

ਜਿਲਦ ਦੂਜੀ

ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ

ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library

Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library has been created with the approval and personal blessings of Sri Satguru Uday Singh Ji. You can easily access the wealth of teaching, learning and research materials on Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library online, which until now have only been available to a handful of scholars and researchers.

This new Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library allows school children, students, researchers and armchair scholars anywhere in the world at any time to study and learn from the original documents.

As well as opening access to our historical pieces of world heritage, digitisation ensures the long-term protection and conservation of these fragile treasures. This is a significant milestone in the development of the Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-Library, but it is just a first step on a long road.

Please join with us in this remarkable transformation of the Library. You can share your books, magazines, pamphlets, photos, music, videos etc. This will ensure they are preserved for generations to come. Each item will be fully acknowledged.

To continue this work, we need your help

Your generous contribution and help will ensure that an ever-growing number of the Library's collections are conserved and digitised, and are made available to students, scholars, and readers the world over. The Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-Library collection is growing day by day and some rare and priceless books/magazines/manuscripts and other items have already been digitised.

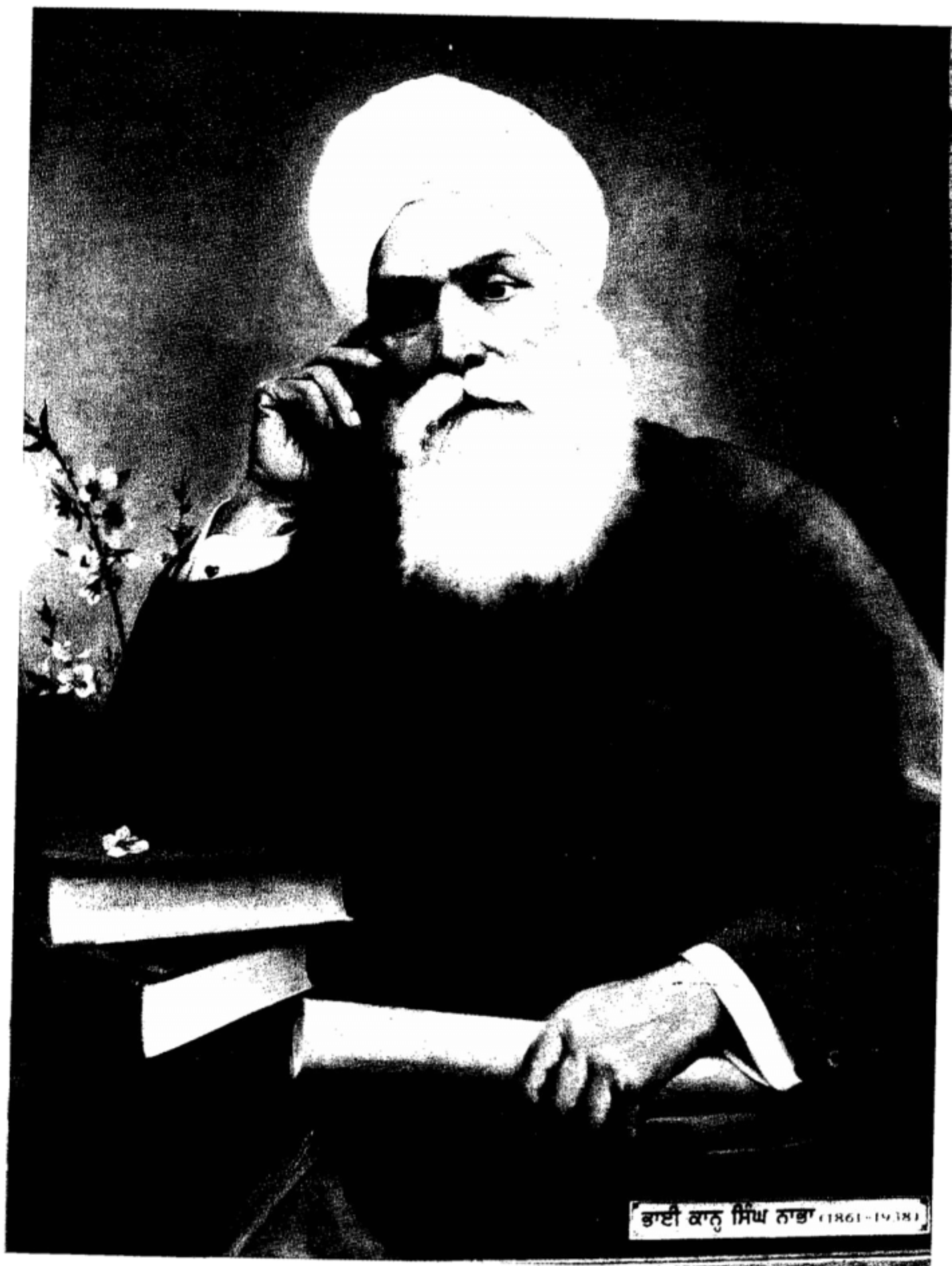
We would like to thank all the contributors who have kindly provided items from their collections. This is appreciated by us now and many readers in the future.

Contact Details

For further information - please contact

Email: NamdhariElibrary@gmail.com

kirpal singh chana

ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ

ਗੁਰੁਸ਼ਬਦ ਰਤਨਾਕਰ
ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼

ਜਿਲਦ ਦੂਜੀ
(ਹ—ਜ)

ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ

ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

GURUSHABAD RATNAKAR MAHAN KOSH *(Punjabi)*

VOLUME TWO
(ਹ—ਜ)

by
BHAI KAHAN SINGH NABHA

ISBN : 81-302-0257-3

ਸਾਲ : 2010
ਕਾਪੀਆਂ : 5000
ਮੁੱਲ : 700/-

ਲੇਜ਼ਰ ਸੈਟਿੰਗ:
ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ਡਾ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਰਜਿਸਟਰਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਮੈ/ਸ ਆਨੰਦ ਸੰਨਜ਼, ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਛਪਵਾ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ।

ਦੋ ਸ਼ਬਦ

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿਸਤਾਰ ਲਈ ਪ੍ਰਤਿਬੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਤੇ ਸੰਜੀਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰਤਿਬੱਧਤਾ ਨੂੰ ਕਈ ਪੱਧਰਾਂ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਸੰਕਲਪਿਆ ਤੇ ਵਿਉਂਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਡਮੁੱਲੇ, ਵਿਸ਼ਾਲ, ਬੌਧਿਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਮਾਣਯੋਗ ਪ੍ਰਸਤੁਤੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਕਾਦਮਿਕ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਨੀਤੀ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਿਆਨ ਭੰਡਾਰ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਨੂੰ ਪੁਨਰ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਡਾ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਗਿਆਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਰਚਿਤ **ਗੁਰੁਸ਼ਬਦ ਰਤਨਾਕਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼** ਕਿਸੇ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਿਸਾਲੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਅਤੇ ਉੱਤਮ ਦਰਜੇ ਦੀ ਵਿਦਵਤਾ ਨੇ ਇਸ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕੌਮ ਦਾ ਮਹਾਨ ਗਿਆਨ-ਸਰਮਾਇਆ ਏਨੇ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਚਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੋਸ਼ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਇਕ ਅਖੁੱਟ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਹੋ ਨਿਬੜਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਦੇ ਅੱਖਰ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਵਿਉਂਤਬੱਧ ਕੀਤੇ ਇੰਦਰਾਜ ਭਾਵੇਂ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਗੁਰਮਤਿ ਜਾਂ ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਦਰਸ਼ਨ, ਸਾਹਿਤ, ਸੰਗੀਤ, ਬਨਸਪਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵਿਦਵਾਨ ਵਾਂਗ ਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਸਮੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਥਾਹ ਪਾਉਣੀ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ੨੯ ਸਾਲ ਦੀ ਅਣਥੱਕ ਘਾਲਣਾ ਉਪਰੰਤ ੧੯੨੬ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਇਹ ਕੋਸ਼ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ੧੯੩੦ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ ਓਦੋਂ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਕੋਲ ਨਾ ਤਾਂ ਅਜੋਕੇ ਯੁੱਗ ਵਰਗੇ ਉੱਤਮ ਤੇ ਕਾਰਗਰ ਸੰਦ ਅਤੇ ਸਾਧਨ ਸਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਾਇਕ ਸ੍ਰੋਤ, ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗਿਆਨ-ਸਮਗਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਅਤੇ ਪਰਿਪੱਕਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਜਿਵੇਂ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ, ਉਸ ਇੰਤਿਹਾਈ ਸਿਰੜ ਅਤੇ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਪ੍ਰਤਿ ਸਾਡਾ ਮਨ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹਵਾਲਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ। ਇਸ ਕੋਸ਼ਗਤ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਵਿਭਿੰਨ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਖੋਜਾਰਥੀਆਂ ਹਿਤ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੁਣ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਇਸ ਕੋਸ਼ ਨੂੰ ਸੋਧਾਂ ਅਤੇ ਵਾਧਿਆਂ ਸਮੇਤ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਛਾਪਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰੈਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਚਾਰ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਇਸ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਸਮੇਤ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਈ-ਕਈ ਸੰਸਕਰਨ ਛਾਪੇ ਹਨ ਪਰ ਕੰਪੋਜ਼ਿੰਗ ਦੀ ਵੱਡੀ ਘਾਲਣਾ ਤੋਂ ਕਿਨਾਰਾਕਸ਼ੀ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਦਾ ਫ਼ੋਟੋ ਉਤਾਰਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਉਪਰੰਤ ੧੯੩੦ ਤੋਂ ੧੯੩੮ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਅਤੇ ਵਾਧਿਆਂ ਨੂੰ ਥਾਂ ਸਿਰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨ ਦਾ ਉੱਦਮ ਵੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ।

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਦਿਆਂ ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਅਤੇ ਵਾਧਿਆਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਥਾਂ 'ਤੇ ਵਿਵਸਥਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਕੋਸ਼ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਦਿੱਖ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਦਰਸ਼ਨ, ਧਰਮ, ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਪਾਠਕ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਸੰਸਕਰਨ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਨਗੇ।

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ
ਪਟਿਆਲਾ

ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ (ਡਾ.)
ਵਾਈਸ-ਚਾਂਸਲਰ

Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library

Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library has been created with the approval and personal blessings of Sri Satguru Uday Singh Ji. You can easily access the wealth of teaching, learning and research materials on Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library online, which until now have only been available to a handful of scholars and researchers.

This new Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-library allows school children, students, researchers and armchair scholars anywhere in the world at any time to study and learn from the original documents.

As well as opening access to our historical pieces of world heritage, digitisation ensures the long-term protection and conservation of these fragile treasures. This is a significant milestone in the development of the Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-Library, but it is just a first step on a long road.

Please join with us in this remarkable transformation of the Library. You can share your books, magazines, pamphlets, photos, music, videos etc. This will ensure they are preserved for generations to come. Each item will be fully acknowledged.

To continue this work, we need your help

Your generous contribution and help will ensure that an ever-growing number of the Library's collections are conserved and digitised, and are made available to students, scholars, and readers the world over. The Sri Satguru Jagjit Singh Ji E-Library collection is growing day by day and some rare and priceless books/magazines/manuscripts and other items have already been digitised.

We would like to thank all the contributors who have kindly provided items from their collections. This is appreciated by us now and many readers in the future.

Contact Details

For further information - please contact

Email: NamdhariElibrary@gmail.com

kirpal singh chana

ਮੁੱਖ ਬੰਧ

ਪੰਜਾਬ, ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਗੌਰਵਮਈ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਣਯੋਗ ਵਾਈਸ-ਚਾਂਸਲਰ ਡਾ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਅਤੇ ਦੂਰਅੰਦੇਸ਼ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਆਰੰਭੇ ਹਨ, ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੀ ਪੁਨਰ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਕਾਸ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਹਾਣੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬੌਧਿਕ ਅਤੇ ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਵਡੱਤਣ, ਨਫਾਸਤ ਅਤੇ ਰੂਹ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ, ਵਡਿਆਉਣ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਉਚੇਰੀ ਸੂਝ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਇਸੇ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਹੇਠ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ, ਇਤਿਹਾਸਕ, ਸਾਹਿਤਕ ਅਤੇ ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਕਈ ਸਾਰਥਕ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਉਲੀਕੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਰਚਿਤ ਗੁਰੁਸ਼ਬਦ ਰਤਨਾਕਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ-ਨਾਚਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗੌਰਵਮਈ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਸਨਮੁਖ ਕਰਨ ਲਈ ਕਲਾਸਕੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਕੁਝ ਅਹਿਮ ਪਹਿਲ-ਕਦਮੀਆਂ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਗਿਆਨ-ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਖੋਜੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਮੱਤ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੁਸ਼ਬਦ ਰਤਨਾਕਰ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਸਰਬੋਤਮ ਹਵਾਲਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ। ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਨੇ ਇਸ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਏਨੀ ਉੱਤਮ, ਨਿੱਗਰ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਸੰਕਲਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਸ਼ਵ ਕੋਸ਼ ਦਾ ਦਰਜਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਵਾਲਾ ਸਮਗਰੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਇਸ ਕੋਸ਼ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਦਰਜੇ ਦੀ ਵਿਦਵਤਾ ਵਾਲਾ ਕਾਰਜ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਗਿਆਨ, ਸੂਖਮ ਸੂਝ, ਤਾਰਕਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਸਿਖਰਲਾ ਸਮਰਪਣ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਾਸਾਨੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਸਾਹਿਤ, ਦਰਸ਼ਨ, ਭਾਸ਼ਾ, ਬਨਸਪਤੀ, ਸੰਗੀਤ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਵੀ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਅਦੁੱਤੀ ਸ੍ਰੋਤ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਦਰਜ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਉੱਤਮ ਦਰਜੇ ਦਾ ਹੈ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤਿਅੰਤ ਤਾਰਕਿਕ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਅਜਿਹਾ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਤ, ਫ਼ਲਸਫ਼ਾ, ਇਤਿਹਾਸ, ਸਭਿਆਚਾਰ, ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਸਮੇਤ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸੰਬੰਧੀ ਗਿਆਨ ਏਨਾ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਅਤੇ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੰਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇੰਦਰਾਜ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਅਤੇ ਉੱਤਮਤਾ ਬਾਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਦੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਦੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਜੇ ਅਸੀਂ ਵਿਸ਼ਵ ਕੋਸ਼ੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਬਾਰ੍ਹਵੇਂ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾਈ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਉੱਤਮਤਾ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਇਹ ਅਕੱਟ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। ਓਦੋਂ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਹ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ ਪੰਜਾਬ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਵਿਸ਼ਵ ਗਿਆਨ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਸ੍ਰੋਤ ਸਮਗਰੀ ਵਜੋਂ ਵਰਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੀਤਣ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਹੋਰ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਨੂੰ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਜਾਪਿਆ ਹੈ। ੩੩੩੮ ਪੰਨਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਕੋਸ਼ ਦੀਆਂ ੫੦੦ ਕਾਪੀਆਂ ੧੯੩੦ ਵਿਚ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰੈਸ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਚਾਰ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ। ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੀ ਗਿਆਨ ਸਮਗਰੀ ਆਪਣੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪੱਖੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਅਤੇ ਪਰਿਪੱਕ ਨਹੀਂ, ਉਚਾਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਦੀ ਬੌਧਿਕ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਨੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਉਚਾਰਨ ਤੱਕ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਨਵੇਂ ਚਿੰਨ੍ਹ ਸਿਰਜੇ, ਉਹ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਸਮੇਂ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣੇ। ਇਸ ਕੋਸ਼ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਸਮੇਂ ਧਨੀ ਰਾਮ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਦੀ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰੈਸ ਨੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਹੇਠ ਨਵੇਂ ਫੌਂਟ ਘੜੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਹਿਤ ਬੜੀ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਨਾਲ ਵਰਤੇ। ਪਹਿਲੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਨੇ ੧੯੫੫ ਵਿਚ ਇਸ ਕੋਸ਼ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਜਿਲਦਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਜਿਲਦ ਵਿਚ ਸਮਿਲਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੇ ਫ਼ੋਟੋ ਉਤਾਰੇ

ਵਰਤਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਦੋ ਕਾਲਮਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤਿੰਨ ਕਾਲਮਾਂ ਵਿਚ ਛਪਾਈ ਕੀਤੀ। ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਦੇ ਮੂਲ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰ ਕੇ ਘੜੇ ਗਏ ਨਵੇਂ ਫੌਂਟ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਜਾਪਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਏਨੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪਾਠ ਨੂੰ ਏਨੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਕੰਪੋਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਉੱਦਮ ਕੋਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਵੀ ਦੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦਾ ਪਰਤ ਦਰ ਪਰਤ ਉਤਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਛਾਪੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨਵੇਂ ਸੰਸਕਰਨ ਪੜ੍ਹਨ ਪੱਖੋਂ ਧੁੰਦਲੇ ਪੈਂਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਨਿਰੰਤਰ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਹਵਾਲਾ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਵਰਤਣ ਪੱਖੋਂ ਸੁਖੈਨ ਤੇ ਸੁਹਜਮਈ ਹੋਣਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਨੇ ੧੯੩੦ ਤੋਂ ੧੯੩੮ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੋਸ਼ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਸੋਧਾਂ ਅਤੇ ਵਾਧੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਧਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਅੰਤਿਕਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਸੰਕੇਤ ਇਸ ਨੂੰ ਮੂਲ ਪਾਠ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਥਾਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਆਮ ਪਾਠਕ ਲਗਭਗ ਇਸ ਸਮਗਰੀ ਦੀ ਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹੀ ਰਿਹਾ।

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਇਸ ਕੋਸ਼ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਿਉਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਚਾਰ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨਵੀਂ ਸਮਗਰੀ ਨੂੰ ਯੋਗ ਥਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਕੇ ਮੂਲ ਪਾਠ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੋਧਾਂ ਅਤੇ ਵਾਧਿਆਂ ਲਈ ਮੇਰੀ ਟੀਮ ਨੇ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਨਿੱਜੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ (ਰੇਅਰ ਸੈਕਸ਼ਨ ੬੫੬੩੨, ੬੫੬੩੩) ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਟੀਮ ਸਮੇਤ ਹਰ ਸੰਭਵ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਆਂਚ ਨਾ ਆਵੇ।

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦਾ ਇਹ ਦੂਜਾ ਭਾਗ ਛਾਪਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ਬਾਬਾ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾੜ੍ਹਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕ੍ਰਿੱਤਗਤਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕਰਦਿਆਂ ਅਥਾਹ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦਾ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਭੰਡਾਰ ਸਾਨੂੰ ਵਰਡ ਫਾਰਮੇਟ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਕੰਪਿਊਟਰਾਈਜੇਸ਼ਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਾਂਝਾ ਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਵਡੇਰੀ ਕਦਰ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਵਿਚ ਸ. ਓਅੰਕਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਾਪੀ ਸੰਪਾਦਕ ਵਜੋਂ, ਡਾ. ਕਰਮਜੀਤ ਕੌਰ, ਸ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ, ਸ. ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਸਹਾਇਕ ਵਜੋਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਂਦਿਆਂ ਅਣਥੱਕ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਪਏ ਮੂਲ ਖਰੜਿਆਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਕਾਪੀ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦੇ ਕੇ ਬਿੰਦੀ, ਕੌਮੇ ਤੱਕ ਦੀ ਬਰਕਰਾਰੀ ਲਈ ਕਈ ਪੜ੍ਹਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸ. ਧਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ. ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਨਿਰੰਤਰ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਟਾਈਪਬੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਟੀਮ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਮੁਖੀ ਡਾ. ਅਮਰਜੀਤ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲ ਰਹੀ ਉਤਸ਼ਾਹੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਹਰਸ਼ਰਨ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲ ਰਹੇ ਸਕੱਤਰੀ ਸਹਿਯੋਗ ਲਈ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਦੀ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਤਿਭਾ, ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਵਿਦਵਤਾ ਅਤੇ ਇੰਤਹਾ ਦੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਸਿਰੜੀ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਸਾਡਾ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸ੍ਰੋਤ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਰਜ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਉੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਪ੍ਰਤਿ ਇਕ ਨਿਮਾਣੀ ਜਿਹੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਜਾਪਿਆ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪ੍ਰਫੁਲਤਾ ਅਤੇ ਉੱਜਲ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਇਹ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਧਰਮ, ਦਰਸ਼ਨ, ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਖੋਜਾਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਥਕ ਲੱਗੇਗੀ।

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ

ਧਨਵੰਤ ਕੌਰ
ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਇੰਚਾਰਜ

FOREWORD

(੧੯੩੦ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪਹਿਲੇ ਸੰਸਕਰਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਬੰਧ)

Sardar Kahan Singh is one of the few learned Sikhs still left to us. His knowledge of the Sikh Scriptures and History is most profound and unrivalled. Beside being trained in the old school of Sikh scholarship wherein depth of knowledge and mastery of detail was more emphasised, he has also cultivated the variety and vastness of view which is characteristic of western learning. He not only possesses an intimate knowledge of the most obvious and the most distant facts, but he also knows how to marshall them and use them to some purpose, which is rare in old scholars, who in their fondness for the wealth of detail often lose hold of the essential bearings, so that the reader cannot see the wood on account of the trees.

Sardar Kahan Singh is exceptionally well-fitted to interpret Sikhism. Belonging to the earliest batch of the *Singh Sabha* reformers, he has had a great share in the formation of the modern opinion about Sikhism. Even the inevitable Mr. M. A. Macauliffe, the author of the *Sikh Religion*, found in him a guide, philosopher and friend. If Bhai Dit Singh and others were responsible for the social and religious reform, Bhai Gurmukh Singh and Bhai Jawahir Singh for organizing higher education, Bhai Kahan Singh has worked for the whole movement as a writer, articulating its principles in works which will stand as permanent monuments to his genius. His books, *Gurmat Prabhakar* and *Gurmat Sudhakar* are the standard guide-books and sometimes the only stock-in-trade of the modern preacher.

The present work, *Gurushabad Ratnakar* is his *Magnum Opus*. It is a Dictionary and Encyclopædia combined of Sikh Literature, a magnificent fruit of the author's fifteen years' hard and incessant labour. It contains 64263 words occuring in the original Sikh Scriptures as well as in other allied books, i.e. the *Holy Granth, Dasam Granth,* works of Bhai Gurdas, Bhai Mani Singh and Bhai Nand Lal, *Rahatnamas. Sarabloh Prakash, Gur-Sobha, Gurbilas, Nanak Prakash, Suraj Prakash, Panth Prakash, Gurpad Prem Prakash, Bhai Bala's Sakhi, Gosht Mecca and Medina,* etc.

To facilitate reference all the words have been arranged strictly in accordance with the order of letters and vowel signs of the Punjabi alphabet. Each word is dealt with most comprehensively, all the available and up-to-date information bearing on the different meanings being supplied with rare correctness and precision. The book is written on most approved lines, containing quotations and illustrations drawn from all the needful sources of religion, history, geography, science, medicine, language, prosody, rhetoric. etc., showing an immense store of knowledge drawn from innumerable books, eastern and western, ancient and modern. When we look at the volume of the work undertaken and carried out single-handed by the author, it appears nothing short of a marvel.

The prominent features of the work to be noted are :-

(1) All references to the Vedas and Shastras, the Bible, the Quran and religious books are fully traced. The different religions and their respective terms and symbols are adequately dealt with, comments being made in a very liberal spirit without showing any trace of sectarianism.

(2) The historical references are explained concisely but exhaustively, advantage being taken of the most recent researches. (See *AKBAR*). The author does not hesitate to point out different errors of fact occurring in the standard works.

(3) The geographical places, especially those belonging to Sikh History, are located correctly, the most helpful part being the information about Gurdwaras illustrated with maps.

(4) The names of trees and herbs are explained with corresponding botanical terms used in European Science.

(5) The names of diseases and medicines have been so fully dealt with that one could gather a complete pharmacopoeia from it.

(6) Names connected with natural philosophy have, as far as possible, been fully explained.

(7) Musical and metrical systems are discussed comprehensively, and their distinctions are supported with quotations and authorities. The information given on Prosody and Rhetoric is most complete and handy.

(8) Metrical riddles, so common in old literature but now so difficult to understand, are also explained.

(9) Each word is treated etymologically, and the different meanings, with apt illustrations, are given in Punjabi and Hindi under serial numbers.

(10) It embodies more than seven thousand Arabic and Persian words. To show their correct derivation and pronunciation, they are also given in the Persian characters. In like manner the Sanskrit words are given in the Devnagri characters.

(11) The book is profusely illustrated with maps and pictures.

The book is the first of its kind in Punjabi, and supplies a long-felt want. It is not only an all-inclusive work for ready reference, but contains solid articles on great and intricate topics connected with the Sikh History and Religion. It is a whole library of literature on Sikhism. Some rare works, found mostly in manuscript, are quoted herein full. One cannot overestimate the importance of such a work. It is the most valuable book on Sikhism produced in the modern days.

KHALSA COLLEGE,
AMRITSAR:
18th January, 1930.

TEJA SINGH, M.A.

ਭੂਮਿਕਾ

ਸੰਮਤ ੧੯੫੫ ਵਿੱਚ ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ "ਗੁਰੁਗਿਰਾਰਥ ਕੋਸ਼" ਅਤੇ ਸੰਮਤ ੧੯੫੭ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਹਜਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ "ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋਸ਼" ਪੜ੍ਹਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸੰਕਲਪ ਫੁਰਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਉਹ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਕੇ ਅਰ ਅੱਖਰ ਤਥਾ ਮਾਤ੍ਰਾ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜਕੇ, ਇੱਕ ਉੱਤਮ ਕੋਸ਼ ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲਾਭ ਹੋ ਸਕੇ.[1] ਇਸ ਮਨੋਰਥ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਮੈਂ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਆਰੰਭਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਪੰਜਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਈ. ਜਦ ਮੈਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋੜਨ ਲੱਗਾ, ਤਾਂ Encyclopædia Britannica ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਆਈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਤ੍ਯ ਦਾ ਭੀ ਇੱਕ ਅਜੇਹਾ ਕੋਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਮਤ ਸੰਬੰਧੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਸਰਵ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਯੋਗ੍ਯ ਰੀਤਿ ਨਾਲ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ.

ਸੰਮਤ ੧੯੬੩ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਪਾਠ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ, ਸਰਵਲੋਹਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਗੁਰੁਸ਼ੋਭਾ, ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ, ਗੁਰੁਮਹਿਮਾਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਗੁਰੁਵਿਲਾਸ, ਗੁਰੁਨਾਨਕਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਗੁਰੁਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਯ, ਪੰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਜਨਮਸਾਖੀਆਂ, ਗੁਰੁਪਦਪ੍ਰੇਮਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਰਹਿਤਨਾਮੇ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਟੀਕੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਇਤਿਹਾਸ ਯਥਾਕ੍ਰਮ ਪੜ੍ਹਕੇ ਸ਼ਬਦ ਨੋਟ ਕੀਤੇ, ਅਰ ਸ਼ਾਬਦਗ੍ਯਾਨ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਰੇ ਅੰਗਾਂ ਤੇ[2] ਪੂਰਣ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਸਮੇ ਸਮੇ ਪੁਰ ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਮਤਿ ਮੇਲਕੇ ਅਨੇਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਅਰਥ ਅਤੇ ਭਾਵ ਲੱਭਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ.

ਸ਼੍ਰੀ ੧੦੮ ਮਾਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਰ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਮਾਲਵੇਂਦ੍ਰ ਬਹਾਦੁਰ ਨਾਭਾਪਤਿ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਕਈ ਕਾਰਣਾਂ ਕਰਕੇ, ੨੮ ਵੈਸਾਖ ਸੰਮਤ ੧੯੬੯ (੧੦ ਮਈ ਸਨ ੧੯੧੨) ਨੂੰ ਮੈਂ ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਅਹਿਲਕਾਰੀ ਛੱਡਕੇ ਗਰਮੀ ਕੱਟਣ ਕਸ਼ਮੀਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਰ ਉੱਥੇ ੨੦ ਮਈ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਕੇ "ਗੁਰੁਸ਼ਬਦਰਤਨਾਕਰ" ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਲਿਖਣਾ ਆਰੰਭਿਆ, ਜੋ ੨੫ ਮਾਘ ਸੰਮਤ ੧੯੮੨ (੬ ਫਰਵਰੀ ੧੯੨੬) ਨੂੰ ਪੂਰਣ ਹੋਇਆ.

ਗ੍ਰੰਥ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਪੁਰ ਇਸ ਦੇ ਛਾਪਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਪਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਬ੍ਰਿਜੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਫਰੀਦਕੋਟ ਪਤਿ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਛਪਵਾਉਣ ਦਾ ਵਚਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰ ਗਏ, ਅਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਿਪੁਦਮਨ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਮਾਲਵੇਂਦ੍ਰ ਬਹਾਦੁਰ ਨਾਭਾਪਤਿ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡੂਢ ਸਾਲ ਲਈ ਮੇਰੇ ਸਟਾਫ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਦਿੱਤੀ ਅਰ ਚੋਖੀ ਰਕਮ ਛਪਾਈ ਲਈ ਮਨਜੂਰ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਰਾਜ ਤਿਆਗਕੇ ਨਾਭੇ ਤੋਂ ਚਲੇ ਗਏ ਅਰ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ (Administrator) ਨੇ ਖਜਾਨੇ ਮਸਤਾਨੇ ਦੱਸਕੇ ਗ੍ਰੰਥ ਛਪਵਾਉਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ.

ਕਈ ਸੱਜਨਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪੰਜ ਸੌ ਗ੍ਰਾਹਕ ਬਣਾਏ ਜਾਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅੱਧੀ ਕੀਮਤ ਪੇਸ਼ਗੀ ਲੈ ਕੇ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਪ੍ਰੈਸ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਲਈ ਹਜਾਰ ਕਾਪੀ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਛਾਪਕੇ ਵੰਡੀ ਗਈ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਨੌਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਦੋ ਸੌ ਕਾਪੀਆਂ ਦੇ ਗ੍ਰਾਹਕ ਕੁਝ ਸੱਜਣ ਬਣੇ.[3]

ਪਬਲਿਕ ਵੱਲੋਂ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਮਹਾਰਾਜਗਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਦਰਖ੍ਵਾਸਤ ਭੇਜੀ ਕਿ ਆਪ ਤਿੰਨ ਸੌ ਕਾਪੀਆਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਇਸ ਲਾਭਦਾਇਕ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੋ; ਇਸ ਪੁਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਭੂਪੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਮਹੇਂਦ੍ਰ ਬਹਾਦੁਰ ਪਟਿਆਲਾਪਤਿ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਚਾਇਲ ਸੱਦਕੇ ੧ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੨੭ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੀ ਸਾਰੀ ਲਾਗਤ ਅਸੀਂ ਦੇਵਾਂਗੇ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਦਰਬਾਰ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਖਰਚ ਪੁਰ ਛਾਪ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ਗੀ ਰਕਮ ਘੱਲੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਵਾਪਿਸ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ; ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਂ ਧਨਯਵਾਦ ਸਹਿਤ ਸਾਰੇ ਸੱਜਨਾਂ ਨੂੰ ਰਕਮ ਮੋੜ

---

[1] ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਆਦਿ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਸਉਤ, ਸਲਿਤਾ, ਸਮਰੱਥ, ਸਦਾ, ਸਾਜਸਮਾਧਿ, ਸਰਨ, ਸਮਾਨ, ਸਰਬ x x x ਆਦਿ. ਭਾਈ ਹਜਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਯਥਾਕ੍ਰਮ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ-ਓਕ, ਊਕਤ, ਊਖਰ, ਉਗਲਾਰੇ, ਓਘ, ਊਚ, ਉਫਾਹਤਾ, ਉਜੂ, ਉਜਲ, ਓਜਾਤ, ਉਝਰਤ, ਓਟ x x x ਆਦਿ.

[2] ਆਕਾਂਖ੍ਯਾ ਪੁਨ ਯੋਗਤਾ ਸੰਨਿਧਾਨ ਪਹਿਚਾਨ। ਤਾਤਪਰਯ ਚੌਥੋ ਮਿਲੈ, ਹੋਵੈ ਸ਼ਾਬਦਗ੍ਯਾਨ. (ਭਾਈ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੇਖੋ, ਵ੍ਰਿਤਿ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅੰਗ ੪.

[3] ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ੭੦ ਕਾਪੀਆਂ ਦੇ ਗ੍ਰਾਹਕ ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦੁਰ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਕਾਰੀ ਠੇਕੇਦਾਰ ਦਿੱਲੀ ਸਨ.

ਦਿੱਤੀ ਅਰ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰੈਸ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ੨੬ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੨੭ ਤੋਂ ਗ੍ਰੰਥ ਛਪਵਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ੧ ਵੈਸਾਖ ਸੰਮਤ ੧੯੮੭ (੧੩ ਅਪ੍ਰੈਲ ਸਨ ੧੯੩੦) ਨੂੰ ਹੋਈ.[1]

ਇਸ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ (Encyclopædia of Sikh Literature) ਵਿੱਚ ਕੀ ਕੀ ਵਿਸ਼ਯ ਹਨ, ਇਹ ਪਾਠਕ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਭੀ ਯੋਗਯ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ—

(੧) ਗਦ੍ਯ ਅਥਵਾ ਪਦ੍ਯ (ਨਸਰ-ਨਜਮ) ਜਿਤਨੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗ੍ਰੰਥ ਸਿੱਖਮਤ ਸੰਬੰਧੀ ਹਨ, ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਹਨ.

(੨) ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਕੇਵਲ ਅੱਖਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਭੀ ਨਾਲ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਅਉ, ਅਉਸਰ, ਅਉਹਠ, ਅਉਹਾਰ, ਅਉਖ, ਅਉਖਦ, ਅਉਗੁਣ, ਅਉਘਟ, ਅਉਚਰ, ਅਉਛਕ x x x ਅਇਆਨ, ਅਈਏ, ਅਸ, ਅਸਹ, ਅਸਤ, ਅਸਤਾ, ਅਸਥਿ, ਅਸਥਿਰ, ਅਸਨ, ਅਸਪ, ਅਸਬਾਬ, ਅਸਮਰਥ, ਅਸਮਾਨ, ਅਸ਼ਰਫੀ, ਅਸਾ, ਅਸਾਡਾ, ਅਸਾਧ, ਅਸਾਰ, ਅਸਿ, ਅਸਿਤ, ਅਸੀਸ, ਅਸੀਮ, ਅਸੀਲ, ਅਸੁ, ਅਸੁਚਿ, ਅਸੁਰ, ਅਸੂਆ, ਅਸੂਤ, ਅਸੇਖ, ਅਸੈ, ਅਸੋਕ, ਅਸੋਚ, ਅਸੰਖ, ਅਸੰਗਤ, ਅਸੰਭਵ, ਅੱਸੀ, ਅੱਸੂ,[2] ਅਸ੍ਰੁ x x x ਆਦਿ.

(੩) ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਧਾਤੂ ਅਤੇ ਵ੍ਯੁਤਪੱਤਿ ਦੱਸਕੇ ਅਰਥ ਸਪਸ਼੍ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ. ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਰਹੇ ਕਿ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ੧੭੦੯ ਧਾਤੂਆਂ ਤੋਂ ਲੱਖਾਂ ਸ਼ਬਦ ਬਣੇ ਹਨ, ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਹੀ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਤੂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਦਾ ਕਲਪਿਆ ਅਰਥ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਅਸ੍ ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਅਸਿ ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ ਹੈ. ਅਸ੍ ਦਾ ਅਰਥ ਕੱਟਣਾ ਹੈ, ਜੇ ਧਾਤੂ ਦੇ ਇਸੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੁਹਾੜੇ, ਛਵ੍ਹੀ, ਟੋਕੇ ਆਦਿ ਨੂੰ ਅਸਿ ਆਖੀਏ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਅਸਿ ਸ਼ਬਦ ਤਲਵਾਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲਈ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਅਸ੍ ਧਾਤੂ ਦਾ ਕੱਟਣਾ ਅਰਥ ਭੀ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾਮਾਤ੍ਰ ਹੈ.

(੪) ਜੇ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਅਨੇਕ ਅਰਥ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅੰਗ ਦੇਕੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਸਮੇਤ ਉਸ ਦੇ ਅਰਥ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਸਾਰ, ਹਰਿ, ਕਾਮ, ਗਤਿ, ਗੁਣ, ਨਾਰ, ਨਿਹੰਗ, ਪੀਰ, ਬਾਮ, ਬਾਰ, ਰਾਮ x x x ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ.

(੫) ਜੇ ਕੋਈ ਨਾਮ ਵੇਦ ਪੁਰਾਣ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਉਗ੍ਰਸੇਨ, ਅਸ਼੍ਵਮੇਧ, ਸ਼ੁਨਹਸ਼ੇਫ, ਗਜ, ਜਨਕ, ਪੁਰਖੁ, ਪਕ੍ਰਿਤਿ, ਮਧੁ, ਮਨੁ, ਯਾਗ੍ਯਵਲਕ੍ਯ x x x ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ.

(੬) ਇਤਿਹਾਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਅਕਬਰ, ਅਮਰਦਾਸ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ, ਹਕੀਕਤਰਾਇ, ਹਰਿਸ਼੍ਚੰਦ੍ਰ, ਨਾਨਕਦੇਵ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਨੰਦ, ਪ੍ਰਿਥੀਰਾਜ x x x ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ.

(੭) ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਿਆਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਅਬਿਚਲਨਗਰ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਆਨੰਦਪੁਰ, ਕਰਤਾਰਪੁਰ, ਚਮਕੌਰ, ਨਾਨਕਿਆਨਾ, ਬਗਦਾਦ, ਮੁਕਤਸਰ, ਲਹੌਰ x x x ਆਦਿ.

(੮) ਜੁਗਰਾਫੀਏ (Geography) ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਉੱਚ, ਕਾਬਾ, ਕਾਬੁਲ, ਦਿੱਲੀ, ਪੰਚਾਲ, ਮਦ੍ਰ, ਰਾਢਾ x x x ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ.

(੯) ਵਨਸਪਤਿ (Botany) ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾ ਅਤੇ ਲੈਟਿਨ ਨਾਮ ਦੇਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਦੇਖੋ, ਉਦੁੰਬਰ, ਅਕਾਸਬੇਲ, ਤਗਰ, ਤਿਲਕ, ਮੌਲਸਰੀ, ਲਸਣ x x x ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ.

(੧੦) ਸਾਇੰਸ (Science) ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਘੁੰਮਣਘੇਰ, ਬਿਜਲੀ, ਭੁਚਾਲ x x x ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ.

(੧੧) ਇਤਿਹਾਸਿਕ (ਐਤਿਹਾਸਿਕ) ਨਾਮ, ਜੋ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੇੜ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂਆਂ ਦੀ ਬੋਲ ਚਾਲ ਨਾਲ ਅਜੇਹੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਰੂਪ ਜਾਣਨਾ ਕਠਿਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰਵ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ—ਅਦ੍ਰਹਮਾਨ, ਅਬੂਤਬੇਲਾ, ਖੋਜ ਜਨਾਵਰ, ਟਟੀਹਰੀ ਸ਼ੇਖ, ਸ਼ੇਖ ਬ੍ਰਹਮ, ਢਬਾਈ, ਲੋਣੀ ਅਖ਼ਤਰ x x x ਆਦਿ.

(੧੨) ਈਸਾਈ, ਪਾਰਸੀ, ਇਸਲਾਮ x x x ਆਦਿ ਧਰਮਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਆਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ

[1] ਸ਼ਬਦ ਸੰਗ੍ਰਹ ਕਰਨ, ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰੂਫ ਸੋਧਣ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ੨੯ ਵਰ੍ਹੇ ਖਰਚ ਹੋਏ ਹਨ.

[2] ਦ੍ਵੱਤ (ਦ੍ਵਿਤ੍ਵ) ਅੱਖਰ ਸਾਰੀਆਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਟਿੱਪੀ ਪਿੱਛੋਂ ਅੱਸੀ ਅਤੇ ਅੱਸੂ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਧਿਕ ਵਾਲੇ ਅੱਖਰ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਅੱਖਰ ਦ੍ਵੱਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਰੀਤਿ ਨਾਲ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖੀਏ ਤਾਂ ਅਸ੍ਸੀ—ਅਸ੍ਸੂ ਹੋਵਣ.

ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਦ੍ਵੱਤ ਅੱਖਰ ਪੂਰੇ ਨਾ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਹਲ੍ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਹ੍ਲਾਸਾ ਸ਼ਬਦ ਪਿੱਛੋਂ ਹ੍ਲਾਦ ਅਤੇ ਪ੍ਲੋਵੰਕ੍ਰਿ ਪਿੱਛੋਂ ਪ੍ਲਕ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਹ੍-ਲ ਅਤੇ ਪ੍-ਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ. ਹਲ੍ ਚਿੰਨ੍ਹ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੁਰ ਰਹਿਤ ਵ੍ਯੰਜਨ ਹੈ. ਅਚਹੀਨ ਵ੍ਯੰਜਨ ਅਗਲੇ ਅੱਖਰ ਨਾਲ ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਗਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਫਿਰਕੇ, ਇੰਜੀਲ, ਈਸਾ, ਈਦ, ਹੱਜ, ਕੁਰਾਨ, ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ, ਜਗਾਤ, ਨਮਾਜ਼, ਪਾਰਸੀ, ਫਰਿਸ਼ਤਾ, ਮੁਹੰਮਦ, ਮੂਸਾ x x x ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ.

(੧੩) ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਨਕਸ਼ੇ ਅਤੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸੁਗਮਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਅਬਿਚਲਨਗਰ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਸਾਜ, ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ, ਸਿੰਘ, ਦਿੱਲੀ, ਨਾਨਕਪੰਥੀ, ਬਗਦਾਦ, ਲਹੌਰ x x x ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ.

(੧੪) ਸੰਗੀਤ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸ਼੍ਰੁਤਿ, ਸ੍ਵਰ, ਠਾਟ, ਬਿਲਾਵਲ, ਭੈਰਵ, ਮੂਰਛਨਾ, ਰਾਗ x x x ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ.

(੧੫) ਪਹੇਲੀ ਦੇ ਢੰਗ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸਸਿਅਨੁਜਨਨਿ ਜਾ ਚਰ ਨਾਥ ਸਤ੍ਰ, ਝਖਧਰਸੁਤ ਧਰ ਧਰ, ਪ੍ਰਿਥਵੀਬਿੰਦ ਪੰਚਾਨਨ, ਰਿਪੁਸਮੁਦ੍ਰਪਿਤ ਕਾਨਅਰਿ x x x ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ.

(੧੬) ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਰੋਗਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸੌਂਫ, ਸੰਨਿਪਾਤ, ਹਲਕ, ਹੈਜਾ, ਜਵਾਇਨ, ਤਾਪ, ਦਾਰਚੀਨੀ, ਬਨਫ਼ਸ਼ਾ, ਮਿਰਗੀ x x x ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ.

(੧੭) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅ਼ਰਬੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਮੂਲ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਕੇ ਉੱਚਾਰਣ ਸਪਸ਼੍ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ.

ਇਸ ਵਿਸ਼ਯ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਭੀ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਅਨੇਕ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਆਪਣਾ ਸ੍ਵਰੂਪ ਅਥਵਾ ਅਰਥ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸ਼ੁੱਧ ਮੰਨਣੇ ਚਾਹੀਏ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸ਼ੁੱਧ ਆਖਣਾ ਅਤੇ ਪੂਰਵ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਅਯੋਗ ਹੈ.[1]

ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਅੱਠ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਹੈ—ਤਤ੍ਸਮ, ਅਰਧ ਤਤ੍ਸਮ, ਤਦ੍ਭਵ, ਮਿਸ਼੍ਰਿਤ, ਅਨੁਕਰਣ, ਪ੍ਰਤਿਧ੍ਵਨਿ, ਸਾਂਕੇਤਿਕ ਅਤੇ ਸੰਖਿਪ੍ਤ.

(ੳ) ਤਤ੍ਸਮ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਜੋ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅ਼ਰਬੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਆਦਿ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਉਹੀ ਰੂਪ ਅਤੇ ਅਰਥ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ—ਉੱਤਮ, ਉਦਾਰ, ਉਪਕਾਰ, ਉਪਮਾ, ਅਨੰਤ, ਅਪਮਾਨ, ਅੰਤ, ਅੰਨ, ਇੱਛਾ, ਸੁਖ, ਸੁਗੰਧ, ਸੇਵਾ, ਹਠ, ਹਲ, ਹੰਸ, ਕਥਾ, ਕੀਲ, ਕੋਟ, ਗੁਣ, ਚਿੰਤਾ, ਚੰਚਲ, ਜਗਤ, ਜਾਪ, ਜਾਰ, ਤੇਜ, ਤੋਲ, ਦਾਸ, ਦਾਨ, ਦਿਨ, ਧਨ, ਧੂਪ, ਨਾਮ, ਨੀਚ, ਪਲ, ਪੁਲ, ਪ੍ਰਸਾਦ, ਪ੍ਰਾਣ, ਫਲ, ਬਲ, ਬੰਧਨ, ਭਜਨ, ਭਾਰ, ਭੋਗ, ਮੱਲ, ਮਿਤ੍ਰ, ਮੋਹ, ਮੰਗਲ, ਮੰਤ੍ਰ, ਰਸ, ਰਣ, ਰਥ, ਰਾਜਾ, ਰੂਪ, ਰੋਮ, ਲੋਕ, ਲੋਭ, ਵਸਤੁ x x x ਆਦਿ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ.

ਉੱਮਤ, ਅਮਾਨਤ, ਅਮੀਰ, ਔਰਤ, ਸਨਦ, ਸਬਬ, ਸਰਦਾਰ, ਸਲਾਮ, ਹਵੇਲੀ, ਹਿੰਮਤ, ਹੌਲ, ਕਬਾਬ, ਕਮਾਲ, ਕਮੀ, ਕਿਤਾਬ, ਕੁਰਸੀ, ਗੁਨਾਹ, ਚਮਨ, ਜਹਾਨ, ਜਲਸਾ, ਜਾਨ, ਜਿਗਰ, ਜੰਗ, ਤੀਰ, ਦਸਤਾਰ, ਦਰਗਾਹ, ਦਰਜਾ, ਦਰਦ, ਦਿਲ, ਦੀਨ, ਦੀਵਾਨ, ਦੇਗ, ਦੌਲਤ, ਨਹਿਰ, ਨਰਦ, ਨਰਮ, ਨਵਾਬ, ਨੋਕ, ਨੌਬਤ, ਬੰਦ, ਮਦਰਸਾ, ਮਰਦ, ਮਾਲ, ਮੁਰਦਾਰ, ਮੁਰੱਬੀ, ਮੁਰੀਦ, ਮੋਰਚਾ, ਮੌਜ, ਮੌਤ x x x ਆਦਿਕ ਅ਼ਰਬੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ.

ਅਪੀਲ, ਸਕੂਲ, ਸੋਡਾ, ਕਲਾਸ, ਕਾਲਰ, ਕਾਲਿਜ, ਕੇਸ, ਕੋਟ, ਕੋਰਟ, ਕੰਪੌਂਡਰ, ਗੇਮ, ਗੋਲ, ਟਾਈ, ਟੈਨਿਸ, ਟ੍ਰੈਮਵੇ, ਡਾਕਟਰ, ਨਿਬ, ਪਲੀਡਰ, ਪੋਲੋ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਬੂਟ, ਬੈਰਿਸਟਰ, ਬੋਰਡਿੰਗ, ਮਾਸਟਰ, ਮੈਚ, ਮੋਟਰ x x x ਆਦਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ.

(ਅ) ਅਰਧ ਤਤ੍ਸਮ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਉੱਚਾਰਣ ਵਿੱਚ ਥੋੜਾ ਭੇਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਬਹੁਤੀ ਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀ, ਜਿਵੇਂ—ਉੱਚਾ, ਉੱਜਲ, ਉੱਦਮ, ਅਕਾਸ, ਅਗੰਮ, ਅਨਿੱਤ, ਇਕਾਂਤ, ਸਮਰੱਥ, ਸੂਰਜ, ਸੰਜੋਗ, ਕਲੋਲ, ਕਾਰਜ, ਕੋਸ, ਗਿਆਨ, ਛਿਤਿ, ਛਿਨ, ਜਮ, ਜੈ, ਜੋਗ, ਜੋਧਾ, ਦਇਆ, ਦੁਆਰ, ਨਿੰਦਿਆ, ਨੈਣ, ਪੁੰਨ, ਪੁਰਖ, ਪ੍ਰਾਨਮੁਖਿ, ਬਾਹਰ, ਬਿਜੋਗ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਭਗਤ, ਭੈ, ਮਰਜਾਦਾ, ਮਾਇਆ, ਰਾਤ, ਲੱਛਮੀ, ਵਣਜ, ਵਰਖਾ, ਵਿੱਦਿਆ x x x ਆਦਿਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ.

ਸਹੀਦ, ਸੱਕਰ, ਸਜਾ, ਸਰਬਤ, ਸਾਹਬ, ਸਾਦੀ, ਸੈਤਾਨ, ਹਜਾਰ, ਹਾਜਰ, ਕਸਾਈ, ਕਬਜਾ, ਕਰਜ, ਕਾਗਜ, ਖਸਮ, ਗੁੱਸਾ, ਚਰਖਾ, ਜਰੂਰਤ, ਜੋਰ, ਤਮਾ, ਤੋਸਾ, ਨਗਾਰਾ, ਬਾਜ, ਮਨਜੂਰ, ਲਿਹਾਜ x x x ਆਦਿਕ ਅ਼ਰਬੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ.

---

[1] ਸਾਰੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਦੇ ਚਕ੍ਰ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਹਿੱਜੇ ਬਦਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਵਰਤਮਾਨ ਲੇਖਰੀਤੀ, ਪੂਰਵ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਅਸ਼ੁੱਧ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਜਿਵੇਂ ਰਾਮਾਯਣ ਵਿੱਚ—प्रमुमुदे ਦੀ ਥਾਂ प्रमुमोह, हतवान् ਦੀ ਥਾਂ हन्यातः प्रशंस्तव्यौ ਦੀ ਥਾਂ प्रशस्तव्यौः अभ्यजायत ਦੀ ਥਾਂ अभिजायतः उषित्वा ਦੀ ਥਾਂ उष्यः गच्छन्ती ਦੀ ਥਾਂ गच्छतीः ਆਰ਼ਸ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹਨ. ਇਵੇਂ ਹੀ ਪੁਰਾਣੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ:—

aboute (about); bricke (brick); cabull (Kabul); gode (good); hande (hand); heuen (heaven); hight (height); hys (his); lande (land); Londinium (London); Noapolis (Naples); nyght (night); preue (prove); speche (speech); tonne (ton); trouthe (truth) ਆਦਿ ਅਸ਼ੁੱਧ ਨਹੀਂ.

ਅਸਟਾਮ, ਅਫਸਰ, ਸਕਿੰਡ, ਕਪਤਾਨ, ਕਰਾਬੀਨ, ਕੁਨੈਨ, ਜਰਨੈਲ, ਟਿੱਕਸ, ਟੈਮ, ਡਿਗਰੀ, ਦਰੇਸੀ, ਪਤਲੂਨ, ਪਰੇਟ, ਪਿਸਤੌਲ, ਬੈਰਾ, ਬੋਤਲ, ਮਿੰਟ, ਮੀਲ, ਰਜਮਟ, ਰਪੋਟ, ਰਫਲ x x x ਆਦਿ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ.

(ੲ) ਤਦ੍‌ਭਵ ਸ਼ਬਦ ਉਹ ਹਨ, ਜੋ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਅ਼ਰਬੀ, ਫ਼ਾਰਸੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਆਦਿ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਬਣੇ ਹਨ, ਪਰ ਆਪਣਾ ਪੂਰਵਰੂਪ ਬਹੁਤ ਬਦਲ ਬੈਠੇ ਹਨ.
ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਕਸ਼ੇ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇਗਾ—

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ	ਪੰਜਾਬੀ	ਉਦਾਹਰਣ
ਉਸ੍ਣੀਸ	ਉਸਨੀਕ	"ਸਿਰ ਪਹਿ ਉਸਨੀਕਹਿ ਨੀਕ ਬਨਾਈ." (ਨਾਪ੍ਰ)
ਉਦ੍‌ਗਿਰਣ	ਉਗਲਣਾ	"ਬਿਖੁ ਕਢੈ ਮੁਖ ਉਗਲਾਰੇ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)
ਅਪੁਤ੍ਰ	ਅਉਤ	"ਅਉਤ ਜਣੇਦਾ ਜਾਇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧)
ਅਭਿਜਿਤ	ਅਭੀਚੁ	"ਨਾਵਣੁ ਪੁਰਬੁ ਅਭੀਚੁ." (ਤੁਖਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)
ਸਪਤ੍ਨੀ	ਸਉਕਨਿ	"ਸਉਕਨਿ ਘਰ ਕੀ ਕੰਤ ਤਿਆਗੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)
ਸਤਜਾਨ੍ਰਿਤ	ਸਤਿਨਿਰਤਿ	"ਸਤਿ ਨਿਰਤਿ ਬੂਝੈ ਜੇ ਕੋਇ." (ਸੁਖਮਨੀ)
ਕਬੁੰਰ	ਕਬਰੋ	"ਜਿਉ ਕੰਚਨ ਕੋਠਾਰੀ ਚਰਿਓ, ਕਬਰੋ ਹੋਤ ਫਿਰੋ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)
ਕ੍ਰਿਕਾਟ	ਕਿਆੜਾ	"ਅਸਮਾਨਿ ਕਿਆੜਾ ਛਿਕਿਓਨੁ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩)
ਉਰ੍ਵਾਰੁ	ਖਰਬਾਰੂ	"ਖਰਬਾਰੂ ਖੀਰਾ." (ਭਾਗੁ)
ਅਕ੍ਸ਼ੌਹਣਿ	ਖੂਹਣਿ	"ਖਿਮਾ ਵਿਹੂਣੇ ਖਪਿਗਏ ਖੂਹਣਿ ਲਖ ਅਸੰਖ." (ਓਅੰਕਾਰ)
ਗਵੇਸਣਾ	ਗਾਖਣਾ	"ਨ ਗੱਲੀਂ ਗਾਖੀਐ." (ਭਾਗੁ)
ਗੋਸ੍ਵਾਮੀ	ਗੁਸਾਈ	"ਗੁਸਾਈ! ਪਰਤਾਪੁ ਤੁਹਾਰੋ ਡੀਠਾ." (ਸਾਰ ਅ: ਮ: ੫)
ਕੀਲਾਲ	ਗੁਲਾਲੁ	"ਕਮਲ ਅਲਿਪਤ ਹੈ ਸੈ ਹਥਾ ਵਿਚਿ ਗੁਲਾਲੁ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ)
ਘਸ਼ੰਣ	ਘਸਣਾ	"ਘਸਿ ਚੰਦਨੁ ਜਸੁ ਘਸਿਆ." (ਕਲਿ ਮ: ੪)
ਜਾਹ੍ਨਵੀ	ਜਾਹਰਨਵੀ	"ਜਾਹਰਨਵੀ ਤਪੈ ਭਗੀਰਥਿ ਆਣੀ." (ਮਲਾ ਮ: ੪)
ਜੁਗੁਪ੍ਸਨ	ਗੋਪਣਾ	"ਜੋ ਗੁਰ ਗੋਪੇ ਆਪਣਾ, ਸੁ ਭਲਾ ਨਾਹੀਂ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)
ਸ਼ਨੈਸ਼੍ਚਰ	ਛਨਿਛਰ	"ਛਨਿਛਰ ਵਾਰਿ ਸਉਣ ਸਾਸਤ ਬੀਚਾਰੁ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੩ ਵਾਰ ੭)
ਜਾਮਾਤ੍ਰਿ	ਜਵਾਈ	"ਕੁੜਮ ਸਕੇ ਨਾਲਿ ਜਵਾਈ." (ਆਸਾ ਮ: ੪)
ਜਲੌਕਾ	ਜੋਕ	"ਜਿਉ ਕੁਸਟੀ ਤਨਿ ਜੋਕ." (ਸਾਰ ਸੂਰਦਾਸ)
ਧੀਵਰ	ਝੀਵਰੁ	"ਇਹੁ ਜੀਉ ਮਛਲੀ, ਝੀਵਰੁ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਕਾਲੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧)
ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ	ਡੀਠਿ	"ਛੀਕੇ ਪਰ ਤੇਰੀ ਬਹੁਤੁ ਡੀਠਿ." (ਬਸੰ ਕਬੀਰ)
ਤਤ੍ਵਵੇੱਤਾ	ਤਤਬਿੰਦ	"ਮੋਖ ਤਤਬਿੰਦ ਮਹਿ ਜਾਨ ਨਿਰਧਾਰ ਹੈ." (ਨਾਪ੍ਰ)
ਤ੍ਰਿਣਪਟ	ਤਪੜ	"ਤਪੜ ਝਾੜ ਵਿਛਾਇ." (ਭਾਗੁ)
ਤਾਂਬੂਲ	ਤਮੋਲ	"ਕਾਜਲ ਹਾਰ ਤਮੋਲ ਰਸ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)
ਧਵਲਹਮੰਜ	ਧਉਲਹਰ	"ਕਿਤਹੀ ਕਾਮਿ ਨ ਧਉਲਹਰ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਬਿਸਰਾਏ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫)
ਨਪਤ੍ਰਿ	ਨੱਤਾ	"ਪੁਤ ਪੋਤਾ ਪੜੋਤਾ ਨੱਤਾ." (ਭਾਗੁ)
ਪ੍ਰਲਪਨ	ਪਇਅੰਪ	"ਨਾਨਕ ਪਇਅੰਪੈ ਕਰਹੁ ਕਿਰਪਾ." (ਬਿਲਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)
ਪ੍ਰਾਯਸ਼੍ਚਿੱਤ	ਪਰਾਛਤ	"ਸਗਲ ਪਰਾਛਤ ਲਾਥੇ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)
ਪ੍ਰਤਿਵੇਸ਼ਿਨੀ	ਪੜੋਸਣਿ	"ਪੜੋਸਣਿ ਪੂਛਿਲੇ ਨਾਮਾ." (ਸੋਰ ਨਾਮਦੇਵ)
ਮਾਤ੍ਰਿਸ੍ਵਸ੍ਰਿ	ਮਾਸੀ	"ਮਾਸੀ ਔਰ ਮੌਸਾ ਜਗ ਵਿਵਿਧ ਵਿਖ੍ਯਾਤਾ ਹੈ." (ਭਾਗੁ ਕ)
ਲਵੰਗ	ਲਉਗ	"ਕਿਨਹੀ ਲਉਗ ਸੁਪਾਰੀ." (ਕੇਦਾ ਕਬੀਰ)
x x x	x x x	x x x x x x

ਅਰਬੀ-ਫ਼ਾਰਸੀ	ਪੰਜਾਬੀ	ਉਦਾਹਰਣ
ਕਫ਼ਸ਼	ਕਉਸ	"ਕਉਸੇ ਸਪਤ ਪਜਾਲਾ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ)
ਕ਼ਬਾ	ਕਵਾਇ	"ਗਲਹੁ ਕਵਾਇ ਖੋਲਿ ਪਹਿਨਾਈ." (ਭਾਗੁ)
ਕੋਰਨਿਸ਼	ਕੁਨਸ	"ਕੁਨਸਾਂ ਕੀਨੀ ਤੀਨ ਪ੍ਰਬੀਨਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)
ਖ਼੍ਵਾਜਹਸਰਾ	ਖੁਸਰਾ	"ਖੁਸਰੇ ਕਿਆ ਘਰਵਾਸੁ?" (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)
ਖ਼ੁਗੀਰ	ਖੁਰਗੀਰ	"ਜੀਨ ਖੁਰਗੀਰ ਸਭੁ ਪਵਿਤ ਹਹਿ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੋਰ)
ਜੁਜ਼ਾਮ-ਵਾਲਾ	ਜਜਮਾਲਾ	"ਚੁਣਿ ਵਖਿ ਕਢੇ ਜਜਮਾਲਿਆ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)
ਤਗ਼ੱਯਰ	ਤਗੀਰ	"ਮਰਹਟੇ ਦਖਣੀ ਕਿਯੇ ਤਗੀਰ." (ਪ੍ਰਾਪੰਪ੍ਰ)
ਤ਼ਿਬਾਬਤ	ਤਬੀਬੀ	"ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਕਰੈ ਤਬੀਬੀ." (ਭਾਗੁ)
ਤਅ਼ੱਲੁਕ਼	ਤਾਲਕ	"ਤਿਸੁ ਮਾਇਆ ਸੰਗਿ ਨ ਤਾਲਕਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)
ਦੁੰਬਾਲਹ	ਦੁਮਾਲੜਾ	"ਮੈ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਉਚ ਦੁਮਾਲੜਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪੈਪਾਇ)
ਨਜਦੀਕ	ਨਜੀਕਿ	"ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਨਜੀਕਿ ਪਛਾਣਹੁ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩)
ਨਾਮੂਸ	ਨਮੋਸੀ	"ਉਸ ਦੀ ਨਮੋਸੀ ਹੋਣ ਲਗੀ." (ਜਸਾ)
ਨੀਯਤ	ਨੀਤ	"ਉਸ ਦੀ ਨੀਤ ਬਦਲੀ ਵੇਖਕੇ." (ਜਸਾ)
ਨਖ਼ੁਦੀ	ਨੁਗਦੀ	"ਨੁਗਦੀ ਮੋਦਕ ਆਦਿਕ ਬ੍ਰਿੰਦ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)
ਬਜ਼ਹਕਾਰੀ	ਬਜਗਾਰੀ	"ਕਿਉਕਰਿ ਪਇਆ ਹੋਇ ਬਜਗਾਰੀ?" (ਭਾਗੁ)
ਮਸਲਹ਼ਤ ਮਸ਼ਤਵਰ	ਮਸਲਤਿ	"ਬੀਓ ਪੂਛਿ ਨ ਮਸਲਤਿ ਧਰੈ." (ਗੋਂਡ ਮ: ੫)
ਮਸਜਿਦ	ਮਸੀਤਿ	"ਕਿਆ ਮਸੀਤਿ ਸਿਰ ਨਾਏ?" (ਪ੍ਰਭਾ ਕਬੀਰ)
ਮਜ਼ਦੂਰ	ਮਜੂਰ	"ਬ੍ਰਿੰਦ ਮਜੂਰ ਲਗੇ ਤਬ ਆਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)
ਮੁਅ਼ਤਬਰ	ਮਾਤਬਰ	"ਪਠਜੋ ਮਾਤਬਰ ਤਾਂਕੇ ਪਾਸ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)
ਮੁਤਸੱਦੀ	ਮੁਸੱਦੀ	"ਅਨਿਕ ਮੁਸੱਦੀ ਕਰਤੇ ਕਾਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)
ਲਿਹਾਫ਼	ਲੇਫ	"ਨਾ ਜਲੁ ਲੇਫ ਤੁਲਾਈਆ." (ਵਡ ਅਲਾਹਣੀ ਮ: ੧)
x x x	x x x	x x x x x x

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ, ਪੁਰਤਗਾਲੀ, ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਦੇ ਤਦ੍ਭਵ ਸ਼ਬਦਾਂ ਬਾਬਤ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਯਥਾ:— ਅਜੀਟਣ—Adjutant; ਅੜਦਲੀ—Orderly; ਹਸਪਤਾਲ—Hospital; ਕਮਾਣ—Command; ਕਰਨੈਲ—Colonel; ਕਾਰਤੂਸ—Cartouche; ਕੁਮੇਦਾਨ—Commandant; ਗੜਾਡੀਲ—Grenadier; ਗਿਟਮ—Gaiters; ਗੁਲਜਰੀ—Bull's-eye; ਦਰਜਨ—Dozen; ਪਲਟਣ—Battalion or Platoon; ਪਾਦਰੀ—Padre; ਫਲਾਲੈਨ—Flannel; ਬਟਨ—Bouton; ਮੇਮ—Madam; ਰਪੋਟੀਆ—Reporter; ਰੰਗਰੂਟ—Recruit; ਲਫਟੰਟ—Lieutenant; ਲਾਟ—Lord; ਲਾਲਟੈਣ—Lantern x x x ਆਦਿ.

(ਸ) ਮਿਸ਼੍ਰਿਤ (ਮਿੱਸੇ) ਸ਼ਬਦ ਉਹ ਹਨ, ਜੋ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ—ਅਣੀਆਲੇ ਤੀਰ, ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰੈਸ, ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ, ਹਕੀਕਤਰਾਇ, ਹਰਿ ਕੀ ਪੌੜੀ, ਹੁਗਲੀਬੰਦਰ, ਕੁਬੋਲ, ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਿਜ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਗੁਰੂਡਮ, ਜਾਰਜਨਗਰ, ਮੁਖ਼ਲਿਸਗੜ੍ਹ, ਰੇਲਗੱਡੀ, ਲਾਯਲਪੁਰ x x x ਆਦਿ.

(ਹ) ਅਨੁਕਰਣ ਸ਼ਬਦ ਉਹ ਹਨ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਧੁਨਿ ਦੀ ਨਕਲ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ— ਸਾਂ ਸਾਂ, ਸੂੰ ਸੂੰ, ਟਣ ਟਣ, ਟੈਂ ਟੈਂ, ਠਾਹ ਠਾਹ, ਠੈਂ ਠੈਂ, ਡੁਗ ਡੁਗ, ਡੌਂ ਡੌਂ, ਧੜੰਮ x x x ਆਦਿ.

(ਕ) ਪ੍ਰਤਿਧ੍ਵਨਿ ਸ਼ਬਦ ਉਹ ਹਨ, ਜੋ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸਮਾਨ ਮਿਲਦੇ ਜੁਲਦੇ ਵਾਧੂ ਜੋੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ—ਕੱਟ ਵੱਢ, ਖਾਣਾ ਦਾਣਾ, ਪਾਣੀ ਧਾਣੀ, ਪੂਰੀ ਊਰੀ, ਮਾਰ ਧਾੜ x x x ਆਦਿ.[1]

(ਖ) ਸਾਂਕੇਤਿਕ ਸ਼ਬਦ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਗੁਣ ਜਾਂ ਭਾਗ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਖਾਸ ਅਰਥ ਦੀ ਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ

[1]ਕਈ ਪੇਂਡੂ, ਪ੍ਰਤਿਧ੍ਵਨਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ—ਬੜੀ ਕਚੌਰੀ, ਪੜੀ ਪੂਰੀ, ਰੜੀ ਰੋਟੀ x x x ਆਦਿ ਭੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ.

ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਮੂਰਖ ਲਈ ਉੱਲੂ ਅਤੇ ਗਧਾ, ਘੀ ਲਈ ਪੰਜਵਾਂ, ਲੂਣ ਲਈ ਸਰਵਰਸ, ਵਿਆਹ ਲਈ ਆਨੰਦ x x x ਆਦਿ.

(ਗ) ਸੰਖਿਪ੍ਤ ਸ਼ਬਦ ਉਹ ਹਨ, ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਕਰਕੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ—ਸ਼ਾਦੁਬਾਸ ਦਾ ਸ਼ਾਬਾ, ਸ਼ੁਕਲ ਦਿਨ ਦਾ ਸੁਦੀ ਅਤੇ ਬਹੁਲ ਦਿਨ ਦਾ ਬਦੀ x x x ਆਦਿ.

(੧੮) ਸਾਹਿਤ੍ਯ ਦੇ ਅੰਗ. ਛੰਦ ਅਲੰਕਾਰ ਆਦਿ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਉੱਲਾਸ, ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ, ਸਵੈਯਾ, ਸਾਰ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ, ਚਿਤ੍ਰਪਦਾ, ਛੱਪਯ, ਦੀਪਕ, ਦੋਹਰਾ, ਭਾਵ, ਭੁਜੰਗਪ੍ਰਯਾਤ, ਰਸ, ਰੂਪਕ x x x ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ.

(੧੯) ਇਤਿਹਾਸ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੋਈ ਭੁੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੋਧਨ ਪ੍ਰਬਲ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਜਯ ਸਿੰਘ, ਧੁਬਰੀ, ਬੀਰੋ ਬੀਬੀ x x x ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ.

(੨੦) ਕਿਸੇ ਰਸਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਸ਼ਰੀਹ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਔਂਸੀ, ਕਾਂਉਂ ਉਡਾਉਣਾ, ਜੂਠ ਵਿੱਚ ਧਨ ਪਾਉਣਾ, ਤਣੀ ਛੂਹਣੀ, ਪਾਣੀ ਵਾਰਨਾ x x x ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ.

(੨੧) ਔਖੇ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਪਦ ਲਿਖਕੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਅਰ ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਇੱਕ ਥਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, "ਅਨਮੜਿਆ ਮੰਦਲ ਬਾਜੈ."—"ਅਧਮ ਚੰਡਾਲੀ."—"ਏਕ ਮਰੰਤੇ ਦੋਇ ਮੂਏ."—"ਤੀਸ ਇਕੁ ਅਰੁ ਪੰਜਿ ਸਿਧੁ."—"ਵੀਲੁ."—"ਪਹਿਲਾ ਪੂਤੁ ਪਿਛੈਰੀ ਮਾਈ." x x x ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ.

(੨੨) ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਾ ਸਮਝਕੇ ਕੋਸ਼ ਲੇਖਕਾਂ ਅਤੇ ਗ੍ਯਾਨੀਆਂ ਨੇ ਜੋ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿਰੁੱਧ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਾਣੀ ਦੇ ਭਾਵ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੁੱਧ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸੁੰਨ ੯, ਗੁਲਾਲੁ ੨, ਪਗਾਰ ੩, ਪਰਲ ੨, ਪਾਵਸ x x x ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ.

(੨੩) ਕੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਰੀਤਿ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ, ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਵਾਧੂ ਇਸ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਧਪੜ੍ਹੇ ਗ੍ਯਾਨੀ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਮਨਭਾਉਂਦੇ ਅਰਥ, ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਭਾਵ ਤੋਂ ਉਲਟ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ, ਜਿਵੇਂ—ਚਉੜ ਅੱਗੇ ਚਉੜਿ ਅਤੇ ਰਿੰਨ੍ਹ ਅੱਗੇ ਰਿੰਨ੍ਹਿ ਸ਼ਬਦ ਵੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ.[1] ਐਸੇ ਹੀ ਗੁਰਿ, ਜਪਿ, ਮਨਿ, ਮੰਘਰਿ x x x ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਦੇਖੋ.

(੨੪) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅ਼ਰਬੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਣ ਲਈ ਨਵੇਂ ਅੱਖਰ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉੱਚਾਰਣ ਜਾਣਨ ਲਈ ਆਸਾਨੀ ਹੋਵੇ.[2]

ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਭੀ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਅ਼ਰਬੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ ਪਾਠ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣਾ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਦੱਸਣਾ ਹੋਵੇ, ਤਦ ਇਹ ਨਵੇਂ ਅੱਖਰ ਵਰਤਣੇ ਚਾਹੀਏ; ਸਾਧਾਰਣ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਣ ਲੱਗਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਤਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ.

ਭਾਸਾ (ਬੋਲੀ) ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਕਿਵੇਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੇੜ ਨਾਲ ਬਦਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਦੂਜੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਜਾਕੇ ਉਸੇ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਣਾ ਮਾਤ੍ਰਿਭਾਸਾ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਰਨਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਇਸ ਵਿਸਯ ਤੇ ਅੰਗ ੧੭ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਅਤੇ ਤਦਭਵ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਨਕ਼ਸ਼ਾ.

(੨੫) ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਕਵੀਆਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ,[3] ਅਰ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਤਤਕਰਾ "ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਪਤਿਆਂ ਦੇ ਸੰਖੇਪ ਸੰਕੇਤ" ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਮੁੱਢ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ.

ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪੂਰਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚ ਜੋ ਨਿਰਾਸਤਾ, ਔਖ ਅਤੇ ਵਿਘਨ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਥੇ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਣਾ, ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਉਤਸਾਹ ਘਟਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਇਤਨਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦੇਣਾ ਭੀ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇ ਅਸਾਡੀ ਕੌਮ ਦੇ ਸੱਜਨਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇਹੇ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਅਰ ਕਿਤਨਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਕਿਵੇਂ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦ੍ਯਾਪ੍ਰੇਮੀ ਸੱਜਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਤ੍ਯੰਤ ਕ੍ਰਿਤਗ੍ਯ ਅਤੇ ਧਨ੍ਯਵਾਦੀ ਹਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹੰਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਅਜਾਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨਾਭਾ ਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨੋਟ ਕੀਤੇ ਅਨੇਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਯਥਾਕ੍ਰਮ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਹੈ. ਪੰਡਿਤ ਕ੍ਰਿਸਨਦਾਸ ਜੀ

---

[1] ਕਈ ਗ੍ਯਾਨੀ ਕਥਾ ਕਰਦੇ ਅਸੀਂ ਸੁਣੇ ਹਨ, ਜੋ ਚਉੜਿ ਦਾ ਚਉੜ੍ਹ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਹਿ ਬਕਰਾ ਰਿੰਨ੍ਹਿ ਖਾਣਿ ਦਾ "ਕ਼ਹਬਿ ਕਦਾਰ ਨ ਖਾਇਆ."—ਮਹਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਅਰਥ ਦਾ ਅਨਰਥ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ.

[2] ਦੇਖੋ, ਭੂਮਿਕਾ ਪਿੱਛੋਂ ਦਿੱਤੇ "ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਸੰਕੇਤ".

[3] ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਛੰਦਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਅਥਵਾ ਛੰਦ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਦਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਮੇਰੀ ਰਚਨਾ ਹੈ.

ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਉਦਾਸੀਨ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਮ.ਏ. ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਿਜ ਅਤੇ ਭਾਈ ਧਰਮਅਨੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਨਜਰਸਾਨੀ (revision) ਵੇਲੇ ਅਮੋਲਕ ਰਾਇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ. ਰਾਜਾ ਸਰ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਪੂਰਥਲੇ ਵਾਲੇ ਅਰ ਸਰਦਾਰ ਮੁਕੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇੰਜਨੀਅਰ ਸਿਮਲਾ ਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਲਈ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ. ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੈਦ ਤਰਨਤਾਰਨ ਅਤੇ ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੈਦ ਬੁਦਿਆਲਾ ਨਿਵਾਸੀ ਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੋਗਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ. ਸਰਦਾਰ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਸਭਾ ਸਿਮਲਾ ਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ. ਧਨੌਲਾ ਨਿਵਾਸੀ ਮੌਲਾਨਾ ਮੌਲਵੀ ਹਕੀਮ ਮਿਰਜ਼ਾ ਮੁਹੰਮਦ ਨਜੀਰ ਸਾਹਿਬ "ਅ਼ਰਸ਼ੀ," ਮੁਨਸ਼ੀ ਫ਼ਾਜਿਲ ਅਤੇ ਮੌਲਵੀ ਫ਼ਾਜਿਲ ਜੀ ਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅ਼ਰਬੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ. ਸਰਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ ਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਸੰਬੰਧੀ ਕਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਖੇਚਲ ਕੀਤੀ. ਲਾਲਾ ਧਨੀਰਾਮ "ਚਾਤ੍ਰਿਕ" ਮਾਲਿਕ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰੈਸ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵੇਂ ਟਾਈਪ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਮਹਾਨਕੋਸ਼ ਨੂੰ, ਵਪਾਰੀਆਂ ਵਾਕਰ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗੁਣੀਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਡੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਉੱਤਮ ਛਾਪਿਆ ਹੈ. ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਜੇ ਨਿਵਾਜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਾਨਰੂਪ ਦਰਬਾਰ ਪਟਿਆਲਾ ਦਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਲੱਗਾ ਹੈ.[1]

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਕੋਸ਼ ਇਤਿਹਾਸ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ, ਮੇਰੇ ਇਸ ਯਤਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਹੋਏ ਹਨ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਹਾਨ ਕ੍ਰਿਤਗ੍ਯ ਹਾਂ.[2]

ਭੁੱਲਣਹਾਰ ਅਤੇ ਅਲਪਗ੍ਯ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸ੍ਵਾਭਾਵਿਕ ਭੁੱਲਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੱਸਣ ਦੀ ਜੋ ਸੱਜਨ ਖੇਚਲ ਕਰਨਗੇ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਵਾਣੀ ਅਤੇ ਲੇਖ ਦ੍ਵਾਰਾ ਅਨੇਕ ਵਾਰ ਧਨ੍ਯਵਾਦ ਕਰਾਂਗਾ.

ਨਾਭਾ
੧ ਵੈਸਾਖ, ਸੰਮਤ ਗੁ: ਨਾ: ੪੬੧
ਵਿਕ੍ਰਮੀ ੧੯੮੭
੧੩ ਅਪ੍ਰੈਲ ਸਨ ੧੯੩੦

ਵਿਦ੍ਯਾਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਸੇਵਕ
ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ

[1] ੧੦੦੦ ਦੀ ਥਾਂ ੫੦੦ ਕਾਪੀ ਛਪਣ, ਅਤੇ ੩੦੦੦ ਦੀ ਥਾਂ ੩੩੩੯ ਸਫੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਅਰ ਨਜਰਸਾਨੀ ਤਥਾ ਛਪਾਈ ਵੇਲੇ ਖਾਸ ਵਿਦ੍ਵਾਨਮੰਡਲੀ ਰੱਖਣ ਕਾਰਨ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੀ ਲਾਗਤ ੭੦ ਦੀ ਥਾਂ ੧੧੦ ਰੁਪਯੇ ਆ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰੰਥ ਕਰਤਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕੋਈ ਭੇਟਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਹੈ.

[2] ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਵਿਸਾਰ ਦੇ ਭੈ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ.

ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਪਤਿਆਂ ਦੇ ਸੰਖੇਪ ਸੰਕੇਤ

ਉਪ. ਉਪਸਰਗੰ. Preposition.
ਅ: ਅਸ੍ਰਪਦੀ ਅਤੇ ਅਧਯਾਯ.
ਅ਼. ਅ਼ਰਬੀ ਭਾਸਾ.
ਅਸਫੋ. ਸਫੋਟਕ ਕਬਿੱਤ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ
ਅਕਾਲ. ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਅਜਰਾਜ. ਰਾਜਾ ਅਜ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਅਜੈ ਸਿੰਘ. ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਅਨੁ. ਅਨੁਕਰਣ. ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਨਕਲ. Onomatopoeia.
ਅਰਹੰਤਾਵ. ਅਹੰਤ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਆਸਾ. ਆਸਾ ਰਾਗ.
ਏ.ਡੀ. A.D. ਈਸਵੀ ਸਨ.
ਅੰ. ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸਾ.
ਸ. ਸਲੋਕ.
ਸਹਸ. ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਸਲੋਕ.
ਸਨ. ਈਸਵੀ ਸਨ (ਸਾਲ).
ਸਨਾਮਾ. ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਾਮਮਾਲਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਸਮੁਦ੍ਰਮਥਨ. ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਣ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਸਰਵ. ਸਰਵਨਾਮ. ਪੜਨਾਉਂ. Pronoun.
ਸਲੋਹ. ਸਰਵਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ.
ਸਵਾ. ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਤੇ ਵਧੀਕ.
ਸਵੈਯੇ ੩੩. ਤੇਤੀ ਸਵੈਯੇ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਸਾਰ. ਸਾਰੰਗ ਰਾਗ.
ਸਿੰਧੀ. ਸਿੰਧੀ ਭਾਸਾ.
ਸੂਹੀ. ਸੂਹੀ ਰਾਗ.
ਸੂਰਜਾਵ. ਸੂਰਯ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਸੋਰ. ਸੋਰਠ ਰਾਗ.
ਸੰ. ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸਾ.
ਸੰਗਯਾ. ਨਾਮ. Noun.
ਸੰਮਤ. ਵਿਕ੍ਰਮੀ ਸਾਲ.
ਸ੍ਰੀ. ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ.
ਹਕਾਯਤ. ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮੇ ਪਿੱਛੋ ਜੋ ੧੧ ਹਕਾਇਤਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ.
ਹਜਾਰੇ ੧੦. ਹਜਾਰੇ ਸ਼ਬਦ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਹਨੂ. ਹਨੂਮਾਨ ਨਾਟਕ, ਹ੍ਰਿਦਯਰਾਮ ਕ੍ਰਿਤ.
ਹਿੰ. ਹਿੰਦੀ ਭਾਸਾ.
ਹੀ. ਹੀਬ੍ਰੂ (Hebrew) ਭਾਸਾ. ਇਬਰਾਨੀ.
ਕੱਸਪਾਵ. ਕਯਜਪ ਅਵਤਾਰ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਕੱਛਾਵ. ਕੱਛਪ ਅਵਤਾਰ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਕਲਕੀ. ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਕਲਿ. ਕਲਿਆਨ ਰਾਗ.
ਕਵਿ ੫੨. ਬਾਵਨ ਕਵਿ, ਸ੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰੀ.
ਕਾਸ਼. ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਭਾਸਾ.
ਕਾਨ. ਕਾਨੜਾ ਰਾਗ.
ਕੇਦਾ. ਕੇਦਾਰਾ ਰਾਗ.
ਕ੍ਰਿ. ਕ੍ਰਿਯਾ ਵਾਚਕ ਸ਼ਬਦ, Verb.
ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕ੍ਰਿਯਾ ਵਿਸ਼ੇਸਣ. Adverb.
ਖ਼ਾ. ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਸ਼ਬਦ.
ਖਾਮ. ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਮਹਿਮਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਗਉ. ਗਉੜੀ ਰਾਗ.
ਗੁਜ. ਗੁਜਰਾਤੀ. ਭਾਸਾ.
ਗੁਪ੍ਰਸੂ. ਗੁਰੁਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਯ (ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼).
ਗੁਰੁਪਦ. ਗੁਰੁਪਦ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼.
ਗੁਵਿ ੬. ਗੁਰੁਵਿਲਾਸ ਛੀਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਾ.
ਗੁਵਿ ੧੦. ਗੁਰੁਵਿਲਾਸ ਦਸਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਾ.
ਗੂਜ. ਗੂਜਰੀ ਰਾਗ.
ਗੌਂਡ. ਗੌਂਡ ਰਾਗ.
ਗ੍ਯਾਨ. ਗ੍ਯਾਨਪ੍ਰਬੋਧ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਚਉ. ਚਉਬੋਲੇ.
ਚਰਿਤ੍ਰ. ਚਰਿਤ੍ਰੋਪਾਖ੍ਯਾਨ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਚੌਪਈ. ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ. ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਚੌਬੀਸਾਵ. ਚੌਬੀਸ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਚੰਡੀ ੧. ਚੰਡੀਚਰਿਤ੍ਰ ਵਡਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ
ਚੰਡੀ ੨. ਚੰਡੀਚਰਿਤ੍ਰ ਛੋਟਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਚੰਡੀ ੩. ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ .
ਚੰਦ੍ਰਾਵ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਚੰਬਾ. ਚੰਬੇ ਦੀ ਭਾਸਾ.
ਜ. ਜਨਮ.
ਜਸਭਾਮ. ਜਨਮਸਾਖੀ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ.
ਜਸਾ. ਜਨਮਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ.
ਜਗਰਾਜ. ਜਗ ਰਾਜੇ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.

ਜਜਾਤਿ. ਰਾਜਾ ਯਯਾਤਿ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਜਨਮੇਜਯ. ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਯ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਜਫਰ. ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਹ.
ਜਲੰਧਰਾਵ. ਜਲੰਧਰ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਜ਼ਿੰਦਗੀ. ਜ਼ਿੰਦਗੀਨਾਮਾ, ਕ੍ਰਿਤ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ.
ਜੈਜਾ. ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਰਾਗ.
ਜੈਤ. ਜੈਤਸਰੀ ਰਾਗ.
ਜੰਗਨਾਮਾ. ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਰਚਨਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਜ਼ੇਬੁੰਨਿਸਾ ਦਾ ਸਵਾਲ ਜਵਾਬ ਹੈ.
ਟੋਡੀ. ਟੋਡੀ ਰਾਗ.
ਡਿੰਗ. ਡਿੰਗਲ ਭਾਸਾ. ਇਹ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਦੇ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਬੋਲੀ ਹੈ.
ਤਨਾਮਾ. ਤਨਖਾਹ ਨਾਮਾ.
ਤਿਲੰ. ਤਿਲੰਗ ਰਾਗ.
ਤੁ. ਤੁਰਕੀ ਭਾਸਾ.
ਤੁਖਾ. ਤੁਖਾਰੀ ਰਾਗ.
ਥਲੀ. ਥਲੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਾਸਾ.
ਦਖ. ਦੱਖਣੀ ਭਾਸਾ.
ਦੱਤਾਵ. ਦੱਤਾਤ੍ਰੇਯ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਦਿਲੀਪ. ਰਾਜਾ ਦਿਲੀਪ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਦੀਗੋ. ਦੀਵਾਨ ਗੋਯਾ. (ਭਾਈ ਨੰਦਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ)
ਦੇ. ਦੇਹਾਂਤ.
ਦੇਵ. ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਰਾਗ.
ਧਨਾ. ਧਨਾਸਰੀ ਰਾਗ.
ਧਨੰਤਰਾਵ. ਧਨੰਤਰਿ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਧਾ. ਧਾਤੁ. ਮਸਦਰ. Verbal root.
ਨਸੀਹਤ. ਨਸੀਹਤ ਨਾਮਾ.
ਨਟ. ਨਟ ਰਾਗ.
ਨਰਸਿੰਘਾਵ. ਨਰਸਿੰਘ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਨਰਨਾਰਾਯਣ. ਨਰ ਨਾਰਾਯਣ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਨਰਾਵ. ਨਰ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਨਾਪ੍ਰ. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਪ੍ਰਕਾਸ਼.
ਪਹਾ. ਪਹਾੜੀ ਭਾਸਾ.
ਪਰਸਰਾਮਾਵ. ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ ਅਵਤਾਰ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਪਰੀਛਤਰਾਜ. ਰਾਜਾ ਪਰੀਕਿਤ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਪਾ. ਪਾਲੀ ਭਾਸਾ.
ਪਾਰਸਾਵ. ਪਾਸ਼੍ਰੰਨਾਥ ਅਵਤਾਰ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਪੁਰਤ. ਪੁਰਤਗਾਲੀ ਭਾਸਾ.
ਪੂਰ. ਪੂਰਵੀ ਭਾਸਾ.
ਪੋਠੋ. ਪੋਠੋਹਾਰੀ ਭਾਸਾ.
ਪੰਪ੍ਰ. ਪੰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਗਯਾਨੀ ਗਯਾਨ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਤ.
ਪ੍ਰਤ੍ਯ. ਪ੍ਰਤ੍ਯਯ. Suffix.
ਪ੍ਰਭਾ. ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਰਾਗ.
ਪ੍ਰਾ. ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸਾ.
ਪ੍ਰਾਪੰਪ੍ਰ. ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਸਰਦਾਰ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਤ.
ਪ੍ਰਿਥੁਰਾਜ. ਰਾਜਾ ਪ੍ਰਿਥੁ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਫ਼ਾ. ਫ਼ਾਰਸੀ ਭਾਸਾ.
ਫ੍ਰ. ਫ੍ਰੈਂਚ. French.
ਬਸੰ. ਬਸੰਤ (ਵਸੰਤ) ਰਾਗ.
ਬਾਂਗਰ. ਬਾਂਗਰ ਦੀ ਭਾਸਾ.
ਬਾਵਨ. ਬਾਵਨਅਖਰੀ.
ਬਿਹਾ. ਬਿਹਾਗੜਾ ਰਾਗ.
ਬਿਲਾ. ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ.
ਬੀ.ਸੀ. B.C. ਈਸਵੀ ਸਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ.
ਬੇਨਰਾਜ. ਰਾਜਾ ਵੇਣ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਬੈਰਾ. ਬੈਰਾੜੀ ਰਾਗ.
ਬੰਨੋ. ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਵਾਲੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੀੜ.
ਬ੍ਰਹਮਾਵ. ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਭਗਤਾਵਲੀ. ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਗਯਾਰਵੀਂ ਵਾਰ ਦੀ ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾ. ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕ੍ਰਿਤ.
ਭਾਗੁ. ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ.
ਭਾਗੁਕ. ਭਾਈ ਗੁਰੁਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਕਬਿੱਤ.
ਭੈਰ. ਭੈਰਉ (ਭੈਰਵ) ਰਾਗ.
ਮ. ਮਹਲਾ, ਅਰਥਾਤ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ (ਸਤਿਗੁਰੂ)
ਮਗੋ. ਮੱਕੇ ਮਦੀਨੇ ਦੀ ਗੋਸਟਿ.
ਮੱਛਾਵ. ਮੱਛ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਮਨੁ. ਮਨੁਸਿਮ੍ਰਿਤਿ.
ਮਨੁਰਾਜ. ਮਨੁ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਮਰਾ. ਮਹਾਰਾਸ੍ਟ੍ਰੀ ਭਾਸਾ.
ਮਲਾ. ਮਲਾਰ ਰਾਗ.
ਮਾ ਸੰ. ਮਾਧਵਾਨਲ ਸੰਗੀਤ.
ਮਾਗਧੀ. ਮਗਧ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਾਸਾ.
ਮਾਝ. ਮਾਝ ਰਾਗ.
ਮਾਂਧਾਤਾ. ਮਾਂਧਾਤਾ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਮਾਰ. ਮਾਰਵਾੜੀ.
ਮਾਰੂ. ਮਾਰੂ ਰਾਗ.
ਮਾਲੀ. ਮਾਲੀਗੌੜਾ ਰਾਗ.
ਮੁਲ. ਮੁਲਤਾਨੀ ਭਾਸਾ.
ਮੋਹਨੀ. ਮੋਹਿਨੀ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.

ਯੁਧਿਸਟਰ ਰਾਜ. ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ੍ਟਿਰ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਯੂ. ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ.
ਯੌ. ਯੌਗਿਕ ਸ਼ਬਦ. Etymological.
ਰਹਿਤ. ਰਹਿਤਨਾਮਾ.
ਰਘੁਰਾਜ. ਰਾਜਾ ਰਘੁ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਰਾਮ. ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ.
ਰਾਮਾਵ. ਰਾਮ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਰੁਦ੍ਰਾਵ. ਰੁਦ੍ਰ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
L. ਲੈਟਿਨ ਭਾਸ਼ਾ.
ਲੋਕੋ. ਲੋਕੋਕ੍ਤਿ. ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਹਿਨਾਵਤ.
ਵਡ. ਵਡਹੰਸ ਰਾਗ.
ਵਰਾਹ. ਵਰਾਹ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਵਾ. ਵਾਕ੍ਯ.

ਵਾਮਨਾਵ. ਵਾਮਨ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਵਾਰ ੧, ਵਾਰ ੨, ਵਾਰ ੩, ਵਾਰ ੭ } ਜਿਸ ਰਾਗ ਦੀ ਇੱਕ ਵਾਰ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਕੋਈ ਅੰਗ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਰਾਗ ਦੀਆਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਰਾਂ ਹਨ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅੰਗ ੧-੨-੩ ਵਰਤੇ ਹਨ. ਐਸੇ ਹੀ ਐਤ ਸੋਮ ਆਦਿ ਦਿਨਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਬਾਣੀ ਲਈ ਵਾਰ ੭ ਹੈ.
ਵਿ. ਵਿਸ਼ੇਸਣ. Adjective.
ਵਿਸਨਾਵ. ਵਿਸਨੁ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਥਾ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ.
ਵਿਚਿਤ੍ਰ. ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ.
ਵ੍ਯ. ਅਵ੍ਯਯ. Particle.
ਵ੍ਰਜ. ਵ੍ਰਜਭਾਸਾ. (ਮਥੁਰਾ ਵ੍ਰਿੰਦਾਵਨ ਦੀ ਬੋਲੀ).
ਵ੍ਰਿੰਦ. ਵ੍ਰਿੰਦ ਕਵਿ ਦੀ ਸਤਸਈ.

ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਸੰਕੇਤ[1]

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ		ਅ਼ਰਬੀ ਫ਼ਾਰਸੀ		ਅ਼ਰਬੀ ਫ਼ਾਰਸੀ	
਋	ਰ੍ਹਿ—ਰ੍ਹਿਸਿ	ت	ਤ—ਤਕਲੀਫ਼	ث	ਸ—ਸਬੂਤ
ਸ਼	ਸ਼—ਸ਼ਰੀਰ	ط	ਤ਼—ਤ਼ਬੀਬ	س	ਸ—ਸਹੂਲਤ
ਸ਼	ਸ—ਸਟ ਸ਼ਾਸ੍ਤ੍ਰ	ہ	ਹ—ਹਜਵ	ش	ਸ਼—ਸ਼ਹੀਦ
ਸ	ਸ—ਸਮਝ	ح	ਹ਼—ਹ਼ਰਾਮ	ص	ਸ—ਸਬਰ
ਕ੍ਸ਼	ਕ੍ਸ਼—ਕ੍ਸ਼ਮਾ	خ	ਖ਼—ਖ਼ੁਸ਼ਕ	ع	ਉ਼—ਉ਼ਮਰ
ਜ੍ਞ	ਜ੍ਞ—ਜ੍ਞਾਨ (ਗ੍ਯਾਨ)	ذ	ਜ—ਜਿਕਰ		ਅ਼—ਅ਼ਕ਼ਲ
	ˆ—ਹਸੰ[2]	ز	ਜ਼—ਜ਼ਹਿਰ		ਇ਼—ਇ਼ਲਮ
	:—ਦੁ:ਖ ਨਮ:[3]	ژ	ਜ—ਅਜਦਹਾ	غ	ਗ਼—ਗ਼ਰਕ਼
	੍—ਮਨਸ੍[4]	ض	ਜ—ਜਯਾਫ਼ਤ	ف	ਫ਼—ਫ਼ੌਜ
		ظ	ਜ—ਜਹੂਰ	ق	ਕ਼—ਕ਼ਤਲ
				ٖ	ਚਸ਼ਮੇ[5] ਮਾ

[1]ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਠੇਠ ਬੋਲੀ ਲਿਖਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਵੇਂ ਅੱਖਰ ਵਰਤਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ. ਜੋ ਅੱਖਰ ਉਸ ਬੋਲੀ ਦੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਰਚੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਭ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਪਰ ਜਦ ਓਪਰੀ ਬੋਲੀ ਲਿਖਣੀ ਪਵੇ, ਤਦ ਔਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕਲਪਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ.

ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਣ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਪੈਂਤੀ ਦੇ ਅੱਖਰ ਅਜੇਹੇ ਪੂਰਣ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਅੱਖਰ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਮਹਾਨਕੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਆਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਉੱਚਾਰਣ ਦੱਸਣ ਲਈ ਇਹ ਨਵੇਂ ਅੱਖਰ ਕਲਪੇ ਗਏ ਹਨ.

[2]ਇਹ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਲਗਣ ਵਾਲਾ ਰਾਰਾ ਹੈ.

[3]ਇਹ ਵਿਸਰਗਾਂ ਹਨ.

[4]ਇਹ ਹਲ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ.

[5]ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨ ਇਜ਼ਾਫ਼ਤ ਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸਿਹਾਰੀ ਅਤੇ ਲਾਂ ਦੇ ਮੱਧ ਹਨ.

ਤਸਵੀਰਾਂ ਅਤੇ ਨਕਸ਼ੇ

ਹ. ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਅੱਖਰ, ਇਸ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਅਸਥਾਨ ਕੰਠ ਹੈ। ੨ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਹਾਹਾ ਵਿਸਰਗਾਂ ਦੇ ਥਾਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ—ਨਮ: ਦੀ ਥਾਂ ਨਮਹ. ਕਦੇ ਕਦੇ 'ਧ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਹ' ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਜਿਵੇਂ—ਪਨੱਧੀ ਦੀ ਥਾਂ ਪਨਹੀ, ਸੰਧਿ—ਸੰਨ੍ਹਿ. ਰੰਧਨ—ਰਿਨ੍ਹਣਾ, ਸੰਧਾਨ—ਸਿਨ੍ਹਣਾ ਆਦਿ। ੩ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੀ ਹੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਕੰਨਾ, ਸਿੰਧੀ ਅਤੇ ਡਿੰਗਲ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਓ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਦਰਮਾਂਦਹ ਦੀ ਥਾਂ ਦਰਮਾਂਦਾ ਅਤੇ ਦਰਮਾਂਦੋ, ਦਰੀਚਹ ਦੀ ਥਾਂ ਦਰੀਚਾ ਅਤੇ ਦਰੀਚੋ, ਦਰਹ ਦੀ ਥਾਂ ਦਰਾ ਅਤੇ ਦਰੋ, ਦਸ੍ਤਹ ਦੀ ਥਾਂ ਦਸ੍ਤਾ ਅਤੇ ਦਸ੍ਤੋ, ਦਮਦਮਹ ਦੀ ਥਾਂ ਦਮਦਮਾ ਅਤੇ ਦਮਦਮੋ। ੪ ਸੰ. ਵ੍ਯ—ਸੰਬੋਧਨ। ੫ ਗਿਲਾਨੀ। ੬ ਨਿਰਾਦਰ। ੭ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ। ੮ ਸ਼ਿਵ। ੯ ਆਕਾਸ਼। ੧੦ ਸੁਰਗ। ੧੧ ਲੋਹੂ. ਖ਼ੂਨ। ੧੨ ਬਿੰਦੀ. ਸਿਫ਼ਰ। ੧੩ ਧ੍ਯਾਨ। ੧੪ ਮੰਗਲ. ਸ਼ੁਭ। ੧੫ ਗ੍ਯਾਨ। ੧੬ ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ੧੭ ਜੰਗ। ੧੮ ਕਾਰਣ. ਹੇਤੁ. ਸਬੱਬ। ੧੯ ਘੋੜਾ। ੨੦ ਹੰਕਾਰ. ਗਰਵ। ੨੧ ਵੈਦ੍ਯ. ਹਕੀਮ.

ਹਉ. ਸਰਵ—ਅਹੰ. ਮੈ. "ਤਿਸੁ ਗੁਰੁ ਕਉ ਹਉ ਵਾਰਿਆ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਵਡ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਉਮੈ. ਅਹੰਤਾ. ਮੈਂ ਦਾ ਭਾਵ. ego. "ਕੋਟਿ ਕਰਮ ਕਰੈ ਹਉ ਧਾਰੇ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਦੂਖ ਕਾਟੈ ਹਉ ਮਾਰਾ." (ਭੈਰ ਅ: ਮ: ੧) "ਹਉ ਤਾਪ ਬਿਨਸੇ ਸਦਾ ਸਰਸੇ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੩ ਹੌ ਅਥਵਾ ਹੌਂ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਹਉ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਤੁਮ ਜਉ ਕਹਤ ਹਉ ਨੰਦ ਕੋ ਨੰਦਨ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਆਖਦੇ ਹੋਂ ਨੰਦ ਦਾ ਪੁੱਤ.

ਹੰਉ. ਸਰਵ—ਅਹੰ. ਮੈ. "ਤਿਸੁ ਗੁਰੁ ਕਉ ਹੰਉ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰੀ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਵਡ) "ਹੰਉ ਸਦ ਕੁਰਬਾਣੈ ਜਾਉ." (ਤਿਲੰ ਮਹਲਾ ੧) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਹੰਤਾ. ਹੌਮੈ. ਅਭਿਮਾਨ.

ਹਉਸ | **ਹੰਉਸ** } ਅ਼. هوس ਹਵਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ. ਲਾਲਸਾ. "ਭਿਛੁਕਨ ਹਉਸ ਨ ਧਨ ਕੀ ਰਹੀ." (ਰਾਮਾਵ)

ਹਉਸਲਾ. ਦੇਖੋ, ਹੌਸਲਾ.

ਹਉਕੁਲਵਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵ੍ਯਾਕੁਲਤਾ ਦੀ ਧੁਨਿ. ਹਾਇ ਹਾਇ ਦਾ ਸ਼ੋਰ. "ਪਉਸੀ ਹਉਕੁਲਵਾਨ." (ਜਸਾ) ਅਤੇ (ਮਗੋ)

ਹਉਦਾ. ਦੇਖੋ, ਹੌਦਾ.

ਹਉਮੇ | **ਹਉਮੈ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਹੰ-ਮਮ. ਮੈ ਮੇਰੀ ਦਾ ਭਾਵ—ਅਹੰਤਾ. ਅਭਿਮਾਨ. ਖ਼ੁਦੀ. "ਤਿਨਿ ਅੰਤਰਿ ਹਉਮੈ ਕੰਡਾ ਹੇ." (ਸੋਹਿਲਾ) ੨ ਦੇਖੋ, ਹਉਮੇ ਗਾਵਨਿ.

ਹਉਮੈ ਗਰਬੁ. ਅਭਿਮਾਨ ਅਤੇ ਅਵਗ੍ਯਾ. ਦੇਖੋ, ਗਰਬੁ ੨. "ਹਉਮੈ ਗਰਬੁ ਜਾਇ ਮਨ ਭੀਨੈ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਅਹੰਤਾ ਦਾ ਗੌਰਵ. ਅਭਿਮਾਨ ਦ੍ਵਾਰਾ ਆਪਣੀ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ.

ਹਉਮੈ ਗਾਵਨਿ. ਸੰ. ਹੌਮਜ ਗਾਯਤ੍ਰਿਨ੍. ਰਿਤ੍ਵਿਜ. ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਹੋਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਿਖੀ.[1] "ਹਉਮੈ ਗਾਵਨਿ ਗਾਵਹਿ ਗੀਤ." (ਭੈਰ ਅ: ਕਬੀਰ)

ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਹੰਤਾ ਮਮਤ੍ਵ. ਮੈਂ ਮੇਰੀ. "ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਸਬਦਿ ਜਲਾਏ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩)

ਹਉਰ. ਹੌਲ. ਦੇਖੋ, ਹਉਲ ਅਤੇ ਹੌਰ.

ਹਉਰਾ | **ਹਉਰੋ** } ਵਿ—ਹੌਲਾ. ਹਲਕਾ. ਤੁੱਛ. "ਭਇਓ ਲੋਭ ਸੰਗਿ ਹਉਰਾ." (ਗਉ ਮ: ੯) "ਹਉ ਹਉਰੋ ਤੂ ਠਾਕੁਰ ਗਉਰੋ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਹਉਲ. ਅ਼ هول ਸੰਗ੍ਯਾ—ਡਰ. ਧੜਕਾ. ਖਟਕਾ. ਦਹਲ. "ਨਿਤ ਹਉਲੇ ਹਉਲਿ ਮਰਾਹੀ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧) ਦੇਖੋ, ਹੌਲ.

ਹਉਲਾ. ਵਿ—ਹਲਕਾ। ੨ ਤੁੱਛ. ਘਟੀਆ. "ਹੋਰ ਹਉਲੀ ਮਤੀ ਹਉਲੇ ਬੋਲ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸਾਰ)

ਹਉਲਿ. ਹੌਲ ਵਿੱਚ. ਦੇਖੋ, ਹਉਲ.

ਹਊਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੌਲਨਾਕ ਬਲਾ. ਹਾਊ. ਅਗ੍ਯਾਨੀਆਂ ਦਾ ਕਲਪਿਆ ਹੋਇਆ ਮਾਊਂ. ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਡਰਾਉਣ ਲਈ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਦੀਆਂ ਹਨ। ੨ ਵਿ—ਭਯੰਕਰ. ਡਰਾਉਣਾ.

ਹਇ. ਸੰ. ਹਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਨਾਸ਼. ਤਬਾਹੀ. ਦੇਖੋ, ਹਇਓ। ੨ ਸੰ. ਹਯ. ਘੋੜਾ। ੩ ਵ੍ਯ—ਹਾ! ਸ਼ੋਕ!

ਹਇਓ. ਵਿ—ਹਤ. ਮਾਰਿਆ. "ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਕਾਲ ਹਇਓ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਕਾਲ ਨੇ ਹਤ ਕੀਤਾ.

ਹਇਆ. ਵਿ—ਹਤ. ਮਾਰਿਆ। ੨ ਅ਼ حیا ਹਯਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲੱਜਾ. ਸ਼ਰਮ. "ਤ੍ਰਿਸਨ ਨ ਬੂਝੈ ਬਹੁਤੁ ਹਇਆ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ਇਹ ਵਡੀ ਸ਼ਰਮ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ.

ਹਈ. ਹਨਨ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਮਾਰਦਾ ਹੈ. "ਸਦਾ ਸਦਾ ਕਾਲ ਹਈ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ੨ ਹੈ. ਅਸ੍ਤਿ. "ਮਿਰਤੁ ਨਿਕਟਿ ਨਿਕਟਿ ਸਦਾ ਹਈ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ੩ ਵਿ—ਹਯ (ਘੋੜੇ) ਵਾਲਾ। ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਵਾਰ. ਘੁੜਚੜੀ ਫ਼ੌਜ. "ਰਥੀ ਗਜੀ ਹਈ ਪਤੀ[2] ਅਪਾਰ ਸੈਨ ਭੱਜ

---

[1] ਜੋ ਗ੍ਯਾਨੀ ਇੱਥੇ ਹਉਮੈ ਦਾ ਅਰਥ ਹੌਮੈ (ਅਹੰਕਾਰ) ਕਰਦੇ ਹਨ. ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਕਰਣ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ.

[2] ਪੱਤਿ—ਪੰਤਿ. ਪਿਆਦਾ ਫ਼ੌਜ.

ਹੈ." (ਪਾਰਸਾਵ) ੫ ਵ੍ਯ—ਸ਼ੋਕ, ਦੁਖ ਅਤੇ ਅਚਰਜ ਬੋਧਕ ਸ਼ਬਦ। ੬ ਦੇਖੋ ਹਯ਼ੀ.

ਹਈ ਤਈ. ਹੈ ਤੇਰੀ! ਨਿਰਾਦਰ ਬੋਧਕ ਪਦ. "ਤਬ ਸੈਦੋ ਹਈ ਤਈ ਕਰਨ ਲੱਗਾ." (ਜਸਭਾਮ)

ਹਈਮਾਦ੍ਰਿ. ਸੰ. ਹਿਮਾਦ੍ਰਿ. ਹੈਮ-ਅਦ੍ਰਿ, ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਿਮ (ਬਰਫ) ਦਾ ਅਦ੍ਰਿ (ਪਹਾੜ) ਹਿਮਾਲਯ. "ਕਿ ਹਈਮਾਦ੍ਰਿਜਾ ਹੈ." (ਦੱਤਾਵ) ਕਿ ਹਿਮਾਲਯ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਪਾਰਵਤੀ ਹੈ?

ਹਈਮਾਦ੍ਰਿਜਾ. ਦੇਖੋ, ਹਈਮਾਦ੍ਰਿ.

ਹਈਮਾਦ੍ਰੀ. ਹਿਮਾਲਯ ਦੀ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ. ਦੇਖੋ, ਹਈਮਾਦ੍ਰਿ.

ਹਏ. ਵਿ—ਹਤ. ਮਾਰੇ ਗਏ. "ਰਣ ਮੋ ਜਬ ਮਾਨ ਮਹੀਪ ਹਏ." (ਦਿਲੀਪ) ੨ ਦੇਖੋ, ਅਹੇ ੩.

ਹਏਂਦ੍ਰ. ਹਯ-ਇੰਦ੍ਰ. ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ. ਉੱਚੈ: ਸ਼੍ਰਵਾ। ੨ ਘੋੜਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਧੀਆ ਘੋੜਾ. "ਰੇਲ ਰੇਲ ਚਲੇ ਹਏਂਦ੍ਰਨ, ਪੇਲ ਪੇਲ ਗਜੇਂਦ੍ਰ." (ਚੰਡੀ ੨)

ਹਸ. ਸੰ. ਹਸ੍. ਧਾ—ਹੱਸਨਾ. ਠੱਠਾ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰ. ਹਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਨੰਦ. ਖ਼ੁਸ਼ੀ. "ਲੈ ਲਾਹਾ ਮਨਿ ਹਸ ਜੀਉ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਹਸਖਮਲ. ਜਲ (ਹ), ਚੰਦ੍ਰਮਾ (ਸ), ਆਕਾਸ (ਖ), ਬ੍ਰਹਮਾ (ਮ), ਇੰਦ੍ਰ (ਲ). "ਹਸਖਮਲ ਵਰਯ ਬੀਜੰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਵਾਹਗੁਰੂ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਆਯਾ ਹਾਹਾ, ਜਲ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਆਕਾਸ਼ ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਬੀਜ ਰੂਪ ਹੈ.

ਹਸਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਵਲਗਣ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਾਰਸੀ ਆਪਣੇ ਮੁਰਦੇ ਗਿਰਝ ਇੱਲ ਆਦਿ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਖੁਆਉਣ ਲਈ ਰਖਦੇ ਹਨ. ਦਖਮਾ. Tower of silence. ਦੇਖੋ, ਹਸਣਿ। ੨ ਸੰ. ਹਸਨ. ਹੱਸੀ. ਹਾਸ੍ਯ. ਹੱਸਨਾ। ੩ ਸੰ. ਹ੍ਰਾਸਨ—ਹ੍ਰਾਸਨ. ਕਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਘਟਾਉਣਾ.

ਹਸਣਾ. ਦੇਖੋ, ਹਸਣ ੨। ੨ ਬੰਦੂਕ ਅਥਵਾ ਤੋਪ ਦੇ ਪਿਆਲੇ ਦੇ ਬਾਰੂਦ ਦਾ ਮੱਚਣਾ. ਦੇਖੋ, ਪਿਆਲਾ ੨.

ਹਸਣਿ. ਹਸਣ ਵਿੱਚ. ਦੇਖੋ, ਹਸਣ ੧. "ਇਕ ਭੀ ਫਿਰਿ ਹਸਣਿ ਪਾਹਿ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰ)

ਹਸਣੁ. ਦੇਖੋ, ਹਸਣ ੨. "ਤਨ ਮਨੁ ਦੀਜੈ ਸਜਣਾ ਐਸਾ ਹਸਣੁ ਸਾਰੁ." (ਸਵਾ ਮ: ੧)

ਹਸਤ. ਵਿ—ਹਸਦਾ ਹੋਇਆ. "ਹਸਤ ਖੇਲਤ ਤੇਰੇ ਦੇਹੁਰੇ ਆਇਆ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਦੇਖੋ, ਹਸਿਤ। ੩ ਸੰ. ਹਸ੍ਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਥ. ਹਾਥ. "ਹਸਤ ਚਰਨ ਸੰਤ ਟਹਿਲ ਕਮਾਈਐ." (ਗਉ ਥਿਤੀ ਮ: ੫) ੪ ਚੌਬੀਹ ਅੰਗੁਲ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮਾਪ. ਗਜ਼ ਦਾ ਅੱਧ। ੫ ਸੰ. ਹਸ੍ਤੀ (ਹਸ੍ਤਿਨ੍) ਹੱਥ (ਸੁੰਡ) ਵਾਲਾ. ਹਾਥੀ. "ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਨ ਸੰਗਿ ਸੋਭਾ ਹਸਤ ਘੋਰਿ ਵਿਕਾਰੀ." (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੬ ਦੇਖੋ, ਹਸ੍ਤ.

ਹਸਤਉਚ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਮੁਖੀ. ਮਾਲਾਧਾਨੀ. ਇੱਕ ਥੈਲੀ ਜਿਸ ਦਾ ਆਕਾਰ ਗਊ ਦੇ ਮੁਖ ਜੇਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਾਲਾ ਪਾਕੇ ਫੇਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੀ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਛੁਹਾਉਣ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਨਹੀਂ, ਛਾਤੀ ਦੀ ਕੌਡੀ ਨਾਲ ਹੱਥ ਲਾਕੇ ਜਪ ਕਰਨਾ ਵਿਧਾਨ ਹੈ. ਇਸੇ ਲਈ ਹਸਤਉਚ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ. "ਹਸਤਉਚ ਪ੍ਰੇਮ ਧਾਰਿਣੀ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਹਸਤਅਲੰਬਨ. ਸੰ. ਹਸ੍ਤਾਲੰਬਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਥ ਦਾ ਆਲੰਬਨ (ਸਹਾਰਾ). ਹਸ੍ਤਾਵਲੰਬਨ. "ਹਸਤਅਲੰਬਨ ਦੇਹੁ ਪ੍ਰਭੁ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਹਸਤਗਤ. ਹਸ੍ਤ (ਹੱਥ) ਵਿੱਚ ਗਤ (ਆਇਆ). ਹੱਥ ਲੱਗਾ.

ਹਸਤਗ੍ਰਹਣ. ਹੱਥ ਫੜਨਾ. ਦੇਖੋ, ਹਸ੍ਤਗ੍ਰਹਣ.

ਹਸਤਤਲ. ਹਥੇਲੀ. ਹੱਥ ਦੀ ਤਲੀ. ਕਰਤਲ.

ਹਸਤਨਾਪੁਰ. ਦੇਖੋ, ਹਸ੍ਤਿਨਾਪੁਰ.

ਹਸਤਨਿ, ਹਸਤਨੀ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਸ੍ਤਿਨੀ. ਹਥਣੀ. ਹਸ੍ਤ (ਸੁੰਡ) ਵਾਲੀ। ੨ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ. ਗਜ ਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ) ੩ ਦੇਖੋ, ਹਸ੍ਤਿਨੀ ੨.

ਹਸਤਪ੍ਰਦ. ਹੱਥ ਦੇਣ ਵਾਲਾ. ਭਾਵ—ਹੱਥ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਦੇਕੇ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਦਸ੍ਤਗੀਰ.

ਹਸਤਾਖਰ, ਹਸਤਾਛਰ } ਹਸ੍ਤਾਕ੍ਸ਼ਰ. ਹੱਥ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅੱਖਰ. ਦਸ੍ਤਖ਼ਤ.

ਹਸਤਾਮਲ, ਹਸਤਾਮਲਕ } ਹਸ੍ਤ-ਆਮਲਕ. ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਆਉਲਾ. ਇਹ ਪਦ ਸੰਸੇ ਰਹਿਤ ਗ੍ਯਾਨ ਲਈ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. ਜਿਵੇਂ ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਰੱਖੇ ਆਉਲੇ ਦੇ ਗ੍ਯਾਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੰਸਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਤਿਵੇਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਗ੍ਯਾਨ ਹੈ ਅਥਵਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਬੋਧ ਹੈ. "ਲਖਿ ਹਸਤਾਮਲ ਆਤਮਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਹਸ੍ਤਾਮਲਕ.

ਹਸਤਾਲੰਬਨ. ਹਸ੍ਤ-ਆਲੰਬਨ. ਹੱਥ ਦਾ ਸਹਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਹਸਤਅਲੰਬਨ.

ਹਸਤਿ. ਹਾਥੀ. ਦੇਖੋ, ਹਸ੍ਤੀ. "ਹਸਤਿ ਘੋੜੇ ਜੋੜੇ ਮਨਭਾਨੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਹਸਤਿਚਿੜਾਈ. ਦੇਖੋ, ਚਿੜਾਈ.

ਹਸਤਿਨਾਪੁਰ. ਦੇਖੋ, ਹਸ੍ਤਿਨਾਪੁਰ.

ਹਸਤੀ. ਵਿ—ਹਸਦੀ ਹੋਈ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਸ੍ਤਿਨ੍. ਹਾਥੀ. "ਹਸਤੀ ਘੋੜੇ ਪਾਖਰੇ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਹਾਥੀ ਸ਼ਬਦ। ੩ ਵਿ—ਹਸ੍ਤ (ਸੁੰਡ) ਉਠਾਏ ਹੋਏ. ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੁੰਡ ਉੱਚੀ ਕੀਤੀ ਹੈ. "ਗਜ ਹਸਤੀ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਉਧਾਰੀਅਲੇ." (ਮਾਲੀ ਨਾਮਦੇਵ) ਹੱਥ ਉਠਾਕੇ ਪੁਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗਜ (ਹਾਥੀ) ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਬਚਾ ਲਏ। ੪ ਦੇਖੋ, ਹਸ੍ਤੀ ੨.

ਹਸਤੀਏਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੰਦ੍ਰ, ਜੋ ਐਰਾਵਤ ਹਾਥੀ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਹੈ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਐਰਾਵਤ ਹਾਥੀ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਹੈ.

ਹਸਤੀਏਸਪਿਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਐਰਾਵਤ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਇੰਦ੍ਰ, ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਕਸ਼੍ਯਪ. (ਸਨਾਮਾ)

ਹਸਤੋ. ਵਿ—ਹਸਦਾ. "ਹਸਤੋ ਜਾਇ ਸੁ ਰੋਵਤ ਆਵੈ." (ਸਾਰ ਕਬੀਰ)

ਹਸਦ. ਅ਼ حسد ਹ਼ਸਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਡਾਹ. ਈਰਖਾ. ਸਾੜਾ.

ਹਸਨ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਸਣਾ. ਹਾਸੀ ਕਰਨਾ। ੨ ਅ਼ حسن ਹ਼ਸਨ. ਵਿ—ਸੁੰਦਰ. ਮਨੋਹਰ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਅ਼ਲੀ ਅਤੇ ਮੁਹ਼ੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ ਫ਼ਾਤਿਮਾ ਦਾ ਵਡਾ ਬੇਟਾ. ਇਹ (੧ ਮਾਰਚ ਸਨ ੬੨੫) ਹਿਜਰੀ ਸਨ ੩ ਵਿੱਚ ਜਨਮਿਆ ਅਤੇ ੪੯ ਵਿੱਚ ਮੋਇਆ. ਹਸਨ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦੇ ਮਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਸਨ ੪੧ ਹਿਜਰੀ ਵਿੱਚ ਪੰਜਵਾਂ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਛੀ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਖ਼ਲਾਫ਼ਤ ਨੂੰ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ. ਇਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ "ਜ਼ਆ਼ਦਹ" ਨੇ ਯਜ਼ੀਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਹਸਨ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਕੇ (੧੭ ਮਾਰਚ ਸਨ ੬੬੯ ਨੂੰ) ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ. ਹਸਨ ਦੇ ੨੦ ਬੱਚੇ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ੧੫ ਬੇਟੇ ਅਤੇ ੫ ਬੇਟੀਆਂ ਸਨ. ਹਸਨ ਅਤੇ ਹੁਸੈਨ ਦੀ ਔਲਾਦ ਦੇ ਲੋਕ "ਸੱਯਦ" (ਸੈਯਦ) ਅਤੇ ਮੀਰ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਸੋ ਪੈਗ਼ੰਬਰ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਨਮਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਹੁਸੈਨ। ੪ ਦੇਖੋ, ਧੁਨੀ (ਖ)

ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ. ਜਿਲਾ ਅਟਕ (Campbellpore) ਦਾ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜਿੱਥੇ ਥਾਣਾ ਅਤੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ, ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਪੰਜਾਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ. ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਤੋਂ ੭੯ ਮੀਲ ਅਤੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਤੋਂ ੨੯ ਮੀਲ ਹੈ. ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ ਪੀਰ (ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ) ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਾਲ ਦਾ ਪਾਣੀ ਤ੍ਰਿਖਾਤੁਰ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਤਾਲ ਦਾ ਜਲ ਆਪਣੀ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਲਿਆ. ਇਸ ਪੁਰ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਕੇ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉੱਪਰ ਧਕੇਲ ਦਿੱਤਾ; ਜਗਤਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੰਜੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੰਜੇ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਜਿੱਥੇ ਲੱਗਾ ਸੀ ਉੱਥੇ ਪੱਥਰ ਤੇ ਪੰਜੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ" ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ.

ਬਾਬਾ ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ ਸੱਯਦ (ਸੈਯਦ) ਸਬਜ਼ਵਾਰ (ਇਲਾਕਾ ਖ਼ੁਰਾਸਾਨ) ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮਿਰਜ਼ਾ ਸ਼ਾਹਰੁਖ਼ ਨਾਲ ਆਇਆ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਕੰਧਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ.

ਹਸਨ ਖ਼ਾਂ. ਲਲਾਬੇਗ ਸਿਪਹਸਾਲਾਰ ਦਾ ਭੇਜਿਆ ਹੋਇਆ ਭੇਤੀਆ, ਜੋ ਗੁਰੂਸਰ ਮੇਹਰਾਜ (ਜਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ) ਦੇ ਮਕਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਭੇਤ ਲੈਣ ਗਿਆ ਸੀ. ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸਾਦਿਕ ਹੋ ਗਿਆ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉੱਚੀ ਪਦਵੀ ਮਿਲੀ.

ਹਸਨਪੁਰ. ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ, ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਰਾਜਪੁਰਾ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਕੱਠਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ. ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਥੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਰਹੇ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਲਖਨੌਰ ਤੋਂ ਆਏ ਤੇ ਥੋੜਾ ਜੇਹਾ ਸਮਾਂ ਠਹਿਰੇ. ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਸ਼ੇਖ਼ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ. ਸ਼ੇਖ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਗੁਰੂਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਹੈ.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਪਾਸ ਰਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ ਹਨ. ਜੋ ਪਿੰਡ ਕਬੂਲਪੁਰ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੯੭੫ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਹਨ. ਪੁਜਾਰੀ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਸ਼ੰਭੂ ਤੋਂ ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਕੱਚਾ ਰਸਤਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਕਬੂਲਪੁਰ ਪਿੰਡ ਹੈ. ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮਿਲਵਾਂ ਨਾਉਂ ਹਸਨਪੁਰ-ਕਬੂਲਪੁਰ ਸੱਦੀਦਾ ਹੈ.

ਹਸਬ. ਅ਼ حسب ਹ਼ਸਬ. ਵ੍ਯ—ਅਨੁਸਾਰ. ਤੁੱਲ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਿਣਤੀ. ਸ਼ੁਮਾਰ। ੩ حصب ਹ਼ਸਬ. ਈਂਧਨ. ਬਾਲਣ. ਜਲਾਉਣ ਲਾਇਕ ਕਾਠ.

ਹਸ਼ਮਤ. ਅ਼ حشمت ਹ਼ਸ਼ਮਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਭੂਤਿ. ਧਨ ਸੰਪਦਾ. ਐਸ਼੍ਵਰਯ। ੨ ਸ਼ਾਨ ਸ਼ੌਕਤ। ੩ ਲਾਉ ਲਸ਼ਕਰ.

ਹਸਮੁਖ. ਵਿ—ਪ੍ਰਸੰਨ ਵਦਨ. ਖਿੜੇ ਚੇਹਰੇ ਵਾਲਾ.

ਹਸਰ. ਅ਼. حصر ਹ਼ਸਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭਰੋਸਾ. ਨਿਰਭਰਤਾ। ੨ ਸਹਾਇਤਾ। ੩ ਅ਼ حشر ਹ਼ਸ਼ਰ. ਜਮਾ ਕਰਨਾ। ੪ ਮਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਉਠਣਾ. ਕਿਆਮਤ ਦਾ ਸਮਾਂ, ਜਦ ਮੁਰਦੇ ਕਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਠ ਖੜੇ ਹੋਣਗੇ। ੫ ਬਦਸਲੂਕੀ.

ਹਸਰਤ. ਅ਼ حسرت ਹ਼ਸਰਤ. ਅਰਮਾਨ. ਸਧਰ. ਨਾ ਪੂਰਣ ਮਨੋਰਥ. ਅੱਧ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਸੰਕਲਪ। ੨ ਨਾ ਮਿਲੀ ਵਸਤੂ ਦਾ ਸ਼ੋਕ.

ਹਸਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੋਟੀ ਨਹਿਰ (Canal) ਦੇਖੋ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾਸ। ੨ ਛੋਟਾ ਹੱਸ. ਗਲ ਪਹਿਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਗਹਿਣਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਹੰਸਲੀ.

ਹਸਿਤ. ਵਿ. ਜੋ ਹੱਸਿਆ ਹੈ। ੨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਹਸਦੇ ਹੋਣ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਮ ਦੇਵ ਦਾ ਧਨੁਖ.

ਹਸੀ. ਹਾਸੀ. ਹਾਸ੍ਯ.

ਹਸੀਨ. ਅ਼. ਵਿ—ਹੁਸਨ (ਸੁੰਦਰਤਾ) ਵਾਲਾ. ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ.

ਹਸੁ. ਦੇਖੋ, ਹਸ ਅਤੇ ਹੱਸ.

ਹਸੂਲ. ਅ਼ حصول ਹ਼ਸੂਲ. ਹਾਸਿਲ ਹੋਣਾ. ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ.

ਹਸੇਬ. ਅ਼ حسیب ਹ਼ਸੀਬ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਣਨਾ. ਹਿਸਾਬ. ਸੰਖ੍ਯਾ. ਇਮਾਲਹ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਹਿਸਾਬ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪਾਂਤਰ ਹੈ. "ਹਸੇਬ ਥਕੇ ਕਰ ਹਾਥ ਨਾ ਆਏ." (ਅਕਾਲ)

ਹੱਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਸ੍ਯ. ਹਾਸੀ। ੨ ਕੰਠ ਦੇ ਹੇਠ ਛਾਤੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਦੀ ਹੱਡੀ. Collar- bone। ੩ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਕੰਠ ਦਾ ਭੂਖਣ, ਜੋ ਗਰਦਨ ਦੇ ਹੇਠ ਦੀ ਹੱਡੀ (ਹੱਸ) ਉੱਪਰ ਟਿਕਦਾ ਹੈ। ੪ ਸੰ. ਹਸੰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਆਨੰਦ.

ਹਸ੍ਤ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਥ. ਹਾਥ. ਦਸ੍ਤ "ਹਸ੍ਤ ਕਮਲ ਮਾਥੇ ਪਰਿ ਧਰੀਐ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ੨ ਹੱਥ ਭਰ ਲੰਬਾਈ. ਅੱਠ ਗਿਰੇ ਦਾ ਮਾਪ। ੩ ਹਾਥੀ ਦੀ ਸੁੰਡ। ੪ ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ ਨਛਤ੍ਰ। ੫ ਫ਼ਾ هست ਹੈ. ਮੌਜੂਦ। ੬ ਫ਼ਾ. هشت ਹਸ਼੍ਤ. ਅਸ਼੍ਟ. ਅੱਠ.

ਹਸ੍ਤਊਚ. ਦੇਖੋ, ਹਸਤ ਊਚ.

ਹਸ੍ਤਅਰਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੜਗ, ਜੋ ਹਾਥੀ ਦੀ ਸੁੰਡ ਦਾ ਵੈਰੀ ਹੈ. (ਸਨਾਮਾ) ਦੇਖੋ, ਕਸਤ ੨.

ਹਸ੍ਤਕ੍ਰਿਯਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਥ ਦਾ ਕੰਮ. ਦਸ੍ਤਕਾਰੀ। ੨ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਹੱਥ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਸਾਧਨ ਦਾ ਕੰਮ। ੩ ਦੇਖੋ, ਮੁੱਠ ੨.

ਹਸ੍ਤਖੇਪ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਪਾਉਣਾ. ਦਖ਼ਲ ਦੇਣਾ.

ਹਸ੍ਤਗ੍ਰਹਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਥ ਫੜਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਹਾਥ ਪਕੜਨਾ. ਦਸ੍ਤਗੀਰੀ। ੨ ਵਿਆਹ. ਪਾਣਿਗ੍ਰਹਣ. ਸ਼ਾਦੀ ਵਿੱਚ ਪਤੀ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਹੱਥ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਹਥਲੇਵਾ.

ਹਸ੍ਤਨ. ਫ਼ਾ هستن ਹੋਣਾ. ਅਸ੍ਤਿਤ੍ਵ.

ਹਸ੍ਤਾਕ੍ਸ਼ਰ. ਦਸ੍ਤਖ਼ਤ. ਦੇਖੋ, ਹਸਤਾਖਰ.

ਹਸ੍ਤਾਮਲਕ. ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਰੱਖਿਆ ਆਮਲਕ (ਆਉਲਾ). ਭਾਵ—ਬਿਨਾ ਸੰਸੇ ਗ੍ਯਾਨ। ੨ ਇਸ ਨਾਉਂ ਦਾ ਇੱਕ ਰਿਖੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਵੇਦਾਂਤ ਗ੍ਰੰਥ ਹਸ੍ਤਾਮਲਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ.

ਹਸ੍ਤਿਨਾਪੁਰ. ਸਹੋਤ੍ਰ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਹਸ੍ਤਿਨ ਰਾਜੇ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਅਜਮੀਢ ਦਾ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਨਾਉਂ ਪੁਰ ਵਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਨਗਰ, ਜੋ ਕੌਰਵਾਂ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸੀ. ਇਹ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ੫੭ ਮੀਲ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਵ ਗੰਗਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਜਿਲਾ ਮੇਰਟ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਪੁਰਾਣਾ ਸ਼ਹਿਰ ਗੰਗਾ ਨੇ ਕਦੇ ਦਾ ਰੁੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ. ਵਰਤਮਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਨਵੀਂ ਆਬਾਦੀ ਹੈ.[1]

ਹਸ੍ਤਿਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਸ੍ਤ (ਸੁੰਡ) ਵਾਲੀ ਹਥਣੀ। ੨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ.

> "ਥੂਲ ਅੰਗੁਲੀ ਚਰਣ ਮੁਖ, ਅਧਰ ਭ੍ਰਿਕੁਟਿ ਕਟੁ ਬੋਲ।
> ਮਦਨਸਦਨ ਰਦ ਕੰਧਰਾ, ਮੰਦ ਚਾਲ ਚਿਤ ਲੋਲ।
> ਸ੍ਵੇਦ ਮਦਨਜਲ ਦ੍ਵਿਰਦ ਮਦ ਗੰਧਿਤ ਭੂਰੇ ਕੇਸ਼।
> ਅਤਿ ਤੀਛਨ ਬਹੁ ਲੋਮ ਤਨ ਭਨਿ ਹਸ੍ਤਿਨਿ ਇਹ ਵੇਸ."
> (ਰਸਿਕ ਪ੍ਰਿਯਾ)

ਦੇਖੋ ਨਾਰੀ ੨.

ਹਸ੍ਤੀ. ਦੇਖੋ. ਹਸਤੀ। ੨ ਫ਼ਾ هستی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੋਂਦ. ਅਸ੍ਤਿਤ੍ਵ.

ਹਹ. ਵ੍ਯ—ਸ਼ੋਕ, ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਅਤੇ ਅਚਰਜ ਬੋਧਕ ਸ਼ਬਦ.

ਹਹਕਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਹਾਕਾਰ. ਹੈ ਹੈ (ਹਾਇ ਹਾਇ) ਦੀ ਧੁਨਿ. ਪਿੱਟਣ ਦਾ ਰੌਲਾ. ਵਾ ਵੇਲਾ.

ਹਹੱਕ. ਹਾਹਾਕਾਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਹਹੱਕ ਭੈਰਵੰ ਸ੍ਰੁਤੰ." (ਰਾਮਾਵ) ਭਿਆਨਕ ਹਾਹਾਕਾਰ ਸੁਣਿਆ.

ਹਹਨਾਤ. ਹਿਣਕਦਾ (ਹ੍ਰੇਸਾ ਕਰਦਾ) ਹੈ. ਹਿਣਕਦੇ ਹਨ. "ਹਹਨਾਤ ਹਯੰ." (ਨਰ ਸਿੰਘਾਵ)

ਹਹਰ. ਪ੍ਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਪ. ਕਾਂਬਾ. "ਹੌਲੇ ਹਹਰ ਕਹਾਂ ਚਲ ਗਯੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਬਿਰਖੈ ਬਿਆਰਿ ਲਾਗੈ ਜੈਸੇ ਹਹਰਾਤ ਪਾਤ." (ਭਾਗੁ ਕ) ੨ ਹ੍ਰੇਸਾ. ਘੋੜੇ ਦਾ ਹਿਣਕਣਾ. "ਹਹਰੰਤ ਹਯੰ." (ਨਰ ਸਿੰਘਾਵ)

ਹਹਰਾਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹ੍ਰੇਸਾ ਧੁਨਿ. ਹਿਣਕਣ ਦੀ ਆਵਾਜ. "ਤੇਜ ਚਲੈਂ ਹਹਰਾਟ ਕ੍ਰੀਏ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਕਾਂਬਾ. ਕੰਪ.

ਹਹਰਾਤ. ਦੇਖੋ, ਹਹਰ.

ਹਹਰਾਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕੰਬਣਾ। ੨ ਡਰਨਾ। ੩ ਹੈਰਾਨ ਹੋਣਾ। ੪ ਹ੍ਰੇਸਾ ਕਰਨਾ. ਹਿਣਕਣਾ.

ਹਹਰਾਰਾ. ਵਿ—ਡਰਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਭਯੰਕਰ. ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹਾ! ਹਾ! ਸ਼ਬਦ ਮੁਖੋਂ ਨਿਕਲੇ. "ਸ੍ਰੋਨ ਪ੍ਰਵਾਹ ਬਹਿਤ ਹਹਰਾਰਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫)

ਹਹਾ. ਵ੍ਯ—ਹਾ! ਸ਼ੋਕ! "ਹਹਾ ਹਮਰੇ ਗ੍ਰਿਹ ਸ੍ਯਾਮ ਨ ਆਯੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਮਾਰ ਮਾਰ. ਹਨ ਹਨ. "ਕਰ ਲੈ ਹਥਿਯਾਰ ਹਹਾ ਕਹਿ ਢੂਕੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨)

ਹਹਾ ਹੂਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅੱਟ ਹਾਸ. ਅਜਿਹੀ ਹਾਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਡਾ ਸ਼ੋਰ ਹੋਵੇ. "ਹਹਾ ਹੂਹ ਹਾਸੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਹਾਹਾ ਹੂਹੂ.

ਹਹਿ. ਕ੍ਰਿ—ਅਸ੍ਤਿ. ਹੈ. "ਹਹਿ ਭੀ ਹੋਵਨਹਾਰ." (ਬਾਵਨ) ੨ ਹਨ. ਹੈਨ. ਹੈਂ. "ਨਾਨਕ ਆਏ ਸੇ ਪਰਵਾਣ ਹਹਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩)

ਹਹਿਰ. ਦੇਖੋ, ਹਹਰ.

ਹਹਿਰਾਨਾ. ਦੇਖੋ, ਹਹਰਾਨਾ.

ਹਹੁ. ਹੋਂ. ਹੋ. "ਅਬ ਤੁਮ ਹਹੁ, ਹਮ ਨਾਹੀ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਅਬ ਤੁਮ ਹੋਂ, ਹਮ ਨਹੀਂ.

ਹਕ. ਅ਼ حق ਹ਼ੱਕ਼. ਵਿ—ਸਤ੍ਯ. "ਹਕ ਹੁਕਮ ਸਚੁ ਖੁਦਾਇਆ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ੨ ਸੱਚਾ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ੍ਵਤ੍ਵ. ਅਪਣੱਤ. ਉਹ ਵਸਤੁ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦਾ ਭਾਵ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ. "ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ! ਉਸੁ ਸੂਅਰ ਉਸੁ ਗਾਇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੪ ਇਨਸਾਫ਼. ਨਿਆਉਂ. "ਵਢੀ ਲੈਕੇ ਹਕੁ ਗਵਾਏ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) ੫ ਕਰਤਾਰ. ਵਾਹਗੁਰੂ. "ਹਕ ਸਚੁ ਖਾਲਕੁ ਖਲਕ ਮਿਆਨੇ." (ਤਿਲੰ ਕਬੀਰ) ੬ ਹੁੰਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਭੀ ਹਕ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. ਸਿੰਘਨਾਦ. ਗੱਜਣਾ. "ਦਲ ਦੈਤਨ ਮੱਧ ਪਰਾ ਹਕਕੈ." (ਜਲੰਧਰਾਵ) ੭ ਦੇਖੋ, ਹੱਕ.

ਹਕਸੁਫਾ. ਦੇਖੋ, ਹੱਕਸ਼ੁਫ਼ਾ.

ਹਕਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਹਾਂਕਨਾ. ਪ੍ਰੇਰਨਾ. ਧਕੇਲਣਾ.

ਹਕਨਿਆਇ. ਸੱਚਾ ਇਨਸਾਫ਼। ੨ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਨਿਆਉਂ.

ਹਕਪਰਸ੍ਤ. ਫ਼ਾ حق پرست ਵਿ—ਸਤ੍ਯ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਪੂਜਕ. ਖ਼ੁਦਾਪਰਸ੍ਤ। ੨ ਸੱਚ ਪੁਰ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ.

ਹਕਲਾ. ਸੰ. ਹਤੇਲ. ਵਿ—ਤੋਤਲਾ. ਸਾਫ ਨਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ. ਜਿਸ ਦੀ ਇਲਾ (ਬਾਣੀ) ਹਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ.

ਹਕਵਾਰਾ. ਵਿ—ਹੱਕਣ ਵਾਲਾ. ਪ੍ਰੇਰਕ। ੨ ਹ਼ੱਕ਼ (ਸ੍ਵਤ੍ਵ) ਵਾਲਾ.

ਹਕਾ. ਫ਼ਾ حقا ਹ਼ੱਕ਼ਾ. ਸੰਬੋਧਨ, ਹੇ ਹ਼ੱਕ਼! ਹੇ ਸਤ੍ਯ ਰੂਪ ਕਰਤਾਰ! "ਹਕਾ ਕਰੀਮ ਕਬੀਰ ਤੂੰ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) ੨ ਵ੍ਯ—ਕਸਮ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ. ਸੌਂਹ ਕਰਤਾਰ ਦੀ। ੩ ਤਹਕੀਕ. ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਕੇ.

ਹਕਾਇਤ. ਦੇਖੋ, ਹਕਾਯਤ.

ਹਕਾ ਹਕੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧੱਕਮਧੱਕੀ. ਕਸ਼ਮਕਸ਼। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਖਿੱਚੋ ਤਾਣੀ ਨਾਲ. "ਹਕਾਹਕੀ ਮਾਚਾ ਘਮਸਾਨਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫)

---

[1] Geographical Dictionary ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਰਟ ਤੋਂ ੨੨ ਮੀਲ ਪੂਰਵ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਨਮੇਜੇ ਦੇ ਪੋਤੇ ਨਿਚਕ੍ਰ ਨੇ ਹਸ੍ਤਿਨਾਪੁਰ ਦਰਿਆ ਬੁਰਦ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਆਪਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕੋਸ਼ਾਂਬੀ ਬਣਾਈ.

ਹਕਾਨੀ. ਅ਼ حقانی ਹ਼ੱਕ਼ਾਨੀ. ਵਿ—ਹ਼ੱਕ਼ ਸੰਬੰਧੀ. ਖ਼ੁਦਾਈ. "ਇਕੋ ਹਕਾਨੀ ਇਸ਼ਕ ਹੈ." (ਮਗੋ)

ਹਕਾਯਤ. ਅ਼ حکایت ਹ਼ਿਕਾਯਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਹਾਣੀ. ਕਥਾ.

ਹਕਾਯਤਾਂ, ਹਕਾਯਾਤ ਅ਼ حکایات ਹ਼ਕਾਯਤ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਕਹਾਣੀਆਂ। ੨ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਅੰਤ ਫ਼ਾਰਸੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀਆਂ ੧੧ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਜਫ਼ਰਨਾਮਹ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਫ਼ਰਨਾਮਹ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ.

ਹਕਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੁਕਾਰ. ਸੱਦ. ਹਾਕ. ਦੇਖੋ, ਹ੍ਵੇ ਧਾ। ੨ ਹਾਹਾ ਅੱਖਰ। ੩ ਹਾਹੇ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ.

ਹਕਾਰਤ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਬੁਲਾਉਂਦਾ. ਹਕਾਰਨ ਕਰਦਾ। ੨ ਅ਼ حقارت ਹ਼ਕ਼ਾਰਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹ਼ਕ਼ਰ (ਘਟੀਆ ਜਾਣਨ) ਦਾ ਭਾਵ. ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤੁੱਛ ਜਾਣਨਾ. ਨਫ਼ਰਤ. ਘ੍ਰਿਣਾ.

ਹਕਾਰਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਆਹ੍ਵਾਨ ਕਰਨਾ. ਬੁਲਾਉਣਾ. ਸੱਦਣਾ. ਹਾਕ ਦੇ ਕੇ ਬੁਲਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਹ੍ਵੇ ਧਾ.

ਹਕਾਰੜਾ, ਹਕਾਰਾ ਬੁਲਾਵਾ. ਸੱਦਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਹਕਾਰਨਾ. "ਆਇਆ ਹਕਾਰਾ ਚਲਣ ਵਾਰਾ." (ਸਦੁ) ਫ਼ਾ ہرکارہ ਹਰਕਾਰਹ. ਕਾਸਿਦ. ਡਾਕੀਆ.

ਹਕਿ. ਹੱਕ਼ ਮੇਂ. ਸਤ੍ਯ ਵਿੱਚ. "ਲਗੈ ਹਕਿ ਜਾਇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧)

ਹਕਿ ਨਿਆਇ. ਸੱਚੇ ਇਨਸਾਫ ਦ੍ਵਾਰਾ. ਹੱਕ਼ ਨਿਆਂ ਤੋਂ. "ਗੁਰਮੁਖ ਸਿਉ ਮਨਮੁਖ ਅੜੈ ਡੁਬੈ ਹਕਿ ਨਿਆਇ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਹਕੀਕਤ. ਅ਼ حقیقت ਹ਼ਕ਼ੀਕ਼ਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਸਲੀਅਤ. ਸਚਾਈ। ੨ ਹਾਲ. ਕਥਾ. "ਕਰੀ ਹੈ ਹਕੀਕਤ ਮਾਲੂਮ ਖੁਦ ਦੇਵੀ ਸੇਤੀ." (ਚੰਡੀ ੧) ੩ ਗਿਆਨ ਅਵਸਥਾ. ਦੇਖੋ, ਸੂਫੀ.

ਹਕੀਕਤ ਰਾਇ. ਸਿਆਲਕੋਟ ਨਿਵਾਸੀ ਬਾਘ ਮੱਲ (ਬਾਗ ਮੱਲ) ਪੁਰੀ ਖਤ੍ਰੀ ਦੇ ਘਰ, ਸਿੱਖ ਪੁਤ੍ਰੀ ਗੌਰਾਂ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸੰਮਤ ੧੭੮੧ ਵਿੱਚ ਹਕੀਕਤ ਰਾਇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ. ਵਟਾਲਾ ਨਿਵਾਸੀ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਕਿਸਨ ਚੰਦ ਉੱਪਲ ਖਤ੍ਰੀ ਦੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਭਾਈ ਬੁਧ ਸਿੰਘ ਵਟਾਲੀਏ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਤੋਂ ਸਿੱਖਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸੀ ਹੋਇਆ. ਪਿਤਾ ਨੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਰਾਜਭਾਸਾ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮਕਤਬ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾਇਆ. ਇੱਕ ਦਿਨ ਜਮਾਤ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਹਕੀਕਤ ਦੀ ਧਰਮਚਰਚਾ ਛਿੜ ਪਈ. ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਅਯੋਗ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ, ਇਸ ਪੁਰ ਹਕੀਕਤ ਰਾਇ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਅਜੇਹੇ ਅਪਮਾਨ ਭਰੇ ਸ਼ਬਦ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਫ਼ਾਤਿਮਾ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਦੁੱਖ ਹੋਵੇਗਾ. ਇਹ ਯੋਗ ਬਾਤ ਭੀ ਮੁੰਡਿਆਂ ਅਤੇ ਮੌਲਵੀ ਤੋਂ ਨਾ ਸਹਾਰੀ ਗਈ, ਅਰ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਹਾਕਮ ਅਮੀਰ ਬੇਗ ਤੋਂ ਹਕੀਕਤ ਰਾਇ ਦਾ ਚਾਲਾਨ ਲਹੌਰ ਦੇ ਸੂਬੇ ਪਾਸ ਕਰਵਾਇਆ. ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਾਕਿਮਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ, ਪਰ ਹਕੀਕਤ ਨੇ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ. ਇਸ ਪੁਰ ਬਾਲਕ ਹਕੀਕਤ ਮਾਘ ਸੁਦੀ ੫ ਸੰਮਤ ੧੭੯੮ (ਸਨ ੧੭੪੧) ਨੂੰ ਖਾਨਬਹਾਦੁਰ (ਜ਼ਕਰੀਆਖ਼ਾਨ) ਗਵਰਨਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ. ਹਕੀਕਤ ਰਾਇ ਧਰਮੀ ਦੀ ਸਮਾਧਿ ਲਹੌਰ ਤੋਂ ਦੋ ਮੀਲ ਚੜ੍ਹਦੇ ਵੱਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਦਾ ਹਰ ਸਾਲ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਜੁੜਦਾ ਹੈ.

ਹਕੀਕਤ ਰਾਹ ਮੁਕਾਮ ਸਿਵਨਾਭ ਰਾਜੇ ਕੀ. ਸਿੰਹਲਦ੍ਵੀਪ (ਸੰਗਲਾਦੀਪ) ਯਾਤ੍ਰਾ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਯਾਦਦਾਸ਼੍ਤ, ਜੋ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਭੀ ਕਿਤਨੇ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ "ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਬਿਧਿ" ਵਾਂਙ ਪਾਠ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ.

ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਭੇਜਿਆ ਭਾਈ ਪੈੜਾ ਪ੍ਰਾਣਸੰਗਲੀ ਦੀ ਪੋਥੀ ਲੈਣ ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਪਰਤਕੇ ਜੋ ਸਫਰ ਦਾ ਹਾਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਅਰਜ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲਿਖੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ. ਯਥਾ—

"ਪੈੜਾ ਖਰੋ ਅਗ੍ਰ ਕਰ ਜੋਰ xx
ਰਾਹ ਹਕੀਕਤ ਸਗਲ ਸੁਨਾਈ xx
ਸੋ ਬੰਨੋ ਸਿਖ ਲਿਖੀ ਗਰੰਥ,
ਜਾਨਤ ਤਾਂਕੋ ਸਗਲੋ ਪੰਥ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਕੀਕੀ. ਅ਼ ਹ਼ਕ਼ੀਕ਼ੀ. ਵਿ—ਸੱਚਾ. ਯਥਾਰਥ। ੨ ਖ਼ਾਸ ਆਪਣਾ। ੩ ਸਕਾ.

ਹਕੀਨ. ਅ਼ حقین ਹ਼ਕ਼ੀਨ. ਵਿ—ਨਿਗ੍ਰਹੀਤ. ਰੋਕਿਆ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਹ਼ਕ਼ਨ ਹੈ. "ਰੰਗ ਤਮਾਸੇ ਮਾਣਿ ਹਕੀਨਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ਮਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਸ ਕਰਕੇ ਰੰਗ ਤਮਾਸ਼ੇ ਮਾਣ.

ਹਕੀਨਾ. ਦੇਖੋ, ਹਕੀਨ.

ਹਕੀਮ. ਅ਼ حکیم ਹ਼ਕੀਮ. ਵਿ—ਹਿਕਮਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਪੰਡਿਤ. ਦਾਨਾ. ਚਤੁਰ. ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ਰ. ਦਰਸ਼ਨਗ੍ਯ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੈਦ. ਤਬੀਬ. Physician.

ਹਕੀਮਪੁਰ. ਦੇਖੋ, ਨਾਨਕਸਰ ਨੰ: ੬.

ਹਕੀਮੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਿਕਮਤ। ੨ ਹਕੀਮ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੩ ਵੈਦ ਵਿਦ੍ਯਾ.

ਹਕੀਯਤ. ਅ਼. حقیت ਹ਼ਕ਼ੀਯਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ੍ਵਤ੍ਵ. ਮਾਲਿਕੀਅਤ। ੨ ਸਤ੍ਯਤਾ.

ਹਕੀਰ. ਅ਼. حقیر ਹ਼ਕ਼ੀਰ. ਵਿ—ਨਿਰਾਦਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ। ੨ ਤੁੱਛ. ਘਟੀਆ. ਅਦਨਾ.

ਹਕੁ. ਦੇਖੋ, ਹਕ. "ਮਰਣੁ ਮੁਣਸਾ ਸੂਰਿਆ ਹਕੁ ਹੈ." (ਵਡ ਮ: ੧ ਅਲਾਹਣੀ)

ਹਕੂਕ. ਅ਼ حقوق ਹ਼ਕ਼ੂਕ਼. ਹ਼ੱਕ਼ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ.

ਹਕੰਹਾਕ. ਹਾਕ ਉੱਪਰ ਹਾਕ. ਹਾਕਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਰ.

ਹੱਕ. ਦੇਖੋ, ਹਕ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਕਲਾਪਨ. ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਸਾਫ਼ ਨਾ ਨਿਕਲਣਾ. ਦੇਖੋ, ਹਕਲਾ. "ਉਸ ਨੂੰ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਹੱਕ ਪੈਂਦੀ ਹੈ".

(ਲੋਕੋ) ੩ ਸੰ. ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਲਈ ਹਥਵਾਨ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਸ਼ਬਦ। ੪ ਦੇਖੋ, ਹੱਕਣਾ। ੫ ਹਾਕ. ਪੁਕਾਰ. "ਹੱਕ ਦੇਵੰ ਕਰੰ." (ਰਾਮਾਵ)

ਹੱਕਸ਼ੁਫ਼ਾ. ਅ਼. ਹੱਕੇ-ਸ਼ੁਫ਼ਾ. ਪੜੋਸੀ ਹੋਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ. ਪੜੋਸੀ ਦਾ ਸ੍ਵਤ੍ਵ. Right of Preemption.

ਹੱਕਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਪ੍ਰੇਰਨਾ. ਚਲਾਉਣਾ। ੨ ਧਕੇਲਣਾ, ਪੇਲਨਾ.

ਹੱਕਤਾਲਾ. ਅ਼ حق تعالیٰ ਹ਼ੱਕ਼ਤਆ਼ਲਾ. ਸਤ੍ਯਰੂਪ ਵਡਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. "ਬੰਦਾ ਕੀ ਖੁਸ਼ਾਮਦ ਸੇ ਆਮਦ ਨ ਜਜਾਦਾ ਹੋਤ ਪਾਨਾ ਤੋ ਵਹੀ ਹੈ ਜੋ ਦਿਲਾਨਾ ਹੱਕਤਾਲਾ ਨੇ." (ਬਾਵਾ ਰਾਮਦਾਸ)

ਹੱਕਾ. ਦੇਖੋ, ਹਕਾ.

ਹੱਕਾ ਬੱਕਾ. ਵਿ—ਜਿਸ ਦਾ ਹੈਰਾਨੀ ਵਿੱਚ ਵਾਕ ਰੁਕ ਗਿਆ ਹੈ. "ਗਿਰੇ ਹੱਕ ਬੱਕੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੨ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਜੜ੍ਹ ਸਾਮਾਨ ਹੋਇਆ.

ਹਗ. ਸੰ. हद्. ਧਾ—ਮਲ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ. ਸੁਚੇਤ ਜਾਣਾ. ਹਗਣਾ. ਝਾੜੇ ਹੋਣਾ.

ਹਗਾਮਾ. ਫ਼ਾ ہنگامہ ਹੰਗਾਮਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੇਲਾ. ਸਮਾਂ। ੨ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ. ਦੇਖੋ, ਹੰਗਾਮਾ। ੩ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਮਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਤੇ ਹੋਏ ਇਕੱਠ ਨੂੰ ਭੀ ਹਗਾਮਾ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਹਚਕੋਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਝੂਟਾ. ਹੂਟਾ। ੨ ਧੱਕਾ। ੩ ਝਟਕਾ.

ਹਛਨਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ੍ਵੱਛਤਾ. ਨਿਰਮਲਤਾ. ਸਫਾਈ। ੨ ਵਿ—ਸ੍ਵੱਛਤਾ ਵਾਲਾ. ਨਿਰਮਲਾ. ਨਿਰਮਲੀ. "ਮਲੀਨ ਬੁਧਿ ਹਛਨਈ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਹਛਾ, **ਹੱਛਾ**. ਸੰ. अच्छ—ਅੱਛ. ਵਿ—ਸ੍ਵੱਛ. ਨਿਰਮਲ. "ਭਾਂਡਾ ਅਤਿ ਮਲੀਣੁ ਧੋਤਾ ਹਛਾ ਨ ਹੋਇਸੀ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੧) "ਨਾਨਕ ਨਾਉ ਖੁਦਾਇ ਕਾ ਦਿਲਿ ਹਛੈ ਮੁਖਿ ਲੇਹੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) "ਤਨਿ ਧੋਤੈ ਮਨੁ ਹਛਾ ਨ ਹੋਇ." (ਵਡ ਮ: ੩) ੨ ਅਰੋਗ. ਤਨਦੁਰੁਸ੍ਤ. ਨਰੋਆ। ੩ ਚੰਬੇ (ਪਹਾੜ) ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਹੱਛਾ ਸ਼ਬਦ ਉੱਜਲ (ਚਿੱਟੇ) ਅਤੇ ਸਾਫ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਹਜ. ਦੇਖੋ, ਹਜਿ ਅਤੇ ਹੱਜ। ੨ ਅ਼ حظ ਹ਼ਜ. ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ. ਖੁਸ਼ੀ। ੩ ਹਿੱਸਾ. ਭਾਗ। ੪ ਸ੍ਵਾਦ. ਚਸਕਾ.

ਹਜਦਹ. ਫ਼ਾ ہژدہ ਹਜਦਹ. ਅਸ਼੍ਟਾਦਸ਼. ਅਠਾਰਾਂ. ਦਸ ਅਤੇ ਅੱਠ.

ਹਜਮ. ਅ਼ ہضم ਹਜਮ. ਤੋੜਨਾ. ਚੂਰ ਕਰਨਾ। ੨ ਪਚਣਾ. ਮੇਦੇ ਵਿੱਚ ਜਾਕੇ ਗਿਜਾ ਦਾ ਹੱਲ ਹੋਣਾ.

ਹਜਰਤ. ਅ਼. حضرت ਹ਼ਜਰਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਮੀਪਤਾ. ਨਜ਼ਦੀਕੀ. ਹ਼ਜੂਰ। ੨ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨ ਬੋਧਕ ਸ਼ਬਦ. "ਹਜਰਤ ਜੋ ਫਰਮਾਇਆ ਫਤਵਾ ਮੰਝ ਕਿਤਾਬ." (ਜਸਾ)

ਹਜਰਾਤ, **ਹਜਰਾਯਤ**. ਦੇਖੋ, ਹਾਜਰਾਤ.

ਹਜਰੋ. ਅਟਕ ਜਿਲੇ ਦੀ ਇੱਕ ਤਸੀਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ. ਦੇਖੋ, ਰਾਮ ਸਿੰਘ ੮.

ਹਜਵ. ਦੇਖੋ, ਹਜੋ.

ਹਜਾਬ. ਦੇਖੋ, ਹਿਜਾਬ.

ਹਜਾਮਤ. ਅ਼ حجامت ਹ਼ਜਾਮਤ. ਖਲੜੀ ਪੱਛਕੇ ਸਿੰਗੀ ਨਾਲ ਲਹੂ ਖਿੱਚਣਾ। ੨ ਭਾਵ—ਮੁੰਡਨ ਕਰਨਾ. ਸਿੰਗੀ ਲਾਉਣ ਵੇਲੇ ਰੋਮ ਮੁੰਨਕੇ ਜਗਾ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਮੁੰਡਨ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਹਜਾਮਤ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ.

ਹਜਾਰ. ਫ਼ਾ ہزار ਹਜ਼ਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਸ ਸੌ. ਸਹਸ੍ਰ—੧੦੦੦.

ਹਜ਼ਾਰ ਦਾਸਤਾਂ. ਫ਼ਾ ہزار داستان - ہزار دستان ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਜ਼ਾਰ ਕਹਾਣੀਆਂ। ੨ ਹਜਾਰਾਂ (ਭਾਵ ਅਨੰਤ) ਬੋਲੀਆਂ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਪੰਛੀ. ਇਹ ਖਾਸ ਨਾਉਂ ਲਟੋਰੇ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਇੱਕ ਪੰਛੀ ਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਖਾਕੀ ਰੰਗ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਬ਼ੋਲੀਆਂ ਬੋਲਦਾ ਹੈ. ਇਸਦਾ ਕੱਦ ਅਗਨ ਤੋਂ ਵਡਾ ਅਤੇ ਗੁਟਾਰ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਅਗਨ, ਚੰਡੋਲ ਅਤੇ ਬੁਲਬੁਲ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੀ "ਹਜਾਰਦਾਸਤਾਂ" ਲਿਖਿਆ ਹੈ. "ਤੀਤਰ ਚਕੋਰ ਚਾਰੁ ਦਾਸਤਾਂਹਜਾਰ ਲਾਲ, ਪਿੰਜਰੇ ਮਝਾਰ ਪਾਇ ਧਰੇ ਪਾਂਤਿ ਪਾਂਤਿ ਕੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਅਗਨ ੫, ਚੰਡੋਲ ਅਤੇ ਬੁਲਬੁਲ.

ਹਜਾਰਾ. ਵਿ—ਹਜਾਰ ਸੰਖ੍ਯਾ (ਗਿਣਤੀ) ਵਾਲਾ। ੨ ਜੇਠਾ। ੩ ਵਡਮੁੱਲਾ। ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਜਾਰ (ਅਨੰਤ) ਪੰਖੜੀਆਂ ਵਾਲਾ ਗੇਂਦਾ. ਸਦਬਰਗ। ੫ ਅਨੇਕ ਧਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਫੁਹਾਰਾ। ੬ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮੀ ਸਰਹੱਦੀ ਇਲਾਕੇ (N. W. F. P.) ਦਾ ਇੱਕ ਜਿਲਾ. ਮਹਾਭਾਰਤ ਅਤੇ ਮਾਰਕੰਡੇਯ ਵਿੱਚ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅਭਿਸਾਰ ਹੈ। ੭ ਅਫ਼ਗ਼ਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ। ੮ ਜਿਲਾ ਅਤੇ ਤਸੀਲ ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਇੱਥੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚਰਣ ਪਾਏ ਹਨ.

ਹਜਾਰਾ ਸਿੰਘ. ਸਰਹਿੰਦ ਨਿਵਾਸੀ ਇੱਕ ਬਾਣੀਆਂ, ਜੋ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਤੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜਿਆ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਯੋਧਾ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਨੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਜੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵਡੀ ਵੀਰਤਾ ਦਿਖਾਈ.

ਹਜਾਰੀ. ਵਿ—ਹਜ਼ਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਹਜ਼ਾਰ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ.

ਹਜਾਰੇ ਸਬਦ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ੭ ਅਤੇ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ੧੦ ਸ਼ਬਦ, ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ 'ਹਜਾਰੇ' ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਨਾਉਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵੇਲੇ ਇਹ ਸੰਗ੍ਯਾ ਪਈ. ਭਾਵ ਹਜਾਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ-ਮੁੱਖ-ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਆਦਿਕ ਹੈ। ੨ ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹਿਜਰ (ਵਿਯੋਗ) ਤੋਂ ਹਜਾਰੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ. ਮਾਝ ਦਾ ਸ਼ਬਦ, ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ, ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਿਯੋਗੀ ਦੀ ਦਸ਼ਾ "ਮਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ" ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਰਾਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਮਾਝ, ਧਨਾਸਰੀ, ਤਿਲੰਗ, ਸੂਹੀ ਅਤੇ ਬਿਲਾਵਲ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਕਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਠ—ਕ੍ਰਮ ਇਉਂ ਕਲਪਿਆ ਹੈ—"ਸੁਲਤਾਨੇ ਮੀਆਂ ਜੀਉ ਡਰਤ ਹੈ. ਇਆਨੀ ਮਾਨ

ਕਾਹ ਕਰੇ, ਇਹ ਤਨ ਮਾਇਆ ਸੁਪਨਾ। ਮਨ ਲੋਚੇ ਗੁਰ ਦਰਸ ਕੋ ਕਵਨ ਤਰਾਜੂ ਹੋਇ। ਮਨ ਮੰਦਰ ਤਨ ਵੇਸ ਮੇ ਪੇਖ ਰਮਈਆ ਸੋਇ."

ਹਜਿ. ਹੱਜ ਲਈ. ਹੱਜ ਨੂੰ. "ਕੋਈ ਨਾਵੈ ਤੀਰਥਿ ਕੋਈ ਹਜਿ ਜਾਇ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਹੱਜ.

ਹਜੀਰ / **ਹਜੀਰਾਂ** } ਦੇਖੋ, ਹੰਜੀਰਾਂ.

ਹਜੁਮ. ਦੇਖੋ, ਹੁਜੂਮ.

ਹਜੁਰ. ਅ਼ حضور ਹ਼ੁਜ਼ੂਰ. ਵਿ—ਪ੍ਰਤੱਖ. ਹਾਜਿਰ. "ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਦਾ ਹਜੂਰ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) ੨ ਵ੍ਯ—ਸਤਕਾਰ ਬੋਧਕ ਸ਼ਬਦ. ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਨ!

ਹਜੂਰ ਸਾਹਿਬ. ਦੇਖੋ, ਅਬਿਚਲਨਗਰ.

ਹਜੂਰ ਹਾਜਰ. ਦੇਖੋ, ਹਾਜਰ ਹਜੂਰ.

ਹਜੂਰੀ. ਫ਼ਾ. حضوری ਹ਼ੁਜ਼ੂਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਜਿਰਬਾਸ਼ੀ. ਹਾਜਿਰ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਵਿ—ਹਾਜਿਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ. ਜਿਵੇਂ—ਹਜੂਰੀ ਸੇਵਕ. ਹਜੂਰੀ ਸੰਗਤਿ.

ਹਜੂਰੀਆ. ਵਿ—ਜਿਸ ਨੇ ਹਜੂਰ ਸਾਹਿਬ (ਅਬਿਚਲਨਗਰ) ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।[1] ੨ ਹਜੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਹਾਜਿਰਬਾਸ਼. ਨਿਕਟਵਰਤੀ.

ਹਜੂਰੀਐ. ਹਜੂਰ ਮੇਂ ਹੈ. ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੈ. ਪਾਸ ਹੈ. "ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰਦੇਵ ਸਦਾ ਹਜੂਰੀਐ." (ਵਾਰ ਜੈਤ)

ਹਜੋ / **ਹਜੋਂ** } ਅ਼ هجو ਹਜਵ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿੰਦਾ. ਅਪਕੀਰਤਿ. "ਹਜੋ ਆਪਕੀ ਜਗਤ ਅਲਾਵੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹੱਜ. ਅ਼ حج ਹ਼ੱਜ. ਕਾਬੇ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ, ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਈ ਧਰਮ ਦਾ ਉਸੂਲ (ਨਿਯਮ) ਜਾਣਕੇ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ.

ਇਹ ਹਿਜਰੀ ਸਾਲ ਦੇ ਬਾਰ੍ਹਵੇਂ ਮਹੀਨੇ "ਜ਼ੁਲਹ਼ਿਜਹ" ذوالحجہ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਕਰਨ ਦੀ ਰੀਤਿ ਇਹ ਹੈ—

ਜਦ ਮੱਕਾ ਇੱਕ ਪੜਾਉ ਰਹਿ ਜਾਵੇ, ਤਦ ਯਾਤ੍ਰੀ ਇਸਨਾਨ ਕਰਕੇ "ਏਹ਼ਰਾਮ" احرام ਬੰਨ੍ਹੇ, ਅਰਥਾਤ ਪਹਿਲੇ ਵਸਤ੍ਰ ਤਿਆਗਕੇ ਕੇਵਲ ਦੋ ਚਾਦਰਾਂ ਰੱਖੇ, ਇੱਕ ਤੇੜ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ. ਜੁੱਤੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰੇ. ਖੜਾਵਾਂ ਪਹਿਰਨ ਦੀ ਰੋਕ ਨਹੀਂ. ਗੀਤ "ਤਲਬੀਯਾ" تلبیہ ਗਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਮੱਕੇ ਪਹੁੰਚੇ. ਗੀਤ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ—"ਮੈ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਖੜਾ ਹਾਂ, ਤੇਰਾ ਸ਼ਰੀਕ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਜਿਸਦੇ ਕਰਕੇ ਤੇਰੀ ਹੀ ਉਸਤਤਿ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਹੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਹੈ."

ਕਾਬੇ ਮੰਦਿਰ ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰੇ ਅਤੇ "ਸੰਗ ਅਸਵਦ" سنگِ اسود ਨੂੰ ਚੁੰਮੇ. ਸੱਤ "ਤ਼ਵਾਫ" طواف (ਪਰਿਕ੍ਰਮਾ) ਕਾਬੇ ਦੀਆਂ ਕਰੇ, ਤਿੰਨ ਤੇਜ ਚਾਲ ਨਾਲ ਅਤੇ ਚਾਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ. ਕਾਬੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਰੱਖੇ. ਹਰ ਪਰਿਕ੍ਰਮਾ ਕਰਦਾ ਕਾਲੇ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਚੁੰਮੇ. ਫੇਰ ਇਬਰਾਹੀਮ ਦੇ ਮਕਾਮ ਪੁਰ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰੇ. ਉੱਥੋਂ ਹਟਕੇ ਪਹਾੜੀ "ਸਫ਼ਾ ਮਰੂਹ" صفا مروہ ਉੱਪਰ ਜਾਕੇ ਕਾਬੇ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰੇ, ਫੇਰ ਮਰਵਾ ਚੋਟੀ ਤੇ ਜਾਕੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰੇ, ਫੇਰ ਕਾਬੇ ਵਿੱਚ ਆਕੇ "ਖ਼ੁਤ਼ਬਾ" خطبہ ਸੁਣੇ, ਫੇਰ ਮਕਾਮ "ਮਿਨਾ" منے ਪੁਰ ਜਾਕੇ ਰਾਤ ਰਹੇ. ਉੱਥੋਂ ਪਹਾੜੀ "ਅ਼ਰਫ਼ਾਤ" عرفات ਨੂੰ ਜਾਵੇ. ਉੱਥੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰੇ. ਅਤੇ ਖ਼ੁਤਬਾ ਸੁਣੇ. ਇਥੋਂ "ਮੁਜ਼ਦਲਿਫ਼ਾ" مزدلفہ ਮਕਾਮ ਪੁਰ ਸੰਝ ਦੀ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹੇ.

ਉੱਪਰ ਦੱਸੀ ਸਾਰੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨੌਵੀਂ ਤਿਥਿ ਤੀਕ ਸਮਾਪਤ ਕਰਕੇ ਦਸਵੀਂ ਜੋ "ਨਹ਼ਰ" نحر ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਦਿਨ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਮੁਜ਼ਦਲਿਫ਼ਾ ਮਕਾਮ ਪੁਰ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਕੇ ਸ਼ੈਤ਼ਾਨ ਦੇ (ਥੰਮ) ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਸੱਤ ਪੱਥਰ ਸੁੱਟੇ. ਫੇਰ ਮਿਨਾ ਪਹੁੰਚਕੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਵੇ. ਬਕਰਾ, ਦੁੰਬਾ, ਗਾਂ, ਅਥਵਾ ਉੱਠ ਨੂੰ ਕਾਬੇ ਵੱਲ ਸਿਰ ਕਰਕੇ ਲਿਟਾਵੇ, ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਖੜਾ ਹੋਕੇ "ਅੱਲਾਹੁ ਅਕਬਰ" ਕਹਿਕੇ ਗਲ ਤੇ ਛੁਰੀ ਚਲਾਵੇ. ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਹਾਜੀ "ਏਹ਼ਰਾਮ" ਤਿਆਗਕੇ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਵਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰੇ, ਮੁੰਡਨ ਕਰਾਵੇ, ਨਹੁੰ ਲੁਹਾਵੇ, ਅਰ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਮੱਕੇ ਹੋਰ ਠਹਿਰੇ, ਮੱਕੇ ਤੋਂ ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ ਕਾਬੇ ਦੀ ਫੇਰ ਪਰਿਕ੍ਰਮਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੇ ਥੰਮ ਤੇ ਸੱਤ ਵੱਟੀਆਂ ਸੁੱਟੇ. ਅਤੇ ਜ਼ਮਜ਼ਮ زمزم ਖੂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਵੇ.

ਬਹੁਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੱਕੇ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਪਿੱਛੋਂ ਹਜਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਦੀ ਕ਼ਬਰ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਲਈ ਮਦੀਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਬਿਨਾ ਹੱਜ ਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਪਰ "ਵਹਾਬੀ" ਲੋਕ ਕਬਰ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਧਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਮਦੀਨੇ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ.

ਜੋ ਉੱਪਰ ਲਿੱਖੀ ਰੀਤੀ ਨਾਲ ਹੱਜ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹਾਜੀ ਸੱਦੀਦਾ ਹੈ. "ਕਿਆ ਹਜ ਕਾਬੇ ਜਾਂਏ." (ਪ੍ਰਭਾ ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਮੱਕਾ ਸ਼ਬਦ.

ਹੱਜਾਮ. ਅ਼. حجام ਹ਼ੱਜਾਮ. ਹਜਾਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਸਿੰਗੀਆਂ ਲਾਕੇ ਲਹੂ ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਹਜਾਮਤ। ੨ ਭਾਵ—ਮੁੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਈ.

ਹਟ. ਹਟਣਾ ਦਾ ਅਮਰ. ਮੁੜ. ਪਰਤ। ੨ ਸੰ. ਹਟ੍. ਧਾ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣਾ. ਚਮਕਣਾ। ੩ ਸੰ. ਹਟ੍ਟ—ਹੱਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੁਕਾਨ. ਹਾਟ। ੪ ਬਾਜਾਰ. "ਦਸਚਾਰਿ ਹਟ ਤੁਧੁ ਸਾਜਿਆ." (ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਮ: ੪) ਇਸ ਥਾਂ ਭਾਵ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ ਹੈ। ੫ ਹਰਟ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਦੇਖੋ, ਹਟਮਾਲ.

ਹਟਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੁਕਾਵਟ. ਪ੍ਰਤਿਬੰਧ.

ਹਟਕਣੁ / **ਹਟਕਨਾ** } ਕ੍ਰਿ—ਵਰਜਣਾ. ਰੋਕਣਾ. "ਜਿਹ ਦਰ ਆਵਤ ਜਾਤਿਅਹੁ ਹਟਕੈ ਨਾਹੀ ਕੋਇ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਹਟਕਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੁਕਾਵਟ. ਪ੍ਰਤਿਬੰਧ। ੨ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਵਰਜਣਾ.

ਹਟਣਾ / **ਹਟਣੁ** } ਕ੍ਰਿ—ਰੁਕਣਾ। ੨ ਲੌਟਣਾ. ਮੁੜਨਾ. ਪਰਤਣਾ। ੩ ਨਟਨਾ. ਮੁੱਕਰਨਾ। ੪ ਟਲਣਾ. "ਕਿਉ ਏਦੂ ਬੋਲਹੁ ਹਟੀਐ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩)

ਹਟਤਾਰ / **ਹਟਤਾਰਿ** / **ਹਟਤਾਲ** } ਸੰ. ਹਟ੍ਟਤਾਲਕ—ਹੱਟਤਾਲਕ. ਹੜਤਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੁਕਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੰਦ੍ਰਾ ਮਾਰਨਾ. ਹੱਟ ਬੰਦ ਕਰਨੀ. "ਜਮਹਿ ਕੀਓ ਹਟਤਾਰਿ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ਯਮ ਨੇ ਦਫਤਰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ੨ ਰੋਸ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਾਜ ਛੱਡਕੇ ਬਹਿਣਾ. Strike.

[1] ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜੇਹਾ ਹਾਜੀ ਦਾ ਮਾਨ ਹੈ, ਤੇਹਾ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਹਜੂਰੀਏ ਦਾ ਹੈ.

ਹਟਨਾਲਾ, **ਹਟਨਾਲੀ** ਸੰ. ਹਟ੍ਟਪ੍ਰਣਾਲਿਕਾ—ਹੱਟ ਪ੍ਰਣਾਲਿਕਾ. ਹੱਟਾਂ ਦੀ ਸਤਰ. ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੀ ਪੰਕਤਿ. ਬਾਜ਼ਾਰ. "ਦੁਇ ਦੀਵੇ ਚਉਦਹ ਹਟਨਾਲੇ." (ਵਾਰ ਸੂਹੀ ਮ: ੧) ਸੂਰਜ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੋ ਦੀਵੇ, ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ ਬਾਜ਼ਾਰ. "ਘਰ ਮੰਦਰ ਹਟਨਾਲੇ ਸੋਹੇ ਜਿਸ ਵਿਚਿ ਨਾਮ ਨਿਵਾਸੀ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫) ਭਾਵ ਅੰਤਹਕਰਣ ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ.

ਹਟਮਾਲ. ਸੰ. ਅਰਘੱਟ ਮਾਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਰਟ (ਅਰਘੱਟ) ਦੀ ਮਾਲਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਟਿੰਡਾਂ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ. "ਕਰ ਹਰਿ ਹਟਮਾਲ ਟਿੰਡ ਪਰੋਵਹੁ." (ਬਸੰ ਮ: ੧)

ਹਟਵਾਣੀ, **ਹਟਵਾਣੀਓ**, **ਹਟਵਾਣੀਆ** ਸੰ. ਹਟ੍ਟਵਣਿਕ—ਹੱਟਵਣਿਕ. ਵਿ—ਦੁਕਾਨਦਾਰ. "ਹਟਵਾਣੀ ਧਨ ਮਾਲ ਹਾਟਕੀਤ." (ਬਸੰ ਮ: ੫) "ਬਿਖੁ ਸੰਚੈ ਹਟਵਾਣੀਆ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਹਟੜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਟ. ਦੁਕਾਨ. "ਤਨੁ ਹਟੜੀ, ਇਹੁ ਮਨ ਵਣਜਾਰਾ." (ਸਿਧਗੋਸਟਿ) ੨ ਹੱਟ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਖੇਡਣਾ, ਜਿਸ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਦਿਵਾਲੀ ਨੂੰ ਦੀਵੇ ਜਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੩ ਭਾਵ—ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ. "ਹਟੜੀ ਛੋਡਿ ਚਲਿਆ ਵਣਜਾਰਾ." (ਲੋਕੋ) ਭਾਵ—ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੇਹ ਨੂੰ ਛੱਡ ਤੁਰਿਆ.

ਹਟਿ ਹਾਟ. ਪ੍ਰਤਿ ਹੱਟ. ਹੱਟੀ ਹੱਟੀ. "ਗੁਰ ਬਚਨਿ ਬਿਕਾਨੋ ਹਟਿ ਹਾਟ." (ਮਾਲੀ ਮ: ੪) ਭਾਵ—ਗੁਰੁਮੁਖਾਂ ਦੇ ਹਰੇਕ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ.

ਹਟੀ. ਦੇਖੋ, ਹਟਣਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹੱਟੀ.

ਹਟੂ. ਦੇਖੋ, ਹਟ ੩.

ਹਟੂਆ, **ਹਟੋਵਾ**, **ਹਟੋਆ** ਵਿ—ਹੱਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਦੁਕਾਨਦਾਰ. ਦੇਖੋ, ਸੂਤ ਕੇ ਹਟੂਆ.

ਹੱਟ, **ਹੱਟੀ** ਦੇਖੋ, ਹਟ ੩.

ਹੱਟੀ ਸਾਹਿਬ. ਦੇਖੋ, ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ.

ਹਠ. ਸੰ. ਹਠ੍. ਧਾ—ਟਪੂਸੀ ਮਾਰਨੀ. ਘਾਤਕੀ ਹੋਣਾ. ਖੋਟਾ ਹੋਣਾ. ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨਾ. ਜਬਰ ਕਰਨਾ. ਜਕੜਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਿਦ. ਅੜੀ. "ਹਠ ਕਰਿ ਮਰੈ ਨ ਲੇਖੈ ਪਾਵੈ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧) ੩ ਸਿੰਧੀ. ਹਠੁ. ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ. "ਹਠ ਮਝਾਹੂ ਮਾਪਿਰੀ." (ਸ੍ਰੀ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਹਠ ਕਰਮ, **ਹਠ ਧਰਮ** ਦੇਖੋ, ਹਠੇ ਕਰਮ ਅਤੇ ਹਠ ਧਰਮੀ.

ਹਠ ਧਰਮੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਿਦ. ਅੜੀ। ੨ ਵਿ—ਹਠ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਹਠੀਆ. ਜਿੱਦੀ. ਅੜੀਅਲ.

ਹਠ ਨਿਗ੍ਰਹ, **ਹਠ ਨਿਗ੍ਰਹਿ**, **ਹਠ ਨਿਗ੍ਰਹੁ** ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਠ ਨਾਲ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਰੋਕਣ ਦਾ ਕਰਮ. ਭਾਵ—ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਲੋਕ ਲਾਜ ਦੇ ਭੈ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਮਹਿਮਾ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਕੇ ਰੱਖਣਾ. "ਹਠ ਨਿਗ੍ਰਹਿ ਅਤਿ ਰਹਤ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਿਸੇਧ ਹੈ.

ਹਠ ਯੋਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਠ ਨਾਲ ਸਿੱਧ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਯੋਗ. ਦੇਖੋ, ਅਸਟਾਂਗ। ੨ ਹਠ ਯੋਗ ਪ੍ਰਦੀਪਿਕਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਹ" ਸੂਰਜ "ਠ" ਚੰਦ੍ਰਮਾ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਯੋਗ (ਸੰਬੰਧ) ਕਰਨਾ ਹਠ ਯੋਗ ਹੈ. ਭਾਵ—ਇੜਾ ਅਤੇ ਪਿੰਗਲਾ ਦਾ ਸੁਖਮਨਾ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ.

ਹਠਲੀ. ਵਿ—ਹਠ ਵਾਲੀ. ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ ਤੋਂ ਨਾ ਮੁੜਨ ਵਾਲੀ. "ਮੁਹਕਮ ਫੌਜ ਹਠਲੀ ਰੇ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਹਠਵਾਰ, **ਹਠਵਾਰਾ** ਵਿ—ਹਠ ਵਾਲਾ. ਹਠੀਆ.

ਹਠਾ. ਵਿ—ਹਠ ਵਾਲਾ (ਵਾਲੇ). "ਚਲੇ ਬੀਰ ਧੀਰੰ ਹਠੇ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਹਠਿ. ਹਠ ਕਰਕੇ. ਹਠ ਤੋਂ. "ਹਠਿ ਨ ਪਤੀਜੈ ਨਾ ਬਹੁ ਭੇਖੈ." (ਧਨਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਹਠਿਓ. ਦੇਖੋ, ਹਠਯੋ.

ਹਠੀ, **ਹਠੀਆ** ਸੰ. ਹਠਿਨ੍. ਵਿ—ਜਿੱਦੀ. ਹਠ ਵਾਲਾ. ਹਠੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ. ਇੱਕ ਅੰਧ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸੀ, ਜੋ ਯਥਾਰਥ ਜਾਣਨ ਪੁਰ ਭੀ ਅਗਿਆਨ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕੀਤੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਾ ਤਿਆਗੇ. ਇਹ ਨਿੰਦਿਤ ਹਠੀ ਹੈ.

> ਜਾਰ ਕੋ ਵਿਚਾਰ ਕਹਾਂ ਗਣਿਕਾ ਕੋ ਲਾਜ ਕਹਾਂ
> ਗਦਹਾ ਕੋ ਮਾਨ ਕਹਾਂ ਆਂਧਰੇ ਕੋ ਆਰਸੀ,
> ਨਿਗੁਣ ਕੋ ਗੁਣ ਕਹਾਂ ਦਾਨ ਕਹਾਂ ਦਾਰਿਦੀ ਕੋ
> ਸੇਵਾ ਕਹਾਂ ਸੂਮ ਕੀ ਇਰੰਡ ਛਾਹ ਡਾਰਸੀ,
> ਮਦਯਪ ਕੀ ਸੁਚਿ ਕਹਾਂ ਸਾਚ ਕਹਾਂ ਲੰਪਟੀ ਕੋ
> ਨੀਚ ਕੋ ਬਚਨ ਕਹਾਂ ਸ੍ਯਾਰ ਕੀ ਪੁਕਾਰ ਸੀ,
> "ਟੋਡਰ" ਸੁ ਕਵਿ ਐਸੇ ਹਠੀ ਕੋ ਨ ਭਾਵੈ ਸੀਖ
> ਭਾਵੇਂ ਕਹੋ ਸੂਧੀ ਬਾਤ ਭਾਵੇਂ ਕਹੋ ਪਾਰਸੀ.

ਦੂਜਾ ਉੱਤਮ ਹਠੀ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਸਤ੍ਯ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਲਾਲਚ ਅਥਵਾ ਭੈ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗਦਾ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਉਂਦਾ. ਅਜਿਹੇ ਹਠੀਏ ਦਾ ਹੀ ਨਾਉਂ ਅਰਦਾਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹਠ ਦਾ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ. "ਸੀਸ ਦੀਆ ਪਰ ਸਿਰਰ ਨ ਦੀਨਾ। ਰੰਚ ਸਮਾਨ ਦੇਹ ਕਰ ਚੀਨਾ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਹਠੀ ਸਿੰਘ. ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਦੇ ਪਾਲਿਤ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬੇਟਾ, ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਸਥਾਨ ਬੁਰਹਾਨ ਪੁਰ (ਜ਼ਿਲਾ ਨਿਮਾਰ) ਦੇ ਸਿੰਧੀ ਮਹੱਲੇ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ "ਨਾਨਕ" ਨਾਮ ਕੱਢਕੇ ਅਰ ਆਪਣਾ ਨਾਉਂ ਪਾਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ. ਇਸ ਅਪਰਾਧ ਕਰਕੇ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਨੇ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ. ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਛੱਡਕੇ ਮਧ੍ਯ ਭਾਰਤ (C. P.) ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਅਰ ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਮੋਇਆ. ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਰਾ ਬੁਰਹਾਨਪੁਰ ਵਿੱਚ ਹੈ.

ਹਠੀ ਦੈਤ. ਹਠ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਖਸ. ਰਾਵਣ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਭ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਅਤੇ ਸੱਜਨਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਪੁਰ ਭੀ ਸੀਤਾ ਨੂੰ ਮੋੜ ਦੇਣਾ ਨਾ ਮੰਨਿਆ. "ਤੁਮੀ ਰਾਮ ਹ੍ਵੈਕੈ ਹਠੀ ਦੈਤ ਘਾਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧)

ਹਠੀਲਾ. ਵਿ—ਹਠ ਵਾਲਾ.

ਹਠੁ. ਦੇਖੋ, ਹਠ. "ਹਠੁ ਨਿਗ੍ਰਹੁ ਕਰਿ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧)

੨ ਦੇਖੋ, ਹਠ ੩.

ਹਠੇ. ਵਿ—ਹਠ ਵਾਲੇ. "ਹਠੇ ਕਸ੍ਵਾਰੀ." (ਕਲਕੀ) ਕਸ੍ਵਾਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਹਠੀਏ. ਦੇਖੋ, ਕਸਟਵਾਰ.

ਹਠੇ ਕਰਮ. ਮਨ ਦੀ ਏਕਾਗ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਨਾ ਕੇਵਲ ਮਨਹਠ ਨਾਲ ਵਿਖਾਵੇ ਮਾਤ੍ਰ ਕਰਮ."ਹਠੇ ਕਰਮ ਕਰਿ ਉਦਰ ਭਰੈ." (ਰਾਮ ਕਬੀਰ)

੨ ਦੁਖਦਾਈ ਕਰਮ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਾਨੀ ਪਹੁੰਚੇ, ਚੋਰੀ ਵਧ ਆਦਿਕ. ਦੇਖੋ, ਹਠ ਧਾ.

ਹਠਜੋ. ਹਠ ਸਹਿਤ ਹੋਇਆ। ੨ ਕੁੱਦਿਆ. ਉਛਲਿਆ. ਦੇਖੋ, ਹਠ ਧਾ. "ਹਠਜੋ ਮਾਹਰੀ ਚੰਦਯੰ ਗੰਗ ਰਾਮੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਹਡ, ਹੱਡ ਸੰ. ਹਡ੍ਡ—ਹੱਡ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਡ. ਅਸਿਥ. "ਜੀਉ ਪਿੰਡ ਚੰਮੁ ਤੇਰਾ ਹਡੇ." (ਵਾਰ ਗਉ ੧ ਮ: ੪) ੨ ਦੇਖੋ, ਹਾਡਾ.

ਹੱਡ ਭੰਨਣੀ. ਦੇਖੋ, ਹਾਡ ਫੋਰਨੀ.

ਹਢ. ਦੇਖੋ, ਹੜ.

ਹਢਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਪਹਿਰਨਾ. ਪਰਿਧਾਨ. "ਸਜਿ ਕਾਇਆ ਪਟੁ ਹਢਾਏ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੧) "ਪਾਟ ਪਟੰਬਰ ਪਹਿਰਿ ਹਢਾਵਉ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਮੁਲ. ਧਾਰਨਾ. ਰੱਖਣਾ. "ਗੁਸਾ ਮਨਿ ਨ ਹਢਾਇ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੩ ਫੇਰਨਾ. ਘੁਮਾਉਣਾ. "ਬੰਨਿ ਬਕਰੀ ਸੀਹੁ ਹਢਾਇਆ." (ਸੋਰ ਮ: ੪)

ਹਢਿਆਇਆ, ਹਢਿਆਯਾ ਰਾਜ ਪਟਿਆਲੇ ਵਿੱਚ ਬਰਨਾਲੇ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਕੋਹ ਪੱਛਮ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਇਸ ਥਾਂ ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਤਾਪ ਨਾਲ ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਇਕ ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਟੋਭੇ ਵਿੱਚ ਨੁਵਾਕੇ ਅਰੋਗ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਉਂ ਹੁਣ "ਗੁਰੂ ਸਰ" ਹੈ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾਪਤੀ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਵਾਇਆ ਹੈ. ੨੫੦ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਰਿਆਸਤ ਵੱਲੋਂ ਜਾਗੀਰ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹਢਿਆਯਾ ਤੋਂ ੧ ਮੀਲ ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਹੈ.

ਹਢਜੋ. ਹੜ੍ਹਿਆ. ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿੱਚ ਰੁੜ੍ਹਿਆ। ੨ ਉਮਗਿਆ. ਉਛਲਿਆ. "ਮਨੋ ਨਿਧਿ ਨੀਰ ਹਢਜੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਮਾਨੋ ਸਮੁੰਦਰ ਉਛਲਿਆ ਹੈ.

ਹਣ. ਦੇਖੋ, ਹਨ.

ਹਣਵੰਤਰੁ, ਹਣਵੰਤੁ ਸੰ. ਹਨੁਮਤ੍ ਅਤੇ ਹਨੁਮਾਨ੍—ਹਨੁਮਤ ਅਤੇ ਹਨੁਮਾਨ. ਵਿ—ਜਿਸਦਾ ਹਨੁ (ਜਬਾੜਾ) ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਦਾ ਪਰਮ ਭਗਤ ਮਹਾ ਪਰਾਕ੍ਰਮੀ ਇੱਕ ਯੋਧਾ. ਵਾਲਮੀਕ ਕਾਂਡ ੪, ਅ: ੬੬ ਵਿੱਚ ਲੇਖ ਹੈ ਕਿ ਅਪਸਰਾ "ਪੁੰਜਿਕਾਸਥਲਾ" ਜਿਸ ਨੂੰ "ਅੰਜਨਾ" ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕੇਸਰੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਡੀ ਸੁੰਦਰ ਸੀ. ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਪਵਨ ਦੇਵਤਾ ਕਾਮਾਤੁਰ ਹੋਕੇ ਲਿਪਟ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਬਲੀ ਪੁਤ੍ਰ ਜਨਮਿਆ, ਜੋ ਉਸੇ ਦਿਨ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਫਲ ਜਾਣਕੇ ਖਾਣ ਲਈ ਕੁੱਦਿਆ. ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਵਜ੍ਰ ਮਾਰਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬੱਚੇ ਦਾ ਹਨੁ (ਜਬਾੜਾ) ਵਿੰਗਾ ਹੋ ਗਿਆ. ਇਸ ਕਾਰਣ ਨਾਉਂ ਹਨੁਮਾਨ ਹੋਇਆ.

ਅਨੇਕ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨੁਮਾਨ ਨੂੰ ਬਾਂਦਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿਤਨਿਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਨਚਰ (ਜੰਗਲੀ) ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੀ ਅਤੇ ਬਨਵਾਸੀ ਰਿਖੀਆਂ ਤੋਂ ਵਿਦ੍ਯਾ ਪੜ੍ਹਕੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ. ਵਾਲਮੀਕ ਕਾਂਡ ੪, ਅ: ੩ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਨੁਮਾਨ ਦੀ ਗੁਫਤਗੂ ਸੁਣਕੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ੁੱਧ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਬਿਨਾ ਵੇਦਾਦਿਕ ਉੱਤਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਦਾ, ਜੇਹੀ ਹਨੁਮਾਨ ਬੋਲਦਾ ਹੈ. "ਹਣਵੰਤਰੁ ਆਰਾਧਿਆ." (ਸਵਾ ਮ: ੧) "ਹਣਵੰਤੁ ਜਾਗੈ ਧਰਿ ਲੰਕੂਰ." (ਬਸੰ ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਹਨੁਮਾਨ ਨਾਟਕ.

ਹਤ. ਸੰ. ਵਿ—ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਨਾਸ਼ ਹੋਇਆ। ੩ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਹਨ ਧਾ.

ਹਤਕ. ਸੰ. ਵਿ—ਹਤ ਹੋਏ ਜੇਹਾ. ਮੁਰਦੇ ਤੁੱਲ। ੨ ਅ਼ ਹਤਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਰਦਾ ਪਾੜਨਾ। ੩ ਭਾਵ—ਅਪਮਾਨ. ਅਨਾਦਰ.

ਹਤਤਿਆਗੀ. ਮਾਰਸੁੱਟੀ. ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ. "ਹਤਤਿਆਗੀ ਹਉਮੈ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਹਤਨ. ਸੰ. ਹਨਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਾਰਨਾ. ਪ੍ਰਾਣ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਵਧ.

ਹਤਿ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਧ. ਪ੍ਰਾਣ ਨਾਸ਼. ਮਾਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਹਤਿਆ. ਸੰ. ਹਤ੍ਯਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਧ. ਨਾਸ਼. ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰੀਰ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਕਤਲ. ਖ਼ੂਨ. "ਅਸੰਖ ਗਲ ਵਢਿ ਹਤਿਆ ਕਮਾਹਿ." (ਜਪੁ) ਦੇਖੋ, ਹਤ੍ਯਾ.

ਹਤਿਆਰਾ. ਸੰ. ਹਤ੍ਯਾਕਾਰ. ਵਿ—ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਵਧ ਕਰਤਾ. ਪ੍ਰਾਣ ਲੈਣ ਵਾਲਾ. "ਸੰਤ ਕਾ ਨਿੰਦਕ ਮਹਾ ਹਤਿਆਰਾ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਹਤੁ. ਦੇਖੋ, ਹਤ। ੨ ਸੰ. ਹਤ੍ਨੁ—ਹਤ੍ਨੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵ੍ਯਾਧ. ਸ਼ਿਕਾਰੀ। ੩ ਤਿੱਖਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ.

ਹਤੇ. ਮਾਰੇ. ਹਤ ਕੀਤੇ. ਦੇਖੋ, ਹਤ. "ਸੰਤ ਕੇ ਹਤੇ ਕਉ ਰਖੈ ਨ ਕੋਇ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਹੱਤਾ. ਅ਼ ਹੱਤਾ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਇੱਥੋਂ ਤੀਕ. ਯਹਾਂ ਤਕ.

ਹਤ੍ਯਾ, ਹਤ੍ਯੰ ਦੇਖੋ, ਹਤਿਆ. "ਘੋਰ ਦੁਖ੍ਯੰ ਅਨਿਕ ਹਤ੍ਯੰ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਹਥ. ਸੰ. ਹਸ੍ਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਥ. ਹਾਥ. ਕਰ. ਪਾਣਿ. ਦਸ੍ਤ. "ਹਥ ਦੇਇ ਆਪਿ ਰਖੁ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਸੰ. ਹਥ. ਪ੍ਰਹਾਰ. ਆਘਾਤ. ਵਾਰ.

ਹਥਸਾਲ. ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਲਾ (ਮਕਾਨ). ਫ਼ੀਲਖ਼ਾਨਾ.

ਹਥ ਕੱਢਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਦਾਨ ਦੇਣਾ. ਦੇਣ ਲਈ ਹੱਥ ਵਧਾਉਣਾ. "ਹਰਿ ਦਾਤੈ ਦਾਤਾਰੁ ਹਥ ਕਢਿਆ ਮੀਹੁ ਵੁਠਾ ਸੈਸਾਰੇ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਕਾਨ)

ਹਥਕੜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਬੇੜੀ. ਹੱਥ ਜਕੜਨ ਦੀ ਸੰਗੁਲੀ.

Handcuff (manacle)

ਹਥ ਖਲਾ ਕਰਨਾ, ਹਥ ਖੜਾ ਕਰਨਾ, ਹਥ ਚੁੱਕਣਾ ਕ੍ਰਿ—ਮਾਰਨ ਲਈ ਹੱਥ ਉਠਾਉਣਾ. ਪ੍ਰਹਾਰ ਲਈ ਹੱਥ ਉੱਚਾ ਕਰਨਾ। ੨ ਆਪਣੀ ਸੰਮਤਿ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਹੱਥ ਖੜਾ ਕਰਨਾ. ਇਹ ਸੂਖਮ ਅਲੰਕਾਰ ਹੈ. ਮੁਖੋਂ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ ਬਿਨਾ ਹੱਥ ਚੁੱਕਣ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਸੰਮਤਿ ਦੇਣੀ.

ਹਥ ਚਰਨਾ, ਹਥ ਚੜ੍ਹਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਹੱਥ ਲੱਗਣਾ. ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦਾ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ. "ਹਾਥ ਚਰਿਓ ਹਰਿ ਥੋਕਾ." (ਗੂਜ ਮ: ੫) ੨ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਫਸਣਾ, ਜਿਵੇਂ ਪੁਤਲੀ ਹੱਥ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਨਚਦੀ ਹੈ. ਪਰਵਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਕਰਮ ਕਰਨਾ.

ਹਥਛੂਟ, ਹਥਛੋਰ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਥ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਕਿ ਮਾਰਨ ਲੱਗੇ ਨਾ ਰੁਕਣਾ. ਬਿਨਾ ਰੁਕਾਵਟ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕਰਨਾ. "ਤਿਨ ਪਰ ਹ੍ਵੈ ਸਭ ਕੀ ਹਥਛੋਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਥ ਤੱਡਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਹੱਥ ਪਸਾਰਨਾ. ਮੰਗਣ ਲਈ ਹੱਥ ਫੈਲਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਤਡਣਾ.

ਹਥ ਦੇਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਸਹਾਰਾ ਦੇਣਾ. ਦਸ੍ਤਗੀਰੀ ਕਰਨੀ. ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣੀ.

ਹਥਨਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਬੰਦੂਕ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਹਾਰੇ (ਆਧਾਰ) ਤੇ ਰੱਖੇ ਬਿਨਾ ਹੱਥ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕਕੇ ਚਲਾਈ ਜਾ ਸਕੇ. "ਹਥਨਾਲ ਬੰਦੂਕ ਛੂਟੈ ਪਿਚਕਾਰੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)। ੨ ਹਾਥੀ ਤੇ ਲੱਦੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜਾਂ ਹਾਥੀ ਨਾਲ ਖਿੱਚੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਭਾਰੀ ਤੋਪ. "ਜਬਰਜੰਗ ਹਥਨਾਲ." (ਸਨਾਮਾ)

ਹਥਨੀ. ਦੇਖੋ, ਹਸ੍ਤਿਨੀ.

ਹਥ ਪੈਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਹੱਥ ਆਉਣਾ. ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਸ੍ਤੁ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ। ੨ ਸਹਾਰਾ ਮਿਲਣਾ. ਜਿੱਕੁਰ ਡੁਬਦੇ ਦਾ ਕਿਸੇ ਸਹਾਰੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪੈ ਜਾਣਾ. "ਅੰਤ ਕਾਲਿ ਤਿਥੈ ਧੁਹੈ, ਜਿਥੈ ਹਥ ਨ ਪਾਇ." (ਸਵਾ ਮ: ੩)

ਹਥ ਫਲਘਾ. ਦੇਖੋ, ਫਲਘਾ.

ਹਥ ਫੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਦਸ੍ਤਗੀਰੀ ਕਰਨੀ.

ਹਥਫੂਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ, ਜੋ ਅਨਾਰ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਅਗਨੀ ਦੀ ਫੁਲਝੜੀ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ ਹੱਥ ਫੜਕੇ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਇੱਕ ਗਹਿਣਾ.

ਹਥਫੇਰ, ਹਥਫੇਰੀ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਥ ਦੀ ਚਾਲਾਕੀ ਹੱਥੋਂ ਹੋਰ ਦਿਖਾ ਕੇ ਹੋਰ ਦੇਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਹਥ ਬੱਖ. ਵਿ—ਵੱਖੀ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਪਾਏ ਹੋਏ. ਜੱਫੋ ਜੱਫੀ ਹੋਇਆ. "ਮਿਲੇ ਹਥ ਬੱਖੰ ਮਹਾ ਤੇਜ ਤੱਤੇ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਹਥਲਊ. ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਾਲ ਜੋ ਹੱਥ ਲੱਗੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈਣ ਦੀ ਬਾਣ. ਉਚੱਕਾਪਣ.

ਹਥ ਲਗਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ. ਕਿਸੇ ਵਸਤੁ ਦਾ ਮਿਲਣਾ। ੨ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਚੜ੍ਹਨਾ। ੩ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਆਦਿ ਦਾ ਹੱਥ ਨਾਲ ਸੁਲਗ ਹੋਣਾ.

ਹਥਲੇਵਾ. ਦੇਖੋ, ਹਸ੍ਤਗ੍ਰਹਣ ੨.

ਹਥਵਾਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੋਟੇ ਵਾਲਾਂ ਦੀ ਗੁਥਲੀ, ਜੋ ਹੱਥ ਤੇ ਦਸਤਾਨੇ ਦੀ ਤਰਾਂ ਪਹਿਨਕੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਮਾਲਿਸ਼ ਲਈ ਵਰਤੀਦੀ ਹੈ. "ਮਾਲਸ਼ ਕਰਹਿ ਪਹਿਰ ਹਥਵਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਥਵਾਸਾ, ਹਥਵਾਸੋ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਥਾ. ਦਸ੍ਤਾ। ੨ ਕਬਜ਼ਾ. ਮੁੱਠਾ। ੩ ਢਾਲ ਫੜਨ ਦਾ ਤਸਮਾ.

ਹਥਵਾਰਿ. ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਡਰਨਾ, ਜੋ ਹੱਥ ਪਸਾਰਕੇ ਮ੍ਰਿਗ ਆਦਿਕ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਵਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਲੂਣੇ ਖੇਤਿ ਹਥਵਾਰਿ ਕਰੈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਹਥਾਸਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਸ੍ਤਾਸ਼੍ਰਯ. ਹੱਥ ਦਾ ਸਹਾਰਾ. ਹਸ੍ਤਾਲੰਬਨ. "ਹਰਿ ਰਾਖਦਾ ਦੇ ਆਪਿ ਹਥਾਸਾ." (ਗਉ ਮ: ੪) ੨ ਦਸ੍ਤਾ. ਹੱਥਾ.

ਹਥਾਹਾ. ਹਾਥ ਮੇਂ. ਹੱਥ ਵਿੱਚ. "ਵਸਿ ਆਪੇ ਜੁਗਤਿ ਹਥਾਹਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੪)

ਹਥਾ ਵੱਖ, ਹਥਾ ਵੱਥ ਦੇਖੋ, ਹਥ ਬੱਖ. "ਧਕਾ ਧੱਕ ਬੀਰੰ ਹਥਾ ਵੱਥ ਹੋਏ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਹੱਥੋ ਹੱਥੀ ਹੋਏ.

ਹਥਿ. ਹਾਥ ਮੇਂ. ਹੱਥ ਵਿੱਚ. "ਰਾਜਾ ਨਿਆਉ ਕਰੇ ਹਥਿ ਹੋਇ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ਜੇ ਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ. "ਜਿਸੁ ਆਇਆ ਹਥਿ ਨਿਧਾਨੁ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫)

ਹਥਿਆਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਹਾਥੀ ਦਾ ਝੂਲਣਾ.

ਹਥਿਆਰ. ਸੰ. ਹਤਿਕਾਰ. ਵਿ—ਹਤ੍ਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਾਤਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰ। ੩ ਸੰਦ. ਔਜ਼ਾਰ.

ਹਥਿਆਰ ਧੋਣਾ, ਹਥਿਆਰ ਪਖਾਰਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਜੰਗ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨਾ. ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਤੋਂ ਉਤਾਰਕੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਣਾ. ਭਾਵ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨਾ. "ਜੀਤ ਸਭੈ ਜਗ, ਸਾਤਹੁ ਸਿੰਧ ਹਥਿਆਰ ਪਖਾਰੇ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਭਾਵ—ਸਾਰੇ ਭੂਗੋਲ ਤੋਂ ਵੈਰੀ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤੇ.

ਹਥਿਨੀ. ਦੇਖੋ, ਹਸ੍ਤਿਨੀ। ੨ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ. ਗਜਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਹਥੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੁਜਾ. ਬਾਂਹ, ਜੋ ਹੱਥ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ. "ਹਥੀ ਦਿਤੀ ਪ੍ਰਭੁ ਦੇਵਨਹਾਰੈ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) ੨ ਪਾਣੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਚੰਮ ਦੀ ਥੈਲੀ. "ਹਥੀ ਕੱਢ ਨ ਦਿੱਤੋ ਪਾਣੀ." (ਭਾਗੁ) ੩ ਵਾਲਾਂ ਅਥਵਾ ਕਪੜੇ ਦੀ ਥੈਲੀ, ਜੋ ਦਸਤਾਨੇ ਦੀ ਤਰਾਂ ਹੱਥ ਤੇ ਪਹਿਰਕੇ ਮਾਲਿਸ਼ ਕਰੀਦੀ ਹੈ। ੪ ਹਥਕੜੀ. ਹਸ੍ਤਬੰਧਨ. "ਹਥੀ ਪਉਦੀ ਕਾਹੇ ਰੋਵੈ?" (ਮਾਰੂ ਮ: ੧) ਜਦ ਯਮਾਂ ਦੀ ਹਥਕੜੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਕਿਉਂ ਰੋਂਦਾ ਹੈਂ? ੫ ਸਿੰਧੀ ਅਤੇ ਪੋਠੋ. ਸਹਾਇਤਾ. ਇਮਦਾਦ। ੬ ਦਸਤਾ. Handle. ਜਿਵੇਂ—ਚੱਕੀ ਦੀ ਹਥੀ.

ਹਥੀਆਰੁ. ਦੇਖੋ, ਹਥਿਆਰ। ੨ ਹਥੌੜਾ. ਘਨ. "ਅਹਿਰਣਿ ਮਤਿ, ਵੇਦੁ ਹਥੀਆਰੁ." (ਜਪੁ)

ਹਥੁ. ਦੇਖੋ, ਹਥ.

ਹਥੇਲੀ. ਸੰ. ਹਸ੍ਤ-ਤਲ. ਸੰਗਯਾ—ਹੱਥ ਦੀ ਤਲੀ.

ਹਥੋਹਥਿ
ਹਥੋਹਥੀ } ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਇੱਕ ਹੱਥ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਹੱਥ. "ਹਥੋ ਹਥਿ ਨਚਾਈਐ ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ!" (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧ ਪਹਿਰੇ) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਜਿਸ ਹੱਥ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਉਸੇ ਨਾਲ ਫਲ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੩ ਹਸ੍ਤਾ ਹਸ੍ਤਿ. ਹੱਥੋ ਪਾਈ. ਹਸ੍ਤਯੁੱਧ.

ਹਥੌਰਾ
ਹਥੌਰੀ
ਹਥੌੜਾ
ਹਥੌੜੀ } ਸੰਗਯਾ—ਦਸ੍ਤੇਦਾਰ ਲੋਹੇ ਦਾ ਘਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਧਾਤੁ ਘੜੀਦੀ ਹੈ.

ਹੱਥ਼. ਦੇਖੋ, ਹਸ੍ਤ. "ਕਰੇ ਭਾਵ ਹੱਥੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੨ ਹਾਥੀ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਹਰਤੰਤ ਹੱਥ." (ਕਲਕੀ) ੩ ਹਾਥੀ ਦੀ ਸੁੰਡ. "ਹਾਥੀ ਹੱਥ ਪ੍ਰਮੱਥ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹੱਥ ਉੱਤੇ ਬਚਨ ਦੇਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਤੇ ਹੱਥ ਰਖਕੇ ਅਥਵਾ ਹੱਥ ਉੱਪਰ ਲੀਕ (ਰੇਖਾ) ਕੱਢਕੇ ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਯਾ ਕਰਨੀ. "ਬਚਨ ਦੇਹੁ ਮੋਰੇ ਜੌ ਹਾਥਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੦੧)

ਹੱਥ ਬੱਖ
ਹੱਥ ਬੱਥ } ਦੇਖੋ, ਹਥ ਬੱਖ. ਗੁੱਥਮ ਗੁੱਥਾ. ਜੱਫੋਜੱਫੀ.

ਹੱਥਲ. ਵਿ—ਹੱਥੋਂ ਖਾਲੀ. ਜਿਵੇਂ—ਉਹ ਹਥਲ ਹੋਇਆ ਬੈਠਾ ਹੈ.

ਹੱਥੜਾ. ਸੰਗਯਾ—ਹੱਥ ਰਹਿਤ ਭੁਜਾ ਦਾ ਸਿਰਾ. ਟੁੰਡ. "ਜਨੋਂ ਕਰ ਟੁੰਡੇ ਹੱਥੜਾ." (ਭਾਗੁ)

ਹੱਥਾ
ਹੱਥੀ } ਸੰਗਯਾ—ਦਸ੍ਤਾ. ਮੁੱਠਾ.

ਹਦ. ਦੇਖੋ, ਹੱਦ.

ਹਦਫ. ਅ਼ هدف ਸੰਗਯਾ—ਨਿਸ਼ਾਨਾ. ਲਕ੍ਸ਼੍ਯ.

ਹਦਰਤ
ਹਦਰਥ } ਦੇਖੋ, ਹਜਰਤ. ਇਸ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਅਰਬੀ ਦੀ ਰੀਤਿ ਕਰਕੇ ਹ਼ਦਰਤ ਭੀ ਸਹੀ ਹੈ. "ਹਦਰਥ ਪਾਕੁ ਖੁਦਾਇ."(ਮ: ੧ ਬੰਨੋ)

ਹਦਰਥਿ. ਹ਼ਜਰਤ ਤੋਂ. "ਤੈ ਤਾਂ ਹਦਰਥਿ ਪਾਇਓ ਮਾਨ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ) ਤੈਂ ਹਜਰਤ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ) ਤੋਂ ਮਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ.

ਹਦਾਯਤ. ਅ਼ هدایت ਹਿਦਾਯਤ. ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਣਾ। ੨ ਭਾਵ—ਸਿਖ੍ਯਾ. ਨਸੀਹਤ.

ਹਦੀ. ਅ਼ هادی ਹਾਦੀ. ਵਿ—ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਭਾਵ—ਹਦਾਯਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਸਿਖ੍ਯਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ. "ਉਚ ਹਦੀ ਵੈਣੁ ਵਿਰਕਿਓਨੁ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩) ਉੱਚੇ ਹਾਦੀ (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ) ਨੇ ਵਚਨ ਕਥਨ ਕੀਤਾ.

ਹਦੀਆ ਬਾਦ. ਰਿਆਸਤ ਕਪੂਰਥਲਾ, ਤਸੀਲ ਫਗਵਾੜੇ ਦਾ ਇੱਕ ਨਗਰ. ਇੱਥੋਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਵੱਲ ਤਕਰੀਬਨ ਇੱਕ ਫਰਲਾਂਗ ਪੁਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰੋਂ ਕੀਰਤਪੁਰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਇੱਥੇ ਚਰਣ ਪਾਏ ਹਨ. ਕਈ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਭੀ ਇੱਥੇ ਪਧਾਰੇ ਹਨ.

ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰਾ ਸਾਧਾਰਣ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਾਸ ਰਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ ਭੀ ਹਨ. ਸੱਤ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਰਿਆਸਤ ਵੱਲੋਂ ਮੁਆਫ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਫਗਵਾੜੇ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮੀਲ ਲਹਿੰਦੇ ਵੱਲ ਹੈ. ਵੈਸਾਖੀ ਤੇ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ.

ਹਦੀਸ. ਅ਼. حدیث ਹ਼ਦੀਸ. ਸੰਗਯਾ—ਬਾਤ. ਗੱਲ। ੨ ਪੈਗ਼ੰਬਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਬਾਤ। ੩ ਉਹ ਪੁਸਤਕ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਜਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਕਥਨ ਅਥਵਾ ਆਚਰਣ ਸੰਬੰਧੀ ਧਰਮ ਵ੍ਯਵਸਥਾ ਹੋਵੇ. "ਨਾਪਾਕ ਪਾਕ ਕਰਿ ਹਦੂਰਿ ਹਦੀਸਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਮਨ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਨਾ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਹਜੂਰ ਦੀ ਹਦੀਸ ਬਣਾ.

ਹਦੀਸ ਕੱਢਣੀ. ਕ੍ਰਿ—ਨ੍ਹੀਸ ਕੱਢਣੀ. ਨੱਕ ਨਾਲ ਲੀਕ ਕੱਢਣੀ. ਭਾਵ—ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਯਾ ਕਰਨੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਕੰਮ ਮੁੜ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ. "ਤਾਂਕੈ ਆਗੈ ਖੜੇ ਕਢਹਿ ਹਦੀਸ." (ਰਤਨਮਾਲਾ ਬੰਨੋ)

ਹਦੂਰ. ਅ਼ حضور ਹ਼ਜ਼ੂਰ. ਇਸ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਅਰਬੀ ਵਿੱਚ ਹ਼ਦੂਰ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਹਦੂਰ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਬਿਲਾ)

ਹਦੂਰਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਹ਼ਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ. ਸਨਮੁਖ. ਰੂਬਰੂ. "ਚੰਗਿਆਈਆ ਬੁਰਿਆਈਆ ਵਾਚੈ ਧਰਮੁ ਹਦੂਰਿ." (ਜਪੁ) ੨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ. ਖੁਲੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ. "ਮਹਿਲਾ ਅੰਦਰਿ ਹੋਦੀਆ, ਹੁਣਿ ਬਹਣਿ ਨ ਮਿਲਨਿ ਹਦੂਰਿ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਹੱਦ. ਅ਼ حد ਹ਼ੱਦ. ਸੰਗਯਾ—ਕਿਨਾਰਾ. ਸੀਮਾ. ਅਵਧਿ। ੨ ਤੇਜੀ. ਤੁੰਦੀ.

ਹੱਦ ਬੰਦੀ. ਫ਼ਾ. ਸੰਗਯਾ—ਸੀਮਾ ਬੰਧਨ.

ਹਨ. ਹੈ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਹੈਨ. ਹੈਂ. ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਰੂਪ ਹੰਨਿ ਆਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਹੰਨਿ। ੨ ਸੰ. हन्. ਧਾ—ਮਾਰਨਾ. ਜਾਣਾ. ਖੰਡਨ ਕਰਨਾ. ਰੋਕਣਾ. ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ.

ਹਨਛਾ. ਦੇਖੋ, ਅੱਛਾ ਅਤੇ ਹੱਛਾ. "ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਕਰ ਪ੍ਰਭੁ ਹਨਛੇ." (ਬਸੰ ਮ: ੪)

ਹਨਨ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਮਾਰਨਾ. ਵਧ. ਦੇਖੋ, ਹਨ ਧਾ.

ਹਨਨਨਾਤ. ਸੰ. हननार्थ—ਹਨਨਾਥੰ. ਹਨਨ (ਮਾਰਨ) ਵਾਸਤੇ. ਵਧ ਕਰਨ ਲਈ. "ਹਨਨਨਾਤ ਲੈ ਤਾਹਿ ਸਿਧਾਰੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੬੮) ੨ ਦੇਖੋ, ਹਿਨਨਾਤ.

ਹਨਫੀ. ਦੇਖੋ, ਸੁੰਨੀ.

ਹਨਮੰਤ
ਹਨਮੰਤਰ
ਹਨਵੰਤ } ਦੇਖੋ, ਹਣਵੰਤਰੁ.

ਹਨੀਫ਼. ਅ਼ حنیف ਹ਼ਨੀਫ਼. ਵਿ—ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਪੱਕਾ। ੨ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਜਮਾਤ ਅਰਬ ਵਿੱਚ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੋਈ. ਇਹ ਲੋਕ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ, ਜਾਦੂ ਟੂਣੇ ਆਦਿਕ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਸੇ. ਇਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਯਾ ਹਨੀਫ ਸੀ.

ਹਨੁ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਠੋਡੀ। ੨ ਹੇਠਲਾ ਜਬਾੜਾ। ੩ ਹਨੁਮਾਨ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਨਾਉਂ। ੪ ਜਿਸ ਦੀ ਠੋਡੀ ਲੰਮੀ ਹੈ। ੫ ਵਿ—ਲੰਮੇ ਜਬਾੜੇ ਵਾਲਾ.

ਹਨੁਨਾਟਕ. ਦੇਖੋ, ਹਨੁਮਾਨ ਨਾਟਕ.

ਹਨੁਮਾਨ. ਦੇਖੋ, ਹਣਵੰਤਰੁ। ੨ ਵਿ—ਲੰਮੇ ਜਬਾੜੇ ਵਾਲਾ.

ਹਨੁਮਾਨ ਨਾਟਕ. ਸੰ. हनुमन्नाटक—ਹਨੁਮੰਨਾਟਕ. ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਵ੍ਯ, ਜੋ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਅਖਾੜੇ ਵਿੱਚ ਖੇਡ ਕੇ ਦਿਖਾਉਣ ਯੋਗ ਹੈ. ਇਹ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਹਨੁਮਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ. ਕਈ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਾਲਮੀਕਿ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਹਨੁਮਾਨ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਟਕ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਵਾਲਮੀਕ ਰਾਮਾਇਣ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨਾ ਘਟੇ. ਰਾਜੇ ਭੋਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੋਤੀ ਕੱਢਣ ਵਾਲੇ ਡਬੋਲੀਏ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਿਲਾ ਹੱਥ ਲੱਗੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਪੁਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਓਥੋਂ ਪੱਥਰਾਂ ਪੁਰ ਉੱਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਨਾਟਕ ਕਢਵਾਇਆ ਜੋ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ ਉਹ ਦਾਮੋਦਰ ਮਿਸ੍ਰ ਨੇ ਬਣਾਕੇ ਗ੍ਰੰਥ ਪੂਰਣ ਕੀਤਾ. ਇਸ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਅਨੁਵਾਦ ਭੱਲਾ ਕੁਲ ਦੇ ਰਤਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਦੇ ਸਪੁਤ੍ਰ ਕਵਿ ਹ੍ਰਿਦਯਰਾਮ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੰਮਤ ੧੬੮੦ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਯਥਾ—

ਸੰਮਤ ਬਿਕ੍ਰਮ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਸਹਸ ਖਟ ਸ਼ਤ ਅਸੀਹਾਂ ਵਰ,[1]
ਚੈਤ੍ਰ ਚਾਂਦਨੀ ਦੂਜ ਛਤ੍ਰ ਜਹਾਂਗੀਰ ਸੁਭਟ ਪਰ,
ਸੁਭ ਲੱਛਨ ਦੱਛਨ ਸੁਦੇਸ਼ ਕਵਿ ਰਾਮ ਵਿਚੱਛਨ,
ਕ੍ਰਿਸ਼੍ਨਦਾਸ ਤਨੁ ਕੁਲ ਪ੍ਰਕਾਸ ਯਸ਼ ਦੀਪਕ ਰੱਛਨ,
ਰਘੁਪਤਿ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤਿਨ ਯਥਾਮਤਿ
ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਯੋ ਸੁਭ ਲਗਨ ਗਣ,
ਦੇ ਭਕ੍ਤਿ ਦਾਨ ਨਿਰਭਯ ਕਰੋ,
ਜਯ ਰਘੁਪਤਿ ਰਘੁਵੰਸ਼ ਮਣਿ.

ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਕਈ ਕਬਿੱਤ ਕਾਸ਼ੀ ਰਾਮ ਕਵੀ ਦੇ ਭੀ ਹਨ.[2] ਦੇਖੋ, ਹ੍ਰਿਦਯ ਰਾਮ ੨.

ਹਨੁਮੰਤ. ਦੇਖੋ, ਹਣਵੰਤੁ.

ਹਨੂ. ਦੇਖੋ, ਹਨੁ. ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਹਨੁ ਅਤੇ ਹਨੂ ਦੋਵੇਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਹਨ। ੨ ਇੱਕ ਰਾਜਪੂਤ ਯੋਧਾ ਹਨੁਵੰਤ ਸਿੰਘ. "ਹਾਥ ਲਗੇ ਅਰਿ ਹਾਸੀ ਹਨੂ ਕੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨)

ਹਨੂਦ. ਦੇਖੋ, ਹੁਨੂਦ.

ਹਨੂਮਾਨ. ਦੇਖੋ, ਹਣਵੰਤਰੁ. "ਹਨੂਮਾਨ ਸਰਿ ਗਰੁੜ ਸਮਾਨਾ." (ਧਨਾ ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਸਰਿ.

ਹਨੋਜ਼. ਫ਼ਾ. ہنوز ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਅਭੀ. ਹੁਣੇ. ਅਜੇ। ੨ ਅਜੇ ਤੀਕ. ਹੁਣ ਤਾਈਂ.

ਹਫਸ. ਹਬਸ਼ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਹੈ. "ਹਫਸ ਵਲਾਯਤ ਕੇ ਤਨ ਕਾਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਹਬਸ ੩.

[1] ਸਾਲ ਵਿਕ੍ਰਮੀ ੧੬੮੦.

[2] ਬਹੁਤ ਕਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਹਾਦੁਰਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹ੍ਰਿਦਯਰਾਮ ਦੀ ਲਿਖੀ ਅਸਲ ਕਾਪੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ ਦੇ ਸੰਬਾਦ ਦੇ ਕੁਝ ਛੰਦ ਕਵਿ ਕਾਂਸ਼ੀਰਾਮ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾਕੇ ਦਰਜ ਕਰਵਾਏ.

ਹਫਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਹਾਂਪਨਾ. ਨੱਠ ਭੱਜ ਤੋਂ ਦਿਲ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਧੜਕਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਸਾਹ ਲੈਣਾ.

ਹਫਤ. هفت ਹਫ਼੍ਤ. ਸਪ੍ਤ. ਸੱਤ.

ਹਫ਼ਤ ਅਕ਼ਲੀਮ, ਹਫ਼ਤ ਇਕ਼ਲੀਮ, ਹਫ਼ਤ ਕਿਸ਼ਵਰ. ਫ਼ਾ هفت کشور - هفت اقلیم ਹਫ਼ਤ (ਸੱਤ) ਇਕ਼ਲੀਮ ਅਥਵਾ ਕਿਸ਼ਵਰ (ਵਲਾਇਤ). ਯੂਨਾਨੀ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਖਤ ਉਸਤਵਾ (Equator-ਮੱਧਰੇਖਾ) ਦੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਸੱਤ ਖਤ ਇੱਕੋ ਜੇਹੇ ਖਿੱਚਕੇ ਜਮੀਨ ਦੇ ਸੱਤ ਹਿੱਸੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ. ਹਫਤ ਇਕਲੀਮ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈ,[1] ਪਰ ਇਹ ਚੇਤੇ ਰਹੇ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਨਹੀਂ ਗਿਣੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਮਗਰੋਂ ਮਲੂਮ ਹੋਏ ਹਨ.

ਹਫਤਖਨ, ਹਫ਼ਤਖ਼੍ਵਾਨ. ਫ਼ਾ هفت خوان ਅਸਫ਼ੰਦਯਾਰ ਅਤੇ ਰੁਸਤਮ ਨੇ ਸੱਤ ਸੱਤ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਤੈ ਕਰਕੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਪਿੱਛੋਂ ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਧਨਯਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਹਰੇਕ ਮੰਜ਼ਲ ਤੈ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ, ਦਸਤਰਖ਼੍ਵਾਨ ਬਿਛਾਕੇ ਭੋਜਨ ਖਵਾਇਆ, ਉਸ ਤੋਂ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੈ.

ਹਫਤ ਜੁਬਾਂ. ਫ਼ਾ هفت زبان ਹਫ਼ਤਜ਼ੁਬਾਂ. ਅਰਬ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਬੋਲੀਆਂ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ "ਹਫ਼ਤ ਜ਼ੁਬਾਂ" ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦੁਆਬੇ, ਮਾਝੇ, ਮਾਲਵੇ, ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤ ਭੇਦ ਹੈ. ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਅਰਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਭੇਦ ਕਰਕੇ ਸੱਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ. ਅਰਥਾਤ—ਕ਼ੁਰੈਸ਼, ਤ਼ਯ (ਤ਼ੈ), ਹਵਾਜ਼ਿਨ, ਯਮਨ, ਸਕੀਫ਼, ਹੁਜ਼ੈਲ ਅਤੇ ਤਮੀਮ. قریش، طے، ہوازن، یمن، ثقیف، ہذیل، تمیم.

ਹਫ਼ਤਾ. ਫ਼ਾ. هفته ਸੰ. ਸਪ੍ਤਾਹ. ਸਤਵਾਰਾ.

ਹਫ਼ਤਾਦ. ਫ਼ਾ. هفتاد ਸੱਤਰ—੭੦.

ਹਬ. ਅ਼ حب ਹ਼ਬ. ਸੰਗਯਾ—ਦਾਣਾ. ਬੀਜ। ੨ ਗੋਲੀ. ਵੱਟੀ.

ਹਬਸ. ਅ਼ حبس ਹ਼ਬਸ. ਸੰਗਯਾ—ਰੋਕ ਰੱਖਣਾ। ੨ ਕੈਦ. ਹਵਾਲਾਤ। ੩ ਅ਼ حبش ਹ਼ਬਸ਼. ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਦੇਸ਼ ਐਬਸੀਨੀਆ (Abyssinia). "ਹਬਸ ਵਲਾਯਤ ਗਏ ਦਯਾਲਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਹਬਸਦਮ. ਦੇਖੋ, ਦਮ ੯.

ਹਬਸ਼ੀ. ਵਿ—ਹ਼ਬਸ਼ ਦਾ ਵਸਨੀਕ. "ਹਬਸੀ ਹਲਬੀ ਧਯਾਵੈਂ." (ਅਕਾਲ) ੨ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਹਬਸ (ਰੋਕਣ) ਵਾਲਾ. ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦਾ ਅਭ੍ਯਾਸੀ. ਦੇਖੋ, ਹਬਸ.

ਹਬਾ. ਅ਼ هبا ਸੰਗਯਾ—ਰੇਣੁ. ਧੂਲਿ. ਰਜ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹਵਾ.

ਹਬਾਬ. ਅ਼ حباب ਹ਼ਬਾਬ. ਸੰਗਯਾ—ਪਾਣੀ ਦਾ ਬੁਲਬੁਲਾ. ਬੁਦਬੁਦਾ। ੨ ਓਸ. ਸ਼ਬਨਮ. ਤ੍ਰੇਲ। ੩ ਘੜਾ ਰੱਖਣ ਦੀ ਟਿਕਟਿਕੀ. ਘੜਵੰਜੀ. ਘੜੌਂਜੀ.

ਹਬੀਬ. ਅ਼ حبیب ਹ਼ਬੀਬ. ਵਿ—ਹ਼ੁੱਬ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਪਿਆਰਾ.

[1] "ਮੁਸ਼ਤੇ ਖ਼ਾਕੇ ਦਰਗਹੇ ਊ ਕੀਮੀਆ ਗਰਮੇ ਕੁਨਦ।
ਹਰ ਗਦਾ ਰਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹੇ ਹਫ਼ਤ ਕਿਸ਼ਵਰ ਮੇ ਕੁਨਦ." (ਦੀਗੋ)

ਪ੍ਰਿਯ। ੨ ਦੋਸ੍ਤ. ਮਿਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਹੁੱਬ.

ਹਬੂਬ. ਅ਼ حبوب ਹ਼ਬੂਬ. ਹ਼ਬ (ਦਾਣੇ) ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਦਾਣੇ। ੨ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਅਥਵਾ ਰਾਜੇ ਦਾ ਦਾਣਿਆਂ ਦੀ ਵਟਾਈ ਸਮੇਂ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ ਪੁਰ ਅਨੇਕ ਹੱਕਾਂ ਬਾਬਤ ਲਾਇਆ ਟੈਕਸ. "ਹਬੂਬ ਲਗਾਵੈਂ, ਕਾਰ ਬਿਗਾਰ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਕੀ." (ਪੰਪ੍ਰ)

ਹਭ. ਸਿੰਧੀ. ਵਿ—ਸਰਵ. ਸਭ. "ਸੋਹੰਦੜੋ ਹਭ ਠਾਇ." (ਸ੍ਰੀ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਹਭਕਿਹੁ
ਹਭਕਿਛੁ
ਹਭਕਿਝੁ } ਸਭ ਵਸਤੁ. ਸਭ ਚੀਜ. ਸਭ ਕੁਛ.

ਹਭਕੋ
ਹਭਕੋਇ } ਸਭ ਕੋਈ. ਹਰਇਕ (ਯਕ).

ਹਭਾਹੂੰ. ਸਭ ਸੇ. ਸਭ ਤੋਂ. "ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਸੰਸਾਰ ਹਭਾ ਹੂੰ ਬਾਹਰਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ.

ਹਭਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਸਭੀ. ਸਾਰੇ. ਸਰ੍ਵ ਹੀ. ਦੇਖੋ, ਹਭ. "ਹਭਿ ਰੰਗ ਮਾਣਹਿ ਜਿਸੁ ਸੰਗਿ." (ਵਾਰ ਜੈਤ)

ਹਭੀਆ. ਸਭ ਦੇ. ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ. "ਵਸਹਿ ਹਭੀਆ ਨਾਲਿ." (ਵਡ ਮ: ੧)

ਹਭੂ. ਸਭ. ਦੇਖੋ, ਹਭ. "ਦੂਖ ਦਰਦ ਰੋਗ ਮਾਇ ਮੈਡਾ ਹਭੁ ਨਸੈ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਹਭੇ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਸਾਰੇ. ਤਮਾਮ. "ਹਭੇ ਟੋਲ ਸੁਹਾਵਣੇ ਸਹੁ ਬੈਠਾ ਅੰਙਣ ਮਲਿ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਹਭੋ. ਸਭ. "ਹਭੋ ਕਿਛੁ ਸੁਹੰਦਾ." (ਜੈਤ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਹਮ. ਸਰਵ—ਅਸੀਂ. "ਹਮ ਮੈਲੇ ਤੁਮ ਊਜਲ ਕਰਤੇ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਹੰਤਾ. ਅਭਿਮਾਨ. "ਹਮ ਕਾਲਖ ਧੋਵੈ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ) ੩ ਸਰਵ—ਅਹੰ. ਮੈ. "ਅਵਰਿ ਪੰਚ ਹਮ ਏਕ ਜਨਾ." (ਗਉ ਮ: ੧) ੪ ਫ਼ਾ همه ਹਮਹ. ਵਿ—ਤਮਾਮ. ਸਭ. "ਹਮ ਜੇਰ ਜਿਮੀ ਦੁਨੀਆ ਪੀਰਾ ਮਸਾਇਕਾ ਰਾਇਆ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹਮਹ (ਸਭ) ਪੀਰ, ਮਸ਼ਾਯਖ਼ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠ ਦੱਬੇ ਗਏ। ੫ ਫ਼ਾ هم ਪ੍ਰਤ੍ਯ—ਭੀ. ਸਾਥ. ਸਮਾਨ ਆਦਿ, ਜੈਸੇ—ਹਮਸਰ. ਹਮਦਰਦ, ਹਮਮਕਤਬ, ਹਮਅ਼ਸਰ, ਹਮਸ਼ੀਰਾ, ਹਮਨਾਮ, ਹਮਰਾਹ ਆਦਿ.

ਹਮਅ਼ਸਰ. ਦੇਖੋ, ਸਮਕਾਲੀ.

ਹਮਸਹਰੀ
ਹਮਸਹਿਰੀ } ਵਿ—ਉਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ. ਫ਼ਾ همشهری "ਜੋ ਹਮਸਹਰੀ ਸੋ ਮੀਤੁ ਹਮਾਰਾ." (ਗਉ ਰਵਿਦਾਸ) ਜੋ ਸਾਡੇ ਨਗਰ (ਬੇਗਮਪੁਰ) ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਡਾ ਮਿਤ੍ਰ ਹੈ.

ਹਮਸਰ. ਫ਼ਾ همسر ਵਿ—ਬਰਾਬਰ ਦਾ. ਤੁੱਲਤਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. "ਹਮਰੰਗ ਹਮਸਰ ਲਭਤ ਭੇ." (ਸਲੋਹ)

ਹਮਸਰਿ. ਹਮਾਰੇ ਸਦ੍ਰਿਸ਼. ਸਾਡੇ ਜੇਹਾ. "ਹਮ ਸਰਿ ਦੀਨੁ, ਦਿਆਲੁ ਨ ਤੁਮ ਸਰਿ." (ਧਨਾ ਰਵਿਦਾਸ)

ਹਮਸਰੀ. ਫ਼ਾ همسری ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤੁੱਲਤਾ. ਬਰਾਬਰੀ.

ਹਮਸਾਇਆ
ਹਮਸਾਯਾ } ਫ਼ਾ. همسایه ਵਿ—ਉਸੇ ਸਾਯਾ (ਛਾਇਆ-ਛੱਤ) ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਭਾਵ—ਪੜੋਸੀ.

ਹਮਸੋਸ. ਅਫਸੋਸ ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰ. ਦੇਖੋ, ਅਫਸੋਸ.

ਹਮਹ
ਹਮਹਿ } ਫ਼ਾ. همه ਵਿ—ਸਭ. ਸੰਪੂਰਣ. "ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੈ ਨਾਨਕ ਹਮਹਿ." (ਬਾਵਨ) ਸਭ ਨੂੰ ਪਾਲਦਾ ਹੈ। ੨ ਅਸਾਂ ਨੂੰ.

ਹਮਕੀਨ. ਫ਼ਾ همکین ਰਸਤੇ ਦਾ ਸਾਥੀ.

ਹਮਕੀਨੀ. ਸਾਥ ਨਿਬਾਹੁਣ ਵਾਲਾ. ਸਦਾ ਸੰਗੀ. ਦੇਖੋ, ਹਮਕੀਨ. "ਜਿਸ ਗੁਰੁ ਤੇ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਸੋ ਗੁਰੁ ਹਮਕੀਨੀ." (ਗਉ ਮ: ੩)

ਹਮੱਕ. ਅ਼ حمق ਹਿਮੱਕ. ਵਿ—ਘਬਰਾਇਆ ਹੋਇਆ. "ਧਮੱਕੇ ਹਮੱਕੇ." (ਕਲਕੀ)

ਹਮਗਿਨਾਂ. ਫ਼ਾ همگنان ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਸਭ. ਤਮਾਮ। ੨ ਹਰੇਕ.

ਹਮਗੀ. ਫ਼ਾ همگی ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਸਭ. ਤਮਾਮ. ਸਰ੍ਵ. ਸਾਰੇ.

ਹਮਚਿਨੀ. ਫ਼ਾ همچنین ਹਮਚੁਨੀ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਐਹੋ ਜੇਹਾ. ਅਜੇਹਾ. "ਹਮਚਿਨੀ ਪਾਤਸਾਹ ਸਾਵਲੇ ਬਰਨਾ." (ਤਿਲੰ ਨਾਮਦੇਵ)

ਹਮਚੁ. ਫ਼ਾ همچو ਵਿ—ਮਾਨਿੰਦ. ਤੁੱਲ. ਸਮਾਨ.

ਹਮਚੁਨਾ. ਫ਼ਾ همچنان ਵਿ—ਉਸ ਜੈਸਾ. ਓਹੋ ਜੇਹਾ.

ਹਮਚੇ. ਅਸਾਡੇ. ਹਮਾਰੇ। ੨ ਸਾਡੇ ਜੇਹੇ. ਹਮਾਰੇ ਮਾਨਿੰਦ। ੩ ਹਮ ਤੋ. ਅਸੀਂ ਤਾਂ. ਦੇਖੋ, ਚੇ ੨.

ਹਮਜਬਾਂ. ਫ਼ਾ همزبان ਹਮਜ਼ਬਾਂ. ਵਿ—ਹਮਕਲਾਮ. ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੨ ਉਹੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ.

ਹਮਜਾ. ਅ਼ حمزه ਹ਼ਮਜ਼ਹ. ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਚਾਚਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਇਸਲਾਮ ਮਤ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਵਡੀ ਵੀਰਤਾ ਦਿਖਾਈ. ਹਜਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਦਿੱਤਾ। ੨ ਸ਼ੇਰ. ਸਿੰਹ. ਸਿੰਘ। ੩ ਜੱਜਾ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਧਾਰਕੇ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨੀ ਹੋਇਆ. "ਹਮਜਾ ਜੱਜਾ ਜਾਣੀਐ." (ਭਾਗੁ) ੪ همزه, ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ੇਰ ਜ਼ਬਰ ਪੇਸ਼ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਾਲਾ ਅਲਿਫ ਅੱਖਰ.

ਹਮਜ਼ਾ ਗ਼ੌਸ. ਸਿਆਲਕੋਟ ਦਾ ਬਾਸ਼ਿੰਦਾ ਇੱਕ ਪੀਰ ਜੋ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬੇਟਾ ਪ੍ਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਪੀਰ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਨਗਰ ਨੂੰ ਗਰਕ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਚਾਲੀ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਵ੍ਰਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਹਮਜ਼ਾ ਗ਼ੌਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਸਿਖ੍ਯਾ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਆਤਮਾ ਸ਼ਾਂਤ ਕੀਤਾ. ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਥਾਨ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬੇਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਹੈ.

ਹਮ ਤੁਮ. ਅਸੀਂ ਤੁਸੀਂ. ਭਾਵ—ਸਭਲੋਕ. "ਉਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਹਮ ਤੁਮ ਸੰਗਿ ਮੇਲ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਅਹੰਤਾ ਤ੍ਵੰਤਾ. "ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਮ ਤੁਮ ਗੁਰਿ ਖੋਈ ਹੈ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਹਮਦ. ਅ਼ حمد ਹ਼ਮਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਸਤਤਿ. ਤਅ਼ਰੀਫ਼. ਵਡਿਆਈ.

ਹਮਦਮ. ਫ਼ਾ همدم ਸੰਗ੍ਯਾ—ਏਕ ਪ੍ਰਾਣ. ਇੱਕ ਜਾਨ. ਮਿਤ੍ਰ. ਸੱਚਾ ਦੋਸ੍ਤ.

ਹਮਦਰਦ. ਫ਼ਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੁੱਖ ਦਾ ਸਾਥੀ. ਦੂਜੇ ਦੀ ਪੀੜ ਅਨੁਭਵ

ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਹਮਦਰਦੀ. ਸੰਗਯਾ—ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਦੁਖ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਦੂਜੇ ਦੀ ਪੀੜ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨੀ.

ਹਮਨ. ਦੇਖੋ, ਹਵਨ। ੨ ਪੂਰ. ਮੈ. ਮੇਰੀ. "ਹਮਨ ਕੀ ਪੁਕਾਰੇ ਸੁਨੋ ਰਾਜਧਾਨੀ." (ਸਲੋਹ) ੩ ਅਸੀਂ. ਹਮ.

ਹਮਨਸ਼ੀਨ. ਫ਼ਾ همنشین ਵਿ—ਪਾਸ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ. "ਸਾਹ਼ਿਬੇ ਤੋ ਹਮਨਸ਼ੀਨੋ ਹਮਜ਼ੁਬਾਂ." (ਜ਼ਿੰਦਗੀ) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਮੁਸਾਹਿਬ. ਸਭਾਸਦ.

ਹਮਯਾਂ. ਫ਼ਾ همیان ਸੰਗਯਾ—ਰੁਪਯੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਗੁਥਲੀ. ਵਾਸਣੀ.

ਹਮਰਾ. ਸਰਵ—ਹਮਾਰਾ. ਅਸਾਡਾ. "ਹਮਰਾ ਮਨੁ ਬੈਰਾਗ ਬਿਰਕਤੁ ਭਇਓ." (ਆਸਾ ਮ: ੪) ੨ ਹਮਹ ਰਾ. همہ را ਸਭ ਨੂੰ. ਸਭ ਕਾ (ਕੀ). "ਹਮਰਾ ਬਿਨਉ ਸੁਨਉ ਪ੍ਰਭੁ ਠਾਕੁਰ." (ਗਉ ਮ: ੪) ਹੇ ਸ੍ਵਾਮੀ! ਆਪ ਸਭ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣਦੇ ਹੋ.

ਹਮਰਾਹੀ. ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਨਾਲ ਤੁਰਣ ਵਾਲਾ.

ਹਮਰਿਨ ਤੇ. ਵਾ—ਹਮਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ. ਅਸਾਡਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ "ਦੋਇ ਸਤ੍ਰੁ ਹਮਰਿਨ ਤੇ ਏਕ ਸੰਘਾਰੀਐ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੫੩)

ਹਮਲ. ਅ਼ حمل ਹ਼ਮਲ. ਸੰਗਯਾ—ਬੋਝ ਉਠਾਉਣਾ। ੨ ਗਰਭ. ਆਧਾਨ। ੩ ਹਮਲਹ (ਹੱਲੇ) ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਗੁਰੁ ਵਿਲਾਸ ੧੦ ਵਿੱਚ ਹਮਲ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ.

ਹਮਲਹ, ਹਮਲਾ } ਅ਼ حمله ਹ਼ਮਲਹ. ਸੰਗਯਾ—ਧਾਵਾ. ਹੱਲਾ. ਝਪਟ.

ਹਮਵਤਨ. ਸ੍ਵਦੇਸ਼ਵਾਸੀ. ਦੇਸੀ ਭਾਈ.

ਹਮਵਾਰ. ਵਿ—ਸਮਤਲ. ਜਿਸ ਦੀ ਸਤਹ ਬਰਾਬਰ ਹੈ. ਜੋ ਉੱਚਾ ਨੀਵਾਂ ਨਹੀਂ.

ਹਮਾ. ਦੇਖੋ, ਹਮਹ. "ਅਚਿੰਤ ਹਮਾ ਕਉ ਸਗਲ ਸਿਧਾਂਤੁ." (ਭੈਰ ਅ: ਮ: ੫) ਸਭ ਦਾ ਪੂਰਣ ਸਿੱਧਾਂਤ ਅਚਿੰਤ੍ਯ (ਕਰਤਾਰ) ਹੈ। ੨ ਅਸਾਂ ਨੂੰ.

ਹਮਾਂ. ਫ਼ਾ همان ਹਮ-ਆਂ. ਓਹੀ. ਵਹੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹਮਹ.

ਹਮਾਇਤ. ਦੇਖੋ, ਹਮਾਯਤ.

ਹਮਾਇਤੀ ਨਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਹਮਾਯਤੀ ਨਾਲਾ.

ਹਮਾਕਤ. ਅ਼ حماقت ਹ਼ਮਾਕ਼ਤ. ਸੰਗਯਾ—ਬੇਅਕਲੀ. ਮੂਰਖਤਾ.

ਹਮਾਚਾ. ਸੰਗਯਾ—ਥੈਲਾ. ਗੁਥਲਾ. "ਤਬ ਹਮਾਚਾ ਭੰਗ ਕਾ ਖੋਲਿਆ." (ਜਸਾ) ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਫ਼ਾਰਸੀ "ਹਮਯਾਂ" (ਥੈਲੀ) ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ.

ਹਮਾਤੁਮਾ. ਹਮਾ ਸ਼ੁਮਾ. ਅਸੀਂ ਤੁਸੀਂ. ਭਾਵ—ਸਭ. "ਦੀਬਾਨੁ ਏਕੋ ਕਲਮ ਏਕਾ, ਹਮਾ ਤੁਮਾ ਮੇਲੁ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਹਮਾਨਾ. ਫ਼ਾ همانا ਵਯ—ਬੇਸ਼ੱਕ. ਨਿਰਸੰਦੇਹ. ਠੀਕ.

ਹਮਾਮ. ਅ਼ حمام ਹ਼ੱਮਾਮ. ਸੰਗਯਾ—ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਨ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੀ ਕੋਠੜੀ. Bagnio. "ਹਜਰਤ ਕੀਨ ਸਨਾਨ ਹਮਾਮ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਮਾਯਤ. ਅ਼. حمایت ਹ਼ਮਾਯਤ. ਸੰਗਯਾ—ਤਰਫਦਾਰੀ. ਪਕ੍ਸ਼ (ਪੱਖ). ੨ ਨਿਗਹਬਾਨੀ.

ਹਮਾਯਤੀ. ਫ਼ਾ حمایتی ਵਿ—ਪੱਖੀ. ਸਹਾਇਕ. ਮਦਦਗਾਰ.

ਹਮਾਯਤੀ ਨਾਲਾ. ਆਨੰਦਪੁਰ ਪਾਸ ਇੱਕ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਜਲ ਦਾ ਛੋਟਾ ਪ੍ਰਵਾਹ, ਜੋ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਖਾਲਸਾ ਦਲ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਸੀ.

ਹਮਾਰਾ. ਵਿ—ਅਸਾਡਾ। ੨ ਫ਼ਾ همہ را ਹਮਹ ਰਾ. ਸਭ ਤਾਈਂ. "ਹਮਾਰਾ ਏਕ ਆਸ ਵਸੇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ਸਭ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੀ ਆਸ ਬੱਸ ਹੈ.

ਹਮੀਂ. ਹਮਹੀ। ੨ ਅਸੀਂ ਲੋਕ। ੩ ਫ਼ਾ همین ਯਹੀ. ਇਹੀ. ਏਹੋ.

ਹਮੀਦ. ਅ਼ حمید ਹ਼ਮੀਦ. ਵਿ—ਵਡਿਆਇਆ ਹੋਇਆ. ਹਮਦ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ. ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਿਤ.

ਹਮੀਦਾ. ਵਿ—ਹ਼ਮਦ ਕੀਤੀ ਹੋਈ. ਵਡਿਆਈ ਹੋਈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਅਕਬਰ.

ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ. "ਹਾਠ ਹਮੀਰ." (ਕਲਕੀ) ਹਠੀਆ ਅਤੇ ਵਿਜਯੀ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਰਨਥੰਭੌਰ (ਰਣਸ੍ਤੰਭਗਢ) ਦਾ ਚੌਹਾਨ ਰਾਜਪੂਤ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਹੀਰਾ ਦੇਵੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਜੈਤ੍ਰ ਸਿੰਘ (ਜਯਤਰਾਯ) ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਆਸ਼ਾ ਦੇਵੀ ਦਾ ਪਤਿ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਜਨਮ ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ੧੨, ਸੰਮਤ ੧੩੨੯ ਨੂੰ ਹੋਇਆ. ਪਿਤਾ ਦੇ ਵਨਵਾਸ ਲੈਣ ਪੁਰ, ਹਮੀਰ ਰਣਥੰਭੌਰ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਦਾਨੀ, ਸ਼ੂਰਵੀਰ, ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਯਾ-ਪਾਲਕ ਅਤੇ ਨ੍ਯਾਯਕਾਰੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ.

ਦਿੱਲੀ ਪਤਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਲਾਉੱਦੀਨ ਖ਼ਲਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਅਹਿਲਕਾਰ ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਾਹ (ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਮ ਮੀਰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਤੇ ਮਹਿਮਾ ਸ਼ਾਹ ਭੀ ਲਿਖੇ ਹਨ) ਵਿਭਚਾਰ ਦੇ ਦੋਸ ਕਰ ਕੇ ਜਲਾਵਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਕਿਤੇ ਆਸਰਾ ਨਾ ਤੱਕ ਕੇ ਬਹਾਦੁਰ ਹਮੀਰ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਲਈ, ਅਰ ਹਮੀਰ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਨ ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖਿਆ. ਅਲਾਉੱਦੀਨ ਨੇ ਹਮੀਰ ਪਾਸੋਂ ਮੀਰ ਮੁਹੰਮਦ ਮੰਗਿਆ. ਹਮੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸੂਰਜ ਅਪਨੀ ਚਾਲ ਬਦਲ ਲਵੇ, ਪਰ ਹਮੀਰ ਸ਼ਰਣਾਗਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ. ਇਸ ਪੁਰ ਅਲਾਉੱਦੀਨ ਨੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹਮੀਰ ਵਡੀ ਵੀਰਤਾ ਨਾਲ ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਾਹ ਸਮੇਤ.[1] ਸਾਵਨ ਸੰਮਤ ੧੩੫੮ (ਸਨ ੧੩੦੧) ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ. "ਤਿਰਿਯਾ ਤੇਲ ਹਮੀਰ ਹਠ ਚਢਤ ਨ ਦੂਜੀ ਵਾਰ." (ਲੋਕੋ) ਹਮੀਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰੀ ਕਵਿ ਸਾਰੰਗਧਰ ਨੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ "ਹਮੀਰ ਕਾਵ੍ਯ" ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਗ੍ਰੰਥ "ਹਮੀਰ ਰਾਸਾ" ਵਿੱਚ ਹਮੀਰ ਦੀ ਮਨੋਹਰ ਕਥਾ ਲਿਖੀ ਹੈ।

੪ ਇੱਕ ਮੇਵਾੜ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਇਹ ਭੀ ਅਲਾਉੱਦੀਨ ਖਿਲਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਇਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਮਾਲਦੇਵ ਝਲੋਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਉੱਤੇ ਹਮਲੇ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ. ਮਾਲਦੇਵ ਨੇ ਹੋਰ ਤੁਰਾਂ ਹਮੀਰ

[1] ਤਾਰੀਖ਼ੇ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਾਹ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਏ ਨੂੰ ਅਲਾਉੱਦੀਨ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਜੇ ਤੇਰੇ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀ ਸਲੂਕ ਕਰੇਂ? ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਹਮੀਰ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਣਾਵਾਂ. ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਅਲਾਉੱਦੀਨ ਨੇ ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਹਾਥੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਕੁਚਲ ਕੇ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ.

ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਆਉਂਦਾ ਨਾ ਵੇਖਕੇ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਦਾ ਨਾਤਾ ਭੇਜਿਆ, ਜੋ ਹਮੀਰ ਨੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਿਆ. ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਪੁਰ ਲੜਕੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਵਿਧਵਾ ਹਾਂ. ਹਮੀਰ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮਾਲਦੇਵ ਦੀ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਿਰੀ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਇਲਾਕੇ ਜਾਕੇ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵੱਲ ਕਰਕੇ ਸਾਰਾ ਸੂਬਾ ਆਪਣੇ ਕਬਜੇ ਕਰ ਲਿਆ। ੫ ਕਲਜਾਣ ਠਾਟ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਣ ਰਾਗ ਹੰਮੀਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਾਦੀ ਧੈਵਤ ਹੈ.[1] ਆਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਨਿਸਾਦ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਗਾਂਧਾਰ ਦੁਰਬਲ ਹੈ. ਹੰਮੀਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁੱਧ ਮੱਧਮ ਭੀ ਦੁਰਬਲ ਹੋ ਕੇ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਆਰੋਹੀ—ਸ ਰ ਸ ਗ ਮੀ ਧ ਨ ਨ ਧ ਸ.

ਅਵਰੋਹੀ—ਸ ਨ ਧ ਪ ਮੀ ਪ ਧ ਪ ਗ ਮੀ ਰ ਸ.

ਹਮੀਰ ਸਿੰਘ. ਨਾਭੇ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਸੂਰਤੀਏ ਦਾ ਛੋਟਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਬਾਬੇ ਤਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੜੋਤਾ ਸੀ. ਇਹ ਆਪਣੇ ਦਾਦੇ ਗੁਰੁਦਿੱਤੇ ਦੇ ਮਰਨ ਤੇ ਧਨੌਲੇ, ਪੱਖੋ, ਕਪੂਰਗੜ੍ਹ ਆਦਿਕ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਵਡਾ ਬਹਾਦੁਰ ਅਤੇ ਚਤੁਰ ਸੀ. ਸਨ ੧੭੫੫ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੇ ਨਾਭਾ ਨਗਰ ਵਸਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜਧਾਨੀ ਥਾਪਿਆ. ਹਮੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਕਈ ਇਲਾਕੇ ਰਾਜ ਨਾਲ ਮਿਲਾਏ. ਸਨ ੧੭੬੩ ਵਿੱਚ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਜੈਨ ਖਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵੇਲੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਖਾਲਸਾ ਭਾਈਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਫਤੇ ਵਿੱਚ ਅਮਲੋਹ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਇਸ ਦੇ ਹੱਥ ਆਇਆ. ਰਾਜਾ ਹਮੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸਨ ੧੭੮੩ ਵਿੱਚ ਨਾਭੇ ਹੋਇਆ. ਸਮਾਧ ਕਿਲੇ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਪੂਰਵ ਵੱਲ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਨਾਭਾ ਅਤੇ ਫੂਲਵੰਸ਼.

ਹਮੂ. ਫ਼ਾ همه ਹਮਹ. ਤਮਾਮ. ਸਭ. "ਖੇਲ ਖਾਨਾ ਬਿਰਾਦਰ ਹਮੂ ਜੰਜਾਲਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ੨ ਫ਼ਾ همو ਹਮ-ਓ. ਵਹੀ. ਉਹੀ.

ਹਮੇ. ਫ਼ਾ ے ਫਾਰਸੀ ਦਾ ਪਦ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰਤ੍ਯਯ, ਜੋ ਮੇ ਵਾਂਙ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਮੇ. ੨। ੨ ਹਿੰ. ਸਰਵ—ਹਮ ਕੋ. ਸਾਨੂੰ. "ਹਮੇ ਨ ਕਛੂ ਇੱਛਾ ਅਬ ਰਹੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਮੇਸ਼, **ਹਮੇਸ਼ਹ** ਫ਼ਾ همیشه ਵ੍ਯ—ਸਦਾ. ਸਰਵਦਾ. ਨਿਤ੍ਯ (ਨਿੱਤ).

ਹਮੇਰ, **ਹਮੇਲ** ਅ਼ حمایل ਹ਼ਮਾਯਲ. ਗਾਤ੍ਰਾ। ੨ ਚਾਂਦੀ ਸੁਵਰਣ ਆਦਿਕ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਜੋ ਛਾਤੀ ਤੇ ਲਟਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ. ਇਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖਾਂ ਤਥਾ ਘੋੜੇ ਆਦਿਕ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਭੀ ਭੂਸਣ ਹੈ। ੩ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੁਰਾਨ ਨੂੰ ਭੀ ਮਾਲਾ ਦੀ ਤਰਾਂ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ.

ਹਮੈ. ਸਾਨੂੰ. ਅਸਾਂ ਤਾਈਂ. "ਆਨ ਆਲਮੈ ਹਮੈ ਜਗਾਯੋ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਹਮਹ. ਤਮਾਮ. ਸਰਵ. "ਹਮੈ ਤਤ ਧ੍ਯਾਨ ਹੈ." (ਭਾਗੁਕ)

ਹਮੈਨੇਕ. ਵਾ—ਹਮ ਨੇ ਅਨੇਕ. ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ. "ਹਮੈਨੇਕ ਮਾਰੀ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ਅਸੀਂ ਅਨੇਕ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ.

ਹਯ. ਸੰ. ਹਯ੍. ਧਾ—ਜਾਣਾ. ਤੁਰਨਾ. ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜਾ। ੩ ਇੰਦ੍ਰ.

[1] ਕਿਤਨੇ ਸੰਗੀਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਚਮ ਵਾਦੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ

ਹਯਸਾਰ, **ਹਯਸਾਲ** ਸੰ. ਹਯਸ਼ਾਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਘਰ. ਅਸਤਬਲ. "ਛੋਰ ਲਯੋ ਹਯਸਾਰਹਿ ਤੇ ਹਯ." (ਰਾਮਾਵ) ਤਬੇਲੇ ਤੋਂ ਘੋੜਾ ਖੋਲ੍ਹ ਲੀਤਾ.

ਹਯਕ੍ਰਤੁ, **ਹਯਕ੍ਰਿਤੁ** ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਯ (ਅਸ਼੍ਵ) ਕ੍ਰਤੁ (ਯਗ੍ਯ). ਅਸ਼੍ਵਮੇਧ ਯਗ੍ਯ.

ਹਯਗ੍ਰੀਵ. ਵਿਸਨੁਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਭੌਮਾਸੁਰ ਦਾ ਫੌਜੀ ਸਰਦਾਰ, ਜੋ ਮੁਰ ਦੈਤ ਦਾ ਸਾਥੀ ਸੀ. ਇਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਮਾਰਿਆ। ੨ ਦੇਵੀ ਭਾਗਵਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਸਨੁ ਦਾ ਇੱਕ ਅਵਤਾਰ. ਕਥਾ ਇਉਂ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵਿਸਨੁ ਦਾ ਆਪਣੀ ਹੀ ਕਮਾਣ ਦੇ ਚਿੱਲੇ ਨਾਲ ਗਲ ਵੱਢਿਆ ਗਿਆ, ਦੇਵੀ ਦੇ ਆਖੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਘੋੜੇ ਦਾ ਸਿਰ ਵਿਸਨੁ ਦੇ ਧੜ ਉੱਤੇ ਜੜ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਹਯਗ੍ਰੀਵ ਅਵਤਾਰ ਹੋਇਆ. ਦਿਤਿ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਹਯਗ੍ਰੀਵ ਦੈਤ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕੀਤਾ। ੩ ਮਹਾਭਾਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮਧੁ ਅਤੇ ਕੈਟਭ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਵੇਦ ਖੋਹ ਲਏ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਤਾਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਲੁਕੇ. ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪੁਰ ਵਿਸਨੁ ਨੇ ਹਯਗ੍ਰੀਵ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕੇ ਮਧੁ ਕੈਟਭ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਵੇਦ ਵਾਪਿਸ ਲਿਆਂਦੇ.

ਹਯਣੀ. ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਫੌਜ. (ਸਨਾਮਾ)

ਹਯਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਇਸਣੀ ਅਰਣੀ. (ਸਨਾਮਾ) ਉੱਚੈਸ਼੍ਰਵਾ ਘੋੜੇ ਦਾ ਪਤੀ ਇੰਦ੍ਰ, ਉਸ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕਸ਼੍ਯਪ; ਉਸ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵਿੱਚ ਆਈ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ, ਉਸ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਰਾਜਾ, ਉਸ ਦੀ ਸੈਨਾ ਦੀ ਵੈਰਣ ਬੰਦੂਕ.

ਹਯਤ੍ਰਾਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜੇ ਦਾ ਕਵਚ. ਘੋੜੇ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੰਜੋਆ. ਦੇਖੋ, ਪਾਖਰ ੨.

ਹਯਨਰਿ, **ਹਯਨਾਂਤਕ** ਹਯਨ ਅਰਿ. ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ. ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ੇਰ. (ਸਨਾਮਾ)

ਹਯਨਾਲ. ਘੁੜਨਾਲ. ਘੋੜਿਆਂ ਨਾਲ ਖਿੱਚੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਤੋਪ। ੨ ਘੋੜੇ ਦੇ ਪੈਰ ਲੱਗਾ ਨਾਲ.

ਹਯਨੀ. ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਹਯਮੇਧ. ਦੇਖੋ, ਅਸ਼੍ਵਮੇਧ.

ਹਯਲ. ਅ਼ حیل ਹ਼ਯਲ. ਸ਼ਕਤਿ. "ਹਯਲ ਕਾਯਮ ਕੂਹ." (ਮਗੋ)

ਹਯਾ, **ਹਯਾਉ** ਅ਼ حیا ਹ਼ਯਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਰਖਾ। ੨ ਲੱਜਾ. ਸ਼ਰਮ। ੩ ਭਗ. ਯੋਨਿ। ੪ ਸੰ. ਹਯਾ. ਹਯ ਦੀ ਮਦੀਨ. ਘੋੜੀ.

ਹਯਾਤ. ਅ਼ حیات ਹ਼ਯਾਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਵਨ. ਜਿੰਦਗੀ.

ਹਯਾਤ ਖ਼ਾਂ. ਸਵਾ ਸੌ ਸਵਾਰ ਦਾ ਸਰਦਾਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਪਾਸ ਪਾਂਵਟੇ ਦੇ ਮਕਾਮ ਪੁਰ ਨੌਕਰ ਰਖਵਾਇਆ ਸੀ. ਇਹ ਨਮਕਹਰਾਮ ਹੋਕੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਜਾ ਮਿਲਿਆ. ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਾਸ ਮਹੰਤ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਤਕੇ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਾਸ.

ਹਯਾਤੀ. ਵਿ—ਜੀਵਨਦਸ਼ਾ ਵਾਲਾ. ਜਿਉਂਦਾ. "ਸੇਖ ਹਯਾਤੀ ਜਗਿ ਨ ਕੋਈ ਥਿਰੁ ਰਹਿਆ." (ਆਸਾ ਫਰੀਦ)

ਹਯਾਤੁੱਲਾ ਖ਼ਾਨ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ਾਹਨਵਾਜਖ਼ਾਂ ਅਤੇ ਮੀਰ ਮੰਨੂ.

ਹਯੀ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹਈ ੫.

ਹਯੋ. ਹਨਨ ਕਰਿਆ. ਮਾਰਿਆ. "ਸਮਰਸੈਨ ਰਾਜਾ ਪੁਨ ਹਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੫੨)

ਹਰ. ਵਿ—ਹਰਾ. ਹਰਿਤ. "ਜੈਸੇ ਬਨ ਹਰ ਪਾਤ." (ਸਾਰ ਕਬੀਰ) "ਬਨ ਹਰ ਪਾਤ ਰੇ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੁਦ੍ਰ. ਸ਼ਿਵ. "ਕਮਲਾਸਨ ਧ੍ਯਾਵਤ ਜਾਹਿ ਭਜੇ ਹਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਅਗਨਿ। ੪ ਕਾਲ। ੫ ਗਧਾ. ਗਰਦਭ। ੬ ਵਿ—ਹਰਣ ਕਰਤਾ. ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ. ਨਾਸ਼ ਕਰਤਾ. ਐਸੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਜਿਵੇਂ—ਘਨਹਰ, ਪਸ਼ਜਤੋਹਰ, ਰੋਗਹਰ ਆਦਿਕ। ੭ ਹਲ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਹਰ ਸ਼ਬਦ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ. "ਹਰ ਬਾਹਤ ਇਕ ਪੁਰਖ ਨਿਹਾਰਾ." (ਦੱਤਾਵ) ੮ ਇੱਕ ਰਾਜਪੂਤ ਜਾਤਿ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਬੂੰਦੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਤੋਂ "ਹਰਾਵਲੀ" ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਹਰਾਵਲੀ। ੯ ਫ਼ਾ. ہر ਵਯ—ਕੁੱਲ. ਪ੍ਰਤਿ. ਹਰ ਇੱਕ. "ਹਰਦਿਨੁ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਬੰਦੇ ਖੋਜੁ ਦਿਲ ਹਰਰੋਜ." (ਤਿਲੰ ਕਬੀਰ)

ਹਰਉਲ. ਦੇਖੋ, ਹਰੋਲ.

ਹਰਅਰਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਮ, ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਵੈਰੀ ਹੈ. "ਗਿਰੀ ਮੁਰਛਨਾ ਹ੍ਵੈ ਧਰਨਿ ਹਰਅਰਿ ਸਰ ਗਯੋ ਮਾਰ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯)

ਹਰ ਇਕ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਹਰ-ਯਕ. ਪ੍ਰਤ੍ਯੇਕ. ਹਰੇਕ.

ਹਰਏ. ਚਤੁਰਥੀ. ਹਰਯੇ. ਹਰਿ ਨੂੰ. ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ. "ਹਰਏ ਨਮਸਤੇ." (ਗੋਂਡ ਨਾਮਦੇਵ)

ਹਰਸ. ਸੰ. ਹਰ੍ਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਨੰਦ। ੨ ਸੁਖ. ਦੇਖੋ, ਹ੍ਰਿਸ਼ੁ ਧਾ। ੩ ਪ੍ਰਭਾਕਰ ਵਰਧਨ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਥਾਨੇਸਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹਰ੍ਸ, ਜਿਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਉਂ ਹਰ੍ਸਵਰਧਨ ਹੈ. ਇਹ ਸੋਲਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਸਨ ੬੦੬ ਵਿੱਚ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਉੱਤਮ ਕਵਿ 'ਵਾਣ' ਨੇ ਹਰ੍ਸਚਰਿਤ੍ਰ ਮਨੋਹਰ ਕਾਵ੍ਯ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਹਰ੍ਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕਨੌਜ ਬਣਾਈ. ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸਨ ੬੪੭ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਹਰਸਕਤਣਿ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿ ਸਕਤਨਿ.

ਹਰਸਨ. ਸੰ. ਹਰ੍ਸਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਨੰਦ ਹੋਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਵਿ—ਆਨੰਦ ਦਾਤਾ. ਆਨੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਦਰਸਨ ਪਰਸਨ ਸਰਸਨ ਹਰਸਨ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੩ ਸੰ. ਹ੍ਰਾਸਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਟਾਉਣਾ. ਕਮ ਕਰਨਾ. ਮਿਟਾਉਣਾ. "ਦੋਖ ਸਗਲ ਮਲ ਹਰਸਨ." (ਕਾਨ ਮ: ੫)

ਹਰਸਾਤ. ਹਰ੍ਸਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਹਰਸ। ੨ ਹਰਸਾਅ਼ਤ. ہرساعت ਹਰ ਘੜੀ. ਹਰ ਵੇਲੇ. "ਬੋਲਹਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਹਰਸਾਤੇ." (ਵਾਰ ਸੋਰ ਮ: ੪)

ਹਰਸਿੰਗਾਰ. ਦੇਖੋ, ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ। ੨ ਸੱਪ, ਜੋ ਹਰ (ਸ਼ਿਵ) ਦਾ ਸਿੰਗਾਰ ਹੈ.

ਹਰਹਟ. ਸੰ. ਅਰਘੱਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਰਟ. ਘਟਿਯੰਤ੍ਰ. "ਹਰਹਟ ਭੀ ਤੂੰ ਤੂੰ ਕਰਹਿ ਬੋਲਹਿ ਭਲੀ ਬਾਣਿ." (ਸਵਾ ਮ: ੩)

ਹਰਹਟ ਮਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਰਘੱਟ ਮਾਲਾ. ਹਰਟ ਦੀ ਮਾਲਾ (ਮਾਲ੍ਹ). ਜਿਸ ਨਾਲ ਟਿੰਡਾਂ ਬੱਧੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ.

ਹਰਹਾਰ. ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਹਾਰ. ਚਿੱਟਾ ਸੱਪ. ਸ਼ਿਵ ਸਫ਼ੇਦ ਸੱਪ ਪਹਿਰਦਾ ਹੈ. "ਹਰਹਾਰ ਸੀ ਹਲਬਾਨੇਰ." (ਅਕਾਲ) "ਸੁਖ ਗਯੋ ਤੁਸਕੈ ਹਰਹਾਰ." (ਚੰਡੀ ੧)

ਹਰਹੁ. ਹਰਣ ਕਰੋ. ਮਿਟਾਓ. "ਮੇਰੀ ਹਰਹੁ ਬਿਪਤਿ."(ਗਉ ਰਵਿਦਾਸ)

ਹਰਕ. ਦੇਖੋ, ਹਲਕ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਿਵ। ੩ ਚੋਰ। ੪ ਵਿ—ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਹਰਕਤ. ਅ਼ حرکت ਹ਼ਰਕਤ. ਹਿਲਨਾ. ਚੇਸ੍ਟਾ। ੨ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਕਰਮ। ੩ ਬੇਚੈਨੀ. ਅਸ਼ਾਂਤਿ। ੪ ਆਚਰਣ ਆਚਾਰ.

ਹਰਕਾ. ਵਿ—ਹਲਕਾ. ਹੌਲਾ. ਓਛਾ. "ਤੁਮ ਕਾਨ੍ਹ ਭਏ ਹਰਕਾ ਹੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਹਰਕਾਇਆ. ਵਿ—ਅਲਰਕਾਇਆ. ਹਲਕਾਇਆ. ਹਲਕਿਆ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਅਲਰਕ ੩ ਅਤੇ ਹਲਕ ੨. "ਜਿਉ ਕੂਕਰ ਹਰਕਾਇਆ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫)

ਹਰਕਾਤ. ਹਰਕਤ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ.

ਹਰਕਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਹਲਕਾਰਾ.

ਹਰਕਿ. ਫ਼ਾ ہرکہ ਸਰਵ—ਜੋ ਆਦਮੀ. ਜੋ ਕੋਈ.

ਹਰ ਕੀ ਧਰਨੀ. ਹਰ (ਸ਼ਿਵ) ਦੀ ਅਰਧਾਂਗ ਧਾਰਣ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਪਾਰਵਤੀ. "ਹਰਿ ਰੂਪ ਕਿਯੇ ਹਰ ਕੀ ਧਰਨੀ ਹੈ." (ਚੰਡੀ ੧)

ਹਰਕੌਰ. ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੋਧਪੁਰੀਏ ਦੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ, ਰਾਜਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾਪਤਿ ਦੀ ਰਾਣੀ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਦੇਵੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਤਾ. ਦੇਖੋ, ਨਾਭਾ.

ਹਰਖ. ਦੇਖੋ, ਹਰਸ. ਦੇਖੋ, ਹ੍ਰਿਸ਼ੁ ਧਾ। ੨ ਆਨੰਦ. "ਹਰਖ ਅਨੰਤ ਸੋਗ ਨਹੀ ਬੀਆ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੩ ਕ੍ਰੋਧ. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਆਮਰ੍ਸ਼ ਸ਼ਬਦ ਹਰਖ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ.

ਹਰਖਸੋਗ. ਹਰ੍ਸ ਅਤੇ ਸ਼ੋਕ. ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਗ਼ਮੀ."ਹਰਖ ਸੋਗ ਜਾਕੈ ਨਹੀ ਬੈਰੀ ਮੀਤ ਸਮਾਨ." (ਸ: ਮ: ੯)

ਹਰਖਣ. ਕ੍ਰਿ—ਕ੍ਰੋਧ ਸਹਿਤ ਹੋਣਾ. ਆਮਰ੍ਸ਼ ਕਰਨਾ। ੨ ਹਰ੍ਸ ਸਹਿਤ ਹੋਣਾ. ਦੇਖੋ, ਹਰਸਨ.

ਹਰਖਵਾਨ, ਹਰਖਵੰਤ } ਵਿ—ਹਰ੍ਸਵਾਨ. ਖ਼ੁਸ਼. "ਹਰਖਵੰਤ ਆਨੰਤ ਦਇਆਲਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਹਰਖੀ. ਵਿ—ਕ੍ਰੋਧੀ. ਦੇਖੋ, ਹ੍ਰਿਸ਼ੁ ਧਾ। ੨ ਆਨੰਦੀ. ਖ਼ੁਸ਼। ੩ ਹਰ੍ਸ ਹੀ. ਆਨੰਦ ਹੀ. "ਸੋਗੁ ਨਾਹੀ ਸਦਾ ਹਰਖੀ ਹੈ ਰੇ!" (ਕਾਨ ਮ: ੫)

ਹਰਗਣਾ. ਲੁਦਿਆਨੇ ਦੀ ਤਸੀਲ ਸਮਰਾਲਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ. ਇੱਥੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚਰਣ ਪਾਏ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਰਾਮਦਾਸ ੯.

ਹਰਗਾਹ. ਫ਼ਾ هرگاه ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਦੋਂ. ਜਿਸ ਵੇਲੇ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹਰ ਅਤੇ ਗਾਹ.

ਹਰਗਿਜ. ਫ਼ਾ هرگز ਹਰਗਿਜ਼. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਬਿਲਕੁਲ। ੨ ਕਦੇ ਨਾ.

ਹਰਚਿ. ਫ਼ਾ هرچه ਜੋ ਕੁਝ.

ਹਰਚੰਦ. ਫ਼ਾ. ਵਯ—ਬਹੁਤ ਵੇਰੀ। ੨ ਭਾਵੇਂ. ਅਗਰਚਿ.

ਹਰ ਚੰਦਉਰੀ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਸਚੰਦ੍ਰ.

ਹਰਜ. ਫ਼ਾ هرج ਸੰਗਯਾ—ਨੁਕਸਾਨ. ਹਾਨਿ। ੨ ਅ਼ حرج ਹ਼ਰਜ. ਤੰਗੀ। ੩ ਫੰਧਾ. ਫਾਹੀ.

ਹਰਜੱਛ. ਸੰ. ਹਯਕੰਖ. ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਹਰਿ (ਪੀਲੀ) ਅੱਖਾਂ ਹਨ. ਸ਼ੇਰ. ਸਿੰਘ. "ਆਦਿ ਸਬਦ ਹਰਜੱਛ ਉਚਾਰੋ। ਤਾਂ ਪਾਛੇ ਅਰਿ ਪਦ ਦੈ ਡਾਰੋ." (ਸਨਾਮਾ) ਹਰਜੱਛ (ਸ਼ੇਰ) ਦੀ ਵੈਰਣ ਬੰਦੂਕ। ੨ ਬਿੱਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ। ੩ ਕੁਬੇਰ। ੪ ਹਿਰਣ੍ਯਾਕ੍ਸ਼ ਦੈਤ.

ਹਰਜੱਛ ਅਰਿ. ਦੇਖੋ, ਹਰਜੱਛ.

ਹਰਜੱਛਨਿ ਨਾਦਨੀ. ਹਯਕੰਖ (ਸ਼ੇਰ) ਜੇਹਾ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਸਿੰਘ ਨਾਦਨਿ, ਬੰਦੂਕ. (ਸਨਾਮਾ)

ਹਰਜਨ. ਹਰਿਜਨ. ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਲੋਕ. ਸਾਧੁਜਨ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਜਨ.

ਹਰਜਾ. ਫ਼ਾ هرج ਹਰਜ. ਸੰਗਯਾ—ਨੁਕਸਾਨ. ਹਾਨਿ। ੨ ਹਰ—ਜਾ. ਹਰ ਜਗਹਿ. ਹਰ ਥਾਂ. هرجا. "ਹਰ ਜਾ ਅਸਿ ਐਸੇ ਸੁਨ੍ਯੋ ਕਰਤ ਏਕ ਤੇ ਦੋਇ। ਬਿਰਹਿ ਬਢਾਰਿਨ ਕੇ ਬਧੇ ਏਕ ਦੋਇ ਤੇ ਹੋਇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੮) ਹਰ ਥਾਂ ਇਹ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤਲਵਾਰ ਇੱਕ ਤੋਂ ਦੋ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਰਹਿ ਰੂਪ ਬਢਾਰਿਨ (ਕਟੀਲੀ ਤਲਵਾਰ) ਦੇ ਵੱਢੇ ਹੋਏ ਦੋ ਤੋਂ ਇੱਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

ਹਰਟ. ਦੇਖੋ, ਹਰਹਟ.

ਹਰਣ. ਦੇਖੋ, ਹ੍ਰੀ ਧਾ. ਸੰਗਯਾ—ਲੈ ਜਾਣਾ. ਇੱਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਥਾਂ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਚੁਰਾਉਣਾ। ੩ ਖੋਹ ਲੈਣਾ. ਛੀਨਨਾ. "ਹਰਣ ਭਰਣ ਜਾਕਾ ਨੇਤ੍ਰ ਫੋਰ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੪ ਸੰ. ਹਰਿਣ. ਮ੍ਰਿਗ. "ਹਰਣਾਂ ਬਾਜਾਂ ਤੈ ਸਿਕਦਾਰਾਂ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ)

ਹਰਣ ਹੋਣਾ. ਖਾ. ਕ੍ਰਿ—ਭੱਜ ਜਾਣਾ. ਮ੍ਰਿਗ ਵਾਂਙ ਨੱਠਣਾ.

ਹਰਣਖ. ਸੰ. ਹਿਰਣ੍ਯਾਕ੍ਸ਼—ਹਿਰਣ੍ਯਾਕ੍ਸ਼. ਸੰਗਯਾ—ਹਿਰਣ੍ਯ (ਸੋਨੇ) ਜੇਹੀਆਂ ਪੀਲੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਦੈਤ. "ਤੁਮ ਦੁਸਟ ਤਾਰੇ ਹਰਣਖੇ." (ਨਟ ਮ: ੪) ਦੇਖੋ, ਹਰਣਾਖਸ.

ਹਰਣਖੇ. ਹਿਰਣ੍ਯਾਕ੍ਸ਼ ਜੇਹੇ. ਦੇਖੋ, ਹਰਣਖ.

ਹਰਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚੁਰਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਹਰਣ. "ਪਰਦ੍ਰਿਯ ਹਰਣਾ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ. ਮਿਟਾ ਦੇਣਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਹਿਰਣਾ.

ਹਰਣਾਖਸ, ਹਰਣਾਖਸੁ ਹਿਰਣ੍ਯਾਕ੍ਸ਼. ਦੇਖੋ, ਹਰਣਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ. "ਹਰਣਾਖਸੁ ਲੇ ਨਖਹੁ ਬਿਧਾਸਾ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਬਿਧਾਸਾ. "ਹਰਣਾਖਸੁ ਦੁਸਟੁ ਹਰਿ ਮਾਰਿਆ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਤਰਾਇਆ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) ਦੇਖੋ, ਹਰਨਾਖਸ.

ਹਰਣਾਖੀ. ਸੰ. ਹਰਿਣਾਕ੍ਸ਼ੀ. ਵਿ—ਹਰਿਣ (ਹਰਨ) ਜੇਹੇ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ. ਮ੍ਰਿਗਨੈਨੀ. "ਹਰਣਾਖੀ ਕੂ ਸਚੁ ਵੈਣ ਸੁਣਾਈ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) "ਸੁਣਿ ਮੁੰਧੇ ਹਰਣਾਖੀਏ." (ਸਵਾ ਮ: ੧)

ਹਰਣੀ. ਸੰ. ਹਰਿਣੀ. ਮ੍ਰਿਗੀ. ਹਰਨੀ। ੨ ਖਾ. ਜੂੰ. ਯੂਕਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਹਰਿਣੀ ੨-੩.

ਹਰਣੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ. ਖਾ. ਜੂੰਆਂ ਮਾਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਹਰਣੋਟਾ. ਹਰਿਣ (ਮ੍ਰਿਗ) ਦਾ ਛੋਟਾ. ਹਰਨ ਦਾ ਬੱਚਾ.

ਹਰਤ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਤ। ੨ ਹਰਤਾ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਦੁਖਹਰਤ ਕਰਤਾ ਸੁਖਹ ਸੁਆਮੀ." (ਧਨਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਹਰਤਾ. ਸੰ. ਹਰ੍ਤ੍ਰਿ—ਹਰ੍ਤ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਚੋਰ. "ਆਤਮਘਾਤੀ ਹਰਤੇ." (ਮਲਾ ਮ: ੫) ਉਹ ਆਤਮ ਘਾਤੀ ਅਤੇ ਚੋਰ ਹਨ। ੨ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਵਿਨਾਸ਼ਕ. ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਅੰਤ ਕਰਤਾ. "ਦੁਖਹਰਤਾ ਹਰਿਨਾਮ ਪਛਾਨੋ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੯)

ਹਰਤਾਲ. ਸੰ. ਹਰਿਤਾਲ—ਹਰਿਤਾਲ. ਸੰਗਯਾ—ਹੜਤਾਲ. ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਇੱਕ ਉਪਧਾਤੁ, ਜੋ ਕਈ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਸੱਵਰ ਤਥਾ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੈ. Yellow orpiment.[1] ਵੈਦ੍ਯ ਇਸ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਦਾ ਕੁਸ਼ਤਾ ਤਾਪ, ਖੰਘ ਆਦਿ ਕਈ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਹਰਦ. ਦੇਖੋ, ਹਰਦੀ. "ਹਰਦ ਰੰਗ ਹ੍ਵੈ ਭਾਗੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਰਦਮ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਪ੍ਰਤਿ ਸ੍ਵਾਸ. ਸ੍ਵਾਸ ਸ੍ਵਾਸ। ੨ ਹਰ ਵੇਲੇ.

ਹਰਦਾਸ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਦਾਸ। ੨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਪਿਤਾ.

ਹਰਦਾਸਤਨਯ, ਹਰਦਾਸਤਨੇ, ਹਰਦਾਸਤਨੈ ਹਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਤਨਯ (ਪੁਤ੍ਰ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ. "ਹਰਦਾਸਤਨੇ ਗੁਰੁ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰ ਅਭਰ ਭਰੇ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ਦੇਖੋ, ਹਰਿਦਾਸਤਨਯ.

ਹਰਦਿਆਲ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਦਯਾਲ.

ਹਰਦਿਨ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਪ੍ਰਤਿ ਦਿਨ. ਹਰਰੋਜ. ਨਿਤ੍ਯ. "ਹਰਦਿਨ ਹਰਿਸਿਮਰਨੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਹਰ (ਸ਼ਿਵ) ਦਾ ਦਿਨ. ਫੱਗੁਣ ਬਦੀ ੧੪.

ਹਰਦੀ. ਸੰ. ਹਰਿਦ੍ਰਾ. ਸੰਗਯਾ—ਹਲਦੀ. L. Curcuma Longa. (turmeric). ਅਦਰਕ ਦੀ ਤਰਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਕੰਦ, ਜਿਸ ਦਾ ਪੀਲਾ ਰੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਰੰਗਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਾਲ ਤਰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਪੀਲਾ ਰੰਗ ਦੇਣ ਲਈ ਵਰਤੀਦੀ ਹੈ. "ਕਬੀਰ ਹਰਦੀ ਪੀਅਰੀ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਹਰਦੁ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਹਰ ਦੋ. ਦੋਵੇਂ. ਦੋਨੋ. "ਹਰਦੁ ਗਾਜੈਂ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਹਰਦੇਗੀ ਚਮਚਾ. ਸਾਰੀਆਂ ਬਲਟੋਹੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ ਕੜਛਾ. ਭਾਵ—ਹਰੇਕ ਮਜਹਬ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਵਾਲਾ.

ਦੇਵੀ ਕੋ ਭਗਤ ਕਬੂੰ ਮੀਰਾਂ ਕੋ ਉਪਾਸਕ ਹੈ
ਦਾਸ ਸੁਲਤਾਨ ਕੋ ਐ ਕਬੂੰ ਲਾਲਬੇਗੀ ਹੈ,

---

[1] ਮਹਾਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹਰਿਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਹਰਿਤਾਲ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਵਿਸਨੁ ਦੇ ਵੀਰਯ ਤੋਂ ਲਿਖੀ ਹੈ.

ਮਨ ਮੇ ਹੈ ਔਰ ਅਰੁ ਮੁਖ ਮਾਹਿ ਦੂਜੀ ਬਾਤ
ਪਰਮ ਪਖੰਡੀ ਨਖ ਸਿਖ ਲੋ ਫਰੇਬੀ ਹੈ,
ਸ੍ਵਾਰਥ ਕੋ ਮਾਨਤ ਹੈ ਮੁੱਖ ਪਰਮਾਰਥ ਤੈਂ
ਨਿੰਬੂ ਕੋ ਨਿਚੋੜ ਆਗੇ ਕਰਤ ਰਕੇਬੀ ਹੈ,
ਸਿੰਘ ਰੂਪ ਧਾਰੀ ਅਨਜ ਮਤ ਕੋ ਪ੍ਰਚਾਰੀ ਭਾਰੀ
ਪੰਥ ਤੇ ਨਿਕਾਰੋ ਜੋ ਚਮਚ ਹਰਦੇਗੀ ਹੈ.

ਹਰਦੋ. ਦੇਖੋ, ਹਰਦੂ.

ਹਰ ਦੋ ਸਰਾ. ਫ਼ਾ ہر دو سرا ਦੋਵੇਂ ਘਰ. ਭਾਵ—ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ. ਦੇਖੋ, ਸਰਾਇ ੨ ਅਤੇ ਦੂਹੀ.

ਹਰਦੋਖੀ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਮ. ਅਨੰਗ. ਸ਼ਿਵ ਨਾਲ ਵੈਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਵਿ—ਹਰੇਕ ਦਾ ਬੁਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਸਭ ਦਾ ਵੈਰੀ.

ਹਰਦੋ ਨਮੋਹ. ਦੇਖੋ, ਨਿਰਮੋਹਗੜ੍ਹ.

ਹਰ ਧਰ. ਦੇਖੋ, ਹਲ ਧਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹਰਿਧਰ.

ਹਰਨ. ਦੇਖੋ, ਹਰਣ. "ਹਰਨ ਭਰਨ ਜਾਂ ਕਾ ਨੇਤ੍ਰ ਫੋਰ." (ਸੁਖਮਨੀ) ਖੋਹ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਦੇ ਦੇਣਾ ਜਿਸ ਦੇ ਅੱਖ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ. ਮਿਟਾਉਣਾ. "ਪਾਤਕ ਹਰਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਹਰਿਣ. ਮ੍ਰਿਗ. "ਲੋਚਨ ਹਰਨਵਾਰੀ ਦੋਸਨ ਹਰਨਵਾਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਮ੍ਰਿਗ ਜੇਹੇ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ ਦੋਸਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ੪ ਹਿਰਣ੍ਯ. ਸੁਵਰਣ. ਸੋਨਾ.

ਹਰਨਕਸਪ. ਦੇਖੋ, ਹਿਰਨਕਸਪ.

ਹਰਨ ਭਰਨ. ਦੇਖੋ, ਹਰਨ ੧.

ਹਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਹਰਣਾ. "ਦੋਸ ਕਰੇ ਹਰਨਾ ਹਰਨਾ." ਮ੍ਰਿਗ ਰੂਪ ਦੋਸ਼ ਨਾਸ਼ ਕੀਤੇ.

ਹਰਨਾਕਸ
ਹਰਨਾਖਸ
ਹਰਨਾਖਸੁ
ਹਿਰਣ੍ਯਾਕ. ਦੇਖੋ, ਹਰਣਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ. "ਹਰਿ ਹਰਨਾਖਸ ਹਰੇ ਪਰਾਨ." (ਗੌਂਡ ਨਾਮਦੇਵ) "ਹਰਨਾਖਸੁ ਜਿਨਿ ਨਖਹ ਬਿਦਾਰਿਓ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ) ਦੇਖੋ, ਨਾਕਸ ੬.

ਹਰਨਾਖਿ. ਹਰਣਾਖਸ ਨੇ. "ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜਨ ਹਰਨਾਖਿ ਪਕਰਿਆ." (ਮਾਲੀ ਮ: ੪)

ਹਰਨਾਛ
ਹਰਨਾਛਸ
ਦੇਖੋ, ਹਰਣਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ.

ਹਰਨੀ. ਸੰਗਯਾ—ਹਰਿਣੀ. ਮ੍ਰਿਗੀ. "ਹਰਨੀ ਸਮ ਆਂਖ ਸੁ ਸ੍ਰੀਮਤਿ ਕੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਵਿ—ਹਰਣ ਵਾਲੀ. ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲੀ. "ਰਤਿ ਕੀ ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਸਗਰੀ ਹਰਨੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਕਾਮ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲੀ। ੩ ਵਿਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ.

ਹਰਪਾਤ. ਦੇਖੋ, ਹਰਾ ਪੱਤਾ. ਹਰ ੧ ਅਤੇ ਪਾਤ.

ਹਰਪਾਲਪੁਰ. ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ ਤਸੀਲ ਰਾਜਪੁਰਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ. ਇਸ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ੧੫੦ ਕਦਮ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਕੇਵਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਸੇਵਾਦਾਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕੌਲੀ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ੪ ਮੀਲ ਕੱਚਾ ਰਸਤਾ ਹੈ.

ਹਰਪੁਰ
ਹਰਪੁਰਿ
ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਨਗਰ. ਸ਼ਿਵਪੁਰਿ. ਕਾਸ਼ੀ. ਬਨਾਰਸ.

ਹਰਫ. ਅ਼ حرف ਹ਼ਰਫ਼. ਸੰਗਯਾ—ਅਖਰ. ਵਰਣ. "ਹਰਫ ਮਿਟਾਵਤ ਮਲ ਕਰ ਤਾਂਹਿ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਧਾਰ। ੩ ਕਿਨਾਰਾ। ੪ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਰਥ ਸਪਸ਼੍ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਲੋੜ (ਆਕਾਂਖ੍ਯਾ) ਹੈ। ੫ ਗੱਲ ਬਾਤ। ੬ ਭਾਵ—ਕਲੰਕ. ਦੋਸ. ਜਿਵੇਂ—ਇਉਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਹਰਫ ਆਉਂਦਾ ਹੈ.

ਹਰਫਾਤ. ਫ਼ਾ حرفات ਹ਼ਰਫ਼ਾਤ ਹ਼ਰਫ਼ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ। ੨ ਬੋਲੀ. ਬਾਣੀ. ਕਲਾਮ.

ਹਰਬ. ਅ਼ حرب ਹ਼ਰਬ. ਸੰਗਯਾ—ਜੰਗ. ਯੁੱਧ.

ਹਰਬਰ
ਹਰਬਰੀ
ਦੇਖੋ, ਹਰਿਵਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹੜਬੜੀ.

ਹਰਬਲ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗਯਾ—ਫੌਜ ਦਾ ਮੁਹਰਲਾ ਭਾਗ. ਸੈਨਾ ਦਾ ਅਗਲਾ ਹਿੱਸਾ.

ਹਰਬਾਣ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ਿਵਬਾਣ.

ਹਰਬੰਸ. ਦੇਖੋ, ਨੜਾਲੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹਰਿਬੰਸ.

ਹਰਮ. ਸੰ. हर्म्य—ਹਮ੍ਯੰ. ਸੰਗਯਾ—ਮਨ ਨੂੰ ਹਰ ਲੈਣ (ਚੁਰਾਉਣ) ਵਾਲਾ ਮਹਿਲ. ਮੰਦਿਰ. "ਕਹੂੰ ਸਾਧਨਾ ਕੇ ਹਰਮ." (ਅਕਾਲ) "ਹਰਰੰਗੀ ਹਰਮ ਸਵਾਰਿਆ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਧਨੀ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹਰਮ ਹੈ। ੨ ਅ਼ حرم ਹ਼ਰਮ. ਕਾਬੇ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਦਾ ਅਹਾਤਾ। ੩ ਜ਼ਨਾਨਖ਼ਾਨਾ. ਅੰਤਹਪੁਰ। ੪ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ। ੫ ਵਿ—ਪਵਿਤ੍ਰ। ੬ ਪ੍ਰਸਿੱਧ. ਮਸ਼ਹੂਰ। ੭ ਵਰਜਿਆ ਹੋਇਆ. ਨਿਸਿੱਧ। ੮ ਧਰਮ ਅਤੇ ਨੀਤਿ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ.

ਹਰਮਨ ਪਿਆਰਾ. ਵਿ—ਸਰਵਪ੍ਰਿਯ. ਹਰਦਿਲ ਅ਼ਜ਼ੀਜ਼.

ਹਰਮਾ. ਵਿ—ਹਰਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ. ਵਿਵਾਹਿਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ. ਦੇਖੋ, ਹਰਮ। ੨ ਹਰਮ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. "ਕਹਾ ਸੁ ਪਾਨ ਤੰਬੋਲੀ ਹਰਮਾ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਹਰਰੋਜ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਪ੍ਰਤਿ ਦਿਨ. ਨਿੱਤ. "ਬੰਦੇ ਖੋਜੁ ਦਿਲ ਹਰਰੋਜ." (ਤਿਲੰ ਕਬੀਰ)

ਹਰਰੰਗੀ. ਵਿ—ਹਰੇਕ ਰੰਗ ਦਾ। ੨ ਹਰਿ ਰੰਗੀ. ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਰੰਗ (ਪ੍ਰੇਮ) ਜਿਸਨੂੰ ਲਗਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਰੰਗ.

ਹਰਵਰਖ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਵਰਖ.

ਹਰਵਰਿਆਈ. ਸੰਗਯਾ—ਹੜਬੜੀ. ਵ੍ਯਾਕੁਲਤਾ। ੨ ਕਾਹਲੀ. ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ.

ਹਰਵਾ
ਹਰਵੋ
ਵਿ—ਹੌਲਾ. ਦੇਖੋ, ਹਰੁਵਾ. "ਸੁੰਦਰ ਹਰਵੋ ਭਾਰ ਮਹਿ ਗਾਇ ਬਜਾਵੋਂ ਤਾਂਹਿ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਹਰੜ. ਦੇਖੋ, ਹਰੀਤਕੀ। ੨ ਹਰੜ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਰੇਸ਼ਮ ਅਤੇ ਜ਼ਰੀ ਦੀ ਬਣਾਈ ਡੋਡੀ, ਸੇਜਬੰਦ ਨਾਲੇ ਆਦਿਕ ਦੀ ਡੋਡੀ। ੩ ਹਾਥੀ ਦੇ ਚਿੰਘਾਰਣ ਦੀ ਧੁਨਿ. ਦੇਖੋ, ਹਰੜੰਤ.

ਹਰੜੰਤ. ਅਨੁ. "ਹਰੜੰਤ ਹੱਥ." (ਕਲਕੀ) ਹਾਥੀ ਚਿੰਘਾਰਦੇ ਹਨ.

ਹਰਾ. ਵਿ—ਹਰਿਤ. ਸਬਜ਼. ਸਾਵਾ. "ਸਗਲਾ ਬਨੁ ਹਰਾ." (ਬਿਲਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੨ ਵਾਲਾ. ਵਾਨ. ਹਾਰ. "ਸਿਧ ਸਮਾਧਿਹਰਾ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ) ੩ ਹਰਣ ਕੀਤਾ. ਮਿਟਾਇਆ. ਦੇਖੋ, ਹ੍ਰੀ ਧਾ. "ਸਗਲ ਸਹਸਾ ਦੂਖੁ ਹਰਾ." (ਬਿਲਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੪ ਸੰਗਯਾ—ਹਾਰਿਣ. ਮ੍ਰਿਗਚਰਮ. ਹਿਰਣ ਦਾ ਚੰਮ. "ਦੁਨੀਆ ਰੰਗ ਨ ਆਵੈ ਨੇੜੈ ਜਿਉ ਕੁਸਮ ਪਾਟੁ ਘਿਉ ਪਾਕੁ ਹਰਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ੫ ਅ਼ حرا .ਹੁਰਾ. ਸੰਗਯਾ—ਯੋਗਯਤਾ. ਲਿਆਕ਼ਤ। ੬ ਡਿੰਗ. ਪੋਤ੍ਰਾ. ਪੌਤ੍ਰ। ੭ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਸੁੱਕੇ (ਖੁਸ਼ਕ) ਲਈ ਹਰਾ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ—ਕੇਸ ਹਰੇ ਕਰ ਲਓ.

ਹਰਾਸ. ਫ਼ਾ ہراس ਹਿਰਾਸ. ਸੰਗਯਾ—ਡਰ. ਖ਼ੌਫ। ੨ ਸੰ. ਹ੍ਰਾਸ. ਘਾਟਾ. ਕਮੀ.

ਹਰਾਂਕਸ. ਫ਼ਾ ہرکس ਜੋ ਕੋਈ. ਜੋ ਸ਼ਖ਼ਸ.

ਹਰਾਨ. ਅ਼ حیران ਹ਼ੈਰਾਨ. ਵਿ—ਹੱਕਾ ਬੱਕਾ. ਵਿਸਮਿਤ. "ਮਨ ਹੋਇ ਹਰਾਨ ਸੁ ਵਾਕ ਕਹੈ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਹਿਰਾਨੋ.

ਹਰਾਨੀ. ਫ਼ਾ حیرانی ਹ਼ੈਰਾਨੀ. ਸੰਗਯਾ—ਵਿਸਮਯਤਾ. ਅਚਰਜਤਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹਿਰਾਨੀ.

ਹਰਾਫ. ਅ਼ حراف ਹ਼ਿਰਾਫ਼. ਬਦਲਿਆ ਹੋਇਆ. ਫਿਰਿਆ ਹੋਇਆ.

ਹਰਾਮ. ਅ਼ حرام ਹ਼ਰਾਮ. ਵਿ—ਹ਼ਰਮ (ਨਿਸਿੱਧ) ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ. ਵਰਜਿਤ। ੨ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਸ ਦਾ ਤ੍ਯਾਗ ਕਰਨਾ ਯੋਗ ਹੈ. "ਮਾਰਣ ਪਾਹਿ ਹਰਾਮ ਮਹਿ ਹੋਇ ਹਲਾਲ ਨ ਜਾਇ." (ਵਾਰ ਮਾਝ ਮ: ੧) ੩ ਅਪਵਿਤ੍ਰ। ੪ ਪ੍ਰਸਿੱਧ. ਮਸ਼ਹੂਰ. ਦੇਖੋ, ਹਰਮ ੬। ੫ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਹਰਮ ੫.

ਹਰਾਮਖੋਰ. ਫ਼ਾ حرامخور ਹ਼ਰਾਮਖ਼ੋਰ. ਵਿ—ਹਰਾਮ ਖਾਣ ਵਾਲਾ. ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਨਿਸੇਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਖਾਣ ਵਾਲਾ. ਬੇਈਮਾਨੀ ਦਾ ਖੱਟਿਆ ਖਾਣ ਵਾਲਾ. "ਅਸੰਖ ਚੋਰ ਹਰਾਮਖੋਰ." (ਜਪੁ)

ਹਰਾਮਖੋਰੀ. ਫ਼ਾ حرامخوری ਹ਼ਰਾਮਖ਼ੋਰੀ. ਹਰਾਮ ਖਾਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਭਾਵ—ਨਮਕਹਰਾਮੀ. ਕ੍ਰਿਤਘਨਤਾ. "ਲੂਣ ਖਾਇ ਕਰਹਿ ਹਰਾਮਖੋਰੀ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫)

ਹਰਾਮਜਾਦਾ. ਫ਼ਾ حرامزاده ਹ਼ਰਾਮਜ਼ਾਦਹ. ਹਰਾਮ (ਵਿਭਚਾਰ) ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਜਾਰਪੁਤ੍ਰ. ਜਾਰਜ.

ਹਰਾਮਿ, ਹਰਾਮੀ ਵਿ—ਹ਼ਰਾਮਜ਼ਾਦਹ। ੨ ਹਰਾਮਖ਼ੋਰ। ੩ ਨਿੰਦਿਤ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਹਰਾਰਤ. ਅ਼ حرارت ਹ਼ਰਾਰਤ. ਸੰਗਯਾ—ਗਰਮੀ. ਤਪਨ (ਤਪਤ). ੨ ਜ੍ਵਰ. ਹਲਕਾ ਤਾਪ.

ਹਰਾਵਲ. ਦੇਖੋ, ਹਰੌਲ.

ਹਰਾਵਲੀ. ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਦੀ ਇੱਕ ਪਹਾੜਧਾਰਾ, ਜੋ ਹਰ ਗੋਤ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੋਂ ਸੱਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਹਰ ੯। ੨ ਹਰਿਆਈ. ਸਬਜ਼ੀ.

ਹਰਿ. ਵਿ—ਹਰਿਤ (ਹਰਾ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਦਾਵਾ ਅਗਨਿ ਰਹੇ ਹਰਿ ਬੂਟ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੫) ਹਰੇ ਬੂਟੇ। ੨ ਹਰਇੱਕ. ਹਰਯਕ. ਹਰੇਕ. "ਹਰਿ ਭਾਵੈ ਹਰਿ ਨਿਸਤਾਰੇ." (ਗੂਜ ਮ: ੪) "ਜਿਨ੍ ਨਾਨਕੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਜਿਆ, ਤਿਨ ਹਰਿ ਪੂਜ ਕਰਾਵਾ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਹਰਕੇ. ਚੁਰਾਕੇ. "ਹਰਿ ਧਨ ਪਾਪ ਕਰੰਤ." (ਸਲੋਹ) ੪ ਸੰ. (ਹ੍ਰ—ਇ੍ਨ) ਸੰਗਯਾ—ਵਿਸਨੁ. "ਦਸਿਕ ਅਸੁਰ ਹਰਿ ਘਾਏ." (ਹਜਾਰੇ ੧੦) "ਕਮਲਾਸਨ ਧਯਾਵਤ ਜਾਹਿੰ ਭਜੇ ਹਰਿ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੫ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ। ੬ ਪੌਂਡ੍ਰਕ ਵਾਸੁਦੇਵ. "ਆਇ ਭਿਰਯੋ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੌ."[1] (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨਾਲ ਪੌਂਡ੍ਰਕ ਵਾਸੁਦੇਵ ਆਕੇ ਲੜਿਆ। ੭ ਕਰਤਾਰ. ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰ. "ਬਿਨ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨ ਬਾਚਨ ਪੈਹੈ." (ਹਜਾਰੇ ੧੦) "ਹਰਿ ਸਿੰਘਾਸਣੁ ਦੀਅਉ ਸਿਰੀ ਗੁਰੁ ਤਹ ਬੈਠਾਯਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੫ ਕੇ) ੮ ਚੰਦ੍ਰਮਾ. "ਹਰਿ ਸੋ ਮੁਖ ਹੈ." (ਚੰਡੀ ੧) ੯ ਸਿੰਹ. ਸ਼ੇਰ। ੧੦ ਸੂਰਜ. "ਹਰਿ ਵੰਸ਼ ਵਿਖੇ ਅਵਤਾਰ ਭਏ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੧੧ ਤੋਤਾ। ੧੨ ਸਰਪ। ੧੩ ਬਾਂਦਰ. ਵਾਨਰ. "ਹਤ ਰਾਵਣ ਕੇ ਲਿਯ ਸੰਗ ਚਮੂ ਹਰਿ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੧੪ ਡੱਡੂ. ਮੇਂਡਕ। ੧੫ ਪੌਣ. ਹਵਾ। ੧੬ ਘੋੜਾ। ੧੭ ਯਮ। ੧੮ ਬ੍ਰਹਮਾ। ੧੯ ਇੰਦ੍ਰ। ੨੦ ਕਿਰਣ. ਰਸ਼ਿਮ। ੨੧ ਮੋਰ। ੨੨ ਕੋਕਿਲਾ। ੨੩ ਹੰਸ। ੨੪ ਅਗਨਿ। ੨੫ ਜਲ. "ਹਮਹੇਰਹਿੰ ਹਰਿ ਤੀਰ ਵਿਪਾਸਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਘਨਿ। ੨੬ ਪੀਲਾ ਰੰਗ। ੨੭ ਮਾਰਗ. ਰਸਤਾ। ੨੮ ਪਰਬਤ। ੨੯ ਹਾਥੀ। ੩੦ ਕਮਲ। ੩੧ ਰਾਜਾ। ੩੨ ਭੌਰਾ. ਭ੍ਰਮਰ। ੩੩ ਸੁਵਰਣ. ਸੋਨਾ. "ਸ੍ਰਿੰਗ ਧਰੇ ਹਰਿ ਧੇਨੁ ਹਜਾਰਾ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩੪ ਕਾਮਦੇਵ। ੩੫ ਮ੍ਰਿਗ. ਹਰਿਣ (ਹਰਨ) ੩੬ ਬਨ. ਜੰਗਲ. ਦੇਖੋ, ਦੌਂ। ੩੭ ਮੇਘ. ਬੱਦਲ. "ਘਨ ਸ੍ਯਾਮ ਬਿਰਾਜਤ ਹੈਂ ਹਰਿ, ਰਾਧਿਕਾ ਬਿੱਦੁਲਤਾ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩੮ ਆਕਾਸ਼। ੩੯ ਧਨੁਖ। ੪੦ ਬਾਣ. ਤੀਰ। ੪੧ ਖੜਗ. "ਕਰੱਧਰ ਕੈ ਹਰਿ" (ਚੰਡੀ ੧) ੪੨ ਸੰਖ "ਨਾਦ ਪ੍ਰਚੰਡ ਸੁਨਯੋ ਹਰਿ ਕਾ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੪੩ ਚੰਦਨ. "ਹਿਰਡ ਪਲਾਸ ਸੰਗ ਹਰਿ ਬੁਹੀਆ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੪) ੪੪ ਹਰਿ ਚੰਦਨ, ਜੋ ਸੁਰਗ ਦਾ ਬਿਰਛ ਹੈ. "ਪਾਰਜਾਤ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰੁਖੁ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) ਪਾਰਿਜਾਤ ਅਤੇ ਹਰਿਚੰਦਨ ਬਿਰਛ ਹਰਿ (ਕਰਤਾਰ) ਹੈ। ੪੫ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦਾ ਇੱਕ ਵਰ੍ਸ਼ (ਖੰਡ). ਦੇਖੋ, ਹਰਿਵਰਖ.

ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਹਰਿ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਬਹੁਤ ਉਦਾਹਰਣ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਵੈਯੇ ਵਿੱਚ ਦੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ—

(ੳ) ਹਰਿ ਸੋ ਮੁਖ ਹੈ ਹਰਤੀ ਦੁਖ ਹੈ,
ਅਲਕੈਂ ਹਰਹਾਰ ਪ੍ਰਭਾ ਹਰਨੀ ਹੈ।
(ਅ) ਲੋਚਨ ਹੈਂ ਹਰਿ ਸੇ ਸਰਸੇ,
ਹਰਿ ਸੇ ਭਰੁਟੇ ਹਰਿ ਸੀ ਬਰਨੀ ਹੈ।
(ੲ) ਕੇਹਰਿ ਸੋ ਕਰਿਹਾਂ, ਚਲਬੋ ਹਰਿ,
ਪੈ ਹਰਿ ਕੀ ਹਰਨੀ ਤਰਨੀ ਹੈ।
(ਸ) ਹੈ ਕਰ ਮੈ ਹਰਿ ਪੈ ਹਰਿ ਸੋ,
ਹਰਿਰੂਪ ਕਿਯੇ ਹਰ ਕੀ ਧਰਨੀ ਹੈ.
(ਚੰਡੀ ੧)

[1] ਦੇਖੋ, ਪਉਂਡਰੀਕ.

(ੳ) ਚੰਦ ਜੇਹਾ ਮੁਖ ਹੈ, ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜ਼ੁਲਫਾਂ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਹਾਰ (ਸੱਪ) ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਚੁਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ.

(ਅ) ਨੇਤ੍ਰ ਕਮਲ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਹਨ, ਕਮਾਣ ਜੇਹੀ ਭੌਹਾਂ, ਤੀਰ ਜੇਹੀ ਪਲਕਾਂ ਹਨ.

(ੲ) ਸ਼ੇਰ ਜੇਹਾ ਕਟਿਭਾਗ, ਹਾਥੀ ਜੇਹੀ ਚਾਲ, ਹਰਿ ਤਰੁਣੀ (ਕਾਮ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ-ਰਤਿ) ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ.

(ਸ) ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਖੜਗ ਹੈ, ਜੋ ਸੂਰਜ ਜੇਹਾ ਚਮਕੀਲਾ ਹੈ, ਮਨੋਹਰ ਰੂਪ ਧਾਰੇ ਹੋਏ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਅਰਧਾਂਗਿਨੀ ਹੈ.

ਹਰਿਓ. ਵਿ—ਹਰਿਤ. ਹਰਾ। ੨ ਚੁਰਾਇਆ। ੩ ਮਿਟਾਇਆ.

ਹਰਿਅਉਖਧੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਰਿਨਾਮ ਰੂਪ ਦਵਾ. "ਹਰਿਅਉਖਧੁ ਜਾ ਕਉ ਗੁਰਿ ਦੀਆ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਹਰਿਅਰਿ. ਹਰਿ (ਇੰਦ੍ਰ) ਦਾ ਵੈਰੀ. ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ. ਮੇਘਨਾਦ. "ਹਰਿਅਰਿ ਫਿਰਜੋ ਸਕ੍ਰੱਧ." (ਰਾਮਾਵ) ੨ ਹਰਿ (ਹਾਥੀ) ਦਾ ਵੈਰੀ ਸ਼ੇਰ।੩ ਹਰਿ (ਸੂਰਜ) ਦੀ ਵੈਰਣ ਰਾਤ. (ਸਨਾਮਾ)

ਹਰਿਆ. ਵਿ—ਹਰਿਤ. ਹਰਾ. "ਜਾਮੈ ਹਰਿਆ ਖੇਤ." (ਆਸਾ ਮ: ੪) ੨ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ. ਆਨੰਦ. ਖ਼ੁਸ਼. "ਤਨੁ ਮਨੁ ਥੀਵੈ ਹਰਿਆ." (ਮੁੰਦਾਵਣੀ) ੩ ਚੁਰਾਇਆ। ੪ ਵਿਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ. ਮਿਟਾਇਆ। ੫ ਹਰਿ ਦਾ. ਕਰਤਾਰ ਦਾ. "ਹਰਿ ਊਤਮ ਹਰਿਆ ਨਾਮ ਹੈ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਕਾਨ)

ਹਰਿਆਂ. ਦੇਖੋ, ਵੱਲਾ.

ਹਰਿਆਉ, ਹਰਿਆਇ, ਹਰਿਆਇਓ ਵਿ—ਹਰਿਤ (ਹਰੇ) ਖੇਤ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਪਸ਼ੂ. ਹਰੀਚੁਗ। ੨ ਬੇਗਾਨਾ ਹੱਕ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ. "ਜਿਉ ਕਿਰਥੈ ਹਰਿਆਇਓ ਪਸੂਆ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਜੈਸਾ ਪਸੁ ਹਰਿਆਉ ਤੈਸਾ ਸੰਸਾਰ ਸਭ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਹਰਿਆਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਬਜ਼ੀ। ੨ ਦੁੱਬ. ਦੂਰਬਾ. "ਉਠ ਦੁੰਬੇ ਚਰਿਯੇ ਹਰਿਆਈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਹਰਿਆਰਾ, ਹਰਿਆਲਾ ਵਿ—ਹਰਿਆਈ ਵਾਲਾ. ਸਬਜ਼ੀ ਵਾਲਾ. ਸਰਸਬਜ਼.

ਹਰਿਆਵਲ. ਹਰੇ (ਸਬਜ਼ੇ) ਦੀ ਪੰਕਤਿ। ੨ ਹਰਾਪਨ. ਹਰਿਤਤਾ.

ਹਰਿਆਵਲਾ. ਵਿ—ਹਰਿਤਤਾ ਵਾਲਾ. ਹਰਿਆਈ ਵਾਲਾ. ਸਰਸਬਜ਼। ੨ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਬਿਰਛ. "ਗੁਰਮੁਖਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਹਰਿਆਵਲਾ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੩)

ਹਰਿਅੰਬਰ. ਮ੍ਰਿਗ ਚਰਮ. ਹਰਿਣ (ਹਰਨ) ਦੀ ਖੱਲ। ੨ ਹਾਥੀ ਦਾ ਚਮੜਾ। ੩ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਖੱਲ. "ਜਹਾਂ ਬੈਠੇ ਹਰ ਹਰਿਅੰਬਰ ਕੋ ਡਾਰਕੈ." (ਚੰਡੀ ੧)

ਹਰਿਅੰਮ੍ਰਿਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਾਮ ਅਮ੍ਰਿਤ। ੨ ਪ੍ਰੇਮ ਜਲ. "ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਿੰਨੇ ਲੋਇਣਾ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਹਰਿਏ. ਦੇਖੋ, ਹਰਏ.

ਹਰਿਸਕਤਨਿ. (ਸਨਾਮਾ) ਹਰਿ (ਸ਼ੇਰ) ਜੇਹੀ ਤਾਕਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਫੌਜ। ੨ ਹਰਿ (ਧਨੁਸ) ਅਤੇ ਸ਼ਕ੍ਤਿ (ਬਰਛੀ) ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਹਰਿਸਚੰਦ੍ਰ. ਸੰ. हरिश्चन्द्र—ਹਰਿਸ਼੍ਚੰਦ੍ਰ. ਹਰੀਚੰਦ. ਸੂਰਜ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਅਠਾਈਵਾਂ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਤ੍ਰਿਸ਼ੰਕੁ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ. ਇਹ ਆਪਣੀ ਰਹਮਦਿਲੀ ਅਤੇ ਨਜਾਯ (ਨਿਆਂ) ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ. ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਸੂਯ ਯਗ੍ਯ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਣ ਅਤੇ ਬਹੁਤਾ ਦਾਨ ਦੇਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਇੰਦ੍ਰਲੋਕ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ. ਮਾਰਕੰਡੇਯ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਦਿਨ ਜਦ ਹਰਿਸ਼ਚੰਦ੍ਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰਲਾਪ (ਵਿਲਾਪ) ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, ਜੋ "ਵਿਦ੍ਯਾਕਲਾ" ਇਸਤ੍ਰੀ ਰੂਪ ਹੋਈਆਂ ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਦੇ ਭੈ ਤੋਂ ਰੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ. ਹਰਿਸ਼ਚੰਦ੍ਰ ਦੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਗੁੱਸੇ ਹੋਇਆ. ਹਰਿਸ਼ਚੰਦ੍ਰ ਦੇ ਜਾਣ ਪੁਰ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਲੋਪ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ. ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੋਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਦਾਨ ਮੰਗਿਆ, ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਜੋ ਭੀ ਦਾਨ ਮੰਗੋਂ ਮੈਂ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ. ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਨੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਸਭ ਧਨ ਦੌਲਤ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਪਾਸ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਵਲਕਲ ਦੀ ਪੋਸ਼ਾਕ, ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ. ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਹੋ ਕੇ ਹਰਿਸ਼ਚੰਦ੍ਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ. ਕੰਗਾਲ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਬਨਾਰਸ ਵੱਲ ਉੱਠ ਤੁਰਿਆ, ਪਰ ਨਿਰਦਈ ਰਿਸ਼ੀ ਉਸ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਭੀ ਹੋਰ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਲਈ ਉਡੀਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਦਾਨ ਦੀ ਦੱਛਣਾ ਦੇ ਕੇ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਣ ਪੂਰਾ ਕਰ. ਛਾਤੀ ਤੇ ਪੱਥਰ ਰੱਖਕੇ ਹਰਿਸ਼ਚੰਦ੍ਰ ਨੇ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵੇਚਿਆ, ਅਤੇ ਆਪ ਚੰਡਾਲ ਪਾਸ (ਜੋ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਧਰਮਰਾਜ ਸੀ) ਵਿਕਿਆ. ਚੰਡਾਲ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਭੂਮੀ ਵੱਲ ਘੱਲਿਆ ਕਿ ਜਾਕੇ ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਖੱਫਣ ਲਿਆਵੇ. ਸੋ ਇਹ ਨੀਚ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸਨੇ ਇੱਥੇ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨੇ ਗੁਜ਼ਾਰੇ. ਇੱਕ ਦਿਨ ਇਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ 'ਵੈਸ਼੍ਯਾ' ਆਪਣੇ ਮੁਰਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਰੋਹਿਤ[1] ਨੂੰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਸੱਪ ਲੜ ਗਿਆ ਸੀ, ਸਾੜਨ ਲਈ ਆਈ. ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਚਾਹਿਆ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦੀ ਚਿਖਾ ਤੇ ਸੜ ਮਰੀਏ, ਪਰ ਹਰਿਸ਼ਚੰਦ੍ਰ ਆਪਣੇ ਚੰਡਾਲ ਸ੍ਵਾਮੀ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਬਿਨਾ ਦਿਲੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਦੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸੀ. ਇਸ ਪੁਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ, ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਧਰਮਰਾਜ ਅਤੇ ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਭੀ ਸਨ. ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਹਰਿਸ਼ਚੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਸ੍ਵਰਗ ਨੂੰ ਭੀ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ. ਹਰਿਸ਼ਚੰਦ੍ਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਚੰਡਾਲ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਬਿਨਾ ਸ੍ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਤਦ ਧਰਮ ਨੇ ਚੰਡਾਲ ਸ੍ਵਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਕੇ ਸਾਕ੍ਯਾਤ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ. ਜਦ ਇਹ ਗੱਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਤਾਂ ਹਰਿਸ਼ਚੰਦ੍ਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਜਾ ਬਿਨਾ ਸ੍ਵਰਗ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਇਹ ਗੱਲ ਭੀ ਇੰਦ੍ਰ

[1] ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ "ਰੋਹਤਾਸ਼੍ਵ" ਭੀ ਆਇਆ ਹੈ.

ਨੇ ਮੰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਹਰਿਸ਼ਚੰਦ੍ਰ ਆਪਣੇ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਾ ਸਹਿਤ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਗਿਆ. ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨੇ, ਇਸ ਦਾ ਪੁੰਨ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ, ਫਰੇਬ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇ ਮੂਹੋਂ ਆਪਣੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਵਾਈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸੁਰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ. ਜਦ ਇਹ ਸੁਰਗੋਂ ਡਿਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਈਸ਼੍ਵਰ ਤੋਂ ਭੁੱਲ ਬਖ਼ਸ਼ਾਈ ਅਤੇ ਬਖਸ਼ਿਆ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਆਉਂਦਾ ਆਉਂਦਾ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ.

ਹੁਣ ਹਰਿਸ਼ਚੰਦ੍ਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਜਾ, ਇੱਕ ਹਵਾਈ ਨਗਰ "ਹਰਿਸ਼ਚੰਦ੍ਰਪੁਰ" ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਉਂ ਸੌਭਨਗਰ, ਹਰਿਚੰਦੌਰੀ, ਗੰਧਰਵ ਨਗਰ, ਚਿਤ੍ਰਿਮ, ਸੀਕੋਟ ਆਦਿਕ ਅਨੇਕ ਕਲਪੇ ਹੋਏ ਹਨ.

ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਹਰਿਚੰਦੌਰੀ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਮ੍ਰਿਗਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦੀ ਤਰਾਂ ਧੁੰਦ ਵਿੱਚ ਖਿਆਲੀ ਰਚਨਾ ਹੈ. ਸਰਦੀ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਤੇਜ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਅਥਵਾ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਗਾੜ੍ਹੀ ਧੁੰਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਸਤਜ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਅਕਸ ਅਰ ਕਦੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ ਵਸੇ ਹੋਏ ਪਦਾਰਥ ਸਤਜ ਸਮਾਨ ਭਾਸਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਹਿਸਾਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਅਰਬ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਰੇਤਲੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰਿਚੰਦੌਰੀ ਦਾ ਨਜਾਰਾ ਅਜੀਬ ਭਾਸਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਜਿਸ ਆਦਮੀ ਨੇ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ, ਉਹ ਬਿਨਾ ਸੰਸ ਸੁੰਦਰ ਮਕਾਨ ਕਿਲੇ ਕੋਟ ਅਤੇ ਬਾਗ ਦੇਖਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੈਰ ਲਈ ਲਲਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਜੋਂ ਜਜੋਂ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਤੇਜ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਜੋਂ ਤਜੋਂ ਧੁੰਦ ਪਤਲੀ ਪੈਣ ਲਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਕਰਨਲ ਟਾਡ (Col. Tod) ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਹਾਜ ਵਿੱਚ ਸਫਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੈਨੂੰ ਹਰਿਚੰਦੌਰੀ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਐਉਂ ਭਾਸਿਆ ਕਿ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸਾਡੇ ਜਹਾਜ ਨੂੰ ਟੱਕਰ ਮਾਰਕੇ ਚੂਰਾ ਚੂਰਾ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ. ਮੈਂ ਡਰਦੇ ਮਾਰੇ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾ ਦਿੱਤਾ ਅਰ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਫਿਕਰ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਿਆ, ਪਰ ਜਹਾਜ਼ ਦੇ ਅਫਸਰ ਜੋ ਅਸਲ ਗੱਲ ਦੇ ਭੇਤੀ ਸਨ ਸਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਹੱਸਣ ਲੱਗੇ ਅਰ ਮੈ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਗਿਆ.

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥ, ਜੋ ਖਿਨ ਭਰ ਚਮਤਕਾਰ ਵਿਖਾਕੇ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰਿਚੰਦੌਰੀ ਅਥਵਾ ਗੰਧਰਬ ਨਗਰ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਾਂਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ. "ਪੇਖੁ ਹਰਿਚੰਦਉਰੜੀ ਅਸਥਿਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) "ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦੇਖੁ ਜੈਸੇ ਹਰਿਚੰਦਉਰੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਪੇਖਿ ਭੁਲਣੇ ਵੁਠੇ ਨਗਰ ਗੰਧ੍ਰਬ." (ਸਵਾ ਮ: ੫)

ਹਰਿ ਸੱਜਣ. ਵਿ—ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਮਿਤ੍ਰ। ੨ ਸੱਜਣ ਰੂਪ ਕਰਤਾਰ.

ਹਰਿਸਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਸਰ ਹੈ। ੨ ਸਤਸੰਗ. ਸਾਧੁਸਮਾਜ. "ਹਰਿਸਰ ਨਿਰਮਲਿ ਨਾਏ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੩ ਸੰ. ਹਰਿਸ਼ਰ. ਤੀਰ ਰੂਪ ਵਿਸਨੁ. ਦੇਖੋ, ਸਿਵਬਾਣ ੨.

ਹਰਿਸਰਿ. ਮਾਨਸਰ ਮੇਂ. ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ. "ਨਿਰਮਲ ਹੰਸਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰਿ। ਹਰਿਸਰਿ ਵਸੈ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩) ਭਾਵ ਸਤਸੰਗ ਵਿੱਚ। ੨ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਰਿ ਕਥਾ ਰੂਪ ਨਦੀ. "ਹਰਿ ਸਰਿ ਤੀਰਥਿ ਜਾਣਿ ਮਨੂਆ ਨਾਇਆ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ੪ ਗੰਗਾ. ਸੁਰਸਰੀ.

ਹਰਿਸਰੁ. ਕਰਤਾਰ ਰੂਪ ਸਰੋਵਰ। ੨ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ.

ਹਰਿਸ਼ਾਲਾ. ਵੈਕੁੰਠ. "ਸੋ ਭੀ ਪਹੁਚਤ ਭਾ ਹਰਿਸ਼ਾਲਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)। ੨ ਇੰਦ੍ਰਲੋਕ. ਦੇਵਪੁਰੀ। ੩ ਸੋਨੇ (ਹਰਿ) ਦਾ ਮਕਾਨ। ੪ ਸੱਚਖੰਡ.

ਹਰਿਸਿੰਘਾਸਣੁ, ਹਰਿਸਿੰਘਾਸਨ } ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਤਖ਼ਤ। ੨ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਰਿਦਾ। ੩ ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ। ੪ ਸੁਵਰਣ ਦਾ ਸਿੰਘਾਸਨ.

ਹਰਿ ਸੀ ਕਰਭਾ. ਹਰਿ (ਸੂਰਜ) ਦੀ ਕਰ (ਕਿਰਣਾਂ) ਜੈਸੀ ਭਾ (ਚਮਕ). (ਕਲਕੀ)

ਹਰਿ ਸੇਵਕ. ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਸੇਵਕ. "ਹਰਿਸੇਵਕ ਨਾਹੀ ਜਮ ਪੀੜ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਹਰਿ ਸੰਗਤਿ. ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ. ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ. "ਵਡ ਭਾਗੀ ਹਰਿ ਸੰਗਤਿ ਪਾਵਹਿ." (ਮਾਝ ਮ: ੪)

ਹਰਿ ਸੰਗੀ. ਵਿ—ਹਰਿ (ਕਰਤਾਰ) ਦਾ ਸਾਥੀ. ਸਾਧੁ. ਗੁਰਮੁਖ.

ਹਰਿਸੰਤ. ਵਿ—ਵੈਸਨਵ. ਵਿਸਨੁ ਉਪਾਸਕ. "ਸੁਨ ਭੂਪਤਿ ਯਾ ਜਗਤ ਮੇ ਦੁਖੀ ਰਹਿਤ ਹਰਿਸੰਤ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਸੇਵਕ. ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਾਸਕ. "ਹਰਿ ਸੰਤਾ ਨੋ ਹੋਰੁ ਥਾਉ ਨਾਹੀ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਹਰਿਸੰਪੈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੈਵੀ ਸੰਪਦਾ. ਆਤਮਿਕ ਧਨ. "ਹਰਿ ਸੰਪੈ ਨਾਨਕ ਘਰਿ ਤਾਕੈ." (ਬਾਵਨ)

ਹਰਿਹਰ ਛੇਤ੍ਰ, ਹਰਿ ਹਰਿ ਛੇਤ੍ਰ } ਇਹ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਤੰਦੂਏ ਦੇ ਗ੍ਰਸੇ ਹੋਏ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਛੁਡਾਇਆ ਸੀ. ਇਹ ਪਟਨੇ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਕੋਹ ਪਰੇ ਗੰਗਾ ਪੁਰ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਣਮਾਸੀ ਨੂੰ ਵਡਾ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹਾਥੀ ਵਿਕਣ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ.[1]

ਹਰਿ ਹਰਿ ਰੁਖੁ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿ ੪੪.

ਹਰਿ ਹਾਂ. ਸੰਬੋਧਨ. ਹੇ ਹਰਿ! ਫੁਨਹੇ ਛੰਦਾਂ ਦੇ ਅੰਤ "ਹਰਿ ਹਾਂ" ਸ਼ਬਦ ਐਸੇ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਅੜਿੱਲ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਚਰਣ ਵਿੱਚ ਹੋ! ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਪੁਨਹਾ.

ਹਰਿਹਾਟ. ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਹੱਟ. ਸਤਿਸੰਗ. ਗੁਰਦੁਆਰਾ. ਦੇਖੋ, ਹਾਟ.

ਹਰਿਕ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਪ੍ਰਤਜੇਕ. ਹਰ ਯਕ। ੨ ਸੰ. ਹਿਰੁਕ—ਹਿਰੁਕ. ਵਜ—ਵਰਜਨ। ੩ ਤਜਾਗ। ੪ ਸਮੀਪ. ਪਾਸ. "ਹਿਰਕੜਾ ਹ੍ਰਿਦਾਨੰ." (ਗਜਾਨ) ਤੂੰ ਰਿਦਿਆਂ ਦੇ ਪਾਸ ਹੈਂ.

ਹਰਿਕਥਾ. ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਕਥਾ. ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਗੁਣਕਥਾ. "ਹਾਹੈ,

[1] ਇਸ ਨਾਲ ਗਜ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਗ ੩ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰੋ.

ਹਰਿਕਥਾ ਬੁਝੁ ਤੂੰ ਮੂੜੇ!" (ਆਸਾ ਪਟੀ ਮ: ੩)

ਹਰਿਕਰਮ. ਵਿ—ਪਰਮਾਤਮਾ ਸੰਬੰਧੀ ਕਰਮ. "ਕਰ ਹਰਿਕਰਮ ਸ੍ਰਵਨਿ ਹਰਿਕਥਾ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੨ ਦੈਵ ਕਰਮ.

ਹਰਿ ਕਾ ਗ੍ਰਿਹ. ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਘਰ ਸੰਸਾਰ। ੨ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹ। ੩ ਸਤਸੰਗ। ੪ ਨਿਰਮਲ ਅੰਤਹਕਰਣ। ੫ ਹਰਿਮੰਦਿਰ। ੬ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ.

ਹਰਿ ਕੀ ਪੌੜੀ. ਉੱਤਮ ਕ੍ਰਿਯਾ, ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਪਾਉਣ ਦੀ ਸੀੜ੍ਹੀ ਹੈ। ੨ ਅਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਉਹ ਪੌੜੀ ਜੋ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਦੂਖ ਭੰਜਨੀ ਵੱਲ ਹੈ। ੩ ਹਿੰਦੂਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰਿਦ੍ਵਾਰ ਪੁਰ ਗੰਗਾ ਦੀ ਪੌੜੀ, ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਕੁੰਡ ਪਾਸ ਹੈ.

ਹਰਿਕੀਰਤਨ, ਹਰਿਕੀਰਤਨੁ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਗੁਣਾਨੁਵਾਦ। ੨ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਦਾ ਗਾਇਨ. "ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੋ ਸੁਨਤੇ." (ਬਾਵਨ)

ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਕ, ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਗ ਸਾਧੁਜਨ."ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਕ ਸਿ ਸਾਚ ਸੁਹੇਲੇ." (ਭੈਰ ਅ: ਮ: ੧) "ਹਰਿ ਸਰਣਾਗਤ ਹਰਿ ਕੇ ਲੋਗ." (ਗੂਜ ਅ: ਮ: ੧)

ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ ਸਤਿਗੁਰੂ. ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ. ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ ਸੋਮਵਾਰ ੮ ਸਾਵਣ (ਬਦੀ ੧੦) ਸੰਮਤ ੧੭੧੩ (੭ ਜੁਲਾਈ ਸਨ ੧੬੫੬) ਨੂੰ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕੌਰ ਜੀ ਤੋਂ ਹੋਇਆ. ੮ ਕੱਤਕ ਸੰਮਤ ੧੭੧੮ (੭ ਅਕਤੂਬਰ ਸਨ ੧੬੬੧) ਨੂੰ ਗੁਰੁਗੱਦੀ ਤੇ ਵਿਰਾਜੇ. ਬਾਬਾ ਰਾਮਰਾਇ ਦੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਪੁਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਬੁਲਾਇਆ. ਉੱਥੇ ਚੇਚਕ ਨਾਲ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੧੪ (੩ ਵੈਸਾਖ) ਸੰਮਤ ੧੭੨੧ (੩੦ ਮਾਰਚ ਸਨ ੧੬੬੪) ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਏ. ਆਪ ਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਸਥਾਨ ਬਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਦਿੱਲੀ ਵਿਦ੍ਯਮਾਨ ਹਨ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ੨ ਵਰ੍ਹੇ ੫ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ੨੬ ਦਿਨ ਗੁਰਿਆਈ ਕੀਤੀ. ਆਪ ਦੀ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ ੭ ਵਰ੍ਹੇ ੮ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ੨੬ ਦਿਨ ਸੀ. "ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ ਧਿਆਈਐ ਜਿਤੁ ਡਿਠੈ ਸਭ ਦੁਖ ਜਾਇ." (ਚੰਡੀ ੩)

ਹਰਿਗਾਲ. ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਗੱਲ. ਹਰਿਕਥਾ. "ਹਰਿਗਾਲ ਗਲੋਈਐ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਵਡ)

ਹਰਿਗੀਤਾ, ਹਰਿਗਤਿਕਾ ਇੱਕ ਛੰਦ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ. ਪ੍ਰਤਿਚਰਣ ੨੮ ਮਾਤ੍ਰਾ. ਪਹਿਲਾ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ੧੬ ਮਾਤ੍ਰਾ ਪੁਰ, ਦੂਜਾ ੧੨ ਪੁਰ, ਅੰਤ ਲਘੁ ਗੁਰੁ ਅਥਵਾ ਰਗਣ—SIS.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਸਭਿ ਦ੍ਰੋਣ ਗਿਰਿਵਰ ਸਿਖਰ ਤਰ ਨਰ,
 ਪਾਪ ਕਰਮ ਭਏ ਮਨੋ,
ਉਠ ਭਾਜ ਧਰਮ ਸਭਰਮ ਹ੍ਵੈ ਚਮਕੰਤ
 ਦਾਮਨਿ ਸੋ ਮਨੋ. xx (ਕਲਕੀ)

(ਅ) ਹਰਿਗੀਤਿਕਾ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਪਹਿਲਾ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ੧੩ ਪੁਰ, ਦੂਜਾ ੧੫ ਪੁਰ ਅੰਤ ਰਗਣ. ਇਸ ਰੂਪ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਸਟਪਦਾ" ਅਤੇ "ਪੈਡੀ" (ਪੈੜੀ) ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਫਿਰ ਕਰ ਸਗਰੇ ਨਗਰ ਮੇ,
 ਮਰਦਾਨਾ ਉਰ ਅਕੁਲਾਇਕੈ,
ਬੈਠੇ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਜਹਾਂ,
 ਤਹਿ ਥਕਿਤ ਸੁ ਬੈਸਜੋ ਆਇਕੈ,
ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਸੋ ਬੂਝਤ ਭਯੇ,
 ਤਿਹ ਬਦਨਹਿ ਬਿਕਲ ਨਿਹਾਰਕੈ,
ਬਿਨ ਰਬਾਬ ਆਵਨ ਭਯੋ,
 ਨਿਜ ਬਿਰਥਾ ਭਨਹੁ ਸੁਧਾਰਕੈ. (ਨਾਪ੍ਰ)

ਹਰਿਗੁਣ. ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਗੁਣ. "ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਅਨਦਿਨੁ ਜਾਗੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩)

ਹਰਿਗੁਬਿੰਦ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ। ੨ ਕ੍ਰਿਸਨ. "ਹਰਿਗੁਬਿੰਦ ਪਰ ਲਰਨ ਸਿਧਾਵਾ। ਹਰਿਗੁਬਿੰਦ ਪਰ ਤਿਮ ਇਹ ਆਵਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਜਿਵੇਂ ਕਾਲਯਮਨ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਪੁਰ ਲੜਨ ਗਿਆ ਤਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪੁਰ ਅਬਦੁਲਖਾਨ ਆਇਆ.

ਹਰਿ ਗੁਰੁ. ਵਿ—ਹਰਿ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ। ੨ ਸਿੱਖ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਅਤੇ ਦੋਸਾਂ ਦੇ ਹਰਣ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ. "ਹਰਿਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਜਿਨਿ ਪਰਸਿਓ ਤੇ ਇਤ ਉਤ ਸਦਾ ਮੁਕਤੇ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫)

ਹਰਿਗੋਪਾਲ. ਦੇਖੋ, ਬਿਸੰਭਰ ਦਾਸ.

ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ. ਦੇਖੋ, ਖਾਰਾ ਸਾਹਿਬ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਤਿਗੁਰੂ। ੩ ਦੇਖੋ, ਖੁਸਾਲ ਸਿੰਘ.

ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਤਿਗੁਰੂ. ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਛੀਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ੨੧ ਹਾੜ (ਵਦੀ ੬) ਸੰਮਤ ੧੬੫੨ (੧੪ ਜੂਨ ਸਨ ੧੫੯੫) ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਵਡਾਲੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਆਪ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਤੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਦ੍ਯਾ ਪੜ੍ਹੀ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਿਆਹ ਹੋਏ—

(ੳ) ਡੱਲਾ ਨਿਵਾਸੀ ਨਾਰਾਇਨਦਾਸ ਦੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ ਦਾਮੋਦਰੀ ਜੀ ਨਾਲ ੧੨ ਭਾਦੋਂ ਸੰਮਤ ੧੬੬੧.

(ਅ) ਬਕਾਲਾ ਨਿਵਾਸੀ ਹਰੀ ਚੰਦ ਦੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਨਾਲ ੮ ਵੈਸਾਖ ੧੬੭੦.

(ੲ) ਮੰਡਿਆਲੀ ਨਿਵਾਸੀ ਦਯਾਰਾਮ (ਦ੍ਵਾਰਾ) ਦੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ ਮਹਾਦੇਵੀ ਜੀ ਨਾਲ ੧੧ ਸਾਉਣ ੧੬੭੨.

ਧਰਮਵੀਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੰਜ ਪੁਤ੍ਰ (ਬਾਬਾ ਗੁਰੁਦਿੱਤਾ ਜੀ, ਸੂਰਜ ਮੱਲ, ਅਣੀ ਰਾਇ, ਅਟਲ ਰਾਇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਜੀ), ਅਰ ਇੱਕ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ ਬੀਰੋ, ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ. ੨੯ ਜੇਠ (ਵਦੀ ੧੪) ਸੰਮਤ ੧੬੬੩ (੨੫ ਮਈ ਸਨ ੧੬੦੬) ਨੂੰ ਆਪ ਗੁਰੁਗੱਦੀ ਪੁਰ ਵਿਰਾਜੇ ਅਰ ਮਸਨਦਨਸ਼ੀਨੀ ਸਮੇਂ ਸੇਲੀ ਟੋਪੀ ਪਹਿਰਣ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਰੀਤਿ ਹਟਾਕੇ ਜਿਗਾ ਕਲਗੀ ਸੀਸ ਤੇ, ਅਤੇ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਦੋ ਖੜਗ ਗਾਤ੍ਰੇ ਸਜਾਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਧੋਗਤਿ ਵੇਖਕੇ ਆਪ ਨੇ ਦੇਸ਼

ਉੱਧਾਰ ਲਈ ਭਗਤਿ ਗ੍ਯਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸ਼ੂਰਵੀਰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਭੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਣਿਆ. ਸੰਮਤ ੧੬੬੫ ਵਿੱਚ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਤਖ਼ਤ ਅਕਾਲਬੁੰਗਾ ਰਚਿਆ. ਸੰਮਤ ੧੬੬੯ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦੇਹਰਾ ਲਹੌਰ ਬਣਵਾਇਆ. ਸੰਮਤ ੧੬੭੦—੭੧ ਵਿੱਚ ਡਰੋਲੀ ਆਦਿ ਅਸਥਾਨਾਂ ਪੁਰ ਨਿਵਾਸ ਕਰਕੇ ਜੰਗਲ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕੀਤਾ. ਸੰਮਤ ੧੬੮੪ ਵਿੱਚ ਮੋਹਨ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਕੇ ਮਾਲਵੇ ਵਿੱਚ ਮੇਹਰਾਜ ਵਸਾਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਵਿੱਚ ਕੌਲਸਰ ਤਾਲ ਲਗਵਾਇਆ. ਸੰਮਤ ੧੬੮੫ ਵਿੱਚ ਬਿਬੇਕੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਲਈ ਬਿਬੇਕ ਸਰ ਰਚਿਆ.

ਅਕਬਰ ਦੀ ਸੁਲਾਕੁੱਲ ਪਾਲਿਸੀ ਦੀ ਥਾਂ ਜਦ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖੇ ਸਿਖਾਏ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲ ਮੈਲੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਤਾਂ ਸੁਰਖਯਾ ਲਈ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰਣ ਅਤੇ ਸ਼ੂਰਵੀਰਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ. ਇਹ ਵੇਖਕੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗਵਾਲਿਅਰ ਦੇ ਕਿਲੇ ਕੈਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ. ਇਸ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਾਨ ਘਟਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸਗੋਂ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵਧ ਗਿਆ. ਕਈ ਪਤਵੰਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਛੱਡਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਵਰਤਾਉ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਜਦ ਸੰਮਤ ੧੬੮੫ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਗੱਦੀ ਤੇ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲ ਪਾਲਿਸੀ ਕਰੜੀ ਕਰ ਲਈ, ਇਸ ਲਈ ਸੁਰਖਯਾ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਗਲਪਤਿ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਚਾਰ ਜੰਗ ਹੋਏ—

(ੳ) ਸੰਮਤ ੧੬੮੫ ਵਿੱਚ ਮੁਖਲਿਸ ਖਾਨ ਸੈਨਾਨੀ ਨਾਲ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ.

(ਅ) ਸੰਮਤ ੧੬੮੭ ਵਿੱਚ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਹਾਕਮ ਅਬਦੁੱਲਾ ਖਾਨ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰ.

(ੲ) ਸੰਮਤ ੧੬੮੮ ਵਿੱਚ ਮੇਹਰਾਜ ਪਾਸ ਗੁਰੂ ਸਰ ਦੇ ਮਕਾਮ ਕਮਰਬੇਗ ਸੈਨਾਨੀ ਨਾਲ. ਇਸੇ ਜੰਗ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੂਲ ਨੂੰ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦਾ ਵਰਦਾਨ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ.[1] ਦੇਖੋ, ਫੂਲ.

(ਸ) ਸੰਮਤ ੧੬੯੧ ਵਿੱਚ ਕਾਲੇ ਖਾਂ ਪੈਂਦੇਖਾਂ ਆਦਿ ਯੋਧਿਆਂ ਨਾਲ ਕਰਤਾਰਪੁਰ. ਇਸ ਜੰਗ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੀਰਤਪੁਰ ਜਾ ਵਿਰਾਜੇ ਅਤੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਰ ਦੂਰ ਜਾਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਫੈਲਾਇਆ. ਕਸ਼ਮੀਰ, ਪੀਲੀਭੀਤ, ਬਾਰ ਅਤੇ ਮਾਲਵੇ ਵਿੱਚ ਲੱਖਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤਿ ਦਾ ਰਾਹ ਦੱਸਿਆ, ਅਨੇਕ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ. ਉਦਾਸੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਜਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਝੰਡਾ ਝੁਲਾਇਆ.

ਆਪਣੇ ਯੋਗ ਪੋਤ੍ਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਪੁਰ ਥਾਪਕੇ ੭ ਚੇਤ (ਸੁਦੀ ੫) ਸੰਮਤ ੧੭੦੧ (੩ ਮਾਰਚ ਸਨ ੧੬੪੪) ਨੂੰ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਏ.[2] ਆਪ ਦੇ ਦੇਹਰੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿੱਚ "ਪਾਤਾਲ ਪੁਰੀ" ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕੀਰਤਪੁਰ.

ਛੀਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ੩੭ ਵਰ੍ਹੇ ੧੦ ਮਹੀਨੇ ੭ ਦਿਨ ਗੁਰੁਤਾ ਕੀਤੀ. ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ ੪੮ ਵਰ੍ਹੇ ੮ ਮਹੀਨੇ ੧੫ ਦਿਨ ਭੋਗੀ. "ਅਰਜੁਨ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਨੂੰ ਸਿਮਰੌ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਰਾਇ." (ਚੰਡੀ ੩)

ਹਰਿਗੋਬਿੰਦਪੁਰ. ਦੇਖੋ, ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰ.

ਹਰਿਗੋਬਿੰਦੁ, ਹਰਿਗੋਵਿੰਦ ਦੇਖੋ, ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ. "ਹਰਿਗੋਬਿੰਦੁ ਰਖਿਓ ਪਰਮੇਸਰਿ." (ਗੂਜ ਮ: ੫) "ਹਰਿਗੋਵਿੰਦੁ ਗੁਰਿ ਰਾਖਿਆ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਹਰਿਚੰਦ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਸਚੰਦ੍ਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹਰੀਚੰਦ—੨-੩.

ਹਰਿਚੰਦਉਰੜੀ, ਹਰਿਚੰਦਉਰੀ ਦੇਖੋ, ਹਰਿਸਚੰਦ੍ਰ.

ਹਰਿਚੰਦਨ, ਹਰਿਚੰਦਨੁ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਸ਼ੀਸ਼ੰ ਨਾਉਂ ਦਾ ਸਫੇਦ ਚੰਦਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੁਗੰਧਿ ਨਾਲ ਨੇੜੇ ਦੇ ਬਿਰਛਾਂ ਦਾ ਭੀ ਚੰਦਨ ਹੋਣਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ. "ਰਾਮ ਪਾਰਸ ਚੰਦਨ ਹਮ ਕਾਸਟ ਲੋਸਟ, ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਹਰੀ ਸਤਿਸੰਗੁ ਭਏ ਹਰਿ ਕੰਚਨੁ ਚੰਦਨੁ ਕੀਨੇ." (ਧਨਾ ਮ: ੪) ਰਾਮ ਪਾਰਸ ਅਤੇ ਹਰਿਚੰਦਨ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਕਾਠ ਅਤੇ ਲੋਹਾ ਹਾਂ। ੨ ਇੱਕ ਸੁਰਗ ਦਾ ਬਿਰਛ. ਦੇਖੋ, ਸੁਰਤਰੁ। ੩ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ। ੪ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਪਰਾਗ (Pollen).

ਹਰਿਚੰਦੌਰੀ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਸਚੰਦ੍ਰ.

ਹਰਿਜ. ਦੇਖੋ, ਹਰਜ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਰਿ (ਜਲ) ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਕਮਲ। ੩ ਬਿਰਛ। ੪ ਦਿਨ, ਜੋ ਹਰਿ (ਸੂਰਜ) ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. (ਸਨਾਮਾ)

ਹਰਿਜ ਅਰਿ. ਹਰਿ (ਸੂਰਜ) ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਦਿਨ, ਉਸ ਦੀ ਵੈਰਣ ਰਾਤ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਹਰਿ (ਜਲ) ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਬਿਰਛ, ਉਸ ਦਾ ਵੈਰੀ ਹਾਥੀ. (ਸਨਾਮਾ)

ਹਰਿਜਸ, ਹਰਿਜਸੁ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਯਸ਼. "ਹਰਿਜਸੁ ਕਰਤ ਸੰਤ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੨ ਦੇਖੋ, ਜੀਤੋ ਮਾਤਾ.

ਹਰਿਜੱਛ. ਦੇਖੋ, ਹਰਜੱਛ.

ਹਰਿਜੱਛਨਿ ਨਾਦਨਿ. ਦੇਖੋ, ਹਰਜੱਛਨਿ ਨਾਦਨਿ.

ਹਰਿਜਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਸੇਵਕ, ਸਾਧੁਜਨ. "ਹਰਿਜਨ ਹਰਿ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ." (ਸ: ਮ: ੯) ੨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਇੱਕ ਆਤਮ ਗ੍ਯਾਨੀ ਸਿੱਖ.

ਹਰਿਜਨੀ. ਹਰਿਜਨਾਂ ਨੇ. ਸਾਧੂਆਂ ਨੇ. "ਇਹ ਬੀਚਾਰੀ ਹਰਿਜਨੀ." (ਬਸੰ ਮ: ੫)

ਹਰਿਜਾਨ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਜਨ."ਜੋ ਸਚਾ ਹਰਿਜਾਨ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਬਿਹਾ) ੨ ਹਰਿ (ਵਿਸਨੁ) ਦਾ ਯਾਨ ਗਰੁੜ। ੩ ਹਰਿ (ਇੰਦ੍ਰ) ਦੀ

[1] ਬਹੁਤ ਇਤਿਹਾਸ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਫੂਲਵੰਸ਼ ਨੂੰ ਵਰਦਾਨ ਸੱਤਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਭੁੱਲ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਾਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਰਦਾਨ ਦੀ ਕੇਵਲ ਪੁਸ਼੍ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ.

[2] ਕਈ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰੁਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੬੯੫, ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਦਾ ਸਮਝਕੇ ਭੁੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ.

ਸਵਾਰੀ ਐਰਾਵਤ ਹਾਥੀ। ੪ ਹਰਿ (ਸੂਰਜ) ਦਾ ਵਾਹਨ ਘੋੜਾ.

ਹਰਿਜਾਨੈ. ਹਰਿਜਨ ਦੇ. "ਚਰਨੀ ਆਇਪਵੈ ਹਰਿਜਾਨੈ." (ਕਲਿ ਮ: ੪)

ਹਰਿਜੰਨ, ਹਰਿਜੰਨੀ ਦੇਖੋ, ਹਰਿਜਨ ਅਤੇ ਹਰਿਜਨੀ. "ਵੀਚਾਰਿ ਡਿਠਾ ਹਰਿਜੰਨੀ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਵਡ)

ਹਰਿਣ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਮ੍ਰਿਗ. ਕੁਰੰਗ. ਹਰਨ.

ਹਰਿਣਨਯਨਾ, ਹਰਿਣਾਖੀ ਦੇਖੋ, ਹਰਣਾਖੀ.

ਹਰਿਣੀ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਮ੍ਰਿਗੀ. ਹਰਨੀ। ੨ ਸੋਨੇ ਦੀ ਮੂਰਤਿ। ੩ ਮਜੀਠ। ੪ ਬਸੰਤੀ ਚਮੇਲੀ.

ਹਰਿਤ. ਸੰ. ਵਿ—ਹਰਾ. ਸਬਜ਼. "ਹਰਿਤ ਵਸ੍ਰ ਤਨ ਧਰੇ." (ਪਾਰਸਾਵ) ੨ ਦੇਖੋ, ਹ੍ਰਿਤ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਮੂੰਗੀ. ਮੁਗਦ। ੪ ਸੂਰਯ। ੫ ਵਿਸਨੁ। ੬ ਹਲਦੀ.

ਹਰਿਤਾ. ਹਰਿਤਾਲ (ਹੜਤਾਲ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਲਾਇ ਤਨੈ ਹਰਿਤਾ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਸਬਜ਼ੀ. ਹਰਿਤਤਾ।੩ ਦੇਖੋ, ਹਰਤਾ.

ਹਰਿਤਾਲ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਇੱਕ ਉਪ ਧਾਤੁ. ਹੜਤਾਲ. ਦੇਖੋ, ਹਰਤਾਲ। ੨ ਪੀਲੇ ਅਤੇ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਬੂਤਰ.

ਹਰਿਤ੍ਵਤਾ. ਹਰਿਤ੍ਵ. ਹਰੀਪੁਣਾ. "ਹਰੀ ਹਰਿਤ੍ਵਤਾ ਤਿਹ ਕੀ ਜਾਇ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਵਿਸਨੁ ਦਾ ਹਰੀਪੁਣਾ ਖੋਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਹਰਿਦਸ. ਹਰਿਦਾਸ. ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਸੇਵਕ. "ਚਰਣ ਮਲਹੁ ਹਰਿਦਸਨਾ." (ਗੌਂਡ ਮ: ੪) ਹਰਿਦਾਸ ਦੇ ਚਰਣ ਮਲੋ.

ਹਰਿਦਸਨਾ. ਹਰਿਦਾਸ ਦਾ (ਦੇ). ਦੇਖੋ, ਹਰਿਦਸ.

ਹਰਿਦਯਾਲ. ਤਲਵੰਡੀ ਨਿਵਾਸੀ ਜ੍ਯੋਤਿਸੀ, ਜੋ ਬਾਬਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦਾ ਪੁਰੋਹਿਤ ਸੀ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜਨਮਪਤ੍ਰੀ ਇਸ ਨੇ ਬਣਾਈ ਸੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਬੇਣੀ ੫.

ਹਰਿਦਰ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਦਰੁ.

ਹਰਿਦਰਸਨ. ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨ ਦ੍ਵਾਰਾ ਸਾਕ੍ਸ਼ਾਤਕਾਰ। ੨ ਅਕਾਲੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸਿੱਖਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਦਰ਼ਨ (ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ)."ਹਰਿਦਰਸਨੁ ਪਾਵੈ ਵਡਭਾਗਿ." (ਆਸਾ ਮ: ੩) ੩ ਸਿੱਖਧਰਮ. ਅਕਾਲੀ ਮਤ. "ਹਰਿਦਰਸਨ ਕੇ ਜਨ ਮੁਕਤਿ ਨ ਮਾਂਗਹਿ." (ਕਲਿ ਅ: ਮ: ੪)

ਹਰਿ ਦਰਸਨ ਕੇ ਜਨ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ. ਸਿੱਖ. "ਹਰਿਦਰਸਨ ਕੇ ਜਨ ਮੁਕਤਿ ਨ ਮਾਂਗਹਿ." (ਕਲਿ ਅ: ਮ: ੪)

ਹਰਿਦਰਸਨਿ. ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ. ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਖ੍ਯਾਤਕਾਰ ਤੋਂ. "ਹਰਿਦਰਸਨਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਈ." (ਗੌਂਡ ਮ: ੪)

ਹਰਿਦਰਸਨੁ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਦਰਸਨ.

ਹਰਿਦਰੁ. ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਦਰਵਾਜਾ. ਸਤਸੰਗ. ਸਿੱਖਸਮਾਜ. "ਹਰਿਦਰੁ ਸੇਵੇ ਅਲਖ ਅਭੇਵੇ." (ਸ੍ਰੀ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਹਰਿਦਾਸ. ਸੰਗਯਾ—ਤਲਵੰਡੀ ਨਿਵਾਸੀ ਵੈਦ੍ਯ, ਜੋ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਨ ਆਇਆ ਸੀ. ਇਸੇ ਪਰਥਾਇ "ਵੈਦ ਬੁਲਾਇਆ ਵੈਦਗੀ" ਸਲੋਕ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਰਾਮ ਦਾਸ ਸਤਿਗੁਰੂ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹਰਦਾਸ ਅਤੇ ਹਰਿਦਾਸ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੩ ਵਿੱਜ ਗੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੀ. ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਤਾਕੇ ਛਕਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੋਇਆ। ੪ ਗਵਾਲੀਯਰ ਦੇ ਕਿਲੇ ਦਾ ਦੁਰਗਪਾਲ (ਦਾਰੋਗ਼ਾ), ਜੋ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੀ। ੫ ਕਨਖਲ ਨਿਵਾਸੀ ਇੱਕ ਯੋਗੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਫਰਵਰੀ ਸਨ ੧੮੩੭ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ੪੦ ਦਿਨ ਸਮਾਧੀ ਲਗਾਕੇ ਦਿਖਾਈ ਸੀ. ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਹਰਿਦਾਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਦੂਕ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਦਬਵਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉੱਪਰ ਸਾਵਧਾਨ ਪਹਿਰਾ ਰੱਖਿਆ. ਚਾਲ੍ਹੀਵੇਂ ਦਿਨ ਜਦ ਸੰਦੂਕ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਤਦ ਮੁਰਦੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਸੀ. ਮਾਲਿਸ਼ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਹੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ. ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਨ ਦਿੱਤਾ. ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰ Mac Gregor ਆਦਿ ਕਈ ਯੂਰਪ ਨਿਵਾਸੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੬ ਵਿ—ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਸੇਵਕ. "ਹਰਿਦਾਸਨ ਕੀ ਆਗਿਆ ਮਾਨਤ, ਤੇ ਨਾਹੀ ਫੁਨਿ ਗਰਭ ਪਰਨ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੭ ਵਿਸਨੁ ਦਾ ਸੇਵਕ. ਵੈਸਨਵ "ਕਹਿ ਸੁਤ ਸੋਂ ਹਮ ਹੈਂ ਹਰਿਦਾਸ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਰਿਦਾਸਸੁਤ, ਹਰਿਦਾਸਤਨਯ, ਹਰਿਦਾਸਤਨੈ ਹਰਿਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸੁਪੁਤ੍ਰ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ. ਦੇਖੋ, ਹਰਦਾਸਤਨੈ.

ਹਰਿਦਿਆਲ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਦਯਾਲ.

ਹਰਿ ਦਿਨ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿ ਵਾਸਰ.

ਹਰਿਦੀਬਾਣ, ਹਰਿਦੀਵਾਨ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਦੀਵਾਨ. ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ. "ਜੋ ਮਿਲਿਆ ਹਰ ਦੀਬਾਣ ਸਿਉ, ਸੋ ਸਭਨੀ ਦੀਬਾਣੀ ਮਿਲਿਆ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ) ਜੋ ਸਿੱਖ ਸਭਾ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਆਸ੍ਤਿਕ ਸਮਾਜਾਂ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ. ਭਾਵ—ਸਾਰੇ ਸਮਾਜਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁਭ ਚਿੰਤਕ ਹੈ.

ਹਰਿਦੁਆਰ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਦ੍ਵਾਰ. "ਸੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਹਰਿਦੁਆਰ ਪਰਾਨੀ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਹਰਿਦੇਈ. ਦੇਖੋ, ਨਾਨਕੀ ਮਾਤਾ.

ਹਰਿਦ੍ਰ. ਸੰ. ਹਲਦੀ ਰੰਗਾ. ਦੇਖੋ, ਹਰਦੀ। ੨ ਪੀਲਾ ਚੰਦਨ.

ਹਰਿਦ੍ਰਾ. ਦੇਖੋ, ਹਰਦੀ.

ਹਰਿਦ੍ਵਾਰ, ਹਰਿਦ੍ਵਾਰਾ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਦਰਵਾਜਾ ਸਤਸੰਗ। ੨ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨ। ੩ ਹਿੰਦੂਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਲਾ ਸਹਾਰਨਪੁਰ (ਯੂ. ਪੀ.) ਵਿੱਚ ਕਨਖਲ ਪਾਸ ਗੰਗਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਘਾਟ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਬ੍ਰਹਮਕੁੰਡ ਭੀ ਹੈ. "ਨਹਿ ਮਿਲੀਐ ਹਰਿਦ੍ਵਾਰਾ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੫) ਹਰਿਦ੍ਵਾਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਮਾਯਾਪੁਰ ਭੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ,

ਰੰਗਾ.

ਹਰਿਧਊਲ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਧੌਲ.

ਹਰਿਧਨ / **ਹਰਿਧਨੁ** ਹਰਿਨਾਮ ਰੂਪ ਧਨ. "ਹਰਿਧਨ ਕੇ ਭਰਿਲੇਹੁ ਭੰਡਾਰ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਹਰਿਧਨੁ ਸਚੀ ਰਾਸਿ ਹੈ." (ਵਾਰ ਗਉ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਹਰਿਧਨੁਖ.

ਹਰਿਧਨੁਖ. ਹਰਿ (ਇੰਦ੍ਰ) ਦਾ ਧਨੁਸ. ਇੰਦ੍ਰਚਾਪ.

ਹਰਿਧਰ. ਹਰਿ (ਜਲ) ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਬੱਦਲ। ੨ ਜਲ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਤਾਲ। ੩ ਨਦ. ਦਰਿਆ. (ਸਨਾਮਾ)

ਹਰਿਧਰ ਈਸਰਾਸਤ੍ਰ. ਹਰਿ (ਜਲ) ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਤਾਲ ਅਥਵਾ ਨਦ, ਉਸ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਵਰੁਣ, ਉਸ ਦਾ ਅਸਤ੍ਰ ਫਾਹੀ. (ਸਨਾਮਾ)

ਹਰਿਧੌਲ. ਹਰਿ (ਇੰਦ੍ਰ) ਦਾ ਚਿੱਟਾ ਮੰਦਿਰ. ਸ੍ਵਰਗ ਲੋਕ. "ਇਤਨੋ ਸੁਖ ਨਾ ਹਰਿਧੌਲਨ ਕੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਹਰਿਨਾਖ / **ਹਰਿਨਾਖਸ** ਦੇਖੋ, ਹਰਨਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ.

ਹਰਿਨਾਮ. ਸੰ. हरिनामन्. ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਨਾਮ. ਸਤਿਨਾਮ. ਵਾਹਗੁਰੂ. "ਹਰਿਨਾਮ ਰਸਨਾ ਕਹਨ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਮੂੰਗੀ. ਮੁਦਗ. ਮੂੰਗ. ਦੇਖੋ, ਮੂੰਗੀ.

ਹਰਿਨਾਰਿ. ਮਾਇਆ। ੨ ਅਨੰਨ ਉਪਾਸਕ. ਉਹ ਭਗਤ ਜਿਸ ਨੇ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਪਤਿ ਮੰਨਕੇ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਉਸ ਦੀ ਪਤਿਵ੍ਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ. "ਹਰਿਨਾਰਿ ਸੁਹਾਗਣੇ! ਸਭਿ ਰੰਗ ਮਾਣੇ." (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਹਰਿਨਾਵ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਨਾਮ. "ਹਰਿਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਗਲਾਂ ਹਰਿਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਮਸਲਤਿ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਵਡ) ੨ ਨੌਕਾ ਰੂਪ ਹਰਿ. ਪਾਰ ਉਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਨਾਮ.

ਹਰਿਨੀ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਣੀ। ੨ ਹਰਿ (ਹਾਥੀ) ਦੀ ਸੈਨਾ. ਗਜ ਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ) ੩ ਹਰਿ (ਜਲ) ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. (ਸਨਾਮਾ)

ਹਰਿਪਦ / **ਹਰਿਪਦੁ** ਆਤਮ ਪਦਵੀ. ਗ੍ਯਾਨਪਦ. ਤੁਰੀਯ (ਤੁਰੀਆ) ਪਦ. "ਹਰਿਪਦ ਚੀਨਿ ਭਏ ਸੇ ਮੁਕਤੇ." (ਭੈਰ ਅ: ਮ: ੧)

ਹਰਿਪੁਰ. ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ. ਸ੍ਵਰਗ। ੨ ਵਿਸਨੁ ਦਾ ਲੋਕ. ਵੈਕੁੰਠ. "ਤਾਂ ਦਿਨ ਸੋ ਸੁਖ ਜਗਤ ਮੈ ਹਰਿਪੁਰ ਮੇ ਹੂੰ ਨਾਹਿ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੦੩) ੩ ਆਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰਿ (ਸੂਰਜ) ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ. "ਹਰਿਪੁਰ ਪੁਰ ਸਰ." (ਰਾਮਾਵ) ਆਕਾਸ਼ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ੪ ਸਚਖੰਡ.

ਹਰਿਪੌਰਿ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿ ਕੀ ਪੌੜੀ. "ਲੇ ਹਰਿਪੌਰ ਆਚਮਨ ਆਏ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਰਿਪ੍ਰਿਯਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਰਿ (ਵਿਸਨੁ) ਦੀ ਪਜਾਰੀ, ਲਕਮੀ (ਲੱਛਮੀ). ੨ ਇੱਕ ਛੰਦ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਨ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੪੬ ਮਾਤ੍ਰਾ. ਤਿੰਨ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਬਾਰਾਂ ਬਾਰਾਂ ਪੁਰ, ਚੌਥਾ ਦਸ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਪੁਰ, ਅੰਤ ਗੁਰੁ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਧਾਰੇ ਪਟ ਵਿਵਿਧ ਰੰਗ, ਹੀਰ ਚੀਰ ਵਿਮਲ ਅੰਗ,
ਰਤਨਨ ਮਣਿਮਾਲ ਸੁਭ੍ਰ ਭੂਖਨ ਅਮੋਲ ਹੀ,
ਦਾਮਨਿ ਛਬਿ ਛਟਾਕਾਰ, ਦਮਕਤ ਉਰ ਮੁਕ੍ਤਹਾਰ,
ਮਣਿ ਗਨ ਫਣਿ ਨੀਲ ਕਾਂਤਿ, ਮਾਨਿਕ ਅਤੋਲ ਹੀ.
(ਸਲੋਹ)

ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਭੀ ਹਰਿਪ੍ਰਿਯਾ ਛੰਦ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਰੇ ਮਨ, ਕਉਨ ਗਤਿ ਹੋਇ ਹੈ ਤੇਰੀ[1] ? xxx
ਮਾਨਸ ਕੋ ਜਨਮ ਲੀਨ, ਸਿਮਰਨ ਨਹਿ ਨਿਮਖ ਕੀਨ,
ਦਾਰਾ ਸੁਖ ਭਇਓ[2] ਦੀਨ, ਪਗਹੁ ਪਰੀ ਬੇਰੀ. xxx
੩ ਦੇਖੋ, ਚਰਚਰੀਆ ਦਾ ਰੂਪ ੨.

ਹਰਿਬਾਣ. ਹਰਿ (ਕਾਮ) ਦਾ ਤੀਰ। ੨ ਹਰਿ ਨਾਮ ਰੂਪ ਬਾਣ. "ਹਰਿਬਾਣੇ ਪ੍ਰਹਾਰਣਹ." (ਗਾਥਾ) ੩ ਦੇਖੋ, ਸ਼ਿਵ ਬਾਣ ੨.

ਹਰਿਬਾਣੀ. ਅਕਾਲੀ ਬਾਣੀ. ਗੁਰਬਾਣੀ. "ਮਿਲਿ ਸਤਿਸੰਗਿ ਬੋਲੀ ਹਰਿਬਾਣੀ." (ਮਾਝ ਮ: ੪)

ਹਰਿਬੋਲ ਮਨਾ. ਇਸ ਛੰਦ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਤਿਲਕਾ" ਭੀ ਹੈ ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ਦੋ ਸਗਣ IIS, IIS.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਕਰੁਣਾਲਯ ਹੈਂ। ਅਰਿਘਾਲਯ ਹੈਂ।
ਖਲਖੰਡਨ ਹੈਂ। ਮਹਿਮੰਡਨ ਹੈਂ ॥ (ਜਾਪੁ)

ਹਰਿਬੰਸ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਵੰਸ਼। ੨ ਇੱਕ ਭੱਟ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵੈਯਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ. "ਹਰਿਬੰਸ ਜਗਤਿ ਜਸੁ ਸੰਚਰ੍ਯਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੫ ਕੇ) ੩ ਇੱਕ ਤਪਾ, ਜੋ ਪੰਜਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਭਾਈ ਗੁਰੁਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਪਰਮ ਭਗਤ ਸੀ. ਭਾਈ ਗੁਰੁਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਇਹ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ੪ ਇੱਕ ਤਪਾ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੀ। ੫ ਦੇਖੋ, ਹਰਬੰਸ.

ਹਰਿਭਗਤ. ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਉਪਾਸਕ। ੨ ਇੱਕ ਨਿਰੰਜਨੀਆਂ, ਜੋ ਜੰਡਿਆਲੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ. ਇਸੇ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੀਰਾਂਕੋਟੀਏ ਨੂੰ ਲਹੌਰ ਫੜਵਾਇਆ ਸੀ. ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਰਿਭਗਤ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਲੈਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਾਕਮਾਂ ਤੋਂ ਇਨਾਮ ਪਾਏ.

ਹਰਿਭਗਤਿ. ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ. ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ. "ਹਰਿਭਗਤਿ ਹਰਿ ਕਾ ਪਿਆਰ ਹੈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩)

ਹਰਿਭਗਾਤ. ਹਰਿਭਗਤ. ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਉਪਾਸਕ. "ਤੇ ਹਰਿ ਕੇ ਜਨ ਸਾਧੂ ਹਰਿਭਗਾਤ." (ਸਾਰ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ)

---

[1] ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਰਹਾਉ (ਟੇਕ) ਦੀ ਹੈ.

[2] ਛੰਦ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ 'ਭਯੋ' ਹੈ.

ਹਰਿਭਾ. ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਭਾ (ਜੋਤ). ੨ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼. "ਹਰਿ ਉਰ ਧਾਰਿਓ ਗੁਰਿ ਹਰਿਭਾ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੪)

ਹਰਿਭੰਵੁ. ਹਰਿਭਜਨ. ਦੇਖੋ, ਭੰਵੁ ੨.

ਹਰਿਮਾਰਗ. ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਰਾਹ। ੨ ਸਿੱਖਪੰਥ. "ਮੋ ਕਉ ਹਰਿਮਾਰਗਿ ਪਾਇਆ." (ਮਾਝ ਮ: ੫)

ਹਰਿਮਾਰਗਿ. ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ. "ਓਹੁ ਹਰਿ ਮਾਰਗਿ ਆਪਿ ਚਲਦਾ, ਹੋਰਨਾ ਨੋ ਹਰਿਮਾਰਗਿ ਪਾਏ." (ਵਾਰ ਮਾਝ ਮ: ੪)

ਹਰਿਮਾਲਾ. ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੀ ਵ੍ਰਿੱਤਿ ਦ੍ਵਾਰਾ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਚਿੰਤਨ। ੨ ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਰੂਪ ਸਿਮਰਨੀ. "ਹਰਿਮਾਲਾ ਉਰ ਅੰਤਰਿ ਧਾਰੈ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਹਰਿਮਿਲਾ. ਵਿ—ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ, ਆਮਤਗਜਾਨੀ. "ਹਮ ਜੀਵਹਿ ਦੇਖਿ ਹਰਿਮਿਲੇ." (ਨਟ ਮ: ੪)

ਹਰਿਮੰਦਰ, ਹਰਿਮੰਦਰੁ, ਹਰਿਮੰਦਿਰ } ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਮਹਲ. ਜਗਤ. "ਹਰਿਮੰਦਰ ਏਹੁ ਜਗਤ ਹੈ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੩) ੨ ਮਾਨੁਸਦੇਹ. "ਹਰਿਮੰਦਰੁ ਏਹੁ ਸਰੀਰ ਹੈ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੩) ੩ ਸਤਸੰਗ. "ਹਰਿਮੰਦਰ ਸੋਈ ਆਖੀਐ ਜਿਥਹੁ ਹਰਿ ਜਾਤਾ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) ੪ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਰਚਿਆ ਅਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਮੰਦਿਰ. "ਹਰਿ ਜਪੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਜਿਆ ਸੰਤ ਭਗਤ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਰਾਮ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਮੱਖਨ ਸਿੰਘ। ੫ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿੱਚ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ। ੬ ਪਟਨੇ ਦਾ ਉਹ ਮੰਦਿਰ ਜਿੱਥੇ ਸ਼੍ਰੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ੭ ਠਾਕੁਰਦ੍ਵਾਰਾ. ਦੇਵਾਲਯ. "ਕਾਹੂੰ ਕਹਯੋ ਹਰਿਮੰਦਰ ਮੇ ਹਰਿ, ਕਾਹੂੰ ਮਸੀਤ ਕੇ ਬੀਚ ਪ੍ਰਮਾਨਯੋ." (੩੩ ਸਵੈਯੇ)

ਹਰਿਯਾਨ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਜਾਨ ੨—੩ ਅਤੇ ੪.

ਹਰਿਰਸ, ਹਰਿਰਸੁ } ਨਾਮ ਰਸ. "ਪੀਐ ਹਰਿਰਸੁ ਬਹੁੜਿ ਨ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਲਾਗੈ ਆਇ." (ਅਨੰਦੁ)"ਮਾਈ ਰੀ, ਮਨੁ ਮੇਰੋ ਮਤਵਾਰੋ। ਪੇਖਿ ਦਇਆਲ ਅਨਦ ਸੁਖ ਪੂਰਨ ਹਰਿ ਰਸਿ ਰਪਿਓ ਖੁਮਾਰੋ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ. "ਹਰਿਰਸ ਊਪਰਿ ਅਵਰੁ ਕਿਆ ਕਹੀਐ?" (ਸੋਰ ਮ: ੧)

ਹਰਿਰਾਇ ਸਤਿਗੁਰੂ. ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਸੱਤਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ੨੦ ਮਾਘ (ਸੁਦੀ ੧੩) ਸੰਮਤ ੧੬੮੬ (੨੬ ਫਰਵਰੀ ਸਨ ੧੬੩੦) ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਗੁਰੁਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਨਿਹਾਲ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਕੀਰਤਪੁਰ ਹੋਇਆ.[1] ਹਾੜ ਸੁਦੀ ੩ ਸੰਮਤ ੧੬੯੭ ਨੂੰ ਅਨੂਪ ਸ਼ਹਿਰ (ਜਿਲਾ ਬੁਲੰਦ ਸ਼ਹਿਰ ਯੂ. ਪੀ.) ਨਿਵਾਸੀ ਦਯਾ ਰਾਮ ਦੀਆਂ ਪੁਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ. ਮਹਲਾ ਕੋਟਕਲਜਾਣੀ ਜੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਰਾਮਰਾਇ ਜੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕੌਰ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਜਨਮੇ.[2] ੧੨ ਚੇਤ (ਸੁਦੀ ੧੦) ਸੰਮਤ ੧੭੦੧ (੮ ਮਾਰਚ ਸਨ ੧੬੪੪) ਨੂੰ ਗੁਰੁਗੱਦੀ ਤੇ ਵਿਰਾਜੇ ਅਤੇ ਉੱਤਮ ਰੀਤਿ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ. ਸੰਮਤ ੧੭੦੩ ਵਿੱਚ ਆਪ ਨੇ ਮਾਲਵੇ (ਜੰਗਲ) ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਸੁਮਤਿ ਦੇਣ ਲਈ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੇਹਰਾਜ ਦੇ ਮੁਕਾਮ ਪੁਰ ਫੂਲ ਵੰਸ਼ ਨੂੰ, ਦਾਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਰਦਾਨ ਦੀ ਪੁਸ਼੍ਟੀ ਕਰਨ ਹਿਤ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ.[3] ਦੇਖੋ, ਫੂਲ. ਭਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੋਈ ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਦਾਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਬਦਸਤੂਰ ਆਦਰ ਨਾਲ ਰੱਖੀ, ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਕੇ ੨੨ ਸੌ ਸਵਾਰ ਜੋ ਹਜ਼ੂਰੀ ਅਰਦਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਮਗ਼ਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਅਰਦਲੀ ਘੋੜ ਚੜ੍ਹਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਸ਼ੋਭਾ ਬਲ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਵਧਕੇ ਸੀ.[4] ਇਸੇ ਰਸਾਲੇ ਨੇ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਕੇ ਦਰਿਆ ਬਿਆਸ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰਿਆ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ.

ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਦਾਰਾਸ਼ਿਕੋਹ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪੁਰ ਲਾਕੇ ਦਿੱਲੀ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਡੇ ਪੁਤ੍ਰ ਰਾਮਰਾਇ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜਿਆ. ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਨੇ ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਕੋਪ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ.

੭ ਕੱਤਕ (ਵਦੀ ੯) ਸੰਮਤ ੧੭੧੮ (੬ ਅਕਤੂਬਰ ਸਨ ੧੬੬੧) ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੁਤਾ ਦੇਕੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਜੋਤੀਜੋਤਿ ਸਮਾਏ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ੧੭ ਵਰ੍ਹੇ ੫ ਮਹੀਨੇ ੮ ਦਿਨ ਗੁਰੁਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ ੩੧ ਵਰ੍ਹੇ ੮ ਮਹੀਨੇ ੧੭ ਦਿਨ ਭੋਗੀ. "ਸਿਮਰੌ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਰਾਇ." (ਚੰਡੀ ੩)

ਹਰਿਰਾਸਿ. ਹਰਿਨਾਮ ਰੂਪ ਪੂੰਜੀ. "ਹਰਿਰਾਸਿ ਮੇਰੀ ਮਨੁ ਵਣਜਾਰਾ." (ਅਨੰਦੁ)

ਹਰਿਰਾਤਾ. ਵਿ—ਹਰਿਰਤ. ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ. ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ.

ਹਰਿਰੁਖ, ਹਰਿਰੁੱਖ } ਹਰਿਚੰਦਨ। ੨ ਹਰਿ (ਇੰਦ੍ਰ) ਦਾ ਬਿਰਛ. ਕਲਪ ਬਿਰਛ. "ਕਾਮਧੇਨੁ ਪਾਰਜਾਤ ਹਰਿ ਹਰਿਰੁਖ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) ਕਾਮਧੇਨੁ, ਪਾਰਜਾਤ ਅਤੇ ਕਲਪ ਬਿਰਛ ਹਰਿ (ਕਰਤਾਰ) ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸੁਰਤਰੁ.

ਹਰਿਰੰਗਂ, ਹਰਿਰੰਗੁ } ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ. "ਹਰਿਰੰਗ ਕਉ ਲੋਚੈ ਸਭਕੋਈ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੪) ੨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਰੰਗ. "ਹਰਿਰੰਗੁ ਕਦੇ ਨ ਉਤਰੈ." (ਗਉ ਮ: ੪ ਕਰਹਲੇ)

ਹਰਿਲਾਲ. ਕਾਸ਼ੀ ਨਿਵਾਸੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਈ ਕ੍ਰਿਸਨ

---

[1] ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ ਵਿੱਚ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਜ ਕੌਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ "ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਪਿਤਾ, ਰਾਜ ਕੌਰ ਜੀ ਮਾਤ." ਪਰ ਇਹ ਭੁੱਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਇਹ ਨਾਮ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਹੋਂਦਾ ਤਾਂ ਰਾਮ ਰਾਇ ਜੀ ਦੀ ਮਹਿਲਾ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਜ ਕੌਰ ਨਾ ਹੋਂਦਾ.

[2] ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਰਾਇ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇੱਕੋ ਮਾਤਾ ਸੁਲੱਖਨੀ ਲਿਖੀ ਹੈ—"ਸੁਲਖਨੀ ਪਤਿ ਹਰਿਰਾਇ ਗੁਰੁ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਰਾਮ ਰਾਇ ਤਾਤ."

[3] ਦੇਖੋ, ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਫੁਟ ਨੋਟ.

[4] ਦੇਖੋ, ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ.

ਲਾਲ ਸੀ. ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਾਤਿ ਅਭਿਮਾਨ ਤਿਆਗਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹੋਏ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਸ਼ੀ ਅਤੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ. ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਸਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਥਾਇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਉਚਾਰੇ ਹਨ.

ਹਰਿਲਿਵ ਮੰਡਲ. ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਦਾ ਦੇਸ਼. ਉਹ ਪਦ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵ੍ਰਿੱਤਿ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਪਿਆਰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. "ਮਨ ਹਰਿਲਿਵ ਮੰਡਲ ਮੰਡਾ ਹੇ." (ਸੋਹਿਲਾ)

ਹਰਿਲੋਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੈਕੁੰਠ. ਵਿਸਨੁ ਲੋਕ। ੨ ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ. ਸੁਰਗ। ੩ ਸਤਸੰਗ। ੪ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਸੇਵਕ. ਹਰਿਜਨ. "ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਗ ਬਸੇ ਹਰਿਲੋਕ." (ਸਾਰ ਸੂਰਦਾਸ)

ਹਰਿਲੋਗ. ਹਰਿਜਨ. ਹਰਿਦਾਸ. "ਤੇ ਊਤਮ ਹਰਿਲੋਗ ਜੀਉ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਹਰਿਵਰ. ਕਰਤਾਰ ਰੂਪ ਪਤਿ. ਪਤਿ ਰੂਪ ਕਰਤਾਰ. "ਨਾਨਕ ਹਰਿਵਰ ਪਾਇਆ ਮੰਗਲ." (ਵਡ ਮ: ੪ ਘੋੜੀਆਂ) ੨ ਹਰਿ (ਖੜਗ) ਵਰ (ਉੱਤਮ). "ਹਰਿਵਰ ਧਰ ਕਰ." (ਰਾਮਾਵ)

ਹਰਿਵਰਸ, ਹਰਿਵਰਖ ਸੰ. ਹਰਿਵਸੰ. ਜੰਬੁਦ੍ਵੀਪ ਦਾ ਇੱਕ ਵਸੰ (ਖੰਡ). ਹਰਿ. "ਬੋ ਹਰਿਵਰਖ ਖੰਡ[1] ਜਿਹ ਬਾਈ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਦੇਖੋ, ਨਵ ਖੰਡ.

ਹਰਿਵਾਸਨਾ. ਕਰਤਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ. ਆਤਮ ਜਿਗ੍ਯਾਸਾ. "ਜਿਨੀ ਆਪ ਤਜਿਆ ਹਰਿਵਾਸਨਾ ਸਮਾਣੀ." (ਅਨੰਦੁ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੌਮੈ ਤ੍ਯਾਗੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਆਤਮਜਿਗ੍ਯਾਸਾ ਵਸਦੀ ਹੈ.

ਹਰਿਵਾਸਰ. ਹਰਿ (ਵਿਸਨੁ) ਦਾ ਦਿਨ. ਏਕਾਦਸ਼ੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਾਹਾਰ ਵ੍ਰਤ ਰੱਖਣਾ ਵੈਸ਼ਨਵ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਨ ਖਾਣਾ ਪਾਪ ਸਮਝਦੇ ਹਨ[2]. ੨ ਹਰਿ (ਸੂਰਜ) ਦਾ ਦਿਨ, ਐਤਵਾਰ.

ਹਰਿਵੰਸ਼. ਚੰਦ੍ਰਵੰਸ਼। ੨ ਸੂਰਜ ਵੰਸ਼। ੩ ਵਿਸ਼ਨੁ ਵੰਸ਼। ੪ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦਾ ਅੰਗ ਰੂਪ ਇੱਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਜਿਸ ਦਾ ੧੬੩੭੪ ਸ਼ਲੋਕ ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਹਰਿ (ਵਿਸਨੁ) ਵੰਸ਼ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ. ਬਹੁਤ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਹੈ.

ਹਰੀ. ਵਿ—ਹਰਣ ਕੀਤੀ. ਦੂਰ ਕੀਤੀ. ਮਿਟਾਈ. "ਨਾਨਕ ਤਪਤ ਹਰੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਹਰਿਤ. ਸਬਜ. "ਹਰੀ ਨਾਹੀ ਨਹ ਡਡੁਰੀ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਜੱਟ ਗੋਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਹਰੀ ਕੇ। ੪ ਸ਼ੇਰ. ਸਿੰਘ. "ਹਰੀ ਮਨਹੁ ਲਖ ਸ਼ਤ੍ਰੁਨ ਕਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਹਰਿ। ੫ ਸੰ. ਹ੍ਰੀ. ਲੱਜਾ. ਸ਼ਰਮ। ੬ ਲਕਮੀ. "ਹਰੀ ਬਿਸਨੁ ਲੇਖੇ." (ਰਾਮਾਵ) ਲਛਮੀ ਨੇ ਰਾਮ ਨੂੰ ਵਿਸਨੁ ਜਾਣਿਆ.

ਹਰੀਅਲ. ਸੰ. ਹਾਰਿਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਰਿਤ ਕਪੋਤ, ਕਬੂਤਰ ਜੇਹਾ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਇੱਕ ਪੰਛੀ.

ਹਰੀਆ. ਵਿ—ਹਰਣ ਵਾਲਾ. ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲਾ. "ਹਰੀਆ ਕਿ ਜਾਂ ਵਤਨ ਕੇ." (ਰਾਮਾਵ) ਜਾਨ ਅਤੇ ਜਿਸਮ ਦੇ ਹਰੀਆ। ੨ ਪ੍ਰਤ੍ਯ—ਵਾਨ. ਵਾਲਾ. "ਦੂਖ ਬਿਡਾਰਨ ਹਰੀਆ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਮੁਦਿਨੀ, ਜੋ ਹਰਿ (ਚੰਦ੍ਰਮਾ) ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਖਿੜਦੀ ਹੈ. "ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਚਰ੍ਹੇ ਤੇ ਜਸੋਂ ਬਿਰਾਜੈਂ ਸੇਤ ਹਰੀਆ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੪ ਵਿ—ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ. ਸਰਸਬਜ਼. "ਮਨਿ ਮਉਲੈ ਤਨੁ ਹਰੀਆ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੫ ਤ੍ਰਿਤੀਯਾ ਵਿਭਕ੍ਤਿ. ਹਰਿ ਨੇ. ਕਰਤਾਰ ਨੇ. "ਨਿਰਗੁਣ ਹਰੀਆ ਸਰਗੁਣ ਧਰੀਆ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) ਨਿਰਗੁਣ ਹਰੀ ਨੇ ਸਗੁਣ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਹੈ.

ਹਰੀਆਰਾ, ਹਰੀਆਵਲਾ ਵਿ—ਹਰਿਆਈ ਵਾਲਾ. ਸਰਸਬਜ਼. "ਸਫਲਿਓ ਬਿਰਖੁ ਹਰੀਆਵਲਾ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧) "ਇਹੁ ਹਰੀਆਰਾ ਤਾਲ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਤਾਲ, ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਵਿਸ਼ੈ—ਸੁਖ ਰੂਪ ਸਬਜ਼ੀ ਨਾਲ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਹਰੀਆਂ ਵੇਲਾ. ਜਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿੱਚ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਤੋਂ ਛੀ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰਾ, ਜੋ ਪਿੰਡ ਚੱਗਰਾਂ, ਬੋਹਣ, ਚੱਬੇ ਵਾਲ ਅਤੇ ਬਜਰੌਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ. ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਚਨ ਕਰਕੇ ਸੁੱਕੀਆਂ ਬੇਲਾਂ ਇੱਥੇ ਹਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਨਾਉਂ ਹੋਇਆ. ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੭੧ ਘੁਮਾਉਂ ਜਮੀਨ ਸਿੱਖਰਾਜ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹੈ. ਵੈਸਾਖੀ ਅਤੇ ਮਾਘੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ.

ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਇਸ ਥਾਂ ਆਏ ਹਨ ਜਿਸ ਬਾਬਤ ਕਥਾ ਇਉਂ ਹੈ—

ਬਸੀ ਕਲਾਂ ਦੇ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਦੋ ਲੜਕੀਆਂ ਹਰੀਆਂ ਅਤੇ ਭਰੀਆਂ, ਜੋ ਬਜਵਾੜੇ ਦੀਆਂ ਵਸਨੀਕ ਸਨ, ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਪਿੱਛੋਂ, ਜੇਜੋਂ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਖੋਹ ਲਈਆਂ. ਇਸ ਪੁਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਪਹੁੰਚਕੇ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਸ ਫਰਿਆਦ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਛੁਡਾਕੇ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਵੋ. ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਯੁੱਧ ਕਰਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਛੁਡਾਈਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਾਲਿਮਾਂ ਨੂੰ ਯੋਗ ਦੰਡ ਦਿੱਤਾ. ਦੋਹਾਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤ੍ਯਾਗ ਦਿੱਤੇ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰੇ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਹੈ. ਜੋ ਸਿੰਘ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੀ ਸ਼ਹੀਦਗੰਜ ਹੈ.

ਹਰੀਅੰ. ਵਿ—ਹਰਤਾ. ਹਰਣ ਕਰਤਾ. "ਹਰੀਅੰ ਕਰੀਅੰ." (ਜਾਪੁ) ਹਰਤਾ ਅਤੇ ਕਰਤਾ। ੨ ਹਰੀ ਦੀ. ਕਰਤਾਰ ਦੀ. "ਕਿਰਪੰਤ ਹਰੀਅੰ." (ਸਹਸ ਮ: ੫) ਹਰਿਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ। ੩ ਇਹ ਹ੍ਰੀਅੰ (ਹ੍ਰੀਂ) ਦਾ ਭੀ ਰੂਪਾਂਤਰ ਹੈ.

ਹਰੀਸ. ਅ਼ حریص ਹ਼ਰੀਸ. ਵਿ—ਹਿਰਸ (ਲਾਲਚ) ਵਾਲਾ. ਲੋਭੀ.

ਹਰੀ ਸਿੰਘ. ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਪੂਤ ਯੋਧਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਹੁਸੈਨੀ ਨਾਲ ਜੰਗ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਅ: ੧੧।

[1] ਜਦ ਹਰਿ ਨਾਲ ਵਰਸ (ਖੰਡ) ਸ਼ਬਦ ਹੋਵੇ, ਤਦ ਫੇਰ ਖੰਡ ਸ਼ਬਦ ਵਾਧੂ ਅਤੇ ਬੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਹੈ—ਖੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਕੇਵਲ ਹਰਿ ਹੈ.

[2] ਵ੍ਰਿੱਧ ਹਰੀਤ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਦੇ ਚੌਥੇ ਅਧ੍ਯਾਯ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹਰਿਵਾਸਰ ਵਿੱਚ ਅੰਨ ਖਾਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਗਧੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਏ.

੨ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵਾ. ਜਿਲਾ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲਾ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰੁਦਯਾਲ ਸਿੰਘ (ਉੱਪਲ ਖਤ੍ਰੀ) ਸੁਕ੍ਰਚੱਕੀਆ ਮਿਸਲ ਦੇ ਕੁਮੇਦਾਨ (Commandant) ਦਾ ਸੁਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਮਾਈ ਧਰਮ ਕੌਰ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸੰਮਤ ੧੮੪੮ ਵਿੱਚ ਜਨਮਿਆ. ਇਹ ਸਿੱਖਵੀਰ ਪੰਜਾਬੀ, ਫ਼ਾਰਸੀ, ਪਸ਼ਤੋ ਦਾ ਪੂਰਾ ਵਿਦ੍ਵਾਨ. ਯੁੱਧ ਵਿਦ੍ਯਾ ਵਿੱਚ ਕਮਾਲ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁਣ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮੀ ਜਰਨੈਲ (General) ਹੋਇਆ ਹੈ. ਕੁਸੂਰ, ਅਟਕ, ਮੁਲਤਾਨ, ਕਸ਼ਮੀਰ, ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਨੂੰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਾਜ ਨਾਲ ਮਿਲਾਣ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ੂਰਵੀਰਤਾ ਅਤੇ ਦਾਨਾਈ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸ ਗਈ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਰਹਿ ਕੇ ਸਰਹੱਦ ਤੇ ਕਈ ਕਿਲੇ ਬਣਵਾਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਫ਼ੌਜ ਰੱਖੀ, ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਜਮਰੌਦ ਦੇ ਮਕਾਮ "ਫ਼ਤੇਗੜ੍ਹ" ਨਾਮ ਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਿਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਝੁਲਾਇਆ. ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਸਰਹੱਦੀ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਜਹਾਦ ਖੜਾ ਕਰਕੇ ਸੰਮਤ ੧੮੯੪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਹਾਨ ਯੋਧੇ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ. ਇਸ ਘੋਰ ਜੰਗ ਨੂੰ ਫਤੇ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਮਰੌਦ ਦੇ ਪਾਸ ਵਡੀ ਵੀਰਤਾ ਨਾਲ ੧੯ ਵੈਸਾਖ ਸੰਮਤ ੧੮੯੪ (ਅਪ੍ਰੈਲ ਸਨ ੧੮੩੭) ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਈ. ਸਰਹੱਦੀ ਪਠਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਨਾਉਂ ਦਾ ਭੈ ਅੱਜ ਤੀਕ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਪੰਥਰਤਨ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਮਾਧ ਜਮਰੌਦ ਦੇ ਕਿਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਦ੍ਯਮਾਨ ਹੈ।[1]

੩ ਰਾਜਾ ਗਜਪਤਿ ਸਿੰਘ ਜੀਂਦ ਵਾਲੇ ਦਾ ਪੋਤਾ ਅਤੇ ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ. ਇਹ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋਇਆ ਅਠਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਛੱਤ ਤੋਂ ਡਿਗਕੇ ਸਨ ੧੭੯੧ ਵਿੱਚ ਮਰ ਗਿਆ। ੪ ਦੇਖੋ, ਸਿਆਲਬਾ। ੫ ਦੇਖੋ, ਭੰਗੀ ੨.

ਹਰੀ ਸਿੰਘੀਆ ਰੁਪਯਾ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵੇ ਨੂੰ ਥਾਪ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਉਂ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਦਿੱਤੀ. ਇਸ ਰੁਪਯੇ ਤੇ ਸੰਮਤ ੧੮੭੬ ਹੈ.

ਫੇਰ ਜਦ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਹੋਇਆ, ਤਦ ਭੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਉਂ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ. ਇਸ ਰੁਪਯੇ ਤੇ ਸੰਮਤ ੧੮੯੨ ਹੈ. ਇਹ ਰੁਪਯੇ ਲਹੌਰ ਦੇ ਅਜਾਯਬ ਘਰ ਵਿੱਚ ਦੇਖੇ, ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ.

ਹਰੀ ਕਾ ਪੱਤਨ. ਹਰੀਕੇ ਪਿੰਡ ਪਾਸ ਇੱਕ ਪੱਤਨ (ਦਰਿਆ ਦਾ ਘਾਟ) ਹੈ. ਇਸ ਪੱਤਨ ਤੋਂ ਥੋੜੀ ਦੂਰ ਉੱਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਸਤਲੁਜ ਤੇ ਬਿਆਸ ਦਰਿਆ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਪੱਤਨ ਜਿਲਾ ਲਹੌਰ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਰਿਆਸਤ ਕਪੂਰਥਲੇ ਦਾ ਬੰਨਾ ਹੈ.

ਹਰੀ ਕੇ. ਹਰੀ ਗੋਤ ਦੇ ਲੋਕ। ੨ ਹਰੀ ਗੋਤ ਦੇ ਜੱਟਾਂ ਦਾ ਵਸਾਇਆ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਜਿਲਾ ਲਹੌਰ ਤਸੀਲ ਕੁਸੂਰ ਥਾਣਾ ਪੱਟੀ ਵਿੱਚ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵਲਟੋਹਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦਰਿਆ ਸਤਲੁਜ ਤੇ ਬਿਆਸ ਦੇ ਮੇਲਸਥਾਨ ਤੇ ਉੱਤਰੀ ਕੰਢੇ ਪੁਰ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੇ ਚਰਣ ਪਾਏ ਹਨ. ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਬਾਬਾ ਫੇਰੂ ਜੀ ਇਥੇ ਰਹਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਪੁਰਾਣੀ ਵਸੋਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਰਿਆ ਦੀ ਢਾਹ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ. ਹੁਣ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਨਵੀਂ ਹੈ. ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ.

ਹਰੀਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰ. ਦੇਖੋ, ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰ.

ਹਰੀ ਚੰਦ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਸਚੰਦ੍ਰ. "ਹਰੀ ਚੰਦ ਦਾਨ ਕਰੈ ਜਸ ਲੇਵੈ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਹੁਰਾ. ਦੇਖੋ, ਨਾਨਕੀ ਮਾਤਾ। ੩ ਹੰਡੂਰ ਦਾ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਭੀਮਚੰਦ ਕਹਿਲੂਰੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਵੈਸਾਖ ਸੰਮਤ ੧੭੪੬ ਵਿੱਚ[1] ਲੜਨ ਆਇਆ. ਇਹ ਵਡਾ ਧਨੁਖਧਾਰੀ ਯੋਧਾ ਸੀ. ਇਸਦੀ ਵੀਰਤਾ ਦਾ ਜਿਕਰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੇ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. "ਤਹਾਂ ਏਕ ਬੀਰੰ ਹਰੀ ਚੰਦ ਕੋਪ੍ਯੋ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ.

ਹਰੀਜੈ. ਹਰਿਤ ਹੂਜੈ. ਹਰੇ ਹੋਈਏ. "ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਸੰਗ ਹਰੀਜੈ." (ਕਲਿ ਅ: ਮ: ੪) ੨ ਹਰਣ ਕਰੀਜੈ. ਮਿਟਾਈਏ.

ਹਰੀਤਕੀ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਰੜ. ਹਰੀੜ. L. Terminalia Chebula. "ਗਨ ਜੋਕ ਹਰੀਤਕੀ ਔਰ ਮਦੰ." (ਸਮੁਦ੍ਰ ਮਥਨ) ਹਰੜ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਖੁਸ਼ਕ ਹੈ. ਵੈਦ੍ਯਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਕਬਜੀ, ਖਾਂਸੀ, ਸੰਗ੍ਰਹਣੀ, ਬਵਾਸੀਰ, ਵਿਖਮਜ੍ਵਰ, ਅਫਾਰਾ ਆਦਿਕ ਰੋਗ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਹਰੀਤਕੀ ਤ੍ਰਿਫਲੇ ਦਾ ਅੰਗ ਹੈ.

ਹਰੀ ਪਰਬਤ. ਦੇਖੋ, ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ.

ਹਰੀਪੁਰ. ਦੇਖੋ, ਗੁਲੇਰ ੩। ੨ ਜਿਲੇ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦੀ ਇੱਕ ਤਸੀਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ, ਜੋ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵੇ ਨੇ ਸਨ ੧੮੨੨ ਵਿੱਚ ਵਸਾਇਆ. ਦੇਖੋ, ਹਰੀ ਸਿੰਘ ੨।

੩ ਜਿਲਾ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਅਬੋਹਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪੰਜਕੋਸੀ ਤੋਂ ਅੱਧ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਨੇੜੇ ਹੀ "ਬਟ ਤੀਰਥ" ਨਾਮੇ ਤਾਲ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਕਲਗੀਧਰ ਦੱਖਣ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਇਸ ਥਾਂ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਇਹ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਸੰਮਤ ੧੯੩੩ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਚੰਗਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੀਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਹੋਈ ਹੈ.

---

[1] ਸ਼ੋਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਹਾਨ ਸੂਰਵੀਰ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਬੁਤ ਅਥਵਾ ਸਤੂਪ ਉਸ ਦੀ ਔਲਾਦ, ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਅਤੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ. ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਨਿਵਾਸੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗੱਜੂ ਮਲ ਕਪੂਰ ਨੇ ਸਿਤੰਬਰ ਸੰਨ ੧੯੦੨ ਵਿੱਚ ਛੋਟੀ ਜੇਹੀ ਸਮਾਧਿ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਤਗ੍ਯਤਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ.

[1] ਕਈ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਭੰਗਾਣੀ ਦਾ ਯੁੱਧ ਸੰਮਤ ੧੭੪੩ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸਹੀ ਨਹੀਂ, ਦੇਖੋ, ਪਾਂਵਟਾ ੪ ਦਾ ਫੁਟਨੋਟ.

ਹਰੀਪੁਰਾ. ਦੇਖੋ, ਹਰੀਪੁਰ ੩.

ਹਰੀਫ਼. ਅ਼ حریف ਹ਼ਰੀਫ਼. ਵਿ—ਇੱਕੋ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਹਮਪੇਸ਼ਾ। ੨ ਕਪਟੀ. ਪਾਖੰਡੀ। ੩ ਮਿਤ੍ਰ. "ਹਰੀਫੁਲ ਅਜੀਮੈ." (ਜਾਪੁ) ੪ ਵੈਰੀ. "ਹਰੀਫੁਲ ਸਿਕਨ ਹੈ." (ਜਾਪੁ) "ਹਤਨ ਹਰੀਫ ਰਹਯੋ ਇਹ ਕਿਤਹੁ, ਨਹੀ ਸਸਤ੍ਰ ਕਰ ਪਕਰਯੋ ਜਾਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਰੀਫ਼ੀ. ਅ਼ حریفی ਹ਼ਰੀਫ਼ੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਿਤ੍ਰਤਾ। ੨ ਦੁਸ਼ਮਨੀ। ੩ ਪਾਖੰਡ. ਮੱਕਾਰੀ. "ਅਧਿਕ ਹਰੀਫੀ ਜਾਨ ਭੋਗ ਪਰਤ੍ਰਿਯ ਜੋ ਕਰਹੀਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੧)

ਹਰੀਰਾ. ਅ਼ حریرہ ਹ਼ਰੀਰਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਟਹਿਲਾ. ਪਤਲੀ ਕੜ੍ਹੀ. ਲਾਪਸੀ। ੨ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਬਾਦਾਮ ਕੱਦੂ ਖੀਰੇ ਆਦਿ ਦੀ ਗਿਰੀ ਅਤੇ ਕਣਕ ਦਾ ਦੁੱਧ ਕੱਢਕੇ ਪਕਾਈ ਹੋਈ ਲਾਪਸੀ. ਹਰੀਰਾ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਤਾਕ਼ਤ ਦੇਣ ਲਈ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ.

ਹਰੀੜ. ਹਰੜ. ਦੇਖੋ, ਹਰੀਤਕੀ.

ਹਰੀੜਾ, ਹਰੀੜੀ ਹਰੀ ਦਾ. ਹਰੀ ਦੀ. ਕਰਤਾਰ ਦਾ (ਦੀ). "ਸਾਧੁ ਸੰਗਤਿ ਸਚ ਤਖਤ ਹਰੀੜੀ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਦੇਖੋ, ਹਰੀਤਕੀ.

ਹਰੁਵਾ. ਵਾ—ਹੌਲਾ. ਹਲਕਾ। ੨ ਤੁੱਛ. ਅਦਨਾ, ਹੋਛਾ. ਓਛਾ.

ਹਰੁਵਾਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਲਕਾਪਨ. ਹੌਲੱਤਣ. "ਹਰੁਵੇ ਪੁਰਖਨ ਕੀ ਹਰੁਵਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਰੂਆ, ਹਰੂਏ ਵਿ—ਹੌਲਾ. ਹਲਕਾ. ਹੌਲੇ। ੨ ਭਾਵ—ਅਭਿਮਾਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਬੋਝ ਤੋਂ ਰਹਿਤ. "ਹਰੂਏ ਹਰੂਏ ਤਿਰਿਗਏ ਡੂਬੇ ਜਿਨ ਸਿਰਿ ਭਾਰ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਹੌਲੇ. ਸ਼ਨੇ. ਧੀਰੇ. "ਚਾਲ ਚਲੈਂ ਹਰੂਏ ਹਰੂਏ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਹਰੂਨ. ਦੇਖੋ, ਹਾਰੂੰ.

ਹਰੂਫ਼. ਹਰਫ਼ (ਅੱਖਰ) ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ.

ਹ਼ਰੂਫ਼ੇ ਤਹੱਜੀ. ਅ਼ حروف تہجی ਵਰਣਮਾਲਾ. ਹ਼ਰਫ਼ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ ਹ਼ਰੂਫ਼, ਤਹੱਜੀ ਹਿੱਜੇ (ਉੱਚਾਰਣ) ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. Alphabet. ਪੈਂਤੀ ਆਦਿ.

ਹਰੇ. ਵਿ—ਹਰਿਤ. ਸਬਜ। ੨ ਹਰਣ ਕੀਤੇ. ਮਿਟਾਏ. "ਆਪਿ ਕਰੇ ਆਪੇ ਹਰੇ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ੩ ਹ੍ਰਿਤ. ਲੈ ਕੀਤੇ. ਮਿਲਾਏ. "ਜੋ ਹਰਿ ਹਰੇ ਸੁ ਹੋਹਿ ਨ ਆਨਾ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੪ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਧੀਰੇ. ਹੌਲੀ. "ਹਰੇ ਬੋਲ ਬਲ ਯੌਂ ਕਹ੍ਯੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੫ ਪੰਜਵੀਂ ਅਤੇ ਛੇਵੀਂ ਵਿਭਕ੍ਤਿ. ਹਰੇ:। ੬ ਸੰਬੋਧਨ. ਹੇ ਹਰੇ!

ਹਰੇਕ. ਫ਼ਾ ہریک ਵਿ—ਹਰਯਕ. ਪ੍ਰਤ੍ਯੇਕ.

ਹਰੇਖਾ. ਸੰ. ਹ੍ਰੇਸ਼ਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜੇ ਦਾ ਹਿਣਕਣਾ. ਘੋੜੇ ਦੀ ਧੁਨਿ. "ਭਯੋ ਸ਼ਬਦ ਹਯ ਕੀਨ ਹਰੇਖਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਰੇਵ, ਹਰੇਵੀ ਅ਼ ہروی ਹਰਵੀ. ਵਿ—ਹਿਰਾਤੀ. ਹਿਰਾਤ ਦਾ ਵਸਨੀਕ. "ਕੰਧਾਰੀ ਹਰੇਵੀ ਇਰਾਕੀ ਨਿਸਾਕੇ." (ਕਲਕੀ) ਕੰਧਾਰੀ ਹਿਰਾਤੀ ਅਤੇ ਇਰਾਕ ਦੇ ਨਿਸ਼ੰਕ (ਨਿਡਰ) ਲੋਕ.

ਹਰੈਯਾ. ਵਿ—ਹਰਣ ਵਾਲਾ. ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਹਰਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਹਾਰ (ਪਰਾਜਯ) ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ.

ਹਰੋਲ, ਹਰੌਲ ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਮੁਹਰਲਾ ਭਾਗ. ਸੈਨਾ ਦਾ ਅਗਲਾ ਟੋਲਾ. "ਹਰੋਲ ਹਾਲ ਚਾਲਯੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) "ਮਾਰ ਹਰੋਲ ਭਜਾਇ ਦਏ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਅ਼ ہراول ਹਰਵਲਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜੇ ਦੀ ਪੋਈਆ ਚਾਲ. ਲਾਰਾ. "ਹਰੌਲ ਬਮਯੋ ਹੋਏ ਤਬ ਖੜੇ." (ਪ੍ਰਾਪੰਪ੍ਰ)

ਹਰੰਗ. ਹਰ-ਅੰਗ. "ਹਰਿਸਤੁਆ ਹਰੰਗੇ." (ਗ੍ਯਾਨ) ਹੇ ਹਰਿ! ਤੂੰ ਹਰੇਕ ਅੰਗ ਵਿੱਚ ਹੈ.

ਹਰੰਤ. ਹਰਣ ਕਰੰਤ। ੨ ਹ੍ਰੇਸ਼ਾ ਕਰੰਤ. ਹਿਣਕਦਾ. "ਹਰੰਤ ਬਾਜਿ ਅਪਾਰ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਹਰਜਉ. ਹਰਣ ਕੀਤਾ. ਮਿਟਾਇਆ. ਦੂਰ ਕੀਤਾ. "ਅਘੰਨ ਹਰਜਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਹਲ. ਸੰ. ਹਲ੍. ਧਾ—ਜੋਤਣਾ. ਖਿੱਚਣਾ. ਲਕੀਰ ਕੱਢਣੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਹੁਣ ਦਾ ਸੰਦ. ਲਾਂਗਲ. ਦੇਖੋ, ਹਲੁ. ਅਤ੍ਰਿ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਦੇ ਸ਼: ੨੧੮ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—ਅੱਠ ਬੈਲਾਂ ਦਾ ਹਲ ਧਰਮੀ ਲੋਕ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਛੀ ਬੈਲਾਂ ਦਾ ਹਲ ਚਲਾਉਣਾ ਭੀ ਨਿੰਦਿਤ ਨਹੀਂ. ਨਿਰਦਈ ਚਾਰ ਬੈਲਾਂ ਦਾ ਹਲ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋ ਬੈਲਾਂ ਦਾ ਹਲ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗਊਹਤ੍ਯਾ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਇਸੀ ਦੀ ਪੁਸ਼੍ਟੀ ਆਪਸਤੰਬ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਧ੍ਯਾਯ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਪਾਰਾਸ਼ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅਧ੍ਯਾਯ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕ ੮, ੯, ੧੦ ਵਿੱਚ ਭੀ ਐਸਾ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ੩ ਉਤਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹਲ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਵਾਹਕੇ ਖੇਤੀ ਕਰ ਸਕੇ.[1] "ਭੂਮਿ ਪਾਂਚ ਹਲ ਕੀ ਇਨ ਦੀਜੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਚੜਸਾ ੨। ੪ ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਅਚ ਰਹਿਤ ਅਖਰ. ਇਹ ਨਾਉਂ ਭੀ ਲਕੀਰ ਖਿੱਚਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ।[2] ੫ ਦੇਖੋ, ਹ੍ਵਲ੍ ਧਾ। ੬ ਅ਼ حل ਸਰਵ ਅਤੇ ਵਿ—ਕਿਆ. ਕੀ.

ਹਲਹਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਲਹਾਰ. ਕ੍ਰਿਸਾਣ. ਹਲ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਹਲਧਰ. "ਜੈਸੇ ਹਲਹਰ ਬਿਨਾ ਜਿਮੀ ਨਹਿ ਬੋਈਐ." (ਗੌਂਡ ਕਬੀਰ) ੨ ਹਲ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲਾ. ਬੈਲ.

ਹਲਹਲ. ਦੇਖੋ, ਹਲਾਹਲ.

ਹਲਕ. ਅ਼ حلق ਹ਼ਲਕ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਲ. ਕੰਠ। ੨ ਸੰ. ਅਲਰ੍ਕ. فزع الما ਫ਼ਜ਼ਅ਼ਉਲਮਾ. ਪਾਨੀਡਰ. Hydrophobia. ਇਹ ਰੋਗ ਹਲਕਾਏ ਕੁੱਤੇ, ਗਿੱਦੜ, ਲੂੰਬੜ ਆਦਿ ਦੇ ਕੱਟਣ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਇਲਾਜ Pasteur[3] Institute ਕਸੌਲੀ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਕੇ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਜੇ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ

---

[1] ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹਲ ਦੀ ਮਿਣਤੀ ਇੱਕ ਨਹੀਂ. ਕਿਤੇ ਤੀਹ ਘੁਮਾਉਂ ਦਾ, ਕਿਤੇ ਪੈਂਤੀ ਦਾ, ਕਿਤੇ ਚਾਲੀ ਘੁਮਾਉਂ ਦਾ ਹਲ ਹੈ, ਪਰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਖੂਹ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਹਲ ਥੋੜੇ ਘੁਮਾਵਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਮਾਰੂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤੇ ਘੁਮਾਵਾਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ.

[2] ਦੇਖੋ, ਨਵੇਂ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਹਲੰਤ.

[3] Pasteur ਨਾਉਂ ਦਾ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਫ੍ਰਾਂਸ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਨ ੧੮੨੨ ਵਿੱਚ ਜੰਮਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਹਲਕ ਰੋਗ ਦਾ ਉੱਤਮ ਇਲਾਜ ਕੱਢਿਆ. ਉਸ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੋਂ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ.

ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇ ਫੇਰ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ. ਕਦੇ ਕਦੇ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਦਬੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਜਾਗ ਉਠਦੀ ਹੈ.

ਹਲਕਾਏ ਜੀਵ ਦੀ ਵਿਖ ਜਿਤਨੀ ਜਾਦਾ ਜਖਮ ਵਿੱਚ ਚਲੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜਖਮ ਜਿਤਨਾ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਵੇ, ਉਤਨਾ ਅਸਰ ਛੇਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਹਲਕ ਵਾਲਾ ਰੋਗੀ ਪਾਣੀ ਦੇਖਕੇ ਡਰਦਾ ਹੈ, ਭੁੱਖ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹੋਸ਼ ਠਿਕਾਣੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ, ਜੀਭ ਢਲਕ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਲਾਲਾਂ ਅਤੇ ਝੱਗ ਮੂੰਹੋਂ ਵਗਦੀ ਹੈ, ਮੂੰਹ ਸੁੱਕਦਾ ਹੈ, ਚਾਨਣਾ ਬੁਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਦਿਲ ਦਹਿਲਣਾ, ਪਾਸ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਢਣ ਪੈਣਾ ਆਦਿ ਲੱਛਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ.

ਜਿਸ ਥਾਂ ਹਲਕਾਏ ਜੀਵ ਦੇ ਕੱਟਣ ਦਾ ਜ਼ਖ਼ਮ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਦਗਦੇ ਕੋਲੇ ਅਥਵਾ ਤਪੇ ਹੋਏ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਦਾਗ ਦੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਏ ਅਰ ਪੋਟੈਸੀਅਮ ਪਰਮੈਂਗਨੇਟ Potassium Permanganate ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਮਲਨਾ ਲੋੜੀਏ. ਕੁਚਲਾ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘਸਾਕੇ ਲਾਉਣਾ ਭੀ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੈ.

ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਹਲਕ ਰੋਗ ਲਈ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹਨ—

ਛੋਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਭੁੰਨੀਆਂ ਖਿੱਲਾਂ ਥੋਹਰ ਦੇ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਖਰਲ ਕਰਕੇ ਦੋ ਦੋ ਰੱਤੀ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਬਣਾਕੇ ਛਾਵੇਂ ਸੁਕਾ ਲਓ. ਉਮਰ ਅਤੇ ਰੋਗੀ ਦੇ ਬਲ ਅਨੁਸਾਰ ੧ ਤੋਂ ੮ ਤੀਕ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਖਵਾਓ, ਇਸ ਤੋਂ ਦਸਤ ਆਕੇ ਜਹਿਰ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇਗਾ. ਪੁਠਕੰਡੇ ਦੀ ਜੜ ਦਾ ਚੂਰਨ ਸ਼ਹਿਦ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਕੇ ਚਟਾਓ. ਤੁਲਸੀ ਦੀ ਜੜ ਚੌਲਾਂ ਦੇ ਧੋਤੇ ਹੋਏ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘੋਟਕੇ ਪਿਆਓ. ਕਾਲੀਆਂ ਮਿਰਚਾਂ ਅਤੇ ਤੁਲਸੀ ਦੇ ਪੱਤੇ ਘੋਟਕੇ ਛਕਾਓ.

ਹਲਕਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਹਲਕ (ਅਲਰ੍ਕ) ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਸਹਿਤ ਹੋਣਾ। ੨ ਅਤਯੰਤ ਲੋਭੀ ਹੋਣਾ. ਭੱਖ ਅਭੱਖ ਸਭ ਖਾ ਜਾਣਾ। ੩ ਵੱਢੀ (ਰਿਸ਼ਵਤ) ਖਾਣ ਲੱਗਣਾ.

ਹਲਕਾ. ਵਿ—ਹੌਲਾ. ਕਮ ਬੋਝ ਵਾਲਾ। ੨ ਤੁੱਛ. ਅਦਨਾ। ੩ ਅ਼ حلقہ ਹ਼ਲਕ਼ਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੇਰਾ. ਮੰਡਲ. "ਹਲਕੇ ਦਲਕੇ ਹਲਕੇ ਕਰ ਡਾਰੇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੪ ਕਈ ਹਲਕਾਏ ਲਈ ਭੀ ਹਲਕਾ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਹਲਕਾਇਆ.

ਹਲਕਾਇਆ. ਵਿ—ਹਲਕਿਆ ਹੋਇਆ. "ਅੰਤਰ ਲੋਭ ਫਿਰਹਿ ਹਲਕਾਏ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਹਲਕ ੨.

ਹਲਕਾਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰਦੇਸ਼ਹਾਰਕ. ਹਰਕਾਰਹ. ਚਿੱਠੀਰਸਾਂ. "ਲਿਖ ਹਰਕਾਰੇ ਬਾਦਸਾਹ ਫਿਰ ਤੁਰਤ ਪਠਾਏ." (ਜੰਗਨਾਮਾ)

ਹਲਕਿਓ, ਹਲਕਿਆ } ਵਿ—ਦੇਖੋ, ਹਲਕ ੨ ਅਤੇ ਹਲਕਾਇਆ. "ਹਲਕਿਓ ਸਭਹਿ ਬਿਗਾਰੇ." (ਨਟ ਅ: ਮ: ੪)

ਹਲੱਕ. ਵਿ—ਹੌਲਨਾਕ. ਜਿਸ ਤੋਂ ਲੋਕੀ ਕੰਬ ਉੱਠਣ. ਹੋਲ ਕਾਰਕ. "ਹਲੱਕ ਹਾਕ ਮਾਰਹੀਂ." (ਸੂਰਜਾਵ) ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਪੁਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਹੌਲ ਪੈ ਜਾਵੇ.

ਹਲਚਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਬਰਾਹਟ. ਹੜਬੜੀ. ਐਸੀ ਕ੍ਰਿਯਾ, ਜੋ ਕਾਇਮੀ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦੇਵੇ.

ਹਲੱਚ. ਵਿ—ਹਲ ਚਲ ਸਹਿਤ. ਵ੍ਯਾਕੁਲਤਾ ਨਾਲ ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੋਇਆ.

ਹਲਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੋਣਾ. ਇਸਥਿਤ ਨਾ ਰਹਿਣਾ.

ਹਲਤ, ਹਲਤ ਪਲਤ, ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ, ਹਲਤੁ, ਹਲਤੁ ਪਲਤੁ } ਸੰ. ਇਹਤ੍ਰ ਪਰਤ੍ਰ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਇੱਥੇ ਉੱਥੇ. ਇਸ ਲੋਕ ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਵਿੱਚ. "ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਮੁਖ ਊਜਲੇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) ੨ ਇਹ ਲੋਕ ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ. "ਹਲਤੁ ਪਲਤੁ ਸਵਾਰਿਓਨੁ." (ਮਾਝ ਬਾਰਹਮਾਹਾ)

ਹਲਦੀ. ਦੇਖੋ, ਹਰਦੀ.

ਹਲਧਰ. ਵਿ—ਹੱਲ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸਾਣ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਵਡਾ ਭਾਈ. ਬਲਰਾਮ, ਜਿਸ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹਲ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਹਲਾਯੁਧ ਅਤੇ ਮੁਸਲੀ ੩-੪.

ਹਲਧਰ ਅਨੁਜ ਅਰਿ. (ਸਨਾਮਾ) ਬਲਭਦ੍ਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨ, ਉਸ ਦਾ ਵੈਰੀ ਤੀਰ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਜਰ ਫੰਧਕ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਸੀ.

ਹਲਧਰ ਵਲਭਾ. ਜਮਨਾ. ਦੇਖੋ, ਵਾਪੁਰ.

ਹਲਫ. ਅ਼ حلف ਹ਼ਲਫ਼. ਕਸਮ. ਸੌਗੰਦ. ਸੌਂਹ.

ਹਲਬ. ਅ਼ حلب ਹ਼ਲਬ. ਸ਼ਾਮ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼ਹਿਰ। ੨ ਹਲਬ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦਾ ਦੇਸ਼.

ਹਲਬਾਨੇਰ. ਹਲਬ ਨਗਰ. ਦੇਖੋ, ਹਲਬ ੧. "ਹਰਹਾਰ ਸੀ ਹਲਬਾਨੇਰ." (ਅਕਾਲ) ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਹਾਰ (ਚਿੱਟੇ ਸੱਪ) ਜੇਹੀ ਉੱਜਲ ਕੀਰਤਿ ਹਲਬਾਨੇਰ ਵਿੱਚ ਹੈ.

ਹਲਬਿ, ਹਲਬੀ, ਹਲੱਬੀ } ਵਿ—ਹਲਬ ਦਾ (ਦੀ). ੨ ਹਲਬ ਦੀ ਤਲਵਾਰ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਆਲਾ ਦਰਜੇ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. "ਮਹਿਦ ਫੁਲਾਦੀ ਤੇਜ ਹਲੱਬੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਹਲਬ ਦਾ ਸ਼ੀਸ਼ਾ.

ਹਲਵਾ. ਅ਼ حلوا ਹ਼ਲਵਾ. ਮਿੱਠਾ ਭੋਜਨ। ੨ ਭਾਵ—ਕੜਾਹ.

ਹਲਵਾਈ. ਵਿ—ਹਲਵਾ (ਕੜਾਹ) ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਹਲਵਾ.

ਹਲਵਾਹ. ਹਲ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲਾ. ਕਿਰਸਾਣ.

ਹਲਵਾਨ. ਦੇਖੋ, ਅਲਵਾਨ। ੨ ਹਲ ਵਾਲਾ. ਹਲਵਾਹ.

ਹਲਾਹਲ. ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਹਲਹਲ, ਹਲਾਹਲ ਅਤੇ ਹਾਲਾਹਲ ਤਿੰਨੇ ਸ਼ਬਦ ਸਹੀ ਹਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਜ਼ਹਿਰ, ਜੋ ਹਲ ਦੀ ਤਰਾਂ ਮੇਦੇ ਵਿੱਚ ਲੀਕਾਂ ਪਾ ਦੇਵੇ. ਦੇਖੋ, ਫ਼ਾ ہلاہل ਹਲਾਹਲ. "ਛਾਰ ਭਯੋ ਦਲ ਦਾਨਵ ਕੋ ਜਿਮਿ ਘੂਮ ਹਲਾਹਲ ਕੀ ਮਖੀਆਂ." (ਚੰਡੀ ੧) ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਜਹਿਰ ਉੱਪਰ ਫੇਰਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਮੱਖੀਆਂ ਮਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ.

ਹਲਾਹਲ ਧਰ. ਵਿ—ਜਹਿਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੱਪ। ੩ ਸ਼ਿਵ. ਦੇਖੋ, ਨੀਲਕੰਠ.

ਹਲਾਕ. ਅ਼ ہلاک ਹਿਲਾਕ. ਕਤਲ (ਵਧ) ਕਰਨਾ। ੨ ਮਿਟ ਜਾਣਾ. ਨਸ਼੍ਟ ਹੋਣਾ. "ਛੁਧਿਤ ਹਲਾਕ ਹੋਇ ਨਰ ਮਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਲਾਕਤ. ਅ਼ هلاکت ਹਿਲਾਕਤ. ਸੰਗਯਾ—ਵਧ. ਕਤਲ। ੨ ਨਸ੍ਟ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ.

ਹਲਾਕੀ. ਵਿ—ਹਿਲਾਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਹਿਲਾਕਤ.

ਹਲਾਚਲ. ਦੇਖੋ, ਹਲ ਚਲ. "ਕਬਹੁ ਨ ਹਲਿਆ ਪਰੀ ਹਲਾਚਲ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੨੭)

ਹਲਾਯੁਧ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਬਲਰਾਮ, ਜਿਸ ਦਾ ਆਯੁਧ (ਸ਼ਸਤ੍ਰ) ਹਲ ਹੈ. ਹਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ ਬਲਭਦ੍ਰ.[1] "ਅਸਿ ਕੋਪ ਹਲਾਯੁਧ ਹਾਥ ਲਯੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਹਲਾਲ. ਅ਼ حلال ਹ਼ਲਾਲ. ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਸ ਦਾ ਵਰਤਣਾ ਯੋਗ ਹੈ. "ਮਾਰਣ ਪਾਹਿ ਹਰਾਮ ਮਹਿ, ਹੋਇ ਹਲਾਲ ਨ ਜਾਇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੨ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਿਬਹਿ ਕੀਤੇ ਜੀਵ ਦਾ ਮਾਸ, ਜਿਸਦਾ ਖਾਣਾ ਇਸਲਾਮ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹਲਾਲ ਹੈ. "ਜੀਅ ਜੁ ਮਾਰਹਿ ਜੋਰ ਕਰਿ ਕਹਿਤੇ ਹਹਿ ਜੁ ਹਲਾਲ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੩ ਜਿਬਹਿ. "ਹੋਇ ਹਲਾਲੁ ਲਗੈ ਹਕ ਜਾਇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧)

ਹਲਾਲਖੁਰ, ਹਲਾਲਖੋਰ } ਫ਼ਾ حلال‌خور ਹ਼ਲਾਲਖ਼ੋਰ. ਵਿ—ਹਲਾਲ ਖਾਣ ਵਾਲਾ. ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਵਿਧਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਖਾਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਚੂਹੜੇ ਆਦਿਕ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਦੇ ਲੋਕ ਜੋ ਇਸਲਾਮ ਮਤ ਧਾਰ ਲੈਣ, ਉਹ ਭੀ ਹਲਾਲਖੋਰ (ਸਨਮਾਨ ਲਈ) ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. "ਹੈਂ ਹਲਾਲਖੁਰ ਨੀਚ ਚਮਾਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਲਾਲੁ. ਦੇਖੋ, ਹਲਾਲ.

ਹਲਿਪ੍ਰਿਯਾ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ਰਾਬ. ਜੋ ਹਲੀ (ਬਲਰਾਮ) ਨੂੰ ਪਯਾਰੀ ਹੈ.

ਹਲੀ. ਦੇਖੋ, ਹਲਣਾ. "ਈਤ ਊਤ ਨ ਹਲੀ." (ਕੇਦਾ ਮ: ੫) ੨ ਸੰ. ਹਲਿਨ੍. ਵਿ—ਹਲਵਾਲਾ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਬਲਰਾਮ. ਹਲਧਰ. "ਕਾਨ੍ਹ ਹਲੀ ਬਲ ਕੈ ਤਬ ਹੀ ਚਤੁਰੰਗ ਦਸੋ ਦਿਸ ਬੀਚ ਬਗਾਈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੪ ਹਲਵਾਹਕ ਕ੍ਰਿਸਾਣ. ਹਾਲੀ.

ਹਲੀਮ. ਅ਼ حلیم ਹ਼ਲੀਮ. ਵਿ—ਖਿਮਾ ਵਾਲਾ. ਸਹਿਨਸ਼ੀਲ। ੨ ਸ਼ਾਂਤਮਨ. ਨੰਮ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਹਿਲਮ. "ਸਾਬਰ ਹੋਇ ਹਲੀਮ ਪਾਪ ਗਵਾਵਹੀ." (ਭਾਗੁ)

ਹਲੀਮੀ. ਫ਼ਾ حلیمی ਹ਼ਲੀਮੀ. ਸੰਗਯਾ—ਖਿਮਾ. ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ. ਨੰਮ੍ਰਤਾ. ਦੇਖੋ, ਹਿਲਮ.

ਹਲੁ. ਦੇਖੋ, ਹਲ ੨. "ਹਲੁ ਜੋਤੈ ਉਦਮੁ ਕਰੈ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਹਲੁਕੀ. ਵਿ—ਹੌਲੀ. ਕਮਵਜ਼ਨ. "ਹਲੁਕੀ ਲਗੈ ਨ ਭਾਰੀ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਹਲੁਵਾ, ਹਲੂਆ } ਦੇਖੋ, ਹਲਵਾ.

ਹਲੂਨਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਹਿਲਾਉਣਾ. ਝੂਣਨਾ। ੨ ਬਿਰਛ ਆਦਿ ਨੂੰ ਬਲ ਨਾਲ ਕੰਬਾਉਣਾ.

ਹਲੂਫਾ. ਦੇਖੋ, ਅਲੂਫਾ.

ਹਲੂਲ. ਅ਼ حلول ਹ਼ਲੂਲ. ਉਤਰਨਾ. ਪੈਠਨਾ. ਦਾਖਿਲ ਹੋਣਾ. ਦੇਖੋ, ਮਹਲ ੮.

ਹਲੇ. ਵਯ—ਅਹਾ! ਅਹੋ! ਅੰ. Hallo! "ਹਲੇ ਯਾਰਾ! ਹਲੇ ਯਾਰਾ! ਖੁਸ ਖਬਰੀ." (ਤਿਲੰ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਅ਼ ها ਹਲਾ. ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਰਹੁ! ੩ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇ. ਮਾਲੂਮ ਰਹੇ.

ਹਲੇਮੀ. ਦੇਖੋ, ਹਲੀਮੀ. "ਤੀਜੈ ਹਲੇਮੀ ਚਉਥੈ ਖੈਰੀ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ਤੀਜੀ ਨਮਾਜ਼ ਬੁਰਦਬਾਰੀ ਹੈ, ਚਉਥੀ ਖਰਾਇਤ ਹੈ। ੨ ਵਿ—ਹਿਲਮਵਾਲਾ. ਨਰਮੀ ਅਤੇ ਨੰਮ੍ਰਤਾ ਵਾਲਾ. "ਇਹੁ ਹੋਆ ਹਲੇਮੀ ਰਾਜੁ ਜੀਉ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪੈਪਾਇ) ਦੇਖੋ, ਹਿਲਮ.

ਹਲੇਮੀਰਾਜ. ਦੇਖੋ, ਹਲੇਮੀ ੨.

ਹਲੰਕ. ਦੇਖੋ, ਹਲਾਕ। ੨ ਹਲ ਨੂੰ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਹਲਧਰ। ੩ ਦੇਖੋ, ਹਲਕਾ। ੪ ਦੇਖੋ, ਹਲੱਕ. "ਹਲੰਕ ਹਾਕ ਮਾਰਹੀਂ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਹਲੰਤ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ੁੱਧ ਵਯੰਜਨ ਜਿਸ ਦੇ ਉੱਚਾਰਣ ਵਿੱਚ ਸ੍ਵਰ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ. ਜਿਸ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ੍ ਇਹ ਹੈ.

ਹੱਲ. ਅ਼ حل ਹ਼ੱਲ. ਘੁਲਮਿਲ (ਰਲ) ਜਾਣ ਦਾ ਭਾਵ.

ਹੱਲਾ. ਦੇਖੋ, ਹਮਲਾ.

ਹਵ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—(ਦੇਖੋ, ਹੁ ਅਤੇ ਹ੍ਵੇ). ਜੋ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ. ਹੋਮ। ੨ ਯਗ੍ਯ। ੩ ਆਗ੍ਯਾ। ੪ ਦੇਖੋ, ਹਵਯ.

ਹਵਸ. ਅ਼ هوس ਸੰਗਯਾ—ਲੋਭ. ਤ੍ਰਿਸਨਾ। ੨ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸਿਰਤ. Mania.

ਹਵਕ. ਅ਼ حوق ਹੌਕ਼. ਸੰਗਯਾ—ਸਮੁਦਾਯ. ਗਰੋਹ. ਝੁੰਡ. ਟੋਲਾ. ਜਥਾ. "ਅਸਪਨ ਕੁਦਾਯ ਆਏ ਹਵਕ ਹਾਂਕ ਲੀਨੇ." (ਸਲੋਹ)

ਹਵਨ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਵੇਦ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਬੁਲਾਕੇ ਘੀ ਆਦਿਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਅਗਨਿ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕਰਮ. ਹੋਮ। ੨ ਅਗਨਿਕੁੰਡ। ੩ ਅੱਗ.

ਹਵਨਕੁੰਡ. ਹੋਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੀ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਇਆ ਟੋਆ. 'ਆਮਨਾਯ ਰਹਸ੍ਯ' ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰਵ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਚੁਕੋਣਾ, ਦੱਖਣ ਪੂਰਵ ਵਿੱਚ ਯੋਨਿ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ, ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ ਅੱਧੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ, ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਤ੍ਰਿਕੋਣਾ, ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਗੋਲ, ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਛੀ ਕੋਣਾ, ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਕਮਲ ਦੇ ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਪੂਰਵ ਵਿੱਚ ਅੱਠ ਕੋਣਾ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ.

ਭਵਿਸ਼ਤ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਹੋਮ ਕਰਨੇ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁੰਡ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਏ. ਅਰਥਾਤ ਪੰਜਾਹ ਹੋਮਾਂ ਲਈ ਮੁੱਠੀ ਜਿਤਨਾ, ਹਜਾਰ ਹੋਮ ਲਈ ਇੱਕ ਹੱਥ ਦਾ ਅਤੇ ਕਰੋੜ ਹੋਮ ਵਾਸਤੇ ਅੱਠ ਹੱਥ ਦਾ ਕੁੰਡ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ.

---

[1] ਜਮੀਨ ਵਾਹੁਣ ਦੇ ਸੰਦ ਹਲ ਨੂੰ ਬਲਰਾਮ ਆਪਣੇ ਮੋਢੇ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ. ਖੁੰਢੀ ਵਾਖਰ ਵੈਰੀ ਦੇ ਗਲ ਪਾਕੇ ਆਪਣੀ ਵੱਲ ਖਿੱਚਕੇ ਮੂਸਲ ਨਾਲ ਸਿਰ ਭੰਨ ਦਿੰਦਾ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਮੂਸਲੀ ੩-੪.

ਸਾਧੂ ਦਯਾਨੰਦ ਜੀ ਨੇ ਸਤਯਾਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਤੀਜੇ ਸਮੁੱਲਾਸ ਵਿੱਚ ਹਵਨਕੁੰਡ ਬਾਬਤ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—"ਸੂਰਯੋਦਯ ਕੇ ਪਸ਼ਚਾਤ ਔਰ ਸੂਰਯਾਸ੍ਤ ਕੇ ਪੂਰਵ ਅਗਨਿਹੋਤ੍ਰ ਕਰਮ ਕਾ ਸਮਯ ਹੈ, ਉਸ ਕੇ ਲਿਯੇ ਇਕ ਕਿਸੀ ਧਾਤੁ ਵਾ ਮਿੱਟੀ ਕੀ, ਊਪਰ ੧੨ ਵਾ ੧੬ ਅੰਗੁਲ ਚੌਕੋਨ, ਉਤਨੀ ਹੀ ਗਹਿਰੀ ਔਰ ਨੀਚੇ ੩ ਵਾ ੪ ਉਂਗਲ ਪਰਿਮਾਣ ਸੇ ਵੇਦੀ ਬਨਾਵੇ. ਅਰਥਾਤ ਊਪਰ ਜਿਤਨੀ ਚੌੜੀ ਹੋ ਉਸ ਕੀ ਚਤੁਰਥਾਂਸ਼ ਨੀਚੇ ਚੌੜੀ ਰਹੇ. ਉਸ ਮੇ ਚੰਦਨ ਪਲਾਸ਼ ਵਾ ਆਮ੍ਰਾਦਿ ਕੇ ਸ਼੍ਰੇਸ੍ਠ ਕਾਸ਼੍ਠੋਂ ਕੇ ਟੁਕੜੇ ਉਸੀ ਵੇਦੀ ਕੇ ਪਰਿਮਾਣ ਸੇ ਬੜੇ ਛੋਟੇ ਕਰਕੇ ਉਸ ਮੇ ਰੱਖੇ, ਉਸ ਕੇ ਮਧ੍ਯ ਮੇ ਅਗਨਿ ਰੱਖਕੇ ਪੁਨ: ਉਸ ਪਰ ਸਮਿਧਾ ਅਰਥਾਤ ਪੂਰਵੋਕਤ ਇੰਧਨ ਰਖਦੇ. ਫਿਰ ਇਨ ਮੰਤ੍ਰੋਂ ਸੇ ਹੋਮ ਕਰੇ." xxx

ਹਵਾ, ਹਵਾਇ } ਅ਼ هوا ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਵਨ. ਵਾਯੁ। ੨ ਇੱਛਾ। ੩ ਹਿਰਸ. ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ। ੪ ਅ਼ حوا ਹ਼ੱਵਾ. Eve. ਦੇਖੋ, ਆਦਮ ੨.

ਹਵਾਈ. ਵਿ—ਹਵਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ। ੨ ਅ਼ هوائی ਮਿਤ੍ਰ. ਪ੍ਰੇਮੀ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਤਾਬੀ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ. "ਪ੍ਰੇਮ ਪਲੀਤਾ ਸੁਰਤਿ ਹਵਾਈ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ) ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਤੋਪ ਦਾ ਪਲੀਤਾ ਹਵਾਈ ਨਾਲ ਦਾਗਦੇ ਸਨ.

ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ. ਦੇਖੋ, ਵਿਮਾਨ ੫.

ਹਵਾਏ ਖ਼ਮਸਾ. ਅ਼ هوای خمسہ ਹਵਾ (ਵਾਸਨਾ) ਖ਼ਮਸਾ (ਪੰਜ). ਪੰਜ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਆਦਿ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ.

ਹਵਾਸ. ਅ਼ حواس ਹ਼ਵਾਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਿਸ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਸਪਰਸ਼ ਗ੍ਯਾਨ. ਭਾਵ-ਗ੍ਯਾਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ। ੨ ਉਹ ਸ਼ਕਤਿ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਸਪਰਸ਼ ਰੂਪ ਰਸ ਅਤੇ ਗੰਧ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੀਦਾ ਹੈ.

ਹਵਾਸਿ ਖ਼ਮਸਾ. ਅ਼ حواس خمسہ ਹਿਸ (ਸਪਰਸ਼) ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਪੰਜ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ. ਗ੍ਯਾਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ.

ਹਵਾਨਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲੇਵਾ. ਊਧ. udder.

ਹਵਾਲ. ਅ਼ احوال ਅਹ਼ਵਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਲ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਹਾਲਤ. ਦਸ਼ਾ. "ਤਿਨ ਕੋ ਕਉਨ ਹਵਾਲ." (ਸ. ਕਬੀਰ) "ਇਹੀ ਹਵਾਲ ਹੋਹਿਗੇ ਤੇਰੇ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਹਵਾਲਾ, ਹਵਾਲੈ } ਅ਼ حوالہ ਹ਼ਵਾਲਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੌਂਪਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਸਪੁਰਦਗੀ. "ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਮ ਇਹੈ ਹਵਾਲਾ ਰਾਖੁ ਸੰਤਨ ਕੈ ਪਾਛੈ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) "ਹਰਿ ਭਗਤਾ ਹਵਾਲੈ ਹੋਤਾ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ੨ ਉਦਾਹਰਣ (ਮਿਸਾਲ) ਅਤੇ ਪਤੇ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਲਈ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਬਾਤ ਦੀ ਸਿੱਧੀ, ਕਿਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਹਵਾੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਵਾ ਦਾ ਬੰਦ ਹੋਣਾ. ਹੁੰਮ। ੨ ਭੜਦਾ. ਜਮੀਨ ਦੀ ਗਰਮ ਭਾਪ.

ਹਵਿ, ਹਵਿਖ੍ਯ, ਹਵੀ } ਸੰ. ਹਵਿ: ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਰੁ. ਹਵਨ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੁ। ੨ ਘੀ, ਜੋ ਹਵਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਅੰਗ ਹੈ. "ਹਵੀ ਜਿਮ ਖੀਰ ਮਹਿ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੩ ਹਵਿਸ਼੍ਯ. ਵਿ—ਹਵਨ ਕਰਨ ਯੋਗ੍ਯ ਉਹ ਸਾਮਗ੍ਰੀ, ਜੋ ਹਵਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉੱਤਮ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ. "ਲੂਟ ਖਾਤ ਹਵਿਖ੍ਯ." (ਰਾਮਾਵ)

ਹਵੇਲੀ. ਅ਼ حویلی ਹ਼ਵੇਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੌਲ (ਘੇਰੇ) ਵਾਲਾ ਮਕਾਨ. ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਕੰਧ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਮਕਾਨ. "ਦਿੱਲੀ ਮਹਿ ਪ੍ਰਵਿਸੇ ਗੁਰੂ ਗਏ ਹਵੇਲੀ ਮਾਹਿਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਵੇਲੀ ਸਾਹਿਬ. ਉਹ ਹਵੇਲੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਥਵਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੨ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਦਾ ਮਕਾਨ, ਜੋ ਹੁਣ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤੁਰਕਮਾਨ ਦਰਵਾਜੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਦੇਖੋ, ਸੁੰਦਰੀ ਮਾਤਾ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ.

ਹਵ੍ਯ. ਸੰ. ਵਿ—ਹਵਨ ਕਰਨ ਯੋਗ੍ਯ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਵਸਤੁ, ਜੋ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਹਵਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ. ਕਾਤ੍ਯਾਯਨ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਦੇ ੨੪ ਵੇਂ ਖੰਡ ਵਿੱਚ ਹਵ੍ਯ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭੇਦ ਕੀਤੇ ਹਨ.

(ੳ) ਕ੍ਰਿਤ (ਰਿੱਧੇ ਚਾਉਲ ਸੱਤੂ ਆਦਿ)

(ਅ) ਕ੍ਰਿਤਾਕ੍ਰਿਤ (ਸੁੱਕੇ ਤਿਲ ਚਾਉਲ ਆਦਿ)

(ੲ) ਅਕ੍ਰਿਤ (ਧਾਨ ਅਤੇ ਸੂਹਤ ਸਮੇਤ ਜੌਂ ਆਦਿ).

ਹਵ੍ਯ ਕਵ੍ਯ. ਦੇਵਤੇ ਅਤੇ ਪਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਅਰਪੇ ਪਦਾਰਥ. ਦੇਖੋ, ਹਵ੍ਯ ਅਤੇ ਕਵ੍ਯ.

ਹੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਵਾਹ। ੨ ਰੋੜ੍ਹ ਦਾ ਜਲ. "ਗੋਬਿੰਦ ਭਜਨ ਬਿਨੁ ਹੜ ਕਾ ਜਲ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) ਭਾਵ—ਥੋੜੇ ਸਮੇ ਵਿੱਚ ਮਿਟ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ। ੩ ਹਾੜ. ਮਰੇ ਹੋਏ ਯੋਧਾ ਦੀ ਰਣ ਭੂਮਿ ਵਿੱਚ ਧੁਨਿ.[1] "ਹੜ ਬੋਲਤੇ ਜਿਸ ਠੌਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਹਰੜ ਦਾ ਸੰਖੇਪ.

ਹੜ ਹੜ. ਅਨੁ. ਅੱਟਹਾਸ ਦੀ ਧੁਨਿ. ਉੱਚੇ ਸੁਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹਾਸੀ. "ਦੁਰਗਾ ਬੈਣ ਸੁਣੰਦੀ ਹੱਸੀ ਹੜਹੜਾਇ." (ਚੰਡੀ ੩)

ਹੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿੱਚ ਰੁੜ੍ਹਨਾ. ਵਹਿਣਾ.

ਹੜਤਾਲ. ਦੇਖੋ, ਹਟਤਾਲ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹਰਤਾਲ.

ਹੜਤਾਲ ਫੇਰਨੀ. ਲਿਖੇ ਅੱਖਰਾਂ ਤੇ ਹੜਤਾਲ ਲਾਉਣੀ, ਭਾਵ ਲਿਖਿਆ ਮੇਟਣਾ.

ਹੜੱਪਣਾ. ਕ੍ਰਿ. ਨਿਗਲ ਜਾਣਾ. ਬਿਨਾ ਦੰਦ ਲਾਏ ਅੰਦਰ ਕਰਨਾ.

ਹੜੱਪਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੜੱਪਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਜਿਲਾ ਮਾਂਟਗੁਮਰੀ ਦਾ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜਿੱਥੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮੁਲਤਾਨ ਵੱਲ ਵਿਚਰਦੇ ਹੋਏ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ. ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰੇ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਨਾਨਕਸਰ" ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਨਾਨਕ ਸਰ ਨੰ: ੩.

ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣਾ ਥੇਹ ਖੋਦਣ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਸਤੂਆਂ ਈਸਾ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ੩੦੦੦ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ.

ਹੜੱਪੂ. ਵਿ—ਨਿਗਲ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸਰਵਭਕ੍ਸ਼ੀ.

ਹੜਬੜ. ਦੇਖੋ, ਹੜਬੜੀ.

ਹੜਬੜਾਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਘਬਰਾਉਣਾ. ਵ੍ਯਾਕੁਲ ਹੋਣਾ। ੨ ਘਬਰਾਹਟ

[1] ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਮਰੇ ਹੋਏ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ, ਮਾਰੋ ਮਾਰੋ! ਫੜੋ ਫੜੋ! ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ.

ਵਿੱਚ ਕਾਹਲੀ ਕਰਨੀ. "ਹੜਬੜਾਇ ਪਹੁਚੀ ਦੁਖਿਆਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹੜਬੜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵ੍ਯਾਕੁਲਤਾ. ਘਬਰਾਹਟ। ੨ ਹਲਚਲ। ੩ ਕਾਹਲੀ.

ਹੜਵਾਣੀ. ਹੜ-ਪਾਣੀ. ਪ੍ਰਵਾਹ ਦਾ ਜਲ। ੨ ਦਰਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਲ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਦਾ ਹੈ. "ਰੱਤੂ ਦੇ ਹੜਵਾਣੀ ਚੱਲੇ ਬੀਰ ਖੇਤ." (ਚੰਡੀ ੩) "ਨਿੰਦਕ ਲਾਇਤਬਾਰ ਮਿਲੇ ਹੜਵਾਣੀਐ." (ਵਾਰ ਮਲਾ ਮ: ੧) ਨਿੰਦਕ ਅਤੇ ਚੁਗਲ ਵੈਤਰਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਏ। ੩ ਸੰ. ਹਡ੍ਡੁਕ ਵਾਨੀਰ—ਹੱਡੁਕਵਾਨੀਰ. ਚੰਡਾਲ ਦੀ ਬੈਤ. ਨਿੰਦਕ ਅਤੇ ਚੁਗਲਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ ਵਿੱਚ ਚੰਡਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬੈਤ ਲਗਦੇ ਹਨ.

ਹੜੰਬਾ. ਮਗਹਰ ਭੂਮਿ. ਦੇਖੋ, ਮਗਹਰ ਅਤੇ ਹਾੜੰਬੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹਿੜੰਬਾ.

ਹੜੂ. ਦੇਖੋ, ਹੜ.

ਹਾ. ਸੰ. ਧਾ—ਛੱਡਣਾ. ਤ੍ਯਾਗ ਕਰਨਾ. ਫਿਰਨਾ. ਘੂੰਮਣਾ. ਜਾਣਾ। ੨ ਵਿ—ਹਨਨ ਕਰਤਾ. ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ. "ਸੰਜੋਗ ਨਾਮ ਸਤ੍ਰੁਹਾ." (ਪਾਰਸਾਵ) ੩ ਵ੍ਯ—ਸ਼ੋਕ. ਦੁੱਖ. ਨਿੰਦਾ ਭੈ ਬੋਧਕ ਸ਼ਬਦ। ੪ ਫ਼ਾ. ہا ਬਹੁਵਚਨ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਲਗਦਾ ਹੈ. ਜੈਸੇ—ਹਜ਼ਾਰਹਾ.

ਹਾਂ. ਵ੍ਯ—ਅੰਗੀਕਾਰ ਅਤੇ ਸੰਮਤੀ ਬੋਧਕ ਸ਼ਬਦ। ੨ ਠੀਕ, ਸਹੀ, ਆਦਿਕ ਦੀ ਥਾਂ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ। ੩ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ (ਚੇਤਾ) ਬੋਧਕ ਭੀ ਹੈ। ੪ ਫ਼ਾ. ہاں ਖ਼ਬਰਦਾਰ!

ਹਾਉ. ਦੇਖੋ, ਹਾਵ.

ਹਾਉਭਾਉ. ਦੇਖੋ, ਹਾਵ ੨ ਅਤੇ ਭਾਵ ੧੪.

ਹਾਊ. ਵਿ—ਹਤਨ ਕਰਤਾ. ਘਾਤਕ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਗ੍ਯਾਨੀਆਂ ਦੀ ਕਲਪੀ ਹੋਈ ਬਲਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਭੈ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਮਾਊਂ. ਹਊਆ. "ਵਾਕ ਕੂਰ ਤੇ ਭਿਰਕਤੋ, ਹਾਊ ਇਤ ਓਰਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਾਇ. ਵ੍ਯ—ਸ਼ੋਕ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਬੋਧਕ. "ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰੇ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ." (ਧਨਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੨ ਦੇਖੋ, ਹਾਇ ਭਾਇ.

ਹਾਇਹੂ. ਦੇਖੋ, ਹਾਯ ਹੂ.

ਹਾਇ ਭਾਇ. ਹਾਵ ਭਾਵ. ਦੇਖੋ, ਹਾਵ ੨ ਅਤੇ ਭਾਵ ੧੪. "ਬਿਸੇਖ ਹਾਇ ਭਾਇ ਕੈ." (ਰਾਮਾਵ) "ਹਾਇ ਭਾਇ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਦਿਖਾਏ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੬)

ਹਾਇਲ. ਦੇਖੋ, ਹਾਯਲ.

ਹਾਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਮੱਖੀ, ਜੋ ਜ਼ਖਮ ਉੱਪਰ ਬੈਠਕੇ ਬਹੁਤ ਕੀੜੇ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ. ਅੰ. Blue Bottle fly। ੨ ਸੰ. ਅਸ੍ਰਿ ਦੀ ਥਾਂ ਹਾਈ ਸ਼ਬਦ ਹੈ. "ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਗੁਰੁ ਹਾਈ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਹੈਂ। ੩ ﮩﺎ ਬਹੁਵਚਨ ਬੋਧਕ ਸ਼ਬਦ. ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀ ਗੁਰ ਗੁਰ ਹਾਈ." (ਸੋਦਰੁ) ਗੁਰੁਹਾਇ ਗੁਰੁ. ਦੇਖੋ, ਅੰ. High। ੪ ਵਿ—ਹਨਨ ਕਰਤਾ. ਘਾਤਕ. "ਦਲੰਹੋਤ ਹਾਈ." (ਗੁਵਿ ੧੦)

ਹਾਸ. ਦੇਖੋ, ਹਸ ਧਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਸੀ। ੨ ਠੱਠਾ। ੩ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ.

ਹਾਂਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗਹਿਣਾ, ਜੋ ਗਲੇ ਪਹਿਨੀਦਾ ਹੈ. ਹੱਸ.

ਹਾਸਤਾ. ਹਸਦਾ. ਹਾਸ੍ਯ ਕਰਦਾ. ਦੇਖੋ, ਖਿਰ ਖਿਰ.

ਹਾਸਦ. ਦੇਖੋ, ਹਾਸਿਦ.

ਹਾਸਲ. ਅ਼ حاصل ਹ਼ਾਸਿਲ. ਵਿ—ਪ੍ਰਾਪਤ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਤੀਜਾ. ਫਲ। ੩ ਪ੍ਰਯੋਜਨ. ਮਤਲਬ। ੪ ਮਹਿਸੂਲ. ਮੁਆਮਲਾ. "ਹੁਕਮ ਹਾਸਲ ਕਰੀ ਬੈਠਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਹਾਸਾ. ਦੇਖੋ, ਹਾਸ.

ਹਾਸਿਦ. ਅ਼ حاسد ਹ਼ਾਸਿਦ. ਵਿ—ਹ਼ਸਦ (ਈਰਖਾ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਦੂਜੇ ਦੀ ਵਿਭੂਤਿ ਅਤੇ ਵਡਿਆਈ ਦੇਖਕੇ ਜਲਣ ਵਾਲਾ. "ਸੀਖਯਾ ਹਾਸਿਦ ਜਨੋਂ ਕੀ ਪਜਾਰੀ ਮਾਨ ਨਵਾਬ." (ਪੰਪ੍ਰ)

ਹਾਸਿਲ. ਦੇਖੋ, ਹਾਸਲ.

ਹਾਸੀ. ਦੇਖੋ, ਹਾਸ.

ਹਾਂਸੀ. ਦੇਖੋ, ਹਾਸ. ਹੱਸੀ। ੨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿਸਾਰ ਜਿਲੇ ਦੀ ਇੱਕ ਤਸੀਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ, ਜੋ ਹਿਸਾਰ ਤੋਂ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਅਤੇ ਭਟਿੰਡੇ ਤੋਂ ੧੧੩ ਮੀਲ ਹੈ. ਇਹ ਬੀ.ਬੀ. ਅਤੇ ਸੀ. ਆਈ. ਰੇਲਵੇ ਦਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ. ਹਾਂਸੀ ਅਨੰਗ ਪਾਲ ਪ੍ਰਿਥੀਰਾਜ, ਮਸਊਦ ਅਤੇ ਜਾਰਜ ਟਾਮਸ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਰਹੀ ਹੈ. ਸਨ ੧੮੦੩ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਆਈ. ਇਹ ਚਿਰ ਤੀਕ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਛਾਉਣੀ ਰਹੀ. ਸਨ ੧੮੫੭ ਦੇ ਗਦਰ ਵਿੱਚ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਬਾਗ਼ੀ ਹੋਕੇ ਬਹੁਤ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਲਏ. ਹੁਣ ਇਸ ਥਾਂ ਛਾਉਣੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰੀ ਦੀ ਫ਼ਾਰਮ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹੈ.

ਹਾਸੀਆ, ਹਾਸ਼ੀਯਹ } ਅ਼. حاشیہ ਹ਼ਾਸ਼ੀਯਹ. ਕਿਨਾਰਾ. ਗੋਠ.

ਹਾਸ੍ਯ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਸੀ। ੨ ਮਖੌਲ. ਠੱਠਾ। ੩ ਕਾਵ੍ਯ ਦੇ ਨੌ ਰਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਰਸ. ਦੇਖੋ, ਰਸ ੯.

ਹਾਹ. ਵ੍ਯ—ਸ਼ੋਕ ਅਤੇ ਅਚਰਜ (ਆਸ਼ਚਰ੍ਯ) ਬੋਧਕ.

ਹਾਹਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਹਾਕਾਰ ਦੀ ਧੁਨਿ. ਵਿਲਾਪ.

ਹਾਹਾ. ਵ੍ਯ—ਹਾਹਾਕਾਰ ਸ਼ੋਕ ਦੁੱਖ ਬੋਧਕ ਸ਼ਬਦ। ੨ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ. ਤੋਬਾ. "ਹਾਹਾ ਪ੍ਰਭੂ! ਰਾਖਿਲੇਹੁ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ੩ ਇੱਕ ਗੰਧਰਵ. ਦੇਖੋ, ਹਾਹਾ ਹੂਹੂ। ੪ ਹਾਸ੍ਯ ਦੀ ਧੁਨਿ. "ਹਾਹਾ ਕਰਤ ਬਿਹਾਨੀ ਅਵਧਹਿ." (ਜੈਤ ਮ: ੫) ੫ ਹ ਅੱਖਰ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ. ਹਕਾਰ. ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਅੱਖਰ. "ਹਾਹਾ ਹੋਤ ਹੋਇ ਨਹੀ ਜਾਨਾ." (ਗਉ ਬਾਵਨ ਕਬੀਰ)

ਹਾਂ ਹਾਂ. ਵ੍ਯ—ਅੰਗੀਕਾਰ। ੨ ਠੀਕ. ਯਥਾਰਥ. ਸਹੀ। ੩ ਓਹੋ! ਅਹੋ ਹੋ! "ਹਾਂ ਹਾਂ ਲਪਟਿਓ ਰੇ ਮੂੜੇ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) ੪ ਨਿਰਸੰਦੇਹ. ਬਿਨਾ ਸੰਸੇ. "ਹਾਂ ਹਾਂ ਮਨ ਚਰਨ ਰੇਨੁ." (ਕਾਨ ਮ: ੫)

ਹਾਹਾ ਹੂਹੂ. ਸੰ. ਗੰਧਰਵਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ, ਜੋ ਇੰਦ੍ਰਸਭਾ ਦੇ ਗਵੈਯੇ ਹਨ. "ਹਾਹਾ ਹੂਹੂ ਗੰਧ੍ਰਬ ਅਪਸਰਾ." (ਮਲਾ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) ਗਜੇਂਦ੍ਰਮੋਕ੍ਸ਼ (ਜੋ ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਠ ਹੈ, ਉਸ) ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ

ਕਿ ਹਾਹਾ ਅਤੇ ਹੂਹੂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੇਵਲ ਰਿਖੀ ਦੇ ਸ੍ਰਾਪ ਨਾਲ ਗਜਰਾਜ ਅਤੇ ਤੰਦੂਆ ਬਣੇ.

ਹਾਹਾ ਕਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੈ ਹੈ ਦੀ ਧੁਨਿ. ਵਿਲਾਪ.

ਹਾਹੁਕ, ਹਾਹੁਕਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਠੰਢਾ ਸਾਹ. ਹਾਂ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ ਲੰਮਾ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਸੀਤਲ ਸ੍ਵਾਸ. "ਹਾਹੁਕ ਲੇਤ ਗਈ ਸਭ ਹੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਹਾਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੁਕਾਰ. ਆਵਾਜ਼. ਸੱਦ. "ਜਰਾ ਹਾਕ ਦੀ ਸਭ ਮਤਿ ਥਾਕੀ." (ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ) ਜਦ ਬੁਢੇਪੇ ਨੇ ਹਾਕ ਮਾਰੀ, ਤਦ ਸਾਰੀ ਬੁੱਧਿ ਥਕ ਗਈ। ੨ ਹੱਕ. ਦੇਖੋ, ਹਕ. "ਸੋਈ ਸਚ ਹਾਕ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) ੩ ਦੇਖੋ, ਹਾਕੁ.

ਹਾਂਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰੇਰਣਾ। ੨ ਪੁਕਾਰ. ਟੇਰ। ੩ ਦੇਖੋ, ਹਾਂਕਿ.

ਹਾਂਕਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਹੱਕਣਾ. ਪ੍ਰੇਰਣਾ. ਚਲਾਉਣਾ। ੨ ਧਕੇਲਣਾ.

ਹਾਕਮ. ਅ਼ ਹਾਕਿਮ. ਵਿ—ਹੁਕਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਹਾਕਮਰਾਇ. ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮੁਸਾਹਿਬ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਨੰਦਲਾਲ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਸ ਦੀ, ਜਜੌਵਾਨ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ, ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ.

ਹਾਕਲ, ਹਾਕਲਾ ਇੱਕ ਛੰਦ. ਇਸਦਾ ਨਾਉਂ ਸੁਧਾਧਰ ਭੀ ਹੈ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੧੪ ਮਾਤ੍ਰਾ. ਪਹਿਲਾ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ੯ ਪੁਰ, ਦੂਜਾ ੫ ਪੁਰ, ਅੰਤ ਦੋ ਗੁਰੁ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਗਲ ਮਾਲਾ ਤਿਲਕ, ਲਿਲਾਟੰ,
ਦੁਇ ਧੋਤੀ ਬਸਤ੍ਰ, ਕਪਾਟੰ. xxx
(ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਅਣਮੜਿਆ ਮੰਦਲ ਬਾਜੈ।
ਬਿਨ ਸਾਵਣ ਘਨਹਰ ਗਾਜੈ।
ਬਾਦਲ ਬਿਨ ਵਰਖਾ ਹੋਈ।
ਜਉ ਤੱਤ੍ਹ ਬਿਚਾਰੈ ਕੋਈ. (ਸੋਰ ਨਾਮਦੇਵ)

੨ ਦੇਖੋ, ਹਕਲਾ.

ਹਾਕਾਰਤਾ, ਹਾਕਾਰਾ ਵਿ—ਹਕਾਰਨ (ਬੁਲਾਉਣ) ਵਾਲਾ. ਹਰਕਾਰਹ. "ਦਰਿ ਹਾਕਾਰਤਾ ਆਇਆ ਹੈ." (ਵਡ ਮ: ੧ ਅਲਾਹਣੀ) "ਹਾਕਾਰਾ ਆਇਆ ਜਾ ਤਿਸੁ ਭਾਇਆ." (ਵਡ ਮ: ੧ ਅਲਾਹਣੀ)

ਹਾਂਕਿ. ਸਰਵ—ਅਹੰ. ਮੈ। ੨ ਵ੍ਯ—ਮੈ ਤੁ. "ਹਾਂਕਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੫ ਕੇ) ੩ ਬਿਨਾ ਸੰਸੇ. ਨਿ: ਸੰਦੇਹ.

ਹਾਕਿਨੀ. ਤੰਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਚੁੜੇਲ ਜਾਤਿ.

ਹਾਕੁ. ਦੇਖੋ, ਹਕ ਅਤੇ ਹਾਕ. "ਦਿਲਾ ਕਾ ਮਾਲਿਕ ਕਰੇ ਹਾਕੁ." (ਰਾਮ ਮ : ੫) ਹੱਕ (ਧਰਮ ਨਿਆਂ) ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਹਾਂਕੇ. ਦੇਖੋ, ਹਾਂਕਿ.

ਹਾਜਤ. ਅ਼ حاجت ਹ਼ਾਜਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਰੂਰਤ. ਲੋੜ। ੨ ਹਵਾਲਾਤ (Custody).

ਹਾਜਮਾ. ਅ਼ ہاضمہ ਹਾਜ਼ਿਮਹ. ਹਜ਼ਮ ਕਰਨ (ਪਚਾਉਣ) ਦੀ ਤਾਕਤ. ਪਾਚਨ ਸ਼ਕਤਿ. Digestive power.

ਹਾਜਰ. ਅ਼ حاضر ਹ਼ਾਜ਼ਿਰ. ਵਿ—ਮੌਜੂਦ. ਉਪਸਿਥਤ। ੨ ਜਾਹਰ. ਪ੍ਰਤੱਖ. "ਓਇ ਹਾਜਰੁ ਮਿਠਾ ਬੋਲਦੇ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਹਾਜਰ ਹਜੂਰ. ਅ਼ حاضر حضور ਹ਼ਾਜ਼ਿਰ ਹ਼ਜ਼ੂਰ. ਵਿ—ਪ੍ਰਤ੍ਯਕ੍ਸ਼ ਮੌਜੂਦ. ਸਾਮ੍ਹਣੇ. ਪ੍ਰਗਟ. "ਕਿ ਹਾਜਰ ਹਜੂਰ ਹੈ." (ਜਾਪੁ)

ਹਾਜਰਜਵਾਬ. ਅ਼ حاضرجواب ਹ਼ਾਜ਼ਿਰਜਵਾਬ. ਉਹ ਆਦਮੀ, ਜੋ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉੱਤਰ ਦੇਵੇ. ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਤੁਰਤ ਫੁਰੇ. ready-witted.

ਹਾਜਰਨਾਮਹ, ਹਾਜਰਨਾਮਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੁੱਢ ਪਾਠ ਹੈ— "ਹਾਜਰਾਂ ਕੋ ਮਿਹਰ ਹੈ." ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਉੱਤਰਾਰਧ ਅ: ੩੭ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਪੀਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ— "ਹਾਜਰਨਾਮਾ ਕੀਨ ਬਖਾਨਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਰਹਿਤਨਾਮਾ.

ਹਾਜਰਾ ਹਜੂਰ. ਦੇਖੋ, ਹਾਜਰ ਹਜੂਰ. "ਹਾਜਰਾ ਹਜੂਰ ਦਰ ਪੇਸ ਤੋ ਮਨੀ." (ਤਿਲੰ ਨਾਮਦੇਵ)

ਹਾਜਰਾਤ. ਅ਼ حاضرات ਹ਼ਾਜ਼ਰਾਤ. ਜਿੰਨ ਭੂਤ ਆਦਿ ਨੂੰ ਹ਼ਾਜ਼ਿਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਹਾਜਰਾਤ ਜਬ ਬੈਠ ਮੰਗਾਵੈ। ਦੇਵ ਭੂਤ ਜਿੰਨਾਤ ਬੁਲਾਵੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੩੫)

ਹਾਜਰੀ. ਅ਼ حاضری ਹ਼ਾਜ਼ਿਰੀ. ਮੌਜੂਦਗੀ. ਹ਼ਾਜ਼ਿਰ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਕਿਸੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਅੱਗੇ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੋਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੩ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਦਾ ਭੋਜਨ. ਨਹਾਰੀ.

ਹਾਜਰੁ. ਦੇਖੋ, ਹਾਜਰ.

ਹਾਜਾ. ਅ਼ ہاذا ਹਾਜ਼ਾ. ਸਰਵ—ਯਹ. ਇਹ.

ਹਾਜਿਰ. ਦੇਖੋ, ਹਾਜਰ.

ਹਾਜੀ. ਹੱਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਹੱਜ. "ਜੋ ਦਿਲ ਸੋਧੈ ਸੋਈ ਹਾਜੀ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ੨ ਹਜਵ (ਨਿੰਦਾ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਨਿੰਦਕ.

ਹਾਜੀਪੁਰ. ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਮੁਜ਼ੱਫਰਪੁਰ ਜਿਲੇ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰ. "ਹੰਸ ਕੈਸੀ ਹਾਜੀਪੁਰ." (ਅਕਾਲ)

ਹਾਂਝੀ. ਦੇਖੋ, ਹੰਜੀ.

ਹਾਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਟ. ਦੁਕਾਨ. "ਆਜੁ ਮੈ ਬੈਸਿਓ ਹਰਿ ਹਾਟ." (ਮਲਾ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਹਰਿਹਾਟ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹਟਣਾ. "ਮਾਇਆ ਗਈਆ ਹਾਟ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਹਾਟਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧਤੂਰਾ। ੨ ਸੁਵਰਣ. ਸੋਇਨਾ. "ਕਟਿ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਮੁਸ੍ਰਿ ਜਿਸ ਹਾਟਕ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਾਟਕਪੁਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲੰਕਾ, ਜੋ ਸੁਵਰਣ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਲਿਖੀ ਹੈ।

੨ ਕੁੰਦਨਪੁਰ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਰੂਪ ਸ਼ਬਦ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਦਨਪੁਰ.

ਹਾਟਕੀ. ਵਿ—ਹਾਟਕ (ਸੁਵਰਣ) ਦਾ. ਸੋਨੇ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ.

ਹਾਟਲੀ. ਦੇਖੋ, ਹਾਟੁਲੀ.

ਹਾਟਿ. ਸੰਗਯਾ—ਹੱਟੀ. ਦੁਕਾਨ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਹਟਕੇ. ਮੁੜਕੇ. "ਮ੍ਰਿਗ ਪਕਰੇ ਘਰ ਆਣੇ ਹਾਟਿ." (ਭੈਰ ਮ: ੫) ੩ ਹੱਟ (ਦੁਕਾਨ) ਤੇ. "ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੇ ਹਮ ਹਾਟਿ ਬਿਹਾਝੇ." (ਮਲਾ ਮ: ੪)

ਹਾਟਿਓ. ਵਿ—ਹਟਿਆ. ਮੁੜਿਆ. ਬਾਜ਼ ਆਇਆ. "ਨਿੰਦਕ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਹਾਟਿਓ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ. "ਝੂਠੈ ਬਨਜਿ ਉਠਿ ਹੀ ਗਈ ਹਾਟਿਓ." (ਮਲਾ ਰਵਿਦਾਸ) ੩ ਹੱਟ. ਦੁਕਾਨ.

ਹਾਟੀ. ਸੰਗਯਾ—ਹੱਟੀ. ਦੁਕਾਨ। ੨ ਗ੍ਰਿਹ. ਘਰ. "ਹਾਟੀ ਬਾਟੀ ਰਹਹਿ ਨਿਰਾਲੇ." (ਸਿਧਗੋਸਟਿ) ਘਰ ਅਤੇ ਮਾਰਗ. ਭਾਵ—ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ। ੩ ਵਿ—ਹਟੀ. ਮਿਟੀ. ਦੂਰ ਹੋਈ.

ਹਾਟੀਬਾਟੀ. ਵਾ—ਹੱਟੀ ਅਤੇ ਵਾਟਿਕਾ. ਘਰ ਅਤੇ ਬਾਗ਼. ਮਕਾਨ ਅਤੇ ਜੰਗਲ. ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਅਤੇ ਸੰਨ੍ਯਾਸ. "ਹਾਟੀ ਬਾਟੀ ਰਹਹਿ ਨਿਰਾਲੇ." (ਸਿਧਗੋਸਟਿ)

ਹਾਟੁ. ਦੇਖੋ, ਹਾਟ.

ਹਾਟੁਲੀ. ਸੰਗਯਾ—ਹੱਟੀ. ਦੁਕਾਨ. ਦੇਖੋ, ਸਫਰੀ.

ਹਾਟੇ. ਹਟੇ. ਰੁਕੇ. "ਮਾਇਆ ਬਿਖ ਮਮਤਾ ਇਹ ਬਿਆਧਿ ਤੇ ਹਾਟੇ." (ਗੂਜ ਮ: ੫)

ਹਾਟੈ. ਹਟਦਾ ਹੈ. "ਗੁਰ ਕਾ ਸਿਖ ਬਿਕਾਰ ਤੇ ਹਾਟੈ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਹਾਟੈਹਾਟ, ਹਾਟੋਹਾਟ ਵਾ—ਦੁਕਾਨ ਦੁਕਾਨ ਤੇ. ਹਰੇਕ ਹੱਟ. ਇੱਕ ਹੱਟ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਹੱਟ. "ਰੋਵਹੁ ਸਾਕਤੁ ਬਾਪੁਰੇ ਜੁ ਹਾਟੈ ਹਾਟ ਬਿਕਾਇ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਭਾਵ—ਅਨੇਕ ਯੋਨੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਰਗ ਨਰਕ ਆਦਿ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ.

ਹਾਟੋਲੀ. ਸੰਗਯਾ—ਬਾਜ਼ਾਰ. ਹੱਟੀਆਂ ਦੀ ਪੰਕਤਿ। ੨ ਹਟਵਾਣੀਆਂ.

ਹਾਠ. ਵਿ—ਹਠ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਚਿੱਤ. "ਰਿਸਵੰਤ ਹਾਠ ਹਮੀਰ." (ਕਲਕੀ) "ਫੌਜ ਸਤਾਣੀ ਹਾਠ ਪੰਜਾਂ ਜੋੜੀਐ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਪੱਖ. ਧਿਰ. "ਹਾਠਾ ਦੋਵੈ ਕੀਤੀਓ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ਪ੍ਰਵ੍ਰਿੱਤਿ ਅਤੇ ਨਿਵ੍ਰਿੱਤਿ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ। ੩ ਫੌਜ ਦਾ ਪਰਾ. 'ਡਹੇ ਜੁ ਖੇਤ ਜਟਾਲੇ ਹਾਠਾਂ ਜੋੜਕੈ.' (ਚੰਡੀ ੩)

ਹਾਠਾਂ. ਹਾਠ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. ਦੇਖੋ, ਹਾਠ ੨-੩.

ਹਾਠੀ. ਵਿ—ਹਠ ਵਾਲਾ। ੨ ਸਿੰਧੀ. ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਬਣਾਵਟ। ੩ ਚਿਤਾ (ਚਿਖਾ) ਦੀ ਭਸਮ.

ਹਾਠੀਸਾ. ਸੰਗਯਾ—ਹਠ—ਈਪ੍ਸਾ. ਹਠੇਪ੍ਸਾ. ਹਠ ਇੱਛਾ. ਹਠ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਵਾਸਨਾ. "ਕੂੜੇ ਮੂਰਖ ਕੀ ਹਾਠੀਸਾ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫)

ਹਾਠੀਲਾ. ਵਿ—ਹਠੀਆ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਹਠਵ੍ਰਿੱਤਿ. ਜਿਦ. ਅੜ. "ਤਿਆਗਹੁ ਮਾਨ ਹਾਠੀਲਾ." (ਗੂਜ ਮ: ੫) ੩ ਹਠ ਦੀ ਗੁਫ਼ਤਗੂ (ਇਲਾ)

ਹਾਠੂ ਸਿੰਘ. ਇਸ ਧਰਮ ਵੀਰ ਦਾ ਜਨਮ ਜੱਟ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਕਾਛਾ ਅੰਦਰ, (ਜੋ ਕਾਨ੍ਹੇ ਪਾਸ ਜ਼ਿਲਾ ਲਹੌਰ ਵਿਚ ਹੈ) ਹੋਯਾ. ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਉੱਚੀ ਕਰਣੀ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ. ਸੰਮਤ ੧੮੧੫ ਵਿੱਚ ਜਦ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਦੁੱਰਾਨੀ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕੁਝ ਕੈਦੀ ਸਿੰਘ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ, ਤਦ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਿੰਘ (ਸ਼ੇਰ) ਤਾਂ ਹਾਥੀ ਨਾਲ ਲੜ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਸਿੰਘ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭੀ ਹਾਥੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ? ਹਾਠੂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਾਥੀ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ. ਇਸ ਦਾ ਹੌਸਲਾ, ਧੀਰਜ ਅਤੇ ਬਲ ਦੇਖਕੇ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ. (ਪੰਪ੍ਰ) ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ.[1]

ਹਾਠੋ, ਹਾਠੌ ਵਿ—ਹਠੀਆ. ਹਠ ਧਰਮ ਵਾਲਾ.

ਹਾਡ. ਸੰਗਯਾ—ਹੱਡ. ਅਸਿਥ. "ਹਾਡ ਮਾਸ ਨਾੜੀ ਕੋ ਪਿੰਜਰ." (ਸੋਰ ਰਵਿਦਾਸ)

ਹਾਡਸਨ. W. S. R. Hodson. ਇਹ ਜਾਰਜ ਹਾਡਸਨ ਪਾਦਰੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਜਨਮ ੧੯ ਮਾਰਚ ਸਨ ੧੮੨੧ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਨੇ ਪਲਟਨ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰ ਹੋ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਮੁਦਕੀ ਸਭਰਾਉਂ ਆਦਿਕ ਥਾਵਾਂ ਪੁਰ ਲੜਾਈ ਕੀਤੀ. ਬਦਦਿਆਨਤੀ ਦੇ ਕਲੰਕ ਨਾਲ ਇਹ ਨੌਕਰੀਓਂ ਹਟਾਇਆ ਗਿਆ. ਸਨ ੧੮੫੭ ਦੇ ਗ਼ਦਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੇ ਚੰਗੀ ਸੇਵਾ ਦਿਖਾਈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਇੱਕ ਰਸਾਲੇ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ ਅਰ ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਹਾਡਸਨ ਹੌਰਸ" (Hodson Horse) ਹੋਇਆ. ਹਾਡਸਨ ਬਹੁਤ ਬੇਰਹਮ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪੁੱਤਾਂ ਸਮੇਤ ਹੁਮਾਯੂੰ ਦੇ ਮਕਬਰੇ ਤੋਂ ਫੜਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕੈਦੀ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਮਾਰਨ ਦਾ ਕਲੰਕ ਮੱਥੇ ਲਿਆ.

ਹਾਡਸਨ ੧੧ ਮਾਰਚ ੧੮੫੮ ਨੂੰ ਬੇਗਮ ਕੋਠੀ ਦੇ ਹੱਲੇ ਵਿੱਚ ਲਖਨਊ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ.

ਹਾਡਫੋਰਨੀ. ਹੱਡ ਭੰਨਣੀ. ਥਕਾਣ ਅਥਵਾ ਤਾਪ ਆਦਿ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹੱਡਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜੇਹੀ ਪੀੜ ਹੋਣੀ ਕਿ ਮਾਨੋ ਟੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ.

ਹਾਡਾ. ਇੱਕ ਰਾਜਪੂਤ ਜਾਤਿ. ਚੌਹਾਨ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਚੌਹਾਨ ਤੋਂ ੧੫੬ ਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ "ਭਾਨੁਰਾਜ" ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਵਡਾ ਭਗਤ ਸੀ. ਇੱਕ ਦਿਨ ਸ਼ਿਕਾਰ ਗਏ ਭਾਨੁਰਾਜ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ "ਗਭੀਰ" ਰਾਖਸ ਨੇ ਖਾ ਲਿਆ. ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਭਾਨੁਰਾਜ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸੰਗਯਾ ਹੱਡ (ਹਾਡਾ) ਥਾਪੀ. ਭਾਨੁਰਾਜ ਤੋਂ ਚਲੀ ਰਾਜਪੂਤ ਕੁਲ "ਹਾਡਾ" ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਉ ਬੂੰਦੀ ਹਨ. (ਦੇਖੋ, ਮੁਰਾਰੀਦਾਨ ਕ੍ਰਿਤ ਡਿੰਗਲ ਕੋਸ਼) "ਗਾਡਾ ਚਲੈ ਨ ਹਾਡਾ ਚਲ ਹੈ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਗੱਡਿਆ ਹੋਇਆ ਥੰਮ੍ਹ ਭਾਵੇਂ ਚਲੇ, ਪਰ ਰਾਜਪੂਤ ਜੰਗ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ. "ਹਾਡਾ ਆਲਮ ਚੰਦ ਹੈ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਕਾਂਗੜੇ ਦੇ

[1] ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਲੇਖ ਸਤ੍ਯ ਹੈ.

ਜਿਲੇ ਇੱਕ ਮਜੂਰ ਪੇਸ਼ਾ ਜਾਤਿ.

ਹਾਂਡਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਡੀ ਹਾਂਡੀ. ਚਾਟਾ. ਤੌਲਾ. "ਲੂਣ ਹਾਂਡਾ ਫਤਿਆ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਇੱਕ ਖਤ੍ਰੀ ਗੋਤ. ਇਸ ਗੋਤ ਦੇ ਲੋਕ ਝਟਕਾ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ ਅਤੇ ਸ਼ੇਖ ਫ਼ਰੀਦ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁਲਪੀਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ.

ਹਾਡੀ. ਹਾਡਾ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਰਾਜਪੂਤਨੀ. "ਤਬ ਹਾਡੀ ਪਤਿ ਸੌਂ ਨਹਿਂ ਜਰੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੯੫) ੨ ਵਿ—ਹੱਡ ਚੂਸਣ ਵਾਲਾ. ਮਾਸ ਦਾ ਅਤਿ ਪ੍ਰੇਮੀ.

ਹਾਂਡੀ. ਸੰ. ਹਾਣ੍ਡਾ ਅਤੇ ਹਣ੍ਡਿਕਾ—ਹੰਡਾ ਅਤੇ ਹੰਡਿਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੰਡਿਯਾ. ਭੋਜਨ ਪਕਾਉਣ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ. "ਕੁੰਭਾਰ ਕੇ ਘਰ ਹਾਂਡੀ ਆਛੈ." (ਟੋਡੀ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਕੰਚ (ਕੱਚ) ਦਾ ਹਾਂਡੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ ਜੋ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਛੱਤ ਨਾਲ ਲਟਕਾਈਦਾ ਹੈ.

ਹਾਂਡੀ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤਿ. ਦੇਖੋ, ਦਾਨਾਪੁਰ.

ਹਾਂਢਣਾ, ਹਾਂਢਨ. ਕ੍ਰਿ—ਫਿਰਨਾ. ਘੁੰਮਣਾ. ਦੇਖੋ, ਹੰਢਣਾ. "ਦਹ ਦਿਸਿ ਚਲਿ ਚਲਿ ਹਾਂਢੇ." (ਗਉ ਮ: ੪) "ਕਰੈ ਨਿੰਦ ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਹਾਂਢੈ." (ਗੌਂਡ ਰਵਿਦਾਸ) "ਜੋਨੀ ਹਾਂਢੀਐ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫)। ੨ ਕੰਚ (ਕੱਚ) ਦਾ ਹਾਂਡੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ, ਜੋ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਛੱਤ ਨਾਲ ਲਟਕਾਈਦਾ ਹੈ.

ਹਾਣ. ਦੇਖੋ, ਹਾਣਿ ਅਤੇ ਹਾਨ.

ਹਾਣਤ. ਸੰ. ਹੀਨਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਮੀ. ਘਾਟਾ. ਨ੍ਯੂਨਤਾ। ੨ ਨੁਕਸਾਨ. "ਹਾਣਤ ਕਦੇ ਨ ਹੋਇ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਬਿਹਾ) ੩ ਅ਼ اهانت ਇਹਾਨਤ. ਹਤਕ. ਅਪਮਾਨ. ਤੌਹੀਨ.

ਹਾਣਿ, ਹਾਣੀ. ਸੰ. ਹਾਨਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨੁਕਸਾਨ. ਕ੍ਸ਼ਤਿ. "ਪਰਘਰੁ ਜੋਹੈ ਹਾਣੇ ਹਾਣਿ." (ਸਿਧਗੋਸਟਿ) ਘਾਟਾ ਹੀ ਘਾਟਾ ਹੈ. ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੈ. "ਮੂਲੁ ਜਾਣਿ ਗਲਾ ਕਰੇ ਹਾਣਿ ਲਾਏ ਹਾਣੁ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਮਾਝ) ਹਾਨਿ ਨੂੰ ਹਾਨਿ ਪਹੁਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਸੰ. ਹਾਯਨੀ. ਵਿ—ਹਮ ਉਮਰ. ਹਾਯਨ (ਵਰ੍ਹੇ)ਵਿੱਚ ਜੋ ਸਮਾਨ ਹੋਵੇ. "ਨਵ ਹਾਣਿ ਨਵ ਧਨ ਸਬਦਿ ਜਾਗੀ, ਆਪਣੇ ਪਿਰ ਭਾਣੀਆ." (ਬਿਲਾ ਛੰਤ ਮ: ੧)

ਹਾਣੁ. ਦੇਖੋ, ਹਾਣਿ.

ਹਾਣੇਹਾਣੁ. ਦੇਖੋ, ਹਾਣਿ। ੨ ਸੰ. ਹਾਨੇ: ਹਾਨਿ: ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਭੀ ਨੁਕਸਾਨ.

ਹਾਤ. ਦੇਖੋ, ਹਤ। ੨ ਸੰ. ਹਾਤ—ਹਾਤ. ਤਿਆਗਿਆ ਹੋਇਆ। ੩ ਹਾਤਵ੍ਯ. ਤਿਆਗਣ ਯੋਗ੍ਯ. ਤਰਕ ਕਰਨੇ ਲਾਇਕ. "ਬਿਨ ਨਾਮ ਨਾਨਕ ਹਾਤ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ੪ ਅ਼. هات ਲਿਆ. ਦੇਹ.

ਹਾਤਕ. ਵਿ—ਹਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਨਾਸ਼ ਕਰਤਾ. "ਅਨਿਕ ਭਾਂਤ ਕੇ ਪਾਤਕ ਹਾਤਕ" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਾਤਮ. ਦੇਖੋ, ਹਾਤਿਮ। ੨ ਹਾਤਿਮਤਾਈ ਦਾ ਸੰਖੇਪ.

ਹਾਤਾ. ਅ਼ احاطه ਇਹਾਤ਼ਹ. ਘੇਰਾ. ਵਲਗਣ। ੨ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਮੰਡਲ। ੩ ਦੇਖੋ, ਹਤ। ੪ ਪਹਾੜੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਭਾਰ ਢੋਂਦੇ ਅਤੇ ਲੱਕੜਾਂ ਪਾੜਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੀ ਹਾਤਾ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ.

ਹਾਤਿਫ. ਅ਼ هاتف ਹਾਤਿਫ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਫ਼ਰਿਸ਼੍ਤਾ.

ਹਾਤਿਮ. ਅ਼ حاتم ਹ਼ਾਤਿਮ. ਵਿ—ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਨਿਪੁਣ. ਤਾਕ.

ਹਾਤਿਮਤਾਈ. ਤਾਈ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਅਰਬੀ ਸਰਦਾਰ, ਜੋ ਨੀਤੀਨਿਪੁਣ, ਦਾਨੀ, ਅਤੇ ਵਡਾ ਧਰਮਾਤਮਾ ਸੀ. ਇਹ ਹਜਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੁਭ ਸਿਖ੍ਯਾ ਭਰੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਉਲਥਾ ਫਾਰਸੀ, ਉਰਦੂ, ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਜ਼ੁਬਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ.

ਹਾਤੁ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੌਤ. ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੁ। ੨ ਸੜਕ.

ਹਾਤੇ. ਨਾਸ਼ ਹੋਏ. ਦੇਖੋ, ਹਤ. "ਕੋਟਿ ਦੋਖ ਰੋਗਾ ਪ੍ਰਭੁ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਤੁਹਾਰੀ ਹਾਤੇ." (ਦੇਵ ਮ: ੫) ੨ ਹਾਤਾ ੧-੨ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ.

ਹਾਤ੍ਰੀ. ਸੰ. ਹਰ੍‍ਤ੍ਰ—ਹਰ੍‍ਤ੍ਰੀ. ਵਿ—ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਹੰਤਾ.

ਹਾਥ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਥ. ਹਸ੍ਤ. "ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਾਢਿਲੀਏ ਦੇ ਹਾਥ." (ਕਾਨ ਮ: ੪) ੨ ਬੇੜੀ (ਨੌਕਾ) ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਚੱਪਾ. "ਵੰਝੀ ਹਾਥ ਨ ਖੇਵਟੂ."(ਮਾਰੂ ਮ: ੧) "ਨਾ ਤੁਲਹਾ ਨਾ ਹਾਥ." (ਵਾਰ ਮਲਾ ਮ: ੧) ੩ ਕਰਣ. ਪਤਵਾਰ। ੪ ਥਾਹ. ਡੂੰਘਿਆਈ ਦਾ ਥੱਲਾ. "ਸੁਣਿਐ ਹਾਥ ਹੋਵੈ ਅਸਗਾਹੁ." (ਜਪੁ) ਅਥਾਹ ਦਾ ਥਾਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਹਮ ਢੂਢਿ ਰਹੇ ਪਾਈ ਨਹੀ ਹਾਥ." (ਕਾਨ ਮ: ੪)

ਹਾਥ ਆਮਲਕ. ਦੇਖੋ, ਹਸਤਾਮਲਕ.

ਹਾਥ ਚਰਨਾ, ਹਾਥ ਚੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਦੇਖੋ, ਹਥ ਚੜ੍ਹਨਾ. "ਹਾਥ ਚਰਿਓ ਹਰਿ ਥੋਕਾ." (ਗੂਜ ਮ: ੫)

ਹਾਥ ਡਾਰਨਾ, ਹਾਥ ਡਾਲਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣਾ। ੨ ਜ਼ਬਰਦਸ੍ਤੀ ਕਰਨੀ। ੩ ਵਿਭਚਾਰ ਲਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਫੜਨਾ. "ਤੈਂ ਮੁਹਿ ਡਾਰਾ ਹਾਥ ਬਤੈਹੌਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੬੬)

ਹਾਥਦੇਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਸਹਾਰਾ ਦੇਣਾ. ਹੱਥ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਦੇਕੇ ਬਚਾਉਣਾ. "ਹਾਥ ਦੇਇ ਰਾਖੇ ਪਰਮੇਸਰਿ." (ਗੂਜ ਮ: ੫)

ਹਾਥ ਪਸਾਰਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਹੱਥ ਫੈਲਾਉਣਾ। ੨ ਮੰਗਣਾ। ੩ ਜਬਰ ਜ਼ੁਲਮ ਲਈ ਹੱਥ ਵਧਾਉਣਾ. "ਹਾਥ ਪਸਾਰਿ ਸਕੈ ਕੋ ਜਨ ਕੋ?" (ਬਿਲਾ ਕਬੀਰ)

ਹਾਥ ਪਛੋਰਨਾ, ਹਾਥ ਪਛੋੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਹੱਥ ਮੱਥੇ ਤੇ ਮਾਰਨੇ. ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਛਾਤੀ ਪਿੱਟਣੀ. "ਹਾਥ ਪਛੋਰਹਿ ਸਿਰ ਧਰਨਿ ਲਗਾਹਿ." (ਭੈਰ ਮ: ੫) "ਹਾਤ ਪਛੋੜੈ ਸਿਰੁ ਧੁਣੈ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧)

ਹਾਥ ਲਗਾਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਹੱਥਾਂ ਦਾ ਜੋਰ ਦਿਖਾਉਣਾ। ੨ ਕਿਸੇ ਦਾ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਖੋਹਣਾ। ੩ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਤਾੜਨਾ, ਦੰਡ ਦੇਣਾ. "ਮੁੰਡ ਕੋ ਮੁੰਡ ਉਤਾਰ ਦਿਯੋ, ਅਬ ਚੰਡ ਕੋ ਹਾਥ ਲਗਾਵਤ ਚੰਡੀ." (ਚੰਡੀ ੩)

ਹਾਥਾਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਥਾਹ. ਥੱਲਾ. ਤਲ. "ਸਾਗਰ ਗੁਣੀ ਅਥਾਹ, ਕਿਨ ਹਾਥਾਲਾ ਦੇਖੀਐ?" (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧) ੨ ਹਸ੍ਤ-ਤਲ. ਕਰਤਲ.

ਹਾਥਿ. ਹੱਥ ਵਿੱਚ. ਹਾਥ ਮੇਂ "ਹਾਥਿ ਤਿਸੈ ਕੈ ਨਾਬੇੜਾ." (ਮਾਰੂ

ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ਨਿਬੇੜਾ (ਫੈਸਲਾ) ਉਸ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ। ੨ ਪਤਵਾਰ. ਦੇਖੋ, ਵੰਝੀ.

ਹਾਥੀ. ਸੰ. ਹਸ੍ਤੀ. ਹਸ੍ਤ (ਸੁੰਡ) ਵਾਲਾ. ਵੱਡੇ ਕੱਦ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਜੀਵ. ਦੰਤੀ. ਦ੍ਵਿਰਦ. ਦ੍ਵਿਪ. ਪਦਮੀ. ਕੁੰਜਰ. ਇਭ. ਕੁੰਭੀ. ਕਰੀ. ਨਾਗ. ਗਜ. ਸਾਮਜ. ਮਤੰਗ. "ਕਹਾ ਭਇਓ ਦਰਿ ਬਾਂਧੇ ਹਾਥੀ?" (ਧਨਾ ਨਾਮਦੇਵ) ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਦੀ ਡਿੰਗਲ ਭਾਸਾ ਵਿੱਚ ਉਮਰ ਦੇ ਲਿਹਾਜ ਨਾਲ ਹਾਥੀ ਦੇ ਇਹ ਨਾਮ ਹਨ—

ਪੰਜ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ "ਬਾਲ."
ਦਸ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ "ਬੋਤ."
ਵੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ "ਬਿੱਕ."
ਤੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ "ਕਲਭ."

੨ ਭੁਜਾ (ਬਾਂਹ) ਜੋ ਹੱਥ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ. "ਗੁਰੁ ਹਾਥੀ ਦੈ ਨਿਕਲਾਵੈਗੋ." (ਕਾਨ ਅ: ਮ: ੪) "ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੇ ਕਢੁ, ਦੇ ਹਾਥੀ." (ਵਡ ਮ: ੫)

ਹਾਥੀ ਦੰਦ. ਹਸ੍ਤਿਦੰਤ. ਦੰਦ ਖੰਡ.

ਹਾਦਰ. ਅ਼ حاضر ਹ਼ਾਜਿਰ. ਮੌਜੂਦ. ਉਪਸਿਥਤ. "ਹਾਦਰ ਹੋਤ ਜਹਾਂ ਸਿਮਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ).

ਹਾਦਰ ਹਦੂਰ, ਹਾਦਰਾ ਹਦੂਰਿ } ਦੇਖੋ, ਹਾਜਰਹਜੂਰ। ੨ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਨੇੜੇ. "ਗਾਵੈ ਕੋ ਵੇਖੈ ਹਾਦਰਾ ਹਦੂਰਿ." (ਜਪੁ)

ਹਾਦਿਸਾ. ਅ਼ حادثه ਹ਼ਾਦਿਸਹ. ਵਾਕ਼ਅ਼ (ਪ੍ਰਗਟ) ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਵਡੀ ਬਾਤ. ਵਿਸ਼ੇਸ ਘਟਨਾ (accident).

ਹਾਦੀ. ਅ਼ هادی ਵਿ—ਹਦਾਇਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਧਰਮ ਉਪਦੇਸ੍ਟਾ. ਗੁਰੂ। ੩ ਤੀਰ. ਬਾਣ.

ਹਾਧੋ. ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਹੋਤਾ ਹੈ. "ਗੁਰਮਤੀ ਸੁਧ ਹਾਧੋ." (ਕਾਨ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ)

ਹਾਨ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਤ੍ਯਾਗ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹਾਯਨ. "ਹਾਨ ਬਿਖੈ ਜੇਉ ਜ੍ਯਾਨ ਹੁਤੇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਜੋ ਹਾਯਨ (ਵਰ੍ਹਿਆਂ) ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਸਨ. ਅਰਥਾਤ ਹਮਉਮਰ (ਹਾਣਿ) ਸਨ.

ਹਾਨਕ. ਵਿਨਾਸ਼ਕ. "ਭੇ ਪਰਮਾਰਥ ਮੇ ਦੁਖ ਹਾਨਕ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਹਾਨਤ. ਅਪਮਾਨ. ਹਤਕ. ਨਿਰਾਦਰੀ. ਦੇਖੋ, ਹਾਣਤ ੩. "ਹਾਨਤ ਕਹਯੋ ਨਬੀ ਕੀ ਕਰੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੯)

ਹਾਨਿ, ਹਾਨੀ } ਦੇਖੋ, ਹਾਣਿ.

ਹਾਨੀ ਤਰੁਨ. ਤਰੁਅਰਿ. ਹਾਥੀ. "ਹਾਨੀ ਤਰੁਨ ਬਹੁਤ ਇਸ ਥਾਨੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਾਫਸਬਾਦ. ਗੁਪ੍ਰਸੂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਾਮ ਹਾਫ਼ਿਜ਼ਾਬਾਦ ਲਈ ਆਇਆ ਹੈ.

ਹਾਫਿਜ. ਅ਼ حافظ ਹ਼ਾਫ਼ਿਜ਼. ਵਿ—ਹਿਫ਼ਜ (ਕੰਠਾਗ੍ਰ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਦੇ ਕੰਠ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ। ੩ ਈਰਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਉੱਤਮ ਕਾਵ੍ਯਗ੍ਰੰਥ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸਨ ੧੩੮੯ ਵਿੱਚ ਸ਼ੀਰਾਜ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਕਵਿ ਦਾ ਮਕਬਰਾ ਹੈ। ੪ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਅੰਨ੍ਹੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੂੰ ਭੀ ਹਾਫਿਜ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਅੰਨ੍ਹੇ ਕ਼ੁਰਾਨ ਹਿਫ਼ਜ (ਕੰਠ) ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ.

ਹਾਫਿਜਾ. ਅ਼ حافظه ਹ਼ਾਫ਼ਿਜ਼ਹ. ਸੰਗਯਾ—ਚੇਤਾ. ਸਮਰਣ ਸ਼ਕਤਿ.

ਹਾਫਿਜਾਬਾਦ. ਜਿਲਾ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲੇ ਦੀ ਇੱਕ ਤਸੀਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ, ਜੋ ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਮਾਲੀ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਹ਼ਾਫ਼ਿਜ ਨੇ ਵਸਾਇਆ ਹੈ. ਇਹ ਵਜੀਰਾਬਾਦ ਤੋਂ ਵੀਹ ਕੋਹ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਖਾਸ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਹਟਦੇ ਹੋਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਸ ਥਾਂ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਇਸੇ ਥਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਰਮ ਚੰਦ ਨੂੰ ਜਪੁਜੀ ਦੇ ਅਰਥ ਸੁਣਾਏ ਸਨ. ਦੇਖੋ, ਕਰਮਚੰਦ ੩. ਦਰਬਾਰ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਚਾਲੀ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਹਾਫਿਜਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ੨੮ ਘੁਮਾਉਂ ਪਿੰਡ ਬਟੇਰੇ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹੈ. ੧੫ ਹਾੜ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ.

ਹਾਬਸੀ. ਦੇਖੋ, ਹਬਸ਼ੀ. "ਭਜੇ ਹਾਬਸੀ ਹਾਲਬੀ." (ਕਲਕੀ) ਹਬਸ਼ ਅਤੇ ਹਲਬ ਦੇ ਯੋਧਾ ਭੱਜੇ.

ਹਾਬਿਲ. ਦੇਖੋ, ਆਦਮ ੨.

ਹਾਮਾ. ਸੰਗਯਾ—ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ. ਹਾਂ ਮੈ ਇਸ ਦਾ ਪੱਖੀ ਹਾਂ, ਐਸਾ ਕਹਿਣਾ. ਹਾਮੀ. "ਗੁਰ ਪੀਰੁ ਹਾਮਾ ਤਾਂ ਭਰੇ, ਜਾ ਮੁਰਦਾਰੁ ਨ ਖਾਇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) "ਚੋਰ ਕੀ ਹਾਮਾ ਭਰੈ ਨ ਕੋਇ." (ਧਨਾ ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਹਾਮੀ.

ਹਾਮਿਲ. ਅ਼ حامل ਹ਼ਾਮਿਲ. ਵਿ—ਉਠਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਹਮਲ.

ਹਾਮਿਲਾ. ਅ਼ حامله ਹ਼ਾਮਿਲਹ. ਹਮਲ ਵਾਲੀ. ਗਰਭਵਤੀ. ਦੇਖੋ, ਹਮਲ.

ਹਾਮੀ. ਅ਼ حامی ਹ਼ਾਮੀ. ਹਿਮਾਯਤ (ਸਹਾਇਤਾ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਹਾਯ. ਦੇਖੋ, ਹਾਇ ੨.

ਹਾਯਹੂ. ਫ਼ਾ ہایہو ਸੰਗਯਾ—ਹਾਲ ਦੁਹਾਈ. ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ.

ਹਾਯਨ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਸਾਲ. ਵਰ੍ਹਾ. "ਏਕ ਦੋਇ ਹਾਯਨ ਮੇ ਕੀਜਿਯੇ ਸੁਚੇਤ ਸੋ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਧਾਨ. ਸ਼ਾਲੀ। ੩ ਅਗਨੀ ਦੀ ਲਾਟ.

ਹਾਯਲ. ਅ਼ حائل ਹ਼ਾਯਲ. ਵਿ—ਵਿੱਚ ਆਜਾਣ ਵਾਲਾ. ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ. ਵਿਘਨਕਰਤਾ। ੨ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਰੰਗ ਵਾਲਾ. "ਭ੍ਰਿਤ ਮਿਤ ਪੂਤ ਪਠਾਇ, ਰਾਜਾ ਅਤਿ ਹਾਯਲ ਭਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੧੪) ੩ ਅ਼ هائل ਹੋਲ (ਭੈ) ਦਾਇਕ. ਭਯੰਕਰ. ਡਰਾਵਣਾ.

ਹਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਪਰਾਜਯ. ਸ਼ਿਕਸ੍ਤ. ਦੇਖੋ, ਹਾਰੀ. "ਰਨ ਹਾਰ ਨਿਹਾਰ ਭਏ ਬਲ ਰੀਤੇ." (ਚੰਡੀ ੧) ੨ ਸੰ. ਮੋਤੀ ਫੁੱਲ ਆਦਿਕ ਦੀ ਮਾਲਾ. "ਹਾਰ ਡੋਰ ਰਸ ਪਾਟ ਪਟੰਬਰ." (ਤੁਖਾ ਬਾਰਹਮਾਹਾ) ੩ ਵਿ—ਹਰਣ ਵਾਲਾ. ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ. ਢੋਣ ਵਾਲਾ. "ਰਾਮ ਭਗਤ ਕੇ ਪਾਨੀਹਾਰ." (ਗੌਂਡ ਮ: ੫) ੪ ਪ੍ਰਤ੍ਯ—ਵਾਨ. ਵਾਲਾ. "ਦੇਖੈਗਾ ਦੇਵਣਹਾਰ." (ਸੋਹਿਲਾ) ੫ ਦੇਖੋ, ਸਵੈਯੇ ਦਾ ਰੂਪ ੧੮.

ਹਾਰਈ. ਹਾਰਦਾ ਹੈ. ਸ਼ਿਕਸ੍ਤ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਹਾਰ (ਮਾਲਾ) ਰੂਪ ਹੈ. "ਨਾਮੁ ਨਿਧਾਨੁ ਰਿਦੈ ਉਰਿ ਹਾਰਈ." (ਸਵਾ ਮ: ੫)

ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ, ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸੰ. ਹਾਰ ਸ਼੍ਰਿੰਗਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਰਜਾਤਾ. L. Nyctanthes arbortristis. ਇੱਕ ਬਿਰਛ, ਜਿਸ ਦੇ ਸੁਗੰਧਿ ਵਾਲੇ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੇ ਫੁੱਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਰ ਡੰਡੀ ਸੁਨਹਿਰੀ ਰੰਗ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਵਸਤ੍ਰ ਰੰਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਬਨਮਾਲਾ। ੨ ਹਾਰ ਆਦਿਕ ਸ਼ਿੰਗਾਰ.

ਹਾਰਕ. ਸੰ. ਵਿ—ਚਰਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ. ਢੋਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਹਾਰ ਜੁਆਰ ਜੁਆ ਬਿਧੇ. (ਗਉ ਮ: ੫) ਜੂਏ ਵਿੱਚ ਜੁਆਰੀਏ ਦੀ ਹਾਰ ਵਾਂਙ.

ਹਾਰਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਸ਼ਿਕਸ੍ਤ ਖਾਣੀ. ਪਰਾਜਯ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ। ੨ ਬਲ ਦਾ ਘਟਣਾ.

ਹਾਰਦ. ਸੰ. ਹਾਰ੍‍ਦ. ਵਿ—ਹ੍ਰਿਦੇ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ. ਦਿਲੀ. ਮਨ ਦਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰੇਮ. ਪਿਆਰ। ੩ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ. ਮਨ ਦਾ ਭਾਵ.

ਹਾਰਲ. ਪ੍ਰਾ. ਲੰਬਾ. ਲੰਗ. "ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਾਰਲ ਕੀ ਲਕਰੀ ਜਯੋਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ." (ਅਲੰਕਾਰ ਸਾਗਰ ਸੁਧਾ)

ਹਾਰਾ. ਵਿ—ਹਾਰਿਆ ਹੋਇਆ. ਪਰਾਜੈ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ. ਹਾਰ ਗਿਆ. "ਕਰਤ ਪਾਪ ਅਬ ਹਾਰਾ." (ਜੈਤ ਮ: ੯) ੨ ਪ੍ਰਤ੍ਯ—ਵਾਲਾ. "ਸਦਣਹਾਰਾ ਸਿਮਰੀਐ." (ਸੋਹਿਲਾ) ੩ ਸੰ. ਹਰਾਲਯ. ਹਰ (ਅਗਨਿ) ਦਾ ਆਲਯ (ਘਰ). ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਢੋਲ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਾਥੀ ਆਦਿ ਨਾਲ ਜਲਾਕੇ ਦੁੱਧ ਸਾਗ ਖਿਚੜੀ ਆਦਿਕ ਪਕਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੪ ਸੰ. ਹਾਰਾ. ਸ਼ਰਾਬ.

ਹਾਰਾਇਅਨੁ. ਹਰਾ ਦਿੱਤੇ. ਪਰਾਜੈ ਕਰਾਏ. "ਇਕਿ ਮਨਮੁਖ ਕਰਿ ਹਾਰਾਇਅਨੁ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਕਾਨ)

ਹਾਰਿ. ਹਾਰਕੇ. ਸ਼ਿਕਸ੍ਤ ਖਾਕੇ. "ਤਿਨ ਜਮੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ ਗੁਰਸਬਦੁ ਕਮਾਵੈ, ਕਬਹੁ ਨ ਆਵਹਿ ਹਾਰਿ ਜੀਉ."। ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਰਾਜਯ ਸ਼ਿਕਸ੍ਤ. ਹਾਰ। ੩ ਰਾਹੀਆਂ ਦੀ ਟੋਲੀ। ੪ ਵਿ—ਹਰਣ (ਚੁਰਾਉਣ) ਵਾਲਾ.

ਹਾਰਿਓ, ਹਾਰਿਆ ਵਿ—ਪਰਾਜੈ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ੨ ਬਲ ਰਹਿਤ ਹੋਇਆ.

ਹਾਰਿਜ. ਅ਼ ﺣﺎﺭﺝ ਹ਼ਾਰਿਜ. ਹ਼ਰਜ (ਵਿਘਨ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਹਾਰੀ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੂਏ ਆਦਿਕ ਬਾਜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹਾਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਹਾਰ. ਪਰਾਜੈ। ੨ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦਾ ਟੋਲਾ. ਯਾਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਝੁੰਡ। ੩ ਮੋਤੀ। ੪ ਸੰ. ਹਾਰਿਨ੍. ਵਿ—ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ੫ ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੬ ਜਿਸ ਨੇ ਹਾਰ ਪਹਿਨਿਆ ਹੈ. ਹਾਰ (ਮਾਲਾ) ਵਾਲਾ। ੭ ਮਨੋਹਰ. ਦਿਲ ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲਾ. "ਜਿਨਿ ਦੀਏ ਭ੍ਰਾਤ ਪੁਤ ਹਾਰੀ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੫) ਹਾਰੀ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਾਇਦ ਇੱਥੇ "ਹਰਾ" ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਹਰਾ ੬। ੮ ਅਗਨਿ, ਜੋ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬਲਿ ਪਹੁਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੯ ਪ੍ਰਤ੍ਯ—ਵਾਲੀ. "ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤਿ ਉਪਾਵਨਹਾਰੀ, ਹਾਰੀ ਨਿੰਦਕ ਬ੍ਰਿੰਦਨ ਦਾਹ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਨਿੰਦਕ ਦਾਹੁਣ ਨੂੰ ਹਾਰੀ (ਅਗਨਿ). ੧੦ ਸਿੰਧੀ. ਹਲ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲਾ. ਹਾਲੀ। ੧੧ ਮੈਲ ਢੋਣ ਵਾਲਾ ਭੰਗੀ ਆਦਿ.

ਹਾਰੀਤ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਬੂਤਰ। ੨ ਚੋਰ. ਡਾਕੂ। ੩ ਇਕ ਰਿਖੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹਾਰੀਤ ਸੰਹਿਤਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ.

ਹਾਰੁ. ਦੇਖੋ, ਹਾਰ.

ਹਾਰੂ. ਵਿ—ਹਰਣ ਕਰਤਾ. ਚੋਰ. "ਮਨਹਾਰੂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦਿਲਚੋਰ.

ਹਾਰੂੰ. ਅ਼ ﮨﺎﺭﻭﻥ Aaron. ਹਜ਼ਰਤ ਮੂਸਾ ਦਾ ਵਡਾ ਭਾਈ, ਜਿਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਬੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਹ ਮੂਸਾ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਾਮੀਲ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਇਬ ਸੀ।

੨ ਹਜਰਤ ਈਸਾ ਦਾ ਮਾਮਾ, ਮੇਰੀ (ਮਰਯਮ) ਦਾ ਭਾਈ. ਇਹ ਹੰਨਾ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਇਮਰਾਨ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ. ਕਿਤਨਿਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਹਾਰੂੰ ਮੇਰੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿੰਤੂ ਇੱਕ ਪਵਿਤ੍ਰਾਤਮਾ ਪੁਰਖ ਧਰਮਭਾਈ ਸੀ।

੩ ਅੱਬਾਸਵੰਸ਼ੀ ਹਾਰੂੰ (ﮨﺎﺭﻭﻥ ﺭﺷﯿﺪ) ਪੰਜਵਾਂ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਸੀ, ਜੋ ੨੦ ਮਾਰਚ ਸਨ ੭੬੩ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਮਹਦੀ ਦੇ ਮਰਣ ਪੁਰ ਸਨ ੭੮੬ ਵਿੱਚ ਬਗਦਾਦ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ. ਇਹ ਵਡਾ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਖ਼ੁਰਾਸਾਨ ਵਿੱਚ ੨੪ ਮਾਰਚ ਸਨ ੮੦੯ ਨੂੰ ਹੋਇਆ. ਹਾਰੂੰ ਦਾ ਮਕਬਰਾ ਤੂਸ (ਮਸ਼ਹਦ) ਵਿੱਚ ਹੈ.

ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉੱਤਰਾਰਧ ਦੇ ੧੬ ਵੇਂ ਅਧ੍ਯਾਯ ਵਿੱਚ ਹਾਰੂੰ ਨੂੰ ਕਾਰੂੰ ਦਾ ਭਾਈ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜੋ ਗਲਤ ਹੈ, ਐਸੇ ਹੀ ਕਾਰੂੰ ਦੀ ਕਥਾ ਭੀ ਮਨਘੜਤ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰੂੰ.

ਹਾਰੂਤ. ਇੱਕ ਫਰਿਸ਼ਤਾ, ਜੋ ਮਾਰੂਤ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ ਸਾਥੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰਾਨ ਸੂਰਤ ੨, ਆਯਤ ੧੦੨. ਇਸਲਾਮੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਕੇ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋ ਗਏ, ਇਸ ਲਈ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਬੰਧਨ ਪਾ ਕੇ ਡੂੰਘੇ ਟੋਏ ਵਿੱਚ ਲਟਕਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਕ਼ਯਾਮਤ ਤਕ ਲਟਕਦੇ ਰਹਿਣਗੇ.

ਹਾਰੂਨ. ਦੇਖੋ, ਹਾਰੂੰ.

ਹਾਰੋ. ਦੇਖੋ, ਹਾਰਾ। ੨ ਹਰਿਆ ਹੋਇਆ. "ਜੀਤੋ ਬੂਡੈ ਹਾਰੋ ਤਰੈ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ)

ਹਾਲ. ਅ਼ ﺣﺎﻝ ਹ਼ਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ। ੨ ਪ੍ਰੇਮ. ਪਿਆਰ. "ਭਏ ਗਲਤਾਨ ਹਾਲ." (ਨਟ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ) ੩ ਹਾਲਤ. ਦਸ਼ਾ. "ਹਰਿ ਬਿਸਰਤ ਹੋਵਤ ਏਹ ਹਾਲ." (ਗਉ ਥਿਤੀ ਮ: ੫) "ਅਨਬੋਲਤ ਹੀ ਜਾਨਹੁ ਹਾਲ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੪ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਮਸਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁਧ ਨਾ ਰਹੇ. "ਖੇਲਤ ਖੇਲਤ ਹਾਲ ਕਰਿ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੫ ਅਹਵਾਲ. ਵ੍ਰਿੱਤਾਂਤ. "ਬਨਾਵੈ ਗ੍ਰੰਥ ਹਾਲ ਹੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੬ ਦਰਹਾਲ (ਛੇਤੀ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਸ਼ੀਘ੍ਰ.

ਹਾਲ ਹੂਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਲ ਦੁਹਾਈ। ੨ ਹਲਚਲੀ.

ਹਾਲ ਚਾਲ. ਦੇਖੋ, ਹਲਚਲ। ੨ ਰਹਿਣ ਵਰਤਣ ਦੀ ਹਾਲਤ. ਦਸ਼ਾ

ਅਤੇ ਆਚਰਣ. ਜਿਵੇਂ—ਉਸ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਚਾਲ ਹੈ? (ਲੋਕੋ)

ਹਾਲਤ. ਅ حالت ਹ਼ਾਲਤ. ਸੰਗਯਾ—ਦਸ਼ਾ.

ਹਾਲਬੀ. ਵਿ—ਹਲਬ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ. ਹਲਬ ਦਾ. ਦੇਖੋ, ਹਾਬਸੀ.

ਹਾਲਾ. ਸੰਗਯਾ—ਹਲ ਪਿੱਛੇ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਮੁਆਮਲਾ. ਪ੍ਰਤਿ ਹਲ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਟੈਕਸ (ਮਹਸੂਲ). "ਪੰਚ ਸਿਕਦਾਰਾ ਪੰਚੇ ਮਾਗਹਿ ਹਾਲਾ." (ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ) ੨ ਸੰ. ਸ਼ਰਾਬ. ਮਦਿਰਾ. "ਪਿਯੈਂ ਏਕ ਹਾਲਾ ਗਹੈਂ ਏਕ ਮਾਲਾ." (ਰਾਮਚੰਦ੍ਰਿਕਾ) "ਹਾਲਾ ਸੇਵਨ ਜਿਨ ਕਰੀ ਕਾਲ ਨਿਮੰਤ੍ਰਣ ਦੀਨ। ਸੁਖ ਸੰਪਦ ਕੋ ਖੋਇਕੈ ਅੰਤ ਭਏ ਅਤਿ ਦੀਨ।" ੩ ਅ حالا ਹ਼ਾਲਾ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਹੁਣੇ. ਇਸੇ ਵੇਲੇ. "ਕਰਹੌਂ ਨਹਿ ਢੀਲ ਦੇਊਂ ਪਟ ਹਾਲਾ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੪ ਫ਼ਾ ہالہ ਹਾਲਹ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਪਰਿਵੇਸ਼. Halo. ਰੌਸ਼ਨੀ ਦਾ ਚਕ੍ਰ, ਜੋ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਦੇ ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਹਾਲਾਹਲ. ਦੇਖੋ, ਹਲਾਹਲ.

ਹਾਲਾਂਕਿ. ਫ਼ਾ. ਵ੍ਯ—ਭਾਵੇਂ. ਯਦ੍ਯਪਿ. ਅਗਰਚਿ. ਗੋਕਿ.

ਹਾਲਾ ਡੋਲ. ਸੰਗਯਾ—ਹਲਚਲੀ. "ਹਾਲਾ ਡੋਲ ਪਰਤ ਕੁਬੇਰ ਹੂੰ ਕੇ ਘਰ ਮੇ." (ਕਵਿ ੫੨)

ਹਾਲਾਪ੍ਰਿਯ. ਸੰ. ਵਿ—ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਬਲਰਾਮ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਵਡਾ ਭਾਈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਾਲਾ (ਸ਼ਰਾਬ) ਪਿਆਰੀ ਹੈ. "ਹਲੀ ਮਦਿਰਾ ਪੀਤਥੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਹਾਲੀ. ਫ਼ਾ حالی ਹ਼ਾਲੀ. ਵਿ—ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਦਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਨਜ਼ਾਮ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦਾ ਰੁਪਯਾ, ਜੋ ਤੋਲ ਵਿੱਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਰੁਪਯੇ ਨਾਲੋਂ ਚਾਰ ਰੱਤੀ ਘੱਟ ਹੈ ਅਤੇ ਨਜ਼ਾਮ ਦੇ ਰਾਜ ਅੰਦਰ ਚੌਦਾਂ ਆਨੇ ਵਿੱਚ ਚਲਦਾ ਹੈ। ੩ ਉਰਦੂ ਦਾ ਇੱਕ ਕਵੀ, ਜੋ ਮੁਹੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇ ਪੂਰਣਿਆਂ ਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਰੰਗ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਸੀ। ੪ ਸੰ. ਹਾਲਿਕ. ਹਲ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ. "ਮਨ ਹਾਲੀ ਕਿਰਸਾਣੀ ਕਰਣੀ." (ਸੋਰ ਮ: ੧)

ਹਾਲੋਂ. ਸੰ. ਅਹਾਲਿਮ. ਚੰਦ੍ਰ ਸ਼ੂਰ. ਹਾੜ੍ਹੀ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਚਰਪਰੀ ਬੂਟੀ ਜਿਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਤਰ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਭਾਜੀ ਬਾਈ ਦੇ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਬੀਜ ਸੋਜ ਅਤੇ ਪੀੜ ਨੂੰ ਹਟਾਉਂਦੇ ਹਨ. L. Lepidium Sativum.

ਹਾਵ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਆਹ੍ਵਾਨ. ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਕਾਵ੍ਯ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨ ਦੇ ਭਾਵ ਕਰਕੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਚੇਸ੍ਟਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਚਿੱਤ ਦੇ ਖਿਆਲਾਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ.[1] ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਨੁਭਾਵ ਦੇ ਹੀ ਅੰਤਰਗਤ ਮੰਨਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਭਾਵ ੧੪. "ਹਾਵ ਪਰਸਪਰ ਦੁਹੂੰਅਨ ਭਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੬੨)

ਹਾਵਨ. ਫ਼ਾ ہاون ਸੰਗਯਾ—ਖਰਲ ਸੰ. ਖਲ੍ਵ। ੨ ਉੱਖਲੀ.

ਹਾਵਨ ਦਸ੍ਤਾ. ਉੱਖਲੀ ਅਤੇ ਮਸੂਲ. ਹਮਾਮ ਦਸਤਾ.

[1]ਸਾਹਿਤ੍ਯ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ੧੧ ਹਾਵ ਲਿਖੇ ਹਨ—ਲੀਲਾ. ਵਿੱਵੋਕ, ਵਿਹ੍ਰਿਤ. ਕੁੱਟਮਿਤ, ਵਿਲਾਸ, ਵਿਛਿੱਤਿ, ਵਿਭ੍ਰਮ. ਕਿਲਕਿੰਚਿਤ, ਮੋਟਾਯਤ, ਲਲਿਤ ਅਤੇ ਹੇਲਾ.

ਹਾਵ ਭਾਵ. ਦੇਖੋ, ਹਾਵ ੨ ਅਤੇ ਭਾਵ ੧੪.

ਹਾਵਾ. ਸੰਗਯਾ—ਹਾਹੁਕਾ। ੨ ਪਛਤਾਵਾ. ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ "ਜਿਤੁ ਵੇਲਾ ਵਿਸਰਹਿ ਤਾ ਲਾਗੈ ਹਾਵਾ." (ਵਡ ਮ: ੫) ੩ ਵਿਯੋਗ. "ਸਾ ਧਨ ਦੁਬਲੀਆ ਜੀਉ ਪਿਰ ਕੈ ਹਾਵੈ." (ਗਉ ਛੰਤ ਮ: ੧)

ਹਾਵਾਈ. ਸੰਗਯਾ—ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਉਡਣ ਵਾਲੀ. ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ. ਦੇਖੋ, ਹਵਾਈ. "ਜੈਸੇ ਹਾਵਾਈ ਛਿਨ ਵਿੱਚ ਆਸਮਾਨ ਨੂੰ ਚੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ." (ਜਸਾ) ੨ ਵਿ—ਹਵਾ ਤੁੱਲ. ਪੌਣ ਰੂਪ. "ਅਖੀ ਮੀਟ ਗਇਆ ਹਾਵਾਈ." (ਭਾਗੁ)

ਹਾਵੀ. ਅ حاوی ਹ਼ਾਵੀ. ਵਿ—ਘੇਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਵਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਹਾਵੇ, ਹਾਵੈ ਹਾਵਾ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. "ਤਿਨ ਕਦੇ ਨ ਚੁਕਨਿ ਹਾਵੇ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਹਾਵਿਆਂ ਕਰਕੇ. "ਨੀਦ ਨ ਆਵੈ ਹਾਵੈ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ)

ਹਾੜ. ਸੰਗਯਾ—ਰਣ ਭੂਮਿ ਵਿੱਚ ਮੋਏ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀ ਧੁਨਿ. ਦੇਖੋ, ਹੜ ੩। ੨ ਹਾੜ੍ਹ ਮਹੀਨਾ। ੩ ਪਾਣੀ ਦਾ ਹੜ੍ਹ. ਦੇਖੋ, ਓ ੨। ੪ ਦੇਖੋ, ਹਾੜਨਾ.

ਹਾੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜਾਚਣਾ. ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਕਰਨਾ. ਅਟ ਕਲਨਾ.

ਹਾੜੀ. ਸੰਗਯਾ—ਰੱਬੀ. ਆਸਾਢ (ਹਾੜ੍ਹ) ਤੀਕ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਫਸਲ। ੨ ਇਕ ਜੱਟ ਗੋਤ, ਜੋ ਰਿਆਸਤ ਜੀਂਦ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਬਹੁਤ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੩ ਕਾਸ਼ ਜ਼ਰਦਾਲੂ. ਕਾਠੀ ਖੁਰਮਾਨੀ। ੪ ਦੇਖੋ, ਕੋਹਲੀ.

ਹਾੜੂ. ਵਿੱਜ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹਾੜ੍ਹੂ। ੩ ਹਾੜਨ (ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਕਰਨ) ਵਾਲਾ। ੪ ਹਾੜੇਗਾ. ਅਟਕਲ ਕਰੂ.

ਹਾੜੰਬੈ. ਹੜੰਬਾ (ਮਗਹਰ) ਵਿੱਚ. ਦੇਖੋ, ਹੜੰਬਾ ਅਤੇ ਮਗਹਰ. "ਹਰਿ ਕਾ ਸੰਤ ਮਰੈ ਹਾੜੰਬੈ ਤ ਸਗਲੀ ਸੈਨ ਤਰਾਈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਹਾੜ੍ਹ. ਦੇਖੋ, ਅਖਾੜ.

ਹਾੜ੍ਹੂ. ਹਾੜ੍ਹ (ਆਸਾਢ—ਹਾੜ੍ਹ) ਮਹੀਨੇ ਹੋਣ ਵਾਲਾ.

ਹਿ. ਸੰ. ਧਾ—ਜਾਣਾ. ਪ੍ਰੇਰਣਾ. ਭੇਜਣਾ. ਦੁਖੀ ਹੋਣਾ. ਵਧਣਾ। ੨ ਵ੍ਯ—ਨਿਸ਼ਚਯ. ਯਕੀਨ। ੩ ਕਾਰਣ. ਸਬਬ। ੪ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਹਿ ਸ਼ਬਦ ਹੈ (ਅਸ੍ਰਿ) ਅਰਥ ਭੀ ਬੋਧਨ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਕਿ ਅਤਾਪਹਿ, ਕਿ ਅਥਾਪਹਿ." (ਗਜਾਨ) ੫ ਪੁਰਾਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਦੁਲਾਈਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ "ਹਿ" ਦਿੰਦਾ ਹੈ. ਯਥਾ—ਜਪੈ ਦੀ ਥਾਂ ਜਪਹਿ, ਕਰੈ ਦੀ ਥਾਂ ਕਰਹਿ ਆਦਿਕ। ੬ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਹਿ ਦੂਜੀ ਅਤੇ ਸੱਤਵੀਂ ਵਿਭਕਤੀ (ਕਾਰਕ) ਦਾ ਅਰਥ ਭੀ ਬੋਧਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ—"ਜਿਸਹਿ ਜਗਾਇ ਪੀਆਵੈ ਇਹੁ ਰਸੁ." (ਸੋਹਿਲਾ) ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਗਾਕੇ. "ਮਨਹਿ ਨ ਕੀਜੈ ਰੋਸੁ." (ਰਾਮ ਨਾਮਦੇਵ) ਮਨ ਵਿੱਚ ਰੋਸ ਨ ਕੀਜੈ.

ਹਿਅ, ਹਿਆ ਸੰ. ਹ੍ਰਦਯ—ਹ੍ਰਿਦਯ. ਸੰਗਯਾ—ਰਿਦਾ. ਮਨ.

ਹਿਆਂ. ਦੇਖੋ, ਹਿਆ ਅਤੇ ਹਯਾਂ.

ਹਿਆਉ. ਸੰਗਯਾ—ਹ੍ਰਿਦਯ. ਮਨ. ਹੀਆ. "ਤਪੈ ਹਿਆਉ ਜੀਅੜਾ ਬਿਲਲਾਇ." (ਧਨਾ ਮ: ੧) "ਹਿਆਉ ਨ ਠਾਹੇ ਕਹੀ ਦਾ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੨ ਦੇਖੋ, ਹਯਾ.

ਹਿਆਇ. ਦੇਖੋ, ਹਿਆਉ ਅਤੇ ਹਯਾ। ੨ ਹ੍ਰਿਦਯ ਸੇ. ਮਨ ਤੋਂ. "ਬਿਨ ਜਿਹਵਾ ਜੋ ਜਪੈ ਹਿਆਇ." (ਮਲਾ ਮ: ੧) "ਹਿਆਇ ਕਮਾਇ ਧਿਆਇਆ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਹਿਆਲਾ. ਹ੍ਰਿਦਯ ਰੂਪ ਆਲਯ (ਘਰ). ਮਨਮੰਦਿਰ. "ਬਸੈ ਰਬ ਹਿਆਲੀਐ." (ਸ. ਫਰੀਦ) "ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਾਮੁ ਹਿਆਲੀਐ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੫ ਅੰਜੁਲੀ) ਪ੍ਰਤਿ ਘਟ (ਸ਼ਰੀਰ) ਦੇ ਮਨਮੰਦਿਰ ਅੰਦਰ ਵਾਹਗੁਰੂ ਹੈ.

ਹਿਆਲੀਐ. ਹ੍ਰਿਦਯ ਮੰਦਿਰ ਵਿੱਚ. ਦੇਖੋ, ਹਿਆਲਾ.

ਹਿਸ. ਅ਼ حس ਹ਼ਿਸ. ਸੰਗਯਾ—ਸਪਰਸ਼ ਗ੍ਯਾਨ. ਛੋਹ.

ਹਿੰਸ. ਸੰ. ਹਿੰਸ੍. ਧਾ—ਮਾਰਨਾ. ਕਤਲ ਕਰਨਾ. ਦੁੱਖ ਦੇਣਾ.

ਹਿੰਸਕ. ਸੰ. ਵਿ—ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਸ਼ਰੀਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਅਲਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਹਿੰਸਤ. ਹ੍ਰੇਸਾ ਕਰਦੇ. ਹਿਣਕਦੇ. "ਹਿੰਸਤ ਹੈਂ ਹਯਰਾਜ ਹਜਾਰੇ." (ਅਕਾਲ)[1] ੨ ਹਿੰਸਿਤ. ਵਿ—ਮਾਰਿਆ. ਵਧ ਕੀਤਾ.

ਹਿੰਸਨ. ਹਿਣਕਣਾ. ਘੋੜੇ ਦੀ ਹ੍ਰੇਸਾ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਮਾਰਨਾ. ਵਧ.

ਹਿਸੇਮ. ਸੰਗਯਾ—ਹਿੱਸਾ. ਭਾਗ. ਦੇਖੋ, ਹਿੱਸਾ.

ਹਿੰਸਾ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਘਾਤ. ਵਧ. ਸ਼ਰੀਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਅਲਗ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਹਿੰਸਾ ਤਉ ਮਨ ਤੇ ਨਹੀ ਛੂਟੀ." (ਸਾਰ ਪਰਮਾਨੰਦ) ੨ ਦੁਖਾਉਣ ਦਾ ਭਾਵ.

ਹਿਸਾਬ. ਅ਼ حساب ਹ਼ਿਸਾਬ. ਸੰਗਯਾ—ਗਿਣਤੀ. ਲੇਖਾ. ਸ਼ੁਮਾਰ.

ਹਿੰਸਾਰੁ. ਸੰ. ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜੀਵ। ੨ ਸ਼ੇਰ.

ਹਿੱਸਾ. ਅ਼ حصہ ਹ਼ਿੱਸਹ. ਸੰਗਯਾ—ਭਾਗ. ਵਰਤਾਰਾ. ਛਾਂਦਾ.

ਹਿੰਸ੍ਰ. ਸੰ. ਵਿ—ਹਿੰਸਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਪ੍ਰਾਣ ਲੈਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ੇਰ ਆਦਿ ਜੀਵ। ੩ ਦੇਖੋ, ਹੀਂਸ.

ਹਿਹਨਾਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਘੋੜੇ ਦਾ ਹਿਣਕਣਾ. ਘੋੜੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ (ਹ੍ਰੇਸਾ) ਦਾ ਨਿਕਲਣਾ. "ਹਿਨਨਾਵਤ ਬਹੁ ਫਿਰਹਿ ਤੁਰੰਗ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਿਹਨਾਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਹਿਣਕਾਰ. ਹ੍ਰੇਸਾ.

ਹਿਹਨਾਵ. ਸੰਗਯਾ—ਹਿਣਕਾਰ. ਹ੍ਰੇਸਾ. "ਪੁਨ ਊਚੇ ਹਿਹਨਾਵ ਸੁਨਾਵਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਿਕ. ਦੇਖੋ, ਹਿੱਕ। ੨ ਸਿੰਧੀ ਅਤੇ ਲਹਿੰਦੀ ਪੰਜਾਬੀ. ਹਿਕੁ. ਇੱਕ. ਏਕ. ਡਿੰਗ. ਹੇਕ. "ਜੇ ਡੇਖੈ ਹਿਕ ਵਾਰ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੧)

ਹਿਕ ਦੂੰ ਹਿਕਿ. ਇੱਕ ਨਾਲੋਂ ਇੱਕ. ਏਕ ਸੇ ਏਕ. "ਹਿਕ ਦੂ ਹਿਕਿ ਚਾੜੈ." (ਜੈਤ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਹਿਕਨੀ. ਇਕਨਾਂ ਨੇ. "ਹਿਕਨੀ ਲਦਿਆ, ਹਿਕਿ ਲਦਿ ਗਏ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੧)

ਹਿਕਮਤ, ਹਿਕਮਤਿ. ਅ਼ حکمت ਹ਼ਿਕਮਤ. ਸੰਗਯਾ—ਦਾਨਾਈ. ਚਤੁਰਾਈ. ਪੰਡਿਤਾਈ. "ਮੂਰਖ ਪੰਡਿਤ ਹਿਕਮਤਿ ਹੁਜਤਿ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਭਾਵ—ਵੈਦ੍ਯ ਵਿਦ੍ਯਾ. ਹਕੀਮੀ.

ਹਿਕਮਤੀ. ਵਿ—ਦਾਨਾ. ਚਤੁਰ. ਹਿਕਮਤ ਵਾਲਾ.

ਹਿਕਾ. ਦੇਖੋ, ਹਿੱਕਾ.

ਹਿਕਾਯਤ. ਦੇਖੋ ਹਕਾਇਤ ਅਤੇ ਹਕਾਯਤ.

ਹਿਕਿ. ਅਨਿਸ਼੍ਚਿਤ ਪੜਨਾਉਂ. ਕਈ. ਬਾਹਲੇ. ਅਨੇਕ. ਦੇਖੋ, ਹਿਕਨੀ.

ਹਿਕੁ. ਦੇਖੋ, ਹਿਕ ੨. "ਹਿਕੁ ਸੇਵੀ ਹਿਕੁ ਸੰਮਲਾ." (ਵਾਰ ਜੈਤ)

ਹਿਕੋ. ਇੱਕੋ. ਕੇਵਲ ਇੱਕ. "ਹਿਕੋ ਮੈਡਾ ਤੂ ਧਣੀ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਹਿੱਕ. ਸੰਗਯਾ—ਛਾਤੀ. ਸੀਨਾ। ੨ ਸੰ. ਹਿਕ੍ਕ੍. ਧਾ—ਦੁਖ ਦੇਣਾ. ਹਿਚਕੀ ਜੇਹਾ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ.

ਹਿੱਕਾ. ਦੇਖੋ, ਹਿਚਕੀ। ੨ ਇਹ ਹਿਕੋ ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰ ਭੀ ਹੈ. ਇੱਕੋ. ਦੇਖੋ, ਹਿਕੋ.

ਹਿੰਗ. ਸੰ. ਹਿਙ੍ਗੁ—ਹਿੰਗੁ. ਸੰਗਯਾ—ਹੀਂਗ. ਤੀਵ੍ਰਗੰਧਾ. ਹਿੰਙੁ. L. Ferula Asafœtida. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਤਰ ਹੈ. ਹਿੰਗ ਹਾਜਮਾ ਠੀਕ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਕਫ ਅਤੇ ਬਾਦੀ ਨਾਸ਼ਕ, ਵਾਉਗੋਲਾ, ਪੇਟ ਦੇ ਕੀੜੇ ਆਦਿਕ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਦਾਲ, ਭਾਜੀ ਬੜੀਆਂ, ਮਾਂਹਾਂ ਦੇ ਵੜੇ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਮਸਾਲੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਭੀ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ.

ਹਿੰਗਲਾ. ਦੇਖੋ, ਹਿੰਗੁਲਾ.

ਹਿੰਗਲਾਜ. ਸੰ. ਹਿੰਙ੍ਗੁਲਾਟ੍—ਹਿੰਗਲਾਟ. ਉਹ ਅਸਥਾਨ, ਜਿੱਥੇ ਸਤੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਤਾਲੂਆ ਡਿੱਗਿਆ ਹੈ. ਹਿੰਗੋਲ ਨਦੀ[2] ਦੇ ਕੰਢੇ ਲਾਸਾਬੇਲਾ ਰਾਜ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਦੇਵੀ ਦਾ ਮੰਦਿਰ, ਜੋ ਮੇਕਰਾਨ ਸਾਹਿਲ ਉੱਤੇ ਹਿੰਗੁਲਾ ਪਰਬਤ ਦੇ ਸਿਰੇ ਤੇ ਹੈ. ਟਾਡ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਗਲਾਜ ਠੱਟੇ ਤੋਂ ਨੌ ਦਿਨ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੋਂ ਨੌ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਹੈ.

ਹਿੰਗੁ. ਦੇਖੋ, ਹਿੰਗ.

ਹਿੰਗੁਲ. ਸੰ. ਹਿਙ੍ਗੁਲ. ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ਿੰਗਰਫ.

ਹਿੰਗੁਲਾ, ਹਿੰਗੁਲਾਜ. ਦੇਖੋ, ਹਿੰਗਲਾਜ. "ਹਿੰਗੁਲਾਜ ਜਗਮਾਤ ਕੋ ਰਹੈ ਦੇਹੁਰੋ ਏਕ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੬੫)

ਹਿੰਗੁਲੀਆ. ਵਿ—ਹਿੰਗਲਾਟ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਦੁਰਗਾ. ਦੇਵੀ. ਦੇਖੋ, ਹਿੰਗਲਾਜ.

ਹਿੰਙ, ਹਿੰਙੁ. ਦੇਖੋ, ਹਿੰਗ. "ਰਹੀ ਸੁ ਬੇੜੀ ਹਿੰਙੁ ਦੀ ਗਈ ਕਥੂਰੀ ਗੰਧੁ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਭਾਵ—ਮੰਦ ਵਾਸਨਾ ਰੂਪ ਹਿੰਗ ਵਿੱਚ ਵੇੜ੍ਹੀ (ਵੇਸ੍ਟਿਤ) ਰਹੀ.

ਹਿਚ. ਸੰਗਯਾ—ਰੁਕਾਵਟ. ਝਿਜਕ. ਸੰਕੋਚ. ਦੇਖੋ, ਅੰ. Hitch. "ਹਿਚਹਿ ਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਚਾਬਕ ਮਾਰਉ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਹਿਚਕਨਾ. ਕ੍ਰਿ. ਰੁਕਣਾ. ਝਿਜਕਣਾ. ਸੰਕੋਚ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਹਿਚ.

---

[1] ਹਿੰਸਤ ਦੇ ਥਾਂ ਕਿਤੇ ਹੰਸਤ ਪਾਠ ਵੀ ਹੋਂਦਾ ਹੈ।

[2] ਇਸ ਨਦੀ ਦਾ ਨਾਉਂ, "ਅਗੋਰ" ਭੀ ਹੈ. "ਮੋਰੰਗ ਅਗੋਰ ਨਯਪਾਲ ਭੀਤ." (ਕਲਕੀ) ਅਗੋਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ.

ਹਿਚਕੀ. ਸੰ. ਹਿੱਕਾ. ਹਿੱਕਾ. Hiccup. ਯੂ—ژانک ਫ਼ਵਾਕ਼. ਹਿਡਕੀ. ਬਹੁਤਾ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਗਲੇ ਸੜੇ ਲੇਸਲੇ ਬੇਹੇ ਪਦਾਰਥ ਖਾਣ, ਖਾਧੇ ਉੱਪਰ ਖਾਣ, ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਦੇ ਵੇਗ ਰੋਕਣ, ਧੂੰਏ ਅਤੇ ਗਰਦ ਫੱਕਣ, ਭੁੱਖੇ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਮੇਦੇ ਦੀ ਖਰਾਬੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਿਚਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਉਦਾਨ ਪੌਣ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਕਲੇਜੇ ਤੇ ਆਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਪਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਹਿੱਕ ਹਿੱਕ ਸ਼ਬਦ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਨਾਉਂ ਹਿੱਕਾ (ਹਿਚਕੀ) ਹੈ. ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂ ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜੇ ਹਿਚਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁਝ ਡਰ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜੇ ਬੁਢਾਪੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਬੀਮਾਰੀ ਅੰਦਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਹਿਚਕੀ ਲਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਭੈਦਾਇਕ ਰੋਗ ਹੈ. ਵੈਦਕ ਅਨੁਸਾਰ ਹਿਚਕੀ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ (ਅੰਨਜਾ, ਯਮਲਾ, ਕ੍ਸ਼ੁਦ੍ਰਾ, ਗੰਭੀਰਾ ਅਤੇ ਮਹਤੀ) ਹੈ.

ਹਿਚਕੀ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਇਲਾਜ ਇਹ ਹਨ—

ਕੁਝ ਚਿਰ ਸਾਹ ਰੋਕ ਰੱਖਣਾ, ਗੰਨਾ ਚੂਸਣਾ. ਮਿਸਰੀ ਦੀ ਡਲੀ ਗਰਮ ਕਰਕੇ ਖਾਣੀ. ਯੂਕਲਿਪਟਸ ਆਇਲ Eucalyptus Oil ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਜਾਂ ਦਸ ਬੂੰਦਾਂ ਮਿਸ਼ਰੀ ਦੀ ਡਲੀ ਤੇ ਪਾਕੇ ਖਾਣੀਆਂ. ਲੂਣ ਪਾਕੇ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ. ਦੁੱਧ ਦੀ ਮਲਾਈ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਦ ਮਿਲਾਕੇ ਚੱਟਣਾ. ਨੇਂਬੂ ਦੇ ਰਸ ਵਿੱਚ ਕਾਲਾ ਲੂਣ ਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਮਿਲਾਕੇ ਖਾਣਾ, ਰੀਠੇ ਦਾ ਛਿਲਕਾ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਘਸਾਕੇ ਨਸਵਾਰ ਲੈਣੀ. ਮੁਲੱਠੀ ਦਾ ਆਟਾ ਸ਼ਹਿਦ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਕੇ ਚੱਟਣਾ. ਹਿੰਗ ਅਤੇ ਮਾਹਾਂ ਦੇ ਆਟੇ ਨੂੰ ਦਗਦੀਆਂ ਅੰਗਾਰੀਆਂ ਉੱਤੇ ਪਾਕੇ ਧੂੰਆਂ ਲੈਣਾ.

ਹਿਚਣਾ. ਦੇਖੋ, ਹਿਚਕਨਾ.

ਹਿਜਰ. ਅ਼ ہجر ਸੰਗਯਾ—ਜੁਦਾਈ. ਵਿਛੋੜਾ. ਵਿਯੋਗ.

ਹਿਜਰਤ. ਅ਼ ہجرت ਵਤਨ ਛੱਡਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਜੁਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ.

ਹਿਜਰੀ. ਵਿ—ਵਿਯੋਗੀ. ਦੇਖੋ, ਹਿਜਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹਿਜਰੀ ਸਨ.

ਹਿਜਰੀ ਸਨ. ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੱਕੇ ਤੋਂ ਹਿਜਰ (ਵਿਯੋਗ) ਦਾ ਸਾਲ, ਜੋ ੧੫ ਜੁਲਾਈ ਸਨ ੬੨੨ (ਸਾਉਣ ਸੁਦੀ ੨ ਸੰਮਤ ੬੭੯)[1] ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਹੈ.[2]

ਹਿਜਰੀ ਸਨ ਚੰਦ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਚੰਦ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਅਰਥਾਤ ਸੁਦੀ ੨ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਸੁਦੀ ੧ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਹਰੇਕ ਤਾਰੀਖ ਇੱਕ ਸੰਝ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਸੰਝ ਤਕ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਸਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਚਾਂਦ੍ਰ ਵਰਸ ਦੀ ਤਰਾਂ ਇਸ ਦਾ ਹਰ ਤੀਜੇ ਵਰ੍ਹੇ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਨਹੀਂ ਵਧਾਇਆ ਜਾਂਦਾ. ਇਸ ਲਈ ਹਿਜਰੀ ਸਨ ਦੀਆਂ ਰੁੱਤਾਂ ਸਦਾ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਰਜ ਦੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ੧੦੦ ਵਰ੍ਹੇ ਪਿੱਛੋਂ ਹਿਜਰੀ ਸਨ ਦੇ ੩ ਵਰ੍ਹੇ, ੨੫ ਦਿਨ ਅਤੇ ੯ ਘੜੀਆਂ ਵਧ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ.

ਹਿਜਰੀ ਸਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮਹੀਨਾ ਮੁਹੱਰਮ ਅਤੇ ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ ਜ਼ਿਲਹਿੱਜ ਹੈ.

ਹਿਜਲੀ / **ਹਿਜਲੀਬੰਦਰ** } ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਮੇਦਨਾਪੁਰ ਜਿਲੇ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣਾ ਨਗਰ ਹਿਜਲੀ (ਹਿਜਿਲੀ) ਹੈ, ਜੋ ਰਸੂਲਪੁਰ ਦਰਿਆ ਦੇ ਦਹਾਨੇ ਤੇ ਹੈ. ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਇੱਥੇ ਤਜਾਰਤੀ ਮਾਲ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੀ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅੱਡਾ ਸੀ. "ਹਿਜਲੀਬੰਦਰ ਕੋ ਰਹੈ ਬਾਨੀਰਾਇ ਨਰੇਸ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੫੦)

ਹਿਜਾਬ. ਅ਼ حجاب ਹ਼ਿਜਾਬ. ਸੰਗਯਾ—ਪੜਦਾ. ਆਵਰਣ.

ਹਿੱਜਾ / **ਹਿੱਜੇ** } ਅ਼ ہجا ਅੱਖਰ ਜੋੜਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. Spelling. ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅੱਖਰ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਜੋੜ.

ਹਿਠਾਹਾਂ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਨੀਚੇ. ਥੱਲੇ. ਹੇਠ ਵੱਲ. ਹੇਠਾਂ.

ਹਿੰਡ. ਹਠ. ਜਿਦ. ਅੜ। ੨ ਸੰ. ਹਿਣ੍ਡ੍. ਧਾ—ਭਟਕਣਾ, ਅਨਾਦਰ ਕਰਨਾ. ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਨੀ.

ਹਿਡਕੀ. ਦੇਖੋ, ਹਿਚਕੀ.

ਹਿੰਡੀ. ਹਿੰਡ (ਜਿਦ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰ. ਦੁਰਗਾ. ਦੇਵੀ.

ਹਿੰਡੁਕ. ਸੰ. ਸ਼ਿਵ. ਮਹਾਦੇਵ.

ਹਿੰਡੂਰ. ਦੇਖੋ, ਹੰਡੂਰ.

ਹਿੰਡੋਰਾ. ਦੇਖੋ, ਹਿੰਡੋਲ ੧ ਅਤੇ ੨.

ਹਿੰਡੋਲ. ਸੰ. ਹਿਨ੍ਦੋਲ—ਹਿੰਦੋਲ. ਸੰਗਯਾ—ਹਿੰਡੋਲਾ. ਝੂਲਾ। ੨ ਡੋਲਾ. ਪਾਲਕੀ। ੩ ਇੱਕ ਰਾਗ, ਜਿਸ ਦੀ ਛੀ ਮੁੱਖ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਹੈ. ਇਹ ਕਲਯਾਣ ਠਾਟ ਦਾ ਔੜਵ ਰਾਗ ਹੈ. ਰਿਸਭ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਵਰਜਿਤ ਹਨ. ਧੈਵਤ ਵਾਦੀ ਅਤੇ ਗਾਂਧਾਰ ਸੰਵਾਦੀ ਹੈ. ਸੜਜ ਗਾਂਧਾਰ ਧੈਵਤ ਅਤੇ ਨਿਸਾਦ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਤੀਵ੍ਰ ਹੈ. ਗਾਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਰ ਹੈ.

ਆਰੋਹੀ—ਸ ਗ ਮੀ ਧ ਨ ਸ.

ਅਵਰੋਹੀ—ਸ ਨ ਧ ਮੀ ਗ ਸ.

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਹਿੰਡੋਲ ਰਾਗ ਵੱਖਰਾ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਬਸੰਤ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, "ਬਸੰਤ ਹਿੰਡੋਲ ਮਹਲਾ ੧. ਰਾਜਾ ਬਾਲਕੁ ਨਗਰੀ ਕਾਚੀ." xxx ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ.

ਹਿੰਡੋਲਾ. ਦੇਖੋ, ਹਿੰਡੋਲ.

ਹਿਡੰਬ. ਹਿਡਿੰਬ ਦੈਤ. ਦੇਖੋ, ਹਿੜੰਬਾ। ੨ ਡਿੰਗ. ਝੋਟਾ. ਭੈਂਸਾ. ਮਹਿਆਂ. ਮਹਿਸ.

ਹਿਡੰਬਾ / **ਹਿਡੰਬੀ** } ਦੇਖੋ, ਹਿੜੰਬਾ। ੨ ਡਿੰਗ. ਮਹਿਂ. ਭੈਂਸ. ਮਹਿਸੀ. ਮੱਝ.

ਹਿਣਕਾਰ / **ਹਿਣੇਖ** / **ਹਿਣੇਖਾ** } ਸੰ. ਹਿਙ੍ਕਾਰ ਅਤੇ ਹ੍ਰੇਸ਼ਾ—ਹਿੰਕਾਰ ਅਤੇ ਹ੍ਰੇਸਾ. ਸੰਗਯਾ—ਘੋੜੇ ਦੇ ਹਿਣਕਣ ਦੀ ਧੁਨਿ. "ਕਰੀ ਤੁਰੰਗ ਹਿਣੇਖ ਵਿਸੇਖਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਿਤ. ਸੰ. ਵਿ—ਹਿਤਕਾਰੀ. ਭਲਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਪੱਥ (ਪਥ੍ਯ). "ਬ੍ਰਿਥਾਵੰਤ ਔਖਦ ਹਿਤਾਇ." (ਭਾਗੁ) ੩ ਸੰਗਯਾ ਭਲਾਈ। ੪ ਪਿਆਰ. "ਹਿਤ ਕਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜੈ ਦਇਆਲਾ." (ਬਾਵਨ)

---

[1] M. Caussin de Perceval ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਅਨੁਸਾਰ ੨੦ ਜੂਨ, ਸਨ ੬੨੨.

[2] ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ. ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਉਮਰ ਨੇ ਸਨ ੧੭ ਹਿਜਰੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਨ ਚਲਾਇਆ ਹੈ.

ਹਿਤਕਰ, ਹਿਤਕਰਤਾ, ਹਿਤਕਾਰ, ਹਿਤਕਾਰਕ, ਹਿਤਕਾਰੀ ਵਿ—ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਹਿਤੂ। ੨ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੩ ਮੰਗਲ ਕਰਤਾ. "ਮਨਿ ਤਨਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਹਿਤਕਾਰੇ." (ਧਨਾ ਮ: ੫)

ਹਿਤਨੋ. ਵਿ—ਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਹਿਤਵੰਤ. "ਬੇਬਰਜਤ ਬੇਦ ਸੰਤਨਾ ਉਆਹੂ ਸਿਉ ਰੇ ਹਿਤਨੋ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਹਿਤਵਕਤਾ, ਹਿਤਵਾਦੀ हितवादिन्. ਹਿਤ ਦੀ ਗਲ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ.

ਬਾਤ ਨਿਬਹਨਹਾਰ ਬਿੱਤ ਕੇ ਲਹਨਹਾਰ
ਅੰਤਰ ਤੇ ਕਾਰੇ ਅਰੁ ਊਪਰ ਤੇ ਗੋਰੇ ਹੈਂ,
ਜਾਨ ਲੀਜੈ ਉਨ੍ਹੈ ਦਿਨ ਥੋਰੇ ਕੇ ਰਹਿਨਹਾਰ
ਦੈਕਰ ਕੁਮੰਤ੍ਰ ਸ੍ਵਾਮੀ ਸੰਕਟ ਮੇ ਬੋਰੇ ਹੈਂ,
ਨਾਹਨ ਅਨੀਤਿ ਕੇ ਸਹਿਨਹਾਰ ਹਮ ਤੇਰੀ
ਪੌਰ ਕੇ ਰਹਿਨਹਾਰ ਬਾਂਮਨ ਹੈ ਭੋਰੇ ਹੈਂ,
ਰਾਜਨ ਕੇ ਚਿੱਤ ਕੇ ਗਹਿਨਹਾਰ ਘਨੇ, ਪਰ
ਦੇਵੀਦਾਸ ਹਿਤ ਕੇ ਕਹਿਨਹਾਰ ਥੋਰੇ ਹੈਂ.

ਹਿਤਾ. ਦੇਖੋ, ਹਿੱਤਾ.

ਹਿਤਾਇ. ਦੇਖੋ, ਹਿਤ ੨.

ਹਿਤਾਹਿਤ. ਸੰ. ਭਲਾ ਬੁਰਾ। ੨ ਮਿਤ੍ਰ ਸ਼ਤ੍ਰੁ.

ਹਿਤਾਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਪਿਆਰਾ ਲਗਣਾ. ਸੁਖਦਾਈ ਮਲੂਮ ਹੋਣਾ. "ਯਹਿ ਮੀਠੀ ਜੀਅ ਮਾਹਿ ਹਿਤਾਨੀ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫)

ਹਿੰਤਾਲ. ਸੰ. हिन्ताल. ਸੰਗਯਾ—ਖਜੂਰ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਇੱਕ ਦਰਖਤ. "ਸਰਲ ਤਰੁ ਤਾਲ ਕੀ ਹਿੰਤਾਲ ਕੀ ਤਮਾਲ ਕੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) L. Phonix Paludosa। ੨ ਇੱਕ ਰਾਜਪੂਤ ਗੋਤ. ਰਿਆਸਤ ਚਨੇਨੀ ਇਸੇ ਗੋਤ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਬਾਈਧਾਰ.

ਹਿਤਾਵਨ. ਕ੍ਰਿ—ਹਿਤਦਾਇਕ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣਾ. ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਣਾ. "ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਆਗਿਆ ਆਤਮ ਹਿਤਾਵੈ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੨ ਪੱਥ (ਪਥ੍ਯ) ਹੋਵੇ. ਦੇਖੋ, ਹਿਤ ੨. "ਨਾਮ ਅਉਖਧੁ ਜਿਹ ਰਿਦੈ ਹਿਤਾਵੈ." (ਬਾਵਨ)

ਹਿਤੀਖਣ. ਸੰ. हितैषिन्—ਹਿਤੈਸੀ. ਵਿ—ਹਿਤ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ. ਸ਼ੁਭਚਿੰਤਕ.

ਹਿਤੀਖਣਾ. ਸੰਗਯਾ—ਹਿਤ ਦੀ ਇੱਛਾ.

ਹਿਤੁ, ਹਿਤੂ ਵਿ—ਹਿਤ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ. ਭਲਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ. ਮਿਤ੍ਰ। ੨ ਸੰ. ਹੇਤੁ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਰਣ. ਸਬਬ. "ਪੀਲੇ ਪੀਲਾ ਹੋਇ ਮਿਲੈ ਹਿਤੁ ਜੇਹਾ ਵਿਸੈ." (ਭਾਗੁ) ਜਲ ਪੀਲੇ ਪਦਾਰਥ ਨਾਲ ਪੀਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇਹਾ ਹੇਤੁ ਹੋਵੇ, ਤੇਹਾ (ਵਿਸੈ—ਵੈਸਾ ਹੀ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਹਿਤੇੱਛਾ, ਹਿਤੇੱਛੂ ਹਿਤ ਦੀ ਇੱਛਾ. ਭਲਾ ਚਾਹੁਣਾ. ਸ਼ੁਭੇੱਛਾ. ਹਿਤ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਭਲਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ. ਸ਼ੁਭਚਿੰਤਕ. well-wisher.

ਹਿਤੈ. ਹਿਤ ਆਵੇ. ਪਿਆਰਾ ਲੱਗੇ. "ਸਾਧੁ ਸੰਗਿ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਿਤੈ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਹਿਤੈਸੀ. ਦੇਖੋ, ਹਿਤੀਖਣ.

ਹਿਤੋਪਦੇਸ਼. ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਰਾਜਾ ਧਵਲਚੰਦ੍ਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਕਵਿ ਨਾਰਾਯਣ ਦਾ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸਾ ਵਿੱਚ ਨੀਤਿਗ੍ਰੰਥ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਿਤ ਭਰੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਨ। ੨ ਵਿਸਨੁ ਸ਼ਰਮਾਂ ਦਾ ਰਚਿਆ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨੀਤਿਗ੍ਰੰਥ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਿਤ੍ਰਲਾਭ. ਸੁਹ੍ਰਿਦ ਭੇਦ. ਵਿਗ੍ਰਹ ਅਤੇ ਸੰਧਿ ਆਦਿ ਦਾ ਮਨੋਹਰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਵਰਣਨ ਹੈ. ਇਸਦਾ ਅਨੇਕ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਲਥਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਪੰਚਤੰਤ੍ਰ। ੩ ਹਿੱਤ (ਪਿਆਰ) ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼. ਹਿਤਭਰੀ ਸਿਖ੍ਯਾ.

ਹਿੱਤਾ. ਪੱਖੋਕੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਪੈਂਚ, ਜੋ ਰੰਧਾਵੇ ਗੋਤ ਦਾ ਸੀ. ਅਜਿੱਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਅਨੰਨ ਸਿੱਖ ਇਸੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਅਜਿੱਤਾ.

ਹਿਤਜੰਤ. ਅਤਜੰਤ ਹਿਤ. ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ. ਅਥਵਾ ਇਤਜੰਤ. ਏਥੋਂ ਤੀਕ. ਯਹਾਂ ਤਕ. "ਹਿਤਜੰਤ ਮਾਇਆ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਹਿੰਦ. ਫ਼ਾ ھند ਸਿੰਧੁ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਫ਼ਾਰਸ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਹਿੰਦ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ. ਸ ਦਾ ਬਦਲ ਹ ਵਿੱਚ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ. ਸਿੰਧੁ ਨਦ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ (ਭਾਰਤ) ਦਾ ਨਾਉਂ ਹਿੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ। ੨ ਕੁਰੈਸ਼ ਵੰਸ਼ੀ ਅਬੁ ਸੋਫ਼ੀਆ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਜੋ ਮੱਕੇ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ. ਇਹ ਮੁਹੰਮਦ ਸਹਿਬ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖ ਕੇ ਇਸਲਾਮ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ.

ਹਿੰਦਸਾ. ਅ਼ ھندسہ ਅੰਦਾਜ਼ਾ. ਅਟਕਲ। ੨ ਗਣਿਤ ਵਿਦ੍ਯਾ. ਹਿਸਾਬ ਦਾ ਇ਼ਲਮ।[1] ੩ ਅੰਕ. ਅੰਗ.

ਹਿੰਦਗੀ. ਦੇਖੋ, ਹਿੰਦਵੀ.

ਹਿਦਤ. ਅ਼ حدت ਹ਼ਿਦਤ. ਸੰਗਯਾ—ਤਾਮਸੀ। ੨ ਤਿੱਖਾਪਨ. ਤੇਜ਼ੀ। ੩ ਸਖ਼ਤੀ.

ਹਿੰਦਵਾਣਾ. ਹਿੰਦੂਗਣ. ਹਨੂਦ. ਹਿੰਦੂ ਲੋਕ. "ਗੰਗ ਬਨਾਰਸ ਦਾ ਹਿੰਦਵਾਣਾ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਹਿੰਦੂਧਰਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ। ੩ ਦੇਖੋ, ਹਿੰਦਵਾਨਾ ੨.

ਹਿੰਦਵਾਣੀ. ਹਿੰਦੁਣੀ. ਹਿੰਦੂ ਇਸਤ੍ਰੀ. "ਜਾਤਿ ਸਨਾਤੀ ਹੋਰਿ ਹਿੰਦਵਾਣੀਆ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) ੨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ। ੩ ਹਿੰਦੂਮਤ ਸੰਬੰਧੀ.

ਹਿੰਦਵਾਨਾ. ਦੇਖੋ, ਹਿੰਦਵਾਣਾ। ੨ ਫ਼ਾ. هندوانه ਹਿੰਦਵਾਨਹ. ਸੰਗਯਾ—ਮਤੀਰਾ. ਤਰਬੂਜ਼. ਦੇਖੋ, ਤਰਬੂਜ.

ਕੋਪਯੋ ਲੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਬਲਵਾਨ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ
ਮਾਰੇ ਚੁਨ ਖਾਨ ਲੱਥ ਰੋਲੀ ਰਾਵ ਰਾਨਾ ਕੀ,
ਡਾਕਿਨੀ ਡਕਾਰੈਂ ਔ ਪੁਕਾਰੈਂ ਪੁੰਜ ਪ੍ਰੇਤਨ ਕੇ
ਖੋਪਰੀ ਖਵੀਸ ਖਾਤ ਮੁਗਲ ਪਠਾਨਾ ਕੀ,
ਕਹਿਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਮੁੰਡ ਬਾਂਧ ਗਜਖਾਲ

---

[1] ਗਣਿਤ ਵਿਦ੍ਯਾ ਹਿੰਦ (ਭਾਰਤ) ਤੋਂ ਅਰਬ ਆਦਿ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਗਈ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਨਾਉਂ "ਹਿੰਦਸਾ" ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਨਕਸ਼ਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ

ਲਾਦਕੇ ਸੰਭੂ ਬੈਲ ਕਹੂੰ ਸੋਭਾ ਵਾਂ ਠਿਕਾਨਾ ਕੀ,
ਨਦੀ ਕੇ ਕਿਨਾਰਾ ਪੈ ਗਰੀਬ ਏ ਬੇਚਾਰਾ ਕੋਊ
ਜਾਤ ਬਨਜਾਰਾ ਲੀਏ ਗੋਨਿ ਹਿੰਦਵਾਨਾ ਕੀ.

ਹਿੰਦਵੀ. ਵਿ—ਹਿੰਦ (ਭਾਰਤ) ਦਾ (ਦੀ). ੨ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਤਲਵਾਰ. "ਕਤਿ ਯਮਾਨੀ ਹਿੰਦਵੀ." (ਸਨਾਮਾ) ਯਮਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦ ਦੀ ਕੱਤੀ.

ਹਿਦਾਯਤ. ਦੇਖੋ, ਹਦਾਯਤ.

ਹਿੰਦਾਲ. ਦੇਖੋ, ਹੰਦਾਲ ੨। ੨ ਦੇਖੋ, ਨਿਰੰਜਨੀਏ.

ਹਿੰਦਾਲੀਏ. ਦੇਖੋ, ਨਿਰੰਜਨੀਏ.

ਹਿੰਦੀ. ਹਿੰਦ ਦਾ ਵਸਨੀਕ. ਭਾਰਤ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ। ੨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ। ੩ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਵਰਣਮਾਲਾ। ੪ ਯੂ. ਪੀ. ਦੀ ਬੋਲੀ, ਜੋ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦੀ ਹੈ। ੫ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਤਲਵਾਰ। ੬ ਸਿੰਧੀ ਦੇ ਥਾਂ ਫ਼ਾਰਸੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ.

ਹਿੰਦੂ. ਦੇਖੋ, ਹਿੰਦੂ। ੨ ਸਿੰਧੁ ਨਦ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਹਿੰਦ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ / ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੁ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ. ਉਹ ਦੇਸ਼, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ ਹਿੰਦੂ ਆਬਾਦ ਹਨ. ਇਸ ਦੇ ਨਾਉਂ ਆਰਯਾਵਰਤ ਭਾਰਤ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਹਨ. ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਹਿਮਾਲਯ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਲੰਬਾਈ ੧੯੦੦ ਅਤੇ ਚੌੜਾਈ ੧੫੦੦ ਮੀਲ ਹੈ. ਰਕਬਾ ੧, ੮੦੫, ੩੩੨ ਵਰਗ ਮੀਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ੧, ੦੯੪, ੩੦੦ ਵਰਗਮੀਲ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇਸੀ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦਾ. ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟ ੧੯੩੪ ਵਰਗ ਮੀਲ ਇਲਾਕਾ ਪੁਰਤਗਾਲ ਅਤੇ ਫ੍ਰਾਂਸ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਵਡੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਕੁੱਲ ੫੬੩ ਦੇਸੀ ਰਿਆਸਤਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ੧੧੮ ਤੋਪਾਂ ਦੀ ਸਲਾਮੀ ਵਾਲੀਆਂ (Salute States) ਹਨ. ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਵਸੋਂ ਨੌਂ ਹਿੱਸੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਸ਼ਹਿਰ ੨੩੧੬ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ੩੧ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਸੋਂ ਇੱਕ ਇੱਕ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਹੈ, ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ੬੮੫, ੬੬੫ ਹੈ. ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ੧੫ ਗੁਣਾ ਵਡਾ ਹੈ. ਜੇ ਕਦੇ ਰੂਸ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਦ ਸਾਰੇ ਯੂਰਪ ਦਾ ਰਕਬਾ ਮਿਲਕੇ ਇਸ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਸਨ ੧੯੨੧ ਦੀ ਮਰਦੁਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਵਸੋਂ ੩੧੮, ੪੨੫, ੪੮੦ ਹੈ. (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ੨੪੭, ੦੦੩, ੨੯੩, ਅਤੇ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੀ ੭੧, ੯੩੯, ੧੮੭ ਹੈ)

ਮਰਦ ੧੬੩, ੯੯੫, ੫੫੪ ਅਤੇ ਤੀਵੀਆਂ ੧੫੪, ੯੪੬, ੯੨੬, ਹਨ. ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲਿਹਾਜ ਨਾਲ ਗਿਣਤੀ ਇਉਂ ਹੈ:—

ਈਸਾਈ ੪, ੭੫੪, ੦੦੦
ਸਿੱਖ ੩, ੨੨੯, ੦੦੦
ਹਿੰਦੂ ੨੧੬, ੭੩੫, ੦੦੦
ਜੈਨੀ ੧, ੧੭੮, ੦੦੦
ਪਾਰਸੀ ੧੦੨, ੦੦੦
ਪੁਰਾਣੇ ਵਸਨੀਕ ੯, ੭੭੫, ੦੦੦
ਬੋਧ ੧੧, ੫੭੧, ੦੦੦
ਮੁਸਲਮਾਨ ੬੮, ੭੩੫, ੦੦੦
ਯਹੂਦੀ ੨੨, ੦੦੦

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ੨੦੨੫੦੦੭੫ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਇਉਂ ਕਹੋ ਕਿ ਹਰ ੧੦੦੦ ਪਿੱਛੇ ੧੭੫ ਵਿਧਵਾ ਹਨ.

ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਕੁੱਲ ਬੋਲੀਆਂ ੨੨੨ ਬੋਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਹ ਹੈ—

ਹਿੰਦੀ (ਪੱਛਮੀ ਹਿੰਦੀ) ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ੯੬, ੭੧੪, ੦੦੦
ਕਨਾਰੀ (ਕਾਨੜੀ) ੧੦, ੩੭੪, ੦੦੦
ਗੁਜਰਾਤੀ ੯, ੫੫੨, ੦੦੦
ਤਾਮਿਲ ੧੮, ੭੮੦, ੦੦੦
ਤਿਲਗੂ ੨੩, ੬੦੧, ੦੦੦
ਪੰਜਾਬੀ ੧੬, ੨੩੪, ੦੦੦ ਅਤੇ
ਲਹਿੰਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ੫, ੬੫੨, ੦੦੦
ਬੰਗਾਲੀ ੪੯, ੨੯੪, ੦੦੦
ਬ੍ਰਹਮੀ ੮, ੪੨੩, ੦੦੦
ਮਰਹਟੀ ੧੮, ੭੯੮, ੦੦੦
ਰਾਜਸਥਾਨੀ ੧੨, ੬੮੧, ੦੦੦

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਾਇਸਰਾਯ (Viceroy) ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ. ਅਤੇ ਇੰਤਜਾਮ ਦੇ ਲਈ ਦੋ ਕੌਂਸਲਾਂ ਬਣਾ ਰੱਖੀਆਂ ਹਨ, ਇੱਕ ਕੌਂਸਲ ਆਵ ਸਟੇਟ ਦੂਜੀ ਲੈਜਿਸਲੇਟਿਵ ਐਸੰਬਲੀ (the Council of State and the Legislative Assembly)

ਸਰਕਾਰ ਹਿੰਦ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ੧੫ ਸੂਬਿਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਹੁਕਮਰਾਂ ਹਨ. ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਅੰਤਰੰਗ ਕੌਂਸਿਲ, ਜਿਸ ਹੱਥ ਚੰਦ ਰਾਖਵੇਂ ਮਹਿਕਮੇ ਹਨ. ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਵਜ਼ੀਰ, ਜੋ ਕਾਨੂਨੀ ਕੌਂਸਲ ਅੱਗੇ ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ.

ਹਿੰਦੂ. ਸਿੰਧੁ (ਹਿੰਦ) ਨਦ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਉਹ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਲੋਕ, ਜੋ ਆਰਯ ਕਹਾਉਂਦੇ ਸੇ.[1] ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ੨ ਵੈਦਿਕ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਹਿੰਦੂ ਪਦ ਦੀ ਨਿਰਦੋਸ ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾ ਹੁਣ ਤਾਈਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੀ ਸਮਰਥ ਤੋਂ ਭੀ ਬਾਹਰ ਹੈ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇਸ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂ ਦਾ ਲੱਛਣ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਚਾਰ ਵਰਣ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਰਖਦਾ, ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਮੰਨਦਾ ਅਤੇ ਗਊ ਦਾ ਮਾਸ ਨਹੀਂ

[1] ਦੇਖੋ, ਰਿਗਵੇਦ ੧੦/੧੨੫/੫.

ਖਾਂਦਾ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਹੈ.[1] "ਕੋਈ ਕਹੈ ਤੁਰਕੁ ਕੋਈ ਕਹੈ ਹਿੰਦੂ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) "ਨਾ ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

੩ ਅ਼ਰਬੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਚੋਰ ਗ਼ੁਲਾਮ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਲਈ ਭੀ ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. ਇਸੇ ਲਈ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਕਾਲੇ ਦਾਗ (ਤਿਲ) ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਰੂਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

"ਈਂ" ਹਿੰਦੂਏ ਖ਼ਾਲਤ੍ਰ ਕਿ ਬਰੁਯੁਤ ਸ਼ੈਦਾ ਅਸਤ।
ਬਿਫ਼ਰੋਸ਼ੀ ਅਗਰ ਨਕ਼ਦੇ ਖ਼ੁਦਾਈ ਚਿ ਸ਼ਵਦ."
(ਦਿਵਾਨ ਗੋਯਾ)

ਹਿੰਦੂਆਨਾ. ਵਿ—ਹਿੰਦੂ ਦੇ ਢੰਗ ਦਾ। ੨ ਹਿੰਦੂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ.

ਹਿੰਦੂ ਅੰਨਾ ਤੁਰਕੂ ਕਾਣਾ. ਦੇਖੋ ਕਾਣਾ ੩.

ਹਿੰਦੂਕੁਸ਼. ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ, ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹੱਦ ਤੇ ਇੱਕ ਪਹਾੜ, ਜਿਸ ਦੀ ਉਚਿਆਈ ੨੦੦੦੦ ਫੁਟ ਹੈ. ਇੱਕ ਵੇਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਇੱਥੇ ਬਰਫ ਪੈਣ ਨਾਲ ਮਰ ਗਏ ਸਨ, ਇਸ ਕਾਰਣ ਇਹ ਨਾਉਂ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਹਿੰਦੂਪਤੀ. ਉਦੇਪੁਰ (ਉਦਯਪੁਰ) ਦੇ ਮਹਾਰਾਣੇ ਦੀ ਇਹ ਉਪਾਧੀ ਹੈ. ਰਘੁਵੰਸ਼ੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿੱਚ ਉਦੇਪੁਰ ਦਾ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਮਾਨਯੋਗ ਹੈ। ੨. ਭੂਸਣ ਕਵੀ ਨੇ ਸ਼ਿਵਾ ਜੀ ਨੂੰ ਭੀ ਹਿੰਦੂਪਤੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ. ਦੇਖੋ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ.

ਹਿੰਦੋਲ. ਦੇਖੋ, ਹਿੰਡੋਲ.

ਹਿਨਕਨਾ. ਦੇਖੋ, ਹਿਣਕਾਰ.

ਹਿਨਨਾਤ. ਹਿਣਕਦਾ. ਹ੍ਰੇਸਾ ਕਰਦਾ. ਦੇਖੋ, ਹਿਹਨਾਨਾ ਅਤੇ ਹਿਣਕਾਰ.

ਹਿਨਾ. ਦੇਖੋ, ਮਹਿਦੀ ੨.

ਹਿਫ਼ਜ. ਅ਼ ਕੰਠਾਗ੍ਰ. ਜੁਬਾਨੀ ਯਾਦ. ਦੇਖੋ, ਹਾਫ਼ਿਜ.

ਹਿਫਾਜਤ. ਅ਼ حفاظت ਹਿਫ਼ਾਜਤ. ਨਿਗਹਬਾਨੀ। ੨ ਰਖ੍ਯਾ.

ਹਿਬਾ. ਅ਼ هبه ਹਿਬਹ. ਆਪਣੀ ਵਸਤੁ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਹਿਮ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਆਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਗਾੜ੍ਹਾ ਹੋਕੇ ਡਿਗਿਆ ਹੋਇਆ ਜਲ. ਤੁਸਾਰ. ਬਰਫ਼। ੨ ਪੋਹ ਮਾਘ ਦੀ ਰੁੱਤ। ੩ ਚੰਦਨ। ੪ ਕਪੂਰ। ੫ ਵਿ—ਸੀਤਲ. ਠੰਢਾ.

ਹਿਮਕਰ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਸੀਤਲ ਕਿਰਣਾਂ ਵਾਲਾ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ੨ ਕਪੂਰ। ੩ ਹਿਮਰਿਤੁ. ਮੱਘਰ ਅਤੇ ਪੋਹ ਦਾ ਸਮਾਂ. ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਪੰਜਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਜੋ "ਰੁਤੀ" ਸਿਰਨਾਵੇਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਹੈ. ਉਸ ਵਿੱਚ ਹਿਮਕਰ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿਸੀਅਰ (ਸ਼ਿਸ਼ਿਰ) ਅਰ ਮਾਘ ਫੱਗੁਣ ਨੂੰ ਹਿਮਕਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਯਥਾ—"ਹਿਮਕਰ ਰੁਤਿ ਮਨਿ ਭਾਵਤੀ ਮਾਘੁ ਫਗਣੁ ਗੁਣਵੰਤ ਜੀਉ." ਅਤੇ—"ਰੁਤਿ ਸਿਸੀਅਰ ਸੀਤਲ ਹਰਿ ਪ੍ਰਗਟੇ ਮੰਘਰ ਪੋਹਿ ਜੀਉ." (ਰਾਮ ਰੁਤੀ ਮ: ੫)[2]

[1] ਬਿਤਨਿਆਂ ਨੇ ਜੈਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਮੁਰਦੇ ਜਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਆਦਿਕ ਭੀ ਹਿੰਦੂ ਦੇ ਲੱਛਣ ਲਿਖੇ ਹਨ.

ਹਿਮਕੂਟ, ਹਿਮਗਿਰਿ } ਸੰਗਯਾ—ਹਿਮ (ਬਰਫ਼) ਦਾ ਪਹਾੜ. ਹਿਮਾਲਯ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹੇਮਕੂਟ.

ਹਿੰਮਤ. ਅ਼ همت ਸੰਗਯਾ—ਇਰਾਦਾ. ਸੰਕਲਪ। ੨ ਹੌਸਲਾ. ਸਾਹਸ.

ਵੇਦਹੁੰ ਚਾਰ ਵਿਚਾਰਤ ਬਾਤ
ਪੁਰਾਨ ਅਠਾਰਹਿ ਅੰਗ ਮੇ ਧਾਰੈ,
ਰਾਗ ਤੇ ਆਦਿ ਜਿਤੀ ਚਤੁਰਾਈ
"ਸੁਜਾਨ" ਕਹੈ ਸਭ ਯਾਹਿ ਕੇ ਲਾਰੈ.
ਚਿਤ੍ਰਹੁੰ ਆਪ ਲਿਖੇ ਸਮਝੈ ਕਵਿਤਾਨ
ਕੀ ਰੀਤਿ ਮੇ ਵਾਰਤਾ ਪਾਰੈ,
ਹੀਨਤਾ ਹੋਯ ਜੁ ਹਿੰਮਤ ਕੀ ਤੁ
ਪ੍ਰਬੀਨਤਾ ਲੈ ਕਹਾਂ ਕੂਪ ਮੇ ਡਾਰੈ.

੩ ਫਿਕਰ। ੪ ਇੱਕ ਰਾਜਪੂਤ ਯੋਧਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਿਕਰ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦੇ ਗਿਆਰਵੇਂ ਅਧ੍ਯਾਯ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ.

ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ. ਦੇਖੋ, ਪੰਜ ਪਯਾਰੇ। ੨ ਟਿੱਕਾ ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਬਾਬਾ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾਪਤਿ ਦਾ ਪੋਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਡਾ ਭਾਈ. ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸੰਮਤ ੧੮੩੧ (ਸਨ ੧੭੭੪) ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ.

ਹਿਮਧਰ, ਹਿਮਨੂਰ } ਬਰਫ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਹਿਮਾਲਯ. "ਚਢੇ ਜਾਇ ਪਰਬਤ ਹਿਮਨੂਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਿਮਰਿਤੁ, ਹਿਮ ਰੁਤ } ਹਿਮ਋ਤੁ. ਉਹ ਮੌਸਮ, ਜਦ ਬਰਫ਼ ਡਿਗੇ. ਮੱਘਰ ਪੋਹ ਦਾ ਸਮਾਂ. ਹੇਮੰਤ.

ਹਿਮਵਤ, ਹਿਮਵਾਨ, ਹਿਮਵੰਤ } ਬਰਫ਼ ਵਾਲਾ, ਹਿਮਾਲਯ। ੨ ਕਾਲਕੂਟ ਅਤੇ ਗੰਧਮਾਦਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦਾ ਪਹਾੜ, ਜੋ ਹਿਮਾਲਯ ਦੇ ਹੀ ਅੰਤਰਗਤ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਹੇਮਕੂਟ.

ਹਿਮਾ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਹਿਮ. ਬਰਫ. "ਹਿਮਾ ਸੀ ਹਿਮਾਲੈ." (ਅਕਾਲ)। ੨ ਛੋਟੀ ਇਲਾਇਚੀ। ੩ ਮੂਲੀ.

ਹਿਮਾਇਤ. ਦੇਖੋ, ਹਮਾਯਤ.

ਹਿਮਾਂਸੁ. ਸੰ. ਹਿਮਾਂਸ਼ੁ. ਸੰਗਯਾ—ਹਿਮ (ਠੰਢੀਆਂ) ਹਨ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੰਸ਼ੁ (ਕਿਰਣਾਂ) ਚੰਦ੍ਰਮਾ. ਹਿਮਕਰ। ੨ ਕਪੂਰ.

ਹਿਮਾਕਤ. ਅ਼ حماقت ਹ਼ਿਮਾਕ਼ਤ. ਸੰਗਯਾ—ਬੇਸਮਝੀ. ਨਾਦਾਨੀ. ਮੂਰਖਤਾ.

ਹਿਮਾਚਲ, ਹਿਮਾਦ੍ਰਿ, ਹਿਮਾਦ੍ਰੀ } ਹਿਮ (ਬਰਫ) ਦਾ ਅਚਲ (ਪਹਾੜ). ਹਿਮ ਦਾ ਅਦ੍ਰਿ (ਪਰਬਤ). ਭਾਰਤ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਤਿੱਬਤ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਧ੍ਯ, ਬਰਫ ਦਾ ਪੁੰਜ ਰੂਪ ਪਹਾੜ, ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਰਬਤਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ. ਇਸਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਚੋਟੀ ੨੯੦੦੨ ਫੁਟ ਹੈ। ੨ ਹਿਮਾਦ੍ਰਿਨ੍. ਵਿ—ਹਿਮਾਲਯ ਵਾਲਾ.

[2] ਕਈ ਅਗਿਆਨੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਪਾਠ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਭੁੱਲ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ. ਦੇਖੋ, ਸਿਸਿਰ ਅਤੇ ਹਿਮ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ. ਇੱਥੇ ਹਿਮਕਰ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸੀਤਲਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ.

ਭਾਵ—ਸ਼ਿਵ. "ਰੀਝਤ ਹਿਮਾਦ੍ਰਿ ਪੋਅੰਤ ਸੀਸ." (ਕਲਕੀ).

ਹਿਮਾਮ ਦਸ੍ਤਾ. ਫ਼ਾ ہاون دستہ ਹਾਵਨਦਸ੍ਤਹ. ਹਾਵਨ (ਉਖਲੀ) ਦਸ੍ਤਾ (ਮੂਸਲ).

ਹਿਮਾਯਤੀ ਨਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਹਮਾਯਤੀ ਨਾਲਾ.

ਹਿਮਾਲਯ, ਹਿਮਾਲਾ, ਹਿਮਾਲੈ, ਹਿਮੰਚਲ ਦੇਖੋ, ਹਿਮਾਚਲ.

ਹਿਮੰਬਾਰ. ਹਿਮ ਦਾ ਅੰਬਾਰ. ਬਰਫ ਦਾ ਢੇਰ। ੨ ਹਿਮ (ਬਰਫ) ਨੂੰ ਵਾਰਿ (ਪਾਣੀ) ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਥਵਾ ਹਿਮ ਨੂੰ ਵਾਰਣ (ਹਟਾਉਣ) ਵਾਲਾ ਪਵਨ. (ਸਨਾਮਾ)

ਹਿਮੰਬਾਰਿ. ਹਿਮੰਬਾਰ (ਪਵਨ) ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਭੀਮਸੇਨ. (ਸਨਾਮਾ) ਦੇਖੋ, ਹਿਮੰਬਾਰ ੨.

ਹਿੰਮਤ. ਅ. ਸੰਗਯਾ—ਸਾਹਸ. ਜਿਗਰਾ. ਉੱਦਮ. ਦੇਖੋ, ਹਿੰਮਤ.

ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ. ਦੇਖੋ, ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪੰਜ ਪਯਾਰੇ.

ਹਿਯ, ਹਿਯਰਾ, ਹਿਯਾ ਸੰ. ਹ੍ਰਦਯ—ਹ੍ਰਿਦਯ. ਸੰਗਯਾ—ਮਨ. ਦਿਲ. ਅੰਤਹਕਰਣ.

ਹਿਯਾਂ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਹਯਾਂ. ਇੱਥੇ. ਈਹਾਂ. ਯਹਾਂ.

ਹਿਯਾਉ. ਸੰਗਯਾ—ਹ੍ਰਿਦਯ. ਚਿੱਤ. "ਹਿਆਉ ਸਭਿਨ ਕਾ ਡਰਜੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਦੇਖੋ, ਹਯਾ.

ਹਿਰ. ਦੇਖੋ, ਹਿਰਿ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹਰਣ. "ਹਿਰਹਿ ਪਰਦਰਬੁ ਉਦਰ ਕੈ ਤਾਈ." (ਗਉ ਥਿਤੀ ਮ: ੫) ਪਰਧਨ ਚੁਰਾਉਂਦਾ ਹੈ. "ਜਿਸ ਪੇਖਤ ਕਿਲਵਿਖ ਹਿਰਹਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) ਪਾਪ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

ਹਿਰਸ. ਅ حرص ਹ਼ਿਰਸ. ਤ੍ਰਿਸਨਾ. ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਚਾਹ। ੨ ਸ਼ੌਕ। ੩ ਇੱਛਾ. ਰੁਚਿ.

ਹਿਰਸੀ. ਵਿ—ਹਿਰਸ (ਤ੍ਰਿਸਨਾ) ਵਾਲਾ. ਲਾਲਚੀ.

ਹਿਰਡ, ਹਿਰਡੁ ਦੇਖੋ, ਏਰੰਡ. "ਹਿਰਡ ਪਲਾਸ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਬੁਹੀਆ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੪) "ਚੰਦਨ ਨਿਕਟਿ ਵਸੈ ਹਿਰਡੁ ਬਪੁੜਾ." (ਗੌਂਡ ਮ: ੪)

ਹਿਰਣ. ਹਰਿਣ. ਮ੍ਰਿਗ. ਕੁਰੰਗ। ੨ ਚੁਰਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਹਰਣ. "ਪਰਦਰਬ ਹਿਰਣੰ." (ਸਹਸ ਮ: ੫) ੩ ਦੇਖੋ, ਹਿਰਣਯ.

ਹਿਰਣਗਰਭ. ਦੇਖੋ, ਹਿਰਨਯਗਰਭ. "ਹਿਰਣਗਰਭ ਆਤਮ ਚਿਤ ਚੀਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹਿਰਣਰਾਟ. ਸੰਗਯਾ—ਹਿਰਣ (ਮ੍ਰਿਗਾਂ) ਦਾ ਰਾਜਾ, ਸ਼ੇਰ। ੨ ਮ੍ਰਿਗ ਦਾ ਸੁਾਮੀ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਹਿਰਣਰਾਟਭਗਨੀ. ਸੰਗਯਾ—ਮ੍ਰਿਗਪਤਿ (ਚੰਦ੍ਰਮਾ) ਦੀ ਭੈਣ, ਚੰਦ੍ਰਭਾਗਾ ਨਦੀ. (ਸਨਾਮਾ)

ਹਿਰਣਾ. ਦੇਖੋ, ਹਰਣ. ਚੁਰਾਉਣਾ. "ਹਿਰਹਿ ਪਰ ਦਰਬੁ ਉਦਰ ਕੈ ਤਾਈ." (ਗਉ ਥਿਤੀ ਮ: ੫) ੨ਹਿਰਣ. ਸੋਨਾ. ਹਿਰਣਯ. "ਕੇਸਰ ਕੁਸਮ ਮਿਰਗਮੈ ਹਿਰਣਾ, ਸਰਬ ਸਰੀਰੀ ਚੜਣਾ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) ਕੇਸਰ, ਫੁੱਲ, ਕਸਤੂਰੀ ਅਤੇ ਸੁਵਰਣ ਸਭ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਛੂਹਕੇ ਭਿੱਟੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ.

ਹਿਰਣਯ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਸੁਵਰਣ. ਸੋਨਾ। ੨ ਧਤੂਰਾ। ੩ ਧਨ। ੪ ਚਾਂਦੀ। ੫ ਕੌਡੀ। ੬ ਵੀਰਯ. ਮਣੀ। ੭ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ। ੮ ਤੇਜ.

ਹਿਰਣਯਕਸ਼ਿਪੁ. ਦੇਖੋ, ਹਿਰਨਕਸਿਪੁ.

ਹਿਰਣਯਕੇਸ਼. ਸੰ. ਵਿ—ਸੋਨੇ ਵਰਗੇ ਕੇਸਾਂ ਵਾਲਾ. ਸੁਨਹਿਰੀ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਕੇਸ਼। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਵਿਸਨੁ.

ਹਿਰਣਯਗਰਭ. ਦੇਖੋ, ਹਿਰਨਯਗਰਭ.

ਹਿਰਣਯਾਕ੍ਸ਼. ਦੇਖੋ, ਹਰਣਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ.

ਹਿਰਤ. ਚੁਰਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਹਰਣ. "ਜਿਉ ਚੋਰ ਹਿਰਤ ਨਿਸੰਗ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਸੰ. ਹ੍ਰਤ—ਹ੍ਰਿਤ. ਵਿ—ਚੁਰਾਇਆ. ਲੁੱਟਿਆ. "ਮਰਤ ਹਿਰਤ ਸੰਸਾਰ." (ਚਉਬੋਲੇ ਮ: ੫) ਹ੍ਰਿਤ ਸੰਸਾਰ (ਠਗਿਆ ਹੋਇਆ ਜਗਤ) ਨਾਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ.

ਹਿਰਤੇ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚੁਰਾਉਂਦੇ. ਹਰਣ ਕਰਦੇ. ਖਸੋਟਦੇ. "ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਜੀਆ ਇਹ ਹਿਰਤੇ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੩) ੨ ਮਾਰਦੇ. ਵਧ ਕਰਦੇ.

ਹਿਰਦਯ, ਹਿਰਦਾ ਸੰ. ਹ੍ਰਦਯ—ਹ੍ਰਿਦਯ. ਸੰਗਯਾ—ਅੰਤਹਕਰਣ. ਮਨ. ਦਿਲ. "ਹਿਰਦਾ ਸੁਧ ਬ੍ਰਹਮੁ ਬੀਚਾਰੈ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਰਿਦੇ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. ਦੇਖੋ, ਛਾਂਦੋਗ ਉਪਨਿਸਦ—"ਹ੍ਰਿਦਯੰ ਤਸਮਾਤ੍ ਹ੍ਰਿਦਯੰ." "ਹਿਰਦੈ ਰਿਦੈ ਨਿਹਾਲ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ਮਨ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖ। ੩ ਛਾਤੀ. ਸੀਨਾ. "ਜੈਸੇ ਆਂਡੋ ਹਿਰਦੇ ਮਾਹਿ." (ਮਾਲੀ ਮ: ੫) ਪੰਛੀ ਆਪਣੇ ਅੰਡੇ ਨੂੰ ਛਾਤੀ ਹੇਠ ਲੈਕੇ ਪਾਲਨ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਹਿਰਦਾ ਰਿਦਾ. ਦੇਖੋ, ਹਿਰਦਾ ੨.

ਹਿਰਦੈਕਮਲੁ. ਹ੍ਰਿਦਯ ਰੂਪ ਕਮਲ. "ਹਿਰਦੈ ਕਮਲੁ ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩)

ਹਿਰਨ. ਦੇਖੋ, ਹਿਰਣ.

ਹਿਰਨਕਸਪ, ਹਿਰਨਕਸਿਪੁ ਸੰ. ਹਿਰਂਯਕਸ਼ਿਪੁ—ਹਿਰਣਯਕਸ਼ਿਪੁ. ਸੰਗਯਾ—ਹਿਰਣਯ (ਸੁਨਹਿਰੀ) ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕਸ਼ਿਪੁ (ਪੋਸ਼ਾਕ). ਇੱਕ ਦੈਤ ਜੋ ਦਿਤਿ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਕਸ਼ਯਪ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ. ਇਹ ਹਰਨਾਖਸ ਦਾ ਵਡਾ ਭਾਈ ਸੀ. ਮਹਾਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਕਯਾਧੂ ਦਾ ਪਤਿ ਅਤੇ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ. ਨਰਸਿੰਘ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ.

ਹਿਰਨ ਕੰਚਨ. ਦੇਖੋ, ਹਿਰਣਯ ਅਤੇ ਕੰਚਨ. ਜਿੱਥੇ ਹਿਰਨ ਅਤੇ ਕੰਚਨ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਇੱਕਠੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਹਿਰਣਯ (ਚਾਂਦੀ) ਅਤੇ ਕੰਚਨ (ਸੋਨਾ). ਦੇਖੋ ਹਿਰਣਯ.

ਹਿਰਨਖੰਡ. ਸੰ. ਹਿਰਂਯ ਖਂਡ. ਭਾਗਵਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜੰਬੂਦ੍ਵੀਪ ਦਾ ਇੱਕ ਖੰਡ, ਜੋ ਹਿਰਣਯ (ਸ੍ਵਰਣ) ਭੂਮਿ ਵਾਲਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. "ਪਹੁਚੇ ਹਿਰਨਖੰਡ ਮੇ ਜਾਈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਹਿਰਨਗਰਭ. ਦੇਖੋ, ਹਿਰਨਜਗਰਭ.
ਹਿਰਨਾਫ. ਦੇਖੋ, ਹਰਣਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ.
ਹਿਰਨੀ. ਮ੍ਰਿਗੀ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਣੀ.
ਹਿਰਨੁ. ਦੇਖੋ, ਹਿਰਣ੍ਯ. "ਲੋਹਾ ਹਿਰਨੁ ਹੋਵੈ ਸੰਗਿ ਪਾਰਸ." (ਕਾਨ ਅ: ਮ: ੪)
ਹਿਰਨਜਗਰਭ. ਸੰ. ਹਿਰਣ੍ਯਗਰ੍ਭ. ਵਿ—ਹਿਰਣ੍ਯ (ਸ੍ਵਰਣ) ਦੇ ਆਂਡੇ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਿਗਵੇਦ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਿਰਨਜਗਰਭ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਮਾਲਿਕ, ਆਕਾਸ਼ ਤੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਥੰਮ, ਸ਼ਰੀਰ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਦਾਤਾ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿੱਚ ਆਤਮਾ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੩ ਮਨੁ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿਰਨਜਗਰਭ ਨਾਮ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੂਰਜ ਜੇਹੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਸੁਨਹਿਰੀ ਆਂਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਇੱਕ ਸਾਲ ਆਂਡੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਭਾਗ ਸ੍ਵਰਗ ਲੋਕ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਹੋਈ। ੪ ਸੂਖਮ ਸ਼ਰੀਰ. ਲਿੰਗ ਸ਼ਰੀਰ। ੫ ਕਰਤਾਰ. ਵਾਹਗੁਰੂ.
ਹਿਰਨਜਾਕ. ਦੇਖੋ, ਹਰਣਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਹਲਾਦ.
ਹਿਰਫਤ. ਅ਼ حرفت ਹਿ਼ਰਫ਼ਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੇਸ਼ਾ. ਕੰਮ। ੨ ਦਸ੍ਤਕਾਰੀ ਆਦਿ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਹੁਨਰ.
ਹਿਰਮਚੀ, ਹਿਰਮਜੀ. ਅ਼ هرمزی ਹਿਰਮਜ਼ੀ. ਇੱਕ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਮਿੱਟੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਫਰਸ਼ ਕੰਧ ਆਦਿ ਦੇ ਰੰਗਣ ਲਈ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ.
ਹਿਰਾਇਆ. ਖੁਹਾਇਆ. ਹਰਣ ਕਰਾਇਆ। ੨ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ. "ਹੇਰਤ ਹੇਰਤ ਸਭੈ ਹਿਰਾਇਆ." (ਤਨਸੁਖ)
ਹਿਰਾਏ. ਦੇਖੋ, ਹਰਣ. "ਕਾਨ ਫਰਾਇ ਹਿਰਾਏ ਟੂਕਾ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੧) ਯੋਗੀ ਬਣਕੇ ਟੁਕੜੇ ਢੋਂਦਾ ਹੈ. ਚੇਲੇ ਰੋਟੀਆਂ ਮੰਗਕੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੨ ਹੇਰਣ ਕਰੇ. ਵੇਖੇ.
ਹਿਰਾਸ. ਫ਼ਾ هراس ਸੰਗ੍ਯਾ—ਡਰ. ਖ਼ੌਫ਼. "ਹੇਰ ਆਜ ਕੋ ਜੰਗ ਹਿਰਾਸਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਦੇਖੋ, ਹੁੱਰਾਸ.
ਹਿਰਾਸਤ. ਅ਼ حراست ਹਿ਼ਰਾਸਤ. ਨਿਗਹਬਾਨੀ. ਨਿਗਰਾਨੀ। ੨ ਹਿਫਾਜਤ. ਰਖ੍ਯਾ.
ਹਿਰਾਸੁਲ ਫਿਕਨ. ਦੇਖੋ, ਫਿਕਨ.
ਹਿਰਾਤ. ਖੋਹਿਆ ਜਾਂਦਾ. ਦੇਖੋ, ਹ੍ਰਿਤ। ੨ ਹਰਣ ਕਰਦਾ. ਚੁਰਾਉਂਦਾ. ਖੋਂਹਦਾ। ੩ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਇਲਾਕਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ, ਜੋ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ੨੫੦੦ ਫੁਟ ਉੱਚਾ ਹੈ. ਆਬਾਦੀ ੨੦੦੦੦ ਹੈ. ਇੱਥੋਂ ਦੀਆਂ ਖੱਲਾਂ ਤੇ ਰੇਸ਼ਮ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ.
ਹਿਰਾਨਾ, ਹਿਰਾਨੀ, ਹਿਰਾਨੋ. ਵਿ—ਹਰਣ ਹੋਇਆ. ਖੋਇਆ. ਖੋਈ. "ਪੂੰਜੀ ਹਿਰਾਨੀ ਬਨਜੁ ਟੂਟ." (ਬਸੰ ਕਬੀਰ) ੨ ਠਗਿਆ. "ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਹਿਰਾਨੋ." (ਮਲਾ ਮ: ੫)
ਹਿਰਿ. ਸੰ. ਹ੍ਰ. ਧਾ—ਲੈਜਾਣਾ. ਚੋਰੀ ਕਰਨਾ. ਠਗਣਾ. ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨਾ. ਦੇਣਾ. ਜਮਾ ਕਰਨਾ. ਸਮਾਪਤ ਕਰਨਾ. ਤ੍ਯਾਗਣਾ. ਰੋਕਣਾ. ਮਾਰਨਾ. ਸਮੇਟਣਾ. ਅਨਾਦਰ ਕਰਨਾ. ਜੁਲਮ ਕਰਨਾ. ਯੁੱਧ ਕਰਨਾ. ਖਸੋਟਨਾ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚੁਰਾਕੇ. ਲੁੱਟਕੇ. "ਹਿਰਿ ਵਿਤ ਚਿਤ ਦੁਖਾਹੀ." (ਆਸਾ ਪੜਤਾਲ ਮ: ੫)
ਹਿਰਿਓ, ਹਿਰਿਆ. ਸੰ. ਹ੍ਰਤ—ਹ੍ਰਿਤ. ਵਿ—ਚੁਰਾਇਆ. ਖਸੋਟਿਆ. ਖੋਹਿਆ.
ਹਿਰਿਨਜੋ. ਹਿਰਨਜਕਸ਼ਪੁ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਹਿਰਿਨਜੋ ਹਿਰੰਨਾਕਸੰ ਦੋਇ ਬੀਰੰ." (ਵੈਰਾਹ)
ਹਿਰਿਲੀਨਾ. ਦੇਖੋ, ਹਿਰਿ. "ਰਤਨੁ ਗਿਆਨੁ ਸਭ ਕੋ ਹਿਰਿਲੀਨਾ." (ਗਉ ਮ: ੯)
ਹਿਰੀਆ. ਵਿ—ਹਰਣ ਕਰਤਾ. ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ. ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਹਰੀਆ. "ਪਰ ਕਉ ਹਿਰੀਆ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) ਪਰਧਨ ਦਾ ਹਰੀਆ. "ਕਾਨ੍ਹ ਬਡੇ ਰਸ ਕੇ ਹਿਰੀਆ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)
ਹਿਰੇ. ਚੁਰਾਏ. ਦੇਖੋ, ਹਰਣ। ੨ ਮਿਟਾਏ. "ਕੋਟਿ ਬਿਘਨ ਹਿਰੇ ਖਿਨ ਮਾਹਿ." (ਗਉ ਮ: ੫)
ਹਿਰੇਖਾ. ਦੇਖੋ, ਹਰੇਖਾ.
ਹਿਰੈ. ਹਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਚੁਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੩ ਹ੍ਰਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਘਟਦਾ ਹੈ. "ਲਾਭ ਮਿਲੈ ਤੋਟਾ ਹਿਰੈ." (ਗਉ ਥਿਤੀ ਮ: ੫) ੪ ਹੇਰਣ ਕਰਦਾ (ਵੇਖਦਾ) ਹੈ. "ਹੋਂਦੀ ਕਉ ਅਨਹੋਂਦੀ ਹਿਰੈ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) "ਕੌਡਾ ਡਾਰਤ ਹਿਰੈ ਜੁਆਰੀ." (ਗੌਂਡ ਨਾਮਦੇਵ)
ਹਿਰੋਲ. ਦੇਖੋ, ਹਰੋਲ। ੨ ਹਲਚਲ। ੩ ਅਸ੍ਤਾਚਲ. ਉਹ ਪਹਾੜ, ਜਿਸ ਦੇ ਓਲ੍ਹੇ ਹਰਿ (ਸੂਰਜ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਹਿੰਮਤ ਬਾਂਧ ਹਿਰੋਲਹਿ ਲੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨) ੪ ਸੈਨਾ ਦਾ ਝੁੰਡ. "ਜੈਸੇ ਚੀਰ ਹਿਰੋਲ ਕੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੦੩)
ਹਿਰੰਡ. ਦੇਖੋ, ਏਰੰਡ ਅਤੇ ਹਿਰਡ.
ਹਿਰੰਨ. ਦੇਖੋ, ਹਿਰਣ੍ਯ.
ਹਿਰੰਨਕਸਪੁ. ਦੇਖੋ, ਹਿਰਨਕਸਿਪੁ.
ਹਿਰੰਨਾਕਸ, ਹਿਰੰਨਜਾਫ. ਦੇਖੋ, ਹਰਣਖ ਅਤੇ ਪ੍ਰਹਲਾਦ.
ਹਿਰਜੋ. ਹਰਣ ਕੀਤਾ. ਚੁਰਾਇਆ। ੨ ਖਸੋਟਿਆ. ਖੋਹਿਆ। ੩ ਹੇਰਿਆ. ਦੇਖਿਆ. "ਆਂਖਨ ਹਿਰਜੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੩੧)
ਹਿਲ. ਅ਼ حل ਹਿ਼ੱਲ. ਵਿ—ਹਲਾਲ. ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਯੋਗ੍ਯ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹਿਲਣਾ.
ਹਿਲਣਾ, ਹਿਲਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਡੋਲਣਾ. ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੋਣਾ। ੨ ਗਿੱਝਣਾ. ਪਰਚਣਾ. "ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਹਿਲਿਆ." (ਗਉ ਛੰਤ ਮ: ੫) "ਹਿਲਿਓ ਔਰ ਵਸਤੁ ਲੈ ਜਾਵੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)
ਹਿਲਮ. ਅ਼ حلم ਹਿ਼ਲਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਰਮੀ. ਨੰਮ੍ਰਤਾ. ਇਸੇ ਤੋਂ ਹਲੀਮ ਹਲੀਮੀ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਬਣੇ ਹਨ.
ਹਿਲਾਕ, ਹਿਲਾਕਤ. ਦੇਖੋ, ਹਲਾਕ ਅਤੇ ਹਲਾਕਤ.
ਹਿਲਾਲ. ਅ਼ هلال ਨਵਾਂ ਚੰਦ. ਪਹਿਲੀ ਤਾਰੀਖ ਦਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ. ਦੂਜ ਦਾ

ਛੰਦ.

ਹਿਲੋਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਝੋਕਾ. ਹੁਟਾ. ਝੂਟਾ. ਹਿੱਲਣ ਦਾ ਭਾਵ.

ਹਿੱਲੋਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਰੰਗ. ਮੌਜ। ੨ ਆਨੰਦ ਦੀ ਲਹਿਰ.

ਹਿਵ. ਸੰ. ਹਿਮ. ਬਰਫ "ਗੁਰੁ ਹਿਵ ਸੀਤਲ ਅਗਨਿ ਬੁਝਾਵੈ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਹਿਵਘਰ. ਹਿਮ (ਬਰਫ) ਦਾ ਘਰ, ਹਿਮਾਲਯ।੨ ਹਿਮਕਰ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ.

ਹਿਵਧਾਰ. ਹਿਮ (ਬਰਫ) ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਹਿਮਾਲਯ। ੨ ਵਿ— ਹਿਮ (ਠੰਢੀ) ਧਾਰਾ. ਠੰਢੇ ਜਲ ਦੀ ਧਾਰ. "ਪਵਨ ਬਹੈ ਹਿਵਧਾਰ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਸ਼ਾਂਤਮਨ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਵਾਸ ਸ੍ਵਾਸ ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਨਾਉਂ ਦਾ ਜਪ ਹੈ, ਇਹ ਮੱਖਣ ਕੱਢਣ ਸਮੇਂ ਜਲ ਦੀ ਠੰਢੀ ਧਾਰਾ ਦਾ ਰਿੜਕਣੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਲਾ ਮੱਖਣ ਕਰੜਾ ਅਤੇ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਹਿਵਾਲਯ, ਹਿਵਾਲਾ, ਹਿਵਾਲੈ ਹਿਮਾਲਯ. "ਕੋਟਿ ਜਉ ਤੀਰਥ ਕਰੈ, ਤਨੁ ਜੋ ਹਿਵਾਲੈ ਗਾਰੈ." (ਰਾਮ ਨਾਮਦੇਵ) ਦੇਖੋ, ਹਿਮਾਚਲ.

ਹਿਵੈਘਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਿਮਕਰ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ੨ ਹਿਮਾਲਯ. "ਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਗੁਰੁ ਹਿਵੈਘਰ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੩ ਭਾਵ—ਸ਼ਾਂਤਾਤਮਾ.

ਹਿੜੰਬਾ, ਹਿੜਿੰਬਾ ਸੰ. ਹਿਡਿਮ੍ਬਾ—ਹਿਡਿੰਬਾ. ਹਿਡਿੰਬੀ ਨਾਉਂ ਭੀ ਸਹੀ ਹੈ. ਹਿਡਿੰਬ ਦੈਤ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭੀਮਸੇਨ ਨੇ ਮਾਰਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਭੈਣ. ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰੀ ਸੀ, ਭੀਮਸੇਨ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਆਹਕੇ ਘਟੋਤਕਚ ਪੁਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ. ਘਟੋਤਕਚ ਨੇ ਕੁਰੁਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਵਡੀ ਬਹਾਦੁਰੀ ਦਿਖਾਈ.

ਹੀ. ਵ੍ਯ—ਨਿਸ਼ਚੇ. ਯਕੀਨਨ। ੨ ਕੇਵਲ. ਫ਼ਕਤ. "ਨਾਥ ਹੀ ਸਹਾਈ ਸੰਤਨਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੩ ਅਚਰਜ। ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹ੍ਰਿਦਯ. ਮਨ. "ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਹੀ ਡਰਾਇਆ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) "ਹਰਿ ਕੀਰਤਨ ਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੫ ਛਾਤੀ. ਉਰ. "ਚਰਨਕਮਲ ਹੀ ਪਰਸ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਹੀਉ, ਹੀਉਂ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹ੍ਰਿਦਯ. ਅੰਤਹਕਰਣ. "ਹੀਉ ਕੀਓ ਕੁਰਬਾਨਾ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਵਿਵੇਕ ਸ਼ਕਤਿ. ਜ਼ਮੀਰ. "ਹੀਉਂ ਦੇਉ ਸਭ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਉ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਹੀਓ, ਹੀਅ, ਹੀਅਉ, ਹੀਅਰਉ, ਹੀਅਰਾ, ਹੀਅਰੋ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹ੍ਰਿਦਯ. ਅੰਤਹਕਰਣ. ਚਿੱਤ. "ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਅਧਾਰ ਹੀਓ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਜਾਸ ਗੁਨ ਗਾਵਤ ਤਾਕੋ ਨਾਮੁ ਹੀਐ ਮੋ ਧਰੁ ਰੇ." (ਗਉ ਮ: ੯) "ਮੇਰੈ ਹੀਅਰੈ ਰਤਨੁ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਬਸਿਆ." (ਜੈਤ ਮ: ੪)

ਹੀਅਲੁ. ਹ੍ਰਿਦਯ ਸ੍ਥਲ. ਦੇਖੋ, ਤਲ ੧੨.

ਹੀਅੜਾ. ਹ੍ਰਿਦਯ. ਮਨ.

ਹੀਆ, ਹੀਆਂ ਹ੍ਰਿਦਯ. ਦੇਖੋ, ਹੀਅ. "ਜੀਅ ਹੀਆ ਪ੍ਰਾਨਪਤੇ." (ਬਿਲਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨ ਹੌਸਲਾ. ਹਿੰਮਤ.

ਹੀਇ. ਦੇਖੋ, ਹੀਅ. "ਹੀਏ ਕੋ ਪ੍ਰੀਤਮ ਬਿਸਰਿ ਨ ਜਾਇ." (ਕਾਨ ਮ: ੫)

ਹੀਸ, ਹੀਂਸ ਸੰ. ਹਿੰਸ੍ਰ. ਇੱਕ ਕੰਡੇਦਾਰ ਝਾੜ. "ਬਿੜਾ ਹੀਂਸ ਕੋ ਸੰਘਨਘਨੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) L. Coix Barbata. ਇਸ ਦੀ ਬਾੜ (ਵਾੜ) ਵਡੀ ਪੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਸੰਘਣੇ ਹੀਸ ਹੋਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੇਰ ਸੂਰ ਆਦਿਕ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਘੁਰੇ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ.

ਹੀਕਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਹਿੱਕਾ (ਹਿਚਕੀ) ਨਾਲ ਸੁਰ ਕੱਢਣਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ— ਗਧੇ ਦੀ ਧੁਨਿ. ਹੀਂਗਣਾ.

ਹੀਂਗ. ਦੇਖੋ, ਹੀਕਣਾ ੨। ੨ ਦੇਖੋ, ਹਿੰਗੁ. "ਹੀਂਗ ਲਗਾਇ ਤਹਾਂ ਉਠ ਆਵੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੯੩)

ਹੀਂਗਣਾ, ਹੀਗਨਾ ਦੇਖੋ, ਹੀਕਣਾ. "ਨਿਤ ਉਠ ਹਾਸੈ ਹੀਂਗੈ ਮਰੈ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਹੀਂਗੁ. ਦੇਖੋ, ਹਿੰਗ. "ਬਾਣੀਏ ਕੇ ਘਰ ਹੀਂਗੁ ਆਛੈ." (ਟੋਡੀ ਨਾਮਦੇਵ)

ਹੀਜ, ਹੀਜਰਾ, ਹੀਜੜਾ ਫ਼ਾ. ہیز ਹੀਜ਼. ਕੁਦਰਤੀ ਨਪੁੰਸਕ. ਜਿਸ ਦੇ ਪੁਰਖ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ. ਇਹ ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਜਨਮਉਤਸਵ ਤੇ ਗਾ ਅਤੇ ਨੱਚਕੇ ਨਿਰਵਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ. "ਨਾਚਨ ਹੀਜ ਗਾਇ ਸੁਰ ਰਾਚੈਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹੀਡ. ਸੰ. ਹੀਡ੍. ਧਾ—ਖਿੱਚਣਾ. ਪਾੜਨਾ. ਗੁੱਸੇ ਕਰਨਾ.

ਹੀਂਡ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੌੜ. ਭਾਜ. ਨੱਠਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਹੀਂਡਣ. ਡਿੰਗ. ਝੂਲਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਏਧਰ ਓਧਰ ਘੁੰਮਣ ਵਾਲਾ.

ਹੀਡੁ. ਹ੍ਰਿਦਯ. ਹਿਰਦਾ. ਅੰਤਹਕਰਣ। ੨ ਸੰ. ਹੂਡ੍. ਧਾ—ਜਾਣਾ. ਗਮਨ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਤਿ. ਚਾਲ. "ਭੋਲਤਣਿ ਭੈ ਮਨਿ ਵਸੈ ਹੇਕੋ ਪਾਧਰੁ ਹੀਡੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧) ਇੱਕੋ ਰਾਹ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਚਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਭੁੱਲਣ ਤੋਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਡਰ ਵਸਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਹੀਂਡ.

ਹੀਂਡੈ. ਡਿੰਗ. ਦੌੜਦਾ ਹੈ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੌੜ. ਭਾਜ.

ਹੀਂਡੋ. ਡਿੰਗ. ਝੂਲਾ. ਹਿੰਡੋਲਾ.

ਹੀਡੋਲ. ਦੇਖੋ, ਹਿੰਡੋਲ.

ਹੀਡੋਲਾ. ਦੇਖੋ, ਹਿੰਡੋਲ. "ਹੀਡੋਲੀ ਚੜਿ ਆਈਆ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ਹਿੰਦੋਲੇ (ਡੋਲੇ) ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਕੇ (ਆਈਆਂ).

ਹੀਣ, ਹੀਣਉ ਸੰ. ਹੀਨ. ਵਿ—ਨਿੰਦਿਤ। ੨ ਘੱਟ. ਕਮ. "ਧਨ ਰੂਪਹੀਣ ਕਿਛੁ ਸਾਕ ਨ ਸਿੰਨਾ." (ਜੈਤ ਵਾਰ) ੩ ਊਣਾ. ਅਪੂਰਣ. "ਹੀਣਉ ਨੀਚ ਕਰਉ ਬੇਨੰਤੀ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੧) ੪ ਵਿਅਰਥ.

ਹੀਣਸਜ. ਸੰ. ਹੀਨੋਸ੍ਰਿ. ਹੀਨ ਹੈ. ਬਿਨਾ ਹੈ. "ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਹੀਣਸ੍ਯ ਜੋ ਪ੍ਰਾਨੀ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਹੀਣਾ, ਹੀਣੁ, ਹੀਣੋ, ਹੀਣੌ ਦੇਖੋ, ਹੀਣ। ੨ ਵਿ—ਬਿਨਾ. ਰਹਿਤ. "ਭਗਤਿਹੀਣੁ ਕਾਹੇ ਜਗਿ ਆਇਆ?" (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੩) ੩ ਕਾਇਰ. ਭੀਰੁ. ਬੁਜ਼ਦਿਲ. "ਨ ਕੋਈ ਸੂਰੁ ਨ ਕੋਈ ਹੀਣਾ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੫) "ਨਾ ਕੋ ਹੀਣੁ ਨਾਹੀ ਕੋ ਸੂਰਾ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੫) "ਹੀਣੌ ਨੀਚੁ ਬੁਰੌ ਬੁਰਿਆਰੁ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੧)

ਹੀਤ. ਪਿਆਰ. ਦੇਖੋ, ਹਿਤ. "ਸੰਗਿ ਨ ਚਾਲਹਿ ਤਿਨਿ ਸਿਉ ਹੀਤ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ੨ ਵਿ—ਹਿਤੂ. ਪਿਆਰਾ. "ਹੀਤ ਮੋਹ ਭੈ ਭਰਮ ਭ੍ਰਮਣੰ.." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਹੀਤਲ. ਹ੍ਰਿਦਯਾਥਲ. ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ "ਉਦਤ ਜਿਨਹੁ ਤੇ ਆਨਦ ਹੀਤਲ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹੀਤੂ. ਹਿਤ. ਪਯਾਰ. "ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਤੁਮ ਸੰਗਿ ਹੀਤੁ."(ਗਉ ਮ: ੫)

ਹੀਨ. ਦੇਖੋ, ਹੀਣ ਅਤੇ ਹੀਨਾ। ੨ ਵ੍ਰਿਥਾ. ਵਿਅਰਥ. "ਤੁਮਰੋ ਕਹਿਬੋ ਸਭ ਹੀਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹੀਨ ਹਯਾਤ. ਦੇਖੋ, ਈਨ ਹਯਾਤ.

ਹੀਨਤ, ਹੀਨਤਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਾਟਾ. ਕਮੀ। ੨ ਨੀਚਤਾ। ੩ ਅਪਮਾਨ. ਅਨਾਦਰ. "ਕਾਲੁ! ਮੈ ਹੀਨਤ ਮਾਨਤ ਹੋਂ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਹੀਨੜਾ, ਹੀਨੜੀ ਵਿ—ਹੀਨਤਾ ਵਾਲਾ (ਵਾਲੀ). ਤੁੱਛ. ਘਟੀਆ. "ਹੀਨੜੀ ਜਾਤਿ ਮੇਰੀ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ)

ਹੀਨਾ. ਵਿ—ਦੇਖੋ, ਹੀਨ. "ਸਭ ਊਤਮ, ਕਿਸੁ ਆਖਉ ਹੀਨਾ?" (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧) ਕਿਸ ਨੂੰ ਨੀਚ ਕਹਾਂ। ੨ ਕ੍ਸ਼ੀਣ. ਕਮਜ਼ੋਰ. "ਨੈਨੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨਹੀ, ਤਨੁ ਹੀਨਾ." (ਭੈਰ ਮ: ੧)

ਹੀਯ, ਹੀਯਰਾ ਦੇਖੋ, ਹੀਅ ਅਤੇ ਹੀਅਰਾ.

ਹੀਰ. ਸਿਆਲ ਜਾਤਿ ਦੇ ਰਾਜਪੂਤ ਚੂਚਕ ਦੀ, ਮਲਕੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਇੱਕ ਕੰਨ੍ਯਾ, ਜੋ ਚਨਾਬ (ਝਨਾਂ) ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਝੰਗ ਨਗਰ ਦੀ ਵਸਨੀਕ ਸੀ.[1] ਚਾਹੋ ਇਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਰੰਗਪੁਰ (ਜਿਲਾ ਮੁਜੱਫਰਗੜ੍ਹ) ਨਿਵਾਸੀ ਖੇੜੇ ਜਾਤਿ ਦੇ ਸੈਦੇ ਨਾਮਕ ਜੱਟ ਨਾਲ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮਭਾਵ ਤਖਤ ਹਜਾਰੇ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਮੌਜੂ[2] ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਰਾਂਝੇ ਨਾਲ ਸੀ. ਇਸ ਦੀ ਕਥਾ ਅਨੇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਉੱਤਮ ਰੀਤਿ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਹੀਰ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਰਾਂਝੇ ਦਾ ਮਰਨਾ ਸੁਣਕੇ ਸੰਮਤ ੧੫੧੦ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦੀ ਕਬਰ ਝੰਗ ਤੋਂ ਅੱਧ ਕੋਹ ਤੇ ਹੈ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਅਨੇਕ ਲੋਕ ਦੁੱਧ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਨ. "ਰਾਂਝਾ ਹੀਰ ਬਖਾਣੀਐ ਓਹ ਪਿਰਮ ਪਿਰਾਤੀ." (ਭਾਗੁ)

ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਜਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਹੀਰ ਮੇਨਕਾ ਅਪਸਰਾ ਅਤੇ ਰਾਂਝਾ ਇੰਦ੍ਰ ਸੀ. "ਰਾਂਝਾ ਭਯੋ ਸੁਰੇਸ ਤਹਿਂ, ਭਈ ਮੇਨਕਾ ਹੀਰ। ਯਾ ਜਗ ਮੇ ਗਾਵਤ ਸਦਾ ਸਭ ਕਵਿਕੁਲ ਜਸ ਧੀਰ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੮) ਦੇਖੋ, ਰਾਂਝਾ।

੨ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਕਵਿ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਕਬਿੱਤ ਸੁਣਕੇ ਇਤਨਾ ਦਾਨ ਬਖਸ਼ਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਪਸਾਰਣ ਜੋਗਾ ਨਾ ਰਹਿਆ.

ਪਾਸ ਠਾਢੇ ਰਗਰਤ ਭੁਕਤ ਦਰੇਰੈ ਮੋਹਿ
ਬਾਤ ਨ ਕਰਨ ਪਾਊਂ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਬੀਰ ਸੋਂ,
ਐਸੋ ਅਰਿ ਬਿਕਟ ਨਿਕਟ ਬਸੈ ਨਿਸਦਿਨ
ਨਿਪਟ ਨਿਸ਼ੰਕ ਸਠ ਘੇਰੈ ਫੇਰ ਭੀਰ ਸੋਂ,
ਦਾਰਦਿ ਕੁਪੂਤ! ਤੇਰੋ ਮਰਨ ਬਨ੍ਯੋ ਹੈ ਆਜ
ਕਰਕੈ ਸਲਾਮ ਵਿਦਾ ਹੂਜੈ ਕਬਿ ਹੀਰ ਸੋਂ,
ਨਾਤਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵਿਕਲ ਕਰੈਂਗੇ ਤੋਹਿ
ਟੂਕ ਟੂਕ ਹ੍ਵੈ ਹੈਂ ਗਾਢੇ ਦਾਨਨ ਕੇ ਤੀਰ ਸੋਂ.

੩ ਸੰ. ਹੀਰਾ. ਵਜ੍ਰ. "ਗੁਰਿ ਮਿਲੀਐ ਹੀਰ ਪਰਾਖਾ." (ਜੈਤ ਮ: ੪) ੪ ਸ਼ਿਵ। ੫ ਸ਼ੇਰ। ੬ ਅਹੀਰ (ਅਭੀਰ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਆਏ ਸਭ ਬ੍ਰਿਜ ਹੀਰ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੭ ਇੱਕ ਛੰਦ, ਜਿਸ ਦੀ 'ਹੀਰਕ' ਸੰਗ੍ਯਾ ਭੀ ਹੈ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੨੩ ਮਾਤ੍ਰਾ, ਦੋ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਛੀ ਛੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਪੁਰ, ਤੀਜਾ ਗਿਆਰਾਂ ਪੁਰ, ਹਰੇਕ ਚਰਣ ਦੇ ਆਦਿ ਦਾ ਅੱਖਰ ਗੁਰੁ ਅੰਤ ਰਗਣ SIS.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਸਤਜ ਰਹਿਤ, ਪਾਪ ਗ੍ਰਹਿਤ, ਕ੍ਰੁੱਧ ਚਹਿਤ ਜਾਨਿਯੇ,
ਧਰਮ ਹੀਨ, ਅੰਗ ਛੀਨ, ਕ੍ਰੋਧ ਪੀਨ ਮਾਨਿਯੇ. xxx
(ਕਲਕੀ)

(ਅ) ਗਣ ਛੰਦ ਹੀਰ ਦਾ ਲੱਛਣ ਹੈ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ਭ ਸ ਨ ਜ ਨ ਰ SII, IIS, III, ISI, III, SIS.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਧਰ ਹੀ ਚਰਨ ਰਿਦੇ ਨਰ ਦੁਖ ਕੋ ਹਰੀ,
ਹੋਤ ਨ ਭਵ ਮੇ ਭ੍ਰਮਣ ਸਦਾ ਰਹਿ ਮੁਦ ਕੋ ਧਰੀ. xxx

੮. ਫ਼ਾ ਅਗਨੀ. ਆਤਿਸ਼.

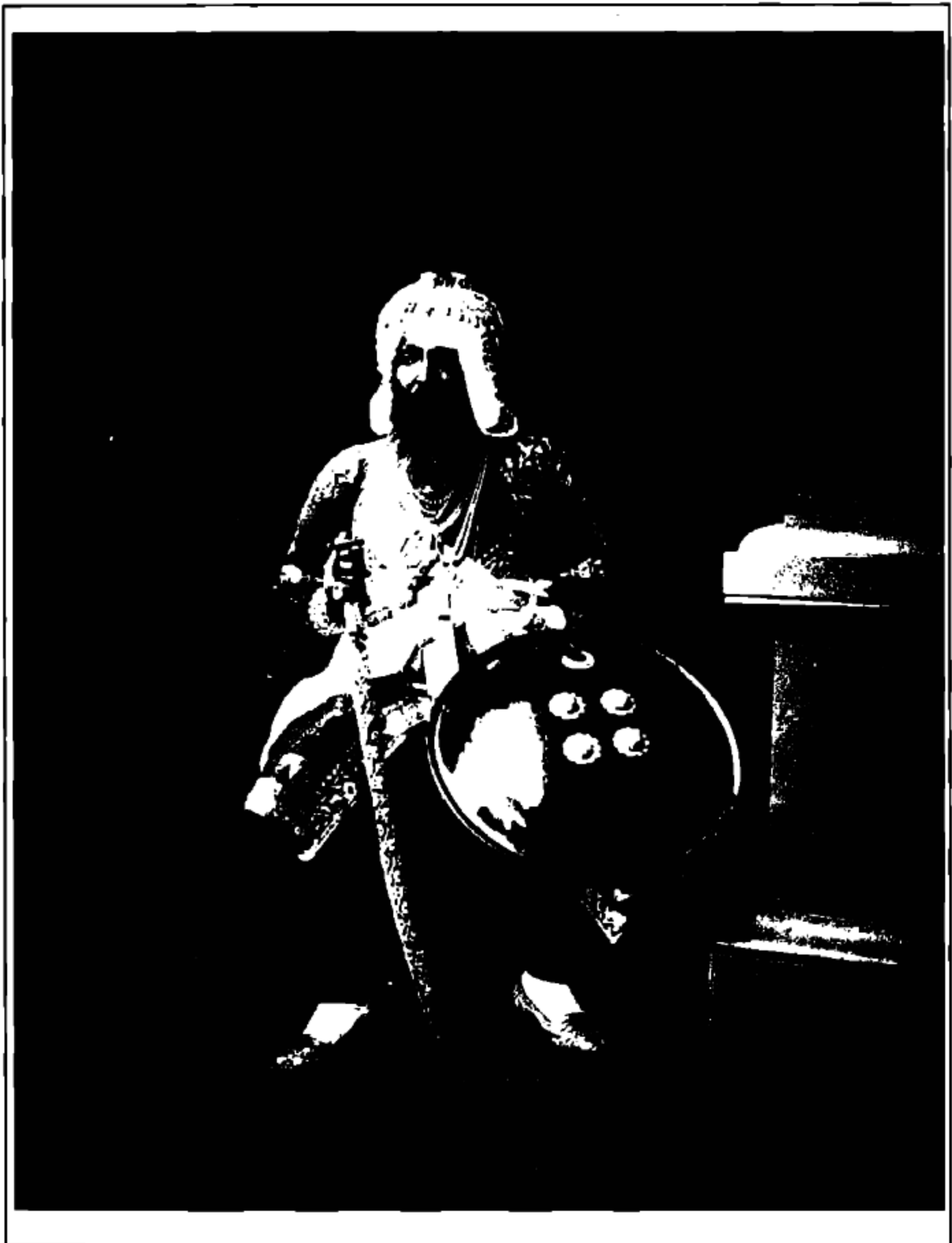
ਹੀਰਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੀਰਾ. ਵਜ੍ਰ. ਅਲਮਾਸ. Diamond। ੨ ਦੇਖੋ, ਹੀਰ ੭.

ਹੀਰਾ. ਦੇਖੋ, ਹੀਰ ੩ ਅਤੇ ਹੀਰਕ. "ਹੀਰਾ ਨਾਮੁ ਜਵੇਹਰ ਲਾਲੁ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਕਰਤਾਰ ਵਾਸਤੇ ਭੀ ਹੀਰਾ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. ਭਾਵ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਉੱਤਮ ਰਤਨ ਰੂਪ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤੇ ਕਿਸੇ ਰੰਗ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਅਰ ਉਸ ਦੀ ਚਮਕ ਸਭ ਉੱਪਰ ਪੈਂਦੀ ਹੈ. "ਹੀਰੇ ਕਰਉ ਅਦੇਸ." (ਰਾਮ ਕਬੀਰ) ੩ ਜੀਵਾਤਮਾ. "ਹੀਰੈ ਹੀਰਾ ਬੇਧਿ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੪ ਉੱਤਮ ਪੁਰਖ ਭੀ ਹੀਰਾ ਕਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੫ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਵਡਾ ਬਹਾਦੁਰ ਸੀ, ਇਸ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ। ੬ ਸੰ. ਹ਼ੀਰਾ. ਲਕ੍ਸ਼ਮੀ। ੭ ਕੀੜੀ। ੮ ਹੀਅਰਾ ਦਾ ਸੰਖੇਪ। ੯ ਖ਼ਾ. ਚਿੱਟਾ ਕੋਸ.

ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ. ਰਾਜਾ ਧ੍ਯਾਨ ਸਿੰਘ ਡੋਗਰੇ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ ਸੀ. ਧ੍ਯਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਜ਼ੀਰ

[1] ਝੰਗ ਰਾਇਸਯਾਲ ਨੇ ਸੰਮਤ ੯੯੩ ਵਿੱਚ ਵਸਾਇਆ ਹੈ ਸਿਆਲ ਜੱਟਾਂ ਦੀ ਝੁੰਗੀਆਂ ਤੋਂ ਨਾਉਂ ਝੁੰਗੀ ਸਿਆਲ ਆਖਦੇ ਸੇ. ਪਿੱਛੋਂ ਝੰਗ ਸਿਆਲ ਕਰਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ.

[2] ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਮੁਅੱਜ਼ੁੱਦੀਨ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੌਜੂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਬਹਲੋਲ ਖਾਂ ਲੋਦੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਮੌਜੂ ਹਜਾਰੇ ਦਾ ਹਾਕਿਮ ਸੀ, ਤਖਤ ਹਜਾਰਾ ਲੋਦੀਆਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਅੱਛਾ ਆਬਾਦ ਕਸਬਾ ਸੀ.

ਨਾਭਾਪਤਿ ਸ੍ਰੀ ੧੦੮ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ

ਭੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਸ੍ਵਾਰਥ ਭਰੀਆਂ ਟੇਢੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਚੱਲ ਕੇ ਸਭ ਦਾ ਦਿਲ ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ. ਸਰਦਾਰ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ (ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਾਮੇ) ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦਲ ਲੈ ਕੇ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਮਿੱਸਰ ਜਲ੍ਹੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਲਹੌਰੋਂ ਨੱਠਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ੯ ਪੋਹ ਸੰਮਤ ੧੯੦੧ (੨੧ ਦਿਸੰਬਰ ਸਨ ੧੮੪੪) ਨੂੰ ਮੱਤੇਵਾਲ ਪਿੰਡ ਪਾਸ ਕਤਲ ਕੀਤਾ. ਦੇਖੋ, ਧਯਾਨ ਸਿੰਘ ੨.

ਫੂਲਵੰਸ਼ੀ ਸਰਦਾਰ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਈਸ ਬਡਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸੁਪੁਤ੍ਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ੬ ਪੋਹ ਸੰਮਤ ੧੯੦੦ (ਸਨ ੧੮੪੩) ਨੂੰ ਮਾਈ ਰਾਜ ਕੌਰ (ਸਰਦਾਰ ਬਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੋੜਾਵਾਲੀਏ ਦੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ) ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਬਡਰੁੱਖੀਂ ਹੋਇਆ. ਰਾਜਾ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾਪਤਿ ਦੇ ਔਲਾਦ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਇਹ ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ ੧੦ ਸੰਮਤ ੧੯੨੮ (੧੦ ਅਗਸਤ ਸਨ ੧੮੭੧) ਨੂੰ ਨਾਭੇ ਦੀ ਰਾਜਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠੇ.

ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਯੋਗ੍ਯ ਰੀਤਿ ਨਾਲ ਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਾ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਿੱਤਾ, ਉਹ ਦੂਜੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਲਈ ਉਦਾਹਰਣ ਰੂਪ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਆਪ ਦਾ ਵਿਦ੍ਯਾ ਨਾਲ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ. ਰਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹੇ, ਵਿਦ੍ਯਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਜੀਫੇ ਦਿੱਤੇ. ਮਕਾਲਿਫ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ "ਸਿੱਖ ਰੀਲੀਜਨ" ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਣ ਲਈ ਭਾਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਿਜ ਨੂੰ ਪੱਕੇ ਪੈਰੀਂ ਕੀਤਾ.

ਖਾਸ ਰਾਜਧਾਨੀ ਅਤੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਯੇ ਖਰਚ ਕੇ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਇਮਾਰਤਾਂ ਬਣਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਯੋਗ੍ਯ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਬੇਅੰਤ ਧਨ ਖਰਚਿਆ.

ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਿਜਦੇ ਖਰਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਸਨ, ਉਹ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਖਜਾਨੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਜਾ ਦੀ ਇਮਾਨਤ ਸਮਝਦੇ ਸਨ. ਇਨਸਾਫ ਲਈ ਨਿੱਤ ਸਮਾਂ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾ ਰੋਕ ਟੋਕ ਹਰੇਕ ਆਦਮੀ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਸੀ.

ਆਪ ਦੇ ਘਰ ਮਹਾਰਾਣੀ ਸਾਹਿਬਾ ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ਕੌਰਿ ਰੱਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ੭ ਮਾਘ ਸੰਮਤ ੧੯੩੯ (੧੯ ਜਨਵਰੀ ਸਨ ੧੮੮੩) ਨੂੰ ਬੀਬੀ ਰਿਪੁਦਮਨ ਕੌਰ ਜੀ,[1] ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਣੀ ਸਾਹਿਬਾ ਜਸਮੇਰ ਕੌਰ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ੨੨ ਫੱਗੁਣ ਸੰਮਤ ੧੯੩੯ (੪ ਮਾਰਚ ਸਨ ੧੮੮੩) ਨੂੰ ਟਿੱਕਾ ਰਿਪੁਦਮਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੈਦਾ ਹੋਏ.

ਸਨ ੧੮੮੯ ਵਿੱਚ ਜੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਆਈ; ਸਨ ੧੯੦੩ ਵਿੱਚ ਜੀ. ਸੀ. ਆਈ. ਈ. ਅਤੇ ਸਨ ੧੯੧੧ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਮੌਰੂਸੀ "ਮਹਾਰਾਜਾ" ਪਦਵੀ ਮਿਲੀ.

੧੧ ਪੋਹ ਸੰਮਤ ੧੯੬੮ (੨੫ ਦਿਸੰਬਰ ਸਨ ੧੯੧੧) ਨੂੰ ਵੈਰਾੜਵੰਸ਼ ਸਿਰਮੌਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਰ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਰਾਜਰਿਖੀ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਨਾਭੇ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਨਾਭਾ ਅਤੇ ਫੂਲ ਵੰਸ਼.

[1]ਬੀਬੀ ਰਿਪੁਦਮਨ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਧੌਲਪੁਰ ਪਤਿ ਨਾਲ ਸਨ ੧੯੦੫ ਵਿੱਚ ਹੋਈ. ਪਰ ਬੀਬੀ ਜੀ ਦੀ ਗ੍ਰਿਹਸਤਯਾਤ੍ਰਾ ਸੁਖ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬੀਤੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਨ ੧੯੧੧ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਹੀਰਾਹੀਰ, ਹੀਰਾਹੀਰੁ ਹੀਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਤਮ ਹੀਰਾ. ਰਤਨਾ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ ਰਤਨ. "ਹਿਰਦੈ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਹਰਿ ਹੀਰਾ ਹੀਰੁ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੂਹੀ)

ਹੀਰਾਘਾਟ. ਦੇਖੋ, ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ.

ਹੀਰਾ ਚੱਟਣਾ. ਭਾਵ ਹੀਰਾ ਖਾ ਕੇ ਮਰਣਾ. ਪੁਰਾਣੀ ਕਹਾਉਤ ਹੈ ਕਿ ਹੀਰਾ ਖਾਣ ਤੋਂ ਮੇਦੇ ਵਿੱਚ ਘਾਉ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੌਤ ਹੋਂਦੀ ਹੈ.

ਹੀਰਾ ਦਾਸ, ਹੀਰਾ ਦਾਸੀਏ ਸੁਰਸਿੰਘ ਪਿੰਡ (ਜਿਲਾ ਲਹੌਰ) ਵਿੱਚ ਅਬਦੁੱਲੇ ਮੋਚੀ ਦੇ ਘਰ ਸੰਮਤ ੧੮੬੭ ਵਿੱਚ ਹੀਰਾ ਜਨਮਿਆ, ਜੋ ਮਹਾਤਮਾ ਸ਼ਰਣਦਾਸ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਉੱਤਮ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਇਆ ਅਰ ਨਾਉਂ, ਹੀਰਾ ਦਾਸ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਹਿਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੇ "ਗੰਡੀ ਵਿੰਡ" ਪਿੰਡ (ਤਸੀਲ ਤਰਨਤਾਰਨ) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਡਾ ਡੇਰਾ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ. ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸੰਮਤ ੧੯੩੬ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਹੀਰਾ ਦਾਸ ਦੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਦੇ ਹੀਰਾਦਾਸੀਏ ਅਖਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਹੀਰਾਦਾਸ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਮਹੰਤ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਬੈਠਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸੰਮਤ ੧੯੫੩ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ.

ਹੀਰਾ ਨੰਦ. ਦੇਖੋ. ਛਾਪਾ ੩.

ਹੀਰਾਵਲਿ. ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਪੰਗਤਿ.

ਹੀਰੁ. ਦੇਖੋ, ਹੀਰ ਅਤੇ ਹੀਰਾ. "ਦਇਆ ਕਰੈ ਹਰਿ ਹੀਰੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) "ਮਾਣਿਕ ਲਾਲ ਨਾਮ ਰਤਨ ਪਦਾਰਥ ਹੀਰੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਹੀਰੇ ਨਾਲ ਹੀਰਾ ਵਿੰਨ੍ਹਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਹੀਰਾ ਸਖਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਵੇਧਨ ਅਤੇ ਛੇਦਨ ਵਾਸਤੇ ਹੀਰੇ ਦਾ ਹੀ ਔਜਾਰ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ੁੱਧ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਗ੍ਯਾਨ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਹੀ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਹੀਰੈ ਹੀਰਾਬੇਧਿ ਪਵਨ ਮਨੁ ਸਹਜੇ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ).

ਹੀਲਹ. ਦੇਖੋ, ਹੀਲਾ ੩.

ਹੀਲਹਸਾਜੀ. ਫ਼ਾ حیلہ‌سازی ਹ਼ੀਲਹਸਾਜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਹਾਨੇ ਬਾਜੀ. ਫਰੇਬ ਖੇਡਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਹੀਲਤ. ਦੇਖੋ, ਹੀਲਾ ੩. ਹੀਲਤ ਦਾ ਅਰਥ ਭੀ ਬਹਾਨਾ ਅਤੇ ਮਕਰ ਹੈ.

ਹੀਲੜਾ, ਹੀਲਾ, ਹੀਲੋਂ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਲ. ਫਰੇਬ। ੨ ਦੁੱਖ. "ਮਨ ਨ ਸੁਹੇਲਾ ਪਰਪੰਚ ਹੀਲਾ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਸਾਧਨ ਕੋ ਹਰਤਾ ਜੋਉ ਹੀਲੋਂ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਅ਼ حیلہ ਹ਼ੀਲਹ. ਬਹਾਨਾ. "ਹੀਲੜਾ ਏਹੁ ਸੰਸਾਰੋ." (ਵਡ ਮ: ੧ ਅਲਾਹਣੀ) ੪ ਆਪਣੇ ਬਚਾਉ ਲਈ ਯੁਕਤਿ ਸੋਚਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ (ਤਦਬੀਰ).

ਹੁ. ਸੰ. ਧਾ—ਯਗ੍ਯ ਕਰਨਾ, ਖਾਣਾ, ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਨਾ, ਭੇਜਣਾ, ਲੈਣਾ। ੨ ਪੁਰਾਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਹੋਤੇ (੍) ਦੀ ਥਾਂ ਹੁ ਅੱਖਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ.

ਜੈਸੇ ਕਰੋ ਦੀ ਥਾਂ ਕਰਹੁ, ਜਪੋ ਦੀ ਥਾਂ ਜਪਹੁ ਆਦਿ. "ਮੇਰੀ ਹਰਹੁ ਬਿਪਤ ਜਨ ਕਰਹੁ ਸੁਭਾਈ." (ਗਉ ਰਵਿਦਾਸ) ੩ ਵ੍ਯ—ਨਿਸ਼ਚਯ. ਯਕੀਨਨ. "ਭਰਮੁ ਭੇਦੁ ਭਉ ਕਬਹੁ ਨ ਛੂਟਸਿ." (ਭੈਰ ਮ: ੧) ੪ ਪੰਚਮੀ ਵਿਭਕ੍ਤਿ ਦਾ ਅਰਥ ਭੀ ਹੁ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. ਸੇ. ਤੋਂ. "ਪਰੇਤਹੁ ਕੀਤੋਨੁ ਦੇਵਤਾ." (ਵਾਰ ਗਉ ੨ ਮ: ੫)

ਹੁੰ. ਸੰ. ਹੁਮ੍. ਵ੍ਯ—ਹੁੰਘਾਰਾ. ਹੁੰਕਾਰ। ੨ ਨਿਰਾਦਰ। ੩ ਪ੍ਰਸ਼ਨ। ੪ ਅੰਗੀਕਾਰ.

ਹੁਐ. ਦੇਖੋ, ਹ੍ਵੈ.

ਹੁਐਂ. ਵਿ—ਹੂਆ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੁੰਕਾਰ. "ਹੁਐਂ ਸਬਦ ਅਸਿਧੁਜਹਿ ਉਚਾਰਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫)

ਹੁਇਓ } ਹੋਇਆ. ਹੋਈ.
ਹੁਈ }

ਹੁਈ ਹੈ. ਹੋਈਦਾ ਹੈ. "ਆਨੰਦ ਰੂਪ ਹੁਈ ਹੈ." (ਗੂਜ ਮ: ੫)

ਹੁਏ. ਹੂਏ. ਹੋਏ. "ਮੁਖ ਹੁਏ ਪੰਡਿਤ ਮਿਠੇ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ)

ਹੁਸ. ਦੇਖੋ, ਹੁਸਣਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹਬਸ। ੩ ਫ਼ਾ. ਹੁਸ਼. ਇਹ ਸੰਖੇਪ ਹੈ ਹੋਸ਼ (ਸੁਰਤ) ਦਾ.

ਹੁਸਣਾ. ਸੰ. ਹ੍ਰਸਨਮ੍. ਹ੍ਰਸਨੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਮਹੋਣਾ. ਘਟਣਾ। ੨ ਥੱਕਣਾ. "ਹੋਇ ਨ ਆਸ ਅਸੁ ਹੁਸ ਨਹਿ ਜਾਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਦਿਯੇ ਹੁਸਾਇ ਤੁਰੰਗਮ ਸਾਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹੁਸਨ. ਅ਼ حسن ਹ਼ੁਸਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁੰਦਰਤਾ. ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ. "ਕਿ ਹ਼ੁਸਨੁਲ ਵਜੂ ਹੈ." (ਜਾਪੁ) ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਵਜੂਦ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਵਜਹ ੪ ਅਤੇ ਵਜੂਹ। ੨ ਵਿ—ਸੁੰਦਰ. ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ.

ਹੁਸਨਾਕ. ਫ਼ਾ حسن ناک ਹ਼ੁਸਨ-ਨਾਕ. ਵਿ—ਹ਼ੁਸਨ (ਸੁੰਦਰਤਾ) ਵਾਲਾ. ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ. ਹੁਸੀਨ. "ਅਮਿਤ ਦਰਬ ਹੁਸਨਾਕਨ ਦੇਹੀਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੧੧) ੨ ਦੇਖੋ, ਉਸਨਾਕ.

ਹੁਸਨੁਲਚਰਾਗ. ਫ਼ਾ. حسن الچراغ ਹ਼ੁਸਨੁਲਚਰਾਗ਼. ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਦੀਪਕ. "ਕਿ ਹੁਸਨੁਲਚਰਾਗ ਹੈਂ." (ਜਾਪੁ)

ਹੁਸਨੁਲਜਮਾਲ. ਅ਼ حسن الجمال ਹ਼ੁਸਨੁਲਜਮਾਲ. ਵਿ—ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ. ਮਨੋਹਰ.

ਹੁਸਨੁਲਤਮਾਮ. ਅ਼ حسن التمام ਪੂਰਣ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਲਾ. ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ.

ਹੁਸਨੁਲਵਜੂ ਹੈ. (ਜਾਪੁ) ਅ਼ حسن الوجوہ ਸੁੰਦਰ ਚੇਹਰੇ ਵਾਲਾ ਹੈ. ਭਾਵ—ਮੋਹਨਮੂਰਤਿ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਵਜਹ ੩ ਅਤੇ ਵਜੂਹ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹੁਸਨ.

ਹੁਸਿਆਰ } ਫ਼ਾ ہشیار ਹੋਸ਼ਯਾਰ. ਵਿ—ਹੋਸ਼ (ਬੁੱਧਿ) ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ.
ਹੁਸੀਆਰ } ਦਾਨਾ। ੨ ਖ਼ਬਰਦਾਰ. "ਦੁਨੀਆ ਹੁਸੀਆਰ ਬੇਦਾਰ." (ਰਾਮ ਕਬੀਰ)

ਹੁਸੀਆਰੀ. ਫ਼ਾ ہشیاری ਹੋਸ਼ਯਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਤੁਰਾਈ. ਦਾਨਾਈ। ੨ ਸਾਵਧਾਨਤਾ.

ਹੁਸੇਨ } حسین ਹ਼ੁਸੈਨ. ਪੈਗੰਬਰ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ ਫਾਤਿਮਾ
ਹੁਸੈਨ } ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਹਜਰਤ ਅਲੀ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਮਦੀਨੇ ਵਿੱਚ ਸਨ ੬੨੫ (ਹਿਜਰੀ ੪) ਵਿੱਚ ਜਨਮਿਆ ਅਤੇ ਕਰਬਲਾ ਦੇ ਮਕਾਮ (ਜੋ ਬਗਦਾਦ ਤੋਂ ਸੱਠ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਦੀ ਸੰਨ੍ਹ ਵਿੱਚ ਹੈ) ਸੱਤਵੇਂ ਖਲੀਫਾ ਯਜ਼ੀਦ ਦੇ ਸੈਨਾਪਤਿ "ਸਿਮਰ" ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਵਡੀ ਬੇਰਹਮੀ ਨਾਲ ੧੯ ਅਕਤੂਬਰ ਸਨ ੬੮੦ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਦਾ ਪਿਆਸਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ.

ਝਗੜੇ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੂਫੇ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਹੁਸੈਨ ਨਾਲ ਗੁਪਤ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖ਼ਲਾਫ਼ਤ ਦੇਣ ਲਈ ਬੁਲਾਇਆ. ਦਮਿਸ਼ਕਪਤੀ ਖਲੀਫਾ ਯਜ਼ੀਦ ਨੇ ਭੇਦ ਮਲੂਮ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਹੁਸੈਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਭੇਜੀ. ਹੁਸੈਨ ਲੜਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਯਜ਼ੀਦ ਦੇ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ ਉਸ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ. ਇਹ ਸਾਰਾ ਝਗੜਾ ਮੁਹੱਰਮ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤਾਰੀਖ ਤੋਂ ਦਸਵੀਂ ਤਕ ਰਹਿਆ. ਦਸਵੀਂ ਨੂੰ ਹੁਸੈਨ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ. ਇਸੇ ਲਈ ਸ਼ੀਅ਼ਹ (ਸ਼ੀਆ) ਲੋਕ ਇਹ ਦਸ ਦਿਨ ਵਡੇ ਸ਼ੋਕ ਦੇ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਸੈਯਦ ੪, ਹਸਨ ੩ ਅਤੇ ਦੁਲਦੁਲ ੨.

ਹੁਸੈਨਸ਼ਾਹ. ਲਹੌਰ ਦਾ ਇੱਕ ਫਕੀਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਅਤੇ ਕਾਨ੍ਹਾ ੨.

ਹੁਸੈਨਾਬਾਦ. ਗਯਾ ਦੇ ਜਿਲੇ (ਬਿਹਾਰ) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਗਰ. "ਹੀਰਾ ਸੀ ਹੁਸੈਨਾਬਾਦ." (ਅਕਾਲ)

ਹੁਸੈਨੀ. ਵਿ—ਹੁਸੈਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਹੁਸੈਨ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਦਾ। ੩ ਹੁਸੈਨ ਦਾ ਭਗਤ। ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਪੰਜ ਹਜਾਰੀ ਮਨਸਬਦਾਰ ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ. ਜਦ ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਂ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਆਨੰਦਪੁਰ ਵੱਲੋਂ ਮੁੜ ਆਇਆ, ਤਦ ਹੁਸੈਨੀ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਿਆ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੀਕ ਨ ਪਹੁੰਚ ਸਕਿਆ, ਹੋਰ ਪਹਾੜੀਆਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਕੇ ਕਟ ਮੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਸੰਗਤੀਆ ਸਿੰਘ. "ਕਰਜੋ ਜੋਰ ਸੈਨੰ ਹੁਸੈਨੀ ਪਯਾਨੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੫ ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਿਮੀਦਾਰ, ਜੋ ਸੈਯਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ. ਇਹ ਮਾਂਟਗੁਮਰੀ ਦੇ ਜਿਲੇ ਬਹੁਤ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੬ ਹੁਸੈਨੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਭੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਜੋ ਹੁਸੈਨ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾ ਅਤੇ ਗਾਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਦਾਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ.

ਹੁਸੰਗਾਬਾਦ. ਦੇਖੋ, ਹੋਸੰਗਾਬਾਦ. .

ਹੁਹਰ. ਵਿ—ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ. ਚਕਿਤ. "ਚਰਾਚਰਯੰ ਹੁਹਰੰ. (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਹੁਹੁ } ਦੇਖੋ, ਹਾਹਾ ਅਤੇ ਹੂਹੂ.
ਹੂਹੂ }

ਹੁੰਕ. ਦੇਖੋ, ਹੁੰਕਾਰ. "ਭਟ ਹੁੰਕੇ ਧੁੰਕੇ ਬੰਕਾਰੇ." (ਰਾਮਾਵ) ੨ ਹਿੰਕਾਰ. ਹੀਂ ਹੀਂ. ਧੁਨਿ. ਹ੍ਰੇਸਾ. "ਹੁੰਕੇ ਕਿਕਾਣ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਘੋੜੇ ਹਿਣਕੇ.

ਹੁਕਈ. ਵਿ—ਹੁੱਕਾ ਪੀਣ ਵਾਲਾ. ਨੜੀਮਾਰ.

ਹੁਕਨਾ. حقنہ ਹ਼ੁਕ਼ਨਾ. Enema. ਪਿਚਕਾਰੀ ਅਥਵਾ ਦਵਾਈ ਲੱਗੀ ਬੱਤੀ ਨਾਲ ਗੁਦਾ ਰਸਤਿਓਂ ਮਿਲ ਝਾੜਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਹੁਕਮ. ਅ਼ حکم ਹ਼ੁਕਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਗ੍ਯਾ.

ਹੁਕਮਸਤਿ, ਹੁਕਮਸੱਤ, ਹੁਕਮਸਤਜ. ਹੁਕਮ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸਤਜ, ਐਸਾ ਕਰਤਾਰ. "੧ਓਂ ਹੁਕਮਸਤਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ." (ਜਫਰ) ੨ ਸਤਜ ਹੁਕਮ. ਸੱਚਾ ਹੁਕਮ। ੩ ਖ਼ਾ. ਚਲਾਣਾ. ਦੇਹਾਂਤ. "ਹੁਕਮ ਸੱਤ ਇਕ ਸਿਖ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹੁਕਮਨਾਮਾ. ਫ਼ਾ حکمنامہ ਹ਼ੁਕਮਨਾਮਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਗ੍ਯਾਪਤ੍ਰ. ਉਹ ਖ਼ਤ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੁਕਮ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ। ੨ ਸ਼ਾਹੀ ਫ਼ੁਰਮਾਨ। ੩ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਆਗ੍ਯਾਪਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਤਿਲੋਕ ਸਿੰਘ.

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਆਗ੍ਯਾਪਤ੍ਰ ਸਿੱਖਾਂ ਵੱਲ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਹੁਕਮਨਾਮਾ' ਸੰਗ੍ਯਾ ਸੀ. ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਭੀ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ. ਗੁਰੂਪੰਥ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਤਖਤਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਹੁਣ ਜਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ.

ਹੁਕਮਾ. ਅ਼ حکما ਹ਼ੁਕਮਾ. ਹ਼ਕੀਮ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ.

ਹੁਕਮਾਂ. ਦੇਖੋ, ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ੩.

ਹੁਕਮਾਉ. ਹੁਕਮਾਨੁਸਾਰ. "ਮੈ ਕਹਿਆ ਸਭ ਹੁਕਮਾਉ ਜੀਉ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫ ਗੁਣਵੰਤੀ)

ਹੁਕਮਾਵੈ. ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ. "ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੇ ਹੁਕਮਾਵੈ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਹੁਕਮ—ਆਵੈ.

ਹੁਕਮਿ. ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ. ਹੁਕਮ ਸੇ. "ਹੁਕਮਿ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ." (ਜਪੁ) ੨ ਦੇਖੋ, ਹੁਕਮੀ.

ਹੁਕਮੀ. ਵਿ—ਹੁਕਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਹਾਕਿਮ. "ਹੁਕਮੀ ਹੁਕਮੁ ਚਲਾਏ ਰਾਹੁ." (ਜਪੁ) ੨ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ. "ਹੁਕਮੀ ਬਰਸਣਿ ਲਾਗੇ ਮੇਹਾ." (ਮਾਝ ਮ: ੫)

ਹੁਕਮੀਬੰਦਾ. ਵਿ—ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਗ਼ੁਲਾਮ. ਜੋ ਆਪਣੀ ਦਲੀਲ ਅਤੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ, ਕੇਵਲ ਹੁਕਮ ਦੀ ਤਾਮੀਲ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਮੰਨਿਆ ਹੈ. "ਹੁਕਮੀਬੰਦਾ ਹੁਕਮ ਕਮਾਵੈ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩) "ਹੁਕਮੀ ਬੰਦੇ ਕਾਰ ਕਰਾਰੀ." (ਭਾਗੁ)

ਹੁਕਮੁ. ਦੇਖੋ, ਹੁਕਮ. "ਹੁਕਮੁ ਤੇਰਾ ਖਰਾ ਭਾਰਾ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੩) "ਜਬ ਲਗੁ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂਝਤਾ, ਤਬਹੀ ਲਉ ਦੁਖੀਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਹੁਕਮੈ. ਹੁਕਮ ਦੇ. ਆਗ੍ਯਾ ਦੇ. "ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਕੋ." (ਜਪੁ) ੨ ਹੁਕਮ ਨੂੰ. "ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ." (ਜਪੁ)

ਹੁੰਕਰ. ਦੇਖੋ, ਹੁੰਕਾਰ.

ਹੁਕਾਮ. ਅ਼ حکام ਹ਼ੁਕਾਮ. ਹਾਕਿਮ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ.

ਹੁਕਾਮੀ. ਵਿ—ਹੁਕਮਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ। ੨ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ. ਹੁਕਮ ਸੇ. "ਬਿਚਰਦੇ ਫਿਰਹਿ ਸੰਸਾਰ ਮਹਿ ਹਰਿ ਜੀ ਹੁਕਾਮੀ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਹੁੰਕਾਰ, ਹੁੰਕਾਰਾ. ਸੰ. ਹੁੰ—ਐਸਾ ਸ਼ਬਦ. ਹੁੰ ਧੁਨਿ. "ਤਿਹ ਫਿਨ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਿਯਾ ਹੁੰਕਾਰਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਹੰਘੂਰਾ. ਹਾਂ.

ਹੁਕੂਮਤ. ਅ਼ حکومت ਹ਼ੁਕੂਮਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੁਕਮ (ਆਗ੍ਯਾ) ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ.

ਹੁੱਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ-ਬੱਖੀ ਦੀ ਪੀੜ। ੨ ਫਿਫੜੇ ਵਿੱਚ ਚੁਭਵੀਂ ਪੀੜ। ੩ ਅੰ. Hook. ਕੁੰਡੀ. ਅੰਕੁੜਾ.

ਹੁੱਕਾ. ਅ਼ حقہ ਹ਼ੁੱਕ਼ਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਡੱਬਾ। ੨ ਮਰਤਬਾਨ। ੩ ਤਮਾਕੂ (ਤੰਬਾਕੂ) ਆਦਿਕ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਪੀਣ ਦਾ ਯੰਤ੍ਰ. "ਹੁੱਕੇ ਸੇ ਹੁਰਮਤ ਗਈ ਨੇਮ ਧਰਮ ਗਯੋ ਛੂਟ." (ਗਿਰਿਧਰ)

ਹੁੱਕਾਮ. ਦੇਖੋ, ਹੁਕਾਮ.

ਹੁਗਲੀ. ਬੰਗਾਲ ਦਾ ਇੱਕ ਦਰਿਆ, ਜੋ ਭਾਗੀਰਥੀ ਅਤੇ ਜਲੰਗੀ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਖਾੜੀ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਹੁਗਲੀ ਦਰਿਆ ਦੇ ਸੱਜੇ ਕਿਨਾਰੇ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜੋ ਬਰਦਵਾਨ ਦੇ ਪਰਗਨੇ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਹ ਪੁਰਤਗਾਲੀਆਂ ਨੇ ਸਨ ੧੫੩੭ ਵਿੱਚ ਵਸਾਇਆ ਸੀ.

ਹੁਗਲੀ ਬੰਦਰ. ਹੁਗਲੀ ਦਰਿਆ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਨਾਲ ਸੰਗਮ ਜਿਸ ਥਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਥਾਂ ਜਹਾਜਾਂ ਦਾ ਅੱਡਾ. "ਹੁਗਲੀ ਬੰਦਰ ਕੋ ਹੁਤੋ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਨ੍ਰਿਪ ਏਕ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੩੩) ਇਹ ਬੰਦਰ ਅਨੇਕ ਥਾਂ ਬਦਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ.

ਹੁਜਤ, ਹੁਜਤਿ. ਦੇਖੋ, ਹੁੱਜਤ. "ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਚੀ ਹੁਜਤਿ ਦੂਰਿ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)

ਹੁਜਰਾ. ਅ਼ حجرہ ਹ਼ੁਜਰਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੋਠਾ. ਕੋਠੜੀ। ੨ ਸਿਮਰਣ ਕਰਨ ਦਾ ਏਕਾਂਤ ਅਸਥਾਨ. "ਬੰਦਗੀ ਅਲਹ ਆਲਾ ਹੁਜਰਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ੩ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਜਿਸ ਥਾਂ ਦਫਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਮਦੀਨੇ ਵਿੱਚ ਉਹ ਅਸਥਾਨ.

ਹੁਜੂਮ. ਅ਼ ہجوم ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਮੁਦਾਯ. ਗਰੋਹ। ੨ ਅੰਬਾਰ, ਢੇਰ.

ਹੁੱਜਤ. ਅ਼ حجت ਹ਼ੁੱਜਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਰਕ. ਯੁਕਤਿ। ੨ ਸ਼ੰਕਾ.

ਹੁਟ. ਦੇਖੋ, ਹਟਣਾ.

ਹੁਟਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਹਟਣਾ. ਬਾਜ਼ ਰਹਿਣਾ. "ਮੀਚ ਹੁਟੈ ਜਮ ਤੇ ਛੂਟੈ." (ਗਉ ਥਿਤੀ ਮ: ੫) ੨ ਥੱਕਣਾ. "ਹਰਿਮਗੁ ਨ ਹੁਟੈ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ੩ ਬਲ ਹਾਰਨਾ. ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਣਾ. "ਨੈਨ ਸ੍ਰਵਨ ਸਰੀਰ ਸਭ ਹੁਟਿਓ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਹੁਡ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੂਰ ਦੀ ਮੁਖ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੀ ਦਾੜ੍ਹ। ੨ ਸੰ. ਚੰਮ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹਿਆ ਇਕ ਵਾਜਾ, ਜੋ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਵਜਾਈਦਾ ਸੀ. ਹੁੱਡੁਕ ਭੀ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੈ। ੩ ਬੱਦਲ. ਮੇਘ। ੪ ਫੌਜ ਦਾ ਕੈਂਪ। ੫ ਦੇਖੋ, ਹੁਡੂ.

ਹੁੰਡ. ਸੰ. ਹੁਣ੍ਡ੍. ਧਾ—ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ. ਇੰਤਖ਼ਾਬ ਕਰਨਾ. ਚੁਣਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਨਾਜ ਦਾ ਸਿੱਟਾ, ਬੱਲ। ੩ ਮੂਰਖ। ੪ ਬਘਿਆੜ। ੫ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸੂਰ.

ਹੁਡਕ, ਹੁਡਕੀਆ. ਹੁਡ (ਕੈਂਪ) ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਹੁਡ ਅਥਵਾ ਹੁੱਡੁਕ ਨਾਮਕ ਵਾਜਾ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਇਹ ਵਾਜਾ ਡਫ ਅਰ ਡੌਰੂ ਦੀ ਹੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ ਹੈ। ੩ ਹੁਡੂ (ਮੀਢਾ) ਲੜਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਦੇਖੋ, ਹੁਡ ਅਤੇ ਹੁਡੂ. "ਕਿਤੜੇ ਮੇਵੇਦਾਰ ਹਨ ਹੁਡਕ ਹੁਡਕੀਏ ਲੋਲਣ ਲੋਲੀ." (ਭਾਗੁ)

ਹੁੰਡਾਰ. ਦੇਖੋ, ਹੁਡੂ.

ਹੁਡਿਆਰਾ. ਜਿਲਾ ਲਹੌਰ, ਥਾਣਾ ਬਰਕੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਇਸ ਥਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ੧੦੦ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸ ਪਿੰਡ ਮੁਆਫੀ ਹੈ. ਮਾਘੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਜੱਲੋ ਤੋਂ ਨੌ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਹੈ.

ਹੁੰਡੀ. ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਟੋਮ੍ਹ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਰੁਪਯਾ ਵਸੂਲ ਕਰੀਦਾ ਹੈ. "ਹੁੰਡੀ ਨਿਧਨ ਸਾਹੁ ਕੇ ਭਾਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹੁੰਡੀਆ. ਦੇਖੋ, ਹੁੰਡੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹੁਡੂ. "ਮੰਤ੍ਰ ਸਕਤਿ ਹੁੰਡੀਆ ਤਿਹ ਕਰਜੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੨੮) ਮੀਢਾ (ਛੱਤਰਾ) ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ.

ਹੁਡੁ, ਹੁੰਡ, ਹੁਡੂ, ਹੁੰਡੂਆ ਸੰ. ਹੁਡੁ. ਸੰਗਯਾ—ਮੀਢਾ. ਛੱਤਰਾ. "ਫਿਰ ਹੈ ਲਰਕੇ ਹੁੰਡੂਆ ਦੂਹੂੰ ਓਰ ਤੇ, ਆਪਸ ਮੇ ਸਿਰ ਮੇਲਤ ਹੈਂ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਹੁਡੂਹੁਡ. ਸੰਗਯਾ—ਮੀਢਾਯੁੱਧ. ਮੀਢਿਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ। ੨ ਵਿ—ਹੋਡਾਹੋਡੀ. ਜਿਦੋ ਜਿਦੀ. "ਸਿਸੁ ਖੇਲਤ ਰੈਨ ਹੁਡੂਹੁਡ". (ਨਰ ਸਿੰਘਾਵ)

ਹੁਣ, ਹੁਣਿ, ਹੁਣੇ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਅਬ. ਇਸ ਵੇਲੇ. "ਹੁਣਿ ਕਦਿ ਮਿਲੀਐ ਪ੍ਰਿਅ ਤੁਧੁ ਭਗਵੰਤਾ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ अहनि—ਅਹਨਿ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਦਿਨ ਮੇ. ਭਾਵ—ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ.

ਹੁਤ. ਸੰਗਯਾ—ਤਰਕ. ਹੁੱਜਤ। ੨ ਵਜ—ਭੂਤਕਾਲ ਬੋਧਕ. "ਅੰਬਰ ਚਹੀਯਤ ਹੁਤ ਗਿਰਯੋ." (ਪੰਪ੍ਰ) ਗਿਰਿਆ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ੩ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਬੋਧਕ. "ਆਦਿ ਮੱਧ ਅਰ ਅੰਤ ਹੁਤੇ, ਹੁਤਹੈ ਪੁਨ ਹੋਨਮ." (ਭਾਗੁ ਕ) ੪ ਸੰ. ਵਿ—ਹਵਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ। ੫ ਸੰਗਯਾ—ਹੋਮ.

ਹੁਤਭੁਜ. ਸੰ. ਹੁਤਭੁਕ੍. ਆਹੁਤੀ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਅਗਨਿ. ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੁਤ (ਹੋਮ) ਕਰੀਏ.

ਹੁੰਤਾ. ਹੋਤਾ. ਹੁੰਦਾ. "ਪਤਿਤਪਾਵਨ ਨਾਮ ਕੈਸੇ ਹੁੰਤਾ?" (ਸ੍ਰੀ ਰਵਿਦਾਸ)

ਹੁਤਾਸ਼, ਹੁਤਾਸ਼ਨ ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਅਗਨਿ, ਜੋ ਹੁਤ ਹਵਨ ਕੀਤੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਅਸ਼ਨ ਕਰੇ (ਖਾਵੇ).

ਹੁਤਾਸਨਖੇਲ. ਸੰਗਯਾ—ਅੱਗ ਦੀ ਖੇਡ. ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ.

ਹੁਤੀ. ਥੀ. ਸੀ. "ਹੁਤੀ ਜੁ ਪਿਆਸ ਪਿਊਸ ਪਿਵੰਨ ਕੀ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ).

ਹੁਤੇ. ਥੇ। ੨ ਹੋਤੇ. ਹੁੰਦੇ.

ਹੁਤੋ. ਥਾ. ਸੀ. "ਕਰਣੋ ਹੁਤੋ ਸੁ ਨਾ ਕੀਓ" (ਸ: ਮ: ੯)

ਹੁੰਦਮਾਰ. ਵਿ—ਹੁਡੂ (ਛੱਤਰੇ) ਦੀ ਤਰਾਂ ਸਿਰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਹੁੱਜਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਫ਼ਿਸਾਦੀ.

ਹੁੰਦਾ. ਹੁਤੋ. ਹੋਤਾ. ਹੋਣ ਦਾ ਭੂਤਕਾਲ.

ਹੁੰਦਿਆਂ ਸੁੰਦਿਆਂ. ਸ੍ਵ (ਧਨ) ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ. ਧਨ ਹੋਣ ਪੁਰ ਭੀ.

ਹੁਦੂਦ. ਅ਼ حدود ਹ਼ੁਦੂਦ. ਹੱਦ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਹੱਦਾਂ.

ਹੁੰਦੇ ਸੁੰਦੇ. ਦੇਖੋ, ਹੁੰਦਿਆਂ ਸੁੰਦਿਆਂ.

ਹੁੱਦਾ. ਦੇਖੋ, ਉਹਦਾ.

ਹੁਨ. ਇਸ ਵੇਲੇ. ਅਬ. ਦੇਖੋ, ਹੁਣ. "ਉਡ ਹੁਨ ਕਾਗਾ ਕਾਰੇ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਹੁਨਰ. ਫ਼ਾ هنر ਸੰਗਯਾ—ਕਾਰੀਗਰੀ। ੨ ਗੁਣ. "ਨਿਜ ਹੁਨਰਨ ਕੋ ਰਿਦੇ ਛਪਾਵੈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਹੁਨੀਆ. ਸੰਗਯਾ—ਹਿੰਦੋਲੀ. ਲੋਰੀ. ਹੂੰ-ਹੂੰ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਝੂਟਾ ਦੇਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਪੁਤ੍ਰਹਿ ਦੇਨ ਲਗੀ ਹੁਨੀਆ ਹੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਹੁਨੂਦ. ਅ਼ هنود ਹਿੰਦੂ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਹਿੰਦੂ ਲੋਕ। ੨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. Indians.

ਹੁਬਾਬ. ਦੇਖੋ, ਹਬਾਬ.

ਹੁੱਬ. ਅ਼ حب ਹ਼ੁਬ. ਸੰਗਯਾ—ਪਿਆਰ. ਮੁਹੱਬਤ। ੨ ਉਮੰਗ. ਚਾਉ,

ਹੁੰਮ. ਸੰ. ਊਸ਼੍ਮ. ਸੰਗਯਾ—ਵੱਟ. ਤਾਉ. ਭੜਦਾ। ੨ ਸੰ. ਹੁਮ੍. ਹੰਘੂਰਾ. ਹੁੰਕਾਰ.

ਹੁੰਮਸ. ਦੇਖੋ, ਹੁੰਮ। ੨ ਅ਼ همس ਹਮਸ. ਸੰਗਯਾ—ਆਹਟ. ਖਟਕਾ.

ਹੁੰਮਸ ਧੁੰਮਸ. ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ. ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ. ਧੂਮ ਧਾਮ ਦੀ ਧੁਨਿ. "ਬਾਰਿ ਵਿਡਾਨੜੈ ਹੁੰਮਸ ਧੁੰਮਸ, ਕੂਕਾ ਪਈਆ ਰਾਹੀ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫) ਵਿਡੰਬਨ (ਮੋਹਨ) ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਾਇਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜੇ ਵਡੀ ਧੂਮ ਧਾਮ ਅਤੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਕੂਕਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ. ਭਾਵ ਹਰਖ ਸੋਗ ਨਾਲ ਗ੍ਰਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ.

ਹੁਮ ਹੁਮਾਉਣਾ, ਹੁਮ ਹੁਮਾਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਉਮੰਗ ਨਾਲ ਆਉਣਾ. "ਹੁਮ ਹੁਮਾਇ ਸੰਗਤਿ ਸਭ ਆਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹੁੰਮੜ ਧੁੰਮੜ. ਦੇਖੋ, ਹੁੰਮਸ ਧੁੰਮਸ. "ਹੁੰਮੜ ਧੁੰਮੜ ਜਾਗੀ ਘੱਤੀ ਸੂਰਿਆਂ." (ਚੰਡੀ ੩)

ਹੁਮਾ, ਹੁਮਾਉ, ਹੁਮਾਇ ਫ਼ਾ هما ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਕਲਪਿਤ ਪੰਛੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਛਾਉਂ ਹੇਠ ਆਉਣ ਤੋਂ ਭਾਗ ਦਾ ਉਦੇ ਹੋਣਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ. ਇਹ ਪੰਛੀ ਸਦਾ ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ. "ਪਰ ਹੁਮਾਉ ਸੰਗ ਲਾਗਯੋ ਕਾਨਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)[1] "ਹੁਮਾ ਰਾ ਕਸੇ ਸਾਯਹ ਆਯਦ ਬਜ਼ੇਰ." (ਜਫਰ) "ਸਾਯਹ ਏ ਜ਼ੁਲਫ ਤੁਰਾ ਬਾਲੇ ਹੁਮਾ ਫ਼ਹਮੀਦਹ ਏਮ."(ਦੀਵਾਨ ਗੋਯਾ) ੨ هما ਈਰਾਨ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਹਿਮਨ ਦੀ ਬੇਟੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਦਾਰਾਬ ਸੀ। ੩ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੁਮਾਯੂੰ ਨੂੰ ਹੁਮਾਉ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. "ਦਿੱਲੀ ਕਾ ਹੁਮਾਉ ਭਾ ਸਾਹੂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਹੁਮਾਯੂੰ ੩.

ਹੁਮਾਯੂੰ. ਫ਼ਾ همایوں ਵਿ—ਮੁਬਾਰਿਕ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਹੁਮਾਯੂੰ ਤੁਗ਼ਲਕ਼. ਦੇਖੋ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਨੰ: ੨੦।

[1] ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਹੁਮਾ ਦਾ ਖੰਭ ਤੀਰ ਨੂੰ ਲਾਕੇ ਆਕਾਸ਼ ਵੱਲ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਤਦ ਤੀਰ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦਾ, ਸਦਾ ਆਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ ਵਿੱਚ ਉਡਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ.

੩ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਾਬਰ ਦਾ ਵਡਾ ਬੇਟਾ ਅਤੇ ਅਕਬਰ ਦਾ ਪਿਤਾ, ਜਿਸਦਾ ਜਨਮ ਕਾਬੁਲ ਵਿੱਚ ਮਾਹਮ ਬੇਗਮ[1] ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ੭ ਮਾਰਚ ਸਨ ੧੫੦੮ ਨੂੰ ਹੋਇਆ. ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਰਾਜ ਕਾਜ ਦੀ ਸਿਖ੍ਯਾ ਪਾ ਕੇ ਸਨ ੧੫੨੧ ਤੋਂ ੧੫੨੮ ਤਕ ਬਦਖ਼ਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹਾਕਿਮ ਰਿਹਾ. ਪਾਨੀਪਤ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਹਮਾਯੂੰ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ. ਇਹ ੨੬ ਦਿਸੰਬਰ ਸਨ ੧੫੩੦ ਨੂੰ ਆਗਰੇ ਤਖਤ ਉੱਪਰ ਬੈਠਾ. ਸਨ ੧੫੪੦ ਵਿੱਚ ਸਹਸਰਾਮ ਦੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਹਸਨ ਖਾਂ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਸ਼ੇਰ ਖਾਨ ਸੂਰ ਪਠਾਣ ਨੇ (ਜਿਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਉਂ ਫਰੀਦ ਸੀ) ਹੁਮਾਯੂੰ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਸ੍ਤ ਦੇਕੇ ਹਿੰਦ ਤੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਅਰ ਆਪ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਖਤ ਪੁਰ ਬੈਠਕੇ ਸ਼ਹਨਸ਼ਾਹ ਪਦਵੀ ਧਾਰਣ ਕੀਤੀ.

ਜਦ ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਭਾਜ ਖਾਕੇ ਹੁਮਾਯੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਖਡੂਰ ਆਇਆ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ (ਜੋ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਮਗਨ ਸਨ) ਇਸ ਦੇ ਆਉਣ ਵੱਲ ਕੋਈ ਗਹੁ ਨਾ ਕੀਤੀ. ਹੁਮਾਯੂੰ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਾਰਣ ਲਈ ਮਿਆਨੋਂ ਤਲਵਾਰ ਖਿੱਚਣ ਲੱਗਾ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਨੇਤ੍ਰ ਖੋਲਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਫਕੀਰਾਂ ਤੇ ਜੋ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਣ ਲੱਗਾ ਹੈਂ, ਇਹ ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਣ ਵੇਲੇ ਕਿੱਥੇ ਸੀ? ਹਮਾਯੂੰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਦੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ ਬਣਿਆ.

ਹੁਮਾਯੂੰ ਨੇ ਫਾਰਸ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪਨਾਹ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਮਾ ਬਿਤਾਇਆ ਅਰ ਈਰਾਨੀ ਫੌਜ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ੨੩ ਜੂਨ ਸਨ ੧੫੫੫ ਨੂੰ ਮੁੜ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਤਖਤ ਮੱਲਿਆ, ਪਰ ਇਹ ਰਾਜ ਦਾ ਸੁਖ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਭੋਗ ਸਕਿਆ ਕੇਵਲ ਛੀ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਪੁਸਤਕਾਲਯ ਦੀ ਪੌੜੀ ਤੋਂ ੨੪ ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਡਿਗਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ੨੮ ਜਨਵਰੀ ਸਨ ੧੫੫੬ ਨੂੰ ਮਰ ਗਿਆ. ਇਸ ਦਾ ਮਕਬਰਾ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਚਾਰ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਜਮਨਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤ ਹੈ, ਜੋ ਹੁਮਾਯੂੰ ਦੀ ਬੇਗਮ ਹਮੀਦਾਬਾਨੂੰ (ਅਕਬਰ ਦੀ ਮਾਤਾ) ਨੇ ਸਨ ੧੫੬੫ ਵਿੱਚ ਪੰਦਰਾਂ ਲੱਖ ਰੁਪਯਾ ਖਰਚਕੇ ਬਣਵਾਇਆ ਹੈ.

ਹੁਯਉ. ਹੋਇਆ. ਭਇਆ. "ਬਿਖ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੁਯਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਹੁਰਸਾ. ਦੇਖੋ, ਉਰਸਾ.

ਹੁਰਕ. ਅ਼ حرق ਹ਼ਰਕ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅੱਗ। ੨ ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ। ੩ ਦੇਖੋ, ਹੁਰਕਣਾ.

ਹੁਰਕਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਡਰਾਉਣਾ. ਧਮਕਾਉਣਾ। ੨ ਹੰਘੂਰਾ ਅਥਵਾ ਨੱਕ ਦਾ ਫਰੜਾਟਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਮਾਰਨਾ.

ਹੁਰਕਨਿ. ਵਿ—ਅਗਨਿ ਦੀ ਲਾਟਾ ਜੇਹਾ. "ਕੰਚਨ ਹੁਰਕਨਿ ਰੂਪ ਸਰੂਪਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੪੭) ਦੇਖੋ, ਹੁਰਕ.

ਹੁਰਮਤ, ਹੁਰਮਤਿ ਅ਼ حرمت ਹ਼ੁਰਮਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਾਨ. ਪ੍ਰਤਿਸ਼੍ਠਾ. "ਹੁਰਮਤਿ ਤਿਸ ਨੋ ਅਗਲੀ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

[1]ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਬਾਬਰ ਨਾਲ ੧੫੦੬ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ.

ਹੂਰਾ. ਅ਼ حورا ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਿਸ ਦਾ ਰੰਗ ਗੋਰਾ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਕਾਲੀਆਂ ਹੋਣ. ਇਸ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ ਹੂਰ ਹੈ. ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਅਪਸਰਾ ਦੀ ਥਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਹੂਰ.

ਹੂਰੀਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਾਲ. ਟਪੂਸੀ. "ਪਗਾਂ ਬਿਨ ਹੂਰੀਆ ਮਾਰਤਾ." (ਬਸੰ ਕਬੀਰ) ਮਨ ਬਿਨਾਪੈਰ ਟਪੂਸੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਜੋਇ ਖਸਮ.

ਹੁਰੇਹਿਆ. ਹਸ਼ਿੰਤ ਕੀਤਾ. ਆਨੰਦ ਕਰਿਆ. "ਕਰ ਕਰ ਸਾਂਗ ਹੁਰੇਹਿਆ." (ਭਾਗੁ)

ਹੁਰੇਹੀ. ਵਿ—ਹੌਲੀ. ਹਲਕੀ. "ਕੱਥ ਹੁਰੇਹੀ ਭੂਸਲੀ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਹਸ਼ਿੰਤ (ਪ੍ਰਸੰਨ) ਹੋਈ.

ਹੁੱਰਾਸ. ਅ਼ حراس ਹ਼ਾਰਿਸ (ਰਾਖਾ) ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ੨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪਹਿਰੂ.

ਹੁਲ. ਦੇਖੋ, ਹੌਲ. "ਹੁਲੈਂ ਨਰੰ." (ਰਾਮਾਵ) ਆਦਮੀ ਹੌਲਦੇ ਹਨ। ੨ ਸੰ. ਮੀਂਢਾ। ੩ ਇੱਕ ਖਾਸ ਵਾਜਾ.

ਹੁਲਸ. ਦੇਖੋ, ਹੁਲਾਸ.

ਹੁਲੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੜ੍ਹ. ਪ੍ਰਵਾਹ। ੨ ਉਮੰਗ। ੩ ਉਮਡਣਾ.

ਹੁਲੜਵਾਣੀ. ਹੜ੍ਹ ਦਾ ਪਾਣੀ.

ਹੁਲਾ. ਹੁਲਾਸ (ਉੱਲਾਸ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਰੰਗ ਮਾਣ ਲੈ ਪਿਆਰਿਆ ਜਾ ਜੋਬਨ ਨਉ ਹੁਲਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੨ ਦੇਖੋ, ਨਉਹੁਲਾ ੨.

ਹੁਲਾਸ. ਸੰ. उल्लास—ਉੱਲਾਸ. ਦੇਖੋ, ਉਲਾਸ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਲਸ ੪.

ਹੁਲਾਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਝੂਟਾ. ਹਿਲੋਰਾ। ੨ ਉਮੰਗ ਦਾ ਤਰੰਗ.

ਹੁਲੀਯਾ. ਅ਼ حليه ਹ਼ੁਲੀਯਹ. ਭੂਸਣ. ਗਹਿਣਾ। ੨ ਹਿਲੀਯਹ. ਚਿੰਨ੍ਹਚਕ੍ਰ. ਨਿਸ਼ਾਨ.

ਹੁੱਲਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਲੇ ਦੀ ਧੁਨਿ. ਹੱਲੇ (ਹਮਲੇ) ਸਮੇ ਹੋਇਆ ਸ਼ੋਰ "ਰਣ ਹੁੱਲ ਕਲੋਲੰ ਹੁੱਲਾਲੰ" (ਰਾਮਾਵ)

ਹੁਵੈਨੀ. ਦੇਖੋ, ਹੋਵੈਨੀ.

ਹੁੜਕ. ਵਾਸਨਾ. ਚਾਹ. ਇੱਛਾ। ੨ ਵਾਦੀ. ਬਾਣ. ਲਲਕ.

ਹੂ. ਦੇਖੋ, ਹੀ. "ਪੀਵਤ ਹੂ ਪਰਵਾਣ ਭਇਆ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) ਪੀਂਦੇ ਹੀ. ਪੀਣ ਸਾਰ। ੨ ਨੂੰ. ਪ੍ਰਤਿ. ਨਾਲ. "ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਉਆਹੂ ਲਪਟੇਰਾ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੩ ਦੇਖੋ, ਹੁ। ੪ ਅ਼ هو ਸਰਵ—ਵਹ. ਉਹ। ੫ ਸੰ. ਹ੍ਵ. ਵਜ—ਬੁਲਾਉਣਾ. ਸੱਦ। ੬ ਅਵਗ੍ਯਾ। ੭ ਅਹੰਕਾਰ ੮ ਸ਼ੋਕ.

ਹੂੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਹੰਤਾ. ਹੌਮੈ. ਅਹੰਕਾਰ. "ਮੁਝ ਮੇ ਰਹਾ ਨ ਹੂੰ" (ਸ. ਕਬੀਰ) ੨ ਪੰਚਮੀ ਵਿਭਕ੍ਤਿ ਅਰਥ ਵਿੱਚ. ਸੇ. ਤੋਂ. "ਊਚੀ ਹੂੰ ਊਚਾ ਥਾਨ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫) ੩ ਸੰ. ਵਜ—ਦੇਖੋ, ਹੁੰ. "ਦੁਗਾ ਹੂੰ ਕਿਯੰ ਖੇਤ ਧੁੰਕੇ ਨਗਾਰੇ." (ਚੰਡੀ ੨) ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਹੁੰਕਾਰ ਕੀਤਾ.

ਹੂਅ, ਹੂਆ ਭਇਆ. ਹੋਇਆ. "ਜੈ ਕਾਰ ਅਪਾਰ ਸੁਧਾਰ ਹੂਅ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਹੂਏ. ਹੋਏ. ਭਏ.

ਹੂਸਨਾ. ਦੇਖੋ, ਹੁਸਣਾ.

ਹੂਹ. ਸੰਗਯਾ—ਧੱਕਾ. ਸੀਨੇਜੋਰੀ. "ਬਿਨਸੀ ਹਉਮੈ ਹੂਹ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਹੱਲਾ. ਹਮਲਾ. "ਪਰੇ ਹੂਹ ਦੈ ਕੈ." (ਚੰਡੀ ੨) ੩ ਸ਼ੋਰ. ਰੌਲਾ.

ਹੂਹ ਕੂਹ. ਸੰਗਯਾ—ਹੱਲੇ (ਹਮਲੇ) ਦੀ ਕੂਕ. ਹੱਲਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਹੋਇਆ ਸ਼ੋਰ. "ਹੂਹ ਕੂਹੰ ਭਰੀ." (ਰਾਮਾਵ)

ਹੂ ਹੂ. ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਸਭਾ ਦਾ ਇੱਕ ਗੰਧਰਵ. ਦੇਖੋ, ਹਾਹਾ ਹੂ ਹੂ.

ਹੂਕ, ਹੂੰਕ ਸੰਗਯਾ—ਹੁੰਕਾਰ। ੨ ਹਾਹਾਕਾਰ ਦੀ ਧੁਨੀ। ੩ ਪੁਕਾਰ. ਸੱਦ.

ਹੂੰਕਰ. ਦੇਖੋ, ਹੁੰਕਾਰ.

ਹੂੰਗ. ਹੁੰਕਾਰ। ੨ ਫ਼ਾ. ہنگ ਹੰਗ. ਸੈਨਾ ਫ਼ੌਜ. "ਡਿੱਗੇ ਵੀਰ ਜੁਝਾਰੇ ਹੂੰਗਾਂ ਫੁੱਟੀਆਂ." (ਚੰਡੀ ੩) ੩ ਹੋਸ਼ਿਯਾਰੀ। ੪ ਬਲ। ੫ ਕੌਮ। ੬ ਚੋਟ. ਆਘਾਤ. ਪ੍ਰਹਾਰ. ਸੱਟ.

ਹੂਟ, ਹੂਟਨ ਦੇਖੋ, ਹੁਟਣਾ. "ਓਇ ਬਿਖਾਦੀ ਦੋਖੀਆ ਤੇ ਗੁਰ ਤੇ ਹੂਟੇ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਬਿਖੈ ਬਿਆਧਿ ਤਬ ਹੂਟੇ." (ਧਨਾ ਮ: ੫)

ਹੂਟਾ. ਵਿ—ਹਟਿਆ. ਥੱਕਿਆ. ਦੇਖੋ, ਹਟਣਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਝੂਟਾ. ਹਿਲੋਰਾ.

ਹੂਡੀ. ਦੇਖੋ, ਹੋਡੀ.

ਹੂਤ. ਸੰ. ਆਹੂਤ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਵਿ—ਬੁਲਾਇਆ ਹੋਇਆ. ਸੱਦਿਆ. "ਬਿਨ ਹੂਤ ਨਿਕੇਤ ਧਰੇ ਚਰਨਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਹੂਤਨ. ਸੰਗਯਾ—ਬੁਲਾਉਣਾ. ਸੱਦਣਾ. "ਮਾਨਵ ਏਕ ਪਠਯੋ ਹਿਤ ਹੂਤਨ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਹੂਤਿ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਬੁਲਾਉਣਾ. ਸੱਦਣਾ। ੨ ਨਾਮ. ਨਾਉਂ.

ਹੂਤੁ. ਹੋਂਦਾ ਹੈ. "ਬਚਨ ਸਬਦ ਦਾ ਸਫਲਾ ਹੂਤੁ." (ਰਤਨਮਾਲਾ) ੨ ਦੇਖੋ, ਹੂਤ.

ਹੂਦਾ. ਫ਼ਾ. ਵਿ—ਪੁਰਾਣਾ। ੨ ਦੁਰੁਸ੍ਤ. ਸਹੀ। ੩ ਠੀਕ. ਯਥਾਰਥ.

ਹੂਬ. ਦੇਖੋ, ਹੁੱਬ. "ਦੇਤ ਦੂਬ ਕੋ ਦੇਖ ਹੂਬ ਕੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹੂਬਹੂ. ਅ਼ ہو بہو ਵਿ—ਓਹੋ ਜੇਹਾ. ਤਦਵਤ.

ਹੂਰ. ਅ਼ حور ਹ਼ੂਰ. ਹ਼ੂਰਾ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਸੰਗਯਾ—ਅਪਸਰਾ. ਬਹਿਸ਼ਤ ਦੀਆਂ ਕੁਆਰੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ, ਜੋ ਇਸਲਾਮ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮੋਮਿਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ.[1] ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਵਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਡਰ ਪ੍ਰਾਣ ਦਿੰਦੇ ਹਨ. "ਹੂਰਾਂ ਸ੍ਰੋਣਤ ਬੀਜ ਨੂੰ ਘਤ ਘੇਰ ਖਲੋਈਆਂ." (ਚੰਡੀ ੩) ਦੇਖੋ, ਨੂਰ ੫.

ਹੂਲ. ਸੰਗਯਾ—ਹੱਲਾ. ਹਮਲਾ. "ਦੇਕਰ ਏਕ ਬਾਰ ਦਲ ਹੂਲ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਨੋਕ। ੩ ਅ਼ ہول ਹੌਲ. ਘੇਰਨਾ. ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਵਲਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਹੂਲ ਪਵੈ ਕਾਹਾਹਾ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਚੁਫੇਰਿਓਂ ਘੇਰਕੇ ਹਾਹਾਕਾਰ. "ਜੋਧਿਆਂ ਦੇਖਣ ਆਈਆਂ ਹੂਲੇ ਹੋਈਆਂ." (ਰਾਮਾਵ) ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਈਆਂ.

ਹੂੜ. ਸੰ. ਹਠ. ਜਿਦ। ੨ ਮੂਰਖਤਾ. "ਆਪਨ ਹੂੜ ਕਹਾਂ ਉਰਝਾਯੋ." (੩੩ ਸਵੈਯੇ)

ਹੇ. ਹੈ. ਅਸ੍ਤਿ. "ਅਗੈ ਜਾਤਿ ਨ ਹੇ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) "ਸਿਖ ਵਡਭਾਗੀ ਹੇ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੨ ਸੰ. ਵ੍ਯ—ਸੰਬੋਧਨ. "ਹੇ ਪ੍ਰਾਣ ਨਾਥ ਗੋਬਿੰਦਹ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਹੇਇ. ਹੈ. ਅਸ੍ਤਿ. "ਚਿੰਤਾ ਤਿਸ ਹੀ ਹੇਇ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) ੨ ਦੇਖੋ, ਹੇਯ.

ਹੇਹ. ਸੰਗਯਾ—ਹੇਹਾ. ਹ (ਸੰਯੋਗ) ਦੀ ਈਹਾ (ਇੱਛਾ). ਮੈਥੁਨ ਦੀ ਰੁਚਿ. ਭੋਗ ਇੱਛਾ. "ਅਹੇਹ ਹੇਹੇ." (ਰਾਮਾਵ) ਜੋ ਭੋਗ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰਹਿਤ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਕਾਮਾਤੁਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ.

ਹੇਹਰ, ਹੇਹਰਾਂ ਹੇਹਰ ਗੋਤ ਦੇ ਜੱਟਾਂ ਦਾ ਵਸਾਇਆ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਜਿਲਾ, ਤਸੀਲ ਲਹੌਰ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਹ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕੋਟ ਲਖਪਤ ਤੋਂ ੮ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੂਰਵ ਹੈ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਵਡੇ ਭਾਈ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਪਿੰਡ ਸਹੁਰੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਲਾਣਾ ਭੀ ਇੱਥੇ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਸਮਾਧ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਜਮੀਨ ਅਤੇ ਜਾਗੀਰ ਹੈ।

੨ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਾਸ ਉਦਾਸੀ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਗ੍ਰਾਮ, ਜੋ ਜਿਲਾ ਲੁਦਿਆਨਾ, ਤਸੀਲ ਜਗਰਾਉਂ, ਥਾਣਾ ਰਾਇਕੋਟ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਮਾਲਵੇ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਇਸ ਜਗਾ ਭਾਈ ਹਮੀਰੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵੇਖਕੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਠਹਿਰੇ ਸਨ. ਉਹ ਪਲੰਘ ਜਿਸ ਪੁਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਚੁਲ੍ਹਾ ਜਿਸ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਦੋਵੇਂ ਸੰਭਾਲਕੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਮਹੰਤ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਾਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਥੇ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਜੁੜਦੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਦੋਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਵੱਲ ਪਾਸ ਹੀ ਹੈ. ਸਿੱਖਰਾਜ ਸਮੇਂ ਪਿੰਡ ਦਾ ਛੀਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ਲਗਾਈ ਗਈ. ਜੋ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਵਿੱਘੇ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਚੌਕੀਮਾਨ ਤੋਂ ਛੀ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੂਰਵ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਹੈ.

ਹੇਹਾ. ਦੇਖੋ, ਹੇਹ.

ਹੇਕ. ਸੰਗਯਾ—ਹਕਾਰਣ (ਬੁਲਾਉਣ) ਲਈ ਲੰਮੀ ਧੁਨਿ। ੨ ਗਾਉਣ ਵੇਲੇ ਕੀਤੀ ਲੰਮੀ ਆਵਾਜ। ੩ ਡਿੰਗ. ਵਿ—ਇੱਕ. ਏਕ. ਦੇਖੋ, ਹੇਕਾ ਅਤੇ ਹੇਕੁ.

ਹੇਕਣ, ਹੇਕਲ, ਹੇਕੜੋ, ਹੇਕਾ, ਹੇਕੁ, ਹੇਕੁੜੋ, ਹੇਕੈ, ਹੇਕੋ ਵਿ—ਇੱਕੋ. ਏਕਲਾ. ਕੇਵਲ ਇੱਕ. ਦੇਖੋ, ਹੇਕ ੩. "ਚਿਤ ਨ ਆਵੈ ਹੇਕੜੋ." (ਗਉ ਵਾਰ ੨ ਮ: ੫) "ਹੇਕੋ ਪਾਧਰੁ ਹੇਕ ਦਰੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ)

ਹੇਂਗਾ. ਪ੍ਰ. ਸੰਗਯਾ—ਸੁਹਾਗਾ. ਵਾਹੇ ਖੇਤ ਦੇ ਡਲੇ ਭੰਨਣ ਦਾ ਸੰਦ.

[1] ਦੇਖੋ ਕੁਰਾਨ ਸੂਰਤ ਤੂਰ (੫੨) ਆਯਤ (੨੦)

ਦੇਖੋ, ਸੁਹਾਗਾ ੨.

ਹੇਚ. ਫ਼ਾ هیچ ਵਿ—ਕੁਛ. ਕੁਝ. ਤਨਿਕ. "ਦਿਲ ਹੇਚ ਨ ਦਾਨੀ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧)

ਹੇਚਕਸ. ਫ਼ਾ هیچکس ਕੋਈ ਆਦਮੀ.

ਹੇਚਗਾਹ. ਫ਼ਾ هیچگاه ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਭੀ. ਕਦੇ.

ਹੇਜ. ਹਿਯਜ. ਹ੍ਰਿਦਯ (ਦਿਲ) ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਸੰਕਲਪ. ਖਿਆਲ। ੨ ਪਿਆਰ. ਮੁਹੱਬਤ. ਪ੍ਰੇਮ. "ਧਨ ਕੋ ਨ ਹੇਜ ਰਹੈ ਗਨਕਾ ਪ੍ਰਸੰਗੀ ਕੋ." ੩ ਮਨੋਜ. ਕਾਮ.

ਹੇਜ਼ਮ. ਫ਼ਾ هیزم ਸੰਗ੍ਯਾ—ਈਂਧਨ. ਜਲਾਉਣ ਦੀਆਂ ਲੱਕੜਾਂ. ਬਾਲਣ.

ਹੇਜੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰੇਮ. ਪਿਆਰ। ੨ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ. ਖ਼ੁਸ਼ੀ. ਦੇਖੋ, ਹੇਜ.

ਹੇਠ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਥੱਲੇ. ਨੀਚੇ. ਤਲੇ। ੨ ਸੰ. ਹੇਠ੍. ਧਾ—ਰੋਕਣਾ. ਕ੍ਰੂਰ ਹੋਣਾ.

ਹੇਠਾਂ. ਦੇਖੋ, ਹਿਠਾਹਾਂ ਅਤੇ ਹੇਠ.

ਹੇਠਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਨੀਚੇ. ਥੱਲੇ. "ਕੂੰਨੇ ਹੇਠਿ ਜਲਾਈਐ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਹੇਠੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨੀਚਾਪਨ. ਬੇਇਜ਼ਤੀ. ਹਤਕ। ੨ ਕ੍ਰੂਰਤਾ. ਦੇਖੋ, ਹੇਠ ੨.

ਹੇਤ. ਪਿਆਰ. ਦੇਖੋ, ਹਿਤ. "ਧਨੁ ਓਇ ਭਗਤ ਜਿਨ ਤੁਮ ਸੰਗਿ ਹੇਤ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਕਾਰਣ. ਸਬਬ. ਦੇਖੋ, ਹੇਤੁ. "ਹੇਤ ਰੋਗ ਕਾ ਸਗਲ ਸੰਸਾਰਾ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਹੇਤਾ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਹੇਤਾ. ਦੇਖੋ, ਸਿਉਰਾਸੀ.

ਹੇਤਿ. ਹਿਤ ਕਰਕੇ. ਹਿਤ ਸੇ. "ਕਮਲ ਹੇਤਿ ਬਿਨਸਿਓ ਹੈ ਭਵਰਾ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ੨ ਲੀਏ. ਵਾਸਤੇ. ਲਈ. "ਸੰਤ ਹੇਤਿ ਪ੍ਰਭਿ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਧਾਰੇ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧) "ਨਾਦ ਹੇਤਿ ਸਿਰੁ ਡਾਰਿਓ ਕੁਰੰਕਾ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ੩ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨੇਜ਼ਾ. ਭਾਲਾ। ੪ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਨ। ੫ ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ। ੬ ਸੱਟ. ਚੋਟ.

ਹੇਤੁ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫਲ. ਨਤੀਜਾ। ੨ ਕਾਰਣ. ਸਬਬ. "ਸਰਬ ਕਲੇਸ਼ਨ ਹੇਤੁ ਅਵਿਦ੍ਯਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਹਿਤੂ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਹੇਤੁ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਸੰਪੈ ਹੇਤੁ ਕਲਤ ਧਨ ਤੇਰੈ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ) "ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਿਣ ਸਭੋ ਦੁਸਮਨ ਹੇਤੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸੂਹੀ) ੪ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦਾਲੰਕਾਰ. ਕਾਰਜ ਅਰ ਕਾਰਣ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਥ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ "ਹੇਤੁ" ਅਲੰਕਾਰ ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਜਿਨਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨਿ ਪਾਇਆ ਮਾਨੁ. (ਜਪੁ)

ਸੇਵਨ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਮਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਾਰਜ ਹੈ.

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਨਹੀ ਕਿਛੁ ਘਾਲ,
ਦਰਸਨ ਭੇਟਤ ਹੋਤ ਨਿਹਾਲ. (ਸੁਖਮਨੀ)

ਦਰਸਨ ਦੇਖਤ ਹੀ ਸੁਧ ਕੀ ਨ ਸੁਧ ਰਹੀ
ਬੁਧਿ ਕੀ ਨ ਬੁਧਿ ਰਹੀ ਮਤਿ ਮੇ ਨ ਮਤਿ ਹੈ.
(ਭਾਗੁ ਕ)

ਦਰਸਨ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਸੁਧ ਬੁਧਿ ਦਾ ਲੋਪ ਹੋਣਾ ਕਾਰਜ ਹੈ.

(ਅ) ਕਾਰਜ ਨਾਲ ਕਾਰਣ ਦੀ ਅਭੇਦਤਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨੀ ਹੇਤੁ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਅਬ ਕਹੀਐ ਕਾਹਿ,
ਸਾਧਿ ਸੰਗਤਿ ਬੈਕੁੰਠੈ ਆਹਿ.
(ਭੈਰ ਕਬੀਰ)

ਸਾਧਸੰਗ ਵੈਕੁੰਠ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ, ਪਰ ਇੱਥੇ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧਸੰਗ ਹੀ ਵੈਕੁੰਠ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਵੈਕੁੰਠ ਨਹੀਂ। ੫ ਹਿਤ (ਮੋਹ) ਵਾਸਤੇ ਭੀ ਹੇਤੁ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਹੰਸੁ ਹੇਤੁ ਲੋਭ ਕੋਪ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ਹਿੰਸਾ ਮੋਹ ਲੋਭ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ। ੬ ਹਿਤ (ਪਿਆਰ) ਵਾਸਤੇ ਭੀ ਹੇਤੁ ਹੈ. "ਮੀਨਾ ਜਿਨਿ ਜਲ ਸਿਉ ਹੇਤੁ ਬਢਾਇਓ." (ਧਨਾ ਮ: ੫)

ਹੇਤੁਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੇਤੁਪਨ. ਹੇਤੁਤ੍ਵ. ਕਾਰਣਤਾ. "ਇਸ ਮਹਿ ਕਰਮ ਹੇਤੁਤਾ ਜਾਨੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹੇਤੁਮਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਣਮਾਲਾ.

ਹੇਤ੍ਵਾਪਨ੍ਹੁਤਿ. ਦੇਖੋ. ਅਪਨ੍ਹੁਤਿ (ੲ)

ਹੇਤ੍ਵਾਭਾਸ. ਦੇਖੋ, ਖਟਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਅੰਗ ੨ ਦਾ ਜ.

ਹੇਮ. ਸੰ. ਹੇਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਵਰਣ. ਸੋਨਾ। ੨ ਧਤੂਰਾ। ੩ ਇੱਕ ਮਾਸ਼ਾ. ਤੋਲ। ੪ ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾੜਵ ਰਾਗ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਸਾਦ ਵਰਜਿਤ ਹੈ. ਵਾਦੀ ਸੜਜ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਪੰਚਮ ਹੈ. ਆਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਧੈਵਤ ਅਤੇ ਨਿਸਾਦ, ਅਰ ਅਵਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਨਿਸਾਦ ਅਤੇ ਗਾਂਧਾਰ ਵਰਜਿਤ ਹਨ। ੫ ਨਿਰੁਕ੍ਤ ਵਿੱਚ ਜਲ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੇਮ ਹੈ.

ਹੇਮਕਾਰ. ਸੁਵਰਣਕਾਰ. ਸੁਨਿਆਰ.

ਹੇਮਕੂੰਟ, **ਹੇਮਕੂੰਡ**, **ਹੇਮਕੂਟ** } ਹਿਮਾਲਯ ਦੀ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ "ਇੰਦ੍ਰਦ੍ਯੁਮਨਸਰ" ਪਾਸ ਹੇਮਕੂਟ ਪਰਬਤ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਜਿਕਰ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਆਦਿ ਪਰਵ ਦੇ ੧੧੯ਵੇਂ ਅਧ੍ਯਾਯ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ. ਯਥਾ—"ਇਂਦ੍ਰਦ੍ਯੁਮ੍ਨਸਰ: ਪ੍ਰਾਪ੍ਯ ਹੇਮਕੂਟ ਮਤੀਤ੍ਯਚ." (੪੩) "ਹੇਮਕੁੰਟ ਪਰਬਤ ਹੈ ਜਹਾਂ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੨ ਪਟਨੇ ਦੇ ਜਿਲੇ ਰਾਜਗਿਰਿ ਦੇ ਪੰਜ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ "ਰਤਨ ਗਿਰਿ" ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੀ ਹੇਮਕੂਟ ਹੈ.[1]

ਹੇਮਗਿਰਿ. ਦੇਖੋ, ਹੇਮਾਦ੍ਰਿ.

ਹੇਮ ਟਕਾ. ਦੋ ਮੁਹਰਾਂ (ਅਸ਼ਰਫ਼ੀਆਂ)

ਹੇਮਪੁਸਪ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਇਨੇ ਜੇਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪੁਸ਼੍ਪ (ਫੁੱਲ) ਚੰਪਕ. ਚੰਬਾ। ੨ ਸੋਨੇ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਫੁੱਲ, ਜੋ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਧਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਮਾਨ ਤੇ ਵਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਕੰਚਨ ਫੂਲ.

ਹੇਮਪੁਸਪਿਕਾ, **ਹੇਮਫੂੱਲਿਕਾ** } ਬਸੰਤੀ ਚਮੇਲੀ.

---

[1]ਦੇਖੋ, Geographical Dictionary.

ਹੇਮਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਨਿਆਰ. ਸ੍ਵਰਣਕਾਰ। ੨ ਕਸੌਟੀ. ਘਸਪੱਟੀ.

ਹੇਮਾ. ਕਪਾਹੀ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸੀ. ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨੀ ਹੋਇਆ। ੨ ਦੇਖੋ, ਛਾਪਰੀ ੨। ੩ ਦੇਖੋ, ਬੈਹੜਵਾਲ। ੪ ਸੰ. ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ। ੫ ਸੁਰਗ ਦੀ ਇੱਕ ਅਪਸਰਾ। ੬ ਮਜੀਠ.

ਹੇਮਾਚਲ } ਹੇਮ (ਸੁਵਰਣ) ਦਾ ਪਹਾੜ, ਸੁਮੇਰੁ. ਸੋਨੇ ਦਾ ਅਦ੍ਰਿ
ਹੇਮਾਦ੍ਰਿ } (ਪਰਬਤ).

ਹੇਮੂ. ਸੁਇਨੀ ਗੋਤ ਦਾ ਸੱਜਨ, ਜੋ ਸ਼ਾਹਦਰੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ. ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਵਡਾ ਉਪਕਾਰੀ ਅਰ ਸਦਾਚਾਰੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੨ ਢੂਸਰ ਜਾਤਿ ਦਾ ਬਾਣੀਆ, ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸਲੀਮਸ਼ਾਹ ਦਾ ਅਹਿਲਕਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਾਹ ਆਦਿਲ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਜ਼ੀਰ ਮੁਕੱਰਰ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਗਲ ਫੌਜ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦੇ ਕੇ ਆਗਰੇ ਤੇ ਕਬਜਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਪਦਵੀ ਧਾਰਣ ਕੀਤੀ. ਅੰਤ ਨੂੰ ਪਾਨੀਪਤ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ੫ ਨਵੰਬਰ ਸਨ ੧੫੫੬ ਨੂੰ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਕੇ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਬੈਰਾਮ ਖਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ.

ਹੇਮੰਤ. ਦੇਖੋ, ਹਿਮ ਰਿਤੁ.

ਹੇਯ. ਸੰ. ਵਿ—ਤ੍ਯਾਗਣ ਯੋਗ੍ਯ. ਛੱਡ ਦੇਣ ਲਾਇਕ.

ਹੇਰਣ } ਕ੍ਰਿ—ਨਿਹਾਰਨ. ਨਿਰੀਖਣ. ਦੇਖਣਾ. "ਹੇਰਉ ਘਟਿ ਘਟਿ
ਹੇਰਨ } ਸਗਲ ਕੈ." (ਬਾਵਨ) "ਹੇਰਤ ਹੇਰਤ ਹੇ ਸਖੀ!" (ਓਅੰਕਾਰ)

ਹੇਰਨਵਾਰ. ਵਿ—ਨਿਹਾਰਨੇ ਵਾਲਾ. ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਾ.

ਹੇਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਹੇਰਨ.

ਹੇਰਵਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਛੋੜਾ. ਵਿਯੋਗ। ੨ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁਖ। ੩ ਤਲਾਸ਼. ਖੋਜ.

ਹੇਰਾ. ਵਿ—ਹੇਰਨ ਕੀਤਾ. ਦੇਖਿਆ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਹੇਰੀ (ਸ਼ਿਕਾਰੀ) ਦਾ ਕਰਮ: ਮ੍ਰਿਗਯਾ। ੩ ਭਾਵ—ਮਾਂਸ. "ਹੇਰਾ ਰੋਟੀ ਕਾਰਨੇ ਗਲਾ ਕਟਾਵੈ ਕਉਨੁ?" (ਸ. ਕਬੀਰ) ੪ ਲੰਮੀ ਹੇਕ ਨਾਲ ਗਾਇਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤ. ਇਹ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਵਿਆਹ ਸਮੇ ਗਾਈਦਾ ਹੈ.

ਹੇਰਾਣ. ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿੱਖ.

ਹੇਰਿਕ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਸੂਸ. ਗੁਪਤ ਦੂਤ ਜੋ ਬਾਰੀਕ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਸਭ ਵੱਲ ਹੇਰਦਾ (ਦੇਖਦਾ) ਹੈ.

ਹੇਰੀ. ਵਿ—ਦੇਖੀ. ਨਿਹਾਰੀ. ਦੇਖੋ ਹੇਰਨ. "ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਹੇਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਹੇਰੀ. ਸ਼ਿਕਾਰੀ. "ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਜਿਮ ਘਾਵਤ ਹੇਰੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਸੰਬੋਧਨ. ਹੇ ਅਲੀ! ਅਰੀ! ਹੇ ਸਖੀ!

ਹੇਰੂ. ਹੇਰਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਹੇਰਿਕ। ੨ ਖੋਜੀ। ੩ ਚੋਰ ਨੂੰ ਭੇਦ ਦੇਣ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਾਲ ਧਨ ਨੂੰ ਨਿਗਾ ਵਿੱਚ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਤਸਕਰ ਹੇਰੂ ਆਇ ਲੁਕਾਨੇ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੪) ੪ ਸੰ. ਹੇਰੁਕ. ਕਾਲ ਦਾ ਦੂਤ. ਮਹਾਕਾਲ ਦਾ ਗਣ. "ਜਮ ਰਾਜੇ ਕੇ ਹੇਰੂ ਆਏ." (ਆਸਾ ਪਟੀ ਮ: ੧) ੫ ਹਰਣ ਕਰਤਾ. ਚੋਰ.

ਹੇਰੰਬ. ਸੰ. ਹੇਰਮ੍ਬ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਣੇਸ਼, ਜੋ ਹੇ (ਸ਼ਿਵ) ਨਾਲ ਰੰਬ (ਆਨੰਦ) ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਹੇਲ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਲਾ. ਹਮਲਾ. "ਹੇਲ ਪ੍ਰਕਾਰਤ ਗੌਰਿਨ ਮਾਰਤ."
ਹੇਲਾ } (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਹੇਲਾ ਕਰਹੁ ਪਰਹੁ ਇਕ ਬੇਰਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਮਾਂਸ ਅਹਾਰੀ ਇੱਕ ਜੀਵ, ਜੋ ਬਘਿਆੜ ਜਾਤਿ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ. ਤਰਕੂ. Hyena. ਦੇਖੋ, ਤਰਕ ੪। ੩ ਸੰ. ਹੇਲਾ. ਅਵਗ੍ਯਾ. ਅਪਮਾਨ। ੪ ਖੇਲ. ਵਿਲਾਸ. "ਸਿਧ ਬੁਧ ਗਣ ਗੰਧਰਬ ਬਾਨਵੈ ਹੇਲਾ." (ਮਲਾ ਨਾਮਦੇਵ) ਬਾਨਵੈ (ਬਣਾਉਂਦੇ) ਹਨ. ਖੇਡ ਥੀਏਟਰ ਵਿੱਚ ਤਮਾਸ਼ੇ ਕਰਦੇ। ੫ ਕਾਵ੍ਯ ਅਨੁਸਾਰ ਹਾਵ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ ਚੇਸ਼੍ਟਾ. ਹਾਵ ਦਾ ਇੱਕ ਭੇਦ. ਦੇਖੋ, ਹਾਵ ੨। ੬ ਧਕੇਲਣ ਅਤੇ ਪਿੱਛੇ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਚ ਭੀ ਹੇਲ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਝੇਲ ਝੇਲ ਅਨੰਤ ਆਯੁਧ ਹੇਲ ਹੇਲ ਰਿਪੇਂਦ੍ਰ."(ਚੰਡੀ ੨)

ਹੇਵ } ਦੇਖੋ, ਹਿਮ. ਭਾਵ—ਸੀਤਲ. "ਮਨ ਤਨ ਹੇਂਵ ਭਏ ਸਚ
ਹੇਂਵ } ਪਾਇਆ." (ਮਲਾ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਦੇਖੋ, ਹਵ.

ਹੇਵਈ } ਸੀਤਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਠੰਢ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ. ਹਿਮਵਤ ਜੰਮ ਜਾਂਦਾ
ਹੇਵਹੀ } ਹੈ. "ਸੀਤਲ ਜਲ ਹੇਵਹੀ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) "ਜਲ
ਹੇਵਤ } ਹੇਵਤ ਭੂਖ ਅਰੁ ਨੰਗਾ." (ਕਾਨ ਮ: ੫)

ਹੇੜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਹੇੜੀ. ਸ਼ਿਕਾਰੀ। ੨ ਮਾਂਸ। ੩ ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ. "ਹੇੜੇ ਮੁਤੀ ਧਾਹ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਸ਼ਰੀਰ ਨੇ ਧਾਹ ਮਾਰੀ. "ਹੇੜਾ ਜਲੈ ਮਜੀਠ ਜਿਉ ਉਪਰਿ ਅੰਗਾਰਾ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਹੇੜੂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਸ਼ੂ ਸਮੁਦਾਯ. ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਟੋਲਾ। ੨ ਵਪਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਝੁੰਡ.

ਹੈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੋਣ ਦੀ ਵਰਤਮਾਨ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਅਸ੍ਤਿ. "ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ" (ਜਪੁ) ੨ ਸੰ. ਹਯ—ਹਯ. ਘੋੜਾ. "ਹੈ ਗਏ ਬਾਹਨ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੩ ਵ੍ਯ—ਸ਼ੋਕ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਬੋਧਕ ਸ਼ਬਦ. "ਹੈ ਹੈ ਕਰਕੇ ਓਹਿ ਕਰੇਨਿ." (ਸਵਾ ਮ: ੧)

ਹੈਂ. ਵ੍ਯ—ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸ਼ੋਕ ਅਤੇ ਅਚਰਜ ਬੋਧਕ। ੨ ਹੈ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਹਨ. ਹੈਨ.

ਹੈਆਸਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਯ (ਘੋੜੇ) ਉੱਪਰ ਆਸਣ ਜਮਾਕੇ ਬੈਠਣਾ. "ਗਿਆਨ ਹੈਆਸਨ ਚੜਿਅਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ) ੨ ਤਹਿਰੂ, ਜੋ ਕਾਠੀ ਹੇਠ ਪਾਈਦਾ ਹੈ। ੩ ਚਾਰਜਾਮਾ. ਕਾਠੀ. ਜ਼ੀਨ.

ਹੈਸਾਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਯ (ਘੋੜਿਆਂ) ਦੀ ਸ਼ਾਲਾ. ਅਸਤਬਲ. ਤਬੇਲਾ.

ਹੈਂਸਿਆਰਾ. ਹਿੰਸਾਕਾਰਕ. ਸੰ. ਹਿੰਸ—ਹਿੰਸ੍ਰ.

ਹੈਸੀਯਤ. ਅ਼ حیثیت ਹੈਸੀਯਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਸ਼ਾ. ਹਾਲਤ। ੨ ਤਰੀਕਾ. ਤੌਰ. ਢੰਗ.

ਹੈਹਯ. ਸੰ. ਹੈਹਯ. ਚੰਦ੍ਰਵੰਸ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਸਤ੍ਰਾਜਿਤ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ। ੨ ਇੱਕ ਜਾਤਿ, ਵਿਸਨੁ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ

ਹੈਹਯ ਯਾਦਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ. ਅੱਜ ਕਲ ਦੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨ "ਸਿਦਿਯਨ" ਜਾਤਿ ਨੂੰ ਹੈਹਯ ਮੰਨਦੇ ਹਨ. ਮਹਾਭਾਰਤ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੈਹਯ ਮਨੁ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਯਯਾਤਿ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹਨ. ਸਹਸ੍ਰਬਾਹੁ (ਕਾਰਤਵੀਰਯ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ ਨੇ ਜਿੱਤਿਆ ਸੀ. ਕਰਨਲ ਟਾਡ (Col. Tod) ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਘੇਲ ਖੰਡ ਦੀ ਸੋਹਾਗਪੁਰ ਦੀ ਘਾਟੀ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਭੀ ਹੈਹਯ ਜਾਤਿ ਹੈ.

ਹੈਹਾਹਾ. ਹਾਹਾਕਾਰ. ਸ਼ੋਕ ਦੀ ਧੁਨਿ. ਵਿਲਾਪ.

ਹੈਹਾਤ. ਅ਼ ہیہات ਵਿ—ਦੂਰ ਹੋਇਆ। ੨ ਵ੍ਯ—ਸ਼ੋਕ! ਅਫ਼ਸੋਸ!

ਹੈਕਲ. ਅ਼ ہیکل ਹਯਕਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਕਲ. ਮੂਰਤਿ। ੨ ਬੁਤਖ਼ਾਨਾ। ੩ ਰਖ੍ਯਾ ਲਈ ਧਾਤੁ ਉੱਪਰ ਖੋਦਿਆ ਹੋਇਆ ਯੰਤ੍ਰ, ਜੋ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇ ਯੋਧਾ ਗਹਿਣੇ ਦੀ ਤਰਾਂ ਆਪ ਪਹਿਰਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਰਾਉਂਦੇ ਸਨ. "ਹੈਕਲ ਜੀਨ ਹਮੇਲ ਅਪਾਰਾ." (ਸਲੋਹ)

ਹੈਂਕੜ. ਸੰ. अहंकृति. ਅਹੰਕ੍ਰਿਤਿ. ਅਹੰਕਾਰ. ਅਭਿਮਾਨ। ੨ ਅਹੰਤਾ (ਹੌਮੈ) ਨਾਲ ਹੋਈ ਆਕੜ.

ਹੈਕ੍ਰਿਤੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਯ (ਅਸ਼੍ਵ) ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਕ੍ਰਤੁ (ਯੱਗ). ਅਸ਼੍ਵਮੇਧ. ਹਯ (ਘੋੜੇ) ਦਾ ਹੋਵੇ ਕ੍ਰਿਤ (ਛੇਦਨ) ਜਿਸ ਵਿੱਚ, ਅਜਿਹਾ ਯਗ੍ਯ. "ਹੈਕ੍ਰਿਤੁ ਜੱਗ ਅਰੰਭਨ ਕੀਜੈ." (ਰਾਮਾਵ)

ਹੈਜ. ਅ਼ حیض ਹੈਜ਼ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਰਿਤੁ. ਰਜ. ਦੇਖੋ ਰਿਤੁ ੪.

ਹੈਜਮ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫ਼ੌਜ. ਸੈਨਾ.

ਹੈਜਮਪ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੈਜਮ (ਫ਼ੌਜ) ਦਾ ਪਤਿ. ਸੈਨਾ ਦਾ ਸਰਦਾਰ.

ਹੈਜਾ. ہیضہ ਹੈਜ਼ਾ. ਸੰ. ਵਿਸੂਚਿਕਾ. Cholera. ਡਾਕੀ. ਇਹ ਛੂਤ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਰੋਗ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਨ:—

ਸੜੇ ਗਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਦੁਰਗੰਧ ਫੈਲਣੀ, ਬੇਹਾ ਅਤੇ ਮਲੀਨ ਅੰਨ ਖਾਣਾ, ਦੁਰਗੰਧ ਵਾਲਾ ਮੈਲਾ ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ, ਸੜੇ ਗਲੇ ਫਲ ਵਰਤਣੇ ਆਦਿ. ਜਦ ਇਸ ਰੋਗ ਦੇ ਕ੍ਰਿਮਾਂ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਹਵਾ ਪਾਣੀ ਵਿਗੜਕੇ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਘਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. ਇੱਕ ਰੋਗੀ ਇਸ ਦੀ ਜਹਿਰ ਅਨੇਕ ਥਾਂ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਬੀਜ ਖੂਹ ਨਦੀ ਤਾਲ ਆਦਿ ਦੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲਾਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਹੈਜਾ ਅਸਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਢਿੱਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪੇਟ ਭਾਰੀ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦਿਲ ਨੂੰ ਖੋਹ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਸਿਰ ਨੂੰ ਘੁਮੇਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਿਆਸ ਬਹੁਤ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਪੇਸ਼ਾਬ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਾਖਾਨਾ ਪਤਲਾ ਅਤੇ ਭੂਰੇ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਹ ਠੰਢਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਲਟੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਸੂਈਆਂ ਦੇ ਚੁਭਣ ਜੇਹੀ ਪੀੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ "ਵਿਸੂਚਿਕਾ" ਨਾਉਂ ਹੈ.

ਜਦ ਦਸਤ ਅਤੇ ਕੈ ਨਾਲ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਖੱਲੀਆਂ ਪੈਣ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਹੋਠ ਨੀਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਿਰ ਚਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅੱਖਾਂ ਹੇਠ ਨੂੰ ਧਸ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ.

ਇਸ ਰੋਗ ਦਾ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਇਲਾਜ ਕਰਨਾ ਲੋੜੀਏ ਅਤੇ ਦਸਤ ਕੈ ਆਦਿ ਨੂੰ ਚੂਨਾ ਪਾਕੇ ਦੱਬ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਹੈਜੇ ਦੇ ਕੀੜੇ ਮਰ ਜਾਣ. ਰੋਗੀ ਦੇ ਦਸਤ ਇੱਕ ਵੇਰ ਹੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣੇ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ.

ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਇਸ ਬੀਮਾਰੀ ਦੇ ਉੱਤਮ ਉਪਾਉ ਹਨ—

ਬਰਫ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣੀ. ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਉਬਾਲਕੇ ਦੇਣਾ. ਲੌਂਗ ਲਾਇਚੀਆਂ ਸੁੰਢ ਦਾ ਪਾਣੀ ਉਬਾਲਕੇ ਪਿਆਉਣਾ. ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ ਅਤੇ ਨੂਣ ਲਾਕੇ ਨਿੰਬੂ ਚੂਸਣਾ.

ਹਿੰਗ, ਕਪੂਰ, ਲਾਲ ਮਿਰਚਾਂ ਦੇ ਬੀਜ, ਸੁੰਢ, ਅਫੀਮ, ਸਭ ਸਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਗੰਢੇ ਦੇ ਰਸ ਵਿੱਚ ਅੱਧੀ ਅੱਧੀ ਰੱਤੀ ਦੀ ਗੋਲੀਆਂ ਬਣਾਓ. ਸੌਂਫ ਦੇ ਅਰਕ ਨਾਲ ਦੋ ਦੋ ਗੋਲੀਆਂ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਵਾਰ ਦੇਓ.

ਮੁਸ਼ਕ ਕਪੂਰ, ਪਦੀਨੇ ਦਾ ਸਤ, ਜਵਾਇਨ ਦਾ ਸਤ, ਇਹ ਸ਼ੀਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਕਰੋ. ਇਹ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ. ਇਸ ਰਸ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਤੋਂ ਤੀਹ ਬੂੰਦਾਂ ਤੀਕ ਖੰਡ ਤੇ ਪਾਕੇ ਅਧ ਅਧ ਘੰਟੇ ਪਿੱਛੋਂ ਦਿੰਦੇ ਰਹੋ. ਇਸੇ ਰਸ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪੈਰ ਪੁੜਪੁੜੀਆਂ ਮੱਥੇ ਨਾਭੀ ਆਦਿਕ ਤੇ ਮਲੋ.

ਅਦਰਕ ਦਾ ਰਸ ਲੂਣ ਮਿਲਾਕੇ ਚਟਾਉਣਾ ਅਥਵਾ ਦੋ ਤੋਲੇ ਨਿੰਮ ਦਾ ਛਿਲਕਾ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਉਬਾਲਕੇ ਪਿਆਉਣਾ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੈ.

ਮਘਾਂ ਕਾਲੀ ਮਿਰਚਾਂ ਸੁੰਢ ਅੱਕ ਦੇ ਲੌਂਗ ਨੂਣ ਇਹ ਸਾਰੇ ਬਰਾਬਰ ਪੀਸਕੇ ਰੱਤੀ ਰੱਤੀ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਬਣਾਓ. ਦੋ ਦੋ ਗੋਲੀਆਂ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਮਿੰਟਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਗਰਮ ਜਲ ਨਾਲ ਦੇਓ.

ਤੁਲਸੀ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਰਸ ਲੂਣ ਮਿਲਾਕੇ ਖਵਾਉਣਾ. ਕੋਰੀ ਠੂਠੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਲਾਲ ਕਰਕੇ ਉਬਲੇ ਹੋਏ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਛੀ ਵਾਰ ਬੁਝਾਕੇ ਇਹ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲਈ ਦੇਣਾ ਉੱਤਮ ਹੈ.

ਹੈਜੇ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਪੇਟ ਘਰੋਂ ਨਾ ਜਾਓ. ਜਲ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਉਬਾਲੇ ਬਿਨਾ ਕਦੇ ਨਾ ਪੀਓ. ਬੇਹਾ ਅੰਨ, ਦਾਗੀ ਬਦਬੂਦਾਰ ਫਲ ਕਦੇ ਨਾ ਖਾਓ. ਸਿਲ੍ਹਾਬੇ ਅਤੇ ਸੜੀ ਹੋਈ ਥਾਂ ਨਾ ਰਹੋ. ਕਰਾਰੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਗੰਢੇ ਅਦਰਕ ਸਿਰਕਾ ਨਿੰਬੂ ਆਦਿਕ ਵਰਤੋਂ. ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਦੇ ਵੇਗ ਨੂੰ ਨਾ ਰੋਕੋ.

ਹੈਦਰ. ਅ਼ حیدر ਹੈਦਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ੇਰ. ਸਿੰਘ। ੨ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਵਾਈ ਹਜਰਤ ਅਲੀ ਦਾ ਭੀ ਇਹ ਉਪਨਾਮ ਹੈ.

ਹੈਦਰਾਬਾਦ. ਇਸ ਨਾਮ ਦੇ ਦੋ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼ਹਿਰ ਹਨ. ਇਕ ਸਿੰਧ ਵਿੱਚ, ਦੂਜਾ ਦੱਖਨ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ. ਪਿਛਲੇ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਕਥਾ ਇਹ ਹੈ—ਮੁਹੰਮਦ ਕੁਲੀ ਕੁਤ਼ਬਸ਼ਾਹ, ਜੋ ਗੋਲ ਕੰਡੇ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਸਨ ੧੫੮੦ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ, ਉਸ ਦੀ ਪਯਾਰੀ ਗਾਯਿਕਾ ਭਾਗਮਤੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਇੱਕ ਭਾਗ ਨਗਰ ਸ਼ਹਰ ਵਸਾਇਆ ਗਿਆ. ਭਾਗਮਤੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਣ ਪੁਰ ਮੁਲਾਣਿਆਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਅਨੁਸਾਰ

ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈਦਰ (ਅਲੀ) ਦੇ ਨਾਮ ਪੁਰ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ.[1]

ਇਹ ਸ਼ਹਰ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਚੌਥਾ ਦਰਜਾ ਰਖਦਾ ਹੈ. ਸੰਨ ੧੯੩੧ ਦੀ. ਮਰਦਮ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ੪੬੬, ੮੯੪ ਹੈ ਦੇਖੋ, ਨਿਜਾਮ ੨.

ਹੈਦਰੀ ਝੰਡਾ. ਵਿ—ਹੈਦਰ (ਅ਼ਲੀ) ਦੇ ਨਾਉਂ ਦਾ ਝੰਡਾ. ਅਲੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ. ਮਜਹਬੀ ਜੰਗ (ਜਹਾਦ) ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਨਿਸ਼ਾਨ। ੨ ਬੰਦੇ ਬਹਾਦੁਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਦੜਕਣ ਵੇਲੇ ਸਾਰਾ ਮਾਝਾ ਮੁਗਲ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਉਠ ਪਿਆ ਸੀ. ਲਹੌਰ ਦੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਕਮਜੋਰੀ ਵੇਖਕੇ ਮੁਲਾਣਿਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਗਵਾਈ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਲੈ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਦੇ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਹੈਦਰੀ ਝੰਡਾ ਕੀਤਾ. ਇਸ ਜੰਗ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੀ. "ਹੈਦਰੀ ਝੰਡੇ ਵਾਲਾ ਜੰਗ" ਹੋ ਗਿਆ. ਇਹ ਘਟਨਾ ਸੰਮਤ ੧੭੬੭ ਦੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਇਸਲਾਮ ਖ਼ਾਂ.

ਹੈਨ, ਹੈਨਿ ਤ੍ਰਿਤੀਯ (ਪ੍ਰਥਮ) ਪੁਰਖ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਹੈਂ. "ਹੈਨਿ ਵਿਰਲੇ, ਨਾਹੀ ਘਣੇ." (ਸਵਾ ਮ: ੧) ੨ ਦੇਖੋ, ਹਾਯਨ.

ਹੈਫ. ਅ਼ ਹੈਫ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ੋਕ. ਅਫਸੋਸ. "ਹੈ ਸਦ ਹੈਫ ਜੁ ਕਰੀ ਕਮਾਈ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਜੁਲਮ। ੩ ਵ੍ਯ—ਧਿੱਕਾਰ. ਲਾਨਤ.

ਹੈਬਤ. ਅ਼ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਡਰ. ਭਯ (ਭੈ). ੨ ਰੁਅ਼ਬ (ਰੋਬ). ਦਬਦਬਾ.

ਹੈਮ. ਸੰ. ਵਿ—ਹੇਮ (ਸੁਵਰਣ) ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ. "ਸੀਸ ਪੈ ਹੈਮ ਸੁ ਨੀਕੇ ਹੈ ਢਾਰੀ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਹਿਮ (ਬਰਫ) ਦਾ ਵਿਕਾਰ. ਬਰਫ ਦਾ. ਦੇਖੋ. ਹਈਮਾਦ੍ਰਿ। ੩ ਓਸ (ਤ੍ਰੇਲ) ਦਾ ਪਾਨੀ। ੪ ਚਿਰਾਯਤਾ। ੫ ਹਿਮਾਲਯ। ੬ ਸ਼ਿਵ.

ਹੈਮੇਧ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਯ (ਅਸ਼੍ਵ) ਮੇਧ. ਦੇਖੋ, ਅਸ਼੍ਵਮੇਧ.

ਹੈਮੰਚਲ. ਸੰ. ਹਿਮਾਚਲ. ਹਿਮ (ਬਰਫ) ਦਾ ਪਹਾੜ. ਹਿਮਾਲਯ.

ਹੈਮੰਚਲਿ. ਹਿਮਾਚਲ (ਹਿਮਾਲਯ) ਵਿੱਚ. "ਤਨੁ ਹੈਮੰਚਲਿ ਗਾਲੀਐ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧)

ਹੈਯਾਤ. ਦੇਖੋ, ਹਯਾਤ.

ਹੈਯਾਤੀ. ਵਿ—ਹਯਾਤ (ਜੀਵਨ) ਵਾਲਾ. ਜਿਉਂਦਾ. ਦੇਖੋ, ਹਯਾਤੀ.

ਹੈਰਤ, ਹੈਰਤਿ ਅ਼ ਹੈਰਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੈਰਾਨੀ. ਆਸ਼ਚਰਯਤਾ. "ਤੀਨਿ ਦੇਵ ਅਰੁ ਕੋਤਿ ਤੇਤੀਸਾ ਤਿਨ ਕੀ ਹੈਰਤਿ ਕਛੁ ਨ ਰਹੀ." (ਗੂਜ ਮ: ੫) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈਰਤ ਦੀ ਕੁਛ ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ.

ਹੈਰਤੀ. ਵਿ—ਹੈਰਤ (ਹੈਰਾਨੀ) ਵਾਲਾ. ਚਕਿਤ. ਹੈਰਾਨ.

ਹੈਰਾਣ, ਹੈਰਾਨ, ਹੈਰਾਨੁ ਅ਼ ਹੈਰਾਨ. ਵਿ—ਅਚਰਜ ਸਹਿਤ. ਚਕਿਤ. "ਗੁਨ ਗਾਇ ਰਹੇ ਹੈਰਾਨ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੪) "ਭਗਤਿ ਤੇਰੀ ਹੈਰਾਨੁ ਦਰਦੁ ਗਵਾਵਹੀ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਹੈਵਰ. ਹਯ (ਘੋੜਾ) ਵਰ (ਉੱਤਮ). ਸੁੰਦਰ ਘੋੜੇ. "ਕਨਿਕ ਕਾਮਿਨੀ ਹੈਵਰ ਗੈਵਰ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੫)

ਹੈਵਾਨ. ਅ਼ ਹਯਵਾਨ. ਵਿ—ਜਾਨਦਾਰ. ਜੀਵਨ ਸਹਿਤ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਵ. "ਹੈਵਾਨ ਹਰਾਮ ਕੁਸਤਨੀ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੫)

ਹੋ. ਕ੍ਰਿ—ਭਵਤੁ. ਹੋਵੇ। ੨ ਸੰ. ਵ੍ਯ—ਸੰਬੋਧਨ. "ਲਾਲਚ ਛੋਡਹੁ ਅੰਧਹੋ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ੩ ਭਵਿਸ਼੍ਯਤ ਬੋਧਕ. "ਮੁਝ ਤੇ ਕਛੂ ਨ ਹੂਆ, ਹੋ ਨ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)। ੪ ਅਚਰਜ ਬੋਧਕ.

ਹੋਂ. ਹੋਵੇਂ. ਭਵੰਤੁ। ੨ ਅਹੰ. ਮੈ. ਹੌਂ। ੩ ਹਾਂ. ਹੂੰ. "ਮੈ ਜੀ ਨਾਮਾ ਹੋਂ ਜੀ." (ਧਨਾ ਨਾਮਦੇਵ)

ਹੋਊ. ਹੋਣ ਦਾ ਭਵਿਸ਼੍ਯਤ ਕਾਲ. ਹੋਵੇਗਾ.

ਹੋਆ. ਭਇਆ. ਹੂਆ. "ਹੋਆ ਆਪਿ ਦਇਆਲੁ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫)

ਹੋਇ. ਹੋਵੇ. ਭਵਤੁ। ੨ ਹੋਵੇਗਾ. "ਨਾ ਕੋ ਹੋਆ ਨਾ ਕੋ ਹੋਇ." (ਸੋਦਰੁ) ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਹੋਕੇ. "ਹੋਇ ਆਮਰੋ ਗ੍ਰਿਹ ਮਹਿ ਬੈਠਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਹੋਇਪਰੀ. ਹੋਗਈ. ਜਹੂਰ ਵਿਚ ਆਈ. "ਐਸੀ ਹੋਇਪਰੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ)

ਹੋਇਬਾ. ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਹੋਣ ਯੋਗ। ੨ ਹੋਇਗਾ. ਹੋਵੇਗਾ। ੩ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਹਿ ਸੋਈ ਪਰੁ ਹੋਇਬਾ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੧)

ਹੋਇ ਮਹੋਇ. ਦੇਖੋ, ਕਿੰਬਾ ਅਤੇ ਮਹੋਇ.

ਹੋਈ. ਭਈ. ਹੁਈ। ੨ ਅਹੋਈ ਦੇਵੀ. ਦੇਖੋ, ਅਹੋਈ.

ਹੋਸ. ਹੋਵਸਿ. ਹੋਵੇਗਾ. ਭਵਿਸ਼੍ਯਤਿ. "ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਭਲ ਹੋਸ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੫) ੨ ਫ਼ਾ ਹੋਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਨ. ਰੂਹ। ੩ ਬੁੱਧਿ. ਅਕਲ. "ਹੋਸ ਭਈ ਫਰਮੋਸ ਸਭੈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਹੋਸਮੰਦ, ਹੋਸਵੰਦ ਫ਼ਾ ਹੋਸ਼ਮੰਦ. ਵਿ—ਬੁੱਧਿਵਾਲਾ. ਦਾਨਾ. "ਹੋਰੋਂ ਹੋਸਵੰਦ ਅਬ ਧਾਮ ਨਿਜ ਜਾਨਿਯੇ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਹੋਸਿ. ਹੋਵਸਿ. ਹੋਵੇਗਾ.

ਹੋਸਿਆਰ. ਦੇਖੋ, ਹੁਸਿਆਰ.

ਹੋਸੀ. ਹੋਵਸੀ. ਹੋਸ੍ਯਤਿ. ਹੋਵੇਗਾ. ਭਵਿਸ਼੍ਯਤਿ. "ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ." (ਜਪੁ)

ਹੋਸ਼ੰਗ. ਫ਼ਾ ਈਰਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬਾਦਸ਼ਾਹ.

ਹੋਸੰਗਾਬਾਦ. ਮੱਧ ਭਾਰਤ (ਸੀ. ਪੀ.) ਵਿੱਚ ਨਮੰਦਾ (ਨਰਬਦਾ) ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਇੱਕ ਜਿਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ, ਜੋ ਬੰਬਈ ਤੋਂ ੪੭੬ ਮੀਲ ਹੈ.

ਹੋਹ. ਹੋਵੇ. ਭਵਤੁ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹੋਹਾ.

ਹੋਹਾ. ਭਵਤਿ. ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਮਨੂਰਹੁ ਕੰਚਨ ਹੋਹਾ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧੱਕਾ. "ਬਹੁਤਿ ਨ ਮਾਇਆ ਹੋਹਿਆ." (ਸ੍ਰੀ

---

[1] ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਨਾਮ ਹੋਣ ਪੁਰ ਭੀ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਅਨੇਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਭਾਗ ਨਗਰ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਦੇਖੋ, ਸੰਮਤ ੧੯੮੨ 'ਚ ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੇਖ— "ਗੋਸਟ ਜੋ ਗੁਰੁ ਕੀ ਸੁਨੀ ਲਿਖੀ ਸੁਹਿਤ ਚਿਤ ਲਾਇ। ਦਾਸ ਸਭਨ ਕਾ ਅਨੁਚਰੋ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਕਹਾਇ। ਕੱਤਕ ਬਦੀ ਅਮੌਸ੍ਯਿਆ ਦੀਪ ਬ੍ਰਿਹਸਪਤਿ ਵਾਰ। ਭਾਗ ਨਗਰ ਪੁਰ ਨਗਰ ਮੇਂ, ਪੋਥੀ ਲਿਖੀ ਅਪਾਰ। ਰਾਜਾ ਚੰਦੂ ਲਾਲ ਕੇ, ਰਹਿਤੇ ਥੇ ਪੁਰ ਮਾਹਿ। ਐਸਾ ਦਾਨੀ ਨ੍ਰਿਪ ਬਡੋ, ਅਵਰ ਨ ਕੋ ਜਗ ਮਾਹਿ."

ਛੰਤ ਮ: ੫) ੩ ਹਲੋਰਾ. ਹੁਟਾ। ੪ ਲਹਿਰ. ਤਰੰਗ. "ਜੈਸੇ ਮਹਾਸਾਗਰ ਹੋਹੇ." (ਸਾਰ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) ੫ ਇੱਕ ਛੰਦ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਸੁਧੀ" ਭੀ ਹੈ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ਜ, ਗ. ।S।, S.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਟੂਟੇ ਪਰੇ। ਨਵੇਂ ਮੁਰੇ। ਅਸੰ ਧਰੇ। ਰਿਸੰ ਭਰੇ।।

(ਰਾਮਾਵ)

ਹੋਹਿ. ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਹੋਵੇ.

ਹੋਹਿੰ. ਹੁੰਦੇ ਹਨ.

ਹੋਹੁ. ਦੇਖੋ, ਹੋਹ. ਹੋ. ਹੋਜਾ. "ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਹੋਕਾ. ਸੰਗਯਾ—ਹਕਾਰਨ (ਸੱਦਣ) ਲਈ ਧੁਨਿ. ਪੁਕਾਰ। ੨ ਢੰਡੋਰਾ.

ਹੋਗ, ਹੋਗੀ } ਹੋਵੇਗਾ. ਹੋਵੇਗੀ.

ਹੋਗੀਆ. ਹੋਗਿਆ. ਭਇਆ। ੨ ਹੋਵੇਗਾ. "ਤੂ ਆਪੇ ਕਰਹਿ ਸੁ ਹੋਗੀਆ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਕਾਨ)

ਹੋਗੁ. ਹੋਵੇਗਾ. ਦੇਖੋ, ਹੋਗ. "ਹੋਗੁ ਤਿਸੈ ਕਾ ਭਾਣਾ." (ਗਉ ਮ: ੧) "ਦੂਸਰ ਹੋਆ ਨ ਹੋਗੁ." (ਬਾਵਨ)

ਹੋਛਉ. ਵਿ—ਤੁੱਛ. ਅਦਨਾ. ਘਟੀਆ. "ਹੋਛਉ ਕਾਜ ਅਲਪ ਸੁਖ ਬੰਧਨ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫)

ਹੋਛਤਾ. ਸੰਗਯਾ—ਤੁੱਛਤਾ. ਕਮੀਨਾਪਨ. "ਬੈਠਜੋ ਨਿਕਟ ਹੋਛਤਾ ਹੇਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹੋਛਾ, ਹੋਛੀ, ਹੋਛੇ } ਦੇਖੋ, ਹੋਛਉ. "ਹੋਛਾ ਸਾਹੁ ਨ ਕੀਜਈ." (ਭਾਗੁ) "ਕਵਨ ਸੁ ਦਾਨਾ ਕਵਨੁ ਸੁ ਹੋਛਾ?" (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ਇਸ ਥਾਂ ਹੋਛਾ ਦਾ ਅਰਥ ਮੂਰਖ ਹੈ. "ਹਰਿਰਸ ਛਾਡਿ ਹੋਛੈ ਰਸਿ ਮਾਤਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਤੁੱਛ ਰਸ ਨਾਲ ਮਸ੍ਤ. "ਹੋਛੀ ਸਰਣਿ ਪਇਆ ਰਹਿਣੁ ਨ ਪਾਈ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਨਿਰਬਲ ਪਨਾਹ.

ਹੋਟਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਹਟਾਉਣਾ. ਵਰਜਨ. "ਉਚਿਤ ਨ ਭੋਜਨ ਕੇ ਕਹਿ ਹੋਟੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਭੇ ਹਮ ਠਾਢੇ ਸਭ ਕੋ ਹੋਟਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹੋਟਾ. ਹਟਾਇਆ. ਵਰਜਿਆ. ਦੇਖੋ, ਹੋਟਣਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਘਾਟਾ. ਕਮੀ. ਨਜੂਨਤਾ. ਤੋਟਾ. "ਪੀਰ ਮੁਰੀਦਾ ਪਿਰਹੜੀ ਹੁਇ ਕਦੇ ਨ ਹੋਟਾ." (ਭਾਗੁ)

ਹੋਠ. ਸੰ. ਓਸ੍ਠ. ਦੰਦਾਂ ਦਾ ਪੜਦਾ. ਬੁੱਲ. ਲਬ. ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਉੱਪਰਲਾ ਬੁੱਲ.

ਹੋਠੀਆਂ. ਜਿਲਾ ਗੁਰੁਦਾਸਪੁਰ, ਤਸੀਲ ਬਟਾਲਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਅੱਧ ਮੀਲ ਪੂਰਵ ਵੱਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਰਠ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਾਗ (ਘੁੱਕੇਵਾਲੀ) ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਇੱਥੇ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਇਸ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੯੩ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ (੮੮ ਘੁਮਾਉਂ ਇੱਥੇ ਅਤੇ ਪੰਜ ਘੁਮਾਉਂ ਵਾਲੇਵਾਲ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ) ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਬਟਾਲੇ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ.

ਹੋਡ. ਸਿੰਧੀ ਅਤੇ ਡਿੰਗ. ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ਰਤ. ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਯਾ. "ਬਦਹੁ ਕੀਨ ਹੋਡ ਮਾਧਉ ਮੋ ਸਿਉ?" (ਸਾਰ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਸੰ. ਹੋਡ੍. ਧਾ—ਜਾਣਾ. ਅਨਾਦਰ ਕਰਨਾ.

ਹੋਡਾਹੋਡੀ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਦੋ ਜਿਦੀ। ੨ ਸ਼ਰਤੋ ਸ਼ਰਤੀ.

ਹੋਡੀ. ਵਿ—ਹਠੀਆ. ਜਿੱਦੀ. "ਇਹ ਮੂਰਖ ਹੋਡੀ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਸ਼ਰਤ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਇੱਕ ਗੱਖਰ ਜਾਤਿ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਉਂ "ਹੂਡੀ" ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਰਸਾਲੂ. "ਹੋਡੀ ਤਾਂਕੋ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਜੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੭)

ਹੋਣਹਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਭਵਿਤਵ੍ਯਤਾ. ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਬਾਤ. ਭਾਵੀ. ਦੇਖੋ, ਹੋਨਹਾਰ.

ਹੋਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਭੂ. ਭਵਨ. ਹੋਣਾ। ੨ ਹੋਣ ਯੋਗ ਕਰਮ. "ਹੋਣਾ ਸਾ ਸੋਈ ਫੁਨਿ ਹੋਸੀ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਹੋਣੀ. ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ. "ਜਲ ਤੇ ਸੀਤਲ ਹੋਣੀ." (ਦੇਵ ਮ: ੫) ੨ ਹੋਣਹਾਰ. ਭਵਿਤਵ੍ਯਤਾ. ਭਾਵੀ. "ਹੋਣੀ ਜਾਨ ਸਭਿਨ ਕੇ ਮਾਥ." (ਗੁਵਿ ੬)

ਹੋਤ. ਹੋਵਤ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਹੋਤ ਪੁਨੀਤ ਕੋਟਿ ਅਪਰਾਧੂ." (ਬਾਵਨ)

ਹੋਤਾ. ਹੁੰਦਾ. ਹੋਵਤਾ. "ਸਤਿ ਹੋਤਾ ਅਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨਿਆ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ੨ ਸੰ. ਹੋਤ੍ਰਿ. ਹਵਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਹੋਤਾਇਆ. ਹੁੰਦਾ ਆਇਆ. ਹੋਤਾ ਆਇਆ। ੨ ਹਵਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਹੋਤ੍ਰਿ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਹੁਤਾਸ਼ਨ. ਅਗਨਿ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਵਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਹੋਤੀ. ਹੁੰਦੀ। ੨ ਹੋਤ੍ਰਿ. ਹਵਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਮਾਲਾ ਤਿਲਕ ਸੋਚ ਪਾਕ ਹੋਤੀ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੫) ੩ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਮਰਦਾਨ ਪਾਸ ਇੱਕ ਨਗਰ. ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮਿਲਵਾਂ ਨਾਉਂ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਹੈ.

ਹੋਤੌ. ਹੁੰਦਾ. ਮੌਜੂਦ. ਭਾਵ ਸਭ ਥਾਂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਕਰਤਾਰ. "ਹੋਤੌ ਸੰਗਿ ਨ ਜਾਨੌ." (ਮਲਾ ਮ: ੫)

ਹੋਤ੍ਰ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਹਵਨ. ਹੋਮ.

ਹੋਤ੍ਰਿ. ਸੰ. ਹੋਤ੍ਰਿ—ਵਿ—ਹਵਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਹੋਮਕਰਤਾ.

ਹੋਤ੍ਰੀ. ਸੰ. ਹੋਤ੍ਰਿਯ—ਹੋਤ੍ਰਿਯ. ਵਿ—ਹੋਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਹੋਤਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ. ਹਵਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ.

ਹੋਂਦ. ਸੰਗਯਾ—ਅਸ੍ਤਿਤ੍ਵ. ਹੋਨਾਪਨ. ਭਾਵ. ਸੱਤਾ। ੨ ਮੌਜੂਦਗੀ.

ਹੋਦਾ, ਹੋਂਦਾ } ਵਿ—ਮੌਜੂਦ. ਉਪਸਿਥਤ. "ਘਰਿ ਹੋਦਾ ਪੁਰਖੁ ਨ ਪਛਾਣਿਆ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) ੨ ਹੁੰਦਾ. ਬਣਦਾ. ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਅਭਿਮਾਨ ਸਹਿਤ ਮੰਨਦਾ. "ਹੋਂਦਾ ਫੜੀਅਗੁ ਨਾਨਕ ਜਾਣੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ)

ਹੋਦੀ, ਹੋਂਦੀ } ਹੁੰਦੀ. ਦੇਖੋ, ਅਣਹੋਦੀ.

ਹੋਦੈ, ਹੋਂਦੈ } ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ. ਹੋਣ ਪੁਰ. "ਜੇ ਘਰਿ ਹੋਦੈ ਮੰਗਣ ਜਾਈਐ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧)

ਹੋਨ. ਹੋਵੇਂ. ਹੋਂ। ੨ ਹੋਵਨ. ਹੋਣਾ. ਹੋਂਦ.

ਹੋਨਹਾਰ. ਭਾਵੀ. ਦੇਖੋ, ਹੋਣਹਾਰ. "ਮਾਈ ਹੋਨਹਾਰ ਸੁ ਹੋਈਐ."

(ਦੇਵ ਮ: ੫)

ਪਰ ਤਿਰੀਯਾ ਕੇ ਹਰਨ ਪਾਪ ਕੋ ਕਸੋਂ ਨਾ ਰਾਵਣ ਜਾਨਤ ਆਪ,
ਰਾਮ ਚੰਦ ਜੀ ਹੇਮ ਹਰਨ ਕੋ ਕਿਧੌਂ ਅਸੰਭਵ ਲਖਯੋ ਨ ਸ੍ਰਾਪ,
ਧਰਮ ਪੂਤ ਕਯਾ ਜੂਪ ਅਨਰਥਨ ਲਖਤ ਨ ਥੇ ਸੁਨੀਏ ਮਮ ਭ੍ਰਾਤ,
ਹੋਨਹਾਰ ਤੇ ਬੁੱਧਿ ਸਭਨ ਕੀ ਨਾਸ਼ ਹੋਤ ਯਹ ਨਿਸਚੇ ਬਾਤ.

ਹੋਨਮ. ਵਿ—ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਹੂਤ.

ਹੋਨਾ. ਦੇਖੋ, ਹੋਣਾ. "ਹੋਨਾ ਹੈ ਸੋ ਹੋਈ ਹੈ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਹੋਨਿ. ਹੁੰਦੇ ਹਨ. "ਹੋਨਿ ਨਜੀਕ ਖੁਦਾਇ ਦੈ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਹੋਨੀ. ਦੇਖੋ, ਹੋਣੀ। ੨ ਵਿ—ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਹੋਵਨੀਯ. "ਸੋ ਬ੍ਰਹਮ ਅਜੋਨੀ ਹੈ ਭੀ ਹੋਨੀ." (ਸੋਰ ਮ: ੧)

ਹੋਮ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੀ। ੨ ਦੇਵਤਾ ਵਾਸਤੇ ਘੀ ਆਦਿਕ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਦਾ ਅਗਨੀ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣਾ. ਹਵਨ. "ਹੋਮ ਜਗ ਤੀਰਥ ਕੀਏ ਬਿਚਿ ਹਉਮੈ ਬਧੇ ਬਿਕਾਰ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਰਿਗ ਅਤੇ ਯਜੁਰ ਵੇਦ ਵਿੱਚ ਹੋਮ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮਹਿਮਾ ਹੈ. ਬਾਈਬਲ ਵਿੱਚ ਭੀ ਹੋਮ ਧਰਮ ਦਾ ਅੰਗ ਹੈ. ਦੇਖੋ, Ex. ਕਾਂਡ ੨੯. ਆਇਤ ੧੩ ਅਤੇ ੧੮। ੩ ਬਲਿਦਾਨ. ਭੇਟਾ ਦਾ ਅਰਪਨਾ. "ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ ਜਲ ਹੋਮ ਪਾਵਕ ਪਵਨ ਹੋਮ." (ਅਕਾਲ) ਜਲ ਨੂੰ ਭੇਟਾ ਦੇਣੀ ਅਤੇ ਅਗਨੀ ਤਥਾ ਪਵਨ ਨੂੰ ਬਲਿਦਾਨ ਅਰਪਨਾ.

ਹੋਮਕੁੰਡ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਟੋਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਗਨਿ ਨੂੰ ਵੇਦ ਵਿਧਿ ਨਾਲ ਅਸਥਾਪਨ ਕਰਕੇ ਹਵਨ ਕਰੀਏ. ਦੇਖੋ, ਹਵਨਕੁੰਡ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਹੋਮਕੁੰਡ ਦਾ ਨਿਰਣਾ.

ਹੋਮਨ, ਹੋਮਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਹੋਮ ਕਰਨਾ. ਹਵਨ ਕਰਨਾ.

ਹੋਮਾਗਉ. ਹੋਮਾਂਗਾ. ਹਵਨ ਕਰਾਂਗਾ। ੨ ਭੇਟਾ ਦੇਵਾਂਗਾ. "ਕਰਉ ਬੇਨਤੀ ਅਤਿ ਘਨੀ ਇਹੁ ਜੀਅ ਹੋਮਾਗਉ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਹੋਮਿ. ਹੋਮ ਕੋ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਗਨਿ। ੩ ਘੀ। ੪ ਜਲ.

ਹੋਮੀ. ਹਵਨ ਕੀਤੀ। ੨ ਹੋਮਿਨ੍. ਹੋਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਹੋਤ੍ਰਿ.

ਹੋਯਉ, ਹੋਯਾ, ਹੋਯੋ ਭਇਆ. ਹੂਆ. ਹੋਇਆ. "ਜਿਹ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋਯਉ ਗੋਬਿੰਦ."(ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫) "ਹੋਯੋ ਹੈ ਹੋਵੰਤੋ." (ਗਾਥਾ)

ਹੋਰ. ਵ੍ਯ—ਔਰ। ੨ ਅਨ੍ਯ. ਅਪਰ. "ਕਰੈ ਦੁਹਕਰਮ ਦਿਖਾਵੈ ਹੋਰ." (ਗਉ ਮ: ੫) ਕਰੇ ਖੋਟਾ ਕਰਮ, ਦਿਖਾਵੇ ਚੰਗਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਹੋਰਨਾ. "ਰਹੇ ਹੋਰ ਲੋਕੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਲੋਕ ਵਰਜ ਰਹੇ.

ਹੋਰਤੁ. ਦੇਖੋ, ਤੁ। ੨ ਔਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੇ. ਹੋਰ ਰੀਤਿ ਨਾਲ. "ਹੋਰਤੁ ਭਗਤਿ ਨ ਪਾਏ ਕੋਈ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩)

ਹੋਰਤੈ. ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ. ਅਨ੍ਯ ਸੇ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹੋਰਥੈ.

ਹੋਰਥੈ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਹੋਰ ਥਾਂ. ਅਨ੍ਯਤ੍ਰ. "ਹੋਰਥੈ ਸੁਖ ਨ ਭਾਲ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਬਿਹਾ)

ਹੋਰਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਵਰਜਣਾ. ਹਟਾਉਣਾ. ਰੋਕਣਾ. "ਇਸੁ ਮੀਠੀ ਤੇ ਇਹੁ ਮਨ ਹੋਰੈ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਨਿੰਦਕ ਸੋ, ਜੋ ਨਿੰਦਾ ਹੋਰੈ" (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਅਸਾਡਾ ਅਸਲ ਨਿੰਦਕ ਉਹ ਹੈ, ਜੋ ਅਸਾਡੀ ਨਿੰਦਾ ਹੁੰਦੀ ਨੂੰ ਵਰਜੇ.

ਹੋਰਨਿ. ਹੋਰਨਾਂ ਕਰਕੇ. ਔਰੋਂ ਸੇ. "ਆਪਣਾ ਕਾਰਜੁ ਆਪਿ ਸਵਾਰੇ, ਹੋਰਨਿ ਕਾਰਜੁ ਨ ਹੋਈ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)

ਹੋਰਾ. ਹੋਰਨ (ਵਰਜਨ) ਕਰਿਆ। ੨ ਸੰ. ਅਹੋਰਾਤ੍ਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ। ੩ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦਾ ਚੌਬੀਹਵਾਂ ਹਿੱਸਾ, ਇੱਕ ਘੰਟਾ. ਇਸੇ ਤੋਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸ਼ਬਦ Hour. ਬਣਿਆ ਹੈ। ੩ "ਵ੍ਰਿਹਤ ਪਾਰਾਸ਼ਰੀ" ਜ੍ਯੋਤਿਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਹੋਰਾ ਅਥਵਾ ਹੋਰਾ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਹੈ. ਇਹ ਵ੍ਰਿਹਤ ਪਾਰਾਸ਼ਰੀ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ। ੪ ਕੀੜੀ. ਚ੍ਯੂੰਟੀ।

ਹੋਰਿ. ਅਪਰ. ਔਰ. ਹੋਰ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. "ਹੋਰਿ ਕੇਤੇ ਗਾਵਨਿ." (ਜਪੁ)

ਹੋਰਿਓ. ਹੋਰਨ ਕਰਿਆ. ਵਰਜਿਆ. ਮੋੜਿਆ. ਲੌਟਾਇਆ। ੨ ਹੋਰ ਹੀ. ਔਰ ਹੀ। ੩ ਹੋਰ ਪਾਸਿਓਂ. "ਹੋਰਿਓ ਗੰਗ ਵਹਾਈਐ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩) ਭਾਵ—ਉਲਟੀ ਗੰਗਾ ਵਗਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਗੁਰੂ ਚੇਲੇ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪਿਆ ਹੈ.

ਹੋਰਿਆ. ਵਰਜਿਆ. ਰੋਕਿਆ.

ਹੋਰੀ. ਵਰਜਨ ਕੀਤੀ. ਰੋਕੀ. ਹੋਤੀ. "ਮੋਹਨੀ ਮੋਹਤ ਰਹੈ ਨ ਹੋਰੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਹੋਰਸ. ਔਰ ਸਾਥ. "ਵਿਣੁ ਮਨੈ ਜਿ ਹੋਰੀ ਨਾਲਿ ਲੁਝਣਾ." (ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) ੩ ਦੇਖੋ, ਹੋਲੀ. "ਸ਼੍ਯਾਮ ਕਹ੍ਯੋ ਹਮ ਖੇਲਹਿਂ ਹੋਰੀ."(ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੪ ਅਹੋ ਅਲੀ! "ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਯੌਂ ਕਹ੍ਯੋ ਹੋਰੀ!" (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਹੋਰੁ. ਦੇਖੋ, ਹੋਰ. "ਗੁਣ ਏਹੋ, ਹੋਰੁ ਨਾਹੀ ਕੋਇ." (ਸੋਦਰੁ) ਵਡੀ ਸਿਫਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਤੁੱਲ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ੨ ਪ੍ਰਤਿਬੰਧ. ਰੁਕਾਵਟ. "ਤਿਥੈ ਹੋਰੁ ਨ ਕੋਈ ਹੋਰੁ." (ਜਪੁ)

ਹੋਰੇ, ਹੋਰੈ ਦੇਖੋ, ਹੋਰਨਾ. "ਕੋਟਿ ਜੋਰੇ ਲਾਖ ਕੋਰੇ ਮਨੁ ਨ ਹੋਰੇ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਔਰ ਹੀ. ਭਾਵ—ਵਿਪਰੀਤ. ਉਲਟ. "ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਲਾਲਚਿ ਅਟਿਆ ਮਨਮੁਖ ਹੋਰੇ ਗਲਾ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਹੋਲ. ਸੰ. ਹੋਲਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਾਸ ਫੂਸ ਦੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਅਧਭੁੰਨਿਆ ਅੰਨ. ਧਾਨ ਅਤੇ ਛੋਲੇ ਆਦਿਕ ਨੂੰ ਛਿਲਕੇ ਸਮੇਤ ਭੁੰਨਕੇ ਹੋਲਾਂ ਬਣਾਈ ਦੀਆਂ ਹਨ.

ਹੋਲਕ. ਦੇਖੋ, ਹੋਲ.

ਹੋਲਗੜ੍ਹ. ਆਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਇੱਕ ਕਿਲਾ. ਇਸੇ ਥਾਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾਕੇ ਸੰਮਤ ੧੭੫੭ ਚੇਤ ਬਦੀ ੧ ਨੂੰ ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ ਖੇਡਣ ਦੀ ਰੀਤਿ ਚਲਾਈ. ਦੇਖੋ, ਆਨੰਦਪੁਰ ਅਤੇ ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ.

ਹੋਲਾ. ਦੇਖੋ, ਹੋਲ ਅਤੇ ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ.

ਬਰਛਾ ਢਾਲ ਕਟਾਰਾ ਤੇਗਾ ਕੜਛਾ ਦੇਗਾ ਗੋਲਾ ਹੈ,
ਛਕਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਜਾ ਦਸਤਾਰਾ ਅਰੁ ਕਰਦੌਨਾ ਟੋਲਾ ਹੈ,
ਸੁਭਟਸੁਚਾਲਾ ਅਰੁ ਲਖਬਾਹਾਂ ਕਲਗਾ ਸਿੰਘ ਸੁਚੋਲਾ ਹੈ,
ਅਪਰ ਮੁਛਹਿਰਾ ਦਾੜ੍ਹਾ ਜੈਸੇ, ਤੈਸੇ ਬੋਲਾ ਹੋਲਾ ਹੈ.

(ਕਵਿ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ)

ਹੋਲਾ ਮਹੱਲਾ. ਸੰਗਜਾ—ਹਮਲਾ ਅਤੇ ਜਾਯ ਹਮਲਾ. ਹੱਲਾ ਅਤੇ ਹੱਲੇ ਦੀ ਥਾਂ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਯੁੱਧਵਿਦਯਾ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁਣ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਰੀਤਿ ਚਲਾਈ ਸੀ ਕਿ ਦੋ ਦਲ ਬਣਾਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਇੱਕ ਖਾਸ ਥਾਂ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ. ਕਲਗੀਧਰ ਆਪ ਇਸ ਮਸਨੂਈ ਜੰਗ (Manoeuvre) ਦਾ ਕਰਤਬ ਦੇਖਦੇ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦਲਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਸਿਖ੍ਯਾ ਦਿੰਦੇ ਸੇ, ਅਰ ਜੋ ਦਲ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸਿਰੋਪਾ ਬਖਸ਼ਦੇ ਸਨ. ਦੇਖੋ, ਹੋਲ ਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਮਹੱਲਾ.

ਹੋਲਿ, ਹੋਲਿਕਾ, ਹੋਲੀ } ਸੰ. ਹੋਲਾਕਾ ਅਥਵਾ ਹੋਲਿਕਾ. ਸੰਗਜਾ—ਹੋਲਿਕਾਦਹਨ. ਫੱਗੁਣ ਸੁਦੀ ੧੫ ਦਾ ਤ੍ਯੋਹਾਰ. ਦੇਖੋ, ਢੂੰਡਾ. "ਹੋਲਿ ਦਸਹਰਾ ਦਰਸਨ ਆਵਹੁ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਹੋਲੀ ਕੀਨੀ ਸੰਤਸੇਵ." (ਬਸੰ ਮ: ੫)

ਹੋਵਗ, ਹੋਵਗਿ } ਹੋਵੇਗਾ. ਹੋਵੇਗੀ.

ਹੋਵਣ. ਦੇਖੋ, ਹੋਣਾ.

ਹੋਵਤ. ਹੁੰਦਾ. ਹੁੰਦੇ. ਹੋਤਾ. ਹੋਤੇ. "ਹੋਵਤ ਆਏ ਸਦ ਸਦੀਵ." (ਬਾਵਨ)

ਹੋਵਨ. ਹੋਣਾ. ਅਸ੍ਤਿਤ੍ਵ। ੨ ਵਿ—ਹੋਣ ਯੋਗ. ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਅਵਸ਼੍ਯ ਹੋਣ ਯੋਗ੍ਯ। ੩ ਭਾਵ—ਮਰਣ. "ਹੋਵਨ ਕਉਰਾ ਅਨਹੋਵਨ ਮੀਠਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ਮਰਣਾ ਕੌੜਾ ਅਤੇ ਜਿਉਣਾ ਮਿੱਠਾ.

ਹੋਵਨਹਾਰ. ਸੰਗਜਾ—ਹੋਣੀ. ਭਾਵੀ। ੨ ਨਿਤ੍ਯ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਕਰਤਾਰ. "ਹੋਵਨਹਾਰ ਹੋਤ ਸਦ ਆਇਆ." (ਬਾਵਨ)

ਹੋਵਨਿ. ਹੁੰਦੇ ਹਨ. "ਹੁਕਮੀ ਹੋਵਨਿ ਆਕਾਰ." (ਜਪੁ)

ਹੋਵੀ. ਹੋਵਸੀ. ਹੋਵੇਗਾ। ੨ ਹੁੰਦਾ. "ਤਿਸ ਦਾ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵੀ ਭਲਾ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਹੋਵੈਨੀ. ਵਿ—ਹੋਣ ਵਾਲੀ. ਹੋਣ ਯੋਗ. "ਸਾ ਹੋਵੈ ਜੋ ਬਾਤ ਹੋਵੈਨੀ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੪) ੨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ.

ਹੋਵੰਤੇ. ਹੁੰਦਾ। ੨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. "ਹੋਯਾ ਹੈ ਹੋਵੰਤੇ." (ਗਾਥਾ)

ਹੋੜ. ਦੇਖੋ, ਹੋਡ ਅਤੇ ਹੋੜਨਾ.

ਹੋੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਵਰਜਣਾ. ਹਟਾਉਣਾ. ਰੋਕਣਾ. ਮੋੜਨਾ. "ਸੂਰ ਬੀਰ ਵਰਿਆਮੁ ਕਿਨੈ ਨ ਹੋੜੀਐ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਰਾਹਣਾ. ਖੁਰਦਰਾ (ਖਰ੍ਹਵਾ) ਕਰਨਾ. ਜਿਵੇਂ—ਚੱਕੀ ਅਤੇ ਖਰਾਸ ਦਾ ਪੱਥਰ ਹੋੜਨਾ.

ਹੋੜਾ. ਸੰਗਜਾ—ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਬਾੜਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਜਾਣੋ ਪਸ਼ੂ ਰੋਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੨ ਵਿਘਨ। ੩ ਓ ਦੀ ਓ ਮਾਤ੍ਰਾ (ੋ).

ਹੌ. ਦੇਖੋ, ਹਉ.

ਹੌਂ. ਦੇਖੋ, ਹੰਉ.

ਹੌਸ, ਹੌਂਸ } ਦੇਖੋ, ਹਉਸ.

ਹੌਸਲਾ. ਅ਼ حوصله ਹੌਸਲਹ. ਸੰਗਜਾ—ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਮੇਦਾ. ਪੋਟਾ। ੨ ਭਾਵ—ਹਿੰਮਤ. ਸਾਹਸ। ੩ ਪੁਰੁਸਾਰਥ. ਪੁਰਖਾਰਥ.

ਹੌਂਕਣਾ, ਹੌਂਕਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਹਾਂਪਨਾ. ਹਫਣਾ. ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਖਿੱਚਵਾਂ ਸਾਹ ਲੈਣਾ.

ਹੌਕਨੀ, ਹੌਂਕਨੀ } ਸੰਗਜਾ—ਦਮਕਸ਼ੀ. ਦਿਲ ਦੇ ਛੇਤੀ ਧੜਕਨ ਕਾਰਣ ਸ੍ਵਾਸ ਦੀ ਤੇਜ ਗਤਿ. "ਦੌਰੇ ਆਵਤ ਹੌਂਕਨੀ ਸੋਏ ਊਰਧ ਸ੍ਵਾਸ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੭)

ਹੌਜ, ਹੌਦ } ਅ਼ حوض ਹ਼ੌਜ਼. ਸੰਗਜਾ—ਪਾਣੀ ਦਾ ਕੁੰਡ. ਚਬੱਚਾ. "ਬਡੋ ਹੌਜ ਇਕ ਹੁਤੋ ਬਨਾਯੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹੌਦਜ, ਹੌਦਾ } ਅ਼ هودج ਹੌਦਜ. ਸੰਗਜਾ—ਊਠ ਹਾਥੀ ਆਦਿ ਦੀ ਅਮਾਰੀ. "ਕੰਚਨ ਰਜਤ ਘਰੇ ਜਿਨ ਹੌਦਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹੌਨ. ਦੇਖੋ, ਹਵਨ.

ਹੌਮੈ. ਦੇਖੋ, ਹਉਮੈ.

ਹੌਰ. ਦੇਖੋ, ਹਉਲ. "ਰੌਰ ਪਰਾ ਪੁਰ ਦੌਰ ਚਲੇ ਨਰ ਹੌਰ ਉਠ੍ਯੋ ਉਰ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਅ਼ هور ਉਛਾਲਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਜਮਨਾ ਕਹੁ ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਹੌਰੈਂ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਗਵਾਲਨਾਂ (ਗੋਪੀਆਂ) ਜਮਨਾ ਦੇ ਜਲ ਨੂੰ ਤਰਣ ਸਮੇ ਉਛਾਲਦੀਆਂ ਹਨ.

ਹੌਰਵ, ਹੌਰਵਤ, ਹੌਰਵਤਾ } ਸੰਗਜਾ—ਹੌਲੱਤਣ. ਹਲਕਾਪਨ. ਤੁੱਛਤਾ. ਕਮੀਨਾਪਨ. "ਅਲਪ ਆਰਬਲ ਛਿਮਾ ਕਰਤ ਹੈ। ਇਹ ਜੇਠੋ ਹੌਰਵਤ ਧਰਤ ਹੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹੌਰਾ. ਹੌਲਾ. ਹਲਕਾ. ਦੇਖੋ, ਹਉਰਾ. "ਹੌਰਾ ਭਯਾ ਸਗਲ ਤੁਰਕਾਨਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹੌਲ. ਅ਼ هول ਸੰਗਜਾ—ਖ਼ੌਫ਼. ਡਰ। ੨ ਦਿਲ ਦਾ ਕੰਬਣਾ. ਧੜਕਾ. ਦੇਖੋ, ਦਹਲ.

ਹੌਲਾ. ਵਿ—ਹਲਕਾ। ੨ ਕਮੀਨਾ. ਤੁੱਛ. ਅਦਨਾ.

ਹੌਲੀਂ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਸ਼ਨੇ ਸ਼ਨੇ. ਆਹਿਸ੍ਤਹ.

ਹੰ. ਅਹੰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਮੈ. "ਹੰ ਭੀ ਵੰਞਾ ਡੁਮਣੀ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)। ੨ ਅਹੰਤਾ. ਹੌਮੈ. "ਤਨ ਹੰ ਤਜਿਯੇ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਹੰਉ. ਅਹੰ. ਮੈ. ਦੇਖੋ, ਹੰਉ. "ਤਿਨ ਕੈ ਹੰਉ ਲਾਗਉ ਪਾਏ." (ਵਡ ਮ: ੩ ਅਲਾਹਣੀ) "ਹੰਉ ਵਾਰੀ ਹੰਉ ਵਾਰੀ ਗੁਰੁਸਿਖ ਮੀਤ ਪਿਆਰੇ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਹੰਉਮੈ. ਦੇਖੋ, ਹਉਮੈ. "ਸਭਿ ਬਿਨਸੇ ਹੰਉਮੈ ਪਾਪਾ ਰਾਮ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਹੰਸ. ਸੰ. ਸੰਗਜਾ—ਬੱਤਕ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਇੱਕ ਪੰਛੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੰਖ (ਖੰਭ) ਚਿੱਟੇ, ਪੈਰ ਅਤੇ ਚੁੰਜ ਗੁਲਾਬੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ.[1] Swan, lygnus minor. ਪੁਰਾਣੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਚੁੰਜ ਵਿੱਚ ਖਟਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਪਾਣੀ ਅਲਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਸੇ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਾਂਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਤ੍ਯ ਅਸਤ੍ਯ ਦਾ ਵਿਵੇਕ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਭੀ ਹੰਸ ਸੱਦੀਂਦਾ ਹੈ. ਹੰਸ ਨੂੰ ਮੋਤੀ ਚੁਗਣ ਵਾਲਾ ਭੀ ਅਨੇਕ

[1] ਕਾਲੇ ਪੰਖਾਂ ਵਾਲੇ ਭੀ ਹੰਸ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ—black swan. lygnus atratus.

ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

"ਜੈਸੇ ਮਾਨਸਰ ਤਜਾਗ ਹੰਸ ਆਨ ਸਰ ਜਾਤ,
ਖਾਤ ਨ ਮੁਕਤਫਲ ਭੁਗਤਿ ਜੁ ਗਾਤ ਕੀ."
(ਭਾਗੁ ਕ)

"ਪੰਛਨਿ ਮੇ ਹੰਸ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜਨ ਮੇ ਸਾਰਦੂਲ." (ਭਾਗੁ ਕ) ੨ ਸੂਰਜ. "ਮਹਿਮਾ ਜਾ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਹੰਸ." (ਭੈਰ ਅ: ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਹੰਸ ਵੰਸ। ੩ ਜੀਵਾਤਮਾ. ਰੂਹ. "ਕਾਇਆ ਹੰਸ ਕਿਆ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ ਜਿ ਪਇਆ ਹੀ ਛਡਿਜਾਇ?" (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਗੂਜ ੧) ੪ ਵਿਵੇਕੀ. ਅਵਧੂਤ ਸਤਜ ਅਸਤਜ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਸਿਖ ਹੰਸ ਸਰਵਰਿ ਇਕਠੇ ਹੋਏ." (ਮ: ੫ ਵਾਰ ਰਾਮ ੨) "ਹੰਸਾ ਵੇਖਿ ਤਰੰਦਿਆਂ ਬਗਾਂ ਭਿ ਆਇਆ ਚਾਉ." (ਵਾਰ ਵਡ ਮ: ੩) ੫ ਇੱਕ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਜਰਾਸੰਧ ਦਾ ਮਿਤ੍ਰ ਸੀ। ੬ ਚਿੱਟੇ ਕੇਸ਼, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੰਗ ਹੰਸ ਜੇਹਾ ਹੈ. "ਹੰਸ ਉਲਥੜੇ ਆਇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪਹਿਰੇ) ੭ ਹੰਸ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ. ਇਸ ਦੀ ਰੀਤਿ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਵਾਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਸਮੇ "ਹੰ" ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਸਮੇ "ਸ" ਦਾ ਜਾਪ ਹੋਵੇ.[1] ਦੇਖੋ, ਅਜਪਾ ੩ ਅਤੇ ਹੰਸਾ ੩। ੮ ਹੰਸ ਅਵਤਾਰ. ਦੇਖੋ, ਹੰਸਾਵਤਾਰ। ੯ ਵਿਸਨੁ। ੧੦ ਸ਼ਿਵ। ੧੧ ਘੋੜਾ। ੧੨ ਵਿ—ਉੱਤਮ। ੧੩ ਕਰਤਾਰ, ਵਾਹਗੁਰੂ। ੧੪ ਇੱਕ ਛੰਦ, ਜਿਸ ਦਾ ਲੱਛਣ ਹੈ—ਦੋ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ, ੧੫ ਮਾਤ੍ਰਾ. ਸੱਤ ਅਤੇ ਅੱਠ ਮਾਤ੍ਰਾ ਤੇ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ. ਅੰਤ ਗੁਰੁ ਲਘੁ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਜਹਿ ਤਹਿ ਬਢਾ ਪਾਪ ਕਾ ਕਰ੍ਮੰ,
ਜਗ ਤੇ ਘਟਾ ਧਰ੍ਮੰ ਕਾ ਭਰ੍ਮੰ (ਕਲਕੀ)

(ਅ) ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਨੇ ਹੰਸ ਛੰਦ ਦੇ ਆਦਿ ਭਗਣ SII ਦਾ ਹੋਣਾ ਵਿਧਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਯਥਾ—

ਆਵਤ ਜਾਤ ਰਾਜ ਕੇ ਲੋਗ.
ਮੂਰਤਧਾਰੀ ਮਾਨਹੁ ਭੋਗ. xxx
(ਰਾਮਚੰਦ੍ਰਿਕਾ)

(ੲ) ਦੇਖੋ, ਹੰਸਕ.

(ਸ) ਦੇਖੋ, ਦੋਹਰੇ ਦਾ ਰੂਪ ੧੧। ੧੫ ਕਾਮਦੇਵ। ੧੬ ਪ੍ਰਾਣ। ੧੭ ਵਿ—ਉੱਤਮ. ਸ੍ਰੇਸ੍ਟ.

ਹੰਸ ਸੁਤਾ. ਹੰਸ (ਸੂਰਜ) ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਜਮੁਨਾ.

ਹੰਸ ਹੰਸਾ. ਹੰਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੰਸ. ਪਰਮਹੰਸ. "ਹੰਸ ਹੰਸਾ ਬਗ ਬਗਾ ਲਹੈ ਮਨ ਕੀ ਜਾਲਾ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੧) ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਉਤਰਨ ਤੋਂ ਮਹਾਂ ਪਾਖੰਡੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰਮਹੰਸ ਬਣੋਗੀਆਂ.

ਹੰਸਕ. ਇੱਕ ਛੰਦ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਉਛਾਲ" ਅਤੇ "ਪੰਕ੍ਤਿ" ਭੀ ਹੈ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ਭ, ਗ, ਗ, SII, S, S.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਬੈਰਮ ਖਾਨਾ। ਕੀਨ ਮਦਾਨਾ।
ਖੇਂਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾ। ਬੀਰਨ ਹਾਨਾ ॥ (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਈ ਪਿੰਗਲ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਹੰਸ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ੨ ਡਿੰਗ. ਨੂਪਰ. ਝਾਂਜਰ.

ਹੰਸਗਤਿ. ਹੰਸ ਦੀ ਚਾਲ। ੨ ਹੰਸ ਜੈਸੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਚਾਲ। ੩ ਇੱਕ ਛੰਦ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੨੦ ਮਾਤ੍ਰਾ. ਪਹਿਲਾ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ੧੧ ਪੁਰ, ਦੂਜਾ ੯ ਪੁਰ, ਅੰਤ ਲਘੁ ਗੁਰੁ. ਕਈ ਛੰਦਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੇ ਅੰਤ ਰਗਣ SIS ਦਾ ਹੋਣਾ ਵਿਧਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਕੇਤੇ ਕਹਹਿ ਵਖਾਣ, ਕਹਿ ਕਹਿ ਜਾਵਣਾ,
ਵੇਦ ਕਹਹਿ ਵਖਿਆਣ, ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਵਣਾ. xxx
(ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਤੇਰੀ ਪਨਹਿ ਖੁਦਾਇ, ਤੂ ਬਖਸੰਦਗੀ,
ਸੇਖਫਰੀਦੈ ਖੈਰ, ਦੀਜੈ ਬੰਦਗੀ. (ਆਸਾ)

(ਅ) ਦੇਖੋ, ਪਉੜੀ ਦਾ ਰੂਪ ੪.

ਹੰਸਗਾਮਿਨੀ. ਵਿ—ਹੰਸ ਜੇਹਾ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ. ਹੰਸ ਜੇਹੀ ਚਾਲ ਵਾਲੀ.

ਹੰਸਤ. ਦੇਖੋ, ਹਿੰਸਤ.

ਹੰਸਨੀ. ਹੰਸ ਦੀ ਮਦੀਨ.

ਹੰਸ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ. ਦੇਖੋ, ਹੰਸ ੭.

ਹੰਸਯਾਨ. ਹੰਸ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਯਾਨ (ਸਵਾਰੀ) ਬ੍ਰਹਮਾ। ੨ ਹੰਸਯਾਨੀ. ਸਰਸ੍ਵਤੀ.

ਹੰਸਰਾਜ. ਦੇਖੋ, ਪਰਮਹੰਸ। ੨ ਹੰਸ ਦੀ ਇੱਕ ਖਾਸ ਜਾਤਿ. ਰਾਜ ਹੰਸ.

ਹੰਸਰਾਮ. ਵਾਜਪੇਯੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਮਹਾਨ ਕਵਿ, ਜਿਸ ਨੇ ਹੋਰ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਕਰਣ ਪਰਵ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਯਥਾ—

ਕੌਨ ਬਡੋ ਯਾ ਜਗਤ ਮੇ ਕੋ ਦਾਤਾ ਕੋ ਸੂਰ?
ਕਾਂਕੇ ਰਨ ਅਰੁ ਦਾਨ ਮੇ ਮੁਖ ਪਰ ਬਰਸਤ ਨੂਰ?
ਰਚਯੋ ਬ੍ਰਹਮ ਕਰ ਆਪਨੇ ਦੀਨੋ ਭੂ ਕੋ ਭਾਰ,
ਸੋ ਤੌ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਹੈ ਨਾਨਕ ਕੋ ਔਤਾਰ.
ਐਸੇ ਕਾਹੂੰ ਕੇ ਨਹੀ ਸੁਰ ਸੁਰਪਤਿ ਕੇ ਭੌਨ,
ਈਸ ਮੁਨੀਸ ਦਿਲੀਸ ਏ ਨਰ ਨਰੇਸ ਕੇ ਕੌਨ?
ਚਾਰ ਬਰਨ ਚਾਰੋਂ ਜਹਾਂ ਆਸ਼੍ਰਮ ਕਰਤ ਅਨੰਦ,
ਤਾਂ ਕੋ ਨਾਮ ਅਨੰਦਪੁਰ ਹੈ ਅਨੰਦ ਕੋ ਕੰਦ.
ਸੰਬਤ ਸਤ੍ਰਾਂ ਸੈ ਬਰਸ ਬਾਵਨ ਬੀਤਨਹਾਰ,
ਮਾਰਗ ਵਦਿ ਤਿਥਿ ਦੂਜ ਕੋ ਤਾਂ ਦਿਨ ਮੰਗਲਵਾਰ,
ਹੰਸ ਰਾਮ ਤਾਂ ਦਿਨ ਕਰਯੋ ਕਰਨ ਪਰਬ ਆਰੰਭ. xxx
ਪ੍ਰਿਥਮ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਰਾਖ ਮੁਹਿ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਉਦਾਰ,
ਟਕਾ[2] ਕਰੇ ਬਖ਼ਸ਼ੀਸ਼ ਤਬ ਮੋ ਕੋ ਸਾਠ ਹਜਾਰ.

---

[1] हकारेण तु सूर्यः स्यात सकारेणेंदु रुक्ष्य ले सूर्या चन्द समों योगान्हं सत्व पदमाप्यते.

[2] ਰੁਪਯੇ. ਰਜਤਮੁਦ੍ਰਾ.

ਤਾਂ ਕੋ ਆਯਸ ਪਾਯਕੈ ਕਰਣ ਪਰਵ ਮੈਂ ਕੀਨ,
ਭਾਖਾ ਅਰਥ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਕਰ ਸੁਨੇ ਸੁਕਵਿ ਪਰਬੀਨ.

ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ—

ਕਾਯਮ ਕੁਬੇਰ ਸਾਤ ਸਾਯਰ ਸੁਮੇਰੁ ਜੌਲੌ
ਕੀਰਤਿ ਕਰਨ ਕੀ ਕਰਨ ਅਵਗਾਹਬੀ,
ਜੌਲੌ ਪੌਨ ਪੰਨਗ ਪ੍ਰਬਲ ਪੁਹਮੀ ਕੇ ਭਾਰ
ਪਾਰਥ ਕੋ ਜੌਲੌ ਪੁਰਖਾਰਥ ਸਰਾਹਬੀ,
ਜੌਲੌ ਸ਼ਿਵਸਲਿਤਾ[1] ਸੁ ਕਵਿ ਹੰਸਰਾਮ ਕਹੈ
ਜੌਲੌ ਰਾਮ ਰਾਵਨ ਕੋ ਰਾਮਾਯਨ ਚਾਹਬੀ,
ਜੌਲੌ ਧ੍ਰੁਵ ਧਰਨਿ ਤਰੁਨਿ ਤੇਜ ਰਾਜੈ ਜਗ
ਤੌਲੌ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤੇਰੇ ਸੀਸ ਸਾਹਬੀ.

ਦੇਖੋ, ਸੇਖਰ ੩.

ਹੰਸਲੀ. ਸੰ. ਅੰਸਲੀ. ਗਲ ਦੇ ਹੇਠ ਛਾਤੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਦੀ ਹੱਡੀ. Collar bone। ੨ ਦੇਖੋ, ਹਸਲੀ.

ਹੰਸਵਾਹਨ. ਬ੍ਰਹਮਾ, ਜੋ ਹੰਸ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਹੰਸਵਾਹਨੀ. ਸਰਸ੍ਵਤੀ.

ਹੰਸਵੰਸ਼. ਹੰਸ (ਸੂਰਜ) ਦੀ ਵੰਸ਼. ਸੂਰਜਕੁਲ. "ਵਡੇ ਵਡੇ ਸਾਧੂ ਅਵਤਾਰੀ। ਭਏ ਹੰਸ ਕੇ ਵੰਸ ਮਝਾਰੀ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ੨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੁਲ.

ਹੰਸਾ. ਹੰਸ ਵਾਲਾ, ਬ੍ਰਹਮਾ. "ਤਾਚੇ ਹੰਸਾ ਸਗਲੇ ਜਨਾ." (ਧਨਾ ਨਾਮਦੇਵ) ਉਸ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ (ਰਜੋਗੁਣ), ਉਸ ਤੋਂ ਸਗਲੇ ਜਨਾ। ੨ ਜੀਵਾਤਮਾ. "ਹੰਸਾ ਸਰਵਰ ਕਾਲ ਸਰੀਰ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੩ ਸੋਹੰ ਦਾ ਉਲਟ. ਹੰ (ਮੈ) ਸਾ (ਉਹ). "ਨਾਨਕ ਸੋਹੰ ਹੰਸਾ ਜਪੁ ਜਾਪਹੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧)

ਹੰਸਾਵਤਾਰ. ਵਿਸਨੁ ਦਾ ਅਵਤਾਰ, ਜੋ ਹੰਸ ਰੂਪ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਭਾਗਵਤ ਦੇ ਗ੍ਯਾਰਵੇਂ ਸਕੰਧ ਦੇ ਤੇਰਵੇਂ ਅਧ੍ਯਾਯ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਸਨਕਾਦਿਕਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਪਾਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ, ਕਿ ਵਿਸ਼ਯ ਨੂੰ ਚਿੱਤ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਯ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਜਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਿਆ, ਤਦ ਵਿਸਨੁ ਨੇ ਹੰਸ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਵਿਸ਼ਯ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਿੰਤਨ ਦੋਵੇਂ ਮਾਯਾ ਰੂਪ ਹਨ. ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਤੁਮਾਰਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਗ੍ਯਾਨ ਪੂਰਣ ਹੈ.

ਹੰਸੀ. ਹੰਸ ਦੀ ਮਦੀਨ. ਹੰਸਨੀ.

ਹੰਸੁ. ਦੇਖੋ, ਹੰਸ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹਿੰਸਾ. "ਹੰਸੁ ਹੇਤੁ ਲੋਭੁ ਕੋਪੁ ਚਾਰੇ ਨਦੀਆ ਅਗਿ." (ਵਾਰ ਮਾਝ ਮ: ੧) ੩ ਅੰਤਹਕਰਣ. "ਕਾਇਆ ਹੰਸੁ ਨਿਰਮਲੁ ਦਰਿ ਸਚੈ ਜਾਣੁ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩) ੪ ਜੀਵਾਤਮਾ.

ਹੰਸੁਲਾ. ਹੰਸਪੁਤ੍ਰ. ਹੰਸ ਦਾ ਬੱਚਾ. "ਬਗੁਲੇ ਤੇ ਫੁਨਿ ਹੰਸੁਲਾ ਹੋਵੈ." (ਬਸੰ ਮ: ੧) ਪਾਖੰਡੀ ਤੋਂ ਵਿਵੇਕੀ ਹੋਵੈ.

ਹੰਸੇਸੁਰੀ. ਹੰਸ ਦੀ ਈਸ਼੍ਵਰੀ. ਹੰਸ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸਰਸ੍ਵਤੀ. "ਕਿ ਹੰਸੇਸੁਰੀ ਹੈ." (ਦੱਤਾਵ)

ਹੰਕ. ਵਿ—ਅਹੰਕਾਰੀ. "ਭਿਰੇ ਭੂਮਿ ਹੰਕੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਕ. ਪੁਕਾਰ। ੩ ਹੁੰਕਾਰ. ਹੰਘੂਰਾ। ੪ ਅਹੰਕਾਰ.

ਹੰਕੀ. ਵਿ—ਅਹੰਕਾਰੀ ਅਭਿਮਾਨੀ. "ਮੰਡੇ ਆਨ ਹੰਕੀ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਹੰਗ. ਫ਼ਾ ہنگ ਫ਼ੌਜ. ਸੈਨਾ. ਦੇਖੋ, ਸਰਹੰਗ.

ਹੰਗਤਾ. ਦੇਖੋ, ਅਹੰਤਾ.

ਹੰਗਾਮ. ਫ਼ਾ ہنگام ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਮਾ. ਵੇਲਾ.

ਹੰਗਾਮਾ. ਫ਼ਾ ہنگامہ ਹੰਗਾਮਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ। ੨ ਜੰਗ. ਯੁੱਧ। ੩ ਮੁਹਿੰਮ. "ਬਹੁਤ ਬਰਖ ਕੋ ਹੁਇ ਹੰਗਾਮਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਹਗਾਮਾ.

ਹੰਗੂਰਾ. ਦੇਖੋ, ਹੁੰਕਾਰ. "ਲਏ ਲਸ੍ਰਿਕਾ ਦੇਤ ਹੰਗੂਰਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਹੰਘ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਾਮਰਥ. ਸ਼ਕਤਿ. ਬਲ.

ਹੰਘਈ. ਸਮਰਥ. ਹੁੰਦਾ. ਸਕਦਾ. "ਕੰਨ ਕੋਈ ਕਢਿ ਨ ਹੰਘਈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪੈਪਾਇ) ਨਿੰਦਾ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕੰਨ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਦਾ.

ਹੰਘੂਰਾ. ਦੇਖੋ, ਹੁੰਕਾਰ ਅਤੇ ਹੰਗੂਰਾ.

ਹੰਜੀ. ਕਾਸ਼. ਮਲਾਹ. ਨੌਕਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਹਾਂਝੀ.

ਹੰਜੀਰ. ਦੇਖੋ, ਅੰਜੀਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਹੰਜੀਰਾਂ.

ਹੰਜੀਰਾਂ. خنازیر ਖ਼ਨਾਜ਼ੀਰ. ਸੰ. ਗਾਂਡਮਾਲਾ—ਗੰਡਮਾਲਾ. Scrofula. ਇਸ ਰੋਗ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਨ:—

ਹਾਜ਼ਮੇ ਦਾ ਵਿਗਾੜ, ਲਹੂ ਦੀ ਖਰਾਬੀ, ਸ਼ਰਾਬੀ ਅਥਵਾ ਆਤਸ਼ਕ ਰੋਗ ਨਾਲ ਗ੍ਰਸੇ ਹੋਏ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਵੀਰਜ ਅਤੇ ਰਕਤ ਵਿੱਚ ਅਸਰ, ਮੈਲੀ ਥਾਂ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਸੜਿਆ ਬੁਸਿਆ ਖਾਣਾ ਆਦਿ.

ਇਸ ਰੋਗ ਨਾਲ ਗਲੇ ਦੇ ਚੁਫੇਰੇ ਗਿਲਟੀਆਂ ਹੋਕੇ ਸੁੱਜ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਦੇ ਫੁੱਟ ਵਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ. ਕਦੇ ਕਦੇ ਇਹ ਗਿਲਟੀਆਂ ਬਗਲਾਂ ਅਤੇ ਛਾਤੀ ਤੀਕ ਫੈਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ. ਇਸ ਰੋਗ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਹਾਜ਼ਮਾ ਠੀਕ ਰੱਖਣਾ ਲੋੜੀਏ. ਬਦਹਜ਼ਮੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ ਰੱਖਣਾ ਚੰਗਾ ਹੈ. ਕਚਨਾਰ ਦੀ ਕਲੀਆਂ ਅਤੇ ਛੋਲਿਆਂ ਦੀ ਚੀਜਾਂ ਵਰਤਣੀਆਂ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਨ.

ਹਰੜਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ, ਉਸ਼ਬੇ ਦੇ ਅਰਕ ਦਾ ਪੀਣਾ, ਮੁੰਡੀ ਬੂਟੀ ਅਰ ਪੁਠਕੰਡੇ ਦੀ ਜੜ ਘੋਟ ਕੇ ਪੀਣੀ ਅਰ ਨਿੰਮ ਦੇ ਸੱਕ ਦਾ ਕਾੜ੍ਹਾ ਵਰਤਣਾ ਬਹੁਤ ਲਾਭਵੰਦ ਹੈ.

ਬਰਨੇ ਬਿਰਛ ਦੀ ਜੜ ਦਾ ਕਾੜ੍ਹਾ ਸ਼ਹਿਦ ਮਿਲਾਕੇ ਪੀਣਾ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੈ. ਹੰਜੀਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਉੱਤਮ ਲੇਪ ਹਨ—

ਸਫੇਦਾ ਕਾਸ਼ਗਰੀ ਛੀ ਮਾਸ਼ੇ, ਸੰਧੂਰ ਦੋ ਤੋਲੇ, ਤਿਲਾਂ ਦਾ ਤੇਲ ਦਸ ਤੋਲੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਬਰਤਨ ਵਿੱਚ ਮੱਠੀ ਆਂਚ ਨਾਲ ਪਕਾਕੇ ਮਰਹਮ ਬਣਾ ਲਓ. ਗਿਲਟੀਆਂ ਬੰਦ ਹੋਣ ਭਾਵੇਂ ਵਗਦੀਆਂ, ਨਿੰਮ ਦੇ ਕਾੜ੍ਹੇ ਨਾਲ ਧੋਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਇਹ ਮਰਹਮ (ਮਲ੍ਹਮ) ਲਗਾਓ.

ਨਰਮੇ (ਕਪਾਹ) ਦੇ ਪੱਤੇ, ਨਿੰਮ ਦੇ ਪੱਤੇ, ਅਰਿੰਡ ਦੇ ਪੱਤੇ, ਭੰਗਰੇ ਦੇ ਪੱਤੇ ਇੱਕ ਇੱਕ ਛਟਾਂਕ ਲੈ ਕੇ ਘੋਟਕੇ ਨੁਗਦਾ ਬਣਾ ਲਓ, ਸਰ੍ਹੋਂ ਦਾ ਤੇਲ ਤਿੰਨ ਛਟਾਂਕ, ਮੋਮ ਚਾਰ ਤੋਲੇ ਲੈ ਕੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਨੁਗਦਾ ਪਕਾਓ, ਜਦ ਨੁਗਦਾ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਪੱਕ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਘੋਟਕੇ

[1] ਗੰਗਾ.

ਮਰਹਮ ਬਣਾ ਲਓ ਅਤੇ ਗਿਲਟੀਆਂ ਉੱਪਰ ਲਾਓ.

ਚਿੱਟੀ ਸਰ੍ਹੋਂ, ਸੁਹਾਂਜਨੇ ਦੇ ਬੀਜ, ਸਣ ਦੇ ਬੀਜ, ਅਲਸੀ ਦੇ ਬੀਜ, ਜੌਂ, ਮੂਲੀ ਦੇ ਬੀਜ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਖੱਟੀ ਲੱਸੀ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਪੀਸਕੇ ਗਿਲਟੀਆਂ ਤੇ ਲੇਪ ਕਰੋ.

"ਹੁਤੀ ਹੰਜੀਰਾਂ ਗਰ ਮਹਿਂ ਤਾਹੀਂ,
ਦੇਤ ਬਿਖਾਦ ਮਿਟਤ ਸੋ ਨਾਹੀਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹੰਜੁ, ਹੰਝ. ਸੰਗਯਾ—ਹੰਸ. "ਆਇ ਉਲਥੇ ਹੰਝ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੨ ਬਗੁਲਾ. "ਕੇਲ ਕਰੰਦੇ ਹੰਝ ਨੋ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੩ ਮੱਘ. ਜੰਗਲੀ ਬੱਤਕ.

ਹੰਝੂ. ਸੰਗਯਾ—ਅਸ਼੍ਰੁ. ਆਂਸੂ. ਅਥ੍ਰੂ. "ਦੂਖ ਹੰਝੂ ਰੋਵੈ." (ਭਾਗੁ)

ਹੰਡੀਆ. ਦੇਖੋ, ਹਾਂਡੀ. "ਸਿਰ ਮੁੰਡਿਤ ਹੈਂ ਹੰਡੀਆ ਜੈਸੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਹੰਡੂਰ ਅਥਵਾ ਹਿੰਡੂਰ. ਹੁਣ ਇਹ ਨਾਲਾਗੜ੍ਹ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਹੀ ਨਾਉਂ ਹੈ. ਕਹਲੂਰ ਦੇ ਰਾਜਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅਜੀਤਚੰਦ ਨੇ ਨਾਲਾਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਫਤੇ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾਇਆ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਹੰਡੂਰ ਅਤੇ ਕਹਲੂਰ ਦਾ ਜਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਹਰੀਚੰਦ ੩ ਅਤੇ ਭੀਮਚੰਦ.

ਹੰਡੂਰੀਆ. ਹੰਡੂਰ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ੨ ਹੰਡੂਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ.

ਹੰਢ, ਹੰਢਣ, ਹੰਢਨਿ. ਸੰ. ਹਿਣ੍ਡਨ—ਹਿੰਡਨ. ਸੰਗਯਾ—ਭ੍ਰਮਣ. ਫਿਰਨਾ. ਘੁੰਮਣਾ. "ਹੰਢਨਿ ਕਰਮਾ ਬਾਹਰੇ." (ਵਾਰ ਮਾਝ ਮ: ੧) "ਹੰਢੈ ਉਨ ਕਤਾਇਦਾ ਪੈਧਾ ਲੋੜੈ ਪਟੁ." (ਸ. ਫਰੀਦ) "ਕਾਇਤੁ ਗਾਰਬਿ ਹੰਢੀਐ?" (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਲਿਖਣਾ। ੩ ਧਾਰਣ.

ਹੰਢਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਭ੍ਰਮਾਉਣਾ. ਘੁਮਾਉਣਾ। ੨ ਪਹਿਰਨਾ.

ਹੰਢਿਆਯਾ. ਦੇਖੋ, ਹਢਿਆਯਾ.

ਹੰਢਿਕੈ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਫਿਰਕੇ. ਘੁੰਮਕੇ. "ਚਾਰਿ ਗਵਾਇਆ ਹੰਢਿਕੈ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਹੰਤ. ਸੰ. हन्त. ਵ੍ਯ—ਆਨੰਦ। ੨ ਦੁੱਖ. ਪੀੜ। ੩ ਅਬ. ਹੁਣ। ੪ ਭੋਜਨ ਸਮੇਂ ਅਭ੍ਯਾਗਤਾਂ ਲਈ ਜੋ ਧਰਮਅਰਥ ਅੰਨ ਅਰਪਿਆ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਸਮੇਂ "ਹੰਤ" ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਣਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਾਤ੍ਯਾਯਨ ਖੰਡ ੧੩, ਸ਼ ੧੨। ੫ ਦੇਖੋ, ਹਤ. "ਦੋਖ ਸਭੈ ਹੀ ਹੰਤ." (ਮਾਝ ਦਿਨਰੈਣ) ਸਰਵੇ ਦੋਸਾ ਹਤਾ:। ੬ ਸੰ. हन्तृ—ਹੰਤ੍ਰਿ. ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਵਿਨਾਸ਼ਕ. "ਸਰਬ ਪਾਪਾ ਹੰਤ ਜੀਉ." (ਰਾਮ ਰੁਤੀ ਮ: ੫)

ਹੰਤਕਾਰ, ਹੰਤਕਾਰੀ. ਵਿ—ਹਤਨ ਕਰਤਾ. ਵਿਨਾਸ਼ਕ. "ਪ੍ਰਭਾਸੈਨ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਕੋ ਹੰਤਕਾਰੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੯੬) ੨ ਸੰ. हन्तकार. ਸੰਗਯਾ—ਹੰਤ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਕੇ ਕੱਢਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰਨ. ਹੰਦਾ. ਦੇਖੋ, ਹੰਤ ੪। ੩ ਆਨੰਦ ਦੀ ਧੁਨਿ.

ਹੰਤਨਾ. ਸੰਗਯਾ—ਤਨੁ ਅਹੰਤਾ. ਦੇਹਾਭਿਮਾਨ। ੨ ਹੰਤ੍ਰੀ. ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. "ਤਿਆਗੀ ਹੌਮੈ ਹੰਤਨਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਹੰਤਾ, ਹੰਤਾਰ, ਹੰਤ੍ਰਿ. ਸੰ. हन्तृ. ਵਿ—ਹਨਨ ਕਰਤਾ. ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ. "ਜਿਉ ਹੰਤਾ ਮਿਰਗਾਹ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) "ਸਰਬਹੰਤਾ." (ਜਾਪੁ) ੨ ਅਹੰਤਾ ਲਈ ਭੀ "ਹੰਤਾ" ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਹੰਦਾ. ਦੇਖੋ, ਹੰਤਕਾਰ ੨। ੨ ਸੰਬੰਧ ਬੋਧਕ ਵ੍ਯ—ਦਾ. ਕਾ. "ਜਸ ਹੰਦਾ ਬਾਣ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩)

ਹੰਦਾਲ. ਦੇਖੋ, ਨਿਰੰਜਨੀਏ। ੨ هندال ਹਿੰਦਾਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਾਬਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਸਨ ੧੫੧੯ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ੧੫੫੧ ਵਿੱਚ ਮਰਿਆ. ਇਸ ਦੀ ਕਬਰ ਬਾਬਰ ਦੇ ਮਕਬਰੇ ਪਾਸ ਕਾਬੁਲ ਹੈ.

ਹੰਦਾਲੀਏ. ਦੇਖੋ, ਨਿਰੰਜਨੀਏ.

ਹੰਨ. ਹੈਨ. ਹੈਂ। ੨ ਹੈਂ—ਨਾ. ਨਹੀਂ ਹਨ.

ਹੰਨਾ. ਸੰਗਯਾ—ਘੋੜੇ ਦੀ ਕਾਠੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਦਾ ਕੀਲਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਗਾਮ ਅਟਕਾਈਦਾ ਹੈ. the pommel of a saddle.

ਹੰਨਿ. ਹੈ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. ਹਨ. ਹੈਨ. "ਤੇ ਗੁਣ ਮੈ ਤਨਿ ਹੰਨਿ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੧)

ਹੰਨੇ ਹੰਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ, ਹੰਨੇ ਹੰਨੇ ਮੀਰੀ. ਪ੍ਰਤਿ ਕਾਠੀ ਸਰਦਾਰੀ. ਭਾਵ ਹਰੇਕ ਸਵਾਰ ਆਪਣੀ ਸਮਾਨ ਸਰਦਾਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. "ਹੰਨੇ ਹੰਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਭੋਗਤੇ ਮਹਾਨਿਯੋ." (ਪੰਪ੍ਰ) "ਹੰਨੇ ਹੰਨੇ ਇਨ ਕੀ ਮੀਰੀ." (ਪੰਪ੍ਰ)

ਹੰਨੇਬੰਡ, ਹੰਨੇਵੰਡ. ਉਹ ਤਕਸੀਮ, ਜੋ ਪ੍ਰਤਿ ਕਾਠੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ. ਹਰੇਕ ਸਵਾਰ ਦਾ ਸਮਾਨ ਹਿੱਸਾ. ਜੇ ਸੌ ਸਵਾਰ ਨੇ ਕੋਈ ਇਲਾਕਾ ਫਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੌ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਵੰਡ. ਦੇਖੋ, ਕਾਠੀ ਵੰਡ.

ਹੰਬਲੀ. ਦੇਖੋ, ਸੁੰਨੀ.

ਹੰਬੀਰ. ਦੇਖੋ, ਹਮੀਰ ੨। ੨ ਅਹੰਤਾ ਵਾਲਾ ਬੀਰ. ਹੰਕਾਰੀ ਯੋਧਾ. "ਹਾਹਲੇ ਹੰਬੀਰ." (ਰਾਮਾਵ)

ਹੰਬੈ. ਬਾਂਗਰ. ਵ੍ਯ—ਹਾਂ ਠੀਕ. ਦੁਰੁਸ੍ਤ. ਸਤ੍ਯ ਹੈ. ਬੇਸ਼ੱਕ. ਦੇਖੋ, ਵਣਾਹੰਬੈ.

ਹੰਭਲਾ. ਅਹੰ-ਭਲਾ. ਹੌਸਲਾ। ੨ ਪੁਰਖਾਰਥ. ਉੱਦਮ। ੩ ਉਮੰਗ. ਉਤਸਾਹ.

ਹੰਭੀ. ਅਹੰ ਅਪਿ. ਮੈ ਭੀ. ਦੇਖੋ, ਹੰ.

ਹੰਭੈ. ਦੇਖੋ, ਹੰਬੈ.

ਹਜਾਂ. ਸੰ. इहत्य—ਇਹਤ੍ਯ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਇੱਥੇ. ਯਹਾਂ. "ਤੇ ਹਜਾਂ ਆਇ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹਿਵਾਏ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) "ਐਸੇ ਕਹਾ ਸਭ ਹਜਾਂ ਨ ਟਿਕੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਹ੍ਰਸ. ਸੰ. ह्रस्. ਧਾ—ਘਟਣਾ. ਕਮ ਹੋਣਾ. ਉਤਰਨਾ. ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ.

ਹ੍ਰਸ੍ਵ. ਸੰ. ह्रस्व. ਵਿ—ਛੋਟਾ. ਲਘੁ। ੨ ਇੱਕ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ (ਲਘੁ) ਅੱਖਰ। ੩ ਬਾਂਉਨਾ. ਵਾਮਨ.

ਹ੍ਰਦ. ਸੰ. ह्रद. ਸੰਗਯਾ—ਤਾਲ. ਤਲਾਉ। ੨ ਧੁਨਿ. ਸ਼ੋਰ.

ਹ੍ਰਾਸ. ਸੰ. ह्रास. ਸੰਗਯਾ—ਕਮੀ. ਘਾਟਾ. ਘਟਾਉ.

ਹ੍ਰਾਦ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਆਨੰਦ. ਖੁਸ਼ੀ। ੨ ਪ੍ਰਹਲਾਦ.

ਹ੍ਰਿ. ਸੰ. ਹ੍ਰ. ਧਾ—ਲੈ ਜਾਣਾ. ਚੁਰਾਉਣਾ. ਨਸ੍ਟ ਕਰਨਾ. ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ. ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ.

ਹ੍ਰਿਸ. ਸੰ. ਹ੍ਰਿਸ਼੍. ਧਾ—ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ. ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ. ਜੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ.

ਹ੍ਰਿਸੀਕ. ਸੰ. ਹ੍ਰਿਸ਼ੀਕ. ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ, ਜੋ ਵਿਸਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ.

ਹ੍ਰਿਸੀਕੇਸ਼. ਸੰ. ਹ੍ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼—ਹ੍ਰਿਸੀਕ-ਈਸ਼. ਕਰਤਾਰ, ਜੋ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਕ ਸ੍ਵਾਮੀ ਹੈ.

ਹ੍ਰਿਸ੍ਟ. ਸੰ. ਹ੍ਰਿਸ਼੍ਟ. ਵਿ—ਖੁਸ਼. ਪ੍ਰਸੰਨ.

ਹ੍ਰਿਸ੍ਟ ਪੁਸ੍ਟ. ਸੰ. ਹ੍ਰਿਸ਼੍ਟਪੁਸ਼੍ਟ. ਖੁਸ਼ ਅਤੇ ਮੋਟਾ. ਭਾਵ—ਪ੍ਰਸੰਨ ਅਤੇ ਅਰੋਗ.

ਹ੍ਰਿਖੀਕ. ਦੇਖੋ, ਹ੍ਰਿਸੀਕ.

ਹ੍ਰਿਤ. ਸੰ. ਹ੍ਰਿਤ. ਵਿ—ਚੁਰਾਇਆ। ੨ ਖੋਹਿਆ.

ਹ੍ਰਿਦ, ਹ੍ਰਿਦਯ ਸੰ. ਹ੍ਰਿਦ ਅਤੇ ਹ੍ਰਿਦਯ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅੰਤਹਕਰਣ. ਮਨ. ਰਿਦਾ। ੨ ਛਾਤੀ. ਉਰ. ਸੀਨਾ.

ਹ੍ਰਿਦਯ ਪ੍ਰਤਿ ਹ੍ਰਿਦਯ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਸੀਨੇ ਬਸੀਨੇ.

ਹ੍ਰਿਦਯ ਰਾਮ. ਦੇਖੋ, ਹਨੁਮਾਨ ਨਾਟਕ. ਗੌੜ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮਾਧਵਰਾਮ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਕਵਿ ਹ੍ਰਿਦਯਰਾਮ, ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਭਾਨੁਦੱਤ ਦੀ "ਰਸ ਤਰਗਿਣੀ" ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਅਨੁਵਾਦ ਸੰਮਤ ੧੭੩੧ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਹੈ.

ਹ੍ਰਿਦਾ. ਦੇਖੋ, ਹ੍ਰਿਦਯ.

ਹ੍ਰਿਦੈ. ਦੇਖੋ, ਹ੍ਰਿਦਯ। ੨ ਹਿਰਦੇ (ਰਿਦੇ) ਵਿੱਚ. ਮਨ ਅੰਦਰ. "ਹ੍ਰਿਦੈ ਕਪਟੁ ਮੁਖ ਗਿਆਨੀ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ) ੩ ਛਾਤੀ ਵਿੱਚ.

ਹ੍ਰਿਦੈਸੰਘਾਤ. ਦਿਲ ਨੂੰ ਸਦਮਾ. ਹਿਰਦੇ (ਹ੍ਰਿਦਯ) ਨੂੰ ਸੱਟ ਕਈ ਤਰਾਂ ਵੱਜਦੀ ਹੈ. ਪੱਥਰ ਸੋਟਾ ਮੁੱਕਾ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਅਥਵਾ ਡਿੱਗਣ ਤੋਂ. ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਦੇ ਵਿਜੋਗ, ਸ਼ੋਕ ਅਤੇ ਭੈਦਾਇਕ ਖਬਰ ਤੋਂ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਚੋਟ ਲਗਦੀ ਹੈ. ਸੋ ਜੇਹੇ ਕਾਰਣ ਨਾਲ ਜੇਹੀ ਦਸ਼ਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਦਿਲ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਜਾਦਾ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ, ਬਹੁਤ ਗਰਮ ਮਸਾਲੇ ਖਾਣ ਅਰ ਹੱਦੋਂ ਵਧਕੇ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸਦਮਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਦਿਲ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗਿਜਾ ਖਾਵੇ ਅਤੇ ਸਦਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਹੇ.

ਕਾਲੇ ਮਿਰਗ ਦੇ ਸਿੰਗ ਦੀ ਸੰਪੁਟ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਭਸਮ ਜੇ ਥੋੜੀ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿੱਚ ਗਊ ਦੇ ਘੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਖਾਧੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਹ੍ਰਿਦੈਸੰਘਾਤ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ. "ਅਰਧਸਿਰਾ ਅਰ ਹ੍ਰਿਦੈਸੰਘਾਤਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫)

ਹ੍ਰੀ. ਸੰ. ਹ੍ਰੀ. ਧਾ—ਲੱਜਾ ਕਰਨਾ. ਸ਼ਰਮਾਉਣਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲੱਜਾ. ਸ਼ਰਮ। ੩ ਦਕ੍ਸ਼ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ, ਜੋ ਧਰਮ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੈ। ੪ ਦੁਰਗਾ। ੫ ਲੱਛਮੀ। ੬ ਸੰ. ਹ੍ਰ. ਧਾ—ਲੈ ਜਾਣਾ. ਚੁਰਾਉਣਾ. ਨਸ੍ਟ ਕਰਨਾ. ਤਜਾਗਣਾ. ਰੋਕਣਾ. ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ. ਖੋਹਣਾ.

ਹ੍ਰੇਸ. ਸੰ. ਹ੍ਰੇਸ਼੍. ਧਾ—ਹਿਣਕਣਾ. ਜਾਣਾ. ਖਿਸਕਣਾ.

ਹ੍ਰੇਸਾ. ਸੰ. ਹ੍ਰੇਸ਼ਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼. ਹਿਣਕਾਰ.

ਹ੍ਲਾਦ. ਸੰ. ਹ੍ਲਾਦ੍. ਧਾ—ਆਨੰਦ ਕਰਨਾ. ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ. ਆਨੰਦ ਦਾ ਸ਼ੋਰ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਨੰਦ. ਖੁਸ਼ੀ. ਦੇਖੋ, ਅਹਲਾਦ.

ਹ੍ਲਾਦਕ. ਆਨੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ.

ਹ੍ਵਲ. ਸੰ. ਹ੍ਵਲ੍. ਧਾ—ਕੰਬਣਾ. ਮੋਹਿਤ ਹੋਣਾ.

ਹ੍ਵਾਂ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਵਹਾਂ. ਓਥੇ. ਉਸ ਥਾਂ.

ਹ੍ਵਾਨ. ਸੰ. ਹ੍ਵਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਵ੍ਹਾਨ. ਬੁਲਾਉਣਾ. ਸੱਦਣਾ. ਹਾਕ ਮਾਰਨੀ.

ਹ੍ਵੇ. ਸੰ. ਧਾ—ਬੁਲਾਉਣਾ. ਪੁਕਾਰਨਾ. ਮੰਗਣਾ. ਯੁੱਧ ਲਈ ਬੁਲਾਉਣਾ. ਵੰਗਾਰਣਾ.

ਹ੍ਵੈ. ਵ੍ਰਜ—ਅਸ੍ਯ. ਹੋ. ਹੋਵੇ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਹੋਕੇ. ਹੋਕਰ.

ਕ. ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਦਾ ਛੀਵਾਂ ਅੱਖਰ. ਇਸ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਅਸਥਾਨ ਕੰਠ ਹੈ। ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬ੍ਰਹਮਾ। ੨ ਵਿਸਨੁ। ੩ ਕਾਮਦੇਵ। ੪ ਸੂਰਜ। ੫ ਪ੍ਰਕਾਸ਼. ਰੌਸ਼ਨੀ। ੬ ਅਗਨਿ। ੭ ਪਵਨ। ੮ ਯਮ। ੯ ਆਤਮਾ. ਅੰਤਹਕਰਣ। ੧੦ ਸ਼ਰੀਰ। ੧੧ ਕਾਲ। ੧੨ ਧਨ। ੧੩ ਮੋਰ। ੧੪ ਸ਼ਬਦ. ਧੁਨਿ। ੧੫ ਗੱਠ. ਗਾਂਠ. ਗੰਢ। ੧੬ ਦੇਖੋ, ਕੰ। ੧੭ ਵਿ—ਕਾਰਕ. ਕਰਣ ਵਾਲਾ. ਐਸੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਯੌਗਿਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਜਿਵੇਂ—ਜਾਪਕ, ਸੇਵਕ ਆਦਿ। ੧੮ ਵ੍ਯ—ਕੁ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਕ ਆਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਰੂਪੀ। ੧੯ ਕਨ੍ ਪ੍ਰਤ੍ਯਯ ਦਾ ਰੂਪ. ਛੋਟਾ. ਤੁੱਛ. ਅਲਪ. ਦੇਖੋ. ਅਸ਼੍ਵਕ, ਬਾਲਕ ਆਦਿ। ੨੦ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਭੀ ਕ ਹੈ, ਯਥਾ—ਕਲਾਗੇ (ਇੱਕ ਲਾਗੇ).

ਕਉ. ਸੰਪ੍ਰਦਾਨ ਦਾ ਵਿਭਕ੍ਤਿ ਪ੍ਰਤ੍ਯਯ. ਨੂੰ. ਪ੍ਰਤਿ. ਤਾਂਈਂ. ਕੋ."ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਲੁ ਦੇਹਿ ਨਾਨਕ ਸਾਰਿੰਗ ਕਉ." (ਸੋਹਿਲਾ) "ਨਾਮ ਕੀ ਬਡਾਈ ਦਈ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਕਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ਦੇਖੋ, ਕੋ.

ਕਉਸ. ਫ਼ਾ. کفش ਕਫ਼ਸ਼. ਸੰ. ਕੋਸ਼ੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੁੱਤੀ. ਜੋੜਾ. "ਜਿਨਿ ਆਕਾਸ ਕੁਲਹ ਸਿਰਿ ਕੀਨੀ ਕਉਸੈ ਸਪਤ ਪਿਯਾਲਾ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਖੜਾਊਂ. ਦੇਖੋ, ਕੌਸ.

ਕਉਸਕ. ਦੇਖੋ, ਕੌਸ਼ਿਕ.

ਕਉਸਲ. ਦੇਖੋ, ਕੋਸਲ ਅਤੇ ਕੌਸ਼ਲ.

ਕਉਸਲਿਸ. ਦੇਖੋ, ਕੌਸਲਿਸ.

ਕਉਕ ਬੰਦਰ. ਦੇਖੋ, ਕੋਕ ਬੰਦਰ.

ਕਉਚ. ਦੇਖੋ, ਕਵਚ.

ਕਉਡਾ. ਦੇਖੋ, ਕੌਡਾ। ੨ ਕੌਡਾਂ. ਕੌਡੀਆਂ. ਦੇਖੋ, ਕਉਡੀ. "ਕਉਡਾ ਡਾਰਤ ਹਿਰੈ ਜੁਆਰੀ." (ਗੌਂਡ ਨਾਮਦੇਵ) ਕੌਡੀਆਂ ਸੁੱਟਣ ਸਮੇਂ ਜਿਵੇਂ ਜੂਏਬਾਜ਼ ਦਾਉ ਨੂੰ ਧ੍ਯਾਨ ਨਾਲ ਹੇਰੈ (ਦੇਖਦਾ) ਹੈ.

ਕਉਡੀ. ਸੰ. ਕਪਰਦਿੰਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਰਾਟਿਕਾ. "ਕਉਡੀ ਕਉਡੀ ਜੋਰਤ." (ਗੂਜ ਮ: ੫) ੨ ਛਾਤੀ ਦੀ ਹੱਡੀ.

ਕਉਣ } ਸਰਵ—ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਬੋਧਕ ਹੈ. ਕ: ਜਨ. ਕੋ ਜਨ. ਕਿਹੜਾ.
ਕਉਣੁ } "ਕਉਣ ਕਉਣ ਅਪਰਾਧੀ ਬਖਸਿਅਨੁ ਪਿਆਰੇ." (ਸੋਰ ਮ: ੩) "ਕਉਣੁ ਸੁ ਗਿਆਨੀ ਕਉਣੁ ਸੁ ਬਕਤਾ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੫)

ਕਉਤਕ. ਸੰ. ਕੌਤੁਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਛਾ। ੨ ਤਮਾਸ਼ਾ। ੩ ਮਨ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਕਉਤਕ ਕੋਡ ਤਮਾਸਿਆ" (ਵਾਰ ਜੈਤ) ੪ ਆਸ਼੍ਚਰ੍ਯ. ਅਚਰਜ.

ਕਉਤਕਹਾਰ. ਵਿ—ਕੌਤੁਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕੌਤੁਕੀ. ਤਮਾਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਸੋਈ ਰਾਮ ਸਭੈ ਕਹੈ ਸੋਈ ਕਉਤਕਹਾਰ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਕਉਤਾ. ਦੇਖੋ, ਕਵਿਤਾ। ੨ ਵਿ—ਕੌਤੁਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੩ ਚੇਟਕੀ. ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਵਾਂਗ ਦਿਖਾਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਕਾਪੜੀ ਕਉਤੇ ਜਾਗੂਤਾ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੫)

ਕਉਧ. ਦੇਖੋ, ਕੌਂਧ.

ਕਉਧਨ. ਦੇਖੋ, ਕੌਂਧਨ.

ਕਉਨ } ਕਿਹੜਾ. ਕਵਨ. ਦੇਖੋ, ਕਉਣ. "ਕਉਨ ਕਰਮ ਬਿਦਿਆ
ਕਉਨੁ } ਕਹੁ ਕੈਸੀ?" (ਸੋਰ ਮ: ੯) ੨ ਕਿਸੀ. ਕਿਸੇ. "ਬਨ ਬੀਚ ਗਏ ਦਿਨ ਕਉਨੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਬਣ ਵਿੱਚ ਗਏ.

ਕਉਬਚਿਤਿ. ਵਾ—ਕੋ-ਅਬ-ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ. "ਮਾਇਆ ਕਉਬਚਿਤਿ ਧਰਉ." (ਧਨਾ ਅ: ਮ: ੫) ਮਾਇਆ ਕੋ ਅਬ ਚਿੱਤ ਮੇ. ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਹੁਣ ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ.

ਕਉਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਵਰ. ਬੁਰਕੀ. ਗ੍ਰਾਸ। ੨ ਕੁਮਾਰ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕੌਰ.

ਕਉਰਉ. ਦੇਖੋ, ਕਉਰਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੌਰਵ.

ਕਉਰਪਾਲ. ਦੇਖੋ, ਕੌਰਪਾਲ.

ਕਉਰਵ. ਦੇਖੋ, ਕੌਰਵ.

ਕਉਰਾ. ਵਿ—ਕਟੁ. ਕੜਵਾ. ਕੌੜਾ. "ਓਹ ਕਦੇ ਨ ਬੋਲੈ ਕਉਰਾ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫) "ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਉਰਾ ਬਿਖਿਆ ਮੀਠੀ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਕਉਰਾਇ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਟੁਤਾ. ਕੜਵਾਪਨ. ਕੌੜੱਤਣ. "ਮੁਖਿ ਮੀਠੀ
ਕਉਰਾਪਨ } ਖਾਈ ਕਉਰਾਇ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੫) "ਕਉਰਾਪਨ ਤਉ ਨ ਜਾਈ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ)

ਕਉਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕਉਡੀ। ੨ ਵਿ—ਕਟੁ. ਕੌੜੀ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੱਫੀ. ਅੰਕਵਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕੌਰੀ.

ਕਉਲ ਅਥਵਾ ਕਉਲੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਮਲ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਪਿਆਲਾ. ਕਟੋਰਾ। ੨ ਸੰ. ਕਮਲ. "ਕਉਲੁ ਤੂ ਹੈ ਕਵੀਆ ਤੂ ਹੈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੩ ਕਮਲ ਦੀ ਡੋਡੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਦਿਲ. ਮਨ. "ਮਨਮੁਖ ਊਧਾ ਕਉਲੁ ਹੈ, ਨਾ ਤਿਸੁ ਭਗਤਿ ਨ ਨਾਉ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਗੂਜ ੧) ੪ ਅ. قول ਕ਼ੌਲ. ਵਾਕ੍ਯ. ਵਚਨ. "ਪੁਤ੍ਰੀ ਕਉਲ ਨ ਪਾਲਿਓ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩) ੫ ਕਵਲ. ਗ੍ਰਾਸ. ਬੁਰਕੀ। ੬ ਦੇਖੋ, ਕੌਲ.

ਕਉਲਸਰ. ਦੇਖੋ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ.

ਕਉਲਨਾਭਿ. ਦੇਖੋ, ਕੌਲਨਾਭਿ.

ਕਉਲਾ. ਸੰ. ਕਮਲਾ. ਸੰਗਜਾ—ਲਛਮੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਕਮਲ ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਹੈ. "ਸੇਵੇ ਚਰਨ ਨਿਤ ਕਉਲਾ." (ਵਾਰ ਕਾਨ ਮ: ੪) ੨ ਦੇਖੋ, ਕੌਲਾ.

ਕਉਲਾਸਣ. ਦੇਖੋ, ਕਮਲਾਸਨ। ੨ ਰਤਨਮਾਲਾ ਅਨੁਸਾਰ ਦਸਮਦ੍ਵਾਰ ਦਾ ਕਮਲ, ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਵਿਰਾਜਣ ਦਾ ਆਸਣ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਉਲਾਸਿਣ.

ਕਉਲਾਸਿਣ. ਕਮਲਰੂਪ ਆਸਣ ਵਾਲਾ. ਭਾਵ—ਦਸਵਾਂ ਦ੍ਵਾਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਯੋਗਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪਰਮਜੋਤਿ ਦੇ ਵਿਰਾਜਣ ਦਾ ਕਮਲ ਹੈ। ੨ ਦਸਵੇਂ ਦ੍ਵਾਰ ਦੇ ਕਮਲ ਤੇ ਆਸਣ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਜੋਤਿਰੂਪ ਕਰਤਾਰ. "ਪੁਰੀਆ ਸਤਿ ਊਪਰਿ ਕਉਲਾਸਣਿ." (ਰਤਨਮਾਲਾ ਬੰਨੋ) ਸੱਤ ਪੁਰੀਆਂ ਅਥਵਾ ਸੱਤ ਭੂਮਿਕਾ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਹੈ.

ਕਉਲਾਸਨ. ਦੇਖੋ, ਕਮਲਾਸਨ.

ਕਉਲਾਰ. ਸੰ. ਕੈਰਵ. ਸੰਗਜਾ—ਨੀਲੋਫ਼ਰ. ਭਮੂਲ. ਕੁਮੁਦ. "ਚੰਦ ਦੇਖਿ ਬਿਗਸਹਿ ਕਉਲਾਰ." (ਬਸੰ ਮ: ੫)

ਕਉਲਾਲੀ. ਸੰ. ਕੁਮੁਦਾਲੀ. ਸੰਗਜਾ—ਭਮੂਲਾਂ (ਨੀਲੋਫ਼ਰਾਂ) ਦੀ ਪੰਕਤਿ (ਕਤਾਰ). "ਕਉਲਾਲੀ ਸੂਰਜਮੁਖੀ ਲੱਖ ਕਵਲ ਖਿੜਦੇ ਰਸੀਆਲੇ." (ਭਾਗੁ)

ਕਉਲੁ. ਦੇਖੋ, ਕਉਲ.

ਕਉੜਤਣਿ, ਕਉੜੱਤਨ ਸੰਗਜਾ—ਕਟੁਤ੍ਰ. ਕੜਵਾਪਨ. "ਬਿਖੈ ਕਉੜਤਣਿ ਸਗਲ ਮਾਹਿ." (ਵਾਰ ਗਉ ੨, ਮ: ੫)

ਕਉੜਾ. ਵਿ—ਕਟੁ. ਕੜਵਾ। ੨ ਅਪ੍ਰਿਯ. ਦੁਪਿਆਰਾ. "ਕਉੜਾ ਕਿਸੈ ਨ ਲਗਈ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਬਿਹਾ) ੩ ਸੰਗਜਾ—ਬਹੁਜਾਈ ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ। ੪ ਇੱਕ ਜੱਟ ਗੋਤ੍ਰ। ੫ ਭਾਵ—ਦੁੱਖ. "ਕਉੜਾ ਕੋਇ ਨ ਮਾਗੈ, ਮੀਠਾ ਸਭ ਮਾਗੈ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੧) ਇੱਥੇ ਮੀਠਾ ਦਾ ਅਰਥ ਸੁਖ ਹੈ.

ਕਉੜੀ. ਦੇਖੋ, ਕਉਡੀ। ੨ ਵਿ—ਕਟੁ. ਕੜਵੀ. ਕੌੜੀ.

ਕਊ. ਦੇਖੋ, ਜ਼ੈਤੂਨ.

ਕਊਆ. ਸੰ. ਕਾਕ. ਸੰਗਜਾ—ਕਾਂਉਂ. "ਕਊਆ ਕਹਾ ਕਪੂਰ ਚਰਾਏ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੨ ਭਾਵ—ਵਿਸ਼ੈਲੰਪਟ ਜੀਵ. "ਜਗੁ ਕਊਆ ਨਾਮੁ ਨਹੀ ਚੀਤਿ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੩ ਦੇਖੋ, ਕਊਆਕਾਗ। ੪ ਦੇਖੋ, ਫੀਲੁ। ੫ ਜੁਲਾਹੇ ਦੀ ਤਾਣੀ ਦਾ ਕਾਨਾ. "ਫਾਸਿ ਪਾਨਿ ਸੌ ਕਊਆ ਲਏ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੩) ਸੈ ਕਾਨੇ ਦੀ ਫਾਸਿ (ਤਾਣੀ) ਹੱਥ ਲਈ.

ਕਊਆਕਾਗ. ਸੰ. ਕ੍ਰਵ੍ਯਾਦਕਾਗ—ਕ੍ਰਵ੍ਯਾਦਕਾਗ. ਮੁਰਦਾਰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਕਾਂਉਂ. "ਕਊਆ ਕਾਗ ਕਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤ੍ਰਸ ਪਾਈਐ." (ਗੂਜ ਮ: ੪)

ਕਊਸਕ. ਦੇਖੋ, ਕੌਸ਼ਿਕ.

ਕਊਧਤ. ਦੇਖੋ, ਕੌਂਧਿਤ.

ਕਊਮਾਰੀ. ਦੇਖੋ. ਕੌਮਾਰੀ.

ਕਈ. ਕਰੀ. ਕੀਤੀ. "ਤੈਸੀ ਬਿਧ ਕਈ." (ਗੁਵਿ ੬) ੨ ਵਿ—ਕਤਿ. ਅਨੇਕ. "ਕਈ ਜਨਮ ਭਏ ਕੀਟ ਪਤੰਗਾ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਕਸ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੈਸੇ. ਕਿਉਂਕਰ. ਕਿਵੇਂ. ਕਿਸਤਰਾਂ. "ਰਾਮ ਕਹਤ ਜਨ ਕਸ ਨ ਤਰੇ?" (ਗਉ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਸੰਗਜਾ—ਕਿੱਕਰ ਆਦਿਕ ਬਿਰਛਾਂ ਦੀ ਛਿੱਲ, ਜੋ ਖਿੱਚਕੇ ਲਾਹੀਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਕਸ਼ੀਦਨ ਹੈ। ੩ ਸੰ. ਕਸ਼. ਚਾਬੁਕ। ੪ ਸੰ. ਕਸ. ਸਾਣ. ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਚਕ੍ਰ। ੫ ਕਸੌਟੀ. ਘਸਵੱਟੀ। ੬ ਪਰੀਖਜਾ. ਇਮਤਹਾਨ। ੭ ਫ਼ਾ کش ਕਸ਼. ਖਿਚਾਉ. ਕਸ਼ਿਸ਼. ਦੇਖੋ, ਕਸ਼ਮਕਸ਼. ਜਦ ਇਹ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲਾ, ਜਿਵੇਂ ਜਰੀਬਕਸ਼। ੮ ਫ਼ਾ کس ਸਰਵ—ਕੋਈ. ਕੋਈ ਪੁਰਖ. "ਕਸ ਨੇਸ ਦਸਤੰਗੀਰ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) ੯ ਦੇਖੋ, ਕਸਣਾ. "ਤੁਫੰਗਨ ਮੇ ਗੁਲਿਕਾ ਕਸ ਮਾਰਤ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਕਸਿ। ੧੦ ਕਸਾਯ (ਕਸੈਲੇ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਭੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਕਸ ਹੈ. ਜਿਵੇਂ—ਪਿੱਤਲ ਕਹੇਂ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਦਹੀਂ ਕਸ ਗਈ ਹੈ। ੧੧ ਕਣਸ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਭੀ ਕਸ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਣਸ.

ਕਸਉਟੀ. ਸੰ. ਕਸਪੱਟੀ. ਸੰਗਜਾ—ਇੱਕ ਖਾਸ ਜਾਤਿ ਦੇ ਕਾਲੇ ਪੱਥਰ ਦੀ ਤਖਤੀ, ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਸੋਨੇ (ਸੁਵਰਣ) ਨੂੰ ਘਸਾਕੇ ਪਰਖੀਦਾ ਹੈ. ਘਸਵੱਟੀ। ੨ ਪਰੀਖਜਾ. ਇਮਤਹਾਨ. "ਰਾਮ ਕਸਉਟੀ ਸੋ ਸਹੈ ਜੋ ਮਰਜੀਵਾ ਹੋਇ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਕਸਕ. ਸੰਗਜਾ—ਚੁਭਵੀਂ ਪੀੜ. ਚੀਸ। ੨ ਪੁਰਾਣਾ ਵੈਰ। ੩ ਈਰਖਾ। ੪ ਖਿੱਚ. ਕਸ਼ਿਸ਼। ੫ ਦੇਖੋ, ਟਸਕ.

ਕਸਕਣਾ, ਕਸਕਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਚੁਭਣਾ. ਰੜਕਣਾ. ਚੀਸ ਮਾਰਨੀ. "ਨਿਸ ਦਿਨ ਕਸਕਤ ਹੈ ਮਨ ਮੇਰੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਸਕਰ, ਕਸਕਾਰ ਦੇਖੋ, ਕਾਸਗਰ.

ਕਸਟ. ਸੰ. ਕਸ੍ਟ. ਸੰਗਜਾ—ਦੁੱਖ. ਪੀੜਾ। ੨ ਸੰਕਟ. ਮੁਸੀਬਤ.

ਕਸਟਕਰਿ. ਸੰਗਜਾ—ਦੁੱਖ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਵਿਸ. ਜ਼ਹਿਰ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕਸਟਵਾਰ. ਕਸ੍ਵਾਰ. ਕਿਸ਼ਤਵਾਰ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਵੱਲ ਇੱਕ ਰਿਆਸਤ. ਰਾਜਾ ਦਸ਼ਰਥ ਦੀ ਰਾਣੀ ਕੈਕੇਯੀ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਸੀ. ਪੁਰਾਣੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਕਸਟਵਾਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕੇਕਯ ਹੈ. ਕੈਕੇਯੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾ ਪਿੰਡ ਇਸ ਵੇਲੇ "ਕੈਛਜ ਕੂਟ" (Kai chajja Kut) ਅਥਵਾ ਕਛਛ ਕੂਟ ਅਵੰਤੀਪੁਰ ਤਸੀਲ ਵਿੱਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਨੰਤ ਨਾਗ ਦੀ ਸੜਕ ਦੇ ਲਾਗੇ, ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਤੋਂ ਕਰੀਬ ੨੫ ਮੀਲ ਹੈ.

ਸਨ ੧੬੮੭ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਰਾਜਪੂਤ ਰਾਜੇ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਅਹਿਦ ਵਿੱਚ ਇਸਲਾਮ ਮਤ ਧਾਰਣ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ. ਹੁਣ ਇਹ ਰਿਆਸਤ ਜੰਮੂ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਸਦ੍ਵਾਰ.

ਕਸਟਵਾਰੀ. ਵਿ—ਕਸਟਵਾਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕ. "ਕਟੇ ਕਾਸ਼ਮੀਰੀ ਹਠੇ ਕਸਟਵਾਰੀ." (ਕਲਕੀ)

ਕਸਟੂਆਰ, ਕਸਦ੍ਵਾਰ ਦੇਖੋ, ਕਸਟਵਾਰ. "ਗਣ ਯਾਹਿ ਭਯੋ ਕਸਦ੍ਵਾਰ ਨ੍ਰਿਪੰ। ਜਿੰਹ ਕੇਕਯਿ ਧਾਮ ਸੁਤਾ ਸੁਪ੍ਰਭੰ." (ਰਾਮਾਵ)

ਕਸਣਾ. ਸੰ. ਕਸੰਣ. ਕ੍ਰਿ—ਖਿੱਚਣਾ। ੨ ਖਿੱਚਕੇ ਬੰਨ੍ਹਣਾ। ੩ ਦਬਾਉਣਾ. ਠੋਕਣਾ। ੪ ਘੀ ਵਿੱਚ ਭੁੰਨਕੇ ਪਾਣੀ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਕਰਨਾ.

ਕਸਤ. ਵਿ—ਕਸਿਤ. ਕਸਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਾਮਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਅਵਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ "ਹਸਤ" ਦੀ ਥਾਂ ਕਸਤ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ. "ਕਸਤ ਕਰੀਕਰ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪੁਨ ਅਰਿ ਸਬਦ ਸੁਨਾਇ." ਅਸਲ ਪਾਠ ਹੈ—"ਹਸਤ ਕਰੀਕਰ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ." ਹਸ੍ਤਅਰਿ ਅਤੇ ਕਰੀਕਰਅਰਿ ਨਾਮ ਖੜਗ ਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਹਾਥੀ ਦੀ ਸੁੰਡ ਨੂੰ ਕੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ.

ਕਸਤੂਰਾ, ਕਸਤੂਰਿ, ਕਸਤੂਰਿਕਾ, ਕਸਤੂਰੀ } ਸੰ. ਕਸ੍ਤੂਰੀ ਮ੍ਰਿਗ, ਕਸ੍ਤੂਰਿਕਾ, ਕਸ੍ਤੂਰੀ. ਇੱਕ ਜਾਤਿ ਦਾ ਮ੍ਰਿਗ, ਜਿਸ ਦੀ ਨਾਭਿ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲਾ ਦ੍ਰਵ੍ਯ (ਪਦਾਰਥ) ਕਸ੍ਤੂਰੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ. Musk-deer.

ਇਹ ਚਿੰਕਾਰੇ ਨਾਲੋਂ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਠੰਢੇ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉੱਚੇ ਪਹਾੜਾਂ ਤੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ. ਕਸਤੂਰੀ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਤਰ ਹੈ. ਇਹ ਅਨੇਕ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦੀ ਹੈ. L. Moschus Moschiferus.

ਕਵਿ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮ੍ਰਿਗ ਆਪਣੀ ਨਾਭਿ ਵਿੱਚ ਇਸਥਿਤ ਕਸਤੂਰੀ (ਕਸ੍ਤੂਰਿਕਾ) ਦੀ ਸੁਗੰਧ ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋਕੇ ਭੁਲੇਖੇ ਨਾਲ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੁਗੰਧ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚੋਂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਢੂੰਡਦਾ ਢੂੰਡਦਾ ਥਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਾਂਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਘਟਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਆਨੰਦਰੂਪ ਨਾ ਜਾਣਕੇ, ਵਿਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਨੰਦ ਢੂੰਡਦੇ ਹਨ. "ਜਿਉ ਕਸਤੂਰੀ ਮਿਰਗੁ ਨ ਜਾਣੈ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰ) "ਕਸਤੂਰਿ ਕੁੰਗੂ ਅਗਰੁ ਚੰਦਨ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਕਸਦ. ਅ਼ قصد ਕ਼ਸ੍ਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰਕਲਪ. ਵਿਚਾਰ. ਇਰਾਦਾ ਕਰਨਾ.

ਕਸਨਾ. ਦੇਖੋ, ਕਸਣਾ.

ਕਸਨਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਰੱਸੀ ਅਥਵਾ ਤਸਮਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵਸਤੁ ਨੂੰ ਕਸਕੇ (ਜਕੜਕੇ) ਬੰਨ੍ਹੀਏ. "ਕਸਨਿ ਬਹਤਰਿ ਲਾਗੀ ਤਾਹਿ." (ਬਸੰ ਕਬੀਰ) ਬਹੱਤਰ ਨਾੜੀਆਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ.

ਕਸ਼ਨੀਜ਼. ਫ਼ਾ كشنيز ਅਥਵਾ كشنيژ ਧਨੀਆ. ਦੇਖੋ, ਧਣੀਆਂ.

ਕਸਬ. ਕੈਸੇ—ਅਬ. "ਛੂਟੈ ਕਸਬ ਲਗਨ ਲਗ ਗਈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੯੯) ੨ ਅ਼ كسب ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੇਸ਼ਾ. ਕਿੱਤਾ. ਕਿਰਤ. "ਇਸ ਬਰਾਬਰ ਔਰ ਭਗਤਿ ਨਹੀਂ ਜੋ ਕਸਬ ਕਰਕੈ ਬੰਦਗੀ ਕਰੈ." (ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ) ੩ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਨਿੰਦਿਤ ਕੰਮ ਨੂੰ ਭੀ ਕਸਬ ਆਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ. ਇਸੇ ਲਈ ਵਿਭਚਾਰਣ ਅਤੇ ਕੰਜਰੀ ਨੂੰ ਕਸਬਣ ਆਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ.

ਕਸਬਾ. ਅ਼ قصبہ ਕ਼ਸਬਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਗਰ। ੨ ਨਲਕਾ. ਨਲ.

ਕਸਬੀ. ਵਿ—ਕਸਬਾਤੀ. ਨਾਗਰ. ਕਸਬੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਕਿਸੇ ਪੇਸ਼ੇ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕਸਬ ੨। ੩ ਨਿੰਦਿਤ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਵਾਲੀ, ਦੇਖੋ, ਕਸਬ ੩ "ਖਾਇ ਹਰਾਮ ਅਰਾਮ ਚਹੈਂ ਫਿਰ, ਰੇ ਕਸਬੀ! ਤਸਬੀ ਮਤ ਫੇਰੈਂ." (ਬਾਵਾ ਰਾਮਦਾਸ)

ਕ਼ਸਮ. ਅ਼ قسم ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੌਂਹ. ਸ਼ਪਥ। ੨ ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਯਾ। ੩ ਫ਼ਾ كشم ਕਸ਼ਮ. ਮੈਂ ਖਿੱਚਾਂਗਾ.

ਕਸ਼ਮਕਸ਼. ਫ਼ਾ. كشمكش ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਿੱਚੋਤਾਣੀ. ਖੈਂਚਾ ਖੈਂਚੀ. ਖਿੱਚੋ ਖਿੱਚੀ.

ਕਸਮਲ, ਕਸਮਲੁ } ਸੰ. ਕਸ਼੍ਮਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੂਰਛਾ. ਗ਼ਸ਼। ੨ ਪਾਪ. ਦੋਸ. "ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਕਸਮਲ ਸਭ ਹਰੁ ਰੇ." (ਗਉ ਮ: ੯) ੩ ਮੈਲ. ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ। ੪ ਪਹਾ. ਰਸੌਂਤ ਦੇ ਫਲ, ਜੋ ਪਕ ਕੇ ਊਦੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

ਕਸਮਿਨ. ਕਸ੍ਮਿਨ੍—ਕਸ੍ਮਿਨ੍. ਸਪ੍ਤਮੀ. ਕਿਸ ਮੇ. ਕਿਸ ਵਿੱਚ "ਕਸਮਿਨ੍ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿੱਤਿ ਦਿਜ?" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਹੇ ਦ੍ਵਿਜ, ਤਵ ਕਸ੍ਮਿਨ੍ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੇ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿੱਤਿ: ਹੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ! ਤੇਰਾ ਕਿਸ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਦਖ਼ਲ ਹੈ?

ਕਸ਼ਮੀਰ. ਸੰ. ਕਸ਼੍ਮੀਰ. ਭਾਰਤ ਦੇ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਇੱਕ ਮਨੋਹਰ ਦੇਸ਼, ਜਿਸ ਦਾ ਰਕਬਾ ੮੪੨੫੮ ਵਰਗ ਮੀਲ ਹੈ ਵਸੋਂ ੩੨੨੦੫੧੮ ਹੈ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਉਤੱਰ ਹਿਮਾਲਯ ਦੀ ਧਾਰਾ, ਦੱਖਣ ਜੇਹਲਮ ਗੁਜਰਾਤ ਆਦਿ, ਪੱਛਮ ਹਜ਼ਾਰਾ ਅਤੇ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਅਰ ਪੂਰਵ ਤਿੱਬਤਰਾਜ ਹੈ.

ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਲਲਿਤਾਦਿਤ੍ਯ ਵਡਾ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਨੌਜ ਦੇ ਰਾਜਾ ਯਸ਼ੋਵਰਧਨ ਨੂੰ ਸਨ ੭੪੦ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤਕੇ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਦੂਰ ਤੀਕ ਫੈਲਾਇਆ. ਯਸ਼ੋਵਰਧਨ ਦਾ ਬਣਵਾਇਆ ਮਾਰਤੰਡ (ਸੂਰਯ) ਮੰਦਿਰ ਜਗਤਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੁਣ ਖੰਡਹਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ.

ਈਸਵੀ ਚੌਧਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ.

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਸਨ ੧੫੮੭ ਵਿੱਚ ਮੁਗਲ ਰਾਜ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲਿਆ. ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਲਈ ਅਨੇਕ ਜਤਨ ਕੀਤੇ. ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਪਿੱਛੋਂ ਚੇਰ ਚਿਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਰੌਲਾ ਹੀ ਰਿਹਾ. ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੂਬਾ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਹੋ ਗਿਆ. ਅੰਤ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਨ ੧੮੧੯ (੫ ਸਾਉਣ ਸੰਮਤ ੧੮੭੬) ਨੂੰ ਇਸ ਪੁਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਸੀ. ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਯੁੱਧ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਮੁਲਕ ਰਾਜਾ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਨ ੧੮੪੬ ਵਿੱਚ ਖਰੀਦ ਲਿਆ[1], ਹੁਣ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਜੰਮੂ ਰਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਬਲੰਦੀ ੫੨੭੬ ਫੁੱਟ ਹੈ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਕੇਸਰ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਾਲੇ ਆਦਿਕ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ. ਇਸ ਥਾਂ ਕਾਠ ਦੀ ਚਿਤ੍ਰਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਮਨੋਹਰ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੇਵੇ ਰਸਦਾਇਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਕਲ੍ਹਣ ਕਵਿ ਨੇ ਰਾਜਤਰੰਗਿਣੀ ਵਿੱਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਉੱਤਮ ਰੀਤਿ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਇਤਨੇ ਅਸਥਾਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਏ ਹਨ:—

੧ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪਧਾਰੇ ਹਨ,

[1] ਦੇਖੋ, ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਨੰ: ੫ ਫੁੱਟ ਨੋਟਾਂ ਸਮੇਤ.

ਤਦ ਹਰੀ ਪਰਬਤ ਤੇ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਠੀਕ ਥਾਂ ਮਾਲੂਮ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਪਰਬਤ ਦੇ ਕਿਲੇ ਅੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਵਾਯਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਲਈ ਗਰੰਥੀ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਭੀ ਰਿਆਸਤ ਵਲੋਂ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰਦਾਵਾਰੇ ਦੇ ਪਾਸ ਇੱਕ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਿਰ ਭੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ.

੨ ਮਟਨ ਤੀਰਥ ਜੋ ਗਯਾ ਤੁੱਲ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਜਿਸ ਦਾ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਅਖੰਡ ਵਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਵਿਰਾਜ ਕੇ ਯਾਤ੍ਰੂਆਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਰਥ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ. ਗੁਲਮਰਗ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸੁੰਦਰ ਤਲਾਉ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਭੀ ਚਰਨ ਪਾਏ ਹਨ.

੩ ਹਰਮੁਖ ਗੰਗਾ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਅਤੇ ਬਾਰਾਂਮੂਲਾ ਦੇ ਮੱਧ ਜੇਹਲਮ ਪਾਰ ਹੈ, ਉਸ ਥਾਂ ਭੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ.

੪ ਕਲਿਆਨ ਸਰ, ਜਿੱਥੇ ਜਲ ਦਾ ਨਿਰਮਲ ਸੋਮਾ ਹੈ, ਜਗਤਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਰਣਾ ਨਾਲ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਭਾਈ ਮੋਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੁਣਛ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ. ਇਹ ਥਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਦੇ ੩੯ ਵੇਂ ਮੀਲ ਤੋਂ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਸੱਤ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਹੈ.

੫ ਦੁਮੇਲ ਪੜਾਉ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਤੇ ਕਿਸਨਗੰਗਾ ਅਤੇ ਜੇਹਲਮ ਦੇ ਸੰਗਮ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਨਲੂਛੀ ਪਿੰਡ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਰਾਜਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਇਥੇ ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਹਰ ਐਤਵਾਰ ਅਤੇ ਵੈਸਾਖੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

੬ ਬਾਰਾਂਮੂਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਰਾਜਣ ਦਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਬਾਰਾਂਮੂਲਾ.

੭ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਦੇ ਕਾਠੀ ਦਰਵਾਜੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਮਾਈ ਭਾਗਭਰੀ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕਰਨ ਆਏ ਇੱਥੇ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ. ਦੇਖੋ, ਭਾਗਭਰੀ.

੮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਭੀ ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਵਿਰਾਜਣ ਦੇ ਥਾਂ "ਥੜਾ ਸਾਹਿਬ" ਨਾਉਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ.

ਕਸਮੀਰਘਾਸ, ਕਸ਼ਮੀਰਜ } ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਘਾਸ, ਕੇਸਰ. "ਕਸਮੀਰਘਾਸ ਘੋਰਤ ਸੁਬਾਸ." (ਮਨੁਰਾਜ)

ਕਸ਼ਮੀਰੀ. ਵਿ—ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ. ਕਾਸ਼ਮੀਰੀ। ੨ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਬੋਲੀ.[1]

ਕਸਰ. ਅ਼ کسر ਸੰਗਜਾ—ਕਮੀ. ਘਾਟਾ। ੨ ਟੁਕੜਾ. ਖੰਡ. ਭਾਗ। ੩ ਤੋੜਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੪ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵੱਲ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ "ਬਲਕਸਰ" ਆਦਿਕ ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ.

ਕਸਰਤ. ਅ਼ کسرت ਸੰਗਜਾ—ਵ੍ਯਾਯਾਮ. ਵਰਜ਼ਿਸ਼. ਮਿਹਨਤ। ੨ ਅ਼. کثرت ਕਸਰਤ. ਅਧਿਕਤਾ. ਜ਼ਿਆਦਤੀ.

ਕਸਵਟੀ, ਕਸਵੱਟੀ } ਕਸਪੱਟੀ. ਦੇਖੋ, ਕਸਉਟੀ. "ਮਨੁ ਰਾਮਿ ਕਸਵਟੀ ਲਾਇਆ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਕਸਾ. ਸੰ. ਕਸ਼ਾ. ਸੰਗਜਾ—ਰੱਸੀ. ਕਸਨ। ੨ ਚਾਬੁਕ. ਕੋਰੜਾ. "ਕਸ੍ਰ ਨਰਕ ਕੋ ਕਸਾ ਦਿਖਾਵਨ ਕੀਜਿਯੇ." (ਨਾਪ੍ਰ) "ਕਰ ਕਸਾ ਕੁਠਾਰੇ." (ਅਕਾਲ)

ਕਸਾਉ. ਸੰਗਜਾ—ਕਸਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਖਿੱਚ. ਕਸ਼ਿਸ਼.

ਕਸਾਇ. ਸੰ. ਕਸਾਯ. ਵਿ—ਕਸੈਲਾ। ੨ ਕੱਥ ਰੰਗਾ. ਭਗਵਾਂ। ੩ ਸੰਗਜਾ—ਕਸੈਲੀ ਵਸਤੂ। ੪ ਗੂੰਦ। ੫ ਕਲਿਯੁਗ.

ਕਸਾਈ. ਸੰਗਜਾ—ਖਿਚਵਾਈ. ਕਸਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਕਸ਼ਿਸ਼. ਖਿੱਚ. "ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਈ ਪ੍ਰੇਮ ਕਸਾਈ." (ਮ: ੩ ਵਡ ਛੰਤ) "ਅਖੀ ਪ੍ਰੇਮਿ ਕਸਾਈਆ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਕਾਨ) "ਹਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕਸਾਏ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਗੂਜ ੧) ੩ ਅ਼ قصائی ਕ਼ਸਾਈ. ਇਹ ਸ਼ਬਦ قسائی ਕ਼ਸਾਈ ਭੀ ਸਹੀ ਹੈ, ਅਰ ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ قسوت ਕ਼ਸਵਤ (ਸੰਗਦਿਲੀ) ਹੈ. ਭਾਵ—ਬੂਚੜ. ਦੇਖੋ, ਕਸਾਬ.

ਕਸਾਸ. ਸੰਗਜਾ—ਤਾੜਨਾ. ਸਜ਼ਾ. "ਸਹਿੰਦੇ ਬਹੁਤ ਕਸਾਸ." (ਮਗੋ) ਦੇਖੋ, ਕਿਸਾਸ.

ਕਸਾਬ. ਅ਼. قصاب ਕ਼ੱਸਾਬ. ਸੰਗਜਾ—ਮਾਸ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ. ਬੂਚੜ. ਕਸਾਈ.

ਕਸਾਬਿ. ਕਸਾਬ (ਕਸਾਈ) ਨੇ. ਦੇਖੋ, ਕਸਾਬ. "ਮਹਾ ਕਸਾਬਿ ਛੁਰੀ ਸਟਿਪਾਈ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ਕ੍ਰੋਧਰੂਪ ਕਸਾਈ ਨੇ ਹਿੰਸਾ ਛੁਰੀ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀ.

ਕਸਾਯ. ਦੇਖੋ, ਕਸਾਇ.

ਕਸਾਰ. ਸੰ. कृसर—ਕ੍ਰਿਸਰ. ਸੰਗਜਾ—ਪੰਜੀਰੀ. ਘੀ ਵਿੱਚ ਭੁੰਨੇ ਹੋਏ ਆਟੇ ਨਾਲ ਖੰਡ ਮਿਲਾਕੇ ਇਹ ਪਦਾਰਥ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਾਸਾਰ ੨। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਸੀਰ.

ਕਸਾਲਾ. ਸੰਗਜਾ—ਕਸ੍ਰ. ਤਕਲੀਫ਼. ਖੇਚਲ. "ਆਨਬੇ ਹੇਤ ਕਸਾਲਾ ਕਯੋਂ ਤੁਮ ਝਾਲਾ?" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਅ਼. کسل ਕਸਲ. ਸੁਸ੍ਤੀ.

ਕਸਿ. ਕਸਕੇ. ਦੇਖੋ, ਕਸ ੯। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਸੀ। ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਤਾੜਨਾ ਕਰਕੇ. ਪਰਖਕੇ. "ਆਪੇ ਕਿਸ ਹੀ ਕਸਿ ਬਖਸੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ੪ ਖਿੱਚਕੇ. ਘਸਾਕੇ. "ਕਸਿ ਕਸਵਟੀ ਲਾਈਐ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਸਿਆਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਾਂਸ੍ਯ (ਕਾਂਸੀ) ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਸ੍ਤੁ ਦਾ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਣਾ। ੨ ਕਸਾਯ (ਕਸੈਲਾ) ਹੋ ਜਾਣਾ.

ਕਸ਼ਿਸ਼. ਫ਼ਾ. کشش ਸੰਗਜਾ—ਖਿੱਚ. ਆਕਰ੍ਸਣ. ਖੈਂਚ.

ਕਸਿਕਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕਾਸਗਰ. "ਕਾਸਮੀਰ ਕਸਿਕਾਰ ਕਬਜ ਕਾਬੁਲ ਕੋ ਕੀਨੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੧੭)

ਕਸ਼ਿਪੁ. ਸੰ. ਕਸ਼ਿਪੁ. ਸੰਗਜਾ—ਚਟਾਈ. ਸਫ। ੨ ਸਰ੍ਹਾਣਾ. ਤਕੀਆ।

[1] ਇਸ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਮੇਲ ਹੈ। ਪਿੱਛੋਂ ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ. ਜੋ ਨਿੱਤ ਬੋਲਣ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਮਹੀਨੇਵਾਰ ਆਦਿ ਹਨ, ਉਹ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਐਤ (ਆਦਿਤ੍ਯ) ਵਾਰ, ਚੰਦ੍ਰ ਵਾਰ, ਭੋਮਵਾਰ, ਬੁੱਧ, ਬ੍ਰਿਸ (ਬ੍ਰਿਹਸਪਤਿ) ਵਾਰ, ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਆਦਿ.

੩ ਮੰਜਾ. ਖਾਟ। ੪ ਭੋਜਨ. ਗਿਜਾ। ੫ ਵਸਤ੍ਰ. ਪੋਸ਼ਾਕ। ੬ ਦੇਖੋ, ਕੱਸਪ.

ਕਸੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਹੀ. ਮਿੱਟੀ ਪੁੱਟਣ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਦ। ੨ ਨਹਿਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਨਾਲਾ. ਰਜਵਾਹਾ। ੩ ਕ੍ਰਿ—ਕਸਣ ਦਾ ਭੂਤਕਾਲ.

ਕਸੀਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਸ਼ਿਸ਼. ਖਿਚਾਉ. ਖੈਂਚ. "ਗਾਢੀ ਕਸੀਸ ਲੱਗੀ ਕਰਕੀ." (ਹਨੂ) ੨ ਪਛਤਾਵਾ. ਕੁਕਰਮ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਮਨ ਅੰਦਰ ਧੂਹ. "ਮਾਰੋ ਤੇਗ, ਨ ਧਰੋ ਕਸੀਸ." (ਗੁਵਿ ੬)। ੩ ਸੰ. ਕਾਸੀਸ. ਕਾਂਹੀ. ਖਾਨਿ ਤੋਂ ਨਿਕਲਨ ਵਾਲਾ ਇਕ ਤੇਜ਼ ਦ੍ਰਵ੍ਯ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੇਜ਼ਾਬ ਵਿੱਚ ਘੁਲੇ ਹੋਏ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਫੌਲਾਦ ਦੇ ਜੌਹਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਹੀਰਾਕਸੀਸ. Sulphas ferri.

ਕਸ਼ੀਦਗੀ. ਫ਼ਾ کشیدگی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਿਚਾਵਟ. ਰੋਸਾ.

ਕਸ਼ੀਦਨ. ਫ਼ਾ کشیدن ਕ੍ਰਿ—ਖੈਂਚਣਾ. ਖਿੱਚਣਾ। ੨ ਅਰਕ ਸ਼ਰਾਬ ਆਦਿ ਦਾ ਨਾਲ ਦ੍ਵਾਰਾ ਖਿੱਚਣਾ.

ਕਸ਼ੀਦਾ. ਫ਼ਾ کشیده ਕਸ਼ੀਦਹ. ਖਿੱਚਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੂਈ ਨਾਲ ਖਿੱਚਿਆ (ਕੱਢਿਆ) ਹੋਇਆ ਵਸਤ੍ਰ ਪੁਰ ਬੇਲ ਬੂਟਾ. "ਕਢਿ ਕਸੀਦਾ ਪਹਿਰਹਿ ਚੋਲੀ." (ਬਸੰ ਮ: ੧) ੩ ਅ਼ قصیده ਕ਼ਸੀਦਹ. ਵਿ—ਗਾੜ੍ਹਾ. ਸਘਨ। ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਜੇਹੀ ਛੰਦਰਚਨਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਦਰਚਨਾ ਸੰਘਣੀ (ਗੁੰਦਵੀਂ) ਹੋਵੇ. ਕਸੀਦੇ ਵਿੱਚ ੧੫ ਛੰਦਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਏ. "ਕਰਜੋ ਕਸੀਦਾ ਪੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਕੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਸੀਰ. ਸੰ. ਕਿੰਸ਼ਾਰੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧਾਨ ਜੌਂ ਕਣਕ ਆਦਿ ਦੀ ਬੱਲੀ ਉੱਪਰ ਦੇ ਤਿੱਖੇ ਸੂਖਮ ਕੰਡੇਦਾਰ ਤੀਲੇ. ਕਸਾਰ। ੨ ਅ਼ کسیر ਵਿ—ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ। ੩ ਅ਼ کثیر ਕਸੀਰ. ਬਹੁਤ. ਅਧਿਕ. ਜਾਦਾ.

ਕਸੀਰਾ, ਕਸੀਰੋ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੈਸੇ ਦਾ ਚੌਥਾ ਭਾਗ. ਛਦਾਮ। ੨ ਅਧੇਲਾ. ਧੇਲਾ. "ਕਾਮੁਕ ਮੰਤ੍ਰ ਕਸੀਰੇ ਕੇ ਕਾਮ ਨ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) "ਕੱਢ ਕਸੀਰਾ ਸੌਂਪਿਆ ਰਵਿਦਾਸ ਗੰਗਾ ਦੀ ਭੇਟਾ." (ਭਾਗੁ)

ਕਸੁ. ਦੇਖੋ, ਕਸ ੨. "ਕਰਿ ਕਰਣੀ ਕਸੁ ਪਾਈਐ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)। ੨ ਕਸ਼੍ਰ. ਦੁੱਖ. ਤਾੜਨਾ. "ਦ੍ਰੁਮ ਸਪੂਰ ਜਿਉ ਨਿਵੈ ਖਵੈ ਕਸੁ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ) ਫਲ ਭਰਿਆ ਬਿਰਛ ਜਿਵੇਂ ਝੁਕਦਾ ਅਤੇ ਇੱਟ ਪੱਥਰ ਆਦਿ ਦਾ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ.

ਕਸੁਧ. ਅਸ਼ੁੱਧ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸੁਧ.

ਕਸੁੰਭ, ਕਸੁੰਭੜਾ, ਕਸੁੰਭਾ ਸੰ. ਕੁਸੁਮ੍ਭ—ਕੁਸੁੰਭ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਗਨਿ-ਸ਼ਿਖ. ਅੱਗ ਦੀ ਸ਼ਿਖਾ ਜੇਹਾ ਜਿਸ ਦਾ ਫੁੱਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਐਸਾ ਇੱਕ ਬੂਟਾ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਫੁੱਲ ਦੀਆਂ ਕੇਸਰ ਜੇਹੀਆਂ ਤਰੀਆਂ. ਇਸ ਦਾ ਲਾਲ ਰੰਗ ਬਹੁਤ ਭੜਕੀਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਧੁੱਪ ਅਤੇ ਜਲ ਨਾਲ ਤੁਰਤ ਫਿੱਕਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰ ਕੁਸੁੰਭਰੰਗ ਜੇਹੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਹਨ. "ਕੂੜਾ ਰੰਗ ਕਸੁੰਭ ਕਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) "ਹਥੁ ਨ ਲਾਇ ਕਸੁੰਭੜੈ ਜਲਿ ਜਾਸੀ ਢੋਲਾ!" (ਸੂਹੀ ਫਰੀਦ) ਦੇਖੋ, ਜਲਿ ੨। ੨ ਕੁਸੁੰਭੇ ਦੀ ਤਰਾਂ ਟਪਕਾਇਆ ਅਤੇ ਕੁਸੁੰਭੇ ਜੇਹੇ ਰੰਗ ਦਾ ਅਫੀਮ ਦਾ ਰਸ, ਜੋ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. "ਪਾਨ ਡਰਾਇ ਕਸੁੰਭੜੋ ਰੂਰੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੧੧) ਅਫੀਮ ਦੇ ਰਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਾਬ ਮਿਲਾਕੇ.

ਕਸੁੰਭਾਇਲਾ. ਵਿ—ਕੁਸੁੰਭੀ. ਕੁਸੁੰਭ ਦੇ ਰੰਗ ਦਾ। ੨ ਕੁਸੁੰਭੇ ਜੇਹੀ ਰੰਗਤ ਵਾਲਾ. ਭਾਵ—ਭੜਕੀਲੇ ਅਤੇ ਅਸਤ੍ਯ ਪਦਾਰਥ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸੰਭਾਇਲੇ.

ਕਸੂਤ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸੂਤ.

ਕਸ਼ੂਦਨ. ਫ਼ਾ کشودن ਕ੍ਰਿ—ਖੋਲ੍ਹਣਾ.

ਕਸੂਰ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸੂਰ.

ਕਸੇ. ਫ਼ਾ کسے ਸਰਵ—ਕੋਈ.

ਕਸੇਰਾ. ਸੰ. ਕਾਸ਼ਹਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਾਸ ਹਰਣ ਵਾਲਾ. ਘਸੇਰਾ। ੨ ਸੰ. ਕਾਂਸ੍ਯਕਾਰ. ਕਾਂਸੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਕਸੈਲਾ. ਸੰ. ਸ਼ਾਲੁ ਅਤੇ ਕਸ਼ਾਯ. ਦੇਖੋ, ਕਸਾਇ.

ਕਸੌਟੀ. ਦੇਖੋ, ਕਸਉਟੀ.

ਕਸੰਮਲ. ਦੇਖੋ, ਕਸਮਲ. "ਪਾਪ ਕਸੰਮਲ ਭੰਨੇ." (ਮ: ੪ ਗਉ ਵਾਰ ੧)

ਕੱਸਪ. ਸੰ. ਕਸ਼੍ਯਪ.[1] ਵਿ—ਕਸ਼੍ਯ (ਸ਼ਰਾਬ) ਪ (ਪੀਣ) ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਮਰੀਚਿ ਦਾ ਬੇਟਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਜਾਪਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਹੈ. ਵਾਮਨ ਅਵਤਾਰ ਇਸੇ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ. "ਪੁਨ ਧਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਕੱਸਪਵਤਾਰ." (ਬ੍ਰਹਮਾਵ) ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਦਕ੍ਸ਼ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਦੀਆਂ ਤੇਰਾਂ ਪੁਤ੍ਰੀਆਂ (ਅਦਿਤਿ, ਦਿਤਿ, ਦਨੁ, ਵਿਨਤਾ, ਖਸਾ, ਕਦ੍ਰੂ, ਮੁਨਿ, ਕ੍ਰੋਧਾ, ਅਰਿਸ੍ਟਾ, ਇਰਾ, ਤਾਮ੍ਰਾ, ਇਲਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾ) ਕਸ਼੍ਯਪ ਨੇ ਵਿਆਹੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਗਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਉਪਜੇ। ੩ ਵਿ—ਕਾਲੇ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲਾ.

ਕੱਸਪਸੁਤ. ਕਸ਼੍ਯਪ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਵਾਮਨ। ੨ ਇੰਦ੍ਰ। ੩ ਸੂਰਜ. "ਕੱਸਪਸੁਤ ਨਿਕਸਿਓ." (ਗੁਵਿ ੬)

ਕੱਸੀ. ਦੇਖੋ, ਕਸੀ ੨.

ਕਸ਼੍ਚਿਤ. ਸੰ. ਕਸ਼੍ਚਿਤ੍. ਸਰਵ—ਕੋਈ.

ਕਸ੍ਰੁ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੁੱਖ. ਪੀੜਾ.

ਕਸ੍ਰੁਰਿਪੁ. ਤਲਵਾਰ. ਖੜਗ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਅਮ੍ਰਿਤ. ਸੁਧਾ.

ਕਸ੍ਰੁਵਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕਸਟਵਾਰ ਅਤੇ ਕਸਦ੍ਵਾਰ.

ਕਸ੍ਰੁਵਾਰੀਆ. ਰਾਜਪੂਤ ਗੋਤ੍ਰ. ਇਸੇ ਗੋਤ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕਸਟਵਾਰ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਬਾਈਧਾਰ.

ਕਸ੍ਯ. ਸੰ. ਸਰਵ—ਕਿਸ ਦਾ, ਦੀ. ਕਿਸ ਕਾ, ਕੀ। ੨ ਕਸ਼੍ਯ. ਵਿ—ਕਸ਼ੀਦਹ. ਨਾਲ ਸਾਥ ਖਿੱਚਿਆ ਹੋਇਆ. ਮੁਕੱਤ੍ਰ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਰਾਬ.

ਕਸ਼੍ਯਪ. ਕਸ਼੍ਯ (ਸ਼ਰਾਬ) ਪੀਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕੱਸਪ.

ਕਸ਼੍ਯਪਸੁਤ. ਦੇਖੋ, ਕੱਸਪਸੁਤ.

---

[1] ਨਿਰੁਕ੍ਤ ਵਿੱਚ ਪਸ਼੍ਯਕ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਲਟ ਕਸ਼੍ਯਪ ਦੱਸਿਆ ਹੈ. ਪਸ਼੍ਯਕ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ. ਅਨੇਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਸ਼੍ਯਪ ਦੱਸਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਸ਼੍ਯਪਪ੍ਰਿਯ.

ਕਸ਼ਜਪਪੁਰ. ਜਲੋਦਭਵ ਦੈਤ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਕਸ਼ਜਪ ਰਿਖਿ ਦਾ ਵਸਾਇਆ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਹੁਣ "ਸ੍ਰੀਨਗਰ" ਨਾਉਂ ਹੈ.

ਕਸ਼ਜਪਪ੍ਰਿਯ. ਸ਼ਰਾਬ, ਜੋ ਕਸ਼ਜਪ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਿਯ (ਪਿਆਰੀ) ਹੈ। ੨ ਇੰਦ੍ਰ। ੩ ਵਾਮਨ। ੪ ਸੂਰਜ ਆਦਿਕ, ਜੋ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੱਸ਼ਪ ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਹਨ.

ਕਹ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਹਾਂ. ਕਿੱਥੇ. "ਮਨ, ਕਹ ਅਹੰਕਾਰ ਅਫਾਰਾ?" (ਦੇਵ ਮ: ੫) "ਗਰਭ ਜੋਨਿ ਕਹ ਆਵੈ?" (ਨਟ ਮ: ੫) ੨ ਕਦੀ. ਕਦੇ. ਕਭੀ. "ਕਹ ਫੂਲਹਿ ਆਨੰਦ ਬਿਖੈ ਸੋਗ ਕਬ ਹਸਨੋ ਕਬ ਰੋਈਐ." (ਦੇਵ ਮ: ੫) ੩ ਸਰਵ—ਕਿਆ. ਕਿੰ. "ਕਹ ਕਰੈ ਮੁਲਾ ਕਹ ਕਰੈ ਸੇਖ?" (ਭੈਰ ਕਬੀਰ) ੪ ਦੇਖੋ, ਕਹਨ। ੫ ਦੇਖੋ, ਕਹੈਂ। ੬ ਵ੍ਯ—ਦਾ. ਕਾ। ੭ ਕੋ. ਨੂੰ. ਪ੍ਰਤਿ. "ਅਸੁਰਨ ਕਹ ਇਮ ਆਗਯਾ ਦੀਨੀ." (ਸਲੋਹ)

ਕਹੈਂ. ਪ੍ਰਤ੍ਯ—ਲੀਏ. ਲਈ. ਵਾਸਤੇ। ੨ ਕੋ. ਨੂੰ. ਪ੍ਰਤਿ. "ਗੁਰੂ ਮਨ੍ਰਆ ਕਹੈਂ ਕਹਜੇ ਸੁਧਾਰੀ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਕਹਉ, ਕਹਹੁ ਕਹੋ. ਕਥਨ ਕਰੋ. "ਕਹਹੁ ਗੁਸਾਈ ਮਿਲੀਐ ਕੇਹ?" (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਕਹਾਂ. ਕਥਨ ਕਰਾਂ. ਕਹੌਂ. "ਕਹਉ ਕਹਾਂ ਅਪਨੀ ਅਧਮਾਈ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੯)

ਕਹਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਕ (ਕਾਉਂ) ਆਦਿਕ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਧੁਨਿ। ੨ ਹਾਸੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼. ਦੇਖੋ, ਕਹਕਹਾ.

ਕਹਕਹ ਦੀਵਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕਹਕਹਾ ਦੀਵਾਰ. "ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਹਕਹ ਦੀਵਾਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਹਕਹਾ. ਅ਼ ﻗﮩﻘﮩﮧ ਕ਼ਹਕ਼ਹਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਨੁ. ਅੱਟਹਾਸ. ਉਚੀ ਧੁਨੀ ਨਾਲ ਹੱਸਣਾ.

ਕਹਕਹਾਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਖੋ, ਕਹਕਹਾ. ਉੱਚੀ ਹਾਸੀ ਦਾ ਸ਼ੋਰ. "ਕਹਕਹਾਟ ਕਹੂੰ ਕਾਲ ਸੁਨਾਵੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੫੨)

ਕਹਕਹਾ ਦੀਵਾਰ. ਫ਼ਾ. ﻗﮩﻘﮩﮧ ﺩﯾﻮﺍﺭ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੀਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਕੰਧ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਕ਼ਹਕ਼ਹਾ (ਹਾਸੀ) ਆ ਜਾਵੇ. ਇਹ ਦੀਵਾਰ ੧੫੦੦ ਮੀਲ ਲੰਮੀ ੨੦ ਫੁੱਟ ਉੱਚੀ ਅਤੇ ਇਤਨੀ ਹੀ ਚੌੜੀ ਹੈ, ਸੌ ਸੌ ਗਜ਼ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਮਜਬੂਤ ਬੁਰਜ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ. ਇਹ ਕੰਧ ਈਸਵੀ ਸਨ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ੨੧੩ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਚੀਨ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸੀਹ੍ਵਾਙਤੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੈਰੀ ਮੰਗੋਲਾਂ ਦੇ ਹੱਲੇ ਰੋਕਣ ਲਈ ਬਣਾਈ ਸੀ। ੨ ਕਈ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਪਹਾੜ ਕਾਫ਼ ਤੇ ਇੱਕ ਕੰਧ ਮੰਨੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਰ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਸੁਤੇ ਹੀ ਹਾਸੀ ਆਉਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ੩ ਹੁਣ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਦ ਅਤਿ ਕਠਿਨ ਜਾਂ ਅਚਰਜ ਵਸਤੂ ਲਈ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸੱਤ ਅਜੂਬੇ ਅਤੇ ਕਹਕਹ ਦੀਵਾਰ.

ਕਹਗਲ, ਕਹਗਿਲ ਫ਼ਾ ﻛﮩﮕﻞ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਹ (ਘਾਸ) ਅਤੇ ਗਿਲ (ਮਿੱਟੀ) ਮਿਲਾਕੇ ਲਿਪਾਈ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਗਾਰਾ.

ਕਹਣ, ਕਹਣਾ ਸੰ. ਕਥਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਹਿਣਾ. ਬਿਆਨ. "ਕੂੜੇ ਕਹਣ ਕਹੰਨ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਬਿਲਾ) "ਤਾਮੈ ਕਹਿਆ ਕਹਣੁ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੧) "ਕਹਣਾ ਸੁਨਣਾ ਅਕਥ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੧)

ਕਹਣਿ. ਕਥਨ ਕਰਕੇ. ਆਖਣ ਨਾਲ. "ਕਹਿਣ ਨ ਵਡਾ ਹੋਇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਕਹਣੀ. ਕਥਨੀ. ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾ.

ਕਹਣੁ. ਦੇਖੋ, ਕਹਣ.

ਕਹਣੈ. ਕਥਨ ਕਰਨ ਨਾਲ. "ਕਹਣੈ ਕਥਨਿ ਨ ਭੀਜੈ ਗੋਬਿੰਦੁ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਕਹਤ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਹਿੰਦੇ. ਕਥਨ ਕਰਤ. "ਕਹਤ ਸੁਨਤ ਕਛੁ ਜੋਗ ਨ ਹੋਊ." (ਬਾਵਨ) ੨ ਅ਼ ﻗﺤﻂ ਕ਼ਹ਼ਤ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਕਾਲ. ਦੁਰਭਿੱਖ. Famine.

ਕਹਤਉ, ਕਹਤਾ, ਕਹਦਾ ਵਿ—ਕਥਨ ਕਰਤਾ. ਕਥਕ. ਕਹਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਆਖਦਾ. ਕਥਨ ਕਰਦਾ. "ਕਹਤਉ ਪੜਤਉ ਸੁਣਤਉ ਏਕ." (ਧਨਾ ਅ: ਮ: ੧) "ਕਹਦੇ ਕਚੇ ਸੁਣਦੇ ਕਚੇ." (ਅਨੰਦੁ)

ਕਹਨ, ਕਹਨਾ, ਕਹਨੁ ਦੇਖੋ, ਕਹਣ. "ਪ੍ਰਭੁ ਕਹਨ ਮਲਨ ਦਹਨ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) "ਉਸਤਤਿ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਇ." (ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫)

ਕਹਯੋਨ. ਦੇਖੋ, ਕਹਜੋਨ.

ਕਹਰ. ਅ਼ ﻗﮩﺮ ਕ਼ਹਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰੋਧ. ਗੁੱਸਾ। ੨ ਜੁਲਮ. ਜਬਰ। ੩ ਸਜ਼ਾ. ਦੰਡ। ੪ ਸੰਕਟ. ਮੁਸੀਬਤ। ੫ ਦੁੱਖ.

ਕਹਰਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਰਾਹਨਾ. ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਹੈ ਹੈ ਕਰਨਾ. ਦੀਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁਕਾਰਨਾ। ੨ ਦੁਖ ਭੋਗਣਾ. "ਬਸਤ੍ਰ ਨ ਪਹਿਰੈ ਅਹਿਨਿਸਿ ਕਹਰੈ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਦੇਖੋ, ਕਹਰ.

ਕਹਰੀ. ਵਿ—ਕਹਰ (ਕ੍ਰੋਧ) ਵਾਲਾ. ਕ੍ਰੋਧੀ. "ਮਹਾਂ ਬੀਰ ਕਹਰੀ ਦੁਪਹਰੀ ਕੋ ਭਾਨੁ ਮਾਨੋ." (ਚੰਡੀ ੧) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਰਾਜਪੂਤ ਗੋਤ੍ਰ.

ਕਹਰੁ. ਦੇਖੋ, ਕਹਰ. "ਜਹਰੁ ਕਹਰੁ ਸਵਾ ਪਹਰੁ." (ਸਵਾ ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਲਾਹੌਰ.

ਕਹਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਾਪ. ਦੁੱਖ। ੨ ਵਿ—ਵ੍ਯਾਕੁਲ. ਘਬਰਾਇਆ ਹੋਇਆ. "ਕੂਰਮ ਕਹਲ ਫਨੀਫਨ ਨਸਕਤ ਹੈ." (ਕਵਿ ੫੨) ਜਮੀਨ ਹੇਠ ਦਾ ਕੱਛੂ ਘਬਰਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕਾਹਲ। ੪ ਦੇਖੋ, ਕਹਿਲ.

ਕਹਲ ਗਾਂਉ. ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਭਾਗਲਪੁਰ ਤੋਂ ਦਸ ਕੋਹ ਚੜ੍ਹਦੇ ਵੱਲ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਇਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰਾ ਪਟਨੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹੰਤ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿੱਚ ਹੈ.

ਕਹਲੂਰ. ਰਿਆਸਤ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਦਾ ਇਲਾਕਾ. ਇਸ ਦੇ ਰਈਸ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਚਾਂਦੇਰੀ (ਮਾਲਵਾ) ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਕਹਲੂਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਭੀਮਚੰਦ ਨੇ ਅਕਾਰਣ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਹਾਨੀ ਪਹੁਚਾਈ. ਦੇਖੋ, ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਅਤੇ ਭੀਮਚੰਦ.

ਕਹਾ. ਕਥਨ ਕੀਤਾ. ਕਿਹਾ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੁਤ੍ਰ. ਕਹਾਂ. ਕਿੱਥੇ. ਸੰ. ਕੁਹਯਾ. "ਕਹਾ ਸੁਖੇਲ ਤਬੇਲਾ ਘੋੜੇ?" (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧)

੩ ਕਜੋਂ. ਕਿਸ ਲਈ. "ਸਿਮਰਤ ਕਹਾ ਨਹੀ." (ਸੋਰ ਮ: ੯) ੪ ਸਰਵ—ਕਿਸ. "ਆਨ ਕਹਾ ਪਹਿ ਜਾਵਹੁ?" (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਕਹਾਂ. ਦੇਖੋ, ਕਹਾ ੨.

ਕਹਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਥਨ ਕਰਾਉਣਾ. ਅਖਵਾਉਣਾ.

ਕਹਾਈ. ਕਥਨ ਕਰਵਾਈ. ਅਖਵਾਈ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਕ੍ਸ਼ਾ ਵਾਲੀ. ਲਿੰਗੋਟੀ. ਦੇਖੋ, ਕਖਾਈ ੨.

ਕਹਾਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਹਾਕਾਰ ਦੀ ਧੁਨਿ। ੨ ਡੰਡ ਰੌਲਾ. ਚੀਕ ਪੁਕਾਰ. "ਬਿਨ ਬੋਹਿਥ ਭੈ ਡੁਬੀਐ ਪਿਆਰੇ, ਕੰਧੀ ਪਾਇ ਕਹਾਹ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੧) "ਭਾ ਕਹਾਹ ਕੋ ਸਬਦ ਮਹਾਨਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਹਾਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਖਿਆਨ (ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾਨ). ਕਥਨ। ੨ ਅਖਾਣ (ਆਖ੍ਯਾਨ). ਕਥਾ.

ਕਹਾਣੀ, ਕਹਾਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਥਾਨਕ. ਕਥਾ. ਕਿੱਸਾ. "ਅਕਥ ਕੀ ਕਰਹਿ ਕਹਾਣੀ." (ਅਨੰਦੁ)

ਕਹਾਨੋ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਖ੍ਯਾਨ. ਪ੍ਰਸੰਗ. "ਸੁੋਨ ਸੁਨਜੋ ਸਖਿ, ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਹਾਨੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕਹਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰ (ਜਲ) ਨੂੰ ਹਾਰ (ਢੋਣ) ਵਾਲਾ. ਸੱਕ਼ਾ। ੨ ਡੋਲੀ ਪਾਲਕੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਕੰਨ੍ਹੇ ਤੇ ਰੱਖਕੇ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਅ਼ قہار ਕ਼ਹਾਰ. ਕਰਤਾਰ. ਵਾਹਗੁਰੂ. ਨੀਚਾਂ (ਪਾਮਰਾਂ) ਤੇ ਕ਼ਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਸਿਫਤ ਕਹਾਰ ਸਤਾਰ ਹੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਹਾਵਣ, ਕਹਾਵਣੁ. ਦੇਖੋ, ਕਹਾਉਣਾ. "ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਕਹਾਵਣੁ ਮੁਸਕਲੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ਵਾਸਤਵ (ਅਸਲ) ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਹਾਉਣਾ ਔਖਾ ਹੈ.

ਕਹਾਵਤ, ਕਹਾਵਥ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਥਾਵਤ ਕਹਿਣ ਵਿੱਚ ਆਈ ਹੋਈ ਬਾਤ। ੨ ਪਹੇਲੀ. ਅਦ੍ਰਿਸ੍ਟਕੂਟ। ੩ ਕਥਾ. "ਉਆ ਕੀ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ਕਹਾਵਤ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) "ਮਨਮੁਖ ਅੰਧੁ ਕਹਾਵਥ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫)

ਕਹਿ. ਦੇਖੋ, ਕਹ। ੨ ਨੂੰ. ਕੋ. "ਪ੍ਰਭੁ ਜੂ, ਤੋ ਕਹਿ ਲਾਜ ਹਮਾਰੀ." (ਹਜਾਰੇ ੧੦)

ਕਹਿਂ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਹਾਂ. ਕਿੱਥੇ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਹਿ ੨.

ਕਹਿਓ, ਕਹਿਅਉ, ਕਹਿਆ. ਕਥਨ ਕੀਤਾ. ਕਿਹਾ. "ਕਹਿਓ ਨ ਬੂਝੈ ਅੰਧ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੧) "ਕਹਿਆ ਨ ਮਾਨੈ ਸਿਰਿ ਖਾਕ ਛਾਨੈ." (ਜੈਤ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਕਹਿਸੰਗਾ. ਕਹਿ ਸਕਦਾ. ਕਥਨ ਕਰ ਸਕਤਾ. "ਇਕ ਗੁਣ ਨਾਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਕਹਿਸੰਗਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਕਹਿਗਲ. ਦੇਖੋ, ਕਹਗਿਲ.

ਕਹਿਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਥਨ ਕਰਨਾ. ਆਖਣਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਡੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮਕੜੀ ਜੋ ਘਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਲਾ ਤਾਣਦੀ ਹੈ. ਮੱਕੜ. ਕਾਹਣਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰਨਾ.

ਕਹਿਣੀ. ਦੇਖੋ, ਕਹਣੀ.

ਕਹਿਤ. ਦੇਖੋ, ਕਹਤ। ੨ ਵਿ—ਕਥਿਤ. ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਹਿਣੀ. "ਰਹਿਤ ਕਹਿਤ ਕੇ ਸਾਥ ਬਡੇਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਰਹਿਣੀ ਅਤੇ ਕਹਿਣੀ ਨਾਲ.

ਕਹਿਤਅਹ ਕਹਤੀ. ਕੇਵਲ ਕਹਾਵਤ ਹੀ ਕਹਾਵਤ। ਸਿਰਫ ਕਹਿਣੀ. "ਕਹਿਤਅਹ ਕਹਤੀ ਸੁਣੀ, ਰਹਤ ਕੋ ਖੁਸੀ ਨ ਆਯਹੁ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ) ੨ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਕਹਿਣੀ (ਕਥਨੀ).

ਕਹਿਤਾ. ਕਥਯਿਤਾ. ਕਥਤਾ. ਵਕ੍ਤਾ.

ਕਹਿਨਾ. ਦੇਖੋ, ਕਹਿਣਾ.

ਕਹਿਨਾਵਤ, ਕਹਿਥਤ. ਦੇਖੋ, ਕਹਾਵਤ.

ਕਹਿਰ. ਦੇਖੋ, ਕਹਰ। ੨ ਅਨਰਥ ਅਨੁਚਿਤ ਲਈ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਕਹਿਰ ਕਰਜੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਤੋਹੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਹਿਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕਹਰੀ। ੨ ਦੇਖੋ ਇਕਹਰੀ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕੇਹਰੀ

ਕਹਿਲ. ਸਿੰਧੀ. ਰਹਮ. ਦਯਾ (ਦਇਆ).

ਕਹਿਵਤ. ਦੇਖੋ, ਕਹਾਵਤ। ੨ ਕਥਨ. ਗੁਫ਼ਤਗੂ. "ਗੁਰੁ ਕੀ ਕਹਿਵਤ ਸਕਲ ਸੁਨਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਹੀ. ਕਥਨ ਕੀਤੀ. ਆਖੀ. "ਉਪਮਾ ਜਾਤ ਨ ਕਹੀ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਕਸੀ. "ਕਹੀ ਚੁਰਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਕਿਸੀ. "ਹਿਆਉ ਨ ਠਾਹੇ ਕਹੀ ਦਾ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੪ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਮਾਲ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਰੀਤਿ. ਕਾਛੂ ਲੋਕ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਕੇ ਅੰਨ ਦੀ ਉਪਜ ਦੇਖਕੇ ਕਹੀ ਨਾਲ ਵੱਟਾਂ ਪਵਾ ਦਿੰਦੇ ਸੇ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੰਬਰ ਨੋਟ ਕਰ ਲੈਂਦੇ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਕਹੀ ਕਰਨਾ' ਸੀ।

੫ ਇਹ ਪਦ ਲੁੱਟ ਖਸੋਟ ਵਾਸਤੇ ਭੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪੇ ਹੀ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਕੱਛ ਲੈਣਾ. "ਨਿਰਭੈ ਜਾਇ ਕਹੀ ਕਰ ਆਵੈਂ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ੬ ਫੌਜ ਦੇ ਅੱਗੇ ਜੋ ਕਹੀ ਆਦਿਕ ਸੰਦ ਲੈ ਕੇ ਟੋਲਾ ਰਾਹ ਦੀ ਸਫਾਈ ਲਈ ਤੁਰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਕਹੀ ਆਖਦੇ ਸਨ. ਸਫਰਮੈਨਾ. ਅੰ. Sappers and Miners. "ਕਹੀ ਛਿੜੀ ਤੁਰਕਨ ਲਖੀ." (ਪ੍ਰਾਪੰਪ੍ਰ), ਦੇਖੋ, ਕਹੀਂ. "ਕਹੀ ਨ ਉਪਜੈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਕਹੀਂ. ਸੰ. ਕੁਹਾਪਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸੇ ਥਾਂ. ਕਿਤੇ.

ਕਹੀਅਤ. ਕਹਿਆ ਜਾਂਦਾ. ਆਖੀਦਾ. "ਕਹੀਅਤ ਦਾਸ ਤੁਮਾਰਾ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫)

ਕਹੁ. ਕਥਨ ਕਰ. ਬੋਲ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਣੀ. ਬਾਤ. ਕਥਾ "ਸੁਕ ਸੰਗ ਰਾਜੇ ਕਹੁ ਕਹੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਦੇਖੋ, ਕਹੂੰ। ੪ ਕੋ. ਕਉ. ਆਦਿ ਦੇ ਥਾਂ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ—"ਸਿਖੀ ਕਹੁ ਵਡ ਭਾਗ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਹੁੰ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਹੂੰ. ਕਹੀਂ. ਕਿਤੇ.

ਕਹੁੰਕ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਅਸਥਾਨ ਵਿੱਚ। ੨ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਸਮੇ.

ਕਹੂੰ. ਦੇਖੋ, ਕਹੁੰ. "ਕਹੂੰ ਨ ਭੀਜੈ ਸੰਜਮ ਸੁਆਮੀ." (ਧਨਾ ਮ: ੫)

ਕਹੂਕ. ਦੇਖੋ, ਕਹੁੰਕ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਹਕ.

ਕਹੰਤ. ਕਥਨ ਕਰੰਤ. "ਕਹੰਤ ਬੇਦਾ ਗੁਣੰਤ ਗੁਨੀਆ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਕਹਜੋਨ. ਕਹਿਆ—ਉਨ. ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ. "ਲਿਆਉ ਕਹਜੋਨ, ਲਿਆਇਹੋਂ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ—ਲਿਆ, ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ—ਲਿਆਇਹੋਂ.

ਕਕਈ, ਕਕਹੀ ਸੰ. ਕਙ੍ਕਤੀ—ਕੰਕਤੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕੰਘੀ. ਕੇਸ਼ ਸਾਫ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਦ. "ਕਕਹੀ ਦੈ ਮਾਂਗ ਉਰਝਾਏ ਸੁਰਝਾਏ ਕੇਸ." (ਭਾਗੁਕ)

ਕਕਨ. ਕਕੁਦਮਿਨ੍ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਨਰ ਬੈਲ. ਢੱਟਾ. ਦੇਖੋ, ਕਕੁਦ ਅਤੇ ਕਕੁਦਮਿਨ੍। ੨ ਜਲਬਟੇਰ ਪੰਛੀ. "ਤੋਕਕ ਕਕਨ ਕੋਕ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਪਪੀਹਾ ਜਲਬਟੇਰਾ ਅਤੇ ਚਕਵਾ.

ਕਕਰ. ਸੰ. ਕਕੰਰ. ਸੰਗਯਾ—ਕੰਕਰ. "ਕਕਰੁ ਚੁਗਨਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੨ ਦੇਖੋ, ਪਾਲਾ ਕਕਰ.

ਕਕਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕਕੜੀ। ੨ ਅੱਕ ਦੀ ਕੁਕੜੀ. "ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਕਕਰੀ ਆਬਰੇ ਪਕਾਏ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਫੀਲੁ.

ਕਕਰੁ. ਦੇਖੋ, ਕਕਰ ੧.

ਕਕਰੇਜੀ. ਫ਼ਾ کاکرےزی ਕਾਕਰੇਜ਼ੀ. ਲਾਲੀ ਦੀ ਝਲਕ ਵਾਲਾ ਕਾਲਾ ਰੰਗ. "ਦਸਤਾਰ ਕੋ ਸੁਭ ਕਕਰੇਜੀ ਰੰਗ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਕੜ. ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਮ੍ਰਿਗ, ਜੋ ਚਿੰਕਾਰੇ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਤਰਾਂ ਭੌਂਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ Barking deer ਭੌਂਕੂ ਮ੍ਰਿਗ ਸੱਦੀਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਚੰਮ ਦੇ ਦਸਤਾਨੇ ਜੁਰਾਬਾਂ ਆਦਿਕ ਸੁੰਦਰ ਵਸਤੂ ਬਣਦੇ ਹਨ.

ਕਕੜੀ. ਸੰ. ਕਰਕਟੀ. ਖੱਖੜੀ. ਤਰ.

ਕਕੜੈਲ. ਕਕੜ ਮ੍ਰਿਗ ਦੀ ਛਾਲਾ (ਖੱਲ). ਦੇਖੋ, ਕਕੜ.

ਕਕੜੈਲੀ. ਵਿ—ਕਕੜ ਦੀ ਖੱਲ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਕਕੜ.

ਕਕਾ. ਕ ਅੱਖਰ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ. ਕਕਾਰ। ੨ ਕ ਅੱਖਰ. "ਕਕਾ ਕਾਰਨ ਕਰਤਾ ਸੋਊ." (ਬਾਵਨ)

ਕਕਾ ਕਿਕੀ. ਸੰਗਯਾ—ਮੁਹਾਰਨੀ. ਮਾਤ੍ਰਾ ਸਹਿਤ ਵਰਣਮਾਲਾ. ਬਾਰਾਖਰੀ. "ਦੂਆ ਤੀਆ ਵੀਸਰੈ ਸਣ ਕਕਾ ਕਿਕੀ." (ਭਾਗੁ) ਭਾਵ—ਸਾਰੇ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਪਹਾੜੇ ਅਤੇ ਮੁਹਾਰਨੀ। ੨ ਸਿੰਧੀ. ਕਿਕੋ—ਕਿਕੀ. ਬੱਚਾ ਬੱਚੀ. ਕਾਕਾ ਕਾਕੀ.

ਕਕਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕਕਾ, ਕੱਕਾ ਅਤੇ ਤ੍ਰੈ ਮੁਦ੍ਰਾ.

ਕਕੁਤਸਥ. ਦੇਖੋ, ਰਾਮ ਸ਼ਬਦ ਨੰ: ੩ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੀ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ, ਅਤੇ ਪੁਰੰਜਯ.

ਕਕੁਦ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ. ਟਿੱਲਾ। ੨ ਰਾਜੇ ਦੇ ਛਤ੍ਰ, ਚੌਰ ਆਦਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ। ੩ ਢੱਟੇ ਦੇ ਕੰਨ੍ਹਿਆਂ ਉੱਪਰ ਦਾ ਉੱਚਾ ਮਾਂਸਪਿੰਡ. ਬੰਨ. ਢੱਟ. "ਤੁੰਗ ਕਕੁਦ ਬਲਿ ਦੀਰਘ ਬੈਲ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਕੁਦਸਥ. ਕਕੁਤਸਥ ਦੇਖੋ, ਪੁਰੰਜਯ ੨.

ਕਕੁਦਮਿਨ. ਸੰ. ਕਕੁਦ੍ਮਿਨ੍. ਕਕੁਦ (ਢੱਟ) ਵਾਲਾ. ਢੱਟਾ. ਨਰਬੈਲ. ਸਾਂਡ. ਸਾਨ੍ਹ। ੨ ਬੈਲ.

ਕਕੁਭ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ਿਵ। ੨ ਇੱਕ ਪਹਾੜ। ੩ ਵੀਣਾ ਦਾ ਤੂੰਬਾ। ੪ ਲਿੰਗ ਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਤੀਰਥ। ੫ ਇੱਕ ਛੰਦ. ਲੱਛਣ—ਤਿੰਨ ਚਰਣ. ਪਹਿਲੇ ਚਰਣ ਵਿੱਚ ਅੱਠ, ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਬਾਰਾਂ, ਤੀਜੇ ਵਿੱਚ ਅਠਾਰਾਂ ਅੱਖਰ. ਅੰਤ ਲਘੁ ਗੁਰੁ ਦਾ ਨੇਮ ਨਹੀਂ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਭਜੋ ਸਦਾ ਦਸ਼ਮੇਸ਼,
ਕਰੈ ਸ੍ਰਿਗਾਲਨ ਤੁਰਤ ਮ੍ਰਿਗੇਸ਼,
ਚਟਕਾ ਬਾਜ਼ ਕਾਗ ਹ੍ਵੈ ਹੰਸਾ ਪਟਬੀਜਨਾ ਦਿਨੇਸ਼.

ਕਕੁਭਾ. ਇੱਕ ਛੰਦ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਕੁਕੁਭ" ਅਤੇ "ਪ੍ਰਮੋਦਕ" ਭੀ ਹੈ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੩੦ ਮਾਤ੍ਰਾ, ੧੬—੧੪ ਪੁਰ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ, ਅੰਤ ਦੋ ਗੁਰੁ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਸ਼ਸਤਰ ਵਿਦ੍ਯਾ ਸਿੱਖੀ ਨਾਹੀ,
ਨਾ ਤੁਰੰਗ ਦੀ ਅਸਵਾਰੀ,
ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਨਾ ਰਹਿਤ ਕਮਾਈ,
ਤਨਖਾਹੀਆ ਹੈ ਭਾਰੀ।

੨ ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਣ ਰਾਗ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਾਦੀ ਰਿਸਭ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਪੰਚਮ ਹੈ.

ਆਰੋਹੀ—ਸ ਰ ਪ ਮ ਪ ਧ ਨ ਧ ਸ

ਅਵਰੋਹੀ—ਸ ਨ ਧ ਪ ਮ ਪ ਮ ਗ ਮ ਰ ਸ. xxx

ਕੱਕਰ. ਦੇਖੋ, ਕਕਰ। ੨ ਕੰਕਰ ਜੇਹੀ ਬਰਫ਼ ਦਾ। ੩ ਬਰਫ ਦਾ ਕੰਕਰ. ਗੜਾ. ਓਲਾ। ੪ ਇੱਕ ਖਤ੍ਰੀ ਗੋਤ. ਕੱਕੜ ਭੀ ਇਸ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਹੈ.

ਕੱਕੜ. ਦੇਖੋ, ਕਕੜ ਅਤੇ ਕੱਕਰ.

ਕੱਕਾ. ਕ ਅੱਖਰ ਦਾ ਉਚਾਰਣ. ਕਕਾਰ। ੨ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਉਹ ਚਿੰਨ੍ਹ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁੱਢ ਕ ਹੋਵੇ, ਜੈਸੇ—ਕੇਸ਼ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਕੱਛ। ੩ ਇੱਕ ਜਾਤਿ, ਜੋ ਜੇਹਲਮ ਦੇ ਪੂਰਵੀ ਕਿਨਾਰੇ ਵਸਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ। ੪ ਦੇਖੋ, ਕੇਕਯ। ੫ ਦੇਖੋ, ਕੁੱਕਾ। ੬ ਵਿ—ਭੂਰੇ ਰੰਗ.

ਕਕ੍ਸ਼ਾ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕੱਛੀ. ਬਗਲ। ੨ ਡਿਹੁਡੀ। ੩ ਸਮਤਾ. ਬਰਾਬਰੀ। ੪ ਰੱਤੀ ਭਰ ਤੋਲ। ੫ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦੇ ਘੁੰਮਣ ਦਾ ਗੋਲਾਕਾਰ ਰਸਤਾ। ੬ ਪੱਲਾ. ਲੜ। ੭ ਤੇੜ ਦਾ ਵਸਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਕੱਛ ੫। ੮ ਮਧ੍ਯ ਭਾਗ। ੯ ਹਾਥੀ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਰੱਸਾ। ੧੦ ਤੜਾਗੀ.

ਕਖ. ਸੰ. ਕਕ੍ਸ਼. ਸੰਗਯਾ—ਸੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਘਾਹ. ਤ੍ਰਿਣ. "ਕਖ ਲਖ ਜਾਂਕੇ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਖਾਇ. ਦੇਖੋ, ਕਸਾਇ.

ਕਖਾਈ. ਵਿ—ਕਸਾਯ (ਭੂਸਲੇ) ਰੰਗ ਵਾਲਾ. ਭਗਵਾਂ। ੨ ਕਕ੍ਸ਼ਾ (ਲੜ) ਵਾਲੀ ਧੋਤੀ. "ਤੇੜ ਧੋਤੀ ਕਖਾਈ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਹਿੰਦੂਮਤ ਦੇ ਧਰਮਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਕਕ੍ਸ਼ਾ ਦੀ ਧੋਤੀ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਤਿੰਨ ਭਾਗ ਧੋਤੀ ਦੇ ਕਮਰ ਵਿੱਚ ਟੰਗੇ ਹੋਣ.

"ਵਾਮੇ ਪ੍ਰਿਸ਼੍ਠੇ ਤਥਾ ਨਾਭੌ ਕਕ੍ਸ਼ ਤ੍ਰਯ ਸੁਦਾਹ੍ਰਤਮ੍।

ਙਭਿ: ਕਲੈ: ਪਰੀਧਤ੍ਤੇ ਯੋ ਵਿਪ੍ਰ: ਸ ਸ਼ੁਚਿ: ਸ੍ਮ੍ਰਿਤ:" (ਅਤ੍ਰਿ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ)[1]

ਕਖੁਤਰ. ਕੁਕ੍ਸ਼ਿ ਭੀਤਰ. ਕੁੱਖ ਵਿੱਚ. "ਅਰਧ ਰਹਾ ਤਨ ਮਾਤ ਕਖੁਤਰ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੯੭)

ਕਗਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੌਣ ਦੇ ਵੇਗ ਨਾਲ ਰੇਤੇ ਪੁਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਤਰੰਗ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਲੀਕ। ੨ ਕਿਨਾਰਾ। ੩ ਬੱਟ. ਡੌਲ.

ਕਚ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੱਚਾਪਨ. "ਕਚ ਪਕਾਈ ਓਥੈ ਪਾਇ." (ਜਪੁ) ੨ ਕੰਚ. ਕੱਚ. ਕਾਂਚ. "ਕਚਹੁ ਕੰਚਨ ਭਇਓ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ੩ ਦੇਖੋ, ਕਚੁ। ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਨੂਰ. "ਪਾਰਸ ਪਰਸ ਕਚ ਕੰਚਨਾ ਹੁਇ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ੫ ਸੰ. ਕੇਸ਼ ਜੋ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਚਮਕਦੇ ਹਨ (ਕਚ੍. ਧਾ—ਚਮਕਣਾ. ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ) "ਕਚ ਘੁੰਘਰਾਰੰ ਔ ਹਾਰੰ." (ਰਾਮਾਵ) "ਛਤ੍ਰੀ ਵੈਸਨ ਕੇ ਕਚ ਹਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੬ ਬੱਦਲ. ਮੇਘ। ੭ ਵ੍ਰਿਹਸਪਤਿ[2] ਦਾ ਬੇਟਾ. "ਬਾਰੁਨੀ ਕਉ ਕਵਿ ਸ੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਕਚ ਕੇ ਹਿਤ ਤੋ ਭ੍ਰਿਗੁਨੰਦ ਕਰਾਯੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਬ੍ਰਹਮਵੈਵਰਤ ਅਤੇ ਮਹਾਭਾਰਤ ਆਦਿਕ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਦੈਤਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਨੇ ਮਹਾਦੇਵ ਤੋਂ "ਮ੍ਰਿਤਸੰਜੀਵਨੀ" ਵਿਦ੍ਯਾ ਸਿੱਖੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੁਰਦਾ ਜੀ ਉਠੇ. ਵ੍ਰਿਹਸਪਤਿ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਕਚ, ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਦਾ ਚੇਲਾ ਬਣਕੇ ਵਿਦ੍ਯਾ ਸਿੱਖਣ ਲੱਗਾ. ਦੈਤਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਕਿ ਜੇ ਕਚ ਮ੍ਰਿਤਸੰਜੀਵਨੀ ਵਿਦ੍ਯਾ ਸਿੱਖ ਗਿਆ, ਤਦ ਦੇਵਤਾ ਅਜੀਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਮਰੇਗਾ, ਕਚ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਵਾ ਲਊ. ਦੈਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਡਾਹ ਨਾਲ ਕਚ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ. ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਦੀ ਬੇਟੀ ਦੇਵਯਾਨੀ ਜੋ ਕਚ ਉੱਪਰ ਮੋਹਿਤ ਸੀ, ਉਹ ਕਚ ਬਿਨਾ ਵ੍ਯਾਕੁਲ ਹੋ ਗਈ ਅਰ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਆਖਕੇ ਕਚ ਜਿਉਂਦਾ ਕਰਾਲਿਆ. ਫੇਰ ਕਈ ਵਾਰ ਦੈਤਾਂ ਨੇ ਕਚ ਮਾਰਿਆ, ਪਰ ਦੇਵਯਾਨੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹਰ ਵਾਰ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿਆ. ਅੰਤ ਨੂੰ ਖਿਝਕੇ ਦੈਤਾਂ ਨੇ ਕਚ ਦਾ ਕੀਮਾ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਲਾਹਣ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਕੱਢੀ ਅਤੇ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਨੂੰ ਪਿਆਈ. ਜਦ ਦੇਵਯਾਨੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਕਚ ਨੂੰ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ, ਤਦ ਉਹ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਬੋਲਿਆ. ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਨੇ ਕਚ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮ੍ਰਿਤਸੰਜੀਵਨੀ ਵਿਦ੍ਯਾ ਸਿਖਾਈ, ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਪੇਟ ਚਾਕ ਕਰਵਾਕੇ ਕਚ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ. ਕਚ ਨੇ ਵਿਦ੍ਯਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਨੂੰ ਜਿਵਾਲਿਆ.

ਕਚਅਰਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੋਮਨਾਸ਼ਨੀ, ਜੋ ਕਚ (ਕੇਸ਼ਾਂ) ਦੀ ਵੈਰਣ ਹੈ.[3] "ਕਚਅਰਿ ਲਾਯ ਦੂਰ ਕਚ ਕਿਯੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੧੯) ੨ ਉਸਤਰਾ. ਹਜਾਮਤ ਦਾ ਸੰਦ.

ਕਚਹਰੀ. ਸੰ. ਕੁਤਸਿਤ ਹਰੀ. ਕੁਤ੍ਸਿਤ (ਨਿੰਦਤ) ਕਰਮ ਦੇ ਹਰਣ (ਮਿਟਾਉਣ) ਵਾਲੀ. ਅ਼ਦਾਲਤੀ ਦੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਥਾਂ. ਨ੍ਯਾਯਸ਼ਾਲਾ। ੨ ਕਚ (ਕੇਸ਼ਾਂ) ਦੇ ਹਰਣ (ਨਾਸ਼ ਕਰਨ) ਵਾਲੀ. ਰੋਮਨਾਸ਼ਨੀ. ਦੇਖੋ, ਕਚਅਰਿ.

ਕਚਹਿਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕਚਹਰੀ ੧.

ਕਚਕੜਾ. ਕੱਚ (ਕੰਚ) ਦਾ ਕੜਾ (ਕੰਗਣ). ਚੂੜੀ। ੨ ਕੰਚ ਦਾ ਮਣਕਾ.

ਕਚਕੋਲ. ਫ਼ਾ. کچکول ਕਚਕੂਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ ਭਿਖ੍ਯਾ ਮੰਗਣ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ. ਖੱਪਰ. "ਭਰ ਕਚਕੋਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦਾ." (ਭਾਗੁ)

ਕਚਧਾਗਾ. ਕੱਚਾ ਤਾਗਾ. ਭਾਵ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੰਬੰਧ. "ਤ੍ਰੂਟੇ ਕਚ ਧਾਗੇ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨, ਮ: ੫)

ਕਚਨ ਕੱਚ. ਵਿ—ਕੱਚੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਚਾ. ਅਤਿ ਕੱਚਾ. ਮਹਾਨ ਕੱਚਾ. ਅਤ੍ਯੰਤ ਚਲਾਇਮਾਨ। ੨ ਜੋ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਭੀ ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ੩ ਸ਼ੁੱਧਾਹੀਨ.

ਕਚਨਾਰ, ਕਚਨਾਲ } ਸੰ. ਕਾਞ੍ਚਨਾਰ—ਕਾਂਚਨਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਬਿਰਛ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਲੀਆਂ ਦੀ ਭਾਜੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਜੋ ਲਹੂ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਅਤੇ ਆਤਸ਼ਕ ਆਦਿ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ. L. Bauhinia Variegata.

ਕਚਨਿਕਚੁ. ਦੇਖੋ, ਕਚਨਕੱਚ. "ਅੰਧਾ ਕਚਾ ਕਚਨਿਕਚੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਕਚਪਚ, ਕਚਪਾਚਾ, ਕਚਪਿਚ, ਕਚਪਿਚੁ } ਵਿ—ਕੱਚਾ ਪਿੱਲਾ. ਝੂਠਾ ਅਤੇ ਸ਼ੁਧਾ ਰਹਿਤ. "ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਕੂੜਾ ਕਚਪਾਚਾ." (ਗਉ ਮ: ੪) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਝੂਠ ਅਤੇ ਅਸ਼ੁੱਧਾ. "ਕਚਪਿਚ ਬੋਲਦੇ ਸੇ ਕੂੜਿਆਰ" (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਕਚਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਰਬੂਜ਼ਾ ਮਤੀਰਾ ਆਦਿਕ ਫਲ, ਜੋ ਅਜੇ ਪੱਕਾ ਨਹੀਂ.

ਕਚਰਾਇਣ. ਅਨੁ. ਕਚਰ ਕਚਰ ਕਰਨਾ. ਦੰਤਕਥਾ. ਬਕਬਾਦ. "ਭਰਮਿ ਭੂਲੇ ਨਰ ਕਰਤ ਕਚਰਾਇਣ." (ਭੈਰ ਮ: ੫) ੨ ਕੱਚਾਪਨ. ਉਹ ਬਾਤ, ਜੋ ਯੁਕ੍ਤਿ (ਦਲੀਲ) ਅਗੇ ਨ ਠਹਿਰ ਸਕੇ.

ਕਚਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੱਚੇ ਚਿੱਭੜ ਅਥਵਾ ਟਿੰਡੀ ਦੀ ਸੁੱਕੀ ਹੋਈ ਫਾੜੀ.

ਕਚੜਾ, ਕਚਾ } ਵਿ—ਜੋ ਪੱਕਿਆ ਨਹੀਂ, ਅਪਕ੍ਵ। ੨ ਸ਼ੁੱਧਾ ਰਹਿਤ. ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਹੀਂ. "ਜੋ ਹੁਕਮ ਨ ਬੂਝੈ ਖਸਮ ਕਾ ਸੋਈ ਨਰ ਕਚਾ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧) ੩ ਝੂਠਾ. ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਯਾ ਭੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਬਚਨ ਕਰੈ ਤੇ ਖਿਸਕਿਜਾਇ ਬੋਲੈ ਸਭੁ ਕਚਾ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) "ਜਿਨਿ ਮਨਿ ਹੋਰੁ ਮੁਖਿ ਹੋਰੁ ਸਿ ਕਾਢੇ ਕਚਿਆ." (ਆਸਾ ਫਰੀਦ) "ਨਾਨਕ ਕਚੜਿਆ ਸਿਉ ਤੋੜ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ੪ ਬਿਨਸਨ ਹਾਰ. "ਕਾਇਆ ਕਚੀ ਕਚਾ ਚੀਰੁ ਹੰਢਾਏ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩)

ਕਚਾਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੱਚਾਪਨ.

ਕਚਾਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੱਚਾਪਨ. ਨਾਪਾਇਦਾਰੀ। ੨ ਵਿ—ਕੱਚਾ. "ਰੰਗ ਕਸੁੰਭ ਕਚਾਣ." (ਗੌਂਡ ਮ: ੪)

ਕਚਾਰੂ, ਕਚਾਲੂ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਰਵੀ (ਗਾਗਟੀ) ਦੀ ਜਾਤਿ ਦਾ ਇੱਕ ਕੰਦ, ਜੋ ਆਲੂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਲੇਸਦਾਰ

---

[1] ਯਾਗ੍ਯ ਵਲਕ੍ਯ ਨੇ ਭੀ ਇਸ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕੀਤੀ ਹੈ.

[2] ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਹਸਪਿਤ ਅਤੇ ਵ੍ਰਿਹਸਪਤਿ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਸਹੀ ਹਨ.

[3] ਮਨਸ਼ਿਲ, ਹਰਤਾਲ, ਚੂਨਾ (ਕਲੀ), ਲੋਟਾ ਸੱਜੀ, ਇਹ ਸਮਾਨ ਤੋਲ ਦੇ ਬਰੀਕ ਪੀਸਕੇ ਪਾਨੀ ਨਾਲ. ਮਿਲਾਕੇ ਲੇਪ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਮ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

ਅਤੇ ਜ਼ਿਮੀਕੰਦ ਦੀ ਤਰਾਂ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਫਕਾਰਕ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਉਬਾਲ ਕੇ ਖਟਾਈ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ. ਤਰਕਾਰੀ ਭੀ ਚੰਗੀ ਬਣਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਪਤੌੜ ਪਕਾਉਂਦੇ ਹਨ. "ਸ਼ਕਰ ਕਚਾਰੂ ਲਜਾਏ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੪) L. Arum Colocasia.

ਕਚੀ ਸਾਰੀ. ਕੱਚੀ ਨਰਦ. ਦੇਖੋ, ਪੱਕੀ ਸਾਰੀ. "ਆਪੇ ਧਰਿ ਦੇਖਹਿ ਕਚੀ ਪਕੀ ਸਾਰੀ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩)

ਕਚੀਚੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਦੰਦਾਂ ਨੂੰ ਕਚ ਕਚ ਕਰਨਾ. ਦੰਦ ਪੀਹਣੇ.

ਕਚੀ ਚੋਲੀ. ਵਿ—ਨਾਪਾਇਦਾਰ ਪੋਸ਼ਾਕ. ਭਾਵ—ਬਿਨਸਨਹਾਰ ਦੇਹ. "ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀ ਕਚੀ ਚੋਲੀ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਕਚੀ ਧਾਤੁ. ਖਾਨਿ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੋਈ ਧਾਤੁ, ਜੋ ਸੋਧੀ ਨਹੀਂ ਗਈ। ੨ ਭਾਵ—ਸੰਸਕਾਰ ਰਹਿਤ ਪੁਰਖ। ੩ ਜੁਆਨੀ ਪੱਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੱਚੀ ਮਣੀ (ਵੀਰਜ).

ਕਚੀ ਬਾਣੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਮਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੇਵਲ ਵਾਕਜਰਚਨਾ। ੨ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਸਿੱਧਾਂਤ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬਾਣੀ. "ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਚੀ ਹੈ ਬਾਣੀ." (ਅਨੰਦੁ)

ਕਚੀ ਮਤਿ. ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਰਹਿਤ ਬੁੱਧਿ. "ਕਚੀ ਮਤਿ ਫੀਕਾ ਮੁਖਿ ਬੋਲ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩) ੨ ਅਵਾਣ ਮਤਿ.

ਕਚੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਚ. ਕਾਂਚ. ਕੱਚ। ੨ ਵਿ—ਕੱਚ ਰੰਗਾ. "ਨਾ ਭਗਵਾ ਨ ਕਚੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧)

ਕਚੁ ਨਿਕਚੁ. ਦੇਖੋ, ਕਚਨਕਚ. "ਜੋ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਸੁ ਕਚੁ ਨਿਕਚੁ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਕਚੁਪਾਰਕੈ. ਵਾ—ਕਚ (ਕੇਸ) ਉਪਾੜਕੈ (ਪੁੱਟਕੇ). "ਸਿਰੋ ਕਚੁਪਾਰਕੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੫੦)

ਕਚੂਆ. ਵਿ—ਕੱਚਾ. "ਮਨਮੁਖ ਰੰਗ ਕਸੁੰਭ ਹੈ ਕਚੂਆ." (ਮਾਲੀ ਮ: ੪) ੨ ਕੰਚਰੰਗਾ. ਕੰਚਈ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕੰਚੂਆ.

ਕਚੂਚ. ਕਚ (ਕੇਸ਼) ਉਚ (ਉੱਚ). ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਅਸਰ ਨਾਲ ਰੋਮਾਂ ਦਾ ਖੜੇ (ਰੋਮਾਂਚ) ਹੋਣਾ.

ਕਚੂਰ. ਸੰ. ਕਰ੍ਚੂਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੰਗਲੀ ਹਲਦੀ. ਇਹ ਕਈ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦੀ ਹੈ. L. Curcuma Zerumbet.

ਕਚੌਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪੂਰੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਤਹਿ ਅੰਦਰ ਪੀਠੀ ਆਦਿਕ ਦੇ ਕੇ ਘੀ ਵਿੱਚ ਤਲਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਘ੍ਰਿਤਚੌਰੀ (ਘੀ ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲੀ) ਹੈ.

ਕੱਚਾ. ਦੇਖੋ, ਕਚਾ.

ਕੱਚਾ ਬੋਲਾ. ਖਾ. ਉਹ ਵਾਕ ਜੋ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਬੋਲਚਾਲ ਅਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ. ਜੈਸੇ—ਪ੍ਰਸਾਦੇ ਦੀ ਥਾਂ ਰੋਟੀ, ਛਕਣ ਦੀ ਥਾਂ ਖਾਣਾ, ਦਸਤਾਰੇ ਦੀ ਥਾਂ ਪਗੜੀ ਆਦਿ। ੨ ਕਪਟ ਭਰਿਆ ਅਸਤ੍ਯ ਵਾਕ.

ਕੱਚੀ ਸਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕਚੀ ਸਾਰੀ ਅਤੇ ਪੱਕੀ ਸਾਰੀ.

ਕੱਚੀ ਰਸੋਈ, ਕੱਚੀ ਰੋਟੀ } ਹਿੰਦੂਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਭੋਜਨ ਜੋ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਕਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਜੈਸੇ—ਦਾਲ ਰੋਟੀ ਅਤੇ ਉਬਲੇ ਹੋਏ ਚਾਵਲ ਆਦਿ. ਦੇਖੋ, ਪੱਕੀ ਰਸੋਈ.

ਕਛ. ਦੇਖੋ, ਕਛੂ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੱਛ। ੩ ਕੱਛਪ. ਕੱਛੂ. ਦੇਖੋ, ਕੱਛਪ ਅਵਤਾਰ.

ਕਛਉਟੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੱਛੋਟਿਕਾ. ਛੋਟੀ ਕੱਛ. ਜਾਂਘੀਆ. ਕਛਨੀ. "ਕਰਮ ਕਰਿ ਕਛਉਟੀ ਮਫੀਟਸਿ ਰੀ." (ਧਨਾ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ) ਕਰਮ ਫਲ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੇਵਲ ਕਛਨੀ ਅਮਿਟ ਰਹੀ, ਭਾਵ—ਕੱਛ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥ ਹੱਥ ਨਾ ਆਏ.

ਕਛਹਿਰਾ. ਅਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੁਹਰੀਦਾਰ ਕੱਛ.

ਕਛ ਕੂਰਮ. ਦੇਖੋ, ਕਛ ੩ ਅਤੇ ਕੂਰਮ ੫.

ਕਛਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖੇਤੀ ਦੀ ਕਛਾ (ਹੱਦ) ਨੂੰ ਮਿਣਨਾ। ੨ ਬਜੌਂਤਣਾ. ਲਤ (ਕਛਾ) ਦੀ ਬਜੌਂਤ ਕਰਨੀ. "ਕੂੜਾ ਕਪੜੁ ਕਛੀਐ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸੂਹੀ)

ਕਛਣੀ. ਕੱਛੂ ਦੀ ਮਦੀਨ. ਕੱਛਪੀ। ੨ ਕੱਛਪ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਸ਼ਕਤਿ.

ਕਛਨੀ. ਛੋਟੀ ਕੱਛ. ਜਾਂਘੀਆ.

ਕਛਪ. ਦਖੋ, ਕੱਛਪ.

ਕਛਵਾਹਾ. ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ. ਜੈਪੁਰ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕਛਵਾਹਾ ਕੁਲ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ. ਕਿਤਨੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕੱਛਪ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦੀ ਕਛਵਾਹਾ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੋਈ ਹੈ. "ਜਯ ਸਿੰਘ ਭੂਪ ਹੁਤੋ ਕਛਵਾਹਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਛਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕੱਛ ੧. "ਨਿਕਸ੍ਯੋ ਜਨੁ ਸਿੰਘ ਕਛਾਰ ਤੈਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਛੁ. ਦੇਖੋ, ਕਛੁਕ. "ਕਛੁ ਬਿਗਰਿਓ ਨਾਹਨ ਅਜਹੁ ਜਾਗ." (ਬਸੰ ਮ: ੯) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੱਛਪ. ਕੱਛੂ। ੩ ਕੱਛਪ ਅਵਤਾਰ. "ਆਪੇ ਮਛੁ ਕਛੁ ਕਰਣੀਕਰੁ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਕਛੁਕ, ਕਛੁ, ਕਛੂਅ, ਕਛੂਅਕ } ਵਿ—ਕੁਛ. ਕੁਝ. ਥੋੜਾ. ਤਨਿਕ। ੨ ਤਨਿਕ ਮਾਤ੍ਰ. ਥੋੜਾ ਜੇਹਾ. ਥੋੜਾ ਸਾ. ਕਿੰਚਿਤ. "ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਕਛੂਅ ਨ ਜਾਨਹਿ ਗਤਿ ਮਿਤਿ." (ਜੈਤ ਮ: ੪) "ਮਨ ਸਮਝਾਵਨ ਕਾਰਨੇ ਕਛੂਅਕ ਪੜੀਐ ਗਿਆਨ." (ਬਾਵਨ ਕਬੀਰ) "ਕਛੁ ਸਿਆਨਪ ਉਕਤਿ ਨ ਮੋਰੀ." (ਸੂਹੀ ਅ: ਮ: ੫) ੩ ਜਦ ਕਛੁ ਅਥਵਾ ਕੁਛ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਵਸਤੁ ਅਥਵਾ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਅਰਥ ਰਖਦਾ ਹੈ. "ਸਭਕਛੁ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ ਤੁਮਕੋ." (ਸਲੋਹ)

ਕਛੂਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੱਛੂ. "ਕਛੂਆ ਸੰਖ ਬਜਾਵੈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਫੀਲੁ। ੨ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿਤਾਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਤੂੰਬਾ ਕੱਛੂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਕਛੋਟੜਾ, ਕਛੋਟਾ } ਛੋਟੀ ਕੱਛ. ਜਾਂਘੀਆ. ਦੇਖੋ, ਕਛਉਟੀ। ੨ ਭਾਵ—ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ. "ਗਯਾ ਕਛੋਟਾ ਲੱਧਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਛੋਤ, ਕਛੋਤਿ } ਵਿ—ਕੁ-ਛੂਤ. ਨਾ ਛੂਹਣ ਯੋਗ੍ਯ. ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਪਰਸ਼ ਨਾ ਕਰੀਏ. "ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਝੂਠੇ ਕੁਚਲ ਕਛੋਤਿ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਛੌਟੀ. ਦੇਖੋ, ਕਛਉਟੀ.

ਕੱਛ. ਸੰ. ਕਚ੍ਛ. ਨਦੀ ਆਦਿਕ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦਾ ਦੇਸ਼. ਕਛਾਰ। ੨ ਬੰਬਈ ਹਾਤੇ ਦਾ ਇੱਕ ਦੇਸ਼, ਜਿਸ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਭੁਜ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੰਧੁ ਨਦ ਦੀ ਕੋਰੀ ਧਾਰਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਇਲਾਕਾ, ਜਿਸਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕੋਟੀਸ਼੍ਵਰ ਸੀ।[1] ੩ ਧੋਤੀ ਦਾ ਉਹ ਪੱਲਾ, ਜੋ ਦੋਹਾਂ ਟੰਗਾਂ ਵਿੱਚਦੀਂ ਲਿਆਕੇ ਪਿੱਛੇ ਟੰਗੀਦਾ ਹੈ. ਲਾਂਗ। ੪ ਦੇਖੋ, ਕੱਛਪ[2]। ੫ ਕਛਹਿਰਾ. ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਵਡਾ ਜਾਂਘੀਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਤੀਜਾ ਕਕਾਰ (ਕੱਕਾ) ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਤ੍ਰੈ ਮੁਦ੍ਰਾ। ੬ ਬੀਜੇ ਹੋਏ ਖੇਤ ਦੀ ਮਿਣਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ. ਦੇਖੋ, ਕਾਛੂ.

ਕੱਛਪ. ਸੰ. ਕਚ੍ਛਪ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੱਛੂ. ਨਿਰੁਕ੍ਤ ਨੇ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੱਛ (ਖੋਲ) ਜਿਸ ਦੀ ਪ (ਰਖ੍ਯਾ) ਕਰੇ, ਉਹ ਕੱਛਪ ਹੈ. ਕੱਛੂ ਦੇ ਜਿਸਮ ਤੇ ਕਰੜਾ ਖੋਲ (ਗ਼ਿਲਾਫ਼) ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਦੋਹਰੇ ਦਾ ਰੂਪ ੫.

ਕੱਛਪ ਅਵਤਾਰ. ਕੂਰ੍‍ਮਾਵਤਾਰ ਭਾਗਵਤ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਦੇਵਤਾ ਅਤੇ ਦੈਤ ਖੀਰਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਣ ਲਗੇ, ਤਦ ਮੰਦਰਾਚਲ ਮਧਾਣੀ ਦੀ ਥਾਂ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਮਧਾਣੀ ਇਤਨੀ ਭਾਰੀ ਸੀ ਜੋ ਥੱਲੇ ਧਸਦੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ. ਵਿਸਨੁ ਨੇ ਕੱਛੂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਮੰਦਰ ਦੇ ਹੇਠ ਪਿੱਠ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਰਿੜਕਣ ਦਾ ਕੰਮ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ. ਵ੍ਯਾਸ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੱਛੂ ਦੀ ਪਿੱਠ ਲੱਖ ਯੋਜਨ (ਚਾਰ ਲੱਖ ਕੋਹ) ਦੀ ਸੀ.

ਕੱਛਪੀ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੱਛੂ ਦੀ ਮਦੀਨ. ਕਛੂਈ.

ਕੱਛਾਲ, ਕੱਛਾਲਾ ਵਿ—ਕੱਛ ਵਾਲਾ. ਕਛਹਿਰਾਧਾਰੀ। ੨ ਜਾਂਘੀਆ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕੱਛੀ ੪.

ਕੱਛੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਕਿ. ਕੁੱਖ। ੨ ਸੰ. ਨਿਕਕ੍ਸ਼. ਬਾਂਹ ਦੇ ਮੂਲ ਹੇਠ ਦਾ ਟੋਆ. Armpit। ੩ ਕੁੜਤੇ ਆਦਿਕ ਦਾ ਉਹ ਭਾਗ, ਜੋ ਬਗਲ ਵੱਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੪ ਕੱਛ ਦੇਸ਼ ਦਾ. "ਉੱਛਲਿਯੇ ਕੱਛੀ ਕੱਛਾਲੇ." (ਰਾਮਾਵ) ੫ ਕੱਛ ਵਾਲਾ. ਕੱਛ ਧਾਰੀ.

ਕੱਛੂ. ਦੇਖੋ, ਕੱਛਪ.

ਕਛ੍ਵਾਹਾ. ਦੇਖੋ, ਕਛਵਾਹਾ. "ਕਛ੍ਵਾਹੇ ਰਠੌਰੇ ਬਘੇਲੇ ਖੰਡੇਲੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੨੦)

ਕਜ. ਫ਼ਾ ﮐﺞ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿੰਗ. ਟੇਢ। ੨ ਕਸਰ. ਕਮੀ. ਘਾਟਾ. "ਸੋਉ ਸੁਰਤਵੰਤ ਰਚੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕਰਕੈ ਅਤਿ ਹੀ ਰੁਚਿ, ਕੈ ਨ ਕਜੈਂ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਸੰ. ਕਮਲ, ਜੋ ਕ (ਜਲ) ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਕੰਜ ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਹੈ। ੪ ਦੇਖੋ, ਕਜਣਾ। ੫ ਫ਼ਾ ﮐﺰ ਕਜ਼. ਕਿ-ਅਜ਼ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ.

ਕਜਕੁਲਾਹ. ਫ਼ਾ ﮐﺞ ﻛﻼﻩ ਟੇਢੀ ਟੋਪੀ ਵਾਲਾ. ਭਾਵ—ਬਾਂਕਾ.

ਕਜਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਢਕਣਾ. ਆਛਾਦਨ ਕਰਨਾ.

ਕਜਬ. ਦੇਖੋ, ਕਿਜਬ.

ਕਜਰ, ਕਜਰਾ ਦੇਖੋ, ਕੱਜਲ. "ਹਾਰ ਕਜਰ ਬਸਤ੍ਰ ਅਭਰਨ ਕੀਨੇ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ)

ਕਜਰਾਖੀ, ਕਜਰਾਛੀ, ਕਜਰਾਰਨਿ ਵਿ—ਕੱਜਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਕੱਜਲ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ. "ਕਜਰਾਰਨਿ ਕੋ ਨ ਬ੍ਰਿਥਾ ਦੁਖ ਦੀਜੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕਜਰਾਰਾ. ਵਿ—ਕੱਜਲ ਵਾਲਾ. "ਖੰਜਨ ਸੇ ਮਨਰੰਜਨ ਰਾਜਤ ਕੰਜਨ ਸੇ ਅਤਿ ਹੀ ਕਜਰਾਰੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੧੧) ੨ ਕੱਜਲ ਰੰਗਾ. ਸ਼੍ਯਾਮ. ਕਾਲਾ.

ਕਜਰਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕਜਰਾਰਨਿ.

ਕਜਰੀਬਨ. ਦੇਖੋ, ਕਜਲੀਬਨ "ਤਾਹਿਂ ਰਾਜ ਕਜਰੀਬਨ ਕੋ ਦੀਓ." (ਗੁਰਸੋਭਾ)

ਕਜਲ. ਦੇਖੋ, ਕੱਜਲ. "ਕਜਲ ਰੇਖ ਨ ਸਹਿਦਿਆ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਕਜ਼ਲਬਾਸ਼. ਤੁ ﻗﺰﻟﺒﺎﺵ ਕ਼ਿਜ਼ਲਬਾਸ਼. ਵਿ—ਲਾਲ ਸਿਰ ਵਾਲਾ. ਈਰਾਨ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ﺍﺳﻤﻌﻴﻞ ﺻﻔﻮﻯ ਇਸਮਾਈਲ ਸਫ਼ਵੀ ਨੇ ਜਦ ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ, ਤਦ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਪੁਰ ਲਾਲ ਟੋਪੀ ਪਹਿਨਾਈ. ਉਸ ਵੇਲੇ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲਾਲ ਸਿਰ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗਿਆ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਦੀ ਸੰਗ੍ਯਾ ਕ਼ਜ਼ਲਬਾਸ਼ ਹੋਈ. ਜਿਵੇਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੀ ਤਿਲੰਗਾ ਅੱਲ ਹੈ.

ਕਜਲਾਖੀ. ਦੇਖੋ, ਕਜਰਾਖੀ.

ਕਜਲੀ. ਕੱਜਲ ਜੇਹੀ ਬਰੀਕ ਪੀਠੀ ਹੋਈ ਵਸਤੂ.

ਕਜਲੀਬਨ. ਕਦਲੀ (ਕੇਲਿਆਂ) ਦਾ ਜੰਗਲ. "ਕਾਇਆ ਕਜਲੀਬਨੁ ਭਇਆ, ਮਨੁ ਕੁੰਚਰੁ ਮਯਮੰਤੁ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਤਾਂ ਦਰਖ਼ਤਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਤੋੜ ਸੁੱਟਦਾ ਹੈ, ਕੇਲਿਆਂ ਦਾ ਬਨ ਦਲ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੌਖਾ ਹੈ। ੨ ਆਸਾਮ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਜੰਗਲ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹਾਥੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ.

ਕਜਾ. ਅ਼ ﻗﻀﺎ ਕ਼ਜ਼ਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਈਸ਼੍ਵਰ ਦਾ ਹੁਕਮ. ਭਾਵ—ਮੌਤ। ੨ ਕਾਜੀ ਦੀ ਪਦਵੀ. ਕਾਜੀਪੁਣਾ। ੩ ਕਾਜੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ. ਕਾਜੀ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਵ੍ਯਵਸਥਾ.

ਕਜ਼ਾਂ. ਫ਼ਾ ﻛﺰﺍﮞ ਕਿ—ਅਜ਼—ਆਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ.

ਕਜਾਇ. ਦੇਖੋ, ਕਜਾ.

ਕਜਾਵਾ. ਫ਼ਾ ﻛﺠﺎﻭﻩ ਅਥਵਾ ﻛﺠﺎﻭﻩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਊਠ ਦੀ ਅਜੇਹੀ ਕਾਠੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਆਦਮੀ ਬੈਠ ਸਕਣ. ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਅਰਬ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੈ.

ਕਜਿਆ. ਢਕਿਆ. "ਹਰਿ ਪੜਦਾ ਕਜਿਆ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਕਾਨ)

ਕਜੀਆ. ਅ਼ ﻗﻀﻴﻪ ਕ਼ਜ਼ੀਅਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਝਗੜਾ. ਮੁਕ਼ੱਦਮਾ.

ਕੱਜਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਢਕਣ ਦਾ ਵਸਤ੍ਰ ਅਥਵਾ ਢੱਕਣ ਆਦਿਕ ਕੋਈ ਵਸਤੂ. "ਰੱਤੂ ਭਰਿਆ ਕੱਪੜਾ ਕਰ ਕੱਜਣ ਤਾਸ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਕ੍ਰਿ—ਕੱਜਣਾ. ਢਕਣਾ. ਆਛਾਦਨ ਕਰਨਾ.

ਕੱਜਣਾ. ਦੇਖੋ, ਕੱਜਣ ੨.

---

[1] ਕੱਛ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ. ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਘੋੜਾ ਭੀ ਕੱਛ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਯਥਾ—"ਤਰ ਕੱਛ ਤੁਰੰਗ ਸਪੱਛ ਬਡੋ." (ਕਲਕੀ)

[2] ਦੇਖੋ, ਕਛਾ.

ਕੰਜਣੁ. ਦੇਖੋ, ਕੰਜਣ.

ਕੰਜਲ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਸੁਰਮਾ. ਕਾਜਲ। ੨ ਸਿਆਹੀ. ਕਾਲਸ। ੩ ਭਾਵ—ਮਾਇਆ। ੪ ਇੱਕ ਛੰਦ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੧੪ ਮਾਤ੍ਰਾ, ਅੰਤ ਗੁਰੁ ਲਘੁ. ਉਦਾਹਰਣ—

ਗੁਰੁ ਸੇਵਉ ਕਰਿ ਨਮਸਕਾਰ, xxx
ਆਜ ਹਮਾਰੈ ਮੰਗਲਚਾਰ.[1]
ਆਜੁ ਹਮਾਰੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਸੰਤ,
ਗੁਨ ਗਾਏ ਪ੍ਰਭ ਤੁਮ ਬੇਅੰਤ.
(ਬਸੰ ਮ: ੫)

ਕ਼ੱਜ਼ਾਕ਼. ਅ਼ قزاق ਡਾਕੂ. ਲੁਟੇਰਾ। ੨ ਰੂਸ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਜਿਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਆਦਮੀ ਰੂਸੀ ਰਸਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਖ਼ਿਆਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤੁਰਕਾਂ ਤੇ ਰੂਸੀਆਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਹੈ. Cossack.

ਕਟ. ਦੇਖੋ, ਕਟਿ ੩। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਟਣਾ। ੩ ਕਟਕ (ਕੜੇ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਕਰ ਮਹਿ ਕਟ ਪਦ ਨੂਪਰ ਸੋਹੈ." (ਨਾਪ੍ਰ) "ਕਹਾਂ ਕੀਨ ਕਟ ਦੁਤਿਯ ਬਰਨਾਇ?" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੂਜਾ ਕੜਾ ਵਗਾਹ ਦਿੱਤਾ। ੪ ਦੇਖੋ, ਕੱਟ। ੫ ਸੰ. ਕਟ. ਚਟਾਈ. ਸਫ। ੬ ਖਸ। ੭ ਬਟੇਰ (ਪਟੇਰ) ਘਾਸ। ੮ ਮੌਸਮ. ਰੁੱਤ। ੯ ਲੋਥ। ੧੦ ਅਰਥੀ. ਸੀੜ੍ਹੀ। ੧੧ ਹਾਥੀ ਦੀ ਕਨਪਟੀ.

ਕਟਹਰ, ਕਟਹਲ } ਸੰ. कण्टकिफल—ਕੰਟਕਿਫਲ. ਵਿ—ਕਟੈਲ ਦਾ ਬਿਰਛ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਫਲ. ਪਨਸ. ਇਹ ਸਦਾ ਹਰਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਦਰਖ਼ਤ ਹੈ ਅਤੇ ਗਰਮ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਫਲ ਬਿਨਾ ਫੁੱਲ ਆਏ ਹੀ ਟਾਹਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਫਲਾਂ ਪੁਰ ਕੋਮਲ ਬਾਰੀਕ ਕੰਡੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਦੇ ਕੱਚੇ ਫਲਾਂ ਦੀ ਤਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਅਚਾਰ ਬਣਾਈਦਾ ਹੈ. ਪੱਕੇ ਫਲ ਖਾਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਹਨ. L. Artocarpus integrifolia. ਅੰ. jack fruit.

ਕ਼ਟਕ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਫ਼ੌਜ. ਸੈਨਾ. "ਕਟਕ ਬਟੋਰ ਆਨ ਰਜਧਾਨੀ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਸਮੁਦਾਯ. ਗਰੋਹ. "ਪਾਲਿਓ ਕਟਕ ਕੁਟੰਬ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੩ ਸੇਂਧਾ ਲੂਣ। ੪ ਰਾਜਧਾਨੀ। ੫ ਕੰਗਣ. ਕੜਾ. "ਅਨਿਕ ਕਟਕ ਜੈਸੇ ਭੂਲਿਪਰੇ." (ਸੋਰ ਰਵਿਦਾਸ) ੬ ਉੜੀਸੇ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼ਹਿਰ. (cuttack) ਜੋ ਕਲਕੱਤੇ ਤੋਂ ੨੫੪ ਮੀਲ ਹੈ.

ਕਟਕ ਕੁਟੰਬ. ਦੇਖੋ, ਕਟਕ ੨.

ਕਟ ਕਾਟਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਖੰਡ ਖੰਡ (ਟੂਕ ਟੂਕ) ਕਰਕੇ. ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ.

ਕਟਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਵਿਤਾਉਣਾ. ਗੁਜ਼ਾਰਨਾ. ਜਿਵੇਂ—ਵੇਲਾ ਕਟਣਾ ਅਤੇ ਦਿਨ ਕਟਣਾ ਆਦਿ। ੨ ਸੰ. कर्त्तन—ਕਰਤੰਨ. ਸੰਗਯਾ—ਵੱਢਣਾ. ਟੁੱਕਣਾ. "ਕਟੀਐ ਤੇਰਾ ਅਹੰਰੋਗ." (ਗਉ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਅੰ: Cut.

[1] ਛੰਦ ਦੀ ਚਾਲ ਲਈ ਇਸ ਛੰਦ ਵਿੱਚ ਪਾਠ ਮੰਗਲ ਅਤੇ ਬਿਅੰਤ ਹੈ.

ਕਟਰਾ. ਸੰਗਯਾ—ਕ੍ਰੀੜਾਲਯ. ਵਪਾਰ ਦਾ ਕੂਚਾ. ਸੌਦੇ ਦਾ ਬਾਜ਼ਾਰ. ਕਟੜਾ। ੨ ਕਟਹਰਾ. ਜੰਗਲਾ.

ਕਟਲ. ਦੇਖੋ, ਕਟਹਲ.

ਕਟੜਾ. ਦੇਖੋ, ਕਟਰਾ.

ਕਟਾ. ਸੰਗਯਾ—ਟੋਕਾ. ਕੁਤਰਾ. ਕੀਮਾ. "ਕਟਾ ਕਰਹੁ ਸਭੂ ਸਮੁਦਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਟਾਈ. ਸੰਗਯਾ—ਵਢਾਈ. ਵਾਢੀ। ੨ ਵੱਢਣ ਦੀ ਮਜ਼ੂਰੀ.

ਕਟਾਸ. ਜੇਹਲਮ ਦੇ ਜਿਲੇ ਇੱਕ ਤੀਰਥ, ਜੋ ਪਿੰਡ ਦਾਦਨਖਾਨ ਤੋਂ ੧੫ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕੁਦਰਤੀ ਪਾਣੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਵੈਸਾਖੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਪੁਰ ਜਗਤਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਅਕਾਲੀਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪਧਾਰੇ ਹਨ. ਹਿੰਦੂ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਟਾਸ (ਕਟਾਕ੍ਸ਼) ਅਤੇ ਪੁਸਕਰ (ਪੁਸ਼ਕਰ) ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਿਵ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹਨ. "ਮਧਤ ਕਟਾਸ ਕਰਾ ਅਸਥਾਨਾ." (ਪਾਰਸਾਵ) ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਰਸਨਾਥ ਨੇ ਕਟਾਸ ਵਿੱਚ ਦੇਹ ਤਿਆਗੀ ਹੈ.

ਕਟਾਹ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕੜਾਹਾ। ੨ ਕੱਛੂ ਦਾ ਖੋਪੜ। ੩ ਇੱਕ ਖਾਸ ਨਰਕ। ੪ ਭੈਂਸ (ਮੱਝ) ਦਾ ਬੱਚਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੰਗ ਨਿਕਲਨ ਲੱਗੇ ਹੋਣ.

ਕਟਾਕੁੱਟ. ਕਟਵੱਢ. ਕ਼ਤਲਾਮ.

ਕਟਾਕ੍ਸ਼, ਕਟਾਖ, ਕਟਾਖਯ, ਕਟਾਛ } ਸੰ. कटाक्ष. ਸੰਗਯਾ—ਅੱਖ ਦੇ ਕੋਏ ਨਾਲ ਦੇਖਣਾ. ਟੇਢੀ ਨਜ਼ਰ. ਬਾਂਕੀ ਚਿਤਵਨ. "ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਖ੍ਯ ਅਵਿਲੋਕਨ ਕੀਨਉ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) "ਜਿਨਿ ਕਉ ਤੁਮਰੇ ਵਡ ਕਟਾਖ ਹੈਂ ਤੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਣੇ." (ਨਟ ਮ: ੪) ੨ ਵਯੰਗ ਵਾਕ੍ਯ. ਰਮਜ਼। ੩ ਤਾਨਾ. ਤਨਜ਼.

ਕਟਾਣਾ. ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ, ਤਸੀਲ ਪਾਇਲ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੋਰਾਹੇ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਉਤਰ ਪੂਰਵ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਵੱਲ ਨਹਿਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਬੋਹੜ ਹੇਠ ਕੁਝ ਕਾਲ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਹੁਣ ਮੌਜੂਦ ਹੈ.

ਕਟਾਰ. ਸੰ. ਵਿ—ਕਾਮੀ. ਛਿਨਾਲ। ੨ ਸੰ. ਕੱਟਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਦੁਧਾਰਾ ਛੋਟਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਜੋ ਕਮਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸਸਤ੍ਰ.

ਕਟਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕਟਾਰ ੨. "ਕਮਰਿ ਕਟਾਰਾ ਬੰਕੁੜਾ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) ੨ ਕਟਾਕ੍ਸ਼, ਜੋ ਕਟਾਰ ਜੇਹੇ ਕਾਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਮੁੰਧ। ੩ ਇੱਕ ਖਤ੍ਰੀ ਗੋਤ੍ਰ। ੪ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸ਼ਰਾਫ਼, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੀ.

ਕਟਾਰੀ. ਛੋਟਾ ਕੱਟਾਰ. "ਆਪਨ ਕਟਾਰੀ ਆਪਸ ਕਉ ਲਾਈ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਕਟਾਰੂ. ਇੱਕ ਅਰੋੜਾ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਕਾਬੁਲ ਵਿੱਚ ਦੁਕਾਨ ਕਰਦਾ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਵੱਟਾ ਭੁੱਲ ਦੇ ਕਾਰਣ ਘੱਟ ਸੀ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਵੱਟਾ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਕਾਬੁਲ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਲੱਜਾ ਰੱਖੀ।

੨ ਬੁਰਹਾਨ ਪੁਰ ਨਿਵਾਸੀ ਮਲਿਕ, ਜੋ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਯੋਧਾ ਅਤੇ ਉਪਕਾਰੀ ਹੋਇਆ.

ਕਟਿ. ਕੱਟਕੇ. "ਕਟਿ ਦੇਵਉ ਹੀਅਰਾ ਤੇਨ." (ਕਾਨ ਮ: ੪) ੨ ਟੂਕ ਟੂਕ ਹੋਕੇ. ਕੱਟਿਆ ਜਾਕੇ. "ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕਟਿ ਮਰੈ." (ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ) ੩ ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕਮਰ. ਲੱਕ. "ਕਸਕੈ ਕਟਿ ਆਯੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਭਾਰਯਾ. ਬੀਵੀ। ੫ ਰੱਤਕ. ਘੁੰਘਚੀ. ਲਾਲਤੀ.

ਕਟਿਅੜਾ. ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ. "ਕਟਿਅੜਾ ਜਮ ਕਾਲੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) ੨ ਕੱਟਿਆ ਹੋਇਆ.

ਕਟਿਕ. ਕੜਾ. ਦੇਖੋ, ਕਟਕ. "ਕਨਿਕ ਕਟਿਕ ਜਲ ਤਰੰਗ ਜੈਸਾ." (ਸ੍ਰੀ ਰਵਿਦਾਸ)

ਕਟਿਤ. ਵਿ—ਵੱਢਿਆ ਹੋਇਆ. ਕੱਟਿਆ.

ਕਟਿਤਕਟੀਤਿ. ਵਿ—ਵੱਢੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਵੱਢਣ ਵਾਲਾ. "ਹਮ ਬਹੁ ਪਾਪ ਕੀਏ ਅਪਰਾਧੀ ਗੁਰਿ ਕਾਟੇ ਕਟਿਤ ਕਟੀਤਿ." (ਕਾਨ ਮ: ੪) ਅਸੀਂ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਪਾਪ ਕੀਤੇ, ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਦੋਸ, ਜੋ ਮੋਇਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੇ. ਕਾਮਾਦਿਕ ਵਿਕਾਰ ਮਰੇ ਹੋਏ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ.

ਕਟਿੰਦਾ. ਵਿ—ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ.

ਕਟਿਦੇਸ਼. ਕਮਰ ਦੀ ਥਾਂ. ਲੱਕ. "ਕਟੰਛੀਨ ਦੇਸੀ." (ਰਾਮਾਵ) ਕਟਿਦੇਸ਼ ਜਿਸ ਦਾ ਪਤਲਾ ਹੈ.

ਕਟਿਦੇਸੀ. ਕਟਿਦੇਸ਼ੀਯ. ਲੱਕ ਦੇ ਥਾਂ ਦਾ. ਭਾਵ—ਲੱਕ ਦੀ ਪੀੜ. ਦੇਖੋ, ਕਟਿਪੀੜ.

ਕਟਿਪੀੜ. ਸੰ. ਕਟਿਗ੍ਰਹ. ਲੱਕ (ਕਮਰ) ਦੀ ਪੀੜ. وجع‌القطن, ਵਜਅ਼ੁਉਲਕ਼ੁਤ਼ਨ. Lumbago. ਬਹੁਤੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ, ਕਮਜੋਰੀ, ਬਹੁਤ ਮੈਥੁਨ, ਸਰਦੀ ਲੱਗਣ, ਬਹੁਤ ਬੈਠਣ, ਧਾਤੁ ਦੇ ਵਹਿਣ, ਗਿੱਲਾ ਕੱਪੜਾ ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹਣ, ਮਲਮੂਤ੍ਰ ਰੋਕਣ ਅਤੇ ਸਲ੍ਹਾਬ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਸੌਣ ਤੋਂ ਲੱਕ ਵਿੱਚ ਪੀੜ ਹੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਤੋਂ ਇਹ ਰੋਗ ਹੋਵੇ ਉਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਲਾਜ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਪਰ ਹੇਠ ਸਾਧਾਰਣ ਉਪਾਉ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ—

ਗਰਮ ਬਿਸਤਰ ਤੇ ਲੇਟਣਾ. ਤਾਰਪੀਨ ਦੇ ਤੇਲ Turpentine Oil ਜਾਂ ਤਿਲਾਂ ਦੇ ਤੇਲ ਦੀ ਦੁਖਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਮਾਲਿਸ਼ ਕਰਨੀ. ਬਾਰਾਂਸਿੰਗੇ ਦਾ ਸਿੰਗ ਅਤੇ ਏਲੁਆ ਘਸਾਕੇ ਲਾਉਣਾ. ਸੇਕ ਕਰਨਾ. ਸੁੰਢ ਅਤੇ ਭੱਖੜੇ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਦਾ ਕਾੜ੍ਹਾ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਪੀਣਾ. ਸ਼ੁੱਧ ਸਿਲਾਜੀਤ ਗਰਮ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਛਕਣਾ. ਨਗੌਰੀ ਅਸਗੰਧ ਦੋ ਮਾਸ਼ੇ ਗਰਮ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਨਿੱਤ ਖਾਣੀ. ਸੁੰਢ ਦੇ ਕਾੜ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਇਰੰਡ ਦਾ ਤੇਲ ਮਿਲਾਕੇ ਪੀਣਾ. ਗਲਾਸ ਜਾਂ ਫੋਕੀ ਸਿੰਗੀਆਂ ਲਾਉਣੀਆਂ.

"ਪਾਂਡੁ ਰੋਗ ਪੀਨਸ ਕਟਿਦੇਸੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫)

ਦੇਖੋ, ਕਟਿਦੇਸੀ.

ਕਟਿਬੱਧ. ਸੰ. ਵਿ—ਜਿਸ ਦੀ ਕਮਰ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ. ਕਮਰਕਸਾ ਕਰਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ.

ਕਟੀਆ. ਸੰਗਯਾ—ਕੱਟੀ. ਭੈਂਸ ਦੀ ਬੱਚੀ। ੨ ਕੀਮਾ. ਟੋਕਾ. ਕੁਤਰਾ. "ਏਕਹਿਂ ਬਾਰ ਕਰੈਂ ਕਟੀਆ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਵਿ—ਕਟੈਯਾ. ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ. "ਸੋ ਕਟੀਆ ਸਿਰ ਦੁਰਜਨਨ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕਟੀਤ. ਦੇਖੋ, ਕਟਿਤ ਕਟੀਤਿ.

ਕਟੀਲਾ. ਵਿ—ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਕੰਟੀਲਾ. ਕੰਟਕ (ਕੰਡੇ) ਵਾਲਾ. "ਕਮਲੈਂ ਕਟੀਲੋ ਕਹੈਂ." (ਭਾਗੁ ਕ) ਕਮਲ ਦੀ ਨਾਲ ਉੱਪਰ ਸੂਖਮ ਕੰਡੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ.

ਕਟੁ, ਕਟੁਕ ਸੰ. ਵਿ—ਕੌੜਾ. ਕੜਵਾ। ੨ ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾ ਭਾਵੇ. ਅਪ੍ਰਿਯ.

ਕਟੁਵਾਚੀ. ਵਿ—ਕੌੜਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ. ਬਦਜ਼ੁਬਾਨ.

ਕਟੂ. ਦੇਖੋ, ਕਟੁ। ੨ ਕਮਰ. ਦੇਖੋ, ਕਟਿ. "ਕਟੂ ਪਰ ਕੇਹਰਿ ਰੋਸ." (ਅਜਰਾਜ)

ਕਟੂਆ. ਵਿ—ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਜੀਵ. ਦੇਖੋ, ਖਟਮਲ.

ਕਟੇਰਾ. ਵਿ—ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ. ਕਟੀਲਾ.

ਕਟੇਰੈ. ਕਟਦਾ ਹੈ. ਕਾਟੇ ਹੈ. "ਮੈਲ ਕਟੇਰੈ." (ਕਾਨ ਮ: ੫)

ਕਟੈਯਾ. ਵਿ—ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ.

ਕਟੋਚ. ਰਾਜਪੂਤ ਗੋਤ੍ਰ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਕਟਕੋਚ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ—ਜਿਸ ਦੀ ਕਟਕ (ਫ਼ੌਜ) ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚ ਹੈ. ਕਟੋਚਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜਧਾਨੀ ਜਲੰਧਰ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਫੇਰ ਕਾਂਗੜਾ ਰਿਆਸਤ ਕ਼ਾਇਮ ਕੀਤੀ. ਕਟੋਚ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਰਾਜਾ ਭੂਪਚੰਦ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਭੌਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਪਸੀਨੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ. ਕਾਂਗੜੇ ਦੀ ਰਿਆਸਤ ਬਿਗੜ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਲੰਬਾਂਗਾਉਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੀ ਹੁਣ ਕਟੋਚਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ. ਗੁਲੇਰ, ਸੀਬਾ, ਨਾਦੌਨ ਦੇ ਰਈਸ ਭੀ ਕਟੋਚ ਗੋਤ੍ਰ ਦੇ ਹਨ. "ਤਬੈ ਕੋਪੀਅੰ ਕਾਂਗੜੇਸੰ ਕਟੋਚੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਕਟੋਨਾ. ਵਿ—ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ. ਕਾਤਿਲ. "ਕਾਟੇ ਪਾਪ ਕਟੋਨਾ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਕਾਨ)

ਕਟੋਰਾ, ਕਟੋਰੀ ਸੰਗਯਾ—ਖੁਲੇ ਮੂੰਹ ਦਾ ਧਾਤੁ ਦਾ ਪਿਆਲਾ. ਕੌਲ. ਕੌਲੀ.

ਕੱਟ. ਦੇਖੋ ਕਟਣਾ। ੨ ਖਟਾਈ ਵਿੱਚ ਲੋਹਾ ਆਦਿਕ ਵਸਤੂਆਂ ਮਿਲਾਕੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਕਾਲਾ ਰੰਗ. ਇਸ ਨਾਲ ਵਸਤ੍ਰ ਰੰਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਾਂਡੂ (ਪੀਲੀਏ) ਰੋਗ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਿਆਇਆ ਗੁਣ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਕੱਟਣਾ. ਦੇਖੋ, ਕਟਣਾ.

ਕੱਟਰ. ਵਿ—ਵੱਢਖਾਣਾ. ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਅਗ੍ਯਾਨੀ ਧਰਮਾਂਧ. ਮਜਬ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਮੱਤਾ ਅਗਿਆਨੀ ਮਨੁੱਖ। ੩ ਹਠੀਆ. ਜਿੱਦੀ.

ਕੱਟਾ. ਭੈਂਸ (ਮਹਿਂ—ਮੱਝ) ਦਾ ਬੱਚਾ. ਦੇਖੋ ਕਟਾਹ ੪। ੨ ਖ਼ਾ. ਹਾਥੀ.

ਕੱਟੂ. ਰਾਜ ਨਾਭਾ ਦੀ ਨਜਾਮਤ ਫੂਲ, ਥਾਣੇ ਧਨੌਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ. ਇਸ ਥਾਂ ਨੌਮੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. "ਕਾਹੇ ਰੇ ਬਨ ਖੋਜਨ ਜਾਈ" ਸ਼ਬਦ ਇਸੇ ਥਾਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਉਚਰਿਆ ਹੈ. ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰਾ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਪੂਰਵ ਅੱਧ ਮੀਲ ਤੇ ਹੈ. ਰਿਆਸਤ ਨਾਭਾ ਵੱਲੋਂ ਦੋ ਹਲ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਆਫ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਸੇਖੇ ਤੋਂ ਕਰੀਬ

ਚਾਰ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਹੈ.

ਕੱਟੂ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਧਯਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਣੀ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਹੋਏ ਹਨ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਕੱਢਕੇ ਸਰਬਲੋਹ ਦਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੱਟੂਸ਼ਾਹ.

ਕੱਟੂਸ਼ਾਹ. ਇੱਕ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮਗਯਾਨੀ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ.

ਕਠ. ਇੱਕ ਰਿਖੀ ਜੋ ਵੈਸ਼ੰਪਾਯਨ ਦਾ ਚੇਲਾ ਸੀ। ੨ ਯਜੁਰ ਵੇਦ ਦੀ ਇੱਕ ਉਪਨਿਸਦ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਯਮ ਅਤੇ ਨਚਿਕੇਤਾ ਦਾ ਸੰਵਾਦ ਹੈ। ੩ ਦੇਵਤਾ। ੪ ਦੁੱਖ. ਕਸ਼੍ਟ। ੫ ਸਮਾਸ ਵਿੱਚ ਕਠ ਸ਼ਬਦ ਕਾਠ ਦਾ ਬੋਧਕ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਕਠਫੋੜਾ ਅਤੇ ਕਠਪੁਤਲੀ ਆਦਿ.

ਕਠਗੜ੍ਹ. ਕਾਠ ਦਾ ਕਿਲਾ. ਕਾਠ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਰਚਿਆ ਕਿਲਾ. "ਤਿਨ ਕਠਗੜ੍ਹ ਨਵਰਸ ਪਰ ਬਾਂਧੋ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੨ ਦੇਖੋ. ਕਾਠਗੜ੍ਹ ੩.

ਕਠਨ. ਸੰ. ਕਠਿਨ. ਵਿ—ਕਰੜਾ. ਸਖ਼ਤ। ੨ ਨਿਰਦਯ. ਬੇਰਹਮ. "ਕਠਨ ਕਰੋਧ ਘਟ ਹੀ ਕੇ ਭੀਤਰਿ." (ਗਉ ਮ: ੯) ੩ ਔਖਾ. ਮੁਸ਼ਕਿਲ.

ਕਠਨਈ, ਕਠਨਤਾ, ਕਠਨਾਈ ਸੰਗਯਾ—ਕਠਿਨਤਾ. ਕਾਠਿਨਯ. ਔਖ। ੨ ਕਰੜਾਈ. ਕਠੋਰਤਾ. ਸਖ਼ਤੀ.

ਕਠਪੁਤਲੀ. ਕਾਸ਼੍ਠ ਪੁੱਤਲਿਕਾ. ਕਾਠ ਦੀ ਮੂਰਤਿ। ੨ ਭਾਵ—ਜੋ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ, ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਹੱਥ ਪਿਆ ਪੁਤਲੀ ਦੀ ਤਰਾਂ ਨਾਚ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਕਠਫੋੜਾ. ਕਾਠ ਨੂੰ ਚੁੰਜ ਨਾਲ ਭੰਨਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀੜੇ ਕੱਢਕੇ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਪੰਛੀ. ਇਹ ਕਈ ਜਾਤਿ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਚੁੰਜ ਬਹੁਤ ਤਿੱਖੀ ਅਤੇ ਸਿਰ ਵਿੱਚ ਵਡਾ ਜੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਸਤਰੰਗੀਆ. wood pecker.

ਕਠਮੰਡੂ. ਕਾਸ਼੍ਠਮੰਡਪ ਅਥਵਾ ਖਟਮੰਡੂ (ਸਟ ਮੰਡਪ) ਭਾਰਤ ਦੇ ਉੱਤਰ ਪੂਰਵ, ਹਿਮਾਲਯ ਦੀ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸਨੁਮਤੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਨੈਪਾਲ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ. ਇਸ ਦੀ ਬਲੰਦੀ ੪੭੮੪ ਫੁੱਟ ਅਤੇ ਅਬਾਦੀ ੫੦੦੦੦ ਹੈ. ਇਹ ਨਗਰ ਕਰੀਬ ਸਨ ੭੨੩ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਕਾਮਦੇਵ ਨੇ ਵਸਾਇਆ ਹੈ.

ਕਠਲ. ਦੇਖੋ, ਕਟਹਰ. "ਕਠਲ ਬਬਲ ਬਰ ਪੀਪਰ ਖਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਠਿਨ. ਦੇਖੋ, ਕਠਨ.

ਕਠਿਨਤਾ. ਦੇਖੋ, ਕਠਨਤਾ.

ਕਠੂਰ, ਕਠੂਲ ਵਿ—ਕਾਸ਼੍ਠਵਤ ਕਠੋਰ. ਸਖ਼ਤ. "ਅਤਿ ਪਾਪਿਸ੍ਠ ਕਠੂਰ." (ਕਲਕੀ) "ਇਕਿ ਰਹੇ ਸੂਕਿ ਕਠੂਲੇ." (ਬਸੰ ਮ: ੫)

ਕਠੈਨੀ. ਵਿ—ਕਠਿਨਤਾ ਵਾਲੀ. ਔਖੀ. "ਏਹਾ ਬਾਤ ਕਠੈਨੀ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੪)

ਕਠੋਰ. ਸੰ. ਵਿ—ਕਰੜਾ. ਸਖ਼ਤ. ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਪਦਾਰਥ ਕਠੋਰ ਗਿਣੇ ਹਨ—ਸੂਮ ਦਾ ਮਨ, ਹੱਡ, ਹੀਰਾ, ਕੱਛੂ ਦੀ ਪਿੱਠ, ਕਾਠ, ਧਾਤੁ, ਪੱਥਰ, ਯੋਧਾ ਦੀ ਛਾਤੀ। ੨ ਦਯਾ ਰਹਿਤ. ਬੇਰਹਮ.

ਕਠੋਰਤਾ. ਸੰਗਯਾ—ਸਖ਼ਤੀ. ਕਰੜਾਈ। ੨ ਬੇਰਹਮੀ.

ਕਠੋਲਾ. ਵਿ—ਕਾਠ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਪਾਤ੍ਰ। ੨ ਕਾਠ ਦਾ ਪੁਤਲਾ.

ਕਠੌਤਾ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਠ ਦਾ ਚੌੜਾ ਬਰਤਨ. ਕਾਠ ਦੀ ਪਰਾਤ.

ਕਠੌਤੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਠ ਦੀ ਤੂੰਬੀ. ਚਿੱਪੀ. "ਮਨ ਮੇਰਾ ਚੰਗਾ, ਤਾਂ ਕਠੌਤੀ ਵਿੱਚ ਗੰਗਾ." (ਲੋਕੋ)

ਕਡਾ. ਵਿ—ਕਰੜਾ. ਕਠੋਰ. ਸਖ਼ਤ ਦੇਖੋ, ਕੱਡ ਧਾ.

ਕਡੀ, ਕਡੂ, ਕਡ੍ਹੂ ਸਿੰਧੀ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਬ. ਕਦ. "ਫਿਰਿ ਕਡੂ ਆਵੈ ਰੁਤਿ?" (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਕੱਡ. ਸੰ. ਧਾ—ਕਠੋਰ ਹੋਣਾ. ਕਰੜਾ ਹੋਣਾ.

ਕਢਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਸ਼ੰਣ. ਖਿੱਚਣਾ। ੨ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ. "ਦੁਸਮਨ ਦੂਤ ਸਭਿ ਮਾਰਿ ਕਢੀਏ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਬਿਲਾ) ੩ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ. "ਕਾਨਿ ਕਢਨ ਤੇ ਛੂਟਿ ਪਰੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੪ ਖੋਦਣਾ. ਪੁੱਟਣਾ. "ਕਢਿ ਕੂਪ ਕਢੈ ਪਨਿਹਾਰੇ." (ਨਟ ਅ: ਮ: ੪) ੫ ਸੂਈ ਨਾਲ ਬੇਲ ਬੂਟੇ ਕਪੜੇ ਪੁਰ ਨਿਕਾਲਣੇ। ੬ ਤਜਵੀਜ਼ ਸੋਚਣੀ. ਨਵਾਂ ਖ਼ਿਆਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ. "ਕੋਈ ਕਢਹੁ ਇਹੁ ਵੀਚਾਰੁ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧)

ਕਢਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਨਿਕਲਵਾਉਣਾ। ੨ ਕਹਾਉਣਾ. ਉੱਚਾਰਣ ਕਰਾਉਣਾ. "ਘਾਸੀ ਕਉ ਹਰਿਨਾਮ ਕਢਾਈ." (ਗਉ ਮ: ੪) "ਅਪਨੀ ਬਿਰਥਾ ਬਹੁ ਬਹੁਤੁ ਕਢਾਸਾ." (ਗੌਂਡ ਮ: ੪)

ਕਢਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੱਢਕੇ. "ਹਰਿ ਚੋਲੀ ਦੇਹ ਸਵਾਰੀ ਕਢਿ ਪੈਧੀ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੋਰ) ਕਸੀਦਾ ਕੱਢਕੇ.

ਕਢਿਭਾ. ਕਾਢਤਾ ਭਇਆ. "ਡੂਬਦੇ ਬਾਂਹ ਦੇਇ ਕਢਿਭਾ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੪)

ਕਢੀਏ. ਕੱਢ ਦੀਏ. ਨਿਕਾਸ ਦਿੱਤੇ। ੨ ਨਿਕਾਲੀਏ. ਕੱਢੀਏ.

ਕਢੀਜੈ. ਕੱਢ ਲੀਜੈ. ਕੱਢੀਏ.

ਕਢੁ. ਸਿੰਧੀ. ਕੱਢਣਾ.

ਕਢੋਲਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਢਣਾ. "ਮਥਿ ਤਤੁ ਕਢੋਲੈ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) ਕਢਦਾ ਹੈ। ੨ ਖੋਜਣਾ। ੩ ਘਸੀਟਣਾ. ਖਿੱਚਣਾ. "ਤਨ ਜੰਬੁਕ ਗੀਧ ਕਢੋਲਤ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕਣ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕਿਨਕਾ. ਕਣਕਾ. ਜ਼ਰੀ. ਜਿਵੇਂ—ਅੱਖ ਵਿਚ ਕਣ। ੨ ਅੰਨ ਦਾ ਦਾਣਾ. ਬੀਜ. "ਕਨ ਬਿਨਾ ਜੈਸੇ ਥੋਥਰ ਤੁਖਾ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੩ ਚਾਉਲਾਂ ਦੀਆਂ ਟੁੱਟੀਆਂ ਕਣੀਆਂ. ਦੇਖੋ ਕਣਾਦ। ੪ ਸੰ. ਕਣ੍. ਧਾ—ਛੋਟਾ ਹੋਣਾ. ਅੱਖਾਂ ਮੀਚਣੀਆਂ. ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ.

ਕਣਸ. ਸੰਗਯਾ—ਕਣ-ਉਸ੍ਣਤਾ. ਥੋੜਾ ਤਾਪ. ਹਲਕਾ ਬੁਖ਼ਾਰ.

ਕਣਸੋਇ, ਕਣਸੋਈ ਸੰਗਯਾ—ਕਣੰਸ੍ਰੁਤ ਬਾਤ. ਕੰਨੀ ਪਈ ਖ਼ਬਰ.

ਕਣਕ. ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਅੰਨ, ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ ਕਰਕੇ ਖਾਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਗੋਧੂਮ. ਗੰਦਮ. Wheat। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਣਿਕ.

ਕਣਕੱਫ. ਸੰਗਯਾ—ਦਾਣੇ ਦੀ ਮਿਣਤੀ. ਖੜੇ ਖੇਤ ਦੇ ਅੰਨ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ. ਕਣ (ਕਨ) ਕੂਤ.

ਕਣਕਵਾਲ ਕਲਾਂ. ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ, ਨਜਾਮਤ, ਤਸੀਲ, ਥਾਣਾ ਸੁਨਾਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਦੋ ਫਰਲਾਂਗ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ.

ਸੰਮਤ ੧੯੭੮ ਵਿੱਚ ਨਾ ਮੁਕੰਮਲ ਜਿਹਾ ਮੰਦਿਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਕੋਈ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਾਲਤ ਢਿੱਲੀ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਫਾਜਲੀ ਤੋਂ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ੭ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ.

ਕਣਕਾ. ਸੰਗਯਾ—ਛੋਟਾ ਟੁਕੜਾ. ਕਨਿਕਾ. ਜ਼ਰਾ ਦੇਖੋ, ਕਣਿਕ.

ਕਣਕੂਤ. ਦੇਖੋ, ਕਣਕੱਫ.

ਕਣਛ. ਦੇਖੋ, ਕਣੰਛ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਣੱਖਾ.

ਕਣੱਟ. ਕਣ-ਵੱਟ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਣਦਾਰ ਪੱਥਰ, ਜੋ ਪੁਰਾਣੀ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ.

ਕਣਤਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜਿਵੇਂ ਭੱਠ ਵਿੱਚ ਕਣ (ਦਾਣੇ) ਨੂੰ ਤਪਾਈਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰਾਂ ਸਤਾਉਣਾ. ਦੁੱਖ ਦੇਣਾ. ਕੰਤਾਉਣਾ.

ਕਣਾਦ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਰਿਖੀ, ਜੋ ਚਾਉਲਾਂ ਦੇ ਕਣ ਖਾਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਇਸੇ ਤੋਂ ਨਾਉਂ ਕਣਾਦ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਉਂ, ਉਲੂਕ ਸੀ. ਖਟ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੈਸ਼ੇਸਿਕ ਦਰਸ਼ਨ ਇਸੇ ਰਿਖੀ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਖਟ ਸਾਸਤ੍ਰ.

ਕਣਾਦਕ. ਵਿ—ਕਣ ਖਾਣ ਵਾਲਾ. ਚਾਉਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਣੀਆਂ ਖਾਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਣਾਦ.

ਕਣਿਕ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕਨਿਕਾ. ਜ਼ਰਾ। ੨ ਗੰਦਮ (ਗੋਧੂਮ) ਦਾ ਆਟਾ.

ਕਣੀ. ਸੰਗਯਾ—ਪਾਣੀ ਦਾ ਜ਼ਰਾ. ਜਲਬੂੰਦ। ੨ ਕਿਣਕਾ. ਭੋਰਾ. "ਦੇ ਨਾਵੈ ਏਕ ਕਣੀ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੩ ਹੀਰੇ ਦਾ ਛੋਟਾ ਟੁਕੜਾ। ੪ ਤੀਰ ਆਦਿਕ ਨੋਕਦਾਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੀ ਨੋਕ ਦਾ ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਬਾਰੀਕ ਅੰਸ਼.

ਕਣੇਰ. ਦੇਖੋ, ਕਨੇਰ.

ਕਣੌਡ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਣ. ਦਬਾਉ। ੨ ਇਹਸਾਨ। ੩ ਅਜਿਹਾ ਕਰਮ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਅੱਖ ਦਬੇ. ਦੇਖੋ, ਕਣ ਧਾ.

ਕਣੌਡਾ. ਵਿ—ਇਹਸਾਨਮੰਦ। ੨ ਕਾਂਣ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਅੱਖ ਨੀਵੀਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕਣ ਧਾ.

ਕਣੰਛ. ਸੰਗਯਾ—ਧੁਨਿ. ਸ਼ਬਦ. ਦੇਖੋ, ਕਣ ਧਾ. "ਕਣੰਛੰਤ ਗਾਜੀ." (ਕਲਕੀ) "ਕਣੰਛੇ ਕਿਕਾਣੰ." (ਰਾਮਾਵ)

ਕਤ. ਵ੍ਯ—ਕੁਤ: ਕੁਤੋ. ਕਿਉਂ. ਕਿਸ ਲਈ. ਕਾਹੇ ਕੋ. "ਸਿੰਘਸਰਨ ਕਤ ਜਾਈਐ ਜਉ ਜੰਬੁਕ ਗ੍ਰਾਸੈ." (ਬਿਲਾ ਸਧਨਾ) "ਕਾਗਰ ਨਾਵ ਲੰਘਹਿ ਕਤ ਸਾਗਰ?" (ਮਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਸਰਵ—ਕਿਸ. "ਕਤ ਕੀ ਮਾਈ ਬਾਪ ਕਤ ਕੇਰਾ?" (ਗਉ ਮ: ੧) ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੁਤ੍ਰ. ਕਿੱਥੇ. ਕਹਾਂ. "ਕਤ ਜਾਈਐ ਰੇ? ਘਰ ਲਾਗੋ ਰੰਗ." (ਬਸੰ ਰਾਮਾਨੰਦ) ੪ ਕਿਤੇ. ਕਹੀਂ. "ਕਤ ਨਹੀਂ ਠੌਰ ਮੂਲੁ ਕਤ ਲਾਵਉ?" (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਕਿਤੇ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਬੂਟੀ (ਦਵਾਈ) ਕਿੱਥੇ ਲਾਵਾਂ? ੫ ਅ਼ قط ਕ਼ਤ਼. ਕੱਟਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਸਚਿ ਨ ਲਾਗੈ ਕਤੁ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੧) ਸੱਚ ਕ਼ਤ਼ਅ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ. ਭਾਵ, ਸਤ੍ਯ ਖੰਡਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ੬ ਹਸਦ. ਕੀਨਾ. "ਦੰਦੀ ਮੈਲ ਨ ਕਤੁ ਮਨ ਜੀਭੈ ਸਚਾ ਸੋਇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸੋਰ) ੭ ਦੇਖੋ, ਕ਼ਤ਼ਈ. "ਅਖੀ ਕਤ ਨ ਸੰਜਰੈ ਤਿਨ." (ਭਾਗੁ)। ੮ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਰਿਖੀ ਦਾ ਨਾਮ "ਕਤ" ਆਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਾਤ੍ਯਾਯਨ.

ਕ਼ਤ਼ਅ਼. ਅ਼. قطع ਕੱਟ ਦੇਣਾ. ਇੱਕ ਤਰਫ਼ ਗੱਲ ਕਰ ਦੇਣੀ। ੨ ਨਿਸ਼ਚਾ. ਯਕੀਨ.

ਕ਼ਤ਼ਈ. ਕੁਤ੍ਰ ਹੀ. ਕਿਤੇ ਭੀ। ੨ ਅ਼. قطعی ਕ਼ਤ਼ਈ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਬਿਲਕੁਲ. ਯਕ਼ੀਨਨ. ਮੂਲੋਂ.

ਕਤਹ, ਕਤਹਿ. ਵ੍ਯ—ਕੁਤ:—ਕੁਤੋ. "ਪਾਵਨ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਕਤਹ ਨਹੀ ਸੇਵੀਐ?" (ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੁਤ੍ਰ. ਕਿੱਥੇ. ਕਹਾਂ "ਪਿਰਹਿ ਬਿਹੂਨ ਕਤਹਿ ਸੁਖ ਪਾਏ?" (ਸੂਹੀ ਫਰੀਦ)

ਕਤਹੀ, ਕਤਹੁ, ਕਤਹੂ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਹੀਂ. ਕਿਤੇ. ਕਿਸੇ ਥਾਂ. ਕੁਤ੍ਰਾਪਿ. "ਕਤਹੂ ਨ ਜਾਏ ਘਰਹਿ ਬਸਾਏ." (ਕਾਨ ਮ: ੫)

ਕਤਕ. ਸੰ. ਕਾਰ੍‍ਤਿਕ. ਸੰਗਯਾ—ਕੱਤਕ ਮਹੀਨਾ. ਕ੍ਰਿੱਤਿਕਾ ਨਛਤ੍ਰ ਵਾਲੀ ਪੂਰਣਮਾਸੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੰਗਯਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਤਿਕ.

ਕਤਖ਼ੁਦਾ. ਦੇਖੋ, ਕਦਖ਼ੁਦਾ.

ਕਤਣਾ. ਸੰ. ਕਰ੍‍ਤਨ. ਕ੍ਰਿ—ਕਾਤਨਾ. ਚਰਖੇ ਆਦਿ ਯੰਤ੍ਰ ਨਾਲ ਭੌਂਦੇ ਤੱਕੁਲੇ ਦੀ ਨੋਕ ਤੇ ਉੱਨ ਰੂਈ ਆਦਿ ਦੀ ਤੰਦ ਕੱਢਣੀ. ਸੂਤ ਵੱਟਣਾ. "ਨਾਨਕ ਕੂੜੈ ਕਤਿਐ ਕੂੜਾ ਤਣੀਐ ਤਾਣੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸੂਹੀ)

ਕਤਧੌਉ, ਕਤਧੌਂ. ਸੰ. ਕਤਿਧਾ. ਵਿ—ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ. ਬਹੁਤ ਭਾਂਤ ਦਾ। ੨ ਅਨੇਕ ਦਿਸ਼ਾ ਤੋਂ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ. ਦੇਖੋ, ਧੌਉ. "ਭਰਮ ਅੰਧੇਰ ਮੋਹਿਓ ਕਤਧੌਉ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫)

ਕਤਬ. ਅ਼ ਸੰਗਯਾ—ਲਿਖਣਾ. ਲੇਖ ਤਹਰੀਰ. ਇਸੇ ਤੋਂ ਕਿਤਾਬ ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ ਹੈ.

ਕਤਰਹ. ਦੇਖੋ, ਕ਼ਤ਼ਰਾ.

ਕਤਰਣ. ਸੰਗਯਾ—ਵਸਤ੍ਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਟੁਕੜਾ, ਜੋ ਕਾਟ ਛਾਂਟ ਪਿੱਛੋਂ ਬਚਦਾ ਹੈ. ਕਾਟ ਦੀ ਲੀਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਤਰਣਾ.

ਕਤਰਣਾ. ਸੰ. कृन्तन—ਕ੍ਰਿੰਤਨ. ਕਿਸੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਜਾਂ ਕੈਂਚੀ ਨਾਲ ਟੁਕੜੇ ਕਰਨੇ. ਕੱਟਣਾ.

ਕਤਰਣੀ. ਸੰ. ਕਰ੍‍ਤਨੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕ਼ੈਂਚੀ. ਦੇਖੋ, ਕੈਂਚੀ.

ਕਤਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਕਤਰਣਾ.

ਕ਼ਤ਼ਰਾ. ਅ਼. قطرہ ਸੰਗਯਾ—ਬੂੰਦ. ਤੁਬਕਾ. ਫੂਹ। ੨ ਦੌੜਨਾ. ਨੱਠਣਾ.

ਕ਼ਤਲ. ਅ. قتل ਸੰਗਯਾ—ਵਧ. ਹਤ੍ਯਾ, ਹਿੰਸਾ.

ਕਤਲਗੜ੍ਹੀ. ਸੈਹਵਾਨੀ ਸੈਯਦਾਂ ਦੇ ਮਹੱਲੇ ਸਢੌਰੇ ਵਿੱਚ ਸਾਈਂ ਬੁੱਧੂਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹਵੇਲੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਾਖਿਲ ਹੋਏ ਕਈ ਸੌ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਨੇ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਸਨ. ਦੇਖੋ, ਬੁੱਧੂਸ਼ਾਹ.

ਕਤਲਾ. ਅ਼ قتلی ਕ਼ਤਲਾ. ਵਿ—ਕ਼ਤਲ ਕੀਤੇ ਹੋਏ. ਵਧ ਕਰੇ ਇਹ ਬਹੁਵਚਨ ਹੈ ਕ਼ਤੀਲ ਦਾ। ੨ ਫ਼ਾ قتله ਟੋਕਾ. ਕੀਮਾ. ਕੁਤਰਾ. "ਕਤਲਾ ਕਰੋ ਮੁਰੋ ਨਹਿ ਧੁਰ ਲਗ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਤਲਾਮ. ਅ਼ قتلِ عام ਕ਼ਤਲ ਆ਼ਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਰਵ ਸੰਹਾਰ.

ਕਤਵਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੂੜਾ. ਨਿਕੰਮਾ ਘਾਸਫੂਸ. "ਕਾਤਰਤਾ ਕਤਵਾਰ ਬੁਹਾਰੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕਤਾ. ਅ਼ قطع ਕ਼ਤ਼ਅ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਜੌਂਤ. ਕਾਟ. ਤਰਾਸ਼. "ਕਾਟ ਕਤਾ ਕਰ ਲੀਨੋ." (ਚੰਡੀ ੧) ਦੇਖੋ, ਕ਼ਤ਼ਅ਼.

ਕਤਾਬ. ਦੇਖੋ, ਕਿਤਾਬ.

ਕ਼ਤ਼ਾਰ. ਅ਼ قطار ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੰਕਤਿ. ਸ਼੍ਰੇਣੀ. ਸਤ਼ਰ. ਡਾਰ.

ਕਤਾਲ. ਅ਼ قتال ਕ਼ਤਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੂਹ. ਜੀਵਾਤਮਾ। ੨ ਸ਼ਕਤਿ. ਸਮਰਥ. ਦਲ। ੩ ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ। ੪ ਦੇਖੋ, ਕੱਤਾਲ.

ਕਤਿ. ਸੰ. ਵਿ—ਕਿਤਨੇ. ਕਿੰਨੇ.

ਕਤਿਕ. ਕਾਰ੍ਤਿਕ. ਦੇਖੋ, ਕਤਕ. "ਕਤਿਕ ਹੋਵੈ ਸਾਧੁ ਸੰਗ." (ਮਾਝ ਬਾਰਹਮਾਹਾ) ੨ ਵਿ—ਕਿਤਨੇਕ. ਕਿਸ ਕ਼ਦਰ.

ਕਤਿਕਿ. ਕਾਰ੍ਤਿਕ ਮੇ. ਕੱਤਕ ਵਿੱਚ. "ਕਤਿਕਿ ਕਰਮ ਕਮਾਵਣੇ." (ਮਾਝ ਬਾਰਹਮਾਹਾ)

ਕਤੀਆ. ਦੇਖੋ, ਕੱਤੀ.

ਕਤੀਫ. ਅ਼ قطیف ਕਤੀਫ਼ਤ. ਵਿ—ਕੀਨਾ (ਬੁਗ਼ਜ) ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. "ਚਾਰੋਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਕੋ, ਕੌਨ ਕਤੀਫ ਕਹਾਇ?" (ਮਗੋ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕੱਤਾ.

ਕਤੀਫਾ. ਅ਼ قطیفه ਕ਼ਤ਼ੀਫ਼ਤ. ਮਖ਼ਮਲ. ਸਾਟਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਤੀਫ.

ਕਤੀਫਿਆ. ਕ਼ਤ਼ੀਫ਼ਤ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ—ਕ਼ਤ਼ਾਇਫ قطائف ਮਖ਼ਮਲ ਸਾਟਨ ਆਦਿ ਦੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਵਸਤ੍ਰ. "ਰੰਗ ਪਰੰਗ ਕਤੀਫਿਆ ਪਹਿਰਹਿ ਧਰਮਾਈ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸਾਰ) ਮਾਇਆਧਾਰੀ ਅਨੇਕ ਰੰਗ ਦੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਵਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨਦਾ ਹੈ.

ਕਤੁ. ਦੇਖੋ, ਕਤ.

ਕਤੂਨ. ਸਿੰਧੀ. ਕੈਤੂਨ. ਜ਼ਰੀ ਦਾ ਬੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਫੀਤਾ, ਜੋ ਵਸਤ੍ਰਾਂ ਪੁਰ ਸ਼ੋਭਾ ਲਈ ਲਾਈਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਅੰ. Acton.

ਕਤੂਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਤੂਰਾ.

ਕਤੇਬ. ਅ਼ کتب ਕਿਤਾਬ. ਪੁਸ੍ਤਕ. ਗ੍ਰੰਥ. ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਹੀ ਇਮਾਲਹ ਹੋ ਕੇ ਰੂਪਾਂਤਰ ਹੈ। ੨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕੁਤਬ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਕਤੇਬ ਸ਼ਬਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਚਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੌਰੇਤ, ਜ਼ੰਬੂਰ, ਅੰਜੀਲ ਅਤੇ ਕ਼ੁਰਾਨ (ਫ਼ੁਰਕ਼ਾਨ) ਦਾ ਬੋਧਕ ਹੈ. "ਦੇਵ ਭੇਵ ਨ ਜਾਨਹੀ ਜਿਹ ਬੇਦ ਔਰ ਕਤੇਬ." (ਜਾਪੁ) "ਬੇਦ ਕਤੇਬ ਸੰਸਾਰ ਹਭਾਹੂੰ ਬਾਹਰਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਕਤੇਲਾ. ਅ਼ قاتل ਕ਼ਾਤਿਲ ਵਿ—ਕ਼ਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਵਧ ਕਰਤਾ. "ਕੌਮ ਕਤੇਲੇ." (ਭਾਗੁ)

ਕਤੈਯਾ. ਵਿ—ਕੱਤਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਕ਼ਤ਼ਅ਼ ਕਰੈਯਾ. ਕਟੈਯਾ. ਬਜੌਂਤਣ ਵਾਲਾ.

ਕਤੰਚ. ਸੰ. कुत्रचित्—ਕੁਤ੍ਰਚਿਤ੍. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿੱਥੇ. ਕਹਾਂ। ੨ कुतश्च—ਕੁਤਸ਼੍ਚ. ਕਹਾਂ ਸੇ. ਕਿਸ ਥਾਂ ਤੋਂ. "ਕਤੰਚ ਮਾਤਾ ਕਤੰਚ ਪਿਤਾ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਕੱਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੋਟਾ ਖੜਗ. ਇਹ ਸਿੱਧਾ ਅਤੇ ਚੌੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਅ਼ قطیف ਕਤੀਫ਼.

ਕ਼ੱਤਾਲ. ਅ਼ قتال ਵਿ—ਕ਼ਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਸੁਣ ਨਾਨਕ ਕੱਤਾਲ." (ਮਗੋ) ਬਚਨਰੂਪ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ! ਸੁਣ.

ਕੱਤੀ. ਸੰ. कर्तृका—ਕਰ੍ਤ੍ਰਿਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਤੀ. ਪਤਲੀ ਅਤੇ ਸਿੱਧੀ ਤਲਵਾਰ. "ਪਰੈਂ ਕੱਤਿਯੰ ਘਾਤ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਕਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਕੁਤ੍ਰ.

ਕਥ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਥਾ. ਕਹਾਣੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਥਨ। ੩ ਦੇਖੋ, ਜਥ ਕਥ। ੪ ਦੇਖੋ, ਕੱਥ ੨.

ਕਥਉ. ਕਹੋ. ਕਥਨ ਕਰੋ। ੨ ਕਥੋਂ. ਕਹਿੰਦਾ. "ਕਥਉ ਨ ਕਥਨੀ ਹੁਕਮ ਪਛਾਨਾ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਥਕ. ਸੰ. ਵਿ—ਕਥਨ ਕਰਤਾ. ਵਕਤਾ. ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ. ਕਥੱਕੜ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੱਥਕ ੨.

ਕਥੱਕੜ. ਦੇਖੋ, ਕਥਕ.

ਕਥਤ. ਸੰ. कथयति. ਕ੍ਰਿ. ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਥਿਤ.

ਕਥਤਾ. ਸੰ. कथयिता. ਵਿ—ਕਥਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਕਥਾ ਦਾ. ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ. "ਕਥਤਾ ਬਕਤਾ ਸੁਨਤਾ ਸੋਈ." (ਗਉ ਮ: ੧)

ਕਥਨ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਹਿਣਾ. ਬਿਆਨ. "ਕਥਨ ਸੁਨਾਵਨ ਗੀਤ ਨੀਕੇ ਗਾਵਨ." (ਦੇਵ ਮ: ੫)

ਕਥਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਹਿਣਾ. ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾ (ਵਿਆਖਿਆ) ਬਿਆਨ. ਦੇਖੋ, ਕਥੀ.

ਕਥਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਹਿਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾ. "ਕਥਨੀ ਕਹਿ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਈ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ)

ਕਥਨੀ ਬਦਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੇਵਲ ਮੁਖ ਕਰਕੇ ਬਿਆਨ. ਅਮਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਜਮਾ ਖ਼ਰਚ. "ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ ਕਥਨੀ ਬਦਨੀ ਕਰੈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩)

ਕਥਨੀਯ. ਸੰ. ਵਿ—ਕਹਿਣ ਯੋਗ੍ਯ. ਬਿਆਨ ਕਰਨੇ ਲਾਇਕ.

ਕਥਨੁ. ਦੇਖੋ, ਕਥਨ.

ਕਥੜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਥਾ. "ਕਥੜੀਆ ਸੰਤਾਹ ਤੇ ਸੁਖਾਊ ਪੰਧੀਆ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨, ਮ: ੫)

ਕਥਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਤ. ਪ੍ਰਸੰਗ. ਬਿਆਨ. ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾ। ੨ ਕਿਸੇ ਵਾਕ ਦੇ ਅਰਥ ਦਾ ਵਰਣਨ. "ਕਥਾ ਸੁਣਤ ਮਲੁ ਸਗਲੀ ਖੋਵੈ." (ਮਾਝ ਮ: ੫)

ਕਥਾਇਆ. ਕਥਨ ਕਰਵਾਇਆ. ਕਹਾਇਆ. "ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਅਕਥੁ ਕਥਾਇਆ ਬਾ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫)

ਕਥਾਕ. ਕਥਾ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ. ਕਥੱਕੜ.

ਕਥਾਗੀ. ਕਥਾ ਗਾਈ (ਗਾਇਨ ਕੀਤੀ). ੨ ਕਥਾ ਦੇ ਗਾਇਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਹਮ ਹਰਿਕਥਾ ਕਥਾਗੀ." (ਧਨਾ ਮ: ੪) ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਗਾਇਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਾਂ.

ਕਥਾਨਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਥਾ ਦਾ ਸਾਰਾਂਸ਼। ੨ ਕਥਾ. ਕਹਾਣੀ. ਕਿੱਸਾ.

ਕਥਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਥਨ ਕਰਕੇ. ਆਖਕੇ. "ਕਥਿ ਕਥਿ ਕਥੀ ਕੋਟੀ ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ." (ਜਪੁ) ਕੋਟੀ (ਕ੍ਰੋੜਹਾ ਵਕਤਿਆਂ ਨੇ) ਕੋਟਿ (ਕ੍ਰੋੜ) ਕੋਟਿ (ਦਲੀਲਾਂ) ਨਾਲ ਕਹਿ ਕਹਿਕੇ ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਹੈ. ਭਾਵ—ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਵਾਰ ਆਖੀ ਹੈ. "ਸਚਾ ਸਬਦੁ ਕਥਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਕੱਥ ੪.

ਕਥਿਤ. ਸੰ. ਵਿ—ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ. ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ.

ਕਥਿਤਾ. ਸੰ. ਕਥਯਿਤਾ. ਵਿ—ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ. ਵਕਤਾ.

ਕਥੀ. ਕਥਨ (ਬਿਆਨ) ਕੀਤੀ. "ਕਥਨਾ ਕਥੀ ਨ ਆਵੈ ਤੋਟਿ." (ਜਪੁ)

ਕਥੀਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਥਿਤ-ਇਰਾ. ਆਖੀ ਹੋਈ ਬਾਣੀ. ਕਿੱਸਾ. ਕਸੀਦਾ. "ਕਵਿਆਂਨ ਕੱਥੇ ਕਥੀਰੇ." (ਚੰਡੀ ੨) "ਕੱਥੇ ਕਥੀਰੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੨ ਰਾਂਗਾ. ਬੰਗ.

ਕਥੂਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕਸਤੂਰੀ. "ਰਾਤਿ ਕਥੂਰੀ ਵੰਡੀਐ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਭਾਵ, ਹਰਿਨਾਮ ਕਥਾ। ੨ ਕੀਰ੍ਤਿ। ੩ ਸ਼ੁਭ ਵਾਸਨਾ. ਸੁਗੰਧ.

ਕਥੰ. ਸੰ. कथम्. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੈਸੇ. ਕਿਸ ਤਰਾਂ. "ਜਗ ਬਿਵਹਾਰ ਕਥੰ ਸੋ ਲਹੈ?" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਥੰਚਨ. ਸੰ. कथञ्चन. ਵ੍ਯ—ਕੈਸੇ. ਕਿਸੀ ਤਰਾਂ. ਕਿਵੇਂ.

ਕਥੰਚਿਤ. ਸੰ. कथञ्चित. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸੀ ਨ ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੇ. ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ। ੨ ਸ਼ਾਯਦ.

ਕੱਥ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਥਾ। ੨ ਖੈਰ (ਖਦਿਰ) ਬਿਰਛ ਦੀ ਲਕੜੀਆਂ ਦਾ ਕ੍ਵਾਥ (ਕਾੜ੍ਹਾ) ਬਣਾਕੇ ਗਾੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਇੱਕ ਪਦਾਰਥ, ਜੋ ਪਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੰਗਣ ਦੇ ਕੰਮ ਭੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਅਨੇਕ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਤਦੇ ਹਨ. ਕੱਥਾ. Uncaria Gambier। ੩ ਸੰ. कत्थ. ਸ਼ਲਾਘਾ. ਉਸਤਤਿ. "ਦਲ ਗਾਹਨ ਕੱਥੇ." (ਚੰਡੀ ੩) ਤਾਰੀਫ਼ ਲਾਇਕ ਯੋਧਾ ਦਲ ਗਾਹਨ। ੪ ਵਿ—ਕਥ੍ਯ. ਕਥਨ ਯੋਗ੍ਯ. ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਲਾਇਕ। ੫ ਦੇਖੋ, ਕੱਥੰ.

ਕੱਥਕ. ਸੰ. ਵਿ—ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ. ਕਥਨ ਕਰਤਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਗਾਯਕ (ਗਵੈਯਾ), ਜੋ ਨ੍ਰਿਤ੍ਯ (ਨਾਚ) ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਹਰਕਤ ਨਾਲ ਗਾਏ ਹੋਏ ਗੀਤ ਦਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੇ.

ਕੱਥਾ. ਦੇਖੋ, ਕੱਥ ੨.

ਕੱਥੰ. ਕਥਨ ਕੀਤਾ. ਉੱਚਾਰਣ ਕੀਤਾ. "ਪੜੇ ਸਾਮ ਬੇਦੰ ਜੁਜਰ ਬੇਦ ਕੱਥੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਕਦ, ਕਦਹੁ ਕ੍ਰਿ: ਵਿ—ਕਦਾ. ਕਬ. ਕਦੋਂ. "ਕਉਣ ਕਹੈ ਤੂ ਕਦ ਕਾ." (ਤੁਖਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) "ਕਦਹੁ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾਇ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕੱਦ। ੩ ਅ਼ کد ਕੱਦ. ਮਿਹਨਤ. ਕੋਸ਼ਿਸ਼। ੪ ਫ਼ਾ کد ਘਰ। ੫ ਸ਼ਖ਼ਸ. ਕੋਈ ਪੁਰਖ.

ਕਦਖ਼ੁਦਾ. ਫ਼ਾ کدخدا ਘਰ ਦਾ ਮਾਲਿਕ। ੨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ੩ ਰੂਹ. ਜੀਵਾਤਮਾ। ੪ ਵਿਆਹਿਆ ਹੋਇਆ ਆਦਮੀ.

ਕਦਨ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਲੇਸ਼. ਦੁੱਖ. "ਸੁਮਤਿ ਸਦਨ ਭਯੋ ਕਦਨ ਬਿਰਾਮ ਹੈ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਕਲੇਸ਼ਾ ਦਾ ਵਿਰਾਮ (ਖ਼ਾਤਿਮਾ) ੨ ਯੁੱਧ. ਜੰਗ। ੩ ਵਿਨਾਸ਼. ਵਧ.

ਕਦਮ. ਦੇਖੋ, ਕਦੰਬ। ੨ ਅ਼ قدم ਕ਼ਦਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਰਣ. ਪੈਰ. "ਤੇਰੇ ਕਦਮ ਸਲਾਹ." (ਭੈਰ ਮ: ੫) ੩ ਡਿੰਘ. ਡਗ.

ਕਦਮਪੋਸੀ, ਕ਼ਦਮਬੋਸੀ ਫ਼ਾ. قدمبوسی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੈਰ ਚੁੰਮਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਕ਼ਦਮਾਂ ਦਾ ਬੋਸਾ (ਚੁੰਮਾ) ਲੈਣਾ. "ਤਾਂ ਆਇ ਕਦਮ ਬੋਸੀ ਕੀਤੀ." (ਜਸਾ) ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਚਿਹਲ ਕਦਮੀ (ਟਹਿਲਨੇ) ਦੀ ਥਾਂ ਕਦਮਪੋਸੀ ਪਾਠ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ. "ਫਿਰੈਂ ਕਦਮਪੋਸੀ ਕਉ ਕਰਤੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਦਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਰਾ। ੨ ਅੰਕੁਸ਼। ੩ ਚਿੱਟਾ ਖੈਰ ਬਿਰਛ. "ਕਦਰ ਬਟ ਤੈਮਾਲ" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਯੂ. Kedros। ੪ ਅ਼ قدر ਕ਼ਦਰ. ਸਨਮਾਨ. ਪ੍ਰਤਿਸ਼੍ਠਾ. ਆਦਰ। ੫ ਮਾਨ. ਪ੍ਰਮਾਣ. ਤੋਲ.

ਕ਼ਦਰਸ਼ਨਾਸ, ਕ਼ਦਰਦਾਨ ਫ਼ਾ. قدرشناس ਵਿ—ਕ਼ਦਰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. ਗੁਣਗ੍ਰਾਹਕ.

ਕਦਰਯ, ਕਦਰਾਈ ਸੰ. कातर्य. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਇਰਪੁਣਾ. ਬੁਜ਼ਦਿਲੀ। ੨ ਘਬਰਾਹਟ। ੩ ਡਰ. ਖ਼ੌਫ਼.

ਕਦਲ. ਕਾਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੁਲ. ਜਿਵੇਂ ਅਮੀਰਾ ਕਦਲ, ਫ਼ਤੇ ਕਦਲ, ਆਦਿ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਹਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੰਦਲ.

ਕਦਲੀ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੇਲਾ। ੨ ਕੰਬੋਜ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਮ੍ਰਿਗ, ਜੋ ਸ੍ਯਾਹੀ ਮਿਲੇ ਭੂਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੩ ਆਸਾਮ ਅਤੇ ਬਰਮਾ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਬਿਰਛ, ਜਿਸ ਦੀ ਲੱਕੜ ਤੋਂ ਨੌਕਾ (ਬੇੜੀ) ਬਣਦੀ ਹੈ.

ਕਦਲੀਪੁਹਪ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਨ. ਦਿਲ, ਕੇਲੇ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਰਗੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ. "ਕਦਲੀਪੁਹਪ ਧੂਪ ਪਰਗਾਸ." (ਭੈਰ ਅ: ਕਬੀਰ)

ਕਦਲੀਬਨ. ਦੇਖੋ, ਕਜਲੀਬਨ.

ਕਦਵ. ਸੰ. कन्दुक—ਕੰਦੁਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੇਂਦ. ਫਿੰਡ. ਖੇਂਨੂੰ. "ਖਿਲੰਤ ਜਾਣੁ ਕੱਦਵੰ." (ਰਾਮਾਵ)

ਕਦਾ. ਸੰ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਬੀ. ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ. ਕਦੀ. "ਜਗਸੁਖ ਮੇ ਉਰਝੈ ਨਹਿ ਕਦਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਅ਼ قدع ਕ਼ਦਅ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਰਜਣ. ਹਟਾਉਣਾ. "ਨੀਲੀ ਸਿਆਹੀ ਕਦਾ ਕਰਣੀ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ਨੀਲੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਨ ਦੀ ਸ੍ਯਾਹੀ ਮਿਟਾਉਣੀ। ੩ ਅ਼ قدح ਕ਼ਦਹ਼. ਪਾੜਨਾ. ਚੀਰਨਾ। ੪ ਔਗ ਲਾਉਣੀ। ੫ ਤਾਨਾ ਮਾਰਨਾ.

ਕਦਾਚ, ਕਦਾਂਚ, ਕਦਾਚਹ, ਕਦਾਚਹੁ, ਕਦਾਚਨ, ਕਦਾਚਿਤ, ਕਦਾਚਿਦ, ਕਦਾਪਿ, ਕਦਾਪੀ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਸ਼ਾਯਦ। ੨ ਕਭੀ. ਕਿਸੀ ਸਮੇਂ. ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ "ਕਦਾਚ ਨਹਿ ਸਿਮਰੰਤ ਨਾਨਕ." (ਵਾਰ ਜੈਤ) "ਨਹਿ ਸਿਮਰੰਤ ਮਰਣੰ ਕਦਾਂਚਹ." (ਸਹਸ ਮ: ੫) "ਭਲੋ ਕਰਮ ਨਹਿ ਕੀਨ ਕਦਾਪੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕ਼ਦਾਮਤ. ਅ. قدامت ਸੰਗਯਾ—ਕ਼ਦੀਮ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਪ੍ਰਾਚੀਨਤਾ. ਪੁਰਾਨਾਪਨ.

ਕਦਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਦਾ. ਕਬ. ਕਦੋਂ. "ਸਫਲ ਦਰਸਨ ਕਦਿ ਪਾਉ?" (ਸਾਰ ਮ: ੫) "ਪਾਪ ਬਿਨਾਸੇ ਕਦਿਕੇ." (ਬਾਵਨ) ਕਦੇ ਦੇ. ਚਿਰੋਕਣੇ.

ਕਦਿਕੇ. ਕਦੀ ਦੇ. ਦੇਖੋ. ਕਦਿ.

ਕ਼ਦੀਮ. ਅ قدیم ਵਿ—ਪੁਰਾਣਾ। ੨ ਮੁੱਢ ਦਾ. "ਸੇਵਕ ਕਦੀਮ ਤਕ ਆਏ ਤੇਰੀ ਸਾਮ ਹੈ." (ਚੰਡੀ ੧)

ਕਦੀਮੀ. ਵਿ—ਮੁੱਢ ਦਾ. ਦੇਖੋ, ਕਦੀਮ. "ਹੁਤੇ ਕਦੀਮੀ ਗੁਰਘਰ ਕੇਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਦੂ, ਕਦੂਆ ਫ਼ਾ کدو ਸੰਗਯਾ—ਘੀਆਕੱਦੂ. "ਬੋਲਹਿ ਤੇ ਕਦੂਆ ਕਟ ਡਾਰਜੋ." (ਚੰਡੀ ੧)

ਕਦੂਰਤ. ਅ. کدورت ਸੰਗਯਾ—ਅੰਧੇਰਾ। ੨ ਗੰਧਲਾਪਨ. ਮਲੀਨਤਾ। ੩ ਰੰਜ.

ਕਦੂਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕਦੂਰਤ। ੨ ਫ਼ਾ کندوری ਕੰਦੂਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਦਸ੍ਤਰਖ਼੍ਵਾਨ. ਮੇਜ਼ਪੋਸ਼. ਉਹ ਵਸਤ੍ਰ ਜਿਸ ਤੇ ਭੋਜਨ ਪਰੋਸਿਆ ਜਾਵੇ। ੩ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਫਾਤਿਮਾ ਦੇ ਨਾਉਂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਭੋਜਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਨਾਉਂ ਦਾ ਫ਼ਾਤਿਹਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. "ਮਿਸਿਮਿਲਿ ਤਾਮਸੁ ਭਰਮੁ ਕਦੂਰੀ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ) ਤਾਮਸ ਅਤੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਜ਼ਿਬਹਿ ਕਰਕੇ ਕੰਦੂਰੀ ਕਰੋ. ਜੋ ਭਰਮਕਦੂਰੀ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਮੰਮੇ ਦੇ "ਮੁ" ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰਦੇ.

ਕਦੇ. ਦੇਖੋ, ਕਦਾ. "ਸਹਸਾ ਕਦੇ ਨ ਜਾਇ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧ ਮ: ੩)

ਕਦੰਚ, ਕਦੰਤ ਦੇਖੋ, ਕਦਾਚਿਤ. "ਕਦੰਚ ਕਰੁਣਾ ਨ ਉਪਰਜਤੇ." (ਸਹਸ ਮ: ੫) "ਚਿਤ ਮੇ ਚਿਤਵਜੋ ਨਹੀ ਕਦੰਤ." ਅਤੇ "ਜਾਨਜੋ ਗਹਜੋ ਨ ਛੂਟੈ ਕਦੰਤਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਦੰਨ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਧਰਮਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਵਰਜਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰਨ। ੨ ਵੈਦਕ ਦਾ ਵਰਜਿਤ ਅੰਨ। ੩ ਬਾਥੂ ਆਦਿਕ ਮੋਟਾ ਅੰਨ.

ਕਦੰਬ, ਕਦੰਮ ਸੰ. ਕਦਮ੍ਬ. ਸੰਗਯਾ—ਸਮੂਹ. ਸਮੁਦਾਯ. "ਸਿਰਜਤ ਹੈ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਕਦੰਬ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਇੱਕ ਖ਼ਾਸ ਬਿਰਛ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੀਲੇ ਫੁੱਲ ਲਗਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਬਿਰਛ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੇ ਸਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਹੁਤ ਖੇਲ ਕੀਤੀ ਹੈ. ਹੁਣ ਵ੍ਰਿੰਦਾਵਨ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੇ ਭਗਤ ਕਦੰਬ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸਨ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਪਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹਨ. Nauclea Cadamba.

ਕੱਦ. ਖਤ੍ਰੀ ਗੋਤ੍ਰ, ਜੋ ਛੋਟੇ ਸਰੀਣਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ। ੨ ਅ قد ਕ਼ੱਦ. ਡੀਲ. ਆਕਾਰ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਚੌੜਾਈ.

ਕੱਦਾਵਰ. ਫ਼ਾ قدآور ਵਿ—ਵਡੇ ਕ਼ੱਦ (ਡੀਲ) ਵਾਲਾ.

ਕੱਦੂ. ਦੇਖੋ, ਕਦੂਆ.

ਕੱਦੂਕਸ਼. ਫ਼ਾ کدوکش ਸੰਗਯਾ—ਦੰਦੇਦਾਰ ਝਰਣਾ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਕੱਦੂ ਘਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਕੱਦੂ ਦੇ ਬਾਰੀਕ ਲੱਛੇ ਸੁਰਾਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਇਤਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ.

ਕਦ੍ਰੂ, ਕਦ੍ਰੂਕਾ, ਕਦ੍ਰੂ ਸੰ. ਕਦ੍ਰੂ. ਸੰਗਯਾ—ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦਕ੍ਸ਼ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਕਸ਼ਯਪ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਾਗ ਪੈਦਾ ਹੋਏ. "ਬਿਨਤਾ ਕਦ੍ਰੂ ਦਿਤਿ ਅਦਿਤਿ ਏ ਰਿਖਿ ਬਰੀ ਬਨਾਯ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਕਧਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕੰਧਾਰ.

ਕਨ. ਦੇਖੋ, ਕਣ। ੨ ਕਣੰ. ਕੰਨ. "ਜਿਨ ਕਨ ਕੀਨੇ ਅਖੀ ਨਾਕ." (ਧਨਾ ਮ: ੧) ੩ ਬੂੰਦ. "ਜਲ ਕਨ ਸੁਭਗ ਝਰੇ." (ਪਾਰਸਾਵ) ੪ ਕਨਕ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਸੁਵਰਣ. ਸੋਨਾ. "ਊਚ ਭਵਨ ਕਨ ਕਾਮਨੀ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਕਨਉਜ. ਦੇਖੋ, ਕਨੌਜ.

ਕਨਸੋਇ. ਦੇਖੋ, ਕਣਸੋਇ.

ਕਨਕ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਸੁਵਰਣ. ਸੋਨਾ. "ਕਨਕ ਕਟਿਕ ਜਲ ਤਰੰਗ ਜੈਸਾ." (ਸ੍ਰੀ ਰਵਿਦਾਸ) ੨ ਧਤੂਰਾ. "ਕਨਕ ਕਨਕ ਤੇ ਸੌ ਗੁਨੋ ਮਾਦਕ ਮੇ ਅਧਿਕਾਇ." (ਬਿਹਾਰੀ) ੩ ਪਲਾਸ. ਢੱਕ। ੪ ਕਣਿਕ. ਗੇਹੂੰ. ਗੰਦਮ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਆਟਾ. ਦੇਖੋ, ਕਣਿਕ ੨। ੫ ਦੇਖੋ, ਛੰਪਯ ਦਾ ਭੇਦ ੩.

ਕਨਕਕਸ਼ਿਪੁ. ਦੇਖੋ, ਹਿਰਨਯਕਸ਼ਿਪੁ. ਦੇਖੋ, ਹਿਰਨਕਸਿਪੁ.

ਕਨਕਕਲਾ. ਸੰ. ਕਨਕਕਲ: ਸੋਨਾ ਘੜਨ ਦੀ ਕਲਾ (ਵਿਦ੍ਯਾ) ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. ਸੁਨਿਆਰ. ਜ਼ਰਗਰ. "ਜੈਸੇ ਕਨਿਕਕਲਾ ਚਿਤੁ ਮਾਡੀਅਲੇ." (ਰਾਮ ਨਾਮਦੇਵ)

ਕਨਕਟਾ, ਕਨਕਟੀ ਗੋਰਖਪੰਥੀ, ਜਾਂ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਛੇਦ ਹੋਣ। ੨ ਬੱਚਾ. ਜਿਸ ਦੇ ਕੰਨ ਕੁਤਰੇ ਗਏ ਹਨ.

ਕਨਕ ਪਤ੍ਰ. ਸੋਨੇ ਦਾ ਪਤ੍ਰਾ। ੨ ਧਤੂਰੇ ਦਾ ਪੱਤਾ.

ਕਨਕਬਜਾ. ਅਞਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਕਾਨਕੁਬਜ ਦੀ ਥਾਂ ਐਸਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੧੭ ਅੰਕ ੩.

ਕਨਕਲੋਚਨ. ਹਿਰਨਯਾਕ੍ਸ਼. ਦੇਖੋ, ਹਰਣਖ (ਹਿਰਨਯਾਕ੍ਸ਼).

ਕਨਕਾ. ਦੇਖੋ, ਕਣਕਾ। ੨ ਕਨ੍ਯਕਾ. ਕੁਆਰੀ ਲੜਕੀ. "ਔਰ ਮਿਲੀ ਕਨਕਾ ਤਹਿਂ ਆਨ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਨਕਾਚਲ. ਕਨਕ (ਸੁਵਰਣ) ਦਾ ਅਚਲ (ਪਹਾੜ). ਸੁਮੇਰੁ.

ਕਨਕਾਮਨੀ. ਕਨਕ ਅਤੇ ਕਾਮਿਨੀ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਦੇਖੋ, ਕਨ ੪.

ਕਨਕਾਯਾ. ਸੰ. ਕੰਕਾਕ: ਸੰਗਯਾ—ਜਲਕਾਗ. ਜਲਕਾਂਉਂ. "ਕੰਕ

ਭੇਕ ਕਿੰਚਲ ਕਨਕਾਯਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)
ਕਨਕੂਤ. ਦੇਖੋ, ਕਣਕੂਤ.
ਕਨਖਲ. ਗੰਗਾ ਕਿਨਾਰੇ ਹਰਿਦ੍ਵਾਰ ਤੋਂ ਦੋ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ. ਕੂਰਮ ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਦਕ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਦੇ ਯੱਗ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਦਕੇਸ਼ੂਰ ਮਹਾਦੇਵ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੰਦਿਰ ਹੈ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਇਸ ਨਗਰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਤੀਘਾਟ ਤੇ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ.
ਕਨਪਟੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕੰਨ ਅਤੇ ਅੱਖ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦਾ ਥਾਂ. ਪੁੜਪੁੜੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਨਫਟੀ.
ਕਨਪਾਟਾ, ਕਨਪਾਟੀ, ਕਨਫਟਾ, ਕਨਫਟੀ, ਕਨਫਾਟਾ ਦੇਖੋ, ਕਨਕਟਾ—ਕਨਕਟੀ. "ਜੋਗਾਭਯਾਸੀ ਅਰੁ ਕਨਪਾਟੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)
ਕਨੱਯਾ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਹਣਾ. ਕਹਣਾ. ਜਾਲਾ ਤਾਣਨ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਜੀਵ। ੨ ਕਨ੍ਹੈਯਾ. ਕ੍ਰਿਸਨ. "ਅਟੇਰੂ ਕੋ ਕਨੱਯਾ ਨਾਮ." (ਅਕਾਲ)
ਕ਼ਨਾਅ਼ਤ. ਅ਼ ‏قناعت‎ ਸੰਗਯਾ—ਥੋੜੀ ਚੀਜ਼ ਪੁਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣਾ. ਸਬਰ. ਸੰਤੋਖ.
ਕਨਾਇਤ. ਦੇਖੋ, ਕਨਾਅ਼ਤ ਅਤੇ ਕਨੈਤ.
ਕਨਾਈ. ਸੰਗਯਾ—ਕ੍ਰਿਸਨ. ਕਨ੍ਹੈਯਾ। ੨ ਕਰਤਾਰ. "ਸਿਮਰਿਓ ਨਾਹਿ ਕਨਾਈ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੯)
ਕਨਾਗਤ. ਸੰ. कन्यागत्. ਅੱਸੂ ਦਾ ਮਹੀਨਾ. ਕਨਯਾ ਰਾਸ਼ਿ ਵਿੱਚ ਸੂਰਯ ਆਉਣ ਤੋਂ ਇਹ ਨਾਮ ਹੈ. ਸ਼੍ਰਾਧਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਦੀ ਭੀ ਇਹ ਸੰਗਯਾ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਲਪ ਲਈ ਹੈ.
ਕਨਾਤ. ਦੇਖੋ, ਕ਼ਨਾਅ਼ਤ। ੨ ਤੁ. ‏قنات‎ ਕ਼ਨਾਤ. ਕਪੜੇ ਦੀ ਕੰਧ. ਤੰਬੂ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਦੀਵਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਵਸਤ੍ਰ ਦੀ ਭੀਤ। ੩ ਅ਼. ਨੇਜ਼ਾ। ੪ ਪਿੱਠ ਦੀ ਹੱਡੀ. ਕੰਗਰੋੜ.
ਕਨਾਯਤ. ਦੇਖੋ, ਕ਼ਨਾਅ਼ਤ ਅਤੇ ਕਨੈਤ.
ਕਨਾਰ. ਫ਼ਾ ‏کنار‎ ਕਿਨਾਰਾ. ਪਾਸਾ। ੨ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਹਾਸ਼ੀਆ। ੩ ਘੋੜੇ ਦਾ ਜ਼ੁਕਾਮ.
ਕਨਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕਨਾਰ ੧ ਅਤੇ ਕਿਨਾਰਾ.
ਕਨਾਲ. ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੀ ਇੱਕ ਮਿਣਤੀ. ਏਕੜ ਦਾ ਅੱਠਵਾਂ ਹਿੱਸਾ.
ਕਨਾਵੇਜ਼. ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਰੇਸ਼ਮੀ ਵਸਤ੍ਰ, ਜੋ ਦਰਿਆਈ ਦੀ ਕਿਸਮ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ. ਬੁਖ਼ਾਰੇ ਦੀ ਕਨਾਵੇਜ਼ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ.
ਕਨਿ. ਵੱਲ. ਓਰ. ਤਰਫ਼. "ਆਇ ਨ ਸਕਾ ਤੁਝ ਕਨਿ ਪਿਆਰੇ." (ਵਡ ਮ: ੧) ੨ ਕਰਣ ਮੇ. ਕੰਨ ਵਿੱਚ. "ਕਨਿ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਪਾਈ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) ੩ ਸਿੰਧੀ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਨੇੜੇ. ਪਾਸ. ਕੋਲ.
ਕਨਿਸ਼੍ਟ. ਸੰ. ਵਿ—ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ. ਅਤਯੰਤ ਲਘੁ। ੨ ਨੀਚ. ਕਮੀਨਾ.
ਕਨਿਸ਼੍ਟਾ. ਵਿ—ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਚੀਚੀ. ਛੋਟੀ ਉਂਗਲਿ। ੩ ਕਾਵ੍ਯ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਘੱਟ ਹੋਵੇ.
ਕਨਿਸ਼੍ਟਿਕਾ. ਸੰਗਯਾ—ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਅੰਗੁਲੀ. ਚੀਚੀ. ਦੇਖੋ, ਅੰਗੁਲਿ। ੨ ਛੋਟੀ ਭੈਣ.
ਕਨਿਕ. ਸੁਵਰਣ. ਭਾਵ—ਧਨ. ਦੇਖੋ, ਕਣਕ ਅਤੇ ਕਨਕ. "ਕਨਿਕ ਕਾਮਨੀ ਹੇਤ ਗਵਾਰਾ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧)
ਕਨਿਕਕਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕਨਕਕਲਾ.
ਕਨਿੰਗਮ, ਕਨਿੰਘਮ ਸਕਾਟਲੈਂਡ ਨਿਵਾਸੀ ਅਲੈਗਜ਼ੈਂਡਰ ਕਨਿੰਗਮ (Alexander Cunningham) ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਜੇ. ਡੀ. ਕਨਿੰਗਮ (J. D. Cunningham), ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਸਨ ੧੮੧੨ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਨੌਕਰ ਹੋ ਕੇ ਸਨ ੧੮੪੩ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਪੁੱਜਾ, ਅਤੇ ਚੀਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਸਟਾਫ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਇਆ. ੧੮੩੭ ਵਿੱਚ ਕਰਨੈਲ ਵੇਡ (Colonel Wade) ਪੋਲਿਟੀਕਲ ਏਜੇਂਟ ਦਾ ਨਾਯਬ ਬਣਿਆ ਫੇਰ ਬਹਾਵਲਪੁਰ ਪੋਲਿਟੀਕਲ ਏਜੈਂਟ ਹੋਇਆ. ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਵੇਲੇ ਨੇਪੀਅਰ ਅਤੇ ਗਫ਼ (Charles Napier & Sir Hugh Gough) ਦੇ ਸਟਾਫ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਬੱਦੋਵਾਲ ਅਤੇ ਅਲੀਵਾਲ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵੇਲੇ ਇਹ ਪੋਲਿਟੀਕਲ ਆਫ਼ਿਸਰ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਸਰ ਹੈਰੀ ਸਮਿਥ (Sir Harry Smith) ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ. ਸਭਰਾਉਂ ਦੇ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਇਹ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਸਰ ਹੈਨਰੀ ਹਾਰਡਿੰਗ (Sir Henry Hardinge) ਦਾ ਏ. ਡੀ. ਸੀ. ਸੀ. ਇਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਕੇ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਭੋਪਾਲ ਦਾ ਪੋਲਿਟੀਕਲ ਏਜੈਂਟ ਥਾਪਿਆ. ਸਨ ੧੮੪੮ ਵਿਚ ਕਨਿੰਗਮ ਨੇ ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ[1] ਲਿਖੀ, ਜੋ ੧੮੪੯ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਪਸ਼ਟ ਲਿਖੀਆਂ ਜੋ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਲਈ ਲੱਜਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਸਨ. ਇਸ ਪੁਰ ਕਨਿੰਗਮ ਨੂੰ ਪੋਲਿਟੀਕਲ ਮਹਿਕਮੇ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਮੇਰਟ ਦੇ (P. W. D.). ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ.[2] ਕਨਿੰਗਮ ਦਾ

[1] ਦੂਜੀ ਛਾਪ (ਸੰਪਾਦਕ)

[2] ਲਾਰਡ ਡਲਹੌਜ਼ੀ (Lord Dalhousie) ੩ ਸਤੰਬਰ ਸੰਨ ੧੮੪੯ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਵਿੱਚ ਸਰ ਹੈਨਰੀ ਲਾਰੰਸ (Sir Henry M. Lawrence). ਨੂੰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ.

"It was very certain that every body would say that Captain Cunningham was dismissed, nominally, for using official documents, but really, because he said things disagreeable to the Government. It was equally clear that the Government declaration, that he had used official papers, would to the public serve as warrant for all his statements, and would give weight both to them and the general opinions, he uttered."

(Life of Sir Henry Lawrence by Sir H. B. Edwards P. 467)

ਸਨ ੧੯੫੧ ਵਿੱਚ ਅੰਬਾਲੇ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ.

ਕਨਿਯਾ. ਪ੍ਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੱਛੀ. ਬਗਲ. ਕਾਂਖ. "ਕਨਿਯਾ ਬਿਖੈ ਕ੍ਰੀਚਕਨ ਧਾਰੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੯੪) ਭੀਮਸੇਨ ਕੀਚਕ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਕੱਛੀ ਵਿੱਚ ਧਾਰਦਾ ਹੈ। ੨ ਉਛੰਗ. ਗੋਦੀ। ੩ ਜੱਫੀ. ਕੌਰੀ। ੪ ਦੇਖੋ, ਕਨ੍ਯਾ.

ਕਨਿਲੀਨ. ਕਨਿਆਰੀ. ਕਨਕ. ਚੰਪਾ.

ਕਨੀ. ਦੇਖੋ, ਕਣੀ.

ਕਨੀਆ. ਕੌਰੀ. ਜੱਫੀ. ਦੇਖੋ, ਕਨਿਯਾ ੩. "ਸਾਦਰ ਸੋ ਨਿਜ ਭਰ ਕਰ ਕਨੀਆ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਨੀਜ਼ / **ਕਨੀਜ਼ਕ** } ਫ਼ਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਾਸੀ. ਟਹਿਲਣ। ੨ ਕਨ੍ਯਾ.

ਕਨੀਰ. ਦੇਖੋ, ਕਨੇਰ.

ਕਨੁ. ਸਿੰਧੀ. ਕੰਨ. ਕਣੰ. ਕਾਨ.

ਕਨੂਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਣਕਾ. ਜ਼ਰੀ. "ਧੂਰਿ ਕੇ ਕਨੂਕਾ ਫੇਰ ਧੂਰਿ ਹੀ ਸਮਾਹਿਂਗੇ." (ਅਕਾਲ) ੨ ਚਿੰਗਾੜੀ. ਵਿਸਫੁਲਿੰਗ. "ਜੈਸੇ ਏਕ ਆਗ ਤੇ ਕਨੂਕਾ ਕੋਟਿ ਆਗ ਉਠੇਂ." (ਅਕਾਲ)

ਕਨੇਸ੍ਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕਨਿਸ੍ਰਾ.

ਕਨੇਚ. ਸਾਨ੍ਹੇਵਾਲ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਡੇਢ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੂਰਵ ਜਿਲਾ ਲੁਦਿਆਨੇ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ. ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਤੋਂ ਚਲਕੇ ਇਸ ਥਾਂ ਦਸਮੇਸ਼ ਕੁਝ ਕਾਲ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਫੱਤਾ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਇਸੇ ਥਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸਵਾਰੀ ਲਈ ਸੁੰਦਰ ਘੋੜੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਸੀ.

ਕਨੇਤ. ਦੇਖੋ, ਕਨੈਤ.

ਕਨੇਰ / **ਕਨੇਲ** } ਸੰ. ਕਣੇਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੋਲਸਿਰੀ. ਕਰਵੀਰ. ਇੱਕ ਫੁੱਲਦਾਰ ਬੂਟਾ. ਇਸ ਦਾ ਫੁੱਲ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਾਈਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨੇ ਫੁੱਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੀ ਨਸਵਾਰ ਭੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਨੇਰ ਦੀ ਛਿੱਲ ਤਥਾ ਜੜ ਅਨੇਕ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦੀ ਹੈ. ਵੈਦਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਕਨੇਰ ਘੋੜੇ ਲਈ ਵਿਖ ਰੂਪ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਵਾਜੀ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਹੈ. Pterospermum Acerifolium. ਫ਼ਾ. ਖ਼ਰਜ਼ਹਰਹ. ਅੰ. oleander.

ਕਨੈਤ. ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ. ਕਿਤਨਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ "ਕਨ੍ਯਾਹੇਤ" ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਅਰਥਾਤ ਰਾਜਪੂਤ ਕੰਨ੍ਯਾ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਸੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੰਨ੍ਯਾ ਮਾਰਨੀ ਪਾਪ ਸਮਝਿਆ.

ਕਨੌਜ. ਸੰ. कान्यकुब्ज—ਕਾਨ੍ਯਕੁਬ੍ਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੂ. ਪੀ. ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਜਿਲਾ ਫ਼ਰਰੁਖ਼ਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਇਲਾਕਾ. ਕਨੌਜ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਾਜਧਾਨੀ ਰਹੀ ਹੈ. ਸਨ ੧੧੯੪ ਵਿੱਚ ਮੁਹੰਮਦ ਗ਼ੌਰੀ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਜੈਚੰਦ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਨੌਜ ਦੇ ਰਾਜ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ੨ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਕਾਨਕੁਬਜ.

ਕਨੌਜੀਆ. ਵਿ—ਕਨੌਜ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਨ੍ਯਕੁਬ੍ਜ ਬ੍ਰਾਹਮਣ.

ਕਨੌਡ / **ਕਨੌਡਾ** } ਦੇਖੋ, ਕਣੌਡ—ਕਣੌਡਾ.

ਕਨ੍ਹਾਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਸਨ. ਕਨ੍ਹੈਯਾ। ੨ ਕਰਤਾਰ. ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ.

ਕਨ੍ਹੈਯਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਸਹਨੈਯਾ. ਕ੍ਰਿਸਨ. ਕਾਨ੍ਹ। ੨ ਕਰਤਾਰ. ਵਾਹਗੁਰੂ। ੩ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਆਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਪਾਣੀ ਪਿਆਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਘਨੈਯਾ ਭੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਸੋਧਰੇ (ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਪਾਸ) ਖਤ੍ਰੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੋਯਾ. ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅਨੰਨ ਸਿੱਖ ਭਾਈ ਨਨੂਆ ਤੋਂ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਜਾਗਿਆ. ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਪਰਮਪਦ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਇਆ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਨਾਲ ਕਵੇ ਪਿੰਡ (ਜੋ ਅਟਕ ਤੋਂ ਕਰੀਬ ਵੀਹ ਮੀਲ ਉਰੇ ਹੈ) ਧਰਮਸਾਲ ਰਚ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਾਯਾ. ਫੇਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰਕੇ ਰਾਜਯੋਗ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ. ਦੇਖੋ, ਅਡਨਸ਼ਾਹ. ਕਿਤਨੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਮੀਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕਨ੍ਹੈਯਾ ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਭੁੱਲ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਮੀਹਾਂ ਸਾਹਿਬ.

ਕਨ੍ਹੈਯਾਂ ਦੀ ਮਿਸਲ. ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ੧੨ ਮਿਸਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਮਿਸਲ, ਜੋ ਕਾਨ੍ਹੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਸਰਦਾਰ ਜੈ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਜੱਟ ਨੇ ਕ਼ਾਇਮ ਕੀਤੀ. ਇਸ ਮਿਸਲ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ੪੦ ਲੱਖ ਅਤੇ ਫ਼ੌਜ ਅੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਸੀ. ਸੰਮਤ ੧੮੨੦ (ਸਨ ੧੭੬੩) ਵਿੱਚ ਸਰਹਿੰਦ ਨੂੰ ਫਤੇ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਜੈ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਦਲ ਸਮੇਤ ਪੰਥ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ. ਇਸ ਵੀਰ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸੰਮਤ ੧੮੪੨ (ਸਨ ੧੭੮੯) ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਜੈ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੋਤੀ, ਸ: ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਮਹਤਾਬ ਕੌਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਿਆਹੀ ਗਈ ਸੀ. ਤਸੀਲ ਕੁਸੂਰ ਦੇ ਰੱਖਾਂਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਅਤੇ ਤਸੀਲ ਵਟਾਲੇ ਦੇ ਫ਼ਤੇਗੜ੍ਹ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਇਸੇ ਮਿਸਲ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ.

ਕਨ੍ਯਕਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਆਰੀ ਲੜਕੀ। ੨ ਪੁਤ੍ਰੀ. ਬੇਟੀ. ਧੀ.

ਕਨ੍ਯਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੁਤ੍ਰੀ. ਬੇਟੀ. ਅਵਸਥਾ ਭੇਦ ਨਾਲ ਕਨ੍ਯਾ ਦੇ ਨਾਮ—੧ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਸੰਧ੍ਯਾ, ੨ ਦੀ ਸਰਸ੍ਵਤੀ, ੭ ਦੀ ਚੰਡੀ, ੮ ਦੀ ਸਾਂਭਵੀ, ੯ ਦੀ ਦੁਰਗਾ, ੧੦ ਦੀ ਗੌਰੀ, ੧੩ ਦੀ ਮਹਾਂ ਲਕਮੀ, ੧੬ ਦੀ ਲਲਿਤਾ। ੨ ਕੁਆਰੀ ਲੜਕੀ। ੩ ਬਾਰਾਂ ਰਾਸ਼ੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਛੀਵੀਂ ਰਾਸ਼ਿ. Virgo। ੪ ਵਡੀ ਇਲਾਚਿਈ। ੫ ਇੱਕ ਛੰਦ. ਦੇਖੋ, ਅਕਵਾ.

ਕਪ. ਦੇਖੋ, ਕਪਣਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੰਪ. "ਹਥ ਮਰੋੜੈ ਤਨੁ ਕਪੇ." (ਮਾਝ ਬਾਰਹਮਾਹਾ) ੩ ਦੇਖੋ, ਕਪਿ। ੪ ਸੰ. ਕਪ੍. ਧਾ—ਚਲਣਾ ਹਿਲਣਾ. ਕੰਬਣਾ.

ਕਪਟ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਲ. ਫ਼ਰੇਬ. "ਕੂੜ ਕਪਟ ਕਮਾਵੈ ਮਹਾ ਦੁਖ

ਪਾਵੈ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੨ ਦੇਖੋ, ਕਪਾਟ. "ਖੋਲਿ ਕਪਟ ਗੁਰੁ ਮੇਲੀਆ." (ਜੈਤ ਛੰਤ ਮ: ੫) "ਨਾਨਕ ਮਿਲਹੁ ਕਪਟ ਦਰ ਖੋਲਹੁ." (ਤੁਖਾਰੀ ਬਾਰਹਮਾਹਾ)

ਕਪਟਹਥਿਆਰ. ਸੰ. ਕੂਟਾਸ੍ਤ੍ਰ. ਸੰਗਯਾ—ਬਾਘਨਖਾ ਆਦਿਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਜੋ ਪੋਸ਼ਾਕ ਵਿੱਚ ਛੁਪਾਇਆ ਹੋਵੇ. "ਕੂੜ ਕਪਟਹਥਿਆਰ ਜਿਉਂ." (ਭਾਗੁ)

ਕਪਟ ਕਪਾਟ. ਕਪਟ ਰੂਪ ਕਿਵਾੜ. ਛਲ ਦੇ ਤਖ਼ਤੇ. "ਖੁਲੈਂ ਨ ਕਪਟ ਕਪਾਟ." (ਰਹਿਮਨ)

ਕਪਟਪੁਰਖ, ਕਪਟਪੁਰਸ਼ } ਸੰਗਯਾ—ਡਰਣਾ. ਬਣਾਉਟੀ ਮਨੁੱਖ (ਪੁਰਸ਼), ਜੋ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਡਰਾਉਣ ਲਈ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ.

ਕਪਟ ਬੇਸ. ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਲਿਬਾਸ. ਆਪਣਾ ਅਸਲ ਰੂਪ ਛੁਪਾਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਭੇਖ। ੨ ਬਹੁਰੂਪੀਆ.

ਕਪਟਿ. ਕਪਟ ਕਰਕੇ. ਛਲ ਨਾਲ. ਕਪਟ ਤੋਂ. "ਕੂੜਿ ਕਪਟਿ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ."(ਸ੍ਰੀ ਮ: ੪)

ਕਪਟੀ. ਵਿ—ਛਲੀਆ. ਫ਼ਰੇਬੀ। ੨ ਪਾਖੰਡੀ.

ਕਪਟੇ. ਕਪਟੀ ਲੋਕ. ਛਲੀਏ ਪੁਰਖ. "ਕੌਡੀ ਕੌਡੀ ਜੋਰਤ ਕਪਟੇ." (ਗੂਜ ਮ: ੫) ੨ ਕਪਟ ਕਰਕੇ. ਛਲ ਨਾਲ.

ਕਪਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਸੰ. ਕਰ੍ਤਨ. ਕੱਟਣਾ. ਟੁੱਕਣਾ. "ਫਰੀਦਾ, ਜਿ ਦਿਹ ਨਾਲਾ ਕਪਿਆ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਕਪਣੀ. ਵਿ—ਕਪਿ (ਬਾਂਦਰਾਂ) ਦੀ. "ਚਲੀ ਸੈਨ ਕਪਣੀ ਸਕ੍ਰੁੱਧ." (ਰਾਮਾਵ)

ਕਪਤ. ਦੇਖੋ, ਕੰਪਿਤ.

ਕਪਥਲ. ਦੇਖੋ, ਕੈਥਲ. "ਪਰੀ ਲੂਟ ਕਪਥਲ ਵਿਖੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਕੈਥਲ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਲੁੱਟ ਪੈ ਗਈ.

ਕਪਰ. ਸਿੰਧੀ. ਕਪਰੁ. ਸੰਗਯਾ—ਦਰਿਆ ਦਾ ਉੱਚਾ ਢਾਹਾ. "ਬੇੜਾ ਕਪਰ ਵਾਤ:" (ਸ. ਫਰੀਦ) ਹਵਾ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਬੇੜਾ ਪੱਤਣ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਉੱਚੇ ਢਾਹੇ ਨੂੰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਟਕਰਾਕੇ ਟੁੱਟਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ। ੨ ਕੁਮਾਰਗ. ਉਲਟਾ ਰਾਹ.

ਕਪਰਦ, ਕਪਰਦਕ } ਸੰ. ਕਪਰ੍ਦ—ਕਪਰ੍ਦਕ. ਕ (ਜਲ) ਨਾਲ ਜੋ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਵੇ. ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਜਟਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੰਗਾ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ੨ ਜਟਾ ਦਾ ਜੂੜਾ। ੩ ਕੌਡੀ, ਜੋ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਜਲ ਨਾਲ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ.

ਕਪਰਦਨ. ਦੇਖੋ, ਕਪਰਦਿਨ.

ਕਪਰਦਿਕਾ. ਸੰ. ਕਪਰ੍ਦਿਕਾ. ਸੰਗਯਾ—ਕੌਡੀ. ਵਰਾਟਿਕਾ. ਦੇਖੋ, ਕਪਰਦਕ.

ਕਪਰਦਿਨ, ਕਪਰਦਿਨੀ, ਕਪਰਦੀ } ਸੰ. कपर्दिन्. ਵਿ—ਜਟਾਜੂਟ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕਪਰਦ। ੨ ਕਪਰ੍ਦਿਨੀ. ਸਿਰ ਪੁਰ ਜੂੜੇ ਵਾਲੀ. ਜੂੜਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ. "ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ[1] ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨਿ ਰੰਮਕਪਰਦਿਨਿ ਛਤ੍ਰਛਿਤੇ." (ਅਕਾਲ)[2]

[1]ਹੇ ਦੀ ਥਾਂ ਹੋਸੀ ਪਾਠ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਭੁੱਲ ਹੈ.

ਕਪਰਵਾਤ. ਦੇਖੋ, ਕਪਰ.

ਕਪਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕਪੜਾ.

ਕਪਰੁ. ਦੇਖੋ, ਕਪਰ.

ਕਪਰੇ. ਕਪੜਾ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. "ਮੈਲੇ ਕਪਰੇ ਕਹਾਲਉ ਧੋਵਉ." (ਮਲਾ ਰਵਿਦਾਸ) ਭਾਵ, ਮਲੀਨ ਅੰਤਹਕਰਣ.

ਕਪਰੇ ਬਾਗੇ ਵਾਲੀ. ਵਾ—ਸੰਗਯਾ—ਕੂੰਜ, ਜੋ ਚਿੱਟੇ ਲਿਬਾਸ ਵਾਲੀ ਹੈ. "ਗਗਨ ਫਿਰੰਤੀ ਊਡਤੀ ਕਪਰੇ ਬਾਗੇ ਵਾਲੀ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਕਪਲ. ਦੇਖੋ, ਕਪਿਲ.

ਕਪੜ. ਦੇਖੋ, ਕਪੜਾ। ੨ ਸੰ. ਕਾਰ੍ਪਟਿਕ. ਲੀਰਾਂ ਦੀ ਗੋਦੜੀ ਪਹਿਰਣ ਵਾਲਾ. "ਕਪੜ ਕੇਦਾਰੈ ਜਾਈ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ)

ਕਪੜ ਕੋਟ. ਵਸਤ੍ਰ ਦੀ ਸਫੀਲ. ਕਨਾਤ ਦਾ ਘੇਰਾ.

ਕਪੜਕੋਠਾ. ਸੰਗਯਾ—ਤੰਬੂ. ਡੇਰਾ. ਖ਼ੇਮਾ.

ਕਪੜਾ, ਕਪੜੁ } ਸੰ. ਕਰ੍ਪਟ. ਸੰਗਯਾ—ਵਸਤ੍ਰ. ਪਟ. "ਕਪੜੁ ਰੂਪੁ ਸੁਹਾਵਣਾ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਖ਼ਿਲਤ. "ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਕਪੜਾ ਪਾਇਆ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੩ ਭਾਵ, ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ. "ਕਰਮੀ ਆਵੈ ਕਪੜਾ." (ਜਪੁ)[3] ਇਸੇ ਭਾਵ ਅਨੁਸਾਰ ਚੋਲਾ ਜਾਮਾ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਦੇਹ ਲਈ ਵਰਤੇ ਹਨ। ੪ ਲਿਬਾਸ. "ਪਰਹਰਿ ਕਪੜੁ ਜੇ ਪਿਰ ਮਿਲੈ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸੋਰ) ਇਸ ਥਾਂ ਪਾਖੰਡ ਭੇਸ (ਵੇਸ) ਦੇ ਤਯਾਗ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ.

ਕਪਾਸ, ਕਪਾਹ } ਸੰ. ਕਰ੍ਪਾਸ. L. Gossypium Herbaceum. "ਦਇਆ ਕਪਾਹ ਸੰਤੋਖ ਸੂਤ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

[2]ਪੰਡਿਤ ਰਾਮਕ੍ਰਿਸਨ ਦਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਰਚਿਆ "ਭਗਵਤੀ ਪਦਯ ਪੁਸਪਾਂਜਲਿ ਸਤੋਤ੍ਰ" ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ੩੦ ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ ਹਨ ਇਸੇ ਦਾ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਅਨੁਵਾਦ ੨੦ ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਕਾਲਉਸਤਤਿ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ, ਜੋ ਲੇਖਕਪ੍ਰਮਾਦ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਚੰਡੀਚਰਿਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ. ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਗਯਾਨ ਹਿਤ ਦੋਹਾਂ ਅਸਤੋਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਪਾਠ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ-

"ਰਕਤਾਸੁਰ ਮਰਦਨਿ ਚੰਡ ਚਕਰਦਨਿ ਦਾਨਵ ਅਰਦਨਿ ਬਿਡਾਲਬਧੇ,
ਸਰਧਾਰ ਬਿਬਰਖਣਿ ਦੁਰਜਨ ਧਰਖਣਿ ਅਤੁਲ ਅਮਰਖਣਿ ਧਰਮਧੁਜੇ,
ਧੂਮ੍ਰਾਛ ਬਿਧੁੰਸਨਿ ਸ੍ਰੋਣਿਤਚੁੰਸਨਿ ਸੁੰਭ ਨਿਪਾਤ ਨਿਸੁੰਭ ਮਥੇ,
ਜੈ ਜੈ ਹੋਸੀ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਰਦਨਿ ਰੰਮਕਪਰਦਿਨਿ ਛਤ੍ਰਛਿਤੇ." (ਅਕਾਲ)
शर वर वर्षिणि दुर्धर धर्षिणि दुर्मुख मर्षिणि हर्षरते। xxx
धयिनिजहुङ्कृति मात्र निराकृत धूम्रविलोचन धूम्र शते।
समरविशोषित शोणितबीज समुद्भवशोणितबीजलते।
शिव शिव शुम्भ निशुम्भ महाहव तर्पित भूतपिशाचपते।
जयजय हे महिषासुर मर्दिनि रम्यकपर्दिनि शैलसुते।।10।।

[3]वासांसि जीर्णानि यथा विहाय नवानि गृह्णाति नरो ऽपराणि।
तथा शरीराणि विहाय जीर्णान्यन्यानि संयाति नवानि देही।
(ਗੀਤਾ ਅ: ੨, ਸ਼: ੨੨)

ਕਪਾਹਹੁ. ਕਪਾਸ ਤੋਂ. "ਤਗੁ ਕਪਾਹਹੁ ਕਤੀਐ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਕਪਾਹੀ, ਕਪਾਹੀਆ ਵਿ—ਕਪਾਸ ਦਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਖਤ੍ਰੀ ਗੋਤ੍ਰ. ਇਹ ਸੰਗਯਾ ਕਪਾਹ ਦੇ ਵਣਿਜ ਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਘੀ ਤੋਂ ਘੇਈ. "ਹੇਮਾ ਵਿੱਚ ਕਪਾਹੀਆ." (ਭਾਗੁ)

ਕਪਾਟ, ਕਪਾਟੰ ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਜੋ ਕ ((ਹਵਾ) ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢੇ ਅਤੇ ਰੋਕੇ. ਕਵਾਟ. ਕਿਵਾੜ. ਤਖ਼ਤਾ। ੨ ਭਾਵ, ਅਗਯਾਨ। ੩ ਦਸਮਦ੍ਵਾਰ. ਤਾਲੂਆ। ੪ ਕ (ਜਲ) ਨਾਲ ਭਿੱਜਿਆ ਪਟ. ਧੋਤਾ ਹੋਇਆ ਗਿੱਲਾ ਪਰਨਾ, ਜੋ ਸੰਧਿਆ ਕਰਮ ਸਮੇਂ ਮੋਢਿਆਂ ਪੁਰ ਰੱਖਣਾ ਵਿਧਾਨ ਹੈ. "ਦੁਇ ਧੋਤੀ ਵਸਤ੍ਰ ਕਪਾਟੰ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਕਪਾਲ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਖੋਪਰੀ। ੨ ਮੱਥਾ। ੩ ਘੜੇ ਅੰਡੇ ਆਦਿਕ ਦਾ ਅੱਧਾ ਖੰਡ, ਜੋ ਖੋਪਰੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੪ ਭਿੱਖਿਆ ਮੰਗਣ ਦਾ ਪਿਆਲਾ.

ਕਪਾਲਕ. ਦੇਖੋ, ਕਾਪਾਲਿਕ.

ਕਪਾਲਕ੍ਰਿਯਾ. ਸੰਗਯਾ—ਹਿੰਦੂਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਦਾਹ ਸਮੇਂ ਮੁਰਦੇ ਦੇ ਸਿਰ ਨੂੰ ਲਕੜੀ ਨਾਲ ਭੰਨਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਗਰੁੜ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਦਾ ਕਪਾਲ ਸੋਟੇ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਾਧੂ ਦਾ ਬਿਲ ਦਾ ਫਲ ਮਾਰਕੇ ਭੰਨਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਐਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਪਿਤਰ ਲੋਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.[1] ਸਿੱਖ ਮਤ ਵਿੱਚ ਕਪਾਲ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ.

ਕਪਾਲਮੋਚਨ. ਕਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤਾਲ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਥਾ ਪਦਮਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇਉਂ ਹੈ—ਮਹਾਂਭੈਰਵ (ਸ਼ਿਵ) ਨੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਦੀ ਉਂਗਲ ਦੇ ਨਹੁੰ ਨਾਲ ਅਭਿਮਾਨੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਲਿਆ. ਮਹਾਂਭੈਰਵ ਦੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਸਿਰ ਚੰਬੜ (ਚਿਮਟ) ਗਿਆ. ਕਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਕਪਾਲਮੋਚਨ ਤਾਲ ਪੁਰ ਸਿਰ ਹੱਥੋਂ ਲੱਥਾ।

੨ ਮਹਾਭਾਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ "ਔਸ਼ਨਸ" ਤੀਰਥ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਪਾਲਮੋਚਨ ਹੈ. ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਕਰਕੇ ਵੱਢਿਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਦੈਤ ਦਾ ਸਿਰ ਮਹੋਦਰ ਰਿਖੀ ਦੀ ਟੰਗ ਨਾਲ ਚਿਮਟ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਤੀਰਥ ਨ੍ਹਾਤੇ ਨਾ ਉਤਰਿਆ. ਇਸ ਥਾਂ ਸਨਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਟੰਗ ਨਾਲੋਂ ਸਿਰ ਲੱਥਾ. ਇਹ ਥਾਂ ਜਗਾਧਰੀ ਤੋਂ ਪੰਜ ਕੋਹ ਉੱਤਰ ਸਢੌਰੇ ਪਾਸ ਅੰਬਾਲੇ ਜਿਲੇ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਥਾਂ ਕਤਕ ਸੁਦੀ ੧੫ ਸੰਮਤ ੧੭੪੨ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਸਿਖ੍ਯਾ ਦੇਣ ਪਧਾਰੇ ਹਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ੨੫੦ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦੇ ਨਾਉਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ. "ਇਕ ਕਪਾਲਮੋਚਨ ਸੁਭ ਤਾਲ। ਤਹਿਂ ਕੋ ਮੇਲਾ ਅਯੋ ਵਿਸਾਲ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਕਪਾਲਮੋਚਨ ਤੀਰਥ "ਮਿਲਖ" ਪਿੰਡ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਕ "ਰਿਣਮੋਚਨ" ਤਾਲ ਭੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਕਰਕੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

੩ ਮਹਾਭਾਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਰਿਖੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੀ ਕਪਾਲਮੋਚਨ ਹੈ.

ਕਪਾਲੀ. ਸੰ. कपालिन्. ਵਿ—ਕਪਾਲਧਾਰੀ. ਖੋਪਰੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ਿਵ। ੩ ਖੱਪਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਫ਼ਕੀਰ। ੪ ਕਪਾਲਿਨੀ. ਦੁਰਗਾ. ਕਾਲੀ. "ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਦਯੇ ਕਪਾਲੀ." (ਚੰਡੀ ੨)

ਕਪਾਲੀ ਆਸਨ. ਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਆਸਨ. ਤਾਲੂਆ ਜ਼ਮੀਨ ਪੁਰ ਰੱਖਕੇ ਟੰਗਾਂ ਆਸਮਾਨ ਵੱਲ ਕਰਨੀਆਂ.

ਕਪਾਲੁ. ਦੇਖੋ, ਕਪਾਲ. "ਕਰਮ ਕਰਿ ਕਪਾਲੁ ਮਫੀਟਸਿਰੀ." (ਧਨਾ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ) ਦੇਖੋ, ਕਪਾਲਮੋਚਨ ਅਤੇ ਮਫੀਟਸਿ.

ਕਪਾਲੰ. ਦੇਖੋ, ਕਪਾਲੀ. "ਹਹਾਸੰ ਕਪਾਲੰ." (ਕਲਕੀ) ਕਪਾਲੀ (ਸ਼ਿਵ) ਹਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਕਪਾਵਨ. ਦੇਖੋ, ਕੰਪਾਵਨ. "ਕਰ ਕਾਢ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕਪਾਵਹਿੰਗੇ." (ਕਲਕੀ)

ਕਪਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੱਟਕੇ. ਵੱਢਕੇ. "ਸੋ ਸਿਰੁ ਕਪਿ ਉਤਾਰ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੨ ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਬਾਂਦਰ। ੩ ਹਾਥੀ। ੪ ਸੂਰਜ. ਦੇਖੋ, ਕਪ ੪। ੫ ਵਿ—ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ. ਘੁੰਮਣ ਵਾਲਾ. "ਭ੍ਰਮਤ ਫਿਰਤ ਤੇਲਕ ਕੇ ਕਪਿ ਜਿਉ." (ਗੂਜ ਕਬੀਰ) ਤੇਲੀ ਦੇ ਬੈਲ ਵਾਂਙ ਭ੍ਰਮਤ ਫਿਰਤ.

ਕਪਿਈਸ, ਕਪਿਸ ਦੇਖੋ, ਕਪੀਸ. "ਬਨ ਮਹਿ ਰਹਿਤ ਕਪਿਸ ਹਨੁਮਾਨਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਪਿਸ਼ਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਪਿਸ਼ੀ.

ਕਪਿਸਥਲ. ਦੇਖੋ, ਕੈਥਲ.

ਕਪਿਕ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਬਾਂਦਰ. "ਫਾਕਿਓ ਮੀਨ ਕਪਿਕ ਕੀ ਨਿਆਈ." (ਗੌਂਡ ਮ: ੫) ਮੱਛੀ ਅਤੇ ਬਾਂਦਰ ਦੀ ਤਰਾਂ ਫਸ ਗਿਆ.

ਕਪਿਕੁੰਜਰ. ਬਾਂਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ. ਹਨੁਮਾਨ। ੨ ਸੁਗ੍ਰੀਵ.

ਕਪਿਕੇਤੁ. ਅਰਜੁਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਝੰਡੇ ਪੁਰ ਬਾਂਦਰ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ.

ਕਪਿਚ, ਕਪਿਛ ਦੇਖੋ, ਕਪਿੱਥ.

ਕਪਿੰਜਲ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਤਿੱਤਰ। ੨ ਚਾਤਕ. ਪਪੀਹਾ। ੩ ਇੱਕ ਰਿਖੀ.

ਕਪਿੱਥ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕੈਥ. ਜੰਗਲੀ ਨਾਸ਼ਪਾਤੀ. ਕਪਿ (ਬਾਂਦਰ) ਇਸਥਿਤ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਪੁਰ, ਸੋ ਕਪਿੱਥ. ਬਾਂਦਰ ਇਸ ਦੇ ਫਲ ਬਹੁਤ ਖਾਂਦੇ ਹਨ. ਕਪਿ (ਹਾਥੀ) ਭੀ ਇਸ ਪਾਸ ਫਲ ਖਾਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ. Feronia Elephantum.

ਕਪਿਧੁਜ, ਕਪਿਧ੍ਵਜ ਦੇਖੋ, ਕਪਿਕੇਤੁ. "ਡਾਰ ਕਪਿਧ੍ਵਜ ਰਥ ਲਈ ਬਹੁ ਬੀਰਨ ਕੋ ਘਾਇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੩੨) ਅਰਜੁਨ ਨੇ ਰਥ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਲਈ.

ਕਪਿਪਤਿ, ਕਪਿਰਾਜ ਬਾਂਦਰਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ. ਸੁਗ੍ਰੀਵ। ੨ ਹਨੁਮਾਨ.

ਕਪਿਲ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਅਗਨਿ। ੨ ਕੁੱਤਾ। ੩ ਸ਼ਿਵ। ੪ ਪਿੱਤਲ

[1] सर्धे दग्धे ऽथवा पूर्णो स्फोटयेत्तस्य मस्तकम्।
गृहस्थानांतु काष्ठेन यतीनां श्रीफलेनच।
प्राप्तये पितृ लोकानां भित्त्वा तदब्रह्मरन्ध्रकम्।। (ਗਰੁੜ ਪੁਰਾਣ ਅ: ੧੦, ਸ਼ ੫੬-੫੭)

ਧਾਤੁ। ੫ ਸੂਰਜ। ੬ ਸਾਂਖ੍ਯ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਕਰਤਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਿਸੀ, ਜੋ ਦੇਵਹੂਤਿ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਕਰਦਮ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ. ਭਾਗਵਤ ਵਿੱਚ ਕਪਿਲ ਨੂੰ ਵਿਸਨੁ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ. ਗੀਤਾ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ "ਸਿੱਧਾਨਾਂ ਕਪਿਲੋ ਮੁਨਿ:" ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਪੁਰਾਣਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਰਾਜਾ ਸਗਰ ਦੇ ੬0000 ਪੁਤ੍ਰ, ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਇੰਦ੍ਰ ਕਰਕੇ ਚੁਰਾਏ ਹੋਏ ਘੋੜੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਕਪਿਲ ਦੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਪਾਸ ਆ ਕੇ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਲਗੇ, ਤਦ ਇਸਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਦੇਖਣ ਨਾਲ ਹੀ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ. "ਗਾਵਹਿ ਕਪਿਲਾਦਿ ਆਦਿਜੋਗੇਸੁਰ."[1] (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੧ ਕੇ) ੭ ਵਿਤੱਥ ਰਿਖੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਪਿਲ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਂਖ੍ਯ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਕਰਤਾ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ। ੮ ਨਾਰਾਚੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਵਸੁਦੇਵ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਤੀਜਾ ਕਪਿਲ ਭੀ ਪੁਰਾਣਾ ਵਿੱਚ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ। ੯ ਵਿ—ਭੂਰਾ. ਸਜਾਹੀ ਮਾਇਲ ਪੀਲਾ.

ਕਪਿਲਵਸ੍ਤੁ. ਨੈਪਾਲ ਦੀ ਤਰਾਈ ਵਿੱਚ ਜਿਲਾ ਗੋਰਖਪੁਰ ਵਿੱਚ ਰੋਹਿਣੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਸ਼ੁੱਧੋਦਨ (ਬੁੱਧ ਦਾ ਪਿਤਾ) ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ. ਇਹ ਸ਼ਾਕ੍ਯ ਰਾਜਵੰਸ਼ ਦੀ ਚਿਰ ਤੀਕ ਰਾਜਧਾਨੀ ਰਹੀ ਹੈ.

ਅੱਜ ਕਲ ਦੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਦੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਫ਼ੈਜ਼ਾਬਾਦ ਤੋਂ ੨੫ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਪੂਰਵ ਬਸਤੀ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਨਸੂਰ ਪਰਗਨੇ ਦਾ "ਪਿਪਰਾਵਾ" ਨਾਮਕ ਅਸਥਾਨ ਹੀ ਕਪਿਲਵਸ੍ਤੁ ਹੈ.

ਕਪਿਲਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਮਰੂਪ ਦੀ ਇੱਕ ਨਦੀ। ੨ ਟਾਹ੍ਲੀ. ਸ਼ੀਸ਼ਮ। ੩ ਕਪਿਲ (ਭੂਰੇ ਅਥਵਾ ਚਿੱਟੇ) ਰੰਗ ਦੀ ਗਾਂ, ਜਿਸ ਦੇ ਥਣ ਕਾਲੇ ਹੋਣ. ਹਿੰਦੂਮਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗਊ ਬਹੁਤ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮੰਨੀ ਹੈ। ੪ ਦੇਖੋ, ਕਾਮਧੇਨੁ ੨.

ਕਪਿਲਾਦ, **ਕਪਿਲਾਦਿਕ** } ਕਪਿਲ ਆਦਕਿ ਮੁਨਿ. ਦੇਖੋ, ਕਪਿਲ ੬.

ਕਪੀ. ਦੇਖੋ, ਕਪਿ ੨. ਫ਼ਾ. ੬ ਲੰਗੂਰ.

ਕਪੀਸ਼, **ਕਪੀਸ਼ੁਰ**, **ਕਪੀਂਦ੍ਰ** } ਕਪਿ (ਬਾਂਦਰਾਂ) ਦਾ ਈਸ਼ (ਰਾਜਾ) ਸੁਗ੍ਰੀਵ। ੨ ਹਨੁਮਾਨ.

ਕਪੀਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੱਪਣ-ਕਰ੍ਤਨ (ਕੱਟਣ) ਦਾ ਸੰਦ। ੨ ਖ਼ੰਜਰ. "ਏਕ ਕਪੀਰਾ ਲੇਹੁ ਹਮਾਰਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਸਿੰਧੀ. ਕਪੀਰੋ. ਮੰਦਭਾਗੀ। ੪ ਕੁਕਰਮੀ.

ਕਪੂਰ. ਸੰ. ਕਪੂੰਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਫ਼ੂਰ. ਇੱਕ ਬਿਰਛ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਰਸ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲਾ ਚਿੱਟਾ ਪਦਾਰਥ, ਜੋ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਉਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਘੀ ਦੀ ਤਰਾਂ ਜਲਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਆਰਤੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਜਲਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਬਹੁਤ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. Camphora Officinarum.

ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਸਰਦ ਖੁਸ਼ਕ ਹੈ. ਕਪੂਰ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. ਨਜ਼ਲੇ ਅਤੇ ਖੰਘ ਨੂੰ ਹਟਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਫੇਫੜੇ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਣਾ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੈ. ਜਿਗਰ ਦੀ ਜਲਨ ਅਤੇ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਨੀਂਦ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਇੱਕ ਖਤ੍ਰੀ ਗੋਤ੍ਰ। ੩ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਭੁੱਲ ਨਾਲ ਕਰਪੂਰ ਦੀ ਥਾਂ ਕਪੂਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਰਪੂਰ.

ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ. ਨਵਾਬ. ਸੰਮਤ ੧੭੯੭ ਵਿੱਚ ਸੂਬਾ ਲਹੌਰ ਨੇ ਸਬੇਗ ਸਿੰਘ ਵਕੀਲ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਨਵਾਬੀ ਖਿਤਾਬ, ਇੱਕ ਲੱਖ ਦੀ ਜਾਗੀਰ ਅਤੇ ਵਡਮੁੱਲਾ ਖਿਲਤ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ, ਤਾਕਿ ਪਰਸਪਰ ਮੇਲ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਅਧਰਮੀ ਜਾਲਿਮਾਂ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੈਣੀ ਪਸੰਦ ਨਾ ਕੀਤੀ. ਸਬੇਗ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਪੰਥ ਨੇ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਜੱਟ ਫ਼ੈਜ਼ੁੱਲਾਪੁਰੀਏ ਨੂੰ, ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਪੱਖਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਨਵਾਬ ਪਦਵੀ ਦਿੱਤੀ. ਇਹ ਧਰਮਵੀਰ ਪੰਥ ਦੀ ਵਡੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਅਤੇ ਕਰਣੀ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੋਈ.

ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸੰਮਤ ੧੮੧੧ (ਸਨ ੧੭੫੩) ਵਿੱਚ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੋਇਆ, ਸਸਕਾਰ ਬਾਬਾ ਅਟਲ ਜੀ ਦੇ ਦੇਹਰੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ. ਦੇਖੋ, ਕਪੂਰਥਲਾ।

੨ ਫੂਲਵੰਸ਼ ਦੇ ਰਤਨ ਗੁਰਦਿੱਤੇ ਦਾ ਪੋਤਾ ਅਤੇ ਸੂਰਤੀਏ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਉਂ ਕਪੂਰਗੜ੍ਹ ਵਸਾਇਆ, ਜੋ ਹੁਣ ਨਾਭੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਸੰਤਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਰਾਜ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਹਮੀਰ ਸਿੰਘ ਹੋਇਆ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕਪੂਰਾ ੧.

ਕਪੂਰਗੜ੍ਹ. ਰਾਜ ਨਾਭਾ, ਨਜਾਮਤ ਅਮਲੋਹ, ਥਾਣਾ ਭਾਦਸੋਂ ਵਿੱਚ ਹਮੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਡੇ ਭਾਈ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਸਾਇਆ ਪਿੰਡ. ਇੱਥੇ ਬਾਬਾ ਨਾਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੯੪੦ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਵਡੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਨ. ਰਿਆਸਤ ਵੱਲੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਨਾਉਂ ੧੦੫੦ ਰੁਪਯੇ ਦੀ ਜਾਗੀਰ ਹੈ. ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ.

ਕਪੂਰਥਲਾ. ਬਿਆਸ (ਵਿਪਾਸ਼) ਦੇ ਪੂਰਬੀ ਕਿਨਾਰੇ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ, ਜੋ ਕਪੂਰਥਲਾ ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ. ਇਸ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਉੱਤਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਦੱਖਣ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਅਤੇ ਪੂਰਬ ਜਲੰਧਰ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਰਕਬਾ (area) ੬੫੨ ਮੀਲ ਅਤੇ ਸਨ ੧੯੩੧ ਦੀ ਮਰਦੁਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜਨ ਸੰਖ੍ਯਾ ੩੧੬੭੫੭ ਹੈ. ਲਹੌਰ ਅਤੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਜਿਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਕਪੂਰਥਲੇ ਦੇ ਤੀਹ ਪਿੰਡ ਹਨ, ਅਰ ਅਵਧ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ੪੬੧੦੩੨ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਜਿਮੀਦਾਰੀ ਹੈ. ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਕੁੱਲ ਆਮਦਨ ੪੦ ਲੱਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ.

ਕਪੂਰਥਲੇ ਦਾ ਵਡੇਰਾ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਈਆਂ ਨੇ ਸੱਦਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੱਦੋ ਲਿਖਿਆ ਹੈ), ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਪੁਰਖ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਨੇ ਆਹਲੂ ਪਿੰਡ ਆਬਾਦ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਹੁਣ ਲਹੌਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਹੀ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਦੀ ਅੱਲ "ਆਹਲੂਵਾਲੀਏ" ਹੋਈ.[2]

[1] ਆਦਿਜੋਗੇਸ਼ੁਰ-ਭਾਵ-ਜਨਮਸਿੱਧ ਕਪਿਲ.

[2] ਆਹਲੂ ਗ੍ਰਾਮ, ਨਾਲ ਦੇ ਕੁਝ ਪਿੰਡਾਂ ਸਮੇਤ ਹੁਣ ਭੀ ਰਿਆਸਤ ਕਪੂਰਥਲੇ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੈ.

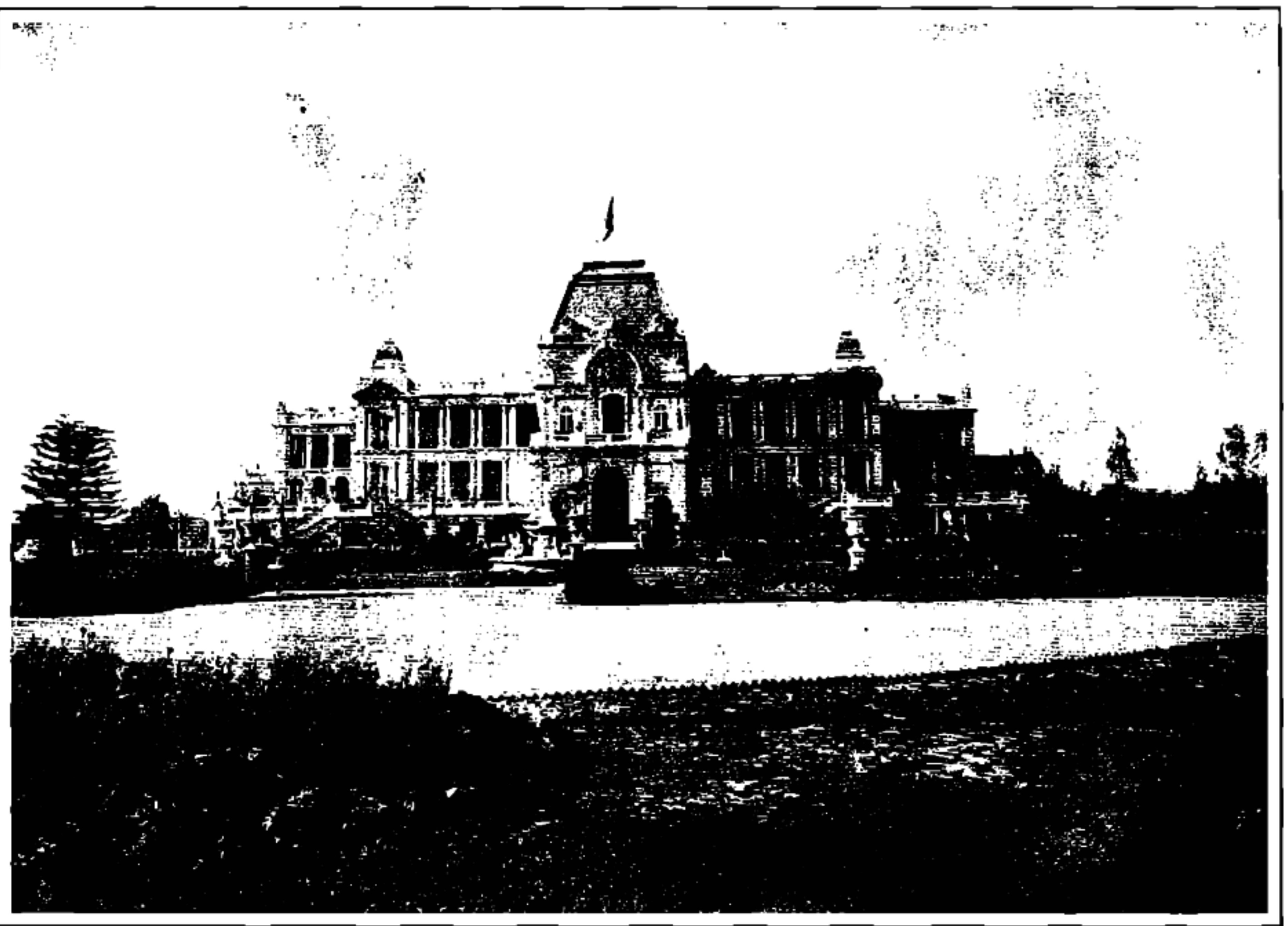
ਧਰਮਵੀਰ ਸਰਦਾਰ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ

ਕਪੂਰਥਲਾਪਤਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਗਤਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਕਪੂਰਥਲਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ

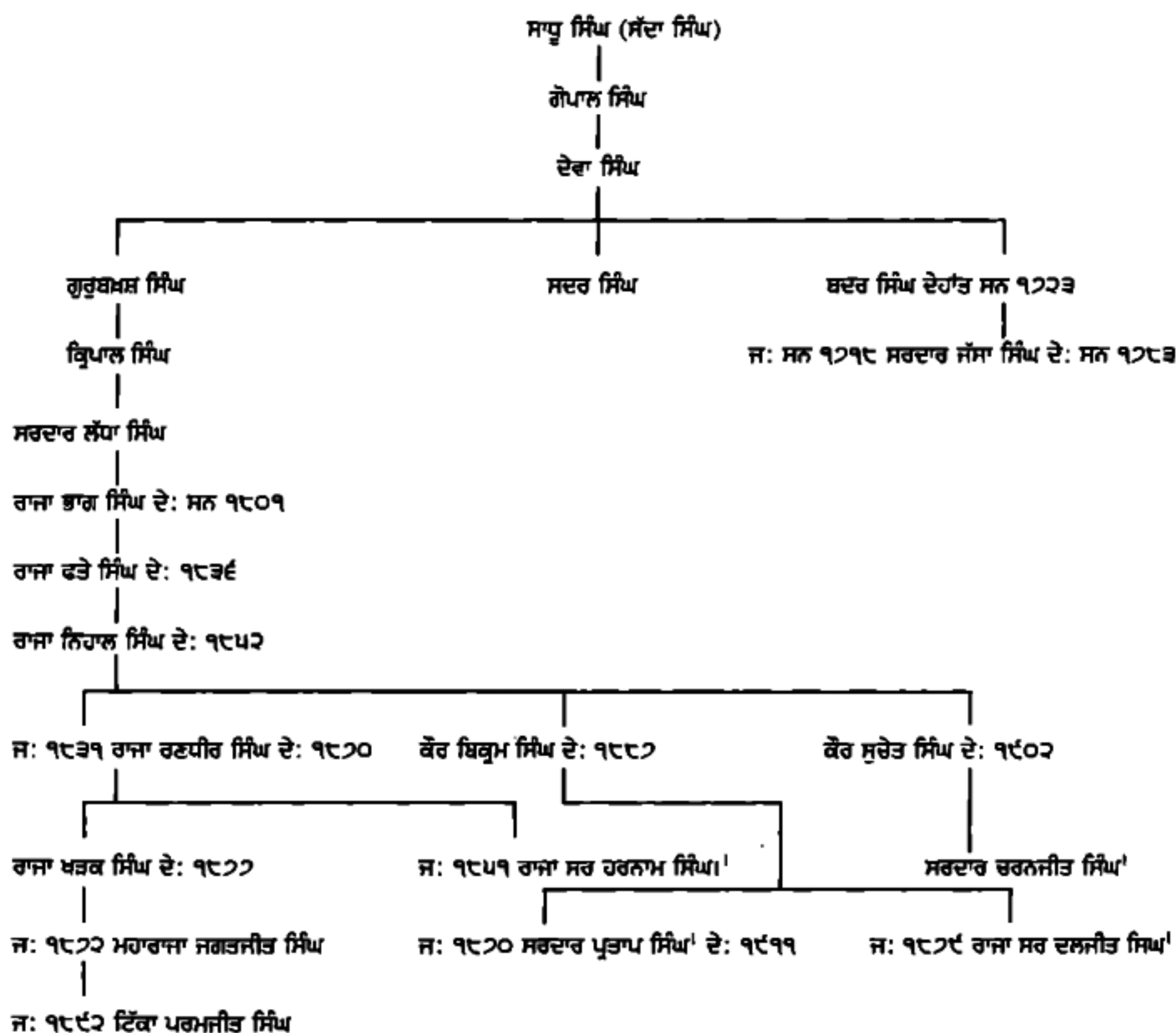
ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਪੂਰਥਲਾ ਦਾ ਰਾਜ ਭਵਨ

ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੜੋਤਾ ਬਦਰ ਸਿੰਘ ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਫੈਜ਼ੁੱਲਾਪੁਰੀਆ ਮਿਸਲ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦਾ ਚਾਟੜਾ ਹੋਇਆ. ਬਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਕੁਲਦੀਪਕ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਸਨ ੧੭੧੮ ਵਿੱਚ ਜਨਮਿਆ. ਅਜੇ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਪੰਜ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਬਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ. ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਨੇ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖਕੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪਾਲਿਆ. ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇ ਕੇ ਇੱਕ ਗੁਰਜ ਬਖਸ਼ੀ ਅਤੇ ਸਿਖਯਾ ਲਈ ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ. ਨਵਾਬ ਨੇ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੁਤ੍ਰ ਜਾਣਕੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਿਦਯਾ ਦੀ ਸਿਖ੍ਯਾ ਦਿੱਤੀ. ਧਰਮਵੀਰ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੇਹਾਂਤ ਵੇਲੇ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਲਗੀਧਰ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ. ਇਹ ਅਮੋਲਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੁਣ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਤੋਸ਼ੇਖਾਨੇ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਸਰਦਾਰ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਉਸਤਾਦ ਨਵਾਬ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਵਡਾ ਮਾਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਪਾਇਆ, ਅਤੇ ਮਿਸਲ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆਂ ਦੀ ਜਥੇਦਾਰੀ ਵਿੱਚ ਕੌਮ ਦੀ ਵਡੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ. ਅਨੇਕ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੇ ਕਬਜਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਹੁਕੂਮਤ ਬੈਠਾਈ. ਇਸ ਨੇ ਸਨ ੧੭੫੮ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਲਹੌਰ ਭੀ ਮੱਲ ਲਿਆ ਸੀ. ਸਨ ੧੭੭੪ ਵਿੱਚ ਰਾਇ ਇਬਰਾਹੀਮ ਭੱਟੀ ਤੋਂ ਕਪੂਰਥਲਾ ਜਿੱਤਕੇ ਆਪਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਥਾਪੀ.

ਬਾਬਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਵਡੇ ਵਡੇ ਘਰਾਣੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਪਟਿਆਲਾਪਤਿ ਰਾਜਾ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪ ਤੋਂ

ਕਪੂਰਥਲੇ ਦਾ ਵੰਸ਼ਬ੍ਰਿਕ (ਸ਼ਜਰਾ) ਇਹ ਹੈ:—

[1]ਆਪ ਦੀ ਔਲਾਦ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਦੇ ਭੈ ਤੋਂ ਇਸ ਸ਼ਜਰੇ ਵਿਚ ਲੇਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ.

ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ.

ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸਨ ੧੭੮੩ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਪੰਥਰਤਨ ਦੇ ਔਲਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਸਰਦਾਰ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ੩੮ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਸੀ. ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸਨ ੧੮੦੧ ਵਿੱਚ ਕਪੂਰਥਲੇ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਰਾਜਾ ਫਤੇ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਸਨ ੧੭੮੪ ਵਿੱਚ ਜੰਮਿਆ ਸੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ. ਇਸ ਦੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਕੇਸਰੀ ਨਾਲ ਗਾੜ੍ਹੀ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਸੀ. ਸਨ ੧੮੦੨ ਵਿੱਚ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਪੱਗ ਬਦਲੀ. ਸਨ ੧੮੨੬ ਵਿੱਚ ਦੂਰੰਦੇਸ਼ ਰਾਜਾ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਸਨ ੧੮੩੬ ਵਿੱਚ ਰਾਜੇ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ. ਕਪੂਰਥਲੇ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਰਾਜਾ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਬੈਠਾ. ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਕਪੂਰਥਲੇ ਦੀ ਫੌਜ ਨੇ ਲਹੌਰ ਦਾ ਪੱਖ ਲੀਤਾ. ਇਸ ਲਈ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਕੁਝ ਇਲਾਕਾ ਜ਼ਬਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜੋ ਕਪੂਰਥਲੇ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਉਸ ਤੇ ੧੩੧੦੦੦ ਸਾਲਾਨਾ ਖਿਰਾਜ ਲਾਇਆ ਗਿਆ. ਰਾਜਾ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸਨ ੧੮੫੨ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵਡਾ ਪੁਤ੍ਰ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਮਾਰਚ ਸਨ ੧੮੩੧ ਵਿੱਚ ਜਨਮਿਆਂ ਸੀ, ੨੨ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ. ਇਸ ਨੇ ਸਨ ੧੮੫੭ ਦੇ ਗਦਰ ਵੇਲੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ, ਇਸ ਲਈ ੧੫੦੦੦ ਦਾ ਖਿਲਤ, ੧੧ ਤੋਪਾਂ ਦੀ ਸਲਾਮੀ, ਅਵਧ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਡੀ ਭਾਰੀ ਜਿਮੀਦਾਰੀ ਅਤੇ—"ਫ਼ਰਜ਼ੰਦੇ ਦਿਲਬੰਦ ਰਸੀਖ਼ੁਲ ਇਤਕ਼ਾਦ ਦੌਲਤੇ ਇੰਗਲਸ਼ੀਆ"—ਖ਼ਿਤਾਬ ਮਿਲਿਆ.

ਰਾਜਾ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਇੰਗਲੈਂਡ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਜਹਾਜ ਵਿੱਚ ਸਖ਼ਤ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਇਸ ਲਈ ਅਦਨ ਤੋਂ ਮੁੜਨਾ ਪਿਆ. ਵਾਪਿਸ ਆਉਂਦੇ ਹੋਇਆਂ ੨ ਅਪ੍ਰੈਲ ਸਨ ੧੮੭੦ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ.

ਰਾਜਾ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਖੜਕ ਸਿੰਘ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਸਨ ੧੮੫੦ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ, ੧੨ ਮਈ ਸਨ ੧੮੭੦ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ. ਇਸ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਰੋਗੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪਹਿਲਾਂ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਹੱਥ ਰਿਹਾ ਫੇਰ ਸੁਪਰਨਡੰਟ (Superintendent) ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਹੋਇਆ. ਰਾਜਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਸਨ ੧੮੭੭ ਵਿੱਚ ਧਰਮਸਾਲਾ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪੰਜ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਟਿੱਕਾ ਜਗਤਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ.

ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਗਤਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ੨੪ ਨਵੰਬਰ ਸਨ ੧੮੭੨ ਨੂੰ ਹੋਇਆ, ੧੬ ਅਕਤੂਬਰ ੧੮੭੭ ਨੂੰ ਰਾਜਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਬੈਠੇ. ਸਨ ੧੮੯੦ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੇ ਪੂਰੇ ਅਖਤਿਆਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਲੈ ਕੇ ਰਿਆਸਤ ਸਾਂਭੀ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਗਤਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦਾ ਵਡਾ ਸ਼ੌਕ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਣਵਾਏ ਮਕਾਨ—ਰਾਜਮਹਿਲ, ਕਚਹਿਰੀਆਂ, ਦਰਬਾਰ ਹਾਲ, ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ, ਮਸਜਿਦ ਆਦਿਕ ਵੇਖਣ ਲਾਇਕ ਹਨ. ਆਪ ਪੰਜਾਬੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਫ੍ਰੈਂਚ ਹਿੰਦੀ ਫਾਰਸੀ ਉਰਦੂ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਦ੍ਯਾ ਨਾਲ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ. ਸਭ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਕਦੀਮੀ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਣ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਬਣਾਕੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ.

ਆਪ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਸੈਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਬਰਤਾਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਾਣਦੰਡ ਦੇ ਪੂਰੇ ਅਖਤਿਆਰਾਤ ਮਿਲ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ੧੩੧੦੦੦ ਸਾਲਾਨਾ ਖ਼ਰਾਜ ਮੁਆਫ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ.

ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਾ ਪੂਰਾ ਖਿਤਾਬ ਹੈ—ਹਿਜ਼ ਹਾਈਨੈਸ ਕਰਨੈਲ ਫ਼ਰਜ਼ੰਦੇ ਦਿਲਬੰਦ ਰਸੀਖ਼ੁਲ ਇਤਕ਼ਾਦ ਦੌਲਤੇ ਇੰਗਲਿਸ਼ੀਆ ਰਾਜਾਏ ਰਾਜਗਾਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਗਤਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਆਈ., ਜੀ. ਸੀ. ਆਈ. ਈ., ਜੀ. ਬੀ. ਈ. ਵਾਲੀਏ ਕਪੂਰਥਲਾ.

ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਡੇ ਪੁਤ੍ਰ ਟਿੱਕਾ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ੧੯ ਮਈ ਸਨ ੧੮੯੨ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਮਹਾਰਾਜਕੁਮਾਰ ਮਹੀਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਯੋਗ੍ਯ ਪਿਤਾ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਵਿਦ੍ਯਾ ਪਾਈ ਹੈ.

ਕਪੂਰਦੇਉ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨੰਨ ਸਿੱਖ. ਦੇਖੋ, ਸੰਮਨ.

ਕਪੂਰਾ. ਬੈਰਾੜ ਜੱਟ ਸਰਦਾਰ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੇ "ਕੋਟਕਪੂਰਾ" ਨਗਰ ਆਬਾਦ ਹੈ. ਜਦ ਸੂਬਾ ਸਰਹਿੰਦ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਫ਼ੌਜ ਲੈ ਕੇ ਜੰਗਲ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਤਦ ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ ਮੁਕਾਮ ਕਪੂਰਾ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਨਾਲ ਸੀ. ਘੋਰ ਜੰਗ ਪਿੱਛੋਂ ਇਸ ਨੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾਕੇ ਕਿ ਪਾਣੀ ਆਸ ਪਾਸ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ, ਤੁਰਕੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨੋਂ ਵਰਜਿਆ. ਕਲਗੀਧਰ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਕਪੂਰਾ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਸਜਿਆ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਖੜਗ ਅਤੇ ਢਾਲ ਬਖ਼ਸ਼ੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਫਰੀਦਕੋਟ ਦੇ ਰਾਜਮਹਿਲ ਵਿੱਚ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ. ਢਾਲ ਗੈਂਡੇ ਦੀ ੨੨ ਇੰਚ ਕ਼ੁਤਰ ਦੀ ਹੈ. ਖੜਗ ਫ਼ੌਲਾਦੀ ਸੀਖਮਾਨੀ ਜਾਤਿ ਦਾ ੩੧ ਇੰਚ ਲੰਮਾ ਹੈ, ਚੌੜਾਈ ਸਵਾ ਇੰਚ ਹੈ, ਮੁੱਠ ਸੁਨਹਿਰੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਫਰੀਦਕੋਟ.

ਮੰਜ ਈਸਾਖ਼ਾਨ (ਜੋ ਗਵਾਂਢੀ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ), ਉਸ ਨੇ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਨ ੧੭੦੮ ਵਿੱਚ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ੨ ਮੀਢੇ ਬਕਰੇ ਆਦਿ ਦਾ ਅੰਡਕੋਸ਼ (ਫੋਤਾ).

ਕਪੂਰੀ. ਵਿ—ਕਪੂਰ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਪਦਾਰਥ। ੨ ਕਪੂਰਰੰਗਾ। ੩ ਸਢੌਰੇ ਤੋਂ ਚਾਰ ਕੋਹ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਇੱਕ ਬਸਤੀ, ਜੋ ਸੱਯਦ ਅਮਾਨੁੱਲਾ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਨਗਰੀ ਸੀ. ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਧਨ ਮਾਲ ਖਾਲਸਾਦਲ ਨੇ ਸਢੌਰਾ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੁੱਟਿਆ.

ਕਪੈ. ਕੰਪੈ. ਕੰਬਦਾ ਹੈ. "ਹਥ ਮਰੋੜੈ ਤਨੁ ਕਪੇ." (ਮਾਝ ਬਾਰਹਮਾਹਾ)

੨ ਦੇਖੋ, ਕਪਣਾ.

ਕਪੋਤ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ (ਹਵਾ) ਵਿੱਚ ਜੋ ਪੋਤ (ਜਹਾਜ) ਵਾਂਙ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,[1] ਪੰਛੀ। ੨ ਕਬੂਤਰ. ਸੁਡੌਲ ਗਰਦਨ ਨੂੰ ਕਵੀ ਕਬੂਤਰ ਦੀ ਗਰਦਨ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਾਂਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ. "ਕੀਰ ਔ ਕਪੋਤ ਬਿੰਬ ਕੋਕਿਲਾ ਕਲਾਪੀ ਬਨ ਲੂਟੇ ਫੂਟੇ ਫਿਰੈਂ ਮਨ ਚੈਨ ਹੂੰ ਨ ਕਿਤਹੀ." (ਚੰਡੀ ੧) ਕਬੂਤਰ ਤੋਂ ਆਕਾਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਭੇਜਣ ਦਾ ਕੰਮ ਭੀ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਕਪੋਤਿ. ਕਬੂਤਰ ਨੇ. "ਜਿਉ ਪੰਖੀ ਕਪੋਤਿ ਆਪੁ ਬਨਾਇਆ." (ਬਿਹਾ ਮ: ੪) ਜਿਵੇਂ ਕਪੋਤ ਪਕ੍ਸ਼ੀ ਨੇ ਚੋਗੇ ਦੇ ਲਾਲਚ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਬੰਧਵਾਇਆ.

ਕਪੋਤਿਕਾ, ਕਪੋਤੀ ਕਪੋਤ (ਕਬੂਤਰ) ਦੀ ਮਦੀਨ. ਕਬੂਤਰੀ. "ਸਘਨ ਛਾਵ ਤਰੁ ਬਨ ਮਹਿ ਅਹਾ। ਰਹਿਤ ਕਪੋਤ ਕਪੋਤੀ ਤਹਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਪੋਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਲ੍ਹ. ਰੁਖ਼ਸਾਰ.

ਕਪੋਲ ਕਲਪਨਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੱਪ. ਮਨਘੜਤ ਗੱਲ. ਬਿਨਾ ਗ੍ਰੰਥਪ੍ਰਮਾਣ ਤੋਂ ਗਲ੍ਹਾਂ ਹਿਲਾਕੇ ਘੜੀ ਹੋਈ ਬਾਤ.

ਕੱਪੜ. ਵਸਤ੍ਰ ਸਮੁਦਾਯ. ਦੇਖੋ, ਕਪੜਾ. "ਕੱਪੜ ਕੋਟ ਉਸਾਰਿਅਨ." (ਭਾਗੁ)

ਕੱਪੜੇ ਆਉਂਣੇ. ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਰਿਤੁ ਆਉਂਣੀ. ਹੈਜ ਆਉਂਣੇ.

ਕਪ੍ਰਦਨ. ਦੇਖੋ, ਕਪਰਦਿਨ.

ਕਫ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਲਗ਼ਮ. ਸ਼ਲੇਸ਼੍ਮਾ. ਦੇਖੋ, ਅੰ. cough। ੨ ਫ਼ਾ كف ਕਫ਼. ਹਥੇਲੀ. ਤਲੀ। ੩ ਝੱਗ. ਫੇਨ.

ਕਫ਼ਸ਼. ਫ਼ਾ كفش ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਉਂਸ. ਜੁੱਤੀ. ਜੁਤਾ। ੨ ਖੜਾਉਂ। ੩ ਫ਼ਾ قفس ਅਥਵਾ قفص ਪਿੰਜਰਾ.

ਕਫ਼ਗੀਰ. ਫ਼ਾ. کفگیر ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਗਚੀ ਦੀ ਕਫ (ਝੱਗ) ਲੈਣ ਦਾ ਸੰਦ. ਕੜਛੀ. ਚਮਚਾ.

ਕਫ਼ਨ. ਅ਼ كفن ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੱਫਣ. ਮੁਰਦੇ ਉੱਪਰ ਪਾਉਣ ਦਾ ਵਸਤ੍ਰ. "ਅਬ ਆਛੋ ਤਿਹ ਕਫਨ ਬਨੈਯੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੭)

ਕਫ਼ਨੀ. ਫ਼ਾ كفنى ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦੇ ਗਲ ਦਾ ਇੱਕ ਵਸਤ੍ਰ, ਜੋ ਕਫਨ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਮੁਰਦਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਫਨੀ ਪਹਿਰਦੇ ਹਨ.

ਕਫ਼ਾਯਤ. ਅ਼ كفايت ਕਿਫ਼ਾਯਤ. ਕਾਫ਼ੀ ਹੋਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਸਰਫਾ. ਸੰਜਮ.

ਕਫ਼ਾਰਹ, ਕਫ਼ਾਰਤ ਅ਼ كفاره ਅਥਵਾ كفارت ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦੰਡ ਅਦਾ ਕਰਨਾ. ਪ੍ਰਾਯਸ਼੍ਚਿੱਤ. ਦੋਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਵਾਸਤੇ ਤਪ ਵ੍ਰਤ ਆਦਿ ਕਰਮ.

ਕਫ਼ਾਲਤ. ਅ਼ كفالت ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ.

ਕਫੀ. ਵਿ—ਕਫ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸਤਾ ਵਾਲਾ. "ਕਫੀ ਹੰਕਾਰੀ ਖਾਇ ਗ੍ਰਹਨ ਕਰ ਫਾਤੀ ਬੋਝ ਬਨੈ ਬਡ ਮਾਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਹੰਕਾਰੀ ਕਫੀ ਹੈ, ਬ੍ਰਹ੍ਮਗ੍ਯਾਨ ਘ੍ਰਿਤ (ਘੀ) ਹੈ.

ਕਫ਼ੀਦਨ. ਫ਼ਾ كفيدن ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤੋੜਨਾ. ਪਾੜਨਾ. "ਕਫੀਦੈ ਦਲ ਬਅਸੁਰਾਨਾ." (ਸਲੋਹ)

ਕਬ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਦਾ. ਕਿਸ ਵੇਲੇ. ਕਦੋਂ. ਕਿਸ ਸਮੇਂ. "ਕਬ ਲਾਗੈ ਮਸਤਕ ਚਰਨਨ ਰਜ?" (ਭਾਗੁ ਕ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਵਿ. ਕਾਵ੍ਯ ਰਚਣ ਵਾਲਾ.

ਕਬਹੁ, ਕਬਹੁਕ, ਕਬਹੂ, ਕਬਹੂੰ, ਕਬਹੂਕ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਦਾਂ. ਕਦੀ. ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ. ਕਿਸੀ ਇੱਕ ਸਮੇਂ. "ਕਬਹੁਕ ਕੋਊ ਪਾਵੈ ਆਤਮਪ੍ਰਗਾਸ ਕਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) "ਕਬਹੂ ਨ ਬਿਸਰਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ ਤੇ." (ਨਟ ਮ: ੫)

ਕਬਜ. ਅ਼ قبض ਕ਼ਬਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਕ਼ਾਬੂ ਰੱਖਣਾ। ੩ ਫੜਨਾ। ੪ ਇੱਕ ਰੋਗ. ਸੰ. ਕੋਸ਼੍ਠਬੱਧ—ਕੋਸ੍ਠਬੱਧ. Constipation. ਕਬਜ਼ ਦੋ ਤਰਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇੱਕ ਸਾਧਾਰਨ ਜੋ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਕਾਰਣ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਦੂਜੀ ਨਿੱਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ (ਦਾਯਮੀ). ਕਬਜ਼ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿੱਖੀਆਂ ਜੁਲਾਬ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣੀਆਂ ਚਾਹੀਏ, ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ.

ਕਬਜ਼ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹਨ—ਬਹੁਤੀ ਬੈਠਕ, ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਸੁਚੇਤੇ ਨਾਂ ਜਾਣਾ, ਰੁੱਖੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਾਣੀਆਂ, ਆਂਦਰਾਂ ਤੋਂ ਮੈਲ ਕੱਢਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸੁਸਤ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਸ਼ਰਾਬ, ਅਫੀਮ, ਭੰਗ, ਚਰਸ ਆਦਿਕ ਦਾ ਵਰਤਣਾ, ਕਸਰਤ ਨਾ ਕਰਨੀ, ਖੱਟੇ ਪਦਾਰਥ ਬਹੁਤੇ ਖਾਣੇ, ਦਿਮਾਗੀ ਮਿਹਨਤ ਬਹੁਤ ਕਰਨੀ, ਚਿੰਤਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ, ਰੋਟੀ ਚੱਬਕੇ ਨਾ ਖਾਣੀ, ਪਿਆਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਨਾ ਪੀਣਾ ਆਦਿ.

ਇਸ ਰੋਗ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਾਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਪਰ ਕਬਜ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਉਪਾਉ ਇਹ ਹਨ—

ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਗਰਮ ਦੁੱਧ ਜਾਂ ਗਰਮ ਜਲ ਛਕਣਾ. ਹਰੜ ਦਾ ਮੁਰੱਬਾ ਖਾਣਾ. ਪੈਦਲ ਫਿਰਨਾ. ਰੋਟੀ ਚਿੱਥਕੇ ਖਾਣੀ. ਮੱਖਣ ਬਦਾਮਰੋਗਨ ਆਦਿਕ ਪਦਾਰਥ ਖਾਣੇ. ਅਮਲਤਾਸ ਦੀ ਗੁੱਦ, ਗੁਲਕੰਦ, ਬਨਫ਼ਸ਼ਾ ਦਾ ਮੁਰੱਬਾ, ਸੌਂਫ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹ ਦੀ ਤਰਾਂ ਉਬਾਲਕੇ ਪੀਣਾ.

ਬਦਾਮ ਦੀ ਗਿਰੀਆਂ, ਮਗਜ ਕਦੂ, ਸਨਾ ਮੱਕੀ, ਸਾਉਂਗੀ, ਗੁਲਕੰਦ, ਇੱਕੋ ਜਿੰਨੇ ਲੈ ਕੇ ਕੁੱਟਕੇ ਮਜੂਨ ਬਣਾ ਲੈਣਾ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਤੋਲਾ ਅਥਵਾ ਦੋ ਤੋਲਾ ਕੋਸੇ ਦੁੱਧ ਜਾਂ ਜਲ ਨਾਲ ਛਕਣਾ.

ਕ਼ਬਜਹ, ਕਬਜਾ ਅ਼ قبضه ਕ਼ਬਜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ਼ਾਬੂ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਦਿਲ ਕਬਜ ਕਬਜਾ ਕਾਦਰੋ ਦੋਜਕ ਸਜਾਇ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੫) ੨ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਮੁੱਠ.

ਕਬਜੁਲ ਵਸੂਲ. ਅ਼ قبض الوصول ਕ਼ਬਜੁਲਵਸੂਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿਸੇ ਵਸਤੁ ਪੁਰ ਕਬਜਾ ਕਰਕੇ ਰਸੀਦ ਦਾ ਲਿਖਣਾ.

ਕਬੱਡੀ. ਦੇਖੋ, ਕਵੱਡੀ.

ਕਬਧੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਵ੍ਯਪ੍ਰਬੰਧ. ਛੰਦਰਚਨਾ. "ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਕਬਧੀ

[1] ਇਸ ਵ੍ਯੁਤਪੱਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ ਭੀ ਕਪੋਤ ਹੈ.

ਸੁਨਾਊਂ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕ਼ਬਰ. ਅ਼. قبر ਮੁਰਦੇ ਦੇ ਦੱਬਣ ਦਾ ਟੋਆ. ਇਸਲਾਮੀ ਸ਼ਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਬਰ ਆਦਮੀ ਦੀ ਛਾਤੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਗਹਿਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਏ, ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਮੁਰਦੇ ਲਈ ਬਗਲ ਵਿੱਚ ਗੁਫਾ ਖੋਦਣੀ ਚਾਹੀਏ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁਰਦਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਲੇਟ ਸਕੇ. ਮੁਰਦੇ ਦਾ ਮੂੰਹ ਕਾਬੇ ਵੱਲ ਕਰਕੇ ਲਿਟਾਉਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਕ਼ਬਰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਰਦੇ ਉੱਪਰ ਮਿੱਟੀ ਨਾ ਪਵੇ. ਕਬਰ ਉੱਪਰ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾਉਣੀ ਸ਼ਰਾ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ. "ਅਬੂ ਹੁਰੈਰਾ" ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਦੱਬਕੇ ਲੋਕ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਦ "ਮੁਨਕਰ" ਅਤੇ "ਨਕੀਰ" ਫ਼ਰਿਸ਼ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਮੋਏ ਹੋਏ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ, "ਤੂੰ ਹਜਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਦਾ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸੀ ਹੈਂ?" ਜੇ ਉਹ ਆਖਦਾ ਹੈ—"ਹਾਂ", ਤਦ ਕਬਰ ਸੱਤਰ ਗਜ਼ ਲੰਮੀ ਅਤੇ ਸੱਤਰ ਗਜ਼ ਚੌੜੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਰੌਸ਼ਨੀ ਚਮਕ ਆਉਂਦੀ ਹੈ. ਫ਼ਰਿਸ਼ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਗਾੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਲੈ ਤੀਕ ਸੌਂ ਰਹੁ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ.' ਜੋ ਮੁਰਦਾ ਆਖਦਾ ਹੈ—"ਮੈਂ ਮੁਹੰਮਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ," ਉਸ ਦੀ ਕ਼ਬਰ ਇਤਨੀ ਤੰਗ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਦਨ ਸ਼ਿਕੰਜੇ ਵਿੱਚ ਘੁੱਟਿਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ "ਮਿਸ਼ਕਾਤ" ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਫ਼ਰ ਨੂੰ ਸੋਟਿਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਐਸੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕ਼ਬਰ ਪਾਸ ਦੇ ਸਭ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀ ਉਸ ਦਾ ਵਿਲਾਪ ਸੁਣਦੇ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ. ਇਸ ਕ਼ਬਰ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਅ਼ਜਾਬੁਲ ਕ਼ਬਰ" ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਵਰ.

ਕਬਰਾ, ਕਬਰੋ } ਸੰ. ਕੁਵੰਰ ਵਿ—ਚਿਤਕਬਰਾ. ਡੱਬ ਖੜੱਬਾ। ੨ ਸੰ ਕਬੁੰਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੋਨਾ. ਸੁਵਰਣ. "ਜਿਉ ਕੰਚਨ ਕੋਠਾਰੀ ਚੜਿਓ ਕਬਰੋ ਹੋਤ ਫਿਰੋ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ਜਿਵੇਂ ਕਾਂਚਨ (ਸੋਨੇ) ਦਾ ਭੂਖਣ ਕੁਠਾਲੀ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਜਲ ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਕੁਠਾਲੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਫੇਰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਲ ਹੀ ਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਕੁਬੰਰ (ਸੋਨਾ) ਹੀ ਹੈ.

ਕ਼ਬਲ. ਅ਼ قبل ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਪਹਿਲਾਂ. ਅੱਗੋਂ.

ਕਬਲਾਸ. ਦੇਖੋ, ਕਬਿਲਾਸ.

ਕਬਾ, ਕਬਾਉ, ਕਬਾਇ } ਅ਼ قبا ਕ਼ਬਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੋਸ਼ਾਕ. ਲਿਬਾਸ। ੨ ਚੋਗ਼ਾ.

ਕਬਾਇਲ. ਦੇਖੋ, ਕ਼ਬਾਯਲ.

ਕ਼ਬਾਹਤ. ਅ਼. قباحت ਬੁਰਾਈ. ਖ਼ਰਾਬੀ। ੨ ਦਿੱਕ਼ਤ. ਕਠਿਨਾਈ. ਔਖ.

ਕਬਾਦਹ, ਕਬਾਦਾ } ਫ਼ਾ. کباده ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਰਮ ਕਮਾਣ. ਧਨੁਖ ਵਿਦ੍ਯਾ ਸਿੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਬਾਦਾ ਖਿੱਚਣਾ ਆਰੰਭ ਕਰੀਦਾ ਹੈ. "ਗਹੈਂ ਕਬਾਦਾ ਖੈਂਚਨ ਕਰੈਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਬਾਬ. ਅ਼ کباب ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੁੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਮਾਸ। ੨ ਕੀਮਾ ਕਰਕੇ ਭੁੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਮਾਸ। ੩ ਲੋਹੇ ਦੀ ਸੀਖ ਤੇ ਕੀਮਾ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਅੱਗ ਤੇ ਭੁੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਮਾਸ. ਸੰ. ਸ਼ੂਲ੍ਯਮਾਂਸ.

ਕਬਾਬੀ. ਵਿ—ਕਬਾਬ ਖਾਣ ਵਾਲਾ. ਕਬਾਬਭਕੀ.

ਕ਼ਬਾਯਲ. ਅ਼ قبائل ਕ਼ਬੀਲਹ (ਕੁਟੰਬ) ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ.

ਕ਼ਬਾਲਹ. ਅ਼ قباله ਜਾਮਿਨ ਹੋਣਾ। ੨ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਬੂਲਣੀ। ੩ ਹੀ (ਇਬਰਾਨੀ) Qabbaleh ਅੰ. Cabbala (ਅਥਵਾ Cabal). ਧਰਮਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਭਾਵ ਦੀ ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾ. ਗੁਪਤ ਸਿੱਧਾਂਤ ਦੀ ਤਸ਼ਰੀਹ। ੪ ਗੁਪਤ ਜੁੰਡੀ. ਚਾਰ ਯਾਰੀ.[1]

ਕਬਾੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੂੜਾ—ਕਰਕਟ. ਟੁੱਟੀ ਫੁੱਟੀ ਵਸ੍ਤੁ. ਕਪੱਟ. ਚੀਥੜਾ। ੨ ਵ੍ਯਰਥ ਕਰਮ. ਮੰਦ ਕਰਮ. "ਜੇ ਸਉ ਕੂੜੀਆ ਕੂੜ ਕਬਾੜ." (ਧਨਾ ਮ: ੧) "ਛੋਡਹੁ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕੂੜ ਕਬਾੜਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਕਬਾੜੀ, ਕਬਾੜੀਆ } ਵਿ—ਟੁੱਟੀ ਫੁੱਟੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਰੱਖਣ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਦੁਕਾਨਦਾਰ.

ਕਬਾੜੁ. ਦੇਖੋ, ਕਬਾੜ.

ਕਬਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਭੀ. ਕਦਾਪਿ. ਕਦੀ. ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ। ੨ ਸੰ. ਕਵਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਵ੍ਯਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਜੋ ਕਵ (ਵਰਣਨ) ਕਰੇ. ਸੋ ਕਵਿ. "ਕਬਿਜਨ ਜੋਗੀ ਜਟਾਧਾਰਿ." (ਬਸੰ ਕਬੀਰ)

ਕਬਿਤ. ਦੇਖੋ, ਕਬਿੱਤ.

ਕਬਿਤਾ. ਦੇਖੋ, ਕਵਿਤਾ। ੨ ਸੰ. ਕਵਯਿਤਾ. ਕਵੀ. ਕਾਵ੍ਯ ਕਰਤਾ. ਕਾਵ੍ਯਵੇੱਤਾ. "ਕਬਿਤ ਪੜੇ ਪੜਿ ਕਬਿਤਾ ਮੂਏ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ)

ਕਬਿੱਤ. ਸੰ. ਕਵਿਤ੍ਵ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਵਿਤਾ. ਕਾਵ੍ਯ.

ਮੋਤਿਨ ਕੈਸੀ ਮਨੋਹਰ ਮਾਲ ਗੁਹੇ
ਤੁਕ ਅੱਛਰ ਰੀਝ ਰਿਝਾਵੈ,
ਪ੍ਰੇਮ ਕੋ ਪੰਥ ਕਥਾ ਹਰਿਨਾਮ ਕੀ
ਉਕ੍ਤਿ ਅਨੂਠੀ ਬਨਾਯ ਸੁਨਾਵੈ,
'ਠਾਕੁਰ' ਸੋ ਕਵਿ ਭਾਵੈ ਹਮੈ ਜੁਇ
ਸਵੈਂ ਸਭਾ ਮੇ ਬਡੱਪਨ ਪਾਵੈ,
ਪੰਡਿਤ ਲੋਗ ਪ੍ਰਬੀਨਨ ਕੋ ਜੋਈ
ਚਿੱਤ ਹਰੈ ਸੁ 'ਕਬਿੱਤ' ਕਹਾਵੈ.

"ਬਾਗ ਕਟਜਾਤ ਅਟਜਾਤ ਘਟਜਾਤ ਤਾਲ.
ਬਡੇ ਬਡੇ ਮਾਲ ਗਾਡੇ ਠੌਰ ਹੀ ਬਿਲਾਤ ਹੈਂ,
ਤਾਜ ਗਰਜਾਤ ਜਰਜਾਤ ਹੈਂ, ਬਸਨ ਸਾਜ,
ਜੋਰੇ ਗਜ ਘੋਰੇ ਕਹੁ ਕੌਰੇ ਠਹਰਾਤ ਹੈਂ?
ਕਹੈ 'ਉਦੈ ਨਾਥ' ਯਾ ਜਹਾਨ ਮੈਂ ਜਹਾਂ ਲੌਂ ਕਛੂ,
ਕਛੂ ਨ ਰਹਾਤ ਜਬ ਹੋਤ ਉਤਪਾਤ ਹੈਂ',
ਨਾਮ ਕੇ ਨਮਿੱਤ ਭੂਪ ਚਿੰਤ ਦੈ ਬਿਸਾਹਤ,
ਜੋ ਕਵਿਨ ਕੇ ਕੀਨੇ ਤੇ ਕਬਿੱਤ ਰਹਿ ਜਾਤ ਹੈਂ."

---

[1] ਇੰਗਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਨ ੧੬੭੨ ਵਿੱਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ Clifford, Arlington, Buckingham, Ashley ਅਤੇ Lauderdale ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਦਿ ਦਾ ਅੱਖਰ ਲੈ ਕੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਇਹ ਨਾਉਂ ਹੋਇਆ.

੨ ਕਵਿਪਨ. ਕਵਿਪੁਣਾ। ੩ ਇੱਕ ਛੰਦ. ਸਾਮਾਨ੍ਯ ਕਰਕੇ ਸਭ ਛੰਦ ਕਬਿੱਤ (ਕਵਿਤ੍ਵ) ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਵਿਸ਼ੇਸ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਦੰਡਕ ਜਾਤਿ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਮਨਹਰ" ਅਥਵਾ "ਮਨਹਰਨ" ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਲੱਛਣ ਹੈ ਚਾਰ ਚਰਣ. ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੩੧ ਅੱਖਰ. ਤਿੰਨ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਅੱਠ ਅੱਠ ਅੱਖਰਾਂ ਤੇ, ਚੌਥਾ ਸੱਤ ਪੁਰ, ਅੰਤ ਗੁਰੁ. ਇਸ ਛੰਦ ਵਿੱਚ ਸਮ ਵਰਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਤੇ ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ, ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਨੋਹਰ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ.

ਭਾਵੇਂ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਲੱਛਣ ਹੀ ਕਬਿੱਤ ਦਾ ਪੂਰਣ ਹੈ, ਪਰ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਚਾਲ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇਹ ਨਿਯਮ ਭੀ ਥਾਪੇ ਹਨ—

(੧) ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਲਘੁ ਗੁਰੁ ਲਘੁ, ਅਰਥਾਤ ਜਗਣ ਰੂਪ ਇੱਕ ਪਦ ਨਾ ਹੋਵੇ.

(੨) ਤਗਣ ਰੂਪ ਇੱਕ ਪਦ ਭੀ ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਵਿਵਰਜਿਤ ਹੈ.

(੩) ਚਾਰ ਅੱਖਰਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਤਗਣ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ.

(੪) ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪਦ, ਜੋ ਮਗਣ ਰੂਪ ਹੋਵੇ ਉੱਤਮ ਨਹੀਂ.

(੫) ਤੁਕ ਦੇ ਅੰਤ ਗੁਰੁ ਲਘੁ ਲਘੁ ਗੁਰੁ ਅਰਥਾਤ ਭਗਣ ਅਤੇ ਗੁਰੁ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਏ.

(੬) ਚਾਰੇ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਠੀਕ ਗਿਣਤੀ ਪੁਰ ਸਮਾਪਤ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਏ, ਇਹ ਉੱਤਮ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅੱਧਾ ਸ਼ਬਦ ਪਿਛਲੇ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਨਾਲ, ਅੱਧਾ ਅਗਲੇ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ.

(੭) ਸਮ ਪਦ ਨਾਲ ਸਮ, ਵਿਖਮ ਪਦ ਨਾਲ ਵਿਖਮ, ਮਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਸਮ ਨਾਲ ਵਿਖਮ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਛੰਦ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ.

ਉਦਾਹਰਣ—

(ੳ) ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ ਛਤ੍ਰੀਪਤਿ ਛੈਲਰੂਪ ਛਿਤਿਨਾਥ,
ਛੌਣੀਕਰ ਛਾਯਾਬਰ, ਛਤ੍ਰੀਪਤਿ ਗਾਈਐ. xx
(ਗ੍ਯਾਨ)

(ਅ) ਵਿਸ੍ਵਪਾਲ ਜਗ੍ਰਕਾਲ ਦੀਨਦਯਾਲ ਵੈਰੀਸਾਲ,
ਸਦਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਜਮਜਾਲ ਤੇ ਰਹਿਤ ਹੈ. xx
(ਅਕਾਲ)

(ੲ) ਸੋਧ ਹਾਰੇ ਦੇਵਤਾ ਵਿਰੋਧ ਹਾਰੇ ਦਾਨੋ ਬਡੇ,
ਬੋਧ ਹਾਰੇ ਬੋਧਕ ਪ੍ਰਬੋਧ ਹਾਰੇ ਜਾਪਸੀ. xx.
(ਅਕਾਲ)

ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਅਤੇ ਘਨਾਕ੍ਸ਼ਰੀ ਭੀ ਕਬਿੱਤਜਾਤੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਅਤੇ ਘਨਾਕ੍ਸ਼ਰੀ.

ਕਬਿੰਦ੍ਰ. ਸੰ. ਕਵੀਂਦ੍ਰ. ਕਵਿਰਾਜ. ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ ਕਵਿ.

ਕਬਿਲਾਸ. ਸੰ. ਕੈਲਾਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ (ਪਾਣੀ) ਵਿੱਚ ਲਸ (ਚਮਕ) ਰਹੇ ਬਿੱਲੌਰ ਸਮਾਨ ਜੋ ਚਿੱਟਾ ਹੋਵੇ, ਸੋ ਕੈਲਾਸ. ਇਹ ਮਾਨਸਰਵੋਰ ਤੋਂ ੨੫ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਹੈ. ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਪਹਾੜ ਸੁਮੇਰੁ ਦੇ ਪੱਛਮ ਹੈ. ਇਸ ਪੁਰ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ. "ਕੋਟਿ ਮਹਾਦੇਵ ਅਰੁ ਕਬਿਲਾਸ." (ਭੈਰ ਅ: ਕਬੀਰ)

ਕਬੀ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਦਾ. ਕਭੀ. ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਵਿ. ਕਾਵ੍ਯਰਚਨਾ. ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਕਬੀਸ. ਵਿ—ਕਵੀਸ਼. ਕਵਿਰਾਜ. ਕਵੀਆਂ ਦਾ ਈਸ਼.

ਕਬੀਰ. ਭਾਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਇੱਕ ਵਿਧਵਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਜੇਠ ਸੁਦੀ ੧੫ ਸੰਮਤ ੧੪੫੫ ਨੂੰ ਹੋਇਆ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਬਨਾਰਸ ਕੋਲ ਲਹਿਰ—ਤਲਾਉ ਦੇ ਪਾਸ ਨਵੇਂ ਜਨਮੇ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਲੀ (ਨੀਰੂ) ਜੁਲਾਹੇ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਘਰ ਲੈ ਆਂਦਾ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੀਮਾ ਨੇ ਪੁਤ੍ਰ ਮੰਨਕੇ ਪਾਲਿਆ.

ਯੋਗ੍ਯ ਸਮੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਬੀਰ ਨਾਉਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਦੀ ਸਿਖ੍ਯਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਪਰ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਸ੍ਵਾਭਾਵਿਕ ਝੁਕਾਉ ਹਿੰਦੂਮਤ ਵੱਲ ਸੀ. ਯੁਵਾ ਅਵਸਥਾ ਹੋਣ ਪੁਰ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਲੋਈ ਨਾਲ ਹੋਈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਮਾਲ ਪੁਤ੍ਰ ਉਪਜਿਆ.

ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਤੋਂ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਵੈਸਨਵ ਮਤ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ. ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਮਤ ਮਤਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਜਾਣਨ ਅਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦਾ ਚੰਗਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧਿ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਏਹ ਖੰਡਨ ਮੰਡਨ ਵਿੱਚ ਵਡੇ ਨਿਪੁਣ ਹੋ ਗਏ. ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਪੂਰਣ ਗ੍ਯਾਨੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰਕੇ ਆਪ ਤਤ੍ਵਗ੍ਯਾਨੀ ਹੋਏ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੰਗਤਿ ਤੋਂ ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ.

ਸਿਕੰਦਰ ਲੋਦੀ ਸੰਮਤ ੧੫੪੭ ਵਿੱਚ ਜਦ ਬਨਾਰਸ ਆਇਆ, ਤਦ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਮਤਾਂਧ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਕਲੇਸ਼ ਪਹੁਚਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ—"ਭੁਜਾ ਬਾਂਧਿ ਭਿਲਾ ਕਰਿ ਡਾਰਿਓ." (ਗੌਂਡ) ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਪਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਦਾ ਅਸਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਿੱਤ ਉੱਪਰ ਹੋਇਆ।

ਕਬੀਰ ਜੀ ਆਪਣਾ ਏਹ ਬਚਨ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ—ਕਾਸ਼ੀ ਮਰਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤਿ ਅਤੇ ਮਗਹਰ ਮਰਨ ਤੋਂ ਅਪਗਤਿ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ— ਦੇਹਾਂਤ ਤੋਂ ਕੁਛ ਕਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮਗਹਰ (ਜੋ ਗੋਰਖਪੁਰ ਤੋਂ ਪੱਛਮ ਵਲ ੧੫ ਮੀਲ ਪੁਰ ਹੈ) ਜਾ ਰਹੇ, ਅਤੇ ਸੰਮਤ ੧੫੭੫ ਵਿੱਚ ਵਿਨਸ਼੍ਵਰ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਅੰਤਰਧਾਨ ਹੋਏ.

ਕਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ "ਕਬੀਰ ਚੌਰਾ" ਨਾਉਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਅਤੇ ਲਹਿਰ ਤਲਾਉ ਤੇ ਭੀ ਆਪ ਦਾ ਮੰਦਿਰ ਹੈ.

ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹ ਜੋ ਧਰਮ ਦਾਸ ਅਤੇ ਸੂਰਤ ਗੋਪਾਲ ਆਦਿ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਕਬੀਰਬੀਜਕ" ਹੈ. ਰਿਆਸਤ ਰੀਵਾ ਵਿੱਚ ਕਬੀਰਬੀਜਕ ਧਰਮ ਦਾਸ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੰਮਤ ੧੫੨੧ ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਆਪ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਭੀ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. "ਕਹਤ ਕਬੀਰ ਛੋਡਿ ਬਿਖਿਆਰਸੁ." (ਸ੍ਰੀ) ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

ਸ਼ਬਦ। ੨ ਅ਼ كبير ਕਬੀਰ. ਵਿ—ਵਡਾ. ਬਜ਼ੁਰਗ. "ਹਕਾ ਕਬੀਰ ਕਰੀਮ ਤੂੰ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਤਾਰ. ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਹੈ.

ਕਬੀਰਪੰਥੀ. ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਮਤ ਧਾਰਣ ਵਾਲਾ. ਕਬੀਰ ਦਾ ਅਨੁਗਾਮੀ। ੨ ਜੁਲਾਹੇ ਭੀ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਕਬੀਰਪੰਥੀ ਸਦਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਜਿਵੇਂ ਚਮਾਰ ਰਵਿਦਾਸੀਏ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

ਕਬੀਰਬੰਸੀ. ਕਬੀਰ ਦੀ ਕੁਲ ਦਾ। ੨ ਜੁਲਾਹੇ ਭੀ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਕਬੀਰਬੰਸੀ ਅਖਾਉਂਦੇ ਹਨ.

ਕਬੀਰੁ. ਦੇਖੋ, ਕਬੀਰ. "ਭਇਓ ਕਬੀਰੁ ਉਦਾਸੁ." (ਸ:)

ਕ਼ਬੀਲਾ. ਅ਼ قبيله ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਰਿਵਾਰ. ਕੁਟੰਬ. ਕੁਨਬਾ. ਟੱਬਰ. "ਗੁਰੂ ਕਬੀਲਾ ਲੇਤ ਲੰਘਾਏ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਬੁਜ. ਦੇਖੋ, ਕੰਬੋਜ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਬਜ਼ੁਲ ਵਸੂਲ. "ਕਬੁਜ ਲਿਖਾ ਕਾਜੀ ਤੇ ਲਈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੮੭)

ਕਬੂਤਰ. ਫ਼ਾ كبوتر ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਪੋਤ. ਦੇਖੋ, ਕਪੋਤ.

ਕਬੂਤਰਬਾਜ਼. ਕਬੂਤਰ ਰੱਖਣ, ਉਡਾਉਣ ਅਤੇ ਲੜਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਕਬੂਤਰੀ. ਕਬੂਤਰ ਦੀ ਮਦੀਨ. ਕਪੋਤੀ.

ਕਬੂਦ. ਫ਼ਾ كبود ਵਿ—ਨੀਲਾ. "ਸੋਸਨਿ ਕਾਸਨਿ ਕਬੂਦ." (ਸਲੋਹ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਖਾਸ ਪਹਾੜ.

ਕਬੂਲ. ਅ਼ قبول ਕ਼ਬੂਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ੍ਵੀਕਾਰ. ਮਨਜ਼ੂਰ. "ਬਿਨ ਭਗਤਿ ਕੋ ਨ ਕਬੂਲ." (ਅਕਾਲ) ੨ ਘੋੜੇ ਦੀ ਜ਼ੀਨ ਨਾਲ ਬੱਧਾ ਥੈਲਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤੁ ਰਖਦਾ ਹੈ.

ਕਬੂਲਪੁਰ. ਦੇਖੋ, ਹਸਨਪੁਰ.

ਕਬੂਲਿ. ਕ਼ਬੂਲ (ਮਨਜ਼ੂਰ) ਕਰਕੇ. "ਪਹਿਲਾ ਮਰਣ ਕਬੂਲਿ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਕਬੋਜ. ਦੇਖੋ, ਕੰਬੋਜ.

ਕਬੋਤ. ਦੇਖੋ, ਕਪੋਤ.

ਕਬੰਧ. ਸੰ. कबन्ध. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧੜ. ਸਿਰ ਬਿਨਾ ਦੇਹ. "ਲਰਤ ਕਬੰਧ ਤੁਰਕ ਗਨ ਸੰਗੇ."[1] (ਪੰਪ੍ਰ) ੨ ਬੱਦਲ. ਮੇਘ। ੩ ਜਲ। ੪ ਰਾਹੁ। ੫ ਉਦਰ. ਪੇਟ। ੬ ਇੱਕ ਮੁਨਿ। ੭ ਇੱਕ ਗੰਧਰਵ। ੮ ਇੱਕ ਰਾਖਸ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਰ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਵਜ੍ਰ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਗਰਦਨ ਤੋਂ ਟੁੱਟਕੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਧੱਸ ਗਿਆ ਸੀ. ਦੰਡਕ ਬਣ ਵਿੱਚ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵੱਢਕੇ ਜਿਉਂਦਾ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਗੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ.

ਕਭੀ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਦੇ. ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ. ਕਦਾਪਿ.

ਕਮ. ਫ਼ਾ كم ਵਿ—ਘੱਟ. ਨ੍ਯੂਨ.

ਕਮਸਰੇਟ. ਅੰ. Commissariat. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਮੋਦੀਖ਼ਾਨਾ. ਰਸਦ ਰਸਾਨੀ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ.

ਕਮਖ਼ਾਬ. ਫ਼ਾ كمخواب ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਕੀਮਤੀ ਵਸਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਤਾਣਾ ਰੇਸ਼ਮੀ ਅਤੇ ਪੇਟਾ ਜ਼ਰੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਵਸਤ੍ਰ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਬਣਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਕੀਮਖ਼ਾਬ ਅਤੇ ਖੀਨਖ਼ਾਬ ਭੀ ਲੋਕ ਆਖਦੇ ਹਨ. Brocade.

[1] ਅਨੇਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜੇਹੇ ਕਈ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੂਰਵੀਰ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਧੜ ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਰਹੇ ਹਨ.

ਕਮਖ੍ਯਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਮਾਖ੍ਯਾ.

ਕਮੱਗਰ. ਫ਼ਾ كمگر ਕਮਾਨਗਰ. ਕਮਾਨ (ਧਨੁਖ) ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਕ਼ਮਚੀ. ਤੁ قمچی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਤਲੀ ਛਟੀ.

ਕਮੱਛਿਆ, **ਕਮਛ੍ਯਾ** } ਦੇਖੋ, ਕਾਮਾਖ੍ਯਾ.

ਕਮਜਾਤ, **ਕਮਜਾਤਿ** } ਫ਼ਾ كمذات ਕਮਜ਼ਾਤ. ਵਿ—ਨੀਚ. ਕਮੀਨਾ. "ਖਸਮ ਵਿਸਾਰਹਿ ਤੇ ਕਮਜਾਤਿ." (ਸੋਦਰੁ)

ਕਮਜ਼ੋਰ. ਫ਼ਾ كمزور ਵਿ—ਨਿਰਬਲ.

ਕਮਠ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੱਛੂ। ੨ ਸੇਹ. ਸ਼ੱਲਕੀ। ੩ ਬਾਂਸ.

ਕਮਠਾ, **ਕਮਠੀ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਬਾਦਾ. ਕਮਾਨਚਹ. ਛੋਟੀ ਕਮਾਣ। ੨ ਕਮਠ (ਕੱਛੂ) ਦੀ ਮਦੀਨ. ਕੱਛਪੀ.

ਕਮਤਰ. ਫ਼ਾ كمتر ਵਿ—ਬਹੁਤ ਘੱਟ.

ਕਮਤਰੀਨ. ਫ਼ਾ كمترين ਵਿ—ਅਤ੍ਯੰਤ ਹੀ ਘੱਟ. ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਟੀਆ. "ਮਨ ਕਮੀਨ ਕਮਤਰੀਨ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ)

ਕਮਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨ੍ਯੂਨਤਾ. ਕਮੀ. ਘਾਟਾ. ਹੇਠੀ. "ਕਿਮ ਕਮਤਾ ਅਪਨੀ ਚਹੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਵਿ—ਕਮਾਇਆ. ਦੇਖੋ, ਕਮੱਤਾ. "ਸੋ ਡਰੈ ਜਿਨਿ ਪਾਪ ਕਮਤੇ." (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਕਮੱਤਾ. ਵਿ—ਕਮਾਇਆ. ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ. "ਜੰਗਲ ਅੰਦਰ ਜਾਇਕੈ ਪਾਖੰਡ ਕਮੱਤਾ." (ਭਾਗੁ)

ਕਮੱਧ. ਦੇਖੋ, ਕਬੰਧ. "ਧਾਵਤ ਅੱਧ ਕਮੱਧ ਅਨੇਕਾ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਕਮਨੀ, **ਕਮਨੀਯ**, **ਕਮਨੀਵ** } ਸੰ. कमनीय. ਵਿ—ਚਾਹੁਣ ਲਾਇਕ. ਜਿਸ ਦੀ ਕੰ (ਇੱਛਾ) ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ੨ ਸੁੰਦਰ. ਮਨੋਹਰ.

ਕਮਬਖ਼ਤ. ਫ਼ਾ كمبخت ਵਿ—ਕਮ (ਘੱਟ) ਹੈ ਬਖ਼ਤ (ਭਾਗ) ਜਿਸ ਦਾ. ਬਦਨਸੀਬ. ਭਾਗਹੀਨ. ਮੰਦਭਾਗੀ.

ਕਮਬਖ਼ਤੀ. ਫ਼ਾ كمبختی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਦਨਸੀਬੀ. ਭਾਗ੍ਯਹੀਨਤਾ.

ਕਮਰ. ਸੰ. ਵਿ—ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ. ਕਾਮੁਕ। ੨ ਫ਼ਾ كمر ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲੱਕ. ਕਟਿ। ੩ ਕਮਰਬੰਦ. ਕਮਰਕਸਾ। ੪ ਅ਼ قمر ਕ਼ਮਰ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ.

ਕਮਰਕਸਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਮਰ ਕਸਣ ਦਾ ਪਟਕਾ। ੨ ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੩ ਪਲਾਸ ਦਾ ਗੂੰਦ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਖਾਣ ਯੋਗ੍ਯ ਪਦਾਰਥ. ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ. ਇਸ ਨਾਲ ਕਮਰ ਦਾ ਦਰਦ ਹਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਕਮਰਖ. ਸੰ. कर्मरङ्ग—ਕਮੰਰੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਬਿਰਛ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਫਾਂਕਦਾਰ ਖੱਟੇ ਫਲ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਅਚਾਰ ਅਤੇ ਚਟਨੀ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਦੇ ਫਲ ਅਤੇ ਜੜ ਨੂੰ ਕਈ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. L. Averrhoa Carambala.

ਕਮਰਬਸਤਾ. ਫ਼ਾ. كمربسته ਵਿ—ਕਟਿਬੱਧ. ਕਮਰਕਸਾ ਕੀਤੇ ਹੋਏ

ਤਿਆਰ.

ਕਮਰਬੰਦ / **ਕਮਰਬੰਦੁ** ਫ਼ਾ کمربند ਸੰਗਯਾ—ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਵਸਤ੍ਰ. ਕਮਰਕਸਾ. "ਕਮਰਬੰਦੁ ਸੰਤੋਖ ਕਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੨ ਪੇਟੀ। ੩ ਵਿ—ਲੱਕ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ.

ਕਮਰਾ. L. Camera. ਯੂ. Kamara. ਸੰਗਯਾ—ਕੋਠੜੀ. ਕੋਠਾ.

ਕਮਰੀ. ਵਿ—ਕਮਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ. ਲੱਕ ਦਾ। ੨ ਕਮਲੀ. ਦਿਵਾਨੀ. "ਜੁਤਿਨ ਸੌਂ ਕਮਰੀ ਕਰ ਡਾਰੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੨੧) ੩ ਸੰਗਯਾ—ਕੰਬਲ. ਕੰਬਲੀ. "ਤਨ ਊਪਰ ਕਮਰੀ ਸਿਤ ਲੀਨਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੪ ਧੋਤੀ। ੫ ਤਣੀਦਾਰ ਅੰਗਰਖੀ। ੬ ਅ਼ قمری ਕ਼ਮਰੀ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ. ਚਾਂਦ੍ਰ. ਜਿਵੇਂ—ਕ਼ਮਰੀ ਮਾਹ (ਚਾਂਦ੍ਰ ਮਾਸ).

ਕਮਰੁੱਦੀਨ ਖ਼ਾਨ. ਦੇਖੋ, ਮੀਰ ਮੰਨੂ.

ਕਮਲ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕੌਲ ਫੁੱਲ. ਜਲਜ. "ਹਰਿ ਚਰਣਕਮਲ ਮਕਰੰਦ ਲੋਭਿਤ ਮਨੋ." (ਧਨਾ ਮ: ੧) Lotus. L. (Nelumbium Sheciosum) ੨ ਜਲ। ੩ ਅੱਖ ਦਾ ਡੇਲਾ। ੪ ਇੱਕ ਛੰਦ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ਇੱਕ ਨਗਣ—III.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਭਜਨ। ਕਰਨ। ਦੁਖਨ। ਦਰਨ।।

(ਅ) ਦੇਖੋ, ਛੱਪਯ ਦਾ ਭੇਦ ੧੪। ੫ ਕਮਲਾ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਲਕ਼ਮੀ (ਲੱਛਮੀ). "ਸਕਲ ਅਨੂਪ ਰੂਪ ਕਮਲ ਬਿਖੇ ਸਮਾਤ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਕਮਲਸੁਤ. ਬ੍ਰਹਮਾ, ਜੋ ਕਮਲ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੈ.

ਕਮਲ ਕੁਸੁਮ. ਕੌਲ ਫੁੱਲ। ੨ ਦੇਖੋ, ਰਾਗਮਾਲਾ.

ਕਮਲਜ / **ਕਮਲ ਤਨਯ** / **ਕਮਲਤਾਤ** ਬ੍ਰਹਮਾ, ਜੋ ਕਮਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਕਮਲ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ.

ਕਮਲ ਤਾਤ ਤਾਤ. ਕਮਲ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਉਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਨਾਰਦ. "ਕਮਲ ਕੇ ਤਾਤ ਕੇ ਤਾਤ ਸੰਗ ਨਾਰਿ ਲੈ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ਨਾਰਦ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਯੋਗਿਨੀਆਂ ਲੈਕੇ.

ਕਮਲਤ੍ਰਾਣ. ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਰਖ਼ਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤਾਲ. ਝੀਲ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕਮਲਨਯਨ / **ਕਮਲਨੈਨ** ਵਿ—ਕਮਲ ਜੇਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰ. "ਕਮਲਨੈਨ ਅੰਜਨ ਸਿਆਮ." (ਚਉਬੋਲੇ ਮ: ੫)

ਕਮਲਪੁਤ / **ਕਮਲਪੁਤ੍ਰ** ਬ੍ਰਹਮਾ. ਦੇਖੋ, ਕਮਲਸੁਤ। ੨ ਵਿ—ਕਮਲ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ. "ਬ੍ਰਹਮ ਕਮਲਪੁਤ, ਮੀਨ ਬਿਆਸਾ." (ਕਾਨ ਅ: ਮ: ੪) ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੌਲ ਦਾ ਪੁਤ ਹੈ, ਵ੍ਯਾਸ ਮਤਸ੍ਯੋਦਰੀ ਦਾ.

ਕਮਲਪ੍ਰਗਾਸ / **ਕਮਲਬਿਗਾਸ** ਸੰਗਯਾ—ਕਮਲ ਦੀ ਡੋਡੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਦਿਲ, ਉਸ ਦੇ ਖਿੜਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਚਿੱਤ ਦਾ ਵਿਕਾਸ਼. "ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਕਮਲ ਪ੍ਰਗਾਸ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਕਮਲ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਭਇਆ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ." (ਮਾਲੀ ਮ: ੪) "ਕਮਲ ਬਿਗਾਸ ਸਦਾ ਸੁਖ ਪਾਇਆ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩)

ਕਮਲਬੰਧੁ. ਸੂਰਜ, ਜੋ ਕਮਲਾਂ ਦਾ ਮਿਤ੍ਰ ਹੈ.

ਕਮਲਵਿਗਾਸ. ਦੇਖੋ, ਕਮਲ ਬਿਗਾਸ. "ਕਮਲ ਵਿਗਸੈ ਸਚੁ ਮਨ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਮਲਾ)

ਕਮਲਾ. ਵਿ—ਦੀਵਾਨਾ. ਪਾਗਲ. "ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਜਗੁ ਕਮਲਾ ਫਿਰੈ." (ਵਾਰ ਸੋਰ ਮ: ੩) ੨ ਕਮਲ. ਜਲਜ. "ਕੁਟੰਬ ਦੇਖ ਬਿਗਸਹਿ ਕਮਲਾ ਜਿਉ." (ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ) ੩ ਸੰ. ਲਕ਼ਮੀ. ਰਮਾ. "ਕਮਲਾ ਭ੍ਰਮ ਭੀਤਿ ਕਮਲਾ ਭ੍ਰਮ ਭੀਤਿ ਹੇ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ ਦੀ ਕੰਧ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ, ਸੌਦਾਈ ਭਰਮ ਕਰਕੇ ਭੈਭੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਅਨੰਨ ਸੇਵਕ.[1] "ਕਮਲਾ ਨਾਮ ਦਾਸ ਇਕ ਆਹਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੫ ਦੇਖੋ, ਕੌਲਾ ੪। ੬ ਪ੍ਰਿਥੀ ਰਾਜ ਚੌਹਾਨ ਦੀ ਮਾਤਾ.

ਕਮਲਾਸਨ. ਕਮਲ ਉੱਪਰ ਇਸਥਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਬ੍ਰਹਮਾ.

ਕਮਲਾਹ ਗੜ੍ਹ. ਰਿਆਸਤ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਮੰਡੀ ਤੋਂ ੨੪ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਇੱਕ ਗ੍ਰਾਮ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਉਂ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਕਿਲਾ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਕੁਝ ਕਾਲ ਠਹਿਰੇ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ ਨਾਮਕ ਕਿਲਾ ਰਾਜਾ ਮੰਡੀ ਨੇ ਬਣਵਾਇਆ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਡੇ ਯਤਨ ਨਾਲ ਸੰਮਤ ੧੮੯੭ ਵਿੱਚ ਕਮਲਾਹਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਫਤੇ ਕੀਤਾ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ.

ਕਮਲਾਕਾਂਤ / **ਕਮਲਾਕੰਤ** ਕਮਲਾ (ਲਕ਼ਮੀ) ਦਾ ਕਾਂਤ (ਪਤਿ) ਵਿਸਨੁ। ੨ ਕਰਤਾਰ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਾਇਆ ਦਾਸੀ ਹੈ. "ਕਮਲਾਕੰਤ ਕਰਹਿ ਕੰਤੂਹਲ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਕਮਲਾਖੀ / **ਕਮਲਾਛਨਿ** ਸੰ. ਕਮਲਾਕ਼ੀ. ਵਿ—ਕਮਲ ਜੇਹੇ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ. "ਕ੍ਰੋਰਿ ਕੁਲਾਪ ਕਰੈ ਕਮਲਾਛਨਿ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੧੫) ਕਰੋੜ (ਕੋਟਿ) ਵਿਲਾਪ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਮਲਨੈਨੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਲਾਪ.

ਕਮਲਾਪਤਿ. ਦੇਖੋ, ਕਮਲਾਕੰਤ. "ਕਮਲਾਪਤਿ ਕਵਲਾ ਨਹੀ ਜਾਨਾ." (ਧਨਾ ਕਬੀਰ)

ਕਮਲਾਵਤੀ. ਦੇਖੋ, ਪਦਮਾਵਤੀ ਦਾ ਰੂਪ (ਅ)

ਕਮਲੀ. ਵਿ—ਦੀਵਾਨੀ. ਸਿਰੜੀ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਕੰਬਲ. "ਲੈ ਕਮਲੀ ਚਲਿਓ ਪਲਟਾਇ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ) ੩ ਸੰ. ਕਮਲਿਨ੍. ਬ੍ਰਹਮਾ. ਚਤੁਰਾਨਨ.

ਕਮਲੀਆ. ਦੇਖੋ, ਅਲਮਸਤ.

ਕਮਲੇਸ. ਸੰਗਯਾ—ਬ੍ਰਹਮਾ। ੨ ਕਮਲਾ (ਲਕ਼ਮੀ) ਦਾ ਈਸ਼ (ਸ੍ਵਾਮੀ) ਵਿਸਨੁ। ੩ ਮਾਇਆਪਤਿ ਕਰਤਾਰ.

ਕਮਲੇਹਿ. ਕਮਲ ਦੀ ਹੈ. "ਐਸੀ ਹਰਿ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਜੈਸੀ ਜਲ ਕਮਲੇਹਿ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਮਲੋਹਾ. ਪਹਾੜ ਦੀ ਘੁੱਗੀ, ਜੋ ਸੰਦਲੀ ਰੰਗ ਦੀ ਕਬੂਤਰ ਦੇ ਕੱਦ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਲੋਕ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਮਾਸ ਹਰੀਅਲ ਜੇਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਕਮਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖੱਟਣਾ. ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਧਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ।

[1] ਇਹ ਕਮਲੀਏ (ਗੋਦੜੀਏ) ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ. ਕਈ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਕਮਲਾ ਅਤੇ ਕਮਲੀਆ ਇੱਕ ਹੀ ਸਮਝੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਅਲਮਸਤ.

੨ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ. ਅਭ੍ਯਾਸਣਾ. "ਆਪਿ ਕਮਾਉ ਅਵਰਾ ਉਪਦੇਸ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੩ ਕਿਸੇ ਲਾਗੀ ਦਾ, ਵਿਰਤੀਸੁਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ.

ਕਮਾਊ. ਵਿ—ਖੱਟਣ ਵਾਲਾ. ਕਮਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਅਭ੍ਯਾਸੀ. ਆ਼ਮਿਲ.

ਕਮਾਊਂ. ਸੰ. ਕਾਮਰੂਪ. ਆਸਾਮ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪੱਛਮੀ ਅਤੇ ਬੰਗਾਲ ਦਾ ਪੂਰਬੀ ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਭਾਗ. "ਕਾਸੀ ਬੀਚ ਜਏ ਤੇ ਕਮਾਊਂ ਜਾਇ ਮਰੇ ਹੈਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੬੬) ੨ ਦੇਖੋ, ਕਮਾਂਊਂ ੨.

ਕਮਾਊਂ ਗਢ (ਗੜ੍ਹ). ਕਾਮਰੂਪ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਾ ਦੁਰਗ (ਕਿਲਾ). "ਫਟਕ ਸੀ ਕੈਲਾਸ ਕਮਾਊਂ ਗਢ." (ਅਕਾਲ)

ਕਮਾਇਓ, ਕਮਾਇਅੜਾ, ਕਮਾਇਅੜੋ } ਖੱਟਿਆ. ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ੨ ਅ਼ਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ. "ਦਿਨ ਰਾਤਿ ਕਮਾਇਅੜੋ ਸੋ ਆਇਓ ਮਾਥੈ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਕਮਾਇਕ. ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਮਾਊ। ੨ ਕਾਮਾ.

ਕਮਾਇਣ, ਕਮਾਇਣੁ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅ਼ਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਕਰਮ. ਐ਼ਮਾਲ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਮਾਉਣ ਕਰਕੇ. ਕਮਾਨੇ ਸੇ. "ਪਾਪੀ ਪਚਿਆ ਆਪਿ ਕਮਾਇਣੁ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਕਮਾਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੱਟੀ। ੨ ਘਾਲ. ਮਿਹਨਤ। ੩ ਅਭ੍ਯਾਸ. ਅ਼ਮਲ. "ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਕਮਾਈ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੫) ੪ ਕਾਮ-ਆਈ. ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. "ਅਪਨਾ ਕੀਆ ਕਮਾਈ." (ਸੋਰ ਮ: ੧) ੫ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਠੂਠੀ. ਚੁੰਗੜਾ. (ਕੁ-ਮਯ). "ਪੋਥੀ ਪੁਰਾਣ ਕਮਾਈਐ। ਭਉ ਵਟੀ ਇਤੁ ਤਨਿ ਪਾਈਐ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ਉੱਤਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਅਭ੍ਯਾਸਰੂਪ ਦੀਵੇ ਲਈ ਕੁਮਯ (ਠੂਠੀ) ਹੈ.

ਕਮਾਈਐ. ਕੁ-ਮਯ (ਠੂਠੀ) ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਮਾਈ.

ਕਮਾਸਿ. ਕਮਾਵਸਿ. "ਕਿਆ ਇਹ ਕਰਮ ਕਮਾਸਿ." (ਕਾਨ ਮ: ੫)

ਕਮਾਹੀ. ਕਮਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਕਮਾਓ. ਅ਼ਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਓ. "ਕੁਰਾਣੁ ਕਤੇਬ ਦਿਲ ਮਾਹਿ ਕਮਾਹੀ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਕਮਾਚ. ਇੱਕ ਰਾਗ. ਕਈ ਇਸ ਨੂੰ ਖਮਾਚ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਕਮਾਚਠਾਟ ਦਾ ਸੰਪੂਰਣ ਰਾਗ ਹੈ. ਆਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਰਿਸ਼ਭ ਵਰਜਿਤ ਹੈ. ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਇਹ ਸਾੜਵ ਸੰਪੂਰਣ ਰਾਗ ਹੈ. ਆਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਨਿਸਾਦ ਸ਼ੁੱਧ ਲਗਦਾ ਹੈ. ਪਰ ਅਵਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਕੋਮਲ ਹੈ. ਗਾਂਧਾਰ ਵਾਦੀ ਅਤੇ ਨਿਸਾਦ ਸੰਵਾਦੀ ਹੈ. ਗ੍ਰਹਸੁਰ ਗਾਂਧਾਰ ਹੈ. ਗਾਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਹੈ.

ਆਰੋਹੀ—ਸ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨ ਸ

ਅਵਰੋਹੀ—ਸ ਨਾ ਧ ਪ ਮ ਗ ਰ ਸ

"ਗੂਜਰਿ ਅਰ ਕਮਾਚ ਧਨਵੰਤੀ" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਮਾਣ. ਦੇਖੋ, ਕਮਾਨ.

ਕਮਾਣਚਾ. ਦੇਖੋ, ਕਮਾਨਚਾ.

ਕਮਾਣਾ. ਵਿ—ਕਮਾਇਆ. ਅ਼ਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਹੋਇਆ. "ਐਥੈ ਕਮਾਣਾ ਸੁ ਅਗੈ ਆਇਆ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩) ੨ ਖੱਟਿਆ। ੩ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਆਇਆ. "ਚਹੁ ਜੁਗਿ ਮਾਸ ਕਮਾਣਾ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ)

ਕਮਾਣੀ. ਅ਼ਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੀ। ੨ ਕਮਾਈ. ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕਮਾਨੀ.

ਕਮਾਣੈ. ਕਮਾਉਣ ਤੋਂ. "ਕੂੜਿ ਕਮਾਣੈ ਕੂੜੋ ਹੋਵੈ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਕਮਾਤਾ. ਕਮਾਇਆ ਹੋਇਆ. ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ. "ਸਭ ਲਾਥੇ ਪਾਪ ਕਮਾਤੇ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੨ ਕਾਮ-ਆਤਾ. ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ. "ਸਭ ਤੇਰੋ ਕੀਆ ਕਮਾਤਾ ਹੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਕਮਾਤਿ. ਕੰਮ (ਇਸਤਮਾਲ) ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦਾ. "ਹਰਿ ਹਰਿ ਅਉਖਧੁ ਸਾਧ ਕਮਾਤਿ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਕਮਾਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁ (ਜ਼ਮੀਨ) ਦਾ ਮਦ. ਇੱਖ. "ਤੋਇਅਹੁ ਅੰਨ ਕਮਾਦ ਕਪਾਹਾ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ)

ਕਮਾਂਦਾ. ਕਮਾਉਂਦਾ.

ਕਮਾਦੁ. ਦੇਖੋ, ਕਮਾਦ.

ਕਮਾਨ. ਫ਼ਾ. کمان ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਮ-ਆਨ. ਖ਼ਮ (ਟੇਢ) ਵਾਲਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ. ਧਨੁਖ. ਕਾਰਮੁਕ। ੨ ਕਮਾਇਆ. ਕੀਤਾ. "ਦੁਇ ਮਾਸ ਰਾਜ ਕਮਾਨ." (ਗ੍ਯਾਨ) "ਨਾਨਕ ਕਿਰਤ ਕਮਾਨ." (ਬਾਵਨ) ੩ ਅੰ. Command. ਹੁਕਮ. ਆਗ੍ਯਾ.

ਕਮਾਨ ਅਫ਼ਸਰ. Commanding Officer. ਕਮਾਨੀਅਰ.

ਕਮਾਨਗਰ. ਦੇਖੋ, ਕਮੱਗਰ.

ਕਮਾਨਚਾ. ਫ਼ਾ کمانچہ ਛੋਟੀ ਕਮਾਨ। ੨ ਕਬਾਦਾ. ਨਰਮ ਕਮਾਨ। ੩ ਤਖਾਣਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਦ, ਜੋ ਕਮਾਣ ਜੇਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਬਰਮੇ ਨੂੰ ਭਵਾਕੇ (ਘੁੰਮਾਕੇ) ਛੇਕ ਕਰੀਦਾ ਹੈ.

ਕਮਾਨਜਨਾਉ, ਕਮਾਨਜਨਜ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤੀਰ. ਬਾਣ, ਜੋ ਕਮਾਣ ਤੋਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕਮਾਨੀ. ਦੇਖੋ, ਕਮਾਣੀ। ੨ ਫ਼ਾ کمانی ਧਾਤੁ ਦੀ ਲਚਕਦਾਰ ਝੁਕਾਈ ਹੋਈ ਤੀਲੀ ਪੱਤਰਾ ਆਦਿਕ ਕੋਈ ਵਸਤੁ ਜੋ ਦਬਾਉ ਪੈਣ ਤੋਂ ਦਬ ਜਾਵੇ, ਅਰ ਦਬਾਉ ਦੇ ਹਟਣ ਪੁਰ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਆ ਜਾਵੇ. ਅੰ. Spring.

ਕਮਾਮ. ਅ਼ کمام ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਸ਼ਗੂਫ਼ੇ। ੨ ਅ਼ قوام ਕ਼ਵਾਮ. ਮਿਲ ਜਾਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੩ ਇਨਸਾਫ। ੪ ਸਤ੍ਯ. ਸੱਚ। ੫ ਗਾੜ੍ਹਾ ਸ਼ਰਬਤ. ਗਾੜ੍ਹੀ ਚਾਸ਼ਨੀ.

ਕਮਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕੁਆਰ ੫। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਿਮਾਰ.

ਕਮਾਲ. ਅ਼ کمال ਵਿ—ਪੂਰਣ. ਤਮਾਮ. "ਕਰੀਮੁਲ ਕਮਾਲ ਹੈ." (ਜਾਪੁ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ. "ਉਪਜਿਓ ਪੂਤ ਕਮਾਲ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੩ ਇੱਕ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਵਡਾ ਕਰਣੀ ਵਾਲਾ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਪੁਰ ਹਾਜਿਰ ਰਿਹਾ। ੪ ਈਰਾਨ ਦੇ ਦੋ ਪ੍ਰਸਿੱਧ

ਕਵੀ ਇਸ ਨਾਉਂ ਦੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇੱਕ ਅਫ਼ਗਾਨ ਦਾ ਵਸਨੀਕ, ਦੂਜਾ ਖ਼ਜੰਦ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ. ਪਹਿਲੇ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸਨ ੬੩੯ ਹਿਜਰੀ, ਦੂਜੇ ਦਾ ੮੯੩ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ੫ ਤੁਜ਼ਕੇ ਬਾਬਰੀ ਵਿੱਚ "ਕਮਾਲ" ਇੱਕ ਨਸ਼ੀਲੇ ਮਾਜੂਨ (ਮਅ਼ਜੂਨ) ਦਾ ਨਾਮ ਆਇਆ ਹੈ. ਬਾਬਰ ਨੂੰ ਕਮਾਲ ਖਾਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ੌਕ ਸੀ.

ਕਮਾਲਦੀਂ. ਦੇਖੋ, ਧੁਨੀ (ਅ)

ਕਮਾਲਪੁਰ. ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ, ਨਜ਼ਾਮਤ ਸੁਨਾਮ, ਤਸੀਲ ਭਵਾਨੀਗੜ੍ਹ, ਥਾਣਾ ਦਿੜ੍ਹਬਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਅੱਧ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚਰਣ ਪਾਏ ਹਨ.

ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਰਵਾਈ ਹੈ. ੭੫ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਆਫ਼ੀ ਅਤੇ ੭੫ ਵਿੱਘੇ ਦਾਮੀ ਸਰਕਾਰ ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਹੈ.

ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਸੰਗਰੂਰ ਤੋਂ ਸੰਗਤੀਵਾਲੇ ਤੀਕ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਹੈ, ਅੱਗੋਂ ਕੱਚਾ ਰਸਤਾ ੬ ਮੀਲ ਅਤੇ ਨਾਭਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਭਵਾਨੀਗੜ੍ਹ ਤੀਕ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਹੈ, ਅੱਗੋਂ ੭ ਕੋਹ ਕੱਚਾ ਰਸਤਾ ਹੈ। ੨ ਇਸ ਨਾਉਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਜਿਲਾ ਲੁਦਿਆਨਾ ਤਸੀਲ ਥਾਨਾ ਜਗਰਾਉਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਹੈ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਜਗਰਾਉਂ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਪੂਰਵ ਸਾਢੇ ਛੀ ਮੀਲ ਹੈ. ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਪੂਰਵ ਇੱਕ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੇਹਰਾਂ ਤੋਂ ਇੱਥੇ ਆਏ ਹਨ. ਇਸ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੧੦ ਵਿੱਘੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ.

ਕਮਾਵਹਿ. ਕੰਮ (ਇਸਤਮਾਲ) ਵਿੱਚ ਲਾਵਹਿ. "ਹੋਵਹਿ ਰਾਜੇ ਰਸ ਕਸ ਬਹੁਤੁ ਕਮਾਵਹਿ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕਮਾਉਣਾ.

ਕਮਾਵਦੜਾ, ਕਮਾਵਦੜੋ ਕ੍ਰਿ—ਕਮਾਉਂਦਾ. ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦਾ. "ਕੂੜੁ ਕਪਟੁ ਕਮਾਵਦੜੋ ਜਨਮਹਿ ਸੰਸਾਰਾ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਕਮਾਵਨ. ਕ੍ਰਿ—ਦੇਖੋ, ਕਮਾਉਣਾ.

ਕਮਿਛਜਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਮਾਖਜ਼ਾ.

ਕਮਿਤਾ. ਦੇਖੋ, ਕਮੱਤਾ. "ਸੇ ਕਰਮ ਕਮਿਤਾ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੂਹੀ)

ਕਮੀ. ਫ਼ਾ كمى ਸੰਗਯਾ—ਘਾਟਾ. ਨ੍ਯੂਨਤਾ.

ਕਮੀਆ. ਨ੍ਯੂਨਤਾ. ਘਾਟਾ. ਕਮੀ। ੨ ਕਮੀ ਹੈ. "ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੋ ਕਹੁ ਕਾਕੀ ਕਮੀਆ?" (ਗਉ ਮ: ੫)

ਕਮੀਜ. ਅ਼ قمیص ਕ਼ਮੀਸ. ਕੁੜਤਾ. L. Camisia. ਫ੍ਰੈ. Chemise.

ਕਮੀਨ, ਕਮੀਨਾ, ਕਮੀਨੋ ਫ਼ਾ كمین ਵਿ—ਥੋੜਾ. ਤੁੱਛ। ੨ ਅਦਨਾ. ਘਟੀਆ. ਨੀਚ. "ਮਨ ਕਮੀਨ ਕਮਤਰੀਨ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) "ਬਿਨਸੇ ਤਨ ਤੇ ਸਬ ਕਾਮ ਕਮੀਨੋ." (ਗੁਰੁਸੋਭਾ)

ਕਮੀਰ. ਦੇਖੋ, ਕਬੀਰ. "ਕਹਿ ਕਮੀਰ ਕੁਲ ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਤਜਿ." (ਰਾਮ ਕਬੀਰ)

ਕਮੁ. ਸਿੰਧੀ. ਕਮੰ. ਕੰਮ। ੨ ਘੱਟ. ਦੇਖੋ, ਕਮ.

ਕਮੇਰ. ਦੇਖੋ, ਕੁਬੇਰ. "ਕੋਟਿ ਕਮੇਰ ਭਰਹਿ ਭੰਡਾਰ." (ਭੈਰ ਅ: ਕਬੀਰ)

ਕਮੋ. ਦੇਖੋ, ਕੰਬੋ.

ਕਮੋਦ. ਕਾਮੋਦ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਮੁਦ.

ਕਮੋਦਕੀ. ਵਿਸ਼ਨੁ ਦੀ ਗਦਾ. ਦੇਖੋ, ਕੌਮੋਦਕੀ. "ਕਮੋਦਕੀ ਹਾਥ ਕੇ ਬੀਚ ਸੰਭਾਰੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕਮੋਦਿਨੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਮੁਦਨੀ.

ਕਮੰਡਲ, ਕਮੰਡਲੁ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋ ਕ (ਜਲ) ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੇ ਅਤੇ ਘੇਰੇ. ਗੰਗਾ ਸਾਗਰ. ਟੂਟੀਦਾਰ ਲੋਟਾ। ੨ ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ ਜਲਪਾਤ੍ਰ, ਜੋ ਦਰਿਆਈ ਖੋਪੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਚਿੱਪੀ. "ਰਾਜਨ ਸ਼੍ਰੀ ਰਘੁਨਾਥ ਕੇ ਬੈਰ ਕੁਮੰਡਲ ਛੋਡ ਕਮੰਡਲ ਲੀਨੇ." (ਰਾਮਚੰਦ੍ਰਿਕਾ) "ਹਾਥ ਕਮੰਡਲੁ ਕਾਪੜੀਆ ਮਨਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਮੰਦ. ਫ਼ਾ. کمند ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫਾਂਸੀ. ਫੰਧਾ. "ਕਾ ਵਰਣਾਦਿ ਬਖਾਨਕੇ ਮੰਦ ਬਹੁਰ ਪਦ ਦੇਹੁ। ਹੋਵਤ ਨਾਮ ਕਮੰਦ ਕੋ ਚੀਨ ਚਤੁਰ ਚਿਤ ਲੇਹੁ." (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਖ਼ਮੰਦ. ਖ਼ਮਦਾਰ ਰੱਸੀ। ੩ ਦੇਖੋ, ਅਤਿਗੀਤਾ.

ਕਮੰਧ. ਦੇਖੋ, ਕਬੰਧ. "ਕਮੰਧ ਅੰਧ ਉੱਠਹੀਂ." (ਰੁਦ੍ਰਾਵ)

ਕਮ੍ਰ. ਸੰ. ਵਿ—ਸੁੰਦਰ. ਮਨਭਾਵਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਮਰ.

ਕਮ੍ਰਾਟ. ਦੇਖੋ, ਕਰਤਾਲ.

ਕ਼ਯ. ਅ਼ قے ਉਵਾਲੀ. ਵਮਨ. ਡਾਕੀ. ਦੇਖੋ, ਛਰਦਿ.

ਕ਼ਯਾਸ. ਅ਼. قیاس ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਨੁਮਾਨ. ਅਟਕਲ. imagination। ੨ ਵਿਚਾਰ. ਖ਼ਿਆਲ

ਕ਼ਯਾਸਨ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਅੰਦਾਜ਼ਨ. ਅਟਕਲ ਸੇ. ਅਨੁਮਾਨ ਤੋਂ.

ਕ਼ਯਾਫ਼ਹ, ਕ਼ਯਾਫਾ ਅ਼ قیافہ ਸ਼ਕਲ ਸੂਰਤ ਤੋਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਗੁਣ ਭਾਵ ਆਦਿ ਜਾਣਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਸ਼ਕਲ. ਸੂਰਤ.

ਕ਼ਯਾਮ. ਅ਼ قیام ਕ਼ਾਯਮੀ. ਇਸਥਿਤੀ। ੨ ਖੜੇ ਹੋਣਾ.

ਕ਼ਯਾਮਤ. ਅ਼ قیامت ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇਸਥਿਤੀ. ਕ਼ਾਯਮੀ. ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਲੈ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਮੁਰਦੇ ਉਠ ਖੜੇ (ਕ਼ਾਯਮ) ਹੋਣਗੇ, ਇਸ ਲਈ ਅੰਤਲੇ ਦਿਨ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਕ਼ਾਯਮੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕ਼ਯਾਮਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ. "ਕਯਾਮਤ ਕੋ ਹੀ ਦਿਵਸ ਮੇ ਸਭੋ ਨਬੇੜਾ ਹੋਇ." (ਮਗੋ) ਕ਼ੁਰਾਨ ਸੂਰਤ ੩੨ ਆਯਤ ੫ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪ੍ਰਲੈ ਦੇ ਅੰਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਅਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫ਼ੈਸਿਲਾ ਖ਼ੁਦਾ ਕਰੇਗਾ.

ਕਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਥ. "ਕਰ ਕੰਪਹਿ ਸਿਰ ਡੋਲ." (ਜੈਤ ਛੰਤ ਮ: ੫) "ਕਰ ਕਰਿ ਟਹਲ ਰਸਨਾ ਗੁਣ ਗਾਵਉ." (ਗਉ ਮ: ੫) ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕਰਕੇ ਸੇਵਾ। ੨ ਕਿਰਣ. "ਚੰਡ ਕੇ ਬਾਨ ਕਿਧੋਂ ਕਰ ਭਾਨਹਿ ਦੇਖਕੈ ਦੈਤ ਗਈ ਦੁਤਿ ਦੀਆ." (ਚੰਡੀ ੧) ੩ ਮੁਆਮਲਾ. ਮਹਿਸੂਲ. ਟੈਕਸ. ਦੇਖੋ, ਕਰੁ ੨। ੪ ਹਾਥੀ ਦੀ ਸੁੰਡ. "ਕੁੰਚਰੁ ਤਦੂਐ ਪਕਰਿ

ਚਲਾਇਓ ਕਰ ਊਪਰੁ ਕਢਿ ਨਿਸਤਾਰੇ." (ਨਟ ਅ: ਮ: ੪) ੫ ਓਲਾ. ਗੜਾ। ੬ ਵਿ—ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ. ਜੈਸੇ, ਸੁਖਕਰ, ਦੁਸਕਰ ਆਦਿ. ਇਸ ਦਾ ਵਰਤਾਉ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੭ ਪ੍ਰਤ੍ਯ—ਕੀ. ਕਾ. ਦਾ. "ਜਾ ਕਰ ਰੂਪ ਰੰਗ ਨਹਿ ਜਨਿਅਤ." (ਹਜਾਰੇ ੧੦) ੮ ਕਲ (ਚੈਨ) ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਕਰ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਪਰਤ ਨ ਛਿਨ ਕਰ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੭੮) ੯ ਦੇਖੋ, ਕੜ. "ਕਰ ਤੋਰਜੋ ਜਿਸ ਨੇ ਨਿਜ ਹਾਥ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੧੦ ਕਰਨਾ ਕ੍ਰਿਯਾ ਦਾ ਅਮਰ. ਸੰ. ਕੁਰੁ. "ਕਰ ਮਿਤ੍ਰਾਈ ਸਾਧ ਸਿਉਂ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਕਰਉ. ਦੇਖੋ, ਕਰਣਾ. "ਕਰਉ ਸੇਵਾ ਗੁਰੁ ਲਾਗਉ ਚਰਨ." (ਧਨਾ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਮ. ਕ਼ਦਮ. ਡਿੰਘ. ਡੇਢ ਗਜ਼ ਪ੍ਰਮਾਣ. "ਕਰਉ ਅਢਾਈ ਧਰਤੀ ਮਾਂਗੀ ਬਾਵਨ ਰੂਪਿ ਬਹਾਨੈ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੧) ੩ ਕਰਉਂ. ਕਰਦਾ ਹਾਂ.

ਕਰਉਤੀ. ਦੇਖੋ, ਕਰੌਤੀ.

ਕਰਉਲੀ. ਦੇਖੋ, ਕਰੌਲੀ.

ਕਰਆਜ. ਸੰ. ਕਰਜ. ਨਹੁੰ. ਨਾਖ਼ੁਨ, ਜੋ ਕਰ (ਹੱਥ) ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਹਰਨਾਖਸ ਫਾਰੇ ਕਰਆਜ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ਦੇਖੋ, ਆਜ ੭.

ਕਰਈਆ. ਦੇਖੋ, ਕਰੈਯਾ.

ਕਰਸ. ਸੰ. ਕਰ੍ਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਿੱਚਣਾ. ਹਲ ਚਲਾਉਣਾ। ੨ ਸੋਲਾਂ ਮਾਸ਼ਾ ਭਰ ਤੋਲ.

ਕਰਸਕ. ਸੰ. ਕਰ੍ਸ਼ਕ. ਵਿ—ਹਲ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਕਿਰਸਾਣ। ੨ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲਾ.

ਕਰਸਨ, ਕਰਸਨਿ. ਕਰਨਗੇ. ਕਰੇਂਗੇ. "ਕਰਸਨਿ ਤਖਤ ਸਲਾਮ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੨ ਸੰ. ਕਰ੍ਸ਼ਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਿੱਚਣਾ. ਖੈਂਚ. ਕਸ਼ਿਸ਼.

ਕਰਸਾਇਲ. ਦੇਖੋ, ਕਰਸਾਯਲ.

ਕਰਸ਼ਾਖਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅੰਗੁਲੀ, ਜੋ ਹੱਥ ਦੀ ਟਾਹਣੀ ਹੈ. "ਕਰਸਾਖਾ ਇਕਸਾਰ ਵਿਸਾਲਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਦੇਖੋ, ਅੰਗੁਲਿ.

ਕਰਸਾਯਰ, ਕਰਸਾਯਲ. ਸੰ. ਕ੍ਰਿਸ਼੍ਣਸਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਲਾ ਹਰਿਣ (ਹਿਰਨ). "ਘਾਇਲ ਏਕ ਪਰੇ ਤਰਫੈਂ ਸੁ ਮਨੋ ਕਰਸਾਯਲ ਸਿੰਘ ਬਿਡਾਰੇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕਰਸੀ. ਕਰੇਗਾ. ਕਰਿਸ੍ਯਤਿ.

ਕਰਸ਼ਮਾ. ਫ਼ਾ. کرشمہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਣੋਖਾ ਕਰਮ। ੨ ਜਾਦੂ। ੩ ਸਿੱਧੀ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ. ਕਰਾਮਾਤ.

ਕਰਹਲ, ਕਰਹਲਾ, ਕਰਹਲੁ. ਸੰ. ਕ੍ਰਮਿਲ. ਅ਼ ਕ਼ਿਰਮਿਲ. ਸਿੰਧੀ. ਕਰਹੋ. ਅੰ. Camel. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਊਟ. ਸ਼ੁਤਰ. ਦੀਰਘਜੰਘ. "ਬੇਲਿ ਬਾਲਹਾ ਕਰਹਲਾ." (ਧਨਾ ਨਾਮਦੇਵ) "ਜੈਸੇ ਕਰਹਲੁ ਬੇਲਿ ਰੀਝਾਈ." (ਆਸਾ ਮ: ੪) "ਅਸ੍ਵ ਨਾਗ ਕਰਹਲ ਆਰੂੜਿਤ ਕੋਟਿ ਤੇਤੀਸਾ ਗਾਜੇ." (ਸਲੋਹ) ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਪਾਰ ਦੀ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਊਠਾਂ ਤੇ ਲੱਦਕੇ ਲੈ ਜਾਈਦੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਊਠ ਸਦਾ ਪਰਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਫਿਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ. ਇਸੀ ਭਾਵ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚੌਰਾਸੀ ਭ੍ਰਮਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਊਠ ਆਖਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, "ਕਰਹਲੇ" ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਸ਼ਬਦ—"ਕਰਹਲੇ ਮਨ ਪਰਦੇਸੀਆ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਕਰਹਲੇ. ਦੇਖੋ, ਕਰਹਲ.

ਕਰਹਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰਿਹਾਂ.

ਕਰਹਾਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਾਹਨੇ ਦੀ ਧੁਨਿ. ਵਿਲਾਪ ਦੀ ਆਵਾਜ਼. "ਸੁੰਭ ਸੁਣੀ ਕਰਹਾਲੀ ਸ੍ਰਵਣਤਬੀਜ ਦੀ." (ਚੰਡੀ ੩) ੨ ਰਾਜ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨੇ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਕੋਹ ਪੂਰਵ ਥਾਣਾ ਚੂਹੜਪੁਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ. ਇਸ ਥਾਂ ਨੌਮੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਫਰਲਾਂਗ ਤੇ ਉੱਤਰ ਪੂਰਵ ਹੈ. ਰਿਆਸਤ ਵੱਲੋਂ ੧੫੦ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦੇ ਨਾਉਂ ਹੈ. ਜੀਂਦ ਰਿਆਸਤ ਤੋਂ ੧੪ ਰੁਪਯੇ ਸਾਲਾਨਾ ਹਨ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ੧੧ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਕੱਚਾ ਰਸਤਾ ਹੈ.

ਕਰਹੁ. ਕਰੋ. "ਕਰਹੁ ਅਨੁਗ੍ਰਹੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਕਰਵਾਓ. ਕਰਾਓ. "ਹਰਿ ਜੀਉ! ਤਿਨ ਕਾ ਦਰਸਨ ਨਾ ਕਰਹੁ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੋਰ)

ਕਰਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੁਭਵੀਂ ਪੀੜ. ਚੀਸ. ਟਸਕ. "ਕਰਕ ਕਰੇਜੇ ਮਾਹੀ." (ਸੋਰ ਭੀਖਨ) ੨ ਬਿਜਲੀ ਆਦਿਕ ਦੀ ਕੜਕ. ਕੜਾਕਾ। ੩ ਸੰ. ਕਮੰਡਲੁ। ੪ ਅਨਾਰ। ੫ ਮੌਲਸਰੀ। ੬ ਕਰੀਰ। ੭ ਕਚਨਾਰ। ੮ ਸੰ. ਕਰ੍ਕ. ਕੇਕੜਾ। ੯ ਚੌਥੀ ਰਾਸ਼ਿ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਛਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਕੇਕੜੇ ਜੇਹੀ ਹੈ. Capricornus। ੧੦ ਸੰ. ਕਰ੍ਕਸ਼. ਵਿ—ਕੌੜਾ. ਕਠੋਰ. "ਕਰਕ ਸਬਦ ਸਮ ਵ੍ਰਿਖ ਨ ਵਿਖਮ ਹੈ." (ਭਾਗੁ ਕ) ੧੧ ਓਲਾ. ਗੜਾ.

ਕਰਕਸ. ਦੇਖੋ, ਕਰਕ ੧੦.

ਕਰਕਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੂੜਾ. ਸੰਬਰਣ। ੨ ਸੰ. ਕਰ੍ਕਟ. ਕੇਕੜਾ, ਜੋ ਜਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਿੱਛੂ ਜੇਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. (craw fish) ੩ ਗੋਲਾਕਾਰ ਲੱਕੜ ਦਾ ਜੋੜਾ. "ਕਰਕਟ ਪਾਈ ਝੰਬੀਐ." (ਭਾਗੁ) ਖੂਹ ਦੇ ਚੱਕ ਵਾਂਙ ਗੋਲਾਕਾਰ ਲੱਕੜਾਂ ਦਾ ਘੇਰਾ ਬਣਾਕੇ ਦਾਣੇ ਝੰਬੀਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਵਿਖਰਣ ਦਾ ਭੈ ਨਹੀਂ। ੪ ਕਰਕ ਰਾਸ਼ਿ. ਦੇਖੋ, ਕਰਕ ੯.

ਕਰਕਟੀ. ਸੰ. ਕਰ੍ਕਰਿਟੁ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਚਿੜੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਕੜੀ.

ਕਰਕਨ. ਦੇਖੋ, ਕੜਕਨ. "ਅਤਿ ਕਰਕਨ ਜਿਹ ਕੀ ਕਿਲਕਾਰੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਰਕਰ. ਸੰ. ਕਰ੍ਕਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਮੁੰਦ੍ਰੀ ਲੂਣ। ੨ ਫ਼ਾ // ਪ੍ਰਬਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ੩ ਕਰਤਾਰ. ਜਗਤਨਾਥ। ੪ ਡਿੰਗ. ਹੱਡੀ. ਅਸਿਥ.

ਕਰਕਰਹਿ. ਕਰਤਾਰ ਨੇ. ਦੇਖੋ, ਕਰਕਰ ੩ ਅਤੇ ਕਰਿਕਰਹਿ.

ਕਰਕਰਤਾ. ਵਿ—ਕ੍ਰਿਯਾਕਰਤਾ. ਅਭ੍ਯਾਸੀ. ਆ਼ਮਿਲ. "ਕਰਕਰਤਾ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰੰ." (ਰਾਮ ਕਬੀਰ)

ਕਰਕਰਾ. ਭੁਰਭੁਰਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਅਕਰਕਰਾ। ੩ ਪੇਠਾਪਾਕ. ਕਕਾਂਰੁ

(ਪੇਠੇ) ਦੀ ਮਿਠਾਈ. ਪੇਠੇ ਦਾ ਕੜਾਹ. "ਭਾਤੁ ਪਹਿਤਿ ਅਰੁ ਲਾਪਸੀ ਕਰਕਰਾ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਕਰਕਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਓਲਾ. ਗੜਾ. ਹਿਮਉਪਲ (ਹਿਮੋਪਲ). "ਕਰਕਾ ਕੋ ਬਰਖਾਇ ਬਿਸਾਲਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਰਕਾਰੁ. ਸੰ. ਕਰ੍ਕਾਰੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੇਠਾ. ਹਲਵਾ ਕੱਦੂ.

ਕਰਕੇ. ਵਿ—ਸਮਾਨ. ਤੁੱਲ. ਜਿਵੇਂ—"ਮੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸਰ ਕਰਕੇ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ।" ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਦ੍ਵਾਰਾ. ਵਸੀਲੇ ਤੋਂ. ਜਿਵੇਂ—"ਗੁਰੂ ਕਰਕੇ ਗ੍ਯਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ."

ਕਰਖ. ਦੇਖੋ, ਕਰਸ ਅਤੇ ਕਰਖਣ. "ਤੁਮਰੇ ਦਰਸ ਕਰਖ ਮਨ ਲੀਨਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਮਨ ਖਿੱਚ ਲੀਤਾ। ੨ ਕਰਖ਼ ਬਗ਼ਦਾਦ ਪਾਸ ਇੱਕ ਨਗਰ.

ਕਰਖਣ. ਸੰ. ਕਰ੍ਸ਼ਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਿੱਚਣਾ। ੨ ਹਲ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਪੁਰ ਓਰੇ ਕੱਢਣੇ.

ਕਰਖਤ. ਫ਼ਾ. ਕਰਖ਼ਤ ਵਿ—ਕਠੋਰ. ਕਰੜਾ। ੨ ਖੁਰਦਰਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕਰਖਿਤ.

ਕਰਖਨਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰਖਣ.

ਕਰਖਾ. ਇੱਕ ਮਾਤ੍ਰਿਕ ਛੰਦ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੩੭ ਮਾਤ੍ਰਾ, ਪਹਿਲਾ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਅੱਠ ਪੁਰ, ਦੂਜਾ ਬਾਰਾਂ ਪੁਰ, ਤੀਜਾ ਅੱਠ ਪੁਰ, ਚੌਥਾ ਨੌ ਪੁਰ ਅੰਤ ਯਗਣ.

ਇਸ ਛੰਦ ਵਿੱਚ ਵੀਰ ਰਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਉੱਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਲੇਖ ਹੈ—

"ਢਾਢਿਸੈਨ ਢਾਡੀ ਭਵ ਲਯੋ। ਕਰਖਾ ਵਾਰ ਉਚਾਰਤ ਭਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫) "ਗਾਏ ਜੈ ਕਰਖਾ." (ਚੰਡੀ ੨)

ਕਰਖਾ ਛੰਦ ਵਿੱਚ ਜਿਤਨੇ ਅੱਖਰ ਲਘੁ ਜਾਦਾ ਹੋਣ, ਉਤਨੀ ਹੀ ਰੋਚਕਤਾ ਅਧਿਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਛੰਦ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਰਣੋਂਧਿਤ" ਭੀ ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਉਡਤ ਨਭ ਗਰਦ, ਮੁਖ ਜਰਦ ਨਿਤ ਭ੍ਰਮਤ ਰਵਿ,
ਉਦਧਿ ਉਰ ਦਰਦ, ਦਲ ਦਬਤ ਲੰਕਾ,
ਅਚਲ ਵਡ ਡਗਤ, ਸ਼ਿਵ ਜਗਤ ਨਹਿ ਲਗਤ ਲਿਵ,
ਖਗਤ ਭਜ ਭਗਤ, ਬਿਧਿ ਦਗਤ ਸ਼ੰਕਾ,
ਅਹਿਪ ਹਿਯ ਧੜਕ, ਪਿਠ ਕਮਠ ਲੁਠ ਕੜਕ ਉਠ,
ਖੜਕ ਸੁਨ ਭੜਕ, ਹਰ ਬ੍ਰਿਖਭ ਬੰਕਾ,
ਬਿਕਟ ਭਟ ਕਟਕ, ਰਿਪੁ ਠਟਕ ਤਨ ਤਜਤ ਜਬ,
ਗਜਤ ਗੁਰੁਸਿੰਘ, ਭਲ ਬਜਤ ਡੰਕਾ.
(ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਕਰ)

੨ ਵਿ—ਕਰ੍ਸ਼ਣ ਕੀਤਾ. ਖਿੱਚਿਆ.

ਕਰਖਿਤ. ਸੰ. ਕਰ੍ਸ਼ਿਤ. ਵਿ—ਖਿੱਚਿਆ. ਖਿੱਚਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਵਾਹਿਆ ਹੋਇਆ.

ਕਰਗ, **ਕਰੰਗ** } ਦੇਖੋ, ਕਰੰਗ.

ਕਰਗਸ. ਫ਼ਾ. کرگس ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਿਰਝ. ਗਿੱਧ. "ਕਰਗਸ ਮੀਨ ਕਛੂ ਲੂਮਰੀ." (ਸਲੋਹ) ਲਹੂ ਦੀ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਗਿਰਝ ਮੱਛ ਅਤੇ ਲੂਮੜੀ ਕੱਛੂ ਹਨ.

ਕਰਗਹ. ਜੁਲਾਹੇ ਦਾ ਕਰਘਾ. ਕੰਘੀ. ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਾਣੀ ਫਸਾਈ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੨ ਫ਼ਾ. کرگاه ਕਰਗਾਹ ਅਥਵਾ ਕਾਰਗਾਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਰਖ਼ਾਨਾ. "ਧਰਨਿ ਅਕਾਸ ਕੀ ਕਰਗਹ ਬਨਾਈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਕਰਗਹਿ. ਕਰ (ਹੱਥ) ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਕੇ. "ਚਰਣ ਸਰਣਾਗਤ ਕਰਗਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ." (ਹਜਾਰੇ ੧੦) ੨ ਦੇਖੋ, ਕਰਗਹ ੨.

ਕਰਗੀਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਸ੍ਤਗੀਰੀ. "ਕਸੋਂ ਨ ਕਰੋਂ ਸਿੱਖਨ ਕਰਗੀਰੀ?" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਰਘਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰਗਹ ੧। ੨ ਤੱਕੜੀ ਦੇ ਛਾਬੇ ਨਾਲ ਬੱਧੀ ਰੱਸੀਆਂ। ੩ ਡੰਡੀ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਡੋਰਾ, ਜੋ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਫੜਕੇ ਤੱਕੜੀ ਉਠਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਕਰਚਕ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਖੰਜਰੀ.

ਕਰ ਚਰਨ. ਮਸਤਕ ਮੇਲ ਲੀਨੇ. (ਰਾਮ ਛੰਤ ਮ: ੫) ਕਰ (ਛਤ੍ਰੀ) ਚਰਨ (ਸ਼ੂਦ੍ਰ) ਮਸਤਕ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ) ਸਾਰੇ ਮੇਲ ਲੀਨੇ. "ਚਾਰ ਵਰਣ ਇੱਕ ਵਰਣ ਕਰਾਇਆ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਚਰਣਾਂ (ਸ਼ੂਦ੍ਰਾਂ) ਨੂੰ ਮਸਤਕ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ) ਬਣਾਕੇ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਲਏ.

ਕਰਚੰਡ. ਚੰਡਕਰ ਦਾ ਉਲਟਾ ਰੂਪ. ਦੇਖੋ, ਚੰਡਕਰ.

ਕਰਛਾ, **ਕਰਛੀ** } ਸੰ. ਕਰਰਕ੍ਸ਼—ਕਰਰਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੜਛਾ—ਕੜਛੀ. "ਰਿਸ ਤੇ ਕਰਛਾ ਤਪਤ ਉਠਾਯੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਜੂਠੀ ਕਰਛੀ ਪਰੋਸਨ ਲਾਗਾ." (ਬਸੰ ਕਬੀਰ)

ਕਰਜ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨੌਂਹ, ਜੋ ਕਰ (ਹੱਥ) ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਨਾਖ਼ੁਨ. "ਕਰਜ ਅਰੁਣ ਜਿਮ ਨਗ ਹ੍ਵੈਂ ਸੁਚੇ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਅ. قرض ਕ਼ਰਜ. ਰਿਣ. ਉਧਾਰ. "ਹਮ ਕਰਜ ਗੁਰੂ ਬਹੁ ਸਾਢੇ." (ਗਉ ਮ: ੪) ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਰਿਣ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸਾਢੇ ੨.

ਕਰਜੁ. ਦੇਖੋ, ਕਰਜ ੨. "ਕਰਜੁ ਉਤਾਰਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਕਰ ਜੋੜਿ. ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ. ਦਸ੍ਤ ਬਸ੍ਤਹ ਹੋਕੇ. ਦੇਖੋ, ਸਾਲਾਹਿਹੁ.

ਕਰ ਝਾਰ. ਦੇਖੋ, ਝਾਰ ੨.

ਕਰਟ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਂਉਂ. ਕਾਕ। ੨ ਹਾਥੀ ਦੀ ਕਨਪਟੀ. ਗੰਡਸ੍ਥਲ.

ਕਰਟੀ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਥੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਨਪਟੀ ਤੋਂ ਮਦ ਟਪਕਦਾ ਹੈ.

ਕਰਣ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਰਣ. ਮੁੱਖ ਹੇਤੁ. ਸਬਬ। ੨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ। ੩ ਸ਼ਰੀਰ. ਦੇਹ। ੪ ਸ਼ਸਤ੍ਰ. ਹਥਿਆਰ। ੫ ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਜਾ ਕਾਰਕ। ੬ ਜੋਤਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਵਵ ਬਾਲਵ ਆਦਿ ਗਿਆਰਾਂ ਕਰਣ, ਜੋ ਤਿਥੀਆਂ ਦਾ ਵਿਭਾਗ ਹੈ। ੭ ਸੰ. ਕਰ੍ਣ. ਕੰਨ. "ਕਰਣ ਦੇਹੁ ਨਹਿ ਨਿੰਦਾ ਓਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)। ੮ ਕੁਆਰੀ ਕੁੰਤੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਉਂ "ਵਸੁਸੇਣ" ਸੀ. ਇਹ ਵਡਾ ਦਾਨੀ ਅਤੇ ਯੋਧਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਇਸ ਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਵਿਦ੍ਯਾ

ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ ਤੋਂ ਸਿੱਖੀ ਸੀ. ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ ਦਾ ਭੀ ਇਹ ਚੇਲਾ ਸੀ. ਕੁਰੁਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਅਰਜੁਨ ਨੇ ਮਾਰਿਆ. ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਭੋਜਰਾਜ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਕੁੰਤੀ ਨੂੰ ਦੁਰਵਾਸਾ ਨੇ ਰੀਝਕੇ ਅਜਿਹਾ ਮੰਤ੍ਰ ਦਸਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਮਨਭਾਉਂਦੇ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਸਕੇ. ਕੁੰਤੀ ਨੇ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸੰਯੋਗ ਤੋਂ ਕਵਚ ਕੁੰਡਲਧਾਰੀ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਪੁਤ੍ਰ ਕਰਣ ਜਣਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੁੰਤੀ ਨੇ ਲੋਕਲਾਜ ਕਰਕੇ ਤੁਲਹੇ ਵਿੱਚ ਰੱਖਕੇ ਅਸ਼੍ਵ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਵਹਾ ਦਿੱਤਾ.

ਅਧਿਰਥ ਸੂਤ ਨੇ ਨਦੀ ਤੋਂ ਕੱਢਕੇ ਬਾਲਕ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਾਧਾ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ. ਕਰਣ ਦੁਰਯੋਧਨ ਦਾ ਸਾਥੀ ਅਤੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਸੀ. ਇਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪਦਮਾਵਤੀ ਅਤੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮਾਲਿਨੀ ਸੀ. "ਭਏ ਕਰਣ ਸੈਨਾਪਤੀ ਛਤ੍ਰਪਾਲੰ। ਮਚ੍ਯੋ ਜੁੱਧ ਕ੍ਰੁੱਧੰ ਮਹਾ ਬਿਕਰਾਲੰ." (ਜਨਮੇਜਯ) ੯ ਨੌਕਾ ਦਾ ਤਿਕੋਣਾ ਤਖ਼ਤਾ, ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ. ਪਤਵਾਰ। ੧੦ ਅ਼ ﻓﺮﺩ ਫ਼ਰਦ. ਵਾਹ਼ਿਦ ਅਦ੍ਵਿਤੀਯ (ਅਦੁਤੀ). "ਕਰਣ ਕਰੀਮ ਨ ਜਾਤੋ ਕਰਤਾ." (ਮਾਰੂ ਅੰਜਲੀ ਮ: ੫)

ਕਰਣ ਆਧਾਰ. ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ. ਕਰਤਾਰ.

ਕਰਣਸਸਕੁਲੀ. ਸੰ. ਕਰ੍‍ਣਸ਼ਸ੍ਕੁਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਨ ਦੇ ਸੁਰਾਖ਼ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਸਿੱਪੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਮਾਸ ਦਾ ਭਾਗ। ੨ ਕੰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਇੱਕ ਪਕਵਾਨ. ਸਮੋਸਾ.

ਕਰਣਹਾਰ, **ਕਰਣਹਾਰੁ** } ਵਿ—ਕਰਤਾ. ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਰਤਾਰ. "ਕਰਣਹਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਹਿਰਦੈ ਵੂਠਾ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) "ਕਰਣਹਾਰੁ ਜੋ ਕਰਿ ਰਹਿਆ ਸਾਈ ਵਡਿਆਈ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਕਰਣ ਕਰਾਵਣਹਾਰ. ਵਿ—ਕਰਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਤੋਂ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਚੇਸ੍ਟਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ "ਕਰਣ ਕਰਾਵਣਹਾਰ ਪ੍ਰਭੁ ਦਾਤਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਕਰਣਕਰੇਣ. ਵਿ ਕਾਰਣ ਦਾ ਕਰਤਾ. ਜਗਤ ਦਾ ਕਾਰਣ, ਜੋ ਤਤ੍ਵ ਆਦਿਕ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਭੀ ਕਰਤਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ. "ਨਾਹੀ ਕਰਣਕਰੇਣ." (ਮਾਝ ਦਿਨਰੈਣ)

ਕਰਣ ਕਾ ਥੇਹ. ਥਨੇਸਰ ਤੋਂ ਪੌਣ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਕੁਰੁਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ ਤਾਲ ਦੇ ਖੂੰਜੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਰਣ ਦੇ ਥੇਹ[1] ਤੋਂ ਅੱਧ ਮੀਲ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਥਨੇਸਰ ਨੰ: ੫.

ਕਰਣਕਾਰਣ, **ਕਰਣਕਾਰਨ** } ਦੇਖੋ, ਕਰਣਕਰੇਣ. "ਕਰਣਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ ਹੈ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੨ ਸਾਖ੍ਯਾਤ ਅਤੇ ਪਰੰਪਰਾ ਕਾਰਣ। ੩ ਸਾਧਨ ਦਾ ਕਾਰਣ.

ਕਰਣ ਦਾ ਥੇਹ. ਦੇਖੋ, ਥਨੇਸਰ ਦਾ ਅੰਗ ੫.

ਕਰਣਦੇਵ. ਦੇਵ (ਪ੍ਰਤਾਪੀ) ਕਰਣ. ਸੂਰਜ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਕਰਣ. "ਕਰਣਦੇਵ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲਉ ਅਰਿ ਜੀਤਕੈ ਬਹੁ ਸਾਜ." (ਗ੍ਯਾਨ) ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਕਰਣ ਦੀ ਤਰਾਂ ਅਰਿ ਜੀਤਕੈ.

[1] 'ਕਰਣ ਦਾ ਥੇਹ' ਨਾਉਂ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਕਰਣ ਨਾਲ ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਜੰਗ ਹੋਇਆ ਸੀ.

ਕਰਣਧਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਲਾਹ. ਨਾਵਕ. ਕਰ੍‍ਣ (ਪਤਵਾਰ) ਧਾਰਣ ਵਾਲਾ. ਜੋ ਪਤਵਾਰ ਘੁਮਾਕੇ ਨੌਕਾ ਨੂੰ ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਪਤਵਾਰ.

ਕਰਣਪਲਾਹ, **ਕਰਣਪਲਾਵ** } ਸੰ. ਕਾਰੁਣ੍ਯ ਪ੍ਰਲਾਪ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੁੱਖ ਦੀ ਪੁਕਾਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਕਰੁਣਾ (ਦਯਾ) ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ. ਕੀਰਣੇ. "ਕਰਣਪਲਾਹ ਕਰੇ ਬਹੁਤੇਰੇ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) "ਕਰਣਪਲਾਵ ਕਰੈ ਬਿਲਲਾਵੈ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਕਰਣਪੂਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਰੀਂਹ ਦਾ ਬਿਰਛ। ੨ ਨੀਲਾ ਕਮਲ। ੩ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਕੰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਗਹਿਣਾ. ਕਾਨਫੂਲ.

ਕਰਣਵੇਧ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਿੰਦੂਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਨ ਵਿੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ. ਜਨਮ ਤੋਂ ਛੀਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਸੋਲਵੇਂ ਤੀਕ ਇਹ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਨਾ ਵਿਧਾਨ ਹੈ. ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਤੇ ਵੈਸ਼੍ਯ ਦਾ ਕੰਨ ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਸਲਾਈ ਨਾਲ, ਛਤ੍ਰੀ ਦਾ ਸੋਨੇ ਦੀ ਸੂਈ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਦਾ ਲੋਹੇ ਦੇ ਸੂਏ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਨੱਕ ਕੰਨ ਵਿੰਨ੍ਹਣੇ ਮਨਾ ਹਨ.

ਕਰਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਦੇ ਕਰਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਵਿ— ਕਰਣੀਯ. ਕਰਣ ਯੋਗ੍ਯ. "ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਣਾ ਸੋ ਕਰ ਰਹਿਆ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਰਜ. "ਤੁਧ ਆਪੇ ਕਾਰਣ ਆਪੇ ਕਰਣਾ."[2] (ਵਡ ਮ: ੫) ੪ ਕਾਰਣ. ਸਬਬ. "ਆਪੇ ਹੀ ਕਰਣਾ ਕੀਓ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੫ ਕਰੁਣਾ. ਕ੍ਰਿਪਾ. "ਕਤੰਚ ਕਰਣਾ ਨ ਉਪਰਜਤੇ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਕਰਣਾਟ, **ਕਰਣਾਟਕ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੈਸੂਰ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦਾ ਦੇਸ਼. ਵਰਤਮਾਨ ਕਰ੍‍ਣਾਟ ਰਾਮੇਸ਼੍ਵਰ ਤੋਂ ਕਾਵੇਰੀ ਤਕ ਹੈ। ੨ ਕਰਣਾਟ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬੋਲੀ.

ਕਰਣਾਂਤਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਰਜੁਨ. ਜਿਸ ਨੇ ਕਰਣ ਦਾ ਅੰਤ ਕੀਤਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕਰਣਾਮਯ, **ਕਰਣਾਮੈ** } ਵਿ—ਕਰੁਣਾਮਯ. ਬਹੁਤੀ ਕ੍ਰਿਪਾਵਾਲਾ. ਕ੍ਰਿਪਾਰੂਪ. ਮਿਹਰਬਾਨ. "ਕਰਤਾਰ ਕਰਣਾਮੈ ਦੀਨ ਬੇਨਤੀ ਕਰੈ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਕਰਣਾਰਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਣ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਅਰਜੁਨ. (ਸਨਾਮਾ)

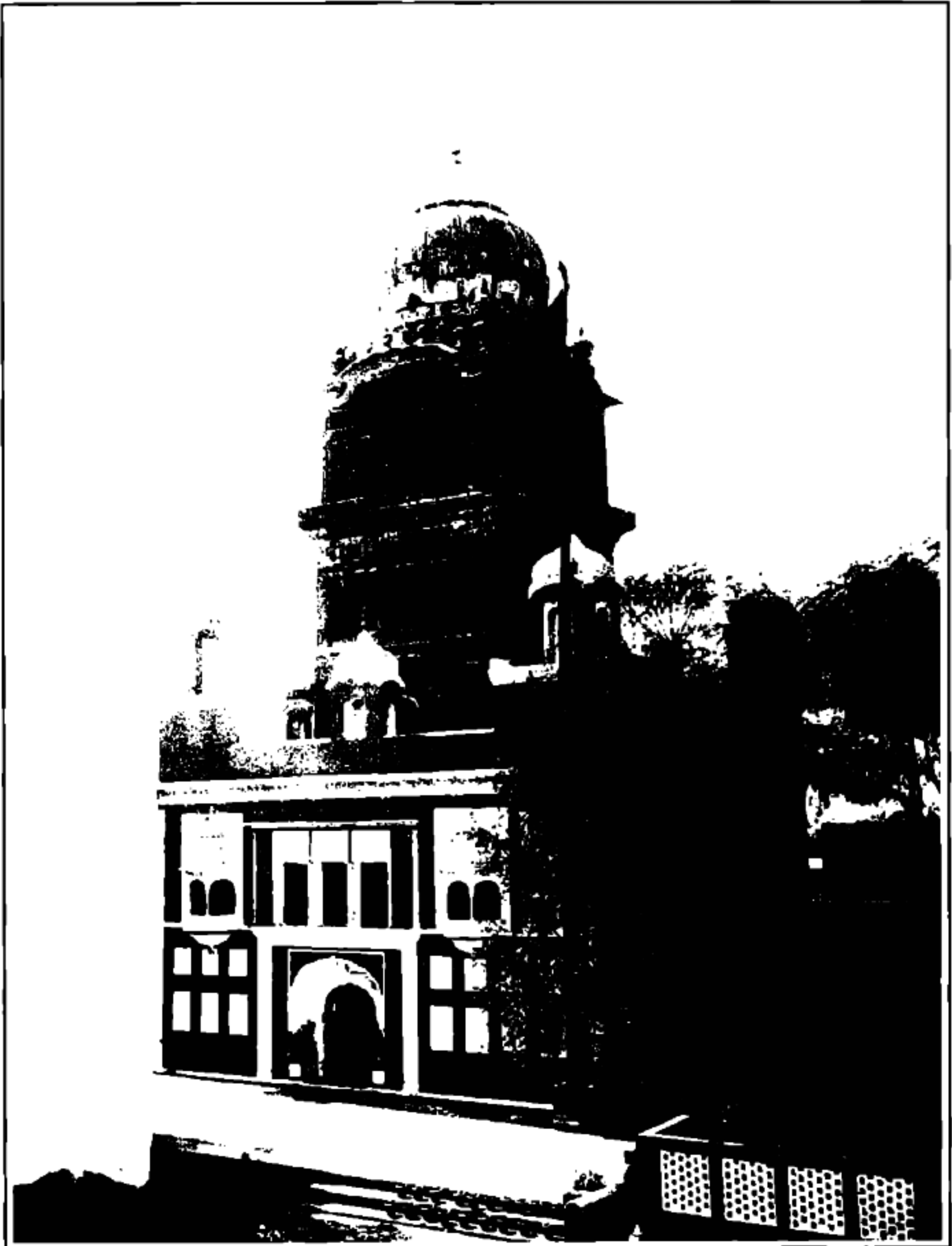
ਕਰਣਾਲਯ, **ਕਰਣਾਲੈ** } ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਘਰ. ਦੇਖੋ, ਕਰੁਣਾਲਯ.

ਕਰਣੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਯਾ. ਕਰਤੂਤ. "ਜਿਹ ਕਰਣੀ ਹੋਵਹਿ ਸਰਮਿੰਦਾ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ੨ ਘਾਲ. ਮਿਹਨਤ. ਕਮਾਈ. "ਜਹ ਕਰਣੀ ਤਹਿ ਪੂਰੀ ਮਤਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੩ ਰਾਜ (ਮਿਅ਼ਮਾਰ) ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਦ, ਜੋ ਕਰ (ਹੱਥ) ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੪ ਵਿ— ਕਰਣੀਯ. ਕਰਣ ਲਾਇਕ. "ਕਰਣੀ ਕਾਰ ਧੁਰਹੁ ਫੁਰਮਾਈ." (ਧਨਾ ਛੰਤ ਮ: ੧) ੫ ਦੇਖੋ, ਕਰਿਣੀ। ੬ ਦੇਖੋ, ਕਰਨੀ ੩.

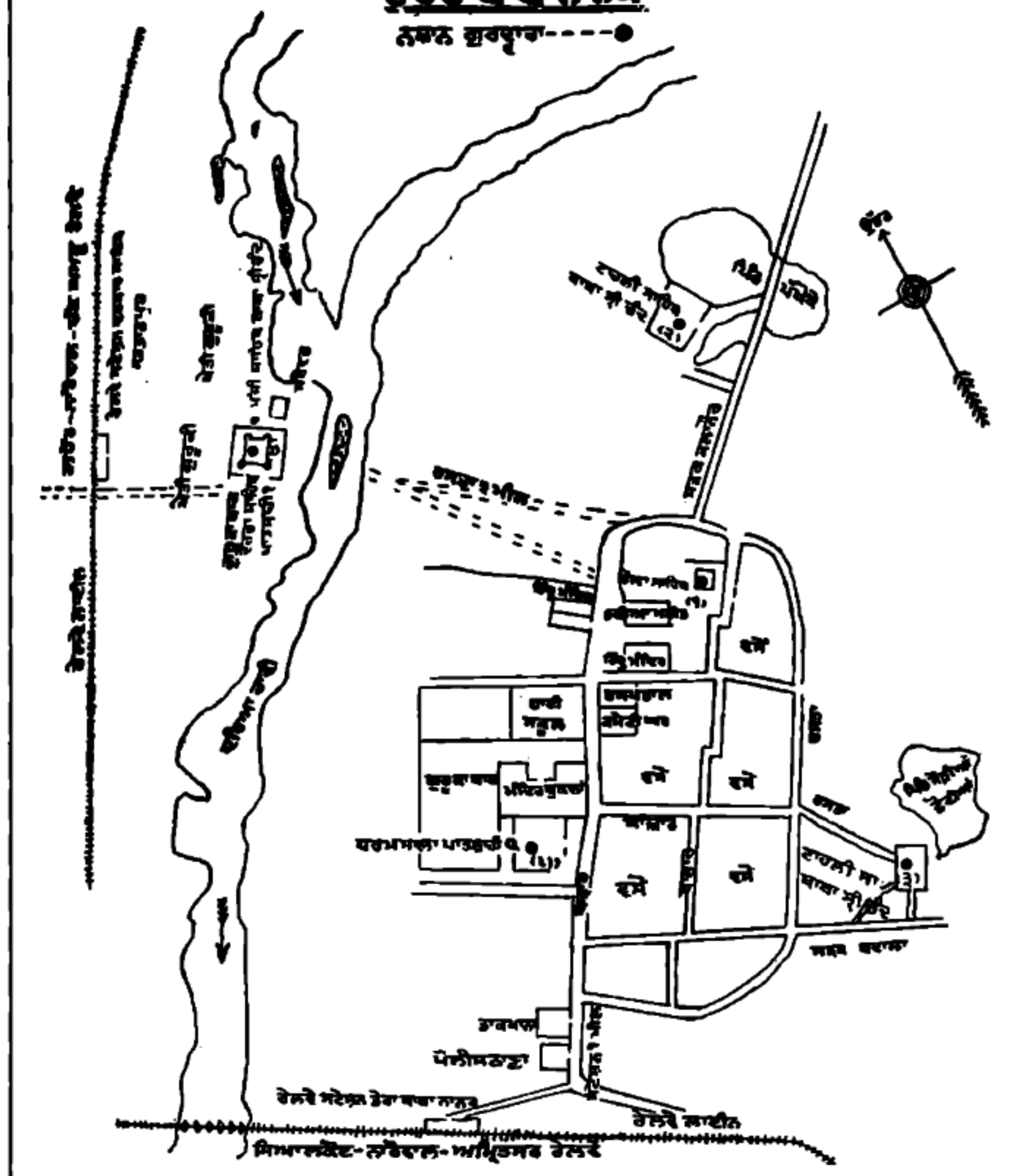
ਕਰਣੀਯ. ਵਿ—ਕਰਣ ਯੋਗ੍ਯ.

ਕਰਣੇ. ਦੇਖੋ, ਕਰਣ। ੨ ਕਰਤਵ੍ਯ.

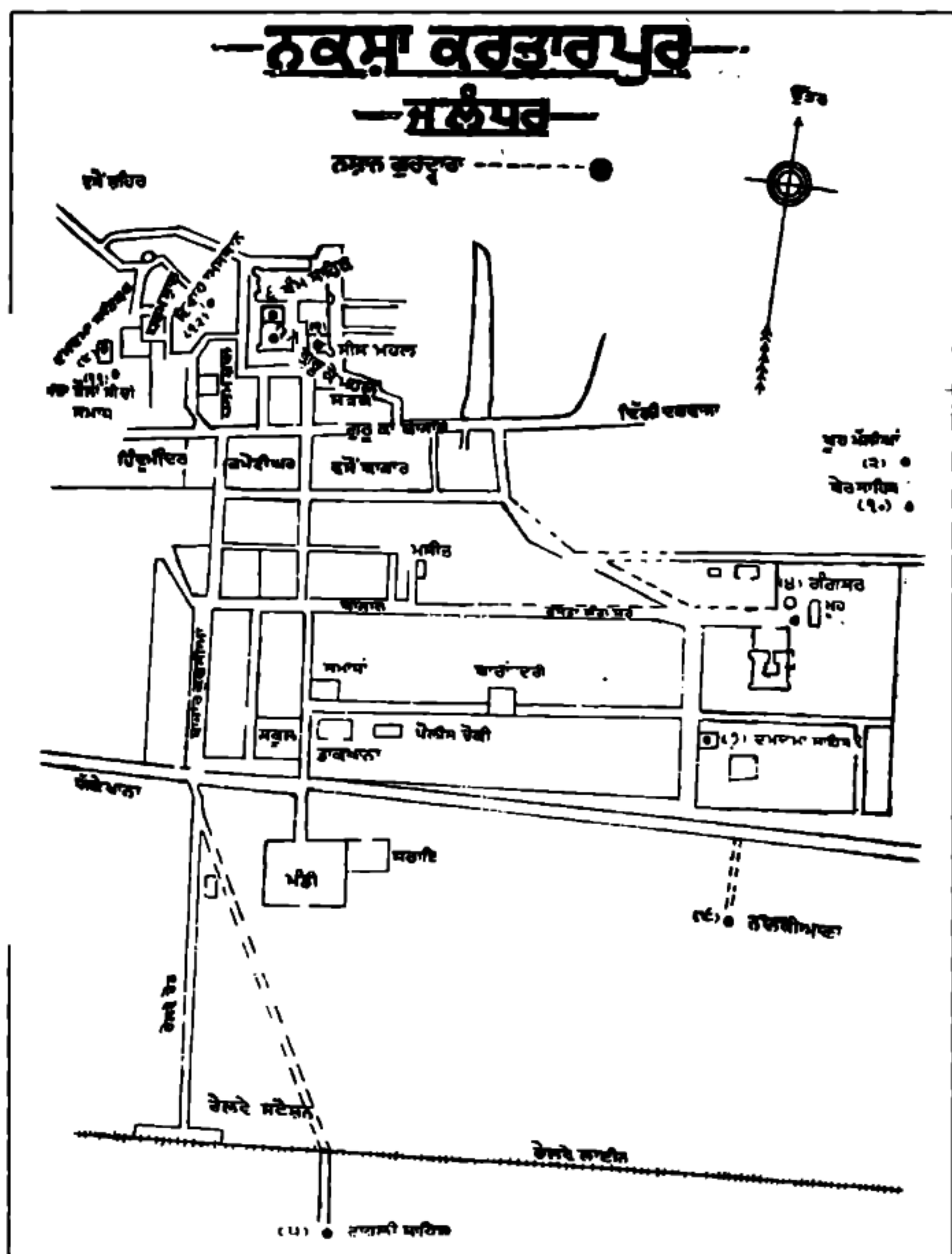
[2] ਆਪੇ ਕਰਾਉਣਾ, ਆਪੇ ਕਰਣਾ ਭੀ ਅਰਥ ਹੈ.

ਥੰਮ ਸਾਹਿਬ—ਕਰਤਾਰਪੁਰ

ਨਕਸ਼ਾ ਕਰਤਾਰਪੁਰ—ਦੇਹਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ

ਨਕਸ਼ਾ ਕਰਤਾਰਪੁਰ—ਜਲੰਧਰ

ਕਰਣੈ. ਕਰਨ ਯੋਗ ਦਾ. "ਕਰਤੇ ਕੈ ਕਰਣੈ ਨਾਹੀ ਸੁਮਾਰੁ." (ਜਪੁ) ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਕਰਤੱਬਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ.

ਕਰਣੈਹਾਰੁ. ਦੇਖੋ, ਕਰਣਹਾਰ. "ਕਰਣੈਹਾਰ ਰਿਦੈ ਮਹਿ ਧਾਰੁ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਕਰਣੰਤ. ਸੰ. ਕਰ੍ਣਾਂਤ. ਕਰਣ (ਕੰਨ) ਅੰਤ (ਤੀਕ). ੨ ਕੰਨ ਦਾ ਅੰਤ. ਕੰਨ ਦਾ ਉੱਪਰਲਾ ਸਿਰਾ. "ਸਾਫ ਸਮਸ੍ਰੁ ਕੋ ਕਰ ਬਿਚ ਚੀਰੇ। ਦਿਸਿ ਦੋਨੋ ਕਰਣੰਤ ਉਚੀਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੇ ਕੇਸ਼ ਵਿਚਾਲਿਓਂ ਚੀਰਕੇ ਦੋਹਾਂ ਕੰਨਾਂ ਪੁਰ ਉੱਚੇ ਲਪੇਟ ਲਏ.

ਕਰਣੰਦਰਿ. ਕਰਣ (ਸ਼ਰੀਰ) ਦੇ ਅੰਦਰਿ. ਦੇਹ ਵਿੱਚ। ੨ ਦੇਖੋ, ਨੰਦਰਿ.

ਕਰਤ. ਕਰਦਾ ਹੈ। ੨ ਕਰਤਵ੍ਯ. ਕਰਮ. "ਨਾਨਾ ਕਰਤ ਨ ਛੂਟੀਐ." (ਓਅੰਕਾਰ) ੩ ਕਰਤਾ. "ਹੇ ਗੋਬਿੰਦ ਕਰਤ ਮਇਆ." (ਸਹਸ ਮ: ੫) ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਤਾ ਗੋਬਿੰਦ। ੪ ਸੰ. ਕਰ੍ਤ—ਕਰ੍ਤ. ਭੇਦ. ਵਿਭਾਗ। ੫ ਟੋਆ. ਗਰਤ। ੬ ਅ਼. ـ ਕੱਰਤ. ਬਾਰੀ. ਦਫ਼ਹ. ਨੌਬਤ.

ਕਰਤਗਿ / **ਕਰਤਗਜ** } ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਤਗ੍ਯ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਤਗ੍ਯ.

ਕਰਤੱਤ. ਸੰ. ਕਰ੍ਤ੍ਰਤ੍ਵ—ਕਰ੍ਤ੍ਰਿਤ੍ਵ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਤਾਪਨ. ਕਰਤਾ ਦਾ ਧਰਮ.

ਕਰਤਨ. ਸੰ. ਕਰ੍ਤਨ—ਕਰ੍ਤਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੱਟਣਾ। ੨ ਸੂਤ ਕੱਤਣਾ। ੩ ਕਰਣ ਵਾਲਿਆਂ. ਕਰਤਿਆਂ. "ਕਰਤਨ ਮਹਿ ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਕਹੀਅਹਿ." (ਗੂਜ ਅ: ਮ: ੫)

ਕਰਤਬ. ਸੰ. ਕਰ੍ਤਵ੍ਯ—ਕਰ੍ਤਵ੍ਯ. ਵਿ—ਕਰਣ ਯੋਗ੍ਯ. ਕਰਣ ਲਾਇਕ਼. "ਸਰਬ ਕਰਤਬ ਮਮੰਕਰਤਾ." (ਸਹਸ ਮ: ੫) "ਤਿਸ ਕੇ ਕਰਤਬ ਬਿਰਥੇ ਜਾਤ." (ਸੁਖਮਨੀ)। ੨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਰਤਬ ਸੰਗ੍ਯਾ ਭੀ ਹੈ. ਕਰਣੀ. ਕ੍ਰਿਯਾ. ਕਰਤੂਤ। ੩ ਵ੍ਯਾਯਾਮ. ਕਸਰਤ. Gymnastic Exercise.

ਕਰਤਰੀ. ਸੰ. ਕਰ੍ਤਰੀ—ਕਰ੍ਤਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੈਂਚੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਰਤਾ ਅਤੇ ਕਰਤ੍ਰੀ.

ਕਰਤਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਥ ਦਾ ਤਲਾ. ਹਥੇਲੀ. "ਨਵ ਨਿਧਿ ਕਰਤਲ ਤਾਕੈ." (ਸੋਰ ਰਵਿਦਾਸ) "ਅਸਟ ਸਿਧਾਨ ਠਾਕੁਰ ਕਰਤਲ ਧਰਿਆ." (ਸੋਦਰੁ) ੨ ਸੰ. ਕਰ੍ਤ੍ਰ—ਕਰ੍ਤ੍ਰਿ. ਛੇਦਕ. "ਰਿਦ ਅੰਤਰ ਕਰਤਲ ਕਾਤੀ." (ਪ੍ਰਭਾ ਬੇਣੀ) ਦਿਲ ਅੰਦਰ ਕ਼ਾਤਿਲ ਛੁਰੀ ਹੈ। ੩ ਦੇਖੋ ਛਪਯ ਦਾ ਭੇਦ ੬.

ਕਰਤਲ ਕਾਤੀ. ਦੇਖੋ, ਕਰਤਲ ੨.

ਕਰਤਲਿ / **ਕਰਤਲੀ** } ਹੱਥ ਦੀ ਹਥੇਲੀ ਉੱਪਰ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਥੇਲੀ. (ਮੁੱਠੀ) ਵਿੱਚ. "ਖਟ ਦਰਸਨ ਕਰਤਲੀ ਰੇ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੇ ਖਟ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਠੀ ਵਿੱਚ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਤਲ. ਹਥੇਲੀ.

ਕਰਤਵ੍ਯ. ਦੇਖੋ, ਕਰਤਬ.

ਕਰਤਾ / **ਕਰਤਾਰ** } ਸੰ. ਕਰ੍ਤ੍ਰ—ਕਰ੍ਤ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਰਚਣ ਵਾਲਾ. "ਕਰਤਾ ਹੋਇ ਜਨਾਵੈ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਾਹਗੁਰੂ. ਜਗਤ ਰਚਣ ਵਾਲਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. "ਕਰਤਾਰੰ ਮਮ ਕਰਤਾਰੰ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਕਰਤਾਰ ਮੇਰਾ ਕਰਤਾ ਹੈ.

ਕਰਤਾਰ ਚਿੱਤ ਆਵੇ. ਵਾ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ. ਜਦ ਕੋਈ ਜਗਤਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਤਦ ਇਹ ਵਾਕ ਉਚਾਰਦੇ ਸਨ.

ਕਰਤਾਰਨ. ਕਰ (ਕਿਰਣਾਂ) ਤਾਰੁਣ (ਸੂਰਜ) ਦੀਆਂ. ਅਗ੍ਯਾਨਅੰਧੇਰਾ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਰੁਣ (ਸੂਰਜ) ਦੀ ਕਿਰਣਾਂ. "ਕਰਤਾਰਨ ਸੇ ਸੁਭ ਵਾਕ ਵਿਲਾਸ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਕਰਤਾੜਨ. ਕਰਤਾਲੀ (ਤੌੜੀ). "ਬਿਹੰਗ ਵਿਕਾਰਨ ਕੋ ਕਰਤਾਰਨ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਦੇਖੋ, ਤਾਰਨ ਸ਼ਬਦ। ੩ ਕਰਤਾਰ—ਹਨ. ਰਚਣ ਵਾਲੇ ਹਨ. ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ.

ਕਰਤਾਰਪੁਰ. ਜਿਲਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਤਸੀਲ ਸ਼ਕਰਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੫੬੧ ਰਾਵੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾਇਆ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਦੇਸ਼ਦੇਸ਼ਾਂਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਜਗਤਗੁਰੂ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੫੭੯ ਵਿੱਚ ਰਹਾਇਸ਼ ਕੀਤੀ.[1]

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

"ਬਾਬਾ ਆਇਆ ਕਰਤਾਰਪੁਰ
ਭੇਖ ਉਦਾਸੀ ਸਗਲ ਉਤਾਰਾ।
ਪਹਿਰ ਸੰਸਾਰੀ ਕੱਪੜੇ
ਮੰਜੀ ਬੈਠ ਕੀਆ ਅਵਤਾਰਾ."

(ਵਾਰ ੧)

ਇਸ ਨਗਰ ਦੇ ਵਸਾਉਣ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਦੋਦਾ ਅਤੇ ਦੁਨੀ ਚੰਦ (ਕਰੋੜੀ ਮੱਲ) ਦਾ ਉੱਦਮ ਹੋਇਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਲਈ ਪਿੰਡ ਵਸਾਕੇ ਧਰਮਸਾਲਾ ਬਣਵਾਈ. ਇਸੇ ਨਗਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਸੰਮਤ ੧੫੯੬ ਵਿੱਚ ਜੋਤੀਜੋਤਿ ਸਮਾਏ ਹਨ. ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਨੂੰ ਚਿਰੋਕਣਾ ਰਾਵੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਜੋ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ (ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਮਾਧਿ ਸਥਾਨ) ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਭੀ ਰਾਵੀ ਨੇ ਲੋਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਉੱਦਮ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਉਦਾਰਤਾ ਨਾਲ ਪਕਾ ਬੰਨ੍ਹ ਲਾ ਕੇ ਪੂਰੀ ਰਖ੍ਯਾ ਕੀਤੀ ਗਈ. ਇਹ ਸੇਵਾ ਸਨ ੧੯੨੦ ਅਤੇ ੧੯੨੯ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਈ. ਇਸ ਤੇ ਸੰਗਤਿ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਮਾਯਾ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਪਟਿਆਲਾ ਪਤਿ ਦਾ ਇੱਕ ਲੱਖ ਪੈਂਤੀ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਯਾ ਖ਼ਰਚ ਹੋਯਾ. ਹੁਣ ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਇਮਾਰਤ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ. ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਲੰਗਰ ਦਾ ਉੱਤਮ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ.

ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਡਿਹੁੜੀ ਵੜਦਿਆਂ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਪਲਾਸ

[1] ਇੱਥੋਂ ਭੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉਧਾਰ ਲਈ ਕਈ ਵਾਰ ਦੇਸ਼ਾਟਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਅਚਲਵਟਾਲੇ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਆਦਿ.

(ਛਿੱਫਰਾ ਸਾਹਿਬ) ਹੈ, ਜਿਸ ਹੇਠ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਵਿਰਾਜਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੁਤਾ ਦਾ ਤਿਲਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ.

ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨੂੰ ੩੭੫ ਰੁਪਯੇ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਪਿੰਡ ਕੋਹਲੀਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ੧੮ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ੨੩੦ ਘੁਮਾਉਂ, ੪ ਕਨਾਲ ਅਤੇ ੫ ਮਰਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ. (ਅਤੇ ੭੦ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ)

ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਬਟਾਲੇ ਤੋਂ ੨੧ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਰਥ ਵੈਸਟਰਨ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਦਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ, ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ਰੇਲ ਦੇ ਰਸਤੇ ੪੨ ਮੀਲ ਹੈ. ਜੇ ਦੇਹਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਰਾਵੀ ਨਦੀ ਪਾਰ ਹੋਕੇ ਸਿੱਧੇ ਜਾਈਏ, ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਹੈ.

(B) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿੱਚ ਸੰਮਤ ੧੬੫੧ (ਸਨ ੧੫੯੩) ਵਿੱਚ ਵਸਾਇਆ ਨਗਰ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਤੋਂ ਅੱਧ ਮੀਲ ਪੂਰਵ ਹੈ. ਅਕਬਰ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਸਲੀਮ (ਜਹਾਂਗੀਰ) ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਮੁਆਫ਼ੀ ਦਾ ਪੱਟਾ ਧਰਮਸਾਲਾ ਦੇ ਨਾਉਂ ਸੰਮਤ ੧੬੫੫ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਕਬਾ ੮੯੪੬ ਘੁਮਾਉਂ, ੭ ਕਨਾਲ, ੧੫ ਮਰਲੇ ਦਰਜ ਹੈ. ਇਸ ਨਗਰ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਸੋਢੀ ਸਾਹਿਬ ਰਈਸ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਹਨ, ਜੋ ਬਾਬਾ ਧੀਰਮੱਲ ਜੀ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ. ਸਜਰਾ ਇਹ ਹੈ:-

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ
।
ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ
।
ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ
।
ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ
।
ਧੀਰ ਮੱਲ ਜੀ
।
ਬਹਾਰ ਚੰਦ ਜੀ
।
ਨਿਰੰਜਨ ਰਾਇ ਜੀ
।
ਬਿਕ੍ਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
।
ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
।
ਵਡਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਸਥਾਨ ਦਰਸ਼ਨ ਯੋਗ ਹਨ—

(੧) ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹਲ. ਇਹ ਮਕਾਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬਣਵਾਇਆ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਸਜਾਇਆ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੁਰੁਵਸਤੂਆਂ ਹਨ—

(ੳ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰੁਦਾਸ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾਇਆ, ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਸ਼ਬਦ.

(ਅ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਖੜਗ, ਜੋ ਢਾਈ ਸੇਰ ਪੱਕੇ ਤੋਲ ਦਾ ਹੈ. ਇਸੇ ਨਾਲ ਪੈਂਦਾ ਖ਼ਾਨ ਮਾਰਿਆ ਸੀ.

(ੲ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਖੰਡਾ, ਜਿਸ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—"ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਹਾਇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ੧੬੯੪"

(ਸ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਗੁਟਕਾ.

(ਹ) ਸੇਲੀ ਅਤੇ ਟੋਪੀ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਦੀ, ਜੋ ਬਾਬਾ ਗੁਰੁਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀ ਸੀ.

(ਕ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ (ਝੰਡਾ).

(ਖ) ਬਾਬਾ ਗੁਰੁਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦੀ ਦਸਤਾਰ.

(ਗ) ਬਾਬਾ ਗੁਰੁਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਸੋਜ਼ਨੀ.

(ਘ) ਬਾਬਾ ਗੁਰੁਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦੇ ਓਢਣ ਦਾ ਸ਼ਾਲ.

(ਙ) ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਗੋਦੜੀ (ਕੰਥਾ)

(੨) ਖੂਹ ਮੱਲੀਆਂ. ਇੱਥੇ ਭਾਈ ਗੁਰੁਦਾਸ ਜੀ ਵਿਰਾਜਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਏਕਾਂਤ ਬੈਠਕੇ ਕਾਵ੍ਯਰਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ.

(੩) ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਲ ਅਤੇ ਥੰਮ ਸਾਹਿਬ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਇਕ ਦੀਵਾਨਖਾਨਾ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪੱਕੇ ਸਤੂਨ ਦੀ ਥਾਂ ਟਾਲ੍ਹੀ ਦਾ ਥੰਮ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਾਉਂ ਥੰਮ ਸਾਹਿਬ ਹੋ ਗਿਆ. ਹੁਣ ਇਸ ਥਾਂ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀ ਕਈ ਮੰਜ਼ਿਲੀ ਇਮਾਰਤ ਹੈ, ਜੋ ਦੂਰੋਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ.

(੪) ਗੰਗਸਰ ਖੂਹ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੬੫੬ ਵਿੱਚ ਲਗਵਾਇਆ.

(੫) ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ. ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਡੇਢ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਸਥਾਨ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਆਪ ਵਿਰਾਜਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ.

(੬) ਥੰਮ ਸਾਹਿਬ. ਦੇਖੋ, ਅੰਗ ੩.

(੭) ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਉੱਚਾ ਅਸਥਾਨ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਬੈਠਕੇ ਯੁੱਧ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਸੁਣਦੇ ਅਤੇ ਫੌਜ ਦੇ ਕਰਤਬ ਦੇਖਦੇ. ਪੈਂਦੇ ਖਾਨ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਭੀ ਇੱਥੇ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ.

(੮) ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ੨. ਇੱਥੇ ਕਈ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਰਾਜਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ.

(੯) ਨਾਨਕੀਆਣਾ. ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਅੱਧ ਮੀਲ ਜਰਨੈਲੀ ਸੜਕ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ. ਲੋਕ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧਿ ਹੈ. ਪਰੰਤੂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਕੀਰਤਪੁਰ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਕੋਈ ਅਚਰਜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦੇ ਸੋਢੀ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਭਸਮ ਲਿਆਕੇ ਸਮਾਧਿ ਬਣਾਈ ਹੋਵੇ.

(੧੦) ਬੇਰਸਾਹਿਬ. ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮੀਲ ਪੂਰਵ ਦੱਖਣ ਇੱਕ ਬੇਰੀ, ਜਿਸ ਹੇਠ ਬਾਬਾ ਗੁਰੁਦਿੱਤਾ ਜੀ ਕਈ ਵਾਰ ਵਿਰਾਜੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਬਾਬਾ ਸ਼੍ਰੀਚੰਦ ਜੀ ਭੀ ਮਿਲਣ ਆਏ ਠਹਿਰੇ ਸਨ.

(੧੧) ਮਾਤਾ ਕੌਲਾਂ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧਿ. ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆਂ ਦੇ ਮਹੱਲੇ ਪਾਸ ਪੱਕੇ ਬਾਗ ਅੰਦਰ ਹੈ.

(੧੨) ਵਿਵਾਹ ਅਸਥਾਨ, ਜਿੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਈ. ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਬਾਬੀਆਂ ਦੇ ਮਹੱਲੇ ਹੈ.

ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਨੂੰ ਸੰਮਤ ੧੮੧੪ (ਸਨ ੧੭੫੬) ਵਿੱਚ ਅਹਮਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਅੱਗ ਲਾਕੇ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਵਡਭਾਗ ਸਿੰਘ.

(C) ਸਤਿਸੰਗ. ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਦਾ ਅਸਥਾਨ. ਦੇਖੋ, ਕਰਤਾਰਪੁਰਿ.

ਕਰਤਾਰਪੁਰਿ. ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿੱਚ. ਭਾਵ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ. "ਕਰਤਾਰਪੁਰਿ ਕਰਤਾ ਵਸੈ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਕਰਤਾਰਿ. ਕਰਤਾਰ ਨੇ. "ਅੰਗੀਕਾਰੁ ਕੀਓ ਕਰਤਾਰਿ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ. "ਜੋ ਭਾਣੀ ਕਰਤਾਰਿ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਕਰਤਾਰੀ. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਉਪਾਸਕ ਹੈ। ੨ ਕਰਤਾਲੀ. ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਤਾੜੀ. "ਬਿਖੈ ਬਿਹੰਗਨ ਕੋ ਕਰਤਾਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਵਿਸ਼ੇਰੂਪ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਉਡਾਉਣ ਲਈ ਹੱਥ ਦੀ ਤਾੜੀ (ਤੌੜੀ) ਹੈ.

ਕਰਤਾਰੇ. ਸੰ. ਕਰ੍ਤਾ. ਕਰਤਾਰ ਨੇ. "ਠਾਢਿ ਪਾਈ ਕਰਤਾਰੇ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਕਰਤਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਮ੍ਰਾਟ. ਝਾਂਝ. ਖੜਤਾਲ. "ਕਰ ਕਰਤਾਲ ਪਖਾਵਜ ਨੈਨਹੁ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ਹੱਥ ਖੜਤਾਲ ਅਤੇ ਨੇਤ੍ਰ ਪਖਾਵਜ। ੨ ਦੋ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਕਰਤਾਲੀ. ਦੇਖੋ, ਕਰਤਾਰੀ ੨.

ਕਰਤਿਆ. ਵਿ—ਕਾਰਿਤ. ਕਰਾਇਆ ਹੋਇਆ. "ਕੀਤਾ ਕਰਤਿਆ ਓਸ ਦਾ ਸਭੁ ਗਇਆ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧) ਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਕਾਰਿਤ ਸਭ ਨਿਸਫਲ ਹੋਇਆ.

ਕਰਤਿਕਜਾਨੀ. ਕਾਰ੍ਤਿਕੇਯ (ਖੜਾਨਨ) ਦੀ ਸ਼ਕਤਿ. "ਨਮੋ ਕਰਤਿਕਜਾਨੀ ਸਿਵਾ ਸੀਤਲਾਯੰ." (ਚੰਡੀ ੨)

ਕਰਤੂਤ, ਕਰਤੂਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਤ੍ਰਿਤ੍ਵ. ਕਰਣੀ. "ਕਰਤੂਤਿ ਪਸੂ ਕੀ ਮਾਨਸ ਜਾਤਿ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੨ ਵ੍ਯੰਗ ਨਾਲ ਬੁਰੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਭੀ ਕਰਤੂਤ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਜਿਵੇਂ—"ਚੰਗੀ ਕਰਤੂਤ ਕੀਤੀ ਹੈ!" (ਲੋਕੋ)

ਕਰਤੋਯਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੂਰਵੀ ਬੰਗਾਲ ਆਸਾਮ ਦੀ ਨਦੀ, ਜੋ ਰੰਗਪੁਰ ਪਾਸ ਵਹਿੰਦੀ ਹੈ. ਪੁਰਾਣਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਪਾਰਬਤੀ ਦਾ ਪਾਣਿਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਹੱਥ ਪੁਰ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਜਲ ਲਿਆ, ਉਸ ਤੋਯ (ਪਾਣੀ) ਤੋਂ ਇਹ ਨਦੀ ਬਣੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਉੱਪਰੋਂ ਲੰਘ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਰਮਨਾਸਾ ਦਾ ਫੁਟ ਨੋਟ.

ਕਰਤ੍ਰੀ. ਸੰ. ਕਰ੍ਤ੍ਰੀ. ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਾਰਕ। ੨ ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਦੂਸਰੇ ਕਾਰਕਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਕ. ਕ੍ਰਿਯਾ ਦਾ ਆਸਰਾ। ੩ ਬ੍ਰਹਮਾ। ੪ ਕਰ੍ਤ੍ਰੀ. ਕਰਨੇ ਵਾਲੀ.

ਕਰਦ. ਵਿ—ਕਰ (ਟੈਕਸ) ਦੇਣ ਵਾਲਾ. ਮਹਿਸੂਲ ਅਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਹੱਥ ਦੇਣ ਵਾਲਾ. ਸਹਾਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਸੰ. ਕਰ੍ਦ—ਕਰ੍ਦੰ. ਚਿੱਕੜ. ਕੀਚ। ੪ ਫ਼ਾ. کرد ਕੀਤਾ. ਕਰਿਆ। ੫ ਫ਼ਾ. کارد ਕਾਰਦ. ਛੁਰੀ. ਕ੍ਰਿਪਾਣ। ੬ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—"ਨਿਜ ਕਰਤੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੋ ਦਈ। ਯਾਂਤੇ ਕਰਦ ਨਾਮ ਵਿਦਤਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਪਰ ਇਹ ਵ੍ਯੁਤਪੱਤੀ ਨਿਰਮੂਲ ਹੈ.

ਕਰਦਹ. ਫ਼ਾ. کردہ ਕੀਤਾ. ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ.

ਕਰਦਨ. ਫ਼ਾ. کردن ਕ੍ਰਿ—ਕਰਨਾ. "ਗੁਸਲ ਕਰਦਨ ਬੂਦ." (ਤਿਲੰ ਕਬੀਰ)

ਕਰਦਭੇਟ. ਕ੍ਰਿਪਾਨਭੇਟ. ਦੇਖੋ, ਭੇਟ ਕਰਨਾ.

ਕਰਦਮ. ਸੰ. ਕਰ੍ਦਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੱਕੜ. ਗਾਰਾ. ਕੀਚ. "ਕਰਦਮੰ ਤਰੰਤ ਪਪੀਲਕਹ." (ਸਹਸ ਮ: ੫) ੨ ਪਾਪ। ੩ ਇੱਕ ਰਿਖੀ, ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਛਾਇਆ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇਵਹੂਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਉਦਰੋਂ ਕਪਿਲਮੁਨਿ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ. ਦੇਖੋ, ਕਪਿਲ। ੪ ਫ਼ਾ. کردم ਮੈਂ ਕੀਤਾ.

ਕਰਦਲ. ਕ੍ਰੰਦਨ. ਪੁਕਾਰਨਾ. ਚਿੱਲਾਨਾ। ੨ ਕ੍ਰਿਤ ਦਲ. ਦਲਨ ਕੀਤਾ। ੩ ਸੰ. ਕੁਦਰ—ਕ੍ਰਿਦਰ. ਘਰ. ਗ੍ਰਿਹ। ੪ ਉਦਰ. ਪੇਟ। ੫ ਦੇਖੋ, ਦਲ ੪.

ਕਰਦੀ. ਫ਼ਾ. کردی ਤੈਂ ਕੀਤਾ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਕਰਦਨ ਹੈ.

ਕਰਦੇਮ. ਫ਼ਾ. کردیم ਅਸੀਂ ਕੀਤਾ. "ਕਰਦੇਮ ਬਦੀ ਖਿਆਲ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧)

ਕਰਦੰ. ਦੇਖੋ, ਕਰਦਨ.

ਕਰਨ. ਦੇਖੋ, ਕਰਣ. "ਕੁੰਡਲ ਕਰਨ ਵਾਰੀ, ਸੁਮਤਿ ਕਰਨ ਵਾਰੀ, ਕਮਲ ਕਰਨ ਵਾਰੀ ਗਤਿ ਹੈ ਕਰਿਨ ਕੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁੰਡਲਾਂ ਵਾਲੀ, ਉੱਤਮ ਬੁੱਧਿ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ, ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕਮਲ ਧਾਰਣ ਵਾਲੀ, ਚਾਲ ਹੈ ਹਥਨੀ ਜੇਹੀ। ੨ ਕਰਣ. ਇੰਦ੍ਰਿਯ. ਅੱਖ ਨੱਕ ਕੰਨ ਆਦਿ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ. "ਕਰਨ ਸਿਉਇਛਾ ਚਾਰਹ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ) ਕਰਣ (ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ) ਨੂੰ ਸ੍ਵ (ਆਪਣੀ) ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਭਾਵ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਕ਼ਾਬੂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕਰਣ ੧੧। ੪ ਹਥਾਂ ਵਿੱਚ, ਕਰੋਂ ਮੇਂ. "ਕੁੰਡਲ ਕਰਨ ਕਰਨ ਕਲ ਕੰਕਨ."(ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਰਨਕਾਰਨ. ਦੇਖੋ, ਕਰਣ ਕਾਰਣ.

ਕਰਨਧਾਰ. ਮਲਾਹ. ਦੇਖੋ, ਕਰਣਧਾਰ. "ਕਰਨਧਾਰ ਕਰਹੀ ਗੁਰੂ ਕਰੁਨਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਰਨਪਲਾਹ, ਕਰਨਪਲਾਵ ਦੇਖੋ, ਕਰਣਪਲਾਹ.

ਕਰਨਪੂਰ. ਦੇਖੋ, ਕਰਣਪੂਰ. "ਕਰਨਪੂਰ ਬਰ ਬੇਸਰ ਕੀਨੇ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਰਨਫੂਲ. ਸੰਗਯਾ—ਕੰਨਾ ਦਾ ਗਹਿਣਾ, ਜੋ ਫੁੱਲ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਕਰਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਰਣਾ. ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਦਾ ਅ਼ਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਖੱਟੇ ਦਾ ਬੂਟਾ। ੩ ਖੱਟੇ ਦੇ ਫੁੱਲ. "ਕਹਿਨਾ ਕਹਿਨਾ ਫੂਲ ਹੈਨ ਸੁਗੰਧਿ ਗੁਰੂ ਕਰਨਾ ਕਰਨਾ ਕਰਨਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਮੂੰਹ ਦੀ ਕਹਿਣੀ ਕਾਹਣੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੁਗੰਧਿ ਨਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਰਣੀ ਕਰਨੇ ਦੀ ਤਰਾਂ ਸੁਗੰਧਿ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ੪ ਦੇਖੋ, ਕਰਣਾ ਅਤੇ ਕਰੁਣਾ। ੫ ਦੇਖੋ, ਕਰਨਾਇ ੨.

ਕਰਨਾਇ, ਕਰਨਾਈ } ਸੰ. कारूण्य—ਕਾਰੁਣ੍ਯ. ਸੰਗਯਾ—ਕ੍ਰਿਪਾਲੁਤਾ. ਰਹਮ. "ਫੇਰਦਯੋ ਮੁਹਿ ਕੈ ਕਰਨਾਈ।" (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਅ਼. [illegible] ਕ਼ਰਨਾ. ਤੁਰ੍ਹੀ. "ਡਫ ਸੋਂ ਮੁਰਲੀ ਕਰਨਾਈ." (ਨਾਪ੍ਰ) "ਸੰਖ ਢੋਲ ਕਰਨਾਏਂ ਗਾਜੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੭) ਦੇਖੋ, ਅੰ. Cornet.

ਕਰਨਾਟ. ਦੇਖੋ, ਕਾਨੜਾ.

ਕਰਨਾਟਕ. ਦੇਖੋ, ਕਰਣਾਟਕ। ੨ ਹਥਫੇਰੀ. ਹੱਥ ਦੀ ਫੁਰਤੀ.

ਕਰਨਾਭਰਨ. ਕੰਨ ਦਾ ਆਭਰਨ (ਗਹਿਣਾ). ਕਰ੍ਣ ਭੂਸ਼ਣ.

ਕਰਨਾਲ. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇੱਕ ਜਿਲਾ, ਜੋ ਅੰਬਾਲੇ ਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰੀ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਰਣ ਨੇ ਵਸਾਇਆ ਹੈ (ਕਰਣਾਲਯ).

ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਨੇ ਸਨ ੧੭੦੯ ਵਿੱਚ ਕਰਨਾਲ ਫ਼ਤੇ ਕੀਤਾ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਮਹੱਲਾ ਠਠੇਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ। ੨ ਉਹ ਬੰਦੂਕ, ਜੋ ਹੱਥ ਪੁਰ ਰੱਖਕੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਸਹਾਰੇ ਦੇ ਚਲਾਈ ਜਾਵੇ. ਇਸੇ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਹਥਨਾਲ" ਹੈ.

ਕਰਨਿ. ਕਰ੍ਣ (ਕੰਨ) ਵਿੱਚ. ਕਾਨ ਮੇ. "ਕਦੇ ਨ ਕਰਨਿ ਧਰਿਆ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਕਰਦੇ ਹਨ. "ਮੰਨੇ ਕਾ ਬਹਿ ਕਰਨਿ ਵੀਚਾਰੁ." (ਜਪੁ) ੩ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ.

ਕਰਨੀ. ਦੇਖੋ, ਕਰਣੀ. "ਕਹਾ ਕਹਉ ਮੈ ਅਪਨੀ ਕਰਨੀ?" (ਸਾਰ ਮ: ੯) ੨ ਦੇਖੋ, ਕਰਿਨੀ। ੩ ਕਰ੍ਣ (ਕੰਨਾਂ) ਕਰਕੇ. ਕਾਨੋਂ ਸੇ. "ਕਰਨੀ ਸੁਨੀਐ ਜਸੁ ਗੋਪਾਲ." (ਗਉ ਥਿਤੀ ਮ: ੫)

ਕਰਨੀਨਾਮਾ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਕਾਜੀ ਰੁਕਨੁੱਦੀਨ ਨਾਲ ਜੋ ਗੋਸਟਿ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਉਂ "ਕਰਨੀਨਾਮਾ" ਹੈ। ੨ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਦਾ ਮਹਲਾ ੧ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ੧੩ ਚੋਪਾਈ ਛੰਦਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਭੀ ਕਰਨੀ-ਨਾਮਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ. ਪਹਿਲੀ ਚੌਪਾਈ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਪਾਠ ਤੋਂ—

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮੱਕੇ ਜਬ ਗਿਆ,
ਬਹੁੜ ਮਦੀਨਾ ਦੇਖਤ ਭਇਆ,

ਅੰਤ ਦੀ ਚੌਪਾਈ ਹੈ:

ਕਲਿਜੁਗ ਨਾਨਕ ਰਾਜ ਚਲਾਇਆ,
ਧੁਰ ਦਰਗਾਹੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਤੇ ਲਿਆਇਆ,
ਨਿਰਗੁਨਿਆਰ ਪ੍ਰਭੂ ਕੀ ਸਰਨਾਈ,
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਪ੍ਰਭੂ ਭੇਦ ਨ ਭਾਈ.

ਕਰਨੈਸੇ. ਵਾ—ਕਰਣ-ਜੈਸੇ. ਕਰਣ ਦੀ ਤਰਾਂ. "ਕ੍ਰੁੱਧਕੈ ਜੁੱਧ ਕਰੇ ਕਰਨੈਸੇ." (ਚੰਡੀ ੧) ੨ ਕਰਣ ਸੇ. ਕਰਣ ਨਾਲ. "ਪਾਰਥ ਜ੍ਯੋਂ ਰਿਸਕੈ ਕਰਨੈਸੇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕਰਨੰਦਰਿ. ਦੇਖੋ, ਕਰਣੰਦਰਿ। ੨ ਦੇਖੋ, ਨੰਦਰਿ.

ਕਰਪਟ. ਸੰ. ਕਰ੍ਪਟ. ਸੰਗਯਾ—ਚੀਥੜਾ. ਲੀਰ. ਟੱਲੀ। ੨ ਵਸਤ੍ਰ. ਲਿੰਗੜਾ। ੩ ਗੇਰੂਰੰਗਾ ਵਸਤ੍ਰ.

ਕਰਪਟੰਬੁ. ਦੇਖੋ, ਕਰਿਪਟੰਬੁ.

ਕਰਪਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਕਰਵਤ.

ਕਰਪਫਾ. ਕਰੀ ਹੈ. ਕੀਤੀ ਹੈ। ੨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੩ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਕਰ. "ਜਪਿ ਸੋਭਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਰਪਫਾ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੪)

ਕਰਪਰ. ਸੰ. ਕਰ੍ਪਰ. ਸੰਗਯਾ—ਪਿਆਲਾ. ਪਾਤ੍ਰ। ੨ ਕਪਾਲ. ਖੋਪਰ.

ਕਰਪਲਵ. ਸੰ. ਕਰਪੱਲਵ. ਸੰਗਯਾ—ਉਂਗਲੀ. ਹੱਥ ਦੀ ਸ਼ਾਖਾ.

ਕਰਪਲਵ ਸਾਖਾ ਬੀਚਾਰੈ. (ਰਾਮ ਬੇਣੀ) ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਰੂਪ ਬਿਰਛ ਦੇ ਪੱਤੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਖ਼ਾ ਕਰਕੇ ਜਾਣੇ.

ਕਰਪੱਲਵੀ. ਸੰਗਯਾ—ਉਂਗਲਾਂ ਉੱਪਰ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਵਰਣਮਾਲਾ. ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕਰਪੱਲਵੀ ਕਲਪੀ ਗਈ ਹੈ. ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਸੰਕੇਤ ਥਾਪਕੇ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਰਪੱਲਵੀ ਇਹ ਹੈ:—

"ਅਹਿਫਨ ਕਮਲ ਚਕ੍ਰ ਟੰਕਾਰ।
ਤਰੁ ਪੱਲਵ ਯੌਵਨ ਸ਼੍ਰਿੰਗਾਰ।
ਉਂਗਲੀ ਅੱਛਰ ਚੁਟਕੀ ਮਾਤ।
ਰਾਮ ਕਹਤ ਲਛਮਨ ਸੇ ਬਾਤ."

ਸੱਪ ਦੇ ਫਣ ਵਾਂਙ ਹੱਥ ਕਰਨ ਤੋਂ ਊੜੇ ਦੀ ਸਤਰ, ਕਮਲ ਆਕਾਰ ਹੱਥ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕੱਕੇ ਦੀ ਪੰਕਤਿ, ਚਕ੍ਰ ਆਕਾਰ ਉਂਗਲੀ ਘੁਮਾਉਣ ਤੋਂ ਚੱਚੇ ਦੀ ਸਤਰ, ਘੜਿਆਲ ਨੂੰ ਹਥੌੜੀ ਲਾਉਣ ਵਾਂਙ ਹਰਕਤ ਤੋਂ ਟ ਦੀ ਸਤਰ. ਬਿਰਛ ਵਾਂਗ ਹੱਥ ਕਰਨ ਤੋਂ ਤੱਤੇ ਦੀ ਸਤਰ, ਪੱਤ ਦੀ ਤਰਾਂ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਪੱਪੇ ਦੀ ਪੰਕਤਿ ਅਤੇ ਮੁੱਛਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਨ ਤੋਂ ਯੱਯੇ ਦੀ ਸਤਰ ਦਾ ਬੋਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਉਂਗਲੀ ਤੋਂ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਚੁਟਕੀ ਤੋਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ਸਮਝਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਯਥਾ—ਜੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਸਮਝਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਮਲ ਵਾਂਙ ਹੱਥ ਕਰੋ, ਇਸ ਤੋਂ ਕੱਕੇ ਦੀ ਸਤਰ ਸਮਝੀ ਗਈ. ਗੱਗਾ ਇਸ ਸਤਰ ਵਿੱਚ ਤੀਜਾ ਅੱਖਰ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਤੀਜੀ ਉਂਗਲੀ ਖੜੀ ਕਰੋ, ਇਸ ਤੋਂ ਗ ਦਾ ਬੋਧ ਹੋਇਆ. ਗੱਗੇ ਨੂੰ ਮਾਤ੍ਰਾ ਪੰਜਵੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪੰਜ ਚੁਟਕੀਆਂ ਬਜਾਓ. ਦੂਜਾ ਅੱਖਰ ਰਾਰਾ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁੱਛਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰੋ ਇਸ ਤੋਂ ਯੱਯੇ ਦੀ ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ ਹੋਇਆ—ਰਾਰਾ ਦੂਜਾ ਅੱਖਰ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਦੂਜੀ ਉਂਗਲ ਖੜੀ ਕਰੋ. ਰਾਰੇ ਨੂੰ ਮਾਤ੍ਰਾ ਛੀਵੀਂ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਛੀ ਚੁਟਕੀਆਂ ਬਜਾਓ. ਇਸ ਤਰਾਂ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ. ਐਸੇ ਹੀ ਸਭ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਮਾਤ੍ਰਾ ਸਮਝ ਲਓ.

ਕਰਪਾ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਠ ਦੇ ਦਸਤੇ ਵਾਲਾ ਦੁਧਾਰਾ ਖੰਡਾ, ਜੋ ਨੇਜੇ ਦੀ ਤਰਾਂ ਚਲਾਈਦਾ ਹੈ। ੨ ਕਰ (ਹੱਥ) ਦੀ ਪਾ (ਰਖ੍ਯਾ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਚਿਮਟਾ. ਦਸ੍ਤਪਨਾਹ (ਦਸਤਪਣਾ) ੩ ਦਸਤਾਨਾ.

ਕਰਪਾਤੀ. ਸੰ. करपात्रिन्—ਕਰਪਾਤ੍ਰੀ. ਵਿ—ਜੋ ਹੱਥ ਨੂੰ ਹੀ ਪਾਤ੍ਰ ਰਖਦਾ ਹੈ. ਬਿਨਾ ਹੱਥ ਤੋਂ ਹੋਰ ਪਾਤ੍ਰ ਦਾ ਤ੍ਯਾਗੀ. "ਮੋਨ ਭਇਓ ਕਰਪਾਤੀ ਰਹਿਓ ਨਗਨ ਫਿਰਿਓ ਬਨ ਮਾਹੀ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੫)

ਕਰਪਾਨ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪਾਣ। ੨ ਹੱਥ ਨਾਲ ਪੀਣਾ ਜਾਂ ਪੀਣਵਾਲਾ.

ਕਰਪਾਲ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਮਹਿਸੂਲੀਆ. ਟੈਕਸ ਬਟੋਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਰਵਾਲ.

ਕਰਪਾਲੀ. ਦੇਖੋ, ਕਰਪੱਲਵੀ.

ਕਰਪੂਰ. ਸੰ. ਹਾਥੀ, ਜੋ ਕਰ (ਸੁੰਡ) ਨਾਲ ਉਦਰ ਪੂਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਕਰਪੂਰਗਤਿ ਬਿਨ ਅਕਾਲ ਦੂਜੋ ਕਵਨ?" (ਗ੍ਯਾਨ) ਇਸ ਪਾਠ ਨੂੰ ਅਞਾਣ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕਪੂਰਗਤਿ ਲਿਖ ਰੱਖਿਆ ਹੈ. "ਕੰਬੁਗ੍ਰੀਵ ਕਰਪੂਰਗਤਿ." (ਸਲੋਹ) ੨ ਸੰ. ਕਪੂੰਰ. ਕਾਫ਼ੂਰ. ਕਪੂੰਰ (ਕਪੂਰ) ਬਿਰਛ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਰਸ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲਾ ਪਦਾਰਥ. "ਕਰਪੂਰ ਪੁਹਪ ਸੁਗੰਧਾ." (ਗਾਥਾ) ਦੇਖੋ, ਕਪੂਰ.

ਕਰਪੂਰ ਗਤਿ. ਕਰਪੂਰ (ਹਾਥੀ) ਜੇਹੀ ਚਾਲ ਅਤੇ ਹਾਥੀ ਜੇਹੀ ਚਾਲ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰਪੂਰ.

ਕਰਬ. ਕਰਨਾ. "ਬਹੁਰ ਜੱਗ ਕੋ ਕਰਬ ਮਿਟਾਯੋ." (ਅਰਹੰਤਾਵ) ੨ ਅ਼ کرب ਸੰਗਯਾ—ਗ਼ਮ. ਰੰਜ. ਸ਼ੋਕ। ੩ ਦੁੱਖ। ੪ ਬੇਚੈਨੀ.

ਕਰਬਲਾ. ਅ਼ کربلا ਇ਼ਰਾਕ਼ ਅ਼ਰਬ (Mesopotamia) ਵਿੱਚ ਦਰਿਆ ਫ਼ਰਾਤ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਕਿਨਾਰੇ ਉਹ ਥਾਂ, ਜਿੱਥੇ ੧੦ ਅਕਤੂਬਰ ਸਨ ੬੮੦ ਨੂੰ ਚੌਥੇ ਖਲੀਫ਼ਾ ਹਜਰਤ ਅਲੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੁਸੈਨ, ਯਜ਼ੀਦ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ, ਵਡੀ ਬੇਰਹਮੀ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ. ਦੇਖੋ, ਹੁਸੈਨ.

ਹੁਣ ਇਸ ਥਾਂ ਵਡਾ ਨਗਰ ਆਬਾਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਮਰਦੁਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ੬੦੦੦੦ ਸੀ. ਇਮਾਮ ਹੁਸੈਨ ਦਾ ਮਕਬਰਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਗੁੰਬਜਦਾਰ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਬਹੁਤ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਸ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਮੁਰਦੇ ਦੱਬਣੇ ਪੁੰਨਕਰਮ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੋਂ ਮੁਰਦੇ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ. ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਭੀ ਧਨੀ ਲੋਕ ਉਸ ਥਾਂ ਮੁਰਦੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੈਸੇ ਸ਼ੇਰਪੁਰ ਦੇ ਮੀਰ। ੨ ਉਹ ਅਹਾਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਾਜੀਏ (ਦਹੇ) ਦੱਬੇ ਜਾਣ.

ਕਰਬਾਲ. ਦੇਖੋ, ਕਰਵਾਲ.

ਕਰਬੁਰ. ਸੰ. ਕਬੁੰਰ. ਸੰਗਯਾ—ਸੁਵਰਣ. ਸੋਨਾ। ੨ ਧਤੂਰਾ। ੩ ਜਲ। ੪ ਪਾਪ। ੫ ਦੈਤ੍ਯ. ਰਾਖਸ. "ਕਰਬੁਰ ਬਿਨਾਸੀ." (ਭਾਵਰਸਾਮ੍ਰਿਤ)

ਕਰਬੰਦਨ. ਹੱਥ ਜੋੜਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਕਰਭ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਊਠ ਦਾ ਬੱਚਾ। ੨ ਹਾਥੀ ਦਾ ਬੱਚਾ. "ਕਰਿਕਰਭ ਬਿਸਾਲ ਕਰ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਕਰਭ ਦਾ ਕਰ (ਸੁੰਡ), ਉਸ ਜੇਹੀ ਲੰਮੀ ਬਾਹਾਂ। ੩ ਦੇਖੋ, ਦੋਹਰੇ ਦਾ ਰੂਪ ੧੩.

ਕਰਭਿਖ. ਰਾਜਾ ਧ੍ਰਿਤਰਾਸ਼੍ਟ੍ਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁਤ੍ਰ.

ਕਰਭੀ. ਕਰਭ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ.

ਕਰਮ. ਸੰ. ਕ੍ਰਮ. ਸੰਗਯਾ—ਡਿੰਗ. ਕ਼ਦਮ. ਡਗ. ਡੇਢ ਗਜ਼ ਪ੍ਰਮਾਣ. ਤਿੰਨ ਹੱਥ[1] ਦੀ ਲੰਬਾਈ. "ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਰੰਮ ਕੈ ਗਨਉ ਏਕ ਕਰਿ ਕਰਮ." (ਚਉਬੋਲੇ ਮ: ੫) ੨ ਸੰ. ਕਰ੍ਮ. ਕੰਮ. ਕਾਮ. ਜੋ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆਵੇ ਸੋ ਕਰਮ. "ਕਰਮ ਕਰਤ ਹੋਵੈ ਨਿਹਕਰਮ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕਰਮ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭੇਦ ਥਾਪੇ ਹਨ—

(ੳ) ਕ੍ਰਿਯਮਾਣ, ਜੋ ਹੁਣ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ.[2]

(ਅ) ਪ੍ਰਾਰਬਧ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਵਰਤਮਾਨ ਦੇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ.

(ੲ) ਸੰਚਿਤ, ਉਹ ਜੋ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭੋਗ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਭੋਗਿਆ। ੩ ਵਿ—ਕਰ੍ਮਿਨ੍—ਕਰਮੀ. ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਕਉਣ ਕਰਮ ਕਉਣ ਨਿਹਕਰਮਾ?" (ਮਾਝ ਮ: ੫) ੪ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਥਾਂ ਕਰ ਮੇਂ (ਹੱਥ ਵਿੱਚ) ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਕਰਮ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਮੁਖਖੀਰੰ। ੫ ਅ਼ਮਲ. ਕਰਣੀ. "ਮਨਸਾ ਕਰਿ ਸਿਮਰੰਤੁ ਤੁਝੈ xxx ਬਾਚਾ ਕਰਿ ਸਿਮਰੰਤੁ ਤੁਝੈ xx ਕਰਮ ਕਰਿ ਤੁਅ ਦਰਸ ਪਰਸ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ੬ ਅ਼ کرم ਉਦਾਰਤਾ। ੭ ਕ੍ਰਿਪਾ. ਮਿਹਰਬਾਨੀ. "ਨਾਨਕ ਰਾਖਿਲੇਹੁ ਆਪਨ ਕਰਿ ਕਰਮ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਆਵਣ ਜਾਣ ਰਖੇ ਕਰਿ ਕਰਮ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਏਦੂ ਉਪਰਿ ਕਰਮ ਨਹੀਂ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਰਮਇੰਦ੍ਰਯ, **ਕਰਮਇੰਦ੍ਰੀ** } ਦੇਖੋ, ਕਰਮੇਂਦ੍ਰਿਯ.

ਕਰਮ ਸਿੰਘ. ਰਾਣੀ ਆਸਕੌਰ ਦੇ ਉਦਰੋਂ ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲਾਪਤਿ ਦਾ ਸੁਪੁਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਅੱਸੂ ਸੁਦੀ ੫ ਸੰਮਤ ੧੮੫੫ (੧੯ ਅਕਤੂਬਰ ਸਨ ੧੭੯੮) ਨੂੰ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਪੰਦਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹਾੜ ਸੁਦੀ ੨ ਸੰਮਤ ੧੮੭੦ (੩੦ ਜੂਨ ਸਨ ੧੮੧੩) ਨੂੰ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਰਾਜਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਬੈਠਾ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਪੂਰਣ ਗੁਰਸਿੱਖ, ਸੂਰਵੀਰ, ਨਿਰਵਿਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਡਾ ਚਤੁਰ ਸੀ. ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਇਸ ਮਹਾਤਮਾਂ ਰਾਜੇ ਨੇ ਪੱਕੇ ਬਣਵਾਏ ਅਤੇ ਜਮੀਨ ਜਗੀਰਾਂ ਲਾਈਆਂ.

ਮਹਾਰਾਜਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ੨੩ ਦਿਸੰਬਰ ਸਨ ੧੮੪੫ ਨੂੰ ਪਟਿਆਲੇ ਹੋਇਆ। ੨ ਦੇਖੋ, ਬੱਡੋਂ.

---

[1] ਦਿੱਲੀ, ਹਿਸਾਰ, ਅੰਬਾਲਾ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਕਰਮ ੫੭ ਇੰਚ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਮਲੇ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ੫੪ ਇੰਚ ਦੀ ਹੈ. ਐਸੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ਭੇਦ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਕੁਝ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

[2] ਕ੍ਰਿਯਮਾਣ ਕਰਮ ਦੇ ਦੋ ਭੇਦ ਹਨ—ਇੱਕ ਨਿਤ੍ਯ, ਜੋ ਰੋਜ ਕਰੀਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਇਸਨਾਨ, ਜਪ, ਪਾਠ ਆਦਿ. ਦੂਜਾ ਨੈਮਿਤਿਕ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਖ਼ਾਸ ਸਬਬ ਕਰਕੇ ਕਰੀਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ—ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਦੇ ਉਤਸਵ ਅਤੇ ਮਰਣੇ ਪਰਣੇ ਆਦਿ ਸਮਿਆਂ ਪੁਰ ਕੀਤੇ ਪਾਠ ਦਾਨ ਜੱਗ ਆਦਿਕ ਕਰਮ.

ਕਰਮਹੀਣ, ਕਰਮਹੀਨ ਵਿ—ਅਭਾਗੀ. ਬਦਨਸੀਬ.

ਕਰਮਕ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਮੁਕ.

ਕਰਮਕਾਂਡ. ਸੰ. कर्म्मकाण्ड. ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਉਹ ਕਾਂਡ (ਭਾਗ), ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਰਮ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ. ਕੇਹੜੇ ਕਰਮ ਵਿਹਿਤ ਹਨ ਕੇਹੜੇ ਨਿਸਿੱਧ, ਕਿਸ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕੇਹੜੇ ਕੇਹੜੇ ਕਰਮ ਕਿਸ ਕਿਸ ਸਮੇਂ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਏ, ਇਤਯਾਦਿਕ ਵਰਣਨ ਵਾਲਾ ਹਿੱਸਾ. "ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਬਹੁ ਕਰਹਿ ਅਚਾਰ." (ਗਉ ਮ : ੩)

ਕਰਮਕਾਂਡੀ. ਕਰਮਕਾਂਡ ਦਾ ਕਰਤਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰਮਕਾਂਡ.

ਕਰਮਕਿਰਤ. ਕ੍ਰਿਤਕਰਮ. ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਐਮਾਲ. "ਕਰਮਕਿਰਤ ਕੀ ਰੇਖ." (ਬਾਵਨ)

ਕਰਮਖੰਡ. ਸੰਗਯਾ—ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਦੇਸ਼. ਉਹ ਅਵਸਥਾ (ਅਥਵਾ ਭੂਮਿਕਾ), ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਤੇ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੨ ਕਰਮਯੋਗ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ. ਅ਼ਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਦਰਜਾ. "ਕਰਮਖੰਡ ਕੀ ਬਾਣੀ ਜੋਰੁ." (ਜਪੁ)

ਕਰਮਚਾ. ਕਰਮਾਨੁਸਾਰ. "ਪੂਰਕਰਮਚਾ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨, ਮ: ੫)

ਕਰਮਚਾਰੀ. ਕੰਮ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਕਾਮਦਾਰ. ਅਹਿਲਕਾਰ.

ਕਰਮਚੰਦ. ਚੰਦੂ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦਪੁਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਲੜਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮੋਇਆ। ੨ ਦੇਖੋ, ਫੂਲਵੰਸ਼। ੩ ਹਾਫਿਜਾਬਾਦ ਨਿਵਾਸੀ ਇੱਕ ਸਿੱਖ, ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ, (ਜਦਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਮੁੜਦੇ ਹੋਏ ਹਾਫਿਜਾਬਾਦ ਠਹਿਰੇ) ਜਪੁਜੀ ਦੇ ਅਰਥ ਸੁਣਕੇ ਪਰਮਗ੍ਯਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ.

ਕਰਮਜਾਰ, ਕਰਮਜਾਲ ਸੰਗਯਾ—ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ। ੨ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਤਾਣਾ. "ਬਿਥਰਯੋ ਅਦ੍ਰਿਸਟ ਜਿਹ ਕਰਮਜਾਰ." (ਅਕਾਲ)

ਕਰਮਜੋਗ. ਸੰ. कर्म्मयोग. ਸੰਗਯਾ—ਚਿੱਤ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਲਈ ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਤ੍ਯਾਗਕੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਾਸਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਕਰਨਾ। ੨ ਆਪਣੇ ਫ਼ਰਜ ਦੇ ਨਿਬਾਹੁਣ ਲਈ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਤਤਪਰ ਹੋਣਾ.

ਕਰਮਠ, ਕਰਮਠੀ ਸੰ. कर्म्मठ. ਵਿ—ਕਰਮਕਾਂਡੀ. ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਕਰਤਾ. "ਮਹਾਂ ਕਰਮਠੀ ਮਹਾਂ ਸੁਜਾਨੂੰ." (ਦਿਲੀਪ)

ਕਰਮਣਾ. ਸੰ. कर्म्मणा. ਤ੍ਰਿਤੀਆ. ਕਰਮ ਸੇ. ਕਰਮ ਕਰਕੇ. "ਰਿਦ ਕਰਮਣਾ ਬਚਸਾ." (ਗੂਜ ਜੈਦੇਵ) ਮਨ, ਕ੍ਰਿਯਾ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ.

ਕਰਮਣੌ. ਵਿ—ਕਰ੍ਮਿਨ੍. ਕਰਮੀ। ੨ ਕਰ੍ਮਣ੍ਯ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲਾਇਕ੍. ਕਰਮ ਕਰਨ ਯੋਗ੍ਯ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਕਰ੍ਮਨ੍. ਕਰਮ. ਕ੍ਰਿਯਾ. ਕੰਮ. "ਕੁਕਰਮ ਕਰਮਣੌ ਕ੍ਰਿਤੰ." (ਕਲਕੀ)

ਕਰਮਦਛ. ਵਿ—ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਚਤੁਰ.

ਕਰਮ ਧਰਮ. ਵਿਹਾਰ ਅਤੇ ਪਰਮਾਰਥ. "ਕਰਮ ਧਰਮ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੈ, ਸੁਰਤਿ ਮੁਕਤਿ ਕਿਉ ਪਾਈਐ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ੨ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ. "ਕਰਮ ਧਰਮ ਸੰਜਮ ਸੁਚਿ ਨੇਮਾ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ ਮ: ੫)। ੩ ਧਰਮ ਰੂਪ ਮੰਨ ਕੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਉਹ ਕਰਮ, ਜੋ ਅਸਲੋਂ ਧਰਮ ਨਹੀਂ, "ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ, ਤਿਨ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਲੂਟੈ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫)

ਕਰਮਨਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰਮਣਾ. "ਮਨਸਾ ਬਾਚਾ ਕਰਮਨਾ ਮੈ ਦੇਖੇ ਦੋਜਕ ਜਾਤ." (ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ)

ਕਰਮਨਾਸਾ. ਸੰ. कर्म्मनाशा. ਸ਼ਾਹਬਾਦ ਜਿਲੇ ਦੇ ਕੈਮੋਰ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਇੱਕ ਨਦੀ, ਜੋ ਮਿਰਜ਼ਾਪੁਰ, ਗਾਜ਼ੀਪੁਰ ਆਦਿਕ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿੱਚਦੀਂ ੧੪੬ ਮੀਲ ਵਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਚੌਸਾ ਪਾਸ ਗੰਗਾ ਵਿੱਚ ਜਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ. ਪੁਰਾਣਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਦੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ੰਕੁ ਦੀ ਲਾਲਾਂ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਹੈ. ਕਈਆਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਵਣ ਦੇ ਮੂਤ੍ਰ ਤੋਂ ਬਣੀ ਹੈ. ਹਿੰਦੂਮਤਾਵਲੰਬੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਸਨਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਮੰਨਦੇ ਹਨ.[1] "ਚਲਤ ਚਲਤ ਕ੍ਰਮਨਾਸਾ ਸਲਤਾ। ਤਹਾਂ ਆਇ ਹੇਰਯੋ ਜਲ ਚਲਤਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਭਰਮ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਸਨਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ.

ਕਰਮਨਾਮ. ਕਰਮ (ਕ੍ਰਿਯਾ) ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਮ ਦੀ ਕਲਪਨਾ. ਕ੍ਰਿਯਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪਈ ਹੋਈ ਅੱਲ. "ਕਰਮਨਾਮ ਬਰਨਤ ਸੁਮਤਿ." (ਜਾਪੁ)

ਕਰਮਪੇਡ. ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਰੂਪ ਬਿਰਛ.

ਕਰਮਫਲ. ਕੰਮ ਦਾ ਨਤੀਜਾ.

ਕਰਮਬਧ. ਕਰਮਬੱਧ. ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ. "ਕਰਮਬਧ ਤੁਮ ਜੀਉ ਕਹਿਤ ਹੌ." (ਗੌਂਡ ਕਬੀਰ) ੨ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਬਧ (ਨਾਸ਼).

ਕਰਮਬਿਧਾਤਾ. ਸੰ. कर्म्मविधातृ. ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਾਇਦੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਕਰਤਾਰ. "ਸਭਨਾ ਕਾ ਦਾਤਾ ਕਰਮਬਿਧਾਤਾ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੧)

ਕਰਮਭਾਗ. ਸੌਭਾਗ੍ਯਕਰਮ. "ਕਰਮਭਾਗ ਸੰਤਨ ਸੰਗਾਨੇ ਕਾਸਟ ਲੋਹ ਉਧਾਰਿਓ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਕਰਮਭਾਵਨੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ। ੨ ਕਰਮਾਨੁਸਾਰ ਭਵਿਤਵ੍ਯਤਾ (ਭਾਵੀ).

ਕਰਮਭੀਰੁ. ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਾਇਰ. ਵਿਘਨ ਅਤੇ ਵਿਪਦਾ ਤੋਂ ਡਰਕੇ ਕਰਮ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਕਰਮਭੂਮਿ. ਸੰਗਯਾ—ਹਿੰਦੂਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਵਿੰਧ੍ਯਾਚਲ ਅਤੇ ਹਿਮਾਲਯ ਦੇ ਵਿਚਲਾ ਦੇਸ਼. ਪੁਰਾਣਾਂ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਭੋਗੀਦੇ ਹਨ. ਬਾਕੀ ਸਭ ਦੇਸ਼

---

[1] ਦੇਖੋ, ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਵਾਕ੍ਯ-

कर्मनाशा जलस्पर्शात् करतोया विलङ्घनात्
गण्डिका बाहुतरणाद्धर्म्मः क्षरति कीर्त्तनात्।।

ਕਰਮਨਾਸ਼ਾ ਦਾ ਜਲ ਛੂਹਣ ਤੋਂ, ਕਰਤੋਯਾ ਨਦੀ ਦੇ ਉਪਰਦੀਂ ਲੰਘਣ ਤੋਂ, ਗੰਡਿਕਾ ਨੂੰ ਬਾਹਾਂ ਨਾਲ ਤਰਣ ਤੋਂ, ਆਪਣਾ ਜਸ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਧਰਮ (ਪੁੰਨ) ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਭੋਗਭੂਮਿ ਹੈ. "ਕੇਤੀਆ ਕਰਮਭੂਮਿ ਮੇਰ ਕੇਤੇ." (ਜਪੁ) ੨ ਸਿੱਖਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖਦੇਹ. "ਕਰਮਭੂਮਿ ਬੀਜਨ ਸੋ ਖਾਵਨ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫)

ਕਰਮਭ੍ਰਸ੍ਟ. ਵਿ—ਕਰਮ ਤੋਂ ਪਤਿਤ.

ਕਰਮਮਣੀ. ਸ਼ੁਭਕਰਮ ਰੂਪ ਰਤਨ। ੨ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਮਨੌਤ. ਕਰਮਾਭਿਮਾਨ.

ਕਰਮਯੋਗ. ਦੇਖੋ, ਕਰਮਜੋਗ.

ਕਰਮਰਤ. ਵਿ—ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ. ਕਰਮਕਾਂਡੀ. "ਹਉ ਹਉ ਕਰਤੇ ਕਰਮਰਤ." (ਬਾਵਨ)

ਕਰਮਰੇਖ | ਕਰਮਰੇਖਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਖਿੱਚੀ ਹੋਈ ਰੇਖਾ. ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਲਿਖਿਤ. ਮੱਥੇ ਦਾ ਲੇਖ.

ਕਰਮਵਿਪਾਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਮ ਦਾ ਵਿਪਾਕ (ਫਲ), ਕਰਮ ਦਾ ਨਤੀਜਾ। ੨ ਸੂਰਜ ਦਾ ਆਪਣੇ ਰਥਵਾਹੀ ਅਰੁਣ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਇੱਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ. "ਕਰਮਵਿਪਾਕ ਸੁ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚਾਰੈਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਰਮਵੀਰ. ਵਿ—ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਹਾਦੁਰ. ਜਿਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਵਿਘਨਾਂ ਅਤੇ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਤਿਆਗਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ.

ਕਰਮਾ. ਵਿ—ਕਰਮੀ. ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਖ਼ੁਸ਼ਨਸੀਬ. ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ. "ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਉਨ ਉਹ ਕਰਮਾ? ਜਾਕੈ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਹਰਿਨਾਮਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਕਰਮਾਉ. ਕਰਮ। ੨ ਯਤਨ. ਕੋਸ਼ਿਸ਼. ਘਾਲ. ਕਰਣੀ. "ਜਿਸੁ ਗੁਰੁ ਸਾਚਾ ਭੇਟੀਐ ਭਾਈ, ਪੂਰਾ ਤਿਸੁ ਕਰਮਾਉ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੫)

ਕਰਮਾਕਾਰੀ. ਵਿ—ਕਰਮਕਰਤਾ. ਕਰਮਕਾਂਡੀ. "ਸੁਣਿ ਪੰਡਿਤ ਕਰਮਾਕਾਰੀ!" (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਰਮਾਤ. ਦੇਖੋ, ਕਰਾਮਤ ਅਤੇ ਕਰਾਮਾਤ.

ਕਰਮਾਂਤ. ਵਿ—ਕਰਮ ਦਾ ਅੰਤ. ਕੰਮ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ.

ਕਰਮਾਂਤਕ. ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਅੰਤਕ (ਨਾਸ਼ਕ) ਗ੍ਯਾਨ. "ਗਿਆਨੁ ਭਇਆ ਤਹ ਕਰਮਹਿ ਨਾਸ." (ਭੈਰ ਰਵਿਦਾਸ)

ਕਰਮਾਤਾ. ਵਿ—ਕਰਮਰਤ. ਕਰਮ ਵਿੱਚ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ. "ਪੂਰਕ ਕੁੰਭਕ ਰੇਚਕ ਕਰਮਾਤਾ." (ਬਾਵਨ) ੨ ਸੰ. ਕਰ੍ਮਾਤ੍ਤਾ. ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਕਰਮਾਤਿ. ਦੇਖੋ, ਕਰਾਮਤ ਅਤੇ ਕਰਾਮਾਤ. "ਨਾਨਕ ਸਾ ਕਰਮਾਤਿ ਸਾਹਿਬ ਤੁਠੈ ਜੋ ਮਿਲੈ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਆਸਾ) "ਧਿਗੁ ਸਿਧੀ ਧਿਗੁ ਕਰਮਾਤਿ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰ)

ਕਰਮਾਨ. ਸੰ. ਕਰ੍ਮਣ੍ਯ. ਵਿ—ਕਰਮ ਕਰਨ ਯੋਗ੍ਯ. ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਤਾਕ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਨਖ਼ਾਹ. ਤਲਬ। ੩ ਕਰਮ ਗਣ. ਕਰਮਕ੍ਰਿਯਾ. "ਨਿਹਫਲ ਸਭ ਕਰਮਾਨ." (ਸਾਰ ਮ: ੫).

ਕਰਮਾਬਾਈ. ਦੱਖਣ ਦੇ ਖਾਜਲ ਗ੍ਰਾਮ ਨਿਵਾਸੀ ਪੰਡਿਤ ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਜੋ ਵਿਸਨੁਭਗਤਿ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਤੀ ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਤ੍ਯਾਗ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਵੈਸਨਵ ਨਹੀਂ ਸੀ. ਕਰਮਾਬਾਈ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਵ੍ਰਿੰਦਾਬਨ ਵਿੱਚ ਭਗਤਿਗ੍ਯਾਨ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਕੇ ਵਿਤਾਈ. ਇਸ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੁਣ ਭੀ ਵ੍ਰਿੰਦਾਬਨ ਵਿੱਚ ਵਿਦ੍ਯਮਾਨ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਮੰਦਿਰ ਜਗੰਨਾਥ ਪਾਸ ਭੀ ਹੈ. ਭਗਤਮਾਲ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਖਿਚੜੀ ਖਾਣ ਲਈ ਜਗੰਨਾਥ ਜੀ ਖ਼ੁਦ ਗਏ ਸਨ. "ਕਰਮਾਬਾਈ ਕਰੀ ਖੀਚਰੀ ਜਿਮ ਅਚਵੀ ਤੁਮ ਰੂਪ ਮੁਰਾਰਿ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਰਮਾਬਾਹਰਾ. ਵਿ—ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਰਹਿਤ। ੨ ਬਦਨਸੀਬ। ੩ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੋਂ ਵਾਂਜਿਆ ਹੋਇਆ. "ਨਾਨਕ ਕਰਮਾਬਾਹਰੇ ਦਰਿ ਢੋਅ ਨ ਲਹਿਨੀ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਕਰਮਾਲ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰ (ਕਿਰਣ) ਮਾਲਾ ਵਾਲਾ ਸੂਰਜ. ਕਰਮਾਲੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਰਮਾਲਾ.

ਕਰਮਾਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ. ਮਾਲਾ ਦੀ ਥਾਂ ਉਂਗਲਾਂ ਦੀਆਂ ਪੋਰੀਆਂ ਪੁਰ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨੀ.

ਕਰਮਾਵਿਸ. ਦੇਖੋ, ਵਿਸ਼੍ਵਕਰਮਾ ੪. "ਭੌਨ ਰੰਗੀਨ ਬਨਾਇ ਮਨੋ ਕਰਮਾਵਿਸ." (ਚੰਡੀ ੧)

ਕਰਮਿ. ਦੇਖੋ, ਕਰਮੀ। ੨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਵਾਰਾ. "ਜਿਸ ਨੋ ਕਰਮਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੈ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਕਰਮ। ੩ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ "ਕਰਮਿ ਪਵੈ ਨੀਸਾਨ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਕਰਮਿਆ. ਸੰ. ਕ੍ਰਮਾਗਤ. ਵਿ—ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ. "ਕਿਰਤ ਰੇਖ ਕਰਿ ਕਰਮਿਆ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਕਰਮਕਰਤਾ। ੩ ਕਰਮਕਾਂਡੀ.

ਕਰਮਿਸ੍ਟ. ਸੰ. ਕਰ੍ਮਿਸ਼੍ਠ. ਵਿ—ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਤਤਪਰ.

ਕਰਮੀ. ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ. ਕਰਮੋਂ ਸੇ. "ਕਰਮੀ ਸਹਜੁ ਨ ਊਪਜੈ." (ਅਨੰਦੁ) ੨ ਕਰਮਕਰਤਾ। ੩ ਕਰਮਕਾਂਡੀ। ੪ ਕਰੀਮ. ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਕਰਮੁ. ਦੇਖੋ, ਕਰਮ. "ਜਿਸ ਨੋ ਕਰਮੁ ਕਰੇ ਕਰਤਾਰ." (ਭੈਰ ਮ: ੫) ਕਰਤਾਰ ਮਿਹਰ ਕਰੇ.

ਕਰਮੁਕ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਮੁਕ. "ਕਰਮੁਕੰ ਉਧੰ." (ਚੰਡੀ ੨) ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਧਨੁਖ.

ਕਰਮੇਂਦ੍ਰਿਯ. ਸੰ. ਕਰ੍ਮੇਂਦ੍ਰਿਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰਿਯ ਹੱਥ, ਪੈਰ, ਮੂੰਹ, ਗੁਦਾ ਅਤੇ ਲਿੰਗ.

ਕਰਮੋ. ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਧਰਮਪਤਨੀ ਅਤੇ ਮੇਹਰਬਾਨ ਦੀ ਮਾਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਕੇ ਖਿਡਾਵੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਹੱਥੀਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਲਈ ਦਹੀਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਹਿਰ ਮਿਲਵਾਈ ਸੀ. "ਧਿਕ ਧਿਕ ਕਰਮੋ ਕੀਨ ਕੁਕਰਮੋ, ਹਤੇ ਬਾਲ ਕਸ਼ਾ ਕਰ ਮੋ ਆਇ?" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਰਯਾਰ. ਕਰਵਾਲ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. ਤਲਵਾਰ. ਕ੍ਰਿਪਾਣ. "ਆਨ ਪਰਜੋ ਕਰਯਾਰ ਨਿਕਾਰੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੫੧) ਦੇਖੋ, ਕਰਵਾਲ.

ਕਰਰਾ, ਕਰਰੋ ਵਿ—ਕਰੜਾ. ਕਠੋਰ। ੨ ਰੁੱਖਾ. ਬੇਲਿਹਾਜ. "ਕਰਰੋ ਧਰਮਰਾਇਆ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ)

ਕਰਲ, ਕਰਲਾ ਸਿੰਧੀ. ਧੁਨਿ. ਸ਼ਬਦ. "ਕਹਨ ਕਹਾਵਨ ਇਹੁ ਕੀਰਤਿ ਕਰਲਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) ੨ ਮਾਰਗ. ਰਸਤਾ. "ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਫੁਰਮਾਣ ਹੋਇ ਉਠੀ ਕਰਲੈ ਪਾਹਿ" (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਸਾਰ) ੩ ਪਹਾ—ਤਮਾਸ਼ਾ। ੪ ਨ੍ਰਿਤ੍ਯ. ਨਾਚ.

ਕਰਲਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਰ (ਮਹਿਸੂਲ—ਟੈਕ੍ਸ) ਲਾਉਣਾ। ੨ ਕਾਰੁਣ੍ਯਪ੍ਰਲਾਪ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰਲਾਪ ਅਤੇ ਕੁਰਲਾਉਣਾ. "ਮਾਰ ਪਈ ਕਰਲਾਣੇ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)

ਕਰਲਾਪ. ਸੰ. ਕਾਰੁਣ੍ਯਪ੍ਰਲਾਪ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੁਖ ਭਰੀ ਪੁਕਾਰ. ਐਸਾ ਵਿਲਾਪ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਆ ਜਾਵੇ.

ਕਰਵ. ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਰਮ (ਕਦਮ—ਡਿੰਘ) ਲਈ ਆਇਆ ਹੈ, ਯਥਾ—"ਦੁਇ ਕਰਵਾਂ ਕਰ ਤਿੰਨ ਲੋਅ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਅੰ. Curve. ਮੋੜ. ਵਿੰਗ. ਖ਼ਮ.

ਕਰਵਟ, ਕਰਵਟੁ ਸੰ. ਕਰਵਰ੍ਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਥ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਨਾਲ ਘੁੰਮ ਜਾਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਪਸਵਾੜਾ. ਪਾਸਾ ਪਰਤਣਾ. "ਕਰਵਤੁ ਭਲਾ ਨ ਕਰਵਟ ਤੇਰੀ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਫੇਰਨ ਨਾਲੋਂ ਕਰਵਤੁ (ਆਰਾ) ਭਲਾ ਹੈ। ੨ ਸੰ. ਕਰਵੰਟ. ਬਾਜ਼ਾਰ. ਮੰਡੀ.

ਕਰਵਤ, ਕਰਵਤੁ, ਕਰਵਤ੍ਰ ਸੰ. ਕਰਪਤ੍ਰ—ਕਰਪਤ੍ਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਰਾ. ਲੱਕੜੀ ਚੀਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਦੰਦੇਦਾਰ ਸੰਦ. "ਮਨੋ ਬ੍ਰਿਖ ਕਟੇ ਕਰਵਤ੍ਰਨ ਕੇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਕਾਸ਼ੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯਾਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਰਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਹੇਠ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕ ਮੁਕਤਿ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕਟ ਮਰਦੇ ਸਨ. "ਅਰਧ ਸਰੀਰ ਕਟਾਈਐ ਸਿਰਿ ਕਰਵਤੁ ਧਰਾਇ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਰਵਾ. ਕਦਮਾਂ. ਡਿੰਘਾਂ. "ਦੁਇ ਕਰਵਾ ਕਰ ਤਿੰਨ ਲੋਅ." (ਭਾਗੁ) ਵਾਮਨ ਨੇ ਤਿੰਨ ਲੋਕ ਦੋ ਕਦਮ ਕੀਤੇ। ੨ ਵਿ—ਕੜਵਾ. ਕਟੁ. ਕੌੜਾ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਲੋਟਾ. ਸੰ. ਕਰ੍ਕ. ਮੌਘਾ. "ਕਾਚੈ ਕਰਵੈ ਰਹੈ ਨ ਪਾਨੀ." (ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ) "ਕਰਵੈ ਹੋਇ ਸੁ ਟੋਟੀ ਰੇਖੈ." (ਭਾਗੁ) ਜੋ ਲੋਟੇ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਉਹੀ ਟੂਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ.

ਕਰਵਾਇ, ਕਰਵਾਈ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਟੁਤਾ. ਕੜਵਾਈ. ਕੌੜੱਤਣ। ੨ ਦੂਜੇ ਪਾਸੋਂ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਕਰਵਾਰ, ਕਰਵਾਲ ਸੰ. ਕਰਬਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨੌਂਹ (ਨਾਖ਼ੁਨ) ਜੋ ਕਰ (ਹੱਥ) ਦਾ ਬਾਲ (ਪੁਤ੍ਰ) ਹੈ। ੨ ਤਲਵਾਰ, ਜੋ ਨਾਖ਼ੁਨ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਜੇਹੀ ਖ਼ਮਦਾਰ ਹੈ. ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ. "ਕਰਵਾਰ ਉਭਾਰਤ ਵਾਰ ਕਰਜੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਕਾਲਾਯੁਧ ਕਰਵਾਰ." (ਸਨਾਮਾ)

ਕਰਵੀਰ. ਦੇਖੋ, ਕਨੇਰ.

ਕਰੜਾ, ਕਰੜੀ ਵਿ—ਕਠੋਰ. "ਕਰੜਾ ਮਨਮੁਖ ਗਾਵਾਰੁ." (ਸਿਧਗੋਸਟਿ) ੨ ਔਖਾ—ਔਖੀ. ਮੁਸ਼ਕਿਲ. "ਗੁਰੁ ਪੀਰਾਂ ਕੀ ਚਾਕਰੀ ਮਹਾਂ ਕਰੜੀ ਸੁਖਸਾਰੁ." (ਸਵਾ ਮ: ੪)

ਕਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕਲਾ. "ਸਭ ਤਜੀ ਮਨੈ ਕੀ ਕਾਮਕਰਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਗ੍ਵਾਰਨਿ ਚੰਦਕਰਾ ਸੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਗੋਪੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਕਲਾ ਜੇਹੀ.

ਕਰਾਂ ਉਪਰਿ. ਵਿ—ਹੱਥ ਉੱਪਰ. ਭਾਵ, ਬਿਨਾ ਸੰਸੇ. ਇਹ ਪਦ 'ਹਸ੍ਤਾਮਲਕ ਵਤ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਯਾਯ ਹੈ. "ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਕਰਾਂ ਉਪਰਿ ਹਰਿ ਚੇਤਿਆ, ਸੇ ਪਾਇਨਿ ਮੋਖਦੁਆਰੁ." (ਸਵਾ ਮ: ੩) ਭਾਵ—ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਹਸ੍ਤੀ (ਹੋਂਦ) ਵਿੱਚ ਸੰਸਾ ਨਹੀਂ.

ਕਰਾਇਹ, ਕਰਾਈ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ. "ਜੇਹਾ ਕਰਾਇਹ ਤੇਹਾ ਹਉ ਕਰੀ ਵਖਿਆਨੁ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੪) ੨ ਤੂੰ ਕਰਾਵੇਂ। ੩ ਕਰਾਈਂ. ਮੈਂ ਕਰਾਵਾਂ.

ਕਰਾਸਿ, ਕਰਾਸੀ ਕਰਾਵਸਿ. ਕਰਾਵੇਗਾ। ੨ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ.

ਕਰਾਹ. ਦੇਖੋ, ਕੜਾਹ. "ਕਹਜੋ ਕਿ ਤੇਰੇ ਉਦਰ ਮੇਂ ਗੁਰੁ ਕੇਰ ਕਰਾਹੂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕਰਾਹਣਾ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ਼ਮੀਨ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾ ਸੰਦ, ਜੋ ਉੱਚੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਮਿੱਟੀ ਖਿੱਚਕੇ ਨੀਵੇਂ ਥਾਂ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਸੰ. ਕਲਿਕ। ੪ ਅ਼ قراح ਕ਼ਰਾਹ. ਬੀਜਿਆ ਖੇਤ। ੫ ਬੀਜਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਖੇਤ। ੬ ਨਿਰਮਲ ਜਲ। ੭ ਫ਼ਾ. کرا ਕਿਨਾਰਾ। ੮ ਹੱਦ. ਸੀਮਾ.

ਕਰਾਹਣਾ. ਕ੍ਰਿ. ਕ੍ਰੰਦਨ. ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰਨਾ. ਵਿਲਾਪ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਫ਼ਾ کہرام ਕੁਹਰਾਮ। ੨ ਕਰਾਹ ਸੰਦ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਸਾਫ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ. ਸੰ. ਵਿਕਸ਼ੰਨ.

ਕਰਾਹਤ. ਵਿਲਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਕ੍ਰੰਦਨ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਕਰਾਹਤ ਹੈਂ ਗਿਰਿ ਸੇ ਗਜ ਲੰਗੇ." (ਚੰਡੀ ੧) ੨ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਕਰਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੩ ਅ਼ کراہت ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘ੍ਰਿਣਾ. ਗਲਾਨਿ. ਨਫ਼ਰਤ.

ਕਰਾਹਨਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰਾਹਣਾ.

ਕਰਾਹਾ. ਦੇਖੋ, ਕੜਾਹਾ. "ਦੀਰਘ ਕਰਾਹੇ ਲੀਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)। ੨ ਵਿ—ਜ਼ਮੀਨ ਕਰਾਹਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰਾਹ ੩.

ਕਰਾਹੀ. ਦੇਖੋ, ਕੜਾਹੀ. "ਕਰਾਹੀ ਚਾਰ੍ਹਕੈ ਲੀਨੇ ਬਰੇ ਪਕਾਇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੨) ੨ ਦੁਰਗਾ ਆਦਿਕ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਿਮਿੱਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਕੜਾਹ.

ਕਰਾਹੀਯਤ. ਅ਼ کراہیت ਮਕਰੂਹ ਜਾਣਨਾ. ਗਲਾਨੀ (ਘ੍ਰਿਣਾ) ਕਰਨ ਦਾ ਭਾਵ.

ਕਰਾਕੁਸ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰਲ.

ਕਰਾਗਉ. ਕਰਾਂਗਾ. ਕਮਾਵਾਂਗਾ. "ਜਿਉ ਮਿਲੈ ਪਿਆਰਾ ਆਪਨਾ ਤੇ ਬੋਲ ਕਰਾਗਉ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਕਰਾਂਗੁਰ. ਕਰ-ਅੰਗੁਲਿ. ਹੱਥ ਦੀ ਉਂਗਲ. "ਗਹਿ ਤਾਤ ਕਰਾਂਗੁਰ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਪਿਤਾ ਦੇ ਹੱਥ ਦੀ ਉਂਗਲ ਫੜਕੇ.

ਕਰਾਚੀ, ਕਰਾਚੀ ਬੰਦਰ ਬੰਬਈ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਸਿੰਧ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ ਕਰਾਚੀ ਪਾਸ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਘਾਟ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਲਗਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਸਨ ੧੯੨੫ ਵਿੱਚ ੨੧੬, ੮੮੩ ਹੈ. ਰੇਲ ਦੇ ਰਸਤੇ ਲਹੋਰੋਂ ਕਰਾਚੀ ੭੫੫ ਮੀਲ ਹੈ. ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਰਾਹ ਲੰਡਨ ਤੋਂ

੫੫੩੨ ਮੀਲ ਹੈ. ਹੋਈ ਹੈ.

ਕਰਾਚੂਰ, ਕਰਾਚੋਰ, ਕਰਾਚੋਲ ਫ਼ਾ قراچور ਕ਼ਰਾਚੂਰ. ਸੰਗਯਾ—ਤਲਵਾਰ. ਕ੍ਰਿਪਾਣ. "ਕਰਾਚੋਰ ਕਰਧਰ ਚਮਕਾਏ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਕਰਾਚੋਲ ਕਿਰਪਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ." (ਸਨਾਮਾ)

ਕਰਾਂਭ. ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ੋਕ ਦੀ ਧੁਨਿ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰੰਦ ਧਾ. "ਓਇ ਖਪਿ ਖਪਿ ਮੂਏ ਕਰਾਂਭਾ." (ਜੈਤ ਮ: ੪)

ਕ਼ਰਾਬਤ. ਅ਼ قرابت ਸੰਗਯਾ—ਕੁਰਬ (ਨੇੜੇ) ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਸਮੀਪਤਾ. ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ.

ਕ਼ਰਾਬੀਨ. ਤੁ قرابین ਸੰਗਯਾ—ਚੌੜੇ ਮੂੰਹ ਦਾ ਲੰਮਾ ਪਿਸਤੌਲ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਗੋਲੀਆਂ ਪੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਅੰ. Carbine.

ਕਰਾਮ. ਦੇਖੋ, ਕਰਮ. "ਸੋ ਪਾਏ ਜਿਸੁ ਮਸਤਕਿ ਕਰਾਮ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ੨ ਅ਼ کرام ਕਿਰਾਮ. ਕਰੀਮ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ.

ਕਰਾਮਤ. ਅ਼ کرامت ਸੰਗਯਾ—ਬਜ਼ੁਰਗੀ। ੨ ਕ੍ਰਿਪਾ। ੩ ਸਿੱਧੀ. ਕਰਾਮਾਤ. ਅਲੌਕਿਕ ਸ਼ਕਤਿ.

ਕਰਾਮਲ੍ਕ ਨ੍ਯਾਯ. ਹੱਥ ਤੇ ਰੱਖੇ ਆਉਲੇ ਵਾਂਙ. ਦੇਖੋ, ਹਸਤਾਮਲਕ.

ਕਰਾਮਾਤ, ਕਰਾਮਾਤਿ ਅ਼ کرامات ਕਰਾਮਤ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਸਿੱਧੀਆਂ. ਉਹ ਅਲੌਕਿਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਅਣਹੋਣੀ ਬਾਤ ਹੋ ਸਕੇ. ਕਰਾਮਤ ਦਾ ਸਤ੍ਯ ਹੋਣਾ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਪੁਸ੍ਤਕਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਯਹੂਦੀ, ਈਸਾਈ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਜ਼ੱਬੂਰ ਕਾਂਡ ੧੦੫ ਅਤੇ ਕ਼ੁਰਾਨ ਸੂਰਤ ਬਕਰ, ਆਯਤ ੮੭ ਅਰ ਸੂਰਤ ਅਰਾਫ਼, ਆਯਤ ੧੬੦.

ਕਰਾਮਾਤੀ. ਵਿ—ਕਰਾਮਾਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਅਲੌਕਿਕ ਸ਼ਕਤਿ ਵਾਲਾ.

ਕਰਾਮੈਂ. ਦੇਖੋ, ਕਰਮ.

ਕ਼ਰਾਯਨ. ਅ਼ قراین ਕ਼ਰੀਨਾ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ. ਚਿੰਨ੍ਹ. ਲੱਛਣ.

ਕਰਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਕਿਨਾਰਾ. ਤਟ. ਕੰਢਾ. "ਕਰਾਰਨ ਤੇ ਬਢ ਮਾਨਹੁ ਨੀਰਧਿ ਕੋਪਕੈ ਗਾਜਜੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕਿਰਾੜ। ੩ ਦਰਾਰ. ਖੁੱਡ. ਤੇੜ. ਬਿਲ. "ਮਾਨੋ ਪਹਾਰ ਕਰਾਰ ਮੇਂ ਚੋਂਚ ਪਸਾਰ ਰਹੇ ਸਿਸੁ ਸਾਰਕ ਜੈਸੇ." (ਚੰਡੀ ੧) ੪ ਅ਼ قرار ਕ਼ਰਾਰ. ਸ੍ਥਿਰਤਾ. ਠਹਿਰਾਉ। ੫ ਧੀਰਜ. "ਕਿਛੁ ਪਕੜੋ ਕਰਾਰ" (ਨਸੀਹਤ) ੬ ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਯਾ. ਵਾਦਾ। ੭ ਤਸੱਲੀ. ਸੰਤੋਖ.

ਕਰਾਰਕੰਦਨੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕਿਨਾਰੇ (ਕੰਢੇ) ਢਾਹੁਣ ਵਾਲੀ ਨਦੀ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕਰਾਰਨਿ. ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਵਾਲੀ ਨਦੀ. ਤਟਿਨੀ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕਰਾਰਾ. ਵਿ—ਚਰਪਰਾ. ਚਟਪਟਾ. ਮਿਰਚ ਲੂਣ ਆਦਿਕ ਤਿੱਖੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਭੋਜਨ। ੨ ਧੀਰਜ (ਕਰਾਰ) ਵਾਲਾ. "ਗਾਵਹਿ ਵੀਰ ਕਰਾਰੇ." (ਜਪੁ) ੩ ਧੀਰਜ (ਤਸੱਲੀ) ਦੇਣ ਵਾਲਾ. "ਬਿਨ ਗੁਰਸਬਦ ਕਰਾਰੇ." (ਗਉ ਛੰਤ ਮ: ੩) ੪ ਔਖਾ. ਵਿਖੜਾ. "ਆਗੈ ਪੰਥ ਕਰਾਰਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪਹਿਰੇ) ੫ ਤਿੱਖਾ. ਤੇਜ਼. "ਖੜਗ ਕਰਾਰਾ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧) ੬ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਚਿੱਤ. ਉਤਸਾਹੀ. "ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਰਾ ਹੋਇਕੈ ਕਮਾਂਵਦਾ ਹੈ." (ਭਗਤਾਵਲੀ) ੭ ਸੰਗਯਾ—ਨਦੀ ਦਾ ਕਿਨਾਰਾ. ਤਟ. ਕੰਢਾ. "ਸਰਿਤਾ ਕੇ ਗਿਰੇ ਕਰਾਰਾ." (ਰੁਦ੍ਰਾਵ)

ਕਰਾਰੀ. ਕਰਾਰਾ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ. ਦੇਖੋ, ਕਰਾਰਾ. ਸੰਗਯਾ—ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ। ੨ ਇਸਥਿਤੀ. "ਟੂਕ ਦਮ ਕਰਾਰੀ ਜਉ ਕਰਉ." (ਤਿਲੰ ਕਬੀਰ) ੩ ਵਿ—ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ. ਮਜਬੂਤ. "ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਭੀਤ ਕਰਾਰੀ." (ਮਲਾ ਮ: ੪) ੪ ਔਖੀ. ਮੁਸ਼ਕਿਲ. "ਹੁਕਮੀ ਬੰਦੇ ਕਾਰ ਕਰਾਰੀ." (ਭਾਗੁ) ੫ ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਯਾ. ਇਕਰਾਰ. ਵਾਯਦਾ. "ਹਮ ਸੋਂ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਰੈਂ ਕਰਾਰੀ." (ਗੁਰੁਸੋਭਾ)

ਕਰਾਲ. ਸੰ. ਵਿ—ਭਯਾਨਕ. ਭਯੰਕਰ. ਡਰਾਉਣਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਰਾਵਣ ਦਾ ਇੱਕ ਮੰਤ੍ਰੀ.

ਕਰਾਲਾ. ਪਹਾ—ਸੰਗਯਾ—ਨ੍ਰਿਤ੍ਯ. ਨਾਚ। ੨ ਤਮਾਸ਼ਾ. ਖੇਡ। ੩ ਸੰ. ਅਨੰਤਮੂਲਾ ਬੂਟੀ। ੪ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ। ੫ ਕਰਾਲ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ. ਡਰਾਉਣੀ.

ਕਰਾਵਣਿ. ਕਰਾਉਣ ਲਈ. "ਹਰਿ ਕੰਮ ਕਰਾਵਣਿ ਆਇਆ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਕਰਾਵਨ. ਕ੍ਰਿ—ਕਰਾਉਣਾ। ੨ ਕ੍ਰ—ਕ੍ਰਿ (ਨਾਸ਼) ਕਰਾਉਣਾ. ਲੈ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿ ਧਾ. "ਆਪਿ ਉਪਾਵਨ ਆਪਿ ਸਧਰਨਾ। ਆਪਿ ਕਰਾਵਨ ਦੋਸ ਨ ਲੈਨਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ਆਪਿ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ, ਆਪ ਅਧਾਰ ਸਹਿਤ ਕਰਨਾ (ਪਾਲਨਾ), ਆਪ ਨਾਸ਼ ਕਰਾਉਣਾ ਅਤੇ ਦੋਸ ਨਾ ਲੈਣਾ. ਭਾਵ—ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣਾ.

ਕਰਾਵੁਲ. ਫ਼ਾ ਸ਼ਿਕਾਰੀ. ਵ੍ਯਾਧ.

ਕਰਾੜ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਾੜ.

ਕਰਿ. ਕਰ (ਹੱਥ) ਵਿੱਚ. ਕਰ ਮੇਂ. "ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਨਵ ਨਿਧਿ ਬਸਹਿ ਜਿਸੁ ਸਦਾ ਕਰਿ." (ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਰਕੇ. "ਕਰਿ ਅਨਰਥ ਦਰਬੁ ਸੰਚਿਆ." (ਵਾਰ ਜੈਤ) ੩ ਸੰ. करिन्. ਹਾਥੀ, ਜੋ ਕਰ (ਸੁੰਡ) ਵਾਲਾ ਹੈ. "ਏਕਹਿ ਕਰ ਕਰਿ ਹੈ ਕਰੀ ਕਰੀ ਸਹਸ ਕਰ ਨਾਹਿ." (ਵ੍ਰਿੰਦ) ਇੱਕੋ ਹੱਥ (ਸੁੰਡ) ਨਾਲ ਹਾਥੀ ਕਰੀ (ਬਾਂਹ ਵਾਲਾ) ਆਖੀਦਾ ਹੈ, ਹਜਾਰ ਹੱਥ ਵਾਲਾ (ਸਹਸ੍ਰਵਾਹ) ਕਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ.

ਕਰਿਸ਼ਮਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰਸ਼੍ਮਾ.

ਕਰਿਹਾਂ. ਕਰਦਾ ਹਾਂ. "ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਕਰਿਹਾਂ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਪ੍ਰਾ. ਸੰਗਯਾ—ਕਟਿਦੇਸ਼. ਕਮਰ. "ਬਰ ਕਰਿਹਾਂ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਕੇਹਰਿ ਸੋ ਕਰਿਹਾਂ." (ਚੰਡੀ ੧)

ਕਰਿਕਰਹਿ. ਕਰਕਰ (ਕਰਤਾਰ) ਨੇ. "ਸਗਲ ਭਾਤਿ ਕਰਿਕਰਹਿ ਉਪਾਇਓ." (ਬਾਵਨ) ਦੇਖੋ, ਕਰਕਰ ੨-੩.

ਕਰਿਕੁੰਭ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਹਾਥੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਘੜੇ ਜੇਹੀ ਉੱਭਰਵੀਂ ਥਾਂ. "ਕੇਹਰਿ ਜਯੋਂ ਕਰਿਕੁੰਭ ਵਿਦਾਰੇ." (ਸਲੋਹ)

ਕਰਿੰਗ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਬੂਟਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਲਿੰਗਾ ਭੀ ਆਖਦੇ

ਹਨ. ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਿੱਟੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸੰਝ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬਹੁਤ ਸੁਗੰਧ ਦਿੰਦੇ ਹਨ. ਦਿਨ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਗੰਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ. Cestrum Nocturnum.

ਕਰਿਜਵਾ. ਪ੍ਰ. ਸੰਗਯਾ—ਕਲੇਜਾ. ਜਿਗਰ. "ਕਾਢ ਕਰਿਜਵਾ ਅਪਨ ਲਲਾ ਕੋ ਦੀਜਿਯੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨) ਦੇਖੋ, ਕਰੇਜਾ.

ਕਰਿੱਜੈ. ਕੀਜੈ. ਕਰੀਏ.

ਕਰਿਣੀ. ਸੰ. ਹਸ੍ਤਿਨੀ. ਕਰਿ (ਹਾਥੀ) ਦੀ ਮਦੀਨ. ਹਥਣੀ.

ਕਰਿੰਦ. ਵਿ—ਕਰੀਂਦ੍ਰ. ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ. ਗਜਰਾਜ.

ਕਰਿੰਦਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਿੰਦਾ.

ਕਰਿਨੀ. ਦੇਖੋ, ਕਰਿਣੀ। ੨ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ. ਗਜਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕਰਿਪਟੰਬੁ. ਕਰ-ਪੁਟ-ਵਿਚ-ਅੰਬੁ. ਚੁਲੀ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਲੈ ਕੇ. "ਕਰਿਪਟੰਬੁ ਗਲੀ ਮਨ ਲਾਵਸਿ." (ਗਉ ਮ: ੧) ਕਰਪੁਟ (ਚੁਲੀ) ਵਿੱਚ ਅੰਬੁ (ਪਾਣੀ) ਲੈ ਕੇ ਭੀ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਭਾਵ— ਦੇਵਤਾ ਅਤੇ ਪਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦਾਨ (ਤਰਪਣ) ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਸੰਧ੍ਯਾ ਦੇ ਵੇਲੇ ਭੀ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ.

ਕਰਿਪਾਈ. "ਕਰਿ ਕਰਤੈ ਕਰਣੀ ਕਰਿਪਾਈ." (ਓਅੰਕਾਰ) ਕਰਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵ ਨੂੰ ਰਚਕੇ ਕਰਤੇ ਨੇ ਕਾਰ (ਕਰਤਵ੍ਯ) ਪਾਇਆ ਹੈ. ਭਾਵ—ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਕਰੀ. ਹਾਥੀ. ਦੇਖੋ, ਕਰਿ ੩। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਂਹ. ਭੁਜਾ, ਜੋ ਕਰ (ਹੱਥ) ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ. "ਤੁਮ ਰਾਖਹੁ ਧਾਰਿ ਕਰੀ." (ਗੂਜ ਮ: ੫) ੩ ਕਰੀਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਸੁਧਾ ਮਿਸਟਾਨ ਬਦਲੇ ਜਨੋਂ ਕਰੀ ਫਲ." (ਭਾਗੁਕ) ੪ ਕਰੀਂ. ਕਰਾਂ. "ਕੰਚਨ ਕੇ ਕੋਟ ਦਤੁ ਕਰੀ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧) ੫ ਕੀਤੀ. ਕਰਨ ਦਾ ਭੂਤ ਕਾਲ. "ਜਾਕਉ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਪ੍ਰਭਿ ਮੇਰੈ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਕਰੀਅਹੁ. ਕਰਾਈਓ. "ਹਰਿ! ਸਾਕਤ ਸੇਤੀ ਸੰਗੁ ਨ ਕਰੀਅਹੁ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧) ੨ ਕੀਜੀਓ.

ਕਰੀਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਣਧਾਰ. ਕਰ (ਪਤਵਾਰ) ਧਰੀਆ. ਮਲਾਹ. "ਤੁਹੀ ਦਰੀਆ ਤੁਹੀ ਕਰੀਆ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) "ਕਰੀਆ ਜੋ ਬੋਰੈ ਨਾਵ, ਕਹੋ ਕੈਸੇ ਪਾਵੈ ਪਾਰ." (ਭਾਗੁਕ) ੨ ਵਿ—ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਰਤਾ. "ਕਰੀਆ ਧ੍ਰੁਵਬੁਧਿ". (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਕਰੀਅੰ. ਵਿ—ਕਰਤਾ. "ਹਰੀਅੰ ਕਰੀਅੰ." (ਜਾਪੁ) ਹਰਤਾ ਅਤੇ ਕਰਤਾ.

ਕਰੀਹ. ਅ਼ ਕ਼ਰੀਹ ਵਿ—ਨਿੰਦਿਤ. ਬੁਰਾ। ੨ ਬਦ ਸ਼ਕਲ। ੩ ਕਰਾਹਤ (ਗਲਾਨਿ) ਯੋਗ੍ਯ. ਦੇਖੋ, ਕਰਾਹਤ ੩.

ਕਰੀਹਾ, ਕਰੀਹਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਈਹਾ (ਇੱਛਾ). ੨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ. "ਗੁਣ ਕਾਮਣ ਕਰੀਹਾ ਜੀਉ." (ਗਉ ਮ: ੪) ੩ ਦੇਖੋ, ਕਰਿਹਾਂ.

ਕਰੀਕਰ. ਹਾਥੀ ਦੀ ਸੁੰਡ.

ਕਰੀਕਰਬਾਹੁ. ਵਿ—ਕਰੀ (ਹਾਥੀ) ਦੀ ਕਰ (ਸੁੰਡ) ਜੇਹੀ ਜਿਸਦੀ ਬਾਹੁ (ਭੁਜਾ) ਹਨ. ਭਾਵ—ਲੰਮੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ.

ਕਰੀਕਰਾਂਤਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੜਗ, ਜੋ ਹਾਥੀ ਦੀ ਸੁੰਡ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕਰੀਖਨ, ਕਰੀਛਨ ਕ੍ਰਿ—ਕਸ੍ਰਣ. ਖਿੱਚਣਾ। ੨ ਪਾੜਨਾ. ਚੀਰਨਾ.

ਕਰੀਜਾ. ਵਿ—ਕਰਨ ਯੋਗ੍ਯ.

ਕਰੀਟ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰੀਟ.

ਕਰੀਠਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਕਰੀਠਾ.

ਕਰੀਂਦ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਕਰਿੰਦ.

ਕ਼ਰੀਨਾ. ਅ਼ ਕ਼ਰੀਨਹ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿਯਮ. ਤਰੀਕਾ। ੨ ਸਿਲਸਿਲਾ. ਕ੍ਰਮ। ੩ ਨਿਸ਼ਾਨ. ਚਿੰਨ੍ਹ.

ਕਰੀਫਲ. ਕਰੀਰ ਦਾ ਫਲ. ਪੇਂਝੂ. "ਸੁਧਾ ਮਿਸਟਾਨ ਪਾਨ ਕੇ ਬਦਲੇ ਕਰੀਫਲ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਕ਼ਰੀਬ. ਅ਼. ਕ਼ਰੀਬ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਪਾਸ. ਨੇੜੇ. ਸਮੀਪ। ੨ ਲਗਪਗ.

ਕਰੀਬੀ. ਵਿ—ਕੋਲ ਦਾ. ਨਜ਼ਦੀਕ ਦਾ. ਸਮੀਪੀ ਜਿਵੇਂ—ਕਰੀਬੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਮੀਪਤਾ. ਨੇੜ. ਦੇਖੋ, ਕ਼ਰੀਬ.

ਕਰੀਮ. ਅ਼ ਕਰੀਮ ਵਿ—ਕਰਮ (ਕ੍ਰਿਪਾ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ। ੨ ਉਦਾਰ। ੩ ਬਜ਼ੁਰਗ.

ਕਰੀਮਬਖ਼ਸ਼. ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਇੱਕ ਫ਼ੌਜੀ ਅਹੁਦੇਦਾਰ, ਜੋ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦਪੁਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਬਿਧੀਚੰਦ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮੋਇਆ.

ਕਰੀਮਾ. ਅ਼ ਕਰੀਮਾ ਐ ਕਰੀਮ! ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ! "ਕਰੀਮਾ ਰਹੀਮਾ ਅਲਾਹ ਤੂ ਗਨੀ." (ਤਿਲੰ ਨਾਮਦੇਵ)

ਕਰੀਮਾਰ. ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ੇਰ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕਰੀਮੁਲ ਰਹੀਮ. (ਜਾਪੁ) ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਅਤੇ ਦਯਾਲੁ. ਉਦਾਰ ਅਤੇ ਦਯਾਵਾਨ.

ਕਰੀਰ, ਕਰੀਲ ਸੰ. ਕਰੀਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਂਸ ਦੀ ਨਵੀਂ ਗੋਭ। ੨ ਘੜਾ. ਕੁੰਭ। ੩ ਕਰੀਰ ਬਿਰਛ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਡੇਲੇ ਲਗਦੇ ਹਨ.

ਕਰੀਲੀ. ਵਿ—ਕਰੀਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ। ੨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. "ਕਾਰਣ ਕਰੀਲੀ." (ਅਕਾਲ)

ਕਰੁ. ਦੇਖੋ, ਕਰ. ਟੈਕਸ. "ਅਹਿਕਰੁ ਕਰੇ ਸੁ ਅਹਿਕਰੁ ਪਾਏ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨, ਮ: ੫) ਇਸ ਹੱਥ ਨਾਲ ਕਰੇ ਅਤੇ ਉਸੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਫਲ ਪਾਵੇ। ੨ ਸੰ. ਕਰ. ਟੈਕਸ. ਦੇਖੋ, ਕਰ ੩. "ਗਊ ਬਿਰਾਹਮਣ ਕਉ ਕਰੁ ਲਾਵਹੁ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਦੇਖੋ, ਰਾਜਕਰ.

ਕਰੁੰਜੜਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰੁੰਜਤਾ.

ਕਰੁਣ. ਵਿ—ਸ਼ੋਕਾਤੁਰ. ਦੁਖੀ। ੨ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ.

ਕਰੁਣਕ੍ਰਿਪਾਲੁ. ਦੁਖੀ ਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਕਰੁਣਕ੍ਰਿਪਾਲ ਗੋਪਾਲ ਦੀਨਬੰਧੁ." (ਕਾਨ ਮ: ੫)

ਕਰੁਣਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਪਾ. ਦਯਾ। ੨ ਕਾਵ੍ਯ ਦੇ ਨੌਂ ਰਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਇੱਕ ਰਸ. ਦੇਖੋ, ਰਸ ੯.

ਕਰੁਣਾਨਿਧਾਨ, ਕਰੁਣਾਨਿਧਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ। ੨ ਦਯਾ ਦਾ ਆਸਰਾ। ੩ ਕ੍ਰਿਪਾਸਿੰਧੁ। ੪ ਵਿਸਨੁ. "ਕਰੁਣਾ ਨਿਧਾਨ ਸ੍ਰਿਗ." (ਨਾਪੁ) ਵਿਸਨੁ ਦੀ ਚਿੱਟੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ.

ਕਰੁਣਾਪਤਿ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ.

ਕਰੁਣਾਂਬੁਧਿ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਅੰਬੁਧਿ (ਸਮੁੰਦਰ).

ਕਰੁਣਾਮਇ, ਕਰੁਣਾਮਏ, ਕਰੁਣਾਮਯ, ਕਰੁਣਾਮੈ ਕ੍ਰਿਪਾਰੂਪ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ. "ਭਗਤਵਛਲ ਕਰੁਣਾਮਯਹ." (ਸਹਸ ਮ: ੫) "ਤਾਕੋ ਦੂਖ ਹਰਿਓ ਕਰੁਣਾਮੈ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੯)

ਕਰੁਣਾਯਤਨ, ਕਰੁਣਾਲਯ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਆਯਤਨ (ਘਰ). ਦਯਾ ਦਾ ਆਲਯ (ਗ੍ਰਿਹ). "ਕਰੁਨਾਲਯ ਹੈ." (ਜਾਪੁ)

ਕਰੁਨਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰੁਣਾ.

ਕਰੁਨਾਜਲੀਸ. ਕਰੁਣਾ (ਕ੍ਰਿਪਾ) ਦਾ ਜਲੀਸ (ਜਲਈਸ਼. ਸਮੁੰਦਰ). ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ. "ਸੁਨੋ ਅਰਜ ਦਾਸ ਕਰੁਨਾਜਲੀਸ." (ਗੁਵਿ ੧੦)

ਕਰੁਨਾਮੈ. ਦੇਖੋ, ਕਰੁਣਾਮਯ. "ਨਾਨਕ ਕਹਿਤ ਗਾਇ ਕਰੁਨਾਮੈ." (ਗਉ ਮ: ੯)

ਕਰੂਵਾ, ਕਰੂਆ ਵਿ—ਕਟੁ. ਕੜਵਾ. ਕੌੜਾ. "ਲਗਿ ਸੰਗਤਿ ਕਰੂਆ ਮੀਠਾ." (ਗਉ ਮ: ੪) ੨ ਸੰ. ਕਰ੍‍ਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ. ਘੜਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰੂਆਚੌਥ। ੩ ਸੰ. ਕਵਲ. ਗ੍ਰਾਸ. ਬੁਰਕੀ. "ਲਾਯਕ ਹੈਂ ਤੁਮਰੇ ਮੁਖ ਕੀ ਕਰੂਆ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕਰੂਆਚੌਥ. ਸੰ. ਕਰ੍‍ਕਚਤੁਰਥੀ. ਕੱਤਕ ਬਦੀ ੪ ਇਸ ਤਿਥਿ ਨੂੰ ਸੁਹਾਗਣਾ ਹਿੰਦੂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਿਨੇ ਵ੍ਰਤ ਕਰਕੇ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਕਰੂਏ ਦੀ ਟੁੱਟੀ ਦੇ ਜਲ ਨਾਲ ਅਰਘ ਦਿੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਵ੍ਰਤ ਉਪਾਰਦੀਆਂ ਹਨ. ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਇਹ ਵ੍ਰਤ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀਆਂ.

ਕਰੂੰਜੜਾ. ਸੰ. ਕ੍ਰਯਰਟਾ—ਕ੍ਰੱਯਰਟਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੇਚਣ ਯੋਗ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਵੇਚਣ ਲਈ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ. ਲੈ ਲਓ ਸੌਦਾ, ਐਸਾ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੋਕਾ ਦੇ ਕੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ. ਹੁਣ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਬਜੀ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਇਹ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ.

ਕਰੂਠ, ਕਰੂਠੀ ਵਿ—ਕ੍ਰੂਰ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲਾ. ਕਠੋਰਮਨ. "ਮਨੋ ਫਾਗ ਖੇਲੈਂ ਪਿਸਾਚੰ ਕਰੂਠੀ." (ਗੁਵਿ ੬)

ਕਰੂਪ, ਕਰੂਪੀ ਦੇਖੋ, ਕੁਰੂਪ. "ਮਹਾ ਕਰੂਪ ਦੁਖੀਏ ਸਦਾ." (ਵਾਰ ਸਾਰੰਗ ਮ: ੪) "ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਕਰੂਪੀ ਦੁਖ ਪਾਵਹਿ." (ਵਡ ਮ: ੩)

ਕਰੂਰ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰੂਰ.

ਕਰੂਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰੂਰਾ.

ਕਰੂਰਾਛ. ਸੰ. ਕ੍ਰੂਰਾਕ੍ਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰੂਰ (ਭਯਾਨਕ) ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲਾ. ਜਿਸ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ੍ਟਿ ਕ੍ਰੂਰ ਹੈ. ਸ਼ਨਿ ਗ੍ਰਹ। ੨ ਇੱਕ ਦੈਤ, ਜੋ ਰਾਵਣ ਦਾ ਸੈਨਾਨੀ ਸੀ। ੩ ਇੱਕ ਦੈਤ, ਜੋ ਦੇਵੀ ਨੇ ਮਾਰਿਆ. "ਕਰੂਰਾਛ ਘਾਯਾ." (ਚੰਡੀ ੨) ੪ ਸਰਵਲੋਹ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਿਜਨਾਦ (ਵੀਰਜਨਾਦ) ਦਾਨਵ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ. "ਕਰੂਰਾਛ ਭਟ." (ਸਲੋਹ)

ਕਰੇ. ਕੜੇ. ਕੰਗਣ. ਕਟਕ. "ਜਾਤ ਰੂਪ ਕੇ ਜਰਤੀ ਕਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਸੋਨੇ ਦੇ ਜੜਾਊ ਕੜੇ.

ਕਰੇਹੁ. ਕਰੋ. "ਕਾਰੀ ਏਹੁ ਕਰੇਹੁ." (ਵਾਰ ਬਿਹਾ ਮ: ੩)

ਕਰੇਕੈ. ਕਰਕੇ. "ਨਦਰਿ ਕਰੇਕੈ ਆਪਣੀ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧ ਜੋਗੀ ਅੰਦਰ)

ਕਰੇਜਾ. ਸੰ. ਯਕ੍ਰਤ—ਯਕ੍ਰਿਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਲੇਜਾ. ਜਿਗਰ. "ਕਰਕ ਕਰੇਜੈ ਮਾਹੀ." (ਸੋਰ ਭੀਖਨ) ੨ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਮਨ (ਦਿਲ) ਦਾ ਅਰਥ ਭੀ ਰਖਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਲੇਜਾ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾ.

ਕਰੇਟੁ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ ਵਿੱਚ ਅਟਨ (ਵਿਚਰਣ) ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਪੰਛੀ, ਜੋ ਸਾਰਸ ਦੀ ਜਾਤਿ ਹੈ.

ਕਰੇਂਦੜ. ਵਿ—ਕਰਤਾ. ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਪਾਪ ਕਰੇਂਦੜ ਸਰਪਰ ਮੁਠੇ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੫ ਅੰਜੁਲੀ)

ਕਰੇਂਦਾ. ਵਿ—ਕਰਿੰਦਾ. ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਕਰਦਾ. ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ.

ਕਰੇਰ, ਕਰੇਰਾ ਵਿ—ਕਠੋਰ. ਕਰੜਾ. "ਮਾਨੋ ਲੁਹਾਰ ਲਿਯੇ ਘਨ ਹਾਥਨ ਲੋਹ ਕਰੇਰੇ ਕੋ ਕਾਮ ਸਵਾਰੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕਰਾਰਾ.

ਕਰੇਰੈ. ਕਰੇ ਹੈ. "ਪੂਰਿ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰੇਰੈ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਦੀ ਹੈ.

ਕਰੇਲਾ. ਸੰ. ਕਾਰਵੇਲ੍ਲ—ਕਾਰਵੇੱਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਨੋਕਦਾਰ ਪੱਤੀਆਂ ਦੀ ਬੇਲ, ਜਿਸ ਦੇ ਗੁੱਲੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਫਲ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਸੈਲੇ ਸੁਆਦ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ੨ ਕਾਰਵੇੱਲ ਦਾ ਫਲ, ਜਿਸ ਦੀ ਤਰਕਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ੩ ਕਰੇਲੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਸੁਰਮੇਦਾਨ.

ਕਰੇਵ. ਕਰੇ-ਇਵ। ੨ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਆਪੇ ਕਰਣ ਕਰੇਵ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫)

ਕਰੇਵਾ. ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਪੁਨਰਵਿਵਾਹ, ਜੋ ਲੋਕਰੀਤਿ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ.

ਕਰੇੜਾ. ਦੇਖੋ, ਦੰਤਸ਼ਰਕਰਾ.

ਕਰੈਯਾ. ਵਿ—ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਰਤਾ. "ਬਰ ਜੁੱਧ ਕਰੈਯਾ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕਰੋਟ. ਕਰ-ਓਟ. ਹੱਥ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਢਾਲ। ੨ ਖੰਦਕ. ਖਾਈ. "ਓਟਨ ਕੂਦ ਕਰੋਟਨ ਫਾਂਧ." (ਰਾਮਾਵ) ੩ ਸੰ. ਸਿਰ ਦੀ ਖੋਪਰੀ. ਕਪਾਲ.

ਕਰੋਟਿ. ਦੇਖੋ, ਕਰੋਟ ੩ ਕਰੋਟ ਅਤੇ ਕਰੋਟਿ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਹਨ.

ਕਰੋਟਿ ਓਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲੋਹੇ ਦਾ ਟੋਪ, ਜੋ ਕਰੋਟਿ (ਖੋਪਰੀ) ਦੀ ਓਟ ਹੈ. ਖੋਲ. "ਛੇਦ ਕਰੋਟਿਨ ਓਟਨ ਕੋਟਿ." (ਰਾਮਾਵ)

ਕਰੋਟੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ, ਜੋ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕਰੋਟਿ (ਖੋਪਰੀ) ਰਖਦੀ ਹੈ. "ਕਮਛ੍ਯਾ ਕਰੋਟੀ." (ਚੰਡੀ ੨)

ਕਰੋੜ. ਦੇਖੋ, ਕਰੋੜ ਅਤੇ ਕਾਰੋੜ। ੨ ਗੁਰੁਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਲਵੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਰਦੇ ਹੋਏ ਬਰ੍ਹੇ ਅਤੇ ਗੁਰਨੇ ਪਿੰਡ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਕਰੋੜ ਗ੍ਰਾਮ ਆਕੇ ਠਹਿਰੇ ਹਨ. "ਚਲੇ ਕਰੋੜ ਗ੍ਰਾਮ ਮਹਿਂ ਆਏ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਚੱਲਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਧਮਧਾਨ ਆਏ ਹਨ.

ਕਰੋਤਿ. ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਜੈਸੇ ਪਾਵਕ ਕਾਸਟ ਭਸਮੰ ਕਰੋਤਿ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਕਰੋਧ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰੋਧ.

ਕਰੋਧਿ. ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ. ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ. "ਕਾਮਿ ਕਰੋਧਿ ਨਗਰੁ ਬਹੁ ਭਰਿਆ." (ਸੋਹਿਲਾ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰੋਧੀ.

ਕਰੋਧੁ. ਸੰ. ਕ੍ਰੋਧ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁੱਸਾ. "ਕਾਮੁਕਰੋਧੁ ਕਪਟੁ ਬਿਖਿਆ ਤਜਿ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)

ਕਰੋਪ. ਸੰ. ਕੋਪ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁੱਸਾ.

ਕਰੋਰ. ਸੰ. ਕੋਟਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੌ ਲੱਖ. ਕ੍ਰੋੜ. ਦੇਖੋ, ਸੰਖ੍ਯਾ.

ਕਰੋਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕਰੋੜੀ.

ਕਰੋਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੇੜਖਾਨੀ. ਤਾਨੇਜ਼ਨੀ. "ਕਰੈਂ ਕਰੋਲੀ ਨਿੱਤ." (ਪ੍ਰਾਪੰਪ੍ਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕਰੌਲੀ.

ਕਰੋੜ. ਕੋਟਿ. ਸੌ ਲੱਖ. ਦੇਖੋ, ਸੰਖ੍ਯਾ.

ਕਰੋੜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਾਰੋਗਾ. ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਹੁਦੇਦਾਰ. ਦੇਖੋ, ਅਕਬਰ। ੨ ਕ੍ਰੋੜ (ਕੋਟਿ) ਦਾਮ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਮਾਲੀ ਅਫ਼ਸਰ. ਦੇਖੋ, ਕਰੋੜੀ ੨। ੩ ਕ੍ਰਯਿਕ. ਵਜਾਪਾਰੀ. ਸੌਦਾਗਰ.

ਕਰੋੜਾ ਸਿੰਘ. ਦੇਖੋ, ਬਿਸ਼ੰਭਰ ਦਾਸ ੨.

ਕਰੋੜਿ. ਕੋਟਿ. ਸੌ ਲੱਖ. ਭਾਵ—ਬੇਅੰਤ. "ਕਰੋੜਿ ਹਸਤ ਤੇਰੀ ਟਹਿਲ ਕਮਾਵਹਿ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਕਰੋੜੀ, ਕਰੋੜੀਆ } ਵਿ—ਕੋਟਿਪਤਿ. ਜਿਸ ਪਾਸ ਕਰੋੜਹਾ ਰੁਪਯਾ ਹੈ। ੨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਨੇ ਸਨ ੧੫੭੫-੭੬ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਸਲਤਨਤ ਨੂੰ (ਬੰਗਾਲ ਬਿਹਾਰ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਬਿਨਾ) ਇੱਕ ਇੱਕ ਕਰੋੜ ਦਾਮ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ੧੮੨ ਇਲਾਕਿਆਂ ਉੱਤੇ ਵੰਡਿਆ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ "ਆਮਿਲ" ਜਾਂ "ਕਰੋੜੀ" ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ. ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾਮ ਦਾ ਮੁੱਲ ਇੱਕ ਰੁਪਯੇ ਦਾ ਚਾਲੀਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਇੱਕ ਕਰੋੜ ਦਾਮ ੨੫੦,੦੦੦ (ਢਾਈ ਲੱਖ) ਰੁਪਯੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਸੀ। ੩ ਖ਼ਜ਼ਾਨਚੀ। ੪ ਦੁਨੀ ਚੰਦ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੀ ਉਪਾਧੀ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਭਰਮ ਪਾਖੰਡ ਨੂੰ ਤ੍ਯਾਗਕੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਰੋੜੀਮੱਲ ਭੀ ਜਨਮਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ. ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਨਗਰ ਵਸਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਨੇ ਧਨ ਖ਼ਰਚਿਆ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮਹਿਲ ਤਥਾ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਬਣਵਾਈ. ਦੇਖੋ, ਕਰਤਾਰਪੁਰ ੧.

ਕਰੋੜੀਆਂ ਦੀ ਮਿਸਲ. ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਰਾਂ ਮਿਸਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਮਿਸਲ. ਇਸ ਦਾ ਮੁਖੀਆ, ਜੱਟ ਕਰੋੜਾ ਸਿੰਘ ਬਰਕੀ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਮਿਸਲ ਕਰੋੜੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਈ. ਸਰਦਾਰ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਇਸੇ ਮਿਸਲ ਵਿੱਚੋਂ ਸੀ. ਇਸ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਜਮਨਾ ਕਿਨਾਰੇ ਛਲੌਦੀ ਸੀ. ਕਲਸੀਆ ਰਿਆਸਤ ਇਸੇ ਮਿਸਲ ਵਿੱਚੋਂ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰੁਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਹੈ. ਕਰਨਾਲ ਜਿਲੇ ਵਿੱਚ ਧਨੌਰ ਦੇ ਸਰਦਾਰ, ਅੰਬਾਲੇ ਜਿਲੇ ਦੇ ਲੇਦੇ ਦੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਭੀ ਇਸੇ ਮਿਸਲ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ.

ਕਰੋੜੀਮੱਲ. ਦੇਖੋ, ਕਰੋੜੀ ੪.

ਕਰੌ. ਕਰਮ. ਡਿੰਘ. ਦੇਖੋ, ਕਰਉ। ੨ "ਕਰੌ ਅਢਾਈ ਧਰਤਿ ਮੰਗ." (ਭਾਗੁ) ਵਾਮਨ ਨੇ ਢਾਈ ਕ਼ਦਮ ਜ਼ਮੀਨ ਮੰਗਕੇ.

ਕਰੌਂਜਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰੌਂਦਾ. "ਬਦਰੀ ਖਦਰ ਕਰੌਂਜੇ ਜਾਲ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਕਰੰਜੂਆ. ਮੀਚਕਾ.

ਕਰੌਤੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਪਤ੍ਰਿਕਾ (ਆਰੀ) ਜੇਹੇ ਦੰਦੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਤਲਵਾਰ. "ਕਰੌਤੀ ਕਟਾਰੰ." (ਚੰਡੀ ੨) ਦੇਖੋ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ.

ਕਰੌਂਦਾ. ਸੰ. ਕਰਮਦੰਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿੰਬੂ ਜੇਹੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਕੰਡੇਦਾਰ ਬੂਟਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਾਂ ਦਾ ਆਚਾਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ. L. Carissa carandas.

ਕਰੌਲ, ਕਰੌਲਾ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਿਕਾਰੀ. "ਧਰ ਕਰ ਭੇਸ ਕਰੌਲ ਕੋ ਗਈ ਤਵਨ ਕੇ ਧਾਮ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੯੮) ੨ ਵਿ—ਕਰਾਲ. ਭਿਆਨਕ.

ਕਰੌਲੀ. ਤੁ قرولی ਕ਼ਰੌਲੀ. ਛੋਟੀ ਅਤੇ ਸਿੱਧੀ ਤਲਵਾਰ. ਲੰਮੀ ਛੁਰੀ. "ਕਰੌਲੀ ਕਿਨੀ ਕਾਢ ਪਹਿਲੂ ਬਿਦਾਰਜੋ." (ਸਲੋਹ) ੨ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਦੀ ਇੱਕ ਰਿਆਸਤ, ਜਿਸ ਦੇ ਰਈਸ ਯਦੁਵੰਸ਼ੀ ਹਨ. ਕਰੌਲੀ ਰਾਜ ਦਾ ਰਕਬਾ ੧੨੪੨ ਵਰਗਮੀਲ ਅਤੇ ਜਨਸੰਖ੍ਯਾ ੧੩੩੭੩੦ ਹੈ.

ਕਰੰਉ. ਕਰਦਾ ਹਾਂ. "ਭਗਤਿ ਕਰੰਉ ਲਿਵ ਲਾਏ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨ ਕਰਮ. ਕਦਮ. ਡਿੰਘ.

ਕਰੰਕ, ਕਰੰਗ } ਸੰ. ਕਰਙ੍ਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਰੀਰ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਪਿੰਜਰ. "ਕਰੰਗੀ ਲਗਾ ਹੰਸ." (ਵਾਰ ਸੂਹੀ ਮ: ੧) ਹੰਸਰੂਪ ਜੀਵ, ਜੋ ਮੋਤੀ (ਸ਼ੁਭ ਗੁਣ) ਚੁਗਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਵਿਸ਼ੇਰੂਪ ਕਰੰਗਾਂ ਨੂੰ ਚੂੰਡਦਾ ਹੈ. "ਕਰੰਗ ਬਿਖੁ ਮੁਖਿ ਲਾਈਐ." (ਰਾਮ ਮ: ੪)

ਕਰੰਜ. ਇੱਕ ਜੰਗਲੀ ਬਿਰਛ ਜਿਸ ਦੇ ਪੱਤੇ ਟਾਲ੍ਹੀ ਜੇਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਦੀ ਟਾਹਣੀ ਲਚਕਦਾਰ ਹੋਂਦੀ ਹੈ.

ਕਰੰਜਨ, ਕਰੰਜਨੋ } ਕਰਦੇ ਹਨ. "ਸੇਵਾ ਕਰੰਜਨ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੰਜਨੋ." (ਭਾਗੁ) ੩ ਜਨ (ਸੇਵਕਾਂ) ਦੇ ਸਿਰ, ਕਰ (ਹੱਥ) ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ.

ਕਰੰਜੁਵਾ, ਕਰੰਜੂਆ } ਸੰ. कण्टकरञ्ज—ਕੰਟਕਰੰਜ. ਮੀਚਕਾ. L. Caesalpinia Bondacella. ਇਹ ਕੰਡੇਦਾਰ ਪੌਦਾ ਬਹੁਤ ਕੌੜਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੈ. ਮੀਚਕਾ ਤਾਪ ਬਵਾਸੀਰ ਕੁਸ੍ਟ ਪੇਟ ਦੇ ਕੀੜੇ ਅਤੇ ਤੁਚਾ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਸੋਜ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਲਹੂ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ. ਖੇਤਾਂ ਦੀ ਬਾੜ ਲਈ ਇਹ ਬਹੁਤ ਲਾਈਦਾ ਹੈ.

ਕਰੰਡ. ਸੰ. करण्ड. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਿਟਾਰਾ. ਪਿਟਾਰੀ। ੨ ਸ਼ਹਿਦ ਦਾ ਛੱਤਾ। ੩ ਤਲਵਾਰ। ੪ ਹੰਸ ਦੀ ਕ਼ਿਸਮ ਦਾ ਇੱਕ ਪੰਛੀ.

ਕਰੰਤਾ. ਕਰਦਾ. "ਖਟਕਰਮ ਕਰੰਤਾ." (ਸੋਪੁਰਖੁ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕਰੰਤੇ ਕੀ ਆਗਿ.

ਕਰੰਤਾਗ, ਕਰੰਤੇ ਕੀ ਆਗਿ } ਸੰ. ਕ੍ਰਤ੍ਵਗ੍ਨਿ. ਯਗ੍ਯ ਦੀ ਅਗਨਿ, ਜੋ ਮਹਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮੰਨੀ ਹੈ. "ਗੰਗਾ ਕਾ ਉਦਕ ਕਰੰਤੇ

ਕੀ ਆਗਿ." (ਬਸੰ ਮ: ੧) ੨ ਕ੍ਰਿਤ੍ਰਿਮ ਅਗਨਿ. ਅਰਣੀ ਮਥਕੇ ਕੱਢੀ ਹੋਈ ਅੱਗ. ਯੱਗ ਵਿੱਚ ਭੀ ਇਹੀ ਅਗਨੀ ਵਰਤਣੀ ਲਿਖੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਅਰਣੀ ੩.

ਕਰੰਦਤ. ਸਿੰਧੀ. ਵਿ—ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਰਤਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰੇਂਦਤ.

ਕਰੰਮ. ਦੇਖੋ, ਕਰਮ. "ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਾਕੇ ਪੂਰਕਰੰਮਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) "ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ ਨਾਨਕ ਨਹੀ ਕਰੰਮ." (ਮ: ੫ ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧) ੨ ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਮ.

ਕਰੰਮਕਾਲ. ਕਾਲਕ੍ਰਮ. ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਗਰਦਿਸ਼. "ਕਰੰਮਕਾਲ ਯੌਂ ਭਈ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਕਰੰਮਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰੰਮ। ੨ ਵਿ—ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ. "ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਮ ਨੀਚ ਕਰੰਮਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੩ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ. ਕਰਮੋਂ ਸੇ. "ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਵਡੇ ਕਰੰਮਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੪)

ਕੜ੍ਹਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕੜ੍ਹਨਾ. ਤਪਣਾ. ਉਬਲਨਾ. ਸੰਤਾਪ ਸਹਿਤ ਹੋਣਾ. "ਕੜ੍ਹੈ ਨ ਝੁਰੈ ਨਾ ਮਨੁ ਰੋਵਨਹਾਰਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਕੜ੍ਹਾ. ਜਿਲਾ ਕਰਨਾਲ, ਤਸੀਲ ਕੈਥਲ, ਥਾਣਾ ਪਹੋਏ ਦਾ ਪਿੰਡ. ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਅੱਧ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੂਰਵ ਵਿੱਚ ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਚਰਣ ਪਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਇਸੇ ਥਾਂ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਅੰਨ੍ਹੇ ਪਿੰਗੁਲੇ ਨੂੰ ਅਰੋਗ ਕੀਤਾ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਨਾਲ ਭੀ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਇਸ ਪਿੰਡ ਖੂਹ ਅਤੇ ਬਾਗ ਲਾਉਣ ਲਈ ਮਾਯਾ ਦਿੱਤੀ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਭੀ ਇਸ ਥਾਂ ਆਏ ਹਨ, ਪਰ ਡੇਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ. ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਏ ਹੀ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਅੱਗੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ. ਇੱਕੋ ਹਾਤੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੁਅਸਥਾਨ ਹਨ, ਜਿਨਾਂ ਦੀ ਟਹਿਲ ਭਾਈ ਉਦਯ ਸਿੰਘ ਕੈਥਲਪਤਿ ਨੇ ਕਰਵਾਈ ਸੀ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕੁਰੁਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ ਤੋਂ ੧੬ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲੇ ਵੱਲੋਂ ੪੨੫ ਰੁਪਯੇ, ਜੀਂਦ ਤੋਂ ੫੫ ਰੁਪਯੇ ਅਤੇ ਨਾਭੇ ਤੋਂ ੧੫ ਰੁਪਯੇ ਸਾਲਾਨਾ ਮਿਲਦੇ ਹਨ. ਭਾਈ ਉਦਯ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਤਿੰਨ ਸੌ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ.

ਕੜ੍ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕੜ੍ਹਨਾ.

ਕਲ. ਸੰ. ਕਲ੍. ਧਾ—ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ, ਗਿਣਨਾ, ਫੈਂਕਣਾ, ਜਾਣਾ, ਬੰਨ੍ਹਣਾ, ਲੈਣਾ, ਵ੍ਯਾਕੁਲ ਹੋਣਾ। ੨ ਵਿ—ਸੁੰਦਰ. ਮਨੋਹਰ. "ਕਹਿਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਲ ਢਾਲਣ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਮਨੋਹਰ ਕਥਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਤ ਹੈ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਿੱਠੀ ਧੁਨਿ. "ਕੂਕਤ ਕੋਕਿਲ ਕਲ ਰਵ ਤਾਸੂ." (ਨਾ. ਪ੍ਰਾ.)। ੪ ਵੀਰਜ. ਮਣੀ। ੫ ਕਲਾ. ਸ਼ਕਤਿ. "ਨੀਕੀ ਕੀਰੀ ਮਹਿ ਕਲ ਰਾਖੈ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਜਿਨ ਕਲ ਰਾਖੀ ਮੇਰੀ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਸਰੀਰ ਕਲ। ੬ ਭਾਗ. ਅੰਸ਼. ਹਿੱਸਾ. "ਕਲੀਕਾਲ ਮਹਿ ਇਕ ਕਲ ਰਾਖੀ." ਅਤੇ—"ਤ੍ਰੇਤੈ ਇਕ ਕਲ ਕੀਨੀ ਦੂਰਿ." (ਰਾਮ ਮ: ੩) ੭ ਕਲ੍ਯ (ਕਲ੍ਹ). Tomorrow. "ਇਸੀ ਭਾਂਤ ਕਲ ਚਲ ਕਰ ਆਵਹੁ" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੮ ਚੈਨ. ਸ਼ਾਂਤਿ. "ਮਨ ਕਲ ਨਿਮਖਮਾਤ੍ਰ ਨਹਿ ਪਰੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੯ ਕਲਾ. ਵਿਦ੍ਯਾ. "ਜਿਸੁ ਭੁਲਾਏ ਆਪਿ ਤਿਸੁ ਕਲ ਨਹੀ ਜਾਣੀਆ." (ਵਾਰ ਗਉ ੨ ਮ: ੫) "ਤੂ ਬੇਅੰਤੁ ਸਰਬ ਕਲ ਪੂਰਾ." (ਬੈਰਾ ਮ: ੪) ੧੦ ਅਵਿਦ੍ਯਾ, ਜੋ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਕਲ (ਬੰਧਨ) ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ. "ਗੁਰ ਕੈ ਬਾਣਿ ਬਜਰ ਕਲ ਛੇਦੀ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੧੧ ਯੰਤ੍ਰ. ਮਸ਼ੀਨ. "ਬੰਧਨ ਕਾਟੈ ਸੋ ਪ੍ਰਭੂ ਜਾਂਕੈ ਕਲ ਹਾਥਿ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੧੨ ਕਾਲੀ. ਯੋਗਿਨੀ. "ਕਲ ਸਨਮੁਖ ਆਵਤ ਭਈ ਜਾਂਹਿ ਬੇਖ ਬਿਕਰਾਲ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੧੩ ਅਕਾਲ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਜੋ ਕਲ ਕੋ ਇਕ ਬਾਰ ਧਿਐਹੈ." (ਚੌਪਈ) ੧੪ ਛੰਦ ਦਾ ਚਰਣ. ਤੁਕ। ੧੫ ਕਲਿਯੁਗ. "ਕਲਿ ਮਹਿ ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਸਾਰੁ." (ਧਨਾ ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਕਲਿ ੪ ਅਤੇ ਯੁਗ ੪.

ਕਲਉ. ਕ਼ਲਮ. ਲੇਖਨੀ. "ਕਲਉ ਮਸਾਜਨੀ ਕਿਆ ਸਦਾਈਐ?" (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ) ਕ਼ਲਮ ਦਵਾਤ ਮੰਗਾਉਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ?

ਕਲਸ. ਸੰ. ਕਲਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੰਦਰ ਦਾ ਮੁਕਟ, ਜੋ ਸੁਵਰਣ (ਸੋਨੇ) ਨਾਲ ਲਿੰਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. Pinnacle. "ਤੈ ਜਨ ਕਉ ਕਲਸ ਦੀਪਾਇਅਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੫ ਕੇ) ਤੈਂ ਆਪਣੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਕਲਸ ਵਾਂਙ ਰੌਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੨ ਘੜਾ. "ਕਨਕ ਕਲਸ ਭਰ ਆਨੈ." (ਸਲੋਹ) ੩ ਇਕ ਤੋਲ, ਜੋ ਅਜ ਕਲ ਅੱਠ ਸੇਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ੪ ਇੱਕ ਛੰਦ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੁੱਲਾਸ ਭੀ ਹੈ.[1] ਇਹ ਛੰਦ ਦੋ ਛੰਦਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਜੋ ਛੰਦ ਕਲਸ਼ (ਸਿਰ) ਪੁਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਪਦ ਦੂਜੇ ਛੰਦਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢ ਸਿੰਘਾਵਲੋਕਨ ਨ੍ਯਾਯ ਕਰਕੇ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਚੌਪਾਈ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ "ਕਲਸ" ਛੰਦ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਯਥਾ—

ਆਦਿ ਅਭੈ ਅਨਗਾਧ ਸਰੂਪੰ,
ਰਾਗ ਰੰਗ ਜਿਹ ਰੇਖ ਨ ਰੂਪੰ,
ਰੰਕ ਭਯੋ ਰਾਵਤ ਕਹੂੰ ਭੂਪੰ,
ਕਹੂੰ ਸਮੁਦ੍ਰ ਸਰਿਤਾ ਕਹੂੰ ਕੂਪੰ,—
ਸਰਿਤਾ ਕਹੂੰ ਕੂਪੰ, ਸਮੁਦਸਰੂਪੰ,
ਅਲਖਬਿਭੂਤੰ ਅਮਿਤਗਤੰ,
ਅਦ੍ਵੈ ਅਬਿਨਾਸੀ, ਪਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸੀ,
ਤੇਜ ਸੁਰਾਸੀ, ਅਕ੍ਰਿਤਕ੍ਰਿਤੰ,
ਜਿਹ ਰੂਪ ਨ ਰੇਖੰ, ਅਲਖ ਅਭੇਖੰ
ਅਮਿਤ ਅਦ੍ਵੈਖੰ, ਸਰਬਮਈ,
ਸਬ ਕਿਲਵਿਖਹਰਣੰ ਪਤਿਤਉਧਰਣੰ,
ਅਸਰਣਸਰਣੰ, ਏਕ ਦਈ.

(ਗ੍ਯਾਨ)

(ਅ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਕਈ ਛੰਦਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਕਲਸ ਛੰਦ ਰਚੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਰੂਪ ਇਸ ਥਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ.

[1] ਕਵਿ ਸੈਨਾਪਤਿ ਨੇ ਗੁਰੁ ਸੋਭਾ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੋਟਨ ਛੰਦ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਚੌਪਈ ਅਤੇ ਸਵੈਯੇ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਕਲਸ, ਯਥਾ—

ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਿ ਪਰਮਪਦੁ ਪਾਯਉ,
ਅਬਿਨਾਸੀ ਅਬਿਗਤੁ ਧਿਆਯਉ,
ਤਿਸ ਭੇਟੇ ਦਾਰਿਦ੍ਰੁ ਨ ਚੰਪੈ,
ਕਲ੍ਯਸਹਾਰੁ ਤਾਸੁ ਗੁਣ ਜੰਪੈ.—
ਜੰਪਉ ਗੁਣ ਬਿਮਲ ਸੁਜਨ ਜਨ ਕੇਰੇ,
ਅਮਿਅਨਾਮੁ ਜਾਕਉ ਫੁਰਿਆ,
ਇਨਿ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਿ ਸਬਦਰਸੁ ਪਾਯਾ,
ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਉਰਿ ਧਰਿਆ,
ਹਰਿਨਾਮ ਰਸਿਕੁ ਗੋਬਿੰਦਗੁਣਗਾਹਕੁ
ਚਾਹਕੁ ਤੱਤ ਸਮੱਤਸਰੇ,
ਕਵਿ ਕਲ੍ਯ ਠਕੁਰ ਹਰਿਦਾਸਤਨੇ,
ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰ ਅਭਰ ਭਰੇ.

(ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

(ੲ) ਨਿਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰ ਛੰਦ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਕਲਸ. ਨਿਤਾ ਦਾ ਲੱਛਣ ਹੈ ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੧੨ ਮਾਤ੍ਰਾ ਅੰਤ ਦੋ ਗੁਰੁ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਹਮ ਘਰਿ ਸਾਜਨ ਆਏ, ਸਾਚੈ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ, xx
ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਏ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਏ,
ਪੰਚ ਮਿਲੇ ਸੁਖ ਪਾਇਆ.
ਸਾਈ ਵਸਤੁ ਪਰਾਪਤ ਹੋਈ,
ਜਿਸੁ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਲਾਇਆ[1]. xxx

(ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੧)

ਕਲਸਹਾਰ. ਗੁਰੁਯਸ਼ ਕਰਤਾ ਇੱਕ ਭੱਟ. "ਕਹੁ ਕੀਰਤਿ ਕਲਸਹਾਰ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ) ੨ ਸੰ. ਕਲਸ਼ਹਾਰ. ਘੜਾ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ. ਕਹਾਰ.

ਕਲਸਾ. ਦੇਖੋ, ਕਲਸ ੨. "ਫਿਸਲੈ ਪਗ ਕਲਸਾ ਗਿਰੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਬਾਂਗਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿੱਥੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਇੱਕ ਰਾਤ ਰਹੇ. "ਉਤਰੇ ਕਲਸੇ ਗ੍ਰਾਮ ਸੁਜਾਏ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਲਸੀ. ਛੋਟਾ ਕਲਸ.

ਕਲਸੀਆ. ਲਹੌਰ ਦੀ ਤਸੀਲ ਕੁਸੂਰ ਦੇ ਕਲਸੀਆ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਸੰਮਤ ੧੭੮੨ ਵਿੱਚ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜਿਆ ਅਤੇ ਕਰੋੜੀਆਂ ਦੀ ਮਿਸਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਕੇ ਇਸ ਨੇ ਪੰਥ ਦੀ ਭਾਰੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ. ਇਸ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਹੁਣ ਰਾਜਾ ਕਲਸੀਆ ਜ਼ਿਲੇ ਅੰਬਾਲੇ ਵਿੱਚ ਛਛਰੌਲੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ. ਪਰ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਕਲਸੀਆ" ਹੈ. ਇਸ ਰਿਆਸਤ ਨਾਲ ਫੂਲਕੀਆ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦਾ ਚਿਰ ਤੋਂ ਸੰਬੰਧ ਚਲਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਸ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਜੀਂਦ ਦੇ ਟਿੱਕਾ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਰਾਜਾ ਰਵੀਸ਼ੁਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਨਮੇ, ਅਰ ਰਾਜਾ ਰਵੀਸ਼ੁਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਨਾਭਾਪਤਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਿਪੁਦਮਨ ਜੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ ਬੀਬੀ ਅਮ੍ਰਿਤ ਕੌਰ ਨਾਲ ਹੋਈ, ਜੋ ਟਿੱਕਾ ਜਨਕਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਤਾ ਹੈ.

ਰਾਜਾ ਕਲਸੀਆ ਦੀ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ :-

ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ
|
ਸਰਦਾਰ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਦੇ: ਸਨ ੧੮੧੭
|
ਸ. ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਦੇ: ੧੮੫੮
|
ਸ. ਲਹਿਨਾ ਸਿੰਘ ਦੇ: ੧੮੬੯
|
ਸ. ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ: ੧੮੮੩
├── ਸ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ: ੧੮੮੬
└── ਸ. ਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ: ੧੯੦੮
    |
    ਜ: ੧੯੦੨ ਰਾਜਾ ਰਵੀਸ਼ੁਰ ਸਿੰਘ

ਕਲਸੁ. ਦੇਖੋ, ਕਲਸ.

ਕਲਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਲੇਸ਼. ਝਗੜਾ। ੨ ਯੁੱਧ. ਜੰਗ। ੩ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਮਿਆਨ.

ਕਲਹਨੀ. ਵਿ—ਕਲਹ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਲੜਾਕੀ.

ਕਲਹਾ. ਦੇਖੋ, ਕਲਹ। ੨ ਯੋਗਿਨੀ. "ਕਲਹਾ ਨਾਮ ਸਗ੍ਰਾਮ ਤਨ ਧਾਰਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਯੁੱਧ ਦੀ ਦੇਵੀ.

ਕਲਹਾਂਤਰਿਕਾ, ਕਲਹਾਂਤਰਿਤਾ — ਕਾਵ੍ਯ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਨਾਇਕਾ, ਜੋ ਪਤਿ ਦਾ ਅਨਾਦਰ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਪਛਤਾਵੇ.

ਕਲਹਾਰ, ਕਲਹਾਰਾ, ਕਲਹਾਰੀ, ਕਲਹਿਨੀ — ਵਿ—ਕਲਹ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਝਗੜਾਲੂ. ਲੜਾਕਾ. ਕਲੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਲੜਾਕੀ। "ਧਾਮ ਕਲਹਿਨੀ ਨਾਰ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦) ੨ ਕਲਹਾਂਤਰਿਕਾ ਨਾਇਕਾ.

ਕਲਹੰਸ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਾਜਹੰਸ। ੨ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. ਕਰਤਾਰ। ੩ ਕਦੰਬ ਬਿਰਛ.

ਕਲਕ. ਸੰ. ਕਲ੍ਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੂਰਣ। ੨ ਨੁਗਦਾ। ੩ ਵਿਸ੍ਟਾ। ੪ ਪਾਪ। ੫ ਕੰਨ ਦੀ ਮੈਲ। ੬ ਪਾਖੰਡ। ੭ ਅ਼ ਕ਼ਲਕ਼. ਬੇਚੈਨੀ. ਘਬਰਾਹਟ। ੮ ਦੁੱਖ.

ਕਲਕੱਤਾ. ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ੮੬ ਮੀਲ ਪੁਰ ਗੰਗਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਕਾਲੀਘਾਟ ਪਾਸ ਸਨ ੧੬੯੦ ਵਿਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਵਸਾਇਆ, ਬੰਗਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ, ਜੋ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀਸੰਖ੍ਯਾ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਹੈ.[2]

[1] ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲਈ ਤੁਕਾਂਤ 'ਪਾਯਾ' ਅਤੇ 'ਲਾਯਾ' ਹੈ.

[2] ਸਨ ੧੯੨੧ ਦੀ ਮਰਦੁਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਲਕੱਤੇ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ੧੧੩੨੨੪੬ ਹੈ.

ਕਲਸੀਆਪਤਿ ਰਾਜਾ ਰਵੀਸ਼ੁਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਚਿਰਕਾਲ ਰਹਿਆ ਹੈ. ਸੰਮਤ ੧੯੬੮ (ਸਨ ੧੯੧੧) ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਨਸ਼ਾਹ ਜਾਰਜ ਪੰਜਮ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕ਼ਾਇਮ ਕੀਤੀ.

ਕਲਕੱਤੇ ਵਿੱਚ ਵਡੀਸੰਗਤਿ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਕਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ.

ਕਲਕੱਤਾ ਲਹੌਰ ਤੋਂ ੧੧੭੬ ਮੀਲ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲੀ ੧.

ਕਲਕਲ, ਕਲਕਲਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਝਰਣੇ ਆਦਿਕ ਤੋਂ ਜਲ ਝਰਣ ਦੀ ਧੁਨਿ। ੨ ਕੁਲਾਹਲ. ਸ਼ੋਰ.

ਕਲਕਾਲ. ਦੇਖੋ, ਕਲਿਕਾਲ. "ਖੁਸ਼ੀ ਭਯੋ ਕਲਕਾਲ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਯੌਂ ਕਹੈਂ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ੨ ਕਾਲ ਦਾ ਕਾਲ. ਮਹਾਕਾਲ.

ਕਲਕਿ, ਕਲਕੀ ਸੰ. ਕਲਕਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ. ਭਾਗਵਤ, ਵਿਸਨੁਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਕਲਕਿਪੁਰਾਣ ਆਦਿਕਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਘੋਰ ਕਲਿਯੁਗ ਆਉਣ ਤੋਂ ਸੰਭਲ ਨਗਰ (ਜਿਲਾ ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ) ਵਿੱਚ ਵਿਸਨੁਯਸ਼ਾ ਨਾਮਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ ਸੁਮਤਿ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਵੈਸ਼ਾਖ ਸੁਦੀ ੧੨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟੇਗਾ, ਜੋ ਸ਼ਿਵਦੱਤ ਨਾਮਕ ਸਫ਼ੇਦ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਦਿਗਵਿਜੈ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਾਰੇ ਕੁਕਰਮੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰੇਗਾ.

ਕਲਕੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਦਮਾ (ਪਦਮਾਵਤੀ) ਕੌਮੁਦੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਵ੍ਰਿਹਦਰਥ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਜਯ ਅਤੇ ਵਿਜਯ ਦੋ ਪੁਤ੍ਰ ਜੰਮਣਗੇ. ਦੂਜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਮਾ ਤੋਂ ਮੇਘਮਾਲ ਅਤੇ ਵਲਾਹਕ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋਣਗੇ.

ਕਲਕੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵੱਡੇ ਭਾਈ ਹੋਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ—ਕਵਿ, ਪ੍ਰਾਗ੍ਯ ਅਤੇ ਸਮੰਤ੍ਰਕ—ਲਿਖੇ ਹਨ.

ਸਾਰੇ ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਅਸ਼੍ਵਮੇਧ, ਰਾਜਸੂਯ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਯਗ੍ਯ ਕਰਕੇ ਕਲਕੀ ਭਗਵਾਨ ਮਰੁ ਅਤੇ ਦੇਵਾਪਿ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕਾਜ ਸੌਂਪ ਕੇ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਣਗੇ.

ਕੋਈ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਮਾਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ, ਜੇਹਾ ਕਿ ਦਸ਼ਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਭੀ ਲੇਖ ਹੈ. ਖ਼ਿਆਲ ਇਹ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਸੀ. ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਰਾਜਾ ਜੋ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਦੇਵ ਪੂਜਨ ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਇਸ ਕਰਮ ਤੋਂ ਖਿਝ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦੇਵੀ ਪੂਜਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਮੰਦਿਰ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਓ. ਜਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਜੱਲਾਦ ਮਾਰਨ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੇ ਨਾਸਤਿਕਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ.

"ਤਿੰਹ ਬਾਂਧ ਆਂਖ ਮੁਸ਼ਕੇਂ ਚੜ੍ਹਾਇ, ਕਰ ਲੀਨ ਕਾਢਿ ਅਸਿ ਕੋ ਨਚਾਇ, ਜਬ ਲਗੇ ਦੇਨ ਤਿੰਹ ਤੇਗ ਆਨ. ਤਬ ਕਿਯੋ ਕਾਲ ਕੋ ਬਿਪ੍ਰ ਧਿਆਨ. ××× ਤਬ ਪਰੀ ਸੁੰਕ ਭੈਹਰ ਮਝਾਰ, ਉਪਜਯੋ ਆਨ ਕਲਕੀਵਤਾਰ. ਤਾਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕਰ ਅਸਿ ਉਤੰਗ, ਤਰ ਕੱਛ ਸੁਫ ਤਾਜੀ ਸੁਰੰਗ" ×× (ਕਲਕੀ) ਦੇਖੋ, ਸੰਭਲ ੨.

ਕਲਕੰਠ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੋਰ ਅਤੇ ਕੋਇਲ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਲ (ਰਸੀਲਾ) ਕੰਠ ਹੈ। ੨ ਵਿ—ਮਿੱਠੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਾਲਾ. ਸੁਰੀਲਾ.

ਕਲਖ, ਕਲਖਾ ਦੇਖੋ, ਕਲੁਖ। ੨ ਸੰ. ਕਸਿੱਤ. ਆਕ੍ਰਿਸ੍ਰ (ਆਕ੍ਰਸ਼੍ਟ) ਵਿ—ਖਿੱਚਿਆ ਹੋਇਆ. ਧੂਹਿਆ. "ਸਿਰ ਊਪਰਿ ਖੜਗ ਕਲਖਾ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧)

ਕਲਗਾ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਬੂਟਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਪੁਰ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਫੁੱਲ, ਕਲਗੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਕਲੰਗਾ. ਗੁਲਕਲਗਾ Cockscomb। ੨ ਖ਼ਾ. ਗੰਜਾ.

ਕਲਗਾ ਸਿੰਘ. ਖ਼ਾ. ਗੰਜਾ.

ਕਲਗ਼ੀ. ਤੁ. ﻗﻠﻐﻰ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਤਨਾਂ ਨਾਲ ਜੜਾਊ ਖੰਭਦਾਰ[1] ਇੱਕ ਭੂਖਣ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਸਿਰ ਪੁਰ ਪਹਿਰਦੇ ਹਨ Plume। ੨ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦੀ ਬੋਦੀ.

ਕਲਗੀਧਰ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਅਦਭੁਤ ਕਲਗੀ ਸੀਸ ਤੇ ਧਾਰਣ ਕਰਦੇ ਹਨ. "ਅਬ ਆਨਕੀ ਆਸ ਨਿਰਾਸ ਭਈ ਕਲਗੀਧਰ ਵਾਸ ਕਿਯੋ ਮਨ ਮਾਹੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਲੇਡੀ Login ਲਿਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਲਾਹੌਰ ਪੁਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਕਬਜਾ ਹੋਇਆ, ਤਦ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਡਾਕਟਰ Login ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਤੋਸ਼ੇਖਾਨੇ ਦੀ ਫ਼ਹਿਰਿਸ੍ਤ ਬਣਾਕੇ ਚਾਰਜ ਲਿਆ. ਤੋਸ਼ੇਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੀ ਕਲਗੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ. ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਆਈ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਅਮੋਲਕ ਵਸਤੁ ਕਿੱਥੇ ਹੈ.[2]

ਕਲੱਗ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਇੱਕ ਲਾਗੇ. ਇੱਕ ਕਿਨਾਰੇ. ਇੱਕ ਪਾਸੇ.

ਕਲਘਾ. ਵਿ—ਘਾਤਕ ਕਾਲ. "ਪਕਤਿ ਖਤੇ ਸਭ ਕਲਘਾ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੪)

ਕਲਜੁਗ. ਦੇਖੋ, ਕਲਿਕਾਲ ਅਤੇ ਯੁਗ.

ਕਲਜੋਗਣੀ. ਦੇਖੋ, ਕਲਯੋਗਿਨੀ.

ਕਲਤ, ਕਲਤੁ, ਕਲਤ੍ਰ ਸੰ. ਕਲਤ੍ਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭਾਰਯਾ. ਵਹੁਟੀ. "ਤਨੁ ਧਨੁ ਕਲਤੁ ਸਭੁ ਦੇਖੁ ਅਭਿਮਾਨਾ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੧) "ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਮਹਾ ਬਿਖਿਆ ਮਹਿ ਗੁਰਿਸਾਚੈ ਲਾਇ ਤਰਾਈ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਚਿੱਤੜ. ਨਿਤੰਬ। ੩ ਭਗ। ੪ ਦੇਖੋ, ਕਲਿਤ. "ਸੰਪੈ ਹੇਤੁ ਕਲਤੁ ਧਨ ਤੇਰੈ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ) ਕਲਿਤ (ਜਮਾ ਕੀਤਾ) ਧਨ.

ਕਲਦਾਰ ਰੁਪਯਾ. ਦੇਖੋ, ਚੇਹਰੇ ਸ਼ਾਹੀ.

ਕਲਧਉਤ. ਦੇਖੋ, ਕਲਧੌਤ.

ਕਲਧਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕਲਾਧਾਰੀ.

ਕਲਧੌਤ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਵਰਣ. ਸੋਨਾ. "ਕਲਧੌਤ ਕੇ ਭੂਖਨ ਅੰਗ ਸਜੇ ਜਿਹ ਕੀ ਛਬਿ ਸੌਂ ਸਵਿਤਾ ਦਬਹੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਚਾਂਦੀ। ੩ ਵਿ—ਜਿਸ ਦੀ ਕਲ (ਮੈਲ) ਧੋਤੀ ਗਈ ਹੈ. ਨਿਰਮਲ.

[1] ਇਹ ਖੰਭ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਸਰਦ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਚਿੱਟੇ ਵੱਡੇ ਬਗਲੇ ਦੇ ਹੋਂਦੇ ਹਨ.

[2] ਦੇਖੋ, Lady Login's recollections, page 80.

ਕਲਨ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਿਣਨਾ। ੨ ਬਣਾਉਣਾ. ਰਚਣਾ। ੩ ਬੁਰਕੀ. ਗ੍ਰਾਸ। ੪ ਸਜਾਉਣਾ. ਸਿੰਗਾਰਣਾ.

ਕਲਨਾਮਾ. ਸੌਸਾਖੀ ਅਤੇ ਗੁਰੁਪ੍ਰਤਾਪਸੂਰਯ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਾਠ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਲਯੁਗ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ. "ਕਲਨਾਮਾ ਗੁਰੁਬਖਸ ਸਿੰਘ ਤੇਕੋ ਦੀਨੋ ਏਹ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਰੁੱਤ ੫, ਅ: ੨੪.

ਕਲਪ. ਸੰ. कल्प. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਧਿ. ਕਰਨ ਯੋਗ੍ਯ ਕਰਮ। ੨ ਵੇਦ ਦਾ ਇੱਕ ਅੰਗ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਯਗ੍ਯ ਆਦਿਕ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਵਿਧਿ ਦੱਸੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵੇਦਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਦੇ ਮੌਕੇ ਅਤੇ ਫਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ੩ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਇੱਕ ਦਿਨ, ਜੋ ੪੩੨0000000 ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।[1] ੪ ਕਲਪਵ੍ਰਿਕ੍ਸ਼ (ਬਿਰਛ) ੫ ਕਲਪਨਾ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਅੰਤਰਿ ਕਲਪ ਭਵਾਈਐ ਜੋਨੀ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੫) "ਰੋਵੈ ਪੂਤ ਨ ਕਲਪੈ ਮਾਈ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ੬ ਸਿੰਧੀ. ਕਲਪੁ. ਸੰਸਾ. ਸ਼ੱਕ. ਇਹ ਕਲਪਨਾ ੬ ਦਾ ਰੁਪਾਂਤਰ ਹੈ। ੭ ਸੰ. ਵਿ—ਯੋਗ੍ਯ ਲਾਯਕ.

ਕਲਪਸੂਤ੍ਰ. ਆਸ਼੍ਵਲਾਯਨ ਅਤੇ ਆਪਸਤੰਬ ਆਦਿ ਰਿਖੀਆਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਗ੍ਰੰਥ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਯੱਗ ਆਦਿਕ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਵਿਧਿ ਦੱਸੀ ਹੈ। ੨ ਜੈਨੀ ਸਾਧੁ ਭਦ੍ਰਵਾਹੁ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਇੱਕ ਗ੍ਰੰਥ.

ਕਲਪਣਾ. ਦੇਖੋ, ਕਲਪਨਾ. "ਮਨੁ ਦ੍ਰਿੜੁ ਕਰਿ ਆਸਣਿ ਬੈਸੁ ਜੋਗੀ, ਤਾ ਤੇਰੀ ਕਲਪਣਾ ਜਾਈ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੩)

ਕਲਪਤਰੁ, ਕਲਪਦ੍ਰੁਮ ਕਲਪ ਵ੍ਰਿਕ੍ਸ਼ (ਬਿਰਛ). ਦੇਖੋ, ਸੁਰਤਰੁ.

ਕਲਪਦ੍ਰੁਮਅਨੁਜਾ. ਲਕ੍ਸ਼ਮੀ, ਜੋ ਕਲਪਬਿਰਛ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਹੈ. ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਣ ਸਮੇਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨਿਕਲੇ ਹਨ. "ਕਲਪਦ੍ਰੁਮ ਕੀ ਅਨੁਜਾ ਕਮਨੀ ਬਿਨ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੦੯) ਲੱਛਮੀ (ਲਕ੍ਸ਼ਮੀ) ਕਮਨੀਯਤਾ (ਸ਼ੋਭਾ) ਬਿਨਾ ਹੋ ਗਈ.

ਕਲਪਧੇਨੁ. ਕਾਮਧੇਨੁ, ਜੋ ਸੰਕਲਪ ਕਰਨ ਪੁਰ ਸਭ ਪਦਾਰਥ ਦਿੰਦੀ ਹੈ.

ਕਲਪਨਾ. ਸੰ. कल्पना. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਚਣਾ। ੨ ਉਪਾਯ. ਯਤਨ। ੩ ਤਜਵੀਜ਼. ਯੁਕਤਿ। ੪ ਹੁੱਜਤ. ਤਰਕ। ੫ ਭਾਵਨਾ। ੬ ਦੁਚਿੱਤਾ. ਦੁਵਿਧਾ.

ਕਲਪਬਿਰਛ, ਕਲਪਵ੍ਰਿਕ੍ਸ਼ ਦੇਖੋ, ਸੁਰਤਰੁ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖੈਰਾਬਾਦ.

ਕਲਪਾ. ਵਿਛਾਉਣ ਦਾ ਵਸਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਤਲਪਾ. "ਤਾ ਪਰ ਕਲਪਾ ਰੁਚਿਰ ਬਿਛਾਵਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਅਞਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਤਲਪਾ ਦੀ ਥਾਂ ਕਲਪਾ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੨ ਇੱਕ ਹੋਰ ਥਾਂ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹੀ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ—"ਕਲਪਾ ਕਹਿ ਸਾਦਰ ਬੈਸਾਊਂ. (ਨਾਪ੍ਰ) ਇਥੇ ਜੇ ਸੰ. कल्प. ਸਬੱਦ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਦ ਅਰਥ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਯੋਗ੍ਯ (ਉਚਿਤ). ਦੇਖੋ, ਕਲਪ ੭.

[1] ਮੌਕੇ ਦੀ ਗੋਸਟਿ ਵਿੱਚ ਕਲਪ ਦੀ ਇੱਕ ਅਨੋਖੀ ਕਲਪਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕਲਪਬਿਰਛ ਦਾ ਇੱਕ ਪੱਤਾ ਝੜਨ ਤੋਂ ਕਲਪ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪੱਤੇ ਝੜਨ ਤੋਂ ਮਹਾਕਲਪ (ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਲੈ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ.

ਕਲਪਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚਿੰਤਾ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣਾ. ਦੁਖੀ ਕਰਨਾ. ਕਲਪਨਾ ਵਿੱਚ ਲਾਉਣਾ.

ਕਲਪੈ. ਦੇਖੋ, ਕਲਪ ੫.

ਕਲਫ਼. ਅ਼ کلف ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਦਾਗ਼, ਜੋ ਕਾਲਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਚੇਹਰੇ ਪੁਰ ਦਾ ਦਾਗ਼। ੩ ਚਿੱਟੇ ਵਾਲਾਂ ਪੁਰ ਸਿਆਹੀ ਦਾ ਪੋਚਾ. ਖ਼ਿਜ਼ਾਬ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲਿਮਾ ੨.

ਕ਼ਲਬ. ਅ਼ قلب ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਿਲ.

ਕਲਬਲਾਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ. ਹੱਲਾ ਗੁੱਲਾ. ਅਜਿਹਾ ਸ਼ੋਰ, ਜਿਸ ਦੀ ਧੁਨਿ ਸਪਸ਼੍ਟ ਨਾ ਜਾਣੀ ਜਾਵੇ. "ਕਲਬਲਾਟ ਹਮ ਨੇ ਸੁਨਪਾਵਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਦੁੱਖਭਰੀ ਪੁਕਾਰ.

ਕਲਬਿੰਕ. ਦੇਖੋ, ਕਲਵਿੰਕ.

ਕਲਬੂਤ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲਬੂਤ.

ਕਲਭ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਥੀ ਦਾ ਬੱਚਾ। ੨ ਊਠ ਦਾ ਬੱਚਾ। ੩ ਧਤੂਰਾ.

ਕਲਭੀ. ਕਲਭ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ.

ਕ਼ਲਮ. ਅ਼ قلم ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲੇਖਨੀ. ਲਿੱਖਣ. "ਕਲਮ ਜਲਉ ਸਣੁ ਮਸਵਾਣੀਐ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ) ਮਸਿਖਾਨੀ (ਦਵਾਤ) ਸਮੇਤ ਕਲਮ ਜਲ ਜਾਵੇ। ੨ ਬਿਰਛ ਦੀ ਟਾਹਣੀ, ਜੋ ਪਿਊਂਦ ਲਈ ਵੱਢੀ ਗਈ ਹੈ। ੩ ਕ਼ਲਮ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਵਸਤੁ। ੪ ਕਲਮਾ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਕਲਮ ਖੁਦਾਈ ਪਾਕੁ ਖਰਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ਅਤਿ ਪਵਿਤ੍ਰ ਰਹਿਣਾ ਖ਼ੁਦਾਈ ਕਲਮਾ ਹੈ। ੫ ਸੰ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਚਾਉਲ.

ਕਲਮਖ. ਸੰ. कल्मष. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਾਗ਼. ਕਲੰਕ। ੨ ਪਾਪ. ਦੋਸ.

ਕਲਮਖ ਧੂਤ. ਜਿਸ ਨੇ ਪਾਪ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ ਸੁੱਟ ਪਾਏ ਹਨ.

ਕ਼ਲਮਜ਼ਨ. ਫ਼ਾ قلمزن ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ਼ਲਮ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਲਿਖਾਰੀ। ੨ ਮੁਸੱਵਰ. ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ। ੩ ਵਿ—ਕ਼ਲਮ ਫੇਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਮੇਟਿਆ.

ਕਲਮ ਜਾਰੀ. ਭਾਵ ਪੂਜਾ ਤੇ ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਕਨੂਨ ਜਾਰੀ। ੨ ਨੌਕਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਭਰਤੀ ਦਾ ਮਹਿਕਮਾ ਜਾਰੀ. "ਭਈ ਕਲਮ ਜਾਰੀ ਭਟ ਰਾਖੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕ਼ਲਮਦਾਨ. ਫ਼ਾ. قلمدان ਕ਼ਲਮ ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ. ਕ਼ਲਮ ਦਵਾਤ ਆਦਿਕ ਲਿਖਣ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਦਾ ਛੋਟਾ ਬਕ੍ਸ (box).

ਕਲਮਰਿਪੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੁਰੀ. ਕ਼ਲਮਤਰਾਸ਼. ਚਾਕੂ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕਲਮਲ. ਦੇਖੋ, ਕਲਿਮਲ.

ਕਲਮਲਾਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਵ੍ਯਾਕੁਲਤਾ ਨਾਲ ਸ਼ੋਰ ਕਰਨਾ। ੨ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣਾ. "ਕਲਮਲਾਤ ਇਕਠੀ ਭਟ ਭੀਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਕਈ ਹਜਾਰ ਸੁਭਟ ਕਲਮਲੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਲਮਲਿ. ਕਲਿਯੁਗ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਮਲਿਨ. "ਕਲਮਲਿ ਹੋਈ ਮੇਦਨੀ." (ਵਾਰ ਮਲਾ ਮ: ੩)

ਕਲਮਾ. ਅ਼. کلمہ ਕਲਿਮਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖਮੰਤ੍ਰ. لا اله الا الله محمد رسول الله "ਲਾ ਇਲਾਹ ਇੱਲਲਾਹੁ ਮੁਹੰਮਦੁੱਰਸੂਲੱਲਾਹ."

ਅਰਥਾਤ-ਕਰਤਾਰ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਪੂਜਣੇ ਯੋਗ੍ਯ ਨਹੀਂ, ਮੁਹੰਮਦ ਉਸ ਦਾ ਭੇਜਿਆ ਪੈਗੰਬਰ ਹੈ. "ਤਵ ਤੁਰਕ ਜਨਮ ਕਲਮਾ ਉਚਾਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ ਪਦ. ਉਹ ਵਾਕ, ਜੋ ਅਰਥ ਰਖਦਾ ਹੈ। ੩ ਬਾਤ. ਗੱਲ.

ਕਲਮਾਸ. ਸੰ. कल्माष. ਵਿ—ਕਾਲਾ। ੨ ਚਿਤਕਬਰਾ। ੩ ਇੱਕ ਦੇਸ਼. ਦੇਖੋ, ਕਲਮਾਕ.

ਕਲਮਾਸਪਾਦ. ਸੰ. कल्माषपाद. ਵਿ—ਕਾਲੇ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਸੂਰਜਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਅਯੋਧ੍ਯਾ (ਅਜੁਧ੍ਯਾ) ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੌਦਾਸ ਸੀ. ਇੱਕ ਵਾਰ ਇਸ ਦੇ ਲਾਂਗਰੀ ਨੇ (ਜੋ ਇੱਕ ਛਲੀਆ ਰਾਖਸ ਸੀ) ਆਦਮੀ ਦਾ ਮਾਸ ਰਿੰਨ੍ਹਕੇ ਵਸ਼ਿਸ਼੍ਠ ਨੂੰ ਖਵਾ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਤੇ ਰਿਖੀ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਰਾਖਸ ਹੋਜਾ. ਰਾਜੇ ਨੇ ਭੀ ਸ੍ਰਾਪ ਦੇਣ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਚੂਲੀ ਭਰੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਨਿਰਦੋਸ ਜਾਣਦਾ ਸੀ. ਰਾਣੀ ਮਦਯੰਤੀ ਨੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨੋਂ ਵਰਜਿਆ. ਰਾਜੇ ਨੇ ਰਿਖੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰਾਪ ਦੇਣ ਲਈ ਜੋ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਜਲ ਲਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਉੱਪਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਕਾਲੇ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ.

ਕਲਮਾਕ, ਕਲਮਾਖ ਤੁ. قلماق ਕ਼ਲਮਾਕ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਾਤਾਰ ਦੇਸ਼। ੨ ਵਿ—ਤਾਤਾਰੀ. "ਰੂਮੀ ਜੰਗੀ ਇਰਮਨੀ ਹਬਸ਼ੀ ਤੇ ਕਲਮਾਕ." (ਮਗੋ)

ਕਲਮੀ. ਵਿ—ਕਲਮ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਕਲਮ ਦਾ ਪਿਉਂਦ (ਪੈਵੰਦ).

ਕਲਮੁਰਗ਼. ਫ਼ਾ. کلمرغ ਘੋਗੜ. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਬੱਗੀ ਇੱਲ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਦੀ ਮਦੀਨ ਦਾ ਰੰਗ ਕਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਜੇਠ ਹਾੜ ਵਿੱਚ ਦਰਖਤਾਂ ਉੱਤੇ ਆਲ੍ਹਣਾ ਬਣਾਕੇ ਆਂਡੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ. ਘੋਗੜ ਪਿੰਡ ਦੀ ਗੰਦਗੀ ਖਾਕੇ ਨਿਰਵਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਮਸਤੀ ਦੀ ਮੌਸਮ ਬਿਨਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ, ਸਦਾ ਮੌਨਵ੍ਰਤ ਰਖਦਾ ਹੈ. "ਮਾਰਜੋ ਕਲਮੁਰਗ ਕਲੋਲ ਜਿਯ ਮੇ ਭਏ." (ਕਵਿ ੫੨)

ਕਲਮੋਟ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੁਣ 'ਖੇੜਾਕਲਮੋਟ' ਹੈ. ਜਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਤਸੀਲ ਊਂਨਾ ਥਾਣਾ ਨੂਰਪੁਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਆਨੰਦਪੁਰ ਜਾਂਦੀ ਲੁੱਟ ਲਈ ਸੀ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦਿੱਤਾ. ਇਸ ਥਾਂ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਜਿਸ ਪਿੱਪਲ ਹੇਠ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ, ਉਹ ਮੌਜੂਦ ਹੈ. ਗੁਰਪਲਾਹ ਇੱਥੋਂ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਹੈ. ਖੇੜਾਕਲਮੋਟ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਤੋਂ ੧੩ ਮੀਲ ਪੂਰਵ ਹੈ.

ਕਲ ਯੋਗਿਨੀ. ਕ਼ਾਲੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਅੜਦਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਘੋਰ ਦੇਵੀ.

ਕਲਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੇਹੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ. ਸੰ. कल्लुर—ਕੱਲੁਰ। ੨ ਊਖਰ. ਪੱਥਰ ਜੇਹੀ ਕਰੜੀ ਜ਼ਮੀਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ੩ ਰੇਹੀ. ਸ਼ੋਰ. "ਕਲਰ ਕੇਰੀ ਕੰਧ ਜਿਉ ਅਹਿਨਿਸਿ ਕਿਰਿ ਢਹਿ ਪਾਇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੪ ਸ਼ੋਰਾ. "ਕਲਰ ਸਿਰਿ, ਕਿਉਕਰਿ ਭਵਜਲੁ ਲੰਘਸਿ?" (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ਕਲਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਗਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ. ਇਸ ਥਾਂ ਪਾਖੰਡਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ.

ਕਲਰਕਵਲ. ਦੇਖੋ, ਕੱਲਰਕੌਲ.

ਕਲਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕਲਰ. "ਕਾਹੇ ਕਲਰਾ ਸਿੰਚਹੁ?" (ਬਸੰ ਮ: ੧)

ਕਲਰਿ. ਕੱਲਰ ਵਿੱਚ. ਊਖਰ ਮੇਂ. "ਕਲਰਿ ਖੇਤੀ ਬੀਜੀਐ ਕਿਉਂ ਲਾਹਾ ਪਾਵੈ?" (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਲਵਤ, ਕਲਵਤਿ, ਕਲਵਤ੍ਰ, ਕਲਵਤ੍ਰੁ ਸੰ. ਕਰਪਤ੍ਰ. ਆਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰਵਤ੍ਰ। ੨ ਕਰਪਤ੍ਰ (ਆਰੇ) ਨਾਲ. "ਕੰਚਨ ਵੰਨੇ ਪਾਸੇ ਕਲਵਤਿ ਚੀਰਿਆ" (ਆਸਾ ਫਰੀਦ)

ਕਲਵਾਰ, ਕਲਵਾਰਿ, ਕਲਵਾਰੀ, ਕਲਵਾਲੀ ਸੰ. ਕਲ੍ਯਪਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਲ੍ਯ (ਸ਼ਰਾਬ) ਦੇ ਪਾਲਨ ਵਾਲਾ. ਕਲਾਲ. ਕਲ੍ਯਪਾਲੀ. ਕਲਾਲੀ. "ਰੀ ਕਲਵਾਰਿ ਗਵਾਰਿ ਮੂਢਮਤਿ." (ਕੇਦਾ ਕਬੀਰ) "ਕਲਿ ਕਲਵਾਲੀ ਕਾਮ ਮਦ." (ਵਾਰ ਬਿਹਾ ਸ: ਮਰਦਾਨਾ) "ਕਲਿ ਕਲਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਮਦ ਮੀਠਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ੨ ਵਿ—ਕਲਹਵਾਲੀ. "ਕਲਿ ਕਲਵਾਲੀ ਸਰਾ ਨਿਬੇੜੀ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧) ਕਲਿਯੁਗ ਵਿੱਚ ਕਲਹ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰਾ ਨਾਲ ਮੁਕ਼ੱਦਮੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ.

ਕਲਵਿੰਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੜਾ. ਚਟਕ. "ਕੀਰ ਕਲਵਿੰਕ ਕੰਕ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਮਤੀਰਾ. ਤਰਬੂਜ਼. ਹਿੰਦਵਾਣਾ.

ਕਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਲਹ. ਲੜਾਈ ਦੀ ਦੇਵੀ. "ਤਬੈ ਕਲਾ ਗੁਰੁ ਕੇ ਨਿਕਟਾਈ." (ਗੁਵਿ ੬) ੨ ਝਗੜਾ. ਫ਼ਿਸਾਦ. ਕਲਹ। ੩ ਸੰ. ਅੰਸ਼. ਭਾਗ। ੪ ਸੋਲਵਾਂ ਹਿੱਸਾ। ੫ ਰਾਸ਼ੀ ਦੇ ਤੀਹਵੇਂ ਹਿੱਸੇ (ਅੰਸ਼) ਦਾ ਸੱਠਵਾਂ ਹਿੱਸਾ। ੬ ਸ਼ਕਤਿ. "ਧਰਣਿ ਅਕਾਸੁ ਜਾਕੀ ਕਲਾ ਮਾਹਿ". (ਬਸੰ ਮ: ੫) ੭ ਬਾਜ਼ੀ. ਖੇਡ. "ਐਸੀ ਕਲਾ ਨ ਖੇਡੀਐ ਜਿਤੁ ਦਰਗਹਿ ਗਇਆਂ ਹਾਰੀਐ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੮ ਆਧਾਰ. "ਬਾਝੁ ਕਲਾ ਧਰ ਗਗਨ ਧਰੀਆ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧) ੯ ਕਲ. ਮਸ਼ੀਨ। ੧੦ ਵਿਦ੍ਯਾ। ੧੧ ਹੁਨਰ. "ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ." (ਬਾਵਨ)

ਪੁਰਾਣੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਵਿਦ੍ਯਾ ਅਤੇ ਹੁਨਰ ਦੇ ੬੪ ਭੇਦ ਮੰਨਕੇ ਚੌਸਠ ਕਲਾ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਤਭੇਦ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮਵੈਵਰਤ ਵਿੱਚ ੧੬, ਬਾਣ ਕਵੀ ਨੇ ੪੮, ਕਲਾਵਿਲਾਸ਼ ਅਤੇ ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ੬੪, ਅਤੇ ਲਲਿਤ ਵਿਸਤਰ ਵਿੱਚ ੮੪ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ. ਜੇ ਅਸੀਂ ਲਿਖੀਏ ਤਦ ਸ਼ਾਯਦ ਸੈਂਕੜੇ ਕਲਾ ਹੋ ਜਾਣ. ਕਲਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਵਿਦ੍ਯਾ ਅਤੇ ਹੁਨਰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਦੇਖੋ, ਸੋਲਹ ਕਲਾ, ਚੌਸਠ ਕਲਾ ਅਤੇ ਵਿਦ੍ਯਾ ਸ਼ਬਦ। ੧੨ ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਕਮਾਣੀ. "ਕਲਾ ਪੈ ਜੜੇ ਮੋਤ ਤੋੜੇ ਧੁਖੰਤੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਤੋੜੇਦਾਰ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਸੁਲਗਦੇ ਹੋਏ ਤੋੜੇ ਲਗਾ ਲਏ.

ਕਲਾਂ. ਫ਼ਾ كلاں ਵਿ—ਵੱਡਾ. ਬੜਾ। ੨ ਕਈ ਅਵਾਣ ਕਲਾ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ ਕਲਾਂ ਲਿਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ.

ਕਲਾਈ. ਸੰ. ਕਲਾਚੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਥ ਅਤੇ ਬਾਂਹ ਦੇ ਜੋੜ ਦਾ ਥਾਂ. ਵੀਣੀ.

ਕਲਾਕੰਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਿਸਰੀ ਦੀ ਬਣੀ ਮਿਠਾਈ. ਖੰਡ ਦੀ ਇੱਕ ਖਾਸ ਮਿਠਾਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਦਾ ਖੋਆ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਕਲਾਣ, ਕਲਾਣਿ } ਸੰ. ਕਲ੍ਯਾਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਸ਼ਲ. ਮੰਗਲ। ੨ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ. ਅਸੀਸ। ੩ ਵਿਰਦ (ਬਿਰਦ), ਜੋ ਕਲ੍ਯ (ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ) ਉਚਾਰਣ ਕਰੀਦਾ ਹੈ, ਭੱਟ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੁਯਸ਼. "ਤੁਧੁ ਸਚੇ ਸੁਬਹਾਨ ਸਦਾ ਕਲਾਣਿਆ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) "ਬਾਂਗਾਬੁਰਗੂ ਸਿੰਙੀਆ ਨਾਲੇ ਮਿਲੀ ਕਲਾਣ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸੂਹੀ) ਦੇਖੋ, ਬੁਰਗੂ। ੪ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਲਾਣ (ਉਸਤਤਿ) ਕਰਕੇ. ਮਹਿਮਾ ਗਾ ਕੇ. "ਸਚਾ ਖਸਮੁ ਕਲਾਣਿ ਕਮਲੁ ਵਿਗਸਿਆ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਕਲਾਧਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਜੋ ਸੋਲਾਂ ਕਲਾ ਰਖਦਾ ਹੈ। ੨ ਕਰਤਾਰ, ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਰਖਦਾ ਹੈ. "ਅਕਲ ਕਲਾਧਰ ਸੋਈ." (ਸਿਧ—ਗੋਸਟਿ) ਉਹ ਅ—ਕਲ ਅਤੇ ਕਲਾਧਰ ਹੈ। ੩ ਦੇਖੋ, ਸੁਧਾਨਿਧਿ ਦਾ ਰੂਪ (ਅ)

ਕਲਾਧਾਰੀ. ਵਿ—ਕਲਾ (ਸ਼ਕਤਿ ਅਥਵਾ ਵਿਦ੍ਯਾ) ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਵੇਦੀਵੰਸ਼.

ਕਲਾਨ. ਦੇਖੋ, ਕਲਾਣ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਲਾਂ। ੩ ਫ਼ਾ. کلان ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਾਜ. ਮੁਕੁਟ. "ਕਾਮ ਕੇ ਕਲਾਨ ਬਿਧਿ ਕੀਨੇ ਹੈ ਬਿਚਾਰਕੇ." (ਅਜਰਾਜ)

ਕਲਾਨਿਧਿ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ੨ ਵਿ—ਵਿਦ੍ਯਾ ਅਤੇ ਹੁਨਰ ਵਿੱਚ ਤਾਕ.

ਕਲਾਨੌਰ. ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਦੀ ਇੱਕ ਤਸੀਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ, ਜੋ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਤੋਂ ੧੫ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਤਖਤਨਸ਼ੀਨੀ ਦੀ ਰਸਮ ਅਦਾ ਹੋਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰਾ ਸੀ. ਸੰਮਤ ੧੭੭੨ ਵਿੱਚ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਦਲ ਨਾਲ ਕਲਾਨੌਰ ਨੂੰ ਫਤੇ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੁਹਰਾਬ ਖ਼ਾਂ ਫੌਜਦਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿੰਘ ਹਾਕਿਮ ਥਾਪੇ। ੨ ਰੋਹਤਕ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਇਕ ਨਗਰ ਜੋ ਰੋਹਤਕ ਤੋਂ ੧੨ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਹੈ. ਇਹ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰਾਜਾ ਅਨੰਗ ਪਾਲ ਦੇ ਜਮਾਈ (ਦਾਮਾਦ) ਕਲਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਬਾਦ ਕੀਤਾ ਸੀ.

ਕਲਾਪ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਮੂਹ. ਸਮੁਦਾਯ. "ਪਾਪ ਕਲਾਪ ਆਪ ਛਪਜੈਹੈਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਮੋਰ ਦੀ ਪੂਛ. "ਪੰਖ ਧਰਜੋ ਭਗਵਾਨ ਕਲਾਪੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਭੱਥਾ. ਤੀਰਕਸ਼। ੪ ਕਮਰਬੰਦ। ੫ ਵ੍ਯਾਪਾਰ. ਵਣਿਜ.

ਕਲਾਪੀ. ਸੰ. ਕਲਾਪਿਨ੍. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੋਰ. ਦੇਖੋ, ਕਲਾਪ। ੨ ਵਿ—ਤਰਕਸ਼ਬੰਦ. ਭੱਥਾ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲਾ.

ਕਲਾਬੱਤੂ. ਫ਼ਾ. کلابتون ਕਲਾਬਤੂਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਇਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਵੱਟੀ ਹੋਈ ਤਾਰ.

ਕਲਾਬਾਜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਜ਼ੀ (ਖੇਲ) ਦੀ ਕਲਾ (ਵਿਦ੍ਯਾ) ੨ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਛਾਲ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚਕਰੀ ਦੀ ਤਰਾਂ ਸ਼ਰੀਰ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ. ਸਿਰ ਹੇਠਾਂ ਅਤੇ ਪੈਰ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਕਰਕੇ ਛਾਲ ਮਾਰਨੀ.

ਕਲਾਮ, ਕਲਾਮੁ } ਅ਼. کلام ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕਲਮੇ ਜੋੜੇ ਹੋਏ ਹੋਣ. ਗੁਫ਼ਤਗੂ. ਬਾਤ ਚੀਤ। ੨ ਕਥਨ. ਉਕਤਿ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕਲਮ. "ਸਭਨਾ ਲਿਖਿਆ ਵੁੜੀ ਕਲਾਮ." (ਜਪੁ) "ਕਰਮੀ ਵਹੈ ਕਲਾਮ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸਾਰ)

ਕਲਾਮੁੱਲਹ, ਕਲਾਮੁੱਲਾ } ਅ਼. کلام الله ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਚੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਲਾ ਦੀ ਕਲਾਮ (ਬਾਣੀ) .ਕੁਰਾਨ. "ਕਲਾਮੁੱਲਹ ਕੀ ਆਨ ਤਿਹਾਰੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੮) ੨ ਈਸ਼੍ਵਰੀਯ ਵਾਣੀ.

ਕਲਾਰ, ਕਲਾਰੀ, ਕਲਾਲ, ਕਲਾਲਨ, ਕਲਾਲਨਿ, ਕਲਾਲਨੀ, ਕਲਾਲੀ } ਸੰ. ਕਲ੍ਯਪਾਲ—ਕਲਾਲ. ਕਲ੍ਯ ਪਾਲੀ. ਕਲਾਲੀ. "ਏਕ ਬੂੰਦ ਭਰਿ ਤਨੁ ਮਨੁ ਦੇਵਉ ਜੋ ਮਦੁ ਦੇਇ ਕਲਾਲੀ ਰੇ." (ਰਾਮ ਕਬੀਰ) ਕਲਾਲੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਆਤਮ ਪਰਾਇਣ ਵ੍ਰਿੱਤਿ ਹੈ। ੨ ਕਲਾਲ ਦੀ ਉਹ ਮੱਟੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਾਹਣ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਕਾਇਆ ਕਲਾਲਨਿ ਲਾਹਨਿ ਮੇਲਉ." (ਰਾਮ ਕਬੀਰ)

ਕਲਾਵਤ. ਕਲਾਵੰਤ. ਕਲਾਵਾਨ. ਜਿਸ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਦੀ ਕਲਾ (ਵਿਦ੍ਯਾ) ਆਉਂਦੀ ਹੈ. ਗਵੈਯਾ. ਰਾਗਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਗ੍ਯਾਤਾ। ੨ ਪੰਡਿਤ. ਵਿਦ੍ਵਾਨ। ੩ ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ੪ ਸ਼ਕਤਿਮਾਨ.

ਕਲਾਵਤਨੀ. ਰਾਗਵਿਦ੍ਯਾ ਜਾਣਨ ਵਾਲੀ। ੨ ਵੇਸ਼੍ਯਾ। ੩ ਪੰਡਿਤਾ.

ਕਲਾਵਾ. ਫ਼ਾ. کلاوه ਕੁਲਾਵਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੱਫੀ. ਕੌਰੀ। ੨ ਸੂਤ ਦਾ ਲੱਛਾ. ਗਲੋਟਾ.

ਕਲਾਵਾਨ, ਕਲਾਵੰਤ } ਦੇਖੋ, ਕਲਾਵਤ.

ਕਲਿ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਪ। ੨ ਕਲਹ. ਝਗੜਾ. "ਹੇ ਕਲਿਮੂਲ ਕ੍ਰੋਧੰ." (ਸਹਸ ਮ: ੫) ੩ ਚੌਥਾ ਯੁਗ. "ਹੋਵੈ ਪਰਵਾਣਾ ਕਰਹਿ ਧਿਙਾਣਾ ਕਲਿ ਲਖਣ ਵੀਚਾਰਿ." xxx "ਜੇ ਕੋ ਸਤੁ ਕਰੇ ਸੋ ਛੀਜੈ ਤਪ ਘਰਿ ਤਪੁ ਨ ਹੋਈ। ਜੇ ਕੋ ਨਾਉ ਲਏ ਬਦਨਾਵੀ ਕਲਿ ਕੇ ਲਖਣ ਏਈ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਯੁਗ ੪। ੪ ਯੋਧਾ. ਸੂਰਮਾ। ੫ ਕਲਿਯੁਗ ਦੀ ਪ੍ਰਜਾ ਵਾਸਤੇ ਭੀ ਕਲਿ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਕਲਿ ਹੋਈ ਕੁਤੇਮੁਹੀ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸਾਰ) ੬ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਲਈ ਭੀ ਕਲਿ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਪੌਨ ਸਮਾਨ ਬਹੈਂ ਕਲਿਬਾਨ." (ਕਲਕੀ) ੭ ਸੰ. ਕਲ੍ਯ—ਕੱਲਿ. ਵ੍ਯ—ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਵਿੱਚ. ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ. "ਖੇਲਣੁ ਅਜੁ ਕਿ ਕਲਿ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧) ੮ ਕਲ੍ਯ. ਕਲ੍ਹ. "ਅਜੁ ਕਲਿ ਕਰਦਿਆ ਕਾਲੁ ਬਿਆਪੈ." (ਵਡ ਅਲਾਹਣੀ ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਕਲ.

ਕਲਿਉਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕਲਜੋਰਾ.

ਕਲਿਅਵਤਾਰ. ਭਾਵ—ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ, ਜੋ ਕਲਿਯੁਗ ਦੇ ਅੰਤ ਹੋਵੇਗਾ. ਦੇਖੋ, ਸਰਦਾਰ ੨.

ਕਲਿਆਣ. ਦੇਖੋ, ਕਲਿਆਨ ੨। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਲਯਾਣ.

ਕਲਿਆਣਮਯ, ਕਲਿਆਣਮੈ ਕਲ੍ਯਾਣ ਰੂਪ. ਮੰਗਲ ਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ. "ਕਲਿਆਣਮੈ ਪਰਗਟ ਭਏ." (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਕਲਿਆਣਾ. ਦੇਖੋ, ਕਲ੍ਯਾਨਾ.

ਕਲਿਆਨ. ਦੇਖੋ, ਕਲ੍ਯਾਣ। ੨ ਕਲ੍ਯਾਣ ਠਾਟ ਦੀ ਓੜਵ ਸੰਪੂਰਣ ਰਾਗਿਣੀ ਹੈ. ਇਸ ਰਾਗ ਦੇ ਕਈ ਭੇਦ ਹਨ. ਇਸ ਥਾਂ ਇਸ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ. ਆਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਮੱਧਮ ਅਤੇ ਨਿਸਾਦ ਵਰਜਿਤ ਹਨ. ਗਾਂਧਾਰ ਵਾਦੀ ਅਤੇ ਧੈਵਤ ਸੰਵਾਦੀ ਹੈ. ਮੱਧਮ ਤੀਵ੍ਰ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ ਸੁਰ ਹਨ. ਗਾਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਹੈ.

ਆਰੋਹੀ—ਸ ਰ ਗ ਪ ਧ ਸ।

ਅਵਰੋਹੀ—ਸ ਨ ਧ ਪ ਮੀ ਗ ਰ ਸ.

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਕਲਿਆਨ ਦਾ ਉਨਤੀਹਵਾਂ ਨੰਬਰ ਹੈ। ੩ ਬੰਬਈ ਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਚਾਲੁਕ੍ਯ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਰਿਹਾ ਹੈ. ਕਲਿਆਨ ਤੋਂ ਬੰਬਈ ੩੩ ਮੀਲ ਹੈ.

ਕਲਿਸੰਵਤ. ਦੇਖੋ, ਕਲਿਯੁਗ ਸੰਵਤ.

ਕਲਿਸ੍ਟ. ਸੰ. ਕ੍ਲਿਸ਼੍ਟ. ਵਿ—ਕਲੇਸ਼ ਸਹਿਤ. ਦੁਖੀ। ੨ ਕਠਿਨ. ਮੁਸ਼ਕਿਲ. ਔਖਾ.

ਕਲਿਹਾਰੀ. ਵਿ—ਕਲਹ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਲੜਾਕੀ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਬੂਟੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਲਿਕਾਰੀ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. Aconitum Napellum. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੈ. ਲਹੂ ਦੇ ਰੋਗ, ਬਵਾਸੀਰ, ਕਫ, ਖਾਂਸੀ, ਸੂਲ ਹਟਾਉਂਦੀ ਹੈ. ਜਖ਼ਮ ਰਾਜੀ ਕਰਦੀ ਹੈ. ਗਰਭ ਗਿਰਾਉਂਦੀ ਹੈ. ਪਿੱਸੂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ.

ਕਲਿਕਲੇਸ. ਕਲਿਯੁਗ ਦੇ ਕਲੇਸ਼ (ਦੁੱਖ). "ਮਿਟਾਨੇ ਸਭਿ ਕਲਿਕਲੇਸ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਕਲਿਕਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੀ ਸੋਲਵੀਂ ਕਲਾ। ੨ ਫੁੱਲ ਦੀ ਡੋਡੀ. ਕਲੀ. "ਦੁਤਿ ਕਲਿਕਾ ਰਦਨ ਮਨਿੰਦੂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਚਿੱਟੀ ਕਲੀ ਦੇ ਮਾਨਿੰਦ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਹੈ.

ਕਲਿਕਾਲ. ਕਲਿਯੁਗ ਦਾ ਸਮਾਂ. Ironage.

(ੳ) ਸੂਰਤਾਈ ਆਂਧਰੇ ਮੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾਈ ਪਾਹਨ ਮੇ
 ਨਾਸਿਕਾ ਚਨਾਨ ਮਧਜ ਨੌਨ ਰਹੀ ਹਾਟ ਮੇ,
ਧਰਮ ਰਹ੍ਯੋ ਪੋਥਿਨ ਵਡਾਈ ਰਹੀ ਵ੍ਰਿਛਨ ਮੇ
 ਬੰਧ ਪ੍ਰਪਾ ਪਾਂਤਨ ਮੇ ਪਾਨੀ ਰਹ੍ਯੋ ਘਾਟ ਮੇ,
ਯਹਿ ਕਲਿਕਾਲ ਨੇ ਬਿਹਾਲ ਕੀਓ ਸਬ ਜਗ,
 "ਨਾਯਕ" ਸੁਕਵਿ ਕੈਸੀ ਬਨੀ ਹੈ ਕੁਠਾਟ ਮੇ,
ਰਜ ਰਹੀ ਪੰਥਨ ਰਜਾਈ ਰਹੀ ਸ਼ੀਤਕਾਲ
 ਰਾਜਾ ਭਯੋ ਨਾਈ ਅਰੁ ਰਾਈ ਰਹੀ ਭਾਟ ਮੇ.

(ਅ) ਮੀਰਜ਼ਾਦੇ ਪੀਰਜ਼ਾਦੇ ਅਸਲ ਅਮੀਰਜ਼ਾਦੇ
 ਸਾਹਿਬ ਫ਼ਕੀਰਜ਼ਾਦੇ ਗੋਸ਼ੇ ਤਨ ਗੋ ਰਹੇ,
ਰਾਯਜ਼ਾਦੇ ਰਾਉਜ਼ਾਦੇ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੇ ਸਾਹੁਜ਼ਾਦੇ
 ਕੁਲ ਕੇ ਅਸੀਲਜ਼ਾਦੇ ਤਾਜਪਨ ਖੋ ਰਹੇ,
"ਠਾਕੁਰ" ਕਹਿਤ ਕਲਿਕਾਲ ਕੇ ਕਹਿਰ ਬੀਚ
 ਪਹਿਰ ਪਹਿਰ ਪੀਛੇ ਭਾਰੇ ਭੂਮ ਭੋ ਰਹੇ,
ਦਾਨ ਕਿਰਪਾਨ ਸਮੈ ਸਜਾਨ ਗੁਰੁਗਜਾਨ ਸਮੈ
 ਸਭ ਜ਼ਾਦੇ ਮਿਟਕੈ ਹਰਾਮਜ਼ਾਦੇ ਹੋ ਰਹੇ.

(ੲ) ਕੂਰ ਭਯੇ ਕੁੰਵਰ ਮਜੂਰ ਭਏ ਮਾਲਦਾਰ
 ਸੂਰ ਭਯੇ ਗੁਪਤ ਅਸੂਰ ਭਯੇ ਜਬਰੇ,
ਦਾਤਾ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਨ ਅਦਾਤਾ ਕਹੈਂ ਦਾਤਾ ਹਮ
 ਧਨੀ ਭਯੇ ਨਿਧਨ ਨਿਧਨ ਭਯੇ ਗਬਰੇ,
ਸਾਚਿਨ ਕੀ ਬਾਤਨ ਪਤਜਾਤ ਕੋਊ ਜਗ ਮਾਂਝ
 ਰਾਜ ਦਰਬਾਰਨ ਬੁਲੈਂਯੇਂ ਲੋਗ ਲਬਰੇ,
ਭਨਤ "ਪ੍ਰਬੀਨ" ਅਬ ਛੀਨ ਭਈ ਹਿੰਮਤ, ਸੋ
 ਕਲਿਯੁਗ ਅਦਲ ਬਦਲ ਡਾਰੇ ਸਗਰੇ.

੨ ਬੁਰਾ ਸਮਾਂ. ਦੁਖਦਾਈ ਜ਼ਮਾਨਾ. ਦੇਖੋ, ਕਲਿ ੩[1].

ਕਲਿਕਾਲੀ. ਦੇਖੋ, ਕਾਂਚੀ.

ਕਲਿੰਗ. ਸੰ. ਕਲਿਙ੍ਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਾਕੀ ਰੰਗ ਦਾ ਇੱਕ ਪੰਛੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਗਰਦਨ ਲੰਮੀ ਅਤੇ ਸਿਰ ਲਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਬੋਲਤ ਕਪੋਤ ਭ੍ਰਿੰਗ ਖੰਜਨ ਕਲਿੰਗ ਕਲ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਮਤੀਰਾ. ਤਰਬੂਜ਼। ੩ ਇੱਕ ਦੇਸ਼, ਜੋ ਪੂਰਬੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਗੋਦਾਵਰੀ ਦੇ ਮੱਧ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਉੜੀਸਾ ਹੈ. "ਔਰ ਕਲਿੰਗ ਦੇਸ਼ ਪਤਿ ਧਾਯੋ. (ਚਰਿਤ੍ਰ ੫੨) ੪ ਇੰਦ੍ਰ ਜੌਂ। ੫ ਸਰੀਂਹ ਦਾ ਦਰਖ਼ਤ.

ਕਲਿੰਗਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰਿੰਗ.

ਕਲਿੰਜਰ. ਕਾਲਿੰਜਰ. ਬੁੰਦੇਲਖੰਡ ਦਾ ਨਗਰ. ਇੱਥੇ ਕੀਰਾਤਬ੍ਰਹਮ ਚੰਦੇਲ ਰਾਜਾ ਦਾ ਬਣਵਾਇਆ ਪੁਰਾਣਾ ਕਿਲਾ ਹੈ, ਅਰ ਨੀਲਕੰਠ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੰਦਿਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੋਟਿਤੀਰਥ ਆਖਦੇ ਹਨ. "ਦੇਸ ਕਲਿੰਜਰ ਕੇ ਨਿਕਟ ਸੈਨ ਬਿਚੱਛਨ ਰਾਇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੪੦) "ਕੌਡੇ ਸੀ ਕਲਿੰਜਰ, ਸਭਨ ਮੁਖ ਰਦਨ ਸੀ, ਨਾਨਕ ਕੀ ਕੀਰਤਿ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਗਾਨਿਯੇ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਦੇਖੋ, ਕਾਲੰਜਰ.

ਕਲਿਜੁਗ. ਦੇਖੋ, ਕਲਿਕਾਲ ਅਤੇ ਯੁਗ. "ਕਲਿਜੁਗ ਉਧਾਰਿਆ ਗੁਰੁਦੇਵ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਕਲਿਯੁਗ ੨.

ਕਲਿਣੰ. ਕਲਿਆਣਮਯ. ਮੰਗਲਰੂਪ. "ਧਰਮ ਫੋਕਟਣੋ ਸਭੈ ਇਕ ਕੇਵਲੰ ਕਲਿਣੰ ਬਿਨਾ." (ਕਲਕੀ)

ਕਲਿਤ. ਸੰ. ਵਿ—ਜਮਾ ਕੀਤਾ. ਸੰਗ੍ਰਹ ਕਰਿਆ। ੨ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ. ਗੁਸਿਆ ਹੋਇਆ. "ਕਲਿਤ ਕ੍ਰੋਧ." (ਪਾਰਸਾਵ) ੩ ਸਿੰਗਾਰਿਆ ਹੋਇਆ. ਸਜਾਇਆ. "ਆਸਤਰਨ ਬਰ ਮ੍ਰਿਦੁਲ ਕਲਿਤ ਕਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਜਾਣਿਆ ਹੋਇਆ. ਗ੍ਯਾਤ। ੫ ਮਨੋਹਰ. ਸੁੰਦਰ। ੬ ਦੇਖੋ, ਕਲਤ੍ਰ.

---

[1]ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਭੀਸਮ ਨੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਹੀ ਯੁਗਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਯਥਾ- "ਰਾਜਾ ਕਾਲਸ੍ਯ ਕਾਰਣੰ."

ਕਲਿੱਤਰ
ਕਲਿਤ੍ਰ / ਦੇਖੋ, ਕਲਤ੍ਰ.

ਕਲਿੰਦ
ਕਲਿੰਦਕੰਨਜਾ
ਕਲਿੰਦੀ
ਕਲਿੰਦ੍ਰ
ਕਲਿੰਦ੍ਰੀ / ਸੰ. कलिन्द. ਸੰਗਯਾ—ਬਹੇੜਾ। ੨ ਸੂਰਜ। ੩ ਇੱਕ ਪਹਾੜ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਯਮੁਨਾ (ਜਮਨਾ) ਨਦੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ. ਇਸੇ ਲਈ ਯਮੁਨਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਾਲਿੰਦੀ ਅਤੇ ਕਲਿੰਦ—ਕੰਨਯਾ ਹੈ. "ਕਲਿੰਦ੍ਰ ਕੇ ਸ੍ਰਿੰਗਹੁਁ ਤੇ ਨਿਕਸ੍ਯੋ ਅਹਿ ਕੋ ਫਨ ਕੋਪ ਭਰ੍ਯੋ ਹੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕਲਿਨਾਮ. ਦੇਖੋ, ਕਲਨਾਮ.

ਕਲਿਪਤਰ
ਕਲਿਪਤਰੁ / ਦੇਖੋ, ਸੁਰਤਰੁ ਅਤੇ ਕਲਪਤਰੁ. "ਏਕ ਨਾਮ ਕਲਿਪਤਰ ਤਾਰੇ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) "ਕਲਿਪਤਰੁ ਰੋਗਬਿਦਾਰ ਸੰਸਾਰਤਾਪ ਨਿਵਾਰ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ)

ਕਲਿਭਗਵਤ. ਸੰ. कलिभागवत. ਕਲਿਯੁਗ ਦਾ ਭਗਤ. ਪਾਖੰਡੀ ਭਗਤ. "ਕਲਿਭਗਵਤ ਬੰਦ ਚਿਰਾਮੰ." (ਪ੍ਰਭਾ ਬੇਣੀ) ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਚਿਰ ਤੀਕ ਬੰਦਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਕਲਿਮਲ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਪਾਪ. ਦੋਸ. "ਕਲਿਮਲ ਭਾਰਨ ਮਨਹਿ ਸਧਾਰਨ." (ਦੇਵ ਮ: ੫)

ਕਲਿਮੂਲ. ਕਲਿਯੁਗ ਦੀ ਜੜ। ੨ ਕਲਹ ਮੂਲ. ਫ਼ਿਸਾਦ ਦੀ ਜੜ. "ਹੇ ਕਲਿਮੂਲ ਕ੍ਰੋਧੰ!" (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਕਲਿਯੁਗ. ਚੌਥਾ ਯੁਗ. ਦੇਖੋ, ਕਲਿ ੩ ਅਤੇ ਯੁਗ। ੨ ਜਗੰਨਾਥ ਦਾ ਇੱਕ ਪੰਡਾ, ਜੋ ਵਡਾ ਪਾਖੰਡੀ ਅਤੇ ਕੁਕਰਮੀ ਸੀ. ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸਦਾਚਾਰੀ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਉਪਕਾਰੀ ਹੋਇਆ.

ਕਲਿਯੁਗ ਸੰਵਤ. ਇਸ ਨੂੰ ਯੁਧਿਸ੍ਥਿਰ ਸੰਵਤ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਈਸਵੀ ਸਨ ਤੋਂ ੩੧੦੨ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ੧੮ ਫ਼ਰਵਰੀ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਕਲਿਯੁਗੀ. ਵਿ—ਕਲਿਯੁਗ ਦਾ। ੨ ਉਪਦ੍ਰਵੀ. ਫ਼ਿਸਾਦੀ.

ਕਲਿਲ. ਸੰ. ਵਿ—ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ. ਮਿਸ਼੍ਰਿਤ। ੨ ਸੰਘਣਾ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਸਮੂਹ. ਢੇਰ.

ਕਲੀ. ਕਲਿਯੁਗ ਦੇਖੋ, ਕਲਿ. "ਨਹਿ ਦੋਖ ਬਿਆਪਹਿ ਕਲੀ." (ਕੇਦਾ ਮ: ੫) ੨ ਫੂਕਿਆ ਹੋਇਆ ਪੱਥਰ. ਚਿੱਟਾ ਚੂਨਾ। ੩ ਚਿਲਮ, ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਫੁੱਲ ਦੀ ਕਲੀ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੪ ਅੰਗਰਖੇ ਕੁੜਤੇ ਆਦਿਕ ਦੀ ਕਲੀ। ੫ ਤੁਕ. ਛੰਦ ਦਾ ਚਰਣ. "ਕਲੀ ਮਧ ਚਾਰ ਜਗੰਨ ਬਨਾਇ." (ਰੂਪਦੀਪ) ੬ ਕਲਿਕਾ. ਫੁੱਲ ਦੀ ਡੋਡੀ. "ਅਲੀ ਕਲੀ ਹੀ ਸੋਂ ਬਿਧ੍ਯੋ." (ਬਿਹਾਰੀ)। ੭ ਫੁੱਲ ਦੀ ਲਾਲ ਡੋਡੀ ਜੇਹਾ ਤੋੜੇ ਦਾ ਧੁਖਦਾ ਹੋਇਆ ਸਿਰਾ. "ਧੁਖੇ ਪੁੰਜ ਤੋੜੇ ਕਲੀ ਆਫ਼ ਹੋਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੮ ਵਿ—ਕਲਾਵਾਨ. ਸ਼ਕਤਿਵਾਨ. "ਕਿ ਸਰਬੰ ਕਲੀ ਹੈ." (ਜਾਪੁ) ੯ ਅ਼ قلعی ਕ਼ਲਈ. ਕਲਾ ਨਾਮਕ ਖਾਨਿ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੋਈ ਧਾਤੁ. ਰਾਂਗਾ. ਬੰਗ. Stannum.

ਕਲੀਆ. ਦੇਖੋ, ਕਲੀਯਹ.

ਕਲੀਕਾਲ. ਕਲਿਯੁਗ ਦਾ ਸਮਾਂ (ਜ਼ਮਾਨਾ). "ਕਲੀਕਾਲ ਕੇ ਮਿਟੇ ਕਲੇਸਾ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਕਲਿ ੩ ਅਤੇ ਕਲਿਕਾਲ.

ਕਲੀਚਾ. ਦੇਖੋ, ਗਲੀਚਾ.

ਕਲੀਦ. ਫ਼ਾ کلید ਸੰਗਯਾ—ਕੁੰਜੀ. ਚਾਬੀ. ਤਾਲੀ.

ਕਲੀਦਾ. ਸੰਗਯਾ—ਮਤੀਰਾ. ਕਲਿੰਗ. ਤਰਬੂਜ਼. ਹਿੰਦਵਾਣਾ. "ਖਰਬੂਜਾ ਔ ਕਲੀਦਾ ਸਜਲ ਬਿਕਾਰੀਐ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਕਲੀਮ. ਅ਼ کلیم ਵਿ—ਕਲਾਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਵਕਤਾ. ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ. "ਕਿ ਸਰਬੰ ਕਲੀਮੈ." (ਜਾਪੁ) ਸਰਵਵਕਤਾ ਹੈ। ੨ ਅ਼ اقلیم ਇਕ਼ਲੀਮ. ਦੇਸ਼. ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦਾ ਖੰਡ. ਦੇਖੋ, ਅੰ Clime. "ਜਾਹਰ ਕਲੀਮ ਹਫ਼ਤਜ਼." (ਰਾਮਾਵ) ਸੱਤ ਵਲਾਇਤਾਂ ਤੋਂ ਜਾਹਿਰ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਹਫਤ ਇਕਲੀਮ.

ਕ਼ਲੀਯਹ. ਅ਼ قلیه ਸੰਗਯਾ—ਤਵੇ ਉੱਪਰ ਪਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਮਾਸ। ੨ ਭਾਵ—ਕੀਮਾ ਕਰਕੇ. ਭੁੰਨਿਆਂ ਮਾਸ.

ਕਲੀਲ. ਅ਼ قلیل ਵਿ—ਥੋੜਾ. ਘੱਟ. ਕਮ.

ਕਲੀਵ. ਸੰ. क्लीव. ਸੰਗਯਾ—ਨਪੁੰਸਕ. ਹੀਜੜਾ. "ਤਾਲਨ ਪੂਰ ਕਲੀਵ ਸੁ ਨਾਚਹਿ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਡਰਪੋਕ. ਕਾਇਰ. ਬੁਜ਼ਦਿਲ.

ਕਲੁ. ਦੇਖੋ, ਕਲਿ ਅਤੇ ਕਲ੍ਹ.

ਕਲੁਖ
ਕਲੁਖਾ
ਕਲੁਖਾਈ / ਸੰ. कलुष. ਸੰਗਯਾ—ਮਲੀਨਤਾ. ਮੈਲ। ੨ ਕਾਲਿਸ. ਕਾਲਖ। ੩ ਕਲੰਕ. ਦਾਗ਼। ੪ ਪਾਪ। ੫ ਕ੍ਰੋਧ.

ਕਲੁਚਰੈ. ਕਲੁ ਕਵਿ ਉਚਰੈ. "ਕਲੁਚਰੈ ਜਸੁ ਜੰਪਉ ਲਹਣੇ ਰਸਨ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ)

ਕਲ੍ਹ. ਦੇਖੋ, ਕਲਿ. "ਅਬ ਕਲੂ ਆਇਓ ਰੇ! ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਬੋਵਹੁ." (ਬਸੰ ਮ: ੫)

ਕਲੂਖ. ਦੇਖੋ, ਕਲੁਖ. "ਖੋਤ ਕਲੂਖਨ ਦੀਨ ਦਯਾਲ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਲੂਖਤ. ਸੰ. कलुषित. ਵਿ—ਪਾਪੀ. ਦੋਸੀ। ੨ ਕਲੰਕੀ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਕਲੁਸਤਾ. ਪਾਪ. ਦੋਸ. ਮੈਲ. "ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਕਲੂਖਤ ਹਰੈ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਕਲੂਨਾਸਨਿ. ਗੰਗਾ. (ਸਨਾਮਾ) ਜੋ ਹਿੰਦੂਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਲੂ (ਕਲੁਸ—ਪਾਪ) ਨਾਸ਼ਨੀ ਮੰਨੀ ਹੈ.

ਕਲੂਬ. ਅ਼ قلوب ਕ਼ਲੂਬ. ਕਲ਼ਬ (ਦਿਲ) ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ.

ਕਲੂਰ. ਦੇਖੋ, ਕਹਲੂਰ. "ਕਾਸਟਵਾਰ ਕੁੱਲੂ ਕਲੂਰ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੧੭)

ਕਲੇ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਪਾਤਾਲ ਲੋਕ ਵਿਚ, ਕੰ (ਪਾਣੀ) ਹੋਵੇ ਲੀਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ. ਤਲੇ. ਨੀਚੇ. "ਪਿੰਧੀ ਉਭ ਕਲੇ ਸੰਸਾਰਾ." (ਧਨਾ ਨਾਮਦੇਵ) ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹਰਟ ਦੀ ਪਿੰਧੀ (ਆਪਧੀ—ਟਿੰਡਾਂ) ਵਾਂਙ ਉੱਚੀ ਨੀਵੀਂ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ.

ਕਲੇਸ. ਸੰ. क्लेश. ਸੰਗਯਾ—ਦੁੱਖ। ੨ ਝਗੜਾ। ੩ ਫ਼ਿਕਰ. ਚਿੰਤਾ। ੪ ਕ੍ਰੋਧ। ੫ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪੰਜ ਕ੍ਲੇਸ਼ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਹਨ.[1]

ੳ—ਅਵਿਦ੍ਯਾ, ਅਸਲੀਯਤ ਨਾ ਸਮਝਣੀ. ਉਲਟੀ ਸਮਝ.

---

[1]ਦੇਖੋ, ਯੋਗ ਦਰਸ਼ਨ, ਸਾਧਨਪਾਦ, ਸੂਤ੍ਰ ੩.

ਅ—ਅਸਿਮਤਾ, ਦੇਹ ਧਨ ਸੰਬੰਧੀ ਆਦਿਕਾਂ ਵਿੱਚ ਅਹੰਤਾ (ਮਮਤ੍ਵ).

ੲ—ਰਾਗ, ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ.

ਸ—ਦ੍ਵੇਸ਼, ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ.

ਹ—ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼, ਨਾ ਕਰਨ ਯੋਗਯ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਕੇ ਭੀ ਹਠ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨ ਲਾਉਣਾ ਅਤੇ ਮੌਤ (ਮਰਣ) ਤੋਂ ਡਰਨਾ.

ਕਲੇਸਰ, ਕਲੇਸ੍ਵਰ ਇੱਕ ਪਹਾੜ, ਜੋ ਬਿਭੌਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ (ਜਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ) ਵਿੱਚ ਹੈ. "ਨਾਮ ਕਲੇਸਰ ਬ੍ਰਹਮੇ ਧਰਯੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ ਅਤੇ ਗੁਵਿ ੧੦)

ਕਲੇਜਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰੇਜਾ. "ਕਰਕ ਕਲੇਜੇ ਮਾਹਿ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ਡਿੰਗ. ਕਲੋ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲਜਾ.

ਕਲੇਦ. ਸੰ. ਕ੍ਲੇਦ. ਕ੍ਲਿਦ ਧਾ. ਗਿੱਲਾ ਹੋਣਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਿੱਲਾਪਨ। ੨ ਮੁੜ੍ਹਕਾ. ਪਸੀਨਾ। ੩ ਤਕਲੀਫ. ਦੁੱਖ। ੪ ਕ਼ਯ. ਵਮਨ. ਛਾਕੀ.

ਕਲੇਦਨ. ਸੰ. ਕ੍ਲੇਦਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਿੱਲਾ ਕਰਨਾ. ਤਰ ਕਰਨਾ। ੨ ਪਸੀਨਾ (ਮੁੜ੍ਹਕਾ) ਦੇਣਾ.

ਕਲੇਵਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ. ਜਿਸਮ। ੨ ਢਾਂਚਾ.

ਕਲੇਵਾ. ਕਲ੍ਯਾਹਾਰ. ਸਵੇਰਸਾਰ ਕੀਤਾ ਭੋਜਨ. ਹਾਜਰੀ.

ਕਲੈ. ਦੇਖੋ, ਕਲਹ। ੨ ਸੰ. ਕਾਲਿਕ. ਕਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਵਿਨਾਸ਼ਕ। ੩ ਕਾਲ. ਸਮਾਂ. "ਨੇੜਿ ਨ ਆਵਈ ਜਮਕੰਕਰ ਜਮਕਲੈ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧) ਜਮ ਦਾ ਦੂਤ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਵੇਲਾ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵਈ.

ਕਲੈਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਲਾਪ. ਮੋਰ ਦੀ ਪੂਛ. ਫੰਘਾਂ (ਖੰਭਾਂ) ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ.

ਕਲੈਰੀ. ਵਿ—ਕਲਾਪ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੋਰ.

ਕਲੋਹ. ਜਿਲਾ ਕਾਂਗੜੇ ਦੀ ਤਸੀਲ ਹਮੀਰਪੁਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ. ਇਸ ਥਾਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਕਲਗੀਧਰ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ.

ਕਲੋਤਾ. ਦੇਖੋ, ਇਕਲੋਤਾ.

ਕਲੋਲ. ਸੰ. ਕੱਲੋਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਣੀ ਦੀ ਲਹਿਰ. ਤਰੰਗ. "ਮਹਾ ਕਲੋਲ ਬੁਝਹਿ ਮਾਇਆ ਕੇ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ੨ ਆਨੰਦ ਦੀ ਮੌਜ. ਮਨ ਦੀ ਉਮੰਗ.

ਕਲੌਂਜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਸ਼੍ਨਜੀਰਕ. ਕਾਲੀ ਜੀਰੀ. Nigella indica. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਖੁਸ਼ਕ ਹੈ. ਇਹ ਅੰਬ ਆਦਿ ਦੇ ਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਪਾਈਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦੀ ਹੈ.

ਕਲੰਕ. ਸੰ. ਕਲङ्क. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਐਬ. ਦੋਸ। ੨ ਬਦਨਾਮੀ. ਅਪਯਸ਼। ੩ ਦਾਗ਼. ਧੱਬਾ। ੪ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਕਾਲਾ ਦਾਗ਼। ੫ ਰਸਾਯਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪਦਾਰਥ. ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਕਲੀ ਆਦਿਕ ਰਸ. "ਧਾਤੁ ਮੇ ਤਨਿਕ ਹੀ ਕਲੰਕ ਡਾਰੇ ਅਨਿਕ ਬਰਨ ਮੇਟ ਕਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ ਹੈ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਕਲੰਕਾਰ. ਵਿ—ਕਲਾ (ਸ਼ਕਤਿ) ਕਰਤਾ. ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਦ੍ਯਾ ਹੁਨਰ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਕਲੰਕਾਰ ਰੂਪੇ." (ਜਾਪੁ) ੨ ਕਲੰਕਾਰਿ. ਕਲੰਕ ਦਾ ਵੈਰੀ.

ਕਲੰਕੀ. ਵਿ—ਕਲੰਕ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ. "ਪਰਸੁਰਾਮ ਰਾਮ ਕਿਸਨ ਹੋ ਕਿਲਕ ਕਲੰਕੀ ਅਤਿ ਅਹੰਕਾਰੇ." (ਭਾਗੁ)

ਕਲੰਗ. ਕਲੰਕ। ੨ ਸੰ. ਬ੍ਰਹਮਪੁਤ੍ਰ ਨਦੀ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼ਾਖ, ਜੋ ਆਸਾਮ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਕਲੰਗ ਦਰਿਆ.

ਕਲੰਗਾ. ਦੇਖੋ, ਕਲੰਗ ਅਤੇ ਕਾਲੰਗਾ. ਕਲੰਕ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. "ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਹਰੇ ਕਲੰਗਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਇੱਕ ਫੁੱਲ, ਜੋ ਕਲਗੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਗੁਲਕਲਗਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕਰਿੰਗ.

ਕਲੰਜ. ਸੰ. ਕਲञ्ज. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਮਾਖੂ. ਤਾਮ੍ਰਕੂਟ। ੨ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਜੀਵ.

ਕਲੰਦਰ, ਕਲੰਦਰੁ ਫ਼ਾ قلندر ਅਥਵਾ قلندر ਵਿ—ਮਸ੍ਤ. ਬੇਪਰਵਾ। ੨ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਖਾਸ ਦਰਜਾ. ਦੇਖੋ, ਅਬਦਾਲ. "ਆਉ ਕਲੰਦਰ ਕੇਸਵਾ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ) "ਮਨੁ ਮੰਦਰੁ ਤਨੁ ਵੇਸ ਕਲੰਦਰੁ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੧) ਮਨ ਹੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਮੰਦਿਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਰ ਕਲੰਦਰੀ ਵੇਸ ਹੈ। ੩ ਹੁਣ ਬਾਂਦਰ ਨਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭੀ ਕਲੰਦਰ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

ਜੋਗ ਤੇ ਜਾਨਲੀਓ ਤੁਮ ਊਧਵ,
ਆਸਨ ਸਾਧ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਨੇ,
ਪੂਰਕ ਰੇਚਕ ਕੁੰਭਕ ਕੀ ਗਤਿ,
ਐਨ ਲਗਾਵਤ ਠੀਕ ਠਿਕਾਨੇ,
ਪੈ ਜਸੁਧਾਸੁਤ ਕੇ ਜੇਊ ਕੌਤਕ,
ਕਯੋਂਕਰ ਤੂ ਰਿਦ ਅੰਤਰ ਆਨੇ।
ਮਾਨੀ ਮੁਨਿੰਦ੍ਰ ਸੁ ਜਾਨੇ ਕਹਾਂ ਕਛੁ
ਬੰਦਰ ਭੇਦ ਕਲੰਦਰ ਜਾਨੇ.

(ਬਾਵਾਰਾਮ ਦਾਸ)

ਕਲੰਬਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸਾਗ, ਜੋ ਬੇਲ ਦੀ ਤਰਾਂ ਪਾਣੀ ਉੱਪਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਗੱਠਾਂ ਦਾ ਸਾਗ। ੨ ਕਮਲ. "ਚੰਦਨ ਧੂਪ ਕਦੰਬ ਕਲੰਬਕ ਦੀਪਕ ਦੀਪ ਤਹਾਂ ਦਰਸਾਏ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਚੰਦਨ, ਧੂਪ, ਕਦਮ ਅਤੇ ਕਮਲ ਦੇ ਫੁੱਲ, ਚਮਤਕਾਰੀ ਦੀਪਕ ਤਹਾਂ ਦਰਸਾਏ.

ਕਲੰਮ. ਦੇਖੋ, ਕਲਮ. "ਹਾਥਿ ਕਲੰਮ ਅਗੰਮ." (ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫)

ਕਲ੍ਯ. ਦੇਖੋ, ਕਲ੍ਯ.

ਕਲ੍ਹਣ, ਕਲ੍ਹਨ ਇੱਕ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਇਸ ਨੇ ਈਸਵੀ ਬਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ "ਰਾਜਤਰੰਗਿਣੀ" ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਗੋਨੰਦ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਕੇ (ਜੋ ਮਹਾਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ਼੍ਠਿਰ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀਨ ਸੀ) ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸਿੰਹਦੇਵ ਦੇ ਰਾਜ ਤਕ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਕਥਾ ਲਿਖੀ ਹੈ.

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਪੋਥੀ ਹੈ ਜੋ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਢੰਗ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਰਾਜ ਤਰੰਗਿਣੀ.

ਕਲ੍ਹਾਰਾਇ, ਕਲ੍ਹਾਰਾਜ ਰਾਇਕੋਟ (ਜਿਲਾ ਲੁਦਿਆਨਾ) ਦਾ ਸਰਦਾਰ, ਜੋ ਜਗਰਾਵਾਂ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਤਿਹਾੜੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ. ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੇਵਕ ਸੀ. ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਤੋਂ ਉੱਚਪੀਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਰਾਇਕੋਟ ਪਹੁੰਚੇ. ਕਲ੍ਹੇ ਨੇ ਤਨ ਮਨ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ. ਆਪਣਾ ਚਰਵਾਹਾ ਨੂਰੂ ਸਰਹਿੰਦ ਭੇਜਕੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਇਸੇ ਨੇ ਮੰਗਵਾਈ ਸੀ. ਕਲਗੀਧਰ ਨੇ ਕਲ੍ਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਖੜਗ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਅਤੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਰੱਖਣਾ. ਕਲ੍ਹੇ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪਾਲਨਾ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਪੋਤੇ ਨੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਾ ਖੜਗ ਪਹਿਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਡਿਗਕੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਖੜਗ ਨਾਲ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਮੋਇਆ. ਕਲ੍ਹੇ ਦੀ ਬਿਰਾਦਰੀ ਦੇ ਲੋਕ ਹੁਣ ਰਾਜਕੋਟ ਵਿੱਚ ਹਨ. ਕਲਗੀਧਰ ਦੀਆਂ ਦੋ ਵਸਤੂਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਹਨ, ਇੱਕ ਗੰਗਾ ਸਾਗਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪੋਥੀ ਖੋਲਣ ਦੀ ਰੇਹਲ. ਦੇਖੋ, ਟਾਲ੍ਹੀਆਣਾ ਅਤੇ ਰਾਜਕੋਟ.

ਕਲ੍ਯ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਵੇਰਾ. ਭੋਰ. ਤੜਕਾ। ੨ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਦਿਨ। ੩ ਬੀਤਿਆ ਦਿਨ। ੪ ਸ਼ਰਾਬ। ੫ ਸ਼ਰਾਬਖ਼ਾਨਾ। ੬ ਗੁਰੁਜਸ਼ ਕਰਤਾ ਇੱਕ ਭੱਟ. "ਕਬਿ ਕਲ੍ਯ ਸੁਜਸ ਗਾਵਉ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੧ ਕੇ)

ਕਲ੍ਯਸਹਾਰੁ. ਗੁਰੁਯਸ਼ ਕਰਤਾ ਇੱਕ ਭੱਟ. "ਕਲ੍ਯਸਹਾਰੁ ਤਾਸੁ ਗੁਣ ਜੰਪੈ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਕਲ੍ਯਪਾਲ. ਦੇਖੋ, ਕਲਾਲ.

ਕਲ੍ਯਾਣ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੰਗਲ. ਸ਼ੁਭ। ੨ ਸ੍ਵਰਗ। ੩ ਇੱਕ ਰਾਗ. ਦੇਖੋ ਕਲਿਆਨ ੨.

ਕਲ੍ਯਾਣਰਾਇ. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਚੰਦ੍ਰੋਦਯ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਾਬਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਆਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲੂ ਬਾਬਾ.

ਕਲ੍ਯਾਣੀ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੁਰਗਾ. ਦੇਵੀ, ਜੋ ਕਲ੍ਯਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹਿੰਦੂਮਤ ਵਿੱਚ ਮੰਨੀ ਹੈ। ੨ ਮਾਤਾ ਕੋਟ ਕਲ੍ਯਾਣੀ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਨਾਉਂ. ਦੇਖੋ, ਰਾਮਰਾਇ ਬਾਬਾ.

ਕਲ੍ਯਾਨ. ਦੇਖੋ, ਕਲ੍ਯਾਣ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਲਾਣ. ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ. ਦੁਆ. "ਇਉਂ ਸੁਨ ਹਰਖ ਉਠ੍ਯੋ ਮਰਦਾਨਾ। ਉਚਰ੍ਯੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕਲ੍ਯਾਨਾ। ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਹ ਪਰ ਪੁਨ ਪਰਕੇ। ਬਰਨਨ ਨਾਮ ਕਰੇ ਜਗਗੁਰੁ ਕੇ। ਸੁਭ ਗੁਣ ਸੰਗ ਕੀਨ ਪਰਸੰਸਾ। ਨਿਪਜ੍ਯੋ ਵੇਦੀਕੁਲ ਅਵਤੰਸਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੩ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਵੇਲੇ ਜੈਸਲਮੇਰ ਦਾ ਰਾਜਾ.

ਕਲ੍ਯਾਨਾ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨੀ ਅਤੇ ਅਨੰਨ ਸੇਵਕ ਸੀ. ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਮੇਂ ਧਨ ਅਤੇ ਕਾਠ ਆਦਿਕ ਲੈਣ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਗਿਆ. ਮੰਡੀ ਦੇ ਮਕਾਮ ਤੇ ਇਸ ਪੁਰ ਭਾਰੀ ਵਿਪਦਾ ਆਈ. ਕ੍ਰਿਸਨਜਨਮਅਸ੍ਟਮੀ ਦਾ ਵ੍ਰਤ ਨਾ ਰੱਖਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਠਾਕੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਜਾਕੇ ਪੂਜਨ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਵਿੱਚ ਮੰਡੀਪਤਿ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਇਹ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ. ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਾਸ੍ਤਿਕ ਜਾਣਕੇ ਭਾਰੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀ, ਪਰੰਤੂ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨੀ ਸਿੱਖ ਦੇ ਵਚਨ ਸੁਣਦੇ ਹੀ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਨ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਭਾਈ ਕਲ੍ਯਾਨੇ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਕੇ ਅਪਰਾਧ ਬਖ਼ਸ਼ਵਾਇਆ. ਭਾਈ ਕਲ੍ਯਾਨੇ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ। ੩ ਬਿੰਦਰਾਉ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਧਰਮਜੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਾ ਰਿਹਾ. ਦੇਖੋ, ਬਲਵੰਡ ਖ਼ਾਂ.

ਕਲ੍ਯੁਚਰੈ. ਕਲ੍ਯ ਕਵਿ ਉਚਰੈ. "ਗੁਰੁ ਰਾਮਦਾਸ ਕਲ੍ਯੁਚਰੈ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਕਲ੍ਯੋਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕਲੇਵਰ. "ਕਾਮ ਜੁ ਨੈ ਕੋਰਿਕ ਕਲ੍ਯੋਰਾ ਕੈਧੋਂ ਕਰੇ ਹੈਂ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਮਾਨੋ ਕਾਮ ਨੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਹੀ ਸ਼ਰੀਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਹਨ.

ਕੱਲਰ. ਦੇਖੋ, ਕਲਰ.

ਕੱਲਰਕੌਲ. ਊਖਰ ਵਿੱਚ ਕਮਲ. ਭਾਵ—ਮੰਦ ਜਗਾ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮ ਵਸਤੁ ਦਾ ਹੋਣਾ। ੨ ਨੀਚਕੁਲ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮ ਪੁਰਖ ਦਾ ਹੋਣਾ. "ਕੱਲਰਕੌਲ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ." (ਭਾਗੁ)

ਕੱਲਾ. ਵਿ—ਏਕਲਾ. ਤਨਹਾ। ੨ ਫ਼ਾ کلہ ਕੱਲਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਲ੍ਹ ਅਤੇ ਗਰਦਨ ਦੇ ਮੱਧ ਦਾ ਭਾਗ. ਗੰਡ.

ਕਵ. ਸੰ. ਕਵ੍. ਧਾ. ਕਵਿਤਾ ਕਰਨਾ. ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ. ਤਸਵੀਰਾਂ ਖਿੱਚਣੀਆਂ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਵਿ.

ਕਵਕਾ. ਦੇਖੋ, ਕਵਿਕਾ.

ਕਵਚ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋ ਕੰ (ਹਵਾ) ਨੂੰ ਰੋਕੇ, ਸੰਜੋਆ. ਜ਼ਿਰਹ। ੨ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੰਤ੍ਰ. "ਰਾਮ ਕਵਚ ਦਾਸ ਕਾ ਸੰਨਾਹੁ." (ਗੌਂਡ ਮ: ੫)੩ ਵਡਾ ਨਗਾਰਾ. ਨੌਬਤ.

ਕਵਚ ਸੰਨਾਹ. ਕਵਚ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਣਾ. ਕਵਚ ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਸਜਾਉਣਾ.

ਕਵਚਨੀ. ਕਵਚ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕਵਚਾਂਤਕ, ਕਵਚਾਂਤਕਰ ਕਵਚ (ਸੰਜੋਏ) ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਖੜਗ, ਤੀਰ ਨੇਜ਼ਾ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕਵਚੀ. ਵਿ—ਕਵਚ ਵਾਲਾ. ਸੰਜੋਆਧਾਰੀ.

ਕਵਚੁ. ਦੇਖੋ, ਕਵਚ.

ਕਵਡੀ. ਕੌਡੀ. ਵਰਾਟਿਕਾ. "ਕਿਸਹੂੰ ਨ ਕਵਡੀ ਪੁੰਨ ਤੇ ਕਬ ਹੀ ਨ ਕਰੋੰਹੀ ਦੇਂਹਗੇ." (ਕਲਕੀ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕਵੱਡੀ.

ਕਵੱਡੀ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪੇਂਡੂ ਖੇਡ. ਦੋ ਟੋਲੇ ਬਣਾਕੇ ਖਿਡਾਰੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਪਾੜਾ (ਲਕੀਰ) ਖਿੱਚਦੇ ਹਨ. ਲਕੀਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਦਾ ਆਦਮੀ 'ਕਵਡੀ ਕਵਡੀ' ਇੱਕ ਸਾਹ ਆਖਦਾ ਹੋਇਆ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਕੇ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਛੂਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਿਨਾ ਫੜਾਈ ਖਾਧੇ ਅਤੇ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੇ ਆਪਣੀ ਟੋਲੀ ਨਾਲ ਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮੰਡਲੀ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਫੜਿਆ ਜਾਵੇ, ਤਦ ਹਾਰ ਹੁੰਦੀ

ਹੈ. ਇਸ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਇਤਨੀ ਹੀ ਚਤੁਰਾਈ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨਾ ਸਾਹ ਪਰਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਨੂੰ ਛੂਹ ਲੈਣਾ ਅਰ ਆਪ ਫੜਾਈ ਨਾ ਖਾਣੀ.

ਕਵਣ, ਕਵਣੁ. ਸਰਵ—ਕ: ਜਨ. ਕੋ ਜਨ. ਕੌਣ. "ਤਿਨ ਕਵਣੁ ਖਲਾਵੈ ਕਵਣੁ ਚੁਗਾਵੈ?" (ਸੋਦਰੁ)

ਕਵਤਕ. ਕੌਤਕ. ਦੇਖੋ, ਕਉਤਕ. "ਕਲਹਿ ਕਵਤਕ ਕਰ ਭਾਰੀ." (ਕਲਕੀ)

ਕਵਤਾ. ਦੇਖੋ, ਕਵਿਤਾ। ੨ ਕਾਵ੍ਯ ਰਚਣ ਵਾਲਾ. ਕਵਿ. "ਕਵਤੇ ਭੀ ਜਾਸੀ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਕਵਨ, ਕਵਨੁ. ਦੇਖੋ, ਕਵਣ. "ਕਵਨ ਗੁਨ ਪ੍ਰਾਨਪਤਿ ਮਿਲਉ ਮੇਰੀ ਮਾਈ?" (ਗਉ ਮ: ੫) "ਕਵਨੁ ਸੁਜਨ ਜੋ ਸਉਦਾ ਜੋਰੈ?" (ਗਉ ਮ: ੫)

ਕਵਰ. ਦੇਖੋ, ਕੌਰਵ. "ਪਰਨਾਰੀ ਕੇ ਹੇਤ ਕਟਕ ਕਵਰਨ ਕੋ ਘਾਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੧) ੨ ਗ੍ਰਾਸ. ਲੁਕ਼ਮਾ. ਦੇਖੋ, ਕਵਲ। ੩ ਸੰ. ਲੂਣ। ੪ ਖੱਟਾ ਰਸ। ੫ ਜ਼ੁਲਫ਼. ਅਲਕ.

ਕਵਰਾ. ਵਿ—ਕਟੁ. ਕੌੜਾ. "ਪੰਚ ਬਿਆਧਿ ਤਿਆਗੇ ਕਵਰੇ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਵਰੀ. ਕੌਡੀ. ਵਰਾਟਿਕਾ। ੨ ਕੌੜੀ. ਕਟੁ। ੩ ਸੰ. ਗੁੱਤ. ਬੇਨੀ.

ਕਵਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁਰਕੀ. ਗ੍ਰਾਸ. "ਭਰਯੋ ਕਵਲ ਕਰ ਆਨਨ ਪਾਯੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਕਮਲ. "ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਕਵਲ ਰਿਦ ਧਾਰੇ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) "ਕਵਲ ਖਿਰੇ ਮੁਖ ਕਵਲ ਸੁਧਾਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਕਮਲ ਸਮਾਨ ਖਿੜੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਾਸ ਪਾਏ.

ਕਵਲਨੈਨ. ਦੇਖੋ, ਕਮਲਨਯਨ. "ਕਵਲਨੈਨ ਮਧੁਰਬੈਨ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਕਵਲਪਰਗਾਸ. ਦੇਖੋ, ਕਮਲ ਪ੍ਰਗਾਸ. "ਕਵਲ ਪਰਗਾਸ ਭਏ ਸਾਧ ਸੰਗੇ." (ਗੂਜ ਮ: ੫)

ਕਵਲਯ. ਦੇਖੋ, ਕੁਵਲਯ.

ਕਵਲਾ. ਲਕ੍ਸ਼ਮੀ. ਦੇਖੋ, ਕਮਲਾ. "ਕਵਲਾ ਚਰਨ ਸਰਨ ਹੈ ਜਾਂਕੇ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਕਵਲਾਸ. ਕੈਲਾਸ ਪਹਾੜ. ਦੇਖੋ, ਕਬਿਲਾਸ. "ਕਵਲਾਸ ਮੈ ਧ੍ਯਾਨ ਛੁਟ੍ਯੋ ਹਰ ਕਾ." (ਚੰਡੀ ੧) ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਵਲਯਾਸ਼੍ਵ.

ਕਵਲਾਸਨ. ਬ੍ਰਹਮਾ. ਦੇਖੋ, ਕਮਲਾਸਨ.

ਕਵਲਾਸਪਤਿ. ਕੈਲਾਸਪਤਿ ਸ਼ਿਵ. ਦੇਖੋ, ਪਦਮ ਕਵਲਾਸਪਤਿ.

ਕਵਲਾਸ੍ਰਯ, ਕਵਲਾਸ੍ਰੀ. ਕਮਲ ਦਾ ਆਸ਼੍ਰਯ ਵਿਸ਼ਨੁ, ਜਿਸ ਦੀ ਨਾਭਿ ਵਿੱਚੋਂ ਕਮਲ ਉਪਜਿਆ ਹੈ. "ਮਨ ਮੈ ਕਵਲਾਸ੍ਰੀ ਜੋ ਗ੍ਯਾਨਾ." (ਅਰਹੰਤਾਵ)

ਕਵਲਾਕੰਤ, ਕਵਲਾਪਤਿ. ਦੇਖੋ, ਕਮਲਾਕੰਤ ਅਤੇ ਕਮਲਾਪਤਿ. "ਹਰਿਜਸ ਸੁਣਹਿ ਤਿਸੁ ਕਵਲਾਕੰਤਾ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੋਰ)

ਕਵਲੁ. ਗ੍ਰਾਸ. ਲੁਕਮਾ. ਦੇਖੋ, ਕਵਲ. "ਕਾਲੈ ਕਵਲੁ ਨਿਰੰਜਨ ਜਾਨੈ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ਜੋ ਨਿਰੰਜਨ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਲ ਦਾ ਗ੍ਰਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਆਤਮਗ੍ਯਾਨੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤਦਾ ਹੈ.

ਕਵਾ. ਅ਼ قوا .ਕ਼ੁਵਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—.ਕ਼ੁੱਵਤ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਤਾਕਤ. ਸ਼ਕਤਿ. ਬਲ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਵਾਇ.

ਕਵਾਉ. ਦੇਖੋ, ਕਵਾ। ੨ ਕੁਆਉ. ਵਾਕ੍ਯ. ਹੁਕਮ. "ਕੀਤਾ ਪਸਾਉ ਏਕੋ ਕਵਾਉ." (ਜਪੁ) ਦੇਖੋ, ਕਵ ਧਾ। ੩ ਦੇਖੋ. ਕਵਾਇ. "ਦੇ ਲੈਸਹਿ ਜਿੰਦ ਕਵਾਉ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਦੇਹਰੂਪ ਪੋਸ਼ਾਕ.

ਕਵਾਇ. ਅ਼ قبا ਕ਼ਬਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੋਸ਼ਾਕ. ਅਮੀਰ ਦਾ ਲਿਬਾਸ. "ਗੁਰਿ ਦੀਬਾਣਿ ਕਵਾਇ ਪੈਨਾਈਓ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪੈਪਾਇ) "ਗਲਹੁ ਕਵਾਇ ਖੋਲਿ ਪਹਿਨਾਈ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕਵਾ.

ਕ਼ਵਾਇ਼ਦ. ਅ਼ قواعد ਕ਼ਾਇ਼ਦਹ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਨਿਯਮ। ੨ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਸਿਖ੍ਯਾ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਕਸਰਤ ਫੌਜਾਂ, ਜਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. "ਕਰੈਂ ਕਵਾਇਦ'ਵਿਦ੍ਯਾ ਸੰਗ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਵਾਈ. ਦੇਖੋ, ਕਵਾਇ. "ਕਹਾਂ ਸੁ ਲਾਲ ਕਵਾਈ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਵਾਚੀ. ਵਿ—ਕਵਚਧਾਰੀ. ਕਵਚੀ. "ਭਯੋ ਰੇਣੁਕਾ ਤੇ ਕਵਾਚੀ ਕੁਠਾਰੀ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਕਵਾਟ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋ ਕ (ਹਵਾ) ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਕਰੇ, ਕਪਾਟ. ਤਖ਼ਤਾ. ਪਟ. ਕਿਵਾੜ.

ਕਵਾਦ, ਕਵਾਦਾ. ਅ਼ قواد ਕ਼ੱਵਾਦ. ਵਿ—ਭੜੂਆ. ਨਿਰਲੱਜ. ਬੇਗ਼ੈਰਤ. "ਦਰਗਹਿ ਹੋਨ ਖੁਆਰ ਕਵਾਦੇ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਰਹਨੁਮਾ. ਆਗੂ. "ਦਿਲ ਮਹਿ ਸੋਚਿ ਬਿਚਾਰਿ ਕਵਾਦੇ। ਭਿਸਤ ਦੋਜਕ ਕਿਨਿ ਪਾਈ?" (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ਹੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਆਗੂ! ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕਬਾਦਾ.

ਕਵਾਦਿ. ਦੇਖੋ, ਆਦਿਕਵਿ. "ਧ੍ਰੂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਕਵਾਦਿ ਤਿਲੋਚਨ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਵਾਯਦ. ਦੇਖੋ, ਕਵਾਇਦ.

ਕਵਾਲੀ. ਦੇਖੋ, ਕ਼ੱਵਾਲ.

ਕਵਾਵ. ਕਥਨ (ਭਾਵ—ਹੁਕਮ) ਦੇਖੋ, ਕਵਾਉ. "ਏਕ ਕਵਾਵੈ ਤੇ ਸਭ ਹੋਆ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਕਵ ਧਾ.

ਕਵਾੜ. ਦੇਖੋ, ਕਬਾੜ। ੨ ਕਪਾਟ. ਦੇਖੋ, ਕਵਾਟ.

ਕਵਿ. ਦੇਖੋ, ਕਵ ਧਾ. ਜੋ ਰਚਨਾ ਕਰੇ, ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾਨ ਕਰੇ ਸੋ ਕਵਿ. ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਵੀ ਲਿਖੇ ਹਨ:—

ਪਾਠ ਚੁਰਾਵੈ ਭਾਰਯਾ, ਅਰਥ ਚੁਰਾਵੈ ਪੂਤ,
ਭਾਵ ਚੁਰਾਵੈ ਮੀਤ ਸੋ, ਸੁਤੇ ਕਹੈ ਅਵਧੂਤ.[1]

ਅਰਥ ਹੈ ਮੂਲ ਭਲੀ ਤੁਕ ਡਾਰ ਸੁ
ਅਛਰ ਪਤ੍ਰ ਹੈਂ ਦੇਖਕੈ ਜੀਜੈ,
ਛੰਦ ਹੈਂ ਫੂਲ ਨਵੇ ਰਸ ਸੋ ਫਲ ਦਾਨ ਕੇ
ਬਾਰਿ ਸੋਂ ਸੀਂਚਬੋ ਕੀਜੈ,
"ਦਾਨ" ਕਹੈ ਯੌਂ ਪ੍ਰਬੀਨਨ ਸੌਂ ਸੁਬਰੀ

[1] ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਅਰਥ ਪਦ ਭਾਵ ਆਦਿ ਦੀ ਚੋਰੀ (Plagiarism) ਨਿੰਦਿਤ ਲਿਖੀ ਹੈ.

ਕਵਿਤਾ ਸੁਨਕੈ ਰਸ ਪੀਜੈ,
ਕੀਰਤਿ ਕੇ ਬਿਰਵਾ ਕਵਿ ਹੈਂ ਇਨ ਕੋ
ਕਬਹੂੰ ਕੁਮਲਾਨ ਨ ਦੀਜੈ.
ਕਹਾਂ ਗੁਰੁ ਕਰਨ ਦਧੀਚਿ ਬਲਿ ਬੇਨੁ ਕਹਾਂ
ਸਾਕੇ ਸਾਲਿਵਾਹਨ ਕੇ ਅਜਹੂੰ ਲੌਂ ਗਾਏ ਹੈਂ,
ਕਹਾਂ ਪ੍ਰਿਥੁ ਪਾਰਥ ਪੁਰੂਰਵਾ ਪੁਹਮਿਪਤਿ
ਹਰੀਚੰਦ ਪੂਰਨ ਔ ਭੋਜ ਵਿਦਤਾਏ ਹੈਂ,
ਕਹੈ "ਮਤਿਰਾਮ" ਕੋਊ ਕਵਿਨ ਕੋ ਨਿੰਦੇ ਮਤ
ਕਵਿਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਬ ਦੇਸਨ ਮੇ ਛਾਏ ਹੈਂ,
ਢੂੰਡ ਦੇਖੋ ਤੀਨ ਲੋਕ ਅਮੀ ਹੈ ਕਵਿਨ ਮੁਖ
ਕੇਤੇ ਮੂਏ ਮੂਏ ਰਾਜਾ ਕਵਿਨ ਜਿਵਾਏ ਹੈਂ.
"ਕਰਨ ਕੈ ਦੀਨੋ ਸੋਨੋ
ਕੋਊ ਤੋ ਬਤਾਵੈ ਹਮੈ,
ਕਵਿਨ ਕੇ ਗਾਏ ਗੀਤ
ਅਬਹੂੰ ਲੌਂ ਸੇਤ ਹੈਂ।
ਭੋਜ ਦੀਨੋ ਹਾਥੀ ਘੋਰਾ
ਓਰਾ ਸੇ ਵਿਲਾਯ ਗਏ,
ਕਵਿਨ ਕਬਿਤ ਦੀਨੇ
ਕੀਰਤਿ ਨਿਕੇਤ ਹੈਂ।
ਜਿਨ ਕੀ ਵਡਾਈ ਮਤਿਰਾਮ
ਕਵਿ ਜਗ ਗਾਈ,
ਅਜਹੂੰ ਲੌਂ ਅਜਰ ਅਮਰ
ਪੁਰ ਲੇਤ ਹੈਂ।
ਜੌਤੋ ਕਛੂ ਰਾਜੀ ਹ੍ਵੈਕੇ
ਕਵਿ ਦੇਤ ਰਾਜਨ ਕੋ,
ਤੇਤੋ ਕਹਾਂ ਰਾਜਾ ਰੀਝ
ਕਵਿਨ ਕੋ ਦੇਤ ਹੈਂ?"

੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਾਲਮੀਕਿ। ੩ ਸ਼ੁਕ੍ਰ। ੪ ਬ੍ਰਹਮਾ। ੫ ਪੰਡਿਤ। ੬ ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਵੈਦ੍ਯ ਨੂੰ ਕਵਿ ਆਖਦੇ ਹਨ। ੭ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਭਾਈ. ਦੇਖੋ, ਕਲਕੀ। ੮ ਦੇਖੋ, ਬਵੰਜਾ ਕਵਿ.

ਕਵਿ ਸਭਾ, ਕਵਿ ਸਮਾਜ ਸ਼ਾਯਰਾਂ ਦੀ ਮਜਲਿਸ (ਬਜ਼ਮ). Symposium.

ਕਵਿਕ, ਕਵਿਕਾ ਸੰ. ਕਵਿਕਾ. ਲਗਾਮ. ਦਹਾਨਾ. ਕੜਿਆਲਾ. "ਮੁਖਬਲ ਅਸੁ ਕਵਿਕਾ ਜਿਵ ਮਾਨੀ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਮੂੰਹਜ਼ੋਰ ਘੋੜੇ ਲਈ ਕੜਿਆਲੇ ਤੁੱਲ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕੜਿਆਲਾ.

ਕਵਿਤ. ਦੇਖੋ, ਕਵਿਤ੍ਵ. "ਪੋਥੀ ਗੀਤ ਕਵਿਤ ਕਿਛੁ ਕਦੇ ਨ ਕਰਨਿ ਧਰਿਆ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਵਿਤਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਵਿਤ੍ਵ. ਕਾਵ੍ਯਰਚਨਾ.

ਕਵਿੱਤ. ਦੇਖੋ, ਕਬਿੱਤ ਅਤੇ ਕਵਿਤ੍ਵ.

ਕਵਿਤ੍ਵਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਵ੍ਰਿਤਾ.

ਕਵਿਤ੍ਵ. ਸੰ. ਕਾਵ੍ਯਰਚਨਾ. ਕਵਿਤਾ। ੨ ਦਾਨਾਈ. ਚਤੁਰਾਈ। ੩ ਕਵਿਪੁਣਾ.

ਕਵਿਪ੍ਰਿਯਾ. ਹਿੰਦੀਸਾਹਿਤ੍ਯ ਦੇ ਆਚਾਰਯ ਕਵਿ ਕੇਸ਼ਵਦਾਸ ਕ੍ਰਿਤ ਕਾਵ੍ਯਗ੍ਰੰਥ.
"ਪ੍ਰਗਟ ਪੰਚਮੀ ਕੋ ਭਯੋ ਕਵਿਪ੍ਰਿਯਾ ਅਵਤਾਰ,
ਸੋਰੈਂ ਸੈ ਅੱਠਾਨਵੇਂ ਫਾਗੁਨ ਸੁਦਿ ਬੁਧਵਾਰ."

ਕਵਿਰਾਜ. ਵਿ—ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ ਕਵਿ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਾਲਮੀਕਿ। ੩ ਸ਼ੁਕ੍ਰਾਚਾਰਯ। ੪ ਵ੍ਯਾਸ। ੫ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ। ੬ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ। ੭ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ। ੮ ਵੈਦ੍ਯਰਾਜ. ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਵੈਦ. ਦੇਖੋ, ਕਵਿ ੬.

ਕਵੀ. ਦੇਖੋ, ਕਵਿ। ੨ ਕੁਮੁਦ. ਨੀਲੋਫ਼ਰ. ਭੰਮੂਲ. "ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸਿਵੈਯਾ ਕੋ ਕਵੀਕੈ ਪਹਿਚਾਨੀਐ." (ਅਕਾਲ) "ਕਉਲੁ ਤੂ ਹੈ ਕਵੀਆ ਤੂ ਹੈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੩ ਅ਼ ‏قوی‏ ਕ਼ਵੀ. ਕ਼ੁੱਵਤ ਵਾਲਾ. ਸ਼ਕ੍ਤਿਵਾਲਾ. ਬਲਵਾਨ.

ਕਵੀਅਣ. ਸੰ. ਕਵਿਜਨੈ: ਕਵਿ ਲੋਗੋਂ ਨੇ. ਕਵੀਆਂ ਨੇ. "ਸੁਜਸ ਕਲ੍ਯ ਕਵੀਅਣ ਬਖਾਣਿਅਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੫ ਕੇ)

ਕਵੀਸਰ, ਕਵੀਸੁਰ ਕਵਿ-ਈਸ਼੍ਵਰ. ਦੇਖੋ, ਕਵਿਰਾਜ.

ਕਵੇ. ਸੰ. ਕਵੇ:. ਕਵੀ ਦਾ. ਕਵੀ ਦੇ. "ਗੀਤ ਨਾਦ ਕਵਿਤ ਕਵੇ ਸੁਣਿ." (ਤੁਖਾ ਬਾਰਹਮਾਹਾ) ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਕਵਿਕਾਵ੍ਯ ਸੁਣਕੇ.

ਕਵੇਰ. ਦੇਖੋ, ਕਾਵੇਰੀ.

ਕਵੰਧ. ਦੇਖੋ, ਕਬੰਧ.

ਕਵ੍ਯ. ਦੇਖੋ, ਹਵ੍ਯ. ਪਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਵਾਹਨ ਕਰਕੇ (ਸੱਦਕੇ) ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਅੰਨ ਅਥਵਾ ਹਵਨ। ੨ ਉਹ ਅੰਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਿਤਰਾਂ ਲਈ ਪਿੰਡ ਆਦਿਕ ਬਣਾਏ ਜਾਣ। ੩ ਪਿਤ੍ਰਿਲੋਕ। ੪ ਵਿ—ਸ੍ਤੁਤਿ (ਉਸਤਤਿ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਕ਼ੱਵਾਲ. ਅ਼ ‏قوال‏ ਗਵੈਯਾ. ਸੂਫੀਆਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਜੋ ਕ਼ੱਵਾਲੀ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮੂਲ ਕ਼ੌਲ ਹੈ.

ਕੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੋੜਾਂ ਦਾ ਕੜਾ। ੨ ਖਿੱਚ. ਕਸ਼ਿਸ਼. "ਕੜਿ ਬੰਧਨ ਬਾਂਧਿਓ ਸੀਸ ਮਾਰ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੩) ੩ ਬੰਧਨ. "ਮਾਇਆਮੋਹ ਨਿਤ ਕੜੂ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) ੪ ਬੰਦੂਕ ਆਦਿਕ ਦਾ ਕੜਾਕਾ। ੫ ਦੇਖੋ, ਕੜਨਾ.

ਕੜਈਐ. ਕੜ੍ਹੀਏ. ਤਪੀਏ. ਰਿੱਝੀਏ. ਦੁਖੀ ਹੋਈਏ. "ਤਾ ਮੇਰੇ ਮਨ, ਕਾਇਤੁ ਕੜਈਐ?" (ਗੌਂਡ ਮ: ੪)

ਕੜਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਿਜਲੀ ਬੰਦੂਕ ਆਦਿਕ ਦੀ ਧੁਨਿ. ਕੜਾਕਾ. ਕੜਕਾਰ.

ਕੜਕਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕੜਕਾਰ ਦਾ ਹੋਣਾ. ਬਿਜਲੀ ਆਦਿਕ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੋਣਾ। ੨ ਭਯੰਕਰ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ. "ਸਿਰਿ ਕੜਕਿਓ ਕਾਲ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਕੜਕਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕੜਕੜ ਸ਼ਬਦ ਕਰਾਉਣਾ. ਤੋੜਨਾ. ਭੰਨਣਾ.

"ਜਿੰਦੂ ਨਿਮਾਣੀ ਕਢੀਐ ਹਡਾਂ ਕੂੰ ਕੜਕਾਇ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਕੜਖਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰਖਾ.

ਕੜਛਾ, ਕੜਛੀ ਦੇਖੋ, ਕਰਛਾ ਕਰਛੀ. "ਕੜਛੀਆ ਫਿਰੰਨਿ, ਸਾਉ ਨ ਜਾਣਨਿ ਸੁਞੀਆ." (ਮ: ੫ ਵਾਰ ਗੂਜ ੨)

ਕੜਨ, ਕੜਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਜਕੜਨਾ. ਬੰਨ੍ਹਣਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੜ੍ਹਨਾ. "ਤਾ ਕਾਇਤੁ ਕੜੀਐ?" (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧) ੩ ਸੰ. ਕਡ੍. ਧਾਤੁ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਦੁੱਖ ਅਥਵਾ ਆਨੰਦ ਵਿੱਚ ਬੇਸੁਧ ਹੋਣਾ. "ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਿਨੀ ਧਿਆਇਆ ਸੇ ਕੜਿਨ ਸਵਾਹੀ."¹ (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੂਹੀ) ਉਹ ਆਨੰਦ ਵਿੱਚ ਸਦਾ (ਸਵੰਦਾ) ਹੀ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੪ ਮਰਾ. ਕਡਨ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਦੂਰ. ਕਿਨਾਰੇ. ਅਲਗ.

ਕੜਮੁੜ. ਅਨੁ. ਕੜਕਾਰ ਦੀ ਧੁਨਿ. "ਕੋਲਦਾਤ ਕੜਮੁੜੈ." (ਪਾਰਸਾਵ) ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰ ਦੀ ਹੁੱਡ ਕੜਾਕਾ ਖਾਂਦੀ ਹੈ.

ਕੜਵਾ. ਵਿ—ਕਟੁ. ਕੌੜਾ.

ਕੜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਟਕ. ਕੰਗਣ. ਕੰਕਨ ਦੇਖੋ, ਤੈਮੁਦ੍ਰਾ ਅਤੇ ਪੰਜ ਕਕਾਰ। ੨ ਰੋਤ ਆਦਿਕ ਦਾ ਕਠੋਰ ਕੜ। ੩ ਕੜੇ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਕੁੰਡਾ। ੪ ਵਿ—ਕਰੜਾ. ਕਠੋਰ. ਸਖ਼ਤ। ੫ ਦੇਖੋ, ਕੜਾ ਮਾਨਕਪੁਰ.

ਕੜਾਸਣੁ, ਕੜਾਸਨ ਮਰਾ. ਕਡਾਸਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮ੍ਰਿਗਚਰਮ ਦਾ ਆਸਨ। ੨ ਸੰ. ਕਟਾਸਨ. ਕੁਸ਼ਾ ਦਾ ਆਸਨ. "ਕਾਇਆ ਕੜਾਸਣੁ ਮਨੁ ਜਾਗੋਟੀ." (ਸਿਧਗੋਸਟਿ) ਦੇਖੋ, ਜਾਗੋਟੀ.

ਕੜਾਹ. ਸੰ. ਕਟਾਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੜਾਹਾ. ਲੋਹੇ ਦਾ ਕੁੰਡੇਦਾਰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੂੰਹ ਦਾ ਬਰਤਨ। ੨ ਕੜਾਹੇ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਐਨ. ਹਲੂਆ. (ਹਲਵਾ). ਦੇਖੋ, ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ.

ਕੜਾਹਪ੍ਰਸਾਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਿੱਖਮਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਜੋ ਅਕਾਲ ਨੂੰ ਅਰਪਨ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚ ਵਰਤਾਈਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸਣ ਮਹਾਪ੍ਰਸਾਦ ਭੀ ਹੈ.

ਕੜਾਹਪ੍ਰਸਾਦ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਵਰਤਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧਿ ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਲਿਖੀ ਹੈ:—

"ਕੜਾਹ ਕਰਨ ਕੀ ਬਿਧਿ ਸੁਨ ਲੀਜੈ—
ਤੀਨ ਭਾਗ ਕੋ ਸਮਸਰ ਕੀਜੈ,
ਲੇਪਨ ਆਗੈਂ ਬਹੁਕਰ ਦੀਜੈ,
ਮਾਂਜਨ ਕਰ ਭਾਂਜਨ ਧੋਵੀਜੈ,
ਕਰ ਸਨਾਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹ੍ਵੈ ਬਹੈ,
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਿਨ ਅਵਰ ਨ ਕਹੈ.
ਕਰ ਤਿਆਰ ਚੌਕੀ ਪਰ ਧਰੈ,
ਚਾਰ ਓਰ ਕੀਰਤਨ ਬਹਿ ਕਰੈ.
ਜੋ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕੋ ਬਾਂਟ ਹੈ ਮਨ ਮੇ ਧਾਰੇ ਲੋਭ,
ਕਿਸਿ ਥੋੜਾ ਕਿਸਿ ਅੱਗਲਾ ਸਦਾ ਰਹੈ ਤਿਸ ਸੋਗ."
(ਤਨਮਾ)

"ਪਾਵਨ ਤਨ ਪਾਵਨ ਕਰ ਥਾਨ,
ਘ੍ਰਿਤ ਮੈਦਾ ਲੇ ਖੰਡ ਸਮਾਨ,
ਕਰ ਕੜਾਹ ਜਪੁ ਪਾਠ ਸੁ ਠਾਨੈ,
ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦ ਅਰਦਾਸ ਬਖਾਨੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਸੌ ਸਾਖੀ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

"ਖੋਪਾ ਸੌਂਫ ਜਾਸ ਮਹਿ ਡਾਰਾ. ××
ਸੋ ਦੇਵੀ ਕੋ ਅਰੁ ਹਨੁਮਾਨ. ××
ਮਿਰਚਾਂ ਪਾਇ ਚਰੌਂਜੀ ਮੇਵਾ.
ਤਿਸ ਕੋ ਭੋਗ ਲਗੇਂ ਗੁਰਦੇਵਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦਾ ਭੁਜਿਆ ਹੋਯਾ ਮੈਦਾ (ਆਟਾ) ਜਿਤਨਾ ਗਰਮ ਹੋਵੇ, ਉਤਨੀ ਹੀ ਗਰਮ ਚਾਸ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਏ. ਜੇ ਚਾਸ ਥੋੜੀ ਭੀ ਠੰਢੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਘੀ ਆਟੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਕੜਾਹੀ ਅਥਵਾ ਕਾਲੇ ਬਰਤਨ ਵਿਚ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਲਿਆ ਕੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਅਸਭ੍ਯਤਾ ਹੈ. ਸੁੰਦਰ ਥਾਲ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਨਿਰਮਲ ਪਾਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਪਾਕੇ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਏ.

ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਆਉਂਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਖੜੇ ਹੋਣਾ ਯੋਗ੍ਯ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਨਾ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਪਾਣੀ ਤ੍ਰੌਂਕਣਾ ਲੋੜੀਏ.

ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਵਰਤਾਣ ਵਾਲਾ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਰਮਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖੇ, ਸਾਫ਼ ਵਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰੇ, ਕਿਸੇ ਧਾਤੁ ਦੀ ਅੰਗੂਠੀ ਪਹਿਰੀ ਹੋਈ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਅਰ ਨਾ ਨਹੁੰ ਵਧੇ ਹੋਏ ਹੋਣ. ਦੇਖੋ, ਪੰਚਾਮ੍ਰਿਤ ਭੇਟ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਮਹਾਪ੍ਰਸਾਦ ੩.

ਕੜਾਹਾ. ਦੇਖੋ, ਕਟਾਹ। "ਤਪਤ ਕੜਾਹਾ ਬੁਝਿ ਗਇਆ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ਇਸ ਥਾਂ ਵਿਕਾਰ ਅਤੇ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਤਪੇ ਮਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ.

ਕੜਾਹੀ. ਛੋਟਾ ਕੜਾਹਾ। ੨ ਕੜਾਹ. ਹਲੂਆ. "ਧੁਰੋਂ ਪਤਾਲੋਂ ਲਈ ਕੜਾਹੀ." (ਭਾਗੁ) ੩ ਦੇਵੀ ਆਦਿ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਅਰਪਨ ਕੀਤਾ ਕੜਾਹ.

ਕੜਾਹੀਆ. ਵਿ—ਕੜਾਹ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਕੜਾਕੜ. ਅਨੁ. ਕੜਕੜ ਸ਼ਬਦ. ਬੰਦੂਕ ਆਦਿਕ ਦੀ ਧੁਨਿ.

ਕੜਾਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੜਕਾਰ। ੨ ਖ਼ਾ. ਫ਼ਾਕ਼ਾ. ਲੰਘਨ. "ਸਿੰਘ ਕੜਾਕੇ ਸੋਂ ਰਹੈਂ ਦੂਏ ਤੀਏ ਦਿਨ ਖਾਂਹਿ." (ਪ੍ਰਾਪੰਪ੍ਰ) ੩ ਕਰੜੀ ਧੁਪ ਪੈਣੀ ਅਤੇ ਵਰਖਾ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ.

ਕੜਾਬੀਨ. ਦੇਖੋ, ਕਰਾਬੀਨ. "ਕੜਾਬੀਨਨ ਕੋ ਝਾੜ ਜਾਇ."(ਗ੍ਵਾਲ ਕਵਿ)

ਕੜਾਮਾਨਕਪੁਰ. ਜਮਨਾ ਕਿਨਾਰੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਥਨੇਸਰ ਅਤੇ ਬਨੀਬਦਰਪੁਰ ਵੱਲੋਂ ਆਕੇ, ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ. ਇਸ ਥਾਂ ਮਲੂਕਦਾਸ ਨਾਮਕ ਵੈਸਨਵ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਣ ਬਾਬਤ ਭ੍ਰਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਸੀ. "ਕੜੇ ਸੁ ਮਾਨਕ ਪੁਰ ਕੇ ਰਾਹੂ। ਗਮਨੇ ਸਤਿਗੁਰ ਬੇਪਰਵਾਹੂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕੜਿ. ਕੜਕੇ. ਕਸਕੇ. ਦੇਖੋ, ਕੜ ੨। ੨ ਕੜ੍ਹ (ਰਿੱਝ) ਕੇ. ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਹੋਕੇ. "ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਕੜੇ ਕੜਿ ਪਚਿਆ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

¹"ਸੇ ਕੜਿ ਨ ਸਵਾਹੀ." ਉਹ ਕੜ੍ਹਕੇ (ਤਪਕੇ) ਸੁਆਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ.

ਕੜਿਆ. ਵਿ—ਬੰਨ੍ਹਿਆ. ਬੰਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ. "ਲਿਖਿ ਲਿਖਿ ਪੜਿਆ ਤੇਤਾ ਕੜਿਆ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਫਲ ਹੈ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣਾ, ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਬਿਨਾ ਲੋਕ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਹੌਮੈ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੨ ਕੜ੍ਹਿਆ. ਤਪਿਆ. ਰਿੱਝਿਆ.

ਕੜਿਆਲ, ਕੜਿਆਲਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲੋਹੇ ਦੇ ਕੰਡਿਆਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਲਗਾਮ. ਇਸ ਲਗਾਮ ਪੁਰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਗੋਲ ਸਿਰ ਦੇ ਕੰਡੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਘੋੜੇ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਪੁਰ ਵਾਗ ਖਿੱਚਣ ਤੋਂ ਚੁਭ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਮੂੰਹਜੋਰ ਘੋੜੇ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਲਗਾਮ.

ਕੜਿਨ. ਦੇਖੋ, ਕੜਨ.

ਕੜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਲਾ. ਸ਼ਹਤੀਰ ਪੁਰ ਕੜਾ (ਟੇਢਾ) ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਕਾਠ। ੨ ਸੰਗੁਲ ਆਦਿਕ ਦਾ ਕੁੰਡਾ। ੩ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਮਿਆਨ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਕੁੰਡਾ. "ਕੜੀਆਂ ਅਰ ਚਪੜਾਸ ਵਿਸਾਲਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਵਿ—ਕਠੋਰ. ਕਰੜੀ.

ਕੜੀਆਲ, ਕੜੀਆਲੁ ਦੇਖੋ, ਕੜਿਆਲਾ. "ਕੜੀਆਲੁ ਮੁਖੇ ਗੁਰਿ ਗਿਆਨੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਰਾਮ." (ਵਡ ਮ: ੪ ਘੋੜੀਆਂ)

ਕੜੂ. ਦੇਖੋ, ਕੜ ੩.

ਕੜੂਆ. ਵਿ—ਕਟੁ. ਕੌੜਾ. "ਮੀਠੇ ਕਉ ਕਉੜਾ ਕਹੈ, ਕੜੂਏ ਕਉ ਮੀਠਾ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧)

ਕੜੂਚਾ. ਸੰ. ਕੂਰ੍ਚ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੂਚਾ. "ਮੂੰਹ ਕੜੂਚੇ ਘਾਹ ਦੇ ਛਡ ਘੋੜੇ ਰਾਹੀਂ." (ਚੰਡੀ ੩) ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਘਾਸ ਦੇ ਕੂਚੇ (ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਗਊ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ) ਲੈ ਲਏ.

ਕੜ੍ਹਨਾ. ਕ੍ਰਿ, ਰਿੱਝਣਾ। ੨ ਤਪਣਾ. ਦੁਖੀ ਹੋਣਾ। ੩ ਵਾਰ ਵਾਰ ਵਿਚਾਰਨਾ. ਅਭ੍ਯਾਸ ਕਰਨਾ. "ਪ੍ਰੀਤਿ ਪੜ੍ਹੈ ਕਰ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੜ੍ਹੈ ਰਸਰੀਤਿਨ ਚੀਤ ਸੁਨੋ ਸੁਇ ਚਾਖੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕੜ੍ਹੀ. ਵਿ—ਕੜ੍ਹੀ ਹੋਈ. ਰਿੱਝੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੇਸਣ ਦੀ ਸਲੂਣੀ ਅਥਵਾ ਮੈਦੇ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਲਾਪਸੀ.

ਕਾ. ਪ੍ਰਤ੍ਯ. ਸੰਬੰਧ ਬੋਧਕ. ਦਾ. "ਨਾਨਕ ਕਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ ਜਿਸ ਕਾ ਸਭਕੋਇ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਸਰਵ—ਕ: ਕਿਆ. "ਕਹੁ ਜਨ, ਕਾ ਨਾਹੀ ਘਰ ਤਾਂਕੇ?" (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੩ ਕੋਈ. "ਕਾ ਵਿਰਲੀ ਜਾਇ ਵੁਠੀ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੪ ਕਿਸ. "ਦੂਸਰ ਨਾਹੀ ਠਾਉ ਕਾ ਪਹਿ ਜਾਈਐ?" (ਜੈਤ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੫ ਵਿ—ਕਿੰਚਿਤ. ਕੁਛ. ਕੁਝ. "ਤਿਨਾ ਭੂਖ ਨ ਕਾ ਰਹੀ." (ਗਉ ਵਾਰ ੨ ਮ: ੫) "ਲੋਭੀ ਕਾ ਵੇਸਾਹੁ ਨ ਕੀਜੈ ਜੇ ਕਾ ਪਾਰਵਸਾਇ." (ਸਵਾ ਮ: ੩)

ਕਾਂ, ਕਾਉ, ਕਾਂਉ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਕ. ਕਾਗ. "ਜਿਉ ਸੁੰਞੈ ਘਰਿ ਕਾਉ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩)

ਕਾਂਉ ਉਡਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਾਕ ਦੇ ਉਡਾਉਣ (ਕਾਂ ਉਡਾਰਨ) ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਸ਼ਕੁਨ (ਸਗਨ). ਘਰ ਤੇ ਬੈਠੇ ਕਾਂਉ ਨੂੰ ਜੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਗਏ ਸੰਬੰਧੀ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਚਿਤਵਕੇ, ਉਡਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਹਥ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਕਾਗ ਉਡ ਜਾਵੇ, ਤਦ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਬੰਧੀ ਛੇਤੀ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜੇ ਕਾਂਉ ਨਾ ਉਡੇ, ਤਦ ਮੰਨੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਾਗ ਉਡਾਉਣਾ.

ਕਾਂਉਂਕੇ. ਜਿਲਾ ਲੁਦਿਆਨਾ, ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਜਗਰਾਉਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਜਗਰਾਉਂ, ਤੋਂ ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ੪ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿੱਥ ਪੁਰ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਡੇਢ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਿੱਧਵਾਂ ਤੋਂ ਇੱਥੇ ਆਏ ਹਨ.

ਦਰਬਾਰ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪੁਜਾਰੀ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਹੈ. ਦਰਬਾਰ ਨਾਲ ੧੩ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ. ਵੈਸਾਖੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਕਾਊ. ਵਿ—ਕੁਝ. "ਚੀਰੀ ਆਈ ਢਿਲ ਨ ਕਾਊ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) ੨ ਸਰਵ—ਕੋਈ.

ਕਾਓ. ਦੇਖੋ, ਕਾਂਉ. "ਜਿਉ ਸੁੰਞੈ ਘਰਿ ਕਾਓ." (ਵਡ ਮ: ੧ ਅਲਾਹਣੀ)

ਕਾਅ਼ਬਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਬਾ.

ਕਾਇ, ਕਾਂਇ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਾਹੇ. ਕਿਉਂ. "ਕਾਇ ਪਾਪ ਕਮਾਈਐ?" (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) "ਕਾਇ ਪਟੋਲਾ ਪਾੜਤੀ?" (ਸ. ਫਰੀਦ) "ਤੂ ਕਾਂਇ ਗਰਬਹਿ ਬਾਵਲੀ?" (ਬਸੰ ਰਵਿਦਾਸ) ੨ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ. ਕਿਉਂਕਰ. "ਕੇਸ ਮੁਡਾਏ ਕਾਂਇ?" (ਸ. ਕਬੀਰ) ੩ ਸਰਵ—ਕਿਸ ਨੂੰ. ਕਿਸੀ. ਕਿਸੇ "ਜਗਜੀਵਨੁ ਜੁਗਤਿ ਨ ਮਿਲੈ ਕਾਇ." (ਬਸੰ ਮ: ੧) ੪ ਕੋਈ. "ਜਗਤ ਮਾਹਿਂ ਇਨ ਸਮ ਨ ਕਾਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੫ ਸੰ. ਕਾਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ. ਜਿਸਮ.

ਕਾਇਅਉ. ਦੇਖੋ, ਕਾਯਉ. "ਕਾਇਅਉ ਧੂਪ ਦੀਪ ਨਈਬੇਦਾ." (ਧਨਾ ਪੀਪਾ)

ਕਾਇਆ, ਕਾਂਇਆ ਸੰ. ਕਾਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ. "ਤੂੰ ਕਾਇਆ ਮੈ ਰੁਲਦੀ ਦੇਖੀ ਜਿਉ ਧਰ ਊਪਰਿ ਛਾਰੋ." (ਗਉ ਮ: ੧) "ਜਬ ਲਗੁ ਕਾਲ ਗ੍ਰਸੀ ਨਹਿ ਕਾਂਇਆ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ)

ਕਾਇਆ ਸਰੀਰ. ਸ਼ਰੀਰਕਾਯ. ਸ਼ਰੀਰ (ਬਿਨਸਨਹਾਰ) ਦੇਹ. "ਕਾਇਆ ਸਰੀਰੈ ਵਿਚਿ ਸਭੁਕਿਛੁ ਪਾਇਆ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩)

ਕਾਇਆਕਲਪ. ਸੰ. ਕਾਯਕਲ੍ਪ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੈਦ੍ਯਕ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਰੀਰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਧਿ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਰ ਮੁੜ ਜਵਾਨੀ ਹਾਸਿਲ ਕਰੇ. Rejuvination "ਕਾਇਆਕਲਪ ਕੀਜੈ." (ਰਾਮ ਨਾਮਦੇਵ)। ੨ ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰੇਤ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਦੇਵਤਾ ਬਣਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਕਾਇਆ ਕੀ ਅਗਨਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਹ ਦੀ ਉਹ ਗਰਮੀ, ਜੋ ਜੀਵਨਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਦੀ ਹੈ. ਇਹ ਦਿਲ ਦੀ ਹਰਕਤ ਤੋਂ ਨਾੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲਹੂ ਦੇ ਦੌੜਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੨ ਦੇਹਾਭਿਮਾਨ.

ਖੁਦੀ. "ਕਾਇਆ ਕੀ ਅਗਨਿ ਬ੍ਰਹਮ ਪਰਜਾਰੈ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ) ਆਤਮ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਪ੍ਰਚੰਡ ਅਗਨਿ ਵਿੱਚ ਦੇਹਾਭਿਮਾਨ ਭਸਮ ਕਰੇ.

ਕਾਇਆਭੋਗੀ. ਵਿ—ਕਾਯ (ਸ਼ਰੀਰ) ਦੇ ਆਨੰਦ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਪੂਰੀ ਉਮਰ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ. "ਜਾਂ ਜਤੁ ਜੋਗੀ ਤਾਂ ਕਾਇਆਭੋਗੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)

ਕਾਇਆਰਤ. ਵਿ—ਦੇਹਾਭਿਮਾਨੀ. ਦੇਹ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਕਾਇਆਰਤ ਬਹੁ ਰੂਪ ਰਚਾਹੀ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਕਾਇਸ, ਕਾਂਇਸ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਝਗੜਾ. ਦੰਗਾ. "ਰਾਹ ਜਾਂਦੀ ਲੈ ਕਾਇਸ ਮੋਲ." (ਪ੍ਰਾਪੰਪ੍ਰ)

ਕਾਇਕ. ਦੇਖੋ, ਕਾਯਿਕ.

ਕਾਇਚੇ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸ ਲਈ. ਕਾਹੇ ਤੇ. "ਕਾਇਚੇ ਭਰਮ ਭੁਲਾ?" (ਮਾਰੂ ਮ: ੧)

ਕਾਇਤ, ਕਾਇਤੁ ਸੰ. ਕਸ੍ਮੈਹਿਤ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ. ਕਾਹੇ ਤੇ. ਕਿਸ ਲਈ. "ਅਗੋਦੇ ਜੇ ਚੇਤੀਐ ਤਾਂ ਕਾਇਤੁ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ?" (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਾਇਥ, ਕਾਇਥੁ ਸੰ ਕਾਯਸ੍ਥ. ਵਿ—ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ ਜੀਵਾਤਮਾ। ੩ ਜਮੀਰ. ਵਿਵੇਕਸ਼ਕਤਿ. ਦੇਖੋ, ਕਾਇਥੁਚੇਤੁ। ੪ ਇਕ ਜਾਤਿ. ਦੇਖੋ, ਚਿਤ੍ਰਗੁਪਤ। ੫ ਇੱਕ ਜਾਤਿ, ਜੋ ਸ਼ੂਦ੍ਰੀ ਦੇ ਪੇਟੋਂ ਛਤ੍ਰੀ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਹੈ. ਔਸ਼ਨਸ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਸ਼: ੩੫ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—ਕਾਕ ਤੋਂ ਚਪਲਤਾ, ਯਮਰਾਜ ਤੋਂ ਕ੍ਰੂਰਤਾ, ਸ੍ਥਪਤਿ (ਤਖਾਣ) ਤੋਂ ਕੱਟਣਾ ਲੈ ਕੇ "ਕਾਯਸ੍ਥ" ਬਣਿਆ ਹੈ.

ਕਾਇਥੁਚੇਤੁ. ਕਾਯਸ੍ਥਚੇਤਨ੍ਯ. ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਚੇਤਨਸੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਮੀਰ, ਵਿਵੇਕਸ਼ਕਤਿ ਅਥਵਾ Conscience ਆਖਦੇ ਹਨ. "ਘਰੀ ਘਰੀ ਕਾ ਲੇਖਾ ਮਾਗੈ ਕਾਇਥੁਚੇਤੁ ਨਾਉ." (ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ) ਇਸੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਚਿਤ੍ਰਗੁਪਤ ਹੈ.

ਕਾਇਦਾ. ਅ਼ ਕ਼ਾਇ਼ਦਹ. ਨਿਯਮ. ਅਸੂਲ। ੨ ਰੀਤਿ. ਦਸਤੂਰ.

ਕਾਇਨਾਤ. ਦੇਖੋ, ਕਾਯਨਾਤ.

ਕਾਇਨੁ. ਅ਼ قين ਕ਼ਿਯਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ਼ਯਨਤ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਲੌਂਡੀਆਂ. ਦਾਸੀਆਂ. "ਬੀਬੀ ਕਉਲਾ ਸਿਉ ਕਾਇਨੁ ਤੇਰਾ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ) ਲਛਮੀ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਦਾਸੀਆਂ ਵਾਲਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ.

ਕਾਇਮ, ਕਾਇਮੁ ਅ਼ قائم ਕ਼ਾਯਮ. ਵਿ—ਸ੍ਥਿਰ. ਠਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ. ਅਚਲ. "ਕਾਇਮੁ ਦਾਇਮੁ ਸਦਾ ਪਾਤਿਸਾਹੀ." (ਗਉ ਰਵਿਦਾਸ)

ਕਾਇਰ ਅਥਵਾ ਕਾਇਰੁ. ਸੰ. ਕਾਤਰ. ਵਿ—ਡਰਪੋਕ. ਭੀਰੁ. ਕਮਹਿੰਮਤ. "ਮਨਮੁਖੁ ਕਾਇਰੁ ਕਰੂਪੁ ਹੈ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਵਡ)

ਕਾਇਰਤਾ. ਸੰ. ਕਾਤਰਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੀਰੁਤਾ. ਕਮਹਿੰਮਤੀ. ਬੁਜ਼ਦਿਲੀ. ਕਾਤਰ੍ਯ.

ਕਾਇਰੁ. ਦੇਖੋ, ਕਾਇਰ.

ਕਾਇਲ. ਦੇਖੋ, ਕਾਯਲ.

ਕਾਈ. ਸਰਵ—ਕੋਈ. "ਊਨ ਨ ਕਾਈ ਬਾਤਾ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) "ਵਾ ਕਉ ਬਿਆਧਿ ਨ ਕਾਈ." (ਜੈਤ ਮ: ੫) ੨ ਵਿ—ਕੁਛ. ਕੁਝ. "ਬਿਨਸਤ ਬਾਰ ਨ ਲਾਗੈ ਕਾਈ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੧) ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਣੀ ਦੀ ਮੈਲ, ਜੋ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੀ ਪਾਣੀ ਉੱਪਰ ਛਾਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ. "ਮਿਟੈ ਨ ਭ੍ਰਮ ਕੀ ਕਾਈ." (ਧਨਾ ਮ: ੯) ਅਵਿਦ੍ਯਾ ਭ੍ਰਮ ਦੀ ਕਾਈ. ਆਵਰਣ ਦੋਸ.

ਕਾਏ, ਕਾਂਏਂ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ. ਕਾਹੇ. "ਕਾਂਏਂ ਆਨ ਆਨ ਰੁਚੀਐ?" (ਸਾਰ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ)

ਕਾਸ. ਸਰਵ—ਕਿਸ. ਕਿਸ ਨੂੰ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਕਾਸ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਅਸਟ ਕਾਸ ਖਟ ਧਰਣਿ ਕਿਯ." (ਕਲਕੀ) ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਤਹਿ ਉਡਕੇ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਚਲੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ ਹੇਠਲੇ ਲੋਕ ਛੀ ਰਹਿ ਗਏ ਅਤੇ ਉੱਪਰਲੇ ਲੋਕ ਅੱਠ ਬਣ ਗਏ। ੩ ਕਾਸ਼. ਧਾ—ਚਮਕਣਾ. ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ। ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਮਕ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ੫ ਕਾਹੀ ਘਾਸ. ਕਾਸ਼। ੬ ਸੰ. ਕਾਸ. ਦਮਕਸ਼ੀ. ਦਮੇ ਦਾ ਰੋਗ. "ਮੰਦਾਗਨਿ ਕਾਸ." (ਸਲੋਹ) ੭ ਸੰ. ਕਾਸ਼. ਸਾਣ ਦਾ ਪੱਥਰ. ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਦ। ੮ ਤੁ قاش ਕ਼ਾਸ਼. ਭੌਂਹ. ਅਬਰੂ। ੯ ਟੁਕੜਾ. ਖੰਡ। ੧੦ ਫਾੜੀ. ਫੰਕ। ੧੧ ਫ਼ਾ کاش ਵ੍ਯ—ਅਜੇਹਾ ਹੁੰਦਾ। ੧੨ ਈਸ਼੍ਵਰ ਨੂੰ ਭਾਵੇ। ੧੩ ਸ਼ੋਕ.

ਕਾਸਉ. ਕਿਸ ਸੇ. "ਇਹੁ ਦੁਖੁ ਕਾਸਉ ਕਹਉ ਰੇ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਕਾਸਕਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਸਿਕਾ.

ਕਾਸਕਾਰ, ਕਾਸਕਾਰੀ, ਕਾਸਗਰ, ਕਾਸਗਾਰੀ ਫ਼ਾ کاشغر ਕਾਸ਼ਗ਼ਰ. ਤੁਰਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪੂਰਵ ਵੱਲ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ. "ਕਾਸ-ਕਾਰ ਕੋ ਸਾਹਿਕ ਜਨਿਯਤ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੫) ੨ ਕਾਸਗਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ. "ਕਬੋਜ ਕਾਸਕਾਰੀ ਕੇ." (ਕਲਕੀ)

ਕਾਸਟ. ਸੰ. ਕਾਸ੍ਠ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਠ. ਲੱਕੜ. "ਸੂਕੇ ਕਾਸਟ ਹਰਿਆ." (ਸੋਦਰੁ) ੨ ਕਸ੍ਟ. ਖੇਦ. ਦੁੱਖ. "ਪ੍ਰੇਤਪਿੰਜਰ ਮਹਿ ਕਾਸਟੁ ਭਇਆ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਾਸਟਕੁੰਦਨੀ, ਕਾਸਟਪ੍ਰਿਸਟਣਿ, ਕਾਸਟਪ੍ਰਿਸਟਾ ਬੰਦੂਕ਼, ਜਿਸ ਦੇ ਕਾਠ ਦਾ ਕੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਾਠ ਦੀ ਪਿੱਠ ਵਾਲੀ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕਾਸਟਬੇਸਟੰ. ਦੇਖੋ, ਬੇਸਟੰ.

ਕਾਸਟਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਸ੍ਠਾ.

ਕਾਸਟੁ. ਦੇਖੋ, ਕਾਸਟ.

ਕਾਸਣੀ. ਦੇਖੋ, ਕਾਸਨੀ.

ਕਾਸ਼ਤ. ਫ਼ਾ کشت ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਖਿ. ਖੇਤੀ.

ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ. ਫ਼ਾ کشتکار ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿਸਾਨ. ਕ੍ਰਿਸਿ (ਕ੍ਰਿਖਿ) ਕਾਰ. ਰਾਹਕ.

ਕਾਸ਼ਤਨ. ਫ਼ਾ کاشتن ਕ੍ਰਿ—ਬੀਜਣਾ.

ਕਾਸਤੇ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸ ਲਈ. ਕਿਸ ਹੇਤੁ. "ਐਸੀ ਬੁੱਧਿ ਕਾਸਤੇ ਹੋਈ?" (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਾਸਦ. ਦੇਖੋ, ਕਾਸਿਦ.

ਕਾਸਨੀ. ਫ਼ਾ. کاسنی ਸੰਗਯਾ—ਆਕਾਸ਼ਨੀਲ ਜੇਹੇ ਫੁੱਲ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਪੌਦਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਸਾਗ ਖਾਈਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੜ ਤਥਾ ਬੀਜ ਅਨੇਕ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਸਰਦਤਰ ਹੈ. Cichorium Intybus. ਇਹ ਪਿੱਤ (ਸਫਰਾ) ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਅਤੇ ਲਹੂ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਦੀ ਹੈ. ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਉਂਦੀ ਹੈ. ਪਿੱਤ ਤੋਂ ਹੋਏ ਤਾਪ ਨੂੰ ਹਟਾਉਂਦੀ ਹੈ। ੨ ਵਿ—ਕਾਸਨੀ ਰੰਗਾ. ਕਾਸਨੀ ਦੇ ਫੁੱਲ ਜੇਹਾ ਹੈ ਰੰਗ ਜਿਸ ਦਾ.[1]

ਕਾਸਪੀ. ਦੇਖੋ, ਕਾਸਿਪੀ.

ਕਾਸਮ. ਦੇਖੋ, ਕਾਸਿਮ.

ਕਾਸਮਬੇਗ. ਕਾਸਿਮਬੇਗ. ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਦੇ ਸਿਪਹਸਾਲਾਰ ਲਲਾਬੇਗ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਗੁਰੂਸਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੈਨਾਨੀ ਭਾਈ ਲੱਖੂ ਦੇ ਬਰਛੇ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ.

ਕਾਸ਼ਮੀਰ. ਸੰ. ਵਿ—ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ. ਕਸ਼ਮੀਰੀ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਕੇਸਰ। ੩ ਫਾਰਸੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਾਸ਼ਮੀਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਸ਼ਮੀਰ.

ਕਾਸ਼ਮੀਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕਸ਼ਮੀਰੀ.

ਕਾਸਰਾ. ਬਹੁਜਾਈ ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ੍ਰ. "ਦੀਪਕ ਦੀਪਾ ਕਾਸਰਾ ਗੁਰੂਦੁਆਰੇ ਹੁਕਮੀਬੰਦਾ." (ਭਾਗੁ)

ਕਾਸਾ. ਫ਼ਾ کاسه ਕਾਸਹ. ਸੰਗਯਾ—ਪਿਆਲਾ. "ਕਰਿ ਕਾਸਾ ਦਰਸਨ ਕੀ ਭੂਖ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) "ਹਥੀ ਕਾਸੇ ਲਕੀ ਫੁਮਣ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਕਾਂਸਾ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਂਸਜਪਾਤ੍ਰ. ਕਾਂਸੀ ਦਾ ਭਾਂਡਾ। ੨ ਕਾਂਸੀ ਦਾ ਥਾਲ। ੩ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿੱਚ ਪਰੋਸੇ ਹੋਏ ਥਾਲ ਨੂੰ ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ "ਖਾਂਸਾ" ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਕਾਸਾਈ. ਦੇਖੋ, ਕਸਾਈ। ੨ ਵਿ—ਕਸਾਈ ਵ੍ਰਿੱਤਿ ਵਾਲਾ. "ਕਲਿਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ" (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਕਾਂਸਾਗਰ. ਕਾਂਸਜ਼ਕਾਰ. ਕਾਂਸੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਠਠੇਰਾ. ਕਸੇਰਾ.

ਕਾਸਾਰ } **ਕਾਸਾਰੁ** } ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਟੋਭਾ. ਛੱਪੜ। ੨ ਘੀ ਵਿੱਚ ਆਟਾ ਭੁੰਨਕੇ ਸੁੱਕੀ ਖੰਡ ਮਿਲਾਕੇ ਬਣਾਈ ਪੰਜੀਰੀ[2]. "ਭਾਤੁ ਪਹਿਤਿ ਅਰੁ ਲਾਪਸੀ ਕਰਕਰਾ ਕਾਸਾਰੁ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੩ ਸੰ. ਕ੍ਰਿਸਰਾ. ਚਾਉਲ ਅਤੇ ਤਿਲ ਮਿਲਾਕੇ ਬਣਾਇਆ ਭੋਜਨ.

ਕਾਸਿ. ਦੇਖੋ, ਕਾਸੀ.

ਕਾਸਿਉ. ਕਿਸ ਸੇ. ਕਿਸ ਨੂੰ.

ਕਾਸਿਕ. ਦੇਖੋ, ਕਾਸੀਕ.

ਕਾਸਿਕਾ. ਸੰ. ਕਾਸ਼ਿਕਾ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਸ਼ੀ ਪੁਰੀ। ੨ ਪਾਣਿਨੀਯ ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਉੱਪਰ ਵਾਮਨ ਅਤੇ ਜਯਾਦਿੱਤ ਦੀ ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾ. ਅਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਟੀਕਾ. "ਕਹੂੰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਯਾ ਕਾਸਿਕਾ ਸਰਬ ਮੱਥੇਂ." (ਗ੍ਯਾਨ) ੩ ਵਿ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ.

ਕਾਸਿਕਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕਾਂਸਾਗਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਾਸਗਰ.

ਕਾਸਿਕੀਸ. ਕਾਸ਼ਿਕ—ਈਸ਼. ਕਾਸ਼ਿਕੇਸ਼. ਕਾਸ਼ੀ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਕਾਸ਼ੀ ਦਾ ਰਾਜਾ. "ਜਿਣਜੇ ਕਾਸਿਕੀਸੰ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਕਾਸਿਦ. ਅ਼ قاصد ਕ਼ਾਸਿਦ. ਵਿ—ਕ਼ਸਦ. (ਇਰਾਦਾ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਹਲਕਾਰਾ। ੩ ਦੂਤ.

ਕਾਸਿਪੀ. ਸੰ. ਕਾਸ਼੍ਯਪੀ. ਸੰਗਯਾ—ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. ਕਸ਼੍ਯਪ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੈ ਜਿਸ ਪੁਰ. "ਜੇ ਕਰੈਂ ਪਤ੍ਰੁ ਕਾਸਿਪੀ ਸਰਬ." (ਦੱਤਾਵ) ਜੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਕਾਗਜ ਦੀ ਥਾਂ ਕਰੀਏ। ੨ ਡਿੰਗ. ਗਰੁੜ, ਜੋ ਕਸ਼੍ਯਪ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹੈ.

ਕ਼ਾਸਿਮ. ਅ਼ قاسم ਵਿ—ਤਕ਼ਸੀਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਵੰਡਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਅਨੇਕ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਨਾਉਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਾਜ.

ਕਾਸਿਮਬੇਗ. ਦੇਖੋ, ਕਾਸਮਬੇਗ.

ਕਾਸੀ } **ਕਾਂਸੀ** } ਸੰ. ਕਾਸ਼ੀ. ਸੰਗਯਾ—ਵਾਰਾਣਸੀ. ਬਨਾਰਸ. ਯੂ. ਪੀ. ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ, ਜੋ ਵਿਦ੍ਯਾ ਦੀ ਟਕਸਾਲ ਅਤੇ ਮਹਾਤੀਰਥ ਹੈ. ਸ਼ਿਵਪੁਰਿ. ਕਾਸੀ ਗੰਗਾ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਆਬਾਦ ਹੈ. ਸਨ ੧੯੨੧ ਦੀ ਮਰਦੁਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ੧੯੮੪੪੭ ਸੀ. "ਨਾ ਕਾਸੀ ਮਤਿ ਊਪਜੈ ਨਾ ਕਾਸੀ ਮਤਿ ਜਾਇ." (ਗੂਜ ਮ: ੩)

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਕਾਸ਼ੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਚਿਰ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੈ. ਹਰੇਕ ਮਤ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਕਾਸ਼ੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਮੁਹੰਮਦਾਬਾਦ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼੍ਵਰ ਨਾਥ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੰਦਿਰ ਤੋੜਕੇ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਮਸੀਤ ਚਿਣਵਾਈ, ਜੋ ਹੁਣ ਭੀ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਹਨ:—

(ੳ) ਮਹੱਲਾ ਆਸਭੈਰੋ ਵਿੱਚ "ਵਡੀ ਸੰਗਤਿ" ਹੈ. ਇੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਸੰਮਤ ੧੭੨੨ ਵਿੱਚ ਪਧਾਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੱਤ ਮਹੀਨੇ ਤੇਰਾਂ ਦਿਨ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਜਿਸ ਗੁਫਾ ਵਿੱਚ ਏਕਾਂਤ ਧ੍ਯਾਨਪਰਾਇਣ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਵਿਦ੍ਯਮਾਨ ਹੈ. ਪਟਨੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਇਸ ਥਾਂ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਚੋਲਾ ਅਤੇ ਨੌਵੇਂ ਅਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੋੜੇ ਇੱਥੇ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸੰਕ੍ਰਾਂਤਿ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਪੋਹ ਸੁਦੀ ੭, ਅੱਸੂ ਵਦੀ ੧੦ ਅਤੇ ਵੈਸਾਖੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ.

---

[1] ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਨੂ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਰੰਗ ਕਾਸਨੀ ਦੇ ਫੁਲ ਜੇਹਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

[2] घृते तप्ते विनिः क्षिप्य कटाहे पाचयेन्मनाक्
ततस्तत्र बिनिः क्षिप्य खण्डं भागसमं पचेत्
तत श्चाकृष्य तत् पात्रे क्षिप्त्वा सम्यक् सुचिक्कणे
चतुरस्त्री कृतं ह्येतत् भवेत् कासार संज्ञकम्.

(ਵ੍ਰਿਹਦਾਭਿਧਾਨ)

ਮਹਾਰਾਜਾ ਨਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾਪਤਿ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੯੧੧ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਬਹੁਤ ਧਨ ਖ਼ਰਚਕੇ ਇੱਕ ਸ਼ੀਸ਼ਮਹਿਲ ਬਣਵਾਇਆ ਅਤੇ ਦੋ ਰੁਪਯੇ ਰੋਜ ਦਾ ਲੰਗਰ ਲਗਾਇਆ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨੂੰ ਆਮਦਨ ਕੁਝ ਮਕਾਨਾਂ ਦੇ ਕਿਰਾਏ ਦੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਲੇਢੂਪੁਰਾ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਭਾਈ ਈਸਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਹੰਗ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉੱਦਮ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਗਈ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦੀ ਜਾਯਦਾਦ ਨੂੰ, ਮੁੜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਵਡੇ ਯਤਨ ਨਾਲ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ.

(ਅ) ਲਕਸਾ ਮਹਾਲ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੋਪਾਲ ਪਾਂਡੇ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ.

(ੲ) ਜਗਤ ਗੰਜ ਵਿੱਚ "ਛੋਟੀ ਸੰਗਤਿ" ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਇਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਢਿੱਲੀ ਹੈ.

(ਸ) ਕਾਸ਼ੀ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਕੋਹ ਗੰਗਾ ਪਾਰ ਛੋਟੇ ਮਿਰਜਾਪੁਰ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਸੋਲਾਂ ਵਿੱਘੇ ਦਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਵਡੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿੱਚ ਵਿਰਾਜਣ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪਧਾਰੇ ਹਨ. ਇਹ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਅਹਰੋਰਾ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਹੈ.

ਉਦਾਸੀ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕਰੀਬ ਚਾਲੀ ਥਾਂ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਡਿਤ ਮਦਨ ਮੋਹਨ ਮਾਲਵੀਯ ਜੀ ਦੇ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਬਣਨ ਤੋਂ ਕਾਸ਼ੀ ਦੀ ਸ਼ੁਹਰਤ ਹੋਰ ਭੀ ਜ੍ਯਾਦਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਅਰ ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਅਪਾਰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ.

੨ ਕਾਂਸ੍ਯ. ਕੈਂਹਾਂ। ੩ ਕਾਂਸ੍ਯ (ਕਾਂਸੀ) ਦਾ ਵਾਜਾ. "ਕਾਸੀ ਫੂਟੀ ਪੰਡਿਤਾ! ਧੁਨਿ ਕਹਾ ਸਮਾਈ?" (ਬਿਲਾ ਕਬੀਰ) ੪ ਵਿ— ਚਮਤਕਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕਾਸ ੩. "ਕਾਸੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਚਰਾਵਤ ਗਾਊ ਮਿਲਿ ਹਰਿਜਨ ਸੋਭਾ ਪਾਈ." (ਮਲਾ ਮ: ੪)

ਕਾਸੀਸ. ਦੇਖੋ, ਕਸੀਸ ੨। ੨ ਕਾਸ਼ੀ ਦਾ ਈਸ਼ (ਸ੍ਵਾਮੀ) ਕਾਸ਼ੀਪਤਿ.

ਕਾਸੀਕ. ਸੰ. ਕਾਸ਼ਿਕ ਵਿ—ਕਾਸ਼ੀ ਦਾ. ਕਾਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ. "ਤੂੰ ਬ੍ਰਹਮਨੁ ਮੈ ਕਾਸੀਕ ਜੁਲਹਾ." (ਰਾਮ ਕਬੀਰ)

ਕਾਸੀਪੁਰ. ਦੇਖੋ, ਕਾਸੀ। ੨ ਸੀ. ਪੀ. ਵਿੱਚ ਕਰੋਂਦ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਇੱਕ ਨਗਰ. "ਫਟਕ ਸੀ ਕੈਲਾਸ ਕਮਾਊਂਗਢ ਕਾਸੀਪੁਰ." (ਅਕਾਲ)

ਕਾਸ਼ੀਰਾਮ. ਇੱਕ ਕਵੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹ੍ਰਿਦਯਰਾਮ ਰਚਿਤ ਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਯਥਾ—

ਪਰਸੁਰਾਮੋਵਾਚ

ਅਤ੍ਰ ਛਡਵਾਇ ਦੋਊ ਕਰ ਜੁਰਵਾਇ, ਦਸੋ—
ਨਖ ਮੁਖ ਦਬਾਇ ਅਪਨੋਕੈ ਛਿਟਕਾਯੋ ਹੈ,
ਮੀਚਨ ਡਰਾਇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਸਤਰਾਇ, ਆਜ
ਹ੍ਵੈਗਯੋ ਸਿਪਾਹੀ ਮੋਸੋ ਤਾਂਹੀ ਕੋ ਤੂੰ ਜਾਯੋ ਹੈ,
ਕਹੈ ਕਾਸ਼ੀਰਾਮ ਤਬ ਰਾਮ ਸੋਂ ਪਰਸੁਰਾਮ
ਸਿੱਖ ਬਾਮਦੇਵ ਜੂ ਕੇ ਨੀਕੇ ਕੈ ਸੁਨਾਯੋ ਹੈ,
ਜਾਂਕੀ ਸੌਹੈਂ ਖਾਤ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ ਕਹਿ ਕਹਿ ਜਾਤ
ਤਾਂਹੀ ਪੈ ਮੈ ਦਸਨ ਤਿਨੂਕਾ ਪਕਰਾਯੋ ਹੈ.

ਰਾਮਚੰਦ੍ਰੋਵਾਚ

ਫਾਰਤੋ ਕਪੋਲ ਬੋਲ ਬੋਲਤਹੀ ਬਾਮ੍ਹਨ ਕੇ
ਡਾਰਤੋ ਉਖਾਰ ਦਾੜ੍ਹ ਜਮੀ ਜੋ ਬਦਨ ਮੈਂ,
ਜੀਤ ਬੀਰਖੇਤ ਪਠੈਦੇਤ ਜਮਲੋਕ ਤੋਹਿ
ਲੇਤੋ ਸਭ ਛਤ੍ਰਿਨ ਕੋ ਬੈਰ ਏਕ ਛਿਨ ਮੈਂ,
ਕਹਾਂ ਕਰੋਂ ਹਤਤ੍ਯਾ ਪ੍ਰਾਨ ਅਬ ਜੋ ਤਿਹਾਰੇ ਹਤ
ਸੁਭਟ ਕਹਾਇ ਰਨ ਠਾਢੇ ਹੋਤ ਰਨ ਮੈਂ,
ਯਹੈ ਜਾਨ ਨਾਤੋ ਹੋ ਬਚਤੋ ਹੈਂ ਏਕ ਬਾਮ੍ਹਨ ਕੇ
ਕਾਸ਼ੀਰਾਮ ਸਮਝ ਸਮਝ ਕਰ ਮਨ ਮੈਂ.

ਦੇਖੋ, ਹਨੁਮਾਨ ਨਾਟਕ ਦਾ ਫੁਟਨੋਟ.

ਕਾਸੁ. ਕਿਸ ਸੇ. ਕਾ ਸੋਂ. ਕਾਹ ਨੂੰ. "ਤਾਂ ਕਹੀਐ ਕਾਸੁ?" (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਆਕਾਸ਼ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਅਰਧ ਉਰਧ ਮੁਖਿ ਲਾਗਉ ਕਾਸੁ." (ਭੈਰ ਅ: ਕਬੀਰ) ਅਰਧ (ਜੀਵ) ਉਰਧ (ਈਸ਼੍ਵਰ) ਵਿੱਚ ਮੁਖਿਕਾਸ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੋ ਮੁੱਖ ਆਕਾਸ਼ਵਤ ਹੈ) ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਕਾਸੇਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕਸੇਰਾ.

ਕਾਸ੍ਟ. ਸੰ. ਕਾਸ੍ਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਠ. ਲੱਕੜ.

ਕਾਸ੍ਠਾ / **ਕਾਸ੍ਟਾ** ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਦ. ਸੀਮਾ। ੨ ਦਿਸ਼ਾ. ਤਰਫ਼। ੩ ਅਠਾਰਾਂ ਪਲ ਦਾ ਸਮਾਂ. ਸੁਸ਼੍ਰੁਤ-ਸੰਹਿਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਨਿਮੇਸ (ਨਿਮਖ) ਦੀ ਅਤੇ ਵਿਸਨੁਪੁਰਾਣ ਦੇ ਮਤ ਅਠਾਰਾਂ ਨਿਮੇਸ ਦੀ ਕਾਸ੍ਠਾ ਹੈ। ੪ ਦਕ੍ਸ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਬੇਟੀ, ਜੋ ਕਸ਼੍ਯਪ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ। ੫ ਇਸਥਿਤੀ. ਕ਼ਾਇਮੀ.

ਕਾਸ਼੍ਯਪੀ. ਦੇਖੋ, ਕਾਸਿਪੀ.

ਕਾਹ. ਕ੍ਯਾ. ਕੀ. "ਕਾਹ ਭਯੋ ਦੋਊ ਲੋਚਨ ਮੂੰਦਕੈ ਬੈਠ ਰਹ੍ਯੋ?" (ਅਕਾਲ) ੨ ਕਿਸ ਨੂੰ. ਕਿਸੇ। ੩ ਫ਼ਾ. ‌‌‌‌ ਘਾਸ. ਫੂਸ। ੪ ਅ. ਕ਼ਾਹ. ਤਾਬੇਦਾਰੀ। ੫ ਬਜ਼ੁਰਗੀ। ੬ ਬਲ. ਸ਼ਕਤਿ.

ਕਾਂਹ. ਕਿਸੇ. ਕਿਸ ਨੂੰ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਂਹੀ ਘਾਸ. ਕਾਸ਼.

ਕਾਹਸਿ. ਸੰ. ਕਾਸ਼. ਕਾਹੀਂ ਘਾਹ. "ਕੁਕਹਿ ਕਾਹਸਿ ਫੂਲੇ" (ਤੁਖਾ ਬਾਰਹਮਾਹਾ) ਭਾਵ ਚਿੱਟੇ ਕੇਸ ਹੋ ਗਏ.

ਕਾਹਤੋਂ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸ ਲਈ. ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ. ਕਿਉਂਕਰ. ਕੋ ਹੇਤੁ.

ਕਾਹਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ (ਬ੍ਰਹਮਾ) ਦਾ ਅਹਨ (ਦਿਨ). ਕਲਪ। ੨ ਕਾਨ੍ਹ. ਕ੍ਰਿਸਨ.

ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ. ਦੇਖੋ, ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ.

ਕਾਹਰੂ. ਵਿ—ਕਹਰ (ਕ੍ਰੋਧ) ਵਾਲਾ. "ਕੁਪਤ੍ਯੋ ਮਾਹਰੂ ਕਾਹਰੂ ਰੂਪ ਧਾਰੇ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਕਾਹਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵ੍ਯਾਕੁਲਤਾ. ਘਬਰਾਹਟ. "ਚਿਤ ਮੇ ਅਤਿ ਕਾਹਲ

ਹੋਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ. ਛੇਤੀ। ੩ ਸੰ. ਵਡਾ ਢੋਲ। ੪ ਮੁਰਗਾ. ਕੁੱਕੜ। ੫ ਅ਼. کاہل ਕਾਹਿਲ. ਵਿ—ਸੁਸਤ.

ਕਾਹਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ. ਫੁਰਤੀ। ੨ ਫ਼ਾ. کاہلی ਸੁਸਤੀ। ੩ ਸੰ. ਜੁਆਨ ਇਸਤ੍ਰੀ.

ਕਾਹਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਿੰਧੀ. ਕਾਹ. ਹਮਲਾ. ਧਾਵਾ. ਭਾਵ—ਦੰਗਾ. "ਨਾਹੀ ਕਿਸੈ ਨਾਲਿ ਕਾਹਾ ਹੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩) ੨ ਕਹਣ ਯੋਗ੍ਯ ਪ੍ਰਸੰਗ. ਕਥਨੀਯ ਵਾਰਤਾ. "ਅਵਰ ਨ ਦੂਜਾ ਕਾਹਾ ਹੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ੩ ਘਾਟਾ. "ਤਿਨ ਸਿਰਿ ਚੂਕਾ ਕਾਹਾ ਹੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩) ਦੇਖੋ, ਕਾਹੀਦਨ.

ਕਾਹਾਹਾ. ਹਾਹਾਕਾਰ ਦੀ ਧੁਨਿ. "ਹੂਲ ਪਵੈ ਕਾਹਾਹਾ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਕਾਹਿ. ਸਰਵ—ਕਿਆ. ਕਿੰ. "ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਅਬ ਕਹੀਐ ਕਾਹਿ?" (ਭੈਰ) ੨ ਕਿਸ ਨੂੰ. ਕਿਸ ਤੋਂ "ਮਾਗਉ ਕਾਹਿ? ਰੰਕ ਸਭ ਦੇਖਉ." (ਬਿਲਾ ਕਬੀਰ) ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਾਹੇ. ਕਿਸ ਲਈ. "ਸਿਮਰਤ ਕਾਹਿ ਨ ਰਾਮ?" (ਸ. ਮ: ੯) "ਹਰਿ ਗੁਨ ਕਾਹਿ ਨ ਗਾਵਈ?" (ਤਿਲੰ ਮ: ੯)

ਕਾਹਿਰਾ. ਦੇਖੋ, ਮਿਸਰ ੨.

ਕਾਹਿਲ, ਕਾਹਿਲੀ ਦੇਖੋ, ਕਾਹਲ ਅਤੇ ਕਾਹਲੀ.

ਕਾਹੀ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸ ਲਈ. ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ. "ਬਾਹਰਿ ਨਾਵਹੁ ਕਾਹੀ?" (ਸੋਰ ਮ: ੧)

ਕਾਂਹੀਂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਸ਼. ਕਾਂਹੀਂ ਘਾਸ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਸੀਸ ੨. ਫੌਲਾਦ ਦਾ ਜੌਹਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਖਾਰ। ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ. "ਚਿਤ ਕਠੋਰ ਨ ਭਿਜੈ ਕਾਂਹੀਂ." (ਭਾਗੁ)

ਕਾਹੀਦਨ. ਫ਼ਾ. کاہیدن ਕ੍ਰਿ—ਘਟਣਾ। ੨ ਘਟਾਉਣਾ.

ਕਾਹੂ. ਸਰਵ—ਕਿਸੇ ਨੂੰ. "ਭੈ ਕਾਹੂ ਕਉ ਦੇਤ ਨਹਿ." (ਸ. ਮ: ੯) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਤੇ. ਕਿਸੇ ਥਾਂ. "ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਅਨਤ ਨ ਕਾਹੂ ਜਾਇ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫ ਗੁਣਵੰਤੀ) ੩ ਕਿਆ. ਕੀ. "ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਾਹੂ ਪਰਵਾਹਾ ਜਉ ਸੁਖਸਾਗਰ ਮੈ ਪਾਇਆ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੪ ਫ਼ਾ. کاہو ਇੱਕ ਔਖਧ, ਜੋ ਨਜ਼ਲੇ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਰਤੀਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਸਰਦ ਤਰ ਹੈ. Lactuca Stiva. ਕਾਹੂ ਪਿੱਤ (ਸਫਰਾ) ਦੀ ਤੇਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ, ਅਤੇ ਲਹੂ ਸਾਫ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਕਾਹੇ, ਕਾਹੇਕਉ, ਕਾਹੇਕੂ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਉਂ. ਕਿਸ ਲਈ. ਕਥੰ. ਕਿਸ ਹੇਤੁ. "ਸੋ ਕਾਹੇ ਨ ਕਰੈ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ?" (ਗਉ ਕਬੀਰ) "ਏਕੋ ਕਹੀਐ ਨਾਨਕਾ, ਦੂਜਾ ਕਾਹੇਕੂ?" (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ)

ਕਾਹੋ. ਕੀ ਹੈ. "ਤਾਂਕੋ ਅਚਰਜ ਕਾਹੋ?" (ਧਨਾ ਕਬੀਰ)

ਕਾਕ. ਦੇਖੋ, ਕਾਂਉ. ਕਾਗ. ਦੇਖੋ, ਕਾਂ.

ਕਾਕਉ. ਕਿਸ ਨੂੰ. ਕਿਸ ਕੋ। ੨ ਕਿਸ ਦਾ. "ਕਾਕਉ ਦੁਰਾਉ ਕਾਸਿਉ ਬਲਬੰਚਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਕਾਕਣੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਕੀ. ਕਾਉਂ ਦੀ ਮਦੀਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਾਕਿਣੀ.

ਕਾਕਤਾਲੀਯਨ੍ਯਾਯ. ਦੇਖੋ, ਨ੍ਯਾਯ ੧੯.

ਕਾਕਪਛ, ਕਾਕਪੱਖ, ਕਾਕਪੱਛ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਂਉ ਦੇ ਪੰਖਾਂ (ਖੰਭਾਂ) ਜੇਹੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਕੇਸ਼. ਜ਼ੁਲਫ਼ "ਦੁਇ ਕਾਕ ਪੱਛਾ ਸੋਭਹੀਂ। ਲਖਿ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਲੋਭ ਹੀਂ."(ਰਾਮਾਵ)। ੨ ਪਟੇ."ਬਹੁ ਬੈਸਜਨ ਕੇ ਸੁਤ ਤਿਹ ਥਾਏ। ਕਾਕਪੱਖ ਜਿਨ ਸੀਸ ਬਨਾਏ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਾਕਪਾਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੋਕਿਲਾ. ਕੋਇਲ. ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਕੋਕਿਲਾ ਦੇ ਅੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਂਉਂ ਸੇਵਨ ਕਰਕੇ ਬੱਚੇ ਕਢਦਾ ਹੈ.

ਕਾਕਬਲਿ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਿੰਦੂਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼੍ਰਾੱਧ ਆਦਿਕ ਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਂਉਂ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕੀਤਾ ਅੰਨ. ਮਨੁ, ਯਾਗ੍ਯਵਲਕ੍ਯ ਆਦਿਕ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰਾਧ ਸਮੇਂ ਕੁੱਤੇ, ਕਾਂ, ਕੀੜੀ, ਰੋਗੀ, ਨੀਚ ਆਦਿ ਨੂੰ ਬਲਿਦਾਨ ਦੇਣਾ ਪੁੰਨ-ਕਰਮ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਕਾਕਭਸੁੰਡ, ਕਾਕਭੁਸੁੰਡਿ ਸੰ. ਕਾਕਭੁਸ਼ੁਣ੍ਡਿ. ਭੁਸ਼ੁੰਡਿ ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਜੋ ਲੋਮਸ਼ ਰਿਖਿ ਦੇ ਸ੍ਰਾਪ ਕਰਕੇ ਕਾਂਉਂ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਚਿਰਜੀਵੀ ਹੋਕੇ ਰਿਖੀਆਂ ਨੂੰ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ. "ਕਾਕਭੁਸੁੰਡਿ ਤੇ ਆਦਿ ਰਿਖੀਸ੍ਵਰ." (ਨਾਪ੍ਰ) "ਬਹੁ ਬਿਹੰਗ ਹੈਂ ਅਨਗਨ ਜਹਿੰਵਾ। ਕਾਕਭਸੁੰਡ ਵਿਰਾਜੈ ਤਹਿੰਵਾ ॥" (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਾਕਮ. ਫ਼ਾ. قاقم ਕ਼ਾਕ਼ੁਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰਬੂਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਖਲੜੀ. ਸੰਬੂਰ ਦੀ ਖਲੜੀ ਬਹੁਤ ਨਰਮ ਅਤੇ ਗਰਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਅਮੀਰਾਂ ਦੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. "ਅਤਲਸ ਜਰੀ ਕਾਕਮ." (ਸਲੋਹ)

ਕਾਕਰੀ. ਸੰ. ਕਰਕੰਟੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੱਕੜੀ. ਖੱਖੜੀ.

ਕਾਂਕਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਕਰ. ਬਜਰੀ.

ਕਾਕਲ. ਦੇਖੋ, ਕਾਕੁਲ.

ਕਾਕਲਾ, ਕਾਕੜਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਣਪੱਕਿਆ ਬੇਰ। ੨ ਓਲਾ. ਗੜਾ, ਬੇਰ ਜੇਹਾ ਹੈ ਆਕਾਰ ਜਿਸ ਦਾ। ੩ ਦੁਰਗਾ. ਦੇਵੀ, ਜੋ ਕਾਕਲੀ (ਮਿੱਠੇ ਸੁਰ) ਵਾਲੀ ਹੈ.

ਕਾਕਾ. ਕਿਸ ਦਾ. ਕਾਂਕਾ. "ਕਹਹੁ ਕੋਊ ਹੈ ਕਾਕਾ?" (ਧਨਾ ਕਬੀਰ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਲਕ। ੩ ਪੁਤ੍ਰ। ੪ ਡਿੰਗ ਅਤੇ ਸਿੰਧੀ. ਕਾਕੋ. ਚਾਚਾ। ੫ ਕਾਕੋਲੀ ਦਵਾ। ੬ ਲਾਲੜੀ. ਘੁੰਘਚੀ।੭ ਮਕੋਯ.

ਕਾਂਕਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਕਾ ੧.

ਕਾਕਿਣੀ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੀਹ ਕੌਡੀਆਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ. ਦਮੜੀ। ੨ ਵਿ—ਕੌਡੀਆਂ ਪਹਿਰਣ ਵਾਲੀ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ੀਤਲਾ ਦੇਵੀ. ਜੋ ਕੌਡਾਂ ਪਹਿਨਦੀ ਹੈ.

ਕਾਕੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਨ੍ਯਾ। ੨ ਪੁਤ੍ਰੀ। ੩ ਡਿੰਗ—ਅਤੇ ਸਿੰਧੀ. ਚਾਚੀ। ੪ ਸੰ. ਕਾਕ (ਕਾਂਉ) ਦੀ ਮਦੀਨ। ੫ ਦੇਖੋ, ਕਾ ਅਤੇ ਕੀ. ਕਿਸ ਕੀ. "ਕਾਕੀ ਮਾਈ ਕਾਕੋ ਬਾਪ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਕਾਂਕੀ. ਕਿਸ ਦੀ. ਦੇਖੋ, ਕਾਂਕੋ.

ਕਾਕੁ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਰ (ਸ੍ਵਰ) ਦੇ ਦਬਾਉ ਨਾਲ ਹੋਰ ਅਰਥ ਬੋਧਨ ਕਰਨਾ. "ਕਾਕੁ: ਸ੍ਤ੍ਰਿਯਾਂ ਵਿਕਾਰੋ ਯ: ਸ਼ੋਕਭੀਤ੍ਯਾਦਿਭਿਰ੍ਧ੍ਵਨੇ:" (ਅਮਰਕੋਸ਼) ਦੇਖੋ, ਵਕ੍ਰੋਕ੍ਤਿ। ੨ ਵਰਜੰਗ੍ਯ. ਤੁਨਜ਼.

.ਕਾਕ਼ੁਮ. ਦੇਖੋ, ਕਾਕਮ.

ਕਾਕੁਲ. ਫ਼ਾ کاکل ਸੰਗਯਾ—ਜ਼ੁਲਫ਼. ਅਲਕ। ੨ ਵਾਲਾਂ ਦੀ ਲਟ.

ਕਾਕੂਕ੍ਰਿ. ਦੇਖੋ, ਕਾਕੁ ਅਤੇ ਵਕ੍ਰੋਕ੍ਰਿ.

ਕਾਂਕੇ. ਕਿਸ ਕੇ. ਕਿਸ ਦੇ.

ਕਾਕੋ. ਦੇਖੋ, ਕਾਕੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਾਂਕੋ.

ਕਾਂਕੋ. ਕਿਸ ਕੋ. ਕਿਸ ਨੂੰ। ੨ ਕਿਸ ਦਾ. "ਕਾਂਕੋ ਤਨੁ ਧਨੁ ਸੰਪਤਿ ਕਾਂਕੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੯)

ਕਾਕੋਲ. ਪਹਾੜੀ ਕਾਂਉਂ.

ਕਾਂਛਾ. ਸੰ. ਕਾङ्क्षा. ਸੰਗਯਾ—ਇੱਛਾ. ਚਾਹ.

ਕਾਖ. ਸੰ. ਕਕ੍ਸ਼. ਸੰਗਯਾ—ਸੁੱਕਾ ਘਾਸ. ਤ੍ਰਿਣ. ਕੱਖ. "ਹੀਰਾ ਲਾਲੁ ਅਮੋਲਕੁ ਹੈ ਭਾਰੀ ਬਿਨੁ ਗਾਹਕੁ ਮੀਕਾ ਕਾਖਾ." (ਜੈਤ ਮ: ੪) ਗਾਹਕ ਬਿਨਾ ਇੱਕ ਕੱਖ ਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਾਂਖ। ੩ ਫ਼ਾ. کاخ ਉੱਚਾ ਮਕਾਨ.

ਕਾਂਖ. ਸੰ. ਕੁਕ੍ਸ਼ਿ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁੱਖ. ਬਗਲ. ਕੱਛੀ. "ਕਾਂਖ ਕਿਤਾਬਹਿ ਗੁਨੀਗਹੇਰਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਮਾਤਾ ਦੀ ਕੁੱਖ. ਗਰਭ ਅਸਥਾਨ. "ਜਨੁਕਰ ਜਏ ਨ ਕਾਂਖ ਤੇ ਆਏ ਨਹਿ ਸੰਸਾਰ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੨੫) ਮਾਨੋ ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਜੰਮੇ ਹੀ ਨਹੀਂ.

ਕਾਖਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਖ.

ਕਾਂਖਾ, ਕਾਂਖਿਆ } ਦੇਖੋ, ਕਾਂਛਾ.

ਕਾਖੀ, ਕਾਂਖੀ } ਸੰ. ਕਾङ्क्षिन्—ਕਾਂਕ੍ਸ਼ਿਨ੍. ਵਿ—ਚਾਹੁਣਵਾਲਾ. ਇੱਛਾਵਾਨ. "ਕਾਖੀ ਏਕੈ ਦਰਸ ਤਿਹਾਰੋ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਨਾਮ ਕੇ ਜਨ ਕਾਂਖੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਕਾਖੇਘਾਂਙੈ. ਕ—ਖ—ਗ—ਘ—ਙ ਅੱਖਰਾਂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ. "ਕਾਖੇਘਾਂਙੈ ਕਾਲ ਭਇਆ." (ਆਸਾ ਪਟੀ ਮ: ੩)

ਕਾਗ. ਕਾਕ. ਕਾਂ, ਕਾਂਉਂ.

ਕਾਗਉ. ਕਾਂਉ ਤੋਂ. ਕਾਕ ਸੇ. "ਕਾਗਉ ਹੋਇ ਨ ਊਜਲਾ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧)

ਕਾਗ ਉਡਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਉਂ ਉਡਾਉਣਾ. "ਕਾਗ ਉਡਾਵਤ ਭੁਜਾ ਪਿਰਾਨੀ." (ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ) ਪਤੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਕਾਉਂ ਉਡਾਂਦੇ ਬਾਂਹ ਵਿੱਚ ਪੀੜ ਪੈ ਗਈ ਹੈ.

ਕਾਗਹੁ. ਕਾਗ (ਕਾਉਂ) ਤੋਂ. "ਕਾਗਹੁ ਹੰਸ ਕਰੇਇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ)

ਕਾਗਜ. ਅ਼ کاغذ ਕਾਗ਼ਜ਼. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਗਦ. ਕ਼ਿਰਤਾਸ. ਪੇਪਰ paper. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਾਗਜ ਕਦ ਬਣਿਆਂ ਅਤੇ ਇਹ ਕਾਢ ਕਿਸ ਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਨਾਂ ਸੰਸੇ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਕਾਗਜ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸਿਕੰਦਰ ਦੇ ਸੈਨਾਨੀ "ਨਿਯਰਖੁਸ" (ਨਿਆਰਕੰਸ) ਦੇ ਲੇਖ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ.[1] ਕਾਗਜ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੋਜਪਤ੍ਰ ਤਾੜਪਤ੍ਰ ਲੱਕੜ ਪੱਥਰ ਧਾਤੁ ਦੇ ਪਤ੍ਰ ਦੰਦ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਅਤੇ ਚੰਮ ਆਦਿ ਲਿਖਣ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ.

ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ Tasilun ਚੀਨੀ ਨੇ ਕਰੀਬ B. C. ੯੫ ਵਿੱਚ ਰੂੰ ਅਤੇ ਉੰਨ ਤੋਂ ਕਾਗਜ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜੁਗਤ ਕੱਢੀ. ਅਰਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜਦ ਸਨ ੭੦੪ ਵਿੱਚ ਸਮਰਕੰਦ ਫਤੇ ਕੀਤਾ ਤਦ ਚੀਨੀ ਕੈਦੀਆਂ ਤੋਂ ਕਾਗਜ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜੁਗਤ ਸਿੱਖੀ ਅਰਬ ਤੋਂ ਯੂਨਾਨ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਇਟਲੀ ਵਿੱਚ, ਇਟਲੀ ਤੋਂ ਸਪੇਨ, ਸਪੇਨ ਤੋਂ ਜਰਮਨੀ, ਜਰਮਨੀ ਤੋਂ ਫ੍ਰਾਂਸ, ਅਤੇ ਫ੍ਰਾਂਸ ਤੋਂ ਚੌਦਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਕਾਗਜ ਬਣੌਣ ਦੀ ਵਿਦ੍ਯਾ ਫੈਲੀ.

ਕਾਗਜ ਪਹਿਲਾਂ ਹੱਥ ਨਾਲ ਬਣਦਾ ਸੀ. ਇਸ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕਲ ਫ੍ਰਾਂਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੂਈ ਰਾਬਰਟ Louis Robert ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ. ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਸਨ ੧੯੦੪ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਸਨ ੧੯੨੦ ਵਿੱਚ ਕਾਗਜ ਬਣਾਉਣ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ. ਹੁਣ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਭੀ ਕਲਾਂ ਨਾਲ ਉੱਤਮ ਕਾਗਜ ਬਣਦਾ ਹੈ.

ਕਾਗਜੀ. ਵਿ—ਕਾਗਜ ਦਾ ਬਣਿਆਂ ਹੋਇਆ। ੨ ਕਾਗਜ ਜੇਹਾ ਪਤਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਛਿਲਕਾ. ਜਿਵੇਂ ਕਾਗਜੀ ਨੇਂਬੂ ਅਤੇ ਕਾਗਜੀ ਅਖ਼ਰੋਟ ਆਦਿ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕਾਗਜੀਆ.

ਕਾਗਜੀਆ. ਵਿ—ਕਾਗਜ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਮੁਨਸ਼ੀ. ਮੁਹਾਸਿਬ. "ਕਾਗਜੀਏ ਰਸ ਕੋ ਅਤਿ ਹੀ ਸੁ ਮਨੋ ਗਨਤੀ ਕਰਿ ਜੋਰਦਯੋ ਹੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਗਿਣਤੀ ਕਰਕੇ ਮੀਜ਼ਾਨ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ.

ਕਾਗਤ, ਕਾਗਦ } ਦੇਖੋ, ਕਾਗਜ. "ਬਸੁਧ ਕਾਗਦ ਬਨਰਾਜ ਕਲਮਾ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਕਾਗਦਕੁੱਟ. ਸਣ ਆਦਿਕ ਨੂੰ ਕੁੱਟਕੇ ਕਾਗਜ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਕਾਗਜਾਂ ਦੀ ਕੁੱਟੀ ਨੂੰ ਕੁੱਟਕੇ ਕਾਗਜ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਕਾਗਦਿ. ਕਾਗਜਾਂ ਕਰਕੇ. "ਤਿਨ ਹਰਿਚੰਦ ਪ੍ਰਿਥਮੀਪਤਿ ਰਾਜੈ ਕਾਗਦਿ ਕੀਮ ਨ ਪਾਈ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੧) ਜਿਸ ਦੀ ਕੀਮ (ਮਹਿਮਾ) ਕਾਗਜਾਂ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਪਾਈਦੀ. ਭਾਵ—ਤਹਿਰੀਰ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ। ੨ ਕਾਗਜ ਪੁਰ. "ਕਾਗਦਿ ਕਲਮ ਨ ਲਿਖਣਹਾਰੁ." (ਜਪੁ)

ਕਾਗਦੁ. ਦੇਖੋ, ਕਾਗਜ ਅਤੇ ਕਾਗਦ. "ਕਾਗਦੁ ਲੂਣੁ ਰਹੈ ਘ੍ਰਿਤ ਸੰਗੇ." (ਰਾਮ ਮ: ੧)

ਕਾਗਬਲਿ. ਦੇਖੋ, ਕਾਕਬਲਿ.

ਕਾਗਭਸੁੰਡ, ਕਾਗਭੁਸੁੰਡਿ } ਦੇਖੋ, ਕਾਕਭੁਸੁੰਡਿ.

ਕਾਗਰ, ਕਾਗਰਾ, ਕਾਗਰੁ, ਕਾਗਲੁ } ਸੰਗਯਾ—ਕਾਗਜ. "ਕਾਗਰ ਨਾਵ ਲੰਘਹਿ ਕਤ ਸਾਗਰੁ?" (ਮਲਾ ਮ: ੫) "ਦੂਜਾ ਕਾਗਲੁ ਚਿਤਿ ਨ ਜਾਣਦਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪੈਪਾਇ) ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਾਗਜ ਦਾ ਅਰਥ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਪ੍ਰਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ

[1] ਇਹ ਬੀ.ਸੀ. ੩੨੭ ਵਿਚ ਸਿਕੰਦਰ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਆਇਆ ਸੀ.

ਹੋਰ ਅਰਥ ਭੀ ਹੈ, ਯਥਾ—"ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਕਾਟੇ ਕਾਗਰ." (ਆਸਾ ਰਵਿਦਾਸ) ਇਸ ਥਾਂ ਬਹੀ ਖਾਤੇ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ. "ਕਢਿ ਕਾਗਲੁ ਦਸੇ ਰਾਹ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਇਸ ਥਾਂ ਪੰਚਾਂਗਪਤ੍ਰ (ਤਿਥਿਪਤ੍ਰਾ) ਅਰਥ ਹੈ.

ਕਾਂਗੜ. ਰਾਜ ਨਾਭਾ ਵਿੱਚ ਨਜਾਮਤ ਫੂਲ ਦੇ ਥਾਣੇ ਦਿਆਲਪੁਰੇ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਦੀਨੇ ਤੋਂ ਡੇਢ ਕੋਹ ਦੱਖਣ ਹੈ. ਇਹ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਰਾਇਜੋਧ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸੀ. ਇਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਰਾਇਜੋਧ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇਖਕੇ ਪਧਾਰੇ ਹਨ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਰਾਇਜੋਧ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਆ ਕਟਾਰ ਹੁਣ ਸਰਦਾਰ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਹੈ.

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਚਰਣਾਂ ਨਾਲ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੀਤਾ ਹੈ. "ਜ਼ਫਰਨਾਮਹ" ਇਸੇ ਥਾਂ ਵਿਰਾਜਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. "ਕਿ ਤਸ਼ਰੀਫ ਦਰ ਕਸਬਹ ਕਾਂਗੜ ਕੁਨਦ." (ਜਫਰ)

ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਤੋਂ ਕਾਂਗੜ ੧੬ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਜਫਰਨਾਮਾ ਸਾਹਿਬ.

ਕਾਗੜਦੀ, ਕਾਗੜਦੰਗ } ਸੰਗੀਤਛੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਦ ਵਰਤੇ ਹਨ, ਜੋ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੇ ਬੋਲ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਣਮੈਤ੍ਰੀ ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਹੈ. ਯਥਾ—"ਕਾਗੜਦੀ ਕੁਪਯੋ ਕਪਿ ਕਟਕ." (ਰਾਮਾਵ) ਦੇਖੋ, ਸੰਗੀਤਛੰਦ.

ਕਾਂਗੜਾ. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਜਿਲਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨਨਗਰ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਕਟੋਚ (ਕਟਕੌਚ) ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸੀ.

ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਤਸੀਲਾਂ—ਕਾਂਗੜਾ, ਕੁੱਲੂ, ਹਮੀਰਪੁਰ, ਡੇਰਾ ਅਤੇ ਨੂਰਪੁਰ—ਹਨ. ਸਨ ੧੦੦੯ ਵਿੱਚ ਮਹਮੂਦ ਗਜ਼ਨਵੀ ਨੇ ਕਾਂਗੜੇ ਤੇ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਜਮਾਯਾ, ਸਨ ੧੩੬੦ ਵਿੱਚ ਫ਼ੀਰੋਜ਼ਸ਼ਾਹ ਤੁਗ਼ਲਕ ਨੇ ਕਾਂਗੜੇ ਦੇ ਕਟੋਚ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ, ਸਨ ੧੫੫੬ ਵਿੱਚ ਅਕਬਰ ਨੇ ਕਾਂਗੜੇ ਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਹਕੂਕ ਕਾਯਮ ਕੀਤੇ, ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਸਨ ੧੬੨੦ ਵਿੱਚ ਕਾਂਗੜੇ ਦਾ ਕਿਲਾ ਜਿੱਤ ਕੇ ਮਸਜਿਦ ਬਣਵਾਈ ਅਤੇ ਬੈਲ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਿੱਤੀ, ਸਨ ੧੮੦੬ ਵਿੱਚ ਗੋਰਖਿਆਂ ਨੇ ਕਾਂਗੜਾ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰ ਲਿਆ, ਸਨ ੧੮੦੯ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਾਂਗੜੇ ਦੀ ਖ਼ੁੱਸੀ ਹੋਈ ਰਿਆਸਤ ਮੁੜ ਕਟੋਚ ਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਾ ਸੰਸਾਰ ਚੰਦ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਦਿੱਤੀ, ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਕਾਂਗੜਾ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦਾ ਤਾਬੇਦਾਰ ਰਿਹਾ. ਸਨ ੧੮੪੫ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਸਿੱਖ ਯੁੱਧ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਕਾਂਗੜਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਵਿੱਚ ਆਯਾ. ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨਨਗਰ "ਧਰਮਸਾਲਾ" ਹੈ.

ਕਾਂਗੜੇਸ. ਕਾਂਗੜੇ ਦਾ ਈਸ਼ (ਰਾਜਾ). "ਤਬੈ ਕੋਪਿਯੰ ਕਾਂਗੜੇਸੰ ਕਟੋਚੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਕਾਗੇਸ਼. ਕਾਕ-ਈਸ਼. ਦੇਖੋ, ਕਾਕਭੁਸੁੰਡਿ.

ਕਾਚ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਚ. ਕੱਚ. ਕਚ੍ ਧਾਤੁ ਦਾ ਅਰਥ ਚਮਕਣਾ ਹੈ. "ਕਾਚ ਬਿਹਾਝਨ ਕੰਚਨ ਛਾਡਨ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਮੋਮ। ੩ ਲਾਖ। ੪ ਵਿ—ਕੱਚਾ. ਅਪਕ੍ਵ. "ਕਾਚ ਗਗਰੀਆ ਅੰਭ ਮਝਰੀਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੫ ਵਿ—ਕੱਚਾ. ਨਾਪਾਇਦਾਰ. "ਕਾਚ ਕੋਟੰ ਰਚੰਤਿ ਤੋਯੰ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਕਾਂਚ. ਦੇਖੋ, ਕਾਚ ੧। ੨ ਗੁਦਾਚਕ੍ਰ। ੩ ਧੋਤੀ ਦਾ ਉਹ ਪੱਲਾ ਜੋ ਦੋਹਾਂ ਟੰਗਾਂ ਵਿੱਚਦੀਂ ਲੈ ਜਾਕੇ ਪਿੱਛੇ ਟੰਗੀਦਾ ਹੈ. ਸੰ. ਕਛ.

ਕਾਚਕਰਮਿ. ਵਿ—ਕੱਚੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਪਾਖੰਡੀ. ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਕਾਚਕਰਮਿ ਨ ਜਾਤ ਸਹੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) ਪਾਖੰਡੀ ਤੋਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਸਹਾਰੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ.

ਕਾਂਚਨ. ਸੰ. ਕਾਞ੍ਚਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਵਰਣ. ਸੋਨਾ. ਕੰਚਨ। ੨ ਵਿ—ਸੁਵਰਣ ਦਾ.

ਕਾਚਮਾਚ. ਮਕੋ. ਮਕੋਯ. ਗਿੱਦੜਦਾਖ.

ਕਾਚਾ. ਵਿ—ਕੱਚਾ. ਅਪਕ੍ਵ. ਜੋ ਪੱਕਿਆ ਨਹੀਂ. ਜਿਵੇਂ ਕੱਚਾ ਫਲ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਕੱਚਾ ਭਾਂਡਾ. "ਕਾਚੇ ਕਰਵੈ ਰਹੈ ਨ ਪਾਨੀ." (ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ) ਕੱਚਾ ਘੜਾ ਇਸ ਥਾਂ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਾਣ ਹਨ। ੨ ਸ਼੍ਰੱਧਾਹੀਨ. ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ. "ਮੁਕਤਿ ਭੇਦ ਕਿਆ ਜਾਣੈ ਕਾਚਾ?" (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧) "ਕਹਿਦੇ ਕਚੇ ਸੁਣਦੇ ਕਚੇ" (ਅਨੰਦੁ) ੩ ਅਗ੍ਯਾਨੀ, ਜੋ ਗ੍ਯਾਨ ਅਤੇ ਅ਼ਮਲ ਵਿੱਚ ਪੱਕਾ ਨਹੀਂ. "ਕਾਚੇ ਗੁਰੁ ਤੇ ਮੁਕਤ ਨ ਹੂਆ." (ਓਅੰਕਾਰ) ੪ ਕਪਟੀ. ਛਲੀਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਾਤ ਪੱਕੀ ਨਹੀਂ. "ਜਿਨਿ ਮਨਿ ਹੋਰੁ ਮੁਖਿ ਹੋਰੁ ਸਿ ਕਾਢੇ ਕਚਿਆ." (ਆਸਾ ਫਰੀਦ) ੫ ਬਿਨਸਨਹਾਰ, ਜੋ ਇਸਥਿਤ ਨਹੀਂ. "ਕਾਚਾ ਧਨੁ ਸੰਚਹਿ ਮੂਰਖ ਗਾਵਾਰ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ੬ ਡਿੰਗ. ਕਾਇਰ. ਭੀਰੁ. ਡਰਪੋਕ.

ਕਾਚੀ. ਕੱਚੀ. ਦੇਖੋ, ਕਾਚਾ.

ਕਾਂਚੀ. ਸੰ. ਕਾਞ੍ਚੀ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤੜਾਗੀ. ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਧਾਤੁ ਦੀ ਤੜਾਗੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਘੁੰਗਰੂ ਲੱਗੇ ਹੋਣ. ਛੁਦ੍ਰਘੰਟਿਕਾ। ੨ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਸੱਤ ਪੁਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪੁਰੀ, ਜੋ ਮਦਰਾਸ ਦੇ ਚੇਂਗਲਪਟ ਜਿਲੇ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਇਹ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਚੋਲ ਅਤੇ ਪਲ੍ਲਵਾਂ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਰਹੀ ਹੈ. ਹੁਣ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਉਂ ਕਾਂਜੀਵਰੰ (Conjeeveram) ਹੈ. ਕਾਂਚੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਾਂਤੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਾਂਤੀ ੨.

ਕਾਚੀਨਗਰੀ. ਨਾਪਾਇਦਾਰ ਨਗਰੀ. ਭਾਵ—ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ.

ਕਾਚੀਪਿੰਡੀ. ਵਿ—ਕੱਚੀ ਦੇਹ ਵਾਲਾ. ਜਿਸ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਪਕਾਇਆ ਨਹੀਂ. "ਕਾਚੀਪਿੰਡੀ ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ ਉਦਰੁ ਭਰੈ ਜੈਸੇ ਢੋਰੈ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਾਚੁ. ਦੇਖੋ, ਕਾਚ. ਕੰਚ. "ਆਚੁ ਕਾਚੁ ਢਰਿਪਾਹੀ." (ਮਲਾ ਅ: ਮ: ੧) ਅਰਚਿ (ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ) ਵਿੱਚ ਕੰਚ ਢਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ.

ਕਾਂਚੁਰੀ. ਸੰ. ਕਞ੍ਚੁਲਿਕਾ—ਕੰਚੁਲਿਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਜ. ਸੱਪ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਹੋਈ ਤ੍ਵਚਾ. "ਤਜਿ ਜਾਹੁਗੇ ਜਿਉ ਕਾਂਚੁਰੀ ਭੁਯੰਗ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਕਾਚੂ. ਤੁ. ਚਾਕੂ. ਕਲਮਤਰਾਸ਼.

ਕਾਫ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਿਣਤੀ। ੨ ਬਜੌਂਤ "ਕਰਿ ਸੰਜੋਗੁ ਬਨਾਈ ਕਾਫ."

(ਰਾਮ ਮ: ੫) ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਸੰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਬਜ਼ੋਂਤ ਬਣਾਈ। ੩ ਕੱਛ. ਜਾਂਘੀਆ। ੪ ਨਟ ਦਾ ਵੇਸ਼. "ਤਉ ਨੈ ਕਾਛ ਕਾਛ ਅਨੁਹਾਰਾ." (ਰਘੁਰਾਜ) ੫ ਵਸਤ੍ਰ ਆਦਿਕ ਦੇ ਪਹਿਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਨਟ ਜਸੋਂ ਕਾਛ ਬੇਸ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)। ੬ ਹਾਥੀ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਰੱਸੀ.

ਕਾਛਨ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਛੀ (ਕਛ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਕੂੰਜੜਨੀ. "ਕਾਛਨ ਏਕ ਤਹਾਂ ਮਿਲ ਗਈ." (ਦੱਤਾਵ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕਾਛਨਾ.

ਕਾਛਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਮਿਣਨਾ। ੨ ਬਜ਼ੋਂਤਣਾ। ੩ ਲਿਬਾਸ ਦਾ ਪਹਿਰਨਾ. "ਅਨਿਕ ਸ੍ਵਾਂਗ ਕਾਛੇ ਭੇਖਧਾਰੀ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ੪ ਨਟ ਦਾ ਵੇਸ ਧਾਰਨਾ। ੫ ਸਜਾਉਣਾ. ਸਿੰਗਾਰਨਾ. "ਨਿਜ ਨਿਜ ਬਾਹਨ ਕਾਛਨ ਕਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਮੰਡਲੀਕ ਬੋਲ ਬੋਲਹਿ ਕਾਛੇ." (ਮਲਾ ਨਾਮਦੇਵ) ਸਨੱਧ ਬੱਧ ਮੰਡਲੀਕ ਬੋਲ ਬੋਲਹਿਂ.

ਕਾਛਨੀ. ਸੰਗਯਾ—ਛੋਟੀ ਕੱਛ. ਕਛਨੀ. "ਕਟਿ ਕਮਨੀਯ ਪੈ ਕਰਤ ਕਲ ਕੇਲਿ ਐਸੀ ਕਾਛਨੀ ਕਲਾਨਿਧਿ ਕਲਾ ਸੀ ਕਾਨ੍ਹ ਪਜਾਰੇ ਕੀ." (ਗ੍ਵਾਲ)

ਕਾਛਰ, ਕਾਛੜ ਸੰ. कच्छ—ਕੱਛ. ਸੰਗਯਾ—ਨਦੀ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦਾ ਦੇਸ਼। ੨ ਪਹਾੜ ਦਾ ਦਾਮਨ.

ਕਾਂਛਾ. ਚਾਹ. ਇੱਛਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਂਖਾ. "ਕਾਂਛਾ ਇਹੈ ਸਦਾ ਉਰ ਅੰਤਰ." (ਸਲੋਹ) "ਮੋਰ ਜਿਮ ਵਾਕ ਆਛੇ ਜੀਵਨ ਕੋ ਭੱਛ ਕਾਂਛੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਾਛਿ. ਦੇਖੋ, ਕਾਛੀ। ੨ ਕਤਰ ਬਜ਼ੋਂਤਕੇ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਪੋਸ਼ਾਕ. "ਕਰਿ ਸੰਜੋਗੁ ਬਨਾਈ ਕਾਛਿ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ਇਸ ਥਾਂ ਦੇਹ ਪੋਸ਼ਾਕ ਹੈ। ੩ ਕੱਛ (ਬਜ਼ੋਂਤ) ਕੇ.

ਕਾਛਿ ਕੂਛਿ. ਕਤਰ ਬਜ਼ੋਂਤਕੇ. ਕਾਟ ਤਰਾਸ਼ ਕਰਕੇ। ੨ ਸਿੰਗਾਰ ਸਵਾਰਕੇ. "ਕਾਛਿ ਕੂਛਿ ਤਨੁ ਦੀਨਾ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ)

ਕਾਛੀ. ਮਿਣੀ. ਬਜ਼ੋਂਤੀ. ਦੇਖੋ, ਕਾਛਨਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਕੱਛ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕੂੰਜੜਾ. ਰਾਈਂ. ਮਾਲੀ. "ਕਾਛੀ ਨੇ ਪੇਡ ਤੇ ਤੂਤ ਗਿਰਾਏ." (ਚੰਡੀ ੧)

ਕਾਛੂ. ਵਿ—ਕਾਛ ਅਥਵਾ ਕਛ (ਮਿਣਤੀ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਖੇਤ ਦੀ ਕੂਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਾਛੀ ੨.

ਕਾਛੇ. ਦੇਖੋ, ਕਾਛਨਾ। ੨ ਸਜੇ ਹੋਏ. ਸੁੰਦਰ ਲਿਬਾਸ ਵਾਲੇ.

ਕਾਛੈ. ਦੇਖੋ, ਕਾਛਨਾ। ੨ ਡਿੰਗ. ਕਿਆ ਹੈ? ਕੀ ਹੈ?

ਕਾਜ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਮੇਖ਼ਚੂ. ਕਾਠ ਦਾ ਹਥੌੜਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿੱਲੇ ਗੱਡੀਦੇ ਹਨ। ੨ ਸੰ. ਕਾਰ੍ਯ. ਕੰਮ. "ਕਾਜ ਹਮਾਰੇ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ੩ ਦੇਖੋ, ਕਜਣਾ. ਢਕਣਾ. "ਤਉ ਮੁਖ ਕਾਜਿ ਲਜੋ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ਤਾਂ ਲੱਜਾ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਕੱਜ (ਢਕ) ਲਿਆ। ੪ ਡਿੰਗ. ਸ਼੍ਰਾਧ. ਮਹੋਛਾ. "ਜਜਿ ਕਾਜਿ ਵੀਆਹਿ ਸੁਹਾਵੈ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਯਜਨ (ਪੂਜਨ) ਸ਼੍ਰਾਧ, ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਮਾਸ ਸੁਹਾਵੈ। ੫ ਸਿੰਧੀ. ਪ੍ਰੀਤਿਭੋਜਨ. ਜਿਆਫ਼ਤ। ੬ ਤੁ قاز ਕ਼ਾਜ਼. ਮੱਘ. ਜੰਗਲੀ ਬੱਤਕ। ੭ ਕੁੜਤੇ ਕੋਟ ਆਦਿ ਦੇ ਗੁਦਾਮ ਅੜਾਉਣ ਦੇ ਛਿਦ੍ਰ (button-hole) ਨੂੰ ਭੀ ਕਾਜ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਕਾਂਜਣ. ਲੰਮਾ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾ ਸ਼ਤੀਰ, ਜੋ ਦੋ ਕੌਲੇ ਜਾਂ ਥੰਮ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਖੂਹ ਖਰਾਸ ਦੇ ਚੱਕਲੇ ਦੀ ਖੜ੍ਹੀ ਲੱਠ ਦਾ ਉੱਪਰਲਾ ਸਿਰਾ, ਕਾਂਜਣ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ.

ਕਾਜਨ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਜੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. "ਕਾਜੀ ਅਰੁ ਕਾਜਨ ਮਨ ਜਾਨੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਾਜਰ, ਕਾਜਲ, ਕਾਜਲੁ ਸੰ. ਕੱਜਲ. ਸੰਗਯਾ—ਸੁਰਮਾ. ਸਿਆਹੀ. "ਕਾਜਰਕੋਠ ਮਹਿ ਭਈ ਨ ਕਾਰੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਕੋਠ. "ਕਾਜਲ ਹਾਰ ਤੰਬੋਲ ਸਭੈਕਿਛੁ ਸਾਜਿਆ." (ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫) "ਕਾਜਲੁ ਹਾਰੁ ਤਮੋਲ ਰਸੁ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਕਾਜਾ. ਅ਼ قایزہ ਕ਼ਾਯਜ਼ਹ. ਘੋੜੇ ਦੇ ਮੁਖ ਵਿੱਚ ਲਗਾਮ ਦੇਕੇ ਬਾਗਾਂ ਦਾ ਫਰਾਕੀ ਅਥਵਾ ਕਾਠੀ ਨਾਲ ਖਿੱਚਕੇ ਬੰਨ੍ਹਣਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਦਾਣਾ ਅਤੇ ਘਾਹ ਨਾ ਚਰ ਸਕੇ. "ਜਬਹਿ ਸਬਦ ਨੇ ਮਨ ਸਮਝਾਯੋ। ਕਾਜਾ ਕਰਨ ਬਾਜਿ ਸਮ ਭਾਯੋ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਮਸਾਲਾ ਚਾਰਕੇ ਕਾਜਾ ਕਰੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਹਾਜਮਾ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਕਾਜਿ. ਦੇਖੋ, ਕਾਜ। ੨ ਕਾਰ੍ਯ ਮੇ. ਕੰਮ ਵਿੱਚ। ੩ ਸ਼੍ਰਾੱਧ ਮੇ। ੪ ਕਾਰਾਮਦ. "ਤੇਰੈ ਕਾਜਿ ਨ ਗ੍ਰਿਹ ਰਾਜ ਮਾਲ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਕਾਜੀ. ਅ਼ قاضی ਕ਼ਾਜੀ. ਕ਼ਜਾ (ਫ਼ੈਸਲਾ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਝਗੜਾ ਨਿਬੇੜਨ ਵਾਲਾ, ਜੱਜ. "ਕਾਜੀ ਹੋਇਕੈ ਬਹੈ ਨਿਆਇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) "ਕਾਜੀ ਮੁਲਾ ਕਰਹਿ ਸਲਾਮ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਕਾਰ੍ਯ ਦੀ. ਕੰਮ ਦੀ. "ਕੀਮਤਿ ਅਪਨੇ ਕਾਜੀ." (ਗਉ ਮ: ੧)

ਕਾਂਜੀ. ਸੰ. कात्र्जिक—ਕਾਂਜਿਕ. ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਖੱਟਾ ਰਸ, ਜੋ ਰਾਈ ਆਦਿਕ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਪਾਚਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਗਰ ਦੀ ਗਰਮੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੈ.

ਕਾਜੁ. ਕਾਰ੍ਯ. ਦੇਖੋ, ਕਾਜ. "ਤਿਤੁ ਬਿਗਰਸਿ ਕਾਜੁ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਕਾਜੇ. ਦੇਖੋ, ਕਾਜਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਜਣਾ. "ਪੜਦੇ ਸਭ ਕਾਜੇ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ਪੜਦੇ ਕੱਜੇ (ਢਕੇ).

ਕਾਜੈ. ਕਾਰ੍ਯ ਹੈ। ੨ ਕਾਰਾਮਦ. "ਜੋ ਜਾਨਹਿ ਤੂ ਅਪੁਨੇ ਕਾਜੈ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਕਾਂਝਲਾ. ਦੇਖੋ, ਝਿੜਾਸਾਹਿਬ ੨.

ਕਾਟ. ਸੰਗਯਾ—ਕੱਟਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਵਸਤ੍ਰ ਆਦਿਕ ਦੀ ਬਜ਼ੋਂਤ. ਤਰਾਸ਼। ੩ ਘਾਉ. ਜ਼ਖ਼ਮ। ੪ ਸੰ. ਗਹਿਰਾਈ. ਡੂੰਘਿਆਈ। ੫ ਰਕਮ ਦੀ ਮਿਨਹਾਈ (deduction). ਜਿਵੇਂ—ਤਨਖਾਹ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਰੁਪਯੇ ਮਹੀਨਾ ਕਾਟ.

ਕਾਟਕੂਟ. ਕੱਟ ਵੱਢ. ਬਜ਼ੋਂਤ ਤਰਾਸ਼। ੨ ਕੱਟਣ ਅਤੇ ਗਾਹੁਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਕਾਟਨ, ਕਾਟਨਾ ਸੰ. कर्त्तन—ਕਤੰਨ. ਕ੍ਰਿ—ਵੱਢਣਾ. ਕੱਟਣਾ. "ਅਤਿ ਤੀਖਨ ਮੋਹ ਕੀ ਫਾਸ, ਕਾਟਨਹਾਰ ਜਗਤਗੁਰੁ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਕਾਂਟਾ. ਸੰ. ਕੰਟਕ. ਸੰਗਯਾ—ਕੰਡਾ.

ਕਾਟਿ. ਕੱਟਕੇ. "ਕਾਟਿ ਜੇਵਰੀ ਜਨ ਲੀਏ ਛਡਾਈ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੫)

ਕਾਟਿ ਕੂਟਿ. ਕੱਟ ਵੱਢਕੇ. ਕੁੱਟਕੇ ਅਤੇ ਕੱਟਕੇ. "ਕਾਟਿ ਕੂਟਿਕੈ ਡਾਰੀ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਕਾਟੀ, ਕਾਟੇ, ਕਾਟੈ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀ. ਕੱਟ ਦੇਵੇ. ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ. ਕੱਟਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਾਟਨਾ. "ਨਾਕਹੁ ਕਾਟੀ ਕਾਨਹੁਕਾਟੀ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) "ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਬੰਧਨ ਕਾਟੇ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) "ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਖ ਕੇ ਬੰਧਨ ਕਾਟੈ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਕਾਟੋ. ਦੇਖੋ, ਗਿਲਹਰੀ. ਗਾਲੜ. ਕਾਲਕਾ. Squirrel.

ਕਾਠ. ਸੰ. ਕਾਸ੍ਠ. "ਕਾਠ ਕੀ ਪੁਤਰੀ ਕਹਾ ਕਰੈ ਬਪੁਰੀ?" (ਗਉ ਮ: ੫)

ਕਾਠ ਕੀ ਰੋਟੀ. ਦੇਖੋ, ਰੋਟੀ ਕਾਠ ਕੀ.

ਕਾਠਗੜ੍ਹ. ਦੇਖੋ, ਕਠਗੜ੍ਹ। ੨ ਇਸ ਨਾਉਂ ਦੇ ਕਈ ਪਿੰਡ ਦੇਖੀਦੇ ਹਨ। ੩ ਖ਼ਾ. ਚਿਤਾ. ਚਿਖਾ.

ਕਾਠਮਾਰਨਾ. ਕਾਠ ਦੇ ਸ਼ਿਕੰਜੇ ਵਿੱਚ ਲੱਤ ਫਸਾਕੇ ਜੰਦ੍ਰਾ ਮਾਰਨਾ. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇ ਇਹ ਕਰੜੀ ਸਜਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ. ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮਾਲੀ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਜਿਮੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਮਲਾ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਠ ਮਾਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਭੀ ਕਾਠ ਮਾਰਨ ਵਿੱਚ ਸੁਸਤ ਨਹੀਂ ਸਨ.

ਕਾਠਮੰਡਪ, ਕਾਠਮੰਡੂ ਦੇਖੋ, ਕਠਮੰਡੂ.

ਕਾਠਾ. ਵਿ—ਕਾਠ ਜੇਹਾ ਕਰੜਾ। ੨ ਕਾਠ ਦਾ। ੩ ਜੋ ਪਿਉਂਦੀ (ਪਿਵੰਦੀ) ਨਹੀਂ. ਜਿਵੇਂ—ਕਾਠਾ ਅੰਬ, ਕਾਠਾ ਬੇਰ। ੪ ਦੇਖੋ, ਕਾਸ੍ਠ.

ਕਾਂਠਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਢਾ. ਕਿਨਾਰਾ. ਤਟ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੰਠਾ.

ਕਾਠਿਯਾਵਾੜ. ਦੇਖੋ, ਕਾਠੀਆਵਾੜ.

ਕਾਠੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜੇ ਦਾ ਜ਼ੀਨ, ਜੋ ਕਾਠ ਦਾ ਬਣਾਕੇ ਉੱਪਰੋਂ ਚੰਮ ਅਥਵਾ ਰੇਸ਼ਮੀ ਵਸਤ੍ਰ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੀਦਾ ਹੈ। ੨ ਕਾਸ੍ਠ. ਕਾਠ. ਇੰਧਨ. ਲੱਕੜ. "ਕਾਠੀ ਧੋਇ ਜਲਾਵਹਿ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) "ਤਨੁ ਭਇਆ ਕਾਠੀ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਦੇਹਾਭਿਮਾਨ ਬਾਲਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹੋਇਆ। ੩ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਪਿੰਜਰ। ੪ ਸੰ. ਕਾਸ੍ਥਾ. ਸਿਥਤੀ. ਠਹਿਰਾਉ. "ਕਾਠੀ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਤਣੀਏ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ਮਣਕਿਆਂ ਦੀ ਇਸਥਿਤੀ ਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਅਲਗ ਅਲਗ ਹੈ.

ਕਾਠੀਆ. ਇੱਕ ਰਾਜਪੂਤ ਗੋਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਕਾਠੀਆਵਾੜ। ੨ ਕਾਠ ਦਾ ਵਪਾਰੀ। ੩ ਕਾਠੀ (ਜ਼ੀਨ) ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਾਰੀਗਰ। ੪ ਵਿ—ਕਾਠ ਦਾ.

ਕਾਠੀਆਵਾੜ. ਕਾਠੀਆ ਜਾਤਿ ਦੇ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼. ਸੁਰਾਸ਼੍ਟ੍ਰ ਦੇਸ਼. ਬੰਬਈ ਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਕੱਛ ਦੀ ਖਾੜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਖੰਭਾਤ ਦੀ ਖਾੜੀ ਤੀਕ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ੨੨੦ ਮੀਲ, ਚੌੜਾਈ ੧੬੫ ਮੀਲ ਹੈ. ਰਕਬਾ ੨੦, ੮੯੨ ਵਰਗ ਮੀਲ ਅਤੇ ਸਨ ੧੯੨੧ ਦੀ ਮਰਦੁਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜਨਸੰਖ੍ਯਾ ੨, ੫੪੨, ੫੩੫ ਹੈ.

ਕਾਠੀ ਦਰਵਾਜ਼ਾ. ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ, ਦਾ ਇੱਕ ਦਰਵਾਜ਼ਾ, ਇਸੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਏ ਹਨ. "ਜਹਾਂ ਹੁਤੋ ਕਾਠੀ ਦਰਵਾਜਾ। ਕਿਯੋ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਗਰੀਬਨਿਵਾਜਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਅੰਗ ੭.

ਕਾਠੀਵੰਡ. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵੰਡ (ਤਕਸੀਮ), ਜੋ ਹਰ ਘੋੜੇ ਪਿੱਛੇ ਇੱਕੋ ਜੇਹੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ. ਜੇ ਮੁਲਕ ਸੌ ਸਵਾਰ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਫਤੇ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਦ ਸਰਦਾਰ ਅਤੇ ਸਿਪਾਹੀ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਕਿਨਾਰੇ ਰੱਖਕੇ, ਹਰੇਕ ਕਾਠੀ (ਘੋੜੇ) ਪਿੱਛੇ ਇੱਕੋ ਜੇਹਾ ਸੌ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣਾ. ਇਸੇ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਮ ਹੰਨੇਵੰਡ ਹੈ.

ਕਾਠੁ. ਦੇਖੋ, ਕਾਠ.

ਕਾਠੈ, ਕਾਂਠੈ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੰਢੇ. ਕਿਨਾਰੇ। ੨ ਪਾਸੇ. ਇੱਕ ਤਰਫ. "ਕਾਠੈ ਰਹਿਗਇਓ ਰਾਮ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਕਾਂਡ. ਸੰ. ਕਾਣ੍ਡ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਿਰਛ ਦਾ ਟਾਹਣਾ। ੨ ਦਰਖ਼ਤ ਦਾ ਧੜ. ਪੋਰਾ। ੩ ਬਾਂਸ ਅਥਵਾ ਗੰਨੇ ਦੀ ਪੋਰੀ, ਜੋ ਦੋ ਗੱਠਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਭਾਗ ਹੈ। ੪ ਸਰਕੁੜਾ. ਸਰਕਾਂਡਾ। ੫ ਹਿੱਸਾ. ਵਿਭਾਗ. ਜਿਵੇਂ ਕਰਮ ਉਪਾਸਨਾ ਅਤੇ ਗ੍ਯਾਨ ਕਾਂਡ। ੬ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਕਰਣ, ਅਧ੍ਯਾਯ ਅਥਵਾ ਬਾਬ. ਜਿਵੇਂ ਰਾਮਾਇਣ ਦੇ ਸੱਤ ਕਾਂਡ। ੭ ਸਮੂਹ. ਸਮੁਦਾਯ। ੮ ਜਲ। ੯ ਥਮਲਾ. ਖੰਭਾ। ੧੦ ਮੌਕਾ. ਅਵਸਰ। ੧੧ ਪੱਥਰ। ੧੨ ਨਾੜੀਆਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ। ੧੩ ਵਿ—ਬੁਰਾ. ਮੰਦ.

ਕਾਂਡੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਨਮਪਤ੍ਰੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਕਾਂਡ ਹਨ. "ਗਣਿ ਗਣਿ ਜੋਤਿਕੁ ਕਾਂਡੀ ਕੀਨੀ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਵੇਦ ਦੀ ਸ਼ਾਖਾ. ਸੰ. ਕਾਣ੍ਡਿਕਾ. "ਵੇਦਾਂ ਕੀ ਕਾਂਡੀਆਂ ਮੈ ਕਹਾ ਥਾ." (ਜਸਭਾਮ)

ਕਾਢ. ਨਵੀਂ ਤਜਵੀਜ਼. ਦਿਲ ਤੋਂ ਕੱਢੀ ਹੋਈ ਬਾਤ. ਦੇਖੋ, ਕਾਢਨਾ ੩। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਾਢਿ.

ਕਾਢਕੁ. ਵਿ—ਤਜਵੀਜ਼ ਸੋਚਣ ਵਾਲਾ. ਨਵੀਂ ਜੁਗਤ ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ. "ਮਤੜੀ ਕਾਢਕੁ ਆਹਿ ਪਾਵ ਧੋਵੰਦੋ ਪੀਵਸਾਂ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ਜੋ ਚਮਤਕਾਰੀ ਬੁੱਧਿ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਚਾਰ ਸੋਚਣ ਵਾਲਾ ਹੈ.

ਕਾਢਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕੱਢਣਾ. ਨਿਕਾਲਨਾ। ੨ ਸੂਈ ਅਥਵਾ ਕ਼ਲਮ ਨਾਲ ਚਿਤ੍ਰ ਖਿੱਚਣਾ। ੩ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਦਿਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ। ੪ ਵੱਖ ਕਰਨਾ. ਜੁਦਾ ਕਰਨਾ. ਮਖ਼ਸੂਸ ਕਰਨਾ.

ਕਾਢਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਕੌੜਾ. ਮੋਟੇ ਸਿਰ ਵਾਲਾ ਕੀੜਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਢੱਕ ਪੁਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਢੱਕਮਕੌੜਾ ਸਦਦੇ ਹਨ। ੨ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਗੋਤਾ ਮਾਰਕੇ ਡੁੱਬੀ ਵਸਤੁ ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਲੀਤਾ ਉਧਾਰ. ਜਿਵੇਂ—ਕਾਢਾ ਕਢਾਉਣਾ। ੪ ਰਿਣੀ. ਮਕ਼ਰੂਜ਼, ਜਿਵੇਂ—ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਾਢਾ ਨਹੀਂ.

ਕਾਂਢਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿਨਾਰਾ. ਤਟ. ਕੰਢਾ. "ਮਹਾ ਤਰੰਗ ਤੇ ਕਾਂਢੈ ਲਾਗਾ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੫)

ਕਾਢਿ. ਦੇਖੋ, ਕਾਢ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਕਾੜ੍ਹਾ. ਕ੍ਵਾਥ. "ਕਾਢਿ ਕੁਠਾਰ ਪਿਤ ਬਾਤ ਹੰਤਾ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਕੁਠਾਰ। ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੰਢੇ. ਕਿਨਾਰੇ. "ਬਿਖੁ ਡੁਬਦਾ ਕਾਢਿ ਕਢੀਜੈ." (ਕਲਿ ਅ: ਮ: ੪) ੪ ਕੱਢਕੇ. ਨਿਕਾਲਕੇ. "ਕਾਢਿ ਖੜਗੁ ਗੁਰਗਿਆਨ ਕਰਾਰਾ." (ਕਲਿ ਅ: ਮ: ੪) ਤਿੱਖਾ ਖੜਗ ਮਿਆਨੋਂ ਧੂਹਕੇ.

ਕਾਂਢਿਆ, ਕਾਂਢੀ, ਕਾਢੀਅਹਿ, ਕਾਂਢੀਐ } ਵਿਸ਼ੇਸ ਕਰਕੇ ਦੱਸਿਆ. ਦੇਖੋ, ਕਾਢਨਾ ੪। ੨ ਕਥਨ ਕੀਤਾ. "ਸੇਵਕ ਸੋਈ ਕਾਂਢਿਆ."(ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੩ ਕਥਿਤ. ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ. "ਚਹੁ ਜੁਗੀ ਕਲਿਕਾਲੀ ਕਾਂਢੀ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰ) ਸਾਰੇ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕਲਿਯੁਗ ਕਲੰਕਿਤ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੪ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਕਹੀਦਾ ਹੈ. "ਸਭ ਕਿਛੁ ਤਾਂਕਾ ਕਾਢੀਐ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਨਾਨਕ ਆਸਕੁ ਕਾਂਢੀਐ ਸਦਹੀ ਰਹੈ ਸਮਾਇ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਕਾਂਢੇ. ਦੇਖੋ, ਕਾਂਢਾ। ੨ ਕਹੇ ਗਏ. "ਰਾਮ, ਹਮ ਸਤਿਗੁਰ ਲਾਲੇ ਕਾਂਢੇ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਕਾਣ. ਸੰਗਯਾ—ਨਯੂਨਤਾ. ਕਮੀ। ੨ ਵਿੰਗ. ਟੇਢ। ੩ ਹੁਕੂਮਤ। ੪ ਇਹਸਾਨ। ੫ ਸੰ. ਕਾਣਾ. ਇੱਕ ਨੇਤ੍ਰ ਰਹਿਤ.

ਕਾਣਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਣ ੫। ੨ ਕਾਂਉਂ. ਕਾਕ. ਕਾਂਉਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਾਣਾ ਪੈਣ ਦਾ ਮੂਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਜਯੰਤ ਨੇ ਕਾਂਉਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਣਾਕੇ ਸੀਤਾ ਦੇ ਪੈਰ ਵਿੱਚ ਚੁੰਜ ਨਾਲ ਲਹੂ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਇੱਕ ਅੱਖ ਤੀਰ ਨਾਲ ਭੰਨੀ. ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਉਂ ਦੀ ਡੇਲੀ ਇੱਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਦੋਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਫਿਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ. ਪਰ ਅਸੀਂ ਕਾਂਉਂ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਬਾਤ ਨਿਰਮੂਲ ਪਾਈ ਹੈ। ੩ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਨੀਤਿ ਦੋ ਨੇਤ੍ਰ ਮੰਨਕੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਯਥਾ, "ਹਿੰਦੂ ਅੰਨਾ ਤੁਰਕੂ ਕਾਣਾ." (ਗੌਂਡ ਨਾਮਦੇਵ) ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਨੀਤਿ ਦੋਵੇਂ ਤਯਾਗ ਦਿੱਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਅਤੇ ਤੁਰਕਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਨੀਤਿ ਮੁੱਖ ਸਮਝਕੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਇਸ ਲਈ ਕਾਣੇ ਹੋ ਗਏ. ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਸਾਧਾਰਣ ਰੀਤਿ ਕਰਕੇ ਇਹ ਵਾਕ ਕਹਿਆ ਹੈ. ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੀ ਪੁਸ਼੍ਟੀ ਮੱਕੇ ਦੀ ਗੋਸਟ (ਗੋਸ਼੍ਠਿ) ਵਿੱਚ ਭੀ ਹੈ:—

"ਅੰਧੇ ਕਾਣੇ ਦੋਜਕੀ ਦੋਜਕ ਪਤਨੀ ਜਾਇ,
ਕਾਣੇ ਦਾ ਛਡ ਸੰਗ ਤੂੰ ਅੰਧੇ ਨਾਲ ਨ ਪਾਇ,
ਨਾਨਕ ਕਲਿ ਵਿੱਚ ਨਿਰਮਲੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਪਰਵਾਨ,
ਅਗਨਿਤ ਲੰਘੇ ਉੱਮਤੀ ਸੱਚ ਨਾਮ ਪਰਧਾਨ."

ਅਤ੍ਰਿ ਸਿਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਸ਼: ੩੫੮ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ਅਤੇ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਦਾ ਗਯਾਨੀ ਸੁਜਾਖਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦਾ ਗਯਾਨ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਾਣਾ ਹੈ ਜੋ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੈ ਉਹ ਅੰਧਾ ਹੈ.

ਕਾਣਿ. ਸੰਗਯਾ—ਦੇਖੋ, ਕਾਣ ਅਤੇ ਕਾਨ. "ਕਾਣਿ ਕਵਨ ਤੇ ਚੂਕਿਪਰੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ." (ਸਵਾ ਮ: ੧)

ਕਾਣੂ. ਦੇਖੋ, ਕਾਣ.

ਕਾਤ. ਅ਼ قاطع ਕ਼ਾਤ਼ਅ਼. ਵਿ—ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਾਤੀ. ਛੁਰੀ. "ਕਾਤ ਨਿਕਾਰ ਹ੍ਵੈ ਬਿਦਰਦ ਕਾਟਨ ਲਗਯੋ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ੩ ਦੇਖੋ, ਕਾਤਨਾ.

ਕਾਂਤ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਭਰਤਾ. ਪਤਿ। ੨ ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ੩ ਕੇਸਰ। ੪ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ। ੫ ਵਿ—ਸੁੰਦਰ. ਮਨੋਹਰ। ੬ ਕ (ਸੁਖ) ਦਾ ਅੰਤ.

ਕਾਤਣ. ਦੇਖੋ, ਕਾਤਨਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਕਤਰੀ ਹੋਈ ਲੀਰ. ਵਸਤ੍ਰ ਬਯੋਂਤਣ ਸਮੇਂ ਕੈਂਚੀ ਨਾਲ ਕਤਰਿਆ ਟੁਕੜਾ. "ਕਾਤਣ ਕਤਰੈ ਕਤਰਣੀ." (ਭਾਗੁ)

ਕਾਤਨਾ. ਸੰ. ਕੱਤੰਨ. ਸੰਗਯਾ—ਕੱਤਣਾ. "ਬਿਰਧਾ ਵਸਤ੍ਰ ਕਰਯੋ ਜੋ ਕਾਤ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਾਤਨੀ. ਸੰਗਯਾ—ਉਹ ਪਿਟਾਰੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੱਤਣ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਅਤੇ ਕੱਤਿਆ ਹੋਇਆ ਸੂਤ ਰੱਖੀਦਾ ਹੈ. ਕਤੰਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. "ਕਾਤਨੀ ਤੂਲਰੁ ਸੂਤ ਜਿ ਪਾਹੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਕੱਤਣੀ, ਤੂਲ (ਰੂੰ) ਅਰੁ (ਅਤੇ) ਸੂਤ ਜੋ ਪਾਸ ਹੈ.

ਕਾਂਤਪਖਾਣ. ਸੰ. ਕਾਂਤਪਾਸਾਣ. ਸੰਗਯਾ—ਚੁੰਬਕ. ਕਾਂਤਮਣਿ. Loadstone. ਮਕਨਾਤੀਸ. ਦੇਖੋ, ਚੁੰਬਕ ੨.

ਕਾਤਬ. ਦੇਖੋ, ਕਾਤਿਬ.

ਕਾਤਰ. ਸੰਗਯਾ—ਕਤਰੀ ਹੋਈ ਲੀਰ। ੨ ਪਤਲੀ ਠੀਕਰੀ, ਜੋ ਚਕਰੀ ਦੀ ਤਰਾਂ ਪਾਣੀ ਉੱਪਰ ਬਾਲਕ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਜੋ ਕੰ (ਪਾਣੀ) ਉੱਪਰ ਤਰ ਜਾਵੇ ਸੋ ਕਾਤਰ. ਛਿਟਲੀ। ੩ ਸੰ. ਵਿ—ਕਾਇਰ. ਡਰਪੋਕ. "ਸੂਰ ਤੇ ਕਾਤਰ, ਕੂਰ ਤੇ ਚਾਤਰ." (ਚੰਡੀ ੧) ੪ ਤੁ قاطر ਕ਼ਾਤ਼ਰ. ਖੱਚਰ.

ਕਾਤਰਤਾ, ਕਾਤਰਯ } ਸੰ. ਕਾਤਰ੍ਯ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਇਰਪੁਣਾ. ਬੁਜ਼ਦਿਲੀ. ਭੀਰੁਤਾ. "ਕਾਤਰਤਾ ਕੁਤਵਾਰ ਬੁਹਾਰੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕ਼ਾਤਲ. ਅ਼ قاتل ਕ਼ਾਤਿਲ. ਵਿ—ਕ਼ਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਵਧ ਕਰਤਾ. ਘਾਤਕ। ੨ ਇੱਕ ਰਾਜਪੂਤ ਗੋਤ੍ਰ.

ਕਾਂਤਾ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਭਾਰਯਾ. ਜੋਰੂ। ੨ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ.

ਕਾਂਤਾਮਣਿ. ਦੇਖੋ, ਕਾਂਤਪਖਾਣ.

ਕਾਂਤਿ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਸੁੰਦਰਤਾ. ਸ਼ੋਭਾ। ੨ ਇੱਛਾ। ੩ ਪ੍ਰਕਾਸ਼. ਚਮਕ.

ਕਾਤਿਬ. ਅ਼ کاتب ਕਤਬ (ਲਿਖਣ) ਵਾਲਾ. ਲੇਖਕ. ਲਿਖਾਰੀ. ਮੁਨਸ਼ੀ.

ਕਾਤੀ. ਸੰ. ਕੱਤੰਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕੈਂਚੀ. "ਸੇ ਸਿਰ ਕਾਤੀ ਮੁੰਨੀਅਨਿ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਛੁਰੀ. "ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਕਾਂਤੀ. ਦੇਖੋ, ਕਾਂਤਿ। ੨ ਕਾਂਚੀ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਕਾਂਤੀ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਕਾਸੀ ਕਾਂਤੀ ਪੁਰੀ ਦੁਆਰਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) "ਕਾਂਸੀ

ਕਾਂਤੀ ਦ੍ਵਾਰਾਵਤੀ ਮਾਯਾ ਮਥੁਰਾ ਅਯੁਧ੍ਯਾ." (ਭਾਗੁ ਕ) ਦੇਖੋ, ਕਾਂਚੀ ੨। ੩ ਨੈਪਾਲ ਰਾਜ ਦੀ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੀ ਪੁਰੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਾਂਤੀਪੁਰ ਹੈ. ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਾਠਮਾਂਡੂ ਹੈ.

ਕਾਤੀ ਤੀਸ ਬਤੀਸ. ਤੀਹ ਅਥਵਾ ਬੱਤੀ ਕੈਂਚੀਆਂ. ਭਾਵ—ਦੰਦ ਦਾੜ੍ਹਾਂ, ਜੋ ਕੈਂਚੀ ਦੀ ਤਰਾਂ ਕਤਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ. "ਜੈਸੇ ਕਾਤੀ ਤੀਸ ਬਤੀਸ ਹੈ ਵਿਚਿ ਰਾਖੈ ਰਸਨਾ ਮਾਸ ਰਤੁ ਕੇਰੀ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਕਾਤ੍ਯਾਯਨ. ਵਿ—ਕਤ ਰਿਖੀ ਦੇ ਗੋਤ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਕਤਵੰਸ਼ੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਰਿਖੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼੍ਰੌਤਸੂਤ੍ਰ, ਗ੍ਰਿਹ੍ਯ ਸੂਤ੍ਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਹਾਰਸੂਤ੍ਰ ਬਣਾਏ ਹਨ। ੩ ਗੋਭਿਲ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਕਾਤ੍ਯਾਯਨ, ਜਿਸਨੇ ਗ੍ਰਿਹ੍ਯਸੰਗ੍ਰਹ ਅਤੇ ਕਰਮਪ੍ਰਦੀਪ ਰਚੇ ਹਨ। ੪ ਵਰਰੁਚਿ ਕਾਤ੍ਯਾਯਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਾਣਿਨਿ ਸੂਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੂਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਰਤਿਕ ਰਚੇ ਹਨ. ਇਹ ਬੀ. ਸੀ. ਚੌਥੀ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਕਾਤ੍ਯਾਯਨੀ. ਯਾਗ੍ਯਵਲਕ੍ਯ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਜੋ ਕਤ ਗੋਤ੍ਰ ਦੀ ਸੀ। ੨ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਮਾਰਨ ਵੇਲੇ ਜੋ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਘੋਰ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਪੂਜਨ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਤ੍ਯਾਯਨ ਨੇ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਕਾਤ੍ਯਾਯਨੀ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੋਈ। ੩ ਵਿ—ਕਤ ਗੋਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ.

ਕਾਥ. ਦੇਖੋ, ਕਥਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੱਥ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕ੍ਵਾਥ। ੪ ਕਥਨ. ਕਹਿਣਾ. "ਅਕਥ ਕਥ ਕਾਥ." (ਕਾਨ ਮ: ੪)

ਕਾਥਾ. ਦੇਖੋ, ਕੱਥ. ਕੱਥਾ. "ਚੂਨਾ ਔ ਸੁਪਾਰੀ ਕਾਥਾ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਕਥਾ. "ਸੁਨੀ ਨ ਜਾਈ ਸਚੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਕਾਥਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਕਾਥਿ. ਕਥਾ. "ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਕਥੋ ਕਾਥਿ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਵਿ—ਕਥਨੀਯ. ਕਥਨ ਯੋਗ੍ਯ। ੩ ਕਥਨ ਕਰਕੇ. ਆਖਕੇ.

ਕਾਥੂਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕਸਤੂਰੀ ਅਤੇ ਕਥੂਰੀ. "ਕਾਥੂਰੀ ਕੋ ਗਾਹਕੁ ਆਇਓ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਕਾਦਰ. ਅ਼ قادر ਕ਼ਾਦਿਰ. ਵਿ—ਕੁਦਰਤ ਵਾਲਾ. ਸਰਬਸ਼ਕਤਿਮਾਨ. "ਸੋ ਕਰਤਾ ਕਾਦਰ ਕਰੀਮ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਬਹੁਤ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਕਾਤਰ (ਕਾਇਰ) ਦੀ ਥਾਂ ਕਾਦਰ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ.

ਕਾਦਰਾ. ਅ਼ قاتره ਕ਼ਾਤਿਰਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਰੀਰ ਨਾਲ ਚਿਪਕਿਆ ਹੋਇਆ ਵਸਤ੍ਰ. ਅੰਗਰਖਾ. ਤਣੀਦਾਰ ਜਾਮਾ.

ਕਾਂਦਰੋ. ਫ਼ਾ. کاندرو ਕਿ—ਅੰਦਰ—ਓ. ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ.

ਕਾਦਾਚਿਤਕ. ਸੰ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਦੇ ਕਦੇ ਹੋਣ ਵਾਲਾ.

ਕਾਦਿਰ. ਦੇਖੋ, ਕਾਦਰ.

ਕ਼ਾਦਿਰ ਮੁਤ਼ਲਿਕ਼. ਫ਼ਾ قادر مطلق ਵਿ—ਪੂਰੀ ਕ਼ੁਦਰਤ ਵਾਲਾ. ਸਰਬਸ਼ਕਤਿਮਾਨ.

ਕਾਦਿਰੀ. ਦੇਖੋ, ਦਸਤਗੀਰ ੩.

ਕਾਦੀ. ਅ਼ قاضی ਕ਼ਾਜ਼ੀ. ਅ਼ਰਬੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਾਦ ਨੂੰ ਦਾਲ ਦੀ ਤਰਾਂ ਭੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਲਈ ਕਾਦੀ ਸ਼ੁੱਧ ਅ਼ਰਬੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ. "ਕਾਦੀ ਕੂੜੁ ਬੋਲਿ ਮਲੁ ਖਾਇ." (ਧਨਾ ਮ: ੧) "ਵਖਤੁ ਨ ਪਾਇਓ ਕਾਦੀਆ." (ਜਪੁ)

ਕਾਦੀਵਿੰਡ. ਦੇਖੋ, ਬਹਿਲੋਲ ਭਾਈ.

ਕਾਦੰਬ. ਸੰ. ਵਿ—ਕਦੰਬ ਬਿਰਛ ਦਾ. ਕਦੰਬ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੰਸ ਦਾ ਬੱਚਾ। ੩ ਗੰਨਾ. ਪੋਂਡਾ.

ਕਾਦੰਬਰੀ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੋਕਿਲਾ. ਕੋਇਲ। ੨ ਸਰਸ੍ਵਤੀ। ੩ ਕਦੰਬ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ. ਹਰਿਵੰਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਬਲਰਾਮ ਦੀ ਈਜਾਦ ਹੈ। ੪ ਵਾਣ ਭੱਟ ਦੀ ਰਚੀ ਇੱਕ ਪੁਸਤਕ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਦੰਬਰੀ ਨਾਇਕਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ, ਜੋ ਹੰਸ ਗੰਧਰਵ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਵਾਣ ੬.

ਕਾਦੰਬਿਨੀ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਦੰਬ (ਕਲ ਹੰਸ ਅਥਵਾ ਬਗੁਲਿਆਂ) ਵਾਲੀ ਬੱਦਲ ਦੀ ਗਾੜ੍ਹੀ ਘਟਾ। ੨ ਸਰਸ੍ਵਤੀ.

ਕਾਦ੍ਰਵੇਯ. ਸੰ. ਕਦ੍ਰੂ ਦੀ ਔਲਾਦ. ਨਾਗ. ਦੇਖੋ, ਕਦ੍ਰੂ.

ਕਾਧ } **ਕਾਂਧ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਧ. ਦੀਵਾਰ। ੨ ਕੰਨ੍ਹਾ. ਸ੍ਕੰਧ. ਕੰਧਾ. "ਫਾਟੇ ਨਾਕਨ ਟੂਟੇ ਕਾਧਨ." (ਗੂਜ ਕਬੀਰ) ੩ ਸਿੰਧੀ. ਕਾਂਧ. ਪਤਿ. ਭਰਤਾ.

ਕਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰ੍ਣ. ਕੰਨ. "ਮੰਤ੍ਰੁ ਦੀਓ ਹਰਿ ਕਾਨ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੪) ੨ ਕਾਨਾ. ਸਰਕੁੜੇ ਦਾ ਕਾਂਡ. "ਦੀਸਹਿ ਦਾਧੇ ਕਾਨ ਜਿਉ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਜਲੇ ਹੋਏ ਕਾਨੇ ਤੁੱਲ ਦੀਸਹਿਂ। ੩ ਜੁਲਾਹੇ ਦੀ ਤਾਣੀ ਦੇ ਕਾਨੇ. "ਦੁਆਰ ਊਪਰਿ ਝਿਲਕਾਵਹਿ ਕਾਨ." (ਗੋਂਡ ਕਬੀਰ) ੪ ਕਾਨ੍ਹ. ਕ੍ਰਿਸਨ. "ਗਾਵਹਿ ਗੋਪੀਆ ਗਾਵਹਿ ਕਾਨ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੫ ਦੇਖੋ, ਕਾਣ, ਕਾਣਿ ਅਤੇ ਕਾਨਿ। ੬ ਤੀਰ. ਬਾਣ. "ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਕਾਨ ਲਗੇ ਤਨ ਭੀਤਰਿ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੧) ੭ ਫ਼ਾ کان ਖਾਣਿ. ਆਕਰ। ੮ ਤੁ قان ਕ਼ਾਨ. ਲਹੂ. ਰੁਧਿਰ.

ਕ਼ਾਨਅ਼. ਦੇਖੋ, ਕਾਨਾ ੪.

ਕਾਨਕਟਾ. ਦੇਖੋ, ਕਨਕਟਾ.

ਕਾਨਕੁਬਜ. ਸੰ. ਕਾਨ੍ਯਕੁਬ੍ਜ. ਕਨੌਜ ਸ਼ਹਿਰ. "ਕਾਨਕੁਬਜਈਸੂਰ ਕੋ ਜਿਨਜੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੧੭) ੨ ਕ਼ਨੌਜ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦਾ ਇਲਾਕਾ. ਫਰਰੁਖਾਬਾਦ ਦਾ ਜ਼ਿਲਾ। ੩ ਕਨੌਜੀਆ ਬ੍ਰਾਹਮਣ. ਇਸ ਨਾਉਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਰਾਮਾਇਣ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

ਰਾਜਰਿਖੀ ਕੁਸ਼ਨਾਭ ਨੇ ਘ੍ਰਿਤਾਚੀ ਅਪਸਰਾ ਤੋਂ ਸੌ ਕੰਨ੍ਯਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ, ਜਦ ਲੜਕੀਆਂ ਜੁਆਨ ਹੋਈਆਂ, ਤਦ ਵਾਯੁ (ਪੌਣ) ਦੇਵਤਾ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਣ ਲੱਗਾ. ਲੜਕੀਆਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪਿਤਾ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਬਿਨਾ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਰਦੀਆਂ. ਇਸ ਪੁਰ ਪੌਣ ਦੇਵਤਾ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਕੁੱਬੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ. ਕੁਸ਼ਨਾਭ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਬੜੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਬ੍ਰਹਮਦੱਤ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਣ ਪੁਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਬੜਾਪਨ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁੱਬੀਆਂ ਕੰਨ੍ਯਾ ਤੋਂ ਗੋਤ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਕਾਨ੍ਯਕੁਬਜ" ਹੋ ਗਿਆ.

ਕਾਨ ਧਰਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਗ਼ੌਰ ਨਾਲ ਸੁਣਨਾ. ਧ੍ਯਾਨ ਦੇ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਨਾ. "ਕਹਿਓ ਨ ਕਾਨੁ ਧਰੈ." (ਦੇਵ ਮ: ੯)

ਕਾਨਨ. ਕੰਨਾ ਦ੍ਵਾਰਾ. ਕੰਨਾ ਨਾਲ. ਕਾਨੋ ਸੇ. "ਗੁਰਉਪਦੇਸ ਸੁਨਿਓ ਨਹਿ ਕਾਨਨ." (ਸਾਰ ਮ: ੯) ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੰਗਲ. ਬਣ. ਵਨ. "ਕਾਨਨੰ ਗੇ ਰਾਮ". (ਰਾਮਾਵ) "ਹਾਨਨ ਪੰਚਾਨਨ ਕੌ ਕਾਨਨ। ਕੋ ਆਨਨ ਭਨ, ਸੁਨ ਕੋ ਕਾਨਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਮਾਰਣਾ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ, ਕੋਈ ਮੂੰਹੋਂ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਕੰਨੀਂ ਸੁਣਦਾ ਹੈ.

ਕਾਨਨੇਸ਼. ਕਾਨਨ (ਜੰਗਲ) ਦਾ ਈਸ਼. ਜੰਗਲੀ ਰਾਜਾ। ੨ ਬਣ ਦਾ ਦੇਵਤਾ। ੩ ਜੰਗਲ ਦਾ ਅਫਸਰ। ੪ ਭਾਰੀ ਜੰਗਲ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਬਣਾਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਹੋਵੇ. "ਬਸੈ ਕਾਨਨੇਸੰ." (ਦੱਤਾਵ)

ਕਾਨ ਪ੍ਰਮਾਨ ਲੈ ਤਾਨ ਕਮਾਨ. ਵਾ—ਕਮਾਣ ਦਾ ਇਤਨਾ ਖਿੱਚਣਾ ਕਿ ਸੱਜਾ ਹੱਥ (ਤੀਰ ਦੀ ਬਾਗੜ ਵਾਲਾ) ਕੰਨ ਨੂੰ ਜਾ ਲੱਗੇ. ਭਾਵ—ਕਮਾਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਖਿੱਚ.

ਕਾਨਰਾ, ਕਾਨੜਾ ਸੰ. ਕਰਨਾਟ. ਇੱਕ ਰਾਗ, ਜਿਸ ਦੇ ੧੮ ਭੇਦ ਗਾਇਕਾਂ ਨੇ ਕਲਪੇ ਹਨ—ਦਰਬਾਰੀ, ਨਾਯਕੀ, ਮੁਦ੍ਵਾ, ਕਾਸ਼ਿਕੀ, ਵਾਗੇਸ਼੍ਰੀ (ਵਾਗੀਸ਼੍ਵਰੀ), ਨਟ, ਕਾਫੀ, ਕੋਲਾਹਲ, ਮੰਗਲ, ਸ਼ਜਾਮ, ਟੰਕ, ਨਾਗਧ੍ਵਨਿ, ਅਡਾਨਾ, ਸ਼ਾਹਾਨਾ, ਸੂਹਾ. ਸੁਘਰ, ਹੁਸੈਨੀ ਅਤੇ ਜਯਜਯੰਤਿ.

ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਗ੍ਯਾਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਦਰਬਾਰੀ ਕਾਨੜੇ ਦਾ ਸਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਆਸਾਵਰੀ ਠਾਟ ਦਾ ਸਾੜਵ ਸੰਪੂਰਣ ਰਾਗ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਆਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਛੀ ਅਤੇ ਅਵਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਸੱਤ ਸੁਰ ਹਨ. ਆਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਗਾਂਧਾਰ ਦੁਰਬਲ ਹੈ. ਰਿਸਭ ਵਾਦੀ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਸੰਵਾਦੀ ਹੈ. ਪੰਚਮ ਅਤੇ ਰਿਸਭ ਨਾਲ ਨਿਸਾਦ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ. ਗਾਂਧਾਰ ਧੈਵਤ ਨਿਸਾਦ ਕੋਮਲ, ਬਾਕੀ ਸ਼ੁੱਧ ਸੁਰ ਹਨ. ਗਾਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ਹੈ.

ਆਰੋਹੀ—ਨਾ ਸ ਰ ਮ ਪ ਧਾ ਨਾ ਸ.

ਅਵਰੋਹੀ—ਸ ਧਾ ਨਾ ਪ ਗਾ ਮ ਰ ਸ.

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਕਾਨੜੇ ਦਾ ਅਠਾਈਵਾਂ ਨੰਬਰ ਹੈ.

ਕਾਨਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਣਾ। ੨ ਸੰ. ਕਾਂਡ. ਸਰਕੁੜੇ ਦਾ ਕਾਂਡ. ਯੂ. Kanna ਅਤੇ Kanni. ਸਰਕੁੜਾ ਅਤੇ ਕਾਹੀ। ੩ ਉਹ ਆਦਮੀ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਐਬ ਦੇ ਕਾਰਣ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਅੱਖ ਚੁਰਾਵੇ. "ਅਵਰਨ ਹਸਤ ਆਪ ਹਹਿ ਕਾਨੇ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੪ ਕਾਨ. ਕ੍ਰਿਸਨ. "ਆਪੇ ਗੋਪੀ ਆਪੇ ਕਾਨਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ. ੫) ੫ ਅ਼ قانع ਕ਼ਾਨਅ਼. ਸੰਤੋਖੀ. ਸਾਬਿਰ.

ਕਾਨਾਫੂਸੀ. ਦੇਖੋ, ਕੰਨਾਫੂਸੀ. ਕੰਨ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਲਾ ਕੇ ਫੁਸ ਫੁਸ (ਅਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦ) ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ, ਕੰਨ ਵਿੱਚ ਅਜੇਹੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ, ਜੋ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਨਾ ਦੇਵੇ.

ਕਾਨਿ. ਦੇਖੋ, ਕਾਣ ਅਤੇ ਕਾਣਿ. "ਜਿਹ ਸਿਮਰਨਿ ਨਾਹੀ ਤੁਹਿ ਕਾਨਿ." (ਰਾਮ ਅ: ਕਬੀਰ)

ਕਾਨੀ. ਕਾਣੀ. ਇੱਕ ਅੱਖ ਵਾਲੀ। ੨ ਤੀਰ ਦੀ ਬਾਂਸੀ. ਭਾਵ—ਤੀਰ. "ਜੇ ਕਰ ਇਕ ਕਾਨੀ ਕਬਿ ਛੋਰੈਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਕਾਨਾ ੨। ੩ ਚੁਭਵੀਂ ਗੱਲ, ਜੋ ਤੀਰ ਜੇਹੀ ਰੜਕੇ। ੪ ਕੰਨਾਂ ਕਰਕੇ. ਕੰਨਾਂ ਦ੍ਵਾਰਾ. "ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਸੁਨਹੁ ਜਸੁ ਕਾਨੀ." (ਧਨਾ ਮ: ੪) ੫ ਕੰਨਾ ਵਿੱਚ. "ਕਾਨੀ ਕੁੰਡਲ ਗਲਿ ਮੋਤੀਅਨ ਕੀ ਮਾਲਾ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਾਨੁ. ਸ਼ਰਕਾਂਡ. ਕਾਨਾ. "ਜਿਉ ਭਵ ਦਧਾ ਕਾਨੁ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਕੰਨ. ਕਣੰ. ਦੇਖੋ, ਕਾਨ ਧਰਨਾ.

ਕਾਨੂਗੋ. ਫ਼ਾ قانونگو ਕ਼ਾਨੂਨਗੋ. ਮਾਲ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ. ਮਾਲ ਦੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਇੱਕ ਅਹੁਦੇਦਾਰ, ਜੋ ਪਟਵਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਬੋਲੇ.

ਕ਼ਾਨੂਨ. ਅ਼ قانون ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਸਤੂਰ. ਕਾਇਦਾ. ਨਿਯਮ। ੨ ਨੀਤਿਪ੍ਰਬੰਧ. ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਇੰਤਜਾਮ ਦੇ ਨਿਯਮ। ੩ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਤਾਰਦਾਰ ਬਾਜਾ, ਜੋ ਤਾਨਸੇਨ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਯਾਰਸੇਨ ਗਵੈਯੇ ਨੇ ਈਜਾਦ ਕੀਤਾ. Harp ਅਥਵਾ Dulcimer.

ਕਾਨੂਨੀ. ਵਿ—ਕ਼ਾਨੂਨ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਕ਼ਾਨੂਨ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ। ੩ ਕਾਨੂਨ ਨਾਮਕ ਵਾਜਾ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਕਾਨੂਵਾਣ ਦਾ ਛੰਭ. ਕਾਨੂਵਾਣ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕੋਲ (ਗੁਰੁਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਵਿੱਚ) ਇੱਕ ਅਜੇਹੀ ਝੀਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੈਂਕੜੇ ਚਸ਼ਮੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ. ਸਬਜ਼ੀ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਜੰਗਲ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਭੀੜਾ ਦੇ ਵੇਲੇ ਸਿੰਘ ਅਕਸਰ ਇੱਥੇ ਆਕੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਵਨਦੁਰਗ ਸੀ. ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਕਾਨੂਵਾਣ ਦੇ ਛੰਭ ਦਾ ਭਾਰੀ ਸੰਬੰਧ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਘੱਲੂਘਾਰਾ.

ਕਾਨੇ. ਕਾਨਾ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. ਦੇਖੋ, ਕਾਨਾ ੩। ੨ ਸਰਵ—ਕਿਸੇ. ਕਿਸ ਨੂੰ. "ਕਹੋਂ ਔਰ ਕਾਨੇ?" (ਰਾਮਾਵ) ੩ ਕਿਸ ਨੇ.

ਕਾਨ੍ਹ. ਕ੍ਰਿਸਨਦੇਵ. "ਕਾਨ੍ਹ ਸੰਭਾਰ ਸਰਾਸਨ ਲੈ." (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵ) ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਸਨ ੧੧.

ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ. ਬਾਵਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਤ੍ਰੇਹਣ ਦਾ ਸੁਪੁਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ। ੨ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਾ ਸੇਵਕ, ਜੋ ਇੱਕ ਵਾਰ ਲੇਪਨ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਅਨਗਹਲੀ ਨਾਲ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਜਾਮੇ ਪੁਰ ਛਿੱਟਾ ਪੈ ਗਿਆ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਤਮਾਚਾ ਮਾਰੋ. ਇਸ ਪੁਰ ਅਨੇਕ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਤਮਾਚੇ ਮਾਰੇ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਅਸਾਂ ਇੱਕ ਤਮਾਚੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤੇ ਕਿਉਂ ਮਾਰੇ? ਸਭ ਨੇ ਕਿਹਾ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਭ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਆਪਣੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਇਸ ਨੂੰ ਅਰਪੋ. ਇਸ ਪੁਰ ਸਭ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਏ. ਅਜਬ ਸਿੰਘ ਕੰਧਾਰ ਨਿਵਾਸੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਅਰਪੀ. ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਆਨੰਦ ਪੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ. ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਵਡਾ ਸਿਦਕੀ ਅਤੇ ਕਰਣੀ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਕਾਨ੍ਹਪ੍ਰਿਯਾ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਯਮੁਨਾ. "ਨੀਰ ਬਹੈ ਨਹਿ ਕਾਨ੍ਹਪ੍ਰਿਯਾ." (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵ) ੨ ਰੁਕਮਣੀ ਆਦਿ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ। ੩ ਰਾਧਿਕਾ. ਰਾਧਾ.

ਕਾਨ੍ਹਰ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ. ਕਾਨ੍ਹ. "ਸੁਨਕੈ ਮੁਰਲੀ ਧੁਨਿ ਕਾਨਰ ਕੀ." (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵ)

ਕਾਨ੍ਹਰਾ. ਕਾਨੜਾ ਰਾਗ. ਦੇਖੋ, ਕਾਨੜਾ। ੨ ਇੱਕ ਵਾਜਾ. ਕਾਨੂਨ. "ਨਾਦ ਨਫੀਰੀ ਕਾਨ੍ਹਰੇ ਦੁੰਦਭਿ ਬਜੇ ਅਨੇਕ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੦੮)

ਕਾਨ੍ਹਾ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ—ਕ੍ਰਿਸ੍ਨ. ਕਾਨ੍ਹ। ੨ ਲਹੌਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਭਗਤ. ਜਦ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਵਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਤਦ ਕਾਨ੍ਹਾ, ਸ਼ਾਹਹੁਸੈਨ, ਛੱਜੂ ਅਤੇ ਪੀਲੋ ਇਹ ਚਾਰੇ ਭਗਤ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਲਿਖਵਾਉਣ ਲਈ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਸੁਣਾਓ. ਇਸ ਪੁਰ ਕਾਨ੍ਹਾ ਭਗਤ ਬੋਲਿਆ—

"ਓਹੀ ਰੇ ਮੈ ਓਹੀ ਰੇ,
ਜਾਂਕਉ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨਾ ਗਾਵੈਂ
ਖੋਜਤ ਖੋਜ ਨ ਕੋਈ ਰੇ,
ਜਾਂਕੋ ਨਾਰਦ ਸਾਰਦ ਸੇਵੈਂ,
ਸੇਵੈਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ਰੇ,
ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸਨੁ ਮਹੇਸ ਅਰਾਧੈਂ
ਕਰਦੇ ਜਾਂਕੀ ਸੇਵਾ ਰੇ,
ਕਹਿ ਕਾਨ੍ਹਾ ਮਮ ਅਸ ਸਰੂਪ
ਅਪਰੰਪਰ ਅਲਖ ਅਭੇਵਾ ਰੇ."

ਪੀਲੋ ਭਗਤ ਨੇ ਕਹਿਆ:—

"ਅਸਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸੇ ਭਲੇ ਜੋ ਜਮਦਿਆਂ ਹੀ ਮੁਏ,
ਚਿੱਕੜ ਪਾਂਵ ਨ ਡੋਬਿਆ, ਨਾ ਆਲੂਦ ਭਏ."

ਛੱਜੂ ਨੇ ਉਚਾਰਿਆ—

"ਕਾਗਦ ਸੰਦੀ ਪੁੱਤਲੀ ਤਊ ਨ ਤ੍ਰਿਯਾ ਨਿਹਾਰ,
ਯੌਂਹੀ ਮਾਰ ਲਿਜਾਵਸੀ ਜਥਾ ਬਲੋਚਨ ਧਾਰ."

ਸ਼ਾਹ ਹੁਸੈਨ ਨੇ ਕਹਿਆ:—

"ਸੱਜਣਾ! ਬੋਲਣ ਦੀ ਜਾਇ ਨਾਹੀਂ,
ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਇੱਕਾ ਸਾਂਈਂ, ਕਿਸ ਨੂੰ ਆਖ ਸੁਣਾਈਂ,
ਇੱਕੋ ਦਿਲਬਰ ਸਭ ਘਟਿ ਰਵਿਆ ਦੂਜਾ ਨਹੀ ਕਦਾਈਂ,
ਕਹੈ ਹੁਸੈਨ ਫਕੀਰ ਨਿਮਾਣਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੋਂ ਬਲਿ ਜਾਈਂ."

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਧਾਂਤ ਅਨੁਕੂਲ ਵਾਕ ਨਾ ਦੇਖਕੇ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ. ਕਾਨ੍ਹੇ ਭਗਤ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸ੍ਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਆਪ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਪੈ ਕੇ ਕਸ਼੍ਟ ਸਹਾਰਕੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤਜਾਗੋਂਗੇ. ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਕੇ ਚਾਰੇ ਲਹੌਰ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਆਏ. ਕਾਨ੍ਹਾ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਘੁੜਬਹਿਲ ਤੋਂ ਡਿਗਕੇ ਮਰ ਗਿਆ.

ਕਾਨਜ਼ਕੁਅਰ. ਕਾਨ੍ਹ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ) ਕੁਮਾਰ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਦੇਵ। ੨ ਕਰਤਾਰ. ਵਾਹਿਗੁਰੂ. "ਕਾਨਜ਼ਕੁਅਰ ਨਿਹਕਲੰਕ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਕਾਨਜ਼ਕੁਬਜ. ਦੇਖੋ, ਕਾਨਕੁਬਜ.

ਕਾਪ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਟ. ਤਰਾਸ਼। ੨ ਗੂੰਦ ਜੇਹੀ ਇੱਕ ਚੇਪ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੁਲਬੁਲ ਆਦਿਕ ਪੰਖੀ ਫਾਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

ਕਾਪਹਿ. ਕਿਸ ਪਾਸ। ੨ ਕੱਪਦਾ (ਕੱਟਦਾ) ਹੈ.

ਕਾਪਟ. ਸੰ. ਵਿ—ਕਪਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਪਟੀ.

ਕਾਂਪਨਾ. ਸੰ. ਕੰਪਨ. ਸੰਗਯਾ—ਥਰਥਰਾਨਾ. ਕੰਬਣਾ.

ਕਾਂਪਨੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕੰਬਣੀ. ਕਾਂਬਾ. ਕੰਪਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਕੇਤਕ ਆਨ ਕਾਂਪਨੀ ਚਢੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫)

ਕਾਪਰ. ਦੇਖੋ, ਕਪੜਾ. "ਬਹੁ ਭੋਜਨ ਕਾਪਰ ਸੰਗੀਤ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੨ ਅੰ. Copper. ਤਾਂਬਾ. ਤਾਮ੍ਰ.

ਕਾਪਰਦੀ. ਦੇਖੋ, ਕਪਰਦੀ. "ਕਾਪਰਦੀ ਕੇ ਕੰਠ ਚੜ੍ਹੈ ਹੈਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੧੩) ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਸਿਰ ਪੁਰ ਚੜ੍ਹਾਵਾਂਗੇ.

ਕਾਪਰੁ, ਕਾਪੜ } ਦੇਖੋ, ਕਾਪਰ. "ਕਾਪਰੁ ਤਨਿ ਨ ਸੁਹਾਵੈ." (ਗਉ ਛੰਤ ਮ: ੩) "ਕਾਪੜ ਛੋਡੇ ਚਮੜ ਲੀਏ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)

ਕਾਪੜੀ, ਕਾਪੜੀਆ } ਸੰ. ਕਾਰ੍‍ਪਟਿਕ. ਵਿ—ਚੀਥੜੇਧਾਰੀ. ਟੱਲੀਆਂ ਦੀ ਗੋਦੜੀ ਅਥਵਾ ਚੋਲਾ ਪਹਿਰਨ ਵਾਲਾ. "ਜੋਗੀ ਭੋਗੀ ਕਾਪੜੀ ਕਿਆ ਭਵਹਿ ਦਿਸੰਤਰਿ?" (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) "ਕਾਇ ਕਮੰਡਲੁ ਕਾਪੜੀਆ ਰੇ, ਅਠਸਠਿ ਕਾਇ ਫਿਰਾਹੀ." (ਗੂਜ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ) ੨ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਅਤੇ ਬਾਂਗਰ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂ ਡੂਮ ਕਾਪੜੀਏ ਸੱਦੀਦੇ ਹਨ। ੩ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਤੋਂ ਪਤਿਤ ਹੋਈ ਜਾਤਿ, ਜੋ ਡੂਨੇ ਪੱਤਲਾਂ ਬਣਾਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਮੰਦਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਝਾੜੂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ.

ਕਾਪੜੁ. ਦੇਖੋ, ਕਪੜ. "ਧ੍ਰਿਗੁ ਧ੍ਰਿਗੁ ਕਾਪੜੁ ਅੰਗਿ ਚੜਾਇਆ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੩)

ਕਾਪਾ. ਦੇਖੋ, ਕਪਣਾ. ਕੱਪਿਆ. ਵੱਢਿਆ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਚੇਪ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੁਲਬੁਲ ਆਦਿਕ ਪੰਛੀ ਫਾਹੀਦੇ ਹਨ.

ਕਾਪਾਲਿਕ, ਕਾਪਾਲੀ } ਸੰ. ਵਿ—ਕਪਾਲ (ਖੋਪਰੀ) ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਸ਼ੈਵ ਮਤ, ਜੋ ਭਿੱਖਿਆ ਲਈ ਖੋਪਰੀ ਰਖਦਾ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਮਾਸ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੩ ਸ਼ਿਵ. ਮਹਾਦੇਵ.

ਕਾਪਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੱਟਕੇ. ਕੱਪਕੇ. "ਬੰਧਨ ਸਗਲ ਕਾਪਿ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨, ਮ: ੫) ੨ ਸੰ. ਕੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ। ੩ ਸੰ. ਕ੍ਵਾਪਿ. ਕਿਸੀ ਥਾਂ. ਕਹੀਂਇਕ.

ਕਾਪਿਸ਼ੀ. ਅਫ਼ਗ਼ਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਇਹ ਥਾਂ ਅਸਤਾਲਫ ਨਾਉਂ ਤੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ, ਜੋ ਕਾਬੁਲ ਤੋਂ ੨੯ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿਥ ਤੇ ਹੈ. ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਕਾਪਿਸ਼ੀ ਦਾ ਬੌਧ ਰਾਜਾ ਅੱਠ ਜਿਲਿਆਂ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਅਰ ਇਥੇ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੀ ਸਿਖ੍ਯਾ ਮਿਲਦੀ ਸੀ. ਹੁਣ ਇਥੇ ਬੁੱਧ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਮੂਰਤਾਂ ਅਤੇ ਬਰਤਨ ਆਦਿ ਨਿਕਲੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਾਬਲ ਦੇ ਅਜਾਯਬ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ. ਕਾਪਿਸ਼ੀ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਫਲਾਂ ਦੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਬਾਗ਼ ਹਨ ਅਰ ਕੋਹਾਂ ਤੀਕ ਅੰਗੂਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਲਾਂ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ. ਇਸੇ ਲਈ ਪਾਣਿਨੀ ਅਤੇ ਚਾਣਕ੍ਯ ਨੇ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਅੰਗੂਰੀ ਸ਼ਰਾਬ "ਕਾਪਿਸ਼ੀਯਾ" ਅਥਵਾ "ਕਾਪਿਸ਼ਾਯਨੀ ਸੁਰਾ" ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ.

ਕਾਪੁਰਸ, ਕਾਪੁਰਖ } ਸੰ. ਕਾਪੁਰੁਸ਼. ਸੰਗਯਾ—ਨੀਚਪੁਰਖ। ੨ ਨਿਕੰਮਾ। ੩ ਕਾਇਰ. ਡਰਪੋਕ। ੪ ਨਪੁੰਸਕ. ਪੁਰੁਸਤ੍ਵ ਰਹਿਤ. ਨਾਮਰਦ. "ਜਿਉ ਕਾਪੁਰਖ ਪੁਚਾਰੈ ਨਾਰੀ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਕ਼ਾਫ਼. ਅ਼ ق ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਪਰਬਤ, ਜੋ ਕ੍ਰਿਸਨ ਸਾਗਰ Black sea. ਅਤੇ ਕੈਸਪੀਅਨ ਸਾਗਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ. ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ Caucasus ਹੈ। ੨ ਇੱਕ ਕਲਪਿਤ ਪਹਾੜ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਨਾਉਂ "ਲੋਕਾਲੋਕ" ਹੈ. ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਫਸੀਲ ਦੀ ਤਰਾਂ ਘੇਰ ਰੱਖੀ ਹੈ। ੩ ਅਰਬੀ ਦਾ ਇੱਕ ਅੱਖਰ.

"ਗੋਰੇ ਅਮਲ ਕਪੋਲ ਪੈ, ਅਲਕ ਛੁਟੀ ਅਤਿ ਸਾਫ਼,
ਖ਼ੁਸ਼ ਨਵੀਸ ਮੁਨਸ਼ੀ ਮਦਨ, ਲਿਖਯੋ ਕਾਂਚ ਪੈ ਕਾਫ਼."

ਕਾਫਰ. ਅ਼ كافر ਕਾਫ਼ਿਰ. ਵਿ—ਕੁਫ਼ਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਨਾਸ੍ਤਿਕ. ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ Infidel। ੨ ਨਾ ਸ਼ੁਕਰਾ. ਕ੍ਰਿਤਘਨ। ੩ ਇੱਕ ਜਾਤਿ, ਜੋ ਅਫਰੀਕ਼ਾ ਦੇ "ਕਾਫ਼ੇਰਿਯਾ" ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੈ। ੪ ਅੰ. Coffer. ਸੰਦੂਕ. ਨਕਦੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਭਾਂਡਾ.

ਕਾਫ਼ਰਿਸ੍ਤਾਨ. ਦੇਖੋ, ਕਾਫਿਰਸਤਾਨ.

ਕਾਫਲਾ. ਅ਼ قافله ਕ਼ਾਫ਼ਿਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਾਤ੍ਰੀਆਂ (ਯਾਤ੍ਰੂਆਂ) ਦਾ ਟੋਲਾ. ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ.

ਕਾਫਿਰ. ਦੇਖੋ, ਕਾਫਰ.

ਕਾਫਿਰਸਤਾਨ. ਚਿਤਰਾਲ, ਅਫ਼ਗ਼ਾਨਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਕੁਸ਼ ਦੇ ਮੱਧ ਦਾ ਦੇਸ਼. ਇਸ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ੬00000 ਹੈ. ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਇਸਲਾਮ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਆਦਮੀ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਰਹੇ ਸਨ. ਹੁਣ ਭੀ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਪੂਜਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੨ ਅਫਰੀਕ਼ਾ ਦੇ ਕਾਫ਼ੇਰਿਯਾ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੋਈ ਕਾਫ਼ਿਰ ਜਾਤਿ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਦੇਸ਼.

ਕਾਫਿਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਫਲਾ.

ਕਾਫੀ. ਅ਼ كافى ਵਿ—ਕਫਾਯਤ (ਸਰਫਾ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਸੰਜਮੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਤਾਰ। ੩ ਇੱਕ ਰਾਗਿਣੀ, ਜੋ ਕਾਫੀ ਠਾਟ ਦੀ ਸੰਪੂਰਣ ਰਾਗਿਣੀ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਗਾਂਧਾਰ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਕੋਮਲ ਦੋਵੇਂ ਲਗਦੇ ਹਨ. ਨਿਸਾਦ ਕੋਮਲ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਸ਼ੁੱਧ ਸੁਰ ਹਨ. ਪੰਚਮ ਵਾਦੀ ਅਤੇ ਸੜਜ ਸੰਵਾਦੀ ਹੈ. ਗਾਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ ਹੈ. ਕਈਆਂ ਨੇ ਕਾਫੀ ਨੂੰ ਧਮਾਰ ਨਾਉਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ.

ਆਰੋਹੀ—ਸ ਰ ਗਾ ਮ ਪ ਧ ਨਾ ਸ.

ਅਵਰੋਹੀ—ਸ ਨਾ ਧ ਪ ਮ ਗਾ ਰ ਸ.

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਵੱਖਰੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ, ਕਿੰਤੂ ਆਸਾ, ਤਿਲੰਗ, ਸੂਹੀ ਅਤੇ ਮਾਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ.

੪ ਗੀਤ ਦੀ ਇੱਕ ਧਾਰਣਾ. ਅ਼ਰਬੀ ਵਿੱਚ "ਕ਼ਾਫ਼ੀ" قافى ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਪਿੱਛੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ. ਅਨੁਚਰ. ਅਨੁਗਾਮੀ. ਛੰਦ ਦਾ ਉਹ ਪਦ, ਜੋ ਸ੍ਥਾਈ (ਰਹਾਉ) ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਪਿੱਛੇ ਹੋਰ ਤੁਕਾਂ ਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਜੋੜੀਆਂ ਜਾਣ, ਅਤੇ ਜੋ ਮੁੜ ਮੁੜ ਗੀਤ ਦੇ ਤਾਲ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਪੁਰ ਆਵੇ, ਸੋ "ਕ਼ਾਫ਼ੀ" ਹੈ. ਇਹ ਛੰਦ ਦੀ ਖਾਸ ਜਾਤਿ ਨਹੀਂ ਹੈ. ਸੂਫ਼ੀ ਫ਼ਕ਼ੀਰ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮਰਸ ਭਰੇ ਪਦ ਗਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਿੱਛੇ ਸਾਰੀ ਮੰਡਲੀ ਮੁਖੀਏ ਦੇ ਕਹੇ ਪਦ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਕ਼ਾਫ਼ੀ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ. ਦੇਖੋਂ, ਮੀਆਂ ਬਖ਼ਸ਼ ਦੀ ਕ਼ਾਫ਼ੀ:—

ਮਿਠੜੀ ਪੌਨ ਮੋਰ ਮਨ ਭਾਵੇ,
ਕੋਇਲ ਮਸ੍ਤ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਨਾਵੇ,
ਕੈਸੇ ਗੀਤ ਪਪੀਹਾ ਗਾਵੇ,
ਝਿਮ ਝਿਮ ਮੇਘ ਮਲਾਰੇ.xxx

ਇਸ ਧਾਰਣਾ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਪਦ ਸੋਲਾਂ ਸੋਲਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਹਨ, ਅੰਤ ਦਾ ਰਹਾਉ (ਕ਼ਾਫ਼ੀ) ੧੨ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਹੈ.

(ਅ) ਬੁਲ੍ਹੇਸ਼ਾਹ ਫ਼ਕ਼ੀਰ ਦੀਆਂ ਕ਼ਾਫ਼ੀਆਂ ਭੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਚੌਪਈ ਦਾ ਰੂਪ (ਸੋਲਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੀਆਂ) ਹਨ, ਯਥਾ:—

ਉਠ ਜਾਗ ਘੁਰਾੜੇ ਮਾਰ ਨਹੀਂ,—
ਤੂੰ ਏਸ ਜਹਾਨੋ ਜਾਵੇਂਗੀ,
ਫਿਰ ਕਦਮ ਨ ਏਥੇ ਪਾਂਵੇਂਗੀ,
ਇਹ ਜੋਬਨ ਰੂਪ ਲੁਟਾਂਵੇਗੀ,
ਤੂੰ ਰਹਿਣਾ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ.—
ਮੂੰਹ ਆਈ ਬਾਤ ਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ,—
ਉਹ ਸ਼ੌਹ ਅਸਾਥੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ,
ਬਿਨ ਸ਼ੌਹ ਤੋਂ ਦੂਜਾ ਕੱਖ ਨਹੀਂ,
ਪਰ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਨਹੀ,
ਇਹ ਜਾਨ ਪਈ ਦੁਖ ਸਹਿੰਦੀ ਹੈ.—

(ੲ) ਕਈਆਂ ਨੇ "ਤਾਟੰਕ" ਛੰਦ ਦੀ ਚਾਲ ਨੂੰ ਹੀ "ਕ਼ਾਫ਼ੀ" ਦਾ ਸਰੂਪ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਕ਼ਾਫ਼ੀ ਖਾਸ ਛੰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿੰਤੂ ਗਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਢੰਗ ਹੈ। ੫ ਅ਼ਰਬ ਮਿਸਰ ਆਦਿਕ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਪੌਦਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਕੋਯ ਜੇਹੇ ਫਲ ਲਗਦੇ ਹਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਲਾਂ ਨੂੰ ਭੁੰਨਕੇ, ਆਟਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ. ਅਤੇ ਉਸ ਚੂਰਣ ਨੂੰ ਚਾਯ (ਚਾਹ) ਦੀ ਤਰਾਂ ਉਬਾਲਕੇ ਪੀਂਦੇ ਹਨ. ਕਾਹਵਾ. Coffee ਕਾਫ਼ੀ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੈ.

ਕਾਫੀਆ. ਕ਼ਾਫ਼ੀਯਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅੰਤ੍ਯਾਨੁਪ੍ਰਾਸ. ਅ਼. قافيه ਦੇਖੋ, ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ.

ਕਾਫ਼ੀਆ ਤੰਗ ਹੋਣਾ. ਅਜੇਹਾ ਅੰਤ੍ਯਾਨੁਪ੍ਰਾਸ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਣ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਨਾ ਮਿਲੇ, ਜਿਵੇਂ—ਸਿੰਘ, ਨਿੰਬੂ ਆਦਿ। ੨ ਭਾਵ—ਚਰਚਾ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬ ਨਾ ਫੁਰਣਾ.

ਕ਼ਾਫ਼ੀਯਹ. ਦੇਖੋ, ਕਾਫ਼ੀਆ.

ਕਾਫ਼ੂਰ. ਦੇਖੋ, ਕਪੂਰ.

ਕਾਫ਼ੂਰ ਹੋਣਾ. ਕਪੂਰ ਵਾਕਰ ਉੱਡ ਜਾਣਾ. ਰਫ਼ੂ ਚੱਕਰ ਹੋਣਾ.

ਕਾਬ. ਦੇਖੋ, ਕਾਵ੍ਯ। ੨ ਤੁ. قاب ਕ਼ਾਬ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਥਾਲ. ਵਡੀ ਰਿਕਾਬੀ.

ਕਾਂਬ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਕ. ਕਾਉਂ. "ਜਾਇ ਪਹੂਚਹਿ ਖਸਮ ਕਉ ਜਉ ਬੀਚਿ ਨ ਖਾਹੀ ਕਾਂਬ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਕਾਗ ਤੋਂ ਭਾਵ ਕੁਸੰਗਤਿ ਹੈ। ੨ ਕਾਂਬਖਾਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਵਿਘਨਪੈਣਾ ਭੀ ਹੈ.

ਕਾਬਰਣਾਦਿ. ਕ-ਵਰਣ-ਆਦਿ. "ਕਾਵਰਣਾਦਿ ਬਖਾਨਕੈ ਮੰਦ ਬਰਣ ਪਦ ਦੇਹੁ." (ਸਨਾਮਾ) ਪਹਿਲਾਂ ਕੱਕਾ ਅੱਖਰ ਕਹਿਕੇ ਫੇਰ ਮੰ ਅਤੇ ਦ ਅੱਖਰ ਦੇਓ, ਇਸ ਤੋਂ 'ਕਮੰਦ' ਸ਼ਬਦ ਬਣੇਗਾ.

ਕਾਬਰੀ, ਕਾਂਬਰੀ. ਸੰ. ਕੰਬਲ. ਸੰਗਯਾ—"ਕਾਬਰੀ ਪਟੰਬਰ ਕੇ ਬਦਲੇ ਉਢਾਈਐ." (ਭਾਗੁ ਕ) "ਸਾਕਤ ਕਾਰੀ ਕਾਂਬਰੀ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਕਾਬਲ. ਦੇਖੋ, ਕਾਬਿਲ ਅਤੇ ਕਾਬੁਲ.

ਕਾਬਲੀ. ਦੇਖੋ, ਕਾਬੁਲੀ.

ਕਾਂਬਲੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕੰਬਲ. "ਕ੍ਰਿਸਨ ਓਢੈ ਕਾਂਬਲੀ." (ਮਲਾ ਨਾਮਦੇਵ)

ਕ਼ਾਬਲੀਯਤ. ਅ਼ قابلیت ਸੰਗਯਾ—ਕ਼ਾਬਿਲ (ਯੋਗ੍ਯ) ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਲਿਆਕ਼ਤ. ਯੋਗ੍ਯਤਾ.

ਕਾਬਾ. ਅ਼ کعبہ ਕਅ਼ਬਹ. ਅ਼ਰਬ ਦੇ ਮੱਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਮੰਦਿਰ, ਜੋ ਇਸਲਾਮੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹਜਰਤ ਆਦਮ ਨੇ ਬਣਾਇਆ.[1] ਨੂਹ ਵਾਲੇ ਤੂਫਾਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਡਿਗ ਪਿਆ, ਅਤੇ ਮੁੜ ਇਬਰਾਹੀਮ ਨੇ ਉਸਾਰਿਆ. ਫੇਰ ਕਈ ਵੇਰ ਡਿੱਗਾ ਅਤੇ ਬਣਿਆ. ਇੱਕ ਵੇਰ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭੀ ਇਸ ਦੀ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਨਿਉਂ ਰੱਖੀ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਮੁਹੰਮਦ. ਕਾਬਾ ਸਨ ਹਿਜਰੀ ੬੫ ਵਿੱਚ ਭੀ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਚਿਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ.

ਇਸ ਮੰਦਿਰ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਬੁਤਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਜਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ. ਸਨ ੧੦੪੦ ਵਿੱਚ ਰੂਮ ਦੇ ਉਸਮਾਨੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ "ਸੁਲਤਾਨ ਮੁਰਾਦ ਚੌਥੇ" ਨੇ ਕਾਬੇ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਬਣਾਇਆ ਜੋ ਹੁਣ ਤਕ ਕਾਇਮ ਹੈ.

ਇਸ ਮੰਦਿਰ ਦੀ ਪੂਰਵ ਵੱਲ ਦੀ ਬਾਹੀ ਜਿੱਧਰ ਦਰਵਾਜਾ ਹੈ ੩੩ ਗਜ ਲੰਮੀ ਹੈ, ਪੱਛਮ ਦੀ ੩੧ ਗਜ, ਉੱਤਰ ਦੀ ੨੨ ਅਤੇ ਦੱਖਣ ਦੀ ੨੦ ਗਜ ਹੈ. ਬੁਲੰਦੀ ੩੫ ਫੁਟ ਹੈ. ਚਿਣਾਈ ਭੂਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਪੱਥਰ ਦੀ ਚੂਨੇ ਨਾਲ ਹੋਈ ਹੈ. ਕੁਰਸੀ ਦੋ ਫੁੱਟ ਉੱਚੀ ਹੈ. ਛੱਤ ਚਪਟੀ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖ਼ਾਸ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਸਮੇਂ ਹੀ ਖੁਲਦਾ ਹੈ ਜਦ ਯਾਤ੍ਰੀ ਲੋਕ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬੰਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਦੱਖਣ ਪੂਰਵ ਵੱਲ ਦਾ ਜੋ ਮੰਦਿਰ ਦਾ ਕੋਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ੫ ਫੁੱਟ ਉੱਚਾ "ਸੰਗੇ ਅਸਵਦ" (ਕਾਲਾ ਪੱਥਰ) ਜੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਾਜੀ ਚੁੰਮਦੇ ਹਨ. ਦੱਖਣ ਦੇ ਕੋਣੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪੱਥਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਰੁਕਨੁਲਯਮਾਨ" ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਯਾਤ੍ਰੀ ਲੋਕ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਛੂੰਹਦੇ ਹਨ. ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਪਾਸ ਮੰਦਿਰ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਇੱਕ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੇ ਹਾਸ਼ੀਏ ਵਾਲਾ ਗਹਿਰਾ ਮਕਾਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਤਿੰਨ ਆਦਮੀ ਖੜੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ. ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਥਾਂ ਇਬਰਾਹੀਮ ਨੇ ਇਸਮਾਈਲ ਸਮੇਤ ਈਸ਼੍ਵਰ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ. ਕਾਬੇ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪਰਕੰਮਿਆਂ (ਪਰਿਕ੍ਰਮਾ) ਲਈ ਖੁਲੀ ਥਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਵਲਗਣ (ਚਹਾਰਦੀਵਾਰੀ) ਹੈ. ਕਾਬੇ ਦਾ ਮੰਦਿਰ ਸਿਆਹ ਸੂਤ ਮਿਲੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਗਿਲਾਫ ਨਾਲ ਢਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਕ਼ੁਰਾਨ ਦੀਆਂ ਆਯਤਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ.[2] "ਗੰਗ ਬਨਾਰਸ ਹਿੰਦੂਆਂ ਮੁੱਸਲਮਾਣਾ ਮੱਕਾ ਕਾਬਾ." (ਭਾਗੁ) "ਕਾਬਾ ਘਟ ਹੀ ਭੀਤਰਿ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਅਸਵਦ, ਇਬਰਾਹੀਮ ਹੱਜ, ਮੱਕਾ ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦ.

ਕਾਬਿ. ਦੇਖੋ, ਕਾਵ੍ਯ. "ਕਈ ਕੋਟਿ ਕਬਿ ਕਾਬਿ ਬਿਚਾਰਹਿ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੨ ਕਾਬੇ ਮੇਂ. ਕਾਬੇ ਵੱਲ. ਦੇਖੋ, ਕਾਬਾ. "ਨਿਵਾਜੈਂ ਝੁਕੇ ਹੈਂ ਮਨੋ ਕਾਬਿ ਕਾਜੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫) ਮਾਨੋ ਕਾਬੇ ਵੱਲ ਕਾਜੀ ਝੁਕੇ ਹਨ.

ਕਾਬਿਜ. ਅ਼ قابض ਕ਼ਾਬਿਜ. ਵਿ—ਕ਼ਬਜ (ਕ਼ਾਬੂ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅੰਤੜੀ ਵਿੱਚ ਮੈਲ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਪਦਾਰਥ.

ਕ਼ਾਬਿਲ. ਅ਼ قابل ਵਿ—ਕ਼ਾਬਲੀਯਤ (ਯੋਗ੍ਯਤਾ) ਵਾਲਾ. ਯੋਗ੍ਯ. ਲਾਇਕ਼.

ਕਾਂਬੀ. ਉਹ ਸਿੱਧੀ ਅਤੇ ਚਪਟੀ ਕਾਠ ਧਾਤੁ ਦੀ ਪੱਟੀ (ਗਜ਼), ਜਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਤੇ ਸਿੱਧੀਆਂ ਲੀਕਾਂ ਲਿਖਾਰੀ ਖਿੱਚਦੇ ਹਨ.

ਕਾਬੁਲ. ਸੰ. ਕੁਭਾ. ਇੱਕ ਨਦੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਰਿਗਵੇਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ.[3] ਇਹ ਨਦੀ ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਵਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਅਟਕ ਪਾਸ ਆਕੇ ਸਿੰਧੁਨਦ ਵਿੱਚ ਡਿਗਦੀ ਹੈ.[4] ਫ਼ਾਰਸੀ ਵਿੱਚ ਇਸੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਾਬੁਲ ਹੈ. ਕਾਬੁਲ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਵਸੇ ਨਗਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੀ ਕਾਬੁਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ. ਕਾਬੁਲ ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਤੋਂ ੧੯੧ ਮੀਲ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਬਲੰਦੀ ੫੭੯੦ ਫੁਟ ਹੈ. ਕਾਬੁਲ ਦੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪਦਵੀ ਪਹਿਲਾਂ "ਅਮੀਰ" ਸੀ, ਪਰ ਅਮਾਨੁੱਲਾ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ (King) ਪਦਵੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ.

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੰਮਤ ੧੫੭੬ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਸ਼ਾਹ ਦੋ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰਾ ਦੀ ਮਸਜਿਦ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਕੇ ਵਿਰਾਜੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਮਾਰਗ ਪਾਇਆ. "ਜਹਿਂ ਕਾਬੁਲ ਕੋ ਨਗਰ ਸੁਹਾਵਾ। ਤਿਸ ਮਹਿਂ ਪ੍ਰਵਿਸੇ ਦੁਖਬਨ ਦਾਵਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ, ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਵੇਲੇ ਕਾਬੁਲ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਇਆ. ਹੁਣ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ੧੦ ਸਿੱਖ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਦੇਖੀਦੀਆਂ ਹਨ.

ਕਾਬੁਲੀ. ਵਿ—ਕਾਬੁਲ ਦਾ. ਕਾਬੁਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ.

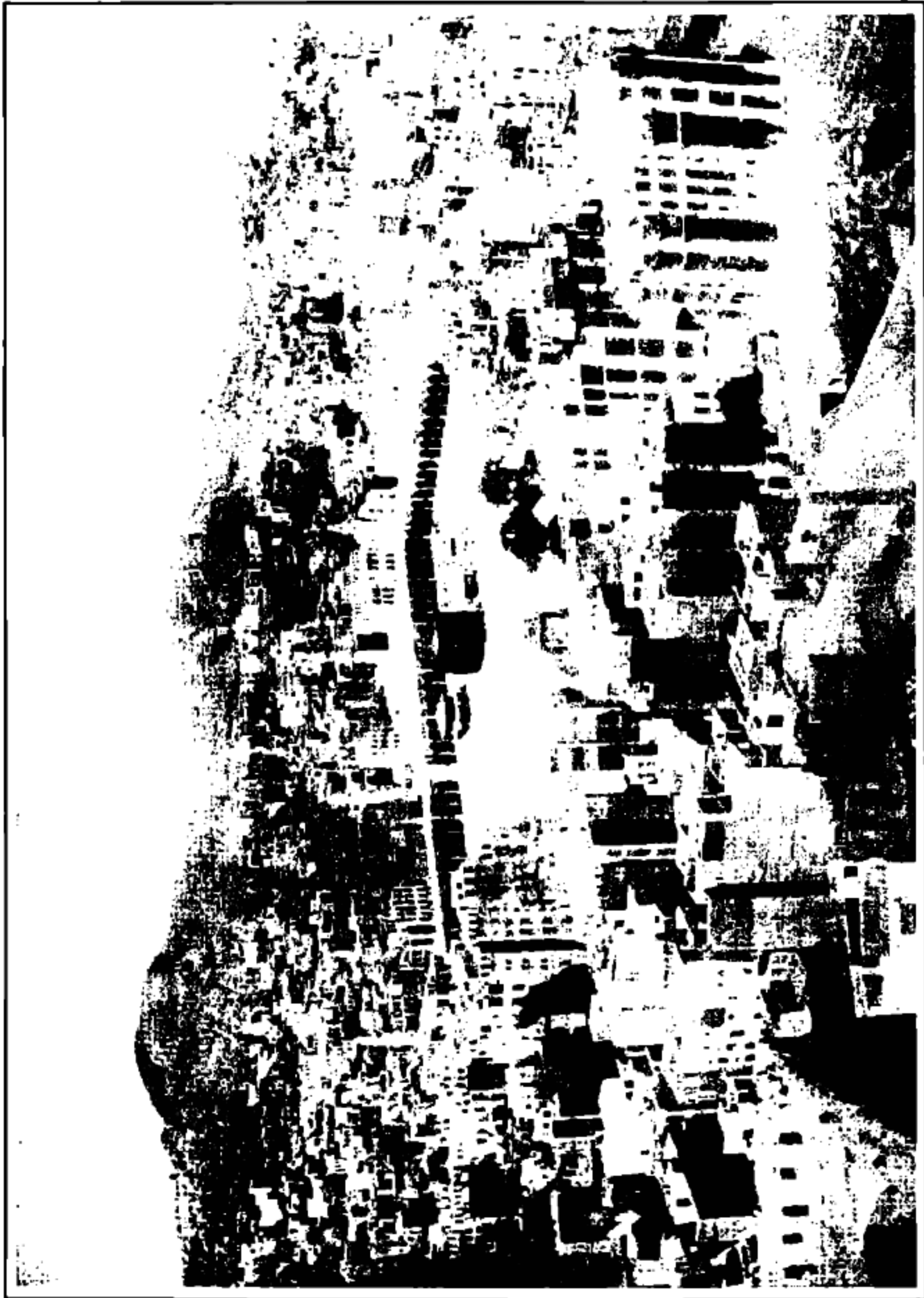
---

[1] ਕਾਬਾ ਨਾਮ ਅਰਬ ਦੇ ਬੁਤ ਪਰਸਤਾਂ ਦਾ ਰੱਖਿਆ ਹੋਯਾ ਹੈ, ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ "ਬੈਤੁੱਲਾ" (ਅੱਲਾ ਦਾ ਘਰ) ਥਾਪਿਆ.

[2] ਇਹ ਗਿਲਾਫ ਮਿਸਰ ਤੋਂ ਬਣਕੇ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਹੱਜਾਜ਼ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਬਣਵਾਕੇ ਮੰਗਵਾਇਆ ਸੀ. ਇਸਦਾ ਨਾਮ "ਕਿਸਵਾ" ਹੈ.

[3] ਦੇਖੋ ਰਿਗਵੇਦ ਮੰਡਲ ੧੦ ਮੰਤ੍ਰ ੭੫.

[4] ਕੁਭਾ ਕਾਬਲ ਦੀ ਨਦੀ ਸ਼ਹਰ ਕਾਬੁਲ ਤੋਂ ੩੭ ਮੀਲ ਪੂਰਬ ਵੱਲੋਂ ਕੋਹ ਬਾਬਾ ਦੇ ਸਰੇ ਚਸ਼ਮਾ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ.

ਕਾਬਾ ਅਤੇ ਮੱਕਾ

ਕਾਬੁਲੀਬੇਗ. ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਇੱਕ ਸਰਦਾਰ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂਸਰ ਮੇਹਰਾਜ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਖੜਗ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ.

ਕਾਬੁਲੀਮੱਲ. ਅਹ਼ਮਦਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਦਾ ਸਨ ੧੭੬੨ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਲਹੌਰ ਦਾ ਗਵਰਨਰ, ਜਿਸ ਪਾਸੋਂ ਖ਼ਾਲਸਾਦਲ ਨੇ ਸਨ ੧੭੬੫ ਵਿੱਚ ਲਹੌਰ ਖੋਹਕੇ ਕਬਜਾ ਕੀਤਾ.

ਕ਼ਾਬੂ. ਤੁ [illegible] ਵਿ—ਵਸ਼. ਅਧੀਨ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਧਿਕਾਰ. ਇਖ਼ਤ੍ਯਾਰ. ਵਸ਼ਿਕਾਰ.

ਕਾਂਬੋਜ. ਵਿ—ਕੰਬੋਜ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕੰਬੋਜ.

ਕਾਮ. ਸੰ. ਕਮੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਮ. ਕਾਰ੍ਯ. "ਊਤਮ ਊਚਾ ਸਬਦ ਕਾਮ." (ਬਸੰ ਮ: ੩) ੨ ਸੰ. ਕਾਮ (ਕਮ੍ ਧਾ—ਚਾਹਨਾ. ਇੱਛਾ ਕਰਨਾ) ਕਾਮਦੇਵ. ਮਨੋਜ ਅਤੇ ਮੈਥੁਨ ਦੀ ਇੱਛਾ. ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕਾਮ ਅੱਠ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, "ਸਿਮਰਣ, ਸ਼੍ਰਵਣ, ਕੇਲ ਅਰ ਦੇਖਣ, ਗੁਝ ਭਾਖਣ, ਸੰਕਲਪ ਸੁਕੀਨ। ਅਧਿਵਸਾਯੰ, ਕ੍ਰਿਯਾ ਨਿਵਰਤੀ, ਇਹ ਮੈਥੁਨ ਅਸ਼ਟਾਂਗ ਬਿਹੀਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਬੰਧਿ ਅੰਧ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ੩ ਇੱਛਾ. ਕਾਮਨਾ. "ਮੁਕਤਿਦਾਯਕ ਕਾਮ." (ਜਾਪੁ) ੪ ਸੰਕਲਪ. ਫੁਰਣਾ. "ਤਿਆਗਹੁ ਮਨ ਕੇ ਸਗਲ ਕਾਮ." (ਬਸੰ ਮ: ੫) ੫ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਪ੍ਰਦ੍ਯੁਮਨ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਾਮ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ "ਕਾਮ" ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

> ਕਾਮਪਾਲ ਅਨੁਜਨਨੀ ਆਦਿ ਭਨੀਜੀਐ।
> ਜਾਚਰ ਕਹਿਕੈ ਪੁਨ ਨਾਇਕ ਪਦ ਦੀਜੀਐ।
> ਸਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੋ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਉਚਾਰੀਐ।
> ਹੋ! ਸਕਲ ਤੁਪਕ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਮੰਤ੍ਰ ਵੀਚਾਰੀਐ।
>
> (ਸਨਾਮਾ)

ਕਾਮ (ਪ੍ਰਦ੍ਯੁਮਨ) ਨੂੰ ਪਾਲਨ ਵਾਲਾ ਬਲਰਾਮ, ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਜ (ਛੋਟੇ ਭਾਈ) ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਯਮੁਨਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਘਾਹ, ਉਸ ਨੂੰ ਚਰਣ ਵਾਲਾ ਮ੍ਰਿਗ, ਮ੍ਰਿਗਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸ਼ੇਰ, ਉਸ ਦੀ ਵੈਰਣ ਬੰਦੂਕ। ੬ ਵੀਰਯ. ਸ਼ੁਕ੍ਰ. ਰੇਤ. ਮਨੀ. "ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਉਸ ਦਾ ਕਾਮ ਗਿਰਿਆ." (ਜਸਾ) ੭ ਵਿ—ਮਨੋਹਰ. ਦਿਲਕਸ਼. "ਕਾਮਨੈਨ ਸੁੰਦਰ ਬਦਨ." (ਸਲੋਹ) ੮ ਕਾਰਾਮਦ. ਭਾਵ—ਲਾਭਦਾਇਕ. "ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਨ ਕਾਮ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੯ ਫ਼ਾ [illegible] ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੁਰਾਦ. ਪ੍ਰਯੋਜਨ। ੧੦ ਤਾਲੂਆ.

ਕਾਮ ਆਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ। ੨ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸ੍ਵਾਮੀ ਅਰਥ ਪ੍ਰਾਣ ਦੇਣੇ. "ਕਾਮਸੂਤ ਅਜਸੁਤ ਕੋ ਆਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੦੨) ਦਸ਼ਰਥ ਦਾ ਰਥਵਾਹੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ.

ਕਾਮਸ਼ਾਸਤ੍ਰ. ਉਹ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਦੀ ਜਾਤਿ ਅਤੇ ਗੁਣ, ਪਰਸਪਰ ਸੰਬੰਧ ਦੀ ਯੋਗ੍ਯਤਾ. ਭੋਗ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਪੁਸ੍ਟਿ ਦੇ ਸਾਧਨ ਆਦਿਕ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਆਚਾਰਯ ਕਾਤ੍ਯਾਯਨੀ, ਨੰਦੀਸ਼੍ਵਰ ਅਤੇ ਵਾਤਸ੍ਯਾਯਨ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ। ੨ ਕੋਕਸ਼ਾਸਤ੍ਰ.

ਕਾਮ ਸੂਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਵਾਤਸ੍ਯਾਯਨ.

ਕਾਮਹਾਰ. ਵਿ—ਕਾਮਵਾਲਾ. ਕਾਮੀ. "ਮੈਗਲ ਜਿਉ ਫਾਸਸਿ ਕਾਮਹਾਰ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਾਮਕ. ਸੰ. ਕਾਮੁਕ. ਵਿ—ਕਾਮਨਾ ਵਾਲਾ. ਕਾਮਨਾ ਸਹਿਤ. "ਕਾਮਕ ਮੰਤ੍ਰ ਕਸੀਰੇ ਕੇ ਕਾਮਨ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਕਾਮੁਕ ਮੰਤ੍ਰ ਦਮੜੀ ਦੇ ਮੁੱਲ ਦਾ ਨਹੀਂ.

ਕਾਮਕਰਾ. ਕਾਮਕਲਾ. ਕਾਮ ਦੀ ਚੇਸ੍ਟਾ। ੨ ਸੰਕਲਪ—ਸ਼ਕਤਿ. ਦੇਖੋ, ਕਰਾ। ੩ ਕਾਮ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਤਿ। ੪ ਤੰਤ੍ਰਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਮਨਾ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਤ੍ਰਵਿਦ੍ਯਾ.

ਕਾਮਕਰੀ. ਸੰ. ਕਾਮ੍ਯਕ੍ਰਿਯਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਮਨਾ ਸਹਿਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਕਿਰਤ. "ਕਾਮਕਰੀ ਸਭ ਤਿਆਗਿਕੈ ਹਉ ਸਰਣਿ ਪਰਉਗੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ)

ਕਾਮਕਾਰ. ਵਿ—ਕਾਰਕੁਨ. "ਮੈ ਆਪ ਕਾ ਹੋਂ ਕਾਮਕਾਰ." (ਸਲੋਹ)

ਕਾਮਕੀ. ਦੇਖੋ, ਕਾਮੁਕੀ। ੨ ਕਾਮ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਰਤਿ.

ਕਾਮਕੇਲ, ਕਾਮਕੇਲਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਮਕ੍ਰੀੜਾ. ਕਾਮਕਲੋਲ. ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ। ੨ ਵਿ—ਲੰਪਟ. ਅ਼ੱਯਾਸ਼.

ਕਾਮਕੰਦਲਾ. ਇੱਕ ਵੇਸ਼੍ਯਾ, ਜੋ ਰਾਗਵਿਦ੍ਯਾ ਵਿੱਚ ਵਡੀ ਨਿਪੁਣ ਸੀ. ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਮਾਧਵਾਨਲ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋ ਗਿਆ. ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੧.

ਕਾਮਖ੍ਯਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਮਾਕ੍ਸ਼ੀ.

ਕਾਮਗਹੇਲੀ. ਵਿ—ਕਾਮਗ੍ਰਸਿਤ. ਕਾਮ ਦੀ ਫੜੀ ਹੋਈ. "ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਕਾਮਗਹੇਲੀਏ!" (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩)

ਕਾਮਗਾਮੀ. ਵਿ—ਸੁੰਦਰ ਚਾਲ ਵਾਲਾ। ੨ ਸ੍ਵੈੱਛਾਚਾਰੀ। ੩ ਕਾਮਗਾਮਿਨੀ. ਸੁੰਦਰ ਚਾਲ ਵਾਲੀ. "ਗੌਰਜਾ ਕਾਮਗਾਮੀ." (ਚੰਡੀ ੨)

ਕਾਮਗਾਰ. ਫ਼ਾ [illegible] ਵਿ—ਕਾਮਯਾਬ. ਮਤਲਬ ਤੇ ਪੁੱਜਣ ਵਾਲਾ.

ਕਾਮਗ੍ਰਿਹ. ਇਸ੍ਤ੍ਰੀ ਦੀ ਯੋਨਿ. ਮਦਨਗ੍ਰਿਹ. ਭਗ। ੨ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਦਾ ਖ਼ਾਸ ਕਮਰਾ.

ਕਾਮਚਾਰੀ. ਵਿ—ਇੱਛਾਚਾਰੀ. ਆਪਣੀ ਕਾਮ (ਇੱਛਾ) ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਚਰਣ ਵਾਲਾ. ਯਥੇੱਛਾਚਾਰੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰੁੜ.

ਕਾਮਚੋਲਨਾ. ਕਾਮ (ਅਨੰਗ) ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ ਲਿਬਾਸ। ੨ ਕਾਮਨਾ ਰੂਪ ਵਸਤ੍ਰ. "ਕਾਮਚੋਲਨਾ ਭਇਆ ਹੈ ਪੁਰਾਨਾ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਕਾਮੱਛਿਆ. ਦੇਖੋ, ਕਾਮਾਕ੍ਸ਼ੀ.

ਕਾਮਝਾਮ. ਦੇਖੋ, ਤਾਮਝਾਮ.

ਕਾਮਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਮਣੁ. ਕਾਮਨਾ ਸਹਿਤ ਕਿਸੇ ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਨੁ (ਉਸਤਤਿ) ਕਰਨਾ. ਮੰਤ੍ਰਜਪ. "ਕਾਮਣ ਟੂਣੇ ਔਸੀਆਂ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਟੂਣਾ. ਤੰਤ੍ਰ. "ਗੁਣ ਕਾਮਣ ਕਾਮਣਿ ਕਰੈ ਤਉ ਪਿਆਰੇ ਕਉ ਪਾਵੈ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) ਜੇ ਕਾਮਿਨੀ (ਇਸਤ੍ਰੀ) ਸ਼ੁਭਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਕਰੇ। ੩ ਸੰ. कार्म्मण—ਕਾਰ੍ਮਣ. ਤੰਤ੍ਰਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਰਣ ਮੋਹਨ ਵਸ਼ਿਕਰਣ ਆਦਿਕ ਲਈ ਮੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰ ਦਾ ਸਾਧਨ.

ਕਾਮਣਿ. ਸੰ. ਕਾਮਿਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ. "ਕਾਮਣਿ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵਈ ਖੋਟੀ ਅਵਗੁਣਿਆਰ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਾਮਣਿਆਰਿ, ਕਾਮਣਿਆਰੀ ਵਿ—ਮੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਦੇਖੋ, ਕਾਮਣ. "ਝੂਠੀ ਕਾਮਣਿ ਕਾਮਣਿਆਰਿ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੧) "ਕਾਮਣਿਆਰੀ ਕਾਮਣ ਪਾਏ ਬਹੁਰੰਗੀ ਗਲਿ ਤਾਗਾ." (ਵਡ ਮ: ੧ ਅਲਾਹਣੀ)

ਕਾਮਣੀ. ਦੇਖੋ, ਕਾਮਣਿ. "ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਮੇਰੀ ਕਾਮਣੀ ਪਾਰਿਉਤਾਰਾ ਹੋਇ." (ਧਨਾ ਮ: ੧)

ਕਾਮਣੁ. ਦੇਖੋ, ਕਾਮਣ.

ਕ਼ਾਮਤ. قامت ਸੰਗ੍ਯਾ—ਡੀਲ. ਕੱਦ.

ਕਾਮਤਰੁ. ਕਲਪਬਿਰਛ. ਦੇਖੋ, ਸੁਰਤਰੁ.

ਕਾਮਦ. ਵਿ—ਕਾਮਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ. ਮਨਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਤਾਰ.

ਕਾਮਦਾ. ਵਿ—ਕਾਮਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਦੇਵੀ, ਜੋ ਪਾਤਾਲ ਵਿੱਚ ਅਹਿਰਾਵਣ ਦਾ ਇਸ੍ਟ ਸੀ. "ਧਰਜੋ ਧਯਾਨ ਉਰ ਕਾਮਦ ਦੇਵੀ." (ਤੁਲਸੀ)

ਕਾਮਦਾਰ. ਕਾਰਦਾਰ. ਅਹਿਲਕਾਰ. "ਕਾਹੂੰ ਕਾਮਦਾਰ ਹੋਇ ਬਡੋ ਬਿਵਹਾਰ ਹੋਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਾਮਦਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਹਿਲਕਾਰੀ. ਅਹੁਦੇਦਾਰੀ.

ਕਾਮਦੂਤ. ਉੱਦੀਪਨ ਵਿਭਾਵ। ੨ ਵਸੰਤ.

ਕਾਮਦੇਵ. ਰਤਿ ਦਾ ਪਤਿ, ਮਨੋਜ. ਅਨੰਗ. ਮਦਨ. ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਦਾ ਦੇਵਤਾ. ਦੇਖੋ, L. Cupid.

ਕਾਮਧੇਨ, ਕਾਮਧੇਨੁ, ਕਾਮਧੈਨ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਰਗ ਦੀ ਇੱਕ ਗਊ, ਜੋ ਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਣ ਸਮੇਂ ਨਿਕਲੀ ਹੈ. ਇਹ ਮਨਚਿਤਵੇ ਪਦਾਰਥ ਦੇਣ ਕਰਕੇ ਕਾਮਧੇਨੁ ਸਦਾਉਂਦੀ ਹੈ. "ਅਨਿਕ ਬਸੁਧਾ ਅਨਿਕ ਕਾਮਧੇਨ." (ਸਾਰ ਅ: ਮ: ੫) "ਕਾਮਧੇਨੁ ਸੋਹੀ ਦਰਬਾਰੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) "ਕਾਮਧੈਨ ਬਸਿ ਜਾਕੇ." (ਮਾਰੂ ਰਵਿਦਾਸ)

ਕਾਲਿਕਾ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਦਕ੍ਸ਼ ਦੀ ਕੰਨ੍ਯਾ ਸੁਰਭਿ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਕਸ਼੍ਯਪ ਦੀ ਬੇਟੀ ਰੋਹਿਣੀ ਜਨਮੀ. ਰੋਹਿਣੀ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਸੂਰਸੇਨ ਵਸੁ ਦੇ ਵੀਰਯ ਕਰਕੇ ਕਾਮਧੇਨੁ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ. ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਈ ਵੇਤਾਲ ਕਾਮਧੇਨੁ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇਖਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬੈਲ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਕਾਮਧੇਨੁ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇੱਕ ਵਡੇ ਕੱਦ ਦਾ ਬੈਲ ਨੰਦਿ ਜਨਮਿਆ, ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਵਾਹਨ ਹੋਇਆ।

੨ ਬ੍ਰਹਮ ਵੈਵਰ੍ਤ ਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਕਪਿਲਾ ਨਾਮਕ ਕਾਮਧੇਨੁ ਇੱਕ ਗਊ, ਜੋ ਮਨਚਿਤਵੇ ਪਦਾਰਥ ਦਿੰਦੀ ਸੀ. ਇਹ ਗਾਂ ਵਿਸਨੁ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਭ੍ਰਿਗੁ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਜਮਦਗ੍ਨਿ ਰਿਖੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ. ਜਦ ਕਾਰ੍ਤਵੀਰ੍ਯ ਨੇ ਜਮਦਗ੍ਨਿ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ ਇਹ ਬ੍ਰਹਮਲੋਕ ਨੂੰ ਚਲੀ ਗਈ.

ਕਾਮਨਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਛਾ. ਚਾਹ. ਵਾਸਨਾ। ੨ ਅਭਿਲਾਖਾ ਦੀ, ਕ੍ਰਿਯਾ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦੀ ਚੇਸ੍ਟਾ.

ਕਾਮਨਾਰਥੀ. ਸੰ. ਕਾਮਨਾਰ੍‍ਥਿਨ੍. ਵਿ—ਕਾਮਨਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ. ਇੱਛਾਨੁਸਾਰ ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਮਨਾਰੂਪ ਰਥ ਵਾਲਾ ਕਾਮਦੇਵ.

ਕਾਮਨਿ, ਕਾਮਨੀ ਦੇਖੋ, ਕਾਮਣਿ ਅਤੇ ਕਨਕਾਮਨੀ. "ਕਾਮਨਿ ਚਾਹੈ ਸੁੰਦਰ ਭੋਗ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਾਮਪਾਲ. ਬਲਭਦ੍ਰ. ਬਲਰਾਮ, ਜੋ ਪ੍ਰਦ੍ਯੁਮਨ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਸੀ. ਪ੍ਰਦ੍ਯੁਮਨ ਨੂੰ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਖੇਡਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਪ੍ਰਦ੍ਯੁਮਨ ਕਾਮ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਕਾਮਪਾਲ ਅਨੁਜਨਨੀ. ਜਾਚਰ ਨਾਇਕ ਸਤ੍ਰੁ. (ਸਨਾਮਾ) ਕਾਮ (ਪ੍ਰਦ੍ਯੁਮਨ) ਦੇ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਬਲਰਾਮ, ਉਸ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਕ੍ਰਿਸਨਦੇਵ, ਉਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਯਮੁਨਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ ਘਾਸ, ਉਸ ਦੇ ਚਰਣ ਵਾਲਾ ਮ੍ਰਿਗ, ਉਸ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਸ਼ੇਰ, ਉਸ ਦੀ ਵੈਰਣ ਬੰਦੂਕ.

ਕਾਮਬਖ਼ਸ਼. کامبخش ਵਿ—ਕਾਮ (ਮੁਰਾਦ) ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਛੋਟਾ ਪੁੱਤਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਸਨ ੧੬੬੭ ਅਤੇ ਦੇਹਾਂਤ ੧੭੦੮ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦੀ ਮਾਂ ਨਾਚ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਲੜਕੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਾਰਾਸ਼ਕੋਹ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੇਗਮ ਬਣਾ ਕੇ ਨਾਮ "ਉਦੈ ਪੁਰੀ ਮਹਲ" ਰੱਖਿਆ. ਦਾਰਾਸ਼ਕੋਹ ਦੇ ਮਰਣ ਪੁਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੇਗਮ ਬਣਾ ਲਿਆ.

ਕਾਮਬਾਣ. ਦੇਖੋ, ਪੰਚਬਾਣ। ੨ ਪੰਜ ਸੰਖ੍ਯਾ ਬੋਧਕ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਮ ਦੇ ਤੀਰ ਪੰਜ ਹਨ.

ਕਾਮਰਾਂ ਮਿਰਜ਼ਾ. ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਾਬਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਹੁਮਾਯੂੰ ਦਾ ਭਾਈ ਇਹ ਕਾਬਲ ਕੰਧਾਰ ਆਦਿ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਰਿਹਾ, ਸਨ ੧੫੫੩ ਵਿੱਚ ਹੁਮਾਯੂੰ ਨੇ ਕਾਮਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਕਢਵਾ ਕੇ ਨੇਂਬੂ ਅਤੇ ਲੂਣ ਫੱਟਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਭਾਰੀ ਦੁੱਖ ਦਿੱਤਾ. ਇਸ ਦੀ ਮੌਤ ਸਨ ੧੫੫੬ ਵਿੱਚ ਹੋਈ.

ਕਾਮਰਾਂ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅੱਬੁਲ ਕ਼ਾਸਿਮ ਮਿਰਜ਼ਾ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕ਼ਿਲੇ ਕੈਦ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਸਨ ੧੫੬੫ ਵਿੱਚ ਅਕਬਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਕ਼ਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ.

ਕਾਮਰਿਪੁ. ਕਾਮ ਦਾ ਵੈਰੀ ਸ਼ਿਵ.

ਕਾਮਰੀ. ਕੰਬਲ. "ਪੀਸਨ ਪੀਸਿ ਓਢਿ ਕਾਮਰੀ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫)

ਕਾਮਰੂ. ਕਾਮਰੂਪ ਦਾ ਸੰਖੇਪ.

ਕਾਮਰੂਪ. ਆਸਾਮ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪੂਰਵੀ ਬੰਗਾਲ ਦਾ ਭੂਟਾਨ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਪੁਰ ਇੱਕ ਜਿਲਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦਾ ਇਲਾਕਾ. ਕਾਮਾਖ੍ਯਾ ਦੇਵੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਇਸੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰ ਟੂਣੇ ਆਦਿਕ ਲਈ ਵਡਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨਨਗਰ ਗੋਹਾਟੀ ਹੈ। ੨ ਕਾਮਰੂਪ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਤੀਰਥ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਕਾਲਿਕਾ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਕਾਮਰੂਪੀ. ਵਿ—ਕਾਮ ਜੇਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਰੂਪ. ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ। ੨ ਕਾਮਨਾ (ਇੱਛਾ) ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਕਲ ਬਣਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ.

ਕਾਮਲ. ਅ਼ ﻛﺎﻣﻞ ਕਾਮਿਲ. ਵਿ—ਪੂਰਾ. ਨਯੂਨਤਾ ਰਹਿਤ. ਕਮਾਲ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਯੋਗਜ.

ਕਾਮਲਾ. ਦੇਖੋ, ਸਟਕਾ.

ਕਾਮਲੀ. ਕੰਬਲ. ਲੋਈ.

ਕਾਮੜੀ. ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਾਮਾ. ਸੇਵਕ। ੨ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿੱਚ ਸਾਧੂ ਦਾ ਭੇਖ ਧਾਰਕੇ ਜੋ ਚਮਾਰ ਭਜਨ ਗਾਕੇ ਨਿਰਵਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਮੜੀ ਸੰਗਯਾ ਹੈ.

ਕਾਮਾ. ਵਿ—ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਕਮਾਊ. ਖੱਟੂ। ੩ ਕਾਮਿਨੀ. ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ. "ਤਾ ਸਮ ਨਹੀ ਕਾਮ ਕੀ ਕਾਮਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੯੬) ੪ ਕਾਮਕੰਦਲਾ. ਮਾਧਵਾਨਲ ਦੀ ਪਿਆਰੀ. "ਕੰਚੁਕੀ ਕਾਮਾ ਕਸੀ ਬਨਾਇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੧) ੫ ਕਾਮਨਾ. ਇੱਛਾ. "ਕਾਮਾ ਬ੍ਰਿੰਦ ਪੂਰੀ ਕਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਜਪਿ ਪੂਰਨ ਕਾਮਾ." (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਕਾਮਾਂਕੁਸ਼. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਮ ਦਾ ਅੰਕੁਸ਼ ਲਿੰਗ.

ਕਾਮਾਕ੍ਸ਼ੀ } ਕਾਮ (ਸੁੰਦਰ) ਅਕ੍ਸ਼ਿ (ਨੇਤ੍ਰਾਂ) ਵਾਲੀ. ਸੁਲੋਚਨਾ।
ਕਾਮਾਖ੍ਯਾ } ੨ ਦੇਵੀ ਦਾ ਯੋਨਿਪੀਠ, ਕਾਮਾਖ੍ਯਾ. ਕਾਮਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗੋਹਾਟੀ ਤੋਂ ਦੋ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਨੀਲਾਚਲ ਪੁਰ ਬ੍ਰਹਮਪੁਤ੍ਰ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਸਤੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਮੰਦਿਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਤੀ ਦੀ ਯੋਨਿ (ਭਗ) ਪੂਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸਤੀ ੮.

ਕਾਮਾਤੁਰ. ਵਿ—ਕਾਮ (ਮਦਨ) ਕਰਕੇ ਆਤੁਰ (ਰੋਗੀ). ੨ ਕਾਮ ਕਰਕੇ ਦੁਖੀ. ਕਾਮਪੀੜਿਤ.

ਕਾਮਾਨੀ. ਕਮਾਈ. ਅ਼ਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੀ. "ਇਹੈ ਕਾਮਾਨੀ ਰੀਤਿ." (ਧਨਾ ਮ: ੫)

ਕਾਮਾਮਨ. ਕ੍ਰਿ—ਕਮਾਉਣਾ. ਅਭ੍ਯਾਸ ਕਰਨਾ. ਅ਼ਮਲ ਕਰਨਾ. "ਕਾਮਾਮਨ ਕਾ ਮਾਠਾ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ਅਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਸਤ ਹੈ.

ਕਾਮਾਰਤ. ਵਿ—ਕਾਮ ਕਰਕੇ ਰੋਗੀ। ੨ ਅਨੰਗ ਕਰਕੇ ਦੁਖੀ.

ਕਾਮਾਰਥੀ. ਸੰ. ਕਾਮਾਰ੍‍ਥਿਨ੍. ਵਿ—ਕਾਮ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵਾਲਾ. "ਕਾਮਾਰਥੀ ਸੁਆਰਥੀ ਵਾਕੀ ਪੈਜ ਸਵਾਰੀ." (ਬਿਲਾ ਸਧਨਾ) ੨ ਕਾਮਨਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ. ਗਰਜ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਇੱਛਾ.

ਕਾਮਾਰਿ. ਕਾਮ ਦਾ ਵੈਰੀ ਸ਼ਿਵ.

ਕਾਮਾਰਿਜ. ਕਾਮ ਦਾ ਵੈਰੀ ਸ਼ਿਵ, ਉਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਗਣੇਸ਼ ਅਤੇ ਕਾਰ੍‍ਤਿਕੇਯ। ੨ ਪਾਰਾ.

ਕਾਮਿ. ਦੇਖੋ, ਕਾਮੀ. "ਕਾਮਣਿ ਦੇਖਿ ਕਾਮਿ ਲੋਭਾਇਆ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਕਾਮ (ਮਨਮਥ) ਕਰਕੇ. ਮਦਨ ਸੇ. "ਕਾਮਿ ਕਰੋਧਿ ਨਗਰੁ ਬਹੁ ਭਰਿਆ." (ਸੋਹਿਲਾ) ੩ ਕੰਮ ਵਿੱਚ. ਕਾਮ ਮੇ. "ਨਰੂ ਮਰੈ ਨਰੁ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵੈ." (ਗੌਂਡ ਕਬੀਰ)

ਕਾਮਿਨੀ. ਸੰ. ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ। ੨ ਭਾਰਯਾ. ਜੋਰੂ. ਵਹੁਟੀ. "ਤਜਿ ਕਾਮ ਕਾਮਿਨੀ ਮੋਹ ਤਜੈ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਕਾਮਿਨੀਮੋਹਨਾ. ਦੇਖੋ, ਅਚਕੜਾ। ੨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲਾ.

ਕਾਮਿਲ. ਦੇਖੋ, ਕਾਮਲ.

ਕਾਮੀ. ਕਮੀ. ਘਾਟਾ."ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਨਾਹੀ ਤਿਨਿ ਕਾਮੀ" (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ. ਕਾਮੋਂ ਮੇ. "ਹਰਿ ਤਿਸ ਕੀ ਕਾਮੀ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ਕਰਤਾਰ ਉਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੩ ਕਾਮਨਾ. "ਤਿਆਗਿ ਸਗਲ ਕਾਮੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) ੪ ਸੰ. ਕਾਮਿਨ੍. ਕਾਮਨਾ ਵਾਲਾ. ਇੱਛਾ ਵਾਲਾ. "ਸਤ੍ਰੁਨ ਚੂਰਨ ਕੇ ਨਿਤਕਾਮੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੫ ਕਾਮ (ਅਨੰਗ) ਦੇ ਅਸਰ ਵਾਲਾ. "ਕੁਚਿਲ ਕਠੋਰ ਕਪਟਿ ਕਾਮੀ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ੬ ਅ਼ ﻛﺎﻣﻰ ਸੰਨੱਧਬੱਧ ਯੋਧਾ. ਕਵਚਧਾਰੀ ਸੂਰਮਾ. "ਕਾਮੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਕੈ ਅਰਿ ਪਦ ਅੰਤ ਸੁ ਦੇਹੁ." (ਸਨਾਮਾ) ਕਵਚਧਾਰੀ ਯੋਧਾ ਦੀ ਵੈਰਣ ਬੰਦੂਕ। ੭ ਸਿੰਧੀ. ਕਰਮਚਾਰੀ. ਅਹੁਦੇਦਾਰ.

ਕਾਮੁ. ਦੇਖੋ, ਕਾਮ. "ਊਤਮ ਕਾਮੁ ਜਪੀਐ ਹਰਿਨਾਮੁ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੨ ਮਨੋਜ. ਮਦਨ. "ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਤਜਾਏ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਕਾਮੁਕ. ਦੇਖੋ, ਕਾਮਕ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਚਿੜਾ. ਚਟਕ.

ਕਾਮੁਕੀ. ਸੰ. ਕਾਮੁਕਾ. ਵਿ—ਇੱਛਾ ਵਾਲੀ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਮ੍ਰਿਗੀ. ਹਰਿਣੀ. ਕਾਲੇ ਮਿਰਗ ਦੀ ਮਦੀਨ. "ਕਹੂੰ ਮਿਰਗ ਹ੍ਵੈਕੈ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਮੋਹੇ। ਕਹੂੰ ਕਾਮੁਕੀ ਜਯੋਂ ਧਰੇ ਰੂਪ ਸੋਹੇ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੩ ਚਿੜੀ. ਚਟਿਕਾ.

ਕਾਮੋਦ. ਕਲਜਾਣ ਠਾਟ ਦਾ ਸੰਪੂਰਣ ਰਾਗ. ਵਾਦੀ ਪੰਚਮ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਰਿਸਭ ਹੈ. ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਬਿਲਾਵਲ ਠਾਟ ਦਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਹ ਸ਼ੁੱਧ ਮੱਧਮ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਧੈਵਤ ਵਾਦੀ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਸੰਵਾਦੀ ਦਸਦੇ ਹਨ.

ਕਾਮੋਦਕੀ. ਦੇਖੋ, ਕੌਮੋਦਕੀ.

ਕਾਮ੍ਯ. ਸੰ. ਵਿ—ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਾਮਨਾ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਹੋਵੇ। ੨ ਜਿਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ.

ਕਾਮ੍ਯ ਕਰਮ. ਸੰਗਯਾ—ਉਹ ਕਰਮ ਜੋ ਕਿਸੇ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ. ਕਾਮਨਾ ਸਹਿਤ ਕੀਤਾ ਕਰਮ.

ਕਾਯ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ। ੨ ਮੂਲਧਨ. ਪੂੰਜੀ। ੩ ਸਮੁਦਾਯ. ਇਕੱਠ.

ਕਾਯਉ. ਕਾਯ (ਸ਼ਰੀਰ) ਹੀ। ੨ ਦੇਹ ਵਿੱਚ ਹੀ. "ਕਾਯਉ ਦੇਵਾ ਕਾਯਉ ਦੇਵਲ." (ਧਨਾ ਪੀਪਾ)

ਕਾਯਸਥ. ਦੇਖੋ, ਕਾਇਥ.

ਕਾਯਕਲਪ. ਦੇਖੋ, ਕਾਇਆ ਕਲਪ.

ਕਾਯਥ. ਦੇਖੋ, ਕਾਇਥ.

ਕਾਯਦਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਇਦਾ.

ਕਾਯਨ. ਅ਼ ﻛﺎﺋﻦ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਮੌਜੂਦ। ੨ ਤੁ ﻗﺎﻳﻦ ਕ਼ਾਯਨ. ਪਤਿ ਅਥਵਾ ਪਤਨੀ (ਵਹੁਟੀ) ਦਾ ਭਾਈ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕਾਇਨੁ.

ਕਾਯਨਾਤ. ਅ਼ کائنات ਸੰਗਯਾ—ਕਾਯਨ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਸ੍ਰਿਸ੍ਟਿ. ਮਖ਼ਲੂਕ਼ਾਤ.

ਕਾਯਮ. ਦੇਖੋ, ਕਾਇਮ.

ਕਾਯਰ. ਦੇਖੋ, ਕਾਇਰ.

ਕਾਯਲ. ਅ਼ قائل ਕ਼ਾਯਲ. ਵਿ—ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਮੰਨ ਲੈਣ (ਕ਼ਬੂਲ ਕਰਨ) ਵਾਲਾ। ੩ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਵਯਾਕੁਲ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਕਾਯਲ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਬਹੁ ਕਾਯਲ ਮਮ ਚਿਤ ਹੋਵਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਾਯਵ੍ਯੂਹ. ਸੰਗਯਾ—ਯੋਗ ਦੀ ਇੱਕ ਕ੍ਰਿਯਾ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੇਕ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਸੰਚਿਤ ਕਰਮ ਵਰਤਮਾਨ ਦੇਹ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੰਕਲਪਮਾਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਭੋਗ ਲੈਣੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਜਨਮ ਧਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾ ਪਵੇ। ੨ ਯੋਗਸ਼ਕਤਿ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਸ਼ਰੀਰ ਧਾਰ ਲੈਣੇ.

ਕਾਯਾ, ਕਾਯਾਂ, ਕਾਂਯਾ ਦੇਖੋ, ਕਾਯ. "ਕਾਂਯਾ ਲਾਹਣਿ ਆਪੁ ਮਦ." (ਵਾਰ ਬਿਹਾ ਮਰਦਾਨਾ) ਦੇਹ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਸਾੜੇ ਦੀ ਮੱਟੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੌਮੈ ਮਦਿਰਾ (ਸ਼ਰਾਬ) ਹੈ.

ਕਾਯਿਕ. ਸੰ. ਵਿ—ਦੇਹ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ. ਸਾਰੀਰਿਕ.

ਕਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਰ੍ਯ. ਕੰਮ. ਕ੍ਰਿਯਾ. ਫ਼ਾ کار "ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸਾਈ ਭਲੀ ਕਾਰ." (ਜਪੁ) ੨ ਵਿ—ਕਰਤਾ. ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਜੈਸੇ—ਚਰਮਕਾਰ, ਸੁਵਰਣਕਾਰ, ਲੋਹਕਾਰ ਆਦਿ. ਐਸੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਫ਼ਾਰਸੀ ਵਿੱਚ ਭੀ ਇਹ ਇਵੇਂ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਜੈਸੇ—ਮੀਨਾਕਾਰ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਕਰਨ ਯੋਗ ਕੰਮ. ਕਰਣੀਯ ਕਾਰਯ. "ਜਿਤਨੇ ਜੀਅਜੰਤ੍ਰ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀਨੇ ਤਿਤਨੇ ਸਿਰਿ ਕਾਰ ਲਿਖਾਵੈ." (ਮਲਾ ਮ: ੪) ੪ ਧਰਮ ਦਾ ਟੈਕਸ. ਦਸਵੰਧ ਆਦਿਕ. "ਕਾਰ ਭੇਟ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਲਾਵਹਿ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੫ ਰੇਖਾ. ਲਕੀਰ. "ਦੇਕੈ ਚਉਕਾ ਕਢੀ ਕਾਰ."[1] (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੬ ਤੰਤ੍ਰਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਤ੍ਰਵਿਧਿ ਨਾਲ ਰਖ੍ਯਾ ਲਈ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਲੀਕ. "ਚਉਗਿਰਦ ਹਮਾਰੈ ਰਾਮਕਾਰ ਦੁਖ ਲਗੈ ਨ ਭਾਈ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੭ ਕਾਲਸ. "ਤਿਨ ਅੰਤਰਿ ਕਾਰ ਕਰੀਠਾ." (ਗਉ ਮ: ੪) ਦੇਖੋ, ਕਾਰ ਕਰੀਠਾ। ੮ ਅਹੰਕਾਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਨ ਕਾਮ ਹੈ ਨ ਕ੍ਰੋਧ ਹੈ ਨ ਲੋਭ ਹੈ ਨ ਕਾਰ ਹੈ." (ਅਕਾਲ) ੯ ਅ਼ قعر ਕ਼ਅ਼ਰ. ਦਰਿਆ ਅਤੇ ਖੂਹ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ. ਖੂਹ ਅਤੇ ਤਾਲ ਦੀ ਗਾਰ. "ਖਨਤੇ ਕਾਰ ਸੁ ਵਹਿਰ ਨਿਕਰਹੀਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੧੦ ਫ਼ਾ کار ਜੰਗ. "ਖ਼ਸਮ ਰਾ ਚੁ ਕੋਰੋ ਕੁਨਦ ਵਕਤ ਕਾਰ." (ਜਫਰ) ੧੧ ਤੁ قار ਕ਼ਾਰ. ਬਰਫ। ੧੨ ਅ਼. ਕਾਲਾ ਰੰਗ। ੧੩ ਭਗਵੰਤ ਕਵਿ ਨੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਕੋਰ (ਲਿੰਗ) ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਕਾਰ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ.

ਕਾਰਸ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲਸ. "ਜੇ ਕਾਰਸ ਕੋ ਲਾਇ ਵਿਸੇਖੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਾਰਸਾਪਣ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਖਾਪਣ.

ਕਾਰ ਸੇਵਾ. ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਗਾਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਸੇਵਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰ ੯. ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ੧੭ ਜੂਨ, ੧੯੨੩ ਨੂੰ ਆਰੰਭ ਹੋਈ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਅਤੇ ੧੦ ਜਨਵਰੀ ਸਨ ੧੯੩੧ ਨੂੰ ਸੰਗਤਾਂ ਕਰਕੇ ਹੋਈ ਤਰਨਤਾਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਰੀ ਉਤਸਵ ੧੭ ਸਿਤੰਬਰ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਸੀ.

ਕਾਰਕ. ਸੰ. ਵਿ—ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਰਤਾ. ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ—ਸੁਖਕਾਰਕ, ਦੁਖਕਾਰਕ ਆਦਿ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਗਯਾ ਅਥਵਾ ਸਰਵਨਾਮ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਉਹ ਅਵਸਥਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੇ. Case. ਕਾਰਕ ਛੀ ਹਨ—ਕਰਤਾ, ਕਰਮ, ਕਰਣ, ਸੰਪ੍ਰਦਾਨ, ਅਪਾਦਾਨ ਅਤੇ ਅਧਿਕਰਣ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਸ੍ਟੀ ਵਿਭਕਤੀ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਸਭੇ ਵਿਭਕਤੀਆਂ ਯਥਾਕ੍ਰਮ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ.[2]

ਉਦਾਹਰਣ—

(ੳ) ਕਰਤਾ—ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ.

(ਅ) ਕਰਮ—ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਾਇਆ.

(ੲ) ਕਰਣ—ਕਲਮ ਨਾਲ ਲਿਖੋ.

(ਸ) ਸੰਪ੍ਰਦਾਨ—ਮੇਰੇ ਲਈ ਘੋੜਾ ਲਿਆਓ.

(ਹ) ਅਪਾਦਾਨ—ਗੁੰਬੀ ਤੋਂ ਪੋਥੀ ਲੈ ਆਓ.

(ਕ) ਸੰਬੰਧ—ਬਾਬੇ ਕਾਲੂ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਜਗਤ ਦੇ ਉਧਾਰ ਹਿਤ ਆਇਆ.

(ਖ) ਅਧਿਕਰਣ—ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

੩ ਦੇਖੋ, ਡਾਟ.

ਕਾਰਕਦੀਪਕ. ਦੇਖੋ, ਦੀਪਕ (ਅ).

ਕਾਰ ਕਰੀਠਾ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਲਸ ਅਤੇ ਕਰੜਾਪਨ. ਸਿਆਹੀ ਅਤੇ ਕਠੋਰਤਾ. "ਮਨਮੁਖ ਹੀਅਰਾ ਅਤਿ ਕਠੋਰ ਹੈ, ਤਿਨਿ ਅੰਤਰਿ ਕਾਰ ਕਰੀਠਾ." (ਗਉ ਮ: ੪) ੨ ਵਿ—ਕਾਲਾ ਕਲੂਠਾ. ਬਹੁਤ ਸਿਆਹ.

ਕਾਰਕੁਨ. ਫ਼ਾ کارکُن ਸੰਗਯਾ—ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਾਰਿੰਦਾ. ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਤਾ.

ਕਾਰਕੁਨੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਮਦਾਰੀ. ਅਹਿਲਕਾਰੀ. "ਹਰਿਨਾਮੈ ਕੀ ਹਮ ਕਉ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਾਰਕੁਨੀ ਦਈ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਵਡ)

ਕਾਰਖ, ਕਾਰਖਾ ਸੰਗਯਾ—ਕਾਲਸ. ਕਾਲੁਸ. ਸਿਆਹੀ.

ਕਾਰਖ਼ਾਨਾ. ਫ਼ਾ کارخانہ ਸੰਗਯਾ—ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਘਰ. ਕਾਰਯਾਲਯ. ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ.

ਕਾਰਖਾਪਣ, ਕਾਰਖਿਕ ਸੰ. कार्षापण ਅਤੇ कार्षिक. ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਪੁਰਾਣਾ ਸਿੱਕਾ, ਜੋ ਇੱਕ ਕਰ੍ਸ਼ (੧੬ ਮਾਸ਼ੇ) ਸੋਨੇ

[1]ਅਤ੍ਰਿ ਰਿਖੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਾਰ (ਰੇਖਾ) ਨਾ ਕੱਢੀ ਜਾਵੇ, ਤਦ ਅੰਨ ਦਾ ਰਸ ਰਾਖਸ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

[2]ਛੀਵੀਂ (ਸਸ੍ਟੀ) ਵਿਭਕਤੀ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਕਾਰਕ ਨਹੀਂ. ਦੇਖੋ, ਉਦਾਹਰਣ ਕ.

ਅਥਵਾ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ. ਮਾਸ਼ਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜ ਰੱਤੀ ਦਾ ਸੀ। ੨ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰੁਪਯੇ ਦੀ ਥਾਂ ਕਾਰਖਿਕ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਮਕਤਬ ਆਇ ਏਕ ਕਾਰਖਿਕ ਦੀਨ ਕਾਲੁ, ਕਛੁਕ ਮਿਠਾਈ ਬਾਂਟ ਪਟੀਆ ਲਿਖਾਈ ਹੈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਾਰਗਹ. ਫ਼ਾ کارگاہ ਕਾਰਗਾਹ. ਕਾਰਖ਼ਾਨਾ। ੨ ਕਪੜਾ ਬੁਣਨ ਦੀ ਖੱਡੀ. "ਕਹਿਤ ਕਬੀਰ ਕਾਰਗਹ ਤੋਰੀ." (ਆਸਾ) ੩ ਕਰਘਾ. ਜੁਲਾਹੇ ਦੀ ਤਾਣੀ ਦੀ ਕੰਘੀ.

ਕਾਰਗਰ. ਫ਼ਾ کارگر ਵਿ—ਲਾਭਦਾਇਕ। ੨ ਅਸਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰ. ਫ਼ਾ کارگزار ਵਿ—ਕਾਰਜ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕੰਮ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਕਾਰਚੋਬੀ. ਫ਼ਾ کارچوبی ਸੰਗਯਾ—ਜ਼ਰਦੋਜ਼ੀ ਕਸ਼ੀਦਾ. ਜ਼ਰੀ ਨਾਲ ਕੱਢਿਆ ਬੇਲ ਬੂਟਾ. "ਤਿਲਾ ਕਾਰਚੋਬੀ ਲਗੇ ਲਾਲ ਹੀਰਾ." (ਸਲੋਹ)

ਕਾਰਜ. ਸੰ. ਕਾਰ੍ਯ. ਸੰਗਯਾ—ਕੰਮ. ਧੰਧਾ. "ਕਾਰਜ ਸਗਲੇ ਸਾਧੇ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੨ ਫਲ. ਨਤੀਜਾ.

ਕਾਰਜਸਿੱਧਿ, ਕਾਰਜਸੀਧ ਸੰਗਯਾ—ਕਾਰ੍ਯਸਿੱਧਿ. ਕਾਮਯਾਬੀ. ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ. "ਨਾਮ ਹਮਾਰੈ ਕਾਰਜਸੀਧ." (ਗੌਡ ਮ: ੫)

ਕਾਰਜਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲਜਾ. "ਤਿਲੀ ਕਹੋ ਕਾਰਜਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਾਰਜ਼ਾਰ. ਫ਼ਾ کارزار ਸੰਗਯਾ—ਜੰਗ. ਯੁੱਧ.

ਕਾਰਜੁ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਜ. "ਕਾਰਜੁ ਤੇਰਾ ਹੋਵੈ ਪੂਰਾ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਕਾਰਣ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਹੇਤੁ. ਸਬਬ. "ਜਿਨਿ ਕਾਰਣਿ ਗੁਰੂ ਵਿਸਾਰਿਆ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਵਡ) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਵਾਸਤੇ. ਲਿਯੇ. "ਰੋਟੀਆ ਕਾਰਣਿ ਪੂਰਹਿ ਤਾਲ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੩ ਸੰਗਯਾ—ਕਾਰ੍ਯ ਦਾ ਸਾਧਨ. ਸਾਮਗ੍ਰੀ. "ਕਾਰਣ ਕਰਤੇ ਵਸਿ ਹੈ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਮਾਝ) "ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਾਰਣ ਕਰਾਏ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩) ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰਣ ਮੰਨੇ ਹਨ ਇੱਕ ਨਿਮਿੱਤ, ਜੇਹਾਕਿ ਕਪੜੇ ਦਾ ਜੁਲਾਹਾ, ਖੱਡੀ, ਨਲਕੀ ਆਦਿ. ਦੂਜਾ ਉਪਾਦਾਨ, ਜੇਹਾ ਕਪੜੇ ਦਾ ਸੂਤ, ਘੜੇ ਦਾ ਮਿੱਟੀ.

ਕਾਰਣਸ਼ਰੀਰ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਆਨੰਦਮਯਕੋਸ਼. ਸੁਖੁਪਤਿ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਉਹ ਕਲਪਿਤ ਸ਼ਰੀਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸਿਆਂ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਅਹੰਕਾਰ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਜੀਵਾਤਮਾ ਸੁਖ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੨ ਅਨਿਰਵਚਨੀਯ ਮਾਯਾ, ਜੋ ਸਥੂਲ ਅਤੇ ਸੂਖਮ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ.

ਕਾਰਣਕਰਣ, ਕਾਰਣਕਰਣੇਉ ਦੇਖੋ, ਕਰਣਕਾਰਣ। ੨ ਕਾਰਣਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਕਾਰਣਕਰਣ ਕਰੀਮ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਕਾਰਣਤਨ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਣਸ਼ਰੀਰ.

ਕਾਰਣਮਾਲਾ. ਇੱਕ ਅਰਥਾਲੰਕਾਰ. ਕਾਰਣ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ, ਅਰਥਾਤ ਕਾਰਣ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਕਾਰਜ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਰਜ ਦਾ ਕਾਰਣ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ "ਕਾਰਣਮਾਲਾ" ਅਲੰਕਾਰ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਹੇਤੁਮਾਲਾ" ਅਤੇ "ਗੁੰਫਾ" ਭੀ ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਸੁਣਿਆ ਮੰਨਿਆ ਮਨਿ ਕੀਤਾ ਭਾਉ।
ਅੰਤਰਗਤਿ ਤੀਰਥ ਮਲਿ ਨਾਉ। (ਜਪੁ)

ਸ਼੍ਰਵਣ ਮਨਨ ਦਾ ਕਾਰਣ, ਮਨਨ ਨਿਦਿਧ੍ਯਾਸਨ ਦਾ ਕਾਰਣ, ਨਿਦਿਧ੍ਯਾਸਨ ਸਾਕ੍ਸ਼ਾਤਕਾਰ ਦਾ ਕਾਰਣ ਕਿਹਾ.

ਸੇਵਾ ਤੇ ਮਨ ਨੇਮੁ ਹ੍ਵੈ, ਨੇਮੁ ਰਿਦੇ ਵਸ ਨਾਮ।
ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਕਰ ਗ੍ਯਾਨ ਹ੍ਵੈ, ਗ੍ਯਾਨ ਮੋਕ੍ਸ਼ ਕੋ ਧਾਮ।

ਕਾਰਣਿ. ਕਾਰਣ (ਸਬਬ) ਨਾਲ. ਵਾਸਤੇ. ਲਈ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਣ.

ਕਾਰਣਿਆਰੇ. ਵਿ—ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੋਧਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰ ੧੦. "ਉੱਠੇ ਕਾਰਣਿਆਰੇ ਰਾਖਸ ਹੜਹੜਾਇ." (ਚੰਡੀ ੩) ੨ ਕਾਰਾ (ਉਪਦ੍ਰਵ) ਕਰਨ ਵਾਲੇ.

ਕਾਰਣੁ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਣ.

ਕਾਰਣੇ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਵਾਸਤੇ. ਲਿਯੇ. ਲਈ.

ਕਾਰਣੇਯ. ਵਿ—ਕਾਰਣੀਯ. ਕਰਾਉਣ ਯੋਗ੍ਯ.

ਕਾਰਤਕ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਤਿਕ.

ਕਾਰਤਕਿਆਨੀ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਤਿਕਿਆਨੀ.

ਕਾਰਤਕੇਯ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਤਿਕੇਯ.

ਕਾਰਤਵੀਰਯ. ਦੇਖੋ, ਸਹਸ੍ਰਬਾਹੁ.

ਕਾਰਤਿਕ. ਸੰ. ਕਾਰ੍ਤਿਕ. ਸੰਗਯਾ—ਕ੍ਰਿੱਤਿਕਾਨਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰ ਵਾਲੀ ਪੂਰਣਮਾਸੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ, ਕੱਤਕ ਦਾ ਮਹੀਨਾ.

ਕਾਰਤਿਕਿਆਨੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਰ੍ਤਿਕੇਯ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਸ੍ਵਾਮਿਕਾਰ੍ਤਿਕ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ.

ਕਾਰਤਿਕੇਯ. ਸੰ. ਕਾਰ੍ਤਿਕੇਯ. ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਖੜਾਨਨ. ਬ੍ਰਹਮਵੈਵਰਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਵੀਰਜ ਪਾਰਵਤੀ ਨਾਲ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੇ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਪੁਰ ਡਿਗਿਆ, ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਨੇ ਅਗਨਿ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਅਗਨਿ ਨੇ ਸਰਕੁੜੇ (ਸ਼ਰਕਾਂਡ) ਦੇ ਬੂਝੇ ਵਿੱਚ ਅਸਥਾਪਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਛੀ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਪੁਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਉਸ ਦਾ ਪਾਲਨ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿੱਤਿਕਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਇਹ ਨਾਉਂ ਪਿਆ. ਇਸ ਦਾ ਜਨਮ ਤਾਰਕਾਸੁਰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਹੋਇਆ ਸੀ. ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਤਾਰਕਾਰਿ ਨਾਉਂ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸੈਨਾਨੀ ਹੈ.

ਕਾਰਤਿਕੇਯਪਿਤ. ਸ਼ਿਵ. ਰੁਦ੍ਰ.

ਕਾਰਤੂਸ. ਫ੍ਰ. Cartouche. ਕਾਰਤੂਸ.[1] ਪੁਰਤ. ਕਾਰਟੂਸ਼. ਅੰ. Cartridge. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਗਜ ਅਥਵਾ ਧਾਤੁ ਦੀ ਨਲਕੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਾਰੂਦ ਗੋਲੀ ਆਦਿਕ ਭਰਕੇ ਬੰਦੂਕ ਵਿੱਚ ਰੱਖਕੇ ਚਲਾਈਦਾ ਹੈ.

ਕਾਰਦਾਰ. ਫ਼ਾ کاردار ਸੰਗਯਾ—ਅਹਿਲਕਾਰ. ਕੰਮ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ।

[1] ਫ੍ਰਾਂਸੀਸੀ ਜਰਨੈਲਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ.

੨ ਮੁਗ਼ਲ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮੁਆਮਲਾ ਉਗਰਾਹੁਣ ਵਾਲਾ ਕਰਮਚਾਰੀ (Collector). "ਕਾਰਦਾਰ" ਸੱਦੀਦਾ ਸੀ. ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਲੀ ਅਤੇ ਫ਼ੌਜਦਾਰੀ ਅਖ਼ਤਯਾਰਾਤ ਭੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ੩ ਖ਼ਾ. ਫਾਹੁੜਾ. ਕੂੜਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਦ. ਦੇਖੋ, ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਬੋਲੇ.

ਕਾਰਨ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਣ. "ਮਾਇਆ ਕਾਰਨ ਬਿਦਿਆ ਬੇਚਹੁ." (ਪ੍ਰਭਾ ਕਬੀਰ) ਮਾਇਆ ਵਾਸਤੇ ਵਿਦ੍ਯਾ ਵੇਚਦੇ ਹੋ। ੨ ਕਾਰਜ ਦਾ ਸਾਧਨ. "ਕਾਰਨ ਬਪੁਰਾ ਕਿਆ ਕਰੈ ਜਉ ਰਾਮ ਨ ਕਰੈ ਸਹਾਇ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਕਾਰਜ ਦਾ ਸਾਧਨ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਬੇਚਾਰਾ ਕੀ ਕਰੇ? ੩ ਕਾਰਾਨ. "ਕਾਰਨ ਕੁਨਿੰਦ ਹੈ." (ਜਾਪੁ) ਕਾਰਾਨ ਕੁਨਿੰਦਹ.

ਕਾਰਨਕਰਨ. ਦੇਖੋ, ਕਰਣਕਾਰਣ. "ਕਾਰਨਕਰਨ ਤੂੰ ਹਾਂ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਕਾਰਨਿ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਣਿ.

ਕਾਰਨੇ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਣੇ. "ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ ਰਮਈਆ ਕਾਰਨੇ." (ਧਨਾ ਰਵਿਦਾਸ)

ਕਾਰਬਾਰ. ਫ਼ਾ. کاربار ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵ੍ਯਾਪਾਰ. ਲੈਣ ਦੇਣ। ੨ ਕੰਮ ਧੰਦਾ.

ਕਾਰਬਾਰੀ. ਵਿ—ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਮ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਹਿਲਕਾਰ. ਮੁਖ਼ਤਾਰ.

ਕਾਰਮਕ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਮਿਕ.

ਕਾਰਮਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਿਸੇ ਕਾਰ (ਕੰਮ) ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਰਾਣ ਲਈ ਕੋਈ ਗੱਲ ਮੰਨਣੀ.

ਕਾਰਮਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲਿਮਾ. "ਕਾਰਮਾ ਹਰਨ ਕਾਜ ਸਾਧਨ ਕਰਤ ਤੁਮ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) "ਲਗਯੋ ਨਿਸੇਸਹਿ ਕਾਰਮਾ ਤਨ ਏਕ." (ਪਾਰਸਾਵ) ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਦਾਗ ਲੱਗਿਆ.

ਕਾਰਮਾਦਿ. ਕਾਰਮੁਕ ਆਦਿ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਧਨੁਖ ਆਦਿਕ. "ਕਾਰਮਾਦਿ ਕੂਰ ਕੌਚ ਤੂੱਟ ਹੈਂ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਕਾਰਮਿਕ. ਸੰ. ਕਾਰ੍ਮਿਕ. ਵਿ—ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਰਮ ਕਰਤਾ. ਕਰਮ ਕਾਂਡੀ. "ਇਕ ਭਗਤ ਕਾਰਮਿਕ ਵੈਸਨੋ." (ਮਹਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

ਕਾਰਮੁਕ, ਕਾਰਮੰ } ਸੰ. ਕਾਰ੍ਮੁਕ—ਕਾਮੁਕਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੈਰੀ ਦੇ ਮਾਰਨ ਦਾ ਜੋ ਕੰਮ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸਮਰਥ ਹੋਵੇ, ਸੋ ਕਾਰਮੁਕ. ਧਨੁਖ. ਕਮਾਣ. ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬਾਂਸ ਦੇ ਧਨੁਖ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਾਰਮੁਕ ਹੈ. "ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਰ ਕਾਰਮੁਕ ਬਿਰੇ ਦਰੀਚੀ ਬੀਚ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਬਿਸਿੱਖ ਕਾਰਮੰ ਕਸੇ." (ਚੰਡੀ ੨) ਧਨੁਖ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਿਖ (ਤੀਰ) ਕਸੇ.

ਕਾਰਯ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਜ.

ਕਾਰਰਵਾਈ. ਫ਼ਾ کارروائی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਤਨ. ਤਦਬੀਰ। ੨ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਤਤਪਰਤਾ.

ਕਾਰਵਾਂ, ਕਾਰਵਾਨ } ਫ਼ਾ کاروان ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਾਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਟੋਲਾ. ਕ਼ਾਫ਼ਿਲਾ. ਅੰ. Caravan.

ਕਾਰਵਿ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਵੀ। ੨ ਕੁਮੁਦਿਨੀ. ਨੀਲੋਫ਼ਰ.

ਕਾਰਵੀ. ਵਿ—ਕੌੜੀ. ਕਟੁ। ੨ ਸੰ. ਕਾਰਵੀ. ਅੱਲ. ਕੱਦੂ। ੩ ਸੌਂਫ. ਬਾਦੀਆਂ। ੪ ਸੰ. ਕਰ੍ਕ—ਕਰ੍ਕਰੀ. ਮਟਕੀ. "ਕਾਂਇਆਂ ਕਾਚੀ ਕਾਰਵੀ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਕਰੂਆ.

ਕਾਰਵੇਲ. ਦੇਖੋ, ਕਰੇਲਾ.

ਕਾਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਪਦ੍ਰਵ. ਫਿਸਾਦ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰ ੧੦. "ਕਾਰਾ ਕਰਯੋ ਹਮਹੁਂ ਸੰਗ ਭਾਰਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਵਿ—ਕਾਲਾ. "ਤਿਸੁ ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਮੁਖ ਕਾਰਾ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੪) ੩ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੰਧਨ. ਕੈਦ। ੪ ਪੀੜਾ. ਕਲੇਸ਼. ਕਾੜ੍ਹਾ. "ਕਾਰਾ ਤੁਝੈ ਨ ਬਿਆਪਈ." (ਬਾਵਨ) ੫ ਦੂਤੀ. ਵਕਾਲਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਵਿਚੋਲਣ.

ਕਾਰਾਗਾਰ, ਕਾਰਾਗ੍ਰਿਹ } ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੇਲਖ਼ਾਨਾ. ਕੈਦੀਆਂ ਦਾ ਘਰ. ਬੰਦੀਖ਼ਾਨਾ.

ਕਾਰਾਵਾਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੇਲ ਦਾ ਨਿਵਾਸ. ਕੈਦਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ। ੨ ਜੇਲਖ਼ਾਨਾ. ਕੈਦਖ਼ਾਨਾ.

ਕਾਰਿ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਯਾ. ਰੀਤਿ. ਢੰਗ. "ਜਿਨਾ ਕਾਰਿ ਨ ਆਈ." (ਸਵਾ ਮ: ੫) ੩ ਮੁਵੱਸਰ. ਅਸਰ ਸਹਿਤ. "ਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਜੀਅ ਆਈ ਕਾਰਿ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਾਰਿਕਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਜੇਹਾ ਸ਼ਲੋਕ (ਛੰਦ) ਜਿਸ ਦੇ ਅੱਖਰ ਥੋੜੇ ਅਤੇ ਅਰਥ ਬਹੁਤ ਹੋਵੇ। ੨ ਕਿਸੇ ਸੂਤ੍ਰ ਅਥਵਾ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਟੀਕਾ, ਜੋ ਛੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ. ਛੰਦਬੱਧ ਟੀਕਾ। ੩ ਨਾਟਕ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਟ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ.

ਕਾਰਿੰਡਵ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰੰਡਵ.

ਕਾਰਿੰਦਾ. ਫ਼ਾ کارنده ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਮਚਾਰੀ. ਕਾਰਕੁਨ. ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਕਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਯਾ. ਕਾਰ੍ਯ "ਸਤਿਗੁਰੂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਾਰੀ ਏਹੁ ਕਰੇਹੁ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਬਿਹਾ) ੨ ਇਲਾਜ. ਉਪਾਯ. "ਵੈਦ ਕਿ ਜਾਣੈ ਕਾਰੀ?" (ਮਾਰੂ ਮ: ੧) "ਸੰਤਹੁ ਇਹਾ ਬਤਾਵਹੁ ਕਾਰੀ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੩ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ. "ਸੰਘਾਰ ਦਈ ਰਨ ਕਾਰੀ." (ਚੰਡੀ ੨) ੪ ਕਾਲੀਨਾਗ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਜਮੁਨਾ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਸੀ. "ਪ੍ਰਾਨ ਡਸੈ ਜਬ ਕਾਰੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੫ ਕਾਰ. ਰੇਖਾ. ਲੀਕ. "ਕਾਰੀ ਕਢੀ ਕਿਆ ਥੀਐ?" (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ) ੬ ਵਿ—ਕਾਲੀ. ਸਿਆਹ. "ਕਾਜਰਕੋਠ ਮਹਿ ਭਈ ਨ ਕਾਰੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੭ ਸੰ. ਕਾਰਿਨ੍. ਵਿ—ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਕੁਕ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਨਾਸਨਕਾਰੀ." (ਹਜਾਰੇ ੧੦) "ਅੰਤਰਿ ਸਬਦ ਰਵਿਆ ਗੁਨਕਾਰੀ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧) ੮ ਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਪ੍ਰਧਾਨ. ਮੁਖੀਆ. "ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਨਗਰ ਮਹਿ ਕਾਰੀ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ੯ ਫ਼ਾ کاری ਅਸਰਵਾਲਾ. ਮੁਅੱਸਿਰ। ੧੦ ਗਹਿਰਾ. ਡੂੰਘਾ. "ਤਨ ਸੌਨ ਜਾਰੀ ਭਯੋ ਜਖਮ ਕਾਰੀ." (ਸਲੋਹ) ੧੧ ਅ਼ قاری ਕ਼ਾਰੀ. ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ। ੧੨ ਕੁਰਾਨ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ.

ਕਾਰੀਗਰ. ਫ਼ਾ کاریگر ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਹੁਨਰਮੰਦ.

ਕਾਰੀਗਰੀ. ਫ਼ਾ کاریگری ਸੰਗਯਾ—ਕਾਰਜ ਦੇ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਦ੍ਯਾ. ਹੁਨਰਮੰਦੀ.

ਕਾਰੁ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਰੀਗਰ. ਹੱਥ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਾਰ.

ਕਾਰੁਨਯ. ਸੰ. ਕਾਰੁਣ੍ਯ. ਸੰਗਯਾ—ਕਰੁਣਾ. (ਕ੍ਰਿਪਾ) ਦਾ ਭਾਵ. ਮਿਹਰਬਾਨੀ। ੨ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਦਿਲ ਦੇ ਦ੍ਰਵਣ (ਢਲਣ) ਦਾ ਭਾਵ.

ਕਾਰੂ, ਕਾਰੂੰ ਅ़ قارون ਕ਼ਾਰੂੰ. Korah. ਇਸਰਾਈਲ ਵੰਸ਼ੀ ਯਸ਼ਰ (Izhar) ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਮਿਸਰ ਵਿੱਚ ਵਡਾ ਧਨੀ ਅਤੇ ਕੰਜੂਸਾਂ ਦਾ ਸਰਤਾਜ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕੁਰਾਨ ਵਿੱਚ ਭੀ ਆਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, .ਕੁਰਾਨ ਸੂਰਤ ੨੯, ਆਯਤ ੩੮ ਅਤੇ ਸੂਰਤ ੨੮, ਆਯਤ ੭੬—੮੨ ਇਹ ਪੈਗੰਬਰ ਮੂਸਾ ਦੇ ਚਾਚੇ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ.

ਯਹੂਦੀਆਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ Talmud ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕ਼ਾਰੂੰ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜੀਆਂ ੩੦੦ ਖੱਚਰਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਸੀ. ਇਹ ਧਨ ਦੇ ਮਦ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਹਜਰਤ ਮੂਸਾ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਤਾਮੀਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜ਼ਕਾਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਸੀ. ਮੂਸਾ ਦੇ ਸ੍ਰਾਪ ਨਾਲ ਕਾਰੂੰ ਖ਼ਜ਼ਾਨਿਆਂ ਸਮੇਤ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਗਰਕ ਹੋ ਗਿਆ.[1]

ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਇਤਿਹਾਸ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਕਾਰੂੰ ਨੂੰ ਰੂਮ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਲਿਖਕੇ ਭੁੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਯਥਾ—

"ਰੂਮ ਵਲਾਇਤ ਜਹਾਂ ਮਹਾਨਾ।
ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਾਰੂੰ ਤਿਹ ਥਾਨਾ। xx
ਤਿਨ ਕੋ ਸੁਖ ਦੇਨੇ ਕੇ ਹੇਤਾ।
ਪੁਰ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ੇ ਵੇਦੀਕੁਲਕੇਤਾ।
ਕਾਰੂੰ ਕੇਰ ਦੁਰਗ ਜਹਿਂ ਭਾਰੀ।
ਤਿਸ ਕੇ ਬੈਠੇ ਜਾਇ ਅਗਾਰੀ।" xx
(ਨਾਪ੍ਰ. ਉੱਤਰਾਰਧ, ਅ: ੧੯)

"ਨਸੀਹਤਨਾਮਾ" ਕਾਰੂੰ ਦੇ ਹੀ ਪਰਥਾਇ ਉਚਾਰਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਯਥਾ—

"ਸੁਨ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਗਿਰਾ ਉਚਾਰੀ।
ਦੇਨ ਨਸੀਹਤ ਸਭ ਸੁਖ ਕਾਰੀ।
ਤਿਲੰਗ ਮਹਲਾ ੧
ਕੀਚੈ ਨੇਕਨਾਮੀ ਜੋ ਦੇਵੈ ਖੁਦਾਇ।
ਜੋ ਦੀਸੈ ਜ਼ਿਮੀ ਪਰ ਸੋ ਹੋਸੀ ਫਨਾਇ। xx
ਚਾਲੀ ਗੰਜ ਜੋੜੇ ਨ ਰਖਿਓ ਈਮਾਨ।
ਦੇਖੋ ਰੇ ਕਾਰੂੰ! ਜੁ ਹੋਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ।" xx
(ਨਾਪ੍ਰ ਉ. ਅ: ੧੯)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਰੂਮ ਵਲਾਇਤ ਗਏ ਹਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਸੁਲਤਾਨ ਸਲੀਮਖ਼ਾਨ ਅੱਵਲ ਸੀ.

ਕ਼ਾਰੂਰਾ. ਅ़ قارورہ ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ੀਸ਼ੀ. ਬੋਤਲ ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਕਰ (ਕ਼ਾਇਮ ਹੋਣਾ) ਹੈ। ੨ ਮੂਤ੍ਰ. ਸ਼ੀਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਪਾਕੇ ਵੈਦ ਪਾਸ ਲੈ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਪੇਸ਼ਾਬ ਦੀ ਇਹ ਸੰਗਯਾ ਹੋਈ ਹੈ.

ਕ਼ਾਰੂਰਾ ਮਿਲਣਾ. ਭਾਵ—ਗਾੜ੍ਹੀ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਹੋਣੀ. ਆਚਾਰ ਸੁਭਾਉ ਆਦਿ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋਣਾ.

ਕਾਰੇ. ਕੰਮ ਵਿੱਚ. ਕਾਮ ਮੇ। ੨ ਕਾਲੇ. ਸਿਆਹ. "ਕਾਰੇ ਉਭੇ ਜੰਤ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਸਿਆਹ ਲਿਬਾਸ ਵਾਲੇ ਚੋਰ ਉਠ ਖੜੇ ਹੋਏ. ਅੰਧੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਸਿਆਹ ਵਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰਣ ਤੋਂ ਚੋਰ ਨਜਰ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ.

ਕਾਰੈ. ਕਾਰਜ ਮੇਂ. ਕੰਮ ਵਿੱਚ। ੨ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ. "ਗੁਰਿ ਕਾਰੈ ਲਾਈਆ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੋਰ)

ਕਾਰੋ. ਵਿ—ਕਾਲਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਾਰਾ.

ਕਾਰੋੜ. ਵਿ—ਕਰੋੜ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਕੋਟਲੇਹਰ ਦਾ. ਦੇਖੋ, ਬਾਈ ਧਾਰ. "ਸੁ ਕਾਰੋੜ ਰਾਯੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਕਾਰੰਡ, ਕਾਰੰਡਵ ਸੰ. ਕਾਰਣ੍ਡਵ. ਸੰਗਯਾ—ਹੰਸ ਦੀ ਜਾਤਿ ਦਾ ਇੱਕ ਜਲਜੀਵ. ਲੰਮੀ ਗਰਦਨ ਦੀ ਬੱਤਕ. "ਹੰਸ ਕਾਰੰਡਵ ਮੀਨ ਖਗ ਨਾਨਾ." (ਸਲੋਹ)

ਕਾਰੰਭਾ. ਸੰ. ਕਾਰਮ੍ਭਾ. ਪ੍ਰਿਯੰਗੁ, ਇੱਕ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂਦਾਰ ਬੇਲ। ੨ ਮਘ ਪਿੱਪਲੀ.

ਕਾੜ੍ਹਾ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾੜ੍ਹਾ. ਕ੍ਵਾਥ. ਜੋਸ਼ਾਂਦਾ। ੨ ਚਿੰਤਾ. ਮਨ ਦੀ ਤਪਤ. "ਕਾੜ੍ਹਾ ਸਦਾ ਰਹੈ ਮਨ ਮਾਹੀਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਾਲ. ਸੰਗਯਾ—ਸਮਾਂ. ਵੇਲਾ. "ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਕਾਟੈ ਸੋ ਕਾਲ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਕਾਲਪ੍ਰਮਾਣ। ੨ ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੁ. ਮੌਤ. "ਕਾਲ ਕੈ ਫਾਸਿ ਸਕਤ ਸਰੁ ਸਾਂਧਿਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੩ ਯਮ। ੪ ਦੁਰਭਿੱਖ. ਦੁਕਾਲ. ਕਹਿਤ. "ਕਾਲ ਗਵਾਇਆ ਕਰਤੈ ਆਪਿ." (ਮਲਾ ਮ: ੫) ੫ ਮਹਾਕਾਲ. ਜੋ ਸਾਰੀ ਵਿਸ਼੍ਵ ਨੂੰ ਲੈ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਹਿਯੇ ਨ ਚਿਤਾਰਯੋ." (੩੩ ਸਵੈਯੇ) ੬ ਕਾਲਸ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਸਿਆਹੀ. "ਕਾਲ ਮਤਿ ਲਾਗੀ." (ਸ੍ਰੀ ਬੇਣੀ) ੭ ਵਿ—ਕਾਲਾ. ਸਿਆਹ. "ਨਿੰਦਕ ਕੇ ਮੁਖ ਹੋਏ ਕਾਲ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੮ ਸੰਗਯਾ—ਜਨਮਸਮਾਂ. ਜਨਮ. "ਕਾਲ ਬਿਕਾਲ ਸਬਦਿ ਭਏ ਨਾਸ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੧) ਜਨਮ ਮਰਣ ਗੁਰਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ੯ ਕਲ੍ਹ. ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਦਿਨ. "ਜੋ ਉਪਜਿਓ ਸੋ ਬਿਨਸ ਹੈ ਪਰੋ ਆਜੁ ਕੇ ਕਾਲ." (ਸ. ਮ: ੯) ਪਰਸੋਂ ਅੱਜ ਜਾਂ ਕਲ੍ਹ। ੧੦ ਲੋਹਾ।

[1] ਲੀਡੀਆ (Asia minor) ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਰੂਸਸ (Croesus) ਜੋ ਸਨ ੫੬੦—੫੪੬ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਹ ਭੀ ਕਾਰੂ ਕਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਵਡਾ ਧਨੀ ਸੀ. ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਵੇਖਕੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਸਿਆਣੇ ਇਸ ਪਾਸ ਆ ਰਹੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੋਲਨ (Solon) ਇੱਕ ਵਡਾ ਰਿਖੀ ਸੀ. ਉਸ ਤੋਂ ਕਰੂਸਸ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸੁਖੀ ਕੌਣ ਹੈ? ਸੋਲਨ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤ ਸੁਖ ਨਾਲ ਨਿਬੜੇ. ਜਦ ਫਾਰਸ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ (Cyrus) ਨੇ ਕਰੂਸਸ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਕਤਲ ਕਰਨ ਲੱਗਾ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਲਨ ਦੀ ਸਿਖ੍ਯਾ ਯਾਦ ਆਈ ਅਰ ਉਸ ਨੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਸੋਲਨ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆ, ਜਦ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਕਰੂਸਸ ਨੇ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਫਾਰਸ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ.

੧੧ ਸ਼ਨਿਗ੍ਰਹਿ. ਛਨਿੱਛਰ। ੧੨ ਸ਼ਿਵ। ੧੩ ਕੋਕਿਲਾ. ਕੋਇਲ। ੧੪ ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਕ੍ਰਿਯਾ ਦੇ ਵਾਪਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ. Tense. ਵਰਤਮਾਨ—ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ, ਭੂਤ—ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਭਵਿਸ਼੍ਯ—ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਾਂਗਾ.

ਕਾਲਇੰਦੀ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲਿੰਦੀ.

ਕਾਲਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਲਿਮਾ. ਕਾਲਿਕਾ. ਸਿਆਹੀ। ੨ ਕਲੁਸ. ਕਲੁਸਤਾ. ਮਲੀਨਤਾ। ੩ ਕਲੰਕ.

ਕਾਲਸ ਦਾ ਟਿੱਕਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲਕ ਟਿੱਕਾ.

ਕਾਲਸੇਨ, ਕ੍ਰਾਲਸੈਣ ਇੱਕ ਸੂਰਜਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਾ. ਵਿਚਿਤ੍ਰਨਾਟਕ ਦੇ ਲੇਖ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦੀ ਸੋਢੀ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਮੁਖੀਏ ਇਹ ਰਾਜਾ ਸਨ:—"ਕਾਲਸੈਣ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਭਯੋ ਭੂਪਾ। xxx ਕਾਲਕੇਤੁ ਦੂਸਰ ਭੂਅ ਭਯੋ। ਕ੍ਰੂਰਬਰਸ ਤੀਸਰ ਜਗ ਠਯੋ। ਕਾਲਧੁਜ ਚਤੁਰਥ ਨ੍ਰਿਪ ਸੋਹੈ। xx ਕਾਲਕੇਤੁ ਅਰੁ ਕਾਲਰਾਯ ਭਨ। ਜਿਨ ਤੇ ਭਯੇ ਪੁਤ੍ਰ ਘਰ ਅਨਗਨ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਅ: ੨)

ਕਾਲਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਲਸ. ਕਾਲਿਮਾ. ਕਾਲਖ. "ਨੈਨ ਕੀ ਕਾਲਕ ਬੀਚਲ ਦੇਖ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੪) ੨ ਕਲੁਖ. ਪਾਪ। ੩ ਦਾਗ਼. ਕਲੰਕ। ੪ ਵਿ—ਕਾਲ ਦੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਕਾਲਕ ਟਿੱਕਾ. ਕਾਲਸ ਦਾ ਤਿਲਕ. ਭਾਵ—ਕਲੰਕ ਦਾ ਦਾਗ਼. "ਕਾਲਕ ਟਿੱਕਾ ਪਰਤਿਯ ਹਰਣਾ." (ਭਾਗੁ)

ਕਾਲਕਵਰ, ਕਾਲਕਵਲ ਕਾਲ ਦਾ ਗ੍ਰਾਸ (ਗ੍ਰਾਹੀ—ਬੁਰਕੀ). ਦੇਖੋ, ਕਵਲ.

ਕਾਲ ਕੜਛੀ. ਸੰ. ਕਾਲਿਕਾ. ਸ਼੍ਯਾਮਾ. ਝਾਂਪਲ. Turdus macrourus.

ਕਾਲਕਾ. ਸੰ. ਸਿਆਹੀ. ਮਸਿ। ੨ ਕਾਟੋ, ਗਾਲੜ. ਗਿਲਹਰੀ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕਾਲਿਕਾ।

ਕਾਲਕਾਕਾਲ, ਕਾਲਕਾਲ ਕਾਲ ਦਾ ਭੀ ਕਾਲ. ਸਭ ਨੂੰ ਲੈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਕਾਲ ਕਾ ਕਾਲ ਨਿਰੰਜਨੁ ਜਚਨਾ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) "ਨਮੋ ਕਾਲਕਾਲੇ." (ਜਾਪੁ)

ਕਾਲਕੂਟ, ਕਾਲਕੂਤ ਦੇਖੋ, ਹੇਮਕੂੰਟ। ੨ ਜੋ ਕਾਲ ਨੂੰ ਭੀ ਜਲਾ ਦੇਵੇ. / ਜ਼ਹਿਰ. ਵਿਸ. ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੁ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭੀ ਕਾਲਕੂਟ ਕਹੀਦਾ ਹੈ. "ਗੁਰਮਤ ਸਤਿ ਕਰ ਕਾਲਕੂਟ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹ੍ਵੈ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਕਾਲਕੇਤੁ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲਸੈਣ.

ਕਾਲ ਕੋਠਰੀ, ਕਾਲ ਕੋਠੜੀ ਹਨੇਰੀ ਕੋਠੜੀ, ਜੇਲ ਦੀ ਉਹ ਕੋਠੜੀ. ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚਾਨਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਗੀਨ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕਲਿਆਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (Solitary imprisonment)। ੨ ਕਲਕੱਤੇ ਦੀ ਉਹ ਤੰਗ ਕੋਠੜੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਵਾਬ ਸ਼ਿਰਾਜੁੱਦੌਲਾ ਨੇ ਸਨ ੧੭੫੬ ਵਿੱਚ ੧੪੬ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਕੈਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕੋ ਰਾਤ ੧੨੩ ਮਰ ਗਏ. Black Hole of Calcutta.

ਕਾਲਕੰਨਿਆ, ਕਾਲਕੰਨ੍ਯਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਲ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ, ਜਰਾ. ਵ੍ਰਿੱਧ ਅਵਸਥਾ. ਬੁਢਾਪਾ. "ਮਹਾ ਸੁੰਦਰੀ ਕਾਇਆ ਕਾਲਕੰਨਿਆ ਗ੍ਰਾਸਤੇ." (ਸਹਸ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਵਿਖਕੰਨ੍ਯਾ.

ਕਾਲਕ੍ਰਿਪਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਲ ਰੂਪ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਤਲਵਾਰ. ਮਹਾਕਾਲ. "ਕਾਲਕ੍ਰਿਪਾਨ! ਬਿਨਾ ਬਿਨਤੀ ਨ ਤਊ ਤੁਮ ਕੋ ਪ੍ਰਭੁ ਨੈਕ ਰਿਝੈਹੋਂ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਕਾਲਕ੍ਰਿਯਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਮੇਂ ਦਾ ਫੇਰ. ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਗਰਦਿਸ਼. "ਕਾਲਕ੍ਰਿਯਾ ਐਸੀ ਤਬ ਭਈ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਕਾਲਕ੍ਸ਼ੇਪ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਮਾਂ ਵਿਤਾਉਣਾ. ਵਕ਼ਤ ਗੁਜ਼ਾਰਨਾ. ਝੱਟ ਲੰਘਾਉਣਾ. ਵੇਲਾ ਟਪਾਉਣਾ.

ਕਾਲਖ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲਸ. "ਨਾਮਹੀਨ ਕਾਲਖ ਮੁਖਿ ਮਾਇਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੪) "ਕਾਲਖ ਦਾਗ ਲਗਾਇ." (ਸਵਾ ਮ: ੩) ੨ ਕਲੰਕ.

ਕਾਲਖ ਬਿਹੰਡ. ਵਿ—ਪਾਪ ਦੋਸ਼ ਕਲੰਕ ਨਾਸ਼ਕ. "ਕਾਲਖ ਬਿਹੰਡ ਕਿਲਬਿਖ ਹਰਣ."(ਗ੍ਯਾਨ)

ਕਾਲਗ੍ਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋਤਿਸੀ, ਜੋ ਸਮੇਂ ਦਾ ਗ੍ਯਾਤਾ ਹੈ। ੨ ਸਿਆਣਾ. ਦਾਨਾ, ਜੋ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ੩ ਕੁੱਕੜ. ਮੁਰਗਾ. ਇਹ ਤੜਕੇ ਠੀਕ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਨਾਉਂ ਹੈ.

ਕਾਲਗ੍ਰਸ, ਕਾਲਗ੍ਰਸਤ ਵਿ—ਕਾਲਗ੍ਰਸਿਤ. ਕਾਲ ਕਰਕੇ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਕਾਲ ਦਾ ਨਿਗਲਿਆ ਹੋਇਆ. "ਕਾਲਗ੍ਰਸ ਸੰਸਾਰ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) "ਕਾਲਗ੍ਰਸਤ ਸਭ ਲੋਕ ਸਿਆਨੇ ਉਠਿ ਪੰਡਿਤ ਪੈ ਚਲੇ ਨਿਰਾਸਾ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ) ੩ ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਭ੍ਰਮ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਸਿਆ ਹੋਇਆ.

ਕਾਲਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੁਧਿਸ਼੍ਠਿਰ. ਪਾਂਡਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਡਾ ਭਾਈ. ਕਾਲ (ਧਰਮ) ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨਾਉਂ ਹੈ. "ਕਾਲਜ ਧਰਮਜ ਸ਼ਲ੍ਯਰਿਪੁ." (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕਾਲਿਜ। ੩ ਪਹਾ—ਜੰਗਲੀ ਕਾਲਾ ਮੁਰਗਾ.

ਕਾਲਜਮਨ, ਕਾਲਜਮੁਨ, ਕਾਲਜਮੰਨ ਸੰ. ਕਾਲਯਵਨ. ਗੋਪਾਲੀ ਅਪਸਰਾ ਦੇ ਪੇਟ ਤੋਂ ਗਾਰਗ੍ਯ ਮੁਨੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਯੂਨਾਨੀ ਰਾਜਾ ਸੀ.[1] ਇਹ ਜਰਾਸੰਧ ਦਾ ਪੱਕਾ ਦੋਸਤ ਸੀ. ਜਦ ਜਰਾਸੰਧ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਕਾਲਯਮਨ ਮਥੁਰਾ ਪੁਰ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੇ ਮਾਰਨ ਲਈ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ, ਤਦ ਜੰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਇਸ ਅੱਗੇ ਭੱਜ ਗਏ. ਕਾਲਯਮਨ ਨੇ ਦੂਰ ਤਾਈਂ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾਉ ਬਚਾਕੇ ਇੱਕ ਕੰਦਰਾ ਵਿੱਚ ਧਸ ਗਏ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁਚਕੁੰਦ ਰਾਜਰਿਖੀ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ. ਉਸ ਉੱਪਰ ਆਪਣਾ ਵਸਤ੍ਰ ਪਾਕੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਲੁਕ ਗਏ. ਕਾਲਯਮਨ ਨੇ ਮੁਚਕੁੰਦ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜਾਣਕੇ ਲੱਤ ਮਾਰੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੁਚਕੁੰਦ ਦੀ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕ੍ਰੋਧਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ ਨਾਲ ਕਾਲਯਮਨ ਭਸਮ ਹੋ ਗਿਆ. ਦੇਖੋ, ਮੁਚਕੰਦ. "ਜਰਾਸੰਧਿ

[1] ਡਾਕਟਰ ਸਪੂਨਰ (Spooner) ਇਸ ਨੂੰ ਪਰਸ਼ੀਆ ਦਾ ਰਾਜਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ.

ਕਾਲਜਮੁਨ ਸੰਘਾਰੇ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧) "ਜੰਗ ਦਰਾਯਦ ਕਾਲਜਮੰਨ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕਾਲਜਾ. ਕਲੇਜਾ. ਜਿਗਰ. ਦੇਖੋ, ਕਰੇਜਾ। ੨ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦਿਲ ਅਤੇ ਮੇਦੇ ਦਾ ਅਰਥ ਭੀ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਉਸ ਨੇ ਕੁਬੋਲ ਬੋਲ ਕੇ ਮੇਰਾ ਕਾਲਜਾ ਸਾੜ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਿਰਨੇ ਕਾਲਜੇ ਪੈਂਡੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰਣਾ ਲੋੜੀਂਦਾ. ਦੇਖੋ, ਨਿਰਨਾ ੨.

ਕਾਲਜਾਲ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਹੀ. "ਕਾਲਜਾਲ ਜਮ ਜੋਹਿ ਨ ਸਾਕੈ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੩)

ਕਾਲਡਰਾਣੀ. ਦੇਖੋ, ਬੋਹੜੀ ੨.

ਕਾਲਤ੍ਰ. ਵਹੁਟੀ. ਦੇਖੋ, ਕਲਤ੍ਰ. "ਸੁਤ ਪਿਤੋ ਸਗਲ ਕਾਲਤ੍ਰ ਮਾਤਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਕਾਲਤ੍ਰੈਦਰਸੀ. ਦੇਖੋ, ਤ੍ਰਿਕਾਲਦਰਸੀ. "ਕ੍ਰਿਪਾਸਿੰਧੁ ਕਾਲਤ੍ਰੈਦਰਸੀ." (ਹਜਾਰੇ ੧੦)

ਕਾਲਦਾੜ੍ਹਾ. ਕਾਲ (ਮੌਤ) ਦੀ ਦਾੜ੍ਹ. ਯਮਦਾਢ. ਦੇਖੋ, ਜਮਦਾੜ੍ਹ ਅਤੇ ਛਨੌਟੀ.

ਕਾਲਦੈਤ. ਕਾਲਰੂਪ ਦੈਤਯ. "ਕਾਲਦੈਤ ਸੰਘਾਰੇ ਜਮਪੁਰਿ ਗਏ." (ਬਸੰ ਮ: ੪)

ਕਾਲਧੁਜ } ਦੇਖੋ, ਕਾਲਸੈਣ.
ਕਾਲਧ੍ਵਜ

ਕਾਲਨਿ. ਵਿ—ਕਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. "ਜਗਉਪਜਾਵਨਿ ਪਾਲਨਿ ਕਾਲਨਿ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਾਲਨੁਜਾ. ਕਾਲ (ਧਰਮ) ਦੀ ਅਨੁਜਾ (ਛੋਟੀ ਭੈਣ), ਯਮੁਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕਾਲਨੁਜਾ ਪਤਿ. ਯਮੁਨਾ ਦੇ ਪਤਿ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕਾਲਨੇਮਿ } ਰਾਵਣ ਦਾ ਮਾਮਾ, ਜੋ ਹਨੁਮਾਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਲ੍ਯਾ ਬੂਟੀ
ਕਾਲਨੇਮੁ } ਲਿਆਉਣੋਂ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ. ਹਨੁਮਾਨ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ। ੨ ਇੱਕ ਦਾਨਵ, ਜੋ ਹਿਰਨ੍ਯਕਸ਼ਿਪੁ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ. ਇਸ ਦੇ ਸੌ ਹੱਥ ਅਤੇ ਸੌ ਮੁਖ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਸੁਰਗ ਆਪਣੇ ਕਬਜੇ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤਾ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ ਸਨ. ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੁ ਨੇ ਮਾਰਿਆ, ਫਿਰ ਇਹੀ ਕੰਸ ਹੋ ਕੇ ਜਨਮਿਆ. "ਰਕਤਬੀਜ ਕਾਲਨੇਮੁ ਬਿਦਾਰੇ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਾਲਪਾਇ. ਸਮਾਂ ਪਾਕੇ. ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਚਾਲ ਅਨੁਸਾਰ। ੨ ਅਕਾਲ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਪਾਕੇ. ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ. "ਕਾਲ ਪਾਇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਪੁ ਧਰਾ." (ਚੌਪਈ)

ਕਾਲਪਿਤਾ. ਕਾਲ (ਧਰਮਰਾਜ) ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੂਰਜ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕਾਲਪੀ. ਯੂ. ਪੀ. ਵਿੱਚ ਜਾਲਉਨ ਜਿਲੇ ਦੀ ਇੱਕ ਤਸੀਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨਨਗਰ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਦੀ ਮਿਸ਼ਰੀ ਪੁਰਾਣੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਲਿਖੀ ਹੈ. "ਸਹਿਰ ਕਾਲਪੀ ਮਾਹਿ ਬਸਤ ਤੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩) "ਮਾਯਾ ਯਹਿ ਕਾਲਪੀ ਕੀ ਮਿਸ਼ਰੀ ਕੋ ਕੂਜਾ." (ਦੇਵੀਦਾਸ)

ਕਾਲਪੁਰਖ. ਸੰਗਯਾ—ਯਮਦੂਤ. ਕਾਲ (ਧਰਮ) ਦਾ ਸੇਵਕ. "ਕਾਲਪੁਰਖ ਕਾ ਮਰਦੈ ਮਾਨ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ) ੨ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਾਹਿਗੁਰੂ. "ਕਾਲਪੁਰਖ ਕੀ ਕਰੀ ਬਡਾਈ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਕਾਲਪ੍ਰਮਾਣ. ਸਮੇਂ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ. ਸ਼ਤਪਥ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਲਾਇਆ ਹੈ—੧੫ ਪ੍ਰਾਣ ਦਾ ਇਦਾਨੀ. ੧੫ ਇਦਾਨੀ ਦਾ ਏਤਹਿਂ ੧੫ ਏਤਹਿਂ ਦਾ ਕ੍ਸ਼ਿਪ੍ਰ. ੧੫ ਕ੍ਸ਼ਿਪ੍ਰ ਦਾ ਮੁਹੂਰਤ. ੩੦ ਮੁਹੂਰਤ ਦਾ ਰਾਤ ਦਿਨ.

ਵਿਸ਼ਨੁਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਵੇਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

ਇੱਕ ਲਘੁ ਅੱਖਰ ਦੇ ਬੋਲਣ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸਮਾਂ ਲੱਗੇ ਉਹ ਨਿਮੇਸ (ਅੱਖ ਦਾ ਝਮਕਣਾ) ਹੈ.

੧੫ ਨਿਮੇਸ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਸ੍ਠਾ.
੩੦ ਕਾਸ੍ਠਾ ਦੀ ਕਲਾ.
੨੦ ਕਲਾ ਦਾ ਮੁਹੂਰਤ.
੬੦ ਮੁਹੂਰਤ ਦਾ ਦਿਨ ਰਾਤ.
੧੫ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦਾ ਪਕ੍ਸ਼ (ਪੱਖ).
੨ ਪਕ੍ਸ਼ ਦਾ ਮਹੀਨਾ.
੨ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਰਿਤੁ (ਰੁੱਤ).
੬ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਅਯਨ.
੨ ਅਯਨ ਦਾ ਵਰ੍ਹਾ.

ਅਮਰਕੋਸ਼ ਲਿਖਦਾ ਹੈ—

੧੮ ਨਿਮੇਸ਼ ਦੀ ਕਾਸ੍ਠਾ.
੩੦ ਕਾਸ੍ਠਾ ਦੀ ਕਲਾ.
੩੦ ਕਲਾ ਦਾ ਕ੍ਸ਼ਣ.
੧੨ ਕ੍ਸ਼ਣ ਦਾ ਮੁਹੂਰਤ.
੩੦ ਮੁਹੂਰਤ ਦਾ ਦਿਨ ਰਾਤ (ਅਹੋਰਾਤ੍ਰ).[1]
੧੫ ਅਹੋਰਾਤ੍ਰ ਦਾ ਪਕ੍ਸ਼.
੨ ਪਕ੍ਸ਼ ਦਾ ਮਹੀਨਾ.
੨ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਰਿਤੁ (ਰੁੱਤ).
੩ ਰਿਤੁ ਦਾ ਅਯਨ.
੨ ਅਯਨ ਦਾ ਸਾਲ.

ਜ੍ਯੋਤਿਸਪ੍ਰਭਾਕਰ ਅਨੁਸਾਰ:—

੧੫ ਨਿਮੇਖ ਵਿਸਾ.
੧੫ ਵਿਸੇ ਦਾ ਚਸਾ.
੩ ਚਸੇ ਦਾ ਪਲ.
੬੦ ਪਲ ਦੀ ਘੜੀ.
੮ ਘੜੀ ਦਾ ਪਹਿਰ.
੮ ਪਹਿਰ ਅਥਵਾ ੬੦ ਘੜੀ ਦਾ ਦਿਨ ਰਾਤ. ਇਸ ਸਮੇਂ ਵੇਲੇ ਦੀ ਵੰਡ ਇਉਂ ਹੈ:—

੬੦ ਸੈਕੰਡ (second) ਦਾ ਮਿਨਟ (minute).

[1] ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੂਜੇ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤਕ ਦਿਨ ਰਾਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਸ਼ਾਮ (ਸੰਝ) ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੂਜੀ ਸੰਝ ਤਕ ਦਿਨ ਰਾਤ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਈਸਾਈ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤਕ ਦਿਨ ਰਾਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ.

੬੦ ਮਿਨਟ ਦਾ ਘੰਟਾ (hour).

੩ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਦਾ ਪਹਿਰ (watch).

੮ ਅੱਠ ਪਹਿਰ (੨੪ ਘੰਟਿਆਂ) ਦਾ ਦਿਨ ਰਾਤ.[1] ਦੇਖੋ, ਕਲਪ ਅਤੇ ਯੁਗ.

ਕਾਲਫਾਸ. ਕਾਲ ਦੀ ਪਾਸ਼. ਜਮ ਦੀ ਫਾਹੀ. "ਕਾਲਫਾਸ ਜਬ ਗਰ ਮੈਂ ਮੇਲੀ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੯)

ਕਾਲਬ. ਅ़ ਕ਼ਾਲਬ. ਸੰਗਯਾ—ਸੰਚਾ. ਢਾਂਚਾ। ੨ ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ. ਜਿਸਮ.

ਕਾਲਬਿਕਾਲ. ਜਨਮ ਮਰਣ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲ ੮ ਅਤੇ ਬਿਕਾਲ.

ਕਾਲਬੁਦ, ਕਾਲਬੁਤ ਫ਼ਾ ਸੰਗਯਾ—ਸੰਚਾ. ਢਾਂਚਾ. ਕਲਬੂਤ. "ਕਾਲਬੂਤ ਕੀ ਹਸਤਨੀ ਮਨ ਬਉਰਾ ਰੇ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਹਾਥੀ ਦੇ ਫੜਨ ਲਈ ਹਥਣੀ ਦਾ ਕਾਲਬੂਤ ਬਣਾਕੇ ਘਾਸ ਨਾਲ ਢਕੇ ਹੋਏ ਡੂੰਘੇ ਟੋਏ ਪੁਰ ਖੜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਪਾਸ ਮਦਮੱਤ ਹਾਥੀ ਆਕੇ ਟੋਏ ਵਿੱਚ ਡਿਗਕੇ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ.

ਕਾਲਭਾਸ. ਸੰ. ਕਲਜਭਾਸ. ਸੰਗਯਾ—ਪਹਿ (ਪੁਹ) ਫਟਣ ਵੇਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼. "ਕਿ ਖੈ ਕਾਲਭਾਸੈ." (ਦੱਤਾਵ) ਦੱਤ ਸਵੇਰ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਾਂਙ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦਾ ਹੈ.

ਕਾਲਮਾਕੀ, ਕਾਲਮਾਖੀ, ਕਾਲਮਾਛਾ, ਕਾਲਮਾਛੀ ਵਿ—ਕਲਮਾਸ (ਕਲਮਾਕ) ਦਾ ਵਸਨੀਕ. "ਕਾਲਮਾਖੀ ਛੂਭੇ ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ." (ਕਲਕੀ) ਦੇਖੋ, ਕਲਮਾਕ.

[1]ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਦਿਨ ਰਾਤ ਅਤੇ ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਇਉਂ ਕਰਦੇ ਹਨ-ਕਿ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਧੁਰੇ ਤੇ ਫਿਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਰ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਸੂਰਜ ਦੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਭੀ ਗੇੜਾ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਆਪਣੇ ਧੁਰੇ ਤੇ ਇੱਕ ਪੂਰਾ ਚਕ੍ਰ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ੨੪ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਰ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਘੰਟਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਹਰ ਘੰਟੇ ਨੂੰ ੬੦ ਹਿੱਸਿਆਂ (ਮਿੰਟਾਂ) ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ. ਫੇਰ ਹਰ ਮਿੰਟ ਨੂੰ ੬੦ ਹਿੱਸਿਆਂ (ਸੈਕੰਡਾਂ) ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ.

ਸੂਰਜ ਦੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ, ਠੀਕ ੩੬੫ ਦਿਨ ੫ ਘੰਟੇ ੪੮ ਮਿੰਟ ਅਤੇ ੪੬ ਸੈਕੰਡਾਂ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਪੂਰਾ ਚਕ੍ਰ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਸਲੀ ਸਾਲ ਇਤਨੇ ਹੀ ਚਿਰ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਪਰ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਵਿਖਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹਰ ਸਾਲ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ੩੬੫ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਮੰਨਕੇ ਹਰ ਚੌਥੇ ਸਾਲ ਨੂੰ ੩੬੬ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂਕਿ ਉੱਪਰ ਬਚੇ ਮਿੰਟਾਂ ਤੇ ਸੈਕੰਡਾਂ ਦਾ ਵਾਧੂ ਸਮਾਂ ਭੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇ. ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਭੀ ਛਣ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ ਉਹੋ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ. ਪੂਰਵ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਦ ਦਿਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਰਾਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਦ ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਦਿਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੂਰਵ ਵੱਲ ਰਾਤ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਉੱਤਰ ਅਤੇ ਦੱਖਣ ਦੇ ਧ੍ਰੁਵਮੰਡਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਤ ਅਤੇ ਦਿਨ ਕਈ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਕਾਰਣ ਇਹ ਕਿ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਥਾਨਾਂ ਪੁਰ ਸੂਰਜ ਕਦੇ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਕਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੀਕ ਲੋਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ.

ਕਾਲਮੁਖਾ. ਵਿ—ਜਿਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਪੁਰ ਕਾਲਸ (ਕਾਲਖ) ਲਗੀ ਹੈ. ਕਲੰਕ ਸਹਿਤ. "ਤਉ ਕਾਲਮੁਖਾ ਉਠਿਜਾਹੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਕਾਲਯਮਨ, ਕਾਲਯਵਨ ਦੇਖੋ, ਕਾਲਜਮਨ.

ਕਾਲਰ. ਦੇਖੋ, ਕਲਰ. "ਕਾਲਰ ਭੀਤ ਗਿਰੀਐ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਸ਼ੋਰਾ, ਜੋ ਕੱਲਰ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢੀਦਾ ਹੈ. "ਕਾਲਰ ਲਾਦਸਿ ਸਰ ਲਾਂਘਣਉ, ਲਾਭ ਨ ਪੂੰਜੀ ਸਾਥ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧) ਸ਼ੋਰਾ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਖਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਕਾਲਰਾਇ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲਸੈਣ.

ਕਾਲਰਾਤ੍ਰਿ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੌਤ ਦੀ ਰਾਤ। ੨ ਅੰਧੇਰੀ ਰਾਤ। ੩ ਪ੍ਰਲੈ ਦੀ ਰਾਤ। ੪ ਦਿਵਾਲੀ ਦੀ ਰਾਤ. ਕੱਤਕ ਬਦੀ ੩੦। ੫ ਤੰਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵ ਦੁਰਗਾ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਭੇਦ, ਦੇਖੋ, ਨਵ ਦੁਰਗਾ.[2]

ਕਾਲਰਾਯ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲਸੈਣ.

ਕਾਲਰਿ. ਕੱਲਰ ਵਿੱਚ. "ਕਾਲਰਿ ਬੀਜਸਿ ਦੁਰਮਤਿ ਐਸੀ." (ਮਲਾ ਅ: ਮ: ੧) ਕੱਲਰ ਵਿੱਚ ਬੀਜ ਉਗਦਾ ਨਹੀਂ. ਕੱਲਰ ਵਿੱਚ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਕੁਪਾਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ.

ਕਾਲੜਾ, ਕਾਲੜੀ ਵਿ—ਕਾਲਾ. ਕਾਲੀ. ਸਿਆਹ.

ਕਾਲਾ. ਵਿ—ਸਿਆਹ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ। ੨ ਕਲੰਕੀ. ਦੋਸੀ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੋਰ, ਜੋ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਾਲਾ ਲਿਬਾਸ ਪਹਿਰਦਾ ਹੈ. "ਕਾਲਿਆਂ ਕਾਲੇ ਵੰਨ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸੂਹੀ) ੪ ਦੇਖੋ, ਕੂਲਵੰਸ਼। ੫ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀਆ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਸਦਾਚਾਰੀ ਹੋਇਆ। ੬ ਡਿੰਗ. ਪਾਗਲ. ਸਿਰੜਾ.

ਕਾਲਾ ਹਰਣ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਣਸਾਰ. ਕਾਲਾ ਹਰਿਣ. ਗ਼ਜ਼ਾਲ. Antilope (Cervicapra) ਭਾਵ—ਵਿਸ਼ੈਲੰਪਟ ਜੁਆਨ ਪੁਰਖ. "ਤੂ ਸੁਣਿ ਹਰਣਾ ਕਾਲਿਆ! ਕੀ ਵਾੜੀਐ ਰਾਤਾ?" (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੧)

ਕਾਲਾਖ਼ਾਨ. ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਦਾ ਹਾਕਿਮ, ਜੋ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਨਾਲ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਫੜਨ ਆਇਆ, ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮਰਿਆ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਤਿਗੁਰੂ। ੨ ਸਵਾ ਸੌ ਸਵਾਰਾਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਪਠਾਣ, ਜੋ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਜੰਗ ਸਮੇਂ (ਸਾਥੀ ਪਠਾਣਾਂ ਵਾਂਙ) ਨਮਕਹਰਾਮ ਹੋ ਕੇ, ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਬੁੱਧੂਸ਼ਾਹ.

ਕਾਲਾਗਰ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਲੀ ਜਹਿਰ. ਅਫੀਮ. ਅਹਿਫੇਨ.

ਕਾਲਾਂਤਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੂਜਾ ਸਮਾ। ੨ ਉਤਪੱਤੀ ਤੋਂ ਪਿਛਲਾ ਸਮਾ। ੩ ਵਿ—ਦੂਸਰੇ ਵੇਲੇ ਹੋਣ ਵਾਲਾ.

ਕਾਲਾਨੁਜਾ. ਕਾਲ (ਯਮ) ਦੀ ਅਨੁਜਾ (ਛੋਟੀ ਭੈਣ) ਜਮਨਾ.

ਕਾਲਾਨੁਜਾਈਸ ਅਸਤ੍ਰ. (ਸਨਾਮਾ) ਕਾਲ (ਯਮ) ਦੀ ਅਨੁਜਾ (ਛੋਟੀ ਭੈਣ) ਯਮੁਨਾ, ਉਸ ਦਾ ਈਸ਼ (ਸ੍ਵਾਮੀ) ਵਰੁਣ, ਉਸ ਦਾ ਅਸਤ੍ਰ

[2]"ਕਾਲ ਰਾਤ੍ਰਿਰਮਹਾ ਰਾਤ੍ਰਿਰਮੋਹਰਾਤ੍ਰਿਸ਼੍ਚ ਦਾਰੁਣਾ." (ਮਾਰਕੰਡੇਯ ਪੁਰਾਣ, ਅ: ੮੨)

ਫਾਹੀ. ਪਾਸ਼.

ਕਾਲਾਪਾਣੀ, ਕਾਲਾਪਾਨੀ ਉਹ ਸਮੁੰਦਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਕਾਲਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਐਂਡੇਮਨ (Andaman) ਅਤੇ ਨਿਕੋਬਾਰ ਦੀਪਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਸਮੁੰਦਰ ਬਹੁਤ ਕਾਲਾ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਨਾਉਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ੨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਪਰਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਜਦ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਾਪੂਆਂ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜਲਾਵਤਨੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੀ "ਕਾਲਾਪਾਨੀ" ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ. ਜਿਵੇਂ—ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੀ ਹੈ,

ਕਾਲਾਬਾਗ. ਸੰਗਯਾ—ਹਜ਼ਾਰਾ ਜਿਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਛਾਉਣੀ, ਜੋ ਐਬਟਾਬਾਦ ਅਤੇ ਮਰੀ ਦੀ ਸੜਕ ਪੁਰ ਹੈ। ੨ ਮੀਆਂਵਾਲੀ ਜਿਲੇ ਦੀ ਈਸਾਖੇਲ ਤਸੀਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜੋ ਸਿੰਧੁਨਦ ਦੇ ਸੱਜੇ ਕੰਢੇ ਹੈ. ਇੱਥੋਂ ਪੀਲੀ ਫਟਕੜੀ ਬਹੁਤ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਅਨੇਕ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦੀ ਹੈ। ੩ ਨਰਵਰ (ਨਲਪੁਰ) ਅਤੇ ਉੱਜੈਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਨਗਰ.

ਕਾਲਾਯੁਧ. ਕਾਲ (ਮਹਾਕਾਲ) ਦਾ ਆਯੁਧ (ਸ਼ਸਤ੍ਰ) ਖੜਗ. "ਕਰੀਕਰਾਂਤਕ ਕਸ੍ਰਰਿਪੁ ਕਾਲਾਯੁਧ ਕਰਵਾਰ। ਕਰਾਚੋਲ ਕਿਰਪਾਨ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ." (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਕਾਲ (ਯਮ) ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਫਾਂਸੀ. ਪਾਸ਼. (ਸਨਾਮਾ)

ਕਾਲਾਲੇਖ. ਕਲੰਕ ਵਾਲੀ ਲਿਖਤ. ਐਸੀ ਤਹਿਰੀਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੋਰਨਾ ਪੁਰ ਦੋਸ ਥੱਪੇ ਜਾਣ. "ਜੇ ਤੂ ਅਕਲ ਲਤੀਫ ਕਾਲੇ ਲਿਖ ਨ ਲੇਖ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਜਦ ਆਪਣੇ ਹੀ ਅੰਦਰ ਦੋਸ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ, ਫੇਰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬੁਰੇ ਲੇਖ ਨਾ ਲਿਖ। ੨ ਖੋਟੇ ਕਰਮ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਜੀਵ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਬੁਰੀ ਲਿਖੀ ਜਾਵੇ.

ਕਾਲਿ. ਕਾਲ ਕਰਕੇ. ਕਾਲ ਨੇ. "ਸਭ ਬਾਧੀ ਜਮ ਕਾਲਿ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੩) "ਜਬ ਲਗੁ ਕਾਲਿ ਗ੍ਰਸੀ ਨਹੀ ਕਾਇਆ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ)

ਕਾਲਿਕ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਲਸ. ਕਾਲਿਮਾ. ਸਿਆਹੀ। ੨ ਸੰ. ਵਿ— ਸਮੇਂ ਦਾ. ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲੀਨ ੨.

ਕਾਲਿਕਾ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਸਿਆਹੀ. ਕਾਲਸ। ੨ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਦੇਵੀ. ਕਾਲੀ। ੩ ਜਲਭਰੀ ਮੇਘਮਾਲਾ। ੪ ਕਾਲਕਤਛੀ ਚਿੜੀ. ਸ਼ਯਾਮਾ। ੫ ਕਾਲ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਉਹ ਸ਼ਕਤਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਸੰਹਾਰ ਸ਼ਕਤਿ.

ਕਾਲਿਖ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਲਸ. ਕਾਲਖ. ਕਾਲਿਕਾ. ਸਿਆਹੀ। ੨ ਦਾਗ਼. ਕਲੰਕ.

ਕਾਲਿਜ. ਅੰ. College. ਸੰਗਯਾ—ਮਹਾਵਿਦਯਾਲਯ. ਉੱਚੀ ਵਿਦਯਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ.

ਕਾਲਿੰਜਰ. ਦੇਖੋ, ਕਲਿੰਜਰ ਅਤੇ ਕਾਲੰਜਰ.

ਕਾਲਿਤ੍ਰ, ਕਾਲਿਤ੍ਰੀ ਦੇਖੋ, ਕਲਤ੍ਰ.

ਕਾਲਿੰਦ. ਵਿ—ਕਲਿੰਦ ਪਹਾੜ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ.

ਕਾਲਿਦਾਸ. ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਮਹਾਨ ਕਵਿ, ਜੋ ਬੰਗਾਲ ਅਹਾਤੇ ਦੇ ਮੁਰਸ਼ਿਦਾਬਾਦ ਜਿਲੇ ਵਿੱਚ ਸਿੰਗੀਗੋੜਾ ਪੰਚਥੁਪੀ ਦੇ ਮਕਾਮ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਔਖਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਅਨੇਕ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕਾਲਿਦਾਸ ਨੂੰ ਈਸਵੀ ਪੰਜਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਕਈਆਂ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਭੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਣਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ. ਕਾਲਿਦਾਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਡੀ ਮਨੋਹਰ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦਾ ਕਵਿਰਾਜ ਕਹਿਣਾ ਅਤ੍ਯੁਕ੍ਤਿ ਨਹੀਂ ਹੈ. ਇਸ ਕਵਿਰਾਜ ਦੇ ਬਣਾਏ ਗ੍ਰੰਥ—ਸ਼ਕੁੰਤਲਾਨਾਟਕ, ਕੁਮਾਰ ਸੰਭਵ, ਨਲੋਦਯ, ਮਾਲਵਿਕਾਗਨੀਮਿਤ੍ਰ, ਰਘੁਵੰਸ਼, ਮੇਘਦੂਤ, ਵਿਕ੍ਰਮੋਵੰਸ਼ੀਯ ਆਦਿਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ ਉਹੀ ਇਸ ਦੀ ਚਮਤਕਾਰੀ ਬੁੱਧਿ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ. ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਕਾਲਿਦਾਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—"ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਵੇਦਨਿਧਾਨ। ਦਸਅਸ੍ਰ ਸਾਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਮਾਨ। ਕਰ ਕਾਲਿਦਾਸਵਤਾਰ। ਰਘੁਕਾਵ੍ਯ ਕੀਨ ਸੁਧਾਰ।" (ਬ੍ਰਹਮਾਵ) ੨ ਇਸ ਨਾਉਂ ਦੇ ਹੋਰ ਭੀ ਕਈ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਕਵੀ ਹੋਏ ਹਨ.

ਕਾਲਿੰਦੀ, ਕਾਲਿੰਦ੍ਰਕਾ, ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ ਕਲਿੰਦ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਨਦੀ, ਯਮੁਨਾ (ਜਮਨਾ). ੨ ਕਲਿੰਦ (ਸੂਰਜ) ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ. ਜਮੁਨਾ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ. "ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ ਤਟ ਕਰੇ ਵਿਲਾਸਾ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) "ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ ਤਟ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬੈਠੇ ਸਰਬ ਸੁਨਾਇ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਾਲਿੰਦ੍ਰੀ ਅਨੁਜ ਤਨੁਜ. ਕਾਲਿੰਦੀ (ਯਮੁਨਾ) ਦਾ ਅਨੁਜ (ਛੋਟਾ ਭਾਈ) ਧਰਮਰਾਜ, ਉਸ ਦਾ ਤਨੁਜ (ਪੁਤ੍ਰ) ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ੍ਠਿਰ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕ਼ਾਲਿਬ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲਬ.

ਕਾਲਿਮਾ. ਕਾਲਿਮਨ੍. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਲਾਪਨ. ਸਯਾਹੀ. ਸ਼ਯਾਮਤਾ. ਕਾਲਖ। ੨ ਕਲਫ. ਖ਼ਿਜ਼ਾਬ.

ਗਈ ਵੈ ਤਰੁਨ ਅਬ ਤਰੁਨੀ ਨ ਨੇਹ ਕਰੈ
ਤਰਨੀ ਬੈਤਰਨੀ ਔਤਰਨੀ ਅਗਮ ਗੌਨ,
ਰਹੀ ਹੈ ਨ ਬਾਕੀ ਅਬ ਨਜਰ ਜੁਬਾਕੀ ਬਾਂਕੀ
ਰਸਿਕਸਭਾ ਮੇ ਬੈਠ ਰਸਨਾ ਤੋ ਚਾਹੇਂ ਮੌਨ,
ਬੀਤੇ ਦਿਨ ਜੀ ਕੇ ਅਬ ਅਵਧਿ ਨਜੀਕੇ ਰਹੀ
ਉਜਰੇ ਭਏ ਹੈਂ ਕੇਸ ਉਜਰੇ ਬਿਸਾ ਕੇ ਭੌਨ,
ਕਾਲ ਕੀ ਬਲੀ ਪੈ ਮੁਖਕੰਜ ਕੀ ਕਲੀ ਪੈ
ਸਸਿਅੰਸ਼ੁ ਅਵਲੀ ਪੈ ਅਬ ਲੀਪੈ ਕਾਲਿਮਾ ਕੋ ਕੌਨ?

੩ ਦਾਗ਼. ਕਲੰਕ.

ਕਾਲੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਦੇਵੀ. ਕਾਲਿਕਾ. ਮਾਰਕੰਡੇਯ ਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਯੁੱਧ ਸਮੇਂ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟੀ ਭਯੰਕਰ ਦੇਵੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਤਾ. ਕਾਲੀ ਦੇ ਉਪਾਸਕਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕ ਮੰਦਿਰ ਪੂਜਾ ਲਈ ਬਣਾਏ ਹਨ ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿੱਚ ਕਾਲੀ ਬਾੜੀ ਦਾ ਮੰਦਿਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਲੰਦੀ ੯੦ ਫੁਟ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਬਾਹੀਆਂ ੭੫-੭੫ ਫੁਟ ਦੀਆਂ ਹਨ. ਇਹ ਆਦਿ ਗੰਗਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਬਾਰੀਸਾਲ

ਦੇ ਚੌਧਰੀ ਵੰਸ਼ ਨੇ ਸਨ ੧੮੦੯ ਦੇ ਕਰੀਬ ਬਣਾਇਆ ਹੈ. ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਾਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਮੰਦਿਰ ਦੇ ਥਾਂ ਉਤੇ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਤੀ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪੈਰ ਦੇ ਅੰਗੂਠਾ ਡਿਗਣ ਦੇ ਥਾਂ ਸ਼ਾਕ੍ਤਿਕਾਂ ਵਲੋਂ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ. ਇਸ ਮੰਦਿਰ ਅੰਦਰ ਤਿੰਨ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ ਭਯੰਕਰ ਕਾਲੀ ਦੀ ਸਿਆਹ ਮੂਰਤਿ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ, ਭੌਹਾਂ, ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਲਟਕਦੀ ਜੀਭ, ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਦੁਰਗਾ ਪੂਜਾ ਦੇ ਦਿਣੀਂ (ਚੇਤ ਅਤੇ ਅੱਸੂ ਦੇ ਨਵ-ਰਾਤ੍ਰ ਸਮੇਂ) ਬੱਕਰੇ ਝੋਟੇ ਬਲਿਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, "ਦੈਤਨ ਕੇ ਵਧ ਕਰਨ ਕੋ, ਨਿਜ ਭਾਲ ਤੇ ਜ੍ਵਾਲ ਕੀ ਲਾਟ ਨਿਕਾਸੀ। ਕਾਲੀ ਪ੍ਰਤੱਛ ਭਈ ਤਿਹ ਤੇ, ਰਨ ਫੈਲ ਰਹੀ ਭਯ ਭੀਰੁ ਪ੍ਰਭਾ ਸੀ." ×××× "ਚੰਡੀ ਦਯੋ ਵਿਦਾਰ, ਸ੍ਰੋਣ ਪਾਨ ਕਾਲੀ ਕਰਯੋ." (ਚੰਡੀ ੧) ੨ ਹਿਮਾਲਯ ਪਰਬਤ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਇੱਕ ਨਦੀ। ੩ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਤੋਪ ਦਾ ਨਾਉਂ। ੪ ਇੱਕ ਸਰਪ, ਜੋ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਜਮੁਨਾ ਤੋਂ ਨੱਥ ਕੇ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਸੀ. ਕਾਲੀਯ. "ਕਾਲੀ ਨਥਿ ਕਿਆ ਵਡਾ ਭਇਆ?" (ਆਸਾ ਮ: ੧) ੫ ਕਲ੍ਯ. ਕਲ੍ਹ. "ਮਤ ਜਾਣਹੁ ਆਜ ਕਿ ਕਾਲੀ." (ਧਨਾ ਮ: ੪) ੬ ਵਿ—ਸਯਾਹ. ਕਾਲਿਮਾ ਸਹਿਤ. ਕਾਲੀ. "ਕਾਲੀ ਕੋਇਲ ਤੂ ਕਿਤ ਗੁਨਿ ਕਾਲੀ." (ਸੂਹੀ ਫਰੀਦ) ੭ ਕਲੰਕਿਤ. ਦੂਸਿਤ. "ਕਾਲੀ ਹੋਈਆ ਦੇਹੁਰੀ." (ਸਵਾ ਮ: ੧) "ਚਹੁ ਜੁਗੀ ਕਲਿ ਕਾਲੀ ਕਾਂਢੀ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰ) ੮ ਕਾਲੀਨ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਜੈਸੇ ਸਮਕਾਲੀਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸਮਕਾਲੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲੀਨ ੨। ੯ ਭਿੰਗ. ਅਫੀਮ. ਅਹਿਫੇਨ। ੧੦ ਕਾਲੀਂ. ਕਾਲੇ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ. ਭਾਵ—ਜਵਾਨੀ ਵਿੱਚ. "ਕਾਲੀ ਜਿਨ੍ਹੀ ਨ ਰਾਵਿਆ ਧਉਲੀ ਰਾਵੈ ਕੋਇ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਕਾਲੀਆ. ਵਿ—ਕਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਾਲੀਯ. ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਹਤਯਾਰਾ. "ਸੰਤ ਕਾਲੀਆ ਧਰਤਿ ਬਿਦਾਰਉ." (ਗੋਂਡ ਮ: ੫) ਸੰਤ ਦੇ ਹਤਯਾਰੇ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਮਿਟਾਂਉਨਾ ਹਾਂ.

ਕਾਲੀਚਾ. ਦੇਖੋ, ਗਲੀਚਾ.

ਕਾਲੀ ਦਹ. ਜਮੁਨਾ ਵਿੱਚ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਜਿੱਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਕਾਲੀਨਾਗ ਨੂੰ ਨੱਥਿਆ ਸੀ.

ਕਾਲੀਦਾਸ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲਿਦਾਸ.

ਕਾਲੀਧਾਰ. ਭਾਵ—ਡੂੰਘੀ ਧਾਰਾ. ਨਿਰਮਲ ਅਤੇ ਡੂੰਘਾ ਜਲ ਸਿਆਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਬੂਡੇ ਕਾਲੀਧਾਰ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਕ਼ਾਲੀਨ. ਤੁ قالین ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਲੀਚਾ. ਉਭਰੀ ਹੋਈ ਉੱਨ ਅਥਵਾ ਸੂਤ ਦਾ ਵਿਛਾਉਣਾ। ੨ ਸੰ. ਕਾਲੀਨ. ਵਿ—ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ, ਜਿਵੇਂ—ਸਮਕਾਲੀਨ[1] (ਹਮਅ਼ਸਰ).

ਕਾਲੀਨਥੀਆ, ਕਾਲੀਨਾਗ, ਕਾਲੀਨਾਥ ਕਾਲੀਯ (ਕਾਲੀਨਾਗ) ਨੂੰ ਨੱਥਣ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸਨਦੇਵ. ਯਮੁਨਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਭਾਰੀ ਸੱਪ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਨੱਥਿਆ ਸੀ.

[1]ਇਹ ਪਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ. ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ "ਸਮਕਾਲਿਕ" ਚਾਹੀਏ, ਪਰ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਭੀ ਅਸ਼ੁੱਧ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ.

ਦੇਖੋ, ਕਾਲੀ ੪.

ਕਾਲੀਪੋਸ਼. ਵਿ—ਸਿਆਹ ਪੋਸ਼ਾਕ ਪਹਿਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਫ਼ਿਰਕਾ, ਜੋ ਸਿਆਹ ਲਿਬਾਸ (ਹਰ ਵੇਲੇ ਮਾਤਮ ਜਾਣਕੇ) ਪਹਿਨਦਾ ਹੈ. "ਕਾਲੀਪੋਸ ਕਲੰਦਰਾ." (ਭਾਗੁ)

ਕਾਲੁ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲ. "ਕਾਲੁ ਨ ਚਾਂਪੈ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਇ." (ਓਅੰਕਾਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕਾਲੂ। ੩ ਕਲ੍ਯ. ਕਲ੍ਹ. ਵੀਤ ਗਿਆ ਦਿਨ. "ਛਿਨੁ ਛਿਨੁ ਕਰਿ ਗਇਓ ਕਾਲੁ ਤੈਸੇ ਜਾਤੁ ਆਜੁ ਹੈ." (ਜੈਜਾ ਮ: ੯)

ਕਾਲੁ ਕੁਮਾਰ. ਬਾਬਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦੇ ਸੁਪੁਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਸ੍ਵਾਮੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਮਾਰ ੨.

ਕਾਲਖ. ਦੇਖੋ, ਕਲੁਖ, ਕਾਲਸ ਅਤੇ ਖਨਿ ੨.

ਕਾਲੂ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲੂ ਬਾਬਾ। ੨ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਾਜਿਰ ਰਿਹਾ। ੩ ਬੰਮੀ ਗੋਤ ਦਾ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਨਿਵਾਸੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੀ। ੪ ਇੱਕ ਕਹਾਰ, ਜੋ ਝਿਊਰਾਂ ਦਾ ਪੀਰ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਰਾ ਪਚਨੰਗਲ ਪਿੰਡ (ਜਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ) ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਦੂਰ ਦੂਰ ਦੇ ਝਿਊਰ ਜਾਕੇ ਪੂਜਦੇ ਹਨ. ਮੇਲਾ ਵੈਸਾਖੀ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੫ ਦੇਖੋ, ਕਾਲੂਨਾਥ.

ਕਾਲੂ ਕੁਮਾਰ. ਬਾਬਾ ਕਾਲੂ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ.

ਕਾਲੁਖਤ, ਕਾਲੁਖੀ ਵਿ—ਕਲੁਸਿਤ. ਕਲੰਕ ਸਹਿਤ. ਦੋਸੀ. ਕਾਲਸ ਸਹਿਤ. ਦਾਗੀ. "ਕਾਲੁਖਤ ਮੋਹ ਅੰਧਿਆਰ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) "ਜਿਉ ਕਾਜਰ ਭਰਿ ਮੰਦਿਰ ਰਾਖਿਓ, ਜੋ ਪੈਸੇ ਕਾਲੁਖੀ ਰੇ." (ਦੇਵ ਮ: ੫)

ਕਾਲੂਚੰਦ. ਇਹ ਬਾਬਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਨਾਉਂ ਹੈ। ਦੇਖੋ, ਕਾਲੂ ਬਾਬਾ.

ਕਾਲੂਚੰਦ ਦੇ ਦੁਲਾਰੇ. ਬਾਬਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦੇ ਲਡਾਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ. ਕਾਲੂ ਜੀ ਦੇ ਸੁਪੁਤ੍ਰ.

ਗੋਰੀਯੇ ਅਹੀਰ ਰਾਈਂ ਗੂਜਰ ਲੁਹਾਰ ਨਾਊ
    ਕੂੰਜਰੇ ਕਹਾਰ ਜਾਹਿ ਛੂਟੇ ਅੰਕ ਭਾਲ ਕੇ,
ਬਾਣੀਏ ਲਬਾਣੇ ਧੋਬੀ ਧੀਵਰ ਕਸੇਰੇ ਕਾਛੀ
    ਧਾਨਕ ਤੰਬੋਲੀ ਕੋਲੀ ਤੇਲੀ ਮੰਦਚਾਲ ਕੇ,
ਬਾਢੀ ਭਠਿਆਰੇ ਬਾਰੀ ਧੁਨੀਏ ਮਲਾਹ ਮਾਲੀ
    ਕੋਟਿ ਝੁੰਡ ਝੀਵਰ ਕੁਲਾਲ ਔ ਕਲਾਲ ਕੇ,
ਕੇਸਰੀਨਿਹਾਲ ਕਾਲੂਚੰਦ ਕੇ ਦੁਲਾਰੇ ਬਿਨਾ
    ਤਾਰੇ ਕੌਨ ਸਾਰੇ ਨੀਚ ਬੀਚ ਕਲੂਕਾਲ ਕੇ.
ਕਾਯਥ ਸੁਨਾਰ ਸੂਜੀ ਖਾਤੀ ਬਰਿਯਾਰੇ ਬ੍ਰਿੰਦ
    ਛੀਪੇ ਰੰਗਰੇਜ਼ ਜੋ ਨੁਵੈਯਾ ਪਾਪਤਾਲ ਕੇ,
ਪਟਵੈ ਪਟੋਲੀ ਕੋਰੀ ਕੁਨਬੀ ਮਦਾਰੀ ਬ੍ਰਿੰਦ
    ਨ੍ਰਿੱਤਕ ਮਲੇਛ ਪੁੰਜ ਖਾਤੇ ਜੀਵ ਪਾਲਕੇ,
ਚੂਹਰੇ ਚਮਾਰ ਚੁਰਹੇਰੇ ਔ ਖਟੀਕ ਡੂੰਮ
    ਡੂਮਰੇ ਹਲਾਲਖੋਰ ਭੀਲ ਬੂਢੇ ਬਾਲਕੇ,

ਕੇਸਰੀਨਿਹਾਲ ਕਾਲੂਚੰਦ ਕੇ ਦੁਲਾਰੇ ਬਿਨਾ
ਤਾਰੇ ਕੌਨ ਸਾਰੇ ਨੀਚ ਬੀਚ ਕਲੂਕਾਲ ਕੇ.

ਕਾਲੂਨਾਥ. ਜਿਲਾ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਨਥਾਣੇ[1] ਪਿੰਡ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਇੱਕ ਯੋਗੀ. ਇਹ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੇਵਕ ਬਣਕੇ ਮੁਕਤਿ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਮਾਲਵੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਨਿਥਾਣਾ ੨। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਾਲੂ ੪.

ਕਾਲੂਬ. ਫ਼ਾ قالب ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ। ੨ ਅ਼ قلوب .ਕ਼ੁਲੂਬ. ਬਹੁਵਚਨ ਹੈ ਕ਼ਲਬ (ਦਿਲ) ਦਾ। ੩ ਅ਼ مقلوب ਮਕ਼ਲੂਬ. ਕ਼ੁਲਬ (ਉਲਟਾ) ਹੋਯਾ. ਵਿਪਰੀਤ. ਫਿਰਿਆ ਹੋਇਆ. "ਕਾਲੂਬਿ ਅਕਲ ਮਨਿ ਗੋਰ ਨ ਮਾਨੀ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ਚੰਚਲ ਉਲਟੀ ਬੁੱਧਿ ਵਾਲੇ ਨੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਭੂਮੀ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ. ਭਾਵ—ਮਰਣਾ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ.

ਕਾਲੂ ਬਾਬਾ.[2] ਮਾਤਾ ਬਨਾਰਸੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਬੇਦੀ (ਵੇਦੀ) ਸ਼ਿਵਨਾਰਾਯਣ (ਅਥਵਾ ਸ਼ਿਵਰਾਮ) ਦੇ ਘਰ ਸੰਮਤ ੧੪੯੭ ਵਿੱਚ ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ, ਅਤੇ ਸੰਮਤ ੧੫੭੯ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ. ਆਪ ਜਗਤਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸਨ. ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦੇਹਾਂਤ ਤਲਵੰਡੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਨਾਨਕਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉੱਤਰਾਰਧ ਅ: ੬, ਅੰਗ ੫੭.

ਕਾਲੂਬਿ ਅਕਲ. ਵਿਪਰੀਤ. ਬੁੱਧਿ ਵਾਲਾ. ਉਲਟੀ ਸਮਝ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲੂਬ ੩.

ਕਾਲੇਸੰਬਾ. ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨੰਦਚੰਦ ਡਰੋਲੀ ਨਿਵਾਸੀ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦੀਵਾਨ, ਜਦ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਚੁਰਾਉਣ ਕਰਕੇ ਆਨੰਦਪੁਰੋਂ ਚੋਰੀਂ ਨੱਠਾ, ਤਦ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਧੀਰਮੱਲ ਜੀ ਪਾਸ ਆ ਠਹਿਰਿਆ. ਧੀਰਮੱਲ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਜਾਸੂਸ ਸਮਝਕੇ ਧੋਖੇ ਨਾਲ ਗੋਲੀ ਮਾਰਕੇ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਕਾਲੇਸੰਬੇ ਸਸਕਾਰਿਆ ਗਿਆ. "ਕਾਲੇਸੰਬਾ ਫੂਕਯੋ ਜਾਇ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਭਯੋ ਇਮ ਧਰਮ ਗਵਾਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਨੰਦਚੰਦ.

ਕਾਲੇਖਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਲੁਸ਼ਤਾ. ਕਾਲਸ. ਕਾਲਖ. "ਤਾਂਕੇ ਮੁਖਿ ਲਾਗੀ ਕਾਲੇਖਾ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਕਾਲੇਖ਼ਾਨ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲਾਖ਼ਾਨ.

ਕਾਲੇਖੰ. ਕਲੁਖਤਾ. ਕਾਲਖ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲੇਖਾ. "ਤਿਲਕ ਕਢੈ ਇਸਨਾਨ ਕਰਿ ਅੰਤਰਿ ਕਾਲੇਖੰ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨, ਮ: ੫)

ਕਾਲੇ ਵਾਲ. ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਭਗ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਰੋਮ ਮੂਯੇ ਜ਼ਿਹਾਰ. Pubes.

ਕਾਲੋਸੀ. ਕੱਕਾ ਜਾਤਿ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਵਡਾ ਸੂਰਵੀਰ ਸੀ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਯੋਧਾ ਅਰ ਗ੍ਯਾਨੀ ਦੇ ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਕੇ ਪਰਮਪਦ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੀਤਾ.

ਕਾਲੰਕ. ਦੇਖੋ, ਕਲੰਕ। ੨ ਵਿ—ਕਲੰਕ ਸਹਿਤ. ਕਲੰਕੀ. "ਜਮਪੁਰਿ ਬਾਂਧਿਖਰੇ ਕਾਲੰਕ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੫)

ਕਾਲੰਗ, ਕਾਲੰਗਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਲੰਕ. "ਤਾ ਕਉ ਕਛੁ ਨਾਹੀ ਕਾਲੰਗਾ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਵਿ—ਕਲਿੰਗ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕਲੰਗਾ ੨.

ਕਾਲੰਜਰ. ਬੁੰਦੇਲਖੰਡ ਦੀ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਨੀਲਕੰਠ ਮਹਾਦੇਵ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੰਦਿਰ ਹੈ. ਇਸ ਪਹਾੜ ਦੀ ਜੜਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਲਿੰਜਰ ਨਗਰ ਹੈ. ਮਹਮੂਦ ਗ਼ਜ਼ਨਵੀ ਨੇ ਸਨ ੧੦੨੨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪੁਰ ਧਾਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਕਲਿੰਜਰ.

ਕਾਲ੍ਯ. ਸੰ. ਕਲ੍ਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੀਤ ਗਿਆ ਦਿਨ. ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਦਿਨ। ੨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਲਈ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ.

ਕਾਵ. ਦੇਖੋ, ਕਾਵ੍ਯ। ੨ ਕਾਉਂ. ਕਾਗ. ਕਾਕ. "ਪਿਛੈ ਪਤਲਿ ਸਦਿਹੁ ਕਾਵ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ਦੇਖੋ, ਕਾਕਬਲਿ.

ਕਾਵਣੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਕੀ. ਕਾਉਂ ਦੀ ਮਦੀਨ.

ਕਾਵਰ, ਕਾਂਵਰ ਸੰ. ਕ—ਭਰ. ਕ (ਜਲ) ਭਰ (ਭਰਨਾ). ਕਹਾਰਯੰਤ੍ਰ. ਕੰਧੇ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਲਚਕੀਲੀ ਬਾਂਸ ਆਦਿਕ ਦੀ ਡੰਡੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਸਿਰਿਆਂ ਨਾਲ ਤਰਾਜੂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਪਲਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਵਹਿੰਗੀ. ਇਹ ਜਲ ਢੋਣ ਅਤੇ ਸਾਮਾਨ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਵਰਤੀਦੀ ਹੈ. "ਖੀਰ ਖੰਡ ਪਰਸਾਦ ਕਰਾਏ। ਬਹੁਤ ਸੁਕਾਵਰ ਸੰਗ ਚਲਾਏ." (ਗੁਵਿ ੬)

ਕਾਵਰੂ. ਦੇਖੋ, ਕਾਮਰੂਪ.

ਕਾਵਰੂ ਕੁਮਾਰੀ. ਕਾਮਰੂਪ ਦੀ ਕੁਮਾਰੀ. ਕਾਮਾਖ੍ਯਾ ਦੇਵੀ. "ਕਾਵਰੂਕੁਮਾਰੇ ਅਧਮਉਧਾਰੇ." (ਅਕਾਲ)

ਕਾਵਾਂ. ਦੇਖੋ, ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਨੰ: ੨.

ਕਾਵੇਰੀ. ਦੱਖਣ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਦੀ, ਜੋ ਪਸ਼੍ਚਿਮ ਘਾਟ ਤੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਖਾੜੀ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ. ਸਕੰਦ ਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਕਵੇਰ ਰਿਖੀ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਹੈ, ਜੋ ਨਦੀ ਹੋ ਕੇ ਵਹਿ ਰਹੀ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ, ਅਰਧਗੰਗਾ ਭੀ ਹੈ। ੨ ਵੇਸ਼੍ਯਾ। ੩ ਹਲਦੀ.

ਕਾਵ੍ਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਵਿ ਦਾ ਕਰਮ। ੨ ਕਵਿਤਾ ਜੋ ਰਸਭਰੀ ਹੋਵੇ. ਰਸਾਤਮਕ ਵਾਕ੍ਯ.[3] ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਕਾਵ੍ਯ ਦੇ ਦੋ ਭੇਦ ਮੰਨੇ ਹਨ, ਗਦ੍ਯ ਅਤੇ ਪਦ੍ਯ, ਅਰਥਾਤ ਵਾਰਤਿਕ ਅਤੇ ਛੰਦ, ਅਥਵਾ ਨਸਰ ਅਤੇ ਨਜਮ. ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਬਾਤ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਜੇ ਵਾਰਤਿਕ ਅਤੇ ਛੰਦਰਚਨਾ ਰਸਾਤਮਕ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਚਮਤਕਾਰ ਨਹੀਂ, ਤਦ ਉਹ 'ਕਾਵ੍ਯ' ਨਹੀਂ. ਗਦ੍ਯ ਅਤੇ ਪਦ੍ਯ ਦੇ ਗੁਣੀਆਂ ਨੇ

---

[1] ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਿਥਾਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

[2] ਇਤਿਹਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪ ਦੇ ਨਾਮ-ਕਲ੍ਯਾਣਰਾਇ, ਕਾਲੂਚੰਦ ਅਤੇ ਕਾਲੂਰਾਇ ਭੀ ਆਏ ਹਨ.

[3] "ਸ਼ਬਦ ਅਰਥ ਸ਼ੁਭ ਵ੍ਯੰਗ ਵਰ ਸਾਲੰਕ੍ਰਿਤ ਗੁਣਰੂਪ,
ਭਾਵਾਦਿਕ ਰਸ ਰੀਤਿ ਯੁਤ "ਕਾਵ੍ਯ" ਉਕਤ ਕਵਿਭੂਪ."
(ਬਾਵਾ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ)
"रमणीयार्थ प्रतिपादकः शब्दः काव्यम्." (ਪੰ. ਜਗੰਨਾਥ)

ਦੋ ਭੇਦ ਹੋਰ ਥਾਪੇ ਹਨ, ਸ੍ਰਵਜ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਜ. ਜੋ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਆਨੰਦਦਾਇਕ ਹੋਵੇ ਉਹ ਸ੍ਰਵਜ, ਅਰ ਜੋ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਆਨੰਦ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੋਵੇ ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਜ, ਜੈਸੇ ਨਾਟਕ ਆਦਿ। ੩ ਸ਼ੁਕ੍ਰ, ਜੋ ਕਵਿਕਰਮ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁਣ ਹੈ। ੪ ਦੇਖੋ, ਰੋਲਾ ੨.

ਕਾਵਜਗੁਣ. ਮਾਧੁਰਯ, ਓਜ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਕਾਵਜ ਵਿੱਚ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿੰਨ ਹੀ ਵ੍ਰਿੱਤੀਆਂ ਹਨ—ਮਧੁਰਾ, ਪਰੁਸਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੌਢਾ.

ਕਾਵਜਦੋਸ. ਕਵੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤਜ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਦੋਸਾਂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਬਚਣ ਦਾ ਧਜਾਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਵਿਤਾ ਦੂਸਿਤ ਨਾ ਹੋਵੇ. ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਵਿਸੇ ਦੀ ਵਜਾਖਜਾ ਲਈ ਜੁਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਪਰ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਹਿਤ ਕੁਝ ਦੋਸ ਸੰਖੇਪ ਕਰਕੇ ਇੱਥੇ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ—

੧ ਸ਼ਬਦਹੀਨ, ਅਰਥਾਤ ਛੰਦ ਦੀ ਚਾਲ ਸਹੀ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਪਦ ਦੀ ਅਸਲ ਸ਼ਕਲ ਵਿਗਾੜ ਦੇਣੀ.

ਯਥਾ:—

ਕਨਕ ਔ ਮਨਕ ਪੁਨ ਲੋਸਟੰ ਜਾਨੀਯੇ. xx
ਕਈ ਜੁੱਗ ਜਾਨੈ ਕਲੱਪੰ ਵਿਤਾਯੋ. xx
(ਗੁਵਿ ੧੦)

ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਅੰਗਦ ਅਮਰ, ਰਾਮਦਾਸ ਅਰਜੰਨ. xx
(ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਸੁਰ ਸੰਤ ਕੁਪੇ ਨਹਿ ਪੇਸ ਜਏ. xx
ਨਖੱਤ ਗੁਰੂ ਰਵਿ ਲੱਖ ਲਟੇ. xx
ਤਾਂ ਮਧ ਏਕ ਸੁਧਾਸਰ ਸੈਹਰ,
ਲੈਹਰਦਾਰ ਅਪਾਰ ਹਮੇਸੇਂ. (ਪੰਪ੍ਰ)

ਐਸੇ ਹੀ ਅਨੇਕ ਕਵੀਆਂ ਨੇ—ਸੁੰਦਰ ਨੂੰ ਸੁੰਦ੍ਰ, ਸਰਵ ਨੂੰ ਸ੍ਰਵ, ਤੋਪਖਾਨਾ ਨੂੰ ਤੁਪਖਾਨਾ, ਧੋਬੀ ਨੂੰ ਧੁਬੀ, ਬਬਰ ਨੂੰ ਬੱਬਰ, ਪ੍ਰਤਾਪ ਨੂੰ ਪਰਤਾਪ ਅਤੇ ਨਗਰ ਨੂੰ ਨਗ੍ਰ ਆਦਿਕ ਲਿਖਕੇ ਕਾਵਜਰਚਨਾ ਦੂਸਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ. ਛੰਦ ਵਿੱਚ ਪਦ ਇਸ ਰੀਤਿ ਨਾਲ ਵਰਤਣੇ ਚਾਹੀਏ, ਮਾਨੋ ਵਾਰਤਿਕ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ. ਉੱਤਮ ਕਵੀ ਉਹੀ ਹਨ, ਜੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਦੁਰਗਤਿ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਛੰਦਗਤਿ ਠੀਕ ਰਖਦੇ ਹਨ.

੨ ਕਰਣਕਟੁ. ਅਰਥਾਤ ਐਸੇ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਪਦ ਵਰਤਣੇ, ਜੋ ਕੰਨਾ ਨੂੰ ਕੌੜੇ ਲੱਗਣ, ਯਥਾ:—

ਭਰ ਕੈ ਢਿੱਡ ਡਕਾਰਨ ਲੇਹੀਂ.

੩ ਅਸਮਰਥ. ਅਰਥਾਤ ਉਹ ਪਦ ਵਰਤਣਾ ਜੋ ਮੰਦਅਰਥ ਭੀ ਦੇ ਸਕੇ, ਯਥਾ—

ਰਾਸ ਮੱਧ ਮੋਹਨ ਜੁ ਤੀਅਨ ਸੋਂ ਖੇਲਹੀਂ.
ਇਸ ਦਾ ਪਾਠ ਇਹ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ—
ਰਾਸ ਮੱਧ ਮੋਹਨ ਜੁਤੀਅਨ ਸੋਂ ਖੇਲਹੀਂ.

੪ ਨਿਰਥੰਕ. ਅਰਥਾਤ ਅਰਥਰਹਿਤ ਪਦ. ਕੇਵਲ ਛੰਦਪੂਰਤੀ ਲਈ ਵਰਤਣੇ, ਯਥਾ—

ਪੂਰੀ ਊਰੀ ਰਸ ਭਰੀ ਕੜੀ ਕਚੌਰੀ ਸੰਗ.

੫ ਅਸ਼ਲੀਲ (ਅਸ਼ਲੀਲ) ਅਰਥਾਤ ਘ੍ਰਿਣਾ ਅਰ ਲੱਜਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪਦ, ਯਥਾ:—

ਆਪ ਸੋਂ ਮਿਲਾਪ ਕਹੋ ਕੈਸੇ ਹੋਯ ਮਹਾਰਾਜ,
ਚੋਬਦਾਰ ਚੂਤੀਆ ਨ ਜਾਨਦੇਤ ਭੀਤਰੈਂ.
(ਭਗਵੰਤ ਕਵਿ)

੬ ਕਲਿਸ੍ਟ. ਅਰਥਾਤ ਅਜੇਹੇ ਔਖੇ ਪਦ, ਬੁਝਾਰਤ ਵਾਙੂੰ ਲਿਖਣੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਲਈ ਔਖ ਹੋਵੇ, ਯਥਾ—

ਨਿਸਅਰਿ ਨਿਰਖ ਘਨਜਸੁਤ ਹਰਖਜੋ.[1]

੭ ਪੰਗੁ ਅਥਵਾ ਯਤਿਭੰਗ. ਅਰਥਾਤ ਜਿਤਨੇ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਮਾਤ੍ਰਾ ਪੁਰ ਛੰਦ ਦਾ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਘੱਟ ਪੁਰ ਹੋਣਾ, ਜਾਂ ਵਰਜਿਤ ਗਣ ਰੱਖਕੇ ਚਾਲ ਵਿਗਾੜ ਦੇਣੀ, ਜੈਸੇ ਜਗਣਾਤਮਕ ਪਦ ਦੋਹੇ ਦੇ ਆਦਿ.

੮ ਪੁਨਰੁਕ੍ਤਿ. ਅਰਥਾਤ ਇੱਕ ਪਦ ਨੂੰ ਉਸੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਫੇਰ ਵਰਤਣਾ, ਯਥਾ—

ਜਾਂ ਨਰ ਕੋ ਨਹਿ ਗਜਾਨ ਹੈ, ਸੋ ਨਰ ਪਸ਼ੁ ਸਮਾਨ.

੯ ਅੰਧ. ਅਰਥਾਤ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਰੀਤਿ ਵਿਰੁੱਧ ਪਦ ਵਰਤਣੇ, ਯਥਾ—

ਨਾਸਿਕਾ ਕਮਲ ਜੈਸੀ ਨੈਨ ਹੈਂ ਨਗਾਰੇ ਸੇ.

੧੦ ਬਧਿਰ. ਅਰਥਾਤ ਵਿਰੁੱਧ ਅਰਥ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਂ ਦਾ ਜੋੜਨਾ, ਯਥਾ—

ਜਾਯਾ ਸੋਂ ਮਿਲ ਤਾਤ ਬਖਾਨੀ.[2]

੧੧ ਮ੍ਰਿਤਕ. ਅਰਥਾਤ ਐਸੇ ਪਦ ਵਰਤਣੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਿਵਾਯ ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਅਤੇ ਤੁਕਬੰਦੀ ਦੇ ਹੋਰ ਕੁਛ ਅਰਥ ਨਾ ਨਿਕਲੇ, ਯਥਾ—

ਆਨਨ ਮਾਨਨ ਸੋਹਤੋ ਤਾਨਨ ਭਾਨਨ ਜਾਨ.

੧੨ ਅਪਾਰਥ. ਅਰਥਾਤ ਐਸੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਚਮਤਕਾਰੀ ਅਰਥ ਨਾ ਨਿਕਲੇ, ਯਥਾ—

ਜਲ ਬਰਸੈ ਘਨ ਗਗਨ ਤੇ ਸੂਰ ਹਰੈ ਅੰਧਾਰ. x x x
ਨੇਤ੍ਰਨ ਸੇ ਜਨ ਪੇਖਤੇ ਸੁਨਤ ਕਾਨ ਸੇ ਬਾਤ.

੧੩ ਨਗਨ. ਅਰਥਾਤ ਅਲੰਕਾਰ ਰਹਿਤ ਕਵਿਤਾ.

੧੪ ਰਸਵਿਰੁੱਧ. ਵਿਰੋਧੀ ਰਸਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਕੇ ਲਿਖਣਾ, ਅਰਥਾਤ ਸ਼੍ਰਿੰਗਾਰ ਅਤੇ ਵੀਰ, ਅਥਵਾ ਹਾਸਜ ਨਾਲ ਭਯਾਨਕ ਰਸ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣਾ.

੧੫ ਦੇਸ਼ ਵਿਰੁੱਧ. ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਵਸਤੂ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਵਰਣਨ, ਯਥਾ—

ਗਿਰਿਸ਼੍ਰਿੰਗਨ ਪਰ ਕਮਲਨ ਸ਼ੋਭਾ,
ਮਰੁਥਲ ਰਾਜਹੰਸ ਮਨ ਲੋਭਾ.

੧੬ ਕਾਲਵਿਰੁੱਧ. ਅਰਥਾਤ ਸਮੇਂ ਦੇ ਉਲਟ ਰਚਨਾ, ਯਥਾ—

ਹਿਮਰਿਤੁ ਮੇਂ ਫੂਲੇ ਕਮਲ ਕੋਕਿਲਧੁਨਿ ਚਹੁੰ ਓਰ.

---
[1] ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਕਮਲ ਖਿੜਿਆ.
[2] ਜਾਯਾ ਦਾ ਅਰਥ ਮਾਤਾ ਅਤੇ ਵਹੁਟੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤਾਤ ਦਾ ਅਰਥ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਪੁਤ੍ਰ ਹੈ.

ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨੰਮ੍ਰਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨਾਨਕਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਤੀਜੇ ਅਧ੍ਯਾਯ ਵਿੱਚ ਕਾਵ੍ਯਦੋਸਾਂ ਦਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ—

ਅੰਧ ਜੁ ਬਧਿਰ ਪੰਗੁ ਨਗਨ ਮ੍ਰਿਤਕ, ਪੁਨਰੁਕ੍ਤਿ
ਅਪਾਰਥ ਕੀ ਸਮਝ ਨ ਆਵਈ,
ਵੈਰ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਗਨ ਅਗਨ ਨਵੇ ਹੀ ਰਸ
ਵਿਵਿਧਾਲੰਕਾਰ ਹੂੰ ਕੋ ਭੇਦ ਨਹਿ ਪਾਵਈ,
ਕੋਊ ਗੁਨ ਹੈ ਨ ਮੋ ਭਨਤ ਮੰਧ ਜਾਨੋ ਮਨ
ਗੁਨੀਅਨ ਹਾਸਯੋਗ ਅਟਪਟੀ ਜਾਵਈ,
ਏਕ ਗੁਨ ਯਾਮੇ ਸੋ ਵਿਦਿਤ ਸ੍ਰੁਤ ਸੰਤ ਸੁਨੋ!
ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀਰਤਿ ਸੁ ਨਿਰਮਲ ਭਾਵਈ.

ਕਾਵ੍ਯਲਿੰਗ. ਯੁਕ੍ਤਿ ਨਾਲ ਅਰਥ ਦੀ ਪੁਸ਼੍ਟੀ ਕਰਨੀ, "ਕਾਵ੍ਯਲਿੰਗ" ਅਲੰਕਾਰ ਹੈ.

ਅਰਥ ਸਮਰਥ ਯੁਕ੍ਤਿ ਕਰ ਹੋਯ,
ਕਾਵ੍ਯਲਿੰਗ ਕੋ ਲੱਛਨ ਸੋਯ.
(ਗਰਬਗੰਜਨੀ)

ਉਦਾਹਰਣ

ਥਾਪਿਆ ਨ ਜਾਇ ਕੀਤਾ ਨ ਹੋਇ,
ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨ ਸੋਇ. (ਜਪੁ)

ਥਾਪਿਆ ਅਤੇ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼੍ਟੀ ਲਈ ਦੂਜੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਯੁਕ੍ਤਿ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਵਯੰਭਵ ਹੋਣ ਕਾਰਣ.

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਪਗ ਸੁਰਤਰੁ ਸਰਸ,
ਹੈਂ ਸਬ ਮੰਗਲ ਖਾਨਿ,
ਦਾਰਿਦ ਵਿਘਨ ਨ ਵ੍ਯਾਪਈ
ਬਸਹਿਂ ਰਿਦੇ ਗਤਿਦਾਨ. (ਨਾਪ੍ਰ)

"ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਰਸ ਪਰਸਕੈ
ਕੰਚਨ ਕਰੈ ਮਨੂਰ ਮਲੀਣਾ." (ਭਾਗੁ)

ਗੁਰੁ ਮਿਲ ਪਲਟ੍ਯੋ ਜਨਮ ਮਮ
ਸ਼ਕਤਿ ਕੀਟ ਜਿਮ ਭ੍ਰਿੰਗ.
(ਅਲੰਕਾਰ ਸਾਗਰਸੁਧਾ)

ਕਾਵ੍ਯਾਰਥਾਪੱਤਿ. ਇੱਕ ਅਰਥਾਲੰਕਾਰ (ਕਾਵ੍ਯ ਅਨੁਸਾਰ, ਨਾ ਕਹੇ ਹੋਏ ਅਰਥ ਦਾ ਆਜਾਣਾ). ਜਿਸ ਥਾਂ ਐਸਾ ਵਰਣਨ ਹੋਵੇ ਕਿ ਜੇ ਐਸਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਣਾ ਕੀ ਅਸੰਭਵ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਜਿਸ ਨੇ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰ ਲਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਏਹ ਕਰਨਾ ਕੀ ਔਖਾ ਹੈ? "ਕਾਵ੍ਯਾਰਥਾਪੱਤਿ" ਅਲੰਕਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਕਵਲਾ ਚਰਨ ਸਰਨ ਹੈ ਜਾਂਕੇ,
ਕਹੁ ਜਨ, ਕਾ ਨਾਹੀ ਘਰਿ ਤਾਂਕੇ? (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਅਜਾਮਲੁ ਪਿੰਗਲਾ ਲੁਭਤੂ
ਕੁੰਚਰੁ ਗਏ ਹਰਿ ਕੈ ਪਾਸ,
ਐਸੇ ਦੁਰਮਤਿ ਨਿਸਤਰੇ.
ਤੂ ਕਿਉ ਨ ਤਰਹਿ ਰਵਿਦਾਸ? (ਕੇਦਾ)

ਮ੍ਰਿਗ ਮੀਨ ਭ੍ਰਿੰਗ ਪਤੰਗ ਕੁੰਚਰ ਏਕ ਦੋਖ ਬਿਨਾਸ.
ਪੰਚ ਦੋਖ ਅਸਾਧ ਜਾ ਮਹਿ ਤਾਕੀ ਕੇਤਕ ਆਸ?
(ਆਸਾ ਰਵਿਦਾਸ)

ਬਪੁਰੇ ਕਹਾਂ ਪਹਾਰਿਯੇ ਆਯਸ ਨਹਿ ਮਾਨੈ?
ਤੀਨ ਲੋਕ ਪਰ ਹੁਕਮ ਤਵ ਨਹਿ ਫੇਰਨ ਠਾਨੈ.
(ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਅਚਰ ਚਰੇ ਚਰ ਅਚਰ ਭਏ ਜਬ,
ਕਯਾ ਗਨਤੀ ਨਰ ਬਪੁਰਨ ਕੀ ਤਬ?
(ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜੋ ਪਾਹਨ ਲੈ ਔਰ ਡੁਬੰਤੇ,
ਤੁਮਰੇ ਵਚਨਨ ਤੇ ਸੁ ਤਰੰਤੇ,
ਇਹ ਸਾਗਰ ਕਯਾ ਤਰਨ ਦੁਹੇਲਾ?
ਤਾਰਹੁੰ ਭਵਜਲ ਭੂਰਿ ਸੁਹੇਲਾ. (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੌਰਵ ਪਾਂਡਵ ਹਠ ਕਰ ਨਿਸਠੁਰ
ਸੰਘਰ ਕਰ ਵਿਨਸੇ ਬਲਰਾਸ,
ਇਮ ਬਡਿਅਨ ਕੀ ਦਸ਼ਾ ਭਈ ਜਬ,
ਅਲਪਨ ਕੀ ਗਿਨਤੀ ਕਹੁ ਕਾਸ?
(ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਾੜ੍ਹਾ, ਕਾੜ੍ਹਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਵਾਥ. ਜੋਸ਼ਾਂਦਾ. ਉਬਾਲਕੇ ਕੱਢਿਆ ਹੋਇਆ ਰਸ।[1] ੨ ਚਿੰਤਾ. ਫ਼ਿਕਰ. ਮਨ ਦਾ ਕੜ੍ਹਨਾ. "ਤਾਂ ਭਉ ਕੇਹਾ ਕਾੜਾ?" (ਮਾਝ ਮ: ੫) "ਕਾੜਾ ਛੋਡਿ ਅਚਿੰਤ ਹਮ ਸੋਤੇ." (ਭੈਰ ਮ: ੧) "ਤਿਸੁ ਕਿ ਕਾੜਿਆ?" (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨, ਮ: ੫)

ਕਿ. ਵਿ—ਕਿਤਨਾ. ਕੇਤਾ. ਦੇਖੋ, ਕਿਚਰ। ੨ ਵ੍ਯ—ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੀ ਇਬਾਰਤ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ. ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਕਥਨ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਕਰਣ ਬੋਧ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ, ਜੈਸੇ—"ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈ ਇਹ ਕੰਮ ਆਪ ਹੀ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ।" ੩ ਯਾ. ਅਥਵਾ. "ਸਾਧੁ ਮਿਲੈ ਸਿਧਿ ਪਾਈਐ ਕਿ ਇਹੁ ਜੋਗ ਕਿ ਭੋਗ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) "ਘਟ ਮਹਿ ਜੀਉ ਕਿ ਪੀਉ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੪ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਬੋਧਕ. ਕਿਆ. ਕੀ. "ਜਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਕਿ ਕਰਮ ਕਮਾਵੈ?" (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੧) "ਸੂਰੁ ਕਿ ਸਨਮੁਖ ਰਨ ਤੇ ਡਰਪੈ?" (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੫ ਸਰਵ—ਕਿਸ. "ਬਿਨੁ ਗੁਰਸਬਦੈ ਜਨਮ ਕਿ ਲੇਖਹਿ?" (ਆਸਾ ਮ: ੧) ਕਿਸ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਹੈ?

ਕਿੰ. ਸੰ. ਕਿਮ੍. ਵ੍ਯ—ਕਿਆ. ਕੀ. "ਜੋਗੇ ਨ ਕਿੰ ਜਗੇ ਨ ਕਿੰ?" (ਗੂਜ ਜੈਦੇਵ) "ਕਿੰ ਕਰੀ ਬਿਕਾਰ?" (ਸਾਰ ਪੜਤਾਲ ਮ: ੫)

[1] ਵੈਦਕ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਰ ਤੋਲੇ ਦਵਾਈ ਨੂੰ ੬੪ ਤੋਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਉਬਾਲਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਜਦ ਸੋਲਾਂ ਤੋਲੇ ਪਾਨੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅੱਗ ਤੋਂ ਉਤਾਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਇਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਘੱਟ ਵੱਧ ਤੋਲ ਸਮਝ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ.

ਕਿਉ
ਕਿਉਕਰਿ
ਕਿਉਕੈ } ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੈਸੇ. ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ. "ਕਿਉ ਵਰਨੀ ਕਿਵ ਜਾਣਾ?" (ਜਪੁ) "ਕਿਉ ਕਰਿ ਇਹੁ ਮਨੁ ਮਾਰੀਐ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) "ਨਿਕਸਿਓ ਕਿਉਕੈ ਜਾਇ?" (ਸ. ਕਬੀਰ) ੨ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ. "ਸਮਝਤ ਨਹਿ ਕਿਉ ਗਵਾਰ?" (ਜੈਜਾ ਮ: ੯)

ਕਿਊਰ. ਦੇਖੋ, ਕੇਯੂਰ.

ਕਿਓ. ਦੇਖੋ, ਕਿਉ.

ਕ੍ਰਿਅ. ਕੀਤਾ. ਕਰਿਆ.

ਕਿਅਹੁ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਵੇਂ. ਕੈਸੇ. ਕਿਸ ਤਰਾਂ। ੨ ਕਾ. ਕੀ. ਕੇ. "ਮਾਣਸਾ ਕਿਅਹੁ ਦੀਬਾਣਹੁ ਕੋਈ ਨਸਿ ਭਜਿ ਨਿਕਲੈ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਵਡ) ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਤੋਂ। ੩ ਸੇ. ਤੋਂ.

ਕਿਆ. ਕੀਤਾ. ਕਰਿਆ. ਕੀਆ. "ਮਨਮੁਖ ਲੂਣਹਰਾਮ ਕਿਆ ਨ ਜਾਣਿਆ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੨ ਕਾ. ਕੀ. ਕੇ. "ਤਿਸ ਕਿਆ ਗੁਣਾ ਕਾ ਅੰਤ ਨ ਪਾਇਆ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੩) ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ. ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ. "ਅਤੁਲ ਨ ਜਾਈ ਕਿਆ ਮਿਨਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ਅਤੁਲ ਕਰਤਾਰ ਕਿਸੀ ਤਰਾਂ ਮਿਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ੪ ਸਰਵ—ਕਯਾ. ਕੀ. "ਕਿਆ ਸੇਵ ਕਮਾਵਉ ਕਿਆ ਕਹਿ ਰੀਝਾਵਉ?" (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) ੫ ਵਯ—ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਬੋਧਕ। ੬ ਭਾਵੇਂ. ਚਾਹੋ. ਯਦਿ. "ਕਿਆ ਬਗੁ ਬਪੜਾ ਛਪੜੀ ਨਾਇ." (ਧਨਾ ਮ: ੧)

ਕਿਆਸ. ਦੇਖੋ, ਕਯਾਸ.

ਕਿਆਕਰਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਉਂਕਰ. ਕੈਸੇ. "ਕਿਆਕਰਿ ਕਹਿਆਜਾਇ?" (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੩)

ਕਿਆਨੀ. ਫ਼ਾ کیانی ਵਿ—ਕਯ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਦੇ ਈਰਾਨੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ, ਜੈਸੇ—ਕਮਾਨੇ ਕਯਾਨੀ.

ਕਿਆਮ. ਦੇਖੋ, ਕਯਾਮ.

ਕਿਆਮਤ
ਕਿਆਮਤ ਦਾ ਦਿਨ } ਦੇਖੋ, ਕਯਾਮਤ.

ਕਿਆਰ
ਕਿਆਰਾ } ਸੰ. ਕੇਦਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਚਮਨ. ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਵੱਟ ਪਾਕੇ ਜਲ ਠਹਿਰਣ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਵਲਗਣ. ਜਲ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਜਿਸ ਦਾ ਕੇ (ਸਿਰ) ਦਾਰ (ਪਾੜਿਆ ਜਾਵੇ). ਕਹੀ ਨਾਲ ਨੱਕਾ ਜਿਸ ਦਾ ਵੱਢੀਏ ਉਹ ਕੇਦਾਰ ਹੈ. "ਮਨੁ ਤਨੁ ਨਿਰਮਲ ਕਰਤ ਕਿਆਰੋ, ਹਰਿ ਸਿੰਚੈ ਸੁਧਾ ਸੰਜੋਰਿ." (ਜੈਤ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਕਿਆੜਾ ੩.

ਕਿਆਰਾ ਸਾਹਿਬ. ਨਾਨਕਿਆਨੇ (ਨਨਕਾਣੇ) ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਉਹ ਗੁਰਅਸਥਾਨ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਜਗਤਗੁਰੂ ਨੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਖਾਧਾ ਖੇਤ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਨਾਨਕਿਆਨਾ.

ਕਿਆੜਾ
ਕਿਆੜੀ } ਸੰ. ਕ੍ਰਿਕਾਟ (ਕ੍ਰਕਾਟ) ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਕਾਟੀ. ਸੰਗਯਾ—ਗਿੱਚੀ (ਗਰਦਨ) ਦਾ ਜੋੜ. ਗ੍ਰੀਵਾ ਦੀ ਸੰਧਿ. ਸਿੰਧੀ. ਕਿਯਾੜੀ. ਗਿੱਚੀ। ੨ ਸੰ. ਕੁਹੇੜੀਧਰ. ਨਮਗੀਰਾ. ਚੰਦੋਆ. "ਲਹਿਣੇ ਧਰਿਓਨੁ ਛਤ੍ਰ ਸਿਰਿ ਅਸਮਾਨਿ ਕਿਆੜਾ ਛਿਕਿਓਨੁ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩) ਯਸ਼ ਦਾ ਚੰਦੋਆ ਤਾਣਿਆ ਗਿਆ।[1] ੩ ਫ਼ਾ کیار ਕਯਾਰਾ. ਦੁੱਖ. ਤਕਲੀਫ਼। ੪ ਸ਼ੋਕ. ਰੰਜ.

ਕਿਸ. ਸਰਵ. ਕੌਣ. ਕਿਸ ਨੂੰ. ਕਿਸੇ। ੨ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਕਿਸ ਸ਼ਬਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਜੈਸੇ—"ਉਸ ਦੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਿਸ ਹੈ।" ੩ ਕੀਸ਼ (ਬਾਂਦਰ) ਲਈ ਭੀ ਕਿਸ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਚਪੇ ਕਿਸੰ." ਅਤੇ—"ਜਿਣਜੋ ਕਿਸੰ." (ਰਾਮਾਵ)

ਕਿੰਸਕ. ਦੇਖੋ, ਕਿੰਸੁਕ.

ਕਿਸਕਿੰਧ. ਸੰ. ਕਿ਷੍ਕਿਨ੍ਧ. ਸੰਗਯਾ—ਮੈਸੂਰ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦਾ ਦੇਸ਼। ੨ ਕਿਸਕਿੰਧ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਹਾੜ. ਦੇਖੋ, ਕਿਸਕਿੰਧਾ.

ਕਿਸਕਿੰਧਾ. ਕਿਸਕਿੰਧ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਨਚਰਾਂ ਦੇ ਰਾਜੇ ਬਾਲੀ ਅਤੇ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਇਹ ਤੁੰਗਭਦ੍ਰਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਬਲਾਰੀ ਤੋਂ ੬੦ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਇੱਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਨਗਰ ਹੈ. ਇਸ ਤੋਂ ਦੋ ਕੁ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਦੀ ਕੋਣ ਵੱਲ ਪੰਪਾ ਸਰੋਵਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੰਪਾਸਰ ਤੋਂ, ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਅੰਜਨਾ ਪਰਬਤ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਹਨੂਮਾਨ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਣਾ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਹੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਬਾਲੀ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ.

ਕਿਸਟਵਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕਸਟਵਾਰ.

ਕਿਸਤ. ਅ਼ قسط ਕ਼ਿਸਤ਼. ਸੰਗਯਾ—ਹਿੱਸਾ. ਭਾਗ। ੨ ਇਨਸਾਫ. ਨਯਾਯ। ੩ ਕਰਜ ਦਾ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਜੋ ਕਈ ਵਾਰ ਅਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਵੇ। ੪ ਫ਼ਾ کشت ਕਿਸ਼ਤ. ਫ਼ਸਲ. ਕਾਸ਼ਤਕਾਰੀ. ਖੇਤੀ.

ਕਿਸ਼ਤਨ. ਫ਼ਾ کشتن ਕ੍ਰਿ—ਬੀਜਣਾ. ਇਸ ਦਾ ਰੂਪ ਕਾਸ਼ਤਨ ਭੀ ਹੈ.

ਕਿਸ਼ਤੀ. ਫ਼ਾ کشتی ਸੰਗਯਾ—ਨੌਕਾ. ਬੇੜੀ. ਦੇਖੋ, ਨੌਕਾ। ੨ ਕਿਸ਼ਤੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਇੱਕ ਭਿਖਯਾਪਾਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਫ਼ਕੀਰ ਰਖਦੇ ਹਨ। ੩ ਕਿਸ਼ਤੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਇੱਕ ਥਾਲ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੋਏ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਰੱਖਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰੀਦੀਆਂ ਹਨ.

ਕਿਸਥੈ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸ ਜਗਾ. ਕਿਸ ਅਸਥਾਨ. "ਕਿਸਥੈ ਰੋਵਹਿ ਰੋਜ." (ਮਾਝ ਬਾਰਹਮਾਹਾ)

ਕਿਸਨ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਸਨ.

ਕਿਸਨਚੰਦ. ਕ੍ਰਿਸਨਚੰਦ. ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦਾ ਪਿਤਾ.

ਕਿਸਨਦਾਸ. ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦਾ ਬਾਣੀਆਂ, ਜਿਸ ਨੇ ਬੰਦੇ ਬਹਾਦੁਰ ਨੂੰ ਭੇਟਾ ਦੇਕੇ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹਰ ਨੂੰ ਲੁੱਟਣੋਂ ਬਚਾਇਆ.

ਕਿਸਨਬੱਲਭਾ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਸਨਬੱਲਭਾ.

ਕਿਸਨਾ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਸਨਗੰਗਾ। ੨ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬਣਨ ਸਮੇਂ ਭਾਰੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ੩ ਝਿੰਗਣ ਗੋਤ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਨੂੰ

---

[1] ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ ਅਰਥ ਗ੍ਯਾਨੀ ਪਹਿਲੇ ਅੰਕ ਅਨੁਸਾਰ ਭੀ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਭੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—"ਦਰ ਹਰ ਦੋ ਕੌਨ ਗਰਦਨੇ ਓ ਸਰ ਬਲੰਦ ਸ਼ੁਦ."(ਦੀਗੋ)

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਥਾਪਿਆ। ੪ ਝੰਝੂ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਯੋਧਾ ਅਤੇ ਆਤਮਗਯਾਨੀ ਹੋਇਆ.

ਕਿਸਨਾਰਜੁਨ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਸਨਾਰਜੁਨ.

ਕਿਸਨੁ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਸਨ। ੨ ਵਿਸਨੁ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਕਿਸਨੁ ਸਦਾ ਅਵਤਾਰੀ ਰੂਧਾ." (ਵਡ ਮ: ੩)

ਕਿਸਬਤ. ਅ਼ كسب ਕਮਾਉਣਾ. ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ.

ਕ਼ਿਸਮ. ਅ਼ قسم ਸੰਗਯਾ—ਭੇਦ. ਜਾਤਿ। ੨ ਪ੍ਰਕਾਰ. ਢੰਗ. ਭਾਂਤਿ.

ਕ਼ਿਸਮਤ. ਅ਼ قسمت ਸੰਗਯਾ—ਭਾਗ. ਹਿੱਸਾ। ੨ ਪ੍ਰਾਰਬਧ. ਨਸੀਬ। ੩ ਦੇਸ਼. ਪ੍ਰਾਂਤ. ਇਲਾਕਾ.

ਕਿਸ਼ਮਿਸ਼. ਫ਼ਾ کشمش ਸੰਗਯਾ—ਸੁੱਕੀ ਹੋਈ ਬੇਦਾਨਾ ਦਾਖ. ਸਾਉਗੀ.

ਕਿਸਰਿਯਾ. ਵਿ—ਕੇਸਰ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਰੰਗਿਆ। ੨ ਕੇਸਰ ਦੇ ਰੰਗ ਜੇਹਾ. ਕੇਸਰੀ. "ਜਿਤ ਜਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਰਿ ਪਸਾਰਿਯੇ ਤਿਤਹਿ ਕਿਸਰਿਯਾ ਚੀਰ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੦)

ਕਿਸ਼ਲਯ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਜੋ ਕਿੰਚਿਤ (ਥੋੜਾ) ਸ਼ਲ (ਚਲੇ). ਹਵਾ ਨਾਲ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਹਿੱਲਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਗੂਫਾ. ਕੂਮਲ.

ਕਿਸ਼ਵਰ. ਫ਼ਾ کشور ਸੰਗਯਾ—ਮੁਲਕ. ਦੇਸ਼. ਵਲਾਇਤ.

ਕਿਸਵਾ. ਕਾਬੇ ਦਾ ਉਛਾੜ. ਦੇਖੋ, ਕਾਬੇ ਦਾ ਫੁਟ ਨੋਟ.

ਕਿਸਾਸ. ਅ਼ قصاص ਕ਼ਿਸਾਸ. ਖ਼ੂਨ ਦੇ ਬਦਲੇ ਕ਼ਤਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਕਿਸਾਨ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਸਾਣ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸਾਨ.

ਕਿਸਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਕੇਸ਼ਾਗ੍ਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਖੁਲ੍ਹੇ ਕਿਸਾਰ, ਜਨੁ ਜਟਾਧਾਰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਜੂੜੇ ਖੁੱਲ ਗਏ.

ਕਿਸਾਰਥ. ਕਿਸ—ਅਰਥ. ਕਿਸ ਕੰਮ. ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ. "ਕਿਸਾਰਥ ਕੋ ਇਹ ਜਾ ਹਮ ਘੇਰੀ?" (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕਿਸੁ. ਸਰਵ—ਕੌਣ. ਕਿਸ ਨੂੰ. "ਕਿਸੁ ਹਉ ਸੇਵੀ, ਕਿਸੁ ਆਰਾਧੀ?" (ਦੇਵ ਮ: ੫)

ਕਿਸੁਕ. ਸੰ. ਕੌਸ਼ਿਕੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁਸ਼ (ਜਲ) ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ. ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਲ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਨਦੀ. ਦਰਿਆ. "ਮਾਰੂ ਮੀਹ ਨ ਤ੍ਰਿਪਤਿਆ ਅਗੀ ਲਹੈ ਨ ਭੁਖ। ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਨ ਤ੍ਰਿਪਤਿਆ ਸਾਇਰ ਭਰੇ ਕਿਸੁਕ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ਮਰੁਭੂਮਿ ਵਰਖਾ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਪਤ ਨਹੀਂ, ਅਗਨੀ ਈਧਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਰਾਜਾ ਰਾਜ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਪਤ ਨਹੀਂ, ਸਮੁੰਦਰ ਨਦੀਆਂ ਨਾਲ ਤ੍ਰਿਪਤ (ਭਰਦਾ) ਨਹੀਂ। ੨ ਸਰਵ—ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤਿ। ੩ ਕਿਸੀ ਇੱਕ ਨੇ। ੪ ਦੇਖੋ, ਕਿੰਸੁਕ.

ਕਿੰਸ਼ੁਕ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕਿੰ (ਕੀ ਹੈ) ਸ਼ੁਕ (ਤੋਤੇ) ਦੀ ਚੁੰਜ ਜਿਸ ਅੱਗੇ? ਕੇਸੂ. ਪਲਾਸ ਦਾ ਫੁੱਲ. ਕੇਸੂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਤੋਤੇ ਦੀ ਚੁੰਜ ਜੇਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੨ ਢੱਕ. ਪਲਾਹ। ੩ ਪਲਾਸ ਦਾ ਪੱਤਾ.

ਕਿਸੁਖਾ. ਕੀ ਸੁਖ ਲਿਆ? ਕਿਆ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ? "ਘਰ ਅਸਾਡਾ ਛਡਕੈ ਗੋਲੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾਇ ਕਿਸੁਖਾ." (ਭਾਗੁ)

ਕਿਸੋਦਰੀ. ਪਤਲੀ ਕਮਰ ਵਾਲੀ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਸ਼ੋਦਰੀ. "ਸੁਮੋਦ ਮੇ ਕਿਸੋਦਰੀ ਸੋਂ ਗਾਢੇ ਲਪਟਾਯੋ ਹੈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਿਸ਼ੋਰ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—੧੧ ਤੋਂ ੧੫ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਬਾਲਕ। ੨ ਪੁਤ੍ਰ. ਬੇਟਾ। ੩ ਘੋੜੇ ਦਾ ਬੱਚਾ. ਬਛੇਰਾ। ੪ ਸੂਰਜ.

ਕਿੱਸਾ. ਅ਼ قصہ ਕ਼ਿੱਸਾ. ਸੰਗਯਾ—ਕਥਾ. ਕਹਾਣੀ. ਆਖਯਾਨ.

ਕਿਸ੍ਰਾ. ਜ਼ਰਦਾਲੂ ਦਾ ਸੁੱਕਿਆ ਫਲ, ਜੋ ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਮੈਲ ਉਤਾਰਨ ਅਤੇ ਖਟਾਈ ਲਈ ਮਸਾਲੇ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ.

ਕਿਹ. ਸਰਵ—ਕਿਸ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ. ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ. "ਰੂਪ ਰੰਗ ਅਰੁ ਰੇਖ ਭੇਖ ਕੋਊ ਕਹਿ ਨ ਸਕਤ ਕਿਹ." (ਜਾਪੁ) ੩ ਫ਼ਾ که ਵ੍ਯ—ਜੋ. ਕਿਉਂਕਿ। ੪ ਸਰਵ—ਕੌਨ. ਜੋ.

ਕਿਹਾਰੀ. ਵਿ—ਕੈਸੀ. ਕੇਹੀ. "ਓਇ ਪਲ ਘਰੀ ਕਿਹਾਰੀ." (ਕੇਦਾ ਮ: ੫) ੨ ਸਰਵ—ਕੇਹੜੀ. ਕੌਨਸੀ.

ਕਿਹਿ. ਸਰਵ—ਕਿਸ ਨੂੰ। ੨ ਕਿਸ. "ਕਿਹਿ ਬਿਧਿ ਲਖਉ ਗੁਸਾਈ?" (ਸੋਰ ਮ: ੯)

ਕਿਹੁ. ਵਿ—ਕੁਝ. ਕਿੰਚਿਤ. "ਕਿਹੁ ਚਲੈ ਨ ਚਲਦਿਆ ਨਾਲਿ." (ਸੋਰ ਮ: ੩) "ਸਭਕਿਹੁ ਤੇਰੇ ਵਸਿ ਹੈ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਬਿਹਾ) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ. ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ. "ਬਿਨ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਿਹੁ ਨ ਦੇਖਿਆ ਜਾਇ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩)

ਕਿੰਕਣੀ. ਦੇਖੋ, ਕਿੰਕਨੀ.

ਕਿੰਕਨਿਅਰਿ. ਅਵਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ "ਕੰਕਜਾਨਰਿ" ਦੀ ਥਾਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਾਮਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਅਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ. ਕੰਕਜਾਨ (ਘੋੜੇ) ਦਾ ਵੈਰੀ ਸ਼ੇਰ.

ਕਿੰਕਨੀ. ਸੰ. ਕਿਙ੍ਕਿਣੀ—ਕਿੰਕਿਣੀ. ਸੰਗਯਾ—ਥੋੜਾ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਤੜਾਗੀ. ਛੁਦ੍ਰਘੰਟਿਕਾ. ਘੁੰਗਰੂਆਂ ਵਾਲੀ ਤੜਾਗੀ. "ਕਿੰਕਨੀ ਸਬਦ ਝਨਤਕਾਰ ਖੇਲ ਪਾਹਿ ਜੀਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਕਿਕਰ. ਦੇਖੋ, ਕਿਕਰਿ.

ਕਿੰਕਰ. ਸੰ. ਕਿਙ੍ਕਰ. ਸੰਗਯਾ—ਦਾਸ. ਸੇਵਕ. ਉਹ ਸੇਵਕ ਜੋ ਨੀਚ ਸੇਵਾ ਭੀ ਕਰ ਸਕੇ. ਭਾਵ—ਸ੍ਵਾਮੀ ਦਾ ਨਿੰਦਿਤ ਕਰਮ ਭੀ ਕਰੇ। ੨ ਇੱਕ ਰਾਖਸ ਜਾਤਿ.

ਕਿੰਕਰਣੀ. ਸੇਵਕਾਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ. ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਚਾਕਰ ਹਨ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕਿਕਰਿ. ਸੰ. ਕਿਙ੍ਕਰਾਲ—ਕਿੰਕਰਾਲ. ਦੰਤਵਜ੍ਰ. ਸੰਗਯਾ—ਕਿੱਕਰ. ਬਬੂਲ. Acacia Arabica. "ਕਿਕਰਿ ਬੀਜੈ ਜਟੁ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਕਿੰਕਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਦਾਸੀ. ਟਹਿਲਣ. "ਸੁਭ ਬਚਨ ਬੋਲ ਗੁਨ ਅਮੋਲ ਕਿੰਕਰੀ ਬਿਕਾਰ." (ਸਾਰ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) ਵਿਕਾਰ ਦਾਸੀ ਵਾਙ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ੨ ਕਿੰ—ਕਰੀ? ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ?

ਕਿੰਕੜੀ. ਵਿ—ਕਿੰਕਿਣੀ (ਛੁਦ੍ਰਘੰਟਿਕਾ) ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ. ਦੇਖੋ, ਕਿੰਕਨੀ "ਕਿੰਕੜੀ ਕਾਲਕਾ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਕਿਕਾ ਕਿਕੀ. ਸਿੰਧੀ—ਕਾਕਾ ਕਾਕੀ. ਦੇਖੋ, ਕਕਾ ਕਿਕੀ.

ਕਿਕਾਣ / **ਕਿੰਕਾਣ** } ਘੋੜਾ. ਦੇਖੋ, ਕੰਕਜਾਨ.

ਕਿਕਾਣੀ. ਕੰਕਜਾਨ (ਘੋੜੇ) ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ. ਰਸਾਲਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕਿਕਾਨ
ਕਿੰਕਾਨ } ਘੋੜਾ. ਦੇਖੋ, ਕੰਕਜਾਨ. "ਮੁੰਡਹਿ ਤੁੰਡਹਿ ਰੁੰਡਹਿ ਚੀਰ ਪਲਾਨ ਕਿਕਾਨ ਧਸੀ ਵਸੁਧਾ ਮਹਿਂ." (ਚੰਡੀ ੧)

ਕਿਕਾਨੀ. ਦੇਖੋ, ਕਿਕਾਣੀ। ੨ ਕੰਕਜਾਨ ਵਾਲਾ. ਘੁੜਚੜ੍ਹਾ.

ਕਿਕਿਓਨੁ. ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਕੀ ਕੀਤੋ ਨੇ। ੨ ਉਸ ਨੇ ਕੀ ਕੀਤਾ. "ਦੁਨਿਆਈ ਆਖੈ ਕਿਕਿਓਨੁ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩)

ਕਿੰਕਿਣੀ. ਦੇਖੋ, ਕਿੰਕਨੀ.

ਕਿੰਕਿਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜਾ। ੨ ਭ੍ਰਮਰ. ਭੌਰਾ। ੩ ਕੋਕਿਲਾ. ਕੋਇਲ.

ਕਿਕੁਰ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੈਸੇ. ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ. ਕਿਉਂਕਰ.

ਕਿੰਕੁਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰ. ਕਿੰਨਰੀ. ਕਿੰਗਰੀ. "ਕਿੰਕੁਰੀ ਅਨੂਪ ਵਾਜੈ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਕਿਕੁ
ਕਿਕੂੰ } ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੈਸੇ. ਕਿਸ ਤਰਾਂ. "ਤਿਸ ਦੀ ਕੀਮਤਿ ਕਿਕੁ ਹੋਇ?" (ਬਿਲਾ ਮ: ੩)

ਕਿਕੈ. ਵਿ—ਕੇਕਯ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ. ਕੱਕਾ. "ਕਿਕੈ ਕਾਲਮਾਖੀ." (ਪਾਰਸਾਵ) ਦੇਖੋ, ਕੇਕਯ.

ਕਿੱਕਰ. ਦੇਖੋ, ਕਿਕਰਿ.

ਕਿੱਕੁਰ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਉਂਕਰ. ਕਿਵੇਂ. ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ.

ਕਿੰਕਜਾਨ. ਦੇਖੋ, ਕੰਕਜਾਨ.

ਕਿੰਗ. ਕਿੰਗਰੀ ਦਾ ਸੰਖੇਪ। ੨ ਅੰ. King. ਬਾਦਸ਼ਾਹ.

ਕਿੰਗਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕਿੰਨਰੀ.

ਕਿੰਗੁਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕੰਗੂਰਾ.

ਕਿੰਗੁਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕਿੰਨਰੀ ੨ ਅਤੇ ੩. "ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਾਜੈ ਕਿੰਗੁਰੀ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧) ਚੇਤਨਸੱਤਾ ਰੂਪ ਵੀਣਾ.

ਕਿੰਗੂਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕੰਗੂਰਾ.

ਕਿਚਕਿਚੀ. ਕ੍ਰੋਧ ਵਿੱਚ ਦੰਦ ਪੀਹਣੇ. ਦੇਖੋ, ਕਚੀਚੀ.

ਕਿੰਚਤ. ਦੇਖੋ, ਕਿੰਚਿਤ. "ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਿੰਚਤ ਗੁਰਿ ਕੀਨੀ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਕਿੰਚਨ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਥੋੜੀ ਵਸਤੁ.

ਕਿਚਪਿਚਾਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਚੀਚੀ ਲੈਣੀ. ਕ੍ਰੋਧ ਵਿੱਚ ਦੰਦ ਪੀਹਣੇ। ੨ ਕੀਚ (ਗਾਰੇ) ਨਾਲ ਪਾਗੇ ਜਾਣਾ. "ਕਿਚਪਿਚਾਇ ਜੋਧਾ ਮੰਡਹਿਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧) ਲਹੂ ਦੇ ਕੀਚ ਨਾਲ ਲਿਬੜਕੇ ਯੋਧਾ ਜੰਗ ਮੰਡਦੇ ਹਨ.

ਕਿੰਚਬੇਗ. ਦੇਖੋ, ਕਿੰਦਬੇਗ.

ਕਿਚਰ
ਕਿਚਰਕ
ਕਿਚਰਕੁ
ਕਿਚਰੁ } ਸੰ. कियच्चिरम्. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਤਨਾ ਚਿਰ. ਕਬਤਕ. ਕਦ ਤੀਕ. "ਕਿਚਰੁ ਝਤਿ ਲੰਘਾਈਐ ਛਪਰੁ ਤੁਟੈ ਮੇਹੁ?" (ਸ. ਫਰੀਦ) "ਕਿਚਰਕੁ ਬੰਨ੍ਹੈ ਧੀਰੁ?" ਅਰ "ਕਚੈ ਭਾਂਡੈ ਰਖੀਐ ਕਿਚਰੁ ਤਾਂਈ ਨੀਰ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਕਿੰਚਲ
ਕਿੰਚਲਕ } ਸੰ. किञ्चिलिक—ਕਿੰਚਿਲਿਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੇਂਚੂਆ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਲੰਮਾ ਕੀੜਾ, ਜੋ ਵਰਖਾ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਗੰਡੋਆ.

ਕਿੰਚਿਤ. ਸੰ. किञ्चित. ਵਿ—ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ. ਜ਼ਰਾ ਸਾ.

ਕਿਚਿਰ
ਕਿਚਿਰੁ } ਦੇਖੋ, ਕਿਚਰੁ.

ਕਿਛ
ਕਿਛੁ
ਕਿਛੂ } ਵਿ—ਕਿੰਚਿਤ. ਥੋੜਾ. ਤਨਿਕ. "ਹਮ ਮੂਰਖ ਕਿਛੂ ਨ ਜਾਣਹਾ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੨ ਸਰਵ—ਕੋਈ ਵਸਤੁ। ੩ ਕੋਈ ਬਾਤ. "ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਣਾ ਸੋ ਕਰਿ ਰਹਿਆ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਕਿਜਇ. ਕੀਜੀਏ. ਕਰੀਏ. "ਲਖ ਬਾਹੇ ਕਿਆ ਕਿਜਇ?" (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਕਿਜ਼ਬ. ਅ਼ كذب ਕਿਜ਼ਬ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਝੂਠ. ਅਸਤ੍ਯ.

ਕਿਜ਼ਬਗੋ. ਫ਼ਾ كذبگو ਕਿਜ਼ਬਗੋ. ਵਿ—ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ. ਅਸਤ੍ਯਵਕਤਾ. ਕੂੜਿਆਰ.

ਕਿੰਜਲਕ. ਸੰ. किञ्जल्क. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਮਲ ਦਾ ਪਰਾਗ। ੨ ਕਮਲਫੁੱਲ ਦੀ ਤਰੀ। ੩ ਕਮਲ ਦੀ ਡੋਡੀ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਪਰਾਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਕਿਜੇਹਾ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੈਸਾ. ਕੇਹੋ ਜੇਹਾ. "ਮੁਖ ਕਿਜੇਹਾ ਤਉ ਧਣੀ?" (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਕਿਝ
ਕਿਝੁ } ਵਿ—ਕੁਛ. ਕਛੁ. "ਕਿਝੁ ਨ ਬੁਝੈ ਕਿਝੁ ਨ ਸੁਝੈ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਕਿੰਡਰ ਗਾਰਟਨ. ਦੇਖੋ, ਜਾਪਾਨ.

ਕਿੱਡਾ. ਦੇਖੋ, ਕੇਡਾ.

ਕਿਣ. ਦੇਖੋ, ਕਿਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਣ.

ਕਿਣਕਾ
ਕਿਣੰਗਾ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ਼ match ਜ਼ਰਰਾ. ਕਿਨਕਾ. ਕਣਮਾਤ੍ਰ.

ਕਿਤ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਧਰ. ਕੁਤ੍ਰ. ਕਹਾਂ. ਕਿੱਥੇ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੀਰਤਿ. ਯਸ਼. "ਜਿਹ ਬਰਣ ਜਾਤ ਨਹਿ ਕਿਤ ਅਨੰਤ." (ਦੱਤਾਵ) ੩ ਦੇਖੋ, ਕਿਤੁ.

ਕਿਤਕ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਯਤ. ਕਿਤਨਾ. ਕਿਸਕ਼ਦਰ.

ਕਿਤਕਿਤ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੁਤ੍ਰ ਕੁਤ੍ਰ. ਕਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ. ਕਹਾਂ ਕਹਾਂ। ੨ ਵਿ—ਕ੍ਰਿਤ ਕ੍ਰਿਤ੍ਯ. ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ. ਜਿਸ ਦਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ. "ਕਿਤ ਕਿਤ ਕੀਨ ਸਭ ਕਾਜ ਕੋ ਸੁਧਾਰ ਦੀਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਿਤਕੁ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸ ਲਈ. ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ. "ਮਾਲੁ ਧਨੁ ਕਿਤਕੁ ਸੰਜਿਆਹੀ?" (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੨ ਕਿਧਰ ਨੂੰ.

ਕਿਤਨਾ
ਕਿਤਨੋ } ਵਿ—ਕਿਯਤ. ਕੇਤਾ. "ਰਹਿਨ ਨਹੀ, ਗਹੁ ਕਿਤਨੋ!" (ਗਉ ਮ: ੫) ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਪਕੜ (ਗਰਿਫ਼ਤ) ਕਿਤਨੀ ਹੈ!

ਕਿਤਵ. ਸੰ. ਵਿ—ਦੁਸ੍ਟ। ੨ ਪਾਗਲ। ੩ ਛਲੀਆ। ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧਤੂਰਾ। ੫ ਜੁਆਰੀਆ. ਨਿਰੁਕ੍ਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਜੂਏਬਾਜ਼ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪੁਛਦਾ ਹੈ—ਕਿੰ-ਤਵ? (ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਕੀ ਹੈ? ਤੇਰਾ

ਕੀ ਦਾਉ ਆਇਆ ਹੈ?) ਇਸ ਕਾਰਣ "ਕਿਤਵ" ਨਾਉਂ ਹੈ.

ਕਿਤੜਾ, ਕਿਤੜੀ, ਕਿਤੜੇ, ਕਿਤੜੋ ਵਿ—ਕਿਤਨਾ. ਕਿਤਨੀ. ਕਿਸ ਕ਼ਦਰ. ਕਿੰਨੇ.

ਕਿਤਾ. ਕੀਤਾ. ਕਰਿਆ. "ਜਮ ਕਾਲ ਵਸਿ ਕਿਤਾ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੂਹੀ) "ਸਭ ਪੁੰਨ ਤਿਨਿ ਕਿਤਾ." (ਗਉ ਵਾਰ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਤ੍ਯ. ਕੰਮ. ਕਿੱਤਾ। ੩ ਵਿ—ਕਿਤਨਾ. ਕੇਤਾ। ੪ ਅ਼ ਕ਼ਿਤ਼ਅ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਟੁਕੜਾ. ਖੰਡ. ਭਾਗ। ੫ ਛੰਦ ਦਾ ਭਾਗ. ਪਦ੍ਯਕਾਵ੍ਯ ਦਾ ਹਿੱਸਾ.

ਕਿਤਾਬ. ਅ਼ كتاب ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਪੁਸ੍ਤਕ. ਗ੍ਰੰਥ। ੨ ਖ਼ਤ. ਪਤ੍ਰ. ਚਿੱਠੀ. ਦੇਖੋ, ਕਤਬ.

ਕਿਤਾਬਤ. ਅ਼ كتابت ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲਿਖਤ. ਤਹਰੀਰ.

ਕਿਤਾਬ ਮੁਕ਼ੱਦਸ. ਅ਼ كتاب مقدس ਪਵਿਤ੍ਰ ਪੁਸ੍ਤਕ. ਧਰਮ ਦਾ ਉਹ ਗ੍ਰੰਥ, ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਵੇਦ, ਬਾਈਬਲ, ਕ਼ੁਰਾਨ ਆਦਿਕ.

ਕਿਤਾਬੀ. ਵਿ—ਕਿਤਾਬ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ। ੨ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਲੇਖ। ੩ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ, ਦੀ. ਜਿਵੇਂ—ਕਿਤਾਬੀ ਚੀਜ਼। ੪ ਲਿਖਤੀ. ਜਿਵੇਂ—"ਕਿਤਾਬੀ ਬੋਲੀ."

ਕਿਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੀਰ੍ਤਿ. ਯਸ਼. "ਨਾਮ ਕਿਤਿ ਸੰਸਾਰ ਕਿਰਣ ਰਵਿ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ)

ਕਿਤੀ. ਦੇਖੋ, ਕੀਰ੍ਤਿ। ੨ ਵਿ—ਕਿਤਨੇ. "ਕਿਤੀ ਜੋਬਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬਿਨੁ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੩ ਸਰਵ—ਕਿਸੇ. "ਉਪਾਇ ਨ ਕਿਤੀ ਪਾਇਆ ਜਾਏ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩)

ਕਿਤੀਂ. ਵਿ—ਕਿਤਨੇ. "ਕਿਤੀਂ ਇਤੁ ਦਰੀਆਇ ਵੰਞਨਿ ਵਹਿੰਦਿਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਕਿਤੀਆਕੁ. ਵਿ—ਕਿਸਕ਼ਦਰ. ਕਿਤਨਾ. ਕਿਤਨੇ. "ਕਿਤੀਆਕੁ ਢੰਗ ਗੁਝਾ ਥੀਐ ਨ ਹਿਤ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫) ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਢੰਗ ਕਰੋ, ਪ੍ਰੇਮ ਗੁੱਝਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ.

ਕਿਤੁ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੁਤ੍ਰ. ਕਿੱਥੇ. ਕਹਾਂ. "ਜਾਹਿ ਨਿਰਾਸੇ ਕਿਤੁ?" (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਕਿਉਂ. ਕਿਸ ਲਈ. "ਸਤਿਗੁਰੁ ਜਿਨਿ ਨ ਸੇਵਿਓ ਸੇ ਕਿਤੁ ਆਏ ਸੰਸਾਰ?" (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੫) ੩ ਸਰਵ—ਕਿਸ. "ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਪੁਰਖਾ! ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ?" (ਸਿਧਗੋਸਟਿ) "ਪਾਈਐ ਕਿਤੁ ਭਤਿ?" (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੪ ਵਣਜਾਰਾ) ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਾਈਏ?

ਕਿੰਤੁ, ਕਿੰਤੂ ਸੰ. ਕਿਨ੍ਤੁ. ਵ੍ਯ—ਪਰ. ਲੇਕਿਨ। ੨ ਬਲਕਿ. ਸਗੋਂ.

ਕਿਤੇ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸੇ ਥਾਂ। ੨ ਵਿ—ਕਿਤਨੇ। ੩ ਸਰਵ—ਕਿਸੇ.

ਕਿੰਤੇ. ਸੰ. ਕਿਯੰਤਿ. ਵਿ—ਕਿਤਨੇ. "ਕਿੰਤੇ ਨਾਮਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਣਿਆ." (ਰਾਮ ਮ: ੧)

ਕਿਤੈ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸੇ ਥਾਂ. ਕੁਤ੍ਰ. "ਕਿਤੈ ਦੇਸਿ ਨ ਆਇਆ ਸੁਣੀਐ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ. ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ. "ਹੋਰੁ ਕਿਤੈ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਉਪਦੇਸ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਕਿਤੌ. ਵਿ—ਕਿਤਨਾ. ਕਿਯਤ। ੨ ਵ੍ਯ—ਜਾਂ. ਵਾ. ਅਥਵਾ. "ਕਿਤੌ ਚੀਤ ਬਾਰੇ ਭਯੋ ਭ੍ਰਮ ਭਾਰੀ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ਦੇਖੋ, ਕਿਧੌਂ। ੩ ਕੀਤਾ. ਕਰਿਆ. "ਨਾਨਕ ਸਖਾ ਜੀਅ ਸੰਗਿ ਕਿਤੌ." (ਗਾਥਾ)

ਕਿੱਤ, ਕਿੱਤਿ, ਕਿੱਤਿਯੰ, ਕਿੱਤੀਯੰ ਸੰ. ਕੀਰ੍ਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਸ਼. ਨਾਮਵਰੀ. "ਦੇਵ ਦੈਤ ਕਿੱਤ ਬੁੱਝ ਹੈਂ." (ਪਾਰਸਾਵ) "ਜਿਨੈ ਕਿੱਤਿਯੰ ਜਿੱਤਿਯੰ ਫੌਜ ਤਾਮੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਜਿਸ ਨੇ ਭਯੰਕਰ ਸੈਨਾ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਿ ਜਿੱਤੀ ਹੈ, ਭਾਵ—ਨਾਮਵਰੀ ਪਾਈ ਹੈ.

ਕਿਥਹੁ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸ ਥਾਂ ਤੋਂ. ਕਹਾਂ ਸੇ. "ਕਿਥਹੁ ਉਪਜੈ ਕਹਿ ਰਹੈ?" (ਵਾਰ ਬਸੰ)

ਕਿਥਾ, ਕਿਥਾਊ, ਕਿਥੇ, ਕਿੱਥੈ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸ ਥਾਂ. ਕਹਾਂ। ੨ ਕਿਸੀ ਜਗਾ. "ਰਹਣੁ ਕਿਥਾਊ ਨਾਹਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ) "ਕਿਥੇ ਤੈਂਡੇ ਮਾਪਿਆ?" (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਕਿੰਦਬੇਗ. ਇਹ ਅਸਲ ਨਾਉਂ ਕ਼ੁੰਦਬੇਗ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕ਼ੁੰਦ ਸਬਦ ਦਾ ਨੰਬਰ ੭ ਅਤੇ ੮. ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਅਹਿਲਕਾਰ, ਜੋ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਵਜ਼ੀਰਖ਼ਾਨ ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰ ਹਾਜਿਰ ਹੋਇਆ. ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਿੰਚਬੇਗ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਕਿਦਾ, ਕਿਦਾਂ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੈਸੇ. ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ. ਕਿਵੇਂ.

ਕਿਦਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕਿਆਰ ਅਤੇ ਕੇਦਾਰ. "ਹੇਰ ਕਿਦਾਰ ਸੁ ਭਯੋ ਹਰਾਨਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਖੇਤ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ.

ਕਿਦਾਰਾ. ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲੇਖ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿੰਡ ਮਦ੍ਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਇੱਕ ਸਿੱਖ, ਜਿਸਦੇ ਹਜੀਰਾਂ ਸਨ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਜੋੜਾ ਛੁਹਣ ਤੋਂ ਇਸ ਦਾ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੋਇਆ. ਯਥਾ—

"ਮਦ੍ਰੀਂ ਉਤਰੇ ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਭੂ[1] ਦਾਸਨ ਲਾਇ ਤੁਰੰਗ, xx
ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਜੀ ਇਸ ਥਲ ਆਏ,
ਸਿੱਖ ਕਿਦਾਰਾ ਮਿਲਯੋ ਸੁਭਾਏ,
ਹੁਤੀ ਹਜੀਰਾਂ ਗਰ ਮਹਿ ਤਾਹੀ,
ਦੇਤ ਵਿਖਾਦ ਮਿਟਤ ਸੋ ਨਾਹੀ.
(ਗੁਪ੍ਰਸੂ ਰਾਸਿ ੫ ਅ: ੫੨)

ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਤੇ ਦੇਖੋ, ਮਦ੍ਰ ੪। ੨ ਝੰਡੀ ਗੋਤ ਦਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬਣਨ ਸਮੇਂ ਵਡੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ੩ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਰਾਗੀ ਸਿੱਖ। ੪ ਦੇਖੋ, ਕੇਦਾਰਾ.

[1] ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ.

ਕਿਦਾਰੀ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸਿੱਖ। ੨ ਡੱਲਾ ਨਿਵਾਸੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦੇਵ ਦਾ ਸੇਵਕ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕੇਦਾਰੀ.

ਕਿਦਿਹ. ਕਿਸ ਦਿਨ. ਕਿਸ ਰੋਜ਼.

ਕਿੰਦੁਕ. ਸੰ. ਕੰਦੁਕ. ਸੰਗਯਾ—ਗੇਂਦ. ਖਿੰਡ.

ਕਿਦੂ. ਸਰਵ—ਕਿਸ. "ਕਿਦੂ ਥਾਵਹੁ ਹਮ ਆਏ?" (ਗਉ ਮ: ੧) ੨ ਕਿਸ ਤੋਂ। ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੈਸੇ. ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ. "ਲਾਭ ਕਿਦੂ ਹੋਈ." (ਭੈਰ ਮ: ੩)

ਕਿਦੂਰ. ਕਿਯਤ੍-ਦੂਰ. (कियद्दूर) ਕਿਤਨੀ ਦੂਰ.

ਕਿਧਰ, ਕਿਧਿਰ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸ ਤਰਫ਼. ਕਿਸ ਪਾਸੇ.

ਕਿਧੋਂ, ਕਿਧੌਂ ਵ੍ਯ—ਅਥਵਾ. ਜਾਂ. ਵਾ. "ਕਿਧੋਂ ਦੇਵਕਨ੍ਯਾ ਕਿਧੋਂ ਬਾਸਵੀ ਹੈ." (ਰਾਮਾਵ) ੨ ਮਾਨੋਂ. ਗੋਯਾ। ੩ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਕਿਧੌਂ ਸ਼ਬਦ ਤਿਸ ਸਮੇਂ (ਉਸ ਵੇਲੇ) ਦਾ ਬੋਧਕ ਅਨੇਕ ਥਾਂ ਆਇਆ ਹੈ. "ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਕਿਧੌਂ ਬ੍ਰਿਜਬਾਲਕ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕਿਨ. ਸਰਵ—ਕਿਸ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. "ਕਿਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲੀਐ ਕਿਨ ਬਿਧਿ ਬਿਛੁਰੈ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਉਂ ਨਾ. ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ. "ਉਠ ਕਿਨ ਜਪਹਿ ਮੁਰਾਰਿ?" (ਸ. ਕਬੀਰ) ੩ ਜਾਂ. ਅਥਵਾ. "ਸੁਰਗ ਵੈਕੁੰਠ ਕਿਨ ਦਰਬ ਲੀਜੈ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ਸੁਰਗ, ਵੈਕੁੰਠ, ਅਥਵਾ ਧਨ ਲੀਜੈ। ੪ ਦੇਖੋ, ਕਿਨਿ.

ਕਿਨਕਾ. ਦੇਖੋ, ਕਿਣਕਾ. ਸੰਗਯਾ—ਜ਼ੱਰਰਾ. ਭਾਵ—ਪਲਮਾਤ੍ਰ. ਕਣ (ਖਿਨ) ਭਰ. "ਹਰਿਨਾਮੁ ਦਿੜਾਵਹੁ ਇਕ ਕਿਨਕਾ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੋਰ)

ਕਿਨਖੇ. ਦੇਖੋ, ਖੇ.

ਕਿੰਨਰ. ਸੰ. किन्नर. ਸੰਗਯਾ—ਨਿੰਦਿਤ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਨਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਧੜ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਘੋੜੇ ਦਾ. ਇਹ ਪੁਲਸ੍ਯ ਰਿਖੀ ਦੀ ਉਲਾਦ ਹਨ. ਕੁਬੇਰ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਜਦ ਗੰਧਰਵ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਦ ਕਿੰਨਰ ਨਾਚ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਸੁਰਗਲੋਕ ਵਿੱਚ ਭੀ ਨ੍ਰਿਤ੍ਯ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਿੰਪੁਰੁਸ ਭੀ ਹੈ. "ਕਿੰਨਰ ਗੰਧ੍ਰਬ ਗਾਨ ਕਰੈਂ ਗਨ." (ਚੰਡੀ ੧)

ਕਿੰਨਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕਿੰਨਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਦੇਵਸਭਾ ਦੀ ਘੋੜੇਮੂੰਹੀ ਨਚਾਰ ਇਸਤ੍ਰੀ। ੨ ਵੀਣਾ. ਦੋ ਤੂੰਬਿਆਂ ਵਾਲੀ ਤੰਤ੍ਰੀ. "ਕਹੂੰ ਕਿੰਨਰੀ ਕਿੰਨਰੀ ਲੈ ਬਜਾਵੈਂ." (ਰਾਮਚੰਦ੍ਰਿਕਾ) ੩ ਕਿੰਗਰੀ. ਯੋਗੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕਤਾਰੀ ਵੀਣਾ. ਦੇਖੋ, ਕਿੰਗੁਰੀ.

ਕਿਨਾਹ. ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ੨ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ.

ਕਿਨਾਤ, ਕਿਨਾਯਤ ਸੰਤੋਖ. ਦੇਖੋ, ਕਨਾਅ਼ਤ. "ਹਰਹੁ ਈਰਖਾ ਕਰਹੁ ਕਿਨਾਯਤ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਿਨਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕਨਾਰ.

ਕਿਨਾਰਾ. ਫ਼ਾ کنارہ ਸੰਗਯਾ—ਕੰਢਾ. ਤਟ। ੨ ਪਾਸਾ. ਬਗਲ। ੩ ਗੋਟ. ਹਾਸ਼ੀਆ.

ਕਿਨਿ. ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ੨ ਕਿਸ ਬਿਧਿ ਨਾਲ. ਕਿਉਂਕਰ. "ਕਿਨਿ ਕਹੀਐ ਕਿਉ ਦੇਖੀਐ ਭਾਈ, ਕਰਤਾ ਏਕੁ ਅਕਥੁ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੫)

ਕਿੰਨਿ. ਦੇਖੋ, ਕਿਨਿ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਤਨੇ. ਕਿਸ ਕ਼ਦਰ. ਕਿੰਨੇ. "ਖੇਵਟ ਕਿੰਨਿ ਗਏ." (ਆਸਾ ਫਰੀਦ) ਭਾਵ ਕਿਤਨੇ ਪੇਸ਼ਵਾ (ਆਗੂ) ਹੋ ਗੁਜ਼ਰੇ.

ਕਿਨਿਬਿਧਿ. ਕਿਸ ਯੁਕ੍ਤਿ ਨਾਲ. ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੇ. "ਕਿਨਿਬਿਧਿ ਆਵਣੁ ਜਾਵਣੁ ਤੂਟਾ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੫)

ਕਿਨੇ. ਵਿ—ਕਿਤਨੇ। ੨ ਸਰਵ—ਕਿਸ ਨੇ.

ਕਿਨੇਹਾ, ਕਿਨੇਹਿਆ, ਕਿਨੇਹੀ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੈਸਾ. ਕੇਹੋ ਜੇਹਾ. ਕੈਸੀ. ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ. "ਏਹ ਕਿਨੇਹੀ ਚਾਕਰੀ ਜਿਤੁ ਭਉ ਖਸਮ ਨ ਜਾਇ?" (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਆਸਾ) "ਜਿਨਾ ਨ ਵਿਸਰੈ ਨਾਮੁ ਸੇ ਕਿਨੇਹਿਆ?" (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਕਿਨੈ. ਸਰਵ—ਕਿਸੇ ਨੇ. "ਕਿਨੈ ਵਿਰਲੈ ਚਖਿ ਡੀਠੀ." (ਗਉ ਮ: ੩)

ਕਿੰਪੁਰਖ, ਕਿੰਪੁਰਸ ਸੰ. किम्पुरुष. ਸੰਗਯਾ—ਨਿੰਦਿਤ ਪੁਰੁਸ. ਦੇਖੋ, ਕਿੰਨਰ। ੨ ਜੰਬੂ ਦ੍ਵੀਪ ਦਾ ਇੱਕ ਖੰਡ, ਜੋ ਹਿਮਾਲਯ ਅਤੇ ਹੇਮਕੂਟ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ. "ਕਿੰਪੁਰਖ ਖੰਡ ਪਰਵੇਸੇ ਜਾਈ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੩ ਨੈਪਾਲ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੀ ਪੁਰਾਣੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੰਪੁਰੁਸ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ। ੪ ਜੇਰ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਉਹ ਜੀਵ, ਜੋ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਮਿਲਦੇ ਹਨ. ਬਨਮਾਨੁਖ ਅਤੇ ਬਾਂਦਰ ਆਦਿ.

ਕਿੰਪੁਰੁਸੇਸ਼. ਕਿੰਪੁਰੁਸ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ (ਸ੍ਵਾਮੀ) ਕੁਬੇਰ.

ਕਿਫ਼ਾਯਤ. ਅ਼ کفایت ਸੰਗਯਾ—ਕਾਫ਼ੀ (ਪੂਰਾ) ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਕਮਖ਼ਰਚੀ. ਮਿਤਵ੍ਯਯ.

ਕਿੰਬਦੰਤੀ. ਦੇਖੋ, ਕਿੰਵਦੰਤੀ.

ਕਿਬਲਾ. ਅ਼ قبلہ ਕ਼ਿਬਲਾ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਸਾਮ੍ਹਣੇ. ਸੰਮੁਖ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਜਿਸ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰੀਏ, ਅਜਿਹਾ ਧਰਮਮੰਦਿਰ. ਕਾਬਾ. ਮੱਕੇ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੰਦਿਰ. "ਮਨ ਕਰਿ ਮਕਾ, ਕਿਬਲਾ ਕਰਿ ਦੇਹੀ। ਬੋਲਨਹਾਰੁ ਪਰਮਗੁਰ ਏਹੀ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ) ਮਨ ਮੱਕਾ ਅਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਿਬਲਾ ਕਰ. ਅੰਤਹਕਰਣ ਮੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਦੇਹਾਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕਰਤਾਰ ਉਸ ਵਿੱਚ ਪੂਜ੍ਯ ਹੈ. ਬੋਲਣਹਾਰੁ (ਜੀਵਾਤਮਾ) ਬਾਂਗ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਆਗੂ ਹੋਕੇ ਨਮਾਜ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪਰਮਗੁਰ (ਇਮਾਮ) ਹੈ.

ਕ਼ਿਬਲਾਆ਼ਲਮ. ਅ਼ قبلۂ عالم ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਕ਼ਿਬਲਾ. ਜਿਸ ਵੱਲ ਸਾਰੇ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਗਤਪੂਜ੍ਯ ਕਰਤਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕਿਬਲਾ। ੨ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਲੋਕ ਏਹ ਵਿਸ਼ੇਸਣ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਮਨਾ ਵਾਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਦੇ ਹਨ.

ਕਿਬਲਾਸ. ਦੇਖੋ, ਕੈਲਾਸ.

ਕਿੰਬਾ. ਵ੍ਯ—ਕਿੰਵਾ. ਜਾਂ. ਅਥਵਾ. ਯਦਿ. ਵਾ. "ਏਕ ਜੋਤਿ ਏਕਾ ਮਿਲੀ, ਕਿੰਬਾ ਹੋਇ? ਮਹੋਇ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਜਦ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਜੋਤਿ ਮਿਲ ਗਈ, ਫਿਰ ਵਿਕਲਪ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ.

ਕਿਬੋਲਹਿ. ਕੁਬੋਲ ਸੇ. ਕੁਵਾਕ੍ਯ ਕਰਕੇ. "ਟੂਟੈ ਨੇਹੁ ਕਿਬੋਲਹਿ ਸਹੀ." (ਓਅੰਕਾਰ) ੨ ਕੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ.

ਕਿਮ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਮਿ. ਕੈਸੇ. ਕਿਸ ਤਰਾਂ. ਕਿਵੇਂ.

ਕਿੰਮਤ. ਦੇਖੋ, ਕੀਮਤ। ੨ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀਏ ਸਰਦਾਰ ਦਾ ਨਾਉਂ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਿਕਰ ਵਿਚਿਤ੍ਰਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਯਥਾ—"ਹਿੰਮਤ ਕਿੰਮਤ ਸਹਿਤ ਰਿਸਾਏ."

ਕਿਮਾਚ. ਦੇਖੋ, ਕਮਾਚ.

ਕ਼ਿਮਾਰ. ਅ਼. قمار ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੂਆ. ਜੂਪ. ਦ੍ਯੂਤ.

ਕ਼ਿਮਾਰਬਾਜ਼. ਫ਼ਾ. قمارباز ਵਿ—ਜੁਆਰੀ. ਜੂਆ ਖੇਡਣ ਵਾਲਾ. ਦ੍ਯੂਤਕਰ. gambler.

ਕਿਮਾਰਬਾਜ਼ੀ. ਜੂਆ ਖੇਡਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. Gambling.

ਕਿਮਿ. ਦੇਖੋ, ਕਿਮ.

ਕਿਯੂਰ. ਭੁਜਬੰਦ. ਦੇਖੋ, ਕੇਯੂਰ. "ਭੁਜ ਸੁੰਦਰ ਕਰ ਸਜਤ ਕਿਯੂਰਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਿਰ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਣਾ.

ਕਿਰਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿੱਤਾ. ਪੇਸ਼ਾ. "ਕੋਈ ਦਲਾਲੀ ਕਿਰਸ ਕਮਾਏ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਸੰ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਿ—ਕ੍ਰਿਸਿ. ਖੇਤੀ. "ਜਮ ਚੂਹਾ ਕਿਰਸ ਨਿਤਿ ਕੁਰਕਦਾ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧) ੩ ਕਰ੍ਸਣ (ਵਾਹੀ) ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਨਾ ਕੋ ਕਿਰਸ ਕਰੇਇ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧)

ਕਿਰਸਾਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋ ਕ੍ਰਿਸ ਕਰੇ. ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਵਾਹੇ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਕ. ਕ੍ਰਿਸਿਕਰ. ਕ੍ਰਿਸਿਕਾਰ. ਕ੍ਰਿਸਿਵਲ. ਕ੍ਰਿਸਿਵਾਨ. ਹਲਵਾਹ. ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ.

ਕਿਰਸਾਣੀ, ਕਿਰਸਾਣੁ, ਕਿਰਸਾਨ, ਕਿਰਸਾਨੀ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਸਿਕਰਮ. ਕਾਸ਼੍ਤਕਾਰੀ. ਵਹਾਈ। ੨ ਖੇਤੀ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਸਾਣ. "ਕਿਰਸਾਣੀ ਕਿਰਸਾਣੁ ਕਰੇ." (ਗਉ ਮ: ੪) "ਜੈਸੇ ਕਿਰਸਾਣੁ ਬੋਵੈ ਕਿਰਸਾਨੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਜਿਵੇਂ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਖੇਤੀ ਬੀਜਦਾ ਹੈ. "ਕਿਰਸਾਨੀ ਜਿਉ ਰਾਖੈ ਰਖਵਾਲਾ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੫)

ਕਿਰਸ਼ਮਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰਸ਼ਮਾ.

ਕਿਰਕ. ਦੇਖੋ, ਕਰਕ। ੨ ਦੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਜੋ ਕਿਰ ਕਿਰ ਸ਼ਬਦ ਕਰੇ. ਰੇਤ ਅਥਵਾ ਬਾਰੀਕ ਕੰਕਰ. ਜਿਵੇਂ—ਆਟੇ ਵਿੱਚ ਕਿਰਕ ਹੈ.

ਕਿਰਖ. ਸੰ. ਕ੍ਰਿਸਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੇਤੀ. "ਜੈਸੇ ਕਿਰਖਹਿ ਬਰਸ ਮੇਘ." (ਮਾਲੀ ਮ: ੫) "ਜਿਉ ਕਿਰਖੈ ਹਰਿਆਇਓ ਪਸੂਆ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਕਿਰਖਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਸਣ (ਵਾਹੁਣ) ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਹਲ ਨਾਲ ਲਕੀਰਾਂ ਕੱਢਣੀਆਂ. ਵਹਾਈ। ੨ ਗੁਡਾਈ. ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਨਿਕੰਮੇ ਘਾਹ ਨੂੰ ਕਸ਼ (ਖਿੱਚ) ਲੈਣਾ. ਗੋਡੀ. "ਬਿਖੈ ਬਿਕਾਰ ਦੁਸਟ ਕਿਰਖਾ ਕਰੇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਟਕੇ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟੇ. ਨਦੀਨਾ ਕਰੇ। ੩ ਲਕੀਰ ਖਿੱਚਣੀ. ਰੇਖਾ ਕੱਢਣੀ. "ਲੇਖਾ ਧਰਮਰਾਇ ਕੀ ਬਾਕੀ ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕਿਰਖੈ." (ਸ੍ਰੀ ਛੰਤ ਮ: ੪) ਧਰਮਰਾਜ ਦੀ ਬਾਕੀ ਪੁਰ ਹਰਿਨਾਮ ਜਪਕੇ ਟੇਢੀ ਲੀਕ ਫੇਰੇ.

ਕਿਰਖਿ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਖ.

ਕਿਰਚ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਡੀ ਕੰਚ (ਕੱਚ) ਆਦਿਕ ਦਾ ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਛੋਟਾ ਟੁਕੜਾ. "ਪਰੀ ਕਿਰਚ ਕੁਛ ਤਹਾਂ ਨਿਹਾਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਸਿੱਧੀ ਤਲਵਾਰ. ਸੈਫ. "ਇਲਮਾਨੀਰੁ ਹਲੱਬੀ ਮਗਰਬਿ ਕਿਰਚ[1] ਜੁਨੱਬੀ ਜਾਤੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਿਰਣ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੂਖਮ ਰੇਖਾ. ਅੰਸ਼ੁ. ਰਸ਼ਮਿ। ੨ ਸੂਰਜ.

ਕਿਰਣਧਰ. ਕਿਰਣ (ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੀ ਰੇਖਾ) ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਸੂਰਜ। ੨ ਚੰਦ੍ਰਮਾ. "ਦੁਤਿਯ ਦਿਵਾਕਰ ਕਿਧੌਂ ਕਿਰਣਧਰ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੬੬)

ਕਿਰਣਧਰ ਧਰ ਧਰ. ਕਿਰਣਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸੂਰਜ ਅਥਵਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਉਸ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਆਕਾਸ਼, ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਧਾਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਤੀਰ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕਿਰਣਾ. ਸੰ. ਕ੍ਰੀ ਧਾਤੁ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਛੇਦਨ ਕਰਨਾ—ਨਸ਼੍ਟ ਹੋਣਾ—ਰੇਖਾ ਕਰਨਾ—ਫੈਂਕਣਾ—ਅਲਗ ਕਰਨਾ ਆਦਿਕ. ਇਸ ਤੋਂ ਕਿਰਣਾ ਕ੍ਰਿਯਾ ਹੈ. "ਕਲਰ ਕੇਰੀ ਕੰਧ ਜਿਉ ਅਹਿ ਨਿਸਿ ਕਿਰਿ ਢਹਿਪਾਇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਕਿਰਣਿ, ਕਿਰਣੀ } ਵਿ—ਕਿਰਣ ਵਾਲਾ. ਅੰਸ਼ੁਮਾਨ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ. "ਸਹਜਿ ਭਾਇ ਸੰਚਿਓ ਕਿਰਣਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਲ ਬਾਣੀ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਆਪ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤਿਭਾਵ ਸੰਗ੍ਰਹ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੩ ਸੂਰਜ. "ਸਰਵਰ ਕਮਲ ਕਿਰਣਿ ਆਕਾਸੀ." (ਮਲਾ ਅ: ਮ: ੧) ੪ ਕਿਰਣਾਂ ਨਾਲ। ੫ ਕਿਰਣਾਂ ਵਿੱਚ. "ਕੀਰਤਿ ਰਵਿ ਕਿਰਣਿ ਪ੍ਰਗਟ ਸੰਸਾਰਾ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ) ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪ ਦੀ ਕੀਰਤਿ ਚਮਕ ਰਹੀ ਹੈ। ੬ ਨਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਕਿਰਕੇ (ਸੁਵਕੇ) ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ. "ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ ਜਾਂਕੀ ਹੈ ਕਿਰਣੀ." (ਬੰਨੋ)

ਕਿਰਤ. ਸੰ. ਕ੍ਰਿਤ੍ਯ—ਕ੍ਰਿਤਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਮ. ਕੰਮ. "ਧਰਮਕਿਰਤ ਕਰ ਸੰਤਨ ਸੇਵੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਕ੍ਰਿਤਿ. ਕਰਣੀ. ਕਰਤੂਤ. "ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਕਿਰਤ ਵਿਹਾਣੀਆ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫ ਅੰਜੁਲੀ) ੩ ਵਿ—ਕ੍ਰਿਤ. ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ. ਕਰਿਆ। ੪ ਦੇਖੋ, ਕਿਰਤਿ.

ਕਿਰਤਸੰਜੋਗੀ. ਕ੍ਰਿਤ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਯੋਗ ਨਾਲ. ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੋਇਆ. ਭਾਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਿਆ. "ਕਿਰਤਸੰਜੋਗੀ ਦੈਤਰਾਜੁ ਚਲਾਇਆ." (ਭੈਰ ਅ: ਮ: ੩)

ਕਿਰਤਕਰੰਮਾ. ਸੰ. ਕ੍ਰਿਤਕਰ੍ਮਾ. ਵਿ—ਕੀਤੇ ਹਨ ਕਰਮ ਜਿਸ ਨੇ. "ਤੂੰ ਸੁਣਿ ਕਿਰਤਕਰੰਮਾ." (ਤੁਖਾ ਬਾਰਹਮਾਹਾ)

ਕਿਰਤ ਕਿਰਤ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਤਿ ਕਿਰਤਿ.

ਕਿਰਤੱਗ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਤਗ੍ਯ.

ਕਿਰਤਘਣ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਤਘਨ.

[1] ਇਹ ਮਲਯ (ਮਲਬਾਰ) ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ.

ਕਿਰਤਨ. ਦੇਖੋ, ਕੀਰਤਨ.

ਕਿਰਤਨਿ. ਕ੍ਰਿਤਯੋਂ ਮੇਂ. ਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ. "ਕਿਰਤਨਿ ਜੁਰੀਆ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ)

ਕਿਰਤਮ. ਸੰ. ਕ੍ਰਿਤ੍ਰਿਮ—ਕ੍ਰਿਤ੍ਰਿਮ. ਵਿ—ਬਣਾਉਟੀ। ੨ ਕਲਪਿਤ. "ਕਿਰਤਮ ਨਾਮੁ ਕਥੇ ਤੇਰੇ ਜਿਹਵਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ੩ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ. ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ. "ਬਿਨ ਕਰਤਾਰ ਨ ਕਿਰਤਮ ਮਾਨੋ." (ਹਜਾਰੇ ੧੦)

ਕਿਰਤਰੇਖ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਤ (ਕੀਤੇ ਹੋਏ) ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖਤ. ਕਰਮਰੇਖਾ. "ਕਿਰਤਰੇਖ ਕਰਿ ਕਰਮਿਆ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੫)

ਕਿਰਤਾ / **ਕਿਰਤਾਇ** ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਤ੍ਯ. ਕਰਮ. "ਸਾਧ ਸੇਵੇ ਸਦਾ ਕਰਉ ਕਿਰਤਾਏ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਕਿਰਤਾਸ. ਅ਼ [illegible] ਕ਼ਿਰਤ਼ਾਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਗਜ. "ਕੁਟ ਕੁਟ ਸਣ ਕਿਰਤਾਸ ਬਣਾਇਆ." (ਭਾਗੁ)

ਕਿਰਤਾਰਥ / **ਕਿਰਤਾਰਥੁ** ਸੰ. ਕ੍ਰਿਤਾਰ੍ਥ—ਕ੍ਰਿਤਾਰ੍ਥ. ਵਿ—ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ. ਸਫਲ ਮਨੋਰਥ. ਕ੍ਰਿਤਕ੍ਰਿਤ੍ਯ. "ਜਪ ਹਰਿ ਕਿਰਤਾਰਥ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧) "ਹਿਰਦੈ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਕਿਰਤਾਰਥੁ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਕਿਰਤਿ. ਸੰ. ਕ੍ਰਿਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਮ. ਕਰਣੀ. ਕਰਤੂਤ. "ਕਿਰਤਿ ਕਰਮ ਕੇ ਬੀਛੁੜੇ." (ਬਾਰਹਮਾਹਾ ਮਾਝ) ੨ ਮਿਹਨਤ. ਘਾਲ. "ਜਿਉ ਗੋਡਹੁ ਤਿਉ ਤੁਮ ਸੁਖ ਪਾਵਹੁ ਕਿਰਤਿ ਨ ਮੇਟਿਆਜਾਈ." (ਬਸੰ ਮ: ੧) ਇਸ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਫਲ ਨਿਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ੩ ਕੀਰਤਿ. ਜਸ. "ਕਿਰਤਿ ਸੰਜੋਗਿ ਸਤੀ ਉਠਿਹੋਈ." (ਗਉ ਮ: ੫) ਕੇਵਲ ਵਾਹ ਵਾਹ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਸਤੀ ਹੋ ਗਈ.

ਕਿਰਤਿਕਿਰਤਿ. ਸੰ. ਕ੍ਰਿਤ ਕ੍ਰਿਤ੍ਯ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਤਾਰਥ. "ਪ੍ਰਭੁ ਕਿਰਤਿਕਿਰਤਿ ਕਰੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ)

ਕਿਰਤੀ. ਵਿ—ਕ੍ਰਿਤ੍ਯ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਮਿਹਨਤੀ.

ਕਿਰਤੁ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਤ. "ਨਕਿ ਨਥ ਖਸਮ ਹਥ ਕਿਰਤੁ ਧਕੇ ਦੇ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਸੋਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਤੁ। ੩ ਕ੍ਰਿਤ੍ਯ. ਕਰਮ। ੪ ਕ੍ਰਿਤ. ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ. ਭਾਵ—ਕ੍ਰਿਤੋਪਕਾਰ. ਉਪਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ. "ਮਾਊ ਪੀਊ ਕਿਰਤੁ ਗਵਾਇਨਿ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਕਿਰਦਗਾਰ. ਫ਼ਾ [illegible] ਕਰਤਾਰ. ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ.

ਕਿਰਦਾਰ. ਫ਼ਾ [illegible] ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਮ। ੨ ਅ਼ਮਲ. ਅਭ੍ਯਾਸ. "ਕਾਇਆ ਕਿਰਦਾਰ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ਦੇਹ ਨੂੰ ਅ਼ਮਲਾਂ ਵਾਲੀ ਕਰੋ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਦਰ.

ਕਿਰਨ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਣ.

ਕਿਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਣਾ.

ਕਿਰਪਛੋ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪਛੋ.

ਕਿਰਪਣ / **ਕਿਰਪਨ** ਸੰ. ਕ੍ਰਿਪਣ—ਕ੍ਰਿਪਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਜੂਸ. ਮੁਮਸਿਕ. ਸੂਮ. "ਕਿਰਪਨ ਲੋਭ ਪਿਆਰ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੫) "ਕਿਰਪਨ ਤਨ ਮਨ ਕਿਲਬਿਖ ਭਰੇ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪਣ.

ਕਿਰਪਾ. ਸੰ. ਕ੍ਰਿਪਾ—ਕ੍ਰਿਪਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਿਹਰਬਾਨੀ. ਦਯਾ. "ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੈ ਸਾ ਮਤਿ ਦੀਜੈ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਕਿਰਪਾਈ. ਵਿ—ਕ੍ਰਿਪਾਵਾਨ. ਕ੍ਰਿਪਾਯਨ. ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ. "ਮੋਹਨ ਦੀਨਕਿਰਪਾਈ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) "ਤਉ ਮਿਲਿਓ ਜਉ ਕਿਰਪਾਈ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) "ਭਗਤਵਛਲੁ ਕਿਰਪਾਏ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਕਿਰਪਾਸ. ਸੰ. ਕ੍ਰਿਪਾਸ਼ਯ—ਕ੍ਰਿਪਾਸ਼ਯ. ਵਿ—ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਅਸਥਾਨ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ. "ਪ੍ਰਭੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਕਿਰਪਾਸ." (ਕਾਨ ਮ: ੪)

ਕਿਰਪਾਧ / **ਕਿਰਪਾਧਿ** ਸੰ. ਕ੍ਰਿਪਾਂਨਿਧਿ. ਕ੍ਰਿਪਾਬ੍ਧਿ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਹੱਦ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ. "ਹੋ ਹੋ ਗੁਰੁ ਕਿਰਪਾਧਿ." (ਕਾਨ ਮ: ੫)

ਕਿਰਪਾਨ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪਾਣ। ੨ ਵਿ—ਕ੍ਰਿਪਾਯਨ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਘਰ. ਦਯਾ ਦਾ ਨਿਵਾਸ। ੩ ਕ੍ਰਿਪਾਵਾਨ. "ਹਰਿ ਹੋ ਹੋ ਕਿਰਪਾਨ." (ਕਾਨ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ)

ਕਿਰਪਾਨਦ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਦਰਿਆ. "ਦੀਜੈ ਸਾਧੁ ਸੰਗਤਿ ਕਿਰਪਾਨਦ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ਹੇ ਕ੍ਰਿਪਾਸਿੰਧੁ!

ਕਿਰਪਾਨਿ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਪਾਨ। ੨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨਾਲ। ੩ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੋਂ. ਰਹਮ ਨਾਲ. "ਮਿਲੀਐ ਗੁਰਕਿਰਪਾਨਿ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਕਿਰਪਾਨਿਧ / **ਕਿਰਪਾਨਿਧਿ** ਸੰ. ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ। ੨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ. "ਕਿਰਪਾਨਿਧਿ ਪ੍ਰਭੁ ਦੀਨਦਇਆਲਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਕਿਰਪਾਨੀ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪਾਨੀ। ੨ ਵਿ—ਕ੍ਰਿਪਾ-ਵਾਨੀ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਵਾਲੀ. ਮਿਹਰਬਾਨ. "ਜਨ ਪਰ ਆਪ ਕਿਰਪਾਨੀ." (ਸਲੋਹ)

ਕਿਰਪਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਪਾਲ.

ਕਿਰਪਾਰੀਆ. ਵਿ—ਕ੍ਰਿਪਾਲੁਤਾ ਵਾਲਾ. ਮਿਹਰਬਾਨ. ਕ੍ਰਿਪਾਲੀਆ. "ਸੇਈ ਹੋਏ ਭਗਤ ਜਿਨਿ ਕਿਰਪਾਰੀਆ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੫)

ਕਿਰਪਾਲ / **ਕਿਰਪਾਲੁ** ਵਿ—ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਦਯਾਲੁ. "ਕਿਰਪਾਲੁ ਸਦਾ ਦਇਆਲੁ." (ਬਿਲਾ ਛੰਤ ਮ: ੧)

ਕਿਰਪਾਵਤ. ਵਿ—ਕ੍ਰਿਪਾਵੰਤ. ਕ੍ਰਿਪਾਵਾਨ. "ਪੂਰਿਰਹੇ ਕਿਰਪਾਵਤ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਕਿਰਪੀਸ. ਵਿ—ਕ੍ਰਿਪਾ-ਈਸ਼. ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ. "ਹਰਿ ਹੋ ਹੋ ਕਿਰਪੀਸ." (ਕਾਨ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ) ੨ ਈਸ਼-ਕ੍ਰਿਪਾ. ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਦਯਾ.

ਕਿਰਪੇਨ / **ਕਿਰਪੈਨ** ਵਿ—ਕ੍ਰਿਪਾ-ਅਯਨ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਘਰ। ੨ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ. "ਪ੍ਰਭੁ ਭਏ ਹੈਂ ਕਿਰਪੇਨ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) "ਤਿਨਿ ਪਾਇਓ ਜਿਸੁ ਕਿਰਪੈਨ." (ਧਨਾ ਮ: ੫)

ਕਿਰਪੰਗਨਾ. ਵਿ—ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਅੰਗਨਾ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਪਤਿ। ੨ ਕ੍ਰਿਪਾਂਗਿਨ. ਕ੍ਰਿਪਾਂਗੀ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਗ. ਕ੍ਰਿਪਾਰੂਪ। ੩ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ। ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਯਾ. ਕ੍ਰਿਪਾ. "ਸੋ ਬੂਝੈ ਜਿਸ ਕਿਰਪੰਗਨਾ."

(ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਕਿਰਪੰਤ. ਸੰ. ਕ੍ਰਿਪਾਤ—ਕ੍ਰਿਪਾ ਸੇ. "ਕਿਰਪੰਤ ਹਰੀਅੰ ਮਤਿ ਤਤਗਿਆਨੰ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਕਿਰਬਤੀ. ਵਿ—ਕਰਬ (ਚਿੰਤਾ) ਸਹਿਤ। ੨ ਸ਼ੋਕਾਤੁਰ. ਰੰਜੀਦਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰਬ ੨, ੩ ਅਤੇ ੪. "ਮੁਖ ਤਿਨਾ ਦੇ ਕਿਰਬਤੀ ਬਾਤ ਨ ਪੁਛੈ ਕੋਇ." (ਮਗੋ)

ਕਿਰਮ. ਫ਼ਾ کرم ਸੰ. ਕ੍ਰਿਮਿ—ਕ੍ਰਿਮਿ. ਸੰਗਯਾ—ਕੀੜਾ. ਕੀਟ। ੨ ਅਣੁਕੀਟ. ਬਹੁਤ ਸੂਖਮ ਕੀੜਾ, ਜੋ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ. Becteria। ੩ ਲਹੂ ਵੀਰਯ ਆਦਿਕ ਵਿੱਚ ਸੂਖਮ ਬੀਜਰੂਪ ਜੀਵ, ਜੋ ਉਤਪੱਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹਨ.[1] "ਰਕਤ ਕਿਰਮ ਮਹਿ ਨਹੀ ਸੰਘਾਰਿਆ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ੪ ਭਾਵ—ਤੁੱਛ. ਅਦਨਾ. ਕਮੀਨਾ.

ਕਿਰਮਚੀ. ਅ਼ قرمزی ਕ਼ਿਰਮਿਜ਼ੀ. ਇੱਕ ਕਿਰਮ (ਕ੍ਰਿਮਿ) ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਲਾਲ ਰੰਗ.

ਕਿਰਮਾਇਣਾ. ਵਿ—ਕ੍ਰਿਮਿ (ਕੀੜੀਆਂ ਦਾ) ਅਯਨ (ਘਰ). ਜਿਸ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਕੀੜੇ ਪੈ ਗਏ ਹਨ. ਕੁਸ੍ਰ ਆਦਿਕ ਰੋਗਾਂ ਨਾਲ ਗਲਿਤ ਅੰਗ। ੨ ਅਣੁ ਕ੍ਰਿਮਿ (ਤੁੱਛ ਕੀਟ) ਉੱਪਰ. "ਕਰਹੁ ਦਇਆ ਕਿਰਮਾਇਣਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਕਿਰਮਾਨ. ਈਰਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸੂਬਾ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ. "ਕਾਬਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਔ ਮਲੇਛ ਕਿਰਮਾਨ ਕੌ."(ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਿਰਮਾਲਾ. ਕਿਰਣ-ਮਾਲਾ. ਕਰਮਾਲੀ. ਸੂਰਜ। ੨ ਕ੍ਰਿਮਿ-ਆਲਯ. ਕੀੜਿਆਂ ਦੀ ਖੁੱਡ (ਭੌਣ).

ਕਿਰਲਾ. ਸੰ. ਕ੍ਰਕਲਾਸ—ਕ੍ਰਿਕਲਾਸ. ਸੰਗਯਾ—ਗਿਰਗਿਟ. ਸਰਟ.

ਕਿਰਲੀ. ਛਿਪਕਲੀ. ਗ੍ਰਹਗੋਧਾ. ਛੋਟਾ ਕਿਰਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਲਾ.

ਕਿਰਵਾ. ਸੰਗਯਾ—ਕੀੜਾ. ਕ੍ਰਿਮਿ.

ਕਿਰਾ. ਫ਼ਾ کرا ਸਰਵ—ਕਿਸ ਨੂੰ. ਕਿਸ ਦੇ ਲਈ.

ਕ਼ਿਰਾਂ. ਅ਼ قران ਕ਼ਰੀਬ ਹੋਣਾ. ਪਾਸ ਹੋਣਾ। ੨ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ੀ ਪੁਰ ਕਈ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠਾ ਹੋਣਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਸਾਹਿਬਕਿਰਾਂ.

ਕਿਰਾਇਆ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਾਯਾ.

ਕਿਰਾਖੀ. ਕਰਸ਼ਣ ਕੀਤੀ. ਖਿੱਚੀ. ਹਟਾਈ. ਮਿਟਾਈ. "ਜਿਉ ਸੂਰਜਿ ਰੈਣਿ ਕਿਰਾਖੀ." (ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਮ: ੪)

ਕਿਰਾਤ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਜੰਗਲੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ. ਭੀਲ. ਨਿਸਾਦ। ੨ ਭੂਟਾਨ ਸਿਕਿਮ ਆਦਿਕ ਦਾ ਇਲਾਕਾ. ਕਿਰਾਤ ਦੇਸ਼। ੩ ਚਰਾਇਤਾ। ੪ ਅ਼ قراة ਕ਼ਿਰਾਤ. ਪੜ੍ਹਨਾ. ਪਠਨ.

ਕਿਰਾਤਾਰਜੁਨੀਯ. ਭਾਰਵੀ ਕਵੀ ਦਾ ਰਚਿਆ ਕਾਵ੍ਯ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਰਜੁਨ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਜੰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ. ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਤੀਜੇ ਪਰਵ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਥਾ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਖਟਕਾਵ੍ਯ.

ਕ਼ਿਰਾਨ. ਦੇਖੋ, ਕ਼ਿਰਾਂ.

ਕ਼ਿਰਾਨਸ਼ਾਹ. ਇਹ ਜ਼ਮਾਨਸ਼ਾਹ ਅਮੀਰਕਾਬੁਲ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ, ਜੋ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਲਹੌਰ ਦਾ ਹਾਕਮ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ. ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਭਾਰੀ ਹਾਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਜ਼ਮਾਨ ਸ਼ਾਹ.

ਕਿਰਾਨੀ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਸਤਾਨ.

ਕਿਰਾਮ. ਅ਼ کرام ਕਰੀਮ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ.

ਕਿਰਾਯਾ. ਅ਼ کرایہ ਸੰਗਯਾ—ਭਾੜਾ. Hire. rent.

ਕਿਰਾਰ, ਕਿਰਾੜ ਸੰ. ਕਿਰਾਟ ਅਤੇ ਕ੍ਰਯਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਹਟਵਾਣੀਆਂ. ਲੈਣ ਦੇਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਵ੍ਯਾਪਾਰੀ। ੨ ਭਾਵ—ਮਾਇਆ ਦਾ ਸੇਵਕ. "ਨਾਲ ਕਿਰਾੜਾ ਦੋਸਤੀ ਕੂੜੈ ਕੂੜੀ ਪਾਇ." (ਸਵਾ ਮ: ੧) ੩ ਕਾਇਰ. ਬੁਜ਼ਦਿਲ.

ਕਿਰਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਰਕੇ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਣਾ. "ਅਹਿਨਿਸਿ ਕਿਰਿ ਢਹਿਪਾਇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਕਿਰਿਆ. ਸੰ. ਕ੍ਰਿਯਾ. ਸੰਗਯਾ—ਕਰਮ. ਕੰਮ। ੨ ਆਚਾਰ। ੩ ਸ਼੍ਰਾੱਧ ਆਦਿਕ ਕਰਮ. "ਪਿੰਡ ਪਤਲਿ ਮੇਰੀ ਕੇਸਉ ਕਿਰਿਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ੪ ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਯਾ ੨.

ਕਿਰਿਆਚਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਕ੍ਰਿਯਾ ਦਾ ਆਚਰਣ. ਕਰਮਕਾਂਡ ਦਾ ਕਰਨਾ. "ਕਿਰਿਆਚਾਰ ਕਰਹਿ ਖਟਕਰਮਾ." (ਗੂਜ ਮ: ੫)

ਕਿਰਿਸ਼ਮਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰਸ਼ਮਾ.

ਕਿਰਿਚ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਚ.

ਕਿਰੀਆ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਿਆ.

ਕਿਰੀਆਨ. ਰੇਸ਼ਮੀ ਡੋਰਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਘਾਉ (ਜ਼ਖਮ) ਸੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. "ਤਹਾਂ ਤਾਂਹਿ ਕਿਰੀਆਨ ਕੈ ਘਾਵ ਸੀਨਾ." (ਗੁਰੁਸੋਭਾ)

ਕਿਰੀਚਕ. ਦੇਖੋ, ਕੀਚਕ ੨.

ਕਿਰੀਚਕਮਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਾਰ.[2] ਅਜਿਹੀ ਮਾਰ, ਜੇਹੀ ਕਿ ਭੀਮਸੇਨ ਨੇ ਕੀਚਕ ਪੁਰ ਕੀਤੀ ਸੀ. "ਵੇਸ਼੍ਯਾ ਏਕ ਜਿਯਤ ਨਹਿ ਬਾਚੀ। ਐਸੀ ਮਾਰ ਕਿਰੀਚਕ ਮਾਚੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੯੮) ਦੇਖੋ, ਕੀਚਕ ੨.

ਕਿਰੀਟ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਮੁਕੁਟ. ਤਾਜ। ੨ ਦੇਖੋ, ਸਵੈਯੇ ਦਾ ਰੂਪ ੧੪

ਕਿਲ. ਸੰ. ਵ੍ਯ—ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਕੇ. ਯਕ਼ੀਨਨ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਸਤ੍ਯ. ਸੱਚ। ੩ ਝੂਠ। ੪ ਕਾਰਣ. ਸਬਬ। ੫ ਪਛਤਾਵਾ.

ਕਿਲਕ. ਫ਼ਾ کلک ਸੰਗਯਾ—ਥੋਥੀ ਕਾਨੀ. ਕ਼ਲਮ।੨ ਸੰ. ਕੀਲਕ. ਕੀਲਾ. ਮੇਖ. "ਅਬ ਲੌ ਖਰੋ ਕਰੀਰ ਤਰੁ ਕਿਲਕ ਲਗ੍ਯੋ ਪਗ ਜੇਹ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਕਿਲਕਾਰੀ ਲਈ ਭੀ ਕਿਲਕ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. "ਮਾਰ ਕਿਲਕ ਬਹੁ ਰੂਅ ਉਠਾਈ." (ਭਾਗੁ)

ਕਿਲਕਟੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕਿਲਕਾਰੀ. ਚੀਕ (ਚੀਖ਼).

ਕਿਲਕਾ. ਇੱਕ ਛੰਦ. ਇਸ ਨੂੰ "ਅਸਤਾ" ਅਤੇ "ਤੋਟਕ" ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਜੈਸੇ ਸ਼ੰਖਨਾਰੀ ਦਾ ਦੁਗਣਾ ਰੂਪ ਭੁਜੰਗਪ੍ਰਯਾਤ ਹੈ, ਤੈਸੇ ਹੀ ਤਿਲਕਾ ਦਾ ਦ੍ਵਿਗੁਣ ਰੂਪ ਕਿਲਕਾ ਹੈ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ਚਾਰ ਸਗਣ, IIS IIS IIS IIS.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਪਕਰੈਂ ਨਿਤ ਪਾਪ ਪਰਾਤ ਘਨੇ,

---

[1] ਦੇਖੋ, ਗਰਭ.

[2] ਇਹ ਮੁਹਾਵਰਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—"ਨਾਦਿਰਸ਼ਾਹੀ ਕ਼ਤਲਾਮ."

ਜਨ ਦੇਖਨ ਕੇ ਤਰ ਸ਼ੁੱਧ ਬਨੇ,
ਜਗ ਛੋਰ ਭਜਾ ਗਤਿ ਧਮੰਨ ਕੀ,
ਸੁ ਜਹਾਂ ਤੱਹਿ ਪਾਪਕ੍ਰਿਯਾ ਪ੍ਰਚੁਰੀ. (ਕਲਕੀ)

ਕਿਲਕਾਰ, **ਕਿਲਕਾਰੀ** ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿਲ ਕਿਲ ਸ਼ਬਦ ਕਰਕੇ ਚੀਕ ਮਾਰਨੀ.

ਕਿਲਕਿੰਚਿਤ ਹਾਵ. ਦੇਖੋ, ਹਾਵ. "ਹੋਤ ਜਹਾਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਹੀ ਤ੍ਰਾਸ ਹਾਸ ਰਸ ਰੋਸ। ਤਾਂ ਸੋਂ 'ਕਿਲਕਿੰਚਿਤ' ਕਹਿਤ ਹਾਵ ਸਭੈ ਨਿਰਦੋਸ." (ਜਗਦਵਿਨੋਦ)

ਕਿਲਕਿਲਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿਲ ਕਿਲ ਸ਼ਬਦ. ਆਨੰਦ ਬੋਧਕ ਧੁਨਿ. ਕਿਲਕਾਰੀ। ੨ ਡਿੰਗ—ਦੁਧੀਰਾ. ਮਾਹੀਖ਼ੋਰ. Cormorant. ਸੰ. ਕ੍ਰਕਾਲਿਕਾ—ਕ੍ਰਿਕਾਲਿਕਾ. "ਜਜੋਂ ਕਿਲਕਿਲਾ ਮਛਰੀਐ ਦੂ ਪਰ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੬੬)

ਕਿਲਟਾ. ਪਹਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲੰਮਾ ਅਤੇ ਗਾਉਦੁੰਮ ਟੋਕਰਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਹਾੜੀਏ ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ.

ਕਿਲਬਿਖ. ਸੰ. ਕਿਲ੍ਵਿਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੋਸ। ੨ ਰੋਗ। ੩ ਪਾਪ। ੪ ਗੁਨਾਹ. "ਕਿਲਬਿਖ ਕਾਟੇ ਨਿਮਖ ਅਰਾਧਿਆ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਕਿਲਮਾਸਪਾਦ. ਦੇਖੋ, ਕਲਮਾਸਪਾਦ.

ਕਿਲਮਾਕ, **ਕਿਲਮਾਖ** ਤਾਤਾਰੀ. Tartar. ਦੇਖੋ, ਕਲਮਾਕ. "ਕਾਂਬੋਜ ਕਿਲਮਾਕ ਕਠਿਨ ਪਲ ਮੇ ਕਟਡਾਰੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੧੭)

ਕਿਲਵਿਖ. ਦੇਖੋ, ਕਿਲਬਿਖ. "ਕਿਲਵਿਖ ਉਤਰਹਿ ਸੁਧ ਹੋਇ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਕਿਲਾ. ਅ़ قلعہ ਕ਼ਿਲਅ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੁਰਗ. ਗੜ੍ਹ. ਅੰ. Fort. Citadel. ਕਿਲੇ ਦੋ ਤਰਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਤਾਂ ਜੰਗੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਤੋਪ ਆਦਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਫ਼ੌਜ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਜੰਗ ਲਈ ਬਹੁਤ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਕਿਲੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰਣਵਾਸ ਭੀ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਲੇ ਆਬਾਦੀ ਨਾਲ ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ.

ਕਿਲਾਲ. ਜਲ. ਦੇਖੋ, ਕੀਲਾਲ. "ਕੀਨ ਸਨਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਕਿਲਾਲ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕਿਲਾਲਜ. ਕੀਲਾਲ (ਜਲ) ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਕਮਲ. ਜਲਜ. "ਕਿਲਾਲਜ ਪੁੰਜ, ਦਿਵਾਕਰ ਕੇ ਬਿਨ ਜਜੋਂ ਅਕੁਲਾਏ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕਿਲੋਖਰੀ. ਦੇਖੋ, ਤਿਲੋਖਰੀ.

ਕਿਲੋਲ. ਦੇਖੋ, ਕਲੋਲ.

ਕਿੱਲ. ਛੋਟੀ ਮੇਖ. ਕੀਲ.

ਕ਼ਿੱਲਤ. ਅ़ قلت ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ਼ਲੀਲ (ਥੋੜਾ) ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਕਮੀ. ਘਾਟਾ.

ਕਿੱਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੀਲ. ਕੀਲਕ. ਕੀਲਾ. ਮੇਖ। ੨ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇੱਕ ਮਾਪ, ਜੋ ਏਕੜ ਤੁੱਲ ਹੈ.

ਕਿੱਲੀ. ਛੋਟਾ ਕਿੱਲਾ. ਕੀਲੀ.

ਕਿਵ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੈਸੇ. ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ. ਕਿਵੇਂ. "ਕਿਵਕਰਿ ਆਖਾ ਕਿਵ ਸਾਲਾਹੀ?" (ਜਪੁ)

ਕਿੰਵਦੰਤੀ. ਸੰ. ਕਿੰਵਦਨ੍ਤੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਫ਼ਵਾਹ. ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਹਾਉਤ. ਦੰਤਕਥਾ. ਪ੍ਰਵਾਦ. Rumour.

ਕਿਵਰਿਯਾ. ਪ੍ਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿਵਾੜੀ. ਕਵਾਟ. ਪਟ. ਤਖਤੇ। ੨ ਤਾਕੀ. ਮੋਰੀ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕਿਵਰੀਆ ੨.

ਕਿਵਰੀਆ. ਦੇਖੋ, ਕਿਵਰਿਯਾ। ੨ ਕਿਵਾੜ ਪੁਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ. ਪਹਿਰੇਬਰਦਾਰ. ਦ੍ਵਾਰਪਾਲ.

ਕਿੰਵਾ. ਦੇਖੋ, ਕਿੰਬਾ.

ਕਿਵਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕਵਾਟ. "ਦਰਸਨੁ ਦੀਜੈ ਖੋਲਿ ਕਿਵਾਰ." (ਬਿਲਾ ਕਬੀਰ)

ਕਿਵਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੋਟੀ ਤਾਕੀ. ਮੋਰੀ। ੨ ਛੋਟੇ ਤਖਤੇ. ਕਿਵਾੜੀ। ੩ ਵਿ—ਕਿਵਾੜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਡਿਹੁਡੀ ਦਾ ਦਾਰੋਗਾ. ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦਾ ਅਫ਼ਸਰ. "ਕਾਮ ਕਿਵਾਰੀ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਰਵਾਨੀ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ) ਕਾਮ ਕਿਲੇ ਦਾ ਜਮਾਦਾਰ ਹੈ, ਦੁਖ ਸੁਖ ਦੋ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਚੌਕੀਦਾਰ ਹਨ। ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਟੈਕਸ, ਜੋ ਹਰ ਘਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਵਸੂਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਕਿਵਾੜ, **ਕਿਵਾੜਾ** ਦੇਖੋ, ਕਪਾਟ ਅਤੇ ਕਵਾਟ.

ਕਿਵਾੜੀ. ਦੇਖੋ, ਕਿਵਾਰੀ.

ਕਿਵੇਂ, **ਕਿਵੈ** ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੈਸੇ. ਕਿਮਿ. ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ. "ਮਲੁ ਹਉਮੈ ਧੋਤੀ ਕਿਵੈ ਨ ਉਤਰੈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩)

ਕਿਵੈਹੈ. ਕਰਨਾ ਹੈ. "ਤ੍ਰਯੋਦਸ ਬਰਸ ਗਏ ਫਿਰ ਐਹੈਂ। ਜਾਹੁ ਹਮੈ ਕਛੁ ਕਾਜ ਕਿਵੈਹੈ." (ਰਾਮਾਵ) ਹੇ ਭਰਤ! ਜਾਓ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ। ੨ ਕੈਸੇ (ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ) ਹੈ?

ਕਿਵੰ. ਦੇਖੋ, ਕਿਵ। ੨ ਕਿਯੰ (ਕੀਤਾ) ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਹਰ ਕੋਪ ਕਿਵੰ." (ਰੁਦ੍ਰਾਵ)

ਕਿੜੀ. ਮੁਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੋਕਾ. ਸਾਵਧਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਪੁਕਾਰ. ਪੋਠੋਹਾਰ ਵਿੱਚ ਕੈੜ ਆਖਦੇ ਹਨ. "ਕਿੜੀ ਪਵੰਦੀ ਮੁਹਾਇਓਨੁ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੩) "ਕਿੜੀ ਪਵੰਦੀਈ ਖੜਾ ਨ ਆਪਿ ਮੁਹਾਇ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਕੀ. ਦੇਖੋ, ਕਿ. "ਬਗੋਜਦ ਕੀ ਮਨ ਫੌਜ ਕੋ ਸ਼ਾਹਮ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਕਰੀ. ਕੀਤੀ. "ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ) ੩ ਸਰਵ—ਕਿਆ. "ਆਇਗਇਓ ਕੀ ਨ ਆਇਓ?" (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੧) ਜਦ ਕਰਤਾਰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆਗਿਆ, ਤਦ ਕੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ? ਭਾਵ—ਕੁਝ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ੪ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਉਂ. ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ. "ਕੀ ਵਿਸਰਹਿ? ਦੁਖ ਬਹੁਤਾ ਲਾਗੈ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) "ਜਨਮਤ ਕੀ ਨ ਮੂਓ ਅਭਾਗਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩) "ਗਹਿਓ ਕੀ ਨ ਅੰਚਲਾ?" (ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫)

ਕੀਂ. ਫ਼ਾ كين ਕਿ—ਈਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਕਿ ਇਹ.

ਕੀਉ **ਕੀਓ** **ਕੀਅ** **ਕੀਅਉ** ਕੀਤਾ. ਕਰਿਆ. "ਬੰਧਪ ਹਰਿ ਏਕ, ਨਾਨਕ ਕੀਉ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) "ਕੀਓ ਸੀਗਾਰੁ ਮਿਲਣ ਕੈ ਤਾਈ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੪) "ਗੁਰੁ ਰਾਮਦਾਸ ਘਰਿ ਕੀਅਉ ਪ੍ਰਗਾਸਾ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੫ ਕੇ)

ਕੀਅਹਿ. ਕਰੀਦਾ ਹੈ. ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਕੀਅਹਿਂ. ਕਰੀਦੇ ਹਨ. "ਤੇ ਕੀਅਹਿ ਪਰਵਾਣ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਸਾਰ)

ਕੀਅਲੋ **ਕੀਆ** ਕੀਤਾ ਹੈ. ਕਰਿਆ. "ਕੰਤ ਹਮਾਰੋ ਕੀਅਲੋ ਖਸਮਾਨਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਕੀਆ ਖੇਲੁ ਬਡ ਮੇਲੁ ਤਮਾਸਾ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਕੀਈ. ਕੀਤੀ. ਕਰੀ. "ਹਮ ਹਰਿ ਕੀ ਗੁਰੁ ਕੀਈ ਹੈ ਬਸੀਠੀ." (ਨਟ ਪੜਤਾਲ ਮ: ੪) ਦੇਖੋ, ਬਸੀਠੀ.

ਕੀਏ. ਕੀਤੇ. ਕਰੇ. "ਕਈ ਕੋਟਿ ਕੀਏ ਧਨਵੰਤ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਰਨ ਤੋਂ. ਕਰਨੇ ਸੇ. "ਸੁਨਤਿ ਕੀਏ ਤੁਰਕੁ ਜਿ ਹੋਇਗਾ?" (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਕੀਸ. ਸਰਵ—ਕਿਸ. ਕਿਸ ਨੂੰ. "ਤਬ ਫਲ ਛਿਦ੍ਰ ਲਗਤ ਕਹੁ ਕੀਸ?" (ਸੁਖਮਨੀ) ੨ ਕੀਅਸ. ਕੀਤਾ. ਕਰਿਆ. "ਪੁਨ ਕਾਸੀ ਕੋ ਕੀਸ ਪਿਆਨਾ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ੩ ਸੰ. ਕੀਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਂਦਰ. "ਮਹਾਬਲੀ ਰਾਵਨ ਦਸ ਸੀਸ। ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਮ ਗਰਬ ਹਰਜੋ ਮਿਲ ਕੀਸ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਕ (ਆਕਾਸ਼) ਦਾ ਈਸ਼ (ਸ੍ਵਾਮੀ) ਸੂਰਜ। ੫ ਪੰਛੀ (ਪਖੀ)

ਕੀਸਾ. ਦੇਖੋ, ਖੀਸਾ.

ਕੀਸਾਰ. ਸੰ. ਕਿੰਸ਼ਾਰੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੌਂ, ਧਾਨ ਅਤੇ ਕਣਕ ਆਦਿਕ ਦੀ ਬੱਲੀ ਪੁਰ ਜੋ ਸੂਈ ਜੇਹੇ ਤਿੱਖੇ ਕੰਡੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. "ਸਣੁ ਕੀਸਾਰਾ ਚਿਥਿਆ ਕਣੁ ਲਇਆ ਤਨੁ ਝਾੜਿ." (ਵਾਰ ਮਾਝ ਮ: ੧) ਕੀਸਾਰ ਤੋਂ ਭਾਵ ਅੰਗੁਲੀ ਆਦਿ ਅੰਗ ਹਨ.

ਕੀਸੂ. ਫ਼ਾ ﮐﯿﺴﻮ ਕੀ ਹੈ? ਕਿ—ਅਸ੍ਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਸੰ. ਕਿਮਸ੍ਰਿ.

ਕੀਹ. ਕਿਆ. ਕੀ.

ਕੀਹਾਂ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਹਾਂ. ਕਿੱਥੇ. "ਬੁਲੇ ਬੈਣ ਕੀਹਾਂ ਕਰੇ ਘਾਇ ਜੀਹਾਂ?" (ਰਾਮਾਵ) ਬਚਨ ਬੋਲੇ ਕਿ ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਕੀਤੇ ਹਨ। ੨ ਪਹਾੜੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਕੀਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਕਿਉਂ ਹੈ.

ਕੀਕ. ਕੀਤਾ. ਕੀਏ. "ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਨਕਟੇ ਨਕ ਕੀਕ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੪) ੨ ਦੇਖੋ, ਸਸਿਕੀਕ.

ਕੀਕਸ਼. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਡਾਲ. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਇਸੇ ਤੋਂ ਕੀਕਣ ਸ਼ਬਦ ਹੈ.

ਕੀਕਟ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਿਹਾਰ ਦੇਸ਼. ਇਸ ਥਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਕੀਕਟ ਜਾਤਿ ਵਸਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਹ ਨਾਉਂ ਹੋਇਆ। ੨ ਘੋੜਾ। ੩ ਕੰਗਾਲਪੁਣਾ. ਨਿਰਧਨਤਾ। ੪ ਮਗਧ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਉਂ। ੫ ਵਿ—ਕੰਗਾਲ.

ਕੀਕਣ. ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ. ਕਿੱਕੂੰ। ੨ ਇਕ ਨੀਚ ਜਾਤਿ. ਦੇਖੋ, ਕੀਕਸ਼.

ਕੀਕਰ. ਦੇਖੋ, ਕਿਕਰਿ.

ਕੀਕੁਰ **ਕੀਕੂੰ** ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੈਸੇ. ਕਿਸ ਤਰਾਂ. ਕਿਵੇਂ. ਕਿੱਕੁਰ. "ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਕੀਕੂੰ ਨਿਭੈਗੀ?" (ਜਸਭਾਮ)

ਕੀਚ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਦੰਮ. ਗਾਰਾ. ਚਿੱਕੜ. ਪੰਕ. "ਬਿਆਪਤ ਮੋਹਕੀਚ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਕੀਚਈ. ਕੀਜਈ. ਕਰੀਏ. ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ. "ਤਿਨ ਸੰਗਿ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਚਈ ਨਾਨਕ, ਜਿਨਾ ਆਪਣਾ ਸੁਆਉ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨, ਮ: ੫)

ਕੀਚਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਥੋਥਾ ਬਾਂਸ। ੨ ਕੇਕਯ ਰਾਜਾ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਵਿਰਾਟ ਦਾ ਸਾਲਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭੀਮਸੇਨ ਨੇ ਦ੍ਰੌਪਦੀ ਨਾਲ ਛੇੜਖਾਨੀ ਕਰਨ ਬਦਲੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ. ਬਹੁਤ ਹਿੰਦੀ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਿਰੀਚਕ ਅਤੇ ਕ੍ਰੀਚਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰੀਚਕ, ਕਿਰੀਚਕਮਾਰ ਅਤੇ ਕ੍ਰੀਚਕ.

ਕੀਚੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੀਚ. ਚਿੱਕੜ. ਗਾਰਾ. "ਕੀਚੜ ਹਾਥ ਨ ਬੂਡਈ." (ਸਵਾ ਮ: ੧) ਇਸ ਥਾਂ ਭਾਵ ਕੁਕਰਮ ਹੈ.

ਕੀਚੜਿ. ਕੀਚੜ ਮੇਂ. ਚਿੱਕੜ ਵਿੱਚ. "ਕੀਚੜਿ ਆਟਾ ਗਿਰਿਪਰਿਆ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਕੀਚਿਤ. ਕੀਜੀਅਤ. "ਭ੍ਰਮ ਤੇ ਕੀਚਿਤ ਭਿੰਨ." (ਬਾਵਨ)

ਕੀਚੈ **ਕੀਚੈ** ਕੀਜੈ. ਕਰੀਜੈ. ਕਰੋ. ਦੇਖੋ, "ਸੁਧੁਕੀਚੇ." "ਹਰਿਰਸੁ ਕੀਚੈ ਜੀਉ." (ਮਾਝ ਮ: ੪)

ਕੀਜਈ. ਦੇਖੋ, ਕੀਚਈ.

ਕੀਜਹੁ. ਕਰੋ.

ਕੀਜਤੁ. ਕਰੀਦਾ ਹੈ. "ਕਾਹੇ ਕੀਜਤੁ ਹੈ ਮਨਿਭਾਵਨ?" (ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ)

ਕੀਜਾ. ਕਰਿਆ. ਕੀਤਾ. "ਸਚੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸੁਖ ਕੀਜਾ ਹੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਕੀਜੈ. ਕਰੀਜੈ. ਕਰੋ। ੨ ਕਰੀਦਾ ਹੈ.

ਕੀਟ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੀੜਾ. "ਕੀਟ ਹਸਤਿ ਸਗਲ ਪੂਰਾਨ." (ਗੌਂਡ ਮ: ੫) ੨ ਭਾਵ—ਤੁੱਛ. ਅਦਨਾ। ੩ ਵਿ—ਕਠੋਰ. ਸਖ਼ਤ। ੪ ਕੈਟਭ ਅਸੁਰ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਕੀਟ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਸਹਸਬਾਹੁ ਮਧੁ ਕੀਟ ਮਹਿਖਾਸਾ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧) ਸਹਸ੍ਰਬਾਹੁ, ਮਧੁ, ਕੈਟਭ ਅਤੇ ਮਹਿਖਾਸੁਰ. ਦੇਖੋ, ਕੈਟਭ ੨। ੫ ਦੇਖੋ, ਕਿਰਮ.

ਕੀਟਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੀੜਾ। ੨ ਵਿ—ਕਠੋਰ. ਕਰੜਾ. ਸਖ਼ਤ.

ਕੀਟਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੇਸ਼ਮ, ਜੋ ਕੀਟ (ਕੀੜੇ) ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਕੀਟਪਖਾਣੀ. ਵਿ—ਪੱਥਰ ਦਾ ਕੀੜਾ. ਪਾਸ਼ਾਣ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਕੀੜਾ. "ਅਚਿੰਤਦਾਨ ਦੇਇ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਵਿਚਿ ਪਾਥਰ ਕੀਟਪਖਾਣੀ ਹੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੪)

ਕੀਟਭ. ਦੇਖੋ, ਕੈਟਭ ੨. "ਤਾਂਤੇ ਮਧੁ ਕੀਟਭ ਤਨ ਧਾਰਾ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਕੀਟੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੀੜੀ. ਚਿਊਂਟੀ. "ਇਕ ਬਿਹੰਗ ਇਕ ਕੀਟੀ ਕੀਤਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਭਾਵ—ਨੰਮ੍ਰਤਾ. ਹਲੀਮੀ. "ਕੀਟੀ ਪਰਬਤ ਖਾਇਆ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਫੀਲ। ੩ ਵਿ—ਨੰਮ੍ਰ. ਹਲੀਮ.

"ਕੀਟੀ ਹੋਇਕੈ ਖਾਇ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਕੀਟੁ. ਦੇਖੋ, ਕੀਟ.

ਕੀਤ. ਕੀਤਾ. ਕਰਿਆ. ਕ੍ਰਿਤ. "ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਆਪਨ ਕੀਤ." (ਨਟ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) "ਮਨ ਅਪਨੇ ਕਉ ਮੈ ਹਰਿਸਖਾ ਕੀਤ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫)

ਕੀਤਾ. ਕਰਿਆ. ਕ੍ਰਿਤ. "ਕੀਤਾ ਪਾਈਐ ਆਪਣਾ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ. "ਕੀਤਾ ਕਹਾ ਕਰੈ ਮਨਿ ਮਾਨ?" (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) "ਕੀਤੇ ਕਉ ਮੇਰੈ ਸੰਮਾਨੈ, ਕਰਣਹਾਰੁ ਤ੍ਰਿਣੁ ਜਾਨੈ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੩ ਕਰਣਾ. "ਕੀਤਾ ਲੋੜੀਐ ਕੰਮ ਸੁ ਹਰਿ ਪਹਿ ਆਖੀਐ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ)

ਕੀਤਾ ਕਰਤਿਆ. ਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਕ੍ਰਿਤਜ (ਕੰਮ). ੨ ਕਰਿਆ ਕਰਾਇਆ. ਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਕਾਰਿਤ. "ਕੀਤਾ ਕਰਤਿਆ ਓਸ ਦਾ ਸਭੁ ਗਇਆ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਕੀਤਿ. ਸੰਗਯਾ—ਕੀਰਤਿ. ਜਸ। ੨ ਸੰ. ਕ੍ਰਿਤਿ (कृति) ਪ੍ਰਯਤਨ. ਕੋਸ਼ਿਸ਼. "ਜਾਪ ਨ ਤਾਪ ਨ ਕਰਮ ਕੀਤਿ." (ਬਸੰ ਮ: ੫) ੩ ਕੀਤਾ. ਕਰਿਆ.

ਕੀਤੀਅਨੁ. ਉਸ ਨੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਦਿੱਤੀ. "ਭੀੜਹੁ ਮੋਕਲਾਈ ਕੀਤੀਅਨੁ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) ਤੰਗਦਸ੍ਤੀ ਤੋਂ ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ.

ਕੀਤੁ. ਦੇਖੋ, ਕੀਤ. "ਟੇਕ ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਕੀਤੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫)

ਕੀਤੋਈ, ਕੀਤੋਸੁ, ਕੀਤੋਸੂ } ਕੀਤਾ (ਕਰਿਆ) ਹੈ. "ਮੈਨੋ ਜੋਗ ਕੀਤੋਈ." (ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮ: ੫)

ਕੀਤੋਨ, ਕੀਤੋਨੁ } ਉਸ ਨੇ ਕਰਿਆ ਹੈ. "ਕੀਤੋਨ ਅਪਣਾ ਪੰਥ ਨਿਰਾਲਾ." (ਭਾਗੁ) "ਜੇਹਾ ਕੀਤੋਨੁ ਤੇਹਾ ਹੋਆ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩)

ਕੀਤੋਮ, ਕੀਤੋਮੁ } ਮੈ ਕੀਤਾ। ੨ ਕਰਿਆ ਹੈ. ਕੀਤੋਸੁ. "ਈਧਣੁ ਕੀਤੋਮੂ ਘਣਾ." (ਵਾਰ ਜੈਤ)

ਕੀਦ੍ਰਿਸ. ਸੰ. कीदृश ਅਤੇ कीदृक्ष. ਕੀਦ੍ਰਿਸ਼ ਅਤੇ ਕੀਦ੍ਰਿਕ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਕੇਹਾ. ਕੇਹੋ ਜੇਹਾ. ਕੈਸਾ. ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ.

ਕੀਨ. ਕੀਤਾ. ਕਰਿਆ. "ਮਾਨੁਖ ਕੋ ਜਨਮ ਲੀਨ ਸਿਮਰਨ ਨਹਿ ਨਿਮਖ ਕੀਨ." (ਜੈਜਾ ਮ: ੯) ੨ ਕਿਉਂ. ਕਿਸ ਲਈ. "ਮੁਚੁ ਮੁਚੁ ਗਰਭ ਗਏ ਕੀਨ ਬਚਿਆ?" (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਬਹੁਤ ਗਰਭ ਗਿਰ ਗਏ ਇਹ ਕਿਉਂ ਬਚ ਰਿਹਾ? ੩ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ. ਕਿਉਂ ਨਾ. "ਕੀਨ ਸੁਣੇਹੀ ਗੋਰੀਏ!" (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੪ ਫ਼ਾ کین ਸੰਗਯਾ—ਦੁਸ਼ਮਨੀ। ੫ ਲੜਾਈ. ਜੰਗ। ੬ ਕਪਟ। ੭ ਦੇਖੋ, ਕੀਂ.

ਕੀਨਸਿ. ਕੀਤਾ ਹੈ. "ਜੋ ਕਿਛੁ ਕੀਨਸਿ ਪ੍ਰਭੁਰਜਾਇ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਕਿਉਂ ਨ. ਕਿਸ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ. "ਪ੍ਰਭੁ ਸਰਣਾਗਤਿ ਕੀਨਸਿ ਹੋਗ?" (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧)

ਕੀਨਹ. ਦੇਖੋ, ਕੀਨਾ ੨.

ਕੀਨਹਕੋਸ਼. ਫ਼ਾ کینہ‌کش ਵਿ—ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਕੀਨਖਾਪ, ਕੀਨਖਾਬ } ਦੇਖੋ, ਕਮਖਾਬ.

ਕੀਨਾ. ਕੀਤਾ. ਕਰਿਆ."ਸੋ ਪਾਏ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕੀਨਾ ਹੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ੨ ਫ਼ਾ کینہ ਵੈਰ. ਬੁਗ਼ਜ਼. ਦੇਖੋ, ਕੀਨ ੪. ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕੀਨ ਭੀ ਉਹੀ ਅਰਥ ਰਖਦਾ ਹੈ.

ਕੀਨਾਰਾਮ, ਕੀਨਾਰਾਮੀਏ } ਦੇਖੋ, ਅਘੋਰੀ ੩.

ਕੀਨੀ. ਕੀਤੀ. ਕਰੀ. "ਹਰਿ ਗਤਿ ਕੀਨੀ." (ਗਉ ਮ: ੩) ੨ ਦੇਖੋ, ਹਮਕੀਨ ਅਤੇ ਹਮਕੀਨੀ.

ਕੀਮ. ਅ਼ قیم ਕ਼ਿਯਮ. ਸੰਗਯਾ—ਕ਼ੀਮਤ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਮੁੱਲ. "ਤਿਸ ਦੀ ਕੀਮ ਨ ਪਾਈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) "ਕੀਮ ਨ ਸਕਾ ਪਾਇ ਸੁਖ ਮਿਤੀਹੂ ਬਾਹਰੇ." (ਜੈਤ ਵਾਰ)

ਕੀਮਖ਼ਾਬ. ਦੇਖੋ, ਕਮਖ਼ਾਬ.

ਕ਼ੀਮਤ. ਅ਼ قیمت ਕ਼ੀਮਤ. ਸੰਗਯਾ—ਮੁੱਲ। ੨ ਕ਼ਦਰ। ੩ ਅੰਦਾਜ਼ਾ. ਅਟਕਲ.

ਕੀਮਤਿ. ਦੇਖੋ, ਕੀਮਤ. "ਕੀਮਤਿ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ਦੂਜਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਕੀਮਤ ੩. "ਅਨਿਕ ਦੋਖ ਅਰੁ ਬਹੁਤ ਸਜਾਈ। ਤਾਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹਣੁ ਨ ਜਾਈ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ੩ ਵਿ—ਕੀਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਮੁੱਲ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ. "ਸਭ ਕੀਮਤਿ ਮਿਲਿ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ." (ਸੋਦਰੁ)

ਕੀਮਤੀ. ਫ਼ਾ قیمتی ਬਹੁਤ ਮੁੱਲ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕੀਮਤ.

ਕੀਮਾ. ਅ਼ قیمہ ਕ਼ੀਮਹ. ਸੰਗਯਾ—ਛੋਟੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਮਾਸ.

ਕੀਮਾਏ. ਕ਼ੀਮਤ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ. ਕ਼ਦਰਦਾਨ. "ਨਹਿ ਕੀਮਤਿ ਕੀਮ ਕੀਮਾਏ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

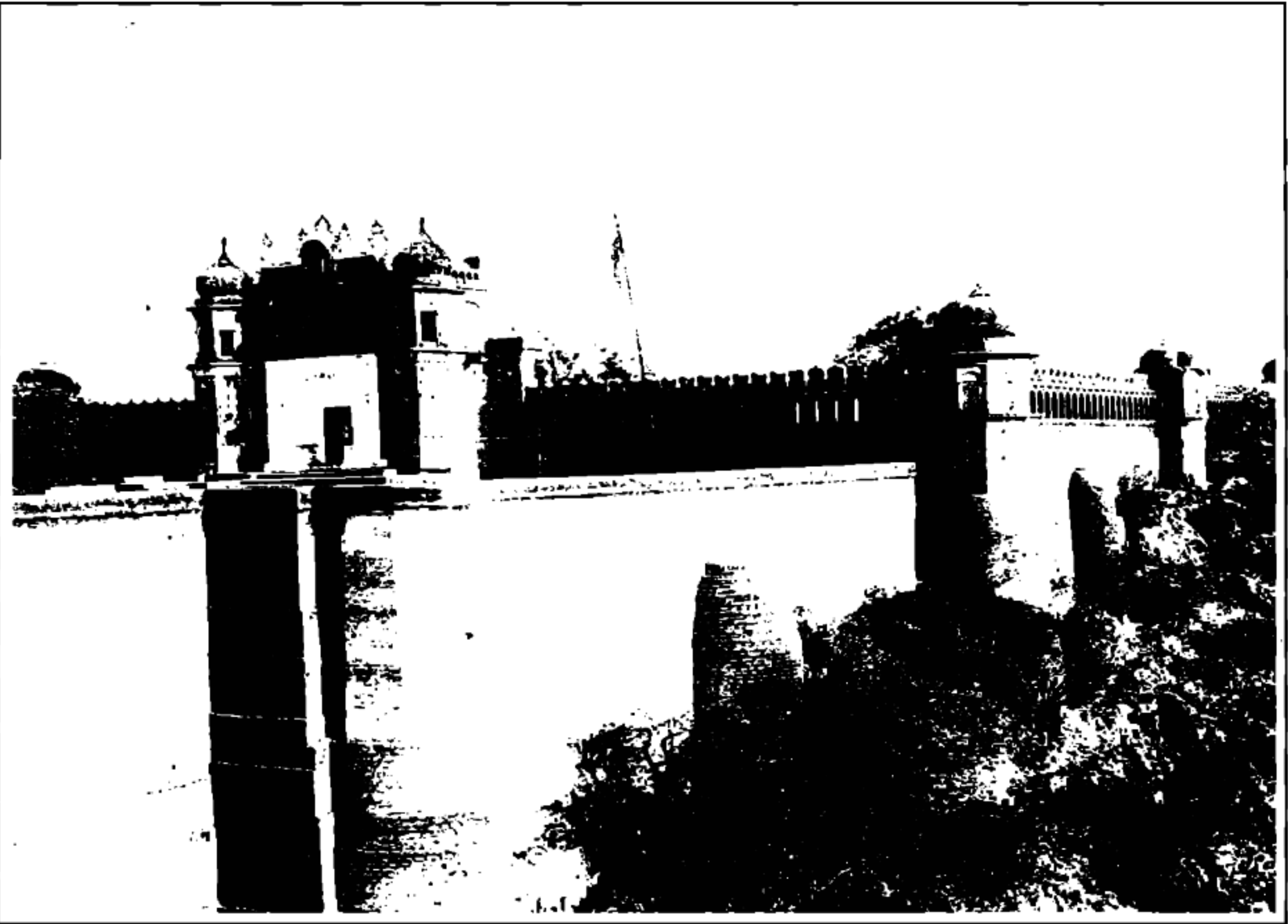
ਕੀਮਾਹੂ. ਕ਼ੀਮਤ (ਮੁੱਲ) ਤੋਂ. ਦੇਖੋ, ਕੀਮ. "ਸੁਖ ਕੀਮਾਹੂ ਬਾਹਰੇ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਕੀਮਿਯਾ, ਕੀਮੀਆ } ਯੂ کیمیا ਸੰਗਯਾ—ਰਸਾਯਨ. ਰਸਾਇਣ. Chemia.[1] ਪਹਿਲਾਂ ਲੋਕ ਤਾਂਬੇ ਤੋਂ ਸੋਨਾ ਅਤੇ ਕਲੀ ਤੋਂ ਚਾਂਦੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਨਾ ਹੋਈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਰਸਾਇਨਵਿਦ੍ਯਾ (Chemistry) ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਚਾਂਦੀ ਸੋਨੇ ਨਾਲ ਘਰ ਭਰ ਬੈਠੇ.

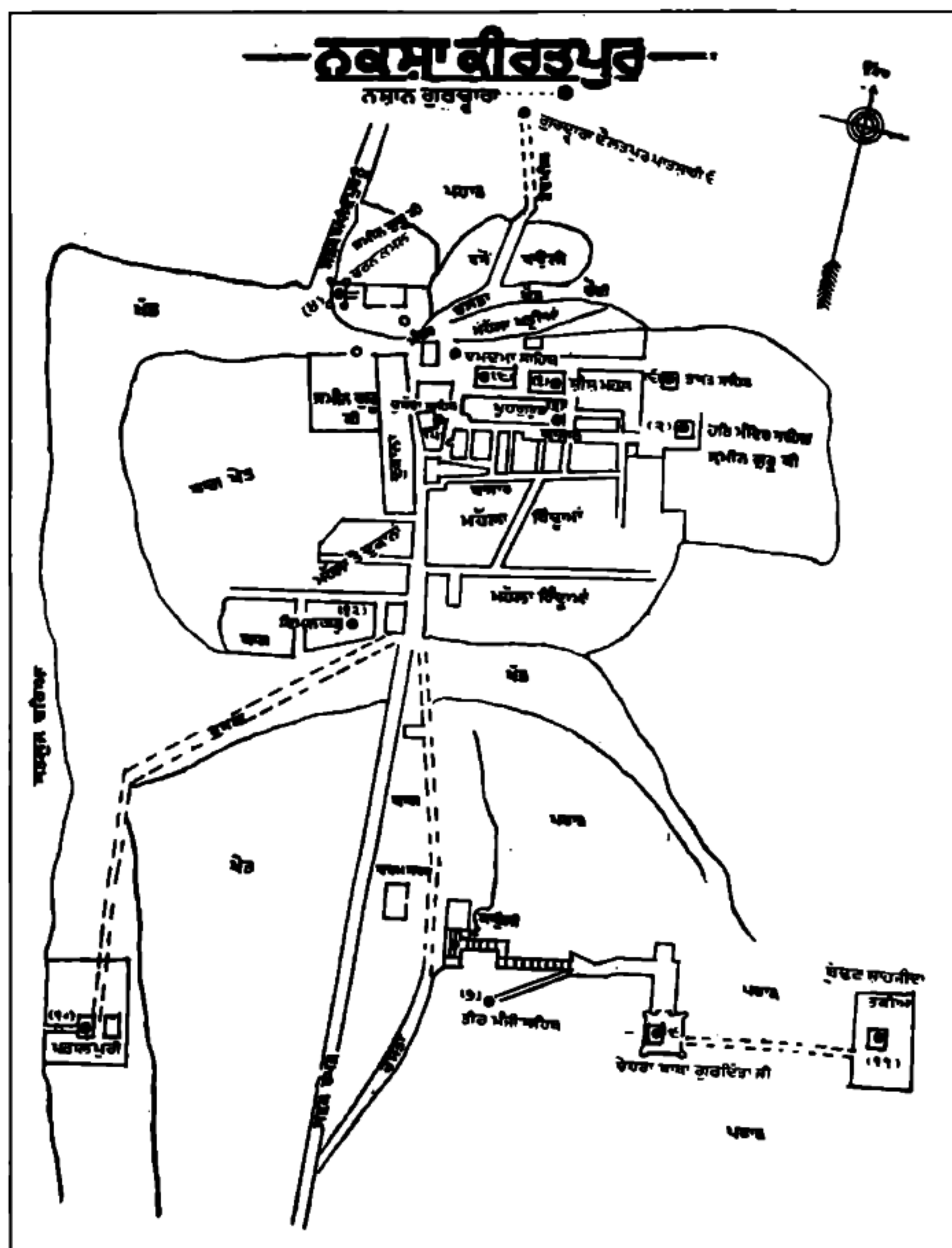
ਕੀਮੀਆਗਰ. ਫ਼ਾ کیمیاگر ਕੀਮੀਆ (ਰਸਾਇਣ) ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਰਸਾਯਨੀ.

ਕੀਮੁਖਤ. ਫ਼ਾ کیمخت ਸੰਗਯਾ—ਹਰੇ ਰੰਗ ਰੰਗਿਆ ਘੋੜੇ ਅਥਵਾ ਗਧੇ ਦਾ ਦਾਣੇਦਾਰ ਚਮੜਾ, ਜੋ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਤਲਵਾਰਾਂ ਦੇ ਮਿਆਨਾਂ

[1] ਇਹ ਮਿਸਰ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਉਂ ਹੈ. ਮਿਸਰੀ ਰਸਾਇਣ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਏ, ਇਸ ਲਈ ਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਨਾਮ ਇਹ ਹੋ ਗਿਆ.

ਦੇਹਰਾ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਕੀਰਤਪੁਰ

ਨਕਸ਼ਾ ਕੀਰਤਪੁਰ

ਪੁਰ ਮੜ੍ਹੀਦਾ ਹੈ.

ਕੀਰ. ਸੰ. ਕੀਕਟ. ਵਿ—ਨਿਰਧਨ. ਕੰਗਾਲ। ੨ ਕ੍ਰਿਪਣ. ਕੰਜੂਸ। ੩ ਲੋਭੀ। ੪ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੀਰ. ਤੋਤਾ. ਸ਼ੁਕ. "ਕੀਰ ਸੋਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੀ ਗਨਿਕਾ." (ਗੁਰੁਸੋਭਾ) ੫ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇਸ਼। ੬ ਵਿ—ਕਸ਼ਮੀਰੀ। ੭ ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੇਵਟ. ਮਲਾਹ.

ਕੀਰਣ. ਸੰ. ਕੀਣੰ. ਵਿ—ਖਿੰਡਿਆ ਹੋਇਆ. ਵਿਖਰਿਆ। ੨ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ। ੩ ਕਰੁਣ (ਨੇਂਬੂ) ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ.

ਕੀਰਣਾ. ਸੰ. ਕ੍ਰੋਸ਼ਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ. ਉੱਚੇ ਸੁਰ ਨਾਲ ਰੋਣਾ. ਕ੍ਰੰਦਨ.

ਕੀਰਤ. ਗੁਰੁਯਸ਼ ਕਰਤਾ ਇੱਕ ਭੱਟ. "ਕਵਿ ਕੀਰਤ ਜੋ ਸੰਤ ਚਰਨ ਮੁੜਿ ਲਾਗਹਿ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕੀਰਤਿ.

ਕੀਰਤਨ. ਸੰ. ਕੀਤੰਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਥਨ. ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾਨ। ੨ ਗੁਰੁਮਤ ਵਿੱਚ ਰਾਗ ਸਹਿਤ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਕੀਰਤਨ' ਹੈ. "ਕੀਰਤਨ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਤ ਰਹਉ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)। ੩ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲੇ (ਆਰਤੀ ਸੋਹਿਲੇ) ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਕੀਰਤਨ ਆਇਆ ਹੈ. ਯਥਾ—"ਕੀਰਤਨ ਪੜ੍ਹੇ ਬਿਨਾ ਜੋ ਸੋਵੈ." (ਤਨਾਮਾ)

ਕੀਰਤਨਸੋਹਿਲਾ. ਦੇਖੋ, ਸੋਹਿਲਾ ਅਤੇ ਕੀਰਤਿ ਸੋਹਿਲਾ। ੨ ਭਾਵ—ਸਮਾਪਤੀ. ਖ਼ਾਤਿਮਾ. ਦੇਖੋ, ਫਾਤੀਆ ੩.

ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਚੌਕੀਆਂ. ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਚੌਂਕੀਆਂ.

ਕੀਰਤਨਿ. ਕੀਰਤਨ ਵਿੱਚ. ਕੀਤੰਨ ਮੇ. "ਹਰਿ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨਿ ਇਹ ਮਨੁ ਰਾਤਾ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੫)

ਕੀਰਤਨੀਆ. ਵਿ—ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ. "ਭਲੋ ਭਲੋ ਰੇ ਕੀਰਤਨੀਆ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਕੀਰਤਨੁ. ਦੇਖੋ, ਕੀਰਤਨ. "ਹਰਿਕੀਰਤਨੁ ਸੁਣੈ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਕੀਰਤਪੁਰ. ਜਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਤਸੀਲ ਊਨਾਂ ਥਾਣਾ ਆਨੰਦਪੁਰ ਵਿੱਚ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਇਹ ਨਗਰ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਮਤ ੧੬੯੩ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਹਲੂਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਤਾਰਾਚੰਦ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਕੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਆਬਾਦ ਕਰਵਾਇਆ. ਇਸ ਦੇ ਵਸਣ ਦਾ ਵਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਥੇ ਆਏ ਹੋਏ "ਚਰਣਕਮਲ" ਠਹਿਰੇ ਅਤੇ ਸਾਂਈਂ ਬੁੱਢਣਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ ਸਨ.

ਕੀਰਤਪੁਰ ਰੋਪੜ[1] ਤੋਂ ੧੪ ਮੀਲ, ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਤੋਂ ੩੧ ਮੀਲ ਹੈ.

ਇਸ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਹਨ:—

(੧) ਸ਼ੀਸ਼ਮਹਲ. ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਮਕਾਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਸੰਮਤ ੧੬੯੧ ਵਿੱਚ ਆਏ ਅਤੇ ਅੰਤ ਤੀਕ ਇੱਥੇ ਹੀ ਰਹੇ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਇਸਨਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਹਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪੱਕੀ ਆਮਦਨ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੱਛੀ ਨਹੀਂ ਹੈ.

(੨) ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਸਾਹਿਬ. ਕੀਰਤਪੁਰ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਹ ਭੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ਕ਼ਰੀਬ ਪੰਜ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ.

(੩) ਖੂਹ ਗੁਰੂ ਕਾ. ਇਹ ਕੂਆ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਲਗਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ.

(੪) ਚਰਨਕਮਲ. ਕੀਰਤਪੁਰ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਪਹਾੜੀਯਾਤ੍ਰਾ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਏਧਰ ਆਏ ਹਨ. ਸਾਂਈ ਬੁੱਢਣਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕੀਤਾ. ਦੇਖੋ, ਬੁੱਢਣਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਬਾਬਾ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਛੀ ਸੌ ਰੁਪਯੇ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਹੈ.

(੫) ਚੁਬੱਚਾ ਸਾਹਿਬ. ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਵਡੇ ਭਾਰੀ ਚੁਬੱਚੇ ਵਿੱਚ ਘੋੜਿਆਂ ਲਈ ਦਾਣਾ ਭਿਉਂਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਈ ਵਾਰੀਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਤਿਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੁਰਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਸਾਧਾਰਣ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਆਮਦਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ.

(੬) ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ. ਕੀਰਤਪੁਰ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਤਿਲਕ ਹੋਣ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਸਾਧਾਰਣ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕੋਈ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ.

(੭) ਤੀਰਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ. ਕੀਰਤਪੁਰ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਅੱਧ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਦੇਹਰਾ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਥੇ ਬੈਠਕੇ ਤੀਰ ਚਲਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਕੇਵਲ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਨਾਂਹੀ ਕੋਈ ਆਮਦਨ ਹੈ.

(੮) ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ. ਕੀਰਤਪੁਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਦੇ ਪਾਸ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਸ ਥਾਂ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ.

ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ਦੋ ਦੁਕਾਨਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ੨੫) ਰੁਪਯੇ ਸਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ.

(੯) ਦੇਹਰਾ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ. ਕੀਰਤਪੁਰ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਅੱਧ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਇਹ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਇਮਾਰਤ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਦੇਹਰੇ ਨਾਲ ਪੰਜ ਸੌ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ. ਮੇਲਾ ਹੋਲੇ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

(੧੦) ਪਾਤਾਲਪੁਰੀ. ਕੀਰਤਪੁਰ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਦੋ ਫ਼ਰਲਾਂਗ

[1] ਹੁਣ ਰੋਪੜ ਭੀ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ.

ਦੇ ਕ਼ਰੀਬ ਸਤਲੁਜ ਕਿਨਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਰਾ ਹੈ.

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੀ ਵਿਭੂਤੀ ਭੀ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਲਿਆਕੇ ਇੱਥੇ ਅਸਥਾਪਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ.

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਹਨ, ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਰਾ ਵਡਾ ਉੱਚਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਕਲਸ਼ ਵਾਲਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ ਸੱਠ ਰੁਪਯੇ ਸਾਲਾਨਾ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਦੀ ਆਮਦਨ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੈ.

(੧੧) ਬੁੱਢਣਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਤਕੀਆ. ਕੀਰਤਪੁਰ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਅੱਧ ਮੀਲ ਦੇ ਕ਼ਰੀਬ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਪਾਸ ਸਾਂਈ ਬੁੱਢਣਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਤਕੀਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣ ਪਏ ਹਨ.

ਤਕੀਆ ਪੱਕਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਂਈ ਜੀ ਦੀ ਕਬਰ ਹੈ ਅਤੇ ਕਬਰ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਸਾਈਂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬਕਰੀਆਂ, ਕੁੱਤੇ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਦੀਆਂ ਮੜ੍ਹੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ. ਪੁਜਾਰੀ ਸਾਂਈ ਅੱਲਾਦਿੱਤਾ ਜੀ "ਚਰਨੌਲੀ" ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ.

(੧੨) ਵਿਮਾਨਗੜ੍ਹ. ਕੀਰਤਪੁਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦਾ ਸੀਸ ਟਿਕਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਵਿਮਾਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਕੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੰਗਤਿ ਸਾਥ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਆਨੰਦਪੁਰ ਲੈ ਗਏ ਸਨ.

ਕੀਰਤਿ. ਸੰ. कीर्ति. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਡਾਈ. ਨੇਕਨਾਮੀ. ਜਸ. "ਜੈ ਘਰਿ ਕੀਰਤਿ ਆਖੀਐ." (ਸੋਹਿਲਾ)

ਕੀਰਤਿਸਤੰਭ. ਸੰ. कीर्त्तिस्तम्भ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਥੰਮ੍ਹ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੇ ਯਸ਼ ਨੂੰ ਕ਼ਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ. (a column of fame)

ਕੀਰਤਿਸ਼ਾਲੀ. ਸੰ. कीर्त्तिशालिन्. ਵਿ—ਯਸ਼ਵਾਲਾ. ਕੀਰਤਿਮਾਨ.

ਕੀਰਤਿਸੋਹਿਲਾ. ਪੰਜ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਬਾਣੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਸੋਹਿਲਾ" ਮੁੱਖ ਹੈ. ਬਹੁਤੇ ਕੀਰਤਨਸੋਹਿਲਾ ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ. ਆਰਤੀਸੋਹਿਲਾ ਭੀ ਇਸੇ ਦੀ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ. ਮ੍ਰਿਤਕ ਸੰਸਕਾਰ ਸਮੇਂ ਭੀ ਇਸ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋਂਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸੋਹਿਲਾ ੩.

ਕੀਰਤਿਮਤ, ਕੀਰਤਿਮਾਨ } ਵਿ—ਕੀਰਤਿਮੰਤ. ਕੀਰ੍‍ਤਿ ਵਾਲਾ. ਯਸ਼ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਸੁਦੇਵ ਦਾ ਵਡਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਕੰਸ ਨੇ ਜੰਮਦਾ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ. "ਪੁਤ੍ਰ ਭਯੋ ਵਸੁਦੇਵ ਕੇ ਕੀਰਤਿਮਤ ਤਿਹ ਨਾਮ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕੀਰਤੀ. ਦੇਖੋ, ਕੀਰਤਿ.

ਕੀਰਤੀਆ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਚੌਰਬਰਦਾਰ। ੨ ਵਿ—ਜਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਕੀਰਨ. ਦੇਖੋ, ਕੀਰਣ.

ਕੀਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੀੜਾ. ਕੀਟ। ੨ ਭਾਵ—ਤੁੱਛ. ਨੀਚ. "ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੀਰਾ." (ਗਉ ਮ: ੩) "ਸੁਲਤਾਨ ਖਾਨ ਕਰੇ ਖਿਨਿ ਕੀਰੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ੩ ਅ਼ قیران ਕ਼ੀਰਾਨ. ਕਾਲਾ ਪੱਥਰ. ਦੇਖੋ, ਸਪੀਅਲ ਅਤੇ ਮਖਤੂਲ. "ਤੁਮ ਮਖਤੂਲ ਸਪੇਦ ਸਪੀਅਲ, ਹਮ ਬਪੁਰੇ ਜਸ ਕੀਰਾ." (ਆਸਾ ਰਵਿਦਾਸ)

ਕੀਰਾਤ. ਅ਼ قیراط ਕ਼ੀਰਾਤ਼. ਦੋ ਰੱਤੀ ਪ੍ਰਮਾਣ. ਚਾਰ ਗ੍ਰੇਨ. ਦੇਖੋ, ਜਗਾਤ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਿਰਾਤ.

ਕੀਰੀ. ਕੀੜੀ. ਕੀਟੀ। ੨ ਭਾਵ—ਤੁੱਛ. ਅਦਨਾ. "ਨੀਕੀ ਕੀਰੀ ਮਹਿ ਕਲ ਰਾਖੈ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੩ ਭਾਵ—ਨੰਮ੍ਰਤਾ. ਹਲੀਮੀ. "ਕੀਰੀ ਜੀਤੋ ਸਗਲਾ ਭਵਨ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਕੀਰੇਕਿਰਮ. ਕੰਗਾਲ ਅਤੇ ਨੀਚ. ਨਿਰਧਨ ਅਤੇ ਤੁੱਛ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਮ ਅਤੇ ਕੀਰ. "ਹਮ ਕੀਰੇ ਕਿਰਮ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ." (ਸੋਦਰੁ)

ਕੀਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੀਲਾ. ਮੇਖ਼. ਕਿੱਲ। ੨ ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ. "ਸੋਹਤ ਜਸੋਂ ਬੜਵਾਨਲ ਕੀਲਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੩ ਕੂਹਣੀ। ੪ ਤੰਤ੍ਰਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਮੰਤ੍ਰ, ਜੋ ਦੂਜੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਅਸਰ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦੇਵੇ. ਕੀਲਕ. "ਕੀਲ ਪਟਲ ਅਰਗਲਾ ਮਹਾਤਮ ਸਹਸਨਾਮ ਸੱਤਾ ਜੈ." (ਸਲੋਹ) ੫ ਸ਼ਸਤ੍ਰ। ੬ ਥੰਮ੍ਹ. ਸੂੰਭ। ੭ ਅ਼ قیل ਕ਼ੀਲ. ਸੁਖ਼ਨ. ਕਲਾਮ। ੮ ਫ਼ਾ کیل ਕੀਲ. ਵਿ—ਟੇਢਾ। ੯ ਕੰਗਾਲ। ੧੦ ਦੇਖੋ, ਖਾਕੀ ੩.

ਕੀਲਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੀਲਾ. ਮੇਖ਼। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੀਲ ੪.

ਕੀਲਣਾ, ਕੀਲਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਕੀਲਕਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਮੇਖ ਗੱਡਣੀ. ਦੇਖੋ, ਕੀਲ ੪. ਤੰਤ੍ਰਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਾਲੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨਾਲ ਦੁਖ ਦਰਦ ਠਾਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਕਾਬੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

ਕੀਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿੱਲਾ. ਮੇਖ਼. ਦੇਖੋ, ਕੀਲ.

ਕੀਲਾਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ, ਜੋ ਕੀਲ (ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ) ਨੂੰ ਅਲ (ਵਰਜਨ) ਕਰੇ. ਅੱਗ ਬੁਝਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਮਰਥ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੀਲਾਲ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ। ੨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ। ੩ ਕੀਲ (ਕਿੱਲੇ) ਨਾਲ ਜੋ ਰੋਕ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ, ਪਸ਼ੂ.

ਕੀਲਾਲਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੀਲਾਲ (ਜਲ) ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਜਲਜ. ਕਮਲ. ਅੰਭੋਜ.

ਕੀਲਿਕਾ, ਕੀਲੀ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੇਖ਼. ਖੂੰਟੀ. ਕਿੱਲੀ। ੨ ਚੱਕੀ ਦੀ ਮੇਖ, ਜੋ ਮਾਨਵੀ ਦੇ ਛਿਦ੍ਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ. "ਸ੍ਰੀਗੁਰੁ ਪਗ ਹੈਂ ਕੀਲਿਕਾ ਮਨ ਦਾਨੋ ਢਿਗ ਕੀਨ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਕੀਲੀ ਨਾਲ ਲੱਗਿਆ ਦਾਣਾ ਪਿਸਣੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਕ਼ੀਲੋਕ਼ਾਲ. ਅ਼ قیل وقال ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਤ ਚੀਤ. ਗੱਲ ਬਾਤ.

ਕੀੜ. ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ, ਜੋ ਸਰੀਣਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ. "ਮੂਲਾ ਕੀੜ ਬਖਾਣੀਐ." (ਭਾਗੁ)

ਕੀੜਾ, ਕੀੜੀ ਸੰਗਯਾ—ਕੀਟ. ਕੀਟੀ। ੨ ਸਿਉਂਕ. ਦੀਮਕ. "ਇਟ ਸਿਰਾਣੇ ਭੁਇ ਸਵਣ ਕੀੜਾ ਲੜਿਓ ਮਾਸ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੩ ਵਿ—ਅਦਨਾ. ਤੁੱਛ. "ਕੀੜਾ ਥਾਪਿ ਦੇਇ ਪਾਤਸਾਹੀ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਕੀੜ੍ਹ. ਸੰਗਯਾ—ਗਊ ਮੱਝ ਦਾ ਉਹ ਦੁੱਧ, ਜੋ ਸੂਣ ਪਿੱਛੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੋਇਆ ਜਾਵੇ. ਇਸੇ ਦੁੱਧ ਦੀ 'ਬਹੁਲੀ' ਬਣਦੀ ਹੈ.

ਕੁ. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਲਗ ਪਗ (ਕਰੀਬ) ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ 'ਕੁ' ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਜਿਵੇਂ—"ਸੌ ਕੁ ਰੁਪਯੇ ਦਾ ਮਾਲ ਖਰੀਦਿਆ ਹੈ।" ੨ ਸੰ. ਧਾ—ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ. ਗੁੰਜਾਰਨਾ। ੩ ਵ੍ਯ—ਨੀਚ। ੪ ਨਿੰਦਿਤ. ਇਹ ਅਵ੍ਯਯ ਸੰਗ੍ਯਾ ਦੇ ਮੁੱਢ ਲੱਗਕੇ ਨਿੰਦਿਤ ਅਰਥ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਕੁਪੁਤ੍ਰ, ਕੁਕਰਮ ਆਦਿ। ੫ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. ਜ਼ਮੀਨ.

ਕੁਅਤ. ਬਲ. ਜੋਰ. ਦੇਖੋ, ਕੁਵਤ. "ਦੁਹੂੰ ਹਾਥ ਕਰ ਕੁਅਤ ਪ੍ਰਹਾਰਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੫੬)

ਕੁਅਰ, ਕੁੰਅਰ ਸੰ. ਕੁਮਾਰ. ਪੰਜ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਤੀਕ ਦਾ ਬੱਚਾ। ੨ ਰਾਜਕੁਮਾਰ. ਰਾਜਪੁਤ੍ਰ. "ਕਾਨ ਕੁਅਰ ਨਿਹਕਲੰਕ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਕੁਅਰਿ. ਸੰ. ਕੁਮਾਰੀ. ਪੰਜ ਵਰ੍ਹੇ ਤੀਕ ਦੀ ਲੜਕੀ। ੨ ਰਾਜਪੁਤ੍ਰੀ. ਰਾਜਕੰਨ੍ਯਾ.

ਕੁਆਉ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੱਦ. ਪੁਕਾਰ. ਆਵਾਹਨ ਲਈ ਕੁ (ਸ਼ਬਦ) ਕਰਨਾ। ੨ ਸਿੰਧੀ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿੱਥੇ. ਕਹਾਂ. ਕਬ. "ਜਿਨਾ ਨੈਣ ਨੀਂਦ੍ਰਾਵਲੇ ਤਿਨਾ ਮਿਲਣ ਕੁਆਉ?" (ਸ. ਫਰੀਦ) ੩ ਦੇਖੋ, ਕਵਾਉ.

ਕੁਆਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿੰਦਾ. ਕੁ (ਬੁਰਾ) ਆਹ੍ਵਾਨ (ਪੁਕਾਰਨਾ). ਬੁਰਾ ਕਹਿਣਾ.

ਕੁਆਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਕ. ਕਰੂਆ. ਮਟਕਾ. "ਸੁਇਨੇ ਕਾ ਚਉਕਾ ਕੰਚਨ ਕੁਆਰ." (ਬਸੰ ਮ: ੧) ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਮਾਰ। ੩ ਅੱਸੂ ਦਾ ਮਹੀਨਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਮਾਰ। ੪ ਵਿ—ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ. "ਕੁਆਰ ਕੰਨਿਆ ਜੈਸੇ ਕਰਤ ਸੀਗਾਰਾ." (ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ) ੫ ਘੀ ਕੁਆਰ. ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕਮਾਰ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੈ. ਬਾਈ ਅਤੇ ਜੋੜਾਂ ਦੇ ਦਰਦ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ. L. Aloe Perfoliata.

ਕੁਆਰਾ. ਵਿ—ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ. "ਗੁਰੁ ਕੇ ਸੁਤ ਹੈਂ ਜੁਗਲ ਕੁਆਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਕੁਮਾਰ.

ਕੁਆਰਾ ਡੋਲਾ. ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ ਲਈ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਵਿੱਚ ਬੀਤੀ ਹੈ.

ਕੁਆਰਿ, ਕੁਆਰੀ ਕੁਮਾਰੀ. ਪੰਜ ਵਰ੍ਹੇ ਤੀਕ ਦੀ ਕੰਨ੍ਯਾ। ੨ ਕੰਨ੍ਯਾ. ਲੜਕੀ. "ਗਾਵਹੁ ਪੁਤ੍ਰੀ ਰਾਜ ਕੁਆਰਿ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧) "ਰਾਜਕੁਆਰਿ ਪੁਰੰਦਰੀਏ." (ਰਾਮ ਨਾਮਦੇਵ) ੩ ਬਿਨਾ ਵਿਆਹੀ ਕੰਨ੍ਯਾ. "ਜਾ ਕੁਆਰੀ ਤਾ ਚਾਉ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੪ ਲੌਂਡੀ. ਦਾਸੀ. "ਜਾਚੈ ਘਰਿ ਲਛਮੀ ਕੁਆਰੀ." (ਮਲਾ ਨਾਮਦੇਵ) ੫ ਕਵਰੀ. ਕਵਲ. ਬੁਰਕੀ. "ਖਿੰਥਾ ਕਾਲ ਕੁਆਰੀ ਕਾਇਆ." (ਜਪੁ) ਦੇਹ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦਾ ਗ੍ਰਾਸ ਜਾਣਨਾ ਇਹ ਖਿੰਥਾ ਹੈ.

ਕੁਆਲਿਉ, ਕੁਆਲਿਓ ਵਿ—ਕੁ (ਬੁਰੇ) ਆਲਯ (ਘਰ) ਦੀ. ਖੋਟੇ ਘਰ ਦੀ. ਨੀਚ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਦੀ. "ਖਰੀ ਕੁਆਲਿਓ ਕੁਰੂਪਿ ਕੁਲਖਣੀ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩)

ਕੁਅੰਡ. ਸੰ. ਕੋਦੰਡ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧਨੁਖ. ਕਮਾਣ.

ਕੁਇ. ਕੋਈ. "ਕੁਇ ਵੀਰ ਸਨਮੁਖ ਨਾ ਭਯੋ." (ਸਲੋਹ)

ਕੁਇਰ. ਦੇਖੋ, ਕੁਅਰ. "ਮੁਛਿ ਮੁਛਿ ਕੁਇਰ ਰੁਲਾਇਆ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਕੌਰ.

ਕੁਇਰਿ. ਦੇਖੋ, ਕੁਅਰਿ.

ਕੁਇਰੁ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਅਰ. ਰਾਜਪੁਤ੍ਰ. ਅਮੀਰਜ਼ਾਦਾ. "ਬਾਬਰਵਾਣੀ ਫਿਰ ਗਈ ਕੁਇਰੁ ਨ ਰੋਟੀ ਖਾਇ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਕੁਇਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕੋਇਲਾ. "ਖਿੰਥਾ ਜਲਿ ਕੁਇਲਾ ਭਈ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਇਸ ਥਾਂ ਖਿੰਥਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਦੇਹ ਹੈ.

ਕੁਈ. ਸਰਵ—ਕੋਈ. "ਅੰਨ ਪੌਣ ਥਿਰ ਨ ਕੁਈ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਕੁਸ. ਸੰ. ਕੁਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਰਭ. ਦੱਭ। ੨ ਪਾਣੀ. ਜਲ। ੩ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁਤ੍ਰ. ਕੁਸ਼੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਲਵ ੬। ੪ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਤ ਦ੍ਵੀਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦ੍ਵੀਪ. "ਪਹੁਚੇ ਦੀਪ ਹੁਤੇ ਕੁਸ ਨਾਮੁ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੫ ਇੱਕ ਦੈਤ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਦ੍ਵਾਰਿਕਾ ਵਿੱਚ ਮਾਰਿਆ। ੬ ਹਲ ਦਾ ਫਾਲਾ। ੭ ਫ਼ਾ کُش ਮਾਰ. ਕਤਲ ਕਰ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਕੁਸ਼ਤਨ ਹੈ. ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਆਕੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਅਰਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ—ਮਰਦਮਕੁਸ਼। ੮ ਫ਼ਾ کُس ਕੁਸ. ਭਗ. ਯੋਨਿ.

ਕੁਸਟ. ਕੁਸ੍ਠ. ਕੋੜ੍ਹ. ਦੇਖੋ, ਗਲਿਤ ਕੁਸ੍ਠ.

ਕੁਸਣ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸ਼ਤਨ.

ਕੁਸਤ. ਫ਼ਾ کُشت ਕੁਸ਼੍ਤ. ਮਾਰਿਆ. ਕ਼ਤਲ ਕੀਤਾ। ੨ ਸੰ. ਕੁਸ੃ਤਿ—ਕੁਸ੍ਰਿਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫ਼ਰੇਬ. ਛਲ. ਕਪਟ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕੁਸਤੁ.

ਕੁਸ਼ਤਗਾਂ. ਫ਼ਾ کُشتگان ਕ਼ਤਲ ਕੀਤੇ ਹੋਏ. ਕੁਸ਼ਤਹ ਕੀਤੇ ਹੋਏ.

ਕੁਸਤਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਸਤ੍ਯਤਾ. ਝੂਠਾਪਨ. "ਕੁਸਤਤਾ ਕੋ ਭਲੇ ਸੁਤ ਭੇਦਯੋ." (ਪਾਰਸਾਵ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਤਸਤਾ.

ਕੁਸ਼ਤਨ. ਫ਼ਾ. کُشتن ਕ੍ਰਿ—ਮਾਰਸੁੱਟਣਾ. ਕ਼ਤਲ (ਵਧ) ਕਰਨਾ. ਕੁਹਣਾ.

ਕੁਸਤਨੀ. ਫ਼ਾ کُشتنی ਕੁਸ਼੍ਤਨੀ. ਮਾਰਨੇ ਲਾਇਕ. "ਗੈਬਾਨ ਹੈਵਾਨ ਹਰਾਮ ਕੁਸਤਨੀ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੫)

ਕੁਸ਼ਤਾ. ਫ਼ਾ کُشتہ ਵਿ—ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸ਼ਤਨ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੈਦ੍ਯਕ ਅਨੁਸਾਰ ਧਾਤੁ ਦੀ ਭਸਮ. ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਧਾਤੁ. Calcined metal.

ਕੁਸਤਿ. ਸੰ. ਕੁਸ੍ਰਿਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੰਦ੍ਰਜਾਲ। ੨ ਅਸਤ੍ਯਤਾ. ਝੂਠ। ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਛਲ. ਕਪਟ ਆਦਿਕ ਕੁਤਸਿਤ (ਨਿੰਦਿਤ) ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ. "ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਕੂੜਿ ਕੁਸਤਿ ਭਰਿਆ ਗਲ ਤਾਂਈ." (ਗਉ

ਛੰਤ ਮ: ੩)

ਕੁਸਤੀ. ਵਿ—ਝੂਠਾ। ੨ ਕੁਕਰਮੀ. ਸਦਾਚਾਰ ਤੋਂ ਰਹਿਤ. "ਭਠ ਕੁਸਤੀ ਗਾਉ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੩ ਫ਼ਾ ਕੁਸ਼ਤੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੱਲਯੁੱਧ. ਘੋਲ.

ਕੁਸਤੁ. ਸੰ. ਕੁ-ਸਤ੍ਵ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਦੀ. "ਮੁਹਹੁ ਕੂੜ ਕੁਸਤੁ ਤਿਨੀ ਢਾਹਿਆ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ) ੨ ਨੀਚਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ. "ਕੂੜ ਕੁਸਤੁ ਤ੍ਰਿਸਨਾਅਗਨਿ ਬੁਝਾਏ." (ਧਨਾ ਮ: ੩) ੩ ਆਲਸ. ਉੱਦਮ ਦਾ ਅਭਾਵ। ੪ ਅਧਰਮ ਨਾਲ ਕਮਾਇਆ ਧਨ.

ਕੁਸਤੁਭ. ਦੇਖੋ, ਕੌਸਤੁਭ.

ਕੁਸ਼ਤੰਦਹ. ਫ਼ਾ ਵਿ—ਮਾਰਦੇਣ (ਵਧ ਕਰਨ) ਵਾਲਾ। ੨ ਭਰਤ ਅਤੇ ਸ਼ਤ੍ਰੂਘਨ ਦਾ ਸਹੁਰਾ.

ਕੁਸ਼ਧ੍ਵਜ. ਭਰਤ ਅਤੇ ਸ਼ਤ੍ਰੂਘਨ ਦਾ ਸਹੁਰਾ. ਦੇਖੋ, ਸੀਤਾ ੮ ਅਤੇ ਜਨਕ ੫.

ਕੁਸਨਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸ਼ਤਨ. "ਕੁਸਾ ਕਟੀਆ ਵਾਰ ਵਾਰ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਕੁਸ਼ਨਾਭ. ਦੇਖੋ, ਕਾਨਕੁਬਜ ੩.

ਕੁਸਪਾਤੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਸ਼ਪਵਿਤ੍ਰੀ. ਅਨਾਮਿਕਾ (ਚੀਚੀ ਦੇ ਪਾਸ ਦੀ ਉਂਗਲ) ਤੇ ਪਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਦੱਭ ਦਾ ਛੱਲਾ, ਜੋ ਹਿੰਦੂਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਵ ਅਤੇ ਪਿਤ੍ਰਿ ਕਰਮ ਵਿੱਚ ਪਹਿਰਨਾ ਵਿਧਾਨ ਹੈ. "ਗਿਆਨ ਜਨੇਊ ਧਿਆਨ ਕੁਸਪਾਤੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਪਵਿਤ੍ਰ ੭ ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰੀ.

ਕੁਸ਼ਪੁਰ. ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਕੁਸ਼ ਦਾ ਵਸਾਇਆ ਨਗਰ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸੂਰ। ੨ ਅਵਧ (ਔਧ) ਵਿੱਚ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਉਂ.

ਕੁਸਮ. ਸੰ. ਕੁਸੁਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫੁੱਲ. "ਪੁੰਡਰ ਕੇਸ ਕੁਸਮ ਤੇ ਧਉਲੇ." (ਸ੍ਰੀ ਬੇਣੀ) ਇਸ ਥਾਂ ਚਿੱਟੇ ਫੁੱਲ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ। ੨ ਕੁਸੁੰਭ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਕੁਸਮ ਸ਼ਬਦ ਹੈ. "ਕੁਸਮ ਰੰਗ ਸੰਗਿ ਰਚ ਰਹਿਆ." (ਦੇਵ ਮ: ੫) "ਦੁਨੀਆ ਰੰਗੁ ਨ ਆਵੈ ਨੇੜੈ ਜਿਉ ਕੁਸਮ ਪਾਟੁ ਘਿਉ ਪਾਕੁ ਹਰਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਰੰਗ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਫੁੱਲ, ਰੇਸ਼ਮ, ਘੀ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਗਚਰਮ ਦੇ ਪਾਸ ਭਿੱਟ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਉਹ ਸਦਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹਨ.

ਕੁਸਮਬਿਚਿਤ੍ਰ. ਇੱਕ ਛੰਦ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕੁਸੁਮਵਿਚਿਤ੍ਰਾ ਭੀ ਹੈ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ. ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ—ਨ, ਯ, ਨ, ਯ. III, ISS, III, ISS.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਤਿਨ ਬਨਬਾਸੀ ਰਘੁਬਰ ਜਾਨੇ,
ਦੁਖ ਸੁਖ ਸੰਗੀ ਸੁਖ ਦੁਖ ਮਾਨੇ,
ਬਲਕਲ ਲੈਕੇ ਅਬ ਬਨ ਜੈਹੈਂ,
ਰਘੁਪਤਿ ਸੰਗੇ ਬਨਫਲ ਖੈਹੈਂ.

(ਰਾਮਾਵ)

ਕੁਸਮਯ, ਕੁਸਮਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁਰਾ ਵੇਲਾ. ਖੋਟਾ ਸਮਾਂ। ੨ ਮੁਸੀਬਤ ਦਾ ਵੇਲਾ। ੩ ਦੁਰਭਿੱਖ. ਦੁਕਾਲ.

ਕੁਸਮਾਹੀ. ਕੁਸੁਮ—ਮਾਂਹੀਂ. ਫੁੱਲ ਵਿੱਚ. "ਉਰਝ ਪਰਿਓ ਕੁਸਮਾਹੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ਭੌਰੇ ਵਾਂਙ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਉਲਝ ਗਿਆ.

ਕੁਸਮਾਂਜਲਿ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸੁਮਾਂਜਲਿ.

ਕੁਸਮਾਂਡ. ਸੰ. ਕੁਸ਼੍ਮਾਂਡ. ਪੇਠਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੂਖਮਾਂਡ ੨.

ਕੁਸਮਾਯੁਧ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸੁਮਾਯੁਧ.

ਕੁਸਮਾਵਲਿ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸੁਮਾਵਲਿ.

ਕੁਸਮਿਤ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸੁਮਿਤ. "ਕੁਸਮਿਤ ਬਨ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾ ਵਿਲੋਕੈਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਬਾਗ਼ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਿਲੋਕੈਂ (ਵੇਖਦੇ ਹਨ).

ਕੁਸਰਾਈ, ਕੁਸਰਾਤ ਦੇਖੋ, ਕੁਸਲਤਾ. "ਤੁਮਰੇ ਤਨ ਹੈ ਕੁਸਰਾਈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕੁਸਲ. ਸੰ. ਕੁਸ਼ਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਲ੍ਯਾਣ. ਮੰਗਲ. "ਇਨ ਬਿਧਿ ਕੁਸਲ ਹੋਤ ਮੇਰੇ ਭਾਈ!" (ਗਉ ਮ: ੫) "ਮੀਤ ਕੇ ਕਰਤਬ ਕੁਸਲ ਸਮਾਨਾ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ. "ਕੁਸਲ ਕੁਸਲ ਕਰਤੇ ਜਗ ਬਿਨਸੈ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੩ ਵਿ—ਦਾਨਾ. ਚਤੁਰ। ੪ ਪੰਡਿਤ. ਆਲਿਮ. "ਬੋਲੇ ਬਹੁਰ ਕੁਸਲ ਜੇ ਕਾਸ਼ੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੁਸਲ ਖੇਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਸ਼ਲ ਕ੍ਸ਼ੇਮ. ਕਲ੍ਯਾਣ ਅਤੇ ਸੁਖ. ਆਨੰਦ. ਮੰਗਲ. "ਕੁਸਲ ਖੇਮ ਸਭ ਭਇਆ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) "ਕੁਸਲ ਖੇਮ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ ਬਸਾਏ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਕੁਸਲਤਾ, ਕੁਸਲਾਤ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਸ਼ਲਤਾ. ਆਨੰਦਤਾ. ਮੰਗਲ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਦਾਨਾਈ. ਚਤੁਰਾਈ. "ਕਾਹੇ ਕੀ ਕੁਸਲਾਤ ਹਾਥ ਦੀਪ ਕੂਏ ਪਰੈ?" (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਕੁਸਾ. ਸੰ. ਕੁਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਰਭ. ਦੱਭ. ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਘਾਹ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਹੁਤ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮੰਨਦੇ ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਵਰਤਦੇ ਹਨ. ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਹੇਠ ਵਿਛਾਉਂਦੇ ਹਨ. "ਥਾਂਇ ਲਿਪਾਇ ਕੁਸਾ ਬਿਛਵਾਈ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਸ਼ਤਨ. "ਕੁਸਾ ਕਟੀਆ ਵਾਰ ਵਾਰ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ਮੈ ਕੁੱਠਾ (ਕੋਹਿਆ) ਜਾਵਾਂ। ੩ ਫ਼ਾ ਕੁਸ਼ਾ. ਵਿ—ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲਾ. ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਦਿਲਕੁਸ਼ਾ.

ਕੁਸਾਇ. ਦੇਖੋ, ਆਲਮਕੁਸਾਇ। ੨ ਫ਼ਾ ਵਿ—ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲਾ.

ਕੁਸ਼ਾਇਸ਼. ਫ਼ਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਸ਼ਾਦਗੀ. ਖੁਲ੍ਹ. ਫ਼ਰਾਖੀ.

ਕੁਸਾਸਨ. ਸੰ. ਕੁਸ਼ਾਸਨਮ੍. ਕੁਸ਼ (ਦੱਭ) ਦਾ ਆਸਨ. ਇਹ ਹਿੰਦੂਧਰਮ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਵੇਲੇ ਵਿਛਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ੨ ਕੁਸ਼ਾਸਨ. ਬੁਰੀ ਤਰਾਂ ਹੁਕੂਮਤ ਕਰਨ ਦਾ ਭਾਵ.

ਕੁਸ਼ਾਗ੍ਰਬੁੱਧਿ. ਵਿ—ਦੱਭ ਦੀ ਨੋਕ ਜੇਹੀ ਤਿੱਖੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ. ਭਾਵ—ਸੂਖਮ ਬੁੱਧਿ (ਤੇਜ਼ ਅ਼ਕ਼ਲ) ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ.

ਕੁਸ਼ਾਦ. ਫ਼ਾ. ਖੋਲ੍ਹਿਆ। ੨ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ. "ਦੋਨੋ ਚਸ਼ਮ ਕੁਸ਼ਾਦ ਨਿਸ੍ਸਸਤਹਿਸਾਮੁਹੇ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹਕੇ.

ਕੁਸ਼ਾਦਹ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸ਼ਾਦ ੨.

ਕੁਸ਼ਾਦਗੀ. ਫ਼ਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੁਲ੍ਹ. ਤੰਗੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ। ੨ ਬੰਧਨ ਦਾ ਅਭਾਵ.

ਕੁਸ਼ਾਦਨ. ਫ਼ਾ کشادن ਕ੍ਰਿ—ਖੋਲ੍ਹਣਾ। ੨ ਨਿਰਬੰਧ ਕਰਨਾ.

ਕੁਸ਼ਾਦਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸ਼ਾਦ ੨.

ਕੁਸਾਮਤ. ਦੇਖੋ, ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ. "ਕਾਂਹੂੰ ਕੁਸਾਮਤ ਕਰ ਖ਼ੁਸ਼ਲੇਤ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕੁਸ਼ਾਯੰਦਹਕਾਰ. ਫ਼ਾ کشایندہ‌کار ਵਿ—ਕੰਮ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਲਾ. ਕਾਰਜ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਕੰਮ ਦੀ ਕਠਿਨਾਈ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਕੁਸਾਲੀ. ਦੇਖੋ, ਖੁਸਾਲੀ। ੨ ਕੁਸ਼ੀਲ. ਵਿ—ਬੁਰੇ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲਾ. ਨੀਚ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਵਾਲਾ. "ਗੋ ਗਰੀਬ ਕੋ ਹਤੈਂ ਕੁਸਾਲੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੁਸਿਕ. ਸੰ. ਕੁਸ਼ਿਕ. ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਗਾਧਿ ਦਾ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਦਾ ਦਾਦਾ ਸੀ. ਇਸ ਤੋਂ ਕੌਸ਼ਿਕ ਗੋਤ੍ਰ ਚੱਲਿਆ.

ਕੁਸੀ. ਵਿ—ਕੁਸ਼ਵੰਸ਼ੀ. ਕੁਸ਼ ਦੀ ਔਲਾਦ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਵਿਚਿਤ੍ਰਨਾਟਕ ਅਨੁਸਾਰ ਵੇਦੀ ਕੁਸ਼ ਦੀ ਅਤੇ ਸੋਢੀ ਲਵ (ਲਊ) ਦੀ ਔਲਾਦ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਲਵੀ. "ਲਵੀ ਸਰਬ ਜੀਤੇ ਕੁਸੀ ਸਰਬ ਹਾਰੇ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੨ ਜਿਸ ਪਾਸ ਕੁਸ਼ (ਦੱਭ) ਹੈ. ਕੁਸ਼ਾਧਾਰੀ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਹਲ ਦਾ ਫਾਲਾ, ਜੋ ਕੁ (ਜ਼ਮੀਨ) ਸੀ (ਪਾੜਦਾ) ਹੈ। ੪ ਕੁਸ਼ਕ ਵੰਸ਼ੀ ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ (ਕੌਸ਼ਿਕ) ਲਈ ਭੀ ਕੁਸੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ.

ਕੁਸੀਦ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਵਿਆਜ. ਸੂਦ. ਇਸ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ "ਕੁਸ਼ੀਦ" ਭੀ ਸਹੀ ਹੈ.

ਕੁਸ਼ੀਲ. ਕਰੜੇ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲਾ. "ਕਾਲੁ ਕੋ ਕੁਸ਼ੀਲ ਪਹਿਚਾਨਹਿ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੁਸੁਧ. ਵਿ—ਅਪਵਿਤ੍ਰ. ਨਾਪਾਕ. "ਹਿਰਦਾ ਕੁਸੁਧ ਲਾਗਾ ਮੋਹ ਕੂਰ." (ਸਾਰ ਮ: ੪) "ਕਾਇਆ ਕੁਸੁਧ ਹਉਮੈ ਮਲੁ ਲਾਈ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩) ੨ ਅਸ਼ੁੱਧ. ਗ਼ਲਤ.

ਕੁਸੁਧਾ. ਵਿ—ਅਸ਼ੁੱਧਿ ਵਾਲਾ. ਜੂਠਾ। ੨ ਕੁਸੂਧਾ. ਟੇਢਾ."ਸੀਸਿ ਨਿਵਾਇਐ ਕਿਆ ਥੀਐ ਜਾ ਰਿਦੈ ਕੁਸੁਧੇ ਜਾਹਿ?" (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਕੁਸੁਧੁ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸੁਧ.

ਕੁਸੁਪੁਰ. ਕੁਸ਼ਪੁਰ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸੂਰ.

ਕੁਸੁੰਭ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁਸੁੰਭਾ. ਕੇਸਰ ਜੇਹੀਆਂ ਸੁਨਹਿਰੀ ਤਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਬੂਟਾ. ਅਗਨਿਸ਼ਿਖ। ੨ ਕੁਸੁੰਭੇ ਦਾ ਫੁੱਲ। ੩ ਝਾਰੀ. ਸੁਰਾਹੀ। ੪ ਸੰ. ਕੁਸੁੰਭ. ਸਰਪ ਆਦਿਕ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਉਹ ਥੈਲੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਹਿਰ ਜਮਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ. Venom- bag.

ਕੁਸੁੰਭਰੰਗ. ਕੁਸੁੰਭੇ ਦਾ ਰੰਗ। ੨ ਭਾਵ—ਕੱਚਾ ਰੰਗ. ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਾਇਕਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਅਨੰਦਾਂ ਨੂੰ ਕੁਸੁੰਭੇ ਦੇ ਰੰਗ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਾਂਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ. "ਰਚਨੰ ਕੁਸੁੰਭਰੰਗਣਹ." (ਗਾਥਾ)

ਕੁਸੁੰਭੜਾ, ਕੁਸੁੰਭੜੋ, ਕੁਸੁੰਭਾ } ਦੇਖੋ, ਕਸੁੰਭ ਅਤੇ ਕੁਸੁੰਭ। ੨ ਕੁਸੁੰਭੇ ਜੇਹੀ ਰੰਗਤ ਵਾਲਾ। ੩ ਡਿੰਗ—ਅਫ਼ੀਮ ਦਾ ਟਪਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਰਸ, ਜੋ ਕੁਸੁੰਭੇ ਦੇ ਰੰਗ ਵਾਂਙ ਚੁਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਸੁੰਭੜਾ ੨.

ਕੁਸੁੰਭੀ. ਵਿ—ਕੁਸੁੰਭੇ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਰੰਗਿਆ। ੨ ਕੁਸੁੰਭੇ ਜੇਹਾ ਰੰਗੀਨ.

ਕੁਸੁਮ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਫੁੱਲ. ਪੁਸਪ। ੨ ਰਜ. ਰਿਤੁ. ਹੈਜ਼.

ਕੁਸੁਮਸ਼ਰ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁਸੁਮ (ਫੁੱਲਾਂ) ਦੇ ਸ਼ਰ (ਤੀਰਾਂ) ਵਾਲਾ, ਕਾਮਦੇਵ. ਕੁਸੁਮਾਯੁਧ.

ਕੁਸੁਮਚਾਪ. ਸੰਗਯਾ—ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਧਨੁਖ ਵਾਲਾ, ਕਾਮਦੇਵ. ਪੁਸ਼੍ਪਧਨ੍ਵਾ.

ਕੁਸੁਮਵਿਚਿਤ੍ਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸਮਬਿਚਿਤ੍ਰ.

ਕੁਸੁਮਾਕਰ. ਸੰ. ਸਗਯਾ—ਵਸੰਤ ਰੁੱਤ. ਬਹਾਰ.[1]

ਕੁਸੁਮਾਂਜਲਿ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁਸੁਮ (ਫੁੱਲ) ਅੰਜਲਿ (ਬੁੱਕ). ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਉਂਜਲ. "ਦੇਵ ਕੁਸੁਮਾਂਜਲਿ ਅਰਪੈਂ." (ਸਲੋਹ) ੨ ਮੈਥਿਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਦਯਨ (ਉਦਯਨਾਚਾਰਯ), ਜੋ ਨ੍ਯਾਯ ਦਾ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਅਦੁਤੀ ਪੰਡਿਤ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਬਣਾਇਆ "ਕੁਸੁਮਾਂਜਲਿ" ਗ੍ਰੰਥ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬੌੱਧਮਤ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਬਲ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨਾਲ ਈਸ਼੍ਵਰਸਿੱਧੀ ਕੀਤੀ ਹੈ. ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਆਦਰ ਯੋਗ੍ਯ ਹੈ.

ਕੁਸੁਮਾਯੁਧ. ਸੰਗਯਾ—ਫੁੱਲ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਕਾਮਦੇਵ. ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਬਾਣ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ.

ਕੁਸੁਮਾਵਲਿ. ਸੰਗਯਾ—ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਪੰਕਤਿ. ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਗੁੱਛਾ. ਫੁੱਲਾ ਦੀ ਮਾਲਾ.

ਕੁਸੁਮਿਤ. ਵਿ—ਫੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ. ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ.

ਕੁਸੂ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸ ੩ ਅਤੇ ਲਵ ੬.

ਕੁਸੂਤ. ਸੰਗਯਾ—ਉਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਸੂਤ। ੨ ਬੁਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ. ਬਦਇੰਤਜਾਮੀ.

ਕੁਸੂਧਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸੁਧਾ.

ਕੁਸੂਰ. ਕੁਸ਼ਪੁਰ. ਲਹੌਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜੋ ਤਸੀਲ ਅਤੇ N W. R. ਦਾ ਜੱਕਸ਼ਨ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ. ਵਿਚਿਤ੍ਰਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨਗਰ ਦਾ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੁਸ਼ ਕਰਕੇ ਵਸਾਉਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਯਥਾ—"ਤਹੀ ਤਿਨੈ ਬਾਂਧੇ ਦੁਇ ਪੁਰਵਾ। ਏਕ ਕੁਸੂਰ ਦੁਤੀਯ ਲਹੁਰਵਾ." ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਖਾਲਸਾਦਲ ਨੇ ਜੇਠ ਸੰਮਤ ੧੮੧੭ ਵਿੱਚ ਫਤੇ ਕਰਕੇ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਹਾਕਮ ਆਸਮਾਨ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਜਰਨੈਲਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਕੁਸੂਰ ਦੇ ਹਾਕਿਮ ਨਵਾਬ ਕੁਤਬੁੱਦੀਨ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਰਾਜ ਨਾਲ ਕੁਸੂਰ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਮਿਲਾਇਆ। ੨ ਅ. قصور ਕੁਸੂਰ. ਦੋਸ. ਖ਼ਤਾ. ਗੁਨਾਹ. ਅਪਰਾਧ.

ਕੁਸ਼ੇਸ਼ਯ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁਸ਼ (ਜਲ) ਪੁਰ ਸ਼ਯ (ਸੌਣ) ਵਾਲਾ. ਕਮਲ. "ਸੰਗ ਪਰਾਗ ਕੁਸੇਸਯ ਹੇਰਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਭਮੂਲ. ਨੀਲੋਫਰ. ਕੁਮੁਦ। ੩ ਸਾਰਸ ਪੰਛੀ.

ਕੁਸੈਲ. ਵਿ—ਬੁਰਾ ਸ਼ੈਲ. ਉਹ ਪਹਾੜ, ਜਿਸ ਤੇ ਜਲ ਅਤੇ ਬਿਰਛਾਂ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੈ. "ਚੇਟਕ ਸੇ ਚਿਤ੍ਰ ਚਾਰੁ ਚੌਪਖਾ ਕੁਸੈਲ ਸੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੨)

ਕੁਸੋਹਣਾ, ਕੁਸੋਹਣੀ } ਵਿ—ਕੁਰੂਪ. ਕੁਰੂਪਾ. ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਭੈੜੀ ਹੈ. ਬਦਸ਼ਕਲ। ੨ ਸ਼ੋਭਾ ਰਹਿਤ. ਕੁਸ਼ੋਭਨ. "ਕੁਰੂਪਿ

[1] "ऋतूनां कुसुमाकर." (गीता, अ: १०, म: ३५)

ਕੁਸੋਹਣੀ ਪਰਹਰਿ ਛੋਡੀ ਭਤਾਰ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ)

ਕੁਸੰਗ, **ਕੁਸੰਗਤਿ**. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁਰੀ ਸੁਹਬਤ. ਖੋਟਾ ਸਾਥ. ਦੁ: ਸੰਗ. "ਕੁਸੰਗਤਿ ਬਹਹਿ ਸਦਾ ਦੁਖ ਪਾਵਹਿ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩)

ਕੁਸੰਗੀ. ਵਿ—ਕੁਸੰਗਤਿ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਬੁਰੀ ਸੁਹਬਤ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ. "ਸੰਗਿ ਕੁਸੰਗੀ ਬੈਸਤੇ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੨ ਬੁਰਾ ਸਾਥੀ.

ਕੁਸੰਪ, **ਕੁਸੰਪਦ**. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਦਕਿ਼ਸਮਤੀ. ਦੁਰਭਾਗ੍ਯਤਾ। ੨ ਨਿੰਦਿਤ ਸੰਪਦਾ. ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਅਨੀਤਿ ਨਾਲ ਕਮਾਈ ਮਾਇਆ.

ਕੁਸੰਭਾਇਲੇ. ਕੁਸੁੰਭਰੰਗ ਨਾਲ. "ਤੂ ਉਰਝਪਰਿਓ ਕੁਸੰਭਾਇਲੇ." (ਗੌਂਡ ਮ: ੫)

ਕੁਸ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਗਲਿਤਕੁਸ੍ਰ.

ਕੁਸ੍ਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸ੍ਠੀ.

ਕੁਸ੍ਠ. ਦੇਖੋ. ਗਲਿਤਕੁਸ੍ਰ। ੨ ਕੁਠ ਨਾਉਂ ਦੀ ਬਹੁਮੁੱਲੀ ਦਵਾਈ. Soustuvia Cappa. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੈ. ਕੁਸ੍ਠ (ਕੁਠ) ਲਹੂ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਦੀ ਹੈ. ਵੀਰਜ ਵਧਾਉਂਦੀ ਅਤੇ ਕਫ ਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦੀ ਹੈ. ਇਹ ਸਿਆਣੇ ਵੈਦ ਦੀ ਦੱਸੀ ਵਿਧਿ ਨਾਲ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਏ, ਜਾਦਾ ਖਾਧੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜਹਿਰੀਲੀ ਵਸਤੂ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਧੂਪ ਅਨੇਕ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਸੂਖਮ ਕੀੜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਇਹ ਚੀਨ ਆਦਿਕ ਕਈ ਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਮੁੱਲ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ.

ਕੁਸ੍ਠੀ. ਸੰ. ਕੁਸ਼੍ਠਿਨ੍. ਵਿ—ਕੁਸ੍ਠ ਰੋਗ ਵਾਲਾ. ਕੋੜ੍ਹੀ. ਜੁਜਾਮੀ. Leper.

ਕੁਸ੍ਤ, **ਕੁਸ੍ਤਨ**, **ਕੁਸ੍ਤੰਦਹ**. ਦੇਖੋ, ਕੁਸਤ, ਕੁਸ਼ਤਨ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਤੰਦਹ.

ਕੁਸ੍ਮਿਤਿ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸਤਿ.

ਕੁਹ. ਵਿ—ਕੁਛ. ਕੁਝ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਹਣਾ। ੩ ਸੰ. ਵ੍ਯ—ਕਿੱਥੇ. ਕਹਾਂ। ੪ ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਬੇਰ.

ਕੁਹਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧੋਖਾ. ਫ਼ਰੇਬ। ੨ ਮੁਰਗੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼। ੩ ਠਗ। ੪ ਸੰ. ਕੁਹੁਕ. ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਕੁਹ ਕੁਹ ਧੁਨਿ. ਮਿੱਠੀ ਸੁਰ. "ਕੁਹਕਨਿ ਕੋਕਲਾ ਤਰਲ ਜੁਆਣੀ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੧)

ਕੁਹਕਤ. ਕੁਹਕਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ. ਕੁਹਕ ੨. "ਕੁਹਕਤ ਕਪਟ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ਕਪਟ ਬਾਂਗਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ.

ਕੁਹਕਬਾਣ. ਦੇਖੋ, ਕੁਹੁਕਬਾਣ.

ਕੁਹਕਿਅੜਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਹੁਕਿਅੜਾ.

ਕੁਹਣਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸ਼ਤਨ. "ਜੀਆਂ ਕੁਹਤ ਨ ਸੰਗੈ ਪਰਾਣੀ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਕੁ—ਹਨਨ. ਬੇਰਹਮੀ ਨਾਲ ਜਾਨ ਲੈਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਮੁਸਲਮਾਂਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਿਬਹਿ ਕਰਨਾ. ਕੁਠਣਾ.

ਕੁਹਥੜਾ, **ਕੁਹਥਾ**. ਵਿ—ਕੁਤਸਿਤ (ਨਿੰਦਿਤ) ਅਸਥਾਨ। ੨ ਜਿਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਛੁਹਿਣਾ ਗਲਾਨੀ (ਘ੍ਰਿਣਾ) ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੋਵੇ. ਕੁਹਥਰੀ ਥਾਂ. "ਵਸੰਦੋ ਕੁਹਥੜੈ ਥਾਇ." (ਜੈਤ ਵਾਰ) "ਕੁਹਥੀ ਜਾਈ ਸਿਟਿਆ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਬੁਰੀ ਜਾਇ (ਜਾਯ—ਜਗਾ) ਵਿੱਚ ਸੁੱਟਿਆ.

ਕੁਹਥੀਜਾਇ. ਨਿੰਦਿਤ ਥਾਂ. ਦੇਖੋ ਕੁਹਥੜਾ.

ਕੁਹਨ, **ਕੁਹਨਾ**. ਦੇਖੋ. ਕੁਹਣਾ। ੨ ਫ਼ਾ کهن ਅਥਵਾ کهنه ਵਿ—ਪੁਰਾਣਾ. ਜੀਰਣ। ੩ ਡਿੰਗ. ਕੁਹਨ. ਧੂਰਤ. ਲੁੱਚਾ। ੪ ਈਰਖਾ ਵਾਲਾ. ਹਾਸਿਦ.

ਕੁਹਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਿਦ੍ਰ. ਛੇਕ. ਸੁਰਾਖ਼। ੨ ਟੋਆ. ਗੜ੍ਹਾ। ੩ ਗਲੇ ਦੀ ਨਲਕੀ. ਕੰਠ ਦਾ ਛਿਦ੍ਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚਦੀਂ ਸੁਰ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ. "ਕਿਲਕਤ ਕੁਹਰ ਕਰ." (ਰਾਮਾਵ) ੪ ਕਾਉਂ ਆਦਿਕ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਧੁਨਿ। ੫ ਦੇਖੋ, ਕੁਹੀਰ.

ਕੁਹਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਹੀੜ.

ਕੁਹਰੀ. ਇੱਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ. ਦੇਖੋ. ਬਹਿਰੀ ੩.

ਕੁਹ਼ਲ. ਅ਼ کحل ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅੰਜਨ. ਕੱਜਲ। ੨ ਵਿ—ਅੱਖ ਨਾਲ ਹਾਵ ਭਾਵ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕੁਹਿਲ.

ਕੁਹੜਾਮ. ਕੋਸ਼ਲ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਕੌਸ਼ਲ੍ਯਾ ਜਨਮੀ. ਦੇਖੋ, ਕੋਸਲ. "ਕੁਹੜਾਮ ਜਹਾਂ ਸੁਨਿਯੇ ਗਹਰੰ। ਤਹਿ ਕੋਸਲਰਾਜ ਨ੍ਰਿਪੇਸ ਬਰੰ। ਉਪਜੀ ਤਿੰਹ ਧਾਮ ਸੁਤਾ ਕੁਸਲੰ। ਜਿੰਹ ਜੀਤਲਈ ਸਸਿਅੰਸੁ ਕਲੰ." (ਰਾਮਾਵ) ੨ ਪਟਿਆਲਾ ਰਾਜ ਦੇ ਘੁੜਾਮ ਨਗਰ ਨੂੰ ਭੀ ਕੁਹੜਾਮ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ਾਹਭੀਖ.

ਕੁਹਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ ਜਲ ਹਰਣ (ਲੈਣ) ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਟੋਆ. ਕੱਚਾ ਖੂਹ.

ਕੁਹਾਰਾ, **ਕੁਹਾਰੀ**, **ਕੁਹਾੜਾ**, **ਕੁਹਾੜੀ**. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਠਾਰ. ਕੁਠਾਰੀ ਦੇਖੋ, ਕੁਠਾਰ.

ਕੁਹਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੁਹਕੇ. ਜਿਬਹਿ ਕਰਕੇ. "ਕੁਹਿ ਬਕਰਾ ਰਿੰਨਿ ਖਾਇਆ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਕੁਹਿਲ. ਸੰ. ਕੁਹਲਿ. ਵਿ—ਪਾਨ ਸਹਿਤ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਖ. ਪਾਨਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਜਿਸ ਨੇ ਹੋਠ ਲਾਲ ਕੀਤੇ ਹਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਹਲ.

ਕੁਹਿਲਨ. ਵਿ—ਕੱਜਲ ਲਾਂਉਣ ਅਤੇ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਹਾਵ ਭਾਵ ਵਿਖਾਉਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਹ਼ਲ. "ਲੰਙੀ ਕੁਹਿਲਨ ਆਵਈ ਪਰਵੇਲਿ ਪਿਆਰੀ." (ਭਾਗੁ) ਪਰਾਈ ਕਜਲਾਖੀ ਚਪਲਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਾਵੇਂ ਲੰਙੀ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਸਈ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਲਗਦੀ ਹੈ.

ਕੁਹੀ. ਸੰ. ਕੁਧਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਜ਼ ਦੀ ਕਿ਼ਸਮ ਦਾ ਇੱਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ, ਜੋ ਸਜਾਹਚਸ਼ਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹੀਨ ਕੁਹੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਕੱਦ ਲਗੜ ਬਰੋਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਸਿਫਤਾਂ ਬਹਿਰੀ ਜੇਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ. ਇਹ ਮਦੀਨ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਨਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕੋਹੀਲਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਰੰਗ ਸੁਰਖੀ ਮਿਲਿਆ ਕਾਲਾ ਹੈ. ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਖਾਕੀ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਪੰਛੀ ਨਹੀਂ,

ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਸਰਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਸਿਖਾਈ ਹੋਈ ਕੁਹੀ ਚੰਗਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ. ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮੁਰਗਾਬੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਇਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਜਿਸ ਝੀਲ ਵਿੱਚ ਮੁਰਗਾਬੀਆਂ ਬੈਠੀਆਂ ਹੋਣ ਇਹ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮੰਡਲਾਉਣ ਲਗਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਮੁਰਗਾਬੀਆਂ ਉਡਦੀਆਂ ਨਹੀਂ. ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਬੰਦੂਕ ਨਾਲ ਖੂਬ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਜਦ ਮੁਰਗਾਬੀਆਂ ਉਡਦੀਆਂ ਹਨ ਤਦ ਕੁਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਚੱਕਰ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦੀ ਹੈ. ਉਹ ਡਰਦੀਆਂ ਫੇਰ ਝੀਲ ਤੇ ਹੀ ਆ ਬੈਠਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਜੇ ਇਸ ਦਾ ਬੱਚਾ ਪਾਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਾਜ਼ ਵਾਂਙ ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪਾਸ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ. Falco Peregrinator. "ਸੀਹਾਂ ਬਾਜਾਂ ਚਰਗਾਂ ਕੁਹੀਆਂ ਇਨਾਂ ਖਵਾਲੇ ਘਾਹੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ਦੇਖੋ, ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ। ੨ ਖ਼ਾ. ਦਾਤੀ (ਦਾਤ੍ਰੀ). ਘਾਹ ਵੱਢਣ ਦਾ ਦੰਦੇਦਾਰ ਸੰਦ.

ਕੁਹੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁਹੀ ਪੰਛੀ ਨਾਲ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣਾ। ੨ ਖ਼ਾ. ਦਾਤੀ (ਦਾਤ੍ਰੀ) ਨਾਲ ਘਾਹ ਵੱਢਣਾ.

ਕੁਹੀਰ. ਸੰ. ਕੁਹੇਡ਼ੀ—ਕੁਹੇੜੀ. ਸੰਗਯਾ—ਧੁੰਦ. ਪੌਣ ਵਿੱਚ ਜਲ ਦੇ ਬਰੀਕ ਕਿਣਕੇ ਠੰਢ ਨਾਲ ਗਾੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹੋਏ. ਕੁਹਰਾ. "ਜੈਸੇ ਕੁਹੀਰ ਨਿਵਾਰ ਕਰੈ ਹੁਇ ਸੂਰ ਉਦੈ ਮੁਖ ਤਯੋਂ ਪ੍ਰਗਟਾਈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੁਹੀਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਹੀ ਅਤੇ ਕੋਹੀਲਾ.

ਕੁਹੀੜ. ਕੁਹਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਹੀਰ। ੨ ਉਹ ਲੱਕੜ, ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਚੜਸ (ਚਰਸਾ) ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਚਕ੍ਰ (ਭੌਣ) ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਕੁਹੁਕ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਧੁਨਿ. ਕੁਹ ਕੁਹ ਦੀ ਆਵਾਜ਼। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਹਕ.

ਕੁਹੁਕਬਾਣ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਤੀਰ, ਜਿਸ ਦੀ ਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਛੇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਜਦ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਤੀਰ ਚਲਦਾ ਹੈ ਤਦ ਸੀਟੀ ਜੇਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. "ਤੇਗ ਤੀਰ ਤੁਫੰਗ ਤਬਰਰੁ[1] ਕੁਹੁਕਬਾਣ ਅਨੰਤ." (ਚੰਡੀ ੨) ਕਿਤਨਿਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਬਾਂਸ ਦੀ ਫੱਟੀਆਂ ਜੋੜਕੇ ਇਹ ਤੀਰ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚਲਣ ਸਮੇਂ ਧੁਨਿ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਕੁਹੁਕਿਅੜਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਹੁਕ. "ਮੋਰ ਕੁੰਹੁਕਿਅੜਾ ਸਬਦ ਮੁਖਿ ਪਾਇਆ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਕੁਹੂ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਮੌਸ. ਅਮਾਵਸ. ਮਸਯਾ। ੨ ਮੋਰ ਅਥਵਾ ਕੋਕਿਲਾ (ਕੋਇਲ) ਦੀ ਧੁਨਿ। ੩ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਬੁਲ (ਕੁਭਾ) ਨਦੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੀ ਕੁਹੂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਕੁਹੂਕ. ਦੇਖੋ, ਕੁਹੁਕ.

ਕੁਹੂਕੰਠ. ਸੰਗਯਾ—ਕੋਕਿਲਾ. ਕੋਇਲ, ਜੋ ਕੰਠ ਤੋਂ ਕੁਹੂ ਕੁਹੂ ਸ਼ਬਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ੨ ਵਿ—ਕੋਕਿਲਾ ਜੇਹਾ ਸੁਰੀਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਗਲਾ.

ਕੁਹੇਤ. ਸੰਗਯਾ—ਅਹਿਤ. ਸਨੇਹ ਦਾ ਅਭਾਵ। ੨ ਕਪਟ ਦਾ ਪਿਆਰ. ਉਹ ਹਿਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਫਲ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ.

ਕੁਹੇਲਾ. ਸੰਗਯਾ—ਨਿੰਦਿਤ ਹੇਲਾ (ਖੇਡ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕੋਹੀਲਾ.

[1]ਤਬਰ-ਅਰੁ. ਤਬਰ ਅਤੇ.

ਕੁਹੇੜੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਹੀਰ.

ਕੂਕਹ. ਸੰਗਯਾ—ਪਿਲਛੀ. ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਲੰਮਾ ਘਾਹ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਟੋਕਰੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ. "ਕੂਕਹ ਕਾਹਸਿ ਫੂਲੇ." (ਤੁਖਾ ਬਾਰਹਮਾਹਾ) ਪਿਲਛੀ ਅਤੇ ਕਾਂਹੀਂ ਫੁੱਲੀ ਹੈ. ਭਾਵ—ਰੋਮ ਚਿੱਟੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ੨ ਕੌਕਯੀ. ਸਰਦ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਧਾਨ.

ਕੁਕਟ. ਸੰ. ਕੁਕ੍ਕੁਟ—ਕੁੱਕੁਟ. ਸੰਗਯਾ—ਮੁਰਗਾ. ਕੁੱਕੜ.

ਕੁਕਟੀ. ਸੰ. ਕੁਕ੍ਕੁਟੀ—ਕੁੱਕੁਟੀ. ਮੁਰਗੀ. ਕੁੱਕੜ ਦੀ ਮਦੀਨ.

ਕੁਕਨਸ, ਕੁਕਨੁਸ, ਕੁਕਨੂਸ ਯੂ ققنس .ਕੁਕ਼ਨੁਸ. ਕੁਕਨੂ. ਆਤਸ਼ਜ਼ਨ. Phoenix. ਯੂਨਾਨੀ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ .ਕੁਕ਼ਨੁਸ ਪੰਛੀ ਬਹੁਤ ਰਾਗ ਆਲਾਪਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਦੀਪਕ ਰਾਗ ਗਾ ਕੇ ਭਸਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਵਰਖਾ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਭਸਮ ਤੋਂ ਅੰਡਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ .ਕੁਕ਼ਨੁਸ ਦਾ ਜਨਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਨਰ ਮਦੀਨ ਦਾ ਜੋੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿੰਤੂ ਉੱਪਰ ਲਿਖੀ ਰੀਤਿ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ.

ਕੁਕਭ. ਦੇਖੋ, ਕਕੁਭਾ.

ਕੁੰਕਮ. ਸੰ. ਕੁਙ੍ਕੁਮ—ਕੁੰਕੁਮ. ਸੰਗਯਾ—ਕੇਸਰ. ਕਸ਼ਮੀਰਜ. ਕੁੰਗੂ. "ਕੁੰਕਮ ਤਿਲਕ ਭਾਲ ਮੇ ਕੀਨੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਕੁਮਕੁਮਾ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਬਾਨ ਚਲੇ ਤੇਈ ਕੁੰਕਮ ਮਾਨਹੁ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਦੇਖੋ, ਕੁਮਕੁਮਾ.

ਕੁਕਰਮ. ਸੰਗਯਾ—ਖੋਟਾ ਕਰਮ. ਨੀਚ ਕਰਮ. ਬੁਰਾ ਕੰਮ। ੨ ਦੇਖੋ, ਸੱਤ ਕੁਕਰਮ.

ਕੁਕਰਮੀ. ਵਿ—ਬੁਰਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਕੁਕਰਾ. ਅੱਖ ਦੀ ਗੰਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰੋਮ ਦੀ ਜੜ ਦੀ ਸੁੱਜੀ ਹੋਈ ਗਿਲਟੀ. ਰੋਹਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਕਰੇ.

ਕੁਕਰੀ. ਕੁੱਕੁਟੀ. ਮੁਰਗੀ। ੨ ਖੋਖਰੀ. ਨੈਪਾਲੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਖ਼ਮਦਾਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਜੋ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਨੌਂਹ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਕਮਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਸਸਤ੍ਰ। ੩ ਸੂਤ ਦਾ ਗਲੋਟਾ. "ਬਿਖੇਰਤ ਹੈਂ ਕੁਕਰੀ ਬਿਸਤਾਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਦੇਖੋ, ਕੁਕੜੀ.

ਕੁਕਰੇ. ਰੋਹੇ. ਸੰ. ਨੇਤ੍ਰਾਰ੍ਸ਼—ਨੇਤ੍ਰਾਸ਼ੰ. Granular lid. جرب الاجفان ਜਰਬੁਲਅਜਫ਼ਾਨ. ਅੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਪਾਸੇ ਛੋਟੀਆਂ ਗਿਲਟੀਆਂ ਫੁੱਲਕੇ ਰੇਤੇ ਦੀ ਤਰਾਂ ਰੜਕਣ ਲਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪੀੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਾਣੀ ਵਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਦਿਖਾਕੇ ਇਸ ਰੋਗ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਸਾਧਾਰਣ ਉਪਾਉ ਹੈ ਕਿ—ਕਿਸ਼ਟੇ ਚਾਲੀ ਤੋਲੇ, ਹਰੜਾਂ ਦੀ ਛਿੱਲ ਤਿੰਨ ਤੋਲੇ, ਰਸੌਂਤ ਪੰਜ ਤੋਲੇ, ਹਲਦੀ ਤਿੰਨ ਤੋਲੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਅਧ ਅਧ ਸੇਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਜੁਦਾ ਜੁਦਾ ਭਿਉਂਕੇ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਰੱਖ ਛੱਡੇ. ਫੇਰ ਸਭ ਨੂੰ ਮਲਕੇ ਪਾਣੀ ਛਾਣ ਲਵੇ ਅਤੇ ਫੋਕੜ ਸੁੱਟ ਦੇਵੇ. ਇਸ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਬਰਤਨ ਵਿੱਚ ਪਕਾਵੇ, ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੋਲਾ ਫਟਕੜੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਤੋਲਾ ਅਫੀਮ ਪਾ ਦੇਵੇ. ਜਦ ਗਾੜ੍ਹਾ ਰਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸ਼ੀਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਪਾਕੇ ਮੁਖ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਰੱਖੇ. ਸਲਾਈ ਨਾਲ ਇਹ ਦਵਾ ਅੱਖੀਂ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਹੇ ਹਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

ਜਿਸਤ ਅਤੇ ਤਾਂਬੇ ਦੀ ਭਸਮ ਸੁਰਮੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਕੇ ਸਲਾਈ ਨਾਲ ਅੱਖੀਂ ਪਾਉਣੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ. ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਅਰਕ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਧੋਣੀਆਂ ਅਤੇ ਗਰਦ ਤਥਾ ਧੁੱਪ ਤੋਂ ਬਚਾਕੇ ਰੱਖਣੀਆਂ ਚਾਹੀਏ.

ਕੁਕੜ, ਕੁਕੜੀ. ਕੁੱਕੁਟ. ਕੁੱਕੁਟੀ. ਮੁਰਗਾ. ਮੁਰਗੀ. "ਹੰਸਾ ਸੇਤੀ ਚਿਤੁ ਉਲਾਸਹਿ ਕੁਕੜ ਦੀ ਓਡਾਰੀ." (ਵਾਰ ਗਉ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਮੱਕੀ ਦੀ ਛੱਲੀ ਨੂੰ ਭੀ ਕੁਕੜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ੩ ਅੱਕ ਦਾ ਫਲ ਭੀ ਕੁਕੜੀ ਸਦਾਉਂਦਾ ਹੈ.

ਕੁਕੀਜੈ. ਕੂਕੀਜੈ. ਪੁਕਾਰ ਕਰੀਜੈ। ੨ ਕੂਕਦਾ ਹੈ. ਪੁਕਾਰਦਾ ਹੈ. "ਗੁਰੁ ਕਾਢੀਬਾਂਹ ਕੁਕੀਜੈ." (ਕਲਿ ਅ: ਮ: ੪) ਬਾਂਹ ਖੜੀ ਕਰਕੇ ਪੁਕਾਰਦਾ ਹੈ.

ਕੁਕੁਭ. ਦੇਖੋ, ਕਕੁਭਾ। ੨ ਉੜੀਸੇ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਾੜ.

ਕੁੰਕੁਮ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਕਮ.

ਕੁੰਕੁਮਾ. ਦੇਖੋ ਕੁਮਕੁਮਾ.

ਕੁੱਕ. ਗਿੱਲ ਜੱਟਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਮੂੰਹੀਂ. ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵੱਲ ਕੁੱਕਾਂ ਦੇ ੨੨ ਪਿੰਡ ਹਨ.

ਕੁੱਕਰ, ਕੁੱਕੜ, ਕੁੱਕੜੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਕਟ—ਕੁਕਟੀ.

ਕੁੱਕਾ. ਕੁੱਕ ਗੋਤ ਦਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁੱਕ.

ਕੁੱਕੁਟ. ਦੇਖੋ, ਕੁਕਟ.

ਕੁੱਕੁਰ. ਦੇਖੋ, ਕੂਕਰ.

ਕੁੱਕੋ. ਵਧਾਣ ਖਤ੍ਰੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਵਡਾ ਯੋਧਾ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਨੰਤਾ ਭੀ ਪਿਤਾ ਦੇ ਤੁੱਲ ਹੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪੁੰਜ ਸੀ.

ਕੁਕ੍ਰਿਆ. ਦੇਖੋ, ਕੁਕ੍ਰਿਯਾ.

ਕੁਕ੍ਰਿਤ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁਕਰਮ. "ਕੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਮ ਜੇ ਜਗ ਮੇ ਕਰਹੀ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) "ਕੁਕ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਨਾਸਨਕਾਰੀ." (ਹਜਾਰੇ ੧੦)

ਕੁਕ੍ਰਿਯਾ. ਸੰਗਯਾ—ਬੁਰੀ ਕਰਤੂਤ. ਬਦਚਲਨੀ. "ਕੁਕ੍ਰਿਯਾ ਤਿਹ ਨਾਮ ਸੁ ਜੋਧ ਗਨੰ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਕੁਕ੍ਸ਼ਿ, ਕੁੱਖ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੇਟ। ੨ ਕੋੱਖੇ. ਪੇਟ ਦਾ ਉਹ ਭਾਗ ਜੋ ਕਮਰ ਅਤੇ ਕੱਛੀ ਦੇ ਮੱਧ ਹੈ। ੩ ਗੁਫਾ. ਕੰਦਰਾ.

ਕੁੱਖ ਹਰੀ ਹੋਣੀ. ਗਰਭ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ. ਹਮਲ ਹੋਣਾ.

ਕੁੱਖਿ. ਦੇਖੋ, ਕੁਕ੍ਸ਼ਿ.

ਕੁਖ੍ਯਾਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁਰੀ ਖ੍ਯਾਤਿ (ਸ਼ੁਹਰਤ). ਬਦਨਾਮੀ.

ਕੁਗਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ. ਦੁਰਦਸ਼ਾ। ੨ ਭੈੜੀ ਚਾਲ.

ਕੁਗਿਆਨੀ. ਵਿ—ਨਿੰਦਿਤ ਗ੍ਯਾਨੀ. ਉਲਟੀ ਸਮਝ ਵਾਲਾ. ਜੋ ਯਥਾਰਥ ਗ੍ਯਾਨ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ, ਇਸ ਪੁਰ ਭੀ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਸਰਵਗ੍ਯ ਜਾਣਦਾ ਹੈ. "ਸਠ ਕਠੋਰ ਕੁਚੀਲ ਕੁਗਿਆਨੀ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫)

ਕੁੰਗੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁੰਗੂ (ਕੇਸਰ) ਰੰਗੀ ਇੱਕ ਕੀੜੀ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਸੂਖਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਕਣਕ ਜੌਂ ਆਦਿਕ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ. Ustilago Tritici.

ਕੁੰਗੂ. ਕੇਸਰ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਕਮ. "ਕਰਣੀ ਕੁੰਗੂ ਜੇ ਰਲੈ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਪੂਜਾ ਹੋਇ." (ਗੂਜ ਮ: ੧) ੨ ਹਲਦੀ ਆਉਲਾ ਮਿਲਾਕੇ ਬਣਾਇਆ ਇੱਕ ਲਾਲ ਰੰਗ, ਜਿਸ ਦਾ ਤਿਲਕ ਵੈਸਨਵ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਮਾਂਗ ਵਿੱਚ ਵਰਤਦੀਆਂ ਹਨ.

ਕੁਗੰਧ, ਕੁਗੰਧਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿੰਦਿਤ ਗੰਧ. ਬਦਬੂ. ਦੁਰਗੰਧ. "ਅਧਿਕ ਕੁਗੰਧ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਜਬ ਆਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੩੬)

ਕੁਗ੍ਯਾਨੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਗਿਆਨੀ.

ਕੁਚ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ੍ਤਨ. ਮੰਮਾ. ਪਿਸ੍ਤਾਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੂੰਚ.

ਕੁੰਚ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਚਨ। ੨ ਸੰ. ਕੁਞ੍ਚੀ—ਕੁੰਚੀ. ਸੱਪ ਦੀ ਕੁੰਜ. "ਸਾਪੁ ਕੁੰਚ ਛੋਡੈ ਬਿਖੁ ਨਹੀ ਛਾਡੈ." (ਆਸਾ ਨਾਮਦੇਵ)

ਕੁਚਜ. ਸੰ. ਕੁਚਰ੍ਯਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁਰੀ ਕਰਤੂਤ. ਬਦਚਲਨੀ। ੨ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਬੁਰਾ ਢੰਗ.

ਕੁਚਜਾ. ਸੰ. ਕੁਚਰ੍ਯ: ਵਿ—ਕੁਚਰ੍ਯਾ ਵਾਲਾ. ਬਦਚਲਨ। ੨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਵੱਲ ਨਹੀਂ.

ਕੁਚਜੀ, ਕੁਚੱਜੀ. ਸੰ. ਕੁਚਰ੍ਯੀ. ਵਿ—ਕੁਚਰ੍ਯਾਵਤੀ. ਬੁਰੇ ਆਚਾਰ ਵਾਲੀ. ਸੂਹੀ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ "ਕੁਚਜੀ" ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ—"ਮੰਞੁ ਕੁਚਜੀ ਅੰਮਾਵਣਿ ਡੋਸੜੇ." ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਕੇ ਕੁਚੱਜੀ ਨੂੰ ਸੁਚੱਜ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ.

ਗੋਧਨ ਕੇ ਗ੍ਰਹ ਪਾਣੀ ਫੈਂਕਤ
ਕਬੀ ਉਠਾਇ ਨ ਗੋਬਰ ਫੋਸ,
ਲੌਨ ਫੁਰਾਵਤ ਬਰੀਯਾ ਮੈ ਧਰ
ਸੂਹਣ ਸੇਕਤ ਨਹ ਅਫਸੋਸ,
ਨੀਚੇ ਬੈਠ ਲਘੀ ਕਰ ਊਚੇ
"ਦਾਸ" ਖੜੀ ਫਿਰ ਲੜੇ ਪੜੋਸ,
ਨ੍ਹਾਵਣ ਬੈਠੀ ਛੇੜ ਦੰਦੈਯੇ
ਆਪ ਕੁਚੱਜੀ ਬੇੜ੍ਹੇ ਦੋਸ.

(ਬਾਵਾ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ)

ਕੁੰਚਤ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਚਿਤ.

ਕੁੰਚਨ. ਸੰ. ਕੁਞ੍ਚਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰਕੋਚ. ਸੁਕੜਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਕੁੰਚਰ. ਸੰ. ਕੁਞ੍ਜਰ—ਕੁੰਜਰ. ਹਾਥੀ.

ਕੁੰਚਰਇਸਨਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਮਲਰਹਿਤ ਕਰਮ. ਜਿਵੇਂ ਹਾਥੀ ਇਸਨਾਨ ਕਰਕੇ ਖੇਹ ਸਿਰ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਚਰਣ. "ਨਾਨਕ ਨਿਹਫਲ ਜਾਤ ਤਿਹ ਜਿਉ ਕੁੰਚਰ ਇਸਨਾਨੁ." (ਸ. ਮ: ੯) ੨ ਭਾਵ—ਨਿਸਫਲ ਕਰਮ.

ਕੁਚਰਚਾ. ਨਿੰਦਿਤ ਚਰਚਾ. ਸਾਰ ਰਹਿਤ ਬਹਿਸ. ਹੁੱਜਤਬਾਜ਼ੀ. "ਛਾਡਿ ਕੁਚਰਚਾ ਆਨ ਨ ਜਾਨਹਿ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਕੁਚਰਜਾ. ਸੰ. ਕੁਚਰ੍ਯਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿੰਦਿਤ ਆਚਾਰ. ਬਦਚਲਨੀ.

ਕੁੰਚਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁੰਜਰੀ. ਹਥਣੀ. ਹਸ੍ਤਿਨੀ। ੨ ਕੁੰਚੀ. ਸੱਪ ਦੀ ਕੁੰਜ. "ਕੁੰਚਰੀ ਜਯੋਂ ਅਹਿਰਾਜ ਤਜੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕੁੰਚਰੀਆ. ਹਾਥੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਚਰ. "ਤਲੈ ਕੁੰਚਰੀਆ ਸਿਰ ਕਨਿਕ ਛਤਰੀਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਕੁੰਚੀ. ਸੱਪ ਦੀ ਕੁੰਜ। ੩ ਵਿ—ਕੁੰਚਰ (ਹਾਥੀ) ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ.

ਕੁਚਲ. ਸੰ. ਕੁਚਰ. ਵਿ—ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ. "ਇਕ ਕੁਚਲ ਕੁਚੀਲ ਬਿਖਲੀਪਤੇ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੩) ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਚਾਲੀ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕੁਚਿਲ ਅਤੇ ਕੁਚੇਲ.

ਕੁਚਲ ਕੁਚੀਲ. ਨਿੰਦਕ ਅਤੇ ਮਲੀਨ. ਦੇਖੋ, ਕੁਚਲ ਅਤੇ ਕੁਚੀਲ. "ਹਮ ਕੁਚਲ ਕੁਚੀਲ ਅਤਿ ਅਭਿਮਾਨੀ ਮਿਲਿ ਸਬਦੇ ਮੈਲ ਉਤਾਰੀ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੩)

ਕੁਚਲਨਿ. ਬੁਰੇ ਚਾਲ ਚਲਨ ਵਾਲੀ। ੨ ਅੜੀ ਨਾਲ ਤੁਰਣ ਵਾਲੀ. ਬਦ ਲਗਾਮ. "ਬੜਵਾ ਤੇਜ ਕੁਚਲਨਿ ਕੁਢੰਗਿ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕੁਚਲਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਬੁਰੀ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਚੂਰਣ ਕਰਨਾ. ਦਰੜਨਾ. ਮਸਲਨਾ. ਫੇਹਦੇਣਾ. ਪਾਮਾਲ ਕਰਨਾ.

ਕੁਚਲਾ. ਸੰ. ਕਚ੍ਚੀਰ—ਕੱਚੀਰ ਅਤੇ ਕਾਰਸ੍ਕਾਰ—ਕਾਰਸ੍ਕਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਬਿਰਛ, ਜੋ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਥਾਈਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬੰਗਾਲ ਅਤੇ ਮਦਰਾਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਫਲ ਭੀ ਕੁਚਲਾ ਸੱਦੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਨੇਕ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. L. Strychnos Nuxvomica. ਕੁਚਲੇ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਖੁਸ਼ਕ ਹੈ. ਇਹ ਬਾਈ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਲਹੂ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਅਤੇ ਬਵਾਸੀਰ ਹਟਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਕੁੱਤੇ ਅਤੇ ਚੂਹੇ ਮਾਰਨ ਲਈ ਭੀ ਕੁਚਲੇ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

ਕੁਚੜਾਇ. ਕੁਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. "ਮੁੰਗਲੀਏ ਕੁਚੜਾਇ." (ਮ: ੧ ਬੰਨੋ)

ਕੁਚਾਰ, ਕੁਚਾਰਾ, ਕੁਚਾਰੀ, ਕੁਚਾਲ, ਕੁਚਾਲੀ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿੰਦਿਤ ਆਚਾਰ. ਬੁਰਾ ਚਲਨ. ਬਦਚਲਨੀ. "ਕਰਹੈਂ ਕੁਚਾਰ." (ਕਲਕੀ) ੨ ਵਿ—ਬੁਰੇ ਆਚਾਰ ਵਾਲਾ. ਬਦਚਲਨ. "ਕਹੂੰ ਨ ਆਦਰ ਲਹੈ ਕੁਚਾਰਾ." ਅਤੇ "ਗਹਿ ਮਾਰਯੋ ਪਿਤਸਤ੍ਰੁ ਕੁਚਾਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕੁੰਚਿਤ. ਸੰ. ਕੁਞ੍ਚਿਤ. ਵਿ—ਪੇਚਦਾਰ. ਬਲ (ਵੱਟ) ਖਾਧਾ. ਘੁੰਘਰਾਲਾ. "ਅਲਕਾਂ ਕੁੰਚਿਤ." (ਭਾਵਰਸਾਮ੍ਰਿਤ)

ਕੁਚਿਲ. ਦੇਖੋ, ਕੁਚਲ ਅਤੇ ਕੁਚੀਲ. "ਕੁਚਿਲ ਕਠੋਰ ਕਪਟ ਕਾਮੀ." (ਕਾਨ ਮ: ੫)

ਕੁੰਚੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਚ ੨। ੨ ਸੰਜੋ. ਕਵਚ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕੁੰਜੀ.

ਕੁਚੀਲ. ਸੰ. ਕੁਚੇਲ. ਵਿ—ਮੈਲੇ ਚੇਲ (ਵਸਤ੍ਰਾਂ) ਵਾਲਾ. ਗੰਦੇ ਲਿਬਾਸ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਚਲ ਕੁਚੀਲ.

ਕੁਚੀਲਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ. ਲਿਬਾਸ ਦੀ ਮਲੀਨਤਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਚੀਲ ਅਤੇ ਕੁਚੇਲ.

ਕੁਚੇਲ, ਕੁਚੈਲ, ਕੁਚੈਲਾ } ਵਿ—ਨਿੰਦਿਤ ਚੇਲ (ਵਸਤ੍ਰਾਂ) ਵਾਲਾ. ਮੈਲੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ਪਹਿਰਨ ਵਾਲਾ.

ਕੁੱਚ. ਸੰ. ਕੂਰ੍ਚ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬ੍ਰਸ਼ (brush) ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਜੁਲਾਹੇ ਦਾ ਕੁੱਚ.

ਕੁਛ. ਕੁਝ. ਦੇਖੋ, ਕਛੁ.

ਕੁਛੜ. ਸੰ. ਕੁਕ੍ਸ਼ਿ-ਸ੍ਥਲ. ਗੋਦੀ. ਉਛੰਗ. "ਕਰ ਪਿਆਰ ਪਿਉ ਕੁਛੜ ਲੀਤਾ." (ਭਾਗੁ)

ਕੁਛੜਿ. ਕੁੱਛੜ ਵਿੱਚ. ਗੋਦ ਮੇਂ.

ਕੁਛਿਤ. ਸੰ. ਕੁਤ੍ਸਿਤ. ਵਿ—ਨਿੰਦਿਤ. "ਮਨਮੁਖ ਕੁਚੀਲ ਕੁਛਿਤ ਬਿਕਰਾਲਾ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਕੁਕ੍ਸ਼ਿਤਿ. ਰੇਹੀ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ. ਕੱਲਰ. ਉਹ ਭੂਮਿ ਜੋ ਅੰਨ ਘਾਹ ਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰੇ। ੩ ਭਾਵ—ਕੁਪਾਤ੍ਰ. ਦਾਨ ਆਦਿ ਦਾ ਅਨਧਿਕਾਰੀ.

ਕੁਛੋਤ. ਵਿ—ਨਾ ਛੂਹਣ ਯੋਗ੍ਯ. ਜਿਸ ਦੇ ਸਪਰਸ਼ ਤੋਂ, ਭਿੱਟ ਮੰਨੀਏ. ਦੇਖੋ, ਕਛੋਤਿ.

ਕੁੱਛ. ਕੁਝ. ਦੇਖੋ, ਕਛੁ.

ਕੁੱਛੜ, ਕੁੱਛੜਿ } ਦੇਖੋ, ਕੁਛੜ ਅਤੇ ਕੁਛੜਿ.

ਕੁੱਛਿ, ਕੁੱਛੀ } ਦੇਖੋ, ਕੁੱਖ.

ਕੁਜ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁ (ਜ਼ਮੀਨ) ਤੋਂ ਜ (ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ) ਮੰਗਲ ਗ੍ਰਹ. "ਸਮਸ ਸਨੀ ਮੁਖ ਸਸਿ ਕੁਜ ਸਨਯੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦਾੜ੍ਹੀ ਸ਼ਨੀ ਦੇ ਰੰਗ ਦੀ ਕਾਲੀ ਹੈ, ਮੁਖ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੰਗਲ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ. ਭਾਵ—ਮੁਖ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਜੇਹਾ ਰੌਸ਼ਨ ਹੈ ਪਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸਮਾਨ ਚਿੱਟਾ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਮੰਗਲ ਜੇਹੀ ਲਾਲੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੨ ਮੰਗਲਵਾਰ. "ਕੁਜ ਦਿਨ ਮੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੋਤੀਜੋਤਿ ਮਿਲਾਸ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਬਿਰਛ, ਜੋ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੪ ਨਰਕਾਸੁਰ. ਭੌਮਾਸੁਰ. ਪੁਰਾਣਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਵਰਾਹ ਭਗਵਾਨ ਨਾਲ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਨੇ ਨਰਕਾਸੁਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੁਜ ਨਾਮ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਭੌਮਾਸੁਰ.

ਕੁੰਜ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਝਾੜ ਅਤੇ ਬੇਲਾਂ ਨਾਲ ਢਕਿਆ, ਪਰ ਵਿਚਾਲਿਓਂ ਖ਼ਾਲੀ ਜੰਗਲ ਦਾ ਅਸਥਾਨ। ੨ ਜੰਗਲ ਦੀ ਗਲੀ. ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਹਾਥੀ ਆਦਿਕ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਡੰਡੀ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕੁੰਚ ੨. "ਕੁੰਜਹਿ ਤਜ੍ਯਾਗ ਭੁਜੰਗ ਸਿਧਾਰਯੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੪ ਫ਼ਾ کنج ਕੋਨਾ. ਗੋਸ਼ਾ. ਕਿਨਾਰਾ. ਗੁੱਠ। ੫ ਤੰਗ ਗਲੀ.

ਕੁੰਜਕ, ਕੁੰਜਕਾ } ਫ਼ਾ کنجک ਕਿਨਾਰੇ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਜ ੪. ਘੋੜੇ ਦੀ ਕਾਠੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਲਗਾ ਤਸਮਾ, ਕੁੰਡਾ ਅਥਵਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਥੈਲਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰ ਜਰੂਰੀ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਬੰਨ, ਅਤੇ ਰੱਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ. "ਹਯਨ ਕੁੰਜਕੇ ਭਟ ਗਨ ਲਾਏ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕੁੰਜਕੁਟੀ. ਕੁੰਜ ਵਿੱਚ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਕੁਟੀਆ. ਸੰ. ਕੁੰਜਕੁਟੀਰ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਜ ਅਤੇ ਕੁਟੀਰ.

ਕੁੰਜਗਲੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਜ ੨. "ਕੁੰਜਗਲੀਨ ਮੇ ਖੇਲ ਮਚਾਯੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕੁੰਜਪੁਰਾ. ਵਜ਼ੀਰਖ਼ਾਨ ਸੂਬੇ ਸਰਹਿੰਦ ਦਾ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਜਿਲਾ ਕਰਨਾਲ

ਵਿੱਚ ਹੈ. ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਮਤ ੧੭੬੭ ਵਿੱਚ ਬਰਬਾਦ ਕੀਤਾ.

ਕੁੰਜਬਿਹਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਜਵਿਹਾਰੀ.

ਕੁੰਜਮੇਦ / ਕੁੰਜਮੇਧ ਸੰਗਯਾ—ਕੁੰਜਰਮੇਧ. ਹਾਥੀ ਦੀ ਕ਼ੁਰਬਾਨੀ ਵਾਲਾ ਯਗ੍ਯ. "ਹਯਾਦਿ ਕੁੰਜਮੇਦ ਰਾਜਸੂ ਬਿਨਾ ਨ ਭਰਮਣੰ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਕੁੰਜਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋ ਕੁੰਜ (ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ) ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰੇ, ਹਾਥੀ. "ਏਕਲ ਮਾਟੀ ਕੁੰਜਰ ਚੀਟੀ." (ਮਾਲੀ ਨਾਮਦੇਵ)

ਕੁੰਜਰ ਅਸਨ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁੰਜਰ (ਹਾਥੀ) ਦਾ ਭੋਜਨ. ਪਿੱਪਲ ਬਿਰਛ.

ਕੁਜਰਤ. ਅ਼ قدرت ਕ਼ੁਦਰਤ. "ਕੁਜਰਤ ਕਮਾਲ." (ਅਕਾਲ ੨੬੯)

ਕੁੰਜਰਾਰਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁੰਜਰ (ਹਾਥੀ) ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ.

ਕੁੰਜਰਾਰਿ ਨਾਦਨੀ. ਹਾਥੀ ਦੇ ਵੈਰੀ (ਸ਼ੇਰ) ਜੇਹੀ ਆਵਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਬੰਦੂਕ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕੁੰਜਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਸ੍ਤਿਨੀ. ਹਥਣੀ। ੨ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ) ੩ ਵਿ—ਹਾਥੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ.

ਕੁੰਜਵਿਹਾਰੀ. ਵਿ—ਬਣ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਸਨਦੇਵ.

ਕੁਜਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੀਤਾ, ਜੋ ਕੁ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਤੋਂ ਜਨਮੀ ਹੈ। ੨ ਫ਼ਾ کجا ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਹਾਂ. ਕਿੱਥੇ. "ਕੁਜਾ ਆਮਦ ਕੁਜਾ ਰਫਤੀ?" (ਤਿਲੰ ਨਾਮਦੇਵ)

ਕੁਜਾਤ / ਕੁਜਾਤਿ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿੰਦਿਤ ਜਾਤੀ. ਨੀਚ ਜਾਤਿ। ੨ ਵਿ—ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਵਾਲਾ, ਵਾਲੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰੂਪਿ.

ਕੁੰਜੀ. ਸੰ. ਕੁਞ੍ਚਿਕਾ—ਕੁੰਚਿਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਬੀ. ਤਾਲੀ. "ਕੁੰਜੀ ਜਿਨਿ ਕਉ ਦਿਤੀਆ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਸਾਰ) ਆਤਮਵਿਦ੍ਯਾਰੂਪ ਚਾਬੀ.

ਕੁੱਜਾ. ਦੇਖੋ, ਕੂਜਾ.

ਕੁਝ. ਵਿ—ਕਛੁ. ਕਿਛੁ. ਕੁਛ. ਤਨਿਕ. ਥੋੜਾ.

ਕੁਟ. ਸੰ. ਕੁਟ੍. ਧਾ—ਟੇਢਾ ਹੋਣਾ, ਠਗਣਾ, ਕਤਰਨਾ, ਗਰਮ ਕਰਨਾ, ਰਗੜਨਾ, ਨਿੰਦਾ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਰਬਤ. ਕੂਟ। ੩ ਹਥੌੜਾ. ਘਨ। ੪ ਘਰ। ੫ ਕਿਲਾ. ਗੜ੍ਹ। ੬ ਬਿਰਛ। ੭ ਕਲਸ਼. ਘੜਾ। ੮ ਕੁਸ੍ਠ (ਕੁਠ) ਨਾਮਕ ਪੌਧਾ, ਜੋ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸ੍ਠ ੨.

ਕੁੰਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਿਸ਼ਾ. ਕੂਟ. "ਚਾਰਿ ਕੁੰਟ ਦਹ ਦਿਸ ਭ੍ਰਮੇ." (ਮਾਝ ਬਾਰਹਮਾਹਾ) ੨ ਕੁੰਡ. "ਹਰਿਜਨ ਅਮ੍ਰਿਤਕੁੰਟ ਸਰ ਨੀਕੇ." (ਰਾਮ ਮ: ੪)

ਕੁਟਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਗਸ੍ਤ ਮੁਨਿ, ਜੋ ਕੁਟ (ਘੜੇ) ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ੨ ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ. ਇਹ ਭੀ ਘੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੰਮਿਆ ਸੀ। ੩ ਇੱਕ ਬਿਰਛ, ਜਿਸ ਦੇ ਬੀਜ ਇੰਦ੍ਰਜੌਂ ਹਨ. ਇਸ ਨੂੰ ਕੁੜਾ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕੁਟਜ ਦੇ ਛਿਲਕੇ ਦਾ ਕਾੜ੍ਹਾ ਪੇਚਿਸ਼ (ਮਰੋੜੇ) ਨੂੰ ਹਟਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਇੰਦ੍ਰ ਜੌਂ.

ਕੁਟਣੀ / ਕੁਟਨੀ ਸੰ. ਕੁਟ੍ਟਨੀ—ਕੁੱਟਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੱਲੀ. ਵਿਭਚਾਰ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਦੂਤੀ. "ਚੋਰਾਂ ਜਾਰਾਂ ਰੰਡੀਆਂ ਕੁਟਣੀਆਂ ਦੀ ਬਾਣੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸੂਹੀ)

ਕੁਟਬਾਂਢਲਾ. ਵਿ—ਕੱਟਣ ਅਤੇ ਛਿੱਲਣ ਵਾਲਾ. "ਮੇਰੀ ਜਾਤਿ ਕੁਟਬਾਂਢਲਾ." (ਮਲਾ ਰਵਿਦਾਸ) ਮੇਰੀ ਚਮਾਰ ਜਾਤਿ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਅਤੇ ਖੱਲਣ ਵਾਲੀ ਹੈ.

ਕੁਟਲ. ਦੇਖੋ, ਕੁਟਿਲ.

ਕੁਟਵਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕੋਤਵਾਲ। ੨ ਕੋਟਪਾਲ. ਕੋਟ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਦੁਰਗਪਾਲ.

ਕੁਟਵਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੋਤਵਾਲ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਦੇਖੋ, ਕੋਤਵਾਲੀ. "ਦੂਤਾ ਡਾਨਉ ਇਹ ਕੁਟਵਾਰੀ ਮੇਰੀ." (ਰਾਮ ਕਬੀਰ) ੨ ਕੋਟ (ਦੁਰਗ) ਪਾਲ ਦਾ ਕਰਮ.

ਕੁੰਟਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਡਾ। ੨ ਕੁੰਡ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਟ ੨. "ਸਹਜ ਕਥਾ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਕੁੰਟਾ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੩ ਦੇਖੋ, ਕੁੰਟੇ.

ਕੁਟਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੁੱਟਕੇ. "ਕੁਟਿ ਕੁਟਿ ਬਧਾ ਪਾਇ." (ਮ: ੧, ਵਾਰ ਮਾਝ)। ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਰੋੜ. ਐਂਠ. ਵਲ। ੩ ਕੁਟੀਆ. ਝੌਂਪੜੀ.

ਕੁਟਿਲ. ਸੰ. ਵਿ—ਟੇਢਾ. ਵਿੰਗਾ। ੨ ਕਪਟੀ. ਛਲੀਆ। ੩ ਗੁੰਝਲਦਾਰ. "ਕੁਟਿਲ ਗਾਂਠ ਜਬ ਖੋਲੈ ਦੇਵ." (ਬਿਲਾ ਕਬੀਰ) ਅਵਿਦ੍ਯਾ ਦੀ ਗੱਠ. ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਪਦਾਰਥ ਕੁਟਿਲ ਲਿਖੇ ਹਨ—ਅਲਕ (ਜ਼ੁਲਫ਼), ਸੱਪ, ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਨਹੁੰ, ਸੂਰ ਦੀ ਹੁੱਡ, ਤੋਤੇ ਦੀ ਚੁੰਜ, ਦੂਜ ਦਾ ਚੰਦ, ਧਨੁਖ (ਕਮਾਨ).

ਕੁਟਿਲਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਟੇਢ. ਵਿੰਗ। ੨ ਕਪਟ. ਛਲ. "ਬੈਠਤ ਊਠਤ ਕੁਟਿਲਤਾ ਚਾਲਹਿ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) "ਹਰਿ ਕਾਟੀ ਕੁਟਿਲਤਾ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਕੁਟੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੱਤਿਆਂ ਅਥਵਾ ਫੂਸ ਦਾ ਘਰ. ਕੁਟੀਆ. ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਕੁਟਿ ਅਤੇ ਕੁਟੀ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਸਹੀ ਹਨ.

ਕੁਟੀਚਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਟੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੰਨ੍ਯਾਸੀ. ਸੰਨ੍ਯਾਸੀ ਦਾ ਇੱਕ ਭੇਦ, ਜੋ ਚੋਟੀ ਅਤੇ ਜਨੇਊ ਨਹੀਂ ਤ੍ਯਾਗਦਾ ਅਤੇ ਸੰਧ੍ਯਾ ਆਦਿਕ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਦੇ ਘਰ ਭਿਖ੍ਯਾ ਲਈ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ. ਕੁਟੀਚਕ ਦਾ ਦਾਹਕਰਮ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮਕ੍ਰਿਯਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ.

ਕੁਟੀਚਰ. ਛਲੀਆ. ਕਪਟੀ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰਨ੍ਯਾਸੀ, ਜੋ ਕੁਟੀ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰੇ. ਕੁਟੀ ਵਿੱਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਸੂਰ. ਜੋ ਕੁਟ (ਪਾਣੀ) ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਕੇ ਮੋਥੇ ਅਤੇ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਜੜਾਂ ਖਾਂਦਾ ਹੈ.

ਕੁਟੀਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਕੁਟੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੂਜਾ ਆਦਮੀ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕੇ.

ਕੁਟੰਬ. ਦੇਖੋ, ਕੁਟੰਬ.

ਕੁੰਟੇ. ਵਿ—ਕੂਟ (ਠੱਗੀ) ਵਾਲੇ. ਛਲੀਏ. "ਕ੍ਰਿਆ ਕੁੰਟੇ ਨਿਰਾਹਾਰ."

(ਸਾਰ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ)

ਕੁਟੇਵ. ਸੰਗਯਾ—ਬੁਰੀ ਆਦਤ. ਭੈੜੀ ਵਾਦੀ. "ਤਾਂ ਤ੍ਰਿਯ ਕੀ ਕੁਟੇਵ ਨਹਿ ਜਾਈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੧੩) "ਕਠਿਨ ਕੁਟੇਵ ਨਾ ਮਿਟਤ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਕੁਟੰਤਰ. ਕੋਟਾਂਤਰ. ਦੇਖੋ, ਕੋਟ ਕੋਟੰਤਰ ਅਤੇ ਕੋਟਿ ਕੁਟੰਤਰ.

ਕੁਟੰਨਟ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਨਾਗਰਮੋਥਾ। ੨ ਇੱਕ ਝਾੜੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕੇਵਟਮੋਥਾ ਹੈ। ੩ ਮਲਾਹ। ੪ ਝਿਊਰ. ਧੀਵਰ.

ਕੁਟੰਬ. ਸੰ. कुटुम्ब—ਕੁਟੁੰਬ. ਸੰਗਯਾ—ਸੰਤਾਨ. ਔਲਾਦ। ੨ ਪਰਿਵਾਰ. ਕੁੰਬਾ. "ਕੁਟੰਬ ਜਤਨ ਕਰਣੰ." (ਵਾਰ ਜੈਤ)

ਕੁਟੰਬੀ. ਵਿ—ਕੁਟੁੰਬ (ਪਰਿਵਾਰ) ਵਾਲਾ. ਕੁੰਬੇ ਵਾਲਾ। ੨ ਕੁਟੰਬ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਕੁਟੰਬ ਦਾ.

ਕੁੱਟ. ਸੰਗਯਾ—ਮਾਰ. ਕੁਟਾਈ. ਦੇਖੋ, ਕੁੱਟਣਾ। ੨ ਕਈ ਧਾਤਾਂ ਕੁੱਟਕੇ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਇੱਕ ਧਾਤੁ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਭੁਰਭੁਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. "ਭੰਨਿਆਂ ਭਾਂਡਾ ਕੁੱਟ ਦਾ." (ਮਗੋ)। ੩ ਸੰ. कुट्ट. ਧਾ. ਛੇਦਨਾ. ਕੱਟਣਾ. ਤਪਾਉਣਾ. ਨਿੰਦਣਾ.

ਕੁੱਟਣ. ਦੇਖੋ. ਕੁੱਟਣਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਕੁੱਟਨ. ਦੱਲਾ. ਭੇਟੂ. ਭੜੂਆ. ਵਿਭਚਾਰ ਦਾ ਵਿਚੋਲਾ। ੩ ਦੁਖੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੪ ਨਿੰਦਕ. ਦੇਖੋ, ਹਾਵ ੨.

ਕੁੱਟਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਤਾੜਨਾ. ਪੀਟਨਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਟ ਧਾ.

ਕੁੱਟਣੀ, ਕੁੱਟਨੀ ਸੰਗਯਾ—ਦੱਲੀ. ਵਿਭਚਾਰ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਦੂਤੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਟਨੀ.

ਕੁੱਟਮਿਤਹਾਵ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਵ੍ਯ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨ ਦਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਚੇਸ੍ਟਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਕਿ ਸੁਖ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਹਰਕਤ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਰੰਜ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਹਾਵ ੨.

ਕੁੱਟੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁਤਰਾ. ਕਾਗਜ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਚੂਰਾ। ੨ ਅੰਬ ਡੇਲੇ ਆਦਿ ਦੇ ਚੂਰੇ ਦਾ ਆਚਾਰ.

ਕੁਠ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸ੍ਟ ੨.

ਕੁੰਠ. ਸੰ. कुण्ठ्. ਧਾ—ਘੇਰਨਾ. ਖੁੰਢਾ ਕਰਨਾ। ੨ ਵਿ—ਖੁੰਢਾ. ਕੁੰਦ। ੩ ਕੁੰਦਜਿਹਨ. ਖੁੰਢੀ ਬੁੱਧਿ ਵਾਲਾ.

ਕੁਠਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕੁਸ੍ਨ. ਦੇਖੋ, ਕੁਹਣਾ ੨.

ਕੁਠਰਿਯਾ. ਸੰਗਯਾ—ਦੇਖੋ, ਕੁਠਾਰੀ ੨ ਅਤੇ ੩। ੨ ਕੋਠੜੀ. "ਏਕ ਕੁਠਰਿਯਾ ਬੀਚ ਰਾਵ ਕੋ ਰਾਖਿਓ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੬)

ਕੁਠਾ. ਸਿੰਧੀ. ਵਿ—ਜਿਬਹਿ ਕੀਤਾ. ਕੁਸ੍ਤਹ। ੨ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੱਟਿਆ ਜੀਵ. "ਅਭਾਖਿਆ ਕਾ ਕੁਠਾ ਬਕਰਾ ਖਾਣਾ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਦੇਖੋ, ਕੁਹਣਾ ੨.

ਕੁਠਾਉ, ਕੁਠਾਇ, ਕੁਠਾਹਰ ਸੰਗਯਾ—ਬੁਰੀ ਥਾਂ. ਨਿੰਦਿਤ ਅਸਥਾਨ। ੨ ਔਖੀ ਥਾਂ.

ਕੁਠਾਰ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁਹਾੜਾ. ਪਰਸ਼ੁ. "ਕਾਢਿ ਕੁਠਾਰ ਖਸਮਿ ਸਿਰ ਕਾਟਿਆ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਬਿਰਛ। ੩ ਕੋਸ੍ਠ. ਕੋਠਾ. ਭੰਡਾਰ. ਮੋਦੀਖਾਨਾ। ੪ ਸੰ. ਕੁਸ੍ਠਾਰਿ. ਕੋੜ੍ਹ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਦਵਾਈ. "ਕਾਢਿ ਕੁਠਾਰ ਪਿਤ ਬਾਤ ਹੰਤਾ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) कुष्ठारि क्वाथ. ਕੁਸ੍ਠਾਰਿ ਕਾੜ੍ਹਾ ਵਾਤ ਪਿੱਤ ਕਫ ਦੋਸ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ.

ਕੁਠਾਰਿ, ਕੁਠਾਰੀ ਸੰਗਯਾ—ਕੁਹਾੜੀ. "ਕਾਟੀ ਕੁਟਿਲਤਾ ਕੁਠਾਰਿ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਠਾਲੀ. "ਇਨ ਅਖਲਿਨ ਕੀ ਕਰੈਂ ਕੁਠਾਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਭਾਵ—ਜਿਵੇਂ ਕੁਠਾਲੀ ਵਿੱਚ ਧਾਤੁ ਗਾਲ ਦੇਈਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਸਭ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰੀਏ। ੩ ਕੋਸ੍ਠਧਾਰੀ. ਕੁਠਾਰ (ਮੋਦੀਖਾਨੇ) ਦਾ ਦਾਰੋਗਾ. ਮੋਦੀ। ੪ ਵਿ—ਕੁਹਾੜਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੫ ਦੇਖੋ, ਕੁਠਾਰ ੪.

ਕੁਠਾਰੁ. ਦੇਖੋ, ਕੁਠਾਰ। ੨ ਸੰ. ਬਾਂਦਰ। ੩ ਬਿਰਛ। ੪ ਸਸਤ੍ਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੫ ਕੇਸ਼.

ਕੁਠਾਲੀ. ਸੰ. ਕੁ—ਸ੍ਥਾਲੀ. ਸੰਗਯਾ—ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਥਾਲੀ. ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਭਾਂਡਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੁਨਿਆਰ ਸੁਇਨਾ ਚਾਂਦੀ ਆਦਿਕ ਧਾਤਾਂ ਢਾਲਦਾ ਹੈ.

ਕੁੰਠਿਤ. ਵਿ—ਖੁੰਢਾ. ਕੁੰਦ. "ਜਹਿਂ ਕੁੰਠਿਤ ਹ੍ਵੈ ਮਨ ਬਾਨੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੁਠੌਰ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁਥਾਉਂ. ਬੁਰੀ ਜਗਾ। ੨ ਬੇਮੌਕਾ.

ਕੁੱਠਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਠਾ.

ਕੁੰਡ. ਸੰ. कुण्ड्. ਧਾ—ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਨਾ. ਸੰਭਾਲਨਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਜੋ ਜਲ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰੇ, ਟੋਆ. ਗਢਾ। ੩ ਹੌਜ. ਚਬੱਚਾ. "ਜੈਸੇ ਅੰਭ ਕੁੰਡ ਕਰਿ ਰਾਖਿਓ ਪਰਤ ਸਿੰਧੁ ਗਲਿਜਾਹਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੪ ਅੱਗ ਦੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਟੋਆ. (ਕੁਡਿ ਦਾਹੇ) ਹੋਮ ਲਈ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਪੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਟੋਆ. ਦੇਖੋ, ਹਵਨਕੁੰਡ। ੫ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਨਰਕ ਦੇ ੮੬ ਗਰਤ, ਜੋ ਕੁਕਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਬਣਾਏ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਦੇਵੀਭਾਗਵਤ ਸਕੰਧ ੯ ਅ: ੩੭। ੬ ਹਿੰਦੂਧਰਮਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਪਤੀ ਦੇ ਜਿਉਂਦੇ ਜਾਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਪੁਤ੍ਰ.[1] ਦੇਖੋ, ਪਾਰਾਸ਼ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਅ: ੪, ਸ਼. ੨੩। ੭ ਕੂਟ (ਦਿਸ਼ਾ) ਲਈ ਭੀ ਕੁੰਡ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਤਿੰਹ ਚਤੁਰ ਕੁੰਡ ਜਿਤਯੋ ਦੁਬਾਰ." (ਗਯਾਨ) "ਸੋ ਚਹੁ ਕੁੰਡੀ ਜਾਣੀਐ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੮ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਫ਼ਾਰਸੀ 'ਕੁੰਦ' ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਕੁੰਡ ਵਰਤਦੇ ਹਨ.

ਕੁੰਡਰੀਆ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਡਲੀਆ.

ਕੁੰਡਲ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਘੇਰਾ. ਦਾਇਰਾ. "ਰੇ ਨਰ ਗਰਭਕੁੰਡਲ ਜਬ ਆਛਤ." (ਸ੍ਰੀ ਬੇਣੀ) "ਗਰਭਕੁੰਡਲ ਮਹਿ ਉਰਧਧਿਆਨੀ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ੨ ਗੋਲਾਕਾਰ ਕੰਨਾਂ ਦਾ ਭੂਸਣ. ਤੁੰਗਲ੍ਹ. ਬਾਲਾ. "ਕਾਨੀ ਕੁੰਡਲ ਗਲਿ ਮੋਤੀਅਨ ਕੀ ਮਾਲਾ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧)

ਕੁੰਡਲਨੀ. ਸੰ. ਕੁੰਡਲਿਨੀ. ਸੰਗਯਾ—ਤੰਤ੍ਰਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਯੋਗਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਨਾੜੀ, ਜੋ ਸੁਖਮਨਾ ਨਾੜੀ ਦੀ ਜੜ ਵਿੱਚ ਕਿਵਾੜਰੂਪ

---

[1] ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਕੁੰਡ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੁਲ ਨੂੰ ਦਗਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ. ਕੁਡਿ ਧਾਤੂ ਦਾ ਅਰਥ ਜਲਾਉਂਣਾ ਹੈ.

ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ. ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਕੁੰਡਲ (ਚੱਕਰ) ਮਾਰਕੇ ਸੱਪ ਦੀ ਤਰਾਂ ਸੌਣ ਕਾਰਣ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਕੁੰਡਲਿਨੀ' ਹੈ. ਯੋਗਾਭ੍ਯਾਸ ਨਾਲ ਕੁੰਡਲਿਨੀ ਜਾਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਖਮਨਾ ਦੇ ਰਸਤੇ ਦਸ਼ਮਦ੍ਵਾਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਇਹ ਉੱਪਰ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਕੁੰਡਲਿਨੀ ਨੂੰ ਦਸ਼ਮਦ੍ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਫੇਰ ਹੇਠਾਂ ਨਾ ਉਤਰਣ ਦੇਣਾ ਇਹੀ ਯੋਗੀ ਦੀ ਪੂਰਣ ਸਿੱਧੀ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੁਜੰਗਮਾ ਭੀ ਹੈ।

੨ ਜਲੇਬੀ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮਿਠਾਈ। ੩ ਗੁਰਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਅਵਿਦ੍ਯਾ ਦੀ ਗੰਢ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕੁੰਡਲਨੀ ਹੈ. ਮਨ ਦੀ ਗੁੰਝਲ. "ਕੁੰਡਲਨੀ ਸੁਰਝੀ ਸਤਸੰਗਤਿ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਕੁੰਡਲਾਕਾਰ. ਵਿ—ਗੋਲਾਕਾਰ. ਕੁੰਡਲ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ.

ਕੁੰਡਲਿਨੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਡਲਨੀ.

ਕੁੰਡਲਿਯਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਡਲੀਆ.

ਕੁੰਡਲੀ. ਵਿ—ਕੁੰਡਲਾਂ ਵਾਲਾ. ਜਿਸ ਨੇ ਤੁੰਗਲ ਪਹਿਨੇ ਹਨ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੇਰਾ. ਦਾਇਰਾ। ੩ ਜਨਮਪਤ੍ਰੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰੇਖਾ ਨਾਲ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦੇ ਕੁੰਡਲ (ਘਰ) ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ। ੪ ਸੱਪ। ੫ ਜਲੇਬੀ.

ਕੁਡਲੀਆ. ਕੁੰਡਲ ਪਹਿਰਣ ਵਾਲਾ ਦੇਖੋ, ਕੁੰਡਲ ੨. "ਕਾਨ ਕੁਡਲੀਆ ਬਸਤ੍ਰ ਓਢਲੀਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਕੁੰਡਲੀਆ. ਵਿ—ਕੁੰਡਲਾਂ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੱਪ। ੩ ਕੁੰਡੀ. ਮੱਛੀ ਫਾਹੁਣ ਦੀ ਹੁੱਕ. "ਜਿਉ ਮੀਨ ਕੁੰਡਲੀਆ ਕੰਠਿ ਪਾਇ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧) ੪ ਇੱਕ ਮਾਤ੍ਰਿਕ ਛੰਦ. ਲੱਛਣ—ਛੀ ਚਰਣ. ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਚਰਣ ਦੋਹਾ, ਫਿਰ ਚਾਰ ਚਰਣ ਰੋਲਾ ਅਰਥਾਤ ਚੌਬੀਹ ਚੌਬੀਹ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਚਾਰ ਚਰਣ. ਹਰੇਕ ਚਰਣ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ੧੧ ਮਾਤ੍ਰਾ ਪੁਰ, ਦੂਜਾ ੧੩ ਪੁਰ. ਦੋਹੇ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਪਦ ਸਿੰਘਾਵਲੋਕਨਨ੍ਯਾਯ ਕਰਕੇ ਰੋਲੇ ਦੇ ਮੁੱਢ, ਅਤੇ ਰੋਲੇ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਪਦ ਦੋਹੇ ਦੇ ਆਦਿ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਪਦਾਂ ਦਾ ਕੁੰਡਲਾਕਾਰ ਹੋਕੇ ਆਉਣਾ ਹੀ "ਕੁੰਡਲੀਆ" ਨਾਉਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ. ਇਹ ਛੰਦ "ਕਲਸ਼" ਜਾਤਿ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਓਨਮ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਚਰਣ, ਆਦਿਪੁਰਖ ਆਦੇਸ਼,
ਏਕ ਅਨੇਕ ਬਿਬੇਕ ਸਸਿ, ਘਟ ਘਟ ਕਾ ਪਰਵੇਸ਼, —
ਘਟ ਘਟ ਕਾ ਪਰਵੇਸ਼, ਸ਼ੇਸ ਪਹਿ ਕਹਿਤ ਨ ਆਵੈ,
ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਕਹਿ ਨੇਤ, ਬੇਦ ਬੰਦੀਜਨ ਗਾਵੈ,
ਆਦਿ ਮੱਧ ਅਰੁ ਅੰਤ, ਹੁਤੇ ਹੁਤ ਹੈ ਪੁਨ ਹੋਨਮ,
ਆਦਿਪੁਰਖ ਆਦੇਸ਼, ਚਰਣ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਓਨਮ.

(ਭਾਗੁ ਕ)

(ਅ) ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਚਰਣ ਦਾ ਕੁੰਡਲੀਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਚਰਣ ਦੋਹਾ, ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਚਰਣ ਰੋਲੇ ਦੇ, ਯਥਾ—

ਦੀਨਨ ਕੀ ਰੱਛਾ ਨਮਿਤ, ਕਰ ਹੈਂ ਆਪ ਉਪਾਯ,
ਪਰਮਪੁਰਖ ਪਾਵਨ ਸਦਾ, ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈਂ ਆਯ, —
ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈਂ ਆਯ, ਦੀਨਰੱਛਾ ਕੇ ਕਾਰਣ,
ਅਵਤਾਰੀਅਵਤਾਰ, ਧਰਾ ਕੇ ਭਾਰਉਤਾਰਣ.

(ਕਲਕੀ)

(ੲ) ਸਿੰਘਾਵਲੋਕਨਨ੍ਯਾਯ ਕਰਕੇ ਜੋ ਪਦ ਕੁੰਡਲੀਏ ਵਿੱਚ ਆਉਣ, ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ "ਯਮਕ" ਹੋਵੇ, ਤਦ ਛੰਦ ਦੀ ਹੋਰ ਭੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੈ. ਅਰਥਾਤ ਪਦ ਉਹੀ ਹੋਣ ਪਰ ਅਰਥ ਭਿੰਨ ਹੋਵੇ, ਯਥਾ—

ਹਾਲਾ[1] ਸੇਵਨ ਜਿਨ ਕਰੀ, ਕਾਲਨਿਮੰਤ੍ਰਣ ਦੀਨ,
ਸੁਖ ਸੰਪਤਿ ਕੋ ਖੋਯਕੈ, ਭਯੇ ਅੰਤ ਅਤਿ ਦੀਨ, —
ਦੀਨ ਦੁਨੀ ਕੋ ਮਾਨ, ਤਾਨ ਨਿਜ ਤਨ ਕੇ ਖੋਯੋ,
ਬਿਖਬੇਲੀ ਕੋ ਬੀਜ, ਆਪਨੇ ਹਾਥਨ ਬੋਯੋ,
ਹਰਿਦ੍ਵਿਜੇਸ਼ ਕੁਲਕਾਨ, ਤ੍ਯਾਗ ਕਰਤੇ ਮੁਖ ਕਾਲਾ,
ਸਹੈਂ ਨਿਰਾਦਰ ਨਿਤ੍ਯ, ਫਿਰੈਂ ਦਰ ਦਰ ਬਦਹਾਲਾ.

ਕੁੰਡਲੀਕ੍ਰਿਤ. ਕੁੰਡਲ—ਆਕ੍ਰਿਤਿ. ਕੁੰਡਲਾਕਾਰ. ਕੁੰਡਲ ਦੀ ਸ਼ਕਲ. "ਭ੍ਰਮੰਤ ਕੁੰਡਲੀਕ੍ਰਿਤੰ." (ਰਾਮਾਵ)

ਕੁੰਡਾ. ਕੁੰਡਾਂ. ਕੂਟ. ਦਿਸ਼ਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਡ. "ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ ਝੂਖੀਆ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਦੇਖੋ, ਕੂੰਡਾ। ੩ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਗੁਲ। ੪ ਅੰਕੁਸ਼. "ਨਾਨਕ ਹਸਤੀ ਕੁੰਡੇ ਬਾਹਰਾ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਗੂਜ ੧) ੫ ਹੁੱਕ. ਕੜਾ. ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਚੀਜ ਅੜਾਈ ਜਾਵੇ.

ਕੁੰਡੀ. ਮੱਛੀ ਫਾਹੁਣ ਦੀ ਹੁੱਕ। ੨ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਅੜਾਉਣ ਦੀ ਛੋਟੀ ਸੰਗੁਲੀ। ੩ ਕੂੰਟੀਂ. ਦਿਸ਼ਾਓਂ ਮੇਂ. "ਚਹੁ ਕੁੰਡੀ ਚਹੁ ਜੁਗ ਜਾਤੇ." (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੪ ਡਿੰਗ. ਘੋੜਾ. ਬਾਂਕੀ ਚਾਲ ਵੇਲੇ ਅਗਲੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਕੁੰਡਲ ਜੇਹੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਹ ਨਾਉਂ ਹੈ.

ਕੁਡੌਲ. ਵਿ—ਬੁਰੀ ਡੌਲ (ਸ਼ਕਲ) ਦਾ. ਬੇਢੰਗਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁਰੀ ਵਿਓਂਤ (ਵਜੌਂਤ). ਕੁਢੰਗ.

ਕੁਢਬ | **ਕੁਢੰਗ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁਰਾ ਢੰਗ. ਕੁਚਾਲ। ੨ ਵਿ—ਕੁਢਬਾ. ਕੁਢੰਗਾ. ਕੁਚਾਲੀ.

ਕੁਣਕਾ. ਦੇਖੋ, ਕਣਕਾ। ੨ ਕਣਮਾਤ੍ਰ ਕੜਾਹਪ੍ਰਸਾਦ ਦਾ ਭੋਰਾ। ੩ ਕੜਾਹਪ੍ਰਸਾਦ ਦੀ ਸੰਗ੍ਯਾ ਭੀ ਕੁਣਕਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ. "ਖਾਵੈ ਕੁਣਕਾ ਵੰਡਕੇ." (ਮਗੋ)

ਕੁਣੱਖਾ. ਵਿ—ਅੱਖ ਦੀ ਕੋਣ (ਕੋਏ) ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ. ਟੇਢੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਭੈਂਗਾ.

ਕੁਣਪ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲੋਥ. ਪ੍ਰਾਣ ਬਿਨਾ ਦੇਹ.

ਕੁਣੀਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰ (ਜਲ) ਆਨਯਨ ਕਰੀਏ (ਆਣੀਏ) ਜਿਸ ਨਾਲ, ਅੰਜੁਲਿ. ਬੁੱਕ। ੨ ਗੜਵਾ. ਕਮੰਡਲੁ. "ਨਦੀਬਾਰਿ ਕਯੋਂ ਪੀਵੀਏ, ਕੁਣੀਆ ਨਾ ਲੇਤ?" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕੁੰਤ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁ (ਜ਼ਮੀਨ) ਨੂੰ ਜੋ ਉਨੱਤੀ (ਪੁੱਟਦਾ) ਹੈ. ਕੁਦਾਲ। ੨ ਮੁਰਗਾ. ਕੁੱਕੜ. "ਭੁਨਸਾਰ ਭਈ ਧੁਨਿ ਕੁੰਤ ਕਈ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਦੇਖੋ, ਕਾਲਰੀਯ ੩। ੩ ਨੇਜ਼ਾ. ਬਰਛਾ। ੪ ਜੂੰ. ਯੂਕਾ। ੫ ਜਲ. ਪਾਣੀ। ੬ ਕਮਲ। ੭ ਵਿ—ਭਯਾਨਕ. ਡਰਾਵਣਾ.

ਕੁਤਸਤ. ਦੇਖੋ, ਕੁਤਸਿਤ.

[1] ਸ਼ਰਾਬ.

ਕੁਤਸਤਾ } ਸੰ. ਕੁਤ੍ਸਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿੰਦਾ. ਹਜਵ। ੨ ਅਪਮਾਨ.
ਕੁਤਸਾ } ਨਿਰਾਦਰ.

ਕੁਤਸਿਤ. ਵਿ—ਕੁਤ੍ਸਿਤ. ਨਿੰਦਿਤ. "ਕਹੂੰ ਕੁਤਸਿਤ ਕਰਮ." (ਅਕਾਲ) ੨ ਅਪਮਾਨਿਤ. ਨਿਰਾਦਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ.

ਕੁਤਕਾ. ਤੁ کتکا ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੋਟਾ ਅਤੇ ਮੋਟਾ ਸੋਟਾ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪਾਲਦਾਸ.

ਕੁਤਪ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੂਰਜ। ੨ ਅਗਨਿ। ੩ ਬ੍ਰਾਹਮਣ। ੪ ਅਤਿਥਿ। ੫ ਗਊ। ੬ ਭਾਣਜਾ. ਭੈਣ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ। ੭ ਦੋਹਤ੍ਰਾ। ੮ ਵਾਜਾ। ੯ ਦੱਭ ਘਾਸ. ਕੁਸ਼ਾ। ੧੦ ਲੌਢਾ ਵੇਲਾ.

ਕੁਤਬ. ਅ਼ قطب ਕ਼ੁਤ਼ਬ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧ੍ਰੁਵ. ਧ੍ਰੂ. ਧਰਤੀ ਦਾ ਉੱਤਰੀ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਸਿਖਰ। ੨ ਉਹ ਕਿੱਲੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਚੱਕੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। ੩ ਸਰਦਾਰ. ਮੁਖੀਆ. ਪ੍ਰਧਾਨ। ੪ ਅ਼ کتب ਕੁਤਬ. ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਪੋਥੀਆਂ.

ਕ਼ੁਤ਼ਬਸ਼ਾਹੀ ਵੰਸ਼. ਦੇਖੋ, ਗੋਲਕੰਡਾ.

ਕ਼ੁਤ਼ਬਖ਼ਾਨ. ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਵੇਲੇ ਜਾਲੰਧਰ ਦਾ ਹਾਕਿਮ, ਜੋ ਪੈਂਦੇ ਖ਼ਾਨ ਦੇ ਚਾਚੇ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ. ਇਸੇ ਨੇ ਪੈਂਦੇ ਖ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸੈਨਾ ਲੈ ਕੇ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ. ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖੜਗ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਮੁਕਤਿ ਹੋਈ.

ਕੁਤਬਖ਼ਾਨਾ. ਪੁਸ੍ਤਕਾਲਯ. Library। ੨ ਪੋਥੀਆਂ ਦੀ ਅਲਮਾਰੀ (Bookshelf)

ਕੁਤਬਦੀਨ. ਦੇਖੋ, ਕੁਤਬੁੱਦੀਨ.

ਕ਼ੁਤ਼ਬਨੁਮਾ. ਫ਼ਾ قطب نما ਧ੍ਰੁਵ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਯੰਤ੍ਰ (ਧ੍ਰੁਵਦਰਸ਼ਕ), ਜਿਸ ਦੀ ਸੂਈ ਚੁੰਬਕ ਦੀ ਸ਼ਕਤਿ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ. ਇਹ ਜਹਾਜ਼ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. Mariner's Compass.

ਕ਼ੁਤ਼ਬਮੀਨਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕ਼ੁਤ਼ਬੁੱਦੀਨ ਐਬਕ.

ਕੁਤਬਾ. ਦੇਖੋ, ਖੁਤਬਾ. "ਓਹ ਕੁਤਬਾ ਮੇਰਾ ਪੜਨਗੇ ਵਿਚ ਦੁਹਾਂ ਜਹਾਨਾ." (ਜੰਗਨਾਮਾ)

ਕ਼ੁਤ਼ਬੀ. ਅ਼ قطبی ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਖ਼ਾਸ ਫ਼ਿਰਕਾ। ੨ ਵਿ—ਕ਼ੁਤ਼ਬ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ.

ਕ਼ੁਤ਼ਬੁੱਦੀਨ. قطب الدین ਕ਼ੁਤ਼ਬੁੱਦੀਨ. ਵਿ—ਧਰਮ ਦਾ ਧ੍ਰੁਵ. ਜਿਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਧਰਮ ਹੈ। ਸੰਗ੍ਯਾ ੨ ਜਾਲੰਧਰ ਦਾ ਜਾਲਿਮ ਹਾਕਿਮ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਸਹਿ ਕਸ਼੍ਟ ਦਿੱਤੇ. ਇੱਕ ਬਾਰ ਜਦਕਿ ਏਹ ਬਿਆਸ ਕਿਨਾਰੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਦ ਬਾਘ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਚਾਨਕ ਆ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਜਿਉਂਦਾ ਹੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਫੂਕ ਦਿੱਤਾ। ੩ ਕ਼ਸੂਰ ਦਾ ਹਾਕਿਮ. ਦੇਖੋ, ਕ਼ਸੂਰ ੧। ੪ ਦੇਖੋ, ਕ਼ੁਤ਼ਬੁੱਦੀਨ। ੫ ਐਬਕ. ਦੇਖੋ, ਕੁਤਬੁੱਦੀਨ. ਖ਼੍ਵਾਜਾ.

ਕ਼ੁਤ਼ਬੁੱਦੀਨ ਐਬਕ. قطب الدین ایبک ਇਸ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕਥਾ ਇਉਂ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਧਨੀ ਨੇ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਮੁੱਲ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅ਼ਰਬੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹਾਈ. ਧਨੀ ਦੇ ਮਰਣ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਇੱਕ ਸੌਦਾਗਰ ਪਾਸ ਵੇਚਿਆ ਗਿਆ. ਸੌਦਾਗਰ ਨੇ ਸ਼ਹਾਬੁੱਦੀਨ ਮੁਹ਼ੰਮਦ ਗ਼ੌਰੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕੀਤਾ. ਸ਼ਹਾਬੁੱਦੀਨ ਦੀ ਇਸ ਪੁਰ ਇਤਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਜਿੱਤਕੇ ਸਨ ੧੧੯੨ (ਸੰਮਤ ੧੨੫੦) ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿ ਥਾਪਿਆ. ਸਨ ੧੨੦੬ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਬਣਕੇ ਸ਼ਹਨਸ਼ਾਹ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਗ਼ੁਲਾਮਾਂ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ. ਸਨ ੧੨੧੦ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੋਲੋ ਖੇਡਦਾ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਡਿਗਕੇ ਲਹੌਰ ਮੋਇਆ. ਅਨਾਰਕਲੀ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੁਕਾਨ ਅੰਦਰ ਇਸ ਦੀ ਮਾਮੂਲੀ ਕ਼ਬਰ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਦਿੱਲੀ ਪਾਸ ਕੁਤਬਮੀਨਾਰ, ਜੋ ੨੪੦ ਫੁੱਟ ਉੱਚਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਧੂਰੀ ਮਸਜਿਦ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕ਼ੁੱਵਤੁਲਇਸਲਾਮ ਹੈ,[1] ਇਹ ਕੁਤਬੁੱਦੀਨ ਨੇ ਹੀ ਬਣਾਉਣੇ ਆਰੰਭੇ ਸਨ. ਸਨ ੧੧੯੬ ਵਿੱਚ ਮਸਜਿਦ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ੨੭ ਹਿੰਦੂਮੰਦਿਰਾਂ ਦਾ ਮਸਾਲਾ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ. ਕੁਤਬੁੱਦੀਨ ਦੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਅਤੇ ਜਮਾਈ (ਜਵਾਈ) ਸ਼ਮਸੁੱਦੀਨ ਅਲਤਿਮਸ਼ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕੁਤਬਮੀਨਾਰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ, ਪਰ ਮਸੀਤ ਅਜੇ ਭੀ ਅਧੂਰੀ ਪਈ ਹੈ.

ਕੁਤਬੁੱਦੀਨ ਖ਼੍ਵਾਜਾ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਉਂ ਹੈ—ਖ਼੍ਵਾਜਾ ਕ਼ੁਤ਼ਬੁੱਦੀਨ ਬਖ਼ਤਯਾਰ ਕਾਕੀ. ਇਹ ਉਸ਼ (ਫ਼ਰਗ਼ਾਨ) ਵਿੱਚ ਜੰਮਿਆ ਅਤੇ ਸੁਲਤਾਨ ਸ਼ੰਮਸੁਦੀਨ ਅਲਤਮਸ਼ ਦੇ ਵੇਲੇ ਸਨ ੧੨੩੫ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਮੋਇਆ. ਇਸ ਦਾ ਮਕ਼ਬਰਾ ਕੁਤਬ ਮੀਨਾਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਹੈ.

ਕ਼ੁਤ਼ਰ. ਅ਼ قطر ਮਧ੍ਯਰੇਖਾ. Diameter.

ਕੁਤਰਕ. ਸੰ. ਕੁਤਰ੍ਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁਰੀ ਦਲੀਲ. ਨਿਕੰਮੀ ਹੁੱਜਤ। ੨ ਬੁਰਾ ਖ਼ਿਆਲ. ਮੰਦ ਸੰਕਲਪ.

ਕੁਤਰਨਾ. ਸੰ. ਕੱਤੰਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੱਟਣਾ. ਵੱਢਣਾ. ਟੁੱਕਣਾ.

ਕੁਤਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਰੀਕ ਟੋਕਾ. ਕੁਤਰਿਆ ਹੋਇਆ ਪਦਾਰਥ। ੨ ਇੱਕ ਕੀੜਾ, ਜੋ ਪੈਲੀ ਨੂੰ ਕੁਤਰਦਾ ਹੈ। ੩ ਕੁਤ੍ਰਾ. ਸੰ. ਕੁਕੁਰ. "ਦੇਖਤ ਕੁਤਰਾ ਲੈ ਗਈ ਬਿਲਾਈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਪਹਿਲਾ ਪੂਤ। ੪ ਵਿ—ਕੁਤਾਰੂ. ਜੋ ਚੰਗਾ ਤਰਣ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਤਰੇ ਕਾਢੇ.

ਕੁਤਰੇਕਾਢੇ. ਕੁਤਾਰੂ ਕੰਢੇ ਲਾ ਦਿੱਤੇ. ਬਾਂਹ ਫੜਕੇ ਰੁੜ੍ਹਦੇ ਜਾਂਦੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਏ. "ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੁਤਰੇ ਕਾਢੇ." (ਗਉ ਮ: ੪)[2]

ਕੁੰਤ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਰਛੀ. ਨੇਜ਼ਾ। ੨ ਸੱਬਲ. ਗੰਧਾਲਾ। ੩ ਕੁਦਾਲ.

ਕੁੰਤਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁੰਤ (ਬਰਛੀ)ਜੇਹੀ ਨੋਕ ਵਾਲਾ, ਕੇਸ਼. "ਕੁੰਤਲ ਲਲਿਤ ਅਲਕ ਅਹਿਛੌਨੰ." (ਜਾਪੁ) ੨ ਜੌਂ, ਜੋ ਤਿੱਖੀਆਂ ਨੋਕਾਂ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ੩ ਹਲ, ਜਿਸ ਦਾ ਫਾਲਾ ਬਰਛੀ ਜੇਹਾ ਤਿੱਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੪ ਮੁਰਗਾ, ਤਿੱਖੇ ਨੌਹਾਂ ਵਾਲਾ.

ਕੁਤਵਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕੋਤਵਾਲ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਤਵਾਰ.

ਕੁਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁੱਤਾ. ਕੂਕਰ. "ਅੰਤਰਿ ਲੋਭ ਭਉਕੈ ਜਿਉ ਕੁਤਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩)

---

[1] ਕਈ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਸੀਤ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਕ਼ੁਤ਼ਬੁਲ ਇਸਲਾਮ" ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

[2] ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਗ੍ਯਾਨੀ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ—ਕੁਤ੍ਰੇ ਕਢੀਦੇ ਹਾਂ.

ਕੁਤਾਰੂ. ਵਿ—ਜੋ ਚੰਗਾ ਤਾਰੂ ਨਹੀਂ. ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਰਣਵਿਦ੍ਯਾ ਘੱਟ ਆਉਂਦੀ ਹੈ.

ਕੁਤੀ. ਕੂਕਰੀ. ਕੁੱਤੀ.

ਕੁਤੀਂ. ਕੁੱਤਿਆਂ ਨੇ. ਕੂਕਰੋਂ ਨੇ। ੨ ਭਾਵ, ਨੀਚ ਪਾਂਮਰਾਂ ਨੇ. "ਰਤਨ ਵਿਗਾੜਿ ਵਿਗੋਏ ਕੁਤੀਂ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)

ਕੁੰਤੀ. ਮਥੁਰਾ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸੂਰਸੇਨ ਦੀ ਕੰਨ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੀ ਭੂਆ, ਰਾਜਾ ਪਾਂਡੂ ਦੀ ਰਾਣੀ ਅਤੇ ਯੁਧਿਸ੍ਠਿਰ, ਭੀਮਸੈਨ, ਅਰਜੁਨ ਦੀ ਮਾਤਾ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪ੍ਰਿਥਾ ਸੀ. ਕੁੰਤਿਭੋਜ ਜੋ ਬੇਔਲਾਦ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਸੂਰਸੇਨ ਤੋਂ ਪਾਲਣ ਲਈ ਕੰਨ੍ਯਾ ਲੈ ਲਈ, ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਨਾਉਂ ਕੁੰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ. "ਕੁੰਤੀ ਕੋ ਦੇਖਤ ਹੀ ਕਵਿ ਸ਼੍ਯਾਮ ਭਨੈ ਤਿਨ ਪਾਇਨ ਸੀਸ ਝੁਕਾਯੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਦੁਰਵਾਸਾ ਰਿਖੀ ਨੇ ਕੁੰਤੀ ਨੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਆਵਾਹਨ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਸਿਖਾਇਆ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਪਾਂਡਵ.

ਕੁਤੀਆ. ਕੂਕਰੀ. ਕੁੱਤੀ.

ਕੁੰਤੀਸੁਤ. ਯੁਧਿਸ੍ਠਿਰ, ਭੀਮ ਅਤੇ ਅਰਜੁਨ.

ਕੁੰਤੀਸੁਤ ਸੂਤ ਅਰਿ. (ਸਨਾਮਾ) ਕੁੰਤੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਰਜੁਨ, ਉਸ ਦਾ ਰਥਵਾਹੀ ਕ੍ਰਿਸਨਦੇਵ, ਉਸ ਦਾ ਵੈਰੀ ਤੀਰ.

ਕੁੰਤੀਪਤਿ. ਰਾਜਾ ਪਾਂਡੂ. ਪਾਂਡਵਾਂ ਦਾ ਬਾਪ.

ਕੁਤੂਹਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਸ਼ਚਰਯ. ਅਚਰਜ. ਅਚੰਭਾ. ਅਜੂਬਾ। ੨ ਕੌਤਕ. ਅਦਭੁਤ ਤਮਾਸ਼ਾ। ੩ ਕਿਸੇ ਵਸਤੁ ਦੇ ਦੇਖਣ ਅਥਵਾ ਸੁਣਨ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਇੱਛਾ। ੪ ਆਨੰਦ ਦੀ ਖੇਡ.

ਕੁਤੂਰਾ. ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਬੱਚਾ. ਛੋਟਾ ਕੁੱਤਾ. ਸੰ. ਕੁਕੁੰਰ.

ਕੁਤੇਮੁਹਾ, ਕੁਤੇਮੁਹਾਂ } ਵਿ—ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਹੈ ਮੂੰਹ ਜਿਸ ਦਾ. ਕੂਕਰਮੁਖਾ. ਭਾਵ—ਅਭੱਖ ਖਾਣ ਵਾਲਾ. ਗੰਦਗੀ ਅਤੇ ਮੁਰਦਾਰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ. "ਕਲਿ ਹੋਈ ਕੁਤੇਮੁਹੀ ਖਾਜੁ ਹੋਆ ਮੁਰਦਾਰੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸਾਰ) ਕਲਿਯੁਗ ਦੀ ਪ੍ਰਜਾ ਕੁੱਤੇਮੁਖੀ ਹੈ, ਜੋ ਮੁਰਦਾਰ ਖਾਂਦੀ ਹੈ. ਮੁਰਦਾਰ ਤੋਂ ਭਾਵ ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ, ਰਿਸ਼ਵਤ ਆਦਿਕ ਹੈ.

ਕੁਤੋ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿੱਥੇ. ਕਹਾਂ. ਕਿੱਥੋਂ. ਕਿਸ ਕਾਰਣ ਤੋਂ. "ਤਨ ਨਿਜਰੂਪ ਕੁਤੋ ਤੁਮ ਲਹੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕੁੱਤਾ, ਕੁੱਤੀ } ਦੇਖੋ, ਕੁਤਾ ਕੁਤੀ.

ਕੁਤ੍ਰ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿੱਥੇ. ਕਹਾਂ.

ਕੁਥਰਾ. ਕੁ (ਨਿੰਦਿਤ) ਥਿਰਾ (ਜ਼ਮੀਨ). ਮੈਲੀ ਥਾਂ। ੨ ਵਿ—ਮੈਲਾ.

ਕੁਥਾਉ, ਕੁਥਾਇ, ਕੁਥਾਨ } ਕੁ (ਨਿੰਦਿਤ) ਥਾਇ (ਅਸਥਾਨ). ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਬੇਮੌਕ਼ਾ. ਅਯੋਗ੍ਯ ਥਾਂ. "ਏਕ ਦਾਨ ਤੁਧ ਕੁਥਾਇ ਲਇਆ." (ਆਸਾ ਪਟੀ ਮ: ੩) "ਥਾਉ ਕੁਥਾਇ ਨ ਜਾਣਨੀ ਸਦਾ ਚਿਤਵਹਿ ਵਿਕਾਰ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸਾਰ) ੩ ਭਾਵ—ਖੋਟਾ ਰਿਦਾ.

ਕੁੰਦ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੂਹੀ ਦੀ ਕ਼ਿਸਮ ਦਾ ਇੱਕ ਬੂਟਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਿੱਟੇ ਫੁੱਲ ਲਗਦੇ ਹਨ. ਬਰਦਮਾਨ. ਚਾਂਦਨੀ. ਕੁੰਦ ਦੇ ਫੁੱਲ. ਕਵਿਜਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਦੰਦਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ. "ਪੀਤ ਬਸਨ ਕੁੰਦ ਦਸਨ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ਦੇਖੋ, ਡੋਲਾ। ੨ ਕਮਲ। ੩ ਨੌ ਨਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨਿਧਿ। ੪ ਗੁਰੁਪ੍ਰਤਾਪਸੂਰਯ ਵਿੱਚ ਕਕੁਦ੍ (ਢੱਟ) ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਕੁੰਦ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਬ੍ਰਿਖਭ ਬਿਲੰਦ ਬਲੀ ਤਨ ਪੀਨ। ਜਿਨ ਕੀ ਕੁੰਦ[1] ਤੁੰਗ ਦੁਤਿ ਕੀਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੫ ਫ਼ਾ. کُند ਵਿ—ਖੁੰਢਾ। ੬ ਜੜ੍ਹਮਤਿ। ੭ ਦਾਨਾ. ਬੁੱਧਿਮਾਨ। ੮ ਦਿਲੇਰ.

ਕੁਦਇਆ. ਨਿੰਦਿਤ ਦਯਾ (ਦਇਆ). ਉਹ ਦਇਆ ਜੋ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੋਵੇ. ਮੱਛਰ, ਸੱਪ, ਚੂਹਾ, ਹਲਕਾਇਆ ਕੁੱਤਾ, ਡਾਕੂ, ਚੋਰ, ਵਿਭਚਾਰੀ ਆਦਿ ਪੁਰ ਦਇਆ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿੱਚ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕਰਮ। ੨ ਬੇਰਹਮੀ. "ਕੁਦਇਆ ਕਸਾਇਣਿ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ)

ਕ਼ੁਦਸ. ਅ਼ قدس ਵਿ—ਪਾਕ. ਪਵਿਤ੍ਰ.

ਕੁਦਣਾ. ਸੰ. ਕੂਦੰਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁੱਦਣਾ. ਟਪੂਸੀਆਂ ਮਾਰਨੀਆਂ. ਉਛਲਨਾ.

ਕੁੰਦਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਾਲਿਸ ਸੁਵਰਣ. ਬਿਨਾ ਮੈਲ ਸੋਨਾ। ੨ ਨਿਰਮਲ ਸੁਵਰਣ ਦਾ ਪਤਲਾ ਪਤ੍ਰਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੜੀਏ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਜੜਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ.

ਕੁੰਦਨਗਿਰਿ. ਸੁਵਰਣ ਦਾ ਪਹਾੜ. ਸੁਮੇਰੁ.

ਕੁੰਦਨਪੁਰ, ਕੁੰਦਨਪੁਰਿ, ਕੁੰਦਨਪੁਰੀ } कुण्डिनपुर. ਵਿਦਰਭ ਦੇਸ਼ (ਬੈਰਾਰ) ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ, ਜੋ ਅੰਬਰਾਵਤੀ ਦੇ ਪੂਰਵ ੪੦ ਮੀਲ ਤੇ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਭੀਸ੍ਮਕ, ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੀ ਰਾਣੀ ਰੁਕਮਿਣੀ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ. "ਕੁੰਦਨਪੁਰੀ ਨਗਰ ਨਿਯਰਾਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੨੦) ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੈਰਾਰ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੌਂਦਾਵਿਰ (Kondavir) ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ, ਇਹੋ ਪੁਰਾਤਨ ਕੁੰਦਨਪੁਰ ਹੈ.

ਕੁੰਦਨੀ. ਕੁੰਦੇ ਵਾਲੀ, ਬੰਦੂਕ਼. (ਸਨਾਮਾ)

ਕੁੰਦਬੇਗ. ਦੇਖੋ, ਕਿੰਦਬੇਗ.

ਕੁਦਮ. ਕੂਦੰਨ. ਟੱਪਣਾ. ਉਛਲਨਾ. "ਕੁਦਮ ਕਰੈ ਗਾਡਰ ਜਿਉ ਛੇਲ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) "ਕੁਦਮ ਕਰੇ ਪਸੁ ਪੰਖੀਆ ਦਿਸੈ ਨਾਹੀ ਕਾਲ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) ੨ ਫ਼ਾ. قدم .ਕ਼ੁਦਮ. ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ.

ਕੁੰਦਰ. ਅ਼ قندر ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਉਨਾ. ਵਾਮਨ। ੨ ਮੋਟਾ ਗਧਾ। ੩ ਪੁਰਾਣਾ ਕਿਲਾ.

ਕੁਦਰਤ, ਕੁਦਰਤਿ } ਅ਼ قدرت .ਕ਼ੁਦਰਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤ਼ਾਕ਼ਤ. ਸ਼ਕਤਿ. "ਕੁਦਰਤਿ ਕਉਣ ਹਮਾਰੀ?" (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਮਾਇਆ. ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾਸ਼ਕਤਿ. "ਦੁਯੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਡਿਠੋ ਚਾਉ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) "ਕੁਦਰਤਿ ਪਾਤਾਲੀ ਆਕਾਸੀ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਕੁਦਰਤੀ. ਵਿ—ਕ਼ੁਦਰਤ ਵਾਲਾ. ਕ਼ਾਦਿਰ। ੨ .ਕ਼ੁਦਰਤ ਨਾਲ. .ਕ਼ੁਦਰਤ ਦ੍ਵਾਰਾ. "ਸਿਨਾਖਤੁ ਕੁਦਰਤੀ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੩ .ਕ਼ੁਦਰਤ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ. ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ. "ਵਰ੍ਹਿਐ ਦਰਗਹ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕੁਦਰਤੀ ਨੂਰੁ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩)

ਕੁਦਰਤੁ, ਕੁਦਰਿਤ } ਦੇਖੋ, ਕੁਦਰਤ.

---

[1] ਇਹ ਅਞਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਪਾਠ ਬਦਲਿਆ ਹੈ. ਅਸਲ ਪਾਠ ਹੈ, "ਜਿਨ ਕੀ ਕਕੁਦ ਤੁੰਗ."

ਕੁੰਦਲਤਾ. ਦੇਖੋ, ਸਵੈਯੇ ਦਾ ਭੇਦ ੧੮.

ਕੁੰਦੜਾ. ਸੰਗਯਾ—ਛੱਪਰ। ੨ ਘਾਹ ਦਾ ਢੇਰ। ੩ ਨੀਰੇ ਦਾ ਕੁੱਪ। ੪ ਬੰਦੂਕ਼ ਦਾ ਕੁੰਦਾ.

ਕੁੰਦਾ. ਕਾਠੀ ਦਾ ਹੰਨਾ. ਕਾਠੀ ਅੱਗੇ ਦਾ ਕੀਲਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਗਾਮ ਅਟਕਾਈਦਾ ਹੈ. "ਚੜਿਕੈ ਘੋੜੜੈ ਕੁੰਦੇ ਪਕੜਹਿ." (ਵਾਰ ਗਉ ੨, ਮ: ੫) ਅਣਜਾਣ ਸਵਾਰ ਡਿਗਣ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਕੁੰਦਾ (ਹੰਨਾ) ਫੜਦਾ ਹੈ, ਸ਼ਹਸਵਾਰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹੱਥ ਸਵਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਖੇਡਣੀ ਪੋਲੋ ਤੇ ਫੜਨੇ ਕੁੰਦੇ, ਇਹ ਚੰਗੀ ਸਵਾਰੀ ਹੈ। ੨ ਤੁ قنداق .ਕੁੰਦਾਕ਼. ਫ਼ਾ کنده ਕੁੰਦਹ. ਬੰਦੂਕ਼ ਦੀ ਪਿੱਠ, ਜੋ ਕਾਠ ਦੀ ਬਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਅੰ. Stock। ੩ ਮੁਜਰਮ ਦੇ ਪੈਰ ਫਸਾਉਣ ਦਾ ਕਾਠ. ਦੇਖੋ, ਕਾਠ ਮਾਰਨਾ.

ਕੁਦਾਉ, ਕੁਦਾਇ } ਸੰਗਯਾ—ਬੁਰਾ ਦਾਉ. ਨਿੰਦਿਤ ਪੇਚ.

ਕੁਦਾਨ. ਖੋਟਾ ਦਾਨ. ਕੁਪਾਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਦਾਨ. ਜਿਸ ਦਾਨ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਾ ਪੁੱਜੇ. ਜਿਸ ਦਾਨ ਤੋਂ ਲਾਭ ਦੀ ਥਾਂ ਹਾਨਿ ਹੋਵੇ.

ਕੁਦਾਮ. ਫ਼ਾ کدام ਸਰਵ—ਕੇਹੜਾ. ਕੌਣ। ੨ ਕੀ ਵਾਸਤੇ.

ਕੁਦਾਮੀ. ਫ਼ਾ کدامی ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈ.

ਕੁਦਾਲ. ਸੰ. ਕੁੱਦਾਲ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁ (ਜ਼ਮੀਨ) ਨੂੰ ਪਾੜਨ ਵਾਲਾ, ਤਿੱਖੀ ਨੋਕ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਦ. Pickaxe। ੨ ਬੇਲਚਾ। ੩ ਕਸੀ. ਕਹੀ.

ਕੁਦਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੁੱਦਕੇ. "ਕੁਦਿ ਕੁਦਿ ਚਰੈ ਰਸਾਤਲਿ ਪਾਇ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਕੁੰਦੀ. ਸੰਗਯਾ—ਧੋਤੇ ਹੋਏ ਵਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ, ਮੁੰਗਲੀ ਨਾਲ ਅਥਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ, ਤਹਿ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਵ੍ਯੰਗ—ਮਾਰ ਕੁਟਾਈ ਨਾਲ ਤਹਿ ਠੱਪਣੀ. ਜਿਵੇਂ ਉਸਨੇ ਚੰਗੀ ਕੁੰਦੀ ਕੀਤੀ.

ਕ਼ੁਦੂਮ. ਅ਼ قدوم ਆਉਣਾ. ਆਗਮਨ.

ਕੁਦੰਡ. ਧਨੁਖ. ਦੇਖੋ, ਕੋਦੰਡ. "ਨਿਠੁਰ ਕੁਦੰਡ ਭੁਜਦੰਡ ਕੇ ਸਕੰਧ ਧਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕੁਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ. ਸੰਗਯਾ—ਬੁਰੀ ਨਜ਼ਰ. ਬਦਨਜ਼ਰ। ੨ ਕ੍ਰੋਧਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ। ੩ ਵਿ—ਕੁ (ਜਿਮੀਨ) ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਭੁਇਝਾਕਣਾ.

ਕੁਧਕਾ. ਸੰਗਯਾ—ਗਲਹਥਾ. ਨਿਰਾਦਰ ਸਹਿਤ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਧੱਕਾ। ੨ ਖ਼ੌਫ਼ਨਾਕ ਠੋਕਰ. "ਨਤਰੁ ਕੁਧਕਾ ਦਿਵਈ ਹੈ." (ਬਿਲਾ ਕਬੀਰ)

ਕੁਧਾਤੁ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਲੋਹਾ. ਸਿੱਖਮਤ ਵਿੱਚ ਲੋਹੇ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਸੁਧਾਤੁ" ਹੈ.

ਕੁਧਾਨ. ਖੋਟਾ ਧਾਨ. ਖੋਟੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਅੰਨ। ੨ ਕੋਦਾ, ਕੋਦ੍ਰਵ.

ਕੁਧਿੱਤ. ਸੰਗਯਾ—ਭੈੜੀ ਵਾਦੀ. ਬੁਰੀ ਬਾਣ. ਕੁ (ਨਿੰਦਿਤ) ਧਿਤ (ਧ੍ਰਿਤ). "ਛੱਡ ਕੁਫੱਕੜ ਕੂੜ ਕੁਧਿੱਤਾ." (ਭਾਗੁ)

ਕੁਧੀ. ਵਿ—ਕੁ (ਮੰਦ) ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਧੀ (ਬੁੱਧਿ). "ਦੀਸੈ ਕੁਧੀ ਸੁਮਤਿ ਕਾ ਬੋਧਕ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਮੰਦਬੁੱਧਿ.

ਕੁਨ. ਸਰਵ—ਕੌਣ. ਕੌਨ. "ਤੂ ਕੁਨ ਰੇ." (ਧਨਾ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਫ਼ਾ کن ਕਰ. "ਦਰ ਗੋਸ ਕੁਨ ਕਰਤਾਰ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) "ਦਿਲ ਮੇ ਨ ਜਰਾ ਕੁਨ ਵਾਹਮ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਜਰਾ ਵਹਿਮ ਨਾ ਕਰ। ੩ ਅ਼ کن ਹੋਜਾ. ਭਵ. ਅ਼ਰਬੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਨੇ 'ਕੁਨ' ਆਖਿਆ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆ ਬਣ ਗਈ. ਦੇਖੋ, ਏਕੋਹੰ ਬਹੁਸ੍ਯਾਂ.

ਕੁਨਸ, ਕੁੰਨਸ } ਪ੍ਰਣਾਮ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰਨਿਸ. "ਕੁਨਸਾਂ ਕੀਨੀ ਤੀਨ ਪ੍ਰਬੀਨਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕੁਨਕਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਣਕਾ.

ਕੁਨੱਖਾ, ਕੁਨੱਖੀ } ਦੇਖੋ, ਕੁਣੱਖਾ.

ਕੁਨਣਾਪੁਰ. ਡਿੰਗ. ਕੁੰਦਨ (ਸ੍ਵਰਣ) ਪੁਰ. ਸੁਇਨੇ ਦੀ ਨਗਰੀ ਲੰਕਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁੰਦਨਪੁਰ.

ਕੁਨਦ. ਫ਼ਾ کند ਕਰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਰਦਨ.

ਕੁਨਫ਼ਕਾਨ. ਅ਼ کن فکان ਖ਼ੁਦਾ ਨੇ .ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕੁਨ (ਹੋਜਾ), ਪਸ—ਉਹ ਫ਼ਕਾਨ (ਹੋਗਿਆ) ਭਾਵ—ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਜਗਤ ਰਚਨਾ ਹੋਈ. ਇਹ ਪਦ ਮੱਕੇ ਦੀ ਗੋਸਟਿ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ.

ਕੁਨਫ਼ਿਕੂਨ. ਅ਼ کن فیکون ਹੋਜਾ, ਐਸਾ .ਹੁਕਮ ਦੇਣ ਪੁਰ ਉਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਭਾਵ—ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਰਚਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਕੁਨਮ. ਫ਼ਾ کنم ਮੈ ਕਰਦਾ ਹਾਂ. ਮੈ ਕਰਾਂ. ਮੈ ਕਰਾਂਗਾ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਕਰਦਨ ਹੈ.

ਕੁੰਨਾ. ਮੁਲ. ਸੰਗਯਾ—ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਹਾਂਡੀ. ਮੱਘਾ. ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਦੇਗਚਾ. "ਕੁੰਨੇ ਹੇਠਿ ਜਲਾਈਐ ਬਾਲਣ ਸੰਦੈ ਥਾਇ." (ਸ. ਫਰੀਦ) "ਕੁੰਨੇ ਕੋਇਲਿਆਹ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਘੜੇ ਵਿੱਚ ਦਮਬੰਦ ਕੀਤੇ ਕੋਲਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ.

ਕੁਨਾਰਿ, ਕੁਨਾਰੀ } ਨਿੰਦਿਤ ਇਸਤ੍ਰੀ। ੨ ਵਿਭਚਾਰਿਣੀ. "ਮੈਲੀ ਕਾਮਣੀ ਕੁਲਖਣੀ ਕੁਨਾਰਿ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ)

ਕੁਨਾਲੀ. ਕੁ-ਸ੍ਥਾਲੀ. ਸੰਗਯਾ—ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਥਾਲੀ. ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਾਤ.

ਕੁਨਿ. ਸਿੰਧੀ. ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਹਾਂਡੀ, ਜਿਸ ਹੇਠ ਲੇਉ ਲੱਗਿਆ ਹੋਵੇ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਨਾ.

ਕੁਨਿੰਦ, ਕੁਨਿੰਦਾ } ਫ਼ਾ کنده ਕੁਨੰਦਾ. ਵਿ—ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਰਤਾ. "ਕਾਮ ਕੋ ਕੁਨਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖੂਬੀ ਕੋ ਦਿਹੰਦਾ ਹੈ." (ਅਕਾਲ)। ੨ ਕੁ (ਬੁਰੀ) ਨਿੰਦਾ. ਅਣਹੋਣੀ ਗੱਲ ਆਖ ਕੇ ਨਿੰਦਾ ਕਰਣ ਦਾ ਭਾਵ, ਜਿਵੇਂ—ਯਤੀ ਨੂੰ ਵਿਭਚਾਰੀ, ਉਦਾਰ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਣ, ਉਪਕਾਰੀ ਨੂੰ ਅਪਕਾਰੀ ਆਖਣਾ.

ਕੁਨੀ. ਫ਼ਾ. کنی ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ੨ ਤੂੰ ਕਰੇਂ। ੩ ਤੂੰ ਕਰੇਂਗਾ.

ਕੁੰਨੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਨਾ. ਛੋਟੀ ਹਾਂਡੀ. ਕੁੰਡਣੀ. ਸਿੰਧੀ—ਕੁਨਿ.

ਕੁਨੀਰ. ਨਿੰਦਿਤ ਜਲ. ਮੈਲਾ ਪਾਨੀ. ਅਰੋਗਤਾ ਦੇ ਵਿਗਾੜਨ ਵਾਲਾ ਜਲ.

ਕੁਨੁ. ਸਿੰਧੀ. ਘੁਮੇਰੀ. ਚਕ੍ਰ. ਗਿਰਦਣੀ.

ਕੁਪ. ਸੰ. ਕੁਪ੍. ਧਾ—ਗੁੱਸਾ ਕਰਨਾ. ਬੋਲਣਾ. ਚਮਕਣਾ। ਸੰਗਯਾ—ਕੋਪ. ਗੁਸਾ. ਕ੍ਰੋਧ. "ਕੁਪਕੈ ਤਿਨ ਮੇਘ ਵਿਦਾਰ ਦਏ."(ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵ)। ੨ ਕੁ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਦਾ ਪਤੀ ਰਾਜਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕੁੱਪ.

ਕੁਪਤ. ਦੇਖੋ, ਕੁਪਿਤ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਪੱਤ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕੁਪੁਤ.

ਕੁਪਤਾ. ਵਿ—ਪਤ (ਪ੍ਰਤਿਸ੍ਠਾ) ਰਹਿਤ. "ਝਖ ਮਾਰਨ ਦੁਸਟ ਕੁਪਤੇ ਰਾਮ." (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਕੁਪਤਿ. ਸੰਗਯਾ—ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ. ਅਪਮਾਨ। ੨ ਨਿੰਦਿਤ ਪਤੀ. ਵਿਭਚਾਰੀ. ਜੋ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੩ ਕੁ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਪਤਿ. ਰਾਜਾ। ੪ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ.

ਕੁਪੱਤ. ਪਤ ਉਤਾਰਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ. ਨਿਰਾਦਰ.

ਕੁਪਥ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁਪੰਥ. ਨਿੰਦਿਤ ਰਾਹ. ਕੁਮਾਰਗ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਪੱਥ.

ਕੁਪੱਥ. ਸੰ. ਕੁਪਥ੍ਯ. ਸੰਗਯਾ—ਜੋ ਪਥ੍ਯ ਨਹੀਂ. ਬਦਪਰਹੇਜ਼ੀ। ੨ ਅਯੋਗ੍ਯ.

ਕੁਪਰਵਾਣ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁ ਪ੍ਰਮਾਣ. ਉਹ ਮਿਸਾਲ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਾਤ ਦੀ ਪੁਸ੍ਟੀ ਦੀ ਥਾਂ ਖੰਡਨ ਹੋ ਜਾਵੇ। ੨ ਵਿ—ਜੋ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਨ ਯੋਗ੍ਯ ਨਾ ਹੋਵੇ. ਨਾ ਮਨਜ਼ੂਰ. "ਜਾ ਪਤਿ ਲੇਖੈ ਨਾ ਪਵੈ, ਤਾ ਸਭੇ ਕੁਪਰਵਾਣ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)

ਕੁਪਾਇ. ਸੰਗਯਾ—ਹਰਾਮ ਦਾ ਧਨ. ਨਿੰਦਿਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਪਦਾਰਥ. "ਕੌਡੀ ਗਨੀ ਕੁਪਾਇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੪੯)

ਕੁਪਾਠ. ਨਿੰਦਿਤ ਪਾਠ। ੨ ਅਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ.

ਕੁਪਾਣਿ. ਨਿੰਦਿਤ ਹੱਥਾਂ ਵਾਲਾ. ਜਿਸ ਨੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਾ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ.

ਕੁਪਾਤ੍ਰ. ਸੰਗਯਾ—ਬੁਰਾ ਭਾਂਡਾ. ਕੁਭਾਂਡ। ੨ ਮੰਦ ਅਧਿਕਾਰੀ. ਅਨਧਿਕਾਰੀ। ੩ ਕੁ (ਮਿੱਟੀ) ਦਾ ਭਾਂਡਾ.

ਕੁਪਾਦ. ਮੰਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲਾ। ੨ ਜਿਸ ਨੇ ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ ਚੱਲਕੇ ਕਦੇ ਸਤਸੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ.

ਕੁਪਾਨ. ਕੁ (ਨਿੰਦਿਤ) ਪਾਨ (ਪੀਣਾ). ਸ਼ਰਾਬ ਆਦਿਕ ਦਾ ਪੀਣਾ.

ਕੁਪਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕੂਪਾਰ.

ਕੁਪਾਲ. ਕੁ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਰਾਜਾ.

ਕੁਪਿਤ. ਸੰ. ਵਿ—ਕੋਪਿਤ. ਗੁੱਸੇ ਹੋਇਆ. ਕ੍ਰੋਧ ਵਿੱਚ ਆਇਆ। ੨ ਨਿੰਦਿਤ ਪਿਤਾ, ਜੋ ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਅਤੇ ਸਿਖ੍ਯਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ.

ਕੁਪਿਯਾ, ਕੁਪੀਆ ਸੰ. ਕੁਤੁਪ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁੱਪੀ. ਚੰਮ ਸਾੜਕੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਤੰਗ ਮੂੰਹ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਘੀ, ਤੇਲ ਆਦਿਕ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ. "ਏਕ ਬਾਂਸ ਕੋ ਕੁਪਿਯਾ ਕਸੀ ਸੁਧਾਰਕੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੩੩) ੨ ਵਿ—ਕੋਪ (ਕ੍ਰੋਧ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਗੁਸੈਲਾ.

ਕੁਪੀਨ. ਸੰ. ਕੌਪੀਨ. ਇਤਨਾ ਲੰਮਾ ਵਸਤ੍ਰ ਜੋ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਵਗਾਉਣ ਯੋਗ੍ਯ ਹੋਵੇ. ਜਿਸ ਨਾਲ ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢ ਲਈਏ. ਇਹ ਵਸਤ੍ਰ ਲਿੰਗੋਟੀ ਅਤੇ ਕਮਰਕਸੇ ਦਾ ਕੰਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. "ਸਤੁ ਬੰਧਿ ਕੁਪੀਨ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧)

ਕੁਪੁਤ. ਦੇਖੋ, ਕੁਪੁਤ੍ਰ। ੨ ਕੁ (ਪ੍ਰਿਥਵੀ) ਦਾ ਪੁੱਤ, ਭੌਮਾਸੁਰ. "ਕੁਪਿਤ ਕੁਪੁਤ ਪੁਰ ਕਰੇ ਹੈਂ ਕੁਪਤਿ ਕੂਰ, ਹੇਰ ਹਰਿ ਹਹਿਰੇ ਜਸੇਂ ਹੇਰ ਮ੍ਰਿਗ ਸਿੰਘ ਕੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਕੋਪਿਤ (ਗੁੱਸੇ) ਹੋ ਕੇ ਕੁ (ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ) ਪੁੱਤ ਦੇ ਪੁਰ (ਪ੍ਰਾਗ ਜ੍ਯੋਤਿਸ਼ ਪੁਰ) ਵਿੱਚ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਕੁ (ਪ੍ਰਿਥਵੀ) ਦੇ ਪਤਿ (ਰਾਜੇ) ਕੂਰ (ਕਾਯਰ) ਦੇਖ ਕੇ ਹਰਿ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ) ਨੂੰ ਉਹ ਇਉਂ ਕੰਬੇ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਮ੍ਰਿਗ.

ਕੁਪੁਤ੍ਰ, ਕੁਪੂਤ ਸੰਗਯਾ—ਨਾਲਾਇਕ਼ ਪੁਤ੍ਰ. ਨਿੰਦਿਤ ਬੇਟਾ। ੨ ਕੁ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਮੰਗਲ ਗ੍ਰਹ। ੩ ਦੇਖੋ, ਭੌਮਾਸੁਰ.

ਕੁਪੰਖੀ. ਸੰ. ਕੁਪਕ੍ਸ਼ੀ. ਸੰਗਯਾ—ਨਿੰਦਿਤ ਪੰਛੀ, ਕਾਂਉਂ। ੨ ਘੋਗਤ. ਕਲਮੁਰਗ.

ਕੁੱਪ. ਸੰਗਯਾ—ਜੋ ਦੂਰੋਂ ਚਮਕੇ. ਦੇਖੋ, ਕੁਪ ਧਾ. ਘਾਹ ਆਦਿਕ ਦਾ ਬੁਰਜ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਢੇਰ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਸਿਰਕੀ ਲਾਕੇ ਤਿੱਖੀ ਨੋਕ ਸਿਰ ਪੁਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ. "ਰਾਖੇ ਵਹਿਰ ਕੁੱਪ ਬੰਧਵਾਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਸੰ. ਕਕ੍ਸ਼ਪ—ਕਕ੍ਸ਼ਪ. ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕੁੱਪ ਵਿੱਚ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ.

ਕੁੱਪ ਰਹੀੜਾ. ਦੇਖੋ, ਘਲੂਘਾਰਾ.

ਕੁੱਪਾ. ਵਡੀ ਕੁੱਪੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਪਿਯਾ.

ਕੁੱਪਾਰੁੜ੍ਹਨਾ, ਕੁੱਪਾਲੁੜ੍ਹਨਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਆਦਮੀ ਅਥਵਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮਰਨਾ. ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ "ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਮਰਗਿਆ" ਐਸਾ ਕਹਿਣਾ ਅਯੋਗ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਥਾਂ ਆਖਦੇ ਸਨ—"ਕੁੱਪਾ ਰੁੜ੍ਹ ਗਿਆ." "ਕੁੱਪਾਰੁੜ੍ਹਯੋ ਸਭਨ ਸੁਨਪਾਯੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਸਭ ਨੇ ਸੁਣ ਲਿਆ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਮਰ ਗਿਆ.

ਕੁੱਪੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਪਿਯਾ.

ਕੁਪ੍ਯੋ. ਕੁਪਿਤ. ਕ੍ਰੋਧ ਸਹਿਤ ਹੋਇਆ. "ਕੁਪ੍ਯੋ ਜੇਮ ਪਾਨੰ." (ਗ੍ਯਾਨ) ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਉਬਲਦਾ ਹੋਇਆ ਪਾਨੀ.

ਕੁਪ੍ਯੋਗ, ਕੁਪ੍ਰਯੋਗ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਅਯੋਗ ਸੰਬੰਧ. ਕਿਸੇ ਵਸ੍ਤੁ ਨੂੰ ਬੇਮੌਕਾ ਵਰਤਣਾ। ੨ ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਪਦਾਂ ਦਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਮਿਲਾਪ. "ਕੁਪ੍ਯੋਗ ਸੀ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੯੦) ਨਾਟਕ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਲਗਦੀ ਹੈ.

ਕੁਪ੍ਰਵਾਣ. ਦੇਖੋ, ਕੁਪਰਵਾਣ.

ਕੁਫਕਰ, ਕੁਫਕੜ, ਕੁਫਕੜੀ ਸੰਗਯਾ—ਨਿੰਦਿਤ ਫ਼ਕ਼ੀਰ. ਪਾਖੰਡੀ ਸਾਧ. ਨਿੰਦਿਤ ਫ਼ਕ਼ੀਰੀ. ਪਾਖੰਡ ਦੀ ਫ਼ਕ਼ੀਰੀ। ੨ ਕੁਫ਼ਰ ਕਰਮ. ਨਿੰਦਿਤ ਕਰਮ. ਨੀਚ ਕਰਮ. "ਲਗਾ ਕਿਤੁ ਕੁਫਕੜੇ?" (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫)

ਕੁਫ਼ਰ. ਅ਼. كفر ਸੰਗਯਾ—ਸੱਚ ਨੂੰ ਛੁਪਾਉਣ ਦਾ ਕਰਮ। ੨ ਨਾਸ੍ਤਿਕਤਾ. "ਮੁੱਲਾ ਭਾਖੈ, ਕਾਫਰਾ! ਕਸੌਂ ਕੁਫਰ ਅਲਾਵਣੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੁਫਰਗੋ, ਕੁਫਰਗੋਅ, ਕੁਫਰਗੋਇ ਵਿ—ਨਾਸ੍ਤਿਕਤਾ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਫਰ ਅਤੇ ਕੁਫਰਾਣ.

ਕੁਫਰਾਣ } ਅ਼ كفران ਕੁਫ਼ਰਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਾਸ਼ੁਕਰੀ. ਨਮਕਹਰਾਮੀ.
ਕੁਫਰਾਨ } ਕ੍ਰਿਤਘਨਤਾ. "ਕੁਫਰਗੋਇ ਕੁਫਰਾਣੈ ਪਇਆ ਦਝਸੀ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਕੁਫਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿੰਦਿਤ ਫਲ. ਬੁਰਾ ਨਤੀਜਾ। ੨ ਅ਼ قفل .ਕ਼ੁਫ਼ਲ. ਜਿੰਦਾ (ਜੰਦ੍ਰਾ). ਤਾਲਾ.

ਕੁਫਾਰ } ਅ਼ كفار ਕੁੱਫ਼ਾਰ. ਕਾਫ਼ਰ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. "ਕੇਹੜਾ ਸੁਤਾ
ਕੁਫਾਰੀ } ਕੁਫਰ ਕੁਫਾਰੀ?" (ਭਾਗੁ) ਕੇਹੜਾ ਨਾਸ੍ਤਿਕ ਨਾਸ਼ੁਕਰਾ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ?

ਕੁਫੇਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿੰਦਿਤ ਗੇੜ. ਕੁਚਕ੍ਰ. ਬੁਰੀ ਗਰਦਿਸ਼.

ਕੁਬਜ. ਸੰ. ਕੁਬ੍ਜ. ਵਿ—ਕੁੱਬਾ. ਕੁਬੜਾ. "ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਜੈਸੇ ਕੁਬਜ ਕੁਰੂਪ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਕੁਬਜਾ. ਸੰ. ਕੁਬ੍ਜਾ. ਵਿ—ਕੁੱਬੀ. ਕੁਬੜੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਾਜਾ ਕੰਸ ਦੀ ਇੱਕ ਦਾਸੀ, ਜੋ ਬਟਣਾ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਮਲਣ ਵਿੱਚ ਵਡੀ ਨਿਪੁਣ ਸੀ. ਜਦ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਮਥੁਰਾ ਗਏ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲਾ ਲੇਪ ਮੰਗਿਆ, ਇਸ ਨੇ ਕੰਸ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਬਟਣਾ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੇ ਮਲਿਆ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਰੀਝਕੇ ਇਸ ਦੇ ਪੈਰ ਪੁਰ ਆਪਣਾ ਅੰਗੂਠਾ ਰੱਖ ਅਰ ਠੋਡੀ ਹੇਠ ਹੱਥ ਦੇ ਕੇ ਜੋ ਝਟਕਾ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਕੁਬੜਾਪਨ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅਨੇਕਵਕ੍ਰਾ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਵਕ੍ਰਾ ਭੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕੁਬਿਜਾ। ੩ ਕੈਕੇਈ ਦੀ ਦਾਸੀ ਮੰਥਰਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਖਾਉਣ ਪੁਰ ਕੈਕੇਈ ਨੇ ਰਾਜਾ ਦਸ਼ਰਥ ਤੋਂ ਭਰਤ ਨੂੰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਰਾਮ ਲਈ ਵਣਵਾਸ ਮੰਗਿਆ ਸੀ.

ਕੁਬਲੀਯਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਵਲੀਆਪੀੜ.

ਕੁਬਾਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿੰਦਿਤ ਵਾਦੀ. ਭੈੜੀ ਬਾਂਣ. ਬੁਰੀ ਆਦਤ. ਬਦਖੋ.

ਕੁਬਾਣਿ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤੰਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਸ਼ਾਵਰ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ
ਕੁਬਾਣੀ } ਬਾਣੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਉਣ, ਉਣ, ਮੁਣ, ਮੁਣ ਆਦਿ ਅਨਮੇਲ ਅੱਖਰ ਹਨ. "ਸਬਦੁ ਨ ਚੀਨੈ ਲਵੈ ਕੁਬਾਣਿ." (ਸਿੱਧਗੋਸਟਿ) ਲਵੈ (ਬੋਲਦਾ ਹੈ) ਨਿੰਦਿਤ ਬਾਣੀ। ੨ ਮੰਦ ਕਵਿਤਾ. ਪਰਮਾਰਥ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਬਾਣੀ। ੩ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਰਚਨਾ.

ਕੁਬਾਦ. ਨਿੰਦਿਤ ਵਾਦ (ਚਰਚਾ). "ਕਰਹੀਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਨ ਵਿਪ੍ਰ ਕੁਬਾਦਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੁਬਿਜਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਬਜਾ. "ਕੁਬਿਜਾ ਉਧਰੀ ਅੰਗੁਸਟ ਧਾਰ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੫) "ਤਾਰੀਲੇ ਗਨਿਕਾ ਬਿਨੁ ਰੂਪ ਕੁਬਿਜਾ." (ਗਉ ਨਾਮਦੇਵ)

ਕੁਬਿੰਦ. ਸੰ. ਕੁਵਿੰਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੁਲਾਹਾ, ਜੋ ਕੁ (ਜ਼ਮੀਨ) ਨੂੰ ਤਾਣੀ ਦੇ ਤਣਨ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿੰਦ (ਜਾਣਦਾ) ਹੈ, ਕਿ ਕਿਤਨੀ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਕਾਫੀ ਹੋਵੇਗੀ.

ਕੁਬੁਧ. ਵਿ—ਮੂਰਖ. ਨੀਚਬੁੱਧਿ ਵਾਲਾ.

ਕੁਬੁਧਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿੰਦਿਤ ਬੁੱਧਿ. ਖੋਟੀ ਮਤਿ. "ਕੁਬੁਧਿ ਡੂਮਣੀ ਕੁਦਇਆ ਕਸਾਇਣਿ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ) ੨ ਵਿ—ਨੀਚ ਬੁੱਧਿ ਵਾਲਾ.

ਕੁਬੇਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁ (ਨਿੰਦਿਤ) ਹੈ ਬੇਰ (ਦੇਹ) ਜਿਸ ਦਾ. ਤਿੰਨ ਪੈਹ ਅਤੇ ਅੱਠ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲਾ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਚੀ. ਦੇਖੋ, ਵਾਯੁ ਪੁਰਾਣ. ਇਹ ਤ੍ਰਿਣਵਿੰਦੁ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਇਡਵਿਡਾ (ਇਲਵਿਲਾ) ਦੇ ਪੇਟ ਤੋਂ ਵਿਸ਼੍ਰਵਾ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਪੁਰੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅਲਕਾ ਹੈ. ਇਹ ਯਕ੍ਸ਼ ਅਤੇ ਕਿੰਨਰਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ. ਕੁਬੇਰ ਰਾਵਣ ਦਾ ਮਤੇਰ ਭਾਈ ਹੈ.

ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਕੁਬੇਰ ਨੂੰ ਪੁਸਪਕ ਵਿਮਾਨ ਸਵਾਰੀ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼੍ਰਵਾ ਨੇ ਲੰਕਾਪੁਰੀ ਰਹਿਣ ਲਈ ਨਿਯਤ ਕੀਤੀ. ਕੁਬੇਰ ਦੀ ਸਭਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਵੈਸ਼੍ਰਵਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵੇਲੇ ਰਾਗ ਰੰਗ ਹੋਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਕੁਬੇਰ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ—ਸ੍ਰੀਦ, ਇੱਛਾ ਵਸੁ, ਨਰਵਾਹਨ, ਯਕ੍ਸ਼ੇਸ਼੍ਵਰ, ਧਨਦ, ਅਲਕਾਧਿਪ, ਜਟਾਧਰ, ਵੈਸ਼੍ਰਵਣ, ਕੁਹ.

ਕੁਬੋਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿੰਦਿਤ ਬੋਲ. ਕੁਵਾਕ੍ਯ. ਕੌੜਾ ਵਚਨ.

ਕੁੱਬਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਬਜ। ੨ ਅ਼ قبه .ਕ਼ੁੱਬਾ. ਗੁੰਬਜ. ਬੁਰਜ. ਗੁੰਬਜਦਾਰ ਇਮਾਰਤ.

ਕੁੱਬੇ. ਦੇਖੋ, ਟਾਹਲਾਸਾਹਿਬ.

ਕੁੱਬੇ ਦੇ ਲੱਤ ਸੁਤ ਆਉਣੀ. ਨਾੜ ਵਿੱਚ ਵਲ ਪੈਣ ਤੋਂ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਕੁੱਬਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਤੋਂ ਲੜਾਈ ਹੋ ਪਈ. ਹੱਥੋ ਪਾਈ ਵਿੱਚ ਕੁੱਬੇ ਦੀ ਕਮਰ ਵਿੱਚ ਅਜੇਹੀ ਲੱਤ ਵੱਜੀ ਕਿ ਕੁਬੜਾਪਨ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ. ਇਹ ਅਖਾਣ ਉੱਥੇ ਵਰਤੀਂਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਕ੍ਰਿਯਾ ਤੋਂ ਸੁਤੇ ਹੀ ਲਾਭ ਹੋ ਜਾਵੇ। ੨ ਇਸ ਕਹਾਣ ਨੂੰ ਕੁਬਜਾ ਦੀ ਕਥਾ ਤੇ ਭੀ ਵਰਤਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਕੁਬਜਾ ੨.

ਕੁਬ੍ਰਿਤ. ਵਿ—ਨਿੰਦਿਤ ਹੈ ਵ੍ਰਤ (ਆਚਾਰ) ਜਿਸ ਦਾ. ਬਦਚਲਨ. "ਕੁਬ੍ਰਿਤਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ." (ਪਾਰਸਾਵ) ਬਦਚਲਨਾਂ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਤਰਾਂ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੨ ਕੁ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਦਾ ਵ੍ਰਿੱਤ (ਘੇਰਾ). ਮਹੀਤ੍ਰ.

ਕੁਬ੍ਰਿਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਵ੍ਰਿੱਤਿ. ਗੰਦਾ ਰੋਜ਼ਗਾਰ. ਨਿੰਦਿਤ ਉਪਜੀਵਿਕਾ। ੨ ਬੁਰੀ ਹਾਲਤ. ਦੁਰਦਸ਼ਾ.

ਕੁੰਭ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੜਾ. ਕਲਸ਼. "ਕੁੰਭੇ ਬਧਾ ਜਲੁ ਰਹੈ, ਜਲ ਬਿਨੁ ਕੁੰਭ ਨ ਹੋਇ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਹਾਥੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਪੁਰ ਘੜੇ ਜੇਹਾ ਉਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹਿੱਸਾ. "ਕਟ ਕਟ ਗਿਰੇ ਗਜਨ ਕੁੰਭਸਥਲ।" (ਪਾਰਸਾਵ) ੩ ਚੌਸਠ ਸੇਰ ਭਰ ਵਜ਼ਨ। ੪ ਗਿਆਰਵੀਂ ਰਾਸ਼ਿ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਛਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਆਕਾਰ ਘੜੇ ਤੁੱਲ ਹੈ. Aquarius। ੫ ਯੋਗਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੀ ਇੱਕ ਰੀਤਿ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਠਹਿਰਾਈਦੇ ਹਨ. ਕੁੰਭਕ. "ਰੇਚਕ ਪੂਰਕ ਕੁੰਭ ਕਰੈ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਕੁੰਭਕ। ੬ ਭਵਿਸ੍ਯਤਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਦੈਤ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਮਾਰਿਆ. "ਕੁੰਭ ਅਕੁੰਭ ਸੇ ਜੀਤ ਸਭੈ ਜਗ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੭ ਕੁੰਭਕਰਣ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁਤ੍ਰ। ੮ ਵੇਸ਼੍ਯਾ ਦਾ ਪਤਿ। ੯ ਗੁੱਗਲ. ਦੇਖੋ, ਗੁੱਗਲ। ੧੦ ਇੱਕ ਪਰਵ. ਸਕੰਦਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਦੇਵ ਦੈਤਾਂ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਖੀਰਸਮੁੰਦਰ ਰਿੜਕਿਆ, ਤਾਂ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨ ਨਿਕਲੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਕੁੰਭ (ਘੜੇ) ਸਹਿਤ ਨਿਕਲੇ ਧਨੰਤਰ (ਧਨ੍ਵੰਤਰਿ) ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੈ. ਧਨੰਤਰ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਘੜਾ

ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁਤ੍ਰ ਜਯੰਤ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਘੜੇ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਵਿੱਚ ਲੈਜਾ. ਜਦ ਜਯੰਤ ਕੁੰਭ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਿਆ, ਤਾਂ ਦੈਤਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਘੜਾ ਖੋਹ ਲਓ. ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਦੈਤਾਂ ਦਾ ਬਾਰਾਂ ਦਿਨ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ. ਘੜੇ ਦੀ ਖੋਹਾ ਖੋਹੀ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਥਾਈਂ (ਹਰਿਦ੍ਵਾਰ, ਪ੍ਰਯਾਗ, ਨਾਸਿਕ, ਉੱਜੈਨ) ਕੁੰਭ ਵਿੱਚੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਡਿਗਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਚਾਰੇ ਥਾਂ ਕੁੰਭਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਦਿਨ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਬਰੋਬਰ ਹਨ, ਇਸ ਕਾਰਣ ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਪਿੱਛੋਂ, ਹਰੇਕ ਥਾਂ ਕੁੰਭਪਰਵ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ.

(ੳ) ਵ੍ਰਿਹਸਪਤਿ ਕੁੰਭ ਰਾਸ਼ਿ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਮੇਖ ਰਾਸ਼ਿ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹਰਿਦ੍ਵਾਰ (ਗੰਗਾ) ਤੇ ਕੁੰਭਪਰਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

(ਅ) ਅਮਾਵਸ੍ਯਾ ਨੂੰ ਵ੍ਰਿਹਸਪਤਿ ਮੇਖ ਰਾਸ਼ਿ ਵਿੱਚ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਮਕਰ ਰਾਸ਼ਿ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਯਾਗ ਦਾ ਕੁੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

(ੲ) ਵ੍ਰਿਹਸਪਤਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਅਮਾਵਸ੍ਯਾ ਨੂੰ ਕਰਕ ਰਾਸ਼ਿ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਗੋਦਾਵਰੀ (ਨਾਸਿਕ) ਪੁਰ ਕੁੰਭਪਰਵ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ.

(ਸ) ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਤੇ ਵ੍ਰਿਹਸਪਤਿ ਕੁੰਭ ਰਾਸ਼ਿ ਵਿੱਚ ਅਮਾਵਸ੍ਯਾ ਨੂੰ ਆਉਣ ਤੋਂ ਧਾਰਾ (ਉੱਜੈਨ) ਦਾ ਕੁੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਭਿ. "ਕੁੰਭਿ ਜੌ ਕੇਦਾਰ ਨ੍ਹਾਈਐ." (ਰਾਮ ਨਾਮਦੇਵ)

ਕੁੰਭਅਰਿ. ਹਾਥੀ ਦਾ ਮੱਥਾ ਤੋੜਨ ਵਾਲੀ, ਬਰਛੀ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਸ਼ੇਰ, ਜੋ ਹਾਥੀ ਦਾ ਸਿਰ ਪਾੜਦਾ ਹੈ। ੩ ਵੱਟਾ. ਪੱਥਰ, ਜੋ ਘੜਾ ਭੰਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ.

ਕੁੰਭਸੁਤ. ਘੜੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਗਸ੍ਤ੍ਯ ਮੁਨਿ। ੨ ਵਸਿਸ੍ਠ। ੩ ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ.

ਕੁੰਭਹਾ. ਹਾਥੀ ਦਾ ਸਿਰ ਪਾੜਨ ਵਾਲੀ, ਬਰਛੀ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁੰਭਅਰਿ.

ਕੁੰਭਕ ਅਥਵਾ ਕੁੰਭਕੁ. ਸੰ. कुम्भक. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁੰਭ ਘੜੇ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੀਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਖਿੱਚਕੇ ਭਰਨਾ, ਯੋਗ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁੰਭਕ ਹੈ. ਅਨਾਮਿਕਾ (ਚੀਚੀ ਪਾਸ ਦੀ ਉਂਗਲ) ਅਤੇ ਅੰਗੂਠੇ ਨਾਲ ਨੱਕ ਫੜਕੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ. ਪ੍ਰਾਣ ਠਹਿਰਾਉਣੇ. "ਜਬ ਕੁੰਭਕੁ ਭਰਿਪੁਰਿ ਲੀਣਾ। ਤਹ ਬਾਜੇ ਅਨਹਦ ਬੀਣਾ." (ਰਾਮ ਕਬੀਰ) ੨ ਕੁਮ੍ਹਾਰ, ਜੋ ਕੁੰਭ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਘਟਕਾਰ.

ਕੁੰਭਕਮਲੁ. ਰਿਦਾਰੂਪ ਘੜਾ. ਘੜਾਰੂਪ ਰਿਦਾ. ਰਿਦੇ ਦਾ ਜੋ ਕਮਲ ਹੈ, ਉਹ ਘੜਾ ਰੂਪ. "ਕੁੰਭਕਮਲੁ ਜਲਿ ਭਰਿਆ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ) ਵਾਸਨਾਰੂਪ ਜਲ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਕੁੰਭਕਰਣ, ਕੁੰਭਕਾਣ, ਕੁੰਭਕਾਨ ਕੁੰਭ (ਘੜੇ) ਜੇਹੇ ਕੰਨਾ ਵਾਲਾ ਰਾਖਸ, ਜੋ ਰਾਵਣ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਸੀ. ਸੁਮਾਲੀ ਰਾਖਸ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਕੇਕਸੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਇਹ ਵਿਸ਼੍ਰਵਾ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਵੈਰੋਚਨੇ ਦੀ ਦੋਹਤ੍ਰੀ ਵਜ੍ਰ ਜ੍ਵਾਲਾ ਦਾ ਪਤਿ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਤਪ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ, ਜਦ ਵਰ ਲੈਣ ਦਾ ਸਮਾ ਆਇਆ ਤਦ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਰਸਨਾ ਪੁਰ ਬੈਠਾਕੇ ਇਹ ਕਹਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸੁੱਤਾ ਰਹਾਂ, ਕੇਵਲ ਛੀ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਖਾਣ ਲਈ ਜਾਗਾਂ. ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਮਾਰਿਆ. "ਬਲੀ ਕੁੰਭਕਾਨੰ ਤਊ ਨਾਹਿ ਜਾਗ੍ਯੰ." (ਰਾਮਾਵ) "ਹਨੇ ਬਾਣ ਤਾਣੰ, ਤਿਣੰਸੋ ਕੁੰਭਕਾਣੰ." (ਰਾਮਾਵ)

ਕੁੰਭਕਾਨਅਰਦਨ, ਕੁੰਭਕਾਨਅਰਿ ਕੁੰਭਕਰਣ ਨੂੰ ਪੀੜਨ ਵਾਲਾ. ਕੁੰਭਕਾਨ ਦਾ ਵੈਰੀ. ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ। ੨ ਤੀਰ. ਕੁੰਭਕਾਨ ਦੀ ਮੌਤ ਤੀਰ ਨਾਲ ਹੋਈ ਹੈ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕੁੰਭਕਾਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੜਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਘੁਮਿਆਰ. ਕੂਜੀਗਰ. ਕੁਮ੍ਹਾਰ. ਇਹ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਆਖਦੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਸਦਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਔਸ਼ਨਸੀ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਦੇ ਸ਼. ੩੨ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੈਸ਼੍ਯ ਦੀ ਕੰਨ੍ਯਾ ਤੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਕੁੰਭਕਾਰ ਹੈ.

ਕੁੰਭਕਾਰੀ. ਕੁੰਭਕਾਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਘੁਮਿਆਰੀ। ੨ ਮੈਨਸਿਲ (ਮਨ:ਸ਼ਿਲਾ) ਉਪਧਾਤੁ. ਲਾਲ ਹੜਤਾਲ.

ਕੁੰਭਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੰਮਣ ਵਾਲਾ. ਅਗਸ੍ਤ੍ਯ ਮੁਨਿ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁੰਭਸੁਤ.

ਕੁੰਭਨਾਸਨੀ. ਹਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਛੇਦਣ ਵਾਲੀ, ਬਰਛੀ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕੁੰਭਨੇਸਨੀ. ਕੁੰਭਿਨ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ), ਉਸ ਦਾ ਈਸ਼ ਰਾਜਾ, ਉਸ ਦੀ ਸੈਨਾ. ਰਾਜੇ ਦੀ ਫ਼ੌਜ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਕੁੰਭਿਨ੍ (ਹਾਥੀਆਂ) ਦਾ ਈਸ਼ ਰਾਜਾ, ਉਸ ਦੀ ਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕੁੰਭਪਰਵ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਭ ੧੦.

ਕੁੰਭਪਿਤਾ. ਘੜੇ ਦਾ ਬਾਪ, ਚੱਕ. ਘੁਮਿਆਰ ਦਾ ਚਕ੍ਰ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਘੜਾ ਬਣਦਾ ਹੈ. "ਕੁੰਭਪਿਤਾ ਸਮ ਧਰ ਤਬੈ." (ਗੁਵਿ ੬) ਜ਼ਮੀਨ ਚੱਕ ਵਾਂਙ ਫਿਰਣ ਲੱਗੀ.

ਕੁੰਭਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੁਲਾਹੇ ਦਾ ਉਹ ਟੋਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਲਟਕਾਕੇ ਤਾਣੀ ਬੁਣਦਾ ਹੈ. "ਚੀਰ ਬੁਨੈ ਕੁੰਭਲ ਤਿਸ ਪਾਹੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਗੁਫਾ. ਤਹਿਖ਼ਾਨਾ.

ਕੁਭਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਬੁਲ। ੨ ਕੁ (ਨਿੰਦਿਤ) ਭਾ (ਸ਼ੋਭਾ). ੩ ਕੁ (ਜ਼ਮੀਨ) ਦੀ ਭਾ (ਛਾਇਆ).

ਕੁਭਾਂਡ. ਦੇਖੋ, ਕੁਪਾਤ੍ਰ.

ਕੁਭਾਤਿ, ਕੁਭਾਤੀ ਵਿ—ਬੁਰੀ ਤਰਾਂ ਦਾ. ਕੁਢੰਗਾ. "ਮੇਰਾ ਕਰਮ ਕੁਟਿਲਤਾ, ਜਨਮ ਕੁਭਾਤੀ." (ਗਉ ਰਵਿਦਾਸ) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਬੁਰੀ ਤਰਾਂ ਨਾਲ.

ਕੁਭਾਰ, ਕੁੰਭਾਰ ਦੇਖੋ, ਕੁੰਭਕਾਰ. "ਕੁੰਭਾਰ ਕੈ ਘਰਿ ਹਾਂਡੀ ਆਛੈ." (ਟੋਡੀ ਨਾਮਦੇਵ)

ਕੁੰਭਿ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਭ ਅਤੇ ਕੁੰਭੀ। ੨ ਕੁੰਭਪਰਵ ਦੇ ਸਮੇਂ. "ਕੁੰਭਿ ਜੌ ਕੇਦਾਰ ਨ੍ਹਾਈਐ." (ਰਾਮ ਨਾਮਦੇਵ) ਕੁੰਭਪਰਵਾਂ ਪੁਰ ਇਸਨਾਨ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਕੇਦਾਰਨਾਥ ਨ੍ਹਾਈਏ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਭ ੧੦। ੩ ਕੁੰਭਿਨੀ. ਗਜਸੈਨਾ. ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ. "ਸੈਨਾ ਚਤ੍ਰ ਰੰਗਨਿ ਰਚੀ ਪਾਇਕ ਰਥ ਹੈ

ਕੁੰਭਿ." (ਚੰਡੀ ੧)

ਕੁੰਭਿਕ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਭਿਕਾ ੨.

ਕੁੰਭਿਕਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੇਸ਼੍ਯਾ. ਕੰਚਨੀ। ੨ ਕਾਯਫਲ ਦਾ ਬਿਰਛ. ਕੁੰਭਿਕ. L. Pistia Stratiotes. ਇਹ ਪਾਣੀ ਕਿਨਾਰੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਗੰਧ (ਬੂ) ਤੋਂ ਕਟੂਏ (ਖਟਮਲ) ਨੱਠਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਕਾੜ੍ਹੇ ਨਾਲ ਨਲੀਏਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਮਿਲਾਕੇ ਪੀਣ ਤੋਂ ਪੇਚਿਸ਼ ਹਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਅਰਕ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਰੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਦੇਣ ਤੋਂ ਖਾਂਸੀ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਕਾਯਫਲ ਦੀ ਭਸਮ ਖਾਣ ਤੋਂ ਨਾਰਵਾ ਰੋਗ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਅਰਜੁਨ ਕੁੰਭਿਕਾ ਰੰਭਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕੁੰਭਿਦੂਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁੰਭਿਨ੍ (ਹਾਥੀ) ਦੇ ਸਿਰ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਦੂਰ (ਮੋਤੀ). ਗਜਮੁਕਤਾ. "ਮਨਿ ਮਾਲ ਮੁਕਤਾ ਕੁੰਭਿਦੂਰ." (ਸਲੋਹ)

ਕੁੰਭਿਨੀ. ਗਜਸੈਨਾ. ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕੁੰਭੀ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁੰਭਿਨ੍. ਹਾਥੀ. ਹਸ੍ਤੀ. ਗਜ। ੨ ਮਗਰਮੱਛ। ੩ ਤਰਬੂਜ਼. ਮਤੀਰਾ। ੪ ਇੱਕ ਨਰਕ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੁੰਭੀਪਾਕ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ੫ ਛੋਟਾ ਘੜਾ. ਮੱਘੀ. ਘੜੀ। ੬ ਇੱਕ ਪਰਵ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਰਧਕੁੰਭੀ ਭੀ ਸੱਦੀਦਾ ਹੈ. ਕੁੰਭਯੋਗ ਬਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਕੁੰਭ ਤੋਂ ਛੀ ਵਰ੍ਹੇ ਪਿੱਛੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਪਰਵ 'ਅਰਧਕੁੰਭ' ਹੈ. ਇਸੇ ਨੂੰ ਅਤਿਕੁੰਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਭ ੧੦.

ਕੁੰਭੀਨਸੀ. ਸੁਮਾਲੀ ਰਾਖਸ ਦੀ ਬੇਟੀ, ਜੋ ਰਾਵਣ ਦੀ ਮਾਂ ਕੇਕਸੀ ਦੀ ਸਕੀ ਭੈਣ ਸੀ. ਕੁੰਭੀਨਸੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਮਧੁ ਦੈਤ੍ਯ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਲਵਣਾਸੁਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਮਥੁਰਾ ਸੀ. ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਤ੍ਰੁਘਨ ਨੇ ਮਾਰਿਆ.

ਕੁੰਭੀਪਾਕ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਭੀ ੪. ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਉਬਲਦੇ ਹੋਏ ਤੇਲ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

ਕੁੰਭੀਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਗਰਮੱਛ. ਨਾਕੂ. ਨਕ੍ਰ. ਨਿਹੰਗ.

ਕੁੰਭੇ. ਘੜੇ ਵਿੱਚ. "ਕੁੰਭੇ ਬਧਾ ਜਲੁ ਰਹੈ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਕੁੰਭੇਉ. ਕੁ-ਭਵ. ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ, ਘੜਾ. "ਜਿਉ ਪਰਕਾਸਿਆ ਮਾਟੀ ਕੁੰਭੇਉ." (ਪ੍ਰਭਾ ਨਾਮਦੇਵ)

ਕੁੰਭੇਸ. ਕੁੰਭ-ਈਸ਼. ਹਾਥੀ. ਸਿਰ ਪੁਰ ਕੁੰਭ ਧਾਰਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਭ. ਦੇਖੋ, ਸਸਨ ਕੇ ਭੇਸ.

ਕੁਮਹਲ, **ਕੁਮਹਲੁ** ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਯੋਗ ਅਸਥਾਨ. ਬੇਮੌਕਾ. "ਮਹਲੁ ਕੁਮਹਲੁ ਨ ਜਾਣਨੀ ਮੂਰਖ ਆਪਣੇ ਸੁਆਇ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰ) ਦੇਖੋ, ਮਹਲ ੩.

ਕੁਮਕ. ਤੁ کمک ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਹਾਇਤਾ। ੨ ਤਰਫਦਾਰੀ. ਪੱਖ. "ਜਬ ਹੀ ਕੁਮਕ ਆਪਨੀ ਗਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੯੭) "ਆਯੋ ਕੁਮਕ ਸੁਰਪਤਿ ਬਿਸੇਸ." (ਸਲੋਹ)

ਕੁਮਕਮਾ, **.ਕੁਮਕੁਮਾ** ਤੁ قمقمه ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤੰਗ ਮੂੰਹ ਦਾ ਗੜਵਾ। ੨ ਗੁਲਾਬਦਾਨੀ. "ਕੋ ਕੁਮਕੁਮਾ ਦੇਹਿ ਛਿਰਕਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਲਾਖ ਦਾ ਗੋਲਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਲਾਲ ਭਰਕੇ ਹੋਲੀ ਦੇ ਮੌਕ਼ੇ ਚਲਾਈਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਇਤਨਾ ਪਤਲਾ ਅਤੇ ਭੁਰਭੁਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਰਾ ਠੋਕਰ ਵੱਜਣ ਤੋਂ ਫੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਲਾਲ ਬਿਖਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਕੁਮਤ, **ਕੁਮਤੜੀ**, **ਕੁਮਤਿ** ਨਿੰਦਿਤ ਬੁੱਧਿ. ਨੀਚ ਮਤਿ. "ਮਨ ਰੇ ਕਉਨ ਕੁਮਤਿ ਤੈ ਲੀਨੀ?" (ਸੋਰ ਮ: ੯) ੨ ਕੁ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਜੇਹੀ ਬੁੱਧਿ. ਭਾਵ—ਜੜ੍ਹਮਤਿ.

ਕੁਮਤੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਮਤਿ। ੨ ਵਿ—ਮੰਦਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ। ੩ ਸ਼ਰੀਰ. ਖੋਟਾ.

ਕੁਮਦ, **ਕੁਮਦਨੀ**, **ਕੁਮਦੀ** ਦੇਖੋ, ਕੁਮੁਦ ਅਤੇ ਕੁਮੁਦਨੀ.

ਕੁਮਰਾਉ, **ਕੁਮਰਾਵ** ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ.

ਕੁਮਰੀ. ਅ਼ قمری ਕੁਮਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੁੱਗੀ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ, ਜੋ ਕੱਦ ਵਿੱਚ ਛੋਟੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਦੀ ਹੈ.

ਕੁਮਲਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਬਹੁਤ ਮ੍ਲਾਨ ਹੋਣਾ. ਮੁਰਝਾਉਣਾ. "ਬਦਨ ਜਾਇ ਕੁਮਲਾਇ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਗੂਜ ੧) "ਹੰਸ ਗਇਆ ਕਾਇਆ ਕੁਮਲਾਨੀ." (ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ)

ਕੁਮਲਾਹਗੜ੍ਹ. ਦੇਖੋ, ਕਮਲਾਹਗੜ੍ਹ.

ਕੁਮਲਾਨਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਮਲਾਉਣਾ.

ਕੁਮਲੈਣੀ. ਵਿ—ਕੁਮਲਾਈ ਹੋਈ. ਮੁਰਝਾਈ. "ਹਰਿ ਬਾਝਹੁ ਧਨ ਕੁਮਲੈਣੀ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਕੁਮਾ. ਸੰ. ਕੂਰ੍ਮ—ਕੂਮ੍ਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੱਛੂ. ਕੱਛਪ.

ਕੁਮਾਊਂ, **ਕੁਮਾਯੂੰ** ਦੇਖੋ, ਕਮਾਊਂ। ੨ ਸੰ. ਕੂਮਾਚਲ—ਕੂਮਾਂਚਲ. ਯੂ. ਪੀ. ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇਲਾਕਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਪਰਿਮਾਣ ੬੦੦ ਵਰਗ ਮੀਲ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਤਿੱਬਤ, ਪੂਰਵ ਨੇਪਾਲ, ਦੱਖਣ ਬਰੇਲੀ ਅਤੇ ਰਾਮਪੁਰ ਰਾਜ, ਪੱਛਮ ਟੇਹਰੀ ਰਿਆਸਤ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਉਂ "ਪੰਚਕੂਟ" ਭੀ ਹੈ.

ਕੁਮਾਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੰਜ ਵਰ੍ਹੇ ਤੀਕ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਬਾਲਕ। ੨ ਪੁਤ੍ਰ. ਬੇਟਾ. "ਨਮੋ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਕਾਲੁ ਕੁਮਾਰ." (ਨਾਪ੍ਰ)। ੩ ਕਾਰ੍ਤਿਕੇਯ. ਸ਼ਿਵਪੁਤ੍ਰ ਖੜਾਨਨ। ੪ ਸਨਕ, ਸਨੰਦਨ, ਸਨਾਤਨ ਅਤੇ ਸਨਤਕੁਮਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਸਦਾ ਕੁਮਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੫ ਤੋਤਾ। ੬ ਸਿੰਧੁਨਦ। ੭ ਜੈਨਮਤ ਦਾ ਬਾਰ੍ਹਵਾਂ ਜਿਨਦੇਵ। ੮ ਮੰਗਲਗ੍ਰਹ। ੯ ਅਗਨਿ। ੧੦ ਘੋੜੇ ਦਾ ਸੇਵਕ. ਸਾਈਸ। ੧੧ ਵਿ—ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ. ਕੁਮਾਰਾ। ੧੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਮ੍ਰਾਰ.

ਕੁਮਾਰਸੰਭਵ. ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਕਾਰ੍ਤਿਕੇਯ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ, ਕਾਲਿਦਾਸ ਦਾ ਰਚਿਆ ਕਾਵ੍ਯ. ਦੇਖੋ, ਖਟਕਾਵ੍ਯ.

ਕੁਮਾਰਗ. ਬੁਰਾ ਰਾਹ. ਖੋਟਾ ਰਸਤਾ। ੨ ਕੁ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਦਾ ਮਾਰਗ. ਜਿਸ ਰੇਖਾ ਤੇ ਜਮੀਨ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ। ੩ ਸੜਕ. ਪਗਡੰਡੀ ਆਦਿ.

ਕੁਮਾਰਲਲਿਤ, **ਕੁਮਾਰਲਲਿਤਾ** ਇੱਕ ਛੰਦ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ਜ, ਰ, ਲ, ਗ. ISI, SIS, I, S.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਕਿਸੂ ਨ ਦਾਨ ਦੇਹਿੰਗੇ। ਸੁ ਸਾਧੂ ਲੂਟ ਲੇਹਿੰਗੇ. xxx
(ਕਲਕੀ)

੨ ਦੂਜਾ ਰੂਪ—ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ—ਜ, ਸ, ਗ. ।S।, ।।S, S.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਵਿਰੰਚਿ ਗੁਣ ਦੇਖੈ। ਗਿਰਾ ਗੁਣ ਨ ਲੇਖੈ. xxx
(ਰਾਮਚੰਦ੍ਰਿਕਾ)

ਕੁਮਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਮਾਰ ੧੧.

ਕੁਮਾਰਿਆਂ ਦਾ ਰਾਹ. ਕਹਕਸ਼ਾਨ. Milky way. Galaxy.

ਕੁਮਾਰੀ. ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ. ਕੁਮਾਰ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੀ ਕੰਨਜਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਮਾਰ ੧। ੨ ਪਾਰਵਤੀ. ਦੁਰਗਾ। ੩ ਅਣਵਿਆਹੀ ਕੰਨਜਾ। ੪ ਪੁਤ੍ਰੀ. ਬੇਟੀ.

ਕੁਮਿਆਰ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਭਕਾਰ.

ਕੁਮਿਆਰਿ. ਕੁੰਭਕਾਰ (ਘੁਮਿਆਰ) ਨੇ. "ਜਿਉ ਚਕੁ ਕੁਮਿਆਰਿ ਭਵਾਇਆ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਕੁਮਿਹਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਭਕਾਰ ਅਤੇ ਕੁਮ੍ਹਾਰ.

ਕੁਮਿਤ, ਕੁਮਿਤ੍ਰ, ਕੁਮਿਤ੍ਰੁ ਨਿੰਦਿਤ ਮਿਤ੍ਰ. ਕਪਟੀ ਮਿਤ੍ਰ. ਛਲੀਆ ਦੋਸਤ. "ਅਹੰਮਤ ਅਨਰਤ ਕੁਮਿਤ ਹਿਤ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) "ਕੁਮਿਤ੍ਰਾ ਸੇਈ ਕਾਂਢੀਅਹਿ ਇਕ ਵਿਖ ਨ ਚਲਹਿ ਸਾਥਿ." (ਗਉ ਵਾਰ ੨ ਮ: ੫) "ਦੁਨੀਆ ਕੀਆ ਵਡਿਆਈਆ ਨਾਨਕ ਸਭ ਕੁਮਿਤ." (ਵਾਰ ਗਉ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਕੁ (ਜਮੀਨ) ਨੂੰ ਮਿਤ (ਮਿਣਨ ਵਾਲਾ) ੩ ਕੁ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਦਾ ਮਿਤ੍ਰ ਸੂਰਜ। ੪ ਵਰਾਹ ਅਵਤਾਰ.

ਕੁੰਮੀ. ਸੰ. ਕੂਰ੍ਮੀ—ਕੂਮੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕੱਛਪੀ. ਕੱਛੂ ਦੀ ਮਦੀਨ. "ਕੁੰਮੀ ਜਲ ਮਹਿ ਤਨ ਤਿਸੁ ਬਾਹਰਿ." (ਆਸਾ ਧੰਨਾ)

ਕੁਮੁਦ. ਸੰ. ਕੁਮੁਦ: ਸੰਗਯਾ—ਵਿਸ਼ਨੁ, ਜੋ ਕੁ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਨੂੰ ਮੋਦ (ਆਨੰਦ) ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਭਮੂਲ. ਨੀਲੋਫ਼ਰ. ਰਾਤ ਨੂੰ ਖਿੜਨ ਵਾਲਾ ਕਮਲ। ੩ ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ੪ ਰਾਜਾ। ੫ ਇੱਕ ਨਾਗ. ਦੇਖੋ, ਕੁਮੁਦਵਤੀ.

ਕੁਮੁਦਨੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁਮੁਦਿਨੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਮੁਦ ੨. "ਚੰਦ ਕੁਮੁਦਨੀ ਦੂਰਹੁ ਨਿਵ ਸਸਿ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੧) ੨ ਭਮੂਲਾਂ ਵਾਲੀ ਤਲਾਈ.

ਕੁਮੁਦਬੰਧੁ. ਕੁਮੁਦ (ਭਮੂਲਾਂ ਦਾ) ਮਿਤ੍ਰ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਕੁਮੁਦ ਖਿੜਦੇ ਹਨ.

ਕੁਮੁਦਵਤੀ. ਕੁਮੁਦ ਨਾਗ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ. ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਕੁਸ਼ ਨੇ ਵਿਆਹਿਆ। ੨ ਭਮੂਲਾਂ ਵਾਲੀ ਤਲਾਈ.

ਕੁਮੁਦਿਨੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਮੁਦਨੀ.

ਕੁਮੂਤ. ਵਿ—ਨਿੰਦਿਤ ਮੂਤ (ਵੀਰਜ) ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਹਰਾਮੀ. "ਕੁਮੂਤ ਔ ਕੁਜਾਤਿ ਬਡੇ ਜਗ ਮੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕੁਮੂਰ. ਵਿ—ਜਿਸ ਦਾ ਮੂਰ (ਮੂਲ) ਅੱਛਾ ਨਹੀਂ. ਜਿਸਦਾ ਅਸਲ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ. "ਨਹੀ ਸੁਖ ਮੂਰ ਕੁਮੂਰ ਕੁਭਾਗੇ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਅਤਿ ਮੂਰਖ. ਮਹਾ ਮੂੜ੍ਹ.

ਕੁਮੂੜ, ਕੁਮੂੜਾ ਵਿ—ਨਿੰਦਿਤ ਮੂਰਖ. ਮੂਰਖਰਾਜ. ਮੂਰਖ ਹੋਣ ਪੁਰ ਭੀ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਸਰਵਗ੍ਯ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. "ਬਿਆਪਿਆ ਦੁਰਮਤਿ ਕੁਬੁਧਿ ਕੁਮੂੜਾ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫)

ਕੁਮੇਤ. ਦੇਖੋ, ਕੁਮੈਤ.

ਕੁਮੇਦਾਨ. ਅੰ. Commandant. ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ (ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨੈਲ ਦੀ ਥਾਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ.

ਕੁਮੇਰ. ਦੇਖੋ, ਕੁਬੇਰ. "ਅਨਿਕ ਧਰਮ ਅਨਿਕ ਕੁਮੇਰ." (ਸਾਰ ਅ: ਮ: ੫)

ਕੁਮੇਰੁ. ਦੇਖੋ, ਸੁਮੇਰੁ ੩। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਬੇਰ.

ਕੁਮੈਤ. ਤੁ کمیت ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਝਲਕ ਨਾਲ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਘੋੜਾ. ਲਾਖੀ ਰੰਗਾ ਘੋੜਾ.

ਕੁਮੋਦ. ਦੇਖੋ, ਕੁਮੁਦ। ੨ ਨਸ਼ੇ, ਵਿਸ਼ੇ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਉਹ ਮੋਦ (ਆਨੰਦ), ਜਿਸ ਦਾ ਫਲ ਸ਼ੋਕ ਹੋਵੇ.

ਕੁਮੰਡਲ. ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਮੰਡਲ. ਦੇਖੋ, ਕਮੰਡਲ.

ਕੁਮੰਤ, ਕੁਮੰਤ੍ਰ ਸੰਗਯਾ—ਨਿੰਦਿਤ ਮੰਤ੍ਰ. ਬੁਰੀ ਸਲਾਹ.

ਕੁਮੰਤ੍ਰੀ. ਵਿ—ਬੁਰਾ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ. ਖੋਟਾ ਸਲਾਹਕਾਰ. "ਮਿਠੀ ਗਲਣਿ ਕੁਮੰਤ੍ਰੀਆ." (ਸਵਾ ਮ: ੫)

ਕੁਮੰਦ. ਦੇਖੋ, ਕਮੰਦ। ੨ ਵਿ—ਅਤਿਮੰਦ. ਮਹਾਨੀਚ.

ਕੁਮ੍ਹਾਰ, ਕੁਮ੍ਹਿਆਰ ਦੇਖੋ, ਕੁੰਭਕਾਰ. "ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਭਾਂਡੇ ਘੜੈ ਕੁਮ੍ਹਾਰਾ." (ਭੈਰ ਮ: ੩) "ਮਿਟੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੀ ਪੇੜੈ ਪਈ ਕੁਮ੍ਹਿਆਰ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਕੁਮ੍ਰਿਤੁ. ਕੁ—ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੁ. ਅਪਮ੍ਰਿਤ੍ਯ. ਕੁਮੌਤ.

ਕੁਯ. ਸਰਵ—ਕੋਈ. "ਧਰਮ ਕਰਮ ਪਰ ਚਲੈ ਨ ਕੁਯ ਹੈ." (ਕਲਕੀ) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕ੍ਵ. ਕਿੱਥੇ. ਕਹਾਂ.

ਕੁਯਸ਼. ਅਪਜਸ. ਬਦਨਾਮੀ.

ਕੁਰਸ. ਸੰ. ਬੁਰਾ ਰਸ। ੨ ਅਣਬਣ. ਰਸ (ਪ੍ਰੇਮ) ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ। ੩ ਅ਼ قرص ਕ਼ੁਰਸ. ਸੰਗਯਾ—ਟਿੱਕੀ. ਗੋਲ ਆਕਾਰ ਦਾ ਟੁਕੜਾ। ੪ ਕ਼ੁਰਸੇ ਅ਼ਰਸ਼. قرصِ عرش ਆਕਾਸ਼ ਦੀ ਟਿੱਕੀ, ਸੂਰਜ। ੫ ਭਾਵ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮੁਖ. "ਨੂਰ ਅਰਸਹੁ ਕੁਰਸਹੁ ਝਟੀਐ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ਮ: ੩) ਅ਼ਰਸ਼ੇ ਕ਼ੁਰਸ ਤੋਂ ਨੂਰ ਝੜਦਾ (ਵਰਸਦਾ) ਹੈ.

ਕੁਰਸ ਅਰਸ਼. ਦੇਖੋ, ਕੁਰਸ ੪ ਅਤੇ ੫.

ਕੁਰਸਜ਼ਰ. ਫ਼ਾ قرصزر ਕ਼ੁਰਸਜ਼ਰ. ਸੰਗਯਾ—ਸੁਵਰਣ ਦੀ ਟਿੱਕੀ. ਭਾਵ—ਸੂਰਜ.

ਕੁਰਸੀ. ਅ਼ کرسی ਸੰਗਯਾ—ਚੌਕੀ। ੨ ਮਕਾਨ ਦੀ ਨਿਊਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਦਾ ਚੌਤਰਾ, ਜੋ ਫ਼ਰਸ਼ ਤੀਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. Plinth. "ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਕੀ ਕੁਰਸੀ ਭਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਪੀੜ੍ਹੀ. ਵੰਸ਼. ਨਸਲ. "ਕੁਰਸੀ ਅਪਰ ਬਕੁਰਸੀ ਤਾਂਈ। ਭੋਗਹਿਂ ਪਤਸਾਹੀ ਸੁਖ ਪਾਈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੁਰਸੀਨਸ਼ੀਨ. ਫ਼ਾ کرسی‌نشین ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ. ਭਾਵ, ਮਾਨ

ਯੋਗਯ ਦਰਬਾਰੀ.

ਕੁਰਸੀਨਾਮਾ. ਫ਼ਾ ਕੁਰਸੀਨਾਮਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੰਸ਼ਵ੍ਰਿਕ੍ਸ਼. ਸ਼ਜਰਾ.

ਕੁਰਹ. ਅ਼ ਕੁਰਹ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੇਂਦ. ਪਿੰਡ। ੨ ਭੂਗੋਲ। ੩ ਮੰਡਲ.

.ਕੁਰਕ਼. ਤੁ ਕੁਰਕ ਵਿ—ਜਬਤ਼ ਕਰਨਾ। ੨ ਕ਼ਬਜਾ ਕਰਨਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕੁਰਕਣਾ.

ਕੁਰਕਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁੱਕੁਟ. ਮੁਰਗਾ. "ਇਕਤੁ ਪਤਰਿ ਭਰਿ ਉਰਕਟ ਕੁਰਕਟ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਉਰਕਟ.

ਕੁਰਕਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਕਤਰਨਾ. ਕੱਟਣ ਵੇਲੇ ਕੁਰਕੁਰ ਸ਼ਬਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਨਾਉਂ ਹੈ. "ਜਮ ਚੂਹਾ ਕਿਰਸ ਨਿਤ ਕੁਰਕਦਾ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

.ਕੁਰਕ਼ੀ. ਤੁ ਕੁਰਕੀ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਬਤ਼ੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰਕ.

ਕੁਰਖਤ. ਦੇਖੋ, ਕਰਖਤ.

ਕੁਰਖੇਤ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰੁਖੇਤ੍ਰ.

ਕੁਰਤਾ, ਕੁਰਤੀ } ਫ਼ਾ ਕੁਰਤਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁੜਤਾ. ਕੁੜਤੀ.

ਕੁਰਨਸ, ਕੁਰਨਿਸ } ਫ਼ਾ ਕੋਰਨਿਸ਼ ਕੋਰਨਿਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਣਾਮ. ਨਮਸਕਾਰ. "ਤੀਨ ਕੁਰਨਿਸੈਂ ਕਰ ਸਿਰ ਨਯਾਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੮੨) ਤੁਜ਼ਕੇ ਬਾਬਰੀ ਵਿੱਚ ਕੋਰਨਿਸ਼ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ—ਨੌ ਵਾਰ ਗੋਡਿਆਂ ਪਰਨੇ ਹੋ ਕੇ ਮੱਥਾ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਲਾਉਣਾ. ਆਈਨੇ ਅਕਬਰੀ ਵਿੱਚ—ਸੱਜਾ ਹੱਥ ਮੱਥੇ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਦੇਣਾ ਕੁਰਨਿਸ਼ ਹੈ.

.ਕੁਰਬ. ਅ਼ ਕ਼ੁਰਬ ਨੇੜੇ (ਪਾਸ) ਹੋਣਾ। ੨ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜਾ (ਰੁਤਬਾ) ਅਰਥ ਭੀ ਹੈ. ਜਿਵੇਂ—"ਕੀ ਤੇਰਾ ਕੁਰਬ ਘਟਦਾ ਹੈ?"

.ਕੁਰਬਤ. ਅ਼ ਕ਼ੁਰਬਤ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਮੀਪਤਾ. ਨੇੜੇ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ.

ਕੁਰਬਤੀ. ਨਿਕਟਵਰਤੀ। ੨ ਨੇੜੇ ਦਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰਬਤ.

ਕੁਰਬਾਣ, ਕੁਰਬਾਣੁ, ਕੁਰਬਾਨ } ਅ਼ ਕ਼ੁਰਬਾਨ ਕ਼ੁਰਬਾਨ. ਉਹ ਕ੍ਰਿਯਾ ਜਿਸ ਤੋਂ .ਕੁਰਬ (ਨੇੜੇ) ਹੋਈਏ. .ਕੁਰਬਾਨੀ. ਨਿਛਾਵਰ. "ਸਦਾ ਸਦਾ ਜਾਈਐ ਕੁਰਬਾਣੁ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਜੋ ਵਸ੍ਤੁ .ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ.

.ਕੁਰਬਾਨੀ. ਫ਼ਾ ਕ਼ੁਰਬਾਨੀ .ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੁ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰਬਾਨ ਅਤੇ ਬਲਿਦਾਨ.

ਕੁਰਬਾਨੁ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰਬਾਨ.

ਕੁਰਬਾਨੰਤੀ. .ਕੁਰਬਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ. "ਤਿਸੁ ਜਨ ਕੈ ਹਉ ਕੁਰਬਾਨੰਤੀ." (ਨਟ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ)

ਕੁਰਬੇ. ਵਿ—.ਕੁਰਬ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ. ਸਮੀਪੀ। ੨ ਕ਼ਰੀਬੀ. ਨੇੜੇ ਦੇ ਸਾਕ. "ਲੈ ਕੁਰਬੇ ਅਪਨੇ ਸਭ ਸੰਗ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕੁਰਬੈਣੀ. .ਕੁਰਬਾਨ ਹਾਂ. .ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਨਾ ਹਾਂ. "ਤਿਨ ਹਉ ਕੁਰਬੈਣੀ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੋਰ)

ਕੁਰਮ. ਦੇਖੋ, ਕੂਰਮ। ੨ ਸੰ. ਕ੍ਰੁਮੁ—ਕੁਰਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਪੱਛਮੀ ਦਰਿਆ, ਜੋ ਸਫ਼ੇਦਕੋਹ ਤੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹੱਦ ਲੰਘਕੇ ਬੰਨੂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਿੰਧੁਨਦ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ. ਰਿਗਵੇਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਕ੍ਰੁਮੁ" ਆਇਆ ਹੈ। ੩ ਕੁਰਮ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਵਸਿਆ ਇੱਕ ਨਗਰ. ਜਨਮਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਖੁਰਮਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ੪ ਦੇਖੋ, ਕੁਰਮਾਤ ਅਤੇ ਕੁੜਮ.

ਕੁਰਮਾ. ਦੇਖੋ, ਕੋੜਮਾ। ੨ ਅ਼ ਕ਼ੁਰਮਾ .ਕੁਰੂਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ਼ੁਰਮ (ਸਰਦਾਰ) ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਸਰਦਾਰ. ਪ੍ਰਧਾਨ. ਮੁਖੀਏ. "ਲਏ ਸੰਗ ਦੈਤਨ ਕੇ ਕੁਰਮਾ." (ਚੰਡੀ ੧) "ਪੁਨ ਸੈਨ ਭਲੀ ਸਜਕੈ ਅਰਿਓ ਬਹੁ ਕੁਰਮਨ ਲੈ ਬਰ ਜੁੱਧ ਮਚਾਯੋ." (ਸਲੋਹ)

ਕੁਰਮਾਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁੜਮਾਇਤ. ਕੁੜਮਪੁਣਾ। ੨ ਕੁੜਮਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ. "ਬਹੁ ਹੋਰਿਨ ਤੇਂ ਅਰੁ ਬਰਾਹਨ ਤੇ ਕੁਰਮਾਤਨ ਤੇ ਅਤਿ ਸੋਉ ਖਰੇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਹੋਲੀਆਂ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਕੁੜਮਮੰਡਲੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਖੌਲ ਹੋਏ.

ਕੁਰਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੋਰੜਾ. ਚਾਬੁਕ. "ਕੁਰਰਨ ਮਾਰ ਅਧਿਕ ਤਿੰਹ ਮਾਰੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੫) ੨ ਅ਼ ਕ਼ਰਹ ਕ਼ਰਹਾਇ. ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਚਿੱਟਾ ਹੋਇਆ ਬਗੀਚਾ. "ਕੁਰਰੇ ਬਿਖੈ ਏਕ ਮੁਗਲ ਕੀ ਬਾਲ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੯੭) ੩ ਬਾਗ. ਉਪਵਨ.

ਕੁਰਰਾਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕੁਰੜਾਉਣਾ. ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਬੁੜਬੁੜਾਉਣਾ। ੨ ਖਿਝਣਾ. "ਕਨਕ ਦੇਖ ਕੁਰਰਾਤ." (ਪਾਰਸਾਵ) "ਲੇਤ ਦੇਤ ਆਪਨ ਕੁਰਰਾਨੇ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਕੁਰਰੀ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ. ਕਰਾਕੁਲ। ੨ ਮੀਢੇ ਦੀ ਮਦੀਨ. ਮੇਸੀ। ੩ ਕੂੰਜ.

ਕੁਰਲ. ਕਰਾਕੁਲ ਸਯਾਹਚਸ਼ਮ ਇੱਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ, ਜੋ ਜਾਦਾ ਮੱਛੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਚਾਰ ਪੰਜ ਸੇਰ ਦੀ ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਉਠਾਕੇ ਆਲਨੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਬੈਠਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਕੱਦ ਉਕਾਬ ਤੋਂ ਜਰਾ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਪੰਜੇ ਬਹੁਤ ਤਿੱਖੇ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਪੂਛ ਦੇ ਖੰਭ ਸਫੈਦੀਮਾਇਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਭੀ ਆਂਡੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. ਜਾਦਾ ਤੁਰਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਮੁਰਗਾਬੀ ਅਤੇ ਸਹੇ ਦਾ ਭੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ. ਤੁਰਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਕੁਰਲ ਨੂੰ ਸਿਖਾਕੇ ਲੂੰਬੜ ਅਤੇ ਹਰਨ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਹਰਨ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਬੈਠਕੇ ਅੱਖਾਂ ਕੱਢ ਲੈਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕ਼ਰਾਕ਼ੁਸ਼ ਕ਼ਰਾਕ਼ੁਸ਼ ਭੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ.

ਕੁਰਲਾ. ਖ਼ਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਰਲੀ. ਮੂੰਹ ਸਾਫ ਕਰਨ ਲਈ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਲੈ ਕੇ ਗਲ੍ਹਾਂ (ਕਪੋਲਾਂ) ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਮਥਕੇ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਕੁਰਲ ਕੁਰਲ ਸ਼ਬਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ. ਖ਼ਾਲਸਾ ਇਸਤ੍ਰੀਲਿੰਗ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਪੁਲਿੰਗ ਬੋਲਦਾ ਹੈ.

ਕੁਰਲਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕੁਰਰੀ (ਕੂੰਜ) ਵਾਂਙ ਅਲਾਉਣਾ (ਆਲਾਪ ਕਰਨਾ) "ਬਾਝੁ ਪਿਆਰੇ ਕੋਇ ਨ ਸਾਰੇ ਏਕਲੜੀ ਕੁਰਲਾਏ." (ਗਉ ਛੰਤ ਮ: ੧) "ਅੰਬਰ ਕੂੰਜਾਂ ਕੁਰਲੀਆਂ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੧ ਕੁਚਜੀ) ਭਾਵ, ਬੁਢਾਪੇ ਕਾਰਨ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਸਾਂ ਸਾਂ ਹੋਣ ਲੱਗੀ.

ਕੁਰਲੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰਲਾ.

ਕੁਰੜਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰਰਾਨਾ.

ਕੁਰਾਹ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁਮਾਰਗ. ਨਿੰਦਿਤ ਰਾਹ. ਕੁਪੰਥ.

ਕੁਰਾਹੀ. ਵਿ—ਕੁਮਾਰਗ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ. ਕੁਪੰਥੀ.

ਕੁਰਾਣ, ਕੁਰਾਣੁ, ਕ਼ੁਰਾਨ. ਅ਼ قرآن ਸੰਗਯਾ—ਕਿਤਾਬ. ਪੜ੍ਹਨਯੋਗ੍ਯ ਪੁਸ੍ਤਕ। ੨ ਅ਼ਰਬੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਧਰਮਗ੍ਰੰਥ, ਜੋ ਕ਼ੁਰਾਨ ਦੇ ਲੇਖ ਅਨੁਸਾਰ ਖ਼ੁਦਾ ਵੱਲੋਂ ਹਜਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ. ਕ਼ੁਰਾਨ ਨਾਲ ਆਦਰ ਬੋਧਕ ਮਜੀਦ, ਸ਼ਰੀਫ਼ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਜਲਾਲੁੱਦੀਨ ਸਯੂਤ਼ੀ ਕ਼ੁਰਾਨ ਦੇ ੫੫ ਵਿਸ਼ੇਸਣ ਲਿਖਦਾ ਹੈ.

ਕ਼ੁਰਾਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੱਖਰ ੩੨੩੭੫੧, ਪਦ ੭੯੪੩੯, ਆਯਤਾਂ ੬੬੬੬ ਅਤੇ ਸੂਰਤਾਂ ੧੧੪ ਹਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਪਾਠ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਤ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਥਾਪ ਲਈਆਂ ਹਨ. ਕ਼ੁਰਾਨ ਦੀਆਂ ਆਯਤਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਅਲਿਫ਼, ਲਾਮ, ਮੀਮ ਆਦਿ ਅੱਖਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਅਨੁਸਾਰ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਈ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਖ਼ੁਦਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਜਾਣਦਾ ਹੈ. ਕ਼ੁਰਾਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਆਯਤਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਖ਼ੁਦਾ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ. ਦੇਖੋ, ਸੂਰਤ ੩ (ਆਲੇ ਇਮਰਾਂ), ਆਯਤ ੬.

ਕ਼ੁਰਾਨ ੨੩ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਉਤਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਾ ਜਿਬਰਾਈਲ ਦੀ ਮਾਰਫ਼ਤ, ਕਦੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ, ਕਦੇ ਹਜਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਨੂੰ ਆਸਮਾਨ ਤੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ. ਕ਼ੁਰਾਨ ਵਿੱਚ ਏਹ ਭੀ ਲੇਖ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਆਯਤਾਂ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਰੋਜ਼ਨਾਮਚੇ "ਲੌਹ ਮਹਿਫ਼ੂਜ਼" ਵਿੱਚ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਸੂਰਤ ੪੩, ਆਯਤ ੪ ਵੇਦਾਂ ਵਾਕਰ ਕੁਰਾਨ ਭੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰਾ ਲਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿੰਤੂ, ਹਾਫ਼ਿਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕੰਠ ਸੀ, ਕੁਝ ਪੱਤਿਆਂ, ਪੱਥਰ ਆਦਿਕਾਂ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ. ਇਹ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਅਬੂ ਬਕਰ ਨੇ ਉਮਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਕੁਰਾਨ ਕਲਮਬੰਦ ਕੀਤਾ. ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਲਿਖਾਰੀ ਜ਼ੈਦ ਸੀ. ਜੋ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਵੇਲੇ ਕੁਰਾਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹਿੱਸਾ ਕੰਠ ਕਰ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ. "ਵਖਤ ਨ ਪਾਇਓ ਕਾਦੀਆਂ ਜਿ ਲਿਖਨਿ ਲੇਖੁ ਕੁਰਾਣੁ." (ਜਪੁ) "ਪੜਹਿ ਕਤੇਬ ਕੁਰਾਣਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) "ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਕੁਰਾਨ ਦੁਹੂ ਮਿਲਿ ਭਾਂਤ ਅਨੇਕ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚਾਰਾ." (੩੩ ਸਵੈਯੇ)

ਕੁਰਾਲ. ਦੇਖੋ, ਕੁਲਾਲ.

ਕੁਰਾਲੀ. ਇੱਕ ਕਸਬਾ, ਜੋ ਜਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ, ਤਸੀਲ ਰੋਪੜ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਦੋ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਹਨ—

(੧) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ.

(੨) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦਾ.

ਕੁਰਿੰਦ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗਯਾ—ਕੰਗਾਲੀ. ਨਿਰਧਨਤਾ.

ਕੁਰਿਆਰ. ਦੇਖੋ, ਕੁੜਿਆਰ.

ਕੁਰੀ, ਕੁਰੀਆ. ਦੇਖੋ, ਕੁੜੀ। ੨ ਕੁ-ਰੇਖਾ. ਸੰਗਯਾ—ਪਗਡੰਡੀ. ਪਹੀ. "ਛੋਡ ਦੁਬਿਧਾ ਕੀ ਕੁਰੀਆ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) "ਕੁਰੀਏ ਕੁਰੀਏ ਵੈਦਿਆ!" (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ਹੇ ਢਾਹੇ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦੀ ਪਗਡੰਡੀ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆ!

ਕੁਰੀਤਿ. ਸੰਗਯਾ—ਨਿੰਦਿਤ ਰੀਤਿ. ਬੁਰੀ ਰਸਮ.

ਕੁਰੁ. ਭਰਤ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਚੰਦ੍ਰਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਾ ਸੰਵਰਣ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਰਾਣੀ ਤਪਤੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਵਡਾ ਧਰਮਾਤਮਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਇਸੇ ਤੋਂ ਕੁਰੁਵੰਸ਼ (ਕੌਰਵ) ਅਤੇ ਕੁਰੁਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰੁਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ ਅਤੇ ਕੁਰੁਵੰਸ਼। ੨ ਕੁਰੁ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ। ੩ ਕਰਣ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ. ਕਰ. ਜਿਵੇਂ—ਪਠਨੰ ਕੁਰੁ। ੪ ਭਾਤ. ਰਿੱਝੇ ਹੋਏ ਚਾਉਲ। ੫ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਕੱਤੇ ਦੇ ਬੁਲਾਣ ਅਤੇ ਤਾਹੁਣ ਲਈ ਕੁਰੁ (ਕੁਰ) ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਕੁਰੁਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ. ਕੁਰੁ ਰਾਜਾ ਦੇ ਨਾਉਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਇਲਾਕਾ, ਜੋ ਘੱਗਰ ਨਦੀ ਦੇ ਉੱਤਰ ਅਤੇ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਦੇ ਦੱਖਣ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਬਾਰਾਂ ਯੋਜਨ ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚ ੩੬੫ ਤੀਰਥ ਲਿਖੇ ਹਨ. ਕੁਰੁਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ ਦਾ ਜਿਕਰ ਰਿਗਵੇਦ ਵਿੱਚ ਭੀ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ. ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਲ੍ਯ ਪਰਵ ਦੇ ੫੩ ਵੇਂ ਅਧ੍ਯਾਯ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਰੁ ਰਾਜਰਿਖੀ ਨੇ ਇਸ ਥਾਂ ਕਰ੍ਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਕੁਰੁਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ ਨਾਉਂ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਕਰ੍ਸ਼ਣ ਦਾ ਅਰਥ ਹਲ ਵਾਹੁਣਾ ਹੈ. ਯਗ੍ਯ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਸਾਫ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰਾਜੇ ਆਪ ਹਲ ਵਾਹਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ.

ਕੌਰਵ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦਾ ਯੁੱਧ ਇਸੇ ਥਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹੋਰ ਭੀ ਵਡੇ ਵਡੇ ਜੰਗ ਹੋਏ ਹਨ. ਕੁਰੁਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ ਹੁਣ ਈ. ਆਈ. ਰੇਲਵੇ ਦਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਰਕਬਾ ਅੰਬਾਲਾ ਅਤੇ ਕਰਨਾਲ ਦੇ ਜਿਲੇ ਵਿੱਚ ਹੈ.

ਕੁਰੁਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰਵਾਸੀ ਇਹ ਭੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਵਿਸਨੁ ਨੇ ਮਧੁ ਕੈਟਭ ਦੈਤ ਮਾਰੇ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿੰਜ (ਮਿੱਝ) ਸਾਰੇ ਜਲ ਪੁਰ ਫੈਲ ਗਈ, ਪਰ ੪੮ ਕੋਸ ਵਿੱਚ ਵਿਸਨੁ ਦੀ ਚੌਕੜੀ ਲਗੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਥਾਂ ਮਿੰਜ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਇਹ ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਭੂਮਿ ਹੈ. ਕੁਰੁਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ ਦੇ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਿਆਂ ਬਾਬਤ ਦੇਖੋ, ਥਨੇਸਰ ਸ਼ਬਦ.

ਕੁਰੁਖ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁਰੂਹ. ਨਿੰਦਿਤ ਬਿਰਛ. ਇਰੰਡ। ੨ ਅੱਕ। ੩ ਬੁਰਾ ਰੁਖ (ਚੇਹਰਾ).

ਕੁਰੁਖੇਤ, ਕੁਰੁਖੇਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰੁਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ.

ਕੁਰੁਖੰਡ. "ਗੇ ਕੁਰੁਖੰਡ ਹੁਤੇ ਜਿਹ ਠੌਰੰ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਹਿਮਾਲੇ ਦੇ ਉੱਤਰ ਭਾਗ ਨੂੰ ਉੱਤਰਕੁਰੁ ਅਤੇ ਦੱਖਣ ਭਾਗ ਨੂੰ ਦਕ੍ਸ਼ਿਣਕੁਰੁ ਮੰਨਿਆ ਹੈ.

ਕੁਰੁਛੇਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰੁਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ.

ਕੁਰੁਤਾ. ਵਿ—ਬੇਮੌਸਮਾ. "ਕੁਰੁਤਾ ਬੀਜ ਬੀਜੈ ਨਹਿ ਜੰਮੈ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਰਤਾ.

ਕੁਰੁਮ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰਮ ੨ ਅਤੇ ਖੁਰਮਾ ੩। ੨ ਕ੍ਰਿਯਾ ਪਦ. ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ.

ਕੁਰੁਰਾਇ, ਕੁਰੁਰਾਜ, ਕੁਰੁਰਾਯ ਕੌਰਵਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ. ਦੁਰਯੋਧਨ. "ਤਹਾਂ ਭੀਮ ਕੁਰੁਰਾਜ ਸੌਂ ਜੁੱਧ ਮਚਯੋ."(ਜਨਮੇਜਯ)

ਕੁਰੁਵੰਸ਼. ਕੁਰੁ ਰਾਜਾ ਦੀ ਕੁਲ. ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਰੁਵੰਸ਼ ਦਾ ਵ੍ਰਿਕ (ਸ਼ਜਰਾ) ਇਹ ਹੈ:—

ਅਤ੍ਰਿ
|
ਚੰਦ੍ਰਮਾ
|
ਬੁਧ
|
ਆਯੁ
|
ਨਹੁਸ਼

ਨਹੁਸ਼ → ਯਦੁ[1] | ਪੁਰੂ

ਯਦੁ[1] — ਵ੍ਰਿਸ਼ਣਿ — ਦੇਵਰਾਤ੍ਰ — ਅੰਧਕ — ਸੂਰ — ਵਸੁਦੇਵ
ਵਸੁਦੇਵ → ਬਲਰਾਮ | ਕ੍ਰਿਸਨ
ਕ੍ਰਿਸਨ — ਪ੍ਰਦ੍ਯੁਮਨ — ਅਨਿਰੁੱਧ — ਵਜ੍ਰ xx ਆਦਿ

ਪੁਰੂ — ਦੁਸਯੰਤ — ਭਰਤ — ਹਸ੍ਤਿਨ — ਕੁਰੁ[2] — ਸ਼ਾਂਤਨੁ
ਸ਼ਾਂਤਨੁ → ਭੀਸ਼ਮ | ਵਿਚਿਤ੍ਰਵੀਰ੍ਯ

ਵਿਚਿਤ੍ਰਵੀਰਯ ਦੀਆਂ ਦੋ ਵਿਧਵਾ ਰਾਣੀਆਂ ਅੰਬਿਕਾ ਅਤੇ ਅੰਬਾਲਿਕਾ, ਤੋਂ ਵ੍ਯਾਸ ਰਿਖੀ ਨੇ ਖੇਤ੍ਰਜ ਸੰਤਾਨ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ.

ਅੰਬਿਕਾ ਤੋਂ — ਧ੍ਰਿਤਰਾਸ਼੍ਟ੍ਰ — ਦੁਰਯੋਧਨ ਆਦਿ ਸੌ ਪੁਤ੍ਰ।
ਅੰਬਾਲਿਕਾ ਤੋਂ — ਪਾਂਡੁ[3] — ਯੁਧਿਸ਼੍ਠਿਰ ਆਦਿ ਪੰਜ ਭਾਈ.

ਪਾਂਡੁ ਦੇ ਰਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਪੰਜ ਪੁਤ੍ਰ (ਖੇਤ੍ਰਜ) ਹੋਏ—ਰਾਣੀ ਕੁੰਤੀ ਤੋਂ ਯੁਧਿਸ਼੍ਠਿਰ, ਭੀਮਸੇਨ ਅਤੇ ਅਰਜੁਨ. ਰਾਣੀ ਮਾਦ੍ਰੀ ਤੋਂ ਨਕੁਲ ਅਤੇ ਸਹਦੇਵ, ਪਰ ਵੰਸ਼ ਕੇਵਲ ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਚੱਲਿਆ.

ਅਰਜੁਨ
|
ਅਭਿਮਨ੍ਯੁ
|
ਪਰੀਕ੍ਸ਼ਿਤ
|
ਜਨਮੇਜਯ.

[1]ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਲ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਯਾਦਵ" ਹੋਇਆ.
[2]ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਲ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਕੌਰਵ" ਹੋਇਆ ਹੈ.
[3]ਇਸ ਤੋਂ ਪਾਂਡਵਵੰਸ਼ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ.

ਕੁਰੂ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰੁ.

ਕੁਰੂਪ. ਵਿ—ਬੁਰੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲਾ. ਬਦਸ਼ਕਲ.

ਕੁਰੂਪਿ. ਕੁਰੂਪਾ. ਭੱਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲੀ. "ਪਹਿਲੀ ਕੁਰੂਪਿ ਕੁਜਾਤਿ ਕੁਲਖਨੀ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਕੁਰੇਸ. ਅ਼ قریش .ਕ਼ੁਰੈਸ਼. ਸੰਗਯਾ—ਅ਼ਰਬ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੁਲ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦਾਦਾ ਅਬਦੁਲ ਮੁਤੱਲਿਬ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੀ। ੨ ਮਗਰਮੱਛ. ਨਾਕ੍ਰ.

ਕੁਰੇਸੀ. ਵਿ—ਕ਼ੁਰੈਸ਼ੀ. ਕ਼ੁਰੈਸ਼ ਵੰਸ਼ੀ. "ਕੰਧਾਰੀ ਕੁਰੇਸੀ ਜਾਨੈ." (ਅਕਾਲ)

ਕੁਰੇਲਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕੁ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਨੂੰ ਵਿਖੇਰਨਾ. ਫਰੋਲਣਾ.

.ਕੁਰੈਸ਼. ਦੇਖੋ, ਕੁਰੇਸ.

ਕੁਰੰਕ, ਕੁਰੰਗ ਸੰ. कुरङ्ग. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮ੍ਰਿਗ. ਹਰਿਣ. "ਕੁਰੰਕ ਨਾਦੈ ਨੇਹੁ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੫) "ਤੁਰੰਗ ਕੁਰੰਗ ਸੇ ਕੂਦਤ." (ਅਕਾਲ)। ੨ ਕੁ-ਰੰਗ. ਨਿੰਦਿਤ ਰੰਗ। ੩ ਭੱਦਾ ਰੰਗ. ਬਦ ਰੰਗ.

ਕੁਰੰਗਰਿਪੁ. ਸ਼ੇਰ. "ਜਾਹਿਂ ਕੁਰੰਗਨ ਕੇ ਰਿਪੁ ਸੀ ਕਟਿ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕੁਰੰਡ. ਸੰ. कुरण्ड. ਸੰਗਯਾ—ਅੰਡ (ਫੋਤੇ) ਵਧਣ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ. ਅੰਡਵ੍ਰਿੱਧਿ. "ਜੁਰ ਸੀਤ ਗੁਲਮ ਕੁਰੰਡ." (ਸਲੋਹ) ਦੇਖੋ, ਅੰਡਵ੍ਰਿੱਧਿ। ੨ ਸੰ. कुरुविन्द—ਕੁਰੁਵਿੰਦ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪੱਥਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੇਲ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਉਤਾਰੀਦੀ ਹੈ. ਉਸ ਦੇ ਚੂਰਣ ਨਾਲ ਲਾਖ ਆਦਿਕ ਮਿਲਾਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤਿੱਖੇ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਣ ਬਣਾਈਦਾ ਹੈ। ੩ कुरण्ट. ਇੱਕ ਬੂਟੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਬਹੁਫਲੀ' ਭੀ ਹੈ. ਇਹ ਧਾਤੁ ਪੁਸ਼੍ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਉੱਤਮ ਹੈ. Barleria Prionitis.

ਕੁਲ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਨਸਲ. ਵੰਸ਼. "ਕੁਲਹ ਸਮੂਹ ਸਗਲ ਉਧਰਣੰ." (ਗਾਥਾ) ੨ ਆਬਾਦ ਦੇਸ਼। ੩ ਘਰ. ਗ੍ਰਿਹ। ੪ ਅ਼. ਕੁੱਲ. ਤਮਾਮ. ਸਭ. ਦੇਖੋ, ਕੁੱਲ. "ਆਪਿ ਤਰਿਆ ਕੁਲ ਜਗਤ ਤਰਾਇਆ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਗੂਜ ੧)

ਕੁਲਅੰਕੁਸ਼. ਸੰਗਯਾ—ਕੁਲ ਦਾ ਡਰ. ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖ਼ੌਫ.

ਕੁਲਸ. ਦੇਖੋ, ਕੁਲਿਸ.

ਕੁਲਹ. ਕੁਲ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. ਕੁਲਾਨਿ. ਦੇਖੋ, ਕੁਲ। ੨ ਫ਼ਾ کلہ ਕੁਲਾਹ. ਸੰਗਯਾ—ਟੋਪੀ. "ਕੁਲਹਾਂ ਦੇਂਦੇ ਬਾਵਲੇ ਲੈਂਦੇ ਵਡੇ ਨਿਲਜ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ)[4] "ਤਾਜ ਕੁਲਹ ਸਿਰਿ ਛਤ੍ਰ ਬਨਾਵਉ." (ਗਉ ਅ: ਮ:

[4]ਫ਼ਕੀਰ ਆਪਣਾ ਚੇਲਾ ਬਣਾਉਣ ਵੇਲੇ ਕੁਲਾਹ (ਟੋਪੀ) ਪਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਇੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਜੋ ਧਨ ਅਤੇ ਮਾਨ ਦੇ ਲਾਲਚ ਨਾਲ ਚੇਲੇ ਕਰਦੇ ਹਨ.

੧) ੩ ਮੁਕੁਟ.

ਕੁਲਹਤ੍ਰਤਾ, ਕੁਲਹਤ੍ਯਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਲਘਾਤ. "ਕਈ ਬਾਣ ਕੁਲਹਤ੍ਰਤਾ ਕੋ ਚਲਾਏ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਕੁਲਹਾ. ਵਿ—ਕੁਲਘਾਤਕ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਲਹ.

ਕੁਲਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਬਿਰਛ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਕਰਤੇਂਦੂਆ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ੨ ਕੁਚਲੇ ਦਾ ਬਿਰਛ। ੩ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਸੱਪ। ੪ ਦੀਪਕ. ਦੀਵਾ। ੫ ਇੱਕ ਛੰਦ. ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਕੁਲਕ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ—ਭ, ਜ. SII, ISI.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਧੰਧਕਤ ਇੰਦ। ਚੰਚਕਤ ਚੰਦ।
ਥੰਥਕਤ ਪੌਨ। ਭੰਭਜਤ ਮੌਨ।। (ਦੱਤਾਵ)

(ਅ) ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਹੈ—ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ਅੱਠ ਮਾਤ੍ਰਾ, ਅੰਤ ਦੋ ਗੁਰੁ. ਇਸ ਭੇਦ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਛਕਤ" ਭੀ ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਦੁੰਦਭਿ ਬਾਜੇ। ਸਭ ਸੁਰ ਗਾਜੇ.
ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ। ਸਭ ਸੁਖ ਪਾਏ।। (ਚੰਡੀ ੨)

(ੲ) ਤੀਜਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੮ ਮਾਤ੍ਰਾ. ਅੰਤ ਗੁਰੁ ਲਘੁ ਦਾ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ. ਇਸ ਭੇਦ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਪ੍ਰਸਿੱਧ" ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਗਹਿ ਬਹੁ ਬਰਿਯਤ। ਨਰਕਹਿਂ ਡਰਿਯਤ।
ਅਸ ਦੁਰਕਰਮੰ। ਛੁਟ ਜਗ ਧਰਮੰ।। (ਕਲਕੀ)
ਪਾਪਨ ਭਰਜਨ। ਪੁਨਜਨ ਭਰ ਜਨ।
ਮਰਜਨ ਕਰ ਜਨ। ਕਰਤ ਅਮਰ ਜਨ ॥[1]
(ਚਕ੍ਰਧਰਚਰਿਤ੍ਰ ਚਾਰੁਚੰਦ੍ਰਿਕਾ)

੬ ਕਾਵ੍ਯ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਰਚਨਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕ੍ਰਿਯਾਪਦ ਆਵੇ, ਤਿੰਨ ਸਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ "ਕੁਲਕ" ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਕੁਲਕਾ. ਇੱਕ ਛੰਦ. ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਇਹ "ਸ਼ਸ਼ਿਵਦਨਾ" ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ. ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ, ਨ, ਯ. III, ISS.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਸਰਸਿਜ ਰੂਪੰ। ਸਭ ਭਟ ਭੂਪੰ।
ਅਤਿ ਛਬਿ ਸੋਭੰ। ਮੁਨਿਗਨ ਲੋਭੰ ॥ (ਕਲਕੀ)

ਕ਼ੁਲਕ਼ੁਲ. ਫ਼ਾ قلقل ਅਨੁ—ਸੁਰਾਹੀ ਅਥਵਾ ਬੋਤਲ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਸ਼ਰਾਬ ਆਦਿ ਦੇ ਨਿਕਲਨ ਤੋਂ ਹੋਈ ਧੁਨਿ. ਦੇਖੋ, ਮਨਸੂਰ ਦਾ ਫੁਟਨੋਟ.

ਕੁਲਛਣ, ਕੁਲਖਣ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿੰਦਿਤ ਲੱਛਨ. ਬੁਰੀ ਅਲਾਮਤ.

ਕੁਲਖਣਾ, ਕੁਲਖਣੀ, ਕੁਲਖਨੀ ਵਿ—ਬੁਰੇ ਲੱਛਣਾਂ ਵਾਲਾ. ਬੁਰੇ ਲੱਛਣਾਂ ਵਾਲੀ. ਨਿੰਦਿਤ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਲੱਛਣ. "ਪਿਰ ਕਾ ਹੁਕਮ ਨ ਜਾਣਈ ਭਾਈ! ਸਾ ਕੁਲਖਣੀ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੩) "ਪਹਿਲੀ ਕੁਰੂਪਿ ਕੁਜਾਤਿ ਕੁਲਖਨੀ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਕੁਲਖੇਤ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰੁਛੇਤ੍ਰ. "ਮੋਹਨ ਆਏ ਹੈਂ ਕੁਲਖੇਤ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕੁਲਖੇਤਿ. ਕੁਰੁਛੇਤ੍ਰ ਤੀਰਥ ਤੇ. "ਜੇ ਓਹ ਗ੍ਰਹਨ ਕਰੈ ਕੁਲਖੇਤਿ." (ਗੌਂਡ ਰਵਿਦਾਸ)

ਕੁਲਘਾਤੀ, ਕੁਲਘ੍ਨ ਵਿ—ਕੁਲਘਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਵੰਸ਼ਵਿਨਾਸ਼ਕ.

ਕੁਲਚਾ. ਫ਼ਾ کلچه ਖ਼ਮੀਰਦਾਰ ਫੁੱਲੀ ਹੋਈ ਛੋਟੀ ਰੋਟੀ.

ਕੁਲਛੇਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰੁਛੇਤ੍ਰ.

ਕੁਲਜਨ. ਕੁਲ ਦੇ ਲੋਕ. "ਕੁਲਜਨ ਮਧੇ ਮਿਲ੍ਯੋ ਸਾਰੰਗਪਾਨ ਰੇ." (ਧਨਾ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ) ਕੁਲ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸਨੁ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਇਆ. ਭਾਵ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਦੇਵ ਚੰਦ੍ਰਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਨਮਿਆ.

ਕੁਲਟਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਭਚਾਰ ਲਈ ਕੁਲ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਅਟਨ (ਵਿਚਰਣ) ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. "ਜੋ ਬਹੁ ਲੋਗਨ ਸੋਂ ਤ੍ਰਿਯਾ ਰਾਖਤ ਰਤਿ ਕੀ ਚਾਹ। ਕੁਲਟਾ ਤਾਂਹਿ ਬਖਾਨਹੀਂ ਜੇ ਕਵੀਨ ਕੇ ਨਾਹ." (ਪਦਮਾਕਰ)

ਕੁਲਦੀਪ, ਕੁਲਦੀਪਕ ਵਿ—ਕੁਲ ਦਾ ਦੀਵਾ. ਜੋ ਵੰਸ਼ ਨੂੰ ਰੌਸ਼ਨ ਕਰੇ. ਸੁਪੁਤ੍ਰ। ੨ ਜੋਤਿਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਜਨਮਪਤ੍ਰੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਯੋਗ ਦਾ ਨਾਮ, ਜਿਸ ਦੇ ਜਨਮਲਗਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਅਥਵਾ ਬੁਧ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਲਗਨ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਚੌਥੇ ਜਾਂ ਸੱਤਵੇਂ ਜਾਂ ਦਸਵੇਂ ਵ੍ਰਿਹਸਪਤਿ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਦਸਵੇਂ ਜਿਸ ਦੇ ਮੰਗਲ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਪੁਰੁਸ਼ ਕੁਲ ਦਾ ਦੀਵਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸਮਝੋ.[2]

ਕੁਲਦੇਵ. ਕੁਲ ਦਾ ਪੂਜ੍ਯ ਦੇਵਤਾ.

ਕੁਲਦ੍ਰੋਹੀ. ਵਿ—ਕੁਲਘਾਤਕ. ਕੁਲ ਦਾ ਵੈਰੀ.

ਕੁਲਧਰਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੰਸ਼ ਦਾ ਧਰਮ. ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਦਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਰਮ.

ਕੁਲਪਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਦਾ ਸਰਦਾਰ। ੨ ਉਹ ਰਿਖੀ, ਜੋ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਵਿਦ੍ਯਾਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਨ ਅਤੇ ਵਿਦ੍ਯਾ ਦੇਵੇ.

ਕੁਲਪਰਬਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਹਾੜ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਧਾਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਤ ਲਿਖੀ ਹੈ—ਮਹੇਂਦ੍ਰ, ਮਲਯ, ਸਹ੍ਯ, ਸ਼ੁਕ੍ਤਿਮਾਨ, ਰਿਛ, ਵਿੰਧ੍ਯ ਅਤੇ ਪਾਰਿਪਾਤ੍ਰ, ਕਿਤਨੇ ਰਿਛ ਦੀ ਥਾਂ ਗੰਧਮਾਦਨ ਗਿਣਦੇ ਹਨ.

ਕੁਲਪਾਲਕ. ਵਿ—ਵੰਸ਼ (ਖ਼ਾਨਦਾਨ) ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਂਉਂ. ਕਾਕ। ੩ ਮੁਰਗਾ. ਕੁੱਕੜ। ੪ ਕਬੂਤਰ। ੫ ਕਾਯਸਥ (ਕਾਇਥ)

ਕੁਲਪੂਜ, ਕੁਲਪੂਜ੍ਯ ਵਿ—ਖ਼ਾਨਦਾਨ (ਵੰਸ਼) ਵਿੱਚ ਪੂਜਣ ਯੋਗ੍ਯ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੰਸ਼ ਦਾ ਦੇਵਤਾ.

---

[1] ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਭਰਜਨ (ਭੁੰਨ ਦਿੰਦੇ) ਹਨ. ਪੁੰਨਾ ਨਾਲ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਭਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ. ਜਨ (ਦਾਸਾਂ) ਨੂੰ ਮਾਰਜਨ (ਸ਼ੁੱਧ) ਕਰਕੇ ਅਮਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ.

[2] ਦੇਖੋ, ਲਗਨਚੰਦ੍ਰਿਕਾ.

ਕੁਲਫ. ਅ਼ قفل .ਕ਼ੁਫ਼ਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਿੰਦਾ (ਜੰਦ੍ਰਾ). ਤਾਲਾ. "ਕੁੰਜੀ ਕੁਲਫ ਪ੍ਰਾਣ ਕਰਿ ਰਾਖੇ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਕੁਲਫਾ. ਫ਼ਾ خرفہ ਖ਼ੁਰਫ਼ਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸਾਗ, ਜੋ ਕੁਝ ਖਟਾਈ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਚੇਤ ਵੈਸਾਖ ਵਿੱਚ ਉਗਦਾ ਹੈ. Potulaca oleracca. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਸਰਦ ਤਰ ਹੈ. ਕੁਲਫਾ ਲਹੂ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਜਿਗਰ ਦੀ ਸੋਜ ਮਿਟਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਪੇਸ਼ਾਬ ਦੀ ਚਿਣਗ ਹਟਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਉਂਦਾ ਹੈ.

.ਕੁਲਫ਼ੀ. ਅ਼ قلفی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੁੱਕੇ ਦੀ ਛੋਟੀ ਨੜੀ। ੨ ਬਰਫ ਜਮਾਉਣ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ। ੩ ਜਮੀ ਹੋਈ ਬਰਫ ਤੇ ਮਿੱਠਾ ਦੁੱਧ ਆਦਿ.

.ਕੁਲਬਹ. ਅ਼ قلبہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਲ. ਖੇਤੀ ਵਾਹੁਣ ਦਾ ਸੰਦ। ੨ ਉਤਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹਲ ਵਾਹ ਬੀਜ ਸਕੇ. ਦੇਖੋ, ਹਲ ੩.

ਕੁਲਬਧੂ. ਸੰ. ਕੁਲਵਧੂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਲੀਨ ਵਹੁਟੀ. ਚੰਗੇ ਘਰਾਣੇ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ.

.ਕੁਲਬਾ. ਦੇਖੋ, .ਕੁਲਬਹ.

ਕੁਲਬਾਹੁ. ਵਿ—ਕੁਲ (ਵੰਸ਼) ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਭੁਜਾ. ਕੁਲ ਦੇ ਲੋਕ ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਜ਼ੂ ਹਨ.

ਕੁਲਮੁਰਗ. ਦੇਖੋ, ਕਲਮੁਰਗ.

ਕੁਲਾਹ. ਦੇਖੋ, ਕੁਲਹ। ੨ ਕੁ—ਲਾਭ. ਨਿੰਦਿਤ ਲਾਭ. ਦੁਖਦਾਈ ਨਫਾ. "ਧੰਧੜੇ ਕੁਲਾਹ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਹੇਕੜੋ." (ਗਉ ਵਾਰ ੨ ਮ: ੫)

ਕੁਲਾਹਲ. ਸੰ. ਕੋਲਾਹਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੂਰ ਤੀਕ ਪਹੁਚਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ੋਰ. ਰੌਲਾ.

ਕੁਲਾਚ, ਕੁਲਾਂਚ ਤੁ قلاچ .ਕੁਲਾਂਚ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਾਲ. ਕੁਦਾੜੀ. ਟਪੂਸੀ. "ਮਾਰ ਕੁਲਾਂਚ ਤਜੀ ਤਬ ਸਜੰਦਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਕੁਲਾਚਨ ਦੈਕਰ ਯੁੱਧ ਕਰੈਂ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕੁਲਾਚਲ. ਦੇਖੋ, ਕੁਲਪਰਬਤ.

ਕੁਲਾਚਾਰ. ਕੁਲ ਦਾ ਆਚਾਰ. ਕੁਲ ਦਾ ਵਿਹਾਰ. ਕੁਲਰੀਤਿ.

ਕੁਲਾਤ. ਅ਼ قلاع ਕ਼ਲਾਇ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੁਸ਼ਮਨੀ. ਵੈਰ. "ਤਿਸੁ ਵਿਚੁ ਵਾਤ ਕੁਲਾਤ ਮਨ ਅੰਦਰ ਗਣਤੀ ਤਾਤ ਪਰਾਈ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਸਿੰਧੀ. ਕੁਲਾਤੁ. ਬਦਖ਼ੁਲਕ਼ੀ.

ਕੁਲਾ ਧਰਮ. ਦੇਖੋ, ਕੁਲਧਰਮ.

.ਕੁਲਾਬਾ. ਅ਼ قلاب ਕ਼ਲਬ (ਉਲਟਿਆ ਹੋਇਆ). ਲੋਹੇ ਦੀ ਚੂੜੀ. ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮੋੜਕੇ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਚੂੜੀ. ਇਸੇ ਤੋਂ ਨਹਿਰ ਦੇ ਨਲਕੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕੁਲਾਬਾ ਹੈ। ੨ ਬੰਬਈ ਦਾ ਇੱਕ ਰੇਲ ਦਾ ਅੱਡਾ (terminus).

ਕੁਲਾਭ. ਦੇਖੋ, ਕੁਲਾਹ ੨.

ਕੁਲਾਯਤ. ਘਮਰੌਦੇ ਅਤੇ ਬਘੌਰ ਦੇ ਮੱਧ ਇਕ ਨਗਰ. ਇਸ ਥਾਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨਾਦੇੜ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਬਾਰਾਂ ਦਿਨ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ. "ਨਗਰ ਕੁਲਾਯਤ ਸੁੰਦਰ ਥਾਇ। xx ਦ੍ਵਾਦਸ ਦਿਵਸ ਬਸਯੋ ਤਹਿਂ ਡੇਰਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕੁਲਾਰ. ਇੱਕ ਜੱਟ ਗੋਤ. "ਝੀਵਰ ਲੋਕ ਘੁਮਾਰ ਕੁਲਾਰ."(ਗੁਵਿ ੧੦)

ਕੁਲਾਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋ ਕੁ (ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਲਨ ਕਰਦਾ (ਖਿਡਾਉਂਦਾ) ਹੈ. ਕੁੰਭਕਾਰ. ਘੁਮਿਆਰ. ਦੇਖੋ, ਫ਼ਾ. کرال ਕਾਸ਼ਮੀਰੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਇਸੇ ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰ ਕੁਰਾਲ ਹੈ.

ਕੁਲਾਲੀ. ਕੁਲਾਲ (ਕੁੰਭਕਾਰ) ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਘੁਮਿਆਰੀ.

ਕੁਲਿ. ਕੁਲ (ਵੰਸ਼) ਵਿੱਚ. "ਜਿਹ ਕੁਲਿ ਪੂਤੁ ਨ ਗਿਆਨ ਬੀਚਾਰੀ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਨਿਮਲੁ.

ਕੁਲਿਸ਼. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਜ੍ਰ. ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ। ੨ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਆਘਾਤ। ੩ ਕੁਹਾੜਾ. ਪਰਸ਼ੁ। ੪ ਹੀਰਾ ਰਤਨ.

ਕੁਲਿਸ਼ਧਰ, ਕੁਲਿਸ਼ਪਾਣਿ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੰਦ੍ਰ, ਕੁਲਿਸ਼ (ਵਜ੍ਰ) ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਵਜ੍ਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ.

ਕੁਲਿੰਗ. ਸੰ. ਕੁਲਿਙ੍ਗ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਚੂਹਾ। ੨ ਚਿੜਾ। ੩ ਚਰਿਤ੍ਰ ੫੨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਕਲਿੰਗ ਦੀ ਥਾਂ ਕੁਲਿੰਗ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਲਿੰਗ ੩। ੪ ਦੇਖੋ, ਕੁਲੰਗ। ੫ ਖੋਟਾ ਲਿੰਗ (ਚਿੰਨ੍ਹ). ੬ ਵਿ—ਖੋਟੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਾਲਾ। ੭ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਿੰਗਕ. ਗੌਰਾ. ਲਟੋਰਾ ਪੰਛੀ. "ਭ੍ਰਿੰਗ ਖੰਜਨ ਕੁਲਿੰਗ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੁਲੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਲ. "ਕੇਤੇ ਨਾਗਕੁਲੀ ਮਹਿ ਆਏ." (ਗਉ ਮ: ੧) ੨ ਤੁ قلی .ਕੁਲੀ. ਮਜ਼ਦੂਰ। ੩ ਗ਼ੁਲਾਮ।[1] ੪ ਦੇਖੋ, ਕੁੱਲੀ.

ਕੁਲੀਨ. ਵਿ—ਉੱਤਮ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਖ਼ਾਨਦਾਨੀ. ਚੰਗੇ ਘਰਾਣੇ ਦਾ.

ਕੁਲੀਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੇਕੜਾ. ਕਰਕਟ. Crab. ਖਰਚੰਗ.

ਕੁਲੂਤ. ਦੇਖੋ, ਕੁੱਲੂ.

ਕੁਲੰਗ. ਫ਼ਾ کلنگ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਾਰਸ। ੨ ਕੂੰਜ. "ਨਭ ਤੇ ਬਹਿਰੀ ਲਖ ਛੂਟਪਰੀ ਜਨੁ ਕੂਕ ਕੁਲੰਗਨ ਕੇ ਗਨ ਮੈ." (ਚੰਡੀ ੧)

ਕੁੱਲ. ਅ਼ کل ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਸਭ. ਤਮਾਮ. ਪੂਰਾ.

ਕੁੱਲਾ. ਭੰਬੂ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੀ। ੨ ਕੁਲਾਹ. ਟੋਪੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਲਹ ੨। ੩ ਪੱਟ ਅਤੇ ਪੇਟ ਦੀ ਸੰਧੀ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਅਰਬੀ ਸ਼ਬਦ ਕੁਲੀਯਹ (ਗੁਰਦਹ) ਹੈ. ਪੱਟ ਦੀ ਸੰਧੀ ਤੋਂ ਗੁਰਦੇ ਨੇੜੇ ਹਨ. ਆਮ ਬੋਲਚਾਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਥਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ.

ਕੁੱਲੀ. ਘਾਸ ਫੂਸ ਦੀ ਛੱਪਰੀ. ਤ੍ਰਿਣਕੁਟੀਆ। ੨ ਅ਼ کلی ਵਿ—ਤਮਾਮ. ਸਭ.

ਕੁੱਲੂ. ਸੰ. ਕੁਲੂਤ. ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜੋ ਜਿਲੇ ਕਾਂਗੜੇ ਵਿੱਚ ਵਿਪਾਸ਼ਾ (ਵਿਆਸ) ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਹੈ. ਇਹ ਪਠਾਨਕੋਟ ਤੋਂ ੭੫ ਮੀਲ ਹੈ. ਕੁੱਲੂ ਦੇ ਫਲ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਗਿਣੇ ਗਏ ਹਨ. ਕੁੱਲੂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਹੁਣ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਸਥਾਨ "ਨਗਰ" ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਸਬ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੁੱਲੂ ਦੀ ਤਸੀਲ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਹੈ.

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਨ ੧੯੦੯ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲੂ ਦੇ ਰਾਜੇ

[1] ਇਸੇ ਤੋਂ ਅਲੀ, ਕੁਲੀਬਾਗ ਆਦਿ ਨਾਮ ਹਨ.

ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਸੀ.

ਕੁਵਖਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਸਮਯ. ਕੁਵੇਲਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਮਬਖ਼ਤ.

ਕ਼ੁਵ਼ਤ. ਅ਼ ـِ ; ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤ਼ਾਕ਼ਤ. ਸ਼ਕਤਿ. ਬਲ.

ਕੁਵ਼ਰ / ਕੁੰਵਰ } ਦੇਖੋ, ਕੁਮਾਰ। ੨ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਕਵਿ. ਦੇਖੋ, ਕੁਵਰੇਸ਼.

ਕੁਵਰੇਸ਼. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਕਵਿ, ਜਿਸ ਨੇ ਹੋਰ ਰਚਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ, ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਦ੍ਰੋਣਪਰਵ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ (ਉਲਥਾ) ਕੀਤਾ ਹੈ. ਕੁਵਰੇਸ਼ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:—

ਸੰਬਤ ਸਤ੍ਰਹਸੈ ਅਧਿਕ ਬਾਵਨ ਬੀਤੇ ਔਰ,
ਤਾਂਮੇ ਕਵਿ ਕੁਵਰੇਸ਼ ਯਹ ਕਿਯੋ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋ ਡੌਰ.
ਬਾਹੁਜ ਬੇਦੀਕੁਲ ਭਯੇ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਅਨੂਪ,
ਜਿਨ ਮੇ ਪੂਰੋ ਪਾਇਯੋ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਰੂਪ.
ਨਾਨਕ ਸਿੱਖ ਕਿਯੇ ਤਿਹੁਨ ਕੁਲ ਅੰਗਦ ਸ਼ੁਭਨਾਮ,
ਭਕਤ ਸਰੋਰੁਹ ਕੋ ਭਯੇ ਜੇ ਰਵਿ ਆਠੌਂ ਜਾਮ.
ਅੰਗਦ ਨਿਜ ਗੁਰੁਤਾ ਦਈ ਭੱਲੇ ਭਲੇ ਵਿਚਾਰ,
ਅਮਰਦਾਸ ਕੋ ਨਿਜ ਸਕਲ ਦੀਨੋ ਜਗਤ ਉਧਾਰ.
ਅਮਰਦਾਸ ਅਪਨੇ ਸਕਲ ਗੁਰੁਤਾ ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਗ੍ਯਾਨ,
ਰਾਮਦਾਸ ਕੋ ਸਬ ਦਿਯੋ ਜੋ ਸੋਢੀਸੁਲਤਾਨ.
ਅਰਜੁਨ ਬਿਕ੍ਰਮ ਨਾਮ ਹੂੰ ਅਰਜੁਨ ਜਗ ਪੁਰਹੂਤ,
ਜਿਨ ਜਗ ਜਸ ਅਰਜੁਨ ਕਿਯੋ ਰਾਮਦਾਸ ਕੇ ਪੂਤ.
ਅਰਜੁਨ ਸੂਨੁ ਉਦਾਰਮਤਿ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਨਰਿੰਦ,
ਜਿਨ ਹਰਿ ਲੌ ਮਾਰੇ ਨਿਖਿਲ ਬੈਰੀ ਪ੍ਰਬਲ ਕਰਿੰਦ.
ਛੋਡਯੋ ਜਬ ਗੁਰੁਦੱਤ ਜੂ ਜਗਮਾਯਾ ਵਿਸਤਾਰ,
ਤਿਨ ਕੇ ਸੁਤ ਹਰਿਰਾਯ ਕੋ ਦੀਨੋ ਗੁਰੁਤਾ ਭਾਰ.
ਭਯੇ ਸੂਨੁ ਹਰਿਰਾਯ ਕੇ ਗੁਰੁ ਅਤ੍ਰਿਸ੍ਨ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ੍ਨ,
ਤਜਯੋ ਜਬੈ ਤਿਨਹੂੰ ਜਗਤ ਤਬੈ ਕਰੀ ਯਹ ਪ੍ਰਸ੍ਨ.
ਗੁਰੁਤਾ ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਕੋ ਉਚਿਤ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਏਕ,
ਨਾਰਾਯਨ ਜਾ ਪਰ ਕਿਯੋ ਭਕ੍ਤਿ ਸੁਧਾ ਕੋ ਸੇਕ.
ਨਿਜ ਜਨ ਕੈਰਵ ਸੁਖ ਕਰਨ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਚੰਦ,
ਜਿਨ ਭਵ ਪਾਰਾਵਾਰ ਕੇ ਦੂਰ ਕਿਯੇ ਦੁਖ ਦੂੰਦ.
ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਨਰਿੰਦ ਹੈ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਨੰਦ,
ਜਿਨ ਤੇ ਜੀਵਤ ਹੈਂ ਸਕਲ ਭੂਤਲ ਕਵਿ ਬੁਧਬ੍ਰਿੰਦ.
ਨਦੀ ਸਤਦ੍ਰੂ ਤੀਰ ਤਹਿਂ ਸ਼ੁਭ ਆਨੰਦਪੁਰ ਨਾਮ,
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਨਰਿੰਦ ਕੇ ਰਾਜਤ ਸੁਭਗ ਸੁਧਾਮ.
ਗੰਗਾ ਜਮਨਾ ਬੀਚ ਮੇਂ ਖਰੀ ਗ੍ਰਾਮ ਕੋ ਨਾਮ,
ਤਹਾਂ ਸੁ ਕਵਿ ਕੁਵਰੇਸ਼ ਕੋ ਬਾਸ ਕਰੈ ਕੋ ਧਾਮ.

ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਗੁਪ੍ਰਸੂ ਦੀ ਰੁੱਤ ੨ ਅ: ੫੧ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

ਕੇਸ਼ਵਦਾਸ ਹੁਤੋ ਕਵਿ ਜੋਇ,
ਭਯੋ ਬੁੰਦੇਲਖੰਡ ਮੇ ਸੋਇ.
ਤਿਸ ਕੋ ਪੁਤ੍ਰ ਕੁਵਰ ਹੈ ਨਾਮੁ,
ਸੋ ਭੀ ਰਚਤ ਗਿਰਾ ਅਭਿਰਾਮੁ.
ਤੁਰਕ ਕਰਨ ਨਵਰੰਗ ਚਿਤ ਚਹ੍ਯੋ,
ਗੁਨੀ ਅਧਿਕ ਹਿੰਦੁਨ ਮੇ ਲਹ੍ਯੋ.
ਜਬੈ ਕੁਵਰ ਸੁਧ ਇਸ ਬਿਧਿ ਪਾਈ,
ਤ੍ਯਾਗ ਦੇਸ਼ ਘਰ ਗਯੋ ਪਲਾਈ.
ਦੂਰ ਦੂਰ ਦੂਰ ਦੂਰ ਨਿਤ ਚਲਕਰ,
ਪਹੁਚ੍ਯੋ ਆਨ ਅਨੰਦਪੁਰ ਹਿਤਕਰ.

ਕੁਵਲਯ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਦਾ ਜੋ ਵਲਯ (ਕੰਗਣ) ਜੇਹਾ ਭੂਸਣ ਹੋਵੇ. ਕਮਲ. ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਨੀਲੇ ਅਤੇ ਚਿੱਟੇ ਦੋਹਾਂ ਕਮਲਾਂ ਦਾ ਬੋਧਕ ਹੈ. "ਪਰਿਫੁੱਲਿਤ ਕੁਵਲਯ ਬਦਨ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦਾ ਕੰਗਣ ਸਮਾਨ ਗੋਲ ਆਕਾਰ। ੩ ਇੱਕ ਖਾਸ ਘੋੜਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਵਲਯਾਸ਼੍ਵ ੨.

ਕੁਵਲਯਾਸ਼੍ਵ. ਇੱਕ ਸੂਰਜਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਸਨੁਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ੨੧੦੦੦ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਹਰਿਵੰਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ੧੦੦ ਸਨ. ਦੇਖੋ, ਧੁੰਧੁ। ੨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸ਼ਤ੍ਰੁਜਿਤ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਰਿਤੁਧ੍ਵਜ ਸੀ. ਗਾਲਵ ਰਿਖੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ "ਕੁਵਲਯ" ਨਾਉਂ ਦਾ ਘੋੜਾ ਯੱਗ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੈਤਾਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਲਈ ਨਾਉਂ ਕੁਵਲਯਾਸ਼੍ਵ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਮਦਾਲਸਾ.

ਕੁਵਲਾਸ੍ਵ. ਦੇਖੋ, ਕੁਵਲਯਾਸ਼੍ਵ.

ਕੁਵਲਿਯਾ / ਕੁਵਲੀਆਪੀੜ } ਸੰ. कुवलयापीड़. ਕੁਵਲਯ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀਮੰਡ਼ਲ) ਦਾ ਜੋ ਆਪੀਡ (ਭੂਸਣ) ਹੈ. ਕੰਸ ਦਾ ਵਡਾ ਬਲ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਮਦਮੱਤ ਹਾਥੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਅਤੇ ਬਲਰਾਮ ਨੇ ਮਾਰਿਆ. "ਕੁਵਲੀਆਪੀੜ ਆਪ ਮਰਾਇਦਾ ਪਿਆਰਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੪)

ਕੁਵੱਲਾ. ਵਿ—ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੱਲ (ਚੱਜ—ਢੰਗ) ਨਹੀਂ. ਕੁਚੱਜਾ.

ਕੁਵਾਕ / ਕੁਵਾਕ੍ਯ / ਕੁਵਾਚ / ਕੁਵਾਚ੍ਯ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੁਰਵਚਨ. ਖੋਟਾ ਬੋਲ। ੨ ਵਿ—ਜੋ ਬੋਲਣ ਯੋਗ੍ਯ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਅਜਿਹਾ ਵਾਕ.

ਕੁਵਾਟ / ਕੁਵਾਟੜੀ } ਸਿੰਧੀ—ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਮਾਰਗ. ਨਿੰਦਿਤ ਰਾਹ. "ਦੁਬਿਧਾ ਛੋਡਿ ਕੁਵਾਟੜੀ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) "ਦੂਜੀ ਛੋਡਿ ਕੁਵਾਟੜੀ ਇਕਸ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਇ." (ਸਵਾ ਮ: ੫)

ਕੁਵਾਦਾ. ਦੇਖੋ, ਕਬਾਦਾ.

ਕੁਵਿੰਦ. ਦੇਖੋ, ਕੁਬਿੰਦ.

ਕੁਵੇਰ. ਦੇਖੋ, ਕੁਬੇਰ.

ਕੁਵੰਡ. ਦੇਖੋ, ਕੋਦੰਡ.

ਕੁਵੰਡਲ. ਵਿ—ਕੁਵੰਡ (ਕੋਦੰਡ) ਧਾਰੀ. ਧਨੁਰਧਰ. "ਕ੍ਰੂਰ ਕੁਵੰਡਲ ਕੋ ਰਣਮੰਡਲ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਮੰਡਲ.

ਭੂਮੰਡਲ.

ਕੁਵ੍ਰਿਤ } ਵਿ—ਬੁਰੀ ਉਪਜੀਵਿਕਾ ਵਾਲਾ. ਨਿੰਦਿਤ ਰੋਜ਼ੀ ਕਮਾਉਣ
ਕੁਵ੍ਰਿਤਾ } ਵਾਲਾ, ਵਾਲੀ. ਬਦਮਾਸ਼.

ਕੁਵ੍ਰਿਤਿ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁਵ੍ਰਿੱਤਿ. ਖੋਟੀ ਜੀਵਿਕਾ. ਬੁਰੀ ਰੋਜ਼ੀ. ਹਰਾਮਖ਼ੋਰੀ. "ਅਸ ਕੁਵ੍ਰਿਤਿ ਬੀਰ ਦੁਰਧਰਖ ਅਤਿ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਕੁੱਵਤ. ਦੇਖੋ, ਕੁਵਤ.

ਕੁੜ. ਸੰਗਯਾ—ਰਿੜਕਣ ਵਾਲੇ ਪਾਤ੍ਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਪੁਰ ਰੱਖਿਆ ਲੱਕੜ ਦਾ ਢੱਕਣ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਧਾਣੀ ਵਾਸਤੇ ਛਿਦ੍ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁੜਨਾ.

ਕੁੜੱਕੀ. ਸੰਗਯਾ—ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਫਸਾਉਣ ਦਾ ਯੰਤ੍ਰ trap.

ਕੁੜਤਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰਤਾ.

ਕੁੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਮੁਰਝਾਕੇ ਝੁਕਜਾਣਾ। ੨ ਸੁੱਕਕੇ ਭੁਰਜਾਣਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕੁੜ੍ਹਨਾ.

ਕੁੜਮ. ਕੁਟੁੰਬਮਣਿ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਅਤੇ ਰੂਪਾਂਤਰ. ਦੂਲਹਾ ਅਤੇ ਦੁਲਹਨਿ ਦੇ ਪਿਤਾ, ਜੋ ਦੋਹਾਂ ਕੁਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਨਯ ਹਨ. "ਕਿਸ ਹੀ ਧੜਾ ਕੀਆ ਕੁੜਮ ਸਕੇ ਨਾਲਿ ਜਵਾਈ." (ਆਸਾ ਮ: ੪) ੨ ਸਿੰਧੀ. ਕੁੜਮ. ਕੁਟੰਬ. ਪਰਿਵਾਰ.

ਕੁੜਮਣੀ. ਦੂਲਹਾ ਅਤੇ ਦੂਲਹਨਿ ਦੀ ਮਾਤਾ, ਜੋ ਦੋਹਾਂ ਕੁਲਾਂ (ਕੁਟੰਬਾਂ) ਵਿੱਚ ਮਣਿਰੂਪ ਹਨ.

ਕੁੜਮਾਈ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁਟੰਬ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਕੁੜਮਪੁਣਾ। ੨ ਸਗਾਈ. ਸਾਕ. "ਕੁੜਮ ਕੁੜਮਾਈ ਆਇਆ ਬਲਿਰਾਮ ਜੀਉ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਕੁੜਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਟਜ ੩.

ਕੁੜਾਣਾ. ਵਿ—ਕੁੜਿਆ ਹੋਇਆ. ਮੁਰਝਾਇਆ ਸੁੱਕਕੇ ਭੁਰਿਆ.

ਕੁੜਾਪਾ. ਕੁੜ੍ਹਨ ਦਾ ਭਾਵ. ਮੁਰਝਾਉ. ਸੋਕਾ.

ਕੁੜਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੁੜ (ਮੁਰਝਾ) ਕੇ. ਦੇਖੋ, ਕੁੜਨਾ. "ਖੜੁ ਪਕੀ ਕੁੜਿ ਭਜੈ ਬਿਨਸੈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧ ਪਹਿਰੇ)

ਕੁੜਿਆਰ. ਦੇਖੋ, ਕੂੜਿਆਰ.

ਕੁੜਿਈਂ. ਕੁੜੀਆਂ ਕਰਕੇ. "ਕੁੜਿਈਂ ਰੰਨੀ ਧੰਮੀ." (ਸਵਾ ਮ: ੧) ਕੰਨਯਾ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਧਾਮਾਂ (ਮਕਾਨਾ) ਕਰਕੇ.

ਕੁੜੀ. ਕੰਨਯਾ. ਲੜਕੀ. ਦੇਖੋ, ਯੂ. ਕੁਰੀ ਅਤੇ ਕੋਰੀ। ੨ ਪੁਤ੍ਰੀ. ਸੁਤਾ। ੩ ਝੰਗ ਵੱਲ ਕੁੜੀ ਨਾਉਂ ਵਹੁਟੀ ਦਾ ਹੈ.

ਕੁੜੀਮਾਰ. ਵਿ—ਕੰਨਯਾ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਕਈ ਲੋਕ ਪੁਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਤਾਕਿ ਉਹ ਖਰਚਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦਾਮਾਦ ਨਾ ਬਣਾਉਣ. ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਕੁੜੀਮਾਰ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਵਿਹਾਰ ਦਾ ਨਿਸੇਧ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਹ ਖੋਟੀ ਰੀਤਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਘਟ ਗਈ ਹੈ. "ਮੀਣਾ ਔਰ ਮਸੰਦੀਆ ਮੋਨਾ ਕੁੜੀ ਜੁ ਮਾਰ। ਹੋਇ ਸਿੱਖ ਵਰਤਨ ਕਰੇ ਅੰਤ ਕਰੋਂਗਾ ਖ੍ਵਾਰ." (ਤਨਾਮਾ)

ਕੁੜ੍ਹਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕ੍ਰੋਧ ਵਿੱਚ ਸੜਨਾ. ਅੰਦਰੇ ਅੰਦਰ ਰਿੱਝਣਾ. "ਤਬ ਕੁੜ੍ਹੀ ਨਾਰਿ ਚਿਤ ਰੋਸ ਠਾਨ." (ਕਲਕੀ)

ਕੂ } ਲਹਿੰਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਕਰਮ ਅਤੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਨ ਦਾ ਵਿਭਕ੍ਤਿ ਪ੍ਰਤ੍ਯਯ.
ਕੂੰ } ਕੋ. ਨੂੰ. ਦਾ. ਦੀ. ਪ੍ਰਤਿ. ਤਾਂਈ. "ਪਸਣ ਕੂ ਸਚਾ ਧਣੀ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) "ਤਿਨਾ ਕੂੰ ਮਿਲਿਓਹ." (ਸ੍ਰੀ ਛੰਤ ਮ: ੫) "ਜਿੰਦੂ ਕੂੰ ਸਮਝਾਇ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੨ ਫ਼ਾ. کو ਸੰਗਯਾ—ਗਲੀ. ਕੂਚਾ.

ਕੂਅਟਾ. ਸੰਗਯਾ—ਕੂਪ. ਕੂਆ. ਖੂਹ. "ਕੂਅਟਾ ਏਕੁ ਪੰਚ ਪਨਿਹਾਰੀ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਦੇਹ ਖੂਹਾ, ਪੰਜ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗ੍ਯਾਨਇੰਦ੍ਰੀਆਂ.

ਕੂਅਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕੂਜਨ. ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ. ਬੋਲਣਾ. "ਆਪ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਕੁਛ ਨਾ ਕੂੰਆਂਗਾ." (ਜਸਾ) ਦੇਖੋ. ਅਕੂਅਣਾ.

ਕੂਆ. ਕੂਪ. ਖੂਹ.

ਕੂਆਸਾਹਿਬ. ਉਹ ਖੂਹ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ਕਰਗੰਗ ਅਤੇ ਫਿਹਰਟਾ। ੨ ਆਨੰਦਪੁਰ ਤੋਂ ਢਾਈ ਕੋਹ ਪੂਰਵ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਲਗਵਾਇਆ ਖੂਹ, ਆਦਿ.

ਕੂਇ. ਦੇਖੋ, ਕੂਯ.

ਕੂਈ. ਛੋਟਾ ਕੂਪ. ਖੂਹੀ.

ਕੂਹ. ਸੰਗਯਾ—ਕੂਕ. ਚੀਕ. ਚਿੰਘਾਰ. "ਉਠੀ ਕੂਹ ਜੁਹੰ ਗਿਰੇ ਬੀਰ ਤਾਮੰ" (ਸਲੋਹ)

ਕੂਹਣੀ. ਸੰ. ਕਫੋਣਿ. ਸੰਗਯਾ—ਬਾਂਹ ਦੇ ਮੱਧ ਦਾ ਜੋੜ. ਆਰਕ (elbow)

ਕੂਕ. ਸੰਗਯਾ—ਪੁਕਾਰ. "ਜੇ ਦਰਿਮਾਂਗਤੁ ਕੂਕ ਕਰੇ ਮਹਲੀ ਖਸਮੁ ਸੁਣੇ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ੨ ਘੋਸ਼ਣਾ. ਢੰਡੋਰਾ. "ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਕੀ ਫਿਰਿ ਕੂਕ ਨ ਹੋਇ." (ਮਲਾ ਮ: ੩)

ਕੂਕਣ. ਕੂਕੇ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਨਾਮਧਾਰੀਆਮਤ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੂਕਣਾ.

ਕੂਕਣਾ } ਕ੍ਰਿ—ਪੁਕਾਰਨਾ. ਕ੍ਰੋਸ਼ਨ. "ਕਿਥੈ ਕੂਕਣ ਜਾਉ?" (ਮਾਝ
ਕੂਕਨਾ } ਮ: ੫ ਦਿਨਰੈਣਿ) "ਕੇਸੋ ਕੇਸੋ ਕੂਕੀਐ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਕੂਕਰ. ਸੰ. ਕੁੱਕੁਰ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁੱਤਾ. "ਕੂਕਰ ਸੂਕਰ ਕਹੀਐ ਕੂੜਿਆਰਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਤਿਨਹਿ ੨.

ਕੂਕਰਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ੇਰਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ. "ਕੂਕਰਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ ਨ ਕਬ ਮਨ ਧਰਨੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੂਕਰਿ } ਕੁੱਕੁਰੀ. ਕੁੱਤੀ. "ਬੈਸਨਉ ਕੀ ਕੂਕਰਿ ਭਲੀ." (ਸ.
ਕੂਕਰੀ } ਕਬੀਰ) ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਭਗਤ ਦੀ ਕੁੱਤੀ ਭਲੀ.

ਕੂਕਾ. ਦੇਖੋ, ਰਾਮ ਸਿੰਘ ੮.

ਕੂਕਿ. ਕੂਕ (ਚਿੱਲਾ) ਕੇ. ਵਿਲਾਪ ਕਰਕੇ. "ਕੂਕਿ ਮੁਏ ਗਾਵਾਰਾ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੩) ੨ ਉੱਚੇ ਸੁਰ ਨਾਲ ਢੰਡੋਰਾ ਦੇ ਕੇ. "ਵੇਦ ਕੂਕਿ ਸੁਣਾਵਹਿ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧)

ਕੂਕੂ. ਫ਼ਾ. ﻛﻮﻛﻮ ਅਨੁ—ਘੁੱਗੀ ਆਦਿ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ.

ਕੂਕੇਦਿਆ. ਪੁਕਾਰਦਿਆਂ. ਕੂਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹੋਇਆਂ. ਦੇਖੋ, ਚਾਂਗ ਅਤੇ ਚਾਂਗੇਦਿਆਂ.

ਕੁਖਮਾਂਡ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸਮਾਂਡ। ੨ ਕੂਸ਼੍ਮਾਣ੍ਡ—ਕੁਸ਼੍ਮਾਂਡ. ਰਾਖਸਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਖਾਸ ਜਾਤਿ. "ਮਤ੍ਰ ਕੁਖਮਾਂਡਤ੍ਰ ਤਵਪ੍ਰਸਾਦ ਸਫਲੰ." (ਸਲੋਹ)

ਕੂਚ. ਸੰ. ਕੂਚੰ. ਸੰਗਯਾ—ਜੁਲਾਹੇ ਦਾ ਕੁੱਚ. "ਕੂਚ ਬਿਚਾਰੇ ਫੂਏ ਫਾਲ." (ਗੌਂਡ ਕਬੀਰ) ੨ ਦਾੜ੍ਹੀ. ਰੀਸ਼। ੩ ਫ਼ਾ کوچ ਰਵਾਨਾ ਹੋਣਾ. "ਕਰਨਾ ਕੂਚ ਰਹਿਨੁ ਥਿਰੁ ਨਾਹੀ." (ਸੂਹੀ ਰਵਿਦਾਸ)

ਕੂਚਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕੂਚੰ (ਕੁੱਚ) ਨਾਲ ਮਾਂਜਣਾ. ਕੂਚੀ ਫੇਰਨੀ.

ਕੂਚਬਿਹਾਰ. ਇੱਕ ਹਿੰਦੂ ਰਿਆਸਤ, ਜੋ ਉੱਤਰੀ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਰੰਗਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ, ਜੋ ਤੋਰਸਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ੧0000 ਹੈ.

ਕੂਚਾ. ਸੰਗਯਾ—ਮੁਆਤਾ. "ਆਪਣ ਹਥੀ ਆਪਿ ਹੀ ਦੇ ਕੂਚਾ ਆਪੇ ਲਾਇ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੨ ਕੂਚੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਣ ਦਾ ਸੂਜਾ। ੩ ਫ਼ਾ کوچہ ਗਲੀ. ਮਹੱਲਾ। ੪ ਰਸਤਾ. ਮਾਰਗ. ਰਾਹ.

ਕੂਚਾ ਦਿਲਵਾਲੀ ਸਿੰਘ. ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਅਜਮੇਰੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਇੱਕ ਕੂਚਾ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਕੁਝ ਕਾਲ ਵਿਰਾਜੇ. ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ. ਮਕਾਨ ਵਿੱਚ ਅਰੋੜੇ ਹਿੰਦੂ ਵਸਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਦਿੱਲੀ.

ਕੂਚੀ. ਛੋਟਾ ਕੁੱਚ (ਬੁਰਸ਼-brush). ੨ ਮੁਸੱਵਰਾਂ ਦੀ ਰੰਗ ਲਾਉਣ ਦੀ ਕੂਚੀ। ੩ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਰੰਗ ਫੇਰਨ ਦੀ ਕੂਚੀ। ੪ ਝਾੜੂ. ਬੁਹਾਰੀ.

ਕੂਜ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਧੁਨਿ. ਸ਼ਬਦ. "ਸੁੰਦਰ ਖਰਾ ਮਿਲ ਕੂਜ ਕਰੰਤਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੂੰਜ. ਸੰ. ਕ੍ਰੌਞ੍ਚ—ਕ੍ਰੌਂਚ ਅਤੇ ਕੁਰਰੀ. ਕਾਸਨੀਰੰਗਾ ਇੱਕ ਪੰਖੇਰੂ, ਜਿਸ ਦੀ ਗਰਦਨ ਲੰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਕੂੰਜ ਖੇਤਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ. ਸਰਦੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਗਰਮ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਅਤੇ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਠੰਢੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. "ਆਪਣੀ ਖੇਤੀ ਰਖਿਲੈ, ਕੂੰਜ ਪੜੈਗੀ ਖੇਤਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) ਇਸ ਥਾਂ ਕੂੰਜ ਤੋਂ ਭਾਵ ਮੌਤ ਹੈ.

ਕੂਜਨ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਧੁਨਿ ਕਰਨੀ. ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ। ੨ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਗੀਤ.

ਕੂੰਜਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕੂੰਜੜਾ. "ਰਜਕ ਕੂੰਜਰੇ ਪਾਨੀਹਾਰ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੂਜੜਾ. ਦੇਖੋ, ਕੂਜਾ. "ਅਜੁ ਫਰੀਦੈ ਕੂਜੜਾ ਸੈ ਕੋਹਾ ਥੀਓਮਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਕੂੰਜੜਾ. ਸੰ. ਕੁੰਜਅਟਾ (ਜੰਗਲ ਦੀ ਗਲੀਆਂ) ਵਿੱਚੋਂ ਫਲ ਆਦਿਕ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ. ਫਲ ਸਬਜ਼ੀ ਵੇਚਣਵਾਲਾ.

ਕੂੰਜੜੀ. ਕੂੰਜੜੇ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ। ੨ ਕੂੰਜ. "ਆਜ ਮਿਲਾਵਾ ਸੇਖਫਰੀਦ, ਟਾਕਿਮ ਕੂੰਜੜੀਆ." (ਆਸਾ) ਇਸ ਥਾਂ ਕੂੰਜਾਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਹੈ.

ਕੂਜਾ. ਅ਼ کوزہ ਕੂਜ਼ਹ. ਸੰਗਯਾ—ਦਸਤੇ ਵਾਲਾ ਲੋਟਾ. ਗੰਗਾਸਾਗਰ. "ਪੁਰਾਬ ਖਾਮ ਕੂਜੈ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ਪੁਰ-ਆਬ-ਖ਼ਾਮ ਕੂਜੈ. ਖ਼ਾਮ (ਕੱਚੇ) ਕੂਜ਼ੇ (ਦੇਹ) ਵਿੱਚ ਆਬ (ਚੇਤਨਸੱਤਾਰੂਪ ਜਲ) ਪੂਰਣ ਹੈ. "ਕੂਜਾ ਬਾਂਗ ਨਿਵਾਜ ਮੁਸਲਾ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਮਿਸ਼ਰੀ ਦਾ ਕੂੱਜਾ. "ਕੂਜਾ ਮੇਵਾ ਮੈ ਸਭਕਿਛੁ ਚਾਖਿਆ." (ਗਉ ਮ: ੧) ੩ ਜੰਗਲੀ ਚਿੱਟਾ ਗੁਲਾਬ. "ਫੂਲ ਗੁਲਾਬ ਕੇਵੜਾ ਕੂਜਾ." (ਰਘੁਰਾਜ) ੪ ਸੰ. ਮੋਤੀਆ.

ਕੂੰਜੀ. ਚਾਬੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਜੀ. "ਸੰਤਨ ਹਥਿ ਰਾਖੀ ਕੂੰਜੀ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਕੂਜੀਗਰ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਭਕਾਰ.

ਕੂਟ. ਸੰਗਯਾ—ਦਿਸ਼ਾ. ਤਰਫ। ੨ ਸੰ. ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ. ਟਿੱਲਾ. "ਗਿਰਜੇ ਜਾਨੁ ਕੂਟਸਥਲੀ ਵ੍ਰਿਛ ਮੂਲੰ." (ਰੁਦ੍ਰਾਵ) ੩ ਪਹਾੜ. "ਜਮਨਾ ਤਟ ਕੂਟ ਪਰਸੋਂ ਕਿਹ ਭਾਂਤ?" (ਨਾਪ੍ਰ) ੪ ਅੰਨ ਦਾ ਢੇਰ। ੫ ਹਥੌੜਾ। ੬ ਸੋਟੀ ਆਦਿਕ ਵਿੱਚ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸ਼ਸਤ੍ਰ. ਗੁਪਤੀ। ੭ ਛਲ. ਕਪਟ। ੮ ਗੁਪਤ ਭੇਤ। ੯ ਪਹੇਲੀ. ਬੁਝਾਰਤ। ੧੦ ਵਿ—ਝੂਠਾ। ੧੧ ਛਲੀਆ। ੧੨ ਬਣਾਉਟੀ. ਨਕ਼ਲੀ। ੧੩ ਧਰਮ ਤੋਂ ਪਤਿਤ। ੧੪ ਅਚਲ.

ਕੂਟਸਥ. ਵਿ—ਕੂਟ (ਪਹਾੜ) ਦੀ ਤਰਾਂ ਇਸਥਿਤ. ਅਚਲ। ੨ ਅੰਦਰ ਗੁਪਤ. ਛਿਪਿਆ ਹੋਇਆ. ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. ਕਰਤਾਰ. "ਕਿਮ ਕੂਟਸਥ ਲਹੈ ਨਿਰਧਾਰੇ?" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਜੀਵਾਤਮਾ.

ਕੂਟਤਾਨ. ਦੇਖੋ, ਤਾਨ ੨.

ਕੂਟਨ. ਕ੍ਰਿ—ਕੁੱਟਣਾ. ਪੀਟਨਾ. ਤਾੜਨਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਦੱਲਾ. ਭੇਟੂ. "ਕੂਟਨ ਸੋਇ ਜੋ ਮਨ ਕਉ ਕੂਟੈ." (ਗੌਂਡ ਕਬੀਰ) ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਕੇ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੂਟਨ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਉਲਟਾ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨ ਤਾੜਨ ਵਾਲਾ ਕੂਟਨ ਹੈ.

ਕੂਠ. ਦੇਖੋ, ਜੁਠ ਕੂਠ। ੨ ਕੁੱਠ ਨਾਉਂ ਵਾਲੀ ਬੂਟੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸ੍ਠ ੨.

ਕੂੰਡਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁੰਡ। ੨ ਮਸਾਲਾ ਸਰਦਾਈ ਆਦਿਕ ਘੋਟਣ ਦਾ ਭਾਂਡਾ, ਜੋ ਉੱਖਲੀ ਆਕਾਰ ਪੱਥਰ ਅਥਵਾ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੩ ਨੀਲਾਰੀ ਦੇ ਰੰਗ ਰੰਗਣ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ। ੪ ਜੁਲਾਹੇ ਦਾ ਪਾਣ ਰੱਖਣ ਦਾ ਬਰਤਨ. "ਛੂਟੇ ਕੂੰਡੇ ਭੀਗੈ ਪੁਰੀਆ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਕੂੰਡੇ ਪਦਾਰਥਭੋਗ, ਪੁਰੀਆ (ਨਲਕੀਆਂ) ਵਾਸਨਾ. ਦੇਖੋ, ਗਜਨਵ.

ਕੂਣ. ਸੰਗਯਾ—ਕੋਣ. ਕਿਨਾਰਾ। ੨ ਖੂੰਜਾ। ੩ ਉਪਦਿਸ਼ਾ.

ਕੂਣਾ. ਕੋਣਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੂਅਣਾ.

ਕੂਤ. ਅ਼ قوت ਕ਼ੂਤ. ਰੋਜ਼ੀ. ਖ਼ੁਰਾਕ। ੨ ਕ਼ੁੱਵਤ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਦੇਖੋ, ਕ਼ੁਵਤ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕੂਤਨਾ। ੪ ਦੇਖੋ, ਕੂਤ੍ਰ.

ਕੂਤਣਾ, ਕੂਤਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਕਰਨਾ. ਅਟਕਲਨਾ. ਜਾਂਚਣਾ। ੨ ਖੇਤ ਦੇ ਅੰਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ.

ਕੂਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਕੂਤਨਾ. "ਕੇਤੀ ਦਾਤਿ ਜਾਣੈ ਕੌਣੁ ਕੂਤੁ." (ਜਪੁ) ੨ ਸੰ. ਆਕੂਤ (ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ.

ਕੂਦਨਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਦਣਾ.

ਕੂਨਾ, ਕੂਨਾਰ. ਸਿੰਧੀ. ਦੇਖੋ, ਕੂੰਨਾ.

ਕੂਨ੍ਹਾ. ਸੰਗਯਾ—ਕੰ (ਜਲ) ਦੇ ਆਨਯਨ (ਲਿਆਉਣ) ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ.

ਛੋਟੀ ਮਸ਼ਕ. ਛਾਗਲ.

ਕੂਪ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁ (ਥੋੜਾ) ਹੋਵੇ ਅਪ੍ (ਜਲ) ਜਿਸ ਵਿੱਚ, ਖੂਹਾ ਜੋ ਤਾਲ ਅਤੇ ਨਦਾਂ ਦੇ ਮੁਕ਼ਾਬਲੇ ਥੋੜੇ ਪਾਣੀ ਵਾਲਾ ਹੈ. "ਕੂਪ ਭਰਿਓ ਜੈਸੇ ਦਾਦਿਰਾ." (ਗਉ ਰਵਿਦਾਸ) "ਕੂਪ ਤੇ ਮੇਰੁ ਕਰਾਵੈ." (ਸਾਰ ਕਬੀਰ) ਟੋਏ ਤੋਂ ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. ਭਾਵ—ਨੀਵੇਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਗਨ ੬.

ਕੂਪਮੰਡੂਕ. ਖੂਹ ਦਾ ਡੱਡੂ. ਕੂਏ ਦਾ ਮੇਂਡਕ. ਭਾਵ—ਉਹ ਆਦਮੀ, ਜੋ ਆਪਣਾ ਥਾਂ ਛੱਡਕੇ ਬਾਹਰ ਨਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ. ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਬਾਹਰ ਦੀ ਕੁਝ ਖ਼ਬਰ ਨਹੀਂ. ਅਲਪਗ੍ਯ.

ਕੂਪਮੰਡੂਕ ਨ੍ਯਾਯ. ਦੇਖੋ, ਨ੍ਯਾਯ ੧੯.

ਕੂਪਾਇਆ.[1] ਕੂਪਰੂਪ ਹੈ. "ਗ੍ਰਿਹ ਅੰਧ ਕੂਪਾਇਆ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ)

ਕੂਪਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੂਪ. ਖੂਹਾ. ਕੁ (ਪ੍ਰਿਥੀ) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਪਾੜ. "ਮੁਹਿ ਕਾਢੋ ਭੁਜਾ ਪਸਾਰਿ ਅੰਧ ਕੂਪਾਰੀਆ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੫) ਬਾਂਹ ਵਧਾਕੇ ਅੰਧੇਰੇ ਖੂਹ ਤੋਂ ਕੱਢੋ। ੨ ਅਕੂਪਾਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਦੇਖੋ, ਅਕੂਪਾਰ.

ਕੂਬਰੀ. ਕੁਬੜੀ. ਕੁੱਬੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਬਜਾ.

ਕੂਬਾ. ਕੁੱਬਾ. ਝੁਕਿਆ ਹੋਯਾ. "ਤਕੈ ਸਿਸਤ ਹ੍ਵੈ ਕੂਬਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕੂਮ. ਕੂਮਲ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਧਰਮੰਕੁਰ, ਸੰਕੁਲ ਕੂਮ ਦਲੰ, ਜਿੰਹ ਸ਼ਾਖ ਬਧੀ ਸੁਮਤੀ ਸੁਖ ਭਾਰੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੂਮਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੋਮਲਦਲ. ਸ਼ਗੂਫਾ. "ਕਾਇਆ ਕੂਮਲ ਫੁਲ ਗੁਣ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸੂਹੀ)

ਕੂਯ. ਫ਼ਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੂਚਾ. ਗਲੀ. "ਗਦਾਏ ਕੂਯੇ ਤੋ ਬਾਦਸ਼ਾਹੇ ਹਰਦੋ ਸਰਾਸਤ." (ਦੀਗੋ)

ਕੂਯਸ਼. ਫ਼ਾ. کویش ਉਸ ਦਾ ਕੂਚਾ. ਉਸ ਦੀ ਗਲੀ.

ਕੂਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੂੜ. ਕੂਟ. ਝੂਠ. ਅਸਤ੍ਯ. "ਸੁਖ ਸੰਪਤਿ ਭੋਗ ਇਸ ਜੀਅ ਕੇ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਜਾਨੇ ਕੂਰ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) ੨ ਵਿ— ਕਾਇਰ. ਬੁਜ਼ਦਿਲ. "ਸੂਰ ਕੂਰ ਤਿਹ ਠਾਂ ਪਰਖੈਹੈਂ." (ਸਲੋਹ) ੩ ਤੁੱਛ. ਘਟੀਆ. "ਕਹਾਂ ਕਿੰਨ੍ਰਨੀ ਕੂਰ?" (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੧੨) ੪ ਕ੍ਰੂਰ. ਭਯੰਕਰ. ਡਰਾਂਵਣਾ। ੫ ਦਯਾ ਰਹਿਤ. ਬੇਰਹਮ। ੬ ਸੰਗ੍ਯਾ— ਕੂੜਾ. ਗੁੱਦੜ. ਕਤਵਾਰ. "ਕਬਹੂ ਕੂਰਨ ਚਨੇ ਬਿਨਾਵੈ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ) ਕਦੇ ਕੂੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦਾਣੇ ਚੁਗਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੭ ਕੋਰ (ਅੰਧੇ) ਲਈ ਭੀ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਕੂਰ ਸਹੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕੋਰ। ੮ ਨਿਸ਼ਫਲ (ਵਿਅਰਥ) ਲਈ ਭੀ ਕੂਰ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ—"ਖੜਗਵਾਰ ਪ੍ਰਹਾਰਜੋ ਲਯੋ ਸਿਪਰ ਪਰ ਕੀਨਸ ਕੂਰ (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)। ੯ ਅ਼. .ਕੂਰ, ਫ਼ੀਤਾ। ੧੦ ਫ਼ਾ. ਫੋਤਾ. ਅੰਡਕੋਸ਼। ੧੧ ਕਵਚ. ਜਿਰਹ. ਸੰਜੋਆ.

ਕੂਰ ਕੂਰ. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸੱਦਣ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੀਂਦਾ ਹੈ. "ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ "ਕੁੱਕੁਰ" ਹੈ। ੨ ਅਪਮਾਨ ਅਤੇ ਬਦਨਾਮੀ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਭੀ ਇਹ ਬੋਲੀਦਾ ਹੈ. ਭਾਵ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁੱਤੇ ਵਾਕਰ ਹਰ ਥਾਂ ਦੁਰ ਦੁਰ ਹੋਂਦੀ ਹੈ. ਜਿਵੇਂ—ਉਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਕੂਰ ਕੂਰ ਹੋਈ.

ਕੂਰਨ੍ਹ. ਕੂੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦੇਖੋ, ਕੂਰ ੬.

ਕੂਰਮ. ਸੰ. ਕੂਰ੍ਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੱਛੂ ਕੁੰਮਾ। ੨ ਵਿਸ਼ਨੁ ਦਾ ਦੂਜਾ ਅਵਤਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕੱਛਪ ਅਵਤਾਰ। ੩ ਦਸ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਣ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪਲਕਾਂ ਖੁਲਦੀਆਂ ਹਨ। ੪ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੱਛੂਅਵਤਾਰ ਦੀ ਕਥਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ। ੫ ਰਿਗਵੇਦ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਇੱਕ ਦੇਵਰਿਖਿ. "ਮਛੁ ਕਛੁ ਕੂਰਮੁ ਆਗਿਆ ਅਉਤਰਾਸੀ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਕੂਰਮਪੁਰਾਣ. ਦੇਖੋ, ਕੂਰਮ ੪ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣ.

ਕੂਰਮਾਪਾਲ, ਕੂਰਮਾਪਾਲੁ } ਸੰ. ਕੂਰ੍ਮਪਲ੍ਯੰਕ. ਕੱਛੂ ਦੀ ਸੇਜਾ. ਕੱਛੂਰੂਪ ਪਲੰਘ. "ਕੂਰਮਾਪਾਲੁ ਸਹਸ੍ਰਫਨੀ, ਬਾਸਕੁ ਸੇਜਵਾਲੁਆ." (ਮਲਾ ਨਾਮਦੇਵ) ਕੱਛੂ ਅਤੇ ਸ਼ੇਸਨਾਗ ਪਲੰਘ, ਵਾਸੁਕਿਨਾਗ ਸੇਜਬੰਦ.

ਕੂਰਮਾਵਤਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕੱਛਪ ਅਵਤਾਰ.

ਕੂਰਮੁ. ਦੇਖੋ, ਕੂਰਮ.

ਕੂਰਾ. ਵਿ—ਝੂਠਾ. ਅਸਤ੍ਯ. "ਬਿਨਸੈ ਭ੍ਰਮ ਕੂਰਾ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) "ਸਗਲ ਬਿਨਾਸੇ ਰੋਗ ਕੂਰਾ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) "ਕੂਰੇ ਗਾਂਢਨ ਗਾਂਢੇ." (ਗਉ ਮ: ੪) ੨ ਕੂੜਾ. ਕਤਵਾਰ. "ਕੇਤਕ ਕੂਰਾ ਕਰਹਿਂ ਸਕੇਲਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੂਖਮ ਕੀੜਾ. ਪੂਰਾ.

ਕੂਰਿ. ਕੂਰ ਸੇ. ਝੂਠ ਨਾਲ. ਅਸਤ੍ਯ ਕਰਕੇ. "ਨਹਿ ਮਿਲੀਐ ਪਿਰ ਕੂਰਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੂਰਤਾ. ਅਸਤ੍ਯਤਾ. ਝੂਠਪਨ. "ਅੰਤਰਿ ਹਉਮੈ ਕੂਰਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) ੩ ਦੇਖੋ, ਕੂਰੀ.

ਕੂਰੀ. ਵਿ—ਕੂੜੀ. ਝੂਠੀ.

ਕੂਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿਨਾਰਾ. ਤਟ. ਕੰਢਾ। ੨ ਸੈਨਾ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਭਾਗ। ੩ ਪਹਾ. ਨਾਲਾ. ਛੋਟੀ ਨਦੀ. ਸੰ. ਕੁਲ੍ਯਾ. ਕੂਲ੍ਹ. "ਜਾਇ ਰਲਿਓ ਢਲਿ ਕੂਲਿ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਢਲਕੇ ਕੂਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਲਿਆ. ਭਾਵ—ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋ ਗਿਆ.

ਕੂਲਧਾਰੀ. ਨਦੀ. ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਧਾਰਣ (ਖਾਰਣ) ਵਾਲੀ. "ਤਹਾਂ ਸ੍ਰੋਣ ਕੀ ਕੂਲਧਾਰੀ ਬਿਰਾਜੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫)

ਕੂਲਾ. ਵਿ—ਕੋਮਲ. ਨਰਮ."ਸਘਨ ਬਾਸ ਕੂਲੇ." (ਬਸੰ ਮ: ੫) ਕੋਮਲ ਬਿਰਛਾਂ ਵਿੱਚ ਗਾੜ੍ਹੀ ਸੁਗੰਧਿ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ ਹੈ.

ਕੂਲਿ. ਕੂਲ੍ਹ ਵਿੱਚ. ਦੇਖੋ, ਕੂਲ ੩.

ਕੂਲ੍ਹ. ਦੇਖੋ, ਕੂਲ ੩.

ਕੂੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੂਟ. ਅਸਤ੍ਯ. ਝੂਠ. "ਕੂੜ ਕਪਟ ਕਮਾਵੈ ਮਹਾਦੁਖ ਪਾਵੈ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੪) "ਕੂੜ ਬੋਲਿ ਬਿਖੁ ਖਾਵਣਿਆ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩)

ਕੂੜਕਬਾੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੂੜਾ ਕਰਕਟ. ਸੰਬਰਣ ਅਤੇ ਟੁੱਟੀ ਫੁੱਟੀ ਵਸਤੁ। ੨ ਅਸਤ੍ਯ ਅਤੇ ਮੰਦੇ ਖ਼ਿਆਲ. "ਛੋਡਹੁ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕੂੜਕਬਾੜਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

[1] कूपमिवाचरतीति कूपायते कूपायत इति कूपायः (तत्करोति तदाचष्टे) इतिणिच्.

ਕੂੜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਤਵਾਰ. ਸੰਬਰਣ। ੨ ਵਿ—ਝੂਠਾ. ਕੂਟ ਸਹਿਤ. "ਕੂੜਾ ਲਾਲਚੁ ਛੋਡੀਐ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਕੂੜਾਵਾ, ਕੂੜਾਵੀ ਵਿ—ਝੂਠਾ. ਕੂੜਤਾ ਵਾਲਾ. ਅਸਤ੍ਯਤ ਸਹਿਤ. ਝੂਠੀ. "ਹਭੇ ਸਾਕ ਕੂੜਾਵੇ ਡਿਠੇ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫)

ਕੂੜਿ. ਝੂਠ ਕਰਕੇ. ਝੂਠ ਨਾਲ. "ਕੂੜਿ ਵਿਗੁਤੀ ਤਾ ਪਿਰਿ ਮੁਤੀ." (ਗਉ ਛੰਤ ਮ: ੩) ੨ ਝੂਠੇ ਦਾ. "ਕੂੜਿ ਕੂੜੈ ਨੇਹੁ ਲਗਾ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਝੂਠੇ ਦਾ ਝੂਠ ਨਾਲ (ਭਾਵ—ਅਸਤ੍ਯ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨਾਲ) ਸਨੇਹ ਲੱਗਾ.

ਕੂੜਿਆਰ. ਵਿ—ਕੂਟਵਾਦੀ. ਕੂਟਵਦਿਨਾਰ. ਅਸਤ੍ਯਵਾਦੀ. ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ. "ਅਸੰਖ ਕੂੜਿਆਰ ਕੂੜੇ ਫਿਰਾਹਿ." (ਜਪੁ)

ਕੂੜਿਆਰਿ. ਝੂਠ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ. ਝੂਠੀ. "ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਕੂੜਿਆਰਿ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੩) ੨ ਝੂਠੇ ਨੇ.

ਕੂੜਿਆਰੀ. ਝੂਠਾ. ਅਸਤ੍ਯਵਾਦੀ. "ਕੂੜਿਆਰੀ ਰਜੈ ਕੂੜਿ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੋਰ) ੨ ਕੂੜਿਆਰੀਂ. ਝੂਠਿਆਂ ਨੇ.

ਕੂੜੀ. ਵਿ—ਝੂਠੀ. "ਕੂੜੀ ਰਾਸਿ ਕੂੜਾ ਵਾਪਾਰ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਕੂੜ ਵਾਲਾ. ਝੂਠਾ. ਛਲੀਆ. "ਕੂੜੀ ਪੂਰੇ ਥਾਉ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਮਲਾ) ਪਾਖੰਡੀ ਭਲਿਆਂ ਦਾ ਥਾਉਂ ਪੂਰਦਾ ਹੈ. ਸਚਿਆਰਾਂ ਦੀ ਜਗਾ ਮੱਲ ਬੈਠਦਾ ਹੈ.

ਕੂੜੁ. ਦੇਖੋ, ਕੂੜ. "ਕੂੜੁ ਰਾਜਾ ਕੂੜੁ ਪਰਜਾ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਕੂੜੇ. ਝੂਠੇ. ਅਸਤ੍ਯਵਾਦੀ। ੨ ਝੂਠ ਵਿੱਚ. "ਅਸੰਖ ਕੂੜਿਆਰ ਕੂੜੇ ਫਿਰਾਹਿ." (ਜਪੁ)

ਕੂੜੈ. ਝੂਠ ਨਾਲ. ਦੇਖੋ, ਕੂੜਿ ੨.

ਕੂੜੋ ਕੂੜ. ਵਿ—ਅਤ੍ਯੰਤ ਅਸਤ੍ਯ. ਝੂਠ ਹੀ ਝੂਠ. "ਕੂੜੋ ਕੂੜ ਕਰੇ ਵਾਪਾਰਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩)

ਕੇ. ਸਰਵ—ਕਿਆ. ਕੀ। ੨ ਕੋਈ. "ਜੇ ਤਿਸੁ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵਈ ਤ ਵਾਤ ਨ ਪੁਛੈ ਕੇ." (ਜਪੁ) ੩ ਪ੍ਰਤ੍ਯ. ਦੇ. ਕੇ. "ਤਿਨ ਕੇ ਨਾਮ ਅਨੇਕ ਅਨੰਤ." (ਜਪੁ) ੪ ਵਿ—ਕਈ. ਅਨੇਕ. "ਤਿਥੈ ਭਗਤ ਵਸਹਿ ਕੇ ਲੋਅ." (ਜਪੁ) ੫ ਕੋਈ. ਵਿਰਲੇ. "ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਤਰਹਿਕੇ." (ਸਹਸ ਮ: ੧) ੬ ਵ੍ਯ—ਕੈ. ਅਥਵਾ. ਜਾਂ. "ਜੋ ਉਪਜਿਓ ਸੋ ਬਿਨਸ ਹੈ ਪਰੋ ਆਜ ਕੇ ਕਾਲਿ." (ਸ. ਮ: ੯) ਪਰਸੋਂ, ਅੱਜ ਜਾਂ ਕਲ੍ਹ.

ਕੇਉ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੈਸੇ. ਕਿਵ. ਕਿਉਂਕਰ. "ਕੇਉ ਨਿਰਾਸਾ ਹੋਇ?" (ਵਾਰ ਰਾਮ ੧ ਮ: ੩)

ਕੇਉਟ. ਦੇਖੋ, ਕੇਵਟ ੨.

ਕੇਉੜਾ. ਦੇਖੋ, ਕੇਵੜਾ.

ਕੇਊ. ਸਰਵ—ਕੋਈ. ਕੋਊ.

ਕੇਇ, ਕੇਈ ਸਰਵ—ਕੋਈ. "ਆਖਹਿ ਸਿ ਭਿ ਕੇਈ ਕੇਇ." (ਜਪੁ) "ਕੇਈ ਲਾਹਾ ਲੈਚਲੇ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਸਾਰ) ੨ ਕੇਈਕੇਇ. ਵਿਰਲੇ.

ਕੇਸ. ਸੰ. ਕੇਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਿਰ ਦੇ ਰੋਮ. "ਕੇਸ ਸੰਗਿ ਦਾਸ ਪਗ ਝਾਰਉ." (ਗੂਜ ਮ: ੫) ਕੇਸ, ਅਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਕਾਰ (ਕੱਕਾ) ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਮੁੰਡਨ। ੨ ਕ (ਜਲ) ਦਾ ਈਸ਼. ਵਰੁਣ. ਜਲਪਤਿ। ੩ ਫ਼ਾ کیش ਕੇਸ਼. ਤ਼ਰੀਕ਼ਾ. ਰਿਵਾਜ. ਦਸ੍ਤੂਰ। ੪ ਆਦਤ. ਸੁਭਾਉ। ੫ ਧਰਮ. ਮਜਹਬ। ੬ ਖ਼ਲੀਜ ਫ਼ਾਰਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਟਾਪੂ। ੭ ਅੰ. Case. ਮੁਕਦਮਾ। ੮ ਗਿਲਾਫ. ਕੋਸ਼। ੯ ਦਸ਼ਾ. ਹਾਲਤ.

ਕੇਸਉ. ਦੇਖੋ, ਕੇਸਵ. "ਪਿੰਡ ਪਤਲਿ ਮੇਰੀ ਕੇਸਉ ਕਿਰਿਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ਪਿੰਡ ਪੱਤਲ ਆਦਿ ਕ੍ਰਿਯਾ ਮੇਰੀ ਕੇਸ਼ਵ (ਕਰਤਾਰ) ਹੈ.

ਕੇਸਅਰਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਸਤਰਾ। ੨ ਰੋਮਨਾਸ਼ਨੀ.

ਕੇਸਕੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੋਟੀ ਪੱਗ, ਜੋ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਲਈ ਪਹਿਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਕੇਸਕੋਟ, ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੁਵਿਲਾਸ ਵਿੱਚ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ (ਉਲਥਾ) ਕਰਕੇ ਕੇਸਕੋਟ ਅਤੇ ਕੇਸਦੁਰਗ ਆਦਿਕ ਨਾਉਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ. ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਆਨੰਦਪੁਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਗੁਰਧਾਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੇ ੧ ਵੈਸਾਖ ਸੰਮਤ ੧੭੫੬ ਨੂੰ ਅਮ੍ਰਿਤਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕੇਸ਼ ਰੱਖਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ. ਇਹ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਤੀਜਾ ਤਖ਼ਤ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹਨ, ਉਹ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ 'ਕੇਸਗੜ੍ਹ' ਦੇਖੋ.

ਕੇਸਗੁੜ. ਦੇਖੋ, ਗੁੜਾਕੇਸ.

ਕੇਸਦੁਰਗ. ਦੇਖੋ, ਕੇਸਗੜ੍ਹ.

ਕੇਸਧਾਰੀ. ਵਿ—ਕੇਸ਼ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਮੁੰਡਨ ਦਾ ਤ੍ਯਾਗੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ। ੩ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ.

ਬਚਨ ਗੁਰੁਦੇਵ ਕੇ ਗ੍ਯਾਨ ਐਸੋ ਕੀਓ
ਮੁਕਤਿ ਕੀ ਯੁਕਤਿ ਐਸੇ ਬਿਚਾਰੀ,
ਰਚੇ ਕਰਤਾਰ ਯੌਂ ਰਚੀ ਆਕਾਰ ਤੇ
ਜਪੈਗੀ ਜਾਪ ਸੁਭ ਸ੍ਰਿਸ੍ਟਿ ਸਾਰੀ,
ਤ੍ਰਤੁ ਕੋ ਧਾਰਕੈ ਜੀਤ ਬੋਲੀ ਫਤੇ
ਮਾਰ ਦੂਤਨ ਕੀਓ ਭਸਮ ਛਾਰੀ,
ਭਯੋ ਜੈਕਾਰ ਤ੍ਰੈਲੋਕ ਚੌਦੈਂ ਭਵਨ
ਅਚਲ ਪਰਤਾਪ ਗੁਰੁ ਕੇਸ਼ਧਾਰੀ.

(ਗੁਰੁਸ਼ੋਭਾ)

ਕੇਸ਼ਪਾਸ਼. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ। ੨ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਲਟ.

ਕੇਸਰ.[1] ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁੰਕੁਮ. ਕਸ਼ਮੀਰਜ. ਪੀਤਨ. ਦੀਪਕ. ਸੌਰਭ. ਰੁਚਿਰ. ਅ. ਜ਼ਾਅਫਰਾਨ. ਅੰ. Saffron. L. Crocus sativus. ਕੁੰਗੂ. "ਕੇਸਰ ਕੁਸਮ ਮਿਰਗਮੈ ਹਰਣਾ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ "ਵਾਨਤ੍ਰ ਅਤੇ "ਪਾਮਪੁਰ" ਨਗਰ ਦੇ ਪਾਸ ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਕੋਹ ਦੇ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਕੇਸਰ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਹੋਂਦੀ ਹੈ. ਨਰਗਸ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਗੱਠੀਆਂ ਬੀਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ. ਕੁਸੁੰਭੇ ਦੇ ਫੂਲ ਵਾਂਙ

[1] ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕੇਸ਼ਰ ਭੀ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਫੁੱਲ ਹੋਂਦੇ ਹਨ. ਪਾਮਪੁਰ ਦੀਆਂ ਗਾਈਆਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਘੀ ਜ਼ਰਦ (ਪੀਲਾ) ਅਤੇ ਕੇਸਰ ਦੀ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕੇਸਰ ਦੇ ਬੂਟੇ ਚਰਦੀਆਂ ਹਨ. Saffron (Nyctonthesarbor Tristis). ੨ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਗਰਦਨ ਦੇ ਲੰਮੇ ਰੋਮ. ਅਯਾਲ। ੩ ਫੁੱਲ ਦੀ ਤਰੀ। ੪ ਡਿੰਗ. ਮੌਲਸਰੀ. ਬਕੁਲ.

ਕੇਸਰੀ. ਵਿ—ਕੇਸਰ ਦੇ ਰੰਗ ਰੰਗਿਆ। ੨ ਕੇਸਰ ਜੇਹੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਨੂਮਾਨ ਦਾ ਪਿਤਾ। ੪ ਘੋੜਾ। ੫ ਸਿੰਹ. ਬਬਰਸ਼ੇਰ. ਘੋੜਾ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਕੇਸਰ (ਅਯਾਲ) ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕੇਸਰੀ (ਕੇਸਰਿਨ੍) ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਕੇਸ਼ਰੀ ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਸਹੀ ਹੈ.

ਕੇਸਰੀਆ. ਸ਼ੇਰ. ਦੇਖੋ, ਕੇਸਰੀ ੫। ੨ ਵਿ—ਕੇਸਰਰੰਗਾ.

ਕੇਸਰੀਆਬਾਹੀ. ਸੰ. ਕੇਸਰੀਵਾਹਿਨੀ. ਦੁਰਗਾ, ਜੋ ਸ਼ੇਰ ਪੁਰ ਸਵਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਜਿਸ ਦਾ ਵਾਹਨ ਸਿੰਘ ਹੈ. "ਕੇਸਰੀਆਬਾਹੀ ਕੌਮਾਰੀ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਕੇਸਰੀਚੰਦ. ਜਸਵਾਲ ਦਾ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਆਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਉਦਯ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਉਦਯ ਸਿੰਘ ੨। ੨ ਰਾਜਾ ਭੀਮਚੰਦ ਕਹਲੂਰੀ ਦਾ ਸਾਲਾ, ਜੋ ਵਜ਼ੀਰ ਪਰਮਾਨੰਦ (ਪੰਮੇ) ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਵਕਾਲਤ ਕਰਨ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ.

ਕੇਸਰੀਬਾਹਨੀ. ਦੇਖੋ, ਕੇਸਰੀਆਬਾਹੀ.

ਕੇਸਵ. ਸੰ. ਕੇਸ਼ਵ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ੍ਯ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਕੇਸ਼. ਸੁੰਦਰ ਕੇਸ਼ਾਂ ਵਾਲਾ, ਵਿਸ਼ਨੁ। ੨ ਕ (ਬ੍ਰਹਮਾ) ਈਸ਼ (ਸ਼ਿਵ), ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਕਰਤਾਰ. "ਕੇਸਵ ਕਲੇਸਨਾਸ ਅਘਖੰਡਨ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੩ ਕੇਸ਼ਿ ਦੈਤ੍ਯ ਦੇ ਮਾਰਣ ਵਾਲਾ. ਕ੍ਰਿਸਨਦੇਵ।[1] ੪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਰੂਪ ਕਰਤਾਰ.[2] "ਕੇਸਵ ਚਲਤ ਕਰਹਿ ਨਿਰਾਲੇ."(ਮਾਰ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਕੇਸ਼ਵਦਾਸ. ਵਿ—ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਸੇਵਕ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵ੍ਰਿਜਭਾਸਾ ਦਾ ਮਹਾਨ ਕਵਿ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀਕਾਵ੍ਯ ਦਾ ਆਚਾਰਯ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਡਿਤ ਬੁੰਦੇਲਖੰਡ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ ਸਨਾਢ੍ਯ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਾਸ਼ੀਨਾਥ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ. ਸ਼ਿਵਸਿੰਘਸਰੋਜ ਵਿੱਚ ਕੇਸ਼ਵਦਾਸ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੬੨੪ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਸ਼ਬਦ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ੧੬੧੨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਬਣਾਏ ਕਾਵ੍ਯਗ੍ਰੰਥ ਕਵਿਪ੍ਰਿਯਾ, ਰਸਿਕਪ੍ਰਿਯਾ, ਰਾਮਚੰਦ੍ਰਿਕਾ ਆਦਿਕ ਕਵਿਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵਡੇ ਆਦਰ ਯੋਗ੍ਯ ਹਨ. ਓਰਛਾ ਦੇ ਰਾਜਾ ਇੰਦ੍ਰਜਿਤ ਨੇ ਕੇਸ਼ਵਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾਗੀਰ ਵਿੱਚ ੨੧ ਗ੍ਰਾਮ ਦਿੱਤੇ ਸਨ. ਦੇਖੋ, ਕੁਵਰੇਸ਼। ੩ ਦੇਖੋ, ਕੇਸੋਦਾਸ ੨.

ਕੇਸਵਾ. ਕੇਸਵ ਦਾ. ਦੇਖੋ, ਮਈਏ। ੨ ਸੰਬੋਧਨ. ਹੇ ਕੇਸ਼ਵ!

[1] ਦੇਖੋ, ਵਿਸਨੁਪੁਰਾਣ. ਅੰਸ਼ ੫, ਅ: ੧੬.

[2] अंशातो ये प्रकाशांते मम ते केश संज्ञिता:
सर्वज्ञा: केशवं तस्मात् प्राहुर्मां द्विज सत्तमा:
(ਮਹਾਭਾਰਤ)

ਕੇਸਾਇਓ. ਸੰ. ਕੇਸ਼ੈ: ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ. ਕੇਸੋਂ ਸੇ. "ਚਰਨ ਝਾਰੀ ਕੇਸਾਇਓ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਕੇਸ਼ਾਂਤਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਉਸਤਰਾ। ੨ ਰੋਮਨਾਸ਼ਕ ਚੂਰਣ. ਰੋਮਨਾਸਨੀ.

ਕੇਸਿ. ਦੇਖੋ, ਕੇਸੀ। ੨ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ.

ਕੇਸੀ. ਸੰ. ਕੇਸ਼ਿਨ੍—ਕੇਸ਼ੀ. ਵਿ—ਕੇਸ਼ਾਂ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਦਾਨਵ, ਜੋ ਕੰਸ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਨਾਲ ਘੋੜੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਣਾਕੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਆਇਆ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਬਾਂਹ ਪਾਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਹਰੇ. "ਕੇਸੀ ਕੰਸ ਮਥਨੁ ਜਿਨਿ ਕੀਆ." (ਗੋਂਡ ਨਾਮਦੇਵ) ੩ ਨਿਰੁਕ੍ਤ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕੇਸ਼ੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੇਸ਼ (ਕਿਰਣਾਂ) ਧਾਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੪ ਕੇਸੀ. ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ. "ਕੰਸ ਕੇਸੀ ਪਕੜਿ ਗਿਰਾਇਆ." (ਚੰਡੀ ੩) ੫ ਕੇਸਾਂ ਕਰਕੇ. "ਨਾ ਸਤਿ ਮੂੰਡ ਮੁਡਾਏ ਕੇਸੀ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) ਸੱਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾ ਮੂੰਡ ਮੁਡਾਏ, ਨਾ ਕੇਸਾਂ ਦ੍ਵਾਰਾ। ੬ ਕੇਸੀ ਸ਼ਬਦ ਕੇਸਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਲਈ ਭੀ ਰਤਨਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—"ਜਾਂਤੇ ਕੇਸੀ ਹੋਇ ਸਿੱਖ."

ਕੇਸੀਸਨਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਧੋਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਸਕੇਸ ਸਨਾਨ.

ਕੇਸੁ. ਦੇਖੋ, ਕੇਸੀ ੨. "ਕੰਸ ਕੇਸੁ ਮਰਾਹਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੪) "ਕੰਸ ਕੇਸੁ ਚਾਂਡੂਰੁ ਨ ਕੋਈ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧)

ਕੇਸੂ. ਦੇਖੋ, ਕਿੰਸੁਕ.

ਕੇਸੌ. ਦੇਖੋ, ਕੇਸਵ. "ਕੇਸੋ ਕੀਓ ਨ ਮੀਤ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਕੇਸੋਗੋਪਾਲ. ਗੋ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਪਾਲਕ ਕੇਸ਼ਵ. ਬ੍ਰਹਮਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਵ ਉੱਪਰ ਦਇਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਗਤਪਾਲਕ ਕਰਤਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕੇਸਵ ੨. "ਕੇਸੋਗੋਪਾਲ ਪੰਡਿਤ ਸਦਿਅਹੁ." (ਸਦੁ)

ਕੇਸ਼ੋੱਤਮਾ. ਵਿ—ਉੱਤਮ ਕੇਸ਼ਾਂ ਵਾਲੀ. ਸੁਕੇਸ਼ੀ.

ਕੇਸੋਦਾਸ. ਦੇਖੋ, ਕੇਸਵਦਾਸ। ੨ ਇੱਕ ਤੰਤ੍ਰਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਪੰਡਿਤ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਮੰਤ੍ਰਸ਼ਕਤਿ ਦ੍ਵਾਰਾ ਦੁਰਗਾ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਦਾਵਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਕੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਤੋਂ ਗਿਆ. ਕੇਸੋਦਾਸ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪੜ੍ਹਾਉਣੋਂ ਭੀ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ. ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੇਸੋਦਾਸ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਕੇਸੌਂ. ਦੇਖੋ, ਕੇਸਵ. "ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਕੇਸੌ ਜਗਿ ਜੋਗੀ." (ਬਿਲਾ)

ਕੇਹ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੈਸੇ. ਕਿਉਂਕਰ. "ਸੁਆਮੀ ਮਿਲੀਐ ਕੇਹ?" (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ. ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ. "ਇਕ ਬੂੰਦ ਨ ਪਵਈ ਕੇਹ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਪਵਈ ੨। ੩ ਵਿ—ਕੁਝ. ਤਨਿਕ. "ਨਾਨਕ ਰੰਗੁ ਨ ਉਤਰੈ ਬਿਆ ਨ ਲਗੈ ਕੇਹ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰ) ੪ ਸਰਵ—ਕਿਸ ਨੂੰ. ਕਿਸ ਤਾਂਈ.

ਕੇਂਹ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ. ਕਿਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ। ੨ ਵਿ—ਕੁਛ. ਕੁਝ. "ਤਿਸੁ ਬਿਨੁ ਆਨ ਨ ਕੇਂਹ." (ਜੈਤ ਮ: ੫)

ਕੇਹਰਾ. ਸਰਵ—ਕੇਹੜਾ. ਕੌਨਸਾ. ਦੇਖੋ, ਕੇਹਰੋ.

ਕੇਹਰਿ, ਕੇਹਰੀ ਸੰ. ਕੇਸਰੀ ਸਿੰਘ. ਕੇਸਰ (ਅਯਾਲ) ਵਾਲਾ. "ਅਜ ਕੈ ਵਸਿ ਗੁਰੁ ਕੀਨੋ ਕੇਹਰਿ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਅਜ ਨੰਮ੍ਰਭਾਵ, ਅਤੇ ਕੇਹਰਿ ਘਮੰਡ ਹੈ.

ਕੇਹਰੀਬਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਉਹ ਬਾਰ (ਜੰਗਲ) ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੇਹਰ (ਸ਼ੇਰ) ਹੋਣ. "ਏਕ ਦਿਵਸ ਵਹ ਗਯੋ ਸ਼ਿਕਾਰਾ। ਜਾਂ ਦਿਸ ਹੁਤੀ ਕੇਹਰੀਬਾਰਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੯੭)

ਕੇਹਰੋ, ਕੇਹੜਾ, ਕੇਹੜੋ ਸਿੰਧੀ. ਸਰਵ—ਕੌਨਸਾ. ਕੌਨ. "ਪ੍ਰਭ ਥਾਨੁ ਤੇਰੋ ਕੇਹਰੋ?" (ਕਾਨ ਮ: ੫)

ਕੇਹਾ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੈਸਾ. ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ। ੨ ਕੈਸੇ. ਕਿਉਂਕਰ. "ਬੁਰਾ ਕਰੇ ਸੋ ਕੇਹਾ ਸਿਝੈ?" (ਸਵਾ ਮ: ੩)

ਕੇਹਿ. ਸਰਵ—ਕਿਸ ਨੂੰ. ਕਿਸ ਪ੍ਰਤਿ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੈਸੇ. ਕਿਉਂਕਰ. ਕਿਵੇਂ. "ਗੁਣਹੀਣੀ ਸੁਖ ਕੇਹਿ?" (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧)

ਕੇਹਿਆ. ਕੇਹੋ ਜਿਹਾ. ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ.

ਕੇਹੁ. ਸਰਵ—ਕੋਈ. "ਉਨ ਥਾਉ ਨ ਕੇਹੁ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਕੇਹੇ. ਕੈਸੇ. ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦੇ.

ਕੇਹੋ. ਕੈਸਾ. ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ.

ਕੇਕ. ਸੰਗਯਾ—ਕੇਕੜਾ. ਕਰਕਟ. ਬਿੱਛੂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੀ ਲਾਲਰੰਗੀ ਮੱਛੀ.

ਕੇਕਈ. ਸੰ. ਕੇਕਯੀ ਅਤੇ ਕੈਕੇਯੀ. ਕੇਕਯ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜਾ ਅਸ਼੍ਵਪਤਿ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ, ਜੋ ਦਸ਼ਰਥ ਦੀ ਰਾਣੀ ਅਤੇ ਭਰਤ ਦੀ ਮਾਤਾ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਕਸਟਵਾਰ.

ਕੇਕਈਨੰਦਨ. ਕੈਕੇਯੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਭਰਤ.

ਕੇਕਯ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਦੇਸ਼, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਕੱਕਾ ਆਖਦੇ ਹਨ।[1] ੨ ਕੇਕਯ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵਸਤੁ। ੩ ਕੇਕਯ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ. ਕੱਕਾ ਦਾ. "ਅਸਿਤ ਕਰਣ ਪ੍ਰਭਾਸਤ ਕੇਕਯ." (ਰਾਮਾਵ) ਕੇਕਯ ਦੇ ਘੋੜੇ ਕਾਲੇ ਕੰਨਾਂ ਵਾਲੇ ਸ਼ੋਭਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ੪ ਬਿਆਸ ਅਤੇ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦਾ ਦੇਸ਼.

ਕੇਕਯਿ. ਕੈਕੇਯੀ. ਦੇਖੋ, ਕਸਟ੍ਵਾਰ.

ਕੇਕਯੀ. ਦੇਖੋ, ਕੇਕਈ.

ਕੇਕੜਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰਕਟ ੨.

ਕੇਕਾ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਮੋਰ ਦੀ ਧੁਨਿ (ਆਵਾਜ਼).

ਕੇਕੀ. ਸੰਗਯਾ—ਮੋਰ. ਕੇਕਾਧੁਨਿ ਵਾਲਾ.

ਕੇਚਿਤ. ਸਰਵ—ਕੋਈ ਇੱਕ. ਕੋਈ ਕੋਈ.

ਕੇਜਮ. ਅ਼ ‏قجم‏ ਕ਼ਜਮ. ਸੰਗਯਾ—ਤੋੜਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਤਲਵਾਰ. ਖੜਗ. "ਜਾਪੇ ਛੱਪਰ ਛਾਏ ਬਣੀਆਂ ਕੇਜਮਾਂ." (ਚੰਡੀ ੩) ਯੋਧਿਆਂ ਦੀਆਂ ਧੂਹੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਅਜੇਹੀਆਂ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਮਾਨੋ ਯੁੱਧਭੂਮਿ ਪੁਰ ਛੱਪਰ ਛਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ.

ਕੇਜਮਾ. ਤਲਵਾਰਾਂ. ਦੇਖੋ, ਕੇਜਮ ੨.

[1]ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਕੇਕਯ ਸੀ. ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਰਾਜੌਰੀ (ਰਾਜਪੁਰੀ) ਸੀ.

ਕੇਡਾ, ਕੇਡੀ ਕਿਤਨਾ—ਵਡਾ. ਕਿਤਨੀ ਵਡੀ.

ਕੇਤ. ਸਰਵ—ਕਿਯੰਤ. ਕਿਤਨੇ. "ਉਠਿ ਸਿਧਾਰੇ ਕੇਤ." (ਬਾਵਨ) ੨ ਕਿਤਨੀ. ਕਿਸ ਕ਼ਦਰ. "ਮਾਨੁਖ ਕੀ ਕਹੁ ਕੇਤ ਚਲਾਈ?" (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਗੁਣ ਨਾਇਕਾ! ਗੁਣ ਕਹੀਐ ਕੇਤ?" (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੩ ਕਿਸੇ. "ਕਾਰਜ ਨਾਹੀ ਕੇਤ." (ਮਾਝ ਬਾਰਹਮਾਹਾ) ੪ ਕਯੋਂ (ਕਿਉਂ). "ਤਾਂ ਡਰੀਐ ਕੇਤ?" (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ) ੫ ਸੰ. ਘਰ। ੬ ਅਸਥਾਨ। ੭ ਬੁੱਧਿ। ੮ ਸੰਕਲਪ। ੯ ਅੰਨ। ੧੦ ਧ੍ਵਜਾ. ਝੰਡਾ. ਕੇਤੁ ਅਤੇ ਕੇਤ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਸਹੀ ਹਨ.

ਕੇਤਕ. ਵਿ—ਕਿਤਨੇ। ੨ ਕਿਸ ਕ਼ਦਰ. "ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਕੀ ਕੇਤਕ ਬਾਤ ਹੈ ਕੋਟਿ ਪਰਾਧੀ[2] ਤਰਿਆ ਰੇ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) "ਮਾਨੁਖ ਕੀ ਕਹੁ ਕੇਤਕ ਬਾਤ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਕੇਤਕਿ, ਕੇਤਕੀ ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕੇਵੜਾ. ਕੇਊੜਾ.[3] L. Pandanus Odoratissimus। ੨ ਕੇਵੜੇ ਦਾ ਫੁੱਲ. ਇਸ ਦਾ ਅਰਕ ਅਤੇ ਇਤਰ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਵਰਤਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕੇਵੜਾ ਅਤੇ ਕੰਟਕ. "ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਪਗ ਕੇਤਕਿ ਪੁਸਪ" (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੇਤਨਿ. ਵਿ—ਕੇਤ (ਘਰ) ਵਾਲੀ. "ਗੋਲਾ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਉਚਰ ਕੇਤਨਿ ਪਦ ਕਹੁ ਅੰਤ." (ਸਨਾਮਾ) ਗੋਲੇ ਦਾ ਹੈ ਘਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ, ਬੰਦੂਕ. ਤੋਪ.

ਕੇਤਨੀ. ਕੇਤੁ (ਝੰਡੇ) ਵਾਲੀ ਫੌਜ। ੨ ਕਿਤਨਾ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ.

ਕੇਤੜਾ, ਕੇਤਾ, ਕੇਤਿਕ, ਕੇਤੀ ਸੰ. ਕਤਿ—ਕਿਯਤ. ਵਿ—ਕਿਤਨਾ. ਕਿਤਨੀ. ਕਿਸ ਕ਼ਦਰ. "ਆਖਉ ਕੇਤੜਾ." (ਸੂਹੀ ਅ: ਮ: ੧) "ਜਲ ਮਹਿ ਕੇਤਾ ਰਾਖੀਐ ਅਭਅੰਤਰਿ ਸੂਕਾ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) "ਕੇਤੀ ਦਾਤਿ ਜਾਣੈ ਕੌਣੁ ਕੂਤੁ." (ਜਪੁ)

ਕੇਤੁ. ਕਿਸ."ਕਰਿ ਅਨਰਥ ਦਰਬ ਸੰਚਿਆ ਸੋ ਕਾਰਜ ਕੇਤੁ?" (ਵਾਰ ਜੈਤ) ੨ ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਨਿਸ਼ਾਨ. ਧ੍ਵਜਾ. "ਜਿਨਿ ਦੂਖ ਕਾ ਕਾਟਿਆ ਕੇਤੁ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ਭਾਵ—ਦੁਖ ਦਾ ਰਾਜ ਦੂਰ ਕਰਦਿੱਤਾ। ੩ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਗ੍ਰਹ, ਜੋ ਸਿੰਹਿਕਾ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਵਿਪ੍ਰਚਿੱਤਿ ਦਾਨਵ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਨੌ ਗ੍ਰਹਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਨਵਗ੍ਰਹ। ੪ ਰੋਗ। ੫ ਪੂਛਲ ਤਾਰਾ. ਬੋਦੀ ਵਾਲਾ ਤਾਰਾ. Comet। ੬ ਸਰਦਾਰ. ਮੁਖੀਆ। ੭ ਬਾਉਨਾ. ਵਾਮਨ। ੮ ਦੇਖੋ, ਕੇਤ.

ਕ਼ੇਤੁਮਾਛੀ. ਸੰਗਯਾ—ਮੱਛੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਧੁਜਾ ਵਿੱਚ, ਕਾਮ. ਮਤ੍ਸ੍ਯਕੇਤੁ, ਮੱਛਕੇਤੁ. "ਸਜੀ ਸੈਨ ਆਛੀ, ਮਨੋ ਕੇਤੁਮਾਛੀ." (ਗੁਵਿ ੧੦)

ਕੇਤੁਮਾਲ. ਭਾਗਵਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜੰਬੁਦ੍ਵੀਪ ਦੇ ਨੌ ਖੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਖੰਡ. "ਕੇਤੁਮਾਲ ਜਹਿਂ ਖੰਡ ਸੁਹਾਵਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

[2]ਅਪਰਾਧੀ.

[3]ਕਿਤਨੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੇਤਕੀ ਦਾ ਫੁੱਲ ਛੋਟਾ ਅਤੇ ਪਿਲੱਤਣ ਦੀ ਭਾਹ ਵਾਲਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਵੜੇ ਦਾ ਫੁੱਲ ਚਿੱਟਾ ਅਰ ਵੱਡਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ.

ਕੇਤੇ
ਕੇਤੇਕਿ
ਕੇਤੇਕੇ } ਵਿ—ਕਿਤਨੇ. ਕਿਤਨੇ ਇੱਕ. "ਕੇਤੇ ਇੰਦ ਚੰਦ ਸੂਰ ਕੇਤੇ." (ਜਪੁ) "ਜੀਵਨਾ ਵੀਚਾਰਿ ਦੇਖਿ ਕੇਤੇਕੇ ਦਿਨਾ?" (ਧਨਾ ਮ: ੧)

ਕੇਤੈ. ਕਿਤਨੇ ਹੀ. ਅਨੇਕਾਂ. "ਕਹਨ ਕਹਾਵਨ ਕਉ ਕਈ ਕੇਤੈ." (ਕਾਨ ਮ: ੫)

ਕੇਤ੍ਵਾਯੁਧ. ਕੇਤੁ (ਧੁਜਾ) ਆਯੁਧ (ਸ਼ਸਤ੍ਰ). "ਸਕਲ ਮੀਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਹਿ ਕੇਤ੍ਵਾਯੁਧ ਕਹਿ ਅੰਤ." (ਸਨਾਮਾ) ਮੱਛ ਦੇ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਅੰਤ ਕੇਤੁ ਅਤੇ ਆਯੁਧ ਪਦ ਦੇਓ. ਜਿਵੇਂ—ਝਖਕੇਤੁ, ਮਕਰਕੇਤੁ, ਮੱਛਕੇਤੁ, ਮਤਸ੍ਯਕੇਤੁ, ਮੀਨਕੇਤੁ-ਆਯੁਧ. ਕਾਮ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਤੀਰ.

ਕੇਦਾਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੇਤ। ੨ ਕਿਆਰਾ. ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕ (ਜਲ) ਨੱਕਾ ਦਾਰ (ਵੱਢ) ਕੇ ਦਾਖ਼ਿਲ ਕਰੀਏ। ੩ ਇੱਕ ਤੀਰਥ, ਜੋ ਰਿਆਸਤ ਗੜ੍ਹਵਾਲ (ਯੂ. ਪੀ) ਵਿੱਚ ਰੁਦ੍ਰਹਿਮਾਲੇ ਦੀ ਬਰਫਾਨੀ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਮਹਾਪੰਥ ਦੀ ਚੋਟੀ ਤਲੇ ਇੱਕ ਟਿੱਲੇ ਉੱਤੇ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਬਲੰਦੀ ੧੧੭੫੩ ਫੁਟ ਹੈ. ਏਥੇ ਸਦਾਸ਼ਿਵ ਮੰਦਿਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਝੋਟੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਮਹਾਦੇਵ ਹੈ. ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਂਡਵਾਂ ਤੋਂ ਹਾਰ ਖਾਕੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਇਸ ਥਾਂ ਝੋਟਾ ਬਣਕੇ ਆਏ.[1] ਪੁਜਾਰੀ ਮੰਦਿਰ ਦੇ ਜੰਗਮ ਹਨ. "ਕੁੰਭਿ ਜਉ ਕੇਦਾਰ ਨ੍ਹਾਈਐ." (ਰਾਮ ਨਾਮਦੇਵ) "ਕਪਤ ਕੇਦਾਰੈ ਜਾਈ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ)

ਕੇਦਾਰਨਾਥ. ਸ਼ਿਵ. ਦੇਖੋ, ਕੇਦਾਰ ੩.

ਕੇਦਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕੇਦਾਰ ੩. "ਗੰਗਾ ਜਮਨਾ ਕੇਲ ਕੇਦਾਰਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ੨ ਕਲ੍ਯਾਣ ਠਾਟ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਣ ਰਾਗ ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੱਧਮ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਤੀਵ੍ਰ ਦੋਵੇਂ ਲਗਦੇ ਹਨ. ਨਿਸਾਦ ਭੀ ਦੋਵੇਂ ਹਨ. ਸ਼ੁੱਧ ਮੱਧਮ ਵਾਦੀ ਅਤੇ ਸੜਜ ਸੰਵਾਦੀ ਹੈ. ਤੀਵ੍ਰ ਮੱਧਮ ਅਤੇ ਗਾਂਧਾਰ ਦੁਰਬਲ ਹਨ. ਗਾਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ਹੈ.

ਸਰਗਮ—ਨ ਸ ਮ, ਗ ਪ, ਮੀ ਪ ਧ ਨਾ ਧ ਪ, ਸ ਨਾ ਧ ਪ, ਮੀ ਪ ਧ ਪ ਮ, ਰ ਸ.

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਕੇਦਾਰੇ ਦਾ ਤੇਈਹਵਾਂ ਨੰਬਰ ਹੈ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕਿਦਾਰਾ.

ਕੇਦਾਰੀ. ਵਟਾਲੇ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਲੂੰਬਾ ਖਤ੍ਰੀ, ਜੋ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਵਡਾ ਕਰਣੀ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਥਾਪਕੇ ਮੰਜੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ. ਦੇਖੋ, ਬਾਈ ਮੰਜੀਆਂ.

ਕੇਂਦ੍ਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧੁਰ (ਲੱਠ) ਦਾ ਮੱਧ ਭਾਗ. ਘੇਰੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਥਾਂ. ਮਰਕਜ਼ the centre[2] of a circle.

ਕੇਨ. ਕੀਅਨ. ਕੀਤੇ. ਕਰੇ. "ਉਤਮ ਹਰਿ ਹਰਿ ਕੇਨ." (ਕਾਨ ਮ: ੪) ੨ ਸਰਵ—ਕਿਸੇ ਨੇ. ਕਿਸ ਕਰਕੇ. ਤ੍ਰਿਤੀਯਾ ਵਿਭਕ੍ਤਿ ਦਾ ਇੱਕ ਵਚਨ. "ਜੇਨ ਕੇਨ ਪ੍ਰਕਾਰੇ ਹਰਿਜਸ ਸੁਨਹੁ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ਜਿਸ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਹਰਿਯਸ਼ ਸੁਣੋ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਉਪਨਿਸਦ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੁੱਢ "ਕੇਨ" ਪਾਠ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਸੋਦਰੁ, ਸੋ ਪੁਰਖੁ ਆਦਿਕ. ਕੇਨ ਉਪਨਿਸਦ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਤਲਵਕਾਰ" ਭੀ ਹੈ.

ਕੇਯੂਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੁਜਬੰਦ. ਅੰਗਦ. ਬਾਜੂਬੰਦ. ਬਹੁੱਟਾ.

ਕੇਰ. ਵ੍ਯ—ਸੰਬੰਧ ਬੋਧਕ ਅਵ੍ਯਯ. ਦਾ. ਕਾ. "ਗੁਰ ਕੇਰ ਹੁਕਮ ਸਿਰ ਧਾਰਲੀਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਾਂਗਟ ਤੋਂ ਪੰਜ ਕੋਹ ਪੂਰਵ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕੇਰ ਸਾਹਿਬ। ੩ ਫ਼ਾ ̸ ਲਿੰਗ. ਜਨਨੇਂਦ੍ਰਿਯ.

ਕੇਰ ਸਾਹਿਬ. ਪਿੰਡ "ਜੈਸੁਖ," ਜਿਲਾ ਗੁਜਰਾਤ, ਤਸੀਲ ਫਾਲੀਆ, ਥਾਣਾ ਪਿੰਡੀਬਹਾਉੱਦੀਨ ਤੋਂ ਪੂਰਵ ਦੋ ਫਰਲਾਂਗ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ੪੦ ਮੁਰੱਬੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਯਾ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਇਸ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ਲਾਈ, ਦਰਬਾਰ ਅਤੇ ਤਲਾਉ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਈ.

ਇੱਥੇ ਵੈਸਾਖੀ ਚੇਤਚੋਦਸ ਅਤੇ ਭਾਦੋਂ ਦੀ ਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਮੇਲੇ ਲਗਦੇ ਹਨ. ਉਦਾਸੀ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈ.

ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਚਿਲੀਆਂਵਾਲਾ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ੬ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ.

ਕੇਰਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕੀਣੰ ਕਰਨਾ. ਖਿੰਡਾਉਣਾ. ਵਿਖੇਰਨਾ। ੨ ਬਾਂਸ ਦੇ ਪੋਰ ਵਿੱਚਦੀਂ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਦਾਣੇ ਫੈਲਾਉਣੇ (ਬੀਜਣੇ).

ਕੇਰਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਦੱਖਣੀ ਦੇਸ਼, ਜੋ ਕੰਨ੍ਯਾਕੁਮਾਰੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੋਕਰਣ ਤੀਕ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਾਲਾਬਾਰ ਟ੍ਰਾਵਨਕੋਰ ਅਤੇ ਕਨਾਰਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ. ਹੁਣ ਇਸ ਦੀ ਕਨਾਰਾ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਬੋਲੀ ਕਨਾਰੀ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਚੇਰ। ੨ ਕੇਰਲ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ। ੩ ਫਲਿਤਜੋਤਿਸ ਦਾ ਇੱਕ ਭੇਦ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਰਲ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਕੇਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੇਰਣ (ਕੀਣੰ-ਵਿਖੇਰਣ) ਦਾ ਕਰਮ। ੨ ਕੇਲਾ. ਕਦਲੀ। ੩ ਵ੍ਯ ਸੰਬੰਧ ਬੋਧਕ ਅਵ੍ਯਯ. ਕਾ. ਦਾ. "ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਨ ਕੇਰਾ." (ਗਉ ਮ: ੪) "ਕਤ ਕੀ ਮਾਈ ਬਾਪੁ ਕਤ ਕੇਰਾ." (ਗਉ ਮ: ੧)

ਕੇਰਿਆ. ਕੀਣੰ ਕੀਤਾ. ਖਿੰਡਾਇਆ. ਵਿਖੇਰਿਆ। ੨ ਵ੍ਯ—ਦਾ. ਕਾ.

ਕੇਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੱਚੀ ਅੰਬੀ. ਅੰਬਿਯਾ। ੨ ਕੇਰਾ ਦਾ ਇਸ੍ਤ੍ਰੀਲਿੰਗ. ਦੀ. ਕੀ. "ਕਲਰ ਕੇਰੀ ਕੰਧ ਜਿਉ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)। ੩ ਆਵੇ ਅਥਵਾ ਭੱਠੇ ਦੀ ਤੱਤੀ ਸੁਆਹ (ਭਸਮ). "ਕੇਰੀ ਮੱਧ ਧਸਕ ਸੋ ਗਯੋ." (ਗੁਵਿ ੬)

---

[1]ਅਰਜੁਨ ਤੋਂ ਹਾਰ ਖਾਕੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਨੇ ਝੋਟੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਪਨਾਹ ਲਈ. ਧੜ ਪਹਾੜ ਵਿੱਚ ਧਸ ਗਿਆ ਕੇਵਲ ਪਿੱਠ ਬਾਹਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਚਾਰ ਹੋਰਨਾਂ ਥਾਂਵਾਂ ਤੇ ਹੋਂਦੀ ਹੈ-ਬਾਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੁੰਗਨਾਥ ਤੇ, ਮੂੰਹ ਦੀ ਰੁਦ੍ਰਨਾਥ ਤੇ, ਨਾਭੀ ਦੀ ਮਧ੍ਯਮੇਸ਼੍ਵਰ ਤੇ, ਸਿਰ ਅਤੇ ਜਟਾ ਦੀ ਕਲਪੇਸ਼੍ਵਰ ਤੇ. ਇਹ ਪੰਜੇ ਅਸਥਾਨ ਪੰਜ ਕੇਦਾਰ ਸਦਾਉਂਦੇ ਹਨ.

[2]ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ, ਯੂਨਾਨੀ Kentron ਤੋਂ ਆਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਯੂਨਾਨੀ ਵਿੱਚ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਕੇਂਦ੍ਰ ਦਾ ਇਹ ਰੂਪਾਂਤਰ ਹੈ.

ਕੇਰੇ. ਕੇਰਾ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. ਦੇ. ਕੇ. "ਅਜਬ ਕੰਮ ਕਰਤੇ ਹਰਿ ਕੇਰੇ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩) ੨ ਸਰਵ—ਕੇਹਰਾ (ਕੇੜ੍ਹਾ) ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. ਕੇੜ੍ਹੇ. ਕੌਨਸੇ.

ਕੇਰ੍ਹੇ. ਸਰਵ—ਕਿਸ. "ਤੂ ਆਹੋ ਕੇਰ੍ਹੇ ਕੰਮਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੨ ਕੇਹੜੇ. ਕੌਨਸੇ.

ਕੇਲ. ਸੰ. ਕੇਲਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰੀੜਾ. ਖੇਲ. "ਜਿਮ ਕੇਲਹੀਣ ਕੁਮਾਰ." (ਪ੍ਰਿਥੁਰਾਜ) "ਬਾਜ ਪਏ ਤਿਸੁ ਰਬ ਦੇ ਕੇਲਾਂ ਵਿਸਰੀਆਂ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੨ ਕੇਲਾ. ਕਦਲੀ. "ਮਾਲੀ ਕੇ ਘਰਿ ਕੇਲ ਆਛੈ." (ਟੋਡੀ ਨਾਮਦੇਵ) ੩ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੀ ਕੇਲਿ ਦਾ ਅਸਥਾਨ. ਵ੍ਰਿੰਦਾਵਨ. "ਗੰਗਾ ਜਮਨਾ ਕੇਲ ਕੇਦਾਰਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ੪ ਸੰ. ਕੇਲਿਕ. ਕੈਲ. ਦੇਵਦਾਰ ਤੋਂ ਘਟੀਆ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਬਿਰਛ.

ਕੇਲਕ. ਸੰ. ਖਿਡਾਰੀ। ੨ ਨਚਾਰ.

ਕੇਲਕੇਲਾਲੀ. ਵਿ—ਕੇਲਿ (ਖੇਲ) ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਕੀਲਾਲੀ (ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ). ਜਿਸ ਦੀ ਸੱਤਾ ਕਰਕੇ ਦੇਵਤੇ ਚੇਸ੍ਟਾ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤਿ ਨਾਲ ਦੇਵਤਾ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ. "ਹਰਿ ਮਿਲਿਆ ਕੇਲਕੇਲਾਲੀ." (ਧਨਾ ਮ: ੪)

ਕੇਲਾ. ਵਿ—ਇਕੇਲਾ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਨਿਰਲੇਪ. ਅਸੰਗ. "ਮਹਾ ਅਨੰਦ ਕਰੇ ਸਦ ਕੇਲਾ." (ਆਸਾ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਦਲੀ. ਰੰਭਾ. ਅੰ. Plantain. L. Musa Sapientum. ਅ਼. ਮੋਜ਼. ਕੇਲੇ ਦਾ ਬੂਟਾ ਅਤੇ ਫਲ ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ. "ਕੇਲਾ ਪਾਕਾ ਝਾਰਿ." (ਰਾਮ ਕਬੀਰ) ਕੰਡੀਲੇ ਝਾੜ ਵਿੱਚ ਪੱਕਾ ਕੇਲਾ ਮੰਨ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕੇਲ.

ਕੇਲਾਲੀ. ਵਿ—ਕੀਲਾਲ (ਅੰਮ੍ਰਿਤ) ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਵਤਾ ਦੇਖੋ, ਕੇਲਕੇਲਾਲੀ। ੩ ਕੀਲਾਲ (ਜਲ) ਧਾਰਣ ਵਾਲਾ. ਬੱਦਲ. ਮੇਘ.

ਕੇਲਿ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੇਲ. ਕ੍ਰੀੜਾ। ੨ ਮੈਥੁਨ. ਇਸਤ੍ਰੀਸੰਗ. ਰਤਿ। ੩ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. ਭੂਮਿ. ਜਮੀਨ.

ਕੇਲੋਂ. ਸੰ. ਕਿਲਿਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੈਲ ਅਤੇ ਦੇਵਦਾਰੁ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ (ਦਰਜੇ ਦੀ) ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਲੱਕੜ, ਜੋ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦੀ ਹੈ. Pinus Deodar.

ਕੇਵ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ. ਕੈਸੇ. ਕਿਵੇਂ. "ਤੁਝੁ ਬਾਝੁ ਪਿਆਰੇ ਕੇਵ ਰਹਾ?" (ਧਨਾ ਮ: ੧) "ਕੇਵ ਨੈਨੀ ਦੇਖਏ?" (ਗਉ ਛੰਤ ਮ: ੧)

ਕੇਵਟ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਦਰਾ. ਗੁਫਾ। ੨ ਸੰ. ਕੈਵਰ੍ਤ. ਮਲਾਹ. ਨੌਕਾ (ਬੇੜੀ) ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਕੇਵਡ, ਕੇਵਡੁ } ਕਿਤਨਾ ਵਡਾ. "ਕੇਵਡੁ ਵਡਾ ਡੀਠਾ ਹੋਇ?" (ਸੋਦਰੁ)

ਕੇਵਲ. ਸੰ. ਵਿ—ਇਕੇਲਾ. ਸਿਰਫ. "ਕੇਵਲ ਕਾਲਈ ਕਰਤਾਰ." (ਹਜ਼ਾਰੇ ੧੦) ੨ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ। ੩ ਸ਼ੁੱਧ. ਖਾਲਿਸ. ਨਿਰੋਲ. "ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦੀਓ ਗੁਰਮੰਤੁ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਮਦਮੇ ਤੋਂ ਸੱਤ ਕੋਹ ਦੱਖਣ ਇੱਕ ਪਿੰਡ. ਦੱਖਣ ਨੂੰ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਡੇਰਾ ਦਮਦਮੇ ਤੋਂ ਚੱਲਕੇ ਇਸ ਥਾਂ ਹੋਇਆ ਸੀ. ਇਹ ਜਿਲਾ ਹਿਸਾਰ ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਰੋੜੀ ਵਿੱਚ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕਾਲਾਂਵਾਲੀ ਤੋਂ ੪ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਪੂਰਵ ਹੈ. ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਬਾਹਰਵਾਰ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ, ਜੋ ਕਾਨੂਨ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ. ਇਸ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੪੦ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ.

ਕੇਵੜਾ. ਸੰ. ਕੇਵਿਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇਹ ਕੇਤਕੀ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਰੰਗ ਚਿੱਟਾ ਅਤੇ ਕੇਤਕੀ ਨਾਲੋਂ ਫੁੱਲ ਵਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਅਰਕ ਅਤੇ ਇਤਰ ਬਹੁਤ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕੇਤਕੀ.

ਕੇਵਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕਿਵਾਰੀ.

ਕੇੜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੱਟ. ਬਲ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੇੜ੍ਹਾ.

ਕੇੜ੍ਹਾ. ਸਰਵ—ਕੌਣ. ਕੌਨਸਾ.

ਕੈ. ਸਰਵ—ਕਿਤਨੇ. ਕਈ. "ਕੈ ਲੋਅ ਖਪਿ ਮਰੀਜਈ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ੨ ਕਿਸ. "ਹਉ ਕੈ ਦਰਿ ਪੂਛਉ ਜਾਇ?" (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) "ਕੈ ਸਿਉ ਕਰੀ ਪੁਕਾਰ?" (ਧਨਾ ਮ: ੧) ੩ ਵ੍ਯ—ਅਥਵਾ. ਜਾਂ. "ਕਰਤੇ ਕੀ ਮਿਤਿ ਕਰਤਾ ਜਾਣੈ, ਕੈ ਜਾਣੈ ਗੁਰੁ ਸੂਰਾ." (ਓਅੰਕਾਰ) "ਕੈ ਸੰਗਤਿ ਕਰਿ ਸਾਧੁ ਕੀ ਕੈ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਇ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੪ ਕਾ. ਕੇ. "ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਰੈ ਰੈਣਿ ਕੈ ਵਣਜਾਰਿਆ ਮਿਤ੍ਰਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧ ਪਹਿਰੇ) ੫ ਕਰਕੇ. ਕ੍ਰਿਤ੍ਵਾ. "ਕੈ ਪ੍ਰਦੱਖਨਾ ਕਰੀ ਪ੍ਰਨਾਮ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਪ੍ਰਭੁ ਥੰਭ ਤੇ ਨਿਕਸੇ ਕੈ ਬਿਸਥਾਰ." (ਬਸੰ ਕਬੀਰ) ੬ ਸੇ. ਤੋਂ. "ਮਦ ਮਾਇਆ ਕੈ ਅੰਧ." (ਸ. ਮ: ੯) "ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਿ ਕਰ ਜੋਨਿ ਕੈ ਅਜੋਨਿ ਭਏ." (ਭਾਗੁ ਕ) ੭ ਦੇਖੋ, ਕ੍ਯ.

ਕੈਂ. ਸਰਵ—ਕਿਸ. "ਤੁਧੁ ਨੋ ਛੋਡਿ ਜਾਈਐ ਪ੍ਰਭੂ ਕੈਂ ਧਰਿ?" (ਆਸਾ ਮ : ੫) ਕਿਸ ਪਾਸੇ ਜਾਈਏ?

ਕੈਸ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੈਸੇ. ਕਥੰਕਰ. ਕਿਵੇਂ. "ਕਹੋ ਸੁ ਕੈਸ ਪਾਈਐ?" (ਅਕਾਲ)

ਕੈਂਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਜ਼ਸ. ਝਗੜਾ. ਫ਼ਿਸਾਦ.

ਕੈਸਰ. ਅ਼ ﻗﯿﺼﺮ ਕ਼ੈਸਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਦਸ਼ਾਹ. Caesar। ੨ ਰੂਮ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ. ਕਈ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰੂਮੀਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਕ਼ੈਸਰ ਉਸ ਦੀ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਾਤਾ ਦੇ ਮਰਣ ਪੁਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ. ਸੋ ਰੂਮ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ "ਅਗਸ੍ਟਸ" ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਜੰਮਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਕੈਸਰ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੋਈ. ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਥਵਾ ਸ਼ਹਨਸ਼ਾਹ ਦਾ ਬੋਧਕ ਹੋ ਗਿਆ.

ਕੈਸਾ, ਕੈਸਿਕ, ਕੈਸੀ, ਕੈਸੇ, ਕੈਸੋ } ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਦਾ. ਕੇਹੋ ਜੇਹਾ. ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੇ. ਕਿਸ ਤਰਾਂ. "ਕੈਸੇ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਵੈ?" (ਵਡ ਅ: ਮ: ੩) ਕੇਹੋ ਜੇਹੀ. ਕੇਹੀ। ੨ ਕੈਸੀ ਸ਼ਬਦ "ਜੈਸੀ" ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਭੀ ਆਇਆ ਹੈ. "ਛਪਾ ਕਰ ਕੈਸੀ ਛਬਿ ਕਾਲਿੰਦੀ ਕੇ ਕੂਲ ਕੇ." (ਅਕਾਲ)

ਕੈਹਬਤ. ਕਹਾਵਤ. ਕਥਨ. ਦੇਖੋ, ਕਹਿਵਤ ੨.

ਕੈਹਰ. ਦੇਖੋ, ਕਹਰ.

ਕੈਹਾ, ਕੈਹਾਂ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਂਸ੍ਯ. ਕਾਂਸੀ. "ਉਜਲੁ ਕੈਹਾ ਚਿਲਕਣਾ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੧) "ਕੈਹਾਂ ਕੰਚਨ ਤੁਟੈ ਸਾਰ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਕੈਹੀ. ਸਰਵ—ਕਿਸੇ ਦਾ. ਕਿਸੇ ਦਾ ਭੀ. "ਹਿਆਉ ਨ ਕੈਹੀ ਠਾਹਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਕਿਸੇ ਦਾ ਭੀ ਮਨ ਨਾ ਢਾਹ.

ਕੈਕ. ਸਰਵ—ਕਈ ਇੱਕ. "ਦਿਨ ਕੈਕ ਗਏ." (ਪ੍ਰਿਥੁਰਾਜ)

ਕੈਕਯੀ, ਕੈਕੇਈ, ਕੈਕੇਯੀ ਦੇਖੋ, ਕੇਕਈ.

ਕੈਕੈ. ਕਰਕੇ। ੨ ਕੈਕਯੀ ਦੇ ਥਾਂ ਵੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਜੀਤ ਜੁੱਧ ਦ੍ਵੈ ਬਰ ਲਏ ਕੈਕੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੦੨) ਕੈਕੇਯੀ ਨੇ ਦਸ਼ਰਥ ਤੋਂ ਦੋ ਵਰ ਲਏ.

ਕੈਖ਼ੁਸਰੋ. کیخسرو ਈਰਾਨ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਜੋ ਕਿਆਨੀ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਦਾ ਤੀਜਾ ਸ਼ਾਹ ਸੀ. ਇਹ ਕੈਕਾਊਸ ਦਾ ਪੋਤਾ ਅਤੇ ਸਯਾਬਸ਼ ਦਾ ਬੇਟਾ ਸੀ. ਇਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਧਰਮਾਤਮਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਕੈਖ਼ੁਸਰੋ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅੱਠਵੀਂ ਹਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ.

ਕ਼ੈਂਚੀ. ਤੁ. قینچی ਸੰ. ਕਰ੍ਤਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਤਰਣੀ.

ਕੈਟਭ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਟਬੀਜਨਾ. ਖਦ੍ਯੋਤ. ਟਨਾਣਾ. ਦੇਖੋ, ਜੁਗਨੂੰ। ੨ ਮਧੁਦੈਤ ਦਾ ਭਾਈ. ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਅਤੇ ਰਾਮਾਇਣ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਵਿਸ਼ਨੁ ਜਲ ਵਿੱਚ ਸੌਂ ਰਹੇ ਸਨ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿੱਚੋਂ (ਅਥਵਾ ਕੰਨ ਦੀ ਮੈਲ ਤੋਂ) ਦੋ ਦੈਤ ਉਪਜੇ, ਇੱਕ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕੈਟਭ, ਦੂਜੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਮਧੁ ਸੀ. ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨਾਭਿਕਮਲ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮਾਰਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਏ. ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਵਿਸ਼ਨੁ ਦੀ ਆਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੁ ਨੇ ਯੁੱਧ ਕਰਕੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ. ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਚੰਡੀਚਰਿਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਇਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਹੈ—

"ਸ਼੍ਰੁਤਮੈਲ ਤੇ ਦੈਤ ਰਚੇ ਜੁਗ ਤਾ. xxx
ਮਧੁ ਕੈਟਭ ਨਾਮ ਭਏ ਤਿਨ ਕੇ. xx
ਜੁੱਧ ਕਰ੍ਯੋ ਤਿਨ ਸੌਂ ਭਗਵੰਤ,
ਨ ਮਾਰ ਸਕੈ ਅਤਿ ਦੈਤ ਬਲੀ ਹੈ,
ਸਾਲ ਭਏ ਤਿਨ ਪੰਚ ਹਜਾਰ,
ਦੁਹੂੰ ਲਰਤੇ ਨਹਿ ਬਾਂਹ ਟਲੀ ਹੈ,
ਦੈਤਨ ਰੀਝ ਕਹ੍ਯੋ—"ਵਰਮਾਂਗ"
ਕਹ੍ਯੋ ਹਰਿ—"ਸੀਸਨ ਦੇਹੁ," ਭਲੀ ਹੈ,
ਧਾਰ ਉਰੂ ਪਰ ਚਕ੍ਰ ਸੌਂ ਕਾਟਕੈ,
ਜੋਤਿ ਲੈ ਆਪਨੇ ਅੰਗ ਮਲੀ ਹੈ."

ਹਰਿਵੰਸ਼ ਦੇ ੫੨ਵੇਂ ਅਧ੍ਯਾਯ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਦੋ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਖਿਡੌਣੇ ਬਣਾਏ, ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਣ ਪਾਏ ਤਦ ਉਹੀ ਮਧੁ ਕੈਟਭ ਦੈਤ ਹੋ ਗਏ. ਦੇਖੋ ਮਧੁ ੯.

ਕੈਟਭਾਰਿ. ਵਿਸ਼ਨੁ, ਜੋ ਕੈਟਭ ਦੈਤ ਦਾ ਵੈਰੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕੈਟਭ ੨.

ਕੈਠਲ. ਜਿਲਾ ਸ਼ਿਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪਹਾੜੀ ਰਿਆਸਤ. ਕਯੋਂਥਲ. ਦੇਖੋ, ਪੰਜਾਬ.

ਕੈਠੇ, ਕੈਠੈ ਬਾਂਗਰ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸ ਥਾਂ. ਕਹਾਂ. ਕਿੱਥੇ. "ਬਾਹਰਿ ਕੈਠੇ ਜਾਇਓ?" (ਗਉ ਮ: ੫) "ਦੇਹ ਨ ਹੋਤੀ ਤਉ ਮਨੁ ਕੈਠੈ ਰਹਿਤਾ?" (ਸਿਧ—ਗੋਸਟਿ) ੨ ਸਰਵ—ਕਿਸੇ ਨੇ. "ਬਿਨ ਲਹਿਣੇ ਕੈਠੈ ਪਾਇਓ ਰੇ?" (ਟੋਡੀ ਮ: ੫)

ਕੈਂਡਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਾਪ. ਪੈਮਾਨਾ। ੨ ਢਾਂਚਾ. ਸਾਂਚਾ। ੩ ਪੋਠੋ. ਸਰਵ—ਕਿਸ ਦਾ। ੪ ਕੰਟਕ (ਦੁਖਦਾਈ) ਲਈ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਐਂਡਾ ਕੈਂਡਾ ਬੋਲਤਾ, ਕਨਜਾ ਬੁਰਾ ਮਨਾਇ। ਵੇਮੁਖ ਇਨ ਸਭ ਤੇ ਬਚੋਂ ਫੂਲ ਸੰਪਦਾ ਆਇ." (ਸੌ ਸਾਖੀ ਅਤੇ ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਆਕੜਿਆ ਹੋਯਾ (ਅਹੰਕਾਰੀ), ਕੰਟਕ (ਦੁਖਦਾਈ), ਬਹੁਤ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ (ਬਕਬਾਦੀ) ਅਤੇ ਕਨਜਾ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ.

ਕੈਤਵ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿਤਵ (ਛਲ) ਦਾ ਭਾਵ. ਕਪਟ। ੨ ਜੂਆ। ੩ ਧਤੂਰਾ। ੪ ਹਰੀ ਮਣੀ. ਸਬਜ਼ਾ। ੫ ਵਿ—ਜੁਆਰੀਆ। ੬ ਕਪਟੀ.

ਕੈਤਵਾਪਨ੍ਹੁਤਿ. ਦੇਖੋ, ਅਪਨ੍ਹੁਤਿ (ਅ).

ਕੈਥ. ਸੰ. ਕਪਿੱਥ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੰਗਲੀ ਨਾਸ਼ਪਾਤੀ. ਦੇਖੋ, ਕਪਿੱਥ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਾਇਥ ੪-੫.

ਕੈਥਲ, ਕੈਂਥਲ ਕਰਨਾਲ ਜ਼ਿਲੇ ਦੀ ਤਸੀਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ, ਜੋ ਕਰਨਾਲ ਤੋਂ ੧੯ ਕੋਹ ਪੱਛਮ ਕੁਰੁਖੇਤ੍ਰਭੂਮਿ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਯੁਧਿਸ੍ਠਿਰ ਨੇ ਵਸਾਇਆ. ਹਨੁਮਾਨ ਦੀ ਮਾਤਾ ਅੰਜਨਾ ਦਾ ਮੰਦਿਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਾਮ "ਕਪਿਸ੍ਥਲ" ਥਾਪਿਆ. ਭਗਤੁਵੰਸ਼ੀ ਭਾਈ ਗੁਰੁਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੁਪੁਤ੍ਰ ਭਾਈ ਦੇਸੂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁਲਕ ਮੱਲਕੇ ਕੈਥਲ ਨੂੰ ਸਨ ੧੭੬੭ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾਇਆ. ਇਸ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪੋਤੇ ਭਾਈ ਉਦਯ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਾਜ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਕੀਤਾ. ਭਾਈ ਉਦਯ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰਾਜਕਵਿ ਕਵੀਰਾਜ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸੇ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਕੇ ਗੁਰੁਪ੍ਰਤਾਪਸੂਰਯ ਆਦਿਕ ਪੁਸਤਕ ਰਚੇ ਹਨ. ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੈਥਲ ਬਾਬਤ ਵਾਲਮੀਕ[1] ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਅੰਤ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

"ਤੀਰ ਤੀਰ ਤੀਰਥ ਕੀ ਭੀਰ ਬਰ ਪੀਰ ਹਰ
ਨੀਰ ਭਏ ਸੁੰਦਰ ਸੁਹਾਵਤ ਸੁਪਾਨ ਕੀ,
ਸੰਤ ਹੈਂ ਮਹੰਤ ਭਗਵੰਤ ਕੀ ਭਗਤਿਵੰਤ
ਅੰਤਕ ਕੇ ਅੰਤ ਕੋ ਨਾ ਪਾਇ ਪੀਰ ਪ੍ਰਾਨ ਕੀ,
ਪਰਮ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਦੇਵਤਾਨ ਬਲ
ਜਤ੍ਰ ਤਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰ ਦੇਤ ਮਤਿ ਸਯਾਨ ਕੀ,
ਉਪਮਾ ਮਹਾਨ ਕੀ ਨਾ ਆਨ ਮੇ ਸਮਾਨ ਕੀ
ਪੁਰਾਨ ਮੇ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕੀ ਸੁ ਕੈਥਲ ਸਥਾਨ ਕੀ."

ਭਾਈ ਉਦਯ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੰਤਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਈ. ਇਸ ਲਈ ੧੫ ਮਾਰਚ ਸਨ ੧੮੪੩ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਣ ਪੁਰ ਇਹ ਰਿਆਸਤ

[1]ਭਾਵ—ਵਾਲਮੀਕਿ ਰਾਮਾਯਣ. (ਸੰਪਾਦਕ)

ਅਯੋਗ ਨੀਤਿ ਨਾਲ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਈ ਗਈ.[1] Kythal was a Cis-Sutlaj Sikh State which entered into treaty with the British Government in 1809.

The Chiefs of the Cis-Sutlaj States never dreamt when they entered into alliance with the British that their states would be annexed to the territory of the East India Company for want of heirs. For, according to the Hindu Law, they knew, they could always adopt heirs in the event of the failure of a progeny. This is exactly what the British interpreters of the Treaty would not admit. So when the Kythal Chief died, his State was annexed by Ellenborough. But this annexation was expressed by the euphemistic phrase "lapse". The State had not been originally granted to the Kythal Chief by the British that it could have "lapsed" to them. (Extract from Rise of the Christian Power in India by Major B. D. Basu." I. M. S. Page 852)

ਕੈਂਥਲ ਵਿੱਚ ਨੌਮੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦੋ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਹਨ—ਇੱਕ ਠੰਢਾਰ ਤੀਰਥ ਪੁਰ, ਦੂਜਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ. ਬਾਹਰ ਦੇ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਦਸ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦਾ ਇੱਕ ਨਿੰਮ ਦਾ ਬਿਰਛ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੱਤੇ ਖਵਾਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਰੋਗੀ ਦਾ ਤਾਪ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਸੀ.

ਬਾਹਰ ਦੇ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨੂੰ ਸੌ ਰੁਪਯਾ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਅਤੇ ਸੈਂਤਾਲੀ ਰੁਪਯੇ ਰਿਆਸਤ ਜੀਂਦ ਤੋਂ ਸਾਲਾਨਾ ਮਿਲਦੇ ਹਨ. ਭਾਈ ਉਦਯ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਸੌ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਭਗਤੂ ਭਾਈ.

ਕੈਦ. ਅ਼ قيد ਕ਼ੈਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੰਧਨ. ਬੰਦਿਸ਼.

ਕੈਦਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਇਦਾ। ੨ ਸਰਵ—ਕਿਸੇ ਦਾ. ਕਿਸੀ ਕਾ. "ਨਹਿ ਮੈ ਤ੍ਰਾਸ ਧਰੋਂ ਰਿਪੁ ਕੈਦਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕੈਂਦਾ. ਕਹਿੰਦਾ. ਆਖਦਾ. ਕਥਨ ਕਰਦਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੈਦਾ ੨. ਕਿਸੇ ਦਾ. ਕਿਸੀ ਕਾ.

ਕੈਦਾਂ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੈਸੇ. ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ.

ਕ਼ੈਦੀ. ਅ਼ قيدي ਵਿ—ਬੰਧੂਆ.

ਕੈਧਰ, ਕੈਂਧਰਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਧਰ. ਕਿਸ ਤਰਫ. "ਤੁਧੁ ਨੋ ਛੋਡਿ ਜਾਈਐ ਪ੍ਰਭੁ ਕੈਂਧਰਿ?" (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਕੈਧੋਂ, ਕੈਧੌਂ. ਵ੍ਯ—ਮਾਨੋ. ਜਾਣੀਏ. ਗੋਯਾ। ੨ ਅਥਵਾ. ਜਾਂ. "ਕੈਧੌਂ ਫੇਰ ਲੀਨੋ ਹੈ ਅਨੰਗ ਅਵਤਾਰ." (ਸ਼ੇਖਰ)

ਕੈਪਹਿ. ਕਿਸ ਪਾਸ. "ਦੂਸਰ ਕੈਪਹਿ ਜਾਵਉ?" (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਕਿਸ ਪਾਸੋਂ. ਕਿਸ ਤੋਂ. "ਕੈਪਹਿ ਦੀਖਿਆ ਲੇਵਾ?" (ਸੂਹੀ ਮ: ੧)

ਕੈਫ਼. ਅ਼ كيف ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤੇਜ਼ ਸ਼ਰਾਬ. ਮਦਿਰਾ. "ਕੈਫ ਕੰਚਨੀ ਮੇ ਧਨ ਖੋਵੈਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਨਸ਼ਾ. ਅਮਲ. "ਪੋਸਤ ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਮੰਗਾਯ ਪਿਯੋ ਸਭ ਸ਼ੋਕ ਵਿਦਾ ਕਰਡਾਰਜੋ। ਮੱਤ ਹ੍ਵੈ ਚਾਰੋਈ ਕੈਫਨ ਸੌਂ ਸੁਤ ਇੰਦ੍ਰ ਕੇ ਸਿਉਂ ਇਮ ਬੈਨ ਉਚਾਰਜੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਜੋਂਕਰ. ਕੈਸੇ.

ਕੈਫਿਯਾ, ਕੈਫੀ. ਵਿ—ਸ਼ਰਾਬੀ. ਮਦਮੱਤ. "ਰਾਜ ਕੈਫਿਯੇ ਕਮਾਵੈਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੪੫) "ਇੱਕ ਪਠਾਣ ਕੈਫੀ ਨੇ ਮੈਨੂ ਧੱਕਾ ਦੇ ਕੇ ਸੁੱਟ ਘੱਤਿਆ." (ਜਸਭਾਮ)

ਕੈਫੀਯਤ. ਅ਼ كيفيت ਕੈਫ਼ਿਯਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਲ. ਵ੍ਰਿੱਤਾਂਤ. ਸਮਾਚਾਰ.

ਕੈਬਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤੀਰ. "ਤੁੱਪਕ ਤੜਾਕ। ਕੈਬਰ ਕੜਾਕ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) "ਤਣਿ ਤਣਿ ਕੈਬਰ ਛੱਡਣ ਦੁਰਗਾ ਸਾਮਣੇ." (ਚੰਡੀ ੩)

ਕੈਬੋ. ਕ੍ਰਿ. ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਸੂਰ ਕੋ ਬਾਲਕ.

ਕੈਮਰੀ. ਜੰਗਲੀ ਅੰਜੀਰ. ਫਗਵਾੜਾ. ਪਾਕਰ. ਸੰ. ਪਰੰਟੀ. L. Ficus Venosa.

ਕੈਮੁੱਤਿਕ ਨ੍ਯਾਯ. ਦੇਖੋ, ਨ੍ਯਾਯ.

ਕੈਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰੀਰ. ਕਰੀਲ.

ਕੈਰਉ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੌਰਵ. ਕੁਰੁਵੰਸ਼ੀ ਲੋਕ. "ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕੈਰਉ ਕਰਤੇ ਦੁਰਜੋਧਨ ਸੇ ਭਾਈ." (ਧਨਾ ਨਾਮਦੇਵ)

ਕੈਰਵ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਮੁਦ. ਨੀਲੋਫਰ. "ਸਾਧਨ ਕੈਰਵ ਕੋ ਬਿਗਸਾਵਤ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਸ਼ਤ੍ਰੁ. ਵੈਰੀ। ੩ ਜੁਆਰੀਆ। ੪ ਕੌਰਵ. ਕੁਰੁਵੰਸ਼ੀ. "ਕੈਰਵ ਰਣ ਘਾਏ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਕੈਰੋ, ਕੈਰੋਂ. ਕੌਰਵ. ਕੁਰੁਵੰਸ਼ੀ. "ਕੈਰੋ ਕੁਰੁਖੇਤ੍ਰ ਮਾਰੇ ਪ੍ਰਚੰਡ." (ਗਜਾਨ)

ਕੈਲ. ਦੇਖੋ, ਕੇਲ ੪। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਾਯਲ। ੩ ਕੂਮਲ. ਸ਼ਗੂਫਾ. ਲਗਰ.

ਕੈਲਾ. ਸੰ. ਕਿਯਾਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਝਲਕ ਨਾਲ ਭੂਰਾ ਘੋੜਾ.

ਕੈਲਾਸ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੇ (ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ) ਬਲੌਰ ਦੀ ਤਰਾਂ ਲਸਕਣ ਵਾਲਾ, ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਪੱਛਮ ਅਤੇ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਦੇ ਉੱਤਰ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਪਹਾੜ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੀਨੀ "ਕਿਯੁਨਲਨ" ਆਖਦੇ ਹਨ. ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸ਼ਿਵ ਅਤੇ ਕੁਬੇਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪਰਬਤ ਹੈ. ਤਿਬੱਤ, ਚੀਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਕੇ ਹਜਾਰਾਂ ਯਾਤ੍ਰੂ ਇਸ ਦੀ ਪਰਦੱਖਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੨ ਇੱਕ ਰਾਣਾ. ਦੇਖੋ, ਧੁਨੀ (ਗ).

ਕੈਲਾਖਰ. ਰਿਆਸਤ ਟੇਹਰੀ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਦੂਨ (ਪਹਾੜ ਦੀ ਘਾਟੀ) ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਉਂ, ਜਿਸ ਦੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਗੰਗਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਵਹਿੰਦੀ ਹੈ. "ਗੰਗ ਜਮੁਨ ਭੀਤਰ ਬਸੈ ਕੈਲਾਖਰ ਕੀ ਦੂਨ."

---

[1] ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਅਥਵਾ ਦੇਸੂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੋ ਇਲਾਕਾ ਮੱਲਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਜ਼ਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ. ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਔਲਾਦ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੁਣ ਅਰਨੌਲੀ ਅਤੇ ਸੁੱਧੂਵਾਲ ਦੋ ਛੋਟੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਕਰਨਾਲ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿੱਚ ਹਨ.

(ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੫)

ਕੈਲੀ. ਸੰ. ਕਪਿਲਾ. ਕਾਲੇ ਥਣਾਂ ਵਾਲੀ ਗਊ. ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮ ਕਪਿਲਾ ਉਹ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਰੋਮ ਭੂਰੇ ਅਤੇ ਥਣ ਕਾਲੇ ਹੋਣ.

"ਬ੍ਰਹਮਣ ਕੈਲੀ ਘਾਤੁ ਕੰਞਕਾ ਅਣਚਾਰੀ ਕਾ ਧਾਨੁ,
ਪਾਹਿ ਏਤੇ ਜਾਹਿ ਵੀਸਰਿ ਨਾਨਕਾ ਇਕੁ ਨਾਮੁ."
(ਸਵਾ ਮ: ੩)

ਬ੍ਰਹਮਗਯਾਨੀ ਅਤੇ ਗਊ ਦਾ ਵਧ, ਕੰਨਯਾ ਅਤੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਦਾ ਧਾਨ (ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਖਾਣਾ), ਇਹ ਪਾਪ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਉਸ ਉੱਤੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਵਿਸਰਦਾ ਹੈ. ਭਾਵ—ਨਾਮ ਦਾ ਭੁਲਾਉਣਾ ਮਹਾ ਪਾਪ ਹੈ.

ਕੈਲੇ. ਜਿਲਾ ਤਸੀਲ ਲੁਦਿਆਨਾ, ਥਾਣਾ ਰਾਇਕੋਟ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ. ਇੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਕੇਵਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ. ਹੋਰ ਇਮਾਰਤ ਨਹੀਂ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ "ਮੁੱਲਾਪੁਰ" ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਪੂਰਵ ੧੦ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ.

ਕੈਵਲ, ਕੈਵਲਜ. ਸੰ. ਕੈਵਲ੍ਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੇਵਲ (ਏਕਤਾ) ਦਾ ਭਾਵ. ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ ਅਭੇਦਤਾ. ਪਰਮਗਤਿ. "ਕੈਵਲਦਾ ਉਚਰੇ ਸੁਭ ਬੈਨਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਕੈਵਲਜ ਦਾਤਾ ਨੇ ਉਚਰੇ ਸੁਭ ਬੈਨਾ। ੨ ਖਾਲਿਸਪਨ. ਨਿਰੋਲਤਾ.

ਕੋ. ਸਰਵ—ਕੌਨ. "ਗੁਰਮਤਿ ਰਾਮ ਕਹਿ ਕੋ ਕੋ ਨ ਬੈਕੁੰਠਿ ਗਏ." (ਟੋਡੀ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਕੋਈ. "ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਤੇਰੋ ਕੋ ਨ ਸਹਾਈ." (ਸਾਰ ਮ: ੯) "ਭੁਲਣ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁਕੋ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧) ੩ ਕਰਮ ਅਤੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਨ ਦਾ ਵਿਭਕ੍ਤਿ ਪ੍ਰਤ੍ਯਯ. ਕਾ. ਦਾ. "ਰਾਮ ਕੋ ਬਲ ਪੂਰਨ ਭਾਈ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੪ ਫ਼ਾ ڪ ਕਿ—ਓ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਕਿ ਉਹ.

ਕੋਊ, ਕੋਊ ਸਰਵ—ਕੋਈ. "ਕੋਊ ਸੁਘਰ ਨ ਕੋਊ ਮੂਰਾ." (ਬਾਵਨ)

ਕੋਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅੱਖ ਦਾ ਕਿਨਾਰਾ. ਨੇਤ੍ਰ ਦਾ ਕੋਣਾ। ੨ ਇੱਖ ਆਦਿਕ ਦੀ ਅੱਖ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਅੰਕੁਰ ਉਗਦਾ ਹੈ.

ਕੋਅੰਡ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧਨੁਖ. ਦੇਖੋ, ਕੋਦੰਡ. "ਹਠ ਹੱਸੈਂ ਕੱਸੈਂ ਕੋਅੰਡੰ." (ਰਾਮਾਵ)

ਕੋਅੰਡਜ. ਸੰ. कोदण्डयः ਤੀਰ, ਜੋ ਕੋਦੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕੋਅੰਡਜ ਦਾਇਨੀ. ਕੋਦੰਡ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਤੀਰ, ਉਸ ਦੇ ਦੇਣ (ਬਰਸਾਉਣ) ਵਾਲੀ, ਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕੋਅੰਡਨੀ. ਕੋਦੰਡ (ਧਨੁਖ) ਵਾਲੀ, ਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕੋਇ. ਸਰਵ—ਕੋਈ. "ਕੋਇ ਨ ਕਿਸਹੀ ਜੇਹਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩)

ਕੋਇਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੋਕਿਲਾ. ਪਿਕ. ਕੁਹੂਰਵ. ਤਾਮ੍ਰਾਕ. Eudynamis honorata. "ਕਾਲੀ ਕੋਇਲ ਤੂ ਕਿਤ ਗੁਨਿ ਕਾਲੀ." (ਸੂਹੀ ਫਰੀਦ) ੨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਿਗ੍ਯਾਸੂ ਲਈ ਕੋਇਲ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ। ੩ ਯੂ. ਪੀ. ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਹੁਣ ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਨਾਉਂ ਹੈ. "ਕੋਇਲ ਕੋ ਉਹ ਗੜ੍ਹਾ ਕਹਾਵੈ." (ਪ੍ਰਾਪੰਪ੍ਰ) ੪ ਦੇਖੋ, ਕੋਇਲਾ.

ਕੋਇਲਾ ਅਥਵਾ ਕੋਲਾ. ਸੰ. कालाङ्गार—ਕਾਲਾਂਗਾਰ ਅਥਵਾ ਕੋਕਿਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁਝਿਆ ਹੋਇਆ ਅੱਗ ਦਾ ਅੰਗਾਰ.[1] ਦੇਖੋ, ਅੰ. Coal. "ਕੋਇਲੇ ਪਾਪ ਪੜੇ ਤਿਸ ਊਪਰਿ ਮਨ ਜਲਿਆ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੧) ੨ ਸਰਵ—ਕੋਈ ਲੋਕ. ਕੋਈ ਸ਼ਖਸ. "ਮੁਕਤਿ ਨ ਜਾਨੈ ਕੋਇਲਾ." (ਮਲਾ ਨਾਮਦੇਵ) ੩ ਦੇਖੋ, ਕੋਕਿਲਾ.

ਕੋਈ. ਸਰਵ—ਕੋਪਿ. ਕੋਈਇੱਕ. "ਕੋਈ ਬੋਲੈ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕੋਈ ਖੁਦਾਇ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਕੋਈਕੋਇ. ਸਰਵ—ਵਿਰਲਾ ਕੋਈ ਇੱਕ. "ਕੋਟਿ ਮਧੇ ਜਨੁ ਪਾਈਐ ਭਾਈ ਵਿਰਲਾ ਕੋਈਕੋਇ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਕੋਏ. ਕੋਆ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ। ੨ ਸਰਵ—ਕੋਈ. ਕੋਈ ਭੀ. "ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਏ." (ਅਨੰਦੁ)

ਕੋਸ. ਸੰ. ਕ੍ਰੋਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੋਹ. ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਸ ਦੀ ਦੂਰੀ (ਲੰਬਾਈ) ਗਊ ਦੇ ਕ੍ਰੋਸ਼ (ਰੰਭਣ) ਤੋਂ ਥਾਪੀ ਗਈ ਸੀ. ਅਰਥਾਤ ਜਿੱਥੋਂ ਤੀਕ ਗਾਂ ਦੇ ਰੰਭਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਜਾ ਸਕੇ ਉਹ ਕੋਸ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ. ਫੇਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਸ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਅਨੇਕ ਤਰਾਂ ਦੀ ਕਲਪ ਲਈ. ਦੱਖਣੀਆਂ ਦੇ ਕੋਸ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਕੋਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਲੰਮੇ ਹਨ. ਪੁਰਾਣੀ ਮਿਣਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ੪੦੦੦ ਗਜ਼ ਅਥਵਾ ੮੦੦੦ ਹੱਥ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਦਾ ਕੋਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਕੋਸ ਦੇਸ਼ ਭੇਦ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ.[2] "ਜਿਹ ਮਾਰਗ ਕੇ ਗਨੇ ਜਾਹਿ ਨ ਕੋਸਾ." (ਸੁਖਮਨੀ) ਦੇਖੋ, ਮਿਣਤੀ.

੨ ਸੰ. ਕੋਸ਼. ਗਿਲਾਫ਼. ਪੜਦਾ। ੩ ਡੱਬਾ। ੪ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਮਿਆਨ. "ਅਸਿ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਕੋਸ਼ ਮੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਢਰੇ ਜੁਗ ਨੈਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)। ੫ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ. "ਸਕਲ ਕੋਸ਼ ਮੇ ਜਮਾ ਕਰੀਜੈ."(ਗੁਪ੍ਰਸੂ)। ੬ ਅਭਿਧਾਨ. ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹ ਜਿਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ. ਲੁਗ਼ਾਤ. Dictionary।[3] ੭ ਆਂਡਾ। ੮ ਭਗ. ਯੋਨਿ। ੯ ਫੁੱਲ ਦੀ ਉਹ ਡੋਡੀ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਮਿਠਾਸ ਭਰੀਆਂ ਸੂਖਮ ਤਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ. "ਕਮਲ ਵਿਖੈ ਜਿਮ ਕੋਸ ਵਿਰਾਜੈ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੧੦ ਵੇਦਾਂਤਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਕੋਸ਼ ਮੰਨੇ ਹਨ, ਜੋ ਆਤਮਾ ਪੁਰ ਗਿਲਾਫ਼ ਦੀ ਤਰਾਂ ਪੜਦਾਰੂਪ

[1] ਜਿਤਨੀ ਬੋਝਲ ਲੱਕੜ ਦਾ ਕੋਇਲਾ ਹੋਵੇ ਉਤਨੀ ਹੀ ਉਸ ਵਿੱਚ ਆਂਚ ਵਧੀਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਪੱਥਰੀ ਕੋਇਲੇ ਦੀ ਆਂਚ ਲੱਕੜ ਦੇ ਕੋਇਲੇ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣੀ ਵਧਕੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਭੂਗਰਭਵਿਦ੍ਯਾ ਦੇ ਜਾਣੂ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਢਹਿਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੇੜ ਨਾਲ ਦੱਬੇ ਗਏ ਹਨ ਅਰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੇ ਕਈ ਅੰਸ਼ ਲੈਕੇ ਲੱਕੜ ਪੱਥਰ ਜੇਹੀ ਭਾਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ. ਹੁਣ ਕੋਇਲੇ ਦੀ ਖਾਣਾਂ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ.

[2] ੪੦੪੫ ਅਤੇ ੪੫੫੮ ਗਜ਼ ਦਾ ਭੀ ਪੁਰਾਣੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਸ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

[3] ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੀ. ਸੀ. ੧੧੦੦ ਦੇ ਕਰੀਬ ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਕੋਸ਼ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਹਨ—

(ੳ) ਅੰਨ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਅਤੇ ਅੰਨ ਦੇ ਹੀ ਆਸਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਰੀਰ 'ਅੰਨਮਯ' ਕੋਸ਼ ਹੈ.

(ਅ) ਪੰਜ ਕਰਮਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ, 'ਪ੍ਰਾਣਮਯ' ਕੋਸ਼ ਹੈ.

(ੲ) ਪੰਜ ਗ੍ਯਾਨਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨ, 'ਮਨੋਮਯ' ਕੋਸ਼ ਹੈ.

(ਸ) ਪੰਜ ਗ੍ਯਾਨਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਸਹਿਤ ਬੁੱਧਿ, 'ਵਿਗ੍ਯਾਨਮਯ' ਕੋਸ਼ ਹੈ.

(ਹ) ਸਤੋਗੁਣ ਵਿਸ਼ਿਸ੍ਟ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦਾ ਆਵਰਣ "ਆਨੰਦਮਯ" ਕੋਸ਼ ਹੈ. ਕੋਸ਼ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਕੋਸ ਭੀ ਸਹੀ ਹੈ।

੧੧ ਫ਼ਾ کوس ਪਿੱਤਲ ਦਾ ਨਗਾਰਾ. ਧੌਂਸਾ। ੧੨ ਫ਼ਾ. کوش ਕੋਸ਼. ਵਿ—ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕੋਸ਼ੀਦਨ.

ਕੋਸਟ / **ਕੋਸਠ** } ਕੋਠਾ. ਦੇਖੋ, ਕੋਸ੍ਠ. "ਭੋਜਨ ਕੋ ਕੋਸਟ ਭਰਾਯੋ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਕਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕੋਸਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਸੰ. कुत्सन—ਕੁਤ੍ਸਨ. ਨਿੰਦਾ ਕਰਨੀ. ਬਦਨਾਮ ਕਰਨਾ. ਨਿੰਦਣਾ.

ਕੋਸਤਭ. ਦੇਖੋ, ਕੌਸਤੁਭ.

ਕੋਸਨਾ. ਦੇਖੋ, ਕੋਸਣਾ.

ਕੋਸ਼ਪ / **ਕੋਸ਼ਪਤਿ** / **ਕੋਸ਼ਪਾਲ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੋਸ਼ (ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ) ਦਾ ਅਫ਼ਸਰ. ਕੋਸ਼ਾਧ੍ਯਕ੍ਸ਼. ਖ਼ਜ਼ਾਨਚੀ. "ਕੋਸਪ ਹੋਇ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਜੈਸੇ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੋਸਰੋ. ਕੋਸ ਮਾਤ੍ਰ. ਕੋਸ ਭਰ. "ਏਕ ਕੋਸਰੋ ਸਿਧਿ ਕਰਤ ਲਾਲੁ ਤਬ ਚਤੁਰ ਪਾਤਰੋ ਆਇਓ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ਲਾਲ (ਪਿਆਰੇ) ਵੱਲ ਜਦ ਇੱਕ ਕੋਹਮਾਤ੍ਰ ਸਫਰ ਤੈ ਕੀਤਾ, ਤਦ ਚਤੁਰ ਪਤ੍ਰਹਾਰ (ਕਾਸਿਦ) ਆ ਮਿਲਿਆ. ਭਾਵ—ਗੁਰੂ ਮਿਲੇ.

ਕੋਸਲ. ਸੰ. ਕੋਸ਼ਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਾਘਰਾ ਅਤੇ ਸਰਯੂ ਨਦੀ ਦੇ ਮੱਧ ਦਾ ਦੇਸ਼, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ ਅਯੋਧ੍ਯਾ ਹੈ। ੨ ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ੍ਰ.

ਕੋਸਾ. ਸੰ. कोष्ण. ਵਿ—ਥੋੜਾ ਗਰਮ. ਕਿੰਚਿਤ ਉਸ਼੍ਨ। ੨ ਫ਼ਾ. ਖੋਜਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਠੋਡੀ ਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਥੋੜੇ ਰੋਮ ਹੋਣ. ਬੱਕਰੇ ਜੇਹੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵਾਲਾ। ੩ ਫ਼ਾ کوشا ਕੋਸ਼ਾ. ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਕੋਸ਼ਾਧ੍ਯਕ੍ਸ਼. ਖ਼ਜ਼ਾਨਚੀ. ਦੇਖੋ, ਕੋਸ਼ਪ.

ਕੋਸਾਲ. ਦੇਖੋ, ਸਾਲ.

ਕੋਸ਼ਿਸ਼. ਫ਼ਾ کوشش ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਯਤਨ. ਉੱਦਮ.

ਕੋਸੀਦ. ਦੇਖੋ, ਕੁਸੀਦ। ੨ ਡਿੰਗ. ਸੁਸਤੀ. ਆਲਸ.

ਕੋਸ਼ੀਦਨ. ਫ਼ਾ کوشیدن ਕ੍ਰਿ—ਕੋਸ਼ਿਸ਼ (ਯਤਨ) ਕਰਨਾ.

ਕੋਸ੍ਠ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੋਠਾ। ੨ ਮੇਦਾ. ਪਕ੍ਵਾਸ਼ਯ। ੩ ਉਦਰ. ਢਿੱਡ.

ਕੋਹ. ਦੇਖੋ, ਕੋਸ ੧. "ਕੋਹ ਕਰੋੜੀ ਚਲਤ ਨ ਅੰਤ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਕ੍ਰੋਧ. ਗੁੱਸਾ. ਕੋਪ। ੩ ਫ਼ਾ کوہ ਪਰਬਤ. ਪਹਾੜ.

ਕੋਹਕ਼ਾਫ਼. ਫ਼ਾ کوہقاف ਕ਼ਾਫ਼ ਨਾਮਕ ਕੋਹ (ਪਹਾੜ). ਸੰ. ਲੋਕਾਲੋਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਕਲਪਿਤ ਪਹਾੜ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਾਫ ੧ ਅਤੇ ੨ ਅਰ ਲੋਕਾਲੋਕ.

ਕੋਹਤ੍ਰੂਰ. ਤ੍ਰੂਰ ਨਾਮਕ ਪਹਾੜ. ਦੇਖੋ, ਤ੍ਰੂਰ ੮.

ਕੋਹਨੂਰ. ਫ਼ਾ کوہنور ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੀਰਾ, ਜੋ ਨੂਰ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਦਾ ਕੋਹ (ਪਹਾੜ) ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਬਾਬਤ ਬਹੁਤ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਣ ਅਤੇ ਅਰਜੁਨ ਪਾਸ, ਫੇਰ ਵਿਕ੍ਰਮਾਦਿਤ੍ਯ ਪਾਸ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬਲ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ. ਜੋ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬਾਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਉਹ ਇਉਂ ਹੈ ਕਿ—ਕੋਹਨੂਰ ਹੀਰਾ ਫਰਵਰੀ ਸਨ ੧੬੨੮ ਵਿੱਚ ਮੀਰਜੁਮਲਾ (ਗੋਲਕੰਡਾ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅ਼ਬਦੁੱਲਾ ਕ਼ੁਤ਼ਬਸ਼ਾਹ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ) ਨੇ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕੀਤਾ.[1] ਜਨਵਰੀ ਸਨ ੧੭੩੯ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਲੁੱਟ ਸਮੇਂ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਆਇਆ ਅਤੇ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਕੋਹਨੂਰ" ਥਾਪਿਆ. ੮ ਜੂਨ ਸਨ ੧੭੪੭ ਨੂੰ ਇਹ ਰਤਨ ਨਾਦਿਰਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੋਤੇ ਸ਼ਾਹਰੁਖ਼ ਮਿਰਜ਼ਾ ਤੋਂ ਅਹ਼ਿਮਦਸ਼ਾਹ ਦੁੱਰਾਨੀ ਦੇ ਹੱਥ ਲੱਗਾ. ੧ ਜੂਨ ਸਨ ੧੮੧੩ ਨੂੰ ਸ਼ਾਹਸ਼ੁਜਾ ਅਮੀਰ ਕਾਬੁਲ ਤੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ. ੩੦ ਮਾਰਚ ਸਨ ੧੮੪੯ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਪੁਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਲਾਰਡ ਡਲਹੌਜ਼ੀ (Dalhousie) ਨੇ ੭ ਦਿਸੰਬਰ ਨੂੰ ਨਾਬਾਲਿਗ਼ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ੬ ਏਪ੍ਰਿਲ ਸਨ ੧੮੫੦ ਨੂੰ ਕਰਨੈਲ ਮੈਕਸਨ Col. Mackson

---

[1] ਤੁਜ਼ਕੇ ਬਾਬਰੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਦੁਤੀ ਹੀਰੇ ਦਾ ਰਾਜਾ ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਗਵਾਲੀਅਰ ਪਤਿ ਤੋਂ ਹੁਮਾਯੂੰ ਨੂੰ ਸਨ ੧੫੨੬ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਬਹੁਤ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਤੋਲ ਆਬ ਆਦਿ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਤੋਂ ਇਸ ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਕੋਹਨੂਰ ਅਨੁਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ—

Bikeramjit, a Hindu, who was Raja of Gwalior, had governed that country for upwards of a hundred years....... Bikeramjit's family and the heads of his clan, were at this moment in Agra. When Humaiun arrived, Bikermajit's people attempted to escape, but were taken by the parties which Humaiun had placed upon the watch, and put in custody. Humaiun did not permit them to be plundered. Of their own free will, they presented to Humaiun a peshkash, consisting of a quantity of jewels and precious stones. Among these was one famous diamond, which had been acquired by Sultan Alla-Uddin. It is so valuable, that a judge of diamonds valued it at half of the daily expense of the whole world. It is about eight mishkals or 320 Ratties. On my arrival, Humaiun presented it to me as a Peshkash, and I gave it back to him as a present.

(Memoirs of Babur Vol 2, Page 191).

ਹੱਥ ਮੁੰਬਈ ਤੋਂ ਜਹਾਜ Medea ਵਿੱਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਮਹਾਰਾਣੀ ਵਿਕਟੋਰੀਆ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਤਿੰਨ ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਣੀ ਦੇ ਹੱਥ ਪਹੁੰਚਿਆ. ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਤੋਲ ੩੧੯ ਰੱਤੀ ਸੀ. ਹੁਣ ਤਰਾਸ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ੧੦੨ ਰੱਤੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ. ਵਲਾਇਤ ਦੇ ਰਤਨਪਰੀਖਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਤੀਸ ਲੱਖ ਪੌਂਡ ਜਾਚਿਆ ਹੈ.

ਕੋਹਰ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁਹੇੜੀ. ਕੁਹੇਲਿਕਾ. ਧੁੰਦ। ੨ ਅੰਬ ਆਦਿਕ ਬਿਰਛਾਂ ਦਾ ਬੂਰ। ੩ ਬਿੰਬ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਇੱਕ ਫਲ, ਜੋ ਪੱਕਣ ਪੁਰ ਬਹੁਤ ਲਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. "ਜਨੁ ਫਲ ਕੋਹਰ ਲਾਲ ਉਦਾਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)। ੪ ਹਿੰਦੀ ਕੋਹਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕੌੜ ਤੁੰਮਾ.

ਕੋਹਲੀ. ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ ਜਾਤੀ। ੨ ਇੱਕ ਖਤ੍ਰੀ ਗੋਤ੍ਰ, ਜੋ ਖੁਖਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ. "ਗੁਰਮੁਖ ਰਾਮੂ ਕੋਹਲੀ." (ਭਾਗੁ) "ਹੁਤੋ ਕੋਹਲੀ ਹਾੜੀ ਜਾਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕੋਹੀ, ਕੋਹੀਆ ਵਿ—ਕ੍ਰੋਧੀ। ੨ ਪਹਾੜੀਆ. ਕੋਹ (ਪਹਾੜ) ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ.

ਕੋਹੀਆਂ. ਫ਼ਾ کوہیاں ਬਹੁਵਚਨ ਕੋਹੀ (ਪਹਾੜੀ) ਦਾ. ਪਹਾੜੀ ਲੋਕ. "ਕੋਹੀਆਂ ਬੁਤ ਪਰਸ੍ਤ." (ਜ਼ਫ਼ਰ)

ਕੋਹੀਲਾ. ਇਹ ਕੁਹੀ ਦਾ ਨਰ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕੁਹੀ.

ਕੋਕ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਚਕਵਾ. ਸੁਰਖ਼ਾਬ. "ਅਰਿ ਕੋਕ ਕੁਲ ਸ਼ੋਕਵੰਤ." (ਸ਼ੇਖਰ) ੨ ਬਘਿਆੜ. ਭੇੜੀਆ। ੩ ਖਜੂਰ ਦਾ ਬਿਰਛ। ੪ ਡੱਡੂ. ਮੇਂਡਕ। ੫ ਵਿਸਨੁ। ੬ ਇੱਕ ਪੰਡਿਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਕਾਮਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਹੈ. ਇਸ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੋਥੀ "ਕੋਕ" ਹੈ. "ਕਹੂੰ ਕੋਕ ਕਾਵ੍ਯ ਔ ਪੁਰਾਨ ਕੋ ਪੜ੍ਹਤ ਮਤ." (ਅਕਾਲ) ਦੇਖੋ, ਕਾਮਸ਼ਾਸਤ੍ਰ। ੭ ਹਿੰਦੀ. ਮਰੋੜ. ਪੇਚ. ਵਲ ਦੇਣਾ, ਜਿਵੇਂ—ਘੜੀ ਨੂੰ ਕੋਕਣਾ.

ਕੋਕਨ. ਝਾੜਬੇਰੀ ਦਾ ਬੇਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੋਕਬੰਦਰ.

ਕੋਕਨਦ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਲਾਲ ਕਮਲ. "ਜਿਮ ਦਲ ਕੋਕਨਦੰ ਦੁਤਿ ਪਾਵੈਂ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੋਕਨਾਰ. ਫ਼ਾ کوکنار ਸੰਗਯਾ—ਪੋਸਤ ਦਾ ਡੋਡਾ.

ਕੋਕਨਿ. ਚਕਵੀ. ਦੇਖੋ, ਕੋਕ.

ਕੋਕਬੰਦਰ, ਕੋਕਬੰਦ੍ਰੀ ਬੰਬਈ ਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਪੱਛਮੀ ਘਾਟਾਂ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਸਮੁੰਦਰੀ ਇਲਾਕਾ 'ਕਾਨਕਨ', ਜਿਸ ਨੂੰ "ਕੋਕਨ" ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਕੋਕਨਬੰਦਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਕੋਕਬੰਦ੍ਰੀ. "ਭਜੇ ਹਾਬਸੀ ਹਾਲਬੀ ਕੋਕਬੰਦ੍ਰੀ." (ਕਲਕੀ)

ਕੋਕਰਮ. ਦੇਖੋ, ਕੁਕਰਮ. "ਕਹਾਂ ਕਰਮ ਕੋਕਰਮ ਹੈ?" (ਅਕਾਲ)

ਕੋਕਲ. ਦੇਖੋ, ਕੋਕਿਲ.

ਕੋਕੜ. ਸੰਗਯਾ—ਸੁੱਕੇ ਹੋਏ ਫਲ ਦੀ ਭੁਕੜੀ. "ਹੁਤੀ ਕੋਕੜਾਂ ਪੀਲੁ ਕੇਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕੋਕਾ. ਸੰਗਯਾ—ਲੋਹੇ ਦੀ ਮੇਖ. ਪਰੇਗ। ੨ ਤੁ کوکہ ਦਾਈ ਦਾ ਪੁੱਤ. ਆਇਆ ਦਾ ਬੇਟਾ. "ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਕੋਕਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ." (ਜਸਭਾਮ)

ਕੋਕਿਲ, ਕੋਕਿਲਾ ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕੋਇਲ. ਪਿਕ. "ਕੋਕਿਲ ਹੋਵਾਂ ਅੰਬਿ ਬਸਾਂ." (ਗਉ ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਕੋਇਲ। ੨ ਰਾਜਾ ਰਸਾਲੂ ਦੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੀ ਕੋਕਿਲਾ ਸੀ। ੩ ਇੱਕ ਥਾਂ ਪਹਾੜੀ ਕਾਂਉਂ (ਕਾਕੋਲ) ਵਾਸਤੇ ਕੋਕਿਲ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਕੋਕਿਲ ਕਾਕ ਜਹਾਂ ਕਿਲਕਾਰਹਿਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫) ੪ ਪਹਾੜ ਵਿੱਚ ਹਰੀਅਲ ਪੰਖੀ ਨੂੰ ਭੀ ਕੋਕਿਲ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਕੋਕੀ. ਸਿੰਧੀ. ਨਮਕੀਨ. ਪਰਾਉਂਠਾ. ਘੀ ਲਾ ਕੇ ਪਕਾਈ ਲੂਣ ਵਾਲੀ ਰੋਟੀ.

ਕੋਖ, ਕੋਖਿ ਸੰ. ਕੁਕ੍ਸ਼ਿ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁੱਖ. ਦੇਖੋ, ਕੁਕ੍ਸ਼ਿ.

ਕੋਚਬਿਹਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕੂਚਬਿਹਾਰ.

ਕੋਛਰ, ਕੋਛੜ ਗੋਦੀ. ਉਛੰਗ. ਦੇਖੋ, ਕੁੱਛੜ. "ਸਿਰੀਚੰਦ ਨਿਜ ਕੋਛਰ ਪਾਯੋ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ ਭੀ ਕੋਛੜ ਹੈ.

ਕੋਝਾ. ਵਿ—ਭੱਦਾ. ਬਦਸ਼ਕਲ.

ਕੋਟ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਦੁਰਗ. ਕਿਲਾ. "ਕੋਟ ਨ ਓਟ ਨ ਕੋਸ ਨ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫) ੨ ਸ਼ਹਰਪਨਾਹ. ਫ਼ਸੀਲ। ੩ ਰਾਜੇ ਦਾ ਮੰਦਿਰ। ੪ ਸੰ. ਕੋਟਿ. ਕਰੋੜ. "ਕੰਚਨ ਕੇ ਕੋਟ ਦਤੁ ਕਰੀ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧) ਸੁਵਰਣ ਦੇ ਕੋਟਿ ਭਾਰ ਦਾਨ ਕਰੇ। ੫ ਭਾਵ—ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ. ਬਹੁਤ. ਅਨੰਤ. "ਕੋਟਨ ਮੇ ਨਾਨਕ ਕੋਊ." (ਸ. ਮ: ੯) ੬ ਇੱਕ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਜ਼ੌਤ ਦਾ ਵਸਤ੍ਰ, ਜੋ ਬਟਨਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. Coat.

ਕੋਟ ਸਮ੍ਹੀਰ. ਸਮੀਰ ਦਾ ਕੋਟ. ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ, ਨਜਾਮਤ ਬਰਨਾਲਾ, ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਭਟਿੰਡਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਇੱਥੇ ਆਏ ਹਨ. ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ੬੩ ਘੁਮਾਉਂ ਦਰਖ਼ਤਾਂ ਦੀ ਝਿੜੀ ਪਟਿਆਲੇ ਵੱਲੋਂ ਹੈ.

ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕਟਾਰਸਿੰਘਵਾਲਾ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਕੱਚਾ ਰਸਤਾ ਹੈ.

ਕੋਟਕਪੂਰਾ. ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ ਰਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਬੈਰਾੜ ਦਾ ਵਸਾਇਆ ਨਗਰ, ਜੋ ਹੁਣ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਇਸ ਥਾਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਠਹਿਰਕੇ ਮੁਕਤਸਰ ਵੱਲ ਗਏ ਹਨ. ਇਸ ਥਾਂ ਦੋ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਹਨ:—ਇੱਕ ਆਬਾਦੀ ਅੰਦਰ ਕੱਚੇ ਤਾਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਿਆਸਤ ਵੱਲੋਂ ੧੨੬ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ. ਦੂਜਾ ਨਗਰ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਦੋ ਮੀਲ ਕਰੀਬ "ਗੁਰੂਢਾਬ" ਨਾਉਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੰਜ ਇਸਨਾਨਾ ਕਰਕੇ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਈ ਹੈ. ਕੋਟ ਕਪੂਰਾ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ੯੬ ਮੀਲ ਹੈ. ਇਥੋਂ ਛੋਟੀ ਪਟੜੀ ਦੀ ਰੇਲ ਮੁਕ੍ਤਸਰ ਵਲ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ।

ਕੋਟਕਲਜਾਣੀ. ਦੇਖੋ, ਰਾਮਰਾਇ.

ਕੋਟਕਾਗਰ. ਕਾਗਜ ਦਾ ਕਿਲਾ. ਰਾਮਲੀਲਾ ਆਦਿਕ ਖੇਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਕਾਗਜ ਦਾ ਦੁਰਗ. "ਕੋਟਕਾਗਰ ਬਿਨਸ ਬਾਰ ਨਾ ਝੂਠਿਆ." (ਜੈਤ ਛੰਤ ਮ: ੫) ਝੂਠੇ ਕਾਗਜ ਦੇ ਕੋਟ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਚਿਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ.

ਕੋਟ ਕਾਂਗੜਾ. ਕਾਂਗੜੇ ਦਾ ਕਿਲਾ। ੨ ਕਾਂਗੜਾ ਨਗਰ. ਇਸ ਨੂੰ ਨਗਰਕੋਟ (ਨਾਗਰਕੋਟ) ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਕੋਟਕੋਟੰਤਰ. ਅਰਬਾਂ ਹੀ. ਭਾਵ ਅਨੰਤ. ਕ੍ਰੋੜਹਾ। ੨ ਕੋਟਿ-ਕੋਟਿ-ਅੰਤਰ. "ਕੋਟਕੋਟੰਤਰ ਕੇ ਪਾਪ ਬਿਨਾਸਨ." (ਸਾਰ ਅ: ਮ: ੩) ਕ੍ਰੋੜਹਾ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਪਾਪ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਅਨੰਤ ਪਾਪ ਮਨ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਕੋਟਗੁਰੂ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂਕੇ ੨.

ਕੋਟਦ੍ਵਾਰ. ਕਿਲੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ। ੨ ਸ਼ਹਰਪਨਾਹ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ। ੩ ਗੜ੍ਹਵਾਲ ਦੇ ਜਿਲਾ ਪੌੜੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਗਰ. ਇਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਜੋ 'ਚਰਣਪਾਦੁਕਾ' ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ.

ਕੋਟਧਰਮੁ. ਦੇਖੋ, ਸੂਲੀਸਰ.

ਕੋਟਪਚਾਸਾ. ਦੇਖੋ, ਕੋਟਪੰਚਾਸਾ.

ਕੋਟਪਾਲ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਦੁਰਗਪਾਲ. ਕਿਲੇ ਦਾ ਰਾਖਾ। ੨ ਸ਼ਹਰਪਨਾਹ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੩ ਕੋਤਵਾਲ.

ਕੋਟਪੰਚਾਸਾ. ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪਚਾਸ ਕੋਟਿ (ਕ੍ਰੋੜ) ਯੋਜਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. "ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਜੋਜਨ ਕੋਟਪਚਾਸਾ। ਲੋਕ ਚਤੁਰਦਸ ਪੂਰ ਪ੍ਰਕਾਸਾ." (ਸਲੋਹ) "ਤੇ ਤਸਕਰ ਜੋ ਨਾਮ ਨ ਲੇਵਹਿ ਵਾਸਹਿ ਕੋਟਪੰਚਾਸਾ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੧)

ਕੋਟਭਾਈ. ਜਿਲਾ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਤਸੀਲ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਪਿੰਡ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਜੀ ਨੇ ਵਸਾਇਆ ਹੈ. ਇਥੇ ਦਸ਼ਮਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਹਨ:—

(੧) ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਣ ਆਏ, ਬਾਣੀਏ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰੰਗੀ ਸਿੰਘ, ਘੁੰਮੀ ਸਿੰਘ ਰੱਖੇ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ੫੦ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਸਿੱਖਰਾਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਹੈ.

(੨) ਦੂਜਾ, ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਪਾਸ ਹੀ ਹੈ. ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਪਤਸਰੋਂ ਆਏ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰੇ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਸੰਮਤ ੧੯੭੮ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਭੀ ਪੁਜਾਰੀ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਹੈ.

ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਗਿੱਦੜਬਾਹਾ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਪੰਜ ਮੀਲ ਕੱਚਾ ਰਸਤਾ ਹੈ.

ਕੋਟ ਮਿਰਜਾ ਜਾਨ. ਵਟਾਲੇ ਅਤੇ ਕਲਾਨੌਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਪਿੰਡ. ਜਿਸ ਥਾਂ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਨੇ ਕੱਚੀ ਗੜ੍ਹੀ ਬਣਾਉਣੀ ਆਰੰਭੀ ਸੀ, ਪਰ ਅਜੇ ਅਧੂਰੀ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਤੁਰਕਾਨੀਦਲ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ. ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਨੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਜਾ ਮੱਲੀ. ਦੇਖੋ, ਦੁਨੀਚੰਦ ਦੀ ਹਵੇਲੀ.

ਕੋਟਰ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਬਿਰਛ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਖੁੱਡ. ਬਿਰਛ ਦਾ ਖੋਖਲਾ ਭਾਗ, ਜੋ ਕੰਦਰਾ ਜੇਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਕਿਲੇ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਵਾਸਤੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਜੰਗਲ। ੩ ਭਿੰਗ—ਦਾਣੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਖਾਤਾ.

ਕੋਟਲਤਾ. ਕੁਟਿਲਤਾ. ਕੌਟਿਲ੍ਯ. ਟੇਢਾਪਨ. "ਕਰ ਕੋਟਲਤਾ ਸਭ ਸੁਧਤ ਹਾਨਜੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕੋਟਲਾ. ਰੋਪੜ ਤੋਂ ਦੋ ਕੋਹ ਪੂਰਵ ਇੱਕ ਪਿੰਡ. ਇਸ ਥਾਂ ਦੇ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਇੱਕ ਕਟਾਰ ਅਤੇ ਢਾਲ ਬਖ਼ਸ਼ੀ. ਇਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੋ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਸਥਾਨ ਹਨ. ਇੱਕ ਨਗਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੂਜਾ, ਬਾਹਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ.

ਕੋਟਲਾਨਿਹੰਗ. ਦੇਖੋ, ਭੱਠਾਸਾਹਿਬ.

ਕੋਟਲੀਬਾਘਾ. ਇਹ ਪਿੰਡ ਜਿਲਾ ਤਸੀਲ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ, ਥਾਣਾ ਮਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਪਿੱਪਲ ਬਿਰਛ ਤਲੇ ਬੈਠੇ, ਜੋ ਹੁਣ ਤਕ ਮੌਜੂਦ ਹੈ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਵਿਰਾਜਣ ਦੀ ਥਾਂ "ਥੜਾ ਸਾਹਿਬ" ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਪਾਸ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪੱਕਾ ਮਕਾਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਨਾਮਧਾਰੀਆ ਸਿੰਘ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੧੬ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸੇ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ. ਚੇਤ੍ਰਚੌਦਸ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਏਮਨਾਬਾਦ ਤੋਂ ਪੂਰਵ ੧੦ ਮੀਲ ਹੈ. ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਦਾ ਰਸਤਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ.

ਕੋਟਲੇਹਰੀਆ. ਇੱਕ ਰਾਜਪੂਤ ਗੋਤ੍ਰ. ਕੋਟਲੇਹਰ ਪਹਾੜੀ ਰਿਆਸਤ ਇਸੇ ਗੋਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਸੱਦੀਦੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਬਾਈ ਧਾਰ.

ਕੋਟਵਰੀਆ, ਕੋਟਵਾਰ } ਦੇਖੋ, ਕੋਟਪਾਲ ੩. "ਵਿਚਿ ਮਨ ਕੋਟਵਰੀਆ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) "ਅਬ ਕਹਾ ਕਰੈ ਕੋਟਵਾਰ?" (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ਇਸ ਥਾਂ ਕੋਤਵਾਲ ਤੋਂ ਭਾਵ ਧਰਮਰਾਜ ਹੈ.

ਕੋਟਵਾਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕੋਤਵਾਲ ਦਾ ਕਰਮ. "ਪਾਪ ਕਰੇ ਕੋਟਵਾਰੀ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧)

ਕੋਟਵਾਲ, ਕੋਟਵਾਲੁ } ਦੇਖੋ, ਕੋਟਪਾਲ ਅਤੇ ਕੋਤਵਾਲ. "ਕੋਟਵਾਲੁ ਸੁਕਰਾਸਿਰੀ." (ਮਲਾ ਨਾਮਦੇਵ) ਦੇਖੋ, ਸੁਕਰਾਸਿਰੀ.

ਕੋਟਾ. ਕ੍ਰੋੜਹਾ. ਕੋਟਿ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. "ਉਧਰਹਿ ਸਗਲੇ ਕੋਟਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੨ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਿਆਸਤ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ (Kotah), ਜੋ ਹੁਣ ਬੀ. ਬੀ. ਅਤੇ ਜੀ. ਆਈ. ਰੇਲਵੇ ਦਾ ਜੰਕਸ਼ਨ ਹੈ। ੩ ਖ਼ਰਬੂਜ਼ਾ ਖੱਖੜੀ (ਕਕੜੀ) ਆਦਿਕ ਦੇ ਮਗ਼ਜ਼ ਭੁੰਨਕੇ ਸੁਪਾਰੀ ਦੇ ਚੂਰਣ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ ਇੱਕ ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ, ਜੋ ਅਮੀਰ ਭੋਜਨ ਪਿੱਛੋਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ.

ਕੋਟਿ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕਰੋੜ. ਸੌ ਲੱਖ. "ਕਈ ਕੋਟਿ ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਖੋਜੰਤੇ." (ਸੁਖਮਨੀ) ਦੇਖੋ, ਸੰਖ੍ਯਾ। ੨ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਦਾ ਪੂਰਬਪੱਖ. "ਕਥੀ ਕਥੀ ਕੋਟੀ ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ." (ਜਪੁ) ਕੋਟਿ (ਕ੍ਰੋੜਾਂ) ਹੀ ਕੋਟਿ (ਦਲੀਲਾਂ) ਨਾਲ ਕ੍ਰੋੜਹਾ ਵਕਤਿਆਂ ਨੇ ਆਖੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਥਿ। ੩ ਕਮਾਣ ਦਾ ਗੋਸ਼ਾ. ਦੇਖੋ, ਕੋਟੀ। ੪ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਧਾਰ.

ਕੋਟਿਕੁਟੰਤਰ, ਕੋਟਿਕੋਟੰਤਰ } ਦੇਖੋ, ਕੋਟਕੋਟੰਤਰ. "ਕੋਟਿਕੁਟੰਤਰ ਕੇ ਪਾਪ ਹਰਿ ਖੋਵੈ." (ਬੈਰਾ ਮ: ੪)

ਕੋਟਿਤੀਰਥ. ਕ੍ਰੋੜਹਾ ਤੀਰਥ. ਭਾਵ—ਅਨੰਤ ਤੀਰਥ। ੨ ਗੋਕਰਣ

ਦਾ ਇੱਕ ਤਾਲ। ੩ ਮਥੁਰਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੀਰਥ। ੪ ਕੁਰੁਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੀਰਥ। ੫ ਉੱਜੈਨ ਵਿੱਚ ਮਹਾਕਾਲ ਦੇ ਮੰਦਰ ਪਾਸ ਇੱਕ ਕੁੰਡ. "ਕੋਟਿਤੀਰਥ ਮੱਜਨ ਇਸਨਾਨਾ ਇਸ ਕਲਿ ਮਹਿ ਮੈਲ ਭਰੀਜੈ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫)

ਕੋਟਿਤੇਤੀਸ. ਤੇਤੀਸਕੋਟਿ ਦੇਵਤਾ. "ਕੋਟਿਤੇਤੀਸਾ ਖੋਜਹਿ ਤਾਕਉ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਤੇਤੀਸਕੋਟਿ.

ਕੋਟੀ. ਕਮਾਣ ਦਾ ਗੋਸ਼ਾ. ਦੇਖੋ, ਕੋਟਿ ੩. "ਗਹਿ ਕੋਟੀ ਦਏ ਚਲਾਇਕੈ। ਰਣ ਕਾਲੀ ਗੁੱਸਾ ਖਾਇਕੈ." (ਚੰਡੀ ੩) ਕਮਾਣ ਦੇ ਗੋਸ਼ੇ ਨਾਲ ਫੜਕੇ ਰਾਖਸ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੋਟਿ ੨.

ਕੋਟੁ. ਦੁਰਗ. ਕਿਲਾ. "ਏਕ ਕੋਟੁ ਪੰਚ ਸਿਕਦਾਰਾ." (ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ)। ੨ ਫ਼ਸੀਲ. ਸ਼ਹਰ ਪਨਾਹ. "ਖਾਈ ਕੋਟੁ ਨ ਪਰਲਿ ਪਗਾਰਾ." (ਭੈਰਉ ਕਬੀਰ)

ਕੋਟੰਤਰ. ਦੇਖੋ, ਕੋਟਕੋਟੰਤਰ.

ਕੋਠ. ਕੋਠਾ. ਦੇਖੋ, ਕੋਸ੍ਠ. "ਕਾਜਰਕੋਠ ਮਹਿ ਭਈ ਨ ਕਾਰੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਕੱਜਲ ਦੇ ਕੋਠੇ ਤੋਂ ਭਾਵ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਆਦਿ ਵਿਹਾਰ ਹੈ.

ਕੋਠਰਾ, ਕੋਠਰੀ, ਕੋਠਰੀਆ, ਕੋਠੜੀ } ਕੋਸ੍ਠ. ਕੋਠਾ. ਕੋਠੀ. "ਕੋਠਰੇ ਮਹਿ ਕੋਠਰੀ ਪਰਮ ਕੋਠੀ ਬੀਚਾਰ." (ਰਾਮ ਕਬੀਰ) ਸ਼ਰੀਰਕੋਠੇ ਅੰਦਰ ਅੰਤਹਕਰਣ ਰੂਪੀ ਕੋਠੜੀ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਆਤਮਵਿਚਾਰ ਕੋਠੀ.

ਕੋਠਾ. ਦੇਖੋ, ਕੋਸ੍ਠ. "ਕੋਠੇ ਮੰਡਪ ਮਾੜੀਆ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਕਿਸੇ ਅੰਗ ਦਾ ਪਹਾੜਾ, ਜੋ ਇੱਕ ਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਢੌਂਚੇ ਪੁਨ ਊਠੇ ਜੋਰਨ ਕੋਠੇ ਗ੍ਰਾਮਕਾਰ ਪਟਵਾਰ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੋਠਾਸਾਹਿਬ. ਜਿਲਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਬਟਾਲੇ ਤੋਂ ਪੰਜ ਕੋਹ ਦੱਖਣ, ਊਂਦੇਕੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਅਸਥਾਨ. ਇਸ ਥਾਂ ਜਗਤਗੁਰੂ ਬਟਾਲੇ ਜਾਣ ਸਮੇਂ ਪਧਾਰੇ ਸਨ. ਏਥੇ ਸ਼੍ਰਾੱਧਾਂ ਦੀ ਦਸਮੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਵੱਲਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕੋਠਾ ਗੁਰੂ ਕਾ। ੪ ਦੇਖੋ, ਬਾਸਰਕੇ। ੫ ਅਕਾਲ ਬੁੰਗੇ ਸਾਹਿਬ ਉਹ ਕੋਠਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋਂਦਾ ਹੈ.

ਕੋਠਾ ਗੁਰੂ ਕਾ. ਮਾਲਵੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ, ਨਜਾਮਤ ਬਰਨਾਲਾ, ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਭਟਿੰਡਾ ਵਿੱਚ, ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਜੈਤੋ ਤੋਂ ੧੪ ਮੀਲ ਅਤੇ ਭੁੱਚੋ ਤੋਂ ੧੫ ਮੀਲ ਹੈ. ਇਹ ਪਿੰਡ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੬੫੩ ਵਿੱਚ ਵਸਾਇਆ ਹੈ. ਸੋਢੀ ਕੌਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਰੌਣਕ ਦਿੱਤੀ.

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੁਲਹੀ ਇਸੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇੱਟਾਂ ਦੇ ਜਲ ਰਹੇ ਆਵੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਮੋਇਆ ਸੀ. ਇਹ ਆਵਾ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ੧ ਮੀਲ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ ਸੀ. ਗੁਰੂ ਕਾ ਕੋਠਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਔਲਾਦ ਦੇ ਸੋਢੀ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਮਾਲਕੀਯਤ ਅਤੇ ਜਾਗੀਰ ਹੈ।[1] ੨ ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਕਾ ਕੋਠਾ.

ਕੋਠਾ ਮਲੂਕਾ. ਦੇਖੋ, ਮਲੂਕਾ.

ਕੋਠਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਠਾਲੀ. "ਜਿਉ ਕਨਕੋ ਕੋਠਾਰੀ ਚੜਿਓ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਠਾਰੀ.

ਕੋਠੀ. ਛੋਟਾ ਕੋਸ੍ਠ. ਕੋਠੜੀ। ੨ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਢੰਗ ਦਾ ਬੰਗਲਾ। ੩ ਵਪਾਰ ਦੀ ਦੁਕਾਨ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਹੁੰਡੀ ਦਾ ਲੈਣ ਦੇਣ ਹੋਵੇ। ੪ ਪਲੀਤੇ ਪਾਸ ਦਾ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਉਹ ਭਾਗ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਾਰੂਦ ਭਰੀਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਬੰਦੂਕਾਂ, ਜੋ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਭਰੀਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਸੀ. "ਗਜ ਨਿਕਾਲ ਡਾਲਤ ਬਿਚ ਕਬੈਂ। ਕੋਠੀ ਕਿਤਕ ਬਨੀ ਲਖ ਤਬੈਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੫ ਭਾਵ—ਦੇਹ. "ਅੰਧੀ ਕੋਠੀ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਨਾਹੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)

ਕੋਡ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਝੁਕਾਉ. ਵਿੰਗ. ਖ਼ਮ। ੨ ਕੋਟਿ. ਕਰੋੜ. "ਕੋਡ ਅਨੰਦੁ." (ਜਪੁ) "ਕੌਤਕ ਕੋਡ ਤਮਾਸਿਆ." (ਵਾਰ ਜੈਤ) ੩ ਦੇਖੋ, ਕੋਡਿ.

ਕੋਡਾ. ਵਿ—ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ.

ਕੋਡਿ. ਸਿੰਧੀ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਆਨੰਦਤਾ ਸਹਿਤ. ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ.

ਕੋਣ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੂਣਾ. ਗੋਸ਼ਾ. ਕਿਨਾਰਾ। ੨ ਦੋ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇ ਮੱਧ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ. ਉਪਦਿਸ਼ਾ. ਦੇਖੋ, ਦਿਸ਼ਾ। ੩ ਸਾਰੰਗੀ ਦਾ ਬਾਲਦਾਰ ਕਮਾਨਚਾ. ਗਜ਼। ੪ ਤਲਵਾਰ ਆਦਿਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਧਾਰ। ੫ ਢੋਲ ਦਾ ਡੱਗਾ.

ਕੋਤਹ. ਦੇਖੋ, ਕੋਤਾ.

ਕੋਤਰ. ਏਕੋੱਤਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਉੱਪਰ. ਜਿਵੇਂ—ਕੋਤਰ (ਏਕੋੱਤਰ) ਸੌ.

ਕੋਤਰੀ. ਦੇਖੋ, ਚਕੋਤਰੀ। ੨ ਏਕੋਤਰੀ ਦਾ ਸੰਖੇਪ.

ਕੋਤਲ. ਤੁ كتل ਸੰ. ਕੁੰਤਲ. ਚਾਲਾਕ ਘੋੜਾ. ਅਮੀਰਾਂ ਦੀ ਖਾਸ ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਘੋੜਾ। ੨ ਖਾਲੀ ਘੋੜਾ, ਜੋ ਸਿੰਗਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਅਮੀਰਾਂ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਅੱਗੇ ਚਲੇ। ੩ ਢਲਵਾਣ ਵਾਲਾ ਪਹਾੜੀ ਰਾਹ. Steep hill-pass। ੪ ਕਾਸ਼. ਕਬੂਤਰ.

ਕੋਤਵਾਲ. ਸੰ. ਕੋਟਪਾਲ। ੨ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਹੁਦੇਦਾਰ। ੩ ਮੁਗ਼ਲਰਾਜ ਸਮੇਂ ਕੋਤਵਾਲ ਅਦਾਲਤੀ Magistrate. ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ.

ਕੋਤਵਾਲੀ. ਕੋਤਵਾਲ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਕੋਤਵਾਲ ਦੀ ਪਦਵੀ। ੩ ਕੋਤਵਾਲ ਦੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਥਾਂ. ਕੋਤਵਾਲ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ.

ਕੋਤਾ, ਕੋਤਾਹ } ਫ਼ਾ. کوتہ ਅਥਵਾ کوتاہ ਕੋਤਹ. ਵਿ—ਛੋਟਾ। ੨ ਕਮ. ਘੱਟ.

ਕੋਤਾਹੀ. ਫ਼ਾ کوتاہی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨ੍ਯੂਨਤਾ. ਕਮੀ. ਕਸਰ. ਘਾਟਾ.

ਕੋਥਰੀ, ਕੋਥਲੀ } ਸਿੰਧੀ—ਕੋਥਿਰੀ. ਮਰਾ—ਕੋਥਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਥੈਲੀ. ਗੁਥਲੀ. "ਰਾਮਰਤਨੁ ਮੁਖੁ ਕੋਥਰੀ ਪਾਰਖੁ ਆਗੈ ਖੋਲਿ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੨ ਗੋਮੁਖੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਪਾਕੇ ਹਿੰਦੂ ਮਾਲਾ ਫੇਰਦੇ ਹਨ.

ਕੋਦ. ਪ੍ਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਿਸ਼ਾ. ਤਰਫ. ਓਰ. "ਜੈ ਜੈ ਸ਼ਬਦ ਬਦਤ ਚਹੂੰ

---

[1] ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਗੁਰ ਵਿਲਾਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਇਹ ਪਿੰਡ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਅ: ੩, ਛੰਦ ੪੩—੪੫.

ਕੋਦ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੋਦਊ. ਸੰ. ਕੋਦਵ ਅਥਵਾ ਕੋਦ੍ਰਵ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੋਦਾ. ਕੋਦੋ. ਕੋਧ੍ਰਾ. ਬਾਥੂ ਜੇਹਾ ਇੱਕ ਘਾਹ, ਜਿਸ ਦਾ ਦਾਣਾ ਗਰੀਬ ਲੋਕ ਰਿੰਨ੍ਹਕੇ ਅਥਵਾ ਪੀਹਕੇ ਆਟੇ ਦੀ ਰੋਟੀ ਪਕਾਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ. Paspalum Scrobiculatam. "ਕੋਦਊ ਕੋ ਭੁਸ ਖਈ ਹੈ." (ਗੂਜ ਕਬੀਰ)

ਕੋਦਕ. ਸੰ. ਕੂਦੰਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੂਦੈਂ (ਖੇਲ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਬਾਲਕ. ਬੱਚਾ. ਫ਼ਾ کودک "ਜਬਹਿ ਬਿਲੋਕ੍ਯੋ ਅੰਤਰ ਕੋਦਕ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੋਦਰਾ, ਕੋਦਾ, ਕੋਦੋ } ਦੇਖੋ, ਕੋਦਊ.

ਕੋਦੰਡ. ਸੰ. ਕੋਦਣ੍ਡ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਕਰੇ. ਚਲਾਉਣ ਵੇਲੇ ਚਰਤਾਵੇ, ਧਨੁਖ। ੨ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬਾਂਸ ਦਾ ਉਹ ਧਨੁਖ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨੌ ਗੱਠਾਂ ਹੋਣ.

ਕੋਦ੍ਰਵ, ਕੋਧਾ, ਕੋਧ੍ਰਾ } ਦੇਖੋ, ਕੋਦਊ. "ਹੰਸ ਉਡਰ ਕੋਧ੍ਰੈ ਪਇਆ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਕੋਧ੍ਰੈ. ਕੋਧ੍ਰੇ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ. ਕ੍ਰੋਦ੍ਰਵ ਨੂੰ. ਦੇਖੋ, ਕੋਦਊ ਅਤੇ ਕੋਧ੍ਰਾ.

ਕੋਨ, ਕੋਨਾ } ਦੇਖੋ, ਕੋਣ. "ਕੋਨੇ ਬੈਠੇ ਖਾਈਐ ਪਰਗਟ ਹੋਇ ਨਿਦਾਨ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ੩ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗੁਰ ਵਿਲਾਸ ਅਨੁਸਾਰ ਚੋਟੀ (ਬੋਦੀ) ਰਹਿਤ ਨੂੰ ਕੋਨਾ ਆਖੀਂਦਾ ਹੈ. "ਕੋਨਾ ਕਹੈਂ ਜੁ ਬੋਦੀ ਹੀਨਾ."

ਕੋਨੇ. ਕੋਨਾ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ। ੨ ਕੂਣੇ (ਗੋਸ਼ੇ) ਵਿੱਚ. ਦੇਖੋ, ਕੋਨਾ.

ਕੋਪ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁੱਸਾ. ਕ੍ਰੋਧ. "ਕੋਪ ਜਰੀਆ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) "ਕੋਪ ਕੈ ਚੰਡ ਪ੍ਰਚੰਡ ਚੜ੍ਹੀ." (ਚੰਡੀ ੧)

ਕੋਪਰ. ਪ੍ਰਾ. ਕੁੰਡੇਦਾਰ ਬਾਲ. ਤਾਸ. "ਕੋਪਰ ਕਨਕ—ਕਲਸ ਬਹੁ ਬਾਰਾ." (ਗੁਵਿ ੬) ੨ ਕੋਂਪਲ. ਕੂਮਲ. ਸ਼ਗੂਫ਼ਾ. ਕੋਮਲ—ਪੱਲਵ। ੩ ਸੰ. ਕਪੰਰ. ਖੋਪਰੀ. ਖੱਪਰ. ਕਪਾਲ. "ਕੋਪਰ ਚੂਰ ਚਵਾਣੀ ਲੱਥੀ ਕਰੱਗਲੈ." (ਚੰਡੀ ੩) ਖੋਪਰ ਅਤੇ ਚਵਾਣ (ਮੂੰਹ) ਨੂੰ ਚੂਰਨ ਕਰਕੇ ਤਲਵਾਰ ਪਿੰਜਰ ਤੀਕ ਉਤਰਗਈ.

ਕੋਪਰੀ. ਖੋਪਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕੋਪਰ ੩.

ਕੋਪਲ. ਦੇਖੋ, ਕੋਪਰ ੨.

ਕੋਪਿ. ਸਰਵ—ਕੋਈ ਇੱਕ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੋਪੀ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕ੍ਵਾਪਿ.

ਕੋਪਿਆ. ਵਿ—ਕੁਪਿਤ. ਗੁੱਸੇ ਹੋਇਆ.

ਕੋਪਿਤ. ਵਿ—ਗੁੱਸੇ ਕੀਤਾ. ਕ੍ਰੋਧ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ.

ਕੋਪਿਲਾ. ਕ੍ਰੋਧ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ. "ਮੁਝ ਊਪਰਿ ਸਭ ਕੋਪਿਲਾ." (ਮਲਾ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਕੋਪਿਤ ਹੋਇਆ.

ਕੋਪੀ. ਦੇਖੋ, ਕੋਪਿ। ੨ ਵਿ—ਕ੍ਰੋਧੀ. ਕੋਪ ਵਾਲਾ. ਗੁਸੈਲਾ.

ਕੋਪੀਨ. ਦੇਖੋ, ਕੁਪੀਨ ਅਤੇ ਕੌਪੀਨ.

ਕੋਪੁ. ਦੇਖੋ, ਕੋਪ. ਦੇਖੋ, ਹੰਸੁ ੨.

ਕੋਫ਼ਤ. ਫ਼ਾ کوفت ਕੋਫ਼੍ਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੱਟ. ਚੋਟ. ਜਰਬ। ੨ ਥਕੇਵਾਂ। ੩ ਲੋਹੇ ਉੱਪਰ ਚਾਂਦੀ ਅਥਵਾ ਸੁਇਨੇ ਦਾ ਕੁੱਟਕੇ ਕੀਤਾ ਕੰਮ.

ਕੋਫ਼ਤਗਰ. ਫ਼ਾ کوفتگر ਚਾਂਦੀ ਸੋਨੇ ਦੀ ਤਾਰ ਜਾਂ ਪੱਤਰਾ ਕੁੱਟ ਕੇ ਕਿਸੇ ਧਾਤੁ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਾਰੀਗਰ.

ਕੋਫ਼ਤਨ. ਫ਼ਾ کوفتن ਕੁੱਟਣਾ.

ਕੋਫ਼ਤਾ. ਫ਼ਾ کوفتہ ਵਿ—ਕੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਾਸ ਕੱਟ ਕੁੱਟਕੇ ਕੀਮਾ ਕਰਕੇ ਪਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਆਂਡੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਗੋਲ ਪਿੰਨਾ. ਕੋਫ਼ਤਾ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਅਤੇ ਤਰੀਦਾਰ ਦੋਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਕੋਬ. ਫ਼ਾ کوب ਕੁੱਟ. ਕੋਫ਼ਤਨ ਦਾ ਅਮਰ। ੨ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਆਕੇ ਕੁੱਟਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਅਰਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਸਰਕੋਬ (ਸਿਰ ਕੁੱਟਣ ਵਾਲਾ).

ਕੋਬਦ. ਫ਼ਾ کوبد ਕੁੱਟੇ. ਕੁੱਟਦਾ ਹੈ. ਕੁੱਟੂਗਾ.

ਕੋਬਿਦ। ਦੇਖੋ, ਕੋਵਿਦ.

ਕੋਮ. ਅ਼ قوم ਕ਼ੌਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਤੀ. ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਦੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ. "ਕੋਮਨ ਸਿਰਿ ਕੋਮਾ." (ਗੂਜ ਅ: ਮ: ੫)

ਕੋਮਦੀ। ਦੇਖੋ, ਕੌਮੁਦੀ.

ਕੋਮਰ. ਦੇਖੋ, ਕੂਮਲ ਅਤੇ ਕੋਮਲ.

ਕੋਮਲ. ਸੰ. ਵਿ—ਨਰਮ. ਮੁਲਾਯਮ. ਕਠੋਰਤਾ ਰਹਿਤ. "ਕੋਮਲ ਬਾਣੀ ਸਭ ਕਉ ਸੰਤੋਖੈ." (ਗਉ ਥਿਤੀ ਮ: ੫) ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਪਦਾਰਥ ਕੋਮਲ ਗਿਣੇ ਹਨ:—ਸੰਤਮਨ, ਪ੍ਰੇਮ, ਫੁੱਲ, ਮੱਖਣ, ਰੇਸ਼ਮ। ੨ ਸੁੰਦਰ. ਮਨੋਹਰ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ। ੪ ਸੰਗੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਉਤਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੁਰ. ਰਿਖਭ (ਰਿਸਭ), ਗਾਂਧਾਰ, ਧੈਵਤ ਅਤੇ ਨਿਸਾਦ, ਇਹ ਚਾਰ ਸੁਰ ਕੋਮਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ.

ਕੋਮਲਤ੍ਵ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਰਮੀ. ਕੂਲਾਪਨ। ੨ ਸੁੰਦਰਤਾ.

ਕੋਮਲਬੰਧਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਸਿਆਂ ਦੇ ਬੰਧਨ. ਜੋ ਬੰਧਨ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੇ. "ਕੋਮਲਬੰਧਨ ਬਾਂਧਿਆ." (ਰਾਮ ਮ: ੫ ਰੁਤੀ) ੨ ਮੋਹਬੰਧਨ। ੩ ਪ੍ਰੇਮਬੰਧਨ.

ਕੋਯ. ਦੇਖੋ, ਕੋਇ.

ਕੋਯਲ. ਦੇਖੋ, ਕੋਇਲ.

ਕੋਯਾ. ਦੇਖੋ, ਕੋਆ.

ਕੋਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿਨਾਰਾ. ਸਿਰਾ. ਧਾਰ. ਹਾਸ਼ੀਆ. ਵਸਤੁ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਲਾਈ ਗੋਠ। ੨ ਅੱਖ ਦਾ ਕੋਆ। ੩ ਕੋਟਿ. ਕ੍ਰੋੜ. "ਨਹੀ ਰਹਿਤ ਬਿਧਿ ਕੋਰ." (ਗੁਵਿ ੧੦) "ਲਾਖ ਲਾਖ ਕਈ ਕੋਰੈ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ੪ ਮ੍ਰਾ. ਹਠ. ਜਿਦ। ੫ ਐਬ. ਦੋਸ. "ਤਉ ਤਨਿ ਕਾਈ ਕੋਰ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੬ ਵੈਰ। ੭ ਪੰਕਤਿ. ਕਤਾਰ। ੮ ਫ਼ਾ کور ਅੰਧਾ. ਨੇਤ੍ਰਹੀਨ। ੯ ਕੱਲਰ. ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ੧੦ ਨਹਿਰੀ ਸੰਕੇਤ ਵਿੱਚ ਉਹ ਖੇਤ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੀਜਣ ਪਿੱਛੋਂ ਪਾਣੀ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ। ੧੧ ਅਕੋਰ (ਭੇਟਾ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਸਸਤ੍ਰੂੰ ਢੋਰ, ਦੈ ਦੈ ਕੋਰ." (ਰਾਮਾਵ) ੧੨ ਵਿ—ਕੋਰਾ. "ਆਯੋ ਕੋਰ ਮੁੰਡਾਇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੭੬) ਕੋਰਾ ਸਿਰ (ਬਿਨਾ ਪਾਣੀ ਲਵਾਏ) ਮੁੰਨਵਾ ਆਇਆ।

੧੩ ਅਣਲੱਗ. ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ. "ਏਕ ਚੋਲ ਤ੍ਰਿਯ ਕੋਰ ਮੰਗਾਵਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੫੫) ੧੪ ਸਿੰਧੀ—ਫਲ ਦੀ ਗੁਠਲੀ. ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਅੰਬ ਦੀ ਗੁਠਲੀ। ੧੫ ਫੁੱਲ ਦੀ ਕਲੀ (ਡੋਡੀ) ਲਈ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੋਰ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ.

ਕੋਰਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਗੂਫ਼ਾ. ਕੁਮਲ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੋਰਿਕ.

ਕੋਰਚੀ. ਤੁ قورچی ਕ਼ੋਰਚੀ. ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਘੜਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀ। ੩ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. Chamberlain। ੪ ਅਮੀਰ ਦਾ ਕਵਚ (ਸੰਜੋਆ) ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਨਫ਼ਰ. Armour bearer.

ਕੋਰਟ. Claude Anguste Court. ਇਸ ਦਾ ਫ੍ਰਾਂਸ ਵਿੱਚ ਸਨ ੧੭੯੩ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਹੋਇਆ. ਸਨ ੧੮੧੨ ਵਿੱਚ ਫ੍ਰਾਂਸ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਇਆ. ਸਨ ੧੮੧੮ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਕਈ ਥਾਈਂ ਫਿਰਦਾ ਰਿਹਾ. ਕੁਝ ਚਿਰ ਫ਼ਾਰਸ ਦੇ ਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ. ਸਨ ੧੮੨੭ ਵਿੱਚ ਅਬੂਤਬੇਲੇ ਨਾਲ ਲਹੌਰ ਆਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨੌਕਰ ਹੋਇਆ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਯਾ ਮਹੀਨਾ ਨੌਕਰੀ ਕਰਕੇ ਤੋਪਖਾਨੇ ਦਾ ਜਰਨੈਲ ਥਾਪਿਆ. ਇਸ ਦੀ ਛਾਉਣੀ ਬੇਗਮਪੁਰੇ ਸੀ. ਇਹ ਚੰਗਾ ਲਿਖਿਆ ਪੜ੍ਹਿਆ ਆਦਮੀ ਸੀ. ਸਨ ੧੮੪੧ ਵਿੱਚ ਰਾਜਰੌਲਾ ਵੇਖਕੇ ਇਹ ਲਹੌਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਔਰਤ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਫ੍ਰਾਂਸ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ੨ ਅੰ. Court. ਅੰਗਣ. ਵੇਹੜਾ। ੩ ਰਾਜਦਰਬਾਰ। ੪ ਨ੍ਯਾਯਸ਼ਾਲਾ. ਕਚਹਿਰੀ.

ਕੋਰਦਾਰ. ਵਿ—ਕਿਨਾਰੇਦਾਰ. ਜਿਸ ਦੀ ਧਾਰ ਅਥਵਾ ਕੂਣਾ (ਕੋਨਾ) ਸੁੰਦਰ ਘੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ. "ਕੋਰਦਾਰ ਜਟਤੀ ਸਮੁਦਾਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਕੋਰਦਾਰ ਹੀਰੇ ਆਦਿ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਜੜਤ.

ਕੋਰਨਿਸ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰਨਿਸ.

ਕੋਰਮਾ. ਦੇਖੋ, ਕੋਤਮਾ। ੨ ਤੁ قورمه ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੀ ਵਿੱਚ ਭੁੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਮਾਸ.

ਕੋਰੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਦਾਣਾ ਜੋ ਰਿੱਝੇ ਨਾ, ਕੁੜਕੁੜੂ. "ਕੋਰੜ ਮੋਠ ਜਿਨੇਹਾ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) "ਕੋਰੜ ਮੋਠ ਨ ਰਿਝਈ ਕਰ ਅਗਨੀ ਜੋਸ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਸਿੰਧੀ. ਬਿਰਛ ਦੇ ਡਿਗੇ ਹੋਏ ਬੀਜਾਂ ਤੋਂ ਆਪੇ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਬੂਟਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕੋਰੜੂ ੨.

ਕੋਰੜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਸ਼ਾ. ਚਾਬੁਕ। ੨ ਇੱਕ ਛੰਦ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਆਨੰਦ" ਭੀ ਹੈ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ. ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੧੩ ਅੱਖਰ. ਪਹਿਲਾ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਛੀ ਪੁਰ, ਦੂਜਾ ਸੱਤ ਪੁਰ, ਅੰਤ ਲਘੁ ਗੁਰੁ. ਜੇ ਇਸ ਦੇ ਅੰਤ ਰਗਣ—SIS—ਰੱਖੀਏ ਤਦ ਚਾਲ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਹਜੋ, ਸੁਨੋ ਵੀਰ ਖਾਲਸਾ,
ਤ੍ਯਾਗਦੇਹੁ ਮਨੋ, ਵਡਿਆਈ ਲਾਲਸਾ,
ਹੋਇ ਨਿਸਕਾਮ, ਕਰੋ ਸੇਵਾ ਦੇਸ਼ ਕੀ,
ਚਾਹਤ ਹੋ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਯਦਿ ਜਗਤੇਸ਼ ਕੀ.

ਪਯਾਰ ਛੰਦ ਇਸੇ ਦਾ ਇੱਕ ਭੇਦ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਪਯਾਰ.

ਕੋਰੜੂ. ਦੇਖੋ, ਕੋਰੜ। ੨ ਭਾਵ—ਉਹ ਆਦਮੀ ਜਿਸ ਤੇ ਸਤਸੰਗ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਕੁਝ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦਾ, ਦੇਖੋ, ਕੋਰੜ.

ਕੋਰਾ. ਵਿ—ਅਣਭਿੱਜ. ਉਹ ਵਸਤੁ ਜਿਸ ਦੀ ਪਾਣ ਨਹੀਂ ਕੱਢੀ. "ਨਾਨਕ ਪਾਹੈ ਬਾਹਰਾ ਕੋਰੈ ਰੰਗੁ ਨ ਸੋਇ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਉਹ ਆਦਮੀ ਜਿਸ ਪੁਰ ਵਿਦ੍ਯਾ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ. "ਮਨਮੁਖ ਮੁਗਧੁ ਨਰੁ ਕੋਰਾ ਹੋਇ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੪) ੩ ਨਵਾਂ ਭਾਂਡਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਲ ਆਦਿਕ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ. ਅਣਲੱਗ. ਦੇਖੋ, ਕੋਰੀ। ੪ ਲਿਹਾਜ ਬਿਨਾ. ਰੁੱਖੇ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲਾ। ੫ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤੁਸਾਰ. ਹਿਮ. ਕੱਕਰ.

ਕੋਰਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੋਟਿ. ਕਰੋੜ. "ਸਿਧ ਸਾਧਕ ਤੇਤੀਸ ਕੋਰਿ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਤੇਤੀਸ ਕੋਟਿ। ੨ ਕ੍ਰੋੜ. ਸੌ ਲੱਖ। ੩ ਭਾਵ—ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ.

ਕੋਰਿਕ. ਕ੍ਰੋੜ—ਇੱਕ. ਕੋਟਿਕ. ਦੇਖੋ, ਕਲਜੋਰਾ.

ਕੋਰੀ. ਕੋਰਾ ਦਾ ਇਸ੍ਤ੍ਰੀਲਿੰਗ. "ਨਿਤ ਉਠਿ ਕੋਰੀ ਗਾਗਰ ਆਨੈ." (ਬਿਲਾ ਕਬੀਰ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਿੰਦੂ ਜੁਲਾਹਾ. "ਕੋਰੀ ਕੋ ਕਾਹੂ ਮਰਮੁ ਨ ਜਾਨਾ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੩ ਦੇਖੋ, ਕੋਲੀ ੪। ੪ ਫ਼ਾ کوری ਅੰਧਾਪਨ. ਕੋਰ (ਅੰਨ੍ਹਾ) ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੫ ਕੌੜੀ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਅਬਲ ਪਿੰਗੁ ਕੋਰੀ ਪਤਿ ਹੋਈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੋਲ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਸਮੀਪ. ਪਾਸ. ਨੇੜੇ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੂਰ. "ਮਾਸਲ ਬਲੀ ਕੋਲ ਦਿਖਰਾਏ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਇੱਕ ਜੰਗਲੀ ਜਾਤਿ, ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਭਾਗਲਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੪ ਡਿੰਗ. ਘੜਨਾਵ. ਮੰਜੇ ਹੇਠ ਘੜੇ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਬਣਾਈ ਨੌਕਾ.

ਕੋਲਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੌਲਿਕ.

ਕੋਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕੋਇਲਾ.

ਕੋਲਾਹਲ. ਦੇਖੋ, ਕੁਲਾਹਲ.

ਕੋਲਿ. ਦੇਖੋ, ਕੋਲ ਅਤੇ ਕੋਲੀ.

ਕੋਲੀ. ਵਿ—ਕੋਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ. ਸਮੀਪੀ. ਨਜ਼ਦੀਕੀ. "ਹਰਿ ਨਿਕਟ ਵਸੈ ਹਰਿਕੋਲੀ." (ਗਉ ਮ: ੪) ੨ ਕੋਲ (ਸੂਰ) ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੇਤੀਪੇਸ਼ਾ ਇੱਕ ਜਾਤਿ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਛੂਤ ਜਾਤਿ ਮੰਨਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਹਿੰਦ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਕੌਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਕੌਮ ਹੈ। ੪ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉੱਤਰ ਪੂਰਵ ਵੱਲ ਦੇ ਜੁਲਾਹੇ ਭੀ ਕੋਲੀ ਕਹੀਦੇ ਹਨ. ਕੋਰੀ ਪਦ ਇਸੇ ਤੋਂ ਹੈ। ੫ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਕਈ ਗੁੱਜਰ ਭੀ ਕੋਲੀ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੬ ਦੇਖੋ, ਕੋਹਲੀ। ੭ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣਾ ਇਲਾਕਾ, ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਵਧ (ਯੂ. ਪੀ.) ਵਿੱਚ ਜਿਲਾ ਬਸਤੀ ਅੰਦਰ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੁਪ੍ਰਬੁੱਧ ਬੁੱਧ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਨਾਨਾ ਸੀ. ਸੁਪ੍ਰਬੁੱਧ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪੁਤ੍ਰੀਆਂ—ਮਾਯਾਦੇਵੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਾਪਤੀ (ਗੋਤਮੀ), ਸ਼ੁੱਧੋਦਨ ਨੂੰ ਵਿਆਹੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ.

ਕੋਲੂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤੇਲ ਕੱਢਣ ਦਾ ਯੰਤ੍ਰ. ਤੈਲਯੰਤ੍ਰ. ਕੋਲ੍ਹੂ. "ਕੋਲੂ ਚਰਖਾ

ਚਕੀ ਚਕੁ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਕੋਲੂਏ. ਰਾਜਪੂਤ ਗੋਤ੍ਰ. ਕੁੱਲੂ ਦੇ ਰਈਸ ਇਸੇ ਗੋਤ੍ਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ.

ਕੋਲੂ. ਦੇਖੋ, ਕੋਲੁ.

ਕੋਵਿਦ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਕ੍-ਵਿਦ੍ ਜੋ ਕੁਕ (ਸ਼ਬਦ) ਕਰਨਾ ਜਾਣੇ. ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਵੱਲ ਹੈ, ਸੋ ਕੋਵਿਦ. ਪੰਡਿਤ. ਵਿਦ੍ਵਾਨ. "ਕਵਿ ਕੋਵਿਦ ਜੇ ਸਭ ਹੀ ਮਨ ਮਾਨੇ."(ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੋਵਿਦਈਸ਼
ਕੋਵਿਦੀਸ਼
ਕੋਵਿਦੇਸ਼ } ਕੋਵਿਦ (ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ) ਦਾ ਸਰਦਾਰ. ਪੰਡਿਤਰਾਜ। ੨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਕਤਾ.

ਕੋਵੰਡ. ਦੇਖੋ, ਕੋਦੰਡ.

ਕੋਵੰਡਜ. ਕੋਦੰਡ (ਧਨੁਖ) ਤੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਇਆ ਤੀਰ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕੋਵੰਡਜਨੀ. ਕੋਦੰਡਜ (ਤੀਰ) ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕੋਵੰਡਨੀ. ਕੋਦੰਡ (ਧਨੁਖ) ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ, ਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕੋੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੋਟਿ. ਕ੍ਰੋੜ. "ਸਿਮਰਹਿ ਦੇਵਤੇ ਕੋੜ ਤੇਤੀਸਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਤੇਤੀਸ ਕੋਟਿ। ੨ ਕ੍ਰੋੜ. ਸੌ ਲੱਖ। ੩ ਸੰ. ਕ੍ਰੋਡ. ਸੂਰ. "ਧੌਲ ਧੜਹੜਜੇ, ਕਾਗੜਦੀ ਕੋੜੰਭਿ ਕੜਕਜੇ." (ਰਾਮਾਵ) ਰਾਮ ਦੇ ਯੁੱਧ ਸਮੇਂ ਧਵਲ ਦਹਿਲਗਿਆ ਅਤੇ ਵਰਾਹ ਦੀ ਪਿੱਠ ਭੀ ਕੜਕਉੱਠੀ.

ਕੋੜਮਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਟੰਬ. ਪਰਿਵਾਰ. ਕੁੰਬਾ. "ਇਕਵਾਕੀ ਕੋੜਮਾ ਵਿਚਾਰੀ।" (ਭਾਗੁ)

ਕੋੜਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੋਟਿ. "ਤੀਨ ਦੇਵ ਅਰੁ ਕੋੜਿ ਤੇਤੀਸਾ." (ਗੂਜ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਤੇਤੀਸ ਕੋਟਿ। ੨ ਕ੍ਰੋੜ. ਸੌ ਲੱਖ.

ਕੋੜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੀਹ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ. ਬੀਸੀ। ੨ ਕ੍ਰੋੜਹਾ. ਭਾਵ—ਅਨੰਤ. "ਨਾਨਕ ਕੋੜੀ ਨਰਕ ਬਰਾਬਰੇ ਉਜੜੁ ਸੋਈ ਥਾਉ." (ਵਾਰ ਜੈਤ)

ਕੋੜੰਭਿ. ਕ੍ਰੋਡ (ਸੂਰ) ਭੀ. ਦੇਖੋ, ਕੋੜ ੩.

ਕੋੜ੍ਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਸ੍ਟ. ਦੇਖੋ, ਗਲਿਤਕੁਸ੍ਟ.

ਕੋੜ੍ਹਾ
ਕੋੜ੍ਹੀ } ਵਿ—ਕੁਸ੍ਟੀ. ਜੁਜਾਮੀ. Leper.

ਕੌ. ਵ੍ਯ—ਦਾ. ਕਾ. ਦੇਖੋ, ਕਉ. "ਪਦਾਰਥ ਹਿਤ ਕੌ ਦੁਰੈਨ." (ਸਾਰ ਮ: ੧) "ਭਗਤਿ ਜੋਗ ਕੌ ਜੈਤਵਾਰ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੫ ਕੇ) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਦ. ਕਬ. ਦੇਖੋ, ਕੌਲੋਂ.

ਕੌਸ. ਕਫ਼ਸ਼. ਦੇਖੋ, ਕਉਸ. "ਇਕ ਪਗ ਪਨਹੀ ਨੋਕ ਬਡ, ਇਕ ਪਗ ਕੌਸ ਟਿਕਾਇ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਇੱਕ ਪੈਰ ਜੁੱਤੀ ਇੱਕ ਪੈਰ ਖੜਾਉਂ. "ਧਰੀ ਨਿਸਾਨੀ ਕੌਸ ਦੀ, ਮੱਕੇ ਅੰਦਰਿ ਪੂਜ ਕਰਾਈ." (ਭਾਗੁ)[1] ੨ ਸੰ. ਕੋਸ਼. ਰੇਸ਼ਮੀ ਵਸਤ੍ਰ, ਜੋ ਕੀੜੇ ਦੇ ਕੋਸ਼ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੩ ਕੁਸ਼ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਕੁਸ਼ਵੰਸ਼ੀ। ੪ ਫ਼ਾ. کوس ਕੋਸ. ਪਿੱਤਲ ਦਾ ਨਗਾਰਾ. "ਦੈਰੇ ਦੈਰੇ ਦੀਹ ਧੌਸੜਾ, ਕੌਸ ਜੁਝੌਆ ਦੈ ਰੇ." (ਸਲੋਹ) ੫ ਅ. قوس ਕ਼ੌਸ. ਕਮਾਨ. ਧਨੁਖ.

ਕੌਸਕ. ਦੇਖੋ, ਕੌਸ਼ਿਕ.

ਕੌਸਤਕ. ਕਿਸੇ ਅਵਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਕੌਸਤੁਭ ਦੀ ਥਾਂ ਅਸ਼ੁੱਧ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. "ਹਿਯੇ ਕੌਸਤਕ ਮਨਿ ਧਾਰੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੪ ਅਤੇ ੧੨੩) ਦੇਖੋ, ਕੌਸਤੁਭ.

ਕੌਸਤੁਭ. ਸੰ. ਕੌਸ੍ਤੁਭ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਸ੍ਤੁਭ (ਸਮੁੰਦਰ) ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਇੱਕ ਮਣਿ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਸਨੁ ਭਗਵਾਨ ਗਲੇ ਪਹਿਰਦਾ ਹੈ.

ਕੌਸਰ. ਦੇਖੋ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ. ਕੁੰਡ.

ਕੌਸ਼ਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਸ਼ਲਤਾ. ਚਤੁਰਾਈ. ਦਾਨਾਈ। ੨ ਵਿ—ਕੋਸ਼ਲ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੋਸ਼ਲ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਣੀ ਕੌਸ਼ਲਜਾ. "ਕਾਹਿ ਕੋ ਕੌਸਲ ਕੁੱਖਿ ਜਯੋ ਜੂ." (ਸਵੈਯੇ ੩੩) ੪ ਕੋਸ਼ਲ ਗੋਤ੍ਰ ਦਾ.

ਕੌਂਸਲ. ਅੰ. Councel. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੰਤ੍ਰ. ਸਲਾਹ। ੨ ਮੰਤ੍ਰੀਸਭਾ. Council.

ਕੌਸਲਿਆ. ਦੇਖੋ, ਕੌਸ਼ਲਜਾ.

ਕੌਸਲਿਸ
ਕੌਸਲੇਸ਼ } ਕੋਸ਼ਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕ ਕੌਸ਼ਲ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ੍ਵਾਮੀ, ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ. "ਜੋਸ ਵਡੋ ਕਰ ਕੌਸਲਿਸੰ ਅਧਬੀਚਹਿ ਤੇ ਸਰ ਕਾਟਉਤਾਰੇ." (ਰਾਮਾਵ)

---

[1] ਗੁਰੁ ਨਾਨਕਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਟੀਕ ਪੂਰਵਾਰਧ ਦੇ ੫੯ਵੇਂ ਅਧ੍ਯਾਯ ਦੇ ੩੬ਵੇਂ ਛੰਦ ਤੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਫੁਟਨੋਟ ਲਿਖਿਆ ਹੈ-

ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਬਾਤ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸੰਤ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਕਮਾਲੀਏ ਵਾਲੇ) "ਉੱਚ" ਤੋਂ ਆਪ ਪਤਾ ਕਰਕੇ ਆਏ ਹਨ:—ਰਿਆਸਤ ਬਹਾਵਲਪੁਰ ਵਿੱਚ "ਉੱਚਸ਼ਰੀਫ਼" ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸੱਯਦ "ਜਲਾਲ ਸਾਨੀ ਮਖ਼ਦੂਮ ਰੁਕਨੁੱਦੀਨ ਅੱਬੁਲ-ਫ਼ਤੇ" ਹੋਏ ਹਨ. ਇਹ ਹਜਰਤ ਅਲੀ ਨਕੀ ਦੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਦੇ ਸੱਯਦ ਸਾਹਿਬ ਸਨ. ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਅਰਬ ਤੋਂ ਹਿੰਦ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਮੱਕੇ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਤਦ ਇਹ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਸਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ. ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੱਕੇ ਗਏ, ਤਦੋਂ "ਮਖ਼ਦੂਮ ਰੁਕਨੁੱਦੀਨ" ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਉੱਥੇ ਹੀ ਸਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ "ਲਾਲਜਤੀ" ਆਦਿਕ ਕਈ ਹਿੰਦੀ ਫ਼ਕੀਰ ਭੀ ਉੱਥੇ ਹੀ ਸਨ. ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਨਾਲ ਕਾਬਾ ਫਿਰਿਆ, ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਲ ਧਰਮ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰਾਂ ਲਈ "ਮਖ਼ਦੂਮ ਰੁਕਨੁੱਦੀਨ" ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ ਅੱਗੇ ਕੀਤਾ. ਆਪ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੀ ਜਨਮਸਾਖੀਆਂ ਵਿੱਚ "ਰੁਕਨਲ" ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਜਦ ਹਰ ਤਰਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀਬਖ਼ਸ਼ ਜਵਾਬ ਮਿਲੇ, ਤੇ ਅੱਖੀਂ ਬਰਕਤ ਵੇਖੀ, ਆਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਦਿਕ ਬਣ ਗਏ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਮੰਗੀ, ਤਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕੌਸ ਬਖ਼ਸ਼ੀ. ਕੌਸ ਉਸ ਖੜਾਂਵ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਖੂੰਟੀ ਨਾ ਹੋਵੇ. ਇਹ ਕੌਸ ਆਪ ਮੱਕੇ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਰੱਖਕੇ ਬੜੇ ਸਤਕਾਰ ਨਾਲ ਆਪ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰਾਂਦੇ ਰਹੇ. ਜਦੋਂ ਆਪ ਹਿੰਦ ਨੂੰ ਆਏ ਤਾਂ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਉਹ ਕੌਸ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਆਏ. ਇਹ ਖੜਾਵਾਂ ਅੱਜ ਤਕ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਉੱਚਸ਼ਰੀਫ਼ ਦੇ ਪੀਰ ਜੀ ਦੇ ਤੋਸ਼ੇਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਅਤੇ ਬੜੇ ਸਤਕਾਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੱਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ. ਕਈ ਵੇਰ ਧਨਵਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਨਕਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਆਦਿ ਨਜਰਾਨਾ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਖੜਾਵਾਂ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਪੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਮੁਕ਼ੱਦਸ ਚੀਜ ਸਮਝਕੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ.

ਕੌਸ਼ਲਜਾ. ਕੋਸ਼ਲ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਰਾਜਾ ਦੀ ਕੰਨਯਾ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਸ਼ਰਥ ਦੀ ਪਟਰਾਣੀ। ੨ ਚੰਦ੍ਰਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਾ ਪੁਰੁ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ.

ਕੌਸ਼ਿਕ. ਕੁਸ਼ਕ ਰਾਜਾ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਗਾਧਿ, ਜੋ ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ। ੨ ਕੁਸ਼ਕਵੰਸ਼ੀ ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ। ੩ ਇੰਦ੍ਰ। ੪ ਉੱਲੂ। ੫ ਰੇਸ਼ਮੀ ਵਸਤ੍ਰ। ੬ ਨਿਉਲਾ। ੭ ਖ਼ਜ਼ਾਨਚੀ, ਜੋ ਕੋਸ਼ (ਖਜਾਨੇ) ਦਾ ਰਾਖਾ ਹੈ। ੮ ਅਥਰਵਵੇਦ ਦਾ ਇੱਕ ਮੰਤ੍ਰਪਾਠ। ੯ ਮਹਾਭਾਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਕੁਸ਼੍ਟੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਜਿਸ ਦੀ ਪਤਿਵ੍ਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ 'ਨਰਮਦਾ' ਸੀ.[1] ਦੇਖੋ, ਮਾਂਡਵ। ੧੦ ਦੇਖੋ, ਧਰਮਵਜਾਧ.

ਕੌਸ਼ਿਕੀ. ਦੇਖੋ, ਅਦ੍ਰਿਸੁਤਾਹੁ ਕੀ ਜੋ ਤਨੀਆ.

ਕੌਹਰ. ਦੇਖੋ, ਕੋਹਰ ੪.

ਕੌਕ ਬੰਦਰ. ਦੇਖੋ, ਕੋਕਬੰਦਰ.

ਕੌਕਾ. ਦੇਖੋ, ਕਵਿਕਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੋਕਾ ੨.

ਕੌਚ. ਸੰਜੋਆ. ਦੇਖੋ, ਕਵਚ. "ਕੌਚਨ ਕੋ ਝਟਦੈ ਕਟਦੇਤ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਤੰਤ੍ਰਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਤੋਤ੍ਰ. "ਤੁਮੀ ਕੌਚ ਵਕਤ੍ਰਾਪਨੇ ਤੇ[2] ਉਚਾਰਜੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧)

ਕੌਚਬਿਹਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕੂਚਬਿਹਾਰ.

ਕੌਚਬਿਦ੍ਯਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਵਚ ਪਹਿਰਣ ਦੀ ਵਿਦ੍ਯਾ। ੨ ਕਵਚ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਦ੍ਯਾ। ੩ ਮੰਤ੍ਰਸ਼ਕਤਿ ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਰਰਖ੍ਯਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਦ੍ਯਾ. "ਕੌਚਬਿਦ੍ਯਾ ਅਭਿਦ੍ਯਾ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਕੌਚੀ. ਵਿ—ਕਵਚਿਨ੍. ਕਵਚਧਾਰੀ. "ਅਸੀ ਗਦੀ ਕੌਚੀ ਬਲਗਾਢੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫) ਅਸਿ (ਤਲਵਾਰ) ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਗਦਾਧਾਰੀ ਅਤੇ ਕਵਚਧਾਰੀ.

ਕੌਟਲਤਾ. ਕੁਟਿਲਤਾ. ਕੌਟਿਲ੍ਯ. ਟੇਢਾਪਨ। ੨ ਕਪਟ. ਛਲ.

ਕੌਟਿਲ੍ਯ. ਸੰ—ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਟਿਲ (ਟੇਢਾ) ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਕਪਟ. ਛਲ। ੩ ਚਾਣਕ੍ਯ ਦਾ ਇੱਕ ਨਾਮ.

ਕੌਡਾ. ਵਡੀ ਕੌਡੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਉਡਾ ੨। ੩ ਆਦਮਖ਼ੋਰ ਭੀਲ ਅਤੇ ਨਿਸਾਦਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਰਦਾਰ, ਜੋ ਵਿੰਧ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਡਾਕਾ ਮਾਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ. ਇਹ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਖਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਤਮਿਕ ਬਲ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਜੇਹੀ ਪਲਟੀ ਕਿ ਰਾਖਸੀਕਰਮ ਛੱਡਕੇ ਦੇਵਤਾ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਕਿਰਤ ਨਾਲ ਨਿਰਵਾਹ ਕਰਕੇ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਸਿਮਰਣ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਵਿਤਾਇਆ.

ਕੌਡੀ. ਦੇਖੋ, ਕਉਡੀ.

ਕੌਡੀਆਰਾ, ਕੌਡੀਆਲਾ, ਕੌਡਯਾਰਾ } ਇੱਕ ਸਰਪ ਜਾਤਿ, ਜਿਸ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਪੁਰ ਕੌਡੀ ਜੇਹੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਜਨੁ ਡਸਗਯੋ ਨਾਗ ਕੌਡਯਾਰਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੯੭) ੨ ਜੁਆਰੀ, ਜੋ ਦਾਉ ਲਾਉਣ ਲਈ ਕੌਡੀਆਂ ਰਖਦਾ ਹੈ.

ਕੌਣ. ਦੇਖੋ, ਕਉਣ.

ਕੌਤਕ. ਦੇਖੋ, ਕਉਤਕ.

ਕੌਤਕਹਾਰ, ਕੌਤਕੀ } ਦੇਖੋ, ਕਉਤਕਹਾਰ.

ਕੌਂਤੇਯ. ਸੰ. ਵਿ—ਕੁੰਤੀ ਦਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁੰਤੀ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਯੁਧਿਸ੍ਠਿਰ, ਭੀਮ ਅਤੇ ਅਰਜੁਨ। ੩ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਉਂ ਹੈ, ਚਾਹੋ ਕੁੰਤੀ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਤਿੰਨੇ ਹਨ.[3] ਦੇਖੋ, ਕੁੰਤੀ.

ਕੌਥ. ਕਾ. ਤਿਥਿ? ਕੇਹੜੀ ਤਿਥਿ ਹੈ?

ਕੌਥਾ. ਸੰ. ਕਤਿਥ: ਅਤੇ ਕਤਿਥੰ. ਕੈਵਾਂ. ਕਿਤਨੀ ਸੰਖ੍ਯਾ ਦਾ?

ਕੌਂਧ. ਸੰ. ਕਰੰਧ. ਕਿਰਨ (ਛਟਾ) ਨੂੰ ਜੋ ਧਾਰਣ ਕਰੇ. ਸੂਰਜ। ੨ ਬਿਜਲੀ.

ਕੌਂਧਨ. ਕ੍ਰਿ—ਚਮਕਣਾ. ਦੇਖੋ, ਕੌਂਧ. "ਜਿਮ ਕੌਂਧਤ ਸਾਵਣ ਬਿੱਜੁ ਘਟੰ." (ਸੂਰਜਾਵ)

ਕੌਂਧਿਤ. ਵਿ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ. ਚਮਕਦਾ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਕੌਂਧ. "ਕੌਂਧਿਤ ਦਾਮਨਿ ਸਘਨ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਕੌਨ. ਦੇਖੋ, ਕਉਣ ਅਤੇ ਕਉਨੁ। ੨ ਅ਼ ڪون ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰਸਾਰ. ਦੁਨੀਆ. ਜਹਾਨ.

ਕੌਪੀਨ. ਕਮਰਬੰਦ। ੨ ਲੰਗੋਟੀ. ਦੇਖੋ, ਕੁਪੀਨ.

ਕੌਮ. ਅ਼ قوم ਕ਼ੌਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਨਸਮੁਦਾਯ। ੨ ਜਾਤਿ। ੩ ਵੰਸ਼.

ਕੌਮ ਬਹੱਤਰ. ਅਰਬ ਦੀ ਬਹੱਤਰ ਕੌਮਾਂ. ਬਨੀ ਇਸਰਾਈਲ ਦੇ ਬਹੱਤਰ ਫਿਰਕੇ. "ਕੌਮ ਬਹੱਤਰ ਸੰਗ ਕਰ." (ਭਾਗੁ) ਅਰਬ ਦੇਸ਼ ਜੋ ਬਹੱਤਰ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸਲਾਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕਰ ਲੀਤਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਫਿਰਕੇ.

ਕੌਮਾਰੀ. ਕੁਮਾਰ (ਕਾਰ੍ਤਿਕੇਯ) ਦੀ ਸ਼ਕਤਿ। ੨ ਸਦਾ ਕੁਮਾਰਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ, ਦੁਰਗਾ. "ਕੇਸਰੀਆਬਾਹੀ ਕੌਮਾਰੀ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਕ਼ੌਮੀ ਗੀਤ. National Anthem. ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦਾ (god save the king x x x ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕ਼ੌਮੀ ਗੀਤ ਸਮਾਨ) "ਦੇਗ ਤੇਗੋ ਫ਼ਤਹ ਨੁਸਰਤ ਬੇਦਰੰਗ। ਯਾਫ਼ਤਜ਼ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ." ਕੌਮੀ ਗੀਤ ਹੈ.

ਕੌਮੁਦੀ. ਕੁਮੁਦ (ਭੰਮੂਲਾਂ) ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਚਾਂਦਨੀ. ਚਾਂਦਨੀ ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਕੁਮੁਦ ਬਹੁਤ ਖਿੜਦੇ ਹਨ। ੨ ਕੱਤਕ ਦੀ

---

[1] ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਨਰਮਦਾ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁੱਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮਾਂਡਵ੍ਯ ਰਿਖੀ ਜੋ ਚੋਰੀ ਦੇ ਸ਼ੱਕ ਵਿੱਚ ਸੂਲੀ ਟੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕੌਸ਼ਿਕ ਦੇ ਪੈਰ ਦੀ ਠੋਕਰ ਵੱਜੀ. ਮਾਂਡਵ੍ਯ ਨੇ ਸ੍ਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਹ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦੇ ਹੀ ਮਰ ਜਾਵੇ. ਨਰਮਦਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਸੂਰਜ ਦਾ ਚੜ੍ਹਨਾ ਹੀ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ. ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਪੁਰ ਅਨਸੂਯਾ ਦੇ ਸਮਝਾਉਣ ਤੋਂ ਨਰਮਦਾ ਨੇ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਦਿੱਤੀ. ਸ੍ਰਾਪ ਨਾਲ ਮੋਏ ਕੌਸ਼ਿਕ ਨੂੰ ਅਨਸੂਯਾ ਨੇ ਜੀਵਨਦਾਨ ਦਿੱਤਾ.

[2] ਆਪਣੇ ਵਕਤ੍ਰ (ਮੂੰਹ) ਤੋਂ.

[3] ਗੀਤਾ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਅਰਜੁਨ ਨੂੰ "ਕੌਂਤੇਯ" ਕਹਿਕੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਇਹ ਨਾਉਂ ਖ਼ਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ.

ਪੂਰਨਮਾਸੀ। ੩ ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਦੇ ਆਚਾਰਯ ਪਾਣਿਨਿ ਕ੍ਰਿਤ ਅਸ਼੍ਟਾਧ੍ਯਾਈ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਭੱਟੋਜਿਦੀਕ੍ਸ਼ਿਤ ਦੀ ਬਣਾਈ ਸਿੱਧਾਂਤ ਕੌਮੁਦੀ, ਜੋ ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ। ੪ ਵਰਦਰਾਜ ਭੱਟ ਦੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਮਧ੍ਯਸਿੱਧਾਂਤ ਕੌਮੁਦੀ. ਇਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸੰਮਤ ੧੨੫੦ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਹੈ। ੫ ਵਰਦਰਾਜ ਭੱਟ ਕ੍ਰਿਤ ਲਘੁਸਿੱਧਾਂਤ ਕੌਮੁਦੀ. ਇਸ ਕੌਮੁਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪਹਿਲੀ ਦੋਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜਾਦਾ ਹੈ। ੬ ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਕੌਮੁਦੀ। ੭ ਕੁਮੁਦ (ਰਾਜਾ) ਦੀ ਸਭਾ। ੮ ਕੁਮੁਦ (ਵਿਸਨੁ) ਦੀ ਗਦਾ ਕੌਮੋਦਕੀ। ੯ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਸੱਸ. ਦੇਖੋ. ਕਲਕੀ.

ਕੌਮੋਦਕੀ. ਕੁਮੁਦ (ਵਿਸਨੁ) ਦੀ ਗਦਾ.

ਕੌਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਵਲ. ਗ੍ਰਾਸ. ਬੁਰਕੀ. "ਪ੍ਰਬ ਕੌਰ ਨਿਕਾਰਕੈ ਪੰਚ,[1] ਲਗੇ ਪੁਨ ਜੇਮਨ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਕੌਲਾ. ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦਾ ਕਿਨਾਰਾ. "ਪੌਰ ਖਰੇ ਹੁਇ ਕੌਰ ਲਗ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਕੌਰਵ (ਕੁਰੁਵੰਸ਼ੀ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਮਨ ਭੀਤਰ ਕੋਰਨ ਕੋਪ ਬਢਾਯੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੪ ਕੈਰਵ. ਭੰਬੂਲ. ਨੀਲੋਫਰ. "ਕੌਰਨ ਕੇ ਮੁਖਰੇ ਮੁਕੁਲੈਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੫ ਕੁਮਾਰ. ਕੁੰਵਰ। ੬ ਉਸ ਸਿੰਘਣੀ ਦੀ ਉਪਾਧਿ, ਜਿਸ ਨੇ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਉਂ ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੈਸੇ ਸਿੰਘਣੀ ਦੇ ਨਾਉਂ ਨਾਲ ਕੌਰ ਸ਼ਬਦ ਲਾਈਦਾ ਹੈ. ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ "ਕੁੰਵਿਰ" (ਕੌਰਿ)[2] ਹੈ। ੭ ਸੰ. ਕੋਰ. ਅੰਗ ਦਾ ਜੋੜ. "ਕਟਗੇ ਕਹੂੰ ਕੌਰ ਅਰੁ ਚਰਮਾ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਕੌਰਉ, ਕੌਰਓ ਦੇਖੋ, ਕੌਰਵ. "ਛਾਡ ਚਲੇ ਰਨ ਕੌਰਉ ਜੈਸੇ." (ਚੰਡੀ ੧) "ਭਏ ਤਾਂਹਿ ਕੇ ਕੌਰਓ ਪਾਂਡਵੇਯੰ." (ਜਨਮੇਜਯ)

ਕੌਰਪਾਲ. ਕੌਰਵ (ਕੁਰੁਵੰਸ਼) ਪਾਲਕ, ਦੁਰਯੋਧਨ. "ਉਤੈ ਕੌਰਪਾਲੰ ਧਰੈ ਛਤ੍ਰਿਧਰਮੰ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਕੌਰਵ. ਵਿ—ਕੁਰੁ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ. ਕੁਰੁਵੰਸ਼ੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਾਜਾ ਧ੍ਰਿਤਰਾਸ਼੍ਟ੍ਰ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦੁਰਯੋਧਨ ਆਦਿਕ. "ਕਟੇ ਕੌਰਵੰ ਦੂਰ ਸਿੰਦੂਰ ਖੇਤੰ." (ਗ੍ਯਾਨ) ਦੇਖੋ, ਕੁਰੁਵੰਸ਼.

ਕੌਰਾ. ਵਿ—ਕਟੁ. ਕੌੜਾ। ੨ ਦੇਖੋ. ਕੌਲਾ.

ਕੌਰਿ, ਕੌਰੀ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੱਫੀ. ਅੰਕਵਾਰ. "ਭਰ ਕੌਰੀ ਮਹਿਲੀਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਉਤਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੀ ਵਸਤੁ ਜੋ ਦੋਹਾਂ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ (ਜੱਫੀ) ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇ। ੩ ਖੂਹ ਦਾ ਮਹਿਲ, ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਉਤਾਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੁਰਜ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਜੈਸੇ ਕੂਆ ਖੋਦਕੈ ਸੁ ਵਸੁਧਾ ਧਸਾਇ ਕੌਰੀ." (ਭਾਗੁ ਕ) ੪ ਕੌਡੀ. ਵਰਾਟਿਕਾ। ੫ ਵਿ—ਕਟੁ. ਕੌੜੀ। ੬ ਦੇਖੋ, ਕੌਰ ੬.

ਕੌਲ. ਦੇਖੋ, ਕਉਲ। ੨ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸੋਢੀ ਕੌਲ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਢਿਲਵਾਂ ਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸਨ. ਜਦ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਵਾਲੇ ਨੀਲੇ ਬਾਣੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ, ਤਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਸਫ਼ੇਦ ਪੋਸ਼ਾਕ ਨਜ਼ਰ ਕੀਤੀ. ਕਲਗੀਧਰ ਨੇ ਚਿੱਟੇ ਵਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨਕੇ ਨੀਲੇ ਵਸਤ੍ਰ ਪਾੜਕੇ ਏਹ ਤੁਕ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ—"ਨੀਲ ਬਸਤ੍ਰ ਲੇ ਕਪੜੇ ਫਾੜੇ ਤੁਰਕ ਪਠਾਣੀ ਅਮਲ ਗਇਆ." ਅਗਨੀ ਵਿੱਚ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ. ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਦੇ ਬੁੱਟਰ ਦੇ ਸੋਢੀ ਭੀ ਕੌਲਵੰਸ਼ੀ ਹਨ। ੩ ਸੰ. ਵਿ—ਚੰਗੀਕੁਲ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਕੁਲੀਨ। ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤੰਤ੍ਰਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਮਮਾਰਗੀ। ੫ ਸ਼ੈਵ.

ਕੌਲਸਰ. ਦੇਖੋ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ.

ਕੌਲਕ. ਦੇਖੋ, ਕੌਲਿਕ.

ਕੌਲਨਾਭਿ. ਵਿਸਨੁ, ਕਮਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਨਾਭਿ ਵਿੱਚ। ੨ ਉਹ ਤਾਲ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਮਲ ਹਨ. "ਕੌਲਨਾਭਿ ਕੌਲ ਜਿਹ ਤਾਲ ਮੇ ਰਹਤ ਹੈਂ." (ਅਕਾਲ) ਜੇ ਵਿਸਨੁ ਨੂੰ ਕੌਲਨਾਭਿ ਆਖਦੇ ਹੋਂ, ਤਦ ਕੀ ਉਹ ਤਾਲ ਕੌਲਨਾਭਿ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਮਲ ਹਨ?

ਕੌਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਾਰੰਗੀ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ. ਇਸ ਦਾ ਰੰਗ ਸੰਧੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦਾ ਕਿਨਾਰਾ. ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦਾ ਉਹ ਥਮਲਾ ਜਿਸ ਉੱਪਰੋਂ ਡਾਟ ਉਠਾਇਆ ਜਾਵੇ। ੩ ਕਮਲਾ. ਲਕਮੀ. ਦੇਖੋ, ਕਉਲਾ। ੪ ਇੱਕ ਹਿੰਦੂ ਲੜਕੀ ਕਮਲਾ, ਜੋ ਕਾਜ਼ੀ ਰੁਸਤਮਖਾਂ ਮੁਜ਼ੰਗ (ਲਹੌਰ) ਨਿਵਾਸੀ ਨੇ ਮੁੱਲ ਲੈ ਕੇ ਗੋਲੀ ਪਾਲੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮ ਦੀ ਸਿਖ੍ਯਾ ਦੇ ਕੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਬਣਾਈ ਸੀ. ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਝੁਕਾਉ ਹਿੰਦੂਧਰਮ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੀ. ਗੁਰੁਮਹਿਮਾ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਈ ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣਕੇ ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਜਾਗਿਆ, ਅਤੇ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਲੈ ਕੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜੀਵਨ ਵਿਤਾਇਆ.[3] ਕਮਲਾ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸੰਮਤ ੧੬੮੬ ਵਿੱਚ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦੀ ਸਮਾਧਿ ਉਸ ਥਾਂ ਵਿਦ੍ਯਮਾਨ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਕੌਲਸਰ. ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਮਲਾ ਦਾ ਦਫ਼ਨ ਕਰਨਾ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਰੁੱਧ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਕੌਲਾਂ. ਦੇਖੋ, ਕੌਲਾ ੪.

ਕੌਲਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕਉਲਾਰ.

ਕੌਲਿਕ. ਸੰ. ਵਿ—ਕੁਲ ਦਾ ਉਹ ਧਰਮ, ਜੋ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਚਲਾ ਆਇਆ ਹੈ. ਕੁਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ। ੨ ਵਾਮਮਾਰਗੀ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਿਵ, ਜਿਸ ਨੇ ਤੰਤ੍ਰਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਕੁਲਧਰਮ ਚਲਾਏ ਹਨ। ੪ ਸ਼ਾਕ੍ਤ ਧਰਮ। ੫ ਜੁਲਾਹਾ.

ਕੌਲੇਸ਼. ਕੌਲ-ਈਸ਼. ਸ਼ਿਵ. ਭੈਰਵ.

ਕੌਲੌਂ. ਕਦ ਤੀਕ. ਕਬਤਕ. ਕਲਬਗ.

ਕੌੜ, ਕੌੜਾ ਵਿ—ਕਟੁ. ਕੜਵਾ ਜਿਵੇਂ—ਕੌੜ ਤੁੰਮਾ. ਦੇਖੋ, ਇੰਦ੍ਰਾਯਨ ਅਤੇ ਤੁੰਮਾ। ੨ ਕ੍ਰੋਧੀ. ਤੁੰਦ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲਾ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਹੁਜਾਈਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਖਤ੍ਰੀ ਗੋਤ੍ਰ। ੪ ਇੱਕ ਜੱਟ ਗੋਤ੍ਰ, ਜੋ ਬੈਰਾੜਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਧਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਲਵੇ ਵਿੱਚ ਵਡਾ ਪ੍ਰਬਲ ਸੀ। ੫ ਭਾਵ—ਦੁੱਖ. ਦੇਖੋ, ਕਉੜਾ ੫.

[1] ਦੇਖੋ, ਪੰਚ ਕਵਲ.

[2] ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਮੁਕਤੇ ਰਾਰੇ ਨਾਲ ਲਿਖਣਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ. ਸਿਆਰੀ ਨਾਲ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਜਿਵੇਂ-ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰਿ ਜੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਕੌਰ ਲਿਖਣ ਦਾ ਆਮ ਰਿਵਾਜ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਅਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਸ਼ੁੱਧ ਮੰਨਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ.

[3] ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਅਧ੍ਯਾਯ ਵਿੱਚ ਕੌਲਾਂ ਦਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਉਣਾ ਸੰਮਤ ੧੬੬੯ ਜੇਠ ੩ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਕੌੜਾਮੱਲ. ਏਹ ਚੁੱਘ ਖਤ੍ਰੀ ਲਹੌਰ ਦੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਸੀ. ਗੁਰੂ ਦਾ ਭਗਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਖ਼ਾਲਸਾਪੰਥ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਮਿੱਠਾ ਮੱਲ" ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਦੁਰਾਨੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਨ ੧੭੫੨ (ਸੰਮਤ ੧੮੧੦) ਵਿੱਚ ਲਹੌਰ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਮੀਰਮੰਨੂ.

ਕੌੜਾ ਵੱਟਾ. ਕੌੜਾ (ਦੁਖਦਾਈ) ਵਟਾਂਦਰਾ. ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਂ ਮਿਤ੍ਰ ਦੇ ਮਰਣ ਪੁਰ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਆਟਾ ਦਾਲ ਲੂਣ ਇਸ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਪਕਾਉਣ ਦੀ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ. ਇਸ ਰਸਦ ਦਾ ਨਾਮ ਕੌੜਾ ਵੱਟਾ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਆਪੋ ਵਿੱਚੀ ਰਸਦ ਦਾ ਵਟਾਂਦਰਾ ਬਹੁਤ ਕੌੜਾ (ਸ਼ੋਕਦਾਈ) ਹੈ.

ਕੰ. ਸੰ. कम्. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ. "ਪਦੰ ਕੰ ਪਖਾਰੇ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਮਸ੍ਤਕ. ਮੱਥਾ। ੩ ਸੁਖ. ਆਨੰਦ. "ਕਹੂੰ ਕੰ ਵਿਤਾਲੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੪ ਅਗਨਿ। ੫ ਕਾਮ. ਮਨੋਜ। ੬ ਸੁਵਰਣ. ਸੋਨਾ.

ਕੰਉ. ਕੋ. ਨੂੰ. ਪ੍ਰਤਿ. ਦੇਖੋ, ਕਉ. "ਜਿਨ ਕੰਉ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਕੰਸ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਂਸ੍ਯ. ਕਾਂਸੀ ਧਾਤੁ। ੨ ਪੀਣ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ. ਕਟੋਰਾ. ਛੰਨਾ। ੩ ਰਾਜਾ ਉਗ੍ਰਸੇਨ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਉਦਰੋਂ ਦ੍ਰੁਮਿਲ ਦੈਤ ਦੇ ਵੀਰਜ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਮਥੁਰਾ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਮਾਮਾ ਅਤੇ ਵਡਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਸੀ. ਕੰਸ, ਜਰਾਸੰਧ ਮਗਧਪਤਿ ਦਾ ਜਮਾਈ (ਜਵਾਈ) ਸੀ. ਇਹ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਉਗ੍ਰਸੇਨ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਤੋਂ ਲਾਹਕੇ ਆਪ ਰਾਜਾ ਬਣ ਗਿਆ. ਕੰਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦੇਵਕੀ, ਵਸੁਦੇਵ ਯਾਦਵ ਨੂੰ ਵਿਆਹੀ ਸੀ. ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਆਕਾਸ਼ਬਾਣੀ ਹੋਈ ਕਿ ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਗਰਭ ਤੋਂ ਕੰਸ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ. ਇਸ ਲਈ ਕੰਸ ਨੇ ਦੇਵਕੀ ਅਤੇ ਵਸੁਦੇਵ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਜੋ ਪੁਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਭ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ. ਅੱਠਵੇਂ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਆਏ, ਜੋ ਵਸੁਦੇਵ ਨੇ ਜੰਮਦੇ ਸਾਰ ਗੋਕੁਲ ਵਿੱਚ ਗੋਪਰਾਜ ਨੰਦ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁਚਾ ਦਿੱਤੇ, ਅਤੇ ਯਸ਼ੋਦਾ ਦੇ, ਜੋ ਉਸੇ ਦਿਨ ਲੜਕੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਕੰਸ ਨੂੰ ਲਿਆ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਪੱਥਰ ਪੁਰ ਪਟਕਾਕੇ ਮਾਰੀ ਗਈ. ਕੰਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੇ ਮਾਰਣ ਦੇ ਬਹੁਤ ਉਪਾਉ ਕੀਤੇ, ਜੋ ਨਿਸਫਲ ਹੋਏ. ਅੰਤ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਧਨੁਖਯਗ੍ਯ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਕੇ ਆਪਣੇ ਮਾਮੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਕੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਫੜਕੇ ਪਛਾੜਮਾਰਿਆ, ਅਤੇ ਨਾਨਾ ਉਗ੍ਰਸੇਨ ਰਾਜਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾਇਆ. "ਦੁਆਪਰਿ ਕ੍ਰਿਸਨ ਮੁਰਾਰਿ ਕੰਸ ਕਿਰਤਾਰਥੁ ਕੀਓ। ਉਗ੍ਰਸੈਣ ਕਉ ਰਾਜੁ ਅਭੈ ਭਗਤਹਜਨ ਦੀਓ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੧ ਕੇ)

ਕੰਸਅਰਿ, ਕੰਸਸ਼ਤ੍ਰੁ } ਕੰਸ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਕ੍ਰਿਸਨ ਭਗਵਾਨ.

ਕੰਸਕਾਰ. ਕਾਂਸ੍ਯਕਾਰ. ਕਾਂਸੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੰਸੇਰਾ. ਠਠੇਰਾ.

ਕੰਸਨਿਸੂਦਨ, ਕੰਸਾਰਿ } ਕੰਸ ਦੇ ਨਿਸੂਦਨ (ਮਾਰਨ) ਵਾਲਾ. ਕੰਸ ਦਾ ਵੈਰੀ. ਕ੍ਰਿਸਨਦੇਵ.

ਕੰਸੁ. ਦੇਖੋ, ਕੰਸ.

ਕੰਕ. ਸੰ. कङ्क. ਇੱਕ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਪੰਛੀ, ਜੋ ਗਿੱਧ ਜਾਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਪੰਖ ਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਕਈ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਕ੍ਰੌਂਚ ਨੂੰ ਕੰਕ ਆਖਦੇ ਹਨ. "ਕੰਕਨ ਪੰਖ ਬਿਲੰਦ ਲਗੇ ਜਿਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਬਹੁ ਗਿੱਧ ਕੰਕ ਬਾਯਸ ਪ੍ਰਕਾਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਛਤ੍ਰੀ। ੩ ਬਗੁਲਾ। ੪ ਧਰਮਰਾਜ। ੫ ਇੱਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ੨੭ ਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਹੈ। ੬ ਰਾਜਾ ਯੁਧਿਸ੍ਠਰ ਦਾ ਉਪਨਾਮ, ਜਦ ਗੁਪਤਭੇਖ ਧਾਰਕੇ ਰਾਜਾ ਵਿਰਾਟ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ.

ਕੰਕਣ, ਕੰਕਨ } ਸੰ. कङ्कण. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੜਾ. ਕਟਕ. ਕੰਗਣ. "ਹਾਰ ਡੋਰ ਕੰਕਨ ਘਣੇ." (ਓਅੰਕਾਰ) ੨ ਮੁਕੁਟ. ਤਾਜ। ੩ ਗਹਿਣਾ. ਜ਼ੇਵਰ। ੪ ਮੰਗਲ ਸੂਤ੍ਰ. ਕੰਗਣਾ, ਜੋ ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਦੁਲਹਾ ਦੇ ਅਤੇ ਜੰਗ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਯੋਧਾ ਦੇ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹੀਦਾ ਹੈ। ੫ ਇੱਕ ਕਵੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹ੍ਰਿਦਯਰਾਮ ਰਚਿਤ ਹਨੂਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਆਈ ਹੈ, ਯਥਾ—

ਤਬ ਜਾਨਕਿ ਕੋ ਹਰਿ ਕਾਨਨ ਟੇਰਿ
ਗਏ ਸਰ ਤੀਰ ਤ੍ਰਿਖਾ ਜਲ ਕੀ,
ਕਹਿ ਕੰਕਨ ਨੈਕੁ ਭਏ ਦ੍ਰਿਗ ਸ਼ੀਤਲ
ਸੰਪਤਿ ਦੇਖਿ ਰਤੋਪਲ ਕੀ,
ਅਲਿ ਕੋਸ਼ ਗਏ ਅਥਏ ਦਿਨਨਾਥ
ਨਈ ਛਵਿ ਤੋ ਨਲਿਨੀਦਲ ਕੀ,
ਮਨੁ ਮਿਤ੍ਰ[1] ਵਿਯੋਗ ਪਰੇ ਮੁਰਝਾਇ
ਡਲੀ ਮੁਖਿ ਮੇਲਿ ਹਲਾਹਲ ਕੀ.
(ਅ: ੫. ਅੰਕ ੧੬)

ਕੰਕਪਤ੍ਰੀ. ਤੀਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੰਕ ਪੰਛੀ ਦੇ ਪਤ੍ਰ (ਪੰਖ) ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ. "ਛੂਟੇ ਕੰਕਪਤ੍ਰੀ." (ਸਲੋਹ)

ਕੰਕਰ. ਦਾਸ. ਸੇਵਕ. ਦੇਖੋ, ਕਿੰਕਰ. "ਜਮਕੰਕਰ ਵਸ ਪਰਿਆ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਰੋੜ। ੩ ਪੱਥਰ ਦਾ ਛੋਟਾ ਟੁਕੜਾ। ੪ ਸੰ. कङ्कर. ਵਿ—ਨਿੰਦਿਤ. ਖ਼ਰਾਬ। ੫ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਧਰਿੜਕ. ਮਠਾ। ੬ ਦਸ ਕ੍ਰੋੜ ਦੀ ਗਿਣਤੀ.

ਕੰਕਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੋੜੀ। ੨ ਬਜਰੀ.

ਕੰਕੜ. ਦੇਖੋ, ਕੰਕਰ.

ਕੰਕੜੀਆ. ਵਿ—ਕੰਕਾਲ (ਭੈਰਵ) ਰੂਪਾ. ਭੈਰਵ ਦਾ ਵੇਸ ਜਿਸ ਨੇ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੨ ਕੰਕਰ (ਨਿੰਦਿਤ) ਲਿਬਾਸ ਵਾਲੀ. ਕੰਕਰੀਆ. ਜਿਸਨੇ ਮੁੰਡਮਾਲਾ ਅਤੇ ਲਹੂਟਪਕਦੀ ਖੱਲ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਹੈ. "ਕੰਕੜੀਆ ਰੂਪਾ ਰਕਤਾਲੀ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਕੰਕਾਲ. ਸੰ. कङ्काल. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੈਰਵ. ਭੈਰੋਂ। ੨ ਮਾਸ ਰਹਿਤ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਪਿੰਜਰ. ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਪਿੰਜਰ skeleton.

ਕੰਕਾਲੀ. ਭੈਰਵੀ. ਦੇਖੋ, ਕੰਕਾਲ। ੨ ਹੱਡਾਂ ਦਾ ਪਿੰਜਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਕਾਲੀ। ੩ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਬੀਰਭੂਮ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿੱਚ ਦੇਵੀ ਦਾ ਇੱਕ

[1] ਮਿਤ੍ਰ ਦਾ ਅਰਥ ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਦੋਸ੍ਤ ਹੈ.

ਮੰਦਿਰ, ਜੋ ੫੨ ਪੀਠਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ.

ਕੰਕਜ਼ਾਨ. ਕੰਕ (ਛੜ੍ਹੀ) ਦੀ ਯਾਨ (ਸਵਾਰੀ). ਘੋੜਾ. ਤੁਰੰਗ। ੨ ਪੰਛੀ ਜੇਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਯਾਨ (ਚਾਲ).

ਕੰਗ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗਯਾ—ਕਵਚ. ਸੰਜੋਆ. "ਦੁਰਗਾ ਅਤੇ ਦਾਨਵੀ ਸੂਲ ਹੋਈਆਂ ਕੰਗਾਂ." (ਚੰਡੀ ੩) "ਅਟੁੱਕ ਟੁੱਕੇ ਅਕੰਗ ਕੰਗੇ." (ਰਾਮਾਵ) ਕੰਗ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਕੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ (ਕਵਚ ਤੋੜ ਸੁੱਟੇ). ੨ ਇੱਕ ਜੱਟ ਗੋਤ੍ਰ। ੩ ਸੰ. ਕਙ੍ਗ. ਫੇਫੜਾ. ਫੁੱਫੁਸ.

ਕੰਗਣ. ਦੇਖੋ, ਕੰਕਣ.

ਕੰਗਣਪੁਰ. ਲਹੌਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਤਸੀਲ ਚੂਣੀਆ ਦਾ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਖਾਸ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ. ਜਗਤਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵਸਣ ਨੂੰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ "ਵਸਦੇ ਰਹੋ" ਕਹਿਕੇ ਇੱਥੋਂ ਕੂਚ ਕੀਤਾ. ਜਿਸ ਵਣ ਬਿਰਛ ਹੇਠ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ ਉਹ "ਮਾਲ ਸਾਹਿਬ" ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ. ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹੈ. ੧ ਚੇਤ੍ਰ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਮਾਣਕਦੇਕੇ.

ਕੰਗਣਾ. ਦੇਖੋ, ਕੰਕਨ ੪.

ਕੰਗਣੀ. ਸੰਗਯਾ—ਛੋਟਾ ਕੰਕਨ। ੨ ਸੰ. ਕਙ੍ਗੁਣੀ—ਕੰਗੁਣੀ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਅੰਨ, ਜੋ ਸਾਉਣੀ ਦੀ ਫਸਲ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਮਾਲਕੰਗੁਣੀ. Belastrus Paniculatus.

ਕੰਗਨ. ਦੇਖੋ, ਕੰਕਣ.

ਕੰਗਨਾ. ਦੇਖੋ, ਕੰਕਨ ੪. "ਸੋਹਤ ਪੀਤ ਦੁਕੂਲ ਧਰੇ ਸੁਭ ਹਾਥ ਬਿਰਾਜਤ ਹੈ ਕੰਗਨਾ."(ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕੰਕਨ ੧. "ਕਰ ਕਰਿ ਕਰਤਾ ਕੰਗਨਾ ਪਹਿਰੈ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)

ਕੰਗਮਾਈ. ਇਹ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਪਿੰਡ, ਜਿਲਾ, ਤਸੀਲ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਥਾਣਾ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ੧੧ ਮੀਲ ਹੈ. ਹਰਿਆਣੇ ਤੀਕ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਦੋ ਮੀਲ ਕੱਚਾ ਰਸਤਾ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਮੰਞ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਭੀ ਚਰਣ ਪਾਏ ਹਨ.

ਭਾਈ ਮੰਜ (ਮੰਞ) ਜੀ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਮੰਜ (ਮੰਞ) ਰਾਜਪੂਤ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ ਅਤੇ ਸਖੀਸਰਵਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਉਪਾਸਕ ਸਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਤੀਰਥਾ" ਸੀ.

ਸੰਮਤ ੧੬੪੨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਤੋਂ ਭਾਈ ਤੀਰਥੇ (ਮੰਞ) ਨੇ ਸਿੱਖਧਰਮ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਨਮੂਨਾ ਦੱਸਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣਕੇ ਰੋਮਾਂਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਆਪ ਇੱਕ ਵੇਰ ਅੰਧੇਰੀ (ਹਨੇਰੀ) ਦੇ ਕਾਰਣ ਲੰਗਰ ਦੀਆਂ ਲੱਕੜਾਂ ਸਮੇਤ ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਦੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਡਿਗ ਪਏ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਪ੍ਰੇਮਡੋਰ ਦੇ ਖਿੱਚੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਉਸ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਖੂਹ ਤੋਂ ਕੱਢਕੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਵਚਨ ਕੀਤਾ:—

"ਮੰਞ ਪਿਆਰਾ ਗੁਰੂ ਨੂੰ, ਗੁਰੂ ਮੰਞ ਪਿਆਰਾ,
ਮੰਞ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬੋਹਿਥਾ, ਜਗ ਲੰਘਣਹਾਰਾ."[1]

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਪੂਰੀ ਪਰੀਖ੍ਯਾ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਈ ਮੰਞ ਜੀ ਨੂੰ ਦੁਆਬੇ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਥਾਪਿਆ. ਇਸ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਦੇਗ ਦੇ ਸਾਥ ਹੀ ਨਾਮ ਦਾ ਸਦਾਵ੍ਰਤ ਲਾਕੇ ਦੇਸ਼ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕੀਤਾ.

ਸੰਮਤ ੧੬੫੧ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਕੰਗਮਾਈ ਨੂੰ ਚਰਣ ਪਾਕੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਭਾਈ ਮੰਞ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਸਫਲ ਜਾਣੀ. ਭਾਈ ਮੰਞ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਧਿ ਇਸ ਥਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ.

ਪਹਿਲਾਂ ਪਿੰਡ ਮਾਛੀਆਂ, ਗੁੰਥਪੁਰ, ਤੇ ਕੰਗ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦੇ ਨਾਉਂ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਗੀਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਦੇ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਨਾਲ ਲੰਗਰ ਚਲਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ.

ਵਡਾ ਮੇਲਾ ਪਹਿਲੀ ਮਾਘ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਸਾਧਾਰਣ ਜੋੜਮੇਲ ਹਰ ਸੰਗਰਾਂਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਮੰਜ ੬ ਅਤੇ ਮੰਞ ੨.

ਕੰਗਰੋੜ. ਪਿੱਠ ਦੀ ਹੱਡੀ. ਰੀੜ. Spine.

ਕੰਗਾਲ. ਦੇਖੋ, ਕੰਕਾਲ ੨. ਭੁੱਖ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਿਸ ਦਾ ਮਾਸ ਸੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਪਿੰਜਰ ਬਾਕੀ ਹੈ. ਭੁੱਖ ਨੰਗ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਕੰ (ਸੁਖ) ਨੂੰ ਗਾਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ.

ਕੰਗੁਣੀ. ਦੇਖੋ, ਕੰਗਣੀ ੨.

ਕੰਗੂਰਾ. ਫ਼ਾ ,ਕੰਗੂਰਹ, ਅਥਵਾ ,ਕੁੰਗਰਹ, ਕੁੰਗਰਾ. ਸੰਗਯਾ—ਚੋਟੀ. ਸ਼ਿਖਰ। ੨ ਮਕਾਨ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਤਾਜ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ.

ਕੰਘਾ. ਸੰ. ਕਙ੍ਕਤ—ਕੰਕਤ. ਕੇਸ ਸਾਫ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਰੂਪ ਯੰਤ੍ਰ.

ਕੰਘਾ ਕਰਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕੰਘਾ ਫੇਰਕੇ ਕੇਸ ਸਾਫ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਵ੍ਯੰਗ—ਸਰਵਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ. ਕੰਘੇ ਦੀ ਤਰਾਂ ਧਨ ਮਾਲ ਸੰਭਰ ਲੈਣਾ। ੩ ਸਿਰ ਭੰਨਣਾ.

ਕੰਘੀ. ਸੰ. ਕਙ੍ਕਤਿਕਾ—ਕੰਕਤਿਕਾ. ਛੋਟਾ ਕੰਘਾ। ੨ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਗੁਲੀਆਂ ਘੁੱਟਕੇ ਮਿਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ। ੩ ਜੁਲਾਹੇ ਦੇ ਰੱਛ ਦੀ ਕੰਘੀ.

ਕੰਘੀ ਮਾਰਣੀ / ਕੰਘੀ ਮਾਰਨੀ } ਕ੍ਰਿ—ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਗੁਲਾਂ ਘੁੱਟਕੇ ਮਿਲਾਉਣੀਆਂ। ੨ ਦੋਵੇਂ ਗੋਡੇ ਜੋੜਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਗੁਲਾਂ ਮਿਲਾਉਣੀਆਂ। ੩ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕ਼ਾਬੂ ਕਰਨਾ ਕਿ ਛੱਡਣ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆਉਣਾ। ੪ ਵਿਚਾਰਸ਼ਕਤਿ ਨਾਲ ਗੁਣ ਅਵਗੁਣ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨਾ.

ਕੰਙਣ. ਦੇਖੋ, ਕੰਕਣ. "ਹਾਰ ਕੰਙਣ ਧ੍ਰਿਗੁ ਬਨਾ." (ਰਾਮ ਮ: ੫ ਰੁਤੀ)

ਕੰਙਣੀ. ਦੇਖੋ, ਕੰਗਨੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਿਗਯਾਸੀ ੩.

ਕੰਚ. ਸੰ. ਕਾਚ. ਕੱਚ। ੨ ਕੰਚਨ (ਕਾਂਚਨ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਸੋਨਾ. ਦੇਖੋ,

[1] ਇਹ ਵਾਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਤਿਹਾਸਾਂ ਦਾ ਲੇਖ ਹੈ.

ਰੰਚ ੩.

ਕੰਚਨ. ਸੰ. काञ्चन—ਕਾਂਚਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਵਰਣ. ਸੋਨਾ. "ਕੰਚਨ ਸਿਉ ਪਾਈਐ ਨਹੀ ਤੋਲ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੨ ਧਤੂਰਾ। ੩ ਕਚਨਾਰ। ੪ ਸੁਵਰਣਮੁਦ੍ਰਾ. ਅਸ਼ਰਫੀ. "ਤਿਉ ਕੰਚਨ ਅਰੁ ਪੈਸਾ." (ਗਉ ਮ: ੯) ੫ ਚਮਕ. ਦੀਪ੍ਤਿ। ੬ ਸੁਵਰਣ ਨੂੰ ਇਸ਼੍ਟ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ, ਜੋ ਵਿਭਚਾਰ ਦੀ ਠੇਕੇਦਾਰ ਹੈ। ੭ ਵਿ—ਸੁਵਰਣ ਦਾ. ਦੇਖੋ, ਕਬਰੋ.

ਕੰਚਨ ਕੱਸਪ. ਹਿਰਨ੍ਯ ਕਸ਼ਿਪੁ. "ਕੰਚਨ ਕੱਸਪ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਨਾ ਖਯ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਹਿਰਨ ਕਸਿਪੁ.

ਕੰਚਨ ਹਿਰਨ. ਕਾਂਚਨ (ਚਮਕੀਲਾ) ਹਿਰਣ੍ਯ (ਸੁਵਰਣ). ਸ਼ੁੱਧ ਸੁਵਰਣ (ਸੋਨਾ). ਕੁੰਦਨ. ਸੌ ਵੰਨੀ ਦਾ ਸੁਇਨਾ. "ਲੋਹਾ ਕੰਚਨ ਹਿਰਨ ਹੋਇ ਕੈਸੇ?" (ਰਾਮ ਰਵਿਦਾਸ)

ਕੰਚਨ ਕਾਇਆ. ਸੁਵਰਣ ਜੇਹੀ ਚਮਕੀਲੀ ਦੇਹ. ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਕਰਕੇ ਸਾਧਿਆ ਹੋਇਆ ਸ਼ਰੀਰ. "ਕੰਚਨ ਕਾਇਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩) ੨ ਭਾਵ—ਅਮੋਲਕ ਦੇਹ। ੩ ਅਰੋਗ ਦੇਹ.

ਕੰਚਨਕੋਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਇਨੇ ਦਾ ਕੂਟ (ਪਹਾੜ) ਸੁਮੇਰੁ. "ਕੰਚਨਕੋਟ ਗਿਰਯੋ ਕਹੁ ਕਾਹਿ ਨ?" (ਦੱਤਾਵ)

ਕੰਚਨਦੇਹੀ. ਦੇਖੋ, ਕੰਚਨ ਕਾਇਆ. "ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਅਰੋਗ ਕੰਚਨਦੇਹੀ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਕੰਚਨਪੁਸਪ, ਕੰਚਨਫੂਲ } ਸੋਨੇ ਦਾ ਫੁੱਲ. ਬਜੁਰਗ ਅਤੇ ਪਤਵੰਤੇ ਦੇ ਵਿਮਾਨ ਤੇ ਵਰਸਾਉਣ ਲਈ ਸੋਨੇ ਦੇ ਫੁੱਲ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ. "ਧਨ ਗਨ ਕੰਚਨ ਫੂਲ ਬਨਾਏ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਸੋਨੇਰੰਗੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲਾ ਚੰਪਕ. ਚੰਬਾ.

ਕੰਚਨਬੇਲਿ. ਸੰ. ਕਾਂਚਨਪੁਸ੍ਪੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਵਰਣ ਜੇਹੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਵੇਲਿ. "ਕੰਚਨਬੇਲਿ ਗਿਰੀ ਇਕਬਾਰਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਬਸੰਤੀ ਚਮੇਲੀ। ੨ ਸੁਇਨੇ ਜੇਹੀ ਦੇਹ.

ਕੰਚਨਵਪੁ. ਦੇਖੋ, ਕੰਚਨਕਾਇਆ। ੨ ਹਿਰਨ੍ਯਕਸ਼ਿਪੁ. ਹਰਨਾਖਸ ਦਾ ਭਾਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਪੁ (ਸ਼ਰੀਰ) ਕੰਚਨ (ਸੋਨੇ) ਜੇਹਾ ਹੈ. ਇਹ ਹਿਰਨ੍ਯਕਸ਼ਿਪੁ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਹੈ. "ਕੰਚਨਵਪੁ ਭਾ ਹਰਖ ਅਪਾਰਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੰਚਨਵੰਨਾ. ਵਿ—ਕਾਂਚਨ (ਸੁਵਰਣ) ਜੇਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਵਰਣ. ਸੋਨੇ ਜੇਹੇ ਚਮਕੀਲੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ. "ਕੰਚਨਵੰਨੇ ਪਾਸੇ ਕਲਵਤ ਚੀਰਿਆ." (ਆਸਾ ਫਰੀਦ)

ਕੰਚਨਿ. ਸੋਨੇ ਨੂੰ. "ਜਿਉਂ ਕੰਚਨਿ ਸੋਹਾਗਾ ਢਾਲੈ." (ਰਾਮਕਲੀ ਓਅੰਕਾਰ)। ੨ ਸੋਨੇ ਨਾਲ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕੰਚਨੀ.

ਕੰਚਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਚਨ ਜਾਤਿ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਸੁਵਰਣ ਦੀ ਉਪਾਸਿਕਾ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਵੇਸ਼੍ਯਾ. ਕੰਜਰੀ.

ਕੰਚਨੁ. ਦੇਖੋ, ਕੰਚਨ. "ਕੰਚਨੁ ਤਨੁ ਹੋਇ ਪਰਸਿ ਪਾਰਸ ਕਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਕੰਚੁਕੀ. ਸੰ. कञ्चुकी. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੋਲੀ. ਅੰਗੀਆ। ੨ ਸੰ. कञ्चुकिन्. ਰਣਵਾਸ ਦੀ ਦਾਸੀਆਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ. ਜ਼ਨਾਨੀ ਡਿਹੁਡੀ ਦਾ ਦਾਰੋਗ਼ਾ. ਖ਼੍ਵਾਜਹਸਰਾ.

ਕੰਚੂਆ. ਸੰ. कञ्चुक—ਕੰਚੁਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੁੰਘਚੀ. ਲਾਲੜੀ. ਰੱਤਕ. "ਲਾਗੇ ਕੰਚੂਆ ਫਲ ਮੋਤੀ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਭਾਵ—ਅਵਗੁਣ ਅਤੇ ਸ਼ੁਭਗੁਣ। ੨ ਕਰੰਜੁਆ. ਮੀਚਕਾ. ਕੰਡੇਦਾਰ ਇੱਕ ਪੌਦਾ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਕੌੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਪੱਤੇ ਰਗੜਕੇ ਤਾਪ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪਿਆਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਕਰੰਜੁਆ.

ਕੰਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰ (ਜਲ) ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ, ਕਮਲ। ੨ ਅਮ੍ਰਿਤ। ੩ ਕੇਸ਼, ਜੋ ਕੰ (ਸਿਰ) ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ.

ਕੰਜ ਅਵਲਿ. ਦੇਖੋ, ਕੰਜਾਵਲਿ.

ਕੰਜਜਾਸੁ. ਕੰਜ (ਕਮਲ) ਤੋਂ ਜਾ (ਪੈਦਾ) ਹੋਇਆ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਉਸ ਦਾ ਸੁਨੁ (ਪੁਤ੍ਰ) ਨਾਰਦ. "ਮੁਨੰ ਕੰਜਜਾਸੁ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸੰਗ ਲੀਨੇ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ਨਾਰਦ ਯੋਗਿਨੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ.

ਕੰਜਰ. ਦੇਖੋ, ਕੰਚਨ ੬। ੨ ਝਾੜੂ ਸਿਰਕੀ ਬਣਾਕੇ ਗੁਜਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ। ੩ ਸੰ. कञ्जर. ਕੰ (ਜਲ) ਨੂੰ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲਾ, ਸੂਰਜ। ੪ ਹਾਥੀ। ੫ ਪੇਟ. ਉਦਰ। ੬ ਮੋਰ। ੭ ਅਗਸਤ ਮੁਨਿ.

ਕੰਜਲਕ, ਕੰਜਲਕੀ } ਕਮਲ. ਕਿੰਜਲਕ ਨਾਉਂ ਹੈ ਫੁੱਲ ਦੀ ਬਾਰੀਕ ਤਰੀਆਂ ਦਾ, ਜੋ ਡੋਡੀ ਉੱਪਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਕਿੰਜਲਕੀ. "ਕੰਜਲਕ ਨੈਨ ਕੰਬੁਗ੍ਰੀਵ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਕੰਜਾਵਲਿ. ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਪੰਕਜ ਵਾਟਿਕਾ ਦਾ ਰੂਪ (ਅ).

ਕੰਜੂਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਣਚੂਸ. ਕ੍ਰਿਪਣ. ਸੂਮ. ਬਖ਼ੀਲ.

ਕੰਞਕਾ. ਕਨ੍ਯਕਾ. ਕਨ੍ਯਾ. "ਬ੍ਰਹਮਣ ਕੈਲੀਘਾਤ ਕੰਞਕਾ ਅਣਚਾਰੀ ਕਾ ਧਾਨ." (ਸਵਾ ਮ: ੩)

ਕੰਟ, ਕੰਟਕ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਡਾ. ਕਾਂਟਾ. "ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਪਗ ਕੇਤਕਿ ਪੁਸਪ ਪ੍ਰੇਮ ਕੰਟ ਜਿਹ ਸੰਗ। ਮਨ ਮਲਿੰਦ ਕੋ ਵੇਧ ਕਰ ਕਹੋਂ, ਕਥਾ ਸਉਮੰਗ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਦੇਖੋ, ਅਘਕੰਟ ਅਤੇ ਮਕਰਕੰਟ। ੨ ਵਿ—ਦੁਖਦਾਈ, ਕੰਡੇ ਦੀ ਤਰਾਂ ਚੁਭਣ ਵਾਲਾ. "ਨਾਕੋ ਕੰਟਕ ਵੈਰਾਈ". (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਵਡ) ੩ ਵੈਰੀ. ਦੁਸ਼ਮਨ.

ਕੰਟਕ ਅਲਾਪੀ. ਵਿ—ਕੌੜਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ. ਚੁਭਵੀਂ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ.

ਕੰਟਕਾ. ਦੇਖੋ, ਕੰਟਿਕਾ.

ਕੰਟਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਡਿਆਰੀ. ਬਾਰੀਕ ਕੰਡਿਆਂ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਬੂਟੀ. "ਜੇ ਨਹਿ ਬੋਵੈ ਬੀਜ ਅਗਾਰੀ। ਕਯੋਂ ਕੰਟਕ ਦੁਖ ਦੇਇ ਕੰਟਾਰੀ?" (ਨਾਪ੍ਰ) ਦੇਖੋ, ਕੰਡਿਆਰੀ.

ਕੰਟਿਕਾ. ਦੇਖੋ, ਕੰਟਾਰੀ. ਕੰਡਿਆਂ ਵਾਲੀ ਝਾੜੀ. "ਕਮਲ ਵਾਟਿਕਾ ਹੁਤੇ ਲਗਾਵਤ, ਉਦੈ ਕੰਟਿਕਾ ਬਿਰੀ ਸਡਾਲ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਕਾਂਟੇਦਾਰ ਲਗਾਮ. ਕੜਿਆਲਾ. "ਕਰੈ ਸੁ ਵਸਿ ਮੁਖ ਮਾਹਿ ਕੰਟਿਕਾ ਦੇਇਕੈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕੰਟੀਲਾ. ਵਿ—ਕੰਡੀਲਾ. ਕੰਡੇਦਾਰ.

ਕੰਠ. ਸੰ. कण्ठ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਲਾ. ਗਲ। ੨ ਗ੍ਰੀਵਾ. ਗਰਦਨ. "ਕੰਠ

ਰਮਣੀਯ ਰਾਮ ਰਾਮ ਮਾਲਾ." (ਸਹਸ ਮ: ੫) ੩ ਕਿਨਾਰਾ. ਤਟ. ਕੰਢਾ. "ਕੰਠੇ ਬੈਠੀ ਗੁਰਸਬਦਿ ਪਛਾਨੈ." (ਮਲਾ ਅ: ਮ: ੧) ੪ ਕੰਠਧੁਨਿ. "ਕੋਕਿਲ ਸੋ ਕੰਠ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੫ ਵਿ—ਹਿਫ਼ਜ਼. ਕੰਠਾਗ੍ਰ. "ਗੁਰੁਬਾਨੀ ਕੋ ਕੰਠ ਕਰੀਜੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਕੰਠਾਗ੍ਰ.

ਕੰਠਅਭੂਖਣ. ਦੇਖੋ, ਕੰਠਾਭੂਸਣ.

ਕੰਠਸਿਰੀ, **ਕੰਠਸ੍ਰੀ** } ਸੰਗਯਾ—ਗਲ ਪਹਿਰਨ ਦਾ ਜੜਾਊ ਗਹਿਣਾ. ਜੁਗਨੀ। ੨ ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ.

ਕੰਠਗ੍ਰਿਹਿਤਾ. ਗਲਾ ਘੁੱਟਣ ਵਾਲੀ, ਫਾਸੀ. ਪਾਸ਼. (ਸਨਾਮਾ)

ਕੰਠਰਮਣਿ. ਗਰਦਨ ਵਿੱਚ ਜੋ ਰਮਣੀਯ (ਸੁੰਦਰ) ਹੋਵੇ, ਮਾਲਾ. ਕੰਠ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ.

ਕੰਠਰਿਪੁ. ਫਾਂਸੀ. ਪਾਸ਼. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਧਤੂਰਾ ਜਿਸ ਦੇ ਖਾਣ ਤੋਂ ਗਲ ਖੁਸ਼ਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਕੰਠਲਾ. ਕੰਠਮਾਲਾ. ਕੰਠ ਪਹਿਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਭੂਸਣ। ੨ ਰੁਦ੍ਰਾਕ੍ਸ਼ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ ਦਾ ਕੰਠਾ, ਜੋ ਸ਼ੈਵ ਸਾਧੁ ਪਹਿਰਦੇ ਹਨ. "ਅਕਪਟ ਕੰਠਲਾ." (ਹਜਾਰੇ ੧੦)

ਕੰਠਾ. ਦੇਖੋ, ਕੰਠਲਾ। ੨ ਕਿਨਾਰਾ. ਤਟ. ਕੰਢਾ. "ਕੰਠੇ ਬੈਠੀ ਗੁਰਸਬਦਿ ਪਛਾਨੈ." (ਮਲਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਕੰਠਾਗ੍ਰ. ਵਿ—ਹਿਫ਼ਜ਼. ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਯਾਦ. ਕੰਠਸ੍ਥ. ਬਰਜ਼ਬਾਨ. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਲੋਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਕੰਠ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਚਾਣਕ੍ਯ ਆਪਣੇ ਨੀਤਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ—"ਪੁਸ੍ਤਕਸ੍ਥਾਤੁ ਯਾ ਵਿਦ੍ਯਾ ਪਰ ਹਸ੍ਤਗਤੰ ਧਨੰ, ਕਾਰ੍ਯੰ ਕਾਲੇਤੁ ਸੰਪ੍ਰਾਪ੍ਤੇ, ਨ ਸਾ ਵਿਦ੍ਯਾ ਨ ਤੰ ਧਨੰ." ਇਸੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਾਣ ਹੈ—"ਵਿਦਿਆ ਕੰਠ ਤੇ ਪੈਸਾ ਗੰਠ."

ਕੰਠਾਭਰਣ, **ਕੰਠਾਭਰਨ** } ਗਲ ਦਾ ਆਭਰਣ (ਗਹਿਣਾ). ਕੰਠ (ਗਲੇ) ਪਹਿਰਨ ਦਾ ਭੂਸਣ. "ਭਗਤਨ ਕੰਠਾਭਰਨ ਸੁਚਾਰ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਚਾਰ ਅੱਖਰ (ਵਾਹਗੁਰੂ) ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਕੰਠ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਹਨ.

ਕੰਠਾਭੂਸਣ. ਦੇਖੋ, ਕੰਠਾਭਰਣ। ੨ ਇੱਕ ਛੰਦ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ਤਿੰਨ ਭਗਣ, ਦੋ ਗੁਰੁ. SII, SII, SII, SS.

ਉਦਾਹਰਣ—

"ਭਰਤੰਕੁਮਾਰ ਨ ਔਹਠ ਕੀਜੈ,
ਜਾਹ ਘਰੈਂ ਨ ਹਮੈ ਦੁਖ ਦੀਜੈ,
ਰਾਜ ਕਹਯੋ ਜੁ ਹਮੈ ਹਮ ਮਾਨੀ,
ਤ੍ਰਯੋਦਸ਼ ਬਰਖ ਬਸੈਂ ਬਨਧਾਨੀ."

(ਰਾਮਾਵ)

ਕੰਠਿ. ਕੰਠ ਵਿੱਚ. "ਨਾਮਨਿਧਾਨੁ ਕੰਠਿ ਉਰਿ ਧਾਰਿਆ." (ਵਾਰ ਬਿਲਾ ਮ: ੪) ੨ ਕੰਠ (ਗਲ) ਸਾਥ. ਛਾਤੀ ਨਾਲ. "ਹਰਿ ਰਾਖੈ ਕੰਠਿ ਜਨ ਧਾਰੇ." (ਰਾਮ ਮ: ੪) ਕਰਤਾਰ ਆਪਣੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਗਲ ਲਾਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ੩ ਕੰਢੇ. ਕਿਨਾਰੇ.

ਕੰਠਿਫੂਲ. ਸੰਗਯਾ—ਹਾਰ। ੨ ਸੁਵਰਣ ਦਾ ਜੜਾਊ ਗਹਿਣਾ, ਜੋ ਗਲ ਪਹਿਰੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਫੁੱਲ ਆਕਾਰ ਦੀ ਜੁਗਨੀ ਛਾਤੀ ਪੁਰ ਲਟਕਦੀ ਹੈ. "ਸਗਲ ਆਭਰਣ ਸੋਭਾ ਕੰਠਿਫੂਲ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਕੰਠੀ. ਕੰਠ (ਗਰਦਨ) ਵਿੱਚ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਧਾਤੁ ਅਥਵਾ ਕਾਠ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ. "ਕੰਠੀ ਕੰਠ ਕਾਠ ਕੀ ਡਾਰੀ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਕੰਠੀਰਵ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ੇਰ. ਸਿੰਹ, ਜਿਸ ਦੇ ਕੰਠ ਤੋਂ ਵਡਾ ਰਵ (ਸ਼ਬਦ) ਹੋਵੇ.

ਕੰਡ. ਸੰਗਯਾ—ਪਿੱਠ. ਪ੍ਰਿਸ਼੍ਠ. "ਗੁਰਿ ਥਾਪੀ ਦਿਤੀ ਕੰਡਿ ਜੀਉ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪੈਪਾਇ) ੨ ਛੋਲੇ ਆਦਿਕ ਬੂਟਿਆਂ ਪੁਰ ਅਤੀ ਸੂਖਮ ਖਾਰੀ ਰਜ, ਜੋ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਛੁਹਕੇ ਚੁਭਦੀ ਹੈ.

ਕੰਡਝਾੜਨੀ. ਕ੍ਰਿ—ਕੁੱਟਕੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਕੰਡੇ ਝਾੜ ਦੇਣੇ। ੨ ਅਭਿਮਾਨੀ ਨੂੰ ਤਾੜਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਹੌਮੈਕੰਡਾ ਕੱਢ ਦੇਣਾ.

ਕੰਡ ਫੇਰਣੀ. ਕ੍ਰਿ—ਪਿੱਠ ਫੇਰਨੀ. ਰੁੱਸਣਾ। ੨ ਕਾਇਰ ਹੋ ਕੇ ਜੰਗ ਤੋਂ ਨੱਠਣਾ। ੩ ਸਹਾਯਤਾ ਦੇਣੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰਨਾ.

ਕੰਡਾ. ਸੰਗਯਾ—ਕੰਟਕ. ਕਾਂਟਾ. "ਤਿਨ ਅੰਤਰਿ ਹਉਮੈ ਕੰਡਾ ਹੇ." (ਸੋਹਿਲਾ) "ਕੰਡਾ ਪਾਇ ਨ ਗਡਈ ਮੂਲੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ੨ ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਡਿਗੀ ਵਸਤੁ ਕੱਢਣ ਲਈ ਲੋਹੇ ਦਾ ਕਾਂਟੇਦਾਰ ਕੁੰਡਾ। ੩ ਤਰਾਜੂ ਦਾ ਕੰਟਕ, ਜੋ ਡੰਡੀ ਦੇ ਮੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਵਸਤੁ ਵੱਲ ਝੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. "ਆਪੇ ਕੰਡਾ ਤੋਲ ਤਰਾਜੀ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੧) ੪ ਛੋਟਾ ਤਰਾਜੂ. "ਜਿਉਂ ਕੰਡੈ ਤੋਲੈ ਸੁਨਿਆਰਾ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸਾਰ) ੫ ਮੱਛੀ ਫੜਨ ਦੀ ਕਾਂਟੇਦਾਰ ਹੁੱਕ.

ਕੰਡਿ. ਪਿੱਠ ਤੇ. ਦੇਖੋ, ਕੰਡ ੧.

ਕੰਡਿਆਰੀ. ਸੰ. ਕਣ੍ਟਕਾਰੀ—ਕੰਟਕਾਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਬਾਰੀਕ ਕੰਡਿਆਂ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਬੇਲ. ਛਮਕਨਮੋਲੀ. Solanum Jacquinii. ੨ ਕੰਡੇਦਾਰ ਇੱਕ ਝਾੜੀ, ਜੋ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਉਗਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਪੀਲੇ ਫੁੱਲ ਹੋਂਦੇ ਹਨ.

ਕੰਡੂ. ਸੰ. ਕਣ੍ਡੂ. ਸੰਗਯਾ—ਖੁਰਕ. ਖ਼ਾਜ. ਖੁਜਲੀ.

ਕੰਢਾ. ਸੰਗਯਾ—ਕੰਠ. ਤਟ. ਕਿਨਾਰਾ.

ਕੰਢੀ. ਵਿ—ਕੰਠ (ਕਿਨਾਰੇ) ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਕੰਠ ਪਹਿਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਭੂਸਣ। ੩ ਪਹਾੜ ਦੀ ਜੜ. ਦਾਮਨੇਕੋਹ। ੪ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ.

ਕੰਤ. ਸੰ. ਕਾਨ੍ਤ—ਕਾਂਤ. ਸੰਗਯਾ—ਜੋ ਚਾਹੁਣ ਯੋਗ੍ਯ ਹੈ, ਸ੍ਵਾਮੀ. ਪਤਿ. "ਅਵਿਗੁਣਿਆਰੀ ਕੰਤ ਵਿਸਾਰੀ." (ਧਨਾ ਛੰਤ ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਪਤਿ ੭। ੨ ਵਿ—ਸੁੰਦਰ. ਮਨੋਹਰ.

ਕੰਤਨਗਰ, **ਕੰਤਨਗਰ ਲੱਛਮੀ** } ਕਹਲਗਾਂਉ. ਜਿਲਾ ਭਾਗਲਪੁਰ ਤੋਂ, ਦਸ ਕੋਹ ਪੂਰਵ, ਇੱਕ ਪਿੰਡ. ਇਸ ਥਾਂ ਨੌਮੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹੰਤ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿੱਚ ਹੈ.

ਕੰਤਮਹੇਲੀ. ਕਾਂਤ ਮਹਿਲਾ. ਵਿ—ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ.

ਕੰਤੜਾ. ਦੇਖੋ, ਕੰਤ. "ਜਾ ਉਠੀ ਚਲਸੀ ਕੰਤੜਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) ਭਾਵ—ਜੀਵਾਤਮਾ.

ਕੰਤਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਕਣਤਾਉਣਾ.

ਕੰਤੀ. ਸੰ. ਕਾਨ੍ਤਾ—ਕਾਂਤਾ. ਸੰਗਯਾ—ਭਾਰਯਾ. ਜੋਰੂ. ਵਹੁਟੀ।

੨ ਵਿ—ਕਾਂਤਿ (ਸ਼ੋਭਾ) ਵਾਲੀ. "ਨਾਨਕ ਸਾ ਸੋਹਾਗਣਿ ਕੰਤੀ." (ਤੁਖਾ ਬਾਰਹਮਾਹਾ) ੩ ਕਾਂਤ (ਪਤੀ) ਦੀ.

ਕੰਤੂਹਲ. ਆਨੰਦੀ ਚੋਜ. ਦੇਖੋ, ਕੁਤੂਹਲ. "ਕਮਲਾ ਕੰਤ ਕਰਹਿ ਕੰਤੂਹਲ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) "ਸੰਤ ਮਰਾਲ ਕਰਹਿ ਕੰਤੂਹਲ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਕੰਥ. ਦੇਖੋ, ਕੰਤ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੰਥਾ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਕਥਾ. ਕਥਨ. "ਸੁਨਲੇਹੁ ਮਿਤ੍ਰ ਸੰਛੇਪ ਕੰਥ." (ਅਜਰਾਜ)

ਕੰਥਾ. ਸੰ. कन्था. ਸੰਗਯਾ—ਗੋਦੜੀ. ਖਿੰਥਾ। ੨ ਕੱਚੀ ਕੰਧ। ੩ ਭਾਵ—ਦੇਹ.

ਕੰਦ ਅਥਵਾ ਕੰਦੁ. ਸੰ. कन्द. ਸੰਗਯਾ—ਖੇਤੀ ਦੀ ਕਦਿ (ਜੜ). ੨ ਗਾਜਰ ਗਠਾ ਆਦਿਕ, ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਅੰਦਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਹਨ. "ਚੁਨਿ ਖਾਈਐ ਕੰਦਾ." (ਬਿਲਾ ਕਬੀਰ) "ਇਕਿ ਕੰਦੁ ਮੂਲੁ ਚੁਣਿ ਖਾਵਹਿ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੩ ਬੱਦਲ, ਜੋ ਕੰ (ਜਲ) ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੪ ਕੰਦਨ (ਕਦਨ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ। ੫ ਫ਼ਾ قند ਕ਼ੰਦ. ਮਿਸ਼ਰੀ.

ਕੰਦਹ. ਫ਼ਾ کندہ ਵਿ—ਖੋਦਿਆ (ਉੱਕਰਿਆ) ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਕੰਦਨ ੨.

ਕੰਦਹਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕੰਧਾਰ ੩। ੨ ਕੰਦਮੂਲ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ। ੩ ਹਵਾ, ਜੋ ਕੰਦ (ਬੱਦਲ) ਨੂੰ ਹਾਰ (ਉਡਾ ਲੈ ਜਾਂਦੀ) ਹੈ.

ਕੰਦਨ. ਵਿਨਾਸ਼ਕ. ਦੇਖੋ, ਕਦਨ ੩. "ਸ੍ਰੀ ਅੰਗਦ ਕੰਦਨ ਵਿਘਨ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਫ਼ਾ کندن ਪੁੱਟਣਾ. ਖੋਦਣਾ. ਖਨਨ. ਉਕਰਨਾ.

ਕੰਦਬਿਦਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਬਿਦਾਰੀਕੰਦ.

ਕੰਦਮੂਲ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਬੂਟਾ, ਜੋ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਹੱਥ ਉੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਪੱਤੇ ਸਿੰਮਲ ਜੇਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੜ ਮੋਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਭਾਜੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੰਦ ਅਤੇ ਮੂਲ. "ਕੰਦ ਮੂਲ ਆਹਾਰੋ ਖਾਈਐ." (ਸਿਧਗੋਸਟਿ)। ੩ ਯੋਗ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਦਾ ਤੋਂ ਦੋ ਉਂਗਲ ਉਪਰ ਅਤੇ ਲਿੰਗ ਤੋਂ ਦੋ ਉਂਗਲ ਹੇਠਾਂ ਅੰਡੇ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਬਹੱਤਰ ਹਜ਼ਾਰ ਨਾੜਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ.

ਕੰਦਰ. ਸੰ. कन्दर. ਸੰਗਯਾ—ਹਾਥੀ ਦੇ ਕੰ (ਸਿਰ) ਨੂੰ ਜੋ ਦਰ (ਪਾੜੇ), ਅੰਕੁਸ਼। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੰਦਰਾ. "ਰੂਖ ਬਿਰਖ ਕਰੈ ਕੰਦਰ ਵਾਸੁ." (ਰਤਨਮਾਲਾ ਬੰਨੋ)

ਕੰਦਰਪ. ਸੰ. ਕੰਦਰ੍‍ਪ. ਸੰਗਯਾ—ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕੰ (ਨਿੰਦਿਤ) ਦਰ੍‍ਪ (ਗਰਬ) ਹੋਵੇ, ਕਾਮ. ਮਨੋਜ. ਮਨਮਥ.

ਕੰਦਰਾ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕੰ (ਪਾਣੀ) ਨੇ ਦਰ (ਪਾੜਕੇ) ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਦਰਾਰ. ਉਹ ਖੁੱਡ, ਜੋ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਹਾਉ ਨਾਲ ਬਣੀ ਹੋਵੇ. ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਦਰਾ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਰਿਖੀਆਂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ.

ਕੰਦਰੋ. ਦੇਖੋ, ਕਾਂਦਰੋ.

ਕੰਦਲ. ਸੰਗਯਾ—ਕੰ (ਜਲ) ਉੱਪਰ ਹੈ ਦਲ (ਪਤ੍ਰ) ਜਿਸ ਦਾ. ਕਮਲ. "ਕੰਦਲ ਸੁਖਦ ਤਿਨਹੁ ਪਗ ਬੰਦ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਭਮੂਲ ਨੀਲੋਫਰ. ਕੁਮੁਦ। ੩ ਸ਼ਿਲੀਂਧ੍ਰ. ਚਿੱਟੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਪੌਦਾ, ਜੋ ਜਲ ਕਿਨਾਰੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਕੁਮਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. "ਕੰਦਲ ਦੁਰਾਇ ਦਲ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਦੇਖੋ, ਮਾਲ ਉਡੂ। ੪ ਸੁਵਰਣ. ਸੋਨਾ। ੫ ਖੋਪਰੀ. ਕਪਾਲ। ੬ ਨਿੰਦਾ। ੭ ਕਨਪਟੀ। ੮ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ। ੯ ਅਦਰਕ। ੧੦ ਜਿਮੀਕੰਦ। ੧੧ ਅਪਸ਼ਕੁਨ (ਅਪਸਗਨ).

ਕੰਦਲਾ. ਸੰਗਯਾ—ਕੰਦਲ (ਸੁਵਰਣ) ਦਾ ਚਾਂਦੀ ਪੁਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਬਾਰੀਕ ਪੱਤਰਾ। ੨ ਵਿਸਨੁਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਪਹਾੜ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਸਿੱਧ ਅਤੇ ਚਾਰਣ ਦੇਵਤਾ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ.

ਕੰਦਲਾਕਸ਼. ਕੰਦਲੇ ਨੂੰ ਬਰੀਕ ਛੇਕਾਂ ਵਿੱਚ ਦੀ ਖਿੱਚ ਕੇ ਜ਼ਰੀ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਾਰੀਗਰ. ਦੇਖੋ, ਕੰਦਲਾ.

ਕੰਦਲੀ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕਮਲਡੋਡਾ. ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਦਾ ਬੀਜ। ੨ ਇੱਕ ਫੁੱਲਦਾਰ ਝਾੜੀ, ਜੋ ਜਲ ਕਿਨਾਰੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ.

ਕੰਦੁਕ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਗੇਂਦ. ਫਿੰਡ. ਖੁੱਦੋ. ਖਿੰਨੂ। ੨ ਗਠਾ. ਪਿਆਜ਼. ਗੰਢਾ. "ਜਥਾ ਕੁ ਕੰਦੁਕ ਮੈ ਅਬ ਫੋਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕੰਦੋਈ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗਯਾ—ਕੰਦ (ਖੰਡ) ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹਲਵਾਈ.

ਕੰਦੂ. ਸੰਘਰ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮਗਯਾਨੀ ਅਤੇ ਪਰੋਪਕਾਰੀ ਹੋਇਆ.

ਕੰਦ੍ਰਪ. ਕਾਮ. ਦੇਖੋ, ਕੰਦਰਪ. "ਕੰਦ੍ਰਪ ਕੋਟਿ ਜਾਕੈ ਲਵੈ ਨ ਧਰਹਿ." (ਭੈਰ ਅ: ਕਬੀਰ) ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਕਾਮ ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ, ਭਾਵ—ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ.

ਕੰਧ. ਸੰਗਯਾ—ਦੀਵਾਰ. ਭਿੱਤਿ। ੨ ਭਾਵ—ਦੇਹ, ਜੋ ਜੀਵਾਤਮਾ ਬਿਨਾ ਕੰਧ ਸਮਾਨ ਜੜ੍ਹ ਹੈ. "ਉਡੈ ਨ ਹੰਸਾ ਪੜੈ ਨ ਕੰਧ." (ਸਿਧਗੋਸਟਿ) ੩ ਜੜ੍ਹਮਤਿ. ਬੁੱਧਿ—ਹੀਨ. "ਪਾਹਨ ਕੀ ਪ੍ਰਿਤਮਾ ਕੋ ਅੰਧ ਕੰਧ ਹੈ ਪੁਜਾਰੀ." (ਭਾਗੁ ਕ) ੪ ਸਿੰਧੀ. ਕੰਧ. ਗਰਦਨ. ਗ੍ਰੀਵਾ. ਸੰ. ਕੰਧਰ. ਜੋ ਕੰ (ਸਿਰ) ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ. "ਨਚੇ ਕੰਧਹੀਣੰ ਕਬੰਧੰ." (ਚੰਡੀ ੨) ੫ ਸੰ. स्कन्ध—ਸ੍ਕੰਧ. ਕੰਨ੍ਹਾ. ਮੋਢਾ. ਕੰਧਾ. "ਕੰਧਿ ਕੁਹਾੜਾ ਸਿਰ ਘੜਾ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਦੇਖੋ, ਮਾਂਦਲ। ੬ ਦੇਖੋ, ਕੰਧੁ। ੭ ਕੰ (ਜਲ) ਨੂੰ ਜੋ ਧਾਰਨ ਕਰੇ, ਮੇਘ. ਬਾਦਲ। ੮ ਉਤੀਸੇ ਦੀ ਇੱਕ ਅਸਭ੍ਯ ਜਾਤਿ.

ਕੰਧਰ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕੰ (ਜਲ) ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਬੱਦਲ। ੨ ਕੰ (ਸਿਰ) ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਗਰਦਨ. ਗ੍ਰੀਵਾ। ੩ ਮਾਰਕੰਡੇਯ ਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਜੋਧਾ.

ਕੰਧਾ. ਦੇਖੋ, ਕੰਧ ੫.

ਕੰਧਾਰ. ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ, ਜੋ "ਵਲ" ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਹੈ। ੨ ਸੰ. स्कन्धावार—ਸ੍ਕੰਧਾਵਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਯੁੱਧ ਸਮੇਂ ਸੈਨਾ ਦਾ ਬਾਕਾਇਦਾ ਅਸਥਾਪਨ. "ਦੁਹਾਂ ਕੰਧਾਰਾ ਮੁਹਜੁੜੇ ਢੋਲ ਸੰਖ ਨਗਾਰੇ ਬੱਜੇ." (ਚੰਡੀ ੩)।[1] ੩ ਫ਼ਾ قندهار ਕ਼ੰਦਹਾਰ. ਸੰ. ਗਾਂਧਾਰ.

[1] ਕੰ (ਪਾਣੀ) ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਨਦ. ਦਰਯਾ. ਦੋ ਨਦਾਂ ਦਾ ਸੰਗਮ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਭੀ ਅਰਥ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ.

ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਰਾਜ ਦਾ ਇੱਕ ਇਲਾਕਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ, ਜੋ ਚਮਨ ਤੋਂ ੬੨ ਮੀਲ, ਅਤੇ ਕਾਬੁਲ ਤੋਂ ੩੧੨ ਮੀਲ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਬਲੰਦੀ ੩੪੬੨ ਫੁਟ ਹੈ. ਕੰਧਾਰ ਦੇ ਫਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ.

ਕੰਧਾਰੀ. ਵਿ—ਕੰਧਾਰ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ। ੨ ਕੰਧਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ. ਕੰਧਾਰ ਦਾ.

ਕੰਧਿ. ਕੰਨ੍ਹੇ ਉੱਪਰ. ਮੋਢੇ ਤੇ. ਦੇਖੋ, ਕੰਧ ੫.

ਕੰਧੀ. ਸਿੰਧੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰ (ਪਾਣੀ) ਦੀ ਅਵਧਿ (ਹੱਦ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕੰ (ਪਾਣੀ) ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਨਦੀ ਦਾ ਕੰਢਾ. ਤਟ. ਕਿਨਾਰਾ. "ਕੰਧੀ ਉਤੈ ਰੁਖੜਾ." (ਸ. ਫਰੀਦ) "ਅੰਧੇ! ਤੂ ਬੈਠਾ ਕੰਧੀ ਪਾਹਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) "ਤਿਖ ਮੁਈਆ ਕੰਧੀ ਪਾਸਿ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੪) ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਪੁਰ ਭੀ ਤ੍ਰਿਖਾ ਨਾਲ ਮੁਈਆ। ੨ ਵਿ—ਕਿਨਾਰੇ ਉੱਪਰ ਇਸਥਿਤ. ਕਿਨਾਰੇ ਖੜਾ.

ਕੰਧੁ. ਦੇਖੋ, ਕੰਧ। ੨ ਪੱਖ (ਪਕ੍ਸ਼). "ਤਿਨ ਕਾ ਕੰਧੁ ਨ ਕਬਹੂ ਛਿਜੈ." (ਮ: ੧ ਗਉ ਵਾਰ ੧) ੩ ਦੇਹ. ਸਰੀਰ.

ਕੰਨ ਅਥਵਾ ਕੰਨੁ. ਸੰ. ਕਰ੍ਣ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਂਨ. ਸ਼੍ਰਵਣ. "ਦੇ ਕੰਨੁ ਸੁਣਹੁ ਅਰਦਾਸਿ ਜੀਉ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪੈਪਾਇ) ੨ ਕੰਨ੍ਹਾ. ਕੰਧਾ. ਸ੍ਕੰਧ. ਦੇਖੋ, ਕੰਨਿ ੨। ੩ ਸੰ. ਕਾਣ੍ਵ—ਕਨ੍ਹ. ਇੱਕ ਰਿਖੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਈ ਮੰਤ੍ਰ ਰਿਗਵੇਦ ਵਿੱਚ ਦੇਖੀਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਮਾਲਿਨੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ. ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਇਸੇ ਨੇ ਪਾਲੀ ਸੀ. ਰਾਜਾ ਦੁਸ਼ਯੰਤ ਨੇ ਕਨ੍ਹ ਦੇ ਹੀ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਜੋੜਿਆ ਸੀ. "ਸੇ ਸਨਾਗ ਅਰੁ ਕੰਨ ਰਿਖੀ." (ਜਸਭਾਮ) ੪ ਦੇਖੋ, ਕੰਨ੍ਹ.

ਕੰਨਸੋਇ. ਦੇਖੋ, ਕਣਸੋਇ.

ਕੰਨਹੁ. ਪਹਾ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਪਾਸੋਂ. ਕੋਲੋਂ. ਵੱਲੋਂ. "ਇਹ ਬੁਧਿ ਪਾਈ ਮੈ ਸਾਧੂ ਕੰਨਹੁ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫)

ਕੰਨਖਜੂਰਾ. ਸੰ. खर्जुकर्ण—ਖਰ੍ਜੁਕਰਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਨ ਵਿੱਚ ਖਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੀੜਾ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ਤਪਦ ਅਤੇ ਖਜੂਰਾ.

ਕੰਨਦੇਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਧ੍ਯਾਨ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਲਈ ਵਕਤਾ ਵੱਲ ਕੰਨ ਦੇਣਾ. "ਦੇ ਕੰਨੁ ਸੁਣਹੁ ਅਰਦਾਸਿ ਜੀਉ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪੈਪਾਇ)

ਕੰਨ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਤੋਬਾ ਕਰਨਾ. ਕੰਨ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਕੇ ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਯਾ ਕਰਨੀ ਕਿ ਮੈਂ ਫੇਰ ਇਹ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ. ਇਹ ਭਾਵ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਫੇਰ ਕੁਕਰਮ ਕਰਾਂ, ਤਦ ਮੇਰੇ ਕੰਨ ਪੁੱਟੇ ਜਾਣ। ੨ ਪਾਰਾਸ਼ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਝੂਠ ਬੋਲਕੇ ਜਾਂ ਪਤਿਤ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਸੱਜਾ ਕੰਨ ਛੂਹਿਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਥਾਂ ਦੇਵਤਾ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੂਹਣ ਤੋਂ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਅ: ੭ ਸ਼: ੨੮-੨੯.

ਕੰਨਮਰੋੜਨਾ, ਕੰਨਮੁਰਟਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਗੋਸ਼ਮਾਲੀ ਕਰਨੀ. ਕੰਨ ਮਰੋੜਕੇ ਹਦਾਇਤ ਕਰਨੀ ਕਿ ਇਹ ਕੁਕਰਮ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ. "ਕਰਿ ਪੀਰਹੁ ਕੰਨਮੁਰਟੀਐ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩)

ਕੰਨਰਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਾਗ ਸੁਣਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ਼। ੨ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ.

ਕੰਨਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੀਰਘ ਆੜੇ ਦੀ ਮਾਤ੍ਰਾ (ਾ). ੨ ਸ੍ਕੰਧ. ਕੰਨ੍ਹਾ. ਮੋਢਾ.

ਕੰਨਾਫੂਸੀ. ਦੇਖੋ, ਕਾਨਾਫੂਸੀ.

ਕੰਨਿ. ਦੇਖੋ, ਕੰਨੀ। ੨ ਕੰਨ੍ਹੇ (ਕੰਧੇ) ਪੁਰ. "ਕੰਨਿ ਮੁਸਲਾ ਸੂਫੁ ਗਲਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ) "ਦੇਖਹੁ ਬੰਦਾ ਚਲਿਆ ਚਹੁ ਜਣਿਆ ਦੈ ਕੰਨਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਕੰਨਿਆ, ਕੰਨਿਕਾ. ਦੇਖੋ, ਕਨ੍ਯਕਾ, ਕਨ੍ਯਾ. ਨਵਕੁਮਾਰੀ. ਨਵ ਦੁਰਗਾ ਅਤੇ ਨੌ ਕੰਨ੍ਯਾ.

ਕੰਨਿਧਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰ (ਜਲ) ਦੀ ਨਿਧੀ ਵਾਲਾ, ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕੰਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੱਲਾ. ਦਾਮਨ। ੨ ਕਿਨਾਰਾ. ਹਾਸ਼ੀਆ। ੩ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ. ਕਾਨੋ ਮੇ. "ਕੰਨੀ ਬੁਜੇ ਦੇ ਰਹਾ ਕਿਤੀ ਵਗੈ ਪਉਣ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੪ ਕੰਨਾ ਨੂੰ. "ਕੰਨੀ ਸੂਤਕੁ ਕੰਨ ਪੈ ਲਾਇਤਬਾਰੀ ਖਾਹਿ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਕੰਨੀ ਕਤਰਾਉਣੀ. ਕ੍ਰਿ—ਪੱਲਾ ਕਤਰਵਾ ਲੈਣਾ. ਪੱਲੇ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਵਸਤੁ ਕੈਂਚੀ ਨਾਲ ਕਟਵਾ ਲੈਣੀ। ੨ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚਣਾ. ਪਹਿਲੂਤਹੀ ਕਰਨੀ.

ਕੰਨੁ. ਦੇਖੋ, ਕੰਨ ਅਤੇ ਕੰਨ ਦੇਣਾ.

ਕੰਨੇ, ਕੰਨੈ. ਪਹਾ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਪਾਸ. ਨਜ਼ਦੀਕ. ਸਮੀਪ। ੨ ਤਰਫੋਂ. ਵੱਲੋਂ. "ਹਮ ਕੰਨੈ ਕਹੁ ਟੇਕਨ ਮਾਥਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ). ਦਿਸ਼ਾ। ੩ ਕਿਨਾਰੇ. ਕੰਢੇ. "ਦਰਿਆਵੈ ਕੰਨੈ ਬਗੁਲਾ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਕੰਨੋ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਪਾਸੋਂ. ਕੋਲੋਂ. "ਲਹੰਨਿ ਸੇ ਸਾਈਂ ਕੰਨੋ ਦਾਤਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੨ ਕੰਨ ਤੋਂ. ਕਾਨ ਸੇ.

ਕੰਨ੍ਹ. ਦੇਖੋ, ਕੰਨ੍ਹਾ। ੨ ਕਾਨ੍ਹ. ਕ੍ਰਿਸਨ. "ਘੜੀਆਂ ਸਭੇ ਗੋਪੀਆ ਪਹਰ ਕੰਨ੍ਹ ਗੋਪਾਲ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਕੰਨ੍ਹਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ੍ਕੰਧ. ਕੰਧਾ. ਮੋਢਾ.

ਕੰਨ੍ਹਿ. ਕੰਧਿਆਂ ਪੁਰ. ਮੋਢਿਆਂ ਉੱਤੇ। ੨ ਕੰਨ੍ਹੇ (ਸ੍ਕੰਧ) ਨਾਲ.

ਕੰਨ੍ਯਕਾ, ਕੰਨ੍ਯਾ. ਦੇਖੋ, ਕਨ੍ਯਕਾ ਅਤੇ ਕਨ੍ਯਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਨਵਕੁਮਾਰੀ, ਨਵਦੁਰਗਾ ਅਤੇ ਨੌ ਕੰਨ੍ਯਾ.

ਕੰਨ੍ਯਾਦਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਿਨਾ ਧਨ ਆਦਿਕ ਲੈਣ ਦੇ ਕੰਨ੍ਯਾ ਦਾ ਦਾਨ ਕਰਨਾ. ਯੋਗ੍ਯ ਵਰ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਕੰਨ੍ਯਾ ਦੇਣੀ.

ਕੰਨ੍ਯਾਧਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਧਨ, ਜੋ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਕੰਨ੍ਯਾ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਆਦਿ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੇ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਸਤ੍ਰ ਭੂਖਣ ਪਸ਼ੂ ਨਕ਼ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਆਦਿਕ ਸਭ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ.

ਕੰਨ੍ਯਾਰਾਸੀ. ਦੇਖੋ, ਕਨ੍ਯਾ ੩। ੨ ਕੰਨ੍ਯਾ ਜੇਹਾ ਲੱਜਾਵਾਨ ਅਤੇ ਡਰਪੋਕ ਜੋ ਆਦਮੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਨ੍ਯਾਰਾਸੀ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਕੰਨ੍ਹ. ਦੇਖੋ, ਕੰਨ ੩.

ਕੰਪ, ਕੰਪਨ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਥਰਥਰਾਹਟ. ਕਾਂਬਾ. ਲਰਜ਼ਾ. "ਥਰਹਰ ਕੰਪੈ ਬਾਲਾ ਜੀਉ." (ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ)। ੨ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅੰ. ਕੈਂਪ (Camp) ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਕੰਪ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਕੰਪਨੀ. ਅੰ. Company. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਥਾ. ਟੋਲਾ. ਗਿਰੋਹ. ਮੰਡਲੀ। ੨ ਸੰਗਤਿ. ਸਾਥ। ੩ ਸਾਥੀ. ਹਮਰਾਹੀ। ੪ ਸਭਾ. ਮਜਲਿਸ। ੫ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੀ ਟੋਲੀ.

ਕੰਪਨੀ ਸਰਕਾਰ, **ਕੰਪਨੀ ਬਹਾਦੁਰ** } ਦੇਖੋ, ਈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਕੰਪਨੀ.

ਕੰਪਾ. ਕਾਂਬਾ. ਕੰਬਣੀ. "ਮਹਾ ਤ੍ਰਾਸ ਤੇ ਕੰਪਾ ਧਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕੰਪਾਯਮਾਨ. ਸੰ. ਵਿ—ਹਿਲਦਾ ਹੋਇਆ. ਕੰਬਦਾ ਹੋਇਆ. ਕੰਪਿਤ.

ਕੰਪਾਵਨ. ਕ੍ਰਿ—ਕੰਬਾਉਣਾ. ਹਿਲਾਉਣਾ. ਹਲੂਣਨਾ.

ਕੰਪਿਤ. ਦੇਖੋ, ਕੰਪਾਯਮਾਨ. ਕੰਬਦਾ ਹੋਇਆ.

ਕੰਪਿਲਾ. ਵਿ—ਕੰਪਿਤ ਕਰਾਇਆ. ਹਿਲਾਇਆ ਹੋਇਆ.

ਕੰਪੂ. ਅੰ. Camp. ਲਸ਼ਕਰ ਦਾ ਡੇਰਾ. ਲਸ਼ਕਰਗਾਹ. ਉਰਦੂ। ੨ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਗੇਡ (brigade). ਨੂੰ ਭੀ ਕੰਪੂ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਕੰਬ, **ਕੰਬਣਾ** } ਦੇਖੋ, ਕੰਪ—ਕੰਪਨ. "ਤਿਸੁ ਕੰਬਹਿ ਪਾਪੈ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਕੰਬਰ. ਦੇਖੋ, ਕੰਬਲ. "ਕੰਬਰ ਏਕ ਧਰੈ ਤਨ ਛਾਦਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਜਰਕੰਬਰ। ੨ ਸੰ. ਵਿ—ਚਿਤਕਬਰਾ. ਡੱਬ ਖੜੱਬਾ। ੩ ਅ਼. ﻗﻨﺒﺮ ਕ਼ੰਬਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹ਼ਜਰਤ ਅ਼ਲੀ ਦਾ ਇੱਕ ਗ਼ੁਲਾਮ.

ਕੰਬਰਬੇਗ. ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਦਾ ਸਰਦਾਰ, ਜੋ ਗੁਰੂਸਰ ਮੇਹਰਾਜ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਰਾਇਜੋਧ ਨੇ ਬਰਛੀ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ.

ਕੰਬਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਊਨੀ ਵਸਤ੍ਰ। ੨ ਦੁਸ਼ਾਲਾ. "ਕੰਬਲ ਬਾਂਧ ਅਡੰਬਰਕੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੯੧) ੩ ਗਊ ਅਤੇ ਬੈਲ ਦੀ ਗਰਦਨ ਹੇਠ, ਝਾਲਰ ਦੀ ਤਰਾਂ ਲਟਕਦਾ ਹੋਇਆ ਚਮੜਾ. ਸਾਸ੍ਨਾ। ੪ ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਰਾਜਾ.

ਕੰਬਲੜੀ, **ਕੰਬਲੀ** } ਦੇਖੋ, ਕੰਬਲ. "ਪਾੜਿ ਪਟੋਲਾ ਧਜ ਕਰੀ ਕੰਬਲੜੀ ਪਹਿਰੇਉ." (ਸ. ਫਰੀਦ) "ਚਲਾ ਤ ਭਿਜੈ ਕੰਬਲੀ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਕੰਬੀਰ. ਦੇਖੋ, ਕਬੀਰ. "ਨਾਮਾ ਜੈਦੇਉ ਕੰਬੀਰ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੪) "ਕਹਿ ਕੰਬੀਰ ਕੋਊ ਸੰਗ ਨ ਸਾਥ." (ਭੈਰ) ੨ ਕੰ—ਵੀਰ. ਜਲਯੋਧਾ। ੩ ਮਗਰਮੱਛ. ਘੜਿਆਲ.

ਕੰਬੁ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰਖ. "ਕੰਬੁਗ੍ਰੀਵ ਤ੍ਰੈ ਰੇਖ ਵਿਸਾਲਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਪੁਰਾਣੇ ਕਵੀ ਸੰਖ ਜੇਹੀ ਗਰਦਨ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ੨ ਹਾਥੀ.

ਕੰਬੁਗ੍ਰੀਵ. ਵਿ—ਕੰਬੁ (ਸੰਖ) ਜੇਹੀ ਗਰਦਨ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕੰਜਲਕ ਅਤੇ ਕੰਬੁ.

ਕੰਬੋ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੇਤੀ ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ. ਕਮੋ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਾਂਬੀ ਨਗਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਕੰਬੋ ਸੱਦੀਦੇ ਹਨ. ਕਈ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕੰਬੋਜ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਇਸ ਜਾਤਿ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ.

ਕੰਬੋਜ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਫ਼ਗ਼ਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂਕੁਸ਼ ਪਹਾੜ ਦੀ ਧਾਰਾ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦਾ ਦੇਸ਼, ਜਿਸ ਦੇ ਘੋੜੇ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਲਿਖੇ ਹਨ.

ਕੰਮ. ਸੰ. ਕਰ੍ਮ. ਕਾਂਮ. "ਹਰਿ ਕੰਮ ਕਰਾਵਨ ਆਇਆ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਕੰਮਲਾ, **ਕੰਮਲੀ** } ਵਿ—ਕਮਲਾ—ਕਮਲੀ. ਸਿਰੜਾ—ਸਿਰੜੀ. "ਸਹੁ ਨੇੜੈ ਧਨ ਕੰਮਲੀਏ!" (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) ੨ ਦੇਖੋ, ਕੰਬਲੀ.

ਕੰਮੜਾ. ਕਰ੍ਮ. ਕੰਮ. ਕਾਂਮ। ੨ ਘਟੀਆ ਕੰਮ. "ਜਿਨੀ ਕੰਮੀ ਨਾਹਿ ਗੁਣ ਤੇ ਕੰਮੜੇ ਵਿਸਾਰਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਕੰਮਾਉਣਾ, **ਕੰਮਾਵਨ** } ਕ੍ਰਿ—ਕਮਾਨਾ. ਖੱਟਣਾ। ੨ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਣਾ. ਅ਼ਮਲ ਕਰਨਾ. "ਸਰਾ ਸਰੀਅਤਿ ਲੇ ਕੰਮਾਵਹੁ." (ਮਾਰੂ ਸਲੋਹੇ ਮ: ੫)

ਕੰਮਿ. ਕਾਮ ਮੇ. ਕੰਮ ਵਿੱਚ. "ਅਮਲ ਜਿ ਕੀਤੇ ਦੁਨੀ ਵਿਚਿ ਦਰਗਹ ਆਏ ਕੰਮਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਕੰਮੀ. ਵਿ—ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਰਮੀ। ੨ ਕਾਂਮਾ। ੩ ਕੰਮਾਂ ਕਰਕੇ. ਕਾਮੋਂ ਸੇ. ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ. ਦੇਖੋ, ਕੰਮੜਾ.

ਕ੍ਯਾ. ਦੇਖੋ, ਕਿਆ.

ਕ੍ਯਾਮਤ. ਦੇਖੋ, ਕ਼ਯਾਮਤ.

ਕ੍ਯਾਰ, **ਕ੍ਯਾਰਾ** } ਦੇਖੋ, ਕਿਆਰ—ਕਿਆਰਾ.

ਕ੍ਯਿਹੁ. ਤੋਂ. ਸੇ. "ਦਮ ਕਿਯਹੁ ਹੋਤੀ ਸਾਟ." (ਚਉਬੋਲੇ ਮ: ੫) ਜੇ ਦਾਮ ਤੋਂ ਸਾਟ (ਵਟਾਂਦਰਾ) ਹੁੰਦਾ.

ਕ੍ਯੋਂ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ. ਕਿਸ ਲਈ। ੨ ਕੈਸੇ. ਕਿਵੇਂ.

ਕ੍ਰਤਅਰਣੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰ੍ਤਅਰਿਣੀ. ਕਰ੍ਤ (ਕਰ੍ਤ) ਨਾਉਂ ਹੈ ਵਿਭਾਗ (ਵੰਡ) ਦਾ, ਉਸ ਦੀ ਵੈਰਣ ਨਦੀ. ਨਦੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਹੱਦਾਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ. "ਕ੍ਰਤਅਰਣੀ ਪਦ ਆਦਿ ਕਹਿ ਜਾਚਰਨਾਥ ਉਚਾਰ। ਸਤ੍ਰੁ ਉਚਰ ਕਰ ਤੁਪਕ ਕੇ ਲੀਜੋ ਨਾਮ ਸੁਧਾਰ." (ਸਨਾਮਾ) ਪਹਿਲੇ ਨਦੀ ਕਹੋ, ਉਸ ਤੋਂ ਜਾ (ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ) ਘਾਸ, ਉਸ ਦੇ ਚਰਨ ਵਾਲਾ ਮ੍ਰਿਗ, ਉਸ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਸ਼ੇਰ, ਉਸ ਦੀ ਵੈਰਣ ਬੰਦੂਕ਼.

ਕ੍ਰਤਗ੍ਯ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਤਗ੍ਯ. "ਕਰਤ ਰਹੇ ਕ੍ਰਤਗ੍ਯ ਕਰੁਣਾਮੈ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਗ੍ਯਾਨ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ਕ੍ਰਿਪਾਮਯ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਨੂੰ ਜਾਣਕੇ ਕ੍ਰਿਤਗ੍ਯਤਾ ਸਹਿਤ ਕਰਮ ਕਰਤ ਰਹੇ। ੨ ਕ੍ਰਿਤਗ੍ਯ (ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ) ਕ੍ਰਿਪਾਮਯ ਅੰਤਰਯਾਮੀ ਜਾਣਕੇ ਕਰਮ ਕਰਤ ਰਹੇ. ਭਾਵ—ਜਦ ਪੁਰਖ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਗ੍ਯਾਤਾ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਕੁਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿੱਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ.

ਕ੍ਰਤਬਿ. ਦੇਖੋ, ਕਰਤਬ.

ਕ੍ਰਤੁ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਗ੍ਯ। ੨ ਸੰਕਲਪ. ਇੱਛਾ। ੩ ਵਿਵੇਕ. ਵਿਚਾਰ। ੪ ਜੀਵਾਤਮਾ। ੫ ਵਿਸਨੁ। ੬ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਰਿਖੀ, ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਦਮ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਵਾਲਖਿਲ੍ਯ ਰਿਖਿ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ੭ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁਤ੍ਰ। ੮ ਨਿਸ਼ਚਾ. ਯਕੀਨ.

ਕ੍ਰਮ. ਸੰ. ਕਮੰ. ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਜਪਹੀਨ ਤਪਹੀਨ ਕੁਲਹੀਨ ਕ੍ਰਮਹੀਨ." (ਗਉ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਸੰ. ਕ੍ਰਮ. ਡਗ ਭਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਡਿੰਘ ਭਰਨੀ। ੩ ਤਰਤੀਬ. ਸਿਲਸਿਲਾ. ਪ੍ਰਣਾਲੀ। ੪ ਅ਼ਮਲ. ਅਭ੍ਯਾਸ. "ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰਮ ਹਰਿਗੁਣ ਨਹਿ ਗਾਏ." (ਧਨਾ ਮ: ੯) ੫ ਦੇਖੋ, ਯਥਾਕ੍ਰਮ.

ਕ੍ਰਮਕੰਡ. ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਰਮਕਾਂਡ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਹੈ.

ਕ੍ਰਮਨਾਸਾ. ਦੇਖੋ, ਕਰਮਨਾਸਾ.

ਕ੍ਰਮੁ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰਮ ੨.

ਕ੍ਰਯ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਰੀਦਣਾ. ਮੁੱਲ ਲੈਣਾ.

ਕ੍ਰਯ ਵਿਕ੍ਰਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਰੀਦ ਫ਼ਰੋਖ਼੍ਤ. ਲੈਣ ਦੇਣ. ਮੁੱਲ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਵੇਚਣਾ.

ਕ੍ਰਲਾਪ. ਦੇਖੋ, ਕਮਲਾਫਨਿ ਅਤੇ ਕਰਲਾਪ। ੨ ਕੁਰਰੀ ਪ੍ਰਲਾਪ. ਕੁਰਰੀ (ਕੂੰਜ) ਵਾਂਙ ਪੁਕਾਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਕ੍ਰਵਾਰ, ਕ੍ਰਵਾਲ } ਦੇਖੋ, ਕਰਵਾਲ.

ਕ੍ਰਾਂਤ. ਸੰ. ਵਿ—ਦਬਾਇਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਢਕਿਆ ਹੋਇਆ। ੩ ਲੈ ਹੋਇਆ. ਲੀਨ ਹੋਇਆ। ੪ ਲੰਘਿਆ. ਉਲੰਘਨ ਕੀਤਾ. ਪਾਰ ਹੋਇਆ. "ਬਰਛੀ ਤਬ ਭੂਪ ਚਲਾਇਦਈ। ਸ਼ਿਵ ਕੇ ਉਰ ਮੇ ਲਗ ਕ੍ਰਾਂਤ ਭਈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੫ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜਾ। ੬ ਪੈਰ.

ਕ੍ਰਾਂਤਿ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਤਿ ਚਾਲ। ੨ ਡਿੰਘ ਭਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੩ ਉਹ ਰੇਖਾ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਸੂਰਜ ਫਿਰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਂਤਿਵ੍ਰਿੱਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੪ ਕਾਂਤਿ (ਸ਼ੋਭਾ) ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਈ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ.

ਕ੍ਰਾਂਤਿਵ੍ਰਿੱਤ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਾਂਤਿ ੩.

ਕ੍ਰਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕਰਾਰ। ੨ ਕਿਨਾਰਾ. ਤਟ. ਕੰਢਾ.

ਕ੍ਰਾਰਕੰਦਨੀ. ਨਦੀ, ਜੋ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਢਾਂਹੁੰਦੀ ਹੈ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕ੍ਰਿਆ. ਕੰਮ. ਕਰਮ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਸਗਲ ਕ੍ਰਿਆ ਮਹਿ ਊਤਮ ਕਿਰਿਆ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਕ੍ਰਿਆਕੁੰਟ. ਕੂਟਕ੍ਰਿਯਾ. ਪਾਖੰਡਰਚਨਾ। ੨ ਕੂਟ (ਪਰਵਤ) ਵਾਂਙ ਅਚਲ ਰਹਿਣ ਦਾ ਕਰਮ.

ਕ੍ਰਿਆ ਵਿਸੇਸਣ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਯਾਵਿਸ਼ੇਸਣ.

ਕ੍ਰਿਆਵਿਸੇਖ. ਉਹ ਕਰਮ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਰਮਕਾਂਡ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸਤਾ ਹੈ, ਗ੍ਯਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਨਹੀਂ. "ਕ੍ਰਿਆਵਿਸੇਖ ਪੂਜਾ ਕਰੇਇ." (ਬਸੰ ਮ: ੩) ੨ ਵਿਸ਼ੇਸ (ਖ਼ਾਸ) ਕਮੰ.

ਕ੍ਰਿਸ. ਸੰ. कृश—ਕ੍ਰਿਸ਼. ਵਿ—ਪਤਲਾ. ਮਾੜਾ। ੨ ਕਮਜ਼ੋਰ। ੩ ਸੂਖਮ. ਅਣੁਰੂਪ. "ਨਮੋ ਸਰਬਦ੍ਰਿਸੰ। ਨਮੋ ਸਰਬਕ੍ਰਿਸੰ." (ਜਾਪੁ) ੪ ਸੰ. कृष्—ਕ੍ਰਿਸ੍. ਧਾ—ਖਿੱਚਣਾ. ਆਕਰਸਣ ਕਰਨਾ। ੫ ਸੰ. कृषि—ਕ੍ਰਿਸਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੇਤੀ. "ਕ੍ਰਿਸ ਕਹੁੰ ਹੋਨ ਨ ਪਾਵੈ." (ਚੰਦ੍ਰਾਵ)

ਕ੍ਰਿਸਕ. ਸੰ. कृषक—ਕ੍ਰਿਸਕ. ਵਿ—ਰੇਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਜ਼ਮੀਨ ਪੁਰ ਹਲ ਨਾਲ ਲੀਕਾਂ ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿਸਾਨ. ਕਾਸ਼੍ਤਕਾਰ। ੩ ਬੈਲ.

ਕ੍ਰਿਸਤਾਨ. ਅੰ. Christian. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਆਦਮੀ ਜਿਸ ਨੇ ਹ਼ਜ਼ਰਤ ਈਸਾ Christ ਦਾ ਮਤ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਈ਼ਸਾਈ.

ਕ੍ਰਿਸਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ } ਸੰ. कृष्ण—ਕ੍ਰਿਸ਼੍ਣ. ਵਿ—ਕਾਲਾ. ਸਿਆਹ. ਸ਼੍ਯਾਮ. "ਕ੍ਰਿਸਨ ਰਿਦਾ ਊੱਜਲ ਕਰੰਹਿ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਕ੍ਰਿਸਨ ਵਿਸ੍ਵ ਤਰਬੇ ਨਿਮਿਤ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਕਾਲੀ ਹੋਈ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਣ ਵਾਸਤੇ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੇਦਵ੍ਯਾਸ। ੩ ਅਰਜੁਨ। ੪ ਕੋਇਲ। ੫ ਕਾਉਂ। ੬ ਅੰਧੇਰਾ ਪੱਖ। ੭ ਕਲਿਯੁਗ। ੮ ਨੀਲ। ੯ ਲੋਹਾ। ੧੦ ਸੁਰਮਾ। ੧੧ ਵਿਸਨੁ ਦਾ ਅੱਠਵਾਂ ਅਵਤਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ੍ਨ, ਜੋ ਭੋਜਵੰਸ਼ੀ ਦੇਵਕ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ[1] ਦੇਵਕੀ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਯਦੁਵੰਸ਼ੀ ਵਸੁਦੇਵ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਸਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਮਥੁਰਾ ਦੇ ਜੇਲ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਗੋਕਲ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਨੰਦ ਗੋਪ ਦੇ ਘਰ ਯਸ਼ੋਦਾ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿੱਚ ਹੋਈ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਵਡੇ ਨੀਤਿਵੇਤਾ ਅਤੇ ਯੋਧਾ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਯਾਦਵਾਂ ਦਾ ਭਾਰੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਧਿਆ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੰਸ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਨਾ ਉਗ੍ਰਸੇਨ ਨੂੰ ਮਥੁਰਾ ਦੇ ਰਾਜਸਿੰਘਾਸਨ ਪੁਰ ਬੈਠਾਇਆ. ਕੌਰਵ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਆਪ ਨੇ ਵਡਾ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ. ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਬਣਕੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਦਿਵਾਈ. ਗੀਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਆਪ ਨੇ ਹੀ ਦੇ ਕੇ ਜੰਗ ਤੋਂ ਕਾਇਰ ਹੁੰਦੇ ਅਰਜੁਨ ਨੂੰ ਧੀਰਯ ਦਿੱਤਾ ਸੀ. ਜਰਾਸੰਧ ਦੀ ਲੜਾਈਆਂ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਥੁਰਾ ਛੱਡਕੇ ਯਾਦਵਾਂ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦ੍ਵਾਰਿਕਾ ਥਾਪੀ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅੱਠ (ਰੁਕਮਿਣੀ, ਕਾਲਿੰਦੀ, ਮਿਤ੍ਰਵਿੰਦਾ, ਸਤ੍ਯਾ, ਨਾਗਨਿਜਿਤੀ, ਜਾਂਬਵਤੀ, ਸੁਸ਼ੀਲਾ, ਸਤ੍ਯਭਾਮਾ, ਲਛਮਣਾ) ਸਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ੧੬੧੦੦ ਹੋਰ ਭੀ ਦੱਸੀਦੀਆਂ ਹਨ. ਜਰ ਫੰਧਕ (ਜੋ ਬਾਲੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਉਸ) ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸੋਮ ਤੀਰਥ (ਪ੍ਰਭਾਸ) ਪੁਰ ਹੋਇਆ. ਆਪ ਦੀ ਉ਼ਮਰ ੧੨੫ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਸੀ.

ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੇ ਰੱਥ ਦੇ ਚਾਰ ਘੋੜੇ—ਸ਼ੈਵ੍ਯ, ਸੁਗ੍ਰੀਵ, ਮੇਘਪੁਸ਼ਪ ਅਤੇ ਵਲਾਹਕ ਸਨ ਅਤੇ ਰਥਵਾਹੀ ਦਾਰਕ ਸੀ.

ਵਿਸਨੁਪੁਰਾਣ ਅੰਸ਼ ੫ ਅ: ੧ ਵਿੱਚ ਲੇਖ ਹੈ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਜਗਤ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੇ ਦੋ ਕੇਸ਼ ਭੇਜੇ ਸਨ ਇੱਕ ਕਾਲਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਿਸਨ ਹੋਏ, ਦੂਜਾ ਚਿੱਟਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਲਰਾਮ।

੧੨ ਰਿਗਵੇਦ ਦੇ ਮੰਡਲ ੭ ਸੂਕ੍ਤ ੯੬ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੰਸ਼ੁਮਤੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਇੱਕ ਕ੍ਰਿਸਨ ਡਾਕੂ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਲੁਟੇਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਪ੍ਰਜਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਦਿੱਤਾ. ਅੰਤ ਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਇਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ।

੧੩ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. ਕਰਤਾਰ, ਜੋ ਸਭ ਦੀ ਉਤਪੱਤਿ ਅਤੇ ਲੈ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ.[2] "ਏਕ ਕ੍ਰਿਸਨੰ ਸਰਵ ਦੇਵਾ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਆਸਾ) "ਸੋਵੰਨ ਢਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸਨ ਮਾਲਾ ਜਪਹੁ ਤੁਸੀ ਸਹੇਲੀਹੋ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ:

---

[1] ਉਗ੍ਰਸੇਨ ਦੀ ਇਹ ਗੋਦੀ ਲਈ ਪੁਤ੍ਰੀ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਉਗ੍ਰਸੇਨ ਅਤੇ ਦੇਵਕ.

[2] "कृषिर्भूवाचकः शब्दः णश्च निर्वृत्ति वाचकः। तयो रैक्यं परंब्रह्म कृष्ण इत्यभिधीयते." (ਸ਼੍ਰੀਧਰ)

੧) ੧੪ ਸੰ. ਕ੍ਰਸ਼ਾਨ—ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ. ਮੋਤੀ। ੧੫ ਦਿਲ ਦੀ ਹਰਕਤ. ਦਿਲ ਦਾ ਸੁਕੜਨਾ ਅਤੇ ਫੈਲਣਾ। ੧੬ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸਕ (ਕਿਸਾਨ) ਦੇ ਥਾਂ ਕ੍ਰਿਸਨ ਸਬਦ ਭੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਕ੍ਰਿਸਨ ਭਗਤ ਕੋ ਮੇਘਦ ਜਿਸਨੁ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਕ੍ਰਿਸਾਣ ਰੂਪ ਭਗਤ ਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰ ਸਮਾਨ ਵਰਖਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ੧੭ ਕ੍ਰਿਸ਼-ਨ. "ਦਾਸ ਜਿਸ ਕ੍ਰਿਸਨ." ਜਿਸ ਦੇ ਸੇਵਕ ਬਲਵਾਨ ਹਨ.

ਕ੍ਰਿਸਨਸਸੁਰ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੀ ਰਾਣੀ ਯਮੁਨਾ, ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੂਰਜ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਜਾਮਵੰਤ। ੩ ਰੁਕਮਿਣੀ ਆਦਿ ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪਿਤਾ.

ਕ੍ਰਿਸਨਸਖਾ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਮਿਤ੍ਰ, ਅਰਜੁਨ.

ਕ੍ਰਿਸਨਕੌਰ, **ਕ੍ਰਿਸਨਕੌਰਿ** } ਦੇਖੋ, ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ ਸਤਿਗੁਰੂ.

ਕ੍ਰਿਸਨ ਕ੍ਰਿਸਨ ਕਰ ਸਾਧ ਦੋ. (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਦੋ ਸਾਧੁ (ਦੇਵਕੀ ਅਤੇ ਵਸੁਦੇਵ) ਕ੍ਰਿਸਨ ਜਾਪ ਜਪਣ ਲੱਗੇ.

ਕ੍ਰਿਸਨਗੰਗਾ. ਦੱਖਣ ਦੀ ਇੱਕ ਨਦੀ, ਜੋ ਪੱਛਮੀ ਘਾਟ ਤੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਖਾੜੀ ਵਿੱਚ ਡਿਗਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ੪੦੦ ਮੀਲ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਕ੍ਰਿਸਨਚੰਦ. ਦੇਖੋ, ਗੰਗਾ ਮਾਤਾ.

ਕ੍ਰਿਸਨਬਰਤਮਾ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਸਨਵਰਤਮਾ.

ਕ੍ਰਿਸਨਬੱਲਭਾ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੀ ਬੱਲਭਾ (ਪਿਆਰੀ) ਯਮੁਨਾ. (ਸਨਾਮਾ) "ਕ੍ਰਿਸਨਬੱਲਭਾ ਤਟ ਇਕ ਰਹੈ." (ਗੁਵਿ ੬)। ੨ ਰੁਕਮਿਣੀ ਆਦਿ ਭੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਬੱਲਭਾ ਹਨ.

ਕ੍ਰਿਸਨਬੱਲਭਾਈਸ ਸਸਤ੍ਰ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੀ ਬੱਲਭਾ (ਪਿਆਰੀ) ਯਮੁਨਾ, ਉਸ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਵਰੁਣ, ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਫਾਸੀ (ਪਾਸ਼). (ਸਨਾਮਾ)

ਕ੍ਰਿਸਨਭਾਵ. ਕ੍ਰਿਸਨ (ਆਤਮ) ਭਾਵ. ਆਤਮਗ੍ਯਾਨ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ. "ਅਗਨਭਾਵ ਕਿਹ ਬਿਧ ਕਹੈਂ ਕ੍ਰਿਸਨਭਾਵ ਕੇ ਸਾਥ?" (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਅਗਨਭਾਵ (ਕਾਮਭਾਵ) ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸਨਭਾਵ (ਆਤਮਗ੍ਯਾਨਭਾਵ) ਨਾਲ ਗੋਪੀਆਂ ਕਿਵੇਂ ਕਥਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ?

ਕ੍ਰਿਸਨਲਾਲ. ਕਾਸ਼ੀ ਨਿਵਾਸੀ ਪੰਡਿਤ ਹਰਿਲਾਲ ਦਾ ਭਾਈ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਲਾਲ। ੨ ਇੱਕ ਕਵਿ, ਜਿਸ ਨੇ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਉਲਥਾ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਇਸ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ ਦੇ ੧੮ ਅਧ੍ਯਾਯ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਗੋਬਿੰਦਗੀਤਾ" ਭੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ. ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਤੋਂ ਸਾਫ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਚਨਾ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਕ੍ਰਿਸਨਲਾਲ ਦੀ ਹੈ.

ਕ੍ਰਿਸਨਵਰਤਮਾ. ਸੰ. ਕ੍ਰਿਸ਼੍ਣਵਰ੍‍ਤਮਨ੍. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਲਾ ਹੈ ਰਸਤਾ ਜਿਸ ਦਾ, ਅਗਨਿ. ਧੂਏਂ ਤੋਂ ਜੋ ਪਹਿਚਾਣੀ ਜਾਵੇ. "ਕ੍ਰਿਸਨਵਰਤਮਾ ਬਨ ਅਘ ਕ੍ਰਿਸਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਪਾਪਰੂਪ ਬਣ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਨੂੰ ਅਗਨਿ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਸਨ.

ਕ੍ਰਿਸਨਾ. ਸੰ. ਕ੍ਰਿਸ਼੍ਣਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦ੍ਰੌਪਦੀ। ੨ ਮਾਯਾ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਸ੍ਨਾ। ੩ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ। ੪ ਕਾਲੀ ਦਾਖ। ੫ ਅੱਖ ਦੀ ਪੁਤਲੀ। ੬ ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ। ੭ ਇੱਕ ਨਦੀ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਸਨ ਗੰਗਾ। ੮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਮਾਮਾ, ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ ਦਾ ਭਾਈ। ੯ ਸੇਠੀ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਮੁਜ਼ੰਗ (ਲਹੌਰ) ਰਹਿਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ੧੦ ਮਘਪਿੱਪਲੀ। ੧੧ ਵਿ—ਕਾਲਾ. ਪਾਪਾਤਮਾ. "ਕਾਜੀ ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਹੋਆ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧) ਰਿਸ਼ਵਤ ਲੈਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਧਰਮਨ੍ਯਾਯ ਦਾ ਤ੍ਯਾਗ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਹੈ.

ਕ੍ਰਿਸਨਾਈਸ ਅਸਤ੍ਰ. (ਸਨਾਮਾ) ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਨਦੀ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਵਰੁਣ, ਉਸ ਦਾ ਅਸਤ੍ਰ ਪਾਸ਼ (ਫਾਹੀ).

ਕ੍ਰਿਸਨਾਗ੍ਰਜ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੰਮਿਆ (ਵਡਾ ਭਾਈ) ਬਲਰਾਮ. ਬਲਭਦ੍ਰ.

ਕ੍ਰਿਸਨਾਜਿਨ. ਸੰ. ਕ੍ਰਿਸ਼੍ਣਾਜਿਨ. ਕਾਲਾ ਅਜਿਨ (ਚਮੜਾ). ਕਾਲੇ ਮ੍ਰਿਗ ਦੀ ਖੱਲ। ੨ ਕਾਲੀ ਚਮੜੀ ਵਾਲਾ, ਹਰਿਣ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕ੍ਰਿਸਨਾਂਤਕ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਜਰ ਨਾਮਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਜਿਸ ਨੇ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ ਸੀ.

ਕ੍ਰਿਸਨਾਭਿਸਾਰਿਕਾ. ਕਾਵ੍ਯ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਨਾਇਕਾ, ਜੋ ਅੰਧੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਸਿਆਹ ਲਿਬਾਸ ਪਹਿਨਕੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਾਸ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਪੈ ਸਕੇ. "ਕਾਰੀ ਨਿਸਿ ਕਾਰੀ ਘਟਾ ਕਚ ਰਤਿ ਕਾਰੇ ਨਾਗ। ਕਾਰੇ ਕਾਨ੍ਹਰ ਪੈ ਚਲੀ ਅਜਬ ਲਗਨ ਕੀ ਲਾਗ." (ਜਗਦਬਿਨੋਦ)

ਕ੍ਰਿਸਨਾਰਜੁਨ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਅਤੇ ਅਰਜੁਨ। ੨ ਵਿ. ਕ੍ਰਿਸਨ (ਕਾਲਾ) ਅਤੇ ਅਰਜੁਨ (ਚਿੱਟਾ)

ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰ. ਕ੍ਰਿਸਨ—ਅਵਤਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਸਨ ੧੧। ੨ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਭਾਗਵਤ ਦੇ ਦਸਮ ਸਕੰਧ ਦਾ ਉਲਥਾਰੂਪ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਣਨ ਦਾ ਸੰਮਤ ਇਹ ਹੈ—

"ਸਤ੍ਰੈਸੈ ਪੈਤਾਲਿ ਮੇ ਸਾਵਨ ਸੁਦਿ ਤਿਥਿ ਦੀਪ।[1]
ਨਗਰ ਪਾਂਵਟਾ ਸੁਭ ਕਰਨ ਜਮੁਨਾ ਬਹੈ ਸਮੀਪ."
(ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ ੨੪੯੦)

ਕ੍ਰਿਸਨਿਨ. ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਨਦੀ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਕਾਲੀ ਧਾਰਾ ਵਾਲੀ ਯਮੁਨਾ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕ੍ਰਿਸਨੁ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਸਨ ੧੧. "ਕ੍ਰਿਸਨੁ ਬਲਭਦ੍ਰੁ ਗੁਰੁਪਗ ਲਗਿ ਧਿਆਵੈ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ. ਫ਼ਾ كرشمہ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅੱਖ ਦੀ ਪਲਕ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ। ੨ ਕਟਾਕ੍ਸ਼। ੩ ਕਰਾਮਾਤ. ਸਿੱਧੀ. ਦੇਖੋ, ਕਰਸ਼ਮਾ.

ਕ੍ਰਿਸਾ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਸਿ.

ਕ੍ਰਿਸਾਣ, **ਕ੍ਰਿਸਾਨ** } ਸੰ. ਕ੍ਰਿਸ਼ਾਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਸਿਮਾਨ. ਕਸੰਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ. ਹਲਵਾਹ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਸਾਨੁ ੨.

---
[1] ਸੰਮਤ ੧੭੪੫ ਸਾਵਨ ਸੁਦੀ ੭.

ਕ੍ਰਿਸਾਨਵਾ. ਕਿਸਾਨ ਲੋਕ. ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ. ਕ੍ਰਿਸਿਕਾਰ. "ਪੰਚ ਕ੍ਰਿਸਾਨਵਾ ਭਾਗਿਗਏ ਲੈ ਬਾਧਿਓ ਜੀਉ ਦਰਬਾਰੀ." (ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ) ਭਾਵ—ਪੰਜਗਜ਼ਾਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ.

ਕ੍ਰਿਸਾਨੀ. ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਕਾਸ਼ਤਕਾਰੀ.

ਕ੍ਰਿਸਾਨੁ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਸਾਨ। ੨ ਸੰ. कृशानु—ਕ੍ਰਿਸ਼ਾਨੁ. ਅਗਨਿ.

ਕ੍ਰਿਸਾਨੁ ਰੇਤਾ. ਸੰ. कृशानु रेतस्. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਸ਼ਿਵ. ਰੁਦ੍ਰ. ਪੁਰਾਣ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਵਤੀ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਵੀਰਯ ਨੂੰ ਅਤੀ ਤੇਜਵਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਧਾਰਣ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਵੀਰਯ (ਰੇਤ) ਅੱਗ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਾਨੁ) ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਦਿਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਾਰਤਿਕੇਯ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੋਈ. "ਜਿਨ ਕੋ ਪੂਜਤ ਰੇਤ ਕ੍ਰਿਸਾਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕ੍ਰਿਸਿ. ਸੰ. कृषि—ਕ੍ਰਿਸਿ. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਖੇਤੀ। ੨ ਵਹਾਈ. ਵਾਹੀ.

ਕ੍ਰਿਸੋਦਰਿ, ਕ੍ਰਿਸੋਦਰੀ } ਸੰ. कृशोदरी. ਵਿ—ਕ੍ਰਿਸ਼ (ਪਤਲੀ) ਕਮਰ ਵਾਲੀ.

ਕ੍ਰਿਸ੍ਨ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਸਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਛੱਪਯ ਦਾ ਰੂਪ ੨.

ਕ੍ਰਿਸ੍ਨਾ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਸਨਾ ੨. "ਕ੍ਰਿਸ੍ਨਾ ਤੇ ਜਾਨਊ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਚੰਤੀ ਨਾਚਨਾ." (ਧਨਾ ਨਾਮਦੇਵ) ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼੍ਟੀ ਜੋ ਨੱਚ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਹਰਿਸੱਤਾ ਕਰਕੇ ਕ੍ਰਿਸ੍ਨਾ (ਮਾਯਾ) ਤੋਂ ਜਾਣੋ.

ਕ੍ਰਿਕਰ, ਕ੍ਰਿਕਲ } ਸੰ. कृकर—ਕ੍ਰਿਕਰ. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਮਸਤਕ ਦੀ ਉਹ ਪੌਣ (ਪ੍ਰਾਣ) ਜਿਸ ਦ੍ਵਾਰਾ ਛਿੱਕ (ਨਿੱਛ) ਆਉਂਦੀ ਹੈ.

ਕ੍ਰਿਖਾ. ਕਰਸ਼ਣ ਕੀਤਾ. ਖਿੱਚਿਆ. "ਸਭ ਕਿਲਵਿਖ ਕ੍ਰਿਖਾ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੋਰ) ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਵਾਹ ਸਿੱਟੇ. ਜੜਾਂ ਪੁੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ.

ਕ੍ਰਿਖਿ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਸਿ.

ਕ੍ਰਿਖਿਕਾਰ. ਕ੍ਰਿਸਿ (ਵਹਾਈ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ.

ਕ੍ਰਿਖੇ. ਕਰਸ਼ਣ ਕੀਤੇ. ਵਾਹੇ. ਪੁੱਟੇ. "ਸਭ ਤਿਨ ਕੇ ਪਾਪ ਕ੍ਰਿਖੇ." (ਨਟ ਮ: ੪)

ਕ੍ਰਿਛ, ਕ੍ਰਿਛ੍ਰ } ਸੰ. कृच्छ्. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਦੁੱਖ. ਪੀੜਾ। ੨ ਤਪਸਾ। ੩ ਵ੍ਰਤ. ਬਰਤ. "ਕ੍ਰਿਛ ਚਾਂਦ੍ਰਾਯਣ ਆਦਿਕ ਕਲਮਲਛੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਚਾਂਦ੍ਰਾਯਣ ਆਦਿਕ ਬਰਤ ਪਾਪ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ.

ਕ੍ਰਿਤ. ਸੰ. कृत. ਵਿ—ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ. ਕਰਿਆ. "ਪੂਰਬਲੋ ਕ੍ਰਿਤ ਕਰਮੁ ਨ ਮਿਟੈ ਰੀ ਘਰਗੇਹਣਿ." (ਧਨਾ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ) ੨ ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਸਤਯੁਗ। ੩ ਫਲ. ਨਤੀਜਾ। ੪ ਕਾਂਤਿ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਕਿਸੇ ਅਞਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਤ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ. "ਦਿਨੇਸ ਕ੍ਰਿਤ ਹਾਰੀਅੰ." (ਗਜ਼ਾਨ) ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਾਂਤਿ (ਪ੍ਰਭਾ) ਫਿੱਕੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ੫ ਕੀਰਤਿ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ—"ਬਦੰਤ ਕ੍ਰਿਤ ਈਸ਼ਰੀ." (ਗਜ਼ਾਨ) ੬ ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਤੇਣ.

ਕ੍ਰਿਤਸਨ. ਸੰ. कृत्स्न. ਵਿ—ਪੂਰਾ. ਤਮਾਮ. ਸਾਰਾ। ੨ ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਪਾਨੀ. ਜਲ.

ਕ੍ਰਿਤਸੰਜੋਗੀ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਤਸੰਜੋਗੀ.

ਕ੍ਰਿਤਕਾ. ਸੰ. ਕ੍ਰਿੱਤਿਕਾ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਇਹ ਨਛਤ੍ਰਰੂਪਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਛੀ ਤਾਰੇ ਹਨ. ਇਸੇ ਕ੍ਰਿੱਤਿਕਾ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਾਉਂ ਕਾਰ੍ਤਿਕੇਯ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਤਿਕੇਯ.

ਕ੍ਰਿਤਕਾਰਯ, ਕ੍ਰਿਤਕ੍ਰਿਤ, ਕ੍ਰਿਤਕ੍ਰਿਤਜ } ਵਿ—ਕਰਿਆ ਹੈ ਕਾਰ੍ਯ ਜਿਸ ਨੇ. ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ. ਜੋ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ.

ਕ੍ਰਿਤਗਜ੍ਞ. ਸੰ. कृतज्ञ. ਵਿ—ਕੀਤੇ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੇ ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਵਿਸਾਰਦਾ ਨਹੀਂ। ੨ ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਕਰਤਾਰ, ਜੋ ਸਭ ਦੇ ਕੀਤੇ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ.

ਕ੍ਰਿਤਘਨ, ਕ੍ਰਿਤਘ੍ਨ } ਸੰ. कृतघ्न. ਵਿ—ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਜੋ ਕੀਤੇ ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਮਿਟਾਦੇਵੇ. ਇਹਸਾਨਫ਼ਰਾਮੋਸ਼. ਦੇਖੋ, ਅਕਿਰਤਘਨ.

ਕ੍ਰਿਤਧਰ. ਵਿ—ਕ੍ਰਿਤ (ਫਲ) ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਫਲ ਦੇਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ. ਫਲਪ੍ਰਦਾਤਾ. "ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀ ਸੂਰਤ ਕ੍ਰਿਤਧਰ." (ਗਜ਼ਾਨ) ੨ ਕ੍ਰਤੁ (ਸ਼ਕਤਿ) ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਸ਼ਕਤਿਮਾਨ.

ਕ੍ਰਿਤਬਰਮਾ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਤਵਰਮਾ.

ਕ੍ਰਿਤਮਾਲ. ਸੰ. कृतमाल. ਅਮਿਲਤਾਸ. ਦੇਖੋ, ਅਮਲਤਾਸ.

ਕ੍ਰਿਤਯੁਗ. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਸਤਯੁਗ. ਦੇਖੋ, ਯੁਗ.

ਕ੍ਰਿਤਵਰਮਾ. ਵਿ—ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਵਰਮ (ਕਵਚ) ਜਿਸ ਨੇ. ਸੰਜੋਆ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ। ੨ ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਯਦੁਵੰਸ਼ੀ ਕਨਕ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਤਵੀਰਯ ਦਾ ਭਾਈ। ੩ ਹ੍ਰਿਦਕ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਇੱਕ ਰਾਜਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਯੁੱਧ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹੈ.

ਕ੍ਰਿਤਵਾਨੀ. ਵਿ—ਕੀਰਤਿ ਵਾਲੀ. ਸ਼੍ਲਾਘਿਤ. "ਤਵ ਤੀਨੋ ਕ੍ਰਿਤਵਾਨੀ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਤੂੰ ਤੇਹਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਸਲਾਹੀ ਗਈ ਹੈਂ। ੨ ਕ੍ਰਿਯਾ ਵਾਲੀ. ਤਿੰਨ ਕ੍ਰਿਯਾ (ਉਤਪੱਤਿ, ਪਾਲਨ, ਸੰਘਾਰ) ਕਰਨ ਵਾਲੀ.

ਕ੍ਰਿਤਾਕ੍ਰਿਤ. ਵਿ—ਕ੍ਰਿਤ (ਕੀਤਾ) ਅਕ੍ਰਿਤ (ਨਾ ਕੀਤਾ). ਕਰਿਆ ਅਣਕਰਿਆ। ੨ ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਤੰਦੁਲ ਜੌਂ ਆਦਿਕ ਹਵਨ ਦੀ ਸਾਮਗ੍ਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕਾਤ੍ਯਾਯਨ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਖੰਡ ੨੪, ਸ਼: ੩.

ਕ੍ਰਿਤਾਂਜਲੀ. ਵਿ—ਕੀਤੀ ਹੈ ਅੰਜੁਲੀ ਜਿਸ ਨੇ. ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜੇ ਹੋਏ.

ਕ੍ਰਿਤਾਂਤ. ਸੰ. कृतान्त. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਕੀਤਾ ਹੈ ਅੰਤ ਜਿਸ ਨੇ, ਕਾਲ. ਯਮ। ੨ ਪ੍ਰਾਰਬਧ. ਕਰਮ। ੩ ਸਿੱਧਾਂਤ. ਨਤੀਜਾ। ੪ ਦੇਵਤਾ। ੫ ਦੋ ਸੰਖ੍ਯਾ ਬੋਧਕ. ਦੋ। ੬ ਕ੍ਰਿਤ (ਸਤਯੁਗ) ਦਾ ਅੰਤ.

ਕ੍ਰਿਤਾਰ. ਵਿ—ਕ੍ਰਿੰਤਨਕਾਰ. ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ. "ਨਮਸਤੰ ਜਰਾਰੰ ਨਮਸਤੰ ਕ੍ਰਿਤਾਰੰ." (ਜਾਪੁ)

ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ, ਕ੍ਰਿਤਾਰਥੁ } ਦੇਖੋ, ਕਿਰਤਾਰਥ. "ਤੀਨ ਸਮਾਏ ਏਕੁ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੧) ਜਦ ਮੋਖ ਦ੍ਵਾਰਾ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਹੋਏ, ਤਦ ਧਰਮ ਅਰਥ ਕਾਮ ਸਮਾਏ. "ਹਰਿਨਾਮ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੪)

ਕ੍ਰਿਤਿ. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਕੀਰਤਿ. "ਕਲਿ ਕ੍ਰਿਤਿ ਬਢਾਵਹਿਗੇ." (ਕਲਕੀ) ੨ ਸੰ. ਕਰਤਾ ਦਾ ਵ੍ਯਾਪਾਰ. ਪੁਰਖ ਦਾ ਪ੍ਰਯਤਨ (ਕੋਸ਼ਿਸ਼).

ਕ੍ਰਿਤੀ. ਸੰ. कर्तृ—ਕਰ੍ਤ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਰਨਵਾਲਾ. ਕਰਤਾ. "ਕਿ

ਜਗਤੰਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈ." (ਜਾਪੁ) ੨ ਸੰ. ਕ੍ਰਤਿਨ੍—ਕ੍ਰਿਤੀ. ਪੰਡਿਤ. ਚਤੁਰ। ੩ ਯੋਗ੍ਯ. ਲਾਇਕ.

ਕ੍ਰਿਤੀਚਿਤ੍ਰ. ਵਿ—ਤਸਵੀਰ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਚਤੁਰ. ਲਾਯਕ਼ ਮੁਸੱਵਰ.

ਕ੍ਰਿਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਤ੍ਰ.

ਕ੍ਰਿਤ੍ਰਆ. ਸੰ. ਕ੍ਰਿਤ੍ਵਾ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਰਕੇ ਬਣਾਕੇ. "ਕੀਰਤੰ ਕਲਿਕਰਮ ਕ੍ਰਿਤ੍ਰਆ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਕ੍ਰਿਤੇਣ. ਕਿਰਾਤੇਨ. ਕਿਰਾਤ (ਸ਼ਿਕਾਰੀ) ਕਰਕੇ. "ਮ੍ਰਿਗੀਸ ਜਾਣੁ ਘੁਮਤੰ ਕ੍ਰਿਤੇਣ ਕ੍ਰਿਤ ਕ੍ਰਿਤੀ ਸਰੰ." (ਦੱਤਾਵ) ਮ੍ਰਿਗੀ ਦਾ ਈਸ਼ (ਹਰਿਣ) ਮਾਨੋ ਕਿਰਾਤ ਦੇ ਕਾਤਿਲ ਤੀਰ ਦਾ ਘਾਇਲ ਕੀਤਾ ਘੁਮੇਰੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ.

ਕ੍ਰਿੱਤ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਤਜ। ੨ ਕੀਰਤਿ. ਯਸ਼.

ਕ੍ਰਿਤਜ. ਸੰ. ਵਿ—ਕਰਣ ਯੋਗ੍ਯ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਣ ਯੋਗ੍ਯ ਕਰਮ.

ਕ੍ਰਿਤ੍ਰਿਮ. ਸੰ. ਕ੍ਰਤ੍ਰਿਮ. ਵਿ—ਬਣਾਊਟੀ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਤਮ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਸਤੂਰੀ। ੩ ਚੀਨੀ ਕਪੂਰ.

ਕ੍ਰਿਤ੍ਵਾ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਤ੍ਰਆ.

ਕ੍ਰਿਦਰ. ਸੰ. ਕ੍ਰਦਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੰਡਾਰ। ੨ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ। ੩ ਘਰ। ੪ ਉਦਰ. ਪੇਟ. ਢਿੱਡ.

ਕ੍ਰਿਪ. ਸੰ. ਕ੍ਰਪ੍. ਧਾ—ਕਲਪਨਾ. ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਕਰਨਾ (ਅਟਕਲਨਾ). ਸੁੰਦਰ ਹੋਣਾ. ਚਮਕਣਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪੀ.

ਕ੍ਰਿਪਛੇ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਛਿ. ਕ੍ਰਿਪਾਦ੍ਰਿਸ੍ਟਿ. ਨਜ਼ਰੇ ਇਨਾਯਤ. "ਸਤਸੰਗਤਿ ਮੇਲ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਛੇ." (ਬਸੰ ਮ: ੪)

ਕ੍ਰਿਪਣ. ਕੰਜੂਸ. ਸੂਮ. ਬਖ਼ੀਲ. ਮੁਮਸਿਕ.

(ੳ) ਦਾਨ ਬਿਨ ਦਰਬ ਨਿਦਾਨ ਠਹਰਾਤ ਕੌਨ
 ਗਯਾਨ ਬਿਨ ਯਸ਼ ਅਪਜਸ ਕਰ ਕਰਗੇ,
"ਕਵਿਰਾਯ" ਸੰਤਨ ਸੁਭਾਇ ਸੁਨੇ ਸੂਮਨ ਕੇ
 ਧਰਮ ਬਿਹੂਨੇ ਧਨ ਧਰਾ ਧਰ ਧਰਗੇ,
ਕਾਮ ਆਏ ਕਾਹੂੰ ਕੇ ਨ ਦਾਮ ਦੂਹੂੰ ਦੀਨਨ ਕੇ
 ਧਾਮ ਗਾਡੇ ਗਾਡੇ ਸਬ ਗਬ ਗਰ ਗਰਗੇ,
ਬੋਰ ਬੋਰ ਬਿਰਦ ਬਡਾਈ ਬੇਸ਼ਊਰ ਕੇਤੇ
 ਜੋਰ ਜੋਰ ਕ੍ਰਿਪਣ ਕਰੋਰਿ ਮਰ ਮਰਗੇ.

(ਅ) ਦਾਤਾ ਹਾਥ ਜਾਤੀ ਤੌਂ ਕਦਰ ਹੂੰ ਨ ਪਾਤੀ ਅਬ
 ਮੇਰੇ ਹਾਥ ਆਈ ਹੈਂ ਬਧਾਈ ਬਾਂਟ ਬਾਵਰੀ!
ਖਾਨੇ ਦਰਖਾਨੇ ਤਹਿਖਾਨੇ ਬੀਚ ਬਾਸ ਦੈਹੋਂ
 ਹੋਇ ਨਾ ਉਦਾਸ ਮੇਰੋ ਯਹੈ ਚਿਤ ਚਾਵਰੀ!
ਭਾਈ ਸੁਤ ਮੀਤਨ ਪੈ ਕੌਡੀ ਨਹਿ ਜਾਂਨ ਦੈਹੋਂ
 ਵਾਂਧਵ ਸਪੂਰਨ ਕੋ ਆਪਨ ਸੁਭਾਵਰੀ!
ਖੈਹੋਂ ਨ ਖਵੈਹੋਂ ਮਰਜੈਹੋਂ ਤੋ ਸਿਖਾਯ ਜੈਹੋਂ
 ਸੂਮ ਕਹੈ ਲੱਛਮੀ! ਤੂ ਬੈਠੀ ਗੀਤ ਗਾਵਰੀ!

(ੲ) ਸੋਨ ਲਗ੍ਯੋ ਜਬ ਰੈਨ ਮੇ ਸੂਮ ਕੋ
 ਤਾਂਹਿ ਸਮੇ ਸੁਪਨਾ ਅਸੋ ਭੈਯਾ,
ਆਨ ਅਸੀਸ ਕਰੀ ਦਿਜ ਨੇ ਇਮ—
 "ਰਾਜਿ ਰਖੈ ਤੁਮ ਕੋ ਜਗਮੈਯਾ,"
ਦੇਨ ਲਗ੍ਯੋ ਤਬ ਏਕ ਰੁਪੈਯਾ,
 ਸੁ ਤਾਂਹਿ ਸਮੇ ਅਖਿਯਾਂ ਖੁਲਗੈਯਾ,
ਆਹ! ਰੇ ਦੈਯਾ ਕਹਾਂ ਕਰਦੈਯਾ!
 ਜੁ ਜਾਗ ਨ ਆਤੀ ਤੁ ਜਾਤ ਰੁਪੈਯਾ.

(ਸ) ਕਿਰਪਨ ਅਪਨੀ ਯੁਵਤਿ ਸੌਂ
 ਰਤਿ ਮਾਨਤ ਅਲਸਾਯ।
ਮਤ ਕਹੂੰ ਪੁਤ੍ਰ ਉਦਾਰ ਹ੍ਵੈ
 ਦੈਹੈ ਦ੍ਰਵ੍ਯ ਲੁਟਾਯ.

(ਹ) ਦੇਵਤਾ ਤੇ ਸੁਰ ਔ ਅਸੁਰ ਕਹੈਂ ਦਾਨਵ ਤੇ
 ਦਾਈ ਕੋ ਸੁ ਧਾਯ ਦਾਲ ਪਹਿਤੀ ਲਹਤ ਹੈਂ,
ਦਰਪਨ ਮੁਕੁਰ ਔ ਦਾਖ ਤੇਂ ਮੁਨੱਕਾ ਕਹੈਂ
 ਦਾਸ ਤੇਂ ਖਵਾਸ ਕਹਿ ਕਹਿ ਨਿਬਹਤ ਹੈਂ,
ਦੇਵੀ ਸੋਂ ਭਵਾਨੀ ਔਰ ਦੇਹਰਾ ਕੋ ਕਹੈਂ ਮਠ
 ਰੈਨ ਦਿਨ ਘਾਸੀਰਾਮ ਯਾਹੀ ਤੋ ਚਹਤ ਹੈਂ,
ਦਾਨਾ ਸੋਂ ਚਬੇ ਨਾ ਤਜੋਂ ਹੀ ਦੀਪ ਕੋ ਚਰਾਗ ਕਹੈਂ
 ਦੇਇਬੇ ਕੇ ਡਰ ਤੇਂ ਸੋ ਦਦਾ ਨ ਕਹਤ ਹੈਂ.

੨ ਕੀੜਾ। ੩ ਕਮੀਨਾ. ਅਦਨਾ. ਤੁੱਛ.

ਕ੍ਰਿਪਣਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਜੂਸੀ. ਸੂਮਪੁਣਾ. ਬਖ਼ੀਲੀ.

ਕ੍ਰਿਪਣੇ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ. "ਹਰਿ ਦੇਵਹੁ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਪਣੇ." (ਨਟ ਮ: ੪)

ਕ੍ਰਿਪਨ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪਣ. "ਧਾਇ ਧਾਇ ਕ੍ਰਿਪਨ ਸ੍ਰਮ ਕੀਨੋ ਇਕਤ੍ਰ ਕਰੀ ਹੈ ਮਾਇਆ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫)

ਕ੍ਰਿਪਫਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਪਾਲੁਤਾ. "ਧਾਰੀ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕ੍ਰਿਪਫਾ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੪) ਦੇਖੋ, ਫਾ.

ਕ੍ਰਿਪਲ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ.

ਕ੍ਰਿਪਲੇ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਪਾਲੁਤਾ. "ਧਾਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਪਲੇ." (ਨਟ ਮ: ੪)

ਕ੍ਰਿਪਾ. ਕ੍ਰਪਾ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਪਾ. "ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਹੁ ਗੁਰੁ ਮੇਲਹੁ ਹਰਿ ਜੀਉ!" (ਮਲਾ ਅ: ਮ: ੩) ੨ ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪੀ। ੩ ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਯ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪੀ. "ਨਹਿ ਭੀਖਮ ਦ੍ਰੋਣ ਕ੍ਰਿਪਾ ਅਰੁ ਦ੍ਰੋਣਜ." (ਚੰਡੀ ੧)

ਕ੍ਰਿਪਾਸਿੰਧੁ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ. "ਕ੍ਰਿਪਾਸਿੰਧੁ ਕਾਲਤ੍ਰਯ ਦਰਸੀ." (ਹਜਾਰੇ ੧੦) ੨ ਕਪੰਰ (ਖੋਪਰੀਆਂ) ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ. ਕਪੰਰਸਿੰਧੁ. ਰਣਭੂਮਿ. "ਕ੍ਰਿਪਾਸਿੰਧੁ ਕਾਲੀ ਗਰੱਜੀ ਕਰਾਲੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਘੋਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਕਾਲੀ ਗਰਜੀ.

ਕ੍ਰਿਪਾਕਟਾਕ੍ਸ਼, ਕ੍ਰਿਪਾਕਟਾਖ੍ਯ, ਕ੍ਰਿਪਾਕਟਾਛ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਪਾਦ੍ਰਿਸ੍ਟਿ. ਨਜ਼ਰੇ ਇਨਾਯਤ. "ਕ੍ਰਿਪਾਕਟਾਖ੍ਯ ਅਵਿਲੋਕਨ ਕੀਨਉ." (ਧਨਾ ਮ: ੫)

ਕ੍ਰਿਪਾਕਰ. ਕ੍ਰਿਪਾ—ਆਕਰ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੀ ਖਾਨਿ (ਖਾਣ).

ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਯ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪੀ.

ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਅਥਵਾ ਕ੍ਰਿਪਾਨ. ਸੰ. ਕਧਾਣ. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਜੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨੂੰ ਫੈਂਕ ਦੇਵੇ. ਜਿਸ ਦੇ ਚਲਾਉਣ ਵੇਲੇ ਰਹਮ ਨਾ ਆਵੇ. ਤਲਵਾਰ. ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ. ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ. ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਦੂਜਾ ਕਕਾਰ ਜੋ, ਅਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਨੂੰ ਪਹਿਰਣਾ ਵਿਧਾਨ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ "ਜੇ ਜੇ ਹੁਤੇ ਅਕਟੇ ਵਿਕਟੇ ਸੁ ਕਟੇ ਕਰ ਕਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਕੇ ਮਾਰੇ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਚਕ੍ਰਪਾਨਿ ਪਾਨਿ ਮੇ ਤਿਹਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ!
ਤੇਰੀ ਜੋ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਰੈ ਜਾਂ ਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨ ਹੈ.
(ਗ੍ਵਾਲ ਕਵਿ)

ਕੱਢ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਨ ਕਬਹੂ ਤਜਾਗੈ।
ਸਨਮੁਖ ਲਰੈ ਨ ਰਣ ਤੇ ਭਾਗੈ.
(ਪ੍ਰਸ਼ਨੋੱਤਰ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ)

੨ ਇੱਕ ਛੰਦ, ਜੋ ਕਬਿੱਤ ਦੀ ਜਾਤਿ ਹੈ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ (ਤੁਕਾਂ), ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੩੨ ਅੱਖਰ, ਅੱਠ ਅੱਠ ਅੱਖਰਾਂ ਪੁਰ ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਸਹਿਤ ਚਾਰ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ. ਹਰੇਕ ਚਰਣ ਦਾ ਸੱਤਵਾਂ, ਪੰਦ੍ਰਵਾਂ, ਤੇਈਹਵਾਂ ਅਤੇ ਇਕਤੀਹਵਾਂ ਅੱਖਰ ਗੁਰੁ, ਅਤੇ ਅੱਠਵਾਂ, ਸੋਲਵਾਂ, ਚੌਬੀਹਵਾਂ ਅਤੇ ਬੱਤੀਹਵਾਂ ਲਘੁ. ਇਸ ਛੰਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵੀਰਰਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ

ਸੈਨਾਪਤਿ ਕਾਲਾਖਾਨ, ਜੋਰਕੈ ਚਮੂ ਮਹਾਨ,
ਧਾਰ ਬਲ ਅਭਿਮਾਨ, ਡਟਜੋ ਹੈ ਮੈਦਾਨ ਆਨ,
ਰਿਸਕਰ ਪੈਂਦਾਖਾਨ, ਭਯੋ ਗੁਰੁ ਸਮੁਹਾਨ,
ਸਿੰਘਨਾਦ ਉੱਚ ਠਾਨ, ਬੋਲਜੋ ਨਹਿ ਪੈਹੋਂ ਜਾਨ,
ਗਹਿਕੈ ਰਕਾਬ ਪਾਨ, ਰੋਕਲੀਨ ਹੈ ਕਿੰਕਾਨ,[1]
ਹੇਤ ਭੂਮਿ ਪੈ ਗਿਰਾਨ, ਲਾਵਤ ਸ਼ਰੀਰਤਾਨ,
ਸ਼ਤ੍ਰੁਬਨ ਕੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਾਨ, ਵੀਰ ਸੋਢਿਵੰਸ਼ ਭਾਨ,
ਕਾਲਜੀਹ ਕੇ ਸਮਾਨ, ਝਾਰੀ ਸਿਰ ਪੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨ.

ਕ੍ਰਿਪਾਣਪਾਣਿ. ਵਿ—ਕ੍ਰਿਪਾਣ (ਤਲਵਾਰ) ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ। ੨ ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਮਹਾਕਾਲ। ੩ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ.

ਕ੍ਰਿਪਾਣੀ. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਛੋਟੀ ਤਲਵਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪਾਨੀ ੨। ੨ ਵਿ—ਕ੍ਰਿਪਾਨਵਾਲਾ. ਕ੍ਰਿਪਾਣਧਾਰੀ। ੩ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. "ਨਮੋ ਤਾਰਣੀ ਕਾਰਣੀਅੰ ਕ੍ਰਿਪਾਣੀ." (ਚੰਡੀ ੨)

ਕ੍ਰਿਪਾਨ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪਾਣ.

ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੇਤੁ. ਅਸਿਧੁਜ. ਅਕਾਲ.

ਕ੍ਰਿਪਾਨਕ੍ਰਿਤ. ਇੱਕ ਛੰਦ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ. ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ, ਸ, ਨ, ਲ. IIS, III, I.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਜਹਿਂ ਤੀਰ ਛੁਟਤ। ਰਣਧੀਰ ਜੁਟਤ।
ਬਰ ਬੀਰ ਉਠਤ। ਤਨੁਤ੍ਰਾਣ ਤੁਟਤ।।
(ਕਲਕੀ)

[1] ਕੰਕਜਾਨ. ਕੰਕ—ਛਤ੍ਰੀ, ਯਾਨ—ਸਵਾਰੀ.

(ਅ) ਦੱਤਾਵਤਾਰ ਵਿੱਚ ਮਧੁਭਾਰ ਦਾ ਹੀ ਨਾਉਂ ਕ੍ਰਿਪਾਨਕ੍ਰਿਤ ਆਇਆ ਹੈ, ਯਥਾ—

ਮੁਨਿ ਅਤਿ ਅਪਾਰ। ਗੁਣ ਗਣ ਉਦਾਰ।
ਵਿਦਜਾ ਵਿਚਾਰ। ਨਿਤ ਕਰਤ ਚਾਰ ॥

ਕ੍ਰਿਪਾਨਦ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਪਾਨਦ। ੨ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਦੇਣ ਵਾਲਾ.

ਕ੍ਰਿਪਾਨਧਾਰੀ. ਵਿ—ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਅਮ੍ਰਿਤੀਆ ਸਿੰਘ. ਖ਼ਾਲਸਾ.

ਕ੍ਰਿਪਾਨਨਿ. ਤਲਵਾਰ ਵਾਲੀ, ਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਕ੍ਰਿਪਾਨਪਾਨੀ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪਾਣਪਾਣਿ। ੨ ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਦੁਰਗਾ. ਭਵਾਨੀ. "ਦੀਨੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਜ੍ਰਪਾਨੀ ਕੌ ਕ੍ਰਿਪਾਨਪਾਨੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕ੍ਰਿਪਾਨਭੇਟ. ਦੇਖੋ, ਭੇਟ ਕਰਨਾ.

ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਾਨ, ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ। ੨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ. "ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਾਨ ਦਿਆਲ ਬਖਸੰਦ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਿ! ਬਸਹੁ ਰਿਦੈ ਹਰਿ ਨੀਤ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫)

ਕ੍ਰਿਪਾਨੀ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪਾਣੀ. "ਸਦਾ ਰਾਖਲੈ ਮੋ ਕ੍ਰਿਪਾਕੈ ਕ੍ਰਿਪਾਨੀ." (ਛੱਕੇ) ੨ ਛੋਟੀ ਤਲਵਾਰ. "ਪਾਗ ਹੂੰ ਕੋ ਬਾਂਧਬੋ ਕਛੂਕ ਦਿਨ ਪੀਛੇ ਸੀਖਜੋ, ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਸੀਖਜੋ ਸਿੰਘ ਬਾਂਧਬੋ ਕ੍ਰਿਪਾਨੀ ਕੋ." (ਕਵਿ ੫੨)

ਕ੍ਰਿਪਾਂਬੁਦ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਅੰਬੁਦ (ਮੇਘ). ਦਯਾ ਦਾ ਬੱਦਲ. "ਜਾਨੁਕ ਬਰਖ ਕ੍ਰਿਪਾਂਬੁਦ ਗਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੪੪)

ਕ੍ਰਿਪਾਯਤਨ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਆਯਤਨ (ਘਰ).

ਕ੍ਰਿਪਾਰ, ਕ੍ਰਿਪਾਰਾ, ਕ੍ਰਿਪਾਰੀ, ਕ੍ਰਿਪਾਰੁ ਵਿ—ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ. ਕ੍ਰਿਪਾਧਾਰੀ. ਕ੍ਰਿਪਾਵਾਲਾ. ਦਯਾਵਾਨ. "ਪ੍ਰਭੁ ਦਇਆਰ ਕ੍ਰਿਪਾਰ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) "ਹੋਹੁ ਦੀਨ ਕ੍ਰਿਪਾਰਾ." (ਗਉ ਛੰਤ ਮ: ੫)। ੨ ਕ੍ਰਿਪ-ਅਰੁ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪੀਸੁਤ.

ਕ੍ਰਿਪਾਲ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ। ੨ ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਜੱਲ੍ਹ ਕਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿੱਖ ਵਡਾ ਜੋਧਾ ਸੀ। ੩ ਕਟੋਚ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਨਾਦੌਨ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਭੀਮਚੰਦ ਕਹਲੂਰੀਏ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨ ਗਿਆ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਸ਼ਿਕਸਤ ਦਿੱਤੀ। ੪ ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪਾਲਚੰਦ। ੫ ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਪਾਲਦਾਸ.

ਕ੍ਰਿਪਾਲਚੰਦ. ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦਾ ਭਾਈ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਮਾਮਾ. ਏਹ ਪਰਮ ਗੁਰੁਭਗਤ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਯੋਧਾ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਵਡੀ ਬਹਾਦੁਰੀ ਵਿਖਾਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਲਗੀਧਰ ਨੇ ਵਿਚਿਤ੍ਰਨਾਟਕ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਅਧਜਾਯ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਹੈ— "ਤਹਾਂ ਮਾਤੁਲੇਯੰ ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ ਕਰੁੱਧੰ." xx.

੨ ਕਾਂਗੜੇ ਦਾ ਰਾਜਾ. ਕਟੋਚ ਗੋਤ੍ਰ ਕਾਰਣ ਇਸ ਨੂੰ ਕਟੋਚੀਆ ਭੀ ਕਈ ਥਾਈਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਅ: ੯. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕ੍ਰਿਪਾਰਾਮ ਭੀ ਇੱਕ ਥਾਂ ਆਇਆ ਹੈ. ਹੁਸੈਨੀ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਦਿਹਾਂਤ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਵਿਚਿਤ੍ਰਨਾਟਕ ਅ: ੧੧.

ਕ੍ਰਿਪਾਲਦਾਸ. ਨਾਮ ਦਾ ਰਸੀਆ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਸ਼ੂਰਵੀਰ ਉਦਾਸੀ

ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਮਹੰਤ, ਜਿਸ ਨੇ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਹਯਾਤ ਖ਼ਾਂ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਕੁਤਕੇ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੇ ਸਰੋਪਾ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਅਤੇ ਵਿਚਿਤ੍ਰਨਾਟਕ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ—

"ਕ੍ਰਿਪਾਲੰ ਕੁਪਯੋ ਹੈ ਕੁੱਤਕੋ ਸੰਭਾਰੀ,
ਹਠੀ ਖ਼ਾਨ ਹੱਯਾਤ ਕੇ ਸੀਸ ਝਾਰੀ,
ਉਠੀ ਛਿੱਛ ਇੱਛੰ ਕੱਢਾ ਮਿੱਜ ਜੋਰੰ,
ਮਨੋ ਮਾਖਨੰ ਮੱਟਕੀ ਕਾਨ੍ਹ ਫੋਰੰ."

ਕ੍ਰਿਪਾਲਦਾਸ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਪਿੰਡ ਹੇਹਰ (ਜਿਲਾ ਲੁਦਿਆਨਾ) ਹੈ. ਜਦ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਤੋਂ ਉੱਚਪੀਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਹੇਹਰ ਪਹੁਚੇ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਦਾਸ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵਿਦਾਇਗੀ ਸਮੇਂ ਕਈ ਕੋਹ ਤੀਕ ਪਲੰਘ ਦਾ ਪਾਵਾ ਉਠਾਂਦੀਂ ਗਿਆ.

ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ. ਵਿ—ਕ੍ਰਿਪਾਯੁਕ੍ਤ. ਕ੍ਰਿਪਾਵਾਲਾ. ਮਿਹਰਬਾਨ.

ਕ੍ਰਿਪਾਵਤ, **ਕ੍ਰਿਪਾਵਾਨ**, **ਕ੍ਰਿਪਾਵੰਤ** } ਵਿ—ਕ੍ਰਿਪਾਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਪਾਵਤ.

ਕ੍ਰਿਪੀ. ਸੰ. ਕ੍ਰਪੀ (ਅਥਵਾ ਕ੍ਰਿਪਾ). ਇਹ ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਅਸ਼੍ਵੱਥਾਮਾ ਦੀ ਮਾਤਾ ਸੀ. ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਗੌਤਮ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਭਰਦ੍ਵਾਜ (ਸ਼ਰਦਵਾਨ) ਦੇ ਤਪਭੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ 'ਜਾਨਪਦੀ' ਅਪਸਰਾ ਘੱਲੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਰਿਖੀ ਦਾ ਵੀਰਜ ਪਾਤ ਹੋ ਗਿਆ. ਇਹ ਵੀਰਜ ਸਰਕੁੜੇ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇੱਕ ਲੜਕਾ ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਉਪਜੀ. ਸ਼ਾਂਤਨੁ ਰਾਜਾ ਨੇ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਪਾ ਆਈ, ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਉਠਾਕੇ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਪਾਲਨਾ ਕੀਤੀ. ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਬਾਲਕ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕ੍ਰਿਪ ਅਤੇ ਲੜਕੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕ੍ਰਿਪੀ ਹੋਇਆ. ਜੁਆਨ ਹੋਣ ਪੁਰ ਕ੍ਰਿਪੀ ਦ੍ਰੋਣ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਯ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਸ਼ਾਂਤਨੁ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਭਾਰੀ ਸਿਖਕ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਰਿਹਾ.

ਕ੍ਰਿਪੀਸੁਤ. ਕ੍ਰਿਪੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਅਸ਼੍ਵੱਥਾਮਾ. "ਭੀਖਮ ਦ੍ਰੋਣ ਕ੍ਰਿਪਾਰੁ ਕ੍ਰਿਪੀਸੁਤ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਭੀਸ਼ਮਪਿਤਾਮਾ, ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ, ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਯ ਅਤੇ ਅਸ਼੍ਵੱਥਾਮਾ.

ਕ੍ਰਿਮ, **ਕ੍ਰਿਮਿ** } ਕ੍ਰਮਿ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਮ. "ਵਿਚਿ ਪਾਥਰ ਕ੍ਰਿਮ ਜੰਤਾ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੋਰ)

ਕ੍ਰਿਮਿਜਾ. ਸੰ. ਕ੍ਰਮਿਜਾ. ਸੰਗਯਾ—ਕੀੜਿਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਲਾਖ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਿਰਮਚੀ.

ਕ੍ਰਿਯਮਾਣ. ਵਿ—ਜੋ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਉਹ ਕਰਮ, ਜੋ ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਕ੍ਰਿਯਾ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰਿਆ। ੨ ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਦਾ ਉਹ ਅੰਗ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜਾਂ ਕਰਣਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਵੇਂ—ਆਉਣਾ, ਜਾਣਾ, ਲਿਖਣਾ ਆਦਿ. Verb.

ਕ੍ਰਿਯਾਚਤੁਰ. ਕਾਵ੍ਯ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਨਾਇਕ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਤੋਂ ਚਤੁਰਾਈ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੇ. ਅਰਥਾਤ ਬਿਨਾ ਮੁਖ ਤੋਂ ਬੋਲੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਚੇਸ਼੍ਟਾ ਨਾਲ ਚਤੁਰਤਾ ਦਿਖਾਵੇ.

ਕ੍ਰਿਯਾਵਾਚਕ ਸੰਗਯਾ. ਉਹ ਨਾਮ, ਜੋ ਕ੍ਰਿਯਾਬੋਧਕ ਹੋਵੇ, ਜੈਸੇ-ਦੁਖਹਰਤਾ. ਮੁਕਤਿਦਾਤਾ ਆਦਿਕ.

ਕ੍ਰਿਯਾਵਿਸ਼ੇਸਣ. ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਸ਼ਬਦ, ਜੋ ਕ੍ਰਿਯਾਵਾਚਕ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਭਾਵ, ਰੀਤਿ ਅਥਵਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸਤਾ ਜਣਾਵੇ. ਜੈਸੇ—ਅਬੀ, ਹੁਣੇ, ਓਥੇ, ਐਸੇ ਆਦਿਕ. Adverb.

ਕ੍ਰਿਯਾਵਿਸੇਖ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਆਵਿਸੇਖ.

ਕ੍ਰਿਯਾਵਿਦਗਧਾ. ਸੰ. क्रियाविदग्धा. ਕਾਵ੍ਯ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਨਾਇਕਾ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਭਾਵ ਕ੍ਰਿਯਾ (ਚੇਸ਼੍ਟਾ) ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਚਤੁਰ ਹੋਵੇ.

ਕ੍ਰੀਚਕ. ਦੇਖੋ, ਕੀਚਕ ੨. "ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੁਨ ਕ੍ਰੀਚਕ ਹਰਖਾਨਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕ੍ਰੀਛਨ. ਦੇਖੋ, ਕਰੀਛਨ.

ਕ੍ਰੀਟ. ਦੇਖੋ, ਕਿਰੀਟ.

ਕ੍ਰੀਤ. ਸੰ. ਵਿ—ਕ੍ਰਯ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ. ਖ਼ਰੀਦਿਆ. ਮੁੱਲ ਲੀਤਾ.

ਕ੍ਰੀੜਨ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਖੇਲ. ਖੇਲਨਾ। ੨ ਵਿਲਾਸ. ਮਖ਼ੌਲ ਕਰਨਾ.

ਕ੍ਰੀੜਾ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰੀੜਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਅਰੂਪਾ ਅਤੇ ਮਾਧੋ ੩.

ਕ੍ਰੀੜਾਚਕ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਭੁਜੰਗਪ੍ਰਯਾਤ ਦਾ ਰੂਪ (ੲ).

ਕ੍ਰੁਸ਼. ਸੰ. क्रुश्. ਧਾ—ਪੁਕਾਰਣਾ—ਰੋਣਾ—ਗਾਲੀ ਦੇਣਾ—ਦੋਸ਼ ਲਾਉਣਾ.

ਕ੍ਰੁੰਚ. ਸੰ. क्रुञ्च्. ਧਾ—ਨਜ਼ਦੀਕ (ਨੇੜੇ) ਜਾਣਾ, ਟੇਢਾ ਘੁੰਮਣਾ, ਟੇਢਾ ਹੋਣਾ. ਤੁੱਛ ਹੋਣਾ, ਰੁੱਖਾ ਹੋਣਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਬਗੁਲਾ। ੩ ਕੂੰਜ। ੪ ਕ੍ਰੌਂਚ ਪਰਵਤ। ੫ ਰੁੱਖਾਪਨ. "ਧਨੁ ਭ੍ਰਿਕੁਟੀ ਸੁ ਕ੍ਰੁੰਚ ਬਿਨ ਬਾਰੰ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਕੇਸ਼ ਰੁਖਾਸਣੇ ਬਿਨਾ. ਭਾਵ—ਮੁਲਾਇਮ.

ਕ੍ਰੁਧ੍. ਸੰ. ਧਾ—ਗੁੱਸਾ ਕਰਨਾ.

ਕ੍ਰੁੱਧ. ਵਿ—ਕ੍ਰੋਧ ਸਹਿਤ. ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ.

ਕ੍ਰੁੱਧ ਬਿਖੈਂ ਜਿਨ ਘੋਰ. ਵਾ—ਕ੍ਰੋਧੀ ਹੋਕੇ ਜ਼ਹਿਰ ਨਾ ਘੋਲ. (ਰਾਮਾਵ)

ਕ੍ਰੂਰ. ਸੰ. ਵਿ—ਨਿਰਦਈ. ਜਾਲਿਮ। ੨ ਤੱਤਾ. ਗਰਮ। ੩ ਤਿੱਖਾ. ਤੇਜ਼। ੪ ਅਕ੍ਰੂਰ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਰਵਿਦਾਸ ਅਜਾਮਲ ਊਧਵ ਕ੍ਰੂਰ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕ੍ਰੂਰਕਰਮਾ. ਵਿ—ਦਯਾ ਰਹਿਤ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਸੰਗ ਕ੍ਰੂਰਕਰਮਾ ਅਬ ਆਨਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਸੂਰਜਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਾ.

ਕ੍ਰੂਰਬਰਸ, **ਕ੍ਰੂਰਵਰਸ਼** } ਇੱਕ ਸੂਰਜਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲਸੈਣ.

ਕ੍ਰੇਸ. ਕਲੇਸ਼. "ਕਉਸਲ ਕੇ ਛੋਰ ਕ੍ਰੇਸ." (ਰਾਮਾਵ) ਕੋਸ਼ਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਜੀਏ ਛੱਡਕੇ.

ਕ੍ਰੇਟੂ. ਸ਼ਯਾਮਾ. ਕਾਲਕਣ੍ਠੀ. "ਕੁਰਕਟ ਕ੍ਰੇਟੂ ਕਾਕ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਕ੍ਰੋਸ਼. ਦੇਖੋ, ਕੋਸ. "ਕ੍ਰੋਸ਼ ਮਾਤ੍ਰ ਤਬ ਜਾਇ ਅਗਾਰੀ." (ਵਾ. ਰਾ. ਸੰ.)

ਕ੍ਰੋਸ਼ਨ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਪੁਕਾਰਨਾ. ਚਿੱਲਾਨਾ. ਵਿਲਾਪ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ,

ਕ੍ਰੁਸ਼੍. ਧਾ.

ਕ੍ਰੋਹ. ਕ੍ਰੋਧ. ਕੋਪ. "ਨ ਮੋਹੰ ਨ ਕ੍ਰੋਹੰ." (ਅਕਾਲ)

ਕ੍ਰੋਂਚ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰੌਂਚ.

ਕ੍ਰੋਧ. ਗੁੱਸਾ. ਰੋਹ. "ਕ੍ਰੋਧ ਬਿਨਾਸੈ ਸਗਲ ਬਿਕਾਰੀ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧)

ਕ੍ਰੋਧਿ, ਕ੍ਰੋਧੀ } ਵਿ—ਕ੍ਰੋਧਿਨ੍. ਕ੍ਰੋਧ ਵਾਲਾ. ਗੁਸੈਲਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਮੁਠੀ। ੩ ਕ੍ਰੋਧ ਦ੍ਵਾਰਾ. ਕ੍ਰੋਧ ਵਿੱਚ. ਕ੍ਰੋਧ ਸੇ. "ਕ੍ਰਾਮਿ ਕ੍ਰੋਧਿ ਲੋਭਿ ਮਨੁ ਲੀਨਾ."(ਭੈਰ. ਮ: ੫)

ਕ੍ਰੋਧੁ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰੋਧ. "ਕ੍ਰੋਧ ਖੰਡ ਪਰਚੰਡ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਕ੍ਰੋਪ. ਦੇਖੋ, ਕੋਪ. "ਜੇ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਪ ਕਰੇਕਰਿ ਧਾਇਆ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਕ੍ਰੋਪਿ. ਕ੍ਰੋਪ (ਕ੍ਰੋਧ) ਕਰਕੇ. ਕੁਪਿਤ ਹੋ ਕੇ. "ਹਸਤੀ ਕ੍ਰੋਪਿ ਮੂੰਡ ਮਹਿ ਮਾਰਿਓ." (ਗੌਂਡ ਕਬੀਰ)

ਕ੍ਰੋਰ. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਕੋਟਿ. ਕ੍ਰੋੜ. ਸੌ ਲਾਖ. "ਜੋਰੇ ਲਾਖ ਕ੍ਰੋਰੇ ਮਨ ਨ ਹੋਰੇ." (ਗਉ ਮ: ੫)। ੨ ਭਾਵ—ਅਗਣਿਤ. ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ.

ਕ੍ਰੋੜ. ਸੰ. ਕ੍ਰੋਡ. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਸੂਰ। ੨ ਗੋਦ. ਅੰਕਵਾਰ। ੩ ਬਿਰਛ ਦੀ ਖੋੜ। ੪ ਦੇਖੋ, ਕਰੋੜ.

ਕ੍ਰੌਂਚ. ਸੰ. ਕ੍ਰੌਞ੍ਚ. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਸਾਰਸ. "ਕ੍ਰੌਂਚ ਸੁ ਆਰੁਣਚੂੜ ਪੁਕਾਰਤ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਹਿਮਾਲਯ ਦੀ ਧਾਰਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪਰਬਤ. ਹਰਿਵੰਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਮੈਨਾਕ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਹਿਮਾਲਯ ਦਾ ਪੋਤਾ ਹੈ. ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਕ੍ਰੌਂਚ ਪਰਬਤ ਅਜੇਹਾ ਮਸਤਿਆ ਕਿ ਕ੍ਰੌਂਚਦ੍ਵੀਪ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਦਰਤਨ ਲੱਗਾ. ਇਸ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਕਾਰਤਿਕੇਯ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਗਏ, ਜਿਸ ਤੇ ਸ਼ਿਵਪੁਤ੍ਰ ਨੇ ਤੀਰ ਅਥਵਾ ਬਰਛੀ ਅਜੇਹੀ ਮਾਰੀ ਕਿ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਬਿਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਖੜਗ ਨਾਲ ਕ੍ਰੌਂਚ ਦਾ ਸ਼੍ਰਿੰਗ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ. "ਕ੍ਰੌਂਚ ਸੈਲ ਮੇ ਜਨੁ ਸ਼ਿਵਨੰਦਨ ਬਰਛੀ ਮਾਰ ਧਸਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਇੱਕ ਦੈਤ, ਜੋ ਮਯ ਦਾਨਵ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਕ੍ਰੌਂਚ ਦ੍ਵੀਪ ਵਿੱਚ ਸੀ। ੪ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਤ ਦ੍ਵੀਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦ੍ਵੀਪ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰੌਂਚ ਪਹਾੜ ਹੈ. ਇਹ ਖੀਰਸਮੁੰਦਰ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਮੰਨਿਆ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੋਲਾਂ ਲੱਖ ਯੋਜਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. "ਕ੍ਰੌਂਚ ਨਾਮ ਤਿਹ ਦੀਪ ਕੋ ਨਰ ਸੁੰਦਰ ਸਮੁਦਾਯ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੫ ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰੌਂਚਪਦਾ.

ਕ੍ਰੌਂਚਪਦਾ. ਦੇਖੋ, ਸਵੈਯੇ ਦਾ ਰੂਪ ੨੯.

ਕ੍ਰੌਂਚਬ੍ਯੂਹ, ਕ੍ਰੌਂਚਵ੍ਯੂਹ, ਕ੍ਰੌਂਚਾਬ੍ਯੂਹ } ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਕ੍ਰੌਂਚ (ਸਾਰਸ) ਪੰਛੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਸਮਾਨ ਫੌਜ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨੀ. ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰਾਂ ਖੜਾ ਕਰਨਾ, ਮਾਨੋ ਸਾਰਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਣ ਗਈ ਹੈ. "ਕ੍ਰੌਂਚਾਬ੍ਯੂਹ ਕਿਯੋ ਅਸੁਰਿਸ ਜਬ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫)

ਕ੍ਰੰਦ. ਸੰ. क्रन्द्. ਧਾ—ਦੁੱਖ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ, ਘਬਰਾਉਣਾ, ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਨਾ.

ਕ੍ਰੰਦਨ. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਰੋਣਾ. ਵਿਲਾਪ। ੨ ਯੁੱਧ ਸਮੇਂ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦਾ ਹਾਹਾਕਾਰ.

ਕ੍ਰੀਮ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਮ. "ਮਨ ਬਚ ਕ੍ਰੀਮ ਸੇਵੀਐ ਸਚਾ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਕ੍ਲਿਸ਼੍ਟ. ਦੇਖੋ, ਕਲਿਸ਼੍ਟ.

ਕ੍ਲੇਦ. ਦੇਖੋ, ਕਲੇਦ.

ਕ੍ਲੇਦਨ. ਦੇਖੋ, ਕਲੇਦਨ.

ਕ੍ਵ. ਵ੍ਯ—ਕਹਾਂ. ਕਿੱਥੇ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਇ.

ਕ੍ਵਚਿਤ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕੋਈ ਹੀ. ਬਹੁਤ ਘੱਟ. ਸ਼ਾਯਦ ਕੋਈ। ੨ ਕਹੀਂ (ਕਿਤੇ) ਭੀ. "ਨਰ ਸੁਖੰ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਯਤੇ ਕ੍ਵਚਿਤ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਕ੍ਵਾਂਡ. ਦੇਖੋ, ਕੋਦੰਡ. "ਕੁਰੁਰਾਵ ਕ੍ਵਾਂਡ ਭੇ ਮਾਰਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੩੭) ਕੁਰੁ ਰਾਜਾ ਧਨੁਖ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ.

ਕ੍ਵਾਥ. ਸੰ. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਕਾੜ੍ਹਾ. ਜੋਸ਼ਾਂਦਾ. ਚਾਰ ਤੋਲੇ ਦਵਾ ਵਿੱਚ ਚੌਸਠ ਤੋਲੇ ਪਾਣੀ ਪਾਕੇ ਉਬਾਲਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਣੀ ਬਾਕੀ ਰੱਖਣਾ, ਵੈਦਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਕ੍ਵਾਥ ਦੀ ਇਹ ਰੀਤਿ ਦੱਸੀ ਹੈ.

ਕ੍ਵਾਪਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਹੀਂ ਭੀ. ਕਿਤੇ ਭੀ.

ਕ੍ਵਾਰ. ਅਸੌਜ. ਦੇਖੋ, ਕੁਆਰ ੩. "ਜਾਨਤ ਹੌਂ ਘਨ ਕ੍ਵਾਰ ਕੋ ਗਰਜਤ, ਬਰਸ ਨ ਆਇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਅੱਸੂ ਦਾ ਬੱਦਲ ਗੱਜਦਾ ਹੈ, ਵਰ੍ਹਦਾ ਨਹੀਂ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਮਾਰ.

ਕ੍ਵਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਮਾਰ ੧੧.

ਕ੍ਵੈ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਵ। ੨ ਸਰਵ—ਕੋਈ. "ਨ ਸੁਭਟ ਠਾਢ ਕ੍ਵੈ ਰਹ੍ਯੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਕ੍ਸ਼. ਸੰ. क्ष. ਇਹ ਅੱਖਰ ਕ ਅਤੇ ਸ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ. ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਰੀਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਦੁੱਤ ਅੱਖਰਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਅਰਥਾਤ ਟਿੱਪੀ ਪਿੱਛੋਂ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ. ਪਰੰਤੂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਰੀਤਿ ਮੁੱਖ ਰੱਖਕੇ ਅਸੀਂ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਕ੍ਸ਼ਣ. ਦੇਖੋ, ਖਿਣ ਅਤੇ ਖਿਨ.

ਕ੍ਸ਼ਣਭੰਗੁਰ. ਕਣ (ਖਿਨ) ਵਿੱਚ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲਾ, ਖਿਨ ਭੰਗਰ.

ਕ੍ਸ਼ਣਿਕ. ਵਿ—ਇੱਕ ਕ੍ਸ਼ਣ (ਲਮਹਾ) ਮਾਤ੍ਰ ਰਹਿਣਵਾਲਾ.

ਕ੍ਸ਼ਤ. ਘਾਉ. ਫੱਟ. ਦੇਖੋ, ਛਤ. "ਜਿਨ ਕੇ ਜਗ ਅਕ੍ਸ਼ਤ ਸੀਸ ਧਰੈ। ਤਿਨ ਕੋ ਤਨੁ ਸਕ੍ਸ਼ਤ ਕੌਨ ਕਰੈ." (ਰਾਮਚੰਦ੍ਰਿਕਾ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਚਾਉਲ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਪੂਜੀਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਸ—ਕ੍ਸ਼ਤ (ਜ਼ਖ਼ਮੀ) ਕੌਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਕ੍ਸ਼ਤਿ. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਹਾਨੀ. ਨੁਕਸਾਨ। ੨ ਨਾਸ਼. ਤਬਾਹੀ.

ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰ. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਕ੍ਸ਼ਤ (ਘਾਵ) ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਕਵਚ। ੨ ਹਿੰਸਾ (ਤਬਾਹੀ) ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ. ਛਤ੍ਰੀ। ੩ ਰਾਜ੍ਯ। ੪ ਤਾਕਤ. ਸ਼ਕਤਿ. ਬਲ.

ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿ, ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ, ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰੀ } ਸੰ. क्षत्रिय. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰ (ਬਲ) ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ. ਹਿੰਦੂਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਦੂਜਾ ਵਰਣ, ਜੋ ਭੁਜਾ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਜਾ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਦਾ ਹੈ.[1] ਵੇਦ, ਪੁਰਾਣ

---

[1] ਕਾਲਿਦਾਸ ਰਘੁਵੰਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ—"क्षतात्किल त्रायत इत्युदग्र क्षत्रस्य शब्दो भुवनेषु रूढ."

ਅਤੇ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਛਤ੍ਰੀ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਭੁਜਾ ਤੋਂ ਲਿਖੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਖਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਚਾਰ ਵਰਣ.

ਕ੍ਸ਼ਪਣਕ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਜੋ ਵਿਸਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨੂੰ ਫੈਂਕ ਦੇਵੇ. ਬੌੱਧਮਤ ਦਾ ਸੰਨਯਾਸੀ। ੨ ਰਾਜਾ ਵਿਕ੍ਰਮਾਦਿਤ੍ਯ ਦੀ ਸਭਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵਿ.

ਕ੍ਸ਼ਪਾ. ਰਾਤ੍ਰਿ. ਰਾਤ. ਦੇਖੋ, ਛਪਾ.

ਕ੍ਸ਼ਮਤਾ. ਸੰਗਯਾ—ਯੋਗ੍ਯਤਾ. ਲਿਆਕ਼ਤ। ੨ ਸ਼ਕਤਿ. ਤਾਕਤ.

ਕ੍ਸ਼ਮਾ. ਦੇਖੋ, ਖਿਮਾ। ੨ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. ਧਰਤੀ.

ਕ੍ਸ਼ਮੀ. ਕ੍ਸ਼ਮਾ (ਖਿਮਾ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਛਮੀ.

ਕ੍ਸ਼ਯ. ਘਟਾਉ। ੨ ਖਈ ਰੋਗ. ਦੇਖੋ, ਖਈ ੩। ੩ ਪ੍ਰਲੈ। ੪ ਵਿਨਾਸ਼. ਤਬਾਹੀ। ੫ ਰੋਗ। ੬ ਘਰ। ੭ ਹਿੰਸਾ। ੮ ਅੰਤ. ਸਮਾਪਤਿ.

ਕ੍ਸ਼ਯਾਹ. ਦੇਖੋ, ਖਿਆਹ.

ਕ੍ਸ਼ਯੀ. ਦੇਖੋ, ਖਈ ੩। ੨ ਵਿ—ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਦਮੇ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ। ੪ ਚੰਦ੍ਰਮਾ. ਪੁਰਾਣਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਦਕ੍ਸ਼ ਦੇ ਸਰਾਪ ਨਾਲ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਖਈਰੋਗ ਚੰਬੜ ਗਿਆ ਸੀ.

ਕ੍ਸ਼ਰ. ਦੇਖੋ, ਖਰ ੯.

ਕ੍ਸ਼ਰਣ. ਦੇਖੋ, ਖਰਣਾ.

ਕ੍ਸ਼ਾਂਤ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਿਮਾ (ਖਿਮਾ) ਵਾਲਾ। ੨ ਕ੍ਰਿ—ਸਹਾਰਨਾ.

ਕ੍ਸ਼ਾਰ. ਦੇਖੋ, ਖਾਰ.

ਕ੍ਸ਼ਾਲਨ. ਸੰਗਯਾ—ਧੋਣਾ. ਪ੍ਰਕ੍ਸ਼ਾਲਨ. ਖੰਘਾਲਣਾ.

ਕ੍ਸ਼ਿਤਿ. ਜ਼ਮੀਨ. ਦੇਖੋ, ਛਿਤਿ.

ਕ੍ਸ਼ਿਤਿਪ
ਕ੍ਸ਼ਿਤਿਪਤਿ
ਕ੍ਸ਼ਿਤਿਪਾਲ
ਕ੍ਸ਼ਿਤੀਸ
} ਪ੍ਰਿਥਿਵੀਪਤਿ. ਭੂਪਤਿ. ਦੇਖੋ, ਛਿਤਿਪਤਿ.

ਕ੍ਸ਼ਿਪ੍. ਧਾ. ਵਗਾਹੁਣਾ. ਫੈਂਕਣਾ. ਪ੍ਰੇਰਣਾ. ਭੇਜਣਾ.

ਕ੍ਸ਼ਿਪ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਛਿਪ੍ਰ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਛੇਤੀ. ਫੌਰਨ. ਤੁਰੰਤ.

ਕ੍ਸ਼ੀਣ. ਦੁਬਲਾ. ਪਤਲਾ. ਬਾਰੀਕ. ਦੇਖੋ, ਖੀਣ ਅਤੇ ਛੀਣ.

ਕ੍ਸ਼ੀਰ. ਦੇਖੋ, ਖੀਰ ਅਤੇ ਛੀਰ.

ਕ੍ਸ਼ੀਰਸਮੁਦ੍ਰ
ਕ੍ਸ਼ੀਰਸਾਗਰ
ਕ੍ਸ਼ੀਰਧਿ
ਕ੍ਸ਼ੀਰਨਿਧਿ
ਕ੍ਸ਼ੀਰੋਦ
} ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁੱਧ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਿੜਕਕੇ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨ ਕੱਢੇ ਗਏ ਸਨ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਸਨੁ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਕ੍ਸ਼ੀਵ. ਦੇਖੋ, ਖੀਵਾ.

ਕ੍ਸ਼ੁਦ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਛੁਦ੍ਰ.

ਕ੍ਸ਼ੁਧ. ਦੇਖੋ, ਖੁਧ.

ਕ੍ਸ਼ੁਧਾ. ਦੇਖੋ, ਖੁਧਾ.

ਕ੍ਸ਼ੁਧਾਤੁਰ. ਵਿ—ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਵ੍ਯਾਕੁਲ। ੨ ਭੁੱਖਰੋਗ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ.

ਕ੍ਸ਼ੁਪ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਸਤ੍ਯਭਾਮਾ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ। ੨ ਮਹਾਭਾਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਸੂਰਜਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਪ੍ਰਸੰਧਿ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਇਕ੍ਸ਼ਾਕੁ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਛੁਪ ੨। ੩ ਛੋਟੀ ਝਾੜੀ. Bush.

ਕ੍ਸ਼ੁਰ੍. ਧਾ—ਕਤਰਨਾ—ਚੀਰਨਾ—ਛੇਦਨਾ—ਲਕੀਰ ਖਿੱਚਣੀ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਉਸਤਰਾ। ੩ ਛੁਰਾ। ੪ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਖੁਰ। ੫ ਤੀਰ. ਬਾਣ.

ਕ੍ਸ਼ੁਰਪਤ੍ਰ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਉਸਤਰੇ ਜੇਹੀ ਪੱਤੀ ਵਾਲਾ, ਖਪਰਾ ਤੀਰ.

ਕ੍ਸ਼ੁਰਪ੍ਰ. ਦਸ਼ਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕ੍ਸ਼ੁਰਪਤ੍ਰ ਲਈ ਆਇਆ ਹੈ.

ਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ. ਸੰਗਯਾ—ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ। ੨ ਅੰਤਹਕਰਣ. ਮਨ। ੩ ਖੇਤ। ੪ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਨਾਰੀ। ੫ ਤੀਰਥ.

ਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰਗ੍ਯ. ਸੰਗਯਾ—ਜੀਵਾਤਮਾ, ਜੋ ਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ (ਦੇਹ) ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।[1] ੨ ਵਿ—ਖੇਤ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ.

ਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰਜ. ਵਿ—ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਹਿੰਦੂਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀਰਯ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ (ਇਸਤ੍ਰੀ) ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਜੈਸੇ—ਪਾਂਡਵ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰੁਵੰਸ਼.

ਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰਪਾਲ. ਦੇਖੋ, ਖੇਤ੍ਰਪਾਲ.

ਕ੍ਸ਼ੇਪ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਵਿਕ੍ਸ਼ੇਪ। ੨ ਨਿੰਦਾ। ੩ ਅਹੰਕਾਰ। ੪ ਦੇਰੀ. ਚਿਰ। ੫ ਭੇਜਣਾ। ੬ ਖੇਡਣਾ। ੭ ਸੰਘਣਾ। ੮ ਵਿਤਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਕਿਪ੍ਰ.

ਕ੍ਸ਼ੇਪਕ. ਵਿ—ਫੈਂਕਣ ਵਾਲਾ. ਜੋ ਕ੍ਸ਼ੇਪਣ ਕਰੇ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਗ੍ਰੰਥਕਰਤਾ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਅਥਵਾ ਆਪਣਾ ਪਾਠ ਮਿਲਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਕ੍ਸ਼ੇਪਣ. ਸੰਗਯਾ—ਫੈਂਕਣਾ। ੨ ਡੇਗਣਾ. ਸੁੱਟਣਾ। ੩ ਪ੍ਰੇਰਣਾ. ਭੇਜਣਾ। ੪ ਨਿੰਦਾ. ਅਪਵਾਦ.

ਕ੍ਸ਼ੇਮ. ਦੇਖੋ, ਖੇਮ.

ਕ੍ਸ਼ੇਮਕਲ੍ਯਾਣ. ਆਨੰਦ ਅਤੇ ਮੁਕਤਿ. ਮੰਗਲ ਅਤੇ ਮੋਕ੍ਸ਼ (ਮੋਖ). ੨ ਕਲ੍ਯਾਣ ਰਾਗ ਦਾ ਇੱਕ ਭੇਦ, ਜੋ ਹਮੀਰ ਅਤੇ ਕਲ੍ਯਾਣ ਦੇ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸੰਕਰਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ.

ਕ੍ਸ਼ੋਣਿ
ਕ੍ਸ਼ੋਣੀ
} ਦੇਖੋ, ਛੋਣਿ.

ਕ੍ਸ਼ੋਭ. ਦੇਖੋ, ਛੋਭ.

ਕ੍ਸ਼ੌਰ. ਕ੍ਸ਼ੁਰ (ਉਸਤਰੇ) ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਮੁੰਡਨ. ਹਜਾਮਤ.

---

[1] "आत्मा क्षेत्रज्ञः इत्युक्तः संयुक्तः प्राकृतः गुणैः" (ਮਹਾਭਾਰਤ ਸ਼ਾਂਤਿ ਪਰਵ ਅ: ੧੮੭ ਸ਼ ੨੪)

ਖ

ਖ. ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਦਾ ਸੱਤਵਾਂ ਅੱਖਰ. ਇਸ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਕੰਠ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੂਰਜ। ੨ ਆਕਾਸ਼। ੩ ਇੰਦ੍ਰਿਯ. ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ। ੪ ਸ਼ਰੀਰ. ਦੇਹ। ੫ ਸਿਫਰ. ਬਿੰਦੀ. ਨੁਕਤਾ। ੬ ਸੁਰਗ। ੭ ਸੁਖ। ੮ ਛਿਦ੍ਰ. ਛੇਕ. ਸੁਰਾਖ਼। ੯ ਕਰਮ। ੧੦ ਪੁਰ. ਨਗਰ। ੧੧ ਖੇਤ। ੧੨ ਗ੍ਯਾਨ. ਵਿਵੇਕ। ੧੩ ਬ੍ਰਹਮਾ. ਚਤੁਰਾਨਨ। ੧੪ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਕ੍ਸ਼ ਅਤੇ ਸ਼ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਇਹ ਅੱਖਰ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. ਜਿਵੇਂ—ਸਾਖੀ, ਮੋਖ, ਬਿਰਖ, ਵਿਖ ਅਤੇ ਖਟ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ.

ਖਉ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਨਾਸ਼. ਨਾਸ਼. "ਅਕਾਲਮੂਰਤਿ ਜਿਸੁ ਕਦੇ ਨਾਹੀ ਖਉ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) "ਕੋਟਿ ਪਰਾਧ ਖਿਨ ਮਹਿ ਖਉ ਭਈ ਹੈ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਰੋਗ. ਦੁੱਖ. "ਕਰੁਨਾਨਿਧਿ ਦੂਰ ਕਰੈ ਖਉ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ਯ.

ਖਉਸ } ਦੇਖੋ, ਕਉਸ ਅਤੇ ਕੌਸ.
ਖਉਸੜਾ }

ਖਉਫ } ਅ਼ خوف ਖ਼ੌਫ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਡਰ. ਭੈ. "ਖਉਫੁ ਨ ਖਤਾ ਨ ਤਰਸੁ ਜਵਾਲੁ." (ਗਉ ਰਵਿਦਾਸ)
ਖਉਫੁ }

ਖਉਲਣਾ } ਕ੍ਰਿ—ਉਬਲਨਾ. ਰਿੱਝਣਾ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼੍ਵੇਲ੍ ਧਾਤੁ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕੰਬਣਾ, ਕੁੱਦਣਾ, ਖੇਲਣਾ, ਜਾਣਾ. ਇਸੇ ਤੋਂ ਖੌਲਨਾ ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ ਹੈ। ੨ ਮਲਣਾ. ਮਰਦਨ ਕਰਨਾ. ਲਿੱਪਣਾ. "ਗਦਹੁ ਚੰਦਨਿ ਖਉਲੀਐ, ਭੀ ਸਾਹੂ ਸਿਉ ਪਾਣੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸੂਹੀ)
ਖਉਲਨਾ }

ਖਊ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਯ (ਕ੍ਸ਼ੈ—ਨਾਸ਼) ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖਾਊ। ੩ ਖਾਵੇਗਾ।

ਖਅਉ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਯ. ਵਿਨਾਸ਼. ਕ੍ਸ਼ੈ. ਦੇਖੋ, ਨਿਖਅਉ.

ਖਇ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ਯ.

ਖਇਆ. ਨਾਸ਼. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ਯ. "ਦੂਤ ਦੁਸਟ ਸਭਿ ਹੋਏ ਖਇਆ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਕ੍ਸ਼ਯ (ਨਾਸ਼) ਹੋਇਆ. "ਅਹੰਰੋਗ ਸਗਲ ਹੀ ਖਇਆ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੩ ਵਿਨਾਸ਼ਕ. ਹਿੰਸਕ. "ਮੁਏ ਦੁਸਟ ਜੋ ਖਇਆ." (ਦੇਵ ਮ: ੫) ਕਾਤਿਲ ਵਿਕਾਰ ਮਰ ਗਏ। ੪ ਖਹਿਆ. ਦੇਖੋ, ਖਹਣਾ.

ਖਇਕਾਲ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ੈਕਾਲ.

ਖਈ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ਯ. "ਕਲਮਲ ਤਿਸੁ ਖਈ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਖਾਂਦਾ ਹੈ. ਖਾਦਨ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਇਕਥਲ ਭੋਜਨ ਸਭਕੋ ਖਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

੩ ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਯ ਅਤੇ ਰਾਜਯਕ੍ਸ਼ਮਾ. دِق ਦ਼ੁੱਮਾਦਿੱਕ਼. Consumption. ਪਹਿਲਾਂ ਨਜਲਾ ਹੋ ਕੇ ਖਾਂਸੀ ਅਤੇ ਤਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਸਨੇ ਸਨੇ ਫਿਫੜੇ ਵਿੱਚ ਸੋਜ ਅਤੇ ਜਖਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਖੰਘਾਰ ਨਾਲ ਲਹੂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਛਾਤੀ ਵਿੱਚ ਪੀੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਤਾਪ ਹਰ ਵੇਲੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਸਰੀਰ ਸੁਸਤ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਭੁੱਖ ਬੰਦ, ਪਿਆਸ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਲਹੂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਾਲੀ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਰੰਗ ਫਿੱਕਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਨੀਂਦ ਘੱਟ ਆਉਂਦੀ ਹੈ. ਦੀਨਤਾ ਚਿੰਤਾ ਡਰ ਸਦਾ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਹਨ. ਰਾਤ ਨੂੰ ਧੜ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਪਸੀਨਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਮੱਠੀ ਮੱਠੀ ਸਿਰਪੀੜ ਰਹਿਣੀ, ਬੁਰੇ ਸੁਪਨੇ ਆਉਣੇ, ਪੈਰਾਂ ਉੱਤੇ ਸੋਜ ਹੋਣੀ, ਕਦੇ ਕਬਜ ਕਦੇ ਦਸਤ ਆਉਣੇ ਆਦਿਕ ਇਸ ਦੇ ਲੱਛਣ ਹਨ.

ਖਈ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਨ—ਬਹੁਤਾ ਮੈਥੁਨ, ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ, ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਮਿਹਨਤ, ਚੰਗੀ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਨਾ ਮਿਲਨਾ, ਗੰਦੀ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ, ਚਿੰਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੋਕ ਦਾ ਹੋਣਾ, ਭੁੱਖ ਮਲਮੂਤ੍ਰ ਤੇਹ ਆਦਿਕ ਦੇ ਵੇਗਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ, ਬਹੁਤ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣਾ, ਘਰ ਦਾ ਹਵਾਦਾਰ ਨਾ ਹੋਣਾ ਆਦਿ.

ਇਹ ਰੋਗ ਕਦੇ ਕਦੇ ਖਈ ਦੇ ਰੋਗੀ ਦੀ ਛੂਤ ਤੋਂ ਭੀ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਜਿਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰੋਗ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵੜ ਜਾਵੇ ਫੇਰ ਨਿਕਲਨਾ ਔਖਾ ਹੈ. ਖਈ ਦਾ ਰੋਗੀ ਮਸੀਂ ੧੦੦੦ ਦਿਨ ਕਟਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਰੋਗ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੇ ਵੈਦ ਹਕੀਮ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਰਾਇ ਨਾਲ ਇਲਾਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਘਰ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਛੱਡ ਕੇ ਜੰਗਲ ਪਹਾੜ ਨਦੀ ਅਥਵਾ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਅਤੇ ਚੀਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਣ ਵਿੱਚ ਡੇਰਾ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਮੈਥੁਨ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਪਰਹੇਜ਼ ਰੱਖਣਾ ਲੋੜੀਏ. ਸਰਦੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ. ਤਾਕਤ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹਲਕੀ (ਦੁੱਧ ਸ਼ੋਰਵਾ ਆਦਿ) ਗਿਜਾ ਅਤੇ ਫਲਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਉਤਸ਼ਾਹ ਰੱਖਣਾ ਲੋੜੀਏ ਕਿ ਮੈਂ ਰਾਜੀ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ.

ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਅਨਾੜੀਆਂ ਤੋਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਲਾਇਕ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰਨਾ ਚੰਗਾ ਹੈ.

ਖਈ ਦੇ ਸਾਧਾਰਣ ਇਲਾਜ ਇਹ ਹਨ—

ਖਾਂਸੀ ਅਤੇ ਤਾਪ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਵਰਤੋ, ਬਹੁਤ ਪਸੀਨਾ ਅਤੇ ਦਸਤਾਵਰ ਔਖਧਾਂ ਤੋਂ ਬਚੋ. ਕਾਡਲਿਵਰ ਆਇਲ (Codliver oil) ਪੀਓ. ਬੰਸਲੋਚਨ, ਇਲਾਚੀਆਂ, ਸਤਗਿਲੋ, ਸੁੱਚੇ

ਮੋਤੀ, ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਵਰਕ ਮਿਲਾਕੇ ਗਊ ਦੇ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਖਾਓ.

ਕਾਲੀ ਮਿਰਚਾਂ ਇੱਕ ਤੋਲਾ, ਮਘਾਂ ਦੋ ਤੋਲੇ, ਅਨਾਰ ਦਾ ਛਿੱਲ ਚਾਰ ਤੋਲੇ, ਜੌਖਾਰ ਛੀ ਮਾਸੇ, ਗੁੜ ਅੱਠ ਤੋਲੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੀਹਕੇ ਦੋ ਦੋ ਮਾਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਬਣਾਓ. ਗਰਮ ਜਲ ਨਾਲ ਦੋ ਗੋਲੀਆਂ ਨਿੱਤ ਸੇਵਨ ਕਰੋ. "ਖਈ ਸੁ ਬਾਦੀ ਭਈ ਮਵੇਸੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫)

ਖਈਹੈ. ਖਾਜਾਊ. "ਮਾਨੁਸੁ ਬਪੁਰਾ ਮੂਸਾ ਕੀਨੋ ਮੀਚੁ ਬਿਲਈਆ ਖਈਹੈ ਰੇ." (ਬਿਲਾ ਕਬੀਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਖਈ.

ਖਏ. ਛਯ ਭਏ. ਨਾਸ਼ ਹੋਏ. "ਸੁਨਤ ਜਸੋ ਕੋਟਿ ਅਘ ਖਏ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਖਸ. ਸੰ. ਘ੍ਰਿਸ਼੍. ਧਾ—ਘਸਣਾ. "ਸਿਲਾ ਸੰਗ ਖਸ ਚਾਲਤ ਨੀਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਸਿਲਾ ਨਾਲ ਖਹਿਕੇ ਪਾਣੀ ਚਲਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖਸਣਾ। ੩ ਫ਼ਾ خس ਖ਼ਸ. ਉਸ਼ੀਰ. ਵੀਰਣਮੂਲ. ਪੰਨ੍ਹੀ ਦੀ ਜੜ, ਜੋ ਵਡੀ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਇਤਰ ਬਣਦਾ ਹੈ. ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਮੀਰ ਲੋਕ ਇਸ ਦੀਆਂ ਟੱਟੀਆਂ ਅਤੇ ਪੱਖੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ. "ਖਸ ਟਾਟੀ ਕੀਨੇ ਛਿਰਕਾਵ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਖਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਸਰਦ ਹੈ. ਸਿਰਪੀੜ ਤਾਪ ਦਾਹ ਅਤੇ ਵਮਨ (ਕ਼ਯ) ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ. L. Andropogon Muricatus। ੪ ਸੰ. ਗੜ੍ਹਵਾਲ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਦਾ ਦੇਸ਼, ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਦਾ ਇਲਾਕਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖਸ ਜਾਤੀ ਵਸਦੀ ਸੀ। ੫ ਖਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਖਸੀਆ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ. "ਕਿਰਾਤਾ ਦਰਦਾ: ਖਸਾ:" (ਮਨੁ) ੬ ਪਾਂਉ ਦਾ ਰੋਗ. ਪਾਮਾ.

ਖਸਕਣਾ, ਖਸਕਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਟਲਣਾ. ਸਰਕਣਾ.

ਖਸਖਸ. ਸੰ. ਖਸ੍ਖਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੋਸਤ ਦਾ ਬੀਜ. ਅਹਿਫੇਨਬੀਜ. ਫ਼ਾ خشخاش ਖ਼ਸ਼ਖ਼ਾਸ਼. ਅੰ. Poppy-seed. ਇਹ ਅਨੇਕ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਥੋੜਾ ਨਸ਼ਾ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਖਸਟ. ਸੰ. ਸ਼ਸ੍ਠ. ਵਿ—ਛੀਵਾਂ. ਛਠਾ। ੨ ਖਟ (ਸ਼ਟ—ਛੀ) ਦਾ ਅਰਥ ਬੋਧਕ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਦਸ ਅਸਟ ਖਸਟ ਸ੍ਰਵਨ ਸੁਨੇ." (ਸਾਰ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) ਅਠਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣ ਛੀ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸੁਣੇ.

ਖਸਟਨੈਣ, ਖਸਟਨੈਨ ਛੀ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲਾ ਤ੍ਰਿਸ਼ਿਰਾਦੈਤ. ਦੇਖੋ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਿਰਾ. "ਹਣਜੋ ਖਸਟਨੈਣੰ." (ਰਾਮਾਵ) ੨ ਤੇਈਆ ਤਾਪ.

ਖਸਟਮ. ਸੰ. ਸ਼ਸ੍ਠ. ਵਿ—ਛੀਵਾਂ. ਛਠਾ.

ਖਸਟਮਿ, ਖਸਟਮੀ, ਖਸਟਿ, ਖਸਟੀ ਸੰ. ਸ਼ਸ਼੍ਠੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੀਵੀਂ ਤਿਥਿ. ਛਠ. "ਖਸਟਮਿ ਖਟਸਾਸਤ੍ਰ ਕਹਹਿ." (ਗਉ ਥਿਤੀ ਮ: ੫) "ਖਸਟੀ ਖਟਦਰਸਨ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਜੇ." (ਬਿਲਾ ਥਿਤੀ ਮ: ੧) ੨ ਇੱਕ ਦੇਵੀ, ਜੋ ਕਾਰਤਿਕੇਯ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮੰਨੀ ਹੈ, ਹਿੰਦੂਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਦਾ ਪੂਜਨ ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਛੀਵੇਂ ਦਿਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੩ ਬਾਲਕ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਛੀਵੀਂ ਤਿਥਿ. "ਖਸਟੀ ਕੀਨ ਭਲੇ ਕੁਲਚਾਲੀ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੪ ਸੰ. ਸ਼ਸ੍ਟਿ. ਸੱਠ. ਸਾਠ. "ਖਸਟਿ ਕੁਲ ਜਾਦਵ ਜੁੱਝੇ." (ਪਾਂਰਸਾਵ) ਸੱਠ ਕੁਲ ਯਾਦਵਾਂ ਦੇ ਲੜ ਮੋਏ। ੫ ਸੱਠੀ ਦੇ ਚੌਲ.

ਖਸਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖਸੋਟਨਾ (ਖੋਂਸਣਾ). ਖੋਹਣਾ. ਸਿੰਧੀ. ਖਸਣੁ। ੨ ਖਸਕਣਾ. ਸਰਕਣਾ. ਟਲਨਾ. ਜਗਾ ਤੋਂ ਹਟਣਾ. "ਬ੍ਰਿਥਾ ਸ੍ਰਮ ਖਸਤ ਹੈ." (ਭਾਗੁ ਕ) ਵ੍ਯਥਾ (ਪੀੜਾ) ਅਤੇ ਥਕੇਵਾਂ ਹਟਦਾ ਹੈ। ੩ ਖਹਿਣਾ. ਘਸਣਾ.

ਖ਼ਸਤਨ. ਫ਼ਾ خستن ਕ੍ਰਿ—ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਣਾ। ੨ ਬੀਮਾਰ ਹੋਣਾ। ੩ ਕੰਗਾਲ ਹੋਣਾ.

ਖ਼ਸਤਾ. ਫ਼ਾ خستہ ਵਿ—ਭੁਰਭੁਰਾ। ੨ ਰੋਗੀ। ੩ ਘਾਇਲ. ਜ਼ਖ਼ਮੀ. ਫੱਟੜ। ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਠਲੀ.

ਖਸਨਾ. ਦੇਖੋ, ਖਸਣਾ.

ਖਸਮ ਅਥਵਾ ਖਸਮੁ. ਅ਼ خصم ਖ਼ਸਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ੍ਵਾਮੀ. ਆਕ਼ਾ. ਮਾਲਿਕ. "ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੁ ਨ ਚਲਈ ਨਾਲਿ ਖਸਮ ਚਲੈ ਅਰਦਾਸਿ". (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਭਾਵ—ਜਗਤਨਾਥ. ਕਰਤਾਰ. "ਖਸਮ ਵਿਸਾਰਿ ਕੀਏ ਰਸ ਭੋਗ." (ਮਲਾ ਮ: ੧) ੩ ਪਤਿ. ਭਰਤਾ. "ਪਰਪਿਰ ਰਾਤੀ ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ੪ ਵੈਰੀ. ਦੁਸ਼ਮਨ. "ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਅਖਰ ਦੁਇ ਭਾਖਿ। ਹੋਇਗਾ ਖਸਮੁ ਤ ਲੇਇਗਾ ਰਾਖਿ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਜੇ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਅਕਾਰਣ ਵੈਰੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਰਾਮ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰੇਗਾ। ੫ ਤੁ خصم ਖਿਸਮ. ਮਿਤ੍ਰ. ਦੋਸ੍ਤ। ੬ ਸੰਬੰਧੀ. ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ। ੭ ਫ਼ਾ خشم ਖ਼ਸ਼ਮ. ਕ੍ਰੋਧ. ਗੁੱਸਾ.

ਖਸਮਾਹੁ. ਖਸਮ ਤੋਂ. ਖਸਮ ਸੇ. "ਸਭਿ ਆਏ ਹੁਕਮਿ ਖਸਮਾਹੁ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੪) ਖਸਮ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਆਏ.

ਖਸਮਾਨਾ. ਫ਼ਾ خصمانہ ਖ਼ਸਮਾਨਹ. ਮਾਲਿਕ ਦੀ ਤਰਹਿ. ਭਾਵ—ਮਾਲਿਕੀ. ਸ੍ਵਤ੍ਵ. ਅਪਣਾਉਣ ਦਾ ਭਾਵ. "ਖੁਰਾਸਾਨ ਖਸਮਾਨਾ ਕੀਆ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਡਰਾਇਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ਖ਼ੁਰਾਸਾਨ ਤੇ ਆਪਣੀ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਬੈਠਾ ਕੇ, ਬਾਬਰ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਆ ਡਰਾਇਆ. "ਕੰਤਿ ਹਮਾਰੋ ਕੀਅਲੋ ਖਸਮਾਨਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਸਿੰਧੀ. ਖਸਿਮਾਨੋ. ਰਹ਼ਮ. ਕ੍ਰਿਪਾ. "ਪ੍ਰਭੁ ਜੀਉ ਖਸਮਾਨਾ ਕਰਿ ਪਿਆਰੇ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਖਸਮਿ. ਖਸਮ (ਸ੍ਵਾਮੀ) ਨੇ. "ਕਾਢਿ ਕੁਠਾਰ ਖਸਮਿ ਸਿਰ ਕਾਟਿਆ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਖਸਮ ਨੂੰ. ਖਸਮ ਦੇ. "ਖਸਮਿ ਮਿਲਿਐ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੧) ਖਸਮ ਦੇ ਮਿਲਣ ਤੋਂ.

ਖਸਮੁ. ਦੇਖੋ, ਖਸਮ. "ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਖੁਆਰੀ ਕੀਨੀ." (ਮਲਾ ਮ: ੧)

ਖਸਰਾ. ਚੇਚਕ ਦੀ ਤਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਬੀਮਾਰੀ. ਸੰ. ਮੰਥਰਜ੍ਵਰ. ਮਧੁਜ੍ਵਰ. ਮਧੌਰਾ. ਅ਼ حصبہ ਹ਼ਸਬਾ. measels. ਇਸ ਰੋਗ ਵਿੱਚ ਤਾਪ ਹੋਕੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਜਲਨ ਜੇਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਪਿਆਸ ਬਹੁਤ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਮੂੰਹ ਲਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੀਭ ਤਾਲੂਆ ਸੁਕਦਾ ਹੈ, ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ ਗਰਦਨ ਛਾਤੀ ਆਦਿਕ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਫੁਨਸੀਆਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ.

ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੈ—

(੧) ਮੋਥਾ, ਸਜ਼ਾਹਤਰਾ, ਮੁਲੱਠੀ, ਦਾਖਾਂ, ਇੱਕੋ ਜੇਹੀਆਂ ਵਜ਼ਨ. ਦੀਆਂ ਲੈਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕਾੜ੍ਹੇ, ਜਦ ਪਾਣੀ ਅੱਠਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਰਹੇ ਤਦ ਉਤਾਰ ਛਾਣਕੇ ਥੋੜਾ ਥੋੜਾ ਸ਼ਹਿਦ ਮਿਲਾਕੇ ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਦੇਵੇ.

(੨) ਚੰਦਨ, ਖਸ, ਧਨੀਆਂ, ਬਾਲਛੜ, ਸਜ਼ਾਹਤਰਾ, ਮੋਥਾ, ਸੁੰਢ, ਇਹ ਸਮ ਤੋਲ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਲੈ ਕੇ ਕਾੜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਥੋੜਾ ਥੋੜਾ ਪਿਆਵੇ.

(੩) ਤੁਲਸੀ ਦੇ ਪੱਤੇ ਗਿਆਰਾਂ, ਮੁਲੱਠੀ ਛੀ ਮਾਸ਼ੇ, ਖ਼ੁਬਕਲਾਂ ਇੱਕ ਤੋਲਾ, ਸੌਂਫ ਛੀ ਮਾਸ਼ੇ, ਲੌਂਗ ਇੱਕ, ਅੰਜੀਰ ਦਾ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਧ ਸੇਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਉਬਾਲੇ, ਜਦ ਪਾਈਆ ਪਾਣੀ ਰਹੇ, ਤਾਂ ਉਤਾਰਕੇ ਰੁਮਾਲ ਨਾਲ ਛਾਣ ਲਵੇ। ਇਹ ਰਸ ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਥੋੜਾ-ਥੋੜਾ ਦੇਵੇ। ੨ ਅ਼ خسره ਪਟਵਾਰੀ ਦਾ ਉਹ ਕਾਗਜ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਨੰਬਰ ਅਤੇ ਮਿਣਤੀ ਹੋਵੇ। ੩ ਕਿਸੇ ਹਿਸਾਬ ਦਾ ਕੱਚਾ ਚਿੱਠਾ.

ਖਸਲਤ, ਖਸਲਤਿ. ਅ਼. خصلت ਖ਼ਸਲਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਭਾਉ. ਆਦਤ. ਵਾਦੀ. "ਮੁੰਢੇ ਦੀ ਖਸਲਤਿ ਨ ਗਈਆ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਬਿਹਾ)

ਖਸਿ. ਦੇਖੋ, ਖਸਣਾ. "ਜਬ ਭਾਵੈ ਲੇਇ ਖਸਿ." (ਸ ਕਬੀਰ) ਖਸੋਟ (ਖੋਹ) ਲਵੇ। ੨ ਖਹਿਕੇ. ਦੇਖੋ, ਖਸ. "ਖਸਿ ਆਪਸ ਮਹਿ ਥਿਰੇ ਮਹੀਪ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖਸਿਯਾ, ਖਸੀਆ. ਦੇਖੋ, ਖਸ ੫। ੨ ਵਿ—ਖੱਸੀ. ਅਖ਼ਤਾ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਕਰਾ. ਛਾਗ. ਇਹ ਨਾਉਂ ਪੈਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਖਾਣ ਲਈ ਪਾਲੇ ਹੋਏ ਬਕਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਖੱਸੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ. "ਖਸਿਯਾ ਅਧਿਕ ਸੰਗ ਲੈ ਆਏ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੫੨) ੪ ਫੋਤਾ. ਅੰਡਕੋਸ਼.

ਖਸੁ. ਦੇਖੋ, ਖਸਣਾ.

ਖਸੂਸਨ. ਅ਼ خصوصاً ਖ਼ਸੂਸਨ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ. ਵਿਸ਼ੇਸ ਕਰਕੇ.

ਖਸੋਟਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖੋਹਣਾ. ਛੀਨਨਾ.

ਖਸੰਮ. ਦੇਖੋ, ਖਸਮ.

ਖੱਸਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖੋਹਣਾ. ਛੀਨਨਾ.

ਖੱਸੀ. ਅ਼ خصی ਖ਼ੱਸੀ. ਜਿਸ ਦਾ ਖ਼ਸੀਆ (ਅੰਡਕੋਸ਼—ਫੋਤਾ) ਨਿਕਾਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ੨ ਭਾਵ—ਬਕਰਾ. ਦੇਖੋ, ਖਸਿਯਾ ੩.

ਖਸ੍ਟ. ਦੇਖੋ, ਖਸਟ.

ਖਸ੍ਟਿ. ਦੇਖੋ, ਖਸਟਿ.

ਖਸ੍ਟੀ. ਦੇਖੋ, ਖਸਟੀ.

ਖਹਣਾ. ਦੇਖੋ, ਖਸ. ਕ੍ਰਿ—ਸੰਘਰਸ਼ਣ ਕਰਨਾ। ੨ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ੀ ਕਰਨੀ। ੩ ਲੜਨਾ ਭਿੜਨਾ.

ਖਹਦੀ. ਖਾਦਨ ਕੀਤੀ. ਖਾਧੀ. "ਆਪਿ ਖਹਦੀ ਖੈਰਿ ਦਬਟੀਐ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩) ਆਪਿ ਖਾਧੀ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ੈਰਾਤ (ਵੰਡੀ) ਹੈ.

ਖਹਰਾ. ਦੇਖੋਂ, ਖਹਿਰਾ.

ਖਹੜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਠ. ਜਿਦ. "ਖੋਇ ਖਹੜਾ ਭਰਮੁ ਮਨ ਕਾ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ੨ ਰਿਹਾੜ.

ਖਹਿ. ਖਹਕੇ. ਦੇਖੋ, ਖਹਣਾ.

ਖਹਿਣਾ. ਦੇਖੋ, ਖਹਣਾ.

ਖਹਿਰਾ. ਕਹਲੂਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਤਾਰਾਚੰਦ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਜਹੀਰ ਚੰਦ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਰਾਜਪੂਤ। ੨ ਇੱਕ ਜੱਟ ਗੋਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ "ਮਹਮਾ" ਨਾਮੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿੱਖ ਸੀ। ੩ ਖਹਿਰਾ ਗੋਤ ਦਾ ਵਸਾਇਆ ਇੱਕ ਪਿੰਡ. ਦੇਖੋ, ਬਾਵਲੀ ਸਾਹਿਬ ਨੰ: ੭.

ਖਹਿਰੇ. ਖਹਿਰਾ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਦੇਖੋ, ਖਹਿਰਾ.

ਖਹੁ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ਯ. "ਅੰਤਕਾਲ ਖਹੁ ਲਾਖਹੁ ਰੁੱਖਿ." (ਭਾਗੁ) ਅੰਤ ਨੂੰ ਲਾਖ (ਲਾਕ੍ਸ਼ਾ) ਤੋਂ ਬਿਰਛ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਖਹੁਰਾ. ਵਿ—ਖੁਰਦਰਾ. ਖਰ੍ਹਵਾ. ਖਰਦੜਾ। ੨ ਕੌੜਾ ਬੋਲ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ.

ਖਹੰਦਾ. ਵਿ—ਖਹਿੰਦਾ. ਲੜਦਾ. ਭਿੜਦਾ. "ਸੁਖ ਨ ਪਾਇਨਿ ਮੁਗਧਨਰ ਸੰਤ ਨਾਲਿ ਖਹੰਦੇ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਖਖ. ਦੇਖੋ, ਖੱਖ.

ਖਖਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ (ਘਰ) ਖਰ (ਤਾਮਸੀ ਜੀਵਾਂ ਦਾ). ਡੇਹਮੂੰ ਅਤੇ ਧਮੂੜੀਆਂ (ਭਰਿੰਡ ਅਤੇ ਤੰਦਈਆਂ) ਦਾ ਛੱਤਾ.

ਖਖੜੀ. ਦੇਖੋ, ਕਕੜੀ. "ਖਖੜੀਆਂ ਸੁਹਾਵੀਆਂ ਲਗੜੀਆਂ ਅਕ ਕੰਠਿ." (ਵਾਰ ਗਉ ੨ ਮ: ੫) ਭਾਵ—ਕੌੜੇ ਤਾਮਸੀ ਮਿੱਠਤ ਵਾਲੇ ਹੋਏ। ੨ ਅੱਕ ਦੀ ਕੁਕੜੀ. ਅੱਕ ਦਾ ਫਲ. ਦੇਖੋ, ਬੁੱਢੀ ੨.

ਖਖਾ. ਖਕਾਰ ਅੱਖਰ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ। ੨ ਖ ਅੱਖਰ. "ਖਖਾ, ਖਰਾ ਸਰਾਹਉ ਤਾਹੂ." (ਬਾਵਨ)

ਖੱਖ. ਸੰ. खक्ख. ਧਾ—ਹੱਸਣਾ. ਠੱਠਾ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਖ਼ੌਲ. ਠੱਠਾ। ੩ ਖ (ਆਕਾਸ਼) ਵਿੱਚ ਛਾਈ ਹੋਈ ਬਾਰੀਕ ਗਰਦ.

ਖੱਖੇ. ਗੁਰੁਪ੍ਰਤਾਪਸੂਰਯ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਜੋ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਵੇਲੇ ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣੇ ਹਨ. "ਤਿਸ ਦਿਨ ਤੁਰਕ ਭਏ ਤਹਿਂ ਸਾਰੇ। ਹਿੰਦੁਨ ਹਾਹਾਕਾਰ ਉਚਾਰੇ। ਖੱਖੇ ਨਾਮ ਭਯੋ ਖਤ੍ਰੀਨ। ਭੰਭੇ ਨਾਮ ਦਿਜਨ ਕੋ ਚੀਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖਗ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ (ਆਕਾਸ਼) ਵਿੱਚ ਜੋ ਗ (ਗਮਨ) ਕਰੇ, ਪੰਛੀ।[1] ੨ ਸੂਰਜ। ੩ ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ੪ ਤਾਰਾ। ੫ ਦੇਵਤਾ। ੬ ਪਵਨ। ੭ ਟਿੱਡ. ਆਹਣ। ੮ ਬੱਦਲ। ੯ ਤੀਰ. ਬਾਣ। ੧੦ ਖੜਗ (ਕ੍ਰਿਪਾਣ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਖਗ ਖੰਡ ਬਿਹੰਡੰ ਖਲਦਲ ਖੰਡੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) "ਛਤ੍ਰੀ ਕੇਤਿਕ ਖਗਧਾਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ ਖਗਿ.

ਖਗਅਰਿ. ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਬਾਜ਼। ੨ ਤੀਰ ਦਾ ਵੈਰੀ ਖੜਗ. ਆਉਂਦੇ ਬਾਣ ਨੂੰ ਯੋਧਾ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਕੱਟ ਦਿੰਦੇ ਸਨ. "ਖਗ ਮ੍ਰਿਗ ਜੱਛ ਭੁਜੰਗ ਗਨ ਏ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰ। ਛੁਨ ਅਰਿ ਸਬਦ ਉਚਾਰੀਐ

[1] ਇਸ ਵ੍ਯੁਤਪੱਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਮਾਨ, ਬੈਲੂਨ, ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਆਦਿ ਸਭ "ਖਗ" ਹਨ.

ਜਾਨ ਤਿਸੈ ਤਰਵਾਰ." (ਸਨਾਮਾ)

ਖਗਤਨ. ਵਿ—ਪੰਛੀ ਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਪੰਛੀ ਦੀ ਹੈ ਦੇਹ ਜਿਸ ਦੀ. ਕਾਕਭੁਸੁੰਡਿ, ਗਰੁੜਾਦਿ। ੨ ਹੰਸ ਅਵਤਾਰ. "ਖਗਤਨ ਮੀਨਤਨ ਮ੍ਰਿਗਤਨ ਬਰਾਹਤਨ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਉਧਾਰੇ." (ਮਲਾ ਮ: ੫) ਹੰਸਾਵਤਾਰ, ਮੱਛਾਵਤਾਰ, ਸ੍ਰਿੰਗੀਰਿਖਿ, ਵਰਾਹਾਵਤਾਰ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਉਧਾਰੇ। ੩ ਦੇਖੋ, ਤਨ। ੪ ਅਤੇ ਤਨੁ.

ਖਗਨੀ. ਖੜਗ (ਤਲਵਾਰ) ਅਤੇ ਤੀਰ ਵਾਲੀ, ਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਖਗਪਤਿ. ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ, ਗਰੁੜ। ੨ ਭਾਵ—ਮਨ. ਦੇਖੋ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਕਬਿੱਤ ੨੩੦.

ਖ਼ਗਪਤਿ ਅਸਤ੍ਰ. ਗਰੁੜਾਸਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਉਰਗ ਅਸਤ੍ਰ.

ਖਗਰਾਜ. ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਗਰੁੜ। ੨ ਬਾਜ। ੩ ਹੰਸ.

ਖਗਰੋਹ, ਖਗਾਸਨ } ਗਰੁੜ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਸਨੁ. ਜੋ ਖਗ (ਪੰਛੀ) ਪੁਰ ਆਰੋਹਣ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਮੂਰਤਿ ਲੈ ਨ ਕਰੈ ਖਗਰੋਹੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਕਿਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸਨਦੇਵ ਲੈ ਨਾ ਕਰ ਲਵੇ. ਦੇਖੋ, ਗਰੁੜ। ੨ ਹੰਸ. ਮੋਰ ਆਦਿ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਦੇਵਤੇ ਭੀ ਖਗਾਸਨ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਵਾਹਨ.

ਖਗਾਂਤਕ. ਖਗ-ਅੰਤਕ. ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਾਜ਼। ੨ ਦੇਖੋ, ਖਗਅਰਿ ੨.

ਖਗਾਧਿਪ. ਖਗ (ਪੰਛੀਆਂ) ਦਾ ਅਧਿਪ (ਸ੍ਵਾਮੀ) ਗਰੁੜ। ੨ ਪੰਛੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਵਾਰੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਦੇਵਤਾ. ਦੇਖੋ, ਵਾਹਨ.

ਖਗਿ. ਖੜਗ (ਤਲਵਾਰ) ਨਾਲ. ਦੇਖੋ, ਖਗ ੧੦. "ਰੋਗ ਦੋਖ ਅਘ ਮੋਹ ਛਿਦੇ ਹਰਿਨਾਮ ਖਗਿ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫)

ਖਗਿਸ, ਖਗਿੰਦ, ਖਗੇਸ, ਖਗੇਂਦ੍ਰ } ਖਗ-ਈਸ਼. ਖਗ-ਇੰਦ੍ਰ. ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ (ਸ੍ਵਾਮੀ), ਗਰੁੜ. ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਇੰਦ੍ਰ. "ਖਗਿਸ ਕੇ ਸਰ ਲਾਗੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੦੩) "ਮਸ਼ਕਾ ਖਗਿੰਜ ਜਿਨ ਕਾਕ ਤੇ ਮਰਾਲ ਬ੍ਰਿੰਦ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਮੱਛਰੋਂ ਗਰੁੜ ਅਤੇ ਕਾਉਂ ਤੋਂ ਹੰਸ ਕੀਤੇ. "ਜੇ ਨਰ ਗ੍ਰਸੇ ਕਲੂਖ ਅਹੇਸਾ। ਜਾਂਹਿ ਸ਼ਰਨ ਸੋ ਨਾਮ ਖਗੇਸਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਸੂਰਜ। ੩ ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ੪ ਦੇਵਰਾਜ. ਇੰਦ੍ਰ.

ਖਗੋਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ (ਆਕਾਸ਼) ਮੰਡਲ. ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਵਾਂਙ ਜੋ ਆਕਾਸ਼ ਗੋਲ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ. Celestial sphere.

ਖਗੋਲਵਿਦ੍ਯਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਵਿਦ੍ਯਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਕਾਸ਼ਮੰਡਲ ਦੇ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਅਤੇ ਅਸਰ ਜਾਣਿਆ ਜਾਵੇ, ਜ੍ਯੋਤਿਸ. Astronomy.

ਖੱਗ. ਖੜਗ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਕ੍ਰਿਪਾਣ. ਦੇਖੋ, ਖੜਗ. "ਖੱਗਨ ਖੜਾਕੇ ਖੁਲ੍ਹੈਂ ਤੁੱਪਕ ਤੜਾਕੇ ਤੁੰਗ." (ਬਾਵਾ ਰਾਮਦਾਸ)

ਖੱਗਖ੍ਯਾਤਾ. ਵਿ—ਖੜਗਵਿਦ੍ਯਾ ਵਿੱਚ ਖ੍ਯਾਤਿ (ਪ੍ਰਸਿੱਧਿ) ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਵਰਤਣ ਦੀ ਵਿਦ੍ਯਾ ਵਿੱਚ ਮਸ਼ਹੂਰ. "ਦੋਊ ਖੱਗਖ੍ਯਾਤਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖੱਗਬਹਾਦੁਰ. ਖੱਗ (ਤੇਗ) ਬਹਾਦੁਰ. ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੁਵਿਲਾਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਉਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ (ਉਲਥਾ) ਕਰਕੇ ਅਨੇਕ ਥਾਂ ਖੱਗਬਹਾਦੁਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਖੱਗਾ. ਵਿ—ਖੜਗ ਜੇਹਾ. ਖੜਗ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਰੀਂਹ ਪਲਾਸ ਆਦਿ ਦਾ ਫਲ, ਜੋ ਖੜਗ ਜੇਹੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਖਚ. ਸੰ. खच्. ਧਾ—ਸੰਪਦਾ ਸਹਿਤ ਕਰਨਾ, ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਨਾ, ਖਿੱਚਕੇ ਬੰਨ੍ਹਣਾ, ਜੜਨਾ.

ਖਚਣਾ, ਖਚਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਮਿਲਣਾ—ਜੁੜਨਾ. (ਦੇਖੋ, ਖਚ ਧਾ) "ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਤਨੁ ਖਚਿਰਹਿਆ." (ਚਉਬੋਲੇ ਮ: ੫) "ਸਤਿਸੰਗਤਿ ਸੇਤੀ ਮਨ ਖਚਨਾ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) "ਹਰਿਸੰਗਿ ਸੰਗਿ ਖਚੀਐ." (ਸਾਰ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ)

ਖਚਰ. ਵਿ—ਖ (ਆਕਾਸ਼) ਵਿੱਚ ਚਰ (ਫਿਰਨ) ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੰਛੀ. ਦੇਖੋ, ਖਗ। ੩ ਦੇਖੋ, ਖੱਚਰ। ੪ ਖਚਰਾਪਨ. ਖਚਰਊ.

ਖਚਰਊ. ਖਚਰਾਪਨ. ਕੁਟਿਲਤਾ ਛਲ. ਕਪਟ.

ਖਚਰਾ. ਵਿ—ਦੋਗਲਾ। ੨ ਨੀਚ. ਦੁਸ੍ਟ। ੩ ਸ਼ਰੀਰ.

ਖਚਾ. ਦੇਖੋ, ਖਚ ਧਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰਪਦਾ. ਸ਼ਾਨ ਸ਼ੌਕਤ. "ਅੰਦਰਹੁ ਬੋਥਾ ਕੂੜਿਆਰੁ ਕੂੜੀ ਸਭ ਖਚਾ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਖਚਿ. ਖਚਿਤ ਹੋ ਕੇ. ਦੇਖੋ, ਖਚਣਾ.

ਖਚਿਤ. ਵਿ—ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਜੜਿਆ ਹੋਇਆ। ੩ ਖਿੱਚਿਆ ਹੋਇਆ। ੪ ਲਿਵਲੀਨ ਹੋਇਆ. "ਮਨ ਖਚਿਤ ਪ੍ਰੇਮਰਸ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਖਚ ਧਾ.

ਖੱਚ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਝਗੜਾ. ਕਲੇਸ਼। ੨ ਬਕਬਾਦ. ਖੱਪ.

ਖੱਚਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਧੇ ਅਤੇ ਘੋੜੀ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਇੱਕ ਨਸਲ. ਸੰ. ਅਸ਼੍ਵਤਰ.

ਖਜ. ਸੰ. खज्. ਧਾ—ਰਿੜਕਣਾ—ਹਿਲਾਉਣਾ—ਮਿਟਾਉਣਾ.

ਖਜਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ (ਆਕਾਸ਼) ਦਾ ਜਲ. ਸ਼ਬਨਮ. ਓਸ. ਤ੍ਰੇਲ। ੨ ਅ਼ خجل ਖ਼ਜਿਲ. ਵਿ—ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ. ਲੱਜਿਤ.

ਖਜ਼ਾਨਚੀ. ਫ਼ਾ خزانچی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਕੋਸ਼ਪ.

ਖਜਾਨਾ, ਖਜੀਨਾ } ਅ਼ خزانه ਖ਼ਜ਼ਾਨਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧਨ ਰੱਖਣ ਦਾ ਘਰ. ਕੋਸ਼. ਧਨਾਗਾਰ. "ਨਾਮ ਖਜਾਨਾ ਭਗਤੀ ਪਾਇਆ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਨ ਕੈ ਮਾਲ ਖਜੀਨਾ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਖਜੂਰ. ਸੰ. ਖਜੂੰਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਬਿਰਛ, ਜਿਸ ਦਾ ਫਲ ਛੁਹਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. Phoenix sylvestris. "ਜਲ ਕੀ ਮਾਛੁਲੀ ਚਰੈ ਖਜੂਰਿ." (ਟੋਡੀ ਨਾਮਦੇਵ) ਭਾਵ—ਅਣਬਣ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ੨ ਚਾਂਦੀ. ਰਜਤ. "ਕੰਚਨ ਔਰ ਖਜੂਰ ਦਯੋ ਪੁਨ ਦਾਸੀ ਦਈ" (ਨਾਪ੍ਰ) ੩ ਬਿੱਛੂ. ਠੂਹਾਂ। ੪ ਹੜਤਾਲ.

ਖਜੂਰਾ. ਦੇਖੋ, ਖਜੂਰ ੩। ੨ ਸੰ. खर्जुकर्ण—ਕੰਨਖਜੂਰਾ. ਕੰਨ ਵਿੱਚ ਧਸਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਕੀੜਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਤਪਾਦ ਸੰਗ੍ਯਾ ਭੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸਤਪਦ. "ਸੀਸ ਪਟਕਤ ਜਾਂਕੇ ਕਾਨ ਮੇ ਖਜੂਰਾ ਧਸੈ." (ਅਕਾਲ) ਦੇਖੋ, ਕੰਨਖਜੂਰਾ.

ਖਜੂਰਿ. ਖਜੂਰ ਉੱਤੇ. ਦੇਖੋ, ਖਜੂਰ ੧। ੨ ਖਜੂਰ ਨਾਲ.

ਖਜੂਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਾਜੂੰਰ. ਖਜੂਰ ਦਾ ਫਲ. ਖ਼ੁਰਮਾ. ਛੁਹਾਰਾ. "ਰਬ ਖਜੂਰੀ ਪਕੀਆਂ ਮਾਖਿਅ ਨਈ ਵਹੰਨਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਸੰਤਾਂ

ਦੇ ਹਿਤਭਰੇ ਵਾਕ ਖਜੂਰਾਂ ਅਤੇ ਹਰਿਗੁਣ ਚਰਚਾ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀ ਨਦੀ ਹੈ.

ਖੱਜਲ. ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ. ਦੇਖੋ, ਖਜਲ ੨.

ਖਟ[1]. ਸੰ. ਖਟ੍. ਧਾ—ਚਾਹੁਣਾ—ਇੱਛਾ ਕਰਨਾ, ਢੂੰਡਣਾ, ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰ. ਸ਼ਟ੍. ਛੀ. ਸ਼ਸ਼ (Six). "ਏਕ ਘੜੀ ਖਟ ਮਾਸਾ." (ਤੁਖਾ ਬਾਰਹਮਾਹਾ) ੩ ਛੀ ਸੰਖਜਾ ਵਾਲੀ ਵਸਤੁ. ਜੈਸੇ ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਖਟ ਕਰਮ ਆਦਿ. "ਖਟ ਭੀ ਏਕਾ ਬਾਤ ਬਖਾਨਹਿ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ੪ ਸੰ. ਖਟ. ਅੰਧਾ ਕੂਆ (ਅੰਨ੍ਹਾ ਖੂਹ). ੫ ਕਫ. ਬਲਗਮ। ੬ ਹਲ. ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਦ। ੭ ਘਾਸ (ਘਾਹ). ੮ ਦੇਖੋ, ਖੱਟਣਾ। ੯ ਸਿੰਧੀ—ਖਾਟ. ਮੰਜਾ.

ਖਟਉਰਮਿ, ਖਟਊਰਮੀ ਸੰ. ਸ਼ਡੂਰ੍ਮਿ—ਸ਼ਡੂਰ੍ਮਿ. ਸੰਗਜਾ—ਛੀ ਲਹਿਰਾਂ. ਛੀ ਤਰੰਗ. ਅਰਥਾਤ—ਭੁੱਖ, ਤ੍ਰਿਖਾ, ਸ਼ੋਕ, ਮੋਹ, ਬੁਢਾਪਾ ਅਤੇ ਮਰਣ। ੨ ਛੀ ਐਸ਼੍ਵਰਯ ਵਾਲਾ, ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰ. ਦੇਖੋ, ਭਗਵਾਨ.

ਖਟਆਨਨ. ਛੀ ਹਨ ਆਨਨ (ਮੁਖ) ਜਿਸ ਦੇ. ਦੇਖੋ, ਖਟਮੁਖ.

ਖਟਅੰਗ. ਸੰ. ਸ਼ਡੰਗ—ਸ਼ਡੰਗ. ਛੀ ਅੰਗ. ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਛੀ ਅੰਗ ਇਹ ਹਨ—ਸਿਰ, ਦੋ ਬਾਹਾਂ, ਛਾਤੀ, ਦੋ ਟੰਗਾਂ। ੨ ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ, ਜਿਸ ਦੇ ਛੀ ਅੰਗ ਹਨ. "ਖਟਅੰਗ ਪਾਣਿ ਉਛਾਲੀਅੰ." (ਚੰਡੀ ੨) ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਸ਼ੁੰਭ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹੱਥ ਨਾਲ ਉਛਾਲਿਆ।

੩ ਨੀਤਿ ਦੇ ਛੀ ਅੰਗ:—

ੳ. ਸੰਧਿ (ਮੁਲਾਕਾਤ—ਸੁਲਹ).

ਅ. ਵਿਗ੍ਰਹਿ (ਜੰਗ).

ੲ. ਯਾਨ (ਦੁਸ਼ਮਨ ਪੁਰ ਚੜ੍ਹਾਈ).

ਸ. ਆਸਨ (ਜਮਕੇ ਬੈਠਣਾ. ਮਤਲਬ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਆਸਨ ਜਮਾਉਣਾ).

ਹ. ਸੰਸ਼੍ਰਯ (ਕਿਸੇ ਬਲਵਾਨ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਣਾ).

ਕ. ਦ੍ਵੈਧੀਭਾਵ (ਫੋਟਕ ਪਾਉਣਾ).

੪ ਵੇਦ ਦੇ ਛੀ ਅੰਗ:-

ੳ. ਸਿਕ੍ਸ਼ਾ (ਅਕ੍ਸ਼ਰਾਂ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਅਤੇ ਪਾਠ ਦੇ ਸ੍ਵਰ ਦਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਗਜਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ).

ਅ. ਕਲਪ—ਕਲ੍ਪ (ਮੰਤ੍ਰਜਾਪ ਦੀ ਵਿਧੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਿਸ ਤੋਂ ਜਾਣੀਦੇ ਹਨ).

ੲ. ਵ੍ਯਾਕਰਣ (ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਯੋਗ (ਵਰਤਾਉ) ਜਿਸ ਤੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ).

ਸ. ਜ੍ਯੋਤਿਸ (ਅਮਾਵਸ ਮੌਸ) ਪੂਰਣਮਾਸੀ ਸੰਕ੍ਰਾਂਤਿ ਆਦਿ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਗਜਾਨ ਹੋਵੇ)[2]

ਹ. ਛੰਦ (ਪਦਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ, ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਅਤੇ ਛੰਦ ਦਾ ਨਾਉਂ ਜਿਸ ਤੋਂ ਜਾਣੀਏ).

ਕ. ਨਿਰੁਕ੍ਤ (ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾ. ਵ੍ਯੁਤਪਤਿ ਸਹਿਤ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਵੈਦਿਕ ਕੋਸ਼).

ਖਟਸਾਸਤ[3], ਖਟਸਾਸਤਰ, ਖਟਸਾਸਤ੍ਰ, ਖਟਸਾਸ੍ਤ੍ਰ ਸੰ. ਸ਼ਟ੍ਸ਼ਾਸ੍ਤ੍ਰ—ਸ਼ਟ੍ਸ਼ਾਸ੍ਤ੍ਰ. ਹਿੰਦੂਮਤ ਦੇ ਛੀ ਮੁੱਖ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ. Six Systems of Philosophy. "ਖਟੁ ਸਾਸਤ ਵਿਚਰਤ ਮੁਖਿ ਗਿਆਨਾ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) "ਖਟ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਵਖਿਆਨ." (ਸੁਖਮਨੀ) ਹਿਤ ਦੀ ਸਿਖ੍ਯਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਹੈ, ਪਰ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਏਹ ਪਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਇਹ ਹਨ:-

(੧) ਵੈਸ਼ੇਸਿਕ—ਇਸ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਕਰਤਾ ਕਣਾਦ (ਉਲੂਕ) ਮੁਨਿ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਛੀ ਪਦਾਰਥ ਮੰਨੇ ਹਨ.

ੳ. ਦ੍ਰਵ੍ਯ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ, ਜਲ, ਅਗਨਿ, ਪਵਨ, ਆਕਾਸ਼, ਕਾਲ, ਦਿਸ਼ਾ, ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਮਨ.)

ਅ. ਗੁਣ (ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ, ਸਪਰਸ, ਸੰਖਜਾ, ਪਰਿਮਾਣ, ਪ੍ਰਿਥਕ੍ਤ੍ਵ, ਸੰਯੋਗ, ਵਿਭਾਗ, ਪਰਤ੍ਵ, ਅਪਰਤ੍ਵ, ਗੁਰੁਤ੍ਵ, ਦ੍ਰਵਤ੍ਵ, ਸ੍ਨੇਹ, ਸ਼ਬਦ, ਬੁੱਧਿ, ਸੁਖ, ਦੁੱਖ, ਇੱਛਾ, ਦ੍ਵੇਸ, ਪ੍ਰਯਤਨ, ਧਰਮ, ਅਧਰਮ ਸੰਸਕਾਰ).

ੲ. ਕਰਮ. (ਉਤਕ੍ਸ਼ੇਪਣ, ਅਪਕ੍ਸ਼ੇਪਣ, ਆਕੁੰਚਨ, ਪ੍ਰਸਾਰਣ, ਗਮਨ)

ਸ. ਸਾਮਾਨ੍ਯ (ਜਾਤਿ). ਪਰ ਅਤੇ ਅਪਰ.

ਹ. ਵਿਸ਼ੇਸ. ਜਿਤਨੇ ਨਿਤ੍ਯ ਦ੍ਰਵ੍ਯ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੁਦੇ ਜੁਦੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਉਤਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ ਪਦਾਰਥ ਹਨ.

ਕ. ਸਮਵਾਯ (ਉਪਾਦਾਨ ਕਾਰਣ ਅਤੇ ਕਾਰਯ ਦਾ ਪਰਸਪਰ ਸੰਬੰਧ).

ਏਹ ਛੀ ਪਦਾਰਥ ਨਿਤ੍ਯ ਅਤੇ ਅਨਿਤ੍ਯ ਹਨ. ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ, ਜਲ, ਅਗਨਿ ਅਤੇ ਪਵਨ ਪਰਮਾਣੂ ਰੂਪ ਨਿੱਤ, ਅਤੇ ਸਥੂਲ ਰੂਪ ਅਨਿੱਤ ਹਨ. ਗੁਣ ਨਿਤ੍ਯ ਦ੍ਰਵ੍ਯ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਨਿਤ੍ਯ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨਿਤ੍ਯ ਦ੍ਰਵ੍ਯ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਨਿਤ੍ਯ ਹਨ. ਅਰ ਕਰਮ ਸਭ ਅਨਿਤ੍ਯ ਹਨ. ਸਾਮਾਨ੍ਯ ਵਿਸ਼ੇਸ ਸਮਵਾਯ ਏਹ ਤਿੰਨੇ ਨਿਤ੍ਯ ਹਨ. ਜੀਵਾਤਮਾ ਸਭ ਸ਼ਰੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਹਨ. ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੀਵਾਤਮਾਂ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਹੈ. ਪਰਮਾਣੂਆਂ ਤੋਂ ਈਸ਼੍ਵਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ ਹੈ. ਛੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਪੂਰਣ ਗਜਾਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਨਵੇਂ ਵੈਸ਼ੇਸਿਕਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਅਭਾਵ ਨੂੰ ਭੀ ਪਦਾਰਥ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ. ਇਸ ਤਰਾਂ ਵੈਸ਼ੇਸਿਕਮਤ ਦੇ ਸੱਤ ਪਦਾਰਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ.

੨ ਨ੍ਯਾਯ. ਇਸ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਕਰਤਾ ਗੋਤਮ ਰਿਸੀ ਹੈ. ਨ੍ਯਾਯਮਤ ਵਿੱਚ ਸੋਲਾਂ ਪਦਾਰਥ ਮੰਨੇ ਹਨ—

ੳ. ਪ੍ਰਮਾਣ (ਪ੍ਰਤ੍ਯਕ੍ਸ਼, ਅਨੁਮਾਨ, ਉਪਮਾਨ, ਸ਼ਬਦ)

ਅ. ਪ੍ਰਮੇਯ (ਆਤਮਾ, ਸ਼ਰੀਰ, ਇੰਦ੍ਰਿਯ, ਅਰਥ, ਬੁੱਧੀ, ਮਨ,

---

[1]ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਰੂਪ ਖਟੁ ਭੀ ਹੈ.

[2]ਜ੍ਯੋਤਿਸ ਤੋਂ ਗ੍ਰਹ ਨਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰ ਆਦਿ ਦੀ ਚਾਲ ਅਤੇ ਅਸਰ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਵੈਦਿਕ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਜੱਗ ਆਦਿ ਕਰਮਾਂ ਲਈ ਤਿਥਾਂ ਦੇਖਣ ਦਾ ਹੀ ਕੰਮ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ.

[3]ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਰੂਪ 'ਖਟੁਸਾਸਤ' ਭੀ ਹੈ.

ਪ੍ਰਵ੍ਰਿੱਤੀ, ਦੋਸ, ਪ੍ਰੇਤਯਭਾਵ, ਫਲ, ਦੁੱਖ, ਮੁਕਤਿ)

ੲ. ਸੰਸ਼ਯ. (ਦੋ ਕੋਟਿ ਵਾਲਾ ਗਿਆਨ, ਅਰਥਾਤ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਕੋਟਿ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਯ ਨਾ ਹੋਵੇ)

ਸ. ਪ੍ਰਯੋਜਨ (ਜਿਸ ਮਤਲਬ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕਰਮ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)

ਹ. ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਾਂਤ (ਮਿਸਾਲ—ਨਜੀਰ)

ਕ. ਸਿੱਧਾਂਤ. (ਨਤੀਜਾ)

ਖ. ਅਵਯਵ. (ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਯਾ, ਹੇਤੁ, ਉਦਾਹਰਣ, ਉਪਨਯ, ਨਿਗਮਨ)

ਗ. ਤਰਕ (ਯੁਕਤਿ).

ਘ. ਨਿਰਣਯ. ਫੈਸਲਾ.

ਙ. ਵਾਦ (ਜਿੱਤ ਹਾਰ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਛੱਡਕੇ ਯਥਾਰਥ ਗ੍ਯਾਨ ਵਾਸਤੇ ਚਰਚਾ).

ਚ. ਜਲਪ (ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਰੱਖਕੇ ਚਰਚਾ).

ਛ. ਵਿਤੰਡਾ (ਕੇਵਲ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੱਖ ਡੇਗਣ ਵਾਸਤੇ ਛਲ, ਕਪਟ, ਈਰਖਾ, ਹਠ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਚਰਚਾ).

ਜ. ਹੇਤ੍ਵਾਭਾਸ (ਸਵ੍ਯਭਿਚਾਰ, ਵਿਰੁੱਧ, ਪ੍ਰਕਰਣਸਮ,[1] ਸਾਧ੍ਯਸਮ[2] ਕਾਲਾਤੀਤ[3]).

ਝ. ਛਲ. ਦੂਸਰੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਰੱਖਕੇ ਪ੍ਰਤਿਵਾਦੀ ਦੇ ਵਚਨ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਨਾ.

ਞ. ਜਾਤਿ (ਅਸਦ ਉੱਤਰ) ਪ੍ਰਤਿਵੰਧੀ ਉੱਤਰ.

ਟ. ਨਿਗ੍ਰਹ ਸਥਾਨ[4] (ਅਰਥਾਤ—ਮਾਕ਼ੂਲ ਜੰਵਾਬ ਨਾ ਫੁਰਨਾ, ਜਾਂ ਉਲਟਾ ਫੁਰਨਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਹਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇ).

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਤਤ੍ਵਗ੍ਯਾਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮੰਨੀ ਹੈ, ਜੋ ਦੁੱਖ ਦਾ ਅਤ੍ਯੰਤ ਨਾਸ਼ਰੂਪ ਹੈ. ਜੀਵਾਤਮਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ ਅਤੇ ਅਭੇਦਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ. ਪ੍ਰਮਾਣੂਆਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਤੋਂ ਸਥੂਲ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ ਹੈ.

(੩) ਸਾਂਖ੍ਯ. ਇਸ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਕਰਤਾ ਕਪਲ ਮੁਨਿ ਹੈ. ਸਾਂਖ੍ਯਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪੱਚੀ ਤਤ੍ਵ ਹਨ:—

ੳ. ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ (.ਕੁਦਰਤ—Nature, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਭ ਵਸਤੂਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਆਪ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਣੀ, ਅਰ ਜੋ ਸਤ ਰਜ ਤਮ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸਮ ਅਵਸਥਾਰੂਪ ਹੈ).

ਅ. ਮਹੱਤਤ੍ਵ (ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਬਿਖਮਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਦੇ ਛੋਭਕਾਰਣ ਜੋ ਤੱਤ ਉਪਜਿਆ ਅਰ ਜੋ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧੀ ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਇਸਥਿਤ ਹੈ).

ੲ. ਅਹੰਕਾਰ (ਜਿਸ ਦਾ ਰੂਪ "ਹੌਮੈ" ਹੈ).

ਸ. ਪੰਜ ਤਨਮਾਤ੍ਰ (ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ, ਸਪਰਸ਼, ਸ਼ਬਦ).

ਹ. ਗ੍ਯਾਰਾਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ (ਪੰਜ ਗ੍ਯਾਨਇੰਦ੍ਰੀਆਂ, ਪੰਜ ਕਰਮਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਇੱਕ ਮਨ).

ਕ. ਪੰਜ ਮਹਾਭੂਤ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ, ਜਲ, ਅਗਨਿ, ਪਵਨ, ਆਕਾਸ਼)

ਖ. ਪੁਰੁਸ (ਚੇਤਨ ਸ਼ਕਤੀ).

ਸਾਂਖ੍ਯਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜਗਤ ਨਿਤ੍ਯ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਿਣਾਮਰੂਪ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾਲ ਸਦਾ ਬਦਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ.

ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਨੂੰ ਪੁਰੁਸ ਦੀ, ਪੁਰੁਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਇਕੱਲੇ ਦੋਵੇਂ ਨਿਸਫਲ ਹਨ.

ਜੀਵਾਤਮਾ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਰੀਰ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਹਨ.

ਬੁੱਧੀ, ਅਹੰਕਾਰ, ਗ੍ਯਾਰਾਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਪੰਜਤਨਮਾਤ੍ਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ ਸੂਖਮ (ਲਿੰਗ) ਸ਼ਰੀਰ ਹੈ, ਜੋ ਕਰਮ ਅਤੇ ਗ੍ਯਾਨ ਦਾ ਆਸਰਾਰੂਪ ਹੈ. ਸਥੂਲ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਸ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ. ਸੂਖਮ ਸ਼ਰੀਰ ਕਰਮ ਅਤੇ ਗ੍ਯਾਨਵਾਸਨਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਸ਼ਰੀਰ ਤੋਂ ਵਿਛੜਕੇ ਦੂਜੀ ਦੇਹ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਲਿੰਗ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਪ੍ਰਲੈ ਤੀਕ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪ੍ਰਲੈ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਵਿੱਚ ਲੈ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਸ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਵੇਲੇ ਫੇਰ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਉਪਜਦਾ ਹੈ.

ਜਦ ਪੁਰਖ ਵਿਵੇਕ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਬੁੱਧੀ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਸੰਤਾਪਾਂ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ. ਇਸੇ ਭਿੰਨਤਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਮੁਕਤੀ ਹੈ.

(੪) ਪਾਤੰਜਲ ਅਥਵਾ ਯੋਗਦਰਸ਼ਨ. ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਤੰਜਲੀ ਰਿਖੀ ਹੈ. ਇਸ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦ੍ਰਸ਼੍ਟਾ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਯ ਦੋ ਪਦਾਰਥ ਹਨ. ਪੁਰਖ ਦ੍ਰਸ਼੍ਟਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿਰੂਪ ਵਿਸ਼੍ਵ ਸਭ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਯ ਹੈ.

ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਜਗਤ ਦਾ ਉਪਾਦਾਨ ਅਤੇ ਈਸ਼੍ਵਰ ਨਿਮਿੱਤ ਕਾਰਣ ਹੈ. ਚਿੱਤ ਦੀਆਂ ਵ੍ਰਿੱਤੀਆਂ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਰੁਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਦ ਹੋਰ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਯ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦ੍ਰਸ਼੍ਟਾ ਦੀ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਸਥਿਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਚਿੱਤਵ੍ਰਿੱਤੀ ਦੇ ਰੋਕਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਵੈਰਾਗ ਅਤੇ ਅਭ੍ਯਾਸ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਚਿੱਤ ਪੂਰਣ ਏਕਾਗ੍ਰਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਯੋਗ ਹੈ.

ਯਮ, ਨਿਯਮ, ਆਸਨ, ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ, ਪ੍ਰਤ੍ਯਾਹਾਰ, ਧਾਰਣਾ, ਧ੍ਯਾਨ ਅਤੇ ਸਮਾਧਿ ਕਰਕੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੀ ਮਲੀਨਤਾ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਅਤੇ ਪੁਰੁਸ ਨੂੰ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਜਾਣਕੇ ਗ੍ਯਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਜਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਮੁਕਤਿ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

(੫) ਮੀਮਾਂਸਾ. ਜੈਮਿਨੀ ਰਿਖੀ ਇਸ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਧਰਮ ਦਾ ਪੂਰਣ ਗ੍ਯਾਨ ਹੀ ਮੁਕਤਿ ਦਾ ਸਾਧਨ ਮੰਨਦਾ ਹੈ. ਯਗ੍ਯ ਆਦਿਕ ਵੇਦ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਹੀ ਧਰਮ ਹੈ. ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜੀਵ ਦੇਵਤਾ ਅਵਤਾਰ ਆਦਿਕ ਉੱਚ ਪਦਵੀਆਂ

[1]ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸਤਪ੍ਰਤਿਪਕ੍ਸ਼ ਭੀ ਹੈ.

[2]ਇਸ ਨੂੰ ਅਸਿੱਧ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ.

[3]ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਬਾਧਿਤ ਭੀ ਹੈ.

[4]ਏਹ ਬਾਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਨ੍ਯਾਯਦਰਸ਼ਨ.

ਲਭਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਰਗ ਆਦਿਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਆਨੰਦ ਭੋਗਦੇ ਹਨ.

(੬) ਵੇਦਾਂਤ. ਇਸ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਆਚਾਰਯ ਵੇਦਵ੍ਯਾਸ ਜੀ ਹਨ. ਵੇਦਾਂਤਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਸੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਦ੍ਵਾਰਾ ਸਭ ਕੁਝ ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਹੋਵੇਗਾ. ਸ਼ੁੱਧ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਈਸ਼੍ਵਰ, ਅਤੇ ਮਲੀਨ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਜੀਵ ਹੈ. ਜੀਵ ਅਵਿਨਾਸ਼ੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੈ, ਪਰ ਉਪਾਧੀਭੇਦ ਕਰਕੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਭਾਸਦਾ ਹੈ. ਉਪਾਧੀਭੇਦ ਮਿਟਾਉਣ ਤੋਂ ਸ਼ੁੱਧ ਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਅਭੇਦਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮਗ੍ਯਾਨ ਦ੍ਵਾਰਾ ਭੇਦਭਾਵ ਮਿਟਕੇ ਸ੍ਵਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸਾਕ੍ਸ਼ਾਤਕਾਰ ਹੀ ਮੁਕ੍ਤਿ (ਕੈਵਲ੍ਯ ਮੋਕ੍ਸ਼) ਹੈ.

ਖਟਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ. ਸੰ. ਸ਼ਟ੍‌-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਿਨ੍‌. ਵਿ—ਛੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ.

ਖਟਸੰਪੱਤਿ, ਖਟਸੰਪਦਾ ਸੰ. ਸ਼ਟ੍‌-ਸਮ੍ਪੱਤਿ: ਛੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਭੂਤਿ. ਪਰਮਾਰਥ ਸੰਬੰਧੀ ਐਸ਼੍ਵਰਯ.

੧ ਸ਼ਮ (ਮਨ ਦਾ ਨਿਗ੍ਰਹ).

੨ ਦਮ (ਇੰਦ੍ਰਿਯ ਦਮਨ).

੩ ਉਪਰਤਿ (ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮਤਾ).

੪ ਤਿਤਿਕ੍ਸ਼ਾ (ਸੁਖ ਦੁੱਖ ਆਦਿਕ ਦੇ ਸਹਾਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤਿ).

੫ ਸ਼੍ਰੱਧਾ (ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ—ਯਕ਼ੀਨ).

੬ ਸਮਾਧਾਨਤਾ (ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੀ ਏਕਾਗ੍ਰਤਾ).

ਖਟਹ. ਛੀ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ. ਦੇਖੋ, ਤਟਹ ਖਟਹ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖਟਕਰਮ.

ਖਟਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੜਕਾ. ਧੜਕਾ। ੨ ਫ਼ਿਕਰ. ਚਿੰਤਾ। ੩ ਸੰ. ਸ਼ਟ੍‌ਕ—ਸ਼ਟ੍‌ਕ. ਛੀ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ. ਛੀ ਵਸ੍ਤਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ। ੪ ਦੇਖੋ, ਖਟਕੜ ੩.

ਖਟਕਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚੁਭਣਾ। ੨ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਫੁਰਨਾ.

ਖਟਕਰਮ. ਸੰ. ਸ਼ਟ੍‌ਕਰ੍‍ਮਨ੍‌. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੀ ਕਰਮ. "ਕਰਿ ਕਿਰਿਆ ਖਟਕਰਮ ਕਰੰਤਾ." (ਸੋਪੁਰਖੁ) ਮਨੁਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਛੀ ਕਰਮ ਇਹ ਹਨ:—ਪੜ੍ਹਨਾ, ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ, ਯਗ੍ਯ ਕਰਨਾ, ਯਗ੍ਯ ਕਰਾਉਣਾ, ਦਾਨ ਦੇਣਾ, ਦਾਨ ਲੈਣਾ.

(अध्ययन, अध्यापन, यजन, याजन, दान, प्रतिग्रह)[1]

ਮਨੁ ਨੇ ਛੀ ਕਰਮ ਇਹ ਭੀ ਲਿਖੇ ਹਨ—ਵੇਦ ਦਾ ਅਭ੍ਯਾਸ, ਤਪ, ਗ੍ਯਾਨ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਕਾਬੂ ਕਰਨੀਆਂ, ਅਹਿੰਸਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ।[2]

੨ ਯੋਗਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਖਟਕਰਮ ਇਹ ਹਨ:—

(ੳ) ਧੋਤੀ. ਚਾਰ ਉਂਗਲ ਚੌੜੀ ਪੰਦ੍ਰਾ ਹੱਥ ਲੰਮੀ ਬਾਰੀਕ ਵਸਤ੍ਰ ਦੀ ਪੱਟੀ, ਕੋਸੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਿਉਂਕੇ ਇੱਕ ਇੱਕ ਹੱਥ ਰੋਜ ਨਿਗਲਣ ਦਾ ਅਭ੍ਯਾਸ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਹੱਥ ਨਿਗਲ ਲੈਣੀ, ਪਿਛਲਾ ਕਿਨਾਰਾ ਦੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਮਜਬੂਤ ਫੜ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਪੱਟੀ ਨੂੰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ. ਅਜੇਹਾ ਕਰਣ ਨਾਲ ਆਂਦਰਾਂ (ਅੰਤੜੀ) ਦੀ ਸਫਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ.

(ਅ) ਨੇਤ੍ਰੀ. ਇੱਕ ਗਿੱਠ ਲੰਮਾ ਸੂਤ ਦਾ ਡੋਰਾ ਬਾਰੀਕ ਅਤੇ ਮੁਲਾਇਮ ਲੈ ਕੇ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ, ਅਰ ਉਸ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿਰਾ ਮੂੰਹ ਦੇ ਰਸਤੇ ਕੱਢਣਾ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਸਿਰੇ ਫੜਕੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਨੱਕ ਅਤੇ ਕੰਠ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਨੀ.

(ੲ) ਨੌਲਿ (ਨਿਉਲੀ). ਦੋਵੇਂ ਕੰਨ੍ਹੇ ਨੀਵੇਂ ਕਰਕੇ ਪਿੱਠ ਦਾ ਵਲ ਕੱਢਕੇ ਸਿੱਧੇ ਬੈਠਣਾ, ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਪੇਟ ਨੂੰ ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਉੱਪਰ ਹੇਠ ਇਸ ਤਰਾਂ ਚਲਾਇਮਾਨ ਕਰਨਾ, ਜਿਵੇਂ ਮਧਾਣੀ ਦੇ ਫਿਰਣ ਤੋਂ ਮਟਕੇ ਵਿੱਚ ਦਹੀਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ.

(ਸ) ਵਸਤੀ. ਨਾਭੀ ਤਕ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠਕੇ ਛੀ ਉਂਗਲ ਦੀ ਲੰਮੀ, ਉਂਗਲ ਜਿਤਨੀ ਮੋਟੀ ਥੋਥੀ ਬਾਂਸ ਦੀ ਨਲਕੀ ਲੈ ਕੇ ਚਾਰ ਉਂਗਲ ਗੁਦਾ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਾਉਣੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਉਸ ਰਾਹੀਂ ਜਲ ਖਿੱਚਕੇ ਅੰਤੜੀ ਸਾਫ ਕਰਨੀ.

(ਹ) ਤ੍ਰਾਟਕ. ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਟਕ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਚਿੰਨ੍ਹ ਉੱਤੇ ਲਾਕੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂਈ ਇੱਕਰਸ ਦੇਖਦੇ ਰਹਿਣਾ, ਜਦੋਂ ਤਕ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਲ ਆਕੇ ਨਜ਼ਰ ਥਕ ਨਾ ਜਾਵੇ.

(ਕ) ਭਸ੍ਤ੍ਰਾ (ਕਪਾਲਭਾਤਿ). ਲੁਹਾਰ ਦੀ ਧੌਂਕਣੀ ਵਾਕਰ ਰੇਚਕ ਪੂਰਕ ਦੇ ਅਭ੍ਯਾਸ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ ਉਤਾਰਨਾ।

੩ ਤੰਤ੍ਰਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਛੀ ਕਰਮ ਇਹ ਹਨ:—

ਸ਼ਾਂਤਿ ਕਰਮ (ਅਰਥਾਤ—ਰੋਗ ਵਿਘਨ ਆਦਿ ਦੇ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ). ਵਸ਼ਿਕਰਣ, ਸ੍ਤੰਭਨ, ਵਿਦ੍ਵੇਸ਼ਣ, ਉੱਚਾਟਨ ਅਤੇ ਮਾਰਣ।

੪ ਅਤ੍ਰਿ ਰਿਖਿ ਛੀ ਕਰਮ ਇਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:—

ਜਪ, ਤਪ, ਤੀਰਥਯਾਤ੍ਰਾ, ਦੇਵਪੂਜਨ, ਮੰਤ੍ਰਸਾਧਨ, ਸੰਨ੍ਯਾਸ।

੫ ਪਾਰਾਸ਼ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚ ਖਟ ਕਰਮ ਇਹ ਦੱਸੇ ਹਨ:—

ਸੰਧ੍ਯਾ, ਸਨਾਨ, ਜਪ, ਹਵਨ, ਵੇਦਪਾਠ ਅਤੇ ਦੇਵਪੂਜਨ.

ਖਟਕਰਮਾ. ਸ਼ਟ੍‌ਕਰ੍‍ਮਾ. ਛੀ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ ਖਟ ਕਰਮ.

ਖਟਕਰਮਾ ਤੇ ਦੁਗਣੇ. ਬਾਰਾਂ ਕਰਮ. ਹਿੰਦੂਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਦ੍ਵਾਦਸ਼ ਕਰਮ. ਦੇਖੋ, ਖਟ ਕਰਮ ੧ ਅਤੇ ਸਨਾਨ, ਜਪ, ਹਵਨ, ਦੇਵਪੂਜਨ, ਤੀਰਥਯਾਤ੍ਰਾ ਅਤੇ ਤਪ, ਇਹ ਛੀ ਮਿਲਾਕੇ ਬਾਰਾਂ ਕਰਮ ਹੋਏ. "ਖਟ ਕਰਮਾ ਤੇ ਦੁਗਣੇ ਪੂਜਾ ਕਰਤਾ ਨਾਇ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੫)

ਖਟਕਰਮੀ. ਸ਼ਟ੍‌ਕਰ੍‍ਮਿਨ੍‌. ਵਿ—ਛੀ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਖਟਕਰਮ.

ਖਟਕੜ. ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਜੀਂਦ ਅਤੇ ਧਮਧਾਨ ਦੇ ਮੱਧ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘੋੜੇ ਚੁਰਾ ਲਏ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ. ਚੋਰ ਪਛਤਾਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਣ ਆਏ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਦਾ ਲਈ ਕੁਕਰਮ ਦਾ ਤ੍ਯਾਗ ਕੀਤਾ.

[1] ਦੇਖੋ, ਮਨੁ ਅ: ੧੦, ਸ਼: ੭੫.

[2] ਦੇਖੋ, ਮਨੁ ਅ: ੧੨, ੯੩.

ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਪਾਣੀ ਖਾਰਾ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਵਾਂ ਖੂਹ ਲਾਉਣ ਦੀ ਆਗਯਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਚੰਗਾ ਥਾਂ ਦੱਸਿਆ. ਉਸ ਖੂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਬਹੁਤ ਮਿੱਠਾ ਨਿਕਲਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋਈ.

ਖਟਕੜ ਪਿੰਡ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਨਜਾਮਤ ਸੁਨਾਮ, ਤਸੀਲ ਥਾਨਾ ਨਰਵਾਣਾ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਬਰਸੋਲਾ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮੀਲ ਪੂਰਬ ਹੈ. ੨੫੦ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ੮੫) ਨਕਦ ਰਿਆਸਤ ਤੋਂ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦੇ ਨਾਉਂ ਹਨ. ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹੈ। ੨ ਕੋਹਾਟ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਜਿਲੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪਹਾੜ ਦੀ ਇੱਕ ਧਾਰਾ। ੩ ਖਟਕਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਅਫ਼ਗਾਨ ਜਾਤਿ. ਇਸ ਨੂੰ ਖਟਕ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਖਟਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੜਕਾ. "ਪਾਯਨ ਕੋ ਖਟਕੋ ਕਿਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੪੮) ੨ ਚਿੰਤਾ. ਧੜਕਾ. ਧੁਕਧੁਕੀ.

ਖਟਕਾਵ੍ਯ. ਥਟ੍ਕਾਵ੍ਯ. ਕਾਵ੍ਯ ਦੇ ਛੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗ੍ਰੰਥ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿੰਨ ਲਘੁਤ੍ਰਯੀ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਵ੍ਰਿੱਧ ਤ੍ਰਯੀ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ. ਲਘੁਤ੍ਰਯੀ ਇਹ ਹਨ—ਕਵਿ ਕਾਲਿਦਾਸ ਕ੍ਰਿਤ ਰਘੁਵੰਸ਼, ਮੇਘਦੂਤ ਅਤੇ ਕੁਮਾਰਸੰਭਵ. ਵ੍ਰਿੱਧ ਤ੍ਰਯੀ ਹਨ:—ਮਾਘ ਕਵਿ ਦਾ ਮਾਘਕਾਵ੍ਯ (ਸ਼ਿਸ਼ੁਪਾਲਵਧ), ਸ੍ਰੀਹਰਸ਼ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਨੈਸਧਕਾਵ੍ਯ (ਨਲੋਪਾਖ੍ਯਾਨ) ਅਤੇ ਭਾਰਵੀ ਕ੍ਰਿਤ ਕਿਰਾਤਾਰਜੁਨੀਯ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੀਆਂ ਉੱਪਰ ਮੱਲੀਨਾਥ ਨੇ ਉੱਤਮ ਟੀਕਾ ਲਿਖੀ ਹੈ.

ਖਟਗੁਣ. ਸੰ. ਥਡ੍ਗੁਣ—ਸਡ੍ਗੁਣ. ਦੇਖੋ, ਖਟ ਅੰਗ ੩.

ਖਟਚਕ੍ਰ. ਸੰ. ਥਟ੍ਚਕ੍ਰ. ਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਛੀ ਚਕ੍ਰ. (Plexus) "ਉਲਟਤ ਪਵਨ ਚਕ੍ਰ ਖਟ ਭੇਦੇ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

(ੳ) ਮੂਲਾਧਾਰ—ਗੁਦਾਮੰਡਲ ਦਾ ਚਕ੍ਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੂਧੇ ਮੁਖ ਦਾ ਚਾਰ ਪਾਂਖੁੜੀ ਵਾਲਾ ਪੀਲਾ ਕਮਲ ਹੈ.

(ਅ) ਸ੍ਵਾਧਿਸ੍ਠਾਨ ਚਕ੍ਰ—ਲਿੰਗ ਦੇ ਮੂਲ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਊਰਧਮੁਖ ਛੀਦਲ ਕਮਲ ਹੈ.

(ੲ) ਮਣਿਪੂਰਚਕ੍ਰ—ਨਾਭਿ ਦੇ ਮੂਲ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੋ ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਊਰਧਮੁਖ ਦਸ ਪੱਤੀਆਂ ਦਾ ਕਮਲ ਹੈ.

(ਸ) ਅਨਾਹਤਚਕ੍ਰ—ਬਾਰਾਂ ਦਲ ਦਾ ਸ੍ਵਰਣਰੰਗਾ ਕਮਲ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਖ਼ਯਾਲ ਹੈ, ਕਿ ਜਦ ਪ੍ਰਾਣ ਅਨਾਹਤ ਚਕ੍ਰ ਵਿੱਚ ਦੀ ਬ੍ਰਹਮ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਤਦ ਅਨਾਹਤ ਸ਼ਬਦ ਹੋਂਦਾ ਹੈ.

(ਹ) ਵਿਸ਼ੁੱਧ ਚਕ੍ਰ—ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਊਰਧਮੁਖ ਸੋਲਾਂ ਦਲ ਦਾ ਕਮਲ ਕੰਠ ਵਿੱਚ ਹੈ.

(ਕ) ਆਗ੍ਯਾਚਕ੍ਰ—ਭੌਹਾਂ ਦੇ ਮੱਧ ਦੋ ਪਾਂਖੁੜੀਆਂ ਦਾ ਊਰਧਮੁਖ ਚਿੱਟਾ ਕਮਲ ਹੈ.

ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੀ ਚਕ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ, ਯੋਗੀ ਇੱਕ ਸੱਤਵਾਂ ਚਕ੍ਰ ਦਸ਼ਮਦ੍ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਭੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜ੍ਯੋਤਿਰੂਪ ਦਾ ਸਿੰਘਾਸਨ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਹਜ਼ਾਰ ਪਾਂਖੁੜੀ ਦਾ ਸਫ਼ੇਦ ਕਮਲ ਹੈ। ੨ ਖਟਚਕ੍ਰ ਵਾਲਾ ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ. "ਛਠਿ ਖਟਚਕ੍ਰ ਛਹੂ ਦਿਸਿ ਧਾਇ." (ਗਉ ਕਬੀਰ ਬਾਵਨ)

ਖਟਜ੍ਯੋਤਿ. ਛੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਸੂਰਜ, ਤਾਰੇ, ਬਿਜਲੀ, ਅਗਨਿ ਅਤੇ ਬੁੱਧਿ.

ਖਟਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖੱਟਣਾ. ਕਮਾਉਣਾ. ਲਾਭ ਲੈਣਾ. "ਜਾ ਤਉ ਖਟਣ ਵੇਲ ਤਾਂ ਤੂ ਰਤਾ ਦੁਨੀ ਸਿਉ." (ਸ. ਫਰੀਦ) "ਸਤਿ ਕੈ ਖਟਿਐ ਦੁਖ ਨਹੀ ਪਾਇਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਖਟਤਾਲ. ਸੰ. ਥਟ੍ਤਾਲ. ਇਹ ਅਠਾਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਤਾਲ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਬੋਲ ਹੈ—ਧਾ ਤ੍ਰਿਕ ਧਿੰ ਧਿੰ, ਧਾ ਧਾ ਧਿੰ ਧਿੰ, ਧਾ ਧਾ ਤਿ ਟਾ, ਧਿੰ ਧਿੰ, ਧਾ ਧਗ, ਨ ਧਾ ਤ੍ਰਿਕ.

ਖਟਤੁਰਸ. ਤੁਰਸ਼ੀ (ਖਟਿਆਈ) ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਖਟਰਸ ਦਾ ਸਵਾਦ. ਜੈਸੇ—ਖਟਮਿਠਾ, ਨਮਕੀਨਖੱਟਾ ਆਦਿ.

ਖਟਤੁਰਸੀ. ਖਟਤੁਰਸ਼ਤਾ. ਦੇਖੋ, ਖਟਤੁਰਸ਼. "ਖਟਤੁਰਸੀ ਮੁਖਿ ਬੋਲਣਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਖਟਦਰਸ, ਖਟਦਰਸਨ. ਥਡ੍ਦਰ੍‍ਸ਼ਨ. ਛੀ ਦਰਸ਼ਨ. ਛੀ ਸ਼ਾਸ੍ਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਖਟਸਾਸਤ੍ਰ. "ਚਾਰ ਬੇਦ ਖਟਦਰਸ ਸਮਾਸੀ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ਚਾਰਵੇਦ ਅਤੇ ਖਟ ਸ਼ਾਸ੍ਤ੍ਰ ਲੈ ਹੋ ਜਾਣਗੇ. "ਖਟਦਰਸਨ ਵਰਤੈ ਵਰਤਾਰਾ। ਗੁਰ ਕਾ ਦਰਸਨ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੩) ੨ ਕਈ ਆਪਣੀ ਕਲਪਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਖਟਦਰਸ਼ਨ ਇਹ ਆਖਦੇ ਹਨ—ਜੋਗੀ, ਜੰਗਮ, ਜੈਨੀ, ਸੰਨ੍ਯਾਸੀ, ਵੈਰਾਗੀ ਅਤੇ ਮਦਾਰੀ. ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਪਰਮਾਣੀਕ (ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ) ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ. ਜੇ ਵਿਚਾਰਕੇ ਦੇਖੀਏ, ਤਦ ਕੋਈ ਭੀ ਛੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਜੋ ਧਰਮ ਨਿਯਮ ਦਸਦੇ ਹੋਣ, ਅਥਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤ ਧਾਰਣ ਵਾਲੇ ਖਟਦਰਸਨ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ.

ਖਟ ਦੁਰਗ. ਦੁਰਗ. ਦੇਖੋ, ਖੜ ਦੁਰਗ.

ਖਟ ਦੇਵਤਾ. ਦੇਖੋ, ਦੇਵ ਖਟਕ.

ਖਟਨ. ਦੇਖੋ, ਖਟਣਾ.

ਖਟਨੇਮ. ਛੀ ਨੇਮਿ ਦੇ ਧਾਰਣ ਵਾਲਾ ਚਕ੍ਰ. ਖਟਚਕ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਨੇਮਿ. "ਖਟਨੇਮ ਕਰਿ ਕੋਠੜੀ ਬਾਂਧੀ ਬਸਤੁ ਅਨੂਪੁ ਬੀਚ ਪਾਈ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਛੀ ਚਕ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ ਕੋਠੜੀ ਸ਼ਰੀਰ. ਦੇਖੋ, ਖਟਚਕ੍ਰ। ੨ ਖਟ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਯਮ. ਦੇਖੋ, ਖਟਕਰਮ.

ਖਟਪਟੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੇ ਇੱਤਿਫ਼ਾਕੀ. ਨਾਚਾਕੀ। ੨ ਨੀਤਿ ਦੇ ਛੀ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਵਿਗੜ ਜਾਣਾ. ਦੇਖੋ, ਖਟ ਅੰਗ ੩.

ਖਟਪਦ. ਸੰ. ਥਟ੍ਪਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੀ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲਾ, ਭ੍ਰਮਰ. ਭੌਰਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁੰਡਲੀਆ ਅਤੇ ਛੱਪਯ.

ਖਟਪਦੀ. ਥਟ੍ਪਦੀ. ਛੀ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲੀ ਜੂੰ. ਯੂਕਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਮੁਸੱਦਸ। ੩ ਭੌਰੀ. ਭ੍ਰਮਰੀ.

ਖਟ ਪ੍ਰਮਾਣ. ਸਟ (ਛੀ) ਪ੍ਰਮਾਣ. ਦੇਖੋ, ਪ੍ਰਮਾਣ ੧੧.

ਖਟਬੇਤਾ. ਵਿ—ਛੀ ਸ਼ਾਸ੍ਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਵੇੱਤਾ. ਛੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. "ਮੁਨਿਜਨ ਖਟਬੇਤੇ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਖਟਮਟੁ. ਛੀ ਚਕ੍ਰਾਂ ਵਾਲਾ ਮਠ, ਸ਼ਰੀਰ। ੨ ਛੀ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲਾ ਦੇਹ. ਦੇਖੋ, ਖਟਅੰਗ ਅਤੇ ਖਟਚਕ੍ਰ. "ਖਟੁਮਟੁ ਦੇਹੀ ਮਨੁ ਬੈਰਾਗੀ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧)

ਖਟਮਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਟ੍ਵਾਮਲ. ਖਾਟ (ਮੰਜੇ) ਦੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਜੀਵ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਕਟੀਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਮਾਂਙਣੂ (मत्कुण). ਕਟੂਆ.

ਖਟਮਿਠਾ. ਖਟਾਈ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਮਿੱਠਾ ਰਸ.

ਖਟਮੁਖ. ਸੰ. षड्मुख. ਛੀ ਮੂਹਾਂ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਕਾਤਿੱਕੇਯ. ਖਡਾਨਨ. ਰਾਮਾਇਣ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਵੀਰਯ ਸਰਕੁੜੇ ਦੇ ਝਾੜ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਛੀ ਮੂਹਾਂ ਵਾਲਾ ਪੁਤ੍ਰ ਉਤਪੰਨ ਕਰਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਤਿਕੇਯ.

ਖਟਮੁਖ ਵਾਹਨ. ਕਾਤਿੱਕੇਯ ਦੀ ਸਵਾਰੀ, ਮੋਰ.

ਖਟਮੰਛੂ. ਦੇਖੋ, ਕਠਮੰਛੂ.

ਖਟਰਸ. ਸੰ. षड्रस. ਰਸਨਾ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਣ ਯੋਗ੍ਯ ਛੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਵਾਦ—ਮਿੱਠਾ, ਸਲੂਣਾ, ਚਰਪਰਾ—ਤਿੱਖਾ, ਕਸੈਲਾ, ਖੱਟਾ ਅਤੇ ਕੌੜਾ. "ਬਹੁਰਸ ਸਾਲਣੇ ਸਵਾਰਦੀ ਖਟਰਸ ਮੀਠੇ ਪਾਇ." (ਸਵਾ ਮ: ੩)

ਖਟਰਾਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਖੇੜਾ. ਝਗੜਾ. ਛੀ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠਾ ਅਲਾਪ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭੀ ਰਸ ਨਾ ਆਵੇ. ਬਕਬਾਦ. ਖੱਪ। ੨ ਛੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਾਗ. ਦੇਖੋ, ਰਾਗ.

ਖਟਰਿਤੁ } **ਖਟਰੁਤ** } षड्ऋतु. ਛੀ ਰੁੱਤਾਂ. ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਦੋ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਛੀ ਮੌਸਮ. ਚੇਤ ਵੈਸਾਖ ਵਸੰਤ, ਜੇਠ ਹਾੜ ਗ੍ਰੀਖਮ, ਸਾਉਣ ਭਾਦੋਂ ਪਾਵਸ, ਅੱਸੂ ਕੱਤਕ ਸਰਦ, ਮੱਘਰ ਪੋਹ ਹਿਮ ਅਤੇ ਮਾਘ ਫੱਗੁਣ ਸ਼ਿਸ਼ਿਰ.[1]

ਰੁਤਿ ਸਰਸ ਬਸੰਤ ਮਾਹ ਚੇਤੁ
ਵੈਸਾਖ ਸੁਖਮਾਸ ਜੀਉ,
ਹਰਿਜੀਉ ਨਾਹੁ ਮਿਲਿਆ ਮਉਲਿਆ
ਮਨੁ ਤਨੁ ਸਾਸੁ ਜੀਉ,
ਘਰ ਨਾਹੁ ਨਿਹਚਲੁ ਅਨਦੁ ਸਖੀਏ
ਚਰਨਕਮਲ ਪ੍ਰਫੁਲਿਆ,
ਸੁੰਦਰੁ ਸੁਘੜੁ ਸੁਜਾਣੁ ਬੇਤਾ
ਗੁਣਗੋਵਿੰਦ ਅਮੁਲਿਆ,
ਵਡਿਭਾਗਿ ਪਾਇਆ ਦੁਖੁ ਗਵਾਇਆ
ਭਈ ਪੂਰਨ ਆਸ ਜੀਉ,
ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਸਰਣਿ ਤੇਰੀ
ਮਿਟੀ ਜਮ ਕੀ ਤ੍ਰਾਸ ਜੀਉ.

ਗ੍ਰੀਖਮ ਰੁਤਿ ਅਤਿ ਗਾਖੜੀ
ਜੇਠ ਅਖਾੜੈ ਘਾਮ ਜੀਉ,
ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਛੋਹੁ ਦੁਹਾਗਣੀ, ਦ੍ਰਿਸਟਿ
ਨ ਕਰੀ ਰਾਮ ਜੀਉ,
ਨਹ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਆਵੈ ਮਰਤ ਹਾਵੈ
ਮਹਾ ਗਾਰਬਿ ਮੁਠੀਆ,
ਜਲ ਬਾਝੁ ਮਛੁਲੀ ਤੜਫੜਾਵੈ
ਸੰਗਿ ਮਾਇਆ ਰੁਠੀਆ,
ਕਰਿ ਪਾਪ ਜੋਨੀ ਭੈਭੀਤ ਹੋਈ
ਦੇਇ ਸਾਸਨ ਜਾਮ ਜੀਉ,
ਬਿਨਵੰਤ ਨਾਨਕ ਓਟ ਤੇਰੀ
ਰਾਖੁ ਪੂਰਨਕਾਮ ਜੀਉ.

ਰੁਤਿ ਬਰਸੁ ਸੁਹੇਲੀਆ
ਸਾਵਣ ਭਾਦਵੇ ਆਨੰਦ ਜੀਉ,
ਘਣ ਉਨਵਿ ਵੁਠੇ ਜਲ ਥਲ
ਪੂਰਿਆ ਮਕਰੰਦ ਜੀਉ,
ਪ੍ਰਭ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬ ਠਾਈ
ਹਰਿਨਾਮ ਨਵਨਿਧਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਭਰੇ,
ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ
ਕੁਲ ਸਮੂਹਾ ਸਭਿ ਤਰੇ,
ਪ੍ਰਿਅਰੰਗਿ ਜਾਗੇ ਨਹ ਛਿਦ੍ਰ ਲਾਗੇ
ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਸਦ ਬਖਸਿੰਦੁ ਜੀਉ,
ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਹਰਿਕੰਤੁ ਪਾਇਆ
ਸਦਾ ਮਨਿਭਾਵੰਦੁ ਜੀਉ.

ਰੁਤਿ ਸਰਦ ਅਡੰਬਰੋ ਅਸੂ
ਕਤਿਕੇ ਹਰਿਪਿਆਸ ਜੀਉ,
ਖੋਜੰਤੀ ਦਰਸਨੁ ਫਿਰਤ, ਕਬ
ਮਿਲੀਐ ਗੁਣਤਾਸ ਜੀਉ,
ਬਿਨੁ ਕੰਤ ਪਿਆਰੇ ਨਹ ਸੂਖ ਸਾਰੇ
ਹਾਰ ਕੰਙਣ ਧ੍ਰਿਗੁ ਬਨਾ,
ਸੁੰਦਰਿ ਸੁਜਾਣਿ ਚਤੁਰਿ ਬੇਤੀ
ਸਾਸ ਬਿਨੁ ਜੈਸੇ ਤਨਾ,
ਈਤ ਉਤ ਦਹ ਦਿਸ ਅਲੋਕਨ
ਮਨਿ ਮਿਲਨ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਪਿਆਸ ਜੀਉ,
ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਧਾਰਿ ਕਿਰਪਾ
ਮੇਲਹੁ ਪ੍ਰਭ ਗੁਣਤਾਸ ਜੀਉ.

ਰੁਤਿ ਸਿਸਿਅਰ ਸੀਤਲ ਹਰਿ
ਪ੍ਰਗਟੇ ਮੰਘਰ ਪੋਹਿ ਜੀਉ,
ਜਲਨਿ ਬੁਝੀ ਦਰਸੁ ਪਾਇਆ
ਬਿਨਸੇ ਮਾਇਆਧ੍ਰੋਹ ਜੀਉ,
ਸਭ ਕਾਮ ਪੂਰੇ ਮਿਲਿ ਹਜੂਰੇ
ਹਰਿਚਰਣ ਸੇਵਕਿ ਸੇਵਿਆ,

[1] वसन्त, ग्रीष्म, वर्षा (प्रावृष) शरद, हेमन्त, शिशिर.

ਹਾਰ ਡੋਰ ਸੀਗਾਰ ਸਭਿ ਰਸ
ਗੁਣ ਗਾਉ ਅਲਖ ਅਭੇਵਿਆ,
ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਗੋਵਿੰਦ ਬਾਂਛਤ
ਜਮੁ ਨ ਸਾਕੈ ਜੋਹਿ ਜੀਉ,
ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਮੇਲੀ
ਤਹ ਨ ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਛੋਹ ਜੀਉ.

ਹਿਮਕਰ ਰੁਤਿ ਮਨਿਭਾਵਤੀ
ਮਾਘੁ ਫਗਣੁ ਗੁਣਵੰਤ ਜੀਉ,
ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਗਾਉ ਮੰਗਲੋ
ਗ੍ਰਿਹਿ ਆਏ ਹਰਿਕੰਤ ਜੀਉ,
ਗ੍ਰਿਹਿ ਲਾਲ ਆਏ ਮਨਿ ਧਿਆਏ
ਸੇਜ ਸੁੰਦਰਿ ਸੋਹੀਆ,
ਵਣੁ ਤ੍ਰਿਣੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣੁ ਭਏ ਹਰਿਆ
ਦੇਖਿ ਦਰਸਨ ਮੋਹੀਆ,
ਮਿਲੇ ਸੁਆਮੀ ਇਛ ਪੁੰਨੀ
ਮਨਿ ਜਪਿਆ ਨਿਰਮਲਮੰਤ ਜੀਉ,
ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਨਿਤ ਕਰਹੁ ਰਲੀਆ
ਹਰਿ ਮਿਲੇ ਸ੍ਰੀਧਰਿ ਕੰਤ ਜੀਉ.
(ਰਾਮ ਰੁਤੀ ਮ: ੫)

ਖਟਲਛਣ, ਖਟਲਖਣ, ਖਟਲਖਜਣ, ਖਟਲੱਛਣ } ਪੂਰਣਪੁਰਖ ਦੀਆਂ ਛੀ ਸਿਫਤਾਂ. "ਖਟਲਖਜਣ ਪੂਰਨੰਪੁਰਖਹ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

(੧) ਸਰਵਵ੍ਯਾਪੀ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਧ੍ਯਾਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ (ਮਹਾਮੰਤ੍ਰ) ਜਪਣਾ.

(੨) ਨੇਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੈਰੀ ਨਾ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਗ੍ਯਾਨ ਨੂੰ ਅਚਲ ਰੱਖਣਾ.

(੩) ਵਿਸਿਆਂ ਦੇ ਵੇਗ ਨੂੰ ਰੋਕਕੇ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਪੁਰ ਦਯਾ ਕਰਨੀ.

(੪) ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਵਾਂਙ ਆਪਣਾ ਆਧਾਰ ਮੰਨਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਕੌਲਫੁੱਲ ਦੀ ਤਰਾਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣਾ.

(੫) ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਭਗਤਿ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੱਧਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਤ੍ਰ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਦੇਣਾ.

(੬) ਨੰਮ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਸਭ ਦੀ ਚਰਣਧੂਲਿ ਬਣਨਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਨਾ ਸੁਣਨੀ.

ਖਟਲਿੰਗ. ਛੀ ਚਿੰਨ੍ਹ. ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਛੀ ਅੰਗ:—

(ੳ) ਉਪਕ੍ਰਮਉਪਸੰਹਾਰ. ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਤਮਹੀਦ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਉਸੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਤੇ ਲਿਆਕੇ ਸਮਾਪਤੀ.

(ਅ) ਅਭ੍ਯਾਸ. ਵਾਰ ਵਾਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ ਵਿਚਾਰ.

(ੲ) ਅਪੂਰਵਤਾ. ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ ਅਨੋਖਾਪਨ.

(ਸ) ਫਲ. ਨਤੀਜਾ. ਸਿੱਧਾਂਤ.

(ਹ) ਅਰਥਵਾਦ. ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਰੁਚਿ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਕ.

(ਕ) ਉਪਪੱਤਿ. ਦਲੀਲ (ਯੁਕ੍ਤਿ). ਮੰਤ੍ਰਿਕ। ੨ ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਤਿੰਨ ਅਜੰਤ (ਅਚ੍-ਅੰਤ) ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਹਲੰਤ (ਹਲ੍-ਅੰਤ) ਪੁੱਲਿੰਗ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ ਅਤੇ ਨਪੁੰਸਕ ਲਿੰਗ. ਜਿਵੇਂ—ਅਜੰਤ ਪੁੱਲਿੰਗ ਰਾਮ, ਅਜੰਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ ਰਮਾ, ਅਜੰਤ ਨਪੁੰਸਕ ਲਿੰਗ ਧਨ. ਹਲੰਤ ਪੁੱਲਿੰਗ ਰਾਜਨ੍, ਹਲੰਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ ਸ੍ਰਜ੍ (ਮਾਲਾ), ਹਲੰਤ ਨਪੁੰਸਕ ਲਿੰਗ ਸ਼੍ਰੇਯਸ੍ (ਕਲ੍ਯਾਣ). "ਵੈਯਾਕਰਣਨ ਸੌਂ ਕਹੋ, ਕੋ ਕਰ ਸਕਤੋ ਬਾਤ। ਜਿਨ ਕੇ ਮੁਖ ਮੇਂ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਖਟ ਲਿੰਗਨ ਕੀ ਧਾਤ." (ਬਾਵਾ ਰਾਮ ਦਾਸ)

ਖਟਵਦਨ. ਦੇਖੋ, ਖਟਮੁਖ.

ਖਟਵਰਗ. ਸੰ. ਸ਼ਡ੍ਵਰ੍ਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੀਆਂ ਦਾ ਸਮੂਹ. ਛੀ ਦਾ ਇਕੱਠ। ੨ ਛੀ ਵਿਕਾਰ—ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਮਦ, ਮਾਤਸਰਯ (ਹਸਦ—ਈਰਖਾ).

ਖਟਵਿੰਸ਼. ਸ਼ਡ੍ਵਿੰਸ਼. ਛੀ ਅਤੇ ਵੀਹਵਾਂ. ਛੱਬੀਸਵਾਂ.

ਖਟਵਿੰਸ਼ਤ, ਖਟਵਿੰਸ਼ਤਿ } ਸੰ. ਸ਼ਡ੍ਵਿੰਸ਼ਤ੍—ਸ਼ਡ੍ਵਿੰਸ਼ਤਿ. ਛੱਬੀ. ਛੀ ਅਤੇ ਵੀਹ. ੨੬.

ਖਟਵਿਕਾਰ. ਸ਼ਡ੍ਵਿਕਾਰ. ਦੇਖੋ, ਖਟ ਊਰਮਿ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖਟਵਰਗ। ੩ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਛੀ ਹਾਲਤਾਂ—ਜੰਮਣਾ, ਸੱਤਾ (ਹੋਂਦ), ਅਸ੍ਤਿ, ਵਧਣਾ, ਘਟਣਾ, ਬਦਲਣਾ ਤੇ ਨਾਸ਼ ਹੋਣਾ. "ਜਨਮ ਅਸ੍ਤਿ ਅਰੁ ਵ੍ਰਿੱਧਿ ਪ੍ਰਣਾਮਾ। ਖੀਣ ਹੋਨ ਮਰਨੋ ਦੁਖ ਧਾਮਾ। ਖਟ ਵਿਕਾਰ ਆਤਮ ਮਹਿਂ ਨਾਹੀਂ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੪ ਹੋਰ ਖਟ ਵਿਕਾਰ—ਜਨਮ, ਮਰਨ, ਭੁੱਖ, ਤੇਹ, ਹਰਖ, ਸ਼ੋਕ. "ਖਟ ਵਿਕਾਰ ਜਨਮਹਿ ਅਰੁ ਮਰਨੇ। ਇਹ ਸ਼ਰੀਰ ਕੇ ਦੋਨਹੁ ਵਰਨੇ। ਛੁਧਾ ਤ੍ਰਿਖਾ ਦੁਇ ਪ੍ਰਾਨਨ ਕੇਰ। ਹਰਖ ਸ਼ੋਕ ਮਨ ਕੇ ਜੁਗ ਹੇਰ।।" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)। ੫ ਉਤਪੱਤਿ. ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਵਧਣਾ. ਬਚਪਨ, ਜਵਾਨੀ. ਬੁਢਾਪਾ ਅਤੇ ਮੌਤ.

ਖਟਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖੱਟੀ ਕਰਾਉਣੀ. ਲਾਭ ਦਿਵਾਉਣਾ। ੨ ਸਮਾਉਣਾ. "ਏਕ ਗ੍ਰਿਹ ਮਹਿ ਦੁਇ ਨ ਖਟਾਈ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੫) ੩ ਖੁਦਵਾਉਣਾ. ਪਟਵਾਉਣਾ. "ਪੂਰਨ ਤਾਲ ਖਟਾਇਆ." (ਭਾਗੁ)

ਖਟਾਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤੁਰਸ਼ੀ. ਖੱਟਾਪਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖਟਾਉਣਾ. "ਇਕ ਵਰਾਟਕਾ ਕਬ ਨ ਖਟਾਈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਖਟਾਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੱਟਾ ਰਸ. ਖੱਟਾਪਨ.

ਖਟਾਨਾ. ਸਮਾਇਆ. ਮਿਲਿਆ. ਦੇਖੋ, ਖਟਾਉਣਾ. "ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ ਜਲ ਆਇ ਖਟਾਨਾ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਮਿਲਿ ਜਲ ਜਲਹਿ ਖਟਾਨਾ ਰਾਮ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਖੱਟ ਧਾ.

ਖਟਾਨੀ. ਪਸੰਦ ਆਈ. ਰੁਚੀ. "ਜਨ ਕੀ ਧੂਰਿ ਮਨਿ ਮੀਠ ਖਟਾਨੀ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਤਉ ਬਿਧਿ ਨੀਕੀ ਖਟਾਨੀ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) "ਮਨਿ ਤਨਿ ਚਰਨ ਖਟਾਨੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਖੱਟ ੫.

ਖਟੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੱਟੀ. ਕਮਾਈ. "ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਖਟੀਐ." (ਵਾਰ

ਰਾਮ ੩)

ਖਟੀਆ. ਸੰ. ਖਟ੍ਵਾ—ਖਟ੍ਵਾ. ਮੰਜਾ. ਖਾਟ। ੨ ਸੰ. ਖਾਟਿ—ਖਾਟਿ. ਸਿੜ੍ਹੀ. ਮੁਰਦਾ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਅਰਥੀ. "ਖਟੀਆ ਲੇ ਗਏ ਭਾਈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੩ ਖੱਟੀ. ਕਮਾਈ. "ਇਤਨਕੁ ਖਟੀਆ ਗਠੀਆ ਮਟੀਆ." (ਕੇਦਾ ਕਬੀਰ) ਇਤਨੀ ਮਾਇਆ ਖੱਟੀ ਹੈ ਇਤਨੀ ਪੱਲੇ ਹੈ ਇਤਨੀ ਦੱਬੀ ਹੋਈ ਹੈ.

ਖਟੀਐ. ਕਮਾਈਏ. ਲਾਭ ਲਈਏ। ੨ ਖਜਾਤਿ (ਮਸ਼ਹੂਰੀ) ਕਰੀਐ. "ਦੋਹੀ ਖਟੀਐ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩)

ਖਟੀਕ. ਸੰ. ਖਟ੍ਟਿਕ—ਖੱਟਿਕ. ਸੰਗਜਾ—ਦਬਗਰ. ਚੰਮ ਰੰਗਣ ਅਤੇ ਕੁੱਪੇ ਆਦਿਕ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਖਟੁ. ਛੀ. ਦੇਖੋ, ਖਟ. "ਖਟੁ ਭੀ ਏਕਾ ਬਾਤ ਬਖਾਨਹਿ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਖਟੁਸਾਸਤ } **ਖਟੁਸਾਸਤ੍ਰ** } ਦੇਖੋ, ਖਟਸਾਸਤ੍ਰ. "ਖਟੁ ਸਾਸਤ੍ਰ ਮੂਰਖੈ ਸੁਣਾਇਆ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਖਟੁਮਟੁ. ਦੇਖੋ, ਖਟਮਟੁ.

ਖਟੂਆ. ਵਿ—ਖੱਟਣ ਵਾਲਾ. ਖੱਟੂ। ੨ ਖਟਕਰਮੀ. ਦੇਖੋ, ਖਟਕਰਮ. "ਬਿਚਰਹਿ ਅਨਿਕਸਾਸਤ੍ਰ ਬਹੁ ਖਟੂਆ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫) ੩ ਖਟਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ. ਦੇਖੋ, ਖਟਸ਼ਾਸਤ੍ਰ.

ਖਟੋਲਾ } **ਖਟੋਲੀ** } **ਖਟੋਲੋ** } ਛੋਟਾ ਖਟ੍ਵਾ (ਮੰਜਾ). ਮੰਜੀ। ੨ ਖਾਟ ਦੀ ਚੌਖਟ. "ਚਿੰਤ ਖਟੋਲਾ, ਵਾਣ ਦੁਖ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੩ ਸੇਜਾ। ੪ ਭਾਵ—ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ. "ਅਤਿ ਨੀਕੀ ਮੇਰੀ ਬਨੀ ਖਟੋਲੀ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਖੱਟ. ਸੰ. ਖਟ੍ਵਾ—ਖਟ੍ਵਾ. ਸੰਗਜਾ—ਮੰਜਾ. ਖਾਟ। ੨ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਦੁਲਹਨਿ ਅਤੇ ਦੁਲਹਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸਾਮਾਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਅੰਗ ਖਾਟ ਹੈ। ੩ ਦੇਖੋ, ਖਟ। ੪ ਸੰ. ਖਟ੍. ਧਾ—ਚਾਹੁਣਾ-ਢੂੰਡਣਾ-ਖੋਜਣਾ। ੫ ਸੰ. ਖਟ੍ਟ—ਖੱਟ. ਧਾ—ਢਕਣਾ-ਘੇਰਨਾ। ੬ ਸੰ. ਸ਼ਟ੍ਟ—ਸ਼ੱਟ. ਧਾ—ਰਹਿਣਾ—ਜ਼ੋਰ ਕਰਨਾ—ਦੇਣਾ—ਮਾਰਨਾ.

ਖੱਟਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਮਾਉਣਾ. ਲਾਭ ਲੈਣਾ.

ਖੱਟਰ. ਵਿ—ਖੱਟੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ. ਜਿਸਦਾ ਸੁਭਾਉ ਕ੍ਰੋਧ ਸਹਿਤ ਹੈ। ੨ ਉਹ ਗਊ ਮਹਿਂ ਜੋ ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਲੱਤਾਂ ਮਾਰੇ.

ਖੱਟਾ. ਵਿ—ਤੁਰਸ਼. ਅਮ੍ਲ। ੨ ਸੰਗਜਾ—ਇੱਕ ਨੇਂਬੂ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਬੂਟਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਫਲ, ਜੋ ਖੱਟੇ ਰਸ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. Sour lime. ਇਸ ਦੀ ਬਾੜ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਰਸ ਆਲੂ ਗਾਗਟੀ ਅਤੇ ਅਚਾਰ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਉੱਤੇ ਸੰਗਤਰੇ ਮਾਲਟੇ ਆਦਿ ਦਾ ਪਿਉਂਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. L. Citrus acida. "ਮੁੰਡ ਪਰਯੋ ਜਨੁ ਭਾਰ ਤੇ ਖੱਟਾ." (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵ)

ਖੱਟੀ. ਖੱਟਾ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ। ੨ ਕਮਾਈ। "ਖੱਟੀ ਨਾ ਚਾਹਤ ਮੈਂ ਇਹ ਕੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਖਟ੍ਵਾ. ਸੰ. ਸੰਗਜਾ—ਖਾਟ ਮੰਜਾ. ਚਾਰਪਾਈ.

ਖਟ੍ਵਾਂਗ. ਸੰ. ਸੰਗਜਾ—ਮੰਜੇ ਦਾ ਪਾਵਾ। ੨ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ। ੩ ਇੱਕ ਸੂਰਜ ਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਭਾਗਵਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਸ਼੍ਰਸਹ ਦਾ ਅਤੇ ਹਰਿਵੰਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਸ਼ੁਮਾਨ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ.

ਖਡ. ਸੰ. ਖਡ੍. ਧਾ—ਟੁਕੜੇ ਕਰਨਾ—ਖੰਡਨ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਖੜਗ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖੱਡ.

ਖਡਾਨਨ. ਦੇਖੋ. ਖਟਮੁਖ.

ਖਡਿ. ਖੱਡ (ਖੁੱਡ) ਵਿੱਚ. "ਚੂਹਾ ਖਡਿ ਨ ਮਾਵਈ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ)

ਖਡੀ. ਦੇਖੋ, ਖੱਡੀ.

ਖਡੂਆ. ਸੰਗਜਾ—ਗੜ੍ਹਾ. ਟੋਆ। ੨ ਬਿਲ. ਖੁੱਡ.

ਖਡੂਰ } **ਖਡੂਰੁ** } ਜਿਲਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਥਾਣਾ ਵੈਰੋਵਾਲ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ, ਜੋ ਤਰਨਤਾਰਨ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ੧੦ ਮੀਲ ਹੈ. "ਸਨੇ ਸਨੇ ਆਵਤਭਏ ਗ੍ਰਾਮ ਖਡੂਰ ਅਵਾਸ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਇਸ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਇੱਥੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਅਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਇਸ ਨਗਰ ਨੂੰ ਚਰਣਾਂ ਨਾਲ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਪਰਿਕ੍ਰਮਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਸ ਕਿੱਲੇ ਦਾ ਕਰੀਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਨਾਨ ਲਈ ਜਲ ਦੀ ਗਾਗਰ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਠੋਕਰ ਖਾਕੇ ਡਿਗ ਪਏ ਸਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨੂੰ ਛੱਬੀ ਸੌ ਰੁਪਯਾ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਇਹ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਹਨ:—

(੧) ਤਪਿਆਣਾ ਸਾਹਿਬ. ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਫਰਲਾਂਗ ਉੱਤਰ ਪੂਰਵ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਤਪ ਦਾ ਅਸਥਾਨ. ਇਸ ਪਾਸ ਇੱਕ ਤਾਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਦੀ ਸਮਾਧਿ ਹੈ.

(੨) ਥੜਾ ਸਾਹਿਬ. ਉਹ ਚਬੂਤਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਪੁਰ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਵੇਲੁ ਮਿਲਣ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਪਾਠ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ.

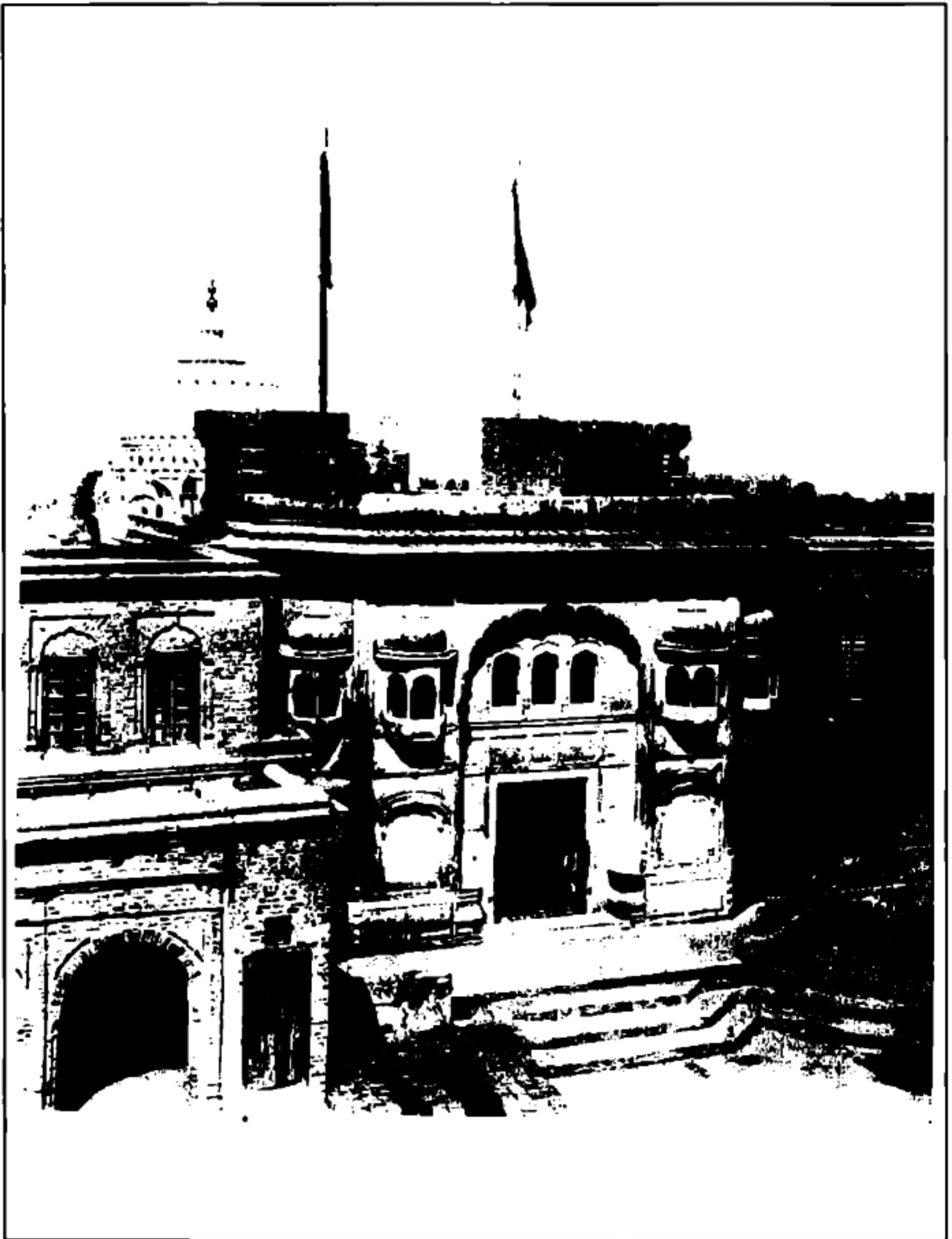
(੩) ਦੇਹਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ.

(੪) ਮੱਲ ਅਖਾੜਾ. ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਉਹ ਥਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਬੈਠਕੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਮੱਲਯੁੱਧ ਦੀ ਸਿਖਯਾ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਦੇਖੋ, ਨਕਸ਼ਾ ਗੋਇੰਦਵਾਲ.

ਖੱਡ. ਸੰਗਜਾ—ਖੁੱਡ. ਬਿਲ। ੨ ਪਹਾੜ ਦੀ ਖਾਡੀ. ਦੂਣ.

ਖੱਡੀ. ਉਹ ਟੋਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਲਟਕਾਕੇ ਜੁਲਾਹਾ ਤਾਣੀ ਬੁਣਦਾ ਹੈ.

ਖਣ. ਸੰ. ਖਨ੍. ਧਾ—ਦੁੱਖ ਦੇਣਾ. ਖੋਦਣਾ. ਪੁੱਟਣਾ। ੨ ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਣ—ਕ੍ਸ਼ਣ. ਸੰਗਜਾ—ਪਲ. ਲਮਹਾ. "ਉਧਾਰੇ ਇਕ ਖਣੇ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨: ਮ : ੫) ੩ ਸੰ. ਖਣ੍ਡ—ਖੰਡ. ਹਿੱਸਾ. ਭਾਗ. ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਛੱਤ ਦੇ ਉਹ ਹਿੱਸੇ ਜੋ ਦੋ ਸ਼ਤੀਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣ. ਦੇਖੋ, ਖਨ ੩ ਅਤੇ ੪.

ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ

ਖਣਿ. ਦੇਖੋ, ਖਨਿ ੨.

ਖਣੇ. ਕ਼ਣ ਮੇ. ਪਲ ਵਿੱਚ. ਦੇਖੋ, ਖਣ ੨। ੨ ਪੁੱਟੇ. ਦੇਖੋ, ਖਨ ਧਾ.

ਖਤ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਖਾਤਾ. ਟੋਆ. ਖਾਤ. "ਪਨ੍ਹਿਨ ਮਾਰ ਖਤ ਡਾਰ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੯੪) ਜੁੱਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮਾਰ ਮਾਰਕੇ ਟੋਏ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ੨ ਵੈਰ. ਵਿਰੋਧ। ੩ ਈਰਖਾ। ੪ ਅ਼ خط ਖ਼ਤ.[1] ਲਿਖਤ. ਤਹਿਰੀਰ। ੫ ਰੇਖਾ. ਲਕੀਰ। ੬ ਚਿੱਠੀ। ੭ ਅ਼ ختّ ਖ਼ਤ. ਵਿਘਨ. ਰੋਕ ਟੋਕ. ਪ੍ਰਤਿਬੰਧ. "ਇਸੁ ਹਰਿਧਨ ਕਾ ਕੋਈ ਸਰੀਕ ਨਾਹੀ, ਕਿਸੈ ਕਾ ਖਤ ਨਾਹੀ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਬਿਲਾ) ੮ ਖੋਹਣਾ. ਛੀਨਨਾ.

ਖਤਨਾ. ਅ਼ ختنہ ਖ਼ਤਨਹ. ਦੇਖੋ, ਸੁੰਨਤ ੩.

ਖਤਪਾਟਣਾ, ਖਤਫਟਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਪਾਟਣਾ. ਭਾਵ—ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣੀ. ਦੇਖੋ, ਚੀਰੀਪਾਟੀ।[2] ੨ ਹਿਸਾਬ ਦਾ ਪਰਚਾ ਪਾੜਿਆ ਜਾਣਾ. ਭਾਵ—ਲੇਖਾ ਸਮਾਪਤ ਹੋਣਾ. "ਨਾ ਹਰਿ ਭਜਿਓ ਨ ਖਤੁ ਫਟਿਓ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਖ਼ਤਮ. ਅ਼ ختم ਪੂਰਣ ਕਰਨ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਮੁਹਰ ਲਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਖਤਰਾ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ. ਸ਼ੌਚ ਜਾਣਾ। ੨ ਅ਼ خطرہ ਖ਼ਤ਼ਰਹ. ਡਰ. ਭੈ। ੩ ਆਸ਼ੰਕਾ. ਸੰਸਾ. "ਖਤਰਾ ਨ ਕੀਜੈ ਪਤੀਜੈ ਸਦੀਵ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖਤਰੇਟਾ. ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰੀ ਦਾ ਬੇਟਾ. ਛਤ੍ਰੀਪੁਤ੍ਰ. "ਸਤ੍ਰੁ ਕੀ ਸੈਨ ਤਰੰਗਨਿ ਤੁੱਲ ਹੈ ਤਾਮੇ ਤੁਰੰਗ ਤਰੇ ਖਤਰੇਟੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨)

ਖਤਰੈਮਾ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰੀਸਮਾਜ.

ਖਤਾ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਦਾੜ੍ਹੀ. ਰੀਸ਼। ੨ ਅ਼ خطا ਖ਼ਤ਼ਾ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਭੁੱਲ. ਚੂਕ. "ਖਾਲਿਕ! ਖਤਾ ਨ ਕਰੀ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਐ ਕਰਤਾਰ! ਮੇਰਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਨਾ ਚੁੱਕੇ। ੩ ਗੁਨਾਹ. ਅਪਰਾਧ. "ਅਸੰਖ ਖਤੇ ਖਿਨਿ ਬਖਸਨਹਾਰਾ." (ਬਾਵਨ) "ਅਸੀ ਖਤੇ ਬਹੁਤ ਕਮਾਵਦੇ." (ਸਵਾ ਮ: ੩) ੪ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣਾ ਸ਼ਹਰ, ਜੋ ਚੀਨ ਤੁਰਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਤੂਰਾਨ ਦੇ ਮੱਧ ਹੈ.

ਖਤਾਬ. ਅ਼ خطاب ਖ਼ਿਤ਼ਾਬ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਮੁਖ਼ਾਤ਼ਿਬ (ਸੰਬੋਧਨ) ਕਰਕੇ ਕਹਿਣਾ। ੨ ਪਦਵੀ. ਉਪਾਧਿ. ਲਕ਼ਬ. Title. ਦੇਖੋ, ਉੱਜਲ ਦੀਦਾਰ.

ਖ਼ਤ਼ਾਬਖ਼ਸ਼. ਅ਼ خطابخش ਵਿ—ਗੁਨਾਹ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਵਾਲਾ. ਅਪਰਾਧ ਕ੍ਸ਼ਮਾਪਨ ਕਰਤਾ.

ਖਤਿਯਾ, ਖਤੀਆ } ਸੰਗਜ਼ਾ—ਖਾਤਾ. ਟੋਆ. ਗੜ੍ਹਾ. "ਖਤਿਯਾ ਪਰੇ ਰਾਵਜੁ ਪਾਏ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੯੪) ੨ ਚਿੱਠੀਰਸਾਂ. ਖ਼ਤ਼ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ.

ਖ਼ਤ਼ੀਬ. ਖ਼ੁਤਬਾ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਖ਼ੁਤਬਾ ੨.

ਖਤੁ. ਦੇਖੋ, ਖਤ ੪-੫-੬.

ਖਤੰਗ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਤਾਙ੍ਗ—ਕ੍ਸ਼ਤਾਂਗ. ਘਾਇਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅੰਗ ਜਿਸ ਤੋਂ, ਤੀਰ. "ਬਾਹਿਤ ਘੱਤੀ ਸੂਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤ ਖਤੰਗਾਂ." (ਚੰਡੀ ੩) ੨ ਘਾਇਲ. ਫੱਟੜ। ੩ ਸਿੰਧੀ. ਬਹਾਦੁਰ. ਦਿਲੇਰ। ੪ ਫ਼ਾ خدنگ ਖ਼ਦੰਗ. ਇੱਕ ਖ਼ਾਸ ਬਿਰਛ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਮਾਣ ਅਤੇ ਤੀਰ ਬਣਦੇ ਹਨ। ੫ ਖ਼ਦੰਗ ਦਾ ਬਣਿਆ ਧਨੁਖ ਅਥਵਾ ਤੀਰ. "ਲੀਏ ਕਰ ਚਕ੍ਰ ਵਕ੍ਰ ਗੋਫਨ ਖਦੰਗਨੀ." (ਸਲੋਹ)

ਖਤੰਗੀ. ਵਿ—ਧਨੁਖਧਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਖਤੰਗ ੪ ਅਤੇ ੫.

ਖੱਤਰੀ. ਦੇਖੋ, ਖਤ੍ਰੀ.

ਖਤ੍ਰ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰ—ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਜੋ ਕ੍ਸ਼ਤ (ਘਾਵ ਅਥਵਾ ਹਿੰਸਾ) ਤੋਂ ਬਚਾਵੇ, ਸੋ ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰ. ਰਾਜਯ। ੨ ਯੋਧਾ. "ਤਹਿਂ ਜਾਇ ਪਰੇ ਜਹਿਂ ਖਤ੍ਰ ਬਰੰ." (ਗਜਾਨ)

ਖਤ੍ਰਹਾਣ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰ (ਰਾਜ) ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ ਵਿਨਾਸ਼ਕ. ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਹਾਨਿ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੩ ਸੰਗਜ਼ਾ—ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ.

ਖਤ੍ਰਖੇਤਾ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਸ਼ੁੱਧ ਛਤ੍ਰੀਸੰਤਾਨ. ਅਸਲ ਛਤ੍ਰੀ. "ਦੋਊ ਖਤ੍ਰਖੇਤਾ." (ਗਜਾਨ)

ਖਤ੍ਰਾਣ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯਸੰਤਾਨ. ਛਤ੍ਰੀਕੁਲ ਦਾ.

ਖਤ੍ਰਿਅੰਤਕਰ. ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ (ਯੋੱਧਾ) ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੀਰ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ.

ਖਤ੍ਰਿਯਾਂਕ ਖੇਲਕ. ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ (ਯੋੱਧਾ) ਦੇ ਅੰਗ ਵਿੱਚ ਲਟਕਣ ਵਾਲਾ, ਖੜਗ. (ਸਨਾਮਾ)

ਖਤ੍ਰਿਯਾਣ, ਖਤ੍ਰਿਯਾਨ } ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯਸੰਤਾਨ. ਛਤ੍ਰੀਕੁਲ ਦਾ। ੨ ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ—ਯਾਨ. ਛਤ੍ਰੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਘੋੜਾ.

ਖਤ੍ਰਿਯਾਰਿ. ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ (ਯੋੱਧਾ) ਦਾ ਵੈਰੀ, ਖੜਗ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ.

ਖਤ੍ਰੀ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ—ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ. ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਵਰਣਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੂਜਾ ਵਰਣ. "ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਸੂਦੁ ਬੈਸੁ." (ਗਉ ਥਿਤੀ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ। ੨ ਯੋਧਾ. ਪ੍ਰਜਾ ਨੂੰ ਭੈ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ. "ਖਤ੍ਰੀ ਸੋ ਜੁ ਕਰਮਾ ਕਾ ਸੂਰੁ." (ਸਵਾ ਮ: ੧) ੩ ਬਹੁਤ ਖ਼ਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਛਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਖਤ੍ਰੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਭਿੰਨ ਅਰਥ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਐਸਾ ਨਹੀਂ. ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ ਸ਼ਬਦ ਹੈ. ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੋ ਵੰਸ਼ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਸੂਰਜਵੰਸ਼, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਦੂਜਾ ਚੰਦ੍ਰਵੰਸ਼, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪ੍ਰਗਟੇ ਹਨ.

ਵਰਤਮਾਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਖਤ੍ਰੀ ਚਾਰ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਹਨ—ਬਾਰ੍ਹੀ, ਖੁਖਰਾਣ, ਬੁੰਜਾਹੀ ਅਤੇ ਸਰੀਨ.

ਬਾਰ੍ਹੀ ਬਾਰਾਂ ਗੋਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਖੁਖਰਾਣ ਅੱਠ ਗੋਤਾਂ ਵਿੱਚ,[1] ਬੁੰਜਾਹੀ ਬਵੰਜਾ ਅਤੇ ਸਰੀਨ ਵੀਹ ਗੋਤ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਹੋਏ (ਵਿਭਕ੍ਤ) ਹਨ. ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਢਾਈ ਘਰ ਦੇ ਖਤ੍ਰੀ—ਸੇਠ, ਮੇਹਰਾ, ਕਪੂਰ ਅਤੇ ਖੰਨਾ

---

[1] ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਰੂਪ ਖਤੁ ਭੀ ਹੈ.

[2] ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਰਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਜਿਸ ਚਿੱਠੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰਾ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

[1] ਸੂਰੀ, ਚੱਢੇ, ਕੋਹਲੀ, ਸੇਠੀ, ਸਾਹਣੀ, ਭਸੀਣ, ਅਣਦ, ਸਭਰਵਾਲ. ਕਈਆਂ ਨੇ—ਤਲਵਾੜ, ਟੰਨਣ, ਜੱਟਚੋਪੜਾ, ਧੌਣ, ਕੱਕੜ ਅਤੇ ਬਹੂਰੇ ਭੀ ਖੁਖਰਾਣਾਂ ਅੰਦਰ ਗਿਣੇ ਹਨ.

ਹਨ. ਛੀ ਜਾਤੀ ਵਿੱਚ—ਬਹਲ, ਧੌਨ, ਚੋਪੜਾ, ਸਹਗਲ, ਤਲਵਾੜ ਅਤੇ ਪੁਰੀ ਹਨ. ਪੰਜ ਜਾਤੀ ਵਿੱਚ—ਬਹਲ, ਬੇਰੀ ਸਹਗਲ, ਵਾਹੀ ਅਤੇ ਵਿੱਜ ਹਨ.

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਜਨਮ ਨਾਲ ਵੇਦੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਨਾਲ ਤ੍ਰੇਹਣ (ਅਥਵਾ ਤੇਹਣ), ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਕਰਕੇ ਭੱਲੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਣ ਕਰਕੇ ਸੋਢੀ ਗੋਤ੍ਰ ਜੋ ਮਾਨ ਯੋਗਜ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਹ ਸਰੀਨ ਜਾਤਿ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਨ.

ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਥਾ ਚਲੀ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀਪਤਿ ਅਲਾਉੱਦੀਨ ਖ਼ਲਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਦ ਬਹੁਤ ਖਤ੍ਰੀਸਿਪਾਹੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਪੁਨਰਵਿਵਾਹ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਯਤਨ ਕੀਤਾ. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਾਹੀ ਹੁਕਮ ਮੰਨਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸਰੀਨ (ਸ਼ਰਹ-ਆਈਨ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ) ਹੋਇਆ. ਵਿਧਵਾ—ਵਿਵਾਹ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਜਨੰਦ ਗ੍ਰਾਮ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀ ਧੰਨਾ ਮਿਹਰਾ ਆਦਿ ਖਤ੍ਰੀ, ਜੋ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਰੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਖਤ੍ਰੀ ਜੋ ਢਾਈ ਕੋਹ ਪੁਰ ਜਾ ਮਿਲੇ ਉਹ ਢਾਈ ਘਰ, ਬਾਰਾਂ ਕੋਹ ਪੁਰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਬਾਰ੍ਹੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਏ. ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਜੋ ਬਹੁਤ ਜਗਾ ਦੇ ਖਤ੍ਰੀ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਦੂਰੀ ਤੇ ਮਿਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗ੍ਯਾ ਬਹੁਜਾਈ (ਬੁੰਜਾਹੀ) ਹੋਈ.

ਖਤ੍ਰੇਸ. ਕਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਈਸ਼. ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਸ੍ਵਾਮੀ. "ਕੀਨੇ ਸੁ ਜੇਰ ਖੂਨੀ ਖਤ੍ਰੇਸ." (ਮਨੁਰਾਜ)

ਖਦ. ਸੰ. ਖਦ੍. ਧਾ—ਖਾਣਾ—ਮਾਰਨਾ—ਸੰਤਾਪ ਦੇਣਾ—ਸ੍ਥਿਰ (ਕਾਇਮ) ਰਹਿਣਾ—ਢਕਣਾ.

ਖ਼ਦਸ਼ਾ. ਅ਼ خدشہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਿੱਲਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਦਿਲ ਨੂੰ ਛਿੱਲਣ ਵਾਲੀ ਚਿੰਤਾ। ੩ ਸੰਸਾ.

ਖਦਰਾਨਾ. ਦੇਖੋ, ਖਿਦਰਾਨਾ.

ਖਦਾਨ. ਖੋਦਿਆ ਹੋਇਆ ਅਸਥਾਨ, ਟੋਆ. ਗਰਤ. ਗੜ੍ਹਾ.

ਖਦਿਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੈਰ ਦਾ ਬਿਰਛ. ਦੇਖੋ, ਕੱਥ ੨. L. Acacia Catechu । ੨ ਇੰਦ੍ਰ। ੩ ਚੰਦ੍ਰਮਾ.

ਖਦੀਜਾ. ਦੇਖੋ, ਮੁਹੰਮਦ.

ਖਦੇਰਨਾ, ਖਦੇੜਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਖੇਦਣਾ. ਧਕੇਲਣਾ। ੨ ਤਾਕੁਬ (ਪਿੱਛਾ) ਕਰਕੇ ਦੌੜਾਉਣਾ. "ਬਹੁਤ ਕੋਸ ਤਿਹ ਮ੍ਰਿਗਹਿ ਖਦੇਰਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੪੪)

ਖਦੰਗ. ਦੇਖੋ, ਖਤੰਗ ੪ ਅਤੇ ੫.

ਖਦੰਗਨੀ. ਖਤੰਗ ਵਾਲੀ. ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ. ਦੇਖੋ, ਖਤੰਗ ੫.

ਖੱਦਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਖਰਦਰਾ ਵਸਤ੍ਰ, ਜੋ ਦੇਸੀ ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਦਾ ਬੁਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਖਦ੍ਯੋਤ, ਖਦ੍ਯੋਤਨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ (ਆਕਾਸ਼) ਵਿੱਚ ਜੋ ਦ੍ਯੋਤ (ਚਮਕਦਾ ਹੈ) ਸੂਰਜ। ੨ ਪਟਬੀਜਨਾ. ਜੁਗਨੂੰ. ਟਨਾਣਾ. ਟਿਟਾਣਾ. ਅੱਗ ਦੀ ਚਿੰਗਾੜੀ ਵਾਂਙ ਚਮਕਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਜੀਵ, ਜੋ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਉਡਦਾ ਹੈ. ਸਲ੍ਹਾਬੇ ਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਕਈ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਖਦ੍ਯੋਤ ਅਤੇ 'ਰਿੰਗਣਜੋਤਿ' ਇੱਕ ਹੀ ਸਮਝ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਭੇਦ ਹੈ. ਰਿੰਗਣਜੋਤਿ ਉਡਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਰਿੰਗਮਾਣ ਹੋਇਆ ਚਮਕਦਾ ਹੈ.

ਖਨ. ਸੰ. ਖਨ੍. ਧਾ—ਪਾੜਨਾ. ਖੋਦਣਾ. ਖੁਣਨਾ. ਪੁੱਟਣਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੰਡ. ਟੂਕ. "ਹਉ ਤਿਸੁ ਵਿਟਹੁ ਖਨ ਖੰਨੀਐ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੪) ਮੈ ਉਸ ਤੋਂ ਖੰਡ ਖੰਡ, ਭਾਵ—ਕ਼ੁਰਬਾਨ ਹੋਂਦਾ ਹਾਂ। ੩ ਫ਼ਾ. ਖ਼ਨ. ਘਰ. ਖ਼ਾਨਹ ਦਾ ਸੰਖੇਪ। ੪ ਮੰਜ਼ਿਲ. ਛਤਾਉ ਦਾ ਦਰਜਾ. ਇਸੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ 'ਖਣ' ਹੈ.

ਖਨਕ. ਸੰ. ਵਿ—ਖੋਦਣ (ਪੁੱਟਣ) ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੂਹਾ। ੩ ਸੰਨ੍ਹ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਚੋਰ.

ਖਨਖੰਨੀਐ. ਦੇਖੋ, ਖਨ ੨.

ਖਨਨ. ਸੰ. ਕ੍ਰਿ—ਖੋਦਣਾ. ਖੁਣਨਾ. ਪੁੱਟਣਾ। ੨ ਪਾੜਨਾ. ਚੀਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਖਨ ਧਾ.

ਖਨਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਨਿਤ੍ਰੀ. ਖੋਦਣ ਦਾ ਸੰਦ, ਕਹੀ. ਕਸੀ. "ਵ੍ਰਿਧ ਵਚ ਤੇ ਖਨਨੀ ਲੇ ਹਾਥ। ਟੱਕ ਲਗਾਯ ਚਿਤਵ ਗੁਰੁਨਾਥ."[1] (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖਨਲੀ. ਦੇਖੋ, ਖੰਨਲੀ.

ਖਨਵਾਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੰਡਨਵਾਦ. ਉਹ ਚਰਚਾ, ਜੋ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਲਈ ਹੋਵੇ. "ਚਉਦਹਿ ਖਨਵਾਦੇ." (ਭਾਗੁ) ਚੌਦਾਂ ਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਖੰਡਨਵਾਦ.

ਖਨਵਾਰਾ, ਖਨਵਾਰੀ ਵਿ—ਖਨਨ (ਖੋਦਣ) ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਾਨਿ ਖੋਦਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ (Miner). "ਜੈਸੇ ਖਨਵਾਰਾ ਖਾਨਿ ਖਨਤ ਹਨਤ ਘਨ." (ਭਾਗੁ ਕ) "ਜਜੋਂ ਖਨਵਾਰੀ ਪਾਵਹਿ ਹੀਰਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਖਨਿ. ਛਣ ਮੇ. ਪਲ ਵਿੱਚ। ੨ ਖਨਨ ਕਰਕੇ. ਖੋਦਕੇ. ਖੁਰਚਕੇ. "ਕਾਲੁਖ ਖਨਿ ਉਤਾਰ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ) ੩ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਾਨਿ. ਕਾਨ. ਧਾਤੁ ਅਤੇ ਰਤਨਾਂ ਦੇ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਥਾਂ (Mine).

ਖਨਿਜ. ਖਾਨਿ (ਕਾਨ) ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਧਾਤੁ, ਉਪਧਾਤੁ ਅਤੇ ਰਤਨ ਆਦਿਕ.

ਖਨੀ. ਖਨਨ ਕੀਤੀ, ਖੋਦੀ. ਖੁਣੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖਨਿ.

ਖਪ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਪ. ਧਾ—ਪ੍ਰੇਰਨਾ—ਭੇਜਣਾ—ਫੈਂਕਣਾ। ੨ ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਿਪ੍. ਧਾ—ਫੈਂਕਣਾ, ਨਸ੍ਟ ਕਰਨਾ, ਮਾਰਨਾ, ਦੋਸ ਲਾਉਣਾ, ਖਿੱਚਣਾ, ਬੰਨ੍ਹਣਾ. ਇਸੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ 'ਖਪਣਾ' ਅਤੇ 'ਖੱਪ' ਬਣਿਆ ਹੈ.

ਖਪਟ. ਵਿ—ਖਪਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਵਿਨਾਸ਼ਕ. "ਖਪਟ ਖਲ ਗਰਜਤ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ਵਿਨਾਸ਼ਕ ਵਿਕਾਰ ਗਰਜਤ। ੨ ਕੁਰੂਪ. ਬਦਸ਼ਕਲ। ੩ ਦੁਬਲਾ. ਕਮਜ਼ੋਰ। ੪ ਖ (ਆਕਾਸ਼) ਹੀ ਜਿਸ ਦਾ ਪਟ (ਵਸਤ੍ਰ) ਹੈ. ਨੰਗ ਧੜੰਗਾ। ੫ ਦੇਖੋ, ਖਪੁਟ.

[1] ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ.

ਖਪਟੀ. ਵਿ—ਖਪਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਖਰਪਾਤ. ਪਾਤੀ ਹੋਈ ਲੱਕੜ ਦਾ ਖੰਡ.

ਖਪਟੁ. ਦੇਖੋ, ਖਪਟ। ੨ ਖ (ਆਕਾਸ਼) ਦਾ ਹਾਲ ਜਾਣਨ ਵਿੱਚ ਜੋ ਪਟੁ (ਨਿਪੁਣ) ਹੈ. ਖਗੋਲ ਦਾ ਗਯਾਤਾ. Astronomer.

ਖਪਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਨਾਸ਼ ਹੋਣਾ. ਦੇਖੋ, ਖਪ. "ਖਿਮਾ ਵਿਹੂਣੇ ਖਪਿ ਗਏ." (ਓਅੰਕਾਰ) "ਖਿਨ ਮਹਿ ਉਪਜੈ ਖਿਨਿ ਖਪੈ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਖ਼ਰਚ ਹੋਣਾ। ੩ ਜਜਬ ਹੋਣਾ। ੪ ਬੰਧਾਇਮਾਨ ਹੋਣਾ. ਬੰਨ੍ਹੇ ਜਾਣਾ. "ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ ਮਹਿ ਨਾ ਓਇ ਖਪਤੇ." (ਬਾਵਨ)

ਖਪਤ, ਖਪਤਿ ਸੰਗਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਯ. ਵਿਨਾਸ਼. "ਉਪਤਿ ਖਪਤਿ ਨ ਆਵਣ ਜਾਣੀ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ੨ ਖ਼ਰਚ. ਸਰਫ਼। ੩ ਦੇਖੋ, ਖਬਤ ਅਤੇ ਖਬਤੀ। ੪ ਖ (ਆਕਾਸ਼) ਦਾ ਪਤਿ ਸੂਰਜ.

ਖਪਰ. ਸੰ. ਕਪੰਰ. ਸੰਗਯਾ—ਖੋਪਰੀ. ਸਿਰ ਦੀ ਹੱਡੀ, ਜੋ ਪਿਆਲੇ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਹੈ। ੨ ਸੰ. ਖਪੰਰ. ਭਿਖਯਾ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ। ੩ ਚੋਰ.

ਖਪਰਾ. ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕੀੜਾ, ਜੋ ਦਾਣੇ ਖਾਕੇ ਥੋਥੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੁਰਪਤ੍ਰ. ਚੌੜੇ ਫਲ ਦਾ ਤੀਰ. "ਤੀਖਨ ਖਪਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖਪਰਾਲੀ. ਖੱਪਰ (ਖੋਪਰੀ) ਧਾਰਣ ਵਾਲੀ, ਯੋਗਿਨੀ ਅਥਵਾ ਕਾਲੀ. "ਹੱਸੀ ਖਪਰਾਲੀ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਖਪਰੀ. ਖੋਪਰੀਧਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਖਪਰ। ੨ ਭਿਖਯਾ ਮੰਗਣ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਖਪਰ ੨. "ਖਲੜੀ ਖਪਰੀ ਲਕੜੀ ਚਮੜੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ਚਰਮਪੋਸ਼, ਕਾਪਾਲਿਕ, ਦੰਡੀਸੰਨਯਾਸੀ, ਮ੍ਰਿਗਚਰਮਧਾਰੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ.

ਖਪਰੈਲ. ਵਿ—ਖਪਰਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਖਪਰਾ ੨। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਖਪਰਾਪਟੜੀ. ਆਵੀ ਵਿੱਚ ਪਕਾਈ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਚਪਟੀ ਅਤੇ ਗੋਲ ਇੱਟ. Tile. ਇਹ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਲਈ ਵਰਤੀਦੀ ਹੈ.

ਖਪਵਾ. ਦੇਖੋ, ਕਪੀਰਾ.

ਖਪਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ। ੨ ਖ਼ਰਚ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਖਪ ਧਾ.

ਖਪਿ. ਖਪਕੇ. "ਖਪਿ ਹੋਏ ਖਾਰੁ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਖਪੁਟ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਨਹੁੰ (ਨਾਖ਼ੁਨ). ੨ ਦੇਖੋ, ਖ਼ਪਟ.

ਖੱਪ. ਦੇਖੋ, ਖਪ.

ਖੱਪੀ. ਖੱਪ (ਰੌਲਾ) ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਖਪ.

ਖ਼ਫ਼ਕ਼ਾਨ, ਖਫਗਾਨ ਦੇਖੋ, ਦਹਲ ੨.

ਖ਼ਫ਼ਗੀ. ਫ਼ਾ خفگی ਸੰਗਯਾ—ਨਾਰਾਜਗੀ. ਰੰਜ. ਗ਼ੁੱਸਾ.

ਖ਼ਫ਼ਤਾਨ. ਤੁ خفتان ਸੰਗਯਾ—ਕਵਚ (ਸੰਜੋ) ਦੇ ਹੇਠ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਕੁੜਤੀ.

ਖਫਨ. ਦੇਖੋ, ਕਫਨ.

ਖਫਨੀ. ਦੇਖੋ, ਕਫਨੀ.

ਖ਼ਫ਼ਾ. ਫ਼ਾ خفہ ਵਿ—ਜਿਸ ਦਾ ਗਲ ਘੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ੨ ਨਾਰਾਜ. ਅਪ੍ਰਸੰਨ. ਨਾਖ਼ੁਸ਼.

ਖ਼ਫ਼ੀ. ਅ خفی ਵਿ. ਗੁਪਤ. ਪੋਸ਼ੀਦਾ. ਦੇਖੋ, ਮਖ਼ਫ਼ੀ.

ਖ਼ਫ਼ੀਫ਼. ਅ خفیف ਵਿ—ਹਲਕਾ. ਹੌਲਾ। ੨ ਥੋੜਾ. ਕਮ. ਘੱਟ. ਅਲਪ। ੩ ਤੁੱਛ. ਅਦਨਾ। ੪ ਲੱਜਿਤ. ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ.

ਖੱਫਣ. ਦੇਖੋ, ਕਫਨ.

ਖ਼ਬਤ. ਅ خبط ਸੰਗਯਾ—ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਉਨਮਾਦ. ਪਾਗਲਪੁਣਾ.

ਖ਼ਬਤੀ. ਅ خبطی ਵਿ—ਸੌਦਾਈ. ਸਿਰੜਾ.

ਖ਼ਬਰ. ਅ خبر ਸੰਗਯਾ—ਸੁਧ. ਸਮਾਚਾਰ. ਹਾਲ। ੨ ਗਯਾਨ. ਸਮਝ. ਬੋਧ। ੩ ਇੰਦ੍ਰਿਯ. ਸੂਚਨਾ. "ਮਤ ਘਾਲਹੁ ਜਮਕੀ ਖਬਰੀ." (ਬਿਲਾ ਕਬੀਰ) ੪ ਨਿਗਹਬਾਨੀ. ਨਿਗਰਾਨੀ. "ਸਿੰਚਨਹਾਰੈ ਏਕੈ ਮਾਲੀ। ਖਬਰਿ ਕਰਤੁ ਹੈ ਪਾਤ ਪਤ ਡਾਲੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਖ਼ਬਰਦਾਰ. ਫ਼ਾ خبردار ਵਿ—ਸਾਵਧਾਨ. ਸੁਧਵਾਲਾ. ਹੋਸ਼ਿਆਰ.

ਖ਼ਬਰਦਾਰੀ. ਫ਼ਾ خبرداری ਸੰਗਯਾ—ਸਾਵਧਾਨਤਾ. ਹੋਸ਼ਿਆਰੀ। ੨ ਖ਼ਬਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਖਬਰਿ. ਦੇਖੋ, ਖਬਰ.

ਖਬਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਦੂਤ. ਖਬਰ (ਸਮਾਚਾਰ) ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਚਿੱਠੀ. ਸਮਾਚਾਰਪਤ੍ਰਿਕਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਖ਼ਬਰ.

ਖਬਰੁ. ਦੇਖੋ, ਖਬਰ.

ਖਬੀਸ. ਅ خبیث ਖ਼ਬੀਸ. ਵਿ—ਅਪਵਿਤ੍ਰ. ਨਾਪਾਕ। ੨ ਦੁਸ਼੍ਟ. ਪਾਂਮਰ। ੩ ਜਿੰਨ. ਦੇਉ.

ਖਬੀਰ. ਦੇਖੋ, ਖ਼ਮੀਰ.

ਖੱਬਚੂ. ਵਿ—ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਵਸ੍ਤੁ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਜੋ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦੀ ਥਾਂ ਖੱਬਾ ਵਰਤਦਾ ਹੈ.

ਖੱਬਲ. ਦੂਰਵਾ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਘਾਸ, ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਾਖਾ (ਤਿੜ੍ਹ) ਬਹੁਤ ਲੰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਹ ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨੇ ਸਬਜ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਖ਼ੁਰਾਕ ਹੈ. ਬਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹਰਿਆਵਲ ਲਈ ਅਤੇ ਗੇਂਦ ਖੇਡਣ ਦੇ ਮੈਦਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਖੱਬਲ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. L. Cynodon Dactylon. ਇਸ ਦੀ ਜੜ ਦਾ ਰਸ ਜ਼ਖਮ ਦਾ ਅਤੇ ਬਵਾਸੀਰ ਦਾ ਲਹੂ ਬੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਜਲੋਦਰ ਹਟਾਉਂਦਾ ਹੈ.

ਖੱਬਾ. ਸੰ. ਸਵ੍ਯ. ਵਿ—ਬਾਇਆਂ. ਚਪ.

ਖੱਬਾ ਸੱਜਾ. ਵਿ—ਬਾਯਾਂ ਦਾਯਾਂ (ਬਾਇਆਂ ਦਾਇਆਂ). ੨ ਭਾਵ—ਬੁਰਾ ਭਲਾ। ੩ ਏਧਰ ਓਧਰ.

ਖੱਬੀਖ਼ਾਨ. ਅ. ਖ਼ਬੀ (ਪੋਸ਼ੀਦਾ) ਫ਼ਾ. ਖ਼ਾਨ (ਸਰਦਾਰ). ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵ੍ਯੰਗ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਰੁਸਤਮ.

ਖਭਾਰ, ਖੱਭਾਰ ਸੰਗਯਾ—ਕ੍ਸ਼ੋਭ. ਘਬਰਾਹਟ. "ਪਰਯੋ ਸਰਬ ਪਰਿਵਾਰ ਖਭਾਰੂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਖ (ਆਕਾਸ਼) ਭੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਭਾਰੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਵੇ, ਅਜੇਹੀ ਮੁਸੀਬਤ.

ਖੱਭੀ. ਲਗਾਮ ਦੀ ਥਾਂ ਘੋੜੇ ਖੱਚਰ ਆਦਿ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦਿੱਤੀ ਰੱਸੀ.

ਖ਼ਮ. ਫ਼ਾ خم ਸੰਗਯਾ—ਟੇਢ. ਵਿੰਗ. ਝੁਕਾਉ। ੨ ਭੁਜਦੰਡ। ੩ ਸੰ. ਖ

(ਆਕਾਸ਼) ਨੂੰ ਜੋ ਮੀਯਤੇ (ਮਿਣ-ਲਵੇ) ਤੀਰ. ਦੇਖੋ, ਖਮਿ.

ਖ਼ਮਸ. ਅ਼ خمس ਵਿ—ਪੰਜ. ਪਾਂਚ.

ਖਮਸਾਨ. ਪ੍ਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੇਲ. ਸੰਬੰਧ.

ਖ਼ਮਰ. ਅ਼ خمر ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਰਾਬ (ਮਦਿਰਾ), ਜੋ ਖ਼ਮੀਰ (ਸਾੜੇ) ਤੋਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ.

ਖਮਾਚ. ਦੇਖੋ, ਕਮਾਚ.

ਖਮਿ. ਤੀਰ ਨਾਲ. ਬਾਣ ਸੇ। ੨ ਤੀਰ ਦਾ. ਦੇਖੋ, ਖਮ ੩. "ਬਧਿਕੁ ਉਧਾਰਿਓ ਖਮਿ ਪ੍ਰਹਾਰ." (ਬਸੰ: ਅ: ਮ: ੫) ਤੀਰ ਦਾ ਵਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਧਕ ਨੂੰ ਉਧਾਰਿਆ.

ਖ਼ਮੀਰ. ਅ਼ خمیر ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਫਾਨ. ਉਬਾਲ। ੨ ਗੁੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਆਟੇ ਆਦਿਕ ਦਾ ਉਫਾਨ। ੩ ਸ੍ਵਭਾਵ. ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ। ੪ ਸਾੜਾ। ੫ ਅਸਪਾਤ ਅਤੇ ਸਕੇਲੇ ਦੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦਾ ਜੌਹਰ.

ਖ਼ਮੁਸ਼. ਫ਼ਾ خمش ਇਹ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪਾਂਤਰ ਹੈ.

ਖਮੋਸ. ਦੇਖੋ, ਖ਼ਾਮੋਸ਼.

ਖ਼ਮੋਸ਼ਾਂ. ਫ਼ਾ خموشاں ਖ਼ਮੋਸ਼ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. ਚੁਪ ਕੀਤੇ. ਮੋਨੀ. ਜਿਵੇਂ—ਸ਼ਹਰੇਖ਼ਮੋਸ਼ਾਂ. ਦੇਖੋ, ਖ਼ਾਮੋਸ਼ਸ਼ਹਰ.

ਖ਼ੰਮਾਰ. ਅ਼ خمار ਖ਼ਮਰ (ਸ਼ਰਾਬ) ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸ਼ਰਾਬ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਖਯ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ਯ.

ਖ਼ਯਾਤ਼. ਅ਼ خیاط ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ੈਤ਼ (ਤਾਗੇ) ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਵਾਲਾ. ਦਰਜ਼ੀ. ਕਪੜਾ ਸਿਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖ੍ਯਾਤ.

ਖ਼ਯਾਨਤ. ਅ਼ خیانت ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ੌਨ (ਬਦਨਿਯਤੀ) ਦਾ ਭਾਵ. ਚੋਰੀ। ੨ ਧਰੋਹਰ ਵਿੱਚ ਬੇਈਮਾਨੀ.

ਖਯਾਲ. ਦੇਖੋ, ਖਿਆਲ.

ਖਯਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਖਿਆਲਾ.

ਖਯੋ. ਕ੍ਸ਼ਯ (ਨਾਸ਼) ਹੋਇਆ। ੨ ਖਹਿਆ. ਅੜਿਆ. "ਬਾਨ ਕਮਾਨ ਗਹੇ ਹਰਿ ਸਾਮੁਹੇ ਆਇ ਖਯੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਖਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਿਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦਾ ਖੰ (ਸੁਰਾਖ਼) ਵਡਾ ਹੋਵੇ, ਗਧਾ. ਦੇਖੋ, ਨੰ: ੧੧. "ਨਾਨਕ ਸੇ ਨਰ ਅਸਲਿ ਖਰ ਜਿ ਬਿਨੁ ਗੁਣ ਗਰਬੁ ਕਰੰਤਿ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸਾਰ) ੨ ਰਾਕਾ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਵਿਸ਼੍ਰਵਾ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਇੱਕ ਰਾਖਸ, ਜੋ ਦੂਖਣ (ਦੂਸਣ), ਦਾ ਭਾਈ ਸੀ. "ਦੂਖਣ ਔ ਖਰ ਦੈਤ ਪਠਾਏ." (ਰਾਮਾਵ) ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਦੰਡਕਬਣ ਵਿੱਚ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ੩ ਕੰਡਾ. ਕੰਟਕ. ਦੇਖੋ, ਫ਼ਾ. ਖ਼ਾਰ. "ਤਿਸ ਖਰ ਧਾਰੇ ਦੇਹ ਪਰ, ਯਾਂਤੇ ਸੋ ਮਲੀਨ ਹੈ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਕਮਲ ਨੇ ਸ਼ਰੀਰ ਪੁਰ ਕੰਡੇ—ਧਾਰਣ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ੪ ਕਾਉਂ। ੫ ਬਗੁਲਾ. ਵਕ। ੬ ਵਿ—ਤਿੱਖਾ. ਤੇਜ਼. "ਖਰ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਕਰ ਗਹੀ ਕਾਲ." (ਸਲੋਹ) "ਵਾਸਰ ਅਰਧ ਭਾਨੁ ਖਰ ਪਰਤ੍ਰ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਦੋ ਪਹਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ. ਸੂਰਜ ਤੇਜ਼ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੭ ਤੱਤਾ. ਤਪ੍ਯ। ੮ ਬੇਰਹਮ. ਕਠੋਰ ਦਿਲ ਵਾਲਾ। ੯ ਸੰ. ਕ਼ਰ੍—ਕਰ੍. ਧਾ. ਖਰਣਾ. ਪਘਰਣਾ. "ਬਡੇ ਬਡੇ ਬੀਰ ਬਰ ਓਰਾ ਸਮ ਖਰਗੇ." (ਠਾਕੁਰ) ੧੦ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਲ (ਖਲੀ) ਦੇ ਥਾਂ ਭੀ ਖਰ ਸ਼ਬਦ ਹੈ. "ਖਰ ਕੋ ਟੁਕਰੋ ਹਾਥ ਹਮਾਰੇ ਪੈ ਧਰਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੯੨) ੧੧. ਫ਼ਾ خر ਖ਼ਰ. ਗਧਾ। ੧੨ ਸਾਜ ਬਜਾਉਣ ਦਾ ਡੰਡਾ, ਮਿਜ਼ਰਾਬ. ਚੋਬ. ਡੱਗਾ. "ਸੱਟ ਪਈ ਖਰ ਚਾਮੀ." (ਚੰਡੀ ੩) ਚੰਮ (ਨਗਾਰੇ) ਉੱਤੇ ਖਰ (ਡੱਗੇ) ਦੀ ਸੱਟ ਪਈ. ਦੇਖੋ, ਖਰਚਾਮ। ੧੩ ਸਾਰੰਗੀ ਦਾ ਗਜ਼। ੧੪ ਵਿ—ਵਡਾ। ੧੫ ਖੁਰਦਰਾ. ਖਰਵਾ.

ਖਰਸ. ਦੇਖੋ, ਖ਼ਾਰਿਸ਼.

ਖਰਹਾ. ਹਿੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੁੱਡਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸਹਾ. Rabbit। ੨ ਖਰ (ਘਾਹ) ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਖੁਰਪਾ.

ਖਰਕ. ਦੇਖੋ, ਖੜਕ ੨। ੨ ਜਿਲਾ ਲਹੌਰ ਥਾਣਾ ਬਰਕੀ ਦਾ ਪਿੰਡ. ਦੇਖੋ, ਬੇਰੀ ਸਾਹਿਬ ੨। ੩ ਦੇਖੋ, ਖਰਕ ਭੂਰਾ। ੪ ਵ੍ਰਜ. ਪਹਾ. ਰਾਹ. "ਖਰਕ ਮਾਝ ਸਜਾਮ ਪਹਚਾਨੀ ਹੈ." (ਨਰੋੱਤਮ)

ਖਰਕ ਸਿੰਘ. ਦੇਖੋ, ਖਰਗ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ.

ਖਰਕ ਭੂਰਾ. ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ, ਨਜਾਮਤ ਸੁਨਾਮ, ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਨਰਵਾਣਾ ਵਿੱਚ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਉਚਾਣਾ ਅਤੇ ਘਸੋ ਤੋਂ ਨੇੜੇ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਪੂਰਵ ਦੇ ਪਾਸੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੧੫੦ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ੨੫ ਰੁਪਯੇ ਸਾਲਾਨਾ ਪਟਿਆਲੇ ਵੱਲੋਂ ਜਾਗੀਰ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹੈ.

ਖਰਕਾ. ਦੇਖੋ, ਖੜਕਾ. "ਧੁਨਿ ਸੰਖ ਬਜਾਯ ਕਰਯੋ ਖਰਕਾ." (ਚੰਡੀ ੧) ੨ ਗਧੇ ਲਈ ਭੀ ਖਰਕਾ ਸ਼ਬਦ ਨਫਰਤ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਖ਼ਰਖ਼ਸ਼ਾ. ਫ਼ਾ خرخشہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਝਗੜਾ. ਟੰਟਾ. ਬਖੇੜਾ। ੨ ਡਰ. ਭੈ. ਖ਼ੌਫ਼.

ਖਰਖਰਾ. ਫ਼ਾ خرخرہ ਸੰ. ਖਿੰਖਿਰੀ—ਖਿੰਖਿਰੀ. ਆਰੀ ਦੇ ਦੰਦੇ ਜੇਹੇ ਕੰਡਿਆਂ ਵਾਲਾ ਲੋਹੇ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਦ, ਜੋ ਘੋੜੇ ਦੇ ਬਾਲ ਸਾਫ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. "ਖਰੋ ਖਰਖਰਾ ਖਰੋ ਕਰੰਤਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਚੰਗਾ ਖਰਖਰਾ ਖੜਾ (ਖਲੋਤਾ) ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਖਰਗ. ਦੇਖੋ, ਖੜਗ. "ਤਬ ਬ੍ਰਿਜਭੂਸਨ ਖਰਗ ਗਹਿ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਖਰਗ ਸਿੰਘ. ਜਰਾਸੰਧ ਦਾ ਮਿਤ੍ਰ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਯੋਧਾ, ਖੜਗ ਸਿੰਘ. ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰ ਵਿੱਚ ਖਰਗ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਦੀ ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾ ਇਉਂ ਕੀਤੀ ਹੈ—"ਖਰਗ ਰਮਜਤਨੁ ਗਰਮਿਤਾ ਸਿੰਘਨਾਦ ਘਮਸਾਨ। ਪੰਚ ਬਰਨ ਕੋ ਗੁਨ ਲਿਯੋ ਇਹ ਭੂਪਤਿ ਬਲਵਾਨ." ਦੇਖੋ, ੪ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗਰਮਿਤਾ ੩.

ਖ਼ਰਗੋਸ਼. ਫ਼ਾ. خرگوش ਗਧੇਕੰਨਾ, ਸ਼ਸ਼ਕ. ਸਹਾ.

ਖਰਚ. ਫ਼ਾ خرچ ਖ਼ਰਚ. ਅ਼ خرج ਖ਼ਰਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵ੍ਯਯ. ਖਪਤ. ਸਰਫ਼। ੨ ਤੋਸ਼ਾ. "ਖਰਚ ਬੰਨੁ ਚੰਗਿਆਈਆਂ." (ਸੋਰ ਮ: ੧)

ਖਰਚਾਮ. ਖਰ (ਡੰਡਾ) ਚਾਮ (ਚਰਮ). ਚਰਮਦੰਡ. ਚੰਮ ਦਾ ਡੱਗਾ. "ਚੋਟ ਪਈ ਖਰਚਾਮੀ." (ਚੰਡੀ ੩) ਚੋਬਾਂ ਦੀ ਸੱਟ ਨਗਾਰਿਆਂ ਉੱਪਰ ਪਈ. ਦੇਖੋ, ਖਰ ੧੨। ੨ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਲੱਕੜ ਦੇ ਡੰਡੇ ਦੀ ਥਾਂ ਚੰਮ ਦੀ ਬੱਧਰੀਆਂ ਦਾ ਗੁੰਦਿਆ ਹੋਇਆ ਡੇਢ ਫੁਟ ਦਾ ਡੰਕਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਗਾਰਾ ਵਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ. ਚੰਮ

ਦੇ ਖਰ (ਡੰਕੇ) ਦੀ ਚੋਟ ਪਈ। ੩ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਗਾਰੇ ਨਾਲੋਂ ਇੱਕ ਭਿੰਨ ਵਾਜਾ ਭੀ ਖਰਚਾਮ ਹੈ—"ਦੈ ਚੋਬ ਦਮਾਮਨ ਉਸਟ ਖਰੀ, ਖਰਚਾਮ ਅਨੇਕ ਬਜੈਂ ਛਨਕਾਰਾ." (ਸਲੋਹ) "ਖਰਚਾਮ ਅਸਪੀ ਕੁੰਚਰੀ ਸੁਤਰੀ." (ਸਲੋਹ) ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਰਚਾਮ (ਕਠੋਰ ਚੰਮ) ਵਾਲਾ ਵਾਜਾ, ਜੋ ਨਗਾਰੇ ਜੇਹਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਘੋੜੇ, ਗਧੇ, ਸੁਤਰ, ਹਾਥੀ ਉੱਪਰ ਰੱਖਕੇ ਵਜਾਈਦਾ ਸੀ। ੪ ਗ੍ਯਾਨੀ ਖਰਚਾਮ ਦਾ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ—ਗਧੇ ਦੇ ਚੰਮ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹਿਆ ਨਗਾਰਾ। ੫ ਗਧੇ ਦਾ ਚੰਮ.

ਖਰਚਾਮੀ. ਖਰਚਾਮ (ਡੰਕੇ) ਦ੍ਵਾਰਾ। ੨ ਖਰਚਾਮ ਉੱਤੇ। ੩ ਵਡੇ ਨਗਾਰੇ ਤੇ। ੪ ਦੇਖੋ, ਖਰਚਾਮ.

ਖਰਚਿ. ਖ਼ਰਚ ਕਰਦੇ. ਖ਼ਰਚਦੇ. "ਖਾਤ ਖਰਚਿ ਕਛੁ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ੨ ਖ਼ਰਚਕੇ.

ਖਰਜ. ਗਧੇ ਦਾ ਬੱਚਾ। ੨ ਖੱਚਰ। ੩ ਦੇਖੋ, ਖੜਜ। ੪ ਖੜਜ (ਸ਼ਡ੍ਜ) ਸੁਰ ਵਾਲਾ ਤਾਰ। ੫ ਦੇਖੋ, ਖਰਚ। ੬ ਸੰ. ਖਰ੍ਜ੍. ਧਾ—ਪੂਜਾ ਕਰਨਾ. ਖੜਕਾ ਕਰਨਾ. ਦੁੱਖ ਦੇਣਾ। ੭ ਖ਼ਾਰਿਜ ਲਈ ਭੀ ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਦੇਖ ਕਲੰਕੀ ਖਰਜ".

ਖਰਜੰਦਾਲ. ਕਠੋਰ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲਾ ਜੱਲਾਦ. "ਤੁਰਕ ਕਹੈਂ ਖਰਜੰਦਾਲ ਪੰਥ ਹੈ." (ਪ੍ਰਾਪੰਪ੍ਰ)

ਖਰਣਾ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਰਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੁਇਣਾ. ਟਪਕਣਾ। ੨ ਬਹਿਣਾ. ਵਗਣਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਖੜਨਾ.

ਖਰਦਰਾ. ਵਿ—ਖੁਰਦਰਾ. ਖਰ੍ਹਵਾ. ਖ਼ਾਰਵਾਲਾ. ਖ਼ਾਰਦਾਰ.

ਖਰਦੂਖਣ, ਖਰਦੂਖਨ } ਸੰ. ਖਰਦੂਸਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧਤੂਰਾ. ਕਨਕ. ਜਿਸ ਦੇ ਖਾਣ ਤੋਂ ਖਰ (ਗਧਾ) ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਖਰ ਅਤੇ ਦੂਸਣ ਦੈਤ. "ਖਰ ਦੂਖਨ ਮਾਰ ਬਹਾਇ ਦਏ." (ਰਾਮਾਵ) ਦੇਖੋ, ਖਰ ੨ ਅਤੇ ਦੂਸਨ ੩.

ਖਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਖਰਣਾ. "ਕਈ ਜਨਮ ਗਰਭ ਹਿਰਿ ਖਰਿਆ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਖੜਨਾ. "ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਕਾਲਹਿ ਖਰਨਾ" (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) "ਗ੍ਰਸਿ ਮੀਨਾ ਵਸਿਗਤ ਖਰਿਆ." (ਕਾਨ ਮ: ੪) "ਜੰਜੀਰ ਬਾਂਧਿਕਰਿ ਖਰੇ ਕਬੀਰ." (ਭੈਰ ਅ: ਕਬੀਰ)

ਖਰਬ. ਸੰ. ਖਰ੍ਬ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਬੇਰ ਦੀ ਇੱਕ ਨਿਧਿ. ਲੀਲਾਵਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕ੍ਰੋੜ ਦਾ ਦਸ਼ ਗੁਣਾ ਅਰਬੁਦ, ਅਰਬੁਦ ਦਾ ਦਸ਼ ਗੁਣਾ ਅਬਜ, ਅਬਜ ਦਾ ਦਸ਼ ਗੁਣਾ ਖਰਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਰਾਮਾਇਣ ਵਿੱਚ ਮਹਾਪਦਮ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰ ਗੁਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਖਰਬ ਸੰਖ੍ਯਾ ਲਿਖੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸੰਖ੍ਯਾ. "ਲਾਖ ਅਰਬ ਖਰਬ ਦੀਨੋ ਦਾਨ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਵਾਮਨ. ਬਾਉਨਾ। ੩ ਵਿ—ਛੋਟਾ.

ਖਰਬੜ. ਮਰਾ. ਵਿ—ਉੱਚਾ ਨੀਵਾਂ. ਸਮਤਾ ਬਿਨਾ। ੨ ਉਚ ਨੀਚ. "ਖਰਬੜ ਹੋਏ ਖੁਦੀ ਖੁਆਰਾ." (ਭਾਗੁ)

ਖਰਬਾਹਨ, ਖਰਬਾਹਨਿ, ਖਰਬਾਹਨੀ } ਗਧੇ ਉੱਪਰ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਸੀਤਲਾਦੇਵੀ ਦਾ ਰੂਪ. ਖਰਵਾਹਨ. "ਖਰਬਾਹਨ ਉਹ ਛਾਰ ਉਡਾਵੈ." (ਗੌਂਡ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਗਧੇ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ੀਤਲਾ ਦੇਵੀ. ਖਰਵਾਹਿਨੀ.

ਖਰਬਾੜੂ. ਦੇਖੋ, ਖਰਬੜ। ੨ ਸੰ. ਉਰ੍ਵਾਰੁ. ਖ਼ਰਬੂਜ਼ਾ. "ਖਰਬਾੜੂ ਖੀਰਾ." (ਭਾਗੁ)

ਖਰਬੂਜਾ. ਫ਼ਾ خربزه ਖ਼ਰਬੂਜ਼ਾ. ਇਸ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਖ਼ੁਰਪੁਜ਼ਹ ਭੀ ਸਹੀ ਹੈ. ਸੰ. ਖਰ੍ਬੂਜ, ਉਰ੍ਵਾਰੁ ਅਤੇ ਦਸ਼ਾਂਗੁਲ. Cucumis melo. ਇਹ ਸਾਉਣੀ ਦੀ ਫਸਲ ਦਾ ਫਲ ਹੈ, ਜੋ ਬੇਲ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਤਰ ਹੈ. ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਮਿਸਰ ਦੇ ਖਰਬੂਜੇ ਬਹੁਤ ਮਿੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਕਾਬੁਲੀ ਸਰਦਾ ਭੀ ਇਸੇ ਜਾਤਿ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ.

ਖਰਭਰ, ਖਰਭਰੀ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਸ਼ੋਭ. ਘਬਰਾਹਟ. ਖਲਭਲੀ. ਵ੍ਯਾਕੁਲਤਾ. "ਅੰਧ ਧੁੰਧ ਜਗ ਖਰਭਰ ਪਰਜੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਕੇਹਰਿ ਗਰਜਨ ਤੇ ਜਸੋਂ ਕਰੀ। ਹੋਇਂ ਪੁੰਜ, ਤੱਦਪਿ ਖਰਭਰੀ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਰੌਲਾ. ਸ਼ੋਰ.

ਖ਼ਰਮਸਤੀ. ਫ਼ਾ خرمستی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਧੇ ਜੇਹੀ ਮਸ੍ਤੀ. ਊਧਮ। ੨ ਨਿਰਲੱਜ ਕਾਮਚੇਸ੍ਟਾ.

ਖਰਮੋਹਰਾ. ਫ਼ਾ خرمهره ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੌਡੀ. ਵਰਾਟਿਕਾ.

ਖਰਲ. ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ, ਜੋ ਝੰਗ ਦੇ ਜਿਲੇ ਵਿਸ਼ੇਸ ਹੈ। ੨ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ੍ਰ। ੩ ਸੰ. ਖਲ੍ਵ. ਪੱਥਰ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤੀਨੁਮਾ ਕੂੰਡੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੁਰਮਾ ਅਤੇ ਦਵਾਈ ਵੱਟੇ ਨਾਲ ਬਾਰੀਕ ਪੀਸੀਦੀ ਹੈ. ਇਹ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਗਯਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਉਮਦਾ ਬਣਦੇ ਹਨ ਅਰ ਅੱਠ ਆਨੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਯੇ ਦੀ ਕੀਮਤ ਤਕ ਮਿਲਦੇ ਹਨ.

ਖਰਵਾਹਨ, ਖਰਵਾਹਿਨੀ } ਦੇਖੋ, ਖਰਬਾਹਨ.

ਖਰਵਾਰ. ਖਰ (ਡੰਕੇ) ਦਾ ਕਰੀਏ ਵਾਰ (ਆਘਾਤ) ਜਿਸ ਪੁਰ, ਨਗਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਖਰ ੧੨. "ਸੱਟ ਪਈ ਖਰਵਾਰ ਕਉ." (ਚੰਡੀ ੩) ੨ ਦੇਖੋ, ਖਲਵਾੜਾ। ੩ ਸੰ. ਖਰਭਾਰ. ਉਤਨਾ ਭਾਰ ਜੋ ਗਧਾ ਉਠਾ ਸਕੇ. ਫ਼ਾ خروار ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਦੋ ਮਨ ਤਿੰਨ ਸੇਰ ਪੱਕਾ ਭਾਰ 'ਖਰਵਾਰ' ਸੱਦੀਦਾ ਹੈ. ਅੱਬੁਲ ਫ਼ਜ਼ਲ ਨੇ ਕੰਧਾਰੀ ੪੦ ਮਨ, ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ੧੦ ਮਨ ਖਰਵਾਰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ.[1]

ਖਰਵਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਖਲਵਾੜਾ.

ਖਰੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੜਕਾ। ੨ ਗੱਡੇ ਪੁਰ ਦਾਣੇ ਆਦਿਕ ਲੱਦਣ ਲਈ ਇੱਕ ਸਣੀ ਦਾ ਖੁਰਦਰਾ ਵਸਤ੍ਰ। ੩ ਜਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ ਦੀ ਇੱਕ ਤਸੀਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ.

ਖਰਾ. ਵਿ—ਅਤਿ. ਬਹੁਤ. ਅਧਿਕ. "ਤੂ ਮੈ ਖਰਾ ਪਿਆਰਾ." (ਧਨਾ ਮ: ੧) "ਆਏ ਖਰੇ ਕਠਿਨ ਜਮਕੰਕਰ." (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ਵਡੇ ਕਰੜੇ। ੨ ਖਾਲਿਸ ਸ਼ੁੱਧ. ਬਿਨਾ ਮਿਲਾਵਟ. "ਖੋਟੇ ਕਉ ਖਰਾ ਕਹੈ, ਖਰੇ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੈ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧) ੩ ਸੱਚਾ। ੪ ਨਿਸਕਪਟ. ਛਲ ਰਹਿਤ। ੫ ਖਲੋਤਾ. ਖੜਾ. "ਅੰਤ ਕੀ ਬਾਰ ਕੋ ਖਰਾ ਨ ਹੋਸੀ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਖਰਾਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਰ (ਖੁਰਦਰੀ) ਆਸ (ਚੱਕੀ). ਅਥਵਾ—ਖਰ

[1] ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਨ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਦੇਖੋ, ਮਨ ੧੨.

(ਵਡੀ) ਆਸ (ਚੱਕੀ). ਆਟਾ ਪੀਹਣ ਦੀ ਵਡੀ ਚੱਕੀ, ਜੋ ਬੈਲ ਆਦਿਕ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਾਕ਼ਤ ਨਾਲ ਚਲਾਈਦੀ ਹੈ। ੨ ਫ਼ਾ خراش ਖ਼ਰਾਸ਼. ਝਰੀਟ. ਰਗੜ.

ਖ਼ਰਾਸ਼ੀਦਨ. ਫ਼ਾ خراشیدن ਕ੍ਰਿ—ਛਿੱਲਣਾ. ਝਰੀਟਣਾ.

ਖਰਾਸੌਂਦਾ. ਦੇਖੋ, ਚੂਹੜਕਾਣਾ.

ਖਰਾਹਟ. ਜਿਲਾ ਮਾਂਟਗੁਮਰੀ, ਤਸੀਲ ਪਾਕਪਟਨ ਥਾਣਾ ਟਿੱਬੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪਾਕਪਟਨ ਤੋਂ ੧੨ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਉਦਾਸੀ ਹੈ.

ਖ਼ਰਾਜ. ਅ਼ خراج ਖ਼ਰਾਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਰਜ (ਨਿਕਾਲਣ) ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਮੁਆ਼ਮਲਾ. ਮਹਿਸੂਲ. ਟੈਕਸ. ਦੇਖੋ, ਖਿਰਾਜ.

ਖ਼ਰਾੜ, ਖ਼ਰਾਦ. ਅ਼ خراط ਫ਼ਾ خراد ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਰਾਸ਼ਣ (ਛਿੱਲਣ) ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਇੱਕ ਲੁਹਾਰਾ ਅਤੇ ਤਖਾਣਾ ਯੰਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਧਾਤੁ ਅਤੇ ਕਾਠ ਦੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਗੋਲ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਘੜੀਦੀਆਂ ਹਨ. Lathe.

ਖ਼ਰਾਬ. ਅ਼ خراب ਵਿ—ਵੀਰਾਨ. ਉਜੜਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਬੁਰਾ. ਮੰਦ.

ਖ਼ਰਾਬੀ. ਫ਼ਾ خرابی ਤਬਾਹੀ. ਬਰਬਾਦੀ। ੨ ਬੁਰਾਈ.

ਖਰਾਯਤ. ਦਾਨ. ਦੇਖੋ, ਖੈਰਾਤ. "ਕੇਤਿਕ ਦੇਤ ਫਕੀਰ ਖਰਾਯਤ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਖਰਾਰਿ, ਖਰਾਰੀ. ਖਰ ਦੈਤ ਦਾ ਵੈਰੀ ਰਾਮ. ਦੇਖੋ, ਖਰ। ੨ ਧਤੂਰਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਖਾਧੇ ਗਧਾ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਖਰਾਲ. ਦੇਖੋ, ਖਰਲ ੩. "ਚੂਨਾ ਸੂਖਮ ਪੀਸ ਖਰਾਲੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਖਰਲ ਵਿੱਚ.

ਖਰਾਲੇ. ਖਰਲ ਨਾਲ। ੨ ਖਰਲ ਵਿੱਚ. ਦੇਖੋ, ਖਰਾਲ.

ਖਰਾਂਵ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੜਾਊਂ. ਪਾਦੁਕਾ. "ਦੇਇ ਖਰਾਂਵ ਸਦਨ ਕੋ ਮੋਰਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਖਰਿਆ. ਦੇਖੋ, ਖਰਨਾ ਅਤੇ ਖੜਨਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖੜੀਆ.

ਖਰੀ. ਖਰਾ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ. "ਰਸਨਾ ਹਰਿਜਸ ਗਾਵੈ ਖਰੀ ਸੁਹਾਵਣੀ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੋਰ) "ਵਿਚ ਸਾਹੁਰੜੈ ਖਰੀ ਸੋਹੰਦੀ." (ਸ੍ਰੀ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੨ ਸੰ. ਖਰ ਦੀ ਮਦੀਨ. ਗਧੀ। ੩ ਵਿ—ਖਰ (ਗਧੇ) ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ. "ਅਸਪੀ ਸ਼ੁਤਰੀ ਬਜਤ ਅਸੇਖਾ। ਪੀਲ ਖਰੀ ਨੌਬਤ ਨਹਿ ਲੇਖਾ." (ਸਲੋਹ) ਅਸਪ, ਸ਼ੁਤਰ, ਪੀਲ, ਖਰ ਪੁਰ ਲੱਦੀਆਂ ਨੌਬਤਾਂ ਵਜਦੀਆਂ ਹਨ। ੪ ਖਲੋਤੀ. ਖੜੀ. "ਖਰੀਦਾਰ ਜਿਸ ਕੀ ਵਿਚ ਖਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੫ ਖੰਰਗਈ. ਦੇਖੋ, ਖਰਣਾ.

ਖਰੀਆ. ਦੇਖੋ, ਖੜੀਆ.

ਖ਼ਰੀਤ਼ਾ. ਅ਼ خریطه ਸੰਗ੍ਯਾ—ਥੈਲੀ। ੨ ਲਿਫ਼ਾਫ਼ਾ ਅਥਵਾ ਗੁਥਲੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁਰਾਸਿਲਾ ਪਾਕੇ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ। ੩ ਸ਼ਾਹੀ ਰਸਮੀ ਖ਼ਤ.

ਖ਼ਰੀਦ. ਫ਼ਾ خرید ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੁੱਲ ਲੈਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਕ੍ਰਯ.

ਖਰੀਦਣਾ, ਖਰੀਦਨਾ. ਫ਼ਾ خریدن ਖ਼ਰੀਦਨ. ਮੁੱਲ ਲੈਣਾ. ਸੰ. ਕ੍ਰਯਣ. "ਮੁੱਲਖਰੀਦੀ ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੧)

ਖ਼ਰੀਫ਼. ਅ਼ خریف ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਾਉਣੀ ਦੀ ਫ਼ਸਲ.

ਖਰੁ. ਦੇਖੋ, ਖਰ। ੨ ਸੰ. ਵਿ—ਮੂਰਖ। ੩ ਬੇਰਹਮ। ੪ ਲੋਭੀ। ੫ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੰਦ. ਦਾਂਤ। ੬ ਘੋੜਾ। ੭ ਸ਼ਿਵ। ੮ ਕਾਮਦੇਵ। ੯ ਅਹੰਕਾਰ.

ਖ਼ਰੂਜ. ਅ਼ خروج ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਨਿਕਲਣਾ. "ਨਾਨਕ ਕੀਆ ਖਰੂਜ." (ਮਗੋ) ਦੇਖੋ, ਖਾਰਿਜ.

ਖਰੂਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਰਮਸ੍ਤੀ. ਖਰਊਧਮ.

ਖਰੇ. ਦੇਖੋ, ਖਰਾ, ਖਰਨਾ ਅਤੇ ਖੜਨਾ.

ਖਰੇਖਰੋਏ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਪਹਿਰੇ ਪੁਰ ਖੜੇ ਹੋਏ. ਫ਼ੌਜੀ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦੇ। ੨ ਖੜੇ ਹੋਇਆਂ. ਖਲੇ ਖਲੋਤੇ. "ਖਰੇਖਰੋਏ ਬੈਠਤ ਊਠਤ ਮਾਰਗ ਪੰਥਿ ਧਿਆਵੈਗੋ." (ਕਾਨ ਅ: ਮ: ੪)

ਖਰੋਆ. ਖੜਾ. ਦੇਖੋ, ਖਲੋਤਾ.

ਖ਼ਰੋਸ਼. ਫ਼ਾ خروش ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ੋਰ. ਡੰਡ. ਰੌਲਾ.

ਖ਼ਰੋਸ਼ੀਦਨ. ਫ਼ਾ خروشیدن ਕ੍ਰਿ—ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਉਣਾ. ਡੰਡ ਪਾਉਣੀ.

ਖਰੋਟ. ਦੇਖੋ, ਅਖਰੋਟ. "ਖਰੇ ਖਰੋਟ ਸੁ ਦਲਗਨ ਹਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖਰ੍ਹਾ. ਦੇਖੋ, ਖਹਿਰਾ.

ਖਲ. ਸੰ. ਖਲ੍. ਧਾ—ਬਟੋਰਨਾ—ਕੱਠਾ ਕਰਨਾ—ਇੱਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਥਾਂ ਕਰਨਾ—ਹਿੱਲਣਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਲਹਾਨ. ਪਿੜ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਾਣੇ ਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ, ਅਥਵਾ ਹੇਠ ਉੱਪਰ ਹਿਲਾਏ ਜਾਕੇ ਗਾਹੇ ਜਾਣ. "ਲੈ ਤੰਗੁਲੀ ਖਲ ਦਾਨਨ ਜਨੌਂ ਨਭ ਬੀਚ ਉਡਾਈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਦੇਖੋ, ਖਰਲ ੩। ੪ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ। ੫ ਤਿਲ ਅਥਵਾ ਸਰੋਂ ਆਦਿਕ ਦਾ ਫੋਗ, ਜੋ ਤੇਲ ਕੱਢਣ ਪਿੱਛੋਂ ਬਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੬ ਖ (ਆਕਾਸ਼) ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਵਾਲਾ, ਸੂਰਜ। ੭ ਆਕਾਸ਼ ਜੇਹਾ ਹੈ ਰੰਗ ਜਿਸ ਦਾ, ਤਮਾਲ ਬਿਰਛ। ੮ ਵਿ—ਨੀਚ. ਦੁਸ੍ਟ "ਖਲ ਮੂਰਖ ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਕਰਬੋ." (ਸਾਰ ਕਬੀਰ) ੯ ਨਿਰਦਯ. ਬੇਰਹਮ। ੧੦ ਦੇਖੋ, ਖੱਲ.

ਖਲਹਲ, ਖਲਹਲੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਬਰਾਹਟ. ਦਹਲ. ਵ੍ਯਾਕੁਲਤਾ. ਖਲਭਲੀ. "ਦਿਲ ਖਲਹਲੁ ਜਾਕੈ ਜਰਦ ਰੂ ਬਾਨੀ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ) ਜਿਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਖਲਭਲੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਵੰਨੀ (ਵਰਣ) ਜ਼ਰਦ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖਲਲ.

ਖਲਹਾਨ, ਖਲਹਾਨੁ. ਦੇਖੋ, ਖਲ ੨. ਫ਼ਾ ਖ਼ਿਰਮਨ. "ਬਿਨੁ ਕਣ ਖਲਹਾਨੁ ਜੈਸੇ ਗਾਹਨ ਪਾਇਆ." (ਭੈਰ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਖਲਿਹਾਨ.

ਖ਼ਲਕ. ਅ਼ خلق ਖ਼ਲਕ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਚਨਾ. ਸ੍ਰਿਸ੍ਟੀ. "ਖਾਲਿਕ ਖਲਕ, ਖਲਕ ਮਹਿ ਖਾਲਿਕ." (ਪ੍ਰਭਾ ਕਬੀਰ) ੨ ਪੈਦਾ ਕਰਣਾ. ਰਚਣਾ.

ਖਲਕਤ. ਅ਼ خلقت ਖ਼ਲਕ਼ਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰਸਾਰ. ਸ੍ਰਿਸ੍ਟੀ.

ਖਲਖੰਡਕ, ਖਲਖੰਡਨ. ਵਿ—ਦੁਸ੍ਟਾਂ ਦੇ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੜਗ. (ਸਨਾਮਾ)

ਖਲਖੰਡਨੀ. ਵਿ—ਦੁਸ੍ਟਾਂ ਦੇ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਪਾਣ. (ਸਨਾਮਾ) ੩ ਖਲਖੰਡਨ (ਕ੍ਰਿਪਾਣ) ਧਾਰਣ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਖਲਜੀ. خلجی ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇਕ ਖ਼ਲਜ ਨਗਰ ਹੈ ਉਸ ਥਾਂ

ਦੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਖ਼ਲਜੀ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ. ਇਸ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਜਲਾਲੁੱਦੀਨ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖ਼ਲਜੀ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਰਾਜ ਸਨ ੧੨੯੦ ਤੋਂ ੧੩੨੦ ਤੀਕ ਰਿਹਾ ਹੈ.

ਖਲਨ. ਦੇਖੋ, ਸਖਲਨ। ੨ ਖਲੋਣਾ. ਖੜੇ ਹੋਣਾ। ੩ ਖਲਾਂ ਨੂੰ। ੪ ਖਲਾਂ ਨੇ.

ਖ਼ਲਫ਼. ਅ਼. خلف ਵਿ—ਪਿੱਛੇ ਆਉਣ ਵਾਲਾ. ਅਨੁਚਰ। ੨ ਵਾਰਿਸ. ਮਾਲਿਕ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰਤਾਨ. ਔਲਾਦ। ੪ ਬੇਟਾ. ਪੁਤ੍ਰ.

ਖਲਭਲੀ. ਦੇਖੋ, ਖਲਹਲ.

ਖਲਮਾਰਕ. ਵਿ. ਦੁਸ਼੍ਟ ਨੂੰ ਮਾਰਨਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੜਗ (ਸਨਾਮਾ)

ਖਲਮੂਰਖ. ਨੀਚ (ਦੁਸ਼੍ਟ) ਅਤੇ ਬੁੱਧਿ ਵਿਦ੍ਯਾ ਰਹਿਤ. ਦੇਖੋ, ਖਲ ੮.

ਖਲਰਾ, ਖਲਰੀ } ਦੇਖੋ, ਖਲੜਾ—ਖਲੜੀ। ੨ ਸੁਲਤਾਨ (ਸਖੀ ਸਰਵਰ) ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਗਲ ਪਹਿਰੀ ਖੱਲ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਖੂੰਡੀ ਲਟਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ. "ਖੂੰਡੀ ਖਲਰਾ ਗਲ ਮਹਿ ਧਰੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖ਼ਲਲ. ਅ਼ خلل ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੁਕਾਵਟ. ਪ੍ਰਤਿਬੰਧ। ੨ ਵਿਘਨ। ੩ ਖ਼ਰਾਬੀ. "ਖਲਲ ਨਿਜਦਲ ਪਰਜੋ ਸ੍ਵਾਮੀ." (ਸਲੋਹ)

ਖਲਵਾਇਆ. ਕ੍ਰਿ—ਖੜਾ ਕਰਵਾਇਆ. "ਭਗਤਾ ਅਗੈ ਖਲਵਾਇਆ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਵਡ) ੨ ਖਾਦਨ ਕਰਵਾਇਆ. ਭੋਜਨ ਕਰਵਾਇਆ.

ਖਲਵਾਰਾ, ਖਲਵਾੜਾ } ਖਲ (ਪਿੜ) ਦਾ ਵਲਗਣ. ਪਿੜਮੰਡਲ. ਦੇਖੋ, ਖਲ. ੨ ਖ਼ਿਰਮਨ. "ਖੇਤੀ ਜਿਨ ਕੀ ਉਜੜੈ ਖਲਵਾੜੈ ਕਿਆ ਥਾਉ?" (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸਾਰ) "ਸਭ ਕੂੜੈ ਕੇ ਖਲਵਾਰੇ." (ਨਟ ਅ: ਮ: ੪)

ਖਲੜਾ, ਖਲੜੀ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਰਮ. ਤ੍ਵਚਾ. ਖਾਲ. ਦੇਖੋ, ਖੱਲ ੩-੪। ੨ ਚੰਮ ਦੀ ਥੈਲੀ. "ਭਉ ਤੇਰਾ ਭਾਂਗ ਖਲੜੀ ਮੇਰਾ ਚੀਤ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) ੩ ਵਿ—ਖੱਲੜੀ ਪਹਿਰਨ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਖਪਰੀ. "ਖਲੜੀ ਖਪਰੀ ਲਕੜੀ ਚਮੜੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)

ਖਲਾ. ਵਿ—ਖੜਾ. ਖਲੋਤਾ. "ਸਾਜਨੁ ਸਭਕੈ ਨਿਕਟਿ ਖਲਾ." (ਰਾਮ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨ ਖਲ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. "ਸੇ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਅਮੇਧ ਖਲਾ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧) ਦੇਖੋ, ਖਲ ੮। ੩ ਦੇਖੋ, ਖੱਲ.

ਖਲਾਸ. ਅ਼ خلاص ਖ਼ਲਾਸ. ਵਿ—ਨਿਰਬੰਧ. ਮੁਕਤ. ਆਜ਼ਾਦ. ਖਲਾਸਾ. "ਦਰਗਹਿ ਹੋਇ ਖਲਾਸ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) "ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਖਲਾਸ ਚਮਾਰਾ." (ਗਉ)

ਖਲਾਸਾ. ਦੇਖੋ, ਖਲਾਸ ਅਤੇ ਖੁਲਾਸਾ.

ਖਲਾਸੀ. ਫ਼ਾ خلاصی ਖ਼ਲਾਸੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਿਹਾਈ. ਛੁਟਕਾਰਾ. ਮੁਕਤਿ. "ਤਿਸੁ ਭਈ ਖਲਾਸੀ ਹੋਈ ਸਗਲ ਸਿਧਿ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਜਹਾਜ ਦਾ ਉਹ ਨੌਕਰ, ਜੋ ਬੰਦਰ ਵਿੱਚ ਬੱਧੇ ਜਹਾਜ ਦਾ ਬੰਧਨ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ। ੩ ਤੰਬੂ ਦੇ ਰੱਸੇ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਖ਼ੇਮੇ ਅਤੇ ਕਨਾਤ ਨੂੰ ਲਪੇਟਣ ਵਾਲਾ ਸੇਵਕ.

ਖਲਾਸੁ. ਦੇਖੋ, ਖਲਾਸ. "ਜਿਨ ਕੌ ਸਾਧੂ ਭੇਟੀਐ ਸੋ ਦਰਗਹ ਹੋਇ ਖਲਾਸੁ." (ਮਾਝ ਬਾਰਹਮਾਹਾ)

ਖਲਾਫਤ. ਖਲੀਫਾ ਦੀ ਪਦਵੀ। ੨ ਖਲੀਫਾ ਦਾ ਕਰਮ. ਦੇਖੋ, ਖਲੀਫਾ.

ਖਲਾਵਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖਾਦਨ ਕਰਾਉਣਾ. ਭੋਜਨ ਕਰਵਾਉਣਾ. "ਖਲਾਵੈ ਭੋਜਨ." (ਧਨਾ ਮ: ੫)

ਖਲਿ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤੇਲ ਕੱਢਣ ਪਿੱਛੋਂ ਤਿਲ ਸਰਸੋਂ ਆਦਿਕ ਦਾ ਫੋਗ. "ਨਾ ਖਲਿ ਭਈ ਨਾ ਤੇਲ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਖਲ ਅਤੇ ਖਲਿ ਦੋਵੇਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦ ਸਹੀ ਹਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖਲ.

ਖਲਿਆ. ਖੜੋਤਾ. ਖੜਾ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਖੜੋਨ ਸਮੇਂ. ਖਲੋਤਿਆਂ. "ਸੋਵਤ ਬੈਸਤ ਖਲਿਆ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਖਲਿਆਨ. ਦੇਖੋ, ਖਲ ੨ ਅਤੇ ਖਲਿਹਾਨ.

ਖਲਿਇ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਖੜੋਕੇ. ਖੜੇ ਹੋਕਰ. "ਖਲਿਇ ਕੀਚੈ ਅਰਦਾਸਿ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧)

ਖਲਿਹਾਨ. ਦੇਖੋ, ਖਲ ੨। ੨ ਸੰ. ਖਲਿਨੀ. ਪਿੜਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ. ਜਿਸ ਥਾਂ ਕਈ ਖਲਸ੍ਥਾਨ (ਪਿੜ) ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ.

ਖਲਿਹਾਨਿ. ਖਲਹਾਨ (ਪਿੜ) ਵਿੱਚ. "ਕੋਈ ਵਾਹੇ ਕੋ ਲੁਣੇ ਕੋ ਪਾਏ ਖਲਿਹਾਨਿ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਬਿਲਾ)

ਖਲਿਤ. ਦੇਖੋ, ਸਖਲਿਤ.

ਖਲੀ. ਦੇਖੋ, ਖਲ ੨ ਅਤੇ ਖਲਿ। ੨ ਵਿ—ਖੜੋਤੀ. ਖਲੋਤੀ. "ਹਥ ਜੋੜਿ ਖਲੀ ਸਭਿ ਹੋਈ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਬਿਹਾ) ੩ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੂੰਹ ਦੇ ਖ (ਛਿਦ੍ਰ) ਵਿੱਚ ਜੋ ਲੀਨ (ਲੁਕੀ) ਹੋਵੇ, ਕਵਿਕਾ. ਲਗਾਮ. ਕੜਿਆਲਾ.

ਖ਼ਲੀਕ਼. ਅ਼ خلیق ਵਿ—ਖ਼ੁਲਕ਼ (ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਉ) ਵਾਲਾ.

ਖ਼ਲੀਜ. ਅ਼ خلیج ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਉਹ ਹਿੱਸਾ, ਜੋ ਜਮੀਨ ਨੂੰ ਕੱਟਕੇ ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪਾਸੇ ਜਮੀਨ ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਪਾਸੇ ਸਮੁੰਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. Bay । ੨ ਛੋਟਾ ਜਹਾਜ.

ਖਲੀਤਾ. ਦੇਖੋ, ਖਰੀਤਾ.

ਖਲੀਤੀ. ਛੋਟਾ ਖਰੀਤਾ. ਥੈਲੀ. "ਰੀਤੀ ਰਾਮ ਨਾਮ ਤੇ ਰਹੀ ਜੋ ਬਿਨ ਕਾਮ, ਤੌ ਯੇ ਖਾਰਿਜ ਖਰਾਬ ਹਾਲ ਖਾਲ ਕੀ ਖਲੀਤੀ ਹੈ". (ਗ੍ਵਾਲ) ਦੇਖੋ, ਖਰੀਤਾ.

ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ. ਅ਼ خلیفہ ਖ਼ਲਫ਼ ਪਦ ਤੋਂ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡਣਾ. ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਿ ਆਪਣੀ ਗੈਰਹਾਜਿਰੀ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਨਾ. ਮੁਹ਼ੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਰਣ ਪਿੱਛੋਂ ਜੋ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਮੁਖੀਏ, ਪੈਗੰਬਰ ਦੀ ਥਾਂ ਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਧਰਮਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ.[1]

ਪਹਿਲਾਂ ਖ਼ਲੀਫ਼ੇ ਮੱਕੇ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚਾਰ ਸਨ:—

---

[1] ਖ਼ਲੀਫਾ ਦਾ ਅਰਥ ਨਾਯਬ ਭੀ ਹੈ. ਕੁਰਾਨ ਵਿੱਚ ਆਦਮ ਅਤੇ ਦਾਊਦ ਲਈ 'ਖ਼ਲੀਫਾ' ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰਾਨ ਸੂਰਤ ੨. ਆਯਤ ੨੮ , ਅਤੇ ਸੂਰਤ ੩੮ ਆਯਤ ੨੫.

(੧) ابوبکر ਅਬੂਬਕਰ. ਇਹ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਦੋ ਵਰ੍ਹੇ ਛੋਟਾ ਸੀ ਅਰ ਪੈਗ਼ੰਬਰ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਣ ਪੁਰ ਹਿਜਰੀ ਸਨ ੧੧ ਵਿੱਚ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਰਸੂਲਅੱਲਾ, ੬੦ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਮੁਕ਼ੱਰਰ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ "ਆਯਸ਼ਾ" ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ. ਇਹ ਕੇਵਲ ਸਵਾ ਦੋ ਵਰ੍ਹੇ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਰਹਿਕੇ ੨੩ ਅਗਸ੍ਤ ਸਨ ੬੩੪ ਨੂੰ ਮਦੀਨੇ ਮਰ ਗਿਆ.

(੨) عمر ਉਮਰ. ਖ਼ੱਤ਼ਾਬ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ. ਇਹ ਸਨ ਹਿਜਰੀ ੧੩ ਵਿੱਚ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ. ਇਹ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤੀਜੀ ਇਸਤ੍ਰੀ "ਹ਼ਫ਼ਸਾ" ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਖ਼ਿਤਾਬ ਅਮੀਰੁਲਮੋਮਿਨੀਨ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਫ਼ਾਰਸ ਅਤੇ ਮਿਸਰ ਨੂੰ ਫ਼ਤੇ ਕੀਤਾ. Alexandria ਦਾ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੁਸਤਕਾਲਯ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਕਿ ਜੇ ਇਸ ਵਿੱਚ .ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ, ਤਦ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਜੇ .ਕੁਰਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ ਤਦ ਉਹ ਮਤਲਬ ਕੁਰਾਨ ਵਿੱਚ ਆ ਚੁਕਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਰੱਖਣੀਆਂ ਲਾਭਦਾਇਕ ਨਹੀ. ਇਸ ਨੇ ਜੇਰੂਸ਼ਲਮ ਨੂੰ ਫ਼ਤੇ ਕਰਕੇ ਉਸ ਥਾਂ ਇੱਕ ਭਾਰੀ ਮਸਜਿਦ (ਮਸੀਤ) ਬਣਾਈ, ਜੋ ਹੁਣ ਤੀਕ ਇਸ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਬੁਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਇਸੇ ਨੇ ਮੁਹੰਮਦੀ ਸ਼ਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ. ੩ ਨਵੰਬਰ ਸਨ ੬੪੪ ਨੂੰ ਜਦਕਿ ਇਮਾਮ ਉਮਰ ਸਵੇਰ ਦੀ ਨਮਾਜ਼ ਮਸਜਿਦ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਫਿਰੋਜ਼ ਗ਼ੁਲਾਮ ਨੇ ਖ਼ੰਜਰ ਨਾਲ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ.

(੩) عثمان .ਉਸਮਾਨ. ਅ਼ੱਫ਼ਾਨ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ. ਇਹ ਸਨ ਹਿਜਰੀ ੨੪ ਵਿੱਚ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਮੁਕ਼ੱਰਰ ਹੋਇਆ. ਉਸਮਾਨ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪੁਤ੍ਰੀਆਂ ਰੁਕੀਅਹ ਅਤੇ ਉੱਮੁਕੁਲਸੂਮ ਦਾ ਪਤੀ ਸੀ. ਇਸ ਨੂੰ ਅਬੂਬਕਰ ਦੇ ਬੇਟੇ ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਮਦੀਨੇ ਵਿੱਚ ੩੦ ਜੂਨ ਸਨ ੬੬੫ ਵਿੱਚ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ.

(੪) علی ਅ਼ਲੀ. ਇਹ ਅਬੂਤਾਲਿਬ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਫ਼ਾਤ਼ਿਮਾ ਦਾ ਪਤੀ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਜਨਮ ਸਨ ੫੯੯ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਚੌਥਾ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਕਰੀਬ ਪੰਜ ਵਰ੍ਹੇ ਖ਼ਲਾਫ਼ਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਇਆ. ਕੂਫ਼ਾ ਦੇ ਮਕਾਮ ਅਬਦੁੱਰਹ਼ਮਾਨ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਧਾਰ ਨਾਲ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਅਲੀ ਜਖ਼ਮੀ ਹੋਕੇ ਚਾਰ ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸਨ ੬੬੧ ਵਿੱਚ ਮਰ ਗਿਆ. ਇਸ ਦੀ ਕ਼ਬਰ "ਨਜਫ਼" ਨਾਮਕ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤੀਰਥ ਹੈ. ਇਮਾਮ ਅਲੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ੧੯ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ੧੯ ਪੁਤ੍ਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ ਫ਼ਾਤਿਮਾ ਦੇ ਪੇਟੋਂ ਤਿੰਨ ਪੁਤ੍ਰ—ਹਸਨ, ਹੁਸੈਨ ਅਤੇ ਮੁਹਸਿਨ ਸਨ.

ਇਹ ਚਾਰੇ ਖ਼ਲੀਫ਼ੇ ਚਾਰਯਾਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ. ਪੰਜਵਾਂ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਅਲੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹਸਨ ਕੇਵਲ ਛੀ ਮਹੀਨੇ ਰਿਹਾ. ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਦਮਿਸ਼ਕ਼ ਦੇ ਹਾਕਿਮ ੧੪ ਖ਼ਲੀਫ਼ੇ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਨ ੬੬੧ ਤੋਂ ਸਨ ੭੪੯ ਤੀਕ ਖ਼ਲਾਫ਼ਤ ਕੀਤੀ. ਫੇਰ ਖ਼ਲਾਫ਼ਤ ਬਗਦਾਦ ਦੇ ਹਾਕਿਮਾਂ ਪਾਸ ਚਲੀ ਗਈ, ਜੋ ਸਨ ੭੫੦ ਤੋਂ ਸਨ ੧੨੫੮ ਤੀਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਰਹੀ. ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਖ਼ਲਾਫ਼ਤ ਰੂਮ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਆ ਗਈ.

੧੨ ਨਵੰਬਰ ਸਨ ੧੯੨੨ ਨੂੰ ਰੂਮ ਦੀ ਕ਼ੌਮੀਸਭਾ (The Grand National Assembly) ਨੇ ਸੁਲਤਾਨ ਵਾਹਿਦੁੱਦੀਨ ਤੋਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤ ਖੋਹ ਕੇ ਅਬਦੁਲਮਜੀਦ ਨੂੰ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਬਣਾਇਆ, ਅਤੇ ਸਲਤਨਤ ਦਾ ਕੰਮ ਖ਼ਲੀਫ਼ੇ ਦੇ ਹੱਥ ਕੁਝ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ, ਕੇਵਲ ਧਰਮ ਦਾ ਆਗੂ ਉਸ ਨੂੰ ਥਾਪਿਆ. ਅੰਤ ਨੂੰ ਮਾਰਚ ੧੯੨੪ ਵਿੱਚ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤ ਦਾ ਭੋਗ ਹੀ ਪਾ ਦਿੱਤਾ.

ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਖ਼ਲੀਫ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਅਰਬ, ਮਿਸਰ, ਫਾਰਸ, ਰੂਮ ਆਦਿ ਦੇ ਅਨੇਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਮੰਨਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਭੀ ਕਈ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਅਖਾਉਂਦੇ ਹਨ.

ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਲਾਉੱਦੀਨ ਖ਼ਲਜੀ ਅਤੇ ਮੁਗ਼ਲ ਅਕਬਰ ਆਦਿ ਭੀ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਲਿਖਦੇ ਸਨ. ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਦਾਰੁਲਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤ" ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ.

ਸੁੰਨੀਮਤ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੈ ਕਿ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ .ਕੁਰੈਸ਼ ਵੰਸ਼ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਜਾਤਿ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ. ਸ਼ੀਅ਼ਹਮਤ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਖ਼ਲੀਫ਼ੇ ਦਾ ਅ਼ਲੀ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਹੋਣਾ ਯੋਗ ਸਮਝਦੇ ਹਨ.

ਖ਼ਲੀਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਿਲਾਰੀ. ਖੇਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਨਟ। ੩ ਭੰਡ. ਮਖ਼ੌਲੀਆ.

ਖ਼ਲੀਲ. ਅ਼ خلیل ਸੱਚਾ ਮਿਤ੍ਰ. "ਇਬਰਾਹੀਮ ਖਲੀਲ ਪਗੰਬਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖ਼ਲੀਲ ਖ਼ਾਂ. ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਇੱਕ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰੀ ਮਨਸਬਦਾਰ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਲਾਹ ਮੰਨ ਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਪ (ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ) ਨੂੰ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਸੀ. ਖ਼ਲੀਲ ਖ਼ਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਮਕਾਨ ਜਮਨਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਆਗਰੇ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕੁਝ ਹੁਣ ਭੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਸਾਦਾ ੫.

ਖਲੁ. ਸੰ. ਵ੍ਯ—ਪ੍ਰਸ਼੍ਨ. ਸਵਾਲ। ੨ ਨਿਸੇਧ. ਖੰਡਨ। ੩ ਕਾਰਣ. ਸਬਬ। ੪ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਕੇ. ਨਿਰਸੰਦੇਹ. "ਇਨ ਦੂਤਨ ਖਲੁ ਬਧੁਕਰਿ ਮਾਰਿਓ." (ਜੈਤ ਰਵਿਦਾਸ)

ਖਲੋਆ, ਖਲੋਇਅੜਾ, ਖਲੋਹਾ, ਖਲੋਤਾ } ਖੜਾ ਹੋਇਆ. ਖੜੋਤਾ. ਖੜਾ. "ਨਿਕਟਿ ਖਲੋਇਅੜਾ ਮੇਰਾ ਸਾਜਨੜਾ." (ਰਾਮ ਛੰਤ ਮ: ੫) "ਵਿਚਿ ਕਰਤਾਪੁਰਖੁ ਖਲੋਆ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) "ਅਗੈ ਆਇ ਖਲੋਹਾ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਖਲਿਹਾਨ (ਪਿੜ) ਵਿੱਚ. "ਖੇਤਿ ਸਰੀਰਿ ਜੋ ਬੀਜੀਐ ਸੋ ਅੰਤਿ ਖਲੋਆ ਆਇ." (ਸਵਾ ਮ: ੩) ਜੋ ਖੇਤ ਬੀਜੀਐ, ਸੋ ਹੀ ਪਿੜ ਵਿੱਚ ਆਵੇਗਾ.

ਖਲੋਵਨਾ. ਖੜੇ ਹੋਵਨਾ. ਦੇਖੋ, ਖੜੋਵਨਾ.

ਖੱਲ. ਸੰ. ਖ਼ਲ੍ਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਟੋਆ। ੨ ਚਾਤਕ. ਪਪੀਹਾ। ੩ ਮਸ਼ਕ.

ਚਮੜੇ ਦਾ ਥੈਲਾ. "ਭਉ ਖਲਾ ਅਗਨਿ ਤਪ ਤਾਉ." (ਜਪੁ) ੪ ਚੰਮ. ਚਮੜਾ। ੫ ਸੰ. ਖਲ੍ਰ. ਦਵਾਈ ਪੀਹਣ ਅਤੇ ਕੁੱਟਣ ਦੀ ਧਾਤੂ ਅਥਵਾ ਪੱਥਰ ਦੀ ਉਖਲੀ. ਹਾਵਨ. ਖਰਲ.

ਖ਼ੱਲਾਕ਼. ਅ਼. خلاق ਵਿ—ਖ਼ਾਲਿਕ਼. ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਰਤਾਰ. ਦੇਖੋ, ਖਲਕ.

ਖੱਲੀ. خلی ਤਸ਼ੱਨੁਜ. Convulsions. ਇਹ ਵਾਤ ਦੋਸ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਰੋਗ ਹੈ. ਬਾਹਾਂ ਪਿੰਜਣੀਆਂ ਆਦਿਕ ਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪੱਠਿਆਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਖੱਲੀਆਂ ਪੈਣ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ. ਹੈਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰੋਗ ਭਾਰੀ ਦੁੱਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਾਰਾਯਣੀ ਆਦਿਕ ਤੇਲਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਮਾਲਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਪੱਠਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਖਾਧੀਆਂ ਜਾਣ। ੨ ਫੋੜੇ ਅਥਵਾ ਜਖਮ ਦੇ ਕਾਰਣ ਚੱਡਿਆਂ ਦੀ ਗਿਲਟੀਆਂ ਫੁੱਲਣ ਨੂੰ ਭੀ ਖੱਲੀ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਖੱਲੂ. ਦੇਖੋ, ਖੱਲ ੪। ੨ ਖੱਲ ਉਤਾਰਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਖੱਲ ਦਾ, ਦੇ. "ਮੇਰੀ ਖੱਲੂ ਮੌਜਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੰਢਾਂਦੇ." (ਭਾਗੁ)

ਖਵ. ਦੇਖੋ, ਖਵਣ.

ਖਵਣ, ਖਵਣਾ, ਖਵਣੁ ਕ੍ਰਿ—ਸਹਾਰਨਾ. ਬਰਦਾਸ਼੍ਤ ਕਰਨਾ. "ਪ੍ਰਭ ਦਾਸ ਕਾ ਦੁਖੁ ਨ ਖਵਿਸਕਹਿ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫) "ਨਿੰਦਕ ਸਾਕਤ ਖਵ ਨ ਸਕੈ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੪) "ਨਿਵਣੁ ਸੁ ਅਖਰੁ ਖਵਣੁ ਗੁਣੁ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਦੇਖੋ, ਵੇਸ ੯. "ਖਵੇ ਨ ਵੰਞਨਿ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫) ਸਹਾਰੇ ਨਹੀ ਜਾਂਦੇ. "ਏਕੁ ਬੋਲ ਭੀ ਖਵਤੋ ਨਾਹੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਇੱਕ ਵਾਕ ਭੀ ਸਹਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ੨ ਕ਼ਮਾ (ਖਿਮਾ) ਕਰਨਾ. ਮੁਆਫ ਕਰਨਾ। ੩ ਖਪਣਾ. ਜਜ਼ਬ ਹੋਣਾ. "ਆਵਟਣੁ ਆਪੇ ਖਵੈ ਦੁਧ ਕਉ ਖਪਣ ਨ ਦੇਇ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧)

ਖਵਲਾਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖਵਾਉਣਾ. ਖੁਲਾਨਾ. "ਜੋ ਬੀਜੈ ਸੋ ਖਵਲਾਵੈਗੋ." (ਕਾਨ ਅ: ਮ: ੪)

ਖਵਾਸ. ਅ਼ خواص ਖ਼ੱਵਾਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਾਸ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਮੰਤ੍ਰੀ ਨਫਰ ਆਦਿਕ ਸ਼ਾਹੀ ਸੇਵਕ। ੨ ਵਿਸ਼ੇਸ ਗੁਣ। ੩ ਅ਼ غواص ਗ਼ੱਵਾਸ. ਸ਼ੇਰ। ੪ ਗ਼ੁਲਾਮ। ੫ ਲੁਟੇਰਾ. ਡਾਕੂ. "ਕੀਨੇ ਖਰਾਬ ਖਾਨੇ ਖਵਾਸ." (ਅਜਰਾਜ) ੬ ਫ਼ਾ خواس ਵਿ—ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਅਰਦਾਸੀਆ.

ਖਵਾਸੀ. ਫ਼ਾ خواصی ਖ਼ੱਵਾਸੀ. ਸੇਵਕ ਦਾ ਕਰਮ. ਸੇਵਾ. "ਨਾਰਦ ਸਾਰਦ ਕਰਹਿ ਖਵਾਸੀ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੨ ਹਾਥੀ ਦੇ ਹੌਦੇ ਅਥਵਾ ਬੱਘੀ ਰਥ ਆਦਿਕ ਪਿੱਛੇ ਸੇਵਕ ਦੇ ਬੈਠਣ ਲਈ ਬਣਾਈ ਥਾਂ। ੩ ਖ਼ਵਾਸ ਲੋਕ. ਖਵਾਸਮੰਡਲੀ. "ਕਿਆ ਲਸਕਰ ਕਿਆ ਨੇਬ ਖਵਾਸੀ?" (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਖਵਾਨੀਨ. ਦੇਖੋ, ਖਾਵੀਨ.

ਖਵਾਲਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖਵਾਉਣਾ. ਖਾਦਨ ਕਰਾਉਣਾ. "ਏਸ ਨੋ ਕੂੜ ਬੋਲਿ ਕਿ ਖਵਾਲੀਐ?" (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਗੂਜ ੧)

ਖਵਿ. ਦੇਖੋ, ਖਵਣ। ੨ ਸਹਾਰਕੇ. ਬਰਦਾਸ਼੍ਤ ਕਰਕੇ.

ਖਵੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਲੰਮਾ ਅਤੇ ਰੁੱਖਾ ਘਾਹ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਪੁਰ ਸਰਕੁੜੇ ਜੇਹੀ ਛੋਟੀ ਬੱਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਖਵ੍ਹੀ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਖਵੀਸ, ਖਵੀਸਨੀ ਜਿੰਨ. ਦੇਉ. ਦੇਉਣੀ. ਦੇਖੋ, ਖਬੀਸ ੩. "ਖਵੀਸਨੀ ਪਿਸਾਚਨੀ ਬਿਤਾਲ ਬੀਰ ਭੈਰਵੀ." (ਪੰਪ੍ਰ)

ਖ਼ਵੀਦ. ਫ਼ਾ خوید ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੌਂ ਅਥਵਾ ਕਣਕ ਦਾ ਬੂਟਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਜੇ ਬੱਲੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੀ. ਖੁਇਦ. ਖੋਇਦ. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਤਬ ਅਤੇ ਖਵੀਦ ਖਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਰ ਚਾਲੀ ਦਿਨ ਥਾਨ ਤੇ ਹੀ ਬੱਧੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ.

ਖਵੀਨ. ਦੇਖੋ, ਖਾਵੀਨ.

ਖਵ੍ਹੀ. ਦੇਖੋ, ਖਵੀ.

ਖੜ ਅਥਵਾ ਖੜੁ. ਦੇਖੋ, ਖੜਨਾ। ੨ ਸੰ. ਖਡ—ਖਡ. ਧਾਨਾਂ ਦੀ ਪਰਾਲੀ. "ਖੜੁ ਖਾਵਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਹਿ." (ਗੂਜ ਮ: ੧) ਸਿੰਧੀ. ਖੜੁ. ਖਲ. ਸਰਸਪ (ਸਰੋਂ) ਆਦਿ ਦਾ ਫੋਗ. ਖਲੀ। ੩ ਖੇਤੀ. "ਖੜੁ ਪਕੀ ਕੁੜ ਭਜੈ ਬਿਨਸੈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧. ਪਹਿਰੇ) ੪ ਸੰ. ਸ਼ਟ੍—ਸਟ੍. ਛੀ. "ਧਰਣਿ ਸੁਵੰਨੀ ਖੜ ਰਤਨ ਜੜਾਵੀ." (ਗਉ ਵਾਰ ੨ ਮ: ੫) ਇਸ ਥਾਂ "ਖੜ" ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਸ਼ਲੇਸ ਹੈ. ਘਾਹਰੂਪੀ ਰਤਨਾਂ ਨਾਲ ਜੜਾਊ ਭੂਮਿ. ਖਟਸੰਪੱਤਿ ਕਰਕੇ ਸੁਹਾਵੀ ਅੰਤਹਕਰਣਰੂਪ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ.

ਖੜਸਨਿ. ਲੈਜਾਣਗੇ. "ਅਵਗਣ ਖੜਸਨਿ ਬੰਨਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧. ਪਹਿਰੇ)

ਖੜਹੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੜਕਾਰ. ਖੜਕਾ.

ਖੜਕ. ਦੇਖੋ, ਖੜਕਾ। ੨ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਖਰਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਇਹ ਧਮਧਾਨ ਤੋਂ ਬਾਰਾਂ ਕੋਹ ਦੱਖਣ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਬਾਂਗਰ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਬੋਹੜ ਹੇਠ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. "ਖਰਕ ਗ੍ਰਾਮ ਨਿਯਗ੍ਰੋਧ[1] ਵਿਸਾਲਾ। ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਡੇਰਾ ਗੁਰੁ ਡਾਲਾ।।" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖੜਕ ਸਿੰਘ. ਦੇਖੋ, ਖਰਗ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਖੜਗ ਸਿੰਘ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਪੂਰਥਲਾ ਅਤੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ.

ਖੜਕਾ, ਖੜਕੁ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੜਖੜ ਸ਼ਬਦ. ਖੜਕਾਰ. "ਘੂੰਘਰ ਖੜਕੁ ਤਿਆਗਿ ਵਿਸੂਰੇ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ੨ ਧੜਕਾ. ਖਟਕਾ. ਦਹਿਲ. "ਹਉਮੈ ਅੰਦਰਿ ਖੜਕੁ ਹੈ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਵਡ)

ਖੜਗ. ਸੰ. ਖਡ੍ਗ—ਖੜ੍ਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋ ਖੰਡਨ (ਭੇਦਨ) ਕਰੇ ਸੋ ਖੜਗ. ਦੇਖੋ, ਖਡ੍ ਧਾ. ਕ੍ਰਿਪਾਣ. ਸ਼੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ. ਧਨੁਰਵੇਦ ਅਨੁਸਾਰ ਖੜਗ ਚਾਰ ਅੰਗੁਲ ਚੌੜਾ ਅਤੇ ੫੦ ਅੰਗੁਲ ਲੰਮਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਖੜਗ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ (ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਹੱਥ) ੩੨ ਲਿਖੇ ਹਨ. "ਅਸਿ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਖੰਡੋ ਖੜਗ ਸੈਫ ਤੇਗ ਤਰਵਾਰ। ਰੱਛ ਕਰੋ ਹਮਰੀ ਸਦਾ ਕਵਚਾਂਤਕ ਕਰਵਾਰ." (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਜਗਤਵਿਨਾਸ਼ਕ (ਲੈ ਕਰਨਵਾਲਾ) ਮੰਨਕੇ ਮਹਾਕਾਲ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੀ ਖੜਗ ਆਇਆ ਹੈ. "ਨਮਸਕਾਰ ਸ੍ਰੀ ਖੜਗ ਕੋ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) "ਖੜਗ ਗੋਦ ਮੈ ਤੁਮ ਕੋ

[1] ਨ੍ਯਗ੍ਰੋਧ. ਬੋਹੜ. ਵਟ.

ਪਾਯੋ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ੩ ਗੈਂਡੇ ਦਾ ਸਿੰਗ। ੪ ਗੈਂਡਾ.

ਖੜਗ ਸਿੰਘ. ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਇੱਕ ਯੋਧਾ, ਜੋ ਜਰਾਸੰਧ ਦਾ ਮਿਤ੍ਰ ਸੀ, ਇਸ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੈਨਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਸਤ ਦਿੱਤੀ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਛਲ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ. "ਤਿਹ ਭੂਪਤਿ ਕੋ ਮਿਤ੍ਰ ਇੱਕ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਤਿਹ ਨਾਮ। ਘੇਰੇ ਸਮਰ ਸਮੁਦ੍ਰ ਬਹੁ ਮਹਾਰਥੀ ਬਲਧਾਮ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਦੇਖੋ, ਖਰਗ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗੁਰਮਿਤਾ ਸ਼ਬਦ।

੨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਹਾਰਾਣੀ ਦਾਤਾਰ ਕੌਰਿ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਵਡਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਸੰਮਤ ੧੮੬੦ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸੰਮਤ ੧੮੯੬ ਵਿੱਚ ਲਹੌਰ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਉੱਪਰ ਬੈਠਾ, ਪਰ ਚਾਲਾਕ ਧ੍ਯਾਨ ਸਿੰਘ ਡੋਗਰੇ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਤਖ਼ਤੋਂ ਲਾਹਕੇ ਇਸ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਥਾਪਿਆ. ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਵਰ੍ਹਾ ਗਮ ਨਾਲ ਬਿਮਾਰ ਰਹਿਕੇ ੨੧ ਕੱਤਕ ਸੰਮਤ ੧੮੯੭ (੫ ਨਵੰਬਰ ਸਨ ੧੮੪੦) ਨੂੰ ੩੮ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ.

ਖੜਗਧਾਰੀ. ਵਿ—ਤਲਵਾਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਾਲਸਾ. ਕ੍ਰਿਪਾਣਧਾਰੀ। ੩ ਅਕਾਲ. ਮਹਾਕਾਲ.

ਖੜਗਧ੍ਵਜ. ਅਕਾਲ. ਖੜਗ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪੁਰ. ਅਸਿਕੇਤੁ.

ਖੜਗਨੀ. ਸੰ. खड्गिनी. ਖੜਗ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਖੜਗਪਾਣਿ. ਤਲਵਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ, ਖ਼ਾਲਸਾ। ੨ ਅਕਾਲ. "ਖੜਗਪਾਣਿ ਖਲਦਲ ਬਲਹਰਣੰ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਖੜਗੀ. ਸੰ. खड्गिन्. ਵਿ—ਖੜਗ (ਤਲਵਾਰ) ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ. ਖ਼ਾਲਸਾ। ੩ ਗੈਂਡਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਨੱਕ ਉੱਪਰ ਖੜਗ (ਸਿੰਗ) ਹੈ। ੪ ਸੰ. खड्गी. ਗੈਂਡੀ. ਗੈਂਡੇ ਦੀ ਮਦੀਨ.

ਖੜਗੁਣ. ਸੰ. षड्गुण—ਸੜ੍ਗੁਣ. ਦੇਖੋ, ਖਟਅੰਗ ੩ ਅਤੇ ਮਹਾਭਾਰਤ ਸ਼ਾਂਤਿ ਪਰਵ ਅ: ੬੯। ੨ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨਾ, ਪਾਲਣਾ, ਸੰਘਾਰ ਕਰਨਾ, ਯਥਾਯੋਗ੍ਯ ਕਰਮਫਲ ਦੇਣਾ, ਖਿਮਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਰਵਗ੍ਯ ਹੋਣਾ. "ਖੜਗੁਣ ਈਸ੍ਵਰ ਪੁੰਨ ਅਤੁਲ ਬਲ." (ਦਿਲੀਪਰਾਜ).

ਖੜਗੰ. ਸੰ. षडङ्ग—ਸੜੰਗ. ਦੇਖੋ, ਖਟਅੰਗ. "ਖੜਗੰ ਅਸੇਖ ਵਿਦ੍ਯਾ ਵਿਸੇਖ." (ਦੱਤਾਵ) ੨ ਦੇਖੋ, ਖੜਗ.

ਖੜਜ. ਸੰ. षड्ज—ਸ੍ਰੜਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਾਗ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸੁਰ, ਜੋ ਸਟ੍ (ਛੀ) ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਨੱਕ, ਕੰਠ, ਛਾਤੀ, ਤਾਲੂਆ, ਜੀਭ ਅਤੇ ਦੰਦ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੀ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਖੜਜ ਸੁਰ ਬਣਦਾ ਹੈ.[1] ਸੰਗੀਤਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨੇ ਮੋਰ ਦੀ ਧੁਨੀ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਦੱਸੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸੁਰ ੪.

ਖੜਤਾਲ. ਦੇਖੋ, ਕਰਤਾਲ। ੨ ਦੇਖੋ, ਤਾਲ.

ਖੜਦੁੰਮ. ਵਿ—ਖੜੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਦੁਮ (ਪੂਛ) ਜਿਸ ਨੇ. ਉਮੰਗ ਅਥਵਾ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਪਸ਼ੂ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਊਧਮ. ਖਰਮਸਤੀ.

ਖੜਦੁਰਗ. ਸੰ. षड्दुर्ग. ਛੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਿਲੇ. ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਪਰਵ ਅਤੇ ਮਨੁਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਵਿੱਚ ਰਾਜੇ ਲਈ ਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਲੇ ਬਣਾਉਣੇ ਲਿਖੇ ਹਨ—

(ੳ) ਧਨ੍ਵ ਦੁਰਗ. ਰੇਤਲਾ ਕਿਲਾ. ਅਰਥਾਤ—ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਦੇਸ਼, ਜਿਥੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਛਾਯਾ ਆਦਿ ਕੁਝ ਨਾ ਮਿਲੇ.

(ਅ) ਮਹੀ ਦੁਰਗ. ਜ਼ਮੀਨ ਪੁੱਟ ਕੇ ਭੋਰੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਕਿਲਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਚੌਫੇਰੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਖਾਈ ਹੋਵੇ.

(ੲ) ਗਿਰਿ ਦੁਰਗ. ਪਹਾੜੀ ਕਿਲਾ.

(ਸ) ਮਨੁਸ਼੍ਯ ਦੁਰਗ. ਫੌਜ ਦਾ ਕਿਲਾ, ਅਰਥਾਤ—ਸੈਨਾ ਦਾ ਚੌਫੇਰੇ ਰਖ੍ਯਾ ਲਈ ਹੋਣਾ.

(ਹ) ਮ੍ਰਿਦ ਦੁਰਗ. ਇੱਟ ਪੱਥਰ ਆਦਿ ਨਾਲ ਉਸਾਰਿਆ ਕਿਲਾ. ਇਹ ਭੀ ਖਾਈ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

(ਕ) ਵਨ ਦੁਰਗ. ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਦਾ ਕਿਲਾ, ਅਰਥਾਤ—ਅਜੇਹਾ ਜੰਗਲ ਜਿਸ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਕੇ ਵੈਰੀ ਤੇ ਵਾਰ ਹੋਵੇ ਅਰ ਦੁਸ਼ਮਨ ਅੰਦਰ ਨਾ ਆ ਸਕੇ.

ਖੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਲੈਜਾਣਾ. "ਅਵਗਣ ਖੜਸਨਿ ਬੰਨਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧ ਪਹਿਰੇ) ੨ ਖਲੋਣਾ. ਖੜੇ ਹੋਣਾ. "ਘਰਿ ਆਪਨੜੈ ਖੜੀ ਤਕਾਂ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੧) ੩ ਚੁਰਾਉਣਾ. ਹਰਣ.

ਖੜਪੈਂਚ. ਪੰਚ (ਨੰਬਰਦਾਰਾਂ ਵਿੱਚ) ਛੀਵਾਂ. ਭਾਵ—ਪੰਜਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪ ਹੀ ਛੀਵਾਂ ਬਣਨ ਵਾਲਾ. ਮੱਲੋਮੱਲੀ ਦਾ ਮੁਖੀਆ. ਕੁਹਣੀਮਾਰ.

ਖੜਭੜ. ਖਲਭਲ. ਦੇਖੋ, ਖਲਹਲ. "ਖੜਭੜ ਬੀਰੰ." (ਸੂਰਜਾਵ)

ਖੜਰਤਨ. ਦੇਖੋ, ਖੜ ੪.

ਖੜਾ. ਵਿ—ਖਲੋਤਾ. "ਖੜਾ ਪੁਕਾਰੈ ਪਾਤਣੀ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਖੜਾਉਂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਦੁਕਾ. ਖਰਾਂਵ. ਪਊਏ. ਆਂਗਿਰਸ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਲੇਖ ਹੈ ਕਿ "ਅਗਨਿਹੋਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਤਪਸ੍ਵੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਪਊਏ ਪਾਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਤੋਂ ਪੰਜ ਘਰ ਤੀਕ ਭੀ ਜਾਵੇ, ਤਦ ਰਾਜਾ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ ਕਟਵਾ ਦੇਵੇ." ਦੇਖੋ, ਸ਼ਲੋਕ ੫੧.

ਖੜਾਂਸਹਾਰੀ. ਸੰ. षडंशहारिन्. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਾਜਾ, ਜੋ ਪ੍ਰਜਾ ਦੀ ਉਪਜ ਤੋਂ ਛੀਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ. ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਛੀਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਵਟਾਈ ਕੀਤਾ ਕਰਦਾ ਸੀ.

ਖੜਾਨਨ. ਦੇਖੋ, ਖਟਮੁਖ.

ਖੜਾਰੂ. ਵਿ—ਖੜਨ (ਲੈ ਜਾਣ) ਵਾਲਾ. "ਕਾਲ ਖੜਾਰੂ ਆਏ." (ਵਡ ਮ: ੧. ਅਲਾਹਣੀ) ਯਮ ਦੇ ਦੂਤ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਆਏ. ਇਸ ਤੁਕ ਦਾ "ਕਾਲ ਖੜਾ ਰੂਆਏ." ਪਾਠ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ.

ਖੜਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਲੈਜਾਕੇ. "ਖੜਿ ਦਰਗਹਿ ਪੈਨਾਈਐ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਖੜਨਾ.

ਖੜੀਅਸਿ. ਲੈਜਾਂਈਏਂਗੇ. "ਬਿਨ ਬੂਝੇ ਸਭ ਖੜੀਅਸਿ ਬੰਧਿ." (ਬਸੰ ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਖੜਨਾ.

ਖੜੀਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਚਿੱਟੀ ਮਿੱਟੀ. ਵਰਣਲੇਖਾ. ਧਵਲ ਮ੍ਰਿੱਤਿਕਾ. ਚਾਕ (Chalk). ੨ ਸੇਲਖੜੀ. ਸੰ. ਸ਼ੈਲ ਖਟਿਕਾ.

---

[1] नासां कण्ठमुरस्तालु जिह्वां दन्तांश्च संश्रितः
षड्भ्यः संजायते यस्मात् तस्मात् षड्ज इति स्मृतः (ਸੰਗੀਤ ਦਾਮੋਦਰ)

ਫ਼ਾ—ਸੰਗ ਜਰਾਹਤ। ੩ ਵਿ—ਖੜਨ (ਲੈ ਜਾਣ) ਵਾਲਾ.

ਖੜ੍ਹ. ਦੇਖੋ, ਖੜ.

ਖੜੇਸਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਤਪਸ੍ਵੀ, ਜੋ ਰਾਤ ਦਿਨ ਖੜਾ ਹੀ ਰਹੇ, ਬੈਠੇ ਅਤੇ ਲੇਟੇ ਨਾ.

ਖੜੋਣਾ, ਖੜੋਵਣਾ ਕ੍ਰਿ—ਖੜੇ ਹੋਣਾ. "ਆਪਿ ਖੜੋਵਹਿ ਆਪਿ ਕਰ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸੂਹੀ)

ਖੜੰਗ. ਸੰ. षडङ्ग. ਦੇਖੋ, ਖਟਅੰਗ.

ਖੜੰਗਯੋਗ. ਦਕ੍ਸ਼ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚ ਅੱਠ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਯੋਗ ਦੇ ਛੀ ਅੰਗ ਲਿਖੇ ਹਨ:—

ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ, ਧ੍ਯਾਨ, ਪ੍ਰਤ੍ਯਾਹਾਰ, ਧਾਰਣਾ, ਤਰਕ ਅਤੇ ਸਮਾਧਿ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਛੀ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲਾ ਯੋਗ ਖੜੰਗਯੋਗ ਹੈ। ੨ ਯੋਗ ਦੇ ਛੀ ਕਰਮ, ਜੋ ਯੋਗ ਸਾਧਨ ਦਾ ਅੰਗ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਖਟ ਕਰਮ ੨.

ਖਾ. ਖਾਦਨੰਕੁਰੁ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਖਾਉ. ਖਾਹ.

ਖ਼ਾਂ. ਖ਼ਾਨ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਦੇਖੋ, ਖਾਨ.

ਖਾਊ. ਵਿ—ਖਾਦਕ. ਖਾਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਗੜੱਪੂ. ਕਿਸੇ ਦਾ ਧਨ ਮਾਲ ਖਾਜਾਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਰਿਸ਼ਵਤਖ਼ੋਰ.

ਖਾਇ. ਖਾਂਦਾ ਹੈ. "ਭੋਗੀ ਹੋਵੈ ਖਾਇ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੧) ੨ ਸਹਾਰਦਾ ਹੈ. "ਮੁਹੇ ਮੁਹਿ ਪਾਣਾ ਖਾਇ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਖਵਾਇ. ਖੁਲਾਕੇ. "ਮਾਤਾ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੇ ਪੁਤੁ ਖਾਇ." (ਗਉ ਮ: ੪) ੪ ਖਾਕੇ. "ਖਾਇ ਖਾਇ ਕਰੇ ਬਦਫੈਲੀ." (ਮਾਝ ਮ: ੫)

ਖਾਇਆ. ਖਾਦਨ (ਭਕ੍ਸ਼ਣ) ਕੀਤਾ. ਖਾਧਾ. "ਘਰਿ ਘਰਿ ਖਾਇਆ ਪਿੰਡੁ ਵਧਾਇਆ." (ਗੂਜ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ) ੨ ਕ੍ਸ਼ਯ (ਨਾਸ਼) ਹੋਇਆ। ੩ ਮੁੱਕਿਆ. "ਸੋ ਦੀਆ ਨ ਜਾਈ ਖਾਇਆ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ) ੪ ਫ਼ਾ خایه ਖ਼ਾਯਾ. ਅੰਡਕੋਸ਼. ਫੋਤਾ. "ਤੇਰੇ ਪਤਿ ਕੇ ਦਸ ਖਾਏ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੩) ੫ ਆਂਡਾ. ਬੈਜ਼ਾ.

ਖਾਇਆ ਮੰਨਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਿਸੇ ਦਾ ਅੰਨ ਖਾਕੇ ਉਪਕਾਰ ਮੰਨਣਾ. ਖਾਕੇ ਕ੍ਰਿਤਗ੍ਯ ਹੋਣਾ. "ਕਹਿਆ ਸੁਣਹਿ ਨ ਖਾਇਆ ਮਾਨਹਿ." (ਬਸੰ ਮ: ੧)

ਖਾਇਕ, ਖਾਇਕੁ ਫ਼ਾ خایک ਸੰਗ੍ਯਾ—ਟਿੱਡਾ. ਪਤੰਗਾ। ੨ ਸੰ. ਆਖ੍ਯਾਯਿਕ. ਕਥੱਕੜ. ਗਪੋੜੂ. "ਜੇ ਕੋ ਖਾਇਕੁ ਆਖਣਿ ਪਾਇ." (ਜਪੁ) "ਥਾਉ ਨਾਹੀ ਖਾਇਕਾ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ) ੩ ਖਾਦਕ. ਖਾਊ. ਪੇਟਦਾਸੀਆ.

ਖਾਇਣ. ਸੰ. खादन. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਾਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਖਾਣਾ। ੨ ਭੋਜਨ. "ਅੰਮ੍ਰਿਤਰਸੁ ਖਾਇਣ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫)

ਖਾਈ. ਖਾਧੀ. ਛਕੀ. "ਬਿਖੈ ਠਗਉਰੀ ਜਿਨਿ ਜਨਿ ਖਾਈ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਾਤ. ਪਰਿਖਾ. ਖਨਿ. ਕੋਟ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪਾਣੀ ਠਹਿਰਣ ਲਈ ਖੋਦੀ ਹੋਈ ਖੰਦਕ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਵੈਰੀ ਅੰਦਰ ਦਾਖ਼ਿਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ. "ਲੰਕਾ ਸਾ ਕੋਟ ਸਮੁੰਦ ਸੀ ਖਾਈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੩ ਖਾਣ ਵਾਲੀ. ਭਾਵ—ਤ੍ਰਿਸ਼੍ਨਾ "ਲਹਬਰ ਬੂਝੀ ਖਾਈ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਲਹਬਰ ੨.

ਖਾਸ. ਅ਼ خاص ਖ਼ਾਸ. ਵਿ—ਮੁੱਖ. ਪ੍ਰਧਾਨ. ਚੁਣਿਆ ਹੋਇਆ. ਵਿਸ਼ੇਸ। ੨ ਫ਼ਾ خواهش ਖ਼੍ਵਾਹਿਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਛਾ. ਲੋੜ. "ਕਿਸੀ ਵਸ੍ਤੁ ਕੀ ਖਾਸ ਨ ਰਹੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖਾਸਾ. ਖਾਵੇਗਾ. ਖਾਵਸਿ. "ਜੈਸਾ ਬੀਜਹਿ ਤੈਸਾ ਖਾਸਾ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਮੀਰਾਂ ਦੀ ਖਾਸ ਸਵਾਰੀ. ਪਾਲਕੀ. ਤਾਮਝਾਮ. ਸੁਖਪਾਲ. "ਖਾਸਾ ਸਿੱਖ ਨ ਕੰਧ ਉਠਾਏ." (ਗੁਵਿ ੬) ੩ ਫ਼ਾ خاصه ਖ਼ਾਸਹ. ਨੈਨਸੁਕ. ਪਤਲਾ ਵਸਤ੍ਰ। ੪ ਵਿ—ਉੱਤਮ. ਉਮਦਾ. "ਜਿਸ ਸਿਰਪਾਉ ਪਇਆ ਗਲਿ ਖਾਸਾ ਹੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ੫ ਅਰੋਗ। ੬ ਅ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਭਾਉ. ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ.

ਖਾਂਸਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਂਸਾ ੩.

ਖਾਸਿਯਤ. ਅ਼ خاصیت ਖ਼ਾਸਿਯਤ. ਖ਼ਾਸ ਬਾਤ। ੨ ਆਦਤ. ਸੁਭਾਉ। ੩ ਖ਼ਾਸ ਅਸਰ. ਤਾਸੀਰ.

ਖਾਂਸੀ. ਇੱਕ ਰੋਗ. ਸੰ. काश, कास ਅਤੇ क्षयथु سعال ਸੁਆ਼ਲ. Cough. ਖੰਘ. ਇਹ ਰੋਗ ਬਹੁਤ ਖਟਿਆਈਆਂ ਦੇ ਸੇਵਨ, ਤੱਤੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਖਾਕੇ ਠੰਢਾ ਪਾਣੀ ਪੀਣ, ਧੂੰਆਂ ਅਤੇ ਧੂੜ ਨਾਸਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਅੰਦਰ ਜਾਣ, ਰੁੱਖੇ ਬੇਹੇ ਭੋਜਨ ਖਾਣ, ਗੰਦੇ ਥਾਂ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਰੇਜਸ਼ ਦੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਪੁਰਾਣੇ ਰੋਗਾਂ ਨਾਲ ਜਦ ਬੀਮਾਰ ਕਮਜੋਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਚਾਨਕ ਛਾਤੀ ਨੂੰ ਠੰਢ ਲਗਣ ਤੋਂ ਬੀ ਖਾਂਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਜੇ ਵਿਚਾਰਕੇ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ. ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਉਤ ਹੈ—"ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਖਾਂਸੀ, ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਮੂਲ ਹਾਂਸੀ."

ਖਾਂਸੀ ਦੇ ਰੋਗੀ ਦੇ ਕੰਠ ਤੋਂ ਅਵਾਜ ਕਾਂਸੀ ਦੇ ਭੱਜੇ ਬਰਤਨ ਜੇਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਛਾਤੀ ਵਿੱਚ ਖਿੱਚ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਸਾਹ ਦੀਆਂ ਨਾਲੀਆਂ ਬਲਗਮ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਗਲ ਅਤੇ ਜੀਭ ਉੱਤੇ ਕੰਡੇ ਜੇਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮੱਥੇ ਵਿੱਚ ਦਰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭੁੱਖ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਖਾਂਸੀ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਣ ਤੇ ਭੇਦ ਹਨ. ਸਿਆਣੇ ਹਕੀਮ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਇਲਾਜ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਸਾਧਾਰਣ ਇਲਾਜ ਇਹ ਹਨ—

(੧) ਬਾਂਸੇ ਦੇ ਹਰੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਰਸ ਸ਼ਹਿਦ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਚੱਟਣਾ.

(੨) ਮੁਲੱਠੀ, ਬਹੇੜੇ ਦੀ ਛਿੱਲ, ਨਸ਼ਾਸਤਾ, ਕਤੀਰਾ ਗੂੰਦ, ਮਿਸ਼ਰੀ ਸਭ ਸਮਾਨ ਤੋਲ ਦੇ ਲੈ ਕੇ ਝਾੜਬੇਰੀ ਦੇ ਬੇਰ ਜਿੱਡੀ ਗੋਲੀ ਬਣਾਕੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਰੱਖਕੇ ਰਸਾ ਚੂਸਣਾ.

(੩) ਅਦਰਕ ਦੇ ਰਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਦ ਮਿਲਾਕੇ ਚੱਟਣਾ.

(੪) ਕਾਲੀਆਂ ਮਿਰਚਾਂ, ਅਫੀਮ, ਮਿਸ਼ਰੀ, ਕੱਥ, ਕਿੱਕਰ ਦਾ ਗੂੰਦ, ਇੱਕ ਇੱਕ ਮਾਸ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਪੀਸਕੇ ਰੱਤੀ ਰੱਤੀ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਗਰਮ ਜਲ ਨਾਲ ਖਾਣੀਆਂ.[1]

ਖਾਸੀਯਤ. ਦੇਖੋ, ਖਾਸਿਯਤ.

ਖਾਹਿ. ਖਾਂਦਾ ਹੈ. "ਕੰਨੀ ਸੂਤਕ ਕੰਨ ਪੈ ਲਾਇਤਬਾਰੀ ਖਾਹਿ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਚੁਗਲੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖ੍ਵਾਹ.

[1] ਇਹ ਗੋਲੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਏ.

ਖਾਹਿਸ. ਦੇਖੋ, ਖ਼੍ਵਾਹਿਸ਼.

ਖਾਹੀ. ਵਿ—ਖਾਦਕ. ਖਾਣ ਵਾਲਾ. "ਜੁਗਾ ਜੁਗੰਤਰਿ ਖਾਹੀ ਖਾਹਿ." (ਜਪੁ) ੨ ਖ਼੍ਵਾਹਿਸ਼ ਵਾਲਾ. ਤ੍ਰਿਸ਼੍ਨਾਲੁ.

ਖ਼ਾਕ. ਫ਼ਾ خاک ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਿੱਟੀ. ਧੂਲਿ. ਧੂੜ. "ਤੇਰੇ ਚਾਕਰਾ ਪਾਖਾਕ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) ੨ ਜ਼ਮੀਨ. ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. ਦੇਖੋ, ਖਾਕੂ ੩.

ਖਾਕਛਾਣਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਧਨਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਰਸਤੇ ਦੀ ਖ਼ਾਕ ਛਾਣਨੀ, ਤਾਕਿ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਰੁਪਯਾ ਪੈਸਾ ਮਿਲੇ। ੨ ਅਪਮਾਨ ਸਹਾਰਨਾ. ਸਿਰ ਸੁਆਹ ਪਾਉਣੀ. "ਕਉਡੀ ਕਉਡੀ ਕਉ ਖਾਕ ਸਿਰ ਛਾਨੈ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਖ਼ਾਕਤੋਦਾ. ਫ਼ਾ خاکتوده ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਢੇਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਲਗਾਈਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਢੇਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਗਾਰੇ ਦੀ ਪਤਲੀ ਕੰਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਸੁੱਕੀ ਬਾਰੀਕ ਮਿੱਟੀ ਭਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ. ਜਿਤਨੀ ਲੈਸ[1] ਖ਼ਾਕਤੋਦੇ ਵਿੱਚ ਧਸੇ, ਉਤਨਾ ਹੀ ਬਲ ਤੀਰਅੰਦਾਜ਼ ਦਾ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. "ਕਰਜੋ ਖਾਕਤੋਦਾ ਸੁਧਰਾਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖ਼ਾਕਰੋਬ. ਫ਼ਾ خاکروب ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਾਕ (ਧੂੜ ਕੂੜਾ ਆਦਿ) ਰੋਬ (ਸਾਫ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਭੰਗੀ. ਮਿਹਤਰ.

ਖ਼ਾਕਾ. ਫ਼ਾ خاکه ਸੰਗ੍ਯਾ—ਢਾਂਚਾ. ਨਕ਼ਸ਼ਾ.

ਖ਼ਾਕਿਸ੍ਤਰ. ਫ਼ਾ خاکستر ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਾਖ. ਭਸਮ. ਸੁਆਹ.

ਖ਼ਾਕੀ. ਫ਼ਾ خاکی ਵਿ—ਖ਼ਾਕ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਖ਼ਾਕ ਰੰਗਾ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੈਰਾਗੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਫ਼ਿਰਕ਼ਾ, ਜੋ ਸ਼ਰੀਰ ਪੁਰ ਭਸਮ ਮਲਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਕ੍ਰਿਸਨਦਾਸ ਦੇ ਚੇਲੇ 'ਕੀਲ' ਤੋਂ ਚੱਲਿਆ ਹੈ.

ਖ਼ਾਕੀਆਂ. ਖ਼ਾਕੀ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਭਾਵ—ਬੰਦੇ. ਲੋਕ. ਜਨ.

ਖਾਕੁ. ਦੇਖੋ, ਖਾਕ. "ਖਾਕੁ ਲੋੜੇਦਾ ਤੰਨਿਖੇ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਖਾਕੂ. ਖਾਕ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਦੁਲੈਂਕੇ ਸੰਬੰਧ ਬੋਧਕ ਹਨ. ਖਾਕ ਦੇ. "ਖਿਨ ਮਹਿ ਰੁਲਤਾ ਖਾਕੂ ਨਾਲਿ." (ਗੌਂਡ ਮ: ੫) ੨ ਵਿ—ਖ਼ਾਕ ਦਾ ਬਣਿਆਂ ਹੋਇਆ. "ਖਾਕੂ ਖਾਕ ਰਲੈ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੧) ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. ਦੇਖੋ, ਖ਼ਾਕ ੨. "ਖਾਕੂ ਜੇਡੁ ਨ ਕੋਇ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਖਾਖ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੋਹਾਂ ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਧਿ ਦਾ ਅਸਥਾਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖਾਕ.

ਖਾਗ. ਦੇਖੋ, ਖੜਗ। ੨ ਖਗ. ਤੀਰ. ਜੋ ਖ (ਆਕਾਸ਼) ਵਿਚ ਗ (ਗਮਨ) ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਛੁਟਗਯੋ ਸਰਪ ਸਮ ਜਾਇ ਲਾਗ। ਜੱਟੂ ਭੁਜਾਨ ਕੇ ਬੀਚ ਖਾਗ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖਾਚੀ. ਖਚਿਤ ਹੋਈ. ਦੇਖੋ, ਖਚਿਤ.

ਖਾਜ ਅਥਵਾ ਖਾਜੁ. ਸੰ. ਖਾਦ੍ਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਾਣ ਯੋਗ੍ਯ ਪਦਾਰਥ. ਭੋਜਨ. ਖਾਜਾ. "ਖਾਜੁ ਹੋਆ ਮੁਰਦਾਰੁ." (ਵਾਰ ਸਾਰ ਮ: ੧) "ਜਿਨਹੁ ਅਖਾਜ ਖਾਜ ਲਖ ਪਾਏ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਸੰ. ਖਰ੍ਜੁ. ਖੁਜਲੀ خارش ਹਿੱਕਾ. Prurigo. ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਨ—ਮੈਲਾ ਰਹਿਣਾ, ਨਿਰਮਲ ਅਤੇ ਪੱਕੀ ਹੋਈ ਗਿਜ਼ਾ ਨਾ ਖਾਣੀ, ਹਾਜਮੇ ਦਾ ਵਿਗੜਨਾ, ਜਿਗਰ ਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ, ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਰਿਤੁ ਦਾ ਰੁਕਣਾ ਆਦਿ. ਜਦ ਲਹੂ ਵਿੱਚ ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਕਾਰਣਾਂ ਤੋਂ ਵਿਗਾੜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਖਾਜ ਹੋਣ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਮ ਇਲਾਜ ਹੈ ਕਿ ਬਦਨ ਨੂੰ ਸਾਫ ਰੱਖੋ, ਲਹੂ ਸਾਫ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਖਾਓ ਪੀਓ, ਪਿੱਤਪਾਪੜਾ, ਚਰਾਇਤਾ, ਮੁੰਡੀ ਬੂਟੀ, ਚਿੱਟਾ ਚੰਨਣ, ਛੋਟੀ ਹਰੜ, ਇਹ ਪੰਜ ਪੰਜ ਮਾਸ਼ੇ, ਉਨਾਬ ਦੇ ਸੱਤ ਦਾਣੇ ਲੈ ਕੇ ਡੇਢ ਪਾ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਰਾਤ ਨੂੰ ਭਿਉਂ ਦਿਓ, ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਮਲ ਅਤੇ ਛਾਣਕੇ ਦੋ ਤੋਲਾ ਸ਼ਰਬਤ ਉਨਾਬ ਮਿਲਾਕੇ ਪੀਓ.

ਖਟਿਆਈ, ਲਾਲ ਮਿਰਚਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਆਦਿ ਤੋਂ ਬਚਕੇ ਰਹੋ. ਤ੍ਵਚਾ ਨੂੰ ਕੋਮਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਟਣੇ ਮਲੋ.

ਖਾਜਾ. ਦੇਖੋ, ਖਾਜ ੧.

ਖਾਜਿਨ. ਅ਼ خازن ਖ਼ਾਜ਼ਿਨ. ਵਿ—ਜਮਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਜ਼ਾਨਚੀ.

ਖਾਜੀਨਿਆ. ਖ਼ਜ਼ਾਨਚੀ. ਭਾਵ—ਸਾਧੁਜਨ. ਦੇਖੋ, ਖਾਜਿਨ. "ਸਭੁ ਤੇਰੇ ਖਾਜੀਨਿਆ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫)

ਖਾਜੁ. ਦੇਖੋ, ਖਾਜ.

ਖਾਜੈ. ਖਾਈਏ. "ਦੇ ਖਾਜੈ ਆਖਿ ਗਵਾਈਐ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਦੇਵੇ ਸੋ ਖਾਜੈ, "ਮੈ ਦਾਤਾ ਹਾਂ" ਇਹ ਆਖਕੇ ਗਵਾਈਐ। ੨ ਦੇਕੇ (ਵੰਡਕੇ) ਛਕੀਏ, ਪਰ ਦਾਤਾ ਹੋਣ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਦੂਰ ਕਰੀਏ. ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਨਾ ਆਖਦੇ ਫਿਰੀਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ.

ਖਾਟ. ਸੰ. ਖਟ੍ਵਾ. ਮੰਜਾ. ਪਲੰਗ. ਚਾਰਪਾਈ. ਦੇਖੋ, ਅੰ. Cot. "ਖਾਟ ਮਾਗਉ ਚਉਪਾਈ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ)

ਖਾਟਣ / ਖਾਟਨ ਕ੍ਰਿ—ਖੱਟਣਾ. ਕਮਾਉਣਾ. ਲਾਭ ਲੈਣਾ. "ਖਾਟਣ ਕਉ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰੋਜਗਾਰ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) "ਧਨ ਖਾਟਨ ਕੀਜੈ ਬਿਧਿ ਕੂਰਿ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਖਾਟਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੱਟੀ. ਕਮਾਈ. ਲਾਭ. "ਵਡਭਾਗੀ ਧਨ ਖਾਟਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਖੱਟਕੇ. ਕਮਾਕੇ. "ਮਾਈ ਖਾਟਿ ਆਇਓ ਘਰਿ ਪੂਤਾ." (ਗੂਜ ਮ: ੫) ੩ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਰਥੀ. ਸੀੜ੍ਹੀ. ਸ਼ਵਰਥ.

ਖਾਟਿਓ. ਖੱਟਿਆ. ਕਮਾਇਆ. "ਰਾਮਰਤਨੁ ਧਨੁ ਖਾਟਿਓ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫)

ਖਾਟਿ ਖਾਟੂਲੀ. ਖੱਟੀ ਖੱਟਕੇ. ਧਨ ਕਮਾਕੇ. "ਕਹਾ ਕਰਹਿ ਰੇ, ਖਾਟਿ ਖਾਟੂਲੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਖਾਟੀ. ਖੱਟੀ. ਕਮਾਈ. "ਨਾਮਰਾਸਿ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਖਾਟੀ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਵਿ—ਖੱਟੀ. ਤੁਰਸ਼। ੩ ਕੌੜੀ. "ਜੈਸਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ, ਤੈਸੀ ਬਿਖ ਖਾਟੀ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਿਖ ਖਾਟੀ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਖਾਟੀ ਬਿਖ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਰਾਬ. ਮਦਿਰਾ। ੨ ਹਲਾਹਲ. ਤੇਜ਼ ਜ਼ਹਿਰ.

ਖਾਟੂਲੀ. ਦੇਖੋ, ਖਾਟਿ ਖਾਟੂਲੀ। ੨ ਖਟੋਲੀ. ਛੋਟਾ ਮੰਜਾ.

ਖਾਟੇ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਖੱਟਕੇ. ਕਮਾਕੇ. "ਅਪਨੇ ਘਰਿ ਲੈ ਆਇਆ ਖਾਟੇ." (ਧਨਾ ਮ: ੫)

ਖਾਟੰਗ. ਸੰ. ਸ਼ਡੰਗ—ਸ਼ਡੰਗ. ਦੇਖੋ, ਖਟਅੰਗ. "ਤਿਲਕ ਖਾਟੰਗਾ."

[1] ਦੇਖੋ, ਲੈਸ ੨.

(ਕਾਨ ਮ: ੫) ਛੀ ਅੰਗਾਂ ਉੱਪਰ ਤਿਲਕ (ਮੱਥਾ, ਦੋਵੇਂ ਕੰਨ, ਦੋ ਬਾਹਾਂ ਅਤੇ ਛਾਤੀ). ਕਈ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਰਾਂ ਅੰਗ ਪੁਰ ਭੀ ਤਿਲਕ ਕਰਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਤਿਲਕ ਅਤੇ ਬਾਰਹਿ ਤਿਲਕ.

ਖਾਡ, ਖਾਂਡ ਸੰ. ਖਣ੍ਡ—ਖੰਡ. ਸੰਗਯਾ—ਗੰਨੇ (ਇੱਖ) ਆਦਿ ਦੇ ਰਸ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਮਿੱਠਾ ਪਦਾਰਥ. ਚੀਨੀ. ਸਫ਼ੇਦ ਸ਼ੱਕਰ. "ਖੀਰ ਖਾਡ ਘੀਉ ਨ ਭਾਵੈ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ) "ਹਰਿ ਹੈ ਖਾਂਡ ਰੇਤ ਮਹਿ ਬਿਖਰੀ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੨ ਖੰਦਕ. ਖਾਈ. ਖਨਿ. ਪਰਖਾ। ੩ ਖੰਡ. ਟੁਕੜਾ. "ਖਾਂਡ ਪਰੇ ਦ੍ਵੈ ਸਭ ਹੂੰ ਲਹੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖਾਂਡਵ. ਸੰ. ਖਾਣ੍ਡਵ. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਲਿਕਾ ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਪਦਮ ਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਖਾਂਡਵੀ ਨਗਰੀ ਦੇ ਉਜੜ ਜਾਣ ਪੁਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਸ਼ੀਰਾਜ ਦਾ ਲਗਾਇਆ ਹੋਇਆ ਵਨ (ਬਨ), ਜੋ ਜਮੁਨਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਇੰਦ੍ਰਪ੍ਰਸਥ (ਪੁਰਾਣੀ ਦਿੱਲੀ) ਪਾਸ ਸੀ.[1] ਇਹ ਜੰਗਲ ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਸੀ. ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਨਿ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਬਦਹਜ਼ਮੀ ਹੋ ਗਈ. ਉਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਖਾਂਡਵਵਨ ਦੀਆਂ ਬੂਟੀਆਂ ਜੇ ਅਗਨਿ ਖਾਵੇ, ਤਦ ਹਾਜ਼ਮਾ ਠੀਕ ਹੋਵੇਗਾ. ਜਦ ਅਗਨੀ ਵਨ ਖਾਣ ਲੱਗਿਆ, ਤਾਂ ਇਂਦ੍ਰ ਨੇ ਮੂਸਲਧਾਰ ਵਰਖਾ ਕਰਕੇ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਬੁਝਾ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਅਰਜੁਨ ਨੇ ਅਗਨਿ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ. ਅਗਨਿ ਨੇ ਗਾਂਡੀਵ ਧਨੁਖ ਅਰਜੁਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਰਜੁਨ ਨੇ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਛੱਪਰ ਛਾਇਆ ਕਿ ਵਰਖਾ ਦਾ ਅਸਰ ਅਗਨੀ ਉੱਪਰ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵਾਣਾਂ ਨਾਲ ਬੱਦਲ ਉਡਾ ਦਿੱਤੇ.[2] "ਖਾਂਡਵ ਜਾਰਨ ਕੋ ਅਗਨੀ ਹਿਤ ਪਾਰਥ ਨੇ ਜਨੁ ਮੇਘ ਵਿਡਾਰੇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਖੰਡ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਵਸਤੁ। ੩ ਰਾਬ. ਸ਼ੀਰਾ। ੪ ਵਿ—ਖੰਡ ਦਾ.

ਖਾਂਡਵ ਵਨ. ਦੇਖੋ, ਖਾਂਡਵ.

ਖਾਂਡਾ. ਦੇਖੋ, ਖੰਡਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖੰਡੂ ੨.

ਖਾਡੀ. ਸੰਗਯਾ—ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਉਹ ਹਿੱਸਾ ਜੋ ਤਿੰਨ ਪਾਸਿਓਂ ਖੁਸ਼ਕੀ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਵੇ. ਖ਼ਲੀਜ.

ਖਾਡੂਰੁ. ਦੇਖੋ, ਖਡੂਰ. "ਫੇਰਿ ਵਸਾਇਆ ਫੇਰੁਆਣਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਖਾਡੂਰੁ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩)

ਖਾਂਡਜੋ. ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ. ਟੁਕੜੇ ਕੀਤਾ. "ਭਗਵਾਨ ਅਖੰਡਨ ਖਾਂਡਜੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਖਾਣ ਅਥਵਾ ਖਾਣੁ. ਦੇਖੋ, ਖਾਣਾ. "ਦਿਤਾ ਪੈਨਣੁ ਖਾਣੁ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਖਾਨਿ.

ਖਾਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖਾਦਨ. ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ. ਭਕ੍ਸ਼ਣ. ਜੇਮਨਾ. "ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹੈ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਭੋਜਨ. ਖਾਣ ਯੋਗ੍ਯ ਪਦਾਰਥ. ਖਾਦ੍ਯ.

[1] ਮਹਾਭਾਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਖਾਂਡਵਵਨ ਅਸ਼੍ਵਰਥ ਨਦ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਸੀ. ਅਰਥਾਤ ਜ਼ਿਲਾ ਮੁਜੱਫ਼ਰਨਗਰ ਵਿੱਚ ਮੇਰਟ ਤੋਂ ਥੋੜੀ ਦੂਰ ਇਹ ਜੰਗਲ ਸੀ.

[2] ਦੇਖੋ, ਮਹਾਭਾਰਤ ਆਦਿ ਪਰਵ ਅ: ੨੨੫.

ਖਾਣਿ, ਖਾਣੀ ਸੰਗਯਾ—ਖਾਨਿ. ਕਾਨ। ੨ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੰਡ. "ਤੇਰੀਆ ਖਾਣੀ ਤੇਰੀਆ ਬਾਣੀ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩) "ਅੰਡਜ ਜੇਰਜ ਉਤਭੁਜ ਸੇਤਜ ਤੇਰੇ ਕੀਤੇ ਜੰਤਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੧)

ਖਾਣੁ. ਦੇਖੋ, ਖਾਣ.

ਖਾਤ. ਖਾਂਦਾ. ਭਕ੍ਸ਼ਣ ਕਰਦਾ. "ਹਰਿਰਸ ਭੋਜਨ ਖਾਤ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਖਾਤਾ. ਗੜ੍ਹਾ. ਟੋਆ. "ਦੁਨੀਆ ਲਬੁ ਪਇਆ ਖਾਤ ਅੰਦਰਿ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫ ਅੰਜੁਲੀਆਂ) ੩ ਰੇਹ. Manure.

ਖਾਤਮਾ. ਅ਼ خاتمہ ਖ਼ਾਤਿਮਹ. ਸੰਗਯਾ—ਅੰਤ. ਸਮਾਪਤਿ. ਓੜਕ.

ਖਾਤਰ. ਦੇਖੋ, ਖਾਤਿਰ.

ਖਾਤਰਜਮਾ. ਦੇਖੋ, ਖਾਤਿਰਜਮਾ.

ਖਾਤਾ. ਖਾਂਦਾ. ਭਕ੍ਸ਼ਣ ਕਰਦਾ. "ਹਰਿਰਸ ਭੋਜਨ ਖਾਤਾ." (ਦੇਵ ਮ: ੫) "ਸਭਿ ਦੋਖਹਿ ਖਾਤਾ." (ਗਉ ਵਾਰ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਖਾਤ. ਟੋਆ. "ਮਨਮੁਖਿ ਦੁਖੁ ਖਾਤਾ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਗੂਜ ੧) ੩ ਬਾਈਏ ਦਾ ਰੋਜ਼ਨਾਮਚਾ "ਖਾਤਾ ਖਤ ਜਾਨ ਦੈ ਬਹੀ ਕੋ ਬਹ ਜਾਨ ਦੈ." (ਪਦਮਾਕਰ)। ੪ ਹਿਸਾਬ ਦੀ ਮੱਦ.

ਖਾਤਿਆਉਣਾ. ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਹਿਸਾਬ ਦਰਜ ਕਰਨਾ. ਖਾਤੇ ਤੋਂ ਹਿਸਾਬ ਦੀ ਮੱਦ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣਾ.

ਖਾਤਿਮ. ਅ਼ خاتم ਵਿ—ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਅੰਤ ਕਰਤਾ.

ਖਾਤਿਮਾ. ਦੇਖੋ, ਖਾਤਮਾ। ੨ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਰਚੀ ਇੱਕ ਪੁਸਤਕ. ਦੇਖੋ, ਨੰਦਲਾਲ ਭਾਈ.

ਖ਼ਾਤਿਰ. ਅ਼ خاطر ਸੰਗਯਾ—ਸਨਮਾਨ. ਆਦਰ। ੨ ਇਰਾਦਾ. ਸੰਕਲਪ। ੩ ਧ੍ਯਾਨ. ਤੱਵਜੋ. "ਨਿਜ ਖਾਤਿਰ ਮੇ ਕਿਸੇ ਨ ਲ੍ਯਾਵੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਤਸੱਲੀ. "ਉੱਤਰ ਦੇਹੁ ਪੀਰ ਤੁਮ ਦੀਰਘ ਜਿਸ ਤੇ ਮਮ ਖਾਤਿਰ ਹ੍ਵੈਜਾਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੫ ਦਿਲ। ੬ ਪੱਖ. ਪਾਸਦਾਰੀ.

ਖ਼ਾਤਿਰਜਮਅ਼, ਖਾਤਿਰਜਮਾ, ਖਾਤਿਰਨਿਸਾ ਅ਼ خاطرجمع ਸੰਗਯਾ—ਤਸੱਲੀ. ਸੰਤੋਖ. ਧੀਰਜ. "ਖਾਤਿਰਜਮਾ ਹੋਇ ਉਰਤਬਹੀ." (ਨਾਪ੍ਰ) "ਝੂਠ ਮੂਠ ਕਹੈਂ ਸਭ ਖਾਤਿਰ ਕੋ ਜਮਾ ਰਾਖ, ਜਮਾ ਹੋਇ ਘਰ ਮੇ ਤੋ ਖਾਤਿਰਜਮਾ ਰਹੈ." (ਨਿਪਟਕਵਿ) "ਖਾਨੇ ਕੋ ਹਮਾ ਰਹੈ ਨਾ ਕਾਹੂੰ ਕੀ ਤਮਾ ਰਹੈ, ਜੋ ਗਾਂਠ ਮੇ ਜਮਾ ਰਹੈ, ਤੋ ਖਾਤਿਰਜਮਾ ਰਹੈ." (ਗ੍ਵਾਲ)

ਖਾਤੀ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰ—ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ, ਤਖਾਣ. ਭਾਵ—ਸ਼ੂਦ੍ਰ. "ਨਾ ਇਹੁ ਬ੍ਰਹਮਣ ਨਾ ਇਹੁ ਖਾਤੀ." (ਗੌਂਡ ਕਬੀਰ) ੨ ਸੰ. ਖਾਤ੍ਰ. ਵਿ—ਖੋਦਣ ਵਾਲਾ. ਪੁੱਟਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਖਾਤੇ (ਗਾਰ) ਵਿੱਚ. "ਅੰਨੇ ਪਵਣਾ ਖਾਤੀ ਟੋਵੈ." (ਸਵਾ ਮ: ੧)

ਖ਼ਾਤੂਨ. ਤੁ خاتون ਸਨਮਾਨ ਯੋਗ੍ਯ ਨਾਰੀ. ਲੇਡੀ. ਬਾਈ. ਖ਼ਾਨਮ. ਬੇਗਮ. ਬਾਈ.

ਖਾਦ. ਸੰ. ਖਾਣਾ. "ਭ੍ਰਮ ਤੈ ਸਗਲੇ ਖਾਦ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਖਾਦ੍ਯ. ਖਾਣ ਯੋਗ੍ਯ ਪਦਾਰਥ. ਭੋਜਨ। ੩ ਰੇਹ. ਦੇਖੋ, ਖਾਤ ੩.

ਖਾਦਮ. ਦੇਖੋ, ਖਾਦਿਮ.

ਖਾਦਰ. ਸੰ. ਨਿਸ਼ਦ੍ਵਰ—ਨਿਸਦਵਰ. ਸੰਗਯਾ—ਚਿੱਕੜ. ਗਾਰਾ।

੨ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਸਦਾ ਗਾਰਾ ਰਹੇ। ੩ ਪਹਾੜ ਦੇ ਜੜ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ. ਦਾਮਨੇ ਕੋਹ.

ਖਾਦਰੀ. ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਜਿਲਾ ਸ਼ੇਖ਼ੂਪੁਰਾ, ਤਸੀਲ ਨਾਨਕਿਆਨਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ। ੨ ਖਾਦਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ. ਦੇਖੋ, ਖਾਦਰ ੨ ਅਤੇ ੩.

ਖਾਦਿ. ਦੇਖੋ, ਖਾਦ੍ਯ.

ਖ਼ਾਦਿਮ. ਅ਼ خادم ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਿਦਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਸੇਵਕ. ਦਾਸ. "ਖਾਦਿਮ ਕੀਜੈ ਬਰਾ ਖੁਦਾਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਨੌਕਰ. ਚਾਕਰ.

ਖ਼ਾਦਿਮਾ. ਖ਼ਾਦਿਮ ਦਾ ਇਸ੍ਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ. ਦਾਸੀ.

ਖਾਦੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੋਟੇ ਸੂਤ ਦਾ ਵਸਤ੍ਰ. ਛਿੱਦਾ ਖੱਦਰ। ੨ ਵਿ—ਖਾਣ ਵਾਲਾ. ਖਾਦਿਨ੍.

ਖਾਦ੍ਯ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੋਜਨ. ਖਾਣ ਲਾਇਕ ਪਦਾਰਥ। ੨ ਵਿ—ਖਾਣ ਯੋਗ੍ਯ. ਖਾਣੇਲਾਇਕ. "ਅਕਰਣੰ ਕਰੋਤਿ ਅਖਾਦ੍ਯ ਖਾਦ੍ਯੰ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਖਾਧਾ. ਖਾਦਨ ਕੀਤਾ. ਛਕਿਆ. "ਖਾਧਾ ਹੋਇ ਸੁਆਹ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਖਾਧਾਤਾ. ਦੇਖੋ, ਤਾ ੬.

ਖਾਧੈ. ਖਾਣ ਤੋਂ. ਖਾਨੇ ਸੇ. "ਕਿਆ ਖਾਧੈ ਕਿਆ ਪੈਧੈ ਹੋਇ?" (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਖਾਨ. ਫ਼ਾ خان ਖ਼ਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਈਸ. ਅਮੀਰ. "ਸੁਲਤਾਨ ਖਾਨ ਮਲੂਕ ਉਮਰੇ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਘਰ. ਖ਼ਾਨਹ. "ਕਾਹੂੰ ਗਰੀ ਗੋਦਰੀ ਨਾਹੀ ਕਾਹੂੰ ਖਾਨ ਪਰਾਰਾ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਪਾਟੀ ਗੋਦੜੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਾਯਦਾਰ ਘਰ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਪਰਾਰਾ। ੩ ਕੁਟੰਬ. ਪਰਿਵਾਰ. "ਜੈਸੇ ਘਰ ਲਾਗੈ ਆਗਿ ਭਾਗ ਨਿਕਸਤ ਖਾਨ." (ਭਾਗੁ ਕ) ੪ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀ ਮੱਖੀਆਂ ਦਾ ਛੱਤਾ। ੫ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਉਪਾਧਿ (ਪਦਵੀ). ੬ ਸੰ. ਖਾਣਾ. ਭੋਜਨ. "ਸਭਿ ਖੁਸੀਆ ਸਭਿ ਖਾਨ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸਾਰ) ੭ ਦੇਖੋ, ਖਾਨਿ.

ਖ਼ਾਨਸ਼ਾਹ. ਭਾਈ ਫੇਰੂ (ਸੱਚੀ ਦਾੜੀ) ਦਾ ਇੱਕ ਚੇਲਾ, ਜੋ ਵਡਾ ਕਰਣੀ ਵਾਲਾ ਸੰਤ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਖ਼ਾਨਸਾਮਾ. ਫ਼ਾ. خانسامان ਅਮੀਰ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਅਮੀਰ ਦਾ ਰਸੋਈਆ. ਖਾਦਨ (ਖਾਣ) ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਖ਼ਾਨਹ. ਦੇਖੋ, ਖਾਨਾ ੩.

ਖ਼ਾਨਕ਼ਾਹ. ਫ਼ਾ. خانقاه ਅਥਵਾ خانگاه ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਹਿਣ ਦਾ ਥਾਂ. ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ। ੨ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਾਧੂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਮਕਾਨ.

ਖਾਨਖਾਨਾ. ਫ਼ਾ خانخانان ਖ਼ਾਨੇਖ਼ਾਨਾਨ. ਮਹਲਸਰਾਇ ਦਾ ਦਾਰੋਗ਼ਾ। ੨ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ। ੩ ਇੱਕ ਖ਼ਾਸ ਪਦਵੀ, ਜੋ ਮੁਗ਼ਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਵੇਲੇ ਸੈਨਾਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ੪ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਮੀਰ, ਜੋ ਅਕਬਰ ਅਤੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਹਿਲਕਾਰ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਅਬਦੁਲਰਹੀਮਖ਼ਾਨ। ੫ ਦਸ਼ਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇੱਕ ਅਮੀਰ, ਜੋ ਆਗਰੇ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਉਂ, ਮੁਨਇ਼ਮ ਖ਼ਾਨ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦੁਰਸ਼ਾਹ ਵੇਲੇ ਵਜ਼ਾਰਤ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ. ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖ਼ਿਤਾਬ ਦਿੱਤਾ—"ਖ਼ਾਨ ਖ਼ਾਨਾਨ ਬਹਾਦੁਰ ਜ਼ਫ਼ਰ ਜੰਗ."ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸੰਮਤ ੧੭੬੮ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ.[1]

ਖ਼ਾਨਗੀ. ਫ਼ਾ خانگی ਵਿ—ਘਰੋਗੁ. ਘਰ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ. ਘਰੇਲੂ। ੨ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵ੍ਯੰਗ ਨਾਲ ਵੇਸ਼੍ਯਾ (ਕੰਚਨੀ) ਦਾ ਬੋਧਕ ਭੀ ਹੈ.

ਖਾਨਛਾਪਰੀ. ਦੇਖੋ, ਖਾਨਰਜਾਦਾ.

ਖਾਨਜਰਾਦ. زرادخانه ਜ਼ੱਰਾਦਖ਼ਾਨਹ. ਸ਼ਸ੍ਤ੍ਰਾਗਾਰ. ਸਿਲਹ਼ਖ਼ਾਨਹ. ਦੇਖੋ, ਖਾਨਜਰਾਦੀ.

ਖਾਨਜਰਾਦੀ. ਵਿ—ਜ਼ੱਰਾਦਖ਼ਾਨਹ ਦੀ. ਸ਼ਸ੍ਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਖ਼ਾਨੇ ਦੀ. ਦੇਖੋ, ਖਾਨਜਰਾਦ. "ਕਰਨ ਗੁਮਾਨ ਕਮਾਨਗਰ ਖਾਨਜਰਾਦੀ ਬਹੁਤ ਬਖੋਆ." (ਭਾਗੁ) ਕਮਾਨਗਰ ਅਹੰਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਿਲਹਖਾਨੇ ਦੀ ਕਮਾਨ ਬਹੁਤ ਵੱਖਰੇ ਢੰਗ ਦੀ ਹੈ.

ਖ਼ਾਨਦਾਨ. ਫ਼ਾ خاندان ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੰਸ਼. ਕੁਲ.

ਖਾਨਦੇਸ. ਸੰ. ਬੰਬਈ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਸਤਪੁਰਾ ਦੀ ਪਰਬਤਮਾਲਾ ਦੇ ਦੱਖਣ ਪਾਸੇ ਦਾ ਦੇਸ਼, ਜੋ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਪਸ਼ਚਿਮੀ ਖਾਨਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ ਧੂਲੀਆ ਅਤੇ ਪੂਰਵੀ ਦਾ ਜਲਗਾਉਂ ਹੈ.

ਖਾਨਪਰਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਖਾਨ ੨ ਅਤੇ ਪਰਾਰਾ.

ਖਾਨਪਾਨ. ਕ੍ਰਿ—ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੇ ਪਦਾਰਥ.

ਖਾਨਪੁਰ. ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਜਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ, ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਨਰਾਇਨਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਟੋਕਾ ਪਾਸ ਹੈ. ਜਦੋਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਟੋਕੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸਨ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਉੱਠ ਚੋਰੀ ਹੋ ਗਏ. ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾੜਨਾ ਕਰਨ ਆਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਥੇ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜੋ ਪਹਾੜ ਦੀ ਖੱਡ ਵਿੱਚ ਰੁੜ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ. ੧੦੦ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ਹੈ, ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹੈ.

ਖਾਨਬਹਾਦੁਰ. ਇਸ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਉਂ ਜ਼ਕਰੀਆ ਖ਼ਾਨ ਹੈ, ਇਹ ਅਬਦੁਲਸਮਦ ਖ਼ਾਨ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹਨਵਾਜ਼ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ. ਖ਼ਾਲਸਾਪੰਥ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਖਾਨੂ ਸਦਦੇ ਹਨ. ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਵਡਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਪੰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ. ਖ਼ਾਨਬਹਾਦੁਰ ਸਨ ੧੭੩੯ ਵਿੱਚ ਲਹੌਰ ਦਾ ਸੂਬਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸਨ ੧੭੪੫ ਵਿੱਚ ਮੋਇਆ. ਇਸ ਦਾ ਸ਼ਜਰਾ ਮੀਰ ਮੰਨੂ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਦੇਖੋ,

ਖ਼ਾਨਮ. ਫ਼ਾ خانم ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਾਨ ਦੀ ਵਹੁਟੀ. ਬੇਗਮ. "ਮੀਰ ਨ ਖਾਨਮ ਸੰਗਿ ਨ ਕੋਊ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨਿਹਾਰਉ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫) ਨਾ ਬਾਦਸਾਹ ਨਾ ਬੇਗਮ.

ਖਾਨਮਾਨ. ਫ਼ਾ خانمان ਇਹ ਸੰਖੇਪ ਹੈ ਖ਼ਾਨਹ ਵ ਸਾਮਾਨ ਦਾ. ਘਰ ਅਤੇ ਸਾਮਾਨ.

ਖਾਨਰਜਾਦਾ. ਖਡੂਰ ਤੋਂ ਡੇਢ ਕੋਹ ਪੱਛਮ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਤਪੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰਕੇ

[1] ਇਸ ਦੀ ਲਿਖੀ ਕਿਤਾਬ "ਇਲਹਾਮਾਤ ਮੁਨਇ਼ਮੀ" ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ.

ਜਿਮੀਦਾਰਾਂ ਦੇ ਖਜੂਰ ਤੋਂ ਕੱਢੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ. ਹੁਣ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਛਾਪਰੀ ਅਥਵਾ ਖਾਨਛਾਪਰੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਛਾਪਰੀ.

ਖਾਨਵਾਲ. ਇੱਕ ਪੁਰਾਣਾ ਪਿੰਡ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੁਝ ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖ਼ਰੀਦਕੇ ਤਰਨਤਾਰਨ ਵਸਾਇਆ. ਦੇਖੋ, ਤਰਨਤਾਰਨ.

ਖਾਨਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਾਦਨ. ਖਾਣਾ. ਭੋਜਨ। ੨ ਕ੍ਰਿ—ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ। ੩ ਫ਼ਾ خانہ ਖ਼ਾਨਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਰ। ੪ ਭਾਵ—ਇਸਤ੍ਰੀ. ਜੋਰੂ. ਭਾਰਯਾ. ਵਹੁਟੀ। ੫ ਇੱਕ ਬੈਰਾੜ, ਜੋ ਕਪੂਰੇ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਨਾਲ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੂੰ ਖਿਦਰਾਣਾ (ਮੁਕਤਸਰ) ਤਾਲ ਦਾ ਰਾਹ ਦੱਸਣ ਗਿਆ ਸੀ। "ਸਮਝ ਵਾਰਤਾ ਸਭ ਤਬ ਖਾਨਾ। ਲੈ ਕੇਤਿਕ ਅਸਵਾਰ ਪਯਾਨਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੬ ਡੱਲੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਛੁਰਾ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮਗ੍ਯਾਨੀ ਹੋਇਆ। ੭ ਰਾਜ ਪਟਿਆਲਾ ਨਜ਼ਾਮਤ ਬਰਨਾਲਾ ਥਾਣੇ ਰਾਮੇ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਮਾਲਵੇ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ.

ਖਾਨਾਇ. ਖ਼ਾਨਹ (ਘਰ) ਦਾ ਸਮੁਦਾਇ. ਮਕਾਨਾਤ. "ਮਿਲਕ ਖਾਨਾਇ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੫) ੨ ਖ਼ਾਨ ਲੋਗ. ਉਮਰਾ.

ਖਾਨਿ } ਖਾਨੀ ਸੰ. ਖਨਿ ਅਤੇ ਖਾਨਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਕਰ. ਖਾਨ. ਕਾਨ. "ਵਚਨ ਭਨੇ ਗੁਨਖਾਨਿ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਯੋਨਿ ਦਾ ਵਿਭਾਗ. "ਅੰਡਜ ਜੇਰਜ ਸੇਤਜ ਕੀਨੀ। ਉਤਭੁਜ ਖਾਨਿ ਬਹੁਰ ਰਚਦੀਨੀ." (ਚੌਪਾਈ) ੩ ਗਿਜ਼ਾ. ਭੋਜਨ. ਆਹਾਰ. "ਜੈਸੀ ਲਸਨ ਕੀ ਖਾਨਿ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਖਾਨੂ. ਦੇਖੋ, ਖਾਨਬਹਾਦੁਰ। ੨ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ.

ਖਾਨੇਵਾਲ. ਦੇਖੋ, ਖਾਨਵਾਲ.

ਖਾਨੋ. ਜ਼ਕਰੀਆ ਖ਼ਾਨ (ਖ਼ਾਨ ਬਹਾਦੁਰ) ਦੀ ਭੈਣ ਖ਼ਾਨੋ ਬੇਗਮ, ਜੋ ਫ਼ੈਜ਼ਲਾ ਖ਼ਾਨ ਦੀ ਬੇਗ਼ਮ ਸੀ. "ਆਖੋ ਭਾਬੀ ਖਾਨੋ ਨੂੰ."(ਪ੍ਰਾਪੰਪ੍ਰ)

ਖਾਪ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਪਤ. ਵਿਨਾਸ਼. "ਮਦ ਮਤਸਰ ਸਾਧੂ ਕੈ ਸੰਗਿ ਖਾਪ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਖਿਪ ਧਾ.

ਖਾਪਕ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ੇਪਕ. ਫੈਂਕਣ (ਵਗਾਹੁਣ) ਵਾਲਾ. "ਖਾਪਕ ਹੈਂ ਸਭ ਤਾਪ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਖਪਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਵਿਨਾਸ਼ਕ.

ਖਾਪਟ. ਵਿ—ਖਪਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਹਣਜੇ ਕਾਪਟੰ ਖਾਪਟੰ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਖਾਪਨ. ਕ੍ਰਿ—ਖਪਾਉਣਾ. ਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ. "ਅੰਤਕਾਲ ਸੋਈ ਖਾਪਨਹਾਰਾ." (ਚੌਬੀਸਾਵ) ੨ ਕ੍ਸ਼ੇਪਣ. ਫੈਂਕਣਾ. ਵਗਾਹੁਣਾ.

ਖਾਪਰ } ਖਾਪਰੁ ਦੇਖੋ, ਖਪਰ ੨. "ਫੂਟੈ ਖਾਪਰੁ ਭੀਖ ਨ ਭਾਇ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਦੇਖੋ, ਖਪਰ ੧. "ਖਿੰਥਾ ਜਲਿ ਕੋਇਲਾ ਭਈ ਖਾਪਰ ਫੂਟਮਫੂਟ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਕੰਥਾ (ਦੇਹ) ਜਲਕੇ ਕੋਇਲਾ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਕਪਾਲ ਖੰਡ ਖੰਡ ਹੋ ਗਿਆ.

ਖਾਪੇ. ਖਪੇ. ਤਬਾਹ ਹੋਏ. "ਮਾਇਆ ਮਹਿ ਖਾਪੇ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ)

ਖ਼ਾਫ਼ੀਖਾਂ. خافی خان ਮੁੰਤਖ਼ਿਬਉਲ ਲੁਬਾਬ (ਤਾਰੀਖ਼ ਖ਼ਾਫ਼ੀ ਖਾਂ) ਦਾ ਲੇਖਕ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ. ਇਸ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਉਂ ਮੁਹੰਮਦ ਹਾਸ਼ਿਮ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਸਨ ੧੫੧੯ ਤੋਂ ੧੭੧੮ ਤਕ ਦੇ, ਅਰਥਾਤ—ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਾਬਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੁਹੰਮਦਸ਼ਾਹ ਤੀਕ ਦੇ ਹਾਲ ਲਿਖੇ ਹਨ. ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਬਿਨਾ ਹੁਕਮ ਤਵਾਰੀਖ ਨਾ ਲਿਖੇ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੇ ਗੁਪਤ ਰੀਤਿ ਨਾਲ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦਸ਼ਾਹ ਵੇਲੇ ਸਨ ੧੭੩੨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ. ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮੁਹੰਮਦਹਾਸ਼ਿਮ ਨੂੰ ਖ਼ਾਫ਼ੀਖਾਂ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਅਤੇ ਯੋਗ੍ਯ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤਾ. ਵੀ. ਏ. ਸਮਿਥ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਖੁਰਾਸਾਨ ਦੇ 'ਖ਼੍ਵਾਫ਼' ਪਿੰ: ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਨਾਮ ਖ਼ਾਫ਼ੀਖ਼ਾਨ ਸੀ.

ਖ਼ਾਫ਼ੀਖਾਂ ਨਿਰਪੱਖ ਲੇਖਕ ਨਹੀਂ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਬੰਦੇ ਬਹਾਦੁਰ ਦਾ ਭੀ ਹਾਲ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਦਾ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਖ਼ਾਬ. ਫ਼ਾ خواب ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨੀਂਦ। ੨ ਸ੍ਵਪਨ. ਸੁਪਨਾ.

ਖਾਮ. ਫ਼ਾ خام ਖ਼ਾਮ. ਵਿ—ਕੱਚਾ. "ਪੁਰਾਬ ਖਾਮ ਕੂਜੈ." (ਮ: ੫ ਵਾਰ ਮਲਾ) ਪੁਰ ਆਬ ਖ਼ਾਮ ਕੂਜ਼ਹ. ਕੱਚਾ. ਮਟਕਾ ਸ਼ਰੀਰ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਚੇਤਨਸੱਤਾ ਹੈ। ੨ ਨਾਪਾਇਦਾਰ. ਬਿਨਸਨਹਾਰ. "ਸੀਗਾਰ ਤੰਬੋਲ ਰਸ ਸਣ ਦੇਹੀ ਸਭ ਖਾਮ." (ਮਾਝ ਬਾਰਹਮਾਹਾ) ੩ ਬੰਦ. "ਕਾਗਜ ਕਰਕੈ ਖਾਮ ਕੋ ਦੀਨੋ ਸਿੱਖ ਪਠਾਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਨਾਤਜਰਬੇਕਾਰ. "ਤਜ ਗੋਪਾਲ ਆਨ ਜੋ ਕਰਣੀ ਸੋਈ ਸੋਈ ਬਿਨਸਤ ਖਾਮ." (ਜੈਤ ਮ: ੫)

ਖਾਮਿ. ਸਿੰਧੀ. ਸ਼ੋਕ. ਰੰਜ। ੨ ਸਾੜਾ. ਜਲਣ. ਮਨ ਦਾ ਦਾਹ.

ਖ਼ਾਮੀ. ਫ਼ਾ خامی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਮਜ਼ੋਰੀ। ੨ ਨਾਤਜਰਬੇਕਾਰੀ। ੩ ਘਾਟਾ. ਕਮੀ. "ਭਯੋ ਹੁਕਮ ਸੇਵਾ ਮਹਿ ਖਾਮੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਕੱਚਾਪਨ.

ਖ਼ਾਮੋਸ਼. ਫ਼ਾ. خاموش ਵਿ—ਚੁਪਕੀਤਾ. ਮੌਨੀ.

ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਸ਼ਹਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਹਰੇ ਖ਼ਮੋਸ਼ਾਂ. ਚੁੱਪਕੀਤਿਆਂ ਦਾ ਨਗਰ. ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਭੂਮਿ. ਕ਼ਬਰਿਸਤਾਨ.

ਖ਼ਾਮੋਸ਼ੀ. ਫ਼ਾ خاموشی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੁੱਪ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਚੁੱਪ. ਮੌਨ.

ਖ਼ਾਯਨ. ਅ਼ خائن ਵਿ—ਖ਼ਯਾਨਤ (ਅਮਾਨਤ ਵਿੱਚੋਂ ਚੋਰੀ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਖ਼ਾਯਫ਼. ਅ਼ خائف ਵਿ—ਖ਼ੌਫ਼ (ਡਰ) ਸਹਿਤ. ਭੈਭੀਤ.

ਖ਼ਾਯਾ. ਫ਼ਾ خایہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਂਡਾ। ੨ ਫ਼ੋਤਾ. ਅੰਡਕੋਸ਼.

ਖਾਰ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਾਰਾਰਸ. "ਆਨਰਸ ਸਭਿ ਖਾਰ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਸੁਆਹ. ਭਸਮ. "ਪਾਪ ਹੋਵਤ ਖਾਰ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੩ ਨਮਕ. ਲੂਣ। ੪ ਸੁਹਾਗਾ, ਸੱਜੀ, ਕਲਮੀਸ਼ੋਰਾ, ਜੌਂਖਾਰ, ਨਸਾਦਰ ਆਦਿ ਖਾਰੇ ਪਦਾਰਥ। ੫ ਵਿ—ਖਾਰਾ. "ਖਾਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਢੰਢੋਲੀਐ ਇਕੁ ਮਣੀਆ ਪਾਵੈ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੧) ੬ ਫ਼ਾ خار ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਡਾ। ੭ ਦ੍ਵੇਸ਼. ਵੈਰਭਾਵ। ੮ ਫ਼ਾ خوار ਖ਼੍ਵਾਰ. ਅਪਮਾਨ ਸਹਿਤ. "ਖਪਿ ਹੋਏ ਖਾਰ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਖਾਰਸਮੁਦ } ਖਾਰਸਮੁੰਦ } ਖਾਰਸਮੁੰਦ੍ਰ ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਾਰਸਮੁਦ੍ਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਮਕੀਨ ਪਾਣੀ ਵਾਲਾ ਸਮੁੰਦਰ. "ਖਾਰਸਮੁੰਦ੍ਰ ਢੰਢੋਲੀਐ ਇਕੁ ਮਣੀਆਂ ਪਾਵੈ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਦੇਖੋ, ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਬੋਲੇ.

ਖਾਰਕ. ਸੰ ਕ਼ਾਰਕ. ਸੰਗਯਾ—ਛੁਹਾਰਾ. ਖ਼ੁਰਮਾ. "ਸੁਰਜਮਲ ਖਾਰਕ ਮੁਖ ਦੀਨੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਸਗਾਈ ਵੇਲੇ ਦੂਲਹਾ (ਲਾੜੇ) ਦੇ ਮੁਖ ਦੁਲਹਨ (ਲਾੜੀ) ਦੇ ਲਾਗੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਛੁਹਾਰਾ ਦੇਣਾ, ਸੰਬੰਧ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ.

ਖਾਰਜ. ਦੇਖੋ, ਖਾਰਿਜ.

ਖਾਰਾ. ਵਿ—ਕ਼ਾਰਰਸ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਦੂਲਹਾ ਅਤੇ ਦੁਲਹਨਿ (ਲਾੜੇ ਲਾੜੀ) ਦੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਆਸਨ, ਜੋ ਫੇਰਿਆਂ ਸਮੇਂ ਵਿਛਾਈਦਾ ਹੈ. "ਮੋਤਿਨ ਕੇ ਚੌਕ ਕਰੇ ਲਾਲਨ ਕੇ ਖਾਰੇ ਧਰੇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਜਿਲਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਤਸੀਲ ਤਰਨਤਾਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੁਖਨਿਵਾਰਨ ਤੋਂ ਡੇਢ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਹੈ, ਇਸ ਥਾਂ ਦੋ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਹਨ—

(ੳ) ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਤਰਨਤਾਰਨ ਬਣਨ ਸਮੇਂ ਇੱਥੇ ਕਈ ਵੇਰ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ. ਦਰਬਾਰ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਲਗਵਾਇਆ ਇੱਕ ਖੂਹ ਭੀ ਹੈ. ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਦਸ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦੇ ਨਾਉਂ ਹੈ.

(ਅ) ਦੁਖਨਿਵਾਰਨ. ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇੱਕ ਛਪੜੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚਰਣ ਧੋਤੇ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੇਲੇ ਇਹ ਪੱਕਾ ਤਾਲ ਬਣਵਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਯੇ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ. ਇਸ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ਚਾਲੀ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਭੀ ਹੈ.

ਖਾਰਾ ਸਾਹਿਬ. ਪਿੰਡ "ਭਾਈ ਕੇ ਮੱਟੂ" ਜਿਲਾ ਤਸੀਲ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ, ਥਾਣਾ ਨੁਸ਼ਹਿਰਾਵਿਰਕਾ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਦੋ ਫਰਲਾਂਗ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਥੇ ਆਕੇ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਮੱਥਾ ਟੇਕਕੇ ਪਾਸ ਬੈਠ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਮੁੱਛਾਂ ਤਮਾਖੂ ਪੀਂਦੇ ਪੀਲੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਸਨ. ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਨਾਉਂ "ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ" ਹੈ. ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਆਖਿਆ, ਭਾਈ, ਇਹ ਨਾਉਂ ਰਖਾਕੇ ਫੇਰ ਤਮਾਖੂ ਪੀਣ ਦਾ ਕੁਕਰਮ ਕਿਉਂ ਕਰਦਾ ਹੈਂ? ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਲਈ ਤਮਾਖੂ ਪੀਣਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਪਿਛਲੀ ਭੁੱਲ ਪੁਰ ਖਿਮਾ ਮੰਗੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ.

ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ੭ ਸਾਉਣ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲੇ ਤੋਂ ੧੫ ਮੀਲ ਹੈ.

ਖਾਰਾਬ. ਦੇਖੋ, ਖਰਾਬ. "ਖਾਰਾਬਾ ਵੇਕਾਰ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਖਾਰਿਸ਼. ਫ਼ਾ خارش ਸੰਗਯਾ—ਖੁਜਲੀ. ਖਾਜ. ਦੇਖੋ, ਖਾਜ.

ਖਾਰਿਜ. ਅ਼ خارج ਵਿ—ਨਿਕਲਨੇ ਵਾਲਾ. ਬਾਹਰ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਕੱਢਿਆ ਹੋਇਆ. ਬਾਹਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ। ੩ ਰੱਦ ਕੀਤਾ. ਖੰਡਿਤ.

ਖਾਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਪਿਟਾਰੀ. "ਪਤਿ ਕੁਸ੍ਰੀ ਕੋ ਧਰ ਵਿੱਚ ਖਾਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਸਮੁੰਦਰ, ਜੋ ਖਾਰੇ ਜਲ ਵਾਲਾ ਹੈ. "ਖਾਰੀ ਲਗ ਲੱਛਮੀ ਸਗਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਮੱਟੀ. ਚਾਟੀ. "ਡਾਰ ਦਈ ਦਧਿ ਕੀ ਸਭਿ ਖਾਰੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੪ ਵਿ—ਖਾਰੇ ਸੁਆਦ ਵਾਲੀ. "ਅੰਤ ਕੀ ਬਾਰ ਹੋਤ ਕਤ ਖਾਰੀ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫) ੫ ਸੰ. ਖਾਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਮਣ ਅਠਾਈ ਸੇਰ ਤੋਲ।[1] ੬ ਦਾਗ. ਧੱਬਾ.

ਖਾਰੀ ਬੀੜ. ਮਾਂਗਟ (ਜਿਲਾ ਗੁਜਰਾਤ) ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਨੂੰ ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਆਗਯਾ ਹੋਈ ਕਿ ਲਹੌਰ ਜਾਕੇ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਜਿਲਦ ਬੰਧਵਾ ਲਿਆਓ. ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਰਸਤੇ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਲਾਕੇ ਇੱਕ ਉਤਾਰਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਅਤੇ ਕੁਝ ਬਾਣੀ ਵਾਧੂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ. ਜਦ ਇਹ ਪੰਜਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਈ, ਤਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਵਾਧੂ ਬਾਣੀ ਮਿਲਾਉਣ ਕਾਰਣ "ਖਾਰੀ ਬੀੜ" ਰੱਖਿਆ. ਇਹ ਬੀੜ ਮਾਂਗਟ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਜੀ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਪਾਸ ਹੈ. ਲਹਿੰਦੇ ਵੱਲ ਜਾਦਾ ਉਤਾਰੇ ਇਸੇ ਬੀੜ ਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਬੰਨੋ ਭਾਈ ਅਤੇ ਮਾਂਗਟ.

ਖਾਰੁ. ਸੰਗਯਾ—ਕ਼ਾਰਤਾ. ਖਾਰਾਪਨ. "ਕਰਮ ਕਰਿ ਖਾਰੁ ਮਫੀਟਸਿ ਰੀ." (ਧਨਾ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ) ੨ ਦੇਖੋ, ਖਾਰ ੮.

ਖਾਰੇ ਬੈਠਾਉਣਾ. ਲਾੜੀ ਲਾੜੇ ਨੂੰ ਖਾਰਿਆਂ ਤੇ ਬੈਠਾਉਣਾ, ਦੇਖੋ, ਖਾਰਾ ੨.

ਖਾਲ. ਦੇਖੋ, ਖੱਲ। ੨ ਫ਼ਾ خال ਖ਼ਾਲ. ਤਿਲ. ਤੁਚਾ ਉੱਪਰ ਤਿਲ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਕਾਲਾ ਦਾਗ. ਦੇਖੋ, ਹਿੰਦੂ ੩। ੩ ਲੀਕ. ਰੇਖਾ। ੪ ਪਾਣੀ ਬਹਿਣ ਦੀ ਨਾਲੀ। ੫ ਫੱਵਾਰਾ। ੬ ਚਸ਼ਮਾ। ੭ ਝੰਡਾ. ਨਸ਼ਾਨ। ੮ ਤੀਰ। ੯ ਦੂਤ. ਵਕੀਲ। ੧੦ ਅ਼. ਅਭਿਮਾਨ। ੧੧ ਬੱਦਲ। ੧੨ ਬਿਜਲੀ। ੧੩ ਲਗਾਮ। ੧੪ ਵਡਾ ਘੋੜਾ ਅਥਵਾ ਸ਼ੁਤਰ. "ਮਾਲ ਲਾਲ ਅਰ ਸਾਲ ਮੇ ਖਾਲ ਚਾਲ ਵਾ ਚਾਲ। ਸਿਦਕ ਗੁਰੂ ਕਾ ਐਨ ਢਿਗ ਇਹੀ ਸਿੱਖ ਕਾ ਸ੍ਵਾਲ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਮਾਲ (ਧਨ ਸੰਪਦਾ), ਲਾਲ (ਪੁਤ੍ਰ), ਸਾਲ (ਸ਼ਾਲਾ—ਘਰ), ਖਾਲ (ਘੋੜੇ ਸ਼ੁਤਰ ਆਦਿ) ਵਾਹਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਾਟਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸਾਮਾਂਨਾ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਦਕ ਪੱਲੇ ਰਹੇ, ਸਿੱਖ ਦੀ ਇਹੀ ਮੰਗ ਹੈ.

ਖਾਲਸ. ਅ਼ خالص ਖ਼ਾਲਿਸ. ਵਿ—ਨਿਰੋਲ. ਸ਼ੁੱਧ. ਖਰਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਕਰਤਾਰ. ਸ਼ੁੱਧਬ੍ਰਹਮ. "ਖਾਲਸ ਕੀ ਚਰਨੀ ਸਭ ਲਾਗੋ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ੩ ਦੇਖੋ, ਖਾਲਸਾ.

ਖਾਲਸਾ. ਅ਼ خالصہ ਖ਼ਾਲਿਸਹ. ਵਿ—ਸ਼ੁੱਧ। ੨ ਬਿਨਾ ਮਿਲਾਵਟ. ਨਿਰੋਲ. "ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜਨ ਭਏ ਖਾਲਸੇ[2] ਪ੍ਰੇਮਭਗਤਿ ਜਿਹ ਜਾਨੀ." (ਸੋਰ) ੩ ਸੰਗਯਾ—ਉਹ ਜਮੀਨ ਜਾਂ ਮੁਲਕ, ਜੋ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਹੈ. ਜਿਸ ਪੁਰ ਕਿਸੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਅਥਵਾ ਜਿਮੀਦਾਰ ਦਾ ਸ੍ਵਤ੍ਵ ਨਹੀਂ। ੪ ਅਕਾਲੀ ਧਰਮ. ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ. ਸਿੰਘ ਪੰਥ।

[1] ਕਿਤਨੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋ ਮਣ ਸੋਲਾਂ ਸੇਰ ਖਾਰੀ ਹੈ.

[2] ਕਈ ਅਞਾਣ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ 'ਖਲਾਸੇ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਖਾਲਸੇ' ਸ਼ਬਦ ਬਦਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਭੁੱਲ ਹੈ. ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣੀ ਕਲਮ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਪਾਠ ਖਾਲਸੇ ਹੈ.

੫ ਖ਼ਾਲਸਾ ਧਰਮਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ.[1]

"ਜਾਗਤਜੋਤਿ ਜਪੈ ਨਿਸ ਬਾਸਰ
ਏਕ ਬਿਨਾ ਮਨ ਨੈਕ ਨ ਆਨੈ,
ਪੂਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਤੀਤਿ ਸਜੈ
ਬ੍ਰਤ ਗੋਰ ਮੜੀ ਮਟ ਭੂਲ ਨ ਮਾਨੈ,
ਤੀਰਥ ਦਾਨ ਦਯਾ ਤਪ ਸੰਜਮ,
ਏਕ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਨੈਕ ਪਛਾਨੈ,
ਪੂਰਨਜੋਤਿ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈ
ਤਬ ਖ਼ਾਲਸਾ ਤਾਹਿ ਨਖ਼ਾਲਸ ਜਾਨੈ.
(੩੩ ਸਵੈਯੇ)

ਵਾਕ ਕੀਓ ਕਰਤਾਰ ਸੰਤਨ ਲੀਓ ਬਿਚਾਰ
ਸੁਪਨੇ ਸੰਸਾਰ ਤਾਂਹਿ ਕਾਹਿ ਲਪਟਾਈਏ,
ਬਿਖਿਨ ਕੋ ਤਜੋ ਨੇਹ ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਕੀ ਸਿੱਖ ਲੇਹ
ਨਾਸੈ ਛਿਨ ਮਾਂਹਿ ਦੇਹ ਯਮਪੁਰੀ ਜਾਈਏ,
ਸੀਸ ਨ ਮੁੰਡਾਓ ਮੀਤ! ਹੁੱਕਾ ਤਜ ਭਲੀ ਰੀਤਿ
ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਨ ਕਰ ਸ਼ਬਦ ਕਮਾਈਏ,
ਜੀਵਨ ਹੈ ਦਿਨ ਚਾਰ ਦੇਖ ਬੂਝ ਕੈ ਬਿਚਾਰ
ਵਾਹਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਕਹਾਈਏ.
(ਗੁਰੁਸੋਭਾ)

ਖਾਲਸਾ ਹਮਾਰੀ ਸੌਜ ਖਾਲਸਾ ਹਮਾਰੀ ਮੌਜ
ਖਾਲਸਾ ਹਮਾਰੀ ਫੌਜ ਜੀਤ ਕੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ,
ਖਾਲਸਾ ਹਮਾਰੀ ਚਾਲ ਖਾਲਸਾ ਹਮਾਰੀ ਢਾਲ
ਖਾਲਸਾ ਹਮਾਰੀ ਘਾਲ ਭੋਗ ਮੋਖ ਦਾਨੀ ਹੈ,
ਖਾਲਸਾ ਹਮਾਰੀ ਜਾਨ ਖਾਲਸਾ ਹਮਾਰੀ ਆਨ
ਖਾਲਸਾ ਹਮਾਰੀ ਖਾਨ ਮੋਦ ਕੀ ਸੁਹਾਨੀ ਹੈ,
ਖਾਲਸਾ ਹਮਾਰੀ ਜਾਤਿ ਖਾਲਸਾ ਹਮਾਰੀ ਪਾਤਿ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਬਾਨੀ ਯੌਂ ਬਖਾਨੀ ਹੈ.
(ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ)

ਪੂਜਾ ਏਕ ਅਦ੍ਵਯ ਅਕਾਲ ਕੀ ਹੈ ਇਸ੍ਰ ਜਹਾਂ
ਸਤਜਨਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜਾਪ ਮੁਕ੍ਰਮਾਲ ਸਾ,
ਬਾਨੀਗੁਰੁ ਗਾਯਬੇ ਕੋ ਸੁਧੀ ਗੁਰੁਗ੍ਰੰਥ ਜੁ ਕੀ
ਖਾਯਬੇ ਕੋ ਭੋਜਨ ਕੜਾਹ ਨਕ੍ਦ ਮਾਲ ਸਾ,
ਕਹੈ "ਤੋਖਹਰਿ" ਭਏ ਚਾਰੋਂ ਹੀ ਬਰਨ ਏਕ
ਦਰਨ ਮਲੇਛਨ ਕੋ ਧਾਰਯੋ ਵਪੁ ਕਾਲ ਸਾ,
ਦ੍ਵੈਮਤ ਕੋ ਸਾਲ[2] ਸਾ ਨਿਰਾਲਸਾ ਧਰਮ ਨੀਤਿ
ਲਾਲਸਾ[3] ਭਰਨ ਧਨਜ ਭਯੋ ਪੰਥ ਖਾਲਸਾ.

[1]ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਖਾਲਸਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਨੋਖਾ ਅਰਥ ਦਿੱਤਾ ਹੈ—ਜੋਗੀ ਭੋਗੀ ਅਤੇ ਸਾਰਗ੍ਰਾਹੀ. "ਖੰਜੋਗੀ ਲੈ ਭੋਗ ਮਹਿਂ ਸਾਰ ਸੰਗ੍ਰਹਏ ਮਾਂਡ."

[2]ਸੱਲ.

[3]ਇੱਛਾ. ਕਾਮਨਾ.

ਖ਼ਾਲਸਾ ਸੰਮਤ. ਇਹ ਸੰਮਤ ੧੭੫੬ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਸਾਖ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਕਲਗੀਧਰ ਨੇ ਖੰਡੇ ਦੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਰੀਤਿ ਚਲਾਈ ਹੈ. ੧ ਵੈਸਾਖ ਸੰਮਤ ੧੯੯੧ ਤੋਂ ਖਾਲਸਾ ਸੰਮਤ ੨੩੬ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਖ਼ਾਲਸਾ ਕਾਲਿਜ. Khalsa College. ਦੇਖੋ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ.

ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ. ਦੇਖੋ, ਸਿੰਘਸਭਾ.

ਖ਼ਾਲਸੇ. ਦੇਖੋ, ਖ਼ਾਲਸਾ ੨ ਦਾ ਫੁੱਟ ਨੋਟ.

ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ ਬੋੱਲੇ. ਸੰਗਯਾ—ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤੇ ਵਾਕ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਗੜਗੱਜ ਬੋੱਲੇ' ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਪੁਰਾਣੇ ਸਿੰਘ ਜੋ ਵਾਕ ਬੋਲਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਹੁਣ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਰਹੇ, ਸਮੇਂ ਦੇ ਫੇਰ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਨ. ਜੋ ਬੋੱਲੇ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕੇ ਹਨ, ਉਹ ਅੱਖਰਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਥਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ:—

ਉਗਰਾਹੀ. ਭਿਖਯਾ. ਗਜਾ ਕਰਨਾ.

ਉਜਾਗਰ. ਦੀਵਾ. ਚਰਾਗ.

ਉਜਾਗਰੀ. ਲਾਲਟੈਣ.

ਅਸਵਾਰਾ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀੜ। ੨ ਕੂਚ. ਪ੍ਰਸਥਾਨ। ੩ ਮੌਤ. ਮਰਣਾ.

ਅਸਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਰੁਮਾਲ ਖੋਲਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨਾ.

ਅਸਵਾਰਾ ਕਰਨਾ. ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨੀ. ਕੂਚ ਕਰਨਾ। ੨ ਪਰਲੋਕਗਮਨ.

ਅਕਲਦਾਨ. ਸੋਟਾ. ਡੰਡਾ.

ਅਕਾਸਪਰੀ. ਬਕਰੀ.

ਅਕਾਸੀ ਦੀਵਾ. ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ.

ਅਕਾਸੀ ਫੌਜ. ਸ਼ਹੀਦੀ ਫ਼ੌਜ. ਅਜਗੈਬੀ ਸੈਨਾ.

ਅਕਾਲ ਬਾਂਗਾ. ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਦਾ ਜੈਕਾਰਾ.

ਅਕਾਲੀ. ਅਕਾਲ ਦਾ ਉਪਸਾਕ। ੨ ਨੀਲਾਬਾਣਾ ਧਾਰੀ ਸਿੰਘ. ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ.

ਅਖੰਡਪਾਠ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਹ ਪਾਠ ਜੋ ਲਗਾਤਾਰ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ, ਜਦ ਤੀਕ ਭੋਗ ਨਾ ਪਵੇ ਤਦ ਤੀਕ ਰੁਮਾਲ ਨਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ. ਇਹ ਪਾਠ ੧੩ ਪਹਿਰ ਤੋਂ ੧੬ ਪਹਿਰ ਅੰਦਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੀ ਰੀਤਿ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੇ ਵ੍ਰਿੱਧ ਦਲ (ਬੁੱਢੇ ਦਲ) ਨੇ ਚਲਾਈ ਹੈ. ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ.

ਅਤੀ ਅਖੰਡਪਾਠ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਉਹ ਪਾਠ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਕੱਲਾ ਪਾਠੀਆ ਇੱਕੋ ਆਸਨ ਬੈਠਕੇ ਨਿਰੰਤਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅੱਠ ਅਥਵਾ ਨੌ ਪਹਿਰ ਅੰਦਰ ਸਮਾਪਤ ਕਰੇ.

ਅਤੀ ਅਖੰਡਪਾਠੀ. ਇਕੱਲਾ ਪਾਠੀਆ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਾਠ ਇੱਕੋ ਆਸਨ ਬੈਠਕੇ ਸਮਾਪਤ ਕਰੇ.

ਅਥੱਕ. ਮਰੀਅਲ ਟੱਟੂ. ਜੋ ਘੋੜਾ ਹਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਅਥੱਕ ਸਵਾਰੀ. ਜੁੱਤੀ. ਜੋੜਾ.

ਅਨਹਤ ਸ਼ਬਦ. ਘੁਰਾੜੇ ਮਾਰਨੇ.

ਅਫਲਾਤੂਨ. ਰਜਾਈ. ਲੇਫ.

ਅਫਲਾਤੂਨੀ. ਦੁਲਾਈ.

ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ. ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਚੌਥਾ ਤਖ਼ਤ.

ਅਰਦਾਸਾ. ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ. ਵਿਨਯ.

ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਣਾ. ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਆਰੰਭ ਜਾਂ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਨੀ. ਖ਼ਾਲਸਾ ਅਕਸਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ ਪਦਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਲਿੰਗ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ:—

"ਬਰਛਾ ਢਾਲ ਕਟਾਰਾ ਤੇਗਾ ਕੜਛਾ ਦੇਗਾ ਗੋਲਾ ਹੈ.
ਛਕਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਜਾ ਦਸਤਾਰਾ ਅਰ ਕਰਦੋਨਾ ਟੋਲਾ ਹੈ.
ਸੁਭਟ ਸੁਚਾਲਾ ਅਰ ਲਖਬਾਹਾਂ, ਕਲਗਾ ਸਿੰਘ ਸੁਚੋਲਾ ਹੈ,
ਅਪਰ ਮੁਛਹਿਰਾ ਦਾੜ੍ਹਾ ਜੈਸੇ ਤੈਸੇ ਬੋਲਾ ਹੋਲਾ ਹੈ."
(ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਕਰ)

ਅਰਦਾਸੀਆ. ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਿੰਘ.

ਅਰਾਕਣ / ਅਰਾਕੀ } ਘੋੜਾ. ਘੋੜੀ। ੨ ਟੈਰ. ਟੈਰਾ.

ਅੜੰਗ ਬੜੰਗ ਹੋਣਾ. ਲੇਟਣਾ. ਸੌਂ ਜਾਣਾ.

ਆਹੂ ਲਾਹੁਣੇ. ਕਤਲਾਮ ਕਰਨੀ. ਵੱਢ ਟੁੱਕ.

ਆਕੜਭੰਨ. ਰੋਗ. ਬੀਮਾਰੀ.

ਆਕੀ ਹੋਣਾ. ਹਵਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਪੈਣਾ. ਜੇਲ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ.

ਆਨੰਦ. ਪੂਰਣ ਤ੍ਰਿਪਤ। ੨ ਸਿੱਖਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਆਹ। ੩ ਰਾਮਕਲੀ ਵਿੱਚ ਤੀਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਇੱਕ ਬਾਣੀ.

ਐਰਾਪਤ. ਝੋਟਾ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਭੀ ਹੈ.

ਅੰਗ ਸੰਗ. ਸਹਾਇਕ. ਸਾਥੀ। ੨ ਕਰਤਾਰ. ਵਾਹਗੁਰੂ.

ਅੰਗੀਠਾ. ਚਿਤਾ. ਚਿਖਾ. ਉਹ ਥਾਂ, ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦੇਹ ਦਾ ਦਾਹ (ਸਸਕਾਰ) ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਅੰਜਨੀ. ਰਾਤ। ੨ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ.

ਅੰਨਮਤੀਆ. ਸਿੰਘਧਰਮ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੋਰ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ.

ਅੰਨ੍ਹਾ. ਮੂਰਤੀਪੂਜਕ ਹਿੰਦੂ. ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪਯਾਰ ਨਹੀਂ.

ਅੰਮ੍ਰਿਤਵੇਲਾ. ਪ੍ਰਾਤਹਕਾਲ. ਤੜਕਾ.

ਅੰਮ੍ਰਿਤੀ. ਸਲੂਣੀ ਕੜ੍ਹੀ.

ਅੰਮ੍ਰਿਤੀਆ. ਜਿਸ ਨੇ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਹੈ.

ਇੱਕਟੰਗੀ ਬਟੇਰਾ. ਬੈਂਗਣ. ਬਤਾਊਂ.

ਇੰਦ੍ਰ. ਮੇਘ. ਬੱਦਲ.

ਇੰਦ੍ਰਜਲ. ਬਰਖਾ ਦਾ ਪਾਣੀ.

ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ. ਹਵਾ. ਪੌਣ. ਵਾਯੂ.

ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ ਜੱਫੀਆਂ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ. ਸੁਹਾਵੀ ਹਵਾ ਫੂੰਹਦੀ ਹੈ.

ਇਲਾਚੀ. ਫੁਲਾਹੀ। ੨ ਫੁਲਾਹੀ ਦੀ ਦਾਤਣ.

ਸ਼ਹੀਦ. ਧਰਮ ਲਈ ਪ੍ਰਾਣ ਵਾਰਨ ਵਾਲਾ ਯੋਧਾ.

ਸ਼ਹੀਦਗੰਜ. ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਜੰਗ ਅਤੇ ਦਾਹ ਦਾ ਅਸਥਾਨ.

ਸ਼ਹੀਦੀ. ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ ਪਦਵੀ। ੨ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਕੁਰਬਾਨੀ.

ਸ਼ਹੀਦੀ ਸੋਧ. ਕੁਦਰਤੀ ਦੁੱਖ. ਅਕਾਲ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਈ ਪੀੜਾ। ੨ ਕੁਰਹਿਤੀਏ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਵਲੋਂ ਹੋਈ ਤਾੜਨਾਂ.

ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇਗ. ਭੰਗ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਦੇਗ। ੨ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨਿਮਿੱਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਲੰਗਰ.

ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦ. ਕੜਾਹਪ੍ਰਸਾਦ। ੨ ਪੰਜ ਸਿੰਘਾ ਲਈ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਭੋਜਨ.

ਸ਼ਹੀਦੀ ਫੌਜ. ਸ਼ਹੀਦਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸੈਨਾ। ੨ ਅਕਾਲ ਦੀ ਗੁਪਤ ਫੌਜ.

ਸ਼ਹੀਦੀ ਮਾਰ. ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘਾਂ ਵਲੋਂ ਹੋਈ ਤਾੜਨਾ. ਕੁਕਰਮੀ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਦੁੱਖ.

ਸੱਚਖੰਡ. ਗੁਰਪੁਰ। ੨ ਖਾਲਸਾਦੀਵਾਨ। ੩ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਅਬਿਚਲਨਗਰ. ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ.

ਸੱਚਖੰਡ ਵਾਸਾ. ਗੁਰਪੁਰ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ. ਪਰਲੋਕ ਗਮਨ.

ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ. ਸਤਿਗੁਰੂ.

ਸਜਣਾ. ਤਿਆਰ ਹੋਣਾ। ੨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣਾ। ੩ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰਨੇ.

ਸਣਗੁਦੜਾ. ਮਲਾਈ ਸਣੇ ਦੁੱਧ.

ਸੱਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ. ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜੈਕਾਰਾ। ੨ ਝਟਕਾ ਕੂਚ ਅਤੇ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਜੈਕਾਰਾ.

ਸਦਾਗੁਲਾਬ. ਕਿੱਕਰ. ਬਬੂਲ.

ਸਦਾਗੁਲਾਬ ਦਾ ਮੁਖਮਾਂਜਣਾ. ਕਿੱਕਰ ਦੀ ਦਾਤਣ.

ਸਫਾਜੰਗ. ਟਕੂਆ. ਕੁਹਾੜੀ.

ਸਬਜ ਪੁਲਾਉ. ਸਾਗ.

ਸਬਜ ਮੰਦਰ. ਬਿਰਛ. ਬਿਰਛ ਹੇਠ ਨਿਵਾਸ.

ਸ਼ਬਦ. ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਦ. ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਛੰਦ.

ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ. ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਗਾਇਨ.

ਸ਼ਬਦਭੇਟ. ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਪੂਜਾ.

ਸਮੁੰਦਰ. ਦੁੱਧ.

ਸਮੁੰਦਰਾਧਾਰੀ. ਦੁਧਾਧਾਰੀ.

ਸਰਦਾਈ. ਘੋਟੀ ਹੋਈ ਭੰਗ। ੨ ਛੱਪੜ ਦਾ ਪਾਣੀ.

ਸਰਦੌਨਾ. ਠੰਢ. ਸ਼ੀਤ. ਪਾਲਾ.

ਸਰਦੌਨਾ ਮੁੱਠੀਆਂ ਭਰਦਾ ਹੈ. ਪਾਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ. ਕਾਂਬਾ.

ਸਰਬਰਸ. ਲੂਣ. ਨਮਕ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਮਰਸ ਭੀ ਹੈ.

ਸਰਬਲੋਹ. ਅਕਾਲਪੁਰਖ। ੨ ਲੋਹਾ. ਸ਼ਸਤ੍ਰ.

ਸਰਬਲੋਹੀਆ. ਉਹ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਲੋਹੇ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਛਕਦਾ ਹੈ.

ਸਲੋਤਰ. ਮੋਟਾ ਕੁਤਕਾ. ਮਧਰਾ ਅਤੇ ਮੋਟਾ ਡੰਡਾ। ੨ ਭੰਗਘੋਟਣਾ.

ਸਵਾਇਆ. ਥੋੜਾ. ਕਮ. ਘੱਟ.

ਸਵਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਅਸਵਾਰਾ.

ਸਵਾਰਾ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਅਸਵਾਰਾ ਕਰਨਾ.

ਸਵਾ ਲੱਖ. ਇੱਕ. ਏਕ.

ਸਵਾ ਲੱਖ ਫੌਜ. ਇੱਕ ਸਿੰਘ.
ਸਾਊਗੀ. ਹਰਾ ਛੋਲੂਆ.
ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ. ਪੋਸਤ ਦਾ ਬੂਟਾ.
ਸਾਕਤ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਮੁਖ. ਮਾਇਆ ਦਾ ਦਾਸ। ੨ ਧਰਮ ਤੋਂ ਪਤਿਤ.
ਸਾਖਤ. ਦੇਖੋ, ਸਾਕਤ.
ਸਾਰ. ਲੋਹਾ. ਫੌਲਾਦ. ਸ਼ਸਤ੍ਰ.
ਸਾਵੀ. ਮੂੰਗੀ.
ਸ਼ਿਕਰੀ. ਨਕਚੂੰਢੀ. ਛੋਟਾ ਮੋਚਨਾ. ਕੰਡਾ ਕੱਢਣ ਦੀ ਚਿਮਟੀ.
ਸ਼ਿਕਾਰੀ. ਵਿਭਚਾਰੀ. ਪਰਇਸਤ੍ਰੀਗਾਮੀ.
ਸਿੱਖ. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ.
ਸਿੰਘ. ਖੰਡੇ ਦਾ ਅਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ.
ਸਿੰਘਣੀ. ਸਿੰਘਮਤ ਦੀ ਨਾਰੀ.
ਸਿਰਖਿੰਡੀ. ਸ਼ੱਕਰ.
ਸਿਰਗੁੰਮ. ਜਿਸ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਕੇ ਕੇਸ ਮੁਨਾਏ ਹਨ.
ਸਿਰਘਸਾ. ਮੋਨਾ. ਮੁੰਡਿਤ। ੨ ਜੈਨੀ ਸਾਧ. ਢੂੰਡੀਆ। ੩ ਸੰਨਿਆਸੀ.
ਸਿਰਜੋਤ. ਗੁੜ.
ਸ਼ੀਸ਼ਮਹਲ. ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ. ਛੰਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚਦੀਂ ਆਕਾਸ਼ ਨਜਰ ਆਵੇ.
ਸੁਕਮਾਂਜ. ਨਿਰਾਹਾਰ. ਭੁੱਖਾ.
ਸੁਖਦੀ ਸਿੰਘ. ਭੰਗ ਘੋਟਕੇ ਪਿਆਉਣ ਵਾਲਾ.
ਸੁਖਦੇਈ. ਤੁਲਾਈ. ਹੇਠ ਵਿਛਾਉਣ ਦਾ ਰੂੰਦਾਰ ਵਸਤ੍ਰ.
ਸੁਖਦੇਵੀ. ਨਕ-ਚੂੰਢੀ. ਕੰਡਾ ਕੱਢਣ ਲਈ ਛੋਟਾ ਮੋਚਨਾ.
ਸੁਖਨਿਧਾਨ. ਸੁੱਖਾ. ਭੰਗ. ਵਿਜੀਆ.
ਸੁਚਾਲਾ. ਲੰਬਾ. ਛੁੱਡਾ.
ਸੁਚੇਤਾ. ਝਾੜਾ। ੨ ਪੰਜ ਇਸਨਾਨਾ.
ਸੁਚੇਤਾ ਤਾੜਨਾ. ਪੰਜ ਇਸਨਾਨਾ ਕਰਨਾ. ਹੱਥ ਮੂੰਹ ਧੋਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋਣਾ.
ਸੁਚੇਤੇ ਜਾਣਾ. ਸ਼ੌਚ ਲਈ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ. ਜੰਗਲ ਜਾਣਾ.
ਸੁਜਾਖਾ. ਚਲਨੀ. ਛਾਲਨੀ। ੨ ਗਜਾਨੀ.
ਸੁੰਦਰੀ. ਝਾੜੂ. ਬੁਹਾਰੀ. ਬਹੁਕਰ.
ਸੁਨਹਰਾ. ਅਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਰਬਲੋਹ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ। ੨ ਕੂੰਡਾ.
ਸੁਨਹਰੀਆ. ਉਹ ਗੁਰਭਾਈ ਜਿਸ ਨੇ ਇੱਕੋ ਪਾਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਹੈ.
ਸੁਰਗ. ਮੁਸੀਬਤ. ਵਿਪਦਾ। ੨ ਨਿੰਦ੍ਰਾ. ਸੁਖੁਪਤੀ.
ਸੁਰਗਦੁਆਰੀਆ. ਨਕਟਾ.
ਸੁਰਗਬਾਸ. ਗਾੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ਵਿੱਚ ਸੌਣਾ.
ਸੁਰਮਈ. ਸੁਰਮੇਰੰਗਾ. ਨੀਲਾ. ਕਾਲਾ.
ਸੁਰਮਈ ਦਾਲਾ. ਲੋਹੇ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਰਿੱਧੀ ਦਾਲ। ੨ ਮਾਹਾਂ ਦੀ ਦਾਲ.
ਸੂਬੇਦਾਰ. ਝਾੜੂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ.
ਸੂਰਮਾ. ਅੰਧਾ. ਨੇਤ੍ਰਹੀਨ.
ਸੇਉ. ਪਿਉਂਦੀ ਬੇਰ.
ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਕੰਨ. ਭੰਗ ਛਾਨਣ ਦੇ ਰੁਮਾਲ ਦੇ ਲੜ.
ਸੋਢਾ ਦੇਣਾ. ਮਾਂਜਣਾ. ਸਾਫ ਕਰਨਾ। ੨ ਕੁਰਹਿਤੀਏ ਨੂੰ ਤਾੜਨਾ। ੩ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਧਾ ਕਰਨਾ.
ਸੋਧ. ਸ਼ੁੱਧੀ. ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ। ੨ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਰਹਿਤੀਏ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਲਾਕੇ ਕੀਤੀ ਸ਼ੁੱਧੀ.
ਸੋਧਣਾ. ਕੁਰਹਿਤੀਏ ਨੂੰ ਤਾੜਕੇ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਨਾ। ੨ ਮੁਲਕ ਫਤੇ ਕਰਨਾ। ੩ ਚੰਦਾ ਵਸੂਲ ਕਰਨਾ.
ਸੰਖੀ. ਮਾਸ ਦੀ ਹੱਡੀ.
ਸੰਤੋਖਣਾ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਰੁਮਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟਨਾ। ੨ ਕਾਰਜ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨਾ.
ਸ੍ਰੀਸਾਹਿਬ. ਤਲਵਾਰ. ਕ੍ਰਿਪਾਣ.
ਹਜਾਰਮੇਖੀ. ਗੋਦੜੀ. ਟਾਕੀਆਂ ਵਾਲੀ ਗੋਦੜੀ.
ਹਜੂਰ ਸਾਹਿਬ. ਤਖਤ ਸ੍ਰੀ ਅਬਿਚਲਨਗਰ.
ਹਜੂਰੀਆ. ਜਿਸ ਨੇ ਅਬਿਚਲਨਗਰ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ੨ ਜੋ ਹਜੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ.
ਹਜੂਰੀ ਪਰਨਾ. ਹੱਥ ਮੂੰਹ ਸਾਫ ਕਰਨ ਦਾ ਤੌਲੀਆ.
ਹੱਥ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨੇ. ਹੱਥ ਧੋਣੇ.
ਹਰਨ ਹੋਣਾ. ਭੱਜਣਾ. ਨੱਠਣਾ.
ਹਰਨੀ. ਮੱਖੀ। ੨ ਜੂੰ. ਯੂਕਾ.
ਹਰਾ. ਸੁੱਕਾ. ਖੁਸ਼ਕ.
ਹਰਾ ਕਰਨਾ. ਸੁਕਾਉਣਾ. ਖੁਸ਼ਕ ਕਰਨਾ। ੨ ਧੋਣਾ. ਸਾਫ ਕਰਨਾ.
ਹਾਜਰੀ ਭਰਨੀ. ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਅਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਸੰਝ ਨੂੰ ਹਾਜਰ ਹੋਣਾ.
ਹਿਮੰਚਲ. ਹਜਮ. ਹਜਮ ਹੋਇਆ ਪਦਾਰਥ.
ਹਿਰਨਖੁਰੀ. ਭਗ. ਯੋਨਿ.
ਹੀਰਾ. ਚਿੱਟਾ ਕੇਸ.
ਹੀਰੇ ਚੁਗਣੇ. ਚਿੱਟੇ ਕੇਸ ਪੁੱਟਣੇ. ਇਸ ਕਰਮ ਤੋਂ ਸਿੰਘ ਤਨਖਾਹੀਆ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.
ਹੁਕਮਸੱਤ. ਮਰਣਾ. ਚਲਾਣਾ ਕਰਨਾ.
ਹੂੰਝਾ. ਤਹਮਤ. ਤੰਬਾ.
ਹੋਲਾਂ. ਇਲਾਚੀਆਂ.
ਹੌਲਾ ਖੇਡਣਾ. ਜੰਗ ਕਰਨਾ। ੨ ਮਹੱਲਾ ਖੇਡਣਾ.
ਹੌਲਾ ਮੌਹਲਾ. ਚੇਤ ਬਦੀ ੧ ਦਾ ਤਯੋਹਾਰ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਿੰਘ ਨਕਲੀ ਜੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ.
ਹੰਕਾਰਿਆ ਹੋਇਆ. ਪਾਟਿਆ. ਲੀਰਾਂ ਹੋਇਆ.
ਹੰਨਾ. ਲਿੰਗ. ਇੰਦ੍ਰੀ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਘੋੜਾ ਭੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਘੋੜਾ.
ਕਸਤੂਰਾ. ਸੂਰ.
ਕੱਚਾ ਪਿੱਲਾ. ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲਾ. ਸਿੰਘ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਨਹੀਂ ਧਾਰਦਾ.

ਕੱਚਾ ਬੋਲਾ. ਸਿੰਘ ਧਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਬੋਲੀ। ੨ ਝੂਠਾ ਵਚਨ.
ਕੱਚੀ ਬਾਣੀ. ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੋਰ ਬਾਣੀ। ੨ ਅਕਾਲ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਬਾਣੀ.
ਕਛਹਰਾ. ਕੱਛ.
ਕੱਟਾ. ਹਾਥੀ.
ਕਠੌਤਾ. ਕਾਠ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ.
ਕਪੜਬੀਜ. ਬੜੇਵਾਂ.
ਕਮਰਕਸਾ ਕਰਨਾ. ਕਮਰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋਣਾ। ੨ ਪਰਲੋਕਗਮਨ. ਮਰਣਾ.
ਕਮਰਕਸਾ ਖੁਲ੍ਹਾਉਣਾ. ਆਏ ਅਭ੍ਯਾਗਤ ਨੂੰ ਨਿਵਾਸ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ.
ਕਰਦੌਨਾ. ਛੋਟੀ ਕਰਦ.
ਕਰਾਰੀ. ਮੂਲੀ.
ਕਲਗਾ. ਗੰਜਾ.
ਕਲਗੀਧਰ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ.
ਕੜਾਹਪ੍ਰਸਾਦ. ਤਿਹਾਵਲ. ਪੰਚਾਂਮ੍ਰਿਤ.
ਕੜਾਕਾ. ਭੁੱਖ. ਨਿਰਾਹਾਰ ਰਹਿਣਾ। ੨ ਮੁਸੀਬਤ.
ਕਾਜਾ. ਭੁੱਖਾ. ਅੰਨ ਦਾ ਨਾ ਮਿਲਣਾ. ਨਿਰਾਹਾਰ.
ਕਾਜਾ ਖੋਲ੍ਹਣਾ. ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ.
ਕਾਜੀ. ਮੁਰਗਾ.
ਕਾਠਗੜ੍ਹ. ਚਿਤਾ. ਚਿਖਾ.
ਕਾਣਾ. ਤੁਰਕ. ਮੁਸਲਮਾਨ.
ਕਾਨੂੰਗੋ. ਖੂੰਡਾ. ਛਟੀ.
ਕਾਰਦਾਰ. ਫਾਹੁੜਾ.
ਕਾਰਭੇਟ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਿਮਿੱਤ ਬੰਧਾਨ ਦੀ ਪੂਜਾ.
ਕੀਰਤਨ. ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਗਾਉਣਾ.
ਕੁਹੀ. ਦਾਤੀ. ਦਾਤ੍ਰੀ.
ਕੁਹੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ. ਦਾਤੀ ਨਾਲ ਘਾਹ ਅਥਵਾ ਖੇਤੀ ਵੱਢਣੀ.
ਕੁੱਠਾ. ਮੁਸਲਮਾਨਰੀਤਿ ਨਾਲ ਜਿਬਹਿ ਕੀਤੇ ਜੀਵ ਦਾ ਮਾਸ.
ਕੁਣਕਾ. ਕੜਾਹਪ੍ਰਸਾਦ ਦਾ ਕਣਮਾਤ੍ਰ ਭੋਰਾ। ੨ ਕੜਾਹਪ੍ਰਸਾਦ.
ਕੁਤਬਦੀਨ. ਕੂਕਰ. ਕੁੱਤਾ.
ਕੁਰਹਿਤ. ਖਾਲਸਾਧਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਆਚਾਰ.
ਕੁਰਲਾ. ਗਰਾਰਾ. ਚੂਲੀ.
ਕੁੜੀਮਾਰ. ਕੰਨਜਾ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਕੰਨਜਾ ਵੇਚਣਵਾਲਾ.
ਕੇਸਰ. ਹਲਦੀ. ਬਸਾਰ.
ਕੋਤਲ. ਮੰਜਾ. ਚਾਰਪਾਈ.
ਕੋਤਲਕਸ. ਵਛਾਈ। ੨ ਸੇਜਬੰਦ.
ਕੋਤਵਾਲ. ਚਾਕੂ. ਕਲਮਤਰਾਸ਼.
ਕੰਘਾ ਕਰਨਾ. ਸਿਰ ਭੰਨਣਾ. ਤਬਾਹ ਕਰਨਾ। ੨ ਕੇਸ਼ ਸਾਫ ਕਰਨੇ.
ਕ੍ਰਿਪਾਣ. ਤਲਵਾਰ। ੨ ਕਰਦ.
ਖੱਸੀ ਫੌਜ. ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਟੋਲਾ.
ਖਜੂਰਾਂ. ਬੇਰਾਂ ਦੀਆਂ ਭੁਕਤੀਆਂ
ਖੜਗਕੇਤੁ. ਅਕਾਲ.
ਖੜੇ ਦਾ ਖਾਲਸਾ. ਹਾਜਿਰ ਨੂੰ ਛਾਂਦੇ ਦਾ ਮਿਲਣਾ ਅਤੇ ਗੈਰਹਾਜਿਰ ਦਾ ਖਾਲੀ ਰਹਿਣਾ.
ਖਾਰ ਸਮੁੰਦਰ. ਲੱਸੀ. ਤਕ੍ਰ. ਛਾਛ.
ਖਾਲਸਾ. ਅਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ.
ਖਿਸਕੂ. ਲਿੰਗੋਟ. ਕੌਪੀਨ.
ਖਿਚੜ ਪੁਲਾਉ. ਖਿਚੜੀ। ੨ ਬੇਰੀ ਦੇ ਫੁੱਲ.
ਖੁਸ਼ਕ ਪੁਲਾਉ. ਚਬੀਨਾ. ਭੁੰਨੇ ਦਾਣੇ.
ਖੁਰਮਾ. ਬੇਰ.
ਖੋਤੀ. ਚਿਲਮ.
ਖੰਡ. ਸੁਆਹ. ਭਸਮ.
ਗਹਰਾ ਗੱਫਾ. ਕੜਾਹਪ੍ਰਸਾਦ ਆਦਿ ਤਰ ਭੋਜਨ। ੨ ਜੰਗ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਬਹੁਤ ਧਨ.
ਗਜਗਾਹ. ਲੋਹੇ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਖੰਡਾ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਰਬਲੋਹ ਦੇ ਅਰਧਚੰਦ੍ਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਦੁਮਾਲੇ ਉੱਪਰ ਸਜਾਉਂਦੇ ਹਨ.
ਗੱਜਣਾ. ਉੱਚੇ ਸੁਰ ਨਾਲ ਗਰਜਨਾ. ਸਿੰਘਨਾਦ ਕਰਨਾ.
ਗਧੀ. ਹੁੱਕਾ.
ਗਧੀ ਚੁੰਘਣੀ. ਹੁੱਕਾ ਪੀਣਾ.
ਗੱਫਾ. ਧਨ। ੨ ਉੱਤਮ ਤਰ ਭੋਜਨ। ੩ ਲੁੱਟ ਦਾ ਮਾਲ.
ਗੱਫਾ ਲਾਉਣਾ. ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਕੇ ਉੱਤਮ ਭੋਜਨ ਛਕਣਾ.
ਗਰੜੇ. ਚਾਉਲ.
ਗੜ੍ਹ. ਜੰਗਲ. ਸੰਘਣਾ ਬਣ। ੨ ਵਾੜਾ. ਝਾੜਿਆਂ ਦਾ ਵਲਗਣ.
ਗੜ੍ਹ ਤੋੜਨਾ. ਕਾਰਜ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ. ਮੁਸ਼ਕਲ ਕੰਮ ਨੂੰ ਆਸਾਨ ਕਰਨਾ। ੨ ਵਾੜ ਤੋੜਕੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ.
ਗਿੱਦੜ. ਕਾਇਰ. ਭਗੌੜਾ। ੨ ਕਮਾਈ ਨਾ ਕਰਕੇ ਮੰਗਣ ਵਾਲਾ.
ਗਿੱਦੜਰੰਗਾ. ਭਗਵੇਂ ਵਸਤ੍ਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ.
ਗੁਣਗ੍ਰਾਹੀ. ਛੱਜ.
ਗੁੱਦੜ. ਦੁੱਧ ਦੀ ਮਲਾਈ.
ਗੁਪਤਾ. ਗੂੰਗਾ.
ਗੁਪਾਲ ਫਲ, ਗੁਪਾਲ ਲੱਡੂ } ਮੁਰਗੀ ਦੇ ਆਂਡੇ.
ਗੁਬਿੰਦੀਆਂ. ਗਾਜਰਾਂ.
ਗੁਬਿੰਦੇ. ਖਰਬੂਜੇ.
ਗੁਰਦੁਆਰਾ, ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ } ਗੁਰਧਾਮ. ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਧਰਮਮੰਦਿਰ.
ਗੁਰਮਤ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਜਹਬ। ੨ ਗੁਰੁਸਿੱਧਾਂਤ.
ਗੁਰਮਤਾ. ਖਾਲਸਾਦਿਵਾਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠਕੇ ਕੀਤਾ ਮੰਤ੍ਰ. ਮਸ਼ਵਰਾ.

ਗੁਰਮਤਾ ਸੋਧਣਾ. ਮੰਤ੍ਰ ਕਰਨਾ. ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ.

ਗੁਰਮਰਜਾਦਾ. ਉਹ ਰੀਤਿ ਰਸਮ, ਜੋ ਗੁਰਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਰੀਤਿ.

ਗੁਰਮੁਖ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਗਜ਼ਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਰਹਿਤਵਾਨ. ਆਮਿਲ ਸਿੱਖ.

ਗੁਰਮੁਖੀ. ਗੁਰੂਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਲਿਖਤ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਸਤਾਰਾ. ਸਿੱਧੀ ਪੱਗ. ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੰਘਾਂ ਜੇਹੀ ਸਜਾਈ ਹੋਈ ਦਸਤਾਰ.

ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਾੜ੍ਹਾ. ਖੁਲ੍ਹੀ ਦਾੜੀ.

ਗੁਰਮੁਖੀ ਪ੍ਰਸਾਦਾ. ਮੋਟੀ ਰੋਟੀ. ਮੰਨੀ.

ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਰਤਾਰਾ. ਇੱਕੋਜੇਹਾ ਛਾਂਦਾ. ਸਭ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਵਰਤਾਰਾ.

ਗੈਬੀ ਫੌਜਾਂ. ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਗੁਪਤ ਫੌਜਾਂ.

ਗੋਪਾਲਚੰਦਨ. ਜਖਮ ਉੱਪਰ ਲਾਉਣ ਦਾ ਲੇਪ. ਮਰਹਮ.

ਗੋਲਕ. ਗੁਰੂ ਨਿਮਿੱਤ ਅਰਪਿਆ ਧਨ, ਜੋ ਗਾਗਰ ਆਦਿ ਪਾਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਜਮਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਗੰਗਾਜਲ. ਸ਼ਰਾਬ. ਮਦਿਰਾ.

ਗੰਢਲ. ਜਿਸ ਨੇ ਕੁਰਹਿਤ ਕਰਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਹੈ. ਪਜਤ.

ਗਜ਼ਾਨੀ ਸਿੰਘ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਥਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਿੰਘ.

ਘਮਸਾਣ. ਜੰਗ. ਯੁੱਧ। ੨ ਝਗੜਾ. ਬਿਖੇੜਾ.

ਘੱਲੂਘਾਰਾ. ਭਯੰਕਰ ਯੁੱਧ। ੨ ਤਬਾਹੀ. ਸਰਬਨਾਸ਼.

ਘਾਣ. ਜੰਗ. ਯੁੱਧ.

ਘਾਲਾਮਾਲਾ. ਬਿਨਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਟਾਲ ਦੇਣਾ। ੨ ਕੁਰਹਿਤੀਏ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਸੋਧੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਉਣਾ.

ਘੁਸਮੁਸਾ. ਕੰਨਾਬਾਤੀ. ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਮੰਤ੍ਰ ਨਾ ਕਰਨਾ.

ਘੋੜਾ. ਲਿੰਗ. ਦੇਖੋ, ਹੰਨਾ। ੨ ਜੋੜਾ. ਜੁੱਤੀ.

ਘੋੜਾ ਕਾਜੇ ਕਰਨਾ. ਯਤ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ.

ਘੋੜਾ ਦੌੜਾਉਣਾ. ਮੈਥੁਨ (ਭੋਗ) ਕਰਨਾ.

ਚਕਰੀ. ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਪਹਿਰਣ ਦਾ ਛੋਟਾ ਚਕ੍ਰ.

ਚਕ੍ਰ. ਸਿਰ ਅਥਵਾ ਗਲ ਪਹਿਰਨ ਦਾ ਗੋਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰ. ਇਹ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ.

ਚਟਣ ਪੁਲਾਉ. ਚਟਣੀ.

ਚਢਾਈ. ਦੇਖੋ, ਚੜ੍ਹਾਈ.

ਚਤੌੜਗੜ੍ਹ ਤੋੜਨਾ. ਪੇਸ਼ਾਬ ਕਰਨਾ.

ਚਰਨਦਾਸੀ. ਜੁੱਤੀ। ੨ ਖੜਾਊਂ.

ਚਲਾਕਣ. ਰੰਬੀ.

ਚਲਾਕਾ. ਮੋਟਾ ਸੂਆ.

ਚਲਾਣਾ. ਮਰਣਾ. ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗਣੇ.

ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ. ਉਤਸਾਹ. ਉਮੰਗ। ੨ ਤਰੱਕੀ.

ਚੜ੍ਹਾਈ. ਕੂਚ. ਪ੍ਰਸਥਾਨ। ੨ ਧਾਵਾ. ਹਮਲਾ। ੩ ਚਲਾਣਾ. ਮਰਣ.

ਚਾਂਦਨੀ ਪੁਲਾਉ. ਜੁਆਰ (ਜਵਾਰ) ਭੁੰਨੀ ਹੋਈ.

ਚਿਤੌੜਗੜ੍ਹ ਤੋੜਨਾ. ਦੇਖੋ, ਚਤੌੜਗੜ੍ਹ ਤੋੜਨਾ.

ਚਿਮਨੀ ਬੇਗਮ. ਅਫੀਮ.

ਚੀਤਾ. ਪੇਸ਼ਾਬ. ਮੂਤ੍ਰ.

ਚੀਤਾ ਕੁਦਾਉਣਾ / ਚੀਤਾ ਭਜਾਉਣਾ } ਪੇਸ਼ਾਬ ਕਰਨਾ.

ਚੁਗਲ. ਪੋਸਤ ਦੇ ਡੋਡੇ.

ਚੁਗਲ ਮਲਨੇ. ਪੋਸਤ ਦੇ ਡੋਡੇ ਮਲਨੇ.

ਚੁਟਕਾ ਪ੍ਰਸਾਦ. ਲੂਣ ਅਤੇ ਪੀਸੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮਿਰਚਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰੁੱਖੀ ਰੋਟੀ ਖਾਈਦੀ ਹੈ.

ਚੁੱਪ. ਖੰਡ.

ਚੁਬਾਰੇ ਚੜ੍ਹਿਆ. ਦੇਖੋ, ਚੌਬਾਰੇ ਚੜ੍ਹਿਆ.

ਚੁਰਾਸੀ. ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ.

ਚੁਲਾ. ਭੋਜਨ ਪਿੱਛੋਂ ਜਲ ਨਾਲ ਮੁਖ ਦੀ ਸਫਾਈ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਅੱਗੇ ਕ੍ਰਿਤਗਗ਼ਤਾ ਭਰੀ ਅਰਦਾਸ.

ਚੂਨਾ. ਆਟਾ.

ਚੂਰਮਾ. ਤ੍ਰੜੀ. ਭੋ. ਨੀਰਾ.

ਚੋਬਚੀਨੀ. ਲਾਲ ਮਿਰਚਾਂ. ਦੇਖੋ, ਲੜਾਕੀ.

ਚੌਕੀ. ਚਾਰ ਰਾਗੀਆਂ ਦੀ ਟੋਲੀ। ੨ ਕੀਰਤਨ-ਮੰਡਲੀ। ੩ ਮੁੱਕਰਿਰ ਵੇਲੇ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ। ੪ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਰੱਖਣ ਦੀ ਟਿਕਟਿਕੀ.

ਚੌਥਾ. ਲੂਣ. ਸਰਵਰਸ.

ਚੌਥਾਪੌੜਾ. ਮਜਹਬੀ ਸਿੰਘ. ਰੰਘਰੇਟਾ ਅਤੇ ਰਵਦਾਸੀਆ ਸਿੰਘ.

ਚੌਬਾਰੇ ਚੜ੍ਹਿਆ. ਬੋਲਾ. ਬਹਿਰਾ.

ਚੰਡੀ. ਅਗਨਿ। ੨ ਤਲਵਾਰ। ੩ ਲੜਾਈ.

ਛਕਣਾ. ਸਜਣਾ. ਸ਼ੋਭਾ ਸਹਿਤ ਹੋਣਾ। ੨ ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ.

ਛਤ੍ਰਧਾਰ. ਅਫੀਮ. ਅਫਯੂਨ.

ਛਰਰਾ ਛੱਡਣਾ. ਖੜੇ ਖੜੇ ਪੇਸ਼ਾਬ ਕਰਨਾ.

ਛਾਂਦਾ. ਵਰਤਾਰਾ. ਭਾਗ. ਹਿੱਸਾ.

ਛਾਲ ਮਾਰਨੀ. ਡਿਗ ਪੈਣਾ.

ਛਾਵਣੀ. ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਡੇਰਾ.

ਛਿੱਲੜ. ਰੁਪਈਆ.

ਛੇਵਾਂ. ਤੇਲ.

ਜਹਾਜ. ਗੱਡਾ। ੨ ਸਿੱਖਧਰਮ.

ਜਹਾਜ ਚੜ੍ਹਨਾ. ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਕੇ ਖਾਲਸਾ ਕੌਮ ਵਿੱਚ ਮਿਲਨਾ.

ਜੱਕਾ. ਦਹੀਂ. ਦਧਿ.

ਜਗਤਜੂਠ. ਹੁੱਕਾ.

ਜਗੰਨਾਥੀ. ਤਾਊੜੀ. ਹਾਂਡੀ.

ਜਥਾ. ਯੂਥ. ਟੋਲਾ. ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਝੁੰਡ.

ਜਥੇਦਾਰ. ਟੋਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ.

ਜਮਦੰਡ. ਮੁਖੀਏ ਸਿੰਘ (ਜਥੇਦਾਰ) ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੀ ਸਜ਼ਾ.
ਜਮਰਾਜ ਦੀ ਧੀ. ਦੇਖੋ, ਧਰਮਰਾਜ ਦੀ ਧੀ.
ਜਲਖਿੱਚ ਸਿੰਘ. ਕਹਾਰ. ਝਿਊਰ.
ਜਲਤੋਰੀ. ਮੱਛੀ.
ਜਲੇਬੀ. ਜੰਡ ਦੀ ਫਲੀ.
ਜੜਪੁੱਟ. ਮੋਚਨਾ.
ਜਾਨਭਾਈ. ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਘੋੜਾ.
ਜੂੰਆਂ ਦੀ ਪੀਂਘ. ਜਨੇਊ. ਯਗਯੋਪਵੀਤ.
ਜੈਕਾਰਾ. ਉੱਚੀ ਧੁਨਿ ਨਾਲ ਸੱਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਦਾ ਸਿੰਘਨਾਦ. ਅਕਾਲਬਾਂਗਾ.
ਜੋਤੀਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣਾ. ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਦੇਹ ਤਯਾਗਕੇ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਣਾ.
ਜੋੜਮੇਲ. ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ। ੨ ਗੁਰਪਰਵ ਵਾਲੇ ਦਿਹਾੜੇ ਹੋਈ ਏਕਤ੍ਰਤਾ.
ਜੋੜਮੇਲਣੀ. ਸੂਈ। ੨ ਮਿੱਠੀ ਬਾਣੀ.
ਜੰਗਲ ਜਾਣਾ. ਸੁਚੇਤੇ (ਸ਼ੌਚ) ਜਾਣਾ.
ਜ੍ਵਾਲਾ. ਅੱਗ.
ਜ੍ਵਾਲਾਵਮਣੀ. ਬੰਦੂਕ। ੨ ਤੋਪ.
ਝਟਕਾ. ਇੱਕ ਵਾਰ ਨਾਲ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਕਹਿਕੇ ਜੀਵ ਦਾ ਸਿਰ ਧੜ ਜੁਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਝਟਕੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਦਾ ਮਹਾਪ੍ਰਸਾਦ.
ਝੋਲਾ. ਵਡਾ ਥੈਲਾ.
ਟਹਲਾਂ. ਸੇਵਾ.
ਟਹਲੂਆ. ਪੈਰ ਝਾੜਨ ਦਾ ਰੁਮਾਲ. ਹੱਥ ਮੂੰਹ ਸਾਫ ਕਰਨ ਦਾ ਪਰਣਾ.
ਟਾਂਗੂ. ਬਿਰਛ ਉੱਪਰ ਬੈਠਾ ਆਦਮੀ, ਜੋ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਦੂਰੋਂ ਆਉਂਦਾ ਦੇਖਕੇ ਖਬਰ ਦੇਵੇ.
ਟੁੱਕਰ. ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੀ ਜਾਗੀਰ ਅਤੇ ਗੁਜਾਰਾ.
ਟੇਢਗਿਆਨ. ਲੇਟਣਾ.
ਠਾਕੁਰ. ਅੰਡਕੋਸ਼. ਪਤਾਲੂ.
ਠਾਣਾ. ਆਸ਼੍ਰਮ. ਡੇਰਾ.
ਠੀਕਰ. ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ.
ਠੀਕਰੀ. ਰੁਪੈਯਾ.
ਡੱਡੂ. ਮਟਕਾ. ਚਾਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਦਾ ਮਟਕਣਾ.
ਡਲਾ. ਸੂਰ ਦੇ ਮਾਸ ਦੀ ਰਿੱਧੀ ਹੋਈ ਬੋਟੀ.
ਡਾਇਣ. ਮਾਯਾ। ੨ ਵਿਭਚਾਰਿਨ ਇਸਤ੍ਰੀ.
ਡੋਕਲ. ਗੋਡਿਆਂ ਵਾਲੀ ਕੱਛ. ਢਿੱਲੀ ਚੋਲੀ ਦੀ ਕੱਛ.
ਢਹਿੰਦੀ ਕਲਾ. ਗਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨ. ਨਿਰਾਸਤਾ.
ਢਾਈ ਲੱਖ. ਦੋ ਸਿੰਘ.
ਢਾਲਾ. ਸਿਪਰ. ਢਾਲ.
ਢਾਲੇ ਹੇਠ. ਪਨਾਹ ਵਿੱਚ। ੨ ਸਹਾਇਤਾ ਵਿੱਚ.
ਤਸਮਈ. ਖੀਰ.
ਤਹਤੋੜ. ਪਰਾਉਂਠਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿੱਚ ਘੀ ਲਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਕਕੇ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਤਹਿਆਂ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ.
ਤਖਤ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੈਠਨ ਦਾ ਸਿੰਘਾਸਨ. ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਕਾਲਬੁੰਗਾ, ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ, ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਅਬਿਚਲਨਗਰ.
ਤੱਤਖਾਲਸਾ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੀ ਰਹਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਰਹਿਤਵਾਨ ਸਿੰਘ.
ਤਨਖਾਹ. ਧਰਮਦੰਡ। ੨ ਕੁਰਹਿਤ. ਖਾਲਸਾਧਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਮ.
ਤਨਖਾਹੀਆ. ਕੁਰਹਿਤੀਆ. ਜਿਸ ਨੇ ਧਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ.
ਤਰ ਪੁਲਾਉ. ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਰੋਟੀ. ਬਿਨਾ ਘੀ ਅਤੇ ਸਾਗ ਦਾਲ ਦੇ ਭੋਜਨ.
ਤਰਾਤਰੀ. ਬਹੁਤ ਅਧਿਕ. ਜਰੂਰਤ ਤੋਂ ਜਾਦਾ.
ਤਾਂਬਾ. ਪੈਸਾ.
ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ. ਸੱਨਧ ਬੱਧ. ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ। ੨ ਸਾਵਧਾਨ। ੩ ਰਹਿਤ ਵਿੱਚ ਪੱਕਾ.
ਤਿਟੰਗੀ. ਗਾਯਤ੍ਰੀ. ਹਿੰਦੂਮਤ ਦਾ ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ.
ਤਿਮਰਲੰਗੀਆ. ਲੰਬਾ. ਡੂੰਡਾ.
ਤੁਰਕ. ਮੁਸਲਮਾਨ.
ਤੁਰਕਣੀ. ਮੁਸਲਮਾਨੀ.
ਤੁਰਕਣੀ ਨਾਲ ਜੁੱਧ. ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਭੋਗਣੀ.
ਤੋੜਾ. ਸਰਬਲੋਹ ਦਾ ਜੰਜੀਰ, ਜੋ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਦੁਮਾਲੇ ਤੇ ਸਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੨ ਬੰਦੂਕ ਦਾ ਫੀਤਾ.
ਤੋੜਾ ਝਾੜਨਾ. ਬੰਦੂਕ ਚਲਾਉਣੀ.
ਥਹਿ ਪਈਆਂ. ਥੜੀਆਂ.
ਥਾਣੇਦਾਰ. ਗਧਾ. ਖੋਤਾ.
ਦਸਤਾਰਾ. ਪੱਗ.
ਦੱਛ. ਬੱਕਰਾ.
ਦਬੜੂ ਘੁਸੜੂ. ਰਹਿਤ ਵਿੱਚ ਢਿੱਲਾ। ੨ ਕਾਇਰ.
ਦਮੜਾ. ਰੁਪੈਯਾ. ਪੈਸਾ. ਨਕਦੀ.
ਦਾਈਆ. ਹਠ. ਪ੍ਰਣ। ੨ ਦਾਵਾ.
ਦਾਖ. ਪੀਲੂ. ਮਾਲ ਦੇ ਫਲ.
ਦਾਲਾ. ਦਾਲ.
ਦਾੜ੍ਹਾ. ਦਾੜ੍ਹੀ. ਰੀਸ਼.
ਦਿਦਾਰਾ. ਸ਼ੀਸ਼ਾ.
ਦੀਦਾਰੇ. ਦਰਸ਼ਨ.
ਦੁਸਾਂਗੀ / ਦੁਸਾਂਗਾ } ਪਜਾਮਾ. ਘੁਟੁੰਨਾ. ਸਲਵਾਰ. ਸੁੱਥਣ.
ਦੁਸ਼ਾਲਾ. ਕੰਬਲ. ਭੂਰਾ.
ਦੁਨਾਲੀ. ਸਲੰਘ. ਝਾਫੇ ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਸੰਦ.
ਦੂਬਾਜਰਾ. ਇੱਕ ਇਸ੍ਟ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਦੂਜੇ ਮਤ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਵਾਲਾ.
ਦੁਬੁਰਜੀ. ਚੋਲੀ. ਅੰਗੀਆ.
ਦੁਮਾਲਾ. ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਦਾ ਉੱਚਾ ਦਸਤਾਰਾ.

ਦੇਗ. ਲੰਗਰ. ਪਾਕਸ਼ਾਲਾ। ੨ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਸਾਦ.
ਦੇਗ ਸਜਾਉਣੀ. ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ.
ਦੇਗ ਮਸਤ. ਲੰਗਰ ਦਾ ਨਾ ਪੱਕਣਾ. ਖਾਣ ਪੀਣ ਲਈ ਸਾਮਾਨ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ.
ਦੇਣਦਾਰ. ਧਰਮਦੰਡ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ. ਤਨਖਾਹੀਆ.
ਧਨੰਤਰ. ਨਿੰਮ.
ਧਰਮ ਸ਼ਾਲਾ. ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਮੰਦਿਰ.
ਧਰਮਰਾਜ ਦੀ ਧੀ. ਨੀਂਦ.
ਧਰਮਰਾਜ ਦੀ ਧੀ ਨਾਲ ਜੁੱਧ ਕਰਨਾ. ਸੌਣਾ.
ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ. ਤਾਪ.
ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਤਾਪ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ.
ਧੂੜਕੋਟ. ਘੱਗਰਾ. ਲਹਿੰਗਾ.
ਨਹੇਰਨਾ ਸਿੰਘ. ਨਾਈ.
ਨੜੀਮਾਰ. ਹੁੱਕਾ ਪੀਣ ਵਾਲਾ.
ਨਾਖਾਂ. ਗੋਲ੍ਹਾਂ.
ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ. ਝੰਡਾ. ਧ੍ਵਜਾ.
ਨਿਹਕਲੰਕ. ਘੜਾ. ਕੁੰਭ.
ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ. ਉੱਚੇ ਦੁਮਾਲੇ ਅਤੇ ਨੀਲੇ ਬਾਣੇ ਵਾਲਾ ਸਿੰਘ.
ਨਿਰਬਾਣੀਆਂ. ਉਦਾਸੀਨ (ਉਦਾਸੀ) ਸਾਧੂ.
ਨਿਰੰਕਾਰੀ. ਨਿਰਾਕਾਰ ਦੇ ਪੂਜਣਵਾਲਾ ਗੁਰਸਿੱਖ। ੨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ.
ਨੀਲਵਰਣੀ. ਗਧੀ.
ਨੁਗਦਾ. ਭੰਗ ਛਾਣਨ ਪੁਰ ਜੋ ਰੁਮਾਲ ਵਿੱਚ ਫੋਗ ਬਚਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਵੱਟੀ ਹੋਈ ਗੋਲੀ.
ਨੁਗਦਾ ਮਾਰਨਾ. ਨੁਗਦੇ ਦੀ ਗੋਲੀ ਵੈਰੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਕੰਧ ਅਥਵਾ ਬਿਰਛ ਨਾਲ ਮਾਰਨੀ.
"ਆਇਆ ਨੁਗਦਾ, ਤੇਰੇ ਬਾਲ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਚੁਗਦਾ" ਆਦਿਕ ਵਾਕ ਕਹਿਕੇ ਨੁਗਦਾ ਜੋਰ ਨਾਲ ਮਾਰਨਾ.
ਨੇਤ੍ਰਠੋਕਾ. ਸੁਰਮਾ. ਅੰਜਨ। ੨ ਸੁਰਮਚੂ.
ਪਚਰੰਗ. ਮੰਜਾ.
ਪਟਕਾ. ਜੋ ਜੀਵ ਇੱਕ ਵਾਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵੱਢਿਆ ਗਿਆ। ੨ ਪਟਕੇ ਹੋਏ ਜੀਵ ਦਾ ਮਾਸ.
ਪਠਾਣ. ਚੂਹੇ.
ਪਤਾਲਮੋਚਨੀ. ਕਸੀ. ਕਹੀ.
ਪਰਸਰਾਮ. ਕੁਹਾੜਾ.
ਪਰਸਾ. ਜਲ.
ਪਰਸਾਦਾ. ਰੋਟੀ.
ਪਰਸਾਦਾ ਫੱਟੜ ਕਰਨਾ. ਰੋਟੀ ਭੰਨਣੀ.
ਪਰੀ. ਭੇਡ.
ਪਲੱਟਾ. ਖੁਰਚਣਾ.
ਪਾਹੁਲ. ਖੰਡੇ ਦਾ ਅਮ੍ਰਿਤ.
ਪਾਜਤ. ਦੇਖੋ, ਗੰਢਲ.
ਪਾਲਕਾ. ਕਾਠੀ. ਜੀਨ.
ਪਾਲਕਾ ਸਜਾਉਣਾ. ਕਾਠੀ ਪਾਉਣੀ. ਘੋੜੇ ਉੱਪਰ ਜੀਨ ਪਾਉਣਾ.
ਪਾੜੀ. ਗਾਜਰ.
ਪੂਰੀ. ਬਣ ਦੇ ਪੱਤੇ. ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਗਲ੍ਹੋਟ ਦੀ ਵੇਲ ਦੇ ਪੱਤੇ.
ਪੌਣਤੁਰੰਗ. ਹਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਟੱਟੂ.
ਪੌਣਪ੍ਰਕਾਸ਼. ਪੱਖਾ.
ਪੰਚਾਂਮ੍ਰਿਤ. ਕੜਾਹਪ੍ਰਸਾਦ.
ਪੰਜਇਸਨਾਨਾ. ਹੱਥ ਪੈਰ ਮੂੰਹ ਧੋਣਾ.
ਪੰਜ ਸਸਤ੍ਰ. ਤਲਵਾਰ, ਤੀਰ ਕਮਾਣ, ਬੰਦੂਕ, ਨੇਜਾ, ਅਤੇ ਕਟਾਰ.
ਪੰਜਕਕਾਰੀ. ਜਿਸ ਨੇ ਕੇਸ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਕੱਛ ਕੰਘਾ ਕੜਾ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ.
ਪੰਜੱਖਾ. ਕਾਣਾ.
ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ. ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ। ੨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ.
ਪੰਜਪੀਰੀਆ. ਵਿਸ਼ਨੂ, ਸੂਰਜ, ਸ਼ਿਵ, ਗਣੇਸ਼, ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਕਈ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਪੀਰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ.
ਪੰਜ ਮੁਕਤੇ. ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ, ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ, ਈਸਰ ਸਿੰਘ, ਫਤੇ ਸਿੰਘ.
ਪੰਜ ਮੇਲ. ਮੀਣੇ, ਮਸੰਦ, ਧੀਰਮੱਲੀਏ, ਰਾਮਰਾਈਏ, ਸਿਰਗੁੰਮ.
ਪੰਜਰਤਨਾ. ਗਾਜਰ, ਮੂਲੀ, ਸਲਜਮ, ਬੈਂਗਣ, ਕੱਦੂ ਮਿਲਾਕੇ ਬਣਾਇਆ ਸਲੂਣਾ.
ਪੰਜ ਲੱਖ. ਪੰਜ ਸਿੰਘ.
ਪੰਜਵਾਂ. ਘੀ. ਘ੍ਰਿਤ.
ਪੰਜਾ. ਹੱਥ ਦੇ ਪੰਜੇ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਜੋ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਦੁਮਾਲੇ ਤੇ ਪਹਿਰਦੇ ਹਨ.
ਪੰਥ. ਖਾਲਸਾ ਕੌਮ.
ਪੰਮਾ. ਬ੍ਰਾਹਮਣ.
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ ਸਿੰਘ. ਦਿਨ। ੨ ਮੀਨਾਰ.
ਫਤੇਕੁਮੈਤ. ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਸੋਟਾ.
ਫਤੇ ਗਜਾਉਣੀ. ਆਪੋ ਵਿੱਚੀ ਮਿਲਣ ਸਮੇਂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਉੱਚੇ ਸੁਰ ਨਾਲ ਬੁਲਾਉਣੀ। ੨ ਵਿਦਾ ਹੋਣਾ। ੩ ਮਰਨਾ.
ਫਤੇ ਗਜਾਗਿਆ. ਚਲਾ ਗਿਆ। ੨ ਮਰ ਗਿਆ। ੩ ਪਾਟ ਗਿਆ। ੪ ਢਹਿ ਗਿਆ.
ਫਿਰਨੀ. ਚੱਕੀ.
ਫਿਰਨੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ. ਚੱਕੀ ਨਾਲ ਦਾਣੇ ਪੀਹਣੇ.
ਫੌਜ. ਰਮਤਾ ਇੱਕ ਸਿੰਘ.
ਫੌਜਾਂ. ਰਮਤੇ ਕਈ ਸਿੰਘ.
ਬਸਾਵਾ. ਤਵਾ.

ਬਸੰਤਕੌਰ. ਮੱਕੀ.
ਬਸੰਤਰ. ਅਗਨਿ.
ਬਟੇਰਾ. ਬੈਂਗਣ. ਬਤਾਊਂ.
ਬਦਾਣਾ. ਦੇਖੋ, ਬੇਦਾਣਾ.
ਬਦਾਮ. ਚਣਾ. ਛੋਲਾ.
ਬਧਾਵਾ. ਤਵਾ.
ਬੱਬਰੂ. ਖ਼ਮੀਰੇ ਪਰਸਾਦੇ.
ਬਾਜ. ਖੁਰਪਾ. ਰੰਬਾ.
ਬਾਜ ਉਡਾਉਣਾ / ਬਾਜ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ } ਖੁਰਪੇ ਨਾਲ ਘਾਹ ਖੋਤਣਾ. ਘਾਸ ਖੁਰਚਨਾ.
ਬਾਟਾ. ਬਾਟੀ. ਡੂੰਘਾ ਪਾਤ੍ਰ। ੨ ਅਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਬਰਤਨ.
ਬਾਟੇ ਦਾ ਸਾਂਝੀ. ਜਿਸ ਨੇ ਇੱਕ ਬਾਟੇ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਹੈ. ਸੁਨਹਿਰੀਆ.
ਬਾਮਣ. ਪਿੱਪਲ.
ਬਾਮਣੀ. ਖੀਰ. ਤਸਮਈ.
ਬਿਹੰਗਮ. ਵਿਚਰਣ ਵਾਲਾ ਸਿੰਘ. ਜੋ ਇੱਕ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਦਾ.
ਬਿਖਜਾ. ਤਮਾਖੂ (ਤੰਬਾਕੂ).
ਬਿਚਿਤ੍ਰਸਿੰਘੀਆ. ਲੁਬਾਣਾ ਸਿੰਘ। ੨ ਰਾਜਪੂਤ ਸਿੰਘ.
ਬਿਬੇਕ. ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਵਿਚਾਰ। ੨ ਖਾਲਸਾਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੁੱਧੀ.
ਬਿਬੇਕੀ. ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਸਿੰਘ। ੨ ਪੂਰੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ.
ਬਿਰਦ. ਲਿਬਾਸ। ੨ ਧਰਮਚਿੰਨ੍ਹ.
ਬਿਰਦਬਾਣਾ. ਖਾਲਸਾਧਰਮ ਦਾ ਲਿਬਾਸ.
ਬਿਰਾਜਣਾ. ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣਾ। ੨ ਲੇਟਣਾ.
ਬੁੰਗਾ. ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਦਾ ਅਸਥਾਨ। ੨ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੁਮਾਲਾ.
ਬੁੱਧ ਅਵਤਾਰ. ਲੂਲਾ. ਟੁੰਡਾ.
ਬੂੰਦੀ. ਬੱਕੁਲੀਆਂ. ਉਬਲਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰਨ.
ਬੇਦਾਣਾ. ਕਰੀਰ ਦਾ ਬਾਟਾ. ਕਰੀਰ ਦੇ ਫੁੱਲ.
ਬੇਮੁਹਤਾਜੀ. ਦੁਸਾਂਗੀ ਲੱਕੜ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਫਾ ਫਸਾਕੇ ਭੰਗ ਛਾਣੀਦੀ ਹੈ.
ਬੋੱਲਾ. ਬੋਲੀ. ਭਾਸਾ। ੨ ਵਚਨ. ਵਾਕ.
ਬੰਦਈ ਕੱਛ. ਗੋਡਿਆਂ ਵਾਲੀ ਢਿੱਲੀ ਕੱਛ. ਡੋਕਲ.
ਬ੍ਰਹਮਰਸ. ਇੱਖ. ਕਮਾਦ.
ਭਗਮੁਖੀ. ਕਣਕ. ਗੰਦਮ.
ਭਗੌਤਾ / ਭਗੌਤੀ ਖੜਗ } ਕ੍ਰਿਪਾਣ. ਤਲਵਾਰ.
ਭਰਥਰੀ. ਢੱਟਾ. ਸਾਨ੍ਹ.
ਭਾਉਨੀ. ਸੁੱਧਾ.
ਭਾਈ. ਗੁਰਭਾਈ। ੨ ਗ੍ਰੰਥੀ। ੩ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰੇਕ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪਦਵੀ.
ਭਾਜਾ. ਤਰਕਾਰੀ. ਭਾਜੀ.
ਭਾਣਾ. ਅਕਾਲ ਦਾ ਹੁਕਮ. ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਰਜ਼ਾ.
ਭਾਣਾ ਵਰਤਣਾ. ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਦਾ ਹੋਣਾ। ੨ ਮਰਣਾ.
ਭੁਇਸੂਰ. ਗੋਂਗਲੂ. ਸ਼ਲਜਮ.
ਭੁਜੰਗਣ / ਭੁਜੰਗੀ } ਲੜਕੀ—ਲੜਕਾ। ੨ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਸਿੰਘਣੀ. ਸਿੰਘ.
ਭੁਟੇਰਾ. ਭੁੱਭਲ ਵਿੱਚ ਪਕਾਇਆ ਆਟੇ ਦਾ ਪਿੰਨਾ. ਬਿਨਾ ਤਵੇ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਪਕਾਇਆ ਆਟੇ ਦਾ ਗੋਲਾ.
ਭੂਤਨੀ. ਅੰਧੇਰੀ. ਝੱਖੜ। ੨ ਰੇਲ ਗੱਡੀ। ੩ ਮੋਟਰ.
ਭੌਂਸੂਰ. ਦੇਖੋ, ਭੁਇਸੂਰ.
ਮਸਤ. ਵਸਤੁ ਦਾ ਅਭਾਵ. ਘਾਟਾ। ੨ ਬੰਦ. ਦੇਖੋ, ਲੰਗਰ ਮਸਤ.
ਮਸਤਗੜ੍ਹ. ਉਹ ਮਸੀਤ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਮਸੀਤ ਦੇ ਥਾਂ ਬਣਾਇਆ ਗੁਰਦੁਆਰਾ.
ਮਸਤਾਨਾ. ਪਾਟਿਆ ਹੋਇਆ. ਪੁਰਾਣਾ। ੨ ਮੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ। ੩ ਰੋਗੀ.
ਮਸਾਣੀ. ਗੁਦਾ.
ਮਸਾਣੀ ਦਾ ਸੁਰ ਢਿੱਲਾ. ਮਰੋੜ ਦਸਤ ਆਦਿ ਦਾ ਹੋਣਾ.
ਮਸਾਲਾਂ. ਲੱਕੜਾਂ. ਈਂਧਨ। ੨ ਨੇਤ੍ਰ.
ਮਸੰਦ. ਸਿੱਖਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਧਨ ਉਗਰਾਹੁਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਧਨ ਨੂੰ ਹੜੱਪਣ ਵਾਲਾ ਪੁਜਾਰੀ.
ਮਹਖਾਸੁਰ. ਦੇਖੋ, ਐਰਾਪਤ.
ਮਹਾਪ੍ਰਸਾਦ. ਝਟਕੇ ਦਾ ਮਾਸ। ੨ ਕੜਾਹਪ੍ਰਸਾਦ.
ਮਖਮਲੀ ਫਰਸ. ਹਰੇ ਘਾਹ ਵਾਲੀ ਜਮੀਨ.
ਮਜਹਬੀ. ਚੂਹੜੇ ਤੋਂ ਸਿੰਘ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਪੁਰਖ.
ਮਨਮਤ. ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਮਨਭਾਉਂਦਾ ਕੀਤਾ ਕਰਮ.
ਮਨਮਤੀਆ. ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਯਾ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮਨਮਰਜੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.
ਮਨਮੁਖ. ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਯਾ ਤੋਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮਨਮਰਜੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.
ਮਰਚੌਨਾ. ਕਾਲੀਆਂ ਮਿਰਚਾਂ.
ਮਰੋੜਚੁਲਾ. ਪਾਣੀ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਮੂੰਹ ਉੱਪਰ ਹੱਥ ਫੇਰਕੇ ਸਾਫ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.
ਮਲਿਕਾ. ਬਿੱਲੀ.
ਮੜੋਲੀ. ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ.
ਮਾਰਾ ਬਕਾਰਾ. ਸਿੰਘਨਾਦ ਕਰਕੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.
ਮਾਰੂ ਗਾਉਣਾ. ਰੋਣਾ. ਪਿੱਟਣਾ. ਦੁੱਖ ਦੀ ਪੁਕਾਰ। ੨ ਚਲਾਣੇ ਸਮੇਂ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਉਣੇ.
ਮਿਠਿਆਈ. ਸ਼ਕਰਕੰਦੀ.
ਮਿੱਠਤ. ਬੇਰੀ.
ਮੀਣਾ. ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਸੋਢੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਛਕਿਆ.

ਮੁਆਮਲਾ ਲੈਣਾ. ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਗਜਾ ਕਰਕੇ ਅੰਨ ਦੁੱਧ ਚੰਦਾ ਆਦਿ ਲੈਣਾ.

ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਕਸਣੀਆਂ. ਦਾੜ੍ਹੇ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣਾ.

ਮੁਸਲੀਧਰ. ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ.

ਮੁਹੰਮਦੀ ਇਸਨਾਨ. ਕੱਛ ਬਿਨਾਂ ਨੰਗੇ ਨ੍ਹਾਉਣਾ.

ਮੁਹੰਮਦੀ ਸਵਾਰੀ. ਸ਼ੁਤਰ. ਊਂਟ.

ਮੁਹੰਮਦੀ ਪੋਲਾ. ਉਸਤਰਾ.

ਮੁਖਮਾਂਜਣਾ. ਦਾਤਣ.

ਮੁਛਹਰਾ. ਮੁੱਛਾਂ.

ਮੁਤਹਿਰਾ. ਡੰਡਾ. ਸਰਦਾਈ ਘੋਟਣ ਦਾ ਸੋਟਾ.

ਮੁਰਗਾਈਆਂ. ਗੱਠਾਂ. ਗੰਢਾਂ. ਇੱਕ ਤਰਾਂ ਦੀ ਪਾਣੀ ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਤਰਕਾਰੀ.

ਮੁੰਹਤਾਣੀ. ਕੈਂਚੀ.

ਮੇਵੜਾ. ਅਰਦਾਸੀਆ. ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਮੈਦਾ. ਆਟਾ.

ਮੈਦਾਨ ਜਾਣਾ. ਸੁਚੇਤੇ ਫਿਰਨ ਲਈ ਜੰਗਲ ਜਾਣਾ.

ਮੋਰਚਾ ਲਾਉਣਾ. ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਕਰਨ ਦਾ ਅਰੰਭ ਕਰਨਾ। ੨ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ.

ਮੋਰਧੁਜ. ਦਿਵਾਨਾ ਸਾਧ. ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਦਾ ਉਦਾਸੀ.

ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਛੋਟੀ ਪਲੰਘੀਰੀ। ੨ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਚਬੂਤਰਾ.

ਰਹਣੀ. ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਰਹਿਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਰਹਣੀ ਬਹਣੀ. ਧਰਮਰੀਤਿ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰ. ਮਜ਼ਹਬ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਆਚਰਣ.

ਰਹਤ. ਸਿੱਖ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਧਾਰਣਾ.

ਰਹਤਨਾਮਾ. ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਗ੍ਰੰਥ.

ਰਹਤੀਆ. ਰਹਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਰਵਦਾਸੀਏ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਅਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ.

ਰੱਜੀ. ਕੜਛੀ.

ਰਣਸਿੰਗਾ. ਪੱਦ. ਵਾਉਕਾ.

ਰਣਸਿੰਗਾ ਵਜਾਉਣਾ. ਪੱਦ ਮਾਰਨਾ.

ਰਾਮਚੌਕਾ. ਭੋਜਨ ਪਕਾਉਣ ਸਮੇਂ ਚੌਕੇ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਾ ਕਰਨਾ. ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਚੌਂਕਾ ਮੰਨਣਾ.

ਰਾਮਜੰਗਾ. ਬੰਦੂਕ.

ਰਾਮਡੋਲ. ਬੋਕਾ.

ਰਾਮਬਾਗ. ਸੰਸਾਰ. ਵਿਸ਼੍ਵ। ੨ ਜੰਗਲ.

ਰਾਮਰਸ. ਲੂਣ. ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਬਰਸ ਅਤੇ ਰੂਪਰਸ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਰਾਮਰੋਟੀ. ਉਹ ਜਗੀਰ ਜੋ ਕਿਲੇ ਰਾਮਗੜ੍ਹ ਨਾਲ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਖਾਲਸੇ ਵਾਸਤੇ ਸੀ. ੨ ਗਜੇ ਦੀ ਰੋਟੀ.

ਰਾਮਲੱਡੂ. ਮਤੀਰਾ.

ਰੁੱਪਾ. ਗਠਾ. ਪਿਆਜ਼.

ਰੂਪਕੌਰ. ਕਾੜ੍ਹਨੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਕਾੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇ.

ਰੂਪਰਸ. ਲੂਣ. ਨਮਕ.

ਰੇਸ਼ਮ. ਸਣ. ਸਨਕੁਕੜਾ.

ਰੇਸ਼ਮੀ ਨਾਲਾ. ਸਣ ਦੀ ਰੱਸੀ ਦਾ ਨਾਲਾ.

ਰੋੜ. ਮੋਠ.

ਰੋੜ੍ਹ ਪ੍ਰਸਾਦ. ਡੇਲੇ. ਕਰੀਰ ਦੇ ਕੱਚੇ ਫਲਾਂ ਦਾ ਅਚਾਰ.

ਰੰਘੜ. ਜੂਤ। ੨ ਅਹੰਕਾਰੀ.

ਰੰਘੜੀ. ਮੱਕੀ ਦੀ ਛੱਲੀ। ੨ ਕੌੜਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ.

ਲਖਨੇਤ੍ਰਾ. ਕਾਣਾ.

ਲਖਬਾਹਾਂ. ਇੱਕ ਬਾਂਹ ਵਾਲਾ. ਟੁੰਡਾ.

ਲੱਡੂ. ਟਿੰਡੇ.

ਲਵੇਰਾ. ਖੋਦਾ. ਜਿਸ ਦੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਨਹੀਂ.

ਲੜਾਕੀ. ਲਾਲ ਮਿਰਚ. ਇਸ ਨੂੰ ਚੋਬ ਚੀਨੀ ਭੀ ਦਸਦੇ ਹਨ.

ਲਾਂਗਰਾ ਸਿੰਘ. ਭੋਜਨ ਪਕਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਲਾਚਾ. ਉੰਨ ਦਾ ਆਸਨ.

ਲਾਚੀਦਾਨਾ. ਬਾਜਰਾ.

ਲੇਖੇ ਲਾਉਣਾ. ਵਰਤ ਲੈਣਾ. ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਵਰਤਾਕੇ ਛਕ ਲੈਣਾ। ੨ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਨਾਮ ਖਰਚਣਾ.

ਲੋਹ. ਤਵੀ.

ਲੋਹ ਲੰਗਰ. ਤਵੀ ਅਤੇ ਦੇਗ. ਭਾਵ—ਖਾਨਪਾਨ ਦਾ ਸਾਮਾਨ.

ਲੰਗਰ ਮਸਤ, ਲੰਗਰ ਮਸਤਾਨਾ } ਲੰਗਰ ਦਾ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੋਣਾ. ਰਸਦ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਚੁਲ੍ਹੇ ਅੱਗ ਨਾ ਪੈਣੀ.

ਲੰਡੀ ਬੁੱਚੀ. ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਲੋਕ। ੨ ਕੁਰਹਿਤਿਏ ਅਤੇ ਕੁਕਰਮੀ.

ਵਹੀਰ. ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਵਿਚਰਣ ਵਾਲਾ ਜਥਾ. ਰਹਿਤਵਾਨ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਜਮਾਤ, ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸੋਧਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ. ਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਫਿਰਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਟੋਲਾ.

ਵਹੀਰਪਾਉਣਾ. ਕੂਚ ਕਰਨਾ। ੨ ਪਰਲੋਕਗਮਨ.

ਵਹੀਰੀਆ. ਵਹੀਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ. ਵਹੀਰ ਦਾ ਮੈਂਬਰ.

ਵਟਾਊ. ਰਾਹੀ. ਪਾਂਧੀ। ੨ ਵਿਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲਾ.

ਵਰਤਾਵਾ. ਵਡਾ ਕੜਛਾ। ੨ ਵੰਡਣ ਵਾਲਾ.

ਵੇਹਲੇ ਸਿਰ ਵਾਲਾ. ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੇਸ਼ ਨਹੀਂ. ਰੋਡਾ.

ਖਾਲਕ. ਦੇਖੋ, ਖਾਲਿਕ. "ਖਾਲਕ ਥਾਵਹੁ ਭੁਲਾ ਮੁਠਾ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੫ ਅੰਜੁਲੀ)

ਖਾਲਕਾ. ਹੇ ਖ਼ਾਲਿਕ਼! "ਸੁਣਿ ਬੇਨੰਤੀ ਖਾਲਕਾ!" (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਖਾਲਕੁ. ਦੇਖੋ, ਖਾਲਿਕ.

ਖਾਲੜਾ. ਜਿਲਾ ਲਹੌਰ ਦਾ ਇੱਕ ਥਾਣਾ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਜੱਲੋ ਤੋਂ ੧੩ ਮੀਲ ਦੱਖਣ. ਪੱਛਮ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਧਰਮਸਾਲ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਨਾਲ ੪੦ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ.

ਖ਼ਾਲਾ. ਅ਼ ﺧﺎﻟﻪ ਸੰਗਯਾ—ਮਾਸੀ. ਮਾਂ ਦੀ ਭੈਣ। ੨ ਖ਼ਾਲੂ. ਮਾਸੜ.

ਖਾਲਿਸ. ਦੇਖੋ, ਖਾਲਸ.

ਖਾਲਿਕ, ਖਾਲਿਕੁ ਅ਼ ﺧﺎﻟﻖ ਖ਼ਾਲਿਕ਼. ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਕਰਤਾਰ. ਵਾਹਗੁਰੂ. "ਖਾਲਿਕੁ ਖਲਕ, ਖਲਕ ਮਹਿ ਖਾਲਿਕੁ." (ਪ੍ਰਭਾ ਕਬੀਰ)

ਖ਼ਾਲੀ. ਅ਼ ﺧﺎﻟﻰ ਵਿ—ਛੂਛਾ। ੨ ਥੋਥਾ। ੩ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ. "ਖਾਲੀ ਚਲੇ ਧਣੀ ਸਿਉ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੪ ਛੋਟਾ ਖਾਲ, ਜੋ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਹਿਣ ਲਈ ਹੋਵੇ। ੫ ਸੰਗੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਲ ਦੀ ਉਹ ਮਾਤ੍ਰਾ, ਜਿਸ ਤੇ ਜਰਬ (ਆਘਾਤ) ਨਾ ਆਵੇ.

ਖਾਲੂ. ਦੇਖੋ, ਖਾਲਾ ੨.

ਖਾਵਣ. ਕ੍ਰਿ—ਖਾਣਾ. ਭਕ੍ਸ਼ਣ. ਛਕਣਾ। ੨ ਖਾਂਦੇ ਹਨ.

ਖਾਵਨ ਸੰਦੜੇ ਸੂਲ. ਦੇਖੋ, ਸੰਦੜਾ.

ਖਾਵਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖਾਣਾ. ਭਕ੍ਸ਼ਣ. ਛਕਣਾ. "ਤੇਰਾ ਦਿਤਾ ਖਾਵਣਾ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੋਰ)

ਖਾਵਤ. ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਖਾਂਦੇ ਹੋਏ. "ਭੂਖੇ ਖਾਵਤ ਲਾਜ ਨਾ ਆਵੈ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਖਾਵਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖਾਣਾ. ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ. "ਖਾਵਨਾ ਜਿਤੁ ਭੂਖ ਨ ਲਾਗੈ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੫)

ਖਾਵਨੇ. ਖਾਂਦੇ ਹਨ. "ਜਿਚਰੁ ਪੈਨਨਿ ਖਾਵਨੇ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫)

ਖਾਵਾ. ਸੰਗਯਾ—ਖਨਨ ਕੀਤਾ (ਖੋਦਿਆ ਹੋਇਆ) ਟੋਆ. ਗ਼ਾਰ। ੨ ਖਾਣ (ਖਾਨਿ). ਜਿਵੇਂ—ਲੂਣ ਦਾ ਖਾਵਾ.

ਖਾਵਾਰੇ. ਖਵਾਲਦਾ ਹੈ. ਖਵਾਂਉਂਦਾ ਹੈ. "ਮਨਿ ਬੀਜਿਆ ਖਾਵਾਰੇ." (ਨਟ ਅ: ਮ: ੪)

ਖਾਵਿੰਦ. ਦੇਖੋ, ਖਾਵੰਦ.

ਖਾਵੀਨ. ਫ਼ਾ ﺧﻮﺍﻧﻴﻦ ਖ਼ਵਾਨੀਨ. ਖ਼ਾਨ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. "ਖਾਵੀਨੀਅੰ ਖੇਤ ਮਾਰੇ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਖਾਵੈ. ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਮਿਟਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੩ ਆਖ੍ਯਾ (ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ) ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ. "ਜੇ ਕੋ ਬਡਾ ਕਹਾਇ, ਬਡਾਈ ਖਾਵੈ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਖਾਵੰਦ. ਫ਼ਾ ﺧﺎﻭﻧﺪ ਸੰਗਯਾ—ਸ੍ਵਾਮੀ. ਮਾਲਿਕ. "ਮਾਰਤ ਹੈਂ ਤਾਂਕੋ ਲੈ ਕੇ ਖਾਵੰਦ ਕੋ ਨਾਮ ਹੈ." (ਚੰਡੀ ੧) ੨ ਪਤੀ. ਭਰਤਾ.

ਖਾੜਵ. ਸੰ. ਸਾਡਵ. ਸੰਗਯਾ—ਛੀ ਸੁਰ ਦਾ ਰਾਗ, ਜੇਹਾ ਕਿ ਲਲਿਤ. ਦੇਖੋ, ਰਾਗ ੧੧.

ਖਿਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਖਵਣਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖਿਸਕਣਾ. ਕ੍ਸ਼ਯ. ਵਿਨਾਸ਼.

ਖਿਅਉ. ਕ੍ਸ਼ਯ. ਵਿਨਾਸ਼. ਦੇਖੋ, ਨਿਖਿਅਉ.

ਖਿਅਤ. ਸੰ. ਖ੍ਯਾਤ. ਵਿ—ਪ੍ਰਸਿੱਧ. ਮਸ਼ਹੂਰ. "ਨਗਰੀ ਨਗਰੀ ਖਿਅਤ ਅਪਾਰ." (ਭੈਰ ਅ: ਕਬੀਰ) ੨ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ. ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ.

ਖਿਆਹ, ਖਿਆਹੀ ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਯਾਹ. ਸੰਗਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਯ (ਮਰਣ) ਦਾ ਅਹ (ਦਿਨ). ੨ ਉਹ ਸ੍ਰਾਂਧ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਪੁਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ.

ਖਿਆਤਾ. ਦੇਖੋ, ਖ੍ਯਾਤਾ.

ਖਿਆਨ. ਸੰ. ਆਖ੍ਯਾਨ. ਸੰਗਯਾ—ਕਥਾ. ਇਤਿਹਾਸ. ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾਨ (ਵਖਿਆਨ). "ਨਾਨਾ ਖਿਆਨ ਪੁਰਾਨ ਬੇਦ ਬਿਧਿ." (ਸੋਰ ਅਤੇ ਮਾਰੂ, ਰਵਿਦਾਸ)

ਖਿਆਨਤ. ਦੇਖੋ, ਖਯਾਨਤ.

ਖਿਆਲ. ਅ਼ ﺧﻴﺎﻝ ਖ਼ਯਾਲ. ਸੰਗਯਾ—ਸੰਕਲਪ. ਫੁਰਣਾ. "ਮਨ ਮੇ ਉਪਜਯੋ ਤਬੈ ਖਿਆਲ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਧ੍ਯਾਨ. ਚਿੰਤਨ. "ਏਕ ਖਿਆਲ ਵਿਖੇ ਮਨ ਰਾਤਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਗਾਯਨ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਗੀਤ ਦਾ ਇੱਕ ਵਜ਼ਨ. ਦੇਖੋ, ਖਿਆਲ ਪਾਤਸਾਹੀ ੧੦ "ਮਿਤ੍ਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ xx

ਯਾਰੜੇ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਸੱਥਿਰ ਚੰਗਾ ਭੱਠਿ ਖੇੜਿਆਂ ਦਾ ਰਹਿਣਾ." (ਹਜ਼ਾਰੇ ੧੦)

ਖਿਆਲਾ. ਰਾਜ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿੱਚ ਨਜਾਮਤ ਬਰਨਾਲਾ, ਥਾਣਾ ਮਾਨਸਾ ਦੇ ਖਿਆਲਾ ਨਾਉਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪਿੰਡ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਨੌਮੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਥਾਂ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਇੱਕ ਖੂਹ ਅਤੇ ਵੜ (ਬੋਹੜ) ਦਾ ਬਿਰਛ ਲਗਵਾਇਆ, ਜੋ ਹੁਣ ਵਿਦ੍ਯਮਾਨ ਹਨ. ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ ੧੫੦ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦੇ ਨਾਉਂ ਹੈ. ਖਿਆਲਾਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਕਟੋਰਾ ਹੈ.

ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਨਸਾ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਇਹ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਕਰੀਬ ਚਾਰ ਮੀਲ ਹੈ.

ਖਿਆਲੁ. ਦੇਖੋ, ਖਿਆਲ. "ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਆਲੂਦਿਆ ਜਿਤੀ ਹੋਰੁ ਖਿਆਲੁ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਖਿਸਕਣਾ, ਖਿਸਣਾ, ਖਿਸਣੁ, ਖਿਸਨਾ, ਖਿਸਰਨਾ, ਖਿਸਲਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਥਾਂ ਤੋਂ ਹਿੱਲਣਾ. ਪਤਨ. ਡਿਗਣਾ. ਫਿਸਲਨਾ. ਹਟਣਾ. ਟਲਨਾ. "ਬਚਨੁ ਕਰੇ ਤੈ ਖਿਸਕਿਜਾਇ ਬੋਲੇ ਸਭੁ ਕਚਾ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) "ਕਲਿਜੁਗ ਹਰਿ ਕੀਆ ਪਗ ਤ੍ਰੈ ਖਿਸਕੀਆ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) "ਪਰਭਾਤੇ ਤਾਰੇ ਖਿਸਹਿ." (ਸ. ਕਬੀਰ) "ਪਗ ਚਉਥਾ ਖਿਸਿਆ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) "ਖਿਸਰਿਗਇਓ ਭੂਮਿ ਪਰ ਡਾਰਿਓ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਪਗਿ ਖਿਸਿਐ ਰਹਿਣਾ ਨਹੀ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) "ਖਿਸੈ ਜੋਬਨੁ ਬਧੈ ਜਰੂਆ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) "ਸਭ ਤਾਪ ਤਨ ਤੇ ਖਿਸਰਿਆ." (ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫) "ਚਰਨ ਕਰ ਖਿਸਰੇ ਤੁਚਾ ਦੇਹ ਕੁਮਲਾਨੀ." (ਭੈਰ ਮ: ੧) "ਕਰਤ੍ਵ ਉਪਾਈ। ਦਰਬ ਖਿਸਾਈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਖਿਸਾਈ. ਖਿਸਕਦਾ ਹੈ. "ਦਰਬ ਖਿਸਾਈ." (ਨਾਪ੍ਰ)। ੨ ਦੇਖੋ, ਖਿਸਾਨ.

ਖਿਸਾਨ, ਖਿਸਾਨਾ } ਵਿ—ਖਿੰਨਮਨਾ. ਦੁਖੀ ਮਨ ਵਾਲਾ. "ਜੋ ਬਾਰੰਬਾਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਂਵਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਓਸ ਪਰ ਖਿਸਾਇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ." (ਭਗਤਾਵਲੀ) "ਗਜੋ ਮਘਵਾ ਉਠ ਧਾਮ ਖਿਸਾਂਦਾ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) "ਖੰਜਨ ਖਿਸਾਨ ਕੀਨੇ." (ਰਾਮਾਵ) "ਮੀਨ ਮੁਰਝਾਨੇ ਕੰਜ ਖੰਜਨ ਖਿਸਾਨੇ." (ਚੰਡੀ ੧) "ਦੇਖਿ ਜਗਤ ਕੇ ਲੋਗ ਖਿਸਾਨਹਿ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਲੱਜਿਤ. ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ.

ਖ਼ਿਸਾਰਾ. ਅ਼ خساره ਸੰਗਜਾ—ਤੋਟਾ. ਘਾਟਾ. ਨੁਕਸਾਨ.

ਖਿਸੰਦੋ. ਖਿਸਕਦਾ. ਫਿਸਲਦਾ. "ਜਾਮਿ ਖਿਸੰਦੋ ਪੇਰ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਖ਼ਿਸ਼੍ਤ. ਫ਼ਾ خشت ਸੰ. ਇਸ਼੍ਟਿਕਾ. ਇੱਟ. ਈਂਟ.

ਖਿੰਖਰੀ. ਸੰ. ਖਿੰਖਿਰੀ. ਸੰਗਜਾ—ਲੂਮੜੀ। ੨ ਸੰਗਜਾ—ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਸਪਾਸ ਲੂਮੜੀਆਂ ਹਨ.

ਖਿੰਗ. ਫ਼ਾ خنگ ਖ਼ਿੰਗ. ਸੰਗਜਾ—ਨੁਕ਼ਰਾ ਘੋੜਾ. ਉਹ ਘੋੜਾ ਜਿਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਸੁੰਮ ਗੁਲਾਬੀ ਝਲਕ ਨਾਲ ਚਿੱਟੇ ਹੋਣ. "ਤਦ ਖਿੰਗ ਨਿਸੁੰਭ ਨਚਾਇਆ." (ਚੰਡੀ ੩) ੨ ਘੋੜਾ. ਅਸ਼੍ਵ. "ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਤੇ ਖਿੰਗ ਖਰੀ ਨਚਾਵੈਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੨੦) ੩ ਸੰ. ਸ਼ਿਙ੍ਗ—ਸਿੰਗ. ਵਿ—ਬਹਾਦੁਰ. ਦਿਲੇਰ। ੪ ਵਿਭਚਾਰੀ.

ਖਿੰਗਰ, ਖਿੰਘਰ } ਸੰਗਜਾ—ਖੰਘਰ. ਆਵੇ ਦੀ ਆਂਚ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਪਘਰਕੇ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਪੱਥਰ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਝਿੱਟਾ (ਪਿੰਡ)

ਖਿੰਚ. ਸੰਗਜਾ—ਖੈਂਚ. ਕਸ਼ਿਸ਼. "ਸੂਤ ਖਿੰਚੈ ਏਕੰਕਾਰੀ." (ਗੂਜ ਅ: ਮ: ੪)

ਖਿੰਚਤਨੀ. ਸੰਗਜਾ—ਖੈਂਚਤਾਨ. ਕਸ਼ਮਕਸ਼ੀ। ੨ ਪ੍ਰਬਲ ਖਿੱਚ. "ਐਸੀ ਮਾਧੋ ਖਿੰਚਤਨੀ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਖਿਚਰੀ, ਖਿਚੜੀ } ਸੰ. ਕ੍ਰਿਸਰਾ—ਕ੍ਰਿਸਰਾ. ਚਾਉਲ ਅਤੇ ਤਿਲਾਂ ਦਾ ਮਿਲਿਆ ਭੋਜਨ। ੨ ਚਾਵਲ ਮੂੰਗੀ ਅਥਵਾ ਮਾਹਾਂ ਦਾ ਮਿਲਿਆ ਅੰਨ. ਸੰ. ਖਿਚ੍ਚਾ—ਖਿੱਚਾ। ੩ ਹੁਣ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦੋ ਤਿੰਨ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਇਕੱਠੇ ਕਰਣ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਈ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਬੋਧਕ ਭੀ ਹੈ.

ਖਿੰਚਿ. ਦੇਖੋ, ਖਿੰਚ। ੨ ਖਿੱਚਕੇ.

ਖਿੰਚੋਤਾਣ. ਸੰਗਜਾ—ਖੈਂਚਤਾਨ. ਕਸ਼ਮਕਸ਼. ਹਠ ਦੀ ਖਿੱਚ.

ਖਿੰਚੋਤਾਣਿ. ਖੈਂਚਤਾਨ ਮੇ. ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਨਾਲ. "ਖਿੰਚੋਤਾਣਿ ਵਿਗੁਚੀਐ." (ਸੂਹੀ ਅ: ਮ: ੧)

ਖਿੰਜ. ਸੰਗਜਾ—ਖੈਂਚ. ਕਸਾਉ। ੨ ਉਹ ਰੱਸੀ ਅਥਵਾ ਬੱਧਰੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਖਿੱਚ ਪਾਈ ਜਾਵੇ। ੩ ਹਠ ਦੀ ਖਿੱਚ.

ਖਿੰਜਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖੈਂਚਨਾ. "ਗਰੀਬਾਂ ਉਪਰਿ ਜਿ ਖਿੰਜੈ ਦਾੜੀ." (ਗਉ ਮ: ੫) ਜੋ ਗਰੀਬਾਂ ਉੱਪਰ ਮਰਦਊ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਦਾੜ੍ਹੀ ਪੁਰ ਹੱਥ ਫੇਰਦਾ ਹੈ.

ਖਿਜਮਤ ਅਥਵਾ ਖਿਜਮਤਿ. ਅ਼ خدمت ਖ਼ਿਦਮਤ. ਸੰਗਜਾ—ਸੇਵਾ। ੨ ਚਾਕਰੀ. "ਖਿਜਮਤਿ ਕਰੀ ਜਨ ਬੰਦਾ ਤੇਰਾ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੧)

ਖਿਜਮਤਗਾਰ ਅਥਵਾ ਖਿਜਮਤਦਾਰ. ਫ਼ਾ خدمتگار ਖ਼ਿਦਮਤਗਾਰ. ਖ਼ਿਦਮਤਗੁਜ਼ਾਰ. ਖ਼ਿਦਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਸੇਵਕ. ਟਹਲੂਆ. "ਹਉ ਬੰਦੀ ਪ੍ਰਿਯ ਖਿਜਮਤਦਾਰ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਖਿਜਮਤਿ. ਦੇਖੋ, ਖਿਜਮਤ.

ਖਿਜਮਤੀ. ਦੇਖੋ, ਖਿਦਮਤੀ.

ਖਿਜਰ. ਅ਼ خضر ਖ਼ਿਜਰ. ਵਿ—ਹਰਿਤ. ਹਰਾ. ਸਬਜ਼। ੨ ਸੰਗਜਾ—ਸਬਜ਼ੀ ਦਾ ਦੇਵਤਾ. ਵਰੁਣ। ੩ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਬੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨੂਹ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੂਸਾ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ. "ਮਾ ਆਰਜ਼ੂਏ ਖ਼ਿਜ਼ਰੋ ਮਸੀਹਾਨਮੇ ਕੁਨੇਮ." (ਦੀਗੋ)

ਖਿਜਰਖਾਂਨ. ਦੇਖੋ, ਖ੍ਵਾਜਹ ਮਰਦੂਦ.

ਖਿਜਰਾਬਾਦ. ਦੇਖੋ, ਚਤੌੜ.

ਖਿਜਾਂ. ਫ਼ਾ خزاں ਖ਼ਿਜ਼ਾਂ. ਸੰਗਜਾ—ਸ਼ਿਸ਼ਿਰ. ਪਤਝਾੜ ਦਾ ਮੌਸਮ. ਪਤਝੜ. ਦੇਖੋ, ਖਟਰਿਤੁ.

ਖਿਜਾਬ. ਅ਼. ਖ਼ਿਜਾਬ. ਦੇਖੋ, ਕਲਫ ੩ ਅਤੇ ਕਾਲਿਮਾ ੨.

ਖ਼ਿਜਾਲਤ. ਅ਼ خجالت ਸੰਗਜਾ—ਲੱਜਾ. ਸ਼ਰਮ. "ਦਵੀਦੰ ਪੁਰ ਖਿਜਾਲਤ." (ਸਲੋਹ) ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋ ਕੇ ਨੱਠਾ.

ਖਿਜੋਤਾਣ, ਖਿੰਜੋਤਾਣਿ, ਖਿੰਜੋਤਾੜ } ਦੇਖੋ, ਖਿੰਚੋਤਾਣ ਅਤੇ ਖਿੰਚੋਤਾਣਿ. "ਖਿੰਜੋਤਾਣ ਕਰੈਂ ਬੇਤਾਲੇ." (ਭਾਗੁ) "ਨਹਿ ਖਿੰਜੋਤਾੜਾ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨, ਮ: ੫)

ਖਿਝ. ਸੰਗਜਾ—ਖੇਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਚਿੜ੍ਹ. ਰੋਸ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਖਿਦ ਧਾ ਹੈ.

ਖਿਝਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚਿੜ੍ਹਨਾ. ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਨਾ.

ਖਿੰਡਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕੀਣੰ ਹੋਣਾ. ਬਿਖਰਣਾ. ਫੈਲਣਾ. "ਬਹੁਤੇ ਰਾਹ ਮਨ ਕੀ ਮਤੀ ਖਿੰਡੀਆ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਖਿਡਾਰ, ਖਿਡਾਰੀ } ਵਿ—ਖੇਡਣ ਵਾਲਾ. ਖਿਲਾਰੀ. "ਜਸੋਂ ਪਤੰਗ ਹੈ ਡੋਰ ਅਧੀਨਾ। ਚਹੈ ਖਿਡਾਰ ਕਰਖ ਤਬ ਲੀਨਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਖਿਣ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਣ. ਸੰਗਜਾ—ਲਮਹਾ. ਲਹ਼ਜਾ. ਪਲ. ਖਿਨ.

ਖਿਣਭੰਗਰ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ਣਭੰਗੁਰ.

ਖਿਣੇ. ਕ੍ਸ਼ਣਮਾਤ੍ਰ ਮੇ. ਖਿਨ ਵਿੱਚ. "ਦਰਬਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰ ਰੀਤੇ ਇਕ ਖਿਣੇ." (ਮ: ੧. ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਖਿਤ. ਦੇਖੋ, ਖਿਤਿ.

ਖਿਤਸਤ੍ਰਾ. ਦੇਖੋ, ਪੈਂਤੀਸ ਅੱਖਰੀ ੨.

ਖਿਤਾਬ. ਦੇਖੋ, ਖਤਾਬ.

ਖਿਤਿ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਿਤਿ. ਸੰਗਜਾ—ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਸਭ ਕ੍ਸ਼ਿ (ਰਹਿੰਦੇ) ਹਨ। ੨ ਨਿਵਾਸ. ਰਹਾਇਸ਼.

ਖਿਤਿਪਤਿ, ਖਿਤਿਪਾਲ, ਖਿਤਿਰਾਇ } ਕ੍ਸ਼ਿਤਿ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ. ਭੂਪਤਿ. ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਪਾਲਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦਾ ਰਾਜਾ. ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ੨ ਜਿਮੀਦਾਰ.

ਖਿੰਥ
ਖਿੰਥੜ } ਸੰ. ਕਨ੍ਥਾ. ਸੰਗਯਾ—ਗੋਦੜੀ. ਗੁੱਦੜ। ੨ ਲੀਰਾਂ ਦਾ ਚੋਲਾ। ੩ ਕੱਚੀ ਕੰਧ। ੪ ਭਾਵ—ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ.

ਖਿੰਥੜਿ. ਖਿੰਥਾ ਨੂੰ. "ਖਿੰਥੜਿ ਮੇਖਾਂ ਅਗਲੀਆਂ ਜਿੰਦੁ ਨ ਕਾਈ ਮੇਖ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਦੇਹ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤੋਪੇ ਨਾੜੀਆਂ ਦੇ ਹਨ. ਪਰ ਜਿੰਦ ਦੀ ਰੋਕ ਦਾ ਕੋਈ ਯਤਨ ਨਹੀਂ.

ਖਿੰਥਾ. ਕੰਥਾ. ਗੋਦੜੀ. "ਜੋਗੁ ਨ ਖਿੰਥਾ ਜੋਗੁ ਨ ਡੰਡੈ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੧) ੨ ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ. "ਖਿੰਥਾ ਜਲਿ ਕੁਇਲਾ ਭਈ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਖਿਦ. ਸੰ. ਖਿਦ੍. ਧਾ—ਦੁੱਖ ਦੇਣਾ, ਭੈ ਦਿਖਾਉਣਾ, ਘਬਰਾਉਣਾ.

ਖਿਦਮਤ
ਖਿਦਮਤਗਾਰ } ਦੇਖੋ, ਖਿਜਮਤ ਅਤੇ ਖਿਜਮਤਦਾਰ.

ਖ਼ਿਦਮਤੀ. ਫ਼ਾ خدمتی ਸੰਗਯਾ—ਤੋਹਫ਼ਾ. ਪੇਸ਼ਕਸ਼. ਨਜਰਾਨਾ। ੨ ਭਾਵ—ਹੱਥ ਮੂੰਹ ਧੋਣ ਦਾ ਚੌੜੇ ਮੂੰਹ ਦਾ ਭਾਂਡਾ. ਸਿਹਲਾਬਚੀਂ. ਹੁੱਕਾ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚਿਲਮਚੀ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਚਿਲਮ ਦੀ ਸੁਆਹ ਨੂੰ ਇਹ ਚੁਗ ਲੈਂਦੀ ਹੈ. ਚਿਲਮਚੀ.

ਖਿਦਰ. ਸੰ. ਖਿਦਿਰ. ਵਿ—ਦੀਨ. ਕੰਗਾਲ। ੨ ਤਪਸਵੀ. ਤਪੀਆ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ੪ ਅ਼ خدر ਖ਼ਦਰ. ਬਰਖਾ। ੫ ਸੁਸਤੀ. ਆਲਸ। ੬ ਨਿੰਦ੍ਰਾ. ਨੀਂਦ.

ਖਿਦਰਾਣਾ
ਖਿਦਰਾਨਾ } ਖਿਦਿਰਾਯਨ. ਖਿਦਿਰ (ਤਪਸ੍ਵੀ) ਅਯਨ (ਘਰ). ਤਪੀਏ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਸਅਸਥਾਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਮੁਕਤਸਰ.

ਖਿਦਰਾਬਾਦ. ਰਾਣੀ ਦੇ ਰਾਇਪੁਰ ਤੋਂ ਆਨੰਦਪੁਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਇੱਕ ਵਾਰ ਇੱਥੇ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਇਹ ਨਗਰ ਜਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ, ਤਸੀਲ ਖਰੜ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹੈ. ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਕੋਲ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਜੰਗ ਹੋਣਾ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

"ਰੋਪਰ ਨਿਕਟ ਅਹੈ ਪੁਰ ਔਰ।
ਖਿਦਰਾਬਾਦ ਵਸੈ ਤਿਸ ਠੌਰ।
ਤਿਸ ਹੀ ਦਿਸਿ ਦਲ ਗਯੋ ਪਲਾਈ।
ਜਾਹਿ ਖਾਲਸਾ ਪੀਠ ਦਬਾਈ।"

(ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖਿਦਿਰ. ਦੇਖੋ, ਖਿਦਰ.

ਖਿੰਧਰਾ
ਖਿੰਧੜਾ
ਖਿਧੋਲੜਾ
ਖਿੰਧੋਲਾ
ਖਿੰਧੋਲੀ } ਦੇਖੋ, ਖਿੰਥੜ ਅਤੇ ਖਿੰਥਾ. "ਸੁਨ ਦੋਨਹੁ ਖਿੰਧਰੇ ਤਨ ਧਾਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਮਲੁ ਜੂਈ ਭਰਿਆ ਨੀਲਾ ਕਾਲਾ ਖਿਧੋਲੜਾ ਤਿਨਿ ਵੇਮੁਖਿ ਵੇਮੁਖੈ ਨੋ ਪਾਇਆ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧) ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਗਯਾਨੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁਗ਼ਲਰਾਜ ਸਮੇਂ ਸਿਆਹ ਰੰਗ ਦੇ ਚੋਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਚਾਇਤੀ ਧਰਮਸਾਲ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ. ਜੋ ਹਾਕਮ ਪਾਸ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਚੋਲਾ ਪਹਿਨਕੇ ਜਾਂਦਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਹਾਕਿਮ ਉਸ ਦੇ ਲਿਬਾਸ ਤੋਂ ਹੀ ਭਾਵ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ. ਇਹ ਬਹੁਤਿਆਂ ਕਰਕੇ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਣ ਮੈਲੇ ਅਤੇ ਜੂੰਆਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ.

ਇਸ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ ਕਿ ਵਿਮੁਖ (ਬੇਮੁਖ) ਮਰਵਾਹੇ ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਵਿਮੁਖ ਤਪੇ ਫਕੀਰ ਦੇ ਗਲੇ ਖਿੰਧੋਲਾ ਪਵਾਇਆ.

ਖਿਨ. ਛਣ. ਦੇਖੋ, ਖਿਣ. "ਖਿਨ ਪਲ ਨਾਮ ਰਿਦੈ ਵਸੈ ਭਾਈ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੧)

ਖਿੰਨ. ਸੰ. ਖਿਂਨ. ਵਿ—ਖੇਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ. ਅਪ੍ਰਸੰਨ. "ਬਦਨ ਖਿੰਨ ਦੁਤਿ ਨਹੀਂ ਉਦੋਤੇ" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਉਦਾਸ। ੩ ਦੀਨ.

ਖਿਨਭੰਗਨ
ਖਿਨਭੰਗੁਨਾ
ਖਿਨਭੰਗੁਰ } ਖਿਨ ਵਿੱਚ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਛਣਭੰਗੁਰ. "ਖਿਨਭੰਗਨ ਦੇਹਾਦਿ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) "ਖਿਨਭੰਗੁਨਾ ਕੈ ਮਾਨਿ ਮਾਤੇ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਖਿਨਵਾਰ. ਛਣਮਾਤ੍ਰ ਮੇਂ. ਪਲ ਵਿੱਚ. "ਬਿਨਸਜਾਇ ਖਿਨਵਾਰ." (ਸਵਾ ਮ: ੩)

ਖਿਨਾਹੂ. ਛਣਮਾਤ੍ਰ ਮੇਂ. ਪਲਭਰ ਵਿੱਚ. "ਦੂਖ ਦਰਦ ਤਿਹ ਮਿਟਹਿ ਖਿਨਾਹੂ." (ਬਾਵਨ)

ਖਿਨਿ. ਛਣ (ਖਿਣ) ਵਿੱਚ.

ਖਿਨੀ. ਛਣਮਾਤ੍ਰ. ਪਲਭਰ. "ਰਹਨੁ ਨ ਜਾਇ ਖਿਨੀ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਖਿਨੁ. ਦੇਖੋ, ਖਿਣ. "ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲੀਐ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩)

ਖਿਨੂਆ. ਛਣਮਾਤ੍ਰ. ਪਲਭਰ. "ਆਪਨ ਰਾਮ ਨ ਚੀਨੋ ਖਿਨੂਆ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫)

ਖਿਪ. ਦੇਖੋ, ਛਿਪ। ੨ ਵਿ—ਛਿਪ੍ਰ. ਫੈਂਕਿਆ ਹੋਇਆ. "ਰਿਪੁਖਿਪ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ." (ਸਨਾਮਾ) ਵੈਰੀ ਕਰਕੇ ਫੈਂਕੀ ਹੋਈ ਫਾਂਸੀ। ੩ ਦੇਖੋ, ਖਿੱਪ। ੪ ਦੇਖੋ, ਛਿਪ੍ਰ.

ਖਿਪਣਕ. ਦੇਖੋ, ਛਪਣਕ.

ਖਿਪਣੀ. ਵਿ—ਛੇਪਣ (ਸੁੱਟਣ) ਵਾਲੀ. ਫੈਂਕਣਵਾਲੀ. "ਰਿਪਣੀ ਆਦਿ ਉਚਾਰਕੈ ਖਿਪਣੀ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ। ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਹੋਤ ਹੈਂ ਲੀਜਹੁ ਸਮਝ ਸੁਜਾਨ." (ਸਨਾਮਾ) ਵੈਰੀ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨੂੰ ਸੁੱਟਣ ਵਾਲੀ ਬੰਦੂਕ.

ਖਿੱਪ. ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਘਾਸ. ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਦੀ ਛੱਤ ਪਾਉਣ ਵੇਲੇ ਕੜੀਆਂ ਉੱਪਰ ਪਾਕੇ ਮਿੱਟੀ ਵਿਛਾਉਂਦੇ ਹਨ.

ਖਿਪ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਛਿਪ੍ਰ ਅਤੇ ਛਿਪ੍ਰ.

ਖ਼ਿੱਫ਼ਤ. ਅ਼ خفت ਸੰਗਯਾ—ਹੌਲਾਪਨ. ਹੌਲੱਤਣ। ੨ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ.

ਖਿਮ. ਦੇਖੋ, ਖਿਮਾ. "ਕਾਪੜੁ ਪਹਿਰੋ ਖਿਮ ਕਾ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੋਰ) ਖਿਮਾ (ਛਮਾ) ਦਾ ਲਿਬਾਸ ਪਹਿਨੋ.

ਖਿਮਕਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਛਣਪ੍ਰਭਾ (ਬਿਜਲੀ) ਦਾ ਚਮਕਣਾ. ਲਿਸ਼ਕਣਾ. "ਖਿਮੀ ਦਾਮਿਨੀ ਜਾਨੁ ਭਾਦੋਂ ਮਝਾਰੰ." (ਚੰਡੀ ੨)

ਖਿਮਾ. ਸੰ. ਛਮਾ. ਸੰਗਯਾ—ਦੁਖ ਸੁਖ ਸਹਾਰਨ ਵਾਲੀ ਚਿੱਤ ਦੀ

ਵ੍ਰਿੱਤਿ. ਸਮਾਈ. ਬੁਰਦਬਾਰੀ.[1] "ਖਿਮਾ ਵਿਹੂਣੇ ਖਪਿਗਏ." (ਓਅੰਕਾਰ) ੨ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. ਭੂਮਿ. ਜਮੀਨ.

ਖਿਮੀ. ਦੇਖੋ, ਖਿਮਕਣਾ। ੨ ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਮੀ. ਵਿ—ਖਿਮਾ ਵਾਲਾ. ਸਹਨਸ਼ੀਲ. ਬੁਰਦਬਾਰ. ਸਮਾਈ ਵਾਲਾ.

ਖਿਯਾਲ. ਦੇਖੋ, ਖਿਆਲ। ੨ ਅ਼ خیال ਖ਼ੱਯਾਲ. ਖ਼ੈਲ (ਘੋੜੇ) ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ. ਘੋੜਚੜਾ. "ਹਨੇ ਏਕ ਖਾਨੰ ਖਿਯਾਲੰ ਖਤੰਗੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਖਿਰ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਰ. ਵਿ—ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. "ਏ ਅਖਰ ਖਿਰਿਜਾਹਿਗੇ." (ਗਉ ਬਾਵਨ ਕਬੀਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਖਿੜਨਾ। ੩ ਫ਼ਾ خر ਖ਼ਿਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ੁਸ਼ੀ. ਆਨੰਦ.

ਖਿਰਕਾ. ਦੇਖੋ, ਖਿਲਕ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖਿੜਕਾ.

ਖਿਰਕੀ. ਦੇਖੋ, ਖਿੜਕੀ.

ਖਿਰਖਿਰ. ਅਨੁ. ਅੱਟਹਾਸ. ਖਿੜ ਖਿੜ ਧੁਨਿ. "ਬਦਨੈ ਬਿਨੁ ਖਿਰ ਖਿਰ ਹਾਸਤਾ." (ਬਸੰ ਕਬੀਰ) ਮਨ, ਬਿਨਾ ਮੁਖ ਅੱਟਹਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਜੋਇ ਖਸਮ.

ਖਿਰਣ, ਖਿਰਣਾ } ਦੇਖੋ, ਖਰਣਾ.

ਖਿਰਣੀ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੀਰਿਣੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੌਲਸਰੀ ਦੀ ਕ਼ਿਸਮ ਦਾ ਇੱਕ ਕ੍ਸ਼ੀਰ (ਦੁੱਧ) ਦਾਰ ਬਿਰਛ, ਜੋ ਕੱਦ ਅਤੇ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਵਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਫਲ ਨਿਮੋਲੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਬਹੁਤ ਮਿੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਤਰ ਹੈ. L. Mimusops Elengi (ਅਥਵਾ—Kauki).

ਖਿਰਤ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਰਿਤ. ਵਿ—ਟਪਕਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਨਾਸ਼ ਹੋਇਆ। ੩ ਝੜਿਆ। ੪ ਪਤਿਤ. "ਖਖਾ, ਖਿਰਤ ਖਪਤ ਗਏ ਕੇਤੇ." (ਗਉ ਬਾਵਨ ਕਬੀਰ)

ਖ਼ਿਰਦ. ਫ਼ਾ خرد ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਾਨਾਈ. ਚਤੁਰਾਈ.

ਖਿਰਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖਿਲਨਾ. ਖਿੜਨਾ. ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਹੋਣਾ। ੨ ਕ੍ਸ਼ਰਣ. ਟਪਕਣਾ. ਚੁਇਣਾ। ੩ ਖਿਸਕਣਾ। ੪ ਥੋੜਾ ਥੋੜਾ ਭੁਰਕੇ ਘੈ ਹੋ ਜਾਣਾ.

ਖਿਰਨੀ. ਦੇਖੋ, ਖਿਰਣੀ.

ਖਿਰਫਤ. ਅ਼ خرفت ਖ਼ੁਰਫ਼ਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੋਚਕ ਕਹਾਣੀ. ਦਿਲ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਥਾ.

ਖ਼ਿਰਮਨ. ਫ਼ਾ خرمن ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਨਾਜ ਦਾ ਪਿੜ। ੨ ਅੰਨ ਦਾ ਢੇਰ.

ਖਿਰਾਜ. ਦੇਖੋ, ਖਰਾਜ. "ਖਿਰਾਜ ਨਾ ਮਾਲ." (ਗਉ ਰਵਿਦਾਸ) "ਗਨੀਮੁਲ ਖਿਰਾਜ ਹੈ." (ਜਾਪੁ)

ਖ਼ਿਰਾਮਦ. ਫ਼ਾ خرامد ਸੁੰਦਰ ਚਾਲ ਚਲਦਾ ਹੈ. ਸੋਹਣੀ ਚਾਲ ਚਲੇ, ਚਲੇਗਾ. ਦੇਖੋ, ਖ਼ਿਰਾਮੀਦਨ.

ਖ਼ਿਰਾਮਾਂ. ਫ਼ਾ خراماں ਸੁੰਦਰ ਚਾਲ ਚਲਦਾ ਹੋਇਆ. ਲਟਕ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਖ਼ਿਰਾਮੀਦਨ.

ਖ਼ਿਰਾਮੀਦਨ. ਫ਼ਾ خرامیدن ਕ੍ਰਿ—ਸੁੰਦਰ ਚਾਲ ਚਲਨਾ. ਬਾਂਕੀ ਗਤਿ ਨਾਲ ਜਾਣਾ.

ਖਿਰਿ. ਦੇਖੋ, ਖਿਰ। ੨ ਕ੍ਸ਼ਰਕੇ. ਨਾਸ਼ ਹੋਕੇ। ੩ ਖਿੜ (ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਹੋ) ਕੇ। ੪ ਖਿਸਕਕੇ. ਟਲਕੇ.

ਖਿਲ. ਸੰ. ਖਿਲ੍. ਧਾ—ਚੁਗਣਾ—ਬੀਨਨਾ—ਦਾਣੇ ਚੁਗਣੇ। ੨ ਸੰ. ਵਿ—ਬਾਕੀ. ਸ਼ੇਸ। ੩ ਦੇਖੋ, ਖਿਲਨਾ। ੪ ਅ਼ خیل ਖ਼ਯਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰੋਹ. ਜਮਾਤ। ੫ ਖ਼ਾਨਦਾਨ. ਦੇਖੋ, ਖਿਲਖਾਨਾ। ੬ ਦੇਖੋ, ਖਿੱਲ। ੭ ਅਖਿਲ (ਤਮਾਮ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਭੀ ਖਿਲ ਹੈ.

ਖਿਲਉਨਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਵਸ੍ਤੁ ਜਿਸ ਨਾਲ ਖੇਡਿਆ ਜਾਵੇ. ਖਿਡੌਣਾ. ਖਿਲੌਨਾ. "ਲੋਗਨ ਰਾਮ ਖਿਲਉਨਾ ਜਾਨਾ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ)

ਖਿਲਸ. ਅ਼ خلص ਖ਼ਿਲਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੱਚਾ ਮਿਤ੍ਰ। ੨ ਵਿ—ਸੁੰਦਰ. ਮਨੋਹਰ.

ਖਿਲਕ. ਅ਼ خلق ਖ਼ਲਕ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੋਲਾ. ਪੈਰਾਹਨ. "ਤਿਹ ਛਿਨ ਖਿਲਕ ਅਕਾਸ ਤੇ ਉਤਰ੍ਯੋ ਗੁਰੁ ਢਿਗ ਆਇ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਪਾਟੀ ਹੋਈ ਗੋਦੜੀ.

ਖਿਲਕਤ. ਅ਼ خلقت ਖ਼ਲਕ਼ਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ. ਦੁਨੀਆਂ। ੨ ਉਤਪੱਤੀ. ਪੈਦਾਯਸ਼.

ਖਿਲਕਾ. ਦੇਖੋ, ਖਿਲਕ.

ਖਿਲਖਾਨਾ. ਅ਼ خیلخانہ ਖ਼ਯਲਖ਼ਾਨਹ. ਕੁਲ ਅਤੇ ਘਰ. "ਖਿਲਖਾਨਾ ਬਿਰਾਦਰ ਹਮੂ ਜੰਜਾਲਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਖੇਲ ੨, ੩, ੪ ਅਤੇ ਖੇਲਖਾਨਾ.

ਖਿਲਜੀ. ਦੇਖੋ, ਖਲਜੀ.

ਖਿਲਤ. ਖੇਲਦਾ ਹੋਇਆ. ਖੇਲਤ. "ਖਿਲਤ ਅਖੇਟਕ ਇਹਠਾਂ ਆਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੦੩) ੨ ਅ਼ خلعت ਖ਼ਿਲਅ਼ਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਰੀਰ ਉੱਤੋਂ ਉਤਾਰਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਜਿਸਮ ਤੋਂ ਵਸਤ੍ਰ ਉਤਾਰਕੇ ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਤੋਂ ਖਿਲਤ ਦਾ ਅਰਥ ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ੩ ਲਿਬਾਸ. ਪੋਸ਼ਾਕ। ੪ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੀ ਪੋਸ਼ਾਕ, ਜੋ ਸਨਮਾਨ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ। ੫ ਅ਼ خلط ਖ਼ਿਲਤ਼. ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਵਸ੍ਤੁ। ੬ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਤਤ੍ਵ—ਵਾਤ, ਪਿੱਤ, ਕਫ. ਯੂਨਾਨੀ ਹਿਕਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਚਾਰ ਖਿਲਤ ਮੰਨੇ ਹਨ. ਖ਼ੂਨ خون ਲਹੂ, ਸਫ਼ਰਾ صفرا ਪਿੱਤ, ਬਲਗ਼ਮ بلغم ਕਫ, ਸੌਦਾ سودا ਲਹੂ ਪਿੱਤ ਅਤੇ ਕਫ ਦੇ ਜਲਜਾਣ ਤੋਂ ਜੋ ਸਿਆਹ ਮਾਦਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੌਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਦੀ (ਵਾਤ) ਸਮਝੋ.

ਖਿਲਤਾ. ਅ਼ خرقہ ਖ਼ਿਰਕ਼ਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫ਼ਕ਼ੀਰੀ ਚੋਲਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖਰੀਤਾ.

ਖਿਲਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖਿੜਨਾ. ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਹੋਣਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਿੱਖੀ ਨੋਕ ਦਾ ਇੱਕ ਜਿਮੀਦਾਰਾ ਸੰਦ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੋਡੀ ਕਰੀਦੀ ਹੈ. ਇਹ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪਹਾੜ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ। ੩ ਦੇਖੋ, ਖੇਲਨਾ.

ਖਿਲਵਤ. ਅ਼ خلوت ਖ਼ਲਵਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਏਕਾਂਤ. ਤਨਹਾਈ. ਇਕੱਲ.

[1] "ਕ੍ਸ਼ਮਾ ਧਰ੍ਮ: ਕ੍ਸ਼ਮਾ ਯਗ੍ਯ: ਕ੍ਸ਼ਮਾ ਵੇਦਾ: ਕ੍ਸ਼ਮਾ ਸ਼੍ਰੁਤਮ੍" (ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਨ ਪਰਵ ਅ: ੯)

ਖਿਲਵਾਰ. ਵਿ—ਖਿਲਾਰੀ. ਖੇਡਣ ਵਾਲਾ. "ਖੇਲ ਬਸੰਤ ਬਡੇ ਖਿਲਵਾਰ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੫੨)

ਖਿਲਾ. ਵਿ—ਖਿੜਿਆ. ਵਿਕਸਿਤ. ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ। ੨ ਖੇਲਿਆ. ਖੇਡਿਆ. "ਹਰਿ ਖੇਲ ਸਭਿ ਖਿਲਾ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਖਿਲਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖੇਲਾਨਾ. ਖਿਡਾਉਣਾ। ੨ ਖਵਾਉਣਾ. ਛਕਾਉਣਾ.

ਖਿਲਾਣ. ਵਿ—ਖੇਲਨੇ ਵਾਲਾ. ਖਿਲਾਰੀ. "ਬੀਰ ਚਾਲਾਕ ਖੱਗੰ ਖਿਲਾਣੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਖ਼ਿਲਾਫ਼. ਅ਼ خلاف ਵਿ—ਵਿਰੁੱਧ. ਉਲਟਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਝਗੜਾ। ੩ ਅਨਜਥਾ. ਝੂਠ. "ਨ ਖਿਲਾਫ ਤੁਝ ਸੰਗ ਗਾਉਂ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਤ. ਅ਼ خلافت ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਦੀ ਪਦਵੀ। ੨ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਦਾ ਕੰਮ. ਦੇਖੋ, ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ.

ਖਿਲਾਰਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਵਿਖੇਰਣਾ. ਖਿੰਡਾਉਣਾ। ੨ ਫੈਲਾਉਣਾ.

ਖਿਲਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਖੇਲਾਰੀ.

ਖਿਲਾਵਣਹਾਰ, **ਖਿਲਾਵਣਹਾਰੋ** } ਵਿ—ਖੇਡਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਖੇਲ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਖੇਲਾਨੇ ਵਾਲਾ.

ਖਿਲਿਆ. ਖਿੜਿਆ. ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਹੋਇਆ. "ਪਰਗਾਸੁ ਭਇਆ ਕਉਲ ਖਿਲਿਆ." (ਗਉ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਖਿਲੌਨਾ. ਦੇਖੋ, ਖਿਲਉਨਾ.

ਖਿੱਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੁੱਜਕੇ ਖਿੜੀ ਹੋਈ ਦਾਨਾ ਆਦਿ ਵਸਤੁ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖਿਲ.

ਖਿੱਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਸੀ. ਮਖੌਲ. ਠੱਠਾ। ੨ ਐਸੀ ਕ੍ਰਿਯਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਖਿੜਜਾਣ. ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਚੇਸ੍ਟਾ.

ਖਿਵਣ. ਕ੍ਰਿ—ਦੇਖੋ, ਖਿਮਕਣਾ. "ਖਿਵੰਤ ਬਿੱਜੁ ਜ੍ਵਾਲਿਕਾ." (ਗ੍ਯਾਨ) ਚਮਕੰਤ ਵਿਦ੍ਯੁਤ ਜ੍ਵਾਲਾ. ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਲਾਟ ਚਮਕਦੀ ਹੈ. "ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਖਿਵੈ ਚੰਦੋਆ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩)

ਖਿੜਕਾ, **ਖਿੜਕੀ** } ਸੰ. ਖਡਕ੍ਕਿਕਾ—ਖਡੱਕਿਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਾਕੀ. ਮੋਰੀ. ਦਰੀਚਾ. ਬਾਰੀ. "ਖਿੜਕੀ ਊਪਰਿ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ) ੨ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਡੰਡੇਦਾਰ ਕਪਾਟ ਨੂੰ ਭੀ ਖਿੜਕਾ ਅਤੇ ਖਿੜਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਖਿੜਖਿੜ. ਦੇਖੋ, ਖਿਰਖਿਰ.

ਖਿੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਹੋਣਾ। ੨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਣਾ। ੩ ਹੱਸਣਾ.

ਖੀਉ, **ਖੀਓ** } ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੀਵ. ਵਿ—ਮਦਮੱਤ. ਮਤਵਾਲਾ. ਮਖ਼ਮੂਰ. ਖੀਵਾ. "ਉਹੀ ਪੀਓ ਉਹੀ ਖੀਓ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਯ. ਨਾਸ਼. "ਸਹਿਜੇ ਬਿਖਿਆ ਭਈ ਖੀਓ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)। ੩ ਭੈਰੋਪੁਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਇੱਕ ਭੱਲਾ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦਾ ਸੇਵਕ ਸੀ, "ਖੀਓ ਭੱਲੇ ਕੇ ਤਹਿੰ ਧਾਮੁ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖੀਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲੱਜਾ. ਸ਼ਰਮ। ੨ ਰੋਸ. ਗੁੱਸਾ। ੩ ਸੰ. ਕਿਸ਼ਕ—ਕਿਸ੍ਵਕ. ਵਿ—ਨਸ੍ਟ. "ਆਜ ਕਾਲ ਮੇ ਹੋਤ ਖੀਸ." (ਗੁਵਿ ੧੦)। ੪ ਮੈਨਦੁਆਬ ਵਿੱਚ ਬਹੁਲੀ ਨੂੰ (ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਸੂਣ ਪਿੱਛੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੱਢਿਆ ਦੁੱਧ, ਜੋ ਗਰਮ ਕਰਣ ਤੋਂ ਖੀਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ), ਖੀਸ ਸੱਦੀਂਦਾ ਹੈ. Clostrum.

ਖੀਸਾ. ਫ਼ਾ کیسه ਕੀਸਹ. ਗੀਝਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁੜਤੇ ਕੋਟ ਆਦਿਕ ਦੀ ਜੇਬ (ਗੁੱਥੀ) ੨ ਦੇਖੋ, ਖੀਸ ੩. "ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਕੋ ਕੀਨਸ ਖੀਸਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖੀਂਘਰ. ਦੇਖੋ, ਖੰਘਰ.

ਖੀਚ, **ਖੀਂਚ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਿੱਚ. ਖੈਂਚ। ੨ ਹਠ. ਜਿਦ. ਅੜੀ.

ਖੀਚਤਨੀ, **ਖੀਂਚਤਾਨ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਪੋਵਿੱਚੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਬਲ ਲਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਖੈਂਚਾ ਖੈਂਚੀ। ੨ ਕਿਸੇ ਵਾਕ ਦੇ ਅਣਬਣ ਅਰਥ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ.

ਖੀਚਰੀ. ਦੇਖੋ, ਖਿਚੜੀ. "ਖੂਬ ਖਾਨਾ ਖੀਚਰੀ" (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਖੀਚਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਖੋ, ਖੀਚ। ੨ ਅੰਤਰਾ. ਵਿੱਥ. ਭੇਦ. "ਬੀਚ ਨ ਖੀਚਾ, ਹਉ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਮੋਰਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਖੀਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਪ੍ਰਸੰਨਤਾ. ਨਾਰਾਜਗੀ. ਦੇਖੋ, ਖਿਝ.

ਖੀਜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਨਾਰਾਜ ਹੋਣਾ. ਖਿਝਣਾ.

ਖੀਝ, **ਖੀਝਨਾ** } ਦੇਖੋ, ਖਿਝ, ਖੀਜ ਅਤੇ ਖੀਜਨਾ. "ਜਿਨ ਕੀ ਰੀਝ ਖੀਝ ਬਿਨ ਮੋਘੂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਅਤੇ ਕੋਪ ਅਮੋਘ (ਸਫਲ) ਹੈ.

ਖੀਣ, **ਖੀਣਾਂ** } ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੀਣ. ਵਿ—ਪਤਲਾ. ਦੁਬਲਾ। ੨ ਘਟਿਆ ਹੋਇਆ. ਕਮਜ਼ੋਰ. "ਬਿਰਧੁ ਭਇਆ ਤਨੁ ਖੀਣ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧ ਪਹਿਰੇ) ੩ ਨਸ੍ਟ. "ਖੀਣ ਪਦਾਰਥ ਘਰ ਕੇ ਹੋਏ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਕਿਲਬਿਖ ਗਏ ਖੀਣਾ." (ਪ੍ਰਭਾ)

ਖੀਂਧ, **ਖੀਂਧਾ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਥਾ। ੨ ਜੁੱਲੀ. "ਊਪਰ ਕਉ ਮਾਗਉ ਖੀਧਾ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ) "ਖੀਂਧ ਏਕ ਰਾਜਾ ਪਰ ਧਰੀ". (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੯੩)

ਖੀਨ. ਦੇਖੋ, ਖੀਣ. "ਜਲਹਿ ਬਿਨ ਖੀਨ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੨ ਸੰ. ਖਿੰਨ—ਖਿੰਨ. ਦੁਖੀ. ਵ੍ਯਾਕੁਲ. "ਖਾਤ ਪੀਵਤ ਸਵੰਤ ਸੁਖੀਆ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਤ ਖੀਨ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) "ਮੀਨਾ ਜਲਹੀਨ ਹੇ, ਓਹ ਬਿਛੁਰਤ ਮਨੁਤਨੁ ਖੀਨ ਹੇ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਖੀਨਸੁਆ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ੀਣਹੋਇਆ. "ਤਨੁ ਖੀਨਸੁਆ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਖਿੰਨ (ਉਦਾਸ) ਹੋਇਆ.

ਖੀਨਖਾਫ, **ਖੀਨਖਾਬ** } ਦੇਖੋ, ਕਮਖਾਬ. "ਖੀਨਖਾਫ ਲਾਗੀ ਜਰੀ ਸੁੰਦਰ ਦੁਤਿਵੰਤੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਖੀਨਖਾਬ ਕੇ ਥਾਨ ਘਨੇਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖੀਨਾ. ਦੇਖੋ, ਖੀਣਾ. "ਨੈਨਹੁ ਨੀਰ ਬਹੈ ਤਨੁ ਖੀਨਾ." (ਸੋਰ ਭੀਖਨ) ੨ ਖਿੰਨ. ਉਦਾਸ. ਨਾਰਾਜ. "ਕਾਹੂ ਨ ਕਰਤੇ ਕਛੁ ਖੀਨਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਖੀਨੀ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ੀਣ (ਨਾਸ਼) ਹੋਈ। ੨ ਖਿੰਨ ਉਦਾਸ ਹੋਈ.

ਖੀਰ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੀਰ. ਜੋ ਕ੍ਸ਼ੀ (ਕਮਜ਼ੋਰੀ) ਨੂੰ ਹਟਾਵੇ, ਸੋ ਕ੍ਸ਼ੀਰ. ਦੁੱਧ.

ਦੁਗਧ. "ਖੀਰ ਅਧਾਰ ਬਾਰਿਕੁ ਜਬ ਹੋਤਾ." (ਮਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਰਿੱਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਚਾਉਲ. ਤਸਮਈ. ਪਾਯਸ. ਸੰ. ਕ਼ੀਰੱਨ. "ਰਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੀਰ ਘਿਆਲੀ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩) "ਖੀਰ ਸਮਾਨਿ ਸਾਗੁ ਮੈ ਪਾਇਆ." (ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ) ੩ ਦੇਖੋ, ਖੀਰੁ.

ਖੀਰਸਮੁੰਦ, ਖ਼ੀਰਸਮੁਦ੍ਰ } ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕ਼ੀਰ (ਦੁੱਧ) ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਸਨੁ ਸੌਂਦੇ ਹਨ. ਕ਼ੀਰਸਮੁਦ੍ਰ. ਇਸੇ ਨੂੰ ਰਿੜਕਕੇ ਚੌਦਾਂ ਰਤਨਾਂ ਦਾ ਕੱਢਣਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ.

ਖੀਰਾ. ਦੁੱਧ. ਦੇਖੋ, ਖੀਰ. "ਮੁਖਿ ਨਾਮ ਤੁਮਾਰੋ ਖੀਰਾ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) ੨ ਉਹ ਪਸ਼ੂ, ਜਿਸ ਦੇ ਖੀਰ (ਦੁੱਧ) ਦੰਦ ਹੋਣ। ੩ ਸੰ. ਕ਼ੀਰਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੱਕੜੀ ਦੀ ਕ਼ਿਸਮ ਦਾ ਇੱਕ ਫਲ, ਜੋ ਬਰਸਾਤ ਦੀ ਮੌਸਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. L. Cucumis sativus । ੪ ਫ਼ਾ خیرہ ਵਿ—ਬੇਸ਼ਰਮ. ਨਿਰਲੱਜ। ੫ ਬੇਅਦਬ. ਗੁਸਤਾਖ਼। ੬ ਦਿਲੇਰ। ੭ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ. ਚਕਿਤ। ੮ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਹੋਇਆ ਧੁੰਦਲਾਪਨ. ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਚੁੰਧਿਆਉਂਣ ਦਾ ਭਾਵ.

ਖੀਰਿ, ਖੀਰੁ } ਸਿੰਧੀ. ਦੁੱਧ. ਦੇਖੋ, ਖੀਰ. "ਖੀਰੁ ਪੀਐ ਖੇਲਾਈਐ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧ ਪਹਿਰੇ) ੨ ਕ਼ੀਰਸਮੁੰਦਰ. "ਰਤਨੁ ਉਪਾਇ ਧਰੇ ਖੀਰੁ ਮਥਿਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ਪਾਯਸ. ਕ਼ੀਰੱਨ. ਦੇਖੋ, ਘਿਆਲੀ.

ਖੀਲੈ. ਖੇਲਦਾ ਹੈ. ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਖੇਲੈ. "ਖੀਲੈ ਬਿਗਸੈ ਤੇਤੋ ਸੋਗ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧)

ਖੀਵ. ਸੰ. ਕ਼ੀਵ. ਵਿ—ਮਸ੍ਤ. ਮਖ਼ਮੂਰ. ਮਦਮੱਤ.

ਖੀਵਨ, ਖੀਵਨਾ, ਖੀਵਨਿ } ਕ੍ਰਿ—ਕ਼ੀਵਨ (ਨਸ਼ਈ) ਹੋਣਾ. ਅਮਲ ਨਾਲ ਮਸ੍ਤ ਹੋਣਾ. ਦੇਖੋ, ਖੀਵ. "ਰਾਮ ਨਾਮ ਰਸ ਖੀਵਨਿ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਖੀਵਾ. ਸੰ. ਕ਼ੀਵ. ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮਸ੍ਤ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਖੀਵ. "ਖੀਵਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁਧਾਰੈ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) "ਤਾ ਮਨੁ ਖੀਵਾ ਜਾਣੀਐ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੨ ਦੇਖੋ, ਖੀਵਾ ਕਲਾਂ.

ਖੀਵਾ ਕਲਾਂ. ਪਟਿਆਲਾ ਰਾਜ ਦੀ ਬਰਨਾਲਾ ਨਜਾਮਤ, ਥਾਣਾ ਮਾਨਸਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਨਸਾ ਤੋਂ ਸੱਤ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਨੌਮੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਰਿਆਸਤ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨੂੰ ੧੫੦ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਆਫ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹੈ.

ਖੀਵੀ. ਖੀਵਾ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖੀਵੀ ਮਾਤਾ.

ਖੀਵੀਸਹੁ, ਖੀਵੀਪਤਿ } ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ. ਦੇਖੋ, ਖੀਵੀ ਮਾਤਾ.

ਖੀਵੀ ਮਾਤਾ. ਲਹਿਣਾ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦਦੇਵ) ਜੀ ਦੀ ਮਹਿਲਾ, ਜੋ ਖਡੂਰ ਨਿਵਾਸੀ ਦੇਵੀਚੰਦ ਖਤ੍ਰੀ ਦੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਮਤ ੧੫੭੬ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ. ਇਸ ਦੇ ਉਦਰੋਂ ਬਾਬਾ ਦਾਤੂ, ਦਾਸੂ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਅਣੋਖੀ ਜੀ ਜਨਮੇ. ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸੰਮਤ ੧੬੩੯ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਦੇਹਰਾ ਖਡੂਰ ਵਿਦ੍ਯਮਾਨ ਹੈ. "ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਸਹੁ ਸੋਇ, ਜਿਨਿ ਗੋਇ ਉਠਾਲੀ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩)

ਖੁਆਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਗੁੰਮ ਕਰਾਉਣਾ। ੨ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰਾਉਣਾ. ਭੁਲਾਉਣਾ. "ਜਿਸਹਿ ਖੁਆਈ ਤਿਸੁ ਕਉਣੁ ਕਹੈ?" (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) "ਦੂਜੈਭਾਇ ਖੁਆਇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) "ਦੂਜੈਭਾਇ ਖੁਆਈ ਰਾਮ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੩) "ਜਿਸ ਨੋ ਆਪਿ ਖੁਆਏ ਕਰਤਾ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ੩ ਵੇਲਾ ਖੁੰਝਾਉਣਾ (ਘੁਸਾਉਣਾ).

ਖੁਆਇਅਨੁ. ਉਸ ਨੇ ਭੁਲਾਏ. "ਇਕਿ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਖੁਆਇਅਨੁ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੂਹੀ)

ਖੁਆਈਅਹਿ. ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰਾਈਦਾ ਹੈ। ੨ ਮਹਰੂਮ ਕਰਾਈਦਾ ਹੈ। ੩ ਖੁੰਝਾਈਦਾ ਹੈ. ਘੁਸਾਈਦਾ ਹੈ. "ਇਕਨਾ ਵਖਤ ਖੁਆਈਐ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ਨਮਾਜ਼ ਦਾ ਵੇਲਾ ਘੁਸਾਈਦਾ ਹੈ.

ਖੁਆਜ ਮਰਦ. ਦੇਖੋ, ਖ਼੍ਵਾਜਹ ਮਰਦੂਦ.

ਖੁਆਜਾ. ਦੇਖੋ, ਖ਼੍ਵਾਜਹ.

ਖੁਆਬ. ਦੇਖੋ, ਖ਼੍ਵਾਬ.

ਖੁਆਬੀ. ਵਿ—ਖ਼੍ਵਾਬੀ. ਉੱਨਿਦ੍ਰਿਤ. ਉਨੀਂਦਾ.

ਖੁਆਰ. ਫ਼ਾ خوار ਖ਼੍ਵਾਰ. ਵਿ—ਬੇਕ਼ਦਰ. "ਮਰਿ ਖੁਆਰ ਸਾਕਤਨਰ ਥੀਵੇ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਬਿਨਾ ਇਤਿਬਾਰ. ਭਰੋਸੇ ਰਹਿਤ। ੩ ਖਾਣ ਵਾਲਾ. ਐਸੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਜਿਵੇਂ—ਗ਼ਮਖ਼੍ਵਾਰ.

ਖੁਆਰਾ. ਦੇਖੋ, ਖੁਵਾਰਾ.

ਖੁਆਰੀ. ਫ਼ਾ خواری ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼੍ਵਾਰੀ. ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ. "ਹਰਿ ਬਿਸਰਤ ਸਦਾ ਖੁਆਰੀ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) ੨ ਕਮਜ਼ੋਰੀ.

ਖੁਆਰੈ. ਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ. "ਕੋਊ ਪਾਨ ਖੁਆਰੈ." (ਰਾਮਾਵ)

ਖੁਇ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਤਾ. ਭੁੱਲ. ਚੂਕ. "ਰੋਵੈ ਜਨਮੇਜਾ ਖੁਇ ਗਇਆ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਭੁੱਲਕੇ. "ਅੰਨਾ ਬੋਲਾ ਖੁਇ ਉਝੜਿ ਪਾਇ." (ਮ: ੪ ਗਉ ਵਾਰ ੧)

ਖੁਇਦ. ਦੇਖੋ, ਖਵੀਦ.

ਖੁਈ. ਭੁੱਲੀ. ਗੁਮਰਾਹ ਹੋਈ. "ਦੂਜੈਭਾਇ ਖੁਈ." (ਤੁਖਾ ਬਾਰਹਮਾਹਾ)

ਖੁਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੋਹਣ (ਖਸੋਟਨ) ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਖੁਸਿ ਖੁਸਿ ਲੈਂਦਾ ਵਸਤੁ ਪਰਾਈ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੫ ਅੰਜੁਲੀ) ੨ ਫ਼ਾ خوش ਖ਼ੁਸ਼. ਵਿ—ਪ੍ਰਸੰਨ. ਆਨੰਦ। ੩ ਪਸੰਦ। ੪ ਅੱਛਾ. ਹੱਛਾ.

ਖ਼ੁਸ਼ਸਿਯਰ. ਫ਼ਾ خوش سیر ਵਿ—ਚੰਗੀ ਆਦਤ ਵਾਲਾ. ਉੱਤਮ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਵਾਲਾ.

ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲ. ਫ਼ਾ خوشحال ਵਿ—ਅੱਛੇ ਹਾਲ ਵਾਲਾ. ਉੱਤਮ ਦਸ਼ਾ ਵਾਲਾ। ੨ ਪ੍ਰਸੰਨ. ਆਨੰਦ. "ਬੈਠਕ ਮੇਂ ਬੈਠਜੋ ਖੁਸਹਾਲ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖ਼ੁਸ਼ਹਾਲੀ. ਫ਼ਾ خوشحالی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉੱਤਮ. ਦਸ਼ਾ. ਚੰਗੀ ਹਾਲਤ.

ਖ਼ੁਸ਼ਕ. ਫ਼ਾ خشک ਵਿ—ਸ਼ੁਸ੍ਕ. ਸੁੱਕਾ. ਤਰਾਵਤ. ਬਿਨਾ। ੨ ਰੁੱਖਾ.

ਖ਼ੁਸ਼ਖ਼ਬਰੀ. ਫ਼ਾ خوشخبری ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ੁਭ ਸਮਾਚਾਰ. ਆਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਖ਼ਬਰ. "ਹਲੇ ਯਾਰਾ, ਹਲੇ ਯਾਰਾ ਖੁਸਖਬਰੀ?" (ਤਿਲੰ ਨਾਮਦੇਵ)

ਖ਼ੁਸ਼ਖ਼ੁ. ਫ਼ਾ خوشخو ਵਿ—ਭਲੇ ਸੁਭਾਉਵਾਲਾ.

ਖ਼ੁਸ਼ਜ਼ੁਬਾਂ. ਫ਼ਾ خوشزبان ਵਿ—ਮਿੱਠੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਾਲਾ. ਖ਼ੁਸ਼ਕਲਾਮ.

ਖ਼ੁਸ਼ਤਰਕ. ਫ਼ਾ خوشترک ਵਿ—ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ. ਅਤਿ ਉੱਤਮ। ੨ ਬਹੁਤ ਖ਼ੁਸ਼.

ਖ਼ੁਸ਼ਨੂਦ. ਫ਼ਾ خوشنود ਵਿ—ਖ਼ੁਸ਼. ਪ੍ਰਸੰਨ.

ਖ਼ੁਸ਼ਨੂਦੀ. ਫ਼ਾ خوشنودی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ.

ਖੁਸਬੂ, ਖੁਸਬੋ, ਖੁਸਬੋਇ } ਫ਼ਾ خوشبو ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਗੰਧ. ਸੁਵਾਸ.

ਖ਼ੁਸਰ. ਫ਼ਾ خسر ਸੰ. ਸ਼੍ਵਸੁਰ. ਸਹੁਰਾ. ਸਸੁਰ. ਧਰਮਪਿਤਾ.

ਖੁਸਰਾ. ਫ਼ਾ خواجہسرا ਖ਼੍ਵਾਜਹਸਰਾ. ਜ਼ਨਾਨਖ਼ਾਨੇ ਦਾ ਦਾਰੋਗਾ. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤੀ ਨਪੁੰਸਕ, ਅਥਵਾ ਅੰਡਕੋਸ਼ (ਫ਼ੋਤੇ) ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਬਣਾਉਟੀ ਨਪੁੰਸਕ ਹਰਮ (ਅੰਤਹਪੁਰ) ਦੇ ਰਾਖੇ ਥਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ.[1] ਇਸ ਲਈ ਖੁਸਰਾ ਸ਼ਬਦ ਨਪੁੰਸਕ ਬੋਧਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ. "ਬਿੰਦੁ ਰਾਖਿ ਜਉ ਤਰੀਐ ਭਾਈ! ਖੁਸਰੈ ਕਿਉ ਨ ਪਰਮਗਤਿ ਪਾਈ?" (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਖ਼ੁਸਰੋ. خسرو ਬਾਦਸ਼ਾਹ. ਮਹਾਰਾਜਾ. ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਖ਼ੁਸ਼ਰੂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ੨ ਖ਼ੁਸਰੋ ਸੁਲਤ਼ਾਨ. ਰਾਜਾ ਭਗਵਾਨਦਾਸ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ (ਸ਼ਾਹ ਬੇਗਮ) ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਵਡਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਸਨ ੧੫੮੭ ਵਿੱਚ ਲਹੌਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਬਾਗੀ ਹੋ ਕੇ ਲਹੌਰ ਤੇ ਕ਼ਬਜਾ ਕਰਨ ਆਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਸੂਬੇ ਨੇ ਅੰਦਰ ਵੜਨ ਵੀ ਨਾ ਦਿੱਤਾ. ਖ਼ੁਸਰੋ ਚਨਾਬ ਤੇ ਫੜਿਆ ਗਿਆ. ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਣਦੰਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਖ਼ੁਸਰੋ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਿਲਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ. ਇਹ ਚਿਰ ਤੀਕ ਕੈਦ ਰਹਿਕੇ ਸਨ ੧੬੨੨ ਵਿੱਚ ਮੋਇਆ. ਚੰਦੂ ਨੇ ਚੁਗਲੀ ਕਰਕੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖ਼ੁਸਰੋ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਨਾਰਾਜ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ.

ਖ਼ੁਸਰੋ ਪਰਵੇਜ਼. ਦੇਖੋ, ਸ਼ੀਰੀ ੩.

ਖ਼ੁਸ਼ ਲਕ਼ਾ. ਫ਼ਾ خوشلقا ਵਿ—ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲਾ.

ਖ਼ੁਸ਼ਾ. ਫ਼ਾ خوشا ਵ੍ਯ—ਅੱਛਾ ਹੈ. ਮੁਬਾਰਿਕ ਹੈ. ਖ਼ੂਬ ਹੈ.

ਖ਼ੁਸ਼ਾਇ. ਫ਼ਾ. خوش آئے ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ. ਸ੍ਵਾਗਤ. Welcome। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੁਸ਼ਾਇ.

ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ. ਫ਼ਾ خوشامد ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਝੂਠੀ ਵਡਿਆਈ। ੨ ਖ਼ੁਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਖੁਸਾਲ. ਫ਼ਾ خوشحال ਖ਼ੁਸ਼ਹ਼ਾਲ. ਵਿ—ਚੰਗੀ ਹਾਲਤ ਵਾਲਾ. ਪ੍ਰਸੰਨ. ਆਨੰਦ. "ਮਾਦਰ ਖੁਸਾਲ ਖਾਤਰ." (ਰਾਮਾਵ)

ਖੁਸ਼ਾਲ ਸਿੰਘ. ਇਕਰੀ ਪਿੰਡ (ਪਰਗਨਾ ਮੇਹਰਟ) ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਗੌੜ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਜੋ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ. ਇਹ ਸੰਮਤ ੧੮੬੪ ਵਿੱਚ ਸਿੰਘਸਾਹਿਬ (ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ) ਦੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਧੌਂਕਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਲਟਨ ਵਿੱਚ ਸਿਪਾਹੀ ਭਰਤੀ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਡੀਲ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਇੱਕ ਦਿਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕੇਹਾ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ, ਜੇ ਏਹ ਜਵਾਨ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਾ. ਖੁਸ਼ਾਲਾ ਝਟ ਖੁਸ਼ਾਲ ਸਿੰਘ ਬਣ ਗਿਆ. ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਰਾਮਲਾਲ ਅਤੇ ਭਤੀਜੇ ਤੇਜੂ ਨੂੰ ਭੀ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਤੇਜ ਸਿੰਘ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ. ਇਸ ਤਰਾਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ ਹੋ ਕੇ ਏਹ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੀ ਡਿਉਢੀ ਦਾ ਜਮਾਦਾਰ ਹੋ ਗਿਆ. ਖੁਸ਼ਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸਨ ੧੮੪੪ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸ਼ੇਖ਼ੂਪੁਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ੧੮੦ ਪਿੰਡ ਕਈ ਜਿਲਿਆਂ (ਸ਼ੇਖ਼ੂਪੁਰਾ, ਸਿਆਲਕੋਟ, ਲਹੌਰ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਵਿੱਚ ਹਨ. ਆਮਦਨ ੧੨੦੦੦੦ ਹੈ.

ਖੁਸਾਲੀ. ਫ਼ਾ خوشحالی ਖ਼ੁਸ਼ਹ਼ਾਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਦਸ਼ਾ. ਅੱਛੀ ਹਾਲਤ। ੨ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ.

ਖੁਸਿ. ਖੋਹਕੇ. ਖਸੋਟਕੇ. ਦੇਖੋ, ਖੁਸ ੧.

ਖ਼ੁਸ਼ੀ. ਫ਼ਾ خوشی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ. "ਖੁਸੀ ਖੁਆਰ ਭਏ ਰਸ ਭੋਗਣ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਵਿ—ਪਸੰਦ. "ਰਹਿਤ ਕੋ ਖੁਸੀ ਨ ਆਯਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ) "ਜੋ ਸਿਖਾਨੋ ਲੋਚੈ ਸੋ ਗੁਰ ਖੁਸੀ ਆਵੈ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਖੁੱਸਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਉਲਝਣਾ। ੨ ਬਿਖਰਨਾ। ੩ ਠਗਾ ਹੋਣਾ.

ਖੁਹਦੀ. ਵਰਤਣ ਪਿੱਛੋਂ ਬਚੀ ਹੋਈ. ਸ਼ੇਸ. ਦੇਖੋ, ਰਹਦੀਖੁਹਦੀ.

ਖੁਖਰਾਣ. ਦੇਖੋ, ਖਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਖੋਖਰਾਇਣ.

ਖੁਗੀਰ. ਦੇਖੋ, ਖੁਰਗੀਰ.

ਖੁਜਤ. ਖੋਜਤ. ਖੋਜਦਾ। ੨ ਫ਼ਾ خجت ਖ਼ੁਜਤ, ਅਥਵਾ ਖ਼ਜਤ.[2] ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਮਚੇਸ੍ਟਾ. "ਖੁਜਤ ਤੁਰਕ[3] ਨਾ ਕੀਜਿਯੇ." (ਰਤਨਮਾਲ) ਭਾਵ—ਵੇਸ਼੍ਯਾ ਆਦਿ ਨਾਲ ਕਾਮਭੋਗ ਨਾ ਕਰੀਏ.

ਖੁਜਲੀ. ਦੇਖੋ, ਖਾਜ ੨.

ਖੁਜੀਆ. ਵਿ—ਖੋਜਣ ਵਾਲਾ. ਖੋਜੀ. "ਖੋਜ ਥਕੇ ਸਭ ਹੀ ਖੁਜੀਆ." (ਅਕਾਲ)

ਖੁਝ. ਸੰ. ਤ੍ਰਿਣਧ੍ਵਜ—ਤ੍ਰਿਣਧ੍ਵਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਂਸ. ਵੰਸ਼. "ਚੰਦਨ ਵਾਸ ਨਿਵਾਸ ਨ ਖੁਝੈ." (ਭਾਗੁ) ਬਾਂਸ ਵਿੱਚ ਸੁਗੰਧ ਨਹੀਂ ਵਸਦੀ.

ਖੁੰਝਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਭੁੱਲਣਾ. ਖ਼ਤ਼ਾ ਕਰਨੀ. "ਵਾਦ ਕਰੇਂਦੜ ਖੁੰਝੈ." (ਭਾਗੁ)

ਖੁਟਹਰ. ਵਿ—ਖੋਟਹਾਰ. ਖੋਟ ਵਾਲਾ. ਖੋਟਾ. "ਮਨ ਖੁਟਹਰ, ਤੇਰਾ ਨਹਿ ਬਿਸਾਸੁ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਖੁਟਾਈ, ਖੁਟਿਆਈ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੋਟਾਪਨ. ਦੋਸ. ਬੁਰਿਆਈ. "ਪ੍ਰਿਥੀਏ ਕੀ ਇਮ ਸੁਨੀ ਖੁਟਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖੁਟੇਰਾ. ਵਿ—ਖੋਟ ਵਾਲਾ. ਖੋਟਾ.

---

[1] ਤੁਜ਼ਕ ਜਹਾਂਗੀਰੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਖੱਸੀ ਕਰਕੇ ਮੁਆਮਲੇ ਦੇ ਬਦਲੇ ਹਾਕਿਮਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਅਰ ਹਾਕਿਮ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਇਹ ਰਸਮ ਹੁਕਮਨ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਸੀ.

[2] ਕ੍ਸ਼ਪ–ਯਤ. ਯਤਭੰਗ.

[3] ਕਈ ਥਾਂ ਪਾਠ ਤਰਕ ਹੈ, ਅਰਥ ਹੋਵੇਗਾ. ਵਿਭਚਾਰ ਅਤੇ ਹੁਜਤਬਾਜ਼ੀ ਨਾ ਕਰੈ.

ਖੁਡ. ਸੰਗਯਾ—ਖੱਡ. ਬਿਲ. "ਖੋਦੀ ਖੁਡ ਨਹਿ ਕੈਸੇ ਲਹਤੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖੁੰਡ. ਦੇਖੋ, ਖੁੰਢ.

ਖੁਡਾਲ ਅਕਬਰਵਾਲੀ. ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ, ਨਜਾਮਤ ਬਰਨਾਲਾ, ਤਸੀਲ ਮਾਨਸਾ, ਥਾਣਾ ਬੋਹਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਇੱਕ ਫਰਲਾਂਗ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ.

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਰਸੇ ਠਹਿਰੇ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਹਾਕਿਮ ਨਬੀਬਖ਼ਸ਼ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਇੱਕ ਸੁਨਿਆਰੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਭੋਰੇ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਕਰ ਰੱਖਿਆ ਸੀ. ਉਹ ਲੜਕੀ ਭਾਈ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਪੁਰ ਮੋਹਿਤ ਹੋਕੇ ਕੁਕਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਸਿੱਖ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਕਲੰਕਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ.

ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਰਸੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਸਮੇਤ ਇੱਥੇ ਆਕੇ ਉਸ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਭੋਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਅਤੇ ਨਬੀਬਖ਼ਸ਼ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ. ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਉਹ ਭੋਰਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ.

ਸਾਧਾਰਣ ਜੇਹਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਪਾਸ ਰਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ ਹਨ. ਪਟਿਆਲੇ ਵੱਲੋਂ ੫੦ ਘੁਮਾਉ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ.

ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਬਰੇਟਾ ਤੋਂ ਪੂਰਵ ਦੋ ਮੀਲ ਕੱਚਾ ਰਸਤਾ ਹੈ.

ਖੁੱਡ. ਬਿਲ. ਖੱਡ. ਦੇਖੋ, ਖੁਡ.

ਖੁੰਢ. ਸੰ. ਸੁਂਡਕ—ਮੁੰਡਕ. ਸੰਗਯਾ—ਠੂਠ. "ਸੁਸਕ ਖੁੰਢ ਸੋਂ ਲਗਕਰ ਠਾਢੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਦਰਖ਼ਤ ਦਾ ਪੋਰਾ. ਧੜ ਦੀ ਮੋਟੀ ਲੱਕੜ। ੩ ਭਾਵ—ਬੇਲਣ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੰਨੇ ਆਦਿਕ ਦਾ ਰਸ ਕੱਢੀਦਾ ਹੈ. "ਖੁੰਢਾਂ ਅੰਦਰਿ ਰਖਿਕੈ ਦੇਨਿ ਸੁ ਮਲ ਸਜਾਇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਖੁੰਢਾ. ਸੰ. ਕੁਂਠ—ਕੁੰਠ. ਵਿ—ਮੁੜੀ ਹੋਈ ਧਾਰ ਵਾਲਾ ਕੁੰਦ.

ਖੁਣਸ. ਸੰਗਯਾ—ਮਨ ਦੀ ਖਿੰਨਤਾ. ਰਿਸ. ਕ੍ਰੋਧ. "ਖਾਧੀ ਖੁਣਸ ਜੋਗੀਸਰਾਂ." (ਭਾਗੁ) "ਵੇਖ ਚਲਿਤ੍ਰ ਜੋਗੀ ਖੁਣਸਾਈ." (ਭਾਗੁ)

ਖੁਣਸਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖਿੰਨਮਨਾ ਹੋਣਾ. ਖਿਝਣਾ. ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਖੁਣਸ.

ਖੁਣਨਾ. ਸੰ. ਖਨਨ. ਸੰਗਯਾ—ਖੋਦਣਾ. ਪੁੱਟਣਾ। ੨ ਸੂਈ ਨਾਲ ਤ੍ਵਚਾ (ਜਿਲਦ) ਖੁਣਕੇ ਨਾਉਂ ਆਦਿਕ ਉਕਰਨਾ. Tattoo.

ਖ਼ੁਤਨ. ਫ਼ਾ ختن ਸੰਗਯਾ—ਚੀਨੀ ਤੁਰਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਇਲਾਕਾ, ਜਿੱਥੇ ਕਸਤੂਰੀਮ੍ਰਿਗ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ.

ਖ਼ੁਤਬਾ. ਅ خطبہ ਖ਼ੁਤ਼ਬਹ. ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾਨ (ਵਖਿਆਨ). ਕਥਨ। ੨ ਸ਼ੁਕ੍ਰਵਾਰ (ਜੁਮੇ) ਦੀ ਨਮਾਜ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਈਦ ਦੀ ਨਮਾਜ਼ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜੋ ਇਮਾਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦੀ 'ਖ਼ੁਤ਼ਬਾ' ਸੰਗਯਾ ਹੈ. ਮਿਸ਼ਕਾਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਵਡੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਖ਼ੁਤਬਾ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਇਸਲਾਮ ਦੀ ਰੀਤਿ ਅਨੁਸਾਰ "ਖ਼ਤ਼ੀਬ" (ਉਪਦੇਸ਼ਕ) ਨੂੰ ਮਸਜਿਦ ਦੇ ਉੱਚੇ ਥੜੇ (ਮਿੰਬਰ) ਉੱਪਰ ਖੜੋਕੇ ਖ਼ੁਤਬਾ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਏ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਰਸੂਲ ਮੁਹੰਮਦ ਅਤੇ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਲਈ ਦੁਆ ਮੰਗਣੀ ਚਾਹੀਏ. ਜਦ ਤੋਂ ਬਗ਼ਦਾਦ ਅਤੇ ਰੂਮ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਹੋਣ ਲੱਗੇ, ਤਦ ਤੋਂ ਇਹ ਰੀਤਿ ਚੱਲੀ ਕਿ ਹਰੇਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਨਾਉਂ ਦਾ ਖ਼ੁਤਬਾ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਜੇਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:—"ਖੁਤਬਾ ਜਾਇ ਪੜਾਇੰਦਾ." (ਵਾਰ ੨੬)

ਖੁੱਥਾ. ਵਿ—ਖੁੱਸਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਪੁੱਟਿਆ. ਨਿਰਮੂਲ ਕੀਤਾ. ਦੇਖੋ, ਸਿਰਖੁਥਾ.

ਖੁੱਥੀ. ਵਿ—ਖੁੱਸੀ ਹੋਈ. ਉਲਝੀ ਹੋਈ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਰੁਪੱਯਾਂ ਦੀ ਥੈਲੀ. ਬਾਸਨੀ। ੩ ਥਾਨਾਂ ਦੀ ਢੇਰੀ. ਵਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਅੰਬਾਰ. "ਜੇ ਖੁੱਥੀ ਬਿੰਡਾ ਬਹੈ, ਕਿਉਂ ਹੋਇ ਬਜਾਜ." (ਭਾਗੁ)

ਖ਼ੁਦ. ਫ਼ਾ خود ਵ੍ਯ—ਆਪ. ਸ੍ਵਯੰ. "ਖੁਦ ਖਸਮ ਬਡਾ ਅਤੋਲ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੫)

ਖ਼ੁੰਦਕਾਰ. ਫ਼ਾ خوندکار ਖ਼ੁੰਦਕਾਰ. ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ੨ ਸ੍ਵਾਮੀ. ਮਾਲਿਕ. "ਖਖੇ ਖੁੰਦਕਾਰ ਸਾਹ ਆਲਮ." (ਆਸਾ ਪਟੀ ਮ: ੧) "ਮੈ ਅੰਧੁਲੇ ਕੀ ਟੇਕ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਖੁੰਦਕਾਰਾ." (ਤਿਲੰ ਨਾਮਦੇਵ) ੩ ਖ਼ੁਦਾਵੰਦਗਾਰ ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰ ਭੀ خوندگار ਖ਼ੁੰਦਗਾਰ (ਖੁੰਦਗਾਰ) ਹੈ.

ਖੁੰਦਕਾਰਾ. ਸੰਬੋਧਨ. ਹੇ ਖੁੰਦਕਾਰ! ਹੇ ਖੁੰਦਗਾਰ!

ਖ਼ੁਦਕੁਸ਼ੀ. ਫ਼ਾ خودکشی ਸੰਗਯਾ—ਆਤਮਘਾਤ. ਆਤਮਹਤ੍ਯਾ. Suicide.

ਖੁਦਖਸਮ. ਆਪਣੇ ਆਪ (ਸ੍ਵਯੰ) ਜੋ ਮਾਲਿਕ ਹੈ. ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਸ੍ਵਾਮਿਪਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ. "ਖੁਦਖਸਮ ਬਡਾ ਅਤੋਲ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੫)

ਖ਼ੁਦਖ਼ੁਦਾਇ. ਆਪਣੇ ਆਪ ਸ੍ਵਾਮੀ. ਸ੍ਵਯੰਭੂ ਕਰਤਾਰ. "ਖੁਦਖੁਦਾਇ ਬਡ ਬੇਸੁਮਾਰ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਖ਼ੁਦਗਰਜ਼. ਫ਼ਾ خودغرض ਖ਼ੁਦਗ਼ਰਜ਼. ਵਿ—ਆਪਣਾ ਮਤ਼ਲਬ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਸ੍ਵਾਰਥੀ.

ਖ਼ੁਦਗਰਜ਼ੀ. ਫ਼ਾ خودغرضی ਖ਼ੁਦਗ਼ਰਜ਼ੀ. ਸੰਗਯਾ—ਸ੍ਵਾਰਥਤਾ.

ਖੁੰਦਗਾਰ. ਫ਼ਾ. ਖ਼ੁਦਾਵੰਦਗਾਰ. ਦੇਖੋ, ਖੁੰਦਕਾਰ ਅਤੇ ਖ਼ੁਦਾਵੰਦਗਾਰ.

ਖ਼ੁਦਨੁਮਾ. ਫ਼ਾ خودنما ਵਿ—ਆਪਣਾ ਆਪ ਵਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਭਾਵ—ਮਗ਼ਰੂਰ. ਅਹੰਕਾਰੀ. ਖ਼ੁਦਪਸੰਦ। ੨ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਖ਼ੁਦਨੁਮਾਈ. ਫ਼ਾ خودنمائی ਸੰਗਯਾ—ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਸ਼ੇਖ਼ੀ। ੨ ਖ਼ੁਦਪਸੰਦੀ.

ਖ਼ੁਦਪਸੰਦ. ਫ਼ਾ خودپسند ਵਿ—ਆਪਣੀ ਹੀ ਗੱਲ ਪਸੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਖ਼ੁਦਪਰਸ੍ਤ. ਫ਼ਾ خودپرست ਵਿ—ਖ਼ੁਦਪਸੰਦ. ਆਤਮ-ਅਭਿਮਾਨੀ.

ਖ਼ੁਦਬਖ਼ੁਦ. ਫ਼ਾ خودبخود ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਆਪਣੇ ਆਪ. ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਬਿਨਾ.

ਖ਼ੁਦਮੁਖ਼ਤਾਰ. ਫ਼ਾ خودمختار ਵਿ—ਸ੍ਵਤੰਤ੍ਰ. ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਬਾਉ ਨਾ ਹੋਵੇ

ਖ਼ੁਦਰਵੀ. ਫ਼ਾ خودروی ਆਪਣੀ ਮਰਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਖ਼ੁਦਾ } ਫ਼ਾ خدا ਸੰਗਯਾ—ਖ਼ੁਦ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਸ੍ਵਯੰਭਵ, ਕਰਤਾਰ.
ਖ਼ੁਦਾਇ } "ਕੋਈ ਬੋਲੈ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕੋਈ ਖੁਦਾਇ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਖ਼ੁਦਾਇਆ. ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ. "ਖੁਨਕ ਨਾਮ ਖੁਦਾਇਆ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ੨ ਫ਼ਾ خدایا ਹੇ ਕਰਤਾਰ! "ਸਚੁ ਖੁਦਾਇਆ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਖ਼ੁਦਾਈ. ਫ਼ਾ خدائی ਵਿ—ਖ਼ੁਦਾ ਸੰਬੰਧੀ. ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ. "ਅਲਹ ਅਗਮ, ਖੁਦਾਈ ਬੰਦੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) "ਮੁਲਾ, ਕਹਹੁ ਨਿਆਉ ਖੁਦਾਈ." (ਪ੍ਰਭਾ ਕਬੀਰ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਾਲਿਕੀ. ਸਾਹਿਬੀ। ੩ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਚੇਤਨਸੱਤਾ. "ਵੇਖੈ ਸੁਣੈ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ਖੁਦਾਈ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫ ਅੰਜੁਲੀ) ੪ ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਉਪਾਸਕ, ਮੁਸਲਮਾਨ. "ਤਿੰਹ ਗ੍ਰਿਹ ਰੋਜ ਖੁਦਾਈ ਆਵੈਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੯) ੫ ਖ਼ੁਦਵਾਈ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਪਟਵਾਈ. "ਗਹਰੀ ਕਰਕੈ ਨੀਵ ਖੁਦਾਈ." (ਧਨਾ ਨਾਮਦੇਵ) ੬ ਪੁੱਟਣ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ.

ਖ਼ੁਦਾ ਸਿੰਘ. ਪਿੰਡ ਸ਼ਜਾਮਗੜ੍ਹ (ਜਿਲਾ ਕਰਨਾਲ) ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਭਾਈ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਸੁਖਦੇਈ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਭਾਦੋਂ ਸੰਮਤ ੧੮੪੩ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਾਲਕ ਜਨਮਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅਮ੍ਰਿਤਸੰਸਕਾਰ ਵੇਲੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ. ਇਹ ਵਡੇ ਡੀਲ ਵਾਲਾ, ਸੁੰਦਰ ਸੁਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਚਤੁਰ ਸੀ. ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਚੰਦਕੌਰ ਨਾਲ ਹੋਈ.

ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਸਿਰਕਰਦਿਆਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੁਰਤੀ[1] ਦਾ ਥਾਨੇਦਾਰ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ. ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਹੁਦੇਦਾਰੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਡਾਕੂ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਦਬਾਇਆ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਵਰਤ ਗਈ.

ਕੁਰੀ ਨਿਵਾਸੀ ਬਾਬਾ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਨੌਰੰਗਾਬਾਦ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨੇ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਨਾਲ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੂਰਣ ਸੰਤ ਹੋ ਗਏ. ਆਪ ਦਾ ਕੰਠ ਵਡਾ ਸੁਰੀਲਾ ਸੀ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਅਜੇਹੇ ਪ੍ਰੇਮਭਾਵ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਕਿ ਪੱਥਰ ਜੇਹੇ ਦਿਲ ਭੀ ਮੋਮ ਬਣ ਜਾਂਦੇ.

ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਾਝੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੁਲਤਾਨ, ਪੰਜਾਸਾਹਿਬ, ਹਜਰੋ, ਖੈਰਾਬਾਦ, ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ, ਪਸ਼ੌਰ, ਜਲਾਲਾਬਾਦ, ਕਾਬੁਲ, ਬੁਖਾਰਾ ਆਦਿ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਕੇ ਅਨੇਕ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਣਾਇਆ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹਰ ਮਜ਼ਹਬ ਅਤੇ ਮਿੱਲਤ ਦੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰੇਮ ਰਖਦੇ ਸਨ.

ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਚਾਟੜਾ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਅਲੀ, ਆਪਣੇ ਗੁਰਭਾਈ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੁਹੰਮਦ ਅਤੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਖ਼ੁਦਾ ਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ "ਖ਼ੁਦਾ ਸਿੰਘ" ਨਾਉਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ.

ਚਿੱਲੀਆਂਵਾਲੇ ਦੀ ਲੜਾਈ ਪਿੱਛੋਂ ਖ਼ੁਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਕੈਦ ਰੱਖਿਆ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਸਾਧੂ ਜਾਣਕੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ.

[1] ਕੁਰਤੀ ਸ਼ਜਾਮਗੜ੍ਹ ਪਾਸ ਜਿਲਾ ਕਰਨਾਲ ਵਿੱਚ ਹੈ.

ਖ਼ੁਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਹਿੱਸਾ ਲਹੌਰ ਚੂੰਨੀਮੰਡੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ-ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨਖਾਨੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਕੇ ਵਿਤਾਇਆ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਆਪ ਪਾਸ ਸਦਾ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੀ ਰਹੀ. ਇਸੇ ਥਾਂ ਅੱਸੂ ਵਦੀ ੧੦ ਸੰਮਤ ੧੯੧੮ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਖ਼ੁਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ.

ਖ਼ੁਦਾਤਾਲਾ. خداتعالیٰ ਕਰਤਾਰ, ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਹੈ.

ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਰੋਜ਼ਨਾਮਚਾ. ਦੇਖੋ, ਲੌਹ ੪.

ਖ਼ੁਦਾ ਨਖ਼੍ਵਾਸਤਾ. ਫ਼ਾ خدا نخواستہ ਵਾਕ—ਵਾਹਗੁਰੂ ਐਸਾ ਨਾ ਕਰੇ! ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾ ਭਾਵੇ।

ਖ਼ੁਦਾਯੀ. ਦੇਖੋ, ਖ਼ੁਦਾਈ.

ਖ਼ੁਦਾਵੰਦ. ਫ਼ਾ خداوند ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਾਲਿਕ. ਸ੍ਵਾਮੀ। ੨ ਕਰਤਾਰ.

ਖ਼ੁਦਾਵੰਦਗਾਰ. ਫ਼ਾ. ਮਾਲਿਕ. ਸ੍ਵਾਮੀ.

ਖ਼ੁਦੀ. ਫ਼ਾ خودی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੌਮੈ. ਅਹੰਤਾ. "ਖੁਦੀ ਮਿਟੀ ਤਬ ਸੁਖ ਭਏ." (ਬਾਵਨ) "ਖੁਦੀ ਮਿਟੀ ਚੂਕਾ ਭੋਲਾਵਾ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) ੨ ਆਪਣਾ ਆਪ.

ਖੁਧ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੁਧ੍. ਧਾ—ਭੁੱਖ ਲੱਗਣੀ. ਕ੍ਸ਼ੁਧਿਤ ਹੋਣਾ.

ਖੁਧਾ } ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੁਧਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੁੱਖ. ਖਾਣ ਦੀ ਇੱਛਾ. "ਖੁਧਿਆ
ਖੁਧਿ } ਨਿਦ੍ਰਾ ਕਾਲੰ" (ਮਲਾ ਅ: ਮ: ੧) "ਖਾਨ ਪਾਨ ਆਨ
ਖੁਧਿਆ } ਨਹੀ ਖੁਧਿਆ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ੨ ਭਾਵ—ਲੋਭ. ਤ੍ਰਿਸਨਾ. "ਜਪਿ ਹਰਿਚਰਣ ਮਿਟੀ ਖੁਧਿ ਤਾਸੁ." (ਗਉ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਤਾਸੁ ੬.

ਖੁਧਿਆਰਥ } ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੁਧਾਰ੍‍ਤ—ਕ੍ਸ਼ੁਧਾਵਾਨ੍. ਕ੍ਸ਼ੁਧਾਰ੍‍ਤ—ਕ੍ਸ਼ੁਧਾਵਾਨ੍.
ਖੁਧਿਆਰਥੀ } ਵਿ—ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਦੁਖੀ. ਕ੍ਸ਼ੁਧਾ ਨਾਲ ਵ੍ਯਾਕੁਲ.
ਖੁਧਿਆਵੰਤ } ਭੁੱਖਾ. "ਜਿਉ ਮਹਾ ਖੁਧਿਆਰਥ ਭੋਗ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੫) "ਖੁਧਿਆਵੰਤੁ ਨ ਜਾਣਈ ਲਾਜ ਕੁਲਾਜ." (ਮ: ੫ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਖੁਨਸ } ਖਿੰਨਮਨਸ੍ ਹੋਣਾ. ਦੇਖੋ, ਖੁਣਸ—ਖੁਣਸਣਾ. "ਖੁਨਸੈ
ਖੁਨਸਨਾ } ਜਰਜੋ ਨ ਜਾਇ ਪ੍ਰਤਾਪੁ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖ਼ੁਨਕ. ਫ਼ਾ خنک ਵਿ—ਸੀਤਲ. ਠੰਢਾ. "ਆਤਸ ਦੁਨੀਆ ਖੁਨਕ ਨਾਮ ਖੁਦਾਇਆ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ੨ ਖ਼ੁਸ਼. ਪ੍ਰਸੰਨ.

ਖ਼ੁਨਕੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਠੰਢ. ਸੀਤਲਤਾ.

ਖ਼ੁਨਾਕ. خناق ਖ਼ੁਨਾਕ਼ ਇੱਕ ਰੋਗ. ਸੰ. ਗਲੌਘ, ਤਾਲੁਛਿਦ੍ਰ ਅਤੇ ਗਲਰੋਹਿਣੀ. Croup. ਖ਼ੁਨਾਕ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਸਾਹ ਘੁਟਣਾ. ਸੋ ਇਸ ਰੋਗ ਨਾਲ ਦਮ ਘੁਟਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਨਾਉਂ ਹੈ. ਤਾਲੂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸੋਜ ਹੋਕੇ ਸਾਹ ਦੇ ਆਉਣ ਜਾਣ ਲਈ ਤੰਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਆਰੰਭ ਨਜਲੇ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਮੱਠਾ ਮੱਠਾ ਤਾਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਆਵਾਜ਼ ਭਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਭੋਜਨ ਗਲੇ ਹੇਠ ਉਤਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ. ਗਲਾ ਸੁੱਜਕੇ ਲਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਖ਼ੁਨਾਕ ਜ਼ੋਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤਾਪ ਭੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਰੋਗ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ

ਦਾ ਇਲਾਜ ਛੇਤੀ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਤੋਂ ਕਰਾਉਣਾ ਲੋੜੀਏ. ਇਸ ਦਾ ਸਾਧਾਰਣ ਇਲਾਜ ਇਹ ਹੈ—

ਨਰਮ ਜੇਹਾ ਜੁਲਾਬ ਲੈਣਾ, ਕਾਲੇ ਤੂਤਾਂ ਦਾ ਸ਼ਰਬਤ ਜਾਂ ਕਾੜ੍ਹਾ ਪੀਣਾ. ਹਰੜਾਂ ਦੇ ਛਿੱਲ ਅਤੇ ਪਿੱਤਪਾਪੜੇ ਦਾ ਕਾੜ੍ਹਾ ਸ਼ਹਿਦ ਮਿਲਾਕੇ ਪੀਣਾ. ਨਿੰਮ ਦੇ ਪੱਤੇ ਉਬਾਲਕੇ ਨਲਕੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਵਿੱਚ ਭਾਪ ਦੇਣੀ. ਬਨਫ਼ਸ਼ਾ ਅਤੇ ਅੰਬਲਤਾਸ ਦਾ ਕਾੜ੍ਹਾ ਪੀਣਾ ਆਦਿ.

ਖੁਨਾਮੀ. ਨਾਮ ਖੋਲੈਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੁਨਾਮੀ (ਬਦਨਾਮੀ) ਹੋਵੇ. ਅਪਰਾਧ. ਕ਼ੁਸੂਰ. "ਕੌਨ ਖੁਨਾਮੀ ਪਿਖੀ ਹਮਾਰੀ?" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਵਿ—ਅਪਰਾਧੀ. ਕ਼ੁਸੂਰਵਾਰ. "ਦੂਹੀ ਸਰਾਈ ਖੁਨਾਮੀ ਕਹਾਏ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫)

ਖੁਨਿੰਦਾ. ਫ਼ਾ ستودہ ਖ਼ੁਨੀਦਾ. ਵਿ—ਸਲਾਹਿਆ ਹੋਇਆ. ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਿਤ। ੨ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ. "ਕਾਲਖ ਕਟਿੰਦਾ ਖੁਰਾਸਾਨ ਕੋ ਖੁਨਿੰਦਾ." (ਗਜਾਨ) ੩ خوانندہ ਖ਼੍ਵਾਨਿੰਦਾ. ਪੜ੍ਹਨਵਾਲਾ। ੪ ਗਵੈਯਾ. ਗਾਇਕ.

ਖ਼ੁਫ਼ਤਹ. ਫ਼ਾ خفتہ ਵਿ—ਸੁੱਤਾ ਹੋਇਆ. ਸੁਪ੍ਤ.

ਖ਼ੁਫ਼ਤਨ. ਫ਼ਾ خفتن ਕ੍ਰਿ—ਸੌਣਾ. ਸ਼ਯਨ.

ਖ਼ੁਫ਼ਿਯਾ, ਖੁਫੀਆ } ਅ਼ خفیہ ਵਿ—ਗੁਪਤ. ਪੋਸ਼ੀਦਾ.

ਖੁੰਬ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਾਰਾਮ੍ਬੁ—ਕ੍ਸ਼ਾਰਾਂਬੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਾਰਾ ਪਾਣੀ. ਖਾਰ ਦਾ ਜਲ। ੨ ਧੋਬੀ ਦਾ ਉਹ ਬਰਤਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਪਾਣੀ ਪਾਕੇ ਉੱਪਰ ਵਸਤ੍ਰ ਚਿਣਕੇ ਤੇਜ ਭਾਪ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਲ ਅਲਗ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. "ਭੈ ਵਿੱਚ ਖੁੰਬਿ ਚੜਾਈਐ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੩ ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੁਮ੍ਪ—ਕ੍ਸ਼ੁੰਪ. ਬਰਖਾ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਇੱਕ ਉਦਭਿਜ ਵਸਤੁ, ਜੋ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੀ ਗੋਲ ਸਿਰ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਤਰਕਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ. ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਖੁੰਬ ਚਿਰ ਤੀਕ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸੁਆਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. L. Agaricus Campestris.

ਖੁੰਬਿ. ਖੁੰਬ ਉੱਪਰ. ਦੇਖੋ, ਖੁੰਬ ੨.

ਖੁਭ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੁਸ੍—ਕ੍ਸ਼ੁਭ੍. ਧਾ—ਰਿੜਕਣਾ—ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਨਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖੁਭਣਾ.

ਖੁਭਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧਸਣ. ਗਡਣ. ਜਿਲ੍ਹਣ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖੋਭਣ.

ਖੁਭਣਾ, ਖੁੰਭਣਾ, ਖੁਭਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਧਸਣਾ. ਗਡਣਾ. "ਨਦੀ ਤਰੰਦੀ ਮੈਡਾ ਖੋਜੁ ਨ ਖੁੰਭੈ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫) ਸੰਸਾਰ ਨਦੀ ਤਰਦੇ ਮੇਰਾ ਪੈਰ ਵਿਸਿਆਂ ਦੀ ਜਲ੍ਹਣ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਧਸਦਾ.

ਖੁਭੜੀ. ਖੁਭੀ. ਧਸੀ. ਗਡੀ. "ਖੁਭੜੀ ਕੁਥਾਇ." (ਸਵਾ ਮ: ੫)

ਖੁਭਾਰ. ਦੇਖੋ, ਖੰਭਾਰ.

ਖ਼ੁਮ. ਫ਼ਾ خم ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਮੱਟ। ੨ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਬਜਾਉਣ ਦਾ ਟੰਮਕ.

ਖੁਮਰ. ਅ਼ خمر ਖ਼ਮਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਰਾਬ. ਮਦਿਰਾ.

ਖੁਮਾਰ. ਅ਼ خمار ਖ਼ੁੱਮਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਮਰ (ਸ਼ਰਾਬ) ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਕਲਾਲ। ੨ ਖ਼ੁਮਾਰ. ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਤੋੜ. ਅਮਲ ਟੁੱਟਣ ਤੋਂ ਹੋਈ ਬੇਚੈਨੀ.

ਖੁਮਾਰੀ, ਖੁਮਾਰੋ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਮਰ (ਸ਼ਰਾਬ) ਦਾ ਨਸ਼ਾ, ਮਸ੍ਤੀ. ਕ਼ੀਵਤਾ. "ਜੈਸੇ ਖੋਂਦ ਖੁਮਾਰੀ." (ਕੇਦਾ ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਖੋਂਦ. "ਹਰਿਰਸ ਰਪਿਓ ਖੁਮਾਰੋ" (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਖੁਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਪੈਰ ਦਾ ਉਹ ਭਾਗ, ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਛੁਹਿੰਦਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਕਰੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਸੁੰਮ. ਖੁਰੀ। ੨ ਭਾਵ—ਨਖ. ਨੌਂਹ "ਇਕਨਾ ਪੇਰਣ ਸਿਰ ਖੁਰ ਪਾਟੇ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ਇਕਨਾ ਦੇ ਪੈਰਾਹਨ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਤੀਕ ਪਾਟ ਗਏ ਹਨ, ਭਾਵ—ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਬੇਪਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ੩ ਉਸਤਰਾ. ਦੇਖੋ—ਕ੍ਸ਼ੁਰ. "ਬਚਨ ਕੀਓ ਕਰਤਾਰ ਖੁਰ ਨਹਿ ਲਾਈਐ." (ਗੁਰੁਸੋਭਾ) ੪ ਦੇਖੋ, ਖ਼ੁਰਸ਼ੀਦ.

ਖ਼ੁਰਸ਼. ਫ਼ਾ خورش ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਾਨ ਪਾਨ. ਖ਼ੁਰਾਕ.

ਖ਼ੁਰਸ਼ੀਦ, ਖ਼ੁਰਸ਼ੈਦ } ਫ਼ਾ خورشید ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ੁਰ (ਸੂਰਜ) ਸ਼ੈਦ (ਚਮਕੀਲਾ). ਪ੍ਰਭਾਕਰ. ਮਾਰਤੰਡ। ੨ ਭਾਵ—ਸੋਨਾ. ਜਿਵੇਂ—"ਜ਼ਦ ਸਿੱਕਹ ਬਰ ਖ਼ੁਰਸ਼ੀ ਦੋ ਮਾਹ." ਸਿੱਕਾ ਲਾਇਆ ਸੋਨੇ ਅਤੇ ਚਾਂਦੀ ਤੇ.

ਖੁਰਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੁੜਕ. ਧਕਧਕੀ. ਚਿੰਤਾ. "ਮਨ ਤੇ ਖੁਰਕ ਨ ਜਾਇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੩) ੨ ਦੇਖੋ, ਖਾਜ ੨। ੩ ਸੰ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਨਾਚ.

ਖੁਰਗੀਨ, ਖੁਰਗੀਰ } ਫ਼ਾ خویگیر ਖ਼ੂਗੀਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ੂ (ਪਸੀਨੇ) ਨੂੰ ਗੀਰ (ਫੜਨ ਵਾਲਾ) ਤਹਿਰੂ. ਕਾਠੀ ਹੇਠ ਲਗਿਆ ਨਮਦਾ ਅਥਵਾ ਜੀਨ ਹੇਠ ਪਾਉਣ ਦਾ ਵਸਤ੍ਰ. "ਤਿਨ ਕੇ ਤੁਰੇ ਜੀਨ ਖੁਰਗੀਰ ਸਭਿ ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਹਹਿ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੋਰ) "ਲਗਜੋ ਜੀਨ ਬੀਚੰ ਖੁਰਗੀਨੰ ਪਰੋਜੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖੁਰਚਣ. ਦੇਖੋ, ਖੁਰਚਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੁਰਚਕੇ ਕੱਢੀ ਹੋਈ ਅਥਵਾ ਪਕਾਈ ਹੋਈ ਵਸਤੁ. ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਤਾਉੜੀ ਹੇਠ ਜਮਿਆ ਹੋਇਆ ਦੁੱਧ ਦਾ ਮਾਵਾ, ਅਤੇ ਕੜਾਹੀ ਵਿੱਚ ਪਕਾਇਆ ਦੁੱਧ ਦਾ ਖੋਆ. ਦੇਖੋ, ਖੋਆ.

ਖੁਰਚਣਾ, ਖੁਰਚਨਾ } ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੁਰਚਯਨ. ਕ੍ਰਿ—ਤਿੱਖੇ ਸੰਦ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵਸ੍ਤੁ ਦਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ. ਖੁਰਚਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਛਿੱਲਣਾ. ਘਰੇੜਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੁਰਚਣ ਦਾ ਸੰਦ.

ਖੁਰਜੀ, ਖ਼ੁਰਜੀਨ } ਫ਼ਾ خرجی،خرجین—ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ਼ੀਨ ਉੱਪਰ ਰੱਖਿਆ ਥੈਲਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਵਾਰ ਆਪਣਾ ਜਰੂਰੀ ਸਾਮਾਨ ਰਖਦਾ ਹੈ। ੨ ਸਫ਼ਰ—ਖ਼ਰਚ। ੩ ਗਧੇ ਦਾ ਪਲਾਣ.

ਖੁਰਦ. ਫ਼ਾ خرد ਖ਼ੁਰਦ. ਵਿ—ਛੋਟਾ। ੨ ਟੂਕ ਟੂਕ. ਖੰਡ ਖੰਡ। ੩ ਫ਼ਾ خورد ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ੪ ਖਾਧਾ.

ਖ਼ੁਰਦਸ੍ਰ. ਖਾਲਿੱਤਾ ਹੈ. "ਖੁਰਦਸ੍ਰ ਜਾਂ ਜਿਗਰ ਰਾ." (ਰਾਮਾਵ) ਦੇਖੋ, ਖ਼ੁਰਦਨ.

ਖ਼ੁਰਦਹਈ. ਫ਼ਾ خوردہ ਤੋਂ ਖਾਧਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਖ਼ੁਰਦਨ.

ਖ਼ੁਰਦਨ. ਫ਼ਾ خوردن ਕ੍ਰਿ—ਖਾਣਾ. ਭਕ੍ਸ਼ਣ. ਪੀਣਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਕੰਮ.

ਖ਼ੁਰਦਨੀ. ਫ਼ਾ خوردنی ਖਾਣ ਯੋਗ ਵਸਤੁ. ਖ਼ੁਰਾਕ. "ਦੁਨੀਆ

ਮੁਰਦਾਰਖੁਰਦਨੀ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੫)

ਖੁਰਦ ਫਰੋਸ਼. ਦੇਖੋ, ਥੋਕ ੪.

ਖੁਰਦਰਾ / **ਖੁਰਦੜਾ** } ਦੇਖੋ, ਖਰਦਰਾ.

ਖੁਰਪਾ. ਸੰ. ਕ਼ੁਰਪ੍ਰ. ਸੰਗਯਾ—ਜੋ ਕ਼ੁਰ (ਉਸਤਰੇ) ਦੀ ਤਰਾਂ ਕੱਟੇ. ਰੰਬਾ. ਘਾਹ ਖੁਰਚਣ ਅਤੇ ਗੋਡੀ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਦ.

ਖ਼ੁਰਪੁਜ਼ਾ. ਫ਼ਾ خرپزہ ਦੇਖੋ, ਖਰਬੂਜ਼ਾ.

ਖ਼ੁਰਫ਼ਾ. ਦੇਖੋ, ਕੁਲਫਾ.

ਖੁਰਬਾਰ. ਖੁਰ (ਸੁੰਮ) ਦੀ ਧੁਨਿ. ਸੁੰਮ ਦੀ ਆਵਾਜ਼. ਸੰ. ਕ਼ੁਰਰਾਵ. "ਘੋਰਨ ਕੀ ਖੁਰਬਾਰ ਬਜੈ ਭੂਅ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਖ਼ੁਰਮਾ. ਫ਼ਾ خرما ਸੰਗਯਾ—ਛੁਹਾਰਾ. "ਖਜੂਰ ਤੇ ਟੂਟ ਪਰਜੋ ਖੁਰਮਾ." (ਚੰਡੀ ੧) ੨ ਛੁਹਾਰੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੀ ਇੱਕ ਮਿਠਾਈ. "ਮੋਦਕ ਖੁਰਮੇ ਬਹੁ ਮਿਸ੍ਰਾਨਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੩ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕੁਰਮ ਦਰਿਆ ਅਤੇ ਨਗਰ ਲਈ ਭੀ ਸਿੱਖਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿੱਚ ਖੁਰਮਾ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਅਬ ਚਲ ਖੁਰਮੇ ਨਗਰ ਮਝਾਰਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਦੇਖੋ, ਕੁਰਮ.

ਖੁਰਮਾਨੀ. ਦੇਖੋ, ਖੁਬਾਨੀ.

ਖੁਰਲੀ. ਸੰਗਯਾ—ਪਸ਼ੁ ਦੇ ਚਾਰੇ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ। ੨ ਖਤ੍ਰੀ ਆਦਿਕਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਇੱਕ ਭੋਜਨਰੀਤਿ. ਇੱਕਠੀ ਮਿਠਾਈ ਸਭ ਅੱਗੇ ਢੇਰ ਲਗਾਕੇ ਰੱਖਣੀ. ਹੁਣ ਲੋਕ ਇਸ ਤਰਾਂ ਖਾਣ ਵਿੱਚ ਲੱਜਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੩ ਸੰ. ਫੌਜੀ ਕਵਾਇਦ ਦੀ ਥਾਂ। ੪ ਸ਼ਸਤ੍ਰਵਿਦਯਾ ਦਾ ਅਭ੍ਯਾਸ.

ਖੁਰਾ. ਸੰਗਯਾ—ਖੁਰ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ. ਪੈਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ. "ਖੁਰਾ ਖੋਜ ਜਾਨਜੋ ਨਹਿ ਜਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖ਼ੁਰਾਸਾਨ. ਸੰ ਅਤੇ ਫ਼ਾ خراسان ਇੱਕ ਦੇਸ਼, ਜੋ ਈਰਾਨ ਦੇ ਪੂਰਵ ਅਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਹਰਾਤ ਅਤੇ ਮਸ਼ਹਦ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰ ਹਨ. ਖੁਰਾਸਾਨ ਦਾ ਰਕਬਾ ੧੦੫, ੨੩੬ ਵਰਗ ਮੀਲ ਅਤੇ ਆਬਾਦੀ ੧੦੦੦, ੦੦੦ ਹੈ। ੨ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਾਬਰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕ ਸਿੰਧੁ ਤੋਂ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ੁਰਾਸਾਨ ਹੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. "ਖੁਰਾਸਾਨ ਖਸਮਾਨਾ ਕੀਆ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਡਰਾਇਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)

ਖ਼ੁਰਾਕ. ਫ਼ਾ خوراک ਸੰਗਯਾ—ਅਹਾਰ. ਭੋਜਨ. ਗਿਜਾ। ੨ ਸੰ. ਖੁਰ ਵਾਲਾ ਪਸ਼ੂ.

ਖੁਰਾ ਖੋਜ ਮਿਟਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਪੈਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ, ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਪਰ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਟਣਾ। ੨ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਰਵਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਫੇਰ ਜ਼ਮੀਨ ਪੁਰ ਫਿਰਕੇ ਪੈਰ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ. ਭਾਵ—ਪ੍ਰਿਥਿਵੀਮੰਡਲ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣਾ.

ਖੁਰਾਂਟ. ਵਿ—ਚਾਲਾਕ. ਖਚਰਾ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਖੁਰਾਨ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਖੁਰਾਨ ੧.

ਖੁਰਾਣਾ. ਰਿਆਸਤ ਜੀਂਦ, ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਸੰਗਰੂਰ ਅਤੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਸੰਗਰੂਰ ਤੋਂ ਚਾਰ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਪੂਰਵ ਇੱਕ ਪਿੰਡ. ਅਕੋਈ ਤੋਂ ਚੱਲਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਥਾਂ ਪਧਾਰੇ ਹਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਆਸਤ ਜੀਂਦ ਤੋਂ ਅਠਾਰਾਂ ਰੁਪਯੇ ਸਾਲਾਨਾ ਮਿਲਦੇ ਹਨ.

ਖੁਰਾਨ. ਫ਼ਾ خوراں ਖ਼ੂੰਰਾਂ. ਵਿ—ਲਹੂ ਵਹਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਖ਼ੂੰਰੇਜ਼. "ਖੰਡੇ ਅਖੰਡ ਖ਼ੂੰਨੀ ਖੁਰਾਨ." (ਕਲਕੀ) ੨ ਦੇਖੋ, ਖੁਰਾਸਾਨ.

ਖ਼ੁਰਾਨੀਦਨ. ਫ਼ਾ خورانیدن ਕ੍ਰਿ—ਖਵਾਉਣਾ. ਖਿਲਾਨਾ.

ਖ਼ੁਰਾਫ਼ਾਤ. ਅ਼ خرافات ਸੰਗਯਾ—ਖ਼ੁਰਾਫਤ (ਬਕਵਾਸ) ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਵ੍ਰਿਥਾ ਬਾਤਾਂ.

ਖੁਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਚੌਪਾਏ ਦਾ ਪੈਰ. ਦੇਖੋ, ਖੁਰ। ੨ ਖੁਰ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ. ਖੁਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ। ੩ ਜੋੜੇ ਦੀ ਅੱਡੀ। ੪ ਜੋੜੇ ਦੀ ਅੱਡੀ ਹੇਠ ਲਗੀ ਲੋਹੇ ਦੀ ਤਨਾਲ। ੫ ਤੇਜ਼ ਚਾਲ. ਦੌੜ. ਭਾਜ। ੬ ਨਦੀ ਦੀ ਤੇਜ਼ ਧਾਰਾ। ੭ ਸੰ. ਖੁਰਿਨ੍. ਖੁਰ ਵਾਲਾ ਪਸ਼ੂ.

ਖ਼ੁੱਰਮ. ਫ਼ਾ خرم ਵਿ—ਪ੍ਰਸੰਨ. ਖ਼ੁਸ਼.

ਖੁਲ. ਸੰਗਯਾ—ਖੁਲ੍ਹ. ਆਜ਼ਾਦੀ. ਸ੍ਵਤੰਤ੍ਰਤਾ.

ਖ਼ੁਲਸ. ਅ਼ خلص ਖ਼ੁਲਸ. ਵਿ—ਪਵਿਤ੍ਰ. ਖ਼ਾਲਿਸ. ਨਿਰੋਲ.

ਖੁਲਹਾਨੁ. ਦੇਖੋ, ਖਲਹਾਨ. "ਜਮ ਮਾਰਿ ਕਰੇ ਖੁਲਹਾਨ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਖੁਲਕ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਟੰਗ ਅਤੇ ਪੈਰ ਦਾ ਜੋੜ. ਮੁਰਚਾ। ੨ ਅ਼ خلق ਖ਼ੁਲਕ਼. ਸੁਭਾਉ. ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ. ਆਦਤ.

ਖ਼ੁਲਦ. ਅ਼ خلد ਸੰਗਯਾ—ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਰਹਿਣਾ. ਨਿੱਤ ਦੀ ਇਸਥਿਤੀ। ੨ ਨਿੱਤ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ। ੩ ਸੁਰਗ. ਬਹਿਸ਼੍ਤ.

ਖੁਲਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਨਿਰਬੰਧ ਹੋਣਾ. ਮੁਕਤ ਹੋਣਾ. "ਮਾਇਆਫਾਸ ਬੰਧ ਬਹੁ ਬੰਧੇ, ਹਰਿ ਜਪਿਓ ਖੁਲ ਖੁਲਨੇ." (ਨਟ ਮ: ੪) "ਖੁਲੇ ਹਟ ਹੋਇਆ ਵਪਾਰੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸੂਹੀ) ੨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ. ਪੜਦੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣਾ.

ਖੁਲਰ. ਵਡੇ ਸਰੀਣਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਖਤ੍ਰੀਗੋਤ੍ਰ. "ਨਈਆ ਖੁਲਰ ਗੁਰੁ ਪਿਆਰਾ." (ਭਾਗੁ)

ਖੁਲੜਾ. ਵਿ—ਕੁਸ਼ਾਦਾ. ਖੁਲ੍ਹਾ. "ਖੁਲੜੇ ਕਪਾਟ." (ਸ੍ਰੀ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨ ਬੰਧਨਰਹਿਤ. ਮੁਕ੍ਤ. ਆਜ਼ਾਦ.

ਖੁਲਾ. ਵਿ—ਬੰਧਨ ਰਹਿਤ. ਮੁਕ੍ਤ. ਆਜ਼ਾਦ। ੨ ਫ਼ਰਾਖ਼. ਖੁਲ੍ਹਾ.

ਖ਼ੁਲਾਸ. ਅ਼ خلاص ਖ਼ੁਲਾਸ. ਖ਼ਲਾਸ (ਨਿਰਬੰਧ) ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਵਿ—ਬੰਧਨ ਰਹਿਤ. ਮੁਕ੍ਤ.

ਖ਼ੁਲਾਸਤੁਲਤਵਾਰੀਖ਼. ਬਟਾਲਾ ਨਿਵਾਸੀ ਸੁਜਾਨਰਾਇ ਦਾ ਸਨ ੧੬੯੭ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ. ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਭਾਗ ਹਨ, ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਨਗਰਾਂ ਤੇ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾ ਜੁਗਰਾਫੀਆ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ. ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਭੀ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਖ਼ੁਲਾਸਾ. ਅ਼ خلاصہ ਖ਼ੁਲਾਸਹ. ਸੰਗਯਾ—ਸਾਰ. ਸੰਖੇਪ. ਨਿਚੋੜ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖੁਲਾਸ। ੩ ਧਾਰਮਿਕ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਤ੍ਯਾਗਣ ਵਾਲਾ. "ਰਹਿਤ ਤ੍ਯਾਗ ਤਿਨ ਨੇ ਕਰੀ ਭਏ ਖੁਲਾਸੇ ਸੋਇ." (ਗੁਰੁਸੋਭਾ)

ਖੁਲਾਵਨ. ਕ੍ਰਿ—ਖਵਾਉਣਾ.
ਖੁਲੀ. ਖੁਲਾ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀਲਿੰਗ.
ਖੁਵਾਰਾ. ਖਵਾਇਆ. "ਪੁਰ ਕੇ ਵਿਪੁਨ ਸਰਬ ਖੁਵਾਰਾ."(ਨਾਪ੍ਰ)
ਖੁੜਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਟਕਾ. ਧੜਕ। ੨ ਚਿੰਤਾ. ਫ਼ਿਕਰ.
ਖੁੜਾਲ. ਦੇਖੋ, ਖੁਡਾਲ ਅਕਬਰ ਵਾਲੀ.
ਖ਼ੂ. ਫ਼ਾ خو ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਭਾਉ. ਆਦਤ. ਖ਼ਸਲਤ.
ਖ਼ੂੰ. ਫ਼ਾ خوں ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ੂਨ. ਲਹੂ. ਦੇਖੋ, ਖ਼ੂਨ.
ਖੂਹ, ਖੂਹਟਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੂਪ. ਖੂਹਾ "ਤੇ ਬਿਖਿਆ ਕੇ ਖੂਹ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) "ਅੰਤਰਿ ਖੂਹਟਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭਰਿਆ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੩)
ਖੂਹਣ, ਖੂਹਣਿ. ਸੰ. अक्षौहिणी—ਅਕ੍ਸ਼ੌਹਿਣੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਖਾਸ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਫ਼ੌਜ.

ਹਾਥੀ ੨੧੮੭੦, ਰਥ ੨੧੮੭੦, ਘੋੜੇ ੬੫੬੧੦ ਅਤੇ ਪਿਆਦੇ ੧੦੯੩੫੦. ਕੁੱਲ ਜੋੜ ੨੧੮੭੦੦. ਦੇਖੋ, ਮਹਾਭਾਰਤ, ਆਦਿ ਪਰਵ, ਅਧ੍ਯਾਯ ੨. "ਖਿਮਾ ਵਿਹੂਣੇ ਖਪਿਗਏ ਖੂਹਣਿ ਲਖ ਅਸੰਖ." (ਓਅੰਕਾਰ)

ਖੂਹ ਦਾ ਡੱਡੂ. ਦੇਖੋ, ਕੂਪਮੰਡੂਕ.
ਖੂਹੜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੋਟਾ ਕੂਪ. ਕੂਈ. "ਓਹ ਜਿ ਦਿਸੈ ਖੂਹੜੀ ਕਉਨ ਲਾਜ ਵਹਾਰੀ?" (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਸੰਸਾਰ ਖੂਹੀ ਵਿੱਚ ਵਿਸੇਰੂਪ ਜਲ ਭਰਣ ਲਈ ਕੌਣ ਲੱਜ (ਜੀਵਨਯਾਤ੍ਰਾ) ਵਹਾ ਰਹੀ ਹੈ?
ਖੂਹਾ, ਖੂਹੀ. ਵਡਾ ਕੂਪ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਕੂਈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਵਿਧਣ ੩.
ਖ਼ੂਕ. ਫ਼ਾ خوک ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੂਰ. ਸ਼ੂਕਰ. "ਖੂਕ ਮਲਹਾਰੀ ਗਜ ਗਦਹਾ ਬਿਭੂਤਧਾਰੀ." (ਅਕਾਲ)
ਖ਼ੂੰਖਾਰ, ਖ਼ੂੰਖ੍ਵਾਰ. ਫ਼ਾ خونخوار ਵਿ—ਲਹੂ ਪੀਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਭਯੰਕਰ. ਡਰਾਵਨਾ. "ਜੁਟੇ ਦਲ ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਖੂੰਖਾਰ ਦੋ ਸੁ ਜੰਗ ਚਹ." (ਸਲੋਹ) ੩ ਦਯਾ ਰਹਿਤ. ਕ੍ਰੂਰ. ਬੇਰਹਮ.
ਖੂੰਜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੋਨ. ਕਿਨਾਰਾ. ਗੁੱਠ.
ਖੂੰਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੂਟ. ਕੁੰਟ. ਦਿਸ਼ਾ. ਤਰਫ਼.
ਖੂੰਟਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿੱਲਾ. ਮੇਖ.
ਖੂੰਟੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿੱਲੀ. ਮੇਖ.
ਖੂੰਡਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੰਡਨ. ਛੇਦਨ। ੨ ਨੋਚਨਾ. ਠੂੰਗਣਾ. "ਤਲੀਆਂ ਖੂੰਡਹਿ ਕਾਗ." (ਸ. ਫਰੀਦ)
ਖੂੰਡਾ. ਵਿ—ਕੁੰਠਿਤ. ਮੁੜਿਆ ਹੋਇਆ. ਖ਼ਮਦਾਰ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਐਸਾ ਸੋਟਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਰ ਖ਼ਮਦਾਰ ਹੈ. ਕੁੰਠਿਤ ਸਿਰ ਵਾਲਾ.
ਖੂੰਡੀ. ਖੂੰਡਾ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ. "ਖੂੰਡੀ ਦੀ ਖੇਡਾਰੀ." (ਵਾਰ ਗਉ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਸਖੀਸਰਵਰ (ਸੁਲਤਾਨ) ਦੀ ਹੁੱਕ, ਜੋ ਸੁਲਤਾਨੀਏ ਗਲ ਪਹਿਰਦੇ ਹਨ. "ਖੂੰਡੀ ਖਲਰਾ ਗਲ ਮਹਿ ਧਰੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)
ਖ਼ੂਦ. ਫ਼ਾ خود ਖ਼ੂਦ. ਧਾਤੁ ਦੀ ਪੇਟੀ। ੨ ਫੌਲਾਦੀ ਪੇਟੀ. "ਪਾਖਰ ਚਿਲਤਹ ਖੂਦ." (ਸਲੋਹ) ੩ ਦੇਖੋ, ਖਵੀਦ.
ਖੂਧ. ਦੇਖੋ, ਖੁਧ.
ਖੂਧਾ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ੁਧਾਰਤ. ਭੁੱਖਾ. "ਆਵਤ ਪਹੀਆ ਖੂਧੇ ਜਾਹਿ." (ਗੌਂਡ ਕਬੀਰ)
ਖ਼ੂਨ. ਫ਼ਾ خون ਖ਼ੂਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲਹੂ. ਰੁਧਿਰ। ੨ ਵਧ. ਹਤ੍ਯਾ. "ਖੂਨ ਕੇ ਸੋਹਲੇ ਗਾਵੀਅਹਿ ਨਾਨਕ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧)
ਖੂਨਾ. ਸੰ. क्षयोना—ਕ੍ਸ਼ਯੋਨਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨ੍ਯੂਨਤਾ. ਕਮੀ. ਘਾਟਾ. "ਖਖਾ! ਖੂਨਾ ਕਛੁ ਨਹੀ ਤਿਸੁ ਸਮ੍ਰਥ ਕੇ ਪਾਹਿ." (ਬਾਵਨ)
ਖ਼ੂਨੀ. ਵਿ—ਖ਼ੂਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਹਤ੍ਯਾਰਾ। ੨ ਜਾਲਿਮ। ੩ ਲਹੂਰੰਗਾ.
ਖ਼ੂਬ. ਫ਼ਾ خوب ਵਿ—ਉੱਤਮ. ਉਮਦਾ. ਸ਼੍ਰੇਸ੍ਠ. "ਖੂਬ ਤੇਰੋ ਨਾਮ." (ਭੈਰ ਮ: ੫) ੨ ਭਲਾ. ਚੰਗਾ.
ਖੂੰਬ. ਦੇਖੋ, ਖੁੰਬ. "ਭਾਦੋਂ ਮਾਸ ਖੂੰਬ ਜੁਗ ਜੈਸੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਝੱਗ. ਫੇਨ. "ਚਲੀ ਬਹਿ ਸ੍ਰੋਣਤ ਊਪਰ ਖੂੰਬੇ." (ਚੰਡੀ ੧)
ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ. ਫ਼ਾ خوبصورت ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ. ਵਿ—ਸੁੰਦਰ. ਸੋਹਣੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲਾ.
ਖ਼ੂੰਬਹਾ. ਫ਼ਾ. ਕ਼ਤਲ ਦੇ ਬਦਲੇ ਦਿੱਤਾ ਧਨ. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਕਤਲ ਦੇ ਬਦਲੇ ਰਾਜੇ ਆਪ ਧਨ ਲੈਕੇ ਅਤੇ ਮਕ਼ਤੂਲ ਦੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਵਾ ਕੇ ਕ਼ਾਤਿਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਸਨ. ਕਈ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ "ਖ਼ੂੰਬਹਾ' ਦੀ ਰਕਮ ਮੁਕ਼ੱਰਿਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ.
ਖ਼ੂਬਕਲਾਂ. ਫ਼ਾ خوبکلاں ਖ਼ਾਕਸੀ. ਰਾਮਸਰ੍ਹੋਂ. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਤਰ ਹੈ. ਹ਼ਕੀਮ ਇਸ ਨੂੰ ਤੋਰਕੀ ਆਦਿ ਤਾਪ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਹਨ. Sisysmbrium-Irio.
ਖੂੰਬਚਾ. ਦੇਖੋ, ਖੌਂਚਾ.
ਖੂੰਬਰਾ, ਖੂੰਬਰਾਜੁ. ਸੰ ਕ੍ਸ਼ਮਾਭ੍ਰਜ—ਕ੍ਸ਼ਮਾਭ੍ਰੁਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਮਾ (ਜ਼ਮੀਨ) ਅਤੇ ਅਭ੍ਰ (ਬੱਦਲ) ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਛਤ੍ਰਾਕ. ਗੰਗਨਧੂਲ. ਬਰਸਾਤੀ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਪਦਬਹੇੜਾ. "ਜੈਸੇ ਭਾਦਉ ਖੂੰਬਰਾਜੁ." (ਬਸੰ ਰਵਿਦਾਸ) ਦੇਖੋ, ਖੰਡ ੨.
ਖ਼ੂਬਾਂ. ਫ਼ਾ خوباں ਖ਼ੂਬ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ। ੨ ਭਾਵ—ਮਾਸ਼ੂਕ. ਪਿਆਰਾ.
ਖ਼ੂਬਾਨੀ. ਫ਼ਾ خوبانی ਖ਼ੁਰਮਾਨੀ. Apricot. L. Prunus Armeniaca. ਆੜੂ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਇੱਕ ਫਲ. ਦੇਖੋ, ਜਰਦਾਲੂ.
ਖ਼ੂਬੀ. ਫ਼ਾ خوبی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਣ। ੨ ਭਲਿਆਈ. ਨੇਕੀ. "ਖੈਰ ਖੂਬੀ ਕੋ ਦਿਹੰਦਾ ਹੈ." (ਅਕਾਲ)
ਖ਼ੂਬੀਦਿਹ. ਫ਼ਾ خوبیدہ ਵਿ—ਨੇਕੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ.
ਖੂਲਿ. ਦੇਖੋ, ਖੂਲ੍ਹਿ.
ਖੂਲੀ. ਖੁਲ੍ਹੀ. "ਖੂਲੀ ਗੰਠਿ, ਉਠੋ ਲਿਖਿਆ ਆਇਆ." (ਤੁਖਾ ਛੰਤ ਮ: ੧) ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਗੱਠ ਖੁਲ ਗਈ.
ਖੂਲੇ. ਖੁਲ ਗਏ.
ਖੂਲੈ. ਖੁਲ੍ਹੇ. "ਕਿਉ ਖੂਲੈ ਗਲਜੇਵੜੀ?" (ਗਉ ਛੰਤ ਮ: ੧)
ਖੂਲ੍ਹਿ. ਸੰ. क्षुल्ल—ਕ੍ਸ਼ੁੱਲ. ਵਿ—ਤੁੱਛ. ਅਦਨਾ. "ਮਨਮੁਖ ਖੂਲ੍ਹਿ ਮਹਾਬਿਖ ਖਾਇ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੧) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਖੁਲ੍ਹੇ ਤੌਰ ਪੁਰ, ਬਿਨਾ ਸ਼ੰਕਾ. ਪੂਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ.

ਖੁਲ੍ਹੇ. ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ. "ਖੁਲ੍ਹੇ ਬੰਧਨ ਮੁਕਤਿ ਗੁਰਿ ਕੀਨੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਖੇ. ਸਿੰਧੀ. ਪ੍ਰਤ੍ਯ—ਸੰਬੰਧ ਬੋਧਕ. ਕਾ. ਕੀ. ਦਾ. ਦੇ. "ਧੂੜੀ ਮਜਨ ਸਾਧ ਖੇ." (ਸ੍ਰੀ ਛੰਤ ਮ: ੫) "ਹਰਿ ਤਾਰੇ ਸੰਗ ਜਨ ਖੇ." (ਨਟ ਮ: ੪) ੨ ਕੋ. ਨੂੰ. ਤਾਂਈਂ. "ਜੋ ਡੁਬੰਦੋ ਆਪ ਸੋ ਤਰਾਏ ਕਿੰਨ ਖੇ?" (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ੩ ਸੰ. ਖੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਕਾਸ਼. "ਖੇ ਕੰਹਿ ਗਯੋ ਧਰਨਿ ਧਸਗਯੋ!" (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੪ ਸੰ. ਖੇ. ਆਕਾਸ਼ ਮੇਂ. "ਦਾਮਨੀ ਚਮਤਕਾਰ ਤਿਉ ਵਰਤਾਰਾ ਜਗ ਖੇ." (ਗਉ ਵਾਰ ੨ ਮ: ੫) ਜਿਵੇਂ ਖੇ (ਆਕਾਸ਼) ਵਿੱਚ ਦਾਮਿਨੀ (ਬਿਜਲੀ) ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਛਣਭੰਗੁਰ (ਪਲ ਵਿੱਚ ਮਿਟ ਜਾਣ ਵਾਲਾ) ਜਗਤ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ.

ਖੇਇ | ਖੇਈ } ਸਹਾਰ (ਝੱਲ ਕੇ). "ਮੁਰੰਤ ਘਾਵ ਖੇਇਕੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)। ੨ ਖੇਵਨ ਕੀਤੀ. ਦੇਖੋ, ਖੇਵਨ.

ਖੇਸ. ਅ਼ خیش ਖ਼ੇਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਮੋਟੀ ਬੁਣਤੀ ਦਾ ਵਸਤ੍ਰ, ਜੋ ਓਢਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. "ਜੇਹਾ ਦੇਸ ਤੇਹਾ ਭੇਸ। ਤੇੜ ਲੁੰਗੀ ਮੋਢੇ ਖੇਸ." (ਰਤਨਮਾਲ) ੨ ਫ਼ਾ خویش ਆਪਣਾਆਪ। ੩ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ. ਸੰਬੰਧੀ. "ਅੱਵਲ ਖੇਸ਼, ਬਾਦਹੂ ਦਰਵੇਸ਼." (ਲੋਕੋ)

ਖ਼ੇਸ਼ਤਨ. ਫ਼ਾ خویشتن ਆਪਣਾਆਪ.

ਖੇਹ | ਖੇਹੁ | ਖੇਹੂ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧੂਲਿ. ਧੂੜ. ਰਜ. ਗਰਦ. "ਜਿਉ ਧਰਨੀ ਮਹਿ ਖੇਹ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੨ ਮਿੱਟੀ. "ਖੇਹੂ ਸੇਤੀ ਰਲਿਗਇਆ." (ਮ: ੪. ਵਾਰ ਗਉ ੧) ੩ ਵਿਸ੍ਟਾ. ਗੰਦਗੀ. "ਖੇਹ ਤੋਬਰਾ ਬਦਨ ਚਢਾਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖੇਚਰ. ਸੰ. ਵਿ—ਖੇ (ਆਕਾਸ਼) ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਣ ਵਾਲਾ. ਆਕਾਸ਼ਚਾਰੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੂਰਜ। ੩ ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ੪ ਗ੍ਰਹ। ੫ ਪਵਨ. ਪੌਣ। ੬ ਦੇਵਤਾ। ੭ ਵਿਮਾਨ। ੮ ਪੰਛੀ। ੯ ਬੱਦਲ। ੧੦ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ। ੧੧ ਤੀਰ. ਵਾਣ। ੧੨ ਦੇਖੋ, ਖੇਚਰੀ ਮੁਦ੍ਰਾ. "ਖੇਚਰ ਭੂਚਰ ਤੁਲਸੀਮਾਲਾ." (ਰਾਮ ਨਾਮਦੇਵ)

ਖੇਚਰੀ. ਵਿ—ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਫਿਰਣ ਵਾਲੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੋਗਿਨੀ. "ਭਰੰਤ ਪਤ੍ਰ ਖੇਚਰੀ." (ਰਾਮਾਵ) ੩ ਦੇਖੋ, ਖੇਚਰੀਮੁਦ੍ਰਾ.

ਖੇਚਰੀਮੁਦ੍ਰਾ. ਹਠਯੋਗ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਧਾਰਣਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਹੈ—ਮਾਲਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਖਿੱਚਕੇ ਜੀਭ ਇਤਨੀ ਲੰਮੀ ਕਰਨੀ ਕਿ ਮੁੜਕੇ ਤਾਲੂਏ ਵਿੱਚ ਫਸਾਈ ਜਾ ਸਕੇ. ਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਕੰਠ ਵਿੱਚ ਜੀਭ ਅੜਾਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਰੋਕਣ ਨਾਲ ਮਸਤਕ ਵਿੱਚ ਇਸਥਿਤ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਟਪਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਯੋਗੀ ਦੀ ਰਸਨਾ ਉੱਪਰ ਡਿਗਦਾ ਹੈ। ੨ ਤੰਤ੍ਰਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਆਸਨ ਲਗਾਕੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਉੱਪਰ ਸੱਜਾ ਹੱਥ ਲਪੇਟਕੇ ਬੈਠਣਾ ਖੇਚਰੀਮੁਦ੍ਰਾ ਹੈ.

ਖੇਚਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਿਹਨਤ। ੨ ਔਖ। ੩ ਥਕੇਵਾਂ.

ਖੇਚਾਰੀ. ਵਿ—ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਫਿਰਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਖੇਚਰ. "ਖੇਚਾਰੀ ਪਾਤਾਲ ਮਹੀਚਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖ਼ੇਜ਼. ਫ਼ਾ خیز ਖ਼ੇਜ਼ੀਦਨ ਦਾ ਅਮਰ. ਉਠ। ੨ ਵਿ—ਉਠਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਐਸੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਜ਼ਰਖ਼ੇਜ਼.

ਖ਼ੇਜ਼ੀਦਨ. ਫ਼ਾ خیزیدن ਕ੍ਰਿ—ਉਠਣਾ.

ਖੇਟ. ਸੰ. ਖੇਟ੍. ਧਾ—ਖਾਣਾ. ਭਕ੍ਸ਼ਣ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੇ (ਆਕਾਸ਼) ਵਿੱਚ ਅਟਨ (ਫਿਰਨ) ਵਾਲੇ ਗ੍ਰਹ ਤਾਰੇ ਸੂਰਜ ਆਦਿਕ। ੩ ਖੇੜਾ. ਪਿੰਡ। ੪ ਸ਼ਿਕਾਰ. ਅਹੇਰ। ੫ ਤ੍ਰਿਣ. ਸੁੱਕਾ ਘਾਹ। ੬ ਲਾਠੀ. ਸੋਟੀ। ੭ ਘੋੜਾ। ੮ ਢਾਲ. ਸਿਪਰ। ੯ ਚਮੜਾ. ਚੰਮ.

ਖੇਟਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਢਾਲ. ਸਿਪਰ. ਚਰਮ.

ਖੇਡ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੇਲ। ੨ ਬਾਜ਼ੀ.

ਖੇਡਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੇਡ ਦਾ ਅਖਾੜਾ. ਰੰਗਭੂਮਿ ਅਤੇ ਖੇਡਣ (ਬਾਜ਼ੀ ਪਾਉਣ ਆਦਿ) ਦਾ ਭਾਵ. "ਇਕ ਦਿਨ ਖੇਡਾ ਪਾਵਨ ਕੀਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਖੇਮਕਰਨ (ਜਿਲਾ ਲਹੌਰ) ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਇੱਕ ਦੁਰਗਾ ਭਗਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਅਨੰਨ ਸੇਵਕ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਥਾਪਕੇ ਮੰਜੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ। ੩ ਬਹੁਜਾਈ ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ.

ਖੇਡਾਰ | ਖੇਡਾਰੀ } ਵਿ—ਖੇਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਖੇਲਾਰੀ. ਖਿਡਾਰੀ.

ਖੇਤ ਅਥਵਾ ਖੇਤ੍ਰ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. ਭੂਮਿ। ੨ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਜਿੱਥੇ ਅੰਨ ਬੀਜਿਆ ਜਾਵੇ. "ਖੇਤ ਖਸਮ ਕਾ ਰਾਖਾ ਉਠਿਜਾਇ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੩ ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ. "ਖੇਤ ਹੀ ਕਰਹੁ ਨਿਬੇਰਾ." (ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ) ੪ ਉਤਪੱਤੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ। ੫ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਜੋਰੂ. "ਰੰਚਕ ਰੇਤ ਖੇਤ ਤਨ ਨਿਰਮਿਤ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫) ੬ ਅੰਤਹਕਰਣ। ੭ ਇੰਦ੍ਰਿਯ। ੮ ਸੁਪਾਤ੍ਰ. ਅਧਿਕਾਰੀ. "ਖੇਤੁ ਪਛਾਣੈ ਬੀਜੈ ਦਾਨੁ." (ਸਵਾ ਮ: ੧) ੯ ਰਣਭੂਮਿ. ਮੈਦਾਨੇਜੰਗ. "ਪੁਰਜਾ ਪੁਰਜਾ ਕਟਿਮਰੈ ਕਬਹੂ ਨ ਛਾਡੈ ਖੇਤੁ." (ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ) ੧੦ ਤੀਰਥਅਸਥਾਨ.

ਖੇਤਪਾਲ | ਖੇਤਰਪਾਲ } ਦੇਖੋ, ਖੇਤ੍ਰਪਾਲ.

ਖੇਤਾਰ | ਖੇਤਾਰੁ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੇਦਾਰ. ਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰਕੇਦਾਰ. "ਲੁਣਿ ਮਿਣਿਆ ਖੇਤਾਰੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) ਇਸ ਥਾਂ ਖੇਤਾਰ ਤੋਂ ਭਾਵ ਦੇਹ ਹੈ.

ਖੇਤੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੇਤ (ਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ) ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਵਸਤੁ. ਖੇਤ ਦੀ ਉਪਜ. ਪੈਲੀ. "ਖੇਤੀ ਜਿਨ ਕੀ ਉਜੜੈ ਖਲਵਾੜੇ ਕਿਆ ਥਾਉ?" (ਵਾਰ ਸਾਰ ਮ: ੧) ੨ ਕ੍ਰਿਸੀ. ਕਿਸਾਨੀ. ਕਾਸ਼ਤਕਾਰੀ.

ਖੇਤੀ ਪੱਤੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੈਲੀ ਅਤੇ ਸਾਗ ਤਰਕਾਰੀ.

ਖੇਤੁ | ਖੇਤ੍ਰ } ਦੇਖੋ, ਖੇਤ.

ਖੇਤ੍ਰਗ੍ਯ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰਜ੍ਞ. ਵਿ—ਖੇਤ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿਸਾਨ. ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ। ੩ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਸਾਕ੍ਸ਼ੀ ਜੀਵਾਤਮਾ।[1] ੪ ਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ (ਅੰਤਹਕਰਣ) ਦੀ ਹਾਲਤ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ, ਕਰਤਾਰ. ਅੰਤਰਜਾਮੀ.

ਖੇਤ੍ਰਪਾਲ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰਪਾਲ. ਵਿ—ਖੇਤ ਦਾ ਰਾਖਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੇਤ

[1] "आत्मा क्षेत्रज्ञः इत्युक्तः" (ਮਹਾਭਾਰਤ ਸ਼ਾਂਤਿ ਪਰਵ ੧੮੭-੨੪)

ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ। ੩ ਭੈਰਵ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਭੇਦ, ਜੋ ਕਾਲੀਦੇਵੀ ਦਾ ਪੱਛਮ ਦਿਸ਼ਾ ਦਾ ਦ੍ਵਾਰਪਾਲ ਹੈ। ੪ ਰਣਭੂਮਿ ਦਾ ਸਰਦਾਰ. "ਉਭੈ ਖੇਤ੍ਰਪਾਲੰ ਬਕੈਂ ਮਾਰ ਮਾਰੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਖੇਤ੍ਰੀ. ਦੇਖੋ, ਖੇਤੀ। ੨ ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰਿਨ੍. ਖੇਤਵਾਲਾ। ੩ ਜੀਵਾਤਮਾ.

ਖੇਦ. ਦੇਖੋ, ਖਿਦ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੁੱਖ. "ਖੇਦ ਮਿਟੇ ਸਾਧੂ ਮਿਲਤ." (ਬਾਵਨ) ੩ ਸ਼ੋਕ। ੪ ਘਬਰਾਹਟ। ੫ ਦੇਖੋ, ਖੇਦਨਾ.

ਖੇਦਤ. ਸੰ. ਖੇਦਿਤ. ਵਿ—ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ. ਦੁਖਾਇਆ। ੨ ਖੇਦੰਤ: ਖੇਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ. "ਖੇਦਤ ਹੈਂ ਅਨਛੇਦ ਪੁਕਾਰੇ." (ਅਕਾਲ)

ਖੇਦਨ. ਸੰ. ਖੇਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਥਕਾਨ.

ਖੇਦਨਾ. ਦੇਖੋ, ਖੇਦਨ। ੨ ਕ੍ਰਿ—ਖਦੇੜਨਾ. ਧਕੇਲਨਾ. "ਤਿਨੈ ਖੇਦਕੇ ਬਾਰ ਕੇ ਬੀਚ ਡਾਰੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਖਦੇੜਕੇ ਵਾੜ ਵਿੱਚ ਵਾੜ ਦਿੱਤੇ.

ਖੇਦਿਆ. ਦੁਖ ਦਿੱਤਾ। ੨ ਧਕੇਲਿਆ. ਪਰਾਸ੍ਤ ਕੀਤਾ. ਹਰਾਇਆ. "ਖਟਦਰਸਨ ਕਉ ਖੇਦਿਆ." (ਭਾਗੁ)

ਖੇਨਾ. ਦੇਖੋ, ਖੇਵਨ.

ਖੇਪ. ਸਿੰਧੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਾਲ ਦੀ ਭਰਤੀ. ਵਣਿਜ ਦੀ ਵਸਤੁ. "ਲਾਦਿ ਖੇਪ ਸੰਤਹਿ ਸੰਗਿ ਚਾਲ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਨਿਬਹੀ ਨਾਮ ਕੀ ਸਚੁ ਖੇਪ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ੇਪ.

ਖੇਪਣ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ੇਪਣ.

ਖੇਮ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੇਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਸ਼ਲ. ਮੰਗਲ। ੨ ਮੁਕਤਿ. ਮੋਕ੍ਸ਼. "ਖੇਮ ਸਾਂਤਿ ਰਿਧਿ ਨਵ ਨਿਧਿ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਖੇਮ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ. ਦੇਖੋ, ਵੇਦੀਵੰਸ਼.

ਖੇਮਕਰਨ. ਜਿਲਾ ਲਹੌਰ, ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਕੁਸੂਰ ਦਾ ਇੱਕ ਕਸਬਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਯੱਕਿਆਂ ਵਾਲੇ ਦਰਵਾਜੇ ਅੰਦਰ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਜੀ ਥੋੜਾ ਸਮਾਂ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰੇ ਸਨ, ਤਿਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਵਿੱਚ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦਾ ਥੰਮ੍ਹ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ "ਥੰਮ੍ਹ ਸਾਹਿਬ" ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੱਕੀ ਆਮਦਨ ਨਹੀਂ।

੨ ਖੇਮਕਰਨ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ "ਗੁਰੂਸਰ" ਹੈ. ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਧਾਰਣ ਜਿਹਾ ਦਰਬਾਰ ਸੀ, ਹੁਣ ਸੰਮਤ ੧੯੬੦ ਤੋਂ ਲਾਲਾ ਕਾਸ਼ੀਰਾਮ ਰਈਸ ਫ਼ੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਅਤੇ ਰਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਈ ਹੈ.

ਮਹੰਤ ਨਿਰਮਲਾ ਸਿੰਘ ਹੈ. ਹਾੜ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਖੇਮਕਰਨ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਪੂਰਵ ਦੋ ਫਰਲਾਂਗ ਦੇ ਕ਼ਰੀਬ ਹੈ.

ਖੇਮਕਲਜਾਣ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ੇਮਕਲਜਾਣ.

ਖੇਮਕੁਇਰ. ਦੇਖੋ, ਸੂਰਜਮੱਲ.

ਖੇਮਕੁਸਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਲਜਾਣ ਅਤੇ ਮੰਗਲ. "ਖੇਮ ਕੁਸਲ ਭਇਆ ਇਸਨਾਨਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਖੇਮ ਕੌਰ. ਦੇਖੋ, ਸੂਰਜਮੱਲ.

ਖੇਮਾ. ਅ਼ خیمہ ਖ਼ੇਮਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤੰਬੂ. ਡੇਰਾ. "ਸਤਿਗੁਰਿ ਖੇਮਾ ਤਾਣਿਆ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ਭਾਵ—ਸਿੱਖਧਰਮ ਰੂਪ ਖ਼ੇਮਾ.

ਖੇਯ. ਦੇਖੋ, ਖੇਇ.

ਖੇਰਾ. ਖੇਯ. ਦੇਖੋ, ਖੇਇ. ਦੇਖੋ, ਖੇੜਾ. "ਖੇਰਾ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਮੇ ਹੇਰਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)। ੨ ਹੀਰ ਦਾ ਪਤਿ. ਸੈਦਾ, ਜੋ ਖੇੜੇ ਗੋਤ ਦਾ ਸੀ. "ਅਬਹੀ ਯਹ ਖੇਰਾ ਕੋ ਦੀਜੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੮) ਦੇਖੋ, ਹੀਰ। ੩ ਖਿਰਨੀ ਦੇ ਥਾਂ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਤੂਤ ਨੀਮ ਆਮ ਖੇਰਾ ਜਾਨੀਐ." (ਗੁਵਿ ੧੦)

ਖੇਲ. ਸੰ. ਕ੍ਰੇਲ ਅਤੇ ਖੇਲਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੇਡ. ਕ੍ਰੀੜਾ. "ਖੇਲ ਸੰਕੋਚੈ ਤਉ ਨਾਨਕ ਏਕੈ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੨ ਫ਼ਾ خیل ਖ਼ੈਲ. ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਗਰੋਹ। ੩ ਗੋਤ. ਵੰਸ਼. "ਬਾਵਨ ਖੇਲ ਪਠਾਨ ਤਹਿਂ ਸਭੈ ਪਰੇ ਅਰਰਾਇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੭) ਦੇਖੋ, ਬਾਵਨ ਖੇਲ ਪਠਾਨ। ੪ ਦਾਸ. ਅਨੁਚਰ. ਸੇਵਕ.

ਖੇਲਖਾਸੀ. ਖ਼ਾਸ-ਖ਼ੈਲ. ਹਾਜਰਬਾਸ਼ ਸੇਵਕ. "ਛਪਨ ਕੋਟਿ ਜਾਕੇ ਖੇਲਖਾਸੀ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ)

ਖੇਲਖਾਨਾ. ਫ਼ਾ خیلخانہ ਖ਼ੈਲ-ਖ਼ਾਨਹ. ਪ੍ਰਧਾਨ ਕੁਲ. ਉੱਤਮ ਵੰਸ਼। ੨ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਗਰੋਹ. ਭਾਵ—ਕੁਟੰਬੀ. "ਤੇਤੀਸ ਕਰੋੜੀ ਹੈ ਖੇਲਖਾਨਾ. ਚਉਰਾਸੀ ਲਖ ਫਿਰੈ ਦਿਵਾਨਾ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ) ਤੇ ਤੀਸ ਕੋਟਿ ਦੇਵਤਾ ਗ੍ਰਿਹਸਥਾਸ਼੍ਰਮੀ ਅਤੇ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜਾਤਿ ਦੇ ਜੀਵ ਖ਼ਾਨਹਬਦੋਸ਼ ਫਿਰ ਰਹੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਖੇਲ ੨-੩-੪. ਅਤੇ ਖਾਨਾ.

ਖੇਲਣ / **ਖੇਲਣਾ** } ਕ੍ਰਿ—ਖੇਡਣਾ. ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨੀ. "ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ." (ਸਵਾ ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਖੇਲਨ.

ਖੇਲਤ. ਖੇਡਦਾ ਹੋਇਆ. "ਹਸਤ ਖੇਲਤ ਤੇਰੇ ਦੇਹੁਰੇ ਆਇਆ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ)

ਖੇਲਨ. ਸੰ. ਕ੍ਰੇਲਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੇਲ. ਕ੍ਰੀੜਾ. ਖੇਡ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖੇਲਨਾ ੧.

ਖੇਲਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕ੍ਰੇਲਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਖੇਡਣਾ. ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਿਲੌਨਾ. ਖਿਡੌਣਾ. ਖੇਡਣ ਦੀ ਵਸਤੁ. "ਖੇਲਨੇ ਕਾਰਨ ਸੁੰਦਰ ਖੇਲਨੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖੇਲਾਂਤਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੜਗ, ਜੋ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਖੇਡ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. (ਸਨਾਮਾ)

ਖੇਲਾਰੀ. ਵਿ—ਖੇਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਖੇਡਾਰੀ.

ਖੇਲਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਖੇਲਕੇ. ਖੇਡ ਕਰਕੇ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੇਡ. ਕ੍ਰੀੜਾ.

ਖੇਲੁ. ਦੇਖੋ, ਖੇਲ.

ਖੇਵ. ਦੇਖੋ, ਖੇਵਨ. "ਅਨਿਲ ਬੇੜਾ ਹਉ ਖੇਵਿ ਨ ਸਾਕਉ." (ਬਸੰ ਨਾਮਦੇਵ) ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਕਿਸ਼ਤੀ ਨਹੀਂ ਚਲਾ ਸਕਦਾ. ਭਾਵ—ਵਾਸਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਕਾਰਣ ਸੰਸਾਰੋਂ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ.

ਖੇਵਟ / **ਖੇਵਟੂ** } ਸੰ. ਕੈਵਰ੍ਤ—ਕੈਵਰ੍ਤੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਲਾਹ. ਨੌਕਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ. "ਗੁਰ ਖੇਵਟ ਸਬਦਿ ਤਰਾਇਆ." (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

"ਵੰਝੀ ਹਾਥਿ ਨ ਖੇਵਟੂ ਜਲੁ ਸਾਗਰੁ ਅਸਰਾਲੁ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ੇਪਕ. ਫੈਂਕਣੇ ਵਾਲਾ. "ਅੰਕਸੁ ਗਜਾਨ ਰਤੰਨੁ ਹੈ ਖੇਵਟੁ ਵਿਰਲਾ ਸੰਤ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਹਾਥੀ ਪੁਰ ਅੰਕੁਸ਼ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਸੰਤ ਹੈ.

ਖੇਵਨ, ਖੇਵਨਾ ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੇਪਣ. ਨੌਕਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਚੱਪਾ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟਣਾ. ਚੱਪਾ ਚਲਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਖੇਵ। ੨ ਗੁਜ਼ਾਰਨਾ. ਵਿਤਾਉਣਾ. "ਕਿਨ ਹੀ ਤੰਤੁ ਮੰਤੁ ਬਹੁ ਖੇਵਾ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੫) ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਕਾਲ ਕ੍ਸ਼ੇਪਣ ਕੀਤਾ (ਵਕਤ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ). "ਝੂਠੈ ਰੰਗਿ ਖੁਆਰੁ ਕਹਾਂ ਲਗੁ ਖੇਵੀਐ?" (ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫)। ੩ ਸਹਾਰਨਾ. ਝੱਲਣਾ. ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨਾ.

ਖੇਵਾ. ਦੇਖੋ, ਖੇਵਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖੇਵਾਟ.

ਖੇਵਾਟ, ਖੇਵਾਟੁ ਕੈਵਰਤ. ਦੇਖੋ, ਖੇਵਟ. "ਆਪੇ ਸਾਗਰ ਬੋਹਿਥਾ, ਆਪੇ ਹੀ ਖੇਵਾਟ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫)

ਖੇੜਾ. ਸੰ. ਖੇਟ. ਸੰਗਯਾ—ਪਿੰਡ. ਗ੍ਰਾਮ. "ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਬਸਿਆ ਸਤ ਕਾ ਖੇੜਾ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) "ਭੱਠ ਖੇੜਿਆਂ ਦਾ ਰਹਿਣਾ." (ਹਜਾਰੇ ੧੦) ੨ ਭਾਵ—ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ। ੩ ਇੱਕ ਗੋਤ. ਦੇਖੋ, ਹੀਰ। ੪ ਖਿੜਨ ਦਾ ਭਾਵ. ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ, ਜਿਵੇਂ—ਹਰ ਵੇਲੇ ਖੇੜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ.

ਖੇੜਾ ਕਲਮੋਟ. ਦੇਖੋ, ਕਲਮੋਟ.

ਖੇੜੀ. ਸੰ. ਖਰਾਯਸ. ਸੰਗਯਾ—ਪੱਕਾ ਲੋਹਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਕੁਹਾੜੀ ਦਾਤੀ ਆਦਿਕ ਸੰਦ ਬਣਦੇ ਹਨ। ੨ ਛੋਟਾ ਪਿੰਡ. ਮਾਜਰੀ। ੩ ਜਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ, ਤਸੀਲ ਰੋਪੜ, ਥਾਣਾ ਮੋਰੰਡਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਜਿੱਥੋਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਗੰਗੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਦਾ ਧਨ ਚੁਰਾਕੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਸਮੇਤ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਤੁਰਕਾਂ ਹੱਥ ਫੜਾਇਆ ਸੀ. ਬੰਦਾਬਹਾਦੁਰ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੭੬੭ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਕੇ ਗੰਗੂ ਨੂੰ ਕਰਣੀ ਦਾ ਫਲ ਭੁਗਾਇਆ. ਹੁਣ ਨਵੀਂ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸਹੇੜੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸਹੇੜੀ ੨.

ਖੈ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਖਾਕੇ. ਖਾਦਨ ਕਰਕੇ. "ਏਕ ਕਹੈਂ ਹਮ ਖੈ ਮਰ ਹੈਂ ਬਿਖ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਯ. ਸੰਗਯਾ—ਵਿਨਾਸ਼. "ਸਗਲ ਬਿਆਧਿ ਮਨ ਤੇ ਖੈ ਨਸੈ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੩ ਹਾਨੀ. ਨੁਕਸਾਨ. ਘਾਟਾ. "ਜਾਕੇ ਭਗਤ ਕਉ ਨਾਹੀ ਖੈ." (ਬਸੰ ਮ: ੫) ੪ ਖਈ ਰੋਗ. ਦੇਖੋ, ਖਈ ੩.

ਖੈਹੜਾ. ਦੇਖੋ, ਖਹੜਾ.

ਖੈਕਾਰ. ਸਿੰਧੀ. ਪਰਸਪਰ (ਆਪੋ ਵਿੱਚੀ) ਮਿਲਣ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸ਼ਿਸ਼੍ਟਾਚਾਰ. ਕੁਸ਼ਲਪ੍ਰਸ਼ਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖੈਕਾਲ.

ਖੈਕਾਲ, ਖੈਕਾਲੁ ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਯ (ਨਾਸ਼) ਕਰਨਵਾਲਾ, ਵਿਨਾਸ਼ਕ. ਕ੍ਸ਼ਯਕਾਰ. "ਝੂਠ ਬੁਰਾ ਖੈਕਾਲੁ." (ਓਅੰਕਾਰ) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਯ (ਮਰਣ) ਦਾ ਕਾਲ (ਸਮਾਂ). ਅੰਤਕਾਲ. "ਖੈਕਾਲ ਸਿਰ ਦੁਨੀ ਆਈਐ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੩ ਪ੍ਰਲੈ. ਕ਼ਯਾਮਤ. "ਦੋਜਕ ਭਿਸਤ ਨਹੀ ਖੈਕਾਲਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਖੈਂਚ. ਸੰਗਯਾ—ਖਿੱਚ. ਕਸ਼ਿਸ਼। ੨ ਅੜੀ.

ਖੈਂਚਨਾ, ਖੈਂਚਬ ਕ੍ਰਿ—ਖਿੱਚਣਾ. ਆਕਰ੍ਸ਼ਣ ਕਰਨਾ.

ਖੈਬਰ. ਅ਼ خیبر ਖ਼ੈਬਰ. ਅ਼ਰਬ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਥਾਂ, ਜੋ ਮਦੀਨੇ ਤੋਂ ਅੱਠ ਮੰਜ਼ਿਲ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੁਤਾਹ ਦੀ ਰਸਮ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ੨ ਜਿਲਾ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਅਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮੱਧ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਘਾਟੀ, ਜੋ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਤੋਂ ਸਾਢੇ ਦਸ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਮਲੇ ਇਸੇ ਦਰੇ ਰਾਹੋਂ ਹੋਏ ਹਨ.

ਖੈਰ. ਅ਼ خیر ਖ਼ੈਰ. ਸੰਗਯਾ—ਭਲਾਈ. ਨੇਕੀ। ੨ ਅਮਨ. ਸ਼ਾਂਤਿ. "ਊਹਾਂ ਖੈਰ ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਭਾਈ." (ਗਉ ਰਵਿਦਾਸ) ੩ ਦਾਨ. ਖ਼ੈਰਾਤ. "ਤੀਜਾ ਖੈਰ ਖੁਦਾਇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ਤੀਜੀ ਨਮਾਜ਼ ਖ਼ੁਦਾ ਅਰਥ ਖ਼ੈਰਾਤ (ਦਾਨ) ਹੈ.

"ਇਸ਼ਕ ਮੁਸ਼ਕ ਖਾਂਸੀ ਅਰੁ ਖੁਰਕ ਬਖਾਨੀਐ।
ਖੂਨ ਖੈਰ ਮਦਪਾਨ ਸੁ ਬਹੁਰ ਪ੍ਰਮਾਨੀਐ।
ਕਸ ਕੋ ਕਰਈ ਸਾਤ ਛੁਪਾਏ ਛਪਤ ਨਹਿ।
ਹੋ! ਹੋਵਤ ਪ੍ਰਗਟ ਨਿਦਾਨ ਸੁ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ੍ਰਿ ਮਹਿ."
(ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੫੪)

੪ ਸੰ. ਖਦਿਰ ਬਿਰਛ. ਦੇਖੋ, ਖਦਿਰ.

ਖੈਰਖਾਹ, ਖ਼ੈਰਖ਼੍ਵਾਹ ਫ਼ਾ خیرخواہ ਵਿ—ਸ਼ੁਭਚਿੰਤਕ. ਭਲਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ. "ਖੈਰਖਾਹ ਹਮ ਦੋਨਹੁ ਕੇਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖ਼ੈਰਾਤ. ਅ਼ خیرات ਖ਼ੈਰ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. ਦਾਨ ਪੁੰਨ. ਨੇਕੀਆਂ.

ਖੈਰਾਬਾਦ. ਇਹ ਪਿੰਡ ਜਿਲਾ, ਤਸੀਲ, ਥਾਣਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਚਾਰ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਪੂਰਵ ਅੱਧ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਦੋ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਹਨ.

(੧) ਗੁਰਪਲਾਹ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਪਲਾਸ ਬਿਰਛ ਪਾਸ ਵਿਰਾਜਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਏਕਾਂਤ ਅਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਬਹੁਤ ਸੰਘਣੇ ਦਰਖ਼ਤ ਹਨ. ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਦਰਬਾਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਨਾਲ ੬ ਵਿੱਘੇ ਦੇ ਕ਼ਰੀਬ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ.

(੨) ਕਲਪਬਿਰਛ. ਇਹ ਭੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਕਾਬੁਲ ਦੀ ਸੰਗਤ ਡਾਕੂਆਂ ਨੇ ਲੁੱਟ ਲਈ ਸੀ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਹੁੰਚਕੇ ਕੁਕਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਬਣਾਕੇ ਸੁਮਾਰਗ ਪਾਏ.

ਇੱਕ ਥੜਾ ਪੱਕੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ੬ ਵਿੱਘੇ ਦੇ ਕ਼ਰੀਬ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਅਹਾਤਾ ਹੈ, ਪੁਜਾਰੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੨ ਅਟਕ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ.

ਖੈਰਿ, ਖੈਰੀ ਸੰਗਯਾ—ਖ਼ੈਰਾਤ. ਦਾਨ. ਦੇਖੋ, ਖਹਦੀ. "ਚਉਥੇ ਖੈਰੀ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ਚਉਥੀ ਨਮਾਜ਼ ਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ.

ਖੇਲ. ਦੇਖੋ, ਖੇਲ ੨-੩-੪। ੨ ਦੇਖੋ, ਖਲਲ.

ਖੇਲਭੇਲ. ਖਲਲ—ਭੇਦਾਇਕ. ਭਯੰਕਰ ਵਿਘਨ। ੨ ਹਲਚਲ. ਡਾਵਾਂ ਡੋਲ. "ਖੇਲਭੇਲ ਪਰਤ ਖਲਨ ਘਰਬਾਰ ਹੈ." (ਹੰਸਰਾਮ)

ਖੋ. ਦੇਖੋ, ਖੋਣਾ। ੨ ਫ਼ਾ خو ਸੰਗਯਾ—ਸੁਭਾਉ. ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ.

ਖੋਊ. ਵਿ—ਖੋਣ ਵਾਲਾ.

ਖੋਆ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੁਦ—ਪਯ. ਸੰਗਯਾ—ਖੁਰਚਣੇ ਨਾਲ ਤਾੜਿਆ ਹੋਇਆ ਦੁੱਧ. ਮਾਵਾ. ਖੋਇਆ. ਖੋਯਾ. ਆਂਚ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਜਲਾਕੇ ਗਾੜ੍ਹਾ ਪਿੰਨੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਦੁੱਧ. ਇਸ ਦੀਆਂ—ਪੇੜੇ, ਗੁਲਾਬਜਾਮਣਾਂ, ਕਲਾਕੰਦ ਆਦਿ—ਅਨੇਕ ਮਿਠਾਈਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ. ਗਾੜ੍ਹੇ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚੋਂ ਖੋਆ ਵੱਧ, ਅਤੇ ਪਤਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਘੱਟ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਮਹਿੰ (ਮੱਝ) ਦੇ ਮਣ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚੋਂ ਨੌ ਸੇਰ, ਬਕਰੀ ਦੇ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚੋਂ ਸਵਾ ਅੱਠ ਸੇਰ, ਗਊ ਦੇ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਠ ਸੇਰ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ. ਜੇ ਖੋਏ ਨੂੰ ਘੀ ਵਿੱਚ ਭੁੰਨ ਲਈਏ ਤਦ ਚਿਰਤੀਕ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ. ਜੇ ਖੋਏ ਵਿੱਚ ਥੋੜੀ ਜੇਹੀ ਦਰਗੰਧ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਦ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੜੇ ਬੁਸੇ ਖੋਏ ਤੋਂ ਹੈਜ਼ਾ, ਤੋਰਕੀ ਦਾ ਤਾਪ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਭਯੰਕਰ ਰੋਗ ਹੋਂਦੇ ਹਨ.

ਖੋਆ ਪੁਸ੍ਰਿਕਾਰਕ ਅਤੇ ਮਨੀ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ. ਚਿਕਨਾ ਅਰ ਭਾਰੀ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਆਦਮੀ ਹਜਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ. "ਖੋਆ ਪਯ ਤਪਤਾਇ ਬਨਾਵਹਿਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖੋਇ. ਫ਼ਾ خوی ਸੰਗਯਾ—ਸੁਭਾਉ. ਆ਼ਦਤ. ਬਾਂਣ. ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ. "ਅਭਿਮਾਨੁ ਖੋਇ ਖੋਇ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) "ਤੁਮ ਖੋਇ ਤੁਰਕ ਕੀ ਜਾਨੋ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਖੋਣਾ. "ਖੋਇ ਖਹੜਾ ਭਰਮੁ ਮਨ ਕਾ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ੩ ਖੋਕੇ. ਗਵਾਕੇ.

ਖੋਇਓ. ਗਵਾਇਆ. "ਖੋਇਓ ਮੂਲ, ਲਾਭ ਕਹਿਂ ਪਾਵਸਿ?" (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਖੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਖੋਇਓ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖੋਆ.

ਖੋਇਦ. ਦੇਖੋ, ਖਵੀਦ.

ਖੋਈ. ਗਵਾਈ. "ਖੋਈ ਹਉ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਖ਼ਤਮ ਕੀਤੀ. ਮੁਕਾਈ. "ਲਿਖਦਿਆ ਲਿਖਦਿਆ ਕਾਗਦ ਮਸੁ ਖੋਈ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩)

ਖੋਸਣਾ, ਖੋਸਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਖਸੋਟਨਾ. ਖੋਹਣਾ. ਖੱਸਣਾ.

ਖੋਂਸਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਘੁਸੇੜਨਾ. ਟੰਗਣਾ. "ਮੁਰਲੀ ਕਟਿ ਖੋਂਸਲਈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਖੋਸਲਾ. ਇੱਕ ਖਤ੍ਰੀ ਗੋਤ੍ਰ. "ਹੁਤੋ ਖੋਸਲਾ ਧਰਮੰਦਾਸ."(ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖੋਂਸੜਾ. ਦੇਖੋ, ਖੌਂਸੜਾ.

ਖ਼ੋਸ਼ਾ. ਫ਼ਾ خوشه ਸੰਗਯਾ—ਸਿੱਟਾ. ਬੱਲੀ। ੨ خوش ਵਯ—ਖ਼ੂਬ ਹੈ! ਅੱਛਾ ਹੈ! ਵਾਹ ਵਾਹ!

ਖੋਸਾ ਕੋਟਲਾ. ਜਿਲਾ ਫ਼ੀਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਤਸੀਲ ਜ਼ੀਰਾ, ਥਾਣਾ ਧਰਮਕੋਟ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਡਗਰੂ' ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਪੂਰਵ ੬ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਪਾਸ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਢਾਬ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਠਹਿਰੇ ਹਨ.

ਸੰਮਤ ੧੯੬੫ ਵਿੱਚ ਦਰਬਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਵਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਸੀ. ਪੁਜਾਰੀ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਹੈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੨੮ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਨਗਰਵਾਸੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਹੈ. ਮਾਘੀ ਅਤੇ ਬਸੰਤਪੰਚਮੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਖੋਹ. ਸੰਗਯਾ—ਅੱਚਵੀ. ਹੱਡਭੰਨਣੀ। ੨ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਕੋਭ. ਮੇਦੇ ਨੂੰ ਗਿਜ਼ਾ ਦੀ ਰੁਚੀ, ਜਿਵੇਂ—ਮੈਨੂੰ ਖੋਹ ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈ। ੩ ਗੁਹਾ. ਕੰਦਰਾ. "ਗਿਰਿ ਕੀ ਖੋਹਨ ਮੇ ਵਿਚਰੰਤੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਦੇਖੋ, ਖੋਹਣਾ. "ਇਕਸੁ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਅਗੈ ਲਈਅਹਿ ਖੋਹਿ." (ਮਾਝ ਬਾਰਹਮਾਹਾ) ੫ ਦੇਖੋ, ਖੋਣਾ. "ਸਚਿਸਬਦਿ ਮਲ ਖੋਹੁ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੩)

ਖੋਹਣਾ, ਖੋਹਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਖਸੋਟਣਾ. ਛੀਨਨਾ. ਦੇਖੋ, ਖੋਹ ੩। ੨ ਉਖੇੜਨਾ. ਨੋਚਣਾ. ਪੁੱਟਣਾ. "ਗਲ੍ਹਾਂ ਪਿਟਨਿ ਸਿਰੁ ਖੋਹੇਨਿ." (ਸਵਾ ਮ: ੧)

ਖੋਹਿ. ਦੇਖੋ, ਖੋਹ.

ਖੋਹੀਂ. ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਘਾਹ. ਕਾਸ਼. ਕਾਹੀਂ। ੨ ਅੱਚਵੀ. ਹੱਡਭੰਨਣੀ। ੩ ਖਾਜ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲਤਾ.

ਖੋਹੁ. ਦੇਖੋ, ਖੋਹ ੫.

ਖੋਹੇਨਿ. ਉਖੇੜਦੀਆਂ (ਪੁੱਟਦੀਆਂ) ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਖੋਹਣਾ। ੨ ਖੋਂਹਦੇ ਹਨ.

ਖੋਖਨੀ. ਕੁਕਰੀ. ਦੇਖੋ, ਖੋਖਰੀ ੨. "ਛੁਰੀ ਖੋਖਨੀ ਸੈਫ ਲਾਂਬੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖੋਖਰ. ਵਿ—ਖੋਖਲਾ. ਥੋਥਾ. "ਖੋਖਰ ਲਕਰਾ ਪਰਯੋ ਮਹਾਨਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਖੁੱਡ. ਬਿਲ. "ਖੋਖਰ ਸਹਿਤ ਬ੍ਰਿੱਛ ਇਕ ਜੋਵਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਖੁਖਰਾਣ ਖਤ੍ਰੀ ਗੋਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਖਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਖੋਖਰਾਇਣ। ੪ ਇੱਕ ਰਾਜਪੂਤ ਗੋਤ੍ਰ. ਤਲਵੰਡੀਪਤਿ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਇਸੇ ਗੋਤ ਦੀ ਸੀ. "ਜਹਿਂ ਰਾਨੀ ਖੋਖਰ ਮਧ ਸਾਲਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੫ ਇੱਕ ਜੱਟ ਗੋਤ੍ਰ। ੬ ਖੋਖਰ ਜਾਤਿ ਦੇ ਜੱਟਾਂ ਦਾ ਵਸਾਇਆ ਪਿੰਡ.

ਖੋਖਰਾ. ਵਿ—ਥੋਥਾ. ਖ਼ਾਲੀ। ੨ ਬੋਦਾ. ਜੀਰਣ.

ਖੋਖਰਾਇਣ. ਸੰਗਯਾ—ਖੁਖਰਾਣ (ਖੋਖਰ ਜਾਤਿ) ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਇ. ਖੋਖਰਸਮਾਜ। ੨ ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਗਿਣਤੀ ਦੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਇ. ਦੇਖੋ, ਖਤ੍ਰੀ.

ਖੋਖਰੀ. ਖੋਖਰਾ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਨੈਪਾਲੀਆਂ ਦਾ ਅਰਧ ਚੰਦ੍ਰਾਕਾਰ ਇੱਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਕੁਕਰੀ. ਦੇਖੋ, ਸਸਤ੍ਰ.

ਖੋਜ ਅਤੇ ਖੋਜੁ. ਸੰਗਯਾ—ਢੂੰਡ. ਤਲਾਸ਼. "ਬੰਦੇ ਖੋਜੁ ਦਿਲ ਹਰਿ ਰੋਜ." (ਤਿਲੰ ਕਬੀਰ) ੨ ਪੈਰ ਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਪੁਰ ਚਿੰਨ੍ਹ. "ਗੁਰਮਤਿ ਖੋਜ ਪਰੇ ਤਬ ਪਕਰੇ." (ਬਸੰ ਮ: ੪) ਗੁਰਮਤਿ ਦ੍ਵਾਰਾ ਪੰਜ ਚੋਰਾਂ ਦੇ ਖੋਜ ਪਿੱਛੇ ਜਦ ਪਏ, ਤਦ ਫੜ ਲਏ. ਦੇਖੋ, ਥਾਂਛਰ ਖੋਜ। ੩ ਮਾਰਗ.

ਰਸਤਾ. ਗਤਿ. ਚਾਲ. "ਖੋਜ ਰੋਜ ਕੇ ਹੇਤ ਲਗ ਦਯੋ ਮਿਸ੍ਰ ਜੁ ਰੋਇ." (ਖਾਮ) ੪ ਚਰਣ. ਪੈਰ. "ਨਦੀ ਤਰੰਦੜੀ ਮੈਡਾ ਖੋਜ ਨ ਖੁੰਭੈ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫)

ਖੋਜਕ. ਵਿ—ਖੋਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਖੋਜੀ.

ਖੋਜ ਜਨਾਵਰ. خواجه انور ਖ਼੍ਵਾਜਹ ਅਨਵਰ. ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਫ਼ੌਜੀ ਅਹਿਲਕਾਰ. "ਖੋਜ ਜਨਾਵਰ ਬਿਸਮੈ ਧਾਰੀ." (ਗੁਵਿ ੬) ਦੇਖੋ, ਖ਼੍ਵਾਜਾ ਅਨਵਰ.

ਖੋਜਣਾ, ਖੋਜਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਢੂੰਡਣਾ. ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨਾ. ਟੋਲਣਾ. ਭਾਲਣਾ. "ਜੋ ਖੋਜੈ ਸੋ ਪਾਵੈ." (ਧਨਾ ਪੀਪਾ) "ਖੋਜਤ ਹਾਰੇ ਦੇਵ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਖੋਜ ਪੈਣਾ, ਖੋਜ ਲੈਣਾ ਕ੍ਰਿ—ਪੈਰ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ (ਪੈੜ) ਪਿੱਛੇ ਜਾਣਾ। ੨ ਅਨੁਗਾਮੀ ਹੋਣਾ. ਪੈਰਵੀ ਕਰਨੀ। ੩ ਤਾਕੁਬ ਕਰਨਾ. "ਸਾਕਤ ਖੋਜ ਪਇਆ." (ਕਲਿ ਮ: ੪)

ਖੋਜਾ. ਦੇਖੋ, ਖੁਸਰਾ. "ਖੋਜੇ ਜਹਾਂ ਅਨੇਕ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੮੨) "ਪਤਿਹੌਂ ਤੋਰ ਖੋਜਾ ਕਰਡਾਰਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੨੬) ੨ ਫ਼ਾ خواجه ਖ਼੍ਵਾਜਹ. ਮਾਲਿਕ. ਸਰਦਾਰ। ੩ ਖੜਾ ਹੋ ਜਾ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਖਲੋਜਾ। ੪ ਦੇਖੋ, ਖੋਦਾ ੨.

ਖੋਜਾ ਅਨਵਰ. ਦੇਖੋ, ਖੋਜ ਜਨਾਵਰ ਅਤੇ ਖ਼੍ਵਾਜਾ ਅਨਵਰ.

ਖੋਜਿ. ਖੋਜਕੇ. "ਸੇਵੇ ਸਿਖੁ ਸੁ ਖੋਜਿ ਲਹੈ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੧) ੨ ਰਸਤੇ. ਕਦਮ ਬਕਦਮ. "ਹਮਰੇ ਖੋਜਿ ਪਰਹੁ ਮਤ ਕੋਈ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਖੋਜੀ. ਵਿ—ਖੋਜਨੇ ਵਾਲਾ. "ਖੋਜੀ ਉਪਜੈ ਬਾਦੀ ਬਿਨਸੈ." (ਮਲਾ ਮ: ੧) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੈੜੂ. ਖੋਜ (ਪਦਚਿੰਨ੍ਹ) ਦਾ ਗ੍ਯਾਤਾ. ਸੁਰਾਗ਼ਰਸਾਂ.

ਖੋਜੁ. ਦੇਖੋ, ਖੋਜ.

ਖੋਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੋਸ. ਐਬ। ੨ ਉੱਤਮ ਵਸਤੁ ਵਿੱਚ ਬੁਰੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ. "ਖੋਟੁ ਨ ਕੀਚਈ ਪ੍ਰਭੁ ਪਰਖਣਹਾਰਾ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੩ ਸੰ. ਵਿ—ਲੰਗੜਾ. ਲੰਙਾਂ. ਡੁੱਡਾ। ੪ ਸੰ. ਖੋਟ੍. ਧਾ—ਲੰਗੜਾਉਣਾ. ਫੈਂਕਣਾ. ਖਾਣਾ (ਭਕ੍ਸ਼ਣ ਕਰਨਾ).

ਖੋਟਸਰੀਓ, ਖੋਟਸਰੀਆ ਵਿ—ਖੋਟ ਮਿਲਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਖੋਟਾ ਸਿੱਕਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ. "ਖੋਟਸਰੀਓ ਨਿਕਾਰਜੋ ਚਾਹੀਐ ਨਗਰ ਹੂੰ ਤੈਂ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਖੋਟਸਾਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੋਟੀ ਟਕਸਾਲ. ਖੋਟਾ ਸਿੱਕਾ ਬਣਨ ਦੀ ਥਾਂ। ੨ ਭਾਵ—ਕੁਸੰਗਤਿ.

ਖੋਟਸਾਲੀ. ਵਿ—ਖੋਟੀ ਟਕਸਾਲ ਦਾ. "ਖੋਟਸਾਲੀ ਸਿੱਕੇ." (ਭਾਗੁ)

ਖੋਟੜਾ. ਖਰਲ ਜਾਤੀ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼ਾਖ, ਜੋ ਮਾਂਟਗੁਮਰੀ ਦੇ ਜਿਲੇ ਬਹੁਤ ਵਾਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ. "ਬਰਮਦਾਸ ਹੈ ਖੋਟੜਾ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਵਿ—ਖੁਟਿਆਈ ਵਾਲਾ. ਖੋਟਾ.

ਖੋਟਾ. ਵਿ—ਦੋਸੀ. ਐਬੀ. "ਖੋਟੇ ਸਚੀ ਦਰਗਹਿ ਸੁਟੀਅਹਿ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੨ ਮਿਲਾਉਟ ਵਾਲਾ, ਜੋ ਖਾਲਿਸ ਨਹੀਂ. "ਖੋਟੇ ਕਾ ਮੁਲ ਏਕੁ ਦੁਗਾਣਾ." (ਧਨਾ ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਦੁਗਾਣਾ.

ਖੋਟਾਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੋਟਾਪਨ.

ਖੋਟੁ. ਦੇਖੋ, ਖੋਟ.

ਖੋਡ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੁੱਡ. ਬਿਲ.

ਖੋਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕ੍ਸ਼ੇਪਣ. ਸੁੱਟਣਾ. ਵਗਾਹੁਣਾ। ੨ ਕ੍ਸ਼ਯਣ. ਗਵਾਉਣਾ. ਗੁੰਮ ਕਰਨਾ। ੩ ਮਿਟਾ ਦੇਣਾ.

ਖੋਤ. ਖੋਵਤ. ਖੋਦਿੰਦਾ ਹੈ. "ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਮਲੁ ਸਗਲੀ ਖੋਤ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਭ੍ਰੈ ਭਰਮ ਦੁਤੀਆ ਸਗਲ ਖੋਤ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੋਤਾ. ਗਧਾ. "ਜੈਸੇ ਭਾਰਬਾਹਕ ਖੋਤ." (ਕੇਦਾ ਮ: ੫)

ਖੋਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਰ. ਗਧਾ। ੨ ਭਾਵ—ਮੂਰਖ. ਬੇਸਮਝ.

ਖੋਤਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਖੋਤਕੇ. ਖੋਦਕੇ. ਖੁਣਕੇ. "ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵਕੁ ਕਢੈ ਖੋਤਿ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧) ਖਨਨ ਕਰਕੇ ਰਤਨ ਕਢਦਾ ਹੈ.

ਖੋਦ. ਦੇਖੋ, ਖੋਦਨਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖਵੀਦ। ੩ ਦੇਖੋ, ਖੋਂਦ। ੪ ਫ਼ਾ خود ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲੋਹੇ ਦਾ ਟੋਪ. ਖੋਲ. ਸ਼ਿਰਤ੍ਰਾਣ.

ਖੋਂਦ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੌਦ੍ਰ—ਕ੍ਸ਼ੌਦ੍ਰ. ਦਾਖ ਦਾ ਰਸ। ੨ ਅੰਗੂਰੀ ਸ਼ਰਾਬ. "ਉਬਟ ਚਲੰਤੇ ਇਹੁ ਮਦੁ ਪਾਇਆ ਜੈਸੇ ਖੋਂਦ ਖੁਮਾਰੀ." (ਕੇਦਾ ਕਬੀਰ) ੩ ਸ਼ਹਿਦ. ਮਧੁ.

ਖੋਦਣਾ, ਖੋਦਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਖਨਨ. ਪੁੱਟਣਾ. ਉਖੇੜਨਾ.

ਖੋਦਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੋਦਣ (ਪੁੱਟਣ) ਦਾ ਭਾਵ. ਜਿਵੇਂ—ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਖੋਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੨ ਉਹ ਆਦਮੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਉੱਤੇ ਵਾਲ ਨਾ ਉਗਣ. ਇਸ ਨੂੰ ਖੋਜਾ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਖੋਦਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਖੋਦਕੇ. "ਬਸੁਧਾ ਖੋਦਿ ਕਰਹਿ ਦੁਇ ਚੂਲੇ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਖੋਨਾ. ਦੇਖੋ, ਖੋਣਾ.

ਖੋਪਰ, ਖੋਪਰੀ, ਖੋਪੜ, ਖੋਪੜੀ ਸੰ. ਖਪੰਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਿਰ ਦੀ ਹੱਡੀ. ਕਪਾਲ.

ਖੋਪਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਰੀਏਲ ਦੀ ਗਿਰੀ। ੨ ਬੈਲ ਆਦਿਕ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਢਕਣ ਦਾ ਟੋਪਾ. ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਨਰੀਏਲ ਦੀ ਠੂਠੀਆਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਾਰਣ ਇਹ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ.

ਖੋਭ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੋਭ. ਖੁਭਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ੋਭ. ਵ੍ਯਾਕੁਲਤਾ. ਘਬਰਾਹਟ। ੩ ਕ੍ਰੋਧ। ੪ ਡਰ। ੫ ਰੰਜ. ਸ਼ੋਕ.

ਖੋਭਣ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੋਭਣ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ੋਭਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਘਬਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖੋਭਣਾ.

ਖੋਭਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਧਸਾਉਂਣਾ. ਚੋਭਣਾ। ੨ ਕ੍ਸ਼ੋਭਣ.

ਖੋਯਾ. ਦੇਖੋ, ਖੋਇਆ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖੋਆ.

ਖੋਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫੋਗ. ਅਸਾਰ. "ਕਰਖ ਲਈ ਸਭ ਸ਼ਕਤਿ ਜਬ ਰਹਿਗਯੋ ਪੀਛੇ ਖੋਰ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਭੀੜੀ ਗਲੀ। ੩ ਖੋੜ. ਗੁਫਾ. ਦੇਖੋ, ਮਹਿਖੋਰ। ੪ ਵੈਰਭਾਵ. ਕੀਨਾ। ੫ ਮਾਰਗ. "ਨਭ ਓਰ ਖੋਰ ਨਿਹਾਰਕੈ." (ਰਾਮਾਵ) ੬ ਸੰ. ਵਿ—ਲੰਙਾ. ਲੰਗ। ੭ ਫ਼ਾ خور ਖਾਣ

ਵਾਲਾ. ਐਸੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. "ਅਸੰਖ ਚੋਰ ਹਰਾਮਖੋਰ." (ਜਪੁ)

ਖੋਰਹਰਾਮ. ਦੇਖੋ, ਹਰਾਮਖੋਰ.

ਖੋਰਰ. ਵਿ—ਖੁਰਦਰਾ. ਖਰ੍ਹਵਾ. "ਜਿਮ ਖੋਰਰ ਪਾਥਰ ਪੈ ਚਰਨਾਠੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਖੋਰਾ. ਸੰਗਯਾ—ਪੱਕੀਆਂ ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਚੂਰਣ। ੨ ਆਵੇ ਦੀ ਪੱਕੀ ਹੋਈ ਮਿੱਟੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਸਮ ਮਿਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੩ ਵਿ—ਖੋਖਲਾ. ਪਿੱਲਾ। ੪ ਫ਼ਾ خورا ਖੋਰਾ. ਲਾਇਕ. ਯੋਗ੍ਯ। ੫ ਫ਼ਾ خورا ਖਾਣ ਵਾਲਾ. ਇਹ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਸ਼ਕਰਖੋਰਾ.

ਖੋਰਿ. ਸੰਗਯਾ—ਬੁਰਾਈ. ਬਦੀ. "ਮੋਟੀ ਲਾਗੀ ਖੋਰਿ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੨ ਭੀੜੀ ਗਲੀ.

ਖੋਰੀ. ਵਿ—ਖੋਰ (ਵੈਰਭਾਵ) ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਖਾਣ ਵਾਲਾ. "ਕਰਹਿ ਹਰਾਮਖੋਰੀ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਖੋਰਾ ੫। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਭੀੜੀ ਗਲੀ। ੪ ਖ਼ੁਮਾਰੀ. "ਮਨ ਬੀਧੋ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਖੋਰੀ." (ਨਟ ਮ: ੫) "ਮਨ ਖਚਿਤ ਪ੍ਰੇਮਰਸ ਖੋਰੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੫ ਕਮਾਦ ਦਾ ਫੋਗ. ਪੱਛੀ. ਤੱਥਾ. "ਜੈਸੇ ਊਖ ਦੇਇ ਕਰ ਖੋਰੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਖੋਰੁ. ਦੇਖੋ, ਖੋਰ। ੨ ਸਿੰਧੀ. ਦੁੱਧ ਅਤੇ ਬਾਦਾਮ ਆਦਿ ਮੇਵਿਆਂ ਦੀ ਮਿਠਾਈ.

ਖੋਲ. ਦੇਖੋ, ਖੋਲਨਾ। ੨ ਫ਼ਾ. خول ਖ਼ੋਲ. ਸੰਗਯਾ—ਗਿਲਾਫ। ੩ ਛਿਲਕਾ। ੪ ਕਵਚ. ਸੰਜੋ. "ਖੋਲ ਖੰਡੇ ਅਪਾਰੇ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੫ ਲੋਹੇ ਦਾ ਟੋਪ.

ਖੋਲਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਪੜਦਾ ਦੂਰ ਕਰਨਾ. "ਜਿਨਿ ਭ੍ਰਮੁਪਰਦਾ ਖੋਲਾ ਰਾਮ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨ ਦੋ ਮਿਲੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਨੂੰ ਅਲਗ ਕਰਨਾ। ੩ ਬੰਧਨ ਮਿਟਾਉਣਾ. ਮੁਕ੍ਤਕਰਨਾ। ੪ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ। ੫ ਸਪਸ੍ਟ ਕਰਨਾ.

ਖੋਲਾ. ਸੰਗਯਾ—ਬਿਨਾ ਛੱਤ, ਢੱਠੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਦਾ ਕੋਠਾ। ੨ ਕਾਣਾ. ਏਕਾਕੀ। ੩ ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਪਿੰਜਰ.

ਖੋਲਿ, ਖੋਲ੍ਹਿ ਖੋਲ੍ਹਕੇ. ਕੁਸ਼ਾਦਾ ਕਰਕੇ. "ਖੋਲਿ ਕਪਟ ਗੁਰਿ ਮੇਲੀਆ." (ਵਾਰ ਜੈਤ) ਕਪਾਟ ਖੋਲਕੇ ਮੇਲੀਆ. "ਦਰਸਨ ਦੀਜੈ ਖੋਲ੍ਹਿ ਕਿਵਾਰ." (ਬਿਲਾ ਕਬੀਰ)

ਖੋਵਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਗੁਆਉਣਾ. ਗੁੰਮ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਖੋਣਾ। ੨ ਮਿਟਾਉਣਾ. ਦੂਰ ਕਰਨਾ. "ਭਰਮ ਭਉ ਖੋਵਣਾ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫) "ਮਾਨਸਜਨਮ ਅਕਾਰਥ ਖੋਵਤ." (ਆਸਾ ਮ: ੯)

ਖੋਵਤ. ਖੋਂਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਖੋਵਣਾ.

ਖੋੜ. ਸੰਗਯਾ—ਖੁੱਡ. ਬਿਲ. ਦੇਖੋ, ਖੋੜਿ। ੨ ਮਿਆਨ. ਕੋਸ਼। ੩ ਮਰਾ. ਖੇਲ. ਕ੍ਰੀੜਾ। ੪ ਦੋਸ. ਐਬ। ੫ ਖੋੜਸ (ਸੋਲਾਂ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਖੋੜ ਸੀਗਾਰ ਕਰੈ ਅਤਿ ਪਿਆਰੀ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧) "ਜੈਸੇ ਕੁਲਵਧੂ ਅੰਗ ਰਚਤ ਸਿੰਗਾਰ ਖੋੜ." (ਭਾਗੁ ਕ) ਦੇਖੋ, ਸੋਲਹ ਸਿੰਗਾਰ.

ਖੋੜਸ. ਸੰ. ਸ਼ੋਡਸ਼—ਸ਼ੋੜਸ਼. ਖਟ ਦਸ਼. ਵਿ—ਸੋਲਵਾਂ। ੨ ਸ਼ੋਡਸ਼ਨ੍. ਸੰਗਯਾ—ਸੋਲਾਂ. ਦਸ ਅਤੇ ਛੀ ੧੬.

ਖੋੜਸ ਸ਼੍ਰਿੰਗਾਰ. ਸ਼ੋਡਸ਼—ਸ਼੍ਰਿੰਗਾਰ. ਦੇਖੋ, ਸੋਲਹ ਸਿੰਗਾਰ.

ਖੋੜਸ ਤੱਤਨ ਦੇਹ. ਸੌ ਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਲਿੰਗ ਸ਼ਰੀਰ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. ਮਨ ਅਤੇ ਬੁਧਿ ਨੂੰ ਇੱਕ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਲਿੰਗ ਸ਼ਰੀਰ.

ਖੋੜਸਪੂਜਾ, ਖੋੜਸੋਪਚਾਰ ਸੰ. ਸ਼ੋਡਸ਼ੋਪਚਾਰ. ਪੂਜਨ ਦੇ ਸੋਲਾਂ ਸਾਮਾਨ—ਆਵਾਹਨ, ਆਸਨ, ਪੈਰ ਧੋਣੇ, ਮੁਖ ਧੋਣ ਲਈ ਜਲ, ਆਚਮਨ, ਸਨਾਨ, ਵਸਤ੍ਰ, ਭੂਸ਼ਣ, ਸੁਗੰਧ (ਚੰਦਨ), ਫੁੱਲ, ਧੂਪ, ਦੀਪ, ਨਈਵੇਦ੍ਯ (ਨੈਵੇਦ੍ਯ), ਨਮਸਕਾਰ, ਦਛਣਾ ਅਤੇ ਵਿਦਾਯਗੀ. "ਖੋੜਸੋਪਚਾਰ ਕਰ ਪੂਜਾ ਕੁਲਪੂਜ ਹੂੰ ਕੀ." (ਹਨੂ) "ਪੂਜਾ ਕਰ ਖੋੜਸ ਪਰਕਾਰਾ."(ਨਾਪ੍ਰ)

ਖੋੜਾ. ਸੰ. ਸ਼ੋਢਾ—ਸ਼ੋਢਾ. ਵਰ੍ਯ—ਛੀ ਪ੍ਰਕਾਰ. ਛੀ ਤਰਾਂ ਨਾਲ। ੨ ਮਰਾ—ਸੰਗਯਾ—ਪਾਬੰਦੀ. ਬੰਧਨ. ਨਿਯਮ. "ਤੀਨ ਖੋੜਾ ਨਿਤ ਕਾਲ ਸਾਰੈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ਤਿੰਨ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿੱਤ ਸਮਾਂ ਵਿਤਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਤ੍ਰਿਕਾਲ—ਸੰਧ੍ਯਾ ਅਥਵਾ ਮਨ ਵਾਣੀ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਪਾਲਨ. ਦੇਖੋ, ਬੀਸ ਸਪਤਾਹਰੋ. ਬਾਸਰੋ.

ਖੋੜਿ. ਖੁੱਡ ਵਿੱਚ. ਗੁਫਾ ਮੇ. ਦੇਖੋ, ਖੋੜ. "ਖਖਾ ਇਹੈ ਖੋੜਿ ਮਨ ਆਵਾ." (ਗਉ ਬਾਵਨ ਕਬੀਰ) ਮਨ ਏਕਾਗ੍ਰ ਹੋਇਆ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਭਟਕਦਾ.

ਖੋੜੀ. ਸੰਗਯਾ—ਦਸਤਾਰ ਦੇ ਪੇਚ ਦੀ ਤਹਿ. ਜਿਵੇਂ—ਉਸ ਨੇ ਖੋੜੀਦਾਰ ਪੱਗ ਬੱਧੀ ਹੈ.

ਖੋੜੁ. ਸਿੰਧੀ. ਢੇਰ. ਅੰਬਾਰ.

ਖੌ. ਦੇਖੋ, ਖਉ.

ਖੌਸੜਾ, ਖੌਂਸੜਾ ਜੁੱਤੀ. ਦੇਖੋ, ਕੌਸ. "ਕਰੈਂ ਖੋਸੜੇ ਮਾਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖੌਹੀ. ਕਾਹੀਂ. ਦੇਖੋ, ਖੋਹੀਂ. "ਖੌਹੀ ਖਰੀ ਪ੍ਰਭੂ! ਇਤ ਓਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖੌਂਚਾ. ਸੰਗਯਾ—ਸਾਵੇ ਛੀ ਦਾ ਪਹਾੜਾ। ੨ ਫ਼ਾ خوانچہ ਖ਼੍ਵਾਨਚਾ. ਛੋਟਾ ਖ਼੍ਵਾਨ. ਖਾਣ ਦੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਰੱਖਣ ਦਾ ਥਾਲ ਅਥਵਾ ਛਾਬੜਾ.

ਖੌਜ. ਅ਼ خوض ਖ਼ੌਜ਼. ਸੰਗਯਾ—ਘੁਸ ਜਾਣ (ਪੈਠਣ) ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ.

ਖੌਫ. ਦੇਖੋ. ਖਉਫ.

ਖੌਰ. ਸੰਗਯਾ—ਤਿਲਕ. ਟਿੱਕਾ. "ਮਾਥੇ ਚੰਦਨ ਖੌਰ." (ਹਨੂ) ੨ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਟਿੱਕਾ ਜੋ ਮੱਥੇ ਪੁਰ ਟੇਢਾ ਧਨੁਖ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੩ ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੌਰ. ਕ੍ਸ਼ੁਰ (ਉਸਤਰੇ) ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਮੁੰਡਨ. ਹਜਾਮਤ.

ਖੌਰੂ. ਸੰਗਯਾ—ਖਰੂਦ. ਊਧਮ। ੨ ਖੁਰ ਨਾਲ ਗਰਦ ਉਡਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਢੱਟੇ ਖੌਰੂ ਕਰ ਗਏ." (ਬੰਨੋ)

ਖੌਲਨਾ. ਦੇਖੋ, ਖਉਲਨਾ.

ਖੰ. ਸੰ. ਖਮ੍. ਸੰਗਯਾ—ਆਕਾਸ਼. "ਖੰ ਪੌਨ ਬੰਨ੍ਹਿ ਪਾਣੀ ਛੋਨੀ ਪੰਚ ਤੱਤ ਜਾਣੀ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਖ.

ਖੰਕਰੀ, **ਖੰਕੜੀਜ** ਵਿ—ਕਜ (ਵਿਨਾਸ਼) ਕਰਨ ਵਾਲੀ. "ਖੰਕੜੀਜ ਕਾਲ ਕ੍ਰੂਰਾਪ੍ਰਭਾ." (ਕਲਕੀ)

ਖੰਕਾਲ, **ਖੰਕਾਲੀ** ਦੇਖੋ, ਕੰਕਾਲ ਅਤੇ ਕੰਕਾਲੀ। ੨ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਇੱਕ ਭੇਦ, ਜੋ ਭੈਰਵ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ. "ਕਲ ਨਾਰਦ ਖੰਕਾਲ ਜਮਗਣ ਜੂਹ ਬਿਤਾਲ." (ਸਲੋਹ) ੩ ਖੰਕਾਲ ਦੀ ਸ਼ਕਤਿ ਭੈਰਵੀ. ਖੰਕਾਲੀ. "ਅਨਗੰਜ ਅਭੰਜਾ ਖੰਕਾਲੀ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਖੰਗ. ਕਜ—ਅੰਗ. "ਕਿਤੇ ਖਿੰਗ ਖੰਗੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੨੯) ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਘੋੜੇ ਕੱਟ ਦਿੱਤੇ। ੨ ਖਈ ਰੋਗ ਦਾ ਅੰਗ, ਖਾਂਸੀ. ਖੰਘ.

ਖੰਗਰ. ਦੇਖੋ, ਖੰਘਰ.

ਖੰਘ. ਦੇਖੋ, ਖਾਂਸੀ। ੨ ਕੰਠ. ਹਲਕ.

ਖੰਘਰ. ਸੰਗਯਾ—ਤੇਜ਼ ਪਚਾਵੇ ਦੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਢਲਕੇ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਭਿੱਟਾ, ਜੋ ਪੱਥਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਖੰਘਾਰ. ਸੰ. ਖੇਟ ਬਯਕਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਖੇਟ (ਬਲਗਮ) ਦਾ ਕੰਠ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣਾ. ਖੰਘਹਾਰ। ੨ ਖੰਘ ਦੇ ਕਾਰਣ ਛਾਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੋਈ ਬਲਗਮ.

ਖੰਘਾਲਨਾ. ਸੰ. ਸੰਕਾਲਨ. ਕ੍ਰਿ—ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਧੋਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਖੰਘੂਰਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖੰਘ (ਕੰਠ) ਸਾਫ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਆਸ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ.

ਖੰਘੂਰਾ. ਸੰਗਯਾ—ਕੰਠ ਦਾ ਉੱਚਾ ਸੁਰ, ਜੋ ਬਲਗਮ ਸਾਫ ਕਰਨ ਲਈ ਕੱਢੀਦਾ ਹੈ.

ਖੰਜ. ਸੰ. ਖਞ੍ਜ. ਸੰਗਯਾ—ਪਿੰਗਲਾ. ਪੰਗੁ.

ਖੰਜਕਾ. ਦੇਖੋ, ਖੰਜਰੀ. "ਢੋਲ ਢੋਲਕ ਖੰਜਕਾ ਡਫ." (ਗਯਾਨ)

ਖੰਜਨ. ਸੰ. ਖਞ੍ਜਨ. ਸੰਗਯਾ—ਮਮੋਲਾ. ਖੰਜਰੀਟ. ਕਣਾਟੀਰ. Wagtail ਅਥਵਾ tail-wagger. ਫ਼ਾ. ਦੁਮਸੀਚਾ. (Montacilla alba). ਚਿੜੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪੰਛੀ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਚੰਚਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਕਵੀ ਇਸ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਨੇਤ੍ਰ ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ. "ਮੀਨ ਮੁਰਝਾਨੇ ਕੰਜ ਖੰਜਨ ਖਿਸਾਨੇ." (ਚੰਡੀ ੧) "ਸ੍ਰੀਗੁਰੁ ਪਗ ਸੋਭਾ ਵਿਮਲ ਪਿੰਜਰ ਸਰ ਪਹਿਚਾਨ। ਮਨ ਖੰਜਨ ਤਹਿਂ ਪਾਇਕੈ ਕਹੌਂ ਕਥਾ ਗਤਿਦਾਨ." (ਨਾਪ੍ਰ)

੨ ਵਿ—ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲਾ. "ਕਾਲ ਬਿਕਾਲ ਭਰਮ ਭੈ ਖੰਜਨ." (ਮਲਾ ਅ: ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਖਜ ਧਾ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਦੇਖੋ, ਸਵੈਯੇ ਦਾ ਰੂਪ ੨੨.

ਖੰਜਨ ਨੈਨੀ. ਮਮੋਲੇ ਜੇਹੇ ਚਪਲ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀ.

ਖ਼ੰਜਰ. ਫ਼ਾ ‍ਖ਼ੰਜਰ ਸੰ. ਨਖਰ—ਨਖਰ. ਸੰਗਯਾ—ਛੋਟੀ ਕਟਾਰੀ। ੨ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੇਖ ਅਨੁਸਾਰ ਆਸਾਮ ਵਿੱਚ ਧੁਬੜੀ ਪਾਸ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣਾ ਖੰਜਰ ਜਮੀਨ ਵਿੱਚ ਗੱਡਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ 'ਖੰਜਰ' ਨਾਮ ਹੋਇਆ. "ਖੰਜਰ ਤਾਂਕੋ ਨਾਮ ਉਚਾਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖੰਜਰੀ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਛੋਟੀ ਡਫ. ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਕਰਚਕ੍ਰ' ਭੀ ਹੈ.

ਖੰਜਰੀਟ. ਸੰਗਯਾ—ਮਮੋਲਾ. ਦੇਖੋ ਖੰਜਨ.

ਖੰਡ. ਸੰਗਯਾ—ਖੰਡਾ. ਖੜਗ. "ਪੀਓ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡਧਾਰ ਹੁਇ ਜਨਮ ਸੁਹੇਲਾ." (ਗੁਰਦਾਸ ਕਵਿ) ੨ ਸੰ. ਖਾਣ੍ਡ. ਟੁਕੜਾ. "ਖੰਡ ਖੰਡ ਕਰਿ ਭੋਜਨੁ ਕੀਨੋ." (ਸੋਰ ਰਵਿਦਾਸ) ੩ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ. "ਨਉ ਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਫਿਰੈ ਚਿਰ ਜੀਵੈ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੪ ਕਮੀ. ਘਾਟਾ. ਨ੍ਯੂਨਤਾ. "ਅਬਿਨਾਸੀ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਖੰਡ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੫ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਹਿੱਸਾ. ਭਾਗ। ੬ ਅਸਥਾਨ. ਦੇਸ਼. "ਕੰਦ ਮੂਲ ਚੁਣਿ ਖਾਵਹਿ ਵਣ ਖੰਡ ਵਾਸਾ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੭ ਸਫੇਦ ਸ਼ੱਕਰ. ਚੀਨੀ. "ਸਕਰ ਖੰਡ ਨਿਵਾਤ ਗੁੜ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੮ ਕਾਂਡ. ਭੂਮਿਕਾ. ਦਰਜਾ. ਮੰਜ਼ਲ. "ਗਿਆਨਖੰਡ ਮਹਿ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਚੰਡ." (ਜਪੁ) ੯ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ. "ਤ੍ਰੈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮਮ ਸਿੱਖ ਹੈਂ ਸਹਜੀ ਚਰਨੀ ਖੰਡ." (ਰਤਨਮਾਲ) ੧੦ ਸੰ. ਸ਼ਾਣ੍ਡ—ਸੰਡ. ਨਪੁੰਸਕ. ਹੀਜੜਾ.

ਖੰਡਸ. ਵਿ—ਖੰਡਨ ਕਰਤਾ. "ਖਲਖੰਡਸ ਹੈਂ." (ਜਾਪੁ)

ਖੰਡਸਿ. ਖੰਡਨ ਕਰਦਾ। ੨ ਖੰਡਨ ਕਰੇਗਾ. "ਕਾਹੇ ਨ ਖੰਡਸਿ ਅਵਗਨੁ ਮੇਰਾ?" (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਖੰਡਸੁਰੰ. ਖੰਡ—ਅਸੁਰੰ. ਅਸੁਰ (ਦੈਤ੍ਯ) ਖੰਡਨ ਕਰਤਾ. "ਤੇਜਤੁਰੰਗੀ ਖੰਡਸੁਰੰ." (ਅਕਾਲ)

ਖੰਡਹਰ. ਸੰਗਯਾ—ਖੰਡਨ ਹੋਇਆ ਘਰ. ਖੰਡਿਤ ਗ੍ਰਿਹ.

ਖੰਡਕ. ਵਿ—ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਖੰਡਣ. ਦੇਖੋ, ਖੰਡਨ. "ਖੰਡਣੰ ਕਲਿਕਲੇਸਹ." (ਵਾਰ ਜੈਤ)

ਖੰਡਤ. ਦੇਖੋ, ਖੰਡਿਤ.

ਖੰਡਧਾਰ. ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰ ਦਾ. "ਪੀਓ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡਧਾਰ ਹੋਇ ਜਨਮ ਸੁਹੇਲਾ." (ਗੁਰਦਾਸ ਕਵਿ) ਖੰਡੇ ਦਾ ਅਮ੍ਰਿਤ ਪੀਓ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖੰਡੇਧਾਰ.

ਖੰਡਨ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਤੋੜਨਾ. ਟੁਕੜੇ ਕਰਨਾ. "ਤੁਮ ਪਾਪਖੰਡਨ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੨ ਰੱਦ ਕਰਨਾ। ੩ ਨੈਸਿਧ ਕਾਵ੍ਯ ਦੇ ਕਰਤਾ ਸ਼੍ਰੀਹਰਸ਼ ਦਾ ਰਚਿਆ ਨ੍ਯਾਯਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ. 'ਖਾਦ੍ਯਖੰਡਨ'.

ਖੰਡਨ ਨਾਰੀ. ਸੰਢ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਸੰਤਾਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤਿ ਜਿਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ। ੨ ਪਤਿਵ੍ਰਤ ਧਰਮ ਨੂੰ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ.

ਖੰਡਨੀ. ਸੰਗਯਾ—ਸੈਨਾ (ਫ਼ੌਜ), ਜੋ ਖੰਡਾ ਧਾਰਣ ਕਰਦੀ ਹੈ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਵਿ—ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ.

ਖੰਡਪਤਿ. ਇੱਕ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸੁਆਮੀ. ਮੰਡਲੇਸੁਰ.

ਖੰਡਮੰਡਲ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ ਦਾ ਅੱਧਾ ਭਾਗ. ਭੂਗੋਲ ਅਥਵਾ ਖਗੋਲ. "ਤਿਥੈ ਖੰਡਮੰਡਲ ਵਰਭੰਡ." (ਜਪੁ) ਉੱਥੇ ਕਈ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗ ਵਿਭਾਗ ਹਨ.

ਖੰਡਲ. ਸੰਗਯਾ—ਅਸਥਾਨ. ਦੇਖੋ, ਸਾਧੂਖੰਡਲ। ੨ ਸੰ. ਵਿ—ਖੰਡਾਂ ਵਾਲਾ. ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਭਾਗ ਹੋਣ. "ਸਗਲੋ ਭੂਮੰਡਲ ਖੰਡਲ ਪ੍ਰਭੁ ਤੁਮਹੀ ਆਛੈ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ੩ ਟੁਕੜਾ. ਭਾਗ.

ਖੰਡਲ ਮੰਡਲ ਮੰਡਲ ਮੰਡਾ. (ਭੈਰ ਅ: ਕਬੀਰ) ਖੰਡਾਂ ਵਾਲਾ

ਮੰਡਲ (ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਖੰਡ ਹਨ) ਉਸ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਮੰਡਲ (ਦੇਸ਼) ਜਿਸ ਨੇ ਸਜਾਏ ਹਨ.

ਖੰਡਲੀ. ਵਿ—ਖੰਡਨਕਰਤਾ. "ਪਾਪਖੰਡਲੀ." (ਕਲਿ ਮ: ੫)

ਖੰਡਾ. ਦੋਧਾਰਾ ਖੜਗ. ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ.[1] "ਤ੍ਰੈ ਸੈ ਹੱਥ ਉਤੰਗੀ ਖੰਡਾ ਧੂਹਿਆ." (ਕਲਕੀ) ਦੇਖੋ, ਸਸਤ੍ਰ। ੨ ਮਾਇਆ, ਜੋ ਖੰਡ (ਦ੍ਵੰਦ ਪਦਾਰਥ) ਰਚਣ ਵਾਲੀ ਹੈ. "ਖੰਡਾ ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਸਾਜਕੈ ਜਿਨਿ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਉਪਾਯਾ." (ਚੰਡੀ ੩)

ਖੰਡਾ ਪਖਾਰਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜੰਗ ਲਈ ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਪੁਰ, ਤਲਵਾਰ ਸਾਫ਼ ਕਰਕੇ ਮਿਆਨ ਵਿੱਚ ਕਰਨੀ. ਦੇਖੋ, ਹਥਿਆਰ ਪਖਾਰਨਾ.

ਖੰਡਿ. ਖੰਡ (ਦੇਸ਼) ਵਿੱਚ। ੨ ਭਾਵ—ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ. "ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡਿ ਖੰਡਿ ਸੋ ਜਾਣਹੁ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ੩ ਖੰਡਨ ਕਰਕੇ. "ਭਵਰੁ ਵਸੈ ਭੈ ਖੰਡਿ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧) ਜਿਗ੍ਯਾਸੂ ਰੂਪ ਭ੍ਰਮਰ, ਭੈ ਮਿਟਾਕੇ ਵਸਦਾ ਹੈ.

ਖੰਡਿਸ. ਖੰਡ-ਈਸ਼. ਦੇਖੋ, ਖੰਡਪਤਿ. "ਖੰਡਿਸਨ ਖੰਡਕਰ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੦੦)

ਖੰਡਿਤ. ਸੰ. ਵਿ—ਤੋੜਿਆ ਹੋਇਆ. ਟੁਕੜੇ ਕੀਤਾ। ੨ ਰੱਦ ਕੀਤਾ। ੩ ਅਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਮਾਤ੍ਰਾ ਅਤੇ ਅੱਖਰ ਛੁੱਟ ਗਏ ਹਨ.

ਖੰਡਿਤਨਿੰਦ੍ਰਾ. ਵਿ—ਜਿਸ ਦੀ ਨੀਂਦ ਘਟ ਗਈ ਹੈ. ਥੋੜੀ ਨੀਂਦ ਵਾਲਾ. "ਖੰਡਿਤਨਿੰਦ੍ਰਾ ਅਲਪ ਅਹਾਰੰ." (ਸਿਧਗੋਸਟਿ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿਦ੍ਰਾਦੋਸ. Pollutio nocturna.

ਖੰਡਿਤਾ. ਕਾਵ੍ਯ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਨਾਇਕਾ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਪਤਿ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਉੱਪਰ ਪਰਇਸਤ੍ਰੀਗਮਨ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੇਖਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇ.

ਖੰਡਿ ਮੰਡਲ. ਖੰਡ ਦੇ ਮੰਡਲ. ਖੰਡ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਇਲਾਕੇ.

ਖੰਡੂ. ਦੇਖੋ, ਖੰਡ। ੨ ਖੰਡਿਤ ਹੈ ਓਸ੍ਠ (ਬੁਲ੍ਹ) ਜਿਸ ਦਾ. ਕਟੇ ਬੁਲ੍ਹ ਵਾਲਾ. ਖਾਂਡਾ.

ਖੰਡੂਰ. ਜਿਲਾ ਲੁਦਿਆਨਾ, ਤਸੀਲ ਜਗਰਾਉਂ, ਥਾਣਾ ਦਾਖਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮੁੱਲਾਂਪੁਰ ਤੋਂ ਚਾਰ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪੂਰਵ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਪਾਸ ਹੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਵਾਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਪੁਜਾਰੀ ਹਨ. ੧੦—੧੫ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ. ਇਸ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨੂੰ "ਗੁਰੂਸਰ" ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖਡੂਰ.

ਖੰਡੇ ਦਾ ਅਮ੍ਰਿਤ. ਦੇਖੋ, ਅਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ.

ਖੰਡੇਧਾਰ. ਖੰਡੇ ਦੀ ਧਾਰਾ. ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਵਾਢ। ੨ ਭਾਵ—ਸੂਖਮ ਅਤੇ ਔਖਾ. "ਇਹੁ ਮਾਰਗ ਖੰਡੇਧਾਰ." (ਦੇਵ ਮ: ੫) "ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਬਾਰੀਕ ਹੈ ਖੰਡੇਧਾਰ ਗਲੀ ਅਤਿ ਭੀੜੀ." (ਭਾਗੁ) ੩ ਦੇਖੋ, ਖੰਡਧਾਰ.

ਖੰਡੇਲਾ. ਵਿ—ਖੰਡੇ ਵਾਲਾ. ਖੜਗਧਾਰੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੌਹਾਨ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ.

ਖੰਢ. ਦੇਖੋ, ਸੰਡ ਅਤੇ ਖੰਡ ੧੦.

ਖ਼ੰਦਹ ਰੂ. ਫ਼ਾ خندہ رو ਹੱਸਮੁਖ. ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਵਾਲਾ.

ਖ਼ੰਦਕ਼. ਅ਼ خندق ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਾਈ. ਪਰਿਖਾ.

ਖ਼ੰਦਾ. ਫ਼ਾ خندہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਸੀ. ਹਾਸ੍ਯ। ੨ ਪ੍ਰਾ. ਵਿ—ਪੁੱਟਣ ਵਾਲਾ. ਇਹ ਕੰਦਨ (ਪੁੱਟਣ) ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕੰਦਹ ਅਤੇ ਕੰਦਨ। ੩ ਬੂ ਲੈ ਕੇ ਖੁੱਡ ਪੁੱਟਣਵਾਲਾ ਕੁੱਤਾ। ੪ ਕ਼ੀਰਦ (ਦੁੱਧ ਦੇਣ ਵਾਲਾ) ਪਸ਼ੂ. ਲਵੇਰਾ.

ਖ਼ੰਦਾਂ. ਫ਼ਾ خندان ਵਿ—ਹਸਦਾ ਹੋਇਆ। ੨ ਹੱਸਣ ਵਾਲਾ.

ਖ਼ੰਦੀਦਨ. ਫ਼ਾ خندیدن ਕ੍ਰਿ—ਹੱਸਣਾ.

ਖੰਧਾ. ਦੇਖੋ, ਖੰਦਾ ੪.

ਖੰਨ. ਸੰ. ਖੰਡ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਟੂਕ. ਟੁਕੜਾ.

ਖੰਨਖੰਨੀਐ. ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ. ਭਾਵ—ਕ਼ੁਰਬਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ੨ ਖੰਡ ਖੰਡ ਹੋਈਏ.

ਖੰਨਲੀ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੁਣ੍ਯਤੈਲਾ—ਕੁਣਤੈਲਾ. ਉਹ ਲੀਰ, ਜੋ ਤੇਲੀ ਦੇ ਕੋਲ੍ਹੂ ਸਾਫ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੀਦੀ ਹੈ. "ਖੰਨਲੀ ਧੋਤੀ ਉਜਲੀ ਨ ਹੋਵਈ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰ) ਭਾਵ—ਵਿਸ਼ੇ ਪਰਾਇਣ ਮਲੀਨ ਬੁੱਧਿ.

ਖੰਨਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੰਡਾ. ਖੜਗ. ਸਿੰਧੀ. ਖਨੋ. "ਖੰਨਾ ਸਗਲ ਰੇਣ ਛਾਰੀ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) "ਖੰਨਿਅਹੁ ਤਿਖੀ ਵਾਲਹੁ ਨਿਕੀ." (ਅਨੰਦੁ) ੨ ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ। ੩ ਅੱਧਾ ਖੰਡ (ਟੁਕੜਾ).

ਖੰਨੀ. ਵਿ—ਅੱਧੀ. ਖੰਡਿਤ. ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ.

ਖੰਨੀਐ. ਖੰਡ (ਟੂਕ) ਹੋਈਏ. ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਈਏ. "ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਵਿਟਹੁ ਖੰਨੀਐ ਵੰਞਾ." (ਵਡ ਮ: ੧) ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ.

ਖੰਭ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋ ਖ (ਆਕਾਸ਼) ਵਿੱਚ ਅਭਿ (ਸ਼ਬਦ) ਕਰੇ. ਪੰਖ. ਪਰ. "ਖੰਭ ਵਿਕਾਂਦੜੇ ਜੇ ਲਹਾਂ." (ਸਵਾ ਮ: ੫) "ਜਿਨਿ ਤਨੁ ਸਾਜਿ ਦੀਏ ਨਾਲਿ ਖੰਭ." (ਮਲਾ ਮ: ੧) ੨ ਸ੍ਤੰਭ. ਥਮਲਾ. ਸਤੂਨ. ਥੰਮ੍ਹ.

ਖੰਭ ਲੱਗਣੇ. ਭਾਵ—ਉਡਾਰੂ ਹੋਣਾ। ੨ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਕੇ ਪੁਰਖਾਰਥੀ ਬਣਨਾ। ੩ ਆਪਣੇ ਵਿਤ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਓਛਾਪਨ ਦਿਖਾਉਣਾ. ਜਿਵੇਂ—ਕੀੜਿਆਂ ਨੂੰ ਖੰਭ ਲੱਗਣੇ.

ਖੰਭਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ੍ਤੰਭ. ਥਮਲਾ. ਸਤੂਨ. ਸ੍ਤੂਪ. ਥੰਮ੍ਹਾ.

ਖੰਭਾਰ. ਕ੍ਸ਼ੋਭ. ਦੇਖੋ, ਖੰਭਾਰ. "ਸਭ ਕੇ ਮਨ ਤੇ ਮਿਟਾ ਖੰਭਾਰੂ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਖੰਭਾਵਤੀ. ਪੰਖਾਂਵਾਲੀ, ਪਰੀ. ਹੂਰ. "ਕਿ ਖੰਭਾਵਤੀ ਹੈ." (ਦੱਤਾਵ)

ਖੰਭੀ. ਵਿ—ਖੰਭਾਂ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੰਖੀ. ਪਰਿੰਦ। ੩ ਫੁੱਲ ਦੀ ਪਾਂਖੁੜੀ। ੪ ਚਰਖੇ ਦੀ ਫੱਟੀ. "ਜਿਉ ਚਰਖਾ ਅਠਖੰਭੀਆ." (ਭਾਗੁ)

ਖਜਤ੍ਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਖਤ੍ਰੀ. "ਬ੍ਰਹਮਨ ਬੈਸ ਸੂਦ ਅਰੁ ਖਜਤ੍ਰੀ." (ਬਿਲਾ ਰਵਿਦਾਸ)

ਖਜਾਹ. ਦੇਖੋ, ਖਿਆਹ. "ਖਜਾਹ ਭਯੋ ਜਿਸ ਦਜੋਸ ਹਮਾਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

[1] ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਪਰਵ ਅੰਦਰ ਆਪਦ ਧਰਮ ਦੇ ੩੬੬ਵੇਂ ਅਧ੍ਯਾਯ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਕੀਤੇ ਯੱਗ ਕੁੰਡ ਤੋਂ ਮਰਯਾਦਾ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਲਈ ਖੰਡਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਯਾ.

ਖਜਾਤ, ਖਜਾਤਾ ਸੰ. ਵਿ—ਪ੍ਰਸਿੱਧ. ਮਸ਼ਹੂਰ। ੨ ਕਿਹਾ ਗਿਆ. ਕਥਨ ਕੀਤਾ. "ਸਰਬੰ ਖਜਾਤਾ." (ਜਾਪੁ) ੩ ਸਪਸ਼੍ਟ. ਸਾਫ. "ਜੋ ਹੇਰੀ ਸੋ ਭਾਖੀ ਖਜਾਤਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਖਜਾਤਿ, ਖਜ਼ਾਤੀ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ. ਮਸ਼ਹੂਰੀ। ੨ ਉਸਤਤਿ. ਤਾਰੀਫ਼। ੩ ਨਾਮਵਰੀ. "ਆਨਦਕੰਦ ਮੁਕੰਦ ਜਿ ਖਜਾਤੀ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੪ ਕਹਨਾਵਤ. ਅਖਾਣ।

੫ ਭ੍ਰਮ (ਸ਼ੱਕ) ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਪੰਜ ਖਜਾਤੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਹਨ—ਅਸਤਖਜਾਤਿ, ਆਤਮਖਜਾਤਿ ਅਨਜਥਾਖਜਾਤਿ, ਅਖਜਾਤਿ ਅਤੇ ਅਨਿਰਵਚਨੀਯ ਖਜਾਤਿ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਨਿਰਣਾ ਇਉਂ ਹੈ:—

(ੳ) ਸ਼ੂਨਜਵਾਦੀ ਅਸਤਖਜਾਤਿ ਮੰਨਦੇ ਹਨ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਰੱਸੀ ਵਿੱਚ ਸੱਪ ਅਤਜੰਤ ਅਸਤ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੋਰ ਜਗਾ ਭੀ ਅਤਜੰਤ ਅਸਤ ਹੈ. ਅਤਜੰਤ ਅਸਤ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਰੱਸੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਤਿ ਅਸਤਖਜਾਤਿ ਹੈ.

(ਅ) ਕ਼ਣਿਕ ਵਿਗਜਾਨਵਾਦੀ ਆਤਮਖਜਾਤਿ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਰੱਸੀ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਸੱਚਾ ਸੱਪ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਬੁੱਧਿ ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ ਬੁੱਧਿ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਧਾਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਬੁੱਧਿ ਕ਼ਣਿਕ ਵਿਗਜਾਨ ਰੂਪ ਹੈ. ਆਤਮ (ਕ਼ਣਿਕ ਵਿਗਜਾਨਰੂਪ ਬੁੱਧਿ) ਦਾ ਸੱਪਰੂਪ ਹੋਕੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣਾ ਆਤਮਖਜਾਤਿ ਹੈ.

(ੲ) ਨੈਯਾਯਿਕ ਅਤੇ ਵੈਸ਼ੇਸਿਕ ਅਨਜਥਾਖਜਾਤਿ ਮੰਨਦੇ ਹਨ. ਉਹ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਥਰਮੀ ਆਦਿ ਥਾਂਵਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਸੱਚਾ ਸੱਪ ਹੈ, ਭ੍ਰਮੀ ਆਦਮੀ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਦੋਸ ਕਰਕੇ ਉਹੀ ਰੱਸੀ ਵਿੱਚ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇੱਕ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਅਨਜਥਾ ਭਾਨ ਹੋਣਾ ਅਨਜਥਾਖਜਾਤਿ ਹੈ.

(ਸ) ਸਾਂਖਜ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਕਰ[1] ਅਖਜਾਤਿ ਬਾਬਤ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰੱਸੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਵ੍ਰਿੱਤੀ ਦ੍ਵਾਰਾ ਨੇਤ੍ਰ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੋਣ ਤੋਂ, ਜਦ ਰੱਸੀ ਦਾ ਇਦੰ (ਇਹ) ਰੂਪ ਕਰਕੇ ਸਾਮਾਨਜਗਜਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸੱਪ ਦੀ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ (ਯਾਦ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਦ "ਇਹ ਸੱਪ ਹੈ" ਇਹ ਭਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਗਜਾਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਅੰਸ਼ਾਂ ਹਨ—'ਇਹ' ਸਾਮਾਨਜ ਪ੍ਰਤੱਖ ਗਜਾਨ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਸੱਪ ਹੈ' ਇਹ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਗਜਾਨ ਹੈ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਗਜਾਨਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਭੈ ਦੋਸ ਨਾਲ ਅਤੇ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਤਿਮਰ ਆਦਿ ਦੋਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਗਜਾਨ ਹੋਏ ਹਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਗਜਾਨਾਂ ਦੇ ਅਵਿਵੇਕ ਨੂੰ ਹੀ ਅਖਜਾਤਿ ਆਖੀਦਾ ਹੈ.

(ਹ) ਵੇਦਾਂਤ ਮਤ ਵਾਲੇ ਅਨਿਰਵਚਨੀਯਖਜਾਤਿ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੀ ਵ੍ਰਿੱਤੀ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਨਿਕਲਕੇ ਵਿਸਯ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਵਿਸਯ ਤੇ ਜੋ ਪੜਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਵਿਸਯ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਗਜਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਪ੍ਰਤੱਖ ਲਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਭੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰ ਸਕਣ. ਜਿੱਥੇ ਕੁਝ ਅੰਧੇਰਾ (ਹਨੇਰਾ) ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਧੁੰਦ ਆਦਿ ਕੋਈ ਦੋਸ ਹੋਵੇ, ਤਦ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਵ੍ਰਿੱਤੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਕੇ ਭੀ ਰੱਸੀ ਦੀ ਅਸਲ ਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਅਰ ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਰੱਸੀ ਦੇ ਆਵਰਣ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ. ਇਸ ਤੋਂ ਰੱਸੀ ਉਪਹਿਤ ਚੇਤਨ ਆਸ਼੍ਰਿਤ ਅਵਿਦਜਾ ਵਿੱਚ ਕ਼ੋਭ ਹੋ ਕੇ ਅਵਿਦਜਾ ਹੀ ਸੱਪ ਦੇ ਆਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਸੋ ਅਵਿਦਜਾ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸੱਪ, ਜੇ ਸੱਚਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰੱਸੀ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਗਜਾਨ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਦਾ ਮਿਟ ਜਾਣਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਰੱਸੀ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਸੱਪ ਦਾ ਭਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਸੱਪ ਸੱਚ ਨਹੀਂ, ਅਰ ਜੇ ਸੱਪ ਅਸਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਬੰਧਜਾ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦੀ ਤਰਾਂ ਕਦੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਜਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਸਤ ਭੀ ਨਹੀਂ. ਇਸ ਤੋਂ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤ ਅਸਤ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਅਨਿਰਵਚਨੀਯ ਹੈ. ਅਨਿਰਵਚਨੀਯ ਦੀ ਖਜਾਤਿ (ਪ੍ਰਤੀਤਿ) ਅਨਿਰਵਚਨੀਯਖਜਾਤਿ ਹੈ.

[1] ਇੱਕ ਮੀਮਾਂਸਕ.

ਖਜਾਤੀਵਾਦ. ਦੇਖੋ, ਖਜਾਤਿ ੫.

ਖਜਾਨ. ਦੇਖੋ, ਆਖਜਾਨ ਅਤੇ ਖਿਆਨ.

ਖਜਾਲ. ਦੇਖੋ, ਖਿਆਲ.

ਖਜੇਮ. ਦੇਖੋ, ਕ਼ੇਮ ਅਤੇ ਖੇਮ.

ਖ੍ਵਾਸ. ਦੇਖੋ, ਖਵਾਸ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖ੍ਵਾਹਿਸ਼. "ਕਿਸੁ ਵਸਤੁ ਕੀ ਖ੍ਵਾਸ ਨ ਰਹੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਖ਼੍ਵਾਸਤ. ਫ਼ਾ خواست ਵਿ—ਚਾਹਿਆ. ਦੇਖੋ, ਖ਼੍ਵਾਸਤਨ.

ਖ਼੍ਵਾਸਤਗਾਰ. ਫ਼ਾ خواستگار ਵਿ—ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ. ਇੱਛਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਖ਼੍ਵਾਸਤਨ. ਫ਼ਾ خواستن ਕ੍ਰਿ—ਚਾਹੁਣਾ. ਇੱਛਾ ਕਰਨਾ. ਮੰਗਣਾ.

ਖ਼੍ਵਾਹ. ਫ਼ਾ خواہ ਵ੍ਯ—ਅਥਵਾ. ਜਾਂ ਵਾ। ੨ ਵਿ—ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ. ਐਸੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਖੈਰਖ਼੍ਵਾਹ. ਬਦਖ਼੍ਵਾਹ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਹ. ਰੁਚਿ. ਮੰਗ.

ਖ਼੍ਵਾਹਦ ਗੁਜ਼ਸ਼੍ਤ. ਫ਼ਾ خواہد گذشت ਵੀਤ ਜਾਊਗਾ. ਗੁਜ਼ਰ ਜਾਵੇਗਾ.

ਖ੍ਵਾਹਾ. ਚਾਹਿਆ. ਲੋੜਿਆ. ਦੇਖੋ, ਖ੍ਵਾਹ. "ਨਾ ਬਰ ਆਪ ਕਹੂੰ ਕਛੁ ਖ੍ਵਾਹਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਖ਼੍ਵਾਹਾਂ. ਫ਼ਾ خواہاں ਵਿ—ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ.

ਖ਼੍ਵਾਹਿਸ਼. ਫ਼ਾ خواہش ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਛਾ. ਅਭਿਲਾਖਾ.

ਖ਼੍ਵਾਹਿੰਦਹ, ਖ਼੍ਵਾਹਿੰਦਾ ਫ਼ਾ خواہندہ ਵਿ—ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੰਗਤਾ. ਯਾਚਕ.

ਖ਼੍ਵਾਜਹ. ਫ਼ਾ خواجہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਰ ਦਾ ਮਾਲਿਕ। ੨ ਸਰਦਾਰ। ੩ ਬਜ਼ੁਰਗ। ੪ ਧਨੀ। ੫ ਹਾਕਿਮ.

ਖ੍ਵਾਜਹਸਰਾ. ਦੇਖੋ, ਖੁਸਰਾ.

ਖ਼੍ਵਾਜਹ ਖਿਜਰ. ਦੇਖੋ, ਖ੍ਵਾਜਖਿਜਰ.

ਖ਼੍ਵਾਜਹ ਮਰਦੂਦ. ਮਰਦੂਦ (ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ) ਧਿੱਕਾਰ ਕੀਤਾ,

ਖ੍ਵਾਜਹ (ਸਰਦਾਰ). ਖ਼ਿਜ਼ਰਖ਼ਾਨ (ਸ਼ੇਰ ਖ਼ਾਨ ਦਾ ਭਾਈ) ਮਲੇਰੀਆ ਸਰਦਾਰ, ਜੋ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸੀ.

"ਕਿ ਆਂ ਖ਼੍ਵਾਜਹ ਮਰਦੂਦ ਸਾਯਹ ਦੀਵਾਰ।
ਬਮੈਦਾਂ ਨ ਆਮਦ ਬਮਰਦਾਨਹਵਾਰ." (ਜਫਰ)

ਇਸ ਦੀ ਮੌਤ ਖਾਲਸਾਦਲ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਰੋਪੜ ਪਾਸ ਹੋਈ ਸੀ.

ਖ੍ਵਾਜਖਿਜਰ, ਖ੍ਵਾਜਖਿਦਰ ਫ਼ਾ خواجہ خضر ਖ਼੍ਵਾਜਹਖ਼ਿਜ਼ਰ. ਇੱਕ ਨਬੀ. ਦੇਖੋ, ਖਿਜਰ ੩। ੨ ਹਰਿਆਵਲ ਦਾ ਪਤਿ. ਸਬਜੀ ਦਾ ਦੇਵਤਾ. ਜਲਪਤਿ. ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ. Neptune. ਦੇਖੋ, ਵਰੁਣ। ੩ ਇੱਕ ਖਾਸ ਪੀਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਹਪੀਰ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਜਿੰਦਪੀਰ ਅਤੇ ਦਰਯਾਪੰਥੀ.

ਖ੍ਵਾਜਾ. ਦੇਖੋ, ਖ੍ਵਾਜਹ। ੨ ਇੱਕ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨੀ ਅਤੇ ਉਪਕਾਰੀ ਹੋਇਆ.

ਖ਼੍ਵਾਜਾ ਅਨਵਰ. خواجہ انور ਇਹ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਸਰਦਾਰ, ਕਾਲਾਖ਼ਾਂਨ ਅਤੇ ਪੈਂਦਾਖ਼ਾਂਨ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਲੜਨ ਆਇਆ ਸੀ. ਜੰਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਸੂਸ ਹੋ ਕੇ ਭੇਤ ਲੈਣ ਪਹੁਚਿਆ ਸੀ. ਭਾਈ ਬਿਧੀਚੰਦ ਦੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਇਹ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ. ਦੇਖੋ, ਖੋਜ ਜਨਾਵਰ.

ਖ੍ਵਾਜਾ ਖਿਜਰ. ਦੇਖੋ, ਖ੍ਵਾਜਖਿਜਰ। ੨ ਬਜੌਰ ਤੋਂ ਥੋੜੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਵਹਿਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਦਰਿਆ ਭੀ ਖ਼੍ਵਾਜਹ ਖ਼ਿਜ਼ਰ ਸੱਦੀਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਉਂ ਬਾਬਕਾਰ ਭੀ ਹੈ.

ਖ੍ਵਾਜਾ ਮਰਦੂਦ. ਦੇਖੋ, ਖ੍ਵਾਜਹ ਮਰਦੂਦ.

ਖ਼੍ਵਾਂਦਨ. ਫ਼ਾ خواندن ਕ੍ਰਿ—ਪੜ੍ਹਨਾ. ਪਠਨ.

ਖ਼੍ਵਾਂਦਾ. ਫ਼ਾ خواندہ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ. ਪਠਿਤ.

ਖ਼੍ਵਾਨ. ਫ਼ਾ خوان ਸੰਗ੍ਯਾ—ਥਾਲ। ੨ ਉਹ ਵਸਤੂ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਭੋਜਨ ਪਰੋਸਿਆ ਜਾਵੇ.

ਖ਼੍ਵਾਨੀ. ਫ਼ਾ خوانی ਤੂ ਪੜ੍ਹੇਂ. ਤੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈਂ.

ਖ਼੍ਵਾਬ. ਫ਼ਾ خواب ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨੀਂਦ. ਨਿਦ੍ਰਾ। ੨ ਸ੍ਵਪਨ. ਸੁਪਨਾ.

ਖ਼੍ਵਾਬਗਾਹ. ਫ਼ਾ خوابگاہ ਅਥਵਾ خوابگہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੌਣ ਦੀ ਥਾਂ. ਸੌਣ ਦਾ ਕਮਰਾ. ਸ਼ਯਨਾਗਾਰ.

ਖ਼੍ਵਾਬੀ. ਵਿ—ਉੱਨਿਦ੍ਰਿਤ. ਉਨੀਂਦਾ. "ਚੌਂਕ ਪਰੈ ਤਮ ਮੇ ਡਰ ਖ੍ਵਾਬੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਖ਼੍ਵਾਰ. ਫ਼ਾ خوار ਵਿ—ਖ਼ਰਾਬ। ੨ ਬਰਬਾਦ.

ਖ੍ਵਾਰਾ. ਖਵਾਇਆ. ਖਾਦਨ (ਖ਼ੁਰਦਨ) ਕਰਾਇਆ. "ਜੋ ਤਹਿਂ ਆਏ ਸਭ ਕੋ ਖ੍ਵਾਰਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਖ੍ਵੈ. ਦੇਖੋ, ਖੋਵਨਾ. "ਖ੍ਵੈਹੋਂ ਧਰਮ ਮਲੇਛ ਕੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਖੋਵਾਂਗਾ ਮਲੇਛ ਦਾ ਧਰਮ। ੨ ਖੋਕੇ ਗਵਾਕੇ. "ਜਾਤ ਜਨਮ ਖ੍ਵੈ ਆਪਨ ਬਾਦੂ."(ਨਾਪ੍ਰ)

ਗ

ਗ. ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਦਾ ਅੱਠਵਾਂ ਅੱਖਰ. ਇਸ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਕੰਠ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਗੀਤ। ੨ ਗਣੇਸ਼। ੩ ਗੰਧਰਵ। ੪ ਦੋ ਮਾਤ੍ਰਾ ਵਾਲਾ ਅੱਖਰ. ਗੁਰੁ ਮਾਤ੍ਰਾ। ੫ ਜਦ ਇਹ ਅੱਖਰ ਸਮਾਸ ਵਿੱਚ ਅੰਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਗਮਨ ਕਰਤਾ (ਜਾਣ ਵਾਲਾ) ਆਦਿ. ਜਿਵੇਂ—ਸਾਮਗ (ਸਾਮਵੇਦ ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ) ਖਗ (ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਗਮਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ).

ਗਉ. ਸੰ. ਗਮਨ. ਸੰਗਯਾ—ਜਾਣਾ। ੨ ਭਾਵ—ਮਰਨਾ। ੩ ਆਵਾਗਮਨ. "ਅਭਉ ਲਭਹਿ ਗਉ ਚੁਕਿਹਿ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ) ਆਵਾਗੌਣ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੪ ਕਦਮ. ਡਿੰਘ. "ਮਨੁ ਕੇ ਨਲ ਕੇ ਚਲਤੇ ਨ ਚਲੀ ਗਉ." (ਦੱਤਾਵ) ਮਨੁ ਅਤੇ ਨਲ ਆਦਿਕ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਮਰਨ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਕਦਮ ਭੀ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਚੱਲੀ. "ਭਰੋਂ ਤਿਰਛੀ ਤੁਮ ਗਉਹੈਂ." ਤਿਰਛੀ ਡਿੰਘਾਂ ਭਰਦੇ ਹੋ। (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੫ ਦੇਖੋ, ਗੌ.

ਗਉਂ. ਸੰਗਯਾ—ਸ੍ਵਾਰਥ. ਪ੍ਰਯੋਜਨ. ਮਤਲਬ. "ਗਉਂ ਪਿਹਾਵੇ ਜੌਂ, ਭਾਵੇਂ ਗਿੱਲੇ ਹੀ ਹੋਣ." (ਲੋਕੋ) ੨ ਘਾਤ. ਦਾਉ.

ਗਉਸ. ਦੇਖੋ, ਗੌਸ.

ਗਉਹ. ਦੇਖੋ, ਗਉ ੪ ਅਤੇ ਗਹੁ.

ਗਉਹਰ, ਗਉਹਰੁ ਫ਼ਾ گوهر ਗੌਹਰ. ਸੰਗਯਾ—ਮੋਤੀ. "ਗਉਹਰ ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਗਟ ਉਜੀਆਰਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) "ਗੁਰੁ ਗਉਹਰ ਦਰੀਆਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਨਦ ਹੈ। ੨ ਖ਼ਾਨਦਾਨ। ੩ ਸੰ. ਗਹ੍ਵਰ—ਗਹ੍ਵਰ. ਵਿ—ਸੰਘਣਾ। ੪ ਗਹਿਰਾ. ਗੰਭੀਰ. ਅਥਾਹ. "ਆਪੇ ਹੀ ਗਉਹਰ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਬਿਹਾ)

ਗਉਹਾਟੀ. ਆਸਾਮ ਦੇ ਕਾਮਰੂਪ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜਿਸਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਉਂ, 'ਪ੍ਰਾਗਜ੍ਯੋਤਿਸਪੁਰ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਭਗਦੱਤ (ਨਰਕਾਸੁਰ ਦਾ ਵਡਾ ਪੁਤ੍ਰ) ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਵਡੀ ਵੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲੜਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਕੌਰਵਾਂ ਦਾ ਪੱਖ ਲਿਆ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਭੌਮਾਸੁਰ.

ਗਉਗਾ. ਦੇਖੋ, ਗੌਗਾ.

ਗਉਣ, ਗਉਣੁ ਸੰ. ਗਮਨ. ਸੰਗਯਾ—ਜਾਣਾ. ਫਿਰਨਾ. "ਗਉਣ ਕਰੇ ਚਹੁ ਕੁੰਟ ਕਾ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੫) "ਨਮੋ ਸਰਬਗਉਣੇ." (ਜਾਪੁ) ੨ ਆਵਾਗਮਨ. "ਚੂਕਾ ਗਉਣੁ ਮਿਟਿਆ ਅੰਧਿਆਰ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੫) ੩ ਦੇਖੋ, ਆਤਮਗਉਣੁ। ੪ ਦੇਖੋ, ਗੌਣ ੨-੩-੪.

ਗਉਤਮ. ਦੇਖੋ, ਗਉਤਮ, ਗੋਤਮ ਅਤੇ ਗੌਤਮ.

ਗਉਨ. ਦੇਖੋ, ਗਮਨ. "ਜਮਮਗਿ ਗਉਨ ਅਕੇਲੀ." (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨. ਸਦਾਗਤਿ ਪਵਨ, ਹਵਾ. ਦੇਖੋ, ਗਉਨਗਗਨ.

ਗਉਨਗਗਨ. ਸੰਗਯਾ—ਆਕਾਸ਼ਗਤਿ. ਆਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ (ਗਮਨ). ੨ ਸੂਰਜ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਆਦਿ ਨਛਤ੍ਰ। ੩ ਦੇਵਤਾ। ੪ ਗਗਨਗੁਣ. ਆਕਾਸ਼ ਦਾ ਗੁਣ ਸ਼ਬਦ. ਸਦਾਗਤਿ ਪਵਨ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼. "ਗਉਨਗਗਨ ਜਬ ਤਬਹਿ ਨ ਹੋਤਉ." (ਸਿਧਗੋਸਟਿ). ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪੌਣ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਅਰਥਾਤ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ.

ਗਉਨਾ. ਦੇਖੋ, ਗਉਨ ਅਤੇ ਗੌਨਾ.

ਗਉਨੁ. ਦੇਖੋ, ਗਉਨ.

ਗਉਨੁ ਗਗਨੁ. ਦੇਖੋ, ਗਉਨ ਗਗਨ.

ਗਉਰ. ਦੇਖੋ, ਗੌਰ। ੨ ਗੌਰੀ. ਗੋਰੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ, ਪਾਰਵਤੀ. "ਫੇਰ ਦਈ ਤਨ ਦਉਰਕੈ ਗਉਰ ਕਉ ਘਾਇਲਕੈ." (ਚੰਡੀ ੧) ੩ ਦੇਖੋਂ, ਗੌਰਵ.

ਗਉਰਜਾ. ਦੇਖੋ, ਗਿਰਿਜਾ.

ਗਉਰਾ. ਸੰਗਯਾ—ਭਾਈ ਬਹਿਲੋਵੰਸ਼ੀ ਇੱਕ ਸੱਜਨ. ਦੇਖੋ, ਗੌਰਾ ੫। ੨ ਵਿ—ਗੌਰਵਤਾ ਵਾਲਾ. ਵਜ਼ਨਦਾਰ. ਭਾਰੀ. "ਨਿਵੈ ਸੁ ਗਉਰਾ ਹੋਇ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) "ਤੂ ਗਉਰਾ ਹਮ ਹਉਰੇ ਹੋਛੇ." (ਸੋਰ ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਗਉਰਾਂ ਅਤੇ ਗੌਰੀ.

ਗਉਰਾਂ. ਗੌਰੀ. ਗੋਰੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ, ਪਾਰਵਤੀ.

ਗਉਰੀ. ਗੌਰੀ. ਪਾਰਵਤੀ. ਦੇਖੋ, ਗੌਰੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਉੜੀ.

ਗਉਰੀਸੁਤ. ਗੌਰੀ (ਪਾਰਵਤੀ) ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਗਣੇਸ਼। ੨ ਭਾਈ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ. ਦੇਖੋ, ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਨੰ: ੪.

ਗਉਰੀਪਤਿ. ਗੌਰੀ (ਪਾਰਵਤੀ) ਦਾ ਭਰਤਾ ਸ਼ਿਵ.

ਗਉਰੋ. ਭਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਗਉਰਾ ੨. "ਹਉ ਹਉਰੋ ਤੂ ਠਾਕੁਰ ਗਉਰੋ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਗਉੜ. ਦੇਖੋ, ਗੌੜ.

ਗਉੜਾ. ਦੇਖੋ, ਗੋਰੋਚਨ ਅਤੇ ਗੌਰਾ ੬..

ਗਉੜੀ. ਦੇਖੋ, ਗੌੜੀ। ੨ ਇੱਕ ਰਾਗਿਣੀ, ਜੋ ਪੂਰਬੀ ਠਾਟ ਦੀ ਔੜਵ—ਸ਼ਾੜਵ ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਦਾ ਅੰਗ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਆਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਗਾਂਧਾਰ ਅਤੇ ਧੈਵਤ ਵਰਜਿਤ ਹੈ. ਅਵਰੋਹੀ ਵਿੱਚ

ਗਾਂਧਾਰ ਵਰਜਿਤ ਹੈ. ਰਿਸਭ ਵਾਦੀ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਸੰਵਾਦੀ ਹੈ. ਰਿਸਭ ਅਤੇ ਧੈਵਤ ਕੋਮਲ, ਮੱਧਮ ਤੀਵ੍ਰ, ਬਾਕੀ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਹਨ. ਗਾਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ ਹੈ।

ਆਰੋਹੀ—ਸ ਰਾ ਮੀ ਪ ਨ ਸ.

ਅਵਰੋਹੀ—ਸ ਨ ਧਾ ਪ ਮੀ ਰਾ ਸ.

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਗਉੜੀ ਦਾ ਨੰਬਰ ਤੀਜਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਰਾਗ ਦੇ ਅਨੇਕ ਭੇਦ ਲਿਖੇ ਹਨ. ਯਥਾ:—ਗੁਆਰੇਰੀ, ਚੇਤੀ, ਦੱਖਣੀ, ਦੀਪਕੀ, ਪੂਰਬੀ, ਬੈਰਾਗਣ, ਮਾਝ, ਮਾਲਵਾ ਅਤੇ ਮਾਲਾ, ਦੂਜੇ ਰਾਗਾਂ ਨਾਲ ਸੰਕੀਰਣ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਹ ਭੇਦ ਬਣ ਗਏ ਹਨ. ਸ਼ੋਕ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਰਾਗੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਭੇਦ ਸਪਸ਼੍ਟ ਕਰਕੇ ਗਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀਦੇ.

ਗਉੜੀ ਚੇਤੀ. ਇਹ ਔੜਵ ਜਾਤਿ ਦੀ ਰਾਗਿਣੀ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਸੜਜ ਪੰਚਮ ਨਿਸਾਦ ਸ਼ੁੱਧ, ਰਿਸਭ ਕੋਮਲ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਤੀਵ੍ਰ ਲਗਦਾ ਹੈ. ਗਾਂਧਾਰ ਵਾਦੀ ਅਤੇ ਧੈਵਤ ਸੰਵਾਦੀ ਹੈ. ਗਾਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ ਹੈ.

ਗਉੜੀ ਬੈਰਾਗਣ. ਇਹ ਸੰਪੂਰਣ ਜਾਤਿ ਦੀ ਰਾਗਿਣੀ ਹੈ. ਸੜਜ ਗਾਂਧਾਰ ਪੰਚਮ ਨਿਸਾਦ ਸ਼ੁੱਧ, ਰਿਸਭ ਗਾਂਧਾਰ ਕੋਮਲ, ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਤੀਵ੍ਰ ਲਗਦਾ ਹੈ. ਮੱਧਮ ਵਾਦੀ ਰਿਸਭ, ਸੰਵਾਦੀ, ਅਤੇ ਗ੍ਰਹ ਸੁਰ ਸੜਜ ਹੈ. ਗਾਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ ਹੈ.

ਗਉੜੀਮਾਲਾ. ਇਹ ਸੰਪੂਰਣ ਜਾਤਿ ਦੀ ਰਾਗਿਣੀ ਹੈ. ਸੜਜ ਮੱਧਮ ਪੰਚਮ ਨਿਸਾਦ ਸ਼ੁੱਧ, ਰਿਸਭ ਗਾਂਧਾਰ ਧੈਵਤ ਕੋਮਲ ਲਗਦੇ ਹਨ. ਧੈਵਤ ਵਾਦੀ ਅਤੇ ਰਿਸਭ ਸੰਵਾਦੀ ਹੈ. ਗਾਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਹੈ.

ਗਊ. ਸੰ. ਗੋ. ਗੌ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੈਲ। ੨ ਗਾਂ. ਦੇਖੋ, ਅੰ. Cow। ੩ ਭਾਵ—ਗਰੀਬ. ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਵਾਲਾ. "ਗਊ ਕਉ ਚਾਰੈ ਸਾਰਦੂਲ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ਮਹਾ ਹਿੰਸਕ ਆਦਮੀ, ਜੋ ਸਰਵਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਗਰੀਬ ਅਨਾਥਾਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਗਊਗ੍ਰਾਸ. ਸੰ. ਗੋਗ੍ਰਾਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਊ ਨਿਮਿੱਤ ਸ਼੍ਰੌਧ ਅਤੇ ਭੋਜਨ ਸਮੇਂ ਅਰਪਣ ਕੀਤਾ ਗ੍ਰਾਸ. ਗੋਬਲਿ.

ਗਊਚਰਾਹਾ. ਗਾਈਆਂ ਚਾਰਣਵਾਲਾ. ਜੋ ਗਊਆਂ ਨੂੰ ਚਾਰਣ ਲਈ ਜੰਗਲ ਅਤੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਵੇ.

ਗਊਚਰਿ. ਗਊ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ. ਦੇਖੋ, ਚਰਿ ੨.

ਗਊਚੋਣੀ. ਯੋਗਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਦਸਵੇਂ ਦ੍ਵਾਰ ਤੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤਧਾਰ ਟਪਕਾਉਣੀ. "ਗਗਨਮੰਡਲ ਗਊ ਜਿਨਿ ਚੋਈ." (ਰਤਨਮਾਲਾ ਬੰਨੋ)

ਗਊਤਮ. ਦੇਖੋ, ਗੋਤਮ. "ਗਊਤਮ ਸਤੀ ਸਿਲਾ ਨਿਸਤਰੀ." (ਗੌਂਡ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਦੇਖੋ, ਗੋਤਮ.

ਗਊਮੁਖ. ਵਿ—ਗਊ ਵਾਂਙ ਚੁਪ ਕੀਤਾ। ੨ ਮੂੰਹ ਦਾ ਨਰਮ, ਪਰ ਦਿਲੋਂ ਖੋਟਾ. "ਗਊਮੁਖ ਬਾਘ ਜੈਸੇ ਬਸੇ ਮ੍ਰਿਗਮਾਲ ਬਿਖੈ." (ਭਾਗੁ ਕ) ੩ ਦੇਖੋ, ਗੋਮੁਖ.

ਗਇ. ਸੰ. ਗਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਥੀ. "ਹੈ ਗਇ ਬਾਹਨ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਗਯ.

ਗਇਅ. ਗਇਆ. ਗਤ. ਦੂਰ ਹੋਇਆ. ਗਏ. "ਦੁਖ ਦਰਿਦ੍ਰ ਤਿਨ ਕੇ ਗਇਅ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਗਇਅਮੁ. ਗਿਆ. ਵੀਤਿਆ. ਮੇਰਾ ਗਿਆ. "ਪਿਰੁ ਬਿਨੁ ਜੋਬਨੁ ਬਾਦਿ ਗਇਅਮੁ." (ਮਾਰੂ ਕਾਫੀ ਮ: ੧) ਸਿੰਧੀ. ਵਿਅਮੁ.

ਗਇਆ. ਦੇਖੋ, ਗਇਅਮੁ. "ਮੇਰਾ ਸਗਲ ਅੰਦੇਸਰਾ ਗਇਆ." (ਦੇਵ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਗਯਾ. "ਗੰਗਾ ਗਇਆ ਗੋਦਾਵਰੀ ਸੰਸਾਰ ਕੇ ਕਾਮਾ." (ਬਸੰ ਨਾਮਦੇਵ) "ਗਇਆ ਪਿੰਡ ਭਰਤਾ." (ਗੌਂਡ ਨਾਮਦੇਵ)

ਗਇੰਦ, **ਗਇੰਦ੍ਰ** } ਦੇਖੋ, ਗਜੇਂਦ੍ਰ ਅਤੇ ਗਯੰਦ.

ਗਈ. ਵੀਤੀ. ਗੁਜ਼ਰੀ। ੨ ਵਿਗੜੀ. "ਗਈਬਹੋੜੁ ਬੰਦੀਛੋੜੁ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੩ ਗਾਵੇਗਾ. "ਤਬ ਕੈਸੇ ਗੁਨ ਗਈ ਹੈ?" (ਗੂਜ ਕਬੀਰ)

ਗਈਆ. ਗਵੈਯਾ. ਗਾਇਨ ਕਰੈਯਾ। ੨ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ. ਗਾਇਆ. "ਨਾਮ ਕਿਧੌਂ ਤੁਮਰੋ ਸਭ ਹੀ ਜੁਗ ਗਈਆ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਗਾਂਈਆਂ. ਗਊਆਂ। ੪ ਮਿਟ ਗਈ. ਚਲੀ ਗਈ. ਦੂਰ ਹੋਈ.

ਗਈਬਹੋਰ, **ਗਈਬਹੋੜੁ** } ਵੀਤੀ ਨੂੰ ਮੋੜਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਵਿਗੜੀ ਬਾਤ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਵਾਲਾ. "ਗਈਬਹੋਰ ਗਰੀਬਨਿਵਾਜੁ." (ਤੁਲਸੀ) ਦੇਖੋ, ਗਈ ੨.

ਗਈਯਰ. ਗਜਵਰ. ਗਜਰਾਜ. "ਚਾਲ ਚਲੈ ਜਿਮ ਗਈਯਰ ਮਾਤੇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਗਏ. ਵੀਤੇ. ਗੁਜ਼ਰੇ। ੨ ਗਾਇਨ ਕੀਤੇ. ਗਾਏ. "ਗਏ ਜੀਤ ਕਰਖਾ." (ਚੰਡੀ ੨) ਜਿੱਤ ਦੇ ਕਰਖਾ ਛੰਦ ਗਾਏ। ੩ ਗੁੰਮਰਾਹ ਹੋਏ. "ਆਪੁ ਗਏ ਔਰਨ ਹੂੰ ਖੋਵਹਿ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਗਸ਼. ਅ਼ غش ਗ਼ਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੂਰਛਾ. ਬੇਹੋਸ਼ੀ. ਦੇਖੋ, ਮੂਰਛਾ.

ਗਸ਼ਤ. ਫ਼ਾ گشت ਗਸ਼੍ਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭ੍ਰਮਣ (ਫਿਰਨ) ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਗਸ਼ਤਨ. ਫ਼ਾ گشتن ਕ੍ਰਿ—ਫਿਰਨਾ. ਭ੍ਰਮਣ। ੨ ਹੋਣਾ.

ਗਸ਼ਤਮ. ਫ਼ਾ گشتم ਮੈਂ ਫਿਰਿਆ. "ਸਬ ਰੋਜ ਗਸਤਮ ਦਰ ਹਵਾ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) ੨ ਮੈ ਹੋਇਆ.

ਗਸ਼ਤੀ. ਫ਼ਾ گشتی ਗਸ਼੍ਤੀ. ਵਿ—ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ. ਭ੍ਰਮਣ ਕਰਤਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨੌਕਾ. ਕਿਸ਼ਤੀ. ਬੇੜੀ.

ਗਸ਼ਤੀ ਫ਼ੌਜ. ਉਹ ਸੈਨਾ, ਜੋ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਅਮਨ ਕਾਯਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਗੇੜਾ ਮਾਰਦੀ ਰਹੇ। ੨ ਵੈਰੀ ਦਾ ਖੋਜ ਅਤੇ ਤਾਕ਼ੁਬ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਫ਼ੌਜ.

ਗਸ਼ਤੰਦ. ਫ਼ਾ گشتند ਫਿਰੇ। ੨ ਹੋਏ. ਭਏ.

ਗਸ਼ੀ. ਦੇਖੋ, ਗਸ਼.

ਗਹ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਹ ਧਾ. "ਕਰ ਗਹ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ." (ਹਜਾਰੇ ੧੦) ੨ ਫ਼ਾ گہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਥਾਂ. ਗਾਹ. ਜਗਾ। ੩ ਵਕ਼ਤ. ਵੇਲਾ। ੪ ਕ੍ਰਿ.

ਵਿ—ਕਦੀ. ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ. "ਗਹ ਕਲੰਦਰ ਮੇਸ਼ਵਦ." (ਦੀਵਾਨ ਗੋਯਾ)

ਗਹਗਹਾ. ਵਿ—ਗੂੜ੍ਹਾ. ਗਾੜ੍ਹਾ. "ਜਿਉ ਉਬਲੀ ਮਜੀਠੈ ਰੰਗੁ ਗਹਗਹਾ." (ਮ: ੪ ਗਉ ਵਾਰ ੧) ੨ ਪੱਕਾ. ਪਾਇਦਾਰ.

ਗਹਗਚ. ਵਿ—ਚੂਨੇ ਵਾਂਙ ਹੈ ਪਕੜ ਜਿਸ ਦੀ. ਖਚਿਤ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰਿਫ਼ਤ. ਪਕੜ.

ਗਹਗਚਿ. ਪਕੜ (ਗਰਿਫ਼ਤ) ਵਿੱਚ. "ਗਹਗਚਿ ਪਰਿਓ ਕੁਟੰਬ ਕੈ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਗਹਗੱਡ. ਵਿ—ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਗੱਡਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਲਿਵਲੀਨ ਹੋਇਆ. ਤਤਪਰ.

ਗਹਡਤੜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗਰਤ. ਉਹ ਟੋਆ, ਜੋ ਹਾਥੀ ਦੇ ਫੜਨ ਲਈ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਖੋਦਿਆ ਅਤੇ ਘਾਹ ਨਾਲ ਢਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਭਾਵ—ਜਗਤ. "ਗਹਡਤੜਾ ਤ੍ਰਿਣਿ ਛਾਇਆ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ਤ੍ਰਿਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸੁਖ ਹੈ.

ਗਹਡਿਓ, ਗਹਡਿਆ. ਫਸਿਆ. ਗਰਿਫ਼ਤ ਵਿੱਚ ਆਇਆ. "ਗਹਡਿਓ ਮੂੜ ਨਰ ਹਾਂ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਗਡਿਆ. ਧਸਿਆ.

ਗਹਣ. ਸੰ. ਗ੍ਰਹਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫੜਨਾ। ੨ ਰੂਪ ਰਸ ਆਦਿ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸਿਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ। ੩ ਸੰ. ਗਹਨ. ਵਿ—ਕਠਿਨ. ਮੁਸ਼ਕਿਲ. "ਤਿਨ ਕੀ ਗਹਣਗਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ." (ਆਸਾ ਮ: ੩) "ਆਪਣੀ ਗਹਣਗਤਿ ਆਪੇ ਜਾਣੈ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩) ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਥਾਹ. ਗਹਿਰਾਈ. "ਹਮ ਨਹ ਜਾਣੀ ਹਰਿ ਗਹਣੇ." (ਨਟ ਮ: ੪) ੫ ਦੇਖੋ, ਗਹਣੁ.

ਗਹਣਗਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੰਭੀਰਗਤਿ. ਅਥਾਹਗਤਿ. ਦੇਖੋ, ਗਹਣ ੩.

ਗਹਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨਾ. ਫੜਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੂਸਣ. ਜ਼ੇਵਰ. "ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਗਹਣਾ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) "ਨਾਮੁ ਸਚੇ ਕਾ ਗਹਣਾ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਦੁਆਦਸ ਭੂਸਣ ਅਤੇ ਭੂਖਣ ੪। ੩ ਧਰੋਹਰ. ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਧਰੋਹਰ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਕਰਜ ਦੇ ਬਦਲੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ. ਰੇਹਨ. "ਜੇ ਤੂੰ ਕਿਸੈ ਨ ਦੇਈ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬਾ! ਕਿਆ ਕੋ ਕਢੈ ਗਹਣਾ?" (ਧਨਾ ਮ: ੧) ਜੇ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਬਖਸ਼ੇਂ, ਤਦ ਕੀ ਕੋਈ ਜੀਵ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਕੁਝ ਗਿਰੋ ਰੱਖਕੇ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਗਹਣੁ. ਸਿੰਧੀ. ਮੁਸ਼ੱਕਤ. ਮਿਹਨਤ। ੨ ਮਸ਼ਕੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਧੰਨਵਾਦੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਕਰਮ.

ਗਹਨ. ਸੰ. ਵਿ—ਗੰਭੀਰ. ਅਥਾਹ। ੨ ਕਠਿਨ. ਔਖਾ। ੩ ਦੁਰਗਮ. ਜਿਸ ਥਾਂ ਪਹੁਚਣਾ ਔਖਾ ਹੋ। ੪ ਸੰਘਣਾ। ੫ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਥਾਹ. ਗਹਰਾਈ। ੬ ਜਲ। ੭ ਦੁੱਖ. ਕਲੇਸ਼. "ਮਿਥਿਆ ਗਹਨ ਗਹੇ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੮ ਦੇਖੋ ਗ੍ਰਹਣ ੧. "ਕੰਠ ਗਹਨ ਤਬ ਕਰਨ ਪੁਕਾਰਾ." (ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ)

ਗਹਨਈਆ. ਵਿ—ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੈਯਾ। ੨ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਯੋਗ੍ਯ। ੩ ਗਹਿਨਿਆਂ (ਭੂਸਣਾਂ) ਵਿੱਚੋਂ. ਗਹਿਨੋਂ ਮੇ ਸੇ. ਦੇਖੋ, ਗਹਨ ਗਹਨਈਆ.

ਗਹਨ ਗਹਨਈਆ. ਗਹਿਨਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਤਮ ਗਹਿਣਾ. ਭੂਸਣੋਂ ਮੇ ਸੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼੍ਠ ਭੂਸਣ. ਦੇਖੋ, ਮੋਤੀਚੂਰ ੨.

ਗਹਨਗਤਿ. ਦੇਖੋ, ਗਹਣਗਤਿ ਅਤੇ ਗਹਨ.

ਗਹਨਾ. ਦੇਖੋ, ਗਹਣਾ ੩. "ਰਵਿ ਸਸਿ ਗਹਨੈ ਦੇਉ ਰੇ." (ਰਾਮ ਕਬੀਰ) ਸੂਰਜ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਗਿਰੋ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ.

ਗਹਬਰ, ਗਹਬਰਾ. ਸੰ. ਗਹ੍ਵਰ—ਗਹ੍ਵਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਤਿ ਸੰਘਣਾ ਬਣ (ਵਨ), ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚਲਣਾ ਔਖਾ ਹੋਵੇ. "ਗਹਬਰ ਬਨ ਘੋਰ, ਗਹਬਰ ਬਨ ਘੋਰ ਹੇ!" (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨ ਔਖਾ ਥਾਂ. ਜਿਸ ਜਗਾ ਪਹੁਚਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ੩ ਗੁਫ਼ਾ ਕੰਦਰਾ। ੪ ਦੰਭ. ਪਾਖੰਡ। ੫ ਗੰਭੀਰ ਅਰਥ। ੬ ਜਲ। ੭ ਵਿ—ਗੁਪ੍ਤ। ੮ ਗੂੜ੍ਹਾ. ਗਾੜ੍ਹਾ. "ਲਾਲ ਗੁਲਾਲ ਗਹਬਰਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਗਹਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧੁੰਦਲਾਪਨ। ੨ ਗ਼ੁਬਾਰ. ਆਸਮਾਨ ਵਿੱਚ ਛਾਈ ਹੋਈ ਗਰਦ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗਹਬਰ ੧. "ਮਹਾਂ ਗਹਰ ਬਨ ਤਹਿਂ ਇਕ ਲਹਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੫੬) ਗਹ੍ਵਰ ਜੰਗਲ ਦੇਖਿਆ। ੪ ਦੇਖੋ, ਗਹ੍ਵਰ.

ਗਹਰਗਹੁ. ਦੇਖੋ, ਗਹਰਿਗਹੁ.

ਗਹਰਗੰਭੀਰ, ਗਹਰਗੰਭੀਰਾ. ਵਿ—ਦੁਰਗਮ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ. ਗਹ੍ਵਰ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ. ਜਿਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਠਿਨ ਹੈ ਅਤੇ ਅਥਾਹ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਹਿਰਗੰਭੀਰ.

ਗਹਰਗੰਭੀਰਾ ਗਉਹਰ. ਦੁਰਗਮ ਅਤੇ ਅਥਾਹ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਮੋਤੀ। ੨ ਭਾਵ—ਬ੍ਰਹਮਵੀਚਾਰਰੂਪ ਅਗਾਧ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਰਤਨ. "ਤਿਸੁ ਸੇਵਕ ਕੈ ਨਾਨਕ ਕੁਰਬਾਣੀ ਜੋ ਗਹਰਗੰਭੀਰਾ ਗਉਹਰ ਜੀਉ." (ਮਾਝ ਮ: ੫)

ਗਹਰਵਾਰ. ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ. "ਗਹਰਵਾਰ ਚੌਹਾਨ ਗਹਲੌਤ ਦੌਰੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੧)

ਗਹਰਾ. ਸੰ. ਗਹ੍ਵਰ. ਦੇਖੋ, ਗਹਬਰ। ੨ ਗੰਭੀਰ. ਡੂੰਘਾ.

ਗਹਰਾਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਹ੍ਵਰਤਾ. ਗੰਭੀਰਤਾ. ਡੂੰਘਿਆਈ.

ਗਹਰਿਗਹੁ. ਗੰਭੀਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ. ਭਾਵ—ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ. "ਗਹਿਰਿਗਹੁ ਹਦਰਥਿ ਦੀਓ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ) ਹਜਰਤ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ) ਨੇ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ ਦਿੱਤਾ.

ਗਹਰੀ. ਵਿ—ਡੂੰਘੀ. "ਗਹਰੀ ਕਰਕੈ ਨੀਵ ਖੁਦਾਈ." (ਧਨਾ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਗਾੜ੍ਹੀ. "ਗਹਰੀ ਬਿਭੂਤ ਲਾਇ ਬੈਠਾ ਤਾੜੀ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਗਹਲ. ਭਦੌੜ ਤੋਂ ਦਸ ਕੋਹ ਉੱਤਰ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ, ਨਜਾਮਤ ਬਰਨਾਲਾ, ਥਾਣਾ ਭਦੌੜ ਵਿੱਚ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਬਰਨਾਲੇ ਤੋਂ ੧੪ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਮੇਹਰਾਜ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਥਾਂ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਨਾਲ ੫੦ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ੨੫ ਰੁਪਏ ਸਾਲਾਨਾ

ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ ਜਾਗੀਰ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹੈ। ੨ ਡਿੰਗ. ਨਸ਼ਾ. ਮਾਦਕ. ਅਮਲ.

ਗਹਲੜਾ, ਗਹਲੜੋ, ਗਹਲਾ ਵਿ—ਗਹਲ (ਨਸ਼ੇ) ਵਿੱਚ ਚੂਰ. ਮਖ਼ਮੂਰ. ਨਸ਼ੇ ਨਾਲ ਪਾਗਲ ਹੋਇਆ। ੨ ਦੀਵਾਨਾ। ੩ ਸਿੰਧੀ. ਗਹਿਲੋ—ਗਹੇਲੋ. ਲਾਪਰਵਾ. ਗ਼ਾਫ਼ਿਲ। ੪ ਮੂਰਖ.

ਗਹਲੋਟ, ਗਹਲੋਤ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵੰਸ਼, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਮੇਵਾੜ ਦੀ ਸ਼ਿਸ਼ੋਦੀਆ (ਸ਼ਿਸ਼ੋਦਯਾ) ਕੁਲ ਹੈ.

ਗਹਵਰ. ਦੇਖੋ, ਗਹਬਰ.

ਗਹਾ. ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤਾ. ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤਾ। ੨ ਫੜਿਆ। ੩ ਫ਼ਾ ਗਾਹ. ਸੰਗਯਾ—ਜਗਾ. ਥਾਂ। ੪ ਖਲਹਾਨ (ਪਿੜ) ਗਾਹੁਣ ਲਈ ਕੰਡੇਦਾਰ ਮੋੜ੍ਹਾ, ਜੋ ਪੈਲੀ ਨੂੰ ਤੋੜਕੇ ਬਾਰੀਕ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ.

ਗਹਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਪੈਲੀ ਦੇ ਗਾਹਣ ਦਾ ਕਰਮ ਕਰਵਾਉਣਾ। ੨ ਫੜਾਉਣਾ. ਪਕੜਾਨਾ.

ਗਹਾਈ. ਸੰਗਯਾ—ਗਾਹੁਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਗਾਹੁਣ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ। ੩ ਗਰਿਫ਼ਤ. ਪਕੜ. ਫੜਾਈ. "ਨਹਿ ਦੇਤ ਗਹਾਈ." (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵ)

ਗਹਾਵਾ. ਵਿ—ਗਾਹੁਣ ਵਾਲਾ. ਗਾਹ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ. ਪਕੜਿਆ। ੩ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤਾ. "ਲਖ ਇਨ ਸਾਚ ਕਰੇ ਜੁ ਗਹਾਵਾ। ਅੰਤਕਾਲ ਤਿਹ ਹੁਇ ਪਛਤਾਵਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਗਹਿ. ਸੰਗਯਾ—ਗਰਿਫ਼ਤ. ਪਕੜ. ਗ੍ਰਹਣ. "ਗਹਿ ਭੁਜਾ ਲੇਵਹੁ ਨਾਮ ਦੇਵਹੁ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨ ਲਾਗ. ਲਗਾਉ. "ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਚਿਤੁ ਗਹਿ ਰਹੈ." (ਗੂਜ ਮ: ੩) "ਪਿਰ ਸੇਤੀ ਅਨਦਿਨੁ ਗਹਿ ਰਹੀ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੩) ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਗਹਿਕੇ. ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਕੇ. ਫੜਕੇ. "ਗਹਿ ਕੰਠ ਲਾਇਆ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਗਹਿਓ, ਗਹਿਆ ਪਕੜਿਆ. ਫੜਿਆ। ੨ ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤਾ. ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤਾ. "ਮਨ ਰੇ, ਗਹਿਓ ਨ ਗੁਰਉਪਦੇਸੁ." (ਸੋਰ ਮ: ੯) ੩ ਸੰਗਯਾ—ਗਿਰੋ ਰੱਖਿਆ ਪਦਾਰਥ. ਰੇਹਨ ਰੱਖੀ ਵਸਤੁ.

ਗਹਿਣਾ, ਗਹਿਨਾ ਦੇਖੋ, ਗਹਣਾ.

ਗਹਿਬਰ. ਦੇਖੋ, ਗਹਬਰ.

ਗਹਿਮ. ਸੰਗਯਾ—ਗਹਨ। ੨ ਸੰਘੱਟ. ਸਮੁਦਾਯ. ਭੀੜ.

ਗਹਿਮਾਗਹਿਮ. ਬਹੁਤ ਭੀੜ. ਦੇਖੋ, ਗਹਿਮ ੨। ੨ ਵਡੀ ਰੌਣਕ.

ਗਹਿਰ. ਦੇਖੋ, ਗਹਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਹਬਰ. "ਸੀਤਲ ਛਾਇਆ, ਗਹਿਰ ਫਲ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਗਹਿਰਗਭੀਰ, ਗਹਿਰਗਭੀਰੁ, ਗਹਿਰਗੰਭੀਰ, ਗਹਿਰਗੰਭੀਰੀਏ, ਗਹਿਰਗੰਭੀਰੁ ਦੇਖੋ, ਗਹਰਗੰਭੀਰ. "ਵਡੇ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬਾ, ਗਹਿਰਗੰਭੀਰਾ ਗੁਣੀਗਹੀਰਾ." (ਸੋਦਰੁ) ੨ ਜਿਲਾ ਲੁਦਿਆਨੇ ਦੇ ਪਿੰਡ 'ਠਾਣਾ' ਵਿੱਚ ਚੇਤ ਬਦੀ ੯ ਸੰਮਤ ੧੯੨੦ ਨੂੰ ਸੁੱਖੀ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਕਾਨ੍ਹਚੰਦ ਤਖਾਣ ਦੇ ਘਰ ਬਿਸਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਮਤਾਬਦਾਸ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਚੇਲਾ ਹੋ ਕੇ ਬਿਸਨਦਾਸ ਕਹਾਇਆ. ਇਹ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਵਡੇ ਅਖਾੜੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿਚਰਦਾ ਰਿਹਾ. ਸੰਮਤ ੧੯੪੪ ਵਿੱਚ ਰੋਪੜ ਡੇਰਾ ਜਮਾਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭਿਆ. ਬਿਸਨਦਾਸ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਨਾਉਂ, "ਗਹਿਰਗੰਭੀਰ" ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਤਾਈਦ ਵਿੱਚ ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ—"ਗਹਿਰਗੰਭੀਰ ਅਥਾਹ ਸੁਆਮੀ ਅਤੁਲੁ ਨ ਜਾਈ ਕਿਆ ਮਿਨਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) "ਗਹਿਰਗੰਭੀਰ ਅਥਾਹੁ, ਹਾਥ ਨ ਲਭਈ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) "ਗਹਿਰਗੰਭੀਰੁ ਅਥਾਹੁ ਤੂ, ਗੁਣ ਗਿਆਨ ਅਮੋਲੈ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) "ਗਹਿਰਗੰਭੀਰ ਸਾਗਰ ਰਤਨਾਗਰ, ਅਵਰ ਨਹੀ ਅਨਪੂਜਾ." (ਸਾਰ ਅ: ਮ: ੧) "ਗਹਿਰਗੰਭੀਰ ਬੇਅੰਤ ਗੋਵਿੰਦੇ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) ਬਿਸਨਦਾਸ ਦੇ ਚੇਲੇ 'ਗਹਿਰਗੰਭੀਰੀਏ' ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਏ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮਗ੍ਰੰਥ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਅਸਥਾਨ ਰੋਪੜ (ਜਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ) ਵਿੱਚ ਹੈ.

ਗਹਿਰੀ. ਦੇਖੋ, ਗਹਰੀ। ੨ ਗਹਿ (ਗ੍ਰਹਣ ਕਰ) ਰੀ (ਅਰੀ!) ਦੇਖੋ, ਪੈਓਹਰੀ.

ਗਹਿਰੀਗੰਭੀਰੀ. ਦੇਖੋ, ਪੈਓਹਰੀ.

ਗਹਿਲ. ਦੇਖੋ, ਗਹਲ.

ਗਹਿਲੜੋ, ਗਹਿਲਾ ਦੇਖੋ, ਗਹਲਾ. "ਗਰਬਿ ਗਹਿਲੜੋ ਮੂੜੜੋ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) "ਗਹਿਲਾ ਰੂਹੁ ਨ ਜਾਣਈ ਸਿਰੁ ਭੀ ਮਿਟੀ ਖਾਇ." (ਸ. ਫਰੀਦ) "ਕਿਆ ਸੋਵਹਿ ਨਾਮ ਵਿਸਾਰਿ ਗਾਫਲ ਗਹਿਲਿਆ?" (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਗਹਿਲੀ. ਵਿ—ਦੀਵਾਨੀ. ਦੇਖੋ, ਗਹਲ ਅਤੇ ਗਹਲਾ। ੨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. "ਕਰਮਿ ਮਿਲੈ ਗੁਣਗਹਿਲੀ." (ਤੁਖਾ ਬਾਰਹਮਾਹਾ)

ਗਹਿਵਰ. ਦੇਖੋ, ਗਹਬਰ. "ਉਰ ਆਮੋਦ ਸੰਗ ਤੇ ਗਹਿਵਰ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਗਹੀ. ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤੀ. ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤੀ. "ਗਹੀ ਓਟ ਸਾਧਾਇਆ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) ੨ ਗ੍ਰਹਣਕਰਤਾ. ਜਿਸ ਨੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤੇ ਹਨ. ਲੰਪਟ. "ਕੋਟਿ ਗਹੀ ਕੇ ਪਾਪ ਨਿਵਾਰੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩)

ਗਹੀਜੈ. ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੀਜੈ. "ਛੋਡਿ ਮਾਨ ਹਰਿਚਰਣ ਗਹੀਜੈ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਗਹੀਰ. ਵਿ—ਗੰਭੀਰ. ਅਥਾਹ. ਦੇਖੋ, ਗਹਿਰਗੰਭੀਰ। ੨ ਫ਼ਾ ਗਹਗੀਰ. ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਹਿੱਲਣ ਵਾਲਾ. "ਗੱਜੇ ਗਹੀਰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੩ ਅੜੀਅਲ ਘੋੜਾ। ੪ ਦੇਖੋ, ਗਹੀਰੁ.

ਗਹੀਰਉ, ਗਹੀਰਾ ਵਿ—ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਪਕੜਨ ਵਾਲਾ. ਨਿਗ੍ਰਹ ਕਰਤਾ. "ਮਨਹਿ ਗਹੀਰਉ ਪੇਖਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕਉ." (ਜੈਤ ਮ: ੫) ੨ ਗੰਭੀਰਤਾ ਵਾਲਾ. ਅਥਾਹ. ਦੇਖੋ, ਗਹਿਰਗੰਭੀਰ.

ਗਹੀਰੁ. ਸਿੰਧੀ. ਵਡਾ "ਹੁਇ ਅਲਪ ਗਹੀਰੁ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਹੀਰ.

ਗਹੀਲਾ, ਗਹੀਲੀ. ਸੰ. ਗ੍ਰਹਯਾਲੁ—ਗ੍ਰਿਹਯਾਲੁ. ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਤਾ. ਧਾਰਣ ਵਾਲਾ. "ਪਤਿਤਉਧਾਰਨ ਬਿਰਦ ਗਹੀਲਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਗ੍ਰਾਹਕ. "ਮਹਾਪੁਰਖ ਤੁਮ ਗੁਨੀਗਹੀਲਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੩ ਫੜਨ ਵਾਲੀ. "ਗਰਬਿ ਗਹੀਲੀ." (ਅਕਾਲ) ਅਭਿਮਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਵਾਲੀ। ੪ ਗਹੀਲਾ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਤ (ਅਧਿਕ) ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਭੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਖਾਟਹੁ ਧਨ ਲਾਭ ਗਹੀਲਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗਹੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਜ਼ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਟੋਆ, ਜੋ ਮੋੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਗਰਿਫ਼ਤ. ਪਕੜ. "ਰਹਿਨ ਨਹੀ ਗਹੁ ਕਿਤਨੋ!" (ਗਉ ਮ: ੫) ੩ ਸੰ. ਆਗ੍ਰਹ. ਹਠ. ਜਿਦ. "ਦੂਰਿ ਕਰਹੁ ਆਪਨ ਗਹੁ ਰੇ." (ਕੇਦਾ ਮ: ੫) ੪ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰ. ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰ. "ਗਹੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸਰਨ." (ਧਨਾ ਮ: ੫)

ਗਹੁਰ. ਪ੍ਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਰੀ. ਚਿਰ. "ਸਿਮਰਣੋ ਹਜਰਤ ਨੇ ਚਲਹੁ, ਨਹਿ ਗਹੁਰ ਕਰੀਜੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਗਉਹਰ.

ਗਹੇ. ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤੇ. ਪਕੜੇ. ਗ੍ਰਸੇ. ਦੇਖੋ, ਗਹਨ.

ਗਹੇਹੀ. ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤੀ ਹੈ. "ਮੈ ਸਤਿਗੁਰ ਓਟ ਗਹੇਹੀ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਗਹੇਰਾ. ਵਿ—ਗੰਭੀਰਤਾ ਵਾਲਾ. ਗਹ੍ਵਰ. "ਸਾਹਿਬ ਗੁਣੀਗਹੇਰਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੨ ਸੰਘਣਾ ਬਣ. "ਮਨ ਰੇ, ਸੰਸਾਰ ਅੰਧਗਹੇਰਾ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ) ੩ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਤਾ. ਫੜਨ ਵਾਲਾ.

ਗਹੇਲੜੀ, ਗਹੇਲਾ, ਗਹੇਲੀ, ਗਹੇਲੋ. ਦੇਖੋ, ਗਹਲਾ. "ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਕਾਮ ਗਹੇਲੀਏ!" (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) "ਗਰਬ ਗਹੇਲੀ ਮਹਿਲੁ ਨ ਪਾਵੈ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫)

ਗਹੈ. ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੨ ਗਾਹੇ। ੩ ਅਵਗਾਹੇ. ਸਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਭਰਮੇ ਭੂਲਾ ਸਭਿ ਤੀਰਥ ਗਹੈ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧)

ਗਹੈਯਾ. ਵਿ—ਗ੍ਰਹਣ ਕਰੈਯਾ. ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਪਕੜਨ (ਫੜਨ) ਵਾਲਾ.

ਗਹੰ. ਸੰ. ਗਰ੍ਹ੍. ਧਾ—ਨਿੰਦਾ ਕਰਨਾ. ਦੋਸ ਲਾਉਣਾ.

ਗਹੰਣ. ਸੰ. ਗਰ੍ਹਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਭਾਵ. ਬਦਨਾਮੀ ਕਰਨੀ. ਨਿੰਦਣਾ.

ਗਹਿੰਤ. ਸੰ. ਗਰ੍ਹਿਤ. ਵਿ—ਨਿੰਦਿਤ

ਗਹ੍ਵਰ. ਦੇਖੋ, ਗਹਬਰ.

ਗਕ੍ਰਤ. ਦੇਖੋ, ਗਿੰਧ ੨.

ਗੱਕਰ, ਗੱਕਰੀ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਪਰਗਨੇ ਕੱਕਾ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ. ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ "ਕੇਕਯ" ਇਸੇ ਦੀ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗੱਖਰੀ.

ਗੱਖਰ, ਗੱਖਰੀ, ਗੱਖੜ. ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਰਾਜਪੂਤ ਜਾਤਿ, ਜੋ ਜੇਹਲਮ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾ ਜਿਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. "ਭੱਖਰੀ ਕੰਧਾਰੀ ਗੋਰ ਗੱਖਰੀ." (ਅਕਾਲ)

ਗਗਣ, ਗਗਣੁ. ਗ (ਗੰਧਰਵਾਂ) ਦਾ ਗਣ (ਸਮੁਦਾਯ). ੨ ਆਕਾਸ਼. ਦੇਖੋ, ਗਗਨ। ੩ ਗ੍ਰਹਗਣ ਦਾ ਸੰਖੇਪ.

ਗਗਨ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗਮਨ ਕਰੀਏ, ਆਕਾਸ਼. "ਗਗਨਮੈ ਥਾਲੁ ਰਵਿ ਚੰਦੁ ਦੀਪਕ ਬਨੇ." (ਸੋਹਿਲਾ) ੨ ਬਿੰਦੀ. ਸਿਫਰ। ੩ ਸੁੰਨਾ ਥਾਂ. ਪੁਲਾੜ। ੪ ਅਬਰਕ. ਅਭ੍ਰਕ। ੫ ਸੁਰਗ। ੬ ਪਵਨ. ਵਾਯੁ. ਹਵਾ. "ਊਪਰਿ ਕੂਪ ਗਗਨ ਪਨਿਹਾਰੀ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੧) ਦਸ਼ਮਦ੍ਵਾਰ ਕੂਪ, ਪਵਨ (ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੀ ਸਾਧਨਾ) ਪਨਿਹਾਰੀ। ੭ ਭਾਵ—ਸਰਵਵ੍ਯਾਪੀ ਕਰਤਾਰ. "ਗਗਨ ਗੰਭੀਰੁ ਗਗਨੰਤਰਿ ਵਾਸੁ." (ਓਅੰਕਾਰ) ੮ ਦਸ਼ਮਦ੍ਵਾਰ. "ਗਗਨਿ ਨਿਵਾਸਿ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਵੈ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ੯ ਦੇਖੋ, ਛੱਪਯ ਦਾ ਰੂਪ ੧। ੧੦ ਇੱਕ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਬੋਧਕ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਕਾਸ਼ ਇੱਕ ਮੰਨਿਆ ਹੈ.

ਗਗਨ ਅਕਾਸ. ਗਗਨ (ਆਸਮਾਨ) ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ (ਚਮਕੀਲੇ ਗ੍ਰਹ). ਦੇਖੋ, ਆਕਾਸ ੪ ਅਤੇ ਕਾਸ ੩-੪. "ਜਿਨਿ ਧਰ ਧਾਰੀ ਗਗਨ ਅਕਾਸ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਗ੍ਰਹਗਣ ਅਤੇ ਆਕਾਸ.

ਗਗਨਕੁਸੁਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਫੂਲ. ਭਾਵ—ਅਣਹੋਣੀ ਬਾਤ. ਅਸੰਭਵ ਗੱਲ। ੨ ਅਲੰਕਾਰਰੂਪ ਕਰਕੇ ਆਕਾਸ਼ ਦੇ ਫੁੱਲ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਤਾਰੇ.

ਗਗਨਗੰਭੀਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਤਾਰ, ਜੋ ਆਕਾਸ਼ ਵਾਕਰ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਹੈ.

ਗਗਨਚਰ, ਗਗਨਚਾਰੀ. ਵਿ—ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੰਛੀ। ੩ ਸੂਰਜ। ੪ ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ੫ ਨਛਤ੍ਰ। ੬ ਤੀਰ। ੭ ਬੱਦਲ। ੮ ਪਵਨ। ੯ ਦੇਵਤਾ.

ਗਗਨਨਗਰ, ਗਗਨਨਗਰਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਸ਼ਮਦ੍ਵਾਰ। ੨ ਗਗਨ ਨਗਰ ਤੋਂ. "ਗਗਨਨਗਰਿ ਇਕ ਬੂੰਦ ਨ ਬਰਖੈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਗਗਨਪੁਰ, ਗਗਨਪੁਰਿ, ਗਗਨਪੁਰੁ. ਦੇਖੋ, ਗਗਨਨਗਰ। ੨ ਗਗਨਪੁਰ ਵਿੱਚ. "ਰਹੈ ਗਗਨਪੁਰਿ ਦ੍ਰਿਸਟਿ, ਸਮੈਸਰਿ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧) ੩ ਆਕਾਸ਼ਵਤ ਪੂਰਣ, ਵਾਹਗੁਰੂ. "ਗਰਬੁ ਨਿਵਾਰਿ ਗਗਨਪੁਰੁ ਪਾਏ." (ਗਉ ਮ: ੧) ੪ ਰਾਜਮੰਦਿਰ. ਕਈ ਮੰਜ਼ਿਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਵਿਮਾਨ ੨.

ਗਗਨਮੰਡਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਕਾਸ਼ਮੰਡਲ। ੨ ਦਸ਼ਮਦ੍ਵਾਰ. "ਗਗਨਮੰਡਲ ਮਹਿ ਰੋਪੈ ਥੰਮੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧)

ਗਗਨਾਂਗਨਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਗਨ (ਆਕਾਸ਼) ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਣ ਵਾਲੀ ਅੰਗਨਾ (ਇਸਤ੍ਰੀ) ਅਪਸਰਾ. ਹੂਰ. ਪਰੀ.

ਗਗਨਾਂਬੁ. ਸੰ. ਆਕਾਸ਼ ਦਾ ਅੰਬੁ (ਜਲ). ਮੀਂਹ ਦਾ ਪਾਣੀ. Rain-water. ਸੁਸ਼੍ਰੁਤ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਅਨੇਕ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਗਗਨਿ. ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ. "ਤੂ ਜਲਿ ਥਲਿ ਗਗਨਿ ਪਯਾਲਿ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ੨ ਦਸ਼ਮਦ੍ਵਾਰ ਵਿੱਚ. ਦੇਖੋ, ਗਗਨ ੮.

ਗਗਨੁ. ਦੇਖੋ, ਗਗਨ. "ਗਗਨੁ ਰਹਾਇਆ ਹੁਕਮੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਗਗਨੰਤਰਿ, ਗਗਨੰਦਰਿ ਦਸ਼ਮਦ੍ਵਾਰ ਵਿੱਚ। ੨ ਆਕਾਸ਼ ਸਮਾਨ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ. "ਗਗਨੰਤਰਿ ਵਾਸ." (ਓਅੰਕਾਰ) "ਗਗਨੰਤਰਿ ਵਾਸਿਆ ਗੁਣ ਪਰਗਾਸਿਆ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੧) "ਸਾਚਾ ਵਾਸਾ ਪੁਰਿ ਗਗਨੰਦਰਿ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਗਗਰਾ. ਦੇਖੋ, ਗਗੜਾ। ੨ ਕਲਸਾ. ਘੜਾ.

ਗਗਰੀ, ਗਗਰੀਆ ਦੇਖੋ, ਗਾਗਰ. "ਕਾਚ ਗਗਰੀਆ ਅੰਭ ਮਝਰੀਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਕੱਚੀ ਗਾਗਰ ਤੋਂ ਭਾਵ ਦੇਹ ਹੈ.

ਗਗੜਾ, ਗਗੜੀ ਇੱਕ ਨੀਚ ਜਾਤਿ, ਜੋ ਜੋਕ, ਤੂੰਬੀ ਅਤੇ ਸਿੰਗੀ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਲਹੂ ਕਢਦੀ ਹੈ. "ਜਸੋਂ ਗਗੜੀ ਤੂਮਰੀ ਤਨ ਲਾਯਕੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਗਗਾ, ਗੱਗਾ ਗ ਅੱਖਰ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ। ੨ ਗੱਗਾ ਅੱਖਰ. "ਗਗਾ ਗੋਬਿਦਗੁਣ ਰਵਹੁ." (ਬਾਵਨ)

ਗੱਗੋਬੂਹਾ. ਜਿਲਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਥਾਣਾ ਤਰਨਤਾਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤਰਨਤਾਰਨ ਤੋਂ ਦਸ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਹੈ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਦੇ ਹੋਏ ਇੱਥੇ ਪਿੱਪਲ ਹੇਠ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਖੁਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਾਟੜੇ) ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਲੰਗਰ ਜਾਰੀ ਹੈ. ਪੰਜ ਜੇਠ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਬੀਰ ਸਿੰਘ.

ਗਚ ਅਥਵਾ ਗਚੁ. ਫ਼ਾ گچ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੂਨਾ. ਇੱਟ ਪੱਥਰ ਆਦਿ ਦੀ ਚਿਣਾਈ ਦਾ ਮਸਾਲਾ। ੨ ਪੱਕੀ ਚਿਣਾਈ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਅਤੇ ਡਾਟਦਾਰ ਛੱਤਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਲੇਪ (ਪਲਸਤਰ—plaster) ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਗਚ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਵਰਤੀਂਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਜੋ ਵਸਤਾਂ ਜਿਸ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਦੀਵਾਰਾਂ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸ਼ੋਭਾ ਲਈ ਜੋ ਗਚ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਬਰੀਕ ਰੇਤਾ, ਸੰਗਮਰਮਰ ਦਾ ਚੂਰਨ ਅਤੇ ਖ਼ਾਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਚੂਨਾ (Gypsum) ਪੈਂਦਾ ਹੈ. ਬਾਹਰ ਵਰਤਣ ਲਈ ਗਚ ਇਤਨਾ ਸ਼ੁੱਧ ਅਰ ਸੂਖਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਇਹ ਭੀ ਐਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਰ ਲੇਪ ਨੂੰ ਸੁਕਾਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਘੋਟਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੀ ਆਭਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ. ਅੱਜ ਕਲ ਇਸ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਸੀਮਿੰਟ ਵਗੈਰਾ ਦਾ ਭੀ ਇਸਤਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਰੇਤ ਅਤੇ ਬਰੀਕ ਚੂਨੇ ਨਾਲ ਮਿਸ਼੍ਰਿਤ ਪਲਾਸਟਰ ਆਵ ਪੈਰਿਸ (Plaster of Paris) ਦੇ ਤੀਜੇ ਪੋਚ ਨੂੰ ਭੀ ਗਚ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਗਚ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਿਸਮ ਭੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੀ ਕਦਰ ਵਾਲ ਭੀ ਰਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਗਚ ਅਤਿ ਕਰੜਾ, ਪਧਰਾ ਤੇ ਕੂਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਘਰ ਗਚ ਕੀਤੇ ਬਾਗੇ ਬਾਗ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸਾਰ) "ਕਾਚੀ ਢਹਗਿ ਦਿਵਾਲ, ਕਾਹੇ ਗਚੁ ਲਾਵਹੁ?" (ਬਸੰ ਮ: ੧) ੩ ਕੱਚੀ ਕੰਧ ਦੇਹ ਹੈ. ਗਚ ਕਾਯਾਕਲਪ, ਵਾਜੀਕਰਣ ਆਦਿ ਸਾਧਨ ਹਨ। ੪ ਦੇਖੋ, ਗੱਚ.

ਗਚਕਾਰੀ, ਗਚਗੀਰੀ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੜਤੀ. ਜੜਾਉ. "ਅਜਰਨ ਬਿਖੇ ਮਣਿਨ ਗਚਕਾਰੀ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਚੂਨੇ ਦੀ ਚਿਣਾਈ. ਚੂਨੇ ਦੀ ਪਕੜ ਵਾਲੀ ਇਮਾਰਤ. "ਗੜ ਮੰਦਰ ਗਚਗੀਰੀਆਂ ਕਿਛੁ ਸਾਥਿ ਨ ਜਾਈ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸਾਰ)

ਗਚਨ. ਕ੍ਰਿ—ਚੂਨੇ ਨਾਲ ਜੜਨਾ। ੨ ਜੋੜਨਾ. ਮਿਲਾਉਣਾ. "ਬਚਨ ਚੀਨ ਤਾਮੈ ਗਚੌਂ." (ਚੰਡੀ ੧) "ਪ੍ਰਭਾ ਕਰਤਾਰ ਇਹੀ ਮੈ ਗਚੀ ਹੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਗਚੁ. ਦੇਖੋ, ਗਚ.

ਗੱਚ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰੋਧ. ਗੁੱਸਾ। ੨ ਦਿਲ ਦੀ ਹਵਾੜ. ਜਿਵੇਂ—ਦਿਲ ਦਾ ਗੱਚ ਕੱਢਣਾ. ੩ ਵਿ—ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮਸ੍ਤ. ਮਖ਼ਮੂਰ. ਜਿਵੇਂ—ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਗੱਚ ਹੈ.

ਗਛ. ਦੇਖੋ, ਗੱਛ.

ਗਛਣਾ, ਗਛਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਜਾਣਾ. ਗਮਨ. "ਗਛੇਣ ਨੈਣ ਭਾਰੇਣ." (ਗਾਥਾ) ਦੇਖੋ, ਗੱਛ ਅਤੇ ਨੈਣਭਾਰ.

ਗੱਛ. ਸੰ. ਗਚ੍ਛ. ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗਮ (ਗਮ੍) ਧਾਤੁ ਤੋਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਜਾਣਾ ਹੈ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵ੍ਰਿਕ੍ਸ਼ (ਬਿਰਛ). ਦਰਖ਼ਤ। ੩ ਜੈਨੀ ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਗਰੋਹ (ਝੁੰਡ). ੪ ਬੁਛਾੜ. ਵਾਛੜ. "ਪਰੀ ਗੱਛ ਤੀਰੰ." (ਚੰਡੀ ੨)

ਗਜ. ਸੰ. ਗਜ੍. ਧਾ—ਮਦ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਥੀ, ਜੋ ਮਦ ਨਾਲ ਗਰਜਦਾ ਹੈ. "ਕੋਪ ਭਰਯੋ ਗਜ ਮੱਤ ਮਹਾਂ ਭਰ ਸੁੰਡ ਲਏ ਭਟ ਸੁੰਦਰ ਸੋਊ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਇੱਕ ਗੰਧਰਵ, ਜੋ ਦੇਵਲ ਰਿਖੀ ਦੇ ਸ੍ਰਾਪ ਨਾਲ ਹਾਥੀ ਬਣ ਗਿਆ. ਇਸ ਨੂੰ ਵਰੁਣ ਦੇ ਤਲਾਉ ਵਿੱਚ ਤੇਂਦੂਏ (ਤੰਦੂਏ) ਨੇ ਗ੍ਰਸਲੀਤਾ. ਜਦ ਨਿਰਬਲ ਹੋਕੇ ਡੁੱਬਣ ਲੱਗਾ, ਤਦ ਕਰਤਾਰ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਗਜ ਦੇ ਬੰਧਨ ਕੱਟੇ ਗਏ. ਦੇਖੋ, ਭਾਗਵਤ ਸਕੰਧ ੮, ਅ: ੨ "ਗਜ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸ ਮਿਟਿਓ ਜਿਹ ਸਿਮਰਤ." (ਗਉ ਮ: ੯) ਦੇਖੋ, ਗਜੇਂਦ੍ਰ ੩। ੪ ਗਣੇਸ਼. "ਕਹੁ ਗੁਰ ਗਜ ਸਿਵ ਸਭਕੋ ਜਾਨੈ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੫ ਹਾਥੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਇੱਕ ਦੈਂਤ, ਜੋ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ. ਗਜਾਸੁਰ. ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਮਹੇਸ਼ ਰਾਜਾ ਸੀ. ਨਾਰਦ ਦੇ ਸ੍ਰਾਪ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਹਾਥੀ ਦਾ ਜਨਮ ਮਿਲਿਆ. ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਗਜ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਖੱਲ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਪੁਰ ਪਹਿਰੀ.[1] ਦੇਖੋ, ਸਕੰਦਪੁਰਾਣ, ਗਣੇਸ਼ਖੰਡ, ਅ: ੧੦।

੬ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਦਾ ਇੱਕ ਮੰਤ੍ਰੀ। ੭ ਅਠਤਾਲੀ ਉਂਗਲ ਦੀ ਇੱਕ ਮਿਣਤੀ. ਦੇਖੋ, ਫ਼ਾ. گز ਗਜ਼. "ਮਨੁ ਮੇਰੋ ਗਜੁ ਜਿਹਵਾ ਮੇਰੀ ਕਾਤੀ." (ਆਸਾ ਨਾਮਦੇਵ) ਗਜ਼ ਦਾ ਮਾਪ ਬਹੁਤ ਬਦਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਭੀ ਕਈ ਭੇਦ ਹਨ, ਪਰ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਗਜ਼ ੧੬

[1] "ਪਹਿਨੈ ਹਾਥੀ ਸੀਂਹ ਖੱਲ ਭਊਰੂ ਵਾਇ ਕਰੇ ਹੈਰਾਣੈ." (ਭਾਗੁ)

ਗਿਰੇ ਅਥਵਾ ੩੬ ਇੰਚ ਦਾ ਹੈ. ਗਜ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੋ ਹੱਥ ਭੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਤੁਜ਼ਕ ਜਹਾਂਗੀਰੀ ਵਿੱਚ ਗਜ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ੨੪ ਉਂਗਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਲਾਹੀ ਗਜ਼ ੪੦ ਉਂਗਲ ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ੮ ਸਰੰਦਾ ਸਾਰੰਗੀ ਆਦਿ ਬਜਾਉਣ ਲਈ ਵਾਲਾਂ ਦਾ ਕਮਾਨਚਾ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕ ਕਸਣ ਜਾਂ ਸਾਫ ਕਰਣ ਦਾ ਸਰੀਆ. "ਫਣਕੰਤ ਲਗਤ ਗਜ ਫੇਰ ਫੇਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੯ ਦੇਖੋ, ਗਜਣਾ। ੧੦ ਗ਼ਾਜ਼ੀ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਇੱਕ ਥਾਂ "ਗਜ" ਸ਼ਬਦ ਹੈ. "ਹਮੈ ਨ ਗਜਸੈਨਾ ਮੇ ਦੀਜੈ। ਹਿੰਦੁਧਰਮ ਰਾਖ ਕਰਿ ਲੀਜੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੯੫) ਸਾਨੂੰ ਗ਼ਾਜ਼ੀ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਨਾ ਕਰੋ.

ਗਜ ਇਕੀਸ. ਦੇਖੋ, ਗਜਨਵ.

ਗਜਇੰਦ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਗਜ ੩ ਅਤੇ ਗਜੇਂਦ੍ਰ ੩. "ਗਜਇੰਦ੍ਰ ਧਿਆਇਓ ਹਰਿ ਕੀਓ ਮੋਖ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੫)

ਗਜਸਿੰਘ. ਭੀਮਸੈਨ ਕਹਲੂਰੀਏ ਦਾ ਸੰਬੰਧੀ ਅਤੇ ਸੈਨਾਨੀ ਇੱਕ ਰਾਜਪੂਤ. ਦੇਖੋ, ਵਿਚਿਤ੍ਰਨਾਟਕ ਅ: ੧੨.

ਗਜਹਸਤੀ. ਵਿ—ਪੁਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਠਾਇਆ ਹੈ ਹਸ੍ਤ ਜਿਸ ਨੇ, ਅਜਿਹਾ ਹਾਥੀ. ਸੁੰਡ ਉਠਾਏ ਹੋਏ ਹਾਥੀ. "ਗਜਹਸਤੀ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਉਧਾਰੀਅਲੇ." (ਮਾਲੀ ਨਾਮਦੇਵ) ਪੁਰਾਣਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਗਜ ਨੇ ਸੁੰਡ ਵਿੱਚ ਕਮਲ ਲੈ ਕੇ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਅਰਪਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਖ੍ਯਾ ਲਈ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ. ਦੇਖੋ, ਗਜ ੩ ਅਤੇ ਗਜੇਂਦ੍ਰ ੩। ੨ ਮਦਮੱਤ ਹਾਥੀ. ਦੇਖੋ, ਗਜ. "ਗਜਹਸਤੀ ਦੀਨ" ਚਮਕਾਰਿ." (ਭੈਰ ਅ: ਨਾਮਦੇਵ)

ਗਜਕ. ਫ਼ਾ گزک ਗਜ਼ਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨੁਕਲ. ਚਾਟ। ੨ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮਠਿਆਈ.

ਗਜਗਤਿ, ਗਜਗਮਨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਥੀ ਦੀ ਚਾਲ। ੨ ਹਾਥੀ ਜੇਹੀ ਚਾਲ. ਕਾਵ੍ਯਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਚਾਲ ਗਜ ਜੇਹੀ ਲਿਖੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗਜਗਾਮਿਨੀ.

ਗਜਗਾਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਥੀ ਦਾ ਗਹਿਣਾ. ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਹਾਥੀ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਦੇ ਸਿਰ ਦਾ ਭੂਖਣ. "ਤੁਰਗ ਨਚਾਵਤ ਯੁਤ ਗਜਗਾਹਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਯੋਧਾ ਦੇ ਸਿਰ ਦਾ ਭੂਖਣ, ਜੋ ਜਿਗਾ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਗਜੰਗਾਹ ਬੰਧੇ, ਪੁਨਾ ਭਾਗ ਜਾਨੋ!" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਗਜਗਾਹ ਬਨ੍ਹਕੇ ਫੇਰ ਨੱਠਣਾ! ੩ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਦਮਾਲੇ ਦਾ ਇੱਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਜਿਸ ਤੇ ਵੱਡੇ ਛੋਟੇ ਆਕਾਰ ਦੇ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸਰਵ ਲੋਹ ਦੇ ਅਰਧ ਚੰਦ੍ਰ ਅਤੇ ਸਿਰਪੁਰ ਖੰਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੪ ਹਾਥੀ ਦਾ ਝੁੱਲ। ੫ ਹਾਥੀ ਦਾ ਹੌਦਾ.

ਗਜਗਾਮਿਨੀ, ਗਜਗੈਣੀ, ਗਜਗੌਨੀ ਵਿ—ਹਾਥੀ ਜੇਹੀ ਚਾਲ ਵਾਲੀ. ਹਸ੍ਤੀ ਸਮਾਨ ਹੈ ਗਮਨ ਜਿਸ ਦਾ. "ਮ੍ਰਿਗਪਤਿ ਕਟਿ ਛਾਜਤ ਗਜਗੈਣੀ." (ਰਾਮਾਵ) "ਗੌਰ ਰੰਗ ਕੰਚਨ ਗਜਗੌਨੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਗਜਣਾ. ਸੰ. ਗਰ੍ਜਨ—ਗਜੰਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੱਜਣਾ. ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਕਰਨੀ. ਦੇਖੋ, ਗਜ.

ਗਜਦਸ. ਦੇਖੋ, ਗਜਨਵ.

ਗਜਧਰ. ਰਾਜਾ, ਜੋ ਹਾਥੀ ਰਖਦਾ ਹੈ। ੨ ਉਹ ਜੰਗਲ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਾਥੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੩ ਡਿੰਗ. ਦਰਜੀ. ਕਪੜੇ ਸਿਉਣ ਵਾਲਾ, ਜੋ ਮਿਣਨ ਲਈ ਗਜ ਰਖਦਾ ਹੈ। ੪ ਸਰੰਦਾ ਸਾਰੰਗੀ ਤਾਊਸ ਆਦਿ ਵਾਜੇ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਗ਼ਜ਼ਨ. ਦੇਖੋ, ਗਜ਼ਨਵੀ ਅਤੇ ਗਜ਼ਨੀ ੪.

ਗਜਨਵ. ਗਉੜੀ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ:—

੧ ਗਜਨਵ ਗਜਦਸ ਗਜਇਕੀਸ ਪੁਰੀਆ ਏਕ ਤਨਾਈ,
੨ ਸਾਠ ਸੂਤ ਨਵਖੰਡ ਬਹਤਰਿ ਪਾਟੁ ਲਗੋ ਅਧਿਕਾਈ,
੩ ਗਈ ਬੁਨਾਵਨ ਮਾਹੋ[1]। ਘਰ ਛੋਡਿਐ ਜਾਇ ਜੁਲਾਹੋ,
੪ ਗਜੀ ਨ ਮਿਨੀਐ ਤੋਲਿ ਨ ਤੁਲੀਐ ਪਾਚਨੁ ਸੇਰ ਅਢਾਈ,
੫ ਜਉ ਕਰਿ ਪਾਚਨੁ ਬੇਗਿ ਨ ਪਾਵੈ ਝਗਰੁ ਕਰੈ ਘਰਹਾਈ,
੬ ਦਿਨ ਕੀ ਬੈਠ ਖਸਮ ਕੀ ਬਰਕਸ ਇਹ ਬੇਲਾ ਕਤ ਆਈ?
੭ ਛੂਟੇ ਕੂੰਡੇ ਭੀਗੈ ਪੁਰੀਆ ਚਲਿਓ ਜੁਲਾਹੋ ਰੀਸਾਈ.
੮ ਛੋਛੀ ਨਲੀ ਤੰਤੁ ਨਹੀ ਨਿਕਸੈ ਨਤਰੁ ਰਹੀ ਉਰਝਾਈ,
੯ ਛੋਡਿ ਪਸਾਰੁ ਈਹਾ ਰਹੁ ਬਪੁਰੀ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਸਮਝਾਈ. (੫੪)

ਭਾਵ—

੩ ਜਦ ਜੁਲਾਹਾ (ਲਿੰਗਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨੀ ਜੀਵ) ਘਰ (ਦੇਹ) ਛੱਡਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਦ ਮਾਹਰੂ (ਸੰਸਕਾਰਾਤਮਕ ਵ੍ਰਿੱਤਿ) ਤਾਣੀ ਤਣਵਾਉਣ ਲਈ ਪਹੁਚੀ ਅਰਥਾਤ—ਦੂਜਾ ਸ਼ਰੀਰ ਰਚਣ ਲਈ ਪ੍ਰਵ੍ਰਿੱਤ ਹੋਈ.

੧ ਨੌ ਗਜ (ਨੌ ਗੋਲਕ) ਦਸ ਗਜ (ਦਸ ਇੰਦ੍ਰਿਯ) ਇੱਕੀ ਗਜ (ਪੰਜ ਤਤ੍ਵ, ਪੰਜ ਵਿਸ਼ਯ, ਦਸ ਪ੍ਰਾਣ ਅਤੇ ਅੰਤਹਕਰਣ) ਇਹ ਪੂਰੀ ਚਾਲੀ ਗਜ ਦੀ ਤਾਣੀ ਤਣੀ.

੨ ਸੱਠ (ਨਾੜੀਆਂ) ਨੌ ਟੋਟੇ (ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਨੌ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੋੜ) ਤਾਣੇ ਦਾ ਸੂਤ, ਬਹੱਤਰ (ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾੜੀਆਂ) ਪੇਟਾ ਲਾਇਆ.

੪ ਕੀ ਇਹ (ਸ਼ਰੀਰਰੂਪ) ਤਾਣੀ ਗਜਾਂ ਨਾਲ ਮਿਣੀ ਅਤੇ ਤੋਲੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਇਸ ਦੀ ਢਾਈ ਸੇਰ ਪਾਣ (ਨਿਤ੍ਯ ਦੀ ਖ਼ੁਰਾਕ) ਹੈ.

੫ ਜੇ ਛੇਤੀ ਪਾਣ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਜੁਲਾਹਾ ਘਰ ਢਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਝਗੜਾ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਭਾਵ—ਦੇਹ ਤ੍ਯਾਗਣ ਵਾਸਤੇ ਲਿੰਗਸ਼ਰੀਰ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

੬ ਹੇ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਉਲਟ ਜਾਣ ਵਾਲੀ! ਦਿਨੇ ਕਿਉਂ ਵੇਹਲੀ ਬੈਠੀ ਹੈਂ? ਇਹ ਵੇਲਾ ਫਿਰ ਕਦੋਂ ਮਿਲਣਾ ਹੈ?

੭ ਕੂੰਡਿਆਂ (ਪਦਾਰਥਾਂ) ਵਿੱਚ ਨਲੀਆਂ (ਵਾਸਨਾ) ਭਿੱਜੀਆਂ

[1] ਸਿੰਧੀ ਵਿੱਚ "ਮਾਹੋ" ਦਾ ਅਰਥ ਤਾਣਾ ਅਤੇ ਸੂਤ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਥਾਂ ਠੀਕ ਜਾਪਦਾ ਹੈ.

ਛੱਡਕੇ ਜੁਲਾਹਾ ਖਿਝਕੇ ਚਲਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ.

੮ ਖਾਲੀ ਨਲਕੀ (ਪ੍ਰਾਨਨਾੜੀ) ਵਿੱਚੋਂ ਤੰਤੂ (ਸ੍ਵਾਸ) ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ, ਨਾ ਤਰੁ (ਪ੍ਰਾਨਗ੍ਰੰਥਿ) ਲਪੇਟੀ ਰਹੀ ਹੈ.

੯ ਹੇ ਬੇਚਾਰੀ ਮਾਹੋ! ਪਸਾਰ ਛੱਡਕੇ ਇੱਛਾ (ਈਹਾ) ਰਹਿਤ ਹੋਜਾ, ਕਬੀਰ ਤੈਨੂੰ ਸਮਝਾਕੇ ਆਖਦਾ ਹੈ.[1]

ਗ਼ਜ਼ਨਵੀ. ਅ. غزنوی ਵਿ—ਗਜ਼ਨ ਅਥਵਾ ਗਜ਼ਨੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ. ਗ਼ਜ਼ਨੀ ਦਾ. ਦੇਖੋ, ਗਜਨੀ ੪। ੨ ਦੇਖੋ, ਮਹ਼ਮੂਦ ਗਜ਼ਨਵੀ.

ਗਜਨਾਲ. ਉਹ ਬੰਦੂਕ (ਛੋਟੀ ਤੋਪ), ਜੋ ਹਾਥੀ ਪੁਰ ਰੱਖਕੇ ਚਲਾਈ ਜਾਵੇ। ੨ ਹਾਥੀਆਂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਖਿੱਚੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਭਾਰੀ ਤੋਪ.

ਗਜਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰ. ਗਜੀ. ਹਥਣੀ। ੨ ਬਲੱਭਪੁਰ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਉਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਗਜ ਰਾਜੇ ਨੇ ਵਸਾਇਆ ਸੀ। ੩ ਗਜਸੈਨਾ. ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ. (ਸਨਾਮਾ) ੪ ਫ਼ਾ غزنی ਗ਼ਜ਼ਨੀ. ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇਕ ਨਗਰ, ਜੋ ਮਹਮੂਦ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸੀ. ਇਹ ਕਾਬੁਲ ਤੋਂ ੭੮ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਹੈ ਕੰਧਾਰ ਤੋਂ ੨੨੧ ਮੀਲ ਹੈ. ਬੁਲੰਦੀ ੭੨੭੯ ਫੁਟ ਹੈ. ਆਬਾਦੀ ੧੦੫੦੦ ਹੈ. ਕਈ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਗ਼ਜ਼ਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਗਜਨਰਿ. ਗਜਨੀ (ਗਜਸੈਨਾ) ਦੀ ਵੈਰਣ, ਬੰਦੂਕ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਸ਼ੇਰ, ਜੋ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਡਾਰ ਦਾ ਵੈਰੀ ਹੈ. (ਸਨਾਮਾ)

ਗਜਪਤਿ. ਐਰਾਵਤ ਹਾਥੀ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ, ਇੰਦ੍ਰ। ੨ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਹਾਥੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ੩ ਸਿਰੋਮਣਿ ਹਾਥੀ.

ਗਜਪਤਿ ਸਿੰਘ. ਫੂਲਵੰਸ਼ੀ ਸੁਖਚੈਨ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਸਨ ੧੭੩੮ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ ਰਾਜਕੌਰਿ ਦਾ ਵਿਆਹ ਮਹਾਂਸਿੰਘ ਸੁਕ੍ਰਚੱਕੀਏ ਨਾਲ ਸਨ ੧੭੭੪ ਵਿੱਚ ਵਡੀ ਧੂਮਧਾਮ ਨਾਲ ਹੋਇਆ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੇਹਾ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਕੁੱਖੋਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬੀਬੀ ਰਾਜਕੌਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਫੂਲਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਾਰਥਿਕ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ. ਰਾਜਾ ਗਜਪਤਿ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਨ ੧੭੬੩ ਵਿੱਚ ਮੁਲਕ ਮੱਲਕੇ ਜੀਂਦ ਨਗਰ ਤੇ ਕਬਜਾ ਕੀਤਾ. ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਉਂ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਚਲਾਇਆ. ਸਨ ੧੭੮੯ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਗਜਪਤਿ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸਫੀਦੋਂ ਹੋਇਆ.

ਗਜਪਾਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਹਾਵਤ. ਹਾਥੀਵਾਨ.

ਗਜਪੁਰ. ਹਸ੍ਤਿਨਾਪੁਰ. ਦੇਖੋ, ਗਜਾਪੁਰ.

ਗਜਬ. ਅ. غضب ਗ਼ਜ਼ਬ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰੋਧ. ਗੁੱਸਾ। ੨ ਆਫ਼ਤ. ਉਪਦ੍ਰਵ। ੩ ਭਾਵ—ਆਸ਼ਚਰਯ (ਅਚਰਜ).

ਗਜਬਦਨ. ਦੇਖੋ, ਗਜਵਦਨ.

ਗਜਬਾਹਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੰਦ੍ਰ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਐਰਾਵਤ ਹਾਥੀ ਹੈ.

ਗਜਬੇਲਿ. ਦੇਖੋ, ਨਾਗਬੇਲਿ.

ਗਜਮੁਕਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਥੀ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਮੋਤੀ (ਮੁਕ੍ਤਾ). ਕਵਿ ਮੱਲਿਨਾਥ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਅੱਠ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਅੱਠ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮੋਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋਣੇ ਲਿਖੇ ਹਨ. ਗਜ, ਮੇਘ, ਵਰਾਹ, ਸ਼ੰਖ, ਮੱਛ, ਸਰਪ, ਸਿੱਪੀ ਅਤੇ ਬਾਂਸ। ੨ ਹਾਥੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਉਭਰਿਆ ਗੋਲ ਮਾਸ. ਕੁੰਭ.

ਗਜਮੁਖ. ਗਣੇਸ਼. ਦੇਖੋ, ਗਜਵਦਨ.

ਗਜਮੇਧ. ਹਾਥੀ ਦੀ ਕ਼ੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਯਗ੍ਯ (ਜੱਗ).

ਗਜਮੋਤੀ, ਗਜਮੋਤੀਆ } ਦੇਖੋ, ਗਜਮੁਕਤਾ. "ਕਨਿਕ ਮਾਨਿਕ ਗਜਮੋਤੀਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਗਜਰਥ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਜ (ਹਾਥੀ) ਹੈ ਰਥ (ਵਾਹਨ) ਜਿਸ ਦਾ, ਇੰਦ੍ਰ। ੨ ਉਹ ਰਥ, ਜੋ ਹਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾਵੇ. ਤਖ਼ਤਰਵਾਂ.

ਗਜਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਜਰ ਦਾ ਫੋਗ। ੨ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ। ੩ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗਹਿਣਾ, ਜੋ ਪਹੁੰਚੇ (ਕਲਾਈ) ਪੁਰ ਪਹਿਨੀਦਾ ਹੈ. "ਬੇਸਰ ਗਜਰਾਰੰ." (ਰਾਮਾਵ)

ਗਜਰਾਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਡਾ ਹਾਥੀ। ੨ ਐਰਾਵਤ ਹਸ੍ਤੀ। ੩ ਇੰਦ੍ਰ, ਜੋ ਐਰਾਵਤ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਹੈ.

ਗਜਰਿ. ਗਜ-ਅਰਿ. ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ. (ਸਨਾਮਾ) ਦੇਖੋ, ਗਜਾਰਿ.

ਗ਼ਜ਼ਲ. ਅ. غزل ਚਾਰ, ਅੱਠ ਅਤੇ ਬਾਰਾਂ ਘੰਟੇ ਪੁਰ ਯਥਾਕ੍ਰਮ ਉਤਨੀ ਸੰਖ੍ਯਾ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਘੰਟਾਧੁਨਿ. "ਗਜਲ ਬਜਾਈ ਨਹੀ ਅਜਲ ਬਜਾਈ ਹੈ." (ਦਾਸ ਕਵਿ) ੨ ਅ਼ਰਬੀ ਭਾਸਾ ਵਿੱਚ "ਗ਼ਜ਼ਲ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਾਰਤਾਲਾਪ. ਭਾਵ—ਪ੍ਰੇਮਪੂਰਿਤ ਕਾਵ੍ਯ. ਪਰੰਤੂ ਖ਼ਾਸ ਇੱਕ ਛੰਦ ਦੀ ਜਾਤਿ ਲਈ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ.

ਇਸ ਛੰਦ ਦੇ ਅਨੰਤ ਭੇਦ ਹਨ. ਜੈਸੇ ਸਵੈਯਾ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਦਾ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ, ਤੈਸੇ ਹੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਦੇ ਬਹੁਤ ਰੂਪ ਹਨ. ਭਾਈ ਨੰਦਲਾਲ ਜੀ ਨੇ "ਦੀਵਾਨ ਗੋਯਾ" ਵਿੱਚ ੧੦ ਅਤੇ ੧੨ ਪਦ ਦੇ ਗ਼ਜ਼ਲ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਕੁਝ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਭੀ ਭੇਦ ਹਨ. ਗ਼ਜ਼ਲ ਦੇ ਜਸਤ[2] ਪਦਾਂ ਦਾ ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਮਿਲਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਅੱਗੇ ਦਿੱਤੇ ਰੂਪ:—

ੳ. ਦਸ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੨੭ ਅਥਵਾ ੨੮ ਮਾਤ੍ਰਾ. ਜਸਤ ਪਦ ਦਾ ਤੁਕਾਂਤ ਮਿਲਦਾ, ਅਤੇ ਗੁਰੁ ਅੱਖਰ ਪੁਰ ਸਮਾਪਤੀ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਦੀਨ ਦੁਨਿਯਾ ਦਰ ਕਮੰਦੇ ਆਂ ਪਰੀ ਰੁਖ਼ਸਾਰੇ ਮਾ,
ਹਰ ਦੋ ਆ਼ਲਮ ਕ਼ੀਮਤੇ ਯਕ ਤਾਰ ਮੂਯੇ ਯਾਰੇ ਮਾ.
ਗਾਹੇ ਸੂਫ਼ੀ ਗਾਹੇ ਜ਼ਾਹਦ ਗਹ ਕ਼ਲੰਦਰ ਮੇਸ਼ਵਦ,
ਰੰਗਹਾਯੇ ਮੁਖ਼ਤਲਿਫ਼ ਦਾਰਦ ਬੁਤੇ ਅੱਯਾਰੇ ਮਾ.
(ਦੀਵਾਨ ਗੋਯਾ)

ਅ. ਬਾਰਾਂ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੨੧ ਮਾਤ੍ਰਾ. ਜਸਤ ਪਦਾਂ ਦਾ ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਮਿਲਦਾ ਅਤੇ ਗੁਰੁ ਅੱਖਰ ਪੁਰ ਪਦਾਂਤ.

ਉਦਾਹਰਣ—

[1] ਅਦ੍ਵਿਸ਼੍ਟਕੂਟ ਦੇ ਢੰਗ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਇਹੋ ਸਹੀ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ, ਸ਼ਾਯਦ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਭਾਵ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੋਵੇ.

[2] ਇਸ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਜਿਸਤ ਭੀ ਹੈ.

ਖ਼ੁਸ਼ਸ੍ਤ. ਉਮ੍ਰ ਕਿ ਦਰ ਯਾਦ ਬਿਗੁਜ਼ਰਦ, ਵਰਨਹ
ਚਿ ਹਾਸਲਸ੍ਤ ਅਜ਼ੀਂ ਗੁੰਬਦੇ ਕਬੂਦ ਮਰਾ. xxx
(ਦੀਵਾਨ ਗੋਯਾ)

ੲ. ਦਸ ਚਰਣ, ਟੌਂਕ (ਤਾਕ) ਚਰਣ ਦੀਆਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ੨੪ ਅਤੇ ਜਸਤ ਪਦਾਂ ਦੀਆਂ ੨੨. ਜਸਤ ਪਦਾਂ ਦਾ ਤੁਕਾਂਤ ਮਿਲਦਾ. ਲਘੁ ਅੱਖਰ ਪੁਰ ਪਦ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਗੋਯਾ ਨਿਗਾਹੇ ਯਾਰ ਕਿ ਮਖ਼ਮੂਰ ਗਸ਼੍ਤਹਏਮ
ਕੈ ਖ਼੍ਵਾਹਸ਼ੇ ਮਯ ਰੰਗੀਨ ਪੁਰ ਅਸਰਾਰ ਮੇਕੁਨੇਮ੍ਰ. xxx
(ਦੀਵਾਨ ਗੋਯਾ)

ਸ. ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਭੀ ਅਨੇਕ ਵਜ਼ਨ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਰੂਪ ਇਹ ਹੈ:—

ਅੱਠ ਚਰਣ, ਟੌਂਕ (ਤਾਕ) ਚਰਣਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ੨੨, ਅਤੇ ਜਸਤ ਚਰਣਾਂ ਦੀਆਂ ੨੬. ਜਸਤ ਚਰਣਾਂ ਦੇ ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਦਾ ਮੇਲ ਅਤੇ ਅੰਤ ਗੁਰੁ. ਤਾਕ ਪਦਾਂ ਦਾ ਯਮਕ ਅਣਮੇਲ ਅਤੇ ਅੰਤ ਲਘੁ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਮਿਟਗਈ ਮਨ ਕੀ ਬੁਰਾਈ ਸ਼ਾਂਤਿ ਨੇ ਕੀਨੋ ਨਿਵਾਸ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪਾਈ ਜਨਮ ਮਰਣਾ ਕਟ ਗਿਆ.
ਸਭਿਨ ਸੇ ਕੀਨੀ ਮਿਤਾਈ ਦੂਰ ਕੀਨੋ ਦ੍ਵੈਤਭਾਵ,
ਹੈਂ ਦਿਖਾਤੇ ਸਗੇ ਭਾਈ ਪਟਲ ਭ੍ਰਮ ਕਾ ਫਟਗਿਆ.

ਗਜਵਦਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਜ (ਹਾਥੀ) ਦਾ ਹੈ ਵਦਨ (ਮੁਖ) ਜਿਸ ਦਾ, ਗਣੇਸ਼. ਗਜਾਨਨ. ਦੇਖੋ, ਗਣੇਸ਼.

ਗਜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੱਜਕੇ (ਉੱਚੇ ਸੁਰ ਨਾਲ ਬੋਲਕੇ) ਮੰਗੀ ਹੋਈ ਭਿਖ੍ਯਾ. ਗਦਾ (ਮੰਗਤੇ) ਦੀ ਕਿਰਤ.

ਗਜਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਗਰਜਨ ਕਰਾਉਣਾ. ਗਰਜ (ਗੱਜ) ਕੇ ਬੁਲਾਉਣਾ, ਜੈਸੇ—ਜੈਕਾਰਾ ਗਜਾਉਣਾ.

ਗਜਾਇਧ. ਦੇਖੋ, ਗਜਾਯੁਧ.

ਗਜਾਇਬ. ਅ਼ غضاب ਗ਼ਜ਼ਾਬੀ. ਵਿ—ਬਹੁਵਚਨ ਹੈ ਗ਼ਜ਼ਬਾਨ ਦਾ. ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਪੂਰਿਆ. "ਗਜਾਇਬ ਗਨੀਮੇ." (ਜਾਪੁ)

ਗਜਾਸੁਰ. ਗਜ ਨਾਮਕ ਅਸੁਰ. ਦੇਖੋ, ਗਜ ੫.

ਗਜਾਧਿਪੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਜ ਅਧਿਪਤਿ. ਐਰਾਵਤ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਇੰਦ੍ਰ. "ਗਜਾਧਿਪੀ ਨਰਾਧਿਪੀ ਕਰੰਤ ਸੇਵ ਹੈਂ ਸਦਾ." (ਅਕਾਲ) ਇੰਦ੍ਰ ਅਤੇ ਕੁਬੇਰ ਸਦਾ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੨ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਹੈ.

ਗਜਾਨਨ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਜ (ਹਾਥੀ) ਦਾ ਹੈ ਆਨਨ (ਮੁਖ) ਜਿਸ ਦਾ, ਗਣੇਸ਼. ਦੇਖੋ, ਗਣੇਸ਼.

ਗਜਾਪੁਰ. ਹਸ੍ਤਿਨਾਪੁਰ. "ਬਰ ਬੀਰ ਗਜਾਪੁਰ ਮੇ ਚਲਜੈਯੇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਦੇਖੋ, ਹਸ੍ਤਿਨਾਪੁਰ.

ਗਜਾਮੇਧ. ਦੇਖੋ, ਗਜਮੇਧ.

ਗਜਾਯਬ. ਦੇਖੋ, ਗਜਾਇਬ.

ਗਜਾਯੁਧ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਜ (ਹਾਥੀ) ਪ੍ਰੇਰਣ ਦਾ ਆਯੁਧ (ਸ਼ਸਤ੍ਰ) ਅੰਕੁਸ਼. "ਬਰਛੀ ਬਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗਜਾਯੁਧ." (ਪਾਰਸਾਵ) ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਯੋਧਾ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਅੰਕੁਸ਼ ਭੀ ਵਰਤਦੇ ਸਨ.

ਗਜਾਰਿ, ਗਜਾਰੀ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਜ—ਅਰਿ. ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਸ਼ੇਰ. ਸਿੰਘ। ੨ ਸ਼ਾਲ ਬਿਰਛ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ.

ਗਜਿਆ. ਗਰਜਿਆ. ਗਰਜਨ ਕੀਤਾ. "ਗੁਰਸਬਦੀ ਗੋਬਿੰਦ ਗਜਿਆ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਕਾਨ) ਗੋਬਿੰਦ ਦਾ ਜੈਕਾਰ ਗਜਾਇਆ. ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਅਰਦਾਸ ਵਿੱਚ 'ਬੋਲੋ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਗਾਜੋ' ਸ਼ਬਦ, ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ—"ਨਾਨਕ ਨਿਰਬਾਣ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਗਾਜੋ ਜੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ."

ਗਜਿੰਦ. ਦੇਖੋ, ਗਜੇਂਦ੍ਰ. "ਕਰੈ ਗਜਿੰਦ ਸੁੰਡ ਕੀ ਚੋਟ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ)

ਗਜਿੰਦਾ. ਵਿ—ਗਰਜਨ ਕਰਿੰਦਾ। ੨ ਫ਼ਾ گزیندہ ਗੁਜ਼ੀਨਿੰਦਾ. ਚੁਣਨਵਾਲਾ. ਇੰਤਖ਼ਾਬਕੁਨਿੰਦਾ. "ਜੋਤ ਜੇਬ ਕੋ ਗਜਿੰਦਾ ਜਾਨ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਗਜੀ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਜ ਦੀ ਮਦੀਨ. ਹਥਣੀ। ੨ ਗਜਸੇਨਾ. (ਸਨਾਮਾ) ਦੇਖੋ, ਹਈ ੪। ੩ ਵਿ—ਹਾਥੀ ਵਾਲਾ। ੪ ਗਜਾਂ ਨਾਲ. ਗਜ਼ੋਂ ਸੇ. "ਗਜੀ ਨ ਮਿਨੀਐ ਤੋਲਿ ਨ ਤੁਲੀਐ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਗਜੁ. ਦੇਖੋ, ਗਜ.

ਗਜੇਂਦ੍ਰ. ਸੰ. ਗਜੇਂਦ੍ਰ. ਵਿ—ਗਜ-ਇੰਦ੍ਰ. ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ. ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ ਹਾਥੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਐਰਾਵਤ. ਸੁਰਗ ਦਾ ਹਾਥੀ। ੩ ਇੱਕ ਗੰਧਰਵ, ਜੋ ਦੇਵਲ ਰਿਖੀ ਦੇ ਸ੍ਰਾਪ ਨਾਲ ਹਾਥੀ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਤਲਾਉ ਵਿੱਚ ਤੇਂਦੂਏ ਨੇ ਗ੍ਰਸਲੀਤਾ ਸੀ. ਜਦ ਨਿਰਬਲ ਹੋਕੇ ਡੁੱਬਣ ਲੱਗਾ, ਤਦ ਕਮਲ ਸੁੰਡ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਈਸ਼੍ਵਰ ਨੂੰ ਅਰਪਦੇ ਹੋਏ ਨੇ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਤੇਂਦੂਏ ਦੇ ਬੰਧਨਾ ਤੋਂ ਗਜਰਾਜ ਨੂੰ ਮੁਕ੍ਤ ਕੀਤਾ. ਇਹ ਕਥਾ ਭਾਗਵਤ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਸਕੰਧ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅਧ੍ਯਾਯ ਵਿੱਚ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੈ.

ਇੰਦ੍ਰਦ੍ਯੁਮਨ[1] ਰਾਜਾ ਦਾ ਅਗਸਤ੍ਯ ਮੁਨਿ ਦੇ ਸ੍ਰਾਪ ਨਾਲ ਭੀ ਗਜੇਂਦ੍ਰ ਹੋਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਹਾਹਾ ਹੂਹੂ. ਦੇਖੋ, ਗਜਇੰਦ੍ਰ। ੪ ਸ਼ੇਰ. ਸਿੰਹ. "ਜਥਾ ਗਜੇਂਦ੍ਰ ਮ੍ਰਿਗਨ ਮੋਂ ਨੀਕਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗਜ਼ੰਦ. ਫ਼ਾ گزند ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੁੱਖ. ਤਕਲੀਫ਼। ੨ ਸਦਮਾ. ਚੋਟ. ਸੱਟ.

ਗਜੰਦਾ. ਦੇਖੋ, ਗਜਿੰਦਾ। ੨ ਵਿ—ਗਰਜਨ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ. "ਗਜ ਗਾਜੀ ਕੋ ਗਜੰਦਾ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਗੱਜਣ. ਸ਼ੀਹੋਂ ਦਾ ਭਾਈ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਦਾ ਅਨੰਨ ਸਿੱਖ

[1] ਗੁਰੁਸੋਭਾ ਵਿੱਚ ਇੰਦ੍ਰਦ੍ਯੁਮਨ ਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰਦੋਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਯਥਾ—
"ਇੰਦ੍ਰਦੋਨ ਰਾਜਾ ਬਡੋ ਕੀਨੋ ਗਰਬ ਅਪਾਰ।
ਤਾਂ ਕਾਰਨ ਕੁੰਜਰਕਿਯੋ ਕਾਰਨਹਾਰ ਕਰਤਾਰ."
(ਅ: ੨੦, ਛੰਦ ੩੫)

ਹੋਇਆ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਰਜਨ.

ਗੱਜਲ. ਦੇਖੋ, ਝਾੜਸਾਹਿਬ ੩.

ਗੱਜਾ ਸਿੰਘ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂਸਰ ੧.

ਗੱਜੂ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਆਤਮਗਜ਼ਾਨੀ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਯੋਧਾ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਵਡੀ ਵੀਰਤਾ ਦਿਖਾਈ. "ਛੱਜੂ ਗੱਜੂ ਮੁਹਰੂ ਰੰਧਾਵਾ ਤੇ ਸੁਜਾਨਾ ਸੂਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੱਝ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਗਜ. ਹਾਥੀ। ੨ ਗੰਜ. ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ। ੩ ਵਿ—ਦਿਲੇਰ. ਹੌਸਲੇਵਾਲਾ. "ਗੱਝ ਆਨ ਜੁੱਟਹੈਂ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਗਟਕ, ਗਟਕਾ ਸੰਗਜ਼ਾ—ਅਨੁ. ਦੁੱਧ ਆਦਿਕ ਪੀਣ ਸਮੇਂ ਕੰਠ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਧੁਨਿ. ਗਟਗਟ ਸ਼ਬਦ। ੨ ਘੁੱਟ ਭਰਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਜਿਉ ਗੂੰਗਾ ਗਟਕ ਸਮਾਰੇ." (ਨਟ ਅ: ਮ: ੪) "ਰਸ ਰਸਿਕ ਗਟਕ ਨਿਤ ਪੀਜੈ." (ਕਲਿ ਅ: ਮ: ੪) "ਹਰਿ ਪੀਆ ਰਸ ਗਟਕੇ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੪)

ਗਟਕਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਘੁੱਟ ਭਰਨਾ. ਪੀਜਾਣਾ. ਗਟਗਟ ਸ਼ਬਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੀਣਾ। ੨ ਨਿਗਲਣਾ. ਬਿਨਾ ਦੰਦ ਜਾੜ੍ਹ ਲਾਏ ਛਕਜਾਣਾ. "ਡਾਲਾ ਸਿਉ ਪੇਡਾ ਗਟਕਾਵਹਿ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਗਟਕਾਰ, ਗਟਕਾਰਾ ਸੰਗਜ਼ਾ—ਦੇਖੋ, ਗਟਕਾ. "ਕਢਿ ਮਾਖਨ ਕੇ ਗਟਕਾਰੇ." (ਨਟ ਅ: ਮ: ੪)

ਗਟਾ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਪੰਕ੍ਤਿ. "ਬਗਪੰਤਿ ਲਸੈ ਜਨੁ ਦੰਤ ਗਟਾ." (ਚੰਡੀ ੧) ੨ ਗ੍ਰੰਥਿ. ਗੱਠ। ੩ ਫੁੱਲ ਦੀ ਡੋਡੀ.

ਗਟਾਕ, ਗਟਾਕਾ ਦੇਖੋ, ਗਟਕਾ. "ਅੰਧੇ ਖਾਵਹਿ ਬਿਸੂ ਕੇ ਗਟਾਕ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) "ਹਰਿਰਸ ਗਟਾਕ ਪੀਆਉ ਜੀਉ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਗਟੀ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਗਿਣਤੀ. ਬਜ਼ੋਂਤ. "ਮਨ ਗਿਨਤ ਗਟੀ ਕਿਮ ਵਿਘਨ ਠਾਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਚਿੰਤਾ। ੩ ਨਰਦ. ਗੋਟੀ। ੪ ਗੱਠ. ਗ੍ਰੰਥਿ। ੫ ਬੇੜੀ. ਜੌਲਾਨ. ਪਗਬੰਧਨ. "ਅਉਗੁਣਾ ਦੀਆਂ ਪੈਰੀਂ ਗਟੀਆਂ ਪਉਂਦੀਆਂ ਹਨ." (ਜਸਭਾਮ)

ਗੱਟਾ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਡਾਟ. ਡੱਟਾ। ੨ ਹਲਵਾਈਆਂ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਵਿੱਚ ਖੰਡ ਜਾਂ ਗੁੜ ਦੀ ਚਾਸ਼ਨੀ ਜਮਾਕੇ ਉਸ ਦੀ ਕੱਢੀ ਹੋਈ ਮੋਟੀ ਤਾਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੱਟਕੇ ਰੇਵੜੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗਟਾ.

ਗਠ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਗ੍ਰੰਥਿ. ਗਾਂਠ. ਗੰਢ। ੨ ਜੋੜ. ਸੰਢ. ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਸੰਧਿ.

ਗਠਕਟਾ, ਗਠਕਤਰਾ, ਗਠਕੱਪ ਗੰਢ ਕਤਰਨ ਵਾਲਾ, ਠਗ. ਖੀਸਾਬੁਰ. Pickpocket। ੨ ਧੋਖੇਬਾਜ਼.

ਗਠਜੋੜਾ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਦੂਲਹਾ ਅਤੇ ਦੁਲਹਨ (ਲਾੜੇ ਲਾੜੀ) ਦਾ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਵਸਤ੍ਰ ਦਾ ਜੋੜਨਾ. ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਮਿਲਾਕੇ ਗੱਠ ਦੇਣੀ. ਭਾਵ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਸਪਰ (ਆਪੋਵਿੱਚੀ) ਪੱਕਾ ਸੰਬੰਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਰ ਇੱਕ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਰਹੋ.

ਗਠਨ. ਸੰ. ਗ੍ਰੰਥਨ. ਕ੍ਰਿ—ਗੰਢਣਾ. ਗੁੰਦਣਾ. ਜੋੜਨਾ। ੨ ਸੰਗਜ਼ਾ— ਬਣਾਵਟ. ਜੜਤ.

ਗਠਰੀ, ਗਠੜੀ ਸੰਗਜ਼ਾ—ਗੰਢ (ਗ੍ਰੰਥਿ) ਦੇਕੇ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਪੰਡ. ਪੋਟ.

ਗਠਾ. ਸੰ. ਪਲਾਣ੍ਡੁ—ਪਲਾਂਡੁ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਗੰਢਾ. Allium Sepa. (Onion) ਪਿਆਜ਼. ਖ਼ਾ. ਰੂੰਪਾ. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੈ. ਲਾਲ ਗਠੇ ਨਾਲੋਂ ਚਿੱਟਾ ਗਠਾ ਘੱਟ ਗਰਮ ਹੈ. ਇਹ ਵੀਰਜ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ ਥੋੜਾ ਕਫਕਾਰਕ, ਵਾਤ ਨਾਸ਼ਕ ਅਤੇ ਬਲਦਾਇਕ ਹੈ. ਆਂਦ ਦੀ ਮੈਲ ਵਿੱਚ ਪਏ ਕੀੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦਾ ਹੈ. ਵਬਾਈ ਹਵਾ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਸੁੰਘਣ ਤੋਂ ਕਯ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਹੈਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਗਠੇ ਦੇ ਰਸ ਦਾ ਵਰਤਣਾ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੈ.

ਗਠਾਉਣਾ, ਗਠਾਨਾ ਵਿ—ਗੱਠ ਲਗਵਾਉਣਾ. ਸਿਲਾਉਣਾ. ਜੋੜ ਲਵਾਉਣਾ. "ਲੋਗੁ ਗਠਾਵੈ ਪਨਹੀ." (ਸੋਰ ਰਵਿਦਾਸ)

ਗਠਿਯਾ, ਗਠੀਆ ਗਠਕਤਰਾ. ਠਗ। ੨ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਗੱਠਾਂ (ਜੋੜਾਂ) ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਰੋਗ. ਸੰ. ਸੰਧਿਵਾਤ. نقرس ਨਕ਼ਰਸ. Gout. ਗੰਠ (ਗੰਢਾਂ—ਜੋੜਾਂ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਤੋਂ ਪੀੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਾਰਣ ਇਹ ਨਾਉਂ ਹੈ. ਇਹ ਹਵਾ ਦੇ ਵਿਗਾੜ ਤੋਂ ਬਾਦੀ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ. ਸਰੀਰ ਸੁਸਤ ਹੋ ਕੇ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਜੋੜਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਦ ਅਤੇ ਸੋਜ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਕਦੇ ਕਦੇ ਪੀੜ ਨਾਲ ਤਾਪ ਭੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਗਠੀਆ ਕਈ ਕਾਰਣਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਇਲਾਜ ਕਰਣਾ ਸੁਖਦਾਇਕ ਹੈ. ਇਸ ਰੋਗ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹਨ—

ਬਹੁਤ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣਾ, ਕਸਰਤ ਨਾ ਕਰਨੀ, ਚਿਕਨੇ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਪਦਾਰਥ ਖਾਣੇ, ਤਾਪ ਵਿੱਚ ਹਵਾ ਲੱਗ ਜਾਣੀ, ਸਰਦ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਵਸਤ੍ਰ ਆਦਿਕ ਦੀ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਕਰਨੀ, ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਫਿਰਨਾ, ਆਤਸ਼ਕ ਅਤੇ ਸੁਜਾਕ ਦਾ ਜਹਿਰ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ, ਕੱਚੀਆਂ ਧਾਤਾਂ ਖਾਣੀਆਂ, ਬਹੁਤੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ, ਪੇਸ਼ਾਬ ਦੇ ਰੋਗ ਹੋਣੇ ਆਦਿਕ. ਇਹ ਰੋਗ ਮੌਰੂਸੀ ਭੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਗਠੀਏ ਦੇ ਸਾਧਾਰਣ ਇਲਾਜ ਇਹ ਹਨ:—

(ੳ) ਤੁੰਮੇ ਦੀ ਜੜ, ਮਘਪਿੱਪਲ, ਦੋ ਦੋ ਮਾਸ਼ੇ, ਗੁੜ ਇੱਕ ਤੋਲਾ ਮਿਲਾਕੇ ਦੋ ਦੋ ਮਾਸ਼ੇ ਦੀ ਗੋਲੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ, ਦੋ ਗੋਲੀਆਂ ਰੋਜ ਜਲ ਨਾਲ ਖਾਣੀਆਂ.

(ਅ) ਇਰੰਡ ਦੇ ਤੇਲ ਦੀ ਜੋੜਾਂ ਤੇ ਮਾਲਿਸ਼ ਕਰਨੀ.

(ੲ) ਸੁਰੰਜਾਂ ਮਿੱਠੀਆਂ, ਅਸਗੰਧ, ਬਿਧਾਰਾ, ਸੁੰਢ, ਸੌਂਫ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੀਹ ਛਾਣਕੇ, ਬਰੋਬਰ ਦੀ ਖੰਡ ਪਾ ਕੇ ਚਾਰ ਚਾਰ ਮਾਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਪੁੜੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ. ਇੱਕ ਪੁੜੀ ਸਵੇਰੇ ਇੱਕ ਸੰਝ ਨੂੰ ਗਰਮ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਛਕਣੀ.

(ਸ) ਯੋਗਰਾਜ ਗੁੱਗਲ ਵਰਤਣੀ.

(ਹ) ਤਾਰਪੀਨ ਦਾ, ਤਿਲਾਂ ਦਾ, ਕਾਫੂਰੀ, ਕੁੱਠ ਦਾ ਤੇਲ ਅਤੇ ਨਾਰਾਯਣੀ ਤੇਲ ਜੋੜਾਂ ਉੱਪਰ ਮਲਣਾ.

(ਕ) ਅਸਗੰਧ ਦਾ ਚੂਰਨ ਤਿੰਨ ਮਾਸ਼ੇ, ਛੀ ਮਾਸ਼ੇ ਖੰਡ ਮਿਲਾਕੇ ਬਕਰੀ ਦੇ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਫੱਕਣਾ। ੩ ਗਾਂਠ ਮੇਂ, ਗੰਢ ਵਿੱਚ "ਇਤਨਕੁ

ਖਟੀਆ ਗਠੀਆ ਮਟੀਆ." (ਕੇਦਾ ਕਬੀਰ) ਐਨੀ ਮਾਇਆ ਖੱਟੀ ਹੈ, ਇਤਨੀ ਪੱਲੇ ਹੈ, ਇਤਨੀ ਦੱਬੀ ਹੋਈ ਹੈ.

ਗਠੀਲਾ. ਵਿ—ਗੱਠਾਂ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਰਥਿਤ. ਗੁਥਿਆ ਹੋਇਆ. ਗੁੰਦਵਾਂ.

ਗਠੌਂਤ, ਗਠੌਂਤੀ ਸੰਗਯਾ—ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ. ਮਿਤ੍ਰਤਾ. ਸੰਧਿ। ੨ ਗੱਠਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਗੱਠਾ. ਸੰਗਯਾ—ਲੱਕੜ ਆਦਿਕ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਪੁਲੰਦਾ। ੨ ਕਾਰਤੂਸਾਂ ਦਾ ਮੁੱਠਾ। ੩ ਜਮੀਨ ਦੀ ਮਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਗੱਠਾ ਬਿਸਵਾਸੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਰਮ ਅਤੇ ਮਿਣਤੀ ਸ਼ਬਦ। ੪ ਦੇਖੋ, ਗਠਾ.

ਗਡ. ਸੰ. गड्. ਧਾ—ਵਹਿਣਾ—ਟਪਕਣਾ—ਸਿੰਜਣਾ—ਢਕਣਾ—ਲੁਕੋਣਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਰੋਕ. ਰੁਕਾਵਟ. ਪ੍ਰਤਿਬੰਧ। ੩ ਖਾਈ. ਖੰਦਕ. ਗੜ੍ਹਾ. ਟੋਆ। ੪ ਵਿੱਥ. ਫਰਕ। ੫ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮੱਛੀ. ਦੇਖੋ, ਅੰ Cod. "ਇਹੁ ਮਨ ਲਹਿਰੀ ਗਡ ਥਿਆ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਸੰਕਲਪ ਤਰੰਗਾਂ ਦੀ ਮੱਛੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ੬ ਨੇਜ਼ਾ. ਭਾਲਾ। ੭ ਗਰੁੜਾ. ਚਾਵਲ. "ਗਡਸਤੁਯੰ। ਦਧਿਸਤੁਯੰ." (ਗਜਾਨ) ੮ ਦੇਖੋ, ਗਡੁ.

ਗਡਸ. ਸੰ. गण्डूष—ਗੰਡੂਸ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁਰਲੀ। ੨ ਘੁੱਟ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗਡ ੭.

ਗਡਹਾ. ਸੰਗਯਾ—ਗੜ੍ਹਾ. ਖੋਦਿਆ ਹੋਇਆ ਟੋਆ. "ਦੇ ਕਰਿ ਗਡਹਾ ਗਾਡੀ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) "ਏਕੈ ਸੁਮ ਕਰਿ ਗਾਡੀ ਗਡਹੈ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ਗੜ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਗੱਡੀ.

ਗਡਣ. ਸੰਗਯਾ—ਧਸਣ. ਜਿਲ੍ਹਣ. ਖੁਭਣ.

ਗਡਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਧਸਣਾ. ਖੁਭਣਾ। ੨ ਮਿਲਣਾ. ਦਾਖ਼ਿਲ ਹੋਣਾ. "ਵਿਚਿ ਸਚੇ ਕੂੜੁ ਨ ਗਡਈ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ)

ਗਡ ਥਿਆ. ਦੇਖੋ, ਗਡ ੫। ੨ ਧਸਗਿਆ.

ਗਡਦਾਰ. ਵਿ—ਗਡ (ਨੇਜ਼ਾ) ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਭਾਲਾਬਰਦਾਰ. "ਮੱਤ ਕਰੀ ਗਡਦਾਰਨ ਜੈਸੇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਗਡਬਡ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਉਲਟ ਪੁਲਟ। ੨ ਹੇਠ ਉੱਪਰ। ੩ ਘਚਾਪੀਚ। ੪ ਦੇਖੋ, ਗੜਬੜ.

ਗਡਰੀਆ. ਸੰ. गड्डरिक—ਗੱਡਰਿਕ. ਭੇਡਾਂ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਚਾਰਨ ਵਾਲਾ.

ਗਡਵਾ. ਦੇਖੋ, ਗੜਵਾ. "ਦੂਧ ਕਟੋਰੈ ਗਡਵੈ ਪਾਨੀ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ)

ਗਡਵਾਰ. ਨੇਜ਼ੇ ਵਾਲਾ. "ਗੱਡਵਾਰ ਗਡਾ ਗਡ ਗਡਹਿੰਗੇ."(ਕਲਕੀ) ਦੇਖੋ, ਗਡਦਾਰ। ੨ ਗੱਡਣ ਵਾਲਾ.

ਗਡਾ. ਦੇਖੋ, ਗਡਹਾ। ਦੇਖੋ, ਗੱਡਾ.

ਗਡਾਈ. ਮਿਲਾਈ. "ਵਸਤੁ ਮਾਹਿ ਲੇ ਵਸਤੁ ਗਡਾਈ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਗੱਡਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੩ ਗੱਡਣ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ.

ਗਡਾਰ. ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਕਟਾਸੁਰ ਦਾ ਹੀ ਨਾਉਂ, ਆਇਆ ਹੈ. "ਬਕਈ ਬਕ ਔਰ ਗਡਾਰ ਤ੍ਰਿਣਾਵਤ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਵਕੀ (ਪੂਤਨਾ), ਵਕਦੈਤ, ਸ਼ਕਟਾਸੁਰ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਣਾਵਰਤ। ੨ ਡਿੰਗ. ਗੱਡੇ ਦਾ ਰਾਹ. ਪਹਾ.

ਗਡਾਵਡ. ਦੇਖੋ, ਗਡਬਡ. "ਹੋਦਿ ਗਡਾਵਡ ਜੁੱਧ ਮਚਾਇਆ." (ਭਾਗੁ)

ਗਡਿ. ਸੰਗਯਾ—ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਧਾਰਣਾ। ੨ ਵਿ—ਗਾਢ. ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ. ਪੱਕਾ. "ਸੋ ਨਿਬਾਹੁ ਗਡਿ, ਜੋ ਚਲਾਊ ਨ ਥੀਐ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ੩ ਸੰ. ਪੈਜਲ ਬੈਲ. ਕੰਮ ਦੇ ਭੈ ਕਰਕੇ ਲੇਟਣਵਾਲਾ ਬੈਲ। ੪ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਗੱਡਕੇ. ਗਾਡਕਰ.

ਗਡਿਆ. ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਕੇ ਧਸਾਇਆ. ਠੋਕਿਆ। ੨ ਮਿਲਾਇਆ. ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਇਆ. "ਪਾਪੀ ਸਿਉ ਤਨੁ ਗਡਿਆ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਪਾਪੀ ਤਨੁ ਸਿਉ ਗਡਿਆ.

ਗਡੀ. ਦੇਖੋ, ਗੱਡੀ.

ਗਡੀਆ. ਸੰਗਯਾ—ਗਾਡੀ. ਗੱਡੀ. ਬਹਿਲੀ. "ਪੰਚ ਬੈਲ ਗਡੀਆ ਦੇਹ ਧਾਰੀ." (ਰਾਮ ਮ: ੧) ਬੈਲ ਗਜਾਨਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਹਨ.

ਗਡੀਹਰ. ਸੰਗਯਾ—ਬਾਲਕਾਂ ਦੇ ਖੇਡਣ ਦਾ ਛੋਟਾ ਗੱਡਾ। ੨ ਰੇੜ੍ਹਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਬੱਚੇ ਤੁਰਣਾ ਸਿਖਦੇ ਹਨ. "ਰਾਹ ਸਿਖਾਵਨ ਕਾਜ ਗਡੀਹਰ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ).

ਗਡੀਰ. ਸੰ. गण्डिव—ਗਾਂਡਿਵ. ਸੰਗਯਾ—ਗੱਠਾਂ ਵਾਲਾ ਧਨੁਖ. ਬਾਂਸ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਕਮਾਣ। ੨ ਕਮਾਣ. ਸ਼ਰਾਸਨ. ਧਨੁਖ. "ਅਹਿਨਿਸ ਰਹੈ ਗਡੀਰ ਚੜਾਇ." (ਰਤਨਮਾਲਾ ਬੰਨੋ) ਭਾਵ—ਕਾਮਾਦਿਕ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਸਦਾ ਧਨੁਖ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਰਖਦਾ ਹੈ.

ਗਡੀਰਨ, ਗਡੀਰਨਾ, ਗਡੀਰਾ ਦੇਖੋ, ਗਡੀਹਰ ੨. "ਹਾਥ ਗਡੀਰਨ ਪੈ ਧਰਕੈ ਪਦ ਮੰਦਹਿ ਮੰਦ ਉਠਾਵਨ ਲਾਗੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਛੋਟੀ ਗੱਡੀ. ਬਹਿਲੀ. "ਗਨ ਗਡੀਰਨੇ ਪਰ ਹੈਂ ਚੀਤੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ).

ਗਡੁ. ਸਿੰਧੀ. ਸੰਗਯਾ—ਧੂਲਿ. ਰਜ। ੨ ਬਿਰਛ ਦਾ ਪਤਲਾ ਤਣਾ। ੩ ਵਿ—ਗਹਿਰਾ. ਡੂੰਘਾ। ੪ ਸੰ. ਕੁੱਬਾ। ੫ ਥੋਥਾ.

ਗਡੂਆ. ਸੰਗਯਾ—ਗੜਵਾ. ਲੋਟਾ। ੨ ਕਮੰਡਲੁ. "ਅੰਗਨ ਮੇ ਸਜ ਹੌਂ ਭਗਵੇ ਪਟ ਹਾਥ ਬਿਖੇ ਗਡੂਆ ਗਹਿਲੈਹੌਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੫੭)

ਗਡੋਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਧਸਾਉਣਾ. ਖੁਭਾਉਣਾ. ਗੱਡਣਾ.

ਗੱਡਾ, ਗੱਡੀ ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ਕਟ. ਸ਼ਕਟੀ. ਦੋ ਪਹੀਆਂ ਦਾ ਛਕੜਾ, ਜੋ ਬੋਝ ਲੱਦਣ ਲਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਛੋਟੀ ਗਾਡੀ (ਗਾੜੀ) ਸਵਾਰੀ ਦੇ ਕੰਮ ਭੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਹੁਣ ਇਹ ਪਦ ਪਹੀਏਦਾਰ ਸਵਾਰੀ ਲਈ ਆਮ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ.

ਗਢੁ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਖਾਈ. ਖੰਦਕ। ੨ ਕਿਲਾ. ਦੁਰਗ. "ਕਿਉ ਲੀਜੈ ਗਢੁ ਬੰਕਾ ਭਾਈ?" (ਭੈਰ ਕਬੀਰ)

ਗਢਨ, ਗਢਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਘੜਨਾ. "ਪਾਖਾਨ ਗਢਿਕੈ ਮੂਰਤਿ ਕੀਨੀ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) "ਸੋਨਾ ਗਢਤੇ ਹਿਰੈ ਸੁਨਾਰਾ." (ਗੋਂਡ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਬਣਾਉਣਾ. ਰਚਣਾ.

ਗਢਵਾਲ. ਯੂ. ਪੀ. ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਕੁਮਾਊਂ ਡਿਵੀਜਨ ਦਾ ਇੱਕ

ਜਿਲਾ। ੨ ਯੂ. ਪੀ. ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਿਆਸਤ, ਜੋ ਹਰਿਦ੍ਵਾਰ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਹੈ. ਬਦਰੀਨਾਰਾਯਣ ਅਤੇ ਕੇਦਾਰਨਾਥ ਆਦਿਕ ਹਿੰਦੂਧਾਮ ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹਨ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਸ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ 'ਸ੍ਰੀਨਗਰ' ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਸ੍ਰੀਨਗਰ ੨.

ਗਢਿਕੈ. ਘੜਕੇ. ਦੇਖੋ, ਗਢਨ.

ਗਢਿਯਾ / **ਗਢੀਆ** } ਵਿ—ਘੜਨਵਾਲਾ. ਗਠਨ ਕਰਤਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗੜੀਆ ੩.

ਗਢੁ. ਦੇਖੋ, ਗਢ.

ਗਢੰਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਾੜਤ। ੨ ਬਣਾਉਟੀ ਗੱਲ. ਕਪੋਲਕਲਪਨਾ.

ਗਣ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਮੁਦਾਯ. ਗਰੋਹ. ਝੁੰਡ। ੨ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਇੱਕ ਖ਼ਾਸ ਗਿਣਤੀ—ਰਥ ੨੭, ਹਾਥੀ ੨੭, ਘੋੜੇ ੮੧, ਅਤੇ ਪੈਦਲ ੧੩੫। ੩ ਜਾਤੀ। ੪ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦਾਸ, ਜਿਵੇਂ—ਯਮਗਣ, ਸ਼ਿਵਗਣ, ਆਦਿ "ਗਣ ਗੰਧਰਬ ਸਿਧ ਅਰੁ ਸਾਧਿਕ." (ਦੇਵ ਮ: ੫) ੫ ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਦੇ ਭ੍ਵਾਦਿ ਅਦਾਦਿ ਆਦਿ ਦਸ ਗਣ। ੬ ਨੌ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ "ਗਣ" ਸੰਗ੍ਯਾ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਈ ਕਈ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਹਨ. ਉਹ ਨੌ ਗਣ ਇਹ ਹਨ:—

ੳ. ਅਨਿਲ (ਪਵਨ) ਉਣੰਜਾ.
ਅ. ਆਦਿਤ੍ਯ (ਸੂਰਯ) ਬਾਰਾਂ.
ੲ. ਆਭਾਸ੍ਵਰ, ਚੌਸਠ.
ਸ. ਸਾਧ੍ਯ, ਬਾਰਾਂ.
ਹ. ਤੁਸ਼ਿਤ, ਛੱਤੀ.
ਕ. ਮਹਾਰਾਜਿਕ, ਦੋ ਸੌ ਵੀਹ.
ਖ. ਰੁਦ੍ਰ, ਗਿਆਰਾਂ.
ਗ ਵਸੁ, ਅੱਠ.
ਘ. ਵਿਸ਼੍ਵੇਦੇਵਾ, ਦਸ.

੭ ਛੰਦਸ਼ਾਸਤ੍ਰ (ਪਿੰਗਲ) ਅਨੁਸਾਰ ਤਿੰਨ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ ਗਣ ਹੈ. ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅੱਠ ਹੈ—

ਮਗਣ	SSS	ਸਰਵਗੁਰੁ
ਭਗਣ	SII	ਆਦਿਗੁਰੁ
ਜਗਣ	ISI	ਮਧ੍ਯਗੁਰੁ
ਸਗਣ	IIS	ਅੰਤਗੁਰੁ
ਨਗਣ	III	ਸਰਵਲਘੁ
ਯਗਣ	ISS	ਆਦਿਲਘੁ
ਰਗਣ	SIS	ਮਧ੍ਯਲਘੁ
ਤਗਣ	SSI	ਅੰਤਲਘੁ

੮ ਛੰਦਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜ ਮਾਤ੍ਰਿਕ ਗਣ:—ਟਗਣ ਛੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ, ਠਗਣ ਪੰਜ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ, ਡਗਣ ਚਾਰ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ, ਢਗਣ ਤਿੰਨ ਦਾ ਅਤੇ ਣਗਣ ਦੋ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ। ੯ ਸਕੰਦ ਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਦੈਤ, ਜੋ ਅਭਿਜਿਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਵੀਰਯ ਦ੍ਵਾਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਨੂੰ ਗਣੇਸ਼ ਨੇ ਮਾਰਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਾਮ ਗਣੇਸ਼ (ਗਣ—ਈਸ਼, ਗਣ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ) ਹੋਇਆ.

ਗਣਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ੍ਯੋਤਿਸੀ, ਜੋ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੨ ਹਿਸਾਬ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. Arithmetician.

ਗਣਣਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਗਰਜਨ. ਇਹ ਧੁਨਿ ਦਾ ਅਨੁਕਰਣ ਹੈ. "ਸੀਂਹ ਤੁਰਿਆ ਗਣਣਾਇਕੈ." (ਚੰਡੀ ੩)

ਗਣਤ / **ਗਣਤੀ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਣਨਾ. ਗਿਣਤੀ. "ਗਣਤ ਗਣਾਵੈ ਅਖਰੀ." (ਓਅੰਕਾਰ) "ਗਣਤੀ ਗਣੀ ਨ ਜਾਇ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫) "ਚਿੰਤ ਅੰਦੇਸਾ ਗਣਤ ਤਜਿ ਜਨ ਹੁਕਮ ਪਛਾਤਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਸਿਪਾਹੀ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਆਦਿ ਦੀ ਹਾਜਿਰੀ ਦੀ ਗਣਨਾ (ਗਿਣਤੀ). "ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਗਣਤੈ ਘੁਸੀਐ ਦੁਖੇਦੂਖ ਵਿਹਾਇ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਗਣਤੈ. ਗਿਨਤੀ ਨਾਲ. "ਗਣਤੈ ਪ੍ਰਭੂ ਨ ਪਾਈਐ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਗੂਜ ੧)

ਗਣਦੇਵ. ਦੇਖੋ, ਗਣ ੬.

ਗਣਨਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਿਣਤੀ. ਸ਼ੁਮਾਰ। ੨ ਹਿਸਾਬ.

ਗਣਨਾਇਕ / **ਗਣਨਾਥ** / **ਗਣਨਾਯਕ** / **ਗਣਪ** / **ਗਣਪਤਿ** / **ਗਣਰਾਜ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਣ (ਸਭ) ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕਰਤਾਰ. ਜਗਤਨਾਥ। ੨ ਗਣੇਸ਼। ੩ ਸ਼ਿਵ.

ਗਣਰਾਜ ਰਦਨ. ਗਣੇਸ਼ ਦਾ ਰਦਨ (ਦੰਦ). ਇੱਕ ਗਿਣਤੀ ਬੋਧਕ, ਕਿਉਂਕਿ ਗਣੇਸ਼ ਦੇ ਇੱਕ ਦੰਦ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗਣੇਸ਼.

ਗਣਾ. ਸੰ. ਗਾਯ—ਗਣ੍ਯ. ਵਿ—ਗਿਣਨ ਯੋਗ੍ਯ. ਸ਼ੁਮਾਰ ਦੇ ਲਾਇਕ਼. "ਜਿਨਿ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਣਾ ਆਏ ਤਿਸਹਿ ਗਣਾ." (ਮਾਝ ਬਾਰਹਮਾਹਾ)

ਗਣਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਸ਼ੁਮਾਰ ਕਰਾਉਣਾ. ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਭਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਵਾਉਣਾ. "ਅਣਹੋਂਦਾ ਆਪੁ ਗਣਾਇਦੇ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਵਡ)

ਗਣਾਧਿਪ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਣ—ਅਧਿਪ ਸਭ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕਰਤਾਰ। ੨ ਗਣ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ, ਗਣੇਸ਼। ੩ ਸ਼ਿਵ.

ਗਣਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਗਿਣਤੀ ਦ੍ਵਾਰਾ. ਗਣਨ ਕਰਕੇ. "ਗਣਿ ਗਣਿ ਜੋਤਕੁ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਿਣਤੀ. ਸ਼ੁਮਾਰ.

ਗਣਿਕਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਣ (ਬਹੁਤ) ਪਤੀਆਂ ਵਾਲੀ. ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਵੇਸ਼੍ਯਾ. ਕੰਚਨੀ. ਦੇਖੋ, ਗਨਕਾ। ੨ ਹਥਣੀ. ਗਜੀ. ਅਨੇਕ ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ.

ਗਣਿਤ. ਸੰ. ਵਿ—ਗਿਣਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਿਸਾਬ। ੩ ਉਹ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਿਸਾਬ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਹੋਵੇ.

ਗਣਿਤਗ੍ਯ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਿਸਾਬ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ, ਜ੍ਯੋਤਿਸੀ। ੨ ਹਿਸਾਬ ਦਾ ਗ੍ਯਾਤਾ. ਹਿਸਾਬੀ. Mathematician.

ਗਣਿਤ ਵਿਦ੍ਯਾ. ਹਿਸਾਬ ਦਾ ਇਲਮ. Science of Computation (Mathematics).

ਗਣੀ. ਦੇਖੋ, ਗਣਨਾ. "ਗਣਤ ਨ ਜਾਇ ਗਣੀ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ਹਿਸਾਬ ਦੀ ਗਣਨਾ (ਗਿਣਤੀ) ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ.

ਗਣੇਸ. ਸੰ. ਗਣੇਸ਼. ਦੇਵਗਣ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਦੇਵਤਾ.[1] ਬ੍ਰਹਮਵੈਵਰਤ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸਨੁ ਦੇ ਵਰ ਨਾਲ ਪਾਰਵਤੀ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਾ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਆਏ. ਜਦ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਾ ਦੇਖਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ, ਤਦ ਪਾਰਵਤੀ ਨੇ ਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਬਾਲਕ ਦੇਖਣ ਲਈ ਆਖਿਆ. ਜਦ ਸ਼ਨੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪਈ, ਤਦ ਬੱਚੇ ਦਾ ਸਿਰ ਉਡ ਗਿਆ. ਪਾਰਵਤੀ ਰੋਣ ਲੱਗੀ. ਵਿਸਨੁ ਨੇ ਇੱਕ ਹਾਥੀ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢਕੇ ਬਾਲਕ ਦੇ ਧੜ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਨਾਉਂ ਗਣੇਸ਼ ਥਾਪਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਭ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਆਦਿ ਇਸ ਦਾ ਪੂਜਨ ਕਰੋ.

ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ਪਾਰਵਤੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਇੱਕ ਬਾਲਕ ਬਣਾਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਪੁਰ ਪਹਿਰੇ ਲਈ ਬੈਠਾਇਆ, ਸ਼ਿਵ ਜਦ ਆਏ ਤਾਂ ਬਾਲਕ ਨੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣੋ ਰੋਕਿਆ, ਇਸ ਪੁਰ ਮਹਾਦੇਵ ਨੇ ਬਾਲਕ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ. ਪਾਰਵਤੀ ਦਾ ਵਿਲਾਪ ਸੁਣਕੇ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਹਾਥੀ ਦਾ ਸਿਰ ਧੜ ਨਾਲ ਜੋੜਕੇ ਨਾਉਂ ਗਣੇਸ਼ ਥਾਪਿਆ.

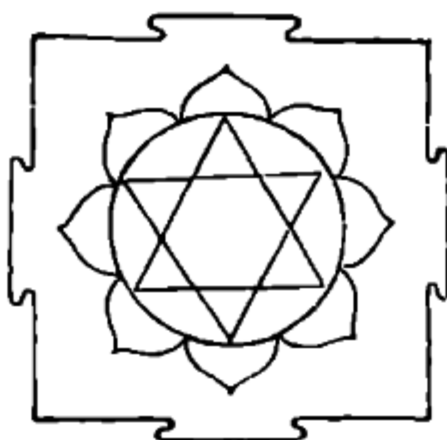
ਗਜਮੁਖ ਦੈਤ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਾਰ ਗਣੇਸ਼ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ, ਗਣੇਸ਼ ਨੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਗਜਮੁਖ ਨੂੰ ਵੇਧਨ ਕਰਕੇ ਚੂਹਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਵਾਰੀ ਹੇਠ ਰੱਖਿਆ.

ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਹਿਲ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਨਹੀਂ ਸੀ. ਗਣੇਸ਼ ਨੇ ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ, ਇਸ ਪੁਰ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੋ ਪਈ. ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਕੁਹਾੜਾ ਗਣੇਸ਼ ਪੁਰ ਚਲਾਇਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇੱਕ ਦੰਦ ਕੱਟਿਆ ਗਿਆ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਗਣੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਉਂ ਏਕਦੰਤ—ਏਕਰਦਨ ਹੋਇਆ.

ਸਕੰਦ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਗਣੇਸ਼ਖੰਡ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ 'ਵਰੇਣ੍ਯ' ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਰਾਣੀ 'ਪੁਸ਼ਪਕਾ' ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਗਣੇਸ਼ ਜੰਮਿਆ ਸੀ. ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਰਾਜਾ ਡਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪਾਰਸ਼੍ਵ ਮੁਨਿ ਦੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਪਾਸ ਸੁੱਟ ਆਇਆ. ਮੁਨਿ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ 'ਦੀਪਵਤਸਲਾ' ਨੇ ਪਾਲਿਆ, ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਗਣੇਸ਼ ਦਾ ਨਾਉਂ ਦ੍ਵਿਮਾਤੁਰ ਹੈ. ਗਣੇਸ਼ ਦਾ ਜਨਮ ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ ੪ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗਣੇਸ਼-ਚਤੁਰਥੀ ਹੈ. ਮਾਘ ਸੁਦੀ ੪ ਭੀ ਗਣੇਸ ਚਤੁਰਥੀ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ.

ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਥਾ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ਗਣੇਸ਼ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਲਿਖਾਰੀ ਹੈ.[2] ਅਤੇ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪੋਥੀ ਗਣੇਸ਼ ਨੇ ਹੀ ਲਿਖੀ ਸੀ, ਵ੍ਯਾਸ ਬੋਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗਣੇਸ਼ ਲਿਖਦਾ ਸੀ.[3] ਗਣੇਸ਼ ਦੇ ਚਾਰ ਬਾਹਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਖ, ਚਕ੍ਰ, ਅੰਕੁਸ਼ ਅਤੇ ਪਦਮ[4] ਰੱਖਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ ਸਭ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗਣੇਸ਼ਚਕ੍ਰ। ੨ ਕਰਤਾਰ, ਜੋ ਸਭ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ (ਗਣ—ਈਸ਼) ਹੈ.

ਗਣੇਸ਼ਚਕ੍ਰ. ਤੰਤ੍ਰਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਯੰਤ੍ਰ ਚਕ੍ਰ ਜੁਦੇ ਜੁਦੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਉਪਾਸਕ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਚਕ੍ਰ ਆਟੇ ਸੰਧੂਰ ਆਦਿ ਨਾਲ ਬਣਾਕੇ ਪੂਜਦੇ ਹਨ. ਗਣੇਸ਼ਚਕ੍ਰ ਬਾਰਾਂ ਜਾਂ ਅੱਠ ਦਲ ਦੇ ਕਮਲ ਵਿੱਚ ਛੀ ਕੋਣ ਦਾ ਸੰਘਾੜੇ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਯੰਤ੍ਰ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰ ਇਹ ਹੈ[5]:—

ਇਸ ਦਾ ਪੀਠਮੰਤ੍ਰ ਹੈ—"ਗੰ ਸਰਵੰਸ਼ਕ੍ਤਿ ਕਮਲਾਸਨਾਯ ਨਮ:"

ਯਾਗ੍ਯਵਲ੍ਕ੍ਯ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਗਣਪਤਿ ਕਲਪ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਦ੍ਰਾਸਨ[6] ਹੇਠ ਸ੍ਵਸ੍ਤਿਕ ਚਿੰਨ੍ਹ :—

ਲਿਖਕੇ ਗਣੇਸ਼ਪੂਜਨ ਆਦਿ ਕਰਮ ਕਰੇ. ਪੁਰਾਣਾਂ ਦਾ ਵਾਕ ਭੀ ਹੈ ਕਿ "ਗਣਪ: ਸ੍ਵਸ੍ਤਿਕੇ ਪੂਜ੍ਯ:"

ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਗਣੇਸ਼ਚਕ੍ਰ ਦਾ ਹੀ ਜਿਕਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

---

[1] ਗਣੇਸ਼ ਨਾਮ ਦਾ ਕਾਰਣ ਦੇਖੋ, ਗਣ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅੰਗ ੯.

[2] "ਸਾਰਸੁਤੀ ਵਕਤਾ ਕਰਕੈ ਜੁਗ ਕੋਟਿ ਗਣੇਸ ਕੈ ਹਾਥ ਲਿਖੈ ਹੌਂ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

[3] ਦੇਖੋ, ਮਹਾਭਾਰਤ ਪਰਵ ੧ ਅ: ੧੭੮, ਸ਼ ੭੯.

[4] ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾ ਪਦਮ ਦਾ ਅਰਥ ਕਮਲ ਸਮਝਕੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਣੇਸ਼ ਦੇ ਹੱਥ ਕੌਲ ਫੁੱਲ ਵਿਖਾਇਆ ਹੈ. ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਦਮ ਇੱਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੈ, ਜੋ ਕਮਲ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਗੁਰਜ ਵਾਂਙ ਵੈਰੀ ਦੇ ਸਿਰ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਹੀ ਪਦਮ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਿਸਨੁ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਭੀ ਹੈ.

[5] गणेशं पूजयेत् पीठे पद्मे षट् कोण कर्णिके।
धरा गृहावृते रम्ये मन्त्री रम्योपचारकैः।
(ਮੰਤ੍ਰਮਹੋਦਧਿ, ਤਰੰਗ ੨)

[6] ਦੇਖੋ, ਭਦ੍ਰਾਸਨ ਸ਼ਬਦ.

ਵਿੱਚ ਬੇਣੀ ਭਗਤ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ—

"ਮਿਲ ਪੂਜਸਿ ਚਕ੍ਰਗਣੇਸੰ." (ਪ੍ਰਭਾ)

ਗਣੇਸ਼ਚਤੁਰਥੀ, ਗਣੇਸ਼ਚੌਥ ਗਣੇਸ਼ ਚਤੁਰਥੀ. ਮਾਘ ਸੁਦੀ ਅਤੇ ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ ੪. ਦੇਖੋ, ਗਣੇਸ.

ਗਤ. ਵਿ—ਜਾਣਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਲਾਭ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ. ਪ੍ਰਾਪਤ. ਜਿਵੇਂ—ਹਸ੍ਤਗਤ। ੩ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ. ਮਿਟਿਆ. "ਗਰਬਗਤੰ ਸੁਖ ਆਤਮ ਧਿਆਨ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧) "ਦੂਖ ਰੋਗ ਭਏ ਗਤ ਤਨ ਤੇ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੪ ਵੀਤਿਆ. ਗੁਜ਼ਰਿਆ। ੫ ਦੇਖੋ, ਗਤਿ.

ਗਤ ਅਵਗਤ. ਦੇਖੋ, ਗਤਿ ਅਵਗਤਿ.

ਗਤਕਾ. ਸੰਗਯਾ—ਗਦਾਯੁੱਧ ਦੀ ਸਿਖ੍ਯਾ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅੰਗ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਡੰਡਾ, ਜੋ ਤਿੰਨ ਹੱਥ ਲੰਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਪੁਰ ਚੰਮ ਦਾ ਖੋਲ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਗਤਕਾ ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਵਿੱਚ ਫਰੀ (ਛੋਟੀ ਢਾਲ) ਲੈ ਕੇ ਦੋ ਆਦਮੀ ਆਪੋ ਵਿੱਚੀ ਖੇਡਦੇ ਹਨ. ਫ਼ਾ ਖ਼ੁਤਕਾ.

ਗਤਾ. ਗਤਿ. ਲੀਲਾ. "ਗਹਿ ਨ ਸਕਾਹ ਗਤਾ." (ਗੂਜ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਗਤਿ ਸ਼ਬਦ.

ਗਤਾਗਤ. ਵਿ—ਗਤ-ਆਗਤ. ਗਿਆ ਆਇਆ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਆਵਾਗਮਨ. ਗਮਨਾਗਮਨ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚਿਤ੍ਰ ਦਾ ਅੰਗ (ਸ)

ਗਤਾਗਤੀ. ਸੰਗਯਾ—ਆਮਦਰਫ਼ਤ. ਜਾਣਾ ਆਉਣਾ. "ਮਨ ਕੀ ਗਤਾਗਤੀ ਜੋ ਜਾਨੈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਗਤਿ. ਦੇਖੋ, ਗਮ੍ ਧਾ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਗਮਨ. ਚਾਲ. "ਕਰਪੂਰ[1] ਗਤਿ ਬਿਨ ਅਕਾਲ ਦੂਜੋ ਕਵਨ?" (ਗ੍ਯਾਨ) ੨ ਮਾਰਗ. ਰਸਤਾ. "ਗੁਰਪਰਸਾਦਿ ਮੁਕਤਿ ਗਤਿ ਪਾਏ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩) ੩ ਗਿਆਨ ਵਿਦ੍ਯਾ. "ਅਪਨੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਜਾਨਹੁ ਆਪੇ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਗਤਿ ਮੁਕਤਿ ਘਰੈ ਮਹਿ ਪਾਇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) ਮੁਕਤਿ ਪਾਉਣ ਦਾ ਇ਼ਲਮ। ੪ ਪ੍ਰਾਪਤੀ. "ਗੁਰ ਕੈ ਦਰਸਨ ਮੁਕਤਿ ਗਤਿ ਹੋਇ." (ਆਸਾ ਮ: ੩)੫ ਮੋਕ੍ਸ਼. ਮੁਕਤਿ. "ਜਿਹ ਸਿਮਰਤ ਗਤਿ ਪਾਈਐ." (ਸ: ਮ: ੯) ੬ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ. ਇਸਥਿਤਿ. ਟਿਕਾਉ. "ਭ੍ਰੰਮਤ ਫਿਰਤ ਤੇਲਕ ਕੇ ਕਪਿ ਜਿਉ ਗਤਿ ਬਿਨੁ ਰੈਨਿ ਬਿਹਈਹੈ." (ਗੂਜ ਕਬੀਰ) ੭ ਸ਼ੁੱਧੀ. ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ. "ਮੁਇਆ ਜੀਵਦਿਆ ਗਤਿ ਹੋਵੈ ਜਾ ਸਿਰਿ ਪਾਈਐ ਪਾਣੀ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) "ਅੰਤਰ ਕੀ ਗਤਿ ਤਾਹੀ ਜੀਉ." (ਸੋਰ ਮ: ੧) ੮ ਹਾਲਤ. ਦਸ਼ਾ. "ਅੰਤਰ ਕੀ ਗਤਿ ਤੁਮਹੀ ਜਾਨੀ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) "ਰੇ ਮਨ! ਕਉਨ ਗਤਿ ਹੋਇਹੈ ਤੇਰੀ?" (ਜੈਜਾ ਮ: ੯) ੯ ਵਿਧਿ. ਤਰੀਕਾ. ਢੰਗ. ਜੁਗਤਿ. "ਰਾਮਭਜਨ ਕੀ ਗਤਿ ਨਹਿ ਜਾਨੀ." (ਸੋਰ ਮ: ੯) ੧੦ ਸਿਤਾਰ ਦੀ ਸਰਗਮ ਦਾ ਜੋੜ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦਾ ਬੋਲ. ਦੇਖੋ ਜਤਿ ੩। ੧੧ ਦਖ਼ਲ. ਪ੍ਰਵੇਸ਼। ੧੨ ਲੀਲਾ. ਖੇਲ. "ਹਰਿ ਕੀ ਗਤਿ ਨਹਿ ਕੋਊ ਜਾਨੈ." (ਬਿਹਾ ਮ: ੯) ੧੩ ਨਤੀਜਾ. ਫਲ। ੧੪ ਵਿ—ਗਤ. ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ. "ਅੰਤਰਗਤਿ ਤੀਰਥਿ ਮਲਿ ਨਾਉ." (ਜਪੁ) ਅੰਤਰਗਤ ਤੀਰਥ (ਆਤਮਤੀਰਥ) ਵਿੱਚ ਮਲਕੇ (ਮੈਲ ਉਤਾਰਕੇ) ਨ੍ਹਾਉ. ਭਾਵ—ਬਾਹਰਲੇ ਤੀਰਥਾਂ ਤੋਂ ਗਤਿ ਨਹੀਂ.

[1] ਕਰ (ਸੁੰਡ) ਨਾਲ ਜੋ ਪੇਟ ਭਰਦਾ ਹੈ, ਹਾਥੀ.

ਗਤਿ ਅਪਗਤਿ, ਗਤਿ ਅਵਗਤਿ, ਗਤਿ ਅਵਿਗਤਿ ਸੰਗਯਾ—ਉੱਤਮ ਅਤੇ ਮੰਦ ਗਤਿ. ਉੱਪਰ ਅਤੇ ਹੇਠ ਜਾਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਊਚਨੀਚ ਗਤਿ. ਚੜ੍ਹਾਉ ਉਤਰਾਉ. "ਤਿਨ ਕੀ ਗਤਿ ਅਵਗਤਿ ਤੂੰਹੈ ਜਾਣਹਿ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੩) "ਗਤਿ ਅਵਗਤਿ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣੈ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਗਤਿਕੈ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਪ੍ਰਾਪ੍ਤ ਕਰਕੇ. ਹਾਸਿਲ ਕਰਕੇ.

ਗਤਿਚਿਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਚਿਤ੍ਰ ਦਾ ਅੰਗ (ਸ)

ਗਤਿਪਤਿ. ਸੰਗਯਾ—ਮੋਕ੍ਸ਼ (ਮੁਕਤਿ) ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ, ਕਰਤਾਰ। ੨ ਮੁਕਤਿ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਸ੍ਠਾ। ੩ ਭਾਵ—ਮੋਖ ਅਤੇ ਭੋਗ.

ਗਤਿਬਿਵਾਨ. ਦੇਖੋ, ਬਿਬਾਨਗਤਿ.

ਗਤਿਮਿਤਿ. ਸੰਗਯਾ—ਗ੍ਯਾਨ ਦੀ ਅਵਧਿ. ਆਤਮਵਿਦ੍ਯਾ ਦੀ ਹੱਦ। ੨ ਗ੍ਯਾਨ ਅਤੇ ਮਰਯਾਦਾ. "ਗਤਿਮਿਤਿ ਸਬਦੇ ਪਾਏ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਬਿਹਾ) ੩ ਲੀਲਾ ਦਾ ਅੰਤ. "ਤੁਮਰੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਤੁਮਹੀ ਜਾਨੀ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਗਤਿ ਮੁਕਤਿ. ਸੰਗਯਾ—ਮੁਕਤਿ ਪਾਉਣ ਦੀ ਰੀਤਿ. "ਗਤਿ ਮੁਕਤਿ ਘਰੈ ਮਹਿ ਪਾਇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) ੨ ਮੁਕਤਿ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ. "ਗਤਿ ਮੁਕਤਿ ਕਦੇ ਨ ਹੋਵਈ." (ਮਲਾ ਮ: ੩)

ਗਤਿਵਿਦ੍ਯਾ. ਚਾਲ (ਰਫ਼ਤਾਰ) ਜਾਣਨ ਦਾ ਇ਼ਲਮ. ਇਸ ਵਿਦ੍ਯਾ ਤੋਂ ਰੌਸ਼ਨੀ, ਆਵਾਜ਼, ਪੌਣ ਦੀ ਲਹਿਰ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਤਰੰਗ, ਦਿਲ ਦੀ ਹਰਕਤ, ਪੈਦਲ ਰਸਾਲੇ ਆਦਿਕ ਫ਼ੌਜਾਂ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਲਾਭਦਾਇਕ ਗੱਲਾਂ ਜਾਣੀਦੀਆਂ ਹਨ. ਗਤਿਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਗ੍ਯਾਤਾ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਵਿਤਾ ਸਕਦਾ ਹੈ.

ਗਤੀ. ਦੇਖੋ, ਗਤਿ ੯. "ਲਾਲਨ ਰਾਵਿਆ ਕਵਨੁ ਗਤੀ ਰੀ?" (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) ਕਿਸ ਰੀਤਿ (ਢੰਗ) ਰਾਵਿਆ?

ਗਤੁ. ਨਸ੍ਟ. ਦੇਖੋ, ਗਤ ੩. "ਅਪਿਓ ਪੀਓ ਗਤੁ ਥੀਓ ਭਰਮਾ." (ਜੈਤ ਮ: ੫) "ਜਹ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨੁ ਭਇਆ ਤਹ ਉਪਾਧਿ ਗਤੁ ਕੀਨੀ." (ਧਨਾ ਮ: ੪) ੨ ਸੰ. ਗਾਤੁ—ਗਾਤੁ. ਸੰਗਯਾ—ਮਾਰਗ. ਰਸਤਾ. ਰਾਹ. "ਜਰਾ ਮਰਣ ਗਤੁ ਗਰਬ ਨਿਵਾਰੇ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧)

ਗਤੇ. ਚਲੇ ਗਏ. "ਮੁਖ ਭਾਖ ਗਤੇ, ਨ ਪਿਖੈਂ ਦੁਖ ਦੀਨਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਬੀਤੇ. ਗੁਜ਼ਰੇ.

ਗੱਤਲਾ. ਸੰਗਯਾ—ਮਾਸ ਦਾ ਟੁਕੜਾ. ਬੋਟੀ. "ਸਰੋਣ ਮਾਸ ਗੱਤਲੇ." (ਪੰਪ੍ਰ) ੨ ਟੂਕ. ਖੰਡ.

ਗੱਤਾ. ਸੰਗਯਾ—ਲੱਕੜੀ ਅਥਵਾ ਕ਼ਾਗ਼ਜ਼ ਦਾ ਤਖ਼ਤਾ, ਜੋ ਪੋਥੀ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਵਾਸਤੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਗਥ. ਦੇਖੋ, ਗਥੁ.

ਗਬਈ. ਗਤ ਭਏ. ਨਾਸ਼ ਹੋਏ. "ਸਭ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਗਬਈ." (ਕਲਿ ਮ: ੪)

ਗਥੁ } **ਗੱਥ** } ਪ੍ਰਾ. ਗਤ੍ਥ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੂੰਜੀ. ਮੂਲਧਨ. "ਬਿਨ ਨਾਵੈ ਗਥੁ ਗਇਆ ਗਵਾਏ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ੨ ਸਮੁਦਾਯ. ਗਰੋਹ। ੩ ਗਾਥਾ. ਕਥਾ.

ਗਦ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਸ. ਜ਼ਹਿਰ। ੨ ਰੋਗ. ਬੀਮਾਰੀ. "ਵਿਪ੍ਰ ਜਾਤਿਮਦ ਵਿਦ੍ਯਾਮਦ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ ਅੰਧ ਅਧਿਕ ਦ੍ਵੈ ਗਦ ਹੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ। ੪ ਕਥਨ. ਕਹਿਣਾ। ੫ ਵਾਯੁਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਅਸੁਰ. ਦੇਖੋ, ਗਦਾਧਰ। ੬ ਦੇਖੋ, ਗੱਦ.

ਗਦਹਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਧਾ. ਗਰਦਭ. "ਪਹਿਰਿ ਚੋਲਨਾ ਗਦਹਾ ਨਾਚੈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਫੀਲੁ। ੨ ਸੰ. ਵੈਦ, ਜੋ ਗਦ (ਰੋਗ) ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਯਾ ਗਦ ਕੋ ਗਦਹਾ ਕ੍ਯਾ ਕਰਿਯੈ?" (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੭੨) "ਅਤਿ ਹਾਸੀ ਗਦਹਾ ਕੋ ਭਈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੬੮) ਵੈਦ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਖ਼ੌਲ ਹੋਇਆ.

ਗਦਹੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰਦਭੀ. ਗਧੀ "ਗਦਹੀ ਹੁਇਕੈ ਅਉਤਰੈ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਗਦਹੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਧਾ. ਗਰਦਭ। ੨ ਗਧੇ ਨੂੰ. "ਗਦਹੁ ਚੰਦਨਿ ਖਉਲੀਐ ਭੀ ਸਾਹੂ ਸਿਉ ਪਾਣੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸੂਹੀ)

ਗਦਗਦ. ਸੰ. गद्गद. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਜਿਹੀ ਗਦ (ਆਵਾਜ਼), ਜੋ ਸਾਫ ਨਾ ਸਮਝੀ ਜਾਵੇ. ਸ਼ੋਕ ਜਾਂ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਕੰਠ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਧੁਨਿ. "ਗਦਗਦ ਬਾਨੀ ਭਈ ਮਹਾਨੀ." (ਸਲੋਹ)

ਗਦਰ. ਅ़ غدر ਗ਼ਦਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੇਵਫ਼ਾਈ। ੨ ਹਿਲਚਲ। ੩ ਉਪਦ੍ਰਵ। ੪ ਵਿਦ੍ਰੋਹ. ਬਗ਼ਾਵਤ। ੫ ਦੇਖੋ, ਚੌਦਹ ਦਾ ਗਦਰ.

ਗਦਰੀ. ਵਿ—ਗ਼ਦਰ (ਬਗ਼ਾਵਤ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਅਧਪੱਕੀ. ਦੇਖੋ, ਗੱਦਰ. "ਕਾਚੀ ਗਦਰੀ ਪਾਕ ਖਰੀ ਹੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗਦਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੁਦਗਰ (ਮੁਗਦਰ). ਮੂਸਲ. ਦੇਖੋ, ਗਦਾਧਰ. "ਗਰੀਬੀ ਗਦਾ ਹਮਾਰੀ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ। ੨ ਫ਼ਾ گدا ਫ਼ਕੀਰ. ਮੰਗਤਾ.

ਗਦਾਈ. ਫ਼ਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੰਗਤਾਪਨ. ਭਿਖ੍ਯਾ ਮੰਗਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਗਦਾਸੁਰ. ਗਦ ਨਾਮਕ ਅਸੁਰ. ਦੇਖੋ, ਗਦਾਧਰ.

ਗਦਾਹਵ. ਗਦਾ-ਆਹਵ. ਗਦਾਯੁੱਧ. ਗਦਾ ਨਾਲ ਆਹਵ (ਲੜਾਈ) ਕਰਨੀ. "ਜੈਸੇ ਗਦਾਹਵ ਕੀ ਵਿਧਿ ਹੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਗਦਾਕਾ. ਅਨੁ. ਭਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਡਿੱਗਣ ਜਾਂ ਪ੍ਰਹਾਰ ਤੋਂ ਹੋਯਾ ਸ਼ਬਦ.

ਗਦਾਧਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਦਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਵਿਸਨੁ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੌਮੋਦਕੀ ਗਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ. ਵਾਯੁਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੇਤਿਰਕ ਨਾਮਕ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਰਾਜਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੋਂ ਵਰ ਲੈ ਕੇ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਵਿੱਚ ਅਜਿਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੇ ਦੁਖਾਏ ਦੇਵਤੇ ਵਿਸਨੁ ਪਾਸ ਗਏ. ਵਿਸਨੁ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਕਰੜਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਲਿਆਕੇ ਦੇਓਂ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੇਤਿਰਕ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸਕਾਂਗਾ, ਇਸ ਪੁਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ 'ਗਦਾਸੁਰ' ਦੀ ਵਜ੍ਰ ਜੇਹੀ ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਮੂਸਲ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਵਿਸਨੁ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੇਤਿਰਕ ਮਾਰਿਆ, ਅਤੇ ਇਸ ਗਦਾ (ਸ਼ਸਤ੍ਰ) ਦੇ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਵਿਸਨੁ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਗਦਾਧਰ' ਹੋਇਆ.

ਗਦਾਯੁੱਧ. ਦੇਖੋ, ਗਦਾਹਵ.

ਗਦਿਤ. ਵਿ—ਕਹਿਆ ਹੋਇਆ. ਕਥਿਤ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਥਨ. ਬਿਆਨ.

ਗਦੀ. ਵਿ—ਗਦਾਵਾਲਾ. ਜਿਸ ਪਾਸ ਗਦਾ ਹੈ। ੨ ਗਦ (ਰੋਗ) ਵਾਲਾ. ਰੋਗੀ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਵਨ ਦੇਵਤਾ, ਜੋ ਹੱਥ ਗਦਾ ਰਖਦਾ ਹੈ. (ਸਨਾਮਾ) ੪ ਭੀਮਸੈਨ। ੫ ਦੁਰਯੋਧਨ. (ਸਨਾਮਾ) ੬ ਵਿਸਨੁ। ੭ ਹਨੂਮਾਨ। ੮ ਦੇਖੋ, ਗੱਦੀ.

ਗਦੂਦ. ਅ़ غدود ਗ਼ਦੂਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਹੁਵਚਨ (ਗ਼ੁੱਦਹ) ਦਾ. ਗਿਲਟੀਆਂ. ਫੋੜੇ. "ਮਲੇਰਿਯਨ ਮੇ ਬੋ ਬਡੋ ਗਦੂਦ." (ਪ੍ਰਾਪੰਪ੍ਰ) ਭਾਵ—ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਚੋਭ.

ਗਦੇਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੂਈ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਮੋਟਾ ਵਸਤ੍ਰ, ਜੋ ਹੇਠ ਵਿਛਾਈਦਾ ਹੈ. ਗੱਦਾ.

ਗੱਦ. ਅਨੁ. ਗਦਾਕਾ. ਕਿਸੇ ਭਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਡਿੱਗਣ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਸ਼ਬਦ। ੨ ਗਾਂਵ ਦੀ ਹੱਦ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਠੱਡਾ ਤੇਖਾ. ਸੀਮਾਚਿੰਨ੍ਹ. "ਸੈਲਪਤੀ ਦੋਹਾਨ ਮੇ ਲਗਯੋ ਗੁਰੂ ਕੋ ਗੱਦ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਗਦਾ. ਮੂਸਲ. "ਸੁਣੇ ਗੱਦ ਸੱਦੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਗਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣੇ। ੪ ਦੇਖੋ, ਗਦ੍ਯ.

ਗੱਦਰ. ਵਿ—ਅਧਪੱਕਾ.

ਗੱਦਾ. ਦੇਖੋ, ਗਦੇਲਾ.

ਗੱਦੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੋਟਾ ਗਦੇਲਾ। ੨ ਰਾਜਾ ਦਾ ਸਿੰਘਾਸਨ। ੩ ਮਹੰਤ ਦਾ ਆਸਨ। ੪ ਪਹਾੜੀ ਇ਼ਲਾਕ਼ੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦ੍ਵਿਜ ਜਾਤਿ ਹੈ ਜੋ, ਜਨੇਊ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਰੱਖਦੀ ਹੈ. ਗੁਰੁਪ੍ਰਤਾਪਸੂਰਯ ਵਿੱਚ ਇਸ ਜਾਤਿ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਗਧੀਲਾ" ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ੫ ਇੱਕ ਨੀਚ ਜਾਤਿ, ਜੋ ਭੇਡ ਗਧੇ ਆਦਿਕ ਰਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖ਼ਾਨਾਬਦੋਸ਼ ਹੈ.

ਗੱਦੀਆਲ. ਜਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਥਾਣਾ ਨੂਰਪੁਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਤੋਂ ੧੩ ਮੀਲ ਪੂਰਵ ਹੈ. ਖੇੜਾ ਕਲਮੋਟ ਨੂੰ ਫ਼ਤੇ ਕਰਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਥਾਂ ਕੁਝ ਕਾਲ ਠਹਿਰੇ ਹਨ. ਪਿੰਡ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ.

ਗੱਦੀਨਸ਼ੀਨ. ਵਿ—ਗੱਦੀ ਉੱਪਰ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਾਜਾ। ੩ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਮਹੰਤ.

ਗੱਦੋਂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਧਾ. ਖੋਤਾ. ਗਰਦਭ.

ਗਦ੍ਯ. ਵਿ—ਕਥਨ ਯੋਗ੍ਯ. ਕਹਿਣ ਲਾਇਕ਼। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਾਰਤਿਕ ਕਾਵ੍ਯ. ਨਸਰ.

ਗਧਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰ੍ਦਭ. ਖੋਤਾ। ੨ ਭਾਵ—ਵਿਦ੍ਯਾ ਬੁੱਧਿਹੀਨ. ਮੂਰਖ.

ਗਧੀ ਚੁੰਘਣੀ. ਖ਼ਾ. ਕ੍ਰਿ—ਹੁੱਕਾ ਪੀਣਾ. ਨੜੀ ਜਾਂ ਨਲੀ ਨਾਲ

ਤਮਾਕੂ ਦਾ ਧੂਆਂ ਖਿੱਚਣਾ.

ਗਨ. ਦੇਖੋ, ਗਣ। ੨ ਗਣਨਾ. ਗਿਣਤੀ. ਸ਼ੁਮਾਰ. "ਏ ਅਵ ਗਨ ਕਤ ਜਾਹੀ?" (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੩ ਦੇਖੋ, ਗੰਨ.

ਗਨਕ. ਦੇਖੋ, ਗਣਕ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਣਿਕਾ ਅਤੇ ਗਨਕਾ. "ਪੜਿ ਸੂਆ ਗਨਕ ਉਧਾਰੇ." (ਨਟ ਅ: ਮ: ੪)

ਗਨਕਾ. ਸੰ. ਗਣਿਕਾ. ਸੰਗਯਾ—ਵੇਸ਼੍ਯਾ. ਕੰਚਨੀ. Whore. ਦੇਖੋ, ਗਣਿਕਾ.

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦੋ ਗਨਿਕਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਇੱਕ ਪਿੰਗਲਾ, ਜੋ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਦੀ ਪੁਰੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ. ਇੱਕ ਰਾਤ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਾਮੀ ਪੁਰਖ ਨਾ ਮਿਲਿਆ. ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਵੀਤਣ ਪੁਰ ਮਨ ਨੂੰ ਪਛਤਾਵਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਖ਼ਿਆਲ ਉਪਜਿਆ ਕਿ ਜੇ ਇਤਨਾ ਧ੍ਯਾਨ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਕਰਤਾਰ ਵੱਲ ਜੋੜਦੀ, ਤਦ ਕੇਹਾ ਉੱਤਮ ਫਲ ਹੁੰਦਾ. ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸਭ ਕੁਕਰਮ ਛੱਡਕੇ ਕਰਤਾਰ ਪਰਾਇਣ ਹੋਈ ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਜੀਵਨ ਵਿਤਾਇਆ. ਇਸੇ ਗਨਿਕਾ ਨੂੰ ਦੱਤਾਤ੍ਰੇਯ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਕਲਪਿਆ ਸੀ. "ਅਜਾਮਲੁ ਪਿੰਗੁਲਾ ਲੁਭਤੁ ਕੁੰਚਰੁ ਗਏ ਹਰਿ ਕੈ ਪਾਸਿ." (ਕੇਦਾ ਰਵਿਦਾਸ)

ਦੂਜੀ ਗਨਿਕਾ ਉਹ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਸਾਧੂ ਨੇ ਤੋਤਾ ਦੇ ਕੇ ਹਰਿਨਾਮ ਸਿਖਾਉਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਹ ਨਾਮਅਭ੍ਯਾਸ ਵਿੱਚ ਲੱਗਕੇ ਪਵਿਤ੍ਰਾਤਮਾ ਹੋ ਗਈ. "ਗਨਿਕਾ ਉਧਰੀ ਹਰਿ ਕਹੈ ਤੋਤ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੫) "ਜਿਹ ਸਿਮਰਤ ਗਨਕਾ ਸੀ ਉਧਰੀ." (ਸੋਰ ਮ: ੯) ਦੇਖੋ ਗਨਿਕਾ.

ਗਨਕਾਪ੍ਰਸੰਗੀ. ਵੇਸ਼੍ਯਾਗਾਮੀ. ਰੰਡੀ ਬਾਜ਼. ਗਣਿਕਾ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ. Whoremanger.

ਲਾਜ ਕੋ ਨ ਲੇਸ਼ ਰਹੈ ਘਰ ਮੇ ਕਲੇਸ਼ ਰਹੈ
ਛਲ ਕੋ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਰਹੈ ਮੂੜ੍ਹ ਮਤਿਭੰਗੀ ਕੋ,
ਕੁਲ ਕੋ ਨ ਮੋਹ ਰਹੈ ਵਾਮ ਸੋ ਵਿਛੋਹ ਰਹੈ
ਪਾਰਸ ਕੀ ਟੋਹ ਰਹੈ ਧਾ ਰਸ ਉਮੰਗੀ ਕੋ,
ਸਾਚ ਸੋ ਨ ਮੇਲ ਰਹੈ ਝੂਠ ਸੋ ਝਮੇਲ ਰਹੈ
ਹਾਰ ਨ ਹਮੇਲ ਰਹੈ ਉੱਧਤਅਨੰਗੀ ਕੋ,
ਸਾਜੀ ਨਿਤ ਸੇਜ ਰਹੈ ਧਨ ਕਾ ਨ ਹੇਜ ਰਹੈ
ਤਨ ਕਾ ਨ ਤੇਜ ਰਹੈ ਗਨਕਾ ਪ੍ਰਸੰਗੀ ਕੋ.

ਗਨਕਾਵਾੜਾ. ਗਣਿਕਾ (ਵੇਸ਼੍ਯਾ) ਦਾ ਹਾਤਾ. ਕੰਚਨੀਆਂ ਦਾ ਅੱਡਾ. ਚਕਲਾ. "ਗਨਕਾਵਾੜੇ ਜਾਇ ਖਲੋਤਾ." (ਭਾਗੁ)

ਗਨਣ, ਗਨਣੁ } ਦੇਖੋ, ਗਣਨ ਅਤੇ ਗਣਨਾ. "ਗਨਣ ਨ ਜਾਈ, ਕੀਮ ਨ ਪਾਇ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) "ਤੇ ਦੂਖੀਆ ਮਹਿ ਗਨਣੇ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਗਨਮਿਨ. ਦੇਖੋ, ਗਨਿਮਿਨਿ.

ਗਨਲਾ. ਦੇਖੋ, ਗੰਨਲਾ.

ਗਨਿ. ਗਿਣਕੇ. ਗਣਨਾ ਕਰਕੇ. ਦੇਖੋ, ਗਨਿਮਿਨਿ.

ਗਨਿਕਾ. ਦੇਖੋ, ਗਣਿਕਾ ਅਤੇ ਗਨਕਾ. "ਤਾਰੀਲੇ ਗਨਿਕਾ ਬਿਨ ਰੂਪ ਕੁਬਿਜਾ." (ਗਉ ਨਾਮਦੇਵ)

ਗਨਿ ਮਿਨਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਗਿਣ ਮਿਣਕੇ. ਪੂਰੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਧ੍ਯਾਨ ਕਰਕੇ. "ਗਨਿ ਮਿਨਿ ਦੇਖਹੁ ਮਨੈ ਮਾਹਿ ਸਰਪਰ ਚਲਨੋ ਲੋਗ." (ਬਾਵਨ)

ਗਨੀ. ਗਣਨਾ ਕਰਾਂ. ਗਿਣਾਂ. ਮੈਂ ਗਿਣਾਂ. "ਤਬ ਬੰਧ ਮੁਕਤਿ ਕਹੁ ਕਿਸ ਕਉ ਗਨੀ?" (ਸੁਖਮਨੀ) "ਵਿਚਿ ਵਰਤੈ ਨਾਨਕ ਆਪਿ, ਝੂਠ ਕਹੁ ਕਿਆ ਗਨੀ?" (ਤਿਲੰ ਮ: ੪) ੨ ਅ਼ غنی ਗ਼ਨੀ. ਧਨਵਾਨ. ਧਨੀ. "ਊਹਾ ਗਨੀ ਬਸਹਿ ਮਾਮੂਰ" (ਗਉ ਰਵਿਦਾਸ) "ਜਿਨਿ ਤੂ ਧਿਆਇਆ ਸੋ ਗਨੀ." (ਬਸੰ ਮ: ੫) ੩ ਕ਼ੁਰਾਨ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ੯੯ ਅਥਵਾ ੧੦੦ ਗੁਣਵਾਚਕ ਨਾਮਾ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨਾਮ. "ਕਰੀਮਾ ਰਹੀਮਾ ਅਲਾਹ ਤੂੰ ਗਨੀ." (ਤਿਲੰ ਨਾਮਦੇਵ)

ਗਨੀਆ. ਗਿਣੀ ਗਈ ਹਾਂ. ਸ਼ੁਮਾਰ ਵਿੱਚ ਆਈ ਹਾਂ. "ਨਾਮਿ ਜਿਸੈ ਕੇ ਊਜਲੀ ਤਿਸੁ ਦਾਸੀ ਗਨੀਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਗਿਣਨ ਵਾਲਾ. ਗਣਕ.

ਗ਼ਨੀ ਖ਼ਾਂ. غنی خاں ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਪਠਾਣ, ਜੋ ਨਬੀ ਖ਼ਾਂ ਦਾ ਵਡਾ ਭਾਈ ਸੀ. ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਭਾਈ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਾਸ ਕੁਝ ਕਾਲ ਨੌਕਰ ਰਹੇ ਸਨ. ਜਦ ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ ਚਲਕੇ ਕਲਗੀਧਰ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਆਏ, ਤਦ ਏਹ ਪ੍ਰੇਮਭਾਵ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਲੰਘ ਉਠਾਕੇ ਹੇਹਰ ਪਿੰਡ ਤੀਕ ਸਾਥ ਰਹੇ. ਜਗਤਗੁਰੂ ਨੇ ਇਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ. ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗਨੀਖਾਂ ਅਤੇ ਨਬੀ ਖ਼ਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪੁੱਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਪਿਆਰੇ ਹਨ.

ਸਿੱਖਰਿਆਸਤਾਂ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਸਾਲਾਨਾ ਬੰਧਾਨ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਭੀ ਹਰ ਤਰਾਂ ਸਨਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ.

ਗ਼ਨੀਮ. ਅ਼ غنیم ਸੰਗਯਾ—ਲੁਟੇਰਾ. ਡਾਕੂ। ੨ ਵੈਰੀ. ਦੁਸ਼ਮਨ.

ਗ਼ਨੀਮਤ. ਅ਼ غنیمت ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲੁੱਟ ਦਾ ਮਾਲ. ਬਿਨਾ ਮਿਹਨਤ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਧਨ.

ਗਨੀਮੁਲ ਸਿਕਸਤੈ. (ਜਾਪੁ) ਗ਼ਨੀਮਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਨਿੰਦਹ (ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ) ਹੈ. ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੰਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ.

ਗ਼ਨੀਮੁਲ ਖ਼ਿਰਾਜ ਹੈ. (ਜਾਪੁ) ਗ਼ਨੀਮਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ਿਰਾਜ (ਮੁਆਮਲਾ) ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹੈ. ਭਾਵ—ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ.

ਗ਼ਨੀਮੁਲਗੁਦਾਜ਼. ਫ਼ਾ غنیم گداز ਵਿ—ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਘਾਰਨ (ਗਾਲਨ) ਵਾਲਾ.

ਗਨੀਵ. ਵਿ—ਗਣਨੀਯ. ਗਣ੍ਯ. ਸ਼ੁਮਾਰ ਦੇ ਲਾਇਕ. "ਸਦੀਵ ਗਨੀਵ ਸੁਹਾਵਨੇ." (ਬਾਵਨ) ੨ ਧਨੀ. ਦੌਲਤਮੰਦ. ਦੇਖੋ, ਗਨੀ ੨। ੩ ਦੇਖੋ, ਗਨੀਮਤ. "ਗਨੀਵ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ, ਸਚੇ ਪਾਤਸਾਹ!" (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਗਨੇਸ. ਦੇਖੋ, ਗਣੇਸ.

ਗਨੇਸਹਿ. ਗਣੇਸ਼ (ਗਜਾਨਨ ਦੇਵਤਾ) ਨੂੰ. "ਮੈ ਨ ਗਨੇਸਹਿ

ਪ੍ਰਿਥਮ ਮਨਾਊ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਗਨਜ. ਸੰ ਗਣ੍ਯ. ਵਿ—ਗਿਣਨ ਯੋਗ੍ਯ. ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਲਾਇਕ਼.

ਗਪ. ਦੇਖੋ, ਗੱਪ.

ਗਪਕਣਾ, ਗਪਕਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਨਿਗਲਨਾ। ੨ ਚੱਟਮ ਕਰਨਾ.

ਗਪਿਯਾ, ਗਪੀਆ ਗੱਪੀ. ਗਪੌੜੂ। ੨ ਗਾਲਤ਼ੀ. ਕਥੱਕੜ. "ਗਪੈਂ ਕਹਿਤ ਗਪਿਯਾਂਹਿ ਨਿਹਾਰਤੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੯)

ਗਪੌੜਾ. ਝੂਠਾ ਵਾਕ. ਅਸਤ੍ਯ ਕਲਪਨਾ.

ਗਪੌੜੂ. ਵਿ—ਗੱਪੀ. ਕਥੱਕੜ। ੨ ਝੂਠਾ. ਅਸਤ੍ਯਵਾਦੀ.

ਗੱਪ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਾ. ਗਲ੍ਪ. ਮਿਥ੍ਯਾ ਪ੍ਰਵਾਦ. ਝੂਠੀ ਗੱਲ. ਅਸਤ੍ਯ ਕਲਪਨਾ। ੨ ਫ਼ਾ گپ ਬਾਤ. ਗੱਲ। ੩ ਸ਼ੇਖ਼ੀ ਮਾਰਨੀ.

ਗਫ. ਅ਼ غف ਕ਼ਫ਼. ਵਿ—ਸੰਘਣਾ. ਗਾੜ੍ਹਾ. ਅਵਿਰਲ. ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਦੋ ਤਹਿ ਕਰਕੇ ਸੀਤਾ ਵਸਤ੍ਰ।

੨ Viscount Hough Gough. ਇਹ ਜਾਰਜ ਗਫ਼ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸਨ ੧੭੭੯ ਵਿੱਚ ਆਇਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਜੰਮਿਆ. ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸਨ ੧੭੯੪ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਲਿਆਕਤ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਪਾਈ. ਸਨ ੧੮੪੩ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦ ਦੀ ਫੌਜ ਦਾ ਸਿਪਹਸਾਲਾਰ (ਕਮਾਂਡਰਿਨਚੀਫ਼) ਬਣਿਆ. ਸਨ ੧੮੪੫—੪੬ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਲੜਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁਦਕੀ, ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਸ਼ਹਰ ਅਤੇ ਸਭਰਾਉਂ ਦੇ ਮਕਾਮ ਇਸ ਨੂੰ ਵਡੀ ਵੀਰਤਾ ਵਿਖਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ.[1] ਸਨ ੧੮੪੮—੪੯ ਦੇ ਅਖੀਰੀ ਸਿੱਖਜੰਗ ਚਿਲੀਆਂਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਗਫ਼ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿੱਖ ਸੈਨਾ ਦੇ ਨਮਕਹਰਾਮ ਸਿਪਹਸਾਲਾਰਾਂ ਦੇ ਤੁਫੈਲ ਸਰ ਚਾਰਲਸ ਨੇਪੀਅਰ (Sir Charles Napier) ਨੂੰ ਜੰਗੀਲਾਟ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਨੇਪੀਅਰ ਦੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗਫ਼ ਨੇ ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਲੜਾਈ ਜਿੱਤ ਲਈ ਅਤੇ ਪਿਛਲਾ ਧੋਣਾ ਧੋ ਦਿੱਤਾ.

ਇਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਵਡੀ ਕਦਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਪੌਂਡ ਪੈਨਸ਼ਨ ਮਿਲੀ. ਗਫ਼ ਦੀ ਮੌਤ ਸਨ ੧੮੬੯ ਵਿੱਚ ਹੋਈ.

ਗ਼ਫ਼ਲਤ. ਅ਼ غفلت ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੁੱਲ. ਪ੍ਰਮਾਦ। ੨ ਅਣਗਹਿਲੀ. ਲਾਪਰਵਾਹੀ. ਅਸਾਵਧਾਨਤਾ. "ਗਫਲਤ ਕਰੋਗੇ ਤੁ ਖਾਵੋਗੇ ਮਾਰ." (ਨਸੀਹਤ)

ਗਫਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੱਫਾ. ਧਨ। ੨ ਲਾਭ। ੩ ਲੁਕਮਾ. ਗ੍ਰਾਸ. ਬੁਰਕੀ. "ਦੈਤ ਕਰੇ ਸਭ ਏਕ ਗਫਾ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਗ਼ਫ਼ੂਰ. ਅ਼ غفور ਵਿ—ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਵਾਲਾ. ਕ਼ਮਾ (ਮੁਆਫ) ਕਰਤਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਤਾਰ. ਵਾਹਗੁਰੂ.

ਗੱਫਾ. ਦੇਖੋ, ਗਫਾ.

ਗ਼ੱਫ਼ਾਰ. ਅ਼ غفار ਵਿ—ਕ਼ਮਾ (ਮੁਆਫ਼) ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਤਾਰ. ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. "ਐ ਖਾਲਿਕਾ ਗੱਫਾਰ." (ਸਲੋਹ)

ਗ਼ਬਨ. ਅ਼ غبن ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਰੀਦ ਵਿੱਚ ਨੁਕਸਾਨ। ੨ ਖ਼ਯਾਨਤ। ੩ ਮਕਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਗਬਰ. ਅ਼. غبر ਗ਼ਬਰ. ਵਿ—ਪਾਸਦੀਂ ਜਾਣ ਵਾਲਾ. ਕੋਲੋਂ ਗੁਜ਼ਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ਼ਿਬਰ. ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ. ਦ੍ਵੇਸ। ੩ ਫ਼ਾ گبر ਗਬਰ. ਅਗਨਿਪੂਜਕ. ਆਤਿਸ਼ਪਰਸ੍ਤ.

ਗ਼ਬੀ. ਅ਼ غبی ਵਿ—ਮੰਦਮਤਿ. ਮੋਟੀ ਸਮਝ ਵਾਲਾ. ਨਮਦਾਬੁੱਧ.

ਗਬੁ. ਸੰ. ਗਰ੍ਵ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਹੰਕਾਰ. ਅਭਿਮਾਨ. "ਏਤਾ ਗਬੁ ਅਕਾਸਿ ਨ ਮਾਵਤ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫)

ਗੱਬਰ. ਵਿ—ਗਰ੍ਵਧਰ. ਅਭਿਮਾਨੀ। ੨ ਧਨ ਦੇ ਮਦ ਨਾਲ ਮਸ੍ਤ.

ਗਭ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭਗ. ਯੋਨਿ। ੨ ਗਰਭ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਹਮਲ. ਦੇਖੋ, ਗਰਭ.

ਗਭਣ, ਗਭਣਿ ਸੰ. ਗਰ੍ਭਿਣੀ. ਵਿ—ਹਾਮਿਲਾ. "ਮਾਂ ਗਭਣ ਜੀਅ ਜਾਣਦੀ." (ਭਾਗੁ)

ਗਭਰੂ. ਗਰਵ-ਰੂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰਵ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰੂਪ ਦਾ, ਜੁਆਨ. ਤਰੁਣ. "ਕਿਆ ਗਭਰੂ ਕਿਆ ਬਿਰਧ ਹੈ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰ)

ਗਭੀਰ, ਗਭੀਰੁ ਸੰ. ਗਮ੍ਭੀਰ. ਵਿ—ਗੰਭੀਰ. ਡੂੰਘਾ. ਅਥਾਹ. "ਗੁਰਮਤਿ ਗਭੀਰ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੫ ਕੇ) "ਗੁਣਗਭੀਰ ਗੁਣਨਾਇਕਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) "ਸਤਿਗੁਰੁ ਗਹਿਰਗਭੀਰੁ ਹੈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫)

੨ ਨਾੜ ਅਥਵਾ ਹੱਡ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਵਗਣ ਵਾਲਾ ਫੋੜਾ. ਨਾੜੀਵ੍ਰਣ, ਜਿਸ ਦੀ ਜੜ ਡੂੰਘੀ (ਗਭੀਰ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਹ ਲਹੂ ਦੇ ਵਿਗਾੜ ਤੋਂ ਉਪਜਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਲਹੂ ਸਾਫ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਵਰਤਣੀਆਂ ਚਾਹੀਏ, ਅਤੇ ਸਿਆਣੇ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਨਾਸੂਰ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਾਉਣਾ ਲੋੜੀਏ. ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਦਵਾਈ ਗਭੀਰ ਲਈ ਉੱਤਮ ਸਿੱਧ ਹੋਈ ਹੈ—

ਸਮੁੰਦਰਝੱਗ, ਚਰਾਇਤਾ, ਨਿੰਮ ਦਾ ਪੰਚਾਂਗ,[2] ਆਉਲੇ, ਭੰਗਰਾ, ਬਾਬਚੀ, ਵਡੀ ਹਰੜ, ਬਹੇੜੇ, ਅਸਗੰਧ, ਪੁਨਰਨਵਾ, ਸੰਭਾਲੂ, ਦੇਵਦਾਰੁ, ਗਲੋਇ, ਇੰਦ੍ਰਾਯਣ, ਮੁੰਡੀ, ਸੁਹਾਂਜਣਾ ਅਤੇ ਪਲਾਸਬੀਜ, ਇਹ ਸਮਾਨ ਵਜ਼ਨ ਦੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਪੀਸਕੇ ਚੂਰਣ ਬਣਾਵੇ, ਚਾਰ ਮਾਸ਼ੇ ਨਿੱਤ ਸੱਜਰੇ ਜਲ ਨਾਲ ਵਰਤੇ.

ਉੱਪਰ ਲਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਤੇਲ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੈ—ਮਸਰੀ ਦੀ ਦਾਲ ਅਤੇ ਕਪੂਰ ਇਕੋ ਤੋਲ ਦੇ ਲੈ ਕੇ ਗਊ ਦੇ ਘੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਕੇ ਪਤਾਲਯੰਤ੍ਰ ਨਾਲ ਟਪਕਾ ਲਵੇ. ਦੋ ਵੇਲੇ ਇਹ ਤੇਲ ਫੰਬੇ ਨਾਲ ਨਾਸੂਰ ਤੇ ਲਾਵੇ.

ਗੱਭ. ਦੇਖੋ, ਗਭ.

ਗੱਭਣ. ਦੇਖੋ, ਗਭਣ.

ਗੱਭਾ. ਗਰਭ. ਵਿਚਾਲਾ. ਮਧ੍ਯਭਾਗ.

ਗਮ. ਸੰ. ਗਮ੍. ਧਾ—ਜਾਣਾ, ਮਿਲਨਾ, ਨਕਲ ਕਰਣੀ, ਤ੍ਯਾਗਣਾ, ਜੁੜਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਾਰਗ. ਰਸਤਾ। ੩ ਗਮਨ. "ਮਮ ਦਿਸ ਤੇ

[1] ਦੇਖੋ, ਫਿਰੋਜ਼ਸ਼ਾਹ ਨੰ: ੨ ਦੇ ਫੁੱਟਨੋਟ.

[2] ਜੜ, ਛਿੱਲ, ਪੱਤੇ, ਫੁੱਲ ਅਤੇ ਫਲ.

ਲੇ ਗਮਹੁ ਉਪਾਯਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਦੇਖੋ, ਗਮਜ। ੫ ਅ਼ غم ਗ਼ਮ. ਰੰਜ. ਦੁੱਖ। ੬ ਫ਼ਿਕਰ. ਚਿੰਤਾ. "ਸਾਸਨਾ ਤੇ ਬਾਲਕ ਗਮ ਨ ਕਰੈ." (ਭੈਰ ਮ: ੫) ੭ ਦੇਖੋ, ਗਮੁ.

ਗਮਕ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਸਬਬ. ਹੇਤੁ. ਕਾਰਣ। ੨ ਵਿ—ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੪ ਸੰਗਯਾ—ਸੰਗੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਰ ਦਾ ਕੰਪ. ਸੰਗੀਤਦਾਮੋਦਰ ਵਿੱਚ ਗਮਕ ਦੇ ਸੱਤ ਭੇਦ ਲਿਖੇ ਹਨ—ਕੰਪਿਤ, ਸਫੁਰਿਤ, ਲੀਨ, ਭਿੰਨ, ਸਥਵਿਰ, ਆਹਤ ਅਤੇ ਆਂਦੋਲਿਤ. ਸੰਗੀਤਸਾਰ ਵਿੱਚ ਗਮਕ ਦੇ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਭੇਦ ਕਲਪੇ ਹਨ। ੫ ਗੰਭੀਰ ਧੁਨਿ. ਡੂੰਘੀ ਆਵਾਜ਼.

ਗਮਖਾਰ, ਗਮਖੋਰ, ਗ਼ਮਖ਼੍ਵਾਰ ਫ਼ਾ غمخوار ਵਿ—ਸਹਨਸ਼ੀਲ। ੨ ਹਮਦਰਦੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਗ਼ਮਗੀਨ. ਫ਼ਾ غمگین ਵਿ—ਚਿੰਤਾਤੁਰ. ਫ਼ਿਕਰਮੰਦ। ੨ ਸ਼ੋਕਾਤੁਰ.

ਗ਼ਮਜ਼ਹ. ਅ਼ غمزه ਸੰਗਯਾ—ਸੈਨਤ. ਇਸ਼ਾਰਾ. ਅੱਖ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ.

ਗਮਤਾ. ਦੇਖੋ, ਗਮਯਤਾ. "ਅਸ ਨਹਿ ਗਮਤਾ ਮੋਰਨ ਕਰਨੀ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਆਗਯਾ ਮੋੜਨ ਦੀ ਗਮਯਤਾ (ਸਮਰਥ) ਨਹੀਂ.

ਗਮਨ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਜਾਣਾ. ਚਲਨਾ. ਯਾਤ੍ਰਾ (ਸਫਰ) ਕਰਨਾ। ੨ ਮੈਥੁਨ. ਜਿਵੇਂ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਗਮਨ। ੩ ਰਾਹ. ਰਾਸਤਾ।,੪ ਸਵਾਰੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ.

ਗਮਨਾਗਮਨ. ਆਉਣ ਜਾਣ. ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਆਉਣਾ. ਆਮਦ ਰਫ਼ਤ। ੨ ਭਾਵ—ਮਰਨਾ ਤੇ ਜੰਮਣਾ.

ਗਮਰ, ਗਮਰੁ ਅ਼ غمر ਗ਼ਮਰ. ਵਿ—ਬਹਾਦੁਰ. ਜਵਾਂਮਰਦ। ੨ ਉਦਾਰ। ੩ ਪਾਣੀ ਦਾ ਚੜ੍ਹਾਉ। ੪ ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰੁਤ੍ਵ. ਵਡਿਆਈ. ਬਜ਼ੁਰਗੀ. "ਜਾਕੈ ਕਾਮਿ ਤੇਰਾ ਵਡ ਗਮਰੁ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੫) ੫ ਦੇਖੋ, ਗੁਮਰ.

ਗਮਲਾ. ਸੰਗਯਾ—ਉਖਲੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਬਰਤਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲਦਾਰ ਬੂਟੇ ਲਾਈਦੇ ਹਨ। ੨ ਬੂਟੇ ਦਾ ਆਲਬਾਲ (ਘੇਰਾ).

ਗਮਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖੋਣਾ. ਗੁਆਉਣਾ. ਗੁਮ ਕਰਨਾ.

ਗਮਾਗਮ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਜਾਣਾ ਆਉਣਾ। ੨ ਸੰਸਾਰ. ਜਗਤ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗਹਿਮਾਗਹਿਮ. "ਚੰਦਨ ਸੁਗੰਧਿ ਗਮਾਗਮ ਹੈ." (ਭਾਗੁ)

ਗਮਾਰਾ. ਇੱਕ ਸਾਉਣੀ ਦਾ ਅੰਨ, ਜੋ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਚਾਰਣ ਲਈ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਦਾਣਾ ਲਵੇਰੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਅਤੇ ਬਲਦਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਬੀਜਕੇ, ਜਦ ਕੁਝ ਉੱਚਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਹਲਵਾਹਕੇ ਜਿਮੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਦੇਈਏ, ਤਦ ਇਸ ਦਾ ਸਬਜ ਖਾਦ ਕਣਕ ਆਦਿ ਫਸਲ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪੁਸ਼੍ਟੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ.

ਗ਼ਮੀ. ਫ਼ਾ غمی ਸੰਗਯਾ—ਗ਼ਮ (ਸ਼ੋਕ) ਦੀ ਦਸ਼ਾ.

ਗਮੁ. ਸਿੰਧੀ. ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ੋਕ. ਦੇਖੋ, ਗ਼ਮ.

ਗਮਜ. ਸੰ. ਵਿ—ਜਾਣ ਯੋਗਯ. ਗਮਨਯੋਗਯ। ੨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਯੋਗਯ। ੩ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਯੋਗਯ.

ਗਮਯਤਾ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਪਹੁਚ। ੨ ਸਾਮਰਥਯ. ਸ਼ਕਤਿ.

ਗਮਯੋਤਪ੍ਰੇਕ੍ਸ਼ਾ. ਦੇਖੋ, ਉਤਪ੍ਰੇਕ੍ਸ਼ਾ (ਅ)

ਗਯ. ਸੰਗਯਾ—ਪੁਂ. ਰਾਧ. ਪ੍ਰਯ. ਰੀਮ। ੨ ਸੰ. ਘਰ। ੩ ਆਕਾਸ਼। ੪ ਪ੍ਰਾਣ। ੫ ਧਨ। ੬ ਪੁਤ੍ਰ। ੭ ਮਹਾਭਾਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਅਮੂਰਤਰਯ ਰਾਜਰਿਖੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਯਗ੍ਯਅਸਥਾਨ ਗਯਾ ਤੀਰਥ ਹੈ। ੮ ਵਾਯੁਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਅਸੁਰ, ਜੋ ਵਡਾ ਧਰਮੀ ਸੀ. ਇਸ ਦੀ ਕਥਾ ਇਉਂ ਹੈ ਕਿ ਗਯਾਸੁਰ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਤਪ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੁ ਰੀਝਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਰ ਦੇਣ ਗਏ. ਗਯ ਨੇ ਵਰ ਮੰਗਿਆ ਕਿ ਜੋ ਮੇਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ ਉਹ ਵੈਕੁੰਠ ਜਾਵੇ. ਵਿਸ਼ਨੁ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ. ਗਯਾਸੁਰ ਰਾਤ ਦਿਨ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਪੁਰ ਫਿਰਣ ਲੱਗਾ ਉਸ ਦੀ ਵਡੀ ਦੇਹ ਨੂੰ (ਜੋ ੧੨੫ ਯੋਜਨ ਲੰਮੀ ਅਤੇ ੬੦ ਯੋਜਨ ਚੌੜੀ ਸੀ) ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਲੋਕ ਦੇਖਦੇ ਅਤੇ ਵੈਕੁੰਠ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ। ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ ਦਫਤਰ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੇਕਾਰੀ ਦੀ ਦੂਰਦਸ਼ਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੁ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ. ਇਸ ਪੁਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਗਯ ਤੋਂ ਦਾਨ ਮੰਗਿਆ ਕਿ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਸਾਨੂੰ ਦੇਦੇ. ਉਸ ਨੇ ਉਦਾਰਤਾ ਨਾਲ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ. ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਦੇ ਚਟਾਨ ਹੇਠ ਦੱਬ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਗਯ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੋ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਪੁਰ, ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਤੇਰਾ ਦੇਹ ਦੱਬਿਆ ਹੈ, ਪਿੰਡ ਭਰਾਵੇਗਾ ਉਹ ਆਪ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੈਕੁੰਠ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕਰੇਗਾ. ਇਸੇ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗਯਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗਯਾ। ੯ ਪ੍ਰਾ. ਗਜ. ਹਾਥੀ.

ਗਯਉ. ਚਲਾ ਗਿਆ. ਦੂਰ ਹੋਇਆ. "ਗਯਉ ਦੁਖ ਦੂਰਿ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਗਯਨੀ. ਸੰਗਯਾ—ਗਜਸੈਨਾ. ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ. (ਸਨਾਮਾ)

ਗਯਾ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਪਵਿਤ੍ਰ ਪੁਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪੁਰੀ, ਜੋ ਬਿਹਾਰ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪਟਨੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਫਲਗੁ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਪਿਤਰਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਲਈ ਹਿੰਦੂ ਪਿੰਡਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਨੇ ਇੱਥੇ ਚਰਣ ਪਾਏ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਆਸਾ ਰਾਗ ਦਾ ਸ਼ਬਦ "ਦੀਵਾ ਮੇਰਾ ਏਕ ਨਾਮੁ." ਇੱਥੇ ਹੀ ਉਚਾਰਿਆ ਹੈ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਇਸ ਥਾਂ ਪਧਾਰੇ ਹਨ.

ਦੇਖੋ, ਗਯ ੭ ਅਤੇ ੮.

ਗਯਾਸ. ਅ਼. ਗ਼ਿਯਾਸ. ਸੰਗਯਾ—ਸਹਾਇਤਾ. ਇਮਦਾਦ। ੨ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਪੁਕਾਰ। ੩ ਇਨਸਾਫ ਲਈ ਫਰਿਆਦ। ੪ ਦੇਖੋ, ਨੂਰਜਹਾਂ.

ਗਯਾਸੁੱਦੀਨ. ਗ਼ਿਯਾਸੁੱਦੀਨ. ਧਰਮ ਦਾ ਸਹਾਇਕ.

ਗਯਾਸੁੱਦੀਨ ਤੁਗ਼ਲਕ. ਦੇਖੋ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਨੰ: ੧੪.

ਗਯਾਸੁੱਦੀਨ ਬਲਬਨ. ਦੇਖੋ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਨੰ. ੯.

ਗਯਾਸੁਰ. ਦੇਖੋ, ਗਯ ੮.

ਗਯਾਤਿ / **ਗਯਾਤੀ** } ਦੇਖੋ, ਗਜਾਤਿ.

ਗਯਾਤੀਰਥ. ਦੇਖੋ, ਗਯ ੮ ਅਤੇ ਗਯਾ.

ਗਯਾਰਵ. ਦੇਖੋ, ਗਜਾਰਵ.

ਗਯੰਦ. ਇੱਕ ਭੱਟ, ਜਿਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵੈਯਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ "ਤਜ ਬਿਕਾਰੁ ਮਨ ਗਯੰਦ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ੨ ਇੱਕ ਦੋਹਰੇ ਦਾ ਭੇਦ. ਦੇਖੋ, ਦੋਹਰੇ ਦਾ ਰੂਪ ੧੦। ੩ ਗਜੇਂਦ੍ਰ. ਗਜਰਾਜ. ਵਡਾ ਹਾਥੀ.

ਗਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਲਾ. ਕੰਠ. "ਕਾਲ ਫਾਸਿ ਜਬ ਗਰ ਮੈ ਮੇਲੀ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੯) "ਸੁਆਮੀ ਗਰ ਮਿਲੇ." (ਸਾਰ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) ੨ ਗਰਨਾ. ਗਲਨਾ. ਪਿਘਰਨਾ. "ਗਰ ਸੈਨ ਗਈ ਜਿਮਿ ਆਤਪ ਓਰਾ." (ਸਲੋਹ) ੩ ਸੰ. ਵਿਸ. ਜ਼ਹਿਰ. "ਗਰ ਕੰਠ ਵਸਾਈ." (ਸਲੋਹ) ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਜ਼ਹਿਰ ਕੰਠ ਵਿੱਚ ਵਸਾਈ." ੩ ਫ਼ਾ گر ਪ੍ਰਤ੍ਯ—ਇਹ ਪਦਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਆਕੇ ਵਾਨ (ਵਾਲਾ) ਆਦਿਕ ਅਰਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਕਾਰੀਗਰ, ਸੌਦਾਗਰ, ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਆਦਿ। ੫ ਫ਼ਾ. ਵ੍ਯ—ਅਗਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਯਦਿ. ਜੇ. "ਤੁਰਾ ਗਰ ਨਜਰ ਹਸ੍ਤ ਲਸ਼ਕਰ ਵਜ਼ਰ." (ਜ਼ਫਰ)

ਗਰਸਨਾ. ਸੰ. ਗ੍ਰਸਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿਗਲਨਾ। ੨ ਗ੍ਰਹਣ. ਪਕੜ. ਗਰਿਫ਼ਤ.

ਗਰਹ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਹ. "ਗਰਹ ਨਿਵਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਅਪਨਾ ਨਾਉ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਪਾਪ ਗਰਹ ਦੁਇ ਰਾਹੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਗਰਹਰ. ਗਰ (ਜ਼ਹਿਰ) ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਮ੍ਰਿਤ। ੨ ਡਿੰਗ. ਨਗਾਰੇ ਦੀ ਧੁਨਿ.

ਗਰਿਹ. ਗਲ ਮੇਂ. ਗਲੇ. "ਜੋ ਜੋ ਕਰਮ ਕੀਏ ਲਾਲਚ ਸਿਉ ਤੇ ਫਿਰਿ ਗਰਹਿ ਪਰਿਓ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਹ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਿਹ.

ਗ਼ਰਕ਼. ਅ غرق ਸੰਗ੍ਯਾ—ਡੁੱਬਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਵਿ—ਡੁੱਬਿਆ ਹੋਇਆ. ਧਸਿਆ ਹੋਇਆ. ਗ਼ਰੀਕ਼। ੩ ਲੀਨ. "ਗਰਕ ਹੋਨ ਫਿਤਿ ਛਿਦ੍ਰ ਨ ਪਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਤਬਾਹ. ਬਰਬਾਦ. "ਹੋਵੇਂਗੇ ਗਰਕ ਕੁਛ ਲਾਗੈ ਨ ਬਾਰ." (ਨਸੀਹਤ)

ਗ਼ਰਕ਼ਹ ਖ਼ੂੰ. ਫ਼ਾ غرقهٔ خون ਵਿ—ਲਹੂ ਲੁਹਾਣ. ਲਹੂ ਵਿੱਚ ਤਰ.

ਗ਼ਰਕ਼ਾਬ. ਫ਼ਾ غرقاب ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ਼ਰਕ਼-ਆਬ. ਡੁਬਾਊ. ਡੋਬੂ ਪਾਣੀ। ੨ ਵਿ—ਡੁੱਬਿਆ ਹੋਇਆ। ੩ ਲੀਨ ਹੋਇਆ.

ਗਰਕੀ. ਗ਼ਰਕ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਤਬਾਹੀ. ਬਰਬਾਦੀ। ੩ ਪ੍ਰਲਯ.

ਗਰਕੰਠੀ. ਕੰਠ (ਗਲ) ਵਿੱਚ ਗਰ (ਵਿਸ) ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਨੀਲਕੰਠ ਸ਼ਿਵ. (ਸਨਾਮਾ)

ਗਰਗ. ਸੰ. ਗਾਰ੍ਗ—ਗਰ੍ਗ. ਵਿਤੱਥ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਰਿੱਖੀ, ਜੋ ਜ੍ਯੋਤਿਸਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਆਚਾਰਯ ਮੰਨਿਆ ਹੈ. ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਸ਼ੇਸਨਾਗ ਤੋਂ ਵਿਦ੍ਯਾ ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ. ਇਹ ਯਾਦਵਾਂ ਦਾ ਕੁਲਗੁਰੁ ਸੀ. ਬਲਰਾਮ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮਕਰਣ ਸੰਸਕਾਰ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਵਸੁਦੇਵ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨੰਦ ਦੇ ਘਰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ. "ਬਾਸੁਦੇਵ ਤਬ ਗਰਗ ਕੋ ਨਿਕਟ ਸੁ ਕਹੀ ਬਠਾਇ। ਗੋਕਲ ਨੰਦਹਿ ਕੇ ਭਵਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ ਤੁਮ ਜਾਇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਗਰਜ. ਦੇਖੋ, ਗਰਜਨ। ੨ ਅ غرض ਗ਼ਰਜ. ਪ੍ਰਯੋਜਨ. ਮਤ਼ਲਬ। ੩ ਚਾਹ. ਇੱਛਾ। ੪ ਜਰੂਰਤ. ਲੋੜ.

ਗਰਜਨ. ਸੰ. ਗਜਨਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦ. ਜੈਸੇ ਬੱਦਲ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਆਦਿਕ ਦੀ ਧੁਨਿ. ਗੱਜਣਾ. "ਬੋਲੈ ਪਵਨਾ ਗਗਨ ਗਰਜੈ." (ਸਿਧਗੋਸਟਿ)

ਗਰਜਮੰਦ. ਫ਼ਾ غرضمند ਗ਼ਰਜਮੰਦ. ਵਿ—ਮਤਲਬੀ. ਗੌਂ ਵਾਲਾ। ੨ ਜਰੂਰਤ ਵਾਲਾ। ੩ ਖ਼ੁਦਗਰਜ.

ਗਰਜਾ ਸਿੰਘ. ਦੇਖੋ, ਬੋਤਾ ਸਿੰਘ.

ਗਰਜਿਤ. ਵਿ—ਗੱਜਦਾ ਹੋਇਆ.

ਗਰਜੀ. ਵਿ—ਗ਼ਰਜ (ਜਰੂਰਤ) ਵਾਲਾ. ਲੋੜ ਵਾਲਾ. "ਅਰਜੀ ਸਿਖ ਕੀ ਰਾਵਰ ਮਰਜੀ। ਮੈ ਗਰਜੀ ਇਕ ਸੇਵਾ ਗਰਜੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗਰਠਾ / **ਗਰਠੇ** } ਸੰ. ਗ੍ਰਥਿਤ. ਵਿ—ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ੨ ਦਬਾਇਆ ਗਿਆ। ੩ ਸੰ. ਗ੍ਰਸਿਤ. ਗ੍ਰਸਿਆ ਹੋਇਆ. ਗ੍ਰਸੇ ਹੋਏ. "ਜਮਕਾਲਿ ਗਰਠੇ ਕਰਹਿ ਪੁਕਾਰਾ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩)

ਗਰਣਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ. ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਗਰਜਣਾ. ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੰਠ ਵਿੱਚੋਂ ਗੰਭੀਰ ਧੁਨਿ ਦਾ ਹੋਣਾ. ਦੇਖੋ, ਗਣਣਾਉਣਾ.

ਗਰਤ. ਸੰ. ਗਰ੍ਤ—ਗਰ੍ਤੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਾਤਾ. ਟੋਆ. "ਗਰਤ ਪਰਤ ਗਹਿਲੇਹੁ ਅੰਗੁਰੀਆ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਗਰਤ ਘੋਰ ਅੰਧ ਤੇ ਕਾਢਹੁ ਪ੍ਰਭੁ ਨਾਨਕ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਰ." (ਕਾਨ ਮ : ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਗਾਰਤ ੨. "ਸਭ ਮੈ ਗਰਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹੈਨ." (ਜਸਭਾਮ) ੩ ਦੇਖੋ, ਗਲਤ ੫.

ਗਰਦ. ਸੰ. ਵਿ—ਗਰ (ਜ਼ਹਿਰ) ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰ. ਗਰ੍ਦੰ. ਤੁੰਦ. ਤੇਜ਼ਮਿਜਾਜ। ੩ ਫ਼ਾ گرد ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧੂਲਿ. ਰਜ. ਗੁਬਾਰ। ੪ ਨਫ਼ਾ ਲਾਭ। ੫ ਆਨੰਦ.

ਗਰਦਸ਼. ਦੇਖੋ, ਗਰਦਿਸ਼.

ਗਰਦਨ. ਫ਼ਾ گردن ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰੀਵਾ.

ਗਰਦਨ ਜ਼ਨ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰੀਵਹਾ ੨.

ਗਰਦਨ ਜ਼ਨੀ. ਦੇਖੋ, ਗਰਦਨ ਮਾਰਨਾ.

ਗਰਦਨ ਮਾਰਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਗਰਦਨਜ਼ਨੀ ਕਰਨਾ. ਤਲਵਾਰ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਅਪਰਾਧੀ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢਣਾ. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਸਜ਼ਾ ਫਾਸੀ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੀ. "ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੈ ਗਰਦਨਮਾਰੇ." (ਮਾਰੂ ਸਲੋਹੇ ਮ: ੧)

ਗਰਦਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਗਲ ਦਾ ਇੱਕ ਗਹਿਣਾ। ੨ ਗਿਰੇਬਾਨ। ੩ ਘੋੜੇ ਦੇ ਜ਼ੀਨ ਪੁਰ ਗਰਦ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਪਾਇਆ ਵਸਤ੍ਰ। ੪ ਫ਼ਾ. ਵਿ—ਗਰਦਨ ਮਾਰਨੇ ਯੋਗ੍ਯ. ਦੇਖੋ, ਗਰਦਨ ਮਾਰਨਾ.

ਗਰਦਪ. ਦੇਖੋ, ਗਰਦਭ.

ਗਰਦਭ. ਸੰ. ਗਰ੍ਦਭ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰ੍ਦ (ਨਿੰਦਿਤ ਸ਼ਬਦ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਗਧਾ.

ਗਰਦਭੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰਦਭ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀਲਿੰਗ. ਗਧੀ. ਦੇਖੋ, ਗਰਦਭ.

ਗਰਦਾਨ. ਫ਼ਾ گردان ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲਪੇਟ. ਗੇੜਾ. ਘੁਮਾਉ। ੨ ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਭਕ੍ਤਿ ਅਤੇ ਲਕਾਰ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸੀਗੇ ਬਦਲਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੩ ਸੰ. ਗਰ (ਵਿਸ) ਦੇਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਜ਼ਹਿਰ ਦੇਣੀ.

ਗਰਦਿਸ਼. ਫ਼ਾ گردش ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੱਕਰ. ਘੁਮਾਉ. ਗੇੜਾ। ੨ ਸਮੇਂ ਦਾ ਫੇਰ.

ਗਰਦੀ. ਫ਼ਾ گردی ਤੂੰ ਫਿਰੇਂ. ਤੂੰ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ. ਤੂੰ ਫਿਰੇਂਗਾ.

ਗਰਦੀਦਨ. ਫ਼ਾ گردیدن ਕ੍ਰਿ—ਫਿਰਨਾ. ਚੱਕ੍ਰ ਲਾਉਣਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਦਲੀ. ਤਬਦੀਲੀ. "ਜੁਗਗਰਦੀ ਜਬ ਹੋਵਹੇ." (ਭਾਗੁ)

ਗਰਦੀਦਮ. ਫ਼ਾ گردیدم ਮੈਂ ਫਿਰਿਆ (ਚੱਕਰ ਲਾਇਆ)

ਗਰਦੂੰ. ਫ਼ਾ گردوں ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਹੀਆ. ਚਕ੍ਰ। ੨ ਆਕਾਸ਼. "ਬਾਜਿ ਸਮੇਤ ਉਡਜੋ ਗਰਦੂੰ ਮਹਿਂ." (ਸਲੋਹ)

ਗਰਦੂੰਚਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰਦੂੰ (ਆਕਾਸ਼) ਵਿੱਚ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਪੰਛੀ। ੩ ਬੱਦਲ.

ਗਰਦੇਜ਼. ਗ਼ਜ਼ਨੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਗਰਦੇਜ਼ ਹੈ. ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਕਾਬੁਲ ਤੋਂ ੬੫ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੂਰਵ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਇਹ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ. ਗਰਦੇਜ਼ ਦਰਯਾ ਦੇ ਕਾਰਣ ਇਹ ਨਾਮ ਪਿਆ ਹੈ.

ਗਰਦੇਜਾਚਾਰੀ, ਗਰਦੇਜੀ } ਗਰਦੇਜ਼ ਵਿੱਚ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ. ਗਰਦੇਜ਼ ਦਾ ਵਸਨੀਕ। ੨ ਹੁਸੈਨੀ ਸੈਯਦਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤੀ ਭੀ ਗਰਦੇਜ਼ੀ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਉਂ ਬਾਗ਼ਦਾਦੀ ਹੈ.

ਗਰਧਪ, ਗਰਧਬ, ਗਰਧਭ } ਗਧਾ. ਖੋਤਾ. ਦੇਖੋ, ਗਰਦਭ. "ਗਰਧਪ ਵਾਂਗੁ ਲਾਹੇ ਪੇਟ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਗਰਧਬ ਪ੍ਰੀਤਿ ਭਸਮ ਸੰਗਿ ਹੋਇ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਕੂਕਰ ਸੂਕਰ ਗਰਧਭ ਪਵਹਿ ਗਰਭਜੋਨੀ." (ਗੂਜ ਮ: ੪)

ਗਰਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਨਿਗਲਨਾ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਿ ਧਾ। ੨ ਗਲਨਾ. ਤ੍ਰੁੱਕਣਾ. ਸੜਨਾ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਬਿਰਛ. ਦੇਖੋ, ਗਰਨਾ ਸਾਹਿਬ.

ਗਰਨਾ ਸਾਹਿਬ. ਜਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਥਾਣਾ ਦਸੂਹਾ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ "ਬੋਦਲ" ਤੋਂ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਦੋ ਫਰਲਾਂਗ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਵਡਾ ਸੰਘਣਾ ਜੰਗਲ ਸੀ. ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰੋਂ ਇੱਥੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਲਈ ਆਏ ਤਾਂ ਗਰਨੇ ਬਿਰਛ ਹੇਠ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਵਿਰਾਜੇ.

ਇਸ ਪਿੰਡ (ਬੋਦਲ) ਦੇ ਚੂਹੜ ਮਿਰਾਸੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ ਕਰ. ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰਬਾਬ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਹੁਣ "ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦਪੁਰ" ਸਤਿਕਰਤਾਰੀਆਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ.

ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਰਦਾਰ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਥੇਦਾਰ ਮਿਸਲ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆਂ ਨੇ ਕੀਤੀ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਗਰਨੇ ਦਾ ਬਿਰਛ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦੀ ਪਰਿਕ੍ਰਮਾ (ਪਰਕੰਮਿਆ) ਵਿੱਚ ਹੈ.

ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ੧੩ ਘੁਮਾਉਂ ਦੇ ਕਰੀਬ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ, ਜੋ ਸਿੱਖਰਾਜ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ੧੦ ਕਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਈ ਪ੍ਰੇਮ ਕੌਰ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦੇ ਮਕਾਨ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਆਏ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਭੀ ਹੈ.

ਮੇਲਾ ਵੈਸਾਖੀ ਅਤੇ ਮਾਘੀ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਗਰਨਾਸਾਹਿਬ[1] ਤੋਂ ਇੱਕ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੂਰਵ ਹੈ.

ਗਰਬ ਅਥਵਾ ਗਰਬੁ. ਸੰ. ਗਰ੍ਵ—ਗਰ੍ਵ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਭਿਮਾਨ. ਅਹੰਕਾਰ. "ਕਬੀਰ ਗਰਬੁ ਨ ਕੀਜੀਐ." (ਸ:) ੨ ਅਵਗ੍ਯਾ ਦਾ ਭਾਵ. "ਓਨਾ ਅਹੰਕਾਰ ਬਹੁ ਗਰਬੁ ਵਧਾਇਆ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ਮ: ੩) "ਜਿਤੁ ਹਉਮੈ ਗਰਬ ਨਿਵਾਰੀ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੩ ਇੱਕ ਸੰਚਾਰੀ ਭਾਵ. ਦੇਖੋ, ਭਾਵ ੧੪। ੪ ਅ਼ غرب ਗ਼ਰਬ. ਸੂਰਜ ਦੇ ਗ਼ਰੂਬ ਹੋਣ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ. ਮਗ਼ਰਬ. ਪਸ਼੍ਚਿਮ. ਪੱਛੋਂ.

ਗਰਬਸਿ. ਗਰਬ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਕਹਾਂ ਨਰ ਗਰਬਸਿ ਥੋਰੀ ਬਾਤ." (ਸਾਰ ਕਬੀਰ) ੨ ਗਰਬੇਗਾ.

ਗਰਬਸੁਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੌਮੈਭਾਵ। ੨ ਗਰਵ ਅਤੇ ਅਸੂਯਾ. ਅਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਈਰਖਾ (ਹ਼ਸਦ). "ਸਰਣਿ ਪਰਿਓ ਤਜਿ ਗਰਬਸੁਆ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਗਰਬਹ, ਗਰਬਹਿ } ਗਰਬਦਾ ਹੈ. ਅਹੰਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਗਰਬਗੁਬਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਭਿਮਾਨ ਦੀ ਅੰਧੇਰੀ। ੨ ਵਿ—ਅਭਿਮਾਨਰੂਪ ਗੁਬਾਰ (ਘੱਟੇ) ਵਾਲਾ.

ਗਰਬਗੁਮਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਭਿਮਾਨ ਦਾ ਖਿਆਲ. ਹੌਮੈ ਦਾ ਸੰਕਲਪ. ਦੇਖੋ, ਗੁਮਾਨ.

ਗਰਬਗੰਜਨੀ. ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਕਵਿਰਾਜ ਦਾ ਰਚਿਆ ਜਪੁਜੀ ਦਾ ਟੀਕਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਾਵ੍ਯ ਦੇ ਅਲੰਕਾਰ ਦਿਖਾਏ ਹਨ. ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:—

"ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਬਡ ਭੂਪ ਬਹਾਦਰ,
ਕਵਿ ਬੁਲਾਇ ਰਾਖਿਓ ਢਿਗ ਸਾਦਰ.
ਸ੍ਰੀ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਗੁਰੁਬਾਨੀ,
ਸਰਵ ਸਿਰੋਮਣਿ ਜਪੁਜੀ ਜਾਨੀ.
ਅਰਥ ਗੰਭੀਰ ਮਹਾਨ ਮਹਾਨੇ,
ਅਸ ਲਖਿ ਕਵਿ ਸੋਂ ਵਚਨ ਬਖਾਨੇ,—
ਅਲੰਕਾਰ ਯੁਤ ਟੀਕਾ ਰਚਿਯੇ.
ਨਿਰਨੈ ਅਰਥ ਧਰਹੁ ਮਤਿ ਖਚਿਯੈ.

[1] N.W. Ry ਦੀ ਜਲੰਧਰ ਮੁਕੇਰੀਆਂ ਸ਼ਾਖ ਤੇ ਇਹ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ.

ਟੀਕੇ ਦੀ ਸਮਾਪਤਿ ਦਾ ਸੰਮਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—"ਸੰਮਤ ਰਸ ਬਸੁ ਬਸੁ ਰਸਾ ਚੇਤ ਚਾਂਦਨੀ ਦੂਜ." ਅਰਥਾਤ ੧੯੮੬ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੨.

ਗਰਬਨਿਵਾਰਣ, ਗਰਬਪ੍ਰਹਾਰੀ ਵਿ—ਹੰਕਾਰ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਗਰਬਨਿਵਾਰਣ ਸਰਬਸਧਾਰਣ ਕਿਛੁ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨਾ ਜਾਈ ਹੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਗਰਬਰ. ਦੇਖੋ, ਗੜਬੜ.

ਗਰਬਵਤੀ. ਵਿ—ਅਭਿਮਾਨਿਨੀ. "ਗਰਬਵਤੀ ਕਾ ਨਾਹੀ ਠਾਉ." (ਬਸੰ ਰਵਿਦਾਸ)

ਗਰਬਾਈ. ਗਰਬ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੨ ਗਰਬ ਨਾਲ. ਅਭਿਮਾਨ ਕਰਕੇ. "ਗਰਬੈ ਗਰਬਾਈ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸਾਰ) ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੌਰਵ. ਭਾਰੀਪਨ. ਗੁਰੁਵਾਈ ਗੁਰੁਤਾ.

ਗਰਬਿ. ਗਰਬ (ਹੰਕਾਰ) ਕਰਕੇ. "ਗਰਬਿ ਗਹਿਲੜੋ ਮੂੜੜੋ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫)

"ਸੰਗਤਿ ਪ੍ਰਬੀਨਨ ਕੀ ਕੀਜਿਯਤ ਆਠੋ ਜਾਮ,
ਕੀਜਿਯੈ ਵੋ ਕਾਮ ਜਾਮੇ ਜਿਯ ਕੋ ਅਰਾਮ ਹੈ।
ਦੀਜਿਯੈ ਦਰਸ ਜਾਂਹਿ ਦੇਖਬੇ ਕੀ ਸਾਧ ਹੋਯ.
ਨੀਚਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਤੇ ਨਾਮ ਬਦਨਾਮ ਹੈ।
ਠਾਕੁਰ ਕਹਤ ਕਛੁ ਚਿੱਤ ਮੇ ਬਿਚਾਰ ਦੇਖੋ,
ਗਰਬੀ ਗੁਮਾਨ ਕੋ ਹਰੈਯਾ ਏਕ ਰਾਮ ਹੈ।
ਰੂਪ ਸੋ ਰਤਨ ਪਾਇ ਜੋਬਨ ਸੋ ਧਨ ਪਾਇ,
ਨਾਹਕ ਗਵਾਇਬੋ ਗਵਾਰਨ ਕੋ ਕਾਮ ਹੈ."

ਗਰਬੀ, ਗਰਬੀਲਾ ਵਿ—ਅਭਿਮਾਨੀ. ਗਰਵਵਾਲਾ. ਗਰਵਿਤ.

ਗਰਬੁ. ਦੇਖੋ, ਗਰਬ. "ਗਰਬੁ ਨ ਕੀਜੈ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫)

ਗਰਬੇਣ. ਤ੍ਰਿਤੀਯਾ. ਗਰ੍ਵ ਕਰਕੇ. ਅਹੰਕਾਰ ਨਾਲ. "ਗਰਬੇਣ ਅਗ੍ਯਾਨਣੋ." (ਗਾਥਾ)

ਗਰਬੈ. ਗਰਵ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਜੋ ਗਰਬੈ ਸੋ ਪਚਸੀ ਪਿਆਰੇ." (ਸੋਰ ਮ: ੪)

ਗਰਭ. ਸੰ. ਗਰ੍ਭ ਅ਼. ਹ਼ਮਲ. ਆਦਮੀ ਦੇ ਵੀਰਜ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਰਕਤ ਦੇ ਅਣੁਕੀਟਾਂ (Spermatozoon and Ovum) ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਬੱਚੇਦਾਨ ਅੰਦਰ ਛੋਟਾ ਅੰਡਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਵਧਦਾ ਵਧਦਾ ਇੱਕ ਝਿੱਲੀ (ਜੇਰ) ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ੨੮੦ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਗਰਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ.

ਗਰੁੜਪੁਰਾਣ ਦੇ ਛੀਵੇਂ ਅਧ੍ਯਾਯ ਵਿੱਚ ਗਰਭ ਦੇ ਬਣਨ ਵਧਣ ਆਦਿ ਦਾ ਹਾਲ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਮਨੁਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਦੇ ਤੀਜੇ ਅਧ੍ਯਾਯ ਦੇ ਸ਼ਲੋਕ ੪੯ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਿਤਾ ਦਾ ਵੀਰਜ ਵੱਧ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪੁਤ੍ਰ, ਮਾਤਾ ਦੀ ਰਿਤੁ ਜਾਦਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪੁਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਨਪੁੰਸਕ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।[1] ੨ ਕੁਕ੍ਸ਼ਿ. ਕੁੱਖ। ੩ ਬੱਚਾ। ੪ ਅੰਨ। ੫ ਅਗਨਿ। ੬ ਨਦੀ ਆਦਿਕ ਦਾ ਮੱਧ ਭਾਗ। ੭ ਗੁਪਤ ਅਸਥਾਨ.

[1] ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਮਿਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ.

ਗਰਭਅਗਨਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰਭਾਸ਼ਯ ਦੀ ਤਪਤ. "ਗਰਭ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਜਿਨਹਿ ਉਬਾਰਿਆ." (ਸੁਖਮਨੀ) ਦੇਖੋ, ਜਠਰਾਗਨਿ.

ਗਰਭਸ੍ਰਾਵ, ਗਰਭ ਹਿਰਨਾ ਗਰਭ (ਹ਼ਮਲ) ਦਾ ਸ੍ਰਵ (ਚੁਇਜਾਣਾ) ਇਸਕ਼ਾਤ਼ ਹ਼ਮਲ. Abortion. ਕੱਚਾ ਗਰਭ ਕਈ ਕਾਰਣਾਂ ਤੋਂ ਡਿਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੁੱਖ ਇਹ ਹਨ—ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੈੜਾ ਰੋਗ ਹੋਣਾ, ਅਚਾਨਕ ਸ਼ੋਕ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨਾ, ਡਰਨਾ, ਡਿਗਕੇ ਸੱਟ ਲੱਗਣੀ, ਬਹੁਤ ਭੁੱਖ ਤ੍ਰੇਹ ਕੱਟਣੀ, ਉੱਚੇ ਨੀਵੇਂ ਥਾਂ ਚੜ੍ਹਨਾ, ਪੇਚਿਸ਼ ਹੋਣੀ, ਗਰਭਾਸ਼ਯ (ਰਿਹ਼ਮ) ਦਾ ਮੂੰਹ ਖੁੱਲ ਜਾਣਾ, ਬਹੁਤ ਪੈਂਡਾ ਕਰਨਾ, ਗਰਮ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸੇਵਨ ਕਰਨਾ, ਕੁੱਦਣਾ, ਗਰਭ ਸਮੇਂ ਮੈਥੁਨ ਕਰਨਾ, ਪੋੜੇ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਹੋਣੀ ਆਦਿਕ.

ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੈ ਕਿ—

(੧) ਇਸਤ੍ਰੀ ੧੫ ਮਹੀਨੇ ਤੀਕ ਪਤੀ ਦਾ ਸੰਗ ਨਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਜਦ ਗਰਭ ਠਹਿਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਭੀ ਮੈਥੁਨ ਦਾ ਤਿਆਗ ਰੱਖੇ.

(੨) ਗਰਭ ਠਹਿਰਣ ਪੁਰ ਨਰਮ ਗਿਜਾ ਖਾਵੇ. ਚਰਪਰੀ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਚੀਜਾਂ ਛੱਡ ਦੇਵੇ.

(੩) ਬਨਾਰਸੀ ਆਉਲੇ ਦਾ ਮੁਰੱਬਾ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਵਰਕ ਲਾ ਕੇ ਖਾਵੇ.

(੪) ਅਨਾਰਸ਼ਰਬਤ ਜਾਂ ਚੰਦਨ ਦੇ ਬੁਰਾਦੇ ਦਾ ਸ਼ਰਬਤ ਪੀਵੇ.

(੫) ਸਫੇਦਚੰਦਨ ਦਾ ਬੁਰਾਦਾ, ਕੌਲਡੋਡੇ ਦੀ ਗਿਰੂ, ਛੋਟੀਆਂ ਇਲਾਇਚੀਆਂ, ਵੰਸਲੋਚਨ, ਲੋਧਪਠਾਨੀ, ਸੁੱਕੇ ਆਉਲੇ, ਕਤੀਰਾ ਗੂੰਦ, ਸਤਾਵਰ, ਸੰਘਾੜੇ ਦੀ ਗਿਰੀ, ਮੁਲੱਠੀ ਦਾ ਆਟਾ, ਕਚੂਰ, ਮੋਚਰਸ, ਸਤ ਈਸਬਗੋਲ, ਮਿਸਰੀ, ਕੁਸ਼ਤਾ ਫੌਲਾਦੀ ਆਬੀ, ਸਭ ਚੀਜਾਂ ਸਮਾਨ ਤੋਲ ਦੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਪੀਸਕੇ ਦੋ ਦੋ ਮਾਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਪੁੜੀਆਂ ਬਣਾਕੇ ਗਊ ਦੇ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸਵੇਰੇ ਇੱਕ ਸੰਝ ਨੂੰ ਖਾਵੇ. ਜਦ ਗਰਭ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਵਰਤਣਾਂ ਛੱਡ ਦੇਵੇ "ਕਈ ਜਨਮ ਗਰਭ ਹਿਰਿ ਖਰਿਆ." (ਗਉ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਅਠਰਾਹਾ ਅਤੇ ਗਰਭਪਾਤ.

ਗਰਭਕੁੰਟ, ਗਰਭਕੁੰਡ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰਭਾਸ਼ਯ. (ਰਿਹ਼ਮ). ਬੱਚੇ—ਦਾਨ. "ਗਰਭਕੁੰਟ ਮਹਿ ਉਰਧ ਤਪ ਕਰਤੇ." (ਬਾਵਨ)

ਗਰਭਕੁੰਡਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰਭ ਦਾ ਘੇਰਾ. ਗਰਭਾਸ਼ਯ. "ਰੇ ਨਰ, ਗਰਭਕੁੰਡਲ ਜਬ ਆਛਤ." (ਸ੍ਰੀ ਬੇਣੀ)

ਗਰਭਜੋਨਿ. ਗਰਭਾਸ਼ਯ ਅਤੇ ਉਦਭਿੱਜ ਸ੍ਵੇਦਜ ਆਦਿ ਯੋਨਿ। ੨ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਨਿੰਮਣਾ. ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ. "ਸੋ ਨਰੁ ਗਰਭਜੋਨਿ ਨਹੀ ਆਵੈ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਗਰਭਣੀ. ਦੇਖੋ, ਗਰਭਿਣੀ.

ਗਰਭਦਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਪਤਦਾਨ. ਪੇਠੇ ਆਦਿਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਛੁਪਾਕੇ ਧਨ ਦਾਨ ਕਰਨਾ. "ਸੋਨਾ ਗਰਭਦਾਨ ਦੀਜੈ." (ਰਾਮ ਨਾਮਦੇਵ)

ਗਰਭਪਾਤ. ਸੰਗਯਾ—ਹਮਲ ਦਾ ਡਿਗਣਾ. ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਗਰਭ ਦਾ ਗਿਰਨਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰਾਵ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗਰਭਸ੍ਰਾਵ.

ਗਰਭਵਤੀ. ਵਿ—ਹ਼ਾਮਿਲਾ. ਗਰਭਿਣੀ. ਗੱਭਣ.

ਗਰਭਵਾਸ. ਸੰਗਯਾ—ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ. ਰਿਹ਼ਮ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਦੀ ਹਾਲਤ. "ਗਰਭਵਾਸ ਮਹਿ ਕੁਲ ਨਹਿ ਜਾਤੀ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਗਰਭਾਸ. ਸੰ. ਗਰ੍‍ਭਾਸ਼ਯ. ਸੰਗਯਾ—ਗਰਭ ਦਾ ਅਸਥਾਨ. ਜਰਾਯੁ. ਬੱਚੇਦਾਨ.

ਗਰਭਾਸਿ. ਗਰ੍‍ਭਾਸ਼ਯ ਮੇਂ. ਗਰਭ ਵਿੱਚ. "ਹੁਕਮਿ ਪਇਆ ਗਰਭਾਸਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧ ਪਹਿਰੇ) "ਫਿਰ ਗਰਭਾਸਿ ਨ ਪਰਿਆ ਰੇ।" (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫)

ਗਰਭਾਗਨਿ. ਦੇਖੋ, ਗਰਭ ਅਗਨਿ ਅਤੇ ਜਠਰਾਗਨਿ.

ਗਰਭਾਧਾਨ. ਸੰ. ਗਰ੍‍ਭਾਧਾਨ. ਸੰਗਯਾ—ਗਰਭ ਧਾਰਣ. ਗਰਭ (ਹਮਲ) ਦਾ ਠਹਿਰਨਾ.

ਗਰਭਿ. ਗਰਭ ਵਿੱਚ. "ਗਰਭਿ ਨਾਹੀ ਬਸੰਤ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਗਰਭਿਣੀ. ਸੰ. ਗਰ੍‍ਭਿਣੀ. ਵਿ—ਗਰਭ ਵਾਲੀ. ਗੱਭਣ. ਹ਼ਾਮਿਲਾ.

ਗਰਭਿਤ. ਵਿ—ਗਰ੍‍ਭਿਤ. ਗਰਭ ਸਹਿਤ। ੨ ਭਰਿਆ—ਹੋਇਆ. ਪੂਰਿਤ. ਜਿਵੇਂ—"ਇਹ ਵਾਕ੍ਯ ਸਾਰਗਰ੍‍ਭਿਤ ਹੈ." (ਲੋਕੋ)

ਗਰਮ. ਫ਼ਾ گرم ਵਿ—ਤੱਤਾ. ਦੇਖੋ, ਘਰਮ। ੨ ਸੰ. ਗਰਿਮਨ੍. ਭਾਰੀ. ਵਜ਼ਨਦਾਰ. "ਕਿਤੇ ਬਰਮ ਪੈ ਚਰਮ ਰੁਪ ਗਰਮ ਝਾਰੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੧)

ਗਰਮਾ. ਸੰਗਯਾ—ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਦਾ ਖ਼ਰਬੂਜ਼ਾ, ਜੋ ਸਰਦੇ ਤੋਂ ਭੀ ਮਿੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁੱਤ. ਗ੍ਰੀਸਮ। ੩ ਗਰਿਮਾ. ਗਰਮਿਤਾ ਸਿੱਧਿ. ਦੇਖੋ, ਅਸਟਸਿਧਿ.

ਗਰਮਾਈ. ਸੰਗਯਾ—ਉਸਨਤਾ. ਤੱਤਾਪਨ. ਸੇਕ. ਗਰਮੀ.

ਗਰਮਿਤਾ. ਸੰ. ਗਰਿਮਾ—ਗਰਿਮਾ. ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰੁਤ੍ਵ. ਭਾਰੀਪਨ। ੨ ਇੱਕ ਸਿੱਧੀ. ਦੇਖੋ, ਅਸਟ ਸਿਧਿ। ੩ ਬਜ਼ੁਰਗੀ. ਮਹਤ੍ਵ. "ਖਰਗ ਰਮਜਤਨੁ ਗਰਮਿਤਾ ਸਿੰਘਨਾਦ ਘਮਸਾਨ।[1] ਪੰਚ ਬਰਨ ਕੋ ਗੁਨ ਲਿਯੋ ਇਹ ਭੂਪਤਿ ਬਲਵਾਨ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਖਰਗ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਆਦਿ ਅੱਖਰ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ.

ਗਰਮੀ. ਦੇਖੋ, ਗਰਮਾਈ। ੨ ਗ੍ਰੀਖਮ ਰੁੱਤ.

ਗਰਰਾ. ਦੇਖੋ, ਗਰੜਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ਤਦ੍ਰਵ. ਸਤਲੁਜ.

ਗਰਰਾਟ. ਸੰਗਯਾ—ਗਰਰ ਗਰਰ ਦੀ ਧੁਨਿ. ਗਰੜਾਟ.

ਗਰਲ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਜੋ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਗਰ (ਨਿਗਲ) ਜਾਵੇ, ਜ਼ਹਿਰ. ਵਿਸ. "ਗਰਲ ਨਾਸੁ ਤਨਿ ਨਠਯੋ ਅਮਿਉ ਅੰਤਰਗਤਿ ਪੀਓ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ) ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਸ (ਅਰਥਾਤ ਵਿਸ਼ਯ—ਵਿਸ), ਆਪ ਦੇ ਤਨ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਹੈ.

[1] ਖਰਗ (ਖੜਗ), ਰਮਯਤਨੁ (ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ), ਗਰਮਿਤਾ (ਮਹਤ੍ਵ—ਬਜ਼ੁਰਗੀ), ਸਿੰਘ ਜੇਹਾ ਗਰਜਨਾ, ਘਮਸਾਨ (ਜੰਗ).

ਗਰਲਧਰ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਜ਼ਹਿਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿਵ। ੨ ਸਰਪ. ਸੱਪ। ੩ ਜ਼ਹਿਰ ਵਾਲਾ ਜੀਵ.

ਗਰਵ. ਦੇਖੋ, ਗਰਬ,

ਗਰੜ. ਦੇਖੋ, ਗਰੁੜ.

ਗਰੜਧ੍ਵਜ. ਦੇਖੋ, ਗਰੁੜਧ੍ਵਜ.

ਗਰੜਾ. ਵਿ—ਡੱਬਖੜੱਬਾ. ਗਰੁੜ ਜੇਹੇ ਅਨੇਕ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਰੁੜਾ.

ਗਰਾ. ਸੰਗਯਾ—ਗਲਾ. ਕੰਠ. "ਆਨ ਅਫੀਮ ਗਰੋ ਤਿਹ ਗਹਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੩੧) "ਗਯੋ ਗਰਾ ਭਰ ਗਦਗਦ ਬਾਨੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਪਹਾੜ ਦਾ ਦਰਾ. ਘਾਟੀ। ੩ ਵਿ—ਗਰਿਆ. ਗਲਿਆਂ. ਸੜਿਆ.

ਗਰਾਂ. ਸੰਗਯਾ—ਗ੍ਰਾਮ. ਗਾਂਵ "ਗਰਾਂ ਓਰ ਕਹਿ ਯੌਂ ਗਈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੩) ੨ ਦੇਖੋ, ਗਿਰਾਂ ੨.

ਗਰਾਸ. ਸੰ. ਗ੍ਰਾਸ. ਸੰਗਯਾ—ਬੁਰਕੀ. ਲੁਕਮਾ। ੨ ਪਕੜ. ਗਰਿਫ਼ਤ. ਗ੍ਰਸਨ ਦਾ ਭਾਵ.

ਗਰਾਹ. ਸੰਗਯਾ—ਗ੍ਰਾਸ. ਬੁਰਕੀ। ੨ ਸੰ. ਗ੍ਰਾਹ. ਜਲਹਸ੍ਤੀ. ਤੇਂਦੂਆ. "ਗਜ ਗਰਾਹ ਤੇ ਛੂਟਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੯) ੩ ਕ਼ੈਦੀ। ੪ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦਾ ਦਸ੍ਤਾ। ੫ ਵਿ—ਗ੍ਰਹਣ (ਫੜਨ) ਵਾਲਾ.

ਗਰਾਪ, ਗਰਾਫ, ਗਰਾਬ ਅੰ. Grape-shot. ਗ੍ਰੇਪਸ਼ਾਟ. ਅੰਗੂਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਛਰਰਾ. ਰੌਣਾ. "ਤੋਪ ਗਰਾਫ ਸਾਥ ਬਹੁ ਦੰਭੈਂ." (ਪੰਪ੍ਰ) ਤੋਪ ਦੇ ਰੌਣਿਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੂੰ ਡੰਭਦੇ (ਘਾਇਲ ਕਰਦੇ) ਹਨ.

ਗਰਾਮ. ਸੰ. ਗ੍ਰਾਮ. ਸੰਗਯਾ—ਪਿੰਡ. ਗਾਂਵ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਾਮ.

ਗਰਾਮਨੋ. ਸੰ. ਗਾਮਿਨ੍—ਗਾਮਿਨ੍. ਵਿ—ਜਾਣ ਵਾਲਾ. ਗਾਮੀ. "ਗੁਰੁ ਬੋਹਿਥ ਪਰਗਰਾਮਨੋ." (ਗਉ ਮ: ੫) ਗੁਰੂ ਪਾਰ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਬੋਹਿਥ (ਵਹਿਤ੍ਰ—ਜਹਾਜ) ਹੈ. ਭਾਵ—ਅਧਵਿੱਚ ਡੁੱਬਣ ਦਾ ਭੈ ਨਹੀਂ.

ਗ਼ਰਾਰਹ, ਗਰਾਰਾ ਫ਼ਾ غرره ਅ਼ਰਬੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗ਼ਰਗ਼ਰਹ ਹੈ. ਕੁਰਲਾ. ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਲੈ ਕੇ ਕੁਲ ਕੁਲ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਅੰ. Gurgle। ੨ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਪਜਾਮੇ ਨੂੰ ਭੀ ਗਰਾਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਗਰਾਵ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਗ੍ਰਾਮ ਗਾਂਵ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਰਾਬ। ੩ ਸੰ. ਗ੍ਰਾਵਨ—ਗ੍ਰਾਵਨ. ਪੱਥਰ. ਚਟਾਨ. "ਕਾਟਿਓ ਬੰਧ ਗਰਾਵਉ."[2] (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਪੱਥਰ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ. ਭਾਵ—ਅਗ੍ਯਾਨ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਬੰਧ.

ਗਰਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਗਲਕੇ. ਪਿਘਲਕੇ. "ਓਰਾ ਗਰਿ ਪਾਨੀ ਭਇਆ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੨ ਗਲ ਵਿੱਚ. ਗਲੇ.

ਗਰਿਸਤ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਿਸਤ.

ਗਰਿਸ੍ਰ. ਸੰ. ਗਰਿਸ੍ਠ. ਵਿ—ਵਡਾ ਭਾਰੀ. ਬਹੁਤ ਵਜ਼ਨਦਾਰ। ੨ ਬਹੁਤ ਮਾਨ੍ਯ. "ਗੁਸਾਈ ਗਰਿਸ੍ਰ ਰੂਪੇਣ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

[2] ਗਰਾਵਉ ਦਾ ਅਰਥ ਗਲੇ ਤੋਂ ਭੀ ਹੈ. ਗਲੋਂ ਬੰਧਨ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ.

੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਬਲਵਾਨ ਦਾਨਵ.

ਗਰਿੰਦਾ. ਫ਼ਾ گیرنده ਗੀਰਿੰਦਾ. ਵਿ—ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਫੜਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਗ਼ਾਰਤ ਕੁਨੰਦਾ. "ਗਨੀਮਨ ਗਰਿੰਦਾ." (ਅਕਾਲ)

ਗਰਿਫ਼ਤ. ਫ਼ਾ گرفت ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਕੜ. ਗ੍ਰਹਣ.

ਗਰਿਫ਼ਤਨ. ਫ਼ਾ گرفتن ਕ੍ਰਿ—ਪਕੜਨਾ. ਫੜਨਾ.

ਗਰਿਮਾ. ਦੇਖੋ, ਗਰਮਿਤਾ ਅਤੇ ਅਸਟ ਸਿਧਿ.

ਗਰੀ. ਵਿ—ਗਲੀ ਹੋਈ. "ਕਾਹੂੰ ਗਰੀ ਗੋਦਰੀ ਨਾਹੀ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਿਰੂ (ਗਿਰੀ). ਮਗ਼ਜ਼. "ਬਦਾਮਨ ਗਰੀ ਸਮਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਖੋਪਾ. ਨਰੀਏਲ ਦਾ ਮਗ਼ਜ਼. "ਗਰੀ ਛੁਹਾਰੇ ਖਾਂਦੀਆਂ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ੪ ਗਲੀ. ਵੀਥੀ. "ਖੇਲਤ ਕੁੰਜ ਗਰੀਨ ਕੇ ਬੀਚ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) "ਗਰੀ ਬਜਾਰ ਬਿਲੋਕਤ ਆਏ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਭ੍ਰਮਤ ਲਾਖ ਗਰੀਆ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ਅਨੇਕ ਯੋਨੀਆਂ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ.

ਗਰੀਬ ਅਥਵਾ ਗਰੀਬੁ. ਅ਼ غریب ਗ਼ਰੀਬ. ਵਿ—ਮੁਸਾਫਿਰ. ਪਰਦੇਸੀ। ੨ ਨਿਰਧਨ. ਕੰਗਾਲ। ੩ ਦੀਨ। ੪ ਅਸਮਰਥ. "ਨਾਨਕ ਗਰੀਬੁ ਢਹਿਪਇਆ ਦੁਆਰੇ." (ਸੂਹੀ ਅ: ਮ: ੪)

ਗਰੀਬਦਾਸ
ਗਰੀਬਦਾਸੀਆ } ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਛੁਡਾਣੀ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸੰਮਤ ੧੭੭੪ ਵਿੱਚ ਧਨਖੜੇ ਜੱਟਾਂ ਦੇ ਘਰ ਗਰੀਬਦਾਸ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਅਵਸਥਾ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਵਿੱਚ ਵਿਤਾਈ ਅਤੇ ਚਾਰ ਬੇਟੇ ਦੋ ਬੇਟੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ.

ਦਾਦੂਪੰਥੀ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦਾ ਗਰੀਬਦਾਸ ਤੇ ਅਜੇਹਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਘਰ ਬਾਰ ਛੱਡਕੇ ਸੰਤਮੰਡਲੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕ੍ਰਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਪੂਜ੍ਯ ਹੋ ਗਿਆ. ਇਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਭਗਤਿ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ. ਗਰੀਬਦਾਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸੰਮਤ ੧੮੨੫ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਦੇ ਸਾਧੂ ਗਰੀਬਦਾਸੀਏ ਸਦਾਉਂਦੇ ਹਨ.

ਗਰੀਬਦਾਸੀਏ ਆਪੋਵਿੱਚੀ ਮਿਲਣ ਸਮੇਂ "ਸਤਿ ਸਾਹਿਬ" ਸ਼ਬਦ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗ੍ਯਾ 'ਸਤਿਸਾਹਿਬੀਏ' ਭੀ ਹੈ.

ਗਰੀਬਨਿਮਾਜ
ਗ਼ਰੀਬਨਿਵਾਜ਼ } ਫ਼ਾ غریب‌نواز ਵਿ—ਦੀਨਾਂ ਉੱਪਰ ਦਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਨਿਰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਗਰੀਬਨਿਵਾਜ ਗੁਸਈਆ ਮੇਰਾ." (ਮਾਰੂ ਰਵਿਦਾਸ)

ਗ਼ਰੀਬਪਰਵਰ. ਫ਼ਾ غریب‌پرور ਦੀਨਾਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਗਰੀਬਾਨ. ਦੇਖੋ, ਗਿਰੀਵਾਨ.

ਗਰੀਬਾਨੋ. ਵਿ—ਗ਼ਰੀਬੀਵਾਲਾ. ਹਲੀਮ. ਨੰਮ੍ਰ. "ਏਕ ਮਹਲਿ ਗਰੀਬਾਨੋ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਗਰੀਬੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰੀਬਪਨ. ਕੰਗਾਲਤਾ। ੨ ਨੰਮ੍ਰਤਾ. ਹਲੀਮੀ. "ਗਰੀਬੀ ਗਦਾ ਹਮਾਰੀ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਗਰੀਬੁ. ਦੇਖੋ, ਗਰੀਬ.

ਗ਼ਰੀਬੁਲਪਰਸ੍ਤ. ਫ਼ਾ. ਵਿ—ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨਵਾਲਾ. "ਗਰੀਬੁਲਪਰਸਤੈ." (ਜਾਪੁ)

ਗਰੀਯ
ਗਰੀਯਸ
ਗਰੀਯਾਨ } ਸੰ. गरीयस्. ਵਿ—ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ। ੨ ਗੌਰਵ (ਗੁਰੁਤ੍ਵ) ਵਾਲਾ. ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਸਹਿਤ.

ਗਰੀਵਹ. ਫ਼ਾ گریوہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਟਿੱਲਾ. ਟਿੱਬਾ. ਢੇਰ। ੨ ਡੋਰ. ਰੱਸੀ.

ਗਰੀਵੇ ਕਮਾਨ. ਫ਼ਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਮਾਣ ਦਾ ਚਿੱਲਾ. ਦੇਖੋ, ਗਰੀਵਹ.

ਗਰੁਆਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੁਤ੍ਵ. ਭਾਰੀਪਨ. ਵਜ਼ਨਦਾਰੀ। ੨ ਬਜ਼ੁਰਗੀ.

ਗਰੁਡ. ਦੇਖੋ, ਗਰੁੜ.

ਗਰੁਤ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ (ਆਕਾਸ਼) ਵਿੱਚ ਜੋ ਰੁਤ (ਆਵਾਜ਼) ਕਰੇ, ਪੰਖ. ਖੰਭ. ਪਕ.

ਗਰੁਤਮੰਤ. ਗਰੁਤ (ਪੰਖਾਂ) ਵਾਲਾ, ਪੰਛੀ. ਪਰਿੰਦ। ੨ ਗਰੁੜ.

ਗਰੁਰ. ਦੇਖੋ, ਗਰੁੜ. "ਗਰੁਰ ਗਰੂਰ ਤਜਯੋ ਬਾਜ਼ ਸਭ ਬਾਜ਼ ਆਏ." (ਕਵਿ ੫੨) ਗਰੁੜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤੇਜ਼ ਉਡਾਰੀ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਬਾਜ਼ ਪੰਛੀ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਏ.

ਗਰੁਵ
ਗਰੁਵਾ } ਵਿ—ਗੌਰਵ. ਭਾਰੀ. "ਬਖਸੈ ਮੈ ਜੁ ਗਰੁਵ ਅਪਰਾਧੁ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਗਰੁੜ. ਸੰ. गरुड. blue jay. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਨਤਾ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਕਸ਼ਯਪ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਵਿਸਨੁ ਦਾ ਵਾਹਨ ਅਤੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਅੱਧਾ ਧੜ ਪੰਛੀ ਦਾ ਅਤੇ ਉਪੱਰਲਾ ਭਾਗ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਹੈ. ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਗਰੁੜ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਸੁਰਗ ਤੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਲੈ ਆਇਆ, ਤਦ ਵਿਸਨੁ ਨੇ ਰੀਝਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਵਰ ਮੰਗ. ਗਰੁੜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸਦਾ ਆਪ ਦੇ ਉੱਪਰ ਰਹਾਂ, ਵਿਸਨੁ ਨੇ ਇਹ ਬਾਤ ਮੰਨ ਲਈ, ਪਰ ਗਰੁੜ ਨੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਵਿਸਨੁ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਹੈ. ਗਰੁੜ ਨੇ ਵਿਸਨੁ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਆਪ ਮੈਥੋਂ ਕੋਈ ਵਰ ਲੈ ਲਓ. ਵਿਸਨੁ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਸਵਾਰੀ ਬਣਜਾ. ਹੁਣ ਚਿੰਤਾ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਹੇਠ ਹੋਣ ਪਿਆ. ਅੰਤ ਨੂੰ ਵਡੀ ਵਿਚਾਰ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗਰੁੜ ਵਿਸਨੁ ਦੀ ਧੁਜਾ ਉੱਪਰ ਰਹੇ, ਇਸ ਤੋਂ ਵਿਸਨੁ ਦਾ ਵਾਹਨ ਭੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵਿਸਨੁ ਦੇ ਉੱਪਰ ਭੀ ਹੋਇਆ.

"ਗਰੁੜ ਚੜੇ ਆਏ ਗੋਪਾਲ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ) ਦਸ਼ਹਰੇ (ਵਿਜਯ ਦਸ਼ਮੀ) ਦੇ ਦਿਨ ਹਿੰਦੂ ਗਰੁੜ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਮੰਗਲਦਾਯਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਵਡੇ ਯਤਨ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਹਨ. ੨ ਦੇਖੋ, ਗਰੁੜ੍ਹ.

ਗਰੁੜਗੰਗਾ. ਬਦਰੀਨਾਰਾਇਣ ਦੇ ਰਸਤੇ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਨਦੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਪਥਰੀ ਘਰ ਰੱਖਣ ਤੋਂ, ਕਈ ਹਿੰਦੂ ਸੱਪ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ.

ਗਰੁੜਦੂਗਾਰ. ਸੰ. गरुडोद्गार—ਗਰੁੜੋਦਗਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੱਪ ਦਾ ਵਿਹੁ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਬੂਟੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗਰੁੜ ਦੇ ਉਦਗਾਰ

(ਡਕਾਰ) ਤੋਂ ਉਤ੍ਪੰਨ ਹੋਇਆ ਮੰਨਿਆ ਹੈ.

ਗਰੁੜਧੁਜ / ਗਰੁੜਧ੍ਵਜ } ਵਿਸ਼ਨੁ, ਜਿਸ ਦੀ ਧੁਜਾ (ਨਿਸ਼ਾਨ) ਉੱਤੇ ਗਰੁੜ ਦੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਅੱਡਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗਰੁੜ.

ਗਰੁੜਪੁਰਾਣ. ਦੇਖੋ, ਪੁਰਾਣ.

ਗਰੁੜਾ. ਸੰ. ਗਾਰਿਤ੍ਰ. ਓਦਨ. ਰਿੱਝੇ ਹੋਏ ਚਾਵਲ. "ਗਰੁੜਾ ਖਾਣਾ ਦੂਧ ਸਿਉ ਗਾਡਿ." (ਬਸੰ ਮਃ ੧) ੨ ਸਿੰਧੀ. ਵਿ—ਨਰਮ. ਪਘਰ ਜਾਣ ਵਾਲਾ. "ਭਾਰ ਅਠਾਰਹਿ ਮੇਵਾ ਹੋਵੈ ਗਰੁੜਾ ਹੋਵੈ ਸੁਆਉ." (ਮਃ ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ਦੇਖੋ, ਸੁਆਉ ੮.

ਗਰੁੜਾਸਨ. ਵਿਸ਼ਨੁ, ਜਿਸ ਦਾ ਆਸਨ (ਨਿਸ਼ਸਤ) ਗਰੁੜ ਪੁਰ ਹੈ। ੨ ਯੋਗਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਬੈਠਕ.

ਗਰੁੜਾਰੀ / ਗਰੁੜੀ } ਸੰ. ਗਾਰੁਡਿਕ—ਗਾਰੁਤਿਕ. ਗਰੁੜਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੱਪ ਦੀ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੩ ਸਰਪ ਦੀ ਵਿਸ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦਵਾਈ. "ਗੁਰਮੰਤ੍ਰੁ ਮੁਖਿ ਗਰੁੜਾਰੀ." (ਸਾਰ ਮਃ ੫) ਗੁਰਉਪਦੇਸ਼ ਮੁੱਖ ਵਿੱਚ ਵਿਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਦਵਾਈ ਹੈ.

ਗਰੁੜੁ. ਸੰ. ਗਾਰੁੜ—ਗਾਰੁਤ. ਗਰੁੜ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਦੇਵਤਾ, ਐਸਾ ਸੱਪ ਦਾ ਵਿਹੁ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ। ੨ ਸੱਪ ਦਾ ਵਿਸ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦਵਾਈ. "ਘਸਿ ਗਰੁੜੁ ਸਬਦ ਮੁਖਿ ਲੀਠਾ." (ਗਉ ਮਃ ੪) ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਗਾਰੁੜ ਚੱਟਿਆ. ਦੇਖੋ, ਲੀਠਾ. "ਗਰੁੜੁ ਸਬਦੁ ਮੁਖਿ ਪਾਇਆ, ਹਉਮੈ ਬਿਖੁ ਹਰਿ ਮਾਰੀ." (ਮਲਾ ਮਃ ੩)

ਗਰੁੜੋਦਗਾਰ. ਦੇਖੋ, ਗਰੁਤਦੁਗਾਰ.

ਗਰੂ / ਗਰੂਓ / ਗਰੂਅ } ਵਿ—ਗੌਰਵ. ਗੁਰੁਤਾ ਵਾਲਾ. ਭਾਰੀ. "ਗੁਰਮੁਖ ਦੇਖਿ ਗਰੂ ਸੁਖ ਪਾਇਓ." (ਸਵੈਯੇ ਮਃ ੪ ਕੇ)

ਗਰੂਅਮਤ / ਗਰੂਅਮਤਿ } ਵਿ—ਗੌਰਵ (ਗੁਰੁਤ੍ਵ) ਸਹਿਤ ਹੈ ਮਤ (ਸਿੱਧਾਂਤ) ਜਿਸ ਦਾ। ੨ ਵਡੀ ਬੁੱਧਿ ਵਾਲਾ. ਮਤਿ ਉੱਚੀ ਵਾਲਾ. ਆਲਾ ਦਿਮਾਗ ਰੱਖਣਵਾਲਾ. "ਗਰੂਅਮਤ ਨਿਰਵੈਰ ਲੀਨਾ." (ਸਵੈਯੇ ਮਃ ੩ ਕੇ) "ਗੁਰੂ ਗੰਭੀਰ ਗਰੂਅਮਤਿ." (ਸਵੈਯੇ ਮਃ ੩ ਕੇ)

ਗਰੂਆ. ਦੇਖੋ, ਗਰੂਅ. "ਸੋਈ ਨਰ ਗਰੂਆ, ਜੋ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵੈ." (ਬਿਲਾ ਮਃ ੯)

ਗ਼ਰੂਰ. ਅ਼ غرور ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫ਼ਰੇਬ. ਧੋਖਾ। ੨ ਘਮੰਡ. ਗਰਵ. ਹੰਕਾਰ. "ਹੋਰ ਮੁਚੁ ਗਰੂਰ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩) ਦੇਖੋ, ਗਰੁਰ.

ਗਰੂਰੀ. ਵਿ—ਗ਼ਰੂਰ (ਅਹੰਕਾਰ) ਵਾਲਾ. ਘਮੰਡੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰੂਰਤਾ. ਅਹੰਕਾਰ.

ਗਰੇਬਾਨ. ਦੇਖੋ, ਗਿਰੀਵਾਨ.

ਗਰੇਵਾਲ. ਇੱਕ ਜੱਟ ਗੋਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ.

ਗਰੋ. ਗਲਾ. ਕੰਠ. "ਗਰੋ ਰੁਕਗਯੋ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਗਿਰੋ.

ਗਰੋਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੇਲ. ਮਿਲਾਪ। ੨ ਸਨੇਹ. ਮੁਹੱਬਤ. "ਜਬ ਦਿਜ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪੜ੍ਹਤ ਤਬ ਮੋ ਸੋਂ ਹੁਤੋ ਗਰੋਹ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਫ਼ਾ گروہ ਝੁੰਡ. ਸਮੁਦਾਯ। ੪ ਜਥਾ. ਟੋਲਾ. ਯੂਥ.

ਗਰੰਥ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰੰਥ. "ਅਸੰਖ ਗਰੰਥ ਮੁਖਿ ਵੇਦਪਾਠ." (ਜਪੁ)

ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ.

ਗਰੰਥੀ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰੰਥੀ.

ਗਰ੍ਹ. ਦੇਖੋ, ਗਹੰ.

ਗਰ੍ਹਣ. ਦੇਖੋ, ਗਹੰਣ.

ਗਰ੍ਹਿਤ. ਦੇਖੋ, ਗਹਿੰਤ.

ਗਲ. ਸੰ. ਗਲ੍. ਧਾ—ਖਾਣਾ, ਨਿਗਲਣਾ, ਗਲਣਾ, ਟਪਕਣਾ, ਚੁਇਣਾ, ਨਸ੍ਟ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਲਾ. ਕੰਠ। ੩ ਕਪੋਲ. ਦੇਖੋ, ਗੱਲ. "ਗਲਾ ਪਿਟਨਿ ਸਿਰ ਖੁਹੇਨਿ." (ਸਵਾ ਮਃ ੧) ੪ ਦੇਖੋ, ਗਲਾ ੨.

ਗਲਉਰਾ. ਦੇਖੋ, ਗਲੌਰਾ। ੨ ਪਾਨਾਂ ਦਾ ਬੀੜਾ, ਜੋ ਗਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਲਈਦਾ ਹੈ. "ਘੀਸ ਗਲਉਰੇ ਲਿਆਵੈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਫੀਲ੍ਹ.

ਗਲਉਰੀ. ਪਾਨਾਂ ਦੀ ਬੀੜੀ. ਦੇਖੋ, ਗਲਉਰਾ ੨.

ਗਲਹਥਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਅਤੇ ਧਕੇਲਣ ਲਈ ਗਲ ਪੁਰ ਅੱਧੇ ਚੰਦ ਦੇ ਆਕਾਰ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੱਥ. ਅਰਧਚੰਦ੍ਰ.

ਗਲੱਕੜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਲਵੱਕੜੀ. ਗਲ (ਕੰਠ) ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਲਿਪਟਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਜੱਫੀ. ਗਲੱਫੜੀ.

ਗਲਗੱਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਠ ਦੀ ਗਰਜ. ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਕੰਠ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਉੱਚੀ ਧੁਨੀ. ਸਿੰਘਨਾਦ. "ਯੋਧਾ ਗਲਗਜਸੰ." (ਰਾਮਾਵ) "ਗਲਗਾਜਹਿੰਗੇ." (ਕਲਕੀ)

ਗਲਗਲ. ਨੇਂਬੂ ਦੀ ਜਾਤਿ ਦਾ ਇੱਕ ਵਡੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਫਲ. ਇਸ ਦਾ ਆਚਾਰ ਬਣਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵੈਦ ਕਈ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਰਸ ਵਰਤਦੇ ਹਨ. Citrum Medica.

ਗਲਚਮੜੀ. ਦੇਖੋ, ਗਲਿਚਮੜੀ.

ਗਲਣ / ਗਲਣਾ } ਸੰ. ਗਲਨ. ਚੁਇਣਾ. ਟਪਕਣਾ। ੨ ਸੜਨਾ. ਤ੍ਰੁੱਕਣਾ। ੩ ਬਰਬਾਦ ਹੋਣਾ. ਨਸ੍ਟ ਹੋਣਾ. ਦੇਖੋ, ਗਲ ਧਾ। ੪ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਚੌੜੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਚਾਟੇ ਨੂੰ ਭੀ ਗਲਣਾ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਗਲਣਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧਸਣ. ਖੁਭਣ. ਜਿਲ੍ਹਣ। ੨ ਵਾਣੀ. ਗਲ (ਕੰਠ) ਦੀ ਧੁਨਿ. ਬਾਤ. ਗੱਲ. "ਮਿਠੀ ਗਲਣਿ ਕੁਮੰਤ੍ਰੀਆ." (ਸਵਾ ਮਃ ੫)

ਗਲਣੀ. ਚੌੜੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਚਾਟੀ. ਦੇਖੋ, ਗਲਣਾ ੪.

ਗਲਤ. ਗਲਿਤ—ਗਲਿਤ. ਵਿ—ਪਤਿਤ ਹੋਇਆ. ਡਿਗਿਆ। ੨ ਗਲਿਆ. ਸੜਿਆ। ੩ ਚੁਇਆ. ਟਪਕਿਆ। ੪ ਪਘਰਿਆ. ਦ੍ਰਵੀਭੂਤ. "ਤਨੁ ਮਨੁ ਗਲਤ ਭਏ ਠਾਕੁਰ ਸਿਉ." (ਕਾਨ ਮਃ ੫) ੫ ਅ਼ غلط ਗ਼ਲਤ਼. ਅਸ਼ੁੱਧ. ਨਾਦੁਰੁਸ੍ਤ.

ਗਲਤਾਨ. ਫ਼ਾ غلطان ਗ਼ਲਤ਼ਾਨ. ਵਿ—ਰੁੜ੍ਹਦਾ ਹੋਇਆ। ੨ ਲੇਟਿਆ ਹੋਇਆ। ੩ ਖਚਿਤ. ਲਿਵਲੀਨ. "ਮਨ ਤਨੋ ਗਲਤਾਨ ਸਿਮਰਤ ਪ੍ਰਭੁਨਾਮ." (ਸ੍ਰੀ ਛੰਤ ਮਃ ੫) "ਹਰਿ ਮਿਲੇ ਭਏ ਗਲਤਾਨ." (ਨਟ

ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ)

ਗਲਤੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਲ-ਵਲਿਤ. ਗਲ ਨੂੰ ਵਲਿਤ (ਲਪੇਟੀ ਹੋਈ) ਚਾਦਰ. ਕੁੜਤੇ ਦੀ ਥਾਂ ਸ਼ਰੀਰ ਉੱਪਰ ਲਪੇਟੀ ਹੋਈ ਚਾਦਰ. ਅਥਵਾ—ਗਲਤ੍ਰੀ. ਗਲ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਫ਼ਾ غلطہ ਗ਼ਲਤ਼ਹ। ੨ ਫ਼ਾ غلطی ਗ਼ਲਤ਼ੀ. ਭੁੱਲ. ਅਸ਼ੁੱਧੀ.

ਗ਼ਲਤ਼ੀਦਨ. ਫ਼ਾ غلطیدن ਕ੍ਰਿ—ਲੇਟਣਾ। ੨ ਲੋਟਣਾ. ਪਰਤਣਾ.

ਗਲਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਗਲਤ.

ਗਲਨਾ. ਦੇਖੋ, ਗਲਣਾ. "ਹਰਿਬਿਸਰਤ ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਗਲਿਆ." (ਸੋਪੁਰਖੁ)

ਗਲਫਰੋਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਖ਼ਨ ਫ਼ਰੋਸ਼. ਗੱਲਾਂ (ਬਾਤਾਂ) ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ. ਗੱਪੀ. ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਖੱਟਿਆ ਖਾਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਮੁਖ਼ਬਰ। ੩ ਭੰਡ. ਮਸ਼ਖ਼ਰੀਆ.

ਗਲਫਰੋਸੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਖ਼ਨਫ਼ਰੋਸ਼ੀ। ੨ ਮੁਖ਼ਬਰੀ। ੩ ਭਾਂਡਪਨ. ਭੰਡਪੁਣਾ. "ਓਹ ਗਲਫਰੋਸੀ ਕਰੇ ਬਹੁਤੇਰੀ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਗਲੱਫੜੀ. ਦੇਖੋ, ਗਲੱਕੜੀ.

ਗ਼ਲਬਾ. ਅ਼ غلبہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ਼ਾਲਿਬ (ਪ੍ਰਬਲ) ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਦਬਾਉ. ਦਾਬਾ.

ਗਲਵੱਕੜੀ. ਦੇਖੋ, ਗਲੱਕੜੀ.

ਗਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰੀਵਾ. ਗਲ. ਕੰਠ. ਗਰਦਨ.[1] "ਗਲਾ ਬਾਂਧਿ ਦੁਹਿਲੇਇ ਅਹੀਰ." (ਸਾਰ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਗੱਲ (ਬਾਤ) ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. ਗੱਲਾਂ. "ਗਲਾ ਕਰੇ ਘਣੇਰੀਆ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਆਸਾ) ੩ ਗੱਲ (ਕਪੋਲ) ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. ਗੱਲ੍ਹਾਂ. "ਗਲਾ ਪਿਟਨਿ ਸਿਰੁ ਖੁਹੇਨਿ." (ਸਵਾ ਮ: ੧) ੪ ਓਲਾ. ਗੜਾ. ਹਿਮਉਪਲ. "ਗਲਿਆਂ ਸੇਤੀ ਮੀਹ ਕੁਰੁੱਤਾ." (ਭਾਗੁ) ੫ ਮੋਰਾ. ਸੁਰਾਖ਼. ਛਿਦ੍ਰ. ਮੋਘਾ. ਪਹਾੜ ਦਾ ਦਰਾ। ੬ ਅੰਨ ਦਾ ਉਤਨਾ ਪ੍ਰਮਾਣ, ਜੋ ਖ਼ਰਾਸ ਅਥਵਾ ਚੱਕੀ ਦੇ ਗਲ (ਮੂੰਹ) ਵਿੱਚ ਆ ਸਕੇ। ੭ ਅ਼ غلّہ ਗ਼ੱਲਹ. ਅਨਾਜ. ਦਾਣਾ. ਅੰਨ. "ਗਲਾ ਪੀਹਾਵਣੀ." (ਭਾਗੁ) ੮ ਵੱਗ. ਪਸ਼ੁਝੁੰਡ. ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਟੋਲਾ. "ਫਿਟਾ ਵਤੈ ਗਲਾ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ਫਿੱਟਿਆ (ਅਪਮਾਨਿਤ) ਪਸ਼ੁਝੁੰਡ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੯ ਫ਼ੌਜੀ ਰੰਗਰੂਟਾਂ ਦਾ ਟੋਲਾ.

ਗਲਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਉੱਚਾਰਣ ਕਰਨਾ. ਕਹਿਣਾ. ਗਲੇ ਤੋਂ ਅਵਾਜ ਕੱਢਣੀ.

ਗਲਾਈ. ਵਿ—ਕਥਨ ਕੀਤੀ. ਕਹੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਲਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਗਲਵਾਈ। ੩ ਗਲਵਾਈ ਦੀ ਉਜਰਤ.

ਗਲਾਸ. ਸੰ. ਗਲ੍ਵਰ੍ਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਚ (ਕੱਚ) ਦਾ ਭਾਂਡਾ. ਦੇਖੋ, ਅੰ Glass । ੨ ਬਲੌਰ ਦਾ ਬਰਤਨ। ੩ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵੱਲ ਸ਼ਾਹਦਾਨੇ ਚੇਰੀਫਲ Prunus cerasus (Cherry) ਨੂੰ ਭੀ ਗਲਾਸ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਬੇਰ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਬਹੁਤ ਰਸਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸ਼ਾਹ-ਆਲੂ ਰੱਖਿਆ ਸੀ.

ਗਲਾਹ. ਸੰ. ग्लाह—ਗ੍ਲਾਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਜੀ ਦਾ ਦਾਉ। ੨ ਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਸ਼ਰਤ਼ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀ ਵਸ੍ਤੁ. "ਪ੍ਰਥਮ ਗਲਾਹ ਦਰਬ ਕੋ ਲਾਵਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਗਲਾਜਤ. ਫ਼ਾ غلاظت ਗ਼ਲਾਜ਼ਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੰਦਗੀ. ਨਾਪਾਕੀ. ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ.

ਗਲਾਟੇ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਗਲ ਲਿਪਟਕੇ. "ਗੁਰਸਿਖ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੁਰੂ ਮਿਲੇ ਗਲਾਟੇ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਗਲਾਢੇ. ਗਲਗਏ. ਗਲਿਤ ਭਏ. "ਮਨਮੁਖ ਗਰਭਿ ਗਲਾਢੇ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਗਲਾਣਾ } **ਗਲਾਨਾ** } ਕ੍ਰਿ—ਕਹਿਣਾ. ਗਲ (ਕੰਠ) ਤੋਂ ਧੁਨਿ ਦਾ ਕੱਢਣਾ। ੨ ਵਿ—ਕਥਿਤ. ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ। ੩ ਗਲ ਦਾ. ਕੰਠ ਦਾ. ਗ੍ਰੀਵਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ. "ਤੇਤੇ ਬੰਧ ਗਲਾਣੇ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਲਾਂਵਾਂ. ਗਿਰੇਬਾਨ.

ਗਲਾਨਿ. ਸੰ. ग्लानि—ਗ੍ਲਾਨਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘ੍ਰਿਣਾ. ਨਫ਼ਰਤ.

ਗਲਾਂਵਾਂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਿਰੇਬਾਨ। ੨ ਗਲਬੰਧਨ. ਤੌਕ. ਗਲੇ ਦੀ ਰੱਸੀ. "ਘਤਿ ਗਲਾਵਾ ਚਾਲਿਆ ਤਿਨਿ ਦੂਤਿ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧) "ਲੈ ਚਲੇ ਘਤਿ ਗਲਾਵਿਆ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) "ਜਿਉ ਤਸਕਰ ਪਾਇ ਗਲਾਵੈ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਗਲਿ. ਗਲ (ਗ੍ਰੀਵਾ) ਮੇ. ਗਲੇ ਵਿੱਚ. "ਗਲਿ ਜੇਵੜੀ ਹਉਮੈ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਗਲੇ ਸੇ. ਛਾਤੀ ਨਾਲ. "ਗਲਿ ਲਾਵੈਗੋ." (ਕਾਨ ਅ: ਮ: ੪)

ਗਲਿਚਮੜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋਕ. ਜਲੌਕਾ। ੨ ਚਿੱਚੜੀ. ਚਰਮਕ੍ਰਿਮਿ. "ਗਲਿਚਮੜੀ ਜਉ ਛੋਡੈ ਨਾਹੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਭਾਵ—ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਲਾਲਸਾ.

ਗਲਿਤ. ਵਿ—ਗਲਿਆ ਹੋਇਆ. "ਗਲਿਤ ਅੰਗ ਪੰਛੀ ਤਬੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੧੭) ੨ ਦੇਖੋ, ਗਲਤ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗਲਿਤ ਗੈਵਰ.

ਗਲਿਤਕੁਸਟ } **ਗਲਿਤਕੁਸ੍ਟ** } **ਗਲਿਤਕੁਸ੍ਠ** } ਉਹ ਕੋੜ੍ਹ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਹੂ ਰਾਧ ਆਦਿ ਚੁਇਪਵੇ ਅਤੇ ਅੰਗ ਝੜਨ ਲੱਗ ਪੈਣ. جذام ਜੁਜਾਮ. Lepprosy. ਵਡਾਰੋਗ ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਨ—ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਵੀਰਜ ਵਿੱਚ ਵਿਗਾੜ ਹੋਣਾ, ਆਤਸ਼ਕ ਰੋਗ ਹੋਣਾ, ਗਲੀ ਸੜੀ ਮੱਛੀ ਆਦਿ ਖਾਣੀ, ਕੁਸ੍ਠ ਰੋਗ ਵਾਲੇ ਦੀ ਛੂਤ ਲੱਗਣੀ, ਲਹੂ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਖਾਣੇ ਪੀਣੇ, ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਵਮਨ ਦਾ ਵੇਗ ਰੋਕਣਾ ਆਦਿਕ.

ਇਸ ਭਿਆਨਕ ਬੀਮਾਰੀ ਦਾ ਲਹੂ ਤੇ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਆਦਮੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਡਰਾਵਨੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਤੇ ਸੋਜ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪੀਪ ਪੈ ਕੇ ਅੰਗ ਝੜਨ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਨੱਕ ਬਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੁਰ ਘੱਘਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਲੋਕ ਬਦਬੂ ਤੋਂ ਘ੍ਰਿਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ.

[1] ਇਸੇ ਤੋਂ ਕੰਠ ਦੇ ਸੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਗਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਉਸ ਦਾ ਗਲਾ ਸੁਰੀਲਾ ਹੈ.

ਵੈਦਕ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੇ ੧੮ ਭੇਦ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਫੁਲਬਹਰੀ ਪਾਂਉਂ ਚੰਬਲ ਦੱਦ ਆਦਿਕ ਭੀ ਗਿਣੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਭੈਦਾਇਕ ਇਹ ਗਲਿਤਕੁਸ੍ਠ ਹੈ. ਜਦ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕੁਸ੍ਠ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਦ ਬਿਨਾ ਢਿੱਲ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਹਕੀਮ ਵੈਦ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਇਲਾਜ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਇਸ ਰੋਗ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਉਪਾਉ ਇਹ ਹਨ—

(੧) ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਵਸੋਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਖੁਲ੍ਹੀ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ.

(੨) ਨਿੰਮ ਦੇ ਪੱਤੇ ਉਬਾਲਕੇ ਉਸ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਣਾ.

(੩) ਛੋਲਿਆਂ ਦੇ ਬਣੇ ਪਦਾਰਥ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦੇਣੇ.

(੪) ਜਖਮਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਸਾਫ ਕਰਕੇ ਮਰਹਮਪੱਟੀ ਲਾਉਣੀ.

(੫) ਬ੍ਰਹਮਡੰਡੀ, ਗੋਰਖਮੁੰਡੀ, ਚਰਾਯਤਾ, ਸ਼ੁੱਧ ਗੰਧਕ ਆਦਿਕ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਾਉਣਾ.

(੬) ਉਸ਼ਬੇ ਦਾ ਕਾੜ੍ਹਾ ਪਿਆਉਣਾ.

(7) ulb wtokn k b Chaulmoogra oil ਪੰਜ ਪੰਜ ਬੂੰਦਾਂ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਦੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸੁੱਜੇ ਅੰਗਾਂ ਤੇ ਮਲਣਾ.

(੮) ਨਿੰਮ ਦਾ ਤੇਲ ਦਸ ਦਸ ਬੂੰਦਾਂ ਪਿਆਉਣਾ.

(੯) ਬਾਇਬਤਿੰਗ ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਤੋਲੇ, ਪੀਲੀ ਹਰੜ ਦੀ ਛਿੱਲ ਦੋ ਤੋਲੇ, ਖੱਸੀ ਆਉਲੇ ਸੱਤ ਤੋਲੇ, ਚਿੱਟੀ ਤ੍ਰਿਬੀ ਸੋਲਾਂ ਤੋਲੇ, ਇਹ ਔਖਧਾਂ ਜੁਦੀ ਜੁਦੀ ਪੀਸ ਕਪੜਛਾਣ ਕਰਕੇ ਦੂਣੇ ਤੋਲ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਗੁੜ ਮਿਲਾਕੇ ਸੁਪਾਰੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਗੋਲੀਆਂ ਕਰਕੇ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਗਰਮ ਜਲ ਨਾਲ ਇੱਕ ਗੋਲੀ ਨਿੱਤ ਦੇਣੀ.[1] "ਗਲਿਤਕੁਸ੍ਠ ਉਪਜਾ ਦੁਸਟਨ ਤਨ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫)

ਗਲਿਤਗੈਵਰ. ਵਿ—ਗਲਿਤ (ਟਪਕਰਿਹਾ) ਹੈ ਮਦ ਜਿਸ ਦਾ, ਐਸਾ ਗਜਵਰ. ਜਿਸ ਦੇ ਗੰਡਸਥਲਾਂ ਤੋਂ ਮਦ ਚੁਇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਐਸਾ ਉੱਤਮ ਹਸ੍ਤੀ (ਹਾਥੀ). "ਗਲਿਤਗੈਵਰ ਜਸੌਂ ਜੁੱਟੇ." (ਪਾਰਸਾਵ) "ਗਲਿਤ ਦੁਰਦ ਮਦ ਚਤੜੋ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਗਲਿੰਦਾ. ਵਿ—ਗਾਲਨ ਵਾਲਾ.

ਗਲੀ. ਸੰਗਯਾ—ਵੀਥੀ. ਬੀਹੀ. ਘਰਾਂ ਕੋਠਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਰਸਤਾ. Alloy."ਸਿਰ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ." (ਸਵਾ ਮ: ੧) "ਮੇਰੋ ਸੁੰਦਰੁ ਕਹਹੁ ਮਿਲੈ ਕਿਤੁ ਗਲੀ?" (ਦੇਵ ਮ: ੪) ਪਹਾੜ ਵਿੱਚ ਲੰਘਣ ਦਾ ਦਰਾ ਅਤੇ ਘਾਟੀ ਦੀ ਵਸੋਂ ਜਿਵੇਂ—ਘੋੜਾਗਲੀ. ਛਾਂਗਲਾਗਲੀ, ਨਥੀਆਗਲੀ ਆਦਿ। ੨ ਵਿ—ਸੜੀ. ਤ੍ਰੁੱਕੀ. ਗਲਿਤ। ੩ ਗੱਲੀ. ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ. ਬਾਤੋਂ ਸੇ. "ਗਲੀ ਹੌ ਸੋਹਾਗਣਿ ਭੈਣੇ!" (ਆਸਾ ਪਟੀ ਮ: ੧) "ਗਲੀ ਸੈਲ ਉਠਾਵਤ ਚਾਹੈ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) ੪ ਗਲੀਂ. ਗਲਾਂ ਵਿੱਚ. "ਇਕਨਾ ਗਲੀ ਜੰਜੀਰੀਆ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

[1] ਕੋੜ੍ਹ ਦਾ ਲੋਦੇ (ਟੀਕੇ) ਨਾਲ ਇਲਾਜ ਵੀਐਨਾ (Vienna) ਨਿਵਾਸੀ ਡਾਕਟਰ (Hermann Dostal) ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਕੱਢਿਆ ਹੈ.

ਗਲੀਂ, ਗਲੀਈ } ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ. ਬਾਤੋਂ ਸੇ. "ਗਲੀਂ ਸੁ ਸਜਣ ਵੀਹ." (ਸ. ਫਰੀਦ) "ਗਿਆਨੁ ਨ ਗਲੀਈ ਢੂਢੀਐ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ. ਦੇਖੋ, ਗਲੀ ੪.

ਗਲੀਚਾ. ਫ਼ਾ قالیچه ਕ਼ਾਲੀਚਾ ਅਤੇ ਗ਼ਾਲੀਚਾ غالیچه ਸੰਗਯਾ—ਉੱਨ ਅਥਵਾ ਸੂਤ ਦਾ ਬੇਲਬੂਟੇਦਾਰ ਮੋਟਾ ਗੁਦਗੁਦਾ ਵਸਤ੍ਰ, ਜੋ ਫ਼ਰਸ਼ ਪੁਰ ਵਿਛਾਈਦਾ ਹੈ.

ਗਲੀਜ. ਅ਼ غلیظ ਗ਼ਲੀਜ਼. ਵਿ—ਅਪਵਿਤ੍ਰ। ੨ ਮੈਲਾ. ਗੰਦਾ। ੩ ਮੋਟਾ. ਗਾੜ੍ਹਾ. ਸੰਘਣਾ.

ਗਲੁਆ, ਗਲੁਆਰਾ } ਸੰਗਯਾ—ਗਲਾ. ਮੋਘਾ. ਛਿਦ੍ਰ. ਸੁਰਾਖ਼. "ਗੋਲਨ ਕੇ ਹ੍ਵੈਗੇ ਗਲੁਆਰੇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਗਲੇ. ਗਲਗਏ. ਤ੍ਰੁੱਕੇ. ਸੜੇ. "ਹੰਕਾਰੀਆ ਨਾਨਕ ਗਰਬਿ ਗਲੇ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੨ ਨਿਗਲੇ. ਗਿਲੇ. "ਮਾਨ ਮੁਨੀ ਮੁਨਿਵਰ ਗਲੇ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੩ ਗਲ ਨਾਲ. ਕੰਠ ਸੇ. "ਲਾਗੁ ਗਲੇ, ਸੁਨੁ ਬਿਨਤੀ ਮੇਰੀ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਗਲੇ ਕੁਹਾੜੀ. ਗਲ ਉੱਤੇ ਕੁਹਾੜੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਘਾਹ ਲੈਕੇ ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਗਊ ਸਿੱਧ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਆਪਣੇ ਗਲ ਤੇ ਕੁਹਾੜੀ ਰੱਖ ਕੇ ਵਿਜਈ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਸਿਰ ਕਟਵਾਉਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ. "ਆਵੈ ਗਲੇ ਕੁਹਾੜੀ ਡਾਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗਲੇਫ. ਸੰਗਯਾ—ਗਿਲਾਫ। ੨ ਲਿਹਾਫ. ਰਜਾਈ। ੩ ਦੇਖੋ. ਗਲੇਫਣਾ.

ਗਲੇਫਣਾ. ਕ੍ਰਿ. ਚਣੇ ਇਲਾਚੀ ਸੌਂਫ ਬਦਾਮ ਆਦਿ ਨੂੰ ਖੰਡ ਨਾਲ ਢਕਕੇ (ਪਾਗਕੇ) ਮਿਠਾਈ ਬਣਾਉਣੀ। ੨ ਲਪੇਟਣਾ.

ਗਲੋਈਐ. ਕਥਨ ਕਰੀਏ. ਗਲ (ਕੰਠ) ਤੋਂ ਆਲਾਪ ਕਰੀਐ. "ਹਰਿਗਾਲ ਗਲੋਈਐ." (ਵਾਰ ਵਡ ਮ: ੪)

ਗਲੋਹੀ. ਗਲਾਈ. ਕਥਨ ਕੀਤੀ. "ਸੰਤ ਤੇਰੇ ਸਿਉ ਗਾਲ ਗਲੋਹੀ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਗਲੋਗੱਡ. ਸੰ. ਗਲ੍ਯਗਡ—ਗੁਲ੍ਯਗਡ. ਸੰਗਯਾ—ਸੈਨਾ ਦਾ ਦੁਰਗ. ਫੌਜ ਦੇ ਟੋਲੇ ਨੂੰ ਕਿਲੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ. ਦੁਰਗਵ੍ਯੂਹ. "ਗਲੋਗੱਡ ਫੋਰੈਂ." (ਚੰਡੀ ੨)

ਗਲੋਟਾ. ਸੰਗਯਾ—ਚਰਖੇ ਪੁਰ ਕੱਤਕੇ ਸੂਤ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਪਿੰਨਾ, ਜੋ ਆਂਡੇ ਦੇ ਆਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਗਲੋਟੀਆ ਖੁਰਦ. ਜਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ. ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਡਸਕਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲੇ ਤੋਂ ਬਾਰਾਂ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਪੂਰਵ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਕਸ਼ਮੀਰ ਜਾਂਦੇ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਆਰਾਧਨਾਂ ਪੁਰ ਅਚਾਨਕ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਬੋਹੜ ਦਾ ਬਿਰਛ ਹੈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ੧੩ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸੇ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ.

ਗਲੋਲ. ਦੇਖੋ, ਗੁਲੇਲ. "ਪੰਦ੍ਰਏ ਗਲੋਲੰ ਪਾਸ ਅਮੋਲੰ." (ਰਾਮਾਵ) ਰਾਵਣ ਦੇ ਪੰਦ੍ਰਵੇਂ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਗੁਲੇਲ ਅਤੇ ਸੋਲਵੇਂ ਵਿੱਚ ਪਾਸ਼ (ਫਾਹੀ) ਹੈ.

ਗਲੋਲਾ. ਫ਼ਾ غلوله ਗ਼ਲੋਲਹ. ਸੰਗਯਾ—ਗੋਲਾਕਾਰ ਪਿੰਡ। ੨ ਗੋਲੀ. ਵੱਟੀ. "ਅਮਲ ਗਲੋਲਾ ਕੂੜ ਕਾ ਦਿਤਾ ਦੇਵਣਹਾਰਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ਝੂਠ ਦਾ ਮਾਵਾ ਮਾਇਆ ਨੇ ਦਿੱਤਾ। ੩ ਗੁਲੇਲਾ.

ਗਲੌਰਾ. ਚਿਹਕਾ (ਚੀਕਾ) ਪਿੰਡ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਇੱਕ ਮਸੰਦ. ਇਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹਾਂਸੀ ਅਤੇ ਹਿਸਾਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਸੀ. ਨੌਮੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਸ ਦੇ ਘਰ ਇੱਕ ਵੇਰ ਵਿਰਾਜੇ ਅਤੇ ਗਲੌਰੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤੀਰਾਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਤਰਕਸ਼ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ. ਦੇਖੋ, ਚੀਕਾ ੨.

ਗਲੌਰੀ. ਦੇਖੋ, ਗਲਉਰੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਿਲਹਰੀ.

ਗਲੰਥ. ਦੇਖੋ, ਗਲਹਥਾ. "ਮਾਰ ਗਲੰਥ ਨਿਕਾਰਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਗਲ੍ਹ / ਗੱਲ ਸੰ. ਗਲ੍ਲ. ਸੰਗਯਾ—ਕਪੋਲ. ਰੁਖ਼ਸਾਰ. ਗੰਡ। ੨ ਗਲਜ. ਗਲ (ਕੰਠ) ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ, ਬਾਤ. ਗੁਫ਼ਤਗੂ। ੩ ਸੰ. ਗਲ੍ਹ੍. ਧਾ—ਦੋਸ ਦੇਣਾ. ਨਿੰਦਾ ਕਰਨਾ.

ਗੱਲ ਫਰੋਸੀ. ਦੇਖੋ, ਗਲਫਰੋਸੀ.

ਗੱਲਾ. ਦੇਖੋ, ਗਲਾ ੭।

ਗਵ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਬੈਲ. ਬਲਦ.

ਗਵਜ਼ਨ. ਫ਼ਾ گوزن ਸੰਗਯਾ—ਬਾਰਹਸਿੰਗਾ. ਝੰਖਾਰ.

ਗਵਣ / ਗਵਣੁ / ਗਵਨ / ਗਵਨੁ ਦੇਖੋ, ਗਮਨ. "ਸੰਗ ਨ ਸਾਥੀ ਗਵਨੁ ਇਕੇਲਾ." (ਸੂਹੀ ਰਵਿਦਾਸ) ੨ ਆਵਾਗਮਨ. "ਫਾਹੇ ਕਾਟੇ ਮਿਟੇ ਗਵਨ." (ਬਾਵਨ) ੩ ਇਸਤ੍ਰੀਗਮਨ. ਮੈਥੁਨ. ਸੰਭੋਗ. "ਤਿਹ ਸਾਥ ਗਵਨ ਕੈਸੇ ਕਰ ਕਰਿਯੈ?" (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੧) ੪ ਸੰ. ਗੌਣ. ਵਿ—ਜੋ ਮੁੱਖ ਨਹੀਂ. ਸਾਮਾਨ੍ਯ. "ਮੁੱਖ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਗਾਏ, ਗਵਨ ਕਰਕੇ ਗਾਏ ਹੈਨ." (ਜਸਭਾਮ)

ਗਵਯ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੈਲ ਜੇਹਾ ਇਕ ਮ੍ਰਿਗ. ਗੋਮ੍ਰਿਗ. ਰੋਝ. ਨੀਲਗਾਇ। ੨ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਦਾ ਸੈਨਾਨੀ ਇੱਕ ਬਨਚਰ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗਵਜ਼ਨ.

ਗਵਰ. ਦੇਖੋ, ਗਹਬਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗੌਰ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗੌਰਵ.

ਗਵਰਨਮਿੰਟ / ਗਵਰਨਮੇਂਟ ਅੰ. Government. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੁਕੂਮਤ. ਅਧਿਕਾਰ। ੨ ਹੁਕਮਰਾਂ ਸਰਕਾਰ। ੩ ਰਾਜ. ਸਲਤਨਤ.

ਗਵਰਨਰ. ਅੰ. Governor. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਕਿਮ. ਹੁਕਮਰਾਂ। ੨ ਸੂਬੇ ਦਾ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ। ੩ ਕਿਸੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਅਧਿਕਾਰੀ.

ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ. ਅੰ. Governor General. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੇ ਹੁਕੂਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਹੁਦੇਦਾਰ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਾਰੇ ਗਵਰਨਰ (ਹਾਕਿਮ) ਹੋਣ. ਮੁਲਕੀ ਲਾਟ. ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਸਨ ੧੭੭੩ ਵਿੱਚ ਵਾਰਨਹੇਸਟਿੰਗਸ (Warren Hastings) ਕਾਇਮ ਹੋਇਆ ਸੀ.

ਗਵਰਮਿੰਟ. ਦੇਖੋ, ਗਵਰਨਮੇਂਟ.

ਗਵਰਾ. ਵਿ—ਗੋਰਾ. ਗੌਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਉਰਾ.

ਗਵਰਾਜ. ਸੰ. ਸਾਂਨ੍ਹ. ਢੱਟਾ। ੨ ਗਵਿਰਾਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਮਧੇਨੁ, ਜੋ ਸਭ ਗਊਕੁਲ ਦੀ ਰਾਜਾ ਹੈ. "ਨਿਕਸੀ ਗਵਰਾਜ ਸੁ ਧੇਨੁ ਭਲੀ." (ਸਮੁਦ੍ਰਮਥਨ)

ਗਵਰਿ / ਗਵਰੀ ਦੇਖੋ, ਗਉੜੀ। ੨ ਗੌਰੀ. ਪਾਰਵਤੀ. "ਆਨ ਗਵਰਿ ਕਹਿ ਸੀਸ ਝੁਕਾਵਤ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੫੫)

ਗਵਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੈਂਹ. ਭੈਂਸ. ਮਹਿਸੀ। ੨ ਜੰਗਲੀ ਝੋਟਾ। ੩ ਝੋਟੇ ਦਾ ਸਿੰਗ.

ਗਵਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖੋਣਾ. ਗੁੰਮ ਕਰਨਾ. ਗੁਆਉਣਾ. "ਪੰਡਿਤ ਰੋਵਹਿ ਗਿਆਨ ਗਵਾਇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) "ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਾਧਾ, ਮਨਮੁਖਿ ਗਵਾਇਆ." (ਸੋਪੁਰਖੁ) "ਮਾਊ ਪੀਊ ਕਿਰਤ ਗਵਾਇਨ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੨ ਵਿਤਾਉਣਾ. ਗੁਜ਼ਾਰਨਾ. ਵ੍ਰਿਥਾ ਵਿਤਾਉਣਾ. "ਬੇਦ ਪੜੇ ਪੜਿ ਬ੍ਰਹਮੇ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੩ ਗਾਇਨ ਕਰਾਉਣਾ. ਗਵਾਉਣਾ.

ਗਵਾਇ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਗਾਇਨ ਕਰਾਕੇ। ੨ ਗਵਾ (ਖੋ) ਕੇ. ਦੇਖੋ, ਗਵਾਉਣਾ.

ਗਵਾਸਿ / ਗਵਾਸੀ ਗਾਵੇਗਾ. ਗਾਇਨ ਕਰੇਗਾ। ੨ ਸੰ. गमयिष्यसि—ਗਮਯਿਸ਼੍ਯਸੀ. ਗਮਨ ਕਰਾ ਦੇਂਗਾ. ਗਵਾਦੇਂਗਾ। ੩ ਗੁਵਾ ਦੇਵੇਗਾ. "ਤਿਨ ਕਾ ਭਉ ਸਭੁ ਗਵਾਸੀ." (ਸੋਪੁਰਖੁ)

ਗਵਾਹ. ਫ਼ਾ گواہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ. ਸਾਕ੍ਸ਼ੀ (ਸਾਖੀ). ਸ਼ਾਹਦ. ਉਗਾਹ.

ਗਵਾਹੀ. ਫ਼ਾ گواہی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਾਕ੍ਸ਼੍ਯ (ਸਾਖ). ਸ਼ਹਾਦਤ. ਉਗਾਹੀ.

ਗਵਾਕ੍ਸ਼. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਂ ਦੀ ਅੱਖ ਵਰਗਾ ਛਿਦ੍ਰ, ਜੋ ਮਕਾਨ ਦੀ ਪਰਦੇਦਾਰ ਤਾਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਝਰੋਖਾ। ੨ ਸੂਰਜ ਦੀ ਗਵ (ਕਿਰਣਾਂ) ਆਉਣ ਜਿਸ ਸੁਰਾਖ਼ ਵਿੱਚਦੀਂ। ੩ ਸੁਗ੍ਰੀਵ ਦਾ ਇੱਕ ਮੰਤ੍ਰੀ। ੪ ਚਾਂਦਮਾਰੀ ਦਾ ਤਖ਼ਤਾ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਬੈਲ ਦੀ ਅੱਖ ਜੇਹਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. Bull's eye. ਇਸੇ ਦਾ ਵਿਗੜਿਆ ਸ਼ਬਦ ਗੁਲਜਰੀ ਹੈ.

ਗਵਾਝਾ. ਵਿ—ਗਵਾਚਿਆ. ਖੋਇਆ ਗਿਆ. ਨਸ਼੍ਟ ਹੋਇਆ. "ਸਭ ਕਿਲਬਿਖ ਗਏ ਗਵਾਝਾ." (ਜੈਤ ਮ: ੪)

ਗਵਾਂਢ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੜੋਸ.

ਗਵਾਂਢੀ. ਵਿ—ਪੜੋਸ ਦਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੜੋਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ. ਪੜੋਸੀ.

ਗਵਾਤੇ. ਗਵਾ ਦਿੱਤੇ. ਖੋਏ. "ਜਪਿਐ ਪਾਪ ਗਵਾਤੇ." (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਗਵਾਧਾ. ਵਿ—ਵਿਨਸ਼੍ਟ. ਦੇਖੋ, ਗਵਾਝਾ। ੨ ਗਾਇਨ ਕਰਦਾ. ਗਾਉਂਦਾ. "ਗੁਣਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਵਾਧਾ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਗਵਾਧੂ. ਦੇਖੋ, ਗਵਾਧਾ ੧. "ਸਭਿ ਪਾਪ ਗਵਾਧੂ." (ਸਾਰ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ)

ਗਵਾਰ. ਸੰ. ਗ੍ਰਾਮਨਰ. ਪੇਂਡੂ. ਦੇਹਾਤੀ. ਭਾਵ—ਅਸਭ੍ਯ. "ਮੂਰਖ

ਮੁਗਧ ਗਵਾਰ." (ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ) ੨ ਫ਼ਾ ਪ੍ਰਤ੍ਯ—ਇਹ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਆਕੇ ਅਨੁਕੂਲ ਪਸੰਦ ਆਦਿ ਅਰਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਖ਼ੁਸ਼ਗਵਾਰ. ਨਾਗਵਾਰ.

ਗਵਾਰਾ. ਗਵਾਰ ਦਾ ਸੰਬੋਧਨ. "ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮ ਕੀ ਨ ਜਪਸਿ ਗਵਾਰਾ?" (ਸੋਰ ਕਬੀਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਗਮਾਰਾ। ੩ ਫ਼ਾ ਗਵਾਰਾ. ਵਿ—ਅਨੁਕੂਲ. ਪਸੰਦ। ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਹਿਦ ਦੀ ਮੱਖੀਆਂ ਦਾ ਛੱਤਾ.

ਗਵਾਰੀ. ਗਵਾਰ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ. "ਨਾਰਾਇਣ ਨਿੰਦਸਿ ਕਾਇ ਭੂਲੀ ਗਵਾਰੀ?" (ਧਨਾ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ) ੨ ਗੋਪੀ. ਗੋਪਾਲਿਕਾ. ਗਵਾਲਨ. "ਪਟ ਸਾਜਨ ਕੋ ਸਜਕੈ ਸੁ ਗਵਾਰੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਗਵਾਰੀਏਰ, ਗਵਾਲਿਯਰ, ਗਵਾਲੀਅਰ ਸੰ. ਗੋਪਾਦ੍ਰਿ. ਮੱਧਭਾਰਤ (ਸੇਂਟ੍ਰਲ ਇੰਡੀਆ) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਿਆਸਤ, ਜਿਸ ਦੀ ਇਹ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਇੱਕ ਵਡਾ ਪੁਰਾਣਾ ਕਿਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁਗਲਰਾਜ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਹੀ ਕੈਦੀ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ. ਇਹ ਕਿਲਾ ੩੦੦ ਫੁਟ ਦੀ ਉੱਚੀ ਪਹਾੜੀ ਉੱਪਰ ਹੈ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੈ. ਕਿਲੇ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ੧³/₄ ਮੀਲ ਅਤੇ ਚੌੜਾਈ ੨੮੦੦ ਫੁਟ ਹੈ. ਕੰਧ ਦੀ ਬਲੰਦੀ ੩੦ ਫੁਟ ਹੈ. ਚੰਦੂ ਆਦਿਕ ਚੁਗਲਾਂ ਦੀ ਚਲਾਕੀ ਅਤੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਦੇ ਕਾਰਣ[1] ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਭੀ ਇਸ ਕਿਲੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਿਕਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਕਰਦੇ ਹਨ—

"ਗੜ ਚੜਿਆ ਪਤਸਾਹ ਚੜਾਇਆ."

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਿਲੇ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਹੀ ਕੈਦੀ ਰਿਹਾ ਕਰਵਾਏ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਬੰਦੀਛੋੜ" ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ. ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੁਰਅਸਥਾਨ ਦੀ ਕੋਈ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਲਈ, ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਚਾਲਾਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੇ "ਬੰਦੀਛੋੜ ਦਾਤਾ" ਦਾ ਥਾਂ ਬਣਾਕੇ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨ ਦੀ ਸੂਰਤ ਕ਼ਾਇਮ ਕਰ ਲਈ ਹੈ.

ਰਾਜਪੂਤ ਰਾਜਾ ਮਹੀਪਾਲ ਦਾ ਸਨ ੧੦੯੩ ਵਿੱਚ ਬਣਵਾਯਾ ਸਾਸ-ਬਹੂ-ਮੰਦਿਰ ਅਤੇ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਤੋਮਰ ਰਾਜਪੂਤ ਦਾ ਬਣਵਾਯਾ ਮਾਨ ਮੰਦਿਰ ਇਸ ਕਿਲੇ ਵਿੱਚ ਵੇਖਣ ਯੋਗ ਥਾਂ ਹਨ. ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਨ ੧੪੮੬-੧੫੧੬ ਅੰਦਰ ਇੱਥੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਗਵਾਲੀਅਰ ਜੀ. ਆਈ. ਪੀ. ਰੇਲਵੇ ਦਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ, ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ੧੯੫ ਮੀਲ ਹੈ.

ਗਵਾਲੰਭ. ਗਵ (ਬੈਲ) ਦਾ ਆਲੰਭ (ਵਧ). ਗੋਸਵ ਅਥਵਾ ਗੋਮੇਧ ਯਗ੍ਯ. ਬਹੁਤ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕਲਿਯੁਗ ਵਿੱਚ ਇਸ ਯਗ੍ਯ ਦਾ ਨਿਸ਼ੇਧ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਪਰਾਸ਼ਰਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—"ਅਸ਼੍ਵਮੇਧ, ਗਵਾਲੰਭ, ਸੰਨ੍ਯਾਸ ਧਾਰਣ, ਸ਼੍ਰਾੱਧ ਵਿੱਚ ਮਾਸ ਦੇਣਾ, ਦੇਵਰ ਤੋਂ ਭਰਜਾਈ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ, ਕਲਿਯੁਗ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੰਜ ਮਨਾ ਹਨ."[2]

"ਗਵਾਲੰਭ ਅਜਮੇਧ ਅਨੇਕਾ." (ਰਾਮਾਵ)

"ਗਵਾਲੰਭ ਬਹੁ ਜੱਗ ਕਰੇ ਬਰ." (ਰਘੁਰਾਜ)

ਗਵਾਵਣਾ, ਗਵਾਵਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਖੋਣਾ. ਬਰਬਾਦ ਕਰਨਾ. ਨਸ੍ਟ ਕਰਨਾ. "ਮਤ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਗਵਾਵਹੇ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੩) ੨ ਚਲੇ ਜਾਣਾ. ਵੰਞਣਾ. "ਜੋ ਘਰ ਛਡਿ ਗਵਾਵਣਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) ੩ ਗਾਇਨ ਕਰਵਾਉਣਾ.

ਗਵਿਆ. ਗਾਵਿਆ. ਗਾਇਆ. ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ. "ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਗਵਿਆ." (ਬਾਵਨ) ੨ ਤਲਾਸ਼ ਕੀਤਾ. ਢੂੰਡਿਆ. ਦੇਖੋ, ਗਵੇਸਣ.

ਗਵਿਤਾ. ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ. ਖੋ ਦੀਆ. "ਸਭ ਗਿਆਨ ਗਵਿਤਾ." (ਮ: ੩ ਗੂਜ ਵਾਰ ੧) ੨ ਗਾਇਕ. ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਗਵੈਯਾ.

ਗਵੀ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਊ. ਗਾਂ. ਗੋ.

ਗਵੀਜੈ. ਦੇਖੋ, ਗਾਵੀਜੈ.

ਗਵੇ. ਦੇਖੋ, ਗਵੈ. ਸੰ. ਗੱਛੇਤ੍. "ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਦਰਗਹ ਗਵੇ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਗਵੇਸਣ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਢੂੰਢਣਾ. ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨਾ. ਅਨ੍ਵੇਸਣ.

ਗਵੈ. ਗਮਨ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗਵੇ। ੨ ਜਾਵੇ. ਪਹੁਚੇ. "ਹਰਿਦਰਗਹ ਕਹੁ ਕੈਸੇ ਗਵੈ?" (ਸੁਖਮਨੀ) ੩ ਗਵੈ. ਗਮਨ ਕਰਦੇ (ਜਾਂਦੇ) ਹਨ. "ਗਵੈ ਹਜਾਰ ਪਿਛਾਰੀ."(ਨਾਪ੍ਰ)

ਗਵੈਯਾ. ਗਾਇਨ ਕਰੈਯਾ. ਗਾਇਕ.

ਗਵ੍ਯ. ਸੰ. ਵਿ—ਗਊ ਦਾ. ਗਊ ਸੰਬੰਧੀ ਦੇਖੋ, ਪੰਚਗਵ੍ਯ.

ਗੜ. ਦੇਖੋ, ਗਢ. "ਹਰਿਚਰਣ ਸਰਣ ਗੜ ਕੋਟਿ ਹਮਾਰੈ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) "ਗੜ ਚੜਿਆ ਪਤਸਾਹ ਚੜਾਇਆ." (ਭਾਗੁ) ਦੇਖੋ, ਗਵਾਲਿਯਰ। ੨ ਘਟਨ. ਘੜਨਾ. "ਲੋਸਟ ਕੋ ਜੜ ਗੜ ਬੋਹਿਥ ਬਨਾਈਅਤ." (ਭਾਗੁ ਕ) ੩ ਨੇਜ਼ਾ. ਭਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਗਡ. "ਪੱਟਿਸ ਲੋਹਹਥੀ ਪਰਸੰ ਗੜ." (ਰਾਮਾਵ) ੪ ਫੌਤਾ.

ਗੜਕਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਗਰਜਨਾ. ਗੜ ਗੜ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ.

ਗੜਗੱਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੜਗੜ ਸ਼ਬਦ ਸਹਿਤ ਗਰਜ. ਗੜਾ (ਓਲਾ) ਵਰਸਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮੇਘ ਦੀ ਗਰਜ। ੨ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਕੜਕ। ੩ ਵਿ—ਕੜਕ. ਘੋਰ ਨਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਗੜਗੱਜੀਅਨ ਗਾਹਿਕੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੪੨)

ਗੜਗੱਜ ਬੋੱਲੇ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੜਾਕੇਦਾਰ ਵਾਕ. ਦੇਖੋ, ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਬੋੱਲੇ.

ਗੜਗਣੀ. ਗਡ (ਨੇਜਾ) ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ. ਭਾਲਾ ਧਾਰਿਣੀ. "ਖੜਗਣੀ ਗੜਗਣੀ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਗੜਗੰਗਾ. ਮੇਰਟ ਦੇ ਜਿਲੇ ਗੜ੍ਹਮੁਕਤੇਸ਼੍ਵਰ ਨਗਰ ਪਾਸ ਵਹਿਣ ਵਾਲੀ ਗੰਗਾ. "ਗੜਗੰਗਾ ਕੇ ਪੰਥ ਪਧਾਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਕਿਤਨੇ ਗਰੁੜਗੰਗਾ ਨੂੰ ਗੜਗੰਗਾ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਗਰੁੜਗੰਗਾ.

ਗੜਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੜਤ. ਘਾੜਤ। ੨ ਵਿ—ਘਟਿਤ. ਘੜਿਆ ਹੋਇਆ.

ਗੜਤਾ. ਘਟਨ ਕਰਤਾ. ਘੜਨ ਵਾਲਾ.

ਗੜਦਾਰ. ਗਡ (ਨੇਜਾ) ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਭਾਲਾਬਰਦਾਰ. "ਗੜੇਦਾਰ

---

[1] ਦੇਖੋ, ਜਹਾਂਗੀਰ.

[2] अश्वालम्भं गवालम्भं संन्यासं पलपैतृकम्
देवराच्च सुतोत्पत्तिं कलौ पञ्च विवर्जयेत्.

ਮਾਨੋ ਕਰੀ ਮੱਤ ਕੀ ਜਨੋਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੨੦)

ਗੜਨ. ਸੰ. ਘਟਨ. ਘੜਨਾ.

ਗੜਨਹਾਰਾ. ਵਿ—ਘਟਨ ਵਾਲਾ. ਘੜਨ ਕਰਤਾ. "ਜੇ ਇਹੁ ਮੂਰਤਿ ਸਾਚੀ ਹੈ ਤਉ ਗੜਨਹਾਰੇ ਖਾਉ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਗੜੱਪਣਾ / ਗੜੱਪਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਨਿਗਲਜਾਣਾ. ਗ੍ਰਾਸ ਕਰਨਾ.

ਗੜੱਪੂ. ਵਿ—ਗ੍ਰਾਸ ਕਰਜਾਣ ਵਾਲਾ. ਗਿਰਣ (ਨਿਗਲਣ) ਵਾਲਾ.

ਗੜਬੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਲਟ ਪੁਲਟ। ੨ ਬਕਬਾਦ. "ਗੜਬੜ ਕਰੈ ਕਉਡੀ ਰੰਗ ਲਾਇ." (ਭੈਰ ਮ: ੫) ੩ ਰਿੱਝਣ ਦਾ ਸ਼ਬਦ. ਇਹ ਅਨੁਕਰਣ ਹੈ.

ਗੜਬਾ. ਸੰ. ਗਡੁਕ—ਗਡ੍ਵਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲੋਟਾ. ਗਡਵਾ. ਗੜਵਾ.

ਗੜਵਈ. ਗੜਵਾ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੇਵਕ. ਗੜਵੇਦਾਰ ਨਫ਼ਰ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਗੜਵਈ ਡੋਗਰਾ ਧ੍ਯਾਨ ਸਿੰਘ, ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਰਾਜਾ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹੁਣ ਪ੍ਰਜਾ ਰਾਜ ਕਰਦੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਨੰ: ੫.

ਗੜਵਾ. ਦੇਖੋ, ਗੜਬਾ.

ਗੜਵਾਰ. ਵਿ—ਗਢ (ਦੁਰਗ) ਵਾਲਾ. ਕਿਲੇ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿਲੇਦਾਰ. ਕਿਲੇ ਦਾ ਦਾਰੋਗਾ। ੩ ਨੇਜ਼ਾ ਬਰਦਾਰ। ੪ ਦੇਖੋ, ਗਢਵਾਲ.

ਗੜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਓਲਾ. ਹਿਮਉਪਲ. "ਆਪੇ ਸੀਤਲੁ ਠਾਰ ਗੜਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਭਰਮਗੜ੍ਹ.

ਗੜਾਡੀਲ. ਅੰ. Grenadier. ਬੰਬ ਦਾ ਗੋਲਾ ਫੈਂਕਣ ਵਾਲਾ ਸਿਪਾਹੀ। ੨ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਕੱਦਾਵਰ ਸਿਪਾਹੀ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਗਿਰਾਂ—ਡੀਲ ਭੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ.

ਗੜਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਡ (ਨੇਜ਼ਾ) ਆਰ (ਕੰਡੇ) ਵਾਲਾ. ਉਹ ਬਰਛਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਈ ਕੰਡੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. "ਦਹ ਦਿਸ ਛੂਟਤ ਤੋਪ ਸਾਯਕ ਵਜ੍ਰ ਗੜਾਰ." (ਸਲੋਹ) ੨ ਸੰ. ਵਡਵਾਗ੍ਨਿ—ਵੜਵਾਗ੍ਨਿ. ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਅਗਨਿ, ਜੋ ਘੋੜੀ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਜਲਾਂ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰਦੀ ਹੈ. "ਸੱਤ ਸਮੁੰਦ ਗੜਾਤ ਮਹਿਂ ਜਾਇ ਸਮਾਇ ਨ ਪੇਟ ਭਰਾਵੈ." (ਭਾਗੁ) ੩ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਹ ਭੀ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਵਡਾ ਮੋਘਾ (ਗ਼ਾਰ) ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਗਰਕ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਸਮੁੰਦਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭਰਦਾ.

ਗੜਿ. ਘੜਕੇ. ਘਟਨ ਕਰਕੇ। ੨ ਗੜ (ਦੁਰਗ) ਮੇਂ. ਕਿਲੇ ਅੰਦਰ. "ਗੜਿ ਦੋਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹ ਕੀ." (ਓਅੰਕਾਰ)

ਗੜਿਓ / ਗੜਿਆ } ਗਠਨ ਕੀਤਾ. ਰਚਿਆ. ਘੜਿਆ.

ਗੜੀ. ਛੋਟਾ ਗਢ (ਕਿਲਾ).

ਗੜੀਅਲ. ਬੁੰਜਾਹੀ ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਉਚਾਰਣ ਗੁੜੀਅਲ ਹੈ. "ਗੜੀਅਲ ਮਥਰਾਦਾਸ ਹੈ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਗਡ (ਨੇਜ਼ਾ) ਧਾਰੀ. ਭਾਲਾਬਰਦਾਰ.

ਗੜੀਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨੇਜ਼ਾ. ਭਾਲਾ। ੨ ਬਰਛੀ. "ਗੜੀਆ ਭਸੁੰਡੀ ਭੈਰਵੀ ਭਾਲਾ ਨੇਜਾ ਭਾਖ." (ਸਨਾਮਾ) ੩ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਨੰਨ ਸੇਵਕ ਬ੍ਰਹਮਗ੍ਯਾਨੀ ਇੱਕ ਸਿੱਖ. ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਧਰਮਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਕਸ਼ਮੀਰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ. ਇਸ ਤੋਂ ਗੁਜਰਾਤ ਨਿਵਾਸੀ ਸਾਂਈਂ ਸ਼ਾਹਦੌਲਾ ਸੁਖਮਨੀ ਸੁਣਕੇ ਗੁਰੂਘਰ ਦਾ ਸ਼੍ਰੱਧਾਲੂ (ਮੋਤਕਿਦ) ਹੋਇਆ ਸੀ. ਇਹ ਮਹਾਤਮਾ ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਭੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗਢੀਆ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਗੜੁ. ਦੇਖੋ, ਗਢ ਅਤੇ ਗੜ. "ਜਿਨਿ ਭਰਮਗੜੁ ਤੋੜਿਆ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫)

ਗੜੇਦਾਰ. ਦੇਖੋ, ਗੜਦਾਰ.

ਗੜ੍ਹ. ਦੇਖੋ, ਗਢ ਅਤੇ ਗੜ.

ਗੜ੍ਹਸ਼ੇਰ ਅਥਵਾ ਸ਼ੇਰਗੜ੍ਹ. ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਸ਼ਾਹਬਾਦ ਜਿਲੇ ਵਿੱਚ ਸਸਰਾਮ ਸਬ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਇੱਕ ਕਿਲਾ, ਜੋ ਹੁਣ ਰੱਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੈ.

ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ. ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜਿਲੇ ਦੀ ਇੱਕ ਤਸੀਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ. ਇੱਥੇ ਭਾਈ ਤਿਲਕ ਅਨੰਨ ਸਿੱਖ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਤਿਲਕ ੮.

ਗੜ੍ਹਚਿਲਾਨ ਅਥਵਾ ਗੜ੍ਹ ਚਿਰੋਲੀ. ਦੇਖੋ, ਰਾਮ ਸਿੰਘ ੩.

ਗੜ੍ਹਵਾਲ. ਦੇਖੋ, ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ੨ ਅਤੇ ਗਢਵਾਲ ੨.

ਗੜ੍ਹਾ. ਦੇਖੋ, ਗਢ। ੨ ਗਰਤ. ਟੋਆ. ਗਭਾ.

ਗੜ੍ਹੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੋਟਾ ਕਿਲਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਸਮਾਨਾ ੩ ਅਤੇ ਗੜ੍ਹੀਨਜ਼ੀਰ.

ਗੜ੍ਹੀਨਜ਼ੀਰ. ਜਿਲਾ ਕਰਨਾਲ, ਤਸੀਲ ਕੈਥਲ, ਥਾਣਾ ਗੂਲ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਭੀਖਨਖਾਂ ਪਠਾਣ ਨੇ ਆਬਾਦ ਕੀਤਾ ਸੀ. ਇਸ ਗੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਪਾਸ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਭੀਖਨਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਠਹਿਰਾਕੇ ਯੋਗ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਅਤੇ ਰਹਾਇਸ਼ੀ ਪੱਕੇ ਮਕਾਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲਾਪਤਿ ਨੇ ਕਰਾਈ. ੧੦੦ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਉਦਯ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਅਤੇ ਦੋ ਸੌ ਰੁਪਯਾ ਸਾਲਾਨਾ ਰਿਆਸਤ ਜੀਂਦ ਵੱਲੋਂ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ੧੯ ਮੀਲ, ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਪਾਸ ਹੈ.

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇੱਥੇ ਚਰਣ ਪਾਏ ਸਨ, ਓਦੋਂ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਸਮਾਨੇ ਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਸਮਾਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸਮਾਨਾ ੩.

ਗਾ. ਸੰ. ਧਾ—ਜਾਣਾ—ਗਮਨ ਕਰਨਾ—ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨਾ—ਉਸਤਤਿ ਕਰਨੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ੍ਤੁਤਿ. ਤਾਰੀਫ਼। ੩ ਗਾਇਨ। ੪ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ (ਭਵਿਸ਼ੱਯਤ) ਦਾ ਬੋਧਕ. "ਜੀਅਰੇ ਜਾਹਿਗਾ ਮੈ ਜਾਨਾ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੫ ਗਾਮ (ਗ੍ਰਾਮ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਨਾਹਿ ਲਖੈਂ ਹਮ ਕੋ ਜਨ ਗਾ ਕੇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਪਿੰਡ ਦੇ। ੬ ਗਿਆ. "ਇਕ ਨਰ ਗਾ ਨਗਰੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਗਾਂ. ਗ੍ਰਾਮ. ਪਿੰਡ। ੨ ਗਾਨ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਦੇਖੋ, ਗਾਨ ੬. "ਬੱਚਗਾਂ

ਕੁਸ਼ਤਹ ਚਾਰ." (ਜਫਰ)

ਗਾਊ. ਦੇਖੋ, ਗਾਉਣਾ. "ਗਾਉ ਗਾਉ ਰੀ ਦੁਲਹਨੀ, ਮੰਗਲਚਾਰ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੨ ਫ਼ਾ گاو ਬੈਲ.

ਗਾਂਊ, ਗਾਊਂ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰਾਮ. ਗਾਂਵ. ਪਿੰਡ. "ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਗਾਂਉ ਸਉ ਪਾਏ." (ਸਾਰ ਕਬੀਰ) ੨ ਗਾਇਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ. "ਨਾਨਕ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਉਂ." (ਮ: ੫ ਵਾਰ ਮਲਾ)

ਗਾਉਣਾ. ਸੰ. ਗਾਯਨ. ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਆਲਾਪ.

ਗਾਊ. ਗਾਵੇਗਾ. ਗਾਇਨ ਕਰੇਗਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਈਆਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ. ਵੱਗ. ਚੌਣਾ. "ਕ੍ਰਿਸਨ ਚਰਾਵਤ ਗਾਊ ਰੇ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੩ ਗ੍ਰਾਮ. ਗਾਂਵ. ਪਿੰਡ. "ਮਾਝ ਬਨਾਰਸ ਗਾਊ ਰੇ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਬਨਾਰਸ ੨.

ਗਾਇ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਊ. ਗਾਂ. "ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ, ਉਸੁ ਸੂਅਰੁ ਉਸੁ ਗਾਇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੨ ਗ੍ਰਾਮ. ਪਿੰਡ. "ਗਾਇ ਸਮੇਤ ਸਭੋ ਮਿਲ ਕੌਰਨ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਗਾਇਨ. "ਗਗੈ, ਗੋਇ ਗਾਇ ਜਿਨਿ ਛੋਡੀ ਗਲੀ ਗੋਬਿਦੁ ਗਰਬਿ ਭਇਆ." (ਆਸਾ ਪਟੀ ਮ: ੧) ਜਿਸ ਨੇ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਗੋਇ (ਬਾਣੀ) ਗਾਉਣੋਂ ਛੱਡੀ ਹੈ, ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗੋਵਿਦੁ (ਵੇਦਵੇੱਤਾ) ਹੋਣ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੪ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. ਭੂਮਿ। ੫ ਗਾਇਨ ਕਰਕੇ. ਗਾਕੇ. "ਨਾਨਕ ਕਹਿਤ ਗਾਇ ਕਰੁਨਾਮੈ." (ਗਉ ਮ: ੯) ੬ ਫ਼ਾ گاہ ਗਾਹ. ਜਗਾ. ਥਾਂ. "ਤੁਝੈ ਕਿਨਿ ਫਰਮਾਈ ਗਾਇ?" (ਸ. ਕਬੀਰ) ਤੈਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਇਹ ਥਾਂ ਦੱਸੀ ਹੈ?

ਗਾਇਕ. ਸੰ. ਗਾਯਕ. ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਗਵੈਯਾ.

ਗਾਇਣ, ਗਾਇਣੁ ਸੰ. ਗਾਯਨ. (ਗੈ ਧਾ—ਗਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਅ਼ غنا ਗ਼ਿਨਾ). ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਉਣਾ. ਗਾਨਾ. "ਸਾਧ ਮੇਲਿ ਹਰਿ ਗਾਇਣੁ?" (ਭੈਰ ਮ: ੪) ੨ ਗਾਇਨ ਕਰਤਾ. ਗਵੈਯਾ. "ਕਬ ਕੋਊ ਮੇਲੈ ਪੰਚ ਸਤ ਗਾਇਣ?" (ਆਸਾ ਮ: ੪)

ਗਾਇਤ੍ਰੀ. ਸੰ. ਗਾਯਤ੍ਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰੇ ਗਾਯਤ੍ਰੀ. ਨਿਰੁਕ੍ਤ ਵਿੱਚ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਤੁਤਿ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣੇ ਕਾਰਣ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ. ਫੇਰ ਨਿਰੁਕ੍ਤ ਨੇ ਹੋਰ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤ੍ਰਿ—ਗਾਯ ਦਾ ਉਲਟ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਹੈ. ਅਰਥਾਤ ਤ੍ਰੈ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲੀ. ਤ੍ਰਿਪਦਾ. "ਸੰਧਿਆ ਤਰਪਣ ਕਰਹਿ ਗਾਇਤ੍ਰੀ." (ਸੋਰ ਮ: ੩)

ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਮਹਾਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਦ੍ਵਿਜ (ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ, ਵੈਸ਼੍ਯ) ਜਪ ਸਕਦੇ ਹਨ.

ਗਾਯਤ੍ਰੀ:—

"तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि, धियो योनः प्रचोदयात्"

ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ—ਜੋ ਸੂਰਜਦੇਵਤਾ ਸਭ ਨੂੰ ਜਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਰੂਪ ਹੈ, ਵੇਨਤੀ ਕਰਣ ਯੋਗ੍ਯ ਹੈ, ਪਾਪਨਾਸ਼ਕ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੀਆਂ ਬੁੱਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਅਸੀਂ ਧ੍ਯਾਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ.

ਪਦਮਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵੇਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਯਗ੍ਯ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਲਈ ਇੰਦ੍ਰ ਭੇਜਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਰਧਾਂਗਿਨੀ ਬਿਨਾਂ ਯਗ੍ਯ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ. ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸਹੇਲੀਆਂ (ਲਕ੍ਸ਼ਮੀ ਆਦਿਕ) ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ. ਜਦ ਇੰਦ੍ਰ ਖਾਲੀ ਆਇਆ, ਤਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿਆ. ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਮਰਤ੍ਯ ਲੋਕ ਤੋਂ ਇੱਕ ਗਵਾਲਨ (ਗੋਪੀ) ਲੈ ਆਂਦੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਸੀ. ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਗਾਂਧਰਵ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ ਯਗ੍ਯ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ.

ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਦਾ ਰੂਪ ਇਉਂ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ—ਇੱਕ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਮ੍ਰਿਗ ਦਾ ਸਿੰਗ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕਮਲ ਹੈ. ਲਾਲ ਵਸਤ੍ਰ, ਗਲੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਹਾਰ, ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁੰਡਲ ਅਤੇ ਮੱਥੇ ਉੱਪਰ ਮੁਕੁਟ ਹੈ.

ਵੇਦਬ੍ਰਾਹ੍ਮਣਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਬ੍ਰਿਹਸਪਤਿ ਨੇ ਲੱਤ ਮਾਰਕੇ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਦਾ ਮੱਥਾ ਭੰਨ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਉਸ ਜ਼ਖ਼ਮ ਵਿੱਚੋਂ ਵਖਟਕਾਰ ਦੇਵਤਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ. ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ ਰਿਗਵੇਦ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਰਿਖੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਲੋਧਾ.

੨ ਛੰਦਾਂ ਦੀ ਉਹ ਜਾਤਿ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ਛੀ ਛੀ ਅੱਖਰ (ਅਰ ਕੁੱਲ ੨੪ ਅੱਖਰ) ਹੋਣ, ਜੈਸੇ—ਸਸਿਵਦਨਾ ਅਤੇ ਸੋਮਰਾਜੀ.

ਗਾਇਨ. ਸੰ. ਗਾਯਨ. ਸੁਰ ਦਾ ਆਲਾਪ. ਗਾਉਣਾ. "ਗੁਨਗੋਬਿੰਦ ਗਾਇਓ ਨਹੀ." (ਸ: ਮ: ੯). ੨ ਗਾਯਕ. ਗਵੈਯਾ. "ਗਾਵਹਿ ਗਾਇਨ ਪ੍ਰਾਤ."[1] (ਮਾ. ਸੰਗੀਤ)

ਗਾਇਨਪਾਤ੍ਰ. ਗਾਉਣਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ. ਭਾਵ—ਗਵੈਯਾ. ਰਾਗੀ. "ਗਾਵਹਿ ਗਾਇਨਪਾਤ੍ਰ." (ਰਾਗਮਾਲਾ)

ਗਾਇਨਿ. ਗਾਉਣ ਵਾਲੀ. ਗਾਯਕਾ. "ਸੁਨ ਗਾਇਨਿ ਤੈਂ ਬਾਤ ਹਮਾਰੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੭੬)

ਗਾਇਬ. ਗਾਯਕ. ਗਵੈਯਾ. "ਗਾਇਬ ਪੇਖ ਰਿਸੈਂ ਗਨ ਗੰਧ੍ਰਬ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਗਾਉਣਾ. ਗਾਨਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗਾਯਬ.

ਗਾਈ. ਗਾਇਨ ਕੀਤੀ. "ਨਹਿ ਕੀਰਤਿਪ੍ਰਭ ਗਾਈ." (ਸੋਰ ਮ: ੯) ੨ ਗਾਈਆਂ. ਗਊਆਂ. "ਗਾਈਪੁਤਾ ਨਿਰਧਨਾ ਪੰਥੀ ਚਾਕਰੁ ਹੋਇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ਦੇਖੋ, ਚਹੁ ਵੇਛੋੜਾ ਹੋਇ.

ਗਾਈਪੁਤ. ਬੈਲ. ਦੇਖੋ, ਗਾਈ ੨.

ਗਾਸੀ. ਗਾਵਸਿ. ਗਾਵੇਗਾ। ੨ ਪ੍ਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤੀਰ ਦੀ ਕਾਨੀ. ਗਾਂਸੀ। ੩ ਤੀਰ ਦੀ ਮੁਖੀ. "ਅਖੀਆਂ ਸਮ ਗਾਸੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) "ਤੇਰੀ ਹਾਸੀ ਹਮੈ ਗਾਸੀ ਸੀ ਲਗਤ ਹੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੪ ਅ਼ غاسی ਗ਼ਾਸੀ. ਵਿ—ਜਰਜਰਾ ਥੋਦਾ.

ਗਾਸੀਆ. ਅ਼ غاشیہ ਗ਼ਾਸ਼ਿਯਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ਼ਿਸ਼ਾ (ਢਕ ਲੈਣ ਵਾਲੀ

[1] ਮਾਧਵਾਨਲ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਇਹ ਪਾਠ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ. ਰਾਗਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਪਾਤ੍ਰ ਸ਼ਬਦ ਹੈ.

ਵਸਤੁ). ਗਿਲਾਫ. ਉਛਾੜ। ੨ ਜ਼ੀਨਪੋਸ਼. ਕਾਠੀ ਉੱਤੇ ਪਾਇਆ ਵਸਤ੍ਰ.

ਗਾਹ. ਸੰ. ਗਾਹ੍. ਧਾ—ਨਸ੍ਰ ਕਰਨਾ, ਤੋੜਨਾ, ਹਿਲਾਉਣਾ, ਹੇਠ ਉੱਪਰ ਕਰਨਾ, ਸਨਾਨ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਹਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਲਾਟੂ ਮਧਾਣੀਆਂ ਅਨਗਾਹ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੩ ਗ੍ਰਹਣ. ਅੰਗੀਕਾਰ. "ਅਖਰੀ ਗਿਆਨੁ ਗੀਤ ਗੁਣਗਾਹ." (ਜਪੁ) ੪ ਸੰ. ਗਾਹ. ਗੰਭੀਰਤਾ. ਡੂੰਘਿਆਈ। ੫ ਫ਼ਾ ,ਗ਼ ਜਗਾ. ਥਾਂ.

ਗਾਹਕ ਅਥਵਾ ਗਾਹਕੁ. ਸੰ. ਗ੍ਰਾਹਕ. ਵਿ—ਗ੍ਰਹਣਕਰਤਾ. ਲੈਣ ਵਾਲਾ. ਖ਼ਰੀਦਾਰ. "ਸਾਚੇ ਕਾ ਗਾਹਕੁ ਵਿਰਲਾ ਕੋ ਜਾਣ." (ਧਨਾ ਮ: ੩)

ਗਾਹਕੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਗ੍ਰਾਹਕਤਾ. ਖ਼ਰੀਦਾਰੀ। ੨ ਵਿ—ਗ੍ਰਾਹਕ. ਲੈਣ ਵਾਲਾ. "ਕੋਈ ਆਣਿ ਮਿਲੈਗੋ ਗਾਹਕੀ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਗਾਹਕੁ. ਦੇਖੋ, ਗਾਹਕ.

ਗਾਹਣ. ਦੇਖੋ, ਗਾਹਣਾ। ੨ ਸੰ. ਗਾਹ-ਅਣੁ. ਦਰਿਆ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਥੋੜੀ ਗੰਭੀਰਤਾ. ਉਹ ਥਾਂ ਜਿੱਥੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਘੱਟ ਹੋਵੇ. Ford.

ਗਾਹਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕੁਚਲਣਾ. ਮਸਲਣਾ. "ਕਣੁ ਨਾਹੀ ਤੁਹ ਗਾਹਣ ਲਾਗੇ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਜਲ ਵਿੱਚ ਗੋਤਾ ਮਾਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਗਾਹ ਧਾ। ੩ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਵਿਚਾਰਣਾ. ਸਤ੍ਯ ਅਸਤ੍ਯ ਨਿਖੇੜਨਾ.

ਗਾਹਣੁ. ਦੇਖੋ, ਗਾਹਣ.

ਗਾਹਨ. ਦੇਖੋ, ਗਾਹਣ ਅਤੇ ਗਾਹਣਾ. "ਬਿਨੁ ਕਣ ਖਲਹਾਨੁ ਕੈਸੇ ਗਾਹਨ ਪਾਇਆ?" (ਭੈਰ ਮ: ੫) "ਬਿਖੈਦਲ ਸੰਤਨ ਤੁਮਰੈ ਗਾਹਿਓ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ੨ ਡੂੰਘੀ ਖੋਜ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨਾ. "ਨਾਨਕ ਗੁਣ ਗਾਹਿ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਨਾਨਕ ਹਰਿਗੁਨ ਗਾਹਿ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਗਾਹਨਾ. ਦੇਖੋ. ਗਾਹਣਾ.

ਗਾਹਨੁ. ਦੇਖੋ. ਗਾਹਨ.

ਗਾਹਰਾ, ਗਾਹਰੋ } ਵਿ—ਗਹ੍ਵਰ. ਗਹਿਰਾ. ਗਾੜ੍ਹਾ. ਸੰਘਣਾ। ੨ ਗੰਭੀਰ. ਅਥਾਹ. "ਬਹੁ ਬੇਅੰਤ ਅਤਿ ਬਡੋ ਗਾਹਰੋ." (ਦੇਵ ਮ: ੫)

ਗਾਹਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਥਾ. ਕਥਾ. "ਹਰਿ ਕੈ ਰੰਗ ਸਦਾ ਗੁਣਗਾਹਾ." (ਜੈਤ ਮ: ੪) ੨ ਗਾਯਨ. ਗਾਨ. "ਗੁਣ ਗੋਪਾਲ ਪ੍ਰਭੁ ਕੇ ਨਿਤ ਗਾਹਾ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) ੩ ਇੱਕ ਛੰਦ, ਜੋ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਪ੍ਰਤਿ ਤੁਕ ਦੋ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਚਾਰ ਪਾਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਪਹਿਲੇ ਦੀਆਂ ਬਾਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾ, ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਅਠਾਰਾਂ, ਤੀਜੇ ਦੀਆਂ ਬਾਰਾਂ ਅਰ ਚੌਥੇ ਪਾਦ ਦੀਆਂ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ਅੰਤ ਗੁਰੁ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਆਰਜਾ" ਭੀ ਹੈ.[1]

ਉਦਾਹਰਣ—

ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਪਦ ਪਦ੍ਮੰ
ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨਿ ਵ੍ਰਿੰਦ ਵੰਦਨੀਯੰ ਭੋ:।
ਵੰਦੇਹੰ ਸੁਖਹੇਤੋਮੰਨਸਾ ਵਾਚਾ ਸ਼ਰੀਰੇਣ।

(ਅ) ਦੇਖੋ, ਗਾਹਾ ਦੂਜਾ.

ਗਾਹਾ ਦੂਜਾ. ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ "ਗਾਹਾ ਦੂਜਾ" ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਗਾਹਾ ਛੰਦ ਦਾ ਇਹ ਸਰੂਪ ਹੈ:—

ਦੋ ਚਰਣ. ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੨੭ ਮਾਤ੍ਰਾ. ਪਹਿਲਾ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ੧੪ ਪੁਰ, ਦੂਜਾ ੧੩ ਪੁਰ.

ਉਦਾਹਰਣ—

"ਮਾਤਵੰ ਮਦਿਅੰ ਕੁਨਾਰੰ, ਅਨਰਤੰ ਧਾਮੰਣੋ ਤ੍ਰਿਆਣਿ।
ਕੁਕਰਮਣੋ ਕਥਿਤੰ ਬਦਿਤੰ, ਲੱਜਣੋਹ ਤਜਤੰ ਨਰੰ."
(ਕਲਕੀ)

ਗਾਹਿ. ਦੇਖੋ, ਗਾਹਨ. "ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਹਿ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੩) ੨ ਦੇਖੋ, ਗਾਹ ੫. "ਤਸਕਰ ਬੈਸਹਿ ਗਾਹਿ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਲਾਹੂਲਾਹਿ। ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਗਾਹਕੇ। ੪ ਵਿਚਾਰਕੇ. ਖੋਜ ਕਰਕੇ.

ਗਾਹੁ. ਦੇਖੋ, ਗਾਹ। ੨ ਗਾਇਨ ਕਰ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗਾਹਨ ੨. "ਮਿਲਿ ਸਾਧੂ ਗੁਣ ਗਾਹੁ." (ਮਾਝ ਬਾਰਹਮਾਹਾ)

ਗਾਹੁਣਾ. ਦੇਖੋ, ਗਾਹਣਾ.

ਗਾਹੇ. ਗਾਹਨ ਕਰੇ। ੨ ਅਵਗਾਹੇ। ੩ ਫ਼ਾ ,ਗ਼ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਭੀ. ਕਦੇ. "ਗਾਹੇ ਨ ਨੇਕੀ ਕਾਰ ਕਰਦਮ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧)

ਗਾਹੈ. ਗਾਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗਾਹ ਧਾ। ੨ ਅਵਗਾਹਨ (ਖੋਜ) ਕਰਦਾ ਹੈ। ੩ ਗਾਇਨ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਜਿਸਹਿ ਪਰਾਪਤਿ ਸੋ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਹੈ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਗਾਹੰਪਤ੍ਯ. ਦੇਖੋ, ਗਾਰ੍ਹਪਤ੍ਯ.

ਗਾਖਣ, ਗਾਖਣਾ, ਗਾਖਨਾ } ਸੰ. ਗਵੇਸਣਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੋਜ. ਤਲਾਸ਼ "ਨ ਗੱਲੀਂ ਗਾਖੀਐ." (ਭਾਗੁ) "ਰਸ ਜਾਨਤ ਸੋ ਨਰ ਜੋ ਰਸ ਗਾਖੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਨਿਰਣੈ ਕਰਨਾ. "ਸਾਦਹੁੰ ਗੁਣ ਗਾਖੈ." (ਭਾਗੁ) ੩ ਦੇਖਭਾਲ. ਛਾਨਬੀਨ. "ਸਹੈ ਕਸੌਟੀ ਮਨ ਕੋ ਗਾਖੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗਾਖਰਾ, ਗਾਖਰੀ, ਗਾਖਰੋ, ਗਾਖੜਾ, ਗਾਖੜੀ, ਗਾਖੜੋ } ਵਿ—ਕਠਿਨ. ਔਖਾ. ਔਖੀ. ਮੁਸ਼ਕਿਲ। ੨ ਦੁਰਗਮ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਜਾਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ੩ ਦੁੱਸਹ. ਜਿਸ ਦਾ ਸਹਾਰਣਾ ਔਖਾ ਹੈ. ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੰ. ਗੋਕ੍ਸ਼ੁਰ—ਗੋਖੁਰ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ. ਗੋਖੁਰ ਨਾਉਂ ਹੈ ਭੱਖੜੇ ਦੇ ਕੰਡੇ ਦਾ. ਗੋਖੁਰ (ਗੋਖਰੂ) ਵਾਲਾ ਮਾਰਗ, ਗਾਖਰਾ. "ਘੂਮਨਘੇਰਿ ਅਗਾਹ ਗਾਖਰੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਗਾਖੜੀ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) "ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਗਾਖਰੋ, ਸੰਜਮਿ ਕਉਨੁ ਛੁਟਿਓ ਰੀ?" (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਗ੍ਰੀਖਮ ਰੁਤਿ ਗਾਖੜੀ." (ਰਾਮ ਮ: ੫ ਰੁਤੀ) "ਵਿਛੋਹੇ ਜੰਬੂਰ ਖਵੇ ਨ ਵੰਞਨਿ ਗਾਖੜੇ" (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫) "ਊਚਉ ਪਰਬਤ ਗਾਖੜੋ." (ਸ੍ਰੀ

[1] ਪਿੰਗਲਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੇ ਆਰਜਾ ਛੰਦ ਦਾ ਲੱਛਣ ਕੀਤਾ ਹੈ—ਪੂਰਵਾਰਧ ਵਿੱਚ ਸੱਤ ਛਗਣ, ਅੰਤ ਗੁਰੁ. ਛੀਵੇਂ ਥਾਂ ਜਗਣ ਅਥਵਾ ਚਾਰ ਲਘੁ. ਉੱਤਰਾਰਧ ਵਿੱਚ ਛੀਵੇਂ ਅਸਥਾਨ ਇੱਕ ਲਘੁ ਜਰੂਰੀ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਲੱਛਣ ਪੂਰਵਾਰਧ ਸਮਾਨ ਹੈ. ਇਸ ਛੰਦ ਦੇ ੧, ੩, ੫ ਅਤੇ ੭ਵੇਂ ਅਸਥਾਨ ਜਗਣ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ.

ਅ: ਮ: ੧) "ਸਭ ਔਗੁਨ ਤੇ ਗਰਬ ਗਾਖਰੋ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਨਹਿ ਭਾਵਤ." (ਸਲੋਹ)

ਗਾਂਗ. ਸੰ. ਗਾਙ੍ਗ. ਵਿ—ਗੰਗਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ. ਗੰਗਾ ਦਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੀਸਮਪਿਤਾਮਾ। ੩ ਕਾਰਤਿਕੇਯ. ਖੜਾਨਨ.

ਗਾਗਟੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਕੰਦ. ਅਰਵੀ. ਇਹ ਕਚਾਲੂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ ਹੈ. ਗਾਗਟੀ ਦੀ ਤਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਪਤੌੜ ਬਣਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਚੇਤ ਵੈਸਾਖ ਬੀਜੀ ਅਤੇ ਕੱਤਕ ਵਿੱਚ ਪੱਟੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਗਾਂਗਨਾ, ਗਾਂਗਨੋ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾੱਨਾ. ਮੰਗਲਸੂਤ੍ਰ. ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਸਮੇਂ ਹੱਥ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਰਖ੍ਯਾ ਅਰਥ ਡੋਰਾ. "ਹਾਥ ਗਾਂਗਨੋ ਯਾ ਪਰ ਆਯੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਗਾਗਰ, ਗਾਗਰਿ, ਗਾਗਰੀ ਸੰ. ਗਰ੍ਗਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧਾਤੁ ਅਥਵਾ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੰਗ ਮੂੰਹ ਵਾਲਾਂ ਜਲ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ. ਪਾਣੀ ਭਰਣ ਵੇਲੇ ਗਰ ਗਰ ਸ਼ਬਦ ਕਰਣ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ. ਕਲਸ਼. ਘੜਾ. "ਟੂਟਤ ਬਾਰ ਨ ਲਾਗੈ ਤਾ ਕਉ ਜਿਉ ਗਾਗਰਿ ਜਲ ਫੋਰੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) "ਨਿਤ ਉਠਿ ਕੋਰੀ ਗਾਗਰਿ ਆਨੈ." (ਬਿਲਾ ਕਬੀਰ).

ਗਾਗਾ. ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ, ਨਜਾਮਤ, ਤਸੀਲ ਅਤੇ ਥਾਣਾ ਸੁਨਾਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਇੱਕ ਫਰਲਾਂਗ ਪੁਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਢਾਬ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਠਹਿਰੇ ਹਨ.

ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਅਤੇ ਰਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ ਚੰਗੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਰਦਾਰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਜ਼ੀਰ ਰਿਆਸਤ ਨਾਭਾ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੯੩੩ ਵਿੱਚ ਕਰਾਈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੭੫੦ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲੇ ਵੱਲੋਂ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਲਹਿਰਾਗਾਗਾ ਤੋਂ ਪੱਛਮ ਡੇਢ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ.

ਗਾਂਗਾ. ਰਾਜਾ ਭੋਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤੇਲੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਇੱਕ ਵੇਰ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਣ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਫਤੇ ਪਾਈ ਸੀ.

"ਗੋਸ਼ਟਿ ਗਾਂਗੇ ਤੇਲੀਐ ਪੰਡਿਤ ਨਾਲ ਹੋਵੈ ਜਗ ਦੇਖੈ।
ਖੜੀ ਕਰੈ ਇਕ ਅੰਗੁਲੀ ਗਾਂਗਾ ਦੁਇ ਵੇਖਾਲੈ ਰੇਖੈ।
ਫੇਰ ਉਚਾਇ ਪੰਜਾਂਗੁਲਾਂ ਗਾਂਗਾ ਮੁੱਠ ਹਲਾਇ ਅਲੇਖੈ।
ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਉਠ ਚੱਲਿਆ ਪੰਡਿਤ ਹਾਰ ਭੁਲਾਵੈ ਭੇਖੈ।
ਨਿਰਗੁਨ ਸਰਗੁਨ ਅੰਗ ਦੁਇ
ਪਰਮੇਸੁਰ ਪੰਜ ਮਿਲਨ ਸਰੇਖੈ।
ਅੱਖੀਂ ਦੋਵੈਂ ਭੰਨਸਾਂ ਮੁੱਕੀ ਲਾਇ ਹਲਾਇ ਨਿਮੇਖੈ।
ਮੂਰਖ ਪੰਡਿਤ ਸੁਰਤ ਵਿਸੇਖੈ॥"

ਜਦ ਵਡੇ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਪੰਡਿਤ ਮੂਰਖ ਦੀ ਅਸਮਤਾ ਆਖਣ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਖਾਉਤ, ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ—"ਕਿੱਥੇ ਰਾਜਾ ਭੋਜ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਗਾਂਗਾ ਤੇਲੀ." (ਲੋਕੋ)

ਗਾਂਗੇਯ, ਗਾਂਗੇਵ ਸੰ. ਗਾਙ੍ਗੇਯ. ਵਿ—ਗੰਗਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਗੰਗਾ ਦਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੀਸਮਪਿਤਾਮਾ, ਜੋ ਗੰਗਾ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੈ. "ਗਾਂਗੇਵ ਭਾਨੁਜ ਕਹਿਂ ਮਾਰਜੋ" (ਨਰਾਵ) ਭੀਸਮ ਅਤੇ ਕਰਣ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ.

ਗਾਢ, ਗਾਢਹੁ, ਗਾਢੈ, ਗਾਢੋ ਦੇਖੋ, ਗੱਢ. "ਗਾਢਹੁ ਪੁਤ੍ਰੀ ਰਾਜਕੁਆਰਿ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧) "ਜੋ ਦਿਸਟੈ ਸੋ ਗਾਢੈ." (ਦੇਵ ਮ: ੫)

ਗਾਜ. ਸੰ. ਗਰ੍ਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉੱਚੀ ਧੁਨੀ. ਕੜਕ। ੨ ਬਿਜਲੀ, ਜੋ ਗਰ੍ਜਨੇ ਵਾਲੀ ਹੈ। ੩ ਚਿੰਘਾਰ. ਹਾਥੀ ਆਦਿ ਦੀ ਚੀਕ. "ਜੈਸੇ ਗਜਰਾਜ ਗਾਜ ਮਾਰਤ." (ਭਾਗੁ ਕ) ੪ ਫ਼ਾ گاہ ਗਾਹ. ਜਗਾ. ਅਸਥਾਨ. ਥਾਂ। ੫ ਸੰ. ਵਿ—ਗਜ ਸੰਬੰਧੀ. ਗਜ (ਹਾਥੀ) ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ। ੬ ਗਜ ਸਮੁਦਾਯ. ਹਾਥੀਆਂ ਦਾ ਝੁੰਡ.

ਗਾਜਰ. ਸੰ. ਗਰ੍ਜਰ—ਗ੍ਰਜਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੂਲੀਜੇਹਾ ਇੱਕ ਕੰਦ, ਜੋ ਖਾਣ ਵਿੱਚ ਮਿੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਸਰਦ ਤਰ ਹੈ. ਗਾਜਰ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਗੁਰਦੇ ਤੇ ਚੰਗਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਯਰਕਾਨ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ. L. Daucus Carota. ਅੰ. Carrot। ੨ ਫ਼ਾ گازر ਗਾਜ਼ਰ. ਧੋਬੀ. ਧਾਵਕ. ਰਜਕ. "ਗਾਜਰ ਹੁਤੋ ਤੀਰ ਪਰ ਬਾਰੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਗਾਜਰਾਜ. ਗਾਜ (ਬਿਜਲੀ) ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ, ਇੰਦ੍ਰ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਗਜ ਸਮੁਦਾਯ (ਗਾਜ), ਉਸ ਦਾ ਰਾਜਾ. ਹਸ੍ਤੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ.

ਗਾਂਜਾ. ਸੰ. ਗਞ੍ਜਿਕਾ—ਗੰਜਿਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਦੀਨ ਭੰਗ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਤੋਂ ਬਣੀ ਹੋਈ ਇੱਕ ਨਸ਼ੀਲੀ ਵਸਤੁ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਮਾਖੂ ਵਾਂਙ ਚਿਲਮ ਵਿੱਚ ਰੱਖਕੇ ਪੀਂਦੇ ਹਨ. ਅੰ. Hemp. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੈ. ਗਾਂਜਾ. ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਪੱਠੇ ਅਤੇ ਮੇਦੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਪੁਚਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਸੁਸਤ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਹੁੱਕਾ ਕੁੱਠਾ ਚਰਸ ਤਮਾਕੂ.
ਗਾਜਾਂ ਟੋਪੀ[1] ਤਾੜੀ[2] ਖਾਕੂ[3],
ਇਨ ਕੀ ਓਰ ਨ ਕਬਹੂੰ ਦੇਖੈ,
ਰਹਤਵੰਤ ਸੋ ਸਿੰਘ ਵਿਸੇਖੈ.
(ਰਹਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਦਾ)

ਗ਼ਾਜ਼ੀ. ਫ਼ਾ غازی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੇਸ਼੍ਯਾ. ਕੰਚਨੀ। ੨ ਨਟਣੀ। ੩ ਅ਼. ਧਰਮਵੀਰ. "ਹਠਜੋ ਜੀਤਮੱਲੰ ਸੁਗਾਜੀ ਗੁਲਾਬੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੪ ਕਾਫ਼ਰਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਯੋਧਾ। ੫ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੈਨਾਪਤਿ. ਮੁਖੀਆ ਫ਼ੌਜੀ ਸਰਦਾਰ.

ਗ਼ਾਜ਼ੀਆਬਾਦ. ਯੂ. ਪੀ. ਵਿੱਚ ਮੇਰਟ ਜਿਲੇ ਦੀ ਇੱਕ ਤਸੀਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ, ਜੋ ਆਸਫ਼ਜਾਹ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਗ਼ਾਜ਼ੀਉੱਦੀਨ ਨੇ ਵਸਾਇਆ

[1] ਚਿਲਮ
[2] ਤਾੜ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ.
[3] ਚੰਡੂ.

ਹੈ. ਇਹ ਈਸ੍ਟ ਇੰਡੀਅਨ, ਨਾਰਥ ਵੈਸ੍ਟਰਨ ਅਤੇ ਅਵਧਰੁਹੇਲਖੰਡ ਰੇਲਵੇ ਦਾ ਜੰਕਸ਼ਨ ਹੈ. ਗਾਜ਼ੀਆਬਾਦ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ੧੨ ਮੀਲ ਹੈ.

ਗ਼ਾਜ਼ੀਪੁਰ. ਯੂ. ਪੀ. ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਿਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ, ਜੋ ਗੰਗਾ ਦੇ ਖੱਬੇ ਕਿਨਾਰੇ ਆਬਾਦ ਹੈ. ਬਹੁਤ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਰਾਜਾ ਗਾਧਿ ਦਾ ਵਸਾਇਆ ਗਾਧਿਪੁਰ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ. ਅਨੇਕਾਂ ਨੇ ਮਸੂਦ ਗ਼ਾਜ਼ੀ ਦੇ ਨਾਉਂ ਪੁਰ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਕਲਪਿਆ ਹੈ. ਇਹ ਬਨਾਰਸ ਤੋਂ ੪੭ ਮੀਲ ਹੈ ਅਤੇ ਆਬਾਦੀ ੪੦੦੦੦ ਹੈ.

ਗ਼ਾਜ਼ੀਮਰਦ[1] ਫ਼ਾ غازی مرد ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਹਾਦੁਰ ਪੁਰੁਸ. ਯੋਧਾ ਆਦਮੀ। ੨ ਘੋੜਾ.

ਗਾਜੋ. ਦੇਖੋ, ਗਜਿਆ.

ਗਾਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਟਾਕਾ. ਅਨੁ. ਗਟ ਗਟ ਸ਼ਬਦ, ਜੋ ਪੀਣ ਸਮੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਰਸਹਰਿ ਗਾਟ." (ਕਾਨ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ)

ਗਾਟਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰੀਵਾ. ਗਰਦਨ. "ਊਚੋ ਕਰ ਗਾਟਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗਾਠ, ਗਾਂਠ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰੰਥਿ. ਗੱਠ. ਗਿਰਹ. "ਹਉਮੈ ਬਿਨਠੀ ਗਾਠੇ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਗਾਂਠਨਾ. "ਹਉ ਬਿਨੁ ਗਾਂਠੇ ਜਾਇ ਪਹੂਚਾ." (ਸੋਰ ਰਵਿਦਾਸ)

ਗਾਂਠਕਤਰਾ. ਦੇਖੋ, ਗਠਕਤਰਾ.

ਗਾਂਠਨਾ. ਸੰ. ਗ੍ਰੰਥਨ. ਕ੍ਰਿ—ਗੁੰਦਣਾ. ਗੱਠਣਾ. ਗੰਢ ਦੇਣੀ. ਦੇਖੋ, ਗਾਂਠ ੨.

ਗਾਂਠਰੀ, ਗਾਂਠਲੀ, ਗਾਂਠੜੀ ਸੰ. ਗ੍ਰੰਥਿ. ਗੱਠ। ੨ ਗਠੜੀ. "ਬਚਨ ਗੁਰੂ ਜੋ ਪੂਰੈ ਕਹਿਓ ਮੈ ਛੀਕਿ ਗਾਂਠਰੀ ਬਾਧਾ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) "ਜਾਕੋ ਲਹਿਣੋ ਮਹਾਰਾਜਰੀ ਗਾਂਠੜੀਓ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) ਜਿਸ ਨੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੀ ਗੱਠ ਤੋਂ ਲੈਣਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗਾਠਲੀ.

ਗਾਂਠੜੀਓ. ਗੱਠ ਵਿੱਚੋਂ. ਗਾਂਠ ਸੇ. ਦੇਖੋ, ਗਾਂਠੜੀ.

ਗਾਠਾ, ਗਾਠਿ, ਗਾਂਠਿ, ਗਾਠੀ, ਗਾਂਠੀ ਸੰ. ਗ੍ਰੰਥਿ. ਗੱਠ. ਗਾਂਠ. ਗੰਢ. "ਬਿਨੁ ਗੁਰੁ ਗਾਠਿ ਨ ਛੂਟਈ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੧) "ਹੈ ਕੋਊ ਐਸਾ ਮੀਤੁ ਜਿ ਤੋਰੈ ਬਿਖਮ ਗਾਂਠਿ?" (ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫) "ਗਾਂਠੀ ਭਿਨਿ ਭਿਨਿ ਭਿਨਿ ਤਣੀਏ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਗੱਠ ਵਿੱਚ. ਗ੍ਰੰਥੀ ਮੇ. "ਗਾਂਠਿ ਨ ਬਾਂਧਉ ਬੇਚਿ ਨ ਖਾਉ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ) "ਟਕਾ ਚਾਰ ਗਾਂਠੀ." (ਸਾਰ ਕਬੀਰ)

ਗਾਂਠੀਛੋਰਾ. ਠਗ, ਜੋ ਪੱਲੇ ਬੱਧਾ ਧਨ ਖੋਲ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ. ਗ੍ਰੰਥਿਚੌਰ. ਦੇਖੋ, ਗਠਕਤਰਾ.

ਗਾਂਠੁਲੀ. ਦੇਖੋ, ਗਾਂਠਲੀ. "ਆਜ ਕਾਲ ਖੁਲੈ ਤੇਰੀ ਗਾਂਠੁਲੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ਭਾਵ—ਪ੍ਰਾਣਗ੍ਰੰਥਿ (ਗੱਠ) ਤੋਂ ਹੈ.

ਗਾਡ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਢਾ. ਗਰ੍‍ਤ. ਟੋਆ। ੨ ਮ੍ਰਿਗ ਦੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਥਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਖੁਰੀਆਂ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਖੋਦਕੇ ਛੋਟਾ ਟੋਆ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗਡ ੩। ੩ ਗਾਢਾ. ਮਿਲਾਪ. ਮੇਲ। ੪ ਕਾਸ਼ ਮੱਛੀ.

ਗਾਡਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਗਰ੍‍ਤ ਕਰਨਾ. ਟੋਆ ਖੋਦਣਾ। ੨ ਟੋਏ ਵਿੱਚ ਦੱਬਣਾ. ਦਫ਼ਨ ਕਰਨਾ. "ਉਇ ਲੇ ਜਾਰੇ, ਉਇ ਲੇ ਗਾਡੇ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ) ੩ ਗਾੜ੍ਹਾ ਸੰਬੰਧ ਕਰਨਾ. ਮਿਲਾਉਣਾ. "ਇਹੁ ਤਨੁ ਜਿਨ ਸਿਉ ਗਾਡਿਆ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੧)

ਗਾਡਰ, ਗਾਡਰੀ ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੇਡ. ਸੰ. ਗਡ੍ਡੁਰੀ—ਗੱਡੂਰੀ. "ਗਾਡਰ ਲੇ ਕਾਮਧੇਨੁ ਕਰਿ ਪੂਜੀ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਗਾਡਰੋ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੀਢਾ. ਛੱਤਰਾ. ਦੇਖੋ, ਗਾਡਰ.

ਗਾਡਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੰਭਾ. ਸ੍ਤੰਭ. ਜੋ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਕੇ ਗੱਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. "ਗਾਡਾ ਚਲੈ ਨ ਹਾਡਾ ਹਲ ਹੈ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਖੰਭਾ ਭਾਵੇਂ ਚਲ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਰਾਜਪੂਤ ਮੈਦਾਨੋਂ ਨਹੀਂ ਹੱਲਦਾ। ੨ ਗੱਡਾ. ਸ਼ਕਟ. "ਗਾਡੇ ਲਾਦੇ ਛਾਰ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੧) ੩ ਗੜ੍ਹਾ. ਟੋਆ. ਗਰਤ। ੪ ਸ਼ਕਟਾਸੁਰ ਵਾਸਤੇ ਭੀ ਗਾਡਾ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸਕਟਾਸੁਰ। ੫ ਵਿ—ਗਾਢਾ. ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ. ਮਜਬੂਤ "ਕਹਾਂ ਸੁ ਤੇਗਬੰਦ ਗਾਡੇ ਰੜਿ?" (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ਉਹ ਤਲਵਾਰ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੇ, ਜੋ ਰਣ (ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ) ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸਨ, ਕਿੱਥੇ ਹਨ?

ਗਾਂਡਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਡਦੰਡ. ਗੰਨਾ. ਪੋਨਾ. ਜਿਸ ਦੇ ਗਾਂਡਿ (ਗੱਠਾਂ) ਹੋਣ. ਪੋਰੀਆਂ ਵਾਲਾ. "ਰਸ ਕੋ ਗਾਂਡੋ ਚੂਸੀਐ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਗਾਡਿ. ਮਿਲਾਕੇ. "ਗਰੂੜਾ ਖਾਣਾ ਦੂਧ ਸਿਉ ਗਾਡਿ." (ਬਸੰ ਮ: ੧)

ਗਾਂਡਿਵ. ਦੇਖੋ, ਗਾਂਡੀਵ.

ਗਾਡੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੰਤ੍ਰੀ. ਗੱਡੀ. ਬਹਿਲੀ. "ਪ੍ਰੂੜਿਮਣੀ ਗਾਡੀ ਚਾਲਤੀ." (ਬਸੰ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਦੇਖੋ, ਗਾਡਨਾ। ੩ ਗੱਡੀ ਹੋਈ. "ਗਾਡੀ ਹੁਇ ਠਾਢੀ ਤਹਿਂ ਐਸੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗਾਂਡੀਸਾਖਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਦਾ ਪਾਸ ਦੀ ਉਹ ਗਿਲਟੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਬਿਲਾਈ ਦੇ ਸੁਗੰਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. "ਮੁਸਕਬਿਲਾਈ ਗਾਂਡੀਸਾਖਾ." (ਭਾਗੁ) ਦੇਖੋ, ਮੁਸਕਬਿਲਾਵ.

ਗਾਡੀਰਾਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੜਕ ਦਾ ਰਸਤਾ. ਉਹ ਮਾਰਗ ਜਿਸ ਪੁਰ ਗੱਡੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਜਾ ਸਕੇ। ੨ ਭਾਵ—ਸਿੱਖ ਧਰਮ, ਜਿਸ ਮਾਰਗ ਚੱਲਕੇ ਕੋਈ ਔਕੜ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ. "ਗੁਰਮੁਖ ਗਾਡੀਰਾਹ ਚਲਾਯਾ." (ਭਾਗੁ)

ਗਾਂਡੀਵ. ਸੰ. गाण्डीव. ਵਿ—ਗਾਂਡਿ (ਗੱਠਾਂ) ਵਾਲਾ. ਗੰਢਦਾਰ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਧਨੁਖ, ਜੋ ਗੱਠਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ. ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲੇਖ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਧਨੁਖ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਬਣਾਕੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੋਂ ਵਰੁਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ. ਜਦ ਅਰਜੁਨ ਨੇ ਖਾਂਡਵਬਣ ਦਾਹ ਸਮੇਂ ਅਗਨਿ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਯਾ ਕੀਤੀ, ਤਦ ਅਗਨਿ ਨੇ ਵਰੁਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਹ ਧਨੁਖ ਅਰਜੁਨ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ. ਅਰਜੁਨ ਦੀ ਇਹ ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਯਾ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਗਾਂਡੀਵ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰੇਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮਾਰਾਂਗਾ। ੩ ਧਨੁਖ. ਕਮਾਣ. ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬਾਂਸ ਦਾ ਧਨੁਖ, ਜਿਸ ਦੇ ਗੱਠਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ. ਜਿਸ ਧਨੁਖ ਪੁਰ ਰੌਂਦੇ ਦੇ ਬੰਦ ਹੋਣ, ਉਹ ਭੀ

---

[1] ਗ਼ਾਜ਼ੀ ਅ਼ਰਬੀ ਅਤੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਮਰਦ ਤੋਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਦੇਖੋ, ਗਾਜ਼ੀ ੩-੪-੫.

ਗਾਂਡੀਵ ਸੱਦੀਦਾ ਹੈ. ਗਾਂਡਿਵ ਅਤੇ ਗਾਂਡੀਵ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਸਹੀ ਹਨ.

ਗਾਂਡੀਵਧਰ. ਅਰਜੁਨ, ਜੋ ਗਾਂਡੀਵ ਧਨੁਖ ਰਖਦਾ ਹੈ. ਗਾਂਡੀਵੀ.

ਗਾਡੀਵਾਨ. ਗੰਤ੍ਰੀਵਾਹ. ਗਾਡੀਆ. ਗੱਡੀ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਗਾਂਡੀਵੀ. ਦੇਖੋ, ਗਾਂਡੀਵਧਰ.

ਗਾਡੇਰਤਿ. ਦੇਖੋ, ਗਾਡਾ ੫.

ਗਾਡੋ. ਦੇਖੋ, ਗਾਡਾ ੨. "ਧੁਰ ਤ੍ਰੂਟੀ ਗਾਡੋ ਸਿਰਭਾਰਿ." (ਰਾਮ ਮ: ੧) ਇਸ ਥਾਂ ਗੱਡਾ ਸ਼ਰੀਰ, ਅਤੇ ਧੁਰ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਗੱਠ ਹੈ.

ਗਾਂਡੋ. ਦੇਖੋ, ਗਾਂਡਾ.

ਗਾਢ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰਕਟ. ਵਿਪਦਾ. ਮੁਸੀਬਤ. "ਗਾਢ ਪਰੀ ਬਿਰਹੀ ਜਨ ਕੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਵਿ—ਅਧਿਕ. ਬਹੁਤ। ੩ ਗਾੜ੍ਹਾ. ਸੰਘਣਾ। ੪ ਡੂੰਘਾ. ਗਹਿਰਾ। ੫ ਕਠਿਨ. ਔਖਾ। ੬ ਮਜਬੂਤ. ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ.

ਗਾਂਢ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੰਢ. ਜੋੜ. ਗੱਠ.

ਗਾਂਢਣਾ, ਗਾਢਨ ਕ੍ਰਿ. ਗ੍ਰੰਥਨ. ਗੁੰਦਣਾ. ਪਰੋਣਾ। ੨ ਜੋੜਨਾ. "ਟੂਟੀ ਗਾਢਨਹਾਰ ਗੋਪਾਲ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਕੂਰੇ ਗਾਢਨ ਗਾਢੇ." (ਗਉ ਮ: ੪) "ਜਨਮ ਜਨਮ ਕਾ ਟੂਟਾ ਗਾਂਢਾ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੫)

ਗਾਢਾ. ਦੇਖੋ, ਗਾਢ ੬. "ਗਾਢੇ ਗੜ੍ਹਾਨ ਕੇ ਤੋੜਨਹਾਰ." (ਅਕਾਲ) ਮਜਬੂਤ ਕਿਲਿਆਂ ਦੇ ਸਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਾਢਨ. "ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਟੂਟੇ ਗਾਢੇ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫)

ਗਾਣਪਤਜ. ਸੰ. ਵਿ—ਗਣਪਤਿ (ਗਣੇਸ਼) ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਣੇਸ਼ ਦਾ ਉਪਾਸਕ.

ਗਾਣਵਾ. ਵਿ—ਗਿਣਤੀ ਦਾ. ਗਿਣਵਾਂ. ਗਿਣਿਆ ਹੋਇਆ. ਸਿੰਧੀ. ਗਾਣਵੋ. "ਜੋ ਦਿਹ ਲਧੇ ਗਾਣਵੇ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਗਿਣੇ ਹੋਏ ਦਿਨ, ਅਰਥਾਤ ਜੀਵਨ ਦੇ ਗਿਣਕੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਦਿਨ.

ਗਾਣਵੇ. ਦੇਖੋ, ਗਾਣਵਾ.

ਗਾਤ. ਸੰ. ਗਾਤ੍ਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ. "ਬਿਨਸਿਜੈਹੈ ਤੇਰੋ ਗਾਤ." (ਜੈਜਾ ਮ: ੯) ੨ ਅੰਗ. ਚਿੰਨ੍ਹ. "ਮੈਨ ਕੇ ਤੌਮੈ ਹੈਂ ਸਭ ਗਾਤ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਗਤਿ. ਮੁਕਤਿ. ਦੇਖੋ, ਗਤਿ ੫. "ਨਾਥ ਨਰਹਰਿ, ਕਰਹੁ ਗਾਤ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੪ ਗ੍ਯਾਤ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ—"ਤਊ ਮਹਾ ਗੁਰੁ ਦ੍ਰੋਹੀ ਗਾਤ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗਾਤਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਤ੍ਰ (ਸ਼ਰੀਰ) ਪੁਰ ਤਲਵਾਰ ਪਹਿਰਣ ਦੀ ਪੇਟੀ, ਜੋ ਜਨੇਊ ਵਾਂਙ ਮੋਢੇ ਉੱਪਰ ਪਹਿਰੀਦੀ ਹੈ. "ਜਰੀ ਗਾਤਰਾ ਜਹਿਂ ਗੁਲਜਾਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗਾਤਿ. ਗਤਿ. ਮੋਕ੍ਸ਼. ਮੁਕਤਿ. "ਭਈ ਹਮਾਰੀ ਗਾਤਿ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ੨ ਹਾਲਤ. ਦਸ਼ਾ. ਅਵਸ੍ਥਾ. "ਜਾਨੀ ਨ ਜਾਈ ਤਾਂਕੀ ਗਾਤਿ." (ਦੇਵ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਗਤਿ ੮। ੩ ਗਾਤ੍ਰਿ. ਗਵੈਯਾ. ਗਾਇਕ.

ਗਾਤੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਤ੍ਰ (ਸ਼ਰੀਰ) ਉੱਪਰ ਲਪੇਟੀ ਚਾਦਰ. ਕੁੜਤੇ ਆਦਿਕ ਦੀ ਥਾਂ ਦੇਹ ਪੁਰ ਲਪੇਟਿਆ ਵਸਤ੍ਰ। ੨ ਹਾਲਤ. ਦਸ਼ਾ. ਦੇਖੋ, ਗਤਿ ੮. "ਜਾਨਹੁ ਆਪਨ ਗਾਤੀ." (ਧਨਾ ਮ: ੪) ੩ ਦੇਖੋ, ਗ੍ਯਾਤਿ. "ਹਰਿ ਧਿਆਵਹੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਤੀ ਜੀਉ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਹਰਿ ਧਿਆਓ, ਜੋ ਸਾਡਾ ਗ੍ਯਾਤੀ (ਸੰਬੰਧੀ) ਹੈ। ੪ ਦੇਖੋ, ਗਾਤ੍ਰਿ.

ਗਾਤੁ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਾਰਗ. ਰਸਤਾ। ੨ ਗੀਤ। ੩ ਗਵੈਯਾ। ੪ ਭ੍ਰਮਰ. ਭੌਰਾ। ੫ ਗੰਧਰਵ। ੬ ਧਨ. ਦੌਲਤ.

ਗਾਤੇ. ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ. ਗਾਉਂਦੇ। ੨ ਮੁਕਤਿ. ਨਜਾਤ. ਦੇਖੋ, ਗਤਿ ੫. "ਕਰਹੁ ਹਮਾਰੀ ਗਾਤੇ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੩ ਗਤਿ ਹੈ. ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੈ. "ਹਰਿ ਏਕਸ ਤੇ ਮੇਰੀ ਗਾਤੇ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਗਾਤ੍ਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ। ੨ ਅੰਗ.

ਗਾਤ੍ਰਿ. ਸੰ. ਗਾਤ੍ਰ. ਗਾਇਕ. ਗਵੈਯਾ.

ਗਾਥ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਇਨ. ਗਾਉਣਾ। ੨ ਸਤੋਤ੍ਰ. ਉਸਤਤਿ ਦਾ ਗੀਤ. "ਸੁਣ ਨਾਨਕ ਜੀਵੈ ਗਾਥ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ੩ ਗਾਥਾ. ਕਥਾ। ੪ ਦੇਖੋ, ਗਾਥੁ.

ਗਾਥਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਵੈਯਾ. ਗਾਇਕ। ੨ ਕਥਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਗਾਥਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ੍ਤੁਤਿ. ਉਸਤਤਿ. "ਗਾਥਾ ਗਾਵੰਤਿ ਨਾਨਕ." (ਗਾਥਾ) ੨ ਕਥਾ. ਪ੍ਰਕਰਣ ਕਹਾਣੀ. "ਰਾਰ ਕਰਤ ਝੂਠੀ ਲਗਿ ਗਾਥਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੩ ਉਹ ਇਤਿਹਾਸਿਕ (ਐਤਿਹਾਸਿਕ) ਰਚਨਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਅਤੇ ਦਾਨ ਆਦਿਕ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੋਵੇ. "ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਨ ਗੋਤ੍ਰ ਗਾਥਾ." (ਅਕਾਲ) ੪ ਇੱਕ ਛੰਦ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਆਰਯਾ ਅਤੇ ਗਾਹਾ ਭੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗਾਹਾ। ੫ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਭਾਸਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਪਾਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਮਿਲੇ ਦੇਖੀਦੇ ਹਨ. 'ਲਲਿਤ—ਵਿਸ੍ਤਰ' ਆਦਿਕ ਬੌੱਧ ਧਰਮ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ "ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਸਲੋਕ" ਅਤੇ "ਗਾਥਾ" ਇਸੇ ਭਾਸਾ ਵਿੱਚ ਹਨ. ਕਈ ਅਗ੍ਯਾਨੀ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਗਾਥਾ ਦਾ ਅਰਥ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾ ਹੀ ਆਪਣੀ ਅਲਪ ਵਿਦ੍ਯਾ ਦੇ ਕਾਰਣ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਸਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਵਿਰੁੱਧ ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ.

ਗਾਥੁ. ਪ੍ਰਾ. ਗਤ੍ਥ ਗੱਥ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੂੰਜੀ ਮੂਲਧਨ. "ਮਹਾਰਾਜਰੋ ਗਾਥੁ ਵਾਹੁ ਸਿਉ ਲੁਭੜਿਓ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਗਾਥ.

ਗਾਦ. ਸੰ. ਗਾਧ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ ਦੇ ਹੇਠ ਦਾ ਥੱਲਾ। ੨ ਜਲ ਤੇਲ ਆਦਿਕ ਦੇ ਥੱਲੇ ਬੈਠੀ ਹੋਈ ਮੈਲ.

ਗਾਦਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਿੱਦੜ। ੨ ਕਾਤਰ. ਕਾਇਰ. ਡਰਪੋਕ.

ਗਾਂਦਲਾ, ਗਾਂਦਲੀ ਵਿ—ਗੰਧਲਾ, ਗੰਧਲੀ. ਜੋ ਸਾਫ ਨਹੀਂ. ਮੈਲਾ. ਮੈਲੀ. "ਦੂੱਖਿਤ ਕਰਨ ਗਾਂਦਲੀ ਕਾਂਥੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗਾਦੀ. ਦੇਖੋ, ਗੱਦੀ. "ਗੁਰਗਾਦੀ ਕੀ ਸੇਵ ਕਰੰਤਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗਾਧ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ ਦਾ ਥੱਲਾ. ਥਾਹ। ੨ ਅਸਥਾਨ. ਥਾਂ. ਜਗਾ। ੩ ਚਾਹ. ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਇੱਛਾ. "ਨ ਆਧ ਹੈ ਨ ਗਾਧ ਹੈ ਨ ਬ੍ਯਾਧ ਕੋ ਬਿਚਾਰ ਹੈ." (ਅਕਾਲ) ੪ ਸਨਾਨ. ਗ਼ੁਸਲ.

ਗਾਂਧਰਵ. ਸੰ. ਗਾਨ੍ਧਰ੍ਵ. ਵਿ—ਗੰਧਰਵ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਾਗਵਿਦ੍ਯਾ। ੩ ਘੋੜਾ। ੪ ਮਨੁਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਅੱਠ ਵਿਆਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਿਆਹ. ਅਰਥਾਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿੱਚੀ ਪ੍ਰੇਮ ਹੋਣ ਪੁਰ ਹੋਇਆ ਸੰਯੋਗ. ਦੇਖੋ, ਵਿਵਾਹ ੬.

ਗਾਂਧਰਵ ਵੇਦ. ਦੇਖੋ, ਉਪਵੇਦ.

ਗਾਂਧਾਰ. ਦੇਖੋ, ਕੰਧਾਰ ੩। ੨ ਵਿ—ਗੰਧਾਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਕੰਧਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਗੰਧਾਰ। ੩ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸੱਤ ਸੁਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤੀਜਾ ਸੁਰ। ੪ ਸਿੰਦੂਰ (ਸੰਧੂਰ)

ਗਾਂਧਾਰੀ. ਗਾਂਧਾਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਸੁਬਲ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ, ਜੋ ਕੌਰਵਵੰਸ਼ੀ ਧ੍ਰਿਤਰਾਸ਼੍ਟ੍ਰ ਨੂੰ ਵਿਆਹੀ ਗਈ. ਇਸ ਤੋਂ ਦੁਰਯੋਧਨ ਆਦਿ ਸੌ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋਏ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪੁਤ੍ਰੀ ਦੁਹਸ਼ਲਾ ਜਨਮੀ, ਜੋ ਸਿੰਧੁ ਦੇ ਰਾਜਾ ਜੈਦਰਥ ਨੂੰ ਵਿਆਹੀ ਗਈ ਸੀ. ਗਾਂਧਾਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਅੰਨ੍ਹਾ ਵੇਖਕੇ ਆਪਣੇ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਪੁਰ ਭੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਰੱਖੀ. ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਪਤੀ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਆਨੰਦ ਤੋਂ ਵੰਚਿਤ ਹੈ, ਤਦ ਮੇਰਾ ਨੇਤ੍ਰ ਸਹਿਤ ਹੋਣਾ ਉੱਤਮ ਨਹੀਂ.

ਗਾਧਿ. ਕੁਸ਼ਿਕਵੰਸ਼ੀ ਕੁਸ਼ਾਂਬ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਇੱਕ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ. ਇਹ ਕਨੌਜ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ. ਇਸੇ ਲਈ ਕਨੌਜ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗਾਧਿਪੁਰ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਗਾਧਿਸੁਤ, ਗਾਧਿਜ, ਗਾਧਿਤਨਯ, ਗਾਧਿਨੰਦਨ, ਗਾਧਿਪੁਤ੍ਰ } ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ, ਜੋ ਗਾਧਿ ਦਾ ਬੇਟਾ ਸੀ. "ਗਾਧਿਤਨੈ ਪਰਖਤੇ ਹਰਿਚੰਦ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਗਾਧਿਪੁਰ. ਕਨੌਜ. ਦੇਖੋ, ਗਾਧਿ.

ਗਾਧੀ. ਹਰਹਟ ਅਤੇ ਖਰਾਸ ਹੱਕਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਗੱਦੀ, ਜਿਸ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪਸ਼ੁ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰੀਦਾ ਹੈ.

ਗਾਂਧੀ. ਸੰ. ਗਾਂਧਿਕ. ਸੁਗੰਧ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ. ਗੰਧਵਣਿਕ ੨.

ਗਾਂਧ੍ਰਬੀ. ਸੰ. ਗਾਨ੍ਧਰ੍ਵੀ—ਗਾਂਧਰ੍ਵੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੰਧਰਵ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ. ਗੰਧਰਵ ਦੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੰਧਰਵ ਇਸਤ੍ਰੀ.

ਗਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੀਤ। ੨ ਗਾਉਣਾ। ੩ ਸ੍ਵਰ. ਧੁਨਿ। ੪ ਗ੍ਯਾਨ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਗਾਨ ਧਾਨ ਧਰਤ ਹੀਐ ਚਾਹਿ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ਗ੍ਯਾਨ ਧ੍ਯਾਨ ਧਰਤ ਹਿਯੇ ਚਾਹ। ੫ ਫ਼ਾ ਪਾਨ ਵਿ—ਯੋਗ੍ਯ. ਲਾਇਕ਼। ੬ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਹੇ ਅੱਖਰ ਹੋਵੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਆਕੇ ਇਹ ਬਹੁਵਚਨ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਬੱਚਹ ਦਾ ਬੱਚਗਾਨ, ਰਾਜਹ ਦਾ ਰਾਜਗਾਨ ਆਦਿ.

ਗਾਨਬੰਧੁ. ਅਦਭੁਤਰਾਮਾਇਣ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਰਦ ਰਿਖੀ ਦਾ ਉਸਤਾਦ, ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਗਵਿਦ੍ਯਾ ਸਿਖਾਈ.

ਗਾਨਾ. ਦੇਖੋ, ਗਾਨ। ੨ ਗੋਪਨ (ਰਖ੍ਯਾ) ਲਈ ਮੰਤ੍ਰਵਿਧੀ ਨਾਲ ਹੱਥ ਬੱਧਾ ਡੋਰਾ. ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗਾਨਾ ਵਿਆਹ, ਯੁੱਧ, ਯਗ੍ਯ ਅਤੇ ਮੰਤ੍ਰਪ੍ਰਯੋਗ ਆਦਿ ਸਮੇਂ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗਾਨਾ ਬੰਨ੍ਹਣਾ। ੩ ਗੰਨਾ. "ਮੀਠ ਰਸ ਗਾਨੇ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਗਾਨਾ ਬੰਨ੍ਹਣਾ. ਵਿਆਹ ਅਥਵਾ ਜੰਗ ਲਈ ਹੱਥ ਗਾਨਾ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋਣਾ. ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਗਾਨਾ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਤ ਅਥਵਾ ਅਪਸਰਾਲਾੜੀ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਵੇਗੀ. "ਜਾਂ ਆਇਆ ਹੁਕਮ ਅਕਾਲ ਦਾ ਹਥ ਬੱਧਾ ਗਾਨਾ." (ਜੰਗਨਾਮਾ) ਦੇਖੋ, ਗਾਨਾ ੨.

ਗਾਨੀ. ਗਾਇਨ ਕੀਤੀ. "ਤੀਨੋ ਗਾਨੀ ਬਰਬੰਡਿਕਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਤੇਹਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਤੇਹਾਂ ਵੇਦਾਂ ਨੇ ਗਾਇਨ ਕੀਤੀ ਹੈ ਬਲਵੰਡਿਕਾ.

ਗਾਨੇ. ਗਾਨਾ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ। ੨ ਗਾਇਨ ਕੀਤੇ. ਗਾਏ। ੩ ਗੰਨਾ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. ਦੇਖੋ, ਗਾਨਾ ੩.

ਗਾਫਲ, ਗ਼ਾਫ਼ਿਲ } ਅ਼ غافل ਵਿ—ਬੇਖ਼ਬਰ. ਗ਼ਫ਼ਲਤ ਵਾਲਾ. ਸੁਸਤ. ਆਲਸੀ. "ਕਹਿ ਗਾਫਲ ਸੋਇਆ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੯) "ਬਖੀਲ ਗਾਫਿਲ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧)

ਗ਼ਾਫ਼ਿਲਸ਼ਿਕਨ. ਫ਼ਾ غافل‌شکن ਵਿ—ਗ਼ਾਫਿਲ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ. ਆਲਸੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਗਾਮ. ਸੰ. ਗਮਨ. ਗਤਿ. ਚਾਲ. "ਚਲ ਕੋ ਗਜਗਾਮੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਗਾਵਨ. ਗਾਇਨ. ਗਾਨ. "ਹਰਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਮ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੩ ਸੰ. ਗ੍ਰਾਮ. ਵਿ—ਸਮੁਦਾਯ. "ਮਿਲੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਗੁਣ ਗਾਮ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਿੰਡ. ਗਾਂਵ. ਗ੍ਰਾਮ. "ਗਾਮ ਕਿਸੀ ਮੇ ਸੋ ਨਹਿ ਰਹੈਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੫ ਫ਼ਾ گام ਕ਼ਦਮ. ਪੈਰ। ੬ ਘੋੜੇ ਦਾ ਲਗਾਮ। ੭ ਘੋੜੇ ਦੀ ਇੱਕ ਖ਼ਾਸ ਚਾਲ. ਕਦਮ ਕਦਮ ਸਾਧਾਰਣ ਚਾਲ.

ਗਾਮਚਾ, ਗਾਮਚੀ } ਫ਼ਾ گامچه ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜੇ ਦੇ ਸੁੰਮ ਅਤੇ ਗਿੱਟੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦਾ ਭਾਗ. "ਅਲਪ ਗਾਮਚੀ ਸੁੰਮ ਬਡੇਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਛੋਟੀ ਗਾਮਚੀ ਵਾਲਾ ਘੋੜਾ ਮਜਬੂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਗਾਮਨ. ਦੇਖੋ, ਗਾਇਨ ਅਤੇ ਗਾਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਾਮਨਿ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗਾਮੀ.

ਗਾਮਨਿ, ਗਾਮਨੀ, ਗਾਮਿਨੀ } ਸੰ. ਗਾਮਿਨੀ. ਵਿ—ਜਾਣ ਵਾਲੀ. ਤੁਰਣ ਵਾਲੀ. "ਨਹਿ ਸੰਗ ਗਾਮਨੀ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਗਜਗਾਮਿਨੀ.

ਗਾਮੀ. ਸੰ. ਗਾਮਿਨ੍. ਵਿ—ਜਾਣ ਵਾਲਾ. ਚਲਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਗਾਮਿਨੀ. "ਗੌਰਜਾ ਕਾਮਗਾਮੀ." (ਚੰਡੀ ੨) ਕਾਮ (ਮਨੋਹਰ) ਚਾਲ ਵਾਲੀ ਗਿਰਿਜਾ। ੩ ਗਮਨ (ਸੰਗਮ) ਕਰਤਾ. ਪਰਇਸਤ੍ਰੀਗਾਮੀ. "ਗੋਤਮਨਾਰਿ ਉਮਾਪਤਿ ਸੁਆਮੀ। ਸੀਸਧਰਨ ਸਹਸਭਗ ਗਾਮੀ." (ਜੈਤ ਰਵਿਦਾਸ) ਗੋਤਮਨਾਰਿਗਾਮੀ ਸਹਸ ਭਗ, ਉਮਾਪਤਿ ਸੁਆਮੀ ਸੀਸਧਰਨ. ਅਰਥਾਤ—ਕਾਮ ਦੇ ਵਸ਼ਿ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸੌ ਭਗ ਹੋਈ, ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਵਸ਼ਿ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਹੱਥ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਕਪਾਲੀ ਚਿਮਟ ਗਈ.

ਗਾਮ੍ਯ. ਦੇਖੋ, ਗਾਮ.

ਗਾਯ. ਦੇਖੋ, ਗਾਇ.

ਗਾਯਕ. ਦੇਖੋ, ਗਾਇਕ.

ਗਾਯਕਵਾਰ, ਗਾਯਕਵਾੜ ਮਹਾਰਾਜਾ ਬੜੌਦਾ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਪਦਵੀ. ਇਸ ਵੰਸ਼ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ 'ਦਾਮਾਜੀ ਗਾਯਕਵਾੜ' ਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਬੜੌਦਾ.

ਗਾਯਤ. ਅ਼ غایت ਗ਼ਾਯਤ. ਵਿ—ਅਤਯੰਤ. ਨਿਹਾਯਤ. ਅਧਿਕ. ਹੱਦੋਂ ਵਧਕੇ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿਨਾਰਾ. ਕੰਢਾ। ੩ ਨਤੀਜਾ। ੪ ਪ੍ਰਯੋਜਨ. ਮਤਲਬ.

ਗਾਯਤ੍ਰੀ. ਦੇਖੋ, ਗਾਇਤ੍ਰੀ.

ਗਾਯਨ. ਦੇਖੋ, ਗਾਇਨ.

ਗ਼ਾਯਬ. ਅ਼ غایب ਵਿ—ਗ਼ੈਬ (ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ). ਲੋਪ. ਅੰਤਰਧਾਨ। ੨ ਗੈਰਹਾਜਿਰ.

ਗ਼ਾਯਬਾਨਾ. ਦੇਖੋ. ਗੈਬਾਨਾ.

ਗਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਦ. ਗੰਧਲਾਪਨ। ੨ ਪਾਣੀ ਦੇ ਥੱਲੇ ਦੀ ਮੈਲ ਕੀਚ ਆਦਿ। ੩ ਗਰਵ. ਅਹੰਕਾਰ. "ਮਨ ਮਹਿ ਧਰਤੇ ਗਾਰ." (ਦੇਵ ਮ: ੫) "ਮਾਇਆਮਤ ਕਹਾਲਉ ਗਾਰਹੁ?" (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫) ੪ ਗੜ੍ਹ. ਗਢ. ਕਿਲਾ. ਦੁਰਗ. "ਕੋਊ ਬਿਖਮ ਗਾਰ ਤੋਰੈ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੫ ਗਾਲੀ. ਗਾਲ. ਦੁਸ਼ਨਾਮਦਹੀ. "ਗਾਰ ਦੈਨਹਾਰੀ ਬੋਲਹਾਰੀ ਡਾਰੀ ਸੇਤ ਕੋ." (ਭਾਗੁ ਕ) ੬ ਦੇਖੋ, ਗਾਲਨਾ. "ਗਾਰ ਗਾਰ ਅਖਰਬ ਗਰਬ." (ਪ੍ਰਿਥੁਰਾਜ) ੭ ਦੇਖੋ, ਗਾਰੂ। ੮ ਫ਼ਾ غار ਗ਼ਾਰ. ਟੋਆ. ਖਾਤਾ. "ਸੈਸਾਰ ਗਾਰ ਬਿਕਾਰ ਸਾਗਰ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ੯ ਪਹਾੜ ਦੀ ਖੁੱਡ. ਕੰਦਰਾ। ੧੦ ਫ਼ਾ گار ਪ੍ਰਤ੍ਯ. ਇਹ ਪਦਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਲਗਕੇ ਸਬਬ (ਕਾਰਣ), ਵਾਨ (ਵਾਲਾ), ਯੋਗ੍ਯ (ਲਾਯਕ਼) ਆਦਿਕ ਅਰਥ ਬੋਧਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਰੋਜ਼ਗਾਰ, ਯਾਦਗਾਰ ਆਦਿ. "ਗੁਨਹਗਾਰ ਲੂਣਹਰਾਮੀ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫)

ਗਾਰਹੁ. ਗਰਵਹੁੰ. ਅਹੰਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਂ. ਦੇਖੋ, ਗਾਰ ੩.

ਗਾਰਕ. ਵਿ—ਗਾਲਕ. ਗਾਲਣ ਵਾਲਾ. "ਗਨੀਮਨ ਕੋ ਗਾਰਕ ਹੈ." (ਅਕਾਲ)

ਗਾਰਕੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰਕ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਤਬਾਹੀ. ਬਰਬਾਦੀ. ਪ੍ਰਲੈ. "ਭਯੋ ਸਮਾ ਇਨ ਗਾਰਕੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗਾਰਗੀ. ਸੰ. ਗਾਰ੍‍ਗੀ. ਗਰਗ ਗੋਤ੍ਰ ਦੀ ਇੱਕ ਕੰਨ੍ਯਾ, ਜੋ ਵਡੀ ਪੰਡਿਤਾ ਸੀ. ਇਹ ਮੈਤ੍ਰੇਯੀ ਦੀ ਭੂਆ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਵਿੱਚ ਵਿਤਾਈ. ਇਸ ਦੀ ਕਥਾ ਬ੍ਰਿਹਦਾਰਣ੍ਯਕ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਆਈ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਵੇਦਾਂਤਚਰਚਾ ਇੱਕ ਵਾਰ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੋਈ ਸੀ। ੨ ਦੁਰਗਾ. ਦੇਵੀ। ੩ ਯਾਗ੍ਯਵਲਕ ਰਿਖੀ ਦੀ ਇੱਕ ਇਸਤ੍ਰੀ.

ਗਾਰਤ. ਅ਼ غارت ਗ਼ਾਰਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲੁੱਟਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਵਿ—ਨਸ੍ਟ. ਬਰਬਾਦ. ਤਬਾਹ.

ਗਾਰਨ, ਗਾਰਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਗਾਲਨਾ. "ਤਨੁ ਜਉ ਹਿਵਾਲੇ ਗਾਰੈ." (ਰਾਮ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਗ਼ਾਰਤ ਕਰਨਾ "ਸੰਤ ਉਬਾਰ, ਗਨੀਮਨ ਗਾਰੈ." (ਅਕਾਲ) ੩ ਮਿਲਾਉਣਾ. "ਘਸਿ ਕੁੰਕਮ ਚੰਦਨ ਗਾਰਿਆ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ) ਚੰਦਨ ਕੇਸਰ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਵਾਂਙ ਜੀਵਾਤਮਾ ਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ.

ਗਾਰਬ. ਸੰ. ਗਰ੍‍ਬ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਭਿਮਾਨ. ਅਹੰਕਾਰ.

ਗਾਰਬਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ. ਗਰਬ ਕਰਕੇ. "ਕਾਇਤੁ ਗਾਰਬਿ ਹੰਢੀਐ?" (ਵਾਰ ਆਸਾ) "ਮਨ, ਤੂ ਗਾਰਬਿ ਅਟਿਆ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੩)

ਗਾਰਬੁ. ਦੇਖੋ, ਗਾਰਬ. "ਚਾਕਰ ਲਗੇ ਚਾਕਰੀ ਨਾਲੇ ਗਾਰਬੁ ਵਾਦ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਗਾਰਰੂ. ਦੇਖੋ, ਗਾਰੜੂ.

ਗਾਰਵ, ਗਾਰਵੁ ਦੇਖੋ, ਗਾਰਬ। ੨ ਗੌਰਵ. ਗੁਰੁਤਾ. ਵਡਿਆਈ. "ਧਨਹਿ ਕਿਆ ਗਾਰਵੁ ਦਿਜੈ?" (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ੩ ਗਿਰਿਵ੍ਰਜ ਦੇ ਆਸਪਾਸ ਦਾ ਇਲਾਕਾ, ਜੋ ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਗਿਰਿਵ੍ਰਜ (ਜਿਸ ਦਾ ਹੁਣ ਨਾਉਂ ਰਾਜਗ੍ਰਿਹ ਹੈ) ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਮਗਧ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸੀ. "ਗਾਰਵ ਦੇਸ ਬਸਤ ਹੈ ਜਹਾਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੧੦)

ਗਾਰੜੀ, ਗਾਰੜੂ, ਗਾਰੜੂ ਸੰ. ਗਾਰੁਡ—ਗਾਰੁੜ. ਗਰੁੜਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਗ੍ਯਾਤਾ। ੨ ਸਰਪਵਿਸ਼ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦਾ ਜਾਣੂ. "ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੋਈ ਗਾਰੜੂ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਗੂਜ ੧) "ਦਸਨ ਬਿਹੂਨ ਭੁਯੰਗੰ ਮੰਤ੍ਰੀ ਗਾਰੁੜੀ ਨਿਵਾਰੰ." (ਗਾਥਾ) ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਠਾਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸਰਪ, ਡੰਗਣ (ਦੰਸ਼ਨ) ਬਿਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੩ ਗਰੁੜਮੰਤ੍ਰ, ਜੋ ਸਰਪਵਿਖ ਦੂਰ ਕਰਤਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ. "ਗਾਰੜੁ ਗੁਰਗਿਆਨ." (ਮਲਾ ਅ: ਮ: ੧) ੪ ਸੰ. ਗਾਰੁਡੀ. ਗਰੁੜਵਿਦ੍ਯਾ. "ਕਹੂੰ ਬੈਠਕੈ ਗਾਰੜੀਗ੍ਰੰਥ ਬਾਚੈਂ." (ਜਨਮੇਜਯ)

ਗਾਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੀਚ. ਪੰਕ. ਚਿੱਕੜ। ੨ ਗਾਲੀਆਂ. "ਛੋਹਿਓ ਮੁਖ ਤੇ ਸੁਨਿਕਰਿ ਗਾਰਾ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ੩ ਕਾਫ਼ੀ ਠਾਟ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਪੂਰਣ ਰਾਗ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੋਵੇਂ ਗਾਂਧਾਰ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਨਿਸਾਦ ਲਗਦੇ ਹਨ. ਆਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁੱਧ ਨਿਸਾਦ ਅਤੇ ਗਾਂਧਾਰ, ਅਵਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਕੋਮਲ ਗਾਂਧਾਰ ਅਤੇ ਨਿਸਾਦ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਰਿਸਭ ਹੈ. ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਗਾਯਕਾਂ ਨੇ ਕਾਨੜੇ ਦਾ ਭੇਦ ਕਲਪਿਆ ਹੈ, ਅਰ ਕਈਆਂ ਨੇ ਕਮਾਚ ਠਾਟ ਦਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ.

ਗਾਰਿ. ਦੇਖੋ, ਗਾਰੀ। ੨ ਗਾਲਕੇ.

ਗਾਰਿਆ. ਦੇਖੋ, ਗਾਰਨਾ.

ਗਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਲੀ. ਦੁਸ਼ਨਾਮਦਹੀ। ੨ ਬਦਦੁਆ਼. ਸ੍ਰਾਪ (ਸ਼ਾਪ). "ਤਿਸ ਕੈ ਕੁਲਿ ਲਾਗੀ ਗਾਰੀ." (ਮਲਾ ਮ: ੪)

ਗਾਰੁੜ. ਦੇਖੋ, ਗਾਰੜੀ. "ਤਾੜੈ, ਗਾਰੁੜ ਤੁਮ ਸੁਣਹੁ." (ਓਅੰਕਾਰ) ਵਿਕਾਰ ਰੂਪ ਸਰਪਾਂ ਦੀ ਵਿਸ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰਿਨਾਮ ਗਾਰੁੜ (ਗਰੁੜਮੰਤ੍ਰ) ਸੁਣਹੁ.

ਗਾਰੁੜੀ. ਦੇਖੋ, ਗਾਰੜੀ.

ਗਾਰੈ. ਦੇਖੋ, ਗਾਰਨਾ.

ਗਾਰੂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੜ੍ਹੀ. ਛੋਟਾ ਕਿ਼ਲਾ. "ਗੁਰਿ ਬਿਖਮ ਗਾਰ੍ਹ ਤੋਰੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) ੨ ਗ਼ਾਰ. ਪਹਾੜੀ ਖੁੱਡ. ਕੰਦਰਾ. "ਬਿਖਮ

ਗਾਰੁ ਕਰੁ ਪਹੁਚੈ ਨਾਹੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਗਾਰ੍ਹਪਤਜ. ਸੰ. ਗਾਰ੍ਹਪਤ੍ਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰਿਹਪਤੀ (ਘਰ ਦਾ ਮਾਲਿਕ), ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ. ਉਹ ਅਗਨਿ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਦੇਵ ਪਿਤ੍ਰਿ ਕਾਰਜ ਅਤੇ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਗਾਲ. ਸਿੰਧੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੱਲ. ਬਾਤ. "ਸੰਤ ਤੇਰੇ ਸਿਉ ਗਾਲ ਗਲੋਹੀ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਸਭ ਰੈਨਿ ਸਮ੍ਹਾਲਹਿ ਹਰਿਗਾਲ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੪) "ਕੋਈ ਆਨਿ ਸੁਨਾਵੈ ਹਰਿ ਕੀ ਹਰਿਗਾਲ." (ਨਟ ਮ: ੪) ੨ ਗਾਲੀ. ਸ੍ਰਾਪ (ਸ਼ਾਪ). ੩ ਦੇਖੋ, ਗਾਲਨਾ। ੪ ਦੇਖੋ, ਗਾਲ੍ਹ.

ਗਾਲਕ. ਵਿ—ਗਾਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਵਿਨਾਸ਼ਕ.

ਗਾਲਨ. ਕ੍ਰਿ—ਗਾਲਣਾ। ੨ ਟਪਕਾਉਣਾ. ਚੁਆਉਣਾ.

ਗਾਲਬ. ਅ਼ غالب ਗ਼ਾਲਿਬ. ਵਿ—ਪ੍ਰਬਲ. ਜ਼ੋਰਾਵਰ। ੨ ਵਿਜਯੀ. ਫ਼ਤੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਕ਼ਾਲਬ (ਸੰਚੇ) ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਗਾਲਬ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. "ਗੁਲਿਕਾ ਗਾਲਬ ਮਹਿ ਢਲਵਾਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਉਰਦੂ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵੀ। ੫ ਦੇਖੋ, ਗਾਲਵ.

ਗਾਲਭ. ਦੇਖੋ, ਗਾਲਵ.

ਗਾਲਵ. ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਰਿਖੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁਤ੍ਰ। ੨ ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਦਾ ਇੱਕ ਚੇਲਾ. ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਗਾਲਵ ਵਿਦ੍ਯਾ ਪੜ੍ਹ ਚੁੱਕਾ, ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਗੁਰੁਦਕ੍ਸ਼ਿਣਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀ. ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਦੱਛਣਾ ਲੈਣੋ ਨਾਂਹ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਗਾਲਵ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹਠ ਕੀਤਾ. ਅੰਤ ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਨੇ ਖਿਝਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਦੱਖਣਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ, ਤਦ ਅੱਠ ਸੌ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦੇ ਘੋੜੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨ ਕਾਲੇ ਹੋਣ ਮੈਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕਰ. ਗਾਲਵ ਨੇ ਚਿੰਤਾਤੁਰ ਹੋਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗਰੁੜ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕੀਤਾ. ਗਰੁੜ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਰਾਜਾ ਯਯਾਤੀ ਪਾਸ ਲੈ ਗਿਆ. ਰਿਖੀ ਨੇ ਰਾਜਾ ਤੋਂ ਘੋੜੇ ਮੰਗੇ. ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਅਜੇਹੇ ਘੋੜੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਪੁਤ੍ਰੀ 'ਮਾਧਵੀ ਨੂੰ ਤੂੰ ਲੈਜਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਤੇਰਾ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ. ਗਾਲਵ ਮਾਧਵੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜਾ ਹਰ੍ਯਸ਼੍ਵ ਪਾਸ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਆਪ ਇਸ ਕੰਨ੍ਯਾ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪੁਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਸੌ ਘੋੜੇ ਦਿਓ. ਹਰ੍ਯਸ਼੍ਵ ਨੇ "ਸੁਮਨਾ" ਪੁਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਦੋ ਸੌ ਘੋੜੇ ਸਮੇਤ ਮਾਧਵੀ ਗਾਲਵ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੀ. ਫੇਰ ਰਿਖੀ ਕਾਸ਼ੀਪਤਿ ਰਾਜਾ ਦਿਵੋਦਾਸ ਪਾਸ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਭੀ "ਪ੍ਰਤਰਦਨ" ਪੁਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਦੋ ਸੌ ਘੋੜੇ ਸਮੇਤ ਗਾਲਵ ਨੂੰ ਮਾਧਵੀ ਮੋੜ ਦਿੱਤੀ. ਫਿਰ ਗਾਲਵ ਨੇ ਮਾਧਵੀ ਉਸ਼ੀਨਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ, ਉਸ ਨੇ "ਸ਼ਿਵੀ" ਪੁਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਦੋ ਸੌ ਘੋੜੇ ਸਮੇਤ ਮਾਧਵੀ ਗਾਵਲ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ. ਜਦ ਹੋਰ ਕਿਤੇ ਇਸ ਕ਼ਿਸਮ ਦੇ ਘੋੜੇ ਮਿਲਦੇ ਨਾ ਦਿੱਸੇ, ਤਦ ਗਰੁੜ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਗਾਲਵ ਨੇ ਦੋ ਸੌ ਘੋੜੇ ਦੇ ਬਦਲੇ ਮਾਧਵੀ ਅਤੇ ਛੀ ਸੌ ਘੋੜੇ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰਦੱਛਣਾ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਇਆ. ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਨੇ ਮਾਧਵੀ ਤੋਂ "ਅਸ਼੍ਟਕ" ਨਾਮੀ ਪੁਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ. ਅੰਤ ਨੂੰ ਗਾਲਵ ਨੇ ਮਾਧਵੀ ਮੁੜ ਰਾਜਾ ਯਯਾਤਿ ਦੇ ਜਾ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੀ. "ਗਾਲਵ ਆਦਿ ਅਨੰਤ ਮੁਨੀਸਰ ਬ੍ਰਹਮ੍ਹੂੰ ਤੇ ਨਹਿ ਜਾਤ ਗਨਾਯੇ." (ਦੱਤਾਵ)

ਗਾਲੜੀ. ਵਿ—ਬਹੁਤ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਗੱਪੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੀ ਤਸੀਲ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਪਿੰਡ. ਇੱਥੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀਚੰਦ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ.

ਗਾਲਾਇ. ਦੇਖੋ, ਗਲਾਉਣਾ. "ਇੱਕ ਫਿਕਾ ਨ ਗਾਲਾਇ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਫਿੱਕਾ ਬੋਲ ਨਾ ਕਹੁ

ਗਾਲਾਇਓ. ਕਥਨ ਕੀਤਾ. ਕਿਹਾ. ਦੇਖੋ, ਗਲਾਉਣਾ. "ਕਿਆ ਗਾਲਾਇਓ ਭੂਛ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਭੂਛ.

ਗਾਲਿ, ਗਾਲੀ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਗਾਲਕੇ. ਗਲਾਕੇ. "ਹਿਵੈ ਗਾਲਿ ਗਾਲਿ ਤਨੁ ਛੀਜੈ." (ਕਲਿ ਅ: ਮ: ੪) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੱਲ. ਬਾਤ. "ਬਿੰਦਕ ਗਾਲਿ ਸੁਣੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਗਾਲੀ ਬਿਆ ਵਿਕਾਰ, ਨਾਨਕ ਧਣੀ ਵਿਹੂਣੀਆ." (ਵਾਰ ਗਉ ੨ ਮ: ੫) "ਨਾਨਕ ਗਾਲੀ ਕੂੜੀਆ ਬਾਝ ਪਰੀਤਿ ਕਰੇਇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਵਡ) ੩ ਗੱਲ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. ਗੱਲਾਂ. ਬਾਤਾਂ. "ਸੇ ਗਾਲੀ ਰਬ ਕੀਆ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੪ ਤ੍ਰਿਤੀਯਾ ਵਿਭਕ੍ਤਿ. ਗੱਲੀਂ. ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ. ਬਾਤਾਂ ਨਾਲ. "ਗਾਲੀ ਹਰਿਨੀਹੁ ਨ ਹੋਇ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) ੫ ਸੰ. ਗਾਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਲ. ਦੁਸ਼ਨਾਮਦਹੀ. ਸ਼ਾਪ (ਸ੍ਰਾਫ). "ਜੋ ਬੇਮੁਖ ਗੋਬਿੰਦ ਤੇ ਪਿਆਰੇ, ਤਿਨਿ ਕੁਲਿ ਲਾਗੈ ਗਾਲਿ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੫) ੬ ਬਦਨਾਮੀ. ਕਲੰਕ. ਧੱਬਾ. "ਤੇਰੇ ਕੁਲਹਿ ਨ ਲਾਗੈ ਗਾਲਿ ਜੀਉ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੫)

ਗਾਲ੍ਹ. ਸੰ. ਗਲ੍ਲ—ਗੱਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਪੋਲ. ਰੁਖ਼ਸਾਰ. ਗੰਡ.

ਗਾਲ੍ਹ ਬਜਾਨਾ, ਗਾਲ੍ਹ ਮਾਰਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਬਕਬਾਦ ਕਰਨਾ। ੨ ਸ਼ੇਖ਼ੀ ਮਾਰਨੀ. "ਆਵਤ ਹੈਂ ਚਲੇ ਗਾਲ੍ਹ ਬਜਾਵਤ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਸ਼ਿਵਮੰਦਿਰ ਵਿੱਚ (ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਅੰਗੂਠਾ ਪਾਕੇ) ਬਕਰੇ ਜੇਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਕੱਢਣੀ.

ਜਦ ਸਤੀ ਆਪਣੇ ਪਤਿ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਦੇਖਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦਕ੍ਸ਼ ਦੇ ਯੱਗ ਵਿੱਚ ਸੜ ਗਈ, ਤਦ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਗਣ ਵੀਰਭਦ੍ਰ ਨੇ ਆਕੇ ਯੱਗ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦਕ੍ਸ਼ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ. ਅੰਤ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਦਕ੍ਸ਼ ਦੇ ਧੜ ਪੁਰ ਬਕਰੇ ਦਾ ਸਿਰ ਜੜਕੇ (ਸਹੁਰੇ ਨੂੰ) ਜ਼ਿੰਦਾ ਕੀਤਾ. ਦਕ੍ਸ਼ ਦੀ ਬਕਰੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਕੇ ਸ਼ਿਵ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ. ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕ ਗਲ੍ਹ ਬਜਾਉਂਦੇ ਹਨ. "ਅਜ ਸਮ ਬੋਲਹਿ ਮੁਖ ਪਰ ਕਰ ਧਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗਾਲ੍ਹੜ. ਕਾਟੋ, ਗਿਲਹਰੀ.

ਗਾਵ. ਗਾਇਨ. ਗਾਨ. "ਗਾਵ ਲੇਹ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਸੰ. ਗਾਵ: ਪ੍ਰਿਥਮਾ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. ਗਾਈਆਂ. ਗਊਆਂ. "ਗਾਵ ਸਭ ਆਨੀ." (ਨਰਾਵ) ੩ ਗ੍ਰਾਮ. ਗਾਂਵ. "ਬਿਖੈਬਿਆਧਿ ਕੇ ਗਾਵ ਮਹਿ ਬਾਸੁ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ੪ ਫ਼ਾ گاو ਬੈਲ. ਬਲਦ. "ਅਮਿਤ ਗਾਵ ਲਵਗਨ ਕੇ ਭਰੇ." (ਦੱਤਾਵ) ਬੇਅੰਤ ਬੈਲ ਲੌਂਗਾਂ ਦੇ ਲੱਦੇ ਹੋਏ.

ਗਾਂਵ. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਗ੍ਰਾਮ. ਪਿੰਡ.

ਗਾਵਸਿ
ਗਾਵਸੀ } ਗਾਵੇਗਾ। ੨ ਗਾਉਂਦਾ. ਗਾਇਨ ਕਰਦਾ.

ਗਾਵਹਿ. ਗਾਂਉਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਗਾਵਹਿਂ. ਗਾਂਉਂਦੇ ਹਨ. "ਗਾਵਹਿ ਈਸਰੁ ਬਰਮਾ ਦੇਵੀ." (ਜਪੁ)

ਗਾਵਹੀ. ਗਾਂਉਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਗਾਵਹੀਂ. ਗਾਂਉਦੇ ਹਨ.

ਗਾਵਣ. ਦੇਖੋ, ਗਾਇਨ.

ਗਾਵਣਹਾਰਾ. ਵਿ—ਗਾਉਣਵਾਲਾ. ਗਵੈਯਾ. ਗਾਇਕ. "ਕੇਤੇ ਗਾਵਣਹਾਰੇ." (ਜਪੁ)

ਗ਼ਾਵਣਾ. ਦੇਖੋ, ਗਾਇਨ। ੨ ਵਿ—ਗਾਇਨ ਯੋਗਜ. ਗਾਨੇ ਲਾਇਕ. "ਰੈਣਿ ਦਿਨਸੁ ਪਰਭਾਤਿ ਤੂਹੈ ਹੀ ਗਾਵਣਾ." (ਵਾਰ ਸੋਰ ਮ: ੪)

ਗਾਵਣਿ. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਗਾਇਨਵਿਦਜਾ। ੨ ਕੀਰਤਨ. "ਗਾਵਣਿ ਗਾਵਹਿ ਜਿਨਿ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰੁ." (ਗਉ ਮ: ੩) ੩ ਦੇਖੋ, ਗਾਵਨਿ.

ਗਾਵਤ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਗਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ. "ਗਾਵਤ ਸੁਣਤ ਸਭੇ ਹੀ ਮੁਕਤੇ." (ਮਾਝ ਮ: ੫)

ਗਾਵ ਤਕੀਆ
ਗਾਵ ਤਕੀਯਹ } ਫ਼ਾ گاو تکیہ ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਵਡਾ ਸਿਰ੍ਹਾਨਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਿੱਠ ਲਾਕੇ ਬੈਠੀਏ. ਗਾਵਾ.

ਗਾਵਨ. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਗਾਇਨ. ਗਾਉਣਾ.

ਗਾਵਨਹਾਰਾ. ਗਾਉਣਵਾਲਾ. ਗਾਇਕ. ਗਵੈਯਾ.

ਗਾਵਨਿ. ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ. "ਗਾਵਨਿ ਪੰਡਿਤ ਪੜਨਿ ਰਖੀਸਰ." (ਜਪੁ) ੨ ਦੇਖੋ, ਗਾਵਣਿ.

ਗਾਵਨੀ. ਦੇਖੋ, ਗਾਵਨਿ। ੨ ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਗਾਇਨ (ਗਾਉਣ) ਦੀ ਰੀਤੀ. "ਗਾਵਨੀ ਨੀਕੀ." (ਮਲਾ ਮ: ੫)

ਗਾਵਨੋ. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਗਾਇਨ. ਗਾਉਣਾ। ੨ ਵਿ—ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ. "ਕੋਈ ਰਾਮਨਾਮ ਗੁਨ ਗਾਵਨੋ। ਜਨ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਪਗ ਲਾਵਨੋ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ)

ਗਾਂਵ ਬਾਂਧਨਾ. ਗ੍ਰਾਮ ਵਸਾਉਣਾ. ਪਿੰਡ ਬੰਨ੍ਹਣਾ. "ਕਾਹਲੂਰ ਮੇਂ ਬਾਂਧਿਓ ਆਨ ਅਨੰਦਪੁਰ ਗਾਂਵ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਇੱਥੇ ਬਾਂਧਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਆਬਾਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੈ.

ਗਾਵਰ. ਫ਼ਾ گاور ਬੇਦੀਨ. ਕਾਫ਼ਿਰ. "ਉਰਝਿਰਹਿਓ ਰੇ ਬਾਵਰ ਗਾਵਰ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਗਵਾਰ। ੩ ਗਹ੍ਵਰ. ਦੇਖੋ, ਗਹਬਰ.

ਗਾਵਰਾ
ਗਾਂਵੜਾ } ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਗ੍ਰਾਮ. ਪਿੰਡ. ਗਾਂਵ. "ਬਚਾਇਲਯੋ ਗਾਵਰਾ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਗਾਵਾ. ਦੇਖੋ, ਗਾਵ ਤਕੀਆ। ੨ ਗ੍ਰਾਮ. ਪਿੰਡ. "ਦੇਹੀ ਗਾਵਾ ਜੀਉ ਧਰ ਮਹਿਤਉ." (ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ) ਦੇਹੀ (ਸ਼ਰੀਰ) ਪਿੰਡ ਹੈ, ਜੀਵਾਤਮਾ ਵਿਸਵੇਦਾਰ ਹੈ। ੩ ਸੰ. ਗਵ੍ਯ. ਵਿ—ਗਉ ਦਾ. ਗੋ ਸੰਬੰਧੀ. ਗੋਕਾ. "ਗਾਵਾ ਗੋਬਰ ਲੇਹੁ ਮੰਗਾਇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੭੦) ੪ ਗਾਵਾਂ. ਗਾਇਨ ਕਰਾਂ. "ਜਬ ਦੇਖਾ ਤਬ ਗਾਵਾ." (ਸੋਰ ਨਾਮਦੇਵ)

ਗਾਵਾਇਦਾ. ਗਾਇਨ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ. "ਆਪੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾਇਦਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੪)

ਗਾਵਾਈ. ਗਾਇਨ ਕਰਾਈ। ੨ ਗਾਇਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੩ ਗਾਉਣ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ। ੪ ਗੁੰਮ ਕਰਵਾਈ. ਮਿਟਵਾਈ.

ਗਾਵਾਏ. ਗਾਇਨ ਕਰਾਏ। ੨ ਖੋਏ. ਗਵਾਏ. "ਹਲਤ ਪਲਤ ਦੋਵੈ ਗਾਵਾਏ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩)

ਗਾਵਾਹਾ. ਗਾਇਨ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ. "ਗੁਣ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਵਾਹਾ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) ੨ ਗਾਇਨ ਯੋਗਜ ਹੈ. ਗਾਉਣ ਲਾਇਕ ਹੈ.

ਗਾਵਾਧਾ. ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ। ੨ ਗਾਇਨ ਕਰਵਾਇਆ.

ਗਾਵਾਰ
ਗਾਵਾਰੁ } ਦੇਖੋ, ਗਵਾਰ. "ਕਾਚਾ ਧਨੁ ਸੰਚਹਿ ਮੂਰਖ ਗਾਵਾਰ." (ਧਨਾ ਮ: ੩)

ਗਾਵਾਵਹਿ. ਗਾਇਨ ਕਰਾਵਹਿ। ੨ ਗਵਾ (ਖੋ) ਦਿੰਦਾ ਹੈ. ਗੁਆਉਂਦਾ ਹੈ। ੩ ਗਵਾਵਹਿਂ. ਖੋਦਿੰਦੇ ਹਨ. "ਧਰਮੀ ਧਰਮ ਕਰਹਿ ਗਾਵਾਵਹਿ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਗਾਵਿਆ. ਗਾਇਆ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਗਾਇਆ ਹੋਇਆ. ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ. "ਸਹਜੇ ਗਾਵਿਆ ਥਾਇ ਪਵੈ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੩)

ਗਾਵਿਸ. ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਗਵ (ਬੈਲ) ਪੁਰ ਇਸਥਿਤ ਹੋਈ, ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. ਜ਼ਮੀਨ. (ਸਨਾਮਾ)

ਗਾਵਿਸਇਸ. ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦਾ ਈਸ਼ (ਸ੍ਵਾਮੀ) ਰਾਜਾ. (ਸਨਾਮਾ) ਦੇਖੋ, ਗਾਵਿਸ.

ਗਾਵਿਸਇਸਣੀ. ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਰਾਜਾ, ਉਸ ਦੀ ਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ) ਦੇਖੋ, ਗਾਵਸਿ.

ਗਾਵੀਏ
ਗਾਵੀਐ } ਗਾਇਨ ਕਰੀਏ. ਗਾਈਏ.

ਗਾਵੀਜੈ. ਗਾਇਨ ਕਰੀਜੈ. ਗਾਈਏ.

ਗਾਵੀਤਾ. ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ. "ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਵੀਤਾ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧)

ਗਾੜ. ਸੰ. ਗਾਢ. ਵਿ—ਅਧਿਕ. ਬਹੁਤ. "ਲਗੈ ਪਾਪ ਗਾੜੰ." (ਜਨਮੇਜਯ) ੨ ਸੰਗਜ੍ਞਾ—ਘਾੜਤ. ਘਟਨ. ਭਾਵ—ਕਾਵ੍ਯਰਚਨਾ. "ਪੜਤ ਪੜਤ ਥਕੇ ਮਹਾਕਵਿ ਗੜਤ ਗਾੜ ਅਨੰਤ." (ਅਕਾਲ) ੩ ਵਿਪੱਤਿ. ਮੁਸੀਬਤ. "ਗਾੜ ਪਰੀ ਗਜ ਪੈ ਜਬ ਹੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੪ ਮੁਠਭੇੜ. ਹੱਥੋਪਾਈ. "ਗਾੜ ਪਰੀ ਇਹ ਭਾਂਤ ਤਹਾਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੧੬) ੫ ਗ੍ਰੰਥਿ. ਗੱਠ. "ਸਤ ਗਾੜਨ ਕੋ ਥਲ ਜੋ ਨਰ ਕਰ ਮੈ ਧਰੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੭੪) ਜੋ ਸੌ ਗੱਠਾਂ ਵਾਲਾ ਬੱਲਮ (ਨੇਜ਼ਾ) ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਧਾਰੇ। ੬ ਪਠਾਣਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ, ਜੋ ਓਰਕਜ਼ਈ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਖ ਹੈ। ੭ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਪੱਥਰਾਂ ਵਾਲੀ ਪਹਾੜੀ। ੮ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਟੋਟੇ ਹੋਇਆ ਲੂਣ.

ਗਾੜਾ. ਵਿ—ਗਾਢ. ਸੰਘਣਾ. ਘਨਾ। ੨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ. ਮਜਬੂਤ। ੩ ਪਹਾ—ਦੋਗਲਾ, ਜੋ ਅਸਲ ਨਸਲ ਦਾ ਨਹੀਂ। ੪ ਵਿਭਚਾਰੀ. "ਆਪਿ ਸਤਵੰਤਾ ਆਪਿ ਗਾੜਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ੫ ਦੇਖੋ, ਗਾੜ.

ਗਾੜ੍ਹ. ਵਿੱਜ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ

ਸਿੱਖ ਹੋਕੇ ਸੱਚਾ ਦੇਸ਼ਭਗਤ ਹੋਇਆ.

ਗਿ. ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ (ਭਵਿਸ਼੍ਯ) ਦਾ ਬੋਧਕ. ਆਵੇਗੀ. "ਆਵਗਿ ਆਗਿਆ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਗੀ.

ਗਿਆ. ਵਿ—ਗਤ. ਚਲਾਗਿਆ। ੨ ਦੂਰ ਹੋਇਆ. ਮਿਟਿਆ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗਯਾ.

ਗਿਆਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਿਆਰਸ. ਏਕਾਦਸ਼ੀ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਗ੍ਯਾਰਵੀਂ ਤਿਥਿ. "ਬ੍ਰਹਮਨ ਗਿਆਸ ਕਰਹਿ ਚਉਬੀਸਾ." (ਪ੍ਰਭਾ ਕਬੀਰ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ੨੪ ਏਕਾਦਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਵ੍ਰਤ ਰਖਦੇ ਹਨ। ੨ ਸੰ. ਜ਼੍ਞਾਸ-ਜ੍ਞਾਸ.[1] ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ. ਸਕਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗਯਾਸ.

ਗਿਆਸੁੱਦੀਨ. ਦੇਖੋ, ਗਯਾਸੁੱਦੀਨ.

ਗਿਆਤ. ਸੰ. ਜ਼੍ਞਾਤ੍—ਜ੍ਞਾਤ. ਵਿ—ਜਾਣਿਆ ਹੋਇਆ. ਮਾਲੂਮ.

ਗਿਆਤਾ. ਸੰ. ਜ਼੍ਞਾਤਾ. ਵਿ—ਜ੍ਞਾਤ੍ਰਿ. ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਯਾਨੀ। ੨ ਗਾਤ੍ਰ ਨੂੰ. ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ. "ਕਿਆ ਜਲਿ ਬੋਰਿਓ ਗਿਆਤਾ?" (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਜਲ ਵਿੱਚ ਗਾਤ ਡੋਬਣ ਤੋਂ ਕੀ ਹੈ?

ਗਿਆਤੀ. ਸੰ. ਜ਼੍ਞਾਤਿ—ਜ੍ਞਾਤਿ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਸੰਬੰਧੀ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਗੋਤ ਦਾ ਹੈ. ਬਾਪ ਦਾਦੇ ਦੀ ਕੁਲ ਦਾ ਸੰਬੰਧੀ.

ਗਿਆਨ. ਸੰ. ਜ਼੍ਞਾਨ—ਜ੍ਞਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਣਨਾ. ਬੋਧ. ਸਮਝ. ਇ਼ਲਮ. "ਅੰਤਰਿ ਗਿਆਨ ਨ ਆਇਓ ਮਿਰਤਕੁ ਹੈ ਸੰਸਾਰ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ) ੨ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ, ਜੋ ਗ੍ਯਾਨਰੂਪ ਹੈ.

ਗਿਆਨਅੰਜਨ, ਗਿਆਨਅੰਜਨੁ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਯਾਨਾਂਜਨ. ਗ੍ਯਾਨ ਰੂਪ ਸੁਰਮਾ. "ਗਿਆਨਅੰਜਨੁ ਗੁਰਿ ਦੀਆ, ਅਗਿਆਨ ਅੰਧੇਰ ਬਿਨਾਸ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਗਿਆਨਇੰਦ੍ਰੀ. ਦੇਖੋ, ਇੰਦ੍ਰਿਯ ੨. "ਗੁਰ ਗਿਆਨਇੰਦ੍ਰੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ." (ਗੌਂਡ ਨਾਮਦੇਵ)

ਗਿਆਨਹੀਣ, ਗਿਆਨਹੀਨ ਵਿ—ਗ੍ਯਾਨ ਰਹਿਤ. ਅਗ੍ਯਾਨੀ. "ਗਿਆਨਹੀਣੰ ਅਗਿਆਨਿ ਪੂਜਾ." (ਸਵਾ ਮ: ੧)

ਗਿਆਨਖੰਡ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਯਾਨ ਅਵਸਥਾ. ਆਤਮਬੋਧ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ. ਗ੍ਯਾਨਭੂਮਿਕਾ. "ਗਿਆਨਖੰਡ ਮਹਿ ਗਿਆਨੁ ਪਰਚੰਡੁ." (ਜਪੁ) ੨ ਗ੍ਯਾਨਕਾਂਡ.

ਗਿਆਨਮਤੀ. ਵਿ—ਗ੍ਯਾਨ ਸਹਿਤ ਹੈ ਮਤਿ (ਬੁੱਧਿ) ਜਿਸ ਦੀ. "ਗਿਆਨਮਤੀ ਪਛਾਤਾ ਹੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩)

ਗਿਆਨਰਾਉ, ਗਿਆਨਰਾਇ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਗ੍ਯਾਨਾਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਹੈ. ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਭ ਗ੍ਯਾਨ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. "ਗਿਆਨਰਾਉ ਜਬ ਸੇਜੈ ਆਵੈ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)

ਗਿਆਨਵੰਤ. ਵਿ—ਗ੍ਯਾਨਵਾਨ. "ਗਿਆਨਵੰਤ ਕਉ ਤਤੁਵੀਚਾਰ." (ਗਉ ਬਾਵਨ ਕਬੀਰ)

ਗਿਆਨੀ. ਸੰ. ਜ਼੍ਞਾਨਿਨ੍. ਗ੍ਯਾਨੀ. ਵਿ—ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਯਾਤਾ. ਆ਼ਲਿਮ. "ਆਪੁ ਬੀਚਾਰੇ ਸੁ ਗਿਆਨੀ ਹੋਇ." (ਗਉ ਮ: ੧) "ਭੈ ਕਾਹੂ ਕਉ ਦੇਤ ਨਹਿ, ਨਹਿ ਭੈ ਮਾਨਤ ਆਨ। ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨ ਰੇ ਮਨਾ, ਗਿਆਨੀ ਤਾਹਿ ਬਖਾਨ." (ਸ: ਮ: ੯)[2] ੨ ਦੇਖੋ, ਗ੍ਯਾਨੀ.

ਗਿਆਰਸਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਯਾਰਵੀਂ ਤਿਥਿ. ਏਕਾਦਸ਼ੀ.

ਗਿਆਰਹ. ਗ੍ਯਾਰਾਂ. ਏਕਾਦਸ਼. "ਗਿਆਰਹ ਮਾਸ ਪਾਸ ਕੈ ਰਾਖੇ." (ਪ੍ਰਭਾ ਕਬੀਰ)

ਗਿਆਰਹ ਗੇੜਾ ਸਿੱਖ. ਗ੍ਯਾਰਾਂ ਵਾਰ ਕਥਨ ਕੀਤੀ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਸਿਖ੍ਯਾ. "ਗਿਆਰਹਿ ਗੇੜਾ ਸਿੱਖ ਸੁਣਿ ਗੁਰਸਿਖ ਲੈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਦਾਯਾ." (ਭਾਗੁ) ਖੰਡੇ ਦੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਰੀਤਿ ਸੀ ਕਿ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਸਤਿਨਾਮੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗ੍ਯਾਰਾਂ ਵਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ੨ ਕਈ ਖ਼ਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗ੍ਯਾਰਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣਾਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ—

ੴ ਤੋਂ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ—ਤੀਕ ਦੀ ਸਿਖ੍ਯਾ.

ਗਿਆਰਾਂ. ਦੇਖੋ, ਗਿਆਰਹ.

ਗਿਆਰਾਂ ਸ਼ਿਵ, ਗਿਆਰਾਂ ਰੁਦ੍ਰ ਦੇਖੋ, ਰੁਦ੍ਰ.

ਗਿਆੜਕੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰਘਣੀ ਝਾੜੀ। ੨ ਕੰਦਰਾ. ਗੁਹਾ. ਗੁਫਾ. ਗਿਰਿਦਰਾਰ.

ਗਿਸਟ. ਸੰ. ਵਿਤਸ੍ਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਿੱਠ. ਬਾਲਿਸ਼ਤ. ਗਜ਼ ਦਾ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ. "ਕਿਤੇ ਡੇਢ ਗਿਸਟੇ." (ਜਨਮੇਜਯ)

ਗਿੰਗਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਲੌ ਅੰਗੀ. ਜਿਸ ਨੇ ਗ੍ਲੌ (ਚੰਦ੍ਰਮਾ) ਮੱਥੇ ਪੁਰ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਦੁਰਗਾ. "ਗਿੰਗਲੀ ਹਿੰਗਲੀ ਪਿੰਗਲਾ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਗਿੱਚੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰਦਨ (ਗ੍ਰੀਵਾ) ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਭਾਗ.

ਗਿੱਚੀ ਪਿੱਛੇ ਮੱਤ. ਭਾਵ—ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਣ ਲੱਗਿਆਂ ਦੂਰੰਦੇਸ਼ੀ ਨਾ ਕਰਨੀ, ਅਰ ਪਿੱਛੋਂ ਪਛਤਾਉਣਾ.

ਗਿਜਾ. ਅ਼ ﻏﺬﺍ ਗਿਜ਼ਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ੁਰਾਕ. ਭੋਜਨ.

ਗਿਜ਼ਾਫ਼. ਦੇਖੋ, ਗੁਜ਼ਾਫ਼.

ਗਿਝਣਾ, ਗਿਝਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਗ੍ਰਿਧ (ਲੋਭ) ਸਹਿਤ ਹੋਣਾ. ਲਲਚਾਉਣਾ. ਚਾਹਣਾ. ਦੇਖੋ, ਗਿਧਾ. "ਸਾਧ ਕ੍ਰਿਪਾਲਿ ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਗਿਝਾਇਆ." (ਮਾਝ ਮ: ੫)

ਗਿਟਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਟਿਕਾ. ਫਲ ਦੀ ਗੁਠਲੀ. "ਬਦਰੀਫਲ ਕੀ ਗਿਟਕ ਬਡੇਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗਿੱਟਾ. ਸੰ. ਗੁਲ੍ਫ. ਪਾਦਗ੍ਰੰਥਿ. ਟਖ਼ਨਾ.

ਗਿਠ, ਗਿੱਠ ਦੇਖੋ, ਗਿਸਟ ਅਤੇ ਬਾਲਿਸ਼੍ਤ.

ਗਿਡ. ਸੰ. ਕਿੱਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨੇਤ੍ਰ ਦੀ ਮੈਲ। ੨ ਗਿਰਨਾ. ਪਤਨ.

---

[1] ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਜ਼੍ਞ ਅੱਖਰ ਜ—ਞ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਪੰਜਾਬੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ ਹੈ. ਇਸ ਅੱਖਰ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਣਾ ਔਖਾ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਦੋ ਚਾਰ ਥਾਂ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਕੇ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ 'ਗਯ' ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

[2] ਦੇਖੋ, ਗੀਤਾ ਅ : ੧੨, ਸ਼ : ੧੫.

ਡਿਗਣ ਦਾ ਭਾਵ.

ਗਿਣਤ, ਗਿਣਤੀ ਦੇਖੋ, ਗਣਤ, ਗਣਤੀ ਅਤੇ ਸੰਖ੍ਯਾ। ੨ ਫ਼ੌਜੀ ਸਿਪਾਹੀ, ਨੌਕਰ ਅਤੇ ਮਜ਼ੂਰਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲੈ ਕੇ ਗਿਣਤੀ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਗਿਣਨਾ. ਦੇਖੋ, ਗਣਨਾ.

ਗਿੰਦ. ਸੰ. कन्दुक—ਕੰਦੁਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੇਂਦ. ਖਿੱਡ. ਖਿੱਦੋ. "ਜਮੁਨਾ ਕੇ ਕੂਲਿ ਖੇਲੁ ਖੇਲਿਓ ਜਿਨ ਗਿੰਦ ਜੀਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਗਿਦੜ, ਗਿਦੂਆ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੀਦੜ. ਸ੍ਰਿਗਾਲ. ਦੇਖੋ, ਗੀਦੜ. "ਗਿਦੂਆ ਮਸਾਨਬਾਸ ਕਰਜੋਈ ਕਰਤ ਹੈਂ." (ਅਕਾਲ)

ਗਿੰਦੂਆ. ਦੇਖੋ, ਗਿੰਦ.

ਗਿੰਦੌੜਾ. ਦੇਖੋ, ਗੰਦੌੜਾ.

ਗਿੱਦੜ. ਦੇਖੋ, ਗਿਦੜ.

ਗਿੱਦੜਦਾਖ. ਦੇਖੋ, ਮਕੋ.

ਗਿੱਦੜ ਪੀੜੀ. Polyporus.

ਗਿੰਧ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਯੰਦ. ਹਾਥੀ। ੨ ਦਿੱਗਜ ਹਸ੍ਤੀ. "ਗੰਗਕਤ ਗਿੰਧ." (ਦੱਤਾਵ) ਚਿੰਘਾਰਦੇ ਹਨ ਦਿੱਗਜ.

ਗਿਧਾ. ਵਿ—ਲੋਭੀ ਹੋਇਆ. ਇੱਛਾਵਾਨ ਹੋਇਆ. ਲਲਚਾਇਆ. ਸੰ. गृध्—ਗ੍ਰਿਧ ਧਾਤੁ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਚਾਹਨਾ—ਲੋਭ ਕਰਨਾ. ਇਸੇ ਤੋਂ ਗਿਧਾ ਅਥਵਾ ਗ੍ਰਿਧ ਹੈ. "ਸੂਰਿਆਂ ਦੇ ਤਨ ਲਾਈਆਂ ਗੋਸਤ ਗਿਧੀਆਂ." (ਚੰਡੀ ੩) ੨ ਸਿੰਧੀ. ਖ਼ਰੀਦਿਆ. ਮੁੱਲ ਲੀਤਾ। ੩ ਸੰ. ਗੀਤ—ਤਾਲ. ਗਾਉਣ ਵੇਲੇ ਹੱਥ ਦੀ ਤਾੜੀ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਤਾਲ। ੪ ਗਿਤ—ਧ੍ਯਾਨ. ਅਨੁ—ਗਿਤ ਗਿਤ ਧੁਨਿ.

ਗਿੱਧ. ਸੰ. गृध्र—ਗ੍ਰਿਧ੍ਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਿਰਝ, ਜੋ ਮਾਸ ਦਾ ਲੋਭੀ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਸਿਰ ਲਾਲ, ਖੰਭ ਕਾਲੇ, ਚੁੰਜ ਮੁੜਵੀਂ ਨੋਕਦਾਰ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਤਿੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਡੀ ਤੇਜ਼ ਹੈ, ਉਡਦਾ ਹੋਇਆ ਬਹੁਤ ਦੂਰੋਂ ਮੁਰਦਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਡਿਗਦਾ ਹੈ. ਗਿੱਧ ਆਪ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕੇਵਲ ਮੁਰਦਾਰ ਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ. Vulture. ਦੇਖੋ, ਕਰਗਸ.

ਗਿਨਣਾ. ਦੇਖੋ, ਗਣਨਾ.

ਗਿਨਤੀ. ਦੇਖੋ, ਗਣਤੀ। ੨ ਚਿੰਤਾ. ਫ਼ਿਕਰ.

ਗਿਬਣਾ, ਗਿਬਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਗਰਵ ਕਰਨਾ। ੨ ਸ਼ੇਖ਼ੀ ਮਾਰਨੀ.

ਗਿਬਰ. ਦੇਖੋ, ਗਬਰ.

ਗਿਰ. ਦੇਖੋ, ਗਿਲ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਿਰਿ। ੩ ਸੰ. ਗਿਰ੍. ਵਾਕ੍ਯ. ਬਾਣੀ.

ਗਿਰਸਤ. ਸੰ. गृहस्थ—ਗ੍ਰਿਹਸਥ. ਵਿ—ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ. ਘਰਬਾਰੀ. "ਨਾਮ ਵਸਿਆ ਜਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਪਰਵਾਣ ਗਿਰਸਤ ਉਦਾਸਾ ਜੀਉ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) ਉਹ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਅਤੇ ਉਦਾਸੀ ਮਕ਼ਬੂਲ ਹੈ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ। ੩ ਵਿ—ਗ੍ਰਸਿਤ. ਗ੍ਰਸਿਆ ਹੋਇਆ. "ਰੋਗਗਿਰਸਤ ਚਿਤਾਰੇ ਨਾਉਂ." (ਗਉ ਮ: ੫) ਰੋਗਗ੍ਰਸਿਤ ਚਿਤਾਰੇ ਨਾਉ.

ਗਿਰਸਤਿ, ਗਿਰਸਤੀ, ਗਿਰਸਤੁ ਸੰ. गृहस्थिन्—ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ. ਘਰ ਵਿੱਚ ਇਸਥਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਘਰਬਾਰੀ. ਗ੍ਰਿਹੀ. "ਗਿਰਸਤੀ ਗਿਰਸਤਿ ਧਰਮਾਤਾ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ. ਦੇਖੋ, ਗਿਰਸਤ. "ਤਜੈ ਗਿਰਸਤੁ ਭਇਆ ਬਨਵਾਸੀ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੪)

ਗਿਰਹ. ਸੰ. गृह—ਗ੍ਰਿਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਰ. ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ.। ੨ ਗ੍ਰਿਹਸਥਾਸ਼੍ਰਮ. "ਵਿਚੇ ਗਿਰਹ ਉਦਾਸ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸਾਰ) ੩ ਫ਼ਾ گره ਗੱਠ. ਗ੍ਰੰਥਿ. "ਗਿਰਹਾ ਸੇਤੀ ਮਾਲੁ ਧਨੁ." (ਜਪੁ) "ਮੋਹਮਗਨ ਲਪਟਿਓ ਭ੍ਰਮਗਿਰਹ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ੪ ਤਿੰਨ ਉਂਗਲ ਪ੍ਰਮਾਣ (ਗਜ਼ ਦਾ ਸੋਲਵਾਂ ਹਿੱਸਾ) ੫ ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਿਹ.

ਗਿਰਹਾ. ਦੇਖੋ, ਗਿਰਹ ੨-੩ ਅਤੇ ਗਿਰਿਹਾ.

ਗਿਰਹੀ. ਸੰ. गृहिन्—ਗ੍ਰਿਹੀ. ਵਿ—ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ. "ਇਹੁ ਮਨੁ ਗਿਰਹੀ ਕਿ ਇਹੁ ਮਨੁ ਉਦਾਸੀ?" (ਮਲਾ ਮ: ੩) ੨ ਗ੍ਰਹ ਹੀ. ਘਰ ਹੀ. "ਗਿਰਹੀ ਮਹਿ ਸਦਾ ਹਰਿਜਨ ਉਦਾਸੀ." (ਸੋਰ ਮ: ੩)

ਗਿਰਹੁ. ਸੰ. गृह—ਗ੍ਰਿਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਰ. "ਏਕ ਗਿਰਹੁ ਦਸ ਦੁਆਰ ਹੈਂ ਜਾਕੇ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੪) ੨ ਵਿ—ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ. ਗ੍ਰਿਹੀ. "ਇਸ ਭੇਖੈ ਥਾਵਹੁ ਗਿਰਹੁ ਭਲਾ, ਜਿਥਹੁ ਕੋ ਵਰਸਾਇ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਵਡ)

ਗਿਰਗਟ, ਗਿਰਗਿਟ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਕਲਾਸ. ਕਿਰਲਾ. ਸਰਟ. ਗਲਗਤਿ.

ਗਿਰਜਾ. ਪੁਰਤ—ਇਗ੍ਰਿਜਿਯਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਧਰਮਮੰਦਿਰ. ਚਰਚ। ੨ ਘਰ. ਗ੍ਰਿਹ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗਿਰਿਜਾ.

ਗਿਰਝ. ਦੇਖੋ, ਗਿੱਧ. "ਦੇਹੀ ਗਿਰਝਨ ਖਾਈ." (ਧਨਾ ਨਾਮਦੇਵ)

ਗਿਰਣ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿਗਲਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਨਿਗਲਜਾਣਾ.

ਗਿਰਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਡਿਗਣਾ. ਪਤਿਤ ਹੋਣਾ. "ਗਿਰਤ ਕੂਪ ਮਹਿ ਖਾਹਿ ਮਿਠਾਈ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਗਿਰਣ.

ਗਿਰਦ. ਫ਼ਾ گرد ਵ੍ਯ—ਆਸਪਾਸ. ਚਾਰੋਂ ਓਰ. ਚੁਫੇਰੇ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੇਰਾ. "ਪੰਦ੍ਰਹਿ ਪਹਿਰ ਗਿਰਦ ਤਿੰਹ ਕੀਓ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਗਿਰਦਨਵਾ, ਗਿਰਦਨਵਾਰਾ, ਗਿਰਦਨੁਵਾਹ ਫ਼ਾ گردنوا ਆਸਪਾਸ ਦਾ ਇਲਾਕਾ. "ਜਾਨਤ ਗਿਰਦਨਵਾ ਇਹ ਸਾਰਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਹੁਣ ਲਿਖ ਘੱਲੋ ਵਲ ਰਾਜਿਆਂ ਜੋ ਗਿਰਦਨਵਾਰਾ." (ਜੰਗਨਾਮਾ).

ਗਿਰਦਾ. ਫ਼ਾ گردہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੇਰਾ. ਵਲਗਣ. "ਗਿਰਦਾ ਕਰਕੈ ਤਿਹ ਕੋ ਤਿਸਟੈਯਾ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਆਸ ਪਾਸ ਦਾ ਇਲਾਕਾ. "ਲਵਪੁਰ ਕੋ ਗਿਰਦਾ ਸਭ ਮਿਲੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਵਸਤ੍ਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦਾ ਹਾਸ਼ੀਆ. ਗੋਟ. "ਗਿਰਦਾ ਵਸਤ੍ਰ ਵਰਣ ਵਰ ਨਾਨਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਗੋਲ ਤਕੀਆ. ਗਾਵਾ.

ਗਿਰਦਾਨ. ਫ਼ਾ گردان ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲਪੇਟ. ਘੇਰਾ.

ਗਿਰਦਾਬ. ਫ਼ਾ گرداب ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਣੀ ਦਾ ਚੱਕਰ. ਭੌਰੀ. ਘੁੰਮਣਵਾਣੀ.

ਗਿਰਦਾਵਰ. ਫ਼ਾ گرداور ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੌਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਮਾਲੀ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਇੱਕ ਕਰਮਚਾਰੀ, ਜੋ ਖੇਤਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਗਿਰਦੀ. ਘੁਮੇਰੀ. ਭੁਆਟਣੀ. "ਗਿਰਜੋ ਸਭਨ ਮੇ ਗਿਰਦੀ ਖਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗਿਰਧਰ. ਦੇਖੋ, ਗਿਰਿਧਰ.

ਗਿਰਧਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਗਿਰਿਧਾਰੀ। ੨ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਦਾ ਇੱਕ ਬਾਣੀਆਂ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਸਤ੍ਯਵਕਤਾ ਅਤੇ ਪਰਮ ਗ੍ਯਾਨੀ ਸੀ.

ਗਿਰਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਡਿਗਣਾ. ਪਤਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਿਰਣ.

ਗਿਰਨਾਰ. ਦੇਖੋ, ਗਿਰਿਨਾਰ.

ਗਿਰਫਤਹ. ਫ਼ਾ گرفته ਗਰਿਫ਼ਤਹ. ਪਕੜਿਆ ਹੋਇਆ. ਗ੍ਰਿਹੀਤ. "ਮਮ ਸਰਮੁਇ ਅਜਰਾਈਲ ਗਿਰਫਤਹ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧)

ਗਿਰਵਰ. ਦੇਖੋ, ਗਿਰਿਵਰ.

ਗਿਰਵੀ. ਫ਼ਾ گروی ਵਿ—ਗਿਰੋ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ. ਗਹਿਣੇ ਪਾਇਆ. ਰੇਹਿਨ। ੨ ਨਾਹਣ ਰਾਜ ਦੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਉਂ, ਜੋ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜਾ ਨੇ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਲਈ ਦਿੱਤਾ.

ਗਿਰਾ. ਦੇਖੋ, ਗਿਰਹ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਣੀ. ਕਲਾਮ। ੩ ਜੀਭ. ਰਸਨਾ। ੪ ਸਰਸ੍ਵਤੀ.

ਗਿਰਾਂ. ਦੇਖੋ, ਗਰਾਂ। ੨ ਫ਼ਾ گران ਵਿ—ਭਾਰੀ. ਬੋਝਲ। ੩ ਮਹਿੰਘਾ (ਮਹਿੰਗਾ). ੪ ਵਡਮੁੱਲਾ.

ਗਿਰਾਉ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਡਿਗਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਪਤਨ। ੨ ਗ੍ਰਾਮ. ਪਿੰਡ. "ਓਨਾ ਘਰ ਨ ਗਿਰਾਉ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੩) "ਵੁਠਾ ਘੁਘਿ ਗਿਰਾਉ ਜੀਉ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪੈਪਾਇ)

ਗਿਰਾਂਉਂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰਾਮ. ਪਿੰਡ. ਨਗਰ। ੨ ਭਾਵ—ਸ਼ਰੀਰ. ਦੇਹ.

ਗਿਰਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਡੇਗਣਾ. ਗੇਰਨਾ। ੨ ਢਾਹੁਣਾ.

ਗਿਰਾਇ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰਾਮ. ਨਗਰ. "ਸਚੈ ਕੋਟਿ ਗਿਰਾਇ ਨਿਜਘਰਿ ਵਸਿਆ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੨ ਭਾਵ—ਸ਼ਰੀਰ. ਦੇਹ। ੩ ਗਿਰਾਕੇ. ਡੇਗਕੇ.

ਗਿਰਾਸ. ਸੰ. ਗ੍ਰਾਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁਰਕੀ. ਲੁਕਮਾਂ. "ਬਿਖੁ ਖਾਣਾ ਬਿਖੁ ਪੈਨਣਾ ਬਿਖੁ ਕੇ ਮੁਖਿ ਗਿਰਾਸ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਵਡ) ੨ ਰੋਜ਼ੀ. ਨਿੱਤ ਦਾ ਭੋਜਨ। ੩ ਨਿਗਲਨਾ. ਗ੍ਰਸਣਾ. "ਸਸਿ ਕੀਨੋ ਸੂਰ ਗਿਰਾਸਾ." (ਰਾਮ ਕਬੀਰ) ਦਸ਼ਮਦ੍ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਇਸਥਿਤ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਸੋਖਣ ਵਾਲਾ ਸੂਰਜ ਜੋ ਨਾਭਿ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਗ੍ਰਸਲੀਤਾ. ਇਹ ਯੋਗਮਤ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ। ੪ ਭਾਵ—ਸਤੋਗੁਣ ਨੇ ਤਮੋਗੁਣ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ.

ਗਿਰਾ ਸਦਨ. ਮੁਖ. ਮੂੰਹ.

ਗਿਰਾਸੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰਾਸ. ਬੁਰਕੀ। ੨ ਗ੍ਰਸਲੀਤੀ.

ਗਿਰਾਸੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰਾਸ. ਲੁਕਮਾ। ੨ ਰੋਜ਼ੀ "ਆਪੇ ਦੇਇ ਗਿਰਾਸੁ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਗਿਰਾਹ. ਦੇਖੋ, ਗਿਰਹ. "ਪਰੰਦਏ ਨ ਗਿਰਾਹ ਜਰ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਧਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ੨ ਗ੍ਰਾਸ. ਬੁਰਕੀ. ਲੁਕਮਾ। ੩ ਰੋਜ਼ੀ. ਨਿੱਤ ਦਾ ਭੋਜਨ. "ਜਿਉ ਜਿਉ ਸਚੇ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਤਿਉ ਦੇਇ ਗਿਰਾਹ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਗਿਰਾਹੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰਾਸ. "ਤੀਜੈ ਮੁਹੀ ਗਿਰਾਹੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਗਿਰਾਨਾ. ਦੇਖੋ, ਗਿਰਾਉਣਾ.

ਗਿਰਾਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਜੀਰਣ. ਮੇਦੇ ਦਾ ਭਾਰੀਪਨ. ਅਣਪਚ। ੨ ਫ਼ਾ گرانی ਮਹਿੰਗਾਈ। ੩ ਕਮੀ. ਘਾਟਾ.

ਗਿਰਾਪਤਿ, ਗਿਰਾਪਿਤ੍ਰ. ਬ੍ਰਹਮਾ. ਚਤੁਰਾਨਨ. ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਦਾ ਪਤਿ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ.

ਗਿਰਾਬ. ਦੇਖੋ, ਗਿਰਾਉ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਰਾਪ.

ਗਿਰਾਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰਾਮ. ਨਗਰ. "ਫਿਰਆਇਓ ਦੇਹ ਗਿਰਾਮਾ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਾਮ.

ਗਿਰਾਂਮਾਯਹ. ਫ਼ਾ گرانمایه ਵਿ—ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ. ਵਡਮੁੱਲਾ.

ਗਿਰਾਮੀ. ਫ਼ਾ گرامی ਵਿ—ਬਜ਼ੁਰਗ.

ਗਿਰਿ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਰਬਤ. ਪਹਾੜ. "ਗਿਰਿ ਬਸੁਧਾ ਜਲ ਪਵਨ ਜਾਇਗੋ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਦਸਨਾਮੀ ਸੰਨ੍ਯਾਸੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਫਿਰਕਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਉਂ ਅੰਤ "ਗਿਰਿ" ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਦਸਨਾਮ ਸੰਨ੍ਯਾਸੀ.

ਗਿਰਿਸੁਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਰਵਤੀ, ਜੋ ਹਿਮਾਲਯ ਗਿਰਿ (ਪਹਾੜ) ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਲਿਖੀ ਹੈ.

ਗਿਰਿਹਾ. ਦੇਖੋ, ਗਿਰਹਾ। ੨ ਸੰ. ਇੰਦ੍ਰ, ਜੋ ਵਜ੍ਰ ਨਾਲ ਗਿਰਿ (ਪਹਾੜਾਂ) ਨੂੰ ਚੂਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੩ ਵਜ੍ਰ.

ਗਿਰਿਜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਰਵਤੀ, ਜੋ ਹਿਮਾਲਯ ਗਿਰਿ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਹੈ. "ਬੈਠ ਤਬੈ ਗਿਰਿਜਾ ਅਰੁ ਦੇਵਨ ਬੁੱਧਿ ਇਹੈ ਮਨ ਮੱਧ ਵਿਚਾਰੀ." (ਚੰਡੀ ੧) ੨ ਗੰਗਾ ਗਿਰਿਜਾ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪੁਤ੍ਰ ਸਬਦ ਪੁਨ ਦੇਹੁ." (ਸਨਾਮਾ)

ਗਿਰਿਜਾਸੁਤ, ਗਿਰਿਜਾਨੰਦਨ. ਪਾਰਵਤੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਗਣੇਸ਼। ੨ ਕਾਰਤਿਕੇਯ. ਖੜਾਨਨ। ੩ ਗੰਗਾ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਭੀਸਮ. (ਸਨਾਮਾ)

ਗਿਰਿਜਾਪਤਿ. ਪਾਰਵਤੀ ਦਾ ਭਰਤਾ ਸ਼ਿਵ। ੨ ਗੰਗਾ ਦਾ ਪਤਿ ਸ਼ਾਂਤਨੁ.

ਗਿਰਿਜਾਪੁਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਗਿਰਿਜਾਸੁਤ। ੨ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਾਮਮਾਲਾ ਅਨੁਸਾਰ ਭੀਸਮਪਿਤਾਮਾ, ਜੋ ਗਿਰਿਜਾ (ਗੰਗਾ) ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗਿਰਿਜਾ ੨.

ਗਿਰਿੰਦ. ਗਿਰੀਸ਼. ਦੇਖੋ, ਗਿਰੀਂਦ੍ਰ.

ਗਿਰਿਧਰ, ਗਿਰਿਧਾਰੀ. ਗੋਵਰਧਨ ਗਿਰਿ (ਪਹਾੜ) ਦੇ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ. ਭਾਗਵਤ ਵਿੱਚ ਲੇਖ ਹੈ ਕਿ ਗੋਪ, ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹਰ ਸਾਲ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਣੋਂ ਸਭ ਨੂੰ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਪੁਰ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਕੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੂਸਲਧਾਰ ਵਰਖਾ ਕਰਕੇ ਗੋਪਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਪਸ਼ੂ

ਸਭ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿਓ. ਜਦ ਗਵਾਲੇ ਵਰਖਾ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਘਰ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਡੁਬਦੇ ਦੇਖੇ, ਤਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਗੋਵਰਧਨ ਪਹਾੜ ਉਂਗਲ ਤੇ ਛਤਰੀ ਦੀ ਤਰਾਂ ਉਠਾਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ। ੨ ਕਰਤਾਰ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗਿਰਿਧਾਰੀ ਲਾਲ। ੪ ਗਿਰਿਧਰ ਕਵਿਰਾਯ, ਜੋ ਈਸਵੀ ਉਨੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਉਂ 'ਹਰਿਦਾਸ' ਸੀ. ਇਹ ਉਦਾਸੀਨ ਸਾਧੂ ਬਹੁਤ ਵਿਰਕਤ ਅਤੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਸੀ. ਗਿਰਿਧਰ ਦੇ ਕੁੰਡਲੀਏ ਬਹੁਤ ਮਨੋਹਰ ਹਨ.

ਸਾਂਈ ਗਿਰਿਧਰ ਗਿਰਿ ਧਰਯੋ
ਗਿਰਿਧਰ ਕਹਿ ਸਭਕੋਇ।
ਹਨੂਮਾਨ ਗਿਰਿਵਰ ਧਰਯੋ
ਗਿਰਿਧਰ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ।
ਗਿਰਿਧਰ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ
ਹਨੂ ਦ੍ਰੋਣਾਗਿਰਿ ਲਯਾਯੋ।
ਤਾਂਤੇ ਕਨਕਾ ਗਿਰਯੋ ਸੋਊ
ਲੈ ਕ੍ਰਿਸਨ ਉਠਾਯੋ।
ਕਹਿ ਗਿਰਿਧਰ ਕਵਿਰਾਯ
ਵਡਿਨ ਕੀ ਯਹੀ ਵਡਾਈ।
ਥੋਰੇ ਹੂੰ ਜਸ ਹੋਤ
ਵਡੇ ਪੁਰਖਨ ਕੋ ਸਾਂਈ॥

ਬਿਨਾ ਵਿਚਾਰੇ ਜੋ ਕਰੇ ਸੋ ਪਾਛੇ ਪਛਤਾਇ।
ਕਾਮ ਬਿਗਾਰੇ ਆਪਨੋ ਜਗ ਮੇ ਹੋਤ ਹੰਸਾਇ।—
ਜਗ ਮੇ ਹੋਤ ਹੰਸਾਯ ਚਿੱਤ ਮੇ ਚੈਨ ਨਾ ਆਵੇ।
ਖਾਨ ਪਾਨ ਸਨਮਾਨ ਰਾਗ ਰੰਗ ਮਨਹਿ ਨ ਭਾਵੇ।
ਕਹਿ ਗਿਰਿਧਰ ਕਵਿਰਾਯ ਦੁੱਖਕਛੁ ਟਰਤ ਨ ਟਾਰੇ।
ਖਟਕਤ ਹੈ ਜਿਯ ਮਾਂਹਿ ਕਿਯੋ ਜੋ ਬਿਨਾ ਵਿਚਾਰੇ।

ਗਿਰਿਧਾਰੀ ਲਾਲ. ਆਗਰਾ ਨਿਵਾਸੀ ਇੱਕ ਕਵੀ, ਜੋ ਚਿਰ ਤੀਕ ਕਲਗੀਧਰ ਸ੍ਵਾਮੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਹਾਜਿਰ ਰਿਹਾ. ਇਸ ਦਾ ਰਚਿਆ "ਪਿੰਗਲਸਾਰ" ਉੱਤਮ ਛੰਦਗ੍ਰੰਥ ਹੈ.

"ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੁਬਿੰਦਸਿੰਘ ਮੀਰ ਪੀਰ ਸੁਖਮੰਡ।
ਰਾਜ ਮਧਯ ਗਿਰਿਧਰ ਕਰਯੋ ਪਿੰਗਲਸਾਰ ਅਖੰਡ."
(ਪਿੰਗਲਸਾਰ)

ਗਿਰਿਨਾਸਨਿ. ਨਦੀ, ਜੋ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਖਾਰਦੀ ਹੈ. (ਸਨਾਮਾ)

ਗਿਰਿਨਾਸਨਿਪਤਿ ਸਸਤ੍ਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫਾਂਸੀ. ਪਾਸ਼. ਪਰਬਤਾਂ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਨਦੀ, ਉਸ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਵਰੁਣ, ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫਾਸੀ. (ਸਨਾਮਾ)

ਗਿਰਿਨਾਰ. ਸੰ. ਗਿਰਿਨਗਰ. ਬੰਬਈ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਜੂਨਾਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਥੋੜੀ ਦੂਰ ਪੂਰਵ ਇਕ ਪਹਾੜ, ਜਿਸ ਦੀ ਬੁਲੰਦੀ ੩੫੦੦ ਫੁਟ ਹੈ. ਇਸ ਉੱਪਰ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਧਰਮਮੰਦਿਰ ਅਤੇ ਦੁਰਗਾ, ਗੋਰਖ, ਕਾਲਿਕਾ ਅਰ ਦੱਤਾਤ੍ਰੇਯ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਭੀ ਹਨ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਇਸ ਥਾਂ ਜਗਤ ਦਾ ਉੱਧਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਚਰਣ ਪਾਏ ਹਨ.

ਗਿਰਿਫ਼ਤਨ. ਦੇਖੋ, ਗਰਿਫਤਨ.

ਗਿਰਿਮੇਰੁ. ਮੇਰੁਗਿਰਿ. ਦੇਖੋ, ਮੇਰੁ.

ਗਿਰਿਰਾਇ, ਗਿਰਿਰਾਜ. ਪਹਾੜਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹਿਮਾਲਯ। ੨ ਸੁਮੇਰੁ। ੩ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਰਾਜਾ.

ਗਿਰਿਵਰ. ਉਹ ਪਹਾੜ, ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਹਰਿਆਈ ਅਤੇ ਬਿਰਛਾਂ ਦੀ ਅਧਿਕਤਾ ਹੈ। ੨ ਹਿਮਾਲਯ। ੩ ਸੁਮੇਰੁ। ੪ ਵਾਰਿਗੀਰ. ਬੱਦਲ. ਮੇਘ. "ਜਉ ਤੁਮ ਗਿਰਿਵਰ, ਤਉ ਹਮ ਮੋਰਾ." (ਸੋਰ ਰਵਿਦਾਸ)

ਗਿਰੀ. ਦੇਖੋ, ਗਿਰਿ। ੨ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਨਦੀ, ਜੋ ਪਾਂਵਟੇ ਦੇ ਪਾਸੇ ਬਹਿੰਦੀ ਹੈ. "ਬਹੈ ਨਦੀ ਇੱਕ ਨਾਮ ਗਿਰੀ ਹੈ। ਦਿਸਿ ਦੂਜੇ ਰਵਿਸੁਤਾ ਢਰੀ ਹੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਇਸ ਨਾਉਂ ਦੀ ਹੋਰ ਭੀ ਕਈ ਪਹਾੜੀ ਨਦੀਆਂ ਹਨ. ਇਕ ਸ਼ਿਮਲੇ ਅਤੇ ਚਾਯਲ ਦੇ ਮੱਧ ਭੀ ਵਹਿੰਦੀ ਹੈ। ੪ ਗਿਰੁ. ਮਗ਼ਜ਼। ੫ ਗਿਰਿ (ਪਹਾੜ) ਦਾ ਵਸਨੀਕ. ਪਹਾੜੀਆ.

ਗਿਰੀਆ. ਫ਼ਾ ਗਿਰੀਯਹ. ਰੁਦਨ. ਵਿਲਾਪ. "ਸੁਭ ਅਮਲਾ ਥੀਂ ਬਿਗੈਰ ਗਿਰੀਆ ਕਰਦੇ ਹਨ." (ਜਸਭਾਮ)

ਗਿਰੀਆਂ. ਫ਼ਾ ਰੋਂਦਾ ਹੋਇਆ. ਵਿਲਾਪ ਕਰਦਾ। ੨ ਰੋਂਦੂ. ਵਿਲਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਗਿਰੀਸ. ਸੰ. ਗਿਰੀਸ਼. ਗਿਰਿ—ਈਸ਼. ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਾ। ੨ ਸ਼ਿਵ, ਜੋ ਕੈਲਾਸ਼ਪਤਿ ਹੈ. "ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਬਿਹੀਨ ਗਿਰੀਸਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੩ ਪਹਾੜਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹਿਮਾਲਯ। ੪ ਸੁਮੇਰੁ.

ਗਿਰੀਸਤਨ. ਫ਼ਾ ਕ੍ਰਿ—ਰੋਣਾ. ਵਿਲਾਪ ਕਰਨਾ.

ਗਿਰੀਂਦ੍ਰ. ਗਿਰੀ—ਇੰਦ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਗਿਰੀਸ.

ਗਿਰੀਵਾਨ, ਗਿਰੇਬਾਨ, ਗਿਰੇਵਾਨ. ਫ਼ਾ ਗਿਰੇਬਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁੜਤੇ, ਕੋਟ ਆਦਿਕ ਦਾ ਗਲਾਵਾਂ. "ਆਪਨੜੇ ਗਿਰੀਵਾਨ ਮਹਿ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਿ ਦੇਖੁ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਭਾਵ—ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰ. ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਦੋਸ ਦੇਖਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਐਬ ਦੇਖ।[1] ੨ ਗੀਰਵਾਣ (ਦੇਵਤਾ) ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਗਿਰੀਵਾਨ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਗਿਰੀਵਾਨਵਾਚਾ ਅਤਿ ਗੋਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ (ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ) ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਹੈ.

ਗਿਰੋ. ਫ਼ਾ ਵਿ—ਗਿਰਵੀ. ਗਿਰਵੀ ਪਾਇਆ. ਰੇਹਨ.

ਗਿਰੰਤ. ਡਿਗਦਾ ਹੈ. ਪਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਗਿਰੰਤ ਗਿਰਿ ਪਤਿਤ ਪਾਤਾਲੰ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਗਿਰੰਦਾ. ਵਿ—ਗੇਰਣ (ਡੇਗਣ) ਵਾਲਾ. "ਗਾਲਬ ਗਿਰੰਦਾ." (ਗਜਾਨ) ੨ ਦੇਖੋ, ਗੀਰੰਦਾ.

[1] "यथासु निपुण : सम्यक परदोशेक्षणे रत :
तथा चे निपुण : स्वेषु को न मुच्येत बन्ध नात्॥"

ਗਿਰੰਬਾਰੀ. ਗਿਰਿ (ਪਹਾੜ) ਅਤੇ ਬਾਰਿ (ਜਲ). ਥਲ ਅਤੇ ਜਲ. "ਗਿਰੰਬਾਰੀ ਵਡ ਸਾਹਿਬੀ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) ਸਮੁੰਦਰ ਸਮੇਤ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੀ ਹੁਕੂਮਤ। ੨ ਫ਼ਾ گریوارہ ਗਿਰੀਵਾਰਾ. ਹਾਰ. ਮਾਲਾ.

ਗਿਲ. ਸੰ. ਗਿਲ੍. ਧਾ—ਨਿਗਲਣਾ. ਦੇਖੋ, ਤਿਮਿੰਗਿਲ ਗਿਲ। ੨ ਵਿ—ਨਿਗਲਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਫ਼ਾ گل ਸੰਗਯਾ—ਮਿੱਟੀ। ੪ ਚਿੱਕੜ.

ਗਿਲਉਰੀ. ਦੇਖੋ, ਗਲਉਰੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਿਲਹਰੀ.

ਗਿਲਹਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਗਾਲ੍ਹੜ. ਕਾਟੋ.

ਗਿਲਜ਼ਈ, ਗਿਲਜ਼ਾ ਮਤੀ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼ਾਖ. ਪੁਸ਼ਤੋ (ਪਸ਼ਤੋ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ "ਗ਼ਲੇਜ਼ੀ" ਹੈ. "ਕਾਬੁਲ ਕੇ ਗਿਲਜੇ ਜਿਨ ਕਹੈਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਪਾਵਿੰਦਾ, ਸੁਲੇਮਾਨ ਖ਼ੇਲ, ਖਰੋਟੀ ਅਤੇ ਤਰਕੀ ਆਦਿ ਗਿਲਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਗੋਤ ਹਨ.

ਗਿਲਨ. ਸੰ. ਗਿਰਣ. ਸੰਗਯਾ—ਨਿਗਲਣਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਿਲ ਧਾ.

ਗਿਲਮ. ਫ਼ਾ گلیم ਗਿਲੀਮ. ਸੰਗਯਾ—ਊਂਨ ਦਾ ਗਰਮ ਅਤੇ ਮੋਟਾ ਨਮਦਾ. ਕੁੱਲੂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਗਿਲਮ ਬਹੁਤ ਉਮਦਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ. "ਗਿਲਮ ਗਲੀਚੇ ਫਰਸ ਬਿਸਾਲਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗ਼ਿਲਮਾਨ. ਅ਼ غلمان ਗ਼ੁਲਾਮ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸੁਰਗ (ਬਹਿਸ਼੍ਤ) ਦੇ ਜਵਾਨ ਲੜਕੇ, ਜੋ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਮੋਮਿਨਾ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਲਈ ਮਿਲਣਗੇ. ਦੇਖੋ, . ਕੁਰਾਨ, ਸੂਰਤ .ਤੂਰ ੫੨, ਆਯਤ ੨੪. ਅਤੇ ਸੂਰਤ ਦਹਰ ੭੬, ਆਯਤ ੧੯.

ਗਿਲਾ. ਫ਼ਾ گلہ ਗਿਲਹ. ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ਿਕਾਯਤ. "ਕਰੋ ਨ ਗਿਲਾ ਸੁਨਤ ਇਸ ਬੈਨ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਗੁੱਛੇ ਤੋਂ ਟੁੱਟਿਆ ਅੰਗੂਰ ਦਾ ਦਾਣਾ। ੩ ਦੋ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦਾ ਰਸਤਾ. ਦਰਾ। ੪ ਦੇਖੋ, ਗਿੱਲਾ.

ਗਿਲਾਜਤ. ਅ਼ غلاظت ਗਿਲਾਜ਼ਤ. ਮੋਟਾ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ—ਮੋਟਾਈ. ਗਾੜ੍ਹਾਪਨ। ੨ ਭਾਵ—ਮੈਲ. ਗੰਦਗੀ.

ਗਿਲਾਨ, ਗਿਲਾਨਿ ਦੇਖੋ, ਗਲਾਨਿ. "ਗਈ ਗਿਲਾਨਿ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਗ਼ਿਲਾਫ਼. ਅ਼ غلاف ਸੰਗਯਾ—ਪਰਦਾ। ੨ ਉਛਾੜ. ਢਕਣ ਦਾ ਵਸਤ੍ਰ.

ਗਿਲਿਸਤ. ਬਾਲਿਸ਼ਤ. ਗਿੱਠ. ਦੇਖੋ, ਗਿਸਟ. "ਸਵਾ ਗਿਲਿਸਤ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕੀ ਚੋਟੀ ਸਿਰ ਕੇਸ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗਿਲਿੰਦਾ. ਵਿ—ਨਿਗਲਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਗਿਲ.

ਗਿਲੀ. ਵਿ—ਗਿੱਲੀ. ਆਰਦ੍ਰ. "ਗਿਲੀ ਗਿਲੀ ਰੋਡਤੀ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ਦ੍ਰਵੀ ਹੋਈ ਗੁੜ ਦੀ ਰੋੜੀ। ੨ ਨਿਗਲੀ ਹੋਈ. ਦੇਖੋ, ਗਿਲ। ੩ ਫ਼ਾ گلی ਮਿੱਟੀ ਦਾ. ਖ਼ਾਕੀ.

ਗਿਲੋ. ਦੇਖੋ, ਗੁੜੂਚੀ.

ਗਿਲੋਟ. ਸੰ. ਗਿਲਡੋਜ. ਆਲੂ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਇੱਕ ਜੰਗਲੀ ਕੰਦ. ਇਸ ਦੀ ਬੇਲ ਝਾੜੀਆਂ ਉੱਪਰ ਫੈਲਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੱਤੇ ਖੱਟੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਬੇਲ ਦੀ ਜੜ ਵਿੱਚੋਂ ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦਾ ਗੋਲ ਆਲੂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਖਾਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ.

ਗਿਲੋਰਾ. ਦੇਖੋ. ਗਲੌਰਾ ਅਤੇ ਚੀਕਾ ੨.

ਗਿਲੋਲਾ. ਗਿਲ (ਮਿੱਟੀ) ਦਾ ਓਲਾ. ਗੁਲੇਲਾ. ਗੁਲੇਲ ਵਿੱਚ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਗੋਲਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਲੋਲਾ.

ਗਿਲੌਰਾ. ਦੇਖੋ, ਗਲੌਰਾ ਅਤੇ ਚੀਕਾ ੨.

ਗਿਲੌਰੀ. ਦੇਖੋ, ਗਲਉਰੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਿਲਹਰੀ.

ਗਿਲ੍ਹੜ. ਸੰਗਯਾ—ਗਲਗੰਡ. ਬੁਗ਼ਮ. ਇੱਕ ਬੀਮਾਰੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਗਲੇ ਦਾ ਮਾਸ ਫੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਗੁਤਰ. Goiter. ਪਹਾੜ ਆਦਿ ਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਚੂਨੇ ਦਾ ਅੰਸ ਬਹੁਤ ਹੋਵੇ, ਉੱਥੇ ਇਹ ਰੋਗ ਜ਼ਾਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਗਲ ਫੁੱਲਕੇ ਵਡੀ ਰਸੌਲੀ ਜੇਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਬਹੁਤ ਵਧ ਜਾਣ ਤੋਂ ਗਲ ਹੇਠ ਮਾਸ ਲਟਕਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਮ ਇਲਾਜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਗਿਲ੍ਹੜ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉੱਥੇ ਜਾ ਰਹੇ. ਪਾਣੀ ਉਬਾਲ ਅਤੇ ਫ਼ਿਲਟਰ ਕਰਕੇ ਪੀਵੇ. ਸਣ ਦੇ ਬੀਜ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪੀਹਕੇ ਕੋਸੇ ਕੋਸੇ ਗਿਲ੍ਹੜ ਤੇ ਬੰਨ੍ਹੇ. ਪਲਾਸ (ਢੱਕ) ਦੀ ਜੜ ਚਾਉਲਾਂ ਦੇ ਧੋਣ ਨਾਲ ਰਗੜਕੇ ਲੇਪ ਕਰੇ. ਦਾਰੁਹਲਦੀ, ਸੁਹਾਗਾ ਬਰੀਕ ਪੀਹਕੇ ਘੀਕੁਆਰ ਦੇ ਪੱਠੇ ਤੇ ਛਿੜਕਕੇ ਬੰਨ੍ਹੇ. ਗਿਲ੍ਹੜਪਤ੍ਰ[1] ਅਤੇ ਕਾਲੀਆਂ ਮਿਰਚਾਂ ਦਾ ਚੂਰਣ ਇੱਕ ਇੱਕ ਮਾਸ਼ਾ ਸਵੇਰੇ ਅਤੇ ਸੰਝ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਫੱਕੇ.

ਗਿੱਲ. ਸੰਗਯਾ—ਨਮੀ. ਤਰਾਵਤ. ਗਿੱਲਾਪਨ। ੨ ਇੱਕ ਜੱਟ ਗੋਤ੍ਰ। ੩ ਗਿੱਲ ਜਾਤਿ ਦੇ ਵਸਾਏ ਅਨੇਕ ਪਿੰਡ. ਦੇਖੋ, ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ। ੪ ਤਖਾਣਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ.

ਗਿੱਲ ਕਲਾਂ. ਨਾਭਾ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਨਜਾਮਤ ਫੂਲ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਡੇਢ ਮੀਲ ਪੂਰਵ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ. ੭੦ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦੇ ਨਾਉਂ ਹੈ. ਪੋਹ ਸੁਦੀ ੭ ਅਤੇ ਮਾਘੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਮਹੰਤ ਸਿੰਘ ਹੈ.

ਗਿੱਲ ਨਾਲ ਗਿੱਲ ਮਿਲਣੀ. ਅਜੇਹੀ ਵਰਖਾ ਹੋਣੀ ਕਿ ਜਮੀਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਗਿੱਲ ਨਾਲ ਵਰਖਾ ਦੀ ਗਿੱਲ ਦਾ ਮਿੱਲ ਜਾਣਾ. ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਵਹਾਈ ਅਤੇ ਵਿਜਾਈ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚਿਰ ਤੀਕ ਸੋਕਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ.

ਗਿੱਲਾ. ਵਿ—ਗੀਲਾ. ਭਿੱਜਿਆ ਹੋਇਆ. ਤਰ. ਨਮਦਾਰ.

ਗਿੜਗਿੜਾਉਣਾ, ਗਿੜਗਿੜਾਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਗਿੜ ਗਿੜ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ. ਬਹੁਤ ਦੀਨਤਾ ਨਾਲ ਬੋਲਣਾ. ਘਿਘਿਆਉਣਾ.

ਗਿੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਡਿਗਣਾ. ਪਤਨ.

ਗਿੜਵੜ. ਦੇਖੋ, ਗਿਰਿਵਰ. "ਗਚੁ ਜਿ ਲਗਾ ਗਿੜਵੜੀ ਸਖੀਏ ਧਉਲਹਰੀ." (ਸਵਾ ਮ: ੧) ਚੂੰਨੇ ਦੀ ਚਿਣਾਈ ਦੇ ਉੱਚੇ ਧੌਲਰ.

ਗਿੜਵੜੀ. ਦੇਖੋ, ਗਿੜਵੜ। ੨ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਜਿਲੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ੬ ਅਤੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ੨.

[1] ਇਹ ਇੱਕ ਪੌਧੇ ਦਾ ਪੱਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਤਿਬਤ ਦੀ ਨਮਕੀਨ ਝੀਲਾਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਗਿੜਾਉ | ਗਿੜਾਇ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਿਰਾਉ. ਪਾਤ. "ਸੁਖ ਭੋਗਕੇ ਗਿੜਾਉ ਮਿਲਦਾ ਹੈ." (ਜਸਭਾਮ)

ਗਿੜਿਮੁੜਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਪਰ ਡਿਗਕੇ ਅਤੇ ਲੋਟਣੀ ਖਾ ਕੇ. ਚਕ੍ਰ ਦੇ ਕੇ. "ਗਿੜਿਮੁੜਿ ਪੂਰਹਿ ਤਾਲ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਮੁੜਘਿੜਕੇ.

ਗੀ. ਗਾ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ. ਜਿਵੇਂ—ਜਾਵੇਗੀ, ਆਵੇਗੀ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਣੀ. ਕਲਾਮ। ੩ ਸਰਸ੍ਵਤੀ.

ਗੀਓ. ਗਿਆ. ਦੂਰ ਹੋਇਆ. ਚਲਾਗਿਆ. "ਤਾਪ ਸੰਤਾਪ ਮੇਰਾ ਬੈਰ ਗੀਓ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਗੀਅ. ਸੰ. ਗੇਯ—ਗੇਯ. ਵਿ—ਗਾਉਣ ਲਾਇਕ. ਗਾਨੇ ਯੋਗ੍ਯ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੀਤ. "ਇਕਨਾ ਨਾਦ ਨ ਬੇਦ, ਨ ਗੀਅ ਰਸੁ, ਰਸ ਕਸ ਨ ਜਾਣੰਤਿ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸਾਰ) ਇਕਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਦਸ੍ਵਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਗਾਂਧਰਵ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਰਸ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਵੈਦ੍ਯਵਿਦ੍ਯਾ ਅਨੁਸਾਰ ਰਸਸਾਧਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ.

ਗੀਅਰਸ. ਦੇਖੋ, ਗੀਅ ੨.

ਗੀਆ. ਇੱਕ ਛੰਦ, ਜੋ ਹਰਿਗੀਤਿਕਾ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਰੂਪ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਗੀਤਿਕਾ ਅਤੇ ਗੀਤਮਾਲਿਤੀ ਦਾ ਰੂਪ ੨.

ਗੀਹਨਿ. ਸੰ. ਗ੍ਰਿਹਿਣੀ—ਗ੍ਰਿਹਿਣੀ. ਘਰ ਵਾਲੀ. ਔਰਤ. ਜੋਰੂ. "ਘਰ ਕੀ ਗੀਹਨਿ ਚੰਗੀ." (ਧਨਾ ਧੰਨਾ)

ਗੀਗਾ. ਡਿੰਗ. ਬਾਲਕ. ਅਞਾਣ। ੨ ਗੀ (ਬਾਣੀ) ਤੋਂ ਅਗ੍ਯ (ਅਗ੍ਯਾਨੀ). ਜੋ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ.

ਗੀਝਾ. ਦੇਖੋ, ਖੀਸਾ.

ਗੀਡ. ਦੇਖੋ, ਗਿਡ. "ਗੀਡ ਬਹਿਤ ਜਿਹ ਪਿਖਤ ਗਿਲਾਨਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਗੀਤ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਉਣ ਯੋਗ੍ਯ ਛੰਦ ਅਥਵਾ ਵਾਕ. "ਗਿਆਨ ਵਿਹੂਣਾ ਗਾਵੈ ਗੀਤ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸਾਰ) ੨ ਵਡਾਈ. ਯਸ਼। ੩ ਉਹ, ਜਿਸ ਦਾ ਯਸ਼ ਗਾਇਆ ਜਾਵੇ.

ਗੀਤਗੋਬਿੰਦ | ਗੀਤਗੋਵਿੰਦ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਯਸ਼ ਦਾ ਗੀਤ. ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਕੀਰਤਨ. "ਸਹੀਆ ਮੰਗਲ ਗਾਵਹੀ ਗੀਤਗੋਬਿੰਦ ਅਲਾਇ." (ਬਾਰਹਮਾਹਾ ਮਾਝ) ੨ ਗਾਯਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਗੋਵਿੰਦ ਜਿਸ ਵਿੱਚ, ਅਜੇਹਾ ਜਯਦੇਵ ਕਵਿ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਇੱਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਤਿ ਮਨੋਹਰ ਛੰਦ ਗਾਉਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਪੁਰ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਜਯਦੇਵ.

ਗੀਤਨਾਦ | ਗੀਤਬਾਦ ਗੀਤ (ਗਾਉਣਾ) ਬਾਦ (ਵਾਦਨ). ਗਾਉਣਾ ਅਤੇ ਵਜਾਉਣਾ. "ਗੀਤਨਾਦ ਹਰਖ ਚਤੁਰਾਈ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੧) "ਗੁਰਰਸੁ ਗੀਤ ਬਾਦ ਨਹੀਂ ਭਾਵੈ ਸੁਣੀਐ, ਗਹਿਰਗੰਭੀਰ ਗਵਾਇਆ." (ਓਅੰਕਾਰ) ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀਰਸ ਬਿਨਾ ਗਾਉਣਾ ਵਜਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਆਤਮ ਰਸ ਗਵਾ ਲੀਤਾ.

ਗੀਤਮਾਲਿਤੀ. ਇੱਕ ਮਾਤ੍ਰਿਕਛੰਦ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੨੮ ਮਾਤ੍ਰਾ. ਚੌਦਾਂ ਚੌਦਾਂ ਪੁਰ ਦੋ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ, ਅੰਤ ਰਗਣ SIS.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਪਛਿਰਾਜ ਰਾਵਨ ਮਾਰਕੈ,
ਰਘੁਰਾਜ ਸੀਤਹਿ ਲੈਗਯੋ।
ਨਭ ਓਰ ਖੋਰ ਨਿਹਾਰਕੈ,
ਸੁ ਜਟਾਯੁ ਸਿਯ ਸੰਦੇਸ ਦਯੋ।
ਤਬ ਜਾਨ ਰਾਮ ਗਏ ਬਲੀ,
ਸਿਯ ਸਤ੍ਰ ਰਾਵਨ ਹੀ ਹਰੀ।
ਹਨੁਵੰਤ ਮਾਰਗ ਮੋ ਮਿਲੇ,
ਤਬ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਤਿਹ ਸੌਂ ਕਰੀ। (ਰਾਮਾਵ)

੨ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮਭੇਦ ਕਰਕੇ ਇਸੇ ਛੰਦ ਦੀ "ਗੀਯਾਮਾਲਤੀ" ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ. ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ਪਹਿਲਾ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ੧੬ ਪੁਰ, ਦੂਜਾ ੧੨ ਪੁਰ, ਅੰਤ ਰਗਣ SIS.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਗੁਰੁ ਕਲਪਤਰੁ ਕਰ ਸ਼ਾਖ ਸੁੰਦਰ,
ਫੂਲ ਫਲ ਯੁਤ ਸੋਭਤੀ।
ਛਬਿ ਲਲਿਤ ਲਹਿ ਲਹਿ ਲਖਤ ਜਿਹ ਜਗ,
ਅਮਰ ਹੂੰ ਬ੍ਰਿਤਿ ਲੋਭਤੀ। x x x
(ਨਿਰਮਲ ਪ੍ਰਭਾਕਰ)

ਗੀਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੀਤ. ਛੰਦ। ੨ ਯਸ਼. "ਗੁਣ ਗੀਤਾ ਨਿਤ ਵਖਾਣੀਆ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੫ ਅੰਜੁਲੀ) ਦੇਖੋ, ਗੀਤ।

੩ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਭੀਸਮ ਪਰਵ ਦਾ ਇੱਕ ਪਾਠ, ਜਿਸ ਦੇ ੧੮ ਅਧ੍ਯਾਯ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲੋਕਸੰਖ੍ਯਾ ੭੦੦ ਹੈ.[1] ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਕੁਰੁਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ ਦੇ ਮੈਦਾਨੇਜੰਗ ਵਿੱਚ ਅਰਜੁਨ ਨੂੰ ਯੁੱਧ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖਕੇ ਗੀਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਜਿਸ ਥਾਂ ਕ੍ਰਿਸਨ ਅਰਜੁਨ ਸੰਵਾਦ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਜ੍ਯੋਤਿਸਰ" ਹੈ. ਹੁਣ ਉੱਥੇ ਸੁੰਦਰ 'ਗੀਤਾਭਵਨ' ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।[2]

੪ ਇੱਕ ਮਾਤ੍ਰਿਕ ਛੰਦ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੨੬ ਮਾਤ੍ਰਾ, ਪਹਿਲਾ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ੧੪ ਪੁਰ, ਦੂਜਾ ੧੨ ਪੁਰ, ਅੰਤ ਗੁਰੁ ਲਘੁ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਮੋਤੀ ਤ ਮੰਦਰਿ ਊਸਰਹਿ, ਰਤਨੀ ਤ ਹੋਹਿ ਜੜਾਉ।
ਕਸਤੂਰਿ ਕੁੰਗੂ ਅਗਰ ਚੰਦਨਿ, ਲੀਪਿ ਆਵਹਿ ਚਾਉ।xxx
(ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਯਕ ਅਰਜ ਗੁਫਤਮ ਪੇਸ ਤੋ, ਦਰ ਗੋਸ ਕੁਨ ਕਰਤਾਰ।
ਹੱਕਾ ਕਬੀਰ ਕਰੀਮ ਤੂ, ਬੇਐਬ ਪਰਵਦਗਾਰ।xxx
(ਤਿਲੰ ਮ: ੧)

(ਅ) ਗੀਤਾ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੂਪ—ਤੇਰਾਂ ਤੇਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ਪੁਰ ਦੋ

[1] ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ੧ ਸ਼ਲੋਕ ਧ੍ਰਿਤਰਾਸ੍ਟ੍ਰ ਦਾ, ੪੩ ਸੰਜਯ ਦੇ, ੮੪ ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਅਤੇ ੫੭੨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਹਨ.

[2] ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਭੀ ਅਨੇਕ ਗੀਤਾਂ ਹਨ, ਜੈਸੇ—ਹਾਰੀਤ ਗੀਤਾ, ਹੰਸ ਗੀਤਾ, ਬ੍ਰਹਮ ਗੀਤਾ, ਯਮ ਗੀਤਾ, ਰਾਮ ਗੀਤਾ, ਵ੍ਯਾਸ ਗੀਤਾ ਆਦਿ।

ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ, ਅੰਤ ਗੁਰੁ ਲਘੁ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਸੇਵੀਂ ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਪਣਾ,
ਹਰਿ ਸਿਮਰੀ ਦਿਨ ਸਭਿ ਰੈਣ।
ਆਪ ਤਿਆਗਿ ਸਰਣੀ ਪਵਾਂ,
ਮੁਖਿ ਬੋਲੀ ਮਿਠੜੇ ਵੈਣ। xxx

(ਮਾਝ ਮ: ੫ ਦਿਨਰੈਣਿ)

ਗੀਤਾਮਾਲਿਤੀ. ਦੇਖੋ, ਗੀਤਮਾਲਿਤੀ.

ਗੀਤਿ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਗਾਇਨ। ੨ ਗਾਇਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ. ਗਾਉਣ ਦਾ ਢੰਗ.

ਗੀਤਿਕਾ. ਇੱਕ ਮਾਤ੍ਰਿਕ ਛੰਦ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੨੬ ਮਾਤ੍ਰਾ, ੧੪—੧੨ ਪੁਰ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ, ਅੰਤ ਲਘੁ ਗੁਰੁ.

ਉਦਾਹਰਣ—

"ਦਾਸ ਚਖੁ ਭੇ ਕੁਮੁਦ ਕੇ ਸਮ, ਚੰਦ ਸ਼੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰੰ."

(੨) ਦੂਜਾ ਰੂਪ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੨੫ ਮਾਤ੍ਰਾ, ੧੪—੧੧ ਪੁਰ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ, ਅੰਤ ਲਘੁ ਗੁਰੁ.

ਪਰਮਾਦਿ ਪੁਰਖ ਮਨੋਪਿਮੰ, ਸਤਿਆਦਿ[2] ਭਾਵਰਤੰ,
ਪਰਮਦਭੁਤੰ ਪਰਕ੍ਰਿਤਿਪਰੰ, ਜਦਿ ਚਿੰਤ ਸਰਬਗਤੰ.

xxx (ਗੂਜ ਜੈਦੇਵ)

(੩) ਗਣਛੰਦ ਗੀਤਿਕਾ ਇਉਂ ਹੈ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ—ਸ, ਜ, ਜ, ਭ, ਰ, ਸ, ਲ, ਗ. IIS, ISI, ISI, SII, SIS, IIS, I, S.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਜਿਨ ਕੇ ਰਿਦੇ ਸੁਮਤੀ ਨਿਵਾਸਤ
ਸੋ ਕਭੀ ਦੁਖ ਪਾਤ ਨਾ।
ਜਿਨ ਹੈ ਰਟੀ ਗੁਰੁ ਕੀ ਗਿਰਾ
ਨਹਿਂ ਸੋ ਸਹੈਂ ਯਮਯਾਤਨਾ।xxx

ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਲਿਹਾਜ ਇਹ ਹਰਿਗੀਤਿਕਾ ਦਾ ਹੀ ਪਹਿਲਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਗਣਹਿਸਾਬ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ.

ਗੀਦਰ, ਗੀਦੜ } ਜਿਸ ਦੀ ਗੀ (ਬਾਣੀ) ਦਰ (ਡਰਾਵਣੀ) ਹੈ. ਗਿੱਦੜ. Canis aureus. ਸ਼੍ਰਿਗਾਲ। ੨ ਭਾਵ—ਕਾਇਰ. ਡਰਪੋਕ.

ਗੀਦੀ. ਫ਼ਾ گیدی ਵਿ—ਡਰਪੋਕ. ਭੀਰੁ. ਕਾਇਰ. "ਅਬ ਗੀਦੀ ਜਾਨੋ ਨਹਿ ਪਾਵੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੀਧ. ਦੇਖੋ, ਗਿੱਧ। ੨ ਵਿ—ਲਲਚਾਇਆ. ਦੇਖੋ, ਗਿਧਾ. "ਨਾਮ ਸੰਗਿ ਇਹੁ ਮਨੂਆ ਗੀਧ." (ਗੌਂਡ ਮ: ੫)

ਗੀਧਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਲਲਚਾਉਣਾ. ਇੱਛਾਵਾਨ ਹੋਣਾ. ਚਾਹਣਾ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਿਧ ਧਾ. "ਨਾਨਕ ਗੀਧਾ ਹਰਿਰਸ ਮਾਹਿ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਰਸਨਾ ਗੀਧੀ ਬੋਲਤ ਰਾਮ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਰਾਮ ਰਸਾਇਣਿ ਜੋ ਨਰ ਗੀਧੇ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਗੀਧਾ, ਗੀਧੇ } ਦੇਖੋ, ਗੀਧਨਾ.

ਗੀਨ. ਫ਼ਾ گین ਪ੍ਰਤ੍ਯ—ਪੂਰਣ. ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ. ਵਾਨ. ਵਾਲਾ. ਇਹ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਗ਼ਮਗੀਨ, ਰੰਗੀਨ ਆਦਿ.

ਗੀਬਤ. ਅ਼ غیبت ਗ਼ੀਬਤ. ਸੰਗਯਾ—ਗ਼ੈਰਹਾਜਿਰੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਬਦਨਾਮੀ ੨ ਨਿੰਦਾ.

ਗੀਯਾਮਾਲਿਤੀ. ਦੇਖੋ, ਗੀਤਮਾਲਿਤੀ ਦਾ ਰੂਪ ੨.

ਗੀਰ. ਫ਼ਾ گیر ਪ੍ਰਤ੍ਯ. ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਲੈਣ ਵਾਲਾ. ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਦਾਮਨਗੀਰ, ਜਹਾਂਗੀਰ ਆਦਿ. "ਕਸ ਨੇਸ ਦਸਤੰਗੀਰ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) ੨ ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਵਾਣੀ. ਬੋਲੀ.

ਗੀਰਬਾਣ, ਗੀਰਵਾਣ } ਸੰ. गीर्वाण. ਸੰਗਯਾ—ਗੀਰ (ਵਾਣੀ) ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੀਰ. ਭਾਵ—ਵਾਕ ਨਾਲ ਨਸ੍ਟ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੇਵਤਾ। ੨ ਪੂਰਣ ਸਤਿਗੁਰੂ; ਜੋ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਸਲੋਕ ੧੫੭.

ਗੀਰਵਾਣੇਸ਼. ਗੀਰ੍ਵਾਣ—ਈਸ਼. ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਇੰਦ੍ਰ. ਸੁਰਪਤਿ.

ਗੀਰਵਾਨ. ਦੇਖੋ, ਗੀਰਵਾਣ.

ਗੀਰੀ. ਫ਼ਾ گیری ਪਕੜਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਇਹ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਦਸ੍ਤਗੀਰੀ. ਇਸ ਦਾ ਮਸਦਰ (ਧਾਤੁ) ਗਰਿਫ਼ਤਨ ਹੈ.

ਗੀਰੰਦਾ. ਫ਼ਾ گیرنده ਵਿ—ਗ੍ਰਾਹਕ. ਲੈਣ ਵਾਲਾ. ਪਕੜਨ ਵਾਲਾ.

ਗੀਲਾ. ਵਿ—ਗਿੱਲਾ. ਆਰਦ੍ਰ.

ਗੀਲਾਨ. ਫ਼ਾ. ਫ਼ਾਰਸ (ਪਰਸ਼ੀਆ) ਦਾ ਇੱਕ ਇਲਾਕਾ,[3] ਜਿਸ ਦੇ ਘੋੜੇ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ.

ਗੁ. ਸੰ. ਧਾ—ਮਲ ਤ੍ਯਾਗਣਾ. ਝਾੜੇ ਫਿਰਨਾ। ੨ ਅਸਪਸ੍ਟ ਬਾਣੀ ਬੋਲਨਾ. ਐਸਾ ਵਾਕ ਕਹਿਣਾ ਜਿਸ ਦੇ ਅੱਖਰ ਨਾ ਸਮਝੇ ਜਾਣ। ੩ ਪੁਰਾਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਅੰਤ ਲੱਗਾ ਗੁ ਭਵਿਸ਼੍ਯਤ ਦਾ ਬੋਧ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਫੜੀਅਗੁ.

ਗੁਆ. ਦੇਖੋ, ਗੁਆਉਣਾ। ੨ ਗਵਾਹ ਦਾ ਸੰਖੇਪ। ੩ ਫ਼ਾ گوی ਗੋਯ. ਗੇਂਦ. "ਮਾਤ ਕੁਨੇਮ ਜਿ ਜੰਗ ਗੁਆਹਮ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਜੰਗ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਜੋ ਅਹਮ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਜੰਗ ਦਰਾਯਦ.

ਗੁਆਉ. ਸੰਗਯਾ—ਕਥਨ. ਵਚਨ. ਦੇਖੋ, ਗੋ. "ਏਵੈ ਕਰੈ ਗੁਆਉ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਮਲਾ) ੨ ਦੇਖੋ, ਗੁਆਉਣਾ.

ਗੁਆਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖੋਣਾ. ਗੁਮ ਕਰਨਾ। ੨ ਗਾਇਨ ਕਰਾਉਣਾ. ਗਵਾਉਣਾ.

ਗੁਆਈ. ਗਾਇਨ ਕਰੀਦਾ ਹੈ. ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. "ਘਰਿ ਘਰਿ

---

[1] ਛੰਦ ਦੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਲਈ ਉੱਚਾਰਣ 'ਤਜਾਗਿ' ਹੈ.

[2] ਛੰਦ ਦੀ ਮਾਤ੍ਰਾਸੰਖ੍ਯਾ ਲਈ ਉੱਚਾਰਣ 'ਸਤ੍ਯਾਦਿ' ਹੈ.

[3] ਇਹ Caspian ਅਤੇ Euxine ਦੇ ਮੱਧ ਹੈ.

ਬਾਬਾ ਪੁਜੀਐ, ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਗੁਆਈ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਗੁਆਦਿੱਤੀ. ਖੋਈ। ੩ ਫ਼ਾ گویائی ਗੋਯਾਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਕਤ੍ਰਿਤਾ. ਗੁਫ਼ਤਗੂ ਦੀ ਸਾਮਰਥ੍ਯ (ਸ਼ਕ੍ਤਿ).

ਗੁਆਹ. ਦੇਖੋ, ਗਵਾਹ.

ਗੁਆਹਮ. ਗੋਯ—ਅਹਮ. "ਮਾਤ ਕੁਨੇਮ ਜਿ ਜੰਗ ਗੁਆਹਮ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਜੰਗਰੂਪ ਖੁੱਦੋ ਦੀ ਜਰੂਰੀ ਖੇਡ ਮਾਤ ਕਰੀਏ. ਦੇਖੋ, ਜੰਗ ਦਰਾਯਦ.

ਗੁਆਤਾ. ਗਵਾਇਆ. ਖੋਇਆ.

ਗੁਆ ਬੰਦਰ. ਗੋਆ ਬੰਦਰ. ਦੇਖੋ, ਗੋਆ. "ਗੁਆ ਬੰਦਰ ਇਕ ਰਹਿਤ ਨ੍ਰਿਪਾਲਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੩੯)

ਗੁਆਰ. ਦੇਖੋ, ਗਵਾਰ। ੨ ਗੋਪਾਲ. ਗਊਪਾਲਕ. ਗਵਾਲਾ. "ਹਮ ਗੋਰੂ ਤੁਮ ਗੁਆਰ ਗੁਸਾਈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਗੁਆਲ. ਗੋਪਾਲ. ਗਵਾਲਾ. ਅਹੀਰ.

ਗੁਆਲਨਿ, ਗੁਆਲਨੀ ਗੋਪਾਲਿਕਾ. ਗੋਪੀ. ਅਹੀਰਨਿ.

ਗੁਆਲੀਅਰ. ਦੇਖੋ, ਗਵਾਲੀਅਰ.

ਗੁਸਈਆ, ਗੁਸਈਆਂ ਸੰ. गोस्वामिन्—ਗੋਸ੍ਵਾਮੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਦਾ ਮਾਲਿਕ. ਜਗਤਨਾਥ. ਕਰਤਾਰ. "ਕੋਈ ਸੇਵੈ ਗੁਸਈਆ ਕੋਈ ਅਲਾਹਿ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ੨ ਗੋ (ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ) ਦਾ ਮਾਲਿਕ. ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਇੰਦ੍ਰਿਯਜਿਤ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਉਪਾਧਿ। ੪ ਦੇਖੋ, ਗੁਸਾਂਈਂ ੨ ਅਤੇ ੩.

ਗੁਸਤਾਖ਼. ਫ਼ਾ گستاخ ਵਿ—ਚਾਲਾਕ. ਸ਼ੋਖ਼। ੨ ਬੇਅਦਬ.

ਗੁਸਤਾਖ਼ੀ. ਫ਼ਾ گستاخی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੇਅਦਬੀ. ਅਵਗ੍ਯਾ। ੨ ਚਾਲਾਕੀ. ਸ਼ੋਖ਼ੀ.

ਗੁਸਲ. ਅ਼ غسل ਗ਼ੁਸਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਨਾਨ. ਮੱਜਨ. "ਗੁਸਲ ਕਰਦਨ ਬੂਦ." (ਤਿਲੰ ਕਬੀਰ)

ਗੁਸਾ. ਅ਼ غصہ ਗ਼ੁੱਸਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੋਸ. ਕ੍ਰੋਧ. ਨਾਰਾਜਗੀ. "ਗੁਸਾ ਮਨਿ ਨ ਹਢਾਇ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਗੁਸਾਇਨਿ. ਸੰ. ਗੋਸ੍ਵਾਮਿਨੀ. ਗੋਸ੍ਵਾਮੀ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ. ਦੇਖੋ, ਗੁਸਈਆ. "ਗੰਗ ਗੁਸਾਇਨਿ ਗਹਿਰਗੰਭੀਰ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ)

ਗੁਸਾਈ, ਗੁਸਾਂਈ ਗੋਸ੍ਵਾਮੀ. ਦੇਖੋ, ਗੁਸਈਆਂ "ਗੁਸਾਈ, ਪਰਤਾਪੁ ਤੁਹਾਰੋ ਡੀਠਾ." (ਸਾਰ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਸੰਨਯਾਸੀ ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਫ਼ਿਰਕ਼ਾ। ੩ ਵੈਰਾਗੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਮਾਤ.

ਗੁਸੈਲਾ. ਵਿ—ਗੁੱਸੇ (ਕ੍ਰੋਧ) ਵਾਲਾ.

ਗੁੱਸਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਸਾ.

ਗੁਹ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਕਾਰਤਿਕੇਯ. ਖੜਾਨਨ। ੨ ਇੱਕ ਭੀਲਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਸ਼੍ਰਿੰਗਵੇਰ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਸ਼੍ਰਿੰਗਵੇਰ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗੁਹਨਾ.

ਗੁਹਜ. ਸੰ. गुह्य—ਗੁਹ੍ਯ. ਵਿ—ਗੁਪਤ. ਪੋਸ਼ੀਦਾ. "ਗੁਹਜ ਗਲ ਜੀਅ ਕੀ ਕੀਚੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸਿ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਬਿਲਾ) "ਗੁਹਜਕਥਾ ਇਹੁ ਗੁਰੁ ਤੇ ਜਾਣੀ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) ੨ ਗੂਢ. ਜਿਸ ਦਾ ਤਾਤਪਰਯ ਸਮਝਣਾ ਔਖਾ ਹੋਵੇ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਲ. ਕਪਟ। ੪ ਗੁਦਾ, ਭਗ ਅਤੇ ਲਿੰਗ, ਜੋ ਗੁਪਤ ਅੰਗ ਹਨ.

ਗੁਹਨ, ਗੁਹਨਾ ਸੰ. गुम्फन—ਗੁੰਫਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁੰਦਣਾ. ਪਰੋਣਾ.

ਗੁਹਯ. ਗੁਹ੍ਯ. ਦੇਖੋ, ਗੁਹਜ.

ਗੁਹਰ. ਫ਼ਾ گہر ਗੌਹਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਮੋਤੀ. ਦੇਖੋ, ਗਊਹਰ.

ਗੁਹਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਫਾ. ਕੰਦਰਾ। ੨ ਹਿਰਦਾ. ਅੰਤਹਕਰਣ। ੩ ਮਾਯਾ.

ਗੁਹਾਂਗਨੀ, ਗੁਹਾਂਜਣੀ ਸੰ. ਗੁਹ੍ਯ ਅੰਜਨਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅੱਖ ਦੀ ਪਲਕ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਪਾਸੇ ਹੋਣਵਾਲੀ ਫੁਨਸੀ.

ਗੁਹਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੁਕਾਰ. ਸੱਦ. ਹਾਕ. "ਦਰ ਪਰ ਤਿਸੁ ਗੁਹਾਰ ਸੁਨਾਈ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਗਊ ਹਰਣ ਵਾਲਿਆਂ ਪਿੱਛੇ ਖੋਜ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਟੋਲੀ. ਵਾਹਰ. "ਗੁਹਾਰ ਲਾਗ ਤੁਰਤ ਛੁਡਾਵਈ." (ਭਾਗੁ ਕ) "ਪੀਛੇ ਪਰੀ ਗੁਹਾਰ ਵਿਸਾਲਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੁਹਾਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਮਯ ਅੰਬਾਰ. ਗੋਹੇ ਦਾ ਢੇਰ. ਪਾਥੀਆਂ ਦਾ ਢੇਰ.

ਗੁਹਾਰੂ. ਵਿ—ਪੁਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਹਾਕ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਹਾਰ (ਤਾਕੁਬ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜਮਾਤ) ਦਾ ਸਾਥੀ. ਦੇਖੋ, ਗੁਹਾਰ ੨.

ਗੁਹਿ. ਦੇਖੋ, ਗੁਹ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗੁਹਨਾ। ੩ ਗੁੰਦਕੇ. ਗੁੰਫਨ ਕਰਕੇ.

ਗੁਹੀ. ਗੁੰਦੀ. ਪਰੋਈ. ਦੇਖੋ, ਗੁਹਨ ਅਤੇ ਗ੍ਰਥਨ. "ਮੁੰਡਨਮਾਲ ਅਨੇਕ ਗੁਹੀ ਸਿਵ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) "ਕਵਿਤਾ ਕਵਿ ਕੇ ਮਨ ਮੱਧਿ ਗੁਹੀ ਹੈ." (ਚੰਡੀ ੧) ੨ ਦੇਖੋ, ਦੇਵਗੁਹੀ.

ਗੁਹੀਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਮਾਂ ਕੀਤਾ ਗੋਹਾ. ਗੁਹਾਰਾ। ੨ ਸੰ. ਗੋਧੇਰਕ. ਗੋਹ ਦੀ ਕ਼ਿਸਮ ਦਾ ਇੱਕ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਜੀਵ, ਜਿਸ ਦਾ ਲਾਲ ਸਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਗੋਧਿਕਾਤਮਜ" ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੋਹ (ਗੋਧਾ) ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਕਾਲੇ ਸੱਪ ਦੇ ਸੰਯੋਗ ਨਾਲ ਇਹ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਗੁਹ੍ਯ. ਸੰ. ਦੇਖੋ, ਗੁਹਜ.

ਗੁਹ੍ਯਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਯਕ੍ਸ਼ ਦੇਵਤਾ, ਜੋ ਕੁਬੇਰ ਦੇ ਗੁਪਤ ਖ਼ਜ਼ਾਨਿਆਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੇ ਹਨ.

ਗੁਹ੍ਯਕੇਸ਼੍ਵਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਹ੍ਯਕ (ਯਕ੍ਸ਼ਾਂ) ਦਾ ਈਸ਼੍ਵਰ (ਸ੍ਵਾਮੀ) ਕੁਬੇਰ.

ਗੁਹਜਾਰਥ. ਗੁਪਤ ਅਰਥ. ਭਾਵਾਰਥ. "ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਗੁਹਜਾਰਥ ਬਖਾਨੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੁੰਗ. ਫ਼ਾ گنگ ਵਿ—ਗੁੰਗਾ. ਜੋ ਬੋਲ ਨਾ ਸਕੇ. "ਕਹਾਂ ਬਿਸਨੁਪਦ ਗਾਵੈ ਗੁੰਗ?" (ਸੁਖਮਨੀ)

ਗੁਗਾ. ਇੱਕ ਚੌਹਾਨ ਰਾਜਪੂਤ, ਜੋ ਈਸਵੀ ਗ੍ਯਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਹ ਹਿੰਦੂਧਰਮ ਛੱਡਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰਪ ਦੀ ਜਹਿਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਡਾ ਨਿਪੁਣ ਸੀ. ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ

ਸ਼ੇਸਨਾਗ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਦੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਸਥਾਨ (ਮਾੜੀ) ਬਣਾਕੇ ਪੂਜਦੇ ਹਨ. ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਭਾਦੋਂ ਬਦੀ ੯ ਨੂੰ (ਜੋ ਗੁਗੇ ਦਾ ਜਨਮਦਿਨ ਹੈ) ਵਿਸ਼ੇਸ ਪੂਜਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਗੁਗੇ (ਅਥਵਾ ਗੋਗੇ) ਦਾ ਜਨਮ ਬੀਕਾਨੇਰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਓਡੇਰੋ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਤੈਹਰ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਮੋਇਆ, ਜਿੱਥੇ ਹੁਣ ਲੋਕ ਉਸ ਦੀ ਕਬਰ ਪੂਜਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਕਥਾ ਭੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਵਾਫਲ ਨਾਮਕ ਰਾਜਪੂਤਕੰਨਯਾ ਨੂੰ ਗੋਰਖਨਾਥ ਨੇ ਸੰਤਾਨ ਲਈ ਗੁੱਗਲ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਗੁੱਗੇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ. ਗੁੱਗੇ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸ਼ਿਰਿਯਾਲ ਅਤੇ ਘੋੜੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਜਵਾਦਿਯਾ ਸੀ.

ਗੁੰਗਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁੰਗ. "ਗੁੰਗਾ ਬਕਤ ਗਾਵੈ ਬਹੁ ਛੰਦ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੫)

ਗੁੰਗੇ ਕੀ ਮਿਠਿਆਈ / **ਗੁੰਗੇ ਦਾ ਗੁੜ** } ਭਾਵ—ਅਕਹਿ ਕਥਾ. ਜਿਸ ਬਾਤ ਦਾ ਆਨੰਦ ਅਨੁਭਵ ਕਰੀਏ, ਪਰ ਕਥਨ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਉਸ ਲਈ ਇਹ ਪਦ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. "ਹਰਿਰਸ ਸੋਈ ਜਾਣਦੇ ਜਿਉ ਗੁੰਗੇ ਮਿਠਿਆਈ ਖਾਈ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧) "ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਗੂੰਗੈ ਗੁੜ ਖਾਇਆ ਪੂਛੇ ਤੇ ਕਿਆ ਕਹੀਐ." (ਗਉੜੀ ਮ: ੧)[1]

ਗੁੱਗਲ. ਸੰ. ਗੁਗ੍ਗੁਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਕੰਡੇਦਾਰ ਦਰਖ਼ਤ, ਜੋ ਕਾਠੀਆਵਾੜ, ਰਾਜਪੂਤਾਨਾ ਅਤੇ ਖ਼ਾਨਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਗੁੱਗਲ ਬਿਰਛ ਦੀ ਗੂੰਦ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਧੂਪ ਦੇਵ ਮੰਦਿਰਾਂ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਸੇ ਲਈ ਦੇਵੇਸ੍ਟ ਦੇਵ ਧੂਪ ਅਤੇ ਭੂਤਹਰ ਆਦਿ ਨਾਉ. ਹਨ. ਗੁੱਗਲ ਗਠੀਏ ਆਦਿਕ ਅਨੇਕ ਰੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਵਰਤੀਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੈ. L. Balsamodendron mukul. ਦੇਖੋ, ਯੋਗਰਾਜ ਗੁੱਗਲ.

ਗੁੱਗਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਗਾ.

ਗੁੱਗੁਲ / **ਗੁੱਗੂਲ** } ਦੇਖੋ, ਗੁੱਗਲ.

ਗੁੰਚਹ. ਫ਼ਾ غنچہ ਅਥਵਾ غنچه ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਲੀ. ਫੁੱਲ ਦੀ ਡੋਡੀ.

ਗੁੰਚਹ ਖ਼ੰਦ. ਫ਼ਾ غنچہ خند ਵਿ—ਫੁੱਲ ਦੀ ਕਲੀ ਵਾਂਙ ਹੱਸਣ ਵਾਲਾ. ਜਿਸ ਦਾ ਹਸਦਾ ਹੋਇਆ ਮੁਖ ਖਿੜੇ ਫੁੱਲ ਸਮਾਨ ਹੈ.

ਗੁਚਕੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ. ਗੋਤਾ. ਟੁੱਬੀ. "ਵੇਸ਼੍ਯਾ ਸਕਲ ਗੁਚਕਿਯਨ ਖਾਂਹੀਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੬੮)

ਗੁੰਚਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁੰਚਹ.

ਗੁੱਛ / **ਗੁੱਛਾ** } ਸੰ. ਗੁਚ੍ਛ—ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੱਤੇ ਅਤੇ ਫਲਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ. ਇੱਕ ਸ਼ਾਖ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਬਹੁਤ ਫਲ. ਜੈਸੇ—ਅੰਗੂਰਾਂ ਦਾ ਗੁੱਛਾ। ੨ ਫੁੰਦਨਾ. ਛੱਬਾ.

ਗੁੱਛੀ. ਛੋਟਾ ਗੁੱਛਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁੱਛ। ੨ ਸਰਦ ਥਾਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਖੁੰਬ. ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਕਾਕੇ ਰੱਖਦੇ ਅਤੇ ਤਰਕਾਰੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੩ ਨਾਈ ਦੀ ਗੁਥਲੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁੰਡਨ ਦਾ ਸਭ ਸਾਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਗੁੰਜ. ਸੰ. ਗੁਞ੍ਜ੍. ਧਾ—ਗੁੰਜਾਰ ਕਰਨਾ. ਅਸਪਸ੍ਟ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧੁਨਿ. ਸ਼ਬਦ. "ਗੁੰਜ ਰਹਿਤ ਤਿੰਹ ਪਰ ਸਦਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੬੬) ੩ ਪ੍ਰਤਿਧ੍ਵਨਿ. ਗੂੰਜ.

ਗੁਜਸ਼ਤਹ. ਫ਼ਾ گذشته ਗੁਜ਼ਸ਼ਤਹ. ਵਿ—ਵਿਤੀਤ. ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਹੋਇਆ. ਬੀਤਿਆ। ੨ ਮੋਇਆ. ਮ੍ਰਿਤ.

ਗੁਜਸ਼ਤਨ. ਫ਼ਾ گذشتن ਗੁਜ਼ਸ਼ਤਨ. ਕ੍ਰਿ—ਬੀਤਣਾ। ੨ ਮਰਨਾ.

ਗੁੰਜਤ. ਗੁੰਜ-ਕਰਤ. ਦੇਖੋ, ਗੁੰਜ. "ਗੁੰਜਤ ਸਿੰਘ ਡਕਾਰਤ ਕੋਲ." (ਰਾਮਾਵ) ਗਰਜਦੇ ਹਨ ਸ਼ੇਰ.

ਗੁੰਜਦ. ਫ਼ਾ گنجد ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਸਮਾਵੇ. ਸਮਾਵੇਗਾ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ ਗੁੰਜੀਦਨ.

ਗੁੰਜਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁੰਜਾਰ ਕਰਨਾ. ਗੁੰਜਣਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁੰਜ.

ਗੁਜਰ. ਦੇਖੋ, ਗੁਜ਼ਰ ਅਤੇ ਗੁੱਜਰ.

ਗੁਜ਼ਰ. ਫ਼ਾ گذر ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਤਿ. ਨਿਕਾਸ। ੨ ਪ੍ਰਵੇਸ਼. ਪਹੁਚ। ੩ ਨਿਰਵਾਹ. ਗੁਜ਼ਾਰਾ. "ਮਾਫਕ ਗੁਜਰ ਤਹਾਂ ਧਨ ਪਾਵੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੁਜ਼ਰਦ. ਫ਼ਾ گذرد ਬੀਤਦਾ ਹੈ. ਬੀਤੇ. ਬੀਤੇਗਾ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਗੁਜਸ਼ਤਨ ਹੈ.

ਗੁਜਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਜਸ਼ਤਨ.

ਗੁਜਰਾਤ. ਸੰ. ਗੁਰ੍ਜਰ—ਗੁਜੱਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੰਬਈ ਹਾਤੇ ਦਾ ਇੱਕ ਪਰਗਨਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਛ, ਕਾਠੀਆਵਾੜ, ਪਾਲਨਪੁਰ ਅਤੇ ਦਮਾਨ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਬੋਲੀ ਗੁਜਰਾਤੀ ਹੈ। ੨ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਨਗਰ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਤਲਵਾਰ, ਜਿਸਦੇ ਦੋ ਭੇਦ ਹਨ—ਵਡੀ ਗੁਜਰਾਤ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਗੁਜਰਾਤ. ਦੇਖੋ, ਛੋਟੀ ਗੁਜਰਾਤ। ੩ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜੋ ਜਿਲੇ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਇਹ ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਅਤੇ ਲਾਲਾਮੂਸਾ ਦੇ ਮੱਧ ਹੈ. ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਾਬੁਲੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਹਟਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇੱਥੇ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਗੁਜਰਾਤ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮੀਲ ਪੂਰਵ ਹੈ.

ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਸੁਨਿਆਰਾਂ ਦੀ ਗਲੀ ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਾਰ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੱਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਕਲ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਨਿਸਚਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਮਤ ੧੭੫੪ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਜਿਕਰ ਹੈ. ਖਾਲਸਾ ਸੰਮਤ ੧੭੫੬ ਵਿੱਚ ਸਜਿਆ ਹੈ।

ਗੁਜਰਾਤ ਪਾਸ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਜੰਗ ੨੧ ਫਰਵਰੀ ਸਨ ੧੮੪੯ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਸੀ.

ਦੇਖੋ, ਗੜੀਆ ੩ ਅਤੇ ਦੌਲਾਸ਼ਾਹ.

ਗੁਜਰਾਤੀ. ਵਿ—ਗੁਜਰਾਤ ਦਾ। ੨ ਇੱਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਾਤਿ, ਜੋ ਸਿੰਧ ਦੀ ਗੁਜਰਾਤ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਵ੍ਯਾਸ ਸੰਗ੍ਯਾ ਭੀ ਹੈ. ਗ੍ਰਹਿਣਦਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਨਿੰਦਿਤ ਦਾਨ ਇਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

---

[1] ਮੂਕਾਸ੍ਵਾਦਨ੍ ਵਤ੍ (ਨਾਰਦ ਭਕ੍ਤਿ ਸੂਤ੍ਰ ੫੨)

੩ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬੋਲੀ। ੪ ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਤਲਵਾਰ.

ਗੁਜ਼ਰਾਨ. ਫ਼ਾ گذران ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿਰਵਾਹ. ਗੁਜ਼ਾਰਾ.

ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇੱਕ ਜਿਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਗੁੱਜਰਾਂ ਨੇ ਆਬਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕੁਝ ਕਾਲ ਖ਼ਾਨਪੁਰ ਭੀ ਰਿਹਾ ਹੈ. ਇਹ ਲਹੌਰ ਤੋਂ ੪੨ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਹੈ. ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲੇ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਚੜ੍ਹਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ੁਕ੍ਰਚੱਕੀਏ ਨੇ ਸਨ ੧੭੬੫ ਵਿੱਚ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਹਾਦੁਰ ਪੁਤ੍ਰ (ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ) ਮਹਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇੱਥੇ ਰਾਜਧਾਨੀ ਰਹੀ ਹੈ. ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ੪੦੦੦੦ ਹੈ.

ਗੁਜਰਾਵੈ. ਪਹੁਚਾਵੈ. ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਕਰੇ. "ਮੋ ਗਰੀਬ ਕੀ ਕੋ ਗੁਜਰਾਵੈ?" (ਭੈਰ ਕਬੀਰ)

ਗੁਜਰੀ. ਗੁੱਜਰ (ਗੁਜੌਰ) ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਗੂਜਰੀ। ੨ ਗੁਜ਼ਸ਼ਤਨ ਦਾ ਭੂਤ ਕਾਲ. ਬੀਤੀ. ਗੁਜਰੀ। ੩ ਮਰੀ. ਦੇਖੋ, ਗੁਜ਼ਸ਼ਤਹ। ੪ ਦੇਖੋ, ਗੂਜਰੀ ਮਾਤਾ.

ਗੁਜਰੀ ਮਾਤਾ[1]. ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਨਿਵਾਸੀ ਲਾਲਚੰਦ ਸੁਭਿਖੀਏ ਖਤ੍ਰੀ ਦੀ, ਮਾਤਾ ਬਿਸਨਕੌਰ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਬੇਟੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ੧੫ ਅੱਸੂ ਸੰਮਤ ੧੬੮੬ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ.

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਤੁਰਕਾਂ ਦੇ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਰਹਿੰਦ ਪਹੁਚੇ ਹਨ, ਤਦ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਸਨ. ਪੋਤਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ ਸੁਣਕੇ ੧੩ ਪੋਹ ਸੰਮਤ ੧੭੬੧ ਨੂੰ ਆਪ ਦੇਹ ਤਜਾਗਕੇ ਗੁਰਪੁਰਿ ਪਧਾਰੇ. ਜਿਸ ਬੁਰਜ ਵਿੱਚ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਫ਼ਤੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਜਰਬੰਦ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੁਣ "ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਦਾ ਬੁਰਜ" ਹੈ. ਆਪ ਦੀ ਸਮਾਧਿ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਜੋਤਿਸਰੂਪ ਪਾਸ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸਰਹਿੰਦ ਅਤੇ ਫਤੇਗੜ੍ਹ.

ਗੁੰਜਾ. ਸੰ. ਗੁਞ੍ਜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੱਤੀ. ਲਾਲੜੀ. ਰੱਤਕ. ਘੁੰਘਚੀ. Abrus precatorius। ੨ ਨਗਾਰਾ. ਪਟਹ, ਜੋ ਗੁੰਜਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਗੁੰਜਾਇਸ. ਦੇਖੋ, ਗੁੰਜਾਯਸ਼.

ਗੁਜਾਸ਼੍ਤ. ਫ਼ਾ گذاشت ਗੁਜਾਸ਼੍ਤ. ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ. ਨਿਰਬੰਧ (ਰਿਹਾ) ਕੀਤਾ.

ਗੁਜਾਸ਼੍ਤਨ. ਫ਼ਾ گذاشتن ਗੁਜਾਸ਼੍ਤਨ. ਛੱਡਣਾ. ਤਜਾਗਣਾ। ੨ ਰਿਹਾ (ਨਿਰਬੰਧ) ਕਰਨਾ.

ਗੁੰਜਾਨ. ਫ਼ਾ گنجان ਵਿ—ਸੰਘਣਾ. ਬਿਨਾ ਵਿੱਥ. ਅਵਿਰਲ.

ਗੁਜ਼ਾਫ਼. ਫ਼ਾ گزاف ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਕਵਾਸ। ੨ ਝੂਠ ਫ਼ਰੇਬ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ. ਗਪੌੜੇ.

[1]ਬਹੁਤ ਇਤਿਹਾਸ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਗੁਜਰੀ ਮਾਤਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਸ਼ੁੱਧ ਨਾਮ ਗੂਜਰੀ ਮਾਤਾ ਹੈ.

ਗੁੰਜਾਯਸ਼. ਫ਼ਾ گنجایش ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਵਕਾਸ. ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ। ੨ ਅਸਥਾਨ. ਜਗਾ.

ਗੁਜ਼ਾਰ. ਫ਼ਾ گزار ਪ੍ਰਤ੍ਯ. ਅਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਇਹ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਮਾਲਗੁਜ਼ਾਰ.

ਗੁੰਜਾਰ. ਦੇਖੋ, ਗੁੰਜਨ.

ਗੁਜਾਰਦਨ. ਫ਼ਾ گذاردن ਗੁਜਾਰਦਨ. ਕ੍ਰਿ—ਛੱਡ ਦੇਣਾ. ਰਿਹਾ (ਨਿਰਬੰਧ) ਕਰਨਾ। ੨ گزاردن ਗੁਜ਼ਾਰਦਨ. ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ। ੩ ਅਦਾ ਕਰਨਾ. ਦੇਣਾ.

ਗੁਜ਼ਾਰਨਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਤਾਉਣਾ. ਕੱਟਣਾ। ੨ ਅਦਾ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਜਾਰਦਨ ੨. "ਸੁਬਹਿ ਨਿਵਾਜ ਸਰਾਇ ਗੁਜਾਰਉ." (ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ)

ਗੁਜ਼ਾਰਮ. ਫ਼ਾ گزارم ਮੈ ਛੱਡਾਂ. ਮੈ ਛਡਦਾ ਹਾਂ. ਮੈਂ ਛੱਡਾਂਗਾ.

ਗੁਜਾਰਾ. ਫ਼ਾ گزارا ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਜ਼ਰਾਨ. ਨਿਰਵਾਹ। ੨ ਨਿਰਵਾਹ ਲਈ ਮਿਲਿਆ ਧਨ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥ.

ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼. ਫ਼ਾ گزارش ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ. ਵਿਨਯ. ਬੇਨਤੀ.

ਗੁਜ਼ਾਰਿੰਦਹਕਾਰ. ਫ਼ਾ گزارندہ کار ਵਿ—ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਾਰਜ ਦਾ ਨਿਰਵਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕੰਮ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਗੁੰਜਿਤ. ਸੰ. ਵਿ—ਗੂੰਜਦਾ ਹੋਇਆ.

ਗੁੰਜੀਦਨ. ਫ਼ਾ گنجیدن ਕ੍ਰਿ—ਸਮਾਉਣਾ. ਖਟਾਨਾ (ਮਿਲ ਜਾਣਾ).

ਗੁਜ਼ੀਰ. ਫ਼ਾ گزیر ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰਾ. ਇਲਾਜ। ੨ ਤਦਬੀਰ. ਯੁਕ੍ਤਿ.

ਗੁੱਜਰ. ਸੰ. ਗੁਜੌਰ. ਗੋਚਾਰਕ. ਅਹੀਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ। ੨ ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ੍ਰ। ੩ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇਸ਼। ੪ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਦਾ ਇੱਕ ਲੁਹਾਰ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਪਰਉਪਕਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁਖੀਆ ਸੀ. "ਗੁੱਜਰ ਜਾਤਿ ਲੁਹਾਰ ਹੈ." (ਭਾਗੁ)

ਗੁੱਜਰਵਾਲ. ਜਿਲਾ ਲੁਦਿਆਨਾ, ਥਾਣਾ ਡੇਹਲੋਂ ਦਾ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕ਼ਿਲਾ ਰਾਇਪੁਰ ਤੋਂ ਚਾਰ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਡੇਢ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੂਰਵ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ "ਗੁਰੂਸਰ" ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. ੩੦ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ. ਚੇਤਚੌਦਸ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ.

ਗੁਝ, ਗੁਝੜਾ, ਗੁਝਾ, ਗੁਝੀ, ਗੁੱਝਾ, ਗੁੱਝੀ — ਸੰ. ਗੁਹ੍ਯ. ਦੇਖੋ, ਗੁਹਜ. "ਗੁਝੜਾ ਲਧਮੁ ਲਾਲ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) "ਨਾਮਰਤਨ ਲੈ ਗੁਝਾ ਰਖਿਆ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੫) "ਦੁਨੀਆ ਗੁਝੀ ਭਾਹਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੨ ਫਿਫੜੇ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਨੇਮੋਨੀਆ (Pneumonia) ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਗੁੱਝਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਸ਼ਬਦ, ਵਿਸ਼ੇਸ ਕਰਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਰਤਦੀਆਂ ਹਨ ਅਰ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਨੇਮੋਨੀਏ ਨੂੰ ਗੁੱਝਾ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਗੁਝਕ. ਦੇਖੋ, ਗੁਹਜਕ.

ਗੁਟਇ. ਗੁਟਕਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗੁਟਕਣਾ.

ਗੁਟਕ. ਸੰਗਯਾ—ਅਨੁ. ਕਬੂਤਰ ਆਦਿਕ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਧੁਨਿ। ੨ ਢੋਲਕ ਆਦਿਕ ਦੀ ਧੀਮੀ ਆਵਾਜ਼. "ਧਰਨ ਪਖਾਵਜ ਗੁਟਕ ਢੋਲਕਾ." (ਸਲੋਹ) ੨ ਘੁੱਟ ਭਰਣ ਸਮੇਂ ਕੰਠ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਧੁਨਿ. ਗਟਾਕਾ.

ਗੁਟਕਣਾ, ਗੁਟਕਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਗੁਟਕ ਗੁਟਕ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ। ੨ ਗਟ ਗਟ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਪੀਣਾ. "ਅਮਿਅ ਧਾਰਾ ਰਸ ਗੁਟਇ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਗੁਟਕਾ. ਸੰ. ਗੁਟਿਕਾ. ਸੰਗਯਾ—ਗੋਲੀ. ਵੱਟੀ। ੨ ਤੰਤ੍ਰਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਧਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਗੋਲੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਰੱਖਕੇ ਹਰ ਥਾਂ ਜਾਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਮੰਤ੍ਰਵਟੀ. "ਗੁਟਕੇ ਬਲਕੈ ਬਹੁ ਉਡ ਜਾਵੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੮੫) "ਗੁਟਕਾ ਮੁਹਿ ਵਿਚ ਪਾਇਕੈ ਦੇਸ ਦਿਸੰਤਰ ਜਾਇ ਖਲੋਵੈ." (ਭਾਗੁ) ੩ ਛੋਟੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਪੋਥੀ. ਜਿਵੇਂ ਪਾਠ ਦਾ ਗੁਟਕਾ.

ਗੁਟਾਰ. ਗੁਹਸਲ. ਮੈਨਾ ਦੀ ਜਾਤਿ ਦਾ ਇਕ ਪੰਛੀ. ਗੁਟਾਰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀਆਂ ਚਿੱਚੜੀਆਂ ਅਤੇ ਅੰਨ ਖਾ ਕੇ ਨਿਰਵਾਹ ਕਰਦੀ ਹੈ.

ਗੁਟਿਕਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਟਕਾ ੧. ਅਤੇ ੨.

ਗੁੱਟ. ਸੰਗਯਾ—ਨਾਰੀਅਲ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਗੋਲਾਕਾਰ ਪਿੰਡ. ਖੋਪਾ. ਨਰੀਏਲ ਦੀ ਗਿਰੀ। ੨ ਵਿ—ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮਸ੍ਤ. ਮਖ਼ਮੂਰ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਗੁਥਵਾਂ ਫੁੱਲ। ੪ ਅਧਖਿੜਿਆ ਫੁੱਲ.

ਗੁਠ. ਸੰ. ਗੁਠ੍. ਧਾ—ਘੇਰਨਾ—ਲਪੇਟਣਾ. ਇਸੇ ਤੋਂ ਗੋਟ ਅਤੇ ਗੋਠ ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ ਹੈ.

ਗੁਠਲੀ. ਸੰਗਯਾ—ਫਲ ਦੀ ਗਿਟਕ (ਗੁਟਿਕਾ), ਜਿਸ ਨੂੰ ਛਿੱਲ ਅਥਵਾ ਗੁੱਦੇ ਨੇ ਘੇਰਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗੁਠ.

ਗੁੱਠ. ਸੰਗਯਾ—ਕੋਣ, ਕਿਨਾਰਾ. ਖੂੰਜਾ.

ਗੁੰਡਕ. ਸੰ. गुण्डक. ਵਿ—ਮੈਲਾ. ਗੰਦਾ। ੨ ਲੁੱਚਾ. ਇਸੇ ਤੋਂ ਗੁੰਡਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ.

ਗੁਡਗੁੜੀ. ਸੰਗਯਾ—ਗੁੜ ਗੁੜ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਚੱਡ. "ਮੁਚੰਗ ਸਨਾਈ ਗੁਡਗੁੜੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੦੨) ੨ ਹੁਕੜੀ.

ਗੁਡਲੀ. ਦੇਖੋ, ਗੁਠਲੀ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਗੋਡਿਆਂ ਦੇ ਬਲ. ਗੋਡਿਆਂ ਧਰਨੇ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਗੋਡਿਆਂ ਧਰਨੇ ਫਿਰਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਅੰਗਣ ਬੀਚ ਫਿਰੈਂ ਗੁਡਲੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੁਡਾ ਅਥਵਾ ਗੁੱਡਾ. ਸੰਗਯਾ—ਆਦਮੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਕਾਠ ਵਸਤ੍ਰ ਆਦਿਕ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਬੁਤ, ਜੋ ਖੇਡਣ, ਭੰਡਣ ਅਤੇ ਮੰਤ੍ਰਸਿੱਧੀ ਲਈ ਲੋਕ ਵਰਤਦੇ ਹਨ. "ਦਾਬ ਖਾਟ ਤਰ ਗਈ ਗੁਡਾਨ ਬਨਾਯਕੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੩੩) ੨ ਚਰਖੇ ਦਾ ਮੁੰਨਾ.

ਗੁੰਡਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁੰਡਕ. "ਗੁੰਡਨ ਸਾਥ ਕਰੈ ਗੁਜਰਾਨ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੮੭)

ਗੁਡਿਯਾ, ਗੁਡੀਆ, ਗੁੱਡੀ ਸੰਗਯਾ—ਪੁਤਲੀ. ਖੇਡਣ ਅਤੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਲਈ ਕਾਠ ਵਸਤ੍ਰ ਆਦਿ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਮੂਰਤਿ. "ਗੁਡੀਆ ਰਹੀ ਸੰਭਾਲਤੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਪਤੰਗ. ਚੰਗ.

ਗੁਣ ਅਥਵਾ ਗੁਣੁ. ਸੰ. गुण. ਸੰਗਯਾ—ਵਿਸ਼ੇਸਣ. ਸਿਫ਼ਤ. "ਗੁਣੁ ਏਹੋ ਹੋਰੁ ਨਾਹੀ ਕੋਇ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਇਹੀ ਸਿਫ਼ਤ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਤੁੱਲ ਹੋਰ ਨਹੀਂ। ੨ ਸ਼ੀਲ. ਸਦਵ੍ਰਿੱਤਿ. ਨੇਕ ਐਮਾਲ. "ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਕੀਤੇ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਇ." (ਜਪੁ) "ਬਿਨੁ ਗੁਣ ਜਨਮੁ ਵਿਣਾਸੁ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧) ੩ ਮਾਇਆ ਦੇ ਸਤ ਰਜ ਤਮ ਗੁਣ. (सत्व, रजस्, तमस्) goodness, passion and darkness, or—virtue, foulness, and ignorance. ਸਤੋ ਗੁਣ ਤੋਂ ਗ੍ਯਾਨ, ਰਜੋਗੁਣ ਤੋਂ ਲੋਭ ਅਤੇ ਤਮੋਗੁਣ ਤੋਂ ਅਗ੍ਯਾਨ ਹੋਂਦਾ ਹੈ.[1] "ਰਜ ਗੁਣ ਤਮ ਗੁਣ ਸਤ ਗੁਣ ਕਹੀਐ ਏਹ ਤੇਰੀ ਸਭ ਮਾਇਆ." (ਕੇਦਾ ਕਬੀਰ) ੪ ਸੁਭਾਉ. ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ. "ਐਸੋ ਗੁਣ ਮੇਰੋ ਪ੍ਰਭੁ ਜੀ ਕੀਨ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) ੫ ਰੱਸੀ. ਤਾਗਾ. ਡੋਰਾ. "ਗੁਣ ਕੈ ਹਾਰ ਪਰੋਵੈ." (ਤੁਖਾ ਛੰਤ ਮ: ੧) ਗੁਣਰੂਪ ਗੁਣ (ਤਾਗੇ) ਨਾਲ ਹਾਰ ਪਰੋਵੈ. "ਕਵਣੁ ਸੁ ਅਖਰੁ ਕਵਣੁ ਗੁਣ?" (ਸ. ਫਰੀਦ) ੬ ਕਮਾਣ ਦਾ ਚਿੱਲਾ. "ਕੋਟਿ ਦੋਇ ਧਾਰੀ ਧਨੁਖ ਗੁਣ ਬਿਨ ਗਹਿਤ ਨ ਕੋਇ." (ਵ੍ਰਿੰਦ) ੭ ਦੀਵੇ ਦੀ ਬੱਤੀ। ੮ ਨੀਤਿ ਦੇ ਛੀ ਅੰਗ. ਦੇਖੋ, ਖਟ ਅੰਗ। ੯ ਨ੍ਯਾਯਮਤ ਦੇ ਚੌਬੀਸ ਗੁਣ. ਦੇਖੋ, ਖਟਸ਼ਾਸਤ੍ਰ। ੧੦ ਕਾਵ੍ਯ ਦੇ ਮਾਧੁਰਯ, ਓਜ, ਪ੍ਰਸਾਦ ਤਿੰਨ ਗੁਣ। ੧੧ ਵਿਦ੍ਯਾ. ਹੁਨਰ ਆਦਿ ਔਸਾਫ਼. "ਤੇ ਨਰ ਅਸਲਿ ਖਰ, ਜਿ ਬਿਨੁ ਗੁਣ ਗਰਬੁ ਕਰੰਤਿ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸਾਰ) ੧੨ ਤਾਸੀਰ. ਅਸਰ। ੧੩ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸੇ ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ। ੧੪ ਰਤਨ. "ਸਰੀਰਿ ਸਰੋਵਰਿ ਗੁਣ ਪਰਗਟਿ ਕੀਏ." (ਆਸਾ ਮ: ੪) ੧੫ ਫਲ. ਲਾਭ. "ਜਿਨੀ ਕੰਮੀ ਨਾਹ ਗੁਣ, ਤੇ ਕੰਮੜੇ ਵਿਸਾਰ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੧੬ ਤਿੰਨ ਸੰਖ੍ਯਾ ਬੋਧਕ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਇਆ ਦੇ ਗੁਣ ਤਿੰਨ ਹਨ। ੧੭ ਕਰਮ. ਕ੍ਰਿਯਾ। ੧੮ ਇਨਸਾਫ਼. ਨਿਆਉਂ. ਨ੍ਯਾਯ. "ਅਦਲੁ ਕਰੇ ਗੁਣਕਾਰੀ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਗੁਨ। ੧੯ ਦੇਖੋ, ਗੁਣਨ. "ਊਨ ਤੇ ਦੁਗੁਣ ਦਿਤੀ ਊਨ ਮਾਏ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨੦ ਫੁੱਲ. ਪੁਸ੍ਪ. "ਬ੍ਰਹਮ ਨਾਮ ਗੁਣ ਸਾਖ ਤਰੋਵਰ ਨਿਤ ਚੁਨਿ ਚੁਨਿ ਪੂਜ ਕਰੀਜੈ." (ਕਲਿ ਅ: ਮ: ੪) ਬ੍ਰਹਮਬਿਰਛ ਦੀ ਸ਼ਾਖਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਸ਼ੁਭਗੁਣ ਗੁਣ (ਫੁੱਲ) ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰੋ। ੨੧ ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਤਿੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਣ—ਅ, ਏ, ਓ। ੨੨ ਅਹਸਾਨ. ਇਹ੍ਸਾਨ. "ਬਧਾ ਚਟੀ ਜੋ ਭਰੇ, ਨਾ ਗੁਣੁ ਨਾ ਉਪਕਾਰੁ." (ਮ: ੩, ਵਾਰ ਸੂਹੀ) ਨਾ ਇਹ੍ਸਾਨ ਹੈ ਅਰ ਨਾ ਉਪਕਾਰ ਹੈ.

ਗੁਣਆਦਿ. ਸੰਗਯਾ—ਕਰਤਾਰ. ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਜੜ ਹੈ. "ਮਨਆਦਿ ਗੁਣਆਦਿ ਵਖਾਣਿਆ." (ਮਾਰੂ ਜੈਦੇਵ)

ਗੁਣਸਾਖੀ. ਵਿ—ਗੁਣਾਂ (ਕਰਮਾਂ) ਦਾ ਸਾਕ੍ਸ਼ੀ (ਸਾਖੀ—ਗਵਾਹ). "ਧਨੁ ਗੁਪਾਲ ਗੁਣਸਾਖੀ." (ਧਨਾ ਮ: ੫)

ਗੁਣਸਾਗਰ. ਸੰਗਯਾ—ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ. ਗੁਣਸਿੰਧੁ.

[1] ਦੇਖੋ, ਗੀਤਾ ਅ: ੧੪, ਸ਼: ੧੭.

ਗੁਣਸਾਂਝ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਾਕਤ. "ਗੁਣ ਕੀ ਸਾਂਝ ਸੁਖ ਊਪਜੈ." (ਸੂਹੀ ਅ: ਮ: ੩) "ਸਾਂਝ ਕਰੀਜੈ ਗੁਣਹ ਕੇਰੀ-ਛੋਡਿ ਅਵਗੁਣ ਚਲੀਐ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੧)

ਗੁਣਸਾਂਝੀ. ਵਿ—ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ (ਭਿਆਲੀ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਾਕਤ. "ਗੁਣਸਾਂਝੀ ਤਿਨਿ ਸਿਉ ਕਰੀ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੋਰ)

ਗੁਣਸਾਰਣਾ. ਗੁਣ ਫੈਲਾਉਣਾ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਸਾਰਣਾ ੨-੪.

ਗੁਣ ਸੰਘਰੈ. ਗੁਣ ਸੰਗ੍ਰਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸੰਘਰਣ.

ਗੁਣਹੀਣ, ਗੁਣਹੀਨ. ਵਿ—ਗੁਣਰਹਿਤ. ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ. "ਗੁਣਹੀਣ ਹਮ ਅਪਰਾਧੀ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੩) ੨ ਚਿੱਲੇ (ਜਿਹ) ਬਿਨਾ. ਜਿਵੇਂ—ਗੁਣਹੀਨ ਧਨੁਖ.

ਗੁਣ ਕਾਮਣ. ਗੁਣਰੂਪ ਤੰਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਕਾਮਣ ੨.

ਗੁਣਕਾਰੀ. ਵਿ—ਗੁਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਜਣੁ ਗੁਣਕਾਰੀਆ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੪) "ਜਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿ ਗੁਣਕਾਰੀ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਵਡ) ੨ ਲਾਭਦਾਇਕ। ੩ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਨ੍ਯਾਯਕਰਤਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਣ ੧੯.

ਗੁਣਗ. ਸੰ. ਗੁਣਜ੍ਞ—ਗੁਣਗ੍ਯ. ਵਿ—ਗੁਣਗ੍ਯਾਤਾ. ਗੁਣ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ.

ਗੁਣਗਹਿਲਾ. ਵਿ—ਗੁਣ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਤਾ. ਗੁਣਗ੍ਰਾਹੀ.

ਗੁਣਗਾਹ, ਗੁਣਗਾਹਕ. ਵਿ—ਗੁਣਗ੍ਰਾਹਕ.

ਗੁਣਗਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਗਾਇਨ. ਗੁਣਕੀਰਤਨ.

ਗੁਣਗਾਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਣਗ੍ਰਾਮ, ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ. ਗੁਣਪੁੰਜ. ਗੁਣਖਾਨਿ. "ਕਲਿਆਨਰੂਪ ਮੰਗਲ ਗੁਣਗਾਮ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੨ ਗੁਣਗਾਇਨ. ਗੁਣਾਨੁਵਾਦ. "ਮਿਲੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਗੁਣਗਾਮ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫)

ਗੁਣਗੀਤ, ਗੁਣਗੀਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਗੀਤ. "ਗਾਵੋ ਰਾਮ ਕੇ ਗੁਣਗੀਤ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) "ਗੁਣਗੀਤਾ ਨਿਤ ਵਖਾਣੀਆ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੫ ਅੰਜੁਲੀ)

ਗੁਣਗੁਣਾ. ਵਿ—ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ. ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਅ਼ਰਬੀ ਗ਼ੁੰਨਹ غنه ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ.

ਗੁਣਗ੍ਯ. ਦੇਖੋ, ਗੁਣਗ. "ਗੁਣਗ੍ਯ ਨਾਮਕੀਰਤਨਹ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਗੁਣਗ੍ਰਾਹਕ, ਗੁਣਗ੍ਰਾਹੀ. ਵਿ—ਗੁਣ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕ਼ਦਰਦਾਨ.

ਗੁਣਚੋਰ. ਡਿੰਗ. ਵਿ—ਕ੍ਰਿਤਘ੍ਨ. ਅਹਿਸਾਨਫਰਾਮੋਸ਼.

ਗੁਣਤਾਸ. ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ. ਦੇਖੋ, ਤਾਸ ੨.

ਗੁਣਧਾਤੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੂਲ ਗੁਣ. ਉਹ ਗੁਣ, ਜੋ ਸਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਹੋਵੇ। ੨ ਪੰਜ ਧਾਤੁ (ਤੱਤਾਂ) ਦੇ ਗੁਣ. ਸ਼ਬਦ ਸਪਰਸ ਰੂਪ ਰਸ ਗੰਧ. ਦੇਖੋ, ਧਾਤੁ ੫. "ਤਰਕਸ ਤੀਰ ਕਮਾਣ ਸਾਂਗ ਤੇਗ ਬੰਦ ਗੁਣਧਾਤੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ਪੰਜ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਪੰਜ ਧਾਤੁਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਹੈ. "ਬੰਦ" ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਸ਼ਲੇਸ ਹੈ.

ਗੁਣਨ, ਗੁਣਨਾ. ਸੰ. ਗੁਣਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਸ਼ੇਸ ਕਰਨਾ. ਜਰਬ ਦੇਣੀ. Multiply। ੨ ਭਾਵ—ਲੇਖਾ ਕਰਨਾ। ੩ ਚਰਚਾ ਲਈ ਯੁਕ੍ਤਿ ਸੋਚਣੀ. "ਪੜਹਿ ਗੁਣਹਿ ਤੂੰ ਬਹੁਤੁ ਪੁਕਾਰਹਿ." (ਆਸਾ ਪਟੀ ਮ: ੩)

ਗੁਣਨਿਧਾਨ, ਗੁਣਨਿਧਾਨੁ, ਗੁਣਨਿਧਿ. ਵਿ—ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ. "ਗੁਣ—ਨਿਧਾਨ ਅਪਾਰ ਠਾਕੁਰ." (ਜੈਤ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ. "ਗੁਣਨਿਧਿ ਗਾਇਆ ਸਭ ਦੂਖ ਮਿਟਾਇਆ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. ਕਰਤਾਰ. "ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਗੁਣਨਿਧਾਨੁ ਪਾਇਆ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩)

ਗੁਣ ਪਰਿਣਾਮਵਾਦ. ਦੇਖੋ, ਪਰਿਣਾਮਵਾਦ ਅਤੇ ਵਾਦ.

ਗੁਣਬਾਣੀ. ਵਿ—ਗੁਣਭਰੀ ਬਾਣੀ. ਗੁਣਦਾਇਕ ਬਾਣੀ. "ਜਨ ਨਾਨਕ ਬੋਲੇ ਗੁਣਬਾਣੀ." (ਗੂਜ ਮ: ੪)

ਗੁਣਬਾਦ. ਸੰ. ਗੁਣਾਨੁਵਾਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਣ ਕਥਨ. ਤਾਰੀਫ. ਵਡਿਆਈ. "ਰਮਣ ਕੋ ਰਾਮ ਕੇ ਗੁਣਬਾਦ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਗੁਣਬੰਧ. ਵਿ—ਗੁਣਬੱਧ. ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ. ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗੁਣਬੰਧੁ.

ਗੁਣਬੰਧੁ. ਵਿ—ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧੀ. ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਨਾਤਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ.

ਗੁਣਭ੍ਰਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੱਜੁਭ੍ਰਮ. ਜੈਸੇ ਗੁਣ (ਰੱਸੀ) ਵਿੱਚ ਸੱਪ ਦਾ ਭ੍ਰਮ. ਭਾਵ—ਮਿਥ੍ਯਾ ਭ੍ਰਮ. "ਗੁਣਭ੍ਰਮ ਭਾਗਾ ਤਉ ਮਨ ਸੁੰਨਿ ਸਮਾਨਾ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਗੁਣਰਾਸਿ. ਵਿ—ਗੁਣਪੁੰਜ. ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ। ੨ ਗੁਣਰੂਪ ਪੂੰਜੀ. "ਗੁਣਰਾਸਿ ਬੰਨਿ ਪਲੈ ਆਨੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਗੁਣਵਾਚਕ ਸੰਗ੍ਯਾ. ਗੁਣ ਵਾਚਕ ਨਾਮ. ਜੈਸੇ—ਸ਼ੀਤਾਂਸ਼ੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ, ਅਤੇ ਤਪਤਾਂਸ਼ੁ ਸੂਰਜ ਦਾ ਨਾਉਂ.

ਗੁਣਵਾਨ, ਗੁਣਵੰਤ, ਗੁਣਵੰਤੜਾ, ਗੁਣਵੰਤੜੀ, ਗੁਣਵੰਤਾ, ਗੁਣਵੰਤੀ. ਵਿ—ਗੁਣ ਵਾਲਾ. ਗੁਣਵਤੀ. "ਗੁਣਵੰਤੀ ਸਹੁ ਰਾਵਿਆ." (ਵਡ ਮ: ੧) "ਗੁਣਵੰਤਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਦਇਆਲੁ." (ਗਉ ਮ: ੪) "ਗੁਣਵੰਤ ਨਾਹ ਦਇਆਲੁ ਬਾਲਾ." (ਗਉ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ "ਗੁਣਵੰਤੀ" ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਸੂਹੀ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ—"ਜੋ ਦੀਸੈ ਗੁਰਸਿਖੜਾ"—ਲਿਖਕੇ ਸੁਭਗੁਣਾਂ ਦੀ ਅਮੋਲਕ ਸਿਖ੍ਯਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ.

ਗੁਣਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਣਨ। ੨ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਪਦਾਰਥ ਅਥਵਾ ਅੰਗ.

ਗੁਣਾਗੁਣ. ਗੁਣ ਅਤੇ ਅਵਗੁਣ. ਸ਼ੁਭ ਅਤੇ ਅਸ਼ੁਭ ਸਿਫ਼ਤ.

ਗੁਣਾਢ, ਗੁਣਾਢ੍ਯ. ਸੰ. ਵਿ—ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਆਢ੍ਯ (ਯੁਕ੍ਤ). ਪੂਰਣ ਗੁਣੀ. ਵਿਦ੍ਯਾ ਅਤੇ ਹੁਨਰ ਸਹਿਤ। ੨ ਇੱਕ ਕਵਿ, ਜਿਸ ਨੇ ਪੈਸ਼ਾਚੀ ਭਾਸਾ ਵਿੱਚ ਕਈ ਲੱਖ ਸਲੋਕਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਿਆ ਜਿਸਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਛੇਮੇਂਦ੍ਰ ਨੇ ਵ੍ਰਿਹਤ ਕਥਾ ਅਤੇ ਸੋਮਦੇਵ ਨੇ "ਕਥਾ ਸਰਿਤ ਸਾਗਰ" ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਗੁਣਾਢ੍ਯ ਪ੍ਰਤਿਸ੍ਠਾਨਪੁਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਅਤੇ

ਸੋਮ ਸ਼ਰਮਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਸੁਤਾਰਥਾ ਦੇ ਉਦਰੋਂ ਕੀਰਤਿਸੇਨ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ.

ਗੁਣਾਤੀਤ. ਵਿ—ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘਿਆ ਹੋਇਆ. ਮਾਯਾ ਦੇ ਗੁਣ ਸਤ ਰਜ ਤਮ ਤੋਂ ਪਰੇ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ. ਕਰਤਾਰ.

ਗੁਣਾਧਾਰ. ਵਿ—ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ.

ਗੁਣਾਧੀਸ. ਗੁਣਾ ਦਾ ਆਧੀਸ਼ (ਸ੍ਵਾਮੀ).

ਗੁਣਾਨਿਧਿ. ਦੇਖੋ, ਗੁਣਨਿਧਿ.

ਗੁਣਾਨੁਵਾਦ. ਦੇਖੋ, ਗੁਣਬਾਦ.

ਗੁਣਾਯਨ. ਵਿ—ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅਯਨ (ਘਰ).

ਗੁਣਾਰਾਸ, ਗੁਣਾਰਾਸਿ } ਦੇਖੋ, ਗੁਣਰਾਸਿ। ੨ ਗੁਣਰੂਪ ਪੂੰਜੀ. ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਰਾਸਿ (ਮੂੜੀ).

ਗੁਣਾਲਯ. ਵਿ—ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਆਲਯ (ਘਰ).

ਗੁਣਿ. ਗੁਣ (ਸਿਫਤ) ਕਰਕੇ. "ਇਹ ਗੁਣਿ ਨਾਮ ਸੁਖਮਨੀ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਗੁਣਿਤ. ਵਿ—ਗੁਣਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ. ਜਰਬ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ. ਵਿਸ਼ੇਸ ਕੀਤਾ.

ਗੁਣੀ. ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ. ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ. "ਅਵਗੁਣ ਗੁਣੀ ਬਖਸਾਇਆ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੩) ੨ ਗੁਣਿਨ੍. ਗੁਣ ਵਾਲਾ. ਸਿਫਤ ਵਾਲਾ. "ਗੁਣ ਕਹਿ ਗੁਣੀ ਸਮਾਏ." (ਸੋਰ ਮ: ੩) ੩ ਚਿੱਲੇ ਵਾਲਾ। ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਮਾਨ. ਧਨੁਖ.

ਗੁਣੀਆ. ਵਿ—ਗੁਣ ਵਾਲਾ. ਗੁਣਵਾਨ. "ਗੁਣੀਆ ਗੁਣ ਲੇ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲੇ." (ਓਅੰਕਾਰ) ੨ ਗੁਣਨ ਕਰਤਾ. ਜਰਬ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਾਜ ਅਤੇ ਤਖਾਣਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਦ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਧੀ ਰੇਖਾ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਗੁਣੀਕੇ. ਨਾਭਾ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਨਜਾਮਤ ਅਮਲੋਹ, ਥਾਣਾ ਨਾਭਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ. ਇਸ ਥਾਂ ਨੌਮੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਇੱਕ ਫਰਲਾਂਗ ਪੁਰ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਭਰਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਰਵਾਈ ਹੈ. ਰਿਆਸਤ ਤੋਂ ਸਤਾਸੀ ਰੁਪਯੇ ਸਾਲਾਨਾ ਮਿਲਦੇ ਹਨ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨਾਭੇ ਤੋਂ ਛੀ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹੈ.

ਗੁਣੀਗਹੀਰ, ਗੁਣੀਗਹੀਰਾ, ਗੁਣੀਗਹੇਰਾ } ਵਿ—ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਗੰਭੀਰ. ਅਥਾਹ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ. "ਵਡੇ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬਾ, ਗਹਿਰਗੰਭੀਰਾ ਗੁਣੀਗਹੀਰਾ." (ਸੋਦਰੁ) "ਤੂੰ ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬੁ ਗੁਣੀਗਹੇਰਾ." (ਮਾਝ ਮ: ੫)

ਗੁਣੀਤਾ. ਵਿ—ਗੁਣਿਤ. ਜਰਬਦਿੱਤਾ. ਵਿਸ਼ੇਸ ਕੀਤਾ। ੨ ਗੁਣਧਰਤਾ. ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ. "ਬੇਅੰਤ ਗੁਣੀਤਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਗੁਣੀਨਿਧਾਨ, ਗੁਣੀਨਿਧਾਨੁ } ਵਿ—ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ।੨ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ. "ਤਾਂ ਪਾਈਐ ਗੁਣੀਨਿਧਾਨ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) "ਗਾਵੀਐ ਗੁਣੀਨਿਧਾਨੁ." (ਜਪੁ)

ਗੁਣੁ. ਦੇਖੋ, ਗੁਣ.

ਗੁਣੰਤ. ਗੁਣਨ ਕਰੰਤ. ਹਿਸਾਬ ਲਾਉਂਦੇ. ਜਰਬਦਿੰਦੇ. "ਗੁਣੰਤ ਗੁਨੀਆ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਗੁਤਾਵਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਊ ਮਹਿਂ ਆਦਿਕ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਅੰਨ ਅਤੇ ਨੀਰਾ ਮਿਲਾਕੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਚਾਰਾ.

ਗੁੱਤ. ਗ੍ਰਥਿਤ. ਗੁੰਫਿਤ. ਗੁੰਦੀ ਹੋਈ ਬੇਨੀ. ਡੋਰੀ ਵਿੱਚ ਗੁੰਦੇ ਹੋਏ ਕੇਸ਼.

ਗੁੱਤਾ. ਦੱਖਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਠੇਕੇ (Contract) ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ.

ਗੁੰਥਨ. ਸੰ. ਗ੍ਰਨ੍ਥਨ—ਗੁੰਥਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋੜਨਾ. ਮਿਲਾਉਣਾ। ੨ ਗੁੰਦਣਾ.

ਗੁਥਰੀ, ਗੁਥਲਾ, ਗੁਥਲੀ, ਗੁੱਥੀ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਥੈਲੀ. ਝੋਲੀ. ਥੈਲਾ. ਝੋਲਾ ਬਟੂਆ.

ਗੁਦ. ਸੰ. ਗੁਦ੍. ਧਾ—ਖੇਡਣਾ. ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਦਾ. ਮੂਲਦ੍ਵਾਰ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗੁੱਦ.

ਗੁਦਰ. ਦੇਖੋ, ਗੁਜ਼ਰ.

ਗੁਦਰਾਣੁ. ਦੇਖੋ, ਗੁਜਰਾਨ. "ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚਿ ਤਹਾਂ ਗੁਦਰਾਣੁ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)

ਗੁਦਰਾਵੈ. ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਕਰੈ. ਦੇਖੋ, ਗੁਜਰਾਵੈ.

ਗੁਦਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਦੜੀ. ਕੰਥਾ। ੨ ਵਿ—ਗੁਜ਼ਰੀ. ਵੀਤੀ. "ਸਗਲੀ ਰੈਣਿ ਗੁਦਰੀ ਅੰਧਿਆਰੀ, ਸੇਵਿ ਸਤਿਗੁਰੁ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪਹਿਰੇ) ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਅਵਿਦ੍ਯਾ ਵਿੱਚ ਵੀਤੀ.

ਗੁੰਦਰੀ. ਵਿ—ਗੁੰਦੀ ਹੋਈ. ਗ੍ਰਥਿਤ. "ਹੀਰਨ ਪਾਂਤਿ ਮਨੋ ਗੁੰਦਰੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਗੁਦਰੈ. ਗੁਜਰੈ. ਵੀਤਦਾ ਹੈ. "ਝਗੜਾ ਕਰਦਿਆ ਅਨੁਦਿਨ ਗੁਦਰੈ." (ਮ: ੪ ਗਉ ਵਾਰ ੧)

ਗੁਦੜ ਅਥਵਾ **ਗੁਦੜੁ.** ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਦੜਾ. ਜੁੱਲਾ. ਪਾਟੀ ਲੀਰਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਭਾਰੀ ਲਿਹਾਫ਼ (ਲੇਫ). "ਜਿਨ ਪਟੁ ਅੰਦਰਿ ਬਾਹਰਿ ਗੁਦੜੁ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਅੰਦਰੋਂ ਕੋਮਲ ਜਾਹਰਾ ਰੁੱਖੇ। ੨ ਕੂੜਾ ਕਰਕਟ.

ਗੁਦੜ ਸਿੰਘ. ਭਾਈ ਰੂਪਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਪੜੋਤੇ ਅਤੇ ਭਾਈ ਦਯਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੁਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਕਰਣੀ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸੰਤ ਅਤੇ ਭਾਈ ਰੂਪਚੰਦ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਬਾਗੜੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮਹੰਤ ਹੋਏ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਰੂਪਚੰਦ ਭਾਈ.

ਗੁਦੜਾ, ਗੁਦੜੀ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਦੜਾ—ਗੋਦੜੀ. ਜੁੱਲਾ—ਜੁੱਲੀ.

ਗੁਦੜੁ. ਦੇਖੋ, ਗੁਦੜ.

ਗੁਦਾ. ਮੂਲਦ੍ਵਾਰ. ਦੇਖੋ, ਗੁਦ ੨। ੨ ਦੇਖੋ, ਗੁੱਦਾ.

ਗੁਦਾਖ਼ਤਨ. ਫ਼ਾ گداختن ਕ੍ਰਿ—ਪਘਰਨਾ. ਦ੍ਰਵਣਾ.

ਗੁਦਾਜ. ਫ਼ਾ گداز ਵਿ—ਪਘਰਾਉਣ (ਗਾਲਣ) ਵਾਲਾ.

ਇਹ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਦਿਲਗੁਦਾਜ਼

ਗੁਦਾਜ਼ਿੰਦਹ. ਫ਼ਾ گدازندہ ਵਿ—ਪਘਰਣ ਵਾਲਾ. ਦ੍ਰਵਣ ਵਾਲਾ.

ਗੁਦਾਰਣਾ, ਗੁਦਾਰਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਗੁਜ਼ਾਰਨਾ. ਵਿਤਾਉਣਾ. "ਸੁਖੇ ਸੁਖਿ ਗੁਦਾਰਨਾ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੫) "ਦੁਨੀਆ ਸੰਗਿ ਗੁਦਾਰਿਆ ਸਾਕਤ ਮੂੜ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਲੰਘਾਉਣਾ. ਹੱਦੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ. "ਜਿਨਿ ਪੰਚ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰਿ ਗੁਦਾਰੇ, ਸੋ ਪੂਰਾ ਇਹ ਕਲੀ ਰੇ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਗੁਦਾਰੀ. ਗੁਜਾਰੀ. ਵਿਤਾਈ. "ਇਵ ਹੀ ਕਰਤ ਗੁਦਾਰੀ." (ਧਨਾ ਮ: ੫)

ਗੁਦਾਰੈ. ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੈ. ਵਿਤਾਉਂਦਾ ਹੈ. "ਬਿਖਈ ਦਿਨ ਰੈਨਿ ਇਵਹੀ ਗੁਦਾਰੈ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਗੁੱਦ, ਗੁੱਦਾ ਸੰ. ਗੋਦੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫਲ ਦਾ ਨਰਮ ਭਾਗ, ਜੋ ਛਿਲਕੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਗੁੱਦਾ ਭਖਜੋ ਖਪਰ ਸਿਰ ਧਰਜੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੧) ੩ ਗਿਰੀ. ਮਗ਼ਜ਼.

ਗੁੰਧਨ. ਦੇਖੋ, ਗੁੰਨ੍ਹਣਾ.

ਗੁਧਾ. ਵਿ—ਗੁਥਿਤ. ਗੁੰਦਿਆ। ੨ ਗੁੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ। ੩ ਗ੍ਰਿਧ (ਇੱਛਾ) ਵਾਨ ਹੋਇਆ. ਲੁਬਧ ਭਇਆ. "ਨਾਨਕ ਰਸਿ ਗੁਧਾ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਗੁਨ. ਦੇਖੋ, ਗੁਣ। ੨ ਉਪਕਾਰ. "ਇਕ ਗੁਨ ਨਹੀ ਮੂਰਖ ਜਾਤਾ ਰੇ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੩ ਲਾਭ. "ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਪੜੇ ਕੋ ਇਹ ਗੁਨ." (ਗਉ ਮ: ੯) "ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਜੇਵਰੀ ਬਾਧਿਓ ਤੇਰੋ ਜਨ। ਕਹਿ ਰਵਿਦਾਸ ਛੂਟਿਬੋ ਕਵਨ ਗੁਨ?" (ਆਸਾ) ਇਸ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਛੁੱਟਣ ਵਿੱਚ ਕੀ ਲਾਭ ਹੈ? ੪—੫ ਰੱਸੀ ਅਤੇ ਵਸਫ. "ਮਨ ਬਾਂਧੋ ਹਮਾਰੋ ਮਾਈ, ਕਵਲ ਨੈਨ ਅਪਨੇ ਗੁਨ." (ਮਾਰੂ ਮੀਰਾਬਾਈ ਬੰਨੋ) ਕਮਲਨੈਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਣ ਰੂਪ ਰੱਸੀ ਨਾਲ ਮਨ ਬੰਨ੍ਹ ਲਿਆ ਹੈ। ੬ ਮਹਿਮਾ. ਯਸ਼. "ਹਰਿਜਨ ਰਾਮ ਨਾਮ ਗੁਨ ਗਾਵੈ." (ਬੈਰਾ ਮ: ੪) ੭ ਨਤੀਜਾ. ਸਿੱਧਾਂਤ. "ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਕਿਛੁ ਗੁਨ ਬੀਚਾਰ." (ਭੈਰ) ੮ ਕਮਾਣ ਦਾ ਚਿੱਲਾ. "ਤੀਰ ਚਲਜੋ ਗੁਨ ਤੇ ਛੁਟਕਾਯੋ." (ਗੁਰੁਸੋਭਾ) ੯ ਗੌਣ. ਸਾਮਾਨ੍ਯ। ੧੦ ਵਿਸ਼ੇਸਣ.

ਗੁਨਹ. ਫ਼ਾ گنہ ਅਥਵਾ گناہ ਗੁਨਾਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਪਰਾਧ. ਦੋਸ. ਪਾਪ. "ਗੁਨਹ ਉਸ ਕੇ ਸਗਲ ਆਫੂ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੫) "ਪਿਛਲੇ ਗੁਨਹ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਖਸਿਲਏ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਬਿਲਾ)

ਗੁਨਹਗਾਰ. ਫ਼ਾ گنہگار ਅਥਵਾ ਗੁਨਾਹਗਾਰ. ਵਿ—ਅਪਰਾਧੀ. ਦੋਸੀ. ਪਾਪੀ. "ਗੁਨਹਗਾਰ ਲੂਣਹਰਾਮੀ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫)

ਗੁਨਹਾ. ਗੁਨਾਹ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. ਦੇਖੋ, ਗੁਨਹ. "ਗੁਨਹਾ ਬਖਸਨਹਾਰੁ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਗੁਨਹੀ. ਵਿ—ਗੁਨਾਹੀ. ਅਪਰਾਧੀ। ੨ ਗੁਨਾਹਾਂ ਨਾਲ. ਗੁਨਾਹੋਂ ਸੇ. "ਗੁਨਹੀ ਭਰਿਆ ਮੈ ਫਿਰਾਂ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਗੁਨਕੈ. ਹਿਸਾਬ ਕਰਕੇ. ਸੋਚਕੇ. ਵਿਚਾਰਕੇ. "ਸੈਯਦ ਗੁਨਕੈ ਗਿਰਾ ਉਚਾਰੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਗੁਨਗੁਨਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਣਗੁਣਾ.

ਗੁਨਗਨ. ਦੇਖੋ, ਗੁਣਗਣ. "ਪੁਨਿਤ ਲਲਿਤ ਗੁਨਗਨ ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ." (ਮਲਾ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) "ਅਚੁਤ ਗੁਨਗਨੰ ਪੂਰਨੰ ਬਹੁਲੋ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਗੁਨਚਾਰ. ਗੁਣ ਅਤੇ ਆਚਾਰ. ਵਿਦ੍ਯਾ ਅਤੇ ਕਰਮ. "ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕੈਸੇ ਗੁਨਚਾਰ?" (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਗੁਣ ਭਰੇ ਆਚਾਰ (ਕਰਮ).

ਗੁਨਣਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਣਨਾ। ੨ ਵਿਚਾਰਨਾ. ਮਨਨ. "ਨਾਨਕ ਪੜਨਾ ਗੁਨਣਾ ਇਕੁ ਨਾਉ ਹੈ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸਾਰ)

ਗੁਨਧੀਸ. ਦੇਖੋ, ਗੁਣਾਧੀਸ.

ਗੁਨਨਿਧਾਨ. ਦੇਖੋ, ਗੁਣਨਿਧਾਨ. "ਗੁਨਨਿਧਾਨ ਬੇਅੰਤ ਅਪਾਰ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਗੁਨਬੰਧ. ਵਿ—ਗੁਣਬੱਧ. ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ ਬੱਧਾ ਹੋਇਆ. ਗੁਣਰੂਪ ਗੁਣ (ਰੱਸੀ) ਕਰਕੇ ਬੰਧਾਯਮਾਨ. "ਮੈ ਗੁਨਬੰਧ ਸਗਲ ਕੀ ਜੀਵਨਿ." (ਸਾਰ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਰਜ ਸਤ ਤਮ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਧਾ.

ਗੁਨਬੰਧੁ. ਵਿ—ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧੀ. ਦੇਖੋ, ਗੁਣਬੰਧੁ.

ਗੁਨਾਉ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਿਫਤ। ੨ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ. ਖ਼ਾਸਹ. "ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਕਾ ਇਹੈ ਗੁਨਾਉ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੩ ਲਾਭ. ਫ਼ਾਇਦਾ. "ਤੀਰਥ ਮਜਨ ਕਰਬੇ ਕੋ ਹੈ ਗੁਨਾਉ ਇਹ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਗੁਨਾਇਨ. ਵਿ—ਗੁਣ ਦਾ ਅਯਨ (ਘਰ). ਦੇਖੋ, ਗੁਣਾਯਨ. "ਦੇਉ ਮੈ ਉਪਾਇਨ ਗੁਨਾਇਨ ਸੁ ਹੋਇ ਜਬ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਗੁਨਾਹ. ਫ਼ਾ گناہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਖੋ, ਗੁਨਹ.

ਗੁਨਾਕਰ. ਵਿ—ਗੁਣ-ਆਕਰ. ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਖਾਨਿ. "ਕਹੈਂ ਗੁਨਾਕਰ ਬਾਨੀ ਸਾਚੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਗੁਨਾਢ. ਦੇਖੋ, ਗੁਣਾਢ੍ਯ. "ਗੁਨਾਢ ਕੀਏ ਇਕਤ੍ਰ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਗੁਨਿਤ. ਦੇਖੋ, ਗੁਣਿਤ। ੨ ਵਿਚਾਰਿਆ (ਸੋਚਿਆ) ਹੋਇਆ। ੩ ਲੈ ਤਾਰ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਭਾਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ. "ਅਨਿਕ ਗੁਨਿਤ ਧੁਨਿਤ ਲਲਿਤ." (ਭੈਰ ਪੜਤਾਲ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਧੁਨਿਤ.

ਗੁਨੀ. ਦੇਖੋ, ਗੁਣੀ. "ਗੁਨੀ ਰਹੇ ਗੁਨ ਗਾਈ." (ਗਉ ਮ: ੯)

ਗੁਨੀਆ. ਵਿ—ਗੁਣਵਾਨ. "ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਗੁਨੀਆ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਗੁਣੀਆ.

ਗੁਨੀਐ. ਗੁਣਨ ਕਰੀਐ. ਹਿਸਾਬ ਕਰੀਏ। ੨ ਵਿਚਾਰੀਏ. "ਕਿਆ ਪੜੀਐ ਕਿਆ ਗੁਨੀਐ?" (ਸੋਰ ਕਬੀਰ) ੩ ਗੁਣਾਂ ਦਾ. "ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਈਐ ਗੁਨੀਐ." (ਰਾਮ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਗੁਨੀਗਹੀਰ, ਗੁਨੀਗਹੀਰਾ, ਗੁਨੀਗਹੇਰਾ, ਗੁਨੀਗਹੇਰੋ, ਗੁਨੀਯਗਹੀਰਾ ਵਿ—ਦੇਖੋ, ਗੁਣੀਗਹੀਰਾ. "ਸਾਹਿਬੁ ਗੁਨੀਗਹੇਰਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) "ਬੇਅੰਤ ਸੁਆਮੀ ਊਚੋ ਗੁਨੀਗਹੇਰੋ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) "ਨੀਚਕੁਲਾ ਜੋਲਾਹਰਾ ਭਇਓ ਗੁਨੀਯਗਹੀਰਾ." (ਆਸਾ ਧੰਨਾ)

ਗੁਨੁ. ਦੇਖੋ, ਗੁਣ ਅਤੇ ਗੁਨ. "ਗੁਨੁ ਅਵਗੁਨੁ ਮੇਰੋ." (ਆਸਾ ਮ:

੫)

ਗ਼ੁਨੂਦਗੀ. ਫ਼ਾ غنودگی ਸੰਗਯਾ—ਊਂਘ. ਨੀਂਦ. ਤੰਦ੍ਰਾ.

ਗ਼ੁਨੂਦਨ. ਫ਼ਾ غنودن ਕ੍ਰਿ—ਊਂਘਣਾ.

ਗੁੰਨ੍ਹਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਗੁੰਥਨ ਕਰਨਾ. ਮਸਲਣਾ. ਮਲਣਾ. ਜਿਵੇਂ—ਆਟਾ ਗੁੰਨ੍ਹਣਾ.

ਗੁਪ. ਸੰ. ਗੁਪ੍. ਧਾ—ਰਕ੍ਸ਼ਾ (ਰਖ੍ਯਾ) ਕਰਨਾ, ਬਚਾਉਣਾ, ਲੁਕੋਣਾ, ਨਿੰਦਾ ਕਰਨਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨਾ, ਵ੍ਯਾਕੁਲ ਹੋਣਾ, ਘਬਰਾਉਣਾ.

ਗੁਪਸਾ. ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਭਾਵ. ਦੇਖੋ, ਜੁਗੁਪਸਾ.

ਗੁਪਸਿ. ਗੁੰਫਸਿ. ਗੁੰਫਨ (ਗੁੰਦਣਾ) ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਫੂਲ ਗੁਣ, ਨਾਨਕ ਗੁਪਸਿ ਮਾਲ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸੂਹੀ) ਦੇਖੋ, ਗੁੰਫ.

ਗੁਪਤ. ਸੰ. ਗੁਪ੍ਤ. ਵਿ—ਰਕ੍ਸ਼ਿਤ. ਹਿਫ਼ਾਜਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ। ੨ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ. ਪੋਸ਼ੀਦਾ. "ਗੁਪਤ ਕਰਤਾ ਸੰਗਿ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੈਸ਼੍ਯ ਜਾਤਿ ਦੀ ਉਪਾਧਿ. ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵੈਸ਼੍ਯਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਪਿੱਛੇ ਲਗਦਾ ਹੈ।

੪ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਪੁਰਖ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਵੰਸ਼ ਦੀ ਅੱਲ ਗੁਪਤ ਹੋਈ. ਇਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਘਟੋਤਕਚ ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਵਡਾ ਉੱਦਮੀ ਸੀ. ਘਟੋਤਕਚ ਦਾ ਬੇਟਾ ਚੰਦ੍ਰਗੁਪਤ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੁਮਾਰਦੇਵੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸਨ ੩੨੦ ਵਿੱਚ ਮਗਧ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੋਕੇ ਨੀਤਿਬਲ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਬਣਿਆ. ਇਸ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਪਾਟਲੀਪੁਤ੍ਰ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸਮੁਦ੍ਰਗੁਪਤ ਭੀ ਵਡਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਨ ੩੩੦ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਾਟਲੀਪੁਤ੍ਰ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਆਪਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਅਯੋਧ੍ਯਾ ਭੀ ਥਾਪੀ.

ਧ੍ਰੁਵਦੇਵੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸਮੁਦ੍ਰਗੁਪਤ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰਗੁਪਤ ਦੂਜਾ, (ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਵਿਕ੍ਰਮਾਦਿਤ੍ਯ ਭੀ ਹੈ) ਮਹਾ ਤੇਜਸ੍ਵੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਨ ੩੮੦ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਨੇ ਉੱਜਯਨ ਮਾਲਵਾ, ਗੁਜਰਾਤ ਤੇ ਸੁਰਾਸ਼੍ਟ੍ਰ ਨੂੰ ਫ਼ਤੇ ਕੀਤਾ. ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸਾਖੀਆਂ ਜੋ ਮਸ਼ਹੂਰ ਰਾਜਾ ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਇਸੇ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਰਾਜੇ ਦੇ ਜ਼ੀਵਨ ਤੋਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ. ਇਸ ਦੇ ਵੇਲੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੀ ਭਾਰੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ. ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਕਾਲੀਦਾਸ ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਇਸੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਣਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਕੁਮਾਰਗੁਪਤ ਸਨ ੪੧੩ ਅਥਵਾ ੪੧੫ ਵਿੱਚ ਗੱਦੀ ਪੁਰ ਬੈਠਾ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਗੁਪਤਵੰਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਘਟਣ ਲੱਗ ਪਿਆ.

ਕੁਮਾਰਗੁਪਤ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸਕੰਦਗੁਪਤ ਸਨ ੪੫੫ ਵਿੱਚ ਹੂਨ ਜਾਤਿ ਤੋਂ ਜਿੱਤਿਆ ਗਿਆ. ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਪਤਵੰਸ਼ ਦਾ ਅਖ਼ੀਰੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਕੁਲ ਦੇ, ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਰਾਜੇ ਅਰ ਸਰਦਾਰ ਨਰਸਿੰਹਗੁਪਤ, ਕੁਮਾਰਗੁਪਤ ਦੂਜਾ ਆਦਿਕ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਨੁਗੁਪਤ ਸਨ ੫੧੦ ਵਿੱਚ ਅਖ਼ੀਰੀ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਇਸ ਗੁਪਤਵੰਸ਼ ਦਾ ਰਾਜ ਪੂਰੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਿੱਚ ਸਨ ੩੨੦ ਤੋਂ ੪੫੫ ਤੀਕ ਰਿਹਾ.

ਗੁਪਤ ਸੰਮਤ ਜੋ ਸਨ ੩੨੦ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਭੀ ਇਸ ਕੁਲ ਦੇ ਰਾਜ ਨਾਲ ਹੀ ਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ।

੫ ਰਾਜਾ ਦਾ ਅੰਤਹਪੁਰ. ਰਾਣੀਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਮਹਿਲ। ੬ ਜੇਲਖ਼ਾਨਾ. ਕੈਦੀਆਂ ਦਾ ਘਰ। ੭ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ. "ਸੰਗਤ ਗੁਪਤਨ ਕੀ ਹੈ ਜੇਤੀ। ਲਾਲੋ ਕੇ ਪਗ ਪੂਜਹਿ ਤੇਤੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੁਪਤਸਰ. ਜਿਲਾ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਤਸੀਲ ਮੁਕਤਸਰ, ਥਾਣਾ ਕੋਟਭਾਈ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਛੱਤੇਆਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਪੂਰਵ ਇੱਕ ਮੀਲ ਪੁਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇੱਥੇ ਆਏ, ਤਾਂ ਨੌਕਰਾਂ ਨੇ ਤਨਖ਼੍ਵਾਹ ਮੰਗੀ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਘੋੜਾ ਠਹਿਰਾ ਲਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਨੇ ਅਚਾਨਕ ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਅਸ਼ਰਫ਼ੀਆਂ ਦੀ ਲੱਦੀ ਹੋਈ ਖੱਚਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਲਿਆ ਢਾਲੀ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੱਠ ਆਨੇ ਸਵਾਰ, ਚਾਰ ਆਨੇ ਪੈਦਲ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਗਿਣਕੇ ਤਲਬ ਵਰਤਾ ਦਿੱਤੀ. ਪੰਜ ਸੌ ਸਵਾਰ ਅਤੇ ਨੌ ਸੌ ਪਿਆਦਾ ਸੀ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਭੀ ਤਨਖ਼੍ਵਾਹ ਲੈ ਲੈ. ਉਸ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਸਿੱਖੀ ਬਖ਼ਸ਼ੋ. ਹੋਰ ਸਭ ਪਦਾਰਥ ਮੇਰੇ ਘਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਜਾਣਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਕਿ ਭਾਈ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਝੇ ਦੀ, ਅਤੇ ਤੈਂ ਮਾਲਵੇ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਰੱਖ ਲਈ ਹੈ.

ਜੋ ਮਾਯਾ ਤਨਖ਼੍ਵਾਹ ਦੇ ਕੇ ਬਚੀ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉੱਥੇ ਹੀ ਦੱਬ ਦਿੱਤੀ. ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਲੋਕ ਚੋਰੀਂ ਕੱਢਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਨਾ ਲੱਭੀ, ਤਦੇ ਨਾਉਂ 'ਗੁਪਤਸਰ' ਹੋਇਆ.

ਮੰਦਰ ਪੁਰਾਣਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹੈ.

ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੧੯ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਸਾਹਿਬਚੰਦ ਅਤੇ ਛੱਤੇਆਣੇ ਵੱਲੋਂ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਗਿੱਦੜਬਾਹਾ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ੯ ਮੀਲ ਹੈ. ਰਸਤਾ ਕੱਚਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਬਹਮੀਸ਼ਾਹ.

ਗੁਪਤ ਸੰਮਤ. ਦੇਖੋ, ਗੁਪਤ ੪.

ਗੁਪਤਦਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਦਾਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਪਤਾ, ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨਾ ਹੋਵੇ.

ਗੁਪਤਵੰਸ਼. ਦੇਖੋ, ਗੁਪਤ ੪.

ਗੁਪਤਾ. ਸੰ. ਗੁਪ੍ਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਵ੍ਯ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਨਾਇਕਾ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਕੁਕਰਮ ਨੂੰ ਲੁਕਾਉਂਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭੇਦ ਹਨ—ਭੂਤ ਗੁਪਤਾ, ਜੋ ਪਿੱਛੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮ ਨੂੰ ਲੁਕੋਵੇ; ਵਰਤਮਾਨ ਗੁਪਤਾ, ਜੋ ਜ਼ਮਾਨੇ ਹਾਲ ਦੇ ਕਰਮ ਨੂੰ ਲੁਕੋਵੇ; ਭਵਿਸ਼੍ਯਤ ਗੁਪਤਾ, ਜੋ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਰਤੂਤ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ਬੰਦੀ ਨਾਲ ਲੁਕੋਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੇ।

੨ ਵਿ—ਪੋਸ਼ੀਦਾ. ਗੁਪਤ. "ਗੁਪਤਾਹੀਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਭਇਓ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੩ ਖ਼ਾ. ਗੁੰਗਾ.

ਗੁਪਤਾਹੀਰਾ. ਆਤਮਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਪਤਾ ੨.

ਗੁਪਤਾਰਘਾਟ. ਗੁਪ੍ਤਘਾਟ. ਅਯੋਧ੍ਯਾ ਪਾਸ ਸਰਯੂ ਨਦੀ ਦਾ ਉਹ ਘਾਟ, ਜਿੱਥੇ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਵੈਕੁੰਠ ਗਏ.

ਗੁਪਤਿ, ਗੁਪਤੀ ਸੰ. ਗੁਪ੍ਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਖ੍ਯਾ. ਹਿਫਾਜਤ। ੨ ਲੁਕੋਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੩ ਗੁਫਾ. ਕੰਦਰਾ। ੪ ਉਹ ਤਲਵਾਰ, ਜੋ ਸੋਟੀ ਆਦਿਕ ਵਿੱਚ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ੫ ਵਿ—ਪੋਸ਼ੀਦਾ. ਗੁਪਤ. "ਗੁਪਤੀ ਬਾਣੀ ਪਰਗਟ ਹੋਇ." (ਸਿਧਗੋਸਟਿ) ੬ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਗੁਪਤ ਰੀਤਿ ਸੇ. ਪੋਸ਼ੀਦਾ ਤੌਰ ਪੁਰ. "ਗੁਪਤੀ ਖਾਵਹਿ ਵਟਿਕਾ ਸਾਰੀ." (ਗੌਡ ਕਬੀਰ)

ਗੁਪਤੋਤ੍ਪ੍ਰੇਕ੍ਸ਼ਾ. ਦੇਖੋ, ਉਤਪ੍ਰੇਕ੍ਸ਼ਾ (ਅ).

ਗੁਪਲਾਕ, ਗੁਪਲੀਆ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਪਾਲਕ. ਗਊ ਚਾਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਗਤਨਾਥ ਕਰਤਾਰ, ਜੋ ਸਾਰੀ ਗੋ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਾਮ ਰਵਿਓ ਗੁਪਲਾਕ." (ਕਾਨ ਮ: ੪) ੩ ਕ੍ਰਿਸਨਦੇਵ.

ਗੁਪਾਲ. ਵਿ—ਗੋਪਾਲਕ. ਗਵਾਲਾ। ੨ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ। ੩ ਜਗਤਨਾਥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇਖੋ, ਗੋ। ੪ ਗੁਲੇਰ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਭੀਮਚੰਦ ਕਹਲੂਰੀਏ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨਾਲ ਆਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਲੜਿਆ. ਦੇਖੋ, ਵਿਚਿਤ੍ਰਨਾਟਕ। ੫ ਦੇਖੋ, ਚੌਪਈ ਦਾ ਰੂਪ (ਅ). ੬ ਦੇਖੋ, ਗੁਪਾਲਾ.

ਗੁਪਾਲਾ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਵਡੀ ਵੀਰਤਾ ਦਿਖਾਈ. ਇੱਕ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦਪੁਰ ਦੇ ਮਕਾਮ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ਸੁਣਕੇ ਕ਼ੀਮਤੀ ਘੋੜਾ ਅਤੇ ਖਿਲਤ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਫ਼ਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕਿਤੇ ਨਿਸਕਾਮ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰਾ ਪਾਠ ਸਮਾਪਤ ਕਰਦਾ, ਤਦ ਗੁਰੁਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਣੀ ਸੀ। ੨ ਗੁਪਾਲ ਦਾ ਸੰਬੋਧਨ. ਹੇ ਗੋਪਾਲ! "ਤੁਮਰੀ ਓਟ ਗੁਪਾਲਾ ਜੀਉ!" (ਮਾਝ ਮ: ੫)

ਗੁਪੀਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਪੀ. ਗਵਾਲਨ. ਗੋਪ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ। ੨ ਗੋਪੀਆ. ਗੋਫਣਾ. ਦੇਖੋ, ਗੋਫਣ.

ਗੁੰਫ. ਸੰ. ਗੁਮ੍ਫ੍ ਧਾ—ਗੁੰਦਣਾ. ਰਚਣਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁੱਛਾ। ੩ ਗੁੰਦਣ ਪਰੋਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੪ ਕਾਵ੍ਯ—ਰਚਨਾ. "ਗਾਥਾ ਗੁੰਫ ਗੋਪਾਲ ਕਥੰ." (ਗਾਥਾ)

ਗੁਫ਼ਤ. ਫ਼ਾ گفت ਵਿ—ਆਖਿਆ.

ਗੁੰਫਤ. ਦੇਖੋ, ਗੁੰਫਿਤ.

ਗੁਫ਼ਤਗੂ, ਗੁਫ਼ਤਗੋ ਫ਼ਾ گفتگو ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਾਰਤਾਲਾਪ. ਬਾਤਚੀਤ. ਗੱਲਬਾਤ.

ਗੁਫ਼ਤਨ. ਫ਼ਾ گفتن ਕ੍ਰਿ—ਕਹਿਣਾ. ਕਥਨ. ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ.

ਗੁਫ਼ਤਮ. ਫ਼ਾ گفتم ਮੈਂ ਆਖਿਆ. ਮੈਂ ਕਥਨ ਕੀਤਾ। ੨ ਮੈ ਆਖਦਾ ਹਾਂ. "ਯਕ ਅਰਜ ਗੁਫਤਮ ਪੇਸਿ ਤੋ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧)

ਗੁਫ਼ਤਾਰ. ਫ਼ਾ گفتار ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਥਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਬਿਆਨ. ਬਾਤਚੀਤ. ਜਿਵੇਂ—ਆਦਮੀ ਦੀ ਪਰਖ ਗੁਫ਼ਤਾਰ ਦਸਤਾਰ ਅਤੇ ਰਫ਼ਤਾਰ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵ—ਗੁਫ਼ਤਗੂ, ਲਿਬਾਸ ਅਤੇ ਚਾਲ ਤੋਂ ਲਿਆਕਤ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਗੁਫਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਪੀਆ. ਦੇਖੋ, ਗੋਫਨ. "ਮੁਦਗਰ ਗੁਫਨ ਗੁਰਜ ਗੋਲਾਲੇ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਗੁੰਫਨ. ਸੰ. ਗੁਮ੍ਫਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁੰਦਣਾ. ਪਰੋਣਾ. "ਹਰਿਗੁਣ ਗੁੰਫਹੁ ਮਨਿਮਾਲ." (ਵਾਰ ਗਉ ੨ ਮ: ੫) ਮਨਿਮਾਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਲੇਸ਼ ਹੈ, ਮਨ ਵਿੱਚ ਮਾਲਾ ਅਤੇ ਮਣੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ.

ਗੁਫਾ. ਸੰ. ਗੁਹਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਦਰਾ। ੨ ਭੋਰਾ. ਤਹਖ਼ਾਨਾ "ਜਟਾ ਭਸਮ ਲੇਪਨ ਕੀਆ, ਕਹਾ ਗੁਫਾ ਮਹਿ ਬਾਸ." (ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ) ੩ ਭਾਵ—ਅੰਤਹਕਰਣ. "ਇਸ ਗੁਫਾ ਮਹਿ ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰਾ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩) ੪ ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ. "ਹਰਿ ਜੀਉ ਗੁਫਾ ਅੰਦਰਿ ਰਖਿਕੈ ਵਾਜਾ ਪਵਣੁ ਵਜਾਇਆ." (ਅਨੰਦੁ)

ਗੁੰਫਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁੱਛਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁੰਫ. "ਸੇਜਬੰਦ ਗੁੰਫੇ ਬਡ ਜਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਕਾਰਣਮਾਲਾ ਅਲੰਕਾਰ ਦੀ ਭੀ ਗੁੰਫਾ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਾਰਣਮਾਲਾ.

ਗੁੰਫਿਆ, ਗੁੰਫਿਤ ਵਿ—ਗੁੰਦਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਉਲਝਿਆ. ਫਸਿਆ. "ਪੰਕਜ ਫਾਥੇ ਪੰਕ ਮਹਾਂ ਮਦ ਗੁੰਫਿਆ." (ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫)

ਗੁੰਬਜ, ਗੁੰਬਦ ਫ਼ਾ گنبد ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁਰਜ। ੩ ਮੇਹਰਾਬ। ੪ ਸ਼ਗੂਫ਼ਾ। ੫ ਪਿਆਲਾ। ੬ ਆਸਮਾਨ.

ਗੁੰਬਦੇ ਕਬੂਦ. ਫ਼ਾ گنبد کبود ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨੀਲਾ ਗੁੰਬਦ. ਭਾਵ—ਆਸਮਾਨ.

ਗੁਬਾਰ ਅਥਵਾ ਗੁਬਾਰੁ. ਅ. غبار ਗ਼ੁਬਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰਦ। ਅੰਧੇਰੀ ਦਾ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਘੱਟਾ. "ਭਰਮ ਗੁਬਾਰ ਮੋਹ ਬੰਧ ਪਰੇ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) "ਗੁਰੁ ਤੇ ਮਾਰਗੁ ਪਾਈਐ ਚੂਕੈ ਮੋਹ ਗੁਬਾਰੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) ੩ ਅੰਧਕਾਰ. ਅਨ੍ਹੇਰਾ (ਹਨੇਰਾ).

ਗੁਬਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਬਾਰ। ੨ ਅੰਧਕਾਰ. "ਬਾਝੁ ਗੁਰੂ ਗੁਬਾਰਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੩) ੩ ਚੌੜੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਲੰਬਾਈ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਤੋਪ. ਗੁਬਾਰਾ ਫਟਵੇਂ ਗੋਲੇ ਫੈਂਕਣ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੪ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਗਰਦ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਚਸ਼ਮਾ। ੫ ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਉਡਣ ਵਾਲਾ ਥੈਲਾ. ਬੈਲੂਨ। ੬ ਵਿ—ਗੁਬਾਰ (ਅਗ੍ਯਾਨ) ਵਾਲਾ. ਅਗ੍ਯਾਨੀ. "ਮਨਮੁਖ ਮੁਗਧ ਗੁਬਾਰਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੩)

ਗੁਬਾਰਿ. ਅੰਧੇਰੇ ਵਿੱਚ. "ਫਿਰਤਉ ਗਰਬ ਗੁਬਾਰਿ." (ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫) ੨ ਗਰਦ (ਘੱਟੇ) ਨਾਲ.

ਗੁਬਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅੰਧੇਰੀ. ਅੰਨ੍ਹੇਰੀ (ਹਨੇਰੀ). ੨ ਅੰਧਕਾਰ ਦਸ਼ਾ। ੩ ਵਿ—ਅਗ੍ਯਾਨੀ. "ਜਿਨਿ ਕੀਏ ਤਿਸੈ ਨ ਜਾਣਨੀ ਮਨਮੁਖ ਗੁਬਾਰੀ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੂਹੀ)

ਗੁਬਾਰੁ. ਦੇਖੋ, ਗੁਬਾਰ.

ਗੁਬਿੰਦ. ਦੇਖੋ, ਗੋਬਿੰਦ ਅਤੇ ਗੋਵਿੰਦ. "ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੁਬਿੰਦ ਜੀਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਗੁਬਿੰਦੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲਕ੍ਸ਼ਮੀ, ਜੋ ਗੋਵਿੰਦ (ਵਿਸ਼ਨੁ) ਦੀ ਸ਼ਕਤਿ ਹੈ. "ਨਮੋ ਚੰਦ੍ਰਵੀ ਭਾਨੁਵੀਯੰ ਗੁਬਿੰਦੀ." (ਚੰਡੀ ੨) ੨ ਵਿ—ਗੋਵਿੰਦ (ਕਰਤਾਰ) ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ.

ਗੁਮ. ਫ਼ਾ گم ਵਿ—ਗੁਪਤ. ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਅਪ੍ਰਸਿੱਧ, ਜੋ ਜਾਹਿਰ ਨਹੀਂ। ੩ ਖੋਇਆ ਹੋਇਆ. ਗਵਾਚਿਆ.

ਗੁਮਟਾਲਾ. ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਾਸ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿੱਥੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਦਾ ਚਿੱਟਾ ਬਾਜ਼ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੀਰਸ਼ਿਕਾਰ ਨੇ ਫੜ ਲਿਆ ਸੀ.

ਗੁਮਟੀ, ਗੁੰਮਟੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਕਾਨ ਦੀ ਉੱਪਰਲੀ ਅਟਾਰੀ. ਮੰਮਟੀ ਅਥਵਾ ਮੁਮਟੀ। ੨ ਰਿਆਸਤ ਨਾਭੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿੱਥੇ ਫੂਲਵੰਸ਼ੀ ਲੌਂਢਘਰੀਏ ਸਰਦਾਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਫੂਲਵੰਸ਼। ੩ ਦੇਖੋ, ਜੰਡਸਾਹਿਬ। ੪ ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕਪੜਾ, ਜੋ ਮੋਟੀ ਬੁਣਤੀ ਦਾ ਸਾਦਾ ਅਤੇ ਧਾਰੀਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਗੁਮਰ. ਦਿਲ ਦਾ ਸਾੜਾ. ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਦੀ ਚਾਹ। ੨ ਅ. غمر ਗੁਮਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਮੁਦਾਇ. ਭਾਰੀ ਗਰੋਹ। ੩ ਘੁੰਮਣਘੇਰੀ. ਜਲ ਦੀ ਭੌਰੀ.

ਗੁਮਰਾਹ. ਫ਼ਾ گمراہ ਰਾਹ ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ. ਜਿਸ ਨੇ ਰਸਤਾ ਖੋ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੨ ਪਰਮਾਰਥੋਂ ਘੁੱਥਾ.

ਗੁੰਮਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਪਤ ਮੰਤ੍ਰ. ਪੋਸ਼ੀਦਾ ਤੌਰ ਕੀਤੀ ਸਲਾਹ। ੨ ਲਹੂ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਜਾਂ ਸੱਟ ਵੱਜਣ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਗੋਲ ਆਕਾਰ ਦਾ ਫੋੜਾ.

ਗੁਮਾਇ. ਦੇਖੋ, ਗੋਮਾਯੁ.

ਗੁਮਾਸ਼ਤਾ. ਫ਼ਾ گماشتہ ਵਿ—ਮੁਕ਼ੱਰਰ ਕੀਤਾ. ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦਾ ਏਜੰਟ (agent). ੩ ਵਪਾਰੀ ਦਾ ਮੁਨਸ਼ੀ.

ਗੁਮਾਣ, ਗੁਮਾਨ. ਫ਼ਾ گمان ਖ਼ਿਆਲ. ਸੰਕਲਪ. "ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਗੁਮਾਨੁ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੧ ਮ: ੩) ੨ ਸ਼ੱਕ. ਭਰਮ। ੩ ਭਾਵ—ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ. ਮੈਂ ਦਾਨੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤਪੀਆ ਹਾਂ, ਇਹ ਹੌਮੈ ਦਾ ਸੰਕਲਪ. "ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਅਰੁ ਦਾਨ ਕਰਿ ਮਨ ਮੈ ਧਰੈ ਗੁਮਾਨੁ." (ਸ: ਮ: ੯)

ਗੁਮਾਨੀ. ਵਿ—ਅਭਿਮਾਨੀ. "ਫਿਰਹਿ ਗੁਮਾਨੀ ਜਗ ਮਹਿ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) "ਮਰਤੇ ਫੂਟਿ ਗੁਮਾਨੀ." (ਰਾਮ ਕਬੀਰ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਹੰਤਾ. ਹੌਮੈਭਾਵ. "ਤਿਆਗਹੁ ਮਨਹੁ ਗੁਮਾਨੀ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਗੁਮਾਨੁ. ਦੇਖੋ, ਗੁਮਾਨ.

ਗੂੰਮਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁੰਮਾ.

ਗੁਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁੜ. ਸਿਆਹਕੰਦ. "ਜੈਸੇ ਭਾਂਤ ਮਾਖਿਕਾ ਗੁਰ ਸੋਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੦੮) ੨ ਸੰ. ਗੁਰ੍. ਧਾ—ਯਤਨ ਕਰਨਾ, ਉੱਦਮ ਕਰਨਾ, ਮਾਰਨਾ, ਨੁਕ਼ਸਾਨ ਕਰਨਾ, ਉਭਾਰਨਾ, ਉੱਚਾ ਕਰਨਾ। ੩ ਸੰ. ਗੁਰੂ—ਗੁਰੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗ੍ਰੀ (ਗ੍ਰ) ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਨਿਗਲਣਾ ਅਤੇ ਸਮਝਾਉਣਾ, ਜੋ ਅਗ੍ਯਾਨ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਤਤ੍ਵਗ੍ਯਾਨ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੁ ਹੈ. ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰ, ਗੁਰੁ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਇੱਕ ਹੀ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹਨ, ਯਥਾ:—"ਗੁਰ ਅਪਨੇ ਬਲਿਹਾਰੀ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) "ਸੁਖਸਾਗਰੁ ਗੁਰੁ ਪਾਇਆ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) "ਅਪਨਾ ਗੁਰੂ ਧਿਆਏ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੪ ਧਰਮਉਪਦੇਸ਼੍ਟਾ. ਧਾਰਮਿਕ ਸਿਖ੍ਯਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਆਚਾਰਯ। ੫ ਮਤ ਦਾ ਆਚਾਰਯ. ਕਿਸੇ ਮਤ ਦੇ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ. "ਛਿਅ ਘਰ ਛਿਅ ਗੁਰ ਛਿਅ ਉਪਦੇਸ." (ਸੋਹਿਲਾ) ਦੇਖੋ, ਛਿਅ ਉਪਦੇਸ। ੬ ਪਤਿ. ਭਰਤਾ. "ਸੋਭਾਵੰਤੀ ਸੋਹਾਗਣੀ ਜਿਨਿ ਗੁਰ ਕਾ ਹੇਤ ਅਪਾਰੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) ੭ ਬ੍ਰਿਹਸਪਤਿ. ਦੇਵਗੁਰੁ. "ਕਹੁ ਗੁਰ ਗਜ ਸਿਵ ਸਭਕੋ ਜਾਨੈ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੮ ਅੰਤਹਕਰਣ. ਮਨ. "ਕੁੰਭੇ ਬਧਾ ਜਲੁ ਰਹੈ, ਜਲ ਬਿਨੁ ਕੁੰਭ ਨ ਹੋਇ। ਗਿਆਨ ਕਾ ਬਧਾ ਮਨੁ ਰਹੈ, ਗੁਰ (ਮਨ) ਬਿਨੁ ਗਿਆਨ ਨ ਹੋਇ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੯ ਵਿ—ਪੂਜ੍ਯ. "ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਤੇ ਗੁਰ ਹੋਇਆ." (ਗੂਜ ਮ: ੩) ੧੦ ਵਡਾ. ਪ੍ਰਧਾਨ. "ਕਉਨ ਨਾਮ ਗੁਰ ਜਾਕੈ ਸਿਮਰੈ ਭਵਸਾਗਰ ਕਉ ਤਰਈ?" (ਸੋਰ ਮ: ੯) ੧੧ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਿੱਧਾਂਤ. ਸਾਰ। ੧੨ ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ। ੧੩ ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁ.

ਗੁਰਉਪਦੇਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੂਪਦੇਸ਼. ਗੁਰਸਿਖ੍ਯਾ. ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼. "ਗੁਰੂ ਸਿਖ ਸਿਖ ਗੁਰੂ ਹੈ ਏਕੋ, ਗੁਰਉਪਦੇਸ ਚਲਾਏ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) "ਗੁਰਉਪਦੇਸ ਕਰਿ ਹਾਰ ਉਰਿ ਧਾਰੀਐ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਗੁਰਉਪਦੇਸਿ. ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ ਨਾਲ. ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖ੍ਯਾ ਦ੍ਵਾਰਾ. "ਗੁਰਉਪਦੇਸਿ ਜਪੀਐ ਮਨਿ ਸਾਚਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਗੁਰਉਪਦੇਸੁ. ਗੁਰੂਪਦੇਸ਼. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼. ਗੁਰੁਸ਼ਿਕ੍ਸ਼ਾ. "ਗੁਰਉਪਦੇਸੁ ਸੁਨਿਓ ਨਹਿ ਕਾਨਨ." (ਸਾਰ ਮ: ੯)

ਗੁਰੁ ਅਵਤਾਰ. ਗ੍ਯਾਨ ਪ੍ਰਦਾਤਾ ਅਵਤਾਰ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੇਵ, "ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝ ਨਾ ਬੁਝੀਐ ਜਿਚਿਰ ਧਰੈ ਨ ਗੁਰ ਅਵਤਾਰਾ। ਗੁਰ ਪਰਮੇਸਰ ਇੱਕ ਹੈ ਸੱਚਾ ਸਾਹ ਜਗਤ ਵਣਜਾਰਾ। ਚੜ੍ਹੈ ਸੂਰ ਮਿਟ ਜਾਇ ਅੰਧਾਰਾ." (ਭਾਗੁ)

ਗੁਰਅੰਸ. ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੁਵੰਸ਼ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਵੰਸ.

ਗੁਰਏ. ਸੰ. ਗੁਰਵੇ. ਚਤੁਰਥੀ ਵਿਭਕ੍ਤਿ. ਗੁਰੂ ਤਾਈਂ. ਗੁਰੂ ਨੂੰ. "ਆਦਿ ਗੁਰਏ ਨਮਹ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਗੁਰਸਤਿਗੁਰ. ਵਿ—ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ ਸਦਗੁਰੁ. ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਧਰਮ ਦਾ ਆਚਾਰਯ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ. "ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਜੋ ਸਿਖ ਅਖਾਏ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਗੁਰਸਨਹ. ਫ਼ਾ گرسنہ ਵਿ—ਭੁੱਖਾ. ਕ੍ਸ਼ੁਧਾਤੁਰ.

ਗੁਰਸਨਗੀ. ਫ਼ਾ گرسنگی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੁੱਖ. ਕ੍ਸ਼ੁਧਾ.

ਗੁਰਸਬਦ[1]. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਾਕ.

ਗੁਰਸਬਦੀ. ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ. "ਗੁਰਸਬਦੀ ਸਾਲਾਹੀਐ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਗੁਰਸਬਦੁ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼. ਗੁਰੂ ਦਾ ਵਾਕ. "ਗੁਰਸਬਦੁ ਕਮਾਇਆ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਗੁਰਸਭਾ. ਸੰਗਯਾ—ਸਿੱਖ ਸਭਾ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਮਜਲਿਸ। ੨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ. "ਗੁਰਸਭਾ ਏਵ ਨ ਪਾਈਐ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ)

ਗੁਰਸਰ. ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸਰੋਵਰ. "ਤੇ ਨਾਏ ਸੰਤੋਖ ਗੁਰਸਰਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੪)

ਗੁਰਸਾਖੀ. ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰੁਕਥਾ। ੨ ਸਾਖੀ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ। ੩ ਗੁਰਸਿਖ੍ਯਾ. "ਗੁਰਸਾਖੀ ਜੋਤਿ ਜਗਾਇ ਦੀਵਾ ਬਾਲਿਆ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ੪ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖ੍ਯਾ ਦ੍ਵਾਰਾ. "ਗੁਰਸਾਖੀ ਮਿਟਿਆ ਅੰਧਿਆਰਾ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩)

ਗੁਰਸਿਖ, ਗੁਰਸਿਖੜਾ, ਗੁਰਸਿੱਖ. ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਅਨੁਗਾਮੀ. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸ੍ਵਾਮੀ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਵਾਲਾ. "ਗੁਰਸਿਖ ਮੀਤ! ਚਲਹੁ ਗੁਰਚਾਲੀ." (ਧਨਾ ਮ: ੪) "ਜੋ ਦੀਸੈ ਗੁਰਸਿਖੜਾ ਤਿਸੁ ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਲਾਗਉ ਪਾਇ ਜੀਉ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫ ਗੁਣਵੰਤੀ)

ਗੁਰੂ ਹੀ ਉਚਾਰੈ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸੁਧਾਰੈ ਰੀਤਿ
ਗੁਰੂ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤਿ ਜਾਂਕੋ ਭੂਤ ਔ ਭਵਿੱਖ ਹੈ,
ਗੁਰੂ ਹੀ ਕੀ ਕੀਜੈ ਸੇਵ ਗੁਰੂ ਹੀ ਕੋ ਦੀਜੈ ਭੇਵ
ਗੁਰੂ ਹੀ ਕੋ ਪੂਜੈ ਦੇਵ ਊਚੋ ਏਵ ਪਿੱਖ ਹੈ,
ਗੁਰੂਪੰਥ ਹੀ ਕੋ ਦਾਨੀ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਹਾਨੀ ਜਾਨੀ
ਗੁਰੂ ਹੀ ਕੀ ਸੁੱਧ ਵਾਨੀ ਆਛੀ ਭਾਂਤਿ ਲਿੱਖ ਹੈ,
ਗੁਰੂ ਸੋ ਨਾ ਮਾਨੈ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਜੁ ਕੇ ਧਾਮ ਢੋਈ
ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਪਜਾਰੋ ਜੋਈ ਸੋਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੈ।
(ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਸੱਤਕਰਤਾਰ ਕੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰਨਹਾਰੋ,
ਪੂਜੈ ਨਾਹਿ ਮਾਯਾ ਵਿਧਿ ਵਿਸ਼ਨੁ ਮਹੇਸ਼ ਕੋ,
ਉੱਦਮ ਸੇ ਲੱਛਮੀ ਕਮਾਵੈ ਆਪ ਖਾਵੈ ਭਲੇ,
ਔਰਨ ਖੁਲਾਵੈ ਕਰੈ ਨਿਤ ਹਿਤਦੇਸ਼ ਕੋ,
ਵਾਦ ਵੈਰ ਈਰਖਾ ਵਿਕਾਰ ਮ. .ਾਵੈ ਨਾਹਿ,
ਪਰ ਹਿਤ ਖੇਦ ਸਹੈ, ਦੇਵੈ ਨ ਕ.ੇਸ਼ ਕੋ,
ਸਦਾਚਾਰੀ ਸਾਹਸੀ ਸੁਹ੍ਰਿਦ ਸਤਜਵ੍ਰਤਧਾਰੀ,
ਐਸੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਰਤਾਜ ਹੈ ਵ੍ਰਿਜੇਸ਼ ਕੋ.

੨ ਗੁਰੁਸਿਖ੍ਯਾ ਲਈ ਭੀ ਗੁਰਸਿਖ ਸਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਗੁਰਸਿਖ ਦੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਮਿਲਾਇਆ." (ਭਾਗੁ)

ਗੁਰਸੁਖੁ. ਵਡਾ ਸੁਖ. "ਆਤਮਆਨੰਦ. "ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਗੁਰਸੁਖੁ ਪਾਈ." (ਸੂਹੀ ਅ: ਮ: ੪) ੨ ਮੁਕਤਿ.

ਗੁਰਸੁਤ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਸੁਤ.

ਗੁਰਸੇਵ, ਗੁਰਸੇਵਾ. ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰੁਸੇਵਾ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਟਹਿਲ. "ਗੁਰਸੇਵ ਨ ਭਾਈ ਚੋਰ ਚੋਰ." (ਬਸੰ ਮ: ੧) "ਗੁਰਸੇਵਾ ਤਪਾਂ ਸਿਰਿ ਤਪੁ ਸਾਰੁ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੩) "ਗੁਰਸੇਵਾ ਤੇ ਭਗਤਿ ਕਮਾਈ। ਤਬ ਇਹ ਮਾਨਸ ਦੇਹੀ ਪਾਈ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ) ਜਦ ਗੁਰੁਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਭਕ੍ਤਿ ਕਮਾਈ, ਤਦ ਹੀ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ. ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਪਸ਼ੂ ਵਾਂਗ ਵਿਤਾਏ, ਭਾਵ—ਆਦਮੀ ਹੋਣ ਪੁਰ ਭੀ ਗੁਰੁਸੇਵਾ ਰਹਿਤ ਪਸ਼ੂ ਹੈ.

ਗੁਰਸੰਗਤਿ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਸੰਗਤਿ.

ਗੁਰਸੰਤ. ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ਾਂਤਾਤਮਾ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ। ੨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀ ਪੱਧਤਿ ਦਾ ਸਾਧੁ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਸੰਤੁ.

ਗੁਰਸੰਤ ਸਭਾ. ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜ. "ਗੁਰਸੰਤ ਸਭਾ ਦੁਖੁ ਮਿਟੈ ਰੋਗੁ." (ਬਸੰ ਮ: ੧)

ਗੁਰਹਟੀ, ਗੁਰਹੱਟ. ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ। ੨ ਗੁਰਗੱਦੀ, ਜੋ ਧਰਮ ਦੇ ਵਪਾਰ ਦੀ ਹੱਟ ਹੈ. "ਤਖਤਿ ਬੈਠਾ ਗੁਰਹਟੀਐ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩) ੩ ਸਿਖ੍ਯਾ ਦੀ ਟਕਸਾਲ. "ਬੇਦ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰਹੱਟ ਹੈ." (ਭਾਗੁ)

ਗੁਰਹਾਈ. ਦੇਖੋ, ਹਾਈ ੩-੪. "ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀ ਗੁਰ ਗੁਰਹਾਈ." (ਸੋਦਰੁ) ੨ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਵਾਲਾ. ਗੁਰੂਘਾਤਕ.

ਗੁਰਹਿ. ਗੁਰੂ ਨੂੰ. ਗੁਰੂ ਨੇ. "ਗੁਰਹਿ ਦਿਖਾਇਓ ਲੋਇਨਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਗੁਰਹਿਗਾਰ. ਵਿ—ਗੁਨਹਗਾਰ. ਦੋਸੀ. ਪਾਪੀ। ੨ ਗੁਰੁਗਿਰਾ ਅਨੁਸਾਰ. ਗੁਰੁਉਪਦੇਸ਼ ਮੁਤਾਬਿਕ਼. "ਰਾਮ ਨ ਛੋਡਉ ਗੁਰਹਿਗਾਰ." (ਬਸੰ ਕਬੀਰ)

ਗੁਰਕਰਣੀ. ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਰਹਿਤ. ਸਿੱਖਧਰਮ ਦੀ ਧਾਰਣਾ. "ਗੁਰਕਰਣੀ ਬਿਨੁ ਭਰਮੁ ਨ ਭਾਗੈ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਉੱਚੀ ਕਰਣੀ.

ਗੁਰਕਾਰ. ਗੁਰੂ ਦਾ ਕੰਮ. ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ. "ਜੋ ਸਿਖ ਗੁਰਕਾਰ ਕਮਾਵਹਿ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਗੁਰਕਿਰਪਾ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ. "ਗੁਰਕਿਰਪਾ ਤੇ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩)

ਗੁਰਗ. ਫ਼ਾ گرگ ਸੰਗਯਾ—ਬਘਿਆੜ. ਭੇੜੀਆ.

ਗੁਰਗਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੁ ਦਾ ਗਮ (ਮਾਰਗ) ਗੁਰੁ-ਮਾਰਗ. "ਗੁਰਗਮ ਗਿਆਨੁ ਬਤਾਵੈ ਭੇਦੁ." (ਗਉ ਥਿਤੀ ਕਬੀਰ) ੨ ਗੁਰੁ-ਆਗਮ. ਗੁਰੁਸ਼ਾਸਤ੍ਰ. "ਗੁਰਗਮ ਪ੍ਰਮਾਣਿ ਅਜਰੁ ਜਰਿਓ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੫

[1] ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ 'ਗੁਰੁ' ਸ਼ਬਦ ਜਦ ਸਮਾਸ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਂਕੜ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਸਬਦ, ਗੁਰਸਿੱਖ, ਗੁਰਸੇਵਾ, ਗੁਰਦਾਸ, ਗੁਰਦਿੱਤਾ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ, ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਕੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾ ਉਂਕੜ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉਂਕੜ ਹੋਣਾ ਜਰੂਰੀ ਹੈ. ਇਸ ਲਈ ਅਨੇਕ ਸਿੱਖ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਜੋ ਉਂਕੜ ਸਹਿਤ ਵਰਤੇ ਹਨ, ਉਹ ਭੀ ਅਸ਼ੁੱਧ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣੇ ਚਾਹੀਏ.

ਕੇ) ੩ ਵਿ—ਗੁਰੁ ਗਮ੍ਯ. ਗੁਰੂ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਯੋਗ੍ਯ. ਗੁਰੂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਲਾਇਕ.

ਗੁਰਗਮਿ. ਗੁਰੁਮਾਰਗ ਸੇ। ੨ ਗੁਰੁਆਗਮ (ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ) ਕਰਕੇ. "ਗੁਰਗਮਿ ਭੇਦ ਸੁ ਹਰਿ ਕਾ ਪਾਵਉ." (ਗਉ ਕਬੀਰ ਵਾਰ ੭) ੩ ਗੁਰੁਗਮ੍ਯ, "ਗੁਰਗਮਿ ਪ੍ਰਮਾਣ ਤੈ ਪਾਇਓ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ)

ਗੁਰਗਾ. ਗੁਰਗ (ਭੇੜੀਏ) ਦੀ ਤਰਾਂ ਦਾਉ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਸ੍ਵਾਰਥੀ ਆਦਮੀ। ੨ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੁਗਾਮੀ. ਗੁਰੂ ਦਾ ਪੈਰੋ. ਗੁਰੁਗ.

ਗੁਰਗਾਬੀ. ਫ਼ਾ گُرگابی ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਖੜਾਉਂ ਅਤੇ ਜੁੱਤੀ.

ਗੁਰਗਿਆਨ } ਗੁਰਗਿਆਨੁ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਆ ਗ੍ਯਾਨ. "ਗੁਰਗਿਆਨ ਦੀਪਕ ਉਜਿਆਰੀਆ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨ, ਜੋ ਸਭ ਗ੍ਯਾਨਾਂ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ. "ਗੁਰਗਿਆਨੁ ਪਦਾਰਥੁ ਨਾਮੁ ਹੈ." (ਸੂਹੀ ਅ: ਮ: ੪)

ਗੁਰਗੋਪ } ਗੁਰਗੋਪਕ } ਵਿ—ਨਿਗੁਰਾ. ਉਹ ਆਦਮੀ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਛੁਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਆਪ ਹੀ ਸਰਵਗ੍ਯ ਬਣਦਾ ਹੈ। ੨ ਗੁਰਨਿੰਦਕ. ਦੇਖੋ, ਗੋਪਨ ੩.

ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ. "ਰਹਿਓ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ." (ਸ. ਮ: ੯) ੨ ਗੋਬਿੰਦਰੂਪ ਗੁਰੂ। ੩ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਦਾ ਹਾਲ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ (ਸਰਵਗ੍ਯ) ਗੁਰੂ. ਕਰਤਾਰ.

ਗੁਰਗ੍ਰਿਹ } ਗੁਰਘਰ } ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਘਰ.

ਗੁਰਚਰਣ } ਗੁਰਚਰਨ } ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਣ. ਗੁਰੁਪਾਦ. "ਗੁਰਚਰਣ ਲਾਗੀ ਸਹਜਿ ਜਾਗੀ." (ਬਿਲਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) "ਗੁਰਚਰਨ ਸਰੇਵਹਿ ਗੁਰਸਿਖ ਤੋਰ." (ਬਸੰ ਮ: ੧)

ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ. ਦੇਖੋ, ਨਾਭਾ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਿਪੁਦਮਨ ਸਿੰਘ.

ਗੁਰਚਾਲ } ਗੁਰਚਾਲੀ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੁਰੀਤਿ. ਗੁਰੁਮਤ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ. "ਗੁਰਸਿਖ ਮੀਤ ਚਲਹੁ ਗੁਰਚਾਲੀ." (ਧਨਾ ਮ: ੪)

ਗੁਰਜ. ਫ਼ਾ گُرز ਗੁਰਜ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਦਾ ਜੇਹਾ ਲੋਹੇ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਸਸਤ੍ਰ. "ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਸਿਉ ਗੁਰਜ ਉਠਾਈ." (ਭੈਰ ਅ: ਮ: ੩)

ਗੁਰਜਗਤ. ਦੇਖੋ, ਜਗਤਗੁਰੁ. "ਗੁਰਜਗਤ ਫਿਰਣ ਸੀਹ ਅੰਗਰਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ) ਫੇਰੂ ਦੇ ਸਿੰਘ ਰੂਪ (ਸੁਪੁਤ੍ਰ) ਜਗਤਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ.

ਗੁਰਜਦਾਰ. ਵਿ—ਗਦਾਧਰ. ਗੁਰਜ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੁਗ਼ਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਵੇਲੇ ਚੋਬਦਾਰਾਂ ਤੁੱਲ ਇੱਕ ਜਮਾਤ, ਜੋ ਗੁਰਜ ਰਖਦੀ ਸੀ. "ਗੁਰਜਦਾਰ ਦ੍ਵੈ ਦੀਨੇ ਸੰਗ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਗੁਰਜਬਰਦਾਰ। ੩ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਫ਼ਿਰਕ਼ਾ, ਜੋ ਗੁਰਜ ਰਖਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਜਮਾਰ.

ਗੁਰਜਨ } ਗੁਰਜਨੁ } ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਜਨ. "ਨਾ ਹਰਿ ਭਜਿਓ ਨਾ ਗੁਰਜਨੁ ਸੇਵਿਓ." (ਸੋਰ ਮ: ੯)

ਗੁਰਜਬਰਦਾਰ } ਗੁਰਜਮਾਰ } ਦੇਖੋ, ਗੁਰਜਦਾਰ. ਗੁਰਜ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਹੀ ਕਰਮਚਾਰੀ. ਇਹ ਬਕ਼ਾਇਆ ਅਤੇ ਜੁਰਮਾਨਾਂ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰਜ ਦੀ ਮਾਰ ਭੀ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਜਧਾਰੀ ਫ਼ਕੀਰ ਭੀ ਕਦੇ ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਪੁਰ ਗੁਰਜਾਂ ਮਾਰਕੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀਆਂ ਨੂੰ ਡਰਾਕੇ ਧਨ ਮੰਗਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ.

ਗੁਰਜੋਤਿ. ਮਹਾਨ ਜ੍ਯੋਤਿ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼). ਆਤਮਿਕ ਰੌਸ਼ਨੀ. "ਗੁਰਜੋਤਿ ਅਰਜੁਨ ਮਾਹਿ ਧਰੀ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੫ ਕੇ)

ਗੁਰਝ } ਗੁਰਝਨ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਲਝਨ. ਉਲਝੀ ਹੋਈ ਗੱਠ. "ਸਾਕਤ ਸੂਤੁ ਬਹੁ ਗੁਰਝੀ ਭਰਿਆ." (ਕਲਿ ਅ: ਮ: ੪)

ਗੁਰਣਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਗਰਣਾਉਣਾ.

ਗੁਰਤਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਤਾ.

ਗੁਰਤੀ. ਦੇਖੋ, ਗੁੜ੍ਹਤੀ. "ਗੁਰਤੀ ਆਦਿ ਦੇਹਿਂ ਸੁਖ ਕੰਦ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੁਰਦਛਨਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਦਕ੍ਸ਼ਿਣਾ. "ਤੌ ਪ੍ਰਥਮੈ ਗੁਰਦਛਨਾ ਦੀਜੈ। ਪਾਛੈ ਸ੍ਰਵਣ ਗ੍ਯਾਨ ਕੋ ਕੀਜੈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਗੁਰਦਰਸਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੁਸ਼ਾਸਤ੍ਰ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ. ਸਿੱਖਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ. "ਖਟੁ ਦਰਸਨ ਵਰਤੈ ਵਰਤਾਰਾ। ਗੁਰ ਕਾ ਦਰਸਨ ਅਪਰ ਅਪਾਰਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੩) ੨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦੀਦਾਰ.

ਗੁਰਦਰਸਨਿ. ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਤੋਂ. "ਗੁਰਦਰਸਨਿ ਉਧਰੈ ਸੰਸਾਰਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੩) ੨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਤੋਂ.

ਗੁਰਦਰਸਨੁ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਦਰਸਨ. "ਗੁਰਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਮਨਿ ਹੋਇ ਬਿਗਾਸੁ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਗੁਰਦਰਸੁ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਦਰਸਨ. "ਗੁਰਦਰਸੁ ਪਾਇਆ ਅਗਿਆਨੁ ਗਵਾਇਆ." (ਤੁਖਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਗੁਰਦਰਿਆਉ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਦਰੀਆਉ.

ਗੁਰਦਾ. ਫ਼ਾ گُردہ ਅੰ. Kidney. ਪੇਟ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਗਿਆਰਵੀਂ ਪਸਲੀ ਦੇ ਹੇਠ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਗੁਰਦੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨਾਲੀਦਾਰ ਗਿਲਟੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਲਹੂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੰਦਾ ਅੰਸ਼ ਕੱਢਕੇ ਮੂਤ੍ਰ (ਪੇਸ਼ਾਬ) ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਮਸਾਨੇ ਅੰਦਰ ਭੇਜਣਾ ਹੈ.

ਗੁਰਦਾਸ. ਵਿ—ਗੁਰੁਦਾਸ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸੇਵਕ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ. "ਆਦਿ ਬ੍ਰਿੱਧ ਗੁਰਦਾਸ ਗਨ ਚਹੁੰ ਦਿਸਿ ਮੇ ਗੁਰਦਾਸ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸਿੱਖ, ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਦੇ ਨੇੜਿਓਂ ਭਾਈ ਸਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੌਥੇ ਸਤਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ੧੬੩੬ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਧਰਮ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਪੰਜਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ. ਸਿੱਖਮਤ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੋ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮ ਉੱਤਮ ਰੀਤਿ ਨਾਲ ਫੈਲਾਏ. ਲਹੌਰ, ਆਗਰਾ, ਕਾਸ਼ੀ ਆਦਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ. ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਵਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ

ਦੀ ਹੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ (੪੦ ਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ੫੫੬ ਕਬਿੱਤ ਆਦਿਕ ਛੰਦ) ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਉੱਤਮ ਭੰਡਾਰ ਹੈ. ਇਹ ਆਖਣਾ ਅਤਿਉਕਤਿ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ.[1]

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ ੮, ਸੰਮਤ ੧੬੯੪ ਨੂੰ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਕੀਤਾ।[2]

੩ ਬਹਿਲੋ ਵੰਸ਼ੀ ਗੁਰਦਾਸ ਮਸੰਦ, ਜੋ ਬਾਬਾ ਰਾਮਰਾਇ ਦਾ ਮੁਸਾਹਿਬ ਸੀ. ਰਾਮਰਾਇ ਜੀ ਦੇ ਪਰਲੋਕ ਗਮਨ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ. ਦੇਖੋ, ਤਾਰਾ।

੪ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਕਵੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ੪੧ ਵੀਂ ਵਾਰ ਜੋੜੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਾਠ ਹੈ—"ਪੀਓ ਪਾਹੁਲ ਖੰਡਧਾਰ ਹੁਇ ਜਨਮ ਸੁਹੇਲਾ×× ਵਾਹ ਵਾਹ! ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ." ਆਦਿ। ।

੫ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਅਰਦਾਸੀਆ. "ਸਿਖ ਗੁਰਦਾਸ ਨਾਮ ਇਸ ਕੇਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੬ ਸ਼ਿਕਾਰਪੁਰ ਨਿਵਾਸੀ ਇੱਕ ਉਦਾਸੀ ਸੰਤ, ਜਿਸ ਦੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਸਿੰਧ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ. ਇਸ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਰਯਾਯ ਭੀ ਲਿਖੇ ਸਨ.

ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ. ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇੱਕ ਜਿਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ, ਜੋ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਰੇਲ ਦੇ ਰਸਤੇ ੪੫ ਮੀਲ ਹੈ.[3] ਇੱਥੇ ਬੰਦਾਬਹਾਦੁਰ ਨੂੰ ਅਬਦੁੱਸਮਦਖ਼ਾਨ ਨੇ ਤੀਹ ਚਾਲੀ ਹਜਾਰ ਫੌਜ ਨਾਲ ਘੇਰ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਫੜਕੇ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਦੇਖੋ, ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ.

ਗੁਰਦਿੱਤਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਬਾਬਾ। ੨ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇੱਕ ਆਤਮ ਗਜਾਨੀ ਸਿਖ। ੩ ਬਾਬਾ ਫੂਲ ਦੇ ਸੁਪੁਤ੍ਰ ਤਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬੇਟਾ, ਜੋ ਨਾਭਾਵੰਸ਼ ਦਾ ਵਡੇਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਗੁਰਦਿੱਤੇ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸਨ ੧੭੫੪ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਫੂਲਵੰਸ਼.

ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਬਾਬਾ. ਗੁਰੁਦੱਤ ਬਾਬਾ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵਡੇ ਸੁਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ੧੫ ਸੰਮਤ ੧੬੭੦ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਦਾਮੋਦਰੀ ਜੀ ਦੇ ਉਦਰੋਂ ਡਰੋਲੀ (ਜਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ) ਵਿੱਚ ਜਨਮੇ. ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਵਿਦ੍ਯਾ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮ ਰੀਤਿ ਨਾਲ ਪਾਈ. ੨੧ ਵੈਸਾਖ ਸੰਮਤ ੧੬੮੧ ਨੂੰ ਆਪ ਦਾ ਵਿਆਹ ਰਾਮੇ ਸਿਲ ਖਤ੍ਰੀ ਦੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ ਅਨੰਤੀ ਜੀ ਨਾਲ ਵਟਾਲੇ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਧੀਰਮੱਲ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ.

ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਯੋਗਿਰਾਜ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਚੇਲੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰਵਗੁਣ ਭਰਪੂਰ ਚਾਰ ਚੇਲੇ ਕਰਕੇ ਉਦਾਸੀਨਮਤ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਫੈਲਾਇਆ.

ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੧੦ ਸੰਮਤ ੧੬੯੫[4] ਨੂੰ ਕੀਰਤਪੁਰ ਪਰਲੋਕ ਸਿਧਾਰੇ, ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਦਾ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਦੇਹਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕੀਰਤਪੁਰ.

ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਪਦਵੀ ਮਿਲਣ ਦੇ ਦੋ ਕਾਰਣ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਂਈ ਬੁੱਢਣਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਦੂਜੇ ਇਹ ਕਿ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਚੇਲੇ ਹੋ ਕੇ ਉਦਾਸੀਨ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਦੀ ਮਹੰਤੀ ਧਾਰਣ ਕੀਤੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਬੁੱਢਾ ਬਾਬਾ.

ਗੁਰਦੀਖਿਆ. ਗੁਰੁਦੀਕ੍ਸ਼ਾ. ਗੁਰੂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਧਰਮਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼. "ਬਿਨ ਗੁਰਦੀਖਿਆ ਕੈਸੇ ਗਿਆਨ?" (ਭੈਰ ਮ: ੫) "ਗੁਰਦੀਖਿਆ ਜਿਹ ਮਨਿ ਬਸੈ ਨਾਨਕ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗੁ." (ਬਾਵਨ)

ਗੁਰਦੁਆਰ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿ। ੨ ਗੁਰੁਘਰ. ਗੁਰੁਗ੍ਰਿਹ.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ. ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰਾ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਾਰਫਤ. ਗੁਰੂ ਦੇ ਜਰੀਏ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੂ ਦਾ ਘਰ। ੩ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਮੰਦਿਰ. ਉਹ ਅਸਥਾਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਸ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਧਰਮਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਅਥਵਾ ਜਿੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਤਕ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਰਮਮੰਦਿਰ ਦਾ ਨਾਮ "ਧਰਮਸਾਲਾ" ਰਿਹਾ ਹੈ.[5] ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰੋਵਰ ਦੇ ਧਰਮਮੰਦਿਰ ਦੀ "ਹਰਿਮੰਦਿਰ" ਸੰਗ੍ਯਾ ਥਾਪੀ ਅਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਧਰਮਸਾਲਾ ਦੀ "ਗੁਰਦੁਆਰਾ" ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੋਈ ਹੈ.

---

[1]ਸੁਨਿ ਗੁਰੁ ਅਰਜਨ ਜਿਹ ਕੀ ਬਾਨੀ
ਵਰ ਦੀਨੋ ਅਸ ਬਿਧਿ ਗਤਿਦਾਨੀ:
"ਪਢੈ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਿਕੈ ਸਿਖ ਜੋਊ।
ਸਿੱਖੀ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹ੍ਵੈ ਸੋਊ." (ਨਾਪ੍ਰ)

[2]ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਰੂ ਵਿਲਾਸ ਵਿੱਚ ਦੇਹਾਂਤ ਸੰਮਤ ੧੬੮੬ ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ ੫ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

[3]ਮੁਹੰਮਦ ਕਾਸਿਮ ਦੇ ਲੇਖ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਭਾਈ ਦੀਪ ਚੰਦ ਸਾਧੂ ਨੇ ਵਸਾਇਆ ਹੈ.

[4]ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭੁੱਲ ਨਾਲ ਸੰਮਤ ੧੬੯੨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਅਤੇ ਅੰਤਲੇ ਖਾਲੀ ਪਤ੍ਰਿਆਂ ਤੇ ਕਈ ਤਾਰੀਖਾਂ ਅਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ. "ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਵਨ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ" ਵਿੱਚ ਤਾਰੀਖ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੧੦ ਸੰਮਤ ੧੬੯੫ ਹੈ, ਜੋ ਸਹੀ ਹੈ.

[5]"ਮੈ ਬਧੀ ਸਚੁ ਧਰਮਸਾਲ ਹੈ। ਗੁਰਸਿਖਾ ਲਹਦਾ ਭਾਲਿਕੈ। ਪੈਰ ਧੋਵਾ ਪਖਾ ਫੇਰਦਾ ਤਿਸੁ ਨਿਵਿ ਨਿਵਿ ਲਗਾ ਪਾਇ ਜੀਉ." (ਸ੍ਰੀ ਮੇ : ੫)
"ਸਤਿਰੂਪ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੇਉ ਜਪਾਯਾ।
ਧਰਮਸਾਲ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਸਚਖੰਡ ਵਸਾਯਾ।" (ਭਾਗੁ)
"ਪੂਰਬ ਧਰਮਸਾਲ ਬਨਵਾਵਹੁ। ਬਹੁਰ ਆਇ ਹਮ ਕੋ ਲੈਜਾਵਹੁ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵਿਦਯਾਰਥੀਆਂ ਲਈ ਸਕੂਲ, ਆਤਮਜਿਗਯਾਸਾ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਗਯਾਨਉਪਦੇਸ਼ਕ ਆਚਾਰਯ, ਰੋਗੀਆਂ ਲਈ ਸ਼ਫ਼ਾਖ਼ਾਨਾ, ਭੁੱਖਿਆਂ ਲਈ ਅੰਨਪੂਰਣਾ, ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਤਿ ਦੀ ਪਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਲੋਹਮਈ ਦੁਰਗ, ਅਤੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ.

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਬੁੱਢੇਦਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਖ਼ਾਸ ਧ੍ਯਾਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਨਿੱਤ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਵਿੱਚ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ. "ਸਰਵ ਗੁਰੁਧਾਮਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਧ੍ਯਾਨ ਧਰ ਕੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ। ਬੋਲੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ." ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਗੁਰਦੁਆਰੀਆ ਉਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਜੋ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਪੱਕਾ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਆਚਾਰ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ.

ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਗਰਦਿਸ਼ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੇਲੇ ਡੋਗਰਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਾਰਾ ਉਲਟ ਪੁਲਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ ਭੀ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਹੋਇਆ ਅਰ ਕੌਮ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲੋਪ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਬਿਗੜਦੀ ਗਈ ਅਰ ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਹੋਈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਕੇਵਲ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਗੁਰਧਾਮ ਰਹਿ ਗਏ.

ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਜਾਯਦਾਦ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਘਰੋਗੀ ਬਣਾਲਿਆ ਅਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਕੰਮ ਹੋਣ ਲੱਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਨਾ ਲੱਜਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ.

ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੇੜ ਨਾਲ ਜਦ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਅਨੇਕ ਮਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਜਥੇ ਧਰਮ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਬਣਾਏ, ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੰਘਸਭਾਵਾਂ ਅਰ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਬਣਾਕੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਆਰੰਭਿਆ. ਖਾਲਸਾ ਅਖ਼ਬਾਰ, ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ ਆਦਿਕ ਅਖ਼ਬਾਰ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਟ੍ਰੈਕਟ ਸੋਸਾਇਟੀਆਂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਉੱਤਮ ਲੇਖ ਨਿਕਲਨ ਲੱਗੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੌਮ ਜਾਗ੍ਰਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਆਈ. ਦੇਖੋ, ਸਿੰਘ ਸਭਾ.

ਇਸ ਵੇਲੇ ਜੋ "ਸਿਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ" ਦੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਭੀ ਇਸੇ ਯਤਨ ਦਾ ਫਲ ਹੈ. ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਬਣਨ ਦਾ ਹਾਲ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣਾਂ ਭੀ ਯੋਗ੍ਯ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ—

ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਧਰਮਮੰਦਿਰਾਂ ਦੀ ਵਿਗੜੀ ਹੋਈ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਕੌਮ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਨਭਾਉਂਦਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਇਆ.

੧੨ ਅਕਤੂਬਰ ਸਨ ੧੯੨੦ ਨੂੰ, ਖਾਲਸਾ ਬਰਾਦਰੀ ਸ਼ਹਿਰ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾਦੀਵਾਨ ਸਮੇਂ, ਕੁਝ ਕਹਿਣਮਾਤ੍ਰ ਦੇ ਅਛੂਤ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਕੇ ਕੜਾਹਪ੍ਰਸਾਦ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਲੈਕੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਸਾਹਿਬ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਗਏ, ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਕੁਝ ਢਿੱਲ ਮੱਠ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਜਦ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲਤਖ਼ਤ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੋਏ, ਤਾਂ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਸੇਵਾ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜ ਗਏ. ਹਾਜ਼ਿਰ ਸੰਗਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤਖ਼ਤਸਾਹਿਬ ਸੁੰਞਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਸੋ ੨੫ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜਥਾ ਸੇਵਾ ਲਈ ਨੀਯਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਇੱਤਲਾਹ ਸਰਬਰਾਹ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ. ਨੱਠੇ ਹੋਏ ਪੁਜਾਰੀ ਸਰਬਰਾਹ ਅਤੇ ਡਿਪਟੀਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਭੀ ਹਾਜ਼ਿਰ ਨਾ ਹੋਏ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਡਿਪਟੀਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲਤਖ਼ਤ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ੯ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦੇ ਹਾਮੀ ਸਨ, ਆਰਜ਼ੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ.

ਸਾਰੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਕੇ ਪੰਥ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿ ਤੇ ਸਾਂਝੀ ਕਮੇਟੀ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਕੇ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਇੱਕ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਰਾ ਪੰਥ ਅਜਿਹੀ ਕਮੇਟੀ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ੧੫ ਨਵੰਬਰ ਸਨ ੧੯੨੦ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਇਕਤ੍ਰ ਹੋਵੇ। ੧੫—੧੬ ਨਵੰਬਰ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਪੰਥਕ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਨੇ ੧੭੫ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਿ ਕਮੇਟੀ ਚੁਣੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਸਿਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ" ਰੱਖਿਆ. ਇਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ੧੨ ਦਸੰਬਰ ਸੰ: ੧੯੨੦ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਹੋਈ. ਇਸ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੋਧ ਕਰਕੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਚੁਣੇ ਗਏ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਬਕਮੇਟੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਖਰੜਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨੀਯਤ ਕੀਤੀ ਗਈ. ਸਿਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ੩੦ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੯੨੧ ਨੂੰ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਬਣਨ ਪਿੱਛੋਂ ਇਸ ਦੀ ਨਵੀਂ ਚੋਣ ਜੁਲਾਈ ੧੯੨੧ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ. ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ੧੪ ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੁਕੰਮਲ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ੨੭ ਅਗਸਤ ਸਨ ੧੯੨੧ ਨੂੰ ਹੋਈ.

ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵਡੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਧਰਮਭਾਵ ਨਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਆਰੰਭਿਆ ਅਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਵਿਘਨ ਪਏ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬੇਹੱਦ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨੀ ਪਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਹਾਲ ਇਹ ਹੈ—

੨੫ ਜਨਵਰੀ ੧੯੨੧ ਨੂੰ ਜਦਕਿ ਸ੍ਰੀ ਤਰਨਤਾਰਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰਕ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇੱਕਦਮ ਛਵੀਆਂ ਸੋਟਿਆਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ੧੭ ਸਿੰਘ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ, ਭਾਈ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਗਏ.

ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਣਦਾਸ ਦੀਆਂ ਕੁਰੀਤੀਆਂ

ਵੇਖਕੇ ਸਿਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਨਰਲ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਵਿੱਚ ੨੪ ਜਨਵਰੀ ੧੯੨੧ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ੪, ੫ ਅਤੇ ੬ ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਭਾਰੀ ਦੀਵਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਾਰਾ ਪੰਥ ਇਕਤ੍ਰ ਹੋ ਕੇ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਕਹੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰੇ. ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣਕੇ ਮਹੰਤ ਨੇ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਜੰਗ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਜਮਾਕਰਨਾ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ੨੦ ਫਰਵਰੀ ੧੯੨੧ ਨੂੰ ੧੫੦ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜਥਾ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਭਾਵ ਲੈ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਗਿਆ ਸੀ, ਵਡੀ ਬੇਰਹਮੀ ਨਾਲ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਗੋਲੀਆਂ, ਛਵੀਆਂ ਅਤੇ ਗੰਡਾਸਿਆਂ ਨਾਲ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਕੁਝ ਜਿਉਂਦੇ ਹੀ ਤੇਲ ਪਾਕੇ ਸਾੜੇ ਗਏ. ਇਸ ਭਯੰਕਰ ਘਟਨਾ ਪਿੱਛੋਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ੨੧ ਫਰਵਰੀ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੀਆਂ ਚਾਬੀਆਂ ਸਿਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ.

ਕੁਝ ਗ਼ਲਤਫਹਿਮੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ੭ ਨਵੰਬਰ ਸਨ ੧੯੨੧ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਦੇ ਤੋਸ਼ੇਖਾਨੇ ਦੀ ਚਾਬੀਆਂ ਡਿਪਟੀਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਲੈ ਲਈਆਂ, ਜਿਸ ਤੇ ਬਹੁਤ ਮੁਆਮਲਾ ਵਧਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ ਜਾਣਾ ਪਿਆ, ਅੰਤ ਨੂੰ ੧੯ ਜਨਵਰੀ ਸਨ ੧੯੨੨ ਨੂੰ ਚਾਬੀਆਂ ਸਰਦਾਰ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ.

੮ ਅਗਸਤ ਸਨ ੧੯੨੨ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਦੀ ਲੱਕੜਾਂ ਬਾਬਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਾਗ (ਘੁੱਕੇਵਾਲੀ) ਦਾ ਮੁਆਮਲਾ ਇਤਨਾ ਵਧਿਆ ਕਿ ੧੨ ਅਗਸਤ ਤੋਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗਰਿਫ਼ਤਾਰੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਸਖ਼ਤ ਮਾਰਕੁਟਾਈ ਹੋਈ. ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਰ ਗੰਗਾਰਾਮ ਨੇ ਇਹ ਝਗੜਾ ੧੭ ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤ ਕੀਤਾ. ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਵਿੱਚ ਗਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ੫੬੦੫ ਤਕ ਪੁੱਜ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ੩੫ ਸਿਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ.[1]

ਇਸ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਜਰੂਰੀ ਅਤੇ ਉੱਤਮ ਕੰਮ ਹੋਇਆ, ਅਰਥਾਤ ਸ੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਕਾਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਗਈ. ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁੱਜੀਆਂ ਅਤੇ ਪੰਥ ਦੇ ਹਰੇਕ ਫਿਰਕੇ ਅਰ ਦਰਜੇ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਵਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ. ਕਾਰਸੇਵਾ ੧੭ ਜੂਨ ਸਨ ੧੯੨੩ ਨੂੰ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ ਗਈ. ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੇਖਣ ਯੋਗ ਸੀ.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦਿਲੀ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ ਕੋਈ ਕਾਰਰਵਾਈ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਲਈ ੧੬ ਫਰਵਰੀ ਸਨ ੧੯੨੧ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੜਤਾਲੀਆ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੇਖ ਅਸਗਰਅਲੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਸਿਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਾਂ ਅਤੇ ਮਹੰਤਾਂ ਦੀ ਕਾਨਫ੍ਰੇਂਸ ਹੋਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਇਹ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚੇ ਰਹਿ ਗਈ। ੧੪ ਮਾਰਚ ਸਨ ੧੯੨੧ ਨੂੰ ਫੇਰ ਮੀਆਂ ਫ਼ਜ਼ਲਹੁਸੈਨ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਕੌਂਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਬਿਲ ਪੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਬਿਲ ਦੇ ਬਣਨ ਤਕ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੀਯਤ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਛੱਡਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਿਲ ੫ ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਇਹ ਕਾਰਰਵਾਈ ਭੀ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋਈ. ਅੰਤ ਨੂੰ ਵਡੀ ਬਹਿਸ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨੰ: ੮ ਸਨ ੧੯੨੫ The Sikh Gurdwara Act, 1925. (Punjab Act. No VIII of 1925) ਪਾਸ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਨੇ ੨੮ ਜੁਲਾਈ ੧੯੨੫ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਅਰ ਜਿਸ ਉੱਤੇ ੧ ਨਵੰਬਰ ੧੯੨੫ ਤੋਂ ਅਮਲ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ.

ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੈਂਟ੍ਰਲਬੋਰਡ Central Board ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ੪ ਸਿਤੰਬਰ ੧੯੨੬ ਨੂੰ ਟਾਊਨਹਾਲ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਅਤੇ ੧੪ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣੇ ਗਏ. ਪੂਰੇ ਸੈਂਟ੍ਰਲਬੋਰਡ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ੨ ਅਕਤੂਬਰ, ੧੯੨੬ ਨੂੰ ਟਾਊਨਹਾਲ ਵਿੱਚ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਅੰਤਰੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਚੋਣ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸੈਂਟ੍ਰਲਬੋਰਡ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸਿਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਭੀ ਇਹ ਨਾਮ ਆਪਣੇ ਨੋਟੀਫੀਕੇਸ਼ਨ ਤਾਰੀਖ਼ ੧੭ ਜਨਵਰੀ ੧੯੨੭ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ. ਪੁਰਾਣੀ ਸਿਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਨਵੀਂ ਸਿਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ੨੭ ਨਵੰਬਰ, ੧੯੨੬ ਨੂੰ ਚਾਰਜ ਦੇਣਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ੪ ਦਸੰਬਰ ੧੯੨੬ ਤਕ ਮੁਕੰਮਲ ਚਾਰਜ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ.

ਸਿਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਪੰਥ ਦੇ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਸਾਰੇ ਜਥੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜ, ਦਿਲੋਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਦੁਵਾਰਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਰਨਾਂ ਲਈ ਉਦਾਹਰਣ ਰੂਪ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜਦ ਤੀਕ—

(ੳ) ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਪੂਰੇ ਗਯਾਤਾ, ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਅਤੇ ਸਦਾਚਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ,

(ਅ) ਜਦ ਤੀਕ ਉਦਾਸੀ, ਸਹਜਧਾਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ, ਨਿਹੰਗ, ਨਿਰਮਲੇ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਆਦਿਕ ਫਿਰਕੇ ਤਅੱਸੁਬ ਛੱਡਕੇ ਆਪਣੇ ਤਾਂਈ ਇੱਕ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਜਾਣਕੇ ਭ੍ਰਾਤ੍ਰਿਭਾਵ ਦਾ ਵਰਤਾਉ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ,

(ੲ) ਜਦ ਤੀਕ ਮਾਯਾ ਦੇ ਜਾਲ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਕੇ ਨਿਸਕਾਮ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਦਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ, ਤਦ ਤੀਕ 'ਸੁਧਾਰ' ਅਤੇ 'ਪ੍ਰਬੰਧ' ਸ਼ਬਦ ਕੇਵਲ ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਬੋਲਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ.

ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਅਮ੍ਰਿਤਵੇਲੇ ਨਿੱਤਨੇਮ ਨਾਲ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਕਬਿੱਤ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ—

[1]ਹੋਰ ਭੀ ਅਨੇਕ ਥਾਂਈ ਇਸ ਸੁਧਾਰਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵਿਸਤਾਰ ਦੇ ਭੈ ਤੋਂ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ.

ਬਾਹਰ ਕੀ ਅਗਨਿ ਬੁਝਤ ਜਲ ਸਰਿਤਾ ਕੈ,
ਨਾਉ ਮੈ ਜੌ ਆਗ ਲਾਗੈ ਕੈਸੇ ਕੈ ਬੁਝਾਈਐ?
ਬਾਹਰ ਸੇ ਭਾਗ ਓਟ ਲੀਜੀਅਤ ਕੋਟਗੜ੍ਹ,
ਗੜ੍ਹ ਮੈਂ ਜੋ ਲੂਟਲੀਜੈ, ਕਹੋ ਕਤ ਜਾਈਐ?
ਚੋਰਨ ਕੇ ਤ੍ਰਾਸ ਜਾਇ ਸ਼ਰਨ ਗਹੇ ਨਰਿੰਦ,
ਮਾਰੇ ਮਹੀਪਤਿ ਜੀਉ ਕੈਸੇਕੈ ਬਚਾਈਐ?
ਮਾਯਾਡਰ ਡਰਪਤ ਹਾਰ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਜਾਵੈ,
ਤਹਾਂ ਜੌ ਮਾਯਾ ਬਿਆਪੈ, ਕਹਾਂ ਠਹਿਰਾਈਐ?

(ਕਬਿੱਤ ੫੪੪)

ਗ੍ਰੰਥਕਰਤਾ ਦੀ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਅੱਗੇ ਸੁੱਧਭਾਵ ਨਾਲ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਮਾ ਛੇਤੀ ਆਵੇ, ਜਦ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਬੁਢਾ ਜੀ,[1] ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ,[2] ਸੰਤ ਅਲਮਸਤ ਜੀ,[3] ਭਾਈ ਕਨ੍ਹੈਯਾ ਜੀ[4], ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ[5] ਅਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼[6] ਜੇਹੇ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਪੁਜਾਰੀ ਅਤੇ ਮਹੰਤ ਵੇਖੀਏ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤੇ ਅਕਾਲੀ ਧਰਮ ਦਾ ਝੰਡਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਝੂਲੇ.

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕ੍ਟ, **ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ**, **ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ** } ਦੇਖੋ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੩.

ਗੁਰਦੁਆਰਿ, **ਗੁਰਦੁਆਰੈ** } ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰੇ ਵਿੱਚ. ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ. "ਕਿਉ ਸੋਹੈ ਗੁਰਦੁਆਰਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੨ ਗੁਰੂ ਦ੍ਵਾਰਾ. ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਾਰਫਤ. ਗੁਰੂ ਦੇ ਜਿਰੀਏ. "ਜਗ ਜੀਤਉ ਗੁਰਦੁਆਰਿ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ) "ਗੁਰਦੁਆਰੈ ਹਰਿਕੀਰਤਨੁ ਸੁਣੀਐ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਗੁਰਦੇਉ, **ਗੁਰਦੇਵ** } ਦੇਵਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ. ਗੁਰੁਦੇਵ. "ਗੁਰਦੇਵ ਮਾਤਾ ਗੁਰਦੇਵ ਪਿਤਾ." (ਬਾਵਨ) ੨ ਇਸ੍ਟ ਦੇਵਤਾ. ਪੂਜ੍ਯ ਦੇਵ। ੩ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸ੍ਵਾਮੀ.

ਗੁਰਦੇਵਏ. ਗੁਰੁਦੇਵਾਯ. ਚਤੁਰਥੀ ਵਿਭਕ੍ਤਿ. ਗੁਰੁਦੇਵ ਤਾਈਂ. ਦੇਵਰੂਪ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਿ. "ਸ੍ਰੀ ਗੁਰਦੇਵਏ ਨਮਹ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ, **ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ** } ਦੇਖੋ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੩.

ਗੁਰਨਾ, **ਗੁਰਨੇ ਕਲਾਂ** } ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ, ਨਜਾਮਤ ਤਸੀਲ ਸੁਨਾਮ, ਥਾਣਾ ਮੂਨਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਪੱਛਮ ਇੱਕ ਫਰਲਾਂਗ ਪੁਰ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਦਰਬਾਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਪਾਸ ਛੋਟਾ ਰਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹੈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੩੦੦ ਰੁਪਯੇ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲੇ ਵੱਲੋਂ ਅਤੇ ੧੦ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ.

ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਗੁਰਨੇ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਇੱਕ ਮੀਲ ਦੇ ਕ਼ਰੀਬ ਹੈ. "ਗੁਰਨੇ ਗ੍ਰਾਮ ਸੁ ਡੇਰਾ ਕੀਨੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੁਰਪਗ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਣ. ਗੁਰੁਪਾਦ. "ਗੁਰਪਗ ਝਾਰਹਿ ਹਮ ਬਾਲ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੪)

ਗੁਰਪਰਸਾਦ. ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਾਦ (ਕ੍ਰਿਪਾ).

ਗੁਰਪਰਸਾਦਿ, **ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ** } ਗੁਰੁ ਪ੍ਰਸਾਦ (ਕ੍ਰਿਪਾ) ਕਰਕੇ. ਗੁਰੁਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਵਾਰਾ. "ਗੁਰਪਰਸਾਦਿ ਨ ਹੋਇ ਸੰਤਾਪੁ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) "ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਪਾਇਆ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧ ਜੋਗੀ ਅੰਦਰ) "ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਏਕੋ ਜਾਣਾ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩)

ਗੁਰਪਰਗਾਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੁਗ੍ਯਾਨ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ। ੨ ਆਤਮਪ੍ਰਕਾਸ਼। ੩ ਵਿ—ਵਡਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਜੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਭੀ ਵਧਕੇ ਹੈ.

ਗੁਰਪਰਵਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੁਪ੍ਰਮਾਣ. ਗੁਰੁਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ। ੨ ਵਿ—ਪ੍ਰਾਮਾਣਿਕ ਗੁਰੂ. ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਗੁਰੂ. "ਸੇਵਿਆ ਗੁਰਪਰਵਾਨ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ)

ਗੁਰਪਲਾਸ, **ਗੁਰਪਲਾਹ** } ਉਹ ਪਲਾਸ (ਢੱਕ), ਜਿਸ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ. ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅੱਗੇ ਲਿਖੇ ਗੁਰਪਲਾਹ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ—ਜਿਲਾ ਜਲੰਧਰ ਬੰਗੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਅੱਧ ਕੋਹ ਉੱਤਰ ਸੋੜ੍ਹ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ. ਇਸ ਪਲਾਸ ਹੇਠ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੁਝ ਕਾਲ ਠਹਿਰੇ ਸਨ. ਇੱਥੇ ਵੀਹ ਹਾੜ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਬੰਗਾ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਹੈ।

੨ ਫਗਵਾੜੇ ਤੋਂ ੨ ਕੋਹ ਪੂਰਵ ਇੱਕ ਪਲਾਸ, ਜਿਸ ਹੇਠ ਸੱਤਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ।

੩ ਫਗਵਾੜੇ ਤੋਂ ਪੰਜ ਕੋਹ ਪੂਰਵ ਸਰਾਲੇ ਪਿੰਡ ਪਾਸ ਨੌਵੇਂ

---

[1] ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਵਿੱਚ ਹਰਿਮੰਦਰਿ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਥਾਪੇ ਗਏ ਸਨ. ਗੁਰੁਵਿਲਾਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

"ਨਿਸਮਨ ਇਹ ਵਿਚਾਰਤੇ ਭਏ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸੇਵਕ ਕਿਹੰ ਕਏ.
ਬੇਦੀ ਸੋਢੀ ਕੋ ਦਿਉਂ ਸੇਵਾ। ਵੰਸ਼ ਉਚ ਮਾਨੈ ਨਿਜ ਭੇਵਾ.
ਕਰਤ ਵਿਚਾਰ ਏਹ ਠਹਿਰਾਈ। ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਸੇਵਾ ਨਿਪੁਨਾਈ." (ਅ : ੫)

[2] ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ, ਧਰਮਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸੇ. ਇਹ ਨਿੱਤ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦੇ.

[3] ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯੂ.ਪੀ. ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਭੇਜਿਆ, ਅਲਮਸਤ ਜੀ ਨਾਨਕਮਤੇ ਬਹੁਤ ਨਿਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਸਨ, ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਾਨਕਮਤੇ ਪਹੁੰਚਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਦੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ.

[4] ਇਹ ਨੌਮੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਤੇ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਥਾਪੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸਨ, ਆਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਜੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕਨ੍ਹੈਯਾ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਤੁਰਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਭਾਵ ਨਾਲ ਜਲ ਛਕਾਕੇ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਮੱਲਮਪੱਟੀ ਕਰਕੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ.

[5] ਸੰਮਤ ੧੭੭੯ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਹੋਏ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਮੁਤਅੱਸਬ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਭੀ ਵਾਹ ! ਵਾਹ ! ਸ਼ਬਦ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ. ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਦ੍ਯਾ ਦੀ ਟਕਸਾਲ ਬਣਾ ਰੱਖਿਆ ਸੀ.

[6] ਸੰਤ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਜੀ ਨੂੰ ਆਨੰਦਪੁਰ ਛੱਡਣ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਥਾਪਿਆ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉੱਤਮ ਰੀਤਿ ਨਾਲ ਨਿਬਾਹੀ.

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਲਾਹ।

੪ ਆਨੰਦਪੁਰ ਤੋਂ ਬਾਰਾਂ ਕੋਹ ਪੱਛਮ ਇੱਕ ਪਲਾਸ, ਜਿਸ ਹੇਠ ਭਰੌਰ ਤੋਂ ਹਟਦੇ ਹੋਏ ਕਲਗੀਧਰ ਕੁਝ ਕਾਲ ਠਹਿਰੇ ਸਨ. ਇਹ ਪਿੰਡ ਬਾਬੂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਫਰਲਾਂਗ ਪੂਰਵ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਪੱਚੀ ਘੁਮਾਉਂ ਜਮੀਨ ਹੈ. ਰਿਆਸਤ ਨਾਭੇ ਤੋਂ ਪੱਚੀ ਰੁਪਯੇ ਸਾਲਾਨਾ ਮਿਲਦੇ ਹਨ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਜੇਜੋ ਤੋਂ ਦਸ ਮੀਲ ਪੂਰਵ ਹੈ। ੫ ਦੇਖੋ, ਪਲਾਹ ਸਾਹਿਬ ੨ ਅਤੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ.

ਗੁਰਪਾਗ. ਗੁਰਪਗ. ਗੁਰੁਚਰਣ. "ਮਸਤਕ ਡਾਰਿ ਗੁਰਪਾਗਿਓ." (ਗਉ ਮ: ੫) ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਉੱਪਰ.

ਗੁਰਪੁਰ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਪੁਰ। ੨ ਸੱਚਖੰਡ.

ਗੁਰਪੁਰਬ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਪਰਵ. "ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਗੁਰਪੁਰਬ ਕਰੰਦੇ." (ਭਾਗੁ)

ਗੁਰਪੁਰਿ. ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ। ੨ ਸੱਚ ਖੰਡ.

ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦ. ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰੁਪ੍ਰਸਾਦ. ਗੁਰੁਕ੍ਰਿਪਾ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਯਾ.

ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ. "ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ." (ਜਪੁ) ੨ ਗੁਰੁਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ. ਗੁਰੁਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਵਾਰਾ. "ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਜਾਗਹੁ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਗੁਰਪ੍ਰਣਾਲੀ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਪ੍ਰਣਾਲੀ.

ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ. ਜਿਲਾ ਜਲੰਧਰ, ਤਸੀਲ ਨਵਾਂਸ਼ਹਰ, ਥਾਣਾ ਬੰਗੇ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਗੁਰੂ ਕਾ ਚੱਕ ਹੈ. ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਧ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ "ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ" ਹੈ. ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ "ਬਾਬੇ ਬਕਾਲੇ" ਤੋਂ ਚੱਲਕੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਜਾਂਦੇ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ. ਇੱਥੇ ਜਲ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਸੀ, ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਨ ਪੁਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਖੂਹ ਲਗਵਾਇਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਟੱਕ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਨੇ ਲਾਇਆ ਅਤੇ 'ਗੁਰੂ ਕਾ ਚੱਕ' ਪਿੰਡ ਵਸਾਇਆ.

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ਲਾ ਦਿੱਤੀ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਵੱਲੋਂ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਵਾਹੁੰਦੇ ਰਹੇ, ਪਰ ਹੁਣ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਮਲਦਾਰੀ ਸਮੇਂ ਆਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਸੋਢੀਆਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੌਰੂਸੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਹੱਕ ਮਾਲਕਾਨਾ ਅਤੇ ਚੁਕੋਤਾ ਆਪ ਵਸੂਲ ਕਰਦੇ ਹਨ. ੧੫ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਅਜੇ ਭੀ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ਹੈ.

ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ "ਕੁਲਥਮ ਅ਼ਬਦੁੱਲਾਸ਼ਾਹ" ਤੋਂ ਡੇਢ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਹੈ.

ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪਸੂਰਜ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਪ੍ਰਤਾਪਸੂਰਯ.

ਗੁਰਬਖਸ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਬਖਸ.

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ.

ਗੁਰਬਚਨਾਤ. ਗੁਰੁਵਚਨਾਤ੍. ਪੰਚਮੀ. ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਵਚਨ ਤੋਂ. "ਗੁਰਬਚਨਾਤ ਕਮਾਤ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਗੁਰਬਚਨਿ, ਗੁਰਬਚਨੀ } ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਵਾਰਾ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਵਾਕਾਂ ਅਨੁਸਾਰ. "ਗੁਰਬਚਨਿ ਧਿਆਇਆ ਜਿਨ੍ਹਾ ਅਗਮੁ ਹਰਿ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਕਾਨ) "ਗੁਰਬਚਨੀ ਸੁਖੁ ਊਪਜੈ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੫)

ਗ਼ੁਰਬਤ. ਅ਼ غربت ਬੇਵਤ਼ਨੀ. ਪਰਦੇਸ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਨਿਰਧਨਤਾ. ਕੰਗਾਲੀ। ੩ ਓਪਰਾਪਨ. ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਦਾ ਅਭਾਵ. "ਗੁਰਬਤ ਸਿੰਘ ਸੋਂ ਨਹਿ ਖੁਲੀ ਹਮਾਰੀ." (ਪ੍ਰਾਪੰਪ੍ਰ)

ਗੁਰਬਾ. ਫ਼ਾ گربہ ਗੁਰਬਹ. ਸੰਗਯਾ—ਬਿੱਲੀ। ੨ غربا ਗ਼ੁਰਬਾ. ਗ਼ਰੀਬ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ.

ਗੁਰਬਾਣੀ, ਗੁਰਬਾਨੀ } ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ. ਅਕਾਲੀ ਬਾਣੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ. "ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸੁ ਜਗ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੩) "ਗੁਰਬਾਣੀ ਹਰਿਨਾਮ ਸਮਾਇਆ." (ਗਉ ਮ: ੪) ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਬਾਨੀ.

ਗੁਰਬਿਲਾਸ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਵਿਲਾਸ.

ਗੁਰਬੰਸ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਵੰਸ਼.

ਗੁਰਭਾਉ. ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰੁਭਾਵ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ। ੨ ਗੁਰੁਸਿੱਧਾਂਤ। ੩ ਗੁਰੁਭਕ੍ਤਿ. ਗੁਰੁਸ਼੍ਰੱਧਾ.

ਗੁਰਮਹਲ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮੰਦਿਰ। ੨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਦਵੀ। ੩ ਆਤਮਪਦ। ੪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ.

ਗੁਰਮਹਲੀ. ਗੁਰੁਮਹਲ ਦ੍ਵਾਰਾ। ੨ ਪਰਮਪਦਵੀ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ. "ਗੁਰਮਹਲੀ ਸੋ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਵੈ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧)

ਗੁਰਮਣੀਆ. ਸੰਗਯਾ—ਚਿੰਤਾਮਣਿ, ਜੋ ਸਭ ਮਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰੂ ਹੈ। ੨ ਭਾਵ—ਆਤਮਵਿਦ੍ਯਾ. "ਗੁਰੂ ਪਾਸ ਸਚੀ ਗੁਰਮਣੀਆ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਬਿਲਾ)

ਗੁਰਮਤ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ। ੨ ਗੁਰੂ ਦਾ ਥਾਪਿਆ ਧਰਮ ਦਾ ਨਿਯਮ.

ਗੁਰਮਤਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਮਤਾ.

ਗੁਰਮਤਿ, ਗੁਰਮਤੀ } ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰੁਸੰਮਤਿ. ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਇ। ੨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਇੱਛਾ। ੩ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਸੀਹ਼ਤ. "ਗੁਰਮਤਿ ਲੇਹੁ ਤਰਹੁ ਭਵ ਦੁਤਰੁ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ੪ ਗੁਰੁਮਤ ਦ੍ਵਾਰਾ. "ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਇਆ ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਇਆ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੩) "ਗੁਰਮਤੀ ਮਨੁ ਨਿਜਘਰਿ ਵਸਿਆ." (ਮ: ੩ ਵਡ ਛੰਤ)

ਗੁਰਮਨਾਰਿ. ਦੇਖੋ, ਮਨਾਰਿ.

ਗੁਰਮਾਰੀ. ਸਰਹਿੰਦ ਪੁਰੀ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਮਾਰੀ.

ਗੁਰਮੁਖ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਮੁਖ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮੁਖ. ਗੁਰੂ ਦਾ ਚੇਹਰਾ. "ਗੁਰਮੁਖ ਦੇਖ ਸਿੱਖ ਬਿਗਸਾਵਹਿਂ". (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਓਹ ਪੁਰਖ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੰਮੁਖ ਹੈ, ਕਦੇ ਵਿਮੁਖ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ. "ਗੁਰਮੁਖ ਸਿਉ ਮਨਮੁਖੁ ਅੜੈ ਡੁਬੈ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਗੁਰਮੁਖ ਗਾਤੀ. ਦੇਖੋ, ਗਾਤੀ ੩.

ਗੁਰਮੁਖਾ, **ਗੁਰਮੁਖਾਂ**. ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ. "ਗੁਰਮੁਖਾ ਹਰਿਧਨੁ ਖਟਿਆ." (ਸਵਾ ਮ: ੩)

ਗੁਰਮੁਖਿ. ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੁਖ ਵਿੱਚ. ਭਾਵ—ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ. "ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦੰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੇਦੰ." (ਜਪੁ) ੨ ਗੁਰਮੁਖਤਾ ਕਰਕੇ. "ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਿਲੀਐ, ਮਨਮੁਖਿ ਵਿਛੁਰੈ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੫) ੩ ਦੇਖੋ, ਗੁਰਮੁਖੀ। ੪ ਦੇਖੋ, ਗੁਰਮੁਖ. "ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੁਕਤਾ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੁਗਤਾ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੫) ੫ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੁਰੂ ਨੇ. ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਨੇ. "ਓਅੰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕੀਓ ਅਕਾਰਾ." (ਬਾਵਨ) ਓਅੰ (ਬ੍ਰਹਮ) ਆਦਿਗੁਰੂ ਨੇ। ੬ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ. "ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਦਾ ਹਜੂਰਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੭ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਵਾਰਾ. "ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ ਅਕਥੁ." (ਮਾਝ ਮ: ੧) "ਨਾਮੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਹੈ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਗੁਰਮੁਖੀ. ਸੰਗਯਾ—ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਦੀ ਵਰਣਮਾਲਾ, ਜੋ ਸ਼ਾਰਦਾ ਅਤੇ ਟਾਂਕਰੀ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮੁਖਵਾਕ੍ਯ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਲਿਖੇ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਨਾਉਂ "ਗੁਰਮੁਖੀ" ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ. ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧ ਭਾਸਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਾਰਣ ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਭੀ ਸੱਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਕਈ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਨੇ ਰਚੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਭੁੱਲ ਹੈ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸ੍ਵਾਮੀ ਨੇ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀ ਲਿਖੀ "ਪੱਟੀ" ਜੋ ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਪਾਠ ਤੋਂ ਸੰਸਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੈਂਤੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਅਤੇ ੜ ਅੱਖਰ, ਜੋ ਬਿਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਭਾਸਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਪੱਟੀ ਵਿੱਚ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ. ਪੱਟੀ ਵਿੱਚ ਅੱਖਰਕ੍ਰਮ ਇਉਂ ਹੈ:—

ਸ	ੲ	ੳ	ਙ	ਕ	ਖ	ਗ	ਘ	ਚ	ਛ	ਜ	ਝ	ਞ
ਟ	ਠ	ਡ	ਢ	ਣ	ਤ	ਥ	ਦ	ਧ	ਨ	ਪ	ਫ	ਬ
ਭ	ਮ	ਯ	ਰ	ਲ	ਵ	ੜ	ਹ	ਅ.	-	-	-	-

ਜਦ ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਰਦਾ ਅਤੇ ਟਾਂਕਰੀ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੇ ਅੱਖਰ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਲਾਂ ਆਪੋ ਵਿੱਚੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ.

ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਫੇਰ ਨਾਲ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਬਦਲਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਅੱਗੇ ਦਿੱਤੇ ਚਿਤ੍ਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਵੇਗਾ—

ਗੁਰਮੁਖੀਂ. ਗੁਰੁਮੁਖਾਂ ਨੇ.

ਗੁਰਮੁਖੀ ਟਿੱਕਾ, **ਗੁਰਮੁਖੀ ਤਿਲਕ**. ਭੌਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਗੋਲ ਟਿੱਕਾ. ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਗੁਰੁਗੱਦੀ ਪੁਰ ਬੈਠਣ ਸਮੇਂ ਇਹ ਟਿੱਕਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਮੰਜੀ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਭੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰੁਮੁਖੀ ਤਿਲਕ ਕਰਦੇ ਸਨ.

ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਸਤਾਰਾ. ਸਿੱਧਾ ਦਸਤਾਰਾ. ਸਿੱਧੀ ਪੱਗ. ਦੇਖੋ, ਨਾਨਕਪੰਥੀ ਸਬਦ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰ.

ਗੁਰਮੁਖੁ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਮੁਖ.

ਗੁਰਮੂਰਤਿ. ਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ. "ਗੁਰ ਮੂਰਤਿ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਹੈ."(ਭਾਗੁ)

ਗੁਰਮੰਤ, **ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ**, **ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ**, **ਗੁਰਮੰਤ੍ਰੜਾ**. ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰੁਮੰਤ੍ਰ, ਧਰਮ ਦਾ ਉਹ ਮੰਤ੍ਰ (ਮਹਾਵਾਕ੍ਯ), ਜੋ ਧਰਮ (ਮਜਹਬ) ਧਾਰਣ ਸਮੇਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਸਾਰੇ ਮਜਹਬੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਬੀਜਰੂਪ ਧਰਮ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ. ਸਿੱਖਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ "ਸਤਿਨਾਮ ਵਾਹਗੁਰੂ." "ਜਿਨਿ ਜਪਿਓ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ." (ਸ: ਮ: ੯) "ਚਲਤ ਬੈਸਤ ਸੋਵਤ ਜਾਗਤ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਰਿਦੈ ਚਿਤਾਰਿ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) "ਗੁਰਮੰਤ੍ਰੜਾ ਚਿਤਾਰਿ ਨਾਨਕ ਦੁਖ ਨ ਥੀਵਈ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ.

ਗੁਰਰ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗਯਾ—ਗਰੂਰ. ਹੰਕਾਰ. ਘਮੰਡ.

ਗੁਰਰਸੁ. ਆਤਮਰਸ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਰਸਾਂ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਹੈ। ੨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਰਸ. "ਗੁਰਰਸੁ ਗੀਤ ਬਾਦ ਨਹੀ ਭਾਵੈ." (ਓਅੰਕਾਰ)

ਗੁਰਰਸਨਾ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ. "ਗੁਰਰਸਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬੋਲਦੀ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੪)

ਗ਼ੁਰਰਾਂ. ਫ਼ਾ غرّا ਵਿ—ਕੜਕਣ ਵਾਲਾ. ਗਰਜਨੇ ਵਾਲਾ.

ਗੁਰਰਾਨਾ, **ਗ਼ੁਰਰੀਦਨ**. ਫ਼ਾ غرّیدن ਕ੍ਰਿ—ਗਰਜਣਾ ਕੜਕਣਾ। ੨ ਗਰੜਾਉਣਾ.

ਗੁਰਲ. ਸੰਗਯਾ—ਜੰਗਲੀ ਬਕਰਾ.

ਗੁਰਵਾਹੁ. ਗੁਰੂ (ਕਰਤਾਰ) ਧਨ੍ਯ (ਧੰਨ) ਹੈ. "ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਕਹੋ ਗੁਰਵਾਹੁ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਸਿਮਰਹੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ਗੁਰ ਵਾਹੁ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੁਰਵਾਕ. ਗੁਰੁਵਾਕ੍ਯ. ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰੂ ਦਾ ਵਚਨ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਵਾਕੁ.

ਗੁਰਵਾਕਿ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਵਾਕ ਦ੍ਵਾਰਾ. "ਗੁਰਵਾਕਿ ਸਤਿਗੁਰ ਜੋ ਭਾਇ ਚਲੈ." (ਤੁਖਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਗੁਰਵਾਕੁ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਵਾਕ. "ਗੁਰਵਾਕੁ ਨਿਰਮਲੁ ਸਦਾ ਚਾਨਣ." (ਧਨਾ ਛੰਤ ਮ: ੧)

ਗੁਰਵਿਲਾਸ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਵਿਲਾਸ.

ਗੁਰਵੀਚਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰੁਸਿੱਧਾਂਤ. ਗੁਰੁਵਿਵੇਕ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ.

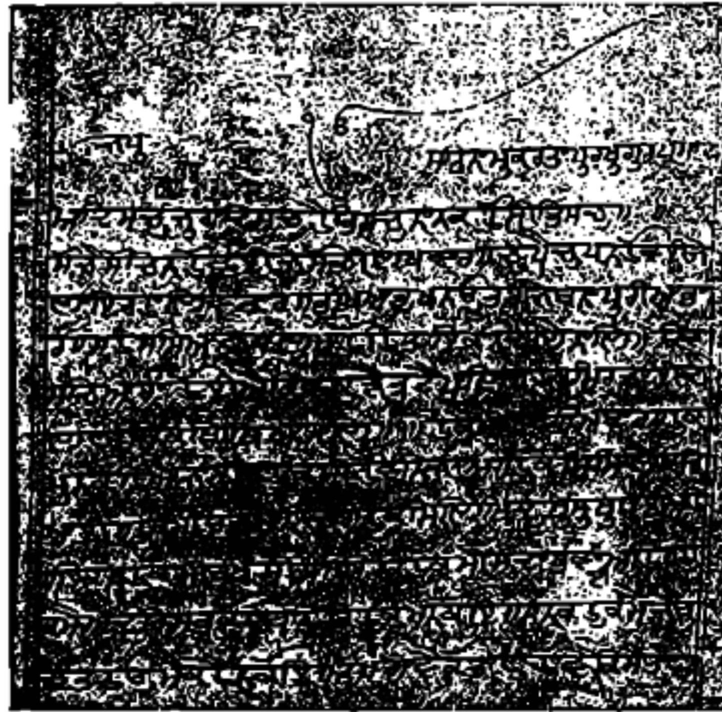
ਗੁਰਵੀਚਾਰਿ. ਗੁਰੁਵਿਵੇਕ ਸੇ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ. "ਤਰੀਐ ਗੁਰਵੀਚਾਰਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਗੁਰੜਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਦੇਖੋ, ਗੁਰਰਾਨਾ.

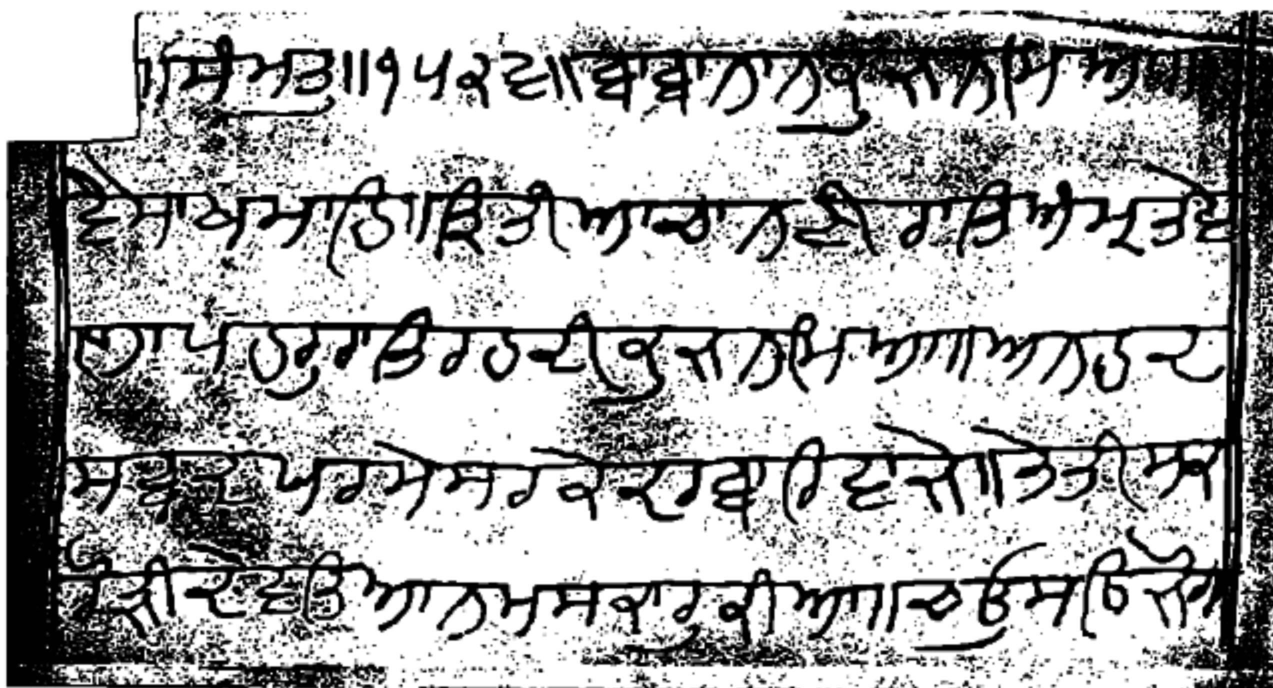
ਗੁਰਾਹਾ, **ਗੁਰਾਣਾ**. ਵਿ—ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ. ਗੁਰੂ ਦਾ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ. "ਮਿਲ ਸਤਸੰਗਤਿ ਸੰਗ ਗੁਰਾਹਾ." (ਜੈਤ ਮ: ੪)

ਗੁਰਾਲਾ. ਗੁਰੁ—ਆਲਯ. ਗੁਰੁਘਰ। ੨ ਨਿਰਮਲ ਅੰਤਹਕਰਣ। ੩ ਦਸ਼ਮਦ੍ਵਾਰ. "ਸੁਰਤ ਸੰਕੋਚ ਬਜ੍ਰ ਖੁਲ ਤਾਲਾ। ਧਸਜੋ ਮੱਧ ਜਹਿਂ ਸੁਖਦ ਗੁਰਾਲਾ." (ਗੁਵਿ ੧੦)

ਗੁਰਿ. ਗੁਰੂ ਨੇ. "ਗੁਰਿ ਕਟੀ ਮਿਹੰਡੀ ਜੇਵੜੀ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪੈਪਾਇ) "ਗੁਰਿ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਪੂਰੀਆ." (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੨ ਸੰ. ਗੁਰੁਭਿ: ਤ੍ਰਿਤੀਆ ਵਿਭਕ੍ਤਿ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ. ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ। ੩ ਗੁਰ੍ਵੀ. ਵਡੀ ਭਾਰੀ.

(1)

(2)

ਨੰ: ੧ ਅਤੇ ੨ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਖਤਾਂ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਹਨ. ਦਸ੍ਤਖਤ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਭੇਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭਾਵੇਂ ਅੱਖਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਖਾਰੀ ਅਜੇਹੇ ਅੱਖਰ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਨੰ: ੧ ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਹਕੀਮ ਦੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿੱਚ ਜੋ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਜਿਲਦ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਫੋਟੋ ਹੈ, ਅਤੇ ਨੰ: ੨ ਜਿਸ ਜਨਮਸਾਖੀ ਦਾ ਫੋਟੋ ਹੈ, ਉਹ Mr. H. T. Colebrooke ਨੇ ਈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਅਰਪੀ ਸੀ, ਜੋ ਲੰਡਨ ਦੇ ਇੰਡੀਆ ਆਫਿਸ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀ ਗਈ ਡਾਕਟਰ ਟ੍ਰੰਪ ਦੇ ਲੇਖ ਤੋਂ ਇਸ ਸਾਖੀ ਦਾ ਹਾਲ ਮਲੂਮ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਨ ੧੮੮੩ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਗਰਵਨਮਿੰਟ ਪਾਸ ਇਸ ਦੀ ਕਾਪੀ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ. ਏਚੀਸਨ ਸਾਹਿਬ (Sir Charles Aitchison) ਲਫਟੰਟ ਗਵਰਨਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸਾਖੀ ਦਾ ਅਕਸੀ ਉਤਾਰਾ (Surveyor General of India ਦੀ ਮਾਰਫਤ) ਦੇਹਰੇਦੂਨ ਸਨ ੧੮੮੫ ਵਿੱਚ ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤਾਂ ਅਰ ਮੁਖੀਏ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ.

ਗੁਰਮੁਖੀ ਪੁਰਾਣੀ ਤੇ ਨਵੀਂ

ਮਨਕੀਮਨਹੀਮਾਹਿਸਮਾਵੈਕ
ਵਿਤਾਕਿਸਥੈਕੂਕਸੁਣਾਵੈਆਏ
ਹਮਨੁਚੰਚਲੁਵੱਸਨਆਵੈਜੇ
ਨਮਹੀਨਾਲੋਇਮਿਤਾਵੈਸੱਸੀ
ਥਲਾਵਿਚਜਿਉਕਰਲਾਵੈਥਿ
ਨਾਗੁਬਿੰਦਸਿੰਘੁਤਿਵੈਵਿਹਾਵੈ
ਕਹਾਸੁਣਾਇਕਿਥੈਨਤੀਕਰ
ਘਤਿਗਲਿਚੀਰਾਜੁਰੇਗਜੁਗ
ਤੂਸਤਿਗੁਰਰਣਧੀਰਾਸਦਾ
ਸਹਾਈਗੁਣੀਗਹੀਰਾਤੂਧਮਾ
ਰੈਨਿਦਕਾਪੌਤਿਜੰਜੀਰਾਗੁਰੂ
ਪਰਿਵਾਰਸਰਬਸਰੀਰਾਗੁਰਿ

ਨੰ: ੩.

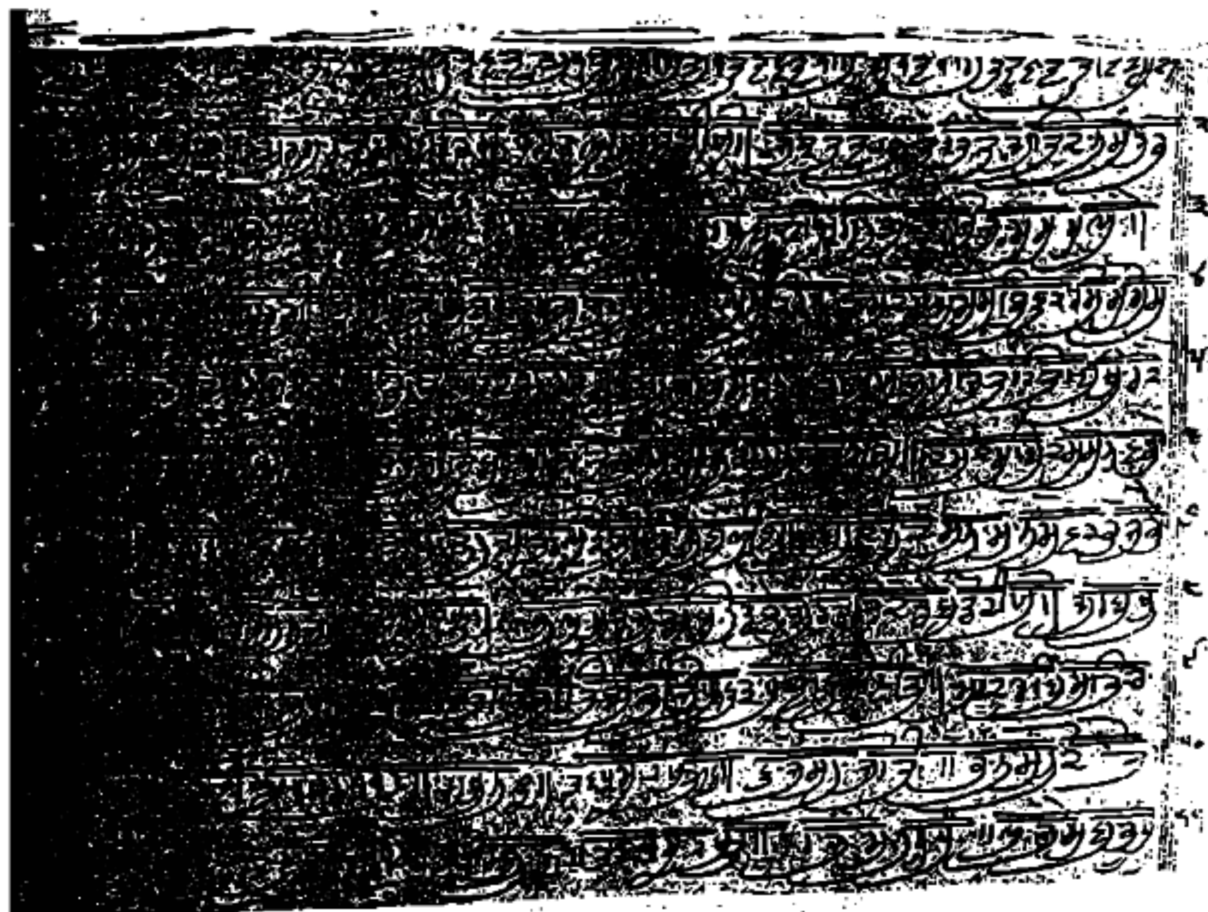
ਸੰਮਤ ੧੭੯੫ ਅਤੇ ੧੮੧੦ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦਮਦਮੇ ਨਿਵਾਸੀ ਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੀ ਇਹ ਕਾਂਇਆਂ ਪਲਟੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਦਮਦਮੇ ਦੀ ਲਿਖਤ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਅੱਖਰ ਸਾਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ. ਟਾਈਪ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿਕ, ਪੱਥਰ ਦੇ ਛਾਪੇ (Lithography) ਵਿੱਚ ਛਪਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ.

੧ਓਸਤਿਨਾਮੁਕਰਤਾਪੁਰਖੁਨਿਰਭਉਨਿਰਵੈ
ਰੁਅਕਾਲਮੂਰਤਿਅਜੂਨੀਸੈਭੰਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਨੰ: ੪.

ਸੰਮਤ ੧੮੭੬ ਵਿੱਚ ਜਦ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਅੰਦਰ ਆਪਣਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ, ਤਦ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰ ਲਿਖਣੇ ਸਿੱਖਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਆਦਿ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਣੇ ਅਰੰਭੇ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਲਿਖਤ ਦਾ ਨਾਮ ਕਾਸ਼ਮੀਰੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਪਿਆ. ਲਾਲਾ ਧਨੀਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਇਸੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦੇ ਢੰਗ ਦਾ ਇਹ ਟਾਈਪ ਭੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖੀ ਪੁਰਾਣੀ ਤੇ ਨਵੀਂ

ਨੰ: ੫

ਇਹ ਸ਼ਿਕਸ੍ਤਾ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੀ ਕਾਢ ਹੈ. ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਸੈਨਾਪਤਿ ਜੀ. ਇਸ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕਾਵ੍ਯ ਲਿਖਦੇ ਸਨ. ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਏਕਤ੍ਰ ਕੀਤੀ ਦਸ਼ਮਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਜਿਲਦ, ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ੭੪੬ ਵੇਂ ਸਫੇ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਇਹ ਫੋਟੋ ਹੈ. ਇਸੇ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪੁਸਤਕ ਨਾਭੇ ਦੇ ਰਾਜਮਹਿਲ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪਤ੍ਰਾ ਰਿਆਸਤ ਫਰੀਦਕੋਟ ਦੇ ਤੋਸ਼ੇਖਾਨੇ ਹੈ. ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਤੇ ਦਸੂਖਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਣਜਾਣ ਲੋਕ ਤੀਰ ਦੀ ਮੁਖੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਅੱਖਰ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹਿਤ ਲਈ ਅਸੀ ਦੂਜੀ ਸਤਰ ਤੋਂ ੧੧ ਵੀਂ ਤਕ ਦਾ ਪਾਠ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ. ਜੋ ਅੱਖਰ ਜਿਲਦ ਦੇ ਦਬ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਚਿੰਨ੍ਹ.........ਹੈ. ਇਹ ਪਾਠ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ ਅਰ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਲਿਖਤੀ ਅਤੇ ਛਾਪੇ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹੀ ਪਾਠ ੫੫੬ ਤੋਂ ੫੬੭ ਅੰਗ ਤਕ ਹੈ.

... ਦ ॥ ਤਵਪ੍ਰਸਾਦ ਕਥਤਾ ॥ ਅਰ ਮਾਰਕੈ ਰਿਪ ਟਾਰਕੈ ਨ੍ਰਿਪਮਡਲੀ ਸੰਗ ਕੈ ਲੀਯੋ ॥ ਜਤ੍ਰ ਤਤ੍ਰ ਜਿਤੈ ਤਿਤੈ ਅਤਿ ਦਾਨ ਮਾਨ ਭ ੨
... ਸੁਰਰਾਜ ਜਸੌਂ ਨ੍ਰਿਪਰਾਜ ਹ੍ਵੈ ਗਿਰਿਰਾਜ ਸੇ ਭਟ ਮਾਰਕੈ ॥ ਸੁਖ ਪਾਇ ਹਰਖ ਬਢਾਇਕੈ ਗ੍ਰਿਹ ਆਇਯੋ ਜਸ ਸੰਗ ਲੈ ॥ ੩
... ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਥਤਾ ॥ ਅਰਿ ਜੀਤਿਜੀਤਿ ਅਭੀਤ ਹ੍ਵੈ ਜਗ ਹੋਮ ਜੱਗ ਘਨੇ ਕਰੇ ॥ ਦੇਸ ਦੇਸ ਅਸੇਸ ਭਿਛਕ ਰੋਗ ਸੋਗਸ ੪
... ਕੁਰਰਾਜ ਜਸੌਂ ਦਿਜਰਾਜਨਕ ਬਹੁ ਭਾਤ ਦਾਰਿਦ ਮਾਰਕੈ ॥ ਜਗ ਜੀਤਿ ਸੰਭਰ ਕੋ ਚਲਯੋ ਜਯ ਜਿਤ ਕਿਤ ਬਿਥਾਰਕੈ ੫
... ੪੧੦ ॥ ਮੋਹਨਛੰਦ ॥ ਤਵਪ੍ਰਸਾਦ ਕਥਤਾ ॥ ਜਗਜੀਤਿ ਬੇਦ ਪਯਾਰ ਤੇ ਜਗ ਸੁਅਰਥ ਅਰਥ ਚਿਤਾਰੀਐਂ ॥ ਦੇਸ ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਮਾਨਵ ਭੇ ੬
... ਕਾਰੀਐਂ ॥ ਧਰਦਾੜ ਜਸੌਂ ਰਣਗਾੜ ਹ੍ਵੈ ਤਿਰਲੋਕ ਜੀਤਿ ਸਬੈ ਲੀਏ ॥ ਬਹੁ ਦਾਨ ਦੈ ਸਨਮਾਨ ਸੇਵਕ ਭੇਜ ਭੇ ੭
... ੀ ਏ ॥ ਮੋਹਨ ਛੰਦ ॥ ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਥਤਾ ॥ ਖਲ ਖੰਡ ਖੰਡ ਬਿਹੰਡਕੈ ਅਰ ਦੰਡਿ ਦੰਡ ਬਡੋ ਦੀਯੋ ॥ ਅਰਬ ਖ ੮
... ਦਿਰਬ ਸੁ ਜੀਤ ਕੈ ਅਪਨੋ ਕੀਯੋ ॥ ਰਣ ਜੀਤਿ ਜੀਤਿ ਅਜੀਤ ਜੋਧਨ ਛਤ੍ਰ ਪਤ੍ਰ ਛਿਨਾਈਐਂ ॥ ਸਰਦਾਰ ਬਿੰਸਤਿ ਦਾ ੯
... ਰ ਛਤ੍ਰ ਫਿਰਾਈਐਂ ॥ ੫੪੧੧ ॥ ਮਥਾਨ ਛੰਦ ॥ ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਥਤਾ ॥ ਛਾਜੈ ਮਹਾ ਜੋਤਿ ॥ ਭਾਨੰ ਮਨੋ ਦੋਤਿ ॥ ੧੦
... ਦੀਨ ॥ ਮਿਲ ਬੰਦਨਾ ਕੀਨ ॥ ੫੪੧੨ ॥ ਮਥਾਨ ਛੰਦ ॥ ਤਵ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਥਤਾ ॥ ਰਾਜੈ ਮਹਾ ਰੂਪ ॥ ਲਾਜੈ ਸਬ ਭੂਪ ੧੧

ਗੁਰਮੁਖੀ ਪੁਰਾਣੀ ਤੇ ਨਵੀਂ

ਨੰ: ੬

ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਾ ਟਾਈਪ (Type) ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੁਦਿਆਨੇ ਦੇ ਪਾਦਰੀਆਂ ਨੇ ਸਨ ੧੮੪੫ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ. ਅਰ ਸਨ ੧੮੪੬ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਛਾਪੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਰਵਰਕ (Title-page) ਇਉਂ ਹੈ—

IDIOMATIC SENTENCES

IN

ENGLISH AND PANJABI

LODIANA.

Printed at the American Presbyterian
Mission Press.
1846.

ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਸਨ ੧੮੯੭ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਹੀਰਾਨੰਦ ਨੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੱਜਨਾਂ ਨੇ ਜੋ ਟਾਈਪ ਦੇ ਅੱਖਰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਮਲੂਮ ਅਤੇ ਪਰਤੱਖ ਹਨ.

ਗੁਰਿ ਅਮਰਿ. ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਦਾ. "ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਅੰਗਦ ਸੁਮਤਿ ਗੁਰਿ ਅਮਰਿ ਅਮਰੁ ਵਰਤਾਇਓ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਜਗਤ ਤੇ ਵਰਤਾਇਆ। ੨ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ.

ਗੁਰਿਆਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੁਤਾ. ਗੁਰੂ ਪਦਵੀ. "ਪ੍ਰਾਪਤ ਭੀ ਗੁਰਿਆਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੁਰਿਆਣੀ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਿਲਾ.

ਗੁਰਿਏ ਖੇਲ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੇਖੇਲ.

ਗੁਰਿੰਡ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੰਡ ਅਤੇ ਗੋਰੰਡ.

ਗੁਰਿਬਾਬੈ. ਬਾਬਾ ਗੁਰੂ ਨੇ. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ. "ਗੁਰਿਬਾਬੈ ਫਿਟਕੇ ਸੇ ਫਿਟੇ, ਗੁਰਿ ਅੰਗਦਿ ਕੀਤੇ ਕੂੜਿਆਰੇ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਗੁਰੀ. ਸੰ. ਗੌਰੀ. ਵਿ—ਗੋਰੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ. "ਗੁਰੀ ਗੌਰਜਾ." (ਚੰਡੀ ੨) ਗੌਰੀ ਗਿਰਿਜਾ। ੨ ਗੁਰਵੀਂ. ਭਾਰੀ. ਵਡੀ.

ਗੁਰੀਆ. ਵਿ—ਗੁਰੁਤ੍ਵ ਵਾਲੀ. ਗੌਰਵ ਵਾਲੀ. ਵਡੀ ਭਾਰੀ. ਗੁਰਵੀਂ. "ਪ੍ਰੀਤਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੁਰੀਆ ਮੋਹਨ ਲਾਲਨਾ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) ੨ ਭਾਈ ਗੋਂਦੇ ਨੂੰ ਕਈਆਂ ਨੇ ਗੁਰੀਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. "ਕਾਬੁਲ ਮੇ ਗੁਰੀਆ ਗੁਰੂ ਕੋ ਏਕ ਸਿੱਖ ਹੁਤੋ." (ਗ੍ਯਾਲ) ਦੇਖੋ, ਗੋਂਦਾ ੨ ਤੇ ਭੂਲਨਾ ਮਹਲ.

ਗੁਰੁ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰ ੩। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧਰਮਉਪਦੇਸ਼੍ਟਾ. ਧਰਮ ਦਾ ਆਚਾਰਯ. "ਗੁਰੁ ਈਸਰੁ ਗੁਰੁ ਗੋਰਖੁ ਬਰਮਾ." (ਜਪੁ) ਗੁਰੂ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਵਿਸ਼ਨੁ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੈ. "ਤਿਨਿ ਕਉ ਕਿਆ ਉਪਦੇਸੀਐ ਜਿਨਿ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕਦੇਉ?" (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਮਾਝ) "ਸਤਿ ਪੁਰਖੁ ਜਿਨਿ ਜਾਨਿਆ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਉਂ। ਤਿਸ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਿਖੁ ਉਧਰੈ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਉ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਬ੍ਰਹਮ ਬਿੰਦੇ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰ ਕਹੀਐ." (ਮਲਾ ਮ: ੪)

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦੱਸੇ ਹਨ[1]:—

(ੳ) ਭ੍ਰਿੰਗੀਗੁਰੁ. ਭ੍ਰਿੰਗੀ ਖ਼ਾਸ ਜਾਤਿ ਦੇ ਕੀੜੇ ਨੂੰ ਆਪ ਜੇਹਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਰੇਕ ਕ੍ਰਿਮਿ ਨੂੰ ਨਹੀਂ.

(ਅ) ਪਾਰਸ ਗੁਰੁ. ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਸੋਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪਾਰਸਰੂਪ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ.

(ੲ) ਵਾਮਨਚੰਦਨ ਗੁਰੁ. ਖ਼ਾਸ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਦੇ ਬਿਰਛਾਂ ਨੂੰ ਸੁਗੰਧਿ ਵਾਲਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਰੀ ਰੁੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਬਾਂਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਭੀ ਸੁਗੰਧਿ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ.

(ਸ) ਦੀਪਕ ਗੁਰੁ. ਆਪਣੇ ਤੁੱਲ ਹੀ ਦੂਜੇ ਦੀਪਕ ਨੂੰ ਜੋਤਿਵਾਲਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

੩ ਵ੍ਰਿਹਸਪਤਿ। ੪ ਉਸਤਾਦ. ਵਿਦ੍ਯਾ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ।[2] ੫ ਦੋ ਮਾਤ੍ਰਾ ਵਾਲਾ ਅੱਖਰ. ਲਘੁ ਨਾਲੋਂ ਦੂਣਾ ਸਮਾਂ ਜਿਸ ਦੇ ਉੱਚਾਰਣ ਵਾਸਤੇ ਲੱਗੇ ਉਹ "ਗੁਰੁ" ਹੈ. ਕੰਨਾ, ਬਿਹਾਰੀ, ਦੋਲੈਂਕੇ, ਏਲਾਂ, ਦੁਲਾਈਆਂ, ਹੋੜਾ, ਕਨੌੜਾ, ਬਿੰਦੀ (ਅਨੁਸ੍ਵਾਰ ਅਥਵਾ ਟਿੱਪੀ) ਵਿਸਰਗ, ਇਜਾਫ਼ਤ ਅਤੇ ਅਧਿਕ ਵਾਲਾ ਅੱਖਰ ਗੁਰੁ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਪਦ ਵਿੱਚ ਦੁੱਤ (ਦ੍ਵਿਤ੍ਵ) ਅੱਖਰ ਦੇ ਆਦਿ ਦਾ ਅੱਖਰ ਲਘੁ ਭੀ ਗੁਰੁ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ "ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਮਿਤ੍ਰ" ਵਿੱਚ "ਸ਼" ਅਤੇ "ਮਿ" ਗੁਰੁ ਹਨ. ਜੇ ਸੰਜੋਗੀ ਅੱਖਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਲਘੁ ਉੱਪਰ ਉੱਚਾਰਣ ਸਮੇਂ ਦਬਾਉ ਨਾ ਪਵੇ, ਤਦ ਗੁਰੁ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਲਘੁ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ—ਛਿਪ੍ਰ ਅਤੇ ਕਨ੍ਹੈਯਾ ਪਦ ਦਾ "ਛ" ਅਤੇ "ਕ" ਗੁਰੁ ਨਹੀਂ.

ਕਦੇ ਕਦੇ ਛੰਦ ਦੇ ਪਾਠ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਲਘੁ ਨੂੰ ਗੁਰੁ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹੀਦਾ ਅਤੇ ਲਿਖੀਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ—"ਨਾਥ ਨਿਰੰਜਨ ਤ੍ਵ ਸਰਨ." ਇਸ ਵਾਕ ਵਿੱਚ "ਤ੍ਵ" ਲਘੁ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਛੱਪਯ ਦੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਪੂਰਨ ਕਰਨ ਲਈ "ਤ੍ਵੈ" ਪੜ੍ਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ "ਰੱਛਾ ਹੋਇ ਤਾਂਹਿ ਸਭ ਕਾਲਾ। ਦੁਸ੍ਟ ਅਰਿਸ੍ਟ ਟਰਹਿਂ ਤਤਕਾਲਾ." ਇਸ ਥਾਂ ਕਾਲ ਅਤੇ ਤਤਕਾਲ ਦਾ "ਲ" ਦੀਰਘ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਗੁਰੁ ਦੇ ਨਾਮ ਗ, ਗੁ, ਗੋ, ਦੀਹ ਅਤੇ ਦੀਰਘ ਹਨ, ਇਸ ਦੀਆਂ ਮਾਤ੍ਰਾਂ ਦੋ ਗਿਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਇਹ "ऽ" ਹੈ।

੬ ਪਿਤਾ। ੭ ਰਾਜਾ। ੮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ। ੯ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. ਕਰਤਾਰ। ੧੦ ਵਿ—ਵਜ਼ਨਦਾਰ. ਭਾਰੀ। ੧੧ ਲੰਮਾ ਚੌੜਾ। ੧੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿਸੇ ਅਰਥ ਅਥਵਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਦੀ ਤਾਲਿਕਾ (ਕੁੰਜੀ).

ਗੁਰੁ ਅਵਤਾਰ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰ ਅਵਤਾਰ.

ਗੁਰੁਆਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੂ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ। ੨ ਧਰਮ—ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ.

ਗੁਰੁਅੰਕਸੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੁਅੰਕੁਸ਼. ਗੁਰੂ ਦਾ ਭੈ. ਗੁਰੁਆਗ੍ਯਾ ਅੰਦਰ ਰਹਿਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਗੁਰੁਅੰਕਸੁ ਜਿਨਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੧)

ਗੁਰੁਸਤਗੁਰੁ, **ਗੁਰੁਸਤਿਗੁਰ** } ਦੇਖੋ, ਗੁਰਸਤਗੁਰ.

ਗੁਰੁਸ਼ਬਦ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਸਬਦ ਅਤੇ ਗੁਰਸਬਦੁ.

ਗੁਰੁਸਬਦੀ. ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਵਾਰਾ. "ਗੁਰੁਸਬਦੀ ਸਭੁ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਨਿਆ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ੨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਭ੍ਯਾਸੀ.

ਗੁਰੁਸਰ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਸਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂਸਰ.

ਗੁਰੁਸਰ ਮਨੀਕਰਣ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂਸਰ ਮਨੀਕਰਣ.

ਗੁਰੁਸਾਖੀ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਸਾਖੀ.

ਗੁਰੁਸਿਖ. ਦੇਖੋ, ਸਿਖ, ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿਖ.

ਗੁਰੁਸੁਖ, **ਗੁਰੁਸੁਖੁ** } ਦੇਖੋ, ਗੁਰਸੁਖ.

ਗੁਰੁਸੁਤ. ਗੁਰੁਪੁਤ੍ਰ. ਗੁਰੂ ਦਾ ਬੇਟਾ. ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ। ੨ ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਸਿੱਖ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਪੁਤ੍ਰ.

---

[1] ਦੇਖੋ, ਗੁਪ੍ਰਸੂ ਰਾਸਿ ੫, ਅ: ੪੯ ਅੰਗ ੨੫ ਤੋਂ ੩੦.

[2] ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕ੍ਸ਼ਾ ਗੁਰੂ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਜੋ ਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਦੀਕ੍ਸ਼ਾ ਗੁਰੁ ਹੈ.

ਗੁਰੁਸੂਰਯਪ੍ਰਤਾਪ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਯ.

ਗੁਰੁਸੇਵਾ. ਸੰਗਯਾ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਸੇਵਾ.

ਗੁਰੁਸੋਭਾ. ਦੇਖੋ, ਸੈਨਾਪਤਿ.

ਗੁਰੁਸੰਗਤਿ. ਸੰਗਯਾ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੁਹਬਤ। ੨ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ.

ਠਾਢੇ ਕਰ ਜੋਰਕੈ ਕ੍ਰਿਤਾਂਤ ਸੋਂ ਪੁਕਾਰੈਂ ਦੂਤ
ਆਛੀ ਗੁਰੁਸੰਗਤਿ ਜੁ ਹੁਈ ਹੈ ਪਤੀਜਿਯੇ,
ਬੇਰੀ ਪਾਂਯ ਡਾਰਕੈ ਲਪੇਟਕੈ ਜੰਜੀਰੈਂ ਹਾਥ
ਕੰਠ ਤੌਕ ਪਾਯ ਹਿਯੇ ਆਗ ਧਾਰ ਲੀਜਿਯੇ,
ਫਾਸੀ ਕਟਿ ਨਾਕ ਦੰਡ ਕਾਂਧਨ ਪੈ ਥੰਭੇ ਧਾਰ
ਸ੍ਰੌਨਨ ਮੈ ਪਿੰਜਰੇ ਔ ਬਹੀ ਧੋਇ ਪੀਜਿਯੇ,
ਸੇਸ ਨਰਕਾਵਲੀ ਬਟੋਰਕੈ ਉਠਾਯ ਮੂੰਡ
ਭਾਰੀ ਭੀਮ ਗੈਲ ਮੈ ਨਿਸ਼ੰਕ ਸੈਲ ਕੀਜਿਯੇ.
(ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ)

ਗੁਰੁਸੰਤ, ਗੁਰੁਸੰਤੁ ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ. ਵਡਾ (ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ) ਸੰਤ. "ਗੁਰੁਸੰਤੁ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਧਿਆਇਆ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨ ਗੁਰੁਨਾਨਕ ਪੰਥੀ. ਗੁਰੁਮੁਖ ਸਿੱਖ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਸੰਤ.

ਗੁਰੁਕਰਣੀ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਕਰਣੀ.

ਗੁਰੁਕਾਰ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਕਾਰ.

ਗੁਰੁਕੁਲ. ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰੁਵੰਸ਼. ਗੁਰੂ ਦਾ ਖ਼ਾਨਦਾਨ.

ਗੁਰੁਕੌਮੁਦੀ. ਰਾਮਨਾਰਾਯਣ ਕ੍ਰਿਤ ਇੱਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਮਤ ਦੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨਾਲ ਅਵਤਾਰ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ.

ਗੁਰੁਗਮ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਗਮ.

ਗੁਰੁਗਿਰਾ. ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਵਿਤਾ. ਦਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ.

ਗੁਰੁਗਿਰਾ ਕਸੌਟੀ. ਗੁਰਬਾਣੀ ਰੂਪ ਕਸ਼ਪੱਟੀ (ਘਸਵੱਟੀ). ਇਸ ਨਾਮ ਦਾ ਮੇਰਾ ਲਿਖਿਆ ਇੱਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਅਥਵਾ ਧਰਮ ਸੰਬੰਧੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਘਸਵੱਟੀ ਤੇ ਪਰਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਜਿਵੇਂ ਖੋਟੇ ਖਰੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਪਰੀਖ੍ਯਾ ਕਸੌਟੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਹਰੇਕ ਲੇਖ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਪਰਖਣ ਤੋਂ ਯੋਗਯ ਅਥਵਾ ਅਯੋਗਯ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ, ਗੁਰੁਮਤ ਮਾਰਤੰਡ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਕੇ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ.

ਗੁਰੁਗੁਰੁ. ਵਿ—ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ. ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਦੇ ਆਚਾਰਯਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖ੍ਯਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਕਰਤਾਰ. ਵਾਹਿਗੁਰੂ. "ਗੁਰੁਗੁਰੁ ਏਕੋ ਵੇਸ ਅਨੇਕ" (ਸੋਹਿਲਾ) "ਜਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਰੁਗੁਰੁ ਮਿਲਾਉ." (ਬਸੰ ਮ: ੧) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ.

ਗੁਰੁਗੋਬਿੰਦ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਗੋਬਿੰਦ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ.

ਗੁਰੁਗ੍ਰਿਹ. ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰੂ ਦਾ ਘਰ। ੨ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ। ੩ ਗੁਰੁਸੰਪ੍ਰਦਾਯ. ਗੁਰੁਪੱਧਤਿ.

ਗੁਰੁਗ੍ਰੰਥ. ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਗ੍ਰਥਨ ਕੀਤਾ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਗ੍ਰੰਥ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ.

ਗੁਰੁਘਰ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਗ੍ਰਿਹ ੩. "ਗੁਰੁਘਰ ਕੀ ਮਰਯਾਦਾ ਪੰਚਹੁ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੁਰੁਘਰਨੀ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਵਾਲੀ. ਗੁਰੂ ਦੀ ਧਰਮਪਤਨੀ. "ਗੁਰੁਘਰਨੀ ਦਾਮੋਦਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੁਰੁਚੰਦ੍ਰੋਦਯ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚੰਦ੍ਰੋਦਯ.

ਗੁਰੁਜਗਤ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਜਗਤ ਅਤੇ ਜਗਤਗੁਰੂ.

ਗੁਰੁਜਨ. ਸੰਗਯਾ—ਵਡੇ (ਬਜ਼ੁਰਗ)ਲੋਕ. ਮਾਤਾ. ਪਿਤਾ, ਧਰਮ ਦੇ ਆਚਾਰਯ ਆਦਿ. "ਗੁਰੁਜਨ ਕੀ ਇੱਜ਼ਤ ਬਹੁ ਕਰਨੀ." (ਗੁਵਿ ੬)

ਗੁਰੁਜੋਤਿ, ਗੁਰੁਜਯੋਤਿ ਦੇਖੋ, ਗੁਰਜੋਤਿ.

ਗੁਰੁਤਲਪੀ. ਸੰ. ਗੁਰੁਤਲ੍ਪਿਨ੍. ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਜਾ ਪੁਰ ਜਾਣ ਵਾਲਾ. ਮਾਤਾ ਤੁੱਲ ਪੂਜ੍ਯ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ. "ਗੁਰੁਤਲਪੀ ਕਪਟੀ ਹੈ ਜੋਈ। ਬਡ ਤਨਖਾਹੀ ਜਾਨਹੁ ਸੋਈ." (ਤਨਾਮਾ)

ਗੁਰੁਤਾ, ਗੁਰੁਤ੍ਵ ਸੰਗਯਾ—ਭਾਰੀਪਨ। ੨ ਵਡਾਪਨ. ਮਹਤ੍ਵ. "ਗੁਰੁਤਾ ਗੁਰੁ ਸਹਿ ਸਕੈ ਸੁ ਨਾਹੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕਰਮ. ਗੁਰੂਪੁਣਾ। ੪ ਗੁਰਿਆਈ. ਗੁਰੁਪਦਵੀ. "ਗੁਰੁਤਾ ਨ੍ਰਿਪਤਾ ਦੋਊ ਸਿਧ ਬਿਧਿ." (ਗੁਰੁਪਦ)

ਗੁਰੁਦਕ੍ਸ਼ਿਣਾ, ਗੁਰੁਦਖਣਾ ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰੁਭੇਟਾ. ਵਿਦ੍ਯਾ ਅਥਵਾ ਧਰਮਸਿਖ੍ਯਾ ਪਾਕੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਅਰਪੀ ਨਕਦੀ ਵਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਮਕਾਨ ਆਦਿ ਵਸਤੂ.

ਗੁਰੁਦੱਤ ਬਾਬਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਬਾਬਾ.

ਗੁਰੁਦਰਸਨ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਦਰਸਨ.

ਗੁਰੁਦਰਯਾ, ਗੁਰੁਦਰੀਆਉ ਸੰਗਯਾ—ਦਰਿਆ (ਨਦ) ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ. "ਗੁਰੁਦਰੀਆਉ ਸਦਾ ਜਲੁ ਨਿਰਮਲੁ ਮਿਲਿਆ ਦੁਰਮਤਿਮੈਲੁ ਹਰੈ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੧) ੨ ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਨਦਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ. ਉਦਾਸੀਨ ਸਾਧੂ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਅਗ੍ਯਾਨੀ ਸਿੱਖ, ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਵਰਤਾਉਣ ਵੇਲੇ ਗੁਰੁਦਰੀਆਉ (ਵਰੁਣ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵੇਈਂ ਨਦੀ ਵਿੱਚੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ ਸੱਚਖੰਡ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ. ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਰਸਮ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜਾਣਦੇ ਹਨ.

ਗੁਰੁਦਾਸ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਦਾਸ ੨। ੨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸੇਵਕ.

ਗੁਰੁਦਾਸਪੁਰ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ.

ਗੁਰੁਦਾਸ ਭਾਈ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਦਾਸ ੨.

ਗੁਰੁਦਿੱਤਾ. ਵਿ—ਗੁਰੁਦੱਤ. ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਬਾਬਾ.

ਗੁਰੁਦਿੱਤਾ ਬਾਬਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਬਾਬਾ.

ਗੁਰੁਦੀਕ੍ਸ਼ਾ, ਗੁਰੁਦੀਖਿਆ, ਗੁਰੁਦੀਖ੍ਯਾ, ਗੁਰੁਦੀਛ੍ਯਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਮੰਤ੍ਰੋਪਦੇਸ਼. ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਛੀਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਗੁਰੁਵਿਲਾਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੁਦਕ੍ਸ਼ਿਣਾ ਦੀ ਥਾਂ ਗੁਰੁਦੀਖਿਆ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਸਾਹਿਬ ਬੁੱਢੇ ਕੇ ਪਗ ਲਾਗੇ। ਗੁਰੁਦੀਖਿਆ ਦੀਨੀ ਮਤਿ ਪਾਗੇ."

ਗੁਰੁਦੁਆਰਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰਾ.

ਗੁਰੁਦੇਵ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਦੇਵ। ੨ ਅਕਾਲ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੈ. "ਧਰਮ ਹੇਤ ਗੁਰੁਦੇਵ ਪਠਾਏ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਗੁਰੁਦੇਵਏ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਦੇਵਏ.

ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰ, ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰਾ, ਗੁਰੁਧਾਮ ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਗ੍ਰਿਹ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ। ੨ ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਿਲ। ੩ ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰਾ. ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਧਰਮਮੰਦਿਰ। ੪ ਹਰਿਮੰਦਿਰ. "ਸੁਧਾ ਸਰੋਵਰ ਅਰੁ ਗੁਰੁਧਾਮੁ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੁਰੁਨਾਥ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕਰਤਾਰ। ੨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ. ਦੇਖੋ, ਖਨਨੀ.

ਗੁਰੁਨਾਨਕਚੰਦ੍ਰੋਦਯ. ਦੇਵਰਾਜ ਕਵਿ ਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਛੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੋਹਰ ਰਚਨਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮਸਾਖੀ ਦਾ ਹੀ ਅਨੁਵਾਦ ਹੈ. ਇਸ ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਜੀ ਉਦਾਸੀਨ ਸਾਧੂ ਨੇ ਉੱਤਮ ਟੀਕਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਗੁਰੁਨਾਨਕ ਦਰਸ਼ਨ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ.

ਗੁਰੁਨਾਨਕ ਦੇਵ. ਦੇਖੋ, ਨਾਨਕਦੇਵ ਸਤਿਗੁਰੂ.

ਗੁਰੁਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਗੁਰੂ. ਦੇਖੋ, ਸੰਤਰੇਣ ਦਾ ਫੁਟ ਨੋਟ.

ਗੁਰੁਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼. ਦੇਖੋ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼.

ਗੁਰੁਪਚਾਸਾ. ਗੁਰੁਪੰਚਾਸ਼ਿਕਾ. ਗੁਰਮਹਿਮਾ ਦੇ ਪੰਜਾਹ ਛੰਦਾਂ ਦਾ ਸਤੋਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਸੇਖਰ ੩ ਅਤੇ ਗ੍ਵਾਲ ੨.

ਗੁਰੁਪਤਨੀ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਹਿਲਾ. ਗੁਰੂ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ.

ਗੁਰੁਪਦਪ੍ਰੇਮਪ੍ਰਕਾਸ਼. ਭੱਲਾਵੰਸ਼ ਦੇ ਭੂਸਣ ਬਾਬਾ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੁਪੁਤ੍ਰ ਬਾਵਾ ਸੁਮੇਰੁ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਪਟਨਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹੰਤ) ਕ੍ਰਿਤ ਦਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਛੰਦਬੱਧ ਇਤਿਹਾਸ. ਇਸ ਦਾ ਦਸਮ ਮੰਡਲ ਛਪ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੀ ਕਥਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ.

ਗੁਰੁਪਰਨਾਲੀ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਪ੍ਰਣਾਲੀ.

ਗੁਰੁਪਰਵ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੁਪਰ੍ਵ. ਉਹ ਤ੍ਯੋਹਾਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਹੈ. ਗੁਰੁਸੰਬੰਧੀ ਮੰਗਲਦਿਨ. ਭਾਵੇਂ ਅਣਜਾਣ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਜਨਮ, ਮਸਨਦ ਨਸ਼ੀਨੀ ਅਤੇ ਜੋਤੀਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਦੇ ਦਿਨ ਗੁਰਪਰਵ ਮੰਨ ਰੱਖੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਗੁਰੁਪਰਵ ਇਹ ਹਨ:

ਗੁਰੁਪੁਤ੍ਰ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਬੇਟਾ. ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ। ੨ ਸਿੱਖ. "ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੇ ਗੁਰ ਸਿਖ ਪੁਤਹੁ." (ਵਾਰ ਗਉ ੧. ਮ: ੪)

ਗੁਰੁਪੁਰ. ਰਾਮਦਾਸਪੁਰ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਰ.

ਰਾਜੈਂ ਸੁਰ ਹ੍ਯਾਂ ਤੋ ਇਹਾਂ ਸਾਧੁ ਸੁਰ ਰਾਜੈਂ ਸਦਾ
ਸੁਧਾ ਹੈ ਵਹਾਂ ਤੋ ਹਯਾਂ ਸੁਧਾਸਰ ਦਰਸ ਹੈ।
ਪਾਨ ਕਿਯੇ ਵਾਂਕੇ ਹੋਤ ਅਮਰ ਸੁ ਮਰਹੂੰਕੇ
ਜੀਵਨਮੁਕਤ ਯਹ ਸਭ ਕੋ ਪਰਸ ਹੈ।
ਗ੍ਵਾਲ ਕਵਿ ਯੋਗਿਨਿ ਕੋ ਦੁਰਲਭ ਕਹਾ ਹੈ ਵਹ
ਯੋਗੀ ਭੋਗੀ ਦੋਊਨ ਕੋ ਹੋਤ ਹਯਾਂ ਹਰਸ ਹੈ।
ਹ੍ਯਾਂ ਹੈ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਹਯਾਂ ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਮੰਦਿਰ ਹੈ
ਯਾਂਤੇ ਗੁਰੁਪੁਰ ਸੁਰਪੁਰ ਤੇ ਸਰਸ ਹੈ।

੨ ਸਚਖੰਡ.

ਗੁਰੁਪੁਰਖ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੁਪੁਰੁਸ. ਗੁਰੁਭਗਤ. ਗੁਰੁਸੇਵਕ। ੨ ਪਰਮਾਤਮਾ (ਪੁਰੁਸ) ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ. "ਗੁਰੁਪੁਰਖ ਅਜਨਮਾ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਗੁਰੁਪ੍ਰਸਾਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੁਕ੍ਰਿਪਾ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਯਾ.

ਗੁਰੁਪ੍ਰਸਾਦਿ. ਗੁਰੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਵਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ। ੨ ਗੁਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿਨ.

ਗੁਰੁਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਗੁਰੁਪ੍ਰਨਾਲੀ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੁਵੰਸ਼ਾਵਲੀ। ੨ ਉਹ ਪੁਸ੍ਤਕ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੁਵੰਸ਼ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਪ੍ਰਨਾਲੀ ੫.

ਗੁਰੁਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਯ. ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕ੍ਰਿਤ ਨੌ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਛੰਦਬੱਧ ਇਤਿਹਾਸ, ਜੋ ਰੂਪਕ ਅਲੰਕਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਬਾਰਾਂ ਰਾਸਾਂ, ਛੀ ਰੁੱਤਾਂ ਅਤੇ ਦੋ ਐਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਸ਼ੁ (ਕਿਰਣ—ਅਰਥਾਤ ਅਧ੍ਯਾਯ) ੧੧੫੨ ਹਨ, ਅਰ ਕਥਾ ਦੀ ਵੰਡ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ—

੧ ਰਾਸਿ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ.

੨ ਰਾਸਿ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ.

੩-੪ ਰਾਸਿ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ.

੫-੬-੭-੮ ਰਾਸਿ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ.

੯-੧੦ ਰਾਸਿ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ.

੧੧-੧੨ ਰਾਸਿ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦੀ ਕਥਾ.

ਛੀ ਰੁਤਾਂ ਅਤੇ ਦੋ ਐਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਥਾ.

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਉਂ "ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼" ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ.

ਗੁਰੁਬਖ਼ਸ਼. ਮਹਾਦੇਵ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਦਾ ਚੇਲਾ ਮਹਾਤਮਾ ਗੁਰੁਬਖ਼ਸ਼ਦਾਸ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਤ੍ਯਾਗਣ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦੇ ਦੇਹਰੇ ਤਥਾ ਗੁਰਅਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਸੇਵਾਦਾਰ ਥਾਪਿਆ. "ਇੱਕ ਗੁਰਬਖਸ ਸਾਧੁ ਢਿਗ ਖਰਯੋ। ਤਿਸੈ ਬਿਲੋਕਤ ਵਾਕ ਉਚਰਯੋ। ਬਸੋ ਇਹਾਂ ਤੁਮ ਸੇਵਾ ਕਰੋ। ਕਰ ਸੇਵਾ ਨਿਜ ਜਨਮ ਸੁਧਰੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਗੁਲਾਬਰਾਇ। ੨ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਮਸੰਦ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ

ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਹਾਜਿਰ ਰਿਹਾ। ੩ ਜੌਨਪੁਰ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਾਸ਼ੀ ਠਹਿਰਨ ਸਮੇਂ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ. ਇਹ ਰਾਗਵਿਦ੍ਯਾ ਵਿੱਚ ਵਡਾ ਨਿਪੁਣ ਸੀ.

ਗੁਰੁਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ. ਦੇਖੋ, ਬੁੱਢਾ ਬਾਬਾ ਅਤੇ ਰਾਮ ਕੁੰਵਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਬੰਦਾਬਹਾਦੁਰ। ੩ ਭੈਰੋਵਾਲ ਦਾ ਕਲਾਲ, ਜਿਸ ਨੇ ੧ ਵੈਸਾਖ ਸੰਮਤ ੧੭੫੬ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ. ਇਹ ਆਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਵਡੀ ਵੀਰਤਾ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੪ ਸ਼ਹੀਦ ਗੁਰੁਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ. ਇਹ ਲੀਲ ਪਿੰਡ (ਜਿਲਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਅਤੇ ਪੰਥ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਹੋਈ. ਸੰਮਤ ੧੮੨੨ ਵਿੱਚ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਲਈ ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਤੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਤੀਹ ਕੁ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ. ਆਪ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ ਬੁੰਗੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੈ। ੫ ਦੀਵਾਨ ਮਤੀਦਾਸ ਦਾ ਭਤੀਜਾ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸਿੱਖ ਸੀ। ੬ ਦੇਖੋ, ਕੈਥਲ ਅਤੇ ਭਗਤੂ ਭਾਈ.

ਗੁਰੁਬਖ਼ਸ਼ਦਾਸ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਬਖਸ ੧.

ਗੁਰੁਬਾਣੀ | ਗੁਰੁਬਾਨੀ ਦੇਖੋ, ਗੁਰਬਾਣੀ. "ਗੁਰੁਬਾਣੀ ਕਹੈ ਸੇਵਕ ਜਨ ਮਾਨੈ ਪਰਤਖਿ ਗੁਰੂ ਨਿਸਤਾਰੇ." (ਨਟ ਅ: ਮ: ੪)

ਸੁਧਾ ਕੀ ਤਰੰਗਿਨੀ ਸੀ ਰੋਗ ਭ੍ਰਮ ਭੰਗਨੀ ਹੈ
ਮਹਾਸ੍ਵੇਤ ਰੰਗਨੀ ਮਹਾਨ ਮਨ ਮਾਨੀ ਹੈ।
ਕਿਧੌਂ ਯਹਿ ਹੰਸਨੀ ਸੀ ਮਾਨਸਵਤੰਸਨੀ ਹੈ
ਗੁਨਿਨ ਪ੍ਰਸੰਸਨੀ ਸਰਬ ਜਗ ਜਾਨੀ ਹੈ।
ਕਿਧੌਂ ਚੰਦ ਚਾਂਦਨੀ ਸੀ ਮੋਹਘਾਮ ਮੰਦਨੀ ਹੈ
ਰਿਦੈ ਕੀ ਅਨੰਦਨੀ ਸਦੀਵ ਸੁਖਦਾਨੀ ਹੈ।
ਪ੍ਰੇਮ ਪਟਰਾਨੀ ਸਜਾਨੀ ਗ੍ਯਾਨ ਕੀ ਜਨਨਿ ਜਾਨੀ
ਗੁਨੀ ਭਨੀ ਬਾਨੀ ਤਾਂਕੀ ਗੁਰੂ ਗੁਰੁਬਾਨੀ ਹੈ।
(ਨਾਪ੍ਰ)

੨ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨੀਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ. "ਰਾਤੀ ਜਾਇ ਸੁਣੈ ਗੁਰੁਬਾਣੀ." (ਭਾਗੁ)[1]

ਗੁਰੁਬਾਬਾ. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ.

ਗੁਰੁਬਿਲਾਸ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਵਿਲਾਸ.

ਗੁਰੁਬੰਸ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਵੰਸ਼.

ਗੁਰੁਭਾਇ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੁਭਾਵ. ਗੁਰੁਪ੍ਰੇਮ. ਗੁਰੁਭਾਵਨਾ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਸ਼੃ਧਾ.

ਗੁਰੁਭਾਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ (ਨਾਤੇ) ਕਰਕੇ ਭ੍ਰਾਤਾ. ਗੁਰੁਰੂਪ ਪਿਤਾ ਦਾ ਜੋ ਸਿੱਖ (ਪੁਤ੍ਰ) ਹੈ. "ਗੁਰੁਭਾਈ ਸੰਤੁਸਟ ਕਰ." (ਭਾਗੁ)

ਗੁਰੁਮਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੁਸਿੱਧਾਂਤ. ਗੁਰੂ ਦੇ ਥਾਪੇ ਹੋਏ ਨਿਯਮ। ੨ ਸਿੱਖ ਧਰਮ.

[1] ਰਾਜਾ ਹਰੀ ਚੰਦ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਆਦਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਗਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ.

ਗੁਰੁਮਤ ਪਾਰਿਜਾਤ. ਨਿਰਮਲੇ ਸਾਧੂ ਪੰਡਿਤ ਹਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਗ੍ਰੰਥ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੁਮਤ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ.

ਗੁਰੁਮਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੁਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਮੰਤ੍ਰ. ਪੁਰਾਣੇ ਸਿੰਘ ਸੰਸਾਰ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸਲਾਹ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜੋ ਗੁਰੁਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸੰਮਤੀ ਹੁੰਦੀ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਗੁਰੁਮਤਾ" ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ. ਜੋ ਗੁਰੁਮਤੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕਰਮ ਕਰੇ ਉਹ ਤਨਖਾਹੀਆ ਹੁੰਦਾ ਸੀ. ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਗੁਰੁਮਤੇ ਅਕਾਲਬੁੰਗੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਹੌਲੇ ਮਹੱਲੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਖ਼ਤ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਗੁਰੁਮਤੇ ਲਈ ਜਾਤੀ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ.[2]

ਗੁਰੁਮਤਿ | ਗੁਰੁਮਤੀ ਗੁਰੁਸੰਮਤਿ. ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਇ। ੨ ਗੁਰੁਮਤਿ ਸੇ. ਗੁਰੁਮਤਿ ਦ੍ਵਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਮਤਿ.

ਗੁਰੁਮਾਂਗਟ. ਲਹੌਰ ਤੋਂ ਚਾਰ ਕੋਹ ਪੂਰਵ ਇੱਕ ਪਿੰਡ. ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਲਹੌਰ ਤੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਇੱਥੇ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਮਾਂਗਟ.

ਗੁਰੁਮਾਰਿਆ. ਦੇਖੋ, ਸਰਸਾ ੨.

ਗੁਰੁਮਾਰੀ. ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੇ ਇਹ ਨਾਉਂ ਸਰਹਿੰਦ ਦਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਰੱਖਿਆ, ਜਦ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਉਸ ਥਾਂ ਸ਼ਹੀਦ

[2] John Malcolm ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ Sketch of the Sikhs ਵਿੱਚ "ਗੁਰੁਮਤੇ" ਬਾਬਤ ਇਉਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ—

"When the chiefs meet upon this solemn occasion, it is concluded that all private animosities cease, and that every man sacrifices his personal feelings at the shrine of the general good, and, actuated by Principles of pure patriotism, thinks of nothing but the interests of religion and the common wealth to which he belongs. When the chiefs and principal leaders are seated, the Adi-Granth and Daswen padshah Ka Granth are placed before them. They all bend their heads before these scriptures and exclaim: "Wah Guru Ji Ka Khalsa, Wah Guru Ji Ki Fateh"

Karah Prasad next receives the salutation of the assembly, who then rise and the Akalis pray aloud. The members then resume their seats and partake of the karah prasad in token of their general and complete union in one cause. The Akalis then exclaim:

Continues...

ਹੋਏ. ਦੇਖੋ, ਸਰਹਿੰਦ ਅਤੇ ਫਤੇਗੜ੍ਹ.

ਗੁਰੁਮੁਖ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਮੁਖ। ੨ ਦੇਖੋ, ਮੋਹਨ ੮। ੩ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ, ਜਿਸ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗੁਰੁਮੁਖ ਸਿੱਖ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਓ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਜਰਾਤ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਪਾਸ ਭੇਜਕੇ ਇਸ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੂਰਣ ਕੀਤੀ. ਦੇਖੋ, ਭਿਖਾਰੀ ੨.

ਗੁਰੁਮੁਖੀ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਮੁਖੀ.

ਗੁਰੁਮੁਖੀ ਦਸਤਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਸਤਾਰਾ.

ਗੁਰੁਮੂਰਤਿ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਮੂਰਤਿ.

ਗੁਰੁਮੰਤ੍ਰ, **ਗੁਰੁਮੰਤ੍ਰੜਾ** } ਦੇਖੋ, ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ.

ਗੁਰੁਰਸ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਰਸੁ.

ਗੁਰੁਵਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਵਗੁਰੁ (ਵ੍ਰਿਹਸਪਤਿ) ਦਾ ਦਿਨ. ਵੀਰਵਾਰ.

ਗੁਰੁਵਿਲਾਸ. ਇਸ ਨਾਉਂ ਦੇ ਦੋ ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ. ਛੀਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ.

ਛੀਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਗੁਰੁਵਿਲਾਸ ਕਰਤਾ ਕਵੀ ਜੀ[1] ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਾਨਕਿਆਨੇ ਸਾਹਿਬ ਨਾਨਕਸਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਇਹ ਕਥਾ ਭਾਈ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਅਤੇ ਮੇਰੇ (ਕਵਿ ਦੇ) ਗੁਰਦੇਵ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਸੁਣੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੁਣਾਈ. ਜਿਸ ਦੀ ਛੰਦਰਚਨਾ ਮੈ ਕੀਤੀ ਹੈ.

"ਸਤ੍ਰਾਂ ਸੈ ਬੀਤੇ ਤਬੈ ਬਰਖ ਪਚੱਤਰ ਜਾਨ।
ਸਾਵਨ ਮਾਸ ਇਕੀਸ ਦਿਨ ਗਯੋ ਸੁਖਦ ਪਹਿਚਾਨ।
ਸੁਦੀ ਪੱਖ ਦਿਨ ਪੰਚਮੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਕੇ ਪਰਸਾਦ।
ਪਾਇ ਭੋਗ ਗੁਰੁਗਾਥ ਕਾ ਕਰ ਕਵਿਤਾ ਅਹਿਲਾਦ।"

ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਧ੍ਯਾਯ ੨੧ ਹਨ. ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਪਹੇਲੀ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਮ ਲਿਖੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ—

...'Sirdars, this is a Gurumata, 'on which prayersare again said aloud. The sacred Granth is betwixt us, let us swear by our scriptures to forget all internal disputes and to be united. This moment of religious fervour and ardent patriotism is taken to reconcile all animosities. They then proceed to consider the danger with which they are threatened, to settle the best plans for averting it, and to choose the generals who are to lead their armies against the common enemy."

[1] ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਉਂ ਗੁਪਤ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਪੂਰੀ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਮਾਲੂਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਈ ਗੁਰੁਮੁਖ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲ ਬੁੰਗੀਆ ਅਤੇ ਭਾਈ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਚੌਕੀਵਾਲੇ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਮਤ ੧੮੯੦ ਵਿੱਚ ਆਰੰਭ ਹੋਕੇ ੧੯੦੦ ਵਿੱਚ ਸਮਾਪਤ ਹੋਯਾ ਹੈ.

ਆਸਮਾਨ ਖਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਖ਼ਾਂ ਅਕਾਸ, ਲਾਲ ਚੰਦ ਦੀ ਥਾਂ ਅਰੁਣ ਸਸਿ, ਧੀ ਚੰਦ ਦੀ ਥਾਂ ਬਿਧੀ ਉਦਧਿਜ ਆਦਿ, ਅਤੇ ਕਈ ਨਾਮ ਮੂਲੋਂ ਵਿਗਾੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ—"ਖ਼੍ਵਾਜਹ ਅਨਵਰ ਦੀ ਥਾਂ 'ਖੋਜ ਜਨਾਵਰ" ਆਦਿ.

੨ ਦਸ਼ਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇਸ਼ਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ (ਆਨੰਦਪੁਰ) ਦੇ ਗ੍ਯਾਨੀ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ. ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਮਤ ੧੮੫੪ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ੩੧ ਅਧ੍ਯਾਯ ਹਨ.

"ਸੰਮਤ ਸਹਿਸ ਪੁਰਾਨ ਕਹਿਤ ਤਬ। ਅਰਧ ਸਹਿਸ ਪੁਨ ਚਾਰ ਗਨਤ ਸਬ। ਕ੍ਵਾਰ ਵਦੀ ਪੰਚਮਿ ਰਵਿਵਾਰਾ। ਗੁਰੁਵਿਲਾਸ ਲੀਨੋ ਅਵਤਾਰਾ." ਛੰਦ ਦੀ ਚਾਲ ਸਹੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਜਿਤਨੇ ਸ਼ਬਦ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਿਗਾੜੇ ਹਨ, ਉਤਨੇ ਕਿਸ ਹੋਰ ਕਵੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ. ਮਿੱਸੇ ਅਲੂਣੇ ਦੀ ਥਾਂ ਮੀਸ ਆਲੁਣ, ਛਤ੍ਰਧਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਧਰ ਛਤ੍ਰ, ਸੂਬਾ ਦੀ ਥਾਂ ਸੂਬ, ਉਲੂਕ ਦੀ ਥਾਂ ਉਲਕ, ਅੱਗੇ ਦੀ ਥਾਂ ਆਗ, ਬਵੰਜਾ ਦੀ ਥਾਂ ਬਾਵੰਜ, ਤੋਪ ਦੀ ਥਾਂ ਤੁਪ. ਦੇਵੋ ਦੀ ਥਾਂ ਦਿਵੋ, ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਥਾਂ ਦੇਵਾਨ, ਡੇਰੇ ਦੀ ਥਾਂ ਡੇਰ, ਖ਼ਤਾ ਦੀ ਥਾਂ ਖਤ. ਜਗਹਿ ਦੀ ਥਾਂ ਜਾਗ, ਆਦਿਕ.

ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਾਮ ਭੀ ਪਹੇਲੀ ਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ—ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਥਾਂ ਦਯਾ ਧਰਜ ਚਰ ਰਾਇ, ਭੀਮ ਚੰਦ ਦੀ ਥਾਂ ਪਵਨ ਤਾਤ ਵਾਰਧਿ ਸੁਤ, ਪਾਨੀ ਦੀ ਥਾਂ ਮੇਘ ਪ੍ਰਸੂਨ ਆਦਿ.

ਗੁਰੁਵੰਸ਼. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕੁਲ. ਗੁਰੂ ਦਾ ਖ਼ਾਨਦਾਨ. ਵੇਦੀ, ਤੇਹਣ (ਤ੍ਰੇਹੁਣ), ਭੱਲੇ ਅਤੇ ਸੋਢੀ ਕੁਲ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ। ੨ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ.

ਗੁਰੂ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰ ੩ ਅਤੇ ਗੁਰੁ. "ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਮੈ ਨਾਹੀ ਹੋਰ." (ਗੌਂਡ ਮ: ੫) ੨ ਪੂਜ੍ਯ. "ਇਸੁ ਪਦ ਜੋ ਅਰਥਾਇ ਲੇਇ ਸੋ ਗੁਰੂ ਹਮਾਰਾ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧)

ਗੁਰੂਆ. ਦੇਖੋ, ਗਰੂਆ.

ਗੁਰੂਆਣਾ. ਵਿ—ਗੁਰੂ ਦਾ. ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ।

੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਿਲਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਤਸੀਲ ਤਰਨਤਾਰਨ, ਥਾਣਾ ਵੈਰੋਵਾਲ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਭਰੋਵਾਲ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਪੂਰਵ ਵੱਲ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਪਾਸ ਇੱਕ ਟੋਭੇ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਜੀ "ਛਾਪਰੀ" ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂਦੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਇੱਥੇ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ.

ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤਰਨਤਾਰਨ ਤੋਂ ਪੱਛਮ ਉੱਤਰ ੧੦ ਮੀਲ ਹੈ. ਸੜਕ ਪੱਕੀ ਹੈ।

੩ ਜਿਲਾ ਲਹੌਰ, ਤਸੀਲ ਕ਼ਸੂਰ ਵਿੱਚ ਕਸਬਾ ਪੱਟੀ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਪੂਰਵ ਦੋ ਫਰਲਾਂਗ ਦੇ ਕਰੀਬ ਇੱਕ ਟੋਭੇ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ, ਸਾਧਾਰਣ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ "ਭੱਠ ਸਾਹਿਬ" ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਭਾਈ ਬਿਧੀਚੰਦ ਜੀ ਸਰਦੀ ਦੇ ਬਚਾਉ ਲਈ ਭੱਠ ਵਿੱਚ

ਰਹੇ ਸਨ।

੪ ਜਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਤਸੀਲ ਊਨਾ, ਥਾਣਾ ਆਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਜਿੰਦਵੜੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਬਾਹਰਵਾਰ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇੱਥੇ ਮੋਈ ਹੋਈ ਗਊ ਜਿਵਾਈ ਸੀ. ਇਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਚਰਣ ਪਾਏ ਹਨ. ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਤੋਂ ਪੂਰਵ ੨੦ ਮੀਲ ਸਤਲੁਜ ਪਾਰ ਹੈ. ਪੱਚੀ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ਹੈ. ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈ।

੫ ਦੇਖੋ, ਮਾਣਕ ਟਬਰਾ.

ਗੁਰੂਸਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਤਾਲ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਲਗਵਾਇਆ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਨਾਉਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਤਾਲ ਅਤੇ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੋ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ ਉਹ ਇੱਥੇ ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ—

੧ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਮੇਹਰਾਜ ਪਿੰਡ ਦੀ ਹੱਦ ਵਿੱਚ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਤਾਲ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਡੇਰਾ ਜਮਾਕੇ ਸ਼ਾਹੀਸੈਨਾ ਨਾਲ ਤੀਜਾ ਜੰਗ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੀਤਾ. ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਦਮਦਮਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਹੇਠ ਫੌਜੀ ਸਰਦਾਰ ਦੱਬੇ ਹੋਏ ਹਨ.[1] ਜਿਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਤੰਬੂ ਸੀ ਉੱਥੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨਾਭਾਪਤੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਵਾਇਆ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਦੇ ਮਹੰਤ ਭਾਈ ਗੱਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅਦੁਤੀ ਰਾਗ ਵਿਦ੍ਯਾ ਦੇ ਪੰਡਿਤ ਹੋਏ ਹਨ. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨਾਂ ਦੇ ਤਾਊਸ ਦਾ ਆਲਾਪ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਉਹ ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਦੇ.

੨ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਾ ਦਮਦਮੇਂ (ਸਾਬੋ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ) ਇੱਕ ਤਾਲ. ਇਹ ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਤੇ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਨਾਲ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋਇਆ ਹੈ.

੩ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਤੋਂ ਪੰਜ ਕੋਹ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਲੱਲ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਾ ਅਸਥਾਨ.

੪ ਪਿੰਡ ਸਰਾਵ (ਸਰਾਵਾਂ) ਅਤੇ ਬਹਿਬਲ ਦੇ ਮੱਧ ਇੱਕ ਗੁਰਅਸਥਾਨ, ਜੋ ਰਿਆਸਤ ਫਰੀਦਕੋਟ ਥਾਣਾ ਕੋਟਕਪੂਰਾ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਰਿਆਸਤ ਵੱਲੋਂ ਹੋਈ ਹੈ. ਇੱਕ ਹਲ ਦੀ ਜਮੀਨ ਮੁਆਫ ਹੈ, ਇੰਤਜਾਮ ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ.

੫ ਰਿਆਸਤ ਫਰੀਦਕੋਟ, ਥਾਣਾ ਕੋਟਕਪੂਰਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਪਾਸ ਕੱਚਾ ਤਾਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦਾ ਹੈ. ਰਿਆਸਤ ਵੱਲੋਂ ੪੦ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ. ਵੈਸਾਖੀ ਅਤੇ ਮਾਘੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਰੁਮਾਣਾ ਅਲਬੇਲ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਪੂਰਵ ਹੈ।

੬ ਜਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿੱਚ ਮੁਕਤਸਰ ਤੋਂ ਅੱਠ ਕੋਹ ਦੱਖਣ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿਸ ਦੀ ਢਾਬ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੨੫ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਫਕਰਸਰ ਤੋਂ ਪੰਜ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਹੈ।

੭ ਰਾਜ ਨਾਭਾ, ਨਜਾਮਤ ਫੂਲ ਦੇ ਥਾਣਾ ਦਯਾਲਪੁਰੇ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਰਾਮਪੁਰਾਫੂਲ ਤੋਂ ੧੮ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਹੈ. ਪਿੰਡ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀਨੇ ਤੋਂ ਚਲਕੇ ਏਥੇ ਆਏ ਸਨ ਅਰ ਰੁਖਾਲਾ ਢਾਬ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੁਣ ਗੁਰੂਸਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ. ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਲਾਲ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੀ, ਅਰ ਇਹ ਗੁਰੂਸਰ ਪਿੰਡ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਿੱਛੋਂ ਆਬਾਦ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ਰਿਆਸਤ ਨਾਭੇ ਵੱਲੋਂ ੭੦ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ. ਮਾਘੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਰਖਵਾਲਾ ੩.

੮ ਜਿਲਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਤਸੀਲ ਅਜਨਾਲਾ, ਥਾਣਾ ਲੋਪੋਕੇ ਦਾ ਪਿੰਡ "ਬੈਰਾੜ ਮਾਦੋਕੇ" ਹੈ. ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਧ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੂਰਵ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਪਾਸ ਇੱਕ ਪੱਕਾ ਤਾਲ ਹੈ. ੧੮ ਕਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸੇ ਪਿੰਡ ਹੈ. ਮੇਲਾ ੧-੨-੩ ਜੇਠ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਥਾਂ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਇੱਕ ਬੀਸ ਇੰਚ ਲੰਮਾ ਕਟਾਰ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਗੁਰੂਸਰਸਤਲਾਣੀ ਤੋਂ ਚਾਰ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਹੈ.

੯ ਦੇਖੋ, ਅਜਿੱਤ ਗਿੱਲ।
੧੦ ਦੇਖੋ, ਸਧਾਰ ੨।
੧੧ ਦੇਖੋ, ਖੇਮ ਕਰਨ।
੧੨ ਦੇਖੋ, ਖੰਡੂਰ।
੧੩ ਦੇਖੋ, ਗੁੱਜਰਵਾਲ।
੧੪ ਦੇਖੋ, ਚਕਰ।
੧੫ ਦੇਖੋ, ਢਿੱਲਵਾਂ ਕਲਾਂ।
੧੬ ਦੇਖੋ, ਤਿਲਕਪੁਰ।
੧੭ ਦੇਖੋ, ਪੱਤੋ ੨।
੧੮ ਦੇਖੋ, ਬਰਗਾੜੀ।
੧੯ ਦੇਖੋ, ਭੁੱਚੋ।
੨੦ ਦੇਖੋ, ਮਹਿਰੋਂ।
੨੧ ਦੇਖੋ, ਰਹਿਸਮਾ।
੨੨ ਦੇਖੋ, ਰਣਜੀਤਗੜ੍ਹ।
੨੩ ਦੇਖੋ, ਲੋਪੋ।
੨੪ ਦੇਖੋ, ਵਜੀਦਪੁਰ।

ਗੁਰੂਸਰਸਤਲਾਣੀ. ਜਿਲਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਥਾਣਾ ਘਰਿੰਡਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੁਸ਼ਿਆਰਨਗਰ ਹੈ. ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਧ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਲਹੌਰੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਉਂਦੇ ਇੱਕ ਕੱਚੇ ਤਾਲ

[1] ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਗੁਰੁ ਬਿਲਾਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦਾ ਸੇਵਕ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੈ ਰਵਿਦਾਸੀਆ ਸਿੱਖ ਥਾਪਿਆ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਅ: ੨੦, ਛੰਦ ੩੧.

ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਠਹਿਰੇ, ਜੋ ਹੁਣ ਸੁੰਦਰ ਪੱਕਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਇਮਾਰਤ ਹੈ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਅਤੇ ਸਿੱਖਰਿਆਸਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਾਉਂ ਬਹੁਤ ਜਾਗੀਰ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਆਮਦਨ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ. ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨਾਲ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅਤੇ ਧਰਮਅਸਥਾਨ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਅਤੇ ਹਰ ਸੰਕ੍ਰਾਂਤਿ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਗੁਰੂਸਰਸਤਲਾਣੀ ਤੋਂ ਅੱਧ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਹੈ. ਵਿਸ਼ੇਸ ਹਾਲ ਜਾਣਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਸਤਲਾਣੀ.

ਗੁਰੂਸਰਮਨੀਕਰਣ. ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਮਦਮਾ (ਸਾਬੋ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ) ਦੇ ਵਡੇ ਦਰਬਾਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸੌ ਵੀਹ ਕਦਮ ਪੱਛਮ ਇੱਕ ਤਾਲ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਸਮੇਸ਼ ਦੇ ਚਰਣ ਪਰਸਨ ਦਾ ਮਾਨ ਹੈ.

ਗੁਰੂਸਾਹਿਬ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਨੌ ਸਤਿਗੁਰੂ.

ਗੁਰੂਸਾਹਿਬਾਨ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ.

ਗੁਰੂਹਰਸਹਾਇ, ਗੁਰੂਹਰਿਸਹਾਇ } ਸੋਢੀ ਜੀਵਨਮੱਲ ਜੀ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਤੋਂ ਛੀਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਸਨ, ਜੋ ਮਹੰਮਦਪੁਰ (ਤਸੀਲ ਚੂਣੀਆਂ, ਜਿਲਾ ਲਹੌਰ) ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ. ਲਹੌਰ ਦੇ ਹਾਕਿਮ ਨੇ ਤਅੱਸੁਬ ਦੇ ਕਾਰਣ ਜੀਵਨਮੱਲ ਜੀ ਨੂੰ ਸਭ ਸਾਮਾਨ ਜਬਤ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ. ਜੀਵਨਮੱਲ ਜੀ ਜੰਗਲ (ਮਾਲਵੇ) ਵਿੱਚ ਬੈਰਾੜਾਂ ਅਤੇ ਡੋਗਰਾਂ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਤੇ ਆ ਬੈਠੇ. ਮੁਸਲਮਾਨ ਡੋਗਰਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਸੁਲਤਾਨ ਨੇ, ਸੋਢੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਜੀ ਆਇਆਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਬੈਰਾੜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬੇਫਿਕਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ.

ਜੀਵਨਮੱਲ ਜੀ ਨੇ ਚੌਵੀਹ ਹਜਾਰ ਘੁਮਾਉਂ ਜਮੀਨ ਤੇ ਕਬਜਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪੁਤ੍ਰ ਹਰਸਹਾਇ[1] ਦੇ ਨਾਮ ਪਿੰਡ ਗੁਰੂ ਹਰਸਹਾਇ ਵਸਾਇਆ, ਜੋ ਹੁਣ ਤਸੀਲ ਮੁਕਤਸਰ ਜਿਲਾ ਫਿਰੋਜਪੁਰ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਰਥ ਵੈਸਟਰਨ ਰੇਲਵੇ ਦੀ ਸ਼ਾਖ ਲੁਦਿਆਨਾ ਫਿਰੋਜਪੁਰ ਮੈਕਲੋਡਗੰਜ ਦਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ. ਇਸ ਵੇਲੇ ਜਿਲੇ ਫਿਰੋਜਪੁਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਸਹਾਇ ਦੇ ਸੋਢੀ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨਵਾਬ ਮਮਦੋਟ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਹਨ. ਗੁਰੂ ਹਰਸਹਾਇ ਤੋਂ ਛੁੱਟ, ਪੈਂਤੀ ਪਿੰਡ ਹੋਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀਅਤ ਦੇ ਹਨ. ਸੋਢੀ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੱਦੀਨਸ਼ੀਨ ਹਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਇੱਕ ਪੋਥੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਉੱਨ ਦੀ ਲੰਮੀ ਮਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਦਸਦੇ ਹਨ. ਵੈਸਾਖੀ ਦੇ ਦਿਨ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਜੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਿਨ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੇ, ਤਾਂ ਸਵਾ ਸੌ ਰੁਪਯਾ ਭੇਟਾ ਦੇਕੇ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ.

ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਡੇਰਾ (ਰਸਾਲਾ). ਦੇਖੋ, ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ.

ਗੁਰੂ ਕਾ ਅੰਬ. ਦੇਖੋ, ਲੰਬੇ.

ਗੁਰੂ ਕਾ ਕੋਠਾ. ਦੇਖੋ, ਕੋਠਾ ਗੁਰੂ ਕਾ। ੨ ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਖੇਮਚੰਦ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਦਾ ਮਕਾਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਮੁੜਦੇ ਹੋਏ ਵਿਰਾਜੇ. ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨਾਲ ੩੬ ਘੁਮਾਉਂ ਮੁਆਫੀ ਸਿੱਖਰਾਜ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ੨੨ ਘੁਮਾਉਂ ਹੋਰਨਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਬਸੰਤਪੰਚਮੀ ਅਤੇ ਦਿਵਾਲੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੩ ਦੇਖੋ, ਵੱਲਾ.

ਗੁਰੂ ਕਾ ਖੂਹ. ਉਹ ਖੂਹ ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਲਗਵਾਇਆ ਹੈ, ਜੈਸੇ—ਸ਼ਕਰਗੰਗ ਅਤੇ ਛਿਹਰਟਾ ਆਦਿਕ.

ਗੁਰੂ ਕਾ ਚੱਕ. ਰਾਮਦਾਸਪੁਰ. ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰੋਵਰ ਦੀ ਕੁਝ ਖੁਦਵਾਈ ਕਰਵਾਕੇ ਉਸ ਪਾਸ ਜੋ ਬਸਤੀ ਵਸਾਈ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪਹਿਲਾਂ "ਗੁਰੂ ਕਾ ਚੱਕ" ਸੀ. ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਨਾਉਂ ਰਾਮਦਾਸਪੁਰ ਰੱਖਿਆ, ਪਰੰਤੂ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦੇ ਕਾਰਣ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਾਉਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋ ਗਿਆ। ੨ ਦੇਖੋ, ਸਰਾਲਾ ੨। ੩ ਦੇਖੋ, ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ.

ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ. ਉਹ ਬਾਗ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਲਾਇਆ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਖਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਨਾਮ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਬਾਗ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ—

੧. ਅਮ੍ਰਿਤਸਰੋਵਰ ਅਤੇ ਕੌਲਸਰ ਦੇ ਮੱਧ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਲਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਬਾਗ।

੨ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਅਸਥਾਨ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਕੇ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ।

੩ ਪਟਨੇ ਵਿੱਚ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਕੋਹ ਪੂਰਵ ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਬਾਗ।

੪ ਦੇਖੋ, ਘੁੱਕੇ ਵਾਲੀ.

ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਜਾਰ. ਦੇਖੋ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ.

ਗੁਰੂ ਕਾ ਬੀੜ. ਦੇਖੋ, ਬੀੜ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦਾ.

ਗੁਰੂ ਕਾ ਲਹੌਰ. ਆਨੰਦਪੁਰ ਤੋਂ ਸੱਤ ਕੋਹ ਉੱਤਰ, ਜਿੱਥੇ ਸ਼੍ਰੀ ਜੀਤੋ ਜੀ ਦਾ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਪਿਤਾ ਲਹੌਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ. ਕਲਗੀਧਰ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਲਈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਾਸਤੇ ਅਦਭੁਤ ਸ਼ਹਿਰ ਰਚ ਦਿੱਤਾ. ਇਹ ਥਾਂ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਤੋਂ ੨੯ ਮੀਲ ਪੂਰਵ ਹੈ. ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹੈ. ੧੯ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਸਿੱਖਰਾਜ ਸਮੇ ਤੋਂ ਮੁਆਫ ਹੈ. ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਜਲ ਦਾ ਸੋਤ ਹੈ, ਜੋ ਕਲਗੀਧਰ ਨੇ ਬਰਛਾ ਮਾਰਕੇ ਕੱਢਿਆ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਜੀਤੋ ਮਾਤਾ.

ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਾਸ਼ੀ. ਦੇਖੋ, ਦਮਦਮਾ.

ਗੁਰੂ ਕੀ ਟਾਹਲੀਆਂ, ਗੁਰੂ ਕੀ ਟਾਲ੍ਹੀਆਂ } ਜਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਤਸੀਲ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ, ਥਾਣਾ ਮਾਹਲਪੁਰ ਦੇ ਪਿੰਡ "ਗੋਂਦਪੁਰ"

[1] ਮੁੱਖ ਮੁੱਖ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਗੱਦੀਨਸ਼ੀਨ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢ "ਗੁਰੂ" ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ.

ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਅੱਧ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ "ਪੁਰਹੀਰਾਂ" ਤੋਂ ਚੱਲਕੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵੱਲ ਜਾਂਦੇ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰੇ ਹਨ. ਇਹ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ "ਸੈਲਾ ਖੁਰਦ" ਤੋਂ ਅੱਠ ਮੀਲ ਪੱਛਮ, "ਫਗਵਾੜੇ" ਤੋਂ ਬਾਰਾਂ ਮੀਲ ਪੂਰਵ ਅਤੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਤੋਂ ਚੌਦਾਂ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਹੈ. ਵੱਡਾ ਮੇਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਾਧਾਰਣ ਜੋੜ ਮੇਲ ਹਰ ਸੰਕ੍ਰਾਂਤਿ ਨੂੰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੩ ਕਨਾਲ ੧੪ ਮਰਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ.

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਿਰਛਾਂ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਘੋੜੇ ਬੱਧੇ ਸਨ ਉਹ (ਇੱਕ ਕਿੱਕਰ, ਛੀ ਟਾਹਲੀਆਂ) ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗੁਰੂ ਕੀ ਟਾਲ੍ਹੀਆਂ ਹੈ.

ਗੁਰੂ ਕੀ ਰੌੜ. ਦੇਖੋ, ਘੁੱਕੇਵਾਲੀ.

ਗੁਰੂਕੇ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸੇਵਕ, ਚੇਲੇ ਜਾਂ ਬੇਟੇ। ੨ ਰਾਜ ਪਟਿਆਲਾ, ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਭਟਿੰਡਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਗਜਾਂ ਵਿੱਚ "ਕੋਟ ਗੁਰੂ" ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਸੋਢੀ ਬਨਮਾਲੀ ਜੀ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰਾਂ (ਅਭੈ ਰਾਮ ਅਤੇ ਜੈਰਾਮ) ਨੇ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲੇ ਦੀ ਆਗਯਾ ਨਾਲ ਆਬਾਦ ਕੀਤਾ ਸੀ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਮੁਆਮਲਾ ਸੋਢੀ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਜਾਗੀਰ ਵਿੱਚ ਦੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ. ਪਿੰਡ ਦਾ ਰਕਬਾ ੧੧੪੪੯ ਵਿੱਘੇ ਕੱਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਆਮਲਾ ੧੧੦੦) ਸਾਲਾਨਾ ਹੈ. ਬੀ. ਬੀ. ਸੀ. ਆਈ. ਰੇਲਵੇ ਦੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਇਹ ਪਿੰਡ ਡੇਢ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਹੈ.

ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਲ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਿਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਜਾਂ ਸੁਪਤਨੀਆਂ। ੨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਮੰਦਿਰ. ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨਾਉਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਇਹ ਹਨ—

੩ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਰਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ।

੪ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਜਿੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਮਤੀ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ।

੫ ਪੰਜਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿੱਚ ਮਹਲ।

੬ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦਪੁਰ (ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰ) ਵਿੱਚ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਕਾਨ।

੭ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿੱਚ ਸੱਤਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਹਲ।

੮ ਆਨੰਦਪੁਰ ਵਿੱਚ ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਰਚੇ ਮੰਦਿਰ.

ਗੁਰੂਗੁਰ, ਗੁਰੂਗੁਰੁ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ. ਕਰਤਾਰ. "ਅਨਦਿਨੁ ਜਪਉ ਗੁਰੂਗੁਰ ਨਾਮ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ."ਉਪਦੇਸ ਗੁਰੂਗੁਰੁ ਸੁਨੇ." (ਨਟ ਮ: ੪).

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ.

ਗੁਰੂ ਚਿੱਤ ਆਵੇ. ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਮਾਈ ਬੀਬੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਹੈ. "ਗੁਰੁ ਚਿਤ ਆਵੇ! ਆਸਿਖ ਰਰਜੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਦੇਖੋ, ਕਰਤਾਰ ਚਿੱਤ ਆਵੇ.

ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ, ਗੁਰੂਦੁਆਰੈ ਦੇਖੋ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਤੇ ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰਾ। ੨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਾਰਫਤ. ਗੁਰੂ ਦੇ ਜਰਿਯੇ (ਰਾਹੀਂ). "ਗੁਰੂਦੁਆਰੈ ਦੇਵਸੀ." (ਓਅੰਕਾਰ) "ਗੁਰੂਦੁਆਰੈ ਸੋਈ ਬੂਝੈ." (ਸਾਰ ਅ: ਮ: ੩)

ਗੁਰੂਪਦੇਸ਼. ਸੰਗਯਾ—ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼. ਗੁਰਸਿਖ੍ਯਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਉਪਦੇਸ਼.

ਗੁਰੂ ਮਾਂਗਟ. ਜਿਲਾ ਲਹੌਰ, ਥਾਣਾ ਮੁਜ਼ੰਗ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਸਟੇਸ਼ਨ ਲਹੌਰ ਛਾਵਨੀ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਡੇਢ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਦੋ ਫਰਲਾਂਗ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਜ਼ੰਗ ਤੋਂ ਚੱਲਕੇ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰੇ ਹਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਸੁਨਹਿਰੀ ਕਲਸ ਵਾਲਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਅੱਠ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ. ਮਾਘ ਬਦੀ ਏਕਮ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਗੁਰੂਰ. ਦੇਖੋ, ਗਰੂਰ.

ਗੁਰੇਖ਼ਤਨ. ਫ਼ਾ گریختن ਭੱਜਣਾ. ਦੌੜਨਾ। ੨ ਟਲਣਾ.

ਗੁਰੇਖੇਲ. ਸੰਗਯਾ—ਗੁਲੀਖ਼ੇਲ. ਗੋਰਿਯਾ ਖ਼ੇਲ. ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ, ਜੋ ਕਾਸਿਮਖ਼ੇਲ ਦੀ ਸ਼ਾਖ਼ ਹੈ. "ਗੁਰੇਖੇਲ ਮਹਮੰਦ ਲੇਜਾਕ ਧਾਏ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੬)

ਗੁਰੇਜ਼. ਫ਼ਾ گریز ਟਲਜਾਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਭੱਜਣਾ. "ਕਾਨ੍ਹ! ਗੁਰੇਜ ਮਕੁਨ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਇੱਕ ਇਲਾਕਾ.

ਗੁਰੇਜ਼ਦ. ਫ਼ਾ گریزد ਭੱਜਦਾ ਹੈ. ਨੱਠਦਾ ਹੈ.

ਗੁਰੇਜ਼ੀਦਨ. ਫ਼ਾ گریزیدن ਕ੍ਰਿ—ਨੱਠਣਾ. ਭੱਜਣਾ। ੨ ਟਲਜਾਣਾ.

ਗੁਰੰਡ. ਦੇਖੋ, ਗੋਰੰਡ। ੨ ਡਿੰਗ. ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼. ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਵਸਨੀਕ.

ਗੁਲ. ਫ਼ਾ گل ਸੰਗਯਾ—ਫੁੱਲ. ਪੁਸਪ. "ਗੁਲ ਮੇ ਜਿਮ ਗੰਧ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਫੁੱਲ। ੩ ਲੋਹਾ ਤਪਾਕੇ ਸ਼ਰੀਰ ਪੁਰ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਦਾਗ਼. ਚਾਚੂਆ. "ਨਿਜ ਤਨ ਗੁਲਨ ਨ ਖਾਹੁ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੩੬) ੪ ਦੀਵੇ ਦੀ ਬੱਤੀ ਦਾ ਉਹ ਹਿੱਸਾ, ਜੋ ਜਲਕੇ ਵਧ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ੫ ਅ਼ غل ਗ਼ੁਲ. ਸ਼ੋਰ. ਡੰਡ. ਰੌਲਾ. "ਦਾਨਵ ਕਰੈਂ ਗੁਲ." (ਸਲੋਹ)

ਗੁਲ ਅੱਬਾਸ. ਫ਼ਾ گل عباس ਅ਼ੱਬਾਸ ਦਾ ਫੁੱਲ. ਗੁਲਾਬਾਂਸ. ਗੁਲਬਾਸੀ. ਇਸ ਦੇ ਕਈ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਫੂਲ ਲਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਕੀਮ ਇਸ ਦੇ ਪੱਤੇ ਬੀਜ ਅਤੇ ਜੜ ਨੂੰ ਕਈ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਦੇ ਫੁੱਲ ਗਰਮ ਖ਼ੁਸ਼ਕ, ਬੀਜ ਸਰਦ ਤਰ ਅਤੇ ਜੜ ਗਰਮ ਤਰ ਹੈ. ਗੁਲਬਾਂਸੇ ਦੀ ਜੜ ਮਣੀ ਨੂੰ ਪੁਸ੍ਟ ਅਤੇ ਲਹੂ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਦੀ ਹੈ. ਲੱਕ ਦੀ ਪੀੜ ਮਿਟਾਉਂਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਪੱਤੇ ਫੋੜੇ ਫੁਨਸੀ ਨੂੰ ਪਕਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਲੂਣ ਨਾਲ ਰਗੜਕੇ ਲੇਪ ਕੀਤੇ ਦੱਦ (ਧਦ੍ਰੂ) ਹਟਾਉਂਦੇ ਹਨ.

ਗੁਲਸਤ੍ਰਾਣ. ਸੰਗਯਾ—ਅੰਗੁਲ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਚਮੋਟਾ. ਦੇਖੋ, ਅੰਗੁਲਿਤ੍ਰਾਣ. "ਗੁਲਸਤ੍ਰਾਣ ਅੰਗੁਸ੍ਟ ਮਝਾਰਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੁਲਸ਼ਨ. ਫ਼ਾ گلشن ਸੰਗਯਾ—ਫੁਲਵਾੜੀ. ਪੁਸਪਵਾਟਿਕਾ। ੨ ਬਾਗ.

ਉਪਵਨ.

ਗੁਲ ਹੋ ਜਾਣਾ } **ਗੁਲ ਕਰਨਾ** } ਬੁਝਜਾਣਾ. ਬੁਝਾਉਣਾ. ਜਿਵੇਂ—ਦੀਵਾ ਗੁਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਚਰਾਗ ਗੁਲ ਕਰਦੇਓ.

ਗੁਲਕਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਲਿਕਾ.

ਗੁਲਕਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੂਈ ਨਾਲ ਵਸਤ੍ਰ ਪੁਰ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ। ੨ ਰੰਗ ਅਥਵਾ ਚਿਤ੍ਰਕੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਗੁਲਕ਼ੰਦ. ਫ਼ਾ گلقند ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਲ (ਗੁਲਾਬ) ਦੇ ਫੁੱਲ ਅਤੇ ਕ਼ੰਦ (ਖੰਡ) ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਪਦਾਰਥ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਰੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. ਚੇਤੀ ਗੁਲਾਬ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਸੇਵਤੀ (ਸਫ਼ੇਦ ਗੁਲਾਬ) ਦੀ ਗੁਲਕ਼ੰਦ ਉੱਤਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਗੁਲਕੰਦ ਕਬਜ਼ਕੁਸ਼ਾ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ਼ ਲਈ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੈ.

ਗੁਲਖ਼ਾਂ. ਸੈਦਖ਼ਾਨ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਪੈਂਦੇਖ਼ਾਨ ਦਾ ਪੋਤਾ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਦਾਦੇ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਭਾਈ ਅਤਾਉੱਲਾਖਾਂ ਸਹਿਤ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਾਸ ਨੌਕਰ ਹੋ ਗਿਆ. ਇੱਕ ਦਿਨ ਇਸ ਨੇ ਨਦੇੜ ਦੇ ਮਕਾਮ ਮੌਕਾ ਪਾਕੇ ਜਦ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਧਰਮੋਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਕਟਾਰ ਮਾਰਿਆ ਅਰ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ. ਅਤਾਉੱਲਾ ਨੂੰ ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ. ਇਹ ਘਟਨਾ ਸੰਮਤ ੧੭੬੫ ਦੀ ਹੈ.

ਗੁਲਗੁਲਾ. ਵਿ—ਕੋਮਲ. ਨਰਮ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪਕਵਾਨ। ੩ ਫ਼ਾ غلغله ਗ਼ੁਲ—ਗ਼ੁਲਹ. ਸ਼ੋਰ. ਰੌਲਾ. "ਉਠਾਯੋ ਗੁਲਗੁਲੋ ਇਸ ਤੌਰ." (ਪ੍ਰਾਪੰਪ੍ਰ) ੪ ਦੰਤਕਥਾ. ਜਨਵਾਦ.

ਗੁਲਗੂਨਾ. ਫ਼ਾ گلگونه ਗੁਲਗੂਨਹ. ਵਿ—ਫੁੱਲ ਦੇ ਰੰਗ ਜੇਹਾ। ੨ ਗੁਲਾਬਰੰਗਾ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੇਹਰੇ ਤੇ ਮਲਨ ਦਾ ਵਟਣਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਫੁੱਲ ਜੇਹਾ ਰੰਗ ਹੋ ਜਾਵੇ.

ਗੁਲਗੋਲਾ } **ਗੁਲਗੋਲੀ** } ਵਿ—ਗੋਲਿਆਂ ਦਾ ਗੋਲਾ. ਗੁਲਾਮਾਂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ. ਦਾਸਾਨੁਦਾਸ. ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਿਕਾ. "ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਗੁਲਗੋਲੇ." (ਸਵਾ ਮ: ੪) "ਹਮ ਤਿਸ ਕੀ ਗੁਲਗੋਲੀਐ." (ਦੇਵ ਮ: ੪)

ਗੁਲਚਿਹਰ. ਵਿ—ਫੁੱਲਵਦਨ. ਫੁੱਲਜੇਹਾ ਮੁਖ। ੨ ਖਿੜਿਆ ਹੋਇਆ ਚੇਹਰਾ। ੩ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਮੁਖਵਾਲਾ. ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲ ਜੇਹੇ ਚੇਹਰੇ ਵਾਲਾ. "ਵੋਹ ਗੁਲਚਿਹਰ ਕਹਾਂ ਹੈ?" (ਰਾਮਾਵ)

ਗੁਲਜਰੀ. ਦੇਖੋ, ਗਵਾਕ ੪.

ਗੁਲਜਾਰ. ਫ਼ਾ گلزار ਗੁਲਜ਼ਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਜਗਾ. ਪੁਸਪਵਾਟਿਕਾ. ਫੁਲਵਾੜੀ.

ਗੁਲਜਾਰ ਸਿੰਘ. ਇਸ ਧਰਮਵੀਰ ਨੇ ਕਲਗੀਧਰ ਤੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੰਗੀ ਸੀ. ਇਹ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲਹੌਰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦੀ ਸਮਾਧਿ ਭੀ ਕਿਲੇ ਪਾਸ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਗੰਜ ਕੋਲ ਹੈ.

ਗੁਲਝਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁੰਝਲ. ਘੋਲਗੱਠ। ੨ ਪੇਚਦਾਰ ਔਖੀ ਬਾਤ। ੩ ਬੁਝਾਰਤ. ਅਦ੍ਰਿਸ੍ਟਕੂਟ.

ਗੁਲਝਣਾ } **ਗੁਲਝਨਾ** } ਕ੍ਰਿ—ਉਲਝਣਾ. ਗੁੰਝਲ ਵਿੱਚ ਪੈਣਾ.

ਗੁਲਝੜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ। ੨ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ. ਫੁੱਲਝੜੀ.

ਗੁਲਦਸਤਾ. ਫ਼ਾ گلدسته ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਇਕਤ੍ਰ ਕੀਤਾ ਗੁੱਛਾ.

ਗੁਲਦਾਊਦੀ. ਦੇਖੋ, ਦਾਊਦੀ ੨.

ਗੁਲਦਾਨ. ਫੂਲਦਾਨ. ਫੁੱਲ ਰੱਖਣ ਦਾ ਧਾਤੁ ਅਥਵਾ ਕੱਚ ਚੀਨੀ ਆਦਿਕ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ.

ਗੁਲਦੁਪਹਿਰੀਆ. ਦੇਖੋ, ਬੰਧੁਕ.

ਗੁਲਦੁਮ. ਫ਼ਾ گلدم ਬੁਲਬੁਲ, ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਛ ਹੇਠ ਫੁੱਲ ਜੇਹਾ ਲਾਲ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ.

ਗੁਲਫ. ਸੰ. गुल्फ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਿੱਟਾ। ੨ ਪਜਾਮੇ ਦੀ ਮੁਹਰੀ ਪੁਰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹਾਸ਼ੀਆ. "ਗੁਲਫ ਲਗੇ ਹੋਵਹਿ ਬਹੁ ਚੌਰਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੁਲਫ਼ਾਮ. ਫ਼ਾ گلفام ਕਿ—ਗੁਲ (ਗੁਲਾਬ) ਜੇਹੇ ਫ਼ਾਮ (ਰੰਗਵਾਲਾ). ਗੁਲਾਬੀ.

ਗੁਲਬਦਨ. ਫ਼ਾ گلبدن ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਧਾਰੀਦਾਰ ਰੇਸ਼ਮੀ ਵਸਤ੍ਰ, ਜੋ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਪਜਾਮੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪਹਿਰਦੀਆਂ ਹਨ. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਅਮੀਰ ਆਦਮੀ ਭੀ ਪਹਿਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ੨ ਵਿ—ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲ ਜੇਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਮਲ ਸ਼ਰੀਰ (ਬਦਨ). "ਵਹ ਗੁਲਬਦਨ ਕਹਾਂ ਹੈ?" (ਰਾਮਾਵ)

ਗੁਲਬਾਂਸ } **ਗੁਲਬਾਂਸਾ** } **ਗੁਲਬਾਂਸੀ** } ਦੇਖੋ, ਗੁਲ ਅੱਬਾਸ.

ਗੁਲਬਾਗ. ਕਾਬੁਲ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਬਹੁਤ ਰੁਪਯਾ ਖ਼ਰਚਕੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਲਈ ਗੁਲਬਾਗ ਅਤੇ ਦਿਲਬਾਗ ਨਾਉਂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਲੈ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਲਹੌਰ ਦੇ ਹਾਕਿਮ ਨੇ ਜਬਰਨ ਖੋਹ ਲਏ. ਸੰਗਤਿ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਪੁਰ ਭਾਈ ਬਿਧੀਚੰਦ ਜੀ ਵਡੀ ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ ਇਹ ਘੋੜੇ ਲਹੌਰ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਲਿਆਏ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੁਹੇਲਾ ਅਤੇ ਜਾਨਭਾਈ ਰੱਖਿਆ.

ਗੁਲਮ. ਗ਼ੁਲਾਮ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਹਉ ਗੁਲਮ ਤਿਨਾ ਕਾ ਗੋਲੀਆ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧) ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗ਼ੁਲਾਮਾਂ ਦਾ ਗੋਲਾ ਹਾਂ। ੨ ਸੰ. गुल्म. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਿੜਾ. ਜਾੜਾ. ਇੱਕ ਜੜ ਤੋਂ ਹੋਈਆਂ ਕਈ ਸ਼ਾਖ਼ਾਂ। ੩ ਫੌਜ ਦੀ ਇੱਕ ਖਾਸ ਗਿਣਤੀ ੯ ਹਾਥੀ, ੯ ਰਥ, ੨੭ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ੪੫ ਪੈਦਲ[1]। ੪ ਪੇਟ ਦਾ ਇੱਕ ਰੋਗ. ਵਾਉਗੋਲਾ (ਵਾਤਗੁਲਮ ਅਤੇ ਰਕਤਗੁਲਮ). "ਜੁਰ ਸੀਤ ਗੁਲਮ." (ਸਲੋਹ) ਦੇਖੋ, ਵਾਉਗੋਲਾ.

ਗੁਲਮਗੁਲਾਮ. ਵਿ—ਗੁਲਾਮਾਂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ. ਦਾਸਾਨੁਦਾਸ. "ਨਾਨਕ

[1] ੨੭ ਹਾਥੀ, ੨੭ ਰਥ, ੮੧ ਘੋੜੇ ਅਤੇ ੧੩੫ ਪੈਦਲ. ਇਤਨੀ ਫੌਜ ਦੀ ਭੀ ਗੁਲਮ ਸੰਗ੍ਯਾ ਲਿਖੀ ਹੈ.

ਹਾਟ ਵਿਹਾਝਿਆ ਹਰਿ ਗੁਲਮ ਗੁਲਾਮੀ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਗੁਲਰ. ਦੇਖੋ, ਉਦੁੰਬਰ ਅਤੇ ਗੂਲਰ.

ਗੁਲ ਲਾਲਹ, ਗੁਲ ਲਾਲਾ ਫ਼ਾ گل لالہ ਗੁਲ—ਲਾਲਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲਾਲਹ (ਬੰਧੂਕ—ਦੁਪਹਿਰੀਏ) ਦਾ ਫੁੱਲ. ਦੇਖੋ, ਲਾਲਹ.

ਗੁਲ ਲਾਲਾ ਰੰਗ. ਫ਼ਾ گل لالہ رنگ ਵਿ—ਲਾਲਹ (ਬੰਧੂਕ) ਦੇ ਫੁੱਲ ਜੇਹੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ. ਬਹੁਤ ਲਾਲ। ੨ ਭਾਵ—ਲਹੂ ਨਾਲ ਰੰਗੀਨ.

ਗੁਲਾ. ਦੇਖੋ, ਗ਼ੱਲਾ. "ਅਧੁ ਗੁਲਾ ਚਿੜੀ ਕਾ ਚੁਗਣੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ਇੱਕ ਅੱਧ ਦਾਣਾ. ਭਾਵ—ਬਹੁਤ ਥੋੜਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗੁੱਲਾ.

ਗੁਲਾਨਾਰ. ਫ਼ਾ گلنار ਗੁਲਨਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਨਾਰ ਦਾ ਫੁੱਲ। ੨ ਵਿ—ਅਨਾਰ ਦੇ ਫੁੱਲ ਜੇਹਾ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਰਖ਼ ਰੰਗ, ਜੋ ਅਨਾਰ ਦੇ ਫੁੱਲ ਜੇਹਾ ਹੈ.

ਗੁਲਾਬ. ਫ਼ਾ گلاب ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ੍ਥਲਕਮਲ. ਸ਼ਤਪਤ੍ਰੀ. ਪਾਟਲਿ. Rose. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਨੇਕ ਜਾਤਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਹਨ. ਗੁਲਕ਼ੰਦ, ਅਰਕ ਅਤੇ ਇਤਰ ਲਈ ਚੇਤੀ ਗੁਲਾਬ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਅਰਕ ਨੂੰ ਭੀ ਗੁਲਾਬ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਗੁਲਾਬ ਅਫ਼ਸ਼ਾਨੀ. ਫ਼ਾ گلاب افشانی ਗੁਲਾਬ ਛਿੜਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਗੁਲਾਬ ਅਫ਼ਸ਼ਾਨਿਯੇ ਦਸ੍ਤੇ ਮੁਬਾਰਿਕ." (ਦੀਵਾਨ ਗੋਯਾ) ਬਰਕਤ ਵਾਲੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਗੁਲਾਬ ਛਿੜਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ. ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਪਿੱਛੋਂ ਬਾਬਾ ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ ਦਾ ਇਹ ਨਾਮ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਸੂਰਜਮੱਲ ਅਤੇ ਗੁਲਾਬਰਾਇ। ੨ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਖਤ੍ਰੀ, ਜਿਸਨੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਤੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਕੇ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕੌਮ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ. ਇਹ ਆਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ। ੩ ਦੇਖੋ, ਖੁਸ਼ਾਲ ਅਕਬਰਵਾਲੀ।

੪ ਭਾਈ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਰਮਲੇ ਸਾਧੂ, ਜੋ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪੰਡਿਤ ਸਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਮਤ ੧੭੮੯ ਵਿੱਚ ਚੱਬੇ ਜਿਮੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਮਾਤਾ ਗੌਰੀ ਦੇ ਉਦਰੋਂ ਪਿਤਾ ਰਾਯਾ (ਰਾਇਆ) ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਸੇਖਵ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੇਖਮ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ (ਜਿਲਾ ਲਹੌਰ, ਤਸੀਲ ਚੂਣੀਆਂ ਥਾਣਾ ਸਰਾਇਮੁਗਲ) ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ.[1] ਆਪ ਨੇ ਸੰਤ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਦੀਕ੍ਸ਼ਾ ਲਈ ਅਤੇ ਵੇਦਾਂਤਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹੇ,[2] ਅਰ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਮਾ ਰਹਿਕੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਅਭ੍ਯਾਸ ਕੀਤਾ. ਪੰਡਿਤ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਪ੍ਰਬਲ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਭਾਸਾ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਕੇ ਦੇਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ.

ਆਪ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੮੩੪ ਵਿੱਚ ਭਾਵਰਸਾਮ੍ਰਿਤ, ਸੰਮਤ ੧੮੩੫ ਵਿੱਚ ਮੋਕ੍ਸ਼ਪੰਥ, ਸੰਮਤ ੧੮੩੯ ਵਿੱਚ ਅਧ੍ਯਾਤਮਰਾਮਾਇਣ ਦਾ ਛੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਉਲਥਾ ਅਤੇ ਸੰਮਤ ੧੮੪੯ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਬੋਧਚੰਦ੍ਰ ਨਾਟਕ ਰਚਿਆ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਰ ਭੀ ਕਈ ਉੱਤਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਨ, ਜੋ ਈਰਖਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਨਸ਼੍ਟ ਹੋ ਗਏ।

੫ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਡੋਗਰਾ. ਅਸਮੈਹਲਪੁਰ ਡਿਉਲੀ ਵਿੱਚ (ਜੋ ਜੰਮੂ ਤੋਂ ਸੱਤ ਕੋਹ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਪੁਰ ਹੈ) ਕੇਸਰੀ ਡੋਗਰੇ ਦੇ ਘਰ ਸਨ ੧੭੮੮ ਵਿੱਚ ਧ੍ਯਾਨ ਸਿੰਘ, ਸਨ ੧੭੯੨ ਵਿੱਚ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ, ਸਨ ੧੮੦੧ ਵਿੱਚ ਸੁਚੇਤ ਸਿੰਘ ਜੰਮੇ. ਇਹ ਡੋਗਰੇ ਕਈ ਥਾਂਈਂ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਏ. ਪ੍ਰਾਰਬਧ ਦੇ ਚੱਕਰ ਨਾਲ ਧ੍ਯਾਨ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ ਬਣਕੇ ਸਿਪਾਹੀ ਤੋਂ ਵਧਦਾ ਵਧਦਾ ਡਿਹੁਢੀ ਵਾਲਾ ਬਣ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਦੀ ਪਦਵੀ ਪਾਈ. ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਭੀ ਰਾਜਾ ਬਣਿਆ. ਧ੍ਯਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹੁਣ ਪੁਣਛ ਰਾਜ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵੰਸ਼ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਧ੍ਯਾਨ ਸਿੰਘ.

ਸਿੱਖਰਾਜ ਦੇ ਛਿੰਨ ਭਿੰਨ ਹੋਣ ਪੁਰ ਸਨ ੧੮੪੬ ਵਿੱਚ ਸ੍ਵਾਰਥੀ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਵਡੀ ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜਗੀ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਅਤੇ ੭੫ ਲੱਖ ਰੁਪਯੇ ਬਦਲੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ. ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਅਗਸਤ ਸਨ ੧੮੫੭ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ।[3]

੬ ਗਿੜਵੜੀ ਨਿਵਾਸੀ ਮਹਾਨ ਪੰਡਿਤ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਦ੍ਯਾਰਥੀ ਸੰਤ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਏ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ.

ਗੁਲਾਬਚੰਦ. ਦੇਖੋ, ਬੀਰੋ ਬੀਬੀ.

ਗੁਲਾਬਦਾਸ. ਰਟੌਲ ਪਿੰਡ ਜੋ ਤਰਨਤਾਰਨ ਦੇ ਪਾਸ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਹਮੀਰੇ ਰਟੌਲ ਜੱਟ ਦੇ ਘਰ ਦੇਸੋ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸੰਮਤ ੧੮੬੬ ਵਿੱਚ ਗੁਲਾਬਦਾਸ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਕੁਝ ਚਿਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਕੇ ਕੁਸੂਰ ਨਿਵਾਸੀ ਹੀਰਾਦਾਸ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਚੇਲਾ ਹੋ ਗਿਆ. ਨਾਭੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਧਨੌਲੇ ਪਿੰਡ ਬਾਵਾ ਧ੍ਯਾਨਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ

---

[1] ਮਦ੍ਰ ਦੇਸ ਮੰਡਨ ਮਹਾਂ ਪੁਰ ਸੇਖਵ ਅਭਿਰਾਮ।
ਰਾਯਾ ਜਨਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਜਗ ਜਨਨੀ ਗੌਰੀ ਨਾਮ॥ (ਮੋਖਪੰਥ)

ਸੇਖਵ (ਸੇਖਮ) ਪਿੰਡ ਪੱਤੋਮੰਡੀ ਤੋਂ ਚਾਰ ਮੀਲ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਤੇ ਹੈ. ਕੱਚੀਕੋਠੀ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਕੋਹ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ. ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖੂਹ ਭੀ ਸੇਖਵ ਵਿੱਚ ਸੁਣੀਦਾ ਹੈ.

[2] "ਵਿਦ੍ਯਾ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸੁਗ੍ਯਾਨ ਸੁਖ ਦਾਇਕ ਫਲ ਸੁਭ ਚਾਰ।
ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਗੁਰੁ ਕੇ ਸਦਾ ਬੰਦੋਂ ਪਾਦ ਉਦਾਰ." (ਭਾਵਰਸਾਮ੍ਰਿਤ)
"ਭਾਰਤ ਭੂਮਿ ਪੁਨੀਤ ਪਦ ਤਪੋ ਗ੍ਯਾਨ ਅਵਤਾਰ।
ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਗੁਰੁ ਕੋ ਨਮੋ ਤਾਰਣ ਕਰੁਣਾ ਸਾਰ." (ਪ੍ਰਬੋਧਚੰਦ੍ਰ ਨਾਟਕ)

[3] ਸਰ ਹੈਨਰੀ ਲਾਰੈਂਸ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਭੇਤਾਂ ਦਾ ਜਾਣੂ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਲਾਰਡ ਡਲਹੌਜ਼ੀ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਨੇ ੧੮ ਫ਼ਰਵਰੀ ਸਨ ੧੮੪੯ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਸਲੀਯਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ—"Refering to the communication which have passed between us regarding Goolab Singh, You disclaim being his admirer, and urge your desire to make the best of a crooked character. I give you the fullest credit for both assurances." ਸਰ ਹੈਨਰੀ ਲਾਰੈਂਸ

ਚਲਦਾ...

ਕਾਵ੍ਯਵਿਦਯਾ ਪੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਹਰਿਦਾਸ (ਗਿਰਿਧਰ) ਕਵਿ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰਕੇ ਕਵਿਤਾ ਰਚਣ ਲੱਗਾ. ਫੇਰ ਭਾਈ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਲੇ ਤੋਂ ਵੇਦਾਂਤ ਪੜ੍ਹਕੇ ਨਾਸ੍ਤਿਕ ਬਣ ਗਿਆ. ਇਸ ਦੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਦੇ ਲੋਕ ਗੁਲਾਬਦਾਸੀਏ ਅਖਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਗੁਲਾਬਦਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਡੇਰਾ ਚੱਠਿਆਂਵਾਲਾ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕੁਸੂਰ ਪਾਸ ਹੈ. ਗੁਲਾਬ ਦਾਸ ਦੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ "ਉਪਦੇਸ ਵਿਲਾਸ" ਪੁਸ੍ਤਕ ਹੈ. ਗੁਲਾਬਦਾਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ ੧੨ ਸੰਮਤ ੧੯੩੦ ਨੂੰ ਹੋਇਆ।

੨ ਰਾਜ ਪਟਿਆਲੇ ਦੀ ਤਸੀਲ ਭਵਾਨੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਪਿੰਡ ਮਾਝੀ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀ ਇੱਕ ਨਿਰਬਾਣ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਸੰਮਤ ੧੮੮੦ ਅਤੇ ਦੇਹਾਂਤ ੧੯੫੯ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਵਡੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਆਚਾਰ ਵਾਲੇ ਸਨ. ਵਿਦਯਾ ਪੜ੍ਹਾਉਣੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਰ ਲਿਖਕੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾਨ ਕਰਨੇ ਆਪ ਦਾ ਨਿੱਤ ਕਰਮ ਸੀ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਕਾਸ਼ੀ ਆਦਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਜਕੇ ਵਿਦਯਾ ਪੜ੍ਹਾਈ.

ਗੁਲਾਬਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਕਈ ਚੇਲੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਉੱਤਮ ਕਵੀ ਪੰਡਿਤ ਕ੍ਰਿਸਨਦਾਸ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਜੀ ਅਨੇਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਕਰਤਾ ਉਦਾਸੀਪੰਥ ਵਿੱਚ ਰਤਨ ਰੂਪ ਹਨ.

ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ— On the 15th of March Goolab Singh was formally invested with the title of Maharajah at Amritsar and (says Cunningham) 'stood up, and with joined hands, expressed his gratitude to the British Viceroy ading without, however, any ironical meaning, that he was indeed his Zarkharid or gold boughten slave.'

(Life of Sir H. Lawrence by Sir Herbert B. Edwardes. P. 387).

And by a very questionable stroke of policy, which had been arranged beforehand, and which has brought woes innumerable on the unhappy Kashmiris ever since, we handed it over to the Dogra Rajpoot Goolab Singh, who paid us down at once in the hard cash which he had stolen from the Lahore Durbar. He was an unscrupulous villain, but an able ruler, amenable to our influence, and would now be bound down by the only obligation he would be likely to recognise—his own self-interest—to aid us in checking any further ebullition of Khalsa fury. (Life of Lord J. Lawrence, by R. Bosworth smith M. A. Vol. I, P. 189)

ਗੁਲਾਬਦਾਸੀਆ, ਗੁਲਾਬਦਾਸੀਏ ਗੁਲਾਬਦਾਸ ਨੰ: ੧ ਦਾ ਮਤ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਵਾਲੇ.

ਗੁਲਾਬਦਾਨੀ, ਗੁਲਾਬਪਾਸ਼ੀ ਫ਼ਾ. ਸੁਰਾਹੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਗੁਲਾਬ ਛਿੜਕਣ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੁਖ ਪੁਰ ਬਰੀਕ ਛੇਕਾਂ ਵਾਲਾ ਝਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚਦੀਂ ਗੁਲਾਬ ਦੀਆਂ ਬੂੰਦਾਂ ਵਰਸਦੀਆਂ ਹਨ.

ਗੁਲਾਬਰਾਇ. ਸੂਰਜਮੱਲ ਦਾ ਪੋਤਾ ਅਤੇ ਦੀਪਚੰਦ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ (ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪੜੋਤਾ), ਜੋ ਸ਼ਯਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਭਾਈ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਈ ਸਮੇਤ ਕਲਗੀਧਰ ਤੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਕੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਧਰਮ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਗੱਦੀ ਪੁਰ ਬੈਠਕੇ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਣੀ ਚਾਹੀ, ਪਰ ਭਾਈ ਗੁਰੁਬਖ਼ਸ਼ਦਾਸ ਮਹੰਤ ਨੇ ਇਸ ਕੁਕਰਮ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ, ਯਥਾ:—

"ਤਿਨ ਇਕ ਦਿਨ ਅਵਿਲੋਕਯੋ ਆਨ।
ਥਿਰਯੋ ਗੁਲਾਬਰਾਇ ਗੁਰਥਾਨ।
ਸਹੀ ਨ ਗਈ ਅਵਗਯਾ ਹੇਰ।
ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਬੋਲਯੋ ਤਿਸ ਵੇਰ।
ਥਾਨ ਬਨਾਵਹੁ ਆਪਨ ਦੂਜਾ।
ਤਹਾਂ ਬੈਠ ਲੀਜੈ ਸਭ ਪੂਜਾ."

ਗੁਲਾਬਰਾਇ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਨਹੀਂ ਚੱਲੀ. ਆਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਸੋਢੀ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸ਼ਯਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਉਲਾਦ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਸੂਰਜਮਲ.

ਗੁਲਾਬਾ. ਮਾਛੀਵਾੜੇ (ਜਿਲਾ ਲੁਦਿਆਨੇ) ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਇੱਕ ਖਤ੍ਰੀ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਮਸੰਦੀ ਤਯਾਗਕੇ ਕਿਰਤ ਕਰਦਾ ਸੀ. ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਕਿਲੇ ਤੋਂ ਚਲਕੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਇਸ ਦੇ ਘਰ ਸੰਮਤ ੧੭੬੧ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰੇ. ਇਸ ਦਾ ਭਾਈ ਪੰਜਾਬਾ ਭੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਿਰ ਰਿਹਾ. ਉੱਚਪੀਰ ਦਾ ਲਿਬਾਸ ਇਸੇ ਦੇ ਘਰ ਪਹਿਰਿਆ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਮਾਛੀਵਾੜਾ.

ਗੁਲਾਬਾਂਸ. ਦੇਖੋ, ਗੁਲਅੱਬਾਸ. ਅੱਬਾਸ ਦਾ ਫੁੱਲ. ਅੱਬਾਸ ਦਾ ਪੌਧਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗਰਮੀ ਅਤੇ ਬਰਸਾਤ ਦੀ ਮੌਸਮ ਲਾਲ ਅਤੇ ਪੀਲੇ ਫੁੱਲ ਲਗਦੇ ਹਨ.

ਗੁਲਾਬੂ. ਇਹ ਤਮਾਖੂ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਬਾਣੀਆਂ ਸੀ. ਬਹਾਦੁਰਸ਼ਾਹ ਵੇਲੇ ਜਦ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਧਰਮਵੀਰਤਾ ਵੇਖੀ, ਤਾਂ ਖ਼ਾਲਸਾਦਲ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਿਆ. ਇਸ ਨੇ ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਦੇ ਕਿਲੇ ਬੰਦੇ ਬਹਾਦੁਰ ਦੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ਪਹਿਨਕੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਪਹਾੜਾਂ ਵੱਲ ਚਲਾ ਗਿਆ. ਗੁਲਾਬੂ ਲੋਹੇ ਦੇ ਪਿੰਜਰੇ ਪਾਕੇ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਕੈਦ ਰਿਹਾ. ਜਦ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਕੈਦ ਹੋ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੁਲਾਬੂ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ.

ਗੁਲਾਮ. ਅ਼ ﻏﻼﻡ ਗ਼ੁਲਾਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲੁੱਟ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਆਇਆ ਜਾਂ

ਮੁੱਲ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੇਵਕ.[1] ਗੋੱਲਾ. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚੋਂ ਵੈਰੀ ਦੇ ਫੜੇ ਹੋਏ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਨੋ ਘੱਟ ਮਾਰਦੇ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਕਾਬੂ ਕਰਕੇ ਕੈਦ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ. ਕੁਝ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾ ਤੋਂ ਕਰੜੀ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਾਉਂਦੇ, ਜਾਂ ਡੰਗਰਾਂ ਵਾਂਙ ਵੇਚ ਛਡਦੇ. ਇਸ ਤਰਾਂ ਖਰੀਦੇ ਜਾਂ ਫੜੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗ਼ੁਲਾਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ.[2]

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਗ਼ੁਲਾਮ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਸਨ ਜੋ ਪਸ਼ੂ ਸਮਾਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਲਕੀਅਤ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਅਰ ਸਭ ਤਰਾਂ ਆਪਣੇ ਮਾਲਿਕ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਭੀ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਨਹੀਂ ਸੀ.

ਭਾਵੇਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਭੀ ਕਦੇ ਗੁਲਾਮੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਜੋਰ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਹੁਣ ਕੁਝ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇਸਲਾਮੀ ਕੌਮਾਂ ਆਬਾਦ ਹਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਬਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗੁਲਾਮੀ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਯੂਰਪ ਵਿੱਚ ਫੈਲੀ, ਅਰ ਅੰਤ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਤਕੜੇ ਪੈਰ ਜਮਾਕੇ ਸਨ ੧੮੬੫ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਲਈ ਸਭ੍ਯ ਦੇਸਾਂ ਤੋਂ ਲੋਪ ਹੋ ਗਈ. ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਨਰਕ ਵਿੱਚ ਬਿਲਕਦੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਤੋਂ ਭੀ ਜਾਦਾ ਦੁਖਦਾਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ. ਦੇਖੋ, Ingram ਕ੍ਰਿਤ History of Slavery and Serfdom (1895).

ਗੁਲਾਮ ਅਹ਼ਮਦ, ਗੁਲਾਮ ਅਹਿਮਦ ਵਿ—ਅਹ਼ਮਦ (ਮੁਹ਼ੰਮਦ) ਦਾ ਗ਼ੁਲਾਮ (ਦਾਸ). ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਦੀਆਂ ਨਿਵਾਸੀ ਮਿਰਜ਼ਾ ਗ਼ੁਲਾਮ ਮੁਰਤਜਾ ਦੇ ਘਰ ਚਰਾਗ਼ਬੀਬੀ ਦੇ ਪੇਟੋਂ ਸਨ ੧੮੩੬ ਵਿੱਚ ਮਿਰਜ਼ਾ ਗੁਲਾਮਅਹਮਦ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਮਹਦੀ ਦੱਸਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਪੈਗੰਬਰ ਦਾ ਆਉਣਾ ਹਦੀਸਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਦੀ ਸੂਰਤ ਜਮੀਅ਼ਦੀ ਆਯਤ ਤਿੰਨ ਅਤੇ ਚਾਰ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ. ਕਿਤਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਸ ਦੇ ਪੈਰੋ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ. ਮਿਰਜਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਤ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅਹਮਦੀ ਰੱਖਿਆ, ਜੋ ਦੋ ਅਰਥ ਬੋਧਕ ਹੈ. ਅਹਮਦ ਨਾਉਂ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਤੇ ਮਿਰਜਾ ਜੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਨਾਉਂ ਭੀ ਹੈ. ੮ ਮਈ ਸਨ ੧੯੦੮ ਨੂੰ ਇਸ ਆਗੂ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਕਾਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ.

ਮਿਰਜਾ ਜੀ ਪਿੱਛੋਂ ਹਕੀਮ ਨੂਰੁੱਦੀਨ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ. ਉਸ ਪਿੱਛੋਂ ਮਿਰਜਾ ਜੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਮਿਰਜ਼ਾ ਮਹਮੂਦ ਅਹਮਦ ਹੁਣ ਅਹਮਦੀ ਫਿਰਕੇ ਦਾ ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ ਹੈ.

ਗੁਲਾਮੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਲਾਮਪੁਣਾ. ਦਾਸਤ੍ਵ. ਦੇਖੋ, ਗੁਲਾਮ.

ਗੁਲਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਲ ਲਾਲਹ. ਗੁਲਦੁਪਹਿਰੀ ਦਾ ਫੁੱਲ।੨ ਵਿ—ਗੁਲ ਲਾਲਹ ਰੰਗਾ. "ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ ਲਾਲ ਗੁਲਾਰੇ." (ਨਟ ਅ: ਮ: ੪)

ਗੁਲਾਲ. ਦੇਖੋ, ਗੁਲ ਲਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਲ ਲਾਲਹ ਦੇ ਰੰਗ ਦਾ ਸੰਘਾੜੇ ਆਦਿਕ ਦਾ ਰੰਗੀਨ ਆਟਾ, ਜੋ ਹੋਲੀ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਆਦਿਕ ਸਮੇਂ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. "ਫਾਗੁਨ ਮੇ ਸਖੀ ਡਾਰ ਗੁਲਾਲ ਸਭੈ ਹਰਿ ਸੇ ਬਨ ਬੀਚ ਰਮੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਵਿ—ਗੁਲ ਲਾਲਹ ਜੇਹਾ ਸੁਰਖ਼। ੪ ਦੇਖੋ, ਗੁਲਾਲੁ.

ਗੁਲਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਲ ਲਾਲਾ.

ਗੁਲਾਲੁ. ਵਿ—ਗੁਲ ਲਾਲਹ ਜੇਹਾ ਸੁਰਖ਼. "ਲਾਲੁ ਗੁਲਾਲੁ ਗਹਬਰਾ ਸਚਾ ਰੰਗੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੨ ਸੰ. ਕੀਲਾਲ—ਕੀਲਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਣੀ. ਜਲ. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਥਾਂ ਕੱਕੇ ਦੀ ਥਾਂ ਗੱਗਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਕੰਦੁਕ ਦੀ ਥਾਂ ਗੇਂਦ, ਅਕ੍ਰਦ—ਅਗਦੁ, ਜ਼ਕਾਤ—ਜਗਾਤ, ਆਕਾਸ਼—ਆਗਾਸ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼—ਪਰਗਾਸ, ਧਿਕ੍—ਧਿਗੁ, ਭਕ੍ਤ ਦੀ ਥਾਂ ਭਗਤ ਆਦਿ. "ਤੂੰ ਆਪੇ ਕਮਲੁ ਅਲਿਪਤੁ ਹੈ ਸੈ ਹਥਾ ਵਿਚਿ ਗੁਲਾਲੁ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ) ਸੈਂਕੜੇ ਹੱਥ ਡੂੰਘੇ ਕੀਲਾਲ (ਪਾਣੀ) ਵਿੱਚ ਅਲੇਪ ਕਮਲ ਹੈਂ.

ਗੁਲਿਸਤਾਂ. ਫ਼ਾ گلستاں ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਅਸਥਾਨ. ਬਾਗ। ੨ ਸ਼ੇਖ਼ਸਾਦੀ ਦੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਇੱਕ ਉੱਤਮ ਕਿਤਾਬ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਲਥਾ ਅਨੇਕ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਨਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲਾਪਤੀ ਦੇ ਕਵੀ ਭਾਈ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਛੰਦਬੱਧ ਉੱਤਮ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ.

ਗੁਲਿਸਤ੍ਰਾਣ. ਦੇਖੋ, ਅੰਗੁਲਿਤ੍ਰਾਣ.

ਗੁਲਿਕਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਲੀ. ਵੱਟੀ। ੨ ਬੰਦੂਕ਼ ਦੀ ਗੋਲੀ. "ਗੋਲੇ ਗੁਲਿਕਾ ਲਾਗਹਿਂ ਆਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੁਲਿਤ੍ਰਾਣ. ਦੇਖੋ, ਅੰਗੁਲਿਤ੍ਰਾਣ. "ਗੁਲਿਤ੍ਰਾਣ ਬੱਧੰ." (ਚੰਡੀ ੨)

ਗੁਲੂ. ਫ਼ਾ گلو ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਲ. ਕੰਠ. ਗਰਦਨ. ਗ੍ਰੀਵਾ.

ਗੁਲੂਬੰਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਲ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਰੁਮਾਲ ਆਦਿਕ ਵਸਤ੍ਰ.

ਗੁਲੇਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਥਾਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਕੋ ਪਠੈ ਗੁਲੇਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਕਟੋਚ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼ਾਖ। ੩ ਕਾਂਗੜੇ ਜਿਲੇ ਦੀ ਡੇਰਾ ਤਸੀਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਰਿਆਸਤ, ਜੋ ਰਾਜਾ ਹਰੀਚੰਦ ਕਟੋਚੀਏ ਨੇ ਕ਼ਾਇਮ ਕੀਤੀ. ਇਸ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਇਉਂ ਹੈ—

ਇੱਕ ਵਾਰ ਹਰੀਚੰਦ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਦਾ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਡਿਗ ਪਿਆ. ਜਦ ਚਿਰ ਤੀਕ ਰਿਆਸਤ ਨੂੰ ਨਾ ਮੁੜਿਆ ਤਾਂ ਸਭ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੋਇਆ ਜਾਣਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਰਾਜਗੱਦੀ ਪੁਰ ਬੈਠਾ ਦਿੱਤਾ. ਜਦ ਹਰੀਚੰਦ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਖੂਹੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਰਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਆਇਆ, ਤਦ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਦੇਖਕੇ ਉਹ ਵਾਪਿਸ ਚਲਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗੁਲੇਰ ਨਗਰ ਵਸਾਕੇ ਜੁਦਾ ਰਾਜ ਕਰਨ ਲੱਗਾ.

---

[1] "ਬੇਖਰੀਦੁ ਕਿਆ ਕਰੇ ਚਤੁਰਾਈ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) "ਮੁਲਖਰੀਦੀ ਲਾਲਾ ਗੋਲਾ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੧)

[2] ਧਾੜਵੀ ਲੋਕ ਭੀ ਮੁੰਡੇ ਅਤੇ ਮੁਟਿਆਰ ਤੀਮੀਆਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਕੱਢਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਵੇਚ ਦਿੰਦੇ ਸਨ.

ਗੁਲੇਰਾ
ਗੁਲੇਰੀਆ } ਵਿ—ਗੁਲੇਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ. ਦੇਖੋ, ਗੁਲੇਰ ੩.

ਗ਼ੁਲੇਲ. ਫ਼ਾ ਗ਼ੁਲੇਲ ਸੰਗਯਾ—ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਧਨੁਖ. ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ—"ਉਪਲ ਕ੍ਸ਼ੇਪਕ ਧਨੁਸ."

ਗੁਲੇਲਚੀ. ਸੰਗਯਾ—ਗੁਲੇਲ ਧਾਰਣ ਅਥਵਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ.

ਗੁਲੇਲਾ. ਦੇਖੋ, ਗਲੋਲਾ ਅਤੇ ਗਿਲੋਲਾ.

ਗੁੱਲਾ. ਸੰਗਯਾ—ਮੱਕੀ ਆਦਿਕ ਦਾ ਉਹ ਨਰਮ ਗੋਲਾ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਦਾਣੇ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ੨ ਲਕੜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਚਿਕਨਾ ਅਤੇ ਸਾਰ ਭਾਗ। ੩ ਘੋੜੇ ਦੀ ਦੁਮ ਦਾ ਦੰਡ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਬਾਲ ਜੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੪ ਗ਼ੁਲ. ਸ਼ੋਰ. ਜੈਸੇ ਹੱਲਾ ਗੁੱਲਾ। ੫ ਗੁਲਾਮ ਜਾਂ ਗੋਲਾ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਜਿਵੇਂ—ਤਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਪਾਨ ਦਾ ਗੁੱਲਾ। ੬ ਮੋਟੀ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਰੋਟੀ.

ਗੁੱਲੀ. ਸੰਗਯਾ—ਮੋਟੀ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਰੋਟੀ। ੨ ਡੰਡੇ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਦੀ ਇੱਕ ਬੀਟੀ, ਜੋ ਜੌਂ ਦੇ ਅਕਾਰ ਦੀ ਪੰਜ ਛੀ ਇੰਚ ਲੰਮੀ ਅਤੇ ਮੱਧਭਾਗ ਤੋਂ ਇੰਚ ਡੇਢ ਇੰਚ ਮੋਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਖੇਡ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗੁੱਲੀਡੰਡਾ ਹੈ। ੩ ਛਿੱਲ ਉਤਾਰਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸਾਫ ਕੱਢੀ ਹੋਈ ਲਸਨ ਆਦਿ ਦੀ ਗਠੀ। ੪ ਲੱਕੜ ਨੂੰ ਛਿੱਲਕੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਸਾਰਰੂਪ ਕੱਢੀ ਹੋਈ ਗੋਲ ਅਕਾਰ ਦੀ ਪੋਰੀ.

ਗੁਲੀਡੰਡਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁੱਲੀ ੨.

ਗੁਵਰਧਨ. ਦੇਖੋ, ਗੋਵਰਧਨ.

ਗੁਵਾਰ
ਗੁਵਾਰਿ
ਗੁਵਾਰੀ } ਦੇਖੋ, ਗਵਾਰ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਗੋਪੀ. ਗੋਪਾਲਿਕਾ. "ਸਾਜਨ ਕੋ ਸਜਕੈ ਸੁ ਗੁਵਾਰੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਗੁੜ. ਸੰ. ਗੁਡ. ਸੰਗਯਾ—ਇੱਖ ਦੇ ਰਸ ਨੂੰ ਕਾੜ੍ਹਕੇ ਗੰਢ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਪਿੰਡ. ਕੰਦਸਿਆਹ. ਗੰਡੋਲ.

ਗੁੜਗੁੜੀ. ਦੇਖੋ, ਗੁਡਗੁਡੀ। ੨ ਹੁੱਕੀ. ਛੋਟਾ ਹੁੱਕਾ. ਗੁੜਗੁੜ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਗਯਾ ਹੈ.

ਗੁੜਣਾ
ਗੁੜਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਮਨਨ. ਵਿਚਾਰਨਾ। ੨ ਯਾਦ ਕਰਨਾ. "ਪੜਣਾ ਗੁੜਣਾ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਕਾਰ ਹੈ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰ)

ਗੁੜਤੀ. ਸੰਗਯਾ—ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਗੁੜ ਆਦਿਕ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣੀ ਹੋਈ ਘੁੱਟੀ, ਜੋ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਤੋਂ ਅੰਤੜੀ ਦੀ ਸਫਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਜੰਮਣਘੁੱਟੀ. ਦੇਖੋ, ਘੁੱਟੀ.

ਗੁੜਫਲ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗਯਾ—ਗੁੜ ਜੇਹੇ ਮਿੱਠੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ. ਪੀਲੂ ਦਾ ਬਿਰਛ. ਮਾਲ. ਵਣ.

ਗੁੜਾਕਾ. ਸੰ. ਗੁਡਾਕਾ. ਸੰਗਯਾ—ਨਿਦ੍ਰਾ. ਨੀਂਦ. ਊਂਘ "ਹੋਤ ਗੁੜਾਕਾ ਤਿਨ ਤਨ ਰੋਗੂ." (ਨਾਪ੍ਰ) "ਸਵਾ ਜਾਮ ਨਿਸਿ ਤਜੀ ਗੁੜਾਕਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਗੁੜਾਕੇਸ. ਸੰ. ਗੁਡਾਕੇਸ਼. ਸੰਗਯਾ—ਅਰਜੁਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁੜਾਕਾ (ਨੀਂਦ) ਜਿੱਤ ਲਈ ਹੈ। ੨ ਸ਼ਿਵ। ੩ ਵਿ—ਸੰਘਣੇ ਕੇਸ਼ਾਂ ਵਾਲਾ.

ਗੁੜੀਅਲ. ਦੇਖੋ, ਗੜੀਅਲ ੧.

ਗੁੜੂ. ਦੇਖੋ, ਗੁੜ. "ਗੁੜੁ ਕਰਿ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਕਰਿ ਧਾਵੈ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) "ਦਿਲਿ ਕਾਤੀ ਗੁੜੁ ਵਾਤਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਛੁਰੀ ਅਤੇ ਵਾਤ (ਮੂੰਹ) ਵਿੱਚ ਗੁੜ. ਦਿਲੋਂ ਖੋਟਾ, ਮੂੰਹ ਦਾ ਮਿੱਠਾ.

ਗੁੜੂਚੀ. ਸੰ. ਗੁਡੂਚੀ. ਸੰਗਯਾ—ਗਿਲੋ. ਗਿਲੋਯ. ਅਮ੍ਰਿਤਾ. ਜ੍ਵਰਾਰਿ. Cocculus Cordifolius. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੈ. ਇਹ ਤਾਪ, ਖਾਂਸੀ, ਪੀਲੀਆ (ਪਾਂਡੂ ਰੋਗ), ਲਹੂ ਦੇ ਵਿਕਾਰ, ਖ਼ੂਨੀ ਬਵਾਸੀਰ ਆਦਿਕ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ.

ਗੁੜੰਬਾ. ਸੰਗਯਾ—ਗੁੜ ਅਤੇ ਅੰਬ (ਆਮ੍ਰ) ਦਾ ਰਸ ਮਿਲਾਕੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਭੋਜਨ.

ਗੁੜ੍ਹਤੀ. ਦੇਖੋ, ਗੁੜਤੀ.

ਗੂ. ਸੰ. ਗੂ. ਧਾ—ਮਲ ਤਯਾਗਣਾ. ਸੁਚੇਤੇ ਫਿਰਨਾ. ਇਸੇ ਤੋਂ ਗੂਹ (ਗੂੰਹ) ਸ਼ਬਦ ਹੈ.

ਗੂਆਹਟੀ. ਦੇਖੋ, ਗਉਹਾਟੀ. "ਨਰਕਾਸੁਰ ਰਾਜਾ ਬਡੋ ਗੂਆਹਟੀ ਕੋ ਰਾਇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੦੩)

ਗੂਆਬੰਦਰ. ਦੇਖੋ, ਗੋਆ ਬੰਦਰ.

ਗੂਹ. ਸੰਗਯਾ—ਗੰਦਗੀ. ਮਲ. ਦੇਖੋ, ਗੂ. "ਗੂਹ ਪੜਿ ਸਗਵੀ ਮਲੁ ਲਾਇ ਮਨਮੁਖੁ ਆਇਆ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਗੂੰਗਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁੰਗ. "ਚਾਖਿ ਗੂੰਗਾ ਮੁਸਕਾਵਤ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਗੂੰਗੇ ਕੀ ਮਿਠਿਆਈ. ਦੇਖੋ, ਗੁੰਗੇ ਕੀ ਮਿਠਿਆਈ. "ਜਿਨਿ ਇਹ ਚਾਖੀ ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਗੂੰਗੇ ਕੀ ਮਿਠਿਆਈ." (ਸੋਰ ਮ: ੪)

ਗੂੰਜ. ਦੇਖੋ, ਗੁੰਜ.

ਗੂੰਜਣਾ
ਗੂੰਜਨਾ } ਦੇਖੋ, ਗੁੰਜਨ.

ਗੂਜਰ. ਦੇਖੋ, ਗੁੱਜਰ.

ਗੂਜਰੀ. ਸੰ. ਗੁਰ੍ਜਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਗੁੱਜਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. "ਗੂਜਰੀ ਜਾਤਿ ਗਵਾਰ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਗੂਜ ੧) ੨ ਦੇਖੋ, ਗੁਜਰੀਮਾਤਾ। ੩ ਟੋਡੀ ਠਾਟ ਦੀ ਇੱਕ ਸਾੜਵ ਰਾਗਿਣੀ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੰਚਮ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਧੈਵਤ ਵਾਦੀ ਅਤੇ ਰਿਸਭ ਸੰਵਾਦੀ ਹੈ. ਰਿਸਭ ਗਾਂਧਾਰ ਧੈਵਤ ਕੋਮਲ, ਮੱਧਮ ਤੀਵ੍ਰ, ਨਿਸਾਦ ਸ਼ੁੱਧ ਹੈ. ਗਾਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਚਾਰ ਘੜੀ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਹੈ.

ਆਰੋਹੀ—ਸ ਰਾ ਗਾ ਮੀ ਧਾ ਨ ਸ.

ਅਵਰੋਹੀ—ਸ ਨ ਧਾ ਮੀ ਗਾ ਰਾ ਸ.

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਗੂਜਰੀ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਨੰਬਰ ਹੈ.

ਗੂਜਰੀਮਾਤਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਜਰੀ ਮਾਤਾ.

ਗੂੜਾ
ਗੂੜੀ } ਦੇਖੋ, ਗੂੜਾ-ਗੂੜੀ. "ਗੂੜੀ ਭਾਹਿ ਜਲੈ ਸੰਸਾਰਾ." (ਧਨਾ ਮ: ੫)

ਗੂਟ. ਸੰਗਯਾ—ਛੋਟੇ ਕ਼ੱਦ ਦਾ ਘੋੜਾ. ਬਾਉਂਨਾ ਘੋੜਾ.

ਗੂਡਰ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗਯਾ—ਖ਼ੇਮਾ. ਤੰਬੂ.

ਗੂਡੀ. ਦੇਖੋ, ਗੁਡੀ। ੨ ਪਤੰਗ. ਚੰਗ. "ਆਨੀਲੇ ਕਾਗਦੁ ਕਾਟੀਲੇ

ਗੂਡੀ." (ਰਾਮ ਨਾਮਦੇਵ)

ਗੂਢ. ਸੰ. ਵਿ—ਗੁਪ੍ਤ. ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਛੇਤੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਨਾ ਆਵੇ ਐਸਾ ਵਾਕ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗੂੜ ੨.

ਗੂਢਾਰਥ. ਸੰ. ਗੂਢਾਰ੍‍ਥ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਪਤ ਅਰਥ.

ਗੂਢਾਰਥ ਦੀਪਿਕਾ. ਪੰਡਿਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਰਮਲੇ ਸਾਧੂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਜਪੁਜੀ ਦਾ ਟੀਕਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ੰਕਰ ਦੇ ਵੇਦਾਂਤ ਸੂਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਭਾਸ਼੍ਯ ਅਨੁਸਾਰ ਜਪੁਜੀ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਇਹ ਟੀਕਾ ਕਰੀਬ ਸੰਮਤ ੧੯੪੦ ਦੇ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਗੂਢੋਕ੍ਤਿ. ਗੁਪਤ ਕਥਨ। ੨ ਇੱਕ ਅਰਥਾਲੰਕਾਰ. ਕਹਿਣਾ ਹੋਰ ਪਰਥਾਇ ਅਥਵਾ ਹੋਰ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ, ਪਰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੋਰ ਵੱਲ ਕਰਨਾ "ਗੂਢੋਕ੍ਤਿ" ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਅਨ੍ਯੋਕ੍ਤਿ" ਭੀ ਹੈ.

ਵ੍ਯਾਜਹਿੰ ਪਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਪਰਮ ਚਾਤੁਰੀ ਸੰਗ,
ਅਲੰਕਾਰ ਗੂਢੋਕ੍ਤਿ ਤਹਿੰ ਵਰਣਤ ਕਵਿ ਨਵਰੰਗ.
(ਰਾਮਚੰਦ੍ਰਭੂਸਣ)

ਜਹਿਂ ਸਮਝਾਯੈ ਔਰ ਕੋ ਡਾਰ ਔਰ ਪੈ ਬਾਤ,
ਸੋ ਅਨ੍ਯੋਕ੍ਤਿ ਨਾਮ ਕਵਿ ਵਰਣਤ ਰਸ ਸਰਸਾਤ.
(ਅਲੰਕਾਰਸਾਗਰਸੁਧਾ)

ਉਦਾਹਰਣ—

(੧) ਸਿੰਮਲ ਰੁਖ ਸਰਾਇਰਾ ਅਤਿ ਦੀਰਘ ਅਤਿ ਮੁਚੁ,
ਓਇ ਜਿ ਆਵਹਿ ਆਸ ਕਰਿ ਜਾਹਿ ਨਿਰਾਸੇ ਕਿਤੁ?
(ਵਾਰ ਆਸਾ)

(੨) ਹੰਸਾ ਵੇਖ ਤਰੰਦਿਆ ਬਗਾ ਭਿ ਆਇਆ ਚਾਉ,
ਡੁਬਿ ਮੁਏ ਬਗ ਬਪੁੜੇ ਸਿਰ ਤਲਿ ਉਪਰਿ ਪਾਉ.
(ਵਾਰ ਵਡ ਮ: ੩)

(੩) ਦਾਦੁਰ, ਤੂ ਕਬਹਿ ਨ ਜਾਨਸਿ ਰੇ,
ਭਖਸਿ ਸਿਬਾਲੁ ਬਸਸਿ ਨਿਰਮਲ ਜਲ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਨ ਲਖਸਿ ਰੇ.
(ਮਾਰੂ ਮ: ੧)

(੪) ਕਬੀਰ ਸਮੁੰਦੁ ਨ ਛੋਡੀਐ ਜਉ ਅਤਿ ਖਾਰੋ ਹੋਇ,
ਪੋਖਰਿ ਪੋਖਰਿ ਢੂਢਤੇ ਭਲੋ ਨ ਕਹਿਹੈ ਕੋਇ.
(ਸ. ਕਬੀਰ)

(੫) ਸਾਰਸ ਕੇ ਨਾਦਨ ਕੋ ਬਾਦ ਨਾ ਸੁਨਤ ਕਹੂੰ
ਨਾਹਕ ਹੀ ਬਕਬਾਦ ਦਾਦੁਰ ਮਹਾ ਕਰੈਂ,
"ਸ਼੍ਰੀ ਪਤਿ" ਸੁ ਕਵਿ ਜਹਾਂ ਔਜ ਨਾ ਸਰੋਜਨ ਕੋ
ਫੂਲੈਂ ਨ ਭੌਂਫੂਲ ਜਾਹਿ ਚਿੱਤ ਦੈ ਚਹਾ ਕਰੈਂ,
ਬਕਨ ਕੀ ਬਾਨੀ ਕੀ ਬਿਰਾਜਤ ਹੈ ਰਾਜਧਾਨੀ
ਕਾਈ ਸੋਂ ਕਲਿਤ ਪਾਨੀ ਹੇਰਤ ਹਹਾ ਕਰੈਂ,
ਘੋਂਘਨ ਕੇ ਜਾਲ ਜਾਂਮੇ ਨਰਈ ਸਿਵਾਰ ਤਾਂ ਮੇ
ਏਸੇ ਪਾਪੀ ਤਾਲ ਕੋ ਮਰਾਲ ਲੇ ਕਹਾਂ ਕਰੈਂ?

(੬) ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਪਾਤ ਕੌਨੇ ਕਾਮ ਕੇ ਨ ਠਹਰਾਤ
ਦੇਖੇ ਫੂਟ ਛਾਂਹ ਮਨ ਕੈਸੇਕੈ ਰਸਾਈਏ,
ਪੈਨੇ ਪੈਨੇ ਕੰਟਕ ਬਿਲੋਕਕੈ ਬਢਤ ਸੂਲ
ਮੂਲ ਹੂ ਮੇ ਠੌਰ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਕੋ ਨ ਪਾਈਏ,
"ਲਾਲ" ਕਵਿ ਫੂਲੇ ਫੂਲ ਰਸ ਰੂਪ ਗੰਧ ਬਿਨ
ਸ੍ਵਾਦ ਬਿਨਾ ਫਲ ਮੁਖ ਕੈਸੇਕੈ ਲਗਾਈਏ,
ਤੁਮ ਹੀ ਕਹੋ ਨ ਹੇ ਬਬੂਰ ਕਹਾਂ ਧਾਰੀ ਮੌਨ?
ਕੌਨ ਆਸ ਰਾਖ ਰਾਵਰੇ ਕੇ ਪਾਸ ਆਈਏ?

(੭) ਸੁਨੀਏ ਵਿਟਪ ਪ੍ਰਭੁ! ਪੁਹਪ ਤਿਹਾਰੇ ਹਮ
ਰਾਖੀਏ ਹਮੈ ਤੋ ਸ਼ੋਭਾ ਰਾਵਰੀ ਬਢਾਇ ਹੈਂ,
ਤਜਹੌਂ ਹਰਖ ਤੇ, ਨ ਚਾਰੋ ਕਛੂ ਆਪ ਸਨ
ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਜਾਂਇਂ ਤਹਾਂ ਦੂਨੀ ਛਬਿ ਪਾਇ ਹੈਂ,
ਸੁਰਨ ਚਢੈਂਗੇ ਸੁਰਨਰ ਨ ਚਢੈਂਗੇ ਸੀਸ
ਸੁਕਵਿ "ਰਹੀਮ" ਹਾਥ ਹਾਥ ਹੀ ਬਿਕਾਇ ਹੈਂ,
ਦੇਸ਼ ਮੇ ਰਹੇਂਗੇ ਪਰਦੇਸ਼ ਮੇ ਰਹੇਂਗੇ, ਕਾਹੂੰ
ਭੇਸ ਮੇ ਰਹੇਂਗੇ ਪਰ ਰਾਵਰੇ ਕਹਾਇ ਹੈਂ.

ਮਹਾਰਾਜਾ ਨਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਪਟਿਆਲਾਪਤਿ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਭੂਖਣ ਭਾਈ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਸਤਸਈ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਕੁਝ ਦੋਹੇ ਗੂਢੋਕ੍ਤਿ ਦੇ ਉਦਾਹਰਣਰੂਪ ਅੱਗੇ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ—

ਹੰਸ ਅਨ੍ਯੋਕ੍ਤਿ

ਮਿਲ ਹੈਂ ਹੰਸ! ਰਸਾਲ ਫਲ, ਸੀਤਲ ਜਲ ਸੁਭ ਛਾਂਹ,
ਵੇ ਮੁਕਤਾ ਬਿਨ ਮਾਨਸਰ, ਮਿਲੈਂ ਆਨ ਸਰ ਨਾਹ.
ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਮੌਂ ਕਰੈਂ, ਜਯੌਂ ਤਯੌਂ ਕਰ ਨਿਰਬਾਹ,
ਤੂ ਨ ਸਿੰਧੁ ਤਟ ਜਾਂਨ ਕੀ, ਕਰੈਂ ਹੰਸ! ਚਿਤ ਚਾਹ.
ਬਿਨ ਮੁਕਤਾ ਪੁਖਰੀਨ[1] ਮੈ, ਕਬ ਲਗ ਹੋਇ ਨਿਭਾਉ?
ਕਗਲਨ ਬਗਲਨ ਮਾਂਝ ਮਿਲ, ਹੰਸ! ਨ ਲੋਗ ਹਸਾਉ.
ਤੂ ਮਰਾਲ! ਬੈਠਤ ਕਹਾਂ, ਪੰਖ ਸਵਾਰ ਸਵਾਰ?
ਯਹਾਂ ਖੀਰ ਅਰੁ ਨੀਰ ਕੋ, ਰਹਿਤ ਭਾਉ ਇਕਸਾਰ.

ਕਿੰਸ਼ੁਕ[2] ਅਨ੍ਯੋਕ੍ਤਿ

ਨਹਿ ਪਰਾਗ ਮਕਰੰਦ ਨਹਿ, ਨਹਿ ਸੁਗੰਧਿ ਸੁਖ ਮੂਲ,
ਮਤ ਕਿੰਸ਼ੁਕ ਉਰ ਐਂਠ ਕਰ, ਆਏ ਭ੍ਰਮਰ ਜੁ ਭੂਲ.
ਤੂ ਨ ਗਰਬ ਕਿੰਸ਼ੁਕ ਕੁਸਮ, ਹੈ ਮੁਹਿ ਅਧਿਕ ਸੁਗੰਧ.
ਕਹਾਂ ਭਯੋ ਮੰਡਰਾਤ ਜੋ, ਯਹ ਮਧੁਕਰ ਮਦਅੰਧ?

ਗਜ ਅਨ੍ਯੋਕ੍ਤਿ

ਕਤ ਕੁਟੇਵ[3] ਤੋਕੋਂ ਪਰੀ, ਅਰੇ ਕਰੀ! ਮਤਿਕੂਰ?
ਅਬ ਆਨਯੋ ਅਨੁਵਾਯ ਤੂ, ਅਬ ਮੇਲਤ ਸਿਰ ਧੂਰ.

ਕਾਕ ਅਨ੍ਯੋਕ੍ਤਿ

[1] ਛੱਪੜੀਆਂ.
[2] ਕੇਸੂ. ਪਲਾਸ਼ ਦਾ ਫੁੱਲ.
[3] ਭੈੜੀ ਵਾਦੀ.

ਕਿਤੋ ਕਾਕ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਤੂ, ਕਿਤੋ ਲਾਡ ਦੈ ਯਾਂਹਿ.
ਜਬ ਕਬ ਕੋਕਿਲ ਕੇ ਬਚਾ, ਮਿਲੈਂ ਕੋਕਿਲਨ ਮਾਂਹਿ.

ਸਿੰਘ ਅਨਜੋਕ੍ਰਿ.

ਹਨਤ ਮੇਂਡਕਨ ਕੋ ਕਹਾਂ, ਰੇ ਅਜਾਨ ਮ੍ਰਿਗਰਾਇ?
ਮਾਰ ਮੱਤ ਗਜਰਾਜ ਕੋ, ਸਭ ਪਰਿਵਾਰ ਅਘਾਇ.
ਸਿੰਘ ਤੋਰ ਪਿਤ ਮਾਤ ਨੇ, ਬ੍ਰਿਥਾ ਲਡਾਯੋ ਲਾਡ,
ਅਜਅੰਡਨ ਕੋ ਤਕਤ ਤੂ, ਗਜਗੰਡਨ[1] ਕੋ ਛਾਡ.

ਆਮ੍ਰ ਅਨਜੋਕ੍ਰਿ

ਤੂ ਰਸਾਲ ਸਭ ਕੋ ਸੁਖਦ, ਦੇਤ ਸਫਲ ਰਸ ਭੀਨ,
ਯਾਂਹੀ ਤੇ ਬਿਧਿ ਕਰਤ ਨਹਿ, ਤੋਹਿ ਕਬੈ ਪਤਹੀਨ[2]

ਰਸਨਾ ਅਨਜੋਕ੍ਰਿ

ਰਸਨਾ। ਤੁਵ ਅਸ ਨਾ ਕੋਊ, ਸੀਲਵੰਤ ਸ ਹੁਲਾਸ,
ਕਠਿਨ ਦਸਨ ਮੈ ਦਿਵਸ ਨਿਸ, ਕਰਤ ਵਯਸ ਭਰ ਵਾਸ.
ਅਰੀ ਜੀਹ, ਪਗਿਯਾ[3] ਕਹਿਤ, ਬੋਲ ਬੈਨ ਰਸਬੋਰ,
ਤੋਰ ਕੁਰਖਤੀ ਤਨਕ ਸੀ, ਕਰੈ ਕੁਬਖਤੀ[4] ਮੋਰ.

ਅਧਰ ਅਨਜੋਕ੍ਰਿ

ਕਵਨ ਦੇਹੁ ਮਤ ਬਦਨ ਤੇ, ਅਰੇ ਅਧਰ! ਅਸ ਬੋਲ,
ਨਾਹਕ ਬਸਤ ਪਰੋਸ ਤੁਹ, ਕੂਟੇ ਜਾਹਿਂ ਕਪੋਲ.

(ਅੱਕ ਅਨਜੋਕ੍ਰਿ)

ਅਰਕ! ਥਲੀ[5] ਕੇ ਮਾਂਝ ਨਿਜ, ਭਲੀ ਸੁ ਬੈਸ ਬਿਤਾਉ,
ਤੂ ਆਂਬਨ ਕੇ ਮੁਲਕ ਮੈ, ਮਤ ਨਿਜ ਪਤ ਉਤਰਾਉ.

ਬਕ (ਬਗਲਾ) ਅਨਜੋਕ੍ਰਿ

ਖੀਰ ਨੀਰ ਬਿਲਗਾਵਤੋ, ਜੌ ਬਕ ਮੇਂਡਕ ਖਾਇ,
ਕੋ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਤ ਹੰਸ ਕੋ, ਮੁਕਤਾ ਚੋਗ ਚੁਗਾਇ?
ਅਰੇ ਪਥਿਕ, ਤੁਵ ਦ੍ਰਿਗਨ ਮੈ, ਰਹਯੋ ਸਾਧੁ ਸ਼ੁਭ ਸੂਝ,
ਯਾ ਬਕ ਕੋ ਬਿਵਹਾਰ ਤੂ, ਮੁਹਿ ਮੇਂਡਕ ਤੇ ਬੂਝ.

ਗਰਧਭ (ਗਧਾ) ਅਨਜੋਕ੍ਰਿ

ਕਹਾਂ ਭਯੋ ਤੁਹਿ ਪੀਠ ਪਰ, ਲਦੀ ਕਿਤਾਬ ਹਜਾਰ,
ਤੂ ਨ ਮੁਲਾਨੋ ਹੋਇ ਖਰ, ਗੁਨ ਪਲਾਨੋ ਡਾਰ.
ਰੇ ਗਰਧਭ, ਯਾਂਤੇ ਕਹਿਤ ਗਰਧਭ ਤੋਹਿ ਜਹਾਨ,
ਸੀਖਯੋ ਰੰਚ ਨ ਗਯਾਨ ਤੈਂ ਹੋਤ ਇਤੇ ਬਡ ਕਾਨ.

ਬਿਡਾਲ (ਬਿੱਲਾ) ਅਨਜੋਕ੍ਰਿ

ਕਿਤੌ ਕਠਿਨ ਬ੍ਰਤ ਧਾਰ ਕਰ, ਪਰਸੈਂ ਜਾਇ ਕਿਦਾਰ,
ਮਿਟੈ ਮੰਜਾਰ ਨ ਬਿਨ ਕਿਯੇ, ਮੂਖਕ ਮਾਸ ਅਹਾਰ.

ਉੱਲੂ ਅਨਜੋਕ੍ਰਿ

ਤਵ ਅਖਿਯਨ ਮੈ ਮਿਤ੍ਰ[6] ਕੀ ਰਹੀ ਨ ਜਬ ਪਹਿਚਾਨ,
ਕਹਿਨ ਲਗਯੋ ਸਭ ਜਗਤ ਤੁਹਿ, ਨਾਮ ਉਲੂਕ ਬਖਾਨ.

ਬਾਗਵਾਨ ਅਨਜੋਕ੍ਰਿ

ਰੇ ਮਾਲੀ, ਤੁਹਿ ਫਲਨ ਕੀ ਅਭਿਲਾਖਾ ਨ ਲਖਾਇ,
ਤੈਂ ਸਾਖਾਮ੍ਰਿਗ[7] ਵਿਪਨ ਕੇ ਰਾਖਾ ਦਏ ਬਨਾਇ.
ਮਾਲੀ। ਜਿਂਹ ਖਾਲੀ ਉਦਰ ਤਿੰਹ ਫਲ ਦੇਹ ਜਰੂਰ,
ਰਹਯੋ ਅਘਾਇ ਅੰਗੂਰ ਸੋਂ ਖ੍ਵਾਵਤ ਤਾਂਹਿ ਖਜੂਰ!
ਤਹਿਂ ਨ ਰਾਖ ਮਾਲੀ ਅਰੇ, ਜਹਿ ਫਲ ਭਰੇ ਪਿਯੂਖ,
ਯਾ ਬਾਨਰ ਕੋ ਸੌਂਪ ਤੂ, ਬਰ ਗੂਲਰ ਕੇ ਰੂਖ.
ਕੋਕਿਲ ਕੇਕੀ[8] ਕੋ ਸ਼ਬਦ ਸੁਨ ਸੁਹਾਤ ਨਹਿ ਤੋਹਿ,
ਮਾਲੀ, ਲਾਲੀ ਭਾਲ ਕੀ, ਅਬ ਕਛੁ ਕਾਲੀ ਹੋਹਿ,
ਅਰੇ ਬਾਗਵਾਰੇ, ਕਰਤ ਕਤ ਰਤਨਾਰੇ[9] ਨੈਨ?
ਜੌ ਨ ਮਧੁਰ ਫਲ ਦੇਤ ਤੂ, ਬੋਲ ਮਧੁਰ ਮੁਖ ਬੈਨ.

ਬਿੱਲ ਅਨਜੋਕ੍ਰਿ

ਰਾਖ ਆਪਨੇ ਪਾਸ ਤੂ ਬਿਲ ਅਪਨੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀਸ਼,
ਤੋਰ ਫਲਨ ਕੇ ਸਹਿਨ ਕੋ, ਨਹਿਨ ਮੋਰ ਬਲ ਸੀਸ.
ਫੋਰਤ ਸਿਰ ਜਾਚਕਨ ਕੋ, ਦੈ ਫਲ ਅਤਿ ਬੇਸ੍ਵਾਦ,
ਬਿਲ, ਮੁਹਿ ਸਾਚ ਬਤਾਉ ਤੂ, ਕਿਯੋ ਕੌਨ ਉਸਤਾਦ?

ਸੁਲਤਾਨ (ਸਰਵਰ) ਅਨਜੋਕ੍ਰਿ

ਤੂ ਪਰਧਨ ਹਰਵਾਇ ਕਰ, ਖਾਇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਿਤ ਹੋਹਿ,
ਆਯਤ ਕਵਨ ਕੁਰਾਨ ਕੀ, ਆਵਤ ਪਢਨੀ ਤੋਹਿ?
ਪਾਵਤ ਧਾਂਨ ਕੁਧਾਂਨ ਜਹਿਂ, ਤੁਰਤ ਮਨਾਵਤ ਈਦ,
ਜੈਸੋ ਤੂ ਸੁਲਤਾਨ ਹੈਂ, ਤੈਸੇ ਤੋਰ ਮੁਰੀਦ.

ਇੱਖ ਅਨਜੋਕ੍ਰਿ

ਚੂਮੈਂ ਚਾਟੈਂ ਊਖ ਤੁਹਿ, ਕਿਤੌ ਲਾਇ ਹਿਯ ਹੇਤ,
ਬਿਨ ਕਾਟੇ ਕੂਟੇ ਬਿਨਾ, ਤੂ ਨ ਕਬੈ ਰਸ ਦੇਤ.

ਬਕਰੀ ਅਨਜੋਕ੍ਰਿ

ਅਜਾ, ਤਿਹਾਰੇ ਪੂਤ ਕੋ, ਜਬ ਕਬ ਸਿਰ ਧੜ ਹੈ ਨ,
ਤੂ ਲਖਦਾਤਾ[10] ਕੋ ਕਹੈਂ, ਕਿਤੋਂ ਚੂਰਮਾ ਦੈਨ.
ਅਹੋ ਅਜਾ, ਤਵ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ ਕੋ ਕਹੋਂ ਕਹਾਂ ਮਤ ਕੂਰ,
ਮੇਂਗਨ ਗਨ ਤੈਂ ਪੂਰਕਰ, ਦੀਨੋ ਦੂਧ ਜਰੂਰ.
ਕਹਾਂ ਭਯੋ ਸਠ ਸ੍ਵਾਨ ਤੁਹਿ, ਦੇਤ ਅਜਾ ਅਤਿ ਤ੍ਰਾਸ,
ਤੂ ਫਰਯਾਦੀ ਜਾਹ ਜਿਨ, ਭੂਖੇ ਭਿੜਹਨ ਪਾਸ.[11]
ਅਜਾ, ਤੋਰ ਪਰਵਾਰ ਮੈਂ, ਬਢੈ ਕਿਤੀ ਕਿਨ ਰਾਰ,

[1]ਹਾਥੀ ਦੀ ਕਨਪਟੀ. ਗਲ੍ਹ ਅਤੇ ਗਰਦਨ ਦਾ ਮੱਧ ਭਾਗ.

[2]ਪੱਤਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ. ਬੇਪਤੇ.

[3]ਪਗੜੀ. ਦਸਤਾਰ.

[4]ਕਮਬਖ਼ਤੀ.

[5]ਰੇਗਿਸਤਾਨ. ਮਰੁਦੇਸ਼.

[6]ਮਿਤ੍ਰ ਦਾ ਅਰਥ ਦੋਸਤ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਹੈ.

[7]ਬਾਂਦਰ.

[8]ਮੋਰ.

[9]ਲਾਲ.

[10]ਸੁਲਤਾਨ ਪੀਰ.

[11]ਭੇਡੀਏ (ਬਘਿਆੜਾਂ) ਪਾਸ.

ਤੂ ਨ ਜਾਇ ਭਿੜਹਾਨ ਢਿਗ ਨਜਾਉ ਲੈਨ ਨਿਰਧਾਰ.
ਅਜਾ, ਤਿਹਾਰੇ ਪੂਤ ਕੋ ਮਿਟੈ ਆਪ ਹੀ ਘਾਇ,
ਤੂ ਮਤ ਹਟਵਾਯੋ ਚਹੈਂ, ਸ੍ਵਾਨਨ ਤੇ ਚਟਵਾਇ.

ਮਲਾਹ ਅਨਯੋਕ੍ਤਿ

ਲਾਵਤ ਵਾਰ ਨ ਪਾਰ ਤੂ ਬਹੀਜਾਤ ਜਲਜਾਨ[1],
ਤੋਰ ਮਲਾਹੀ ਲੈਨ ਕੇ, ਮੈ ਮਲਾਹ! ਕੁਰਬਾਨ.

ਬਾਂਦਰ ਅਨਯੋਕ੍ਤਿ

ਤੂ ਦੇਖ੍ਯੋ ਬਹੁ ਬਾਰ ਕਪਿ, ਮਟਕਾਵਤ ਦ੍ਰਿਗ ਦੋਇ,
ਹਾਵ ਭਾਵ ਲਖ ਰਾਵਰੇ, ਰੀਝਤ ਲਖ੍ਯੋ ਨ ਕੋਇ.

ਦੀਪਕ ਅਨਯੋਕ੍ਤਿ

ਅਰੇ ਦਿਯੋ[2], ਤੈਂ ਕਰਦਿਯੋ ਉਜਿਆਰੋ ਘਰ ਮਾਹਿ,
ਤੋਰ ਪਗਨ ਤਰ ਕੋ ਕਬੈ, ਮਿਟਤ ਅੰਧੇਰੋ ਨਾਹਿ.
ਜਬ ਦੀਪਕ ਬਾਰੋ[3] ਹੁਤੋ, ਬੋ ਉਜਿਯਾਰੋ ਗੇਹ,
ਬਡੋ[4] ਹੋਯਕਰ ਤੈਂ ਕਿਯੋ, ਬਡ ਅੰਧਯਾਰੋ ਏਹ.

ਭੈਂਸ ਅਨਯੋਕ੍ਤਿ

ਮਹਿਖ ਤਿਹਾਰੇ ਬਡਨ ਕੀ ਰਹੀ ਸਦਾ ਯਹਿ ਬਾਨ,
ਪਾਛੇ ਪਾਨੀ ਪਿਯਤ ਸਭ ਪਾਇ ਪ੍ਰਥਮ ਘਮਸਾਨ.

ਚਾਤਕ ਅਨਯੋਕ੍ਤਿ

ਸਭ ਮੇਘਨ ਕੋ ਜਾਚ ਜਿਨ, ਚਾਤ੍ਰਿਕ! ਚੋਂਚ ਪਸਾਰ,
ਏ ਬਰਸਾਵਨਹਾਰ ਨਹਿ, ਏ ਤਰਸਾਵਨਹਾਰ.

ਚੂਹਾ ਅਨਯੋਕ੍ਤਿ

ਬਿਘਨਬਿਨਾਸਨ[5] ਕੋ ਬਨ੍ਯੋ, ਤੂ ਬਾਹਨ ਸਿਰਤਾਜ,
ਬਿਘਨ ਕਰਤ ਨਿਸ ਦਿਨ ਫਿਰਤ, ਰੇ ਮੂਖਕ ਨਿਰਲਾਜ.

ਸੂਰ ਅਨਯੋਕ੍ਤਿ

ਰੇ ਸੂਕਰ, ਕਤ ਫਿਰਤ ਤੂ ਟੇਕ ਦਸਨ ਸਿਤ ਕਾਢ?
ਗਜਮੁਕਤਾ ਚਾਬਨ ਚਹਿਤ, ਵੇ ਸਿੰਘਨ ਕੀ ਦਾਢ.
ਕਹਾਂ ਭਯੋ ਢਿਗ ਰਾਖ ਤੁਹਿ, ਕਰਤ ਸਿੰਘ ਚਿਤਚਾਹ.
ਰੇ ਬੈਰਾਹ, ਸਿਖਾਵਮਤ, ਚਲਨ ਯਾਹਿ ਬੇਰਾਹ[6]
ਰੇ ਸੂਕਰ ਧਸ ਤਾਲ ਮੈ, ਤੂ ਮਾਰਤ ਖੁਰਤਾਲ,
ਆਵਹਿਂ ਮੰਜੁ ਮਰਾਲ ਤੌ ਕਹਾਂ ਕਾਟ ਹੈਂ ਕਾਲ?
ਬਨ੍ਯੋ ਸਚਿਵ ਜੋ ਸਿੰਘ ਕੋ, ਥੋਰੋ ਖਾਹ ਨਿਲਾਜ,
ਲਖ ਮੋਟਾਪਨ ਨਹਿ ਕਰੈ, ਖੋਟਾਪਨ ਮ੍ਰਿਗਰਾਜ.
ਲਖ੍ਯੋ ਬਹੁਤ ਦਰਯਾਵ ਮੈ, ਤੈਰਤ ਯੁਤ ਪਰਵਾਰ,
ਨਹਿ ਸੂਕਰ, ਤਵ ਪੂਛ ਗਹਿ, ਭਯੋ ਮੁਸਾਫਰ ਪਾਰ.

[1]ਨੌਕਾ. ਕਿਸ਼ਤੀ.

[2]ਦੀਪਕ.

[3]ਬਾਲਿਆ ਅਤੇ ਬਾਲਕ

[4]ਵਡਾ ਹੋਕੇ. ਬੁਝਕੇ.

[5]ਗਣੇਸ਼.

[6]ਬੁਰੇ ਰਾਹ. ਕੁਮਾਰਗ.

ਮੀਰਾਂ ਪੀਰ ਅਨਯੋਕ੍ਤਿ

ਖੇਲਤ ਤੂ ਪਰਤ੍ਰਿਯਨ ਮੇ, ਢੋਲ ਬਜਾਇ ਸੁਛੰਦ,
ਤੂ ਕਹੁ ਕਿਨ ਪੀਰਾਨ ਮੈ, ਰੇ ਮੀਰਾਂ ਮਤਿਮੰਦ?

ਗੂਢੋੱਤਰ. ਗੁਪਤ ਸਿੱਧਾਂਤ ਵਾਲਾ ਜਵਾਬ. ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਵਾਲਾ ਉੱਤਰ. ਅਰਥਾਤ, ਜਿਸ ਦੇ ਗੁਪਤ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਚਮਤਕਾਰ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ। ੨ ਇੱਕ ਅਰਥਾਲੰਕਾਰ.

ਸਾਭਿਪ੍ਰਾਯ ਸੁ ਭਾਵ ਜਹਿਂ ਉੱਤਰ ਦੈ ਪਰਬੀਨ,
ਗੂਢੋੱਤਰ ਵਰਣਨ ਕਰੈਂ ਜੇ ਕਬਿੱਤ ਰਸ ਲੀਨ.

(ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਭੂਸ਼ਣ)

ਉਦਾਹਰਣ—

ਹੇ ਯਾਚਕ, ਤੂ ਸਬਰ ਕਰ ਤਜ੍ਯਾਗੋ ਭੋਜਨ ਆਸ,
ਦੋ ਕੋ ਦੈਕਰ ਖਾਤ ਹੈਂ, ਯੇ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਦਾਸ.

ਕਿਸੇ ਮੰਗਤੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ, ਕੀ ਇਸ ਦੇਵਾਲੇ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਭੋਜਨ ਮਿਲੇਗਾ? ਇਸ ਦਾ ਗੂਢ ਉੱਤਰ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪੁਜਾਰੀ ਦੋ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਦੋਵੇਂ ਤਖ਼ਤੇ ਦੇ ਕੇ (ਕਿਵਾੜ ਬੰਦ ਕਰਕੇ) ਭੋਜਨ ਕਰਦੇ ਹਨ.

ਮਾਂਜਾਰ ਇਹਠਾਂ ਇਕ ਆਯੋ,
ਤੁਮ ਕੋ ਹੇਰ ਅਧਿਕ ਡਰਪਾਯੋ.

(ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੧੫)

ਮਾਂਜਾਰ ਦਾ ਅਰਥ ਬਿੱਲਾ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਜਾਰ ਹੈ, ਇਸ ਸ਼ਲੇਸ਼ ਨਾਲ ਗੂਢੋੱਤਰ ਦਿੱਤਾ.

ਗੂਣ. ਸੰ. ਗੋਣੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੱਚਰ ਬੈਲ ਆਦਿਕ ਪੁਰ ਸਾਮਾਨ ਲੱਦਣ ਦੀ ਥੈਲੀ. ਬੋਰੀ.

ਗੂਣਾ. ਵਿ—ਗੁਣਨ ਕੀਤਾ. ਜਰਬ ਕੀਤਾ. ਦੇਖੋ, ਸਹਸਾਗੂਣਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਮਾਰੇ ਦਾ ਨੀਰਾ.

ਗੂਤ. ਦੇਖੋ, ਗੁੱਤ. "ਹਾਥ ਕੋ ਪਸਾਰ ਗਹੀ ਛੋਰੀ ਤਬ ਗੂਤ ਨਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੂਥਨ. ਦੇਖੋ, ਗੁੰਥਨ.

ਗੂਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਿਰ ਦਾ ਗੁੱਦਾ. ਭੇਜਾ. "ਗੂਦ ਪਰ੍ਯੋ ਤਿਹ ਕੋ ਇਮ, ਜ੍ਯੋਂ ਸਵਦਾਗਰ ਕੋ ਟੂਟਗ੍ਯੋ ਮਟ ਘੀ ਕੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਕਿਸੇ ਫਲ ਆਦਿਕ ਦਾ ਗੁੱਦਾ.

ਗੂੰਦ. ਸੰ. ਗੁੰਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੌਂਦ. Gum. ਬਿਰਛ ਦਾ ਲੇਸਦਾਰ ਰਸ, ਜੋ ਕਾਗਜ ਆਦਿਕ ਜੋੜਨ ਤਥਾ ਅਨੇਕ ਰੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗੁੰਦਣਾ। ੩ ਗੂੰਜ. "ਗੋਲਨ ਕੀ ਗੂੰਦ ਦੂੰਦ ਬੂੰਦ ਮਨੋ ਬਾਰਿ ਹੈ." (ਕਵਿ ੫੨)

ਗੂੰਦਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਆਟਾ ਆਦਿਕ ਪਦਾਰਥ, ਜੋ ਬੁਲਬੁਲ ਆਦਿ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਖਵਾਈਦਾ ਹੈ। ੨ ਵਿ—ਗੁੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ। ੩ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਬੇਸੁਧ. ਜਿਵੇਂ—ਉਹ ਗੂੰਦਾ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ.

ਗੂੰਧਨਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁੰਨ੍ਹਣਾ. "ਕੁਮ੍ਹਾਰੈ ਏਕੁ ਜੁ ਮਾਟੀ ਗੂੰਧੀ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਗੁੰਦਣਾ.

ਗੂਨ. ਦੇਖੋ, ਗੂਣ। ੨ ਫ਼ਾ گون ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੰਗ. ਗੂੰ। ੩ ਤਰਹਿ. ਕ਼ਿਸਮ. ਪ੍ਰਕਾਰ. ਭਾਂਤ.

ਗੂਨਾਗੂਨ. ਫ਼ਾ گوناگون ਵਿ—ਵੰਨਸੁਵੰਨਾ. ਰੰਗ ਬਰੰਗਾ. ਚਿਤ੍ਰਵਿਚਿਤ੍ਰ। ੨ ਤਰਹਿ ਤਰਹਿ ਕਾ.

ਗੂਪ. ਦੇਖੋ, ਗੁਪਤ.

ਗੂਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੁਲੰਦਾ. ਗੱਠਾ. "ਤ੍ਰਿਣ ਗੂਲ ਬਹਾਇਸ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੪੬) ੨ ਫ਼ਾ غول ਉੱਲੂ. ਘੂਕ। ੩ ਮੂਰਖ। ੪ ਛੋਟਾ ਤਾਲ। ੫ ਅ਼. غول ਗ਼ੂਲ. ਤਬਾਹੀ. ਬਰਬਾਦੀ। ੬ ਅ਼. ਛਲੇਡਾ. ਜਿੰਨ. ਭੂਤ. "ਗਨ ਰੁਦ੍ਰ ਗੂਲ ਡਕਾਰਹੀਂ." (ਸਲੋਹ) ੭ ਤੁ. ਗੂਲ. ਫੌਜ ਦਾ ਵਿਚਲਾ ਹਿੱਸਾ. ਮਧ੍ਯ ਭਾਗ.

ਗੂਲਰ. ਸੰ. ਉਦੁੰਬਰ. ਬੜ (ਬੋਹੜ) ਦੀ ਕ਼ਿਸਮ ਦਾ ਇੱਕ ਬਿਰਛ, ਜਿਸ ਦੀ ਛਿੱਲ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ, ਫਲ ਅੰਜੀਰ ਵਰਗੇ ਅਤੇ ਛਾਇਆ ਬਹੁਤ ਸੰਘਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਉਦੁੰਬਰ.

ਗੂੜ. ਸੰ. ਗੂਢ. ਵਿ—ਦੇਖੋ, ਗੂਢ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਤ੍ਰੀ ਦੀ ਕੰਨ੍ਯਾ ਤੋਂ ਰਾਜਾ ਦਾ ਵਿਲਾਸ ਭੋਗ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਪੁਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਔਸ਼ਨਸੀ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸ਼. ੨੮. "ਗੂੜ ਗਉੜ ਨ ਭੀਲ ਭੀਕਰ ਸੇਖ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ." (ਅਕਾਲ) ਦੇਖੋ, ਭੀਕਰ.

ਗੂੜਉ, ਗੂੜਾ, ਗੂੜ੍ਹ, ਗੂੜ੍ਹਉ, ਗੂੜ੍ਹਾ } ਵਿ—ਗੂਢ. ਗੁਪਤ। ੨ ਗੁਪਤ ਅਰਥ ਵਾਲਾ ਵਾਕ. "ਸੁਣ ਮੁੰਧੇ ਹਰਣਾਖੀਏ! ਗੂੜਾ ਵੈਣੁ ਅਪਾਰੁ." (ਸਵਾ ਮ: ੧) ੩ ਗਾੜ੍ਹਾ. ਸੰਘਣਾ. ਦੇਖੋ, ਗੂਢ.

ਗੇ. ਗਏ. "ਜੁ ਗੇ ਰਾਜਦ੍ਵਾਰੰ." (ਗ੍ਯਾਨ) ੨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ (ਭਵਿਸ਼੍ਯ) ਦਾ ਬੋਧਕ. "ਹਰਿ ਜੂ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਆਵਹਿੰਗੇ." (ਕਲਕੀ) ੩ ਦੇਖੋ, ਗੇਯ। ੪ ਦੇ. ਕੇ. "ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਤਿਨਗੇ." (ਨਟ ਮ: ੪)

ਗੇਇ. ਦੇਖੋ, ਗੇਯ.

ਗੇਹ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਰ. ਗ੍ਰਿਹ.

ਗੇਹਣਿ, ਗੇਹਿਨੀ } ਸੰ. ਗੇਹਿਨੀ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਹਿਣੀ—ਗੇਹਿਨੀ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਹਿਣੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਰ ਵਾਲੀ. ਵਹੁਟੀ. ਜੋਰੂ.

ਗੇਹੀ. ਸੰ. ਗ੍ਰਿਹਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੇਹ(ਘਰ) ਵਾਲਾ. ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ.

ਗੇਹੁ. ਦੇਖੋ, ਗੇਹ.

ਗੇਹੂੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਧੂਮ. ਗੰਦਮ. ਕਣਕ.

ਗੇਂਡਾ. ਦੇਖੋ, ਗੈਂਡਾ.

ਗੇਤੀ. ਫ਼ਾ گیتی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਮਾ. ਵੇਲਾ. ਜ਼ਮਾਨਾ। ੨ ਜਗਤ. ਸੰਸਾਰ.

ਗੇਤੀ ਫ਼ਰੋਜ਼. ਫ਼ਾ گیتی فروز ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੇਤੀ (ਜਹਾਨ) ਨੂੰ ਅਫ਼ਰੋਜ਼ (ਚਮਕਾਉਣ ਵਾਲਾ) ਸੂਰਜ.

ਗੇਂਦ. ਸੰ. ਕੰਦੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਦੁਕ. ਗੇਂਡੁਕ. ਫਿੰਡ. ਖਿੱਦੋ। ੨ ਸੰ. ਗਯੰਦ. ਹਸ੍ਤੀ. ਹਾਥੀ. "ਨਨਾਦ ਗੇਂਦ ਬ੍ਰਿੰਦਯੰ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਗੇਂਦਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਫੁੱਲਦਾਰ ਪੌਦਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੇਂਦ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਫੁੱਲ ਲਗਦਾ ਹੈ. ਸਦਬਰਗ. Marigold. I.. Tagetes erecta. ਇਹ ਕਈ ਰੰਗਾ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਦੀ ਵਿੱਚ ਖਿੜਦਾ ਹੈ.

ਗੇਯ. ਸੰ. गेय. ਵਿ—ਗਾਉਣ ਲਾਇਕ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਇਕ. ਗਵੈਯਾ। ੩ ਸੰ. ज्ञेय—ਗ੍ਯੇਯ. ਵਿ—ਜਾਣਨ ਯੋਗ੍ਯ. ਸਮਝਣ ਲਾਇਕ.

ਗੇਰਣਾ, ਗੇਰਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਗੇਰਣ. ਸਿੱਟਣਾ. ਗਿਰਾਉਂਣਾ। ੨ ਢਾਹੁਣਾ.

ਗੇਰੀ, ਗੇਰੂ } ਸੰ. ਗੈਰਿਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਿਰਿ (ਪਰਬਤ) ਦੀ ਲਾਲ ਮਿੱਟੀ. "ਗੇਰੀ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰਾ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੫) "ਘੋਲੀ ਗੇਰੂ ਰੰਗ ਚੜਾਇਆ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੧) ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਸਾਧੂ ਗੇਰੂ ਦੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਵਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਤ੍ਯਾਗ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ.

ਗੇਰੂਆ. ਸੰ. ਗੈਰਿਕ. ਵਿ—ਗੇਰੂ ਦਾ. ਗੇਰੂਰੰਗਾ। ੨ ਗੇਰੂ ਨਾਲ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ.

ਗੇਰੂਬਾਬੁਤ੍ਰਾ. ਵਾ—ਗੇਰੂਆ (ਗੇਰੂਰੰਗਾ) ਆਬ (ਜਲ) ਉਤਰਿਆ. "ਵਗੈ ਰੱਤ ਝੁਲਾਰੀ ਜ੍ਯੋਂ ਗੇਰੂਬਾਬੁਤ੍ਰਾ." (ਚੰਡੀ ੩) ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਲਹੂ ਇਉਂ ਵਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਗੇਰੂਰੰਗਾ ਜਲ ਝਲਾਰਾਂ (ਕੂਲ੍ਹਾਂ) ਵਿੱਚੋਂ ਡਿਗਦਾ ਹੈ.

ਗੇਲ. ਦੇਖੋ, ਗੈਲ.

ਗੇਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਿਰਛ ਦਾ ਧੜ. ਪੋਰਾ. ਗੋਲਾਕਾਰ ਲੰਮੀ ਅਤੇ ਮੋਟੀ ਲੱਕੜ। ੨ ਫ਼ਾ گیل ਗੀਲਾਨ ਦਾ ਘੋੜਾ. ਦੇਖੋ, ਗੀਲਾਨ। ੩ ਅੰ. galley ਉਹ ਤਖ਼ਤੀ, ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਟਾਈਪ ਦੇ ਅੱਖਰ ਜੋੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

ਗੇੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਲਾਕਾਰ ਚਕ੍ਰ। ੨ ਫੇਰਾ. ਘੁਮਾਉ. ਗੇੜਾ.

ਗੇੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਘੁਮਾਉਣਾ. ਗੋਲ ਚਕ੍ਰ ਦੇਣਾ। ੨ ਗੇਰਨਾ. ਸਿੱਟਣਾ.

ਗੇੜਾ. ਦੇਖੋ, ਗੇੜ। ੨ ਪੁਨਰਾਵ੍ਰਿੱਤੀ. ਹਟ ਹਟਕੇ ਆਉਣਾ ਅਥਵਾ ਅਭ੍ਯਾਸ ਕਰਨਾ. "ਲਖੁ ਲਖੁ ਗੇੜਾ ਆਖੀਅਹਿ ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਜਗਦੀਸ." (ਜਪੁ) ੩ ਵਾਰ. ਦਫ਼ਅ਼ਹ. "ਓਸ ਨੋ ਸੁਖੁ ਨ ਉਪਜੈ, ਭਾਵੈ ਸਉ ਗੇੜਾ ਆਵਉ ਜਾਉ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਵਡ) ੪ ਚੌਰਾਸੀ ਦਾ ਚਕ੍ਰ.

ਗੈ. ਦੇਖੋ, ਗਯ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਾਯਨ. "ਤੇਰੇ ਗੁਨ ਗੈਹੈਂ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਗੈਠ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਠਨ. ਬਿਓਂਤ. ਵ੍ਯੋਂਤ. ਤਜਵੀਜ਼. "ਤਿਨ ਬੈਠ ਗੈਠ ਇਕੈਠ ਹ੍ਵੈ." (ਰਾਮਾਵ)

ਗੈਂਡਾ. ਸੰ. गण्डक—ਗੰਡਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੜਗ. ਤੁੰਗਮੁਖ. ਵਜ੍ਰਚਰਮਾ. ਵਾਰਧੀਨਸ. ਕੁਰਗ. ਨੱਕ ਪੁਰ ਸਿੰਗ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਜੰਗਲੀ ਭੈਂਸੇ ਜੇਹਾ ਪਸ਼ੁ. Rhinoceros. "ਗੈਂਡਾ ਮਾਰਿ ਹੋਮ ਜਗ ਕੀਏ ਦੇਵਤਿਆ ਕੀ ਬਾਣੇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ਰਾਜ ਵੱਲਭ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੈਂਡੇ ਦਾ ਮਾਸ ਉਮਰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਪਿਤਰ ਅਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ. ਮਨੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਦੇ ਤੀਜੇ

ਅਧਯਾਯ ਦੇ ੨੭੨ਵੇ ਸ਼ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਗੈਂਡੇ ਦਾ ਮਾਸ ਸ਼੍ਰਾੱਧ ਵਿੱਚ ਵਰਤਣਾ ਵਿਧਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ.

ਗੈਂਡੇ ਦੇ ਚਮੜੇ ਦੀ ਢਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਬਹੁਤ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਤੀਰ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਘਾਉ ਤੋਂ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਦੀ ਸੀ. ਹਿੰਦੂਮਤ ਵਿੱਚ ਗੈਂਡੇ ਦੇ ਸਿੰਗ ਦਾ ਅਰਘਾ ਦੇਵਤਾ ਅਤੇ ਪਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਲ ਦੇਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

੨ ਭਾਈ ਭਗਤੂਵੰਸ਼ੀ ਦੇਸੂ (ਦੇਸਰਾਜ) ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ। ੩ ਢਾਹਲ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਸੁਲਤਾਨੀਆਂ ਜੱਟ ਜੋ ਦੇਸੂ (ਦੇਸਰਾਜ) ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਭਿੱਖੀ ਪਿੰਡ (ਰਾਜ ਪਟਿਆਲਾ) ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸੀ. ਇਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੰਜ ਤੀਰ ਬਖ਼ਸ਼ੇ ਸਨ, ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਆਖੇ ਇਹ ਫੇਰ ਸ਼੍ਰਧਾ ਰਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ.

ਗੈਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਗਨ. ਆਕਾਸ਼। ੨ ਆਕਾਸ਼ਮੰਡਲ. ਸ੍ਵਰਗਾਦਿਕ ਲੋਕ. "ਖੋਜਿ ਡਿਠੇ ਸਭਿ ਗੈਣ." (ਮਾਝ ਮ: ੫ ਦਿਨਰੈਣ) ੩ ਗਮਨ. ਚਾਲ. "ਗਜਗੈਣੀ." (ਰਾਮਾਵ)

ਗੈਣਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਗਨਮੰਡਲ. "ਹੰਸ ਗਇਆ ਗੈਣਾਰੇ." (ਵਡ ਮ: ੧. ਅਲਾਹਣੀ) "ਚੰਦ ਸੂਰਜੁ ਗੈਣਾਰੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਗੈਣਾਰੇ. ਗਗਨ ਨੂੰ. ਆਕਾਸ਼ ਮੇਂ. ਦੇਖੋ, ਗੈਣਾਰ.

ਗੈਣਿ. ਗਗਨ ਮੇਂ. ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ. "ਗੈਣਿ ਚੜੀ ਬਿਲਲਾਇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ)

ਗੈਣੀ. ਵਿ—ਗਾਮਿਨੀ. ਦੇਖੋ, ਗੈਣ ੩। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਜਨੀ. ਗਜਸੈਨਾ. ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ. (ਸਨਾਮਾ)

ਗੈਨ. ਦੇਖੋ, ਗੈਣ. "ਉਰਧਤਾਪ ਲੈ ਗੈਨ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ਉਗ੍ਰ ਤਪ ਅਤੇ ਸਿੱਧਿਬਲ ਨਾਲ ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਣਾ.

ਗੈਨਾਰ. ਦੇਖੋ, ਗੈਣਾਰ.

ਗੈਨੀ. ਦੇਖੋ, ਗੈਣੀ.

ਗੈਬ. ਅ਼ غیب ਗ਼ੈਬ. ਵਿ—ਗੁਪਤ. "ਅਲਹੁ ਗੈਬ ਸਗਲ ਘਟ ਭੀਤਰਿ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਗੈਬਰ. ਦੇਖੋ, ਗੈਵਰ.

ਗੈਬਾ. ਵਿ—ਗੈਬ (ਗੁਪਤ) ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ.

ਗੈਬਾਨ, ਗੈਬਾਨਾ. ਫ਼ਾ غائبانہ ਗ਼ਾਯਬਾਨਹ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਲੁਕਕੇ. ਗੁਪਤ ਰੀਤਿ ਨਾਲ. "ਗੈਬਾਨ ਹੈਵਾਨ ਹਰਾਮ ਕੁਸਤਨੀ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) ੨ ਅ਼ غبین ਗ਼ਬੀਨ. ਵਿ—ਮੂਰਖ. ਬੁੱਧਿ ਰਹਿਤ. "ਬਦਫੈਲੀ ਗੈਬਾਨਾ ਖਸਮੁ ਨ ਜਾਣਈ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੩ ਠਗਿਆ ਹੋਇਆ। ੪ ਸਿੰਧੀ. ਗੈਬਾਣੋ. ਨਾ ਜਾਣਿਆ ਹੋਇਆ। ੫ ਜਿਸ ਦੀ ਕੋਈ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ.

ਗੈਬੀ. ਵਿ—ਗੁਪਤ. ਦੇਖੋ, ਗੈਬ। ੨ ਗੁਪਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਗੁਪਤ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ.

ਗੈਬੀ ਫੌਜਾਂ. ਖ਼ਾ. ਸ਼ਹੀਦੀ ਸੈਨਾ. ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਗੁਪਤ ਫ਼ੌਜਾਂ.

ਗ਼ੈਬੁਲਗ਼ੈਬ. ਅ਼ غیب الغیب ਵਿ—ਗੁਪਤ ਤੋਂ ਗੁਪਤ. ਮਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰੇ. ਅਲਖ. "ਕਿ ਗੈਬੁਲਗੈਬ ਹੈ." (ਜਾਪੁ)

ਗੈਯਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਜਵਰ. ਉੱਤਮ ਹਾਥੀ.

ਗੈਰ. ਅ਼ غیر ਗ਼ੈਰ. ਵਿ—ਅਨ੍ਯ. ਦੂਸਰਾ। ੨ ਓਪਰਾ. ਬੇਗਾਨਾ। ੩ ਬਿਨਾ. ਸਿਵਾਯ.

ਗੈਰਹਾਜਰ, ਗੈਰਹਾਜਿਰ. ਅ਼ غیرحاضر ਗ਼ੈਰਹ਼ਾਜਿਰ. ਵਿ—ਅਨੁਪਸ੍ਥਿਤ. ਜੋ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ. ਗ਼ਾਯਬ.

ਗੈਰਤ, ਗੈਰਤਿ. ਅ਼ غیرت ਗ਼ੈਰਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਰਮ. ਲੱਜਾ. "ਫਿਰਿ ਗੈਰਤਿ ਅੰਦਰਿ ਪਾਇ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਗ਼ੈਰਪਰਸ੍ਤੀ. ਫ਼ਾ غیرپرستی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਤਾਰ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਦੂਜੇ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ.

ਗੈਰਮਹਲ, ਗੈਰਮਹਿਲ. ਓਪਰਾ ਘਰ. ਭਾਵ—ਆਪਣੇ ਇਸ਼੍ਟ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਦੇ ਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦਾ ਅਸਥਾਨ. "ਗੈਰਮਹਿਲ ਜਾਣਾ ਮਨ ਮਾਰੀ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਬਿਨਾ ਘਰ. ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਘਰ ਨਹੀਂ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. ਕਰਤਾਰ. "ਮਹਿਲਾ ਅੰਦਰਿ ਗੈਰਮਹਿਲ ਪਾਏ, ਭਾਣਾ ਬੁਝਿ ਸਮਾਹਾ ਹੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩)

ਗ਼ੈਰਮਨਕੂਲਾ. ਅ਼ غیرمنقولہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਥਿਰ ਸੰਪਦਾ. ਜੋ ਵਿਭੂਤਿ ਇੱਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਥਾਂ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ. ਮਕਾਨ, ਬਾਗ਼ ਆਦਿ.

ਗੈਰਵ. ਵਿ—ਗੇਰੂ (ਗੈਰਿਕ) ਰੰਗਾ. ਗੇਰੂਆ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਯ (ਗਜ) ਦਾ ਰਵ (ਸ਼ਬਦ). ਹਾਥੀ ਦੀ ਆਵਾਜ.

ਗ਼ੈਰਵਜਹਿ. ਫ਼ਾ غیروجہ ਵਿ—ਅਕਾਰਣ. ਵ੍ਰਿਥਾ. "ਡਾਨ ਸਗਲ ਗੈਰਵਜਹਿ ਭਰਿਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

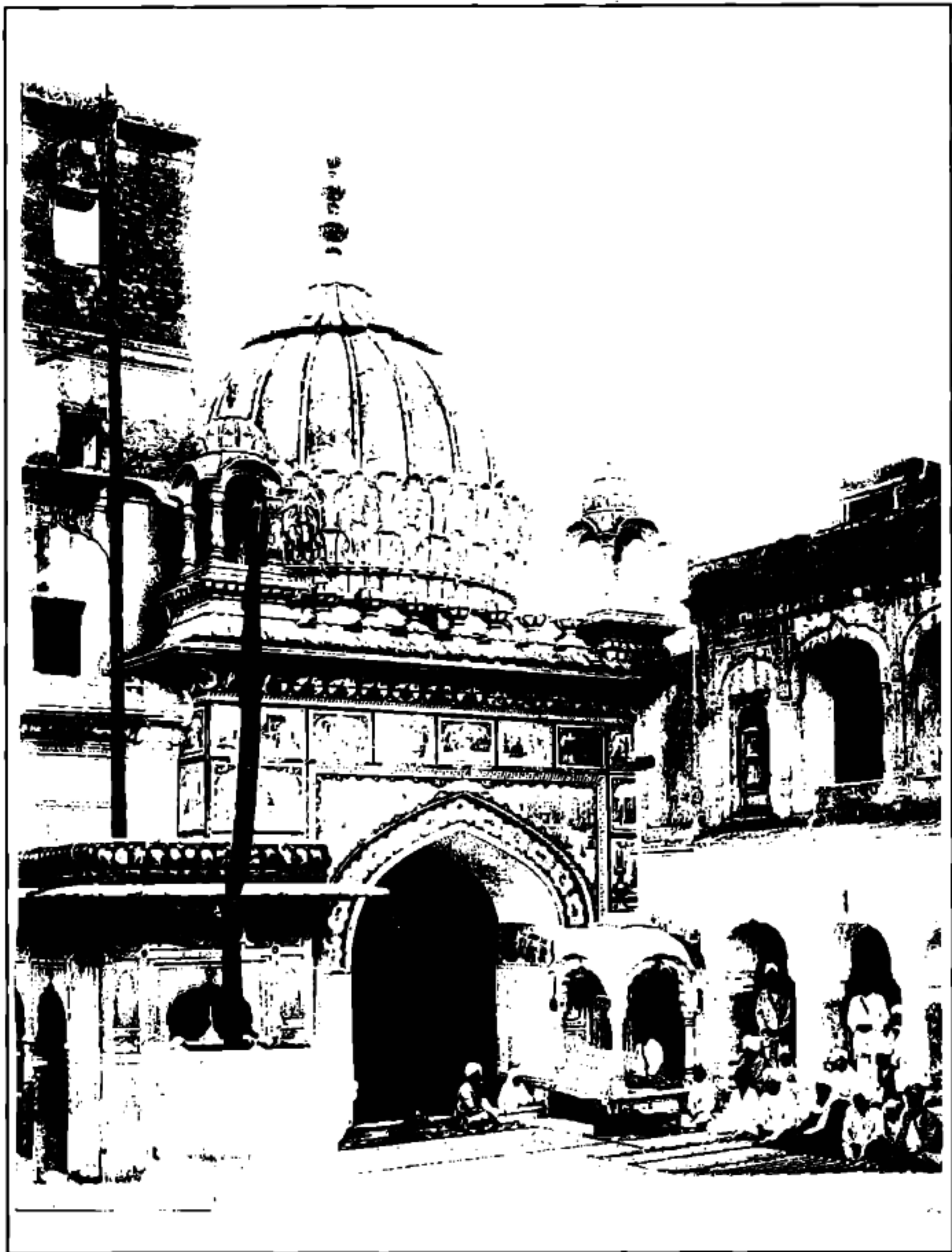
ਗੈਰਿਕ. ਦੇਖੋ, ਗੇਰੂ ਅਤੇ ਗੇਰੂਆ.

ਗੈਲ, ਗੈਲਿ, ਗੈਲੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਾਰਗ. ਰਸਤਾ. "ਸੰਤ ਕੀ ਗੈਲ ਨ ਛੋਡੀਐ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੨ ਪਿੱਛਾ. ਤਾਕੁਬ. "ਊਹਾ ਗੈਲ ਨ ਛੋਰੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੩ ਰੀਸ. ਪੈਰਵੀ. "ਉਨ ਕੀ ਗੈਲਿ ਤੋਹਿ ਜਿਨ ਲਾਗੈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੪ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਨਾਲ. ਸਾਥ.

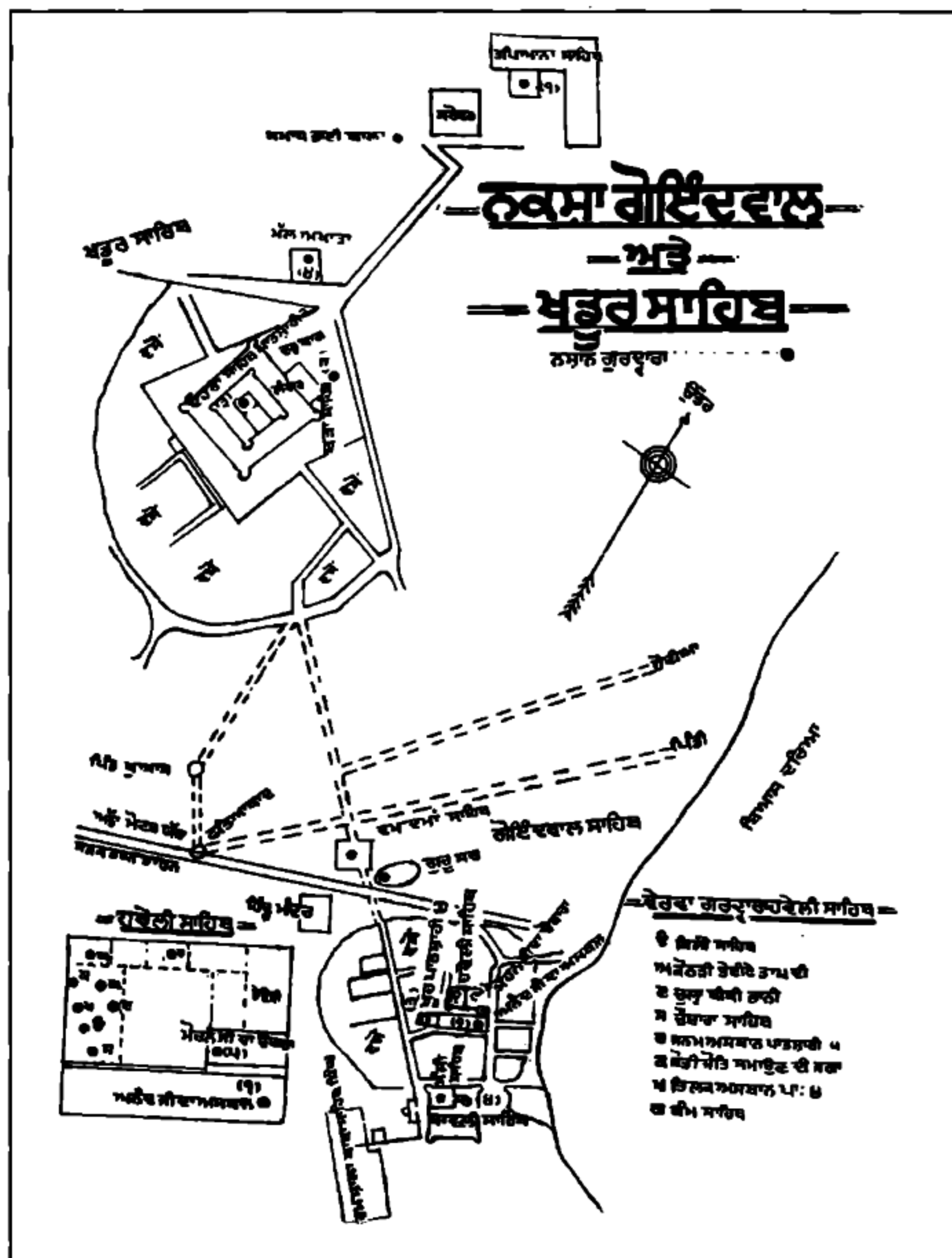
ਗੈਵਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਜਵਰ. ਗਯਵਰ. ਉੱਤਮ ਹਸ੍ਤੀ. "ਕਨਿਕ ਕਾਮਿਨੀ ਹੈਵਰ ਗੈਵਰ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੫) "ਹੈਵਰ ਗੈਵਰ ਬਹੁ ਰੰਗੇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) ਸਿੰਧੀ. ਗੱਯਰੁ.

ਗੈਵਾਨ. ਦੇਖੋ, ਗੈਬਾਨ.

ਗੋ. ਭਵਿਸ਼੍ਯਤ (ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ) ਅਤੇ ਭੂਤਕਾਲ ਦਾ ਬੋਧਕ. ਗਾ. ਗਿਆ. "ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਸੁਖ ਪਾਵੈਗੋ." (ਕਾਨ ਅ: ਮ: ੪) "ਖਾਯੋ ਮਾਸਹਾਰਿਨ ਅਹਾਰ ਜੇਤੋ ਖਾਇਗੋ." (ਹਜੂਰੀ ਕਵਿ) ਜਿਤਨਾ ਖਾਧਾ ਗਿਆ। ੨ ਹੈ. ਅਸ੍ਤਿ. "ਰਾਜਾ ਦੇ ਘਰ ਸਾਂਡੀਗੋ." (ਟੋਡੀ ਨਾਮਦੇਵ) ੩ ਸੰ. ਗਊ. ਗਾਂ. ਬੈਲ। ੪ ਕਿਰਣ. ਰਸ਼੍ਮਿ. "ਗੋ ਮਰੀਚਿ ਕਿਰਣੱਛਟਾ." (ਸਨਾਮਾ) ੫ ਇੰਦ੍ਰਿਯ. "ਗੋ ਤੇ ਮਨ ਜੁ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨੋ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੬ ਬਾਣੀ. "ਸੁਨਗੋ ਅਹੰ ਬੁਲਾਰ ਤਿਆਗੀ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਵਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਨੇ ਅਹੰਤਾ ਤਿਆਗੀ। ੭ ਵੇਦ। ੮ ਸਰਸ੍ਵਤੀ। ੯ ਨੇਤ੍ਰ. ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ। ੧੦ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ। ੧੧ ਬਿਜਲੀ। ੧੨ ਦਿਸ਼ਾ. ਤਰਫ। ੧੩ ਮਾਤਾ। ੧੪ ਜੀਭ. ਰਸਨਾ। ੧੫ ਘੋੜਾ। ੧੬ ਸੂਰਜ। ੧੭ ਚੰਦ੍ਰਮਾ।

ਬਾਵਲੀ ਸਾਹਿਬ—ਗੋਇੰਦਵਾਲ

ਨਕਸ਼ਾ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਤੇ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ

੧੮ ਤੀਰ। ੧੯ ਗਵੈਯਾ. ਗਾਇਕ। ੨੦ ਆਕਾਸ਼। ੨੧ ਸੁਰਗ। ੨੨ ਜਲ। ੨੩ ਵਜ੍ਰ। ੨੪ ਖਗ. ਪੰਛੀ। ੨੫ ਬਿਰਛ। ੨੬ ਫ਼ਾ ਗੋ ਵਜ਼—ਯਦਜਪਿ. ਅਗਰਚਿ। ੨੭ ਵਿ—ਕਥਨ ਕਰਤਾ. ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ. ਐਸੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਦਰੋਗ਼ਗੋ. ਬਦਗੋ। ੨੮ ਗੁਫ਼ਤਨ ਦਾ ਅਮਰ. ਤੂੰ ਕਹੁ. ਕਥਨ ਕਰ.

ਗੋਊ. ਵਿ—ਗੋਪਨਕਰਤਾ. ਲੁਕੋਣਵਾਲਾ.

ਗੋਆ. ਗੋਪਕ ਪੱਤਨ. ਅਰਬ ਸਾਗਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬੰਬਈ ਹਾਤੇ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਮਾਲਾਬਾਰ ਦੇ ਪੱਛਮ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕਾ, ਜੋ ੬੨ ਮੀਲ ਲੰਮਾ ਅਤੇ ਜਾਦਾ ਤੋਂ ਜਾਦਾ ੪੦ ਮੀਲ ਚੌੜਾ ਹੈ. ਇਸ ਪੁਰ ਸਨ ੧੫੧੦ ਵਿੱਚ ਪੁਰਤਗੇਜ਼ਾਂ (Portuguese) ਨੇ ਕਬਜਾ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਹੁਣ ਭੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੀ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਈਸਾਈ ਮਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਇੱਥੇ ਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਗੋਆ ਦਾ ਰਕਬਾ ੧੪੬੯ ਵਰਗ ਮੀਲ ਅਤੇ ਆਬਾਦੀ ੫੧੫, ੨੨੨ ਹੈ. ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ ਨੌਵਾ ਗੋਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਵਸੋਂ ੯੦੦੦ ਹੈ। ੨ ਗੋਆ ਦਾ ਵਸਨੀਕ. ਗੋਆਨੀ.

ਗੋਆਹੱਟੀ, ਗੋਆਹਾਟੀ } ਦੇਖੋ, ਗਊਹਾਟੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਭੌਮਾਸੁਰ.

ਗੋਆ ਬੰਦਰ. ਸੰ. ਗੋਪਕ ਪੱਤਨ. ਦੇਖੋ, ਗੋਆ.

ਗੋਆਲਾ, ਗੋਆਲੀਆ } ਸੰਗਯਾ—ਗੋਪਾਲ. ਗੋਪਾਲਕ. ਗਊ ਪਾਲਨ ਵਾਲਾ, ਅਹੀਰ. "ਗੋਪੀ ਕਾਨੁ ਨ ਗਊ ਗੋਆਲਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) "ਗੋਪੀ ਨੈ ਗੋਆਲੀਆ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਜੋਗੀਅੰਦਰ)

ਗੋਇ. ਸੰਗਯਾ—ਗੋ (ਬਾਣੀ). "ਗਈ ਗੋਇ ਗਾਇ ਜਿਨਿ ਛੋਡੀ." (ਆਸਾ ਪਟੀ ਮ: ੧) ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਉਣੀ ਛੱਡੀ ਹੈ। ੨ ਗੋ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ). "ਗੋਰਖ ਸੋ ਜਿਨ ਗੋਇ ਉਠਾਲੀ." (ਰਾਮ ਮ: ੧) "ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਗੋਇ ਉਠਾਲੀਆ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਜੋਗੀਅੰਦਰ) ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਉਠਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਸਾਰੀ ਵਿਸ਼੍ਵ ਦਾ ਭਾਰ ਆਪਣੇ ਪੁਰ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੩ ਫ਼ਾ ਗੋਯ. ਗੇਂਦ. ਫਿੰਡ. "ਸੀਸ ਕਾਟਿ ਕਰਿ ਗੋਇ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੪ ਗੜ੍ਹਾ. ਟੋਆ.

ਗੋਇਣ. ਸੰ. ਗਵੇਣ. ਸੰਗਯਾ—ਗੋ ਜੇਹਾ ਏਣ (ਮ੍ਰਿਗ). ਰੋਝ. ਗਵਯ. "ਸਸੇ ਸਜਾਲ ਗੋਇਣੰ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ੨ ਦੇਖੋ, ਗਵਜਨ.

ਗੋਇਦ. ਦੇਖੋ, ਗੋਯਦ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗੋਵਿੰਦ. "ਜਿਥੈ ਨਾਮੁ ਨ ਜਪੀਐ ਮੇਰੇ ਗੋਇਦਾ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) ਮੇਰੇ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾ.

ਗੋਇੰਦ. ਦੇਖੋ, ਗੋਵਿੰਦ. "ਗੁਣ ਗੋਇੰਦ ਨਿਤ ਗਾਇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) ੨ ਵਿ—ਗੋ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਨੂੰ ਜੋ ਇੰਦ੍ਰ (ਗਿੱਲਾ) ਕਰੇ. ਵਰਖਾ ਕਰਤਾ। ੩ ਇੱਕ ਮਹਾਤਮਾ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ. ਇਸ ਦਾ ਜਨਮ ਕਾਸ਼ਮੀਰੀ ਖਤ੍ਰੀ ਦੇ ਘਰ ਸੰਮਤ ੧੬੨੬ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸੰਮਤ ੧੬੯੧ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਦਾ ਚੇਲਾ ਹੋ ਕੇ ਕਰਣੀ ਵਾਲਾ ਸਾਧੂ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਧੂਏਂ ਦਾ ਮੁਖੀਆ ਹੈ. ਗੋਇੰਦ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸੰਮਤ ੧੭੦੬ ਵਿੱਚ ਫਲੌਰ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਕਈ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗੋਂਦ ਅਤੇ ਗੋਂਦਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ੪ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਜੋ ਘੇਈ ਜਾਤਿ ਦਾ ਸੀ.

ਗੋਇੰਦਵਾਲ. ਜਿਲਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਤਸੀਲ ਤਰਨਤਾਰਨ, ਥਾਣਾ ਵੈਰੋਵਾਲ ਵਿੱਚ ਵਿਆਸ (ਵਿਪਾਸ਼ਾ) ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਗੋਇੰਦਾ (ਅਥਵਾ ਗੋਂਦਾ) ਨਾਮੀ ਮਰਵਾਹੇ ਖਤ੍ਰੀ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਵਸਾਇਆ ਨਗਰ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤਰਨਤਾਰਨ ਤੋਂ ੧੫ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੂਰਵ ਹੈ.

ਇਸ ਗੁਰਨਗਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਸਥਾਨ ਹਨ—

(੧) ਅਨੰਦ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ. ਅਨੰਦ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪੋਤੇ, ਬਾਬਾ ਮੋਹਰੀ ਜੀ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਸਨ. ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਥਾਂ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਸੰਸਰਾਮ ਜੀ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪੋਥੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪੋਥੀ ਪੁਜਾਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਈ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਪਿੰਡ "ਅਹੀਆਪੁਰ" (ਜਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ) ਵਿੱਚ ਹੈ, ਦੂਜੀ ਪੋਥੀ ਇੱਥੇ ਰਹੀ. ਹੁਣ ਇਹ ਪੋਥੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਅਰ ਬਾਬਾ ਮੋਹਨ ਜੀ ਦੇ ਚੌਬਾਰੇ ਸਥਾਪਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ. ਹਰ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਂਦਾ ਹੈ. ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੱਜਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਮੇਂ ਭੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਦੂਜੀ ਪੋਥੀ ਹੈ. ਪਹਿਲੀ ਅਹੀਆ ਪੁਰ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਪਾਠ ਰਾਮਕਲੀ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਸੋਰਠ ਮਲਾਰ ਅਤੇ ਸਾਰੰਗ ਰਾਗ ਹੈ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਭੇਦ ਹਨ. ਕਬੀਰ ਨਾਮਦੇਵ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਹਨ. ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਐਸੇ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਨਹੀਂ. ਹਰੇਕ ਰਾਗ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਦਾ ਮੰਗਲ ਇਉਂ ਹੈ—

ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਸਾਦ ਸਚੁਨਾਮੁ ਕਰਤਾਰੁ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੰਭਉ ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਕੇ ਪਰ੍ਸਾਦੁ ॥

(੨) ਹਵੇਲੀ ਸਾਹਿਬ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਮਕਾਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਇੱਕ ਚੌਬਾਰੇ ਦੀ ਕੀਲੀ ਨੂੰ ਫੜਕੇ ਖਲੋਤੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ. ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਕਿੱਲੀ ਤੇ ਹੁਣ ਚਾਂਦੀ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ.

ਇਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਇੱਕ ਪਾਲਕੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪੋਥੀਆਂ ਸ੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲੈ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਵਾਪਿਸ ਭੀ ਇਸੇ ਪਾਲਕੀ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਲਿਆਏ. ਇਸ ਪਾਲਕੀ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਬਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਿਆਈ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਸੁਨਹਿਰੀ ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਝਾਕਾ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ

ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਇਸੀ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਦਾ ਚੁਲ੍ਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਹੁਣ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਇਸ ਚੁਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਉਹ ਥੰਮ੍ਹ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਰਜਨਦੇਵ ਜੀ ਖਲੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ.

ਪਾਸ ਹੀ ਇੱਕ ਕੋਠੜੀ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਪਾਸ ਬਾਬਾ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਅਤੇ ਮਹਾਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਇੱਕ ਕੋਠੜੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਤੇਈਆ ਤਾਪ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਡੱਲਾ ਨਿਵਾਸੀ ਛੁਡਾਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ.[1]

ਇਸ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਹੁਤ ਹੋਈ ਹੈ. ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵੱਲੋਂ ੧੯ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਡਿਉਢੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹੈ. ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪਹਿਰਣ ਦਾ ਬਾਰੀਕ ਵਸਤ੍ਰ ਦਾ ਚੋਲਾ ਭੀ ਹੈ.

(੩) ਖੂਹ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ. ਚੌਥੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਲਵਾਇਆ ਖੂਹ, ਜੋ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਪਾਸ ਇੱਕ ਕਮਰੇ ਅੰਦਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

(੪) ਬਾਵਲੀ ਸਾਹਿਬ. ਚੌਰਾਸੀ ਪੌੜੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਵਾਪੀ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੬੧੬ ਵਿੱਚ ਲਗਵਾਈ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਯਾਤ੍ਰਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਕਈ ਸ਼੍ਰੱਧਾਲੂ ਹਰੇਕ ਪੌੜੀ ਤੇ ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇੱਕ ਇੱਕ ਪਾਠ ਚੌਰਾਸੀ ਸਨਾਨ ਕਰਕੇ ਕਰਣ ਤੋਂ, ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਯੋਨਿ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ. ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਜਾਗੀਰ ੧੧੫੫) ਰੁਪਯੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ, ਟੌਂਡੇਵਾਲ, ਦੁੱਗਲਵਾਲਾ ਅਤੇ ਫਤੇਚੱਕ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਰਿਆਸਤ ਕਪੂਰਥਲੇ ਵੱਲੋਂ ੩੩੫) ਰਿਆਸਤ ਨਾਭੇ ਤੋਂ ੫੪) ਰੁਪਯੇ ਹਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ਗੋਇੰਦਵਾਲ, ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ, ਕਾਵਾਂ, ਅਕਬਰਪੁਰਾ, ਮਿਆਣੀਖੱਖ, ਝਡੇਰ, ਵੈਰੋਵਾਲ, ਧੁੰਦਾ, ਆਦਿਕ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦੇ ਮਕਾਨ ਗੋਇੰਦਵਾਲ, ਫਤੇਆਬਾਦ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਅਤੇ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦਪੁਰ ਵਿੱਚ ਹਨ.

ਪਹਿਲੇ ਸਰਾਧ (ਸ਼੍ਰੱਧ) ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

(੫) ਮੋਹਨ ਜੀ ਦਾ ਚੌਬਾਰਾ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਵਡੇ ਸੁਪੁਤ੍ਰ ਬਾਬਾ ਮੋਹਨ ਜੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਵੇਲੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਾਤੇ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਇਸੇ ਚੌਬਾਰੇ ਪਾਸ ਖਲੋਕੇ "ਮੋਹਨ ਤੇਰੇ ਊਚੇ ਮੰਦਰ ਮਹਿਲ ਅਪਾਰਾ." ਸ਼ਲੇਸ ਪਦਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਮੋਹਨ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕੀਤੀ ਸੀ. ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪੋਥੀਆਂ ਲਈਆਂ ਸਨ. ਹੁਣ ਇਹ ਮਕਾਨ ਦੋ ਮੰਜਿਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ.

[1] ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਜੀ ਵਡੇ ਵੈਦ੍ਯ ਸਨ, ਇਸ ਕੋਠੜੀ ਅੰਦਰ ਤਾਪ ਆਦਿ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਔਖਧਾਲਯ ਸੀ.

ਗੋਇੰਦਾ. ਫ਼ਾ گوینده ਵਿ—ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ. ਕਥਨ ਕਰਤਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਪਤਚਰ. ਭੇਤੀਆ. ਗੁਪਤ ਦੂਤ। ੩ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿੱਖ, ਜਿਸ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਬਣਨ ਸਮੇਂ ਵਡੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ੪ ਦੇਖੋ, ਗੋਇੰਦ ੩। ੫ ਦੇਖੋ, ਗੋਂਦਾ.

ਗੋਇਨ. ਰੋਝ. ਦੇਖੋ, ਗੋਇਣ. "ਗੋਇਨ ਸੂਕਰ ਰੀਛ ਬਡੇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਗੋਇਲ, ਗੋਇਲੜਾ ਮਰਾ. ਗੋਂਵਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋ ਆਲਯ. ਗਊਆਂ ਦਾ ਘਰ. ਗਵਾਲਯ। ੨ ਉਹ ਥਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਬਰਸਾਤ ਦੀ ਮੌਸਮ ਹਰਾ ਘਾਹ ਚਰਣ ਲਈਂ ਗਾਈਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ. "ਐਥੈ ਗੋਇਲੜਾ ਦਿਨ ਚਾਰੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ੩ ਅ਼ سہل ਗ਼ੁਅਲ. ਵਿ—ਸੁਗਮ. ਆਸਾਨ. "ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਗੋਇਲ ਗੋਲੇ." (ਭਾਗੁ)

ਗੋਇਲਿ. ਗਾਈਆਂ ਦੀ ਚਰਾਂਦ ਵਿੱਚ. ਦੇਖੋ, ਗੋਇਲ ੨. "ਗੋਇਲਿ ਆਇਆ ਗੋਇਲੀ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫)

ਗੋਇਲੀ. ਵਿ—ਗੋਇਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਪਾਲ. ਗਵਾਲਾ. "ਜਿਉ ਗਾਈ ਕਉ ਗੋਇਲੀ ਰਾਖਹਿ ਕਰਿ ਸਾਰਾ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧)

ਗੋਈ. ਗੁਪਤ ਕੀਤੀ. ਗੋਪਨ ਕਰੀ। ੨ ਭਾਵ—ਲੈ ਕੀਤੀ. "ਤੁਧੁ ਆਪੇ ਸਿਰਜਿ ਸਭ ਗੋਈ." (ਸੋਪੁਰਖੁ) ੩ ਗੁਪਤ. ਗੂਢ. "ਗਿਰੀਵਾਨ ਵਾਚਾ ਅਤਿ ਗੋਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਵਭਾਸਾ ਬਹੁਤ ਗੂਢ ਹੈ. ਭਾਵ—ਸਮਝਣੀ ਔਖੀ ਹੈ। ੪ ਕਥਨ ਕੀਤੀ. ਦੇਖੋ, ਗੋ ੬. "ਮਨਮੁਖ ਗਲਾਂ ਗੋਈਆ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ੫ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਿੱਠੀ ਕੜ੍ਹੀ. ਲਾਪਸੀ। ੬ ਫ਼ਾ گوئی ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਤੂੰ ਕਹੇਂ. ਤੂੰ ਕਹੇਂਗਾ.

ਗੋਇਣ. ਦੇਖੋ, ਗੋਇਣ.

ਗੋਏਮ. ਫ਼ਾ گوئیم ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ. ਅਸੀਂ ਕਹੀਏ. ਅਸੀਂ ਕਹਾਂਗੇ.

ਗੋਸ. ਫ਼ਾ گوش ਗੋਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਨ. "ਦਰ ਗੋਸ ਕੁਨ ਕਰਤਾਰ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) ੨ ਦਸਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਗੁਰੁਵਿਲਾਸ ਵਿੱਚ ਸਜਾਹਗੋਸ਼ ਦੀ ਥਾਂ ਕੇਵਲ ਗੋਸ਼ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. ਬਾਸ਼ੇ ਗੋਸ਼ ਬਸੀਨਨਸੰਗਾ. (ਅ : ੫) ਦੇਖੋ, ਸਜਾਹਗੋਸ਼.

ਗੋਸਈਆ. ਗੋਸ੍ਵਾਮੀ। ੨ ਸੰਬੋਧਨ—ਹੇ ਗੋਸ੍ਵਾਮੀ। ਦੇਖੋ, ਗੁਸਈਆ. "ਹਰਿ ਰਾਖੁ ਮੇਰੇ ਗੋਸਈਆ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਗੋਸਟ, ਗੋਸਟਿ ਸੰ. ਗੋਸ੍ਠ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਊਆਂ ਦੇ ਠਹਿਰਣ ਦਾ ਥਾਂ. ਗੋਸ਼ਾਲਾ। ੨ ਸੰ. ਗੋਸ੍ਠੀ. ਸਭਾ. ਮਜਲਿਸ। ੩ ਭਾਵ—ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਾਰਤਾਲਾਪ. ਚਰਚਾ. "ਗੋਸਟਿ ਗਿਆਨ ਨਾਮ ਸੁਣਿ ਉਧਰੇ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਗੋਸਤ. ਫ਼ਾ گوشت ਗੋਸ਼੍ਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਾਸ. "ਭੂਤਾਂ ਇੱਲਾਂ ਕਾਗੀਂ ਗੋਸਤ ਭੱਖਿਆ." (ਚੰਡੀ ੩)

ਗੋਸਨਸੀਨੀ. ਫ਼ਾ گوشہ نشینی ਗੋਸ਼ਹਨਸ਼ੀਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿਨਾਰੇ ਬੈਠਣਾ. ਏਕਾਂਤਵਾਸ. "ਗੁਰਮੁਖ ਗੋਸਨਸੀਨੀ ਰਹਿਣਾ." (ਭਾਗੁ)

ਗੋਸਪੰਦ. ਫ਼ਾ گوسپند ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਕਰੀ. ਅਜਾ. ਛੇਲੀ.

ਗੋਸਲਾਂ. ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਜੋ ਜਿਲਾ ਲੁਦਿਆਨਾ, ਤਸੀਲ ਸਮਰਾਲਾ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਛੀਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ.

ਗੋਸਵ. ਦੇਖੋ, ਗਵਾਲੰਭ.

ਗੋਸਾ. ਫ਼ਾ گوشہ ਗੋਸ਼ਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੋਣਾ. ਕਿਨਾਰਾ. ਨੁੱਕਰ। ੨ ਕਮਾਣ ਦਾ ਸਿਰਾ. ਕੋਟਿ.

ਗੋਸਾਈ, ਗੋਸਾਂਈ ਗੋਸ੍ਵਾਮੀ. ਦੇਖੋ, ਗੁਸਈਆਂ ਅਤੇ ਗੁਸਾਈਂ. "ਗੋਸਾਈ ਸੇਵੀ ਸਚੜਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪੈਪਾਇ)

ਗੋਸ਼ਾਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਈਆਂ ਦਾ ਘਰ. ਗਊਵਾੜਾ.

ਗੋਹ. ਦੇਖੋ, ਗੋਧਾ. "ਏਕ ਗੋਹ ਕੋ ਲਯੋ ਮੰਗਾਈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੫੦) ਚੋਰ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਗੋਹ ਰਖਦੇ ਹਨ. ਉਸ ਦੀ ਕਮਰ ਨੂੰ ਰੱਸਾ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਮਕਾਨ ਪੁਰ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਦ ਗੋਹ ਪਤਨਾਲੇ ਦੇ ਸੁਰਾਖ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬਿਲ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਜਮਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਰੱਸੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਚੋਰ ਮਕਾਨ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗੁਹਾ.

ਗੋਹਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਮਯ. ਗੋਬਰ. "ਤ੍ਰਿਪਤੈ ਵਿਸਟਾ ਖਾਇ ਮੁਖਿ ਗੋਹੈ." (ਗੂਜ ਮ: ੪) "ਗੋਹੈ ਅਤੇ ਲਕੜੀ ਅੰਦਰਿ ਕੀੜਾ ਹੋਇ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਗੋਹਾਟੀ. ਦੇਖੋ, ਗਉਹਾਟੀ ਅਤੇ ਭੌਮਾਸੁਰ.

ਗੋਹਾਰ. ਦੇਖੋ, ਗੁਹਾਰ.

ਗੋਕਰਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਂ ਦਾ ਕੰਨ। ੨ ਇੱਕ ਨਗਰ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਉਂ ਦਾ ਤੀਰਥ, ਜੋ ਬੰਬਈ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਕਰਵਾਰ ਜਿਲੇ ਵਿੱਚ ਗੋਆ ਤੋਂ ੩੦ ਮੀਲ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੰਦਿਰ 'ਮਹਾਬਲੇਸ਼੍ਵਰ' ਹੈ. ਹਿੰਦੂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਲਿੰਗ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਰਾਵਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ੩ ਇੱਕ ਰਿਖੀ, ਜੋ ਗਾਂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚੋਂ ਜੰਮਿਆ ਸੀ। ੪ ਖੱਚਰ। ੫ ਵਿ—ਗਾਂ ਜੇਹੇ ਕੰਨਾਂ ਵਾਲਾ। ੬ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਮਾਕੂ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੱਤੇ ਗਾਂ ਕੇ ਕੰਨ ਜੇਹੇ ਹੋਂਦੇ ਹਨ.

ਗੋਕਲ, ਗੋਕੁਲ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਈਆਂ ਦਾ ਕੁਲ. ਗੋਵੰਸ਼। ੨ ਗਾਈਆਂ ਦਾ ਵੱਗ। ੩ ਮਥੁਰਾ ਦੇ ਦੱਖਣ ਪਾਸੇ ਜਮੁਨਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿੱਥੇ ਗੋਪਰਾਜ ਨੰਦ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਇੱਥੇ ਗਊਆਂ ਚਾਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ. ਹੁਣ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਬਹੁਤ ਲੋਕ "ਮਹਾਬਲ" ਸਦਦੇ ਹਨ.

ਗੋਖੁਰ. ਗਾਂ ਦਾ ਖੁਰ। ੨ ਗਾਂ ਦੇ ਖੁਰ ਦਾ ਲੱਗਾ ਨਿਸ਼ਾਨ। ੩ ਭੱਖੜਾ. ਗੋਖਰੂ.

ਗੋਖਰੂ. ਸੰ. ਗੋਕ੍ਸ਼ੁਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੱਖੜਾ, ਜੋ ਗੋ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਪੁਰ ਛੁਰੇ ਵਾਂਙ ਚੁਭਣ ਵਾਲਾ ਹੈ. ਗੋਕੰਟਕ। ੨ ਗਊ ਦਾ ਖੁਰ। ੩ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗਹਿਣਾ.

ਗੋਖਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਰਖਾ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਗੋਖਾ ਗੁਨ ਗਾਵੈਂ." (ਅਕਾਲ) ੨ ਮਹਤਮ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ, ਜੋ ਮਾਂਟਗੁਮਰੀ ਵਿੱਚ ਹੈ। ੩ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਿਕਰ ੯੮ ਵੇਂ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਹ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਦਾਰਜਿਲਿੰਗ ਜਿਲੇ ਵਿੱਚ ਹੁਣ "ਗੋਖ" ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ੪ ਸੰ. ਗੋ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਖਨਨ ਕਰੀਏ (ਖੋਦੀਏ) ਜਿਸ ਨਾਲ, ਨਖ. ਨਾਖੂਨ। ੫ ਕੁਦਾਲ.

ਗੋਖੁਰ. ਦੇਖੋ, ਗੋਕ੍ਸ਼ੁਰ.

ਗੋਖੁਰੂ. ਦੇਖੋ, ਗੋਖਰੂ.

ਗੋਖੂ. ਮਹਿਤਾ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਤਨ ਮਨ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ.

ਗੋਗੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੌਰਵ ਉਦਰ. ਭਾਰੀ ਪੇਟ. ਮੋਟਾ ਅਤੇ ਲਟਕਦਾ ਹੋਇਆ ਢਿੱਡ.

ਗੋਗਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਗਾ.

ਗੋਗਿਰਦ. ਫ਼ਾ گوگرد ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੰਧਕ. ਗੰਧਰਕ. ਦੇਖੋ, ਗੰਧਕ.

ਗੋਗ੍ਰਾਸ. ਦੇਖੋ, ਗਊਗ੍ਰਾਸ.

ਗੋਘਨ, ਗੋਘ੍ਨ ਸੰ. ਵਿ—ਬੈਲ ਅਥਵਾ ਗਊ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਗੋਹਤ੍ਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਤਿਥਿ. ਪਰਾਹੁਣਾ. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਰੀਤਿ ਸੀ ਕਿ ਪਰਾਹੁਣੇ ਦੇ ਘਰ ਆਉਣ ਪੁਰ ਉਸ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਲਈ ਗੋਹਤ੍ਯਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ. ਇਸ ਲਈ ਅਤਿਥਿ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗੋਘ੍ਨ ਪੈ ਗਿਆ. "अथापि ब्राह्मणाय वा राजन्याय वा अभ्यागताय वा महोक्षं वा महाजं वा पचेदेवमस्यातिथ्यं कुर्वन्तीति." (ਵਸ਼ਿਸ਼੍ਠ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਅ: ੪)

ਅਰਥਾਤ—ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਾਂ ਛਤ੍ਰੀ ਦੇ ਅਭ੍ਯਾਗਤ ਹੋਣ ਪੁਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵਡਾ ਬੈਲ ਜਾਂ ਵਡਾ ਬਕਰਾ ਪਕਾਵੇ, ਇਸ ਤਰਾਂ ਮਿਹਮਾਨਦਾਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ.[1]

ਗੋਚਰ. ਸੰ. ਵਿ—ਜੋ ਗੋ (ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ) ਦਾ ਵਿਸ਼ਯ ਹੈ. ਭਾਵ—ਪ੍ਰਤੱਖ. "ਗੋਚਰ ਹੇਤ ਸਰੂਪ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਪੁਰ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸਯ ਪਦਾਰਥ। ੪ ਗਊਆਂ ਦੇ ਚਰਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ (ਚਰਾਂਦ).

ਗੋਚਰਮ. ਸੰ. ਗੋਚਮੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਂ ਅਥਵਾ ਬੈਲ ਦੀ ਖੱਲ. ਵੈਸ਼੍ਯ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਧਾਰਣ ਸਮੇਂ ਗਾਂ ਅਥਵਾ ਬਕਰੇ ਦਾ ਚਰਮ ਪਹਿਰਣਾ ਵਿਧਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਵਸ਼ਿਸ਼੍ਠ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ, ਅ: ੧੧। ੨ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇੱਕ ਖਾਸ ਮਾਪ. ਡੇਢ ਸੌ ਗਜ ਲੰਮੀ ਅਤੇ ਇਤਨੀ ਹੀ ਚੌੜੀ. ਕਈ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ੨੧੦੦ ਹੱਥ ਲੰਮਾ ਅਤੇ ਇਤਨਾ ਹੀ ਚੌੜਾ "ਗੋਚਰਮ" ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਚੜਸਾ.

ਗੋਚਰਾ. ਵਿ—ਅਧੀਨ. ਵਸ਼ੀਭੂਤ. "ਤੇਰੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਤੁਧੈ ਹੀ ਗੋਚਰੇ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫)

ਗੋਚੰਦਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਚੰਦਨ. ਗੋਸ਼ੀਸੰ ਚੰਦਨ. ਸੁਸ਼੍ਰੁਤ ਨੇ ਇਸ ਚੰਦਨ ਦੇ ਅਨੇਕ ਗੁਣ ਲਿਖੇ ਹਨ.

ਗੋਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਪਦਾਰਥ। ੨ ਗਊ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਦੁੱਧ ਘੀ ਆਦਿਕ। ੩ ਹਿੰਦੂਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਸੰਕਰ ਜਾਤਿ।

[1] ਵੈਦਿਕ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਦੇ ਵੇਲੇ ਭੀ ਗਾਂ ਮਾਰਣ ਦੀ ਰੀਤਿ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਗੋਭਿਲ ਗ੍ਰਿਹ੍ਯ ਸੂਤ੍ਰ ੪—੧੦—੩.

੪ ਫ਼ਾ ਗੋਜ਼. ਅਪਾਨਵਾਯੁ. ਵਾਉਕਾ. ਪੱਦ.

ਗੋਜ਼ਨ. ਦੇਖੋ, ਗਵਜ਼ਨ.

ਗੋਜੀ. ਗੋਧੂਮ (ਗੰਦਮ) ਅਤੇ ਜੌਂ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਅੰਨ। ੨ ਗੋਜ਼ੀ. ਪਾਦੜ. ਦੇਖੋ, ਗੋਜ ੪.

ਗੋਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਗਜ਼ੀ. ਕਿਨਾਰਾ. ਗੋਠ. ਦੇਖੋ, ਗੁਠ ਧਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗੋਟੀ.

ਗੋਟਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਨਹਿਰੀ ਅਥਵਾ ਰੁਪਹਿਰੀ ਤਾਰਾਂ ਦਾ ਫੀਤਾ, ਜੋ ਵਸਤ੍ਰਾਂ ਪੁਰ ਸ਼ੋਭਾ ਲਈ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਗੋਟੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਤਰੰਜ ਚੌਪੜ ਆਦਿਕ ਦਾ ਮੁਹਰਾ ਅਤੇ ਨਰਦ. "ਬਨਾਕਰ ਸੂਰਤਾਂ ਗੋਟੀ ਪਰਾਕ੍ਰਮ ਸਾਰ ਪਾਸਾ ਕਰ." (ਸਲੋਹ)

ਗੋਠ. ਦੇਖੋ, ਗੋਟ ੧ ਅਤੇ ਗੁਠ ਧਾ। ੨ ਚੌਕੜੀ (ਚਪਲੀ) ਲਾਕੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਗੋਡ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਡਾਈ. ਗੋਡੀ. ਜਿਵੇਂ—ਇਸ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਇਕ ਗੋਡ ਪਈ ਹੈ। ੨ ਗੋਡਾ. ਜਾਨੁ. "ਸੋਵਨੁ ਹੋਇਗੋ ਲਾਂਬੇ ਗੋਡ ਪਸਾਰਿ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਗੋਂਡ. ਸੰ. ਗੋਾਡ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਜੰਗਲੀ ਜਾਤੀ, ਜੋ ਭੀਲਾਂ ਤੁੱਲ ਹੈ। ੨ ਵਿ—ਤੁੰਨਲ. ਜਿਸ ਦੀ ਤੁੰਨ ਦਾ ਮਾਸ ਬਾਹਰ ਉਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਗੋਡਣਾ, ਗੋਡਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਗੁੱਡਣਾ, ਖੋਦਣਾ। ੨ ਧਸਾਉਣਾ. ਖੁਭਾਉਣਾ। ੩ ਉਕਸਾਉਣਾ. ਭੜਕਾਉਣਾ। ੪ ਦੁਖਾਉਣਾ. ਤੰਗ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਮੁੜੀ ੩। ੫ ਨਦੀਨ ਕੱਢਣਾ. ਖੇਤੀ ਦੀ ਗੁਡਾਈ ਕਰਨੀ. "ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਦੁਇ ਕਰਹੁ ਬਸੋਲੇ ਗੋਡਹੁ ਧਰਤੀ ਭਾਈ." (ਬਸੰ ਮ: ੧) ਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਅਤੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਇਹ ਦੋ ਕੁਦਾਲ ਬਣਾਓ, ਅੰਤਹਕਰਣ ਰੂਪ ਜ਼ਮੀਨ ਗੋਡੋ.

ਗੋਡੀ. ਗੋਡਣ (ਗੁਡਾਈ) ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਗੋਡੇ ਪਰਣੇ (ਜਾਨੁ ਬਲ) ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਜਿਵੇਂ—ਉੱਠ ਨੇ ਗੋਡੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ.

ਗੋਣ. ਦੇਖੋ, ਗੂਣ। ੨ ਸੰ. ਬੈਲ.

ਗੋਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਤਾ. ਟੁੱਬੀ। ੨ ਗੁਤਾਵਾ. ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਚਾਰਨ ਲਈ ਤੂੜੀ ਆਦਿਕ ਪੱਠਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਇਆ ਅੰਨ. "ਜੈਸੇ ਗਊ ਕਉ ਗੋਤ ਖਵਾਈਦਾ ਹੈ." (ਜਸਭਾਮ) ੩ ਸੰ. ਗੋਤ੍ਰ. ਕੁਲ. ਵੰਸ਼. ਖ਼ਾਨਦਾਨ.

ਗੋਤਕੁਨਾਲਾ, ਗੋਤਕੁਨਾਲੀ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਤ੍ਰਸ੍ਥਾਲੀ. ਨਵੀਂ ਵਿਆਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਗੋਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨ ਲਈ, ਕੁਨਾਲੀ ਵਿੱਚ ਭੋਜਨ ਪਰੋਸਕੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਇੱਕ ਥਾਂ ਖਾਣ ਦੀ ਰੀਤਿ. "ਇਸ ਕੋ ਭਯੋ ਨ ਗੋਤਕੁਨਾਲਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੋਤਮ. ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਗੋਤਮ ਦਾ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੋ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਨਾਲ ਤਮ (ਅੰਧਕਾਰ) ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

੨ ਇੱਕ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਰਿਖੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅਕ੍ਸ਼ਪਾਦ ਭੀ ਹੈ. ਇਹ ਈਸਵੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ੬੦੦ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਇਸ ਨੇ ਨ੍ਯਾਯ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ੫੩੨ ਸੂਤ੍ਰ ਬਣਾਏ ਹਨ, ਇਸੇ ਲਈ ਨ੍ਯਾਯ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅਕ੍ਸ਼ਪਾਦ ਦਰਸ਼ਨ ਹੈ। ੩ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਰਿਖੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਗੌਤਮ ਵੰਸ਼ ਚੱਲਿਆ ਹੈ।

੪ ਗੌਤਮ. ਗੋਤਮ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ "ਸ਼ਰਦ੍ਵਤ" ਜਿਸ ਦੀ ਕਥਾ ਰਾਮਾਯਣ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਹ ਅਹਲ੍ਯਾ ਦਾ ਪਤਿ ਅਤੇ ਜਨਕ ਦੇ ਪੁਰੋਹਿਤ ਸਤਾਨੰਦ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ. ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਹਲ੍ਯਾ ਮਹਾ ਸੁੰਦਰੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਇੰਦ੍ਰ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ. ਇੱਕ ਦਿਨ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਮੁਰਗਾ ਬਣਾਕੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਂਗ ਦਿਵਾਈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਗੌਤਮ ਅਗੇਤਾ ਹੀ ਨਦੀ ਪੁਰ ਨ੍ਹਾਉਂਣ ਚਲਾ ਗਿਆ. ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਅਹਲ੍ਯਾ ਨਾਲ ਕੁਕਰਮ ਕੀਤਾ, ਜਦ ਗੋਤਮ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਲਾਰੂਪ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਪੁਰ ਹਜ਼ਾਰ ਭਗ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੋਣ ਦਾ ਸ੍ਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਅਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਨੂੰ ਖਈ ਰੋਗ ਲਾ ਦਿੱਤਾ.

ਵਾਲਮੀਕ ਕਾਂਡ ੧ ਅ: ੪੭-੪੮ ਵਿੱਚ ਲੇਖ ਹੈ ਕਿ ਅਹਲ੍ਯਾ ਖ਼ੁਦ ਇੰਦ੍ਰ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ. ਇੰਦ੍ਰ ਗੌਤਮ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਰਿਖੀ ਦੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਉਸ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਅਹਲ੍ਯਾ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ. ਜਦ ਘਰੋਂ ਇੰਦ੍ਰ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ ਤਦ ਗੌਤਮ ਆ ਨਿਕਲਿਆ. ਰਿਖੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੇ ਪਾਪੀ! ਤੂੰ ਨਪੁੰਸਕ ਹੋਜਾ. ਇਤਨਾ ਕਹਿਣ ਪੁਰ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਫੋਤੇ ਝਤ ਗਏ. ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ, ਪਿਤਰਾਂ ਦੇ ਦੇਵਤਾ "ਕਵ੍ਯਵਾਹਨ" ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਮੀਢਾ ਬਲਿਦਾਨ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਫੋਤੇ ਤੋੜਕੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਜੜੇ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਨਪੁੰਸਕਪੁਣਾ ਦੂਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਖੱਸੀ ਮੀਢਾ ਬਲਿਦਾਨ ਦੇਣਾ ਵਿਧਾਨ ਹੋਇਆ.

ਆਸ਼੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਰਿਖੀ ਨੇ ਅਹਲ੍ਯਾ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਅਦ੍ਰਿਸ਼੍ਯ (ਗਾਯਬ) ਹੋਕੇ ਇਸ ਆਸ਼੍ਰਮ ਪਈਰਹੁ ਅਰ ਕੇਵਲ ਪਵਨ ਆਹਾਰ ਕਰ, ਜਦ ਤਕ ਰਾਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਤੇਰੀ ਇਹੀ ਦਸ਼ਾ ਰਹੇਗੀ. ਰਾਮ ਦੀ ਚਰਣਰਜ ਛੁਹਿਣ ਤੋਂ ਤੇਰਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਅਸਲ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰੇਂਗੀ. ਸੋ ਜਦ ਰਾਮ ਗੌਤਮ ਦੇ ਆਸ਼੍ਰਮ ਆਏ, ਤਦ ਅਹਲ੍ਯਾ ਪਹਿਲੇ ਜੇਹੀ ਬਣਕੇ ਗੌਤਮ ਨੂੰ ਮਿਲੀ. "ਗੋਤਮਨਾਰਿ ਅਹਲਿਆ ਤਾਰੀ." (ਮਾਲੀ ਨਾਮਦੇਵ) ਦੇਖੋ, ਅਹਲਿਆ। ੫ ਇੱਕ ਪਰਬਤ, ਜੋ ਨਾਸਿਕ ਪਾਸ ਹੈ, ਜਿੱਥੋਂ ਗੋਦਾਵਰੀ ਨਦੀਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ੬ ਦੇਖੋ, ਗੌਤਮ.

ਗੋਤਮਨਾਰਿ. ਅਹਲ੍ਯਾ. ਦੇਖੋ, ਗੋਤਮ ੪ ਅਤੇ ਅਹਲਿਆ। ੨ ਦੇਖੋ, ਉਮਾਪਤਿ ਅਤੇ ਸੀਸਧਰਨਿ.

ਗੋਤਮੀ. ਦੇਖੋ, ਗੌਤਮ ੨.

ਗੋਤਮੀ ਸਿਲਾ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪੱਥਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਪੂਜਦੇ ਹਨ. ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਡੁਬਦਾ. ਕਈ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਲੰਕਾ ਜਾਣ ਲਈ ਗੋਤਮੀ ਸਿਲਾ ਦਾ ਹੀ ਪੁਲ ਬੱਧਾ ਸੀ.

ਗੋਤਮੁ. ਦੇਖੋ, ਗੋਤਮ ੪.

ਗੋਤਾ. ਅ਼. ਗ਼ੋਤ਼ਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਟੁੱਬੀ. ਡੁਬਕੀ.

ਗੋਤਾਚਾਰ. ਦੇਖੋ, ਗੋਤ੍ਰਾਚਾਰ। ੨ ਚਾਰ ਜਾਤੀਆਂ. ਚਾਰ ਕ਼ਿਸਮਾਂ.

ਭਾਵ—ਅਨੇਕ ਭੇਦ. "ਪਾਰਸ ਪਰਸ ਹੋਤ ਕਨਿਕ ਅਨੇਕ ਧਾਤੁ, ਕਨਿਕ ਸੇ ਅਨਿਕ ਨ ਹੋਤ ਗੋਤਾਚਾਰ ਜੀਉ." (ਭਾਗੁ ਕ) ਫੇਰ ਸੋਨੇ ਤੋਂ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਧਾਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ. ਭਾਵ ਸਿੱਖਮਤ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਅਨੇਕ ਵਰਣ ਸਿੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ.

ਗੋਤੀ. ਵਿ—ਗੋਤ ਦਾ. ਗੋਤ੍ਰੀਯ.

ਗੋਤੀਤ. ਵਿ—ਗੋ (ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ) ਤੋਂ ਅਤੀਤ (ਪਰੇ). ਜੋ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਵਿਸਯ ਨਹੀਂ. ਅਗੋਚਰ.

ਗੋਤ੍ਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋ ਗੋ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਦੀ ਤ੍ਰ (ਰਖ੍ਯਾ) ਕਰੇ. ਪਰਬਤ. ਪਹਾੜ। ੨ ਸੰਤਾਨ. ਔਲਾਦ। ੩ ਕੁਲ. ਖ਼ਾਨਦਾਨ। ੪ ਸਮੂਹ. ਸਮੁਦਾਯ. ਝੁੰਡ। ੫ ਨਾਮ। ੬ ਸੰਪੱਤਿ. ਵਿਭੂਤਿ। ੭ ਵਨ. ਜੰਗਲ। ੮ ਰਸਤਾ. ਮਾਰਗ.

ਗੋਤ੍ਰਪਾਲ. ਵਿ—ਗੋਤ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਗੋਤ੍ਰਾਚਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਤ੍ਰਾਖ੍ਯਾ. ਗੋਤ ਦਾ ਨਾਮ। ੨ ਗੋਤ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਉੱਚਾਰਣ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੩ ਗੋਤ੍ਰ ਦਾ ਆਚਾਰ. ਕੁਲਰੀਤੀ.

ਗੋਦ. ਸੰ. ਕ੍ਰੋਡ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਦੀ. ਉਛੰਗ। ੨ ਸੰ. ਗੋਦ. ਵਿ—ਗਊ ਦੇਣ ਵਾਲਾ.

ਗੋਂਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁੰਦਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਵਿਉਂਤ. ਤਜਵੀਜ਼। ੩ ਗੂੰਦ। ੪ ਦੇਖੋ, ਗੋਇੰਦ ੩.

ਗੋਂਦਨੀ. ਦੇਖੋ, ਇੰਗੁਦੀ.

ਗੋਂਦਪੁਰ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂ ਕੀ ਟਾਲ੍ਹੀਆਂ.

ਗੋਦਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਦੜੀ. ਨਗੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਗੁੰਦੀ ਹੋਈ ਓਢਨੀ. ਰੂਈਦਾਰ ਵਸਤ੍ਰ. ਰਜਾਈ. "ਕਾਹੂੰ ਗਰੀ ਗੋਦਰੀ ਨਾਹੀ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਗੋਂਦਲਾ ਬਾਰ. ਭਿੰਗੇ ਅਤੇ ਮਾਂਗਟ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦਾ ਇਲਾਕਾ. "ਬਾਰ ਗੋਂਦਲਾ ਕੀ ਰਹੈ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਸਿੱਖ." (ਮਹਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

ਗੋਦੜੀ. ਦੇਖੋ, ਗੋਦਰੀ.

ਗੋਦੜੀਆ. ਗੋਦੜੀ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਘਨਾਮਸਤ ੩। ੩ ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਦੇ ਗੋਰੇ ਦਾ ਇੱਕ ਸੇਵਕ, ਜੋ ਵਡਾ ਗੁਰਮੁਖ ਸੀ. ਇਹ ਨਿੱਤ ੨੧. ਪਾਠ ਜਪੁ ਦੇ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਕਿਰਤ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ. ਜਦ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਮਦਮੇ ਉਤਰੇ, ਤਦ ਇਹ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਾਜਿਰ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਭਾਈ ਕੇ ਚੱਕ ਪਧਾਰੇ, ਤਦ ਇਸ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਤੇ ਸੰਗਤਿ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲਿਆ.

ਗੋਂਦਾ. ਇੱਕ ਖਤ੍ਰੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦੇਵ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਨਗਰ ਵਸਾਇਆ। ੨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਕਾਬੁਲ ਭੇਜਿਆ. ਇਸ ਨੇ ਇੱਕ ਵੇਰ ਧ੍ਯਾਨ ਵਿੱਚ ਚਰਣ ਫੜਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚਿਰ ਤੀਕ ਕੀਰਤਪੁਰ ਬੈਠੇ ਅਚਲ ਕਰ ਰੱਖਿਆ ਸੀ. ਇਸ ਨੂੰ ਕਈ ਸਿੱਖ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰੀਆ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੀਆ ੨। ੩ ਦੇਖੋ, ਗੋਇੰਦਾ। ੪ ਮੂਲੋਵਾਲ (ਰਾਜ ਪਟਿਆਲਾ) ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਇੱਕ ਜੱਟ, ਜੋ ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਚੌਧਰੀ ਥਾਪਿਆ। ੫ ਦੇਖੋ, ਗੂੰਦਾ.

ਗੋਦਾਵਰਿ, ਗੋਦਾਵਰੀ ਗੋ (ਸ੍ਵਰਗ)ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਦੱਖਣ ਦੀ ਇੱਕ ਨਦੀ, ਜੋ ਪੂਰਵੀ ਘਾਟਾਂ ਤੋਂ ਤ੍ਰਿਅੰਬਕ (ਤ੍ਰਯੰਬਕ) ਪਾਸੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ੮੯੮ ਮੀਲ ਵਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਖਾਡੀ ਵਿੱਚ ਡਿਗਦੀ ਹੈ. ਅਬਿਚਲਨਗਰ (ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ) ਇਸੇ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਹੈ. "ਗੰਗਾ ਜਉ ਗੋਦਾਵਰਿ ਜਾਈਐ." (ਰਾਮ ਨਾਮਦੇਵ) "ਸੁਰ ਸੁਰੀ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਜਮੁਨਾ ਗੋਦਾਵਰੀ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਬ੍ਰਹਮਵੈਵਰਤ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਣੋਖੀ ਕਥਾ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਤੀਰਥ ਕਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਇੱਕ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਕਾਮੀ ਨੂੰ ਮਿਲ ਗਈ. ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਮ ਦੇ ਸੇਵਕ ਨੇ ਜੋਰਾਵਰੀ ਭੋਗ ਕੀਤਾ. ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਪਰਪੁਰਖ ਦੇ ਵੀਰਯ ਨੂੰ ਤ੍ਯਾਗ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਵਡਾ ਸੁੰਦਰ ਬਾਲਕ ਤੁਰਤ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ. ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਪੁਤ੍ਰ ਸਮੇਤ ਰੋਂਦੀ ਹੋਈ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਪਾਸ ਆਈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਸੁਣਾਈ. ਪਤੀ ਨੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਤ੍ਯਾਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਪੁਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਨੇ ਤਪ ਅਤੇ ਯੋਗਾਭ੍ਯਾਸ ਕਰਨਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੁੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਗੋਦਾਵਰੀ ਨਦੀ ਰੂਪ ਹੋਕੇ ਸੰਸਾਰ ਪੁਰ ਵਹਿਣ ਲੱਗੀ.

ਬ੍ਰਹਮਾਂਡ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੋਤਮਰਿਖੀ, ਇਕ ਮੋਈ ਹੋਈ ਗਊ ਦੇ ਜਿੰਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਿਵ ਦੀਆਂ ਜਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਗੰਗਾ ਦੀ ਧਾਰਾ ਲਿਆਇਆ, ਉਸੇ ਤੋਂ ਗੋਦਾਵਰੀ ਨਦੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਉਂ ਗੌਤਮੀ ਹੋਇਆ. ਗੋਦਾਵਰੀ ਦੇ ਕੁੰਭ ਬਾਬਤ ਦੇਖੋ, ਕੁੰਭ ੧੦ (ੲ).

ਗੋਦੀ. ਦੇਖੋ, ਗੋਦ.

ਗੋਧਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਊਰੂਪ ਧਨ. ਗਊਆਂ ਦਾ ਵੱਗ. "ਬੇਨੁ ਬਜਾਵੈ ਗੋਧਨ ਚਰੈ." (ਮਾਲੀ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਗੋਵਰਧਨ ਪਹਾੜ. "ਰੱਛਨ ਗੋਧਨ ਕੇ ਹਿਤ ਕਾਨ ਉਠਾਯਲਯੋ ਗਿਰਿ ਗੋਧਨ ਜੈਸੇ." (ਚੰਡੀ ੧)

ਗੋਧਯੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਧੇਯ. ਗੋਧਾ (ਗੋਹ) ਦੇ ਚੰਮ ਦਾ ਅੰਗੁਲਿਤ੍ਰਾਣ. ਤੀਰ ਚਲਾਉਣ ਸਮੇਂ ਅੰਗੂਠੇ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਲਈ ਪਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਚਮੋਟਾ. "ਸਨੱਧ ਬੱਧ ਗੋਧਯੰ." (ਰਾਮਾਵ) ਦੇਖੋ, ਗੋਧਾ ੨.

ਗੋਧਰ. ਗੋ (ਕਿਰਣ) ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਿਰਣਧਰ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ੨ ਸੂਰਜ। ੩ ਗੋ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ੇਸਨਾਗ। ੪ ਗੋ (ਜਲ) ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਜਲਧਰ. ਬੱਦਲ.

ਗੋਧਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਹ. ਕਿਰਲੀ ਦੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਇੱਕ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵ. Land Saurian. ਦੇਖੋ, ਅੰਗੁਲਿਤ੍ਰਾਣ। ੨ ਕਮਾਣ ਦੇ ਚਿੱਲੇ ਦੀ ਚੋਟ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਖੱਬੇ ਪਹੁੰਚੇ ਪੁਰ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਚਮੜਾ. ਦੇਖੋ, ਗਧਯੰ.

ਗੋਧਾਂਗੁਲਿਤ੍ਰਾਣ. ਗੋਧਾ (ਗੋਹ ਦੇ ਚੰਮ) ਦਾ ਅੰਗੁਲਿਸ੍ਤ੍ਰਾਣ. ਦੇਖੋ,

ਅੰਗੁਲਿਤ੍ਰਾਣ ਅਤੇ ਗੋਧਾ. "ਹਠੀ ਬਾਂਧ ਗੋਧਾਂਗੁਲਿਤ੍ਰਾਣ ਬਾਂਕੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫)

ਗੋਧੂਮ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੰਦਮ. ਕਣਕ। ੨ ਨਾਰੰਗੀ। ੩ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਭਾਫ.

ਗੋਧੂਲਿਵੇਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਿਨ ਛਿਪਣ ਦਾ ਵੇਲਾ, ਜਦ ਗਾਈਆਂ ਚਰਕੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੁਰਾਂ ਤੋਂ ਗਰਦ ਉਠਦੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਧੇਨੁਧੂਲਿ ਵੇਲਾ.

ਗੋਨ, ਗੋਨਿ } ਦੇਖੋ, ਗੂਣ. "ਗਿਆਨ ਗੋਨ ਭਰਡਾਰੀ." (ਕੇਦਾ ਕਬੀਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਪਹਿਲਾ ਪੂਤ.

ਗੋਪ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਊ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਗੋਪਾਲਕ. ਗਵਾਲਾ। ੨ ਗੋ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਨੂੰ ਪਾਲਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗੋਪਨ.

ਗੋਪਤਾ. ਵਿ—ਗੋਪ੍ਤਾ. ਰਕ੍ਸ਼ਕ. ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਦਾਸਨ ਕੋ ਗੋਪਤਾ ਸੁ ਨੰਦ ਕੋ ਉਬਾਰੈ ਕਯੋਂ ਨ?" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੋਪਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੈਲਜਾਂ ਗਾਂ ਦਾ ਪੈਰ। ੨ ਗਊ ਦੇ ਪੈਰ ਦਾ ਜ਼ਮੀਨ ਪੁਰ ਲੱਗਾ ਚਿੰਨ੍ਹ. ਦੇਖੋ, ਗੋਖੁਰ.

ਗੋਪਦ ਸੁਵਨ. ਗਾਂ ਦੇ ਪੈਰੋਂ ਜੰਮਿਆ ਤਮਾਕੂ. ਦੰਤ—ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਜਮਦਗਨਿ ਦੀ ਕਾਮਧੇਨੁ ਨੂੰ ਸਹਸ੍ਰਬਾਹੁ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਲੈਣਾ ਚਾਹਿਆ, ਗਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਉਡ ਗਈ, ਆਕਾਸ਼ ਵੱਲ ਜਾਂਦੀ ਗਊ ਨੂੰ ਸਹਸ੍ਰਬਾਹੁ ਨੇ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ, ਪੈਰ ਵਿੱਚ ਤੀਰ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਜੋ ਲਹੂ ਡਿੱਗਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਤਮਾਕੂ ਪੈਦਾ ਹੋਯਾ. ਇਸੇ ਰਵਾਯਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸੌ ਸਾਖੀ ਅਤੇ ਗੁਪ੍ਰਸੂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—"ਗੋਪਦ ਸੁਵਨ ਦੀਨਾ ਸ੍ਰਾਪ ਬਨਾਇ".

ਗੋਪਨ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਖ੍ਯਾ। ੨ ਲੁਕਾਉਣਾ. ਦੁਰਾਉ। ੩ ਜੁਗੁਪਸਨ. ਨਿੰਦਣਾ. "ਜਿਨਿ ਗੁਰ ਗੋਪਿਆ ਆਪਣਾ ਤੇ ਨਰ ਬੁਰਿਆਰੀ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੋਰ) "ਜੋ ਗੁਰ ਗੋਪੇ ਆਪਣਾ ਸੁ ਭਲਾ ਨਾਹੀ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧) ਦੇਖੋ, ਗੁਪ ਧਾ.

ਗੋਪਨੀਯ. ਵਿ—ਛੁਪਾਉਣ ਲਾਇਕ੍। ੨ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਨ ਯੋਗ੍ਯ.

ਗੋਪਪਤਿ. ਵਿ—ਗਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨੰਦ, ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਪਾਈ.

ਗੋਪਲਾ. ਗੋਪਾਲ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗੋਪਾਲ ੫. "ਨ੍ਰਿਪੰ ਗੋਪਲਾਯੰ ਖਰੋ ਖੇਤ ਗਾਜੈ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਗੋਪਾ. ਗੋਪ੍ਤਾ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰ. ਵਿ—ਛੁਪਾਉਣ (ਲੁਕੋਣ) ਵਾਲਾ। ੩ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਪ ਜਾਤਿ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਅਹੀਰਨ। ੫ ਬੁੱਧ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਯਸ਼ੋਧਰਾ ਭੀ ਹੈ.

ਗੋਪਾਸ੍ਟਮੀ. ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ੮, ਜਿਸ ਦਿਨ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਗਾਈਆਂ ਚਾਰਣੀਆਂ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ. ਹੁਣ ਇਹ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਤਯੋਹਾਰ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਿਨ ਹਿੰਦੂ ਗਾਈਆਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਪਹਿਨਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਉੱਤਮ ਭੋਜਨ ਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ.

ਗੋਪਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ। ੨ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. ਜਗਤਪਾਲਕ ਵਾਹਗੁਰੂ. "ਹੇ ਗੋਬਿੰਦ ਹੇ ਗੋਪਾਲ!" (ਮਲਾ ਮ: ੫) "ਜਗੰਨਾਥ ਗੋਪਾਲ ਮੁਖਿ ਭਣੀ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ੩ ਗਵਾਲਾ. ਗੋਪ. ਅਹੀਰ। ੪ ਤਲਵੰਡੀ ਦਾ ਪਾਧਾ, ਜਿਸ ਪਾਸ ਬਾਬਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਨੇ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਹਿਸਾਬ ਪੜ੍ਹਨ ਬੈਠਾਇਆ ਸੀ. "ਜਾਲਿ ਮੋਹ ਘਸਿਮਸਿ ਕਰਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ਸ਼ਬਦ ਇਸੇ ਪਰਥਾਇ ਉਚਰਿਆ ਹੈ। ੫ ਗੁਲੇਰ ਦਾ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨਾਲ ਲੜਿਆ. ਦੇਖੋ, ਗੋਪਲਾ। ੬ ਫ਼ਾ گرز ਗਦਾ. ਧਾਤੁ ਦਾ ਮੂਸਲ. "ਹਮਹ ਖੰਜਰੋ ਗੁਰਜ ਗੋਪਾਲ ਨਾਮ." (ਹਕਾਯਤ ੧੦)

ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ. ਦੇਖੋ, ਸੁਧਾਸਰ ੨.

ਗੋਪਿਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਪੀ. ਗਵਾਲਨ. ਅਹੀਰਨ.

ਗੋਪੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਪ (ਗੋਪਾਲਕ) ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਗਵਾਲਨ. ਅਹੀਰਨ. "ਘੜੀਆਂ ਸਭੇ ਗੋਪੀਆ ਪਹਰ ਕੰਨ੍ਹ ਗੋਪਾਲ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਭਾਵ—ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ. "ਨਾਚੰਤੀ ਗੋਪੀ ਜੰਨਾ." (ਧਨਾ ਨਾਮਦੇਵ) ੩ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਦਾ ਇੱਕ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨੀ ਸਿੱਖ। ੪ ਇੱਕ ਭਾਰਦ੍ਵਾਜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਧਰਮਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੋਇਆ.

ਗੋਪੀਆ. ਦੇਖੋ, ਗੋਵਣ.

ਗੋਪੀਚੰਦ. ਬੰਗਾਲ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰੰਗਪੁਰ (ਰੰਗਵਤੀ) ਦਾ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਭਰਥਰੀ (ਹਰਿਭਰਤ੍ਰਿ) ਦੀ ਭੈਣ ਮੇਨਾਵਤੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਪਾਟਮਦੇਵੀ ਦਾ ਪਤੀ ਸੀ. ਇਹ ਵਿਰਾਗ ਦੇ ਕਾਰਣ ਰਾਜ ਤ੍ਯਾਗਕੇ ਜਲੰਧਰ ਨਾਥ ਯੋਗੀ ਦਾ ਚੇਲਾ ਹੋਇਆ। ੨ ਇੱਕ ਜੋਗੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨਾਲ ਹੋਈ. "ਬੋਲੈ ਗੋਪੀਚੰਦ ਸਤਿ ਸਰੂਪ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧)

ਗੋਪੀਚੰਦਨ. ਦ੍ਵਾਰਿਕਾ ਪਾਸ ਇੱਕ ਗੋਪੀਤਾਲ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਣ ਪੁਰ ਵਿਯੋਗ ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਗੋਪੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਜਾਗੇ ਸਨ. ਇਸ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਗੋਪੀਚੰਦਨ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ. ਵੈਸਨਵ ਲੋਕ ਇਸ ਦਾ ਤਿਲਕ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਪਦਮਪੁਰਾਣ ਦੇ ਉੱਤਰਖੰਡ ਦੇ ਅਧ੍ਯਾਯ ੩੦ ਅਤੇ ੬੯ ਵਿੱਚ ਗੋਪੀਚੰਦਨ ਦਾ ਵਡਾ ਮਹਾਤਮ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. "ਕਿਨ ਹੂੰ ਤਿਲਕ ਗੋਪੀਚੰਦਨ ਲਾਇਆ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੫)

ਗੋਪੀਨਾਥ, ਗੋਪੀਪਤਿ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਸਨ, ਜੋ ਗੋਪੀਆਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਹੈ। ੨ ਰਿਸੀਕੇਸ਼. ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਕ. "ਗੋਪੀਨਾਥ ਸਗਲ ਹੈ ਸਾਥੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਗੋਪੀਪਤਿ ਸਸਿ. ਗੁਰੁਵਿਲਾਸ ੬ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਚੰਦ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪਹੇਲੀ ਦੇ ਢੰਗ ਆਇਆ ਹੈ. ਗੋਪੀਪਤਿ (ਕ੍ਰਿਸਨ) ਸਸਿ (ਚੰਦ).

ਗੋਪੁੱਛ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਊ ਦੀ ਪੂਛ। ੨ ਬਾਂਦਰ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤੀ. ਗੋਲਾਂਗੂਲ, ਜਿਸ ਦੀ ਦੁੰਮ ਗਾਂ ਜੇਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੩ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦਾ

ਇੱਕ ਵਾਜਾ.

ਗੋਪੀ. ਦੇਖੋ, ਗੋਪਨ.

ਗੋਪਜ. ਵਿ—ਛੁਪਾਉਣ ਯੋਗਜ. ਗੋਪਨੀਯ। ੨ ਰਖ੍ਯਾ ਯੋਗਜ.

ਗੋਫਣ, ਗੋਫਨ ਸੰ. ਗੋਫਣਾ ਅਤੇ ਭਿੰਦਿਪਾਲ. ਗੋਪੀਆ. ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਗੋਲਾ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਯੰਤ੍ਰ. "ਗੋਫਣ ਗੁਰਜ ਕਰਤ ਚਮਕਾਰੀ." (ਰਾਮਾਵ)

ਗੋਬਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਵਿਟ. ਗੋਮਯ. ਗੋਹਾ.

ਗੋਬਰਧਨ. ਦੇਖੋ, ਗੋਵਰਧਨ.

ਗੋਬਰਾਗਨਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਹੇ ਦੀ ਅੱਗ.

ਗੋਬਰਿ. ਤੋਬਰ ਕਰਕੇ. ਗੋਹੇ ਨਾਲ. "ਗੋਬਰਿ ਤਰਣੁ ਨ ਜਾਈ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਗੋਬਰੀ. ਵਿ—ਗੋਹੇ ਦੀ. ਗੋਹੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਬਰ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਮਿੱਟੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਲੇਪਨ ਕਰੀਦਾ ਹੈ.

ਗੋਬਿਦ, ਗੋਬਿੰਦ ਸੰ. ਗੋਵਿੰਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਊ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਦੇਵ। ੨ ਗ੍ਯਾਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਯੋਗ੍ਯ ਵਾਹਗੁਰੂ। ੩ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀਪਾਲਕ ਕਰਤਾਰ। ੪ ਗੋ (ਗੁਰਬਾਣੀ) ਕਰਕੇ ਜੋ ਵਿੰਦ (ਲੱਭਿਆ ਜਾਵੇ) ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. ਕਰਤਾਰ. "ਮਨਹੁ ਨ ਬੀਸਰੈ ਗੁਣਨਿਧਿ ਗੋਬਿਦਰਾਇ." (ਬਾਵਨ) "ਗੁਣਗਾਇ ਗੋਬਿੰਦ ਅਨਦੁ ਉਪਜੈ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੫ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਭੰਡਾਰੀ ਗੋਤ ਦਾ ਸੀ.

ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ. ਸਿੱਖਕੌਮ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ. ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਤੋਂ ਪਟਨੇ ਸ਼ਹਿਰ, ਪੋਹ ਸੁਦੀ ੭ (੨੩ ਪੋਹ) ਛਨਿਛਰਵਾਰ ਸੰਮਤ ੧੭੨੩ (੨੨ ਦਿਸੰਬਰ ਸਨ ੧੬੬੬) ਨੂੰ ਹੋਇਆ. ੧੨ ਮੱਘਰ ਸੰਮਤ ੧੭੩੨ (੧੧ ਨਵੰਬਰ ਸਨ ੧੬੭੫) ਨੂੰ ਆਨੰਦਪੁਰ ਵਿੱਚ ਆਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਪੁਰ ਵਿਰਾਜੇ.

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਵਡਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਪੂਰਣ ਪੰਡਿਤ ਹੋ ਗਏ. ਆਪ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸਦਾ ਭਰਪੂਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ. ਦੂਰ ਦੂਰ ਦੇ ਕਵੀ ਆਕੇ ਆਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਾਜਿਰ ਰਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਦਾਨ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਲਾਭ ਕਰਦੇ.[1] ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਭ ਸੰਕਲਪ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮਤ ਮਤਾਂਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਭ ਪੁਸ੍ਤਕਾਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਹੋਵੇ. ਆਨੰਦਪੁਰ ਨੂੰ ਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਕੇਂਦ੍ਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਦੂਰ ਇਲਮ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਆਲਿਮਾਂ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ.

ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁਰਦਾ ਪੁਰਸਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪ ਨੇ ੧ ਵੈਸਾਖ ਸੰਮਤ ੧੭੫੬ ਨੂੰ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਅਮ੍ਰਿਤਦਾਨ ਦਿੱਤਾ, ਅਤੇ ਅਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀਆਂ ਦੀ "ਖ਼ਾਲਸਾ" ਸੰਗ੍ਯਾ ਥਾਪੀ.

[1]ਦੇਖੋ, ਬਵੰਜਾ ਕਵਿ.

ਦੇਸ਼ ਤੇ ਅਨਯਾਯ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖਕੇ ਅਤੇ ਭ੍ਰਮਜਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਸੇ ਜਾਣਕੇ, ਆਪ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਅਕਾਲੀਧਰਮ ਦਾ ਵਡੇ ਉਤਸਾਹ ਅਤੇ ਯਤਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਾਰ ਆਰੰਭਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਅਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਕਿਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾ, ਅਕਾਰਣ ਹੀ ਵੈਰੀ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਰਖ੍ਯਾ ਲਈ ਕਈ ਜੰਗ ਕਰਨੇ ਪਏ.

ਸੰਮਤ ੧੭੬੧ ਵਿੱਚ ਤੁਰਕੀਸੈਨਾ ਨੇ ਝੂਠੀ ਕ਼ਸਮ ਖਾਕੇ ਆਪ ਤੋਂ ਆਨੰਦਪੁਰ ਖਾਲੀ ਕਰਵਾਇਆ. ਜਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿ਼ਲੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ, ਤੁਰਤ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਾ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਅਰ ੫੨ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ, ਵਿਦ੍ਯਾ ਦੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੇ, ਮਿਸਰ ਦੇ ਕੁਤਬਖ਼ਾਨੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਿਨ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤੀ.

ਆਪ ਵਡੀ ਵੀਰਤਾ ਅਤੇ ਧੀਰਯ ਨਾਲ ਸ਼ਾਹੀ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਮੁਕ਼ਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਤੋਂ ਬਚਕੇ ਜੰਗਲ ਦੀ ਮਰੁਭੂਮਿ ਵਿੱਚ ਪਹੁਚੇ. ਉਸ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਅਲੌਕਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਭੂਤਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦੇਵਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਮੰਗਲਰੂਪ ਮਾਲਵਾ ਬਣਾਇਆ. ਅਨੰਤ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤਿ ਅਤੇ ਵੀਰਤਾ ਦੀ ਸਿੱਖ੍ਯਾ ਦੇ ਕੇ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨ ਅਤੇ . ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਉੱਚਭਾਵ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ.

ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਏ ਪਿਤਾ ਤੇ ਪਿਤਾਮਾ ਤੁੱਲ ਆਪ ਦੇ ਧਰਮਵੀਰ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ—ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਆਪਣੇ ਲਹੂ ਨੂੰ ਜਲ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿੰਜਕੇ ਆਪ ਦੇ ਲਾਏ ਹੋਏ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਮੁਰਝਾਉਂਦੀ ਦਸ਼ਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਕੀਤਾ. ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਅਤੇ ਦੱਖਣ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਨੇ ਜੂਨ ਸਨ ੧੭੦੮ ਵਿੱਚ ਨਾਦੇੜ ਨਗਰ ਪਾਸ ਗੋਦਾਵਰੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਇਸੇ ਥਾਂ ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ੫ (੮ ਕੱਤਕ) ਸੰਮਤ ੧੭੬੫ (੭ ਅਕਤੂਬਰ ਸਨ ੧੭੦੮) ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਅਤੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰੁਤਾ ਦੇ ਕੇ ਅਦੁਤੀ ਪੇਸ਼ਵਾ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਏ.

ਆਪ ਨੇ ੩੨ ਵਰ੍ਹੇ ੧੦ ਮਹੀਨੇ ੨੬ ਦਿਨ ਗੁਰੁਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ ੪੧ ਵਰ੍ਹੇ ੯ ਮਹੀਨੇ ੧੫ ਦਿਨ ਭੋਗੀ.

ਕਲਗੀਧਰ ਬਾਬਤ ਸਾਧੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ "ਇਤਿਹਾਸ ਗੁਰੁਖਾਲਸਾ" ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

"ਇਸ ਭਾਰਤਭੂਮਿ ਮੇਂ ਸਹਸ੍ਰੋਂ ਧਰਮਪ੍ਰਚਾਰਕ ਤਥਾ ਲਕੋਂ ਦੇਸ਼ ਸੰਰਕ੍ਸ਼ਕ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਹੂਏ ਹੈਂ, ਪਰੰਤੁ ਐਸਾ ਏਕ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੂਆ ਕਿ ਜਿਸ ਨੇ ਧਰਮਰਕ੍ਸ਼ਾ ਕੇ ਨਿਮਿੱਤ ਅਪਨਾ ਸਰਵਸ੍ਵ ਹਵਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ੇਸ਼ ਮੇਂ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਾਣ ਭੀ ਦਿਯੇ ਹੋਂ. x x x

"ਹਿੰਦੂਧਰਮ ਪਰ ਆਤੀ ਹੁਈ ਅਨੇਕ ਤਰਹ ਕੀ ਆਪੱਤਿਯੋਂ ਕੇ ਹਾਰਕ, ਯਾ ਮ੍ਰਿਤਪ੍ਰਾਯ ਆਰਯਸੰਤਾਨ ਕੇ ਪੁਨਹ ਪ੍ਰਾਣਸੰਚਾਰਕ, ਯਦਿ ਕੋਈ ਮਹਾਪੁਰੁਸ਼ ਹੈਂ, ਤੋ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਕੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਤਥਾ ਸ਼ਾਸਕ

ਧਰਮਗੁਰੁ ਯੇਹੀ ਏਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਹੀ ਹੁਏ ਹੈਂ.

"ਆਪ ਹੀ ਕੇ ਸਦੁਪਦੇਸ਼ ਸੇ ਚਾਰੋਂ ਵਰਣ ਪਰਸਪਰ ਭ੍ਰਾਤ੍ਰਿਭਾਵ ਸੇ ਵ੍ਯਵਹਾਰ ਕਰਨੇ ਲਗੇ ਥੇ, ਆਪ ਹੀ ਕੀ ਸੰਪੂਰਤਿ ਮਹਾ ਸ਼ਕ੍ਤਿ ਸੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਕੀ ਯੁੱਧ ਕੇ ਵਿਸ਼ਯ ਮੇ ਸਰਵਤ: ਅਗ੍ਰੇਸਰ ਗਣਨਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਕੇ ਬਲਵੀਰਯ ਸਾਹਸ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੇ ਨਿਰਾਸ਼੍ਰਿਤ ਆਰਯਸੰਤਾਨ ਕਾ ਆਰਯਾਵਰਤ ਮੇਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼੍ਠ ਦੀਖਪੜਤਾ ਹੈ." xxx

"ਇਸ ਭਾਰਤਭੂਮਿ ਪਰ ਅਨੇਕੋਂ ਧਰਮਪ੍ਰਚਾਰਕ ਧਰਮਗੁਰੂ ਹੁਏ ਹੈਂ, ਤਥਾ ਆਗੇ ਭੀ ਹੋਂਗੇ, ਤਥਾਪਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੈਸੇ ਧਰਮਪ੍ਰਚਾਰਕ ਧਰਮਗੁਰੁ ਕਾ ਹੋਨਾ ਦੋਬਾਰਾ ਇਸ ਦੁਨਿਯਾ ਮੇਂ ਦੁਰਘਟ ਹੈ." xxx

"ਸ੍ਵਉਦਰਪੋਸੀ ਅਨੇਕ ਮਨੁਸ਼੍ਯ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਹੋ ਕਰ ਮਰਣਦਸ਼ਾ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤੇ ਹੈਂ, ਤਥਾਪਿ ਅਪਨੇ ਨਿਰਮਲ ਯਸ਼: ਕਾਯ ਸੇ ਕਲਪਾਵਧਿ ਜੀਨੇ ਵਾਲੇ ਯਹ ਏਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਹੀ ਹੈਂ. ਜਬ ਤਕ ਸੁਬੁੱਧ ਆਰਯਪ੍ਰਜਾ ਰਹੇਗੀ, ਤਬ ਤਕ ਇਨ ਕੇ ਅਵਰਣਨੀਯ ਉਪਕਾਰੋਂ ਕੋ ਸਨਮਾਨ ਪੂਰਵਕ ਚਿੰਤਨ ਕਿਯਾ ਕਰੇਗੀ."

"ਧਨ੍ਯ ਦੇਸ਼, ਧਨ੍ਯ ਕਾਲ, ਧਨ੍ਯ ਭੂਮਿ, ਧਨ੍ਯ ਨਗਰ, ਧਨ੍ਯ ਗ੍ਰਿਹ ਤਥਾ ਧਨ੍ਯ ਵਹ ਮਾਤਾ ਹੈ ਜਿਨ ਕੇ ਸਕਾਸ਼ ਸੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੈਸੇ ਮਹਾਪੁਰੁਸ਼ੋਂ ਕਾ ਪ੍ਰਾਦੁਰਭਾਵ ਹੋਤਾ ਹੈ."

(ਅਧ੍ਯਾਯ ੪੭)

ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ. ਦੇਖੋ, ਕਮਲਾਹਗੜ੍ਹ।

੨ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਨਾਮ ਪੁਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਬਣਵਾਇਆ ਇੱਕ ਕਿਲਾ. ਇਹ ਸਨ ੧੮੦੫-੯ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ।

੩ ਭਟਿੰਡੇ ਦਾ ਕਿਲਾ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾਪਤਿ ਨੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਉਂ, ਪੁਰ ਇਸ ਕਿਲੇ ਦੀ ਇਹ ਸੰਗ੍ਯਾ ਥਾਪੀ।

੪ ਪਿੰਡ ਦੌਧਰ (ਜਿਲਾ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਮੋਗਾ) ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਅੱਧ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕੋ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਇੱਥੇ ੧ ਅਕਤੂਬਰ ਸਨ ੧੯੧੪ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਤਾਂਬੇ ਦੇ ਪਤ੍ਰ ਨਿਕਲੇ. ਪਹਿਲੇ ਪੁਰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. "ਨਾਨਕ ਤਪਾ ਈਹਾਂ ਰਮੇ" ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ "ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਛੇਮੀ ਆਏ." ਦੂਜਾ ਮੁਹਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਪੁਰ "ਨਾਨਕ" ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਸੰਗਤਿ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮਭਾਵ ਨਾਲ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੀਤਾ. ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ਪੰਜ ਕਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਅਜਿੱਤਵਾਲ ਤੋਂ ਚਾਰ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਕੱਚਾ ਰਸਤਾ ਹੈ।

੫ ਰਿਆਸਤ ਨਾਭਾ, ਨਜਾਮਤ, ਤਸੀਲ ਅਤੇ ਥਾਣਾ ਅਮਲੋਹ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਉਂ ਪੁਰ ਮੰਡੀ ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਚਰਣ ਪਾਏ ਹਨ. ਪਹਿਲੇ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਸੰਮਤ ੧੯੮੨ ਤੋਂ ਪੱਕਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਗੋਬਿੰਦਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਪੂਰਵ ਇੱਕ ਫਰਲਾਂਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ. ਹੋਲੇ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੬ ਦੇਖੋ, ਰਾਣਵਾਂ.

ਗੋਬਿੰਦ ਗਾਯਤ੍ਰੀ. ਕਿਤਨੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਜਾਪੁ ਦੇ ਪਾਠ— "ਗੋਬਿੰਦੇ, ਮੁਕੰਦੇ, ਉਦਾਰੇ, ਅਪਾਰੇ, ਹਰੀਅੰ, ਕਰੀਅੰ, ਨ੍ਰਿਨਾਮੇ ਅਕਾਮੇ." ਨੂੰ ਗੋਬਿੰਦ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਗੋਬਿੰਦਗੀਤਾ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਰਿਸਨਲਾਲ ੨.

ਗੋਬਿੰਦਘਾਟ. ਪੁਸਕਰ ਤੀਰਥ ਪੁਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਪਾਸ ਇੱਕ ਘਾਟ, ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੀਰਥ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ.

ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ. ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ, ਨਜਾਮਤ ਬਰਨਾਲਾ, ਤਸੀਲ ਮਾਨਸਾ, ਥਾਣਾ ਬੋਹਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਵਸੋਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇੱਕ ਰਾਤ ਇਸ ਥਾਂ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ.

ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਜਦੋਂ ਖੁਡਾਲ ਤੋਂ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿਆਰੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਭੋਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਕੇ ਸਰਸੇ ਨੂੰ ਮੁੜੇ, ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਚਰਣ ਪਾਏ.

ਦੋਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਜੁਦੇ ਜੁਦੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ. ਹੁਣ ਵਡਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ.

ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦਾਤੇਬਾਸ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਡੇਢ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਕੱਚਾ ਰਸਤਾ ਹੈ.

ਗੋਬਿੰਦਪੁਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੈਕੁੰਠ. "ਗੋਬਿੰਦਵਾਲ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰੀ ਸਮ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ੨ ਸਤਿਸੰਗ.

ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਇ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਾ ਅਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਨਾਮ.

ਗੋਬਿੰਦਲੋਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਾਧੁਜਨ. ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਸੇਵਕ. "ਗੋਬਿੰਦਲੋਕ ਨਹੀ ਜਨਮਹਿ ਮਰਹਿ." (ਗਉ ਮ: ੫).

ਗੋਬਿੰਦਵਾਲ. ਦੇਖੋ, ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਅਤੇ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰੀ.

ਗੋਬਿਦੁ. ਵਿ—ਗੋ-ਵਿਦੁ. ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਗ੍ਯਾਤਾ. ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਕ। ੨ ਵਿਸ਼੍ਵ ਦਾ ਗ੍ਯਾਤਾ। ੩ ਗੋ (ਅੰਤਹਕਰਣ) ਦਾ ਗ੍ਯਾਤਾ. ਅੰਤਰਯਾਮੀ. "ਗੋਬਿੰਦੁ ਗਾਵਹਿ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩) ੪ ਗੋ (ਵੇਦ) ਵਿਦੁ (ਜਾਣਨ) ਵਾਲਾ. ਵੇਦਵੇੱਤਾ. ਦੇਖੋ, ਗਾਇ ੩.

ਗੋਬੰਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਊਆਂ ਦੀ ਕੁਲ. ਗੋਵੰਸ਼.

ਗੋਭ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅੰਕੁਰ. ਗੋ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਨੂੰ ਭੇਦਨ ਕਰਕੇ ਜੋ ਨਿਕਲੇ. ਨਵੀਂ ਨਿਕਲੀ ਲਗਰ.

ਗੋਭੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਬਜ਼ੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਤਰਕਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ. ਇਹ ਸਰਦੀ ਦੀ ਮੌਸਮ ਵਿਸ਼ੇਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਜਾਤੀਆਂ (ਗੱਠ ਗੋਭੀ, ਫੁੱਲ ਗੋਭੀ, ਬੰਦ ਗੋਭੀ

ਆਦਿ) ਹਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗੋਭ. "ਜਿਮ ਗੋਭੀ ਤੂਰਨ ਹ੍ਵੈ ਉਤਪਤ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੋਮ. ਸੰਖੇਪ ਹੈ ਗੋਮੁਖ ਅਤੇ ਗੋਮੁਦ੍ਰੀ ਦਾ. "ਧਰਾ ਗੋਮ ਗੱਜੇ." (ਚੰਡੀ ੨)

ਗੋਮਤੀ. ਇੱਕ ਨਦੀ,[1] ਜੋ ਯੂ. ਪੀ. ਵਿੱਚ ਪੀਲੀਭੀਤ ਜਿਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨਪੁਰ ਦੀ ਝੀਲ ਤੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਖੇੜੀ, ਲਖਨਊ, ਜੌਨਪੁਰ ਆਦਿਕ ਵਿੱਚ ੫੦੦ ਮੀਲ ਵਹਿੰਦੀ ਹੋਈ (ਸੈਦਪੁਰ ਦੇ ਮਕ਼ਾਮ ਜਿਲਾ ਗਾਜ਼ੀਪੁਰ ਵਿੱਚ) ਗੰਗਾ ਨਾਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਉਂ ਵਾਸ਼ਿਸ੍ਠੀ ਭੀ ਹੈ. ਇਸ ਨਾਉਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਭੀ ਕਈ ਨਦੀਆਂ ਹਨ.[1] "ਹਜ ਹਮਾਰੀ ਗੋਮਤੀ ਤੀਰ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) "ਗੋਮਤੀ ਸਹਸ ਗਊ ਦਾਨ ਕੀਜੈ." (ਰਾਮ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਗੋਮੰਤ ਪਰਬਤ ਤੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਦੇਵੀ.

ਗੋਮਯ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਹਾ. ਗੋਬਰ.

ਗੋਮਾਇ. ਗਿੱਦੜ. ਦੇਖੋ, ਗੋਮਾਯੁ.

ਗੋਮਾਂਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਊ ਦਾ ਮਾਂਸ. ਦੇਖੋ, ਗੋਘਨ। ੨ ਹਠਯੋਗ ਪ੍ਰਦੀਪਿਕਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੋ ਨਾਮ ਜੀਭ ਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਖਾਸ ਅਭ੍ਯਾਸ ਨਾਲ ਮੋੜਕੇ ਤਾਲੂਏ ਨਾਲ ਲਗਾਕੇ ਕੰਠ ਦਾ ਛਿਦ੍ਰ (ਸੁਰਾਖ਼) ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਗੋਮਾਂਸ ਹੈ.

ਗੋਮਾਯ, ਗੋਮਾਯੁ } ਸੰ. ਮੰਦ ਗੋ (ਬਾਣੀ) ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਗਿੱਦੜ। ੨ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਗੋਮੁਦ੍ਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਗੋਮਾਯ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗੋਮੁਦ੍ਰੀ.

ਗੋਮੁਖ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਣਸ਼੍ਰਿੰਗ. ਰਣਸਿੰਘਾ. "मृदङ्गा झर्झरा भेर्य्यः पणवाणक गोमुखाः" (ਮਹਾਭਾਰਤ, ਦ੍ਰੋਣ ਪਰਵ, ਅ: ੯੨) ੨ ਇੱਕ ਸੰਖ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਖ ਗਊ ਜੇਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੩ ਵਿ—ਮਨ ਦਾ ਖੋਟਾ, ਮੂੰਹ ਦਾ ਮਿੱਠਾ (ਜਾਂ ਚੁਪ ਕੀਤਾ) ਆਦਮੀ.

ਗੋਮੁਖੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਵਰਗੀ ਇੱਕ ਕੰਦਰਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਗੰਗੋੱਤਰੀ ਗੰਗਾ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ। ੨ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਥੈਲੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਆਕਾਰ ਗਊ ਮੁਖ ਜੇਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਮਾਲਾ ਫੇਰਨੀ ਹਿੰਦੂ ਪੁੰਨਕਰਮ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗੋਮੁਖ ੨.

ਗੋਮੁਦ੍ਰੀ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਡੱਫ.

ਗੋਮੂਤ੍ਰਾਕਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਿਵੇਂ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਬੈਲ ਦਾ ਮੂਤ੍ਰ ਸਰਪ ਦੀ ਗਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਪੁਰ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੁੱਲ. "ਪੁਨ ਗੋਮੂਤ੍ਰਾਕਾਰ ਫਿਰੰਤੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਇੱਕ ਗਣਿਤ.

ਗੋਮੇਦ, ਗੋਮੇਦਕ } ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਮਣਿ, ਜਿਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੌ ਰਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਗੰਗੋਲ। ੨ ਇੱਕ ਦ੍ਵੀਪ (ਜਜ਼ੀਰਹ).

ਗੋਮੇਧ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਊ ਦੀ ਕ਼ੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਜੱਗ (ਯੱਗ੍ਯ), ਜਿਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਉਂ 'ਗੋਸਵ' ਹੈ. ਕਾਤ੍ਯਾਯਨ ਸ਼੍ਰੌਤ ਸੂਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਜੱਗ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਹੈ. ਬਹੁਤ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕਲਿਯੁਗ ਵਿੱਚ ਇਸ ਯਗ੍ਯ ਦਾ ਨਿਸੇਧ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗਵਾਲੰਭ.

ਗੋਮੈ. ਸੰ. ਗੋਮਯ. ਗੋਬਰ. ਗੋਹਾ. "ਗੋਮੈ ਸੇ ਲੇਪਨ ਛਿਤਿ ਕਰਕੈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਗੋਮ੍ਰਿਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਵਯ. ਰੋਝ. ਨੀਲਗਾਇ.

ਗੋਯਗ੍ਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਮੇਧ. ਯਜੁਰਵੇਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਵਿਧਿ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗਵਾਲੰਭ ਅਤੇ ਗੋਮੇਧ.

ਗੋਯਮ. ਗੋਮੁਖ ਦੀ ਥਾਂ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਸੰਖ ਗੋਯਮ ਗੱਜੀਅੰ." (ਚੰਡੀ ੨) ੨ ਗ੍ਯਾਨੀ ਗੋਯਮ ਦਾ ਅਰਥ ਰਣਸਿੰਘਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੩ ਫ਼ਾ گویم ਮੈ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ.

ਗੋਯਾ. ਫ਼ਾ گویا ਵਿ—ਕਥਨ ਕਰਤਾ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਮਾਨੋ. ਜਾਣੀਓਂ. ਜਨੁ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਛਾਪ (ਤਖ਼ੱਲੁਸ). "ਹਰਫ਼ੇ ਗ਼ੈਰ ਅਜ਼ ਹਕ਼ ਨ ਯਾਇਦ ਹੇਚਗਾਹ, ਬਰ ਲਬੇ ਗੋਯਾ." (ਦੀਵਾਨ ਗੋਯਾ)

ਗੋਰ. ਫ਼ਾ گور ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੰਗਲ। ੨ ਕ਼ਬਰ. "ਜਾਕਾ ਬਾਸਾ ਗੋਰ ਮਹਿ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੩ ਅ਼. غور ਗ਼ੋਰ[2]. ਗ਼ਜ਼ਨੀ ਅਤੇ ਹਰਾਤ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਦੇਸ਼. ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਘੋਰ ਹੈ. "ਗੋਰ ਗਰਦੇਜੀ ਗੁਨ ਗਾਵੈਂ." (ਅਕਾਲ) ੪ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ, ਜੋ ਹਰਾਤ ਤੋਂ ੧੨੦ ਮੀਲ ਪੂਰਵ ਦੱਖਣ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗੋਰੀ ੫। ੫ ਜੱਟਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ, ਜੋ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਜਿਲੇ ਬਹੁਤ ਹੈ.

ਗੋਰਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਊ ਦਾ ਰਸ, ਦੁੱਧ ਅਤੇ ਮੱਖਣ। ੨ ਗੋ (ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ) ਦਾ ਰਸ. ਭੋਗ ਦਾ ਆਨੰਦ.

ਗੋਰਸਤਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ਼ਬਰਿਸਤਾਨ.

ਗੋਰਖ ਅਥਵਾ ਗੋਰਖੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਦਾ ਰਕ੍ਸ਼ਕ, ਕਰਤਾਰ. "ਗੋਰਖ ਸੋ ਜਿਨਿ ਗੋਇ ਉਠਾਲੀ." (ਰਾਮ ਮ: ੨) ੨ ਗੋ (ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ) ਦਾ ਰਕ੍ਸ਼ਕ, ਆਤਮਾ. "ਊਪਰਿ ਗਗਨੁ, ਗਗਨ ਪਰਿ ਗੋਰਖੁ, ਤਾਕਾ ਅਗਮੁ ਗੁਰੂ ਪੁਨਿ ਵਾਸੀ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੧) ਸ਼ਰੀਰ ਉੱਪਰ ਦਸ਼ਮਦ੍ਵਾਰ, ਉਸ ਪੁਰ ਵਸਣ ਵਾਲਾ ਆਤਮਾ, ਫਿਰ ਉਸ ਦਾ ਗੁਰੂ ਜੋ ਅਗਮਰੂਪ ਹੈ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ) ਉਸ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਤਾ (ਸਤਿਗੁਰੂ). ੩ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਪਾਲਕ ਵਿਸਨੁ. "ਗੁਰੁ ਈਸਰੁ ਗੁਰੁ ਗੋਰਖੁ ਬਰਮਾ." (ਜਪੁ) ਗੁਰੂ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਵਿਸਨੁ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੈ। ੪ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਆਚਾਰਯ ਗੋਰਖਨਾਥ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਗੋਰਖਪੁਰ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਗੋਰਖ ਨੂੰ ਮਛੇਂਦ੍ਰ (ਮਤਸ੍ਯੇਂਦ੍ਰ) ਨਾਥ ਦਾ ਚੇਲਾ ਅਤੇ ਪੁਤ੍ਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਗੋਰਖਨਾਥ ਦੀ ਨੌ ਨਾਥਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਹੈ. ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਕਨਪਟਾ ਪੰਥ ਇਸੇ ਮਹਾਤਮਾ ਤੋਂ ਚੱਲਿਆ ਹੈ. "ਜੋਗੀ ਗੋਰਖ ਗੋਰਖ ਕਰਿਆ." (ਗਉ ਮ: ੪) "ਪੁਨ ਹਰਿ ਗੋਰਖ ਕੋ ਉਪਰਾਜਾ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੫ ਗਾਈਆਂ ਦਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਗੋਪਾਲ. ਗਵਾਲਾ.

---

[1] ਇੱਕ ਦ੍ਵਾਰਾਵਤੀ ਪਾਸ ਹੈ.

[2] ਇਸ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਗ਼ੁਰ ਭੀ ਹੈ.

ਗੋਰਖ ਹਟੜੀ. ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉੱਚੀ ਥਾਂ, ਜਿਥੇ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਿਲਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ. ਹੁਣ ਇਥੇ ਪੁਲੀਸ ਦਾ ਡੇਰਾ ਹੈ. ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਂਦਾ ਹੈ. ਇੱਕ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਿਰ ਭੀ ਹੈ. ਲੋਕ ਆਖਦੇਂ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਇਸ ਥਾਂ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ.

ਗੋਰਖਪੁਰ. ਯੂ. ਪੀ. ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ, ਜੋ ਗੋਰਖਪੁਰ ਜਿਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਸਥਾਨ ਅਤੇ ਬੰਗਾਲ ਐਂਡ ਨਾਰਥ ਵੈਸਟਰਨ ਰੇਲਵੇ ਦਾ ਭਾਰੀ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ. ਇਹ ਕਾਨਪੁਰ ਤੋਂ ੨੧੭ ਮੀਲ ਹੈ. ਆਬਾਦੀ ੫੬੮੯੨ ਹੈ.

ਗੋਰਖਪੂਤ. ਸੰਗਯਾ—ਗੋਰਖਨਾਥ ਦਾ ਚੇਲਾ. ਗੋਰਖ ਦਾ ਨਾਦੀ ਪੁਤ੍ਰ. "ਗੋਰਖਪੂਤ ਲੁਹਾਰੀਪਾ ਬੋਲੈ." (ਸਿਧਗੋਸਟਿ)

ਗੋਰਖਪੰਥੀ. ਜੋਗੀ. ਗੋਰਖ ਦੇ ਦੱਸੇ ਰਾਹ ਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ. ਗੋਰਖ ਦਾ ਮਤ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ.

ਗੋਰਖਮਤਾ. ਦੇਖੋ, ਨਾਨਕਮਤਾ.

ਗੋਰਖ਼ਰ. ਫ਼ਾ گورخر ਸੰਗਯਾ—ਪੱਛਮੀ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਮੱਧ ਏਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਗਧੇ ਦੀ ਕ਼ਿਸਮ ਦਾ ਪਸ਼ੂ, ਜੋ ਕੱਦ ਵਿੱਚ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. Zebra.

ਗੋਰਖਾ. ਸੰਗਯਾ—ਨੈਪਾਲ ਰਾਜ ਦਾ ਇੱਕ ਪਰਗਨਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ ਗੋਰਖਾ ਹੈ. ਇਹ ਨੈਪਾਲ ਪਤਿ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਨਾਰਾਯਣ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸੀ। ੨ ਗੋਰਖਾ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ.

ਗੋਰਖੁ. ਦੇਖੋ, ਗੋਰਖ.

ਗੋਰਲ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਲ.

ਗੋਰਾ. ਵਿ—ਗੌਰ. ਗੋਰੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਗੋਲਾ. "ਗੋਰੇ ਗੋਰੀ ਬਰਖਾ ਬਰਖਹਿਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਕਿ ਛੁੱਟੇਤ ਗੋਰੰ। ਕਿ ਬੁੱਠੇਤ ਓਰੰ." (ਕਲਕੀ) ਗੋਲੇ ਛੁੱਟੇ, ਮਾਨੋ ਓਲੇ (ਗੜੇ) ਵਰਸ ਗਏ। ੩ ਭੂਗੋਲ. ਗੋਲਾਕਾਰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. "ਗੋਰਾ ਆਦਿ ਉਚਾਰਨ ਕੀਜੈ." (ਸਨਾਮਾ) ੪ ਯੂਰਪ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਨੂੰ ਗੌਰ ਰੰਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲੋਕ ਗੋਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਗੋਰਾ ਬਾਦਲ. ਦੇਖੋ, ਗੋਰਾ ਬਾਦਲ.

ਗੋਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਗੋਲੀ. ਗੋਲਿਕਾ. "ਛੂਟੈ ਬਾਣ ਗੋਰੀ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੨ ਗੌਰੀ. ਦੁਰਗਾ. ਪਾਰਵਤੀ। ੩ ਵਿ—ਗੋਰੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ. ਭਾਵ—ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਭਾਰਯਾ. ਵਹੁਟੀ. "ਗੋਰੀ ਸੇਤੀ ਤੁਟੈ ਭਤਾਰ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) "ਫੈਲ ਲਘੰਦੇ ਪਾਰਿ ਗੋਰੀ ਮਨੁ ਧੀਰਿਆ." (ਆਸਾ ਫਰੀਦ) ਇਸ ਥਾਂ ਫੈਲ ਬ੍ਰਹਮਵੇੱਤਾ ਅਤੇ ਗੋਰੀ ਜਿਗ੍ਯਾਸੂ ਹੈ। ੪ ਚਿੱਟੀ. "ਪਾਨੀ ਮੈਲਾ ਮਾਟੀ ਗੋਰੀ। ਇਸ ਮਾਟੀ ਕੀ ਪੁਤਰੀ ਜੋਰੀ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਮਾਂ ਦੀ ਰਕਤ ਮੈਲੀ, ਪਿਤਾ ਦਾ ਵੀਰਯ ਚਿੱਟਾ। ੫ ਗ਼ੋਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ਹਾਬੁੱਦੀਨ ਗ਼ੋਰੀ ਅਤੇ ਗੋਰ ੪। ੬ ਬਾਦਾਮੀ ਰੰਗ ਵਾਲੀ ਗਾਂ.

ਗੋਰੂ. ਸੰਗਯਾ—ਗਾਈਆਂ ਦਾ ਵੱਗ. ਚੌਣਾ. "ਹਮ ਗੋਰੂ ਤੁਮ ਗੁਆਰ ਗੁਸਾਈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੨ ਡਿੰਗ. ਦੋ ਕੋਹ ਦਾ ਮਾਨ (ਮਾਪ). ਅੱਧਾ ਯੋਜਨ.

ਗੋਰੋਚਨ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਗਾਂ ਅਥਵਾ ਬੈਲ ਦੇ ਪਿੱਤੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਇੱਕ ਪਦਾਰਥ, ਜੋ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਹਿੰਦੂਮਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਤਿਲਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਗੋਰੋਚਨ ਦੀ ਅਸ੍ਟਗੰਧ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਹੈ. ਇਹ ਅਨੇਕ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. L. Bezoar. ਕੀਮੀਆਂ ਨਾਲ ਏਹ ਬਣਾਉਟੀ ਭੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਗੋਰਾ ਅਤੇ ਗੌਤਾ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਗੌਰਾ ੬.

ਗੋਰੰਗ. ਖ਼ੁਰਾਸਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਨਗਰ। ੨ ਟਾਂਕ (ਡੇਰਾ ਇਸਮਾਈਲ ਖਾਂ) ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਸਰਹੱਦੀ ਨਗਰ ਅਤੇ ਇਲਾਕ਼ਾ.

ਗੋਰੰਡ. ਭਵਿਸ਼੍ਯਤ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਗੁਰੰਡ, ਗੋਰਿੰਡ ਅਤੇ ਗੋਰੰਡ ਇੱਕ ਜਾਤਿ ਦੇ ਨਾਉਂ ਆਏ ਹਨ, ਜੋ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਕਰੇਗੀ. ਕਰਨਲ ਟਾਡ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਗੋਰਨਿਵਾਸੀ ਗੋਰੀ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਾਬੁੱਦੀਨ ਮੁਹੰਮਦ ਗੋਰੀ ਮੁੱਖ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਕਈ ਸਿੱਖ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀ ਗੱਦੀ ਪੁਰ ਇਸਥਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੁਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਖ਼ਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਕਿਤਨਿਆਂ ਨੇ ਯੂਰਪ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੰਡ ਕਲਪਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੰਡ.

ਗੋਲ. ਸੰ. ਵਿ—ਗੋਲਾਕਾਰ. ਚਕ੍ਰ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ. ਗੇਂਦ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਗੋਲਾਕਾਰ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਟੋਲਾ. "ਗੋਲ ਚਮੂ ਕੋ ਸੰਗ ਲੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਫ਼ਾ غول ਗ਼ੋਲ। ੩ ਗੋੱਲਾ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਗ਼ੁਲਾਮ. ਮੁੱਲ ਖ਼ਰੀਦਿਆ ਦਾਸ. "ਕਰ ਦੀਨੋ ਜਗਤੁ ਸਭੁ ਗੋਲ ਅਮੋਲੀ." (ਗਉ ਮ: ੪) ਬਿਨਾ ਮੁੱਲ ਗੋੱਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ. "ਸਤਗੁਰ ਕੇ ਗੋਲ ਗੋਲੇ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੋਰ) ਗੋਲਿਆਂ ਦੇ ਗੋਲੇ. ਦਾਸਾਨੁਦਾਸ। ੪ ਡਿੰਗ. ਗੁਸਲ. ਇਸਨਾਨ.

ਗੋਲਕ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਗੋਲਾਕਾਰ ਵਸਤੁ. ਗੋਲ ਪਿੰਡ। ੨ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਕੂੰਡਾ। ੩ ਵਿਧਵਾ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਜਾਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਪਾਰਾਸ਼ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਅ: ੪, ਸ਼. ੨੩। ੪ ਨੇਤ੍ਰ ਕੰਨ ਆਦਿਕ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਛਿਦ੍ਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਦ੍ਰਿਯ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੫ ਫ਼ਾ گولک ਅਥਵਾ غلک ਨਕ਼ਦੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ. "ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਗਰੀਬ ਕੀ ਰਸਨਾ ਕੋ ਗੁਰੂ ਕੀ ਗੋਲਕ ਜਾਣੇ." (ਰਹਿਤ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ) "ਗੋਲਕ ਰਾਖੇ ਨਾਹਿ ਜੋ ਛਲ ਕਾ ਕਰੈ ਵਪਾਰ." (ਤਨਾਮਾ)

ਗੋਲਕ ਰੱਖਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਰਤਾਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਬਰਤਨ ਵਿੱਚ ਦਸਵੰਧ ਆਦਿ ਦਾ ਧਨ ਜਮਾ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਗੋਲਕ ੫.

ਗੋਲਕੁੰਡਾ, ਗੋਲਕੰਡਾ } ਸੰ. ਕਾਲਕੁੰਡ. ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੱਖਣ ਤੋਂ ਪੰਜ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣਾ ਕਿਲਾ ਅਤੇ ਨਗਰ, ਜੋ ਸਰਵਦਰਸ਼ਨ ਸਾਰਸੰਗ੍ਰਹ ਆਦਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਕਰਤਾ ਮਾਧਵਾਚਾਰਯ ਦਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਮੁਹੰਮਦਨਗਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ. ਇਹ ਸਨ ੧੫੧੮ ਤੋਂ ਸਨ ੧੬੮੭ ਤਕ ਕੁਤਬਸ਼ਾਹੀ

ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਰਿਹਾ ਹੈ.[1] ਹੁਣ ਇਹ ਨਜਾਮ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੱਖਣ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਿਲਾ ਹੈ. "ਹਨੇ ਬੀਰ ਬੀਜਾਪੁਰੀ ਗੋਲਕੰਡੀ." (ਕਲਕੀ) ਦੇਖੋ, ਹੈਦਰਾਬਾਦ.

ਗੋਲਪੁਰਾ. ਜਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ, ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਜਗਾਧਰੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਪਿੰਡ ਬਲਾਸਪੁਰ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਡੇਢ ਮੀਲ ਦੇ ਕ਼ਰੀਬ ਗੋਲਪੁਰਾ ਬਾਗ਼ ਪਾਸ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਿਰਾਜਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਪਾਲਮੋਚਨ ਤੋਂ ਇੱਥੇ ਸੈਰ ਕਰਨ ਆਏ ਠਹਿਰੇ ਹਨ. ਕੇਵਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਕੋਈ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਹੀਂ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਜਗਾਧਰੀ ਤੋਂ ਉਤਰ ਪੂਰਵ ਨੌ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਕੱਚਾ ਰਸਤਾ ਹੈ.

ਗੋਲ ਬੀਆਬਾਨੀ. ਉਹ ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਜਿਸ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਕਿਤੇ ਜਲ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ੨ ਸਾਜਬੇਰੀਆ ਦਾ ਸੁੰਨਦੇਸ਼। ੩ ਗ਼ੂਲੇ ਬੀਆਬਾਨ. ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦਾ ਪਾਣੀ. ਉਹ ਛਲਾਵਾ (mirage) ਜੋ ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਤੇ ਭਜਾ ਭਜਾਕੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. "ਗੋਲ ਬੀਆਬਾਨੀ ਮੇ ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਮਾਰ ਹੈਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੧੭)

ਗੋਲਾ. ਸੰਗਯਾ—ਗੋਲਾਕਾਰ ਪਿੰਡ। ੨ ਤੋਪ ਦਾ ਗੋਲਾ. "ਗੋਲਾ ਗਿਆਨ ਚਲਾਇਆ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ) ੩ ਗੋੱਲਾ. ਗ਼ੁਲਾਮ. "ਤੂੰ ਸਾਚਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾਸ ਤੇਰਾ ਗੋਲਾ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਗੁਲਾਮ। ੪ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਦੇ ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਦੀ ਗੋਲਾ ਸੰਗਯਾ ਹੈ। ੫ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦਾਸੀਆਂ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਭੀ ਗੋਲੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੬ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿੱਖ.

ਗੋਲਾਆਲਯ, ਗੋਲਾਕੇਤਨਿ, ਗੋਲਾਧਰਣੀ, ਗੋਲਾਲਯ, ਗੋਲਾਲਿਆਲੀ — ਗੋਲੇ ਗੋਲੀ ਦਾ ਘਰ. ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੋਲਾ ਕੱਸਿਆ ਜਾਵੇ. ਗੋਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਵਾਲੀ. ਤੋਪ. ਬੰਦੂਕ. (ਸਨਾਮਾ) ਦੇਖੋ, ਕੇਤਨਿ.

ਗੋਲੀ. ਸੰਗਯਾ—ਛੋਟਾ ਗੋਲਾ. ਗੁਲਿਕਾ।[2] ੨ ਦਵਾਈ ਦੀ ਵੱਟੀ। ੩ ਦਾਸੀ. ਮੁੱਲ ਲਈ ਟਹਿਲਣ. ਗੋੱਲੀ.

ਗੋਲੀਆ. ਮਾਹੀਪੁਸ਼ਤ ਜੇਹੀ ਤਲਵਾਰ, ਜੋ ਖ਼ਮਦਾਰ ਹੋਂਦੀ ਹੈ.

ਗੋਲੀ ਦੀ ਮਾਰ. Musket shot. ਜਦ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਭਰਨ ਵਾਲੀ ਬੰਦੂਕ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋਈ, ਤਦ ਉਸ ਦੀ ਮਾਰ ਦੋ ਸੌ ਗਜ਼ ਤੀਕ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਦੋ ਸੌ ਗਜ਼ ਦੀ ਦੂਰੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗੋਲੀ ਦੀ ਮਾਰ ਠਹਿਰਿਆ. ਫੇਰ ਜਯੋਂ ਜਯੋਂ ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਮਾਰ ਵਧਦੀ ਗਈ ਤਯੋਂ ਤਯੋਂ ਇਸ ਦੀ ਵਿੱਥ ਦੀ ਦੂਰੀ ਭੀ ਵਧਦੀ ਗਈ.

ਗੋਲੇਰ. ਦੇਖੋ, ਗੁਲੇਰ ਅਤੇ ਗੁਲੇਰੀਆ.

ਗੋਲੇਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਸਿਊਰਸੀ.

ਗੋਲੋਕ. ਸੰਗਯਾ—ਬ੍ਰਹਮਵੈਵਰਤ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਵਡੇ ਗੋ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਵਾਲਾ ਲੋਕ, ਜੋ ਵੈਕੁੰਠ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਪਚਾਸ ਕ੍ਰੋੜ ਯੋਜਨ ਹੈ. ਗੋਲੋਕ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ, ਰਾਧਾ ਅਤੇ ਗੋਪੀਆਂ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ. ਵਿਰਜਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਰਤਨਾਂਜੜੇ ਮਹਿਲ ਹਨ. ਜੋ ਰਾਧਾ ਕ੍ਰਿਸਨ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਇਸ ਲੋਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਨ.

ਗੋਲੰਦਾਜ਼. ਫ਼ਾ گولہ انداز ਸੰਗਯਾ—ਤੋਪਚੀ. ਤੋਪ ਦੇ ਗੋਲੇ ਨੂੰ ਫੈਂਕਣ (ਵਰਸਾਉਣ) ਵਾਲਾ. ਗੋਲਮਦਾਜ਼[3].

ਗੋੱਲਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਲਾਮ.

ਗੋਵਨ. ਕ੍ਰਿ—ਕਥਨ. ਗੋ (ਬਾਣੀ) ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ. "ਮੁਖ ਗੋਵਹਿ ਗਿਆਨ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਗੋਵਰਧਨ. ਸੰ. ਗੋਵਰ੍‍ਧਨ. ਸੰਗਯਾ—ਗਊਆਂ ਦੇ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਪਹਾੜ, ਜੋ ਵ੍ਰਿੰਦਾਵਨ ਤੋਂ ੧੮ ਮੀਲ ਤੇ (ਯੂ. ਪੀ. ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਮਥੁਰਾ ਜਿਲੇ) ਵਿੱਚ ਹੈ. ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਇਸ ਉੱਪਰ ਗਊਆਂ ਚਰਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਜਦ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਗੋਪਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਹਟੀ ਦੇਖੀ, ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਮੂਸਲਧਾਰ ਵਰਖਾ ਕਰਕੇ ਵ੍ਰਿਜ ਨੂੰ ਡੋਬਣਾ ਚਾਹਿਆ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਗੋਵਰਧਨ ਛਤਰੀ ਦੀ ਤਰਾਂ ਉਠਾਕੇ ਗੋਪ ਅਤੇ ਗਊਆਂ ਦੀ ਰਖਯਾ ਕੀਤੀ. "ਗੁਰਮਤਿ ਕ੍ਰਿਸਨ ਗੋਵਰਧਨ ਧਾਰੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ਗੋਵਰਧਨ ਉੱਤੇ "ਹਰਿਦੇਵ" ਨਾਮਕ

---

[1] ਬਾਹਮਨੀ ਸਲਤਨਤ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਉਤਿ ਤਿੰਨ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਹੋਏ ਸਨ—ਅਹਿਮਦਨਗਰ, ਬੀਜਾਪੁਰ ਅਤੇ ਗੋਲਕੰਡਾ. ਗੋਲਕੰਡੇ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਕਥਾ ਇਉਂ ਹੈ—ਕਨ੍ਹੈਯਾ ਨਾਮਕ ਰਾਜੇ ਤੋਂ ਮਹਮੂਦ ਸ਼ਾਹ ਬਹਮਨੀ ਨੇ ਸਨ ੧੩੬੩ ਵਿੱਚ ਗੋਲਕੰਡਾ ਜਿੱਤਿਆ ਅਤੇ ਨਾਮ ਮੁਹੰਮਦ ਨਗਰ ਰੱਖਿਆ. ਮਹਮੂਦ ਸ਼ਾਹ ੩ (III) ਲਸ਼ਕਰੀ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਮਹਮੂਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਮਕ ਹਲਾਲ ਅਹਲਕਾਰ ਸੁਲਤਾਨ ਕੁਲੀ ਨੂੰ ਗੋਲਕੰਡੇ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਜਾਗੀਰ ਵਿੱਚ ਦੇ ਕੇ ਖ਼ਿਤਾਬ ਕੁਤੁਬੁਲ ਮੁਲਕ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ. ਸਨ ੧੫੧੮ ਵਿੱਚ ਮਹਮੂਦ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਮਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਕੁਤਬ ਸ਼ਾਹ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋ ਗਿਆ ਅਰ ਕੁਤਬਸ਼ਾਹੀ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਮੋਢੀ ਹੋਇਆ. ਇਹ ੯੯ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਭੋਗਕੇ ਸਨ ੧੫੪੩ ਵਿੱਚ ਮੋਇਆ. ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਇਸ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਬੁਲਹਸਨ (ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ) ਨੂੰ ੨੧ ਸਿਤੰਬਰ ਸਨ ੧੬੮੭ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਗੋਲਕੰਡਾ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰਾਜ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ. ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਦੌਲਤਾਬਾਦ ਦੇ ਕਿਲੇ ਸ਼ਾਹੀ ਕੈਦੀ ਰਹਿ ਕੇ ਸਨ ੧੭੦੪ ਵਿੱਚ ਮੋਇਆ.

[2] ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੋਲੀ ਪੱਥਰ ਦੀ ਫੇਰ ਲੋਹੇ ਦੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਕੇ ਦੀ ਬਣਨ ਲੱਗੀ.

[3] ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਤੋਪਖ਼ਾਨਿਆਂ ਦੇ ਗੋਲੰਦਾਜ਼ ਆਪਣੀ ਵਿਦਯਾ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਅਦੁਤੀ ਸਨ. ਇਸ ਵਿਸ਼ਯ ਦੇਖੋ, Life of Lord Lawrence by R. Bosworth Smith, Vol-II, P. 107. "There was, for example, a want of gunners at Delhi, Sir John Lawrence, having first convinced himself that it was safe to do so, called boldly on the old Sikh artillerymen, who had dealt death into our ranks in the two Sikh Wars, to leave their ploughs and go and deal death in our defence, on the rebellious city."

ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੰਦਿਰ ਹੈ। ੨ ਬੰਬਈ ਹਾਤੇ ਵਿੱਚ ਜਿਲ ਨਾਸਿਕ ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਾੜ.

ਗੋਵਰਧਨਧਾਰੀ. ਵਿ—ਗੋਵਰਧਨ ਪਹਾੜ ਦੇ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਕ੍ਰਿਸਨਦੇਵ. ਦੇਖੋ, ਗੋਵਰਧਨ.

ਗੋਵਲੀਆ. ਗੋਪਾਲਕ. ਦੇਖੋ, ਗੋਪਾਲ. "ਬਾਪ ਗੋਵਲੀਆ ਬਲਿ ਜਾਸਉ." (ਬੰਨੋ)

ਗੋਵਿਦ. ਦੇਖੋ, ਗੋਬਿੰਦ. "ਗੋਵਿਦ ਨਾਮ ਮਜੀਠਾ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਗੋਵਿੰਦ. ਦੇਖੋ, ਗੋਬਿੰਦ. "ਗੋਵਿੰਦ ਗੋਵਿੰਦ ਬਖਾਨੀਐ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਕ੍ਰਿਸਨ. "ਆਖਹਿ ਗੋਪੀ ਤੈ ਗੋਵਿੰਦ." (ਜਪੁ) ੩ ਘੇਈ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੀ.

ਗੋਵਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ. ਦੇਖੋ, ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ.

ਗੋਵਿੰਦਾ. ਸੰਬੋਧਨ. ਹੇ ਗੋਵਿੰਦ! ੨ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇੱਕ ਸੇਵਕ.

ਗੋਵਿਦੁ, ਗੋਵਿੰਦੁ. ਗੋ (ਵੇਦ) ਵਿਦੁ (ਵੇਤਾ). ਦੇਖੋ, ਗਾਇਤ੍ਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗੋਬਿੰਦ. "ਗੋਵਿਦੁ ਗੁਣੀਨਿਧਾਨ ਹੈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) "ਗੁਰੁ ਗੋਵਿੰਦੁ, ਗੋਵਿੰਦੁ ਗੁਰੂ ਹੈ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਗੋੜ੍ਹਾ. ਸੰਗਯਾ—ਪਿੰਜੀ ਹੋਈ ਰੂਈ ਦਾ ਗੋਲ ਪਿੰਡ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪੂਣੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ.

ਗੌ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਗਊ. ਗਾਂ। ੨ ਗਮਨ ਕਰਨਵਾਲੀ (ਚਲਨੇਵਾਲੀ) ਵਸਤੂ.

ਗੌਂ. ਦੇਖੋ, ਗਉਂ.

ਗੌਸ. ਅ਼ ﻏﻮﺙ ਗ਼ੌਸ ਸੰਗਯਾ—ਫ਼ਰਿਆਦ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਖਾਸ ਦਰਜਾ. "ਬਿਰਾਜੈਂ ਕਟੇ ਅੰਗ ਬਸਤ੍ਰੋਂ ਲਪੇਟੇ। ਜੁਮੇ ਕੇ ਮਨੋ ਰੋਜ ਮੇ ਗੌਸ ਲੇਟੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫) ਕਿਤਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੈ ਕਿ ਗੌਸ ਫ਼ਕੀਰ ਧ੍ਯਾਨ—ਪਰਾਇਣ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਵਿਖੇਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ.

ਗੌਸੀਆ. ਵਿ—ਗੌਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਗੌਸ ਦਾ ਚੇਲਾ. ਦੇਖੋ, ਗੌਸ.

ਗੌਹ. ਦੇਖੋ, ਗਹੁ.

ਗੌਹਰ. ਦੇਖੋ, ਗਉਹਰ। ੨ ਸੰ. ਗਾਈਆਂ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਗਾਈਆਂ ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਗੌਹਰਬਾਰ. ਫ਼ਾ. ਵਿ—ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਵਾਲੀ. "ਈਂ ਚਸ਼ਮੇ ਗੌਹਰ ਬਾਰ." (ਦੀਗੋ)

ਗੌਹਾਟੀ. ਦੇਖੋ, ਗਉਹਾਟੀ.

ਗੌਗਾ. ਅ਼ ﻏﻮﻏﺎ ਗ਼ੌਗ਼ਾ. ਸੰਗਯਾ—ਜਨਸਮੁਦਾਯ. ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਭੀੜ। ੨ ਫ਼ਾ. ਸ਼ੋਰ. ਡੰਡ ਰੌਲਾ। ੩ ਅਫ਼ਵਾਹ. ਜਨਸ਼੍ਰੁਤਿ.

ਗੌਛਾ. ਅੰਗੋਛਾ ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰ. ਦੇਖੋ, ਅੰਗੋਛਾ.

ਗੌਡ. ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਰਾਗ, ਜੋ ਸੰਪੂਰਣਜਾਤਿ ਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੜਜ ਰਿਸਭ ਮੱਧਮ ਪੰਚਮ ਨਿਸਾਦ ਸ਼ੁੱਧ, ਗਾਂਧਾਰ ਅਤੇ ਧੈਵਤ ਕੋਮਲ ਹਨ. ਗ੍ਰਹਸੁਰ ਗਾਂਧਾਰ, ਵਾਦੀ ਪੰਚਮ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਮੱਧਮ ਹੈ. ਗਾਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਦੋਪਹਿਰ (ਮਧ੍ਯਾਨ) ਹੈ.

ਸਰਗਮ—ਸ ਰ ਮ ਮ ਪ ਧਾ ਸ ਧਾ ਨ ਪ ਮ ਗਾ ਮ ਰ ਸ.

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਗੌਡ ਦਾ ਸਤਾਰਵਾਂ ਨੰਬਰ ਹੈ। ੨ ਮਧ੍ਯ ਭਾਰਤ (ਸੀ. ਪੀ.) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਾਤਿ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗੌੜ। ੪ ਗੁੜ ਦਾ ਬਣਿਆ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ.

ਗੌਂਡ. ਦੇਖੋ, ਗੌਡ ੧.

ਗੌਣ. ਦੇਖੋ, ਗਉਣ। ੨ ਸੰ. ਵਿ—ਸਾਮਾਨ੍ਯ. ਸਾਧਾਰਣ. ਜੋ ਮੁੱਖ ਨਾ ਹੋਵੇ। ੩ ਸਹਾਇਕ। ੪ ਗੌਣੀ ਲੱਛਣਾਂ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਅਰਥ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ ਹੋਵੇ.

ਗੌਣੀ. ਸੰਗਯਾ—ਲਕ੍ਸ਼ਣਾ (ਲੱਛਣਾਂ) ਦਾ ਇੱਕ ਭੇਦ. ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦਾ ਗੁਣ ਦੂਸਰੇ ਥਾਂ ਆਰੋਪਣਾ ਜੈਸੇ—"ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਵਨ ਚੰਦਨੋ ਵਾਸ ਸੁਵਾਸ ਕਰੈ ਲਾਖੀਣਾ." (ਭਾਗੁ)

ਗੌਤਮ. ਗੋਤਮ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਗੋਤਮ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ. ਦੇਖੋ ਗੋਤਮ। ੨ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਮਾਯਾਦੇਵੀ ਪੁਤ੍ਰ ਜਣਨ ਤੋਂ ਸੱਤਵੇਂ ਦਿਨ ਮਰ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਬੁੱਧ ਨੂੰ ਮਤੇਈ ਗੌਤਮੀ ਨੇ ਪਾਲਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਨਾਮ ਗੌਤਮ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਬੁਧ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗੋਤਮ ੪.

ਗੌਤਮੀ. ਸੰ. ਵਿ—ਗੋਤਮ ਗੋਤ੍ਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਗੋਤਮ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਹੋਣਵਾਲੀ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਗੋਤਮ ਰਿਖੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਅਹਲ੍ਯਾ। ੩ ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਯ ਦੀ ਵਹੁਟੀ। ੪ ਗੋਦਾਵਰੀ ਨਦੀ, ਜੋ ਗੋਤਮ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਗੋਤਮ ਦ੍ਵਾਰਾ ਲਿਆਂਦੀ ਹੋਈ. ਦੇਖੋ, ਗੋਦਾਵਰੀ.

ਗੌਨ. ਦੇਖੋ, ਗਉਣ ਅਤੇ ਗੌਣ। ੨ ਅੰ. Gown. ਲੰਮਾ ਚੋਲਾ.

ਗੌਨਤ. ਗਮਨਤ. ਜਾਂਦਾ. "ਗੌਨਤ ਕੀ ਅਵਿਲੋਕਤ ਪੀਠ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੌਨਾ. ਸੰਗਯਾ—ਦ੍ਵਿਰਾਗਮਨ. ਦੁਲਹਨ (ਲਾੜੀ) ਦਾ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਦੂਜੀਵਾਰ ਆਉਣਾ. ਮੁਕਲਾਵਾ.

ਗੌਰ. ਸੰ. ਵਿ—ਗੋਰਾ. ਚਿੱਟਾ। ੨ ਪੀਲੇ ਰੰਗਾ। ੩ ਲਾਲ ਰੰਗਾ। ੪ ਸੰਗਯਾ—ਸੁਵਰਣ. ਸੋਨਾ। ੫ ਕੇਸਰ। ੬ ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ੭ ਹੜਤਾਲ। ੮ ਅ਼ ﻏﻮﺭ ਗ਼ੌਰ. ਸੋਚ. ਵਿਚਾਰ। ੯ ਖ਼ਿਆਲ. ਧ੍ਯਾਨ.

ਗੌਰਸਾਲ. ਇਹ ਭਾਈ ਗੌਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਮ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗੌਰਾ ੫.

ਗੌਰਤਾ. ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰੁਤ੍ਵ. ਭਾਰੀਪਨ। ੨ ਗੋਰਾਪਨ.

ਗੌਰਮੁਖ. ਦੇਖੋ, ਨੈਮਿਸਾਰਣ੍ਯ.

ਗੌਰਵ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਭਾਰੀਪਨ। ੨ ਵਡਾਈ. ਮਹਤ੍ਵ। ੩ ਸਨਮਾਨ. ਇੱਜ਼ਤ। ੪ ਵਿ—ਗੁਰੂ ਦਾ.

ਗੌਰਵਤਾ, ਗੌਰਵਤਾਈ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਵਡਿਆਈ. ਬਜ਼ੁਰਗੀ। ੨ ਭਾਰੀਪਨ. ਗੁਰੁਤ੍ਵ. "ਵਿਸਮਿਤ ਪਿਖ ਗੁਰੁ ਗੌਰਵਤਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੌਰਾ. ਵਿ—ਗੁਰੁਤਾ ਵਾਲਾ. ਭਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਗਉਰਾ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਗੋਰੀ ਇਸਤ੍ਰੀ। ੩ ਪਾਰਵਤੀ। ੪ ਹਲਦੀ। ੫ ਭਾਈ ਭਗਤੂਵੰਸ਼ੀ ਭਾਈ ਗੌਰਾ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਇਸ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚੌਰਬਰਦਾਰ ਜੱਸੇ ਨੂੰ, ਠੱਠਾ ਕਰਨ ਪੁਰ ਰੰਜ

ਹੋਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਗਤਿ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਨਾਉਂ ਭਗਤੂ ਦਾ ਨਿਨਾਵਾਂ ਰੱਖਿਆ, ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਅਪਰਾਧ ਬਖ਼ਸ਼ਾਲਿਆ. ਦੇਖੋ, ਭਗਤੂ ਭਾਈ। ੬ ਗੋਰੋਚਨਾ. "ਮ੍ਰਿਗਮਦ ਗੌਰਾ ਚੋਆ ਚੰਦਨ." (ਭਾਗੁ ਕ) ਦੇਖੋ, ਗੋਰੋਚਨ. ਨਾਉਂ ਭਗਤੂ ਦਾ ਨਿਨਾਵਾਂ ਰੱਖਿਆ.

ਗੌਰਾਂਗ. ਗੋਰੇ ਹਨ ਅੰਗ ਜਿਸ ਦੇ ਸ਼ਿਵ, ਮਹਾਦੇਵ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚੈਤਨਜ ੪.

ਗੌਰਾਬਾਦਲ. ਚਤੌੜ ਦੇ ਰਾਜਾ ਰਤਨ ਸਿੰਘ (ਰਤਨ ਸੇਨ) ਦੇ ਦੋ ਸੂਰਬੀਰ ਸਰਦਾਰ ਗੋਰਾ ਅਤੇ ਬਾਦਲ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਤੌੜ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਬਹਾਦੁਰੀ ਵਿਖਾਈ.[1] ਅਜਮੇਰ ਨਿਵਾਸੀ ਮਹਾਮਹੋਪਾਧਜਾਯ ਰਾਯ ਬਹਾਦੁਰ ਗੌਰੀ ਸ਼ੰਕਰ ਹੀਰਾ ਚੰਦ ਓਝਾ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਕ੍ਰਮੀ ਦੀ ਛੇਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਗੌਰਵੰਸ਼ ਮੇਵਾੜ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ. ਇਸੇ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਗੋਰਾ ਬਾਦਲ ਹੋਯਾ ਹੈ. ਬਾਦਲ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸੀ ਅਤੇ ਗੌਰਾ ਵੰਸ਼ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਸੀ.[2] ਪਰ ਜਾਯਸੀ ਅਤੇ ਜਟਮਲ ਨੇ ਇਹ ਦੋ ਯੋਧੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦਸ਼ਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ੨ ਚਤੌੜ ਦੇ ਰਾਜਾ ਦਾ ਇੱਕ ਲੁਹਾਰ. ਦੇਖੋ, ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੯੯ ਅਤੇ ਚਤੌੜ.

ਗੌਰਿ. ਦੇਖੋ, ਗੌਰੀ.

ਗੌਰਿਸੋ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੌਰੀ (ਪਾਰਵਤੀ) ਦਾ ਸ਼ਹੁ (ਪਤਿ) ਸ਼ਿਵ. ਗਿਰਿਜਾਪਤਿ. "ਐਸ ਗੌਰੀਸੋ" ਗਾਹ ਗਗਨ ਸਰ ਲਾਯਕੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੪੨)

ਗੌਰੀ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਰਵਤੀ. ਗਿਰਿਜਾ [3]। ੨ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ। ੩ ਹਲਦੀ। ੪ ਵਰੁਣ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ। ੫ ਤੁਲਸੀ। ੬ ਅੱਠ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਕੰਨਜਾ। ੭ ਗਉੜੀ ਰਾਗਿਨੀ। ੮ ਵਿ—ਗੋਰੇ ਰੰਗ ਵਾਲੀ। ੯ ਗਰੂਵੀ (ਵਜ਼ਨਦਾਰ) ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਲਈ ਢਾਲ ਚੌਰੀ। ਹੁਤੀ ਭਾਰ ਗੌਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੌਰੀਸ਼. ਦੇਖੋ, ਗੌਰੀ-ਈਸ਼. ਗੌਰੀਨਾਥ.

ਗੌਰੀਸੁਤ. ਦੇਖੋ, ਗਉਰੀਸੁਤ.

ਗੌਰੀ ਕੁੰਡ. ਕੈਲਾਸ਼ ਤੋਂ ੧੫ ਮੀਲ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਪਾਸ ਇਕ ਕੁੰਡ, ਜੋ ਪੁਰਾਣਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਤੀਰਥ ਹੈ.

ਗੌਰੀਤ੍ਰਿਤੀਯਾ. ਦੇਖੋ, ਤੀਆਂ.

ਗੌਰੀਨਾਥ, ਗੌਰੀਪਤਿ } ਗੌਰੀ (ਪਾਰਵਤੀ) ਦਾ ਪਤਿ ਸ਼ਿਵ। ੨ ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗੌਰੀ ਹੈ। ੩ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਗੌਰੀ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਦਾ ਪਤਿ ਹੈ.

ਗੌਰੀਪੁਤ੍ਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਰਵਤੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਗਣੇਸ਼। ੨ ਸ੍ਵਾਮਿਕਾਰਤਿਕੇਯ।

[1] ਇਹ ਕਥਾ ਮਲਿਕ ਮੁਹੰਮਦ ਜਾਯਸੀ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ "ਪਦਮਾਵਤ" ਵਿੱਚ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਆਈ ਹੈ. ਜਟਮਲ ਦੀ ਲਿਖੀ ਗੋਰਾ ਬਾਦਲ ਦੀ ਕਹਾਨੀ ਭੀ ਪੜ੍ਹਨ ਯੋਗ੍ਯ ਹੈ.

[2] ਦੇਖੋ, ਨਾਗਰੀ ਪ੍ਰਚਾਰਿਣੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ—ਭਾਗ ੧੩, ਅੰਕ ੧. ਪੰਨਾ ੭.

[3] ਕਾਲਿਕਾ ਪੁਰਾਣ ਅਧ੍ਯਾਯ ੪੫ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਨੇ ਆਕਾਸ਼ ਗੰਗਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਰੰਗ ਗੋਰਾ ਕਰ ਲਿਆ. ਜਿਸ ਤੋਂ ਗੌਰੀ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੋਈ.

੩ ਦੇਖੋ, ਗਉਰੀਸੁਤ ੨.

ਗੌਰੰਗ. ਦੇਖੋ, ਚੈਤਨਜ ੪.

ਗ਼ੌਲ. ਦੇਖੋ, ਗ਼ੂਲ ੫ ਅਤੇ ੬.

ਗੌਲਨਾ. ਗ਼ੌਰ (ਵਿਚਾਰ) ਕਰਨਾ. ਸੋਚਣਾ.

ਗੌੜ. ਸੰ. ਗੌਡ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੂਰਵ ਬੰਗਾਲ ਅਤੇ ਉੜੀਸੇ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਦੇਸ਼। ੨ ਗੌੜ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਵਸਨੀਕ। ੩ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਜਾਤਿ। ੪ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ। ੫ ਵਿ—ਗੁੜ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਪਦਾਰਥ.

ਗੌੜੀ. ਦੇਖੋ, ਗਉੜੀ। ੨ ਸੰ. ਗੌਡੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁੜ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ। ੩ ਕਾਵ੍ਯ ਅਨੁਸਾਰ ਰਚਨਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਓਜ ਗੁਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਟਵਰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰੀਦਾ ਹੈ.[4] ਗੌੜ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਵਿ ਇਸ ਨਾਉਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹਨ.

ਗੌਂਉ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਮਨ. ਗਤਿ. "ਵਹਿਣ ਤਿਦਾਊ ਗੌਂਉ ਕਰੇ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੨ ਦੇਖੋ, ਗਊਂ.

ਗੰਗ. ਸੰ. ਗੰਗਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੰਗਾ ਨਦੀ. "ਗੰਗ ਬਨਾਰਸਿ ਸਿਫਤਿ ਤੁਮਾਰੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਗੰਗਾ। ੨ ਨਦੀ, ਜੋ ਸਦਾ ਗਮਨ ਕਰਦੀ ਹੈ. "ਗੰਗ ਤਰੰਗ ਅੰਤ ਕੋ ਪਾਵੈ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ) ੩ ਇੱਕ ਕਵਿ, ਜੋ ਯੂ. ਪੀ. ਦੇ ਇਕਨੌਰ (ਜਿਲੇ ਇਟਾਵੇ) ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸੀ. ਇਸਦਾ ਜਨਮ ਸਨ ੧੫੩੮ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਉੱਤਮ ਕਵੀ ਸੀ ਅਰ ਵੀਰਬਲ, ਖ਼ਾਨਖ਼ਾਨਾ ਆਦਿਕਾਂ ਨਾਲ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਰਖਦਾ ਸੀ. ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਭੀ ਇਸ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਦਾ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਉਂ ਗੰਗਾਪ੍ਰਸਾਦ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਗੰਗ ਲਿਖਦਾ ਸੀ।[5] ੪ ਗੁਰਯਸ਼ ਕਰਤਾ ਇੱਕ ਭੱਟ.

ਗੰਗਈ. ਗੰਗੂਸ਼ਾਹੀ. ਦੇਖੋ, ਗੰਗੂਸਾਹ.

ਗੰਗਸਰ. ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿੱਚ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੬੫੬ ਵਿੱਚ ਲਗਵਾਇਆ ਵਡਾ ਚੌੜਾ ਖੂਹ। ੨ ਜੈਤੋ (ਰਾਜ ਨਾਭਾ) ਦੇ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਪਾਸ ਦਾ ਤਾਲ. ਦੇਖੋ, ਜੈਤੋ.

ਗੰਗਸਿੰਧ. ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੰਗਾਸਾਗਰ (ਟੂਟੀਦਾਰ ਗੜਵੇ) ਨੂੰ ਗੰਗਸਿੰਧ ਪਹੇਲੀ ਦੇ ਢੰਗ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. "ਗੰਗਸਿੰਧ ਅਪਨੇ ਕਰ ਧਾਰਤ." (ਗੁਵਿ ੧੦)

ਗੰਗਕਤ. ਦੇਖੋ, ਗਿੰਧ ੨.

ਗੰਗ ਜਮਨ. ਗੰਗਾ ਅਤੇ ਯਮੁਨਾ. "ਗੰਗ ਜਮਨ ਜਉ ਉਲਟੀ ਬਹੈ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ)੨ ਦੇਖੋ, ਗੰਗਾ ਜਮੁਨਾ.

ਗੰਗਧਰ. ਸ਼ਿਵ, ਜੋ ਸਿਰ ਪੁਰ ਗੰਗਾ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਗੰਗਾਧਰ। ੨ ਸਮੁੰਦਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੰਗਾ ਸਮਾਉਂਦੀ ਹੈ। ੩ ਦੇਖੋ, ਸਵੈਯੇ ਦਾ ਰੂਪ ੨੨.

[4] "ਵਿਕਟ ਭਟ ਖਟਕ ਰਿਪੁ ਠਟਕ ਤਨ ਤਜਤ ਜਬ ਗਜਤ ਗੁਰੁਸਿੰਘ ਭਲ ਬਜਤ ਡੰਕਾ." (ਸਿੱਖੀਪ੍ਰਭਾਕਰ)

[5] ਕਈ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਵਿ ਗੰਗ ਨਿਧੜਕ ਅਤੇ ਘ੍ਰਿਣਿਤ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਹਾਥੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਕੁਚਲਾਕੇ ਮਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ.

ਗੰਗਧਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੰਗਾ ਦਾ ਧਾਰਣ. "ਮਹੇਸ ਗੰਙਧਾਨ ਕੋ." (ਅਕਾਲ)

ਗੰਗਧਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੰਗਾ ਦੀ ਧਾਰਾ। ੨ ਗੰਗਾ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿਵ। ੩ ਹਿਮਾਲਯ। ੪ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿੱਚ ਰਿਆਸਤ ਝਾਲਾਵਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਨਗਰ. "ਗੰਗਾ ਕੈਸੀ ਗੰਗਧਾਰ." (ਅਕਾਲ) ੫ ਦੇਖੋ, ਗੰਗਾਧਰ ੩.

ਗੰਗਨਿ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ, ਜੋ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ.
ਗੰਗਨੀ } (ਸਨਾਮਾ)

ਗੰਗਭੇਟਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੰਗਾ ਨਾਲ ਸੰਗਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਨਦੀ. (ਸਨਾਮਾ)

ਗੰਗਾ. ਸੰ. ਗङ्गा. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭਾਰਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਦੀ, ਜੋ ਹਿੰਦੂਮਤ ਵਿੱਚ ਅਤਿਪਵਿਤ੍ਰ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ. ਇਹ ਗੋਮੁਖ ਚਸ਼ਮੇ ਤੋਂ (ਜੋ ਹਰਿਦ੍ਵਾਰ ਤੋਂ ੧੮੦ ਮੀਲ ਉੱਪਰ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਬਲੰਦੀ ੧੩੮੦੦ ਫੁਟ ਹੈ) ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ. ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਜਲਧਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਹਰਿਦ੍ਵਾਰ ਦੇ ਮਕਾਮ ਭਾਰੀ ਨਦੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਅਨੇਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚਦੀਂ ੧੫੫੦ ਮੀਲ ਵਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਗੰਗਾਸਾਗਰ ਦੇ ਸੰਗਮ ਪੁਰ ਸਮੁੰਦਰ ਨਾਲ ਜਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ. "ਜਨ ਕੇ ਚਰਨ ਤੀਰਥ ਕੋਟਿ ਗੰਗਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਗੰਗਾ ਦੇ ਵਿਸੇ ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹਨ. ਇੱਕ ਥਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵਾਮਨ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦਾ ਜਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਵਾਮਨ ਦਾ ਪੈਰ ਬ੍ਰਹਮਲੋਕ ਤਕ ਪਹੁਚਿਆ, ਤਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਧੋਕੇ ਜਲ ਕਮੰਡਲੁ ਵਿੱਚ ਪਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਭਗੀਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਪੁਰ ਬ੍ਰਹਮਲੋਕ ਤੋਂ ਛੱਡਿਆ, ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਜਟਾਂ ਵਿੱਚ ਡਿਗਕੇ ਫੇਰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਉੱਤੇ ਵਹਿਆ.

ਵਾਲਮੀਕੀਯ ਰਾਮਾਇਣ ਵਿੱਚ ਲੇਖ ਹੈ ਕਿ ਹਿਮਾਲਯ ਪਰਬਤ ਦੇ ਘਰ, ਸੁਮੇਰੁ ਦੀ ਕੰਨ੍ਯਾ ਮੇਨਕਾ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਗੰਗਾ ਅਤੇ ਉਮਾ ਦੋ ਭੈਣਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ. ਇੱਕ ਵਾਰ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵੀਰਯ ਗੰਗਾ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ, ਪਰ ਗੰਗਾ ਉਸ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀ ਅਤੇ ਗਰਭ ਨੂੰ ਸਿੱਟਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਕਮੰਡਲੁ ਵਿੱਚ ਜਾ ਰਹੀ. ਫੇਰ ਭਗੀਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਪੁਰ ਕਮੰਡਲੁ ਤੋਂ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਪੁਰ ਆਈ.

ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਸ਼ਾਂਤਨੁ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਇਸੇ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਭੀਸਮ (ਪਿਤਾਮਹ) ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗਾਂਗੇਯ ਪਿਆ. ਦੇਖੋ, ਜਨ੍ਹੁਸੁਤਾ.

ਸਨ ੧੫੩੦ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜਗਤ ਦਾ ਉੱਧਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੰਗਾ (ਹਰਿਦ੍ਵਾਰ) ਪੁਰ ਪਹੁਚੇ ਸਨ. ਇੱਥੇ ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਪਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਲ ਪੁਚਾਣ ਦਾ ਮਿਥ੍ਯਾ ਖਿਆਲ ਖੰਡਨ ਕਰਕੇ ਸਤ੍ਯ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਾਇਆ.

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਭੀ ਅਸਥਾਨ ਸਤੀਘਾਟ ਪੁਰ ਵਿਦ੍ਯਮਾਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗੰਗਾ ਮਾਤਾ।

੩ ਸਹਿਗਲ ਗੋਤ੍ਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰ ਸੀ. ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਰਹਿਕੇ ਦੇਸ਼ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ੪ ਯੋਗਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਖੱਬਾ ਸੁਰ (ਇੜਾ). "ਉਲਟੀ ਗੰਗਾ ਜਮੁਨ ਮਿਲਾਵਉ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਜਮੁਨਾ ਪਿੰਗਲਾ (ਸੱਜਾ ਸੁਰ) ਹੈ.[1]

ਗੰਗਾਏਸ. ਗੰਗਾ ਦਾ ਪਤਿ ਰਾਜਾ ਸ਼ਾਂਤਨੁ। ੨ ਗੰਗਾ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਸਮੁੰਦਰ. (ਸਨਾਮਾ)

ਗੰਗਾਏਸ ਈਸ ਸਸਤ੍ਰ. ਗੰਗਾ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਸਮੁੰਦਰ, ਉਸ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਵਰੁਣ, ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫਾਸੀ (ਪਾਸ਼). (ਸਨਾਮਾ)

ਗੰਗਾਸਤ. ਗੰਗਾ (ਪ੍ਰਵਾਹ) ਸ਼ਤ (ਸੌ) ਸ਼ਤਦ੍ਰਵ. ਸਤਲੁਜ. "ਤਰੇ ਨਦੀ ਗੰਗਾਸਤ ਰਾਜੈ." (ਗੁਵਿ ੧੦)

ਗੰਗਾਸਾਗਰ. ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਉਹ ਥਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਕਪਿਲ ਰਿਖੀ ਨੇ ਸਗਰ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗੰਗਾ ਸਮੁੰਦਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ. "ਗੰਗਾਸਾਗਰ ਬੇਣੀ ਸੰਗਮੁ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ੨ ਟੂਟੀ ਵਾਲਾ ਲੋਟਾ.

ਗੰਗਾਸੁਤ. ਭੀਸਮਪਿਤਾਮਾ. ਦੇਖੋ, ਗੰਗਾ.

ਗੰਗਾਜਮਨੀ. ਵਿ—ਗੰਗਾ ਅਤੇ ਜਮੁਨਾ ਦੇ ਰੰਗ ਦੀ ਵਸਤੁ। ੨ ਸੁਵਰਣ ਅਤੇ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਮਿਲਵਾਂ ਕੰਮ। ੩ ਮਾਂਹ ਅਤੇ ਛੋਲਿਆਂ ਦੀ ਮਿਲਵੀਂ ਦਾਲ.

ਗੰਗਾਜਮੁਨਾ. ਯੋਗਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇੜਾ ਅਤੇ ਪਿੰਗਲਾ. ਦੇਖੋ, ਗੰਗਾ ੪.

ਗੰਗਾਜਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੰਗਾ ਦਾ ਪਾਣੀ. "ਗੰਗਾਜਲ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ." (ਭੈਰ ਮ: ੫) ੨ ਵਿ—ਨਿਰਮਲ. ਸ਼ੁੱਧ. "ਸੋ ਗਿਰਹੀ ਗੰਗਾ ਕਾ ਨੀਰ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) ਗੰਗਾ ਦਾ ਜਲ ਜੋ ਹਿਮਾਲਯ ਤੋਂ ਝਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਤਿ ਨਿਰਮਲ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਇਹ ਦੇਰ ਤੀਕ ਬਿਨਾ ਸੜੇ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ. ਪਵਿਤ੍ਰ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਗੰਗਾਜਲ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਾਂਤ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. Bernier ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੰਗਾਜਲ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਜਾਣਕੇ ਮੁਗ਼ਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਪੀਣ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਲਈ ਉੱਠਾਂ ਦੀ ਡਾਕ ਮੁਕ਼ੱਰਰ ਸੀ. ਸ਼ਰਾ ਵਿੱਚ ਪੱਕਾ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਭੀ ਗੰਗਾਜਲ ਵਰਤਦਾ ਸੀ.

ਗੰਗਾਜਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਪਾਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੰਗਾਜਲ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ੨ ਲਹਿਰੀਏਦਾਰ ਬੁਣਤ ਦਾ ਵਸਤ੍ਰ.

ਗੰਗਾਤਾ. ਗੰਗਾ—ਯਾਤ੍ਰਾ। ੨ ਗੰਗਾ ਦੇ ਯਾਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਟੋਲੀ. "ਮੂੰਡਿ ਮੁਡਾਇਐ ਜੇ ਗੁਰੁ ਪਾਈਐ, ਹਮ ਗੁਰੁ ਕੀਨੀ ਗੰਗਾਤਾ." (ਗਉ ਮ: ੧) ਹਿੰਦੂ ਤੀਰਥਯਾਤ੍ਰੀ ਭੱਦਣ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ.

ਗੰਗਾਦ੍ਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੰਗਾ ਨਿਕਲੀ ਹੈ ਜਿਸ ਅਦ੍ਰਿ (ਪਹਾੜ) ਵਿੱਚੋਂ. ਹਿਮਾਲਯ। ੨ ਹਿਮਾਲਯ ਦੇ ਵਸਨੀਕ. "ਗੰਗਾਦ੍ਰੀ ਜਮੁਨਾਦ੍ਰੀ ਹਠੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੫੨)

ਗੰਗਾਧਰ. ਦੇਖੋ, ਗੰਗਧਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਸਵੈਯੇ ਦਾ ਰੂਪ ੨੨। ੩ ਪੂਰਵੀ

[1] इडा भगवती गङ्गा पिङ्गला यमुना नदी (ਹਠਯੋਗ ਪ੍ਰਦੀਪਿਕਾ)

ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਗੋਪਾਲਪਾਰਾ ਜਿਲੇ ਵਿੱਚ ਵਹਿਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਦਰਿਆ.

ਗੰਗਾਨੀਰ. ਦੇਖੋ, ਗੰਗਾਜਲ.

ਗੰਗਾਪੁਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਗੰਗਾਸੁਤ। ੨ ਹਰਿਦ੍ਵਾਰ ਕਨਖਲ ਦੇ ਪੰਡੇ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਗੰਗਾਪੁਤ੍ਰ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ.

ਗੰਗਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਰਿ ਸੂਤਰਿ. ਗੰਗਾ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਭੀਸਮ, ਉਸ ਦਾ ਵੈਰੀ ਅਰਜੁਨ, ਉਸ ਦਾ ਸੂਤ (ਰਥਵਾਹੀ) ਕ੍ਰਿਸਨ, ਉਸ ਦਾ ਵੈਰੀ ਤੀਰ. (ਸਨਾਮਾ)

ਗੰਗਾਮਾਤਾ. ਮਉ (ਅਥਵਾ ਮੌ) ਨਿਵਾਸੀ ਕ੍ਰਿਸਨ (ਕਿਸਨ) ਚੰਦ ਖਤ੍ਰੀ ਦੀ, ਧਨਵੰਤੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ੨੩ ਹਾੜ ਸੰਮਤ ੧੬੩੬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਮਹਾਵੀਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਪ੍ਰਗਟੇ. ੧੫ ਹਾੜ ਸੰਮਤ ੧੬੮੫ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬਕਾਲੇ ਵਿੱਚ ਦੇਹ ਤ੍ਯਾਗੀ, ਜਿੱਥੇ ਦੇਹਰਾ ਵਿਦ੍ਯਮਾਨ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਮੌਉ.

ਗੰਗਾਰਾਮ. ਭਟਿੰਡੇ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਇੱਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਜੋ ਪੰਜਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਬਣਨ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਅੰਨ ਲੰਗਰ ਲਈ ਅਰਪਿਆ ਸੀ. ਭਾਈ ਮੂਲਚੰਦ (ਸਿਧੀਚੰਦ ਖਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ) ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਸਥਾਨ ਸੁਨਾਮ ਅਤੇ ਸੰਗਰੂਰ ਹਨ, ਇਸੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਚੇਲਾ ਸੀ। ੨ ਬੀਬੀ ਵੀਰੋ ਦਾ ਸੁਪੁਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਨੇ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਵਡੀ ਵੀਰਤਾ ਦਿਖਾਈ ਹੈ. "ਹਠਯੋ ਮਾਹਰੀ ਚੰਦਯੰ ਗੰਗਰਾਮੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੩ ਇੱਕ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਗਵਾਲੀਅਰ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਨੌਕਰ ਰਿਹਾ, ਦੀਵਾਨ ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਇਸ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਛੁਡਵਾ ਕੇ ਲਹੌਰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ. ਸਨ ੧੮੧੪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਫੌਜ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਚੀ ਬਣਾਇਆ. ਸਨ ੧੮੨੧ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੁਜਰਾਤ ਦਾ ਹਾਕਿਮ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਨੇ ਆਬਕਾਰੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ੍ਯ ਕੰਮ ਕੀਤੇ. ਗੰਗਾ ਰਾਮ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸਨ ੧੮੨੬ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ੪ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਭੀ ਲੋਕ ਗੰਗਾਰਾਮ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਗੰਗਾ-ਰਾਮ ਆਦਿ ਨਾਉਂ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੋਈ ਹੈ.

ਗੰਗਾਲਹਿਰੀ. ਦੇਖੋ, ਪਦਮਾਕਰ ੨.

ਗੰਗਿਆਰ. ਗੰਗੂਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਗੰਗੂਸ਼ਾਹੀ "ਰਸਤੇ ਮੇ ਮਿਲ੍ਯੋ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਗੰਗਿਆਰ." (ਪ੍ਰਾਪੰਪ੍ਰ)

ਗੰਗੂ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਦਾ ਇੱਕ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨੀ ਸਿੱਖ। ੨ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾਈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਰਾਤ ਦਿਨ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਤਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ.

੩ ਖੇੜੀ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਇੱਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕਪਟੀ ਸੇਵਕ ਜੋ ਕੁਛ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮਸੰਦ ਭੀ ਰਿਹਾ ਸੀ. "ਗ੍ਰਾਮ ਨਾਮ ਖੇੜੀ ਹੁਤੋ ਦਿਜ ਅਧਮ ਕੁਚਾਰੀ। ਕੁਛਕ ਮਸੰਦੀ ਭੀ ਕਰੀ ਇਸ ਹੇਤੁ ਚਿਨਾਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਸੰਮਤ ੧੭੬੧ ਵਿੱਚ ਜਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਤ੍ਯਾਗਿਆ. ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਅਰ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਪਹੁਚਿਆ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਨ ਰਾਤ ਨੂੰ ਚੁਰਾਕੇ ਸਵੇਰੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕਾਂ ਦੇ ਫੜਾਉਣ ਲਈ ਚੜ੍ਹਾ ਲੈ ਆਇਆ ਅਤੇ ਤੇਹਾਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਵਾਕੇ ਸਰਹਿੰਦ ਭਿਜਵਾਇਆ, ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਈ. ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੭੬੭ ਵਿੱਚ ਗੰਗੂ ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਖੇੜੀ ਦਾ ਥੇਹ ਕੀਤਾ. ਹੁਣ ਨਵੀਂ ਬਸਤੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸਹੇੜੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸਹੇੜੀ ੨ ਅਤੇ ਖੇੜੀ ੩। ੪ ਦੇਖੋ, ਗੰਗੂਸ਼ਾਹ.

ਗੰਗੂਸ਼ਾਹ, ਗੰਗੂਸ਼ਾਹੀ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਗੰਗੂਦਾਸ ਬਸੀ ਖਤ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਧਰਮਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਸਰਮੌਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਮੰਜੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ. ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਸਥਾਨ "ਦਾਊਂ" (ਜਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ) ਵਿੱਚ ਹੈ. ਗੰਗੂਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੜੋਤਾ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਵਡਾ ਕਰਨੀ ਵਾਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਪਹਾੜੀ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਝੰਡਾ ਅਨੇਕ ਥਾਂ ਝੂਲਦਾ ਹੈ. ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੇਹਰਾ ਖਟਕੜ ਕਲਾਂ (ਜਿਲਾ ਜਲੰਧਰ) ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਗੰਗੂਸ਼ਾਹੀ ਸਦਾਉਂਦੇ ਹਨ.

ਗੰਗੇਰੀ. ਸੰ. ਜਲਅਲਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲਜੁਲਾਹਾ. ਮਕੜੀ ਜੇਹਾ ਜੀਵ, ਜੋ ਜਲ ਪੁਰ ਵਡੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਪਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾਂ. "ਜਲੰ ਜਜੋਂ ਗੰਗੇਰੀ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਗੰਗੇਵ, ਗੰਗੇਵਪਿਤਾਮਹ ਸੰ. ਗਾਙ੍ਗੇਯ—ਗਾਂਗੇਯ. ਗੰਗਾ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਭੀਸਮ, ਜੋ ਕੌਰਵ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦਾ ਪਿਤਾਮਹ (ਦਾਦਾ) ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਗੰਗਾ. "ਸੋਈ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿ ਗੰਗੇਵਪਿਤਾਮਹ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ)

ਗੰਗੋ. ਇੱਕ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਜੋ ਬੱਸੀ ਗੋਤ ਦਾ ਖਤ੍ਰੀ ਸੀ. ਇਹ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ.

ਗੰਗੋਤਰੀ, ਗੰਗੋਤ੍ਰੀ ਸੰ. ਗਙ੍ਗਾਵਤਾਰ—ਗੰਗਾਵਤਾਰ. ਗੜ੍ਹਵਾਲ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਇੱਕ ਅਸਥਾਨ, ਜਿੱਥੇ ਗੰਗਾ ਉੱਪਰੋਂ ਉਤਰੀ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਦਾ ਜਲ ਲੋਕ ਬੋਤਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਕੇ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੀਕ ਵੇਚਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਜਗਾ ਦੀ ਬਲੰਦੀ ੧੦੩੧੯ ਫੁਟ ਹੈ ਅਤੇ ਗੋਮੁਖ ਤੋਂ ਅੱਠ ਮੀਲ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਪੁਰ ਹਿਠਾਹਾਂ ਨੂੰ ਹੈ.

ਗੰਗੋਦਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੰਗਾ ਦਾ ਉਦਕ (ਜਲ). ੨ ਦੇਖੋ, ਸਵੈਯੇ ਦਾ ਭੇਦ ੨੨.

ਗੰਗੋਵੈ. ਗੰਗ—ਹੋਵੈ. ਗੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਮਿਲਿ ਗੰਗ ਗੰਗੋਵੈ." (ਭਾਗੁ)

ਗੰਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਿਰ ਦੇ ਕੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅਭਾਵ. ਟੋਟਣ ਪੁਰ ਬਾਲਾਂ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ. ਖਲ੍ਵਾਟ। ੨ ਸੰ. ਗਞ੍ਜ. ਅਵਗ੍ਯਾ. ਅਨਾਦਰ। ੩ ਖਾਨਿ. ਕਾਨ। ੪ ਪਾਤ੍ਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਘਰ। ੫ ਦੁਕਾਨ. ਹੱਟ। ੬ ਬਜ਼ਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ. ਕਟੜਾ। ੭ ਸ਼ਰਾਬਖ਼ਾਨਾ। ੮ ਗਾਈਆਂ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਘਰ। ੯ ਫ਼ਾ ਗੰਜ. ਢੇਰ. ਅੰਬਾਰ। ੧੦ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ। ੧੧ ਚੰਗੇ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ

ਯਾਦਗਾਰ ਦਾ ਮੰਦਿਰ. ਜਿਵੇਂ—ਸ਼ਹੀਦਗੰਜ.

ਗੰਜਕ, ਗੰਜਖ ਵਿ—ਗੰਜ (ਅਨਾਦਰ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਗੋਲ ਗੰਜਖ ਬਖਾਨੀਐ." (ਗਜਾਨ) ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਗਰੋਹ ਦਾ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ.

ਗੰਜਣਾ, ਗੰਜਨ, ਗੰਜਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਅਨਾਦਰ ਕਰਨਾ. ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਕਰਨਾ. ਅਪਮਾਨ ਕਰਨਾ। ੨ ਅੰਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਗੰਜਨ ਸ਼ਬਦ ਗੰਜਨ ਕਰਤਾ ਅਰਥ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਗਰਬਗੰਜਨ ਸਰਬ ਭੰਜਨ." (ਜਾਪੁ) ਦੇਖੋ, ਗੰਜ ੨.

ਗੰਜਫਾ. ਫ਼ਾ گنجفه ਅਥਵਾ گنجیفه ਸੰਗਯਾ—ਤਾਸ਼ ਦੀ ਤਰਾਂ ਦਾ ੯੬ ਗੋਲ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਖੇਡ. ਗੰਜਫ਼ੇ ਦੇ ਅੱਠ ਰੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ—ਤਾਜ, ਸਫ਼ੇਦ, ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ, ਗ਼ੁਲਾਮ, ਸੁਰਖ, ਬਰਾਤ, ਕਮਾਚ ਅਤੇ ਚੰਦ. ਹਰੇਕ ਰੰਗ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਬਾਰਾਂ ਪੱਤੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਦੇ ਖਿਲਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਚੌਪਾਈ ਘੜ ਰੱਖੀ ਹੈ ਕਿ—

"ਤਾਜ ਸਫ਼ੇਦ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਗ਼ੁਲਾਮ,
ਜਨੋਂ ਬਹੁਤੇ ਤਜੋਂ ਆਂਵੇਂ ਕਾਮ.
ਸੁਰਖ ਬਰਾਤ ਕਮਾਚੇ ਚੰਦ,
ਜਨੋਂ ਥੋੜੇ ਤਜੋਂ ਮਾਚੇ ਜੰਗ."

ਗੰਜਬਖ਼ਸ਼, ਗੰਜਬਖ਼ਸ਼ੀਏ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ ਇੱਕ ਫ਼ਕ਼ੀਰ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਧਰਮਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ. ਇਸ ਦੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਦੇ ਗੰਜਬਖ਼ਸ਼ੀਏ ਸਦਾਉਂਦੇ ਹਨ.

ਗੰਜਾ. ਵਿ—ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਗੰਜ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗੰਜ। ੨ ਸੰ. ਗਞ੍ਜਾ. ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਦੁਕਾਨ.

ਗੰਠ. ਸੰ. ਗ੍ਰੰਥਿ. ਸੰਗਯਾ—ਗੱਠ. ਗਿਰਹ। ੨ ਜੋੜ. ਮੇਲ. ਮਿਤ੍ਰਤਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗੰਢ ੪.

ਗੰਠਕਤਰਾ. ਦੇਖੋ, ਗਠਕਤਰਾ.

ਗੰਠਨ. ਕ੍ਰਿ—ਗੰਢਣਾ. ਗੱਠਣਾ. ਗ੍ਰਥਨ.

ਗੰਠੜੀ. ਸੰਗਯਾ—ਗਠੜੀ. ਗ੍ਰੰਥਿ. "ਕਿਸੁ ਪਹਿ ਖੋਲਉ ਗੰਠੜੀ?" (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੧) "ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵਹਿ ਗੰਠੜੀਐ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੧)

ਗੰਠਿ, ਗੰਠੀ ਸੰਗਯਾ—ਗੱਠ. ਜੋੜ. "ਟੂਟੇ ਗੰਠਿ ਪੜੈ ਵੀਚਾਰੁ." (ਓਅੰਕਾਰ) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਗੰਢਕੇ. ਗੱਠਕੇ. "ਲੋਕ ਗੰਠਿ ਗੰਠਿ ਖਰਾ ਬਿਗੂਚਾ." (ਸੋਰ ਰਵਿਦਾਸ) ੩ ਸੰਗਯਾ—ਗਠੜੀ. ਪੋਟ। ੪ ਗ੍ਰੰਥਿ. ਗਾਂਠ. "ਨਾਨਕ ਸਹਸੈ ਗੰਠਿ." (ਵਾਰ ਗਉ ੨ ਮ: ੫) "ਤੂੰ ਗੰਠੀ, ਮੇਰੁ ਸਿਰਿ ਤੂੰ ਹੈ." (ਮਾਝ ਮ: ੫)

ਗੰਡ. ਸੰ. ਗਣ੍ਡ. ਸੰਗਯਾ—ਕਪੋਲ. ਗਲ੍ਹ। ੨ ਕਨਪਟੀ. ਗਲ੍ਹ ਅਤੇ ਕੰਨ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਥਾਂ. "ਦਾਨ ਗਜਗੰਡ ਮਹਿ ਸੋਭਤ ਅਪਾਰ ਹੈ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੩ ਗੋਲ ਘੇਰਾ। ੪ ਚੱਕੀ ਦਾ ਉਹ ਗੋਲ ਘੇਰਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਟਾ ਅਟਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੫ ਗੈਂਡਾ। ੬ ਫੋੜਾ। ੭ ਗੱਠ. ਗਾਂਠ। ੮ ਖੂਹ ਦਾ ਚੱਕ। ੯ ਮਿੱਟੀ, ਚੂਨੇ ਜਾਂ ਕਾਠ ਦਾ ਵਡਾ ਗੋਲ ਭਾਂਡਾ, ਜੋ ਥਾਲ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੱਕੀ ਹੋਈ ਇੱਖ ਦੇ ਰਸ ਦੀ ਚਾਸਣੀ ਪਾਕੇ ਗੁੜ ਅਤੇ ਸ਼ੱਕਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਚੱਕ.

ਗੰਡਕ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਖੜਗ. ਤਲਵਾਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗੰਡਾ। ੩ ਗੈਂਡਾ। ੪ ਵਿ—ਮੂਰਖ.

ਗੰਡਕਾ. ਸੰ. ਗਣ੍ਡਿਕਾ ਅਥਵਾ ਗਣ੍ਡਕੀ—ਗੰਡਕੀ. ਇੱਕ ਨਦੀ, ਜੋ ਨੈਪਾਲ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸਪਤਗੰਡਕੀ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਟਨੇ ਪਾਸ ਗੰਗਾ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਗੋਲ ਪੱਥਰ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸ਼ਾਲਿਗ੍ਰਾਮ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਨੁਰੂਪ ਜਾਣਕੇ ਵੈਸਨਵ ਪੂਜਦੇ ਹਨ. "ਪੂਜੈਂ ਹਮ ਤੁਮੈ, ਨਹਿਂ ਪੂਜੈਂ ਸੁਤਗੰਡਕਾ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਵਰਾਹਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਗੰਡਕੀ ਨੇ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਵਰ੍ਹਾ ਘੋਰ ਤਪ ਕਰਕੇ ਵਿਸਨੁ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਵਰ ਮੰਗਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਪੁਤ੍ਰਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਜਨਮ ਲੈ. ਵਿਸਨੁ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਸ਼ਾਲਿਗ੍ਰਾਮਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਤੇਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਵਾਂਗਾ.

ਇਹ ਭੀ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸਨੁ ਦੇ ਦੋ ਗੰਡਾਂ (ਕਨਪਟੀਆਂ) ਤੋਂ ਪਸੀਨਾ ਨਿਕਲਿਆ ਇੱਕ ਚਿੱਟਾ ਦੂਜਾ ਕਾਲਾ. ਕਾਲੇ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਨਦੀ ਅਤੇ ਚਿੱਟੇ ਤੋਂ ਗੰਡਕੀ ਹੋਈ। ੨ ਗੈਂਡੇ ਦੀ ਮਦੀਨ. ਗੈਂਡੀ.

ਗੰਡਕਾਸੁਤ. ਸ਼ਾਲਿਗ੍ਰਾਮ. ਦੇਖੋ, ਸੁਤਗੰਡਕਾ ਅਤੇ ਗੰਡਕਾ.

ਗੰਡ ਕਾ ਥੇਹ. ਮਾਲਵੇ ਵਿੱਚ ਭਗਤੇ ਪਿੰਡ ਕੋਲ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣਾ ਥੇਹ, ਜਿੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇੱਕ ਤਿੱਤਰ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ. "ਥੇਹ ਗੰਡ ਕੋ ਨਾਮ ਕਹਾਵੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੰਡਕੀ. ਦੇਖੋ, ਗੰਡਕਾ.

ਗੰਡਕੀਸਿਲਾ. ਗੰਡਕੀ ਨਦੀ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਕਾਲੀ ਸ਼ਿਲਾ, ਸ਼ਾਲਿਗ੍ਰਾਮ. "ਲਲਿਤ ਵਿਲੋਚਨ ਦਲ ਉਤਪਲ ਸੇ। ਤਾਰੇ ਸ਼ਜਾਮ ਗੰਡਕੀਸਿਲ ਸੇ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਅੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਲੀ ਧੀਰੀਆਂ ਸ਼ਾਲਿਗ੍ਰਾਮ ਜੇਹੀਆਂ. ਦੇਖੋ, ਗੰਡਕਾ.

ਗੰਡਮਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਹੰਜੀਰਾਂ.

ਗੰਡਾ. ਸੰ. ਗਾਣ੍ਡਕ—ਗੰਡਕ. ਸੰਗਯਾ—ਚਾਰ ਕੌਡੀਆਂ ਦਾ ਸਮੂਹ। ੨ ਨਿਸ਼ਾਨ. ਚਿੰਨ੍ਹ। ੩ ਵਿਘਨ. ਰੁਕਾਵਟ.

ਗੰਡਾਸਾ. ਸੰਗਯਾ—ਗੰਡਕ (ਤਲਵਾਰ) ਜੈਸਾ. ਗੰਡਕ ਸਾ. ਛਵੀ ਦੀ ਕ਼ਿਸਮ ਦਾ ਇੱਕ ਸੰਦ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਚਾਰਾ ਕੁਤਰੀਦਾ ਹੈ.

ਗੰਡਿਕਾ. ਦੇਖੋ, ਗੰਡਕਾ.

ਗੰਡੂਆਂ. ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ, ਨਜਾਮਤ ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਸੁਨਾਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਪੂਰਵ ਦੋ ਫਰਲਾਂਗ ਦੇ ਕ਼ਰੀਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਕੇਵਲ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੧੫੦ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪਟਿਆਲੇ ਵੱਲੋਂ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਛਾਜਲੀ ਤੋਂ ਲਹਿੰਦੇ ਵੱਲ ਚਾਰ ਮੀਲ ਦੇ ਕ਼ਰੀਬ ਕੱਚਾ ਰਸਤਾ ਹੈ.

ਗੰਡੇਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਗੰਨੇ (ਪੋਨੇ) ਦੀ ਕੱਟੀ ਅਤੇ ਛਿੱਲੀ ਹੋਈ ਗੰਡ (ਗੱਠ).

ਗੰਢ. ਸੰਗਯਾ—ਜੋੜ. ਮੇਲ. ਸੰਬੰਧ। ੨ ਗੱਠ. ਗ੍ਰੰਥਿ। ੩ ਮਿਤ੍ਰਤਾ. "ਮਨਿ ਨਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੁਖਹੁ ਗੰਢ ਲਾਵਤ." (ਸੁਖਮਨੀ) ਦੇਖੋ, ਗੰਢੁ ੩। ੪ ਵਿਆਹ ਦੇ ਮੌਕੇ ਮਿਠਾਈ ਮੇਵੇ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧੀ ਨੂੰ

ਭੇਜੀ ਖੰਮ੍ਹਣੀ (ਮੰਗਲ ਸੂਤ੍ਰ). ਇਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਜੋੜ ਮੇਲ (ਗੰਢ) ਹੈ.

ਗੰਢ ਕਤਰਾ. ਦੇਖੋ, ਗੱਠ ਕਤਰਾ.

ਗੰਢਣਾ, ਗੰਢਣੁ, ਗੰਢਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਜੋੜਨਾ. ਗ੍ਰੰਥਿ ਦੇਣੀ. ਗ੍ਰਥਨ. ਗ੍ਰੰਥਨ. "ਗੰਢੇਦਿਆ ਛਿਅ ਮਾਹ, ਤੁੜੇਦਿਆ ਹਿਕੁ ਖਿਨੋ." (ਆਸਾ ਫਰੀਦ) "ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਗੰਢਣੁ ਗੰਢੀਐ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਗੰਢਾ. ਸੰਗਯਾ—ਗਠਾ. ਪਿਆਜ. ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚੋਂ ਉਪਜਿਆ ਗੱਠ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਕੰਦ. ਦੇਖੋ, ਗਠਾ.

ਗੰਢਿ. ਸੰਗਯਾ—ਗ੍ਰੰਥਿ. ਗੱਠ. "ਛੀਜੈ ਦੇਹ ਖੁਲੈ ਇਕ ਗੰਢਿ." (ਓਅੰਕਾਰ) ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਗੱਠ ਖੁਲ੍ਹਣ ਤੋਂ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਗੰਢਕੇ. ਗੱਠਕੇ.

ਗੰਢੀ. ਗ੍ਰੰਥੀ. ਗੱਠ. ਗਿਰਹ.

ਗੰਢੀਛੋਰਾ. ਸੰਗਯਾ—ਠਗ, ਜੋ ਗੱਠ ਵਿੱਚੋਂ ਧਨ ਛੁਡਾ ਲੈਂਦਾ (ਖੋਲ੍ਹ ਲੈਂਦਾ) ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗਠਕਤਰਾ.

ਗੰਢੁ. ਦੇਖੋ, ਗੰਢ। ੨ ਸੰਬੰਧ. ਜੋੜ. "ਪੁਤੀ ਗੰਢੁ ਪਵੈ ਸੰਸਾਰਿ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) "ਸਾਚੇ ਨਾਲਿ ਤੇਰਾ ਗੰਢੁ ਲਾਗੈ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੩) ੩ ਮਿਤ੍ਰਤਾ. ਦੋਸਤੀ. "ਜਿਚਰੁ ਪੈਨਨਿ ਖਾਵਨੇ ਤਿਚਰੁ ਰਖਨਿ ਗੰਢੁ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫)

ਗੰਢੂਆਂ. ਦੇਖੋ, ਗੰਡੂਆਂ.

ਗੰਤਵ੍ਯ. ਜਾਣ ਯੋਗ੍ਯ. ਪੁੱਜਣ ਲਾਇਕ.

ਗੰਤਾ. ਸੰ. ਗਨ੍ਤ੍ਰ—ਗੰਤ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਾਣਵਾਲਾ. "ਸਰਬੰਗੰਤਾ." (ਜਾਪੁ) ਸਭ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁਚਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਗ੍ਯਾਤਾ. ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. "ਸਰੰਸਾਸਤ੍ਰ ਗੰਤਾ." (ਰਾਮਾਵ) ਸ਼ਰਸ਼ਾਸਤ੍ਰ (ਧਨੁਰਵੇਦ) ਦਾ ਗ੍ਯਾਤਾ. ਸ਼ਸਤ੍ਰਵਿਦ੍ਯਾ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁਣ.

ਗੰਤ੍ਰੀ. ਸੰ. ਗਨ੍ਤ੍ਰੀ. ਜਿਸ ਦ੍ਵਾਰਾ ਜਾਈਏ. ਗੱਡੀ ਆਦਿਕ ਸਵਾਰੀ। ੨ ਵਿ—ਜਾਣ ਵਾਲੀ.

ਗੰਦ. ਸੰਗਯਾ—ਮੈਲ. ਮਲੀਨਤਾ। ੨ ਗੰਦਗੀ. ਗੂੰਹ.

ਗੰਦਗੀ. ਫ਼ਾ گندگی ਸੰਗਯਾ—ਵਿਸ੍ਟਾ। ੨ ਮੈਲ. ਮਲਿਨਤਾ.

ਗੰਦਮ. ਕਣਕ. ਦੇਖੋ, ਗੋਧੂਮ.

ਗੰਦਲ. ਸੰਗਯਾ—ਗੋਭ. ਲਗਰ. "ਫਰੀਦਾ ਏ ਵਿਸੁਗੰਦਲਾਂ ਧਰੀਆਂ ਖੰਡੁ ਲਿਵਾੜਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਪਰ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਖੰਡ ਪਾਗੀਆਂ ਵਿਖ ਗੰਦਲਾਂ ਹਨ.

ਗੰਦਲਾ. ਵਿ—ਮੈਲ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ. ਗੰਧਲਾ.

ਗੰਦਾ. ਫ਼ਾ گنده ਵਿ—ਮੈਲਾ. ਮਲੀਨ. "ਗੰਦੇ ਭੂਮਿ ਪਈਆਸੁ." (ਮ: ੫ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ)

ਗੰਦਾਧੂਆਂ, ਗੰਦਾਧੂਮ ਸੰਗਯਾ—ਮੈਲਾ (ਅਪਵਿਤ੍ਰ) ਧੂਆਂ. ਤਮਾਖੂ ਦਾ ਧੂੰਆਂ. "ਗੰਦਾਧੂਮ ਵੰਸ ਤੇ ਤਜਾਗਹੁ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੰਦੌਰਾ, ਗੰਦੌੜਾ ਸੰਗਯਾ—ਖੰਡ (ਕ਼ੰਦ) ਰੋਟਿਕਾ. ਇਸ ਰੋਟੀ ਦਾ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤਕਕ੍ਰਿਯਾ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਪੁਰ ਦੱਖਣਾ ਸਮੇਤ ਵੰਡਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਰਿਵਾਜ ਸੀ. ਇਸ ਨੂੰ "ਗੰਦੌੜਾ ਫੇਰਨਾ" ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਗੰਧ. ਸੰ. ਗਨ੍ਧ੍. ਧਾ—ਦੁੱਖ ਦੇਣਾ—ਮਾਰਨਾ—ਜਾਣਾ—ਮੰਗਣਾ—ਸ਼ੋਭਾ ਸਹਿਤ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਨੱਕ (ਨਾਸਿਕਾ) ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਣ ਯੋਗ੍ਯ ਗੁਣ. ਬੂ. ਬਾਸ. ਮਹਕ. "ਸਹਸ ਤਵ ਗੰਧ ਇਵ ਚਲਤ ਮੋਹੀ." (ਸੋਹਿਲਾ) ੩ ਗੰਧਰਕ. ਗੰਧਕ। ੪ ਅਹੰਕਾਰ। ੫ ਦੇਖੋ, ਗੰਧੁ ੨ ਅਤੇ ੩.

ਗੰਧਈਆ. ਵਿ—ਸੁਗੰਧਿਤ. ਖ਼ੁਸ਼ਬੂਦਾਰ. "ਚੰਦਨ ਵਾਸ ਸੁਗੰਧ ਗੰਧਈਆ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੪) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਗਾਂਧੀ. ਗੰਧ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਗੰਧਸਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਇਤਰ। ੨ ਡਿੰਗ. ਚੰਦਨ.

ਗੰਧਹਸ੍ਤੀ. ਸੰਗਯਾ—ਉਹ ਹਾਥੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਗੰਡਾਂ ਤੋਂ ਮਦ ਟਪਕਦਾ ਹੈ.

ਗੰਧਕ. ਸੰ. ਗਨ੍ਧਕ. ਸੰਗਯਾ—ਗੰਧਰਕ. ਗੋਗਿਰਦ. Sulphur. ਇਹ ਖਾਨਿ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ. ਰੰਗ ਪੀਲਾ ਅਤੇ ਲਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਖਲੜੀ (ਤ੍ਵਚਾ) ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.[1] ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੈਦ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ. ਗੰਧਕ ਬਾਰੂਦ ਦਾ ਭੀ ਇੱਕ ਅੰਗ ਹੈ. ਜੋ ਵੈਦ੍ਯਕ ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਦਿ ਪਾਰੇ ਨੂੰ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਵੀਰਯ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਉਹ ਗੰਧਕ ਨੂੰ ਪਾਰਵਤੀ ਦੀ ਰਜ ਦੱਸਦੇ ਹਨ। ੨ ਵਿ—ਸੂਚਕ. ਜਤਲਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਗੰਧ (ਬੂ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਗੰਧਣ. ਸੰ. ਗਨ੍ਧਨ. ਸੰਗਯਾ—ਦਿਲੇਰੀ। ੨ ਹਿੰਸਾ। ੩ ਚੁਗ਼ਲੀ. ਚੁਗ਼ਲਖ਼ੋਰੀ.

ਗੰਧਣਵੈਣ. ਸੰਗਯਾ—ਦਿਲੇਰੀ ਦੇ ਬਚਨ। ੨ ਚੁਗਲੀ ਅਤੇ ਨਿੰਦਾ ਦੇ ਵਾਕ. ਦੇਖੋ, ਗੰਧਣ. "ਗੰਧਣਵੈਣ ਸੁਣਹਿ ਉਰਝਾਵਹਿ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਗੰਧਣਵੈਣਿ. ਚੁਗਲੀ ਅਤੇ ਨਿੰਦਾ ਦੇ ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ. ਦੇਖੋ, ਗੰਧਣ. "ਗੰਧਣਵੈਣਿ ਰਤਾ ਹਿਤਕਾਰੀ, ਸਬਦੈ ਸੁਰਤਿ ਨ ਆਈ." (ਸੋਰ ਮ: ੧)

ਗੰਧਬਿਲਾਈ, ਗੰਧਬਿਲਾਵ ਸੰ. ਗਨ੍ਧਵਿਲਾਵ. ਸੰਗਯਾ—ਮੁਸ਼ਕ-ਬਿਲਾਈ. ਮੁਸ਼ਕਬਿਲਾਈ ਦੇ ਚਿੱਤੜ ਪਾਸ ਇੱਕ ਗਿਲਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਲੇਸਦਾਰ ਪੀਲਾ ਪਦਾਰਥ ਸੁਗੰਧਿ ਵਾਲਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ. ਵੈਦ ਇਸ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਮੁਸ਼ਕਬਿੱਲੀ.

ਗੰਧਮਾਦਨ. ਇੱਕ ਪਹਾੜ, ਜੋ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਮੇਰੁ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਪਾਸ ਦਾ ਜੰਗਲ ਭੀ ਗੰਧਮਾਦਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਰਾਮਾਇਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਪਹਾੜ ਕੈਲਾਸ ਪਾਸ ਹੈ. ਜੁਗਰਾਫੀਏ ਦੀ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ (Geographical Dictionary) ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਰੁਦ੍ਰਹਿਮਾਲਯ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ. ਇਹ ਬਦਰਿਕਾਸ਼੍ਰਮ ਤੋਂ ਥੋੜੀ ਦੂਰ ਉੱਤਰ ਪੂਰਬ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਸਤੂਰੀ ਵਾਲਾ ਮ੍ਰਿਗ। ੩ ਭ੍ਰਮਰ (ਭੌਰਾ), ਜੋ ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਪੁਰ ਮਸਤ ਹੈ.

ਗੰਧਮ੍ਰਿਗ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕਸਤੂਰਾ. ਉਹ ਮ੍ਰਿਗ, ਜਿਸ ਦੀ ਨਾਭੀ

[1] ਇਸੇ ਲਈ ਇਸਦਾ ਨਾਮ 'ਪਾਮਾਘ੍ਨ' ਹੈ.

ਤੋਂ ਕਸਤੂਰੀ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਸਤੂਰੀ.

ਗੰਧਰਕ. ਦੇਖੋ, ਗੰਧਕ.

ਗੰਧਰਬ. ਸੰ. ਗੰਧਰ੍ਵ. ਵਿ—ਜੋ ਸੁਗੰਧ ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰੇ. ਖ਼ੁਸ਼ਬੂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ, ਅਥਵਾ ਜੋ ਗਾਇਨ ਵਿਦ੍ਯਾ ਧਾਰਣ ਕਰੇ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਵਲੋਕ ਦਾ ਗਵੈਯਾ. ਅਥਰਵਵੇਦ ਵਿੱਚ ਗੰਧਰਵਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ੬੩੩੩ ਹੈ. ਸਾਰੇ ਗੰਧਰਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਠ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਨ—

ਹਾਹਾ, ਹੂਹੂ, ਚਿਤ੍ਰਰਥ, ਹੰਸ, ਵਿਸ਼੍ਵਾਵਸੁ, ਗੋਮਾਯੁ, ਤੁੰਬਰੁ ਅਤੇ ਨੰਦਿ. ਪੁਰਾਣਕਲਪਨਾ ਹੈ ਕਿ ਦਕ੍ਸ਼ ਦੀ ਦੋ ਪੁਤ੍ਰੀਆਂ "ਮੁਨਿ" ਅਤੇ "ਪ੍ਰਧਾ" ਕਨ੍ਵ (ਕਾਣ੍ਵ) ਰਿਖੀ ਨੇ ਵਿਆਹੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਲਾਦ ਗੰਧਰਵ ਹਨ. ਵਿਸਨੁਪੁਰਾਣ ਦਾ ਲੇਖ ਹੈ ਕਿ ਗੰਧਰਵਾਂ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੋਂ ਹੈ. ਹਰਿਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਅਰਿਸ਼੍ਟਾ" ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਗੰਧਰਵ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ੩ ਕਸਤੂਰੀ ਵਾਲਾ ਮ੍ਰਿਗ। ੪ ਕੋਕਿਲਾ. ਕੋਇਲ। ੫ ਸੰਗੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਲ ਦਾ ਇੱਕ ਭੇਦ। ੬ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਤਿ। ੭ ਘੋੜਾ। ੮ ਪ੍ਰਾਣ। ੯ ਦਿਨ.

ਗੰਧਰਬਨਗਰ, **ਗੰਧਰਬਪੁਰ** } ਦੇਖੋ, ਹਰਿਸ਼੍ਚੰਦ੍ਰ। ੨ ਮਹਾਭਾਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਪਾਸ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜਿਸ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਗੰਧਰਵ ਕਰਦੇ ਹਨ.

ਗੰਧਰਬਵੇਦ. ਸੰ. ਗਾਰ੍‍ਧਰ੍ਵਵੇਦ—ਗਾਂਧਰ੍ਵਵੇਦ. ਇੱਕ ਉਪਵੇਦ,[1] ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਗਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਜਿਕਰ ਹੈ. ਸੰਗੀਤਸ਼ਾਸਤ੍ਰ. ਇਸ ਉਪਵੇਦ ਦਾ ਕਰਤਾ ਭਰਤ ਮੁਨਿ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਾਮਵੇਦ ਨਾਲ ਖਾਸ ਸੰਬੰਧ ਹੈ.

ਗੰਧਰਬੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੰਧਰ੍ਵੀ. ਗੰਧਰਵ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. "ਪੂਰਬ ਜਨਮ ਮਮ ਹੈ ਗੰਧਰਬੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੰਧਰਵ. ਦੇਖੋ, ਗੰਧਰਬ.

ਗੰਧਰਾਜ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦਨ। ੨ ਗੁੱਗਲ.

ਗੰਧਲਾ. ਵਿ—ਦੇਖੋ, ਗੰਦਲਾ.

ਗੰਧਵਤੀ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ, ਜੋ ਗੰਧ ਗੁਣ ਧਾਰਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ੨ ਮਹਾਭਾਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵ੍ਯਾਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਸਤ੍ਯਵਤੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਮਤਸ੍ਯਗੰਧਾ ਭੀ ਹੈ. ਇਹ ਜਾਲਿਕ ਮਲਾਹ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਨਾਲ ਰਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕੀਤਾ ਕਰਦੀ ਸੀ. ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਰਾਸ਼ਰ ਰਿਖੀ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਏ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚੋਂ ਮੱਛੀ ਦੀ ਬਦਬੂ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਸੁਗੰਧ ਵਸਾਈ ਅਤੇ ਭੋਗ ਕਰਕੇ ਵ੍ਯਾਸਰਿਖੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ. ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਮਤਸ੍ਯਗੰਧਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗੰਧਵਤੀ ਹੋਇਆ। ੩ ਸ਼ਰਾਬ। ੪ ਚਮੇਲੀ.

ਗੰਧਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਮੇਲੀ ਦੀ ਕਲੀ.

ਗੰਧਾਗਿਰਿ. ਗੰਧਮਾਦਨ ਪਹਾੜ. ਦੇਖੋ, ਗੰਧਮਾਦਨ.

ਗੰਧਾਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਿੰਧੁ ਨਦ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦਾ ਦੇਸ਼, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ਾਵਰ, ਕੋਹਾਟ, ਬੁਨੇਰ ਆਦਿ ਇਲਾਕਾ ਹੈ. ਇਹ ਪੂਰਵ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ੧੭੦ ਮੀਲ ਲੰਮਾ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ੧੦੦ ਮੀਲ ਚੌੜਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਜਿਕਰ ਅਥਰਵਵੇਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੰਧਾਰ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗਾਂਧਾਰ.

ਗੰਧਾਰਾ. ਵਿ—ਸੁਗੰਧ ਵਾਲਾ.

ਗੰਧਾਰੀ. ਸੁਗੰਧ ਵਾਲੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗਾਂਧਾਰੀ.

ਗੰਧਾਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਠ ਦੇ ਦਸਤੇ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਲੋਹੇ ਦਾ ਸੱਬਲ ਜੇਹਾ ਸੰਦ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਟੋਏ ਪੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੨ ਵਿ—ਗੰਧ (ਸੁਗੰਧ) ਵਾਲਾ. "ਚੰਦਨ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਗੰਧਲਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੰਧਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਗੰਧ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗੰਧ। ੩ ਸੰ. ਰੋਹਿਤ (ਤ੍ਰਿਣਕੁੰਕੁਮ) ਘਾਹ.

ਗੰਧੀ. ਸੰ. ਗਾਨ੍ਧਿਕ—ਗਾਂਧਿਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅੱਤਾਰ. ਗਾਂਧੀ. "ਕਰ ਫੁਲੇਲ ਕੋ ਆਚਮਨ ਮੀਠੋ ਕਹਿਤ ਸਰਾਹਿ। ਚੁਪ ਰਹਿਯੇ ਗੰਧੀ ਸੁਘਰ! ਇਤਰ ਦਿਖਵਤ ਕਾਹਿ?" (ਵ੍ਰਿੰਦ) ੨ ਸੰ. ਗਾਨ੍ਧੀ. ਕਸਤੂਰੀਮ੍ਰਿਗ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗੰਦਗੀ. "ਚਿੰਜੁ ਭਰੀ ਗੰਧੀ ਆਇ." (ਸਵਾ ਮ: ੧)

ਗੰਧੀਲਾ. ਵਿ—ਗੰਧਲਾ. ਮੈਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਧੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ। ੩ ਬਾਉਰੀਆਂ ਜੇਹੀ ਇੱਕ ਜਾਤੀ. ਇਸ ਜਾਤੀ ਦੇ ਲੋਕ ਪੈਰ ਜੁੱਤੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸਾਡਾ ਵਡੇਰਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਜਦ ਤੀਕ ਮੁੜ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਸੀਂ ਜੁੱਤੀ ਨਹੀਂ ਪਹਿਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪੱਗ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹਾਂਗੇ. ਗੰਧੀਲੇ ਗਧੇ ਰਖਦੇ ਅਤੇ ਸਿਰਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ.

ਗੰਧੁ. ਦੇਖੋ, ਗੰਧ। ੨ ਗੰਦ. ਬਦਬੂ. "ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਮੁਹਿ ਗੰਧੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ)੩ ਦੁਖਦਾਈ ਵਾਕ. ਨਿੰਦਾ. ਦੇਖੋ, ਗੰਧ ਧਾ. "ਤਿਤੁ ਦਿਨਿ ਬੋਲਨਿ ਗੰਧੁ." (ਰਾਮ ਵਾਰ ੨ ਮ: ੫)

ਗੰਧ੍ਰਪ, **ਗੰਧ੍ਰਬ** } ਦੇਖੋ, ਗੰਧਰਬ. "ਕਿੰਨਰ ਗੰਧ੍ਰਪ ਗਾਨ ਕਰੈ" (ਚੰਡੀ ੧) "ਗੰਧ੍ਰਬ ਕੋਟਿ ਕਰਹਿ ਜੈਕਾਰ." (ਭੈਰ ਅ: ਕਬੀਰ)

ਗੰਧ੍ਰਬਾਨਗਰੀ. ਗੰਧਰਵਨਗਰ. ਦੇਖੋ, ਹਰਿਸਚੰਦ੍ਰ. "ਜਾਣ ਗੰਧ੍ਰਬਾਨਗਰੀ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਗੰਧ੍ਰਬਿਸ. ਗੰਧਰਵ-ਈਸ਼. ਗੰਧਰਵਰਾਜ. ਦੇਖੋ, ਗੰਧਰਬ.

ਗੰਨ, **ਗੰਨਲਾ** } ਬਿਰਛ ਦਾ ਪੋਰਾ. ਗੇਲੀ. "ਵੱਢੇ ਗੰਨ ਤਖਾਣੀ." (ਚੰਡੀ ੩) ੨ ਖੰਡ. ਟੁਕੜਾ. "ਸਿਰ ਧੜ ਬਾਹਾਂ ਗੰਨਲੇ." (ਚੰਡੀ ੩)

ਗੰਨਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੰਡ (ਗੱਠ) ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਇੱਖ ਅਥਵਾ ਪੌਂਡੇ ਦਾ ਕਾਂਡ. "ਵਾਂਸਹੁ ਮੂਲ ਨ ਹੋਵੇ ਗੰਨਾ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਗਣਨਾ. ਸ਼ੁਮਾਰ. "ਤੋਇਅਹੁ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਗੰਨਾ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ)

ਗੰਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਖ ਦੀ ਇੱਕ ਕਿਸਮ, ਜਿਸ ਦਾ ਗੰਨਾ ਪਤਲਾ ਅਤੇ ਲੰਮੀ ਪੋਰੀ ਦਾ ਨਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪੰਨ੍ਹੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਜੜ ਗੰਨੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਜੇਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੩ ਅੱਖ ਦੀ ਕੋਰ. ਪਲਕਾਂ ਦਾ ਮੂਲ। ੪ ਗੱਡੀ ਦੇ ਪਹੀਏ ਦੀ ਪੁੱਠੀ. ਦੇਖੋ, ਗੰਡ.

ਗੰਭਨ. ਸੰ. ਗਮ੍ਭਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਥੱਲਾ. ਥਾਹ.

ਗੰਭਰੀ. ਵਿ—ਗੰਭੀਰਤਾ ਵਾਲੀ.

ਗੰਭੀਰ. ਸੰ. ਵਿ—ਗਹਰਾ. ਡੂੰਘਾ. ਅਥਾਹ. "ਗੰਭੀਰ ਧੀਰ ਨਾਮ

[1] ਜਿਵੇਂ ਰਿਗਵੇਦਾਦਿਕ ਚਾਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ, ਉਸ ਤਰਾਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਪੋਥੀ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਗਾਂਧਰਵਵੇਦ' ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਰਾਗ ਵਿਦਯਾ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

ਹੀਰ." (ਰਾਮ ਪੜਤਾਲ ਮ: ੫) ੩ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਜਾਣਨਾ ਔਖਾ ਹੋਵੇ। ੪ ਭਾਰੀ. ਵੱਡਾ. ਜੈਸੇ—ਗੰਭੀਰਨਾਦ, ਗੰਭੀਰ ਸ੍ਵਰ। ੫ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਮਲ। ੬ ਇੱਕ ਰੋਗ. ਦੇਖੋ, ਗਭੀਰ ੨.

ਗੰਭੀਰੀ. ਵਿ—ਗੰਭੀਰਤਾ ਵਾਲੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੰਭੀਰਤਾ. ਨੰਮ੍ਰਤਾ. ਦੇਖੋ, ਪੈਓਹਰੀ.

ਗੰਮ. ਦੇਖੋ, ਗੰਮਿ ਅਤੇ ਗੰਮ੍ਯ.

ਗੰਮਤ. ਦੇਖੋ, ਗੰਮਿਤ ਅਤੇ ਗੰਮ੍ਯਤਾ। ੨ ਮਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੌਜ. ਬਹਾਰ। ੩ ਆਨੰਦ ਵਿਨੋਦ। ੪ ਗਮਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਸਫਰ. "ਗੰਮਤ ਕਰਤੇ ਸਹਿਜਸੁਭਾਏ। ਲਵਪੁਰ ਮਾਹੀਂ ਚਲਕਰ ਆਏ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਗੰਮਤਾ. ਦੇਖੋ, ਗੰਮ੍ਯਤਾ.

ਗੰਮਿ. ਸੰ. ਗਮ੍ਯ. ਵਿ—ਗਮਨਯੋਗ੍ਯ. ਜਾਣ ਲਾਇਕ. "ਸਾਧੂ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਰਬ ਥਾਨ ਗੰਮਿ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਯੋਗ੍ਯ. ਲਭ੍ਯ। ੩ ਸਿੱਧ ਹੋਣ ਲਾਇਕ.

ਗੰਮਿਆ. ਵਿ—ਪਹੁੰਚਿਆ. ਦੇਖੋ, ਗਮ ਧਾ। ੨ ਗਾਵਿਆ. ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗੰਮ੍ਯਾ.

ਗੰਮਿਤ. ਸੰ. ਗਮਿਤ. ਵਿ—ਜਾਣਿਆ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਗਮ ਧਾ. "ਗਿਆਨ ਗੁਰੁ ਗੰਮਿਤ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਗੰਮ੍ਯ. ਦੇਖੋ, ਗੰਮਿ. "ਤ੍ਰੈ ਲੋਕ ਗੰਮ੍ਯੰ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਗੰਮ੍ਯਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਹੁੰਚ. ਦਖ਼ਲ. ਪ੍ਰਵੇਸ਼. ਰਸਾਈ.

ਗੰਮ੍ਯਾ. ਸੰ. ਗਮ੍ਯਾ. ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ (ਧਰਮਪਤ੍ਨੀ), ਜੋ ਗਮਨ (ਭੋਗਣ) ਯੋਗ੍ਯ ਹੈ। ੨ ਕਿਤਨਿਆਂ ਨੇ ਵੇਸ਼੍ਯਾ ਨੂੰ ਗਮ੍ਯਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਗ੍ਯ. ਸੰ. ਜ੍ਞ (ਜ੍ਞ). ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਯਾਨ. ਸਮਝ। ੨ ਪੰਡਿਤ। ੩ ਵਿ—ਗ੍ਯਾਤਾ. ਜਾਣਨਵਾਲਾ. ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਜੈਸੇ—ਗੁਣਗ੍ਯ, ਰਸਗ੍ਯ.

ਗ੍ਯਪ. ਸੰ. ਜ੍ਞਪ੍. ਧਾ—ਜਾਣਨਾ. ਸਮਝਣਾ. ਸਿਖਾਉਣਾ. ਸਮਝਾਉਣਾ. ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨਾ. ਦੇਖਣਾ. ਤਾੜਨਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਪਿਆਂ ੩.

ਗ੍ਯਾ. ਸੰ. ਜ੍ਞਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਣਨਾ.

ਗ੍ਯਾਤ. ਸੰ. ਜ੍ਞਾਤ. ਵਿ—ਜਾਣਿਆ ਹੋਇਆ. ਮਾਲੂਮ.

ਗ੍ਯਾਤਯੌਵਨਾ. ਕਾਵ੍ਯ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਨਾਇਕਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਯੌਵਨ ਆਏ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ ਹੋਵੇ.

ਗ੍ਯਾਤਵ੍ਯ. ਵਿ—ਜਾਣਨ ਯੋਗ੍ਯ.

ਗ੍ਯਾਤਾ. ਸੰ. ਜ੍ਞਾਤ੍ਰਿ. ਗ੍ਯਾਤ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ.

ਗ੍ਯਾਤਿ } **ਗ੍ਯਾਤੀ** } ਸੰ. ਜ੍ਞਾਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਪ ਦਾਦੇ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਬਿਰਾਦਰੀ ਦਾ ਪੁਰਖ. "ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਨੁਜ ਔਰ ਜਿ ਗ੍ਯਾਤੀ." (ਨਾਪ੍ਰ) "ਏਕ ਗ੍ਯਾਤਿ ਕੋ ਰਹਾ ਨ ਕੋਈ." (ਕਲਕੀ) ੨ ਜ੍ਞਾਤ੍ਰਿ. ਗ੍ਯਾਤ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਯਾਤਾ.

ਗ੍ਯਾਨ. ਦੇਖੋ, ਗਿਆਨ.

ਗ੍ਯਾਨਇੰਦ੍ਰੀ. ਗ੍ਯਾਨੇਂਦ੍ਰਿਯ—ਕੰਨ, ਤੁਚਾ, ਨੇਤ੍ਰ, ਜੀਭ, ਨੱਕ, ਸ਼ਬਦ ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ ਰਸ, ਗੰਧ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇੰਦ੍ਰਿਯ.

ਗ੍ਯਾਨਕੂਪ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਯਾਨਵਾਪੀ.

ਗ੍ਯਾਨਗਮ੍ਯ. ਗ੍ਯਾਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਯੋਗ੍ਯ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ.

ਗ੍ਯਾਨਚਕ੍ਸ਼ੁ. ਸੰ. ਜ੍ਞਾਨਚਕ੍ਸ਼ੁਸ੍. ਵਿ—ਗ੍ਯਾਨਰੂਪ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲਾ. ਵਿਦ੍ਵਾਨ. ਆਤਮਗ੍ਯਾਨੀ। ੨ ਅੰਨ੍ਹੇ (ਅੰਧ) ਨੂੰ ਭੀ ਗ੍ਯਾਨਚਕ੍ਸ਼ੁ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਗ੍ਯਾਨਦੇਵ. ਵਿੱਠਲਪੰਥ ਨਾਮਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਜੋ ਆਲੰਦੀ ਗ੍ਰਾਮ (ਦੱਖਣ) ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ ਸੀ. ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਸਨ ੧੨੭੫ ਵਿੱਚ ਗ੍ਯਾਨਦੇਵ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਕਵਿ ਅਤੇ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨੀ ਪੁਰਖ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਨਾਮਦੇਵ.

ਗ੍ਯਾਨਨਾਥ. ਦੇਖੋ, ਦੀਨਾਨਾਥ ੨ ਅਤੇ ਨਾਭਾ.

ਗ੍ਯਾਨਬੰਧ. ਵਿ—ਗ੍ਯਾਨ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ ਵਾਸਤਵ ਗ੍ਯਾਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ. "ਇਕ ਨਰ ਗ੍ਯਾਨਬੰਧ ਜੋ ਹੋਇ। ਤਿਨ ਕੀ ਸ੍ਰੇਯ ਕਰੇ ਨਹਿ ਕੋਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗ੍ਯਾਨਮਯ. ਵਿ—ਗ੍ਯਾਨ ਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ. ਵਡੇ ਗ੍ਯਾਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. ਕਰਤਾਰ.

ਗ੍ਯਾਨਰਤਨਾਵਲੀ. ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦਾ ਟੀਕਾਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀ ਜਨਮਸਾਖੀ, ਜੋ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ.

ਗ੍ਯਾਨਵਾਨ. ਵਿ—ਗ੍ਯਾਨ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਯਾਨੀ.

ਗ੍ਯਾਨਵਾਪੀ. ਕਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖੂਹ, ਜੋ ਸਕੰਦ ਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਲ ਨਾਲ ਖੋਦਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਗ੍ਯਾਨ ਹੀ ਜਲਰੂਪ ਹੋਕੇ ਵਹਿਆ ਹੈ. ਕਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਥਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਬਨਾਰਸ ਪਹੁਚਿਆ, ਤਦ 'ਵਿਸ਼੍ਵਨਾਥ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ' ਕੁੱਦਕੇ ਗ੍ਯਾਨਕੂਪ ਵਿੱਚ ਡਿਗ ਪਿਆ.[1] ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਵਿਸ਼੍ਵਨਾਥ ਦਾ ਮੰਦਿਰ ਤੋੜਕੇ ਉਸ ਥਾਂ ਮਸਜਿਦ ਬਣਵਾਈ, ਜੋ ਹੁਣ ਵਿਦ੍ਯਮਾਨ ਹੈ.

ਗ੍ਯਾਨਵੰਤ. ਵਿ—ਗ੍ਯਾਨਵਾਨ. ਗ੍ਯਾਨੀ.

ਗ੍ਯਾਨੀ. ਦੇਖੋ, ਗਿਆਨੀ। ੨ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਉੱਚ ਦਰਜੇ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ। ੩ ਉਹ ਪੁਰਖ ਜਿਸ ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਦੀ ਪਰੀਖ੍ਯਾ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਹੈ। ੪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਗ੍ਯਾਤਾ, ਸਿੱਖ ਪੰਡਿਤ.[2]

---

[1] ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਪੁੱਟਕੇ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ.

[2] ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਰਥ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗ੍ਯਾਨੀ ਆਪਣੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾ (ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ) ਇਉਂ ਦਸਦੇ ਹਨ—ਕਲਗੀਧਰ ਤੋਂ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਰਥ ਪੜ੍ਹੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਖ੍ਯਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਗੁਰੁਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਗੁਰੁਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਅਮਰ ਸਿੰਘ, ਕੌਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੜ੍ਹੇ. ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਉਸ ਤੋਂ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਥਾ ਲਈ. ਉੱਪਰ ਲਿਖੇ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਪੁਤ੍ਰ ਭਾਈ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਦੇ ਗ੍ਯਾਨੀ ਨੇ ਅਰਥ ਪੜ੍ਹੇ, ਭਾਈ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਚਾਟੜਾ ਕਵਿਰਾਜ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਹੋਇਆ. ਭਾਈ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਗ੍ਯਾਨੀਆਂ ਦੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬਰਾਬਰ ਜਾਰੀ ਹੈ.

ਗਜਾਨੀਆਂ ਦੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ. ਦੇਖੋ, ਗਜਾਨੀ ੪ ਫੁੱਟਨੋਟ ਸਮੇਤ.

ਗਜਾਨੇਂਦ੍ਰਿਯ. ਦੇਖੋ, ਗਜਾਨਇੰਦ੍ਰੀ.

ਗਜਾਪਕ. ਸੰ. ज्ञापक. ਵਿ—ਜਤਲਾਨੇ ਵਾਲਾ. ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਗਜਪ ਧਾ.

ਗਜਾਪਨ. ਸੰ. ज्ञापन. ਸੰਗਜਾ—ਜਤਲਾਨਾ. ਸਮਝਾਉਣਾ। ੨ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ.

ਗਜਾਰਸ. ਸੰਗਜਾ—ਗਜਾਰ੍ਹਵੀਂ ਤਿਥਿ, ਏਕਾਦਸ਼ੀ.

ਗਜਾਰਹ. ਦੇਖੋ, ਗਿਆਰਹ.

ਗਜਾਰਵ. ਵਿ—ਗਜਾਰਵਾਂ. ਏਕਾਦਸ਼. "ਗਜਾਰਵ ਬਰਖ ਵਿਤੀਤ ਭਯੋ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਗਜਾੜਕੀ. ਦੇਖੋ, ਗਿਆੜਕੀ.

ਗਜੇਯ. ਦੇਖੋ, ਗੇਯ ੩.

ਗ੍ਰਸ. ਸੰ. ग्रस्. ਧਾ—ਖਾਣਾ. ਨਿਗਲਣਾ. ਘੇਰਨਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਾਲਗ੍ਰਸ. "ਪਰੇ ਕਾਲਗ੍ਰਸ ਕੂਆ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ)

ਗ੍ਰਸਟ. ਦੇਖੋ, ਗਰਿਸ੍ਟ. "ਹੇ ਪਪੀਲਕਾ ਗ੍ਰਸਟੇ!" (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਗ੍ਰਸਤ. ਸੰ. ग्रसित–ग्रस्त. ਵਿ—ਗ੍ਰਸਿਆ ਹੋਇਆ. ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ. ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ. "ਜਿਉ ਗ੍ਰਸਤ ਬਿਖਈ ਧੰਧ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੫) ੨ गृहस्थ—ਗ੍ਰਿਹਸ੍ਥ. ਸੰਗਜਾ—ਘਰਬਾਰੀ. ਗ੍ਰਿਹ (ਘਰ) ਵਿੱਚ ਇਸਥਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. "ਗ੍ਰਸਤਨ ਮਹਿ ਤੂੰ ਬਡੋ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ." (ਗੂਜ ਅ: ਮ: ੫)

ਗ੍ਰਸਤਤਿ. ਸੰਗਜਾ—ਗ੍ਰਸਨ ਵਾਲੀ ਫਾਂਸੀ (ਪਾਸ਼). (ਸਨਾਮਾ)

ਗ੍ਰਸਤਿ. ਗ੍ਰਿਹਸ੍ਥ ਮੇਂ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਸਤ ੨. "ਸਖੀ ਸਹੇਰੀ ਮੇਰੈ ਗ੍ਰਸਤਿ ਅਨੰਦ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਗ੍ਰਸਤੀ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ। ੨ ਗ੍ਰਸਨ ਕਰਦੀ.

ਗ੍ਰਸਨ, ਗ੍ਰਸਨਾ } ਸੰ. ग्रसन. ਸੰਗਜਾ—ਖਾਣਾ. ਨਿਗਲਣਾ. "ਕਾਇਆ ਕਾਕ ਗ੍ਰਸਨਾ." (ਬਿਲਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨ ਪਕੜਨਾ. ਫਸਾਉਂਣਾ. ਗ੍ਰਹਣ. "ਪ੍ਰਭੂ ਸੇਤੀ ਰੰਗਰਾਤਿਆ ਤਾਤੇ ਗਰਭਿ ਨ ਗ੍ਰਸਨਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਫਸਣਾ.

ਗ੍ਰਸਿਤ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਸਤ.

ਗ੍ਰਹ. ਸੰ. ग्रह्. ਧਾ—ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਨਾ, ਲੈਣਾ, ਪਕੜਨਾ (ਫੜਨਾ), ਅਟਕਾਉਣਾ, ਏਕਤ੍ਰ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗਜਾ—ਗ੍ਰਹਣ (ਗਰਿਫਤ) ਸ਼ਕਤਿ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਜ ਆਦਿਕ ਪਿੰਡ.[1] ਅਰਥਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਚਾਹੋ ਬੇਅੰਤ ਗ੍ਰਹ ਹਨ, ਪਰ ਹਿੰਦੂਮਤ ਦੇ ਜਜੋਤਿਸੀਆਂ ਨੇ ਨੌ ਗ੍ਰਹ ਮੰਨੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿਆਹ ਯਗਜ ਆਦਿਕ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਨਵਗ੍ਰਹ। ੩ ਹਠ. ਜਿਦ। ੪ ਉੱਦਮ। ੫ ਗਜਾਨ। ੬ ਨੌ ਸੰਖਜਾ ਬੋਧਕ, ਕਜੋਂਕਿ ਗ੍ਰਹ ਨੌ ਮੰਨੇ ਹਨ. "ਸੂਨ ਸੂਨ ਗ੍ਰਹ ਆਤਮਾ ਸੰਮਤ ਆਦਿ ਪਛਾਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਅਰਥਾਤ ਸੰਮਤ ੧੯੦੦। ੭ ਕ੍ਰਿਪਾ। ੮ ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਿਹ.

[1] ਜੋ ਪਿੰਡ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪਰਿਕ੍ਰਮਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਗ੍ਰਹ, ਅਤੇ ਜੋ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਚਕ੍ਰ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਉਪਗ੍ਰਹ ਹਨ.

ਗ੍ਰਹਣ. ਸੰ. ग्रहण—ਸੰਗਜਾ—ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਨਾ। ੨ ਪਕੜਨਾ। ੩ ਅਰਥ ਦਾ ਸਮਝਣਾ। ੪ ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਆਵਰਣ (ਪੜਦੇ) ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਣਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਅਥਵਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਨਾ ਦੇਖ ਸਕੀਏ. Eclipse. ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਹਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਰਾਹੁ ਅਤੇ ਕੇਤੁ ਕਰਕੇ ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਗ੍ਰਸੇ ਜਾਣਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਮੱਧ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੇ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਚੰਦ੍ਰਗ੍ਰਹਣ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਅਰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੇ ਮੱਧ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਆਉਣ ਤੋਂ ਸੂਰਜਗ੍ਰਹਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਸੂਰਜਗ੍ਰਹਣ ਕੇਵਲ ਅਮਾਵਸਜਾ ਨੂੰ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਗ੍ਰਹਣ ਕੇਵਲ ਪੂਰਣਿਮਾ (ਪੂਰਨਮਾਸੀ) ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਗ੍ਰਹਣ ਸਮੇਂ ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਵਿਪਦਾ ਤੋਂ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈਂ ਹਿੰਦੂ ਦਾਨ ਜਪ ਭੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਤੋਂ ਅਸ਼ੁੱਧਿ ਦੇ ਕਾਰਣ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰੁਮਤ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਨਿਸੇਧ ਹੈ.

"ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਮਜਨ ਕਰਿ ਸੂਚੇ,
ਕੋਟਿ ਗ੍ਰਹਣ ਪੁੰਨ ਫਲ ਮੂਚੇ."
(ਗਉ ਮ: ੫)

ਗ੍ਰਹਣੀ. ਦੇਖੋ, ਸੰਗ੍ਰਹਣੀ.

ਗ੍ਰਹਨ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਹਣ.

ਗ੍ਰਹਬਲਿ, ਗ੍ਰਹਾਂ ਦੇ ਵਾਹਨ } ਦੇਖੋ, ਬਲਿਦਾਨ ਅਤੇ ਵਾਹਨ.

ਗ੍ਰਹਿ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਹ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਹ.

ਗ੍ਰਹਿਓ. ਗ੍ਰਸਿਆ। ੨ ਗ੍ਰਿਹ (ਘਰ) ਦਾ. "ਗ੍ਰਹਿਓ ਸੇਵਕ." (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਗ੍ਰਹਿਤ. ਵਿ—ਗ੍ਰਿਹੀਤ. ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ. "ਸਤਜ ਰਹਿਤ ਪਾਪ ਗ੍ਰਹਿਤ." (ਕਲਕੀ)

ਗ੍ਰਹਿਤਾ. ਵਿ—ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਦੇਖੋ, ਕੰਠਗ੍ਰਹਿਤਾ.

ਗ੍ਰਹਿਮੇਧੀ. ਸੰ. गृहमेधिन्. ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ, ਜੋ ਬਲਿਦਾਨ (.ਕੁਰਬਾਨੀ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ. ਯੱਗ ਆਦਿਕ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਘਰਬਾਰੀ. "ਇਹ ਆਸ੍ਰਮ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰਹਿਮੇਧੀ ਕਾ ਹੋਵੈਗਾ." (ਜਸਭਾਮ)

ਗ੍ਰਹੁ. ਗ੍ਰਿਹ. ਘਰ. "ਧੰਨੁ ਸੁ ਗ੍ਰਹੁ ਜਿਤੁ ਪ੍ਰਗਟੀ ਆਇ." (ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫)

ਗ੍ਰਹੇਸੁਰ, ਗ੍ਰਹੇਸੁਰੀ } ਗ੍ਰਿਹੇਸ਼੍ਵਰ-ਗ੍ਰਿਹੇਸ਼੍ਵਰੀ. ਘਰ ਦਾ ਮਾਲਿਕ. ਘਰ ਦੀ ਮਾਲਿਕਾ. ਗ੍ਰਿਹ-ਈਸ਼੍ਵਰ-ਗ੍ਰਿਹ-ਈਸ਼੍ਵਰੀ.

ਗ੍ਰਜਸਤਾਨ. ਗਰਦੇਜ਼ਸਤਾਂ. ਦੇਖੋ, ਗਰਦੇਜ. "ਗ੍ਰਜਸਤਾਨ ਗਾਜੀ." (ਕਲਕੀ)

ਗ੍ਰਥਨ. ਸੰ. ਸੰਗਜਾ—ਗੁੰਦਣਾ। ੨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ। ੩ ਗੁੰਨ੍ਹਣਾ.

ਗ੍ਰਦੇਜੀ. ਦੇਖੋ, ਗਰਦੇਜ ਅਤੇ ਗਰਦੇਜੀ.

ਗ੍ਰਭ. ਦੇਖੋ, ਗਰਭ. "ਤੇ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਪਵਹਿ ਗ੍ਰਭਜੋਨੀ." (ਜੈਤ ਮ: ੪) ੨ ਸੰ. ग्रभ्. ਧਾ—ਪਕੜਨਾ, ਜਮਾ ਕਰਨਾ, ਲੈਣਾ। ੩ ਸੰਗਜਾ—ਪਕੜ. ਗਰਿਫ਼ਤ.

ਗ੍ਰਭਿ. ਗਰਭ ਮੇਂ. "ਜੀਉ ਬਹੁਤ ਗ੍ਰਭਿ ਵਾਸੇ." (ਬਾਵਨ)

ਗ੍ਰਾ. ਵਿ—ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਤਾ. ਗ੍ਰਾਹਕ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਸਰਗ੍ਰਾ ਬੀਰਹਾ." (ਸਨਾਮਾ) ਸਰ (ਤੀਰ) ਨੂੰ ਫੜਨ ਵਾਲਾ ਧਨੁਖ ਦਾ ਚਿੱਲਾ.

ਗ੍ਰਾਸ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁਰਕੀ. ਲੁਕਮਾ। ੨ ਭਾਵ—ਭੋਜਨ. ਅਹਾਰ. "ਗ੍ਰਾਸ ਦੇਹੁ ਪਰ ਬਾਸ ਨ ਦੇਉ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਸਾਸ ਗ੍ਰਾਸ ਕੋ ਦਾਤੋ ਠਾਕੁਰ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਗ੍ਰਾਸਨਾ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਸਨਾ. "ਜਮਹਿ ਗ੍ਰਾਸੈ ਚੋਟ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਗ੍ਰਾਸਿ. ਗ੍ਰਾਸ ਕਰਦੇ. ਭਾਵ—ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਵਿੱਚ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਾਸ. "ਸਾਸਿ ਗ੍ਰਾਸਿ ਹਰਿਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ." (ਸੁਖਮਨੀ) ਸ੍ਵਾਸ ਲੈਂਦੇ ਅਤੇ ਅਹਾਰ ਕਰਦੇ। ੨ ਗ੍ਰਸਕੇ. ਗ੍ਰਸਨ ਕਰਕੇ. "ਹਉਮੈ ਗ੍ਰਾਸਿ ਇਕਤੁ ਥਾਇ ਕੀਏ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਗ੍ਰਾਹ. ਦੇਖੋ, ਗਰਾਹ ੨.

ਗ੍ਰਾਹਕ. ਸੰ. ਵਿ—ਲੈਣ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਤਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਰੀਦਾਰ. ਮੁੱਲ ਲੈਣ ਵਾਲਾ. ਗਾਹਕ। ੩ ਫੰਧਕ। ੪ ਬਾਜ਼, ਜੋ ਤਿੱਤਰ ਆਦਿ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ.

ਗ੍ਰਾਹਜ, ਗ੍ਰਾਹਜਿ, ਗ੍ਰਾਹਜੁ } ਸੰ. ਗ੍ਰਾਹ੍ਯ. ਵਿ—ਲੈਣ ਯੋਗ੍ਯ. ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਲਾਇਕ. "ਏਕ ਮਹਲਿ ਤੂੰ ਸਭ ਕਿਛੁ ਗ੍ਰਾਹਜ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਸੰਚਿ ਬਿਖਿਆ ਲੇ ਗ੍ਰਾਹਜੁ ਕੀਨੀ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) "ਸਤਿ ਸੰਤੋਖੁ ਗ੍ਰਾਹਜਿ ਲਯੌ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ) ੨ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਨ ਯੋਗ੍ਯ। ੩ ਜਾਣਨ ਲਾਇਕ.

ਗ੍ਰਾਹੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁਰਕੀ. ਗ੍ਰਾਸ। ੨ ਸੰ. ਗ੍ਰਹਿਨ੍. ਵਿ—ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਤਾ. ਫੜਨ ਵਾਲਾ. ਲੈਣ ਵਾਲਾ.

ਗ੍ਰਾਹ੍ਯ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਾਹਜ.

ਗ੍ਰਾਮ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਂਵ. ਪਿੰਡ. "ਗ੍ਰਾਮ ਗ੍ਰਾਮ ਨਗਰ ਸਭ ਫਿਰਿਆ." (ਨਟ ਅ: ਮ: ੪) ੨ ਸਮੂਹ. ਸਮੁਦਾਯ। ੩ ਰਾਗ ਦੀ ਸਰਗਮ ਦੀ ਇਸਥਿਤੀ ਦਾ ਮੂਲਰੂਪ ਸ੍ਵਰ (ਸੁਰ). ਸੰਗੀਤਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਸੜਜ, ਮਧ੍ਯਮ ਅਤੇ ਗਾਂਧਾਰ ਤਿੰਨ ਗ੍ਰਾਮ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਨਾਉਂ, 'ਨੰਦ੍ਯਾਵਰਤ' 'ਸੁਭਦ੍ਰ' ਅਤੇ 'ਜੀਮੂਤ' ਹਨ. ਸੜਜ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਕੇ ਜੇ ਬਾਕੀ ਸੁਰਾਂ ਦਾ ਫੈਲਾਉ ਕਰੀਏ ਤਦ ਸੜਜ ਗ੍ਰਾਮ ਹੈ, ਐਸੇ ਹੀ ਮੱਧਮ ਅਤੇ ਗਾਂਧਾਰ ਨੂੰ ਜਾਣੋ. ਕਈਆਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿੱਚ ਗਾਂਧਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਪੰਚਮ ਤੀਸਰਾ ਗ੍ਰਾਮ ਹੈ.

ਕਈ ਸੰਗੀਤਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ 'ਮੰਦ੍ਰ' ਗ੍ਰਾਮ ਸੜਜ ਹੈ, ਮਧ੍ਯਮ 'ਮਧ੍ਯ' ਗ੍ਰਾਮ ਹੈ, ਨਿਸ਼ਾਦ 'ਤਾਰ' ਗ੍ਰਾਮ ਹੈ.

ਗ੍ਰਾਮਪਾਲ, ਗ੍ਰਾਮਾਧੀਸ਼ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਿੰਡ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ. ਵਿਸਵੇਦਾਰ। ੨ ਨੰਬਰਦਾਰ.

ਗ੍ਰਾਮੀਣ, ਗ੍ਰਾਮੀਨ } ਵਿ—ਦੇਹਾਤੀ. ਪੇਂਡੂ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਲੋਕ. "ਕਹੀਂ ਸੁ ਮਾਨੈ ਨਹਿ ਗ੍ਰਾਮੀਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗ੍ਰਾਮ੍ਯ. ਸੰ. ਵਿ—ਪਿੰਡ ਦਾ. ਪੇਂਡੂ। ੨ ਗੰਵਾਰ. ਮੂਰਖ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਕਾਵ੍ਯ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੰਵਾਰੂ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੇ ਜਾਣ। ੪ ਪਿੰਡ ਦੇ ਆਸਰੇ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗਧੇ ਸੂਰ ਆਦਿਕ ਪਸ਼ੂ.

ਗ੍ਰਿਸਟ. ਬਹੁਤ ਭਾਰਾ, ਭਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਗਰਿਸ੍ਠ. "ਗਦਾ ਗ੍ਰਿਸਟ ਪਾਣੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੨ ਗਿੱਠ. ਦੇਖੋ, ਗਿਸਟ. "ਮੁਸਟਿ ਅੰਗੁਸਟ ਗ੍ਰਿਸਟੰ ਪ੍ਰਮਾਣੰ." (ਜਨਮੇਜਯ)

ਗ੍ਰਿਸਤ. ਸੰ. ਗ੍ਰਿਹਸ੍ਥ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰੁਸ਼. ਭਾਰਯਾ (ਜੋਰੂ) ਸਾਥ ਸੰਬੰਧ ਜੋੜਕੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ। ੨ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ. "ਵਿਚੇ ਗ੍ਰਿਸਤ ਉਦਾਸ ਰਹਾਈ." (ਗੂਜ ਮ: ੪) ੩ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਾਮਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਗ੍ਰਸਿਤ ਦੀ ਥਾਂ ਗ੍ਰਿਸਤ ਸ਼ਬਦ ਅਨੇਕ ਥਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਗ੍ਰਿਹ. ਸੰ. ਗ੍ਰਿਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਰ. "ਗ੍ਰਿਹ ਬਨ ਸਮਸਰ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ੨ ਕੁਟੰਬ. ਕੁੰਬਾ. ਪਰਿਵਾਰ. "ਵਿਚੇ ਗ੍ਰਿਹ ਗੁਰਬਚਨਿ ਉਦਾਸੀ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਗੂਜ ੧) ਦੇਖੋ, ਨਵਗ੍ਰਹ.

ਗ੍ਰਿਹਸਤ, ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ, ਗ੍ਰਿਹਸਥ, ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ, ਗ੍ਰਿਹਸਾਥ } ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਿਸਤ. ਗ੍ਰਿਹਸਥਆਸ਼੍ਰਮ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥਾਸ਼੍ਰਮ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ. "ਗ੍ਰਿਸਤਨ ਮੇ ਤੂੰ ਬਡੋ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ." (ਗੂਜ ਅ: ਮ: ੫)

ਗ੍ਰਿਹਣੀ. ਸੰ. ਗ੍ਰਿਹਿਣੀ—ਗ੍ਰਿਹਿਣੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਰ ਵਾਲੀ. ਭਾਰਯਾ. ਜੋਰੂ.

ਗ੍ਰਿਹਧਰਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਦਾ ਧਰਮ. ਗ੍ਰਿਹਸਥਾਸ਼੍ਰਮ ਦਾ ਧਰਮ. "ਗ੍ਰਿਹਧਰਮ ਗਵਾਏ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨ ਭੇਟੈ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੧)

ਗ੍ਰਿਹਬਸਤ੍ਰ. ਤੰਬੂ. ਦੇਖੋ, ਬਸਤ੍ਰਗ੍ਰਿਹ। ੨ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕੱਤਿਆ ਅਤੇ ਬੁਣਾਇਆ ਵਸਤ੍ਰ.

ਗ੍ਰਿਹਭਉਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰਹਚਕ੍ਰ. ਸੂਰਜਾਦਿ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦਾ ਭ੍ਰਮਣ। ੨ ਜੋਤਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਗੇੜਾ. "ਪ੍ਰਭੂ ਹਮਾਰੈ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਉਣੁ। ਸੂਖ ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਗ੍ਰਿਹਭਉਣ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਗ੍ਰਿਹਭਿਖੇਕ. ਗ੍ਰਹ-ਅਭਿਸੇਕ. ਗ੍ਰਹਪੂਜਨ. ਗ੍ਰਹਾਸਕ੍ਤਿ. ਗ੍ਰਹ (ਘਰ) ਆਸਕ੍ਤਿ (ਪ੍ਰੀਤੀ) ਘਰ ਦੀ ਮੁਹੱਬਤ.

ਗ੍ਰਿਹਾਸਕਤਿ. ਗ੍ਰਹ (ਘਰ) ਆਸਕ੍ਤਿ (ਪ੍ਰੀਤੀ). ਘਰ ਦੀ ਮੁਹੱਬਤ.

ਗ੍ਰਿਹਮੇਧੀ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਹਿਮੇਧੀ.

ਗ੍ਰਿਹਾਰਥ. ਸੰ. ਗ੍ਰਹਾਰ੍ਥ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰਿਹ (ਘਰ) ਦੇ ਅਰ੍ਥ (ਪਦਾਰਥ). ਗ੍ਰਿਹਾਰ੍ਥ। ੨ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਾਜ. "ਧ੍ਰਿਗ ਸਨੇਹੰ ਗ੍ਰਿਹਾਰਥਕਹ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਗ੍ਰਿਹਿ. ਸੰ. ਗ੍ਰਿਹਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਰ ਦਾ ਮਾਲਿਕ. ਘਰ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ.

ਗ੍ਰਿਹਿਣੀ. ਘਰਵਾਲੀ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਿਹਣੀ.

ਗ੍ਰਿਹੀ. ਸੰ. ਗ੍ਰਿਹਿਨ੍. ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ. ਘਰਬਾਰੀ. "ਜੋਗੀ ਗ੍ਰਿਹੀ ਪੰਡਿਤ ਭੇਖਧਾਰੀ." (ਭੈਰ ਮ: ੩) ੨ ਗ੍ਰਿਹਹੀ. ਘਰ ਹੀ. "ਗ੍ਰਿਹੀ ਅੰਤਰਿ ਸਾਚਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੩)

ਗ੍ਰਿਹੀਤ. ਸੰ. ਗ੍ਰਿਹੀਤ. ਵਿ—ਪਕੜਿਆ (ਫੜਿਆ) ਹੋਇਆ। ੨ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤਾ. ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ। ੩ ਹਾਸਿਲ (ਪ੍ਰਾਪਤ) ਕੀਤਾ.

ਗ੍ਰਿਹੀਤ੍ਵਾ. ਸੰ. ਗ੍ਰਿਹੀਤ੍ਵਾ. ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਕੇ. ਫੜਕੇ. "ਗ੍ਰਿਹੀਤ੍ਵਾ ਜਥੈ

ਸਸਤ੍ਰ ਅਸਤ੍ਰੰ ਅਪਾਰੰ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਗ੍ਰਿਹੁ. ਘਰ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਿਹ. "ਧੰਨੁ ਸੁ ਗ੍ਰਿਹੁ ਜਿਤੁ ਪ੍ਰਗਟੀ ਆਇ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਗ੍ਰਿਹਸਥ. "ਜਉ ਗ੍ਰਿਹੁ ਕਰਹਿ ਤ ਧਰਮੁ ਕਰੁ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੩ ਘਰ ਵਾਲਾ. ਪਤਿ. "ਗ੍ਰਿਹੁ ਵਸਿ ਗੁਰਿ ਕੀਨਾ ਹਉ ਘਰ ਕੀ ਨਾਰਿ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) ੪ ਸੰ. ਗ੍ਰਿਹ੍ਹ. ਮੰਗਤਾ. ਭਿਖਾਰੀ. ਘਰ ਮੰਗਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਗ੍ਰਿੰਜਨ. ਸੰ. ਗ੍ਰਿੰਜਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਜਰ। ੨ ਸ਼ਲਗਮ। ੩ ਲਸਨ.

ਗ੍ਰਿਧ. ਸੰ. ਗ੍ਰਿਧ੍. ਧਾ—ਚਾਹਣਾ, ਇੱਛਾ ਕਰਨਾ, ਲਲਚਾਉਣਾ.

ਗ੍ਰਿਧ੍ਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਿਰਝ. ਗੀਧ. ਗਿੱਧ. ਮਾਸ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਲਲਚਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਿਧ.

ਗ੍ਰੀਖਮ. ਸੰ. ਗ੍ਰੀਸ਼੍ਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਾਂਤਿਸੁਖ ਨੂੰ ਗ੍ਰਸ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਰੁੱਤ. ਨਿਦਾਘ. ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁੱਤ. ਜੇਠ ਹਾੜ ਦੀ ਰੁੱਤ. "ਗ੍ਰੀਖਮ ਰੁਤਿ ਅਤਿ ਗਾਖੜੀ ਜੇਠਿ ਅਖਾੜੈ ਘਾਮ ਜੀਉ." (ਰਾਮ ਰੁਤੀ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਖਟਰਿਤੁ.

ਗ੍ਰੀਵ. ਗਰਦਨ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰੀਵਾ. ਸਮਾਸ ਹੋਣ ਪੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਗ੍ਰੀਵਾ ਦੀ ਥਾਂ ਗ੍ਰੀਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ—ਸੁਗ੍ਰੀਵ. ਸੁੰਦਰ ਗ੍ਰੀਵਾ (ਗਰਦਨ) ਵਾਲਾ.

ਗ੍ਰੀਵਹਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰਦਨ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਜਾਨ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਫਾਂਸੀ. ਪਾਸ਼. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਵਿ—ਗਲ ਵੱਢਣ ਵਾਲਾ. ਗਰਦਨਜ਼ਨ.

ਗ੍ਰੀਵਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰਦਨ. ਗਲ। ੨ ਸੰਘੀ. ਘੰਡੀ.

ਗ੍ਰੀਵਾਅਰਿ. ਖੜਗ. (ਸਨਾਮਾ) ਖੜਗ ਨਾਲ ਗਰਦਨ ਕੱਟੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੨ ਫਾਹੀ. ਪਾਸ਼. (ਸਨਾਮਾ)

ਗ੍ਰੇਹ. ਗ੍ਰਿਹ. ਗੇਹ. "ਧਨ ਦਾਰਾ ਸੰਪਤਿ ਗ੍ਰੇਹ." (ਬਸੰ ਮ: ੯) "ਬਨਿਤਾ ਸੁਤ ਦੇਹ ਗ੍ਰੇਹ." (ਧਨਾ ਕਬੀਰ)

ਗ੍ਰੇਹਣ, ਗ੍ਰੇਹਨਿ. ਘਰ ਵਾਲੀ ਵਹੁਟੀ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰਿਹਿਣਿ. ਗੇਹਨਿ. "ਸੁਨਤ ਸੋਕ ਕੀਨਸ ਯੁਤ ਗ੍ਰੇਹਣ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗ੍ਰੰਥ. ਸੰ. ਗ੍ਰਨ੍ਥ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁੰਫਨ. ਗੁੰਦਣਾ। ੨ ਪੁਸ੍ਤਕ (ਕਿਤਾਬ), ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਜਮੂੰਨ ਗ੍ਰਥਨ ਕੀਤੇ (ਗੁੰਦੇ ਗਏ) ਹਨ.

ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ. ਸਾਰੇ ਧਰਮਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ. ਸਿੱਖਧਰਮ ਦਾ ਮਹਾਮਾਨ੍ਯ ਪੁਸ੍ਤਕ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਏਕਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਸੰਮਤ ੧੬੬੦ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਰਾਮਸਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ (ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੋਂ ਲਿਖਾਉਣਾ ਆਰੰਭਿਆ. ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਭਗਤ ਆਦਿਕਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ [1] ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਕੇ ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਵਿੱਚ ਸਮਾਪ੍ਤ ਕੀਤਾ. ਇਸੇ ਸਾਲ ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ ੧ ਨੂੰ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਅਸਥਾਪਨ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥੀ ਥਾਪਿਆ.

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਬੀੜਾਂ (ਜਿਲਦਾਂ) ਦੇਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ:—ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ. (੨) ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਦੀ. (੩) ਦਮਦਮੇ ਵਾਲੀ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇਹਾਂ ਬੀੜਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਉਂ ਹੈ—

(੧) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੋ ਜਿਲਦ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਕ਼ਲਮ ਤੋਂ ਲਿਖਵਾਈ, ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਉਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਿਆ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਤੀਕ ੩੦ ਰਾਗ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਬਾਣੀ ਸ਼ਬਦ ਸਲੋਕ ਪੌੜੀ ਆਦਿ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਤੀਕ ੫੭੫੧ ਹੈ. ਇਹ ਬੀੜ ਹੁਣ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਜਿਲਦ ਕਿਤਾਬੀ ਅਰ ਸਾਰੇ ਪਤ੍ਰੇ ੯੭੫ ਹਨ,[2] ਹਾਸ਼ੀਆ ਹਰੇਕ ਪਤ੍ਰੇ ਦਾ ਨਵਾਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ ਜਪੁ ਦੇ ਆਦਿ ਦਾ ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਨੇ ੫੪੧ ਪੁਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਸ੍ਤਖ਼ਤ ਹਨ.

ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ—"ਰਹੁ ਰਹੁਰੀ ਬਹੁਰੀਆ"—ਅਤੇ—"ਕਰਵਤੁ ਭਲਾ ਨ ਕਰਵਟ ਤੇਰੀ"—ਦੇ ਮੱਧ —"ਦੇਖਹੁ ਲੋਗਾ"—ਨੰਬਰ ੩੫ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਕੇ ਹਰਤਾਲ ਨਾਲ ਕਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਅੱਖਰ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਹੈ. ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਮੀਰਾਂਬਾਈ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਕੇ ਫੇਰ ਉੱਪਰ ਕਲਮ ਫੇਰੀ ਹੋਈ ਹੈ.

ਬਹੁਤ ਸਿੱਖ ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਲਈ ਖਾਲੀ ਪਤ੍ਰੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਪਰ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਗਲਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਤ੍ਰੇ ਅਜੇਹੀ ਥਾਂ ਖਾਲੀ ਹਨ ਜਿਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਜੈਸੇ ਪੰਨਾ ੬੦ ਦਾ ਇੱਕ ਪਾਸਾ ਖਾਲੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀਰਾਗ ਵਿੱਚ ਪੰਜਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਪਤ੍ਰੇ ਖਾਲੀ ਪਏ ਹਨ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ੭ ਪਤ੍ਰੇ ਖਾਲੀ ਹਨ, ਆਦਿ. ਅਰ ਨੌਵੇਂ ਮਹਲ ਦੇ ਸਲੋਕਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਪਤ੍ਰਾ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ.

(੨) ਮਾਂਗਟ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮੰਗਕੇ ਅਥਵਾ ਲਹੌਰ ਜਿਲਦ ਬੰਧਵਾਉਣ ਸਮੇਂ ਜੋ ਨਕਲ ਕੀਤੀ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਝ ਵਾਧੂ ਬਾਣੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭਾਈ ਬੰਨੋਂ ਦੀ ਬੀੜ ਹੋ ਗਿਆ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਭੀ ਤੀਸ ਹੀ ਰਾਗ ਹਨ ਅਰ ਸ਼ਬਦ ਸਲੋਕ ਆਦਿ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ੫੭੫੭ ਹੈ. ਇਹ ਬੀੜ ਹੁਣ ਮਾਂਗਟ (ਜਿਲਾ ਗੁਜਰਾਤ) ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਦੀ ਔਲਾਦ ਪਾਸ ਹੈ. ਜਿਲਦ ਕਿਤਾਬੀ ਸ਼ਕਲ ਦੀ ਹੈ. ਪਤ੍ਰੇ ੪੬੭ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਮਾਂਗਟ.

[1] ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਕਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੋਂ ਅਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ. ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਭਗਤ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਪਦ ਰਚਨਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਕੀਤੀ ਹੈ. ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਜੋ ਬਾਬਾ ਮੋਹਨ ਜੀ ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ. ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਭੇਦ ਹਨ.

ਮਹਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, "ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਕੋ ਆਗ੍ਯਾ ਕਰੀ। ਸਭ ਕਰ ਇਕਤ੍ਰ ਬਾਨੀ ਇਸ ਘਰੀ। ਬਾਨੀ ਭਗਤਨ ਕੀ ਸਭ ਮੇਲੋ। ਸਾਚੀ ਰਾਖੋ, ਝੂਠੀ ਪੇਲੋ."

[2] ਪੰਨਿਆਂ ਦਾ ਅੰਗ ਤਤਕਰੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਦੂਜੇ ਸਫੇ ਤੇ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ.

ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਬਾਣੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਹ ਹੈ—

(ੳ) ਰਾਗ ਸੋਰਠਿ ਵਿੱਚ—"ਅਉਧੂ ਸੋ ਜੋਗੀ ਗੁਰੁ ਮੇਰਾ। ਇਸ ਪਦ ਕਾ ਜੋ ਕਰੈ ਨਿਬੇਰਾ." ਸ਼ਬਦ ਹੈ.[1]

(ਅ) ਰਾਮਕਲੀ ਵਿੱਚ ਮ: ੫—"ਰੁਣਝੁੰਝਨੜਾ"—ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਥਾਂ, ਪੂਰੇ ਚਾਰ ਪਦ ਹਨ.

(ੲ) ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਮੀਰਾਂਬਾਈ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ.

(ਸ) ਸਾਰੰਗ ਵਿੱਚ—"ਛਾਡਿ ਮਨ, ਹਰਿਬਿਮੁਖਨ ਕੋ ਸੰਗ"—ਸਾਰਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ.

(ਹ) ਅੰਤ ਵਿੱਚ—"ਜਿਤੁ ਦਰਿ ਲਖ ਮਹੰਮਦਾ"—"ਏਸੁ ਕਲੀਓਂ ਪੰਜ ਭੀਤੀਓਂ"—ਅਤੇ—"ਦਿਸਟਿ ਨ ਰਹੀਆ ਨਾਨਕਾ" —ਸਲੋਕ ਮ: ੧. ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਤਿੰਨ ਸਲੋਕ ਹਨ.

(ਕ) "ਬਾਇ ਆਤਸ ਆਬ"—ਮਹਲਾ ੧ ਦਾ ਸੋਲਾਂ ਪਦਾਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ.

(ਖ) "ਆਸਨ ਸਾਧ ਨਿਰਾਲਮ ਰਹੈ"—ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋਕੇ—"ਨਾਨਕ ਕਹੈ ਬੈਰਾਗੀ ਸੋਈ"—੨੫ ਪਦਾਂ ਦੀ ਰਤਨਮਾਲਾ ਨਾਮਕ ਬਾਣੀ ਹੈ.

(ਗ) ਹਕੀਕਤ ਰਾਹ ਮੁਕਾਮ ਸ਼ਿਵਨਾਭਿ ਰਾਜੇ ਕੀ ਵਾਰਤਿਕ ਪਾਠ ਹੈ.

(ਘ) ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਿਆਹੀ ਦੀ ਬਿਧਿ—ਲਿਖੀ ਹੈ. ਜੇ ਰਾਮਕਲੀ ਅਤੇ ਸਾਰੰਗ ਦਾ ਨੰਬਰ ਛੱਡ ਦੇਈਏ, ਤਦ ਕੇਵਲ ਸੱਤ ਨੰਬਰ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੈ.

ਬਾਬਾ ਅਜਾਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਭੇ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੀ ਲਿਖਤ ਦਾ ਅਸਵਾਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੱਤਰੇ ੭੪੧ ਹਨ. ਉਸ ਵਿੱਚ ਮਹਲਾ ਦੀ ਥਾਂ ਪਾਤਸਾਹੀ ਸ਼ਬਦ ਹਰ ਥਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗੂਜਰੀ ਵਿੱਚ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜੋ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਦੀ ਹੋਰ ਬੀੜਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ—

ਨਵ ਨਿਧਿ ਪਰਸੀ ਕਾਇ ਰੇ
ਚਿੰਤਾ ਅਚਿੰਤ ਕਲਪਤਰੋ॥
ਕੇਣ ਪਾਸਿ ਹਉ ਮਾਗਤ ਆਛਉ
ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਲਾਜੈ ਲਾਛ ਬਰੋ॥੧॥
ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦੇ॥
ਗਬਿੰਦ ਬਿਨੁ ਮੈ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਚਉ
ਨਾਮ ਵਖਾਣਉ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ॥ਰਹਾਉ॥
ਗੋਬਿੰਦ ਕੇਰੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾਸੀ
ਸਨਿਆਸੀ ਸਿਵ ਰਾਚੀਲੇ॥
ਤਾਚੀ ਦਾਸੀ ਮਹਾ ਅਸਟ ਸਿਧਿ
ਨਾਹੀ ਕਾਜੁ ਹਮਾ ਤਿਸੁ ਸੇਤੀ॥੨॥
ਧਾਤੁਰਬਾਜੀ ਰਸਾ ਉਪਜੀਲੇ
ਤਜਿਲੇ ਏਹ ਕੁਬੁਧੀ॥
ਮਨਿ ਭੀਤਰਿ ਬੀਚਾਰਿ ਨ ਦੇਖਹਿ
ਗੋਬਿੰਦਭਗਤਿ ਭਲੀ ਰਸੁ ਸੁਧੀ।੩॥
ਗੋਬਿੰਦ ਕੇਰੀ ਬਾਤ ਸੁਣੀਜੈ
ਕਹੁ ਕਿਨਿ ਦੇਖਿਆ ਨੈਣੀ॥
ਗੋਬਿੰਦਨਾਮ ਚਰਿਤ ਸਦਾ ਹਰਿ
ਗੋਬਿੰਦੁ ਸਦਾ ਸੰਤ ਕੀ ਬੈਣੀ॥੪॥
ਗੋਬਿੰਦ ਕੇਰੀ ਭਾਉ ਭਾਗਵਤੁ
ਮਾਨ ਮਛਰ ਮਦ ਰਹਤਾ॥
ਬਦਤ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਸੁਨਿ ਰੇ ਪ੍ਰਾਨੀ
ਮਾਗਉ ਜੋ ਸੰਸਾਰਿ ਬਿਰਕਤਾ॥੫॥

ਐਸੇ ਹੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਸੰਮਤ ੧੯੪੨ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਇੱਕ ਜਿਲਦ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਛੀ ਨੰਬਰ ਦਾ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਹੈ—"ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ ਜਾਂਕੀ ਹੈ ਕਿਰਣੀ ਧਰਤੀ ਜਾਕਾ ਬੇਟੋ."

(੩) ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸ੍ਵਾਮੀ ਨੇ ਦਮਦਮੇ ਦੇ ਮਕ਼ਾਮ ਸੰਮਤ ੧੭੬੨—੬੩ ਵਿੱਚ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਵਾਇਆ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਉਂ ਦਮਦਮੇ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਸਮੇਤ ੩੧ ਰਾਗ ਹਨ, ਅਰ ਸ਼ਬਦ ਸਲੋਕ ਪੌੜੀ ਆਦਿ ਦੀ ਜਪੁ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਤੀਕ ਗਿਣੀ ੫੮੬੭ ਹੈ.

ਇਸ ਵਿੱਚ—"ਸੋਪੁਰਖੁ"—ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਅਰ ੧੧੫ ਸ਼ਬਦ ਸਲੋਕ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਲੋਕ "ਬਲ ਹੋਆ ਬੰਧਨ ਛੂਟੇ"—ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਾ ਹੈ. ਕਈ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੋਰਠਿ ਵਿੱਚ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਤੁਕ ਪਹਿਲਾਂ "ਖਲਾਸੇ" ਪਾਠ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਕਲਗੀਧਰ ਨੇ "ਖਾਲਸੇ" ਸ਼ਬਦ ਬਦਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਭੁੱਲ ਹੈ. ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਾਠ "ਖਾਲਸੇ" ਹੈ.[2]

ਇਹ ਦਮਦਮੇ ਵਾਲੀ ਜਿਲਦ ਸੰਮਤ ੧੮੧੮ ਵਿੱਚ ਕੁੱਪਰਹੀੜੇ ਦੇ ਜੰਗ "ਵਡੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ" ਵਿੱਚ ਖਾਲਸਾ ਦਲ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ[3], ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਕਾਪੀਆਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ.

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪਦ, ਸ਼ਬਦ, ਸਲੋਕ, ਛੰਤ, ਪੌੜੀ ਆਦਿ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਉਂ ਹੈ::—

ਅਮਰਦਾਸ ਸਤਿਗੁਰੂ	੮੬੯
ਅਰਜਨ ਸਤਿਗੁਰੂ	੨੩੧੨
ਅੰਗਦ ਸਤਿਗੁਰੂ (ਕੇਵਲ ਸਲੋਕ)	੬੩
ਸੱਤਾ ਬਲਵੰਡ, ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ੩, ਪਦ.	੮

[1] ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਦੀ ਹੋਰ ਕਾਪੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ.

[2] ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੋ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਅਤੇ ਮਾਂਗਟ ਵਾਲੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਦੇ.

[3] ਕਈ ਗਪੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਕਾਪੀ ਕਾਬੁਲ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਗਵਰਨਮੇਂਟ ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਅਤੇ ਆਪ ਕਾਬੁਲ ਜਾ ਕੇ ਪੂਰਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਲੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਇਹ ਜਿਲਦ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਸੀ.

ਸਧਨਾ	੧
ਸੁੰਦਰ, ਰਾਮਕਲੀ ਸਦੁ, ਪਦ	੬
ਸੂਰਦਾਸ[1]	੨
ਸੈਣ	੧
ਕਬੀਰ ਜੀ	੫੩੪
ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸਲੋਕ	੧
ਜੈਦੇਵ	੨
ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸਤਿਗੁਰੂ	੧੧੫
ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ	੫
ਧੰਨਾ	੪
ਨਾਨਕਦੇਵ ਸਤਿਗੁਰੂ	੯੪੭
ਨਾਮਦੇਵ	੬੨
ਪਰਮਾਨੰਦ	੧
ਪੀਪਾ	੧
ਫਰੀਦ ਜੀ	੧੨੩
ਬੇਣੀ	੩
ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵੈਯੇ.[2]	੧੨੩
ਭੀਖਨ	੨
ਮਰਦਾਨਾ, ਵਾਰ ਬਿਹਾਗੜਾ ਵਿੱਚ ਸਲੋਕ	੩
ਰਵਿਦਾਸ	੪੦
ਰਾਮਦਾਸ ਸਤਿਗੁਰੂ	੬੩੮
ਰਾਮਾਨੰਦ	੧

ਕਈ ਇਤਿਹਾਸ ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਸਾਂਪ੍ਰਦਾਈ ਗਜਾਨੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਾਰਾਂ ਪੁਰ ਨੌ ਧੁਨੀਆਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚੜ੍ਹਾਈਆਂ ਹਨ[3], ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਭਾਰੀ ਭੁੱਲ ਹੈ. ਧੁਨੀਆਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਹੀ ਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਦੱਸਣ ਲਈ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ.

ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ "ਗੁਰੂ" ਸ਼ਬਦ ਸੰਮਤ ੧੭੬੫ ਤੋਂ ਲਾਉਣਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅਬਿਚਲਨਗਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੁਤਾ ਸਿੱਖਧਰਮ ਦੇ ਆਧਾਰਰੂਪ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ.

ਬਹੁਤ ਸਿੱਖ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਨਾਲ ਭੀ "ਗੁਰੂ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਗੁਰਮਤ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਸ਼ਬਦ.

ਕਵਿਕੁਲ ਦੇ ਰਤਨ ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—

(ੳ) ਆਨੰਦ ਕੋ ਘਰ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੋ ਸਰ ਹੈ ਕਿ
ਦੇਵਨ ਕੋ ਤਰ[4] ਹੈ ਕਿ ਗਜਾਨ ਕੋ ਸਮਾਜ ਹੈ,
ਕਾਲ ਹੂੰ ਕੋ ਕਾਲ ਹੈ ਕਿ ਰੀਤਿ ਹੀ ਕੀ ਪਾਲ ਹੈ ਕਿ
ਭਾਰਤੀ ਕੋ ਮਾਲ ਹੈ ਕਿ ਭਵ ਕੋ ਜਹਾਜ ਹੈ,
ਵੇਦ[5] ਕੋ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਜੋ ਰੂਪ ਸ਼ਾਂਤਿ ਹੈ ਕਿ
ਮੋਖ ਹੂੰ ਕੋ ਕਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਵਿਰਾਜ ਹੈ,
ਰਾਗਨ ਕੋ ਬਾਗ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਕੋ ਭਾਗ ਹੈ ਕਿ
ਧਰਾ ਕੋ ਸੁਹਾਗ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥਮਹਾਰਾਜ ਹੈ.

(ਅ) ਏਕ ਹੀ ਚਢਾਏ ਫਲ ਚਾਰੋਂ ਫਲ ਦੇਤ ਜੋਈ
ਯਾਮੈ ਕੋਟਿ ਜੀਵਨ ਕੇ ਚੀਤਿ ਆਛੇ ਧਸਗੇ,
ਪਾਤਕੀ ਮਲੀਨ ਅਕੁਲੀਨ ਛੀਨ ਦੀਨਨ ਕੇ
ਜਾਂਕੇ ਨੈਕ ਦੇਖਤੇ ਕਰੋਰੋਂ ਪਾਪ ਨਸਗੇ,
ਆਲਸੀ ਅਭਾਗੀ ਭੀਰੁ ਭੋਗਨ ਕੇ ਰਾਗੀ ਮੂਢ
ਬਾਨੀ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੇ ਸੁ ਪ੍ਰੇਮਸੁਧਾ ਰਸਗੇ,
ਫਸਗੇ ਛਬੀਲੇ ਰੰਗ ਰੂਪ ਜੋ ਨਿਹਾਰੇ ਨੈਨ
ਗ੍ਰੰਥਮਹਾਰਾਜ ਜੂ ਹਮਾਰੇ ਮਨ ਬਸਗੇ.

(ੲ) ਤੌਲੌ ਹੀਯੇ ਧੀਰਜ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕੇ ਬਸੇਰੋ ਕੀਨ
ਜੌਲੌ ਮ੍ਰਿਗਨੈਨੀ ਨ ਕਟਾਛਬਾਨ ਮਾਰਜੋ ਹੈ,
ਤੌਲੌ ਤਮ ਤੋਮ ਹੈ ਜਹਾਨ ਮੈ ਘਨੇਰੋ ਨੀਚ
ਜੌਲੌ ਮਾਰਤੰਡ ਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੋ ਬਿਥਾਰਜੋ ਹੈ,
ਤੌਲੌ ਦੂਖ ਦਾਰਦ ਸੌ ਦੀਨਤਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇਤ
ਜੌਲੌ ਦੇਵਤਰੁ ਕੇ ਸਮੀਪ ਨ ਪਧਾਰਜੋ ਹੈ,
ਤੌਲੌ ਪੀਨ ਪਾਪਨ ਕੇ ਝੁੰਡਨ ਕੇ ਝੁੰਡ ਗਾਜੈਂ
ਜੌਲੌ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰੁਗ੍ਰੰਥ ਨ ਨਿਹਾਰਜੋ ਹੈ.

(ਸ) ਧੰਨਜ਼ ਕੁਲ ਗੋਤ੍ਰ ਤਾਂਕੋ ਜਨਨੀ ਜਨਕ ਧੰਨਜ਼
ਪੂਜਨੀਯ ਸੋਈ ਚੰਦ੍ਰ ਸੂਰਜ ਵਰਨ ਕੋ,
ਕੇਸਰੀਨਿਹਾਲ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਹੈ ਪ੍ਰਨਾਮ ਤਾਂਕੋ
ਹੋਤਭਾ ਪ੍ਰਮੋਦ ਵਾਂਕੋ ਲਾਖੋਂ ਹੀ ਵਰਨ ਕੋ,
ਨੈਕ ਜੋ ਨਿਹਾਰੈ ਕੋਟਿ ਪਾਤਕ ਪਲੈਹੈਂ ਬੇਗ
ਚਾਰੋਂ ਫਲ ਦੇਤ ਚੋਖੇ ਚਾਰੋਂ ਹੀ ਵਰਨ ਕੋ,
ਪ੍ਰੀਤਿ ਸੋਂ ਪ੍ਰਤੀਤਿ ਸੋਂ ਅਭੀਤਹ੍ਵੈ ਉਚਾਰਜੈ ਜਾਸ
ਗ੍ਰੰਥ ਮਹਾਰਾਜ ਜੂ ਕੇ ਏਕ ਹੀ ਵਰਨ ਕੋ.

(ਹ) ਸ਼੍ਰੌਨ ਕੰਠ ਕੀਏ ਖੁਸ਼ੀ ਮੌਜ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਬੇਸ਼
ਗੰਠ ਜੋ ਅਨਾਦਿ ਕੀ ਝਟਾਕ ਹੀਏ ਖੋਲਹੈ,
ਕੇਸਰੀਨਿਹਾਲ ਭਾਗ ਭਾਲ ਕੇ ਭਲਾਈ ਭੂਰਿ
ਧੁੰਸਕੈ ਅਘੋਘ ਭਾਰੀ ਮੋਦ ਮੈ ਝਕੋਲਹੈ,
ਝੂਲਤੇ ਪ੍ਰਪੰਚ ਝੂਪ ਭੀਤਿ ਕੋ ਜੁ ਭੌਨ ਭੀਮ
ਪ੍ਰੇਮਸੁਧਾ ਸਿੰਧੁ ਮੈ ਧਕੇਲ ਜੀਵ ਘੋਲਹੈ,
ਹ੍ਵੈਰਹਜੋ ਅਲੋਲ ਚੀਤ ਛੋਰਕੈ ਕਲੋਲ ਝੋਲ

[1] ਸਾਰੰਗ ਵਿੱਚ ਸੂਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਤੁਕ ਹੈ—"ਛਾਡਿ ਮਨ, ਹਰਿਬਿਮੁਖਨ ਕੋ ਸੰਗ."

[2] ਦੇਖੋ, ਭੱਟ ਨੰ: ੩.

[3] ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁ ਵਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬, ਅ: ੮ "ਬਾਈ ਵਾਰ ਕੀ ਧੁਨਿ ਸੁਨਿ ਬਾਈ। ਨੌ ਧੁਨਿ ਊਪਰਿ ਵਾਰ ਚਢਾਈ." (੧੨੬)

[4] ਤਰੁ. ਕਲਪਵ੍ਰਿਕ੍ਸ਼.

[5] ਗਜਾਨ. ਵਿਦਜਾ.

ਏਕ ਏਕ ਬੋਲ ਗ੍ਰੰਥਨਾਥ ਕੋ ਅਮੋਲਹੈ.
(ਕ) ਕਾਹੂੰ ਕੋ ਭਰੋਸੋ ਹੈ ਜਮੀਨ ਕੇ ਜਮਾਨੇ ਬੀਚ
ਕਾਹੂੰ ਕੋ ਭਰੋਸੋ ਜੋਰ ਚਾਕਰੀ ਜਹਾਜ ਪੈ,
ਕਾਹੂੰ ਕੋ ਭਰੋਸੋ ਭਾਰੀ ਸ਼ਾਹ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੀਤ
ਕਾਹੂੰ ਕੋ ਭਰੋਸੋ ਹੈ ਕੁਟੰਬੀ ਕਰੈਂ ਕਾਜ ਪੈ,
ਕਾਹੂੰ ਕੋ ਭਰੋਸੋ ਦੇਵਵਾਨੀ ਅਰੁ ਪਾਰਸੀ ਕੋ
ਕਾਹੂੰ ਕੋ ਭਰੋਸੋ ਸੰਤਗੀਰੀ ਕੀ ਮਿਜਾਜ ਪੈ,
ਕਾਹੂੰ ਕੋ ਭਰੋਸੋ ਚਾਰੁ ਚਾਤੁਰੀ ਚਲਾਕੀ ਚੋਖ
ਮੋਕੋ ਤੋ ਭਰੋਸੋ ਏਕ ਗ੍ਰੰਥਮਹਾਰਾਜ ਪੈ.
(ਖ) ਦਰਸ ਪਰਸ ਕੀਨੈ ਗ੍ਰੰਥਮਹਾਰਾਜ ਜੂ ਕੇ
ਪਾਪ ਜਨਮਾਂਤਰ ਕੇ ਪੁੰਨਰੂਪ ਧਾਰਤੇ,
ਦਾਰਦ ਘਨੇਰੇ ਸੋ ਅਨੇਕਧਾ ਵਿਭੂਤਿ ਹੋਤ
ਹੋਤ ਹੈ ਪ੍ਰਕਾਸ ਆਛੋ ਭਾਰੀ ਅੰਧਕਾਰ ਤੇ,
ਮੰਦਧੀ ਸੁਬੁੱਧ ਹ੍ਵੈ ਛਿਨੇਕ ਮੇ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤਿ
ਰੋਗ ਤੇ ਪ੍ਰਮੋਦ ਭਲੀ ਰੀਤਿ ਦੁਰਾਚਾਰ ਤੇ,
ਜੇਤੇ ਰਿਪੁ ਝੁੰਡਨ ਕੇ ਝੁੰਡ ਅਪਕਾਰੀ ਨੀਚ
ਤੇਤੇ ਮੀਤ ਹ੍ਵੈਕੈ ਨੀਤ ਕਾਜ ਕੋ ਸਵਾਰਤੇ.
(ਗ) ਹੋਤੋ ਜਬੈ ਭੋਰ ਤਬੈ ਹੋਤ ਹੈ ਘਨੇਰੋ ਦੂਖ
ਚੋਰਨ ਕੇ ਝੁੰਡ ਕੋ ਚਕੋਰਨ ਕੀ ਪਾਲ ਕੋ,
ਹੋਤੋ ਜਬੈ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਕਾਸ ਮੇ ਪ੍ਰਕਾਸ ਤਬੈ
ਹੋਤ ਹੈ ਸੰਕੋਚ ਕੰਜ ਪੰਥ ਸਜ਼ਾਮਾਬਾਲ ਕੋ,
ਹੋਤ ਹੈ ਚਵਾਈ ਜਬੈ ਸੂਰਬੀਰ ਸਿੰਘਨ ਕੀ
ਤਬੈ ਭੂਮੀ ਹੀਯੋ ਹਾਲੈ ਦੁੱਜਨ ਕਰਾਲ ਕੋ,
ਹੋਤ ਹੈ ਸੁ ਪਾਠ ਜਬੈ ਗ੍ਰੰਥਮਹਾਰਾਜ ਜੂ ਕੋ
ਤਬੈ ਕਾਲੋ ਹੋਤੋ ਮੁਖ ਕਾਲ ਕਲਿਕਾਲ ਕੋ.
(ਘ) ਜੇਤੇ ਦੇਵ ਰਾਛਸ ਅਧੀਨ ਹ੍ਵੈਂ ਅਧੇਨ ਹੂੰ ਤੇ
ਜਾਂਹਿ ਕੀ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਬੀਚ ਜਾਗਤੀ ਸੁ ਜੋਤ ਹੈ,
ਕੇਸਰੀ ਨਿਹਾਲ ਜਾਂਕੇ ਨੈਸਕ ਹੂੰ ਧਜ਼ਾਨ ਧਾਰੇ
ਪਾਪ ਜੋ ਬਿਦਾਰੇਜਾਤ ਪੁੰਨ ਤੋ ਉਦੋਤ ਹੈ,
ਭਾਨੁ ਸੇ ਪਧਾਰੇ ਜਹਾਂ ਟਾਰੇ ਅੰਧਕਾਰ ਕਲੂ
ਭੂਲੇ ਹੂੰ ਨਿਹਾਰੇ ਤੇ ਕ੍ਰਿਤਾਂਤ ਦੁਖੀ ਰੋਤ ਹੈ,
ਝਾਕੀ ਗੁਰੁਗ੍ਰੰਥ ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ ਬਿਲੋਕੀ ਜਬੈ
ਬਾਕੀ ਈਸ ਦੂਸਰੇ ਕੀ ਲਾਲਸਾ ਨ ਹੋਤ ਹੈ.

ਸ਼੍ਰੀਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਰੀਤਿ—
(ਙ) ਅੰਨ ਕੋ ਬੈਂਧੇਜ ਬਾਂਧ ਆਸਨ ਕੋ ਸਾਧ ਬੇਸ਼
ਗਾਤ ਕੋ ਅਲੋਲ[1] ਸੂਧਿ ਏਕ ਚਾਲ ਲੀਜਿਯੇ,
ਚੀਤ ਕੋ ਨਿਰੋਧਕੈ ਪ੍ਰਬੋਧਕੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰੇਮ
ਗਾਦੀ ਨ ਵਿਛਾਯ ਨ ਪ੍ਰਯੰਕ ਹਾਥ ਦੀਜਿਯੇ,[2]
ਖਾਂਸੀ ਕ੍ਰੋਧ ਵਾਰਤਾ ਜੰਭਾਈ ਔ ਡਕਾਰ ਛੀਂਕ
ਹਾਸੀ ਸੀਂਢ ਮੰਦਪੌਨ[3] ਥੂਕ ਨਾ ਕਰੀਜਿਯੇ.
ਸਾਤ੍ਵਕੀ ਸੁਭਾਇ ਸੋਂ ਅਕਾਲ ਸੋਂ ਲਗਾਇ ਧਜ਼ਾਨ
ਗ੍ਰੰਥਜੂ ਕੋ ਪਾਠ ਪਜ਼ਾਰੇ, ਐਸੀ ਭਾਂਤ ਕੀਜਿਯੇ.
(ਸੰਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ)

ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਜਿਲਦਾਂ (ਬੀੜਾਂ) ਦੇ ਭੇਦ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ.

ਗ੍ਰੰਥਕਰਤਾ, ਗ੍ਰੰਥਕਾਰ } ਵਿ—ਗ੍ਰੰਥਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਰੰਥ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਗ੍ਰੰਥਚੁੰਬਕ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਪੋਥੀ ਚੁੰਮਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ. ਜੋ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਕੇਵਲ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਸਿੱਧਾਂਤ ਜਾਣੇ ਬਿਨਾ ਬਹੁਤ ਪੋਥੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਪੂਰਣ ਵਿਦਜ਼ਾ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਅਨੇਕ ਪੋਥੀਆਂ ਫਰੋਲਣ ਵਾਲਾ.

ਗ੍ਰੰਥਿ. ਸੰ. ग्रन्थि. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਗੱਠ. ਗਾਂਠ। ੨ ਗਠੜੀ। ੩ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਜੋੜਾਂ ਦੀ ਗਿਲਟੀ। ੪ ਇੱਕ ਰੋਗ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੋੜਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਦ ਅਤੇ ਸੋਜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗਠੀਆ ੨। ੫ ਕੁਟਿਲਤਾ। ੬ ਮਾਯਾ—ਜਾਲ.

ਗ੍ਰੰਥਿਛੇਦਕ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਠਗ. ਗਠਕਤਰਾ। ੨ ਆਤਮ ਗਜ਼ਾਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਵਿਦਜ਼ਾ ਦੀ ਗੱਠ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਗ੍ਰੰਥੀ. ਸੰ. ग्रन्थिन्. ਵਿ—ਗ੍ਰੰਥ ਵਾਲਾ. ਜਿਸ ਪਾਸ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ। ੨ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨਵਾਲਾ।[4] ੩ ਗੱਠਦਾਰ. ਗੰਢੀਲਾ। ੪ ਸੰਗਜ਼ਾ—ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸਿੱਖ.

ਗ੍ਲਾਨਿ. ਦੇਖੋ, ਗਲਾਨਿ.

ਗ੍ਵਾਰ, ਗ੍ਵਾਰਨਿ, ਗ੍ਵਾਰਨੀ } ਸੰਗਜ਼ਾ—ਗੋਪਾਲ. ਗੋਪਾਲਿਕਾ. ਗੋਪ. ਗੋਪੀ. ਗਵਾਲਾ. ਗਵਾਲੀ.

ਗ੍ਵਾਰੀਏਰ. ਦੇਖੋ, ਗਵਾਲੀਅਰ.

ਗ੍ਵਾਲ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਗੋਪਾਲ. ਗਵਾਲਾ. ਅਹੀਰ। ੨ ਮਥੁਰਾ ਨਿਵਾਸੀ ਸੇਵਾਰਾਮ ਭੱਟ ਦਾ ਸੁਪੁਤ੍ਰ ਕਵਿ ਰਤਨ, ਜੋ ਨਾਭਾਪਤਿ ਰਾਜਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਲਹੌਰਪਤਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਮਾਨ ਸਹਿਤ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਅਵਸਥਾ ਨਾਭਾਪਤਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਭਰਪੂਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਵਿਤਾਈ. ਗ੍ਵਾਲ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਮਨੋਹਰ ਹੈ. ਇਸ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੯੧੭ ਵਿੱਚ ਗੁਰੁਪਚਾਸਾ (ਪੰਚਾਸ਼ਿਕਾ) ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਕਬਿੱਤ ਹਨ—

ਪਢਕੈ ਤਿਹਾਰੀ ਬਾਨੀ ਸ਼੍ਰੀਮਨ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ!
ਜੀਵਨਮੁਕਤ ਜਨ ਹੋਜਰਹੈਂ ਅਗ ਮੇ,
ਸਾਧੁ ਮੇ ਨ ਸ਼ੇਰਪਨ ਸ਼ੇਰ ਮੇ ਨ ਸਾਧੁਪਨ,
ਦੋਊਪਨ ਦੇਖਿਯਤ ਆਪ ਹੀ ਕੇ ਮਗ ਮੇ,

---

[1] ਚੰਚਲਤਾ ਬਿਨਾ. ਅਚਲ.

[2] ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਰ ਕੂਹਣੀ ਅਤੇ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਏ.

[3] ਅਪਾਨਵਾਯੁ. ਗੋਜ਼.

[4] "अज्ञेभ्यो ग्रन्थिनः श्रेष्ठा ग्रन्थिभ्यो धारिणो वराः धारिभ्यो ज्ञानिनः श्रेष्ठा ज्ञानिभ्यो व्यवसायिनः" (ਮਨੁ ਅ: ੧੨. ਸ਼: ੧੦੩)

ਗ੍ਵਾਲ ਕਵਿ ਅਦਭੁਤ ਬਾਤੇਂ ਕਹੋਂ ਕੌਨ ਕੌਨ,
ਭੌਨ ਭੌਨ ਜਾਹਰ ਜਹੂਰ ਪਗ ਪਗ ਮੇ,
ਸਿੱਖ ਜੋ ਤਿਹਾਰੇ ਸਭ ਸੰਗਰਾ ਮਾਹਿ ਸਿੰਘ ਭਏ,
ਸਮਰ ਮੇ ਸਿੰਘ ਭਏ ਸਿੰਘ ਭਏ ਜਗ ਮੇ.

ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਣ—

ਪਾਨ ਸੁ ਭਰੀ ਹੈ ਖਰਸਾਨ ਪੈ ਧਰੀ ਹੈ ਖਰੀ,
ਸ਼ਾਨ ਸੋ ਬਰੀ ਹੈ ਮਾਨਬਰੀ ਚਕ੍ਰ ਆਨ ਹੈ,
ਭਾਨੁ ਕੇ ਸਮਾਨ ਤੇਜ ਬੈਰਿਨ ਕੋ ਭਾਨ ਜਗ,
ਭਾਨ ਭਾਨ ਡਾਰੇ ਰਹੀ ਤਿਨ ਮੁਖ ਭਾਨ ਹੈ,
ਗ੍ਵਾਲ ਕਵਿ ਰਣ ਵਿਵਧਾਨ ਨ ਰਹਿਨਦੇਤ,
ਬੰਕਤਾ ਵਿਧਾਨ ਭਰੀ ਅੰਤਰ ਕ੍ਰਿਸਾਨ ਹੈ,
ਚਕ੍ਰਪਾਨਿ ਪਾਨ ਪੈ ਤਿਹਾਰੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ,
ਤੇਰੀ ਜੋ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਪਰੈ ਜਾਂ ਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨ ਹੈ.

ਗ੍ਵਾਲਨਿ, ਗ੍ਵਾਲਨੀ, ਗ੍ਵਾਲਾ — ਦੇਖੋ, ਗ੍ਵਾਰ—ਗ੍ਵਾਰਨੀ.

ਗ੍ਵਾਲਿਯਰ, ਗ੍ਵਾਲੀਅਰ — ਦੇਖੋ, ਗਵਾਲੀਅਰ.

ਘ. ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਦਾ ਨੌਵਾਂ ਅੱਖਰ. ਇਸ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਕੰਠ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਘੰਟਾ। ੩ ਘਰ ਘਰ ਸ਼ਬਦ। ੪ ਘਾਮ. ਧੁੱਪ। ੫ ਮੇਘ. ਬੱਦਲ। ੬ ਮਾਰਨਾ. ਤਾੜਨਾ। ੭ ਵਰ੍ਹਾ. ਸਾਲ.

ਘਈ. ਘਾਇਲ ਕੀਤੀ. ਘਾਈ. "ਦ੍ਰਿਗ ਸਾਇਕ ਕੇ ਜਨੁ ਘਾਇ ਘਈ ਹੌਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੧੧) ੨ ਵ੍ਰਿਜ. ਵਿ—ਗੰਭੀਰ. ਅਥਾਹ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਜਲ ਦੀ ਭੌਰੀ. ਜਲਚਕ੍ਰ। ੪ ਥੂਨੀ. ਥੰਡੀ. ਥੰਮ੍ਹੀ.

ਘਸ. ਸੰ. ਘਸ੍. ਧਾ—ਘਸਾਂਉਣਾ. ਰਗੜਨਾ। ੨ ਸੰ. ਘਸ੍. ਧਾ—ਖਾਣਾ (ਭਕ੍ਸ਼ਣ ਕਰਨਾ).

ਘਸਣਾ, ਘਸਨ ਸੰ. ਘਰ੍ਸ਼ਣ—ਘਸ਼ੰਣ. ਕ੍ਰਿ—ਰਗੜਨਾ। ੨ ਘਿਸਨਾ। ੩ ਡਿੰਗ. ਖਾਣਾ (ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ). ਦੇਖੋ, ਘਸ੍ ਧਾ.

ਘਸਮਰ. ਸੰ. ਘਸ੍ਮਰ. ਵਿ—ਖਾਊ. ਭਕ੍ਸ਼ਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਖਾਦੜ.

ਘਸਰ. ਸੰਗਯਾ—ਰਗੜ। ੨ ਘਸਣ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਚਿੰਨ੍ਹ. ਦੇਖੋ, ਘਸ ਧਾ.

ਘਸਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਘਸਣਾ.

ਘਸਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਘਸਾਕੇ. ਘਸ਼ੰਣ ਕਰਕੇ. ਰਗੜਕੇ. "ਘਸਿ ਚੰਦਨ ਚੋਆ ਬਹੁ ਸੁਗੰਧ." (ਬਸੰ ਰਾਮਾਨੰਦ) "ਤਿਨ ਘਸਿ ਘਸਿ ਨਕ ਵਢਾਇਆ." (ਰਾਮ ਮ: ੪)

ਘਸਿਆਰਾ, ਘਸਿਹਾਰਾ ਵਿ—ਘਾਸ ਹਰਣ ਵਾਲਾ. ਘਾਹ ਖੋਤਕੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ. ਘਾਸਹਾਰਕ.

ਘਸਿਚੰਦਨੁ. ਚੰਦਨ ਘਸਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਉੱਤੇ, ਉਰਸਾ. "ਘਸਿਚੰਦਨੁ ਜਸੁ ਘਸਿਆ." (ਕਲਿ ਮ: ੪)

ਘਸੀਐ. ਘਸ਼ੰਣ ਕਰੀਐ. ਘਸਾਈਐ। ੨ ਭਾਵ—ਅਭ੍ਯਾਸ ਕਰੀਏ.

ਘਸੀਟਣਾ, ਘਸੀਟਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਇਸ ਤਰਾਂ ਖਿੱਚਣਾ ਕਿ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਰਗੜ (ਘਸ਼ੰਣ) ਹੁੰਦੀ ਜਾਵੇ.

ਘਸੁੰਨ. ਜਿਸ ਦਾ ਘ (ਪ੍ਰਹਾਰ—ਆਘਾਤ) ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੁੰਨ ਕਰ ਦੇਵੇ. ਮੁੱਕਾ. ਹੂਰਾ. ਘੁੰਸਾ.

ਘਸੌਟੀ. ਦੇਖੋ, ਕਸਉਟੀ.

ਘਹਰਨ, ਘਹਰਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਗੰਭੀਰ ਧੁਨਿ ਨਾਲ ਗਰਜਣਾ. "ਜਬ ਹੀ ਸੰਖਸਬਦ ਘਹਰਾਏ." (ਪਾਰਸਾਵ) ੨ ਬੱਦਲ ਦਾ ਗਰਜਣਾ.

ਘਹਿਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਘਰ ਰਹਿਣਾ. ਨਿਵਾਸ ਕਰਨਾ. "ਸਹਜ ਘਰ ਘਹਿਣਾ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਦੇਖੋ, ਘੈਣਾ.

ਘਹਿਰਣਾ, ਘਹਿਰਨ ਦੇਖੋ, ਘਹਰਨਾ.

ਘੱਕਾਕੋਟਲੀ. ਦੇਖੋ, ਟਾਲ੍ਹੀਸਾਹਿਬ ੩.

ਘਗਰਾ. ਦੇਖੋ, ਘਘਰਾ.

ਘਘਰ. ਦੇਖੋ, ਘੱਘਰ.

ਘਘਰਾ. ਸੰਗਯਾ—ਘੇਰਦਾਰ ਵਸਤ੍ਰ, ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਤੇੜ ਪਹਿਰਦੀਆਂ ਹਨ. ਘਾਘਰਾ. ਲਹਿੰਗਾ.

ਘਘਾ. ਪੰਜਾਬੀ ਘ ਅੱਖਰ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ। ੨ ਘ ਅੱਖਰ. "ਘਘਾ, ਘਾਲਹੁ ਮਨਹਿ ਏਹ ਬਿਨ ਹਰਿ ਦੂਸਰ ਨਾਹਿ." (ਬਾਵਨ) "ਘਘੈ, ਘਾਲ ਸੇਵਕੁ ਜੇ ਘਾਲੈ." (ਆਸਾ ਪਟੀ ਮ: ੧)

ਘਘਿਆਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਘਿਘਿਆਉਣਾ.

ਘਘੂਟਾ. ਸੰਗਯਾ—ਘੁੱਘੂ (ਉੱਲੂ) ਦਾ ਬੱਚਾ। ੨ ਘੋਗਾ.

ਘੱਘਰ. ਸੰ. ਦ੍ਰਿਸ਼ਦ੍ਵਤੀ—ਦ੍ਰਿਸਦ੍ਵਤੀ. ਸੰਗਯਾ—ਘਰ ਘਰ ਸ਼ਬਦ ਸਹਿਤ ਜਿਸ ਦਾ ਵੇਗ ਨਾਲ ਜਲ ਚਲਦਾ ਹੈ. ਇੱਕ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨਦੀ, ਜੋ ਸਰਮੌਰ (ਨਾਹਨ) ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਤੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਅੰਬਾਲੇ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਬੀਕਾਨੇਰ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹਨੁਮਾਨਗੜ੍ਹ ਪਾਸ ਰੇਤੇ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਨਦੀ ਦਾ ਜਿਕਰ ਰਿਗਵੇਦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਘਰਘਰਾ.

ਘੱਘਰੀਸਾਸਤ੍ਰ. ਘੱਘਰ-ਈਸ਼-ਅਸਤ੍ਰ. ਘੱਘਰ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਵਰੁਣ, ਉਸ ਦਾ ਅਸਤ੍ਰ ਫਾਂਸੀ. (ਸਨਾਮਾ)

ਘਚੋਲਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਘਚ ਘਚ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ. ਜਲ ਨੂੰ ਰਿੜਕਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਘਚ ਘਚ ਸ਼ਬਦ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨਾ। ੨ ਜਲ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਰਿੜਕਕੇ ਮਿਲਾਉਣਾ.

ਘਚੋਲਾ. ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ੋਰ. ਗ਼ੁਲ. ਡੰਡ. ਰੌਲਾ. ਗੜਬੜ. "ਸਬਦ ਨ ਸੁਣਈ ਬਹੁ ਰੋਲ ਘਚੋਲਾ." (ਮ: ੪ ਗਉ ਵਾਰ ੧) ੨ ਘਚੋਲਣ ਦਾ ਭਾਵ.

ਘਟ. ਸੰ. ਘਟ੍. ਧਾ—ਹੋਣਾ, ਕਰਨਾ, ਘੋਟਣਾ, ਇੱਕਠਾ ਕਰਨਾ, ਚਮਕਣਾ, ਦੁੱਖ ਦੇਣਾ, ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਘੜਾ. ਕਲਸਾ. "ਭਭਕੰਤ ਘਟੰ ਅਤਿ ਨਾਦ ਹੁਯੰ." (ਰਾਮਾਵ) ੩ ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ. "ਘਟ ਫੂਟੇ ਕੋਊ ਬਾਤ ਨ ਪੂਛੈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੪ ਦਿਲ. ਮਨ. ਅੰਤਹਕਰਣ. "ਘਟ ਦਾਮਨਿ ਚਮਕਿ ਡਰਾਇਓ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) "ਘਟ ਘਟ ਵਾਸੀ ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੀ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੫ ਘਾਟੀ. ਦਰਾ। ੬ ਹਾਥੀ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਉੱਪਰ ਉਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸਿਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ, ਕੁੰਭ। ੭ ਬੱਤੀ ਸੇਰ ਤੋਲ। ੮ ਘਟਿਕਾ. ਘੜੀ. "ਅਉਘਟ ਕੀ ਘਟ ਲਾਗੀ ਆਇ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ) ਵਿਪਦਾ ਦੀ ਘੜੀ ਆਲੱਗੀ।

੯ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਘਟਾ। ੧੦ ਵਿ—ਘੱਟ. ਕਮ. "ਘਟਿ ਫੂਟੇ ਘਟ ਕਬਹਿ ਨ ਹੋਈ." (ਗਉ ਕਬੀਰ ਬਾਵਨ) ਦੇਹ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਤੋਂ ਆਤਮਾ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ੧੧ ਜਨਮਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਪੇਟ (ਉਦਰ) ਵਾਸਤੇ ਭੀ ਘਟ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ, ਯਥਾ—"ਭੁੱਖ ਦੇ ਮਾਰੇ ਮੇਰਾ ਘਟ ਮਿਲਗਇਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਰਬਾਬ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਬਜਾਵਾਂ?" ਪੇਟ ਸੁਕੜ (ਸੁੰਗੜ) ਕੇ ਪਿੱਠ ਨਾਲ ਜਾ ਲੱਗਾ ਹੈ.

ਘਟਸੁਤ. ਸੰਗਯਾ—ਘੜੇ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਗਸਤ ਮੁਨਿ. ਦੇਖੋ, ਅਗਸ੍ਯ। ੨ ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ.

ਘਟਕਾਨ. ਸੰਗਯਾ—ਘਟ (ਕੁੰਭ) ਕਾਨ. ਰਾਵਣ ਦਾ ਭਾਈ ਕੁੰਭਕਰਣ. "ਘਟਕਾਨਹੁ ਸੇ ਪਲ ਬੀਚ ਪਛਾਰੇ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਘਟਕਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਘਟ (ਘੜਾ) ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਕੁੰਭਕਾਰ. ਕੁਮ੍ਹਾਰ.

ਘਟਜ. ਘੜੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਅਗਸਤ ਮੁਨਿ. ਦੇਖੋ, ਅਗਸ੍ਯ.

ਘਟਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਮ ਹੋਣਾ. ਨ੍ਯੂਨ ਹੋਣਾ. "ਘਟੰਤ ਲਲਨਾ ਸੁਤ ਭ੍ਰਾਤ ਹੀਤੰ." (ਸਹਸ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਘਟਨਾ ੪.

ਘਟਤਨਯ. ਦੇਖੋ, ਘਟਸੁਤ.

ਘਟਤੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕਮੀ. ਨ੍ਯੂਨਤਾ. ਘਾਟਾ। ੨ ਘੜਤੀ. ਘਾੜਤ.

ਘਟਦੀਪਕ, ਘਟਦੀਪਕੁ ਸੰਗਯਾ—ਸਰੀਰ ਦਾ ਦੀਵਾ. ਦਿਲ ਦਾ ਦੀਵਾ. ਜੀਵਾਤਮਾ। ੨ ਆਤਮ—ਗ੍ਯਾਨ. ਤਤ੍ਵਬੋਧਰੂਪ ਦੀਪਕ. "ਘਟਦੀਪਕੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਤਾ ਹੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਘਟਨ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਹੋਣਾ. ਹੋਂਦ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਘੜਿਆ ਜਾਣਾ.

ਘਟਨਾ. ਦੇਖੋ, ਘਟਣਾ. "ਨਹ ਬਢਨ ਘਟਨ ਤਿਲੁਸਾਰ." (ਬਾਵਨ) ੨ ਸੰ. ਕ੍ਰਿ—ਇੱਕਠਾ ਕਰਨਾ. ਜੋੜਨਾ। ੩ ਬਣਾਉਣਾ. ਰਚਣਾ। ੪ ਸੰਗਯਾ—ਹਾਦਸਾ. ਵਾਰਦਾਤ. ਜਿਵੇਂ—ਇਹ ਘਟਨਾ ਸੰਮਤ ੧੯੦੦ ਵਿੱਚ ਹੋਈ, ਆਦਿ.

ਘਟਨੰਦਨ, ਘਟਪੁਤ੍ਰ, ਘਟਪੂਤ, ਘਟਭਵ, ਘਟਯੋਨਿ ਘੜੇ ਤੋਂ ਉਪਜਣ ਵਾਲਾ ਅਗਸਤ ਮੁਨਿ. ਦੇਖੋ, ਅਗਸ੍ਯ.

ਘਟਾ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਮੇਘਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ. ਮੇਘਮਾਲਾ. "ਦਹ ਦਿਸ ਛਤ੍ਰ ਮੇਘਘਟਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਘਟਣਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਘੱਟਾ.

ਘਟਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਮ ਕਰਨਾ. ਘੱਟ ਕਰਨਾ। ੨ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਨਾ. ਮਨ ਡੇਗਣਾ। ੩ ਗਣਿਤ ਵਿਦ੍ਯਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਘੱਟ ਕਰਨਾ. ਮਨਫੀ (minus) ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਘਟਾਊ. ਵਿ—ਘੜੇ ਦਾ. ਘੜੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ. "ਜਿਉ ਜਲ ਘਟਾਊ ਚੰਦ੍ਰਮਾ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ਘੜੇ ਦੇ ਜਲ ਵਿੱਚ ਜੈਸੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ। ੨ ਘਟਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਘੜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ. "ਸੁਖ ਘਟਾਊ ਛੂਇ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ਸੁਖ ਦੋ ਘੜੀਮਾਤ੍ਰ ਹੈ.

ਘਟਾਕਬਾਨ. ਘਟਾ-ਕਮਾਨ. ਸੰਗਯਾ—ਇੰਦ੍ਰਧਨੁਸ. "ਘਟਾਕਬਾਨ ਉੱਭੀਯੰ." (ਗ੍ਯਾਨ) ਇੰਦ੍ਰਧਨੁਖ ਜੇਹੀ ਉੱਚੀ ਕਲਗੀ ਹੈ.

ਘਟਾਕਾਸ਼. ਸੰਗਯਾ—ਘੜੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਇਆ ਆਕਾਸ਼. ਘੜੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਪੁਲਾੜ। ੨ ਭਾਵ—ਜੀਵਾਤਮਾ.

ਘਟਾਘਟ. ਘਟ ਘਟ ਮੇਂ. ਹਰੇਕ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ। ੨ ਦੇਹਵਾਨ ਅਤੇ ਦੇਹ ਰਹਿਤ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿੱਚ. "ਬਸੈ ਘਟਾਘਟ ਲੀਪ ਨ ਛੀਪੈ." (ਕਾਨ ਨਾਮਦੇਵ)

ਘਟਾਟੋਪ. ਸੰਗਯਾ—ਬੱਦਲਾਂ ਦਾ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਉਮਡਕੇ ਟੋਪ ਤੁੱਲ ਆਕਾਰ। ੨ ਮੇਘਾਡੰਬਰ.

ਘਟਾਣਾ. ਵਿ—ਘਟਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਘਟ (ਮਨ) ਦਾ. ਚਿੱਤ ਸੰਬੰਧੀ. "ਹਭ ਰਸ ਮਾਣੇ ਭੋਗ ਘਟਾਣੇ." (ਸਾਰ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਘਟਿ. ਦਿਲ ਵਿੱਚ. ਮਨ ਅੰਦਰ. "ਤਿਤੁ ਘਟਿ ਦੀਵਾ ਨਿਹਚਲੁ ਹੋਇ." (ਰਾਮ ਮ: ੧) "ਘਟਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਨ ਚੀਨਾ." (ਗੂਜ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ) ੨ ਘੜੇ ਅੰਦਰ. "ਘਟਿ ਮਹਿ ਸਿੰਧੁ ਕੀਓ ਪਰਗਾਸ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ਤੁੱਛ ਜੀਵ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦਰ (ਆਤਮਾ) ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੩ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ. "ਜਿਚਰੁ ਘਟਿ ਅੰਤਰਿ ਹੈ ਸਾਸਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੩)

ਘਟਿ ਅਵਘਟਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ. "ਘਟਿ ਅਵਘਟਿ ਰਵਿਆ ਸਭ ਠਾਈ, ਹਰਿ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮੁ ਦਿਖਾਈਐ." (ਦੇਵ ਮ: ੫) ੨ ਮਨ ਤਨ ਮੇਂ.

ਘਟਿਕਾ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਘੜੀ. ੨੪ ਮਿਨਟ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸਮਾਂ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲਪ੍ਰਮਾਣ ਘੜੀ ਅਤੇ ਚਉਸਠ ਘੜੀ। ੨ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਮੱਘੀ. ਛੋਟਾ ਘੜਾ.

ਘਟਿ ਘਟਿ. ਹਰੇਕ ਦਿਲ ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ. "ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹਰਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਦੇਖਹੁ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਘਟੀ. ਘੜੀ. ਦੇਖੋ, ਘਟਿਕਾ ਅਤੇ ਘੜੀ। ੨ ਵਿ—ਕਮ ਹੋਈ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਰਚਨਾ. ਘਾੜਤ. "ਰਿਖਿ ਪੂਜਿ ਘਟੀ ਸਭ ਪਾਪਘਟੀ." (ਦੱਤਾਵ)

ਘਟੀਆ. ਵਿ—ਘੱਟ ਮੁੱਲ ਦਾ। ੨ ਕਮੀਨਾ. ਅਦਨਾ.

ਘਟੀਯੰਤ੍ਰ. ਸੰਗਯਾ—ਹਰਟ. ਅਰਘੱਟ. ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕਲ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਘੜੀਆਂ (ਟਿੰਡਾਂ) ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ੨ ਪਾਣੀ ਦੀ ਘੜੀ। ੩ ਘਟਿਕਾ ਯੰਤ੍ਰ. ਧਾਤੁ ਰੇਤੇ ਆਦਿਕ ਦਾ ਉਹ ਯੰਤ੍ਰ, ਜੋ ਵੇਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਨ ਦੱਸੇ. ਦੇਖੋ, ਘੜੀ ੩.

ਘਟੁ. ਦੇਖੋ, ਘਟ. "ਘਟੁ ਬਿਨਸੈ ਦੁਖ ਅਗਲੋ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧) ਦੇਹ ਬਿਨਸੈ.

ਘਟੋਤਕਚ. ਸੰ. ਘਟੋਤ੍ਕਚ. ਸੰਗਯਾ—ਹਿੜਿੰਬਾ (ਹਿਡਿਮ੍ਬੀ) ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ. ਇਸ ਨੂੰ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਕਰਣ ਨੇ ਬਰਛੀ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗੁਪਤ ੪.

ਘਟੋਤਕਚਅਰਿ. ਸੰਗਯਾ—ਕਰਣ। ੨ ਬਰਛੀ. "ਲਛਮਨ ਔਰ ਘਟੋਤਕਚ ਏ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਉਚਾਰ। ਪੁਨ ਅਰਿ ਭਾਖੋ ਸ਼ਕਤਿ ਕੇ ਨਿਕਸੈਂ ਨਾਮ ਅਪਾਰ." (ਸਨਾਮਾ) ਲਛਮਣ ਬਰਛੀ ਨਾਲ ਮੂਰਛਿਤ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਘਟੋਤਕਚ ਮੋਇਆ ਸੀ.

ਘਟੋਦਭਵ. ਸੰਗਯਾ—ਘੜੇ ਤੋਂ ਉਦਭਵ (ਪੈਦਾ) ਹੋਇਆ ਅਗਸਤ

ਮੁਨਿ. ਦੇਖੋ, ਅਗਸ੍ਤ.

ਘੱਟ. ਵਿ—ਕਮ. ਨ੍ਯੂਨ। ੨ ਸੰ. ਘट्. ਧਾ—ਜਾਣਾ, ਫੈਲਾਉਣਾ, ਮਾਂਜਣਾ, ਵਿਗਾੜਨਾ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਾਟ. ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਅਤੇ ਇਸਨਾਨ ਦਾ ਅਸਥਾਨ.

ਘੱਟਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰਦ. ਧੂੜਿ. ਧੂਲਿ.

ਘਠਾ. ਸਿੰਧੀ. ਵਿ—ਘਸਿਆ. "ਖਾਦਿਆ ਖਾਦਿਆ ਮੁਹ ਘਠਾ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫)

ਘਣ. ਸੰ. ਘਣ੍. ਧਾ—ਚਮਕਣਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣਾ। ੨ ਡਿੰਗ ਮੇਘ. ਬੱਦਲ. ਦੇਖੋ, ਘਨ. "ਘਣ ਵਰਸਹਿ ਰੁਤਿ ਆਏ." (ਤੁਖਾ ਬਾਰਹਮਾਹਾ) "ਘਣ ਉਨਵਿ ਵੁਠੇ." (ਰਾਮ ਰੁਤੀ ਮ: ੫) ੩ ਵਿ—ਬਹੁਤ. ਅਧਿਕ. "ਮੈ ਜੇਹੀ ਘਣ ਚੇਰੀ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੪ ਲੁਹਾਰ ਦਾ ਹਥੌੜਾ। ੫ ਅਹਰਣ.

ਘਣਹਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਣਹਰ. ਮੇਘ. "ਘਣਹਣਘੋਰੰ। ਜਨੁ ਬਣ ਮੋਰੰ." (ਸੂਰਜਾਵ) ੨ ਘਨਕਾਰ. ਘਨਘੋਰ.

ਘਣਚਾਲ. ਇੱਕ ਖੇਡ. "ਸਾਹਿਬ (ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ) ਲੜਕਿਆਂ ਨਾਲ ਘਣਚਾਲ ਖੇਡਦੇ ਸੇ." (ਵਾਰਤਿਕ ਮਹਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

ਘਣਾ. ਸਿੰਧੀ. ਵਿ—ਬਹੁਤਾ. ਅਧਿਕ. "ਰਹਸੁ ਉਪਜੈ ਮਨਿ ਘਣਾ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫) "ਗੋਵਿੰਦੁ ਅਰਾਧੀਐ ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਣਾ." (ਮਾਝ ਬਾਰਹਮਾਹਾ) ੨ ਸੰਘਣਾ. ਗਾੜ੍ਹਾ.

ਘਣੀ. ਸਿੰਧੀ. ਵਿ—ਬਹੁਤੀ। ੨ ਸੰਘਣੀ. ਗਾੜ੍ਹੀ.

ਘਣੀਅਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਨ. ਹਥੌੜਾ. "ਘਣੀਅਰ ਮਾਰੇ ਤਿਤ ਤਾਲ ਜਿਉ." (ਮ: ੧ ਬੰਨੋ) ੨ ਮੇਘ. ਬੱਦਲ. ਦੇਖੋ, ਘਨਹਰ.

ਘਣੇਰਾ, ਘਣੇਰੀ. ਵਿ—ਬਹੁਤਾ. ਬਹੁਤੀ. ਦੇਖੋ, ਘਣਾ ਅਤੇ ਘਣੀ. "ਮਿਤ੍ਰ ਘਣੇਰੇ ਕਰਿਥਕੀ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) "ਕਿਸੈ ਥੋੜੀ ਕਿਸੇ ਹੈ ਘਣੇਰੀ." (ਮਾਝ ਮ: ੩)

ਘਣੋ. ਸਿੰਧੀ ਅਤੇ ਡਿੰਗ. ਵਿ—ਬਹੁਤਾ. ਅਧਿਕ. "ਘਣੋ ਘਣੋ ਘਣੋ ਸਦ ਲੋੜੈ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫)

ਘਣੰਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਮਕ. ਝਣਕਾਰ. ਘੰਟਾ. ਘੁੰਘਰੂ ਆਦਿਕ ਦੀ ਧੁਨਿ. "ਘਣੰਕ ਘੁੰਘਰੂ ਸੁਰੰ." (ਰਾਮਾਵ) ੨ ਬੱਦਲ ਦੀ ਘਨਘੋਰ.

ਘਤਣਾ, ਘਤਣੁ. ਕ੍ਰਿ—ਪਾਉਂਣਾ. ਡਾਲਨਾ। ੨ ਫੈਂਕਣਾ. ਸੁੱਟਣਾ. "ਤਿਨਿ ਜਨਿ ਸਭਿ ਡਰ ਸੁਟਿਘਤੇ." (ਮ: ੪ ਬਿਹਾ ਛੰਤ) ੩ ਭੇਜਣਾ.

ਘਤਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਸੁੱਟਕੇ. "ਕਿਥੈ ਵੰਞਾ ਘਤਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੨ ਡਾਲਕੇ. ਪਾਕੇ. "ਘਤਿ ਗਲਾਵਾ ਚਾਲਿਆ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ) ੩ ਭੇਜਕੇ.

ਘੱਤਾ. ਪਿੰਗਲਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਤਾ ਦੋ ਚਰਣ ਦਾ ਛੰਦ ਹੈ. ਲੱਛਣ—ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੩੨ ਮਾਤ੍ਰਾ. ਅੱਠ ਅੱਠ ਮਾਤ੍ਰਾ ਪੁਰ ਚਾਰ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ, ਅੰਤ ਗੁਰੁ ਲਘੁ ਦਾ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਊੱਤਮ ਕਰਣੀ, ਨਿਤਪ੍ਰਤਿ ਕਰਣੀ,
ਹੈ ਯਹਿ ਵਰਣੀ, ਸਿੱਖਨ ਰੀਤੀ. xxx

(੨) ਕੇਸ਼ਵਦਾਸ ਨੇ ਘੱਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ—ਦੋ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੩੦ ਮਾਤ੍ਰਾ, ਪਹਿਲਾ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਦਸ ਪੁਰ, ਦੂਜਾ ਅੱਠ ਪੁਰ, ਤੀਜਾ ੧੨ ਪੁਰ, ਅੰਤ ਤਿੰਨ ਲਘੁ, ਅਰਥਾਤ ਨਗਣ।।।

ਉਦਾਹਰਣ—

ਨਿੰਦਾ ਕੇ ਤ੍ਯਾਗੀ, ਗੁਰੁਅਨੁਰਾਗੀ,
ਗੁਰੁਸਿਖ ਧਾਰੀ ਸਦਗੁਨ. xxx

(੩) ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਘੱਤਾ ਤਿੰਨ ਚਰਣ ਦਾ ਛੰਦ ਹੈ. ਪਹਿਲੇ ਚਰਣ ਵਿੱਚ ੨੪ ਮਾਤ੍ਰਾ, ੧੧—੧੩ ਪੁਰ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ, ਦੂਜੇ ਚਰਣ ਦੀਆਂ ੧੬ ਮਾਤ੍ਰਾ, ੮—੮ ਪੁਰ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ. ਤੀਜੇ ਵਿੱਚ ੩੨ ਮਾਤ੍ਰਾ, ੮-੮ ਅਤੇ ੧੬ ਪੁਰ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ, ਅੰਤ ਦੋ ਲਘੁ. ਇਹ ਭੇਦ ਵਿਖਮਤਰ ਛੰਦ ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

"ਧਰਮ ਨ ਕਰਹੀਂ ਏਕ, ਅਨੇਕ ਪਾਪ ਕੈਹੈਂ ਸਭ।
ਲਾਜ ਬੇਚ ਤੱਹਿ, ਫਿਰੈ ਸਗਲ ਜਗ।
ਪਾਪ ਕਮੈਹੈਂ, ਦੁਰਗਤਿ ਪੈਹੈਂ, ਪਾਪਸਮੁੰਦ ਜੈਹੈਂ ਨਹੀਂ ਤਰ."
(ਕਲਕੀ)

ਘਨ. (ਸੰ. ਹਨ੍—ਅਪ) ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੱਦਲ. ਮੇਘ. "ਜੋਰ ਘਟਾ ਘਨ ਆਏ ਸਖੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਕਾਂਸੀ ਆਦਿਕ ਧਾਤੁ ਦਾ ਵਾਜਾ. "ਗੀਤ ਰਾਗ ਘਨ ਤਾਲ ਸਿ ਕੂਰੇ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੧) ੩ ਮੁਦਗਰ. ਲੋਹੇ ਦਾ ਮੂਸਲ. "ਜਹਿ ਆਵਟੇ ਬਹੁਤ ਘਨ ਸਾਥ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੪ ਪ੍ਰਵਾਹ. ਹੜ੍ਹ। ੫ ਅਹਰਣ. ਲੋਹੇ ਦਾ ਪਿੰਡ, ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਲੁਹਾਰ ਘੜਦਾ ਹੈ। ੬ ਮੋਥਾ। ੭ ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ। ੮ ਲੋਹਾ। ੯ ਕਪੂਰ। ੧੦ ਅਭਰਕ। ੧੧ ਵਿ—ਸੰਘਣਾ. "ਆਸ ਪਾਸ ਘਨ ਤੁਰਸੀ ਕਾ ਬਿਰਵਾ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) "ਏਕੁ ਬਗੀਚਾ ਪੇਡੁ ਘਨ ਕਰਿਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੧੨ ਸਮੂਹ. ਤਮਾਮ. ਸਭ. "ਡੂਬੇ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਘਨ ਸਾਥ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ੧੩ ਕਠੋਰ. ਸਖ਼ਤ. ਕਰੜਾ। ੧੪ ਠੋਸ. ਨਿੱਗਰ। ੧੫ ਬਹੁਤ. ਅਨੇਕ. "ਬਿਕਾਰ ਘਨ." (ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫)

ਘਨਸਾਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ। ੨ ਕਪੂਰ. "ਚੰਦਨ ਸੋਂ ਘਨਸਾਰ ਮਿਲੇ." (ਹਨੂ) ੩ ਚੰਦਨ.

ਘਨ ਸਿੰਘ. ਫਾਜਿਲਕਾ ਪਿੰਡ (ਜਿਲਾ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ) ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ. ਇਸ ਨੇ ਕਲਗੀਧਰ ਤੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਅਤੇ ਆਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਜੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵਡੀ ਵੀਰਤਾ ਵਿਖਾਈ.

ਘਨਸੁਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ, ਜੋ ਮੇਘ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੈ. (ਸਨਾਮਾ)

ਘਨਸੁਤ ਧਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲਧਰ, ਮੇਘ. (ਸਨਾਮਾ)

ਘਨਸੁਤ ਧਰ ਧੁਨਿ ਤਾਤ ਅਰਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਨ ਸੁਤਧਰ (ਮੇਘ) ਧੁਨਿ (ਨਾਦ), ਤਾਤ (ਪਿਤਾ) ਉਸ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਤੀਰ. ਮੇਘਨਾਦ ਦਾ ਪਿਤਾ ਰਾਵਣ, ਉਸਦਾ ਵੈਰੀ ਤੀਰ. (ਸਨਾਮਾ)

ਘਨੱਸੁਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਨਸ੍ਵਰ. ਬੱਦਲ ਜੇਹੀ ਗੰਭੀਰ ਆਵਾਜ਼. "ਬਹੁਰੋ

ਘਨਸ੍ਯਾਮ ਘਨੌਸੁਰ ਕੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਘਨਸ਼੍ਯਾਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨ, ਜੋ ਬੱਦਲ ਜੇਹਾ ਸ਼੍ਯਾਮਰੰਗਾ ਹੈ। ੨ ਕਾਲਾ ਬੱਦਲ। ੩ ਦੇਖੋ, ਬਵੰਜਾ ਕਵਿ.

ਘਨਹਰ, ਘਨਹਾਰ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਨਸੁਰ. ਜਲਧਰ. ਬੱਦਲ. "ਘਨਹਰ ਘੋਰ ਦਸੋ ਦਿਸਿ ਬਰਸੈ." (ਮਲਾ ਅ: ਮ: ੧) "ਜਬ ਉਨਵੈ ਘਨ ਘਨਹਾਰੇ." (ਨਟ ਅ: ਮ: ੪) ਜਦ ਘਨ (ਗਾੜ੍ਹਾ) ਘਨਹਾਰ (ਬੱਦਲ) ਉਮਡਦਾ ਹੈ.

ਘਨਕਲਾ. ਇਸ ਛੰਦ ਦਾ ਨਾਉਂ. "ਚਿਤ੍ਰਕਲਾ" ਭੀ ਹੈ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੬੩ ਮਾਤ੍ਰਾ. ਤਿੰਨ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਸੋਲਾਂ ਸੋਲਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ਪੁਰ, ਚੌਥਾ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਪੁਰ, ਅੰਤ ਗੁਰੁ ਲਘੁ. ਪਹਿਲੇ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਦਾ ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਮਿਲਵਾਂ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਿਮਰਹੁ ਅਗੰਮ ਅਪਾਰਾ,
ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤੁ ਦੁਖ ਮਿਟੈ ਹਮਾਰਾ,
ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਤਿਗੁਰੁਪੁਰਖੁ ਮਿਲਾਵਹੁ,
ਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ਰਾਮ.xxx
(ਜੈਤ ਮ: ੪)

ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਜੀਵਾ ਸੋਇ ਤੁਮਾਰੀ,
ਤੂੰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਠਾਕੁਰ ਅਤਿ ਭਾਰੀ,
ਤੁਮਰੇ ਕਰਤਬ ਤੁਮਹੀ ਜਾਣਹੁ,
ਤੁਮਰੀ ਓਟ ਗੁਪਾਲਾ ਜੀਉ.xxx
(ਮਾਝ ਮ: ੫)

੨ ਦੂਜਾ ਰੂਪ—ਚੌਥੀ ਯਤਿ ੧੪ ਮਾਤ੍ਰਾ ਪੁਰ, ਅੰਤ ਦੋ ਗੁਰੁ. ਕੁੱਲ ੬੨ ਮਾਤ੍ਰਾ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਵੇਕੀ ਵੇਕੀ ਜੰਤ ਉਪਾਏ,
ਦੁਇ ਪੰਦੀ ਦੁਇ ਰਾਹ ਚਲਾਏ,
ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਵਿਣੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ,
ਸੱਚਨਾਮ ਜਪਿ ਲਾਹਾ ਹੇ.xxx
(ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਿਦ ਮਾਹਿ ਬਸਾਓ,
ਧਰਮਕਿਰਤ ਕਰਿ ਛਕੋ ਛਕਾਓ,
ਦੇਸ਼ ਕੌਮ ਪੈ ਤਨੁ ਧਨੁ ਵਾਰੋ,
ਇਹ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਰੀਤੀ ਹੈ.xxx

੩. ਤੀਜਾ ਰੂਪ—ਚੌਥਾ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ੧੩ ਮਾਤ੍ਰਾ ਪੁਰ ਅੰਤ ਲਘੁ ਗੁਰੁ. ਕੁੱਲ ੬੧ ਮਾਤ੍ਰਾ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਏਕੋ ਤੂ ਹੈ,
ਬਾਣੀ ਤੇਰੀ ਸ੍ਰਵਣਿ ਸੁਣੀਐ,
ਦੂਜੀ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਪਸਿ ਕਾਈ,
ਸਗਲ ਤੁਮਾਰੀ ਧਾਰਣਾ.xxx
(ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਪੜ੍ਹਦਾ ਸਾਂ ਮੈ ਪਾਪਾਂ ਪੱਟੀ,
ਬਹਿੰਦਾ ਕੂੜ ਕਪਟ ਦੀ ਹੱਟੀ,
ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰੀ ਦੁਬਿਧਾ ਕੱਟੀ,
ਨਰਕਹੁੰ ਪਕੜ ਨਿਕਾਲਿਆ.
ਕੋਠੀ ਅੰਧੀ ਸੁਝੈ ਨਾਹੀ,
ਗੋਤੇ ਖਾਂਦਾ ਮਾਯਾ ਮਾਹੀਂ,
ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੱਚੇ ਨੋ ਸਾਲਾਹੀ,
ਚਾਨਣ ਕਰਿ ਵੇਖਾਲਿਆ.
ਦਾੜ੍ਹੀ ਤੇਰੀ ਨੂਰ ਝਮੱਕੈ,
ਮੱਥਾ ਕੌਲਾਂ ਵਾਂਗ ਟਹੱਕੈ,
ਸ਼ਰਨ ਤੇਰਿ ਜਮ ਜੋਹ ਨ ਸਾਕੈ,
ਸੇਵਕ ਕੇ ਰਖਵਾਲਿਆ.
ਸਾਧੂਜਨ ਗੁਰਦਰਸਨ ਕੀਤਾ,
ਧੋ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਗੁਰੁ ਦਾ ਪੀਤਾ,
ਨਾਮਦਾਨ ਗੁਰੁ ਪੂਰੇ ਦੀਤਾ,
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਪਿਆਲਿਆ.
(ਗੁਵਿ ੬)

ਘਨ ਕੋਦੰਡ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੰਦ੍ਰਚਾਪ. ਦੇਖੋ, ਇੰਦ੍ਰਧਨੁਖ.

ਘਨਘੋਖ, ਘਨਘੋਰ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੱਦਲ ਦੀ ਘੋਸ (ਧੁਨਿ). ਮੇਘ ਦੀ ਗਰਜ. "ਘਨਘੋਖਨ ਜਯੋਂ ਘਹਿਰਾਵਹਿੰਗੇ."(ਕਲਕੀ) "ਘਨਘੋਰ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੋਰ." (ਮਲਾ ਮ: ੫) ਘੋਰ (ਭਯਾਨਕ) ਬੱਦਲ. "ਘਨਘੋਰ ਉਠੇ ਘਨਘੋਰ ਤਬੈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਘਨਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਨ (ਬੱਦਲ) ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਜਲ.

ਘਨਜਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਨਜ (ਜਲ), ਉਸ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਬਿਰਛ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਕਮਲ.

ਘਨਜਧਰਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਨਜ (ਜਲ), ਉਸ ਦੇ ਧਾਰਨਵਾਲਾ ਮੇਘ. ਜਲਧਰ. (ਸਨਾਮਾ)

ਘਨਤਾਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੇਘ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਜਲ. "ਜਯੋਂ ਸਫਰੀ ਘਨਤਾਤ ਬਿਨਾ." (ਗੁਵਿ ੬)

ਘਨਤਾਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਤਕ. ਪਪੀਹਾ। ੨ ਕਰਤਾਲ. ਖੜਤਾਲ। ੩ ਦੇਖੋ, ਘਨ.

ਘਨਨਾਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੇਘ ਦੀ ਧੁਨਿ। ੨ ਮੇਘ ਜੇਹੀ ਗੰਭੀਰ ਆਵਾਜ਼। ੩ ਰਾਵਣ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਮੇਘਨਾਦ.

ਘਨਨਾਦਨਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੱਦਲ ਵਾਂਗ ਕੜਕਣ ਵਾਲੀ ਬੰਦੂਕ. (ਸਨਾਮਾ)

ਘਨ ਨਿਸੁਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਨ (ਬੱਦਲ) ਜੇਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਿ: ਸ੍ਵਨ (ਸ੍ਵਰ) ਮੇਘਨਾਦ. (ਸਨਾਮਾ)

ਘਨਪਾਲ. ਵਰਣਿਕਛੰਦ "ਰੂਪਘਨਾਛਰੀ," ਗਣਛੰਦ ਹੋਕੇ "ਘਨਪਾਲ" ਸੰਗ੍ਯਾ ਧਾਰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੩੨ ਅੱਖਰ

ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ:—ਰ, ਤ, ਨ, ਨ, ਰ, ਜ, ਰ, ਨ, ਭ, ਨ, ਗ, ਲ. SIS, SSI, III, III, SIS, ISI, SIS, III, SII, III, S, I. ਅੱਠ ਅੱਠ ਅੱਖਰਾਂ ਪੁਰ ਚਾਰ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਜਾਨਤੋ ਨਾ ਅੰਤ ਜਿੰਹ, ਨਿਗਮ ਪੁਰਾਣ ਵੇਦ,
ਹਾਰ ਹਾਰ ਸ਼ੇਸਮਤਿ, ਪਾਯ ਨ ਸਕਤ ਜਾਂਹਿ।
ਕਾਲ ਹੂੰ ਕੋ ਕਾਲ ਅਜ, ਅਮਰ ਦਯਾਲੁ ਦੇਵ,
ਪੂਜਤੋ ਵ੍ਰਿਜੇਸ਼ਹਰਿ, ਲਾਯ ਚਿਤ ਹਿਤ ਤਾਂਹਿ. xxx

ਘਨਪ੍ਰਿਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੋਰ। ੨ ਚਾਤਕ. ਪਪੀਹਾ.

ਘਨਬੂੰਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ੍ਵਾਤਿਬੂੰਦ. "ਆਸ ਘਨਬੂੰਦ ਪ੍ਰਿਯ ਪ੍ਰਿਯ ਗੁਨਗਾਨ ਹੈ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਘਨਰਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ। ੨ ਕਪੂਰ। ੩ ਗਾੜ੍ਹਾ ਰਸ.

ਘਨਵਾਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਵਨ. ਵਾਯੁ. ਹਵਾ, ਜੋ ਬੱਦਲ ਨੂੰ ਉਡਾ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਘਨਾ. ਦੇਖੋ, ਘਣਾ.

ਘਨਾਕਰੀ, ਘਨਾਛਰੀ ਇਹ ਛੰਦ, 'ਕਬਿੱਤ' ਦਾ ਹੀ ਇੱਕ ਰੂਪ ਹੈ. ਲੱਛਣ—ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੩੨ ਅੱਖਰ, ਅੱਠ ਅੱਠ ਅੱਖਰਾਂ ਪੁਰ ਚਾਰ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ, ਅੰਤ ਦੋ ਲਘੁ.

ਉਦਾਹਰਣ—

(ੳ) ਨਿਕਸਤ ਮਯਾਨ ਤੇ ਹੀ, ਛਟਾ ਘਨ ਮਯਾਨ ਤੇ ਹੀ,
ਕਾਲਜੀਹ ਲਹ ਲਹ, ਹੋਯਰਹੀ ਹਲ ਹਲ।
ਲਾਗੀ ਅਰਿ ਗਰ ਗੇਰੈ, ਧਰ ਪਰ ਧਰ ਸਿਰ,
ਧਰਤ ਨ ਧੀਰ ਚਾਰੋਂ, ਚੱਕ ਪਰੈਂ ਚਲ ਚਲ. xx
(ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚਾਰ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਸੋਲਾਂ ਸੋਲਾਂ ਪੁਰ ਦੋ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮਾਂ ਦਾ ਭੀ ਘਨਾਛਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਯਥਾ:—

ਤਿਹ ਜਨ ਜਾਚਹੁ ਜਗਤ੍ਰ ਪਰ ਜਾਨੀਅਤੁ,
ਬਾਸੁਰ ਰਯਨਿ ਬਾਸੁ ਜਾਕੋ ਹਿਤੁ ਨਾਮ ਸਿਉ।
ਪਰਮ ਅਤੀਤੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰੰਗ੍ਯੋ,
ਬਾਸਨਾ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਪੈ ਦੇਖੀਅਤੁ ਧਾਮ ਸਿਉ. xx
(ਸਵੈਯੇ ਮ: ੫ ਕੇ)

(ਅ) ਘਨਾਛਰੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਹੈ "ਰੂਪ—ਘਨਾਕਰੀ." ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੩੨ ਅੱਖਰ, ਇਕਤੀਹਵਾਂ ਦੀਰਘ, ਅਤੇ ਬਤੀਹਵਾਂ ਲਘੁ. ਸੋਲਾਂ ਸੋਲਾਂ ਪੁਰ ਦੋ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ ਉਜਾਗਰ ਸਗਲ ਜਗ,
ਜਾਹਰ ਜਹੂਰ ਜਹਾਂ ਜੋਤਿ ਹੈ ਜਬਰ ਜਾਂਨ।
ਖੰਡੇ ਹੈਂ ਪ੍ਰਚੰਡ ਖਰ ਖੜਗ ਕੁਵੰਡ ਧਰੇ,
ਖੰਜਰ ਤੁਫੰਗ ਪੁੰਜ ਕਰਦ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਬਾਂਨ।
ਸਕਤੀ ਸਰੋਹੀ ਸੈਫ ਸਾਂਗ ਜਮਦਾੜ੍ਹ ਚਕ੍ਰ,
ਵਾਲੇ ਗਨ ਭਾਲੇ ਰਿਪੁ ਘਾਲੇ ਛਿਪ੍ਰ ਜੰਗ ਠਾਂਨ।
ਚਮਕਤ ਚਾਰੋਂ ਓਰ ਘੋਰ ਰੂਪ ਕਾਲਿਕਾ ਕੋ,
ਬੰਦਨਾ ਕਰਤ ਕਵਿ ਜੋਰ ਪਾਨਿ ਤਾਂਹਿ ਥਾਨ।
(ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਸੰਪਤਿ ਅਤੋਟ ਜਾਂਕੋ ਕੰਚਨ ਰਚਿਤ ਕੋਟ,
ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਕਾਮ ਕਾਮਿਨੀ ਕਰਤ ਰਾਗ।
ਪਾਕ ਕਰੇ ਪਾਵਕ ਪਿਲਾਇ ਪਾਨੀ ਪਾਨੀਪਤਿ,
ਸੇਜਾ ਰਚੇ ਸੁਰਪਤਿ ਪਵਨ ਬੁਹਾਰੇ ਬਾਗ।
ਜੀਵਨ ਮ੍ਰਿਗੇਂਦ੍ਰ ਇੱਕ ਕਰਤਾਰ ਸੇਵ ਬਿਨ,
ਈਸ ਨ ਬਚਾਇ ਸਕੇ ਕਾਮ ਕੀ ਜਰਤ ਆਗ।
ਕਾਲ ਤੇ ਨ ਡਰੇ ਲਰ ਮਰੇ ਤਾਂਕੇ ਸੀਸ ਬੈਠ,
ਮੂਛਨ ਪੈ ਪੂਛ ਫੇਰ ਚੁੰਚ ਨ ਸਵਾਰੇਂ ਕਾਗ।
(ਸਿਕਾ ਸੁਧਾਸਰ)

ਦੇਖਕੈ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤਾਪ ਤਪਨ ਕੋ ਮੰਦ ਹੋਤ,
ਤਰੁਨ ਹਰਨ ਤੇਜ ਕਾਲ ਕੀਨ ਛੀਨ ਛੀਨ।
ਸਸਿਮੁਖੀ ਪਿਕਬੈਨੀ ਸੁੰਦਰੀ ਕੁਰੰਗਨੈਨੀ,
ਸੁਰੀ ਨਰੀ ਕਿੰਨਰੀ ਪ੍ਰਬੀਨ ਲੀਨ ਬੀਨ ਬੀਨ।
ਜੀਵਨ ਮ੍ਰਿਗੇਂਦ੍ਰ ਜਾਂਕੋ ਕੰਚਨ ਰਚਿਤ ਗੜ੍ਹ,
ਯੁਵਾ ਜੋਰ ਰਾਮ ਬੈਰ ਰਾਵਨ ਸੇ ਪੀਨ ਪੀਨ।
ਸ਼ਿਵ ਸੇ ਸਹਾਈ ਭਾਈ ਜਾਂਕੇ ਕੁੰਭਕਾਨਨ ਸੇ,
ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਸੇ ਸੁਪੂਤ ਬਿਕੇ ਕੌਡੀ ਤੀਨ ਤੀਨ.
(ਸਿਕਾ ਸੁਧਾਸਰ)

(ੲ) ਘਨਾਛਰੀ ਦਾ ਤੀਜਾ ਰੂਪ ਹੈ "ਜਲਹਰਣ." ਲੱਛਣ—ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੩੨ ਅੱਖਰ. ਸੋਲਾਂ ਸੋਲਾਂ ਪੁਰ ਦੋ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ. ਇਕਤੀਹਵਾਂ ਅੱਖਰ ਲਘੁ ਅਤੇ ਬਤੀਹਵਾਂ ਦੀਰਘ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਦੇਵਨ ਕੇ ਧਾਮ ਧੂਲਿ ਧ੍ਵੰਸਨ ਕੈ ਧੇਨੁਨ ਕੋ,
ਧਰਾਧਰ ਦ੍ਰੋਹ ਧੂਮ ਧਾਮ ਕਲੂ ਧਾਂਕ ਧਰਾ।
ਸਾਹਿਬ ਸੁਜਾਨ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਦੇਗ ਤੇਗ ਧਨੀ,
ਦੇਤ ਜੋ ਨ ਭ੍ਰਾਤਨ ਸੋਂ ਸੀਸ ਕਰ ਪੁੰਨ ਹਰਾ।
ਚਾਰੋਂ ਦਿਸਾ ਸਿੰਧੁ ਲੌ ਅਭਾਵ ਕੈ ਮ੍ਰਯਾਦ ਬ੍ਰਿੰਦ,
ਹਿੰਦੁ ਊਚ ਨੀਚਨ ਮੇਂ ਹੋਤੀ ਇਸਲਾਮੀਸ਼ਰਾ।
ਲੋਪ ਹੋਤੀ ਸ਼ਰਮ ਔ ਮਰਮ ਨ ਪਾਤੇ ਧੀਰ,
ਕਰਮ ਪਲਾਤੇ ਵਜ਼ੋਮ ਧਰਮ ਧਸਾਤੇ ਧਰਾ
(ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਕਰ)

(ਸ) ਘਨਾਛਰੀ ਦਾ ਚੌਥਾ ਰੂਪ ਹੈ "ਦੇਵਘਨਾਕਰੀ." ਲੱਛਣ—ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੩੩ ਅੱਖਰ, ਤਿੰਨ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਅੱਠ ਅੱਠ ਪੁਰ, ਚੌਥਾ ਨੌ ਪੁਰ, ਅੰਤ ਨਗਣ।।।.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਸਿੰਘ ਜਿਮ ਗਾਜੈਂ ਸਿੰਘ, ਸੇਨਾ ਸਿੰਘ ਘਟਾ ਅਰੁ,

ਬੀਜਰੀ ਜਸੋਂ ਖੱਗ ਉਠੈਂ, ਤੀਖਨ ਚਮਕ ਚਮਕ. xx

ਘਨਾਂਤਕਰ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਘਨ-ਅੰਤਕਰ. ਪਵਨ, ਜੋ ਮੇਘ ਨੂੰ ਉਡਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ. (ਸਨਾਮਾ)

ਘਨਾਨੰਦ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਸੰਘਣਾ ਆਨੰਦ. ਜਿਸ ਆਨੰਦ ਵਿੱਚ ਵਿੱਥ ਨਹੀਂ. ਆਤਮਆਨੰਦ। ੨ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. ਵਾਹਿਗੁਰੂ. "ਘਨਾਨੰਦ ਕੇ ਬੀਚ ਸਮਾਵੈ." (ਨਾਪ੍ਰ) "ਘਨਾਨੰਦ ਪੂਰਨ ਇਕਸਾਰ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਘਨਿ. ਘਨ (ਮੇਘ) ਨੇ. ਬੱਦਲ ਨੇ. "ਘਨਿ ਹਰਿ ਬਰਸਿ ਸਗਲ ਜਗੁ ਛਾਇਆ." (ਮਲਾ ਮ: ੫) ਹਰਿ (ਜਲ) ਵਰਸਕੇ.

ਘਨਿਸ੍ਟ, ਘਨਿਸ੍ਠ ਸੰ. ਘਨਿਸ਼੍ਠ. ਵਿ—ਗਾੜ੍ਹਾ. ਸੰਘਣਾ। ੨ ਪਾਸ ਦਾ. ਨਜ਼ਦੀਕੀ.

ਘਨੀ. ਦੇਖੋ, ਘਣੀ. "ਕਾਰਜੁ ਸਾਢੇ ਤੀਨਿ ਹਥ ਘਨੀ ਤ ਪਉਨੇ ਚਾਰਿ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੌਣੇ ਚਾਰ ਹੱਥ ਜ਼ਮੀਨ ਕ਼ਬਰ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੈ.

ਘਨੀਅਰ. ਦੇਖੋ, ਘਨਹਰ.

ਘਨੇਰਾ, ਘਨੇਰੀ ਬਹੁਤਾ. ਬਹੁਤੀ. "ਬਿਨਸਹਿ ਪਾਪ ਘਨੇਰੇ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) "ਕਰਸਹ ਅਉਧ ਘਨੇਰੀ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ) ਇਸ ਥਾਂ ਵਜ਼ੰਗ਼ਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਹਲਾਦ ਦੀ ਉ਼ਮਰ ਦਾ ਖ਼ਾਤਮਾ ਕਰਾਂਗੇ.

ਘਨੈ. ਦੇਖੋ, ਬਨੈ ੨.

ਘਨੈਯਾ. ਦੇਖੋ, ਘਨੈਯਾ। ੨ ਖੁੱਲਰ ਜਾਤਿ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੀ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕਨ੍ਹੈਯਾ.

ਘਨੋ. ਦੇਖੋ, ਘਣੋ.

ਘਨੋਪਲ. ਸੰ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਘਨ (ਬੱਦਲ) ਦਾ ਉਪਲ (ਪੱਥਰ). ਓਲਾ. ਗੜਾ.

ਘਨੌਲਾ. ਕੀਰਤਪੁਰ ਤੋਂ ਨੌ ਕੋਹ ਪੂਰਵ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿੱਥੇ ਕਲਗੀਧਰ ਨਾਹਣ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਇਹ ਜਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ, ਤਸੀਲ ਰੋਪੜ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਰ ਰੋਪੜ ਤੋਂ ਛੀ ਮੀਲ ਪੂਰਬ ਹੈ. ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਘਨੌੜ ਜੱਟਾਂ. ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ, ਨਜ਼ਾਮਤ ਸੁਨਾਮ, ਤਸੀਲ ਭਵਾਨੀਗੜ੍ਹ, ਥਾਣਾ ਦਿੜ੍ਹਬਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਪਾਸ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਦਰਬਾਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹੈ. ਜਾਗੀਰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ.

ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨਾਭੇ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਪੂਰਵ ਬਾਈ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕੱਚਾ ਰਸਤਾ ਹੈ.

ਘਨ੍ਹੈਯਾ. ਘਨ ਜੇਹਾ ਸ਼ਜਾਮ ਰੂਪ, ਕ੍ਰਿਸਨਦੇਵ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕਨ੍ਹੈਯਾ.

ਘਨ੍ਹੈਯਾਂ ਦੀ ਮਿਸਲ. ਦੇਖੋ, ਕਨ੍ਹੈਯਾਂ ਦੀ ਮਿਸਲ.

ਘਬ. ਦੇਖੋ, ਘਬੁ.

ਘਬਰਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਧੀਰਜ ਤਜਾਗਣਾ. ਵਜਾਕੁਲ ਹੋਣਾ.

ਘਬਰਾਹਟ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਵਜਾਕੁਲਤਾ. ਅਸ਼ਾਂਤਿ.

ਘਬਾਕ, ਘਬਾਕਾ ਸੰਗਜ਼ਾ—ਅਨੁ. ਘਬ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਹੋਣਾ. ਜਲ ਵਿੱਚ ਲਾਠੀ ਆਦਿ ਫੇਰਨ ਤੋਂ ਅਥਵਾ ਪੇਟ ਜੇਹੇ ਨਰਮ ਥਾਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਤੋਂ ਹੋਈ ਧੁਨਿ. "ਘਾਗੜਦੀ ਘਬਾਕ." (ਚੰਡੀ ੨)

ਘਬੁ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਘਰਦ੍ਰਵ੍ਯ. ਗ੍ਰਿਹਦ੍ਰਵ੍ਯ. ਘਰ ਦਾ ਮਾਲ. "ਦਿਹੁ ਦੀਵੀ ਅੰਧਘੋਰ ਘਬੁ ਮੁਹਾਈਐ." (ਸੂਹੀ ਅ: ਮ: ੧)

ਘਬੁਦਬੁ. ਗ੍ਰਿਹਦ੍ਰਵ੍ਯ. ਦੇਖੋ, ਦਬੁ.

ਘਮ. ਦੇਖੋ, ਘਰਮ.

ਘਮਸਾਣ, ਘਮਸਾਨ ਸੰਗਜ਼ਾ—ਜੰਗ. ਯੁੱਧ। ੨ ਭਯਾਨਕ. ਲੜਾਈ। ੩ ਫਿਸਾਦ. ਉਪਦ੍ਰਵ। ੪ ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ. ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ.

ਘਮਸਾਣ ਚੌਦੇਂ. ਭਾਵ—ਅਪ੍ਰਮਾਣ ਗੱਲ. ਬੇਹਿਸਾਬੀ ਬਾਤ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ—ਇੱਕ ਅਨਪੜ੍ਹ ਪਾਧਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤਿਥਾਂ ਦੱਸਣ ਲਈ ਬੱਕਰੀ ਦੀ ਇੱਕ ਮੇਂਗਣ ਏਕਮ ਤੋਂ ਘੜੇ ਵਿੱਚ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪਾ ਦਿੰਦਾ, ਜਦ ਕੋਈ ਪੁੱਛਣ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਮੇਂਗਣਾਂ ਗਿਣ ਲੈਂਦਾ, ਜੇ ਦੋ ਹੋਂਦੀਆਂ ਤਾਂ ਦੂਜ, ਜੇ ਪੰਜ ਹੋਂਦੀਆਂ ਪੰਚਮੀ ਆਦਿ ਦੱਸ ਦੇਂਦਾ. ਇੱਕ ਦਿਨ ਬੱਕਰੀ ਨੇ ਘੜੇ ਵਿੱਚ ਮੇਂਗਣਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਜਦ ਪਾਧੇ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਤਿੱਥਿ ਦੱਸਣੀ ਚਾਹੀ ਤਾਂ ਹਿਸਾਬ ਠੀਕ ਨਾ ਬੈਠਾ, ਅਰ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਘਮਸਾਨ ਚੌਦੇਂ ਹੈ.

ਘਮਕ, ਘਮਕਾਰ ਸੰਗਜ਼ਾ—ਘਮ ਘਮ ਧੁਨਿ. ਘਮਾਕਾ.

ਘਮਰੌਦਾ. ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿੱਥੇ ਕਲਗੀਧਰ ਦੱਖਣ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਲਾਲੀ ਤੋਂ ਚੱਲਕੇ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. "ਪੁਰ ਘਮਰੌਦਾ ਸੁਨਿਯਤ ਜਹਾਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਘਮਾਕਾ, ਘਮੰਕ, ਘਮੰਕਾ ਸੰਗਯਾ—ਅਨੁ. ਧਮਾਕਾ। ੨ ਛਣਕਾਰ. "ਘੁੰਘਰੂ ਘਮੰਕਤ ਸਜਾਏ ਬੀਚ ਗਰ ਕੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਦੇਖੋ, ਘਮਕਾਰ.

ਘਮੰਚਕ੍ਰ. ਸੰ. ਘਰਮਚਕ੍ਰ—ਘਮੰਚਕ੍ਰ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਸੂਰਜ. ਮਾਰਤੰਡ. "ਘਮੰਚਕ੍ਰ ਚਕ੍ਰੰ ਫਿਰੀ ਰਾਮ ਦੋਹੀ." (ਰਾਮਾਵ) ਜਿੱਥੋਂ ਤੀਕ ਸੂਰਜ ਦਾ ਰਥ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਓਥੋਂ ਤੀਕ ਰਾਮ ਦੀ ਆਗਜ਼ਾ ਚੱਲੀ.

ਘਮੰਡ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਅਭਿਮਾਨ. ਅਹੰਕਾਰ। ੨ ਘਮਸਾਣ. ਜੰਗ. "ਘਾਲ ਘਮੰਡ ਘਮੰਡ ਚੰਦ ਬਹੁ ਲੱਜਿਤ ਮੁਖ ਨਹਿ ਮੋਰਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਘਮੰਡਚੰਦ. ਕਾਂਗੜੇ ਦਾ ਕਟੋਚ ਰਾਜਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਿਕਰ ਆਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਾਰ ਆਇਆ ਹੈ.

ਘਮੰਡਿਤ, ਘਮੰਡੀ ਵਿ—ਅਭਿਮਾਨੀ. ਅਹੰਕਾਰੀ. "ਰਣ ਮੰਡ ਉਦੰਡ ਘਮੰਡਿਤ ਚੰਡ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਘਰ ਅਥਵਾ ਘਰੁ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਗ੍ਰਿਹ. ਨਿਵਾਸ ਦਾ ਥਾਂ. "ਘਰ ਮਹਿ ਸੂਖ ਬਾਹਰਿ ਫੁਨਿ ਸੂਖਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ. "ਘਰ ਮਹਿ ਪੰਚ ਵਰਤਦੇ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੩) ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਕਾਮ ਆਦਿ ਵਿਕਾਰ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹੋਣ। ੩ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ. ਉਹ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਮਤ ਦੇ ਨਿਯਮ ਹੋਣ, ਦਰਸ਼ਨ. "ਛਿਅ ਘਰ ਛਿਅ ਗੁਰ ਛਿਅ ਉਪਦੇਸ." (ਸੋਹਿਲਾ) ਦੇਖੋ, ਖਟਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਛਿਅ ਉਪਦੇਸ।

੪ ਰੁਤਬਾ. ਪਦਵੀ. "ਸੋ ਘਰੁ ਗੁਰਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਦੀਆ." (ਗਉ ਮ: ੫) ਉਹ ਰੁਤਬਾ ਗੁਰੂ (ਕਰਤਾਰ) ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ੫ ਗੁਰਮਤ ਸੰਗੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਘਰ ਦੇ ਦੋ ਅਰਥ ਹਨ ਇੱਕ ਤਾਲ, ਦੂਜਾ ਸੁਰ ਅਤੇ ਮੂਰਛਨਾ ਦੇ ਭੇਦ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਹੀ ਰਾਗ ਦੇ ਸਰਗਮਪ੍ਰਸ੍ਤਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਗਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ੧ ਤੋਂ ੧੭ ਤੀਕ ਘਰ ਲਿਖੇ ਹਨ. ਇਸ ਤੋਂ ਗਵੈਯੇ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਇਸ ਰਾਗ ਦੇ ਇਤਨਵੇਂ ਨੰਬਰ ਦੇ ਸੁਰਪ੍ਰਸ੍ਤਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਗਾਓ।[1] ੬ ਮਨ. ਦਿਲ. ਅੰਤਹਕਰਣ. "ਘਰ ਭੀਤਰਿ ਘਰੁ ਗੁਰੂ ਦਿਖਾਇਆ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੧) ੭ ਘਰ ਵਾਲੀ. ਵਹੁਟੀ. ਜੋਰੂ. "ਘਰ ਕਾ ਮਾਸੁ ਚੰਗੇਰਾ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾਰ) ੮ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅੰਗ ਅਤੇ ਨਾੜਾਂ. "ਬਹਤਰਿ ਘਰ ਇਕੁ ਪੁਰਖੁ ਸਮਾਇਆ." (ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ) ੯ ਛੰਦ ਦਾ ਚਰਣ. ਤੁਕ. "ਦਸ ਦੁਇ ਲਘੁ ਵਸ ਘਰ ਘਰ." (ਰੂਪਦੀਪ) "ਬਾਰਾਂ ਲਘੁ ਪ੍ਰਤਿਚਰਣ ਹੋਣ। ੧੦ ਕੁਲ. ਵੰਸ਼. ਖ਼ਾਨਦਾਨ. "ਉਹ ਆਦਮੀ ਵਡੇ ਘਰ ਦਾ ਹੈ." (ਲੋਕੋ) ੧੧ ਜਨਮਕੁੰਡਲੀ ਦਾ ਖ਼ਾਨਾ. "ਉਸ ਦੇ ਤੀਜੇ ਘਰ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਗ੍ਰਹ ਪਏ ਹਨ." (ਲੋਕੋ) ੧੨ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਨੌ ਦ੍ਵਾਰ. ਦੇਖੋ, ਨਵਗ੍ਰਹ ੨। ੧੩ ਦੇਖੋ, ਘੜਨਾ. "ਕੇਤਕ ਆਨਹਿ ਤਾਲ ਨਜੀਕੇ। ਕੋ ਘਰ ਘਰ ਲਾਵਤ ਹੈਂ ਨੀਕੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਘੜ ਘੜਕੇ ਲਾਂਉਂਦੇ ਹਨ.

ਘਰਊਚਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉੱਚ ਅਸਥਾਨ (ਆਕਾਸ਼) ਵਿੱਚ ਹੈ ਨਿਵਾਸ ਜਿਸ ਦਾ, ਮੇਘ. ਬੱਦਲ. ਦੇਖੋ, ਨਿਰਣਉ ੩.

ਘਰਅਰਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜਾ ਅਰਿ. ਘੋੜੇ ਦਾ ਵੈਰੀ ਸ਼ੇਰ. "ਘਰਅਰਿ ਨਾਦਨਿ ਆਦਿ ਕਹਿ." (ਸਨਾਮਾ) ਸਿੰਘਨਾਦਿਨੀ ਬੰਦੂਕ਼.

ਘਰਸਨ. ਸੰ. ਘਸੰਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਿਸਨਾ. ਘਸਾਉਂਣਾ. ਰਗੜਨਾ। ੨ ਘਸੀਟਣਾ.

ਘਰਹਾਈ. ਵਿ—ਘਰਬਿਗਾੜੂ. ਘਰਪੱਟੂ. ਘਰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਝਗਰੁ ਕਰੈ ਘਰਹਾਈ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਗਜਨਵ.

ਘਰਹਿ. ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ. ਗ੍ਰਿਹ ਮੇਂ ਹੀ. "ਅਭੈ ਨਿਰੰਜਨੁ ਘਰਹਿ ਲਹਾ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਘਰ ਕਾ ਕਾਜ, **ਘਰ ਕਾ ਕੰਮ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਾਸ ਆਪਣਾ ਕੰਮ. ਨਿਜ ਦਾ ਕੰਮ. ਭਾਵ—ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਕਾਰਜ. ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਸੁਧਾਰਣ ਦਾ ਕੰਮ. "ਘਰ ਕਾ ਕਾਜੁ ਨ ਜਾਣੀ ਰੂੜਾ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਘਰ ਕੈ ਕੰਮਿ.

ਘਰ ਕਾ ਨ ਘਾਟ ਕਾ. ਇਹ ਅਖਾਣ ਧੋਬੀ ਦੇ ਕੁੱਤੇ ਤੋਂ ਚੱਲਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ—ਨਾ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਾ ਸਮਾਜ ਦਾ. ਨਾ ਲੋਕ ਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਪਰਲੋਕ ਦਾ. "ਘਰਕੇ ਰਹੇ ਨ ਘਾਟਕੇ ਇਮ ਲੋਕ ਬਖਾਨੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਘਰ ਕਾ ਮਾਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧਰਮਪਤ੍ਨੀ. ਭਾਰਯਾ. ਜੋਰੂ. "ਘਰ ਕਾ ਮਾਸ ਚੰਗੇਰਾ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ)

[1] ਸ਼ੋਕ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦੱਸੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਘਰ (ਸੁਰਪ੍ਰਸ੍ਤਾਰ) ਹੁਣ ਰਾਗੀ ਭੁਲਾ ਬੈਠੇ ਹਨ.

ਘਰ ਕੀ ਗੀਹਨਿ, **ਘਰ ਕੀ ਨਾਰਿ** } ਧਰਮਪਤ੍ਨੀ. ਵਿਵਾਹਿਤਾਇਸਤ੍ਰੀ. "ਘਰ ਕੀ ਗੀਹਨਿ ਚੰਗੀ." (ਧਨਾ ਧੰਨਾ) "ਘਰ ਕੀ ਨਾਰਿ ਬਹੁਤ ਹਿਤ ਜਾ ਸਿਉ." (ਸੋਰ ਮ: ੯)

ਘਰ ਕੀ ਬਿਲਾਈ. ਦੇਖੋ, ਅਧਮ ਚੰਡਾਲੀ ਅਤੇ ਮੂਸਾ ੪.

ਘਰ ਕੇ ਜਠੇਰੇ ਕੀ ਚੂਕੀ ਕਾਣਿ. (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਭਾਵ—ਧਰਮਰਾਜ ਦੀ ਕਾਣ ਚੁੱਕੀ.

ਘਰ ਕੇ ਦੇਵ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਲਦੇਵਤਾ. "ਘਰ ਕੇ ਦੇਵ ਪਿਤਰ ਕੀ ਛੋਡੀ, ਗੁਰ ਕੋ ਸਬਦੁ ਲਇਓ." (ਬਿਲਾ ਕਬੀਰ) ੨ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਆਦਿ ਬਜ਼ੁਰਗ.

ਘਰ ਕੈ ਕੰਮਿ. ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ. ਦੇਖੋ, ਘਰ ਕਾ ਕੰਮ. "ਮੇਰੇ ਰਾਮ! ਤੋੜਿ ਬੰਧਨ ਮਾਇਆ, ਘਰ ਕੈ ਕੰਮਿ ਹਮ ਲਾਇ." (ਗਉ ਮ: ੪) "ਸੋ ਘਰ ਕੈ ਕੰਮਿ ਹਰਿ ਲਾਇਆ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਘਰ ਕ੍ਰਿਤ. ਘਰ ਕਰਤਾ. ਗ੍ਰਿਹ ਕਰ੍ਤਿ. ਰਾਜ ਅਤੇ ਤਖਾਣ. "ਘਰ ਕ੍ਰਿਤ ਅਰੁ ਮਸੰਦ ਮਿਲਕੈ ਸਬ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਘਰਖਨ. ਦੇਖੋ, ਘਰਸਨ. "ਦੁਖ ਥੇ ਜੁ ਜਿਤੇ ਸਭ ਹੀ ਘਰਖੇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਮਿਟ ਗਏ.

ਘਰਖੋਊ. ਵਿ—ਘਰ ਦਾ ਮਾਲ ਧਨ ਖੋਦੇਣ ਵਾਲਾ. ਘਰਪੱਟੂ.

ਘਰਗੇਹਣਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਵਾਹਿਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ. "ਪੂਰਬਲੋ ਕ੍ਰਿਤ ਕਰਮ, ਨ ਮਿਟੈ ਰੀ ਘਰਗੇਹਣਿ!" (ਧਨਾ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ)

ਘਰਗੋਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਾਨਹਜ਼ਾਦ ਗ਼ੁਲਾਮ. ਘਰ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਦੀ ਔਲਾਦ. "ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਕੀਨੇ ਘਰਗੋਲੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਘਰਘਰਾ. ਯੂ. ਪੀ. ਦੀ ਇੱਕ ਨਦੀ, ਜੋ ਕੁਮਾਊਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਸਰਜੂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ. ਗੋਗਰਾ.

ਘਰਘਾਲਕ. ਵਿ—ਘਰਉਜਾੜੂ. ਘਰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਘਰ ਘਾਲਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਘਰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਬੂਡੀ.

ਘਰਣਿ, **ਘਰਣੀ** } ਸੰ. ਗ੍ਰਹਿਣੀ—ਗ੍ਰਿਹਿਣੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇਸਤ੍ਰੀ. ਭਾਰਯਾ. ਜੋਰੂ. ਘਰਵਾਲੀ. ਵਹੁਟੀ.

ਘਰਦਰ, **ਘਰਦ੍ਵਾਰ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਰ ਅਤੇ ਡਿਹੁਡੀ. ਭਾਵ ਸਾਧਾਰਣ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਅਤੇ ਰਾਜਦ੍ਵਾਰ. "ਘਰਦਰ ਫਿਰਿਥਾਕੀ ਬਹੁਤੇਰੇ." (ਓਅੰਕਾਰ) ਤਾਤਪਰਯ ਨੀਚ ਉੱਚ ਯੋਨੀਆਂ ਤੋਂ ਹੈ.

ਘਰਦੀਬਾਣੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੀਵਾਨਖ਼ਾਨਹ। ੨ ਨ੍ਯਾਯਸ਼ਾਲਾ. ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਘਰ. "ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਘਰ ਦੀਬਾਣੁ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਘਰਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਘੜਨਾ. ਗਠਨ. "ਇਸੁ ਪਾਨੀ ਤੇ ਜਿਨ ਤੂ ਘਰਿਆ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੩)

ਘਰਨੀ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਘਰਨੀ ਅਤੇ ਘਰਣੀ.

ਘਰਨੀਸ, **ਘਰਨੇਸ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਰਨੀ ਦਾ ਈਸ਼. ਗ੍ਰਿਹਿਣੀ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ. ਘਰ ਦਾ ਮਾਲਿਕ. "ਸੋਭਾ ਸਭ ਭਾਈ ਮਨ ਮੱਧ ਘਰਨੀਸ ਕੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਈਸ਼ (ਰਾਜਾ) ਦੀ ਰਾਣੀ.

ਘਰਬਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਸਾਮਗ੍ਰੀ. ਧਨਧਾਮ. ਘਰ ਦੀ ਸਭ ਸੰਪੱਤਿ. "ਗਿਰਹੀ ਜੋਗੀ ਤਜਿਗਏ ਘਰਬਾਰ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਘਰਬਾਰੀ. ਵਿ—ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ. "ਇਕਿ ਉਦਾਸੀ ਇਕਿ ਘਰਬਾਰੀ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) "ਘਰਬਾਰੀ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੁਇ." (ਭਾਗੁ)

ਘਰਬਾਰੁ. ਦੇਖੋ, ਘਰਬਾਰ.

ਘਰ ਬਾਲੂ ਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੇਤੇ ਦਾ ਘਰ. ਭਾਵ ਬਿਨਸਨਹਾਰ ਦੇਹ ਅਤੇ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥ. "ਘਰੁ ਬਾਲੂ ਕਾ ਘੂਮਨ ਘੇਰ." (ਬਸੰ ਮ: ੧)

ਘਰ ਭੀਤਰਿ ਘਰੁ. ਘਰ (ਦੇਹ) ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਦਾ ਅਸਥਾਨ। ੨ ਮਨ ਅੰਦਰ ਆਤਮਾ ਦਾ ਨਿਵਾਸ. "ਘਰ ਭੀਤਰਿ ਘਰੁ ਗੁਰੂ ਦਿਖਾਇਆ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੧)

ਘਰਮ. ਸੰ. ਘਰ੍ਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧੁੱਪ. ਘਾਮ। ੨ ਪਸੀਨਾ. ਮੁੜ੍ਹਕਾ। ੩ ਗਰਮੀ ਦਾ ਮੌਸਮ। ੪ ਨਿਰੁਕ੍ਤ ਅਨੁਸਾਰ ਘੀ, ਦੁੱਧ ਆਦਿ ਉਹ ਪਦਾਰਥ, ਜੋ ਯੱਗ ਸਮੇਂ ਪੀਣ ਲਈ ਗਰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਵਣ.

ਘਰਮਹਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿਵਾਸ ਦਾ ਮੌਕਾ. ਇਸਥਿਤੀ ਦਾ ਸਮਾਂ। ੨ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ.

ਘਰ ਮੰਦਰ. ਗ੍ਰਿਹ ਅਤੇ ਮੰਦਿਰ. ਸਾਧਾਰਣ ਘਰ ਅਤੇ ਰਾਜਮੰਦਿਰ। ੨ ਘਰ ਅਤੇ ਨਗਰ. "ਘਰ ਮੰਦਰ ਖੁਸੀਆਂ ਤਹੀ." (ਵਾਰ ਗਉ ੨ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਮੰਦਿਰ ੨ ਅਤੇ ੩.

ਘਰਰ. ਦੇਖੋ ਘਰੜ ਅਤੇ ਘਰੜਨਾ.

ਘਰਰਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਘਰੜਕੇ. ਰਗੜਕੇ. ਘਸਾਕੇ. "ਭਾਵੈ ਲਾਂਬੇ ਕੇਸ ਕਰਿ, ਭਾਵੈ ਘਰਰਿ ਮੁਡਾਇ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਖ਼੍ਵਾਹ ਜਟਾਧਾਰੀ ਹੋਜਾ, ਭਾਵੇਂ ਚੋਟੀ ਰਹਿਤ ਸੰਨ੍ਯਾਸੀ.

ਘਰਵਾਸ, ਘਰਵਾਸੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੀ ਇਸਥਿਤੀ. ਮਨ ਦਾ ਦੇਹ ਵਿੱਚ ਅਚਲ ਹੋਣਾ. "ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਕਿਉ ਘਰਵਾਸੁ?" (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੨ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਸਹਵਾਸ. ਇਸਤ੍ਰੀਸੰਗਮ. "ਖੁਸਰੇ ਕਿਆ ਘਰਵਾਸ?" (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੩ ਗ੍ਰਿਹ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ. ਘਰ ਦੀ ਰਹਾਇਸ਼.

ਘਰਵਾਲ. ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤੀ.

ਘਰਵਾਲਾ, ਘਰਵਾਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਰ ਦਾ ਮਾਲਿਕ. ਪਤੀ. ਸ੍ਵਾਮੀ. ਗ੍ਰਿਹਿਣੀ. ਭਾਰਯਾ. ਜੋਰੂ.

ਘਰੜ. ਅਧਰਿੜਕ. ਮਠਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਘਰੜਨਾ.

ਘਰੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਘਸੰਣ. ਘਸਾਉਣਾ. ਰਗੜਨਾ. ਖੁਰਚਣਾ.

ਘਰੜਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਘਰੜਕੇ. ਘਸਾਕੇ. ਦੇਖੋ, ਘਰਰਿ.

ਘਰਾਉ. ਵਿ—ਘਰ ਦਾ. ਘਰੋਗੂ। ੨ ਦੇਖੋ, ਘਰਾਹੁ। ੩ ਦੇਖੋ, ਘ੍ਰਾਉ.

ਘਰਾਹੁ. ਘਰੋਂ. ਘਰ ਸੇ. "ਹਉਮੈ ਮੁਈ ਘਰਾਹੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ਭਾਵ—ਦਿਲੋਂ.

ਘਰਾਟ. ਸੰ. ਘਰਟ੍ਟ—ਘਰੱਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੱਕੀ. ਦਾਣਾ ਪੀਹਣ ਦਾ ਯੰਤ੍ਰ. ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪਨਚੱਕੀ ਦੀ ਘਰਾਟ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ.

ਘਰਾਣਾ, ਘਰਾਨਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਾਨਦਾਨ. ਕੁਲ. ਵੰਸ਼. ਦੇਖੋ, ਘਾਰਾਨਾ। ੨ ਵਿ—ਘਰ ਦਾ. ਘਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ.

ਘਰਾਵਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੜਿਆਲ. ਤਵੇ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਕਾਂਸੀ ਆਦਿ ਧਾਤੁ ਦਾ ਵਾਜਾ. "ਬਹੁ ਬਜਹਿ ਘਰਾਵਲ ਨਾਦੰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਘਰਿ. ਘਰ ਵਿੱਚ. ਗ੍ਰਿਹ ਮੇ. "ਘਰਿ ਬਾਹਰਿ[1] ਤੇਰਾ ਭਰਵਾਸਾ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਹ (ਸ਼ਰੀਰ) ਵਿੱਚ. "ਪਿੰਡਿ ਮੂਐ ਜੀਉ ਕਿਹ ਘਰਿ ਜਾਤਾ?" (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੩ ਘੜਕੇ. "ਕੋ ਘਰਿ ਘਰਿ ਲਾਵਤ ਹੈਂ ਨੀਕੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਘਰਿਆਰ. ਦੇਖੋ, ਘੜਿਆਲ.

ਘਰਿਆਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੜਿਆਲ ਬਜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪਹਿਰੂ. ਘੜਿਆਲੀਆ.

ਘਰਿਆਵਲ, ਘਰਿਯਾਰ. ਦੇਖੋ, ਘਰਾਵਲ. "ਘਰਿਆਵਲ ਬਾਜਤ ਠਨਕਾਰਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਘਰਿਯਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਘਰਿਆਰੀ. "ਜਬ ਘਰਿਯਾਰੀ ਘਰੀ ਬਜਾਵੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੪੯)

ਘਰਿਵਾਸੁ. ਘਰ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ. "ਸਾਸੁ ਬੁਰੀ ਘਰਿਵਾਸੁ ਨ ਦੇਵੈ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ਅਵਿਦ੍ਯਾ, ਆਤਮਪਦ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਘਰਵਾਸੁ.

ਘਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੜੀ. ਘਟਿਕਾ. "ਆਧੀ ਘਰੀ ਆਧੀਹੂ ਤੇ ਆਧ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੨ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਮੱਘੀ। ੩ ਘਰ ਮੇਂ. "ਏਤੇ ਜੀਅ ਜਾਚੈ ਹਹਿ ਘਰੀ." (ਮਲਾ ਨਾਮਦੇਵ)

ਘਰੀਅ. ਘੜੀਭਰ. ਘਟਿਕਾਮਾਤ੍ਰ. "ਰਾਮਨਾਮ ਬਿਨੁ ਘਰੀਅ ਨ ਜੀਵਉ." (ਆਸਾ ਨਾਮਦੇਵ) ਅ ਪ੍ਰਤ੍ਯਯ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਭਰ (ਮਾਤ੍ਰ) ਹੈ.

ਘਰੀਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਨਿਆਰ ਦੀ ਕੁਠਾਲੀ। ੨ ਵਿ—ਘੜਨ ਵਾਲਾ.

ਘਰੀਆਲ. ਦੇਖੋ, ਘੜਿਆਲ.

ਘਰੀਮੀਕ. ਇੱਕ ਘੜੀ. ਦੇਖੋ, ਮੀਕ.

ਘਰੁ. ਦੇਖੋ, ਘਰ. "ਘਰੁ ਲਸਕਰੁ ਸਭੁ ਤੇਰਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਘਰੁ ਮਹਲੁ. ਦੇਖੋ, ਘਰਮਹਲ. "ਘਰੁ ਮਹਲੁ ਨ ਕਬਹੂ ਪਾਇਦਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩)

ਘਰੂਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰਿਹ. ਘਰ. "ਬਲੂਆ ਕੇ ਘਰੂਆ ਮਹਿ ਬਸਤੇ." (ਕੇਦਾ ਕਬੀਰ) ਰੇਤੇ ਦਾ ਘਰ ਸ਼ਰੀਰ ਹੈ.

ਘਰੇਲੂ. ਵਿ—ਘਰ ਦਾ. ਘਰੋਗੂ। ੨ ਘਰਪਾਲਤੂ.

ਘਰੈ. ਘਰ ਦੇ. "ਘਰੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭੁ ਵਥੁ ਹੈ." (ਆਸਾ ਮ: ੩) ੨ ਘਰ ਦੇ ਹੀ. ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ. "ਘਰੈ ਅੰਦਰਿ ਕੋ ਘਰੁ ਪਾਏ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩) ੩ ਘੜਦਾ ਹੈ. "ਘਰੈ ਈਟਿਕਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਮੇਤ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਘਲਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਭੇਜਣਾ. "ਆਪਿ ਹਰਿ ਘਲੈ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧) ੨ ਦੇਖੋ, ਘਾਲਣਾ.

ਘੱਲਕਲਾਂ. ਇਹ ਪਿੰਡ ਜਿਲਾ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਮੋਗਾ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ "ਘੱਲ ਕਲਾਂ" ਤੋਂ ਪੱਛਮ ਅੱਧ ਮੀਲ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਪਾਸ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ

[1] ਘਰ ਬਾਹਰ ਇਕੱਠਾ ਪਦ ਸ੍ਵਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਦਾ ਬੋਧਕ ਭੀ ਹੋਂਦਾ ਹੈ.

ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਡਰੋਲੀ ਜਾਂਦੇ ਇੱਥੇ ਚਰਣ ਪਾਏ ਹਨ. ਦਰਬਾਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੧੦ ਘੁਮਾਊਂ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ.

ਘੱਲਾਂ. ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਜਿਲਾ ਲੁਦਿਆਨਾ, ਤਸੀਲ ਸਮਰਾਲਾ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ.

ਘੱਲੂਘਾਰਾ. ਤਬਾਹੀ. ਗ਼ਾਰਤੀ. ਸਰਵਨਾਸ਼ Holocaust। ੨ ਜੇਠ ਸੰਮਤ ੧੮੦੩ ਵਿੱਚ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਸੂਬੇ ਯਹਿਯਾ ਖ਼ਾਨ ਦੀ ਅਮਲਦਾਰੀ ਅੰਦਰ, ਉਸ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ ਦੀਵਾਨ ਲਖਪਤਰਾਇ ਨਾਲ ਜੋ ਖਾਲਸੇ ਦੀ ਲੜਾਈ ਕਾਹੂਵਾਣ ਦੇ ਛੰਭ ਪਾਸ ਹੋਈ, ਓਹ ਛੋਟਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਸ ਗਯਾਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ ਅਨੁਮਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਅਤੇ ੨੮ ਮਾਘ ਸੰਮਤ ੧੮੧੮ ਨੂੰ ਜੋ ਅਹਮਦਸ਼ਾਹ ਦੁੱਰਾਨੀ ਨਾਲ ਰਾਇਪੁਰ ਗੁੱਜਰਵਾਲ ਪਾਸ ਕੁੱਪਰਹੀੜੇ ਦੇ ਮਕਾਮ ਹੋਈ, ਓਹ ਵਡਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਇਸ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਵਿੱਚ ਅਠਾਰਾਂ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਿੰਘ, ਅਤੇ ਇਤਨੀ ਹੀ ਦੁੱਰਾਨੀ ਫ਼ੌਜ ਖੇਤ ਰਹੀ ਸੀ.

ਘਵਿੰਡੀ. ਜਿਲਾ ਲਹੌਰ ਥਾਣਾ ਬਰਕੀ ਵਿੱਚ ਜਿਮੀਦਾਰ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ. ਇਸ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਅੱਧ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਜੀ "ਜਾਹਮਣ" ਤੋਂ ਚੱਲਕੇ ਇੱਥੇ ਆਏ ਸਨ. ਇਸੇ ਨੂੰ "ਲਹੁੜਾ ਸਾਹਿਬ" ਕਈਆਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲਹੂੜੇ ਦਾ ਦਰਖ਼ਤ ਇੱਥੇ ਸੀ, ਜਿਸ ਹੇਠ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ.

ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇੱਕ ਵਣਜਾਰੇ ਦੇ ਘਰ ਲੜਕਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਸਭ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ. ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਮੈਂ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਭੁੱਖਾ ਹਾਂ ਜੇ ਹੁਕਮ ਦੇਓ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚੋਂ ਰੋਟੀ ਖਾ ਆਵਾਂ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫਰਮਾਇਆ ਕਿ ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਚਲਾ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਜਾਹ, ਪਰ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਮੰਗਕੇ ਰੋਟੀ ਨਾ ਖਾਵੀਂ. ਮਰਦਾਨਾ ਚਿਰ ਤੀਕ ਵਣਜਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰ ਬੈਠਾ, ਪਰ ਉਹ ਇਤਨੀ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਸਨ ਕਿ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਵੱਲ ਨਿਗਾਹ ਨਾ ਕੀਤੀ.

ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਭਾਣਾ ਐਸਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਲੜਕਾ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਭ ਰੋਣ ਪਿੱਟਣ ਲੱਗ ਪਏ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਉੱਚਾਰਣ ਕੀਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ "ਪਹਰੇ" ਹੈ.

ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ੨੦ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਰਬਾਰ ਨਾਲ ਹੈ. ਸ਼੍ਰੱਧਾਂ ਦੀ ਦਸਮੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ "ਜੱਲੋ" ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਗਿਆਰਾਂ ਮੀਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ.

ਘਵੇਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਘੁਮੇਰ. ਗਿਰਦਣੀ. ਚੱਕਰ। ੨ ਸਿਰ ਦੀ ਘੇਰ. ਸਿਰ ਘੁੰਮਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੩ ਸੁਗੰਧ ਦੀ ਮਹਿਕਾਰ. "ਫੁਲੇਲ ਘਵੇਰੀ." (ਭਾਗੁ)

ਘੜ. ਸੰਗਯਾ—ਕੇਲੇ ਦੀ ਫਲੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਘੜਨਾ। ੩ ਘਟ. ਘੜਾ.

ਘੜਤ. ਸੰਗਯਾ—ਗਢਤ. ਘਾੜਤ. ਬਣਾਉਟ. ਰਚਨਾ.

ਘੜਥਲੀ. ਸੰਗਯਾ—ਘਟ-ਸ੍ਥਲੀ. ਘੜੌਂਜੀ। ੨ ਪਿਆਉ. ਪੌ. ਪ੍ਰਪਾ. ਛਬੀਲ. "ਸਪਤ ਸਮੁੰਦਰ ਜਾਕੈ ਘੜਥਲੀ." (ਮਲਾ ਨਾਮਦੇਵ)

ਘੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਰਚਣਾ. ਬਣਾਉਣਾ. ਗਢਨ. "ਘੜੀਐ ਸਬਦੁ ਸਚੀ ਟਕਸਾਲ." (ਜਪੁ). ੨ ਤਰਾਸ਼ਣਾ ਛਿੱਲਣਾ.

ਘੜਵੰਜੀ. ਘਟ ਮੰਚ. ਘੜੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਮੰਜੀ, ਘੜੌਂਜੀ.

ਘੜਾ. ਸੰਗਯਾ—ਘਟ. ਕੁੰਭ. ਕਲਸ਼. "ਕੰਧਿ ਕੁਹਾੜਾ ਸਿਰਿ ਘੜਾ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਘੜਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਘੜਕੇ. "ਘੜਿ ਭਾਂਡੇ ਜਿਨਿ ਆਵੀ ਸਾਜੀ." (ਆਸਾ ਪਟੀ ਮ: ੧)

ਘੜਿਆਲ. ਸੰਗਯਾ—ਘੰਟਾ-ਕਾਲ. ਵੇਲਾ ਦੱਸਣ ਦਾ ਘੰਟਾ। ੨ ਕਾਂਸੀ ਆਦਿ ਧਾਤੁ ਦੀ ਤਵੇ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਇੱਕ ਵਸਤੁ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਵ ਮੰਦਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਜਾਈਦਾ ਹੈ। ੩ ਸੰ. ਘਣ੍ਟਿਕ—ਘੰਟਿਕ. ਮਗਰਮੱਛ. ਨਾਕੂ. ਨਿਹੰਗ. Alligator.

ਘੜਿਆਲ ਬੁੰਗਾ. ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਦੀ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਹੁਡੀ ਅੱਗੇ ਉਹ ਬੁੰਗਾ, ਜਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗ੍ਯਾਨ ਲਈ ਘੜਿਆਲ ਵਜਦਾ ਹੈ.

ਘੜਿਆਲੀ, **ਘੜਿਆਲੀਆ** } ਘੜਿਆਲ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਘੜਿਆਲੁ. ਦੇਖੋ, ਘੜਿਆਲ। ੨ ਦੇਖੋ, ਘੜਿਆਲ ੩.

ਘੜੀ.[1] ਸੰਗਯਾ—ਘਟਿਕਾ. ਘਟੀ. ੨੪ ਮਿਨਟਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲਪ੍ਰਮਾਣ. "ਏਕ ਘੜੀ ਆਧੀ ਘਰੀ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਚਉਸਠ ਘੜੀ। ੨ ਮੱਘੀ. ਕਲਸ਼ੀ. "ਲਾਜੁ ਘੜੀ ਸਿਉ ਤੂਟਿਪੜੀ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਦੇਹ ਘੜੀ, ਰੱਸੀ ਉਮਰ।

੩ ਘੜੀ ਘੰਟਾ ਆਦਿਕ ਸਮਾਂ (ਵੇਲਾ) ਮਾਪਣ ਦਾ ਯੰਤ੍ਰ. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਧੁਪਘੜੀ (Sundial) ਅਤੇ ਜਲਘੜੀ (Clepsydra) ਪੁਰਾਣੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਬਣਾਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਿਕਰ 'ਗੋਲਾਧ੍ਯਾਯ' ਆਦਿ ਜੋਤਿਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.[2] ਬਾਲੂਘੜੀ (Sandglass) ਅਤੇ ਪਿੱਤਲ ਲੋਹੇ ਆਦਿਕ ਧਾਤਾਂ ਦੇ ਚਕ੍ਰਾਂ ਤੇ ਕਮਾਣੀਆਂ ਵਾਲੀ ਕਲਦਾਰ ਘੜੀ (Clock, Timepiece, Pocket watch) ਵਿਦੇਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਕਾਢ ਹੈ.

ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਘਟਿਕਾਯੰਤ੍ਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੈਨਰੀ ਡਿ ਵਿਕ (Henry de Wyck) ਨਾਮੇ ਜਰਮਨ ਨੇ ਸਨ ੧੩੭੯ ਵਿੱਚ ਈਜਾਦ ਕਰਕੇ ਪੈਰਿਸ ਵਿੱਚ, ਫਰਾਂਸ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਚਾਰਲਸ ਪੰਜਵੇਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ. ਇਸ ਆਦਿ ਘੜੀ ਦੀਆਂ ਸੁਧਾਰਪੂਰਿਤ

[1] ਗੁਰ੍ਵਕ੍ਸ਼ਰੈਃ ਖੇਨ੍ਦੁਮਿਤੈ ਰਸੁਸ੍ਤੈਃ ਥਡ੍ਭਿਃ ਪਲੰਸ੍ਯਾਦ੍ ਘਟਿਕਾ ਖਸ਼ਡ੍ਭਿਃ। (ਜ੍ਯੋਤਿਸ਼)

ਦਸ ਗੁਰੂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਉੱਚਾਰਣ ਨੂੰ ਜਿਤਨਾ ਸਮਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇੱਕ ਅਸੁ (ਪ੍ਰਾਨ—ਸ੍ਵਾਸ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਛੀ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪਲ, ਸੱਠ ਪਲ ਦੀ ਇੱਕ ਘੜੀ.

[2] ਦੇਖੋ, ਜਲਘੜੀ.

ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਤਦ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤਕ ਲਗਾਤਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਵਿਸ਼ੇਸ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਸਨ ੧੬੫੭ ਵਿੱਚ ਹਿਯੂਜਨਜ਼ (Huygens) ਨੇ, ੧੬੬੬ ਵਿੱਚ ਡਾਕਟਰ ਹੁਕ (Hooke) ਨੇ, ੧੭੧੫ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰੈਹਮ (Graham) ਨੇ, ਅਰ ੧੭੨੬ ਵਿੱਚ ਹੈਰੀਸਨ (Harrison) ਨੇ ਕੀਤੀਆਂ. ਹੁਣ ਆਮ ਤੌਰ ਪੁਰ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ—ਜੇਬ ਘੜੀਆਂ,[1] ਕੰਧ ਘੜੀਆਂ, ਅਰ ਮੁਨਾਰ ਘੜੀਆਂ. ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਯਾ ਕੁਝ ੨ ਦਿਨਾਂ ਮਗਰੋਂ ਇੱਕ ਕਲਾ ਦ੍ਵਾਰਾ ਕੋਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੁੰਜੀ ਯਾ ਚਾਬੀ ਦੇਣਾ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਐਸਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵਲ੍ਹੇਟੀ ਹੋਈ ਕਮਾਣੀ, ਜੋ ਚਕ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਹਰਕਤ ਦੇਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਅਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਢਿੱਲੀ ਹੋ ਕੇ ਬਿਲਕੁਲ ਖੁਲ੍ਹ ਚੁਕੀ ਅਰ ਸੱਤਾਹੀਨ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਮੁੜਕੇ ਵਲ੍ਹੇਟੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਹੁਣ ਅਨੇਕ ਘੜੀਆਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਭੀ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ.

ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਲੰਡਨ ਦੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਘਰ ਦੇ ਮੁਨਾਰੇ ਪੁਰ, ਅਤੇ ਲੰਡਨ ਦੇ ਬਿਲੌਰ ਮਹਲ (Crystal Palace) ਦੀ ਕੰਧ ਪੁਰ ਹਨ. ਕਈ ਕਾਲਗੇਟ ਫੈਕਟ੍ਰੀ, ਨ੍ਯੂਯਾਰਕ (ਅਮ੍ਰੀਕਾ) ਦੀ ਘੜੀ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਘੜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਘਰ (ਲੰਡਨ) ਦੇ ਮੁਨਾਰੇ ਦੀਆਂ ੩੬੦ ਪੌੜੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਖਰ ਪੁਰ "ਬਿਗਬੈਨ" ਨਾਮੇ ਘੜੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਲੱਗੇ ਕਰੀਬਨ ੫੫ ਸਾਲ ਹੋ ਚੱਲੇ ਹਨ. ਇਸ ਦੀ ਅਦਭੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਮਲੂਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਘੜੀ ਦੇ ਚਾਰ ਮੁਖ (Dial) ਹਨ. ਪ੍ਰਤ੍ਯੇਕ ਦਾ ਕੁਤਰ ੨੩ ਫੁਟ ਹੈ. ਮਿੰਟਾਂ ਦੀਆਂ ਸੂਈਆਂ ਚੌਦਾਂ ਚੌਦਾਂ ਫੁਟ ਲੰਮੀਆਂ ਹਨ. ਇਸ ਦੇ ਲੰਗਰ (Pendulum) ਦਾ ਵਜ਼ਨ ਪੰਜ ਮਣ ਪੱਚੀ ਸੇਰ (੪੫੦ ਪੌਂਡ) ਹੈ ਹਰ ਇੱਕ ਹਿੰਦਸਾ (ਅੰਗ) ਦੋ ਫੁਟ ਲੰਮਾ ਹੈ. ਮਿੰਟਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿੱਥਾਂ ਇੱਕ ਇੱਕ ਫੁਟ ਮੁਰੱਬਾ ਹਨ. ਇਸ ਦੇ ਘੜਿਆਲ ਦਾ ਵਜ਼ਨ ੩੨੮ ਮਣ ਪੱਕਾ (ਸਾਢੇ ੨੩ ਟਨ) ਹੈ, ਅਰ ਜਿਸ ਹਥੌੜੇ ਨਾਲ ਇਹ ਖੜਕਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਵਜ਼ਨ ਭੀ ਦੋ ਮਣ ਪੱਕਾ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਹਫਤੇ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਵੇਰ ਚਾਬੀ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਚਾਬੀ ਲਾਉਣ ਲਈ ਦੋ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਘੰਟੇ ਲਗਦੇ ਹਨ.

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ (੧੯੨੭ ਵਿੱਚ) ਇੱਕ ਅਤਯੰਤ ਅਦਭੁਤ ਘੜੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਅੱਠਵਾਂ ਅਜੂਬਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਆਸਟ੍ਰੀਆ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ, ਵੀਏਨਾ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਹੈ. ਇਹ ਸੰਗੀਤ ਘੜੀ ਹੈ, ਅਰ ਸੋਲਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਣੀ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਹਰ ਇੱਕ ਹਿੰਦਸਾ ੬ ਫੁਟ ਉੱਚਾ ਹੈ. ਯੂਰਪ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਰਾਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਬੁਤ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਜੇਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗੁਪਤ ਰੱਖੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਘੰਟਾ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਝਟ ਇੱਕ ਖਾਸ (ਵਿਸ਼ੇਸ) ਬੁਤ ਸਨਮੁਖ ਆ ਜਾਂਦਾ, ਅਰ ਠੀਕ ਘੰਟਾ ਭਰ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਯਗੋਚਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਪ੍ਰਤ੍ਯੇਕ ਬੁਤ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਇੱਕ ਖਾਸ (ਵਿਸ਼ੇਸ) ਸੰਗੀਤ ਭੀ ਵਜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ.

[1]ਜੇਬ ਘੜੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਰਨਬਰਗ (Nurunberg-Bavaria) ਦੇ ਕਾਰੀਗਰ ਪੀਟਰਹੋਲ (Peter Hole) ਨੇ ਪੰਦ੍ਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਰੱਚੀ ਹੈ.

ਚਤੁਰ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਨੇ ਘਟਿਕਾਯੰਤ੍ਰ (ਘੜੀਆਂ) ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਤੋਂ ਨਵੀਂ ਕਾਢਾਂ ਕੱਢਕੇ ਜੋ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਇਸ ਦੀ ਕਾਇਆਂ ਪਲਟੀ ਹੈ ਉਹ ਅਨੇਕ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਘੜੀਅਲ. ਇੱਕ ਪਟੂਆ (ਰੇਸ਼ਮ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਅਨੰਨਸਿੱਖ ਸੀ। ੨ ਵਿ—ਘੜਨਵਾਲਾ.

ਘੜੀਆਲ, ਘੜੀਆਲੁ ਦੇਖੋ, ਘੜਿਆਲ. "ਘੜੀਆਲ ਜਿਉ ਡੁਖੀ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਇ." (ਸ. ਫਰੀਦ) "ਦਰਵਾਜੈ ਜਾਇਕੈ ਕਿਉ ਡਿਠੋ ਘੜੀਆਲੁ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਘੜੂਅਲੋ. ਡਿੰਗ—ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਲਸ਼. ਘੜਾ. ਘਟ. ਕੁੰਭ. "ਜਿਉ ਆਕਾਸੈ ਘੜੂਅਲੋ ਮ੍ਰਿਗਤ੍ਰਿਸਨਾ ਭਰਿਆ." (ਗੂਜ ਨਾਮਦੇਵ) ਮ੍ਰਿਗਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦੇ ਜਲ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਆਕਾਸ ਵਿੱਚ ਘੜਾ. ਦੇਖੋ, ਨੈਜਰਿਆ.

ਘੜੂਆਂ. ਦੇਖੋ, ਰੰਗ ਦਾਸ.

ਘੜੂਕਾ. ਇਹ ਘਟੋਤਕਚ ਦਾ ਹੀ ਨਾਉਂ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਘਟੋਤਕਚ. "ਮਚਯੋ ਯੁੱਧ ਜਯੋਂ ਕਰਨ ਸੰਗੰ ਘੜੂਕੇ." (ਨਰਸਿੰਘਾਵ)

ਘੜੋਟਾ, ਘੜੋਲਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਟ. ਘੜਾ. ਮੱਘਾ. ਮਟਕਾ "ਕੂੜ ਸੱਚ ਜਿਉਂ ਵੱਟ ਘੜੋਟਾ. (ਭਾਗੁ) ੨ ਛੋਟਾ ਘੜਾ.

ਘੜੌਂਚੀ, ਘੜੌਂਜੀ ਘਟਮੰਚ. ਘਟ (ਘੜਾ) ਉੱਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਟਿਕਟਿਕੀ. ਘੜਵੰਜੀ.

ਘੜੰਮ. ਅਨੁ. ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਭਾਰੀ ਵਸਤੂ ਦੇ ਡਿਗਣ ਤੋਂ ਹੋਈ ਆਵਾਜ਼.

ਘਾ. ਘਾਤਕ ਦਾ ਸੰਖੇਪ। ੨ ਘਾਹ (ਘਾਸ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ। ੩ ਓਰ. ਦਿਸ਼ਾ. ਤਰਫ. "ਹੌਂਉ ਇਤ ਘੂਮਤ ਪ੍ਰੇਮ ਛਕੀ, ਅਤਿ ਘੋਰਤ ਹੈ ਉਹ ਘਾ ਘਨ ਕਾਰੇ." (ਅਸਫੋ) ੪ ਘਾਵ (ਜ਼ਖ਼ਮ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ.

ਘਾਂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਿਸ਼ਾ. ਓਰ. ਤਰਫ. "ਰਾਹ ਲਾਗ ਦੁਹੁ ਘਾਂ ਤੇ ਹੋਯੋ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਲਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗ ਦੇਣ ਦੀ ਰਸਮ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਹੋਈ. "ਗਏ ਉਹ ਘਾਂ ਨਿਕਰ." (ਰੁਦ੍ਰਾਵ) ਤੀਰ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਨਿਕਲ ਗਏ. "ਫੇਰਤ ਹੈਂ ਗੁਰ ਕੇ ਚਹੁੰ ਘਾਂਈ." (ਗੁਵਿ ੧੦)

ਘਾਉ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਾਤ. ਜ਼ਖ਼ਮ. ਫੱਟ. "ਨਹਿ ਘਾਉ ਕਟਾਰਾ ਕਰਿ ਸਕੈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੨ ਪ੍ਰਹਾਰ. ਆਘਾਤ. ਚੋਟ. "ਪਰਿਓ ਨੀਸਾਨੈ ਘਾਉ." (ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ) ਨਸ਼ਾਨੇ ਉੱਪਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦਾ ਵਾਰ ਪਿਆ.

ਘਾਇ. ਦੇਖੋ, ਘਾਉ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਘਾਤ ਕਰਕੇ. ਵਧ ਕਰਕੇ. ਮਾਰਕੇ. "ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਨਾਵੈ ਜੀਆ ਘਾਇ." (ਧਨਾ ਮ: ੧)

ਘਾਇਕ. ਵਿ—ਘਾਤਕ. ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ.

ਘਾਇਲ. ਵਿ—ਜਿਸ ਦੇ ਘਾਤ ਲੱਗਿਆ ਹੈ, ਜ਼ਖ਼ਮੀ. ਫੱਟੜ.

ਘਾਈ. ਦੇਖੋ, ਘਾਹੀ। ੨ ਘਾਇਲ ਕੀਤੀ. ਦੇਖੋ, ਘਾਉ.

ਘਾਂਈ. ਦੇਖੋ, ਘਾਂ.

ਘਾਸ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤ੍ਰਿਣ. ਘਾਹ. ਕੱਖ. ਫ਼ਾ. ਗਿਆਹ. ਦੇਖੋ, ਅੰ grass। ੨ ਰਗੜ. ਘਸਣ (ਘਸੰਣ) ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਚਿੰਨ੍ਹ. ਅੱਟਣ.

"ਧਨੁਖਘਾਸ ਇਨ ਸਭਹਿਨ ਹਾਥ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਘਾਸ ਮੂੰਹ ਲੈਣਾ. ਦੇਖੋ, ਘਾਹ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਲੈਣਾ.

ਘਾਸੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਸ਼ੰਣ (ਘਸਣ) ਤੋਂ ਹੋਈ ਰੇਖਾ. ਘਸੀਟ. ਰਗੜ। ੨ ਭਾਵ—ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਰੀਤਿ। ੩ ਘਾਸ ਖੋਦਣਵਾਲਾ. ਘਸਿਆਰਾ. ਘਾਹੀ. "ਜੇ ਰਾਜ ਬਹਾਲੇ ਤਾਂ ਹਰਿਗੁਲਾਮ, ਘਾਸੀ ਕਉ ਹਰਿਨਾਮ ਕਢਾਈ." (ਗਉ ਮ: ੪) ੪ ਸੰ. ਅਗਨਿ ਦੇਵਤਾ.

ਘਾਸੀਦਾਸ. ਦੇਖੋ, ਸਤਨਾਮੀ ੩.

ਘਾਹ. ਦੇਖੋ, ਘਾਸ ੧. "ਸੀਹਾ ਬਾਜਾ ਚਰਗਾ ਕੁਹੀਆ ਏਨਾ ਖਵਾਲੇ ਘਾਹ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਘਾਹ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਲੈਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਦੀਨਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨੀ. ਇਹ ਜਾਹਿਰ ਕਰਨਾ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਗਊ ਹਾਂ. ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਆਪ ਦੀ ਤਾਬੇਦਾਰੀ ਕਰਾਂਗਾ.

ਘਾਹੀ. ਦੇਖੋ, ਘਾਸੀ ੩.

ਘਾਹੁ. ਦੇਖੋ, ਘਾਸ ਅਤੇ ਘਾਹ। ੨ ਭਾਵ—ਅਦਨਾ. ਤੁੱਛ. ਕਮੀਨਾ. ਕੱਖ ਜੇਹਾ. "ਨਦਰਿ ਉਪਠੀ ਜੇ ਕਰੇ ਸੁਲਤਾਨਾ ਘਾਹੁ ਕਰਾਇਦਾ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਘਾਕੀ. ਵਿ—ਘਾਤਿਕਾ. ਘਾਤ ਕਰਨਵਾਲੀ. "ਸੈਨਾ ਅਰਿ ਘਾਕੀ." (ਕਵਿ ੫੨)

ਘਾਗਰਾ. ਦੇਖੋ, ਘਘਰਾ.

ਘਾਗਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੇਰਾ. ਗੋਲਾਕਾਰ ਚਕ੍ਰ. ਮੰਡਲ.

ਘਾਘ. ਕੱਨੌਜ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਇੱਕ ਵਡਾ ਚਤੁਰ ਪੰਡਿਤ, ਜਿਸ ਦੇ ਜ੍ਯੋਤਿਸਫਲ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਵਾਕ ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ. ਇਹ ਸਨ ੧੬੯੬ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ੨ ਭਾਵ—ਚਤੁਰ. ਦਾਨਾ। ੩ ਚਾਲਾਕ. ਹੋਸ਼ਿਆਰ.

ਘਾਘਰਾ, ਘਾਘਿਰੋ } ਦੇਖੋ, ਘਘਰਾ. "ਪਰਦੇਸੀ ਕੈ ਘਾਘਰੈ ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਲਾਗੀ ਆਗਿ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਇਸ ਥਾਂ ਘਾਘਰਾ ਦੇਹ ਹੈ. ਜੀਵਾਤਮਾ ਦੇ ਚੋਲੇ ਨੂੰ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਹੈ.

ਘਾਟ ਅਥਵਾ ਘਾਟੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਾੜਤ. "ਘਾਟ ਘੜਤ ਭਜੇ ਸੁਰਨ ਕੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੭੦) ੨ ਸੰ. ਘੱਟ. ਜਲਮਾਰਗ. ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਦਾ ਰਸਤਾ. "ਗੰਗ ਜਮੁਨ ਕੇ ਅੰਤਰੇ ਸਹਜ ਸੁੰਨ ਕੇ ਘਾਟ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਗੰਗਾ ਜਮੁਨਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇੜਾ ਪਿੰਗਲਾ ਹੈ। ੩ ਰਸਤਾ. ਮਾਰਗ. "ਆਪੇ ਗੁਰੁ, ਚੇਲਾ ਹੈ ਆਪੇ, ਆਪੇ ਦਸੇ ਘਾਟੁ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਗੂਜ ੧) ੪ ਮਨ ਦੀ ਘਾੜਤ. ਸੰਕਲਪ. ਖ਼ਯਾਲ. "ਤਾਲ ਮਦੀਰੇ ਘਟ ਕੇ ਘਾਟ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ੫ ਅਸਥਾਨ. ਜਗਹਿ. "ਨਾਨਕ ਕੇ ਪ੍ਰਭੁ ਘਟਿ ਘਟੇ ਘਟਿ ਹਰਿ ਘਾਟ." (ਕਾਨ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ) ੬ ਵਿ—ਘੱਟ. ਕਮ. ਨ੍ਯੂਨ. "ਘਾਟ ਨ ਕਿਨ ਹੀ ਕਹਾਇਆ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੫) ੭ ਦੇਖੋ, ਘਾਠ.

ਘਾਟਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਮੀ. ਤੋਟਾ। ੨ ਪਹਾੜੀ ਰਸਤਾ. ਘੱਟ. "ਘਾਟਾ ਰੋਕਲੇਹੁ ਦਿਨ ਠਾਢੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਦੇਖੋ, ਘਾਠਾ.

ਘਾਟਿ. ਘਾਟ (ਰਾਹ) ਵਿੱਚ. ਮਾਰਗ ਮੇ. "ਜਾਉ ਨ ਜਮ ਕੈ ਘਾਟਿ." (ਮਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨ੍ਯੂਨਤਾ. ਕਮੀ. ਦੇਖੋ, ਵਾਧਿ.

ਘਾਟੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਤਲਾ ਖੱਦਰ। ੨ ਪਹਾੜੀ ਰਾਹ. ਪਰਬਤ ਦਾ ਦਰਾ. "ਘਾਟੀ ਚੜਤ ਬੈਲ ਇਕੁ ਥਾਕਾ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਪਾਪਰੂਪੀ ਬੈਲ ਨਾਮ ਦਾ ਅਭ੍ਯਾਸਰੂਪ ਘਾਟੀ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੁਣ ਸਫਰ ਕਰਨੋਂ ਠਹਿਰ ਗਿਆ ਹੈ.

ਘਾਟੀਂ. ਘਾਟੀਆਂ ਵਿੱਚ. ਦੇਖੋ, ਚੰਚਲਚੀਤ.

ਘਾਟੁ. ਦੇਖੋ, ਘਾਟ.

ਘਾਟੇ ਘਾਟ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਰਸਤੇ ਰਸਤੇ. ਰਾਹੇ ਰਾਹ। ੨ ਹਰੇਕ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ। ੩ ਤੋਟਾ ਹੀ ਤੋਟਾ. ਘਾਟਾ ਹੀ ਘਾਟਾ. "ਬਿਨੁ ਗੁਰੁ ਘਾਟੇ ਘਾਟ." (ਸਿਧਗੋਸਟਿ)

ਘਾਟੈ. ਘਟਦਾ ਹੈ. ਕਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਮਾਨੁ ਮਹਤੁ ਜਸੁ ਘਾਟੈ." (ਗੂਜ ਮ: ੫)

ਘਾਟੋ. ਦੇਖੋ, ਘਾਟਾ.

ਘਾਠ. ਸੰ. ਵਾਟ੍ਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਿਲਕਾ ਉਤਾਰਕੇ ਭੁੰਨੇ ਹੋਏ ਜੌਂ.

ਘਾਠਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੁੰਨੇ ਹੋਏ ਜੌਂ (ਘਾਠ) ਉਬਾਲਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੱਢਿਆ ਹੋਇਆ ਗਾੜ੍ਹਾ ਜਲ. ਆਸ਼ੇ ਜੌ.

ਘਾਠੋ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਾਟਾ। ੨ ਵਿੱਪਤਿ. ਮੁਸੀਬਤ. "ਤਾਤ ਭਯੋ ਜਬ ਘਾਠੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਜਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੂੰ ਮੁਸੀਬਤ ਪਈ.

ਘਾਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਨ. ਗਾੜ੍ਹਾ ਚਿੱਕੜ, ਜੋ ਲਿਪਾਈ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਕੋਲ੍ਹੂ ਆਦਿਕ ਵਿੱਚ ਜੋ ਇੱਕ ਵਾਰ ਪੀੜਨ ਲਈਂ ਵਸਤੂ ਸਮਾ ਸਕੇ, ਉਤਨਾ ਪ੍ਰਮਾਣ। ੩ ਯੁੱਧ. ਜੰਗ. "ਇਸ ਕਾ ਬਾਪ ਮੁਯੋ ਵਿਚ ਘਾਣ." (ਪ੍ਰਾਪੰਪ੍ਰ) ੪ ਵਿ—ਸਭ. ਤਮਾਮ ਕੁੱਲ.

ਘਾਣਿ, ਘਾਣੀ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਖੋ, ਘਾਣ ੪. "ਸਭਿ ਰੋਗ ਗਵਾਏ ਦੁਖਾ ਘਾਣਿ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੋਰ) ੨ ਘਾਣ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ. ਦੇਖੋ, ਘਾਣ ੨. "ਲੇਖਾ ਧਰਮ ਭਇਆ ਤਿਲੁ ਪੀੜੇ ਘਾਣੀ." (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੩ ਦੇਖੋ, ਘਾਣ ੧. "ਰਣ ਵਿਚ ਘੱਤੀ ਘਾਣੀ ਲੋਹੂ ਮਿੰਜ ਦੀ." (ਚੰਡੀ ੩) ੪ ਸਿੰਧੀ. ਘਾਣੀ. ਵਿਪਦਾ. ਮੁਸੀਬਤ.

ਘਾਣੀ ਪੀੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਅਤ੍ਯੰਤ ਦੁੱਖ ਦੇਣਾ. ਘਾਣੀ ਵਾਂਙ ਪੀੜਨ ਕਰਨਾ. ਸਰਵਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ। ੨ ਸਾਰ ਤ੍ਯਾਗਕੇ ਅਸਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ. "ਘਾਣੀ ਪੀੜਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਲੀਏ ਛਡਾਇ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਤੇਲੀ ਘਾਣੀ ਪੀੜਕੇ ਤੇਲ ਮਾਲਿਕ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਵਿੱਚ ਖਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ.

ਘਾਤ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਹਾਰ. ਚੋਟ। ੨ ਤੀਰ. ਬਾਣ। ੩ ਮਾਰਨਾ. ਹਤ੍ਯਾ. "ਕਰੈ ਸੁ ਘਾਤ ਘਾਤ ਕੋ ਪਾਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਦਾਉ. ਪੇਚ। ੫ ਮੌਕਾ. ਅਵਸਰ. "ਐਸ ਘਾਤ ਫਿਰ ਹਾਥ ਨ ਐਹੈ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਘਾਤਕ, ਘਾਤਕੀ, ਘਾਤਿਕ, ਘਾਤੀ } ਵਿ—ਘਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਹਤ੍ਯਾਰਾ.

ਘਾਤੁਕ. ਵਿ—ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਹਤ੍ਯਾਰਾ। ੨ ਦਾਉ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਘਾਤ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ.

ਘਾਮ, ਘਾਂਮ, ਘਾਮਾ, ਘਾਮੁ ਸੰ. ਘਰ੍ਮ—ਘਰ੍ਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਪਤ. ਤਾਪ. "ਚੰਦਨ ਚੰਦ ਨ ਸਰਦ ਰੁਤਿ ਮੂਲ ਨ ਮਿਟਈ ਘਾਮ." (ਵਾਰ ਜੈਤ) ੨ ਧੁੱਪ. ਆਤਪ. "ਜੈਸੇ ਤਾਪਤੇ ਨਿਰਮਲ ਘਾਮਾ ਤੈਸੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਬਾਪੁਰੋ ਨਾਮਾ." (ਗੌਂਡ) ਜੈਸੇ ਨਿਰਮਲ ਘਾਮਾ (ਧੁੱਪ) ਤੋਂ ਤਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੈਸੇ ਨਾਮ ਬਿਨ ਨਾਮਾ ਸੰਤਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੩ ਮੁੜ੍ਹਕਾ. ਪਸੀਨਾ। ੪ ਗਰਮ ਰੁੱਤ. ਗ੍ਰੀਖਮ. "ਆਗੈ ਘਾਮ ਪਿਛੈ ਰੁਤਿ ਜਾਡਾ." (ਤੁਖਾ ਬਾਰਹ ਮਾਹਾ)

ਘਾਯ. ਦੇਖੋ, ਘਾਇ। ੨ ਘਾਉ. ਫੱਟ.

ਘਾਯਲ. ਦੇਖੋ. ਘਾਇਲ.

ਘਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਣੀ ਦੇ ਬਹਾਉ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਕਟਕੇ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਚਿੰਨ੍ਹ. ਘਾਰਾ। ੨ ਘਰ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਘਾਰ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਤਿਤੇ ਘਾਰ ਘਾਲੇ." (ਚੰਡੀ ੨) ਉਤਨੇ ਹੀ ਘਰ ਗਾਲੇ।

੩ ਇੱਕ ਰੋਗ. ਦ਼ ਸਦਰ. Giddiness. ਘਾਰ ਨਾਲ ਸਿਰ ਨੂੰ ਘੁਮੇਰੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਅੰਧੇਰਾ ਛਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਨ—ਲਹੂ ਦੀ ਖਰਾਬੀ, ਮੇਦੇ ਦੀ ਕਮਜੋਰੀ, ਕਬਜ, ਬਹੁਤ ਮੈਥੁਨ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਜਾਦਾ ਵਰਤਣਾ, ਦਿਲ ਅਤੇ ਗੁਰਦੇ ਦੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹੋਣਾ, ਬਹੁਤ ਰੋਣਾ, ਰਿਤੁ ਬਹੁਤ ਆਉਣੀ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਚਿਰ ਤੀਕ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਆਦਿਕ.

ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਮ ਇਲਾਜ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤੜੀ ਸਾਫ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ, ਮਲ ਜਮਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਮੇਦਾ ਗੰਦਾ ਹੋਣਾ ਨਾ ਪਾਵੇ, ਹਲਕੀ ਗਿਜਾ ਅਤੇ ਉੱਤਮ ਫਲ ਖਾਧੇ ਜਾਣ.

ਚਿੱਟਾ ਚੰਨਣ ਨੌ ਮਾਸ਼ੇ ਗੁਲਾਬ ਵਿੱਚ ਘਸਾਕੇ ਪੀਣਾ, ਧਨੀਆ ਗੁਲਾਬ ਵਿੱਚ ਰਗੜਕੇ ਸ਼ਹਿਦ ਮਿਲਾਕੇ ਚੱਟਣਾ, ਆਉਲੇ ਦਾ ਮੁਰੱਬਾ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਵਰਕ ਲਾਕੇ ਖਾਣਾ ਅਤੇ ਕੱਦੂ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਦਾ ਸ਼ਰਬਤ ਪੀਣਾ, ਗੁਣਕਾਰੀ ਹਨ.

ਘਾਰਾਨਾ. ਖ਼ਾਨਦਾਨ. ਕੁਲ. ਦੇਖੋ, ਘਰਾਨਾ. "ਕੌਨ ਫਕੀਰ ਕਿਸ ਕਾ ਘਾਰਾਨਾ?" (ਭਾਗੁ)

ਘਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੂਹ ਦੀ ਮਣ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੁਰਾਖ਼. ਆਸ ਪਾਸ ਦਾ ਜਲ ਜਦ ਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਦ ਕਮਜੋਰ ਚਿਣਾਈ ਨੂੰ ਘਾਰਕੇ ਰਸਤਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਪਸ਼ੂ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈਂ ਬਣਾਇਆ ਛੱਪਰ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕੂਲਘਾਰੀ। ੪ ਵਿ—ਘਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਹਤਯਾਰੀ. "ਮੇਦ ਏਸਣੀ ਆਦਿ ਉਚਰੀਐ। ਘਾਰੀ ਅੰਤ ਸਬਦ ਕਹੁ ਧਰੀਐ." (ਸਨਾਮਾ) ਮੇਦਾ (ਮੇਦਿਨੀ) ਈਸ਼ (ਰਾਜਾ), ਉਸ ਦੀ ਸੈਨਾ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ (ਘਾਰੀ) ਬੰਦੂਕ.

ਘਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਖੋ, ਘਾਲਣਾ। ੨ ਸੇਵਾ. ਟਹਿਲ. "ਘਾਲ ਸਿਆਣਪ ਉਕਤਿ ਨ ਮੇਰੀ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੫) ੩ ਮਿਹਨਤ. ਮੁਸ਼ੱਕਤ. "ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਨਹੀ ਕਛੁ ਘਾਲ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੪ ਕਰਣੀ. ਕਮਾਈ. "ਪਹੁਚਿ ਨ ਸਾਕਉ ਤੁਮਰੀ ਘਾਲ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੫ ਵਿਨਾਸ਼. ਵਧ. "ਪਾਲਕ ਘਾਲ ਸੰਸਾਰ ਗੁਬਿੰਦੂ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੬ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਉਬਾਲਣ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਇਆ ਪਾਣੀ. ਹੰਘਾਲ. ਆਵਟਣੁ.

ਘਾਲਕ. ਵਿ—ਵਿਨਾਸ਼ਕ। ੨ ਪ੍ਰੇਰਕ. ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ. "ਸਰਬ ਪਾਲਕ ਸਰਬ ਘਾਲਕ ਸਰਬ ਕੋ ਪੁਨ ਕਾਲ." (ਜਾਪੁ) ੩ ਡਾਲਨੇ ਵਾਲਾ. ਪਾਉਣਵਾਲਾ। ੪ ਭੇਜਣ ਵਾਲਾ.

ਘਾਲਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਭੇਜਣਾ. ਘੱਲਣਾ. "ਮਤ ਘਾਲਹੁ ਜਮ ਕੀ ਖਬਰੀ." (ਬਿਲਾ ਕਬੀਰ) ੨ ਤਬਾਹ ਕਰਨਾ. ਬਰਬਾਦ ਕਰਨਾ. "ਆਪਿ ਗਏ ਅਉਰਨ ਹੂੰ ਘਾਲਹਿ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੩ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨਾ. "ਕਈ ਕੋਟਿ ਘਾਲਹਿ ਥਕਿਪਾਹਿ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੪ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕਰਨਾ. ਵਾਰ ਕਰਨਾ. "ਇਸੈ ਤੁਰਾਵਹੁ ਘਾਲਹੁ ਸਾਟਿ." (ਗੌਂਡ ਕਬੀਰ) ੫ ਡਾਲਨਾ. ਪਾਉਣਾ. ਮਿਲਾਉਣਾ. "ਜਿਸ ਕਾ ਸਾ ਤਿਸੁ ਘਾਲਣਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ੬ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਮਾਈ. "ਇਹੁ ਭਗਤਾ ਕੀ ਘਾਲਣਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਘਾਲਤ. ਮਿਹਨਤ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਆਨ ਜੰਜਾਰ ਬ੍ਰਿਥਾ ਸ੍ਰਮ ਘਾਲਤ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਭੇਜਦਾ ਹੈ। ੩ ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੪ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਡਾਲਤਾ ਹੈ.

ਘਾਲਨਾ. ਦੇਖੋ, ਘਾਲਣਾ.

ਘਾਲਿ. ਘਾਲ (ਮਿਹਨਤ) ਕਰਕੇ. "ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਥਹੁ ਦੇਇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸਾਰ) ੨ ਡਾਲਕਰ. ਪਾਕੇ.

ਘਾਲਿਓ. ਤਬਾਹ ਕੀਤਾ. ਬਰਬਾਦ ਕੀਤਾ. "ਬੂਡੀ! ਘਰ ਘਾਲਿਓ." (ਧਨਾ ਛੰਤ ਮ: ੧) ੨ ਘੱਲਿਆ. ਭੇਜਿਆ। ੩ ਡਾਲਿਆ. ਪਾਇਆ.

ਘਾਲਿਓਨੁ. ਉਸ ਨੇ ਲੈ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਸਮੇਟਿਆ ਹੈ. "ਆਪੇ ਰਚਨੁ ਰਚਾਇ ਆਪੇ ਹੀ ਘਾਲਿਓਨੁ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੋਰ) ੨ ਪਾਇਆ ਹੈ। ੩ ਉਸ ਨੇ ਕਮਾਇਆ ਹੈ.

ਘਾਲਿਆ. ਸੇਵਿਆ. ਕਮਾਇਆ. "ਤੇਰਾ ਘਾਲਿਆ ਸਭ ਥਾਇਪਾਈ." (ਗੌਂਡ ਮ: ੪) ੨ ਦੇਖੋ, ਘਾਲਿਓ.

ਘਾਲਿਕ. ਦੇਖੋ, ਘਾਲਕ.

ਘਾਲੀ. ਘਾਲ (ਸੇਵਾ) ਲਈ. "ਸੋ ਕੰਮ ਸੁਹੇਲਾ ਜੋ ਤੇਰੀ ਘਾਲੀ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਘਾਲਣਾ। ੩ ਡਾਲੀ. ਪਾਈ। ੪ ਘੱਲੀ. ਭੇਜੀ। ੫ ਘਾਲ (ਸੇਵਾ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਘਾਲੀਅਨੁ. ਪਾਈਦੇ ਹਨ। ੨ ਘਾਲਣਾ ਕੀਤੀ. "ਆਪੇ ਸੇਵ ਘਾਲੀਅਨੁ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ)

ਘਾਲੈ. ਘਾਲਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਡਾਲਤਾ ਹੈ. "ਹਮਰੀ ਭੂਮਿ ਕਉਣੁ ਘਾਲੈ ਪੈਰ?" (ਗਉ ਮ: ੫) ੩ ਕਮਾਵੇ. ਘਾਲਨਾ ਕਰੇ. "ਘਾਲ ਸੇਵਕ ਜੇ ਘਾਲੈ." (ਆਸਾ ਪਟੀ ਮ: ੧) ੪ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਜੋੜਦਾ ਹੈ. "ਪਰ ਨਾਰੀ ਸਿਉ ਘਾਲੈ ਧੰਧਾ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ)

ਘਾਵ. ਦੇਖੋ, ਘਾਉ.

ਘਾਵਰਿਯਾ, ਘਾਵਰੀਆ ਘਾਵ (ਜ਼ਖ਼ਮ) ਦੀ ਦਵਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਜੱਰਾਹ. "ਪਹੁਚਗੋ ਘਾਵਰਿਯਾ ਕੇ ਘਰ ਮੇ." (ਵਿਚਾਰਸਾਗਰ)

ਘਾੜਤ, ਘਾੜਤਿ ਦੇਖੋ, ਘੜਤ. "ਘਾੜਤ ਤਿਸ ਕੀ ਅਪਰ ਅਪਾਰ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧)

ਘਾੜੂ. ਵਿ—ਘੜਨ ਵਾਲਾ.

ਘਿਉ, ਘਿਅ ਸੰ. ਘ੍ਰਤ—ਘ੍ਰਿਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੀ. "ਘਿਉ ਮੈਦਾ ਖਾਣ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩) "ਘਿਅ ਪਟ ਭਾਂਡਾ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) ਘੀ ਅਤੇ ਰੇਸ਼ਮ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭਿੱਟੜ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ.

ਘਿਆਂਡਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘ੍ਰਿਤਭਾਂਡ. ਘੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ.

ਘਿਆਲੀ. ਵਿ—ਘ੍ਰਿਤ ਵਾਲੀ. ਘੀ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਹੋਈ. "ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੀਰਿ ਘਿਆਲੀ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩)

ਘਿਇ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘ੍ਰਿਤ. ਘੀ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਘ੍ਰਿਤ ਸੇ. ਘੀ ਨਾਲ. "ਤਿਤੁ ਘਿਇ ਹੋਮ ਜਗ ਸਦ ਪੂਜਾ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਘਿਸਰਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਘਸੰਣ ਕਰਕੇ (ਘਸਕੇ) ਚਲਣਾ. "ਬੈਠਨੋ ਘਿਸਰ ਘਿਸਰ ਕਰ ਚਾਲਹਿ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਘਿਸੂਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਲਾਤ. ਮੁਰਿਆੜ. ਚੁਆਤੀ. "ਘਿਸੂਆ ਜਨੁ ਫੇਰਤ ਹੈਂ ਲਰਕਾ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਘਿਘ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੀਨਤਾ. ਆਜਿਜ਼ੀ। ੨ ਘਬਰਾਹਟ. ਵ੍ਯਾਕੁਲਤਾ. "ਘਿਘਕੈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਮ ਉਚਾਰਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਘਿਘਿਆਉਣਾ, ਘਿਘਿਆਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਦੀਨਤਾ ਸਹਿਤ ਬੋਲਣਾ. ਲੇਲ੍ਹੜੀਆਂ ਕੱਢਣੀਆਂ. ਕੰਠ ਦੇ ਬੈਠਵੇਂ ਸੁਰ ਨਾਲ ਹੇਠਲਾ ਬੁਲ੍ਹ ਨੀਵਾਂ ਕਰਕੇ ਦੀਨਤਾ ਭਰੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨਾ. "ਵਿਨਯ ਕਰੈ ਘਿਘਿਆਇਕੈ." (ਗੁਰੁਸੋਭਾ)

ਘਿਣ, ਘਿਣਾ ਸੰ. ਘ੍ਰਿਣਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿੰਦਾ. ਹਜਵ। ੨ ਕ੍ਰਿਪਾ. ਦਯਾ। ੩ ਗਲਾਨੀ. ਘਿਨ.

ਘਿਣਾਵਣਾ. ਵਿ—ਘ੍ਰਿਣਾ ਯੋਗ੍ਯ. ਗਲਾਨੀ ਲਾਇਕ। ੨ ਨਿੰਦਾ ਯੋਗ੍ਯ.

ਘਿਣਾਵਣੇ. ਘ੍ਰਿਣਾ (ਗਲਾਨੀ) ਕਰਨ ਤੋਂ. "ਨਾ ਤੂੰ ਆਵਹਿ ਵਸਿ ਬਹੁਤ ਘਿਣਾਵਣੇ." (ਮ: ੫ ਵਾਰ ਰਾਮ ੨) ੨ ਘਿਣਾਵਣਾ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ.

ਘਿਤਾ. ਸੰ. ਗ੍ਰਹੀਤ—ਗ੍ਰਿਹੀਤ. ਵਿ—ਗ੍ਰਹਣ ਕੀਤਾ। ੨ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤਾ. ਪਾਇਆ. ਲੀਤਾ. "ਕਿਉ ਵੰਞੈ ਘਿਤਾ?" (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ?

ਘਿਧਾ, ਘਿਧੀ ਗ੍ਰਿਹੀਤ. ਦੇਖੋ, ਘਿਤਾ। ੨ ਸਿੰਧੀ. ਗਿਧਾ. ਖ਼ਰੀਦਿਆ. ਮੁੱਲ ਲੀਤਾ. ਸੰ ਕ੍ਰੀਤ. "ਮੁਲਿ ਨ ਘਿਧਾ, ਮੈਕੂ ਸਤਿਗੁਰ ਦਿਤਾ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) ੩ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤਾ. ਸ੍ਵੀਕਾਰ ਕੀਤੀ. ਗ੍ਰਿਹੀਤਾ. "ਬਾਹ ਪਕੜਿ ਠਾਕੁਰ ਹਉ ਘਿਧੀ." (ਜੈਤ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਘਿਨ. ਦੇਖੋ, ਘਿਣ। ੨ ਦੇਖੋ, ਘਿੱਨ.

ਘਿਨਣਾ, ਘਿਨਣੁ ਸਿੰਧੀ. ਕ੍ਰਿ—ਲੈਣਾ. "ਕਿਆ ਕਿਆ ਘਿੰਨਾ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਜੀ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੧. ਕੁਚਜੀ) ੨ ਖ਼ਰੀਦਣਾ. ਮੁੱਲ ਲੈਣਾ. "ਸਸਤ ਵਖਰੁ ਤੂੰ ਘਿੰਨਹਿ ਨਾਹੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਖੰਭ ਵਿਕਾਂਦੜੇ ਜੇ ਲਹਾ ਘਿੰਨਾ ਸਾਵੀ ਤੋਲਿ." (ਸਵਾ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਘਿੱਨ ਧਾ.

ਘਿਨਾਰ. ਇਹ ਗਿਰਿਨਾਰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗਿਰਿਨਾਰ। ੨ ਵਿ—ਘ੍ਰਿਣਾ (ਗਲਾਨਿ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਘਿੱਨ. ਸੰ. ਘਿਣ੍. ਧਾ—ਲੈਣਾ, ਪਕੜਨਾ (ਗ੍ਰਹਣ).

ਘਿਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੇਰਾ. ਚੱਕਰ. ਗੇੜਾ। ੨ ਗ੍ਰਿਹ. ਘਰ.

ਘਿਰਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ। ੨ ਸਿਰ ਦਾ ਘੁੰਮਣਾ. ਸਿਰ ਫਿਰਣਾ. ਸੰ. ਘੂਰ੍ਣਨ.

ਘਿਰਣੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਰਖ਼ੀ। ੨ ਸੂਤ ਕੱਤਣ ਦਾ ਲਾਟੂ। ੩ ਘੁਮੇਰੀ. ਸਿਰ ਦਾ ਚੱਕਰ.

ਘਿਰਤ, ਘਿਰਤੁ ਸੰ. ਘ੍ਰਤ—ਘ੍ਰਿਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੀ. "ਪੰਜਵਾਂ ਪਇਆ ਘਿਰਤੁ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਘਿਰੀਆ. ਵਿ—ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ (ਹੋਈ). "ਬਿਖਿਨਾ ਘਿਰੀਆ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) ਵਿਸਿਆਂ ਕਰਕੇ ਪਰਿਵੇਸ਼ਿਤ.

ਘੀ, ਘੀਉ, ਘੀਅ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘ੍ਰਿਤ. "ਦਾਲ ਸੀਧਾ ਮਾਗਉ ਘੀਉ." (ਧਨਾ ਧੰਨਾ)

ਘੀਆ. ਘ੍ਰਿਤ. ਘੀ. "ਸਗਲ ਦੂਧ ਮਹਿ ਘੀਆ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੨ ਘੀ ਜੇਹੀ ਗੁੱਦ ਵਾਲਾ ਕੱਦੂ.

ਘੀਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਸੰਣ ਤੋਂ ਹੋਈ ਲੀਕ. ਰਗੜ. ਘਸੀਟ. "ਗਹਿ ਗੋਡਨ ਤੇ ਤਬ ਘੀਸ ਦਯੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) "ਘੀਸਤ ਘੀਸਤ ਊਖਲਹਿ ਕਾਨ੍ਹ ਉਧਾਰਤ ਸਾਧੁ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਚੂਹੇ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ. ਘੀਸ ਚੂਹੇ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. "ਘੀਸ ਗਲਉਰੇ ਲਿਆਵੈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਫੀਲੁ.

ਘੀਸਨਾ. ਦੇਖੋ, ਘਸੀਟਣਾ.

ਘੀਜ. ਸੰ. ਗ੍ਰਾਹ੍ਯ—ਗ੍ਰਾਹਜ. ਵਿ—ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਯੋਗ੍ਯ. ਧਾਰਣ ਲਾਇਕ਼. "ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਅਸਨੇਹੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਘੀਜਈ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ)

ਘੁ. ਸੰ. ਧਾ—ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ (ਆਵਾਜ਼ ਕਰਨਾ).

ਘੁਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਵੇਸ਼. ਦਖ਼ਲ। ੨ ਸੰ. ਘੁਸ੍. ਧਾ—ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ, ਉਸਤਤਿ ਕਰਨਾ, ਢੰਢੋਰਾ ਦੇਣਾ, ਵਧ (ਕ਼ਤਲ) ਕਰਨਾ.

ਘੁਸਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਧਸਣਾ. ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ. ਦਾਖ਼ਿਲ ਹੋਣਾ। ੨ ਭੁੱਲਣਾ. ਚੂਕਨਾ। ੩ ਗੈਰ ਹਾਜਿਰ ਹੋਣਾ. "ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਗਣਤੈ ਘੁਸੀਐ, ਦੂਖੇਦੂਖਿ ਵਿਹਾਇ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਘੁਸਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਸ਼ਬਦ, ਜੋ ਸਪਸ੍ਟ ਨਾ ਹੋਵੇ। ੨ ਦੇਖੋ, ਘੁਸਰਨਾ.

ਘੁਸਰਨਾ, ਘੁਸੜਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਧਸਣਾ. ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ. ਪੈਠਨਾ. "ਬਹਿਜਾਇ ਘੁਸਰਿ ਬਗੁਲਾਰੇ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧) ਬਗੁਲੇ ਜੇਹੇ ਪਾਖੰਡੀ ਪਰਮਹੰਸਾਂ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਘੁਸੜਕੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

ਘੁਸਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਧਸਾਉਣਾ. ਗੱਡਣਾ। ੨ ਭੁਲਾਉਣਾ। ੩ ਟਾਲਣਾ. ਖੁੰਝਾਉਣਾ. "ਆਵਤ ਵਖਤ ਘੁਸਾਵਤ ਨਾਹੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਘੁਸਿ. ਘੁਸਕੇ. ਧਸਕੇ. ਦੇਖੋ, ਘੁਸਰਨਾ.

ਘੁਸੇੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਧਸਾਉਣਾ. ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ.

ਘੁੱਕੇਵਾਲੀ. ਜਿਲਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਅਜਨਾਲਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ੧੫ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਹੈ. ਰਾਜਾਸਾਂਸੀ ਤਕ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਚਾਰ ਮੀਲ ਕੱਚਾ ਰਸਤਾ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਦੋ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਹਨ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿੰਡ 'ਸਹਿੰਸਰੇ' ਵਿੱਚ ਸਨ.

(੧) ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੂੰ ਸਹਿੰਸਰੇ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਪ੍ਰੇਮਭਾਵ ਨਾਲ ਇੱਥੇ ਲੈ ਆਈ ਸੀ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਈ ਦਿਨ ਰਹੇ. ਦਰਬਾਰ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਰਵਾਈ ਸੀ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ਸੌ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਾਗ ਹੈ. ਇਹ ਬਾਗ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਲਗਵਾਇਆ ਸੀ. ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਗੁਰਅਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਉਂ 'ਗੁਰੂ ਕੀ ਰੌੜ' ਸੀ. ਹਰ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਅਤੇ ਅਮਾਵਸ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸੇ ਥਾਂ ਲੰਗਰ ਲਈ ਲੱਕੜਾਂ ਕੱਟਣ ਪੁਰ ਝਗੜਾ ਹੋਕੇ ਇਤਨੀ ਤਵਾਲਤ ਹੋਈ ਕਿ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ੧੨ ਅਗਸਤ ਸਨ ੧੯੨੨ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਮੋਰਚਾ ਲਾਉਣਾ ਪਿਆ, ਜੋ ੧੭ ਨਵੰਬਰ ਸਨ ੧੯੨੨ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ.[1]

(੨) ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਦੋ ਫਰਲਾਂਗ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੇ ਤੋਂ ਆਕੇ ਇੱਥੇ ਕੁਝ ਕਾਲ ਰਹੇ. ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਰੌੜ ਵਿੱਚ ਬਾਗ਼ ਲਾਉਣ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਆਗਯਾ ਦਿੱਤੀ.

ਘੁਗ. ਦੇਖੋ, ਘੁਘ.

ਘੁੰਗਚੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁੰਜਾ. ਰੱਤਕ. ਲਾਲੜੀ.

ਘੁੰਗਟ. ਸੰ. ਅਵਗੁੰਠਨ. ਮੁਖ ਢਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਘੁੰਡ ਕੱਢਣਾ। ੨ ਮੂੰਹ ਢਕਣ ਦਾ ਵਸਤ੍ਰ. ਨਕ਼ਾਬ.

ਘੁੰਗਣੀ. ਦੇਖੋ, ਘੁੰਘਣੀ.

ਘੁੰਗਰਾਰ. ਦੇਖੋ, ਘੁੰਘਰਾਲ.

ਘੁੰਗਰਾਰਾ. ਵਿ—ਖ਼ਮਦਾਰ. ਪੇਚਦਾਰ. "ਕਚ ਘੁੰਗਰਾਰੰ." (ਰਾਮਾਵ) ੨ ਘੁੰਘਰੂਆਂ ਵਾਲਾ.

ਘੁੰਗਰਾਲ. ਦੇਖੋ, ਘੁੰਘਰਾਲ.

ਘੁੰਗਰੂ. ਦੇਖੋ, ਘੁੰਘਰੂ.

ਘੁੱਗ. ਦੇਖੋ, ਘੁਘ.

ਘੁੱਗੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫ਼ਾਖ਼ਤਾ (dove).

ਘੁਘ. ਵਿ—ਸੰਘਣਾ. ਸਘਨ. "ਵੁਠਾ ਘੁਘ ਗਿਰਾਉ ਜੀਉ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪੈਪਾਇ) ਪਿੰਡ ਸੰਘਣਾ ਵਸਿਆ ਹੈ. ਭਾਵ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਹੋਈ ਹੈ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਠ ਦਾ ਸੁਰ. ਗਲ ਦੀ ਆਵਾਜ਼. ਜਿਵੇਂ—"ਉਸ ਦਾ ਘੁਘ ਬੈਠ ਗਿਆ ਹੈ."

ਘੁੰਘਚੀ. ਦੇਖੋ, ਘੁੰਗਚੀ.

ਘੁੰਘਟ. ਦੇਖੋ, ਘੁੰਗਟ.

[1] ੧੨ ਅਗਸਤ ਤੋਂ ੧੭ ਨਵੰਬਰ ੧੯੨੨ ਤਕ ਕੁੱਲ ੫੬੦੫ ਸਿੱਖ ਕੈਦ ਹੋਏ ਸਨ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨੰ: ੩.

ਘੁੰਘਟ ਖੋਲ੍ਹਣਾ, ਘੁੰਘਟ ਲਾਹੁਣਾ ਕ੍ਰਿ—ਲੋਕਲਾਜ ਤ੍ਯਾਗਣੀ। ੨ ਨਿਰਲੱਜ ਹੋਣਾ. ਦੇਖੋ, ਘੁਘਟ੍ਟ.

ਘੁੰਘਣੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੱਕੁਲੀ. ਜਲ ਵਿੱਚ ਉਬਾਲਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰਨ.

ਘੁੰਘਣੀਆ ਸਿੰਘ. ਜਦ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਭਗਤੇ ਪਿੰਡ (ਰਾਜ ਫਰੀਦਕੋਟ) ਉਤਰੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਤਦ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ ਦੇ ਸਿਰ ਘੁੰਘਣੀਆਂ ਚੁਕਵਾਕੇ ਲਿਆਇਆ. ਕਲਗੀਧਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਲੜਕੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕੀ ਹੈ. ਸਿੱਖ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ, ਅਜੇ ਨਾਉਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਕੇ ਘੁੰਘਣੀਆਸਿੰਘ ਨਾਉਂ ਥਾਪਿਆ.

ਘੁਘਨਾ. ਵਿ—ਸਘਨ. ਸੰਘਣਾ। ੨ ਘੂਕ (ਉੱਲੂ) ਸਮਾਨ. ਘੁਘੂ ਦੀ ਤਰਾਂ. "ਮਾਇਆ ਮਗਨ ਭ੍ਰਮਤ ਘੁਘਨਾ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫)

ਘੁੰਘਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੇਚ. ਵਲ. ਖ਼ਮ। ੨ ਘੁੰਘਰੂ. ਛੁਦ੍ਰਘੰਟਾ. "ਧੁਨੰ ਘੁੰਘਰਾਣੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਘੁੰਘਰਾਰ. ਦੇਖੋ, ਘੁੰਘਰਾਲ। ੨ ਵਿ—ਪੇਚਦਾਰ. ਖ਼ਮਦਾਰ. ਮਰੋੜੀਦਾਰ.

ਘੁੰਘਰਾਰਾ. ਵਿ—ਪੇਚਦਾਰ. ਮਰੋੜੀਦਾਰ. ਵਲਦਾਰ.

ਘੁੰਘਰਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੁੰਘਰੂਆਵਲਿ. ਘੁੰਘਰੂ (ਛੋਟੇ ਘੰਟੇ) ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤੇ, ਅਜਿਹਾ ਭੂਸ਼ਣ.

ਘੁੰਘਰਾਲਾ. ਵਿ—ਘੁੰਘਰਾਲ ਵਾਲਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਘੁੰਘਰਾਰਾ.

ਘੁੰਘਰੂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੋਟਾ ਘੰਟਾ. ਮੰਜੀਰ. "ਘੁੰਘਰੂ ਵਾਜੈ ਜੇ ਮਨੁ ਲਾਗੈ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ਜੈਸੇ ਲੈ ਤਾਰ ਨਾਲ ਨ੍ਰਿੱਤ ਸਮੇਂ ਘੁੰਘਰੂ ਵਜਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਮਨ ਭੀ ਲਗ ਜਾਵੇ.

ਘੁਘਿ, ਘੁਘੁ ਦੇਖੋ, ਘੁਘ.

ਘੁਘੂ. ਸੰ. ਘੂਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉੱਲੂ. "ਘੁਘੂ ਸੁਝ ਨ ਸੁਝਈ." (ਭਾਗੁ) ਘੁਘੂ (ਉੱਲੂ) ਨੂੰ ਸੁਝ (ਸੂਰ੍ਯ) ਨਹੀਂ ਸੁਝਦਾ (ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ).

ਘੁੰਘੂ. ਦੇਖੋ, ਘੁੰਘਰ.

ਘੁਟ. ਸੰ. ਘੁਟ੍. ਧਾ—ਲੌਟਣਾ (ਪਰਤਣਾ), ਬਦਲਣਾ, ਮਾਰਨਾ (ਵਧ ਕਰਨਾ), ਰੋਕਣਾ, ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ ਦੁੱਧ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਉਤਨਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਜੋ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਆ ਸਕੇ. ਘੂਟ। ੩ ਦੇਖੋ, ਘੁੱਟਣਾ. "ਤੇ ਸਾਕਤ ਨਰ ਜਮਿ ਘੁਟੀਐ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਘੁਟਣਾ, ਘੁਟਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਨਿਪੀਡਨ. ਦਬਾਉਣਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਨੁ. ਗੋਡਾ.

ਘੁਟਾਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋਟਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਘੋਟਣ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ.

ਘੁਟਿ. ਘੁੱਟ (ਨਿਪੀੜ) ਕੇ. "ਘੁਟਿ ਘੁਟਿ ਜੀਆ ਖਾਵਣੇ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੧)

ਘੁਟੁੰਨਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੁਟਨਿਆਂ (ਗੋਡਿਆਂ) ਦੇ ਢੱਕਣ ਦਾ ਵਸਤ੍ਰ. ਪਜਾਮਾ। ੨ ਘੁੱਟਵਾਂ (ਤੰਗ) ਪਾਜਾਮਾ. ਭੀੜੀ ਸਲਵਾਰ.

ਘੁਟੂਆ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਘੁਟਨੇ ਬਲ. ਗੋਡਣੀਏਂ. "ਕਾਨ੍ਹ ਚਲੇ ਘੁਟੂਆ ਘਰ ਭੀਤਰ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਘੁੱਟਣਾ. ਨਿਪੀੜਨ. ਦੇਖੋ, ਘੁਟਣਾ ੧.

ਘੁੱਟੀ. ਸੰਗਯਾ—ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਜਿਸ ਔਖਧ ਦੀ ਘੁੱਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਜੰਮਣਘੁੱਟੀ. ਗੁੜ੍ਹਤੀ. "ਘੁੱਟੀ ਵੱਟੀ ਦੇਇ ਨਿਹਾਰੇ." (ਭਾਗੁ) ਘੁੱਟੀ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ—ਵਡੀ ਹਰੜ, ਸਨਾ, ਇੰਦ੍ਰਜੌਂ, ਅੰਮਲਤਾਸ ਦੀ ਗੁੱਦ, ਜਵਾਇਣ, ਸੌਂਫ ਅਤੇ ਮੁਨੱਕਾ ਦਾਖ.

ਘੁੰਡ. ਦੇਖੋ, ਘੁੰਗਟ. "ਘੁੰਡ ਕਰੇ ਮੁਖ ਬੈਠ ਸਮੀਪਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਘੁੰਡੀ. ਸੰਗਯਾ—ਮਰੋੜੀ. ਵੱਟ. "ਘੁੰਡੀ ਬਿਨ ਕਿਆ ਗੰਠਿ ਚੜਾਈਐ?" (ਗੌਂਡ ਕਬੀਰ) ੨ ਬਟਨ ਅਥਵਾ ਡੋਡੀ ਫਸਾਉਣ ਦੀ ਮਰੋੜੀ. ਜੈਸੇ ਕੁੜਤੇ ਆਦਿ ਦੀ ਘੁੰਡੀ। ੩ ਗੁਲਝਣ. ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਹੱਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ। ੪ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਪਈ ਗੱਠ.

ਘੁਣ, ਘੁਣਾ ਸੰ. ਘੁਣ੍. ਧਾ—ਘੁੰਮਣਾ, ਫਿਰਨਾ, ਲੌਟਣਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਵਜ੍ਰਕੀਟ. ਲਕੜੀ ਦਾ ਕੀੜਾ. "ਜਿਉ ਘੁਣ ਖਾਧੀ ਲੱਕੜੀ." (ਭਾਗੁ)

ਘੁਣਾਕਰ ਨਜਾਯ. ਦੇਖੋ, ਨਜਾਯ ੨੫.

ਘੁਥਣਾ, ਘੁਥਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਚੂਕਨਾ. ਖ਼ਤਾ ਖਾਣੀ. ਘੁੱਸਣਾ. "ਖਸਮਹੁ ਘੁਥੀਆ ਫਿਰਹਿ ਨਿਮਾਣੀਆਂ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧. ਜੋਗੀ ਅੰਦਰ)

ਘੁਥਾ. ਵਿ—ਘੁੱਸਿਆ ਹੋਇਆ. ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ. "ਮੁੰਢਹੁ ਘੁਥਾ ਜਾਇ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਘੁੱਦਾ. ਜਦ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਮਾਲਵੇ ਵਿੱਚ ਕੋਠੇ ਅਤੇ ਮਲੂਕੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਿਰਾਜੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਤਦ ਇੱਕ ਦਿਵਾਨਾ ਸਾਧ ਪਹਿਰੇਬਰਦਾਰ ਦੇ ਵਰਜਣ ਤੇ ਭੀ ਗੁਰੂਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤੰਬੂ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਿਲ ਹੋਣ ਲੱਗਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਮਾਰਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮਰ ਗਿਆ. ਉਸ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਦਿਵਾਨਿਆਂ ਦਾ ਮਹੰਤ ਘੁੱਦਾ, ਬਾਜਕ ਦੇ ਮੁਕਾਮ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਪੁੱਜਾ, ਪਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ. ਇਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਸੁੱਖੂ ਅਤੇ ਬੁੱਧੂ ਦਿਵਾਨਿਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮਭਾਵ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਧਾਰਣਾ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਕੇ ਸੁਣਾਏ. ਦੇਖੋ, ਬਾਜਕ.

ਘੁਨ. ਦੇਖੋ, ਘੁਣ.

ਘੁੱਨਾ. ਵਿ—ਮਨ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਗੁਪਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਲਾਲਚੀ. ਸੰ. ਘ੍ਰਿਣ੍. ਧਾਤੂ ਤੋਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਲੈਣਾ.

ਘੁਪ. ਵਿ—ਗਾੜ੍ਹਾ. ਸੰਘਣਾ. ਜਿਵੇਂ—ਹਨੇਰ ਘੁਪ

ਘੁਮਘਾ. ਕ਼ੁਰਬਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ. "ਹਮ ਨਾਮ ਵਿਟਹੁ ਸਦ ਘੁਮਘਾ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੪)

ਘੁਮਜਾਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚੁਫੇਰੇ ਫਿਰਜਾਣਾ. ਪਰਿਕ੍ਰਮਾ ਕਰਨੀ. ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਵਾਰ ਦੇਣਾ. "ਜਿਨਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਿਆਰਾ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨ ਕਉ ਘੁਮਿਜਾਇਆ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੪) "ਹਉ ਵਾਰੀ ਘੁਮਾਜਾਂਵਦਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪੈਪਾਇ)

ਘੁਮਡਣਾ, ਘੁਮਡਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਘਟਾ ਦਾ ਉਮਡਣਾ. ਘਨ ਦਾ ਉਮਡ ਕੇ ਆਉਣਾ.

ਘੁੰਮਣ. ਦੇਖੋ, ਘੂਮਨ.

ਘੁੰਮਣਘੇਰ. ਸੰਗਯਾ—ਸਿਰ (ਦਿਮਾਗ) ਦਾ ਚੱਕਰ. ਘੁਮੇਰੀ. ਘੇਰੀ। ੨ ਜਲਚਕ੍ਰਿਕਾ. ਪਾਣੀ ਦੀ ਭੌਰੀ. ਗਿਰਦਾਬ. ਭੰਵਰ. Whirlpool। ੩ ਸਮੁੰਦਰੀ ਵਾਵਰੋਲੇ ਦੇ ਕਾਰਣ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਪ੍ਰਬਲ ਘੁਮਾਉ. ਘੁੰਮਣਵਾਣੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਜਹਾਜਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਨਿਕਲਨਾ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਸਰ ਨੇਪੀਅਰ ਸ਼ਾ (Sir Napier Shaw) ਨੇ ਘੁੰਮਣਘੇਰ ਦਾ ਕਾਰਣ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਤੱਤੇ ਖੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਉੱਪਰ. ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਗਰਮ ਹਵਾ ਜੋ ਡਾਢੀ ਨਮਦਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਅਟਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਹੋਰ ਬੀ ਨਮਦਾਰ ਅਤੇ ਤੱਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਗਰਮੀ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਕੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅਟਕੀ ਹੋਈ ਵਾਉ ਨੂੰ ਫੈਲਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਐਉਂ ਉਹ ਹਵਾ ਘੱਟ ਸੰਘਣੀ ਹੋ ਕੇ ਉਤਾਂਹ ਨੂੰ ਉਠਦੀ ਹੈ. ਉੱਠਣ ਨਾਲ ਉਹ ਕੁਝ ਕੁਝ ਠੰਢੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਨਮੀ ਜੰਮਕੇ ਬੱਦਲ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਜੇਹਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਗੁੱਝੀ ਗਰਮੀ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਹਵਾ ਦੀ ਸੰਘਣਾਈ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਥੱਲੇ ਦੀ ਥਾਂ ਕੁਝ ਖਾਲੀ ਜੇਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਉਸ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚੁਫੇਰੇ ਦੀ ਹਵਾ ਪ੍ਰਬਲ ਵੇਗ ਨਾਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਚਾਲ ਪ੍ਰਤਿ ਘੰਟਾ ੧੦੦ ਤੋਂ ੩੦੦ ਮੀਲ ਤਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਹੀ ਚੱਕਰਦਾਰ ਹਵਾ (Cyclone) ਘੁੰਮਣਘੇਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ.

ਘੁੰਮਣਘੇਰਿ. ਘੁੰਮਣਘੇਰੀ ਵਿੱਚ। ੨ ਘੁੰਮਣਘੇਰ ਨਾਲ. ਦੇਖੋ, ਘੁੰਮਣਘੇਰ.

ਘੁੰਮਣਘੇਰੀ. ਦੇਖੋ, ਘੁੰਮਣਘੇਰ.

ਘੁੰਮਣਵਾਣੀ. ਸੰਗਯਾ—ਪਾਣੀ ਦੀ ਘੁਮੇਰੀ, ਭ੍ਰਮਰੀ. ਜਲਚਕ੍ਰਿਕਾ. "ਘਰ ਘੁੰਮਣਵਾਣੀ ਭਾਈ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਘੁੰਮਣਘੇਰ ੨ ਅਤੇ ੩.

ਘੁੰਮਣਾ, ਘੁਮਨ ਦੇਖੋ, ਘੂਮਨ.

ਘੁਮਨਘੇਰ. ਦੇਖੋ, ਘੁੰਮਣਘੇਰ ਅਤੇ ਘੂਮਨਘੇਰ.

ਘੁਮਰ, ਘੁੰਮਰ ਦੇਖੋ, ਘੂਮਰ.

ਘੁੰਮਰਆਰਿ. ਦੇਖੋ, ਘੁਮਰਿਆਰਿ.

ਘੁਮਰਿ. ਦੇਖੋ, ਘੂਮਰ.

ਘੁਮਰਿਆਰਿ, ਘੁੰਮਰਿਆਰਿ ਵਿ—ਘੁਮੇਰੀ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ. ਚੱਕਰ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ. ਗੇੜੇ ਦੇਣ ਵਾਲੀ। ੨ ਘਮੰਵਾਰਿ. ਸੰਗਯਾ—ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਭਾਪ ਰੂਪ ਹੋਇਆ ਜਲ, ਜੋ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਸਰਦੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਗਾੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ. ਧੁੰਦ. ਨੀਹਾਰ. "ਘੁੰਮਰਿਆਰਿ ਸਿਆਲੀ ਬਣੀਆਂ ਕੇਜਮਾਂ." (ਚੰਡੀ ਵਾਰ) ਮਾਨੋ ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਿਆਲ ਦੀ ਧੁੰਦ ਛਾਈ ਹੈ, ਅਜੇਹੀਆਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀਆਂ ਯੁੱਧਭੂਮਿ ਨੂੰ ਢਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਦੇਖੋ, ਕੇਜਮ ੨.

ਘੁਮਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲਚਕ੍ਰਿਕਾ. ਭੌਰੀ। ੨ ਘੁਮਡੀ. ਉਮਡੀ. "ਸਯਾਮ ਘਟਾ ਘੁਮਰੀ ਘਨਘੋਰਕੈ." (ਚੰਡੀ ੨)

ਘੁਮਰੇਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੁਮਿਆਰ (ਕੁੰਭਕਾਰ) ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. "ਧੋਬਨ ਘੁਮਰੇਰੀ ਚਮਰੇਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਘੁਮਵਾਰਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਘੁਮਾਕੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨਾ. ਸਿਰਵਾਰਨਾ ਕਰਨਾ.

ਘੁਮਾਂ. ਦੇਖੋ, ਘੁਮਾਂਉਂ.

ਘੁਮਾਉ. ਦੇਖੋ, ਘੁਮਾਂਉਂ। ੨ ਚੱਕਰ. ਫੇਰਾ. ਗੇੜਾ. ਦੇਖੋ, ਘੁਮ। ੩ ਵਿੰਗ. ਟੇਢ.

ਘੁਮਾਂਉਂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਮੀਨ ਦਾ ਇੱਕ ਮਾਪ, ਜੋ ਅੱਠ ਕਨਾਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਮਿਣਤੀ.

ਘੁਮਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਫੇਰਨਾ. ਗੇੜਾ ਦੇਣਾ। ੨ ਕੁਰਬਾਨੀ ਲਈ ਕੋਈ ਪਦਾਰਥ ਸਿਰ ਅਥਵਾ ਸਰੀਰ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਫੇਰਨਾ. "ਹਉ ਸਤਿਗੁਰੁ ਵਿਟਹੁ ਘੁਮਾਇਆ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧ ਜੋਗੀ ਅੰਦਰ) "ਸਤਿਗੁਰ ਵਿਟਹੁ ਘੁਮਾਈਆ ਜੀਉ." (ਮਾਝ ਮ: ੪)

ਘੁਮਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੁਲਾਹੇ ਦੀ ਉਹ ਲ਼ੱਕੜ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤੰਤੂਆਂ (ਤਾਗਿਆਂ) ਦੇ ਸਿਰੇ ਫਸਾਕੇ ਉਹ ਤਾਣੀ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਘੁਮਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਘੂਮਕੇ. ਲੌਟਕੇ. ਪਰਤਕੇ. "ਜੇ ਜਾਣਾ ਮਰਿਜਾਈਐ ਘੁਮਿ ਨ ਆਈਐ." (ਆਸਾ ਫਰੀਦ) "ਜੋ ਤੈ ਮਾਰਨਿ ਮੁਕੀਆ ਤਿਨਾ ਨ ਮਾਰੇ ਘੁਮਿ." (ਸ: ਫਰੀਦ)

ਘੁਮਿਆਰ. ਕੁੰਭਕਾਰ ਅਤੇ ਕੂਜੀਗਰ.

ਘੁੰਮੀਸਿੰਘ. ਪਿੰਡ ਕੋਟਭਾਈ (ਜਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ) ਵਿੱਚ ਜਦ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਪਧਾਰੇ, ਤਦ ਰੰਗੀ ਅਤੇ ਘੁੰਮੀ ਬਾਣੀਏ ਹਾਜਿਰ ਹੋਏ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜਾਏ.

ਘੁਮੇਰ, ਘੁਮੇਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਿਰ ਨੂੰ ਆਇਆ ਚੱਕਰ. ਗਿਰਦਣੀ। ੨ ਭੁਆਟਣੀ.

ਘੁਮੇਰੂ. ਵਿ—ਘੁਮਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਲਾਟੂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਘੁਮਾਕੇ ਸੂਤ ਕੱਤਿਆ ਜਾਵੇ.

ਘੁਮੰਡਚੰਦ. ਦੇਖੋ, ਘਮੰਡਚੰਦ.

ਘੁਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰਜ. ਧੁਨਿ। ੨ ਘੋੜਾ. ਦੇਖੋ, ਘੁਰਸਾਰ। ੩ ਸੰ. ਘੁਰ੍. ਧਾ—ਡਰਕੇ ਚਿੱਲਾਉਣਾ। ੪ ਸੂਰ ਆਦਿ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ.

ਘੁਰਸਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੁੜ (ਘੋਟਕ) ਸ਼ਾਲਾ. ਅਸਤ੍ਰਬਲ. ਤਬੇਲਾ. "ਘੁਰਸਾਰਹਿਂ ਘੋਰ ਬੰਧਾਇਹੋਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੪੫)

ਘੁਰਕਣਾ, ਘੁਰਕਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਘੁਰ ਘੁਰ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ। ੨ ਘੂਰਨਾ. ਝਿੜਕਣਾ. "ਕੋਪ ਸਮੇ ਨਿਜ ਨਾਹ ਕੋ ਘੁਰਕਤ ਆਠੋ ਜਾਮ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪)

ਘੁਰਕੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਝਿੜਕੀ. ਧਮਕੀ.

ਘੁਰਣਾ, ਘੁਰਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਗਰਜਣਾ. "ਘੁਰਨ ਘਟਾ ਅਤਿ ਕਾਲੀਆ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) "ਘੁਰੇ ਨਗਾਰੇ." (ਚੰਡੀ ੩) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੰਗਲੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਘੁਰਾ. ਗ੍ਰਿਹਵਨ. ਵਨਗ੍ਰਿਹ.

ਘੁਰਬੋ. ਬੱਦਲ ਨਗਾਰੇ ਆਦਿ ਦਾ ਗਰਜਨਾ। ੨ ਘੁਲਨਾ. ਕੁਸ਼ਤੀ ਕਰਨਾ. "ਬਹੁਰ ਕਹਜੋ ਮੱਲਨ ਕੋ ਘੁਰਬੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਘੁਰਰਾਟਾ, ਘੁਰੜਾਟਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੁਰ ਘੁਰ ਦੀ ਆਹਟ. ਘੋਰ ਨਿਦ੍ਰਾ ਵਿੱਚ ਸੁੱਤੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਕੰਠ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਘਰ ਘਰ ਧੁਨੀ.

ਘੁਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੰਗਲੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਘਰ. "ਹੋਇ ਸਤਾਣਾ ਘੁਰੈ ਨ ਮਾਵੈ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ)

ਘੁਰਾੜਾ. ਦੇਖੋ, ਘੁਰਰਾਟਾ.

ਘੁਲਣਾ, ਘੁਲਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕੁਸ਼ਤੀ ਕਰਨੀ. ਮੱਲਯੁੱਧ ਕਰਨਾ। ੨ ਮਿਲਣਾ. ਰਲਣਾ. "ਜੇ ਕੀਚਨਿ ਲਖ ਉਪਾਵ ਤਾ ਕਹੀ ਨ ਘੁਲੀਐ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) ੩ ਹੱਲ ਹੋਣਾ। ੪ ਢਲਣਾ.

ਘੁਲਾਵੈਗੋ. ਦੇਖੋ, ਘੂਮਨਿਘੋਰਿ.

ਘੁੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋਟਕ. ਘੋੜਾ. ਅਸ਼੍ਵ.

ਘੁੜਸਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋਟਕਸ਼ਾਲਾ. ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਮਕਾਨ. ਅਸਤਬਲ.

ਘੁੜਚੜ੍ਹਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜੇ ਦਾ ਸਵਾਰ. ਘੋੜੇ ਪੁਰ ਸਵਾਰ ਹੋਇਆ ਪੁਰਖ.

ਘੁੜਦੌੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਭਾਜ। ੨ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਭਾਜ ਪਰਖਣ ਦੀ ਖੇਡ.

ਘੁੜਨਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜੇ ਦੇ ਪੈਰ ਲੱਗਿਆ ਲੋਹੇ ਦਾ ਤਨਾਲ। ੨ ਦੇਖੋ, ਘੁੜਨਾਲਿਕਾ.

ਘੁੜਨਾਲਿਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਤੋਪ, ਜੋ ਘੋੜਿਆਂ ਨਾਲ ਖਿੱਚੀ ਜਾਵੇ. ਜਿਸ ਦੇ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਘੋੜੇ ਜੋਤੇ ਜਾਣ.

ਘੁੜਬਹਿਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਬਹਿਲੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਘੋੜੇ ਜੋਤੇ ਜਾਵਨ. ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਰਥ.

ਘੁੜਵਾਲ. ਸੰ. ਘੋਟਕ ਪਾਲ. ਘੋੜੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਈਸ.

ਘੁੜਾਣੀ. ਇਲਾਕਾ ਪਟਿਆਲਾ, ਨਜਾਮਤ ਸੁਨਾਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਰਾਮਰਾਈਏ ਗੁਰਨਿੰਦਕ ਮਸੰਦ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੁਲਾਕੀ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਕੇ ਦੁਤਾਰਾ ਭੰਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ. ਇਸ ਲਈ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੭੬੭ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਫ਼ਤੇ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦਿੱਤਾ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੂਰਤੀਏ ਮਸੰਦ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚੋਲਾ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ, ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਔਲਾਦ ਪਾਸ ਹੈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੧੦ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ. ਹੋਲੇ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੋਰਾਹੇ ਤੋਂ ਸੱਤ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਹੈ.

ਘੁੜਾਮ. ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ੧੨ ਕੋਹ ਦੱਖਣ ਪੂਰਵ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਇਸ ਥਾਂ ਵਡੇ ਅਹੰਕਾਰੀ ਪਠਾਣ ਵਸਦੇ ਸਨ. ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਨੇ ਖਾਲਸਾਦਲ ਨਾਲ ਇਸ ਨਗਰ ਨੂੰ ਸੰਮਤ ੧੭੬੬ ਵਿੱਚ ਫਤੇ ਕੀਤਾ.

ਘੂਸ, ਘੂੰਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਿਸ਼ਵਤ. ਵੱਢੀ.

ਘੂਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦ (ਸੁਖੁਪਤੀ) ਦੀ ਹਾਲਤ. "ਸੁੱਤਾ ਘੂਕ."

(ਪ੍ਰਾਪੰਪ੍ਰ) ੨ ਸੰ. ਉੱਲੂ. ਉਲੂਕ.

ਘੂਕਾਰਿ. ਘੂਕ (ਉੱਲੂ) ਦਾ ਵੈਰੀ ਕਾਉਂ. ਕਾਕ.

ਘੂੰਗਰ. ਦੇਖੋ, ਘੂੰਘਰ.

ਘੂਘਟ, ਘੂੰਘਟੁ } ਅਵਗੁੰਠਨ. ਘੁੰਡ. ਨਕ਼ਾਬ. ਦੇਖੋ, ਘੁੰਗਟ. "ਰਹੁ ਰਹੁ ਰੀ ਬਹੁਰੀਆ, ਘੂੰਘਟੁ ਜਿਨ ਕਾਢੈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) "ਜਬ ਨਾਚੀ ਤਬ ਘੂਘਟੁ ਕੈਸਾ?" (ਤੁਖਾ ਮ: ੧) "ਘੂਘਟੁ ਖੋਲਿ ਚਲੀ." (ਓਅੰਕਾਰ) ਭਾਵ—ਲੋਕ ਲਾਜ ਤਯਾਗ ਦਿੱਤੀ.

ਘੂਘਰ, ਘੂੰਘਰ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੁੰਘਰੂ. ਛੋਟਾ ਘੰਟਾ. "ਘੂਘਰ ਬਾਂਧਿ ਬਜਾਂਵਹਿ ਤਾਲ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੫) "ਘੂੰਘਰ ਬਾਂਧਿ ਭਏ ਰਾਮਦਾਸਾ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫)

ਘੂਟ, ਘੂੰਟ } ਦੇਖੋ, ਘੁਟ.

ਘੂਟਲਾ. ਘੁੱਟ ਲੈਂਦਾ. ਘੁੱਟ ਭਰਦਾ. "ਬਨ ਚੋਖਤਾ ਮਾਖਨ ਘੂਟਲਾ." (ਗੌਡ ਨਾਮਦੇਵ) ਦੇਖੋ, ਮਾਖਨ ੩.

ਘੂਟਾ. ਘੁੱਟ ਭਰਿਆ. ਪੀਤਾ. "ਹਰਿਰਸ ਘੂਟਾ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਘੂਟੀਐ. ਘੁੱਟ ਭਰੀਏ. ਭਾਵ—ਪਾਨ ਕਰੀਏ. "ਹਰਿਰਸ ਘੂਟੀਐ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ)

ਘੂਪ. ਦੇਖੋ, ਘੁਪ। ੨ ਸਘਨ ਅੰਧਕਾਰ. ਗਾੜ੍ਹਾ ਹਨ੍ਹੇਰਾ. "ਤਮ ਅਗਿਆਨ ਮੋਹਤ ਘੂਪ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੫) ੩ ਉਲੂਕ. ਘੂਕ. ਉੱਲੂ.

ਘੂਮਣ. ਸੰ. ਘੂਰ੍‍ਣ. ਧਾ—ਚਕ੍ਰਾਕਾਰ ਘੂਮਨਾ, ਘੁਮੇਰੀ (ਭੁਆਟਣੀ) ਲੈਣੀ.

ਘੂਮਣਘੇਰੀ. ਦੇਖੋ, ਘੂਮਨਘੇਰੀ.

ਘੂਮਣਾ, ਘੂਮਨ } ਸੰ. ਘੂਰ੍ਣਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਏਧਰ ਓਧਰ ਫਿਰਨਾ. ਚੱਕਰ ਲਾਉਂਣਾ.

ਘੂਮਨਘਿਰੀਆ, ਘੂਮਨਘੇਰ, ਘੂਮਨਘੇਰਿ, ਘੂੰਮਨਘੇਰੀ, ਘੂਮਨਿਘੇਰਿ. } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੁੰਮਣਵਾਣੀ. ਦੇਖੋ, ਘੁੰਮਣਘੇਰ. "ਘੂਮਨਘੇਰ ਅਗਾਹ ਗਾਖਰੀ ਗੁਰਸਬਦੀ ਪਾਰ ਉਤਰੀਐ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਘੂਮਨਘੇਰਿ ਮਹਾ ਅਤਿ ਬਿਖੜੀ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੫) "ਘਰੁ ਘੂਮਨਿਘੇਰਿ ਘੁਲਾਵੈਗੋ." (ਕਾਨ ਅ: ਮ: ੪) ੨ ਸਿਰ ਦਾ ਚੱਕਰ. ਘੁਮੇਰੀ. ਗਿਰਦਣੀ। ੩ ਭਾਵ—ਅਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ। ੪ ਚੌਰਾਸੀ ਦਾ ਗੇੜਾ.

ਘੂਮਰ, ਘੂਮਰਿ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੁਮੇਰੀ. ਚਕ੍ਰਾਕਾਰ ਫਿਰਨਾ। ੨ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਨਾਚ (ਨ੍ਰਿਤ੍ਯ), ਜੋ ਚਕ੍ਰਾਕਾਰ ਫਿਰਕੇ (ਘੁਮੇਰੀ ਪਾ ਕੇ) ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. "ਹਰਿਜਸ ਘੂਮਰਿ ਪਾਵਹੁ." (ਜੈਤ ਮ: ੪)

ਘੂਮਰਿਆਰ ਸਿਆਲੀ. ਦੇਖੋ, ਘੁਮਰਿਆਰ ੨.

ਘੂਰ. ਸੰ. ਘੂਰ੍. ਧਾ—ਹਿੰਸਾ ਕਰਨਾ, ਦੁੱਖ ਦੇਣਾ, ਪੁਰਾਣਾ ਹੋਣਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰੋਧਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟੀ ਨਾਲ ਤੱਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਘੂਰਣ. ਸੰ. ਘੂਰ੍ਣ੍. ਧਾ—ਚਕ੍ਰਾਕਾਰ ਫਿਰਨਾ, ਘੁੰਮਣਾ। ੨ ਕ੍ਰੋਧਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟੀ ਨਾਲ ਤਾੜਨਾ.

ਘੂਰਣਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਤਾੜਨਾ. ਦੇਖੋ, ਘੂਰਣ ਧਾ.

ਘੂਰਮ. ਦੇਖੋ, ਘੂਰਣ ਧਾ। ੨ ਘੁਮੇਰ. ਸਿਰ ਦਾ ਚੱਕਰ। ੩ ਨਸ਼ੇ ਆਦਿ ਕਰਕੇ ਚਕਰਾਇਆ ਸਿਰ.

ਘੂਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੂੜਾ. ਸੰਬਰਣ। ੨ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ. "ਘੂਰਾ ਲਟਕਣ ਜਾਣੀਐ." (ਭਾਗੁ) ੩ ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ.

ਘੂਲਨ. ਕ੍ਰਿ—ਘੁਲਣਾ. ਹੱਲ ਹੋਣਾ. ਮਿਲਣਾ. ਅਭੇਦ ਹੋਣਾ. "ਘੂਲਹਿ ਤਉ ਮਨ, ਜਉ ਆਵਹਿ ਸਰਨਾ." (ਬਾਵਨ) "ਤਉ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਘੂਲੀਐ." (ਜੈਤ ਛੰਤ ਮ: ੫) "ਜਿਸੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਤਿਸੁ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਘੂਲੈ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਘੇਉ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘ੍ਰਿਤ. ਘੀ. "ਦਹੀ ਵਿਲੋਈ ਘੇਉ ਕਢਾਇਆ." (ਭਾਗੁ)

ਘੇਉਰ. ਦੇਖੋ, ਘੇਵਰ.

ਘੇਇਯਾ. ਦੇਖੋ, ਘੇਈਆ.

ਘੇਈ. ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ੍ਰ, ਜੋ ਘੀ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸੈਦੋ। ੨ ਘੀ ਦਾ ਵਪਾਰੀ। ੩ ਘੀ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ.

ਘੇਈਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੱਖਣ ਆਂਡਾ ਆਦਿਕ ਪਦਾਰਥ ਫੇਂਟਕੇ ਘੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ। ੨ ਰਿੜਕਣ ਸਮੇਂ ਨਰਮ ਮੱਖਣ ਨੂੰ ਲੱਸੀ ਉੱਪਰੋਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਪਿੰਨਾ. ਘੇਯਾ. "ਮਖਨੀ ਲੈ ਘੇਈਆ ਤਿਹ ਕਰਜੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੩੨)

ਘੇਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਚਲਾਪਨ। ੨ ਖਿਝ। ੩ ਕਚੀਚੀ.

ਘੇਸਲਾ. ਸੰ. ਘਰ੍ਸ਼ਣਾਲ—ਘ੍ਰਸੰਣਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੀਹਣ ਦਾ ਵੱਟਾ। ੨ ਮੋਟਾ ਡੰਡਾ. ਕੁਤਕਾ। ੩ ਉਹ ਸੋਟਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਘਸੰਣ ਕਰੀਏ. ਘੋਟਣਾ.

ਘੇਪ, ਘੇਬ } ਫਤਹਜੰਗ ਅਤੇ ਪਿੰਡੀਘੇਬ ਦਾ ਇਲਾਕ਼ਾ, ਜੋ ਜਿਲਾ ਕੈਂਬਲਪੁਰ ਵਿੱਚ ਹੈ.[1] "ਧੰਨੀ ਘੇਬ ਕਿ ਪੋਠੋਹਾਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਘੇਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੁਮੇਰੀ. "ਤੀਨ ਆਵਰਤ ਕੀ ਚੂਕੀ ਘੇਰ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਘੁਮਣਵਾਣੀ ਤੋਂ ਹੋਈ ਸਿਰ (ਆਤਮਾ) ਨੂੰ ਘੁਮੇਰੀ ਮਿਟ ਗਈ. ਅਰਥਾਤ ਤ੍ਰਿਗੁਣਾਤਮਕ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਆਪਣਾ ਫਰਜ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਮੁਕ੍ਤਾਤਮਾ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਗਈ। ੨ ਵਲਗਣ। ੩ ਚੌਫੇਰਾ. ਚੌਗਿਰਦਾ.

ਘੇਰਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਰੋਕਣਾ. ਵਲਨਾ.

ਘੇਰਣੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੁਮੇਰੀ. ਸਿਰ ਦਾ ਚੱਕਰ। ੨ ਇੱਕ ਗੋਲਾਕਾਰ ਯੰਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਫੇਰਕੇ ਸੂਤ ਵੱਟੀਦਾ ਹੈ। ੩ ਚਰਖ਼ੀ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਮੁਜਰਮਾਂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਕੇ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਚਰਖੀ.

ਘੇਰੜ. ਇੱਕ ਖੱਤ੍ਰੀ ਗੋਤ੍ਰ. ਭਗਵਾਨਦਾਸ, ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰ (ਹਰਿਗੋਬਿੰਦਪੁਰ) ਵਿੱਚ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ ਸੀ,

[1] ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਜਿਲੇ ਵਿੱਚ ਸੀ.

ਇਸੇ ਗੋਤ੍ਰ ਦਾ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਸ੍ਰੀਗੋਬਿੰਦਪੁਰ.

ਘੇਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਸੀਮਾ (ਹੱਦ). ੨ ਦਾਇਰਾ. ਚੱਕਰ. ਮੰਡਲ (Circumference). ੩ ਚੁਫੇਰਿਓਂ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੪ ਕ਼ਬਜਾ. "ਮੂਆ ਕਰਤ ਜਗ ਘੇਰਾ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਧਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਪੁਰ ਕ਼ਬਜਾ ਕਰਦਾ.

ਘੇਵਰ. ਸੰ. ਘ੍ਰਿਤਭਰ, ਘ੍ਰਿਤਪੂਰ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮਿਠਾਈ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਘੀ ਲਗਕੇ ਬਣਦੀ ਹੈ. ਇਸਦੀ ਸ਼ਕਲ ਸ਼ਹਿਦ ਦੇ ਛੱਤੇ ਜੇਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. "ਘੇਵਰ ਸੇਤ ਸਿਤਾ ਬਹੁ ਪਾਏ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਘੇਵਰ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਵਰਖਾ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਜਾਦਾ ਬਣਾਈਦਾ ਹੈ.

ਘੈਕੈ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਘਾਇਲ (ਜ਼ਖ਼ਮੀ) ਕਰਕੇ. "ਘਾਇਨ ਕੇ ਸੰਗ ਘੈਕੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਮਾਰਕੇ. ਘਾਤ ਕਰਕੇ.

ਘੈਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਘੱਲਣਾ. ਭੇਜਣਾ। ੨ ਘਾਇਲ (ਫੱਟੜ) ਕਰਨਾ.

ਘੋਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਛਾਈ ਹੋਈ ਗਹਿਰ (ਧੂੜ). ੨ ਨਿੰਦਾ ਦੀ ਚਰਚਾ. ਬਦਨਾਮੀ.

ਘੋਸ. ਦੇਖੋ, ਘੁਸ ਧਾ ਅਤੇ ਘੋਖ.

ਘੋਸਲਾ, ਘੋਂਸਲਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਾਸ-ਆਲਯ. ਘਾਸ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਘਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੰਛੀ ਆਂਡੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. ਆਹਲਣਾ. "ਘੋਸਲਾ ਮੇ ਅੰਡਾ ਤਜ ਉਡਤ ਅਕਾਸਚਾਰੀ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਘੋਖ. ਸੰ. ਘੋਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰਜਨ ਦਾ ਸ਼ਬਦ. ਉੱਚੀ ਧੁਨਿ. "ਹੋਤ ਘੋਖ ਜਿੰਹ ਗਰਜ ਸੁਹਾਵਤ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਅਹੀਰਾਂ ਦੀ ਬਸਤੀ, ਜਿੱਥੇ ਗਾਈਆਂ ਘੋਸ ਕਰਦੀਆਂ (ਰੰਭਦੀਆਂ) ਹਨ। ੩ ਬੰਗਾਲੀ ਕਾਯਸਥਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ.

ਘੋਖਣਾ, ਘੋਖਨ, ਘੋਖਨਾ ਸੰ. ਘੋਸਣਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉੱਚੇ ਸੁਰ ਨਾਲ ਸੂਚਨਾ ਕਰਨੀ. ਮੁਨਾਦੀ. "ਸਿਖਾਂ ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਘੋਖਿਕੈ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩) ਦੇਖੋ, ਨੰ: ੪ ਦਾ ਅਰਥ। ੨ ਗਰਜਨ. ਉੱਚੀ ਧੁਨਿ. "ਘਨ ਘੋਖਨ ਜਯੋਂ ਘਹਿਰਾਵਹਿੰਗੇ." (ਕਲਕੀ) ੩ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ. "ਘੋਖੇ ਸਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸਭ." (ਬਾਵਨ) "ਘੋਖੇ ਮੁਨਿਜਨ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਪੁਰਾਨਾ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) "ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾਂ ਘੋਖਾ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ੪ ਪੋਠੋਹਾਰ ਵਿੱਚ ਘੋਖਣਾ ਦਾ ਅਰਥ ਡੂੰਘੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ.

ਘੋਖਾ. ਦੇਖੋ, ਘੋਖਣਾ.

ਘੋਖਿ. ਘੋਸਣ ਕਰਕੇ. ਪੁਕਾਰਕੇ. "ਬੇਦ ਪੁਕਾਰਹਿ ਘੋਖਿ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਘੋਖਣਾ.

ਘੋਖੇ. ਦੇਖੋ, ਘੋਖਣਾ.

ਘੋਗੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਮੈਲਖਾਣਾ ਪੰਛੀ, ਜੋ ਗਿਰਝ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਲਮੁਰਗ। ੨ ਭਾਵ—ਅਭੱਖ ਖਾਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਬੇਅਕਲ.

ਘੋਗਾ. ਇੱਕ ਜਲਜੀਵ, ਜਿਸ ਦੀ ਹੱਡੀ ਛੋਟੇ ਸੰਖ ਜੇਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਸੰ. ਕੰਬੁਕ। ੨ ਨਨਹੇੜੀ ਪਿੰਡ (ਰਾਜ ਪਟਿਆਲਾ) ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਇੱਕ ਮਸੰਦ, ਜੋ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਵੇਮੁਖ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਪਟਨੇ ਤੋਂ ਆਨੰਦਪੁਰ ਨੂੰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ, ਤਦ ਇਸ ਨੇ ਅਪਰਾਧ ਬਖ਼ਸ਼ਾਇਆ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ. ਦੇਖੋ, ਨਨਹੇੜੀ.

ਘੋਘਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ ਪੁਰ ਤਰਨ ਲਈ ਹਵਾ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਚੰਮ ਦਾ ਥੈਲਾ. ਇਹ ਥੈਲਾ ਉੱਚੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਡਿਗਣ ਵੇਲੇ ਭੀ ਲੋਕ ਸ਼ਰੀਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੱਟ ਨਹੀਂ ਵਜਦੀ. "ਬਾਂਧ ਘੋਘਰੇ ਪਵਨ ਲਖ ਕੂਦਤ ਭਯੋ ਬਨਾਯ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੭੨)

ਘੋਘੜ. ਦੇਖੋ, ਘੋਗੜ.

ਘੋਘਾ. ਦੇਖੋ, ਘੋਗਾ.

ਘੋਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਿੱਚ। ੨ ਦਬਾਉ. ਦਾਬਾ।੩ ਦੇਖੋ, ਘੋਟਣਾ। ੪ ਸੰ. ਘੋੜਾ. ਅਸ਼੍ਵ.

ਘੋਟਕ. ਵਿ—ਘੋਟਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜਾ.

ਘੋਟਣਾ, ਘੋਟਣੁ ਕ੍ਰਿ—ਰਗੜਨਾ. ਪੀਸਣਾ. ਦੇਖੋ, ਘੁਟ ਧਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਘੋਸਲਾ ੨ ਅਤੇ ਘੋਟਨਾ ੨.

ਘੋਟਨਾ. ਦੇਖੋ, ਘੋਟਣਾ ਅਤੇ ਘੁਟ ਧਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੋਟਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਘੋਟੀਏ. "ਭਾਂਗਘੋਟਨਾ ਹਾਥ ਸੰਭਾਰਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੯੦)

ਘੋਟਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋਟਣ ਦਾ ਸੰਦ। ੨ ਘੋਟਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਘੋਟਿਮ. ਘੋਟਨੇ ਸੇ. ਘਸਾਉਣ ਤੋਂ. "ਘੋਟਿਮ ਕਾਲੜੀ ਮਸੁ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੧)

ਘੋਪ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਿੱਧੀ ਤਲਵਾਰ, ਜੋ ਸੋਟੀ ਵਿੱਚ ਗੋਪ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਗੁਪਤੀ। ੨ ਵਿਨਾਸ਼. ਵਧ. "ਜਿਨੇ ਸਤ੍ਰੁ ਘੋਪੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਘੋਪਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੇਚੋਬਾ ਤੰਬੂ. ਉਹ ਤੰਬੂ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਚੋਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ੨ ਉਹ ਥਾਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦਮ ਰੁਕੇ. ਸਾਹ ਘੁੱਟ ਹੋਵੇ.

ਘੋਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋਟ. ਘੋੜਾ. "ਮ੍ਰਿਗ ਪਕਰੇ ਬਿਨ ਘੋਰ ਹਥੀਆਰ." (ਭੈਰ ਮ: ੫) "ਘੋਰ ਬਿਨਾ ਕੈਸੇ ਅਸਵਾਰ?" (ਗੌਂਡ ਕਬੀਰ) ੨ ਸੰ. ਵਿ—ਗਾੜ੍ਹਾ. ਸੰਘਣਾ। ੩ ਭਯੰਕਰ. ਡਰਾਉਣਾ. "ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਆਸਾ) ੪ ਦਯਾਹੀਨ. ਕ੍ਰਿਪਾ ਰਹਿਤ. ਬੇਰਹਮ। ੫ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰਜਨ. ਗੱਜਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਮੋਰ ਬੋਲਤ ਦਿਨ ਰਾਤੀ ਸੁਨਿ ਘਨਹਰ ਕੀ ਘੋਰ." (ਮਲਾ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ) ੬ ਧੁਨਿ. ਗੂੰਜ. "ਤਾਰ ਘੋਰ ਬਾਜਿੰਤ੍ਰ ਤਹਿ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ੭ ਦੇਖੋ, ਘੋਲਨਾ. "ਮ੍ਰਿਗਮਦ ਗੁਲਾਬ ਕਰਪੂਰ ਘੋਰ." (ਕਲਕੀ) "ਹਲਾਹਲ ਘੋਰਤ ਹੈਂ." (ਰਾਮਾਵ)

ਘੋਰਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ. ਹਯਸੇਨਾ. ਰਸਾਲਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਘੋਰਾ. ਘੋੜਾ. ਦੇਖੋ, ਘੋਰ ੧. "ਚਾਰੋਂਈ ਘੋਰਨ ਘਾਯਲਕੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) "ਘੋਰੈ ਚਰਿ ਭੈਸ ਚਰਾਵਨ ਜਾਈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਪਹਿਲਾ ਪੂਤ। ੨ ਦੇਖੋ, ਘੋਰ ੫. "ਧੁਨਿ ਵਾਜੇ ਅਨਹਦ ਘੋਰਾ." (ਰਾਮ ਮ: ੧) ੩ ਸੰ. ਅੰਧੇਰੀ ਰਾਤ.

ਘੋਰਾਂਤਕ ਧੁਨਿਨੀ. ਘੋੜੇ ਦਾ ਅੰਤ (ਨਾਸ਼) ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ੇਰ, ਉਸ ਜੇਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਬੰਦੂਕ਼. (ਸਨਾਮਾ)

ਘੋਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜੀ. ਘੋਟਿਕਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਅਘੋਰੀ ੩। ੩ ਵਿ—ਮੈਲਾ ਅਤੇ ਡਰਾਵਨਾ.

ਘੋਰੰਧਾਰ. ਘੋਰ—ਅੰਧਕਾਰ. ਭਯਾਨਕ ਅੰਧੇਰਾ. "ਗੁਰੁ ਬਿਨੁ ਘੋਰੰਧਾਰ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੩) ੨ ਗਾੜ੍ਹਾ ਹਨੇਰਾ. ਭਾਵ—ਅਗ੍ਯਾਨ.

ਘੋਲ. ਦੇਖੋ, ਘੋਲਣਾ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਧਰਿੜਕ. ਮਠਾ। ੩ ਖੱਟੀ ਲੱਸੀ. ਤਕ੍ਰ। ੪ ਕੇਸ ਧੋਣ ਦਾ ਖਾਰ। ੫ ਦੇਖੋ, ਘੁਲਣਾ. "ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਹੁ ਘੋਲ ਦਿਖਾਯੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਕੁਸ਼ਤੀ ਵਿਖਾਈ.

ਘੋਲਘੱਤਣਾ, ਘੋਲਘੁਮਾਉਣਾ ਕ੍ਰਿ—ਵਾਰਨੇ ਹੋਣਾ. ਬਲਿਹਾਰ ਹੋਣਾ. ਪੁਰਾਣੀ ਰੀਤਿ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮ ਸਨੇਹੀ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਪਰੋਂ ਪਾਣੀ ਵਾਰਕੇ ਪੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਭਾਵ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਨੇਹੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਆਫ਼ਤਾਂ ਸ਼ੁਭਚਿੰਤਨ ਦੇ ਕਾਰਣ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਪੀਣਵਾਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਨੇਹੀ ਦਾ ਸੁਖ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਹਉ ਘੋਲੀ ਜੀਉ ਘੋਲਿਘੁਮਾਈ ਤਿਸੁ ਸਚੇ ਗੁਰਦਰਬਾਰੇ ਜੀਉ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) "ਹਉ ਤਿਸੁ ਘੋਲ ਘੁਮਾਇਆ ਗੁਰਮਤਿ ਰਿਦੈ ਗਰੀਬੀ ਆਵੈ." (ਭਾਗੁ)

ਘੋਲਣਾ, ਘੋਲਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਪਾਣੀ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਦ੍ਰਵ ਪਦਾਰਥ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਸਤੁ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣਾ. ਹੱਲ ਕਰਨਾ। "ਘੋਲੀ ਗੇਰੂ ਰੰਗੁ ਚੜਾਇਆ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੧)

ਘੋਲਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਘੋਲਕੇ. ਮਿਲਾਕੇ. ਹੱਲ ਕਰਕੇ. "ਘੋਲਿ ਮਹਾ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਿਹ ਪੀਆ." (ਬਾਵਨ)

ਘੋਲੀਆ. ਵਾਰਨੇ ਹੋਇਆ. "ਤਿਨ ਵਿਟਹੁ ਸਦੁ ਘੁਮਿ ਘੋਲੀਆ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧) ਦੇਖੋ, ਘੋਲਘੱਤਣਾ.

ਘੋੜਕਾ, ਘੋੜੜਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋਟਕ. ਘੋੜਾ. "ਚੜਕੈ ਘੋੜੜੈ ਕੁੰਦੇ ਪਕੜਹਿ." (ਗਉ ਵਾਰ ੨ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਕੁੰਦਾ.

ਘੋੜਾ. ਸੰ. ਘੋਟ. ਘੋਟਕ. ਅਸ਼੍ਵ. ਤੁਰਗ. ਹਯ, ਸੈਂਧਵ. ਕਿੱਕਯਾਨ. ਵਾਜੀ. "ਘੋੜਾ ਕੀਤੋ ਸਹਜ ਦਾ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩)

ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿੱਚ ਰੰਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਇਹ ਨਾਉਂ ਹਨ—

ਚਿੱਟਾ—ਕਰਕ.
ਚਿੱਟਾ ਪੀਲਾ—ਖੋਂਗਾ.
ਪੀਲਾ—ਹਰਿਯ.
ਦੂਧੀਆ—ਸੇਰਾਹ.
ਕਾਲਾ—ਖੁੰਗਾਹ.
ਲਾਲ—ਕਿਯਾਹ.
ਕਾਲੀ ਪਿੰਜਣੀਆਂ ਵਾਲਾ ਚਿੱਟਾ—ਉਗਾਹ.
ਕਬਰਾ—ਹਲਾਹ.
ਪਿਲੱਤਣ ਨਾਲ ਕਾਲਾ—ਤ੍ਰਿਯੁਹ.
ਕਾਲੇ ਗੋਡਿਆਂ ਵਾਲਾ ਪੀਲਾ—ਕੁਲਾਹ.
ਲਾਲੀ ਦੀ ਝਲਕ ਨਾਲ ਪੀਲਾ—ਉਕਨਾਹ.
ਨੀਲਾ—ਨੀਲਕ.
ਗੁਲਾਬੀ—ਰੇਵੰਤ.
ਹਰੀ ਝਲਕ ਨਾਲ ਪੀਲਾ—ਹਾਲਕ.
ਛਾਤੀ ਖੁਰ ਮੁਖ ਅਯਾਲ ਪੂਛ ਜਿਸ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਹੋਣ—ਅਸ਼੍ਰਮੰਗਲ.
ਪੂਛ ਛਾਤੀ ਸਿਰ ਦੋਵੇਂ ਪਸਵਾੜੇ ਜਿਸ ਦੇ ਚਿੱਟੇ ਹੋਣ—ਪੰਚਭਦ੍ਰ.
(ਡਿੰਗਲਕੋਸ਼)

ਘੋੜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋਟਿਕਾ. ਘੋੜੇ ਦੀ ਮਦੀਨ. ਅਸ਼੍ਵਿਨੀ। ੨ ਕਾਠ ਦੀ ਟਿਕਟਿਕੀ, ਜਿਸ ਤੇ ਵਸਤ੍ਰ ਸੁਕਾਈਦੇ ਹਨ। ੩ ਕਾਠੀ ਆਦਿਕ ਰੱਖਣ ਦੀ ਤਿਪਾਈ। ੪ ਸ਼ਾਦੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇੱਕ ਰਸਮ. ਦੇਖੋ, ਘੋੜੀਆਂ। ੫ ਘੋੜੀ ਦੀ ਰਸਮ ਸਮੇਂ ਦਾ ਗੀਤ। ੬ ਸਿਰੰਦਾ ਸਿਤਾਰ ਆਦਿ ਸਾਜਾਂ ਦੀ ਉਹ ਟਿਕਟਿਕੀ, ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਤਾਰਾਂ ਰੱਖੀਦੀਆਂ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਸੁਰਧਰੀ ਅਤੇ ਜਵਾਹਰੀ। ੭ ਸੇਮੀਆਂ ਵੱਟਣ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨ.

ਘੋੜੀਆਂ. ਸ਼ਾਦੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਬਰਾਤ ਨੂੰ ਡੇਰਾ ਦੇਣ ਪਿੱਛੋਂ, ਵਿਆਹ ਸੰਸਕਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਦੁਲਹਾ (ਲਾੜੇ) ਨੂੰ ਘੋੜੀ ਪੁਰ ਸਵਾਰ ਕਰਾਕੇ ਦੁਲਹਨਿ (ਲਾੜੀ) ਦੇ ਘਰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਘੋੜੀ ਦੀ ਰਸਮ ਹੈ.[1] ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੋ ਗੀਤ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗ੍ਯਾ— "ਘੋੜੀਆਂ" ਹੈ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਗੰਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਕੁਰੀਤੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ "ਘੋੜੀਆਂ" ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਵਡਹੰਸ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਬਾਣੀ ਰਚੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ. "ਦੇਹ ਤੇਜਣਿ ਜੀ ਰਾਮ ਉਪਾਈਆ." ਆਦਿ.

ਘੋੜੇਵਾਹਾ. ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਜਿਲਾ ਤਸੀਲ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਰ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ। ੨ ਘੋੜੇ ਹੱਕਣ ਵਾਲਾ.

ਘੰਘੋਰਨਾ, ਘੰਘੋਲਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਜਲ ਨੂੰ ਹਿਲਾਕੇ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਉਣਾ। ੨ ਜਲ ਹਿਲਾਕੇ ਮੈਲਾ ਕਰਨਾ। ੩ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਮੈਲ ਕੱਢਣ ਲਈ ਜਲ ਵਿੱਚ ਝਕਝੋਲਣਾ.

ਘੰਟ. ਸੰ. ਘਣਟ੍. ਧਾ—ਬੋਲਣਾ, ਚਮਕਣਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਘੰਟਕ.

ਘੰਟਕ. ਘੰਟਾ. ਟੱਲੀ. ਦੇਖੋ, ਘੰਟਿਕਾ. "ਘੰਟਕ ਜਸੋਂ ਸੁਨਕੈ ਬਰ ਬਾਨੀ। ਰਹੈ ਠਾਢ ਢਿਗ ਮ੍ਰਿਗਹਿ ਸਮਾਨੀ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਦੇਖੋ, ਘੰਟਕਹੇਰਿ.

ਘੰਟਕਹੇਰਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਹੇਰੀ (ਸ਼ਿਕਾਰੀ) ਦੀ ਘੰਟੀ. ਘੰਟਾਹੇੜਾ. ਮ੍ਰਿਗ ਫੜਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਘੰਟਾ. "ਫਲਥੇ ਕਹੁ ਘੰਟਕਹੇਰਿ ਬਜਾਯੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਲੁਕਕੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਘੰਟਾ ਬਜਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਮ੍ਰਿਗ ਉਸ ਵੱਲ ਚਲਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮਲੂਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਧੁਨੀ ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ.

ਘੰਟਕਾ. ਦੇਖੋ, ਘੰਟਿਕਾ.

ਘੰਟਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਟੱਲ. ਕਾਂਸੀ ਆਦਿ ਧਾਤੂ ਦਾ ਮੂਧੇ ਭਕੜੇ (ਗਲਾਸ) ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਭਾਂਡਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਬਾਹਰ ਵੱਲ ਉਭਰੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਢਾਲਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਅੰਦਰੋਂ ਇੱਕ ਲਟਕਦੀ ਹੋਈ ਹਥੌੜੀ ਦ੍ਵਾਰਾ ਵਜਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਹਥੌੜੀ ਨਾਲ ਵਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਨਿੱਕੇ ਘੰਟੇ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਿਸਰ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਅਰ ਨਿਨੀਵੇ (Nineveh) ਦੇ ਖੰਡਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੱਭੇ ਹਨ. ਰੋਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਹੀ ਸਨਾਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਘੰਟੇ ਦ੍ਵਾਰਾ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ.

[1] ਕਈ ਥਾਂਈਂ ਲਾੜੇ ਦੇ ਘਰੋਂ ਜੰਞ ਤੁਰਣ ਵੇਲੇ ਭੀ ਘੋੜੀ ਦੀ ਰਸਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ.

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਘੰਟੇ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਦੇਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਜਦੇ ਆਏ ਹਨ. ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡਾ ਘੰਟਾ ਸੋਮਨਾਥ ਦੇ ਮੰਦਿਰ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਹਮੂਦ ਗਜਨਵੀ ਨੇ ਚੂਰ ਚੂਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੋਨੇ ਦਾ ਜੰਜੀਰ ਲੁੱਟਿਆ.

ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਘੰਟਾ ਮਾਸਕੋ (ਰੂਸ) ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਵਜ਼ਨ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਪੰਜ ਸੌ ਚੁਤਾਲੀ ਮਣ ਪੱਕੇ (੧੯੮ ਟਨ) ਹੈ ਇਹ ਸਨ ੧੭੩੩ ਵਿੱਚ ਢਾਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ. ਇਸੇ ਸ਼ਹਰ ਵਿੱਚ ਇਕ ਹੋਰ ਘੰਟਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਜ਼ਨ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਪੰਜ ਸੌ ਚੁਰਾਸੀ ਮਣ ਪੱਕੇ (੧੨੮ ਟਨ) ਹੈ. ਬਰਮਾ, ਪੈਕਿੰਗ (ਚੀਨ), ਕੋਲਾਨ (ਜਰਮਨੀ), ਵੀਐਨਾ ਅਤੇ ਪੈਰਿਸ ਵਿੱਚ ਭੀ ਵਜਨਦਾਰ ਤੇ ਕੱਦਾਵਰ ਘੰਟੇ ਹਨ. ਇੰਗਲਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਘੰਟਾ ਕੁੱਲ ਚਾਰ ਸੌ ਅਠਤਾਲੀ ਮਣ ਪੱਕੇ (੧੬ ਟਨ) ਦਾ ਹੈ, ਜੋ "ਸੇਂਟ ਪਾਲ" ਨਾਮੇਂ ਮਹਾਨ ਗਿਰਜੇ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ. "ਘੰਟਾ ਜਾਕਾ ਸੁਨੀਐ ਚਹੁ ਕੁੰਟ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਭਾਵ—ਅਨਹਤਨਾਦ। ੨ ਢਾਈ ਘੜੀ ਦਾ ਸਮਾ. ੬੦ ਮਿਨਟ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸਮਾਂ. Hour. ਦੇਖੋ, ਕਾਲਪ੍ਰਮਾਣ। ੩ ਘੰਟੇ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਯੰਤ੍ਰ. Clock. ਦੇਖੋ, ਘੜੀ ਨੰ: ੩.

ਘੰਟਾਹੇੜਾ. ਦੇਖੋ, ਘੰਟਕਹੇਰਿ.

ਘੰਟਾਕਰਣ. ਸੰਗਯਾ—ਮੰਗਲ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਮੇਧਾ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਗਣ ਸੀ. ਇਹ ਸ੍ਰਾਪ ਦੇ ਕਾਰਣ ਮਨੁੱਖ ਜੋਨਿ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਜੈਨੀ ਨਗਰੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਪੰਡਿਤ ਹੋਇਆ। ੨ ਹਰਿਵੰਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਪਿਸ਼ਾਚ, ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਭਗਤ ਸੀ. ਵਿਸ਼ਨੁ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਿਤੇ ਕੰਨ ਵਿੱਚ ਨਾ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਲਈ ਦੋਹਾਂ ਕੰਨਾ ਨਾਲ ਘੰਟੇ ਲਟਕਾਕੇ ਰਖਦਾ ਸੀ। ੩ ਸਰਵਲੋਹ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਿਜਨਾਦ (ਵੀਰਯਨਾਦ) ਦਾਨਵ ਦਾ ਸੈਨਾਨੀ. "ਘੰਟਾ ਕਰਣ ਭਟ." (ਸਲੋਹ)

ਘੰਟਿਕ. ਦੇਖੋ, ਘੜਿਆਲ ੩.

ਘੰਟਿਕਾ. ਸੰ. ਘਣ੍ਟਿਕਾ. ਸੰਗਯਾ—ਘੰਟੀ. ਟੱਲੀ। ੨ ਕੰਠ ਦੀ ਹੱਡੀ. ਘੰਡੀ. ਸੰਘੀ. Adam's Apple.

ਘੰਟੀ. ਦੇਖੋ. ਘੰਟਿਕਾ ੧.

ਘੰਡ. ਸੰਗਯਾ—ਘੰਟਾ. ਟੱਲ। ੨ ਕੰਠ ਦੀ ਨਲਕੀ. ਘੰਡੀ. ਦੇਖੋ, ਘੰਟਿਕਾ ੨। ੩ ਸੰ. ਘਾਣ੍ਡ. ਭੌਰਾ. ਭ੍ਰਮਰ। ੪ ਵਿਸ਼ਈ. ਪਾਂਮਰ. "ਝਖ ਮਾਰਨਿ ਸਭ ਨਿੰਦਕ ਘੰਡਾ ਰਾਮ." (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੫ ਸ਼ਰਾਰਤੀ। ੬ ਬਹੁਜਾਈ ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ੍ਰ.

ਘੰਡ ਵੱਜਣਾ. ਕੰਠ ਦੀ ਨਾਲੀ (ਘੰਟਿਕਾ) ਵਿੱਚ ਬਲਗਮ ਫਸਕੇ ਸਾਹ ਨਾਲ ਘਰ ਘਰ ਸ਼ਬਦ ਹੋਣਾ। ੨ ਮਰਣ ਵੇਲੇ ਕਫ ਦੇ ਕਾਰਣ ਕੰਠ ਤੋਂ ਘਰਘਰਾਟ ਨਾਲ ਸਾਹ ਦਾ ਆਉਣਾ.

ਘੰਡਾ. ਦੇਖੋ, ਘੰਡ ੪। ੨ ਘੰਟਾ. "ਘੰਡਾਹੇੜਾ ਮਿਰਗ ਜਿਉ." (ਭਾਗੁ) ਜਿਵੇਂ ਅਹੇੜੀ (ਸ਼ਿਕਾਰੀ) ਦਾ ਘੰਟਾ ਮ੍ਰਿਗ ਦੀ ਚਾਲ ਰੋਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ.

ਘੰਡਾਹੇੜਾ. ਦੇਖੋ, ਘੰਟਕਹੇਰਿ ਅਤੇ ਘੰਡਾ ੨.

ਘੰਡੀ. ਦੇਖੋ, ਘੰਟਿਕਾ ੨.

ਘ੍ਨ. ਸੰ. ਵਿ—ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਆਕੇ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਆਦਿ ਅਰਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ—ਕ੍ਰਿਤਘ੍ਨ—ਕਰੀਖੋ. ਗੋਘ੍ਨ—ਗਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ.

ਘ੍ਰਾ. ਸੰ. ਧਾ—ਸੁੰਘਣਾ, ਚੁੰਮਣਾ.

ਘ੍ਰਾਉ. ਸੰਗਯਾ—ਗੰਧ. ਬੁ. ਸੰ. ਘ੍ਰੇਯ. ਦੇਖੋ, ਘ੍ਰਾ ਧਾ. "ਜਿਉ ਉਦਿਆਨ ਕੁਸਮ ਪਰਫੁਲਿਤ ਕਿਨੈ ਨ ਘ੍ਰਾਉ ਲਇਓ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਘ੍ਰਾਣ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਘ੍ਰਾ (ਗੰਧ) ਲੈਣ ਦਾ ਇੰਦ੍ਰਿਯ. ਨਾਸਿਕਾ. ਨੱਕ. "ਘ੍ਰਾਣ ਵਿਲੋਚਨ ਪੌਢੈਂ ਚੀਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਵਿ—ਸੁੰਘਿਆ ਹੋਇਆ. ਘ੍ਰਾਤ.

ਘ੍ਰਾਤ. ਸੰ. ਵਿ—ਸੁੰਘਿਆ ਹੋਇਆ.

ਘ੍ਰਾਮ. ਸੰ. ਘਰ੍ਮ—ਘਮੰ. ਸੰਗਯਾ—ਗਰਮੀ। ੨ ਧੁੱਪ। ੩ ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁੱਤ। ੪ ਪਸੀਨਾ. ਮੁੜ੍ਹਕਾ. "ਨ ਘ੍ਰਾਮ ਹੈ ਨ ਘਾਮ ਹੈ." (ਅਕਾਲ)

ਘ੍ਰਿ. ਸੰ. ਘ੍ਰਿ. ਧਾ—ਗਿੱਲਾ ਕਰਨਾ, ਚਮਕਣਾ, ਟਪਕਣਾ (ਚੁਇਣਾ).

ਘ੍ਰਿਸ. ਸੰ. ਘ੍ਰਿਸ਼. ਧਾ—ਪੀਸਣਾ, ਕੁੱਟਣਾ, ਘਸਾਉਣਾ.

ਘ੍ਰਿਣ. ਸੰ. ਘ੍ਰਿਣ੍. ਧਾ—ਚਮਕਣਾ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣਾ), ਗਲਾਨੀ ਕਰਨਾ.

ਘ੍ਰਿਣਾ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਗਲਾਨੀ. ਨਫ਼ਰਤ। ੨ ਨਿੰਦਾ। ੩ ਦਯਾ. ਕ੍ਰਿਪਾ. "ਤਜਿ ਤਾਤ ਘ੍ਰਿਣਾ ਬਨ ਬੀਚ ਨਿਕਾਰੇ." (ਰਾਮਾਵ)

ਘ੍ਰਿਤ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਘੀ. ਘਿਉ. "ਕਾਗਦੁ ਲੂਣੁ ਰਹੈ ਘ੍ਰਿਤ ਸੰਗੇ." (ਰਾਮ ਮ: ੧) ੨ ਨਿਰੁਕ੍ਤ ਵਿੱਚ ਜਲ ਦਾ ਨਾਉਂ ਭੀ ਘ੍ਰਿਤ ਹੈ। ੩ ਵਿ—ਛਿੜਕਿਆ ਹੋਇਆ। ੪ ਚੋਪੜਿਆ ਹੋਇਆ। ੫ ਚਮਕੀਲਾ. ਦੇਖੋ, ਘ੍ਰਿ ਧਾ.

ਘ੍ਰਿਤਚੀ, ਘ੍ਰਿਤਾਚੀ ਸੰ. ਘ੍ਰਿਤਾਚੀ. ਮਹਾਭਾਰਤ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਅਪਸਰਾ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਲਿਖੀ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਵ੍ਯਾਸ ਰਿਖੀ ਦਾ ਵੀਰਯ ਪਾਤ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸ਼ੁਕਦੇਵ ਜਨਮਿਆ. ਚਯਵਨ ਰਿਖੀ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਪ੍ਰਮਿਤਿ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਰੁਰੁ ਨਾਮਾ ਪੁਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ. ਕਨੌਜ ਦੇ ਰਾਜਾ ਕੁਸ਼ਨਾਭ ਨੇ ਘ੍ਰਿਤਾਚੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸੌ ਕੰਨਯਾ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ. ਦੇਖੋ, ਕਨੌਜ. ਭਰਦ੍ਵਾਜ ਜੀ ਭੀ ਇਸ ਅਪਸਰਾ ਪੁਰ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀਰਯ ਡਿਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀਰਯ ਦ੍ਰੋਣਿ (ਡੋਨੀ) ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਦ੍ਰੋਣਾਚਾਰਯ ਜਨਮਿਆ. "ਬ੍ਰਿਖਭਾਨੁਸੁਤਾ ਕੀ ਬਰਾਬਰ ਮੂਰਤਿ ਸ਼ਯਾਮ ਕਹੈ ਸੁ ਨਹੀ ਘ੍ਰਿਤਚੀ ਹੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) "ਸਿੰਧੁਸੁਤਾ ਰੁ ਘ੍ਰਿਤਾਚੀ ਤ੍ਰਿਯਾ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਬੇਟੀ ਲੱਛਮੀ ਅਤੇ ਘ੍ਰਿਤਾਚੀ। ੨ ਹਵਨ ਵਿੱਚ ਘੀ ਟਪਕਾਉਣ ਦੀ ਕੜਛੀ। ੩ ਨਿਘੰਟੁ ਵਿੱਚ ਰਾਤ (ਰਾਤ੍ਰੀ) ਦਾ ਨਾਉਂ ਘ੍ਰਿਤਾਚੀ ਹੈ। ੪ ਉਹ ਰਾਤ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤ੍ਰੇਲ ਪਵੇ. ਭਿੰਨੀ ਰੈਣਿ.

ਙ. ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਦਾ ਦਸਵਾਂ ਅੱਖਰ. ਇਸ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਕੰਠ ਅਤੇ ਨਾਸਿਕਾ (ਨੱਕ) ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੋਗ ਦੀ ਚਾਹ. ਭੋਗ ਇੱਛਾ। ੩ ਸ਼ਬਦ ਸਪਰਸ਼ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ੇ। ੪ ਭੈਰਵ ਦੇਵਤਾ.

ਙਙਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਙ ਅੱਖਰ। ੨ ਙ ਅੱਖਰ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ. ਦੇਖੋ, ਙੰਙਾ.

ਙਣ. ਦੇਖੋ, ਙਣਨਾ.

ਙਣਤੀ, ਙਣਨਾ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਣਨਾ. ਗਣਿਤ. ਹਿਸਾਬ. ਸ਼ੁਮਾਰ. "ਙਣਤੀ ਙਣੀ ਨਹੀ ਕੋਊ ਛੂਟੈ." (ਬਾਵਨ)

ਙਣਿ. ਗਿਣਕੇ. ਗਣਨਾ ਕਰਕੇ. "ਙਣਿ ਘਾਲੇ ਸਭ ਦਿਵਸ ਸਾਸ." (ਬਾਵਨ)

ਙਣੀ. ਗਣਨਾ ਕੀਤੀ. ਗਿਣੀ। ੨ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨ ਤੋਂ. ਗਣਨ ਦ੍ਵਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਙਣਤੀ.

ਙਰਾਸ. ਦੇਖੋ, ਙ੍ਰਾਸ.

ਙਿਆਤਾ. ਵਿ—ਗ੍ਯਾਤਾ. ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. "ਙਙਾ ਖਟਸਾਸਤ੍ਰ ਹੋਇ ਙਿਆਤਾ." (ਬਾਵਨ)

ਙਿਆਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਯਾਨ. ਬੋਧ. ਇਲਮ. "ਅਨਿਕ ਭੇਖ ਅਰੁ ਙਿਆਨ ਧਿਆਨ." (ਬਾਵਨ)

ਙਿਆਨੀ. ਵਿ—ਗ੍ਯਾਨੀ. ਗ੍ਯਾਨਵਾਨ. "ਭਗਤ ਙਿਆਨੀ ਸੋਇ." (ਬਾਵਨ)

ਙਿਆਨੁ. ਦੇਖੋ, ਙਿਆਨ.

ਙੁ. ਸੰ. ਧਾ—ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ.

ਙੰਙਾ. ਙ ਅੱਖਰ. ਦੇਖੋ, ਙੰਙਾ. "ਙਙਾ ਙਿਆਨੁ ਨਹੀ ਮੁਖਬਾਤਉ." (ਬਾਵਨ)

ਙ੍ਰਾਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰਾਸ. ਬੁਰਕੀ। ੨ ਨਿਗਲਣਾ. ਗ੍ਰਸ ਲੈਣਾ. "ਙੰਙਾ ਙ੍ਰਾਸੈ ਕਾਲ ਤਿਹ." (ਬਾਵਨ)

ਙ੍ਰਿਹਾਲ. ਵਿ—ਭੋਕ੍ਤਾ. ਭੋਗਣਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਙ ੨. "ਙ੍ਰਿਅਸਤ੍ਰਾ ਙ੍ਰਿਹਾਲੰ." (ਗ੍ਯਾਨ) ਙ ਅੱਖਰ ਦ੍ਵਾਰਾ ਤੂੰ ਭੋਕ੍ਤਾ (ਭੋਗਣਵਾਲਾ) ਹੈਂ। ੨ ਗ੍ਯਾਨੀ ਙ੍ਰਿਹਾਲ ਦਾ ਅਰਥ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਕਰਦੇ ਹਨ.

ਚ. ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਦਾ ਗ਼ਯਾਰਵਾਂ (ਯਾਰ੍ਹਵਾਂ) ਅੱਖਰ. ਇਸ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਤਾਲੂਏ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਪ੍ਰਤ੍ਯ—ਕਾ. ਦਾ. "ਸਿੰਘਚ ਭੋਜਨ ਜੋ ਨਰ ਜਾਨੈ." (ਆਸਾ ਨਾਮਦੇਵ) ੩ ਸੰ. ਵ੍ਯ—ਪੁਨਹ. ਔਰ. ਫਿਰ। ੪ ਨਿਸ਼ਚਾ. ਯਕ਼ੀਨ। ੫ ਤੁੱਲ. ਮਾਨਿੰਦ। ੬ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੂਰਜ। ੭ ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ੮ ਕੱਛੂ। ੯ ਚੋਰ। ੧੦ ਦੁਰਜਨ. ਖੋਟਾ ਆਦਮੀ। ੧੧ ਸ਼ਿਵ। ੧੨ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ, "ਵਿੱਚ" ਦਾ ਸੰਖੇਪ, ਜਿਵੇਂ—ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂਚ ਇਹ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਊਗਾ.

ਚਉ. ਚਵਣੁ ਦਾ ਅਮਰ. ਆਖ. ਕਥਨਕਰ. ਕਹੁ. ਦੇਖੋ, ਚਵਣੁ. "ਤੂੰ ਚਉ ਸਜਣ ਮੈਡਿਆ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਚਉ। ੩ ਚਤੁਰ. ਚਾਰ. "ਸੇਖਾ, ਚਉ ਚਕਿਆ ਚਉ ਵਾਇਆ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰ) ਦੇਖੋ, ਚਉਚਕਿਆ ਅਤੇ ਚਉਵਾਇਆ। ੪ ਚਾਉ. ਉਮੰਗ. ਉਤਸਾਹ. "ਲਖ੍ਯੋ ਆਜ ਕਸ ਹੈ ਚਉ ਬਾਢਯੋ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਚਉਸਠ. ਦੇਖੋ, ਚਉਸਠਿ.

ਚਉਸਠ ਕਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕਲਾ ੧੧ ਅਤੇ ਚੌਸਠ ਕਲਾ ੨.

ਚਉਸਠ ਚਾਰ. ਅਠਾਸਠ. "ਭਰੇ ਜੋਗਣੀ ਪਤ੍ਰ ਚਉਸਠ ਚਾਰੰ." (ਚੰਡੀ ੨) ਦੇਖੋ, ਯੋਗਿਨੀ.

ਚਉਸਠਿ. ਸੰ. ਚਤੁ:ਸ਼ਸ੍ਟਿ—ਚਤੁ:ਸਸ੍ਰਿ. ਚਾਰ ਅਤੇ ਸੱਠ—੬੪.

ਚਉਸਠਿ ਘਰੀ } **ਚਉਸਠਿ ਘੜੀ** } ਦਿਨ ਰਾਤ. ਅੱਠ ਪਹਿਰਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ. ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦੀਆਂ ੬੦ ਘੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ੨੪ ਮਿੰਟ ਦੀ ਘੜੀ ਹੈ, ਪਰ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ੨੨ ਮਿਨਟ ਦੀ ਘੜੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ੬੪ ਘੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ. "ਆਠ ਜਾਮਿ ਚਉਸਠਿ ਘਰੀ ਤੁਅ ਨਿਰਖਤ ਰਹੈ ਜੀਉ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਚਉਸਰ } **ਚਉਸਾਰ** } ਸੰ. ਚਤੁਸ੍ਸਾਰਿ—ਚਤੁੱਸਾਰਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰ ਪੌਲਿਆਂ ਵਾਲਾ ਖੇਲ। ੨ ਚਾਰ ਨਰਦਾਂ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ. ਚੌਪੜ. ਦੇਖੋ, ਚਉਪੜ ਅਤੇ ਪੱਕੀ ਸਾਰੀ.

ਚਉਸੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਦੇਸੀ ਵਸਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਚਾਰ ਸੌ ਤੰਤੂ (ਤੰਦ) ਤਾਣੀ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਚਉਹਟਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਜੋ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਹੱਟਾਂ ਰੱਖਦਾ ਹੈ. ਚੌਕ। ੨ ਚੌਪੜ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਬਾਜ਼ਾਰ.

ਚਉਹਠ. ਦੇਖੋ, ਚਉਸਠਿ.

ਚਉਹਾਣ } **ਚਉਹਾਨ** } ਦੇਖੋ, ਚੌਹਾਨ.

ਚਉਕ. ਦੇਖੋ, ਚੌਕ। ੨ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗਹਿਣਾ, ਜੋ ਸਿਰ ਪੁਰ ਪਹਿਰੀਦਾ ਹੈ.

ਚਉਕਸ. ਦੇਖੋ, ਚੌਕਸ.

ਚਉਕਸਾਈ } **ਚਉਕਸੀ** } ਦੇਖੋ, ਚੌਕਸਾਈ ਅਤੇ ਚੌਕਸੀ.

ਚਉਕਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੌਕੜੀ. ਚਾਰ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ. ਚਾਰ ਦਾ ਇਕੱਠ. "ਜੁਗਨ ਕੀ ਚਉਕਰੀ ਫਿਰਾਏਈ ਫਿਰਤ ਹੈ." (ਅਕਾਲ) ੨ ਦੇਖੋ, ਚਉਕੜੀ.

ਚਉਕੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰ ਕੌਡੀਆਂ (ਕੌਡਾਂ) ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ. ਗੰਡਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਉਕੜ ਖਰਚਣਾ। ੩ ਚਾਰ ਤਾਰ (ਤੰਦਾਂ) ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਡੋਰਾ.

ਚਉਕੜ ਖਰਚਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚਾਰ ਕੌਡੀਆਂ ਖਰਚਣੀਆਂ. ਸ਼ਾਦੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇੱਕ ਰਸਮ, ਜੋ ਪੁਤ੍ਰ ਵਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ, ਲਾੜੀ ਦੇ ਘਰ ਜਾਕੇ ਲਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਇਨਾਮ ਆਦਿ ਦੇਣ ਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਕ ਦਾ ਨੰਮ੍ਰਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁੱਛ ਧਨ ਖ਼ਰਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ. "ਚਲ ਕਰ ਚਉਕੜ ਖਰਚਨ ਕਰੀਐ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਚਉਕੜਿ. ਚਾਰ ਕੌਡੀਆਂ ਤੋਂ. "ਚਉਕੜਿ ਮੁਲਿ ਅਣਾਇਆ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਜਨੇਊ ਚਾਰ ਕੌਡਾਂ ਤੋਂ ਮੁੱਲ ਮੰਗਵਾਇਆ. ਦੇਖੋ, ਚਉਕੜ.

ਚਉਕੜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੁਕੋਣੀ ਬੜੀ। ੨ ਚਾਰ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ (ਇਕੱਠ). ੩ ਚਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਟੋਲੀ. ਭਾਵ—ਮੰਡਲੀ. "ਦੁਸਟਚਉਕੜੀ ਸਦਾ ਕੂੜ ਕਮਾਵਹਿ." (ਸੋਰ ਮ: ੩) ੪ ਬੱਘੀ ਦੇ ਚਾਰ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ। ੫ ਚਾਰੇ ਯੁਗਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ. ਦੇਖੋ, ਯੁਗ। ੬ ਚਾਰੇ ਪੈਰ ਚੁੱਕਕੇ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਛਾਲ. ਮ੍ਰਿਗ ਦੀ ਚਉਕੜੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ੭ ਚਪਲੀ. ਪਥਲੀ. ਚਉਕੜੀ ਮਾਰਕੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਭਾਵ.

ਚਉਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰਕੋਣਾ (ਚੌਗੁੱਠਾ) ਵੇਹੜਾ ਅਥਵਾ ਪੱਥਰ ਆਦਿ ਦਾ ਟੁਕੜਾ। ੨ ਚਾਰ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ. ਚਾਰ ਦਾ ਟੋਲਾ। ੩ ਚਾਰ ਸੰਖ੍ਯਾ ਬੋਧਕ ਅੰਗ। ੪ ਰਸੋਈ ਦਾ ਚਾਰ ਕੋਣਾ ਮੰਡਲ (ਘੇਰਾ). "ਗੋਬਰੁ ਜੂਠਾ ਚਉਕਾ ਜੂਠਾ." (ਬਸੰ ਕਬੀਰ) ੫ ਰਸੋਈ ਦੇ ਥਾਂ ਪੁਰ ਕੀਤਾ ਲੇਪਨ. "ਦੇਕੈ ਚਉਕਾ ਕਢੀ ਕਾਰ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੬ ਚਾਰ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲਾ ਪਸ਼ੂ। ੭ ਦੋ ਉੱਪਰਲੇ ਅਤੇ ਦੋ ਹੇਠਲੇ ਦੰਦ. "ਚਿਬੁਕ ਚਾਰੁ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਛੂ ਚੌਕਾ ਚਮਕਾਵੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ).

ਚਉਕੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੌਕੀ. ਚਾਰ ਪਾਵਿਆਂ ਵਾਲਾ ਕੁਰਸੀ ਆਦਿ

ਆਸਨ. "ਚੰਦਨ ਚਉਕੀ ਚਾਰੁ ਡਸਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਚਾਰ ਪਹਿਰੇ ਦਾਰਾਂ ਦੀ ਟੋਲੀ. "ਚਉਕੀ ਚਉਗਿਰਦ ਹਮਾਰੇ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੩ ਚਾਰ ਰਾਗੀਆਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ. "ਗਾਵਤ ਚਉਕੀ ਸਬਦ ਪ੍ਰਕਾਸ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਚੌਕੀਆਂ। ੪ ਭਜਨਮੰਡਲੀ, ਜੋ ਪਰਿਕ੍ਰਮਾ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਸ਼ਬਦ ਗਾਵੇ.

ਚਉਕੈ. ਚੌਕੇ ਵਿੱਚ. "ਬਹਿ ਚਉਕੈ ਪਾਇਆ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਜਨੇਊ ਚਉਕੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠਕੇ ਪਹਿਰਿਆ.

ਚਉਖੰਨ. ਚਾਰ—ਖੰਡ. ਚਾਰ ਟੂਕ. "ਹਉ ਤਿਸੁ ਵਿਟਹੁ ਚਉਖੰਨੀਐ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੪) ਭਾਵ—ਮੈਂ. .ਕੁ ਰਬਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ੨ ਚਾਰ ਦਿਸ਼ਾ. "ਕੋਤਮਤਾ ਚਉਖੰਨੀਐ ਕੋਇ ਨ ਬੇਲੀ." (ਭਾਗੁ) ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਕੁਟੰਬੀ। ੩ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਹੱਥ. ਦੇਖੋ, ਚੌਰੰਗ ੩.

ਚਉਖੰਨੀਐ. ਦੇਖੋ, ਚਉਖੰਨ.

ਚਉਖੰਨੀਐ ਵੰਞਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚਾਰ ਟੂਕ ਹੋਣਾ. ਭਾਵ—.ਕੁ ਰਬਾਨ ਹੋਣਾ। ੨ ਚਾਰ ਪਾਸੇ ਫਿਰਨਾ. ਭਾਵ—ਵਾਰਨੇ ਹੋਣਾ.

ਚਉਗਣ } ਦੇਖੋ, ਚਉਗੁਣ.
ਚਉਗਨ }

ਚਉਗਾਨ. ਦੇਖੋ, ਚੌਗਾਨ.

ਚਉਗਿਰਦ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚਾਰੋਂ ਓਰ. ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ. ਚੁਫੇਰੇ. "ਚਉਕੀ ਚਉਗਿਰਦ ਹਮਾਰੇ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) "ਚਉਗਿਰਦ ਹਮਾਰੈ ਰਾਮਕਾਰ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਲੋਕਾਲੋਕ ਪਰਬਤ. ਦੇਖੋ, ਲੋਕਾਲੋਕ.

ਚਉਗਿਰਦੋਂ. ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ. ਚੁਫੇਰਿਓਂ. "ਧਾਏ ਰਾਖਸ ਰੋਹਲੇ ਚਉਗਿਰਦੋਂ ਭਾਰੇ." (ਚੰਡੀ ੩)

ਚਉਗੁਣ
ਚਉਗੁਨ } ਸੰ. ਚਤੁਰ੍ਗੁਣ. ਵਿ—ਚਾਰ ਗੁਣਾਂ. ਚਹਾਰ ਚੰਦ. ਦੇਖੋ,
ਚਉਘਰ } ਚਉਭੜ. "ਚੂਹੜ ਚਉਘੜ ਲਖਨਊ." (ਭਾਗੁ)
ਚਉਘੜ

ਚਉਚਕਿਆ. ਚਾਰ ਦਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ. ਚਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਉਕਸਿਆ. ਭਾਵ—ਦੁਸ੍ਟਮੰਡਲੀ ਕਰਕੇ ਭੜਕਾਇਆ ਹੋਇਆ. "ਸੇਖਾ! ਚਉਚਕਿਆ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰ)

ਚਉਭੜ. ਕੁੰਜਾਹੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਖਤ੍ਰੀ ਜਾਤਿ ਕਈਆਂ ਨੇ ਇਸੇ ਨੂੰ ਚਉਘੜ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. "ਚੰਦੂ ਚਉਭੜ ਸੇਵ ਕਮਾਈ." (ਭਾਗੁ) ਦੇਖੋ, ਚਉਘੜ.

ਚਉਣਾ. ਸੰਗਯਾ—ਚੌਪਾਏ ਪਸੂਆਂ ਦਾ ਟੋਲਾ. ਘਾਹ ਚਰ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਵੱਗ. "ਚਉਣੇ ਸੁਇਨਾ ਪਾਈਐ ਚੁਣਿ ਚੁਣਿ ਖਾਵੈ ਘਾਸੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੨ ਵਿ—ਚਤੁਰ ਗੁਣ. ਚੌਗੁਣਾ. ਚਹਾਰ ਚੰਦ.

ਚਉਣੀ. ਚਾਰ ਗੁਣੀ. ਦੇਖੋ, ਚੌਣੀ.

ਚਉਤਰਾ } ਫ਼ਾ. [illegible] ਸੰਗਯਾ—ਚੌਤਰਹ. ਚਬੂਤਰਾ. ਸੰ. ਚਤ੍ਵਰ.
ਚਉਤਾ } ਥੜਾ। ੨ ਕੋਤਵਾਲ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ. "ਸ਼ਾਹ ਚਉਤਰੇ ਜਾਇ ਜਤਾਈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੬੧) "ਝਗੜਾ ਕਰਦੇ ਚਉਤੈ ਆਯਾ." (ਭਾਗੁ)

ਚਉਤਾਰ. ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਤਾਲ। ੨ ਚਾਰ ਤਾਰ ਦਾ ਵਾਜਾ. ਤਾਨਪੂਰਾ. ਤੰਬੂਰਾ.

ਚਉਤਾਰਾ. ਸੰਗਯਾ—ਚਾਰ ਤਾਰ ਦਾ ਗੀਤ, ਅਥਵਾ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦਾ ਬੋਲ। ੨ ਰਬਾਬ, ਜਿਸ ਦੇ ਚਾਰ ਤਾਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ. ਅਥਵਾ ਚਾਰ ਤਾਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਾਜਾ। ੩ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਵਸਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਦੀ ਬੁਣਤੀ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਚਾਰ ਤੰਦਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਂਦੀਆਂ ਹਨ.

ਚਉਤੀ } ਸੰ. ਚਤੁਸ੍ਤ੍ਰਿੰਸ਼ਤ੍. ਤੀਹ ਉੱਪਰ ਚਾਰ—੩੪.
ਚਉਤੀਸ }

ਚਉਤੀਸ ਅਖਰ } ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਅਸਲ ਅੱਖਰ ੩੪:— ਅ ਇ ਉ,
ਚਉਤੀਸ ਅਛਰ } ਕ ਖ ਗ ਘ ਙ, ਚ ਛ ਜ ਝ ਞ, ਟ ਠ ਡ ਢ ਣ,[1] ਤ ਥ ਦ ਧ ਨ, ਪ ਫ ਬ ਭ ਮ, ਯ ਰ ਲ ਵ ਸ ਹ. ਬਾਕੀ ਜੋ ਅੱਖਰ ਹਨ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਹਨ. ਜੈਸੇ —ਕ ਸ ਤੋਂ ਕ੍ਸ਼, ਜ ਞ ਤੋਂ ਜ੍ਞ, ਤ ਰ ਤੋਂ ਤ੍ਰ ਆਦਿਕ. ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੀ ਸੱਸੇ ਦੇ ਤਿੰਨ ਰੂਪ ਹਨ.' "ਨਾਨਾ ਖਿਆਨ ਪੁਰਾਨ ਬੇਦ ਬਿਧਿ ਚਉਤੀਸ ਅਖਰ (ਅਛਰ) ਮਾਹੀ." (ਸੋਰ ਅਤੇ ਮਾਰੂ ਰਵਿਦਾਸ)

ਚਉਤੀਹ. ਦੇਖੋ, ਚਉਤੀ.

ਚਉਤੁਕਾ. ਸੰਗਯਾ—ਚਾਰ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਪਦ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ. ਹਰੇਕ ਚਾਰ ਤੁਕਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜਿਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਅੰਗ ਹੋਵੇ.

ਚਉਥ. ਸੰ. ਚਤੁਰ੍ਥੀ. ਸੰਗਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਅਤੇ ਅਨ੍ਹੇਰੇ ਪੱਖ ਦੀ ਚੌਥੀ ਤਿਥਿ. "ਚਉਥਹਿ ਚੰਚਲ ਮਨ ਕਉ ਗਹਹੁ." (ਗਉ ਥਿਤੀ ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਚੌਥ ੩.

ਚਉਥੜਾ } ਵਿ—ਚਤੁਰ੍ਥ. ਚੌਥਾ. ਚੌਥੀ. ਚਾਰਵਾਂ. "ਤ੍ਰੈਗੁਣ
ਚਉਥੜੀ } ਮਾਇਆਮੋਹੁ ਹੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਚਉਥਾਪਦ ਪਾਇ." (ਸ੍ਰੀ
ਚਉਥਾ } ਮ: ੩) "ਹਰਿ ਚਉਥੜੀ ਲਾਵ ਮਨਿ ਸਹਜੁ ਭਇਆ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਚਉਥਾ ਪਉੜਾ. ਦੇਖੋ, ਚੌਥਾ ਪੌੜਾ.

ਚਉਥਾਪਦ. ਸੰਗਯਾ—ਜਾਗ੍ਰਤ ਸ੍ਵਪਨ ਸੁਖੁਪਤਿ ਤੋਂ ਪਰੇ ਗ੍ਯਾਨਪਦ. ਤੁਰੀਯ (ਤੁਰੀਆ) ਅਵਸਥਾ. ਗ੍ਯਾਨ ਅਵਸਥਾ. "ਚਉਥੇ ਪਦ ਕਉ ਜੋ ਨਰੁ ਚੀਨੈ." (ਕੇਦਾ ਕਬੀਰ)

---

[1]ਕਈ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਅੱਖਰ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ, ਉਹ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਮਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਅਰ ਦੋ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣੇ ਅੱਖਰ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਅੱਖਰ ਨਹੀਂ. ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਚਉਤੀਸ ਅੱਖਰ ਇਹ ਹਨ. ਅ ਇ ਉ ਋, ਕ ਖ ਗ ਘ, ਚ ਛ ਜ ਝ, ਟ ਠ ਡ ਢ, ਤ ਥ ਦ ਧ ਨ, ਪ ਫ ਬ ਭ ਮ, ਯ ਰ ਲ ਵ ਸ਼ ਸ਼ ਸ ਹ. ਲ੍ਰਿ ਦਾ ਕੰਮ ਋ ਤੋਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲ੍ਰਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਆਦਿ ਭੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ. ਙ ਞ ਣ ਇਹ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢ ਨਹੀਂ ਵਰਤੀਦੇ. ਏ ਅ ਇ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਹੈ, ਐ ਅ ਏ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਹੈ, ਓ ਅ ਉ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਹੈ, ਔ ਅ ਓ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਹੈ, ਕ੍ਸ਼ ਕ ਸ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਹੈ, ਜ੍ਞ ਜ ਞ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਹੈ, ਤ੍ਰ ਤ ਰ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਹੈ. ਵੇਦਾਂ ਦਾ ੴ ਅੱਖਰ ਲੌਕਿਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ.

ਚਉਥਿ. ਚਤੁਰਥੀ. ਦੇਖੋ, ਚਉਥ. "ਚਉਥਿ ਉਪਾਏ ਚਾਰੇ ਬੇਦਾ." (ਬਿਲਾ ਥਿਤੀ ਮ: ੧)

ਚਉਥੀ. ਚਉਥਾ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ. "ਚਉਥੀ ਨੀਅਤਿ ਰਾਸਿ ਕਰ." (ਵਾਰ ਮਾਝ ਮ: ੧)

ਚਉਦਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਤੁਰਦੰਸ਼. ਚੌਦਾਂ. ਚਾਰ ਅਤੇ ਦਸ—੧੪.

ਚਉਦਸਿ. ਸੰ. ਚਤੁਰਦੰਸ਼ੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਅਤੇ ਅਨ੍ਹੇਰੇ ਪੱਖ ਦੀ ਚੌਦਵੀਂ ਤਿਥਿ. ਚੌਦੇਂ. "ਚਉਦਸਿ ਚਉਦਹ ਲੋਕ ਮਝਾਰਿ." (ਗਉ ਥਿਤੀ ਕਬੀਰ)

ਚਉਦਹ. ਚਤੁਰਦੰਸ਼. ਚੌਦਾਂ. "ਚਉਦਹ ਭਵਨ ਤੇਰੇ ਹਟਨਾਲੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩)

ਚਉਦਹ ਰਤਨ. ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਛੀਰ (ਖੀਰ) ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਰਿੜਕਕੇ ਕੱਢੇ ਚੌਦਾਂ ਉੱਤਮ ਪਦਾਰਥ. ਦੇਖੋ, ਰਤਨ ੪. "ਚਉਦਹ ਰਤਨ ਨਿਕਾਲਿਅਨੁ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩)

ਚਉਦਹ ਲੋਕ. ਦੇਖੋ, ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ.

ਚਉਦਹ ਵਿਦ੍ਯਾ. ਚਾਰ ਵੇਦ, ਛੀ ਵੇਦਾਂਗ, ਨ੍ਯਾਯ, ਮੀਮਾਂਸਾ, ਪੁਰਾਣ ਅਤੇ ਧਰਮਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਦਾਂ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ. ਦੇਖੋ, ਵਿਸ਼ਨੁ ਪੁਰਾਣ ਅੰਸ਼ ੩ ਅ: ੬ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਚਉਦਾਂ ਵਿਦ੍ਯਾ ਇਹ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ:—

"ਸ਼੍ਰੀ ਅੱਖਰ ਜਲਤਰਨ ਚਕਿਤਸਾ ਔਰ ਰਸਾਇਨ,
ਜੋਤਕ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਬੀਨ ਰਾਗ ਖਟ ਰਾਗਨਿ ਗਾਇਨ,
ਕੋਕਕਲਾ ਵ੍ਯਾਕਰਨ ਔਰ ਬਾਜੰਤ੍ਰ ਬਜਾਇਨ,
ਤੁਰਹਿ ਤੋਰ ਨਟ ਨ੍ਰਿੱਤ ਔਰ ਸਰ ਧਨੁਖ ਚਲਾਇਨ,
ਗ੍ਯਾਨ ਕਰਨ ਔ ਚਾਤੁਰੀ ਏਤ ਨਾਮ ਵਿਦ੍ਯਾ ਵਰੇ,
ਏਹ ਚਤੁਰਦਸ ਜਗਤ ਮੇ ਚਤੁਰ ਸਮਝ ਮਨ ਮੇ ਧਰੇ."
(ਜਸਭਾਮ)

ਦੇਖੋ, ਅਠਾਰਹਿ ਵਿਦ੍ਯਾ ਅਤੇ ਵਿਦ੍ਯਾ ਸ਼ਬਦ.

ਚਉਦਹਿ. ਦੇਖੋ, ਚਉਦਹ। ੨ ਚਤੁਰਦੰਸ਼ੀ. ਚੌਦੇਂ ਤਿਥਿ. "ਚਉਦਹਿ ਚਾਰਿ ਕੁੰਟ ਪ੍ਰਭ ਆਪਿ." (ਗਉ ਥਿਤੀ ਮ: ੫)

ਚਉਦਣੋਚਕ. ਚਤੁਰਦੰਸ਼ ਚਕ੍ਰ (ਮੰਡਲ). ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ. "ਚੱਚਕ ਚਉਦਣੋਚਕੰ." (ਰਾਮਾਵ) ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ ਚਕਿਤ (ਹੈਰਾਨ) ਹੋ ਗਏ। ੨ ਚੌਦਵਾਂ (ਚਤੁਰਦੰਸ਼ਮ) ਲੋਕ.

ਚਉਦਾ. ਕਥਨ ਕਰਦਾ. ਬੋਲਦਾ. ਦੇਖੋ, ਚਉ ਅਤੇ ਚਵਣੁ. "ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਮੁਖਿ ਚਉਦਾ ਜੀਉ." (ਮਾਝ ਮ: ੪) ੨ ਦੇਖੋ, ਚਉਦਹ.

ਚਉਦਾਂ. ਦੇਖੋ, ਚਉਦਹ.

ਚਉਦਿਆ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਉੱਚਾਰਣ ਕਰਦਿਆਂ. "ਆਸ ਪੂਰੀ ਹਰਿ ਚਉਦਿਆ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੪) ਦੇਖੋ, ਚਵਣੁ.

ਚਉਦੋ. ਵਿ—ਚਵਣੁ (ਉੱਚਰਾਣ) ਯੋਗ੍ਯ. ਕਥਨੀਯ. "ਚਉਦੋ ਮੁਖਿ ਅਲਾਇ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਉੱਚਾਰਣ ਕਰਦਾ.

ਚਉਂਧ, ਚਉਂਧਨਾ } ਦੇਖੋ, ਚੌਂਧ ਅਤੇ ਚੌਂਧਨਾ.

ਚਉਧਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਉ ਧਾਰਣ ਵਾਲਾ. ਹਲਧਰ. ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ। ੨ ਸੰ. ਚਤੁਰ੍ਧੁਰੀਣ—ਚਤੁਰ੍ਧੁਰੀਣ. ਚਾਰ ਆਦਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁਖੀਆ. "ਚਉਧਰੀ ਰਾਉ ਸਦਾਈਐ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧) ੩ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨੰਬਰਦਾਰ. ਪੰਚ. ਪੈਂਚ.

ਚਉਧਰੀ ਦਾ ਘਰ. ਰਿਆਸਤ ਨਾਭੇ ਦਾ ਰਾਜਵੰਸ਼. ਬਾਬਾ ਤਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਾਬੇ ਫੂਲ ਦਾ ਵੱਡਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਚਉਧਰ ਪਦਵੀ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਸੀ. ਤਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਸ਼ਾਖ ਨਾਭਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਚਉਧਰੀ ਦਾ ਘਰ ਸਦਦੇ ਹਨ.

ਚਉਂਧਿਤ. ਦੇਖੋ, ਚੌਂਧਨਾ.

ਚਉਪ. ਦੇਖੋ, ਚੋਪ.

ਚਉਪਈ. ਦੇਖੋ, ਚੌਪਈ.

ਚਉਪਦਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਤੁਸ੍ਪਦਾ. ਚਾਰ ਪਦਾਂ ਵਾਲਾ ਛੰਦ. ਉਹ ਸ਼ਬਦ, ਜਿਸਦੇ ਚਾਰ ਪਦ ਹੋਣ. ਦੇਖੋ, ਰਾਗ ਗੂਜਰੀ ਵਿੱਚ—"ਕਿਰਿਆ ਚਾਰ ਕਰਹਿ ਖਟ ਕਰਮਾ"—ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸ਼ਬਦ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚੌਪਦ ੨.

ਚਉਪਦਾ ਦੁਪਦਾ. ਦੋ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਤੇ ਅੰਗ ਵਾਲਾ ਉਹ ਸ਼ਬਦ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਦੋ ਪਦੇ ਹੋਣ, ਅਰਥਾਤ ਦੋ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਪਦ.

ਚਉਪਰ, ਚਉਪੜ, ਚਉਪੜਿ } ਸੰ. ਚਤੁਸ਼੍ਪਟ—ਚਤੁਸ੍ਪਟ. ਚਾਰ ਪਾਟ ਦਾ ਵਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਉਸ ਉੱਪਰ ਖੇਡਣ ਦਾ ਖੇਡ. "ਹਉਮੈ ਚਉਪੜਿ ਖੇਲਣਾ ਝੂਠੇ ਅਹੰਕਾਰਾ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) "ਕਰਮ ਧਰਮ ਤੁਮ ਚਉਪੜਿ ਸਾਜਹੁ, ਸਤੁ ਕਰਹੁ ਤੁਮ ਸਾਰੀ." (ਬਸੰ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਚਉਸਰ ਅਤੇ ਪੱਕੀ ਸਾਰੀ.

ਚਉਪਾਈ. ਦੇਖੋ, ਚੌਪਈ। ੨ ਚਾਰਪਾਈ. ਮੰਜੀ। ੩ ਵਿ—ਚਾਰ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲੀ. "ਖਾਟ ਮਾਗਉ ਚਉਪਾਈ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ) ਪਾਵੇ ਬਿਨਾ ਤਖ਼ਤੇ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਖਾਟ ਹੈ.

ਚਉਬਾਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਬਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਉੱਪਰਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦਾ ਘਰ. "ਚਾਰਿ ਕੁੰਟ ਚਉਬਾਰਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੧)

ਚਉਬਾਰੇ. ਚਉਬਾਰਾ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. "ਸੇ ਅਸਥਲ ਸੋਇਨਚਉਬਾਰੇ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) ਸੋਨੇ ਦੇ ਚੌਬਾਰੇ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚੁਫੇਰੇ. ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ. "ਪਵਨ ਕੋਟਿ ਚਉਬਾਰੇ ਫਿਰਹਿ." (ਭੈਰ ਅ: ਕਬੀਰ) ੩ ਚਉਬਾਰੇ ਵਿੱਚ. ਚਉਬਾਰੇ ਤੇ.

ਚਉਬੀਸ, ਚਉਬੀਹ } ਦੇਖੋ, ਚੌਬੀਸ.

ਚਉਬੋਲਾ. ਇੱਕ ਛੰਦ, ਜਿਸ ਦਾ ਲੱਛਣ ਹੈ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੧੫ ਮਾਤ੍ਰਾ, ਅੰਤ ਲਘੁ ਗੁਰੁ. ਇਹ ਚੌਪਈ ਦਾ ਹੀ ਇੱਕ ਰੂਪ ਹੈ। ੨ ਕਿਸੇ ਜਾਤਿ ਦਾ ਛੰਦ, ਜਿਸ ਦੇ ਤੁਕਾਂਤ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਹੋਣ. ਚਾਰ ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਵੱਖਰੇ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਇਹ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਰਾਮਾਵਤਾਰ ਵਿੱਚ ਸਵੈਯੇ ਦੀ ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਚਉਬੋਲਾ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਯਥਾ:—

ਸ੍ਰੀ ਰਘੁਰਾਜ ਸਰਾਸਨ ਲੈ

ਰਿਸ ਠਾਨ ਘਨੀ ਰਨ ਬਾਨ ਪ੍ਰਹਾਰੇ,
ਬੀਰਨ ਮਾਰ ਦੁਸਾਰ ਗਏ ਸਰ
ਅੰਬਰ ਤੇ ਬਰਸੇ ਜਨੁ ਓਰੇ,
ਬਾਜਿ ਗਜੀ ਰਥ ਸਾਜ ਗਿਰੇ ਧਰ
ਪੱਤਿ ਅਨੇਕ ਸੁ ਕੌਨ ਗਨਾਵੈ,
ਫਾਗੁਨ ਪੌਨ ਪ੍ਰਚੰਡ ਬਹੇ
ਬਨਪਤ੍ਰਿਨ ਕੇ ਮਨੁ ਪਤ੍ਰ ਉਡਾਨੇ.

੩ ਸੰਗੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਚਤੁਰੰਗ (ਚੌਰੰਗ) ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਚਉਬੋਲਾ ਹੈ. ਜਿਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਾਧਾਰਣ ਗੀਤ, ਸਰਗਮ, ਤਰਾਨਾ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੇ ਬੋਲ ਹੋਣ, ਉਹ ਚਤੁਰੰਗ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਵ੍ਰਿੰਦਾਬਨੀ ਸਾਰੰਗ[1] ਦਾ ਚਤੁਰੰਗ[2]:—

"ਚਤੁਰੰਗ ਗੁਨੀਅਨ ਮਿਲਿ ਗਾਈਏ ਬਜਾਈਏ ਰਿਝਾਈਏ। ਗੁਨੀਅਨ ਕੇ ਆਗੇ ਲੈ ਕੇ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰ ਦਿਖਾਈਏ.

ਨ ਸ ਰ ਮ ਰ ਮ ਪ ਧ, ਪ ਮ ਰ ਮ ਰ ਸ ਨ ਸ

ਦਿਰ ਦਿਰ ਤਾ ਨਾ ਨਾ ਦਿਰ ਤਾ ਨਾ, ਨਾ ਤਾ ਰੇ ਨਾ ਤੋਮ ਤਾਨਾ.

ਧਿਰ ਧਿਰ ਧੁਮ ਕਿਟ ਤਕ੍ਰਾਨ ਧਾ, ਤਕ੍ਰਾਨ ਧਾ ਧੁਮ ਕਿਟ ਤਕ੍ਰਾਨ ਧਾ ਧਾ."

੪ ਜਿਸ ਛੰਦ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਭਾਸਾ (ਬੋਲੀਆਂ) ਹੋਣ ਉਹ ਭੀ "ਚਉਬੋਲਾ" ਹੈ. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਉਦਾਹਰਣ ਵਿੱਚ ਵ੍ਰਿਜਭਾਸਾ, ਮੁਲਤਾਨੀ, ਡਿੰਗਲ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ:—

ਗਾਜੇ ਮਹਾਂ ਸੂਰ ਘੁੰਮੀ ਰਣੰ ਹੂਰ
ਭੂਮੀ ਨਭੰ ਪੂਰ ਬੇਖੰ ਅਨੂਪੰ,
ਵਲੇ ਵਲੀ ਸਾਂਈਂ ਜੀਵੀਂ ਜੁਗਾਂ ਤਾਈਂ
ਤੈਂਡੇ ਘੋਲੀ ਜਾਈਂ ਅਲਾਵੀ ਤ ਐਸੇ,
ਲਗੋਂ ਲਾਰ ਥਾਨੇ ਬਰੋ ਰਾਜ ਮ੍ਹਾਨੇ
ਕਹੋਂ ਔਰ ਕਾਂਨੇ ਹਠੀ ਛਾਡ ਥੇਸੋਂ,
ਬਰੋ ਆਨ ਮੋਕੋ ਭਜੋਂ ਆਜ ਤੋਕੋ
ਚਲੋ ਦੇਵਲੋਕੋ ਤਜੋ ਬੇਗ ਲੰਕਾ.

(ਰਾਮਾਵ)

੫ ਉਹ ਛੰਦ ਭੀ ਚਉਬੋਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਚੌਥੇ ਪਦ ਦੇ ਆਦਿ ਸੰਬੋਧਕ ਪਦ ਹੋਵੇ, ਦੇਖੋ, ਅੜਿੱਲ ਦਾ ਭੇਦ ੪। ੬ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਚਾਰ[3] ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਪਰਥਾਇ ਬੋਲ (ਵਚਨ) ਜਿਸ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੀ "ਚਉਬੋਲਾ" ਸੰਗਯਾ ਹੈ, ਚਾਹੋ ਛੰਦ ਇਸ ਦਾ ਦੋਹਾ ਹੈ, ਯਥਾ:—

ਮੂਸਨ ਮਸਕਰ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਰਹੀ ਜੁ ਅੰਬਰਿ ਛਾਇ,
ਬੀਧੇ ਬਾਂਧੇ ਕਮਲ ਮਹਿ ਭਵਰ ਰਹੇ ਲਪਟਾਇ.

(ਚਉਬੋਲੇ ਮ: ੫)

੭ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਤ ਵਿੱਚ "ਤਾਟੰਕ" ਛੰਦ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਚਉਬੋਲਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਤਾਟੰਕ। ੮ ਅਨੇਕ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਦੋ ਚਰਣ ਦਾ ਚਉਬੋਲਾ ਛੰਦ ਮੰਨਿਆ ਹੈ. ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੩੦ ਮਾਤ੍ਰਾ. ਪਹਿਲਾ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ੧੬ ਪੁਰ, ਦੂਜਾ ੧੪ ਪੁਰ, ਅੰਤ ਲਘੁ ਗੁਰੁ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸਜਾਇ ਧਯਾਯ ਜਗਦੀਸ਼੍ਵਰ,
ਸੂਰਵੀਰਤਾ ਚਿੱਤ ਧਰੋ,
ਆਲਸ ਕਾਇਰਤਾ ਕੰਜੂਸੀ,
ਕਦੀ ਨ ਇਨ ਕਾ ਸੰਗ ਕਰੋ.

ਚਉਮੁਖ. ਸੰਗਯਾ—ਚਤੁਰਮੁਖ. ਚਾਰ ਮੂਹਾਂ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮਾ। ੨ ਵਿ—ਚਾਰਮੂਹਾਂ. "ਚਉਮੁਖ ਦੀਵਾ ਜੋਤਿ ਦੁਆਰ." (ਰਾਮ ਬੇਣੀ) ਭਾਵ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਆਤਮਪ੍ਰਕਾਸ਼.

ਚਉਰ. ਦੇਖੋ, ਚਾਮਰ. ਦੇਖੋ, ਚਉਰਢੁਲ। ੨ ਦਿਸ਼ਾ. ਓਰ. ਤਰਫ. "ਸਭਨਾਂ ਚਉਰਾਂ ਵਿਖੇ ਆਸਣ ਥਾਪੇ." (ਮਗੋ)

ਚਉਰਢੂਲ. ਸੰਗਯਾ—ਚੌਰ (ਚਾਮਰ) ਦਾ ਫੇਰਨ (ਫਿਰਣਾ). ਚੌਰ ਫੇਰਣ ਦਾ ਭਾਵ. "ਚਉਰਢੂਲ ਜਾਂਚੈ ਹੈ ਪਵਣੁ." (ਮਲਾ ਨਾਮਦੇਵ)

ਚਉਰਾਸੀ, ਚਉਰਾਸੀਹ } ਸੰ. ਚਤੁਰਸ਼ੀਤਿ. ਸੰਗਯਾ—ਚੌਰਾਸੀ. ਚਾਰ ਅਤੇ ਅੱਸੀ ੮੪। ੨ ਭਾਵ ਆਵਾਗਮਨ. ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਯੋਨਿ ਦਾ ਗੇੜਾ.

ਚਉਰਾਸੀਹ ਸਿਧ. ਦੇਖੋ, ਚੌਰਾਸੀ ਸਿੱਧ. "ਸਿਧ ਚਉਰਾਸੀਹ ਮਾਇਆ ਮਹਿ ਖੇਲਾ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ)

ਚਉਰਾਸੀਹ ਨਰਕ. ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਯੋਨਿ, ਜੋ ਮਹਾਂ ਦੁਖਦਾਈ ਨਰਕ ਰੂਪ ਹੈ. "ਚਉਰਾਸੀਹ ਨਰਕ ਸਾਕਤ ਭੋਗਾਈਐ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਨਰਕ.

ਚਉਰਾਸੀਹ ਲਖ ਜੋਨਿ. ਦੇਖੋ, ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਯੋਨਿ.

ਚਉਰਾਹਾ. ਸੰਗਯਾ—ਉਹ ਅਸਥਾਨ, ਜਿੱਥੇ ਚਾਰ ਰਾਹ (ਰਸਤੇ) ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ. ਚਤੁਸ੍ਪਥ.

ਚਉਰਾਨਵੇ. ਚਤੁਰਨੰਵਤਿ. ਨੱਵੇ ਉੱਪਰ ਚਾਰ—੯੪.

ਚਉਵਾਇਆ. ਵਿ—ਚਾਰ ਦਾ ਬਜਾਇਆ. ਭਾਵ—ਆਪਣੀ ਅ਼ਕ਼ਲ ਤੋਂ ਖ਼ਾਰਿਜ ਅਤੇ ਚਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਾਜੇ ਵਾਂਙ ਬਜਾਉਣ ਤੋਂ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ. "ਸੇਖਾ! ਚਉਚਕਿਆ ਚਉਵਾਇਆ!" (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰ) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ. ਚੁਫੇਰੇ. "ਪਉਣ ਫਿਰੈ ਚਉਵਾਇਆ." (ਭਾਗੁ)

ਚਉਵੀਹ. ਦੇਖੋ, ਚੌਬੀਸ.

ਚਉੜ. ਸੰਗਯਾ—ਲਾਡ। ੨ ਖੇਲ. ਕ੍ਰੀੜਾ. ਦੇਖੋ, ਚੁੜ ਧਾ। ੩ ਰੜਾ.

---

[1] ਇਹ ਔੜਵ ਸਾੜਵ ਰਾਗ ਹੈ. ਰਿਸਭ ਵਾਦੀ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਸੰਵਾਦੀ ਹੈ. ਗਾਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਦਿਨ ਦਾ ਤੀਜਾ ਪਹਿਰ ਹੈ.
ਆਰੋਹੀ—ਸ ਰ ਮ ਪ ਨ ਸ.
ਅਵਰੋਹੀ—ਸ ਨ ਧ ਪ ਮ ਰ ਸ.

[2] ਚਤੁਰੰਗ ਦੇ ਬੋਲ ਗਵੈਯੇ ਤਾਲ ਸੁਰ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਕੇ ਜੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਿੰਗਲ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਘੱਟ ਧਯਾਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ.

[3] ਸੰਮਨ, ਮੂਸਨ, ਜਮਾਲ, ਪਤੰਗ.

ਰੌੜ. ਮੈਦਾਨ. ਜਿਵੇਂ—ਉਸ ਨੇ ਝੁੱਗਾ ਚਉੜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਭਾਵ—ਮਕਾਨ ਦਾ ਥੇਹ (ਰੜਾ) ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ੪ ਦੇਖੋ, ਚੌੜ ੨। ੫ ਤਬਾਹੀ. ਬਰਬਾਦੀ. ਜਿਵੇਂ—ਉਸ ਨੇ ਚਉੜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ. (ਲੋਕੋ)

ਚਉੜਚਪੱਟ. ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਸਫਾਈ. ਭਾਵ—ਸਰਵਨਾਸ਼. ਪੂਰੀ ਤਬਾਹੀ. ਦੇਖੋ, ਚੌੜ ਚਪੱਟ.

ਚਉੜਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਰੜੇ. ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ. "ਰੇ ਨਰ, ਨਾਵ ਚਉੜਿ ਕਤ ਬੋੜੀ?" (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਚਉੜੂ. ਵਿ—ਰੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਭਾਵ—ਆਬਾਦ ਥਾਂ ਨੂੰ ਥੇਹ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਤਬਾਹ ਕਰਤਾ। ੨ ਲਾਡਲਾ। ੩ ਇੱਲਤੀ.

ਚਊ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਲ ਦਾ ਉਹ ਭਾਗ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲੋਹੇ ਦਾ ਫਾਲਾ ਜੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਪਾੜਦਾ ਹੈ.

ਚਊਣ, ਚਊਣਾ, ਚਊਣੀ, ਚਊਨ, ਚਊਨਾ, ਚਊਨੀ } ਵਿ—ਚਤੁਰਗੁਣ. ਚੌਗੁਣਾ. ਚਹਾਰਚੰਦ. ਚੌਗੁਣੀ. ਚਹਾਰ ਗੁਨੀ. "ਦੂਣ ਚਊਣੀ ਦੇ ਵਡਿਆਈ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) "ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਦੂਨ ਚਊਨ ਵਿਸਾਲਾ." (ਨਾਪ੍ਰ).

ਚਈਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਉ. ਉਮੰਗ। ੨ ਚਾਹ. ਇੱਛਾ. ਰੁਚੀ. "ਪ੍ਰਭੁ ਦੇਖਨ ਕੋ ਬਹੁਤ ਮਨਿ ਚਈਆ" (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੪) ੩ ਦੇਖੋ, ਚੈਯਾ। ੪ ਵਿ—ਚਾਉਵਾਲਾ. ਉਤਸਾਹੀ.

ਚਸ. ਸੰ. ਚਸ਼੍—ਚਸ੍. ਧਾ—ਮਾਰ ਸੁੱਟਣਾ, ਦੁੱਖ ਦੇਣਾ, ਖਾਣਾ.

ਚਸਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੀਸ. ਕਰਕ. ਚੁਭਵੀਂ ਪੀੜ। ੨ ਸੰ. ਚਸਕ. ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ। ੩ ਸ਼ਹਦ. ਮਧੁ.

ਚਸਕਾ, ਚਸਕਾਰ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦੀ ਵਾਦੀ। ੨ ਰਸਨਾ ਦੇ ਸਵਾਦ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲਤਾ। ਦੇਖੋ, ਚਸ ਧਾ ਅਤੇ ਚਸਕ ੨.

ਚਸਪਾਂ. ਫ਼ਾ چسپاں ਵਿ—ਚਿਮਟਿਆ (ਚਿਪਕਿਆ) ਹੋਇਆ। ੨ ਤੁੱਲ. ਸਮਾਨ. ਢੁੱਕਵਾਂ.

ਚਸਪੀਦਨ. ਫ਼ਾ چسپیدن ਕ੍ਰਿ—ਚਿਪਕਾਉਣਾ. ਚਮੋੜਨਾ.

ਚਸ਼ਮ. ਫ਼ਾ چشم ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਕ੍ਸ਼ੁ. ਨੇਤ੍ਰ. ਅੱਖ। ੨ ਨਜ਼ਰ. ਨਿਗਾਹ. ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ.

ਚਸ਼ਮਦੀਦ. ਫ਼ਾ چشم دید ਵਿ—ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਿਆ. "ਬੰਦੇ! ਚਸਮਦੀਦੰ ਫਨਾਇ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੫)

ਚਸ਼ਮਨੁਮਾਈ. ਫ਼ਾ چشم نمائی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅੱਖ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਕੋਪਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ ਨਾਲ ਤੱਕਣਾ.

ਚਸ਼ਮਪੋਸ਼ੀ. ਫ਼ਾ چشم پوشی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਪਰਾਧ ਛਮਾ (ਖਿਮਾ) ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਦੇਖਕੇ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਚਸ਼ਮਾ. ਫ਼ਾ چشمہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੂਰਜ। ੨ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੋਤ. ਉਮਾਹੂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਚੋਹਾ। ੩ ਸੂਈ ਦਾ ਨੱਕਾ। ੪ ਐਨਕ. "ਲਾਇ ਚਸਮੇ ਜਹ ਤਹਾ ਮਉਜੂਦ." (ਤਿਲੰ ਕਬੀਰ) ਗ੍ਯਾਨ ਅਤੇ ਵਿਵੇਕਰੂਪ ਚਸ਼ਮਾ.

ਚਸ਼ਮਾਏ ਕੌਸਰ. ਫ਼ਾ چشمۂ کوثر ਚਸ਼ਮਾਏਕੌਸਰ. ਬਹਿਸ਼੍ਤ ਦੀ ਇੱਕ ਨਦੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਰੰਗ ਦੁੱਧ ਤੋਂ ਚਿੱਟਾ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਤੋਂ ਮਿੱਠਾ ਹੈ.

ਚਸ਼ਮਾਸਾਹਿਬ. ਦੇਖੋ, ਚੌਹਾ ਸਾਹਿਬ ੨ ਅਤੇ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ (੬).

ਚਸਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲਪ੍ਰਮਾਣ. "ਸੇਵ ਕਰੀ ਪਲ ਚਸਾ ਨ ਵਿਛੁੜਾ." (ਮਾਝ ਮ: ੫)

ਚਸਿਆ. ਚਸਾ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. "ਵਿਸੁਏ ਚਸਿਆ ਘੜੀਆ ਪਹਰਾ ਥਿਤੀ ਵਾਰੀ ਮਾਹੁ ਹੋਆ." (ਸੋਹਿਲਾ) ੨ ਚਸਿਆਂ ਨਾਲ.

ਚਸ਼ੀਦਹ. ਫ਼ਾ چشیدہ ਚੱਖਿਆ. ਖਾਧਾ.

ਚਸ਼ੀਦਨ. ਫ਼ਾ چشیدن ਕ੍ਰਿ—ਚੱਖਣਾ. ਦੇਖੋ, ਚਸ ਧਾ.

ਚਸੂਆ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚਸਾਮਾਤ੍ਰ. ਚਸਾਭਰ. "ਉਸ ਤੇ ਘਟੈ ਨਹੀ ਰੁਚਿ ਚਸੂਆ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਚਹ. ਸੰ. ਚਹ੍. ਧਾ—ਠਗਣਾ, ਹੰਕਾਰੀ ਹੋਣਾ, ਪੀਹਣਾ.

ਚਹਚਹਾ. ਵਿ—ਮਨਭਾਉਂਦਾ. ਪਸੰਦ। ੨ ਸ਼ੋਖ਼.

ਚਹਬੱਚਾ. ਫ਼ਾ چہ بچہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਹਬੱਚਾ. ਹੌਜ਼. ਕੁੰਡ. "ਚਹਬੱਚਾ ਮੇ ਨ੍ਹਾਨ ਸਿਧਾਰੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੬੬)

ਚਹਮਚ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ. ਖ਼ੁਸ਼ੀ. "ਗੁਰਮੁਖ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਚਹਮੱਚੇ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਭੀੜ ਭੜੱਕਾ.

ਚਹਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਤਸਵ. ਚਾਉ. ਆਨੰਦ। ੨ ਗਾਰਾ. ਚਿੱਕੜ.

ਚਹਲਕ਼ਦਮੀ. ਦੇਖੋ, ਚਿਹਲਕ਼ਦਮੀ.

ਚਹਲਪਹਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੌਨਕ਼। ੨ ਧੂੰਮਧਾਮ.

ਚਹਲਾ. ਦੇਖੋ, ਚਲ੍ਹਾ.

ਚਹਾ. ਵਿ—ਚਾਹਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਪੰਛੀ. Snipe.

ਚਹਾਰ. ਫ਼ਾ چہار ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰ. ਸੰ. ਚਤ੍ਵਾਰ੍.

ਚਹਾਰਮ. ਫ਼ਾ چہارم ਵਿ—ਚੌਥਾ.

ਚਹਾਰਮੀ. ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪੈਦਾਵਰ ਤੋਂ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ. ਚੌਥਦਾਰ. ਦੇਖੋ, ਚੌਥ ੩.

ਚਹਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਾਗ਼. ਧੱਬਾ. "ਤਨ ਕੋ ਚਹਿ ਨਹਿ ਲਾਗਨ ਪਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚਾਹਕੇ. ਲੋੜ ਕੇ.

ਚਹਿਕਨਾ. ਦੇਖੋ, ਚੁਹਕਾਰ.

ਚਹੁ. ਦੇਖੋ, ਚਹਿ। ੨ ਚਹਾਰ. ਚਾਰ. "ਚਹੁ ਛਿਅ ਮਹਿ ਸੰਨਿਆਸੀ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੧) ਦਸ ਫ਼ਿਰਕ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੰਨ੍ਯਾਸੀ. ਦੇਖੋ, ਦਸ ਨਾਮ ਸੰਨ੍ਯਾਸੀ. "ਸੇਈ ਸੁਖੀਏ ਚਹੁਜਗੀ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) ੩ ਚਾਰ ਨੂੰ. ਚਾਰ ਨੇ. "ਅਸਟਦਸੀ ਚਹੁ ਭੇਦ ਨ ਪਾਇਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)

ਚਹੂੰ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚਾਰੋਂ. ਚਾਰੇ.

ਚਹੁ ਉਮਾਹਾ ਹੋਇ. (ਵਾਰ ਮਲਾ ਮ: ੧) ਨਾਗਾਂ, ਮਿਰਗਾਂ, ਮੱਛੀਆਂ, ਰਸੀਆਂ.

ਚਹੁਕੁੰਡੀ. ਚਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ. ਚਤੁਰ ਕੂਟ ਮੇ. "ਜਿਨਿ ਜਨਿ

ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝਿਆ ਸੁ ਚਹੁਕੁੰਡੀ ਜਾਪੈ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਚਹੁਚਕ. ਸੰ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚਾਰੋਂ ਓਰ. ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ. "ਚਹੁਚਕੀ ਕੀਅਨੁ ਲੋਆ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩)

ਚਹੁਛਿਅ. ਦਸ. ਦੇਖੋ, ਚਹੁ ੨.

ਚਹੁਬਦਨ ਕੋ ਜਾਨ. ਚਾਰ ਵਦਨ (ਮੁਖ) ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਉਸ ਦਾ ਯਾਨ (ਸਵਾਰੀ) ਹੰਸ. "ਚਹੁਬਦਨ ਕੋ ਜਾਨ ਹੈ." (ਜਾਪੁ)

ਚਹੁ ਵੇਛੋੜਾ ਹੋਇ. (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ਗਾਈ-ਪੁੱਤਾਂ, ਨਿਰਧਨਾ, ਪੰਥੀ, ਚਾਕਰ.

ਵਰਖਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬੈਲ ਜੋਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਵੱਗ ਤੋਂ ਵਿਛੁੜਦੇ ਹਨ. ਕੰਗਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਅਥਵਾ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਿਦੇਸ਼ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਰਾਹੀ ਮਿਲਕੇ (ਸੜਕਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਣ) ਚਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਠਿਕਾਣੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਬਰਸਾਤ ਵਿੱਚ ਮੁਹਿੰਮ ਬੰਦ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਛੁੱਟੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ, ਇਸ ਲਈ ਛਾਵਨੀ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਸਨ.

ਚਹੂੰ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚਾਰੋਂ. ਚਾਰੇ.

ਚਹੂਘਾ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚਾਰੋਂ ਓਰ. ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ.

ਚਹੂਚਕ, ਚਹੂੰਚਕ } ਦੇਖੋ, ਚਹੁਚਕ.

ਚਹੇੜੂ. ਦੇਖੋ, ਛਹੇੜੂ.

ਚਹੋਰਾ, ਚਹੋੜਾ } ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਧਾਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਚਾਵਲ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਚਕ. ਸੰ. ਥਕ੍. ਧਾ—ਚਮਕਣਾ, ਹਟਾਉਣਾ (ਨਿਵਾਰਨ ਕਰਨਾ), ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਣਾ। ੨ ਸੰ. ਚਕ੍ਰ. ਸੰਗਯਾ—ਦਿਸ਼ਾ. "ਚਕ੍ਰ ਬਕ੍ਰ ਫਿਰੈ ਚਤੁਰ ਚਕ." (ਜਾਪੁ) ੩ ਰਥ ਦਾ ਪਹੀਆ. "ਰਥ ਕੇ ਚਕ ਕਾਟਗਿਰਾਏ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੪ ਕੁੰਭਕਾਰ (ਕੁੰਭਾਰ) ਦਾ ਚਕ੍ਰ. "ਕੋਲੂ ਚਰਖਾ ਚਕੀ ਚਕੁ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) "ਚਕੁ ਕੁਮਿਆਰ ਭਵਾਇਆ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੫ ਖੂਹ ਦਾ ਚਕ੍ਰ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਮਣ ਦੀ ਚਿਣਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. "ਪੁਨ ਕਾਸਟ ਕੋ ਚਕ ਘਰਵਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੬ ਵਿ—ਚਕਿਤ. ਹੈਰਾਨ. "ਲਗਜੋ ਭਾਲ ਮੇ ਰਹਯੋ ਚਕ." (ਰਾਮਾਵ) ੭ ਦੇਖੋ, ਚੱਕ.

ਚਕਈ. ਸੰਗਯਾ—ਛੋਟਾ ਚਕ੍ਰ. ਚਕਰੀ. "ਕਰਤੇ ਚਕਈ ਮਨੋ ਛੁਟਚਲੀ ਹੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਦੇਖੋ, ਚਕਹੀ। ੩ ਸੰ. ਚਕ੍ਰਵਾਕੀ. ਚਕਵੀ. "ਚਕਈ ਜਉ ਨਿਸਿ ਬੀਛੁਰੈ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਸੁਰਖਾਬ ਅਤੇ ਚਕਵਾ.

ਚਕਹੀ. ਸੰਗਯਾ—ਚਕ੍ਰਿਕਾ. ਲਾਟੂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਚਕਰੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਡੋਰਾ ਲਪੇਟਕੇ ਹੱਥ ਤੋਂ ਛੱਡੀਦਾ ਹੈ ਅਰ ਉਹ ਚਕ੍ਰ ਖਾਕੇ ਫੇਰ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. "ਚਕਹੀ ਜਨੁ ਆਵਤ ਹੈ ਕਰ ਮੇ ਫਿਰ ਧਾਏ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਚਕਚਉਂਧ. ਦੇਖੋ, ਚਕਚੌਂਧ.

ਚਕਚੂੰਧਰ. ਦੇਖੋ, ਚਚੂੰਧਰ.

ਚਕਚੂਰ. ਸੰਗਯਾ—ਚਕ੍ਰ (ਚੱਕੀ) ਵਿੱਚ ਪੀਠਾ ਚੂਰਣ (ਆਟਾ) ੨ ਆਟੇ ਵਾਂਙ ਪੀਠੀ ਵਸਤੁ. "ਮਾਰ ਕੈ ਧੂਰ ਕਿਯੇ ਚਕਚੂਰ." (ਚੰਡੀ ੧)

ਚਕਚੌਂਧ. ਸੰਗਯਾ—ਅਜੇਹੀ ਚਮਕ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਨੇਤ੍ਰ ਚੁੰਧਿਆ ਜਾਣ. ਦੇਖੋ, ਚਕ ਧਾ। ੨ ਵਿ—ਚਕਿਤਾਂਧ. ਹੈਰਾਨ. "ਚਕਚੌਂਧ ਰਹੇ ਜਨ ਦੇਖ ਸਭੈ." (ਨਰਸਿੰਘਾਵ)

ਚਕਚੌਂਧੀ. ਸੰਗਯਾ—ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁੰਧਿਆ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਚਮਕ. ਦੇਖੋ, ਚਕ ਧਾ। ੨ ਹੈਰਾਨੀ. ਚਿੱਤਭ੍ਰਮ.

ਚਕਟੀ. ਸੰ. ਚਕ੍ਰਾਟੀ. ਸੰਗਯਾ—ਵਿਸ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਔਖਧ। ੨ ਤੀਵ੍ਰ ਇੱਛਾ. ਅਤਯੰਤ ਰੁਚਿ. "ਸਾਧੂ ਜਨਾ ਪਗ ਚਕਟੀ." (ਦੇਵ ਮ: ੪)

ਚਕਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਉੱਚਾ ਕਰਨਾ. ਉਚਾਨਾ. ਉਠਾਉਣਾ. ਊਰਧ ਕਰਣ। ੨ ਉਭਾਰਨਾ. ਭੜਕਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਚਉਚਕਿਆ.

ਚਕਤ. ਦੇਖੋ, ਚਕਿਤ.

ਚਕਤੀ. ਪ੍ਰਾ. ਸੰਗਯਾ—ਟਾਕੀ. ਥਿਗਲੀ। ੨ ਅਰਧਚੰਦ੍ਰ ਆਕਾਰ ਦੀ ਛੁਰੀ. "ਚਕਤੀ ਚਪੜਾ ਅਸਿ ਧਾਰ ਸਿਪਰ." (ਸਲੋਹ)

ਚਕਫੇਰ. ਸੰਗਯਾ—ਚਕ੍ਰ ਦਾ ਗੇੜਾ. "ਮਾਤ੍ਰ ਬੂੰਦ ਤੇ ਧਰਿ ਚਕੁ ਫੇਰਿ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਮਾਤ੍ਰ ੬.

ਚਕਮਕ. ਤੁ چقمق ਚਕ਼ਮਾਕ਼. ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਰੜਾ ਪੱਥਰ, ਜੋ ਲੋਹੇ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਘਸਕੇ ਅੱਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. Flint. ਪਹਿਲਾਂ ਪਥਰੀਦਾਰ ਬੰਦੂਕਾਂ (ਪਥਰਕਲਾ) ਇਸੇ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ. ਬੰਦੂਕ ਦੇ ਹਥੌੜੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਅੱਗੇ ਚਕ਼ਮਾਕ਼ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਰਹਿੰਦਾ, ਜਦ ਕਲਾ ਦੱਬੀ ਜਾਂਦੀ ਤਦ ਪੱਥਰ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਟਕਰਾਕੇ ਅੱਗ ਦਿੰਦਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਲੀਤੇ ਦੀ ਬਾਰੂਦ ਮੱਚ ਉਠਦੀ. "ਚਕਮਕ ਕੀ ਸੀ ਆਗ." (ਹਨੂ)

ਚਕਰ. ਜਿਲਾ ਲੁਦਿਆਨਾ, ਤਸੀਲ, ਥਾਣਾ ਜਗਰਾਉਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕੋ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ "ਗੁਰੂਸਰ" ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਲੋਪੋਕੇ ਤੋਂ ਅਤੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲੰਮੇ ਤੋਂ ਏਥੇ ਪਧਾਰੇ ਹਨ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਜਗਰਾਉਂ ਤੋਂ ਬਾਰਾਂ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਕ੍ਰ.

ਚਕਰਤਨ, ਚਕਰਦਨ } ਫ਼ਾ چاک کردن ਚਾਕ ਕਰਦਨ. ਖੰਡਨ. ਚੀਰ ਦੇਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਸੁੰਭ ਚਕਰਤਨ." (ਅਕਾਲ) "ਧੂਮਰਾਛ ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਚਕਰਦਨ." (ਜਾਪੁ)

ਚਕਰਾਊਣਾ, ਚਕਰਾਉਣਾ } ਕ੍ਰਿ—ਚਕਿਤ ਹੋਣਾ. ਹੈਰਾਨ ਹੋਣਾ। ੨ ਸਿਰ ਦਾ ਚਕ੍ਰ ਵਾਂਙ ਘੁੰਮਣਾ. ਚੱਕਰ ਖਾਣਾ.

ਚਕਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਚਕ੍ਰਿਕਾ. ਭੌਰੀ. ਜਲ ਦੀ ਘੁਮੇਰੀ. ਘੁੰਮਣਵਾਣੀ। ੨ ਛੋਟਾ ਚਕ੍ਰ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚਕ੍ਰੀ.

ਚਕਰੈਲ. ਵਿ—ਚਾਕਰੀ ਕਰਨਵਾਲਾ. ਨੌਕਰੀਪੇਸ਼ਾ। ੨ ਚੱਕਰ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਫਿਰਤੂ ਘਿਰਤੂ. "ਇਹ ਚਕਰੈਲ ਫਿਰਤ ਥੇ ਰਹੇ." (ਪੰਪ੍ਰ)

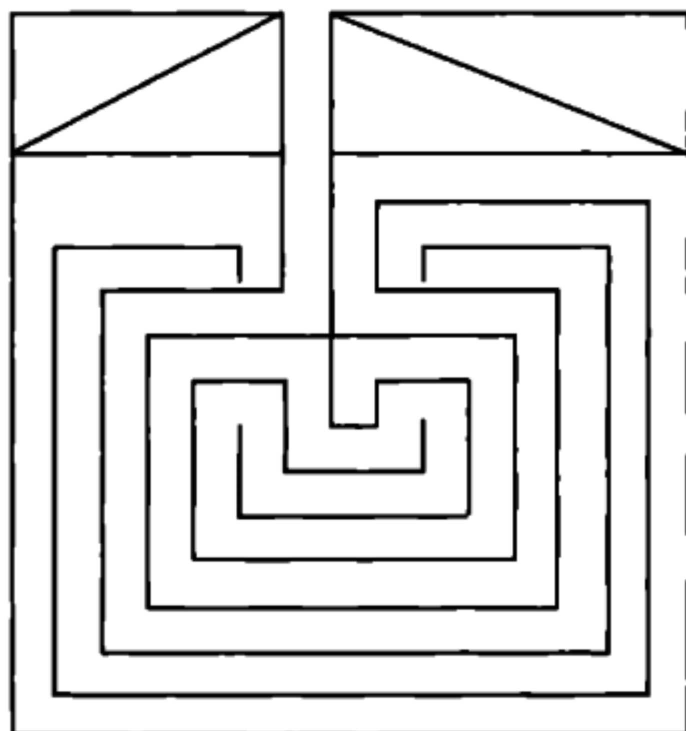
ਚਕਲਾ. ਸੰਗਯਾ—ਚਕ੍ਰ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਕਾਠ ਜਾਂ ਪੱਥਰ ਦਾ ਇੱਕ ਟੁਕੜਾ, ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਰੋਟੀ ਬੇਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੨ ਵਿਭਚਾਰਿਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਅੱਡਾ। ੩ ਫ਼ਾ. ਇਲਾਕ਼ਾ. ਜਿਲਾ. ਦੇਸ਼ਮੰਡਲ। ੪ ਕ਼ਤ਼ਰਾ. ਬੂੰਦ.

ਚਕਵਾ, ਚਕਵੀ } ਸੰਗਯਾ—ਚਕ੍ਰਵਾਕ. ਚਕ੍ਰਵਾਕੀ. ਕੋਕ. ਸੁਰਖ਼ਾਬ. Anas Casarca. (Ruddy goose ਅਥਵਾ Brahminy duck) ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੂਰਜ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ. ਰਾਤ੍ਰਿ ਨੂੰ ਕਾਵ੍ਯਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਆਪੋਵਿੱਚੀ ਵਿਛੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. "ਐਸੀ ਹਰਿ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਿ ਜੈਸੀ ਚਕਵੀ ਸੂਰ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਚਕਈ ੩.

ਚਕਾਸ. ਸੰ. ਚਕਾਸ੍. ਧਾ—ਚਮਕਣਾ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣਾ).

ਚਕਾਚਾਕ. ਫ਼ਾ چکاچاک ਅਨੁ. ਤਲਵਾਰ ਆਦਿ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਪਰਸਪਰ ਭਿੜਨ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਸ਼ਬਦ.

ਚਕਾਬ੍ਯੂਹ. ਸੰ. ਚਕ੍ਰਵ੍ਯੂਹ. ਸੰਗਯਾ—ਚਕ੍ਰ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਫੌਜ ਦਾ ਤੁਮਲ. ਇਸ ਚਕ੍ਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਵੈਰੀ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਸੀ. Maze. ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਭਿਮਨ੍ਯੁ ਚਕ੍ਰਵ੍ਯੂਹ ਵਿੱਚ ਹੀ ਫਸਕੇ ਮੋਇਆ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਨਕ਼ਸ਼ਾ ਇਹ ਹੈ:—

ਚਕਿ. ਚਕਿਤ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਹੈਰਾਨ. "ਚਕਿ ਚਕਿ ਰਹੈਂ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਮੁਨਿ." (ਹਜਾਰੇ ੧੦) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚੁੱਕਕੇ. ਉਠਾਕੇ.

ਚਕਿਤ. ਸੰ. ਵਿ—ਡਰਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ.

ਚਕਿਯਾ. ਪ੍ਰ. ਸੰਗਯਾ—ਚਕ੍ਰਿਕਾ. ਚੱਕੀ. ਆਟਾ ਪੀਹਣ ਦਾ ਯੰਤ੍ਰ. "ਚਕਿਯਾ ਕੇ ਸੇ ਪਟ ਬਨੇ ਗਗਨ ਭੂਮਿ ਪੁਨ ਦੋਇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੮੧)

ਚਕੀ. ਸੰਗਯਾ—ਚਕ੍ਰਿਕਾ. ਚੱਕੀ. "ਕੋਲੂ ਚਰਖਾ ਚਕੀ ਚਕੁ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਵਿ—ਚੱਕੀ. ਚੁੱਕੀ. ਉਠਾਈ। ੩ ਭੜਕਾਈ. ਉਭਾਰੀ. ਉਕਸਾਈ.

ਚਕੀਆ. ਪ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਚਕਿਯਾ.

ਚਕੀਝੋਣੀ. ਕ੍ਰਿ—ਚੱਕੀ ਚਲਾਉਣੀ. ਆਟਾ ਪੀਹਣ ਲਈ ਚੱਕੀ ਗੇੜਨੀ। ੨ ਝਗੜਾ ਛੇੜਨਾ. "ਪੂਤ ਕੁਪੂਤ ਚਕੀ ਉਠਿ ਝੋਈ." (ਭਾਗੁ)

ਚਕੀਦਨ. ਫ਼ਾ چکیدن ਕ੍ਰਿ—ਟਪਕਣਾ. ਚੁਇਣਾ (ਚੋਣਾ).

ਚਕੀਰਾ, ਚਕੀਰਾਹਾ } ਸੰਗਯਾ—ਚੱਕੀਰਾਹਾ ਪੰਛੀ. ਚਿੜੀ—ਤ੍ਰਖਾਣ. ਇਸ ਦੀ ਚੁੰਜ ਚੱਕੀ ਰਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਸੰਦ ਜੇਹੀ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਗਯਾ ਹੋਈ ਹੈ. Lap wing. ਅ ہُدہُد ਹੁਦਹੁਦ. ਦੇਖੋ, ਸੁਲੇਮਾਨ.

ਚਕੁ. ਦੇਖੋ, ਚਕ.

ਚਕੋਤਰਾ. ਸੰਗਯਾ—ਗੋਲ ਕੱਦੂ ਜੇਹਾ ਇੱਕ ਵਡੇ ਕ਼ੱਦ ਦਾ ਨਿੰਬੂ. ਜੰਬੀਰ. ਮਾਤੁਲੰਗ. Citrus Decumana.

ਚਕੋਤਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਛੋਟਾ ਚਗਤ (ਉੱਲੂ).

ਚਕੋਤਾ. ਸੰਗਯਾ—ਚਕ੍ਰ (ਖੇਤ) ਦੀ ਕੂਤ ਕਰਕੇ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੀ ਨਕ਼ਦੀ ਮੁਕ਼ੱਰਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਵੰਡਾਈ ਦੀ ਥਾਂ ਨਕ਼ਦ ਲਗਾਨ.

ਚਕੋਰ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਪਹਾੜੀ ਤਿੱਤਰ, ਜੋ ਲਾਲ ਟੰਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. Greek partridge. ਇਸ ਦੀ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦੱਸੀ ਹੈ. ਜ੍ਯੋਤਸ੍ਨਾਪ੍ਰਿਯ. "ਮਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਚੰਦ ਚਕੋਰ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੫) ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਚਕੋਰ ਪਾਲਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਖਾਣ ਯੋਗ੍ਯ ਪਦਾਰਥ ਚਕੋਰ ਅੱਗੇ ਰਖਦੇ, ਜੇ ਚਕੋਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ, ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਤਦ ਖਾਂਦੇ ਸਨ. ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਖਾਣੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਹਿਰ ਹੋਵੇ, ਤਦ ਚਕੋਰ ਦੇ ਦੇਖਣਸਾਰ ਨੇਤ੍ਰ ਲਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਤੁਰਤ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਚਕੋਰ ਦਾ ਨਾਮ "ਵਿਸਦਰ੍ਸ਼ਨਿਮ੍ਰਿਤ੍ਯੁਕ" ਹੈ.

ਅਨੇਕ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਚਕੋਰ ਨੂੰ ਅੰਗਾਰ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜੇਹਾ ਕਿ—"ਚੁੰਚਨ ਚਾਪ ਚਹੂੰ ਦਿਸਿ ਡੋਲਤ ਚਾਰੁ ਚਕੋਰ ਅੰਗਾਰਨ ਭੋਰੈਂ." (ਕੇਸ਼ਵ) ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚਕੋਰ ਰਿੰਗਣਜੋਤਿ (Glow-worm) ਖਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਭੁਲੇਵੇਂ ਅੰਗਾਰ ਨੂੰ ਚੁਗਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਿਤ੍ਰਪਦਾ ੨ ਅਤੇ ਸਵੈਯੇ ਦਾ ਰੂਪ ੧੧। ੩ ਚੌਕੋਰ. ਦੇਖੋ, ਚੁਕੋਰ.

ਚਕੋਰੀ. ਚਕੋਰ ਦੀ ਮਦੀਨ.

ਚਕੰਤ. ਚਕਿਤ (ਹੈਰਾਨ) ਹੋਵੰਤ. "ਚਕੰਤ ਚਾਰੁ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਚੱਕ. ਸੰਗਯਾ—ਉਕਸਾਵਟ. ਭੜਕਾਉ। ੨ ਦੋ ਉਪਰਲੇ ਦੋ ਹੇਠਲੇ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਵੱਢੀ ਹੋਈ ਦੰਦੀ। ੩ ਪਿੰਡ. ਗਾਂਵ। ੪ ਚਕ੍ਰ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਵਸਤੁ, ਜੈਸੇ ਕੁੰਭਾਰ ਦਾ ਚੱਕ. ਖੂਹ ਦਾ ਚੱਕ. ਸ਼ੱਕਰ ਗੁੜ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਗੰਡ ਆਦਿ। ੫ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਸਿਰਭੂਸਣ, ਜੋ ਗੋਲਾਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੬ ਦਿਸ਼ਾ. ਤਰਫ਼. "ਚਾਰ ਚੱਕ ਸਿੱਖੀ ਵਿਸਤਾਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੭ ਦੇਖੋ, ਚਕ.

ਚੱਕ ਗੁਰੂ ਕਾ. ਦੇਖੋ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ.

ਚੱਕਣਾ. ਦੇਖੋ, ਚਕਣਾ ਅਤੇ ਚੁੱਕਣਾ.

ਚੱਕਪ੍ਰੇਮਾ. ਦੇਖੋ, ਝੰਡਾਸਾਹਿਬ ੨.

ਚੱਕ ਫਤੇਸਿੰਘ / **ਚੱਕ ਫਤੇਸਿੰਘਵਾਲਾ** } ਜਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਥਾਣਾ ਨਥਾਣਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਭੁਸਮੰਡੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਵੱਲ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ੪ ਘੁਮਾਉਂ ਦੇ .ਕਰੀਬ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ, ਪੁਜਾਰੀ ਨਿਰਮਲਾ ਸਿੰਘ ਹੈ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰਾਜਣ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ "ਬੁਰਜ ਸੰਗੂਸਿੰਘ ਵਾਲਾ" ਭੀ ਸੱਦਦੇ ਹਨ. ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਦਾ ਪੋਤਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ.

ਚੱਕਭਾਈਕੇ. ਚੱਕ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੀ ਕਈ ਚੱਕ ਭਾਈ ਕੇ ਆਖਦੇ ਹਨ। ੨ ਜਿਲਾ ਕਰਨਾਲ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਬੁਢਲਾਡੇ ਪਾਸ ਸੰਮਤ ੧੮੯੯ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਭਗਤੂਵੰਸ਼ੀ ਭਾਈ ਮਸੱਦਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਸਾਇਆ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਈਕੇ ਮਾਲਿਕ ਹਨ.

ਚੱਕਰ. ਦੇਖੋ, ਚਕਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਕ੍ਰ.

ਚੱਕ ਰਾਮਦਾਸ. ਜਿਲਾ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲਾ, ਥਾਣਾ ਮਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਪਿਰਾਣੇ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਖਿੱਚੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਆਏ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਥਾਂ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖਰਾਜ ਸਮੇਂ ਦੀ ਚਾਲੀ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਆਫ਼ ਹੈ. ਇਹ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਏਮਨਾਬਾਦ ਤੋਂ ਦਸ ਮੀਲ ਪੂਰਵ ਹੈ। ੨ ਗੁਰੂ ਕਾ ਚੱਕ, ਚੱਕ ਰਾਮਦਾਸ ਅਤੇ ਰਾਮਦਾਸਪੁਰ ਇਹ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮੇ ਸੱਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ.

ਚੱਕਵੈ. ਦੇਖੋ, ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਅਤੇ ਚਕ੍ਰਵੈ.

ਚੱਕਾ. ਸੰਗਯਾ—ਵਡੀ ਚੱਕੀ. ਪੱਥਰ ਦਾ ਵਡਾ ਚਕ੍ਰ.

ਚੱਕੀ. ਸੰਗਯਾ—ਦੇਖੋ, ਚਕੀ। ੨ ਚੰਬੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਨਦੀ, ਜੋ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਆਸਾ (ਵਿਪਾਸ਼) ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ੩ ਦੁੰਬੇ ਦੀ ਚਰਬੀਲੀ ਚੱਕੀ.

ਚੱਕੀ ਸਾਹਿਬ. ਦੇਖੋ, ਏਮਨਾਬਾਦ.

ਚੱਕੂ. ਸੰਗਯਾ—ਚਾਕੂ. ਕ਼ਲਮਤਰਾਸ਼.

ਚਕ੍ਰ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਚਕਵਾ. ਚਕ੍ਰਵਾਕ. ਸੁਰਖ਼ਾਬ। ੨ ਸਮੁਦਾਯ. ਗਰੋਹ। ੩ ਦੇਸ਼. ਮੰਡਲ. "ਚਕ੍ਰਪਤਿ ਆਗਯਾਵਰਤੀ." (ਸਲੋਹ) ੪ ਦਿਸ਼ਾ. ਤਰਫ. ਸਿਮਤ. "ਚਤ੍ਰੁਰ ਚਕ੍ਰ ਵਰਤੀ." (ਜਾਪੁ) ੫ ਸੈਨਾ. ਫ਼ੌਜ. "ਭੇਦਕੈ ਅਰਿਚਕ੍ਰ." (ਸਲੋਹ) ੬ ਰਥ ਦਾ ਪਹੀਆ. "ਸਜੰਦਨ ਚਕ੍ਰ ਸਬਦ ਦਿਸਿ ਠੌਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੭ ਦੰਦੇਦਾਰ ਗੋਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਜੋ ਵੈਰੀ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟਣ ਲਈ ਘੁਮਾਕੇ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.[1] "ਚਕ੍ਰ ਚਲਾਇ ਗਿਰਾਇ ਦਯੋ ਅਰਿ." (ਚੰਡੀ ੧) ੮ ਘੁਮਿਆਰ (ਕੁੰਭਕਾਰ) ਦਾ ਚੱਕ। ੯ ਆਗਯਾ. ਹੁਕੂਮਤ. "ਚਤ੍ਰੁਰ ਦਿਸ ਚਕ੍ਰ ਫਿਰੰ." (ਅਕਾਲ) ੧੦ ਰਾਜਾ ਦੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀਆਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ। ੧੧ ਦੇਹ ਦੇ ਛੀ ਚਕ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਖਟਚਕ੍ਰ। ੧੨ ਜਲ ਦੀ ਭੌਰੀ. ਘੁੰਮਣਵਾਣੀ. "ਸ੍ਰੋਣਤ ਨੀਰ ਮੇ ਚਕ੍ਰ ਜਸੋਂ ਚਕ੍ਰ ਫਿਰੈ ਗਰਤਾ." (ਚੰਡੀ ੧) ੧੩ ਸਾਮੁਦ੍ਰਿਕ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਗੂਠੇ ਅਤੇ ਅੰਗੁਲੀਆਂ ਤੇ ਚਕ੍ਰ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਰੇਖਾ. "ਚਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਅਰੁ ਬਰਣ ਜਾਤਿ." (ਜਾਪੁ) ੧੪ ਵਾਮਮਾਰਗੀਆਂ ਦਾ ਭੈਰਵਚਕ੍ਰ, ਕਾਲੀਚਕ੍ਰ, ਪਸ਼ੁਚਕ੍ਰ, ਵੀਰਚਕ੍ਰ, ਦਿਵ੍ਯਚਕ੍ਰ. ਆਦਿਕ ਪੂਜਨ ਸਮੇਂ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਮੰਡਲ (ਦਾਇਰਾ). "ਚਕ੍ਰ ਬਣਾਇ ਕਰੈ ਪਾਖੰਡ." (ਭੈਰ ਮ: ੫) ੧੫ ਪਾਖੰਡ. ਦੰਭ। ੧੬ ਚੰਦਨ ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਰ ਪੁਰ ਕੀਤਾ ਵਿਸਨੁ ਦੇ ਚਕ੍ਰ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ. "ਕਰਿ ਇਸਨਾਨ ਤਨਿ ਚਕ੍ਰ ਬਣਾਏ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੫) "ਦੇਹੀ ਧੋਵੈ ਚਕ੍ਰ ਬਣਾਏ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) ੧੭ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦੀ ਗਤਿ (ਗਰਦਿਸ਼). ਗ੍ਰਹਚਕ੍ਰ। ੧੮ ਵਲਗਣ. ਘੇਰਾ. Circle। ੧੯ ਪਹਾੜ. ਪਰਬਤ.

ਚਕ੍ਰਕ / **ਚਕ੍ਰਕਾ** } ਦੇਖੋ, ਚਕ੍ਰਿਕਾ.

ਚਕ੍ਰਖਟ. ਦੇਖੋ, ਖਟਚਕ੍ਰ.

ਚਕ੍ਰਗਣੇਸੰ. ਦੇਖੋ, ਗਣੇਸਚਕ੍ਰ.

ਚਕ੍ਰਚਿਹਨ. ਦੇਖੋ, ਚਿੰਨ੍ਹਚਕ੍ਰ.

ਚਕ੍ਰਜੀਵਕ / **ਚਕ੍ਰਜੀਵੀ** } ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਘੜਨ ਦਾ ਚੱਕ ਫੇਰਕੇ, ਗੁਜਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੁੰਭਕਾਰ (ਘੁਮਾਰ).

ਚਕ੍ਰਣੀ. ਚਕ੍ਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਚਕ੍ਰਤ. ਦੇਖੋ, ਚਕਿਤ.

ਚਕ੍ਰਤਨ. ਦੇਖੋ, ਚਕਰਦਨ.

ਚਕ੍ਰਤੀਰਥ. ਸੰ. चक्रतीर्थ. ਸੰਗਯਾ—ਰਿੱਖਮੂਕ (ਰਿਸ਼੍ਯਮੂਕ) ਪਰਬਤ ਪਾਸ ਤੁੰਗਭਦ੍ਰਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਇੱਕ ਤੀਰਥ.

੨ ਗੁਜਰਾਤ (ਦੱਖਣ) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਸ ਖੇਤ੍ਰ (ਛੇਤ੍ਰ) ਦਾ ਇੱਕ ਵੈਸਨਵ ਤੀਰਥ. "ਚਕ੍ਰਤੀਰਥ ਜਾਇ ਡੰਡਉਤ ਕੀਆ." (ਜਸਭਾਮ) ਇਸ ਨਾਮ ਦੇ ਹੋਰ ਭੀ ਅਨੇਕ ਤੀਰਥ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਸਕੰਦਪੁਰਾਣ, ਪ੍ਰਭਾਸਖੰਡ. ਜਿਸ ਥਾਂ ਵਿਸਨੁ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਦੇਵਤਾ ਨੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਿਬੜਿਆ ਚਕ੍ਰ ਧੋਤਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਚਕ੍ਰਤੀਰਥ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ੩ ਸੱਖਰ ਪਾਸ ਸਾਧੁਬੇਲਾ ਗੁਰਅਸਥਾਨ ਭੀ ਚਕ੍ਰਤੀਰਥ ਹੈ। ੪ ਕੁਰੁਖੇਤ੍ਰ ਦਾ ਇੱਕ ਤੀਰਥ। ੫ ਰਾਮੇਸ਼੍ਵਰ ਪਾਸ ਇੱਕ ਚਕ੍ਰ ਤੀਰਥ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ.

ਚਕ੍ਰਦਨ. ਦੇਖੋ, ਚਕਰਦਨ.

ਚਕ੍ਰਧਰ. ਵਿ—ਚਕ੍ਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਵਿਸਨੁ ਜੋ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚਕ੍ਰ ਧਾਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੩ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ। ੪ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਚਕ੍ਰ (ਦੇਸ਼) ਦਾ ਪਤਿ ਹੈ। ੫ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਹਾਕਿਮ। ੬ ਕੁੰਭਕਾਰ. ਕੂਜ਼ੀਗਰ। ੭ ਕਰਤਾਰ, ਜੋ ਸੰਸਾਰਚਕ੍ਰ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ. "ਭਜ ਚਕ੍ਰਧਰ ਸਰਣੰ." (ਗੂਜ ਜੈਦੇਵ) ੮ ਸਰਪ, ਜੋ ਚਕ੍ਰ ਦੇ

[1] ਇਸ ਵੇਲੇ ਚਕ੍ਰ ਦੀ ਧਾਰ ਦੰਦੇਦਾਰ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦੀ, ਪੁਰਾਣੇ ਚਕ੍ਰ ਸਭ ਆਰੇ ਜੇਹੇ ਦੰਦੇਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ.

ਆਕਾਰ ਬੈਠਦਾ ਹੈ.

ਚਕ੍ਰਧਰਚਰਿਤ੍ਰ ਚਾਰੁ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ. ਕਵਿ ਵਰ ਪੰਡਿਤ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਟੀਕਾ. ਇਹ ਤਿਲਕ ਸੰਮਤ ੧੯੨੭ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ੧੯੨੯ ਵਿੱਚ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਨੰ: ੩.

ਚਕ੍ਰਧਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਚਕ੍ਰਧਰ। ੨ ਵੈਸਨਵ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਵੈਸਨਵ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਵਿਸਨੁ ਦੇ ਚਕ੍ਰ ਆਦਿ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਛਾਪਾ ਲਗਵਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਵ੍ਰਿੱਧ ਹਾਰੀਤ ਸੰਹਿਤਾ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅਧ੍ਯਾਯ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੇਦ ਪਾਠੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਭੀ, ਜੋ ਚਕ੍ਰਧਾਰੀ ਨਹੀਂ ਉਹ ਚਾਂਡਾਲ ਸਮਾਨ ਹੈ.[1]

ਚਕ੍ਰਪਾਣਿ. ਵਿ—ਚਕ੍ਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਸਨੁ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚਕ੍ਰਧਰ.

ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ. ਸੰ. चक्रवर्तिन. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਾਰੇ ਚਕ੍ਰ (ਦੇਸ਼ ਮੰਡਲ) ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵਰਤੇ. ਮਹਾਰਾਜਾਧਿਰਾਜ. ਸ਼ਾਹਾਨਸ਼ਾਹ. ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਤੇ ਸੈਨਾ ਦਾ ਚਕ੍ਰ ਫੇਰਨ ਵਾਲਾ. ਜਿਸ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਬਿਨਾ ਰੋਕ ਟੋਕ ਭੂਗੋਲ ਪੁਰ ਫਿਰੇ.

ਚਕ੍ਰਵਾਕ, ਚਕ੍ਰਵਾਕੀ } ਦੇਖੋ, ਚਕਵਾ—ਚਕਵੀ.

ਚਕ੍ਰਵੈ. ਦੇਖੋ, ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ. "ਮਾਂਧਾਤਾ ਗੁਣ ਰਵੈ ਜੇਨ ਚਕ੍ਰਵੈ ਕਹਾਇਓ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੧ ਕੇ)

ਚਕ੍ਰਵ੍ਯੂਹ. ਦੇਖੋ, ਚਕਾਬ੍ਯੂਹ.

ਚਕ੍ਰਾਂਕਿਤ. ਸੰ. चक्राङ्कित. ਵਿ—ਵਿਸਨੁ ਦੇ ਸੰਖ ਚਕ੍ਰ ਆਦਿ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅੰਕਿਤ (ਚਿੰਨ੍ਹ ਸਹਿਤ) ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਦੇਹ. ਸੰਖ ਚਕ੍ਰ ਦੇ ਛਾਪੇ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੈਸਨਵਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਫ਼ਿਰਕ਼ਾ, ਜੋ ਦ੍ਵਾਰਿਕਾ ਅਥਵਾ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿੱਚ ਧਾਤੁ ਦੀ ਮੁਹਰ ਤਪਾਕੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਪੁਰ ਵਿਸਨੁ ਦੇ ਸੰਖ ਚਕ੍ਰ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਇਸ ਵਿਸੇ ਪਦਮਪੁਰਾਣ ਅ: ੨੫੧.

ਚਕ੍ਰਿਕਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਕਰੀ. ਛੋਟਾ ਚਕ੍ਰ। ੨ ਚਕਰੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਗੋਡੇ ਦੀ ਹੱਡੀ, ਚੱਪਣੀ। ੩ ਚੱਕੀ. ਆਟਾ ਪੀਹਣ ਦਾ ਯੰਤ੍ਰ। ੪ ਭੌਰੀ. ਜਲ ਦੀ ਘੁਮੇਰੀ। ੫ ਚਰਚਾ ਦਾ ਇੱਕ ਦੋਸ, ਮੁੜਘਿੜ ਦਲੀਲ ਦਾ ਉਸੇ ਥਾਂ ਆ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਯੁਕਤੀ ਦਾ ਅੱਗੇ ਨਾ ਵਧਣਾ.

ਚਕ੍ਰਿਤ. ਦੇਖੋ, ਚਕਿਤ.

ਚਕ੍ਰੀ. ਸੰ. चक्रिन. ਵਿ—ਚਕ੍ਰਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਸਨੁ। ੩ ਕਰਤਾਰ। ੪ ਚਕਵਾ। ੫ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜਾ। ੬ ਘੁਮਿਆਰ। ੭ ਸਰਪ। ੮ ਜਾਸੂਸ. ਮੁਖ਼ਬਿਰ। ੯ ਤੇਲੀ। ੧੦ ਗਧਾ। ੧੧ ਕਾਂਉਂ। ੧੨ ਰਥ ਦਾ ਸਵਾਰ। ੧੩ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ.

ਚਕ੍ਰੀਮਾਲ. ਕਵਿ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਾਲ ਟੇਕੜੀ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਲਈ ਇਹ ਨਾਮ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. ਚਕ੍ਰੀ (ਟੇਕੜੀ—ਪਹਾੜੀ) ਨਾਲ ਮਾਲ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਇਹ ਨਾਮ ਬਣਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ ਦਾ ਅੰਗ ੯.

ਚਕ੍ਸ. ਸੰ. चक्ष्—ਧਾ—ਸਾਫ ਬੋਲਣਾ, ਦੇਖਣਾ, ਚੂਸਣਾ.

ਚਕ੍ਸੁ. ਸੰ. ਨੇਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਚਖ। ੨ ਵਿਸਨੁਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਦਰਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਹੁਣ ਨਾਉਂ 'ਆਮੂ' (Oxus) ਹੈ.

ਚਖ. ਸੰ. चष्—चस्. ਧਾ—ਖਾਣਾ (ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ). "ਆਘਾਏ ਰਸ ਚਖਾ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਸੰ. चक्ष्. चक्. ਧਾ—ਸਾਫ ਬੋਲਣਾ, ਦੇਖਣਾ, ਚੂਸਣਾ। ੩ ਸੰ. ਚਕ੍ਸੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨੇਤ੍ਰ. ਅੱਖ। ੪ ਫ਼ਾ چخ ਚਖ਼. ਜੰਗ. ਯੁੱਧ। ੫ ਸ਼ਤ੍ਰੁਤਾ. ਦੁਸ਼ਮਨੀ। ੬ ਯਤਨ. ਕੋਸ਼ਿਸ਼.

ਚਖਕ. ਦੇਖੋ, ਚੱਖਕ.

ਚਖ ਕੌਲ. ਕਮਲ ਨੈਨ. ਕਮਲ ਜੇਹੇ ਹਨ ਚਕ੍ਸੁ ਜਿਸ ਦੇ.

ਚਖਣਾ, ਚਖਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਸੁਆਦ (ਚਸ) ਲੈਣਾ. "ਚਖਿ ਅਨਦ ਪੂਰਨ ਸਾਦ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੫)

ਚਖਮਕ. ਦੇਖੋ, ਚਕਮਕ.

ਚਖਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚੱਖਕੇ. ਦੇਖੋ, ਚਖਣਾ.

ਚਖੀ. ਵਿ—ਉੱਤਮ ਚਕ੍ਸੁ (ਨੇਤ੍ਰਾਂ) ਵਾਲਾ, ਮ੍ਰਿਗ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਦੇਖੋ, ਚੱਖੀ.

ਚਖ਼ੀਦਨ. ਫ਼ਾ چخیدن ਲੜਨਾ. ਝਗੜਨਾ.

ਚਖੁ. ਚਕ੍ਸੁ. ਨੇਤ੍ਰ. ਅੱਖ.

ਚਖੰਗੀ. ਵਿ—ਚਕ੍ਸ-ਅੰਗੀ. "ਚੰਚਲਾ ਚਖੰਗੀ." (ਅਕਾਲ) ਬਿਜਲੀ ਜੇਹੇ ਨੇਤ੍ਰਅੰਗ ਵਾਲੀ. ਜਿਸ ਦੀ ਅੱਖਾਂ ਬਿਜਲੀ ਸਮਾਨ ਲਿਸਕਦੀਆਂ ਹਨ.

ਚੱਖਕ. ਸੰ. चसक, ਚੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਬਕਾਵਲ, ਚਾਸ਼ਨੀਗੀਰ. Taster. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਲੰਗਰ ਖ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ "ਚੱਖਕ" ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਜੋ ਖਾਣ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਚੱਖ ਕੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਵਿਖ ਆਦਿ ਦਾ ਅਸਰ ਪਰਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਿਕਾਂ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਦਿੰਦੇ ਸਨ.

ਚੱਖੀ. ਦੇਖੋ, ਚਖ ਧਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਜ਼ ਆਦਿਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦੀ ਚਾਟ ਲਈ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਮਾਸ ਚਖਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਚੱਖੀ ਥੋੜੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪੇਟ ਨਾ ਭਰੇ. "ਚੱਖੀ ਬਾਜ ਦੇਤ ਬਿਗਸਾਏ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚਗਤਾ, ਚਗਤਾਈਖ਼ਾਂ, ਚਗੱਤਾ } ਚੰਗੇਜ਼ਖ਼ਾਂ ਤਾਤਾਰੀ ਮੁਗ਼ਲ ਦਾ ਬੇਟਾ ਚਗਤਾਈਖ਼ਾਂ, ਸਨ ੧੨੨੭ ਵਿੱਚ ਬਲਖ, ਬਦਖ਼ਸ਼ਾਂ ਆਦਿਕ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ. ਇਸ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਹਮੂਦਖ਼ਾਂ ਮੁਗਲ ਦੀ ਭੈਣ ਬਾਬਰ ਦੀ ਮਾਂ ਸੀ. ਨਾਨਕੇ ਗੋਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਬਾਬਰਵੰਸ਼ੀ ਚਗਤਾਈ ਅਥਵਾ ਚਗੱਤਾ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚੌਗੱਤਾ.

ਚਗਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿਸੇ ਵਸਤੁ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪਾਕੇ ਅੰਦਰ ਲੰਘਾਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਫੇਰਨ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਭਾਵ—ਜੂਠੀ ਅਤੇ ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਵਸਤੁ। ੩ ਫ਼ਾ چغل ਚਗ਼ਲ. ਚਮੜੇ ਦੀ ਥੈਲੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸਨਾਨ

[1] "अचक्रधारी यो विप्रो, बहु वेद श्रुतोऽपि वा स जीवन्नेव चण्डालो, मृतो निरय माप्नुयात्."

ਸਮੇਂ ਸ਼ਰੀਰ ਉੱਪਰ ਜਲ ਪਾਈਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਵਰਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਜੂਠੀ ਵਸਤੂ ਅਤੇ ਕਮੀਨੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਚਗਲ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਚਗਾਰ. ਦੇਖੋ, ਚੁਗਾਰ.

ਚਗੁਨ. ਵਿ—ਚਾਰ ਗੁਣਾਂ. ਚੌਗੁਣਾ. "ਦਿਨਪ੍ਰਤੀ ਚਾਹ ਚਿਤ ਚਗੁਨ ਹੋਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚਗੂੰਨ. ਦੇਖੋ, ਚਗੁਨ। ੨ ਫ਼ਾ چگون ਕ਼ੈਫ਼ੀਯਤ. ਕੇਹਾ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਹੈ, ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ. ਦੇਖੋ, ਬੇਚਗੂੰਨ.

ਚਚਹਜਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਛਛ ਹਜਾਰਾ.

ਚਚਕ. ਸ਼ਿਕਰੇ ਦੀ ਮਦੀਨ. ਇਸ ਨੂੰ ਚਿਪਕ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਸ਼ਿਕਰੀ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ਿਕਰਾ.

ਚਚੱਕ. ਦੇਖੋ, ਚਉਦਣੋਚਕ.

ਚਚਰ. ਸੰ. ਵਿ—ਚਲਾਇਮਾਨ. ਅਨਿਸ਼ਿਚਤ.

ਚਚਰਚਰੀ. ਸੰ. ਚਰ੍ਚਰੀਕ. ਸੰਗਯਾ—ਮਾਂਗ. ਕੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰਣ ਦੀ ਰਚਨਾ. "ਚਚਰਚਰੀ ਕੰਕਨ ਮੁਦ੍ਰਿਕਾ ਮਹਿਦੀ ਬਨੀ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਚਚਰੀਆ. ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਉਦਾਹਰਣ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਪਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਾਮਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਹੈ, ਯਥਾ:—

"ਹੋ, ਛੰਦ ਚਚਰੀਆ ਮਾਂਹਿ ਨਿਸ਼ੰਕ ਪ੍ਰਮਾਨਿਯੈ." (ਪਿੰਗਲਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਨਾਮ ਚਰਚਰੀ, ਚੰਚਰੀ, ਚੰਚਲੀ ਅਤੇ ਵਿਬੁਧਪ੍ਰਿਯਾ ਆਏ ਹਨ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ਰ, ਸ, ਜ, ਜ, ਭ, ਰ. *SIS*, *IIS*, *ISI*, *ISI*, *SII*, *SIS*.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਆਇਓ ਤਿੰਹਕਾਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਯਗ੍ਯ ਕੋ ਬਲ ਦੇਖਕੈ,
ਤਾਹਿਂ ਪੂਛਤ ਬੋਲਕੈ ਰਿਖਿ ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਵਿਸੇਖਕੈ,
ਸੰਗ ਸੁੰਦਰ ਰਾਮ ਲਛਮਣ ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਸੁ ਹਖੱਈ,
ਬੈਠਕੈ ਸੁਇ ਰਾਜਮੰਡਲ ਵਣੱਈ ਸੁਖ ਵਖੱਈ.
(ਰਾਮਚੰਦ੍ਰਿਕਾ)

੨ ਮਾਤ੍ਰਿਕ ਚੰਚਰੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੪੬ ਮਾਤ੍ਰਾ, ਤਿੰਨ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ੧੨—੧੨ ਮਾਤ੍ਰਾ ਪੁਰ ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਸਹਿਤ, ਚੌਥਾ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਦਸ ਮਾਤ੍ਰਾ, ਪੁਰ, ਅੰਤ ਗੁਰੁ. ਇਸ ਭੇਦ ਦਾ ਨਾਮ "ਹਰਿਪ੍ਰਿਯਾ" ਭੀ ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਤਜ੍ਯਾਗਦੇਹੁ ਮਨੋ ਪਾਪ, ਕੀਜੈ ਸਭ ਸੇ ਮਿਲਾਪ,
ਜਾਪੋ ਕਰਤਾਰ ਜਾਪ, ਸਾਂਤਚਿਤ ਹੋਇਕੈ,
ਦੇਸ਼ ਸਾਥ ਪ੍ਰੇਮ ਧਾਰ, ਜਾਤੀਅਭਿਮਾਨ ਟਾਰ,
ਵਿਦ੍ਯਾ ਕਰਕੈ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਅਭਿਮਾਨ ਖੋਇਕੈ. x x x

ਇਸ ਦਾ ਅਤੇ ਕਬਿੱਤ (ਮਨਹਰ) ਦਾ ਇਤਨਾ ਹੀ ਭੇਦ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਅਤੇ ਮਨਹਰ ਵਿੱਚ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਮੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਜੇ ਇਸ ਦੀ ਤੁਕ ਇਉਂ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਵੇ—"ਤਜ੍ਯਾਗ ਦਿਓ ਮਨੋ ਪਾਪ, ਕੀਜੈ ਸਭੀ ਸੇ ਮਿਲਾਪ, ਜਪੋ ਕਰਤਾਰ ਜਾਪ, ਸਾਂਤਚਿੱਤ ਹੋਇਕੈ." ਤਦ ਮਨਹਰ ਤਾਂ ਰਹੇਗਾ, ਪਰ ਚੰਚਰੀ (ਹਰਿਪ੍ਰਿਯਾ) ਨਹੀਂ ਕਹਾਵੇਗਾ.

ਚਚਾ. ਸੰਗਯਾ—ਚਾਚਾ. ਪਿਤਾ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ। ੨ ਚੱਚਾ ਅੱਖਰ. "ਚਚਾ ਚਰਨਕਮਲ ਗੁਰ ਲਾਗਾ." (ਬਾਵਨ) ੩ ਚ ਅੱਖਰ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ। ੪ ਚਰਚਾ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਅਲੀ ਅਲਿ ਮੇਰ ਚਚਾ ਗੁਨ ਰੇ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੧) ਭੌਰਾ ਭੌਰੀ ਕਮਲ ਦੀ ਗੁਨਚਰਚਾ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਮੇਰ ੩.

ਚਚਾਫੱਗੋ. ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਇ਼ਲਾਕ਼ੇ ਜਿਲਾ ਸ਼ਾਹਬਾਦ ਦੀ ਤਸੀਲ ਸਸਰਾਮ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਇੱਕ ਸੇਠ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੰਨ ਸਿੱਖ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਨਵਾਂ ਘਰ ਬਣਾਕੇ ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਯਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਤੀਕ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਨਾ ਕਰਨ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਵਸਾਂਗਾ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਘਰ ਚਰਣ ਪਾ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੀਤਾ. ਹੁਣ ਇਸ ਥਾਂ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ.

"ਗਮਨੇ ਸਤਿਗੁਰ ਗਏ ਅਗਾਰੀ।
ਸਹਸਰਾਵ ਕੇ ਪਹੁਚ ਮਝਾਰੀ।
ਚਚਾਫੱਗੋ ਕੇ ਘਰ ਗਏ।
ਕਰੀ ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਯਾ ਪੂਰਤ ਭਏ।" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚਚੀਂਡਾ. ਸੰ. ਚਚੇਾਣ੍ਡ. ਇੱਕ ਬੇਲ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕਕੜੀ ਦੀ ਕ਼ਿਸਮ ਦਾ ਲੰਮਾ ਫਲ, ਜਿਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਚਿੱਟੇ ਦਾਗ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਗਰਮੀ ਅਤੇ ਵਰਖਾ ਦੀ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਤਰਕਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ. Snake gourd.

ਚਚੂੰਧਰ, ਚਚੂੰਦਰ, ਚਚੂੰਧਰ ਸੰ. ਛੁਚ੍ਛੂਨ੍ਦਰੀ—ਛੱਛੂੰਦਰੀ. ਛਛੂੰਦਰ. mole. ਗੰਧ ਮੂਸਿਕਾ. ਸੰਗਯਾ—ਚੂਹੇ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਵਡੀ ਦੁਰਗੰਧ ਆਉਂਦੀ ਹੈ. ਇਹ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸੱਪ ਚਚੂੰਦਰ ਨੂੰ ਫੜ ਲਵੇ, ਤਦ ਦੁਰਗੰਧ ਕਾਰਣ ਖਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਅਤੇ ਖਾਣ ਤੋਂ ਕੋੜ੍ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਜੇ ਛੱਡ ਦੇਵੇ ਤਦ ਚਚੂੰਧਰ ਸੱਪ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰ ਭੰਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ. "ਗਹੀ ਫਨੀ ਚਚੂੰਧਰੰ ਤਜੀ ਨ ਖਾਇ ਯੌਂ ਭਯੋ." (ਨਾਪ੍ਰ). ੨ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ ਜੋ ਚਚੂੰਧਰ ਵਾਂਙ ਨੱਠੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ.

ਚਚੇਰਾ. ਵਿ—ਚਾਚੇ ਦਾ. ਚਾਚੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ, ਜਿਵੇਂ—ਚਚੇਰਾ ਭਾਈ.

ਚਛ. ਨੇਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਚਕ੍ਸ਼ੁ, ਚਖ਼ ਅਤੇ ਚੱਛੁ.

ਚਛਰਾਸੁਰ, ਚਛਰ ਸੰ. ਚਕ੍ਸ਼ੁਰ੍ਹਨ੍—ਚਕੁਹੰਨ. ਇੱਕ ਦੈਤ, ਜੋ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟੀ ਨਾਲ ਹੀ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ੨ ਸੰ. ਚਿਕ੍ਸ਼ੁਰ—ਚਿਛੁਰ. ਇੱਕ ਦੈਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਯੁੱਧ ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਦੇਵੀ ਭਾਗਵਤ, ਸਕੰਧ ੫, ਅ: ੧੪ "ਚਛਰਾਸੁਰ ਮਾਰਣ." (ਅਕਾਲ) ਦੇਖੋ, ਚਿੱਛੁਰ.

ਚੱਛੁ. ਸੰ. ਚਕ੍ਸ਼ੁ: ਸੰਗਯਾ—ਨੇਤ੍ਰ. ਅੱਖ. ਚਸ਼ਮ.

ਚਜ. ਸੰਗਯਾ—ਚਨਾਬ (ਚੰਦ੍ਰਭਾਗਾ) ਅਤੇ ਜੇਹਲਮ (ਵਿਤਸ੍ਤਾ) ਦੇ ਮੱਧ

ਦਾ ਦੋਆਬ। ੨ ਸੰ. ਚਰ੍ਯ—ਚਰ੍ਯ. ਕਰਨ ਯੋਗ੍ਯ ਕਰਮ. ਆਚਾਰ. ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਢੰਗ. "ਚਜ ਆਚਾਰ ਕਿਛੁ ਬਿਧਿ ਨਹੀਂ ਜਾਨੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਚਜੁ.

ਚਜੁ. ਦੇਖੋ, ਚਜ ੨ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਚਜੁ. "ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਚਜੁ ਅਚਾਰੁ ਸਿਖੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫)

ਚਟ. ਸੰ. ਚਟ੍. ਧਾ—ਬਰਸਣਾ, ਲਪੇਟਣਾ, ਤੋੜਨਾ, ਉੱਚਾਟਨ ਕਰਨਾ, ਉਖੇੜਨਾ। ੨ ਸੰ. ਝਟਿਤਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਛੇਤੀ. ਫ਼ੌਰਨ. "ਤ੍ਰਿਯ ਰੋਵਤ ਕੁਟਵਾਰ ਕੇ ਤਟ ਚਟ ਕੂਕੀ ਜਾਇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੭੬) ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਟੂ. ਚੱਟਾ. ਚਾਟੜਾ. ਚੇਲਾ। ੪ ਵਿਦ੍ਯਾਰਥੀ.

ਚਟਸਾਰ, ਚਟਸਾਲ, ਚਟਸਾਲਾ } ਸੰ. ਚਟ੍ਟਸ਼ਾਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਟੂ (ਚੇਲਿਆਂ) ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਘਰ. ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ. ਮਦਰਸਾ। ੨ ਵਿਦ੍ਯਾਰਥੀਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਮਕਾਨ. Boarding house.

ਚਟਸਾਲਿ. ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ. "ਚਟਸਾਲਿ ਬਾਲਕੁ ਪਾਇਆ." (ਰਾਮ ਮ: ੫ ਬੰਨੋ)

ਚਟਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰੇਮ. ਲਗਨ। ੨ ਚਮਕ. ਭੜਕ। ੩ ਚਪਲਤਾ. ਫੁਰਤੀ। ੪ ਚਟ ਚਟ ਧੁਨਿ. ਪਾਟਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼। ੫ ਸੰ. ਚਿੜਾ.

ਚਟਕਣਾ, ਚਟਕਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਪਾਟਣਾ. ਚਟਪਟ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ। ੨ ਪਟਕਣਾ. ਪਛਾੜਨਾ. "ਛਿਤਿ ਪੈ ਚਟਕੇ ਚਟਕੀਲੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧) ੩ ਉਤਰਨਾ.

ਚਟਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਆਦ. ਚਸਕਾ। ੨ ਚਟ ਚਟ ਸ਼ਬਦ. ਚਿਰੜਾਟ। ੩ ਸੰ. ਚਿੜੀ. ਚਟਕ ਦੀ ਮਦੀਨ.

ਚਟਕੀਲਾ. ਵਿ—ਚਮਕਦਾਰ। ੨ ਚਾਲਾਕ. ਦੇਖੋ, ਚਟਕਨਾ ੨। ੩ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲਾ। ੪ ਖਿੜਿਆ ਹੋਇਆ. "ਉਪਬਨ ਮੇ ਗੁਲਾਬ ਚਟਕੀਲੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚਟਣਾ, ਚਟਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਜੀਭ ਲਗਾਕੇ ਖਾਣਾ. ਚਾਟਨਾ. ਲੇਹਨ. "ਸਿਲ ਜੋਗੁ ਅਲੂਣੀ ਚਟੀਐ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩) ਦੇਖੋ, ਸਿਲ.

ਚਟਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੱਟਣ ਯੋਗ੍ਯ ਪਦਾਰਥ. ਲੇਹ੍ਯ ਵਸਤੁ। ੨ ਪੋਦੀਨਾ, ਖਟਾਈ, ਨਮਕ, ਮਿਰਚ ਆਦਿਕ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਚਰਪਰਾ ਚੱਟਣ ਲਾਇਕ ਭੋਜਨ. ਅਮਚੂਰ, ਆਦਾ, ਛੁਹਾਰਾ, ਦਾਖਾਂ, ਮਿਸ਼ਰੀ, ਸਿਰਕਾ ਆਦਿ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਚਟਨੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਹਨ.

ਚਟਪਟ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਤੁਰੰਤ. ਛੇਤੀ. ਫੌਰਨ. "ਚਟਪਟ ਭਾਜੇ." (ਰਾਮਾਵ)

ਚਟਪਟਾਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਵ੍ਯਾਕੁਲ ਹੋਣਾ. ਘਬਰਾਉਣਾ। ੨ ਛੇਤੀ ਕਰਨੀ. ਕਾਹਲੇ ਪੈਣਾ। ੩ ਤੜਫਣਾ। ੪ ਚਟ ਚਟ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ. "ਚਟਪਟਾਇ ਤ੍ਰਿਣ ਜਜੋਂ ਜਰਯੋ." (ਖਾਮ)

ਚਟਪਟੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਤਾਵਲੀ. ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ। ੨ ਘਬਰਾਹਟ। ੩ ਕਰਾਰੀ ਅਤੇ ਸਵਾਦੀ ਚੀਜ਼.

ਚਟਵਾਨਾ. ਦੇਖੋ, ਚਟਾਉਣਾ.

ਚਟਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਟੜਾ. ਚੇਲਾ. ਚਟੂ। ੨ ਚਾਟਾ. ਮਟਕਾ। ੩ ਉਂਜਲ. (ਅੰਜਲਿ). ਬੁੱਕ. "ਸਤਿ ਚਟੇ ਸਿਰਿ ਛਾਈ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੪ ਦੇਖੋ, ਚੱਟਾ.

ਚਟਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚੱਟਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਾਉਣਾ। ੨ ਰਿਸ਼ਵਤ ਖਵਾਉਂਣੀ. "ਕਾਹੂੰਕੋ ਮੁਹਰੈਂ ਚਟਵਾਈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੫੫)

ਚਟਾਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੱਟਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਘਾਹ ਅਥਵਾ ਤੀਲੀਆਂ ਆਦਿਕ ਦਾ ਆਸਨ. ਸਫ.

ਚਟਾਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਾਗ਼. ਧੱਬਾ। ੨ ਚਟਾਕਾ. ਚਟ ਚਟ ਧੁਨਿ। ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਤੁਰੰਤ. ਛੇਤੀ. "ਚਟਾਕ ਚੋਟੈਂ." (ਰਾਮਾਵ)

ਚਟਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਹਾੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਪੱਧਰ ਮੈਦਾਨ. ਚਿਟਾਨ. ਸੈਲ ਪੱਥਰ.

ਚਟਾਨਾ. ਦੇਖੋ, ਚਟਾਉਣਾ.

ਚਟਾਰਾ. ਸੰ. ਚਾਟਕੇਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੜੇ ਦਾ ਬੱਚਾ. "ਚਿਰਗਟ ਫਾਰਿ ਚਟਾਰਾ ਲੈਗਇਓ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ਚਟਾਰਾ ਸੂਖਮ (ਲਿੰਗ) ਸ਼ਰੀਰ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਚਿਰਗਟ.

ਚਟੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੱਟੀ. ਜੁਰਮਾਨਾ. "ਬਧਾ ਚਟੀ ਜੋ ਭਰੇ, ਨਾ ਗੁਣੁ ਨਾ ਉਪਕਾਰੁ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਸੂਹੀ) ਹਾਕਮ ਦਾ ਬੱਧਾ ਜੋ ਚੱਟੀ ਭਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਗੁਣ ਅਤੇ ਉਪਕਾਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਮਾਰ ਨਹੀਂ. ਦੇਖੋ, ਗੁਣ ੨੨.

ਚਟੀਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਟੀ. ਮੱਟੀ। ੨ ਚਟੂਗਣ. ਚਾਟੜੇ. ਚੇਲੇ. ਦੇਖੋ, ਚਟੂ. "ਚਟੀਆ ਸਭੇ ਬਿਗਾਰੇ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ)

ਚਟੂ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਯਾਰਾ ਵਾਕ੍ਯ। ੨ ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ। ੩ ਵ੍ਰਤੀ ਪੁਰੁਸ ਦਾ ਆਸਨ। ੪ ਉਦਰ. ਪੇਟ। ੫ ਚਾਟੜਾ. ਚੇਲਾ। ੬ ਵਿ—ਸੁੰਦਰ. ਮਨੋਹਰ.

ਚਟੂਕਾਰ. ਸੰ. ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦੀ.

ਚੱਟਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਟੜਾ. ਚੇਲਾ। ੨ ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਚਿਣਕੇ ਲਾਇਆ ਢੇਰ। ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਤੁਰੰਤ. ਫ਼ੌਰਨ "ਕਰ ਤਉ ਅਪਨੇ ਬਲ ਕੋ ਤਨ ਚੱਟਾ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਚੱਟੀ. ਦੇਖੋ, ਚਟੀ ੧। ੨ ਲੇਹਨ ਕੀਤੀ. ਦੇਖੋ, ਚਟਣਾ। ੩ ਬਦਰੀਨਾਰਾਇਣ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦੇ ਪੜਾਉ ਨੂੰ ਚੱਟੀ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਚਠ, ਚੱਠ } ਸੰ. ਚੈਤ੍ਯੇਸ੍ਟਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੈਤ੍ਯ (ਘਰ) ਦਾ ਇਸ੍ਟਿ (ਯਗ੍ਯ) ਜੱਗ. ਘਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਜੋ ਯਗ੍ਯ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ. "ਚੱਠ ਅਰੰਭੀ ਗੁਰੁ ਕਰਤਾਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚੱਠਾ. ਇੱਕ ਜੱਟ ਗੋਤ੍ਰ. ਚੱਠਿਆਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਿਕਰ "ਚੱਠਿਆਂ ਦੀ ਵਾਰ" ਵਿੱਚ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ। ੨ ਇਸ ਗੋਤ੍ਰ ਦੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਦੇ ਵਸਾਏ ਕਈ ਪਿੰਡ, ਚੱਠਾ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ.

ਚਡਾ, ਚੱਡਾ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਟੂ. ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ. "ਤਿਨ੍ਹਾ ਨਾਹੀ ਕਿਸੈ ਦੀ ਕਿਛੁ ਚਡਾ ਰਾਮ." (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੨ ਕਮਰ ਦੇ ਪਾਸ ਪੱਟਾਂ

ਦੇ ਜੋੜ ਦਾ ਅਸਥਾਨ. ਕੁੱਲਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚੱਢੇ.

ਚੱਡੇ ਗਾਟੇ ਕਰਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਲੱਤ ਦੇ ਜੋੜ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਗਰਦਨ ਭਾਰ ਸਿੱਟਣਾ. "ਕਹੈ ਮਰਦਾਨਾ ਯਾਂਕੋ ਮਾਰੌਂ ਚੱਡੇ ਗਾਟੇ ਕਰ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਚਢਤ. ਸੰਗਯਾ—ਚੜ੍ਹਤ. ਦੇਵਤੇ ਅਥਵਾ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਹੋਈ ਵਸਤੂ. ਭੇਟਾ. ਚੜ੍ਹਾਵਾ। ੨ ਧਾਵਾ. ਫ਼ੌਜਕਸ਼ੀ. ਚੜ੍ਹਾਈ.

ਚਢਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚੜ੍ਹਨਾ. ਸਵਾਰ ਹੋਣਾ। ੨ ਆਰੋਹਣ ਕਰਨਾ. ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਜਾਣਾ। ੩ ਦੁਸ਼ਮਨ ਪੁਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨੀ.

ਚਢਾਉ. ਸੰਗਯਾ—ਚੜ੍ਹਾਉ. ਚੜ੍ਹਨ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਵ੍ਰਿੱਧੀ. ਉੱਨਤੀ. ਤਰੱਕੀ.

ਚਢਾਉਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ. ਆਰੋਹਣ ਕਰਵਾਉਣਾ. ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਣਾ. ਉੱਨਤ ਕਰਨਾ. "ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਕਾਸਿ ਚਢਾਵੈ." (ਸਾਰ ਕਬੀਰ)

ਚਢਾਈ. ਸੰਗਯਾ—ਚੜ੍ਹਾਈ. ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਦੁਸ਼ਮਨ ਪੁਰ ਫ਼ੌਜਕਸ਼ੀ।੩ ਕੂਚ. ਰਵਾਨਗੀ। ੪ ਖ਼ਾ. ਪਰਲੋਕ ਗਮਨ.

ਚਢਾਵਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ. ਆਰੋਹਣ ਕਰਾਉਣਾ. "ਬੂਡਿਮੂਏ ਨਉਕਾ ਮਿਲੈ ਕਹੁ ਕਾਹਿ ਚਢਾਵਉ?" (ਬਿਲਾ ਸਧਨਾ)

ਚਢਾਵਾ. ਸੰਗਯਾ—ਚੜ੍ਹਾਵਾ. ਦੇਵਤੇ ਨੂੰ ਅਰਪਿਆ ਹੋਇਆ ਪਦਾਰਥ. ਭੇਟਾ। ੨ ਲਾੜੇ ਵੱਲੋਂ ਲਾੜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਦੀ ਸਮੇਂ ਪਹਿਰਣ (ਸ਼ਰੀਰ ਪੁਰ ਚੜ੍ਹਾਉਣ) ਲਈ ਭੇਜੇ ਵਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਭੂਖਣ. ਵਰੀ.

ਚੱਢਾ. ਦੇਖੋ, ਚੱਡਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚੱਢੇ.

ਚੱਢੇ. ਜੱਟਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ੍ਰ। ੨ ਖੁਖਰਾਣ ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਉੱਚੀ ਜਾਤਿ. "ਜੱਟੂ ਭਾਨੂ ਤੀਰਥਾ ਚਾਇਚਈਲੇ ਚੱਢੇ ਚਾਰੇ." (ਭਾਗੁ)

ਚਣ. ਸੰਗਯਾ—ਇੱਖ ਦੀ ਇੱਕ ਕਿਸਮ. ਚਣ ਕਮਾਦ ਦਾ ਮਿੱਠਾ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਸੰ. ਪ੍ਰਤਯ-ਪ੍ਰਸਿੱਧ। ੩ ਨਿਪੁਣ. ਇਹ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਵਿਦ੍ਯਾਚਣ.

ਚਣਕ, ਚਣਾ } ਸੰ. चणक. ਸੰਗਯਾ—ਛੋਲਾ. ਨੁਖ਼ੁਦ. ਚਨਾ. ਦੇਖੋ, ਛੋਲਾ

ਚਣਾਕਾ. ਦੇਖੋ, ਚਾਣਕ੍ਯ.

ਚਤਰ. ਦੇਖੋ, ਚਤੁਰ.

ਚਤੁ, ਚਤੁਆਰ } ਸੰ. ਚਤੁਰ੍—ਚਤ੍ਵਾਰ੍. ਚਾਰ. ਚਹਾਰ. "ਪਲਕੇ ਕਰੇ ਚਤੁ ਭਾਇ." (ਗ੍ਯਾਨ) ਮਾਸ ਦੇ ਚਾਰ ਹਿੱਸੇ ਕੀਤੇ. "ਵਰਤਹਿ ਜੁਗ ਚਤੁਆਰੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਚਤੁਸਟਯ, ਚਤੁਸਟੈ } ਦੇਖੋ, ਚਤੁਸ੍ਰਯ.

ਚਤੁਸਪਦੀ. ਸੰ. चतुष्पदी. ਸਾਮਾਨ੍ਯ ਕਰਕੇ ਚਾਰ ਪਦਾਂ ਵਾਲੇ ਛੰਦ ਦੀ ਇਹ ਸੰਗਯਾ ਹੈ. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਛੰਦ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੩੦ ਮਾਤ੍ਰਾ, ਪਹਿਲਾ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ੧੦ ਪੁਰ, ਦੂਜਾ ੮ ਪੁਰ, ਤੀਜਾ ੧੨ ਪੁਰ, ਅੰਤ ਇੱਕ ਸਗਣ ਇੱਕ ਗੁਰੁ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ "ਚਵਪੈਯਾ" ਅਥਵਾ "ਚੌਪੈਯਾ" ਭੀ ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਜਪਹੈਂ ਨ ਭਵਾਨੀ, ਅਕਥ ਕਹਾਨੀ,
ਪਾਪਕਰਮ ਰਤਿ ਐਸੇ,
ਮਾਨਹੈਂ ਨ ਦੇਵੰ, ਅਲਖ ਅਭੇਵੰ,
ਦੁਰਕ੍ਰਿਤ ਮੁਨਿਵਰ ਜੈਸੇ,
ਚੀਨਹੈਂ ਨ ਬਾਤੰ, ਪਰਤ੍ਰਿਯ ਰਾਤੰ,
ਧਰਮ ਨ ਕਰਮ ਉਦਾਸੀ,
ਜਾਨਹੈਂ ਨ ਬਾਤੰ, ਅਧਿਕ ਅਗ੍ਯਾਤੰ,
ਅੰਤ ਨਰਕ ਕਰ ਬਾਸੀ. (ਕਲਕੀ)

ਚਤੁਸ੍ਰਯ, ਚਤੁਸ੍ਰੈ } ਸੰ. चतुष्टय. ਸੰਗਯਾ—ਚਾਰ ਵਸ੍ਤੂਆਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ (ਇਕੱਠ). ਜਿਵੇਂ—ਚਤੁਸ੍ਰਯ ਸਾਧਨ, ਅਰਥਾਤ—ਵੈਰਾਗ੍ਯ, ਵਿਵੇਕ, ਖਟਸੰਪੱਤਿ[1] ਅਤੇ ਮੁਮੁਕ੍ਸ਼ੁਤਾ.

ਚਤੁਸ੍ਰੈਸਾਧਨ. ਦੇਖੋ, ਚਤੁਸ੍ਰਯ.

ਚਤੁਰ. ਸੰ. ਵਿ—ਚਾਲਾਕ। ੨ ਸਾਵਧਾਨ. ਆਲਸ ਰਹਿਤ. "ਜਾਨਹੁ ਚਤੁਰ ਸੁਜਾਨ." (ਸ. ਮ: ੯) ੩ ਨਿਪੁਣ. ਦਾਨਾ. ਸਿਆਣਾ. ਕਿਸੇ ਗੁਣ ਵਿੱਚ ਤਾਕ। ੪ ਸੰ. ਚਤੁਰ੍. ਚਾਰ. "ਚਤੁਰ ਦਿਸਾ ਕੀਨੋ ਬਲ ਅਪਨਾ." (ਧਨਾ ਮ: ੫)

ਚਤੁਰ ਅਵਸਥਾ ਅਰਿ. ਚੌਥੀ ਉਮਰ ਬੁਢਾਪਾ, ਉਸ ਦਾ ਵੈਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤ. (ਸਨਾਮਾ) ਦੇਖੋ, ਚਤੁਰਥ ਅਵਸਥਾ ੨.

ਚਤੁਰਈ. ਚਤੁਰਾਈ, ਚਾਤੁਰ੍ਯ.

ਚਤੁਰ ਸਿੰਘ. ਦੇਖੋ, ਚਿੱਲੀਆਂ ਵਾਲਾ.

ਚਤੁਰਗੁਣ. ਦੇਖੋ, ਚਉਗੁਣ.

ਚਤੁਰਚਾਤੁਰ. ਵਿ—ਚਾਤੁਰ੍ਯ ਵਿੱਚ ਚਤੁਰ. ਪ੍ਰਬੀਨਤਾ ਵਿੱਚ ਹੋਸ਼ਿਆਰ.

ਚਤੁਰਤਾ. ਚਤੁਰਾਈ. ਹੋਸ਼ਿਆਰੀ.

ਚਤੁਰਥ. ਵਿ—ਚਤੁਰ੍ਥ. ਚੌਥਾ.

ਚਤੁਰਥ ਅਵਸਥਾ. ਸੰਗਯਾ—ਗ੍ਯਾਨ ਅਵਸ੍ਥਾ, ਜੋ ਜਾਗ੍ਰਤ, ਸ੍ਵਪਨ, ਸੁਖੁਪਤਿ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ੨ ਵ੍ਰਿੱਧ ਅਵਸ੍ਥਾ, ਜੋ ਚੌਥੀ ਹੈ—ਵਾਲ੍ਯ, ਕੁਮਾਰ, ਯੁਵਾ ਅਤੇ ਜਰਾ.

ਚਤੁਰਥ ਅਵਸਥਾ ਅਰਿ. ਚੌਥੀ ਅਵਸ੍ਥਾ ਜਰਾ, ਉਸ ਦਾ ਵੈਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਵੈਦ੍ਯਕ ਅਨੁਸਾਰ ਮਕਰਧ੍ਵਜ ਆਦਿ ਰਸ, ਜੋ ਬੁਢਾਪੇ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ.

ਚਤੁਰਥਪਦ. ਸੰਗਯਾ—ਤੁਰੀਯ (ਤੁਰੀਆ) ਪਦ. ਗ੍ਯਾਨ—ਅਵਸਥਾ। ੨ ਛੰਦ ਦਾ ਚੌਥਾ ਚਰਣ.

ਚਤੁਰਥਿ, ਚਤੁਰਥੀ } ਸੰ. चतुर्थी. ਸੰਗਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਅਤੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਪੱਖ ਦੀ ਚੌਥੀ ਤਿਥਿ. ਚੌਥ. "ਚਤੁਰਥਿ ਚਾਰੇ ਬੇਦ ਸੁਣਿ ਸੋਧਿਓ ਤਤੁਬੀਚਾਰੁ." (ਗਉ ਥਿਤੀ ਮ: ੫)

ਚਤੁਰਦਸ. ਸੰ. ਚਤੁਰ੍ਦਸ਼. ਸੰਗਯਾ—ਚੌਦਾਂ. ਦਸ਼ ਅਤੇ ਚਾਰ ੧੪ "ਚਤੁਰਦਸ ਹਾਟ ਦੀਵੇ ਦੁਇ ਸਾਖੀ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ਚੌਦਾਂ

---

[1] ਦੇਖੋ, ਖਟ ਸੰਪੱਤਿ.

ਲੋਕ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਤੇ ਸੂਰਜ.

ਚਤੁਰਦਸ ਹਾਟ. ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ. ਦੇਖੋ, ਚਤੁਰਦਸ.

ਚਤੁਰਦਸ ਵਿਦ੍ਯਾ. ਦੇਖੋ, ਚਉਦਹ ਵਿਦ੍ਯਾ.

ਚਤੁਰਦਸੀ. ਸੰ. ਚਤੁਰ੍‍ਦਸ਼ੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਅਤੇ ਚਾਨਣੇ ਪੱਖ ਦੀ ਚੌਦਵੀਂ ਤਿਥਿ. ਚੌਦੇਂ.

ਚਤੁਰਦਾਸ. ਕਾਸ਼ੀ ਨਿਵਾਸੀ ਇੱਕ ਪੰਡਿਤ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ। ੨ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨਿਵਾਸੀ ਇੱਕ ਵਿਦ੍ਯਾਅਭਿਮਾਨੀ ਪੰਡਿਤ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਕੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋਇਆ। ੩ ਕਪੂਰ ਜਾਤਿ ਦਾ ਇੱਕ ਖਤ੍ਰੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬਣਕੇ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨੀ ਹੋਇਆ.

ਚਤੁਰਧਾ. ਸੰ. ਚਤੁਰ੍‍ਧਾ. ਵਿ—ਚਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ, ਦੀ. "ਮੁਕਤਿ ਚਤੁਰਧਾ ਅਹੈ ਪ੍ਰਲੋਕ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਚਾਰਮੁਕਤਿ.

ਚਤੁਰਪਦੀ. ਦੇਖੋ, ਚਤੁਸਪਦੀ.

ਚਤੁਰਬਕਤ੍ਰ. ਸੰ. ਚਤੁਰ੍‍ਵਕ੍ਤ੍ਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰ ਮੁਖ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮਾ. ਚਤੁਰਾਨਨ. "ਸੁ ਕੋਟਿ ਚਤੁਰਬਕਤ੍ਰਣੰ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਚਤੁਰਬਕੀਤਾ. ਚਤੁਰ ਵਕਤਾ. ਦੇਖੋ, ਬਕੀਤਾ.

ਚਤੁਰਬਾਹੀ. ਸੰ. ਚਤੁਰ੍‍ਬਾਹ੍ਵੀ—ਚਤੁਰ੍‍ਬਾਂਹ੍ਵੀ. ਵਿ—ਚਾਰ ਬਾਹੁ (ਭੁਜਾ) ਵਾਲੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰ ਬਾਹੁ (ਭੁਜਾ) ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ।[1] ੩ ਸੰ. ਚਤੁਰ੍‍ਬਾਹੀ ਚਾਰ ਘੋੜੇ ਦੀ ਗੱਡੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਰ ਮਿਲਕੇ ਖਿੱਚਦੇ ਹਨ.

ਚਤੁਰਭੁਜ. ਸੰ. ਚਤੁਰ੍‍ਭੁਜ. ਵਿ—ਚਾਰ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਸਨੁ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਬਾਹਾਂ ਹਨ। ੩ ਕਰਤਾਰ, ਜੋ ਚਾਰ ਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਭੁਜ (ਪਾਲਨ) ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਚਤੁਰਾਈ ਨ ਚਤੁਰਭੁਜ ਪਾਈਐ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਚਤੁਰਭੁਜੀ. ਦੇਵੀ. ਭਾਗਵਤ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਰ ਬਾਹਾਂ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਦੇਵੀ.

ਚਤੁਰਮਾਸ. ਦੇਖੋ, ਚਾਤੁਰਮਾਸ.

ਚਤੁਰਮੁਖ. ਚਾਰ ਮੂਹਾਂ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮਾ.

ਚਤੁਰਵਕ੍ਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਚਤੁਰਬਕਤ੍ਰ.

ਚਤੁਰਵਰਗ. ਸੰ. ਚਤੁਰ੍‍ਵਰ੍‍ਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ (ਇਕੱਠ)—ਅਰਥ, ਧਰਮ, ਕਾਮ ਅਤੇ ਮੋਖ। ੨ ਗ੍ਯਾਨਪ੍ਰਬੋਧ ਅਨੁਸਾਰ—"ਇਕ ਰਾਜਧਰਮ ਇਕ ਦਾਨਧਰਮ। ਇਕ ਭੋਗਧਰਮ ਇਕ ਮੋਛਕਰਮ। ਇਹ ਚਤੁਰਵਰਗ ਸਭ ਜਗ ਭਣੰਤ."

ਚਤੁਰਵਰਣ. ਵਾਹਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਚਾਰ ਅੱਖਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਵਰਣ.

ਚਤੁਰਵੇਦ. ਚਾਰ ਵੇਦ. ਦੇਖੋ, ਵੇਦ.

ਚਤੁਰਵੇਦੀ. ਸੰ. ਚਤੁਰ੍‍ਵੇਦਿਨ੍. ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਗ੍ਯਾਤਾ। ੨ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ ਹੈ.

ਚਤੁਰਵ੍ਯੂਹ. ਸੰ. ਚਤੁਰ੍‍ਵ੍ਯੂਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ ਚਾਰ ਦਾ ਇੱਕਠ. "ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੋ ਵਾਹਗੁਰੂ ਚਤੁਰਵ੍ਯੂਹ ਅਵਤਾਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ." (ਜਸਭਾਮ) ਚਾਰ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ ਵਾਹਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ। ੨ ਵੈਸਨਵਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਸੁਦੇਵ ਸੰਕਰਸ਼ਣ, ਪ੍ਰਦ੍ਯੁਮਨ ਅਤੇ ਅਨਿਰੁੱਧ. ਨਾਰਦ ਪੰਚਰਾਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਾਸੁਦੇਵ (ਈਸ਼੍ਵਰ) ਤੋਂ ਸੰਕਰਸ਼ਣ (ਜੀਵ), ਸੰਕਰਸ਼ਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਦ੍ਯੁਮਨ (ਮਨ), ਪ੍ਰਦ੍ਯੁਮਨ ਤੋਂ (ਅਹੰਕਾਰ) ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ.

ਚਤੁਰਾਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਤੁਰਤਾ. ਚਾਤੁਰ੍‍ਯ. "ਚਤੁਰਾਈ ਨ ਪਾਇਆ ਕਿਨੈ ਤੂ." (ਅਨੰਦੁ)

ਚਤੁਰਾਂਗ, ਚਤੁਰਾਂਗਾ. ਸੰ. ਚਤੁਰਙ੍ਗ—ਚਤੁਰੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਚਾਰ ਅੰਗ—ਹਾਥੀ, ਰਥ, ਘੋੜੇ, ਪੈਦਲ. "ਹਸਤਿ ਰਥ ਅਸ੍ਵ ਪਵਨਤੇਜ ਧਣੀ ਭੂਮਨ ਚਤੁਰਾਂਗਾ." (ਜੈਤ ਮ: ੫) ੨ ਵਿ—ਚਤੁਰੰਗਿਨੀ ਫ਼ੌਜ ਵਾਲਾ.

ਚਤੁਰਾਨਨ. ਚਾਰ ਹਨ ਆਨਨ (ਮੁਖ) ਜਿਸ ਦੇ, ਬ੍ਰਹਮਾ. "ਜਿੰਹ ਪਾਰ ਨ ਪਾਵਤ ਹੈ ਚਤੁਰਾਨਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚਤੁਰਿਯਾ. ਵਿ—ਚਾਤੁਰ੍‍ਯ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਚਤੁਰਾ.

ਚਤੁਰੰਗ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੌਪੜ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਤੁਰਾਂਗ। ੩ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਚਤੁਰੰਗਿਨੀ ਸੈਨਾ ਰਖਦਾ ਹੈ। ੪ ਸ਼ਤ੍ਰਰੰਜ, ਜਿਸ ਦੇ ਘੋੜਾ, ਫ਼ੀਲ, ਸ਼ੁਤਰ ਅਤੇ ਪਿਆਦਾ ਚਾਰ ਅੰਗ ਹਨ। ੫ ਦੇਖੋ, ਚਉਬੋਲੇ ਦਾ ਭੇਦ ੩.

ਚਤੁਰੰਗਿਣੀ, ਚਤੁਰੰਗਿਨੀ. ਵਿ—ਚਾਰ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਸੈਨਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਚਾਰ ਅੰਗ ਹੋਣ. ਦੇਖੋ, ਚਤੁਰਾਂਗ.

ਚਤੌਨ. ਦੇਖੋ, ਚਿਤੌਨ.

ਚਤੌਰ, ਚਤੌੜ, ਚਤੌੜਗੜ੍ਹ. ਚਤੁਸ਼੍ਕੋਟ—ਚਤੁਸ੍ਕੋਟ. ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕ਼ਿਲਾ, ਜੋ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਮੇਵਾਰ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸੀ. ਇਸ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਸਵਾ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਅਤੇ ਚੌੜਾਈ ਬਾਰਾਂ ਸੌ ਗਜ਼ ਹੈ. ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ੬੯੦ ਏਕੜ ਹੈ. ੫੦੦ ਫੁਟ ਦੀ ਉੱਚੀ ਪਹਾੜੀ ਪੁਰ ਇਹ ਇਮਾਰਤ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ. ਇਹ ਕ਼ਿਲਾ ਮੋਰੀ ਰਾਜਪੂਤ ਚਿਤ੍ਰਾਂਗ ਨੇ ਈ਼ਸਵੀ ਸੱਤਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਹੈ.[2] ਇਸ ਪੁਰ ਬੱਪਾਰਾਵ ਨੇ ਸਨ ੭੩੪ ਵਿੱਚ ਕ਼ਬਜਾ ਕੀਤਾ. ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਮੇਵਾਰ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸਨ ੧੫੬੭ ਤੀਕ ਰਿਹਾ.

ਇਸ ਕ਼ਿਲੇ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਹ਼ਮਲਾ ਮੇਵਾਰਪਤਿ ਰਾਜਾ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਨੋਹਰ ਪਦਮਿਨੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਦਮਾਵਤੀ[3] ਦੇ ਲੈਣ ਲਈ ਅਲਾਉੱਦੀਨ ਖ਼ਲਜੀ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੩੫੯ (ਸਨ ੧੩੦੩) ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਗੋਰਾ ਬਾਦਲ ਰਾਜਪੂਤ ਸ਼ੂਰਵੀਰਾਂ ਨੇ ਵੱਡੀ ਬਹਾਦੁਰੀ ਅਤੇ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸ੍ਵਾਮੀ ਦੀ ਸੇਵਾ

---

[1] ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋ ਭੁਜੀ, ਚਾਰ ਭੁਜੀ, ਅਸ਼ਟਭੁਜੀ ਅਤੇ ਦਸ਼ਭੁਜੀ ਦੇਵੀ ਲਿਖੀ ਹੈ.

[2] ਰਾਜਾ ਚਿਤ੍ਰਾਂਗ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਕਿਲੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਚਿਤ੍ਰਕੋਟ ਅਥਵਾ ਚਿਤ੍ਰਾਂਗਕੋਟ ਭੀ ਕਈ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ.

[3] ਇਹ ਹਮੀਰਸ਼ੰਕਰ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਸੀ. ਜਾਯਸੀ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਚੋਹਾਨ ਵੰਸ਼ੀ ਗੰਧਰਵ ਸੇਨ ਦਸਿਆ ਹੈ.

ਕੀਤੀ.[1] ਕਿਲਾ ਫਤੇ[2] ਕਰਕੇ ਜਦ ਅਲਾਉੱਦੀਨ ਅੰਦਰ ਗਿਆ, ਤਦ ਪਦਮਾਵਤੀ ਦੀ ਚਿਤਾ ਦੀ ਭਸਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ. ਅਲਾਉੱਦੀਨ ਨੇ ਇਹ ਕ਼ਿਲਾ ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਖ਼ਿਜ਼ਰ ਖ਼ਾਂ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾਮ ਖ਼ਿਜ਼ਰਾਬਾਦ ਰੱਖਿਆ.

ਦੂਜਾ ਧਾਵਾ ਇਸ ਪੁਰ ਰਾਣਾ ਉਦਯ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੬੨੪ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਰਾਣਾ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜੈਮਲ (ਜੀਤ ਮੱਲ) ਤਥਾ ਫੱਤਾ (ਪੱਤੋ) ਬੜੀ ਬਹਾਦੁਰੀ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ. ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਮੇਵਾਰ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਉਦਯਪੁਰ ਹੋ ਗਿਆ.

ਚਤੌੜ ਵਿੱਚ ਕਈ ਮੰਦਿਰ ਅਤੇ ਸਮਾਰਕ ਚਿੰਨ੍ਹ ਪੁਰਾਣਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸਮਰਣ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਮੁੱਖ ਦੋ ਹਨ—

੧. ਰਾਣਾ ਕੁੰਭ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਨ ੧੪੩੩ ਤੋਂ ੧੪੬੮ ਤੀਕ ਮੇਵਾਰ ਦਾ ਪੈਂਤੀ ਵਰ੍ਹੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਦਾ ਕੀਰਤੀਸਤੰਭ, ਜੋ ਨੌਂ ਮੰਜ਼ਿਲਾ ੧੨੦ ਫੁਟ ਉੱਚਾ ਹੈ.

੨ ਦੂਜਾ ਜੈਮਲ ਅਤੇ ਫੱਤਾ ਬਹਾਦੁਰ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦਾ ਹੈ.[3] ਇਸ ਕ਼ਿਲੇ ਵਿੱਚ ਜੈਨ ਤੀਰਥੰਕਰ "ਆਦਿਨਾਥ" ਦਾ ਭੀ ਇਕ ਕੀਰਤੀਸਤੰਭ ਹੈ, ਜੋ ੮੦ ਫੁਟ ਹੈ. ਚਤੌੜ ਨੂੰ ਚਿਤੋੜ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ.[4]

ਚਤੌੜ ਗੜ੍ਹ ਤੋੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖ਼ਾ. ਪੇਸ਼ਾਬ ਕਰਨਾ. ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਔਖਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਵੱਡੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ.

ਚਤੌੜ ਮਾਰੇਰਾ ਪਾਪ. ਦੇਖੋ, ਅਕਬਰ.

ਚਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਚਤੁਰ. "ਚਤ੍ਰ ਚਕ੍ਰ ਕਰਤਾ." (ਜਾਪੁ) ਚਤੁਰ ਚਕ੍ਰ ਕਰਤਾ.

ਚਤ੍ਰਆਨ. ਬ੍ਰਹਮਾ. ਦੇਖੋ, ਚਤੁਰਾਨਨ. "ਬਿਸੇਖ ਚਤ੍ਰਆਨ ਕੋ." (ਬ੍ਰਹਮਾਵ)

ਚਤ੍ਵਰ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਚੌਤਰਾ. ਥੜਾ। ੨ ਚੌਰਾਹਾ. ਚੁਰਸਤਾ। ੩ ਹੋਮ ਵਾਸਤੇ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਥਾਂ। ੪ ਚਤ੍ਵਾਰ. ਚਾਰ. ਚਹਾਰ.

ਚਤ੍ਵਾਸ, ਚਤ੍ਵਾਰ } ਸੰ. ਚਤਸ੍ਰ—ਚਤ੍ਵਾਰ. ਚਤਸ੍ਰਿ—ਚਤ੍ਵਾਰ. ਚਾਰ. ਚਹਾਰ.

ਚਤ੍ਵਾਰਿੰਸ਼. ਸੰ. ਵਿ—ਚਾਲੀਸਵਾਂ.

ਚਤ੍ਵਾਰਿੰਸ਼ਤ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਚਾਲੀਸ. ੪੦.

ਚਨਕ. ਦੇਖੋ, ਚਣਕ.

ਚਨਣਾਠੀ. ਚੰਦਨ-ਕਾਠੀ. ਸੰਗਯਾ—ਚੰਨਣ ਦੀ ਲੱਕੜ ਦਾ ਟੁਕੜਾ. ਚਰਨਾਠੀ. "ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਕਰੀ ਚਨਣਾਠੀਆ ਜੇ ਮਨੁ ਉਰਸਾ ਹੋਇ." (ਗੂਜ ਮ: ੧)

ਚਨਾ. ਦੇਖੋ, ਚਣਾ ਅਤੇ ਛੋਲਾ. "ਜਿਉ ਕਪਿ ਕੇ ਕਰ ਮੁਸਟਿ ਚਨਨ ਕੀ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) "ਕਬਹੂ ਕੂਰਨੁ ਚਨੇ ਬਿਨਾਵੈ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ)

ਚਨਾਇਣ. ਸੰਗਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ. ਚਾਂਦਨੀ। ੨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼. ਰੋਸ਼ਨੀ.

ਚਨਾਬ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦ੍ਰਭਾਗਾ, .

ਚਨਾਰ. ਫ਼ਾ چنار ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਬਿਰਛ ਜੋ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ (ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਕਸ਼ਮੀਰ) ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. L. Platanum Orientalis (Poplar) ਇਸ ਦੀ ਛਾਉਂ ਬਹੁਤ ਸੰਘਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕ਼ੱਦ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤਾ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਪੱਤੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਪੰਜੇ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਦੀ ਲੱਕੜ ਇਮਾਰਤ ਅਤੇ ਮੇਜ਼ ਕੁਰਸੀ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਕਵੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚਨਾਰ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਅੱਗ ਨਾਲ ਜਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. "ਆਂ ਚੁਨਾ ਸੋਖ਼ਤੇਮ ਜ਼ਾਂ ਆਤਿਸ਼। ਹਰ ਕਿ ਬਸ਼ੁਨੀਦ ਚੂੰ ਚਨਾਰ ਬਸੋਖ਼ਤ (ਦੀਗੋ)" ੨ ਦੇਖੋ, ਚੁਨਾਰ.

ਚਪ. ਸੰ. ਚਪ੍. ਧਾ—ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨਾ, ਸਮਝਾਉਣਾ, ਪੀਸਣਾ, ਕੁੱਟਣਾ, ਠਗਣਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਹਠ. ਜਿਦ। ੩ ਫ਼ਾ چپ ਕਪਟ. ਫਰੇਬ। ੪ ਵਿ—ਖੱਬਾ. ਬਾਯਾਂ। ੫ ਵਿਰੋਧੀ। ੬ ਸੰਗਯਾ—ਉਹ ਤਲਵਾਰ ਜਿਸ ਦਾ ਖੱਬਾ ਪਾਸਾ ਫ਼ੌਲਾਦੀ ਅਤੇ ਸੱਜਾ ਸਕੇਲੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਦੋ ਪੜ੍ਹੇ ਜੋੜ ਕੇ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੭ ਛਪ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਚਪ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ—"ਸਾਧੁ ਸਮੂਹ ਪ੍ਰਸੰਨ ਫਿਰੈਂ ਜਗ, ਸਤ੍ਰੁ ਸਭੈ ਅਵਿਲੋਕ ਚਪੈਂਗੇ." (ਅਕਾਲ) ਚੌਂਪ. ਉਮੰਗ. ਉਤਸਾਹ। ੮ ਦੇਖੋ, ਭਾਨੁਸੁਅੰ.

ਚਪਕ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗਯਾ—ਫੌਜ ਦਾ ਖੱਬਾ ਭਾਗ.

ਚਪਟਾ. ਦੇਖੋ, ਚਿਪਟਾ.

ਚਪਟੀ. ਦੇਖੋ, ਚਿਪਟੀ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਬਣਾਉਟੀ ਜਨਨੇਂਦ੍ਰਿਯ (ਲਿੰਗ). ਦੇਖੋ, ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੦੯, ਛੰਦ ੫੨.

ਚਪਣਾ, ਚਪਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਅੜਨਾ. ਮੁਕ਼ਾਬਲਾ ਕਰਨਾ। ੨ ਜਮਜਾਣਾ। ੩ ਘਿਰਣਾ। ੪ ਖਿਝਣਾ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਫ਼ਾਰਸੀ "ਚਪ" ਹੈ.

ਚਪਰਾਸ. ਸੰਗਯਾ—ਪੇਟੀ ਅਥਵਾ ਪਰਤਲੇ ਤੇ ਲਾਈ ਹੋਈ ਧਾਤੁ ਦੀ ਤਖ਼ਤੀ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਮਹਿਕਮੇ ਅਥਵਾ ਅਹੁਦੇ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਪਰਾਸੀ ਪਹਿਰਦਾ ਹੈ. ਚਪਰਾਸ. ਦੇਖੋ, ਚਪਰਾਸੀ.

ਚਪਰਾਸੀ. ਸੰਗਯਾ—ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਦੇ ਚਪ (ਖੱਬੇ) ਰਾਸ੍ਤ (ਸੱਜੇ) ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਅਰਦਲੀ. ਚਪੜਾਸੀ। ੨ ਰਸਤਾ ਸਾਫ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੱਬੇ ਸੱਜੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਿਪਾਹੀ। ੩ ਖੱਬੇ ਸੱਜੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਨ

---

[1] ਦੇਖੋ, ਗੋਰਾ ਬਾਦਲ.

[2] ਇਸ ਜਿੱਤ ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼ ਮਲਿਕ ਖ਼ੁਸਰੋ ਨੇ ੧੧ ਮੁਹੱਰਮ ਸਨ ਹਿਜਰੀ ੭੦੩ (ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ ੧੪ ਸੰਮਤ ੧੩੬੦ ਅਗਸਤ ੨੬, ਸਨ ੧੩੦੩ ਲਿਖੀ ਹੈ.)

[3] ਦੇਖੋ, ਅਕਬਰ.

[4] ਚਤੌੜ ਦੇ ਰਾਣਾ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਸਿੰਘ (ਸਾਂਗਾ) ਦੀ ਲੜਾਈ, ਖਾਨੂੰਆਂ ਅਥਵਾ ਕਾਨੁਵਾ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ, (ਜੋ ਆਗਰੇ ਤੋਂ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਰਿਆਸਤ ਭਰਤਪੁਰ ਵਿੱਚ ਹੈ) ੧੬ ਮਾਰਚ ਸਨ ੧੫੨੭ ਨੂੰ ਬਾਬਰ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ. ਇਸ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਰਾਣੇ ਨੇ ਹਾਰ ਖਾਧੀ. ਰਾਣਾ ਸਾਂਗਾ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸਨ ੧੫੨੯ (ਸੰਮਤ ੧੫੮੬) ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਵਾਲਾ ਅੜਦਲੀਆ.

ਚਪਰਾਹਤਪੁਰ, ਚਪਰਾੜ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਥਾਂ ਠਹਿਰੇ ਹਨ. ਇੱਥੇ ਬਰਛਾ ਮਾਰਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੈਨਾ ਅਤੇ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਵਰਤਣ ਲਈ ਜਲ ਕੱਢਿਆ. ਹੁਣ ਇਹ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਰਹਿਸਮਾ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜਮੀਨ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਰਹਿਸਮਾ.

ਚਪਲ. ਸੰ. ਵਿ—ਚੰਚਲ. ਅਸਿਥਰ. "ਚਪਲਬੁਧਿ ਸਿਉ ਕਹਾ ਬਸਾਇ." (ਬਸੰ ਕਬੀਰ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਰਾ। ੩ ਮੱਛੀ.

ਚਪਲਤਾ, ਚਪਲਤਾਈ, ਚਪਲਤ੍ਵ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਚਲਤਾ. ਚਾਲਾਕੀ.

ਚਪਲਾ. ਸੰ. ਵਿ—ਚੰਚਲਾ. ਨਾ ਇਸਥਿਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਿਜਲੀ। ੩ ਲਛਮੀ. ਮਾਇਆ। ੪ ਵੇਸ਼੍ਯਾ. ਕੰਚਨੀ। ੫ ਰਸਨਾ. ਜੀਭ.

ਚਪਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੌਕੜੀ. ਪਥਲੀ. ਪੱਟ ਅਤੇ ਗਿੱਟੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਮੁਦ੍ਰਾ। ੨ ਕਸ਼ਮੀਰੀ (ਅਥਵਾ ਪਹਾੜੀ) ਜੁੱਤੀ, ਜੋ ਘਾਸ ਅਤੇ ਚੰਮ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ.

ਚਪਲੰਗ. ਵਿ—ਚਪਲਾਂਗ. ਚਪਲ (ਚੰਚਲ) ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਗ. "ਤਾਹੀ ਸਮੇ ਚਪਲੰਗ ਤੁਰੰਗਨ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਚਪੜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਾਫ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਲਾਖ ਦਾ ਚਪਟਾ ਟੁਕੜਾ। ੨ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਚਪਟੀ ਤਲਵਾਰ, ਜੋ ਲੰਮੀ ਥੋੜੀ ਅਤੇ ਚੌੜੀ ਜਾਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. "ਚਪੜਾ ਅਸਿ ਸਾਰ ਸਿਪਰ." (ਸਲੋਹ)

ਚਪੜਾਸ, ਚਪੜਾਸੀ ਦੇਖੋ, ਚਪਰਾਸ ਅਤੇ ਚਪਰਾਸੀ.

ਚਪਾਤੀ. ਫ਼ਾ چپاتی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਤਲੀ ਅਤੇ ਚੌੜੀ ਰੋਟੀ. ਮੰਡਾ.

ਚਪਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਸ਼ਤ੍ਰੁਤਾ (ਵੈਰ) ਕਰਕੇ। ੨ ਖਿਝਕੇ। ੩ ਅੜਕੇ. ਦੇਖੋ, ਚੱਪਣਾ.

ਚਪੇਟ, ਚਪੇੜ ਸੰ. ਚਪੇਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋ ਚਪ (ਸਮਝਾਉਣ) ਲਈ ਲਗਾਈ ਜਾਵੇ. ਧੱਫਾ. ਤ਼ਮਾਚਾ. ਥੱਪੜ

ਚਪੋਲ. ਫੁਰਤੀ ਦਾ ਹੱਲਾ. ਵੈਰੀ ਉੱਤੇ ਅਚਾਨਕ ਕੀਤੀ ਝਪਟ.

ਚੱਪਣੀ. ਘੜੇ ਹਾਂਡੀ ਆਦਿ ਦਾ ਮੂੰਹ ਢਕਣ ਦੀ ਠੂਠੀ। ੨ ਚੱਪਣ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਗੋਡੇ ਦੀ ਹੱਡੀ. Patella.

ਚੱਪਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੌਥਾ ਪਾਦ. ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ। ੨ ਚਾਰ ਉਂਗਲ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮਾਪ। ੩ ਨੌਕਾ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਡੰਡਾ ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ ਹਿੱਸਾ ਚੌੜਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ੪ ਹੱਥ ਦਾ ਅਗਲਾ ਹਿੱਸਾ.

ਚਬੱਚਾ. ਫ਼ਾ چہ ਚਾਹਬੱਚਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁੰਡ. ਹੌਜ਼। ੨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਜਨਮਅਸਥਾਨ ਪੁਰ ਬਣਾਇਆ ਉਹ ਖ਼ਾਸ ਕੁੰਡ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਇਸਨਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁੰਡਾਂ ਦੀ ਸੰਗ੍ਯਾ 'ਚਬੱਚਾਸਾਹਿਬ' ਹੈ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚੁਬੱਚਾਸਾਹਿਬ.

ਚਬੱਚਾਸਾਹਿਬ. ਦੇਖੋ, ਚਬੱਚਾ ੨ ਅਤੇ ਚੁਬੱਚਾਸਾਹਿਬ.

ਚਬਣ, ਚਬਾਨਾ ਸੰ. ਚਰ੍‍ਵਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੰਦ ਜਾੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੀਸਣਾ. ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਨੇ. ਚਾਬਨਾ. "ਸਾਰੁ ਚਬਿ ਚਬਿ ਹਰਿਰਸ ਪੀਜੈ." (ਕਲਿ ਅ: ਮ: ੪) ੨ ਚੱਬਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਰੂਪ ਦੰਦ. "ਚਬਣ ਚਲਣ ਰਤੰਨ ਸੇ ਸੁਣੀਅਰ ਬਹਿ ਗਏ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਦੰਦ, ਪੈਰ, ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਕੰਨ ਬੁਢਾਪੇ ਵਿੱਚ ਹਾਰਕੇ ਬੈਠ ਗਏ.

ਚਬਿ. ਚਰ੍‍ਵਣ ਕਰਕੇ. ਚੱਬਕੇ. ਦੇਖੋ, ਚਬਣ ੧.

ਚਬੀਣਾ, ਚਬੀਨਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਰ੍‍ਵਣ ਯੋਗ੍ਯ ਵਸਤੁ. ਭੁੰਨੇ ਹੋਏ ਦਾਣੇ ਆਦਿ.

ਚਬੂਤਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਖੋ, ਚਉਤਰਾ.

ਚਬੋਲਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਬਿਨਾ ਦੰਦ ਦਾੜ੍ਹ ਲਾਏ ਜੀਭ ਅਤੇ ਮਸੂੜਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਰਸ ਚੂਸਣਾ. ਪਪੋਲਨਾ.

ਚਬੋਲਾ. ਦੇਖੋ, ਚਉਬੋਲਾ। ੨ ਵਿ—ਚਰ੍‍ਵਣ ਕੀਤਾ. ਚੱਬਿਆ। ੩ ਗਟਕਿਆ. ਪੀਤਾ. "ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਲਾ ਚੁੱਪ ਚਬੋਲਾ." (ਭਾਗੁ)

ਚੱਬਾ. ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਢਾਈ ਕੋਹ ਦੱਖਣ ਇੱਕ ਪਿੰਡ. ਇਸ ਥਾਂ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਅਸਥਾਨ "ਸੰਗਰਾਣਾ" ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ. ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੱਟੀ ਨੂੰ ਵਰ ਇਸੇ ਥਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ.[1] ਦੇਖੋ, ਸੰਗਰਾਣਾ ਸਾਹਿਬ.

ਚਮ. ਸੰ. ਚਮ੍. ਧਾ—ਖਾਣਾ, ਪਤਲਾ ਪਦਾਰਥ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਲੈਣਾ, ਆਚਮਨ ਕਰਨਾ । ੨ ਸੰ. ਚਰ੍ਮ (ਚੰਮ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ.

ਚਮਈਆ. ਵਿ—ਚੰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰੈਯਾ (ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ). ਚੰਮ ਦੇ ਕੰਮ ਨਾਲ ਉਪਜੀਵਿਕਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਰਵਿਦਾਸ ਚਮਿਆਰ ਚਮਈਆ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੪)

ਚਮਸ, ਚਮਸਾ ਸੰ. ਚਮਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਮ (ਪੀਣ) ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ. ਪਿਆਲਾ. ਵੈਦਿਕ ਯਗ੍ਯ ਦਾ ਇੱਕ ਪਾਤ੍ਰ। ੨ ਚਮਚਾ.

ਚਮਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਮਤਕਾਰ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼. ਰੌਸ਼ਨੀ.

ਚਮਕਣਾ, ਚਮਕਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਲਸਕਣਾ (ਲਿਸ਼ਕਣਾ). ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾ । ੨ ਭੜਕਣਾ.

ਚਮਕਾ. ਵਿ—ਚੌਕੰਨਾ, ਹੋਸ਼ਿਆਰ. ਸਾਵਧਾਨ. "ਜੋ ਨ੍ਰਿਪ ਚਮਕਾ ਨਾ ਰਹੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੫੦)

ਚਮਕਾਰ, ਚਮਕਾਰੁ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਮਤਕਾਰ. ਪ੍ਰਭਾ. "ਚਮਕਾਰ ਬੀਜੁਲ ਤਹੀ." (ਸੋਰ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਭੜਕਾਉਣ (ਉਕਸਾਉਣ) ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਹਸਤੀ ਦੀਨੋ ਚਮਕਾਰ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ)

ਚਮਕਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚਮਕਕੇ. "ਦਾਮਨਿ ਚਮਕਿ ਡਰਾਇਓ." (ਸੋਰ ਮ: ੪)

ਚਮਕੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਮ ਦਾ ਕੋਰੜਾ. ਚੰਮ ਦੀ ਪਤਲੀ ਛਟੀ.

ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ. ਜਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ, ਤਸੀਲ ਰੋਪੜ, ਥਾਣਾ ਮੋਰੰਡਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਤਿੰਨ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਹਨ—

(੧) ਆਨੰਦਪੁਰ ਛੱਡਣ ਪਿੱਛੋਂ ੭ ਪੋਹ ਸੰਮਤ ੧੭੬੧ ਨੂੰ ਚਾਲੀ

[1] ਦੇਸਾਂ ਦਾ ਫੁਟ ਨੋਟ ਦੇਖੋ.

ਤਿਲਕ ਅਸਥਾਨ—ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਤਲਗੜ੍ਹ—ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ

—ਨਕਸ਼ਾ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ—

ਨਸ਼ਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ - - - - - - ●

ਰੋਪੜ ਵਾਲੀ ਵਡੀ ਨਹਿਰ

ਉੱਤਰ

ਰਸਤਾ

ਰਸਤਾ

ਬੰਗਲਾ

ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ

ਕਤਲ ਗੜ੍ਹ

ਖੂਹ

ਵਸੋਂ

ਮਸੀਤ

ਰਸਤਾ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ

ਖੇਤ

ਵਸੋਂ

ਖੂਹ

ਵਸੋਂ

ਵਸੋਂ

ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਿਰ

ਵਸੋਂ

ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ

ਗੋਇਰਾ

ਰਸਤਾ ਗੋਇਰਾ

ਖੇਤ

ਨਕਸ਼ਾ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ

ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਿਤ ਇਸ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਗੜ੍ਹੀ ਸਾਹਿਬ" ਹੈ. ਇੱਥੇ ਛੋਟਾ ਜੇਹਾ ਦਰਬਾਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲੇ ਵੱਲੋਂ ੨੫ ਰੁਪਯੇ ਸਾਲਾਨਾ ਮਿਲਦੇ ਹਨ. ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੂੰ ਗੁਰੁਤਾ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੇ ਇਸੇ ਥਾਂ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਾਰਣ ਤੋਂ, ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਤਿਲਕ ਅਸਥਾਨ" ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੋਰਾਹੇ ਤੋਂ ਇਹ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ੨੫ ਮੀਲ ਪੂਰਵ ਹੈ।

(੨) ਕਤਲਗੜ੍ਹ. ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਯੁੱਧਭੂਮਿ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਥਾਂ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸਾਹਿਬ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਲੌਕਿਕ ਵੀਰਤਾ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ੮ ਪੋਹ ਸੰਮਤ ੧੭੬੧ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਅਤੇ ਜਿਸ ਥਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਅਰ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਹੋਇਆ. ਇੱਥੇ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ੮ ਪੋਹ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਸੌ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਸਿੱਖਰਾਜ ਸਮੇਂ ਦੀ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਰੁਪਯਾ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਪਿੰਡ ਰਾਇਪੁਰ ਤੋਂ ਰਾਜਾ ਭੂਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਾਈ ਹੋਈ ਅਤੇ ਛੀ ਸੌ ਇਕਾਹਠ ਰੁਪਯੇ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ.

(੩) ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਇੱਕ ਵਾਰ ਕੁਰੁਛੇਤ੍ਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਇੱਥੇ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ. ਦਰਬਾਰ ਨਾਲ ੧੭ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ.

ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਧਰਮਵੀਰ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦਬੁੰਗਾ ਭੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਸਥਾਨ ਹੈ.

ਚਮਕੰਨਿ. ਚਮਤਕਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ. "ਬਿਜੁਲੀਆ ਚਮਕੰਨਿ ਘੁਰਨਿ ਘਟਾ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਚਮਗਾਦਰ, ਚਮਗਿੱਦੜ } ਸੰਗਯਾ—ਗਿੱਦੜ ਜੇਹੇ ਮੁਖ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਪੰਛੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੰਖ (ਖੰਭ) ਚੰਮ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਉਲਟਾ ਹੋ ਕੇ ਬਿਰਛ ਨਾਲ ਲਟਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਡਕੇ ਫਲ ਆਦਿਕ ਦਾ ਆਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ. Flying fox. Bat (Pteropus medins).

ਚਮਚ, ਚਮਚਾ } ਦੇਖੋ, ਚਮਸ. ਫ਼ਾ چمچہ ਚਮਚਹ. ਛੋਟੀ ਕੜਛੀ.

ਚਮਚਿੱਚੜ. ਸੰਗਯਾ—ਚੰਮ (ਚਰਮ) ਨੂੰ ਚਿਮੜ (ਚੰਬੜ) ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਜੀਵ. ਇਹ ਖਲੜੀ ਵਿੱਚ ਛੇਕ ਕਰਕੇ ਲਹੂ ਪੀਂਦਾ ਹੈ. ਕਿਲਨੀ ਚਰਮਕ੍ਰਿਮਿ (Tick). ੨ ਚਿੱਚੜ ਵਾਂਙ ਚਿਮੜ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ, ਜੋ ਪਿੱਛਾ ਨਾ ਛੱਡੇ। ੩ ਗੁਣ ਤਯਾਗਕੇ ਔਗੁਣ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ.

ਚਮਜੂੰ. ਚਰਮਯੂਕਾ. ਚਮੜੀ ਨੂੰ ਚਿਮੜਨ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਜੂੰ. Tick louse.

ਚਮਤਕਾਰ. ਸੰ. चमत्कार—ਸੰਗਯਾ—ਅਚਰਜ. ਅਚੰਭਾ। ੨ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਸਯ। ੩ ਕਰਾਮਾਤ. ਸਿੱਧੀ। ੪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼. "ਦਾਮਿਨੀ ਚਮਤਕਾਰ ਤਿਉ ਵਰਤਾਰਾ ਜਗਖੇ." (ਗਉ ਵਾਰ ੨ ਮ: ੫) ੫ ਕਾਵ੍ਯ ਦਾ ਉਹ ਗੁਣ, ਜੋ ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਅਤੇ ਵਕਤਾ ਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਰੌਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਚਮਤਕਾਰੀ. ਵਿ—ਅਦਭੁਤ. ਅਨੂਠਾ। ੨ ਕਰਾਮਾਤੀ। ੩ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਣ ਵਾਲਾ. ਰੌਸ਼ਨ.

ਚਮਤਕ੍ਰਿਤਿ. ਸੰਗਯਾ—ਆਸ਼ਚਰਯ। ੨ ਅਨੂਠਾਪਨ। ੩ ਕਰਾਮਾਤ. ਸਿੱਧੀ.

ਚਮਨ. ਫ਼ਾ چمن ਸੰਗਯਾ—ਹਰੀ ਕਿਆਰੀ। ੨ ਫੁਲਵਾੜੀ. ਪੁਸਪਵਾਟਿਕਾ। ੩ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹੱਦ ਤੇ ਇੱਕ ਅਸਥਾਨ, ਜਿੱਥੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਉਚਾਈ ੪੩੧੧ ਫੁਟ ਹੈ, ਅਤੇ ਲਹੌਰੋਂ ਰੇਲ ਦੇ ਰਸਤੇ ੭੯੮ ਮੀਲ ਹੈ.

ਚਮਰ. ਸੰ. चमरी—ਚਮਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਸੁਰਾ ਗਾਂ। ੨ ਸੁਰਾ ਗਊ (ਚਮਰੀ) ਦੀ ਪੂਛ ਦੇ ਅਗ੍ਰਭਾਗ ਦੇ ਰੋਮਾਂ ਦਾ ਗੁੱਛਾ, ਚਾਮਰ. "ਤਾਂ ਪਰ ਹੋਤ ਚਮਰ ਛਬਿ ਭਾਗ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੩ ਚਰਮ ਦਾ ਉਲਟ. "ਚਮਰਪੋਸ ਕਾ ਮੰਦਰ ਤੇਰਾ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ) ਚਰਮਪੋਸ਼ ਦਾ ਤੇਰਾ ਮੰਦਿਰ ਹੈ." ਭਾਵ ਚੰਮ ਨਾਲ ਢਕੀ ਹੈ ਦੇਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ, ਜੀਵ ਜੰਤੁ। ੪ ਚਿਮੜ (ਚਿਮਟ)ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਚੰਮੜ (ਚੰਬੜ). "ਜਾਹਿਂ ਚਮਰ ਤੂੰ ਮੁਖ ਤੇ ਕਹਿ ਹੈਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੬੮)

ਚਮਰਸ. ਸੰਗਯਾ—ਚਰਮ ਦੀ ਰਗੜ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਛਾਲਾ ਅਥਵਾ ਘਾਉ.

ਚਮਰਟਾ. ਸੰਗਯਾ—ਚਰਮਕਾਰ ਦਾ ਬੇਟਾ. ਚਮਿਆਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ. "ਚਮਰਟਾ ਗਾਂਠਿ ਨ ਜਨਈ." (ਸੋਰ ਰਵਿਦਾਸ) ਦੇਖੋ, ਚਮਰੇਟਾ.

ਚਮਰਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚਿੰਮੜਨਾ. ਚਿਪਕਨਾ.

ਚਮਰਪੋਸ. ਦੇਖੋ, ਚਮਰ ੩.

ਚਮਰਵਾ. ਵਿ—ਚਮਾਰ ਦਾ. ਚਰਮਕਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ.

ਚਮਰਾ. ਸੰਗਯਾ—ਚਮੜਾ. ਚਰ੍ਮ. ਖੱਲ. ਤ੍ਵਚਾ। ੨ ਵਿ—ਚਮਿਆਰ ਦਾ. ਚਮਿਆਰਾ. "ਸਭਿ ਦੋਖ ਗਏ ਚਮਰੇ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੪) ਚਮਾਰ (ਰਵਿਦਾਸ) ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੋਖ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ. "ਉਹ ਢੋਵੈ ਢੋਰ ਹਾਥਿ ਚਮੁ ਚਮਰੇ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੪) ਚਮਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਸਦਾ ਚੰਮ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ੩ ਚਿੰਮੜਿਆ. ਚਿਮਟਿਆ. ਚਿਪਕਿਆ.

ਚਮਰੇਟਾ. ਸੰਗਯਾ—ਚਮਾਰ ਦਾ ਬੇਟਾ. ਚਮਾਰਪੁਤ੍ਰ.

ਚਮਰੇਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਚਰਮਕਾਰੀ. ਚਮਿਆਰੀ. ਦੇਖੋ, ਘੁਮਰੇਰੀ.

ਚਮੜ, ਚਮੜਾ } ਸੰਗਯਾ—ਚਰਮ. ਚੰਮ. ਖੱਲ. "ਕਾਪੜੁ ਛੋਡੇ ਚਮੜ ਲੀਏ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ਮ੍ਰਿਗਚਰਮ ਧਾਰਣ ਕੀਤੇ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਮਰਨਾ.

ਚਮੜੀ. ਦੇਖੋ, ਗਲਿਚਮੜੀ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਚਰਮ. ਖੱਲ. "ਖਪਰੀ ਲਕੜੀ ਚਮੜੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ਕਾਪਾਲਿਕ, ਦੰਡੀ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਗਚਰਮ ਧਾਰੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ.

ਚਮਾਰ, ਚਮਿਆਰ } ਸੰ. ਚਮੰਕਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਚੰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਜੋ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਚੰਮ ਲਾਹੇ, ਰੰਗੇ ਅਤੇ ਚੰਮ ਦਾ ਸਾਮਾਨ

ਬਣਾਵੇ. "ਮੁਕਤ ਭਇਓ ਚਮਿਆਰੋ." (ਗੂਜ ਮ: ੫) ੨ ਹਿੰਦੂਮਤ ਦੇ ਧਰਮਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਖਤ੍ਰੀ ਦੀ ਕੰਨ੍ਯਾ ਤੋਂ ਸੂਤ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਚਮਿਆਰ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਔਸ਼ਨਸੀ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸ਼: ੪.

ਚੁਮਿਆਲ. ਦੇਖੋ, ਚੰਬਿਆਲ.

ਚਮੁ. ਚਮੰ. ਚੰਮ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਮੂ.

ਚਮੁੱਟਾ. ਵਿ—ਚਿੰਮੜਿਆ ਹੋਇਆ. ਚਿਮਟਿਆ. "ਜਣੁ ਡਾਲਿ ਚਮੁੱਟੇ ਆਵਲੇ." (ਚੰਡੀ ੩)

ਚਮੁੰਡ, **ਚਮੁੰਡਾ** } ਦੇਖੋ, ਚਾਮੁੰਡਾ.

ਚਮੂ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਚਮ (ਖਾ) ਜਾਵੇ. ਸੈਨਾ ਫੌਜ. "ਭਜੀ ਚਮੂ ਸਭ ਦਾਨਵੀ." (ਚੰਡੀ ੧) ੨ ਖਾਸ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਫੌਜ—੭੨੯ ਹਾਥੀ, ੭੨੯ ਰਥ, ੨੧੮੭ ਸਵਾਰ ਅਤੇ ੩੬੪੫ ਪਿਆਦੇ.

ਚਮੂਚਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਹਲਚਲ। ੨ ਫੌਜ ਦਾ ਕੂਚ.

ਚਮੂਨਾ. ਦੇਖੋ, ਲਾਲੂ ੬.

ਚਮੇਲੀ. ਸੰ. ਚੰਦ੍ਰਵੱਲੀ. ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਜੇਹੇ ਚਿੱਟੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬੇਲ. L. Jasminuin grandiflorum. ਚਮੇਲੀ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਡੀ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ੧੨ ਮਹੀਨੇ ਖਿੜਦੇ ਹਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਫੁਲੇਲ ਅਤੇ ਇ੍ਤ੍ਰ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਬਸੰਤੀ ਚਮੇਲੀ ਦਾ ਨਾਮ "ਚੰਪਕਵੱਲੀ" ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਗੰਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ.

ਚਮੋਟਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਮ (ਚਮੰ) ਦਾ ਟੁਕੜਾ। ੨ ਵਿ—ਚੰਮ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ.

ਚਮੋਰਨ, **ਚਮੋੜਨਾ** } ਕ੍ਰਿ—ਚਿਪਕਾਉਣਾ. ਚਮੇੜਨਾ. ਸਾਥ ਲਾਉਣਾ. ਚਸਪਾਂ ਕਰਨਾ. ਜੋੜਨਾ. "ਦਸ ਨਾਰੀ ਅਉਧੂਤ ਦੇਨਿ ਚਮੋੜੀਐ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫) ਦਸ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਵਧੂਤਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਵਿਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋੜ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ.

ਚਯ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਮੂਹ. ਢੇਰ। ੨ ਕੋਟ. ਫ਼ਸੀਲ. ੩ ਨਿਉਂ. ਨੀਂ. ਬੁਨਿਯਾਦ। ੪ ਚੌਤਰਾ. ਥੜਾ.

ਚਯਨ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਮਾ ਕਰਨਾ. ਇੱਕਠਾ ਕਰਨਾ। ੨ ਚਿਣਨਾ. ਚਿਣਾਈ ਕਰਨੀ। ੩ ਚੁਗਣਾ. ਚੁਣਨਾ.

ਚਰ. ਸੰ. ਚਰ੍. ਧਾ—ਜਾਣਾ, ਵਿਚਰਨਾ, ਖਾਣਾ, ਠਗਣਾ, ਟੂਣਾ ਕਰਨਾ, ਆਗ੍ਯਾ ਭੰਗ ਕਰਨਾ, ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ, ਵਿਭਚਾਰ ਕਰਨਾ, ਉੱਤਮ ਆਚਰਣ ਕਰਨਾ, ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਬਰ ਲੈਣ ਲਈ ਫਿਰਣ ਵਾਲਾ ਦੂਤ. ਜਾਸੂਸ। ੩ ਵਿ—ਵਿਚਰਣ ਵਾਲਾ। ੪ ਦੇਖੋ, ਚਰਨਾ। ੫ ਚਰਨ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਆਂਧਰੇ ਕੋ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ ਕਰ ਚਰ ਟੇਕ." (ਭਾਗੁ ਕ) ਦੇਖੋ, ਚਰਜ.

ਚਰ ਅਚਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੇਤਨ ਅਤੇ ਜੜ੍ਹ। ੨ ਵਿਚਰਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਅਚਲ.

ਚਰਸ, **ਚਰਸਾ** } ਰਸ (ਜਲ) ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਚਮੰ (ਚੰਮ). ਦੇਖੋ, ਚੜਸ ਅਤੇ ਚੜਸਾ.

ਚਰਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੂਤ. ਜਾਸੂਸ। ੨ ਭਿਖ੍ਯਾ ਮੰਗਣਵਾਲਾ। ੩ ਰਾਹੀ. ਬਟੋਹੀ. ਪਥਿਕ। ੪ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਰਿਖੀ, ਜਿਸ ਨੇ "ਚਰਕਸੰਹਿਤਾ" ਵੈਦ੍ਯਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ੇਸਨਾਗ ਨੇ, ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਤੇ ਚਰ (ਦੂਤ) ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਰਿਖੀਵੇਸ ਧਾਰਕੇ, ਵੈਦ੍ਯਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ੫ ਚਰਕਸੰਹਿਤਾ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਨਾਮ। ੬ ਦੇਖੋ, ਚਰਗ ੨.

ਚਰਕਟਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰਾ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਹਾਥੀ ਦਾ ਚਾਰਾ ਵੱਢਕੇ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਖੁਆਉਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਕਮੀਨੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਭੀ ਚਰਕਟਾ ਸਦਦੇ ਹਨ.

ਚਰਕਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚਰ ਚਰ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ। ੨ ਅੰਤੜੀ ਵਿੱਚ ਅਣਪਚ ਅਤੇ ਬਾਈ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਕਰਕੇ ਚਰ ਚਰ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਮੈਲ ਦਾ ਡਿਗਣਾ। ੩ ਡਰ ਦੇ ਮਾਰੇ ਦਸਤ ਲੱਗਣੇ.

ਚਰਖ. ਫ਼ਾ چرخ ਚਰਖ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਲਾਕਾਰ ਚਕ੍ਰ। ੨ ਖ਼ਰਾਦ। ੩ ਸਾਣ। ੪ ਖਗੋਲ. ਆਕਾਸ਼ਚਕ੍ਰ। ੫ ਗਜ਼ਨੀ ਪਾਸ ਇੱਕ ਪਿੰਡ। ੬ ਕਿਸੇ ਧਾਤੁ ਦਾ ਅੱਗ ਪੁਰ ਗਲਕੇ ਚਕ੍ਰ ਖਾਜਾਣਾ.

ਚਰਖਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਰਦਾਰ ਚਰਖ਼. ਚਕ੍ਰ. "ਚਰਖਰ ਸੰਗੰ." (ਰਾਮਾਵ)

ਚਰਖੜੀ. ਦੇਖੋ, ਚਰਖੀ.

ਚਰਖਾ. ਫ਼ਾ چرخه ਚਰਖ਼ਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਲਾਕਾਰ ਚਕ੍ਰ।੨ ਸੂਤ ਕੱਤਣ ਦਾ ਯੰਤ੍ਰ. "ਕੋਲੂ ਚਰਖਾ ਚਕੀ ਚਕੁ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਚਰਖਾ ਸਹੇੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚਰਖਾ ਕੱਤਣ ਵਾਲੀ ਭਾਰਯਾ (ਜੋਰੂ) ਨੂੰ ਸਹੇੜਨਾ (ਸਾਥੀ ਬਣਾਉਣਾ) ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਨੀ. "ਅਬ ਸਹੇਰਬੋ ਚਰਖਾ ਚਹੀਐ। ਜਿਸ ਤੇ ਬ੍ਰਿੱਧਪਨੋ ਨਿਰਬਹੀਐ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚਰਖੀ. ਚਰਖੜੀ. ਚਰਖ਼ੇ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਲ ਯੰਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਤੇ ਅਪਰਾਧੀ ਦਾ ਅੱਧਾ ਸ਼ਰੀਰ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਅੱਧਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਲਟਕਦਾ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ. ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਚਰਖ਼ੀ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਘੁਮਾਈ ਜਾਂਦੀ, ਤਦ ਲਟਕਦੇ ਹੋਏ ਅੰਗ ਝਟਕੇ ਨਾਲ ਚੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ. ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਆਦਮੀ ਚਰਖ਼ੀ ਚਾੜ੍ਹਕੇ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ. ਵਕੀਲ ਸਬੇਗ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਅਨੇਕ ਸਿੰਘ ਤੁਰਕਾਂ ਨੇ ਇਸੇ ਯੰਤ੍ਰ ਨਾਲ ਮਾਰੇ. "ਚਾੜ੍ਹ ਚਰਖੜੀ ਮਾਰੋਂ ਦੁਖ ਦੈ ਭਾਰੇ." ਅਤੇ "ਸਿੰਘ ਚਰਖੀ ਪਰ ਚੜ੍ਹਵਾਏ". (ਪੰਪ੍ਰ) ੨ ਘੋੜੇ ਦੀ ਚਕਰੀ. ਚਕ੍ਰ ਵਾਂਙ ਘੋੜੇ ਦੇ ਘੁੰਮਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਚਰਖੀ ਫਿਰ ਗੇਰਹਿ ਅਸਵਾਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਛੋਟਾ ਚਰਖਾ.

ਚਰਖੀ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚਰਖ਼ੀ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਾ ਦੇਣਾ. ਦੇਖੋ, ਚਰਖੀ ੧.

ਚਰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਰ (ਵਿਚਰਣਾ) ਗ (ਆਕਾਸ਼). ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਪੰਛੀ,[1] ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਫ਼ਾ چرغ ਚਰਗ਼ ਅਤੇ ਅ਼ صقر ਸਕ਼ਰ ਹੈ. ਇਹ ਸਜ਼ਾਹਚਸ਼ਮ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ ਹੈ. ਚਰਗ ਕੱਦ ਵਿੱਚ ਇੱਲ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਪੰਜੇ ਭਾਰੀ ਅਤੇ

[1] ਜੋ ਗਮਨ ਕਰਦਾ (ਉਡਦਾ ਉਡਦਾ) ਚਰੇ (ਖਾਵੇ), ਉਹ ਭੀ ਚਰਗ ਸੱਦੀਦਾ ਹੈ.

ਬਹੁਤ ਫੁਰਤੀਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਅੱਖ ਇੱਲ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਨਹੀਂ, ਠੰਢੇ ਪਹਾੜਾਂ ਤੋਂ ਸਰਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਪਹਾੜ ਦੀਆਂ ਖੁੱਡਾਂ ਵਿੱਚ ਆਂਡੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. ਚੂਹੇ ਕਿਰਲੇ ਖਾਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਕਦੇ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ. ਪਾਲਿਆ ਹੋਇਆ ਚਰਗ ਸਹੇ ਦਾ ਚੰਗਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੂੰਜ ਨੂੰ ਭੀ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ. ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਇਸ ਨੂੰ ਛੀ ਮਹੀਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇੱਕ ਵਰ੍ਹਾ, ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਨਿਕੰਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਮਾਸ ਖਾਣ ਵੇਲੇ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਚਰਗ ਮਦੀਨ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਨਰ ਚਰਗੇਲਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕੱਦ ਵਿੱਚ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲਈ ਨਿਕੰਮਾ ਪੰਛੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰ. "ਸੀਹਾ ਬਾਜਾ ਚਰਗਾ ਕੁਹੀਆ ਏਨਾ ਖਵਾਲੇ ਘਾਹ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੨ ਤਰਕ (ਤਰਕ੍ਸ਼ hyena) ਨੂੰ ਭੀ ਲੋਕ ਚਰਕ ਅਤੇ ਚਰਗ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਚਰਗੇਲਾ. ਚਰਗ ਦਾ ਨਰ. ਦੇਖੋ, ਚਰਗ. ਚਰਗੇਲਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲਈ ਨਹੀਂ ਪਾਲਿਆ ਜਾਂਦਾ.

ਚਰਚ. ਸੰ. ਚਰ੍ਚ੍. ਧਾ—ਬੋਲਣਾ, ਚਰਚਾ ਕਰਨਾ, ਪੋਚਣਾ. ਨਿੰਦਾ ਕਰਨਾ, ਦੁੱਖ ਦੇਣਾ, ਵਿਚਾਰਨਾ, ਪੜ੍ਹਨਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਰਚਨ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚਰਚਾ.

ਚਰਚਨ / **ਚਰਚਨਾ** } ਕ੍ਰਿ—ਲੇਪਨ. ਚੰਦਨ ਆਦਿ ਦਾ ਪੋਚਾ ਦੇਣਾ। ੨ ਦੇਵਤਾ ਗ੍ਰੰਥ ਆਦਿ ਨੂੰ ਚੰਦਨ ਦਾ ਤਿਲਕ ਕਰਨਾ.

ਚਰਚਰੀ. ਦੇਖੋ, ਚਚਰੀਆ। ੨ ਸੰ. ਚਰ੍ਚਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਫਾਗ ਦਾ ਗੀਤ. ਹੋਲੀ ਦਾ ਗਾਇਨ। ੩ ਡਫ। ੪ ਨ੍ਰਿਤ੍ਯ ਅਤੇ ਗਾਇਨ ਦੀ ਧੂੰਮ. "ਕਰਤ ਕਰਤ ਚਰਚ ਚਰਚ ਚਰਚਰੀ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ਪੂਜਕ ਲੋਕ ਚਰਚਨ ਅਤੇ ਨ੍ਰਿਤ੍ਯ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੫ ਗਿੱਧਾ। ੬ ਇੱਕ ਛੰਦ. ਦੇਖੋ, ਚਾਚਰੀ। ੭ ਯੋਗ ਦੀ ਇੱਕ ਮੁਦ੍ਰਾ.

ਚਰਚਾ. ਸੰ. ਚਰ੍ਚਾ. ਸੰਗਯਾ—ਵਰਣਨ. ਬਯਾਨ (ਬਿਆਨ). ਕਥਨ। ੨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ. ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਚਰਚਾ ਦੇ ਚਾਰ ਭੇਦ ਥਾਪੇ ਹਨ—

(ੳ) ਵਾਦ, ਪ੍ਰੇਮਭਾਵ ਨਾਲ ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ ਕਰਕੇ ਤਸੱਲੀ ਕਰਨੀ.

(ਅ) ਹਿਤ, ਬਿਨਾ ਈਰਖਾ ਤੋਂ ਖੰਡਨ ਮੰਡਨ ਕਰਨਾ.

(ੲ) ਜਲਪ, ਆਪਣੇ ਮਤ ਦੀ ਪੁਸ਼੍ਟੀ ਲਈ ਦੂਜੇ ਦੀ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ.

(ਸ) ਵਿਤੰਡਾ, ਦੂਜੇ ਦਾ ਪੱਖ ਡੇਗਣ ਵਾਸਤੇ ਛਲ ਕਪਟ ਈਰਖਾ ਹਠ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਬਹਿਸ ਕਰਨੀ।

੩ ਪੂਜਾ. ਚੰਦਨ ਆਦਿਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਲੇਪਨ। ੪ ਸ਼ੁਹਰਤ. ਅਫ਼ਵਾਹ.

ਚਰਚਾ ਚਰਚ. ਸੰਗਯਾ—ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਚਰ੍ਚਾ ਰੂਪ, ਚਰ੍ਚਾ (ਪੂਜਾ).

ਚਰਚਾਰ. ਸੰ. ਚਰ੍ਚਾਰ੍ਹ—ਚਰ੍ਚਾਂਹ. ਵਿ—ਪੂਜਨ ਯੋਗ੍ਯ। ੨ ਜਿਕਰ ਕਰਨੇ ਲਾਇਕ. "ਚਰਚਾਰ ਚਰਾਚਰਯੰ ਹੁਹਰੰ." (ਵਿਨਾ)

ਚਰਚਿਤ. ਸੰ. ਚਰ੍ਚਿਤ. ਵਿ—ਪੂਜਿਤ. ਚੰਦਨ ਆਦਿ ਦੇ ਲੇਪ ਸਹਿਤ.

ਚਰਚੀਲਾ. ਵਿ—ਸ਼ਿੰਗਾਰਿਆ ਹੋਯਾ. "ਚਿਤਵੰਤ ਵਿਲੋਚਨ ਤੇ ਚਰਚੀਲਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚਰਜ. ਦੇਖੋ, ਚਰਯ.

ਚਰਣ. ਸੰ. ਧਾ—ਜਾਣਾ, ਫਿਰਨਾ, ਵਿਚਰਨਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਪੈਰ. ਪਾਦ. "ਚਰਣ ਠਾਕੁਰ ਕੇ ਰਿਦੈ ਸਮਾਣੇ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) ੩ ਛੰਦ ਦੀ ਤੁਕ. "ਤਿਥਿ ਹੋਇ ਕਲਾ ਪ੍ਰਥਮੇ ਚਰਣ." (ਰੂਪਦੀਪ) ੪ ਭੱਛਣ ਕਰਨਾ. ਖਾਣਾ। ੫ ਆਚਰਣ. ਸੁਭਾਵ. ਆਚਾਰ. "ਜਿਨ ਸਾਧੂ ਚਰਣ ਸਾਧਪਗ ਸੇਵੇ." (ਜੈਤ ਮ: ੪)

ਚਰਣਸਮੂਹ. ਸੰ. ਚਰਾਯੁ ਸਮੂਹ—ਚਰਣਯੁ ਸਮੂਹ. ਸਾਰੇ ਅਸਥਾਨਾ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਣ ਵਾਲਾ. ਸਰਵਵ੍ਯਾਪੀ. "ਮਾਈ ਰੀ, ਮਾਤੀ ਚਰਣਸਮੂਹ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਚਰਣਕਮਲ / **ਚਰਣਕਵਲ** } ਵਿ—ਕਮਲ ਜੇਹੇ ਚਰਣ. ਕਮਲਰੂਪ ਚਰਣ. "ਚਰਣਕਮਲ ਮਨ ਪ੍ਰਾਣ ਅਧਾਰੀ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਚੌਕੀਆ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚਰਣਕੌਲ ੨.

ਚਰਣਕੌਲ. ਦੇਖੋ, ਚਰਣਕਵਲ। ੨ ਜਿਲਾ ਜਾਲੰਧਰ, ਤਸੀਲ ਨਵਾਂਸ਼ਹਿਰ, ਥਾਣਾ ਬੰਗੇ ਵਿੱਚ ਜੀਂਦੋਵਾਲ ਪਿੰਡ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਦੋ ਫਰਲਾਂਗ ਦੇ ਕ਼ਰੀਬ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਗਵਾੜੇ ਤੋਂ ਕੀਰਤਪੁਰ ਜਾਂਦੇ ਇੱਥੇ ਕਈ ਦਿਨ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੁਹੇਲਾ ਘੋੜਾ ਇਸ ਥਾਂ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ.

ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੩੫ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਤਾਹਰਪੁਰ ਅਤੇ ਬੰਗੇ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਹੈ. ਰਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਰਾਈ ਹੈ. ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ ਤਾਲਾਬ ਹੈ, ਜੋ ਸਰਦਾਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੇ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ. ਚੇਤਚੌਦਸ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਬੰਗੇ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮੀਲ ਪੂਰਵ ਹੈ.

ਚਰਣ ਗੰਗਾ. ਜਲ ਦਾ ਉਹ ਕੁੰਡ ਅਥਵਾ ਵਗਦੀ ਧਾਰਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰੇ ਦਾਖ਼ਿਲ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਚਰਣ ਧੋਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

ਚਰਣਦਾਸ. ਰਿਆਸਤ ਅਲਵਰ ਦੇ ਪਿੰਡ "ਡੇਹਰਾ" ਵਿੱਚ ਮੁਰਲੀਧਰ ਢੂਸਰ ਦੇ ਘਰ ਸੰਮਤ ੧੭੬੦ ਵਿੱਚ ਰਣਜੀਤ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਸੁਰਤ ਸੰਭਾਲਕੇ ਵੈਰਾਗਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸਾਧੂ ਬਣ ਗਿਆ ਅਰ ਨਾਉਂ ਚਰਣਦਾਸ ਰਖਾਇਆ. ਇਸ ਨੇ ਰਾਧਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ. ਚਰਣਦਾਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸੰਮਤ ੧੮੩੯ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦੀ ਸਮਾਧ ਤੇ ਵਸੰਤਪੰਚਮੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਭਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਚੇਲੇ ਚਰਣਦਾਸੀਏ ਸਦਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਚਰਣਦਾਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁਕਦੇਵ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ. ਚਰਣਦਾਸੀਏ ਵਿਰਕਤ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਦੋਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਭਗਵਤਗੀਤਾ ਅਤੇ ਚਰਣਦਾਸ ਕ੍ਰਿਤ

"ਸੁਰੋਦਯ" ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੱਧਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ. ਵਿਭਚਾਰ, ਨਿੰਦਾ, ਹਿੰਸਾ ਆਦਿ ਕੁਕਰਮਾਂ ਦੇ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਵਿੱਚ "ਨਾਰੂ" ਸੰਗਯਾ ਹੈ) ਤਿਆਗਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਸੁਰੋਦਾ।

੨ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪਾਲਿਤ ਲੜਕਾ, ਜੋ ਪੁਤ੍ਰੇਲੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਭੱਜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਤਯਾਗਕੇ ਦਾਸ ਪਦਵੀ ਧਾਰਣ ਕੀਤੀ. ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਦੌੜ (ਰਾਜ ਪਟਿਆਲਾ) ਵਿੱਚ ਰਹਿਕੇ ਵਿਤਾਈ. ਦੇਖੋ, ਭਦੌੜ.

ਚਰਣਦਾਸੀ. ਸੰਗਯਾ—ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੋਲੀ. ਟਹਿਲਨ। ੨ ਸਾਧੂ ਜੁੱਤੀ ਨੂੰ ਭੀ ਚਰਣਦਾਸੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ੩ ਕਈ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ (ਭਾਰਯਾ) ਨੂੰ ਭੀ ਚਰਣਦਾਸੀ ਸਦਦੇ ਹਨ. ਅਰ ਪਤਿ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੱਧਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਚਰਣ ਦਾਸੀ ਕਹਿਣ ਕਹਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਾਨ ਸਮਝਦੀਆਂ ਹਨ.

ਚਰਣਦਾਸੀਆ. ਦੇਖੋ, ਚਰਣਦਾਸ.

ਚਰਣਧੂੜਿ. ਚਰਣਧੂਲਿ. ਚਰਣਰਜ. "ਚਰਣਧੂੜਿ ਤੇਰੇ ਜਨ ਕੀ ਹੋਵਾ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫)

ਚਰਣਪ. ਚਰਣ ਨਾਲ ਪੀਣ ਵਾਲਾ. ਪਾਦਪ. ਜੜ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲਾ ਬਿਰਛ.

ਚਰਣਪਾਦੁਕਾ. ਸੰਗਯਾ—ਖੜਾਉਂ. ਪਊਆ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਰਨਪਾਦੁਕਾ ੨.

ਚਰਣਬੰਦਨਾ. ਸੰਗਯਾ—ਪਾਦਪ੍ਰਣਾਮ. ਚਰਨਾਂ ਪੁਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਚਰਣਬੰਦਨਾ ਅਮੋਲ ਦਾਸਰੋ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਚਰਣਰਜ, ਚਰਣਰੇਣੁ ਸੰਗਯਾ—ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂਲਿ. ਚਰਣਧੂੜਿ. "ਚਰਣਰੇਣੁ ਗੁਰ ਕੀ ਮੁਖਿ ਲਾਗੀ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਚਰਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਫਿਰਣਾ. ਵਿਚਰਣਾ. "ਗਗਨੁ ਰਹਾਇਆ ਹੁਕਮੇ ਚਰਣਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ਆਕਾਸ਼ ਦਾ ਫਿਰਣਾ (ਗਰਦਿਸ਼) ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ੨ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਚਰਣ ਲਈ ਵਸਤੂ ਅਥਵਾ ਚਿਣਾਈ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਥਾਂ. ਖੁਰਲੀ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚਰਣ. "ਬਲਿ ਬਲਿ ਜਾਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਚਰਣਾ." (ਭੈਰ ਮ: ੫) ੪ ਖਾਣਾ. ਭਕ੍ਸ਼ਣ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਚਰ ਧਾ. ਦੇਖੋ, ਚਰੀਦਨ.

ਚਰਣਾਕਾ. ਦੇਖੋ, ਚਾਣਕਯ.

ਚਰਣਾਠੀ. ਦੇਖੋ, ਚਨਣਾਠੀ.

ਚਰਣਾਮਤ. ਦੇਖੋ, ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ.

ਚਰਣਾਮਤਿ. ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਜਯਮਤਿ. ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੱਧਾ. "ਰਾਖ ਲੈ ਰਾਜ ਬਿਖੇ ਚਰਣਾਮਤਿ." (ਰਾਮਾਵ) ਹੇ ਰਾਮ! ਰਾਜ ਕਾਜ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਦੀ ਮੇਰੀ ਸ਼੍ਰੱਧਾ ਆਪਣੇ ਚਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਲੈ.[1]

ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ. ਸੰਗਯਾ—ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਅਮ੍ਰਿਤ. ਚਰਣੋਦਕ. ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਅਥਵਾ ਧਰਮਉਪਦੇਸ਼੍ਟਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਜਲ. ਉਹ ਜਲ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪੈਰ ਧੋਤੇ ਹਨ. ਨੌ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਪਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ.[2] ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਚਰਣਪਾਹੁਲ ਅਤੇ ਪਗਪਾਹੁਲ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. "ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਕਸਮਲ ਕਟੇ." (ਭਾਗੁ) ਦੇਖੋ, ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ.

ਚਰਣਾਯੁਧ. ਸੰਗਯਾ—ਚਰਣ ਹੀ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਆਯੁਧ (ਸ਼ਸਤ੍ਰ) ਮੁਰਗਾ. ਕੁੱਕੜ.

ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ, ਚਰਣਾਰਵਿੰਦ ਵਿ—ਅਰਵਿੰਦ (ਕਮਲ) ਰੂਪ ਚਰਣ. ਚਰਣਕਮਲ. "ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ ਮਨ ਬਿਧ੍ਯੰ." (ਗਾਥਾ)

ਚਰਣਿ. ਚਰਣਾਂ ਨਾਲ. ਪੈਰੋਂ ਸੇ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਮਨੁੱਖ। ੩ ਵਿ—ਵਿਚਰਣ ਵਾਲਾ।

ਚਰਣੀ. ਦੂਜੀ ਵਿਭਕ੍ਤਿ. ਚਰਣਾਂ ਨੂੰ. "ਚਰਣੀ ਲਾਗੈ ਤ ਮਹਲੁ ਪਾਵੈ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੩) ੨ ਤ੍ਰਿਤੀਯਾ. ਚਰਣਾਂ ਦ੍ਵਾਰਾ. ਪੈਰਾਂ ਨਾਲ. "ਚਰਣੀ ਚਲਉ ਮਾਰਗਿ ਠਾਕੁਰ ਕੈ" (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੩ ਸਪ੍ਤਮੀ. ਚਰਣੋਂ ਮੇਂ. ਦੇਖੋ, ਚਰਨੀ.

ਚਰਣੀਠਾ. ਸੰ. ਇਸ਼੍ਟ ਚਰਣ. ਪਯਾਰੇ ਚਰਣ. "ਬਲਿ ਬਲਿ ਪ੍ਰਭੁ ਚਰਣੀਠਾ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਚਰਣੋਦਕ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਉਦਕ (ਜਲ), ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ. "ਚਰਣੋਦਕ ਲੈ ਆਚਮਨ ਹਉਮੈ ਦੁਬਿਧਾ ਰੋਗ ਗਵਾਏ." (ਭਾਗੁ)

ਚਰਨ. ਦੇਖੋ, ਚਰਣ। ੨ ਚਰਣਾਂ. ਚੁਗਣਾ. "ਉਠਕੈ ਚਰਨ ਲਗੇ ਪੁਨ ਸਾਰੇ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੩ ਆਚਰਣ. ਆਚਾਰ. "ਸੰਤ ਚਰਨ ਚਰਨ ਮਨ ਲਾਈਐ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ਸਾਧੁ ਦੇ ਚਰਨ (ਪੈਰ) ਅਤੇ ਸਾਧੁ ਦੇ ਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਮਨ ਲਾਈਐ। ੪ ਚੜ੍ਹਨਾ. ਸਵਾਰ ਹੋਣਾ. "ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਆਪ ਚਰਨ ਕੋ। ਰਖਵਾਯੋ ਕਰ ਸੁਸ੍ਰੂ ਵਰਨ ਕੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਘੋੜਾ ਆਪਣੇ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਰਖਵਾਇਆ. "ਤੀਰਥ ਚਰਨ ਵਾਰੀ ਹੰਸ ਪੈ ਚਰਨ ਵਾਰੀ, ਪਾਵਨ ਚਰਨ ਵਾਰੀ ਬੰਦਨਾ ਹਮਾਰੀ ਹੈ." (ਵਾਲਮੀਕਿ ਰਾਮਾਯਣ ਕ੍ਰਿਤ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ)। ੫ ਜਹਾਂਗੀਰ ਵੇਲੇ ਰੁਪਯੇ ਦੇ ਚੌਥੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਸਿੱਕਾ. ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਚੁਆਨੀ.

ਚਰਨਕਮਲ, ਚਰਨਕਵਲ ਦੇਖੋ, ਚਰਣਕਮਲ. "ਚਰਨਕਮਲ ਅਸਥਿਤ ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) "ਚਰਨਕਵਲ ਹਿਰਦੈ ਗਹਿ ਨਾਨਕ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਚੌਕੀਆ.

ਚਰਨਦਾਸ. ਦੇਖੋ, ਚਰਣਦਾਸ। ੨ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਸੱਚੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦਾ ਇੱਕ ਚੇਲਾ, ਜੋ ਵਡੀ ਕਰਨੀ ਵਾਲਾ ਸਾਧੂ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਚਰਨਪਾਹੁਲ. ਦੇਖੋ, ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ, ਪਗਪਾਹੁਲ ਅਤੇ ਪਾਹੁਲ.

ਚਰਨਪਾਦੁਕਾ. ਦੇਖੋ, ਚਰਣਪਾਦੁਕਾ। ੨ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਕਈ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਇਸ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ. ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਊਏ ਸਨਮਾਨ ਵਾਸਤੇ ਪਹਿਲੇ ਸਮੇਂ

---

[1] ਇਹ ਭਰਤ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ.

[2] ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਖੰਡੇ ਦੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਰੀਤਿ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪੂਰਵ, ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ ਪਿਆਉਂਦੇ ਸੇ. ਦੇਖੋ, ਆਸਾਮ ਦੇ ਰਾਜੇ ਰਤਨ ਰਾਯ ਨੂੰ ਪਗਪਾਹੁਲ ਦੇਣੀ—× × "ਪਦ ਅਰਬਿੰਦ ਪਖਾਰੇ। ਪਾਹੁਲ ਵਡੀ ਭਾਗ ਜਿਸ ਭਾਰੇ। ਵਾਹਗੁਰੂ ਨਿਜ ਮੰਤ੍ਰ ਦ੍ਰਿੜਾਯੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਥਾਪਨ ਕੀਤੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ੨, ਕੋਟਦ੍ਵਾਰ ੩, ਜੁਨਾਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਢਾਕਾ.

ਚਰਨਬਧਿਕ. ਵਿ—ਚਰਣਵੇਧਕ. ਪੈਰ ਵਿੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲਾ. "ਚਰਨਬਧਿਕ ਜਨ ਤੇਊ ਮੁਕਤ ਭਏ." (ਗਉ ਨਾਮਦੇਵ) ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰ ਨੂੰ ਤੀਰ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਮੁਕਤ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਜਰ ੫.

ਚਰਨਰਜ, ਚਰਨਰਵਾਰ, ਚਰਨਰਵਾਲ, ਚਰਨਰੇਣੁ, ਚਰਨਰੇਨ } ਸੰਗਯਾ—ਚਰਣਰਜ. ਚਰਣਧੂਲਿ (ਧੂੜ). "ਬਾਛੈ ਚਰਨਰਵਾਰੋ." (ਗੂਜ ਮ: ੫) "ਚਰਨਰੇਨ ਬਾਂਛੈ ਨਿਤ ਨਾਨਕ." (ਧਨਾ ਮ: ੫)

ਚਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਚਰਣਾ। ੨ ਚੜ੍ਹਨਾ. ਆਰੋਹਣ ਕਰਨਾ. "ਮੰਦਰਿ ਚਰਿਕੈ ਪੰਥੁ ਨਿਹਾਰਉ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) "ਚਰਿ ਸੰਤਨ ਨਾਵ ਤਰਾਇਓ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੫) ੩ ਲੱਭਣਾ. ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ. "ਫਿਰਿ ਇਆ ਅਉਸਰੁ ਚਰੈ ਨ ਹਾਥਾ." (ਬਾਵਨ) ੪ ਉਦੇ ਹੋਣਾ. "ਆਸ ਚਕਵੀ ਦਿਨ ਚਰੈ" (ਬਿਲਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਚਰਨਾਠੀ. ਦੇਖੋ, ਚਨਣਾਠੀ.

ਚਰਨਾਮਤ, ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ } ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਅਮ੍ਰਿਤ, ਦੇਖੋ, ਚਰਣਾਮ੍ਰਿਤ. "ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਸਿੱਖਾਂ ਪੀਲਾਯਾ." (ਭਾਗੁ)

ਚਰਨਾਰਬਿੰਦ. ਚਰਣਕਮਲ. ਦੇਖੋ, ਚਰਣਾਰਵਿੰਦ. "ਚਰਨਾਰਬਿੰਦ ਬਸਾਇ ਹਿਰਦੈ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਚਰਨਾਰੇ. ਦ੍ਵਿਤੀਯਾ. ਚਰਣਾਂ ਨੂੰ. ਚਰਣਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ੨ ਚਰਣਰੇਣੁ ਦਾ ਸੰਖੇਪ.

ਚਰਨਾਵੈ. ਸੰ. ਚਰਣਮੇਵ—ਚਰਣਮੇਵ. ਚਰਨ ਹੀ. ਕੇਵਲ ਚਰਨ. "ਮਨ ਅਵਰ ਨ ਭਾਵੈ ਚਰਨਾਵੈ ਚਰਨਾਵੈ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ)

ਚਰਨੀ. ਸਪ੍ਤਮੀ. ਚਰਣੋ ਮੇਂ. "ਗੁਰਚਰਨੀ ਮਨ ਲਾਗਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੧) ੨ ਦੇਖੋ, ਚਰਣੀ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਚਰਨਪਾਹੁਲੀ ਸਿੱਖ. ਦੇਖੋ, ਸਹਜੀ.

ਚਰਨੇਰੈ. ਤ੍ਰਿਤੀਯਾ. ਚਰਣਾ ਨੂੰ. "ਸੇਵਉ ਸਾਧ ਸੰਤ ਚਰਨੇਰੈ." (ਕਾਨ ਮ: ੫)

ਚਰਨੋਦਕ. ਦੇਖੋ, ਚਰਣੋਦਕ.

ਚਰਨੌਲੀ. ਜਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਤਸੀਲ ਊਨਾ, ਥਾਣਾ ਨੂਰਪੁਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨਵਾਂਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ੨੯ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੂਰਵ ਹੈ ਅਤੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਤੋਂ ਦਰਿਆ ਦੇ ਪਾਰ ਦੋ ਮੀਲ ਤੋਂ ਭੀ ਘੱਟ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਤੋਂ ਸਤਲੁਜ ਪਾਰ ਆਉਂਦੇ ਅਤੇ ਦੁਆਬੇ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂਦੇ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ. ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਸਿੰਘ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਗੀਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ.

ਚਰਪਟ. ਸੰ. ਚਪੱਟ. ਸੰਗਯਾ—ਚਪੇੜ. ਥੱਪੜ. ਧੱਫਾ। ੨ ਉਚੱਕਾ. ਕਿਸੇ ਦੀ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਉਠਾਕੇ ਚੰਪਤ ਹੋ ਜਾਣ (ਭੱਜ ਜਾਣ) ਵਾਲਾ। ੩ ਇੱਕ ਯੋਗੀ, ਜੋ ਮਛੰਦ੍ਰਨਾਥ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ੍ਟਿ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. "ਚਕ੍ਰਿਤ ਚਿੱਤ ਚਟਪਟ ਹ੍ਵੈ ਦਿਖਸਾ। ਚਰਪਟ ਨਾਥ ਤਦਿਨ ਸੇ ਨਿਕਸਾ." (ਪਾਰਸਾਵ) ੪ ਇੱਕ ਗੋਰਖਪੰਥੀ ਯੋਗੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਚਰਚਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨਾਲ ਹੋਈ. "ਚਰਪਟੁ ਬੋਲੈ, ਅਉਧੂ ਨਾਨਕ." (ਸਿਧਗੋਸਟਿ)[1] ੫ ਇੱਕ ਛੰਦ. ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਇਸ ਛੰਦ ਦੇ ਦੋ ਸਰੂਪ ਹਨ—ਇੱਕ ਭ, ਗ, ਗ, SII, S, S. ਇਹ "ਉਛਾਲ" "ਹੰਸਕ" ਅਤੇ "ਪੰਕ੍ਤਿ" ਦਾ ਹੀ ਨਾਮਾਂਤਰ ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਮੋਂ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਮੋਂ।
ਅੱਖਲ ਜੋਗੇ। ਅੱਚਲ ਭੋਗੇ ॥ (ਜਾਪੁ)

(ਅ) ਦੂਜਾ ਰੂਪ. ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ਸ, ਗ, ਗ, IIS, S, S, ਯਥਾ:—

ਸਰਬੰ ਦੇਵੰ। ਸਰਬੰ ਭੇਵੰ।
ਸਰਬੰ ਕਾਲੇ। ਸਰਬੰ ਪਾਲੇ॥
(ਜਾਪੁ)

ਦੱਤਾਵਤਾਰ ਵਿੱਚ ਇਹੀ ਰੂਪ ਚਰਪਟ ਦਾ ਫੇਰ ਆਇਆ ਹੈ, ਯਥਾ:—

ਗਲਿਤੰ ਜੋਗੰ। ਦਲਿਤੰ ਭੋਗੰ।
ਭਗਵੇ ਭੇਸੰ। ਸੁਫਲੇ ਦੇਸੰ॥

੬ ਵਿ—ਚੌੜਾ ਅਤੇ ਚਪੇਤਲਾ.

ਚਰਪਟ ਛੀਗਾ. ਇਹ ਚਰਪਟ ਛੰਦ ਦਾ ਹੀ ਇੱਕ ਭੇਦ ਹੈ. ਛੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਗੁਰੁ. ਅਰਥਾਤ ਕੁੱਲ ਅੱਠ ਮਾਤ੍ਰਾ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਚਿਤ੍ਰੰ ਬਰਮਾ। ਚਾਰੰ ਚਰਮਾ।
ਬੀਰੰ ਬਰਣੰ। ਭੀਰੰ ਭਰਣੰ।
(ਰਾਮਾਵ)

੨ ਉੱਪਰਲਾ ਲੱਛਣ ਅਰਥਾਤ ਛੀ ਮਾਤ੍ਰਾ ਅਤੇ ਗੁਰੁ ਹੀ ਸਹੀ

---

[1] ਚਰਪਟਨਾਥ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੰਵਾਦ ਦੀ ਇੱਕ ਮਾਤ੍ਰਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਮਾਣਿਕ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ. ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਕੁਝ ਪਾਠ ਇਹ ਹੈ—

"ਸੇਲੀ ਨ ਬਾਂਧੋਂ ਨ ਪਹਿਰੋਂ ਮ੍ਰਿਗਾਨੀ।
ਖਿੰਥਾ ਨ ਓਢੋਂ ਜੋ ਹੋਇਜਾਇ ਪੁਰਾਨੀ।
ਬਿਭੂਤੀ ਨ ਚੜਾਓਂ ਜੋ ਉਤਰ ਉਤਰ ਜਾਇ।
ਖਰ ਵਾਕਰ ਲੇਟੇਗੀ ਮੇਰੀ ਬਲਾਇ।
ਦੁਆਰਾ ਦੇਖ ਧੂਣੀ ਨ ਪਾਊਂ।
ਸੰਧਿਆ ਦੇਖ ਸਿੰਙੀ ਨ ਬਜਾਊਂ।
ਗ੍ਰਿਹਿ ਗ੍ਰਿਹਿ ਕੂਕਰ ਨਿਆਈਂ ਮਾਂਗਣ ਨ ਜਾਊਂ।
ਭੇਖ ਕਾ ਜੋਗੀ ਕਦੇ ਨ ਕਹਾਂਊਂ." xxx

ਰੱਖਕੇ ਇਹ ਛੰਦ "ਅਕਵਾ", "ਅਜਬਾ" "ਕੰਨਜਾ" ਅਤੇ "ਤਿਲਕਾ" ਦਾ ਭੀ ਰੂਪ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ. ਯਥਾ:—

ਖੱਗੰ ਖਜਾਤਾ। ਗਜਾਨੰ ਗਜਾਤਾ।
ਚਿਤ੍ਰੰ ਜੋਧੀ। ਜੁੱਧੰ ਕ੍ਰੋਧੀ॥
(ਰਾਮਾਵ)

ਚਰਪਟਨਾਥ. ਦੇਖੋ, ਚਰਪਟ ੩ ਅਤੇ ੪.

ਚਰਪਟ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਚਰਪਟ ੪.

ਚਰਪਰਾ. ਵਿ—ਤੀਕਣ. ਤਿੱਖਾ. ਮਿਰਚ ਆਦਿ ਦਾ ਸਵਾਦ ਜਿਸ ਰਸ ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆਂ ਹੈ. "ਮਧੁਰ ਸਲਵਣ ਤੁਰਸ਼ ਚਰਪਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚਰਬ. ਸੰ. ਚਰ੍ਬ੍. ਧਾ—ਜਾਣਾ, ਗਮਨ ਕਰਨਾ, ਖਾਣਾ, ਚੱਬਣਾ। ੨ ਫ਼ਾ چرب ਵਿ—ਤੇਜ਼. ਤਿੱਖਾ। ੩ ਸੰਘਣਾ. ਗਾੜ੍ਹਾ। ੪ ਪ੍ਰਬਲ। ੫ ਚਿਕਣਾ. ਸ੍ਨਿਗਧ। ੬ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫਤੇ. ਜਿੱਤ. "ਅਰਬ ਖਰਬੰ ਪੁਰੰ ਚਰਬ ਸਰਬੰ ਕਰੇ." (ਰਾਮਾਵ)

ਚਰਬਣ, ਚਰਬਨ } ਸੰ. ਚਰ੍ਬਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਬੀਣਾ. ਭੁੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰਨ। ੨ ਚੱਬਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਚਬਾਨਾ. ਚਬਾਉਣਾ.

ਚਰਬਨੀ. ਵਿ—ਚੱਬ ਜਾਣ ਵਾਲੀ. ਚਬਾਨੇ ਵਾਲੀ.

ਚਰਬਾਕ, ਚਰਬਾਖ } ਵਿ—ਚਾਰੁ ਵਾਕ੍ਯ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ. ਖ਼ੁਸ਼ਗੋ. ਚਰਬ ਜ਼ਬਾਨ. "ਦੂਤ ਗੇ ਚਰਬਾਖ." (ਰਾਮਾਵ) ੨ ਫ਼ਾ چرب‌باک ਚਾਰਬਾਂਗ. ਚਾਲਾਕ। ੩ ਮੁਸਤ਼ਇਦ. ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਚੌਕਸ.

ਚਰਬੀ. ਵਿ—ਚਰਬੀ ਵਾਲਾ. ਮੋਟਾ। ੨ ਚਰਬ (ਫਤੇ) ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਵਿਜਯੀ. ਦੇਖੋ, ਚਰਬ ੬. "ਸਰਬ ਚਰਬੀਅਨ ਚਰਬ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੧੭) ੩ ਫ਼ਾ چربی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਿੰਜ. ਵਸਾ. ਬਦਨ ਦੀ ਚਿਕਨਾਈ.

ਚਰਬੀਦਨ. ਫ਼ਾ چربیدن ਕ੍ਰਿ—ਗ਼ਾਲਿਬ ਆਉਣਾ. ਫਤੇ ਪਾਉਣਾ। ੨ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਰਹਿਣਾ.

ਚਰਮ. ਸੰ. ਵਿ—ਅੰਤਿਮ. ਅਖ਼ੀਰੀ। ੨ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਸ਼੍ਚਿਮ ਦਿਸ਼ਾ. ਪੱਛੋਂ। ੪ ਅੰਤ। ੫ ਸੰ. ਚਰ੍ਮ. ਚੰਮ. ਚਮੜਾ. ਤ੍ਵਚਾ. "ਲੇਪਨੰ ਰਕਤ ਚਰਮਣਹ." (ਸਹਸ ਮ: ੫) ੬ ਢਾਲ, ਜੋ ਗੈਂਡੇ ਦੀ ਖੱਲ ਤੋਂ ਬਣਦੀ ਹੈ. "ਓਟ ਗੁਰਸਬਦ ਕਰ ਚਰਮਣਹ." (ਸਹਸ ਮ: ੫) "ਛੁਟੀ ਹਾਥ ਚਰਮੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਹੱਥੋਂ ਢਾਲ ਛੁੱਟ ਗਈ.

ਚਰਮਕਾਰ. ਦੇਖੋ, ਚਮਾਰ.

ਚਰਮਖ. ਸੰ. ਚਰ੍ਮਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਰਖੇ ਦੇ ਤੱਕੂਲੇ ਦੀ ਆਧਾਰਰੂਪ ਕੀਲੀ.

ਚਰਮਛੇਦਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤੀਰ. ਢਾਲ ਵਿੱਚ ਛੇਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਚਮਾਰ ਦਾ ਸੂਆ.

ਚਰਮਣ. ਸੰ. ਚਰ੍ਮਣ੍ਯ—ਚਰ੍ਮਣ੍ਯ. ਚੰਮ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਯਾ ਸਾਮਾਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਰਮ ੬.

ਚਰਮਣੀ. ਢਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਪਾਸ, ਐਸੀ ਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਚਰਮਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੌਤਿਕ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ. ਮਾਸ ਚੰਮ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ. "ਚਰਮਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ ਮੂੰਦ, ਪੇਖੈ ਦਿੱਬਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ ਕੈ." (ਭਾਗੁ ਕ) ੨ ਅਖ਼ੀਰ ਨਤੀਜਾ ਸੋਚਣਵਾਲੀ ਨਜ਼ਰ. ਅੰਤਿਮਫਲ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਵਿਚਾਰਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ. ਦੇਖੋ, ਚਰਮ.

ਚਰਮਨਗ. ਚਰਮ (ਪੱਛਮ) ਦਾ ਨਗ (ਪਹਾੜ). ਅਸਤਾਚਲ.

ਚਰਮਨ੍ਵਤੀ. ਦੇਖੋ, ਚੰਬਲ ੨.

ਚਰਮਪੋਸ. ਵਿ—ਚੰਮ ਪਹਿਰਨਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਮ ਦਾ ਉਹ ਥੈਲਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਿਪਾਹੀ ਬਰੂਦ ਗੋਲੀ ਆਦਿ ਸਾਮਾਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ. "ਲੱਕ ਜਿਨਾਂ ਦੇ ਚਰਮਪੋਸ਼." (ਜੰਗਨਾਮਾ)

ਚਰਮਰਿ. ਚਰਮ (ਢਾਲ) ਦਾ ਅਰਿ (ਵੈਰੀ) ਖੜਗ। ੨ ਤੀਰ. ਵਾਣ. (ਸਨਾਮਾ) ੩ ਬੰਦੂਕ.

ਚਰਯ. ਸੰ. ਚਰ੍ਯ. ਵਿ—ਕਰਨ ਯੋਗ੍ਯ. ਕਰਤਵ੍ਯ. ਕਰਨ ਲਾਇਕ ਕਰਮ.

ਚਰਯਾ. ਸੰ. ਚਰ੍ਯਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਚਰਣ. ਆਚਾਰ. ਚਾਲ. ਚਲਨ। ੨ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਚੇਸ਼੍ਟਾ। ੩ ਉਪਜੀਵਿਕਾ. ਗੁਜ਼ਾਰਾ। ੪ ਖਾਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੫ ਗਮਨ. ਜਾਣਾ.

ਚਰਰਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਰਣ-ਰਜ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਚਰਨਾ ਦੀ ਧੂਲਿ (ਧੂੜ). "ਜਨ ਚਰਰਜ ਮੁਖਿ ਮਾਥੈ ਲਾਗੀ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਚਰਵਾਹਾ, ਚਰਵਾਰਾ, ਚਰਵਾਰੋ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰਨ ਲਈ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ. ਵੱਗ ਦਾ ਪਾਲੀ. ਗੋਪਾਲ। ੨ ਵਿ—ਚਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਚੁਗਾਉਣ ਵਾਲਾ. "ਚਰਵਾਰੋ ਸ੍ਯਾਮ ਧੇਨੁ ਹੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਦੇਖੋ, ਚਰਵੇਦਾਰ.

ਚਰਵੇਦਾਰ. ਫ਼ਾ چاروادار ਚਾਰਵਾਦਾਰ. ਚੁਪਾਏ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣਵਾਲਾ. ਪਾਲੀ. ਵੱਗ ਦਾ ਰਾਖਾ. "ਚਰਵੇਦਾਰ ਤਾਂਹਿ ਲੈਗਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੨੨)

ਚਰਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚਾਰਨਾ. ਚੁਗਾਉਣਾ. "ਕਬਹੂੰ ਨ ਪਾਰ ਉਤਾਰਿ ਚਰਾਇਹੁ (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੨ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ. "ਭਸਮ ਜਰਾਇ ਚਰਾਈ ਬਿਭੂਤਾ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਚਰਾਇਤਾ. ਦੇਖੋ, ਚਿਰਾਯਤਾ.

ਚਰਾਈ. ਚਾਰਨ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ। ੨ ਚਾਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚਰਾਉਣਾ ੨.

ਚਰਾਹਾ. ਦੇਖੋ, ਚਰਵਾਹਾ. "ਬਨਿ ਆਪੇ ਗਊਚਰਾਹਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੪)

ਚਰਾਕ, ਚਰਾਗ } ਫ਼ਾ چراغ ਚਰਾਗ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੀਵਾ। ੨ ਭਾਵ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼. "ਕੋਟਿ ਚੰਦ੍ਰਮੇ ਕਰਹਿ ਚਰਾਕ." (ਭੈਰ ਅ: ਕਬੀਰ) "ਗੁਰੁ ਚਾਨਣ ਗਿਆਨਚਰਾਗ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਬਿਲਾ)

ਚਰਾਗਚੀ. ਫ਼ਾ. ਤੁ چراغچی ਵਿ—ਚਰਾਗ਼ (ਦੀਵਾ) ਮਚਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਸ਼ਅ਼ਲਚੀ.

ਚਰਾਗਾਹ. ਫ਼ਾ چراگاه ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਰਨ ਦੀ ਥਾਂ. ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਚਰਨ ਦਾ ਅਸਥਾਨ.

ਚਰਾਗ਼ੇਜਹਾਂ } ਫ਼ਾ چراغِ جہاں ਸੰਗਯਾ—ਜਹਾਨ ਅਥਵਾ ਫ਼ਲਕ
ਚਰਾਗ਼ੇ ਫ਼ਲਕ } (ਜਗਤ) ਦਾ ਦੀਵਾ ਸੂਰਜ.

ਚਰਾਚਰ. ਚਰ ਅਤੇ ਅਚਰ. ਜੰਗਮ ਅਤੇ ਸਥਾਵਰ. ਚੇਤਨ ਅਤੇ ਜੜ੍ਹ.

ਚਰਾਨ. ਚਰਨ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. "ਸੇਵਾ ਗੁਰਚਰਾਨ ਹਾਂ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਬਸਹਿ ਰਿਦੈ ਮੋਹਿ ਹਰਿ ਚਰਾਨੈ." (ਕਲਿ ਮ: ੫)

ਚਰਾਵਨ. ਕ੍ਰਿ—ਚੁਗਾਉਣਾ. ਚਾਰਨਾ। ੨ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ. ਲਗਾਉਣਾ. "ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਚਰਾਵਹੁ ਰੰਗਨਿ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੩ ਅਰਪਣ ਕਰਨਾ. ਭੇਟਾ ਚੜ੍ਹਾਉਣੀ. "ਗੋਬਿੰਦ ਪੂਜ ਕਹਾਂ ਲੈ ਚਰਾਵਉ?" (ਗੂਜ ਰਵਿਦਾਸ) ੪ ਉੱਪਰ ਰੱਖਣਾ. "ਬਾਸਨ ਮਾਂਜਿ ਚਰਾਵਹਿ ਊਪਰਿ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੫ ਆਰੋਹਣ ਕਰਾਉਣਾ. ਕਿਸੇ ਸਵਾਰੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ.

ਚਰਾਵਾ. ਦੇਖੋ, ਚਰਵਾਹਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚੜ੍ਹਾਵਾ.

ਚਰਿ. ਦੇਖੋ, ਚਰਨਾ। ੨ ਚੜ੍ਹਕੇ. "ਗਊ ਚਰਿ ਸਿੰਘ ਪਾਛੈ ਪਾਵੈ." (ਗਉ ਮ: ੫) ਗਾਂ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਸ਼ੇਰ ਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਫਲਮਨੋਰਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ.

ਚਰਿਓ } ਵਿ—ਚੁਗਿਆ. ਖਾਧਾ। ੨ ਲੱਭਿਆ. ਹਾਸਿਲ ਹੋਇਆ.
ਚਰਿਆ } "ਹਾਥ ਚਰਿਓ ਹਰਿ ਥੋਕਾ." (ਗੂਜ ਮ: ੫) ੩ ਵਿਚਰਿਆ. ਫਿਰਿਆ. "ਖੋਜਤ ਚਰਿਓ ਦੇਖਉ ਪ੍ਰਿਅ ਜਾਈ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਚਰ.

ਚਰਿਆਰ. ਵਿ—ਚਾਰ ਹੋਣ ਜਿਸ ਦੇ ਯਾਰ. "ਚਰਿਆਰ ਨਾਰਿ ਅਠਖੇਲੀ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ। ੩ ਚਰਣ (ਖਾਣ) ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਚਰ.

ਚਰਿਕੈ. ਚੜ੍ਹਕੇ. ਦੇਖੋ, ਚਰਨਾ ੨.

ਚਰਿਤ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਆਚਰਣ. ਕਰਤੂਤ। ੨ ਕਰਮ. ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਅਪਨੇ ਚਰਿਤ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਬਨਾਏ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੩ ਰੀਤਿ. ਰਸਮ। ੪ ਵ੍ਰਿੱਤਾਂਤ. ਹਾਲ.

ਚਰਿਤਾਰਥ. ਸੰ. ਚਰਿਤਾਰ੍‍ਥ. ਵਿ—ਕ੍ਰਿਤ ਕ੍ਰਿਤ੍ਯ. ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ। ੨ ਸਫਲ। ੩ ਜੋ ਬਾਤ ਠੀਕ ਘਟੇ (ਆਯਦ ਹੋਵੇ).

ਚਰਿਤ੍ਰ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਪਿਆਦਾ. ਪੈਦਲ. ਪਦਾਤਿ। ੨ ਕਰਨੀ. ਕਰਤੂਤ. ਆਚਾਰ। ੩ ਵ੍ਰਿੱਤਾਂਤ. ਹਾਲ।

੪ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਇਸਤਰੀ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਛਲ ਕਪਟ ਭਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਜਿਸ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਹਨ, ਉਸ ਦੀ "ਚਰਿਤ੍ਰੋਪਾਖ੍ਯਾਨ" ਸੰਗਯਾ ਹੈ, ਪਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ "ਚਰਿਤ੍ਰ" ਹੀ ਹੈ.

ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ੪੦੪ ਹੈ, ਪਰ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਾਰ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ੪੦੫ ਹੈ. ਤਿੰਨ ਸੌ ਪਚੀਹ (੩੨੫) ਵਾਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਲਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਤ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਲਿਖਕੇ ੩੨੫ ਨੰਬਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਇਸ ਪੋਥੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ (ਦੂਜੇ ਚਰਿਤ੍ਰ) ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਚਿਤ੍ਰ ਸਿੰਘ[1] ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਇੱਕ ਅਪਸਰਾ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ[2] ਅਰ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਜੋੜਕੇ ਹਨੁਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਨੋਹਰ ਪੁਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ[3] ਚਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਵੀਂ ਵਿਆਹੀ ਰਾਣੀ ਚਿਤ੍ਰਮਤੀ, ਯੁਵਾ ਹਨੁਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਦਭੁਤ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਈ ਅਰ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਕੁਕਰਮ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ, ਪਰ ਧਰਮੀ ਹਨੁਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਤੇਈ ਨੂੰ ਰੁੱਖਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਪੁਰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਪਾਸ ਝੂਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬਣਾਕੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਵਾ ਦਿੱਤਾ.[4] ਰਾਜੇ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ੍ਵਾਮੀ ਨੂੰ ਚਾਲਾਕ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਕਪਟ ਭਰੇ ਅਨੇਕ ਚਰਿਤ੍ਰ ਸੁਣਾਕੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੱਕ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ.[5]

ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਤਨ ਹਿੰਦੂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੋਂ, ਬਹਾਰਦਾਨਿਸ਼ ਕਿਤਾਬ ਤੋਂ, ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਨਦਾਨੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੋਂ, ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਦੇ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਤੋਂ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੋ, ਕੁਛ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਤੋਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਰ ਸਿੱਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਾਮ ਦੇ ਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਚਾਲਾਕ ਪਰਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਪੇਚਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਫਸਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਸਰਵਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਏ.[6]

ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਆਪਣੀ ਧਰਮਪਤਨੀ ਅਤੇ ਯੋਗ੍ਯ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ ਕਰਨਾ ਅਯੋਗ ਹੈ, ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਾਮਾਤੁਰ ਹੋ ਕੇ ਪਰਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਪੇਚ ਵਿੱਚ ਫਸਕੇ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਖੋ ਲੈਣਾ ਕੁਕਰਮ ਹੈ.

ਚਰਿਤ੍ਰਵ੍ਰਿਤਿ. ਚਰਿਤ੍ਰ-ਅਤਿ.

ਚਰਿਤ੍ਰੋਪਾਖ੍ਯਾਨ. ਦੇਖੋ, ਚਰਿਤ੍ਰ ੪.

ਚਰੀ. ਜਵਾਰ. ਜੁਆਰ. ਦੇਖੋ, ਜਵਾਰ। ੨ ਵਿ—ਖਾਧੀ ਹੋਈ. ਭਕ੍ਸ਼ਣ ਕੀਤੀ। ੩ ਚੜ੍ਹੀ. ਸਵਾਰ ਹੋਈ. "ਚੌਂਪ ਚਰੀ ਚਤੁਰੰਗ ਚਮੂ." (ਕਲਕੀ) ੪ ਲੱਭੀ. ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ. ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ. "ਅਚਿੰਤ

[1] "ਚਿਤ੍ਰਵਤੀ ਨਗਰੀ ਵਿਖੇ ਚਿਤ੍ਰਸਿੰਘ ਨ੍ਰਿਪ ਏਕ."

[2] "ਰਹੀ ਅਪਸਰਾ ਰੀਝ ਰੂਪ ਲਖ ਰਾਇ ਕੋ."

[3] "ਏਕ ਪੁਤ੍ਰ ਤਾਂਤੇ ਭਯੋ ਅਮਿਤ ਰੂਪ ਕੀ ਖਾਨਿ। ਮਹਾਰੁਦ੍ਰ ਹੂੰ ਰਿਸ ਕਰੈ ਕਾਮਦੇਵ ਪਹਿਚਾਨਿ."

[4] "ਓਛਦੇਸ਼ਜਾ ਕੀ ਦੁਹਿਤ੍ਰ ਚਿਤ੍ਰਮਤੀ ਤਿਹ ਨਾਮ। ਹਨਵਤ ਸਿੰਘਹਿਂ ਸੋ ਰਹੈ ਚਿਤਵਤ ਆਠੌਂ ਜਾਮ."
"ਬਾਂਕੀ ਕਹੀ ਨ ਨ੍ਰਿਪਸੁਤ ਮਾਨੀ। ਚਿਤ੍ਰਮਤੀ ਤਬ ਭਈ ਖਿਸਾਨੀ."
"ਫਾਰ ਚੀਰ ਕਰ ਆਪਨੇ ਮੁਖ ਨਖਘਾਇ ਲਗਾਇ। ਰਾਜਾ ਕੋ ਰੋਖਿਤ ਕਿਯੋ ਤਨ ਕੇ ਚਿਹਨ ਦਿਖਾਇ."
"ਬਚਨ ਸੁਨਤ ਕ੍ਰੁੱਧਿਤ ਨ੍ਰਿਪ ਭਯੋ। ਮਾਰਨ ਹੇਤ ਸੁਤਹਿਂ ਲੈਗਯੋ."

[5] "ਮੰਤ੍ਰਿਨ ਆਨ ਰਾਵ ਸਮਝਾਯੋ। ਤ੍ਰਿਯਚਰਿਤ੍ਰ ਕਿਨਹੂੰ ਨਹਿ ਪਾਯੋ."

[6] "ਕੋਟਿ ਕਸ੍ਟ ਸਯਾਨੇ ਸਹੈਂ, ਕੈਸੋ ਦਹੈ ਅਨੰਗ, ਨੈਕ ਨੇਹ ਨਹਿ ਕੀਜਿਯੇ ਤਊ ਤਰੁਨਿ ਕੇ ਸੰਗ. (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੧)
"ਪਰੈ ਆਪਦਾ ਕੈਸਿਯੈ ਕੋਟਿ ਕਸ੍ਟ ਸਹਿਲੇਤ, ਤਊ ਸੁਘਰ ਨਰ ਇਸਤ੍ਰਿਅਨ ਭੇਦ ਨ ਅਪਨੋ ਦੇਤ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੯)

ਚਰੀ ਹਥਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਟੇਕਾ." (ਭੈਰ ਅ: ਮ: ੫) ਅਚਿੰਤਯ ਦੀ ਟੇਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ.

ਚਰੀਆ. ਵਿ—ਚਾਰਨ ਵਾਲਾ. "ਚਰੀਆ ਜੋਊ ਬਾਛੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਵੱਛੇ ਚਾਰਨ ਵਾਲਾ.

ਚਰੀਐ. ਭਕਣ ਕਰੀਐ. ਖਾਈਏ। ੨ ਚੜ੍ਹੀਐ. ਸਵਾਰ ਹੋਈਏ "ਬੋਹਿਥਿ ਚਰੀਐ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਚਰੀਦਨ. ਫ਼ਾ چریدن ਕ੍ਰਿ—ਚਰਨਾ. ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਘਾਹ ਚਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਦੇਖੋ, ਸੰ. ਚਰ ਧਾ.

ਚਰੁ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਹੁਤਿ (ਅਹੂਤੀ) ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅੰਨ। ੨ ਉਹ ਭਾਂਡਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਵਨ ਦਾ ਅੰਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ। ੩ ਉਬਲੇ ਹੋਏ ਚਾਵਲ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੱਢੀ ਗਈ। ੪ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਚਰਨ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ. ਚਰਾਗਾਹ। ੫ ਚਰਾਗਾਹ ਦਾ ਮਹਿਸੂਲ। ੬ ਯਗ੍ਯ (ਜੱਗ). ੭ ਬੱਦਲ. ਮੇਘ.

ਚਰੂ. ਦੇਖੋ, ਚਰੁ.

ਚਰੈ. ਚਰਦਾ ਹੈ. "ਕੂਦਿ ਕੂਦਿ ਚਰੈ ਰਸਾਤਲਿ ਪਾਇ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੨ ਚੜ੍ਹੈ. ਮਿਲੈ. ਲੱਭੇ. "ਫਿਰਿ ਇਆ ਅਉਸੁਰ ਚਰੈ ਨ ਹਾਥਾ." (ਬਾਵਨ) ੩ ਉਦੈ ਹੋਵੈ. "ਸੁਰ ਚਰੈ ਪ੍ਰਿਉ ਦੇਖੈ ਨੈਨੀ." (ਮਲਾ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) ੪ ਚੜ੍ਹਦਾ ਹੈ. "ਭਾਰ ਪਰਾਈ ਸਿਰਿ ਚਰੈ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਚਰੈਯਾ. ਵਿ—ਚਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਚਰਵਾਹਾ। ੨ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ. ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ। ੩ ਚੜ੍ਹੈਯਾ. ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ.

ਚਰੌਂਜੀ. ਦੇਖੋ, ਚਿਰੌਂਜੀ.

ਚਰੰਜੀਵੀ. ਦੇਖੋ, ਚਿਰਜੀਵੀ. "ਬਾਪੁ ਹਮਾਰਾ ਸਦ ਚਰੰਜੀਵੀ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਚਰੰਤਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਰਤ੍ਵ. ਚੱਲਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਹਰਕਤ. "ਸ੍ਥਾਵਰੋ ਸ੍ਥਿਰਤਤਾ, ਚਰੰ ਬਿਖੇ ਚਰੰਤਤਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਚਰੰਨ. ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ. ਦੇਖੋ, ਚਰਣ. "ਦੇਖ ਚਰੰਨ ਅਘੰਨ ਹਰਯਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਚਰੰਨਿ. ਚਰਨੀਂ. ਪੈਰੀਂ. ਚਰਨੋਂ ਮੇਂ. "ਜੁ ਚਰੰਨਿ ਗੁਰੂ ਚਿਤ ਲਾਵਤ ਹੈਂ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਚਰ੍ਹਾਵਨ. ਕ੍ਰਿ—ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ. ਅਰਪਣਾ. "ਮਨਹਿ ਚਰ੍ਹਾਵਉ ਧੂਪ." (ਜੈਤ ਮ: ੪)

ਚਰ੍ਹਾਵਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੜ੍ਹਾਵਾ. ਭੇਟਾ. ਪੂਜਾ. "ਕੋਊ ਚਰ੍ਹਾਵਾ ਲੂਟਤਭਯੋ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਚਰ੍ਹੈ. ਚੜ੍ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਚਰੈ.

ਚਲ. ਸੰ. ਚਲ੍. ਧਾ—ਹੱਲਣਾ, ਕੰਬਣਾ, ਠਿਕਾਣੇ ਤੋਂ ਟਲਣਾ, ਖੇਲਣਾ। ੨ ਵਿ—ਚੰਚਲ. ਨਾ ਠਹਿਰਨ ਵਾਲਾ. "ਚਲ ਚਿਤ ਬਿਤ ਅਨਿਤ ਪ੍ਰਿਅ ਬਿਨ." (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਰਾ। ੪ ਮਨ. ਦਿਲ। ੫ ਦੋਹਰੇ ਦਾ ਇੱਕ ਭੇਦ. ਦੇਖੋ, ਦੋਹਰੇ ਦਾ ਰੂਪ ੮। ੬ ਛਲ. ਕਪਟ। ੭ ਦੋਸ. ਐਬ.

ਚਲਗ਼ੋਜ਼ਾ. ਦੇਖੋ, ਚਿਲਗੋਜਾ.

ਚਲਚਾਲ. ਚਪਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਚਾਲ. ਚਾਲਾਕ. "ਹਯ ਚਲ ਚਾਲ ਅਰੂਢਨ ਹੋਵਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚਲਚਿਤ, ਚਲਚਿਤੁ } ਸੰ. ਚਲਚਿੱਤ. ਵਿ—ਚੰਚਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਚਿੱਤ. ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਇਸਥਿਤ ਨਹੀਂ.[1] "ਚਲਚਿਤ ਵਿਤ ਭ੍ਰਮਾ ਭ੍ਰਮੰ." (ਗੁਜ ਅ: ਮ: ੧) "ਮਤਿ ਭਵੀ ਫਿਰਹਿ ਚਲਚਿਤੁ." (ਸਵਾ ਮ: ੩)

ਚਲਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਲ ਚਲਨ. ਕਰਤੂਤ. Charactor। ੨ ਗਮਨ. ਕੂਚ. ਭਾਵ—ਮਰਣ. "ਜਿਨੀ ਚਲਣ ਜਾਣਿਆ, ਸੇ ਕਿਉ ਕਰਹਿ ਵਿਥਾਰ?" (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਸੂਹੀ) ੩ ਰੀਤਿ ਰਿਵਾਜ। ੪ ਗਤਿ. ਚਾਲ। ੫ ਡਿੰਗ. ਚਰਨ. ਪੈਰ. ਚੱਲਣ ਦਾ ਸਾਧਨਰੂਪ ਅੰਗ. "ਚਬਣ ਚਲਣ ਰਤੰਨ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਦੰਦ, ਪੈਰ ਅਤੇ ਨੇਤ੍ਰ.

ਚਲਣਹਾਰ, ਚਲਣਹਾਰਾ, ਚਲਣਹਾਰੁ } ਵਿ—ਚਲਾਇਮਾਨ। ੨ ਜਾਣ ਵਾਲਾ. ਨਾ ਠਹਿਰਨ ਵਾਲਾ. "ਚਲੇ ਚਲਣਹਾਰ." (ਆਸਾ ਫਰੀਦ) "ਸਭੁ ਜਗੁ ਚਲਣਹਾਰੁ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਚਲਣਵਾਰਾ. ਵਿ—ਦੇਖੋ, ਚਲਣਹਾਰਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੱਲਣ ਦਾ ਵੇਲਾ. "ਅੰਤ ਸਖਾਈ ਚਲਣਵਾਰਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਚਲਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਗਮਨ. ਤੁਰਨਾ। ੨ ਠਿਕਾਣੇ ਤੋਂ ਟਲਣਾ. ਦੇਖੋ, ਚਲ.

ਚਲਣੁ. ਦੇਖੋ, ਚਲਣ ੨. "ਚਲਣੁ ਰਿਦੈ ਸਮਾਲਿ." (ਮਲਾ ਮ: ੩) ੨ ਦੇਖੋ, ਚਲਣ ੩. "ਆਗੈ ਚਲਣੁ ਔਰ ਹੈ ਭਾਈ." (ਮਾਲੀ ਮ: ੫).

ਚਲਤ. ਸੰ. ਚਰਿਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਰਿਤ੍ਰ. "ਜਿਸ ਦੇ ਚਲਤ ਅਨੇਕ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) ੨ ਬਾਣੀਏ ਦਾ ਚਲਦਾ ਹਿਸਾਬ. ਬਨੀਏ ਦੀ ਉਧਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਰਕ਼ਮ ਅਥਵਾ ਵਸਤੁ। ੩ ਵਿ—ਚਲਾਇਮਾਨ. ਨਾ ਇਸਥਿਤ. "ਤਨ ਧਨ ਜੋਬਨ ਚਲਤ ਗਇਆ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੪ ਚਲਦਾ. ਗਮਨ ਕਰਦਾ.

ਚਲਤਉ. ਵਿ—ਚਲਦਾ ਹੋਇਆ. ਚੰਚਲ. "ਚਲਤਉ ਮਨੁ ਰਾਖੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਚਾਖੈ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)

ਚਲਤਰੁ. ਦੇਖੋ, ਚਲਦਲ.

ਚਲਤੀਬਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅੰਤ ਸਮਾਂ. ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਕੂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਵੇਲਾ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਅੰਤ ਸਮੇਂ. ਮਰਨ ਵੇਲੇ. "ਚਲਤੀਬਾਰ ਤੇਰੋ ਕਛੁ ਨਾਹਿ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧)

ਚਲਤੌ, ਚਲਤੌਂ } ਵਿ—ਚਲਾਇਮਾਨ. ਚੰਚਲ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਨ. "ਚਲਤੌ ਠਾਕਿ ਰਖਹੁ ਘਰਿ ਅਪਨੈ." (ਸੋਰ ਮ: ੧)

ਚਲਦਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਿੱਪਲ, ਜਿਸ ਦੇ ਦਲ (ਪੱਤੇ) ਸਦਾ ਚੰਚਲ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ. ਚਲਤਰੁ. L. Ficusreligiosa. "ਸੋ ਚਲਦਲ ਕੋ ਤਰੁ ਤਤਕਾਲਾ। ਹਰੇ ਹੋਤਭਾ ਪਤ੍ਰ ਬਿਸਾਲਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

[1] न चलचित्तस्य कार्यावाप्तिः (ਚਾਣਕ੍ਯ ਸੂਤ੍ਰ ੧੦੩)

ਚਲਨ. ਦੇਖੋ, ਚਲਣ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਗਮਨ. ਗਤਿ. "ਚਰਨ ਚਲਨ ਕਉ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੫)

ਚਲਨਹਾਰ
ਚਲਨਹਾਰਾ } ਦੇਖੋ, ਚਲਣਹਾਰ.
ਚਲਨਹਾਰੁ

ਚਲਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਗਮਨ ਕਰਨਾ. ਤੁਰਨਾ. "ਚਲਾਂ ਤ ਭਿਜੈ ਕੰਬਲੀ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੨ ਵਸ਼ ਚਲਣਾ. ਜ਼ੋਰ ਪੁੱਗਣਾ. "ਦਾਤੀ ਸਾਹਿਬ ਸੰਦੀਆ ਕਿਆ ਚਲੈ ਤਿਸੁ ਨਾਲਿ?" (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ) "ਜੀਵਜੰਤੁਨ ਕਾ ਚਲੀ? ਚਿਤ ਲੇਤ ਚੋਰ ਸੁ ਮੈਨ." (ਪਾਰਸਾਵ) ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੀ ਕੀ ਸ਼ਕਤਿ ਹੈ? ਮੈਨ (ਕਾਮ) ਦਾ ਭੀ ਚਿੱਤ ਚੁਰਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ.

ਚਲਨੀ. ਚੱਲਦੇ. ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੁੰਦੇ. ਟਲਦੇ. "ਸਾਹੇ ਲਿਖੇ ਨ ਚਲਨੀ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਭਾਵ—ਮੌਤ ਦਾ ਵੇਲਾ ਨਹੀਂ ਟਲਦਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਛਾਲਣੀ. ਚਾਲਨੀ. ਛਾਣਨੀ. Sieve. "ਚਲਨੀ ਮੇ ਜੈਸੇ ਦੇਖੀਅਤ ਹੈਂ ਅਨੇਕ ਛਿਦ੍ਰ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਚਲਵੈਯਾ. ਵਿ—ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਪ੍ਰੇਰਨ ਕਰਤਾ। ੨ ਚਾਲ ਵਾਲਾ. ਚਾਲਾਕ. ਜਿਵੇਂ—ਚਲਵੈਯਾ ਘੋੜਾ.

ਚਲਾ. ਦੇਖੋ, ਚਲ੍ਹਾ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਬਿਜਲੀ। ੩ ਲਕ੍ਸ਼ਮੀ. ਮਾਇਆ.

ਚਲਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਤੋਰਨਾ. ਹੱਕਣਾ. ਪ੍ਰੇਰਨਾ. ਗਮਨ ਕਰਾਉਣਾ। ੨ ਮਿਟਾਉਣਾ. ਦੂਰ ਕਰਨਾ "ਨ ਚਲੈ ਚਲਾਇਆ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ਕਰਮਫਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਚਲਾਇਆ ਟਲਦਾ ਨਹੀਂ.

ਚਲਾਊ. ਵਿ—ਚਲਾਇਮਾਨ. ਜੋ ਥਿਰ ਨਹੀ. "ਸੋ ਨਿਵਾਹੂ ਗਡਿ, ਜੋ ਚਲਾਊ ਨ ਥੀਐ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਚਲਾਇਹਿ. ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਪ੍ਰੇਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਜਿਉ ਤੂ ਚਲਾਇਹਿ ਤਿਵ ਚਲਹ ਸੁਆਮੀ." (ਅਨੰਦੁ)

ਚਲਾਈ. ਸੰਗਯਾ—ਚਲਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਚਲਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਗਤਿ. ਚਾਲ। ੩ ਜਿਕਰ. ਪ੍ਰਸੰਗ. "ਮਾਨੁਖ ਕੀ ਕਹੁ ਕੇਤ ਚਲਾਈ?" (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਆਦਮੀ ਦੀ ਕੀ ਕਥਾ ਕਹਿਣੀ ਹੈ?

ਚਲਾਹਾ. ਵਿ—ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੋਇਆ। ੨ ਮਿਟਾਇਆ. "ਕਿਰਤ ਨ ਚਲੈ ਚਲਾਹਾ ਹੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩)

ਚਲਾਕ
ਚਲਾਕੀ } ਦੇਖੋ, ਚਾਲਾਕ—ਚਾਲਾਕੀ.

ਚਲਾਚਲ. ਜੰਗਮ ਅਤੇ ਅਚਲ. ਚੇਤਨ ਜੜ੍ਹ.

ਚਲਾਣਾ. ਪ੍ਰਸ੍ਥਾਨ. ਕੂਚ। ੨ ਖ਼ਾ. ਮਰਨਾ. ਦੇਹ ਤਿਆਗਕੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਪਰਲੋਕਗਮਨ. ਦੇਖੋ, ਮ੍ਰਿਤਕ ਸੰਸਕਾਰ ੨.

ਚਲਾਵਾ. ਵਿ—ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਗਤਿ. ਚਾਲ. ਤੋਰ.

ਚਲਿ. ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੋ ਕੇ. ਚਪਲਤਾ ਸੇ. "ਮਨੁ ਦਹ ਦਿਸਿ ਚਲਿ ਚਲਿ ਭਰਮਿਆ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੨ ਚੱਲਕੇ. ਤੁਰਕੇ.

ਚਲਿਤ
ਚਲਿਤ੍ਰ } ਦੇਖੋ, ਚਰਿਤ ਅਤੇ ਚਰਿਤ੍ਰ. "ਚਲਿਤ ਤੁਮਾਰੇ ਪ੍ਰਗਟ ਪਿਆਰੇ." (ਮਾਝ ਮ: ੫)

ਚਲਿੰਦਾ. ਵਿ—ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ. "ਚਾਪ ਕੇ ਚਲਿੰਦਾ." (ਗਯਾਨ) ਧਨੁਖ ਦੇ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ। ੨ ਚਲਾਇਮਾਨ.

ਚਲੁੰਭ
ਚਲੁੰਭਾ } ਦੇਖੋ, ਚੁਲੰਭੁ.

ਚਲੂਲ
ਚਲੂਲਾ
ਚਲੂਲਿਆ
ਚਲੂਲੀ
ਚਲੂਲੁ
ਚਲੂਲੇ } ਚੂੰ-ਲੂਲੂ. ਮੋਤੀ ਤੁੱਲ. ਮੋਤੀ ਜੇਹੀ ਚਮਕ ਵਾਲਾ। ੨ ਚੂੰ-ਲਾਲਹ. ਗੁਲਦੁਪਹਿਰੀਏ (ਲਾਲਹ) ਜੇਹਾ ਗਾੜ੍ਹਾ ਸੁਰਖ਼. "ਸੂਕੇ ਕਾਸਟ ਹਰੇ ਚਲੂਲ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ਸੁੱਕੇ ਬਿਰਛ ਹਰੇ ਪੱਤਿਆਂ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਲਾਲ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ. ਭਾਵ—ਵਡੇ ਦੀਨ ਦੁਖੀ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਹੋ ਗਏ. "ਰੰਗ ਚਲੂਲੈ ਨਾਇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੪) "ਬਸਤ੍ਰ ਹਮਾਰੇ ਰੰਗ ਚਲੂਲ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਰੂੜੌ ਲਾਲ ਚਲੂਲੁ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੧)

ਚਲੇਸਹਿ. चलिष्यति. ਚਲੇਗਾ. ਜਾਵੇਗਾ.

ਚਲੰਤਾ. ਵਿ—ਅਸ੍ਥਿਰ. ਚਲਾਇਮਾਨ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚਲਦਾ. ਤੁਰਦਾ। ੩ ਜਾਰੀ.

ਚਲੰਤੀਖੇਲ. ਸੰਗਯਾ—ਹਥਫੇਰੀ. ਇੰਦ੍ਰਜਾਲ ਦੀ ਖੇਡ. "ਜੋਤਿਕ ਵੈਦ ਚਲੰਤੀਖੇਲੇ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਖੇਡਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਚਲੰਥੋ
ਚਲੰਥੌ } ਵਿ—ਗਮਨਸ਼ੀਲ. ਜਾਣ ਵਾਲਾ. "ਕੀਰਤਿ ਸਾਥ ਚਲੰਥੋ." (ਗਾਥਾ)

ਚਲੰਭ. ਦੇਖੋ, ਚੁਲੰਭੁ.

ਚਲ੍ਹਾ. ਫ਼ਾ چہلاے ਚਹਲਾਯ. ਸੰਗਯਾ—ਚਹ (ਚਾਹ-ਕੂਆ) ਲਾਯ (ਚਿੱਕੜ). ਖੂਹ ਪਾਸ ਦਾ ਚਿੱਕੜ। ੨ ਚਿੱਕੜ ਦਾ ਟੋਆ.

ਚਵ. ਸੰਗਯਾ—ਚਾਰ. ਚਹਾਰ. "ਚੜੀ ਚਵਗਣਿ ਵੰਨੀ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਵਡ) ੨ ਦੇਖੋ, ਚਵਣੁ.

ਚਵਕਾ. ਦੇਖੋ, ਚਉਕਾ.

ਚਵਗਣ
ਚਵਗਣਿ } ਵਿ—ਚੌਗੁਣਾ. ਚਤੁਰ੍ਗੁਣ. ਦੇਖੋ, ਚਵ.

ਚਵਗੱਤਾ. ਦੇਖੋ, ਚਗੱਤਾ. "ਰਾਰ ਕਰੈ ਤੁਮ ਸੋਂ ਚਵਗੱਤਾ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ਇੱਥੇ ਚਵਗੱਤਾ ਦਾ ਅਰਥ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਹੈ.

ਚਵਗੁਣ
ਚਵਗੁਨ } ਦੇਖੋ, ਚਵਗਣ.

ਚਵਣੁ. ਸਿੰਧੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕਥਨ. ਉੱਚਾਰਣ. "ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਿਤ ਨਿਤ ਚਵਾ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੪) "ਨਾਨਕ ਧਰਮ ਐਸੇ ਚਵਹਿ." (ਸਵਾ ਮ: ੫) "ਸਭਿ ਚਵਹੁ ਮੁਖਹੁ ਜਗੰਨਾਥ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਕਾਨ) "ਸਚੁ ਚਵਾਈਐ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) "ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਚਵਿਆ." (ਤੁਖਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) "ਝੂਠੇ ਬੈਣ ਚਵੇ ਕਾਮਿ ਨ ਆਵਏ ਜੀਉ." (ਧਨਾ ਛੰਤ ਮ: ੧)

ਚਵਤਾਲ. ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਤਾਲ। ੨ ਵਿ—ਚੌਤਾਲੀਸਵਾਂ. "ਸਤ੍ਰਹਿ ਸੈ ਚਵਤਾਲ ਮੇ ਸਾਵਨ ਸੁਦਿ ਬੁਧਵਾਰ। ਨਗਰ ਪਾਂਵਟਾ ਮੇ ਤੁਮੋ ਰਚਿਓ ਗ੍ਰੰਥ ਸੁਧਾਰ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਚਵਦਾਹ. ਸੰਗਯਾ—ਚੌਦਾਂ, ਚਾਰ ਅਤੇ ਦਸ. ਚਤੁਰ੍ਦਸ਼—੧੪.

ਚਵਧ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਮਕ। ੨ ਦਹਿਲ. ਧੜਕਾ. "ਧ੍ਯਾਨ ਤਜ ਪਰਤ ਚਵਧ ਮੁਨਿ." (ਰਾਮਾਵ)

ਚਵਨ. ਦੇਖੋ, ਚਵਣੁ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚ੍ਯਵਨ.

ਚਵਪੈਯਾ. ਦੇਖੋ, ਚਤੁਸਪਦੀ ਅਤੇ ਪਦਮਾਵਤੀ ੫.

ਚਵਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਮਰ. ਚੌਰ. "ਪਵਨੁ ਚਵਰੋ ਕਰੈ." (ਸੋਹਿਲਾ)

ਚਵਰਾ. ਵਿ—ਚੌੜਾ. "ਮੁਖ ਚਵਰਾਯੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਦੇਖੋ, ਚੌਰਾ.

ਚਵਰਾਸੀ, ਚਵਰਾਸੀਹ } ਸੰ. ਚਤੁਰਸ਼ੀਤਿ. ਚੌਰਾਸੀ. ਚਾਰ ਉੱਪਰ ਅੱਸੀ—੮੪. "ਚਵਰਾਸੀਹ ਲਖ ਜੋਨਿ ਉਪਾਈ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਚਵਰਾਸੀਹ ਸਿੱਧ. ਦੇਖੋ, ਚੌਰਾਸੀ ਸਿੱਧ.

ਚਵਰਾਸੀਹ ਲਖ ਜੋਨਿ. ਦੇਖੋ, ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਯੋਨਿ.

ਚਵਰਾਯੋ. ਚੌੜਾ ਕੀਤਾ. ਪਸਾਰਿਆ. ਦੇਖੋ, ਚਵਰਾ.

ਚਵਰੁ. ਚੌਰ. ਦੇਖੋ, ਚਵਰ. "ਕੇਸਾ ਕਾ ਕਰਿ ਚਵਰੁ ਢੁਲਾਵਾ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫)

ਚਵਾਂ. ਬੋਲਾਂ. ਕਥਨ ਕਰਾਂ. ਦੇਖੋ, ਚਵਣੁ.

ਚਵਾਉ, ਚਵਾਇਆ, ਚਵਾਈ, ਚਵਾਈਐ } ਕਥਨ. ਕਹਿਣਾ. ਆਖਿਆ. ਆਖੀ. ਕਥਨ ਕਰੀਏ. ਆਖੀਏ. ਦੇਖੋ, ਚਵਣੁ.

ਚਵਾਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਵਣੁ (ਕਥਨ) ਦਾ ਅਸਥਾਨ. ਮੁਖ. "ਫੁੱਟੇ ਚਵਾਣ." (ਚੰਡੀ ੨) "ਕੋਪਰ ਚੂਰ ਚਵਾਣੀ." (ਚੰਡੀ ੩) ਖੋਪਰੀ ਅਤੇ ਮੁਖ ਨੂੰ ਚੂਰਨ ਕਰਕੇ.

ਚਵਾਵੈ, ਚਵਿਆ } ਦੇਖੋ, ਚਵਣੁ। ੨ ਚਬਾ ਜਾਵੈ. ਚਬੰਣ ਕਰੈ. "ਕੁਬੁਧਿ ਚਵਾਵੈ ਸੋ ਕਿਤੁ ਠਾਇ?" (ਸਿਧਗੋਸਟਿ)

ਚਵੀ. ਦੇਖੋ, ਚਵਣੁ. "ਚਵੀ ਚਾਵਡੀ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਚਾਮੁੰਡਾ ਬੋਲੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਵ੍ਹੀ.

ਚਵੇ, ਚਵੈ, ਚਵੰਦਾ } ਕਹੇ. ਆਖੇ. ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਚਵਣੁ.

ਚਵ੍ਹੀ. ਚੌਬੀਸ. ਚਤੁਰਵਿੰਸ਼ਤਿ—੨੪.

ਚੜ. ਦੇਖੋ, ਚੜਨਾ.

ਚੜਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਰਸ. ਚਰਸਾ. ਚਰਮ ਦਾ ਥੈਲਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਖੂਹ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢੀਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਚੜਸਾ। ੨ ਚਰਸ. ਇੱਕ ਨਸ਼ੀਲਾ ਪਦਾਰਥ, ਜੋ ਮਦੀਨ ਭੰਗ (ਸਿੱਧਪਤ੍ਰੀ—Canabis sativa) ਦੇ ਕੋਮਲ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਚੀਕਣੇ ਲੇਸ ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਵੀ ਗਾਂਜੇ ਵਾਙ ਸਿੱਧਪਤ੍ਰੀ ਦਾ ਵਿਕਾਰ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਚਿਲਮ ਵਿੱਚ ਰੱਖਕੇ ਧੂਆਂ ਪੀਤਾ (ਛਿੱਕਿਆ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਖੁਸ਼ਕ ਹੈ. ਦਿਮਾਗ ਅਤੇ ਪੱਠਿਆਂ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਚੜਸ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾ ਮਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਪੁਰਖਾਰਥਹੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ.

ਚੜਸਾ. ਦੇਖੋ, ਚੜਸ ੧। ੨ ਦਸ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ. ਜਿਵੇਂ—ਜਿਤਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਹਲ ਵਾਹ ਬੀਜ ਸਕੇ, ਉਸ ਦੀ "ਹਲ" ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਜਿਤਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚੜਸਾ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਕੇ, ਉਤਨੀ ਦਾ ਨਾਮ 'ਚੜਸਾ' ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ. ਪਾਣੀ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਦੇ ਭੇਦ ਕਰਕੇ ਚੜਸੇ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵੱਧ ਘੱਟ ਭੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗੋਚਰਮ ੨.

ਚੜਸੀ. ਵਿ—ਚੜਸ ਪੀਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਚੜਸੇ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ.

ਚੜਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੜ੍ਹਤ. ਭੇਟਾ. ਪੂਜਾ. ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਅਰਪੀ ਹੋਈ ਵਸਤੁ। ੨ ਕੂਚ. ਚੜ੍ਹਾਈ. ਪ੍ਰਸਥਾਨ। ੩ ਫੌਜਕਸ਼ੀ. ਦੁਸ਼ਮਨ ਪੁਰ ਫੌਜ ਦਾ ਕੂਚ.

ਚੜਤ ਸਿੰਘ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਾ ਹ਼ਜੂਰੀ ਮਲਵਈ ਸਿੱਖ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭਾਈ। ੨ ਸੁਕ੍ਰਚੱਕੀਆਂ ਦੀ ਮਿਸਲ ਦਾ ਮੋਢੀ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦਾਦਾ, ਜੋ ਸੰਮਤ ੧੭੭੯ ਵਿੱਚ ਜਨਮਿਆ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾਦਲ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਅਨੇਕ ਧਰਮਯੁੱਧ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਲ ਨਾਲ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਦੀ ਵਡੀ ਰਿਆਸਤ ਬਣਾ ਲਈ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਆਪਣੀ ਹੀ ਬੰਦੂਕ਼ ਪਾਟ ਜਾਣ ਤੋਂ ਸੰਮਤ ੧੮੩੨ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਥਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹ ਸਿੰਘ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਚੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਸਵਾਰ ਹੋਣਾ. "ਚੜਿ ਦੇਹੜਿ ਘੋੜੀ." (ਵਡ ਘੋੜੀਆਂ) ੨ ਆਰੋਹਣ ਕਰਨਾ. "ਚੜਿ ਬੋਹਥੈ ਚਾਲਸਹਿ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧) ੩ ਖਾ. ਪਰਲੋਕਗਮਨ ਕਰਨਾ। ੪ ਵੈਰੀ ਪੁਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨੀ। ੫ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਜਾਣਾ.

ਚੜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੀਲ੍ਹ. ਇਲ੍ਹ. ਚਾਵੰਡਾ. "ਤਜਿ ਮਾਸ ਚੜਾ ਉਡ ਆਪ ਚਲੀ." (ਦੱਤਾਵ)

ਚੜਾਉ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੜ੍ਹਨ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਵ੍ਰਿੱਧੀ. ਉਨੱਤੀ. ਤਰੱਕੀ। ੩ ਸਮਰਪਨ. ਭੇਟਾ. "ਸੇਵਕ ਸੇਵਹਿਕਰਮਿ ਚੜਾਉ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਭਗਤਜਨ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਰਮਫਲ ਅਰਪਨ ਕਰਕੇ. ਭਾਵ—ਕਰਮ ਦੇ ਫਲ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ.

ਚੜਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਆਰੋਹਣ ਕਰਾਉਣਾ। ੨ ਸਵਾਰ ਕਰਾਉਣਾ। ੩ ਅਰਪਣ ਕਰਨਾ। ੪ ਪਹਿਰਨਾ. "ਕਾਪੜ ਅੰਗਿ ਚੜਾਇਆ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੩)

ਚੜਾਊ. ਕ੍ਰਿ—ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਅਰਪਣ ਕਰਤਾ। ੨ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ. ਸਵਾਰ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. "ਭਉ ਬੇੜਾ, ਜੀਅ ਚੜਾਊ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੧)

ਚੜਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚੜ੍ਹਕੇ. ਦੇਖੋ, ਚੜਨਾ.

ਚੜੀ. ਦੇਖੋ, ਚੜਨਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚੜਾ। ੩ ਚਢਸੀ. ਚੜ੍ਹੇਗਾ. "ਸਤਿਗੁਰੁ ਅਪਨਾ ਮਨਾਇ ਲੈ ਤਾ ਰੂਪ ਚੜੀ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੂਹੀ)

ਚੜੀਐ. ਵਿ—ਵਧੀਆ. ਸਭ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਦਾ. "ਸਭ ਦਾ ਖਸਮੁ ਹੈ ਸਭ ਦੂ ਤੂ ਚੜੀਐ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧) ੨ ਦੇਖੋ, ਚੜਨਾ.

ਚੜ੍ਹੇਂਦਾ, ਚੜ੍ਹੰਦਾ, ਚੜ੍ਹੰਦੀ ਵਿ—ਵਧੀਆ. ਆਲਾ ਦਰਜੇ ਦਾ. ਮੁੰਤਖ਼ਿਬ. ਚੁਣਿਆ ਹੋਇਆ. "ਇਕ ਦੂ ਇਕਿ ਚੜ੍ਹੰਦੀਆ ਕਉਣੁ ਜਾਣੈ ਮੇਰਾ ਨਾਉ ਜੀਉ?" (ਸੂਹੀ ਮ: ੧ ਕੁਚਜੀ)

ਚੜ੍ਹ ਸਿੰਘ. ਦੇਖੋ, ਚੜਤ ਸਿੰਘ ੨.

ਚੜ੍ਹਤ. ਦੇਖੋ, ਚੜਤ.

ਚੜ੍ਹਨਾ. ਦੇਖੋ, ਚੜਨਾ.

ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ. ਚਢਾਵਨਾ ਅਤੇ ਚੜਾਉਣਾ.

ਚੜ੍ਹਾਵਾ. ਸੰਗਯਾ—ਭੇਟਾ. ਪੂਜਾ. ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਅਰਪਿਆ ਪਦਾਰਥ। ੨ ਧਾਵਾ. ਕੂਚ। ੩ ਸ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੁਲਹਨਿ (ਲਾੜੀ) ਲਈ ਭੇਜੇ ਵਸਤ੍ਰ ਭੂਖਣ ਆਦਿ. ਰੋਪਨਾ. ਸਾਚਕ.

ਚਾ. ਸੰਗਯਾ—ਚਾਉ. ਉਮੰਗ। ੨ ਉਚਾਉਣ (ਉਠਾਉਣ) ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚਾਯ ੩.

ਚਾਉ. ਸੰਗਯਾ—ਉਤਸਾਹ. ਉਮੰਗ. ਆਨੰਦ ਦੀ ਲਹਿਰ. "ਮਨਿ ਚਾਉ ਭਇਆ ਪ੍ਰਭ ਆਗਮੁ ਸੁਣਿਆ." (ਅਨੰਦੁ)

ਚਾਉ ਚਾਈਲਾ. ਵਿ—ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਉਮੰਗ ਸਹਿਤ. "ਮਿਲਿ ਚਾਉ ਚਾਈਲੇ ਪ੍ਰਾਨ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਚਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਉਠਾਉਣਾ. ਉਚਾਉਣਾ. ਚੁੱਕਣਾ.

ਚਾਉਲ. ਸੰਗਯਾ—ਤੰਡੁਲ. ਚਾਵਲ. "ਚਾਉਲ ਪਸ਼ਮ ਦੇਸ਼ ਮਮ ਹੋਈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਚਾਉਲਾ. ਦੇਖੋ, ਚਾਵਲਾ.

ਚਾਉੜ. ਸੰਗਯਾ—ਚਾਪਲਯ. ਚੰਚਲਪੁਣਾ। ੨ ਇੱਲਤ.

ਚਾਊ. ਵਿ—ਚਾਉ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਬੰਬੀ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਤੋਂ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕੀਤਾ.

ਚਾਓ. ਦੇਖੋ, ਚਾਉ ਅਤੇ ਬਿਚਿਤ.

ਚਾਇ. ਦੇਖੋ, ਚਾਉ ਅਤੇ ਚਾਯ. "ਸਦਾ ਚਾਇ ਹਰਿ ਭਾਇ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) "ਤਮਾਸੇ ਬਹੁ ਬਿਧੀ ਚਾਇ ਲਗਿ ਰਹਿਆ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਉਠਾਕੇ. ਉਠਾਕਰ. ਚੁੱਕਕੇ. "ਹਾਥ ਚਾਇ ਦੀਜੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੦੯)

ਚਾਇਆ. ਚੁੱਕਿਆ. ਦੇਖੋ, ਚਾਉਣਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਚਾਉ. ਉਮੰਗ. "ਮਨਿ ਉਪਜਿਆ ਚਾਇਆ." (ਬਿਲਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਚਾਇਣੁ. ਸਿੰਧੀ. ਕ੍ਰਿ—ਕਹਿਣਾ ਅਥਵਾ ਕਹਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਚਵਣੁ। ੨ ਉਠਾਉਣਾ. ਚੁੱਕਣਾ.

ਚਾਈ. ਉਠਾਈ. ਉਚਾਈ. ਚੁੱਕੀ। ੨ ਵਿ—ਚਾਉ ਵਾਲਾ. ਉਮੰਗੀ. ਉਤਸ਼ਾਹੀ.

ਚਾਈਆ, ਚਾਈਲਾ ਵਿ—ਉਤਸਾਹੀ. ਆਨੰਦੀ. ਚਾਉਵਾਲਾ. "ਸਜਣੁ ਮੈਡਾ ਚਾਈਆ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਚਾਸ, ਚਾਸਨੀ ਡਿੰਗ. ਸੰਗਯਾ—ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. ਜ਼ਮੀਨ। ੨ ਫ਼ਾ چاشنی ਚਾਸ਼ਨੀ. ਸੰਗਯਾ—ਚੱਖਣ ਦੀ ਵਸਤੁ। ੩ ਪਕਾਕੇ ਗਾੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਸ਼ਰਬਤ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਡੋਬਕੇ ਜਲੇਬੀ ਆਦਿ ਮਿਠਾਈ ਬਣਾਈਦੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸੰ. ਚਸ ਧਾ। ੪ ਸੁਵਰਣ (ਸੋਨੇ) ਅਤੇ ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਰੰਗਤ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਧਾਤੁ ਦੀ ਨਿਰਮਲਤਾ ਜਾਣੀ ਜਾਵੇ.

ਚਾਸਵਿਦਾਰ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗਯਾ—ਚਾਸ (ਜ਼ਮੀਨ) ਨੂੰ ਪਾੜਨ ਵਾਲਾ, ਹਲਵਾਹਕ. ਕਿਰਸਾਨ। ੨ ਲੋਹੇ ਦਾ ਫਾਲਾ, ਜੋ ਹਲ ਅੱਗੇ ਲੱਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੩ ਕੁਦਾਲ.

ਚਾਹ. ਸੰਗਯਾ—ਇੱਛਾ. ਅਭਿਲਾਖਾ. "ਚਾਹਹਿ ਤੁਝਹਿ ਦਇਆਰ!" (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨ ਚਿਤਵਨ. ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ. ਨਜ਼ਰ. "ਚਾਹ ਰਹੈ ਚਿੱਤ ਮੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀ ਏਕ ਚਾਹ ਕੀ." (੫੨ ਕਵਿ) ੩ ਫ਼ਾ چاه ਖੂਹ. ਕੂਪ। ੪ ਦੇਖੋ, ਚਾਯ ੩.

ਚਾਹਕ, ਚਾਹਕੁ ਵਿ—ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ. ਇੱਛਾਵਾਨ. "ਚਾਹਕ ਤਤ ਸਮਤ ਸਰੇ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ਤਤ੍ਵ ਦੇ ਚਾਹਕ ਅਤੇ ਸਮਤਾ ਦੇ ਸਰੋਵਰ। ੨ ਦੇਖਣਵਾਲਾ. ਦ੍ਰਸ਼੍ਟਾ.

ਚਾਹਤ. ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇੱਛਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖਦਾ ਹੈ. ਤੱਕਦਾ ਹੈ।

ਚਾਹਨ, ਚਾਹਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਇੱਛਾ ਕਰਨਾ. ਲੋੜਨਾ। ੨ ਦੇਖਣਾ. ਦੇਖੋ, ਟੁਕ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਇੱਛਾ. ਅਭਿਲਾਖਾ. "ਮਨਹੁ ਪ੍ਰਤੀਖਤ ਪੁਰਵੀ ਚਾਹਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚਾਹਲ. ਇੱਕ ਜੱਟ ਗੋਤ੍ਰ। ੨ ਜਿਲਾ ਤਸੀਲ ਲਹੌਰ, ਥਾਣਾ ਬਰਕੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਨਕੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਈ ਵੇਰ ਆਏ. ਬੀਬੀ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਭੀ ਇੱਥੇ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ. ਸਾਧਾਰਣ ਜੇਹਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਸਿੰਘ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈ. ੩੦ ਵਿੱਘੇ ਦੇ ਕ਼ਰੀਬ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ "ਛਾਉਣੀ ਲਹੌਰ." ਤੋਂ ਅੱਠ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੂਰਵ ਹੈ.

ਚਾਹਿ. ਦੇਖੋ, ਚਾਹ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਲੋੜਕੇ। ੩ ਵੇਖਕੇ. ਤੱਕਕੇ.

ਚਾਹਿਏ, ਚਾਹਿਯੇ ਵ੍ਯ—ਚਾਹੀਏ. ਲੋੜੀਏ। ੨ ਉਚਿਤ (ਯੋਗ੍ਯ) ਹੈ.

ਚਾਹਿਲ. ਦੇਖੋ, ਚਾਹਲ.

ਚਾਹੀ. ਵਿ—ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ. ਇੱਛਾਵਾਨ। ੨ ਫ਼ਾ چاهی ਖੂਹ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹ (ਖੂਹ) ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਚਾਹੀਏ, ਚਾਹੀਯੇ ਦੇਖੋ, ਚਾਹਿਏ.

ਚਾਹੇ. ਵ੍ਯ—ਯਾ. ਅਥਵਾ. ਖ੍ਵਾਹ. ਭਾਵੇਂ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਾਹਨਾ.

ਚਾਕ. ਸੰਗਯਾ—ਚਕ੍ਰ. ਚੱਕ. "ਚਾਕ ਤੇ ਕੁੰਭ ਤੁਰੰਤ ਉਤਾਰਜੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਪਹੀਆ। ੩ ਇੱਕ ਜੱਟ ਗੋਤ੍ਰ। ੪ ਫ਼ਾ چاک ਦਰਾਰ. ਤੇੜ। ੫ ਤਲਵਾਰ ਆਦਿਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਹਾਰ ਦੀ ਧੁਨਿ। ੬ ਤੁ چاق ਚਾਕ਼ ਵਿ—ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ. ਮਜ਼ਬੂਤ। ੭ ਅਰੋਗ. ਤਨਦੁਰੁਸ੍ਤ. ਨਰੋਆ। ੮ ਸੰਗਯਾ—ਸਮਾ. ਵੇਲਾ। ੯ ਅੰ. Chalk ਖੜੀਆ ਮਿੱਟੀ.

ਚਾਕ ਚਕਜ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਚਮਕ ਦਮਕ। ੨ ਉਜ੍ਵਲਤਾ। ੩ ਸ਼ੋਭਾ.

ਚਾਕਚੂੰਧਰ. ਛਛੂੰਦਰ. ਦੇਖੋ, ਚਚੂੰਧਰ. "ਕਿਤੇ ਚਾਕਚੂੰਧਰ ਚੜ੍ਹੇ ਕਾਕਬਾਹੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫)

ਚਾਕਰ. ਫ਼ਾ چاکر ਸੰਗਯਾ—ਨੌਕਰ. ਸੇਵਕ.

ਚਾਕਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਚਾਕਰ ਦਾ ਕਰਮ. ਨੌਕਰੀ. ਸੇਵਕੀ. "ਜਿਨਿ ਗੁਰ ਕੀ ਕੀਤੀ ਚਾਕਰੀ ਤਿਨਿ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੀ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੪)

ਚਾਕਰੁ. ਦੇਖੋ, ਚਾਕਰ. "ਚਾਕਰੁ ਲਗੈ ਚਾਕਰੀ ਜੇ ਚਲੈ ਖਸਮੈ ਭਾਇ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਚਾਕਰੇਮ. ਫ਼ਾ چاکریم ਚਾਕਰ ਹਸ੍ਤੇਮ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਅਸੀਂ ਨੌਕਰ ਹਾਂ.

ਚਾਕੀ. ਸੰਗਯਾ—ਚਕ੍ਰਿਕਾ. ਚੱਕੀ. ਆਟਾ ਪੀਹਣ ਦਾ ਯੰਤ੍ਰ. "ਚਾਕੀ ਚਾਟਹਿ ਚੂਨ ਖਾਹਿ." (ਬਸੰ ਕਬੀਰ) ੨ ਬਰਫੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੀ ਜਮਾਈ ਹੋਈ ਵਸਤੁ। ੩ ਬੂਟੇ ਦਾ ਚਾਕੁਲ.

ਚਾਕੁ. ਦੇਖੋ, ਚਾਕ.

ਚਾਕੂ. ਫ਼ਾ چاقو ਚਾਕੂ ਸੰਗਯਾ—ਕ਼ਲਮਤਰਾਸ਼. ਕਾਚੂ.

ਚਾਖ. ਦੇਖੋ. ਚਾਖਨਾ. ਸੰ. ਚਖ੍. ਖਾਣਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਾਖੁ.

ਚਾਖਤ. ਚਖਦਾ ਹੋਇਆ. ਸਵਾਦ ਲੈਂਦਾ। ੨ ਚੱਖਣ ਸਾਰ. ਚਖਦੇਹੀ. "ਚਾਖਤ ਹੋਇ ਰਹਹਿ ਬਿਸਮਾਦੁ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੩ ਸੰ. ਚਕ੍ਸ਼ੁਸਾ. ਨੇਤ੍ਰ ਕਰਕੇ. ਅੱਖ ਨਾਲ. "ਪੇਖਤ ਚਾਖਤ ਕਹੀਐ ਅੰਧਾ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਭੀ ਅੰਨ੍ਹਾ ਕਹੀਦਾ ਹੈ.

ਚਾਖਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚੱਖਣਾ. ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਸੁਆਦ ਲੈਣਾ. ਦੇਖੋ, ਚਸ.

ਚਾਖਿ. ਚੱਖਕੇ. ਸੁਆਦ (ਜਾਯਕ਼ਾ) ਲੈ ਕੇ. "ਚਾਖਿ ਗੂੰਗਾ ਮੁਸਕਾਵਤ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਚਾਖਿਅੜਾ. ਸੁਆਦ ਲਿਆ. ਚੱਖਿਆ. ਚਸਣ ਕੀਤਾ. "ਚਾਖਿਅੜਾ ਮੈ ਹਰਿਰਸ ਮੀਠਾ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਚਾਖਿਬਾ. ਚੱਖਿਆ. ਸੁਆਦ ਲਿਆ. "ਹਰਿਰਸੁ ਚਾਖਿਬਾ." (ਜੈਤ ਮ: ੪)

ਚਾਖੀ. ਚਸਣ ਕੀਤੀ. ਚੱਖੀ. "ਮਹਾ ਬਿਖਿਆਮਦ ਚਾਖੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੪) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਚੱਖੀ. ਬਾਜ਼ ਆਦਿ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਪੁਰ ਲਾਉਣ ਲਈ ਮਾਸ ਦਾ ਚਸਕਾ ਦੇਣ ਦੀ ਬੋਟੀ. "ਬਾਜ ਹ੍ਵੈ ਗ੍ਵਾਰਨ ਕਾਨ੍ਹ ਦਈ ਜਬ ਚਾਖੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਚਾਖੁ. ਸੰ. ਚਾਕ੍ਸ਼ੁਸ—ਚਾਕ੍ਸ਼ੁਸ. ਵਿ—ਨੇਤ੍ਰ ਦਾ. ਨੇਤ੍ਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਬਦਨਜ਼ਰ. "ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਕਛੁ ਚਾਖੁ ਨ ਜੋਹੈ." (ਭੈਰ ਮ: ੫) "ਰਾਮ ਨਾਮ ਜੋ ਜਨ ਜਪੈ x x x ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਨਹ ਜੋਹਈ ਤਿਤੁ ਚਾਖੁ ਨ ਲਾਗੈ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਚਾਖੈ. ਚਖਦਾ ਹੈ. ਚਸਣ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਸੁਆਦ ਲੈਂਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਚਸ। ੨ ਚਕ੍ਸ਼ੁ (ਨੇਤ੍ਰ) ਦ੍ਵਾਰਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖਦਾ ਹੈ. "ਸਬਦੁ ਦੀਪਕੁ ਵਰਤੈ ਤਿਹੁ ਲੋਇ। ਜੋ ਚਾਖੈ ਸੋ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ." (ਧਨਾ ਮ: ੩)

ਚਾਂਗ. ਸੰਗਯਾ—ਪੁਕਾਰ. ਗੁਹਾਰ. ਸੱਦ. "ਕੂਕੇਦਿਆ ਚਾਂਗੇਦਿਆ ਮਤੀ ਦੇਦਿਆ ਨਿਤ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੨ ਸਿੰਧੀ. ਵਿ—ਬਹਾਦੁਰ। ੩ ਸੰ. ਚਾਙ੍ਗ ਸੰਗਯਾ—ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਉੱਜਲਤਾ ਅਥਵਾ ਸੁੰਦਰਤਾ.

ਚਾਗਾ / ਚਾਂਗਾ ਸੰ. ਚਙ੍ਗ. ਚੰਗ. ਵਿ—ਸੁੰਦਰ. ਸ਼ੋਭਾ ਸਹਿਤ. "ਜਿਉ ਕੁਸਮ ਚਾਰਿ ਦਿਨ ਚਾਗਾ." (ਮਾਲੀ ਮ: ੪)

ਚਾਂਗੇਦਿਆ. ਚਾਂਗਾਂ ਮਾਰਦਿਆਂ. ਦੇਖੋ ਚਾਂਗ.

ਚਾਚਰ / ਚਾਚਰੀ ਦੇਖੋ, ਚਰਚਰੀ। ੨ ਇੱਕ ਛੰਦ. ਇਹ "ਸੁਧੀ" ਛੰਦ ਦਾ ਹੀ ਨਾਮਾਂਤਰ ਹੈ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ਜ, ਗ, ।S।, S.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਅਲੇਖ ਹੈ। ਅਭੇਖ ਹੈ।
ਅਨਾਮ ਹੈ। ਅਕਾਮ ਹੈ॥

(ਜਾਪੁ)

(ਅ) ਚਾਚਰੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਹੈ "ਸ਼ਸ਼ਿ" ਛੰਦ. ਅਰਥਾਤ—ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ਇੱਕ ਯਗਣ, ਯਥਾ:—

ਗੁਬਿੰਦੇ। ਮੁਕੰਦੇ। ਉਦਾਰੇ। ਅਪਾਰੇ॥ (ਜਾਪੁ)

ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਵਿੱਚ ਭੀ ਇਹੀ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਯਥਾ:—

ਹਕਾਰੈਂ। ਪਚਾਰੈਂ। ਪ੍ਰਹਾਰੈਂ। ਕ੍ਰਵਾਰੈਂ।

ਗੁਰੁਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਵਿੱਚ ਭੀ ਇਹੀ ਰੂਪ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਯਥਾ:—

ਤੁਫੰਗੈਂ। ਨਿਸੰਗੈਂ। ਉਠਾਈ। ਚਲਾਈ॥

੩ ਸੰ. ਚਾਚਲਿ. ਵਿ—ਅਤਿ ਚੰਚਲ। ੪ ਟੇਢਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ। ੫ ਸੰਗਯਾ—ਤਲਵਾਰ. ਖੜਗ. ਜਿਸ ਦੀ ਚਾਲ ਤਿਰਛੀ ਹੈ. "ਚਾਚਰ ਚਮਕਾਰਨ." (ਅਕਾਲ)

ਚਾਚਰੋਚਰੰ. ਚਰਚਰੀ—ਉੱਚਰੰ. ਫਾਗ (ਹੋਲੀ) ਦਾ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਚਰਚਰੀ ੨. "ਕਰੰਤ ਚਾਚਰੋਚਰੰ." (ਰਾਮਾਵ)

ਚਾਚੱਲ / ਚਾਂਚਲਜ ਸੰ. ਚਾਞ੍ਚਲ੍ਯ. ਸੰਗਯਾ—ਚੰਚਲਤਾ. ਚਪਲਤਾ. "ਅਚਾਚੱਲ ਅੰਗੰ." (ਦੱਤਾਵ) ਚੰਚਲਤਾ ਬਿਨਾ ਅੰਗ.

ਚਾਚਾ. ਪਿਤਾ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ. ਚਚਾ.

ਚਾਚਾਂਫੱਗੋ. ਦੇਖੋ, ਚਚਾਫੱਗੋ.

ਚਾਚੂਆ. ਲੋਹਾ ਤਪਾ ਕੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਦਾਗ਼ ਲਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਬਹੁਤ ਵੈਦ ਗਠੀਏ ਅਤੇ ਨਮੋਨੀਏ ਆਦਿ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਪੀੜ ਮਿਟਾਣ ਲਈ ਚਾਚੂਏ ਲਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ.

ਚਾਟ. ਸੰਗਯਾ—ਚੱਟਣ ਦੀ ਇੱਛਾ. ਸੁਆਦ ਦੀ ਅਭਿਲਾਖਾ. "ਚਾਟਉ ਪਗ, ਚਾਟ." (ਕਾਨ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ) ੨ ਚੱਟਣ ਯੋਗ੍ਯ ਲੇਹ੍ਯ ਪਦਾਰਥ। ੩ ਸੰ. ਵਿਸ਼੍ਵਾਸਘਾਤੀ। ੪ ਠਗ.

ਚਾਟਸਾਰ / ਚਾਟਸਾਲ / ਚਾਟਸਾਲਾ ਚਟ੍ਟਸ਼ਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਚਟਸਾਲ. "ਆਪੇ ਚਾਟਸਾਲ ਆਪਿ ਹੈ ਪਾਧਾ". (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਬਿਹਾ)

ਚਾਟਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜੀਭ ਨਾਲ ਚਟ ਚਟ ਸ਼ਬਦ ਕਰਕੇ ਖਾਣਾ. ਚੱਟਣਾ. "ਜਨ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਾਧਪਗ ਚਾਟੇ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਚਾਟੜਾ. ਸੰਗਯਾ—ਚਟ੍ਟ. ਚੇਟਕ. ਚੇਲਾ. ਸ਼ਾਗਿਰਦ. ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਚਟ ਧਾਤੁ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ. ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਹੋਰ ਵੱਲੋਂ ਉੱਚਾਟ ਹੋ ਕੇ

ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖ੍ਯਾ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ, ਉਹ ਚਾਟੜਾ ਹੈ. "ਆਪਿ ਹੈ ਪਾਧਾ, ਆਪੇ ਚਾਟੜੇ ਪੜਣ ਕਉ ਆਣੇ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਬਿਹਾ) "ਪਾਧਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਆਖੀਐ ਚਾਟੜਿਆ ਮਤਿ ਦੇਇ." (ਓਅੰਕਾਰ)

ਚਾਟਾ, ਚਾਟੀ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਡਾ ਘੜਾ. ਤੌਲਾ. ਮੱਟੀ.

ਚਾਟੂ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਿੱਠੀ ਗੱਲ। ੨ ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ.

ਚਾਂਡਾਲ. ਦੇਖੋ, ਚੰਡਾਲ। ੨ ਵਿ—ਚੰਡਾਲ ਦਾ.

ਚਾਂਡੂਰ, ਚਾਂਡੂਰੁ } ਦੇਖੋ, ਚੰਡੂਰ. "ਕੰਸ ਕੇਸੁ ਚਾਂਡੂਰੁ ਨ ਕੋਈ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧)

ਚਾਣਕ੍ਯ. ਸੰ. ਵਿ—ਚਣਿਆਂ (ਛੋਲਿਆਂ) ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਪਦਾਰਥ. ਬੇਸਣੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਣਕ ਰਿਖੀ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਨੀਤਿਵੇਤਾ ਪੰਡਿਤ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਣਾਈ "ਚਾਣਕ੍ਯਨੀਤਿ" ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ. ਇਹ ਪਟਨਾਪਤਿ ਰਾਜਾ ਚੰਦ੍ਰਗੁਪਤ ਮੌਰਯਵੰਸ਼ੀ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰੀ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਮ ਵਿਸਨੁਗੁਪਤ ਹੈ. ਚਾਣਕ੍ਯ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚਤੁਰਾਈ ਦੇ ਬਲ, ਨੰਦਵੰਸ਼ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਚੰਦ੍ਰਗੁਪਤ ਨੂੰ ਮਾਹਾਰਾਜਾਧਿਰਾਜ ਬਣਾਇਆ. ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੇ ਜਿਲੇ ਤਕ੍ਸ਼ਿਲਾ ਨਗਰ ਚਾਣਕ੍ਯ ਦਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਚਾਣਕ੍ਯ ਦਾ ਕੌਟਿਲ੍ਯ ਨਾਮ ਭੀ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਲਿਖੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਕੌਟਿਲ੍ਯ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸੈਨਾਪਤਿ ੨.

ਚਾਣਕ੍ਯਨੀਤਿ, ਚਾਣਾਕ੍ਯ } ਚਾਣਕ੍ਯਨੀਤਿਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨੂੰ ਲੋਕ ਚਣਾਕਾ, ਚਰਣਾਕਾ, ਚਾਣਾਕਾ ਆਦਿ ਨਾਮਾਂ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਸੈਨਾਪਤਿ ੨

ਚਾਣੂਰ. ਦੇਖੋ, ਚੰਡੂਰ। ੨ ਮਹਾਭਾਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਰਾਜਾ.

ਚਾਤਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੇਘ ਤੋਂ ਚਤ (ਮੰਗਣ) ਵਾਲਾ ਪੰਛੀ. ਜੋ ਸਦਾ ਚਤ (ਯਾਚਨਾ) ਕਰਦਾ ਹੈ. ਚਾਤ੍ਰਿਕ. ਪਪੀਹਾ. ਬਬੀਹਾ. ਸਾਰੰਗ. ਤੋਕਕ. ਮੇਘਜੀਵਨ. L. Cucculus melanoleucus. ਜਿਵੇਂ ਕੋਕਿਲਾ ਕਾਂ ਦੇ ਆਲ੍ਹਨੇ ਵਿੱਚ ਆਂਡੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ. ਤਿਵੇਂ ਪਪੀਹਾ ਗੌਗਾਈ ਦੇ ਆਲ੍ਹਨੇ ਵਿੱਚ ਆਂਡੇ ਦੇ ਕੇ ਸੇਵਨ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਪਾਲਨ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ ਹਾਲ ਤੁਜ਼ਕ ਜਹਾਂਗੀਰੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਚਾਤਰ, ਚਾਤੁਰ } ਸੰ. ਚਾਤੁਰ. ਵਿ—ਚਤੁਰ. ਹੋਸ਼ਿਆਰ। ੨ ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦੀ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੁਕੋਣੀ ਮਸਨਦ (ਗੱਦੀ). ੪ ਚਾਰ ਪਹੀਏ ਦੀ ਗੱਡੀ.

ਚਾਤੁਰਮਾਸ. ਸੰ. ਚਾਤੁਰ੍ਮਾਸ੍ਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਕਰਮ। ੨ ਹਾੜ ਸੁਦੀ ੧੨ ਤੋਂ ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ੧੨ ਤੀਕ ਦਾ ਸਮਾ. ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਠਹਿਰਨ ਦੇ ਥਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਧਨੀ ਲੋਕ ਸਾਧੂ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਨਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਠਹਿਰਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ, ਤਾਂਕਿ ਵਰਖਾ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਤਕਲੀਫ ਨਾ ਹੋਵੇ.[1]

ਚਾਤੁਰਯ. ਸੰ. ਚਾਤੁਰ੍ਯ. ਚਤੁਰਾਈ. ਨਿਪੁਣਤਾ.

ਚਾਤੁਰਾ. ਵਿ—ਚਤੁਰਾਈ ਵਾਲੀ. ਚਤੁਰ ਇਸਤ੍ਰੀ.

ਚਾਤੁਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਤੁਰ੍ਯ. ਹੋਸ਼ਿਯਾਰੀ। ੨ ਛਲ। ੩ ਵਿ—ਚਤੁਰਾਈ ਵਾਲਾ. ਚਾਲਾਕ. "ਕਾਮੀ ਕ੍ਰੋਧੀ ਚਾਤੁਰੀ." (ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ)

ਚਾਤ੍ਰਕ, ਚਾਤ੍ਰਿਕ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਪੀਹਾ. ਦੇਖੋ, ਚਾਤਕ. "ਚਾਤ੍ਰਿਕ! ਤੂ ਨ ਜਾਣਹੀ ਕਿਆ ਤੁਧੁ ਵਿਚਿ ਤਿਖਾ ਹੈ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਮਲਾ) ੨ ਭਾਵ—ਜਿਗ੍ਯਾਸੂ, ਜੋ ਹਰਿਰਸ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਰਸ ਵੱਲ ਧ੍ਯਾਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ.

ਚਾਤ੍ਰਿਕਚਿਤ. ਵਿ—ਚਾਤਕ (ਪਪੀਹੇ) ਜੇਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਚਿੱਤ. ਸ੍ਵਾਤਿਬੂੰਦ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ. "ਚਾਤ੍ਰਿਕਚਿਤ ਸੁਚਿਤ ਸੁ ਸਾਜਨ ਚਾਹੀਐ." (ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫)

ਚਾਂਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ੨ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਵਸਤੁ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚਾਂਦਮਾਰੀ.

ਚਾਂਦਨਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ੨ ਉਜਾਲਾ. ਰੌਸ਼ਨੀ. "ਚਾਂਦਨਾ ਚਾਦਨੁ ਆਂਗਨਿ ਪ੍ਰਭਜੀਉ ਅੰਤਰਿ ਚਾਂਦਨਾ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੫)

ਚਾਂਦਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ। ੨ ਚਿੱਟੀ ਚਾਦਰ, ਜੋ ਫ਼ਰਸ਼ ਪੁਰ ਵਿਛਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ੩ ਇੱਕ ਫੁੱਲਦਾਰ ਬੂਟਾ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਚਿੱਟੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਗੁਲਚਾਂਦਨੀ. L. Tabernaemontana Coronaria. ਇਸ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਰਸ ਤੇਲ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਕੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਮਲਨ ਤੋਂ ਖਾਜ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਚਾਂਦਨੀ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਜੇਹਾ ਰਸ ਅਤੇ ਜੜਾਂ, ਅਨੇਕ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦੀਆਂ ਹਨ। ੪ ਸਾਯਵਾਨ (ਚੰਦੋਏ) ਨੂੰ ਭੀ ਚਾਂਦਨੀ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਚਾਂਦਨੀਚੌਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੌਕ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਚਾਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਆਕੇ ਮਿਲਣ. ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਰੌਨਕ਼ ਦਾ ਬਾਜ਼ਾਰ. "ਤਿਨ ਕੋ ਚੌਕਚਾਦਨੀ ਮਾਰਜੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੬੩) ੨ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨਾਬਾਦ (ਦਿੱਲੀ) ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ "ਸੀਸਗੰਜ" ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਦਿੱਲੀ.

ਚਾਂਦਮਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੰਦੂਕ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਅਭ੍ਯਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਆਕਾਰ ਵਾਲੀ ਗੁਲਜ਼ਰੀ (Bull's eye) ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਲਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਚਾਦਰ. ਫ਼ਾ چادر ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੱਦਰ. ਸ਼ਰੀਰ ਪੁਰ ਓਢਣ ਦਾ ਵਸਤ੍ਰ. ਸੰਵ੍ਯਾਨ। ੨ ਜਲਜੰਤ੍ਰ (ਫੁਹਾਰੇ) ਅੱਗੇ ਲਹਿਰੀਏਦਾਰ ਪੱਥਰ ਆਦਿ ਦਾ ਤਖ਼ਤਾ, ਜਿਸ ਉੱਪਰਦੀਂ ਪਾਣੀ ਡਿਗਦਾ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਆਬਸ਼ਾਰ. "ਨੀਰ ਝਰੈ ਕਹੂੰ ਚਾਦਰ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਆਤਿਸ਼ਬਾਜ਼ੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜਕੇ ਚਾਦਰ ਵਾਂਙ ਫੈਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. "ਚਾਦਰ ਝਾਰ ਛੁਟਤ ਫੁਲਵਾਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚਾਦਰ ਕੀ ਲਾਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਪਤਿ ਧਾਰਣ ਵੇਲੇ ਜੋ

[1] ਮਹਾਰਾਜਾ ਨਰੇਂਦ੍ਰਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਪਟਿਆਲਾਪਤੀ, ਚਾਤੁਰਮਾਸ (ਚੌਮਾਸੇ) ਲਈ ਹਰ ਸਾਲ ਸਵਾ ਲੱਖ ਰੁਪਯਾ ਖਰਚਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ.

ਸ੍ਵਾਮੀ ਦੀ ਚਾਦਰ ਓਢੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਧਰਮ ਨਾਲ ਨਿਬਾਹੁਣਾ. ਚਾਦਰ (ਆਚਰਣ)ਨੂੰ ਦਾਗ਼ ਨਾ ਲਗਣ ਦੇਣਾ। ੨ ਕਿਸੇ ਪਤਿਵ੍ਰਤਾ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਲੰਕ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲੈਣਾ. "ਚਾਦਰ ਕੀ ਲੱਜਾ ਤੈਂ ਰਖੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੦੨)

ਚਾਦਰ ਪਾਉਣੀ. ਕ੍ਰਿ—ਕਿਸੇ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰ ਆਪਣੀ ਚਾਦਰ ਪਾਕੇ ਭਾਰਯਾ (ਵਹੁਟੀ) ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਚਾਦਰ ਲਾਹੁਣੀ. ਕ੍ਰਿ—ਪਤੀ ਦੀ ਉਹ ਚਾਦਰ, ਜੋ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਓਢੀ ਹੈ, ਉਤਾਰ ਦੇਣੀ. ਭਾਵ—ਪਤੀ ਦਾ ਤ੍ਯਾਗ ਕਰਨਾ। ੨ ਨਿਰਲੱਜ ਹੋਣਾ.

ਚਾਂਦਰਾਜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਾ। ੨ ਚੰਦ੍ਰਗਿਰਿ ਦਾ ਰਾਜਾ। ੩ ਚੰਦ੍ਰਨਗਰ ਦਾ ਰਾਜਾ.

ਚਾਂਦਵਾਸੀ. ਵਿ—ਚੰਦ੍ਰਨਗਰ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ। ੨ ਚੰਦ੍ਰਗਿਰਿ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ.

ਚਾਂਦਾ, ਚਾਂਦਾਗੜ੍ਹ } ਮੱਧ ਭਾਰਤ (ਸੀ. ਪੀ.) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਚੰਦ੍ਰਪੁਰ ਹੈ. "ਚਾਂਦਨੀ ਸੀ ਚਾਂਦਾਗੜ੍ਹ." (ਅਕਾਲ)

ਚਾਂਦਾਗਿਰਿ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦ੍ਰਗਿਰਿ.

ਚਾਂਦੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਜਤ. ਰੂਪਾ. ਰੁੱਪਾ. ਇੱਕ ਚਿੱਟੀ ਧਾਤੁ, ਜਿਸ ਦੇ ਰੁਪਯੇ ਅਤੇ ਭੂਖਣ ਬਣਦੇ ਹਨ। ੨ ਸਿਰ ਦੀ ਟੱਟਰੀ. ਕੇਸ਼ਾਂ ਬਿਨਾ ਚਮਕਦੀ ਹੋਈ ਖੋਪਰੀ. "ਜਲ ਚੋਵਤ ਸਿਰ ਚਾਂਦੀ ਪਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚਾਂਦੀਕੋੜ੍ਹ. ਫੁਲਬਹਿਰੀ. ਦੇਖੋ, ਸ਼੍ਵੇਤਕੁਸ੍ਠ.

ਚਾਂਦ੍ਰ. ਸੰ. ਵਿ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਲੋਕ. ਚੰਦ੍ਰਮੰਡਲ। ੩ ਤੀਹ ਤਿਥਾਂ ਦਾ ਮਹੀਨਾ। ੪ ਚਾਂਦ੍ਰਾਯਣਵ੍ਰਤ। ੫ ਚੰਦ੍ਰਮੁਨਿ ਦਾ ਰਚਿਆ ਵ੍ਯਾਕਰਣ. ਦੇਖੋ, ਅਸਟ ਸਾਜ ਸਾਜਿ। ੬ ਚੰਦ੍ਰਕਾਂਤ ਮਣਿ। ੭ ਅਦਰਕ. ਆਦਾ। ੮ ਮ੍ਰਿਗਸ਼ਿਰਾ ਨਛਤ੍ਰ.

ਚਾਂਦ੍ਰਮਾਸ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦ੍ਰਮਾਸ ਅਤੇ ਮਾਸ.

ਚਾਂਦ੍ਰਾਯਣ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਂਦ੍ਰ: ਅਯਨਤੇ ਅਨੇਨ. ਉਹ ਵ੍ਰਤ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਚੰਦ੍ਰਲੋਕ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਵੇ. ਇੰਦੁਵ੍ਰਤ. ਇਸ ਵ੍ਰਤ ਦੀ ਵਿਧੀ "ਮਿਤਾਖਰਾ" ਅਨੁਸਾਰ ਇਉਂ ਹੈ—ਚਾਨਣੀ ਏਕਮ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਵੇਲੇ ਸਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸੰਝ ਸਮੇਂ ਮੋਰ ਦੇ ਅੰਡੇ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਗ੍ਰਾਸ ਖਾਵੇ. ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੋ ਗ੍ਰਾਸ. ਇਸ ਤਰਾਂ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਗ੍ਰਾਸ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਪੂਰਣਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਗ੍ਰਾਸ ਖਾਵੇ. ਫੇਰ ਅੰਧੇਰੇ ਪੱਖ ਦੀ ਏਕਮ ਨੂੰ ਚੌਦਾਂ, ਦੂਜ ਨੂੰ ਤੇਰਾਂ, ਐਸੇ ਹੀ ਯਥਾਕ੍ਰਮ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਅੰਧੇਰੀ ਚੌਦੇਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗ੍ਰਾਸ ਖਾਵੇ ਅਤੇ ਅਮਾਵਸ ਦੇ ਦਿਨ ਕੁਝ ਨਾ ਖਾਵੇ. ਇਸ ਵ੍ਰਤ ਦੇ ਹੋਰ ਭੀ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਿੰਦੂਮਤ ਦੇ ਧਰਮਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਭ ਦਾ ਮਤ ਇੱਕੋ ਹੈ ਕਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਵਧਣ ਘਟਣ ਨਾਲ ਗ੍ਰਾਸਾਂ ਦਾ ਵਧਾਉਣਾ ਘਟਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦ੍ਰਾਇਣ। ੨ ਦੇਖੋ, ਪੁਨਹਾ ਅਤੇ ਅੜਿੱਲ ਦਾ ਰੂਪ ੩.

ਚਾਨਣ, ਚਾਨਣਾ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼. ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ। ੨ ਉਜਾਲਾ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼. "ਬਾਹਰਿ ਦਿਸੈ ਚਾਨਣਾ, ਦਿਲਿ ਅੰਧਿਆਰੀ ਰਾਤਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਭਾਵ—ਬਾਹਰੋਂ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਵਿਦ੍ਯਾ ਸਹਿਤ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚਾਨਣੁ.

ਚਾਨਣਿ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ. ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਾਲ "ਤਿਸ ਦੈ ਚਾਨਣਿ ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ." (ਸੋਹਿਲਾ)[1]

ਚਾਨਣੁ, ਚਾਨਾਣੁ } ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼. ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ। ੨ ਰੌਸ਼ਨੀ. ਉਜਾਲਾ. "ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ." (ਸੋਹਿਲਾ) "ਕਰਿ ਸੂਰਜੁ ਚੰਦੁ ਚਾਨਾਣੁ." (ਸੋਰ ਮ: ੪) ੩ ਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ. ਦੇਖੋ, ਚਾਨਣ ੨। ੪ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼. "ਚਾਨਣੁ ਹੋਵੈ ਛੋਡੈ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩)

ਚਾਪ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਂਸ ਦਾ ਧਨੁਖ. ਦੇਖੋ, ਚਪ ਧਾ। ੨ ਦਬਾਉ. ਦਾਬਾ. "ਕਾਲੁ ਨ ਚਾਪੈ ਦੁਖੁ ਨ ਸੰਤਾਪੈ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩) "ਕਾਲੁ ਨ ਚਾਪੈ ਹਰਿਗੁਣ ਗਾਇ." (ਓਅੰਕਾਰ) "ਇਤ ਉਤ ਜਾਹਿ ਕਾਲ ਕੇ ਚਾਪੇ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ੩ ਦੇਖੋ, ਚਾਪਣਾ.

ਚਾਪਗੁਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧਨੁਖ ਦੀ ਰੱਸੀ. ਚਿੱਲਾ. ਜਿਹ.

ਚਾਪਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਦਬਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਚਾਪ। ੨ ਮੁੱਠੀ ਚਾਪੀ ਕਰਨਾ. "ਪਾਉ ਚਾਪ ਸ਼੍ਰਮ ਮਗ ਕਾ ਹਰਹੋ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੩ ਪੈਂਡਾ ਕੱਟਣਾ. "ਬਾਟ ਚਾਪੇ ਜਾਤ ਹੈਂ." (ਰਾਮਾਵ)

ਚਾਪਣੀ. ਚਾਪ (ਧਨੁਖ) ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਚਾਪਣੁ. ਸਿੰਧੀ. ਦੇਖੋ, ਚਾਪਣਾ.

ਚਾਪਨ, ਚਾਪਨਾ } ਦੇਖੋ, ਚਾਪਣਾ. ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ Shampoo ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਮੂਲ ਇਹੀ ਹੈ.

ਚਾਪਲੂਸੀ. ਫ਼ਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਟੁਕਾਰੀ. ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ.

ਚਾਪੀ. ਸੰ. चापिन्. ਵਿ—ਚਾਪ (ਧਨੁਖ) ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਿਵ। ੩ ਚਾਬੀ. ਕੁੰਜੀ। ੪ ਮੁੱਠੀ ਚਾਪੀ. ਹੱਥ ਨਾਲ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਥਕਿਤ ਹੋਇ ਤਿਹ ਚਾਪੀ ਕਰੈਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚਾਬ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਰਵਣ (चर्वण) ਯੋਗ੍ਯ ਪਦਾਰਥ. ਚਬੀਣਾ. ਦਾਣੇ ਆਦਿ ਅੰਨ.

ਚਾਬਕ, ਚਾਬਕੁ } ਫ਼ਾ چابک ਚਾਬੁਕ. ਵਿ—ਚੁਸ੍ਤ. ਚਾਲਾਕ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੋਰੜਾ. ਕਸ਼ਾ. "ਤਨਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਲਾਇ ਚਾਬਕੁ." (ਵਡ ਮ: ੪ ਘੋੜੀਆ)

ਚਾਬਨ, ਚਾਬਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਚਰ੍ਵਣ. ਚੱਬਣਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਾਬਨੁ.

ਚਾਬਨੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਰ੍ਵਣ ਯੋਗ੍ਯ ਪਦਾਰਥ. ਚਬੀਣਾ. "ਹਮ ਕਉ ਚਾਬਨੁ, ਉਨ ਕਉ ਰੋਟੀ." (ਗੌਂਡ ਕਬੀਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਚਾਬਨ.

ਚਾਬੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁੰਜੀ. ਤਾਲੀ.

ਚਾਬੁਕ. ਦੇਖੋ, ਚਾਬਕ. "ਹਿਰਦਹਿ ਤ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਚਾਬੁਕ ਮਾਰਉ."

[1] ਦੇਖੋ, ਕਠੋਪਨਿਸਦ ੨-੧੫.

(ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਚਾਬੁਕ ਰਕੇਬ. ਫ਼ਾ چابک رکیب ਵਿ—ਪੱਕਾ ਘੋੜਚੜ੍ਹਾ. ਸ਼ਹਸਵਾਰ.

ਚਾਬੂ. ਵਿ—ਚੱਬਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਚੱਬਣ ਯੋਗਜ. ਚਬਾਨੇ ਲਾਇਕ. ਜਿਵੇਂ—ਮੱਕੀ ਚਾਬੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ.

ਚਾਂਭਲਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਮਸਤਣਾ. ਸਿਰ ਹੋਣਾ. ਬੇਅਦਬ ਹੋਣਾ. ਦੇਖੋ, ਚਾਮਲਨਾ.

ਚਾਮ. ਸੰਗਯਾ—ਚਰ੍ਮ. ਚੰਮ. ਤੁਚਾ। ੨ ਢਾਲ. ਸਿਪਰ. "ਚਾਮ ਕੀ ਓਟ ਨਿਵਾਰਯੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਚਾਮਕਨ, ਚਾਮਕਨਿ ਚਮਕਦੇ ਹਨ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦੇ ਹਨ. "ਚਾਮਕਨਿ ਤਾਰੇ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਚਾਮ ਕੇ ਚਾਕਰ. ਸੁੰਦਰ ਚੰਮ ਵੇਖਕੇ ਗੁਲਾਮ ਬਣ ਜਾਣ ਵਾਲੇ. ਭਾਵ—ਪਰਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਦਾਸ, ਕਾਮੀ.

> ਲੋਭੀ ਲਵਾਰ ਗੰਵਾਰ ਮਹਾਂ ਸਠ
> ਭੇਖ ਬਨਾਯ ਚਹੈਂ ਸੁਖ ਧਾਮ ਕੇ,
> ਸੀਸ ਮੁੰਡਾਯ ਅਸੀ ਸਮ ਹੋਵਤ
> ਬਾਵਾ ਕੇ ਬਾਵਾ ਗੁਲਾਮ ਹੈਂ ਗਾਮ ਕੇ,
> ਨਾਹ ਕਬੈ ਤਿਨ ਕੋ ਸੁਖ "ਦਾਸ ਜੂ"
> ਜੋ ਗੁਰੁਨਿੰਦਕ ਆਠਹੁੰ ਜਾਮ ਕੇ,
> ਰਾਮ ਕੇ ਨਾਮ ਕੇ ਕਾਮ ਕੇ ਨਾਂਹਨ
> ਕਾਮ ਕੇ ਕੂਕਰ ਚਾਕਰ ਚਾਮ ਕੇ.

ਚਾਮ ਕੇ ਦਾਮ. ਸੰਗਯਾ—ਚੰਮ ਦੇ ਸਿੱਕੇ. ਚਮੜੇ ਦੇ ਰੁਪਯੇ ਪੈਸੇ. ਇਹ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਨਿਜ਼ਾਮ ਭਿਸ਼ਤੀ ਨੇ ਹੁਮਾਯੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਡੁਬਦੇ ਬਚਾਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਉਪਕਾਰ ਦੇ ਬਦਲੇ ਅੱਧੇ ਦਿਨ ਲਈ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਪਾਈ. ਇਤਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਧਾਤੁ ਦੇ ਸਿੱਕੇ ਦੀ ਥਾਂ ਚੰਮ ਦੇ ਸਿੱਕੇ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ੨ ਭਾਵ—ਮਨਮੰਨੀ ਗੱਲ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ. "ਚਾਮ ਕੇ ਦਾਮ ਚਲਾਇ ਲਏ ਤੁਮ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

> ਸਾਹਿਬੀ ਪਾਇ ਅਜਾਨ ਕਹੂੰ ਤੁ
> ਸੁਜਾਨਨ ਹੀ ਕੇ ਬੁਰੇ ਕਹੁੰ ਧਾਵੈ,
> ਜੌ ਧਨ ਹਾਥ ਬੁਰੇ ਕੇ ਪਰੈ ਤੁ
> ਭਲੇਨ ਹੂੰ ਕੇ ਕਛੂ ਕਾਮ ਨਾ ਆਵੈ,
> ਜੋਗਿ ਬਢੈ ਤੁ ਬਨਾਯਕੈ ਖੱਪਰ
> ਚੰਦਨ ਕਾਟ ਬਿਭੂਤ ਬਨਾਵੈ,
> ਜੌ ਦਿਨ ਚਾਰ ਮਿਲੈ ਕਹੂੰ ਰਾਜ
> ਚਮਾਰ ਤੁ ਚਾਮ ਕੇ ਦਾਮ ਚਲਾਵੈ.

ਚਾਮਚਟਿੱਕ. ਸੰ. ਚਰ੍ਮਚਟਕਾ. ਸੰਗਯਾ—ਚੰਮ ਦੇ ਖੰਭਾਂ ਵਾਲੀ ਚਿੜੀ. ਇਹ ਚਮਗਾਦੜ ਦੀ ਕ਼ਿਸਮ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ. ਇਹ ਦਿਨ ਨੂੰ ਅੰਧੇਰੇ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲੁਕਕੇ ਰਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਉਡਕੇ ਮੱਛਰ ਆਦਿ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਆਹਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ.

ਚਾਮਰ. ਸੰਗਯਾ—'ਚਮਰੀ' ਗਊ ਦੀ ਪੂਛ ਦੇ ਰੋਮਾਂ ਦਾ ਗੁੱਛਾ. ਚੌਰ. ਦੇਵਤਾ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚੌਰ ਫੇਰਨਾ ਮਾਨ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਅਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਤੁਜ਼ਕੇ ਬਾਬਰੀ ਅਤੇ ਜਹਾਂਗੀਰੀ ਤੋਂ ਮਲੂਮ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਵਲ ਦਰਜੇ ਦੇ ਅਮੀਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜੋ ਝੰਡਾ ਮਿਲਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ "ਤੂਗ਼" ਆਖਦੇ ਸਨ. ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਚੌਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ੨ ਇੱਕ ਛੰਦ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ "ਸੋਮਵੱਲਰੀ" ਅਤੇ "ਤੂਣ" ਭੀ ਹੈ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ਗੁਰੁ ਲਘੁ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ੧੫ ਅੱਖਰ, ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ—ਰ, ਜ, ਰ, ਜ, ਰ. SIS, ISI, SIS, ISI, SIS.

ਉਦਾਹਰਣ—

> ਸਾਤ੍ਰ ਆਤ੍ਰ ਲੈ ਸਕੋਪ ਬੀਰ ਬੋਲਕੈ ਸਬੈ,
> ਕੋਪ ਓਪ ਦੈ ਹਠੀ ਸੁ ਧਾਯਕੈ ਪਰੇ ਤਬੈ,
> ਕਾਨ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਨ ਬਾਨ ਤਾਨ ਤਾਨ ਛੋਰਹੀਂ,
> ਜੂਝ ਜੂਝਕੈ ਮਰੈਂ ਨ ਨੈਕ ਮੁੱਖ ਮੋਰਹੀਂ.
> (ਕਲਕੀ)

੩ ਇੱਕ ਦੈਤ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਮਾਰਿਆ. "ਚਾਮਰ ਸੇ ਰਣ ਚਿੱਛੁਰ ਸੇ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੪ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਗੁਰੁਵਿਲਾਸ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚਰਮ ਦੀ ਥਾਂ ਚਾਮਰ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਲਯੋ ਤਬੈ ਚੁਕਾਇ ਨਾਥ ਤੌਨ ਜਾਨ ਚਾਮਰੰ." ਉਸ ਦਾ ਚਮੜਾ ਉਠਵਾਲਿਆ.

ਚਾਮਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਚਮਰੀ ਗਊ. ਸੁਰਾ ਗਾਇ. Yak. ਇਹ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ.

ਚਾਮਰੋ. ਸੰਗਯਾ—ਚਮੜਾ. ਚਰਮ. "ਪਵਨਿ ਅਫਾਰ ਤੋਰ ਚਾਮਰੋ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਚਾਮਰ.

ਚਾਮਰੰਗ. ਚਿਦਮ੍ਬਰੰ—ਚਿਦੰਬਰੰ ਜਾਂ ਚਿੱਤੰਬਰੰ. ਮਦਰਾਸ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਮਦਰਾਸ ਤੋਂ ਡੇਢ ਸੌ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰ, ਜਿੱਥੇ ਮਹਾਦੇਵ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਮੰਦਿਰ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਜਿਕਰ ਦੇਵੀ ਭਾਗਵਤ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਸਕੰਧ ਦੇ ਅਠਤੀਹਵੇਂ ਅਧ੍ਯਾਯ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ. "ਚਾਮਰੰਗ ਕੇ ਦੇਸ ਮੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੮੬)

ਚਾਮਲਨਾ. ਦੇਖੋ, ਚਾਂਭਲਨਾ. "ਭਾਮਿਨੀ ਜੇ ਕਾਮਰਤ ਚਾਮਲੀ ਅਪਾਰ ਹੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਚਾਮੀਕਰ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਚਮੀਕਰ (ਕ੍ਰਿਤਸੁਰ) ਨਾਮਕ ਖਾਨਿ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਪਦਾਰਥ. ਸੁਵਰਣ. ਸੋਨਾ.

ਚਾਮੁੰਡਾ. ਸੰ. ਚਾਮੁਣ੍ਡਾ. ਸੰਗਯਾ—ਚੰਡ ਮੁੰਡ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ। ੨ ਚੰਡ ਅਤੇ ਮੁੰਡ ਦੋ ਰਾਖਸਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿੱਚੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈ ਇੱਕ ਦੇਵੀ. ਮਾਰਕੰਡੇਯ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਬਾਬਤ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਤਿਊੜੀ ਪਏ ਮੱਥੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਕਾਲੀ ਅਤੇ ਡਰਾਉਣੀ ਸੀ, ਇਸ ਦੇ ਇੱਕ ਹੱਥ ਤਲਵਾਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਫਾਹੀ ਅਰ ਮੱਥੇ ਤੇ ਇੱਕ ਭਾਰੀ ਗਦਾ ਸੀ. ਗਲ ਵਿੱਚ ਮੁੰਡਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਹਾਥੀ ਦੀ ਖੱਲ, ਮੂੰਹ ਭਯਾਨਕ ਅੱਡਿਆ ਹੋਇਆ, ਜ਼ੁਬਾਨ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੀ ਹੋਈ, ਅੱਖੀਆਂ ਲਾਲ ਅਤੇ ਕਿਲਕਾਰੇ ਮਾਰ

ਰਹੀ ਸੀ. ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਦੈਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦੁਰਗਾ ਪਾਸ ਲੈ ਗਈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ "ਚਾਮੁੰਡਾ" ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ.

ਚੰਬੇ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿੰਧਾਲ ਗ੍ਰਾਮ ਪਾਸ ਚਾਮੁੰਡਾ ਦਾ ਵਡਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੰਦਿਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਬਹੁਤ ਪਸ਼ੂ ਬਲੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੩ ਯੋਗਿਨੀ। ੪ ਇਲ੍ਹ. ਚੀਲ੍ਹ। ੫ ਗਿਰਝ. ਗਿੱਧ.

ਚਾਮੁੰਡਾਨੰਦਨ. ਚਾਮੁੰਡਾ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਭੈਰਵ ਦੇਵਤਾ.

ਚਾਯ. ਸੰ. ਚਾਯ੍. ਧਾ—ਜਾਣਨਾ, ਸਮਝਣਾ, ਪੂਜਾ ਕਰਨਾ, ਸਨਮਾਨ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਚਾਉ. ਉਮੰਗ. "ਸਦਾ ਚਾਯ ਮੁਖਿ ਮਿਸ੍ਰ ਬਾਣੀ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ) ੩ ਚੀਨੀ ਭਾਸਾ ਵਿੱਚ "ਚਾ" ਸੰਗਯਾ ਦਾ ਇੱਕ ਬੂਟਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੱਤੇ. ਚਾਯ ਦੇ ਪੱਤੇ ਉਬਾਲਕੇ ਪੀਣ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੁਣ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ. ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚਾਯ ਪੀਣ ਦੀ ਕਾਢ ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਕੱਢੀ ਹੈ. ਚੀਨੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚਾਯ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਇੱਕ ਰਿਖੀ ਦੇ ਭੌਂਹਾਂ ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹੋਈ ਹੈ. ਫ਼ਾ چاۓ ਚਾਯ. ਅੰ. Tea. L. Camellia Thea. ਚਾਯ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੈ. ਗਰਮ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਨਿੱਤਪੀਣ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ.

ਚਾਰ. ਸੰ. ਚਤੁਰ. ਸੰਗਯਾ—ਚਹਾਰ. ਚਤ੍ਵਰ—੪. "ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਜੇ ਕੋ ਮਾਂਗੈ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੨ ਸੰ. ਚਾਰ. ਗੁਪਤਦੂਤ. ਗੁਪਤ ਰੀਤਿ ਨਾਲ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ. "ਲੇ ਕਰ ਚਾਰ ਚਲ੍ਯੋ ਤਤਕਾਲ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਜੇਲ. ਕੈਦਖ਼ਾਨਾ। ੪ ਗਮਨ. ਜਾਣਾ। ੫ ਦਾਸ. ਸੇਵਕ। ੬ ਆਚਾਰ. ਰੀਤਿ. ਰਸਮ। ੭ ਪ੍ਰਚਾਰ. "ਚੇਤ ਨਾ ਕੋ ਚਾਰ ਕੀਓ." (ਅਕਾਲ) ੮ ਚਾਲ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਲਖੀ ਤਿਹ ਪਾਵਚਾਰ." (ਰਾਮਾਵ) ਪੈਰਚਾਲ। ੯ ਦੇਖੋ, ਚਾਰੁ। ੧੦ ਅਭਿਚਾਰ (ਮੰਤ੍ਰਪ੍ਰਯੋਗ) ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਜਬ ਲਗ ਮੰਤ੍ਰਚਾਰ ਤੈਂ ਕਰਹੈਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੯੪) ੧੧ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅਚਾਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਭੀ ਚਾਰ ਹੈ. "ਡੇਲਿਆਂ ਦਾ ਚਾਰ ਦੁੱਧ ਦਹੀਂ ਦੀ ਬਹਾਰ." (ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ)

ਚਾਰ ਉਪਦਿਸ਼ਾ. ਦੇਖੋ, ਉਪਦਿਸ਼ਾ.

ਚਾਰ ਅੱਖਾਂ ਹੋਣੀਆਂ, ਚਾਰ ਅੱਖਾਂ ਕਰਨੀਆਂ } ਕ੍ਰਿ—ਮਿਤ੍ਰ ਦੀ ਦੋ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਦੋ ਅੱਖਾਂ ਜੋੜਕੇ ਇੱਕ ਰੂਪ ਹੋਣਾ. ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰੇਮਭਰੀ ਨਜ਼ਰ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਨਾਲ ਮਨ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰਨਾ. "ਤਾਂਹਿ ਤੇ ਰਾਧੇ ਕਹੋਂ ਤੁਮ ਸੋਂ, ਅਬ ਚਾਰ ਭਈ ਤੁ ਬਿਚਾਰ ਨ ਕੀਜੈ." ਅਤੇ "ਚਾਰ ਭਈ ਤੁ ਬਿਚਾਰ ਕਹਾਂ ਹੈ?" (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਚਾਰ ਅਗਨਿ, ਚਾਰ ਅਗਨੀਆਂ } ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਨਦੀਆਂ। ੨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਅਗਨਿ ਦੇ ਚਾਰ ਭੇਦ ਮੰਨੇ ਹਨ—

ਦਾਵਾ ਅਗਨਿ (ਜਿਸ ਨਾਲ ਰੋਟੀ ਪਕਾਈਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਦੀ ਹੈ)

ਜਠਰਾਗਨਿ (ਮੇਦੇ ਦੀ ਗਰਮੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਖਾਧਾ ਭੋਜਨ ਹਜ਼ਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ) ਦੇਖੋ, ਜਠਰਾਗਨਿ.

ਅਬਿੰਧਨਾਗਨਿ (ਜੋ ਜਲ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਵੜਵਾ ਅਗਨਿ)

ਆਕਰਜਾਗਨਿ, ਅਰਥਾਤ ਖਾਨਿ ਦੀ ਅੱਗ, ਸੁਵਰਣ (ਸੋਨਾ). ੩ ਈਰਖਾ ਅਗਨਿ, ਹੌਮੈ ਅਗਨਿ, ਕ੍ਰੋਧ ਅਗਨਿ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਗਨਿ. "ਚਾਰੇ ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰਿ ਮਰੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿਜਲੁ ਪਾਇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤੁਕ ਭੀ ਹੈ—

"ਹਿੰਸਾ ਹਉਮੈ ਗਤੁ ਗਏ ਨਾਹੀ ਸਹਸਾ ਸੋਗੁ." ਇਸ ਤੋਂ ਕਈ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਖ਼ਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਿੰਸਾ, ਅਭਿਮਾਨ, ਸ਼ੱਕ ਅਤੇ ਸ਼ੋਕ ਇਹ ਚਾਰ ਅਗਨੀਆਂ ਹਨ.

ਚਾਰ ਅਚਾਰ. ਚਾਰ ਵਰਣ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਆਚਾਰ. "ਚਾਰ ਅਚਾਰ ਰਹੇ ਉਰਝਾਇ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੨ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੁਭ ਅਸ਼ੁਭ (ਵਿਹਿਤ ਨਿਸਿੱਧ) ਕਰਮ.

ਚਾਰ ਅਵਸਥਾ. ਦੇਖੋ, ਅਵਸਥਾ ਅਤੇ ਅਵਸਥਾ ਚਤੁਸ਼੍ਟਯ.

ਚਾਰ ਆਸ਼੍ਰਮ. ਹਿੰਦੂਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਚਾਰ ਦਰਜੇ—

(ੳ) ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਆਸ਼੍ਰਮ, ਅਰਥਾਤ ਅੱਠ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਜਨੇਊ ਧਾਰਕੇ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਾਸ ੨੪ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ. ਉਮਰ ਤੀਕ ਕਾਮਾਦਿ ਵਿਕਾਰ ਤ੍ਯਾਗਕੇ ਰਹਿਣਾ.

(ਅ) ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰੁਦਕ੍ਸ਼ਿਣਾ ਦੇ ਕੇ ਘਰ ਆਕੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵਿਆਹਕੇ ੨੫ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ੬੮ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਤੀਕ ਗ੍ਰਿਹਸਥਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਨਾ ਗ੍ਰਿਹਸਥਾਸ਼੍ਰਮ ਹੈ.

(ੲ) ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਮੇਤ ਅਥਵਾ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਵਾਨਪ੍ਰਸਥ ਕਰਨਾ, ਅਰਥਾਤ ੬੯ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ੭੮ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਤੀਕ ਬਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿਕੇ ਅਗਨਿਹੋਤ੍ਰ ਆਦਿਕ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਏਕਾਂਤ ਜੀਵਨ ਵਿਤਾਉਣਾ.

(ਸ) ੭੯ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਸੰਨ੍ਯਾਸ ਧਾਰਕੇ ਅਗਨਿਹੋਤ੍ਰ ਆਦਿ ਸਭ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਤ੍ਯਾਗ, ਅਰ ਭਿਖ੍ਯਾ ਨਾਲ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਨਿਰਵਾਹ ਕਰਨਾ. ਕਿਤਨੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵਾਨਪ੍ਰਸਥ ਆਸ਼੍ਰਮ ੬੯ ਵਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ੭੦ ਤਕ, ਅਰਥਾਤ ਇੱਕ ਵਰ੍ਹਾ ਅਤੇ ਸੰਨ੍ਯਾਸ ੭੨ਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਂਦਾ ਹੈ. "ਚਾਰ ਵਰਨ ਚਾਰ ਆਸ੍ਰਮ ਹਹਿ, ਜੋ ਹਰਿ ਧਿਆਵੈ ਸੋ ਪਰਧਾਨੁ." (ਗੌਂਡ ਮ: ੪)

ਚਾਰ ਅੰਗ ਨੀਤਿ ਦੇ. ਦੇਖੋ, ਨੀਤਿ ਦੇ ਚਾਰ ਅੰਗ.

ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ. ਬੇਦੀ, ਤੇਹਨ, ਭੱਲੇ ਅਤੇ ਸੋਢੀ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਨਮੇ ਹਨ। ੨ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਚਾਰ ਸੁਪੁੱਤ੍ਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਕੌਮ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਵਾਰ ਦਿੱਤੇ.

ਚਾਰ ਸਾਧਨ. ਮੁਕਤਿ ਦੇ ਚਾਰ ਉਪਾਉ—ਵਿਵੇਕ, ਵੈਰਾਗ੍ਯ, ਖਟਸੰਪੱਤਿ ਅਤੇ ਮੁਮੁਕ੍ਸ਼ੁਤਾ. ਦੇਖੋ, ਖਟ ਸੰਪੱਤਿ.

ਚਾਰ ਸਿੱਧਿ. ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਮੁਕਤਿ। ੨ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਕ੍ਸ਼ ਦੀ ਸਿੱਧਿ.

ਚਾਰਹ. ਦੇਖੋ, ਚਾਰਾ.

ਚਾਰਹਸਾਜ਼ੀ. ਫ਼ਾ چارہ‌سازی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੀਲਾ (ਬਹਾਨਾ) ਕਰਨ ਦੀ

ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਯਤਨ ਕਰਨਾ.

ਚਾਰਕ. ਵਿ—ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਪ੍ਰੇਰਕ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਰਵਾਹਾ। ੩ ਜਾਸੂਸ. ਦੂਤ.

ਚਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ. "ਵੇਖ ਤੌਰੇਤ ਅੰਜੀਲ ਨੂੰ ਜ਼ੰਬੂਰੇ ਫ਼ੁਰਕਾਨ." (ਮਗੋ) ਦੇਖੋ, ਕਤੇਬ.

ਚਾਰ ਕਿਲਵਿਖ. ਛਾਂਦੋਗ੍ਯ ਉਪਨਿਸਦ, ਮਨੁ ਅਤੇ ਲਿਖਿਤ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਚਾਰ ਪਾਪ—ਬ੍ਰਹਮਹਤ੍ਯਾ, ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਪੀਣਾ, ਚੋਰੀ, ਗੁਰੁਇਸਤਰੀਗਮਨ।[1] ੨ ਬ੍ਰਹਮਵੇਤਾ ਦਾ ਮਾਰਨਾ ਗਊਵਧ, ਕੰਨ੍ਯਾਵਧ, ਸ਼ੂਦ੍ਰਾਚਾਰੀ ਦਾ ਅੰਨ ਖਾਣਾ. "ਬ੍ਰਹਮਣ ਕੈਲੀ ਘਾਤੁ ਕੰਞਕਾ ਅਣਚਾਰੀ ਕਾ ਧਾਨੁ." (ਸਵਾ ਮ: ੩) "ਚਾਰੇ ਕਿਲਵਿਖ ਉਨਿ ਅਘ ਕੀਏ ਹੋਆ ਅਸੁਰ ਸੰਘਾਰ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੫) ੩ ਖ਼ਾਲਸਾਮਤ ਅਨੁਸਾਰ—ਮੁੰਡਨ ਕਰਾਉਣਾ, ਪਰਇਸਤ੍ਰੀਗਮਨ, ਤਮਾਖੂ ਆਦਿ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਵਰਤਣਾ, ਕੁੱਠਾ ਖਾਣਾ, ਇਹ ਮਹਾਨ ਚਾਰ ਕਿਲਵਿਖ ਹਨ.

ਚਾਰ ਕੁਰਹਿਤਾਂ. ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਕਿਲਵਿਖ ੩.

ਚਾਰਕੋਬ. ਫ਼ਾ. ਚੁਕੋਣਾ ਸ਼ਾਲ, ਜਿਸ ਤੇ ਪਸ਼ਮੀਨੇ ਜਾਂ ਜ਼ਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋਵੇ.

ਚਾਰਗਾਹ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿਤਾਰ, ਜਿਸ ਦੇ ਚਾਰ ਤਾਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ. ਬਜਾਉਣ ਦਾ ਜੋੜਾ ਅਤੇ ਦੋ ਤਾਰਾਂ ਸੁਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ. ਧਾਤੁ ਦੀ ਸੁੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਥਾਂ, ਤੰਦ ਦੇ ਬੰਦ ਬੱਧੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਸਿਤਾਰ.

ਚਾਰਚੱਛੂ. ਵਿ—ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਚਕ੍ਸ਼ੁ (ਨੇਤ੍ਰ) ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਸਾਵਧਾਨ. ਹੋਸ਼ਿਯਾਰ। ੨ ਸੰ. ਚਾਰਚਕ੍ਸ਼ੁ: ਚਾਰ (ਦੂਤ) ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰ. ਗੁਪਤ ਦੂਤਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਜਾ ਦਾ ਹਾਲ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ.

ਚਾਰਚਰਣ, ਚਾਰਚਰਨ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਸ਼ੂ. ਚੁਪਾਇਆ. "ਚਾਰਚਰਨ ਕਹਹਿ ਬਹੁ ਆਗਰ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੨ ਚਾਰ ਭਾਗ. ਚਾਰ ਹਿੱਸੇ। ੩ ਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰ ਪਾਦ. ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਪਗ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰ ਚਰਣ। ੪ ਛੰਦ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਤੁਕਾਂ.

ਚਾਰ ਚੌਕੀਆਂ. ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਸਮੇਂ ਭਜਨ ਮੰਡਲੀਆਂ. ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਥਾਪੀ ਹੋਈ ਚਾਰ ਸਮੇਂ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਰੀਤੀ—

੧. ਅਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ਚੌਕੀ. ਦੇਖੋ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ.

੨ ਸਵਾ ਪਹਿਰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਚਰਨਕਵਲ ਦੀ ਚੌਕੀ. "ਚਰਨਕਵਲ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਨਿਤ ਧਿਆਏ"—ਸ਼ਬਦ ਗਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਬਿਲਾਵਲ ਦੀ ਚੌਕੀ ਭੀ ਹੈ.

੩ ਸੰਝ ਵੇਲੇ ਰਹਿਰਾਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਦਰ ਦੀ ਚੌਕੀ. "ਸੋਦਰ ਕੇਹਾ ਸੋ ਘਰ ਕੇਹਾ" ਸ਼ਬਦ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ.

੪ ਚਾਰ ਘੜੀ ਰਾਤ ਵੀਤਣ ਪੁਰ ਕੁਲਜਾਨ ਦੀ ਚੌਕੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਲ੍ਯਾਨ ਰਾਗ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਕਾਨੜੇ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕਾਨੜੇ ਦੀ ਚੌਕੀ ਭੀ ਹੈ.[2]

ਚਾਰਛਿਅ. ਚਾਰ ਅਤੇ ਛੀ, ਦਸ. "ਇਹ ਬਿਖਿਆ ਦਿਨ ਚਾਰਛਿਅ." (ਬਾਵਨ) ਭਾਵ—ਚੰਦਰੋਜ਼ਾ। ੨ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਵਰ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਦਸ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਫਰਕ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਤੀਜੇ ਵਰ੍ਹੇ ਲੌਂਦ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਮੌਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਕੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ. ਭਾਵ—ਜੋ ਇੱਕਰਸ ਨਾ ਰਹੇ.

ਚਾਰਜ. ਦੇਖੋ, ਆਚਾਰਜ.

ਚਾਰਜਸੁਕ੍ਰਾ. ਸ਼ੁਕ੍ਰਾਚਾਰਜ ਦੇਖੋ, ਸੁਕ੍ਰ ੪.

ਚਾਰਜਾਮਾ. ਫ਼ਾ چارجامه ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜੇ ਦਾ ਜ਼ੀਨ. ਨਮਦੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਘੋੜੇ ਦੀ ਪਿੱਠ ਪੁਰ ਰੱਖਿਆ ਕੋਮਲ ਆਸਨ.

ਚਾਰਣ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੰਸ਼ ਦੀ ਕੀਰਤਿ ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ ਭੱਟ. ਬੰਦੀਜਨ. "ਜਿਸ ਕੋ ਜਸ ਬੇਦ ਪੜੈਂ ਸਮ ਚਾਰਣ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ। ੩ ਚਰਣ (ਵਿਚਰਣ) ਦਾ ਭਾਵ. "ਚੰਚਲ ਚਖ ਚਾਰਣ ਮੱਛ ਬਿਡਾਰਣ." (ਗ੍ਯਾਨ) ਚੰਚਲਤਾ ਨਾਲ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਫਿਰਣਾ, ਮੱਛੀ ਦੀ ਚਪਲਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੪ ਸੰਗੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਨ੍ਰਿਤ੍ਯ ਵੇਲੇ ਘੁੰਘਰੂ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਹਾਸੀ ਦੇ ਵਚਨ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ 'ਚਾਰਣ' ਹੈ। ੫ ਵਿ—ਫਿਰਣ ਵਾਲਾ। ੬ ਦੇਖੋ, ਚਾਰਣੋ.

ਚਾਰਣੀ. ਚਾਰਣ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ। ੨ ਚਲਨੀ (ਛਾਨਨੀ) ਲਈ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਲੇਹੁ ਚਾਰਣੀ ਸੋਂ ਤਿਹ ਛਾਣ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਦੇਖੋ, ਚਾਰਣੀ ਦੋਹਰਾ.

ਚਾਰਣੀ ਦੋਹਰਾ. ਦੇਖੋ, ਦੋਹਰੇ ਦਾ ਰੂਪ ੯.

ਚਾਰਣੋ. ਵਿ—ਚਰਣਾਂ ਦਾ. "ਨਾਨਕ ਬਿਰਹੀ ਚਾਰਣੋ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) ਚਰਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਾਰਣ.

ਚਾਰ ਤਖ਼ਤ. ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਸਿੰਘਾਸਨ. ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲਬੁੰਗਾ, ਪਟਨੇ ਵਿੱਚ ਹਰਿਮੰਦਿਰ ਆਨੰਦਪੁਰ ਵਿੱਚ ਕੇਸ਼ਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਨੰਦੇੜ ਪਾਸ ਅਬਿਚਲਨਗਰ.

ਚਾਰ ਤਨਖਾਹਾਂ. ਧਰਮਦੰਡ ਯੋਗ੍ਯ ਚਾਰ ਪਾਪ. ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਕਿਲਵਿਖ ੩.

ਚਾਰ ਤਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੌਤਾਲ. ਸੰਗੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਲ ਦਾ ਇੱਕ ਭੇਦ. ਇਸ ਤਾਲ ਵਿੱਚ ਛੀ ਦੀਰਘ ਅਤੇ ਬਾਰਾਂ ਲਘੁ ਮਾਤ੍ਰਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ. ਚਾਰ ਆਘਾਤ ਅਤੇ ਦੋ ਖਾਲੀ.

ਇਸ ਦਾ ਬੋਲ—

ਧਾ ਧਾ ਧਿਨਤਾ ਕੱਤਾ ਗੇਦਿਨਤਾ ਤੇ ਟੇਕਤਾ ਗੇਦਿ ਧਿਨ.

ਹੋਰ—

ਧਿੰ ਧਿੰ ਧਾਗੇ ਤ੍ਰਿਕ, ਤਿੰ ਤਾ ਤਿੰ ਤਿੰ, ਧਾਗੇ ਤ੍ਰਿਕ, ਧਿੰ ਧਾ.

---

[1] ਲਿਖਿਤ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਵਿੱਚ ਪੰਜਵਾਂ ਪਾਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚਾਰ ਪਾਪਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰਨੀ.

[2] ਛੀਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਗੁਰੁ ਵਿਲਾਸ ਦੇ ਅ: ੮ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਚੌਕੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ—੧ ਆਸਾ ਵਾਰ ਦੀ. ੨ ਅੱਧਾ ਪਹਰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਅਨੰਦ ਦੀ. ੩ ਸਵਾ ਪਹਰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਚਰਨ ਕਮਲ ਦੀ. ੪ ਸੋਦਰ ਦੀ ਚੌਂਕੀ. ੫ ਕਾਨੜੇ ਦੀ ਚੌਂਕੀ.

ਚਾਰਦਿਸ਼ਾ. ਪੂਰਵ (ਪੂਰਬ). ਮਸ਼ਰਿਕ਼ East. ਪਸ਼੍ਚਿਮ (ਪੱਛਮ) ਮਗ਼ਰਿਬ. West. ਉੱਤਰ. ਸ਼ੁਮਾਲ. North. ਦਕ੍ਸ਼ਿਣ (ਦੱਖਣ). ਜਨੂਬ. South.

ਚਾਰ ਦਿਨ
ਚਾਰ ਦਿਨ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ
ਚਾਰ ਦਿਨ ਦਾ ਪਰਾਹੁਣਾ
ਚਾਰ ਦਿਨ ਨੌਬਤ ਵਜਾਉਣੀ
ਚਾਰ ਦਿਵਸ
} ਭਾਵ—ਚੰਦ ਰੋਜ਼. ਥੋੜੇ ਦਿਨਾ ਲਈ. ਥੋੜੇ ਦਿਨਾ ਦੀ ਖੇਡ. ਥੋੜੇ ਦਿਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ. ਚਾਰ ਦਿਨ ਹੁਕੂਮਤ ਦਾ ਵਾਜਾ ਵਜਾਉਣਾ. "ਚਾਰ ਦਿਵਸ ਕੇ ਪਾਹੁਨੇ." (ਸ. ਕਬੀਰ) "ਚਾਰ ਦਿਨ ਅਪਨੀ ਨਉਬਤਿ ਚਲੇ ਬਜਾਇ." (ਕੇਦਾ ਕਬੀਰ)

ਮਾਨਿਕ ਨਗੀਨੇ ਲਾਲ ਹੀਰਨ ਕੇ ਧੌਲਹਰ
 ਦੇਵਨ ਕੇ ਕਾਰੀਗਰ ਆਨਕੈ ਸਜਾ ਗਏ,
ਪੇਖਤੇ ਪ੍ਰਚੰਡ ਨਵੌਂ ਖੰਡ ਮੈ ਅਡੰਬ ਓਜ
 ਦੇਖਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪੈਂ ਮਾਰਤੰਡ ਸੇ ਲਜਾ ਗਏ,
ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਬੀਰ ਏਕੋ ਤੀਰ ਸੌਂ ਚਲਾਏ ਵਯੋਮ
 ਚਾਪ ਕੇ ਚਢਾਏ ਝੁੰਡ ਬਾਹਨੀ ਭਜਾਗਏ,
"ਕੇਸ਼ਰੀਨਿਹਾਲ" ਕਹਾਂ ਝੂਲਤੇ ਨਿਸਾਨ ਵਾਂਕੇ?
 ਚਾਰ ਦਯੋਸ ਆਪਨੀ ਸੁ ਨੌਬਤ ਬਜਾ ਗਏ.
ਪਾਇ ਪ੍ਰਭੁਤਾਈ ਕਛੂ ਕੀਜਿਯੇ ਭਲਾਈ, ਭਾਈ!
 ਛੋਡਿ ਜਵਤਾਈ ਬੈਨ ਮਾਨਿਯੇ ਕਵਿਨ ਕੇ
ਜਸ ਅਪਜਸ ਰਹਿਜਾਤ ਪੁਹਮੀ ਕੇ ਬੀਚ
 ਮੁਲਕ ਖਜਾਨਾ ਔਰ ਸਾਥ ਗਯੇ ਕਿਨ ਕੇ,
ਛੁਦ੍ਰ ਛਿਤਿਪਾਲਨ ਕੀ ਗਿਨਤੀ ਕਰਾਵੈ ਕੌਨ?
 ਰਾਵਨ ਸੇ ਹ੍ਵੈਗਏ ਤ੍ਰਿਲੋਕਿ ਬਸਿ ਜਿਨ ਕੇ,
ਚੋਬਦਾਰ ਚਾਕਰ ਚਮੂਪਤਿ ਚਮਰ ਕਰੈਂ
 ਮੰਦਿਰ ਮਤੰਗ ਯੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਚਾਰ ਦਿਨ ਕੇ.

ਚਾਰ ਦੀਵੇ. ਚਾਰ ਯੁਗਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਚਾਰ ਧਰਮ. ਦੇਖੋ, ਯੁਗਧਰਮ. "ਚਾਰੇ ਦੀਵੇ ਚਹੁ ਹਥਿ ਦੀਏ, ਏਕਾ ਏਕਾ ਵਾਰੀ." (ਬਸੰ. ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਚਾਰ ਵਰਣ ਆਸ਼੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਧਰਮ.

ਚਾਰਧੂੰਏ
ਚਾਰਧੂੰਣੇ
ਚਾਰਧੂਨੇ
} ਦੇਖੋ, ਉਦਾਸੀ.

ਚਾਰਨ. ਦੇਖੋ, ਚਾਰਣ। ੨ ਅਹੇਤੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ.

ਚਾਰ ਨਦੀਆਂ. "ਹੰਸੁ ਹੇਤੁ ਲੋਭੁ ਕੋਪੁ ਚਾਰੇ ਨਦੀਆਂ ਅਗਿ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)
ਹਿੰਸਾ—ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣਾ.
ਹਿਤ (ਮੋਹ)—ਅਗ੍ਯਾਨਵਸ਼ਿ ਹੋ ਕੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਸਨੇਹ.
ਲੋਭ—ਅਯੋਗ ਰੀਤਿ ਨਾਲ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਲੈਣ ਦੀ ਇੱਛਾ.
ਕ੍ਰੋਧ—ਅਕਾਰਣ ਗ਼ੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸੜਨਾ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਹਾਨੀ ਪੁਚਾਉਣੀ.

ਚਾਰ ਪਗ. ਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ. ਚਾਰ ਅੰਗ—ਸੰਤੋਖ, ਜਤ, ਤਪ, ਨਾਮਕੀਰਤਨ. "ਪਗ ਚਾਰੇ ਧਰਮ ਧਿਆਨ ਜੀਉ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੨ ਕਿਤਨੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ—ਸਤ੍ਯ, ਤਪ, ਦਯਾ, ਦਾਨ—ਇਹ ਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰ ਪੈਰ ਲਿਖੇ ਹਨ। ੩ ਦੇਖੋ, ਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰ ਚਰਣ.

ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ. ਅਰਥ, ਧਰਮ, ਕਾਮ, ਮੋਕ੍ਸ਼[1]. "ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਜੇ ਕੋ ਮਾਂਗੈ। ਸਾਧੁਜਨਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਗੈ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਅਰਥ ਧਰਮ ਕਾਮ ਮੋਖ ਕਾ ਦਾਤਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੪)

ਚਾਰ ਪਾਤਕ
ਚਾਰ ਪਾਪ
} ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਕਿਲਵਿਖ.

ਚਾਰ ਪੁਰਖ. ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪੁਰੁਸ.

"ਨਰ ਏਕ ਅਕੀਨਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੇ
 ਇਕ ਕੀਨ ਕਰੇ, ਇਕ ਕੀਨ ਜੁ ਜਾਨੇ,
ਏਕ ਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੇ ਭੇਦ ਜਨੈ
 ਜੋਊ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੈ ਅਰਿਕੈ ਤਿਹ ਮਾਨੇ."(ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੀਤੇ ਹੀ, ਅਰਥਾਤ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾ ਭੀ ਕਰੀਏ, ਤਦ ਭੀ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦੇ ਬਦਲੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਕੀਤੇ ਉਪਕਾਰ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਥਾਂ ਵੈਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ੨ ਰਤਿਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ—ਸ਼ਸ਼ਕ, ਹਰਿਣ, ਵ੍ਰਿਸਭ ਅਤੇ ਤੁਰੰਗ. ਦੇਖੋ, ਪੁਰਖਜਾਤਿ.

ਚਾਰਪੈਰ. ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਚਰਣ। ੨ ਦ੍ਵੰਦਯੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੋ ਯੋਧਾ. ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਦੋ ਸੂਰਮੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਪੈਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. "ਨ ਚਾਰ ਪੈਰ ਭਾਜਿਯੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੩ ਚਾਰ ਕ਼ਦਮ. ਚਾਰ ਡਿੰਘ.

ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਚਰਚਾ. ਦੇਖੋ, ਚਰਚਾ ੨.

ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਗੁਰੂ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁ ੨.

ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭਗਤ. ਦੇਖੋ, ਭਗਤ ੩.

ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਗ. ੳ—ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ. ਅ—ਵਸਤ੍ਰ ਗਹਿਣੇ ਮਕਾਨ ਆਦਿ ਦੇ ਆਨੰਦ. ੲ—ਸਵਾਰੀਆਂ. ਸ—ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਹਕੂਮਤ. ਰਾਜ੍ਯ ਦਾ ਆਨੰਦ। ੨ ਕਾਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਚਾਰ ਭੋਗ ਹਨ—ਕਾਮ ਦੇ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਬਲ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਰਸਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ, ਆਲਿੰਗਨ, ਚੁੰਬਨ, ਅਤੇ ਮੈਥੁਨ. "ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੋ ਭੋਗ ਕਰਜੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ. ਭਕ੍ਸ਼੍ਯ, ਭੋਜ੍ਯ, ਲੇਹ੍ਯ ਅਤੇ ਪੇਯ. ਦੇਖੋ, ਭੋਜਨ.

ਚਾਰ ਫਰਿਸ਼ਤੇ. ਦੇਖੋ, ਫਰਿਸ਼ਤਾ.

ਚਾਰਬਕਤ੍ਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰ ਹਨ ਵਕ੍ਤ੍ਰ (ਮੁਖ) ਜਿਸ ਦੇ ਬ੍ਰਹ੍ਮਾ. ਚਤੁਰਾਨਨ. "ਡਰਜੈ ਚਾਰਬਕਤ੍ਰੰ." (ਚੰਡੀ ੨)

ਚਾਰ ਬਰਣ
ਚਾਰ ਬਰਨ
} ਦੇਖੋ, ਚਾਰਿ ਵਰਣ. "ਚਾਰਿ ਬਰਨ ਚਾਰਿ ਆਸ੍ਰਮ ਹੈ." (ਕਾਨ ਪੜਤਾਲ ਮ: ੪)

ਚਾਰਬਾਕ. ਵਿ—ਚੰਚਲ. ਚਾਲਾਕ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਾਰਵਾਕ.

[1]Prosperity, goodness, success, salvation.

(ਅ) ਛਤ੍ਰੀ (ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ) ਦੇ ਚਾਰ ਕਰਮ ਹਨ—ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਯਗ੍ਯ ਕਰਨਾ, ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਜਾ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਨੀ.

(ੲ) ਵੈਸ਼੍ਯ ਦੇ ਤਿੰਨ ਕਰਮ ਹਨ—ਖੇਤੀ ਕਰਨੀ, ਵਣਿਜ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕਰਨੀ.

(ਸ) ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਦਾ ਇੱਕ ਕਰਮ ਹੈ ਕਿ ਤੇਹਾਂ ਵਰਣਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ.[1]

ਪਹਿਲੇ ਤਿੰਨ ਵਰਣ ਦ੍ਵਿਜ ਕਹੀਦੇ ਹਨ, ਕ੍ਯੋਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋ ਜਨਮ ਹਨ, ਇੱਕ ਮਾਤਾ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ, ਦੂਜਾ ਧਰਮ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਤੋਂ. ਸੰਸਕਾਰ ਜਨਮ ਦਾ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਲਿਖੀ ਹੈ.

ਗਰਭਾਧਾਨ ਤੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਅੱਠਵੇਂ, ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ ਦਾ ਗ੍ਯਾਰਵੇਂ, ਵੈਸ਼੍ਯ ਦਾ ਬਾਰ੍ਹਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਜਨੇਊ ਸੰਸਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨੇਊ ਧਾਰਕੇ ਤਿੰਨੇ ਵਰਣ ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਸਹਿਤ ਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਕੇ ਵੇਦ ਦਾ ਅਭ੍ਯਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ.

ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਧਾਰਣ ਸਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਡੰਡਾ (ਦੰਡ) ਚੋਟੀ ਤੀਕ ਲੰਮਾ ਢੱਕ (ਪਲਾਸ਼) ਜਾਂ ਬਿੱਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਜਨੇਊ ਕਪਾਸ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਹੈ. ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ ਦਾ ਡੰਡਾ ਬਰੋਟੇ ਦਾ ਮੱਥੇ ਤੀਕ ਲੰਮਾ ਅਤੇ ਜਨੇਊ ਅਲਸੀ ਦੀ ਸਣ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਵੈਸ਼੍ਯ ਦਾ ਦੰਡ ਗੁੱਲਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਤੀਕ ਲੰਮਾ ਅਰ ਜਨੇਊ ਉੱਨ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਮ੍ਰਿਗ ਦਾ ਚਰਮ, ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ ਨੂੰ ਲਾਲ ਮ੍ਰਿਗ ਦੀ ਖਲੜੀ, ਵੈਸ਼੍ਯ ਨੂੰ ਗਊ ਅਥਵਾ ਬਕਰੇ ਦਾ ਚਰਮ ਓਢਣਾ ਵਿਧਾਨ ਹੈ.

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸ਼ਰਮਾਂ, ਛਤ੍ਰੀ ਦੇ ਵਰਮਾਂ, ਵੈਸ਼੍ਯ ਦੇ ਗੁਪ੍ਤ ਅਤੇ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੇ ਅੰਤ ਦਾਸ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਏ.

ਵ੍ਰਿੱਧ ਗੋਤਮਸੰਹਿਤਾ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਅਧ੍ਯਾਯ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਯੁਧਿਸ੍ਠਿਰ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ—ਮਨ ਦੇ ਭਾਵ ਹੀ ਵਰਣ ਹਨ. ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਜੋ ਭਾਵ ਪ੍ਰਬਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਉਸੇ ਵਰਣ ਦਾ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਗਰਬ, ਵੈਰ, ਦੰਭ ਆਦਿ ਭਾਵ ਛਤ੍ਰੀ ਹਨ; ਛਲ, ਚੁਗਲੀ, ਝੂਠ ਆਦਿ ਭਾਵ ਵੈਸ਼੍ਯ ਹਨ; ਆਲਸ, ਝਗੜਾ, ਕਾਇਰਤਾ, ਡਰ, ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਆਦਿ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਹਨ. ਜੇ ਵੇਦਪਾਠੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕਾਇਰਤਾ, ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਆਦਿ ਭਾਵ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਦ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਐਸੇ ਹੀ ਹੋਰਨਾਂ ਬਾਬਤ ਸਮਝੋ.

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਵਿਹਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਜਨਮ ਤੋਂ ਵਰ੍ਣ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਕਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ—"ਚਾਰ ਵਰਣ ਇਕਵਰਣ ਕਰਾਇਆ." (ਭਾਗੁ) ਦੇਖੋ, ਜਾਤਿ.

ਚਾਰਵਾਕ. ਸੰ, ਚਾਰ੍ਵਾਕ. ਵ੍ਰਿਹਸਪਤਿ ਦਾ ਚੇਲਾ ਇੱਕ ਮੁਨਿ, ਜਿਸ ਨੇ ਨਾਸ੍ਤਿਕਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਰ "ਚਾਰਵਾਕ ਦਰਸ਼ਨ" ਰਚਿਆ. ਚਾਰਵਾਕ ਮਤ ਦਾ ਸਿੱਧਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੇਹ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਕੋਈ ਆਤਮਾ ਨਹੀਂ. ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਸੁਖ ਭੋਗਣਾ ਹੀ ਮੁੱਖ ਪੁਰੁਸਾਰਥ ਹੈ. ਪ੍ਰਤ੍ਯਕ੍ਸ਼ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਕੋਈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ. ਚਾਰ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ੍ਟਿ ਅਤੇ ਚੈਤਨ੍ਯ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ. ਪਰਲੋਕ ਅਤੇ ਪੁਨਰਜਨਮ ਨਹੀਂ ਹੈ. ਮਰ ਜਾਣਾ ਹੀ ਮੁਕਤਿ ਹੈ. ਇਸ ਮਤ ਦੇ ਲੋਕ ਵੇਦਾਂ ਨੂੰ ਭੰਡ ਧੂਰਤ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਚਰਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ.[2] ਇਸ ਮਤ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲੋਕਾਯਤ ਭੀ ਹੈ। ੨ ਇੱਕ ਰਾਖਸ, ਜੋ ਦੁਰਯੋਧਨ ਦਾ ਮਿਤ੍ਰ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਕਪਟਵੇਖ ਧਾਰਕੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ.

ਚਾਰ ਵਾਣੀਆਂ. ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ.

ਚਾਰਵੇਦ. ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਆਧਾਰ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਚਾਰ ਪੁਸ੍ਤਕ. ਰਿਗ੍, ਸਾਮ, ਯਜੁਰ੍ ਅਤੇ ਅਥਰਵ. ਦੇਖੋ, ਵੇਦ.

ਚਾਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਰ੍ਯਾ. ਆਚਾਰ. "ਮਹਾ ਨਿਰਮਲ ਚਾਰਾ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨ ਚਰਨ (ਖਾਣ) ਯੋਗ੍ਯ ਪਦਾਰਥ। ੩ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਚਰਨ ਦੀ ਵਸਤੁ। ੪ ਫ਼ਾ چاره ਚਾਰਹ. ਸਹਾਇਤਾ। ੫ ਉਪਾਉ. ਯਤਨ. "ਜਿਉ ਤੁਮ ਰਾਖਹੁ ਤਿਉ ਰਹਾ ਅਵਰ ਨਹੀ ਚਾਰਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੪) ੬ ਵਸ਼. ਜ਼ੋਰ. "ਜਿਸੁ ਠਾਕੁਰ ਸਿਉ ਨਾਹੀ ਚਾਰਾ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਚਾਰਾਣੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰਣ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ। ੨ ਵਿ—ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੀ.

ਚਾਰਿ. ਚਾਰੋਂ. ਚਾਰੇ. "ਜੇ ਵੇਦ ਪੜਹਿ ਜੁਗ ਚਾਰਿ." (ਵਾਰ ਸੋਰ ਮ: ੩) ੨ ਚਹਾਰ. ਚਤ੍ਵਾਰ. "ਚਾਰਿ ਪੁਕਾਰਹਿ ਨਾ ਤੂ ਮਾਨਹਿ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਚਾਰਿਓ, ਚਾਰਿਆ } ਚੜ੍ਹਾਇਆ. "ਹਰਿ ਚਾਰਿਓ ਰੰਗ." (ਮਾਲੀ ਮ: ੪) ੨ ਚਰਾਇਆ. ਚੁਗਾਇਆ.

ਚਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੁਗ਼ਲੀ। ੨ ਚਰ੍ਯਾ. ਆਚਾਰ. ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਵਡਾਈ ਚਾਰੀ." (ਭਾਗੁ) ੩ ਸੰ. ਚਾਰਿਨ੍. ਪਿਆਦਾ. ਪੈਦਲ ਸਿਪਾਹੀ। ੪ ਵਿ—ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ. ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ। ੫ ਦੱਲੀ (ਕੁੱਟਨੀ) ਵਾਸਤੇ ਭੀ ਚਾਰੀ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਸਤਰ ਛੋਡ ਆਈ ਕਯੋਂ ਚਾਰੀ?" (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੨੧) ੬ ਚਲਦਾ (ਚਲਤਾ) ਬੋਧਕ ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਚਾਰੀ ਹੈ. "ਨਾ ਹਮਰੋ ਬਸ ਚਾਰੀ?" (ਸਾਰ ਮ: ੫) ਸਾਡਾ ਬਸ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ.

ਚਾਰੁ. ਦੇਖੋ, ਚਾਰ। ੨ ਸੰ. ਵਿ—ਸੁੰਦਰ. ਮਨੋਹਰ. "ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕੈਸੇ ਗੁਨ ਚਾਰੁ?" (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧) "ਗੁਰਿ ਮੇਲੀ ਗੁਣ ਚਾਰੁ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧) ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵ੍ਰਿਹਸਪਤਿ। ੪ ਰੁਕਮਿਣੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁਤ੍ਰ। ੫ ਕੇਸਰ. ਜ਼ਾਫ਼ਰਾਨ. ਕਸ਼ਮੀਰਜ.

ਚਾਰੁਚਕ੍ਸ਼ੁ, ਚਾਰੁਚੱਛੁ, ਚਾਰੁਨੇਤ੍ਰ } ਵਿ—ਸੁੰਦਰ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਚਕ੍ਸ਼ੁ (ਨੇਤ੍ਰ). ਮਨੋਹਰ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮ੍ਰਿਗ. (ਸਨਾਮਾ)

ਚਾਰੁਮਤੀ. ਦੇਖੋ, ਅਸ਼ੋਕ ੬.

ਚਾਰੇ. ਚੜ੍ਹਾਵੇ. ਅਰਪੇ. ਅਰਚਨ ਕਰੇ. "ਘਸਿ ਜਪੇ ਨਾਮ ਲੈ ਤੁਝਹਿ ਕਉ ਚਾਰੇ." (ਧਨਾ ਰਵਿਦਾਸ) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚਾਰੋਂ ਹੀ.

---

[1] ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੇਖੋ, ਗੀਤਾ ਅ: ੧੮, ਸ਼: ੪੨-੪੩-੪੪.

[2] "त्रयो वेदस्य कर्त्तारः भण्ड धूर्त निशाचराः" (ਸਰਵ ਦਰਸ਼ਨ ਸੰਗ੍ਰਹ)

ਚਾਰ ਬਾਗ਼. ਚੌਪਤ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਬਾਗ. ਵਿਚਕਾਰ ਚਬੂਤਰਾ ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਚਾਰੋ ਪਾਸੇ ਸੀਧ ਵਿੱਚ ਕੱਢੀਆਂ ਚਾਰ ਰਵਸ਼ਾਂ ਵਾਲਾ ਬਾਗ.

ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ. ਪਰਾ, ਪਸ਼ਯੰਤੀ, ਮਧ੍ਯਮਾ, ਵੈਖਰੀ. ਮੂਲਾਧਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਪਰਾ, ਮੂਲਾਧਾਰ ਤੋਂ ਉਠਕੇ ਹ੍ਰਿਦੇ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਸ਼ਬਦ ਪਸ਼ਯੰਤੀ. ਹ੍ਰਿਦੇ ਤੋਂ ਕੰਠ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਸ਼ਬਦ ਮਧ੍ਯਮਾ, ਮੁਖ ਤੋਂ ਉੱਚਾਰਣ ਹੋਇਆ ਸ਼ਬਦ ਵੈਖਰੀ[1] ਬਾਣੀ ਹੈ. "ਖਾਣੀ ਚਾਰੇ ਬਾਣੀ ਭੇਦਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੧. ਥਿਤੀ) "ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ ਹੈਨ—ਪਹਿਲੇ ਪਰਾ, ਦੂਜੀ ਪਸੰਤੀ (ਪਸ਼ਯੰਤੀ), ਤੀਜੀ ਮੱਧਮਾ (ਮਧ੍ਯਮਾ), ਚੌਥੀ ਬੈਖਰੀ (ਵੈਖਰੀ), ਪਰ ਸੋਈ ਬਾਣੀ ਵਿਸੇਖ ਹੈ ਜੋ ਯਕਦਿਲ ਹੋ ਕੇ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੀਏ." (ਜਸਭਾਮ)

ਚਾਰ ਬਾਰ ਨਾਇਕ ਪਦ
ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ
ਚਾਰ ਬਾਰ ਪਤਿ ਪਦ } ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਾਮਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਦ ਕਈ ਵਾਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ. ਯਥਾ:— "ਆਦਿ ਸਬਦ ਮਾਤੰਗ ਭਣੀਜੈ। ਚਾਰ ਬਾਰ ਨ੍ਰਿਪ ਪਦ ਕੋ ਦੀਜੈ। ਅਰਿਣੀ ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਬਖਾਨੋ। ਸਭ ਸ੍ਰੀ ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਜਾਨੋ." (੧੨੫੦) ਮਾਤੰਗ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਨ੍ਰਿਪ ਅਰਿ. ਮਾਤੰਗ (ਹਾਥੀ) ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਇੰਦ੍ਰ, ਉਸ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕਸ਼ਯਪ, ਉਸ ਦੀ ਮਾਲਕੀਯਤ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ, ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਰਾਜਾ ਦੀ ਸੈਨਾ, ਉਸ ਦੀ ਵੈਰਣ ਬੰਦੂਕ. ਇਵੇਂ ਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਤੇ ਨਾਇਕਪਦ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਅੰਗ ੧੨੮੪.

ਚਾਰ ਬਿਚਾਰ. ਆਚਾਰ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ. ਕ੍ਰਿਯਾ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਸ਼ਕਤਿ. "ਚਾਰ ਬਿਚਾਰ ਬਿਨਸਿਓ ਸਭ ਦੂਆ." (ਬਾਵਨ)

ਚਾਰ ਬਿਨਾਸੀ ਖਟਹਿ ਬਿਨਾਸੀ. (ਸਾਰ ਮ: ੫) ਚਾਰ ਵਰਣ ਖਟ ਦਰਸ਼ਨ। ੨ ਚਾਰ ਵੇਦ ਖਟ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ.

ਚਾਰ ਬੀਰ. ਕਾਵ੍ਯ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀਰ ਰਸ ਦੇ ਚਾਰ ਭੇਦ. ਦਾਨ ਵੀਰ, ਧਰਮ ਵੀਰ, ਦਯਾ ਵੀਰ, ਯੁੱਧ ਵੀਰ, ਦੇਖੋ, ਵੀਰ ੭.

ਚਾਰ ਬੇਦ. ਦੇਖੋ, ਵੇਦ.

ਚਾਰਭਈ. ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਔਖਾਂ ਹੋਣੀਆਂ.

ਚਾਰ ਭੂਖਣ. ਦੇਖੋ, ਭੂਖਣ ੨.

ਚਾਰ ਭੂਖਣ ਵਿਦ੍ਯਾ ਦੇ. ਦੇਖੋ, ਵਿਦ੍ਯਾ ਦੇ ਚਾਰ ਭੂਖਣ.

ਚਾਰ ਮਗ਼ਜ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਹਾਰ ਮਗ਼ਜ਼. ਚਾਰ ਗਿਰੀਆਂ, ਜੋ ਸਰਦਾਈ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦੀਆਂ ਹਨ—ਖੱਖੜੀ, ਖ਼ਰਬੂਜ਼ਾ, ਕੱਦੂ ਅਤੇ ਤਰਬੂਜ਼ ਦੀ ਗਿਰੀ.

ਚਾਰ ਮਜਬ. ਦੇਖੋ, ਸੁੰਨੀ ੨। ੨ ਨਿਰੰਕਾਰੀ, ਮੂਰਤੀਪੂਜਕ, ਮਾਯਾ (ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤਿ) ਉਪਾਸਕ, ਨਾਸ੍ਤਿਕ.

ਚਾਰ ਮਰੰਤਹ
ਚਾਰ ਮਰੰਤੇ } ਦੇਖੋ, ਏਕ ਮਰੰਤੇ.

[1] ਵੈਖਰੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਉਂ ਪਰਾਚੀ ਵਾਣੀ ਭੀ ਹੈ.

ਚਾਰ ਮਾਲਾ. ਚਾਰ ਮਤਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ. ਵੈਸਨਵਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਤੁਲਸੀ, ਕਮਲਗੱਟਾ ਅਤੇ ਸਫੇਦ ਚੰਦਨ ਦੀ। ਸ਼ਾਕ੍ਤਿਕਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਲਾਲ ਚੰਦਨ ਦੀ। ਸ਼ੈਵਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਰੁਦ੍ਰਾਕ੍ਸ਼ ਦੀ।ਸੌਰ (ਸੂਰਯ ਉਪਾਸਕਾਂ) ਦੀ ਮਾਲਾ ਸੁਵਰਨ (ਸੋਨੇ) ਦੀ। "ਮਾਲਾ ਮੇਲੀ ਚਾਰ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੨ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਜਪਨੀਆਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ—ਕਾਸ੍ਠਮਾਲਾ, ਫਲਮਾਲਾ, ਧਾਤੁਮਾਲਾ ਅਤੇ ਰਤਨਮਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਜਪਮਾਲਾ.

ਚਾਰਮੁਕਤਿ. ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮੁਕਤਿ.

(੧) ਸਾਲੋਕ੍ਯ. ਆਪਣੇ ਇਸ੍ਟ ਦੇ ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨਾ.

(੨) ਸਾਮੀਪ੍ਯ. ਇਸ੍ਟ ਦੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਹੋਣਾ.

(੩) ਸਾਰੂਪ੍ਯ. ਇਸ੍ਟ ਦੇ ਤੁਲ੍ਯ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੋਣਾ.

(੪) ਸਾਯੁਜ੍ਯ. ਉਪਾਸ੍ਯ ਨਾਲ ਉਪਾਸਕ ਦਾ ਜੁੜ ਜਾਣਾ.[2]

"ਚਾਰ ਮੁਕਤਿ ਚਾਰੈ ਸਿਧਿ ਮਿਲਿਕੈ ਦੂਲਹ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀ ਸਰਨਿ ਪਰਿਓ." (ਮਾਰੂ ਨਾਮਦੇਵ) ਜਦ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੁ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਿਆ, ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਚਾਰੇ ਮੁਕਤੀਆਂ ਸਿੱਧ ਹੋ ਗਈਆਂ. ਦੇਖੋ, ਮੁਕਤਿ.

ਚਾਰ ਮੰਗਨਾ. ਚਾਰੁ-ਅੰਗਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਪਾਠ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਸੁੰਦਰ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. "ਨਚਾਤ ਚਾਰ ਮੰਗਨਾ." (ਰਾਮਾਵ)

ਚਾਰ ਯਾਰ. ਮੁਹ਼ੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਾਰ ਮਿਤ੍ਰ, ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸਨ. ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਚਾਰ ਖ਼ਲੀਫ਼ੇ ਹਨ ਓਹੀ ਚਾਰ ਯਾਰ ਸੱਦੀਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ.

ਚਾਰਯਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ੨ ਹ਼ਜਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਚਾਰ ਯਾਰਾਂ ਦੀ ਟੋਲੀ। ੩ ਚਾਰ ਯਾਰਾਂ ਦੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ.

ਚਾਰ ਵਰਣ
ਚਾਰ ਵਰਨ } ਹਿੰਦੂਮਤ ਦੇ ਧਰਮਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਚਾਰ ਵਰ੍ਣ. ਚਾਰ ਜਾਤੀਆਂ.[3]

"ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਖਤ੍ਰੀ ਸੂਦ ਵੈਸ ਚਾਰਿ ਵਰਨ, ਚਾਰ ਆਸ੍ਰਮ ਹਹਿ, ਜੋ ਹਰਿ ਧਿਆਵੈ ਸੋ ਪਰਧਾਨੁ." (ਗੌਂਡ ਮ: ੪) ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਗੋਰਾ, ਕਾਲਾ ਆਦਿ ਵਰਣ (ਰੰਗ) ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਤੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਸਨ, ਪਰੰਤੂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਫੇਰ ਨਾਲ ਖ਼ਾਸ ਕੁਲ ਦਾ ਰੂਢੀ ਨਾਮ ਹੋ ਕੇ ਭਿੰਨ ਜਾਤੀ ਥਾਪੀ ਗਈ. ਦੇਖੋ, ਵਿਸਨੁਪੁਰਾਣ ਅੰਸ਼ ੨ ਅ: ੪ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਚਾਰ ਵਰਣਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਇਉਂ ਹਨ—

(ੳ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਛੀ ਕਰਮ ਹਨ—ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ, ਯਗ੍ਯ ਕਰਨਾ, ਕਰਾਉਣਾ, ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਲੈਣਾ.

[2] ਭਕ੍ਤਿਗ੍ਰੰਥਾਂ ਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟ ਪੰਜਵੀਂ ਮੁਕਤਿ "ਸਾਰ੍ਸ਼ਿ" (ਸਾਰ੍ਸ਼ਿ) ਲਿਖੀ ਹੈ. ਅਰਥਾਤ ਉਪਾਸ੍ਯ ਦੇ ਸਮਾਨ ਐਸ਼੍ਵਰਯ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣੀ.

[3] ਯਜੁਰਵੇਦ ਅ : ੩੧ ਦੇ ੧੧ ਵੇਂ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ—ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्बाहू राजन्यः कृतः। ऊरू तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रोऽजायत॥

ਅਰਥਾਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਇਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਦਾ ਮੁਖ ਹੋਇਆ, ਬਾਂਹ ਛਤ੍ਰੀ ਕੀਤਾ, ਵੈਸ਼੍ਯ ਇਸ ਦਾ ਪੱਟ ਹੈ. ਪੈਰਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ.

"ਚਾਰੇ ਬੇਦ ਮੁਖਾਗਰ ਪਾਠਿ." (ਬਸੰ ਮ: ੧) ੩ ਚਰਾਵੇ. ਚੁਗਾਵੇ। ੪ ਸੰ. ਚਰੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਵਨ ਦੀ ਸਾਮਗ੍ਰੀ. "ਚਾਰਿ ਨਦੀਆ ਅਗਨੀ ਤਨਿ ਚਾਰੇ." (ਬਸੰ ਮ: ੩) ਹਿੰਸਾ, ਮੋਹ, ਲੋਭ, ਕ੍ਰੋਧ ਚਾਰ ਅਗਨਿ ਨਦੀਆਂ ਤਨ (ਸ਼ਰੀਰ) ਨੂੰ ਚਰੁ ਵਾਂਙ ਖਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ.

ਚਾਰੇ ਅਗਨਿ. ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਅਗਨਿ.

ਚਾਰੇ ਕਿਲਵਿਖ. ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਕਿਲਵਿਖ.

ਚਾਰੇ ਕੁੰਟਾਂ
ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ } ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਦਿਸ਼ਾ.

ਚਾਰੇ ਜਾਗੇ ਚਹੁ ਜੁਗੀ. ਵਾ—ਚਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸ੍ਵਾਮੀ ਗ੍ਯਾਨ ਸਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ ਚਾਰ ਯੁਗ (ਸਮਿਆਂ) ਵਿੱਚ, ਹੁਣ ਪੰਜਵਾਂ ਆਯਣ (ਸਰੂਪ) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਵਾਹਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ. (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩)

ਚਾਰੇ ਦੀਵੇ. ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਦੀਵੇ.

ਚਾਰੇ ਪੈਰ ਧਰੰਮ ਦੇ. (ਭਾਗੁ) ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਪਗ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਚਾਰ ਚਰਣ.

ਚਾਰੋ. ਦੇਖੋ, ਚਾਰਾ.

ਚਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਤਿ. ਗਮਨ। ੨ ਆਚਰਣ. ਰੀਤਿ. ਮਰਯਾਦਾ. "ਭਗਤਾ ਕੀ ਚਾਲ ਸਚੀ ਅਤਿ ਨਿਰਮਲ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੩) "ਭਗਤਾ ਕੀ ਚਾਲ ਨਿਰਾਲੀ." (ਅਨੰਦੁ) ੩ ਦੇਖੋ, ਗਤਿ.

ਚਾਲਸਉ. ਚਲਸਾਂ. ਚੱਲਾਂਗਾ.

ਚਾਲਸਿ. ਚਲੇਗਾ. "ਸੰਗਿ ਨ ਚਾਲਸਿ ਤੇਰੈ ਧਨਾ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਚਾਲਕ. ਵਿ—ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਪ੍ਰੇਰਕ. ਹੱਕਣ ਵਾਲਾ.

ਚਾਲ ਚਲਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਚਾਰਵਿਹਾਰ. ਰੀਤਿ ਰਿਵਾਜ. ਚਰਿਤ੍ਰ. ਕਰਤੂਤ.

ਚਾਲਤ. ਚਲਦਾ. ਗਮਨ ਕਰਤਾ. "ਚਾਲਤ ਬੈਸਤ ਸੋਵਤ ਹਰਿਜਸ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਚਲਦੇ ਹੋਏ.

ਚਾਲਨ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਗਤਿ. ਗਮਨ. ਤੁਰਨਾ.

ਚਾਲਨਹਾਰ
ਚਾਲਨਹਾਰੁ } ਵਿ—ਚਲਣਵਾਲਾ. ਅਸਿਥਰ. ਬਿਨਸਨਹਾਰ.

ਚਾਲਨੀ. ਸੰ. ਦੇਖੋ, ਚਲਨੀ ੨.

ਚਾਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਸਥਾਨ. ਰਵਾਨਗੀ। ੨ ਰਿਵਾਜ. ਦਸ੍ਤੂਰ.

ਚਾਲਾਕ. ਫ਼ਾ چالاک ਵਿ—ਚਤੁਰ. ਹੋਸ਼ਿਆਰ। ੨ ਚੰਚਲ. ਚਪਲ.

ਚਾਲਾਕਦਸ੍ਤ. ਫ਼ਾ چالاکدست ਵਿ—ਫੁਰਤੀਲੇ ਹੱਥ ਵਾਲਾ. ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਛੇਤੀ ਚਲਦੇ ਹਨ.

ਚਾਲਾਕੀ. ਫ਼ਾ چالاکی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਤੁਰਾਈ। ੨ ਚਾਲਬਾਜ਼ੀ। ੩ ਫੁਰਤੀ.

ਚਾਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਲੀਸ. ਚਤ੍ਵਾਰਿੰਸ਼ਤ—੪੦। ੨ ਡਾਟ ਲਾਉਣ ਦਾ ਢਾਂਚਾ। ੩ ਰੀਤੀ. ਚਾਲ. ਮਰਯਾਦਾ. "ਗੁਰਸਿਖ ਮੀਤ, ਚਲਹੁ ਗੁਰਚਾਲੀ." (ਧਨਾ ਮ: ੪) ੪ ਚੱਲੀ. ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਈ. "ਕਥਾ ਪੁਨੀਤ ਨ ਚਾਲੀ." (ਸਾਰ ਪਰਮਾਨੰਦ)

ਚਾਲੀਸ. ਚਤ੍ਵਾਰਿੰਸ਼ਤ—੪੦.

ਚਾਲੀਸਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਲੀਸ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ। ੨ ਚਾਲੀ ਛੰਦਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ। ੩ ਚਾਲੀਸਵੇਂ ਦਿਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਇਤ ਗੰਗਾ ਨੇ ਕਰ ਚਾਲੀਸਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਚਾਲੀਸ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਜਪਪ੍ਰਯੋਗ. "ਇਕ ਚਾਲੀਸਾ ਜੇ ਤੁਮ ਕਰੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੫ ਵਿ—ਚਾਲੀਸਵਾਂ.

ਚਾਲੀਹ. ਦੇਖੋ, ਚਾਲੀਸ.

ਚਾਲੀਮੁਕਤੇ. ਦੇਖੋ, ਮੁਕਤੇ ੪-੫.

ਚਾਲੂ. ਵਿ—ਚਲਾਇਮਾਨ. ਅਸਿਥਰ. ਨਾਪਾਇਦਾਰ। ੨ ਭਗੌੜਾ.

ਚਾਲੁਕਜ. ਦੇਖੋ, ਸੋਲੰਕੀ.

ਚਾਵ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਉ. ਉਮੰਗ. "ਚਾਵ ਮੰਗਲ ਰਸ ਭਰੇ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨ ਪ੍ਰਬਲ ਇੱਛਾ.

ਚਾਵਡ
ਚਾਵਡਾ } ਦੇਖੋ, ਚਾਮੁੰਡਾ.

ਚਾਵਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਵਲ. ਤੰਡੁਲ. "ਚਾਵਰ ਡਾਰਤ ਰੀਝ ਨ ਜੈਹੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੬੬) ੨ ਚਾਵੜ. ਚੋੜ. ਚਪਲਤਾ. ਇੱਲਤ। ੩ ਚਾਮਰ. ਚੌਰ। ੪ ਸੰ. ਚਾਮਰਿਕ. ਚੌਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਚੌਰਬਰਦਾਰ. "ਛਤ੍ਰ ਨ ਪਤ੍ਰ ਨ ਚਉਰ ਨ ਚਾਵਰ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫)

ਚਾਵਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧਾਨ ਦਾ ਬੀਜ. ਤੰਡੁਲ. ਚੌਲ. ਚਾਉਲ. "ਚਾਵਲ ਕਾਰਣੇ ਤੁਖ ਕਉ ਮੁਹਲੀ ਲਾਇ." (ਮ: ੫ ਵਾਰ ਰਾਮ ੨) ਤੁਖ ਕਾਰਣੇ ਚਾਵਲ ਕੋ ਮੂਹਲੀ.

ਚਾਵਲਾ. ਵਿ—ਚਾਉਵਾਲਾ। ੨ ਉਮੰਗ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ. "ਰਣ ਘੁਰੇ ਨਗਾਰੇ ਚਾਵਲੇ." (ਚੰਡੀ ੩) ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਅੰਨ, ਜੋ ਮਾਸ (ਮਾਹਾਂ) ਦੀ ਕ਼ਿਸਮ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਫਲੀ ਬਹੁਤ ਲੰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. L. Dolichos Sinesis। ੪ ਅਰੋੜਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ. ਚਾਵਲਾਂ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਗ੍ਯਾ ਪਹਿਲੇ ਸਮੇਂ ਹੋਈ ਹੈ.

ਚਾਵਲੀ ਮਸ਼ਾਇਕ
ਚਾਵਲੀ ਮਸ਼ਾਯਖ਼ } ਜਿਲਾ ਮੁਲਤਾਨ, ਤਸੀਲ ਮੈਲਸੀ, ਥਾਣਾ ਸਾਹੋਕੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ "ਚਿਸ਼ਤੀਆਂ" ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ੧੬ ਮੀਲ ਦੇ ਕ਼ਰੀਬ ਹੈ. ਦੂਜੇ ਰਸਤੇ "ਮੀਆਂ ਚੰਨੂ" ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ੨੫ ਮੀਲ ਦੇ ਕ਼ਰੀਬ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪਧਾਰੇ ਹਨ. ਸਾਧਾਰਣ ਦਰਬਾਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹਨ.

ਚਾਵੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਪਲਤਾ. ਇੱਲਤ. ਚੋੜ.

ਚਾਵੜਾ
ਚਾਵੰਡਾ } ਦੇਖੋ, ਚਾਮੁੰਡਾ.

ਚਾੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਉੱਪਰ ਰੱਖਣਾ। ੨ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਧਕੇਲਣਾ। ੩ ਪਹਿਰਾਉਣਾ। ੪ ਚੂਲ੍ਹੇ ਉੱਪਰ ਪਕਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਸ੍ਤੂ ਦਾ ਰੱਖਣਾ। ੫ ਭੇਟਾ ਅਰਪਣ ਕਰਨਾ.

ਚਾੜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਟ. ਰਿਸ਼ਵਤ. "ਲੋਕ ਮੁਹਾਵਹਿ ਚਾੜੀ ਖਾਇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) ੨ ਸੰ. ਚਾਟੁਤਾ. ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦ. ਝੂਠੀ ਉਪਮਾਂ. "ਲਾੜੀ ਚਾੜੀ ਲਾਇਤਬਾਰੁ." (ਓਅੰਕਾਰ) ਦੇਖੋ, ਲਾੜੀ ਚਾੜੀ.

ਚਾੜੇ, ਚਾੜੇਹ ਦੇਖੋ, ਚਾੜ੍ਹਨਾ। ੨ ਵਿ—ਚੜ੍ਹਕੇ. ਵਧੀਆ. "ਹਿਕ ਦੂ ਹਿਕਿ ਚਾੜੇ." (ਜੈਤ ਛੰਤ ਮ: ੫) ਇੱਕ ਤੋਂ ਇੱਕ ਵਧਕੇ.

ਚਿ. ਸੰ. ਧਾ—ਢੂੰਢਣਾ, ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ, ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਨਾ, ਗਿਲਾਨੀ ਕਰਨਾ, ਦੇਖਣਾ। ੨ ਫ਼ਾ چہ ਕ੍ਯਾ. ਕੀ. ਕਿਸ. ਦੇਖੋ, ਚਿਕਾਰ.

ਚਿਉੜਾ. ਦੇਖੋ, ਚਿੜਵਾ.

ਚਿਸ਼ਤ. ਫ਼ਾ چشت ਖ਼ੁਰਾਸਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਨਗਰ.

ਚਿੰਸਤ. ਚਿੰਘਾਰਦਾ. ਚਿੰਕਾਰ ਕਰਦਾ. "ਹਿੰਸਤ ਹੈ ਬਰ ਚਿੰਸਤ ਬਾਰਨ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ਘੋੜੇ ਹਿਣਕਦੇ ਅਤੇ ਹਾਥੀ ਚਿੰਘਾਰਦੇ ਹਨ.

ਚਿਸ਼ਤੀ. ਵਿ—ਚਿਸ਼ਤ ਨਗਰ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ. ਦੇਖੋ, ਚਿਸ਼ਤ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਬੂ ਇਸ਼ਾਕ ਚਿਸ਼ਤਨਿਵਾਸੀ ਦੀ ਔਲਾਦ ਅਤੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ. ਇਹ ਸੂਫ਼ੀਆਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਜਮਾਤ ਹੈ.

ਚਿੰਸਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਥੀ ਦਾ ਚਿੰਘਾਰਨਾ. ਚੀਕਣਾ.

ਚਿਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿਤਾ. ਚਿਖਾ. "ਸਤੀ ਪੁਕਾਰੈ ਚਿਹ ਚੜੀ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੨ ਜਿਦ. ਹਠ। ੩ ਫ਼ਾ چہ ਕ੍ਯਾ—ਕੀ.

ਚਿਹਕਾ. ਦੇਖੋ, ਚੀਕਾ ੨.

ਚਿਹਨ, ਚਿਹਨੁ ਸੰ. ਚਿੰਨ੍ਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਝੰਡਾ. ਧ੍ਵਜਾ। ੨ ਦਾਗ਼. ਲਾਂਛਨ। ੩ ਲੱਛਣ. ਅਲਾਮਤ. "ਸੋਹਾਗਣਿ ਕਾ ਕਿਆ ਚਿਹਨੁ ਹੈ?" (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੂਹੀ) ੪ ਨਿਸ਼ਾਨ. ਚਿੰਨ੍ਹ "ਚਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਅਰੁ ਬਰਨ ਜਾਤਿ." (ਜਾਪੁ) "ਤੂੰ ਵਰਨਾ ਚਿਹਨਾ ਬਾਹਰਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪੈਪਾਇ).

ਚਿਹਰ. ਮੁਖ. ਦੇਖੋ, ਚਿਹਰਾ. "ਵੋ ਗੁਲਚਿਹਰ ਕਹਾਂ ਹੈ?" (ਰਾਮਾਵ) ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲ ਜੇਹੇ ਮੁਖ ਵਾਲਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?

ਚਿਹਰਾ. ਫ਼ਾ چہرہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੁਖ (Face). ੨ ਛਬਿ. ਸ਼ੋਭਾ। ੩ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਚਕ੍ਰ ਦਾ ਹੁਲੀਆ. ਦੇਖੋ, ਚਿਹਰਾ ਲਿਖਣਾ.

ਚਿਹਰਾ ਲਿਖਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਿਸੇ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਚਕ੍ਰ ਨੌਕਰ ਰੱਖਣ ਵੇਲੇ ਲਿਖਣੇ. "ਕਬ ਰਾਖਤ ਬੀਸ ਪਚੀਸਨ ਕੋ। ਚਿਹਰਾ ਲਿਖਤੇ ਕਥਤੀਸਨ ਕੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਚੇਹਰਾ ਲਿਖਾਉਣਾ.

ਚਿਹਰੇਸ਼ਾਹੀ. ਦੇਖੋ, ਚੇਹਰੇਸ਼ਾਹੀ.

ਚਿਹਲ. ਫ਼ਾ چہل ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਲੀ. ਚਤ੍ਵਾਰਿੰਸ਼ਤ—੪੦.

ਚਿਹਲਕ਼ਦਮੀ. ਫ਼ਾ چہل قدمی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ਼ਬਰ ਤੋਂ ਚਾਲੀ ਕ਼ਦਮ ਪਿੱਛੇ ਹਟਕੇ ਅਤੇ ਫੇਰ ਚਾਲੀ ਕ਼ਦਮ ਅੱਗੇ ਵਧਕੇ ਮੁਰਦੇ ਦੇ ਹੱਕ਼ ਵਿੱਚ ਦੁਆ਼ ਮੰਗਣੀ. ਦੇਖੋ, ਮਿਸ਼ਕਾਤ। ੨ ਭਾਵ—ਟਹਿਲਣਾ.

ਚਿਹਲਤਨਾ. ਫ਼ਾ چہلتن ਉਹ ਚਾਲੀ ਆਦਮੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਬਦਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਅਬਦਾਲ.

ਚਿਹਲਨਰ. ਚਾਲੀ ਮਨੁੱਖ. ਚਾਲੀ ਯੋਧਾ। ੨ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਚਾਲੀ ਧਰਮਵੀਰ. "ਗੁਰਸਨਹ ਚਿਕਾਰੇ ਕੁਨਦ ਚਿਹਲ ਨਰ?" (ਜ਼ਫ਼ਰ)

ਚਿਹਲਬਾਜ਼ੀ. ਚਾਲੀ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਖੇਡ। ੨ ਚੋਹਲਬਾਜ਼ੀ. ਦਿਲਲਗੀ. ਦੇਖੋ, ਚੋਹਲ. "ਖਲਕ ਚਿਹਲਬਾਜੀ ਨ ਕੀਨਾ ਸਨੇਹ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚਿਹਲਮ. ਫ਼ਾ. ਵਿ—ਚਾਲੀਸਵਾਂ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਚਾਲੀਹਵੇਂ ਦਿਨ ਕੀਤਾ ਸ਼੍ਰਾਧ ਕਰਮ. ਮੁਹੱਰਮ ਦੇ ਤਾਜ਼ੀਏ ਦੱਬਣ ਪਿੱਛੋਂ ਚਾਲੀਹਵੇਂ ਦਿਨ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਆਦਿ ਕਰਮ.

ਚਿਹਲੀ. ਵਿ—ਚਾਲੀ ਦਿਨ ਦਾ ਵ੍ਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ੇਖ਼ਚਿਹਲੀ.

ਚਿਹਾ. ਫ਼ਾ چہا ਕੀ. ਕ੍ਯਾ.

ਚਿਕ. ਤੁ. چق ਚਿਕ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਂਸ ਦੀਆਂ ਪਤਲੀਆਂ ਛਟੀਆਂ ਦਾ ਝਰੋਖੇਦਾਰ ਪੜਦਾ, ਜੋ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਲਟਕਾਈਦਾ ਹੈ. "ਚਿਕਨ ਝਰੋਖੇ ਲਗੇ ਘਨੇਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਅੰ. Cheque. ਹੁੰਡੀ. ਟੋਂਬੂ.

ਚਿਕਣ, ਚਿਕਣਾ ਸੰ. ਚਿਕ੍ਵਣ. ਵਿ—ਚਿਕਨ. ਥੰਧਾ. ਕੋਮਲ. ਸ੍ਨਿਗਧ. ਸਾਫ਼.

ਚਿੰਕਣੀ. ਵਿ—ਚੀਕਣਵਾਲੀ. ਚਿੰਘਾਰਨਵਾਲੀ. ਚੀਤਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ.

ਚਿਕਦ. ਫ਼ਾ چکد ਟਪਕਦਾ ਹੈ. ਚੁਇੰਦਾ ਹੈ. ਟਪਕੇਗਾ. ਟਪਕੇ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਚਕੀਦਨ ਹੈ.

ਚਿਕਨ. ਦੇਖੋ, ਚਿਕਣ। ੨ ਫ਼ਾ چکن ਕਸ਼ੀਦਾ। ੩ ਕਸ਼ੀਦੇ ਵਾਲਾ ਵਸਤ੍ਰ.

ਚਿਕਨਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿਕ੍ਵਣਤਾ. ਚਿਕਨਾਪਨ.

ਚਿਕਨਾ. ਦੇਖੋ, ਚਿਕਣਾ.

ਚਿਕਨਿ, ਚਿਕਨਿਯਾ ਵਿ—ਬਾਂਕਾ. ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਸਾਫ ਅਤੇ ਚਿਕਨਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. "ਯੌਂ ਛਲ ਛੈਲਿ ਚਿਕਨਿ ਸਨ ਗਈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੪੫)

ਚਿਕਰ. ਦੇਖੋ, ਚਿਕੁਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਿੱਕੜ.

ਚਿਕੜ. ਸੰ. ਚਿਕਿਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਰਾ. ਕੀਚ. ਪੰਕ.

ਚਿਕੜਿ. ਚਿੱਕੜ (ਗਾਰੇ) ਨਾਲ. "ਚਿਕੜਿ ਲਾਇਐ ਕਿਆ ਥੀਐ ਜਾਂ ਤੁਟੈ ਪਥਰਬੰਧ?" (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ੨ ਚਿੱਕੜ (ਗਾਰੇ) ਵਿੱਚ.

ਚਿਕੜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਗਾਰਾ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰਾ ਨਹੀਂ। ੨ ਇੱਕ ਲੱਕੜ, ਜੋ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਬਹੁਤ ਚਿਕਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਕੰਘੇ, ਪਊਏ, ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੀ ਫ੍ਰੇਮਾਂ ਆਦਿ ਸਾਮਾਨ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਣਦੇ ਹਨ. Buxus Wallichiana.

ਚਿਕਾਰ. ਫ਼ਾ چکار ਕ੍ਯਾ ਕਾਰਜ. ਕਿਸ ਕੰਮ. "ਤਬ ਚਿਕਾਰੇ ਬਿਦਾਇ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੫)

ਚਿੰਕਾਰ. ਸੰ. चीत्कार—ਚੀਤ੍ਕਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੱਲਾਨੇ (ਚੀਕਣ) ਦਾ ਸ਼ਬਦ. ਚਿੱਲਾਹਟ। ੨ ਹਾਥੀ ਆਦਿ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਚਿੰਘਾਰ.

ਚਿਕਾਰਾ, ਚਿੰਕਾਰਾ ਸੰਗਯਾ—ਇੱਕ ਤਾਰਦਾਰ ਵਾਜਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਚਾਰ ਜਾਂ ਪੰਜ ਤਾਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਗਜ ਨਾਲ ਵਜਾਈਦਾ ਹੈ। ੨ ਰੱਤਾ ਹਰਿਣ. ਲਾਲ ਮ੍ਰਿਗ. ਇਹ ਦੌੜਨ ਸਮੇਂ ਚੀਤਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਰੇਤਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਸੰ. ਛਿਕ੍ਕਾਰ — ਛਿੱਕਾਰ. gazelle.

ਚਿਕਿਤਸਕ. ਸੰ. चिकित्सक. ਸੰਗਯਾ—ਚਿਕਿਤਸਾ (ਰੋਗ ਦੂਰਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਵੈਦ੍ਯ.

ਚਿਕਿਤਸਾ. ਸੰ. चिकित्सा. ਸੰਗਯਾ—ਇਲਾਜ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਵੈਦੰਗੀ. ਵੈਦਗੀ.

ਚਿਕੀਰਸਾ, ਚਿਕੀਰਖਾ ਸੰ. ਚਿਕੀਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ. ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੇ ਕਰਨ ਦੀ ਖ਼੍ਵਾਹਿਸ਼.

ਚਿਕੁਰ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕੇਸ਼. ਸਿਰ ਦੇ ਰੋਮ। ੨ ਪੇਟਬਲ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ। ੩ ਛਛੂੰਦਰ. ਚਚੂੰਧਰ। ੪ ਕਾਟੋ. ਗਿਲਹਰੀ. ਗਾਲ੍ਹੜ.

ਚਿੱਕੜ. ਦੇਖੋ, ਚਿਕੜ.

ਚਿਕ੍ਵਣ, ਚਿਕ੍ਵਨ ਚਿਕਣਾ. ਬੰਧਾ. ਦੇਖੋ, ਚਿਕਣ. "ਚਿਕ੍ਵਨ ਬਾਸਨ ਬੂੰਦ ਜਿਮ ਛੁਈ ਨ ਮਨ ਕਛੁ ਲਜਾਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚਿਖ, ਚਿਖਾ ਸੰ. ਚਿਤਾ. ਸੰਗਯਾ—ਮੁਰਦਾ ਦਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਲੱਕੜਾਂ ਦਾ ਚਿਣਿਆ ਹੋਇਆ ਢੇਰ. ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਿਰਛਾਂ ਵਿੱਚ ਦੁੱਧ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੱਕੜ ਚਿਤਾ ਲਈ ਉੱਤਮ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਰ ਮੁਰਦੇ ਨੂੰ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਪੈਰ ਕਰਕੇ ਚਿਤਾ ਪੁਰ ਮੂਧਾ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਏ ਅਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਮੂੰਹ ਲੇਟਾਉਣਾ ਵਿਧਾਨ ਹੈ. ਸਿੱਖਮਤ ਵਿੱਚ ਚਿਤਾ ਸੰਬੰਧੀ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਲੱਕੜ ਜਾਂ ਦਿਸ਼ਾ ਦਾ ਨੇਮ ਨਹੀਂ ਹੈ.

ਚਿੰਗਾਰੀ, ਚਿੰਗਿਆੜੀ ਦੇਖੋ, ਚਿਨਗਾਰੀ.

ਚਿੰਘਾਰ, ਚਿੰਗਿਆੜ ਦੇਖੋ, ਚਿੰਕਾਰ. ਕੂਕ. ਪੁਕਾਰ. "ਚੀਟੀ ਕੀ ਚਿੰਘਾਰ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਸੁਨਿਅਤ ਹੈ." (ਅਕਾਲ)

ਚਿਚੜ, ਚਿਚੜੀ ਸੰਗਯਾ—ਚਰਮਕ੍ਰਿਮਿ. ਲਹੂ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਜੀਵ, ਜੋ ਤੁਚਾ (ਖੱਲ) ਨਾਲ ਚਿਮਟਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (tick). ੨ ਗੁਣ ਤਜਾਗਕੇ ਔਗੁਣ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੁਰਖ। ੩ ਚਚਿੰਕਾ. ਦੁਰਗਾ. ਦੇਵੀ. "ਚਿਚੜੀ ਚਾਵਡਾ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਚਿੰਚਾ. ਸੰ. ਚਿਞ੍ਚਾ. ਸੰਗਯਾ—ਇਮਲੀ ਦਾ ਦਰਖ਼ਤ.

ਚਿੱਚੜ, ਚਿੱਚੜੀ ਦੇਖੋ, ਚਿਚੜ—ਚਿਚੜੀ.

ਚਿੱਛਰ, ਚਿੱਛੂਰ ਦੇਖੋ, ਚਛਰਾਸੁਰ. "ਬਲੀ ਚਾਮਰੇਵੰ। ਹਠੀ ਚਿੱਛੁਰੇਵੰ." (ਚੰਡੀ ੨)

ਚਿੰਜੁ, ਚਿੰਜੂ ਸੰ. ਚਞ੍ਚੁ—ਚੰਚੁ. ਸੰਗਯਾ—ਚੁੰਜ. "ਚੋਚ ਚਿੰਜੁ ਭਰੀ ਗੰਧੀ ਆਇ." (ਸਵਾ ਮ: ੧) "ਚਿੰਜੂ ਬੋੜਨਿ ਨ ਪੀਵਹਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਚਿਟ. ਸੰ. ਚਿਟ੍. ਧਾ—ਸੇਵਕ ਹੋਣਾ. ਦਾਸ ਬਣਨਾ। ੨ ਅੰ. Chit ਵਿ—ਨਿੱਕਾ. ਨਨ੍ਹਾ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਪਰਚਾ. ਰੁੱਕਾ.

ਚਿਟਕਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਚਿਟ ਚਿਟ ਧੁਨੀ। ੨ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਛਿਟਕਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਚਿਟਕਾਰ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ. ਯਥਾ:—"ਚਿਟਕਾਰਨ ਸੌਂ ਭਿਰਹੈਂ ਤਿਹ ਜਾ." (੫੦੨) ਪਾਣੀ ਦੇ ਛੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਭਿੜਦੇ ਹਨ.

ਚਿਟਵਾ, ਚਿਟਵੀ ਵਿ—ਚਿੱਟਾ. ਚਿੱਟੀ. ਉੱਜਲ. "ਮਨਹੁ ਕੁਸੁਧਾ ਕਾਲੀਆ, ਬਾਹਰਿ ਚਿਟਵੀਆਹ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ)

ਚਿਟਾ. ਵਿ—ਸਫ਼ੇਦ. ਨਿਰਮਲ. ਉੱਜਲ. "ਚਿਟੇ ਜਿਨ ਕੇ ਕਪੜੇ, ਮੈਲੇ ਚਿਤੁ ਕਠੋਰ ਜੀਉ." (ਸੂਹੀ ਅ: ਮ: ੧)

ਚਿਟਾਨ. ਦੇਖੋ, ਚਟਾਨ.

ਚਿੱਟਾ. ਦੇਖੋ, ਚਿਟਾ.

ਚਿੱਟਾ ਬਾਜ਼. ਸਫ਼ੇਦ ਬਾਜ਼. ਤੁਗ਼ਾਨ. ਚਿੱਟੇ ਰੰਗ ਦਾ ਬਾਜ਼ ਘੱਟ ਮਿਲਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤੇ ਚਾਲਾਕੀ ਸ਼ਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਲਾਹੀ ਹੈ. ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਅਤੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਚਿੱਟੇ ਬਾਜ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ.

ਚਿੱਟੇ ਬਾਜ਼ ਵਾਲਾ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਚਿੱਟਾ ਬਾਜ਼ ਹੱਥ ਤੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ. ਸ੍ਵੇਤ ਬਾਜ਼ ਵਾਲਾ. ਬੱਗੇ ਬਾਜ਼ ਵਾਲਾ.

ਨੀਚ ਨੀਚ ਆਖਕੇ ਅਛੂਤ ਦੁਰਕਾਰਿਆਂ ਨੂੰ
ਕੌਣ ਚੁੱਕ ਪੁੱਤਾਂ ਵਾਂਙ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾਂਉਂਦਾ?
ਇੱਕ ਘਰ ਹੋਣ ਜਿੱਥੇ ਬਾਰਾਂ ਚੁਲ੍ਹੇ ਵੱਖ ਵੱਖ
ਕੌਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਭਾਂਡੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਿਆਉਂਦਾ?
ਬਿਨਾ ਘਰ ਧਰ ਜੇੜ੍ਹੇ ਫਿਰਨ ਵ੍ਰਿਜੇਸ਼ਹਰਿ
ਕੌਣ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜ ਦੇ ਸਿੰਘਾਸਨ ਬਹਾਉਂਦਾ?
ਹੁੰਦੇ ਕਿਵੇਂ ਚਿੜੇ ਬਾਜ਼ ਗਿੱਦੜ ਬਬਰ ਸ਼ੇਰ
ਚਿੱਟੇ ਬਾਜ਼ਵਾਲਾ ਜੇ ਨਾ ਜਗ ਵਿੱਚ ਆਂਉਂਦਾ?

ਚਿੱਠਾ. ਸੰਗਯਾ—ਤਨਖ਼੍ਵਾਹ ਦਾ ਹਿਸਾਬ. ਬਰਾਵੁਰਦ। ੨ ਲੰਮੀ ਚਿੱਠੀ. "ਚਿੱਠਾ ਖੋਲ ਜਾਨ ਸਭ ਆਸਯ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਹਿਸਾਬ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਦਾ ਕਾਗਜ.

ਚਿੱਠੀ. ਸੰਗਯਾ—ਪਤ੍ਰਿਕਾ. ਖ਼ਤ. ਨਾਮਹ.

ਚਿੱਠੀ ਪਾਉਣੀ, ਚਿੱਠੀਆਂ ਪਾਉਣੀਆਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇ ਦੀ ਇੱਕ ਰੀਤਿ. ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਦੇ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਜਯ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲੈਣਾ. ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਤੇ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਯਾ ਦੂਜੀ ਤੇ ਨਿਸੇਧ ਲਿਖਕੇ ਇਸ਼੍ਟ ਅੱਗੇ ਚਿੱਠੀਆਂ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ. ਇੱਕ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਉਠਾ ਲਓ. ਉਸ ਚਿੱਠੀ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁਛ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਸ਼੍ਰਧਾਲੂ ਉਸ ਪਰ ਅਮਲ ਕਰਦੇ ਸਨ.

ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਇਹ ਰੀਤਿ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਬੰਦੇ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ. ਸਨ ੧੮੨੩ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਪਤਾਨ ਵੇਡ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਚਿੱਠੀ ਦ੍ਵਾਰਾ ਗੁਰੂ

ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਿਖਣ ਤੇ ਹੀ ਮੈਂ ਹੁਲਕਰ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ.[1]

ਚਿੰਡੋਲ. ਦੇਖੋ, ਚੰਡੋਲ.

ਚਿਨਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੰਗਾਰੀ. ਅਗਨੀ ਦਾ ਜ਼ੱਰਾ. ਸਫੁਲਿੰਗ. ਚਿਨਗ। ੨ ਇੱਕ ਮੂਤ੍ਰਰੋਗ. ਦੇਖੋ, ਚਿਨਗ ੨.

ਚਿਣਤੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿਣਾਈ. ਉਸਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਚਿਣਨਾ.

ਚਿਣਨਾ. ਸੰ. ਚਯਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਸਾਰੀ ਕਰਨੀ. ਇੱਟ ਪੱਥਰ ਆਦਿਕ ਨੂੰ ਗਾਰੇ ਚੂੰਨੇ ਆਦਿ ਨਾਲ ਯਥਾਕ੍ਰਮ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲਾਉਣਾ। ੨ ਚਿੰਣਕੇ ਢੇਰ ਲਾਉਂਣਾ.

ਚਿਤ. ਸੰ. ਚਿੱਤ. ਦੇਖੋ, ਅੰਤਹਕਰਣ. "ਰੇ ਚਿਤ, ਚੇਤਸਿ ਕੀਨ ਦਇਆਲ?" (ਆਸਾ ਧੰਨਾ) ੨ ਸੰ. ਚਿਤ੍. ਧਾ—ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ, ਯਾਦ ਕਰਨਾ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਯਾਨ. ਚੇਤਨਾ। ੪ ਵਿ—ਚਿਣਿਆ ਹੋਇਆ। ੫ ਢਕਿਆ ਹੋਇਆ। ੬ ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਚਿਤ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਮਨ ੧੧। ੭ ਦੇਖੋ, ਚਿੱਤ ੨। ੮ ਚਿਤਵਤ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਦੇਖਣ ਸਾਰ. "ਲੀਨੋ ਮਨ ਮੇਰੋ ਹਰ ਨੈਨਕੋਰ ਚਿਤਹੀ." (ਚੰਡੀ ੧) ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਮਨ ਹਰਲੀਨੋ.

ਚਿੰਤ. ਸੰ. ਚਿਨ੍ਤ. ਧਾ—ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ, ਸਮਰਣ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫ਼ਿਕਰ. ਚਿੰਤਾ. "ਚਿੰਤ ਗਈ ਲਗਿ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਏ." (ਭੈਰ ਮ: ੫) ੩ ਈਰਖਾ. ਹਸਦ. "ਹਮ ਨਾਹੀ ਚਿੰਤ ਪਰਾਈ ਚੂਖਾ." (ਵਾਰ ਵਡ ਮ: ੪)

ਚਿਤਉਰ. ਦੇਖੋ, ਚਤੌੜ.

ਚਿੰਤਕ. ਵਿ—ਚਿਤਵਨ ਵਾਲਾ. ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਸੋਚਣ ਵਾਲਾ.

ਚਿਤਕਬਰਾ. ਵਿ—ਚਿਤ੍ਰ ਕਬੁੱਰ. ਡੱਬ ਖੜੱਬਾ.

ਚਿਤਕਾਰ. ਦੇਖੋ, ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ. "ਤਜਿ ਚਿਤ੍ਰੈ ਚੇਤਹੁ ਚਿਤਕਾਰੀ." (ਗਉ ਕਬੀਰ ਬਾਵਨ) ਚਿਤ੍ਰ ਜਗਤ, ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ ਕਰਤਾਰ.

ਚਿਤਕਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿਤ੍ਰਕਾਰੀ. ਮੁਸੱਵਰੀ। ੨ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ ਨੂੰ. ਦੇਖੋ, ਚਿਤਕਾਰ.

ਚਿਤਗੁਪਤ. ਦੇਖੋ, ਚਿਤ੍ਰਗੁਪਤ. "ਚਿਤਗੁਪਤ ਕਰਮਹਿ ਜਾਨ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੫) ਕਰਮ ਹੀ ਚਿਤ੍ਰਗੁਪਤ ਹਨ.

ਚਿਤਚਰਨ. ਵਿ—ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਵਸਣ ਵਾਲਾ. "ਚਿਤਚਰਨ ਨਾਮ." (ਜਾਪੁ)

ਚਿਤਚਾਰ. ਵਿ—ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ. ਮਨਭਾਵਨ.

ਚਿਤਚੋਰ. ਵਿ—ਚਿੱਤ ਚਰਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਮਨਹਰ.

ਚਿੰਤਤ. ਸੰ. ਚਿੰਤਿਤ. ਵਿ—ਚਿਤਵਿਆ. "ਮਨਚਿੰਤਤ ਸਗਲੇ ਫਲ ਪਾਏ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਚਿੰਤਾਤੁਰ. ਫ਼ਿਕਰਮੰਦ. "ਚਿੰਤਤ ਹੀ ਦੀਸੈ ਸਭੁਕੋਇ." (ਓਅੰਕਾਰ)

ਚਿਤਨ. ਦੇਖੋ, ਚਿੰਤਨ। ੨ ਸੰ. ਚੇਤਨ. "ਕਹਾਂ ਜਿਤਨ ਕੀ ਚੇਸਟਾ?" (ਅਕਾਲ)

ਚਿੰਤਨ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਮਰਣ. ਵਿਚਾਰ. ਧ੍ਯਾਨ. "ਸੁਭਚਿੰਤਨ ਗੋਬਿੰਦਰਮਣ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫)

ਚਿੰਤਪੂਰਣੀ, ਚਿੰਤਪੂਰਨੀ ਚਿੰਤਾਪੂਰਣੀ. ਹਿੰਦੂਖ਼ਿਆਲ ਅਨੁਸਾਰ ਚਿੰਤਿਤ (ਚਿਤਵੇ) ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੇ ਪੂਰਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਦੇਵੀ, ਜਿਸਦਾ ਮੰਦਿਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਹੈ.[2] ਮੇਲਾ ਸਾਉਣ ਸੁਦੀ ੮ ਨੂੰ ਜੁੜਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੇਵੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਚਿੰਤਪੂਰਨੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ੨ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਜ਼ਿਲੇ ਇੱਕ ਪਹਾੜਧਾਰਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੋਲਾਸਿੰਘੀ (ਸੋਲਹ ਸ਼੍ਰਿੰਗੀ) ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਜਸਵਾਨ ਦੂਨ ਦੀ ਪੂਰਵੀ ਹੱਦ ਹੈ.

ਚਿਤਬਿਤ. ਦੇਖੋ, ਚਿਤ ਅਤੇ ਬਿਤ। ੨ ਚਿੱਤਵ੍ਰਿੱਤਿ ਮਨ ਦੀ ਬਿਰਤੀ.

ਚਿੰਤਭਵਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ੋਕਾਗਾਰ. ਰਾਜਮਹਿਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਮਰਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ੋਕ ਸਮੇਂ ਬੈਠੀਦਾ ਹੈ.

ਚਿੰਤਭਵਨਿ. ਸ਼ੋਕਾਗਾਰ ਵਿੱਚ. ਦੇਖੋ, ਚਿੰਤਭਵਨ. "ਚਿੰਤਭਵਨਿ ਮਨ ਪਰਿਓ ਹਮਾਰਾ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੨ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਭ੍ਰਮਰੀ (ਘੁੰਮਣਘੇਰੀ).

ਚਿਤਭ੍ਰਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੱਤਭ੍ਰਮ. ਦਿਲ ਦਾ ਵਹਿਮ. "ਹਰਿਚੰਦਉਰੀ ਚਿਤਭ੍ਰਮ ਸਖੀਏ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਚਿਤਮਨ. ਦੇਖੋ, ਚਿਤਵਨ.

ਚਿਤਮਿਤਾਲਾ. ਵਿ—ਚਿਤ੍ਰ ਵਿਚਿਤ੍ਰ. ਰੰਗ ਬਰੰਗਾ. ਡੱਬਖੜੱਬਾ. ਦੇਖੋ, ਛੋਫਲਾ.

ਚਿਤਵਉ. ਚਿਤਵਨ ਕਰੋ. ਧ੍ਯਾਨ ਕਰੋ. "ਚਿਤਿ ਚਿਤਵਉ ਚਰਣਾਰਬਿੰਦ." (ਬਾਵਨ) ੨ ਚਿਤਵਉਂ. ਚਿੰਤਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ.

ਚਿਤਵਹਿ. ਚਿੰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਸੋਚਦਾ ਹੈ. ਖ਼ਿਆਲ ਕਰਦਾ ਹੈ.

---

[1] The Panjab as a Sovereign State ਦੇ ਪੰਨੇ ੩੧੨ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

He (M. Ranjit Singh) said "I will tell you a good story. Holkar pressed by the British solicited my assistance and made temporary offers to secure my co-operation. Uncertain as to the part I should take, I resorted to a measure I have often adopted to determine my decision in doubtful cases. I took two slips of papers and writing on one the proposition of Holkar and on the other whether I should preserve peace with the British, I Put them into the leaves of the Granth (the sacred book of the Sikhs) and desired a boy of innocent years to bring one of the papers to me. He brought that on which the last was written and I acted accordingly." (Letter from Captain C. M. Wade, Political Assistant, Ludhiana, to Sir C. T. Metcalfe, Resident, dated Ist August, 1827)

[2] ਇਸ ਮੰਦਿਰ ਵਿੱਚ "ਛਿੰਨਮਸ੍ਤਾ" ਦੇਵੀ ਦੀ ਮੂਰਤਿ ਹੈ.

"ਜੋ ਜੋ ਚਿਤਵਹਿ ਸਾਧੁਜਨ ਸੋ ਲੇਤਾ ਮਾਨਿ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਚਿਤਵਹਿਂ. ਚਿਤਵਦੇ ਹਨ.

ਚਿਤਵਤ. ਚਿੰਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ. ਵਿਚਾਰਦੇ. ਸੋਚਦੇ ਹੋਏ. "ਚਿਤਵਤ ਪਾਪ ਨ ਆਲਕੁ ਆਵੈ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਚਿਤਵਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੰਤਨ. ਵਿਚਾਰ. ਧ੍ਯਾਨ. "ਚਿਤਵਉ ਚਰਨਾਰਬਿੰਦ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖਣਾ. ਤੱਕਣਾ. ਅਵਲੋਕਨ। ੩ ਨਿਗਾਹ. ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ.

ਚਿਤਵਨਿ, ਚਿਤਵਨੀ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਚਾਰ. ਸੋਚ. "ਹਮਰੀ ਚਿਤਵਨੀ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਨੈ." (ਕਲਿ ਮ: ੪) ੨ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟੀ. ਨਜ਼ਰ. ਨਿਗਾਹ। ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚਿੰਤਨਸ਼ਕਤੀ (ਸੋਚ) ਦ੍ਵਾਰਾ. "ਚਿਤਵਨਿ ਚਿਤਵਉ ਪ੍ਰਿਅ ਪ੍ਰੀਤਿ ਬੈਰਾਗੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਚਿਤਵਾ. ਦੇਖੋ, ਚਿਤ੍ਰਕ. ਚਿੱਤਾ. "ਜਨੋਂ ਚਿਤਵਾ ਮ੍ਰਿਗ ਪੇਖਕੈ ਦੌਰਤ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਚਿਤਵੀ. ਚਿੰਤਨ ਕੀਤੀ. ਵਿਚਾਰੀ। ੨ ਚਿਤ੍ਰਿਤ. ਚਿੱਤੀ ਹੋਈ. "ਕੋਠੇ ਮੰਡਪ ਮਾੜੀਆ ਪਾਸਹੁ ਚਿਤਵੀਆਹਾ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੧) ਜੋ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਚਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ।

ਚਿਤਵੈ. ਚਿੰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਚਿਤਵਦਾ ਹੈ. "ਅਨਦਿਨੁ ਚਿੰਤਾ ਚਿਤਵੈ." (ਸਵਾ ਮ: ੪)

ਚਿਤਾ. ਦੇਖੋ, ਚਿਖਾ। ੨ ਚਿੱਤਾ. ਦੇਖੋ, ਚਿਤ੍ਰਕ.

ਚਿੰਤਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫ਼ਿਕਰ. ਸੋਚ. "ਨਾਨਕ ਚਿੰਤਾ ਮਤ ਕਰਹੁ ਚਿੰਤਾ ਤਿਸ ਹੀ ਹੇਇ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) ੨ ਧ੍ਯਾਨ. ਚਿੰਤਨ. "ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਮਹਿ ਜੇ ਮਰੈ." (ਗੂਜ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ)

ਚਿਤਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚੇਤੇ ਲਿਆਉਣਾ. ਚਿੰਤਨ ਕਰਾਉਣਾ। ੨ ਦੂਜੇ ਦਾ ਮਨ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਲਿਆਉਣਾ. ਚਿੱਤ ਖਿੱਚ ਲੈਣਾ. "ਸ਼ਹਿਰ ਚਿਤਾਇ ਲਿਆਉ." (ਜਸਭਾਮ) ੩ ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਵਿੱਚ ਮੰਗਣਾ.

ਚਿਤਾਸਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੱਤ ਆਸ਼ਯ. ਹ੍ਰਿਦਯ ਸ੍ਥਲ. "ਜਿਨ ਹਰਿਪ੍ਰੀਤਿ ਚਿਤਾਸਾ." (ਗੋਂਡ ਮ: ੪) ੨ ਚਿੱਤ—ਆਸ਼ਾ. ਮਨ ਦੀ ਇੱਛਾ. ਦਿਲੀ ਖ਼੍ਵਾਹਿਸ਼.

ਚਿੰਤਾਪੂਰਨੀ. ਦੇਖੋ, ਚਿੰਤਪੂਰਣੀ.

ਚਿੰਤਾਮਣਿ, ਚਿੰਤਾਮਨਿ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਮਣਿ (ਰਤਨ), ਜੋ ਮਨਚਿਤਵੇ ਪਦਾਰਥ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ੨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. ਕਰਤਾਰ. "ਚਿੰਤਾਮਣਿ ਕਰੁਣਾਮਏ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਨਾਨਕ ਕਹਿਤ ਚੇਤ ਚਿੰਤਾਮਨਿ." (ਸੋਰ ਮ: ੯)

ਚਿਤਾਰਣ, ਚਿਤਾਰਣਾ, ਚਿਤਾਰਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਚਿੱਤ ਧਾਰਣਾ. ਚਿੰਤਨ ਕਰਨਾ. "ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਚਿਤਾਰਣਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਚਿਤਾਰਾ. ਚਿੰਤਨ ਕੀਤਾ. "ਸਾਧੁਸੰਗਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਚਿਤਾਰਾ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫)

ਚਿਤਾਰਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚਿੰਤਨ ਕਰਕੇ. "ਗੁਰਮੰਤ੍ਰੜਾ ਚਿਤਾਰਿ, ਨਾਨਕ ਦੁਖ ਨ ਥੀਵਈ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਧ੍ਯਾਨ। ੩ ਚਿੰਤਨਸ਼ਕਤਿ. "ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਹਰਿ, ਦੇਹੁ ਚਿਤਾਰਿ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਚਿਤਾਰੀ. ਚਿਤਾਰਕੇ. ਸਿਮਰਕੇ. "ਹਰਿਜਨੁ ਜੀਵੈ ਨਾਮੁ ਚਿਤਾਰੀ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਯਾਦ ਕੀਤੀ. "ਚੰਡ ਚਿਤਾਰੀ ਕਾਲਿਕਾ." (ਚੰਡੀ ੩)

ਚਿਤਾਵਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੰਤਨ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਸੂਚਨਾ. ਚੇਤੇ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਭਾਵ.

ਚਿਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੱਤਣ (ਚਿਤ੍ਰ) ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਦੂਜਾ ਕਾਗਲੁ ਚਿਤਿ ਨ ਜਾਣਦਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਦੂਜਾ ਕਾਗਜ ਲਿਖਣਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ੨ ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ, ਚਿੱਤ ਅੰਦਰ, "ਹਰਿਨਾਮੁ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਈ." (ਮਲਾ ਅ: ਮ: ੩) ੩ ਸੰ. ਚਿਤਾ. ਚਿਖਾ। ੪ ਸਮੂਹ. ਢੇਰ। ੫ ਚਿਣਾਈ. ਇੱਟ ਪੱਥਰ ਆਦਿ ਦੇ ਚਿਣਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੬ ਚੈਤਨ੍ਯਤਾ। ੭ ਦੁਰਗਾ। ੮ ਦੇਖੋ, ਛਾਬੀ ੨। ੯ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਗ੍ਯਾਨ.

ਚਿੰਤਿਤ. ਦੇਖੋ, ਚਿੰਤਤ.

ਚਿੰਤੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੰਤਾ. "ਚੂਕੈ ਮਨ ਕੀ ਚਿੰਤੀ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਚਿਤੀਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿਤੇਰਾ. ਚਿੱਤਣ ਵਾਲਾ. ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ। ੨ ਕਾਠ ਪੱਥਰ ਆਦਿ ਉੱਤੇ ਟਕਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਦਿਪੈਂ ਚਾਰ ਪਾਏ। ਚਿਤੀਸੰ ਬਨਾਏ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ੩ ਚਿੱਤ-ਈਸ਼. ਮਨ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ. ਅੰਤਹਕਰਣ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਕ ਆਤਮਾ.

ਚਿਤ੍ਰਗੁਪਤ, ਚਿਤ੍ਰਗੁਪਤੁ ਦੇਖੋ, ਚਿਤ੍ਰਗੁਪਤ. "ਗਾਵਹਿ ਚਿਤ੍ਰਗੁਪਤੁ ਲਿਖਿ ਜਾਣਹਿ." (ਜਪੁ)

ਚਿਤੇ. ਚਿਤ੍ਰਿਤ ਕੀਤੇ. ਰੰਗੇ ਹੋਏ. "ਚਿਤੇ ਦਿਸਹਿ ਧਉਲਹਰ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧)

ਚਿਤੇਹੀਆ. ਚੇਤੇ ਹਾਂ. ਯਾਦ ਹਾਂ. ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਆਈ ਹਾਂ. "ਹਉ ਕਿਸ ਚਿਤੇਹੀਆ?" (ਜੈਤ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਚਿਤੇਨ. ਵਿ—ਜੜ੍ਹਤਾ ਰਹਿਤ. ਚੈਤਨ੍ਯ. ਸਾਵਧਾਨ. "ਗੁਰਿ ਕੀਏ ਸੁਚਿਤ ਚਿਤੇਨ." (ਕਾਨ ਮ: ੪) ੨ ਚਿਤਵਨ ਮਾਤ੍ਰ ਤੋਂ. ਦੇਖਣਸਾਰ.

ਚਿਤੇਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ. ਮੁਸੱਵਰ. "ਤਜਿ ਚਿਤ੍ਰੈ ਚਿਤੁ ਰਾਖਿ ਚਿਤੇਰਾ." (ਗਉ ਕਬੀਰ ਬਾਵਨ) ਚਿਤ੍ਰ ਜਗਤ ਅਤੇ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ ਕਰਤਾਰ ਹੈ.

ਚਿਤੇਰੀ. ਚਿਤ੍ਰ ਲਿਖਣ ਵਾਲੀ। ੨ ਚਿੰਤਨ ਕੀਤੀ. ਵਿਚਾਰੀ.

ਚਿਤੇਰੇ. ਚਿਤੇਰਾ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ। ੨ ਚਿੰਤਨ ਕਰਕੇ. ਯਾਦ ਕਰਕੇ. "ਮਨੁ ਜੀਵੈ ਪ੍ਰਭਨਾਮੁ ਚਿਤੇਰੇ." (ਵਡ ਮ: ੫)

ਚਿਤੈ. ਚਿਤਵਦਾ ਹੈ. ਚਿੰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਚਿਤੈ ਬਿਕਾਰਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩) ੨ ਚਿੱਤ ਦੇ. ਮਨ ਦੇ. "ਚਿਤੈ ਅੰਦਰਿ ਸਭਕੋ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੩ ਚਿਤ੍ਰ ਦੇ. ਮੂਰਤੀ ਦੇ. "ਚਿਤੈ ਅੰਦਰ ਚੇਤ ਚਿਤੇਰੈ." (ਭਾਗੁ) ਚਿਤ੍ਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ ਨੂੰ ਧ੍ਯਾਨ ਕਰ.

ਚਿਤੈਨੀ. ਚਿਤਵੀ. ਖਿਆਲ ਕੀਤੀ. ਸੋਚੀ. "ਸੋ ਕਰੇ ਜਿ ਮੇਰੈ ਚਿਤਿ ਨ ਚਿਤੈਨੀ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੪) ਉਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਨੇ ਕਦੇ ਚਿਤਵੀ ਨਹੀਂ। ੨ ਚੇਤਨਤਾ.

ਚਿੰਤੋਦਧਿ. ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਉਦਧਿ (ਸਮੁੰਦਰ). "ਚਿੰਤੋਦਧਿ ਭਯੋ ਨਿਮਗਨਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਚਿਤੌਨ. ਸੰਗਯਾ—ਚਿਤਵਨ. ਦ੍ਰਿਸ੍ਟਿ. ਨਿਗਾਹ. "ਚਖਨ ਚਿਤੌਨ ਸੋ ਚੁਰਾਇ ਚਿਤ ਮੇਰੋ ਲਿਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੨)

ਚਿਤੌਰ
ਚਿਤੌੜ } ਦੇਖੋ, ਚਤੌੜਗੜ੍ਹ.
ਚਿਤੌੜਗੜ੍ਹ

ਚਿਤੰਤਰਿ. ਚਿੱਤ ਅੰਤਰਿ (ਅੰਦਰ). "ਜੌ ਗਰਭੈ ਬਹੁ ਬੂੰਦ ਚਿਤੰਤਰਿ." (ਭਾਗੁਕ)

ਚਿਤੰਨ. ਵਿ—ਚੈਤਨਯ. ਚੇਤਨਤਾ ਸਹਿਤ. "ਜੋਊ ਪਾਰਿਜਾਤ ਨ ਚਿਤੰਨ ਗਤਿਦਾਨ ਨਹੀਂ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਪਾਰਿਜਾਤ ਬਿਰਛ ਚੇਤਨ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਮੁਕਤਿ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ. ਦੇਖੋ, ਸੁਰਤਰੁ.

ਚਿੱਤ. ਦੇਖੋ, ਚਿਤ। ੨ ਚੁਫਾਲ ਡਿਗਣ ਨੂੰ ਭੀ ਚਿੱਤ ਆਖੀਦਾ ਹੈ. ਜਿਵੇਂ—ਉਹ ਚਿੱਤ ਡਿੱਗਿਆ.

ਚਿੱਤਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚਿਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨਾ। ੨ ਕਾਠ ਆਦਿ ਪੁਰ ਖੋਦਕੇ ਚਿਤ੍ਰ ਬਣਾਉਣਾ.

ਚਿੱਤਭ੍ਰਮ. ਦੇਖੋ, ਭ੍ਰਮ ੪.

ਚਿੱਤਾ. ਚੀਤਾ. ਦੇਖੋ, ਚਿਤ੍ਰਕ.

ਚਿੱਤਿ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ. ਸ਼ੁਹਰਤ। ੨ ਬੁੱਧਿਵ੍ਰਿੱਤਿ। ੩ ਦਲੀਲ. ਯੁਕ੍ਤਿ। ੪ ਤਜਵੀਜ਼. ਬਜੋਂਤ। ੫ ਭਕ੍ਤਿ. ਸ਼੍ਰੱਧਾ.

ਚਿੱਤੌਰ. ਦੇਖੋ, ਚਤੌੜਗੜ੍ਹ.

ਚਿਤ੍ਰ. ਸੰ. ਚਿਤ੍ਰ੍‌. ਧਾ—ਤਸਵੀਰ ਖਿੱਚਣਾ, ਅਚਰਜ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਅਚਰਜ ਦੇਖਣਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਤਸਵੀਰ. "ਚਚਾ, ਰਚਿਤ ਚਿਤ੍ਰ ਹੈ ਭਾਰੀ." (ਗਉ ਬਾਵਨ ਕਬੀਰ) ਇਸ ਥਾਂ ਜਗਤਰੂਪ ਮੂਰਤਿ ਹੈ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚੰਚਲਾ ੫।

੪ ਕਾਵ੍ਯ ਦਾ ਇੱਕ ਅਲੰਕਾਰ. ਰਚਨਾ ਵਰਣਨ ਕੀ ਜਹਾਂ ਕੀਜੈ ਅਧਿਕ ਵਿਚਿਤ੍ਰ, ਕਵਿਅਨ ਕੇ ਮਤ ਜਾਨਿਯੇ ਅਲੰਕਾਰ ਸੋ ਚਿਤ੍ਰ. ਇਹ ਸ਼ਬਦਾਲੰਕਾਰ ਹੈ. ਚਿਤ੍ਰਕਾਵ੍ਯ ਨੂੰ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਅਧਮ ਕਾਵ੍ਯ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਚਮਤਕਾਰੀ ਕਵਿਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਕੇਵਲ ਬਾਲ ਲੀਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਖੇਲਮਾਤ੍ਰ ਰਚਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਭਾਵੇਂ ਅਨੇਕ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਅਲੰਕਾਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਭੇਦ ਥਾਪੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੁੱਖ ਪੰਜ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਭੇਦ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ—

ਵਰਣਚਿਤ੍ਰ, ਸ੍ਥਾਨਚਿਤ੍ਰ, ਆਕਾਰਚਿਤ੍ਰ, ਗਤਿਚਿਤ੍ਰ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਚਿਤ੍ਰ.

(ੳ) ਵਰਣਚਿਤ੍ਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਅਖਰਖੇਲ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਇੱਕ ਅੱਖਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਛੰਦਰਚਨਾ ਕਰਨੀ, ਜਾਂ ਛੰਦ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੱਖਰ ਲਘੁ ਅਥਵਾ ਗੁਰੁ ਹੋਣ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਮਾਤ੍ਰਾ ਨਾ ਲਾਉਣੀ,[1] ਆਦਿ.

(ਅ) ਸ੍ਥਾਨਚਿਤ੍ਰ ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ[2] ਵਿਚਾਰਕੇ. ਇੱਕ ਥਾਂ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਹੀ ਅੱਖਰ ਇੱਕ ਛੰਦ ਵਿੱਚ ਵਰਤਣੇ, ਦੂਜੇ ਥਾਂ ਦਾ ਅੱਖਰ ਨਾ ਵਰਤਣਾ. ਇਸੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਿਰੋਸ਼੍ਠ[3] ਭੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

(ੲ) ਆਕਾਰਚਿਤ੍ਰ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਕਮਲ, ਗਊ, ਚੌਰ ਆਦਿ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਲਿਖਕੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਛੰਦ ਲਿਖਣਾ, ਯਥਾ ਕਮਲਚਿਤ੍ਰ:—

ਜਿਨ ਦਾਨ ਦੀਨ, ਤਿਨ ਮਾਨ ਲੀਨ,
ਗੁਨ ਗਯਾਨ ਹੀਨ, ਜਨ ਜਾਨ ਖੀਨ.

(ਸ) ਗਤਿਚਿਤ੍ਰ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਧਾ ਪੜ੍ਹੀਏ ਤਦ ਹੋਰ ਪਾਠ, ਪੁੱਠਾ ਪੜ੍ਹੀਏ ਤਦ ਹੋਰ ਪਾਠ[4] ਅਥਵਾ ਸਿੱਧਾ ਪੁੱਠਾ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਇੱਕੋ ਪਾਠ ਰਹੇ[5] ਇਤਯਾਦਿ.

(ਹ) ਭਾਸ਼ਾਚਿਤ੍ਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੇਕ ਭਾਸ਼ਾ ਮਿਲਾਕੇ ਛੰਦਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ. ਇਸ ਦੀ ਸੰਗਯਾ "ਭਾਸ਼ਾਸਮਕ" ਭੀ ਹੈ.

---

[1] ਇਸ ਨੂੰ ਅਮੋਂਤ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਯਥਾ:-
ਚਰਨ ਸਰਨ ਅਘ ਗਨ ਕਰ ਹਰਨ.

[2] ਅਕ੍ਸ਼ਰਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਇਹ ਹਨ:-
ਅ ਹ ਵਿਸਰਗਾਂ (:) ਕ ਖ ਗ ਘ ਙ ਦਾ ਕੰਠ ਅਸਥਾਨ ਹੈ.
ੲ ਸ਼ ਚ ਛ ਜ ਝ ਞ ਯ ਦਾ ਤਾਲੂ ਅਸਥਾਨ ਹੈ.
ਸ਼ ਟ ਠ ਡ ਢ ਣ ਰ ੜ ਦਾ ਮੂਰਧ ਅਸਥਾਨ ਹੈ.
ਸ ਤ ਥ ਦ ਧ ਨ ਲ ਦਾ ਦੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸਥਾਨ ਹੈ.
ੳ ਪ ਫ ਬ ਭ ਮ ਵ ਦਾ ਹੋਠ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਵ ਦਾ ਦੰਦ ਅਸਥਾਨ ਭੀ ਹੈ.
ਙ ਞ ਣ ਨ ਮ ਦਾ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਹੈ. ਇਹ ਅੱਖਰ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਭੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ.

[3] ਨਿਰੋਸ਼੍ਠ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਸਮੇਂ ਹੋਠ ਨਾ ਹਿੱਲਣ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੋਠਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਤਯਾਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਅਧਰਵਿਛੋਹਾ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ.
ਉਦਾਹਰਣ—
ਕਲਗੀਧਰ ਧਰ ਦੁਖ ਹਰਨ, ਦਾਯਕ ਦਾਸ ਅਨੰਦ.

[4] ਯਥਾ—ਦਾਸ ਖਾਸ ਤੀਯ ਖੇਲ.

[5] ਇਸ ਨੂੰ "ਗਤਾਗਤ" ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਯਥਾ:-ਹਯ ਗਜ ਰਥਿ ਨ ਹੈ ਨ ਥਿਰ ਜਗ ਯਹ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਮੀਰਾ ਦਾਨਾ ਦਿਲ ਸੋਚ,
ਮੁਹਬਤੇ ਮਨਿ ਤਨਿ ਬਸੈ ਸਚੁ ਸਾਹ ਬੰਦੀਮੋਚ.
ਦੀਦਨੇ ਦੀਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕਛੁ ਨਹੀ ਇਸ ਕਾ ਮੋਲੁ,
ਪਾਕ ਪਰਵਦਿਗਾਰ ਤੂ ਖੁਦਿ ਖਸਮੁ ਵਡਾ ਅਤੋਲੁ,
ਦਸ੍ਤਗੀਰੀ ਦੇਹਿ ਦਿਲਾਵਰ ਤੂਹੀ ਤੂਹੀ ਏਕ,
ਕਰਤਾਰ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਣ ਖਾਲਕ ਨਾਨਕ ਤੇਰੀ ਟੇਕ.

(ਤਿਲੰ ਮ: ੧)

ਗਾਜੇ ਮਹਾਸੂਰ ਘੁੰਮੀ ਰਣੰ ਹੂਰ
ਭੁੰਮੀ ਨਭੰ ਪੂਰ ਬੇਖੰ ਅਨੂਪੰ,
ਵਲੇ ਵਲੀ ਸਾਂਈਂ ਜੀਵੀਂ ਜੁਗਾਂ ਤਾਈਂ
ਤੈਂਡੇ ਘੋਲੀ ਜਾਂਈ ਅਲਾਵੀ ਤ ਐਸੇ,
ਲਗੇ ਲਾਰ ਥਾਨੇ ਬਰੋ ਰਾਜ ਮ੍ਹਾਨੇ
ਕਹੋ ਔਰ ਕਾਨੇ ਹਠੀ ਫਾਡ ਥੇਸੋਂ,
ਬਰੋ ਆਨ ਮੋਕੋ ਭਜੋ ਆਜ ਤੋਕੋ
ਚਲੋ ਦੇਵਲੋਕੋ ਤਜੋ ਬੇਗ ਲੰਕਾ.

(ਰਾਮਾਵ)

ਆਫਤਾਬ ਸੇ ਰੌਸ਼ਨ ਹੋ ਤੁਮ ਹਿਮਕਰ ਸੇ ਅਤਿ ਸੀਤ,
ਧਰਤੀ ਵਾਂਙ ਖਿਮਾਂ ਨੂੰ ਧਰਦੇ ਰਹੋਂ ਸਦਾ ਨਿਰਭੀਤ.

੫ ਚਿਤ੍ਰ ਅਲੰਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਭੇਦ "ਅਰਥਚਿਤ੍ਰ" ਭੀ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਉਭਯਾਲੰਕਾਰ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਪਦ ਹੀ ਉੱਤਰ ਹੋਵੇ.

ਜਹਿਂ ਬੂਝਤ ਕਛੁ ਬਾਤ ਕੋ ਉੱਤਰ ਸੋਈ ਬਾਤ,
ਚਿਤ੍ਰ ਕਹਿਤ ਮਤਿਰਾਮ ਕਵਿ ਸਕਲ ਸੁ ਮਤਿ ਅਵਦਾਤ.

(ਲਲਿਤ ਲਲਾਮ)

ਉਦਾਹਰਣ—

ਕੋ ਕਹਿਯੇ ਜਲ ਤੇ ਸੁਖੀ, ਕਾ ਕਹਿਯੇ ਪਰ ਸ਼ਜਾਮ?

(ਚਿਤ੍ਰਚੰਦ੍ਰਿਕਾ)

ਕੋ ਕਹਿਯੇ ਜਲ ਤੇ ਸੁਖੀ?
ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ—ਕੋਕ ਹਿਯੇ ਜਲ ਤੇ ਸੁਖੀ.
ਕਾ ਕਹਿਯੇ ਪਰ ਸ਼ਜਾਮ?
ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ—ਕਾਕ ਹਿਯੇ ਪਰ ਸ਼ਜਾਮ.

(ਅ) ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪਦ ਨਾਲ ਹੀ ਉੱਤਰ ਦੇਣਾ, ਇਹ ਅਰਥਚਿਤ੍ਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਸੰਗ੍ਯਾ ਸ਼ਾਸਨੋੱਤਰ ਹੈ.

ਪ੍ਰਸ਼੍ਨ ਅਨੇਕਨ ਕੋ ਇੱਕ ਉੱਤਰ।
ਭੇਦ ਚਿਤ੍ਰ ਜਾਨੋ ਸ਼ਾਸਨੋਤਰ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਕੋ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਰਤਿਨਾਥ ਕੋ? ਸ਼ਿਵਅਰਿ ਕੋ ਕਜਾ ਨਾਮ?
ਕਿਹ ਬਿਨ ਜੀਵਨ ਦੁਖੀ ਹੈ? ਉੱਤਰ ਦੀਨੋ 'ਕਾਮ'.

ਤਿੰਨਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾ ਉੱਤਰ "ਕਾਮ" ਪਦ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ. "ਕਾਮ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਮਹਾਦੇਵ, ਅਨੰਗ ਅਤੇ ਕੰਮ.

ਰਾਜਦ੍ਵਾਰ ਅਰੁ ਮਾਨਸਰ ਕਮਲ ਦੇਵਤਾਅੰਗ,
ਕਿਸ ਸੇ ਸ਼ੋਭਨ ਹੋਤ ਹੈਂ? ਉੱਤਰ ਹੈ ਸਾਰੰਗ.

"ਸਾਰੰਗ" ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਚੌਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਰਥਾਤ ਰਾਜਦ੍ਵਾਰ ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਨਾਲ ਸੋਭਦਾ ਹੈ, ਮਾਨਸਰੋਵਰ ਰਾਜਹੰਸਾਂ ਸਾਥ, ਕਮਲ ਭੌਰਿਆਂ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਦੇਵਤਾ ਦੇ ਅੰਗ ਚੰਦਨ ਕਪੂਰ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ.

੬ ਅਰਥਪ੍ਰਹੇਲਿਕਾ ਅਰਥਾਲੰਕਾਰ ਚਿਤ੍ਰ ਦਾ ਤੀਜਾ ਰੂਪ ਹੈ. ਇਹ ਐਸੀ ਬੁਝਾਰਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਰਥਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਵਸਤੁ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਬੁਝਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼੍ਟ ਨਾਮ ਨਾ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਪਉਣੈ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਕਾ ਮੇਲ,
ਚੰਚਲ ਚਪਲਬੁਧਿ ਕਾ ਖੇਲੁ,
ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰੁ,
ਬੁਝੁ ਰੇ ਗਿਆਨੀ ਏਹੁ ਬੀਚਾਰੁ."

(ਗਉ ਮ: ੧)

ਇਸ ਬੁਝਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰੀਰ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ.

ਪੰਚ ਮਨਾਏ ਪੰਚ ਰੁਸਾਏ,
ਪੰਚ ਵਸਾਏ ਪੰਚ ਗਵਾਏ,[1]
ਇਨ ਬਿਧਿ ਨਗਰੁ ਵੁਠਾ ਮੇਰੇ ਭਾਈ.

(ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੫)

ਸਾਰਾ ਪਉਣਾ ਦੂਜਾ ਗਉਣਾ,
ਨਰ ਨਾਰੀ ਥੇ ਦੋਨੋ ਭਉਣਾ,
ਕੁਛ ਖਾਧਾ ਕੁਛ ਲੈ ਕੇ ਸਉਣਾ,
ਉੱਤਰ ਦੇਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਉਣਾ?

ਇੱਕ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਨੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਾਸ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਹੈ:—

ਜਾਣੋ ਸਾਰਾ ਦੇਵਤਨ ਪੌਣਾ ਮਾਣਸਦੇਹ,
ਦੁਵਿਧਾ ਦੂਜੀ ਕਰ ਗਮਨ ਨਰ ਨਾਰੀ ਹੈ ਖੇਹ,
ਉਭੈ ਲੋਕ ਭੌਦਾਂ ਫਿਰੈ ਖਾਧਾ ਖਰਚ ਜਮਾਲ,
ਪੁਲੈ ਭਈ ਸੌਣਾ ਹੂਆ ਉੱਤਰ ਤੁਮਰਾ ਬਾਲ.

(ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਪਾਨੀ ਮੇ ਨਿਸ ਦਿਨ ਰਹੇ ਜਾਂਕੇ ਹਾਡ ਨ ਮਾਸ,

---

[1] ਸਤਯ ਸੰਤੋਖ ਦਯਾ ਧਰਮ ਅਤੇ ਧੀਰਜ ਮਨਾਏ,
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਤੇ ਅੰਹਕਾਰ ਰੁਸਾਏ,
ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਖਿਮਾ ਆਦਿ ਵਸਾਏ,
ਸ਼ਬਦ ਸਪਰਸ਼ ਆਦਿ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ਯ ਗਵਾਏ.

ਕਾਮ ਕਰੇ ਤਰਵਾਰ ਕੋ ਫਿਰ ਪਾਨੀ ਮੇ ਬਾਸ.
(ਚਿਤ੍ਰਚੰਦ੍ਰਿਕਾ)

ਇਹ ਕੁੰਭਕਾਰ (ਕੁਮ੍ਹਿਆਰ) ਦਾ ਡੋਰਾ ਹੈ। ੭ ਦੇਖੋ, ਚਿਤ੍ਰਕੁਸ੍ਰ। ੮ ਚਰਾਇਤਾ। ੯ ਵਿ—ਰੰਗਬਰੰਗਾ. ਡੱਬਖੜੱਬਾ.

ਚਿਤ੍ਰਸਾਲ, ਚਿਤ੍ਰਸਾਲਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਮਕਾਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੁੰਦਰ ਤਸਵੀਰਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਣ। ੨ ਮੂਰਤਿ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਮਕਾਨ. Picture-gallery. "ਚਿਤ੍ਰਸਾਲ ਸੁੰਦਰ ਬਾਗ ਮੰਦਰ." (ਗੂਜ ਮ: ੫) "ਬੈਕੁੰਠਭਵਨ ਚਿਤ੍ਰਸਾਲਾ." (ਮਲਾ ਨਾਮਦੇਵ) ੩ ਉਹ ਘਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ. Studio.

ਚਿਤ੍ਰਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੀਤਾ. ਚਿੱਤਾ. ਗੁਲਦਾਰ ਬਾਘ ਜੇਹਾ ਇੱਕ ਚੁਪਾਇਆ ਜੀਵ, ਜੋ ਮਾਸ ਆਹਾਰੀ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਧਾਕੇ ਮ੍ਰਿਗ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਭੀ ਕਰੀਦਾ ਹੈ. ਯੂਜ. Leopard. ਦੇਖੋ, ਸਾਰਦੂਲ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਸ਼ਬਦ। ੨ ਮੁਸੱਵਰ. ਤਸਵੀਰ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਇੱਕ ਬੂਟੀ. ਚਿਤ੍ਰਾ. ਇਹ ਲਹੂ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਬਲਗਮ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੈ. L. Plumbago Zeylanica। ੪ ਕੌਡਿਆਲਾ ਸੱਪ। ੫ ਏਰੰਡ.

ਚਿਤ੍ਰਕਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਸਵੀਰ ਲਿਖਣ ਦੀ ਵਿਦ੍ਯਾ. ਮੁਸੱਵਰੀ. ੨ ਦੇਖੋ, ਘਨਕਲਾ.

ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਸਵੀਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਮੁਸੱਵਰ।

ਚਿਤ੍ਰਕਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਸਵੀਰ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਮੁਸੱਵਰੀ.

ਚਿਤ੍ਰਕੁਸ੍ਰ, ਚਿਤ੍ਰਕੁਸ੍ਠ ਦੇਖੋ, ਸ੍ਵੇਤਕੁਸ੍ਠ.

ਚਿਤ੍ਰਕੂਟ. ਮੱਧਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬੁੰਦੇਲਖੰਡ ਦੇ ਬਾਂਦਾ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਹਾੜ, ਜੋ ਪਯਸ੍ਵਿਨੀ (ਮੰਦਾਕਿਨੀ) ਨਦੀ ਦੇ ਪਾਸ ਹੈ. ਇਹ ਜੀ. ਆਈ. ਪੀ. ਰੇਲਵੇ ਦੇ ਚਿਤ੍ਰਕੂਟ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਕਰੀਬ ਚਾਰ ਮੀਲ ਹੈ. ਇਸ ਪਹਾੜ ਪੁਰ ਰਾਮ, ਸੀਤਾ, ਅਤੇ ਲਛਮਨ ਬਨਬਾਸ ਸਮੇਂ ਕੁਟੀ ਬਣਾਕੇ ਰਹੇ ਸਨ. ਵਾਲਮੀਕਿ ਰਿਖੀ ਦਾ ਆਸ਼੍ਰਮ ਭੀ ਇਸ ਪਹਾੜ ਪੁਰ ਹੈ.

ਚਿਤ੍ਰਕੰਠ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੰਗ ਬਰੰਗਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਗਲਾ, ਕਬੂਤਰ.

ਚਿਤ੍ਰਗੁਪਤ. ਸੰ. ਚਿਤ੍ਰਗੁਪ੍ਤ. ਗੁਰਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਕ੍ਸ਼ੀ ਆਤਮਾ. ਜ਼ਮੀਰ, ਜੋ ਗੁਪਤ ਰੀਤਿ ਨਾਲ ਸ਼ੁਭ ਅਸ਼ੁਭ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤ੍ਰ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਾਇਬੁਚੇਤ੍ਰ। ੨ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ ਇੱਕ ਮੁਨਸ਼ੀ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਗੁਪਤ ਰੀਤਿ ਨਾਲ ਲਿਖਦਾ ਹੈ. ਸਕੰਦਪੁਰਾਣ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਸ ਖੰਡ ਵਿੱਚ ਲੇਖ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ "ਚਿੱਤ੍ਰ" ਨਾਉਂ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਹਿਸਾਬ ਵਿੱਚ ਵਡਾ ਨਿਪੁਣ ਸੀ. ਯਮਰਾਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਠੀਕ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਨੂੰ (ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਨ੍ਹਾਉਣ ਵੜਿਆ) ਚੁੱਕ ਮੰਗਵਾਇਆ ਅਤੇ ਦਫ਼ਤਰ ਦਾ ਕੰਮ ਉਸ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ.

ਭਵਿਸ਼੍ਯ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸ੍ਰਿਸ੍ਟਿ ਰਚਕੇ ਧ੍ਯਾਨਪਰਾਇਣ ਹੋਇਆ. ਤਦ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਚਿਤ੍ਰ (ਰੰਗ ਬਰੰਗਾ) ਪੁਰੁਸ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਕਲਮ ਦਵਾਤ ਸੀ. ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਅੱਖ ਖੁੱਲਣ ਪੁਰ ਉਸ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦੱਸੋ. ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਕਾਯ (ਸ਼ਰੀਰ) ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈਂ, ਇਸ ਲਈ 'ਕਾਯਸ੍ਥ' ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੋਈ, ਅਰ ਤੇਰਾ ਕੰਮ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਲਿਖਣ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ. ਕਾਯਸ੍ਥ ਲੋਕ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡਾ ਵਡੇਰਾ ਇਹੀ ਹੈ.

ਗਰੁੜਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਚਿਤ੍ਰਗੁਪਤ ਦੀ ਪੁਰੀ ਜੁਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਯਮਰਾਜ ਦੀ ਪੁਰੀ ਦੇ ਪਾਸ ਹੈ. ਚਿਤ੍ਰਗੁਪਤ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ੨ (ਯਮਦ੍ਵਿਤੀਯਾ—ਭਾਈਦੂਜ) ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ. "ਚਿਤ੍ਰਗੁਪਤ ਕਾ ਕਾਗਦ ਫਾਰਿਆ ਜਮਦੂਤਾਂ ਕਛੂ ਨ ਚਲੀ." (ਸ੍ਰੀ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਇਸਲਾਮ ਮਤ ਵਿੱਚ ਭੀ ਚਿਤ੍ਰਗੁਪਤ ਦੇ ਮੁਕ਼ਾਬਲੇ ਕਿਰਾਮਨ ਕਾਤਿਬੀਨ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਾ ੪.

ਚਿਤ੍ਰਜੋਧੀ. ਵਿ—ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਬਡੋ ਚਿਤ੍ਰਜੋਧੀ ਕਰੋਧੀ ਕਰਾਲੰ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਚਿਤ੍ਰਦਰਸ਼ਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਵ੍ਯ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰ ਦੇਖਕੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਮਿਤ੍ਰ ਦੀ ਮੂਰਤਿ ਦਾ ਧ੍ਯਾਨ ਆਉਣਾ. ਮੂਰਤਿ ਦੇਖਕੇ ਚਿਤ੍ਰ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਜਾਣਾ. ਦੇਖੋ, ਦਰਸਨ ੨.

ਚਿਤ੍ਰਧਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿਤ੍ਰਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਧਨੀ. ਉੱਤਮ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ (ਮੁਸੱਵਰ). "ਮਾਨੋ ਲਿਖੀ ਚਿਤ੍ਰਧਨੀ." (ਹਨੂ)

ਚਿਤ੍ਰਨਿ. ਦੇਖੋ, ਚਿਤ੍ਰਿਣੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਿਤ੍ਰਨਿਇਸ.

ਚਿਤ੍ਰਨਿਇਸ. ਚਿਤ੍ਰਾ ਨਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰ ਦਾ ਈਸ਼ (ਸ੍ਵਾਮੀ) ਚੰਦ੍ਰਮਾ. "ਤਮਅੰਤਕ ਪਰਕਾਸ ਸਕਲ ਜਿਸ। ਦਿਜਵਰ ਪ੍ਰਜਾਨਾਥ ਚਿਤ੍ਰਨਿਇਸ." (ਸਲੋਹ)

ਚਿਤ੍ਰਨੀ. ਦੇਖੋ, ਚਿਤ੍ਰਿਣੀ.

ਚਿਤ੍ਰਪਦਾ. ਇੱਕ ਛੰਦ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ਦੋ ਭਗਣ, ਦੋ ਗੁਰੁ, SII, SII, S, S. ਇਸ ਭੇਦ ਦਾ ਨਾਮ ਵਿਚਿਤ੍ਰਪਦਾ ਭੀ ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੈਂ ਗੁਰੁਬਾਨੀ। ਸੀਖ ਧਰੈਂ ਸੁਖਦਾਨੀ।
ਕੇਸ਼ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਧਰੰਤੇ। ਸਿੰਘ ਸਰੂਪ ਲਖੰਤੇ॥

(੨) ਚਿਤ੍ਰਪਦਾ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੂਪ—ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ਸੱਤ ਭਗਣ ਅੰਤ ਗੁਰੁ ਲਘੁ. SII, SII, SII, SII, SII, SII, SII, S, I. ਇਸ ਦੀ "ਚਕੋਰ" ਸੰਗ੍ਯਾ ਭੀ ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਪਾਰ ਪਰੇ ਜਗਸਾਗਰ ਤੇ ਉਰ
ਤੇ ਪਰਦਾ ਭ੍ਰਮ ਕੋ ਸਭ ਪਾਰ,
ਪਾਰਦ ਕੇ ਸਮ ਜੋ ਮਨ ਚੰਚਲ
ਤਾ ਮਹਿਂ ਮੂਲ ਵਿਕਾਰ ਉਪਾਰ,

ਪਾਰਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰੈਂ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ
ਜੋ ਸ਼ਰਣਾਗਤ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰ,
ਪਾਰਸ ਜਯੋਂ ਛੁਇ ਜਾਤ ਜਿਨੈ
ਸਮ ਲੋਹ ਜੁ ਕੰਚਨ ਹੋਤ ਅਪਾਰ.

(ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚਿਤ੍ਰਪੁਤ੍ਰਿਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿਤ੍ਰਪੁਤੱਲਿਕਾ. ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਮੂਰਤਿ.

ਚਿਤ੍ਰਭਾਨੁ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਗਨੀ. ਅੱਗ। ੨ ਸੂਰਜ। ੩ ਅਸ਼੍ਵਿਨੀ ਕੁਮਾਰ। ੪ ਅੱਕ। ੫ ਮਣਿਪੁਰ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਚਿਤ੍ਰਾਂਗਦਾ ਦਾ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਸਹੁਰਾ ਸੀ.

ਚਿਤ੍ਰਰਥ. ਰੰਗ ਬਰੰਗੇ ਰਥਵਾਲਾ ਸੂਰਜ। ੨ ਦਕ੍ਸ਼ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਮੁਨਿ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਕਸ਼ਯਪ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਇੱਕ ਗੰਧਰਵ। ੩ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪੋਤਾ, ਜੋ ਗਦ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ.

ਚਿਤ੍ਰਰਿਖਾ, ਚਿਤ੍ਰਰੇਖ, ਚਿਤ੍ਰਰੇਖਾ, ਚਿਤ੍ਰਲੇਖਾ } ਸੰ. चित्रलेखा—ਵਾਣ (ਬਾਣਾਸੁਰ) ਦੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਕੁਸ਼੍ਮਾਂਡ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ, ਜੋ ਤਸਵੀਰ ਲਿਖਣ ਦੀ ਅਲੌਕਿਕ ਵਿਦ੍ਯਾ ਜਾਣਦੀ ਸੀ. ਇਹ ਬਾਣ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਊਸ਼ਾ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਸਹੇਲੀ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਊਖਾ. "ਤੌ ਲਗ ਚਿਤ੍ਰਰਿਖਾ ਜੁ ਹੁਤੀ ਸੁ ਸਖੀ ਇਹ ਕੀ ਇਹ ਕੇ ਢਿਗ ਆਈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) "ਚਿਤ੍ਰੁਰੇਖ ਤਬ ਸੋਚ ਜਨਾਈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਚਿਤ੍ਰਵਿਦ੍ਯਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਸਵੀਰ ਲਿਖਣ ਦੀ ਵਿਦ੍ਯਾ. ਮੁਸੱਵਰੀ। ੨ ਅਲੌਕਿਕ ਵਿਦ੍ਯਾ.

ਚਿਤ੍ਰਵਿਲਾਸ. ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰਯ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਚੇਲਾ। ੨ ਲਹੌਰ ਨਿਵਾਸੀ ਅਮ੍ਰਿਤਰਾਯ ਕਵਿ ਦਾ ਰਚਿਆ ਇੱਕ ਕਾਵ੍ਯ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ. ਦੇਖੋ, ਅਮ੍ਰਿਤਰਾਯ.

ਚਿਤ੍ਰਾ. ਦੇਖੋ, ਚਿਤ੍ਰਕ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਨਛਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਦੀ 'ਤਾਰਾ' ਸੰਗ੍ਯਾ ਭੀ ਹੈ. ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਚਿਤ੍ਰਾ ਨੂੰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. "ਚਿਤ੍ਰਾ ਕੇ ਸਮੇਤ ਚੰਦ ਆਨਦ ਬਲੰਦ ਕਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਮਜੀਠ। ੪ ਅਜਵਾਯਨ। ੫ ਸੁਰਗ ਦੀ ਇੱਕ ਅਪਸਰਾ। ੬ ਡਬਖੜੱਬੀ (ਚਿਤਕਬਰੀ) ਗਊ। ੭ ਇੱਕ ਨਦੀ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਹਿੰਦੀ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਭਟਲੀ। ੮ ਇੱਕ ਬੂਟੀ. ਦੇਖੋ, ਚਿਤ੍ਰਕ ੩.

ਚਿਤ੍ਰਾਂਗ. ਵਿ—ਡਬਖੜੱਬੇ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲਾ. ਅਬਲਕ਼. ਚਿਤਕਬਰਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੱਤਲ. ਚਿਤ੍ਰਮ੍ਰਿਗ। ੩ ਕੌਡਿਆਲਾ ਸੱਪ.

ਚਿਤ੍ਰਾਂਗਦ. ਸਤੇਜਵਤੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਰਾਜਾ ਸ਼ਾਂਤਨੁ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਭੀਸਮ ਦਾ ਮਤੇਰਾ ਭਾਈ ਸੀ.

ਚਿਤ੍ਰਾਲੰਕਾਰ. ਦੇਖੋ, ਚਿਤ੍ਰ ੪.

ਚਿਤ੍ਰਿਣੀ. ਕਾਵ੍ਯ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ.

"ਨ੍ਰਿਤ੍ਯ ਗੀਤ ਕਵਿਤਾ ਰੁਚੈ ਅਚਲਚਿੱਤ ਚਲਦ੍ਰਿਸ਼੍ਰਿ,
ਬਿਹਰਤ ਰਤਿ ਅਤਿ ਸੁਰਤ ਜਲ ਮੁਖ ਸੁਗੰਧ ਕੀ ਸ੍ਰਿਸ਼੍ਰਿ,
ਵਿਰਲ ਲੋਮ ਤਨੁ ਮਦਨਗ੍ਰਿਹ ਭਾਵਤ ਸਕਲ ਸੁਵਾਸ,
ਮਿਤ੍ਰਚਿੱਤ ਪ੍ਰਿਯ ਚਿਤ੍ਰਿਣੀ ਜਾਨਹੁ ਕੇਸ਼ਵਦਾਸ.

(ਰਸਿਕਪ੍ਰਿਯਾ)

ਚਿਤ੍ਰੋੱਤਰ. (ਚਿਤ੍ਰ—ਤਸਵੀਰ, ਉੱਤਰ—ਜਵਾਬ) ਇਹ ਸ਼ਬਦਾਲੰਕਾਰ ਹੈ, ਚਿਤ੍ਰੋੱਤਰ ਦਾ ਰੂਪ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਤਸਵੀਰ ਦ੍ਵਾਰਾ ਹੀ ਉੱਤਰ ਦੇਣਾ.

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਿਖੇ ਮੂਰਤਿ ਵਿਖੇ ਉੱਤਰ ਹ੍ਵੈ ਤਸਵੀਰ,
ਚਿਤ੍ਰੋੱਤਰ ਤਾਂਕੋ ਕਹੈਂ ਕਵਿਜਨ ਮਤਿਗੰਭੀਰ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਸ੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਲਾਹੌਰ ਤੇਂ ਚਾਤਕ ਕੀ ਤਸਵੀਰ,
ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਅਪਨੀ ਦਸ਼ਾ ਭੇਜੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੀਰ.
ਰਾਮਦਾਸ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨੇ ਮੇਘ ਭਾਨੁ ਲਿਖਦੀਨ,
ਸ਼੍ਰੀ ਅਰਜਨ ਆਨੰਦ ਭੇ ਵਾਂਛਿਤ ਉੱਤਰ ਚੀਨ.

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਵ੍ਯਾਕੁਲਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਹਿਤ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਲਿਖੀ. "ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲੋਚੈ ਗੁਰਦਰਸਨ ਤਾਈ। ਬਿਲਪ ਕਰੇ ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਕੀ ਨਿਆਈ." ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬੱਦਲ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਲਿਖਕੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੱਲ ਸੂਰਜ ਨਿਕਲਦੇ ਹੀ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੁਮੇਘ ਤੋਂ ਸ੍ਵਾਤਿਬੂੰਦ ਮਿਲੇਗੀ.

ਕਿਤਨੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ "ਚਿਤ੍ਰ" ਅਲੰਕਾਰ ਦੇ ਹੀ ਅੰਦਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ "ਸੂਕ੍ਸ਼ਮ" ਅਲੰਕਾਰ ਦਾ ਭੇਦ ਕਲਪਿਆ ਹੈ.

ਚਿਥਣਾ. ਸੰ. ਚੀਣੰ. ਕ੍ਰਿ—ਚਬਾਉਣਾ. Chewing. ਦਾੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੀਸਣਾ। ੨ ਮਸਲਣਾ. ਦਰੜਨਾ. "ਸਣੁ ਕੀਸਾਰਾਂ ਚਿਥਿਆ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਚਿਦ. ਦੇਖੋ, ਚਿਤ.

ਚਿੰਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੰਤਾ. "ਭੈ ਬਿਨਸੇ ਉਤਰੀ ਸਭ ਚਿੰਦ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੫) ੨ ਫ਼ਿਕਰ. ਧ੍ਯਾਨ. "ਜਿਸਹਿ ਹਮਾਰੀ ਚਿੰਦ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸਾਰ) ੩ ਚਿੰਤਨ. ਵਿਚਾਰ. "ਬਾਲਿ ਬਿਨੋਦ ਚਿੰਦ ਰਸ ਲਾਗਾ." (ਸ੍ਰੀ ਬੇਣੀ)

ਚਿਦਜੜ ਗ੍ਰੰਥਿ. ਸੰ. चिज्जड ग्रन्थि . ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੇਤਨ ਅਤੇ ਜੜ੍ਹ ਦੀ ਗੱਠ. ਅਹੰਕਾਰ. ਅਭਿਮਾਨ. ਹੌਮੈ.

ਚਿੰਦਭਵਨ. ਦੇਖੋ, ਚਿੰਤਭਵਨ.

ਚਿੰਦੜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੰਤ਼ਾ। ੨ ਚਿੰਤਨਸ਼ਕਤਿ.

ਚਿੰਦਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੰਤਾ. "ਮਨ ਵਿਆਪਿਆ ਚਿੰਦਾ (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਚਿੰਤਨ. "ਨਿੰਦਾ ਚਿੰਦਾ ਕਰਹਿ ਪਰਾਈ." (ਗਉ ਮ: ੧) ਪਰਾਈ ਨਿੰਦਾ ਦਾ ਚਿੰਤਨ.

ਚਿਦਾਕਾਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਕਾਸ਼ ਵਤ ਪੂਰਣ ਬ੍ਰਹਮ. ਨਿਰਲੇਪ ਕਰਤਾਰ.

ਚਿਦਾਤਮਾ. ਸੰ. चिदात्मन. ਚੇਤਨਸ੍ਵਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ.

ਚਿਦਾਨੰਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੇਤਨ ਅਤੇ ਆਨੰਦਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ.

ਚਿਦਾਭਾਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੇਤਨ (ਬ੍ਰਹਮ) ਦਾ ਆਭਾਸ (ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ) ਰੂਪ ਜੀਵਾਤਮਾ। ੨ ਮਹੱਤਤ੍ਵ ਅਥਵਾ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਿੱਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ.

ਚਿਦਾਰ, ਚਿਦਾਰਦ ਫ਼ਾ چدار ਚਿਦਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜੇ ਦੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਰੱਸੇ, ਰੇਸ਼ਮੀ ਅਗਾੜੀ ਪਿਛਾੜੀ। ੨ ਫ਼ਾ چدارد ਚਿਦਾਰਦ. ਕੀ ਰਖਦਾ ਹੈ? "ਨਾਮ ਚਿਦਾਰਾ?" (ਜਾਪੁ)

ਚਿੰਦਿਅੜਾ, ਚਿੰਦਿਆ ਚਿੰਤਨ ਕੀਤਾ. ਚਿਤਵਿਆ? "ਮਨ ਚਿੰਦਿਅੜਾ ਫਲੁ ਪਾਇਆ." (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) "ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਿਵਾਇਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਚਿੰਦੀ. ਚਿੰਤਨ ਕੀਤੀ. ਚਿਤਵੀ। ੨ ਚਿੰਤਿਤ. ਚਿਤਵਿਆ. "ਮਨਚਿੰਦੀ ਸੋ ਫਲ ਪਾਇਦਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪੈਪਾਇ)

ਚਿੰਦੇ. ਚਿੰਤਨ ਕੀਤੇ. ਚਿਤਵੇ.

ਚਿਦ੍ਰੂਪ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੇਤਨਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ. ਗ੍ਯਾਨਸ੍ਵਰੂਪ.

ਚਿਨਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿਨਗਾਰੀ. ਪ੍ਰਜ੍ਵਲਿਤ ਅਗਨੀ ਦਾ ਕਣ. ਸ੍ਫੁਲਿੰਗ। ੨ ਇੱਕ ਮੂਤ੍ਰਰੋਗ. "ਚਿਨਗ ਪ੍ਰਮੇਹ ਭਗਿੰਦ੍ਰ ਦਖੂੜ੍ਹਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫)

ਇਹ ਦੁਖਮੂਤ੍ਰੇ ਦਾ ਹੀ ਭੇਦ ਹੈ. ਵੈਦਕ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਮੂਤ੍ਰਾਘਾਤ" ਹੈ. عسرالبول. ਉਸਰੁਲਬੋਲ. Dyasuria. ਇਹ ਰੋਗ ਗਰਮਖ਼ੁਸ਼ਕ ਅਤੇ ਮਿਰਚ ਆਦਿਕ ਤੇਜ ਚੀਜਾਂ ਖਾਣ, ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ, ਪੇਸ਼ਾਬ ਦੀ ਹਾਜਤ ਰੋਕਣ, ਰਿਤੁ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਮੈਥੁਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਪੇਸ਼ਾਬ ਦੀ ਨਾਲੀ ਵਿੱਚ ਸੋਜ ਹੋ ਕੇ ਮੂਤ੍ਰ ਆਉਣ ਵੇਲੇ ਚਿਨਗ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਕਦੇ ਕਦੇ ਪੀਪ ਆਉਣ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਇਸ ਦਾ ਸਾਧਾਰਣ ਇਲਾਜ ਇਹ ਹੈ—

(੧) ਭੱਖੜਾ, ਖਰਬੂਜੇ ਦੇ ਬੀਜ, ਕਾਸਨੀ, ਚਿੱਟਾ ਜੀਰਾ, ਬਹੁਫਲੀ ਅਤੇ ਇਲਾਇਚੀਆਂ ਦੀ ਸਰਦਾਈ ਘੋਟਕੇ ਪੀਣੀ. ਜੇ ਸਰਦ ਰੁੱਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਔਖਦਾਂ ਦਾ ਕਾੜ੍ਹਾ ਦੇਣਾ.

(੨) ਵੰਸਲੋਚਨ, ਇਲਾਇਚੀਆਂ, ਸਰਦਚੀਨੀ, ਸਤਬਰੋਜਾ, ਕੱਥ, ਇਹ ਸਭ ਸਮ ਵਜਨ ਪੀਸਕੇ ਡੇਢ ਡੇਢ ਮਾਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਪੁੜੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ, ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਪੁੜੀਆਂ ਬੱਕਰੀ ਦੇ ਦੁੱਧ ਜਾਂ ਕੱਚੀ ਲੱਸੀ ਨਾਲ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੇਣੀਆਂ.

(੩) ਸੰਦਲ ਜਾਂ ਬਰੋਜੇ ਦਾ ਤੇਲ ਮਿਸ਼ਰੀ ਦੇ ਸ਼ਰਬਤ ਜਾਂ ਦੁੱਧ ਉੱਪਰ ਪੰਜ ਪੰਜ ਬੂੰਦਾਂ ਪਾ ਕੇ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਪਿਆਉਣਾ.

(੪) ਕੁਸ਼ਤਾ ਸੰਗਯਹੂਦ (ਪੱਥਰਬੇਰ) ਇੱਕ ਇੱਕ ਮਾਸ਼ਾ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਦੁੱਧ ਨਾਲ ਦੇਣਾ.

(੫) ਖਾਣ ਲਈ ਚਾਉਲ ਦੁੱਧ ਮੂੰਗੀ ਪਾਲਕ ਖਿਚੜੀ ਕੱਦੂ ਆਦਿ ਦੇਣਾ.

(ਅ) ਖੱਟੇ ਚਰਪਰੇ ਪਦਾਰਥ ਬਹੁਤ ਖਾਣ ਤੋਂ ਪਿੱਤ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚੋਂ ਚਿਣਗਾਂ ਫੁੱਟਣ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ. ਸਿਰ ਪਿੱਠ ਅਤੇ ਪਸਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਚਿਣਗਾਂ ਸੂਈ ਵਾਂਙ ਚੁਭਦੀਆਂ ਹਨ. ਇਸ ਰੋਗ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਾਉ ਹੈ ਕਿ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦਾ ਤੇਲ ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਮਲਣਾ. ਸਫੇਦ ਚੰਦਨ, ਕਚੂਰ, ਧਨੀਆਂ, ਗੁਲਖੈਰਾ, ਕਾਸਨੀ, ਇਹ ਸਭ ਸਮਾਨ ਲੈਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪੀਸਕੇ ਵਟਣੇ ਦੀ ਤਰਾਂ ਸ਼ਰੀਰ ਤੇ ਮਾਲਿਸ਼ ਕਰਨੀ. ਲਹੂ ਸਾਫ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਬਜਕੁਸ਼ਾ ਦਵਾਈਆਂ ਵਰਤਣੀਆਂ, ਹਰੜ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨਾ. ਦੁੱਧ ਚਾਉਲ ਖਿਚੜੀ ਆਦਿ ਨਰਮ ਗਿਜਾ ਖ਼ਾਣੀ.

ਚਿਨਗਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਚਿਨਗ.

ਚਿਨਤੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿਣਾਈ. ਉਸਾਰੀ. "ਤਹਿਂ ਬਜਾਰ ਕੀ ਚਿਨਤੀ ਹੋਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਚਿਣਨਾ.

ਚਿਨਮਯ. ਸੰ. चिन्मय. ਵਿ—ਚੈਤਨ੍ਯਸ੍ਵਰੂਪ. ਗ੍ਯਾਨਰੂਪ.

ਚਿਨਮਾਤ੍ਰ. ਸੰ. चिन्मात्र. ਵਿ—ਕੇਵਲ ਚੈਤਨ੍ਯ.

ਚਿਨਵਤ ਪੇਰੇਤੂ. ਦੇਖੋ, ਸਿਰਾਤ ੩.

ਚਿਨਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਹਿਚਾਨ. ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ. "ਇਕ ਬਿਨ ਦੂਸਰ ਸੋਂ ਨ ਚਿਨਾਰ." (ਹਜਾਰੇ ੧੦) ੨ ਚਨਾਰ ਬਿਰਛ. ਦੇਖੋ, ਚਨਾਰ. "ਬਡੇ ਚਿਨਾਰ ਤਰੇ ਸੋਵਤ ਭਈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੨੨)

ਚਿਨਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਹਿਚਾਨ. ਚਿੰਨ੍ਹਪਰੀਛਾ. "ਬਿਨਾ ਚਿਨਾਰੀ ਮਿਲ ਹੈ ਜੈਸੇ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਚਿਨੀ. ਫ਼ਾ چنی ਚੁਨੀ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਐਸਾ. ਅਜੇਹਾ. "ਮਮ ਈ ਚਿਨੀ ਅਹਿਵਾਲ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧)

ਚਿੰਨ੍ਹ. ਸੰ. चिन्ह्. ਧਾ—ਨਿਸ਼ਾਨ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿਸ਼ਾਨ। ੩ ਲਛਣ (ਲੱਛਣ).

ਚਿੰਨ੍ਹਚਕ੍ਰ. ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਚਕ੍ਰ ਆਦਿ ਚਿੰਨ੍ਹ (ਨਿਸ਼ਾਨ). ਹੁਲੀਆ.

ਚਿਨ੍ਹਾਰ, ਚਿਨ੍ਹਾਰੀ ਦੇਖੋ, ਚਿਨਾਰ—ਚਿਨਾਰੀ.

ਚਿਨ੍ਹਿਤ. ਵਿ—ਚਿੰਨ੍ਹ ਸਹਿਤ. ਨਿਸ਼ਾਨ ਵਾਲਾ.

ਚਿਪਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੇਪ. ਲੇਸ। ੨ ਇੱਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ, ਜੋ ਸ਼ਿਕਰੇ ਦਾ ਨਰ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਕੱਦ ਸ਼ਿਕਰੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਇਸ ਨੂੰ ਘੱਟ ਪਾਲਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਰ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ. ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਰੀਨ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. "ਚਿਪਕ ਧੁਤੀਐਂ ਜਾਤ ਨ ਗਨੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੦੭) ਦੇਖੋ, ਸ਼ਿਕਰਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ.

ਚਿਪਕਣਾ, ਚਿਪਕਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਚਿਮਟਨਾ. ਚਿਪਜਾਣਾ. ਜੁੜਨਾ। ੨ ਫੁੱਲੀ ਹੋਈ ਵਸਤੁ ਦਾ ਦਬਕੇ ਪਤਲਾ ਹੋ ਜਾਣਾ.

ਚਿਪਟਾ, ਚਿਪਟੀ ਸੰ. ਚਿਪਿਟ. ਵਿ—ਜੋ ਕਿਤੋਂ ਉਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਨਾ ਹੋਵੇ. ਬੈਠਵਾਂ. ਦਬੀ ਹੋਈ। ੨ ਪੱਧਰਾ. ਪੱਧਰੀ.

ਚਿਪੀਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੱਪੀ. ਦਰਿਆਈ ਨਲੇਰ (Sea Cocoanut) ਦੇ ਕਰੜੇ ਛਿਲਕੇ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ, ਜੋ ਫ਼ਕ਼ੀਰ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਭਿਖ੍ਯਾ ਲਈ ਰਖਦੇ ਹਨ. "ਹਾਥਨ ਮੇ ਚਿਪੀਆ ਗਹਿਲੈ ਹੈਂ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਦੇਖੋ, ਚਿੱਪੀ.

ਚਿੱਪਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕੁੱਟਕੇ ਜਾਂ ਦੱਬਕੇ ਚਿਪਿਟ ਕਰਨਾ. ਚਪਟਾ ਬਣਾਉਣਾ.

ਚਿੱਪੀ. ਦੇਖੋ, ਚਿਪੀਆ. "ਮਨ ਹੋਵੇ ਚੰਗਾ ਤਾਂ ਚਿੱਪੀ ਵਿੱਚ ਗੰਗਾ." (ਲੋਕੋ)

ਚਿਬੁਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਠੋਡੀ. "ਚਿਬੁਕ ਅਮੋਲ ਛਬਿ ਹੇਰੇ ਤੇ ਲੁਭਾਵਈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਚਿਭੜ. ਸੰ. ਚਿਰ੍ਭਟ. ਸੰਗਯਾ—ਸਾਉਣੀ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਫਲ, ਜੋ ਬੇਲ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਅਤੇ ਖਟਮਿਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਵਡੇ ਆਕਾਰ ਦਾ 'ਰਾਇ ਚਿੱਭੜ' ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਚਿਭੜ ਨੂੰ ਚੀਰਕੇ ਸੁਕਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਾਲ ਤਰਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਖਟਿਆਈ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਤਰ ਹੈ. L. Cucumis utilissimus.

ਚਿਮਟਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚਿਪਕਣਾ। ੨ ਲਿਪਟਣਾ.

ਚਿਮਟਾ. ਸੰਗਯਾ—ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਚਿਮਟ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਸੰਦ, ਜੋ ਵਡੇ ਮੋਚਨੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਦਸ੍ਤਪਨਾਹ. ਇਹ ਰਸੋਈ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਧੂੰਈਂ ਪਾਣ ਵਾਲੇ ਫਕੀਰ ਭੀ ਹੱਥ ਰਖਦੇ ਹਨ. ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਕਈ ਭਜਨਮੰਡਲੀਆਂ ਚਿਮਟੇ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਤਾਲ ਪੂਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਭਵਖੰਡਨ ਥਾਪ ਲਿਆ ਹੈ।

ਚਿਮਨੀ. ਇੱਕ ਜੱਟ ਗੋਤ. ਖਰਲ ਜਾਤਿ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼ਾਖ਼। ੨ Chimney. ਲੈਂਪ. ਭੱਠੀ, ਅੰਗੀਠੀ ਆਦਿ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲੀ ਨਲਕੀ.

ਚਿਮਨੀ ਬੇਗਮ. ਅਫੀਮ. ਇਹ ਅਫੀਮੀਆਂ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਨਾਂਉਂ ਹੈ.

ਚਿਰ. ਸੰ. ਵਿ—ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਦਾ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਤੀਕ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਦੇਰੀ. ਢਿੱਲ.

ਚਿਰਕਾ / ਚਿਰਕੀ ਵਿ—ਦੇਰ ਦਾ. ਬਹੁਤ ਦਿਨਾ ਦਾ. ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਦੀ.

ਚਿਰਗਟ. ਸੰ. ਚਟਕਗਾਵ. ਚਟਕਗ੍ਰਿਹ. ਸੰਗਯਾ—ਪਿੰਜਰਾ. ਚਿੜੇ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਘਰ. "ਚਿਰਗਟ ਫਾਰਿ ਚਟਾਰਾ ਲੈ ਗਇਓ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ਪਿੰਜਰਾ ਦੇਹ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਚਟਾਰਾ.

ਚਿਰਜੀਵਨ / ਚਿਰਜੀਵਨੁ ਸੰਗਯਾ—ਚਿਰ ਤੀਕ ਜੀਵਨਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ। ੨ ਵਿ—ਚਿਰਜੀਵੀ. "ਚਿਰਜੀਵਨੁ ਉਪਜਿਆ ਸੰਜੋਗਿ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਚਿਰਜੀਵੀ. ਸੰ. ਚਿਰਜੀਵਿਨ੍. ਵਿ—ਚਿਰ ਤੀਕ ਜੀਉਣ ਵਾਲਾ. ਜੋ ਦੇਰ ਤਕ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ. "ਕਈ ਕੋਟਿ ਕੀਏ ਚਿਰਜੀਵੇ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਤ ਚਿਰਜੀਵੀ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਜੋ ਪ੍ਰਲੈ ਤਕ ਨਹੀਂ ਮਰਦੇ. ਮਾਰਕੰਡੇਯ, ਅਸ਼੍ਵੱਥਾਮਾ, ਬਲਿ, ਹਨੂਮਾਨ, ਵਿਭੀਸਣ, ਕ੍ਰਿਪਾਚਾਰਯ, ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ. ਕਈ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵ੍ਯਾਸ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਅੱਠ ਚਿਰਜੀਵੀ ਮੰਨੇ ਹਨ। ੩ ਵਿਸਨੁ। ੪ ਕਾਉਂ। ੫ ਸਿੰਮਲ ਬਿਰਛ.

ਚਿਰਤ. ਚਿੜਤ. ਖਿਝਦਾ. "ਜਬ ਚਿੱਤ ਚਿਰਤ। ਉਠ ਸੈਣ ਘਿਰਤ." (ਕਲਕੀ)

ਚਿਰਪ੍ਰਾਣ. ਸੰਗਯਾ—ਦੇਖੋ, ਚਿਰਜੀਵੀ ੨.

ਚਿਰਮਰ / ਚਿਰਮਿਰ ਦੇਖੋ, ਚਿਰਵਾ ਅਤੇ ਚਿੜਵਾ.

ਚਿਰੱਯਾ. ਵਿ—ਚੀਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਚਿੜੀਆਂ. ਪੰਛੀ. "ਨਭ ਕੇ ਉਡੱਯਾ ਕੋ ਚਿਰੱਯਾ ਕੈ ਬਖਾਨੀਐ." (ਅਕਾਲ)

ਚਿਰਰਾਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚਿਰੜਾਉਣਾ. ਚਿਰ ਚਿਰ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ। ੨ ਵਿ—ਚਿਰੜਾਇਆ.

ਚਿਰਵਾ. ਦੇਖੋ, ਚਿੜਵਾ. "ਸੇਵਕੀਆਂ ਚਿਰਵੇ ਲਡੂਆ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਚਿਰਵਾਉਣਾ. ਚੀਰਾ ਦਿਵਾਉਣਾ, ਚੀਰਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਾਉਣੀ.

ਚਿਰਾ. ਚਿੜਾ. ਚਟਕ। ੨ ਫ਼ਾ ਪ੍ਰ ਕਯੋਂ. ਕਿਸ ਵੇਲੇ.

ਚਿਰਾਇ. ਚਿਰ ਚਿਰ ਸ਼ਬਦ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਚਿੜ ਚਿੜ ਧੁਨੀ. "ਚਿਰਾਇ ਜਸੋਂ ਭਠੀ." (ਕਲਕੀ) ੨ ਚਿੜ (ਖਿਝ) ਕੇ.

ਚਿਰਾਇਤਾ. ਦੇਖੋ, ਚਿਰਾਯਤਾ.

ਚਿਰਾਈ. ਚੀਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਚੀਰਨ ਦੀ ਮਜ਼ੂਰੀ.

ਚਿਰਾਗ. ਦੇਖੋ, ਚਰਾਗ.

ਚਿਰਾਣਾ / ਚਿਰਾਣੋ ਵਿ—ਚਿਰਕਾਲ ਦਾ. ਦੇਰੀਨਾ. "ਮਿਟਹਿ ਕਮਾਣੇ ਪਾਪ ਚਿਰਾਣੇ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ੨ ਭਾਵ—ਅਨਾਦਿ. "ਸਾਚਾ ਮਹਿਲ ਚਿਰਾਣਾ." (ਤੁਖਾ ਛੰਤ ਮ: ੧) "ਪ੍ਰਭੁ ਪੁਰਖ ਚਿਰਾਣੇ." (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੩ ਚਿਰਪ੍ਰਾਣ. ਚਿਰਜੀਵੀ.

ਚਿਰਾਤ. ਚਿਰਕਾਲ ਤੋਂ। ੨ ਚਿੜਾਤ. ਖਿਝਦਾ ਹੈ. "ਚਿਰਾਤ ਬਸਾਤ ਕਛੂ ਨ." (ਰਾਮਾਵ)

ਚਿਰਾਨਾ / ਚਿਰਾਨੀ / ਚਿਰਾਨੋ ਵਿ—ਚਿਰਕਾਲ ਦਾ। ੨ ਅਨਾਦਿ. "ਪੂਰਨ ਭਗਤ ਚਿਰਾਨੋ." (ਮਲਾ ਮ: ੫) ੩ ਪ੍ਰਾਚੀਨ. "ਅਬ ਉਚਰੋਂ ਮੈ ਕਥਾ ਚਿਰਾਨੀ." (ਬ੍ਰਹਮਾਵ) ੪ ਦੇਖੋ, ਚਿਰਾਣਾ.

ਚਿਰਾਮੈ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚਿਰ ਪ੍ਰਯੰਤ. ਦੇਰ ਤੀਕ. "ਕਲਿਭਗਵਤ ਬੰਦ ਚਿਰਾਮੈ." (ਪ੍ਰਭਾ ਬੇਣੀ) ਚਿਰ ਤੀਕ ਬੰਦਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਚਿਰਾਯਤਾ. ਸੰ. ਚਿਰਤਿਕ੍ਤ. ਵਿਸ਼ੇਸ ਕਰਕੇ ਪਹਾੜਾਂ ਪੁਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਪੌਧਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਅਨੇਕ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਕੌੜਾ ਅਤੇ ਗਰਮ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੈ. ਬੁਖ਼ਾਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉੱਤਮ ਦਵਾ ਹੈ. ਲਹੂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭੁੱਖ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਨਾਮ—ਕਿਰਾਤ, ਭੂਨਿੰਬ, ਕਟੂ, ਰਾਮਸੇਨ ਆਦਿਕ ਅਨੇਕ ਹਨ. L. Agathotes Chirata.

ਚਿਰਾਯੁ / ਚਿਰਾਯੁਸ੍ / ਚਿਰਾਯੁਖ ਵਿ—ਚਿਰਜੀਵੀ. ਵਡੀ ਉਮਰ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਦੇਵਤਾ.

ਚਿਰਿ. ਸੰ. ਧਾ—ਦੁੱਖ ਦੇਣਾ, ਪੀੜਾ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਤੋਤਾ. ਸੁਕ.

ਚਿਰੀ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚਿਰੀਂ. ਚਿਰਕਾਲ ਤੋਂ "ਚਿਰੀ ਵਿਛੁੰਨੇ ਮੇਲਿਅਨੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਚਿੜੀ. ਚਟਕਾ.

ਚਿਰੀਂ. ਦੇਖੋ, ਚਿਰੀ ੧.

ਚਿਰੀਆ. ਸੰਗਯਾ—ਚੇਰੀ. ਦਾਸੀ. ਟਹਿਲਣ. "ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਿਯ ਚਿਰੀਆ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਚਿੜੀਆ. ਚਿੜੀ. ਚਟਕਾ.

ਚਿਰੀਯਾ. ਦੇਖੋ, ਚਿਰੀਆ ੨. "ਚਿਰੀਯਾ ਬਨ ਮੇ ਚੂਹਕੈਂ ਤਬ ਲੌ."

(ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਚਿਰੁ. ਦੇਖੋ, ਚਿਰ. "ਚਿਰੁ ਹੋਆ ਦੇਖੇ ਸਾਰਿੰਗਪਾਨੀ." (ਮਾਝ ਮ: ੫)

ਚਿਰੇ. ਚਿੜੇ. ਖਿਝੇ. "ਚਿਰੇ ਚਾਰ ਢੁਕੇ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਖਿਝਕੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਢੁੱਕੇ। ੨ ਚਿਰਾ (ਚਿੜਾ) ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ.

ਚਿਰੇਕਣਾ. ਵਿ—ਚਿਰਕਾਲ ਦਾ. ਦੇਰੀਨਾ.

ਚਿਰੌਂਜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰ ਬੀਜਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ ਇੱਕ ਛਿਲਕੇ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਮੇਵਾ. ਪ੍ਰਿਯਾਲ ਬਿਰਛ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਗਿਰੀ, ਜਿਸਦਾ ਸੁਆਦ ਬਾਦਾਮ ਜੇਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਤਰ ਹੈ. L. Chironjia aspida. "ਦਾਖ ਚਿਰੌਂਜੀ ਮਿਰਚਾਂ ਆਦਿ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚਿਰੰਕਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿਰਕਾਲ. ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚਿਰ ਪਿੱਛੋਂ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਬਾਦ. "ਚਿਰੰਕਾਲ ਇਹੁ ਦੇਹ ਸੰਜਰੀਆ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਚਿਰੰਜੀਵ, ਚਿਰੰਜੀਵੀ } ਦੇਖੋ, ਚਿਰਜੀਵੀ ਅਤੇ ਚਿਰਾਯੁ.

ਚਿਲ. ਸੰ. ਚਿਲ੍. ਧਾ—ਕਪੜੇ ਪਹਿਰਨਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਿੱਲ.

ਚਿਲਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਮਕ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼. ਲਿਸ਼ਕ.

ਚਿਲਕਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚਮਕਣਾ. ਝਲਕਣਾ. ਲਿਸ਼ਕਣਾ। ੨ ਵਿ—ਚਮਕਣ ਵਾਲਾ. ਚਮਕੀਲਾ. "ਉਜਲੁ ਕੈਹਾ ਚਿਲਕਣਾ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੧)

ਚਿਲਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੇਲਾ. ਸ਼ਿਸ਼੍ਯ. "ਚਿਲਕਾ ਹ੍ਵੈਹੈਂ ਅਧਿਕ ਸੁ ਔਰੈਂ." (ਗੁਵਿ ੧੦)

ਚਿਲਕਿਓਨੁ. ਉਸ ਨੇ ਰੌਸ਼ਨ ਕੀਤਾ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ. "ਕਰਿ ਆਵਾਗੌਣ ਚਿਲਕਿਓਨੁ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩)

ਚਿਲਗ਼ੋਜ਼ਾ. ਫ਼ਾ چلغوزہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੀਲ (ਸਨੋਬਰ) ਦੇ ਫਲ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਮੇਵਾ. ਨਿਉਜ਼ਾ.[1] ਦੇਖੋ, ਨੇਵਜਾ.

ਚਿਲਚਿਲਾਤ. ਵਿ—ਚਿਮਚਿਮਾਤ. ਮੱਧਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਹਿਤ. "ਰਵਿ ਥੋਰਕ ਚਿਲਚਿਲਾਤ" (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੮੩) ੨ ਚਿੱਲਾਉਂਦਾ. ਪੁਕਾਰਦਾ. ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਦਾ.

ਚਿਲਤਹ, ਚਿਲਤਾ } ਫ਼ਾ. ਸੰ. چلتہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁੜਤੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਕਵਚ. ਖ਼ਫ਼ਤਾਨ. "ਚਿਲਤਾ ਕਰਕੈ ਸਭ ਸਾਜ ਹੀ ਸੌਂ ਬਰਨੋ ਹਥਿਆਰ." (ਗੁਰੁ ਸੋਭਾ) "ਬਿਧਗੌ ਚਿਲਤਿਅੰ ਦ੍ਵਾਲ ਪਾਰੰ ਪਧਾਰੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਖ਼ਫ਼ਤਾਨ ਵਿੰਨ੍ਹਕੇ ਪੇਟੀ ਦੇ ਤਸਮੇ ਤੋਂ ਤੀਰ ਪਾਰ ਹੋ ਗਿਆ. ਕਈ ਅਞਾਣ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ "ਚਿਲਕਤੰ" ਪਾਠ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ.

ਚਿਲਮ. ਫ਼ਾ چلم ਪਿਆਲੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਇੱਕ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚਰਸ ਤਮਾਕੂ ਆਦਿ ਉੱਤੇ ਅੱਗ ਰੱਖਕੇ ਅਨੇਕ ਲੋਕ ਧੂੰਆਂ ਪੀਂਦੇ (ਖਿੱਚਦੇ) ਹਨ.

[1]ਜਲਗ਼ੋਜ਼ਾ ਭੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ.

ਚਿਲਮਿਲਾ, ਚਿਲਿਮਿਲਿ } ਸੰ. ਚਿਲਮਿਲਿਕਾ. ਬਿਜਲੀ. ਵਿਦ੍ਯੁਤ. "ਚਿਲਿਮਿਲਿ ਬਿਸੀਆਰ ਦੁਨੀਆ ਫਾਨੀ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਙ ਚਲਾਇਮਾਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਬਿਨਸਨਹਾਰ ਹੈ। ੨ ਫ਼ਾ چلملہ ਚਲਮਲਹ. ਬਿਨਾ ਸਬੂਤ.

ਚਿੱਲ. ਸੰ. ਚਿਲ੍ਲ੍. ਧਾ—ਖੋਲ੍ਹਣਾ, ਢਿੱਲਾ ਕਰਨਾ, ਮਨ ਦਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ. ਠਗਵਿਦ੍ਯਾ ਕਰਨਾ, ਛਲਣਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇਲ੍ਹ. ਚੀਲ੍ਹ.

ਚਿੱਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਮਾਣ ਦਾ ਡੋਰਾ. ਗੁਣ. ਜ੍ਯਾ। ੨ ਪੱਗ ਦਾ ਜ਼ਰੀਦਾਰ ਪੱਲਾ (ਲੜ). ੩ ਫ਼ਾ چلہ ਚਿੱਲਹ. ਚਾਲੀ ਦਿਨ ਦਾ ਵ੍ਰਤ ਆਦਿ ਕਰਮ. ਚਾਲੀਸਾ.

ਚਿੱਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੱਟ. ਗੂੰਣ। ੨ ਸੰ. ਇੱਕ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ। ੩ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਚਿਹਲੀ ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਚਿਹਲੀ.

ਚਿੱਲੀਆਂਵਾਲਾ. ਜਿਲਾ ਗੁਜਰਾਤ ਦੀ ਫਾਲੀਆ ਤਸੀਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ. ਇੱਥੇ ੧੩ ਜਨਵਰੀ ਸਨ ੧੮੪੯ ਨੂੰ ਲਾਰਡ ਗਫ (Gough) ਦਾ, ਸਰਦਾਰ ਚਤੁਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਰਾਜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਵਾਲੇ ਦੀ ਕਮਾਣ ਹੇਠ ਸਿੱਖਸੈਨਾ ਨਾਲ ਅਕਾਰਣ ਜੰਗ ਹੋਇਆ.[2] ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਅਠਾਈ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਸਰਦਾਰ, ਦੋ ਸੌ ਛਿਆਸੀ ਗੋਰੇ ਛੋਟੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਅਤੇ ਸਿਪਾਹੀ; ਅਠਾਰਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸਰਦਾਰ ਅਤੇ ੨੭੮ ਸਿਪਾਹੀ ਕੁੱਲ ੬੧੦ ਮੋਏ. ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਜੰਗ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ.[3] ਹੁਣ ਚਿੱਲੀਆਂਵਾਲਾ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ, ਲਾਲਾਮੂਸਾ ਅਤੇ ਮਲਕਵਾਲ ਲੈਨ (line) ਪੁਰ ਹੈ.

ਚਿੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਠ. ਜਿਦ। ੨ ਖਿਝਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਸੰ. ਚਣ੍. ਧਾ—ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਨਾ.

ਚਿੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖਿਝਣਾ. ਦੇਖੋ, ਚਿੜ.

ਚਿੜਵਾ. ਸੰ. ਚਿਪਿਟ ਅਥਵਾ ਚਿਵਿਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭਿਉਂਕੇ ਜਾਂ ਥੋੜਾ ਉਬਾਲਕੇ ਭੱਠੀ ਵਿੱਚ ਭੁੰਨਕੇ ਚਪਟਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਚਾਵਲ. ਚਿਉੜਾ. ਇਹ ਪੂਰਬੀਏ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਜਾਰਾ ਭੋਜਨ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਚਿਰਵਾ.

ਚਿੜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਟਕ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਖੇਰੂ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ.

[2]ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇਖੋ, "Annexation of the Punjab" by Major Evans Bell.

[3]To Record
The names of the brave officers
Who fell in the great battle
Fought on the adjoining plain
13th January, 1849.
This cross is placed beside
Their tomb by Richard 6th
Earl of Mayo; Viceroy and Governor—
General. 1871.

ਚਿੜਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖਿਝਾਉਣਾ. ਕ੍ਰੋਧੀ ਕਰਨਾ. (ਸੰ. ਚਡ੍. ਧਾ—ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਨਾ). "ਦੁਸਟੁ ਦੈਤ ਚਿੜਾਇਆ." (ਭੈਰ ਮ: ੩)

ਚਿੜਾਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੜਨ ਦਾ ਭਾਵ. ਖਿਝਾਵਟ। ੨ ਵਿ—ਚਿੜਨ (ਖਿਝਣ) ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੀ. ਭਾਵ—ਤੁੰਦ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੇਰੀ. "ਓਨੀ ਤੁਪਕ ਤਾਣਿ ਚਲਾਈ, ਓਨ੍ਹੀ ਹਸਤਿ ਚਿੜਾਈ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਨੇ ਸ਼ਿਸਤ ਲੈ ਕੇ ਤੋਪਾਂ ਦੀ ਬਾੜ ਝਾੜੀ, ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਹਸ੍ਤਿਸੈਨਾ (ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ) ਅੰਕੁਸ਼ ਮਾਰਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਾਈ. ਪੁਰਾਣੇ ਜੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਅਮੀਰ, ਹਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਕਰਕੇ ਜੰਗ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਹਾਥੀ ਕਦੇ ਬੰਦੂਕ ਅਤੇ ਤੋਪ ਅੱਗੇ ਠਹਿਰ ਨਹੀਂ ਸਕੇ.

ਚਿੜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਟਕਾ. ਚਿੜੇ ਦੀ ਮਦੀਨ. "ਚਿੜੀ ਚੁਹਕੀ ਪਹੁ ਫੁਟੀ." (ਵਾਰ ਗਉ ੨ ਮ: ੫)

ਚੀ. ਕੀ. ਦੀ. "ਸੰਤਚੀ ਸੰਗਤਿ ਸੰਤਕਥਾ ਰਸ." (ਆਸਾ ਰਵਿਦਾਸ)

ਚੀਂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੁਹਕ. ਚਿੜੀ ਆਦਿ ਦਾ ਸ਼ਬਦ। ੨ ਚੀਤਕਾਰ. ਚੀਕ. ਚੀਂ ਚੀਂ ਧੁਨਿ। ੩ ਫ਼ਾ چین ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਿਕਨ. ਬਲ. ਸਲਵਟ। ੪ ਦੇਖੋ, ਚੀਨ। ੫ ਵਿ—ਚੁਗਣ ਵਾਲਾ. ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਜਿਵੇਂ—ਗੁਲਚੀਂ. ਫੁੱਲ ਚੁਗਣ ਵਾਲਾ.

ਚੀਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਸਕ. ਪੀੜ ਦੀ ਚੋਭ। ੨ ਚੀਕ. ਚੀਤਕਾਰ. ਚਿੰਘਾਰ. "ਹਸਤਿ ਭਾਗਕੈ ਚੀਸਾ ਮਾਰੈ." (ਗੌਂਡ ਕਬੀਰ)

ਚੀਸਤਾਂ. ਫ਼ਾ چیستان ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁਝਾਰਤ. ਪਹੇਲੀ। ੨ ਫ਼ਾ چیست آں ਚੀਸ੍ਤ—ਆਂ. ਕੀ ਹੈ ਓ?

ਚੀਹਕਾ. ਦੇਖੋ, ਚੀਕਾ ੨.

ਚੀਹਾਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜੇ ਦੇ ਹਿਣਕਣ ਦੀ ਧੁਨਿ. ਹ੍ਰੇਸਾ. "ਚੰਚਲੀਏ ਤਾਜੀ ਚੀਹਾਣੰ." (ਰਾਮਾਵ)

ਚੀਕ. ਸੰ. ਚੀਕ੍. ਧਾ—ਸਹਾਰਨਾ, ਕਾਹਲੇ ਪੈਣਾ, ਉਤਾਵਲਾ ਹੋਣਾ, ਸਪਰਸ਼ ਕਰਨਾ, ਛੂਹਿਣਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੀਤਕਾਰ. ਚਿੰਘਾਰ.

ਚੀਕਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚੀਤਕਾਰ ਕਰਨਾ. ਚਿੰਘਾਰਨਾ. ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਨਾ. ਕ੍ਰੋਧ ਨਾਲ ਚੀਕਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਿਕਣਾ.

ਚੀਕਨਤਾ. ਚਿਕਨਾਪਨ. ਚਿਕਣਾਈ.

ਚੀਕਨਾ. ਦੇਖੋ, ਚੀਕਣਾ। ੨ ਵਿ—ਚਿਕਣਾ. ਮੁਲਾਇਮ. ਕੋਮਲ। ੩ ਥਿੰਧਾ. ਦੇਖੋ, ਚਿਕਣਾ.

ਚੀਕਰ **ਚੀਕੜ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੱਕੜ. ਕੀਚ. ਪੰਕ. ਦੇਖੋ, ਚਿਕੜ. "ਫਿਗ ਗ੍ਰਾਮ ਕੀ ਚੀਕਰ ਬਿਥਰਾਵਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚੀਕੜਿ. ਚਿੱਕੜ ਵਿੱਚ. "ਮੋਹ ਚੀਕੜਿ ਫਾਥੇ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਚੀਕੜੁ. ਦੇਖੋ, ਚੀਕੜ. "ਕਛਿ ਪਾਣੀ ਚੀਕੜੁ ਪਾਵੈਗੋ." (ਕਾਨ ਅ: ਮ: ੪)

ਚੀਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੁਤਾਰੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਜ਼, ਜੋ ਗਜ਼ ਨਾਲ ਵਜਾਈਦਾ ਹੈ। ੨ ਜਿਲਾ ਕਰਨਾਲ, ਤਸੀਲ ਕੈਥਲ ਥਾਣਾ ਗੂਲ੍ਹਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਮੰਦਿਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਕੋਈ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ੨੦. ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਕੱਚਾ ਰਸਤਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗਲੌਰਾ.

ਚੀਘ. ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਅੰਗੁਲਾਂ ਅਥਵਾ ਚੱਡੇ ਆਦਿ ਥਾਂਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੜ੍ਹਕਾ ਜਾਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਤਰਾਉਤ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਮਾਸ ਗਲ ਕੇ ਹੋਇਆ ਜ਼ਖ਼ਮ.

ਚੀਂਘਣ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੁਰਦਾ ਜਲਾਉਣ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਲੰਮੀ ਲਾਠੀ. ਟੰਮਣ. ਕਪਾਲ-ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬੱਲੀ.

ਚੀਚਵਹੁਟੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੰਦ੍ਰਵਧੂ. ਬੀਰਵਹੁਟੀ. ਬਰਸਾਤ ਦੀ ਮੌਸਮ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਲਾਲ ਜੀਵ, ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਲੂੰਆਂ ਮਖ਼ਮਲ ਜੇਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. Mylabris Cichrrii. (Lady-fly) ਵੈਦ ਇਸ ਨੂੰ ਅਧਰੰਗ ਦੇ ਰੋਗ ਵਿੱਚ ਵਰਤਦੇ ਹਨ. ਮੋਮ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਚੀਚਵਹੁਟੀ ਦਾ ਚੂਰਨ ਸੁੱਜੇ ਹੋਏ ਅੰਗਾਂ ਤੇ ਮਲਣਾ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੈ.

ਚੀਚੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਉਂਗਲੀ. ਕਨਿਸ੍ਠਕਾ.

ਚੀਚੂੰਗਲੀ. ਚੀਚੀ—ਅੰਗੁਲਿ (ਉਂਗਲ). "ਜਿਉਂ ਲਹੁੜੀ ਚੀਚੂੰਗਲੀ ਪੇਧੀ ਛਾਪ ਮਿਲੀ ਵਡਿਆਈ." (ਭਾਗੁ)

ਚੀਜ ਅਥਵਾ ਚੀਜੁ. ਫ਼ਾ چیز ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਸਤੁ. ਪਦਾਰਥ. ਦ੍ਰਵ੍ਯ. "ਏਕੁ ਚੀਜੁ ਮੁਝੈ ਦੇਹਿ, ਅਵਰ ਜਹਰ ਚੀਜ ਨ ਭਾਇਆ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ੨ ਭੋਜਨ. ਅੰਨ. ਅਹਾਰ. "ਧਰਤੀ ਚੀਜੀ ਕਿ ਕਰੇ ਜਿਸੁ ਵਿਚਿ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਹੋਇ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਮਾਝ) ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਉਸ ਰਸਮ ਵੱਲ, ਜੋ ਯਗ੍ਯ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਨੂੰ ਅੰਨ ਦੀ ਬਲਿ ਅਰਪੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਜਲਦਾਨ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਨੂੰ ਅੰਨਦਾਨ ਹੈ। ੩ ਚੋਜ (ਖੇਲ—ਕੌਤਕ) ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਚੀਜ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਚੀਜ ਕਰਨਿ ਮਨਿ ਭਾਵਦੇ ਹਰਿ ਬੁਝਨਿ ਨਾਹੀ ਹਾਰਿਆ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਚੀਜੀ. ਚੀਜਾਂ ਵਿੱਚ. ਵਸਤਾਂ ਅੰਦਰ. "ਹਰ ਚੀਜੀ ਜਿਨਿ ਰੰਗ ਕੀਆ." (ਆਸਾ ਪਟੀ ਮ: ੧) ੨ ਫ਼ਾ ਚੀਜ਼ੇ. ਕੋਈ ਵਸਤੁ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚੀਜ ੨.

ਚੀਜੁ. ਦੇਖੋ, ਚੀਜ.

ਚੀਟਾ **ਚੀਟੀ** } ਕੀਟ—ਕੀਟੀ. ਕੀੜਾ—ਕੀੜੀ. ਚਊਂਟੀ. "ਚੀਟੀ ਚੀਟਾ ਬਿਲ ਸੇ ਨਿਕਸ." (ਭਾਗੁ ਕ) "ਚੀਟੀ ਹੋਇ ਚੁਨਿ ਖਾਈ." (ਰਾਮ ਕਬੀਰ) ਇਸ ਥਾਂ ਭਾਵ ਨੰਮ੍ਰਤਾ ਤੋਂ ਹੈ. "ਚੀਟੀ ਤੇ ਕੁੰਚਰ ਅਸਥੂਲਾ." (ਚੌਪਈ).

ਚੀਣਾ. ਸੰ. ਚੀਨਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਅੰਨ, ਜੋ ਸਾਂਉਣੀ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਚਾਉਲਾਂ ਵਾਕਰ ਰਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਖਾਧਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. L. Panicum miliaceum. ਅੰ. Common millet).

ਚੀਤ ਅਥਵਾ ਚੀਤੁ. ਸੰ. ਚਿਤ੍ਤ—ਚਿੱਤ. ਅੰਤਹਕਰਣ. "ਪ੍ਰਭੁ ਸਿਉ ਲਾਗਿਰਹਿਓ ਮੇਰਾ ਚੀਤੁ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ੨ ਯਾਦ. ਸਮਰਣ. ਚਿੰਤਨ. "ਮਨੂਆ ਡੋਲੈ ਚੀਤ ਅਨੀਤਿ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧) ਅਨੀਤਿ ਚਿੰਤਨ ਕਰਦਾ ਮਨੂਆ ਡੋਲੈ। ੩ ਚਿਤ੍ਰ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਚੀਤ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਅਨਿਕ ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟੇ ਤਹਿ ਚੀਤ." (ਸਾਰ ਅ: ਮ: ੫) ਚੀਤਗੁਪਤ. ਚਿਤ੍ਰਗੁਪਤ.

ਚੀਤਕਾਰ. ਸੰ. चीत्कार. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੀਕ. ਚਿੰਘਾਰ. "ਚਹੂੰ ਓਰ ਤੈਂ ਚਾਵਡੈਂ ਚੀਤਕਾਰੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੬)

ਚੀਤਗੁਪਤ. ਦੇਖੋ, ਚੀਤ ੩.

ਚੀਤਨਹਾਰਾ. ਵਿ—ਚਿਤ੍ਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਚਿਤੇਰਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੁਸੱਵਰ. ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ. "ਕਿਨ ਓਇ ਚੀਤੇ ਚੀਤਨਹਾਰੇ?" (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਚੀਤਰ, ਚੀਤਲ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿਤ੍ਰਮ੍ਰਿਗ. ਸ਼ਰੀਰ ਪੁਰ ਚਿੱਟੇ ਦਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਮ੍ਰਿਗ. spotted deer. "ਚੀਤਰ ਔਰ ਸਸੇ ਬਹੁ ਮਾਰੇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਚੀਤਾ. ਦੇਖੋ, ਚਿਤ੍ਰਕ. "ਬੰਤਰ ਚੀਤੇ ਅਰੁ ਸਿੰਘਾਤਾ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ) ੨ ਖ਼ਾ. ਪੇਸ਼ਾਬ. ਮੂਤ੍ਰ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚੀਤ ੧. "ਨਿਰਮਲ ਭਏ ਚੀਤਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੪ ਚੇਤਨ. "ਮਨ ਮਹਿ ਮਨੂਆ ਚਿਤ ਮਹਿ ਚੀਤਾ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧) ਮਨ ਵਿੱਚ ਮਾਨਸ ਅਤੇ ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਚੇਤਨ (ਕਰਤਾਰ). ੫ ਵਿ—ਚਿਤ੍ਰਿਤ. ਚਿੱਤਿਆ ਹੋਇਆ.

ਚੀਤਾਕੁਦਾਉਣਾ, ਚੀਤਾਭਜਾਉਣਾ ਖ਼ਾ. ਕ੍ਰਿ—ਪੇਸ਼ਾਬ ਕਰਨਾ. ਮੂਤ੍ਰ ਤ੍ਯਾਗ ਕਰਨਾ.

ਚੀਤਿ. ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ. "ਚੀਤਿ ਚਿਤਵਉ ਮਿਟੁ ਅੰਧਾਰੇ." (ਬਿਲਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨ ਚਿੱਤ ਕਰਕੇ. ਦਿਲੋਂ.

ਚੀਤੁ. ਦੇਖੋ, ਚੀਤ. ਚਿੱਤ. ਅੰਤਹਕਰਣ. "ਅਰਪਉ ਅਪਨੋ ਚੀਤੁ." (ਧਨਾ ਮ: ੫)

ਚੀਤੇ. ਚਿੱਤੇ. ਚਿਤ੍ਰਿਤ ਕੀਤੇ. ਦੇਖੋ, ਚੀਤਨਹਾਰ। ੨ ਚਿਤ੍ਰਕ (ਚਿੱਤਾ) ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. ਦੇਖੋ, ਚੀਤਾ ੧.

ਚੀਥਨ, ਚੀਥਨਾ ਦੇਖੋ, ਚਿਥਣਾ.

ਚੀਥਰਾ, ਚੀਥੜਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਟੇ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਵਸਤ੍ਰ ਦਾ ਟੁਕੜਾ. ਪਰੋਲਾ. "ਚਾਕੀ ਕਾ ਚੀਥਰਾ ਕਹਾ ਲੈਜਾਹਿ?" (ਬਸੰ ਕਬੀਰ)

ਚੀਦਨ. ਫ਼ਾ چیدن ਚੁਗਣਾ. ਚੁਣਨਾ। ੨ ਇੰਤਖ਼ਾਬ ਕਰਨਾ. ਛਾਂਟਣਾ.

ਚੀਦਾ. ਫ਼ਾ چیده ਚੀਦਹ. ਵਿ—ਚੁਣਿਆ ਹੋਇਆ. ਮੁੰਤਖ਼ਿਬ. ਚੋਣਵਾਂ.

ਚੀਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੰਨ੍ਹ. ਨਿਸ਼ਾਨ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੂਰਵ ਏਸ਼ੀਆ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਦੇਸ਼, ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਉੱਤਰ ਹਿਮਾਲੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ. ਇਹ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਉਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਚੀਨਰਾਜ ਦਾ ਵਿਸ੍ਤਾਰ ੫੪੪੫੬੮੦ ਵਰਗ ਮੀਲ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਨਸੰਖ੍ਯਾ—(ਆਬਾਦੀ) ੪੩੬੦੯੧੯੫੩ ਹੈ. ਚੀਨ ੧੮ ਵਡੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਵਿਸ਼ੇਸ ਕਰਕੇ ਚੀਨੀ ਲੋਕ ਬੁੱਧਮਤ ਦੇ ਹਨ. ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਪੇਕਿਨ (Pekin)[1] ਹੈ. "ਚੀਨ ਮਚੀਨ ਕੇ ਸੀਸ ਨਜਾਵੈਂ." (ਅਕਾਲ) ਦੇਖੋ, ਚੀਨੀ ਯਾਤ੍ਰੀ। ੩ ਚੀਨਾ ਅੰਨ। ੪ ਤਾਗਾ. ਸੂਤ। ੫ ਝੰਡੀ. ਧੁਜਾ। ੬ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਮਾਦ, ਜਿਸ ਦਾ ਚਣ ਨਾਉਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ੭ ਚੀਨ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ। ੮ ਚੀਨ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਵਸਤ੍ਰ। ੯ ਚੀਨਨਾ ਕ੍ਰਿਯਾ ਦਾ ਅਮਰ. ਦੇਖ। ਪਛਾਣ!

[1] Peking or Peiping.

ਚੀਨਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚਿੰਨ੍ਹ ਦੇਖਕੇ ਪਹਿਚਾਣਨਾ। ੨ ਜਾਣਨਾ. ਸਮਝਣਾ. "ਜਬ ਨਹੀ ਚੀਨਸਿ ਆਤਮ ਰਾਮ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) "ਜਿਨਿ ਆਤਮਤਤੁ ਨ ਚੀਨਿਆ." (ਪ੍ਰਭਾ ਬੇਣੀ) ੩ ਦੇਖਣਾ. ਵਿਚਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟੀ ਨਾਲ ਵੇਖਣਾ.

ਚੀਨਾ. ਦੇਖੋ, ਚੀਨਨਾ। ੨ ਚੀਨ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਵਸਨੀਕ. ਚੀਨੀ। ੩ ਲਾਲ ਅਤੇ ਚਿੱਟਾ. ਡਬਖੜੱਬਾ। ੪ ਦੇਖੋ, ਚੀਣਾ। ੫ ਚੀਨਨਾ ਦਾ ਭੂਤਕਾਲ. ਵੇਖਿਆ. ਪਛਾਣਿਆ.

ਚੀਨਾਂਸ਼ੁਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੀਨ ਦਾ ਅੰਸ਼ੁਕ (ਵਸਤ੍ਰ). ਰੇਸ਼ਮੀ ਕਪੜਾ. ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਤੋਂ ਚੀਨ ਦੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਵਸਤ੍ਰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ। ੨ ਲਾਲ ਬਾਨਾਤ ਜੋ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਉਮਦਾ ਬਣਦੀ ਸੀ.

ਚੀਨਿ. ਦੇਖਕੇ । ੨ ਜਾਣਕੇ. ਸਮਝਕੇ. "ਸਬਦ ਚੀਨਿ ਸੁਖ ਪਾਇਆ. (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੩) "ਆਤਮ ਚੀਨਿ ਭਏ ਨਿਰੰਕਾਰੀ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਚੀਨੀ. ਵਿ—ਚੀਨ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ. ਚੀਨ ਦਾ. ਚੀਨ ਦੀ ਵਸਤ੍ਰ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਾਣੇਦਾਰ ਸਾਫ਼ ਖੰਡ. ਮੈਲ ਬਿਨਾ ਉੱਤਮ ਖੰਡ। ੩ ਚੀਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਫੇਦ ਮਿੱਟੀ, ਜੋ 'ਕਿਬਚਿਨ' ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਬਰਤਨ ਸੁੰਦਰ ਬਣਦੇ ਹਨ. ਚੀਨਾ ਮੱਟੀ. ਚੀਨ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ "ਕੇਓਲਿਨ" ਹੈ। ੪ ਚੀਨਾ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ. ਵੇਖੀ. "ਅਦਭੁਤ ਮੂਰਤਿ ਚੀਨੀ." (ਸਲੋਹ)। ੫ ਦੇਖੋ, ਚੀਨੀ ਵਾਲਾ.

ਚੀਨੀ ਦਾ ਸਵਾਰ. ਦੇਖੋ, ਚੀਨੀ ਵਾਲਾ.

ਚੀਨੀ ਯਾਤ੍ਰੀ. ਚੀਨ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬੌਧ ਯਾਤ੍ਰੀ, ਜੋ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਆਏ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਦੋ ਹਨ. Fa-hien ਅਥਵਾ Fa-Hian. ਜੋ ਸਨ ੩੯੯ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਨ ੪੧੪ ਤਕ ਸਫਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਸਨ ੪੦੧ ਤੋਂ ੪੧੦ ਤਕ ਜਿਸ ਨੇ ਹਿੰਦ ਵਿੱਚ ਵਿਤਾਏ. ਇਹ ਚੰਦ੍ਰਗੁਪਤ ਦੂਜੇ ਦੇ ਅਹਿਦ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਆਇਆ ਸੀ. ਦੂਜਾ Hiuen-Tsang ਅਥਵਾ Hiwen Tsiang, ਜੋ ਸਨ ੬੨੯ ਵਿੱਚ ਦੇਸੋਂ ਤੁਰਿਆ ਅਰ ਸਨ ੬੩੦ ਵਿੱਚ ਗੰਧਾਰ ਦੇਸ ਅੰਦਰ ਦਾਖ਼ਿਲ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸਨ ੬੪੩ ਤਕ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਫਿਰਦਾ ਰਿਹਾ. ਇਹ ਸਨ ੬੦੦ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ੬੬੪ ਵਿੱਚ ਮੋਇਆ. ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਾਬੁਲ ਵਾਲੇ ਰਸਤੇ ਆਏ ਸਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਤੋਂ ਇਤਿਹਾਸ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਗੱਲਾਂ ਲਈਆਂ ਹਨ.

ਚੀਨੀ ਵਾਲਾ. ਨਾਮਧਾਰੀਏ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਨਾਮ ਥਾਪਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਚੀਨੀ ਘੋੜੀ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ.

ਚੀਨ੍ਹ. ਦੇਖੋ, ਚਿੰਨ੍ਹ। ੨ ਗ੍ਯਾਨ. ਅਨੁਭਵ. "ਰਾਮਰਸਾਇਣੁ ਰਸਨਾ ਚੀਨ੍ਹੇ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਚੀਨ੍ਹੇ. ਦੇਖੋ, ਚੀਨ੍ਹ.

ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ. ਦੇਖੋ, ਸਿੰਘਸਭਾ.

ਚੀਮਾ. ਇੱਕ ਜੱਟ ਜਾਤਿ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਚੌਹਾਨ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ

ਹੈ। ੨ ਚੀਮਾ ਗੋਤ ਦੇ ਜੱਟਾਂ ਦਾ ਵਸਾਇਆ ਪਿੰਡ. ਦੇਖੋ, ਅਤਰ ਸਿੰਘ ੨.

ਚੀਰ. ਸੰਗਯਾ—ਚੀਰਨ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ। ੨ ਸੰ. ਵਸਤ੍ਰ. "ਕਾਇਆ ਕਚੀ, ਕਚਾ ਚੀਰ ਹੰਢਾਏ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩) ੩ ਬਿਰਛ ਦੀ ਛਿੱਲ। ੪ ਗਊ ਦਾ ਥਣ। ੫ ਫ਼ਾ چیر ਵਿ—ਦਿਲੇਰ. ਦਿਲਾਵਰ। ੬ ਵਿਜਈ. ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ। ੭ ਸੰਗਯਾ—ਜਿੱਤ. ਫ਼ਤਹ। ੮ ਬਜ਼ੁਰਗੀ. "ਜੈ ਚਿਦਰੂਪ ਚਿਰਜੀਵ ਸਦੈਵੀ ਚੀਰ ਨ ਜਾਨਤ ਕੋਇ ਤੁਮਾਰੀ." (ਸਲੋਹ)

ਚੀਰਹਦਸ੍ਤੀ. ਫ਼ਾ چیرہ دستی ਸੰਗਯਾ—ਜ਼ਬਰਦਸ੍ਤੀ. ਧੱਕੇਬਾਜ਼ੀ। ੨ ਪ੍ਰਬਲਤਾ. ਗ਼ਲਬਾ.

ਚੀਰਹਰਣ. ਵਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਚੁਰਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਵਸਤ੍ਰ ਲੈ ਜਾਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਇੱਕ ਕਥਾ ਹੈ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਜਮਨਾ ਵਿੱਚ ਇਸਨਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਗੋਪੀਆਂ ਦੇ ਵਸਤ੍ਰ ਚੁੱਕਕੇ ਬਿਰਛ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਸਨ. "ਚੀਰ ਹਰੇ ਹਮਰੇ ਹਰਿ ਜੀ, ਦਈ ਬਾਰਿ ਤੇ ਨਜਾਰੀ ਕਵੇਂ ਹਮ ਕੈਸੇ." (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵ)

ਚੀਰਣ. ਸੰ. ਚੀਰ੍ਣ. ਵਿ—ਕੱਟਿਆ ਹੋਇਆ. ਪਾਤਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ. ਚਿਨਿਆ ਹੋਇਆ.

ਚੀਰਣਾ, ਚੀਰਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਪਾੜਨਾ. ਦੋ ਖੰਡ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਚੀਰਣ.

ਚੀਰਾ. ਚੀਰਣ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਘਾਉ. ਫੱਟ। ੨ ਦੋ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਚੀਰਣ (ਅਲਗ)ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਿਸ਼ਾਨ. ਸਰਹੱਦੀ ਚਿੰਨ੍ਹ. ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ। ੩ ਫ਼ਾ چیرہ ਦਿਲੇਰੀ. ਬਹਾਦੁਰੀ। ੪ ਵਿਜੈ. ਫ਼ਤੇ। ੫ ਸਰਬੰਦ।[1] ੬ ਬਲ. ਸ਼ਕ੍ਤਿ. "ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੈ ਤੇਰਾ ਕੇਤਾ ਕੇਵਡੁ ਚੀਰਾ." (ਸੋਦਰੁ) "ਸਭ ਜਗੁ ਤਿਸ ਕੈ ਵਸਿ ਹੈ ਸਭ ਤਿਸ ਕਾ ਚੀਰਾ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਗੂਜ ੧) "ਸਭ ਕੋ ਜਮ ਕੇ ਚੀਰੇ ਵਿਚਿ ਹੈ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਬਿਲਾ) "ਹਰਿ ਜੀ ਸਚਾ ਸਚੁ ਤੂ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਤੇਰੈ ਚੀਰੈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) ੭ ਵਿ—ਦਿਲੇਰ. ਬਹਾਦੁਰ। ੮ ਉੱਚਾ. ਵੱਡਾ। ੯ ਦਾਨਾ। ੧੦ ਗੁਰੁਵਿਲਾਸ ਵਿੱਚ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਥਾਂ ਚੀਰਾ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ—"ਲਿਖੈਂ ਤਾਸ ਚੀਰਾ." ਦੇਖੋ, ਚਿਹਰਾ ਲਿਖਣਾ। ੧੧ ਚੀਰ (ਵਸਤ੍ਰ) ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. "ਲਾਂਬੀ ਗ੍ਰੀਵ ਬਨਜੋ ਸਿਰ ਚੀਰਾ। ਅਪਰ ਸਰੀਰ ਬਿਖੈ ਵਰ ਚੀਰਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚੀਰੀ. ਖ਼ਤ. ਚਿੱਠੀ. "ਚੀਰੀ ਆਈ ਢਿਲ ਨ ਕਾਊ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) "ਜਿਨ ਕੀ ਚੀਰੀ ਦਰਗਹਿ ਪਾਟੀ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਆਗਯਾਪਤ੍ਰ. ਪਰਵਾਨਾ. "ਚੀਰੀ ਜਾਕੀ ਨਾ ਫਿਰੈ ਸਾਹਿਬੁ ਸੋ ਪਰਵਾਣੁ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਸਾਰ) ੩ ਸੰ. ਝਿੱਲੀ. ਬਿੰਡਾ.

ਚੀਰੀ ਪਾਟਣੀ. ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਣੀ. ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੁ ਹੋਣੀ. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਿਵਾਜ ਹੈ, ਜਿਸ ਚਿੱਠੀ ਵਿੱਚ ਮਰਨ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਸਿਰਾ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚੀਰੀ। ੩ ਪਰਚਾ ਚਾਕ ਹੋਣਾ.

ਚੀਰੁ. ਦੇਖੋ, ਚੀਰ.

ਚੀਲ, ਚੀਲੁ } ਸੰਗਯਾ—ਇਲ੍ਹ. ਦੇਖੋ, ਚਿੱਲ। ੨ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਬਿਰਛ. ਚੀੜ੍ਹ. L. Pinus Longifolia. ਇਸ ਦੇ ਗੂੰਦ ਨੂੰ ਬਰੋਜਾ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਨੇਵਜਾ.

ਚੀਵ. ਸੰ. ਚੀਵ੍. ਧਾ—ਪਹਿਰਨਾ, ਪਕੜਨਾ, ਚਮਕਣਾ, ਬੋਲਣਾ.

ਚੀਵਰ. ਸੰਗਯਾ—ਕੁੰਭਕਾਰ (ਘੁਮਿਆਰ) ਦਾ ਡੋਰਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਚੱਕ ਉੱਪਰੋਂ ਬਰਤਨ ਨੂੰ ਕੱਟਕੇ ਉਤਾਰਦਾ ਹੈ। ੨ ਸੰ. ਪਾਟਿਆ ਪੁਰਾਣਾ ਵਸਤ੍ਰ. ਚੀਥੜਾ.

ਚੀੜ੍ਹ. ਸੰਗਯਾ—ਲੇਸ. ਚੇਪ। ੨ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਬਿਰਛ ਚੀਲ੍ਹ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਬਰੋਜ਼ਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ. "ਸਰਲੀ ਊਚੇ ਬਲ ਬਹੁ ਚੀੜ੍ਹ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਚੀਲੁ ੨। ੩ ਊਠ ਦਾ ਪੇਸ਼ਾਬ.

ਚੀੜ੍ਹਾ. ਵਿ—ਲੇਸਦਾਰ. ਚੇਪ ਵਾਲਾ. ਚੀੜ੍ਹ (ਚੀਲ੍ਹ) ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਬਰੋਜੇ ਜੇਹੇ.

ਚੁ. ਦੇਖੋ, ਚੂ. "ਚੁ ਕਾਰਜ਼ ਹਮਹ ਹੀਲਤੇ[2] ਦਰਗੁਜ਼ਸ਼੍ਤ." (ਜ਼ਫ਼ਰ) ੨ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਚੌ (ਚਾਰ) ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਜਿਵੇਂ—ਚੁਹੱਤਰ, ਚੁਰਸਤਾ, ਚੁਰਾਸੀ ਆਦਿ ਵਿੱਚ.

ਚੁਆਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਟਪਕਾਉਣਾ, ਚ੍ਯੁਤ ਕਰਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਚ੍ਯੁ ਅਤੇ ਚ੍ਯੁਤ.

ਚੁਆਤਾ, ਚੁਆਤੀ } ਸੰਗਯਾ—ਮੁਆਤਾ. ਮੁਆਤੀ. ਮੁਰਿਆਤ. ਉਲਕਾ. ਚੁਮਾਤਾ.

ਚੁਇਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਟਪਕਣਾ. ਰਸਣਾ. ਚੋਣਾ. ਦੇਖੋ, ਚ੍ਯੁ.

ਚੁਈਜੈ. ਟਪਕੀਜੈ. ਚੋਈਜੈ। ੨ ਟਪਕਦਾ (ਸ੍ਰਵਦਾ) ਹੈ. ਚੁਇੰਦਾ ਹੈ. "ਰਸੁਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਦਸਵੈ ਚੁਈਜੈ." (ਕਲਿ ਅ: ਮ: ੪) ਦੇਖੋ, ਚ੍ਯੁ.

ਚੁਸਕਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਧੀਮੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਬੋਲਣਾ। ੨ ਸੁੜ੍ਹਕਣਾ.

ਚੁਸਕੀ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦੀ ਪਿਆਲੀ.

ਚੁਸਤ. ਫ਼ਾ چُست ਚੁਸ੍ਤ. ਵਿ—ਕਸਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ. ਪੱਕਾ। ੩ ਫੁਰਤੀਲਾ. ਆਲਸ ਰਹਿਤ.

ਚੁੰਸਨ. ਸੰ. ਚੋਸਣ. ਸੰਗਯਾ—ਚੂਸਣਾ. "ਸ੍ਰੋਣਤ ਚੁੰਸਨ." (ਅਕਾਲ)

ਚੁਹਕ, ਚੁਹਕਾਰ } ਸੰਗਯਾ—ਚਿੜੀ ਆਦਿ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਚੁਹ ਚੁਹ ਸ਼ਬਦ. "ਚਿੜੀ ਚੁਹਕੀ ਪਹੁ ਫੁਟੀ." (ਵਾਰ ਗਉ ੨ ਮ: ੫)

ਚੁਹਚ. ਦੇਖੋ, ਚੁਹਕਾਰ। ੨ ਵਿ—ਟਪਕਦਾ ਹੋਇਆ. ਚੁਇੰਦਾ.

ਚੁਹਚੁਹਾ. ਵਿ—ਤਰ. ਗਹਿਰਾ. ਗੂੜ੍ਹਾ.

ਚੁਹਟੀ. ਸੰਗਯਾ—ਚੂੰਢੀ. ਹੱਥ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਅਤੇ ਤਰਜਨੀ ਉਂਗਲ ਨਾਲ ਸੁੰਨ੍ਹੀ ਵਾਂਙ ਮਾਸ ਨੂੰ ਨਿਪੀੜਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਚੋਰ ਚਾਹਿਯੇ ਚਢਾਯੋ ਸੂਰੀ, ਚੁਹਟੀ ਲਗਾਇ ਛਾਡੀਐ ਤੌ ਕਹਾਂ ਮਾਰ ਹੈ?" (ਭਾਗੁ ਕ)

ਚੁਹੱਤਰ. ਚਤ੍ਰ: ਸਪ੍ਤਤਿ. ਸੱਤਰ ਪੁਰ ਚਾਰ—੭੪.

---

[1] ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵੱਲ ਕਈ ਰੰਗੇ ਸਰਬੰਦ ਨੂੰ ਚੀਰਾ ਸਦਦੇ ਹਨ. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਵਸਤ੍ਰ, ਲਭ (ਵਾਮਨ) ਆਦਿ ਅਰਥ ਜੋ ਚੀਰਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮੂਲ ਭੀ ਇਹੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ.

[2] ਹੀਲਹ ਸੇ.

ਤੁਹਲ. ਸੰਗਯਾ—ਚਿੜੀ ਆਦਿ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਚੁਹਕਾਰ. "ਪ੍ਰਾਤ ਭਯੋ
ਚੁਹਲਾਤ ਚਿਰੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਹਾਸੀ. ਮਖ਼ੌਲ। ੩ ਵਿਲਾਸ.
ਦੇਖੋ, ਚੋਹਲ.
ਚੁਹਲਬਾਜ਼. ਵਿ—ਮਸਖ਼ਰਾ. ਮਖ਼ੌਲੀਆ। ੨ ਵਿਲਾਸੀ.
ਚੁਹਲਬਾਜ਼ੀ. ਸੰਗਯਾ—ਹਾਸੀ. ਠਠੋਲੀ. ਦਿਲਲਗੀ.
ਚੁਹਾਣ. ਦੇਖੋ, ਚੌਹਾਨ.
ਚੁਕ. ਸੰਗਯਾ—ਕਮਰ ਦੀ ਨਾੜੀ ਦਾ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਟਲਣਾ. ਨਾੜੀ
ਦਾ ਠਿਕਾਣਿਓਂ ਖਿਸਕਣਾ. ਦੇਖੋ, ਚੁੱਕ ਧਾ। ੨ ਚੂਕ. ਭੂਲ. ਖ਼ਤਾ.
"ਐਸ ਸਮੇ ਤੇ ਜੋ ਚੁਕਜਾਈ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੩ ਸਮਾਪਤੀ. ਅੰਤ. "ਸਗਲ
ਚੁਕੀ ਮੁਹਤਾਈਐ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੪ ਦੇਖੋ, ਚੁਕਣਾ.
ਚੁਕਈ. ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦਾ. ਮਿਟਦਾ. "ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ਨ ਚੁਕਈ."
(ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) "ਕੂਕ ਪੁਕਾਰ ਨ ਚੁਕਈ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰ)
ਚੁਕਸਾਈ. ਦੇਖੋ, ਚੌਕਸਾਈ. "ਸਤਿਗੁਰੁ ਕੇਵਟ ਮਿਲਹਿ ਜਿਆਈ।
ਮਤਿ ਨੌਕਾ ਪਰ ਹ੍ਵੈ ਚੁਕਸਾਈ." (ਨਾਪ੍ਰ)
ਚੁਕਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਉਠਾਉਣਾ. ਉਚਾਨਾ। ੨ ਭੁੱਲਣਾ. ਚੂਕਨਾ। ੩ ਖ਼ਤਮ
ਹੋਣਾ। ੪ ਮਿਟਣਾ.
ਚੁਕਾ. ਦੇਖੋ, ਚੁਕਣਾ ੪. "ਚੁਕਾ ਨਿਹੋਰਾ ਸਖੀ ਸਹੇਰੀ." (ਆਸਾ
ਮ: ੫)
ਚੁਕਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਭੁਲਾਉਣਾ। ੨ ਉਠਵਾਉਣਾ. ਉਚਵਾਉਣਾ।
੩ ਮਿਟਾਉਣਾ. "ਮਾਇਆਮੋਹ ਚੁਕਾਇਦਾ" (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩)
"ਮਨ ਰੇ, ਦੂਜਾਭਾਉ ਚੁਕਾਇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) ੪ ਮੁੱਲ ਤ੍ਰਯ ਕਰਨਾ.
ਕੀਮਤ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਨਾ। ੫ ਹਿਸਾਬ ਮੁਕਾਉਣਾ.
ਚੁਕਾਠ. ਸੰਗਯਾ—ਚਾਰ ਕਾਸ੍ਠ, ਚਤੁਸ੍ਕਾਸ੍ਠ. ਦਰਵਾਜੇ ਵਿੱਚ
ਲਗਾਇਆ ਚਾਰ ਕਾਠਾਂ ਦਾ ਢਾਂਚਾ. ਦੇਹਲੀ, ਸੇਰਵਾ ਅਤੇ ਦੋ ਬਾਹੂ.
ਚੌਖਟ.
ਚੁਕੋਣਾ } ਵਿ—ਚਤੁਸ੍ਕੋਣ, ਚੌਕੋਰ. ਚਾਰਕੋਣਾਂ. ਚੌਰਸ. "ਚਹੁ ਦਿਸ
ਚੁਕੋਰ } ਬਨੀ ਸੁਪਾਨ ਚੁਕੋਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)
ਚੁਕ਼ੰਦਰ. ਫ਼ਾ چغندر ਬਹੁਤ ਮਿਠਾਸ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਕ਼ੰਦ, ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ
ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਗਾਜਰ ਅਤੇ ਸ਼ਲਜਮ ਜੇਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਖੰਡ
ਭੀ ਕਢਦੇ ਹਨ. L. Beta Vulgaris ਅੰ. Beet.
ਚੁੱਕ. ਦੇਖੋ, ਚੁਕ। ੨ ਸੰ. ਚੁਕ੍ਕ੍. ਧਾ—ਦੁੱਖ ਦੇਣਾ, ਦੁੱਖ ਹੋਣਾ।
੩ ਸੰਗਯਾ—ਭੜਕਾਉ. ਉਕਸਾਵਟ.
ਚੁੱਕਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਉੱਚਕਰਣ. ਉਠਾਉਣ। ੨ ਉਭਾਰਨਾ. ਭੜਕਾਉਣਾ।
੩ ਚੇਤਾ ਭੁੱਲਣਾ. ਖ਼ਤਾ ਕਰਨਾ.
ਚੁੱਕਾ. ਚੁੱਕਣਾ ਦਾ ਭੂਤਕਾਲ. ਚੁੱਕਿਆ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਹੱਥ ਦੀਆਂ
ਅਗਲੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਉੱਤੇ ਰੱਖਕੇ ਜਿੱਨੀ ਵਸਤੂ ਆ ਸਕੇ. ਇਹ
ਚੁਟਕਾ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪਾਂਤਰ ਹੈ.
ਚੁਖ. ਵਿ—ਤਨਿਕ. ਥੋੜਾ. ਅਲਪ. "ਜੇ ਗਲ ਕਪਹਿ ਚੁਖ." (ਸ.
ਫਰੀਦ) ੨ ਜ਼ਰਾ ਜ਼ਰਾ. ਥੋੜਾ ਥੋੜਾ. "ਮ੍ਰਿਗ ਪਕਰੇ ਘਰਿ ਆਣੇ
ਹਾਟਿ। ਚੁਖ ਚੁਖ ਲੇ ਗਏ ਬਾਂਢੇ ਬਾਟਿ." (ਭੈਰ ਮ: ੫) ੩ ਸੰਗਯਾ—
ਟੂਕ. ਖੰਡ. "ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਵਿਟਹੁ ਬਿੰਦ ਬਿੰਦ ਚੁਖ ਚੁਖ ਹੋਇ." (ਧਨਾ
ਮ: ੧) ੪ ਚਸਾ ਦਾ ਤੀਹਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਸਮਾਂ.
ਚੁਖਕ } ਤਨਿਕਮਾਤ੍ਰ. ਥੋੜਾਸਾ. "ਚੁਖਕੁ ਲੈ ਕੇ ਚੱਖਿਆ." (ਭਾਗੁ)
ਚੁਖਕੁ } ਕਣਕਾਮਾਤ੍ਰ ਲੇ ਕੇ ਚੱਖਿਆ.
ਚੁਖਚੁਖ. ਦੇਖੋ, ਚੁਖ ੨.
ਚੁਖਾ. ਤਨਿਕਮਾਤ੍ਰ. ਰੰਚਕਭਰ. "ਨਾਹੀ ਚਿੰਤ ਪਰਾਈ ਚੁਖਾ." (ਮ:
੪ ਵਾਰ ਵਡ)
ਚੁਖੰਡੀ. ਦੇਖੋ, ਸੁਲਤਾਨ ੪.
ਚੁੰਗ. ਸੰਗਯਾ—ਗਰੋਹ. ਟੋਲਾ. "ਬਡੋ ਚੁੰਗ ਬਾਂਧੇ ਜਹਾਂ ਸਤ੍ਰੁ ਆਵੈਂ."
(ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਦੇਖੋ, ਚੰਗੁਲ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚੁੱਕਾ ੨ ਅਤੇ ਚੁੰਗੀ.
ਚੁਗਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚੁਣਨਾ. ਬੀਨਣਾ. ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਚੁੰਜ ਨਾਲ ਦਾਣੇ
ਚੁਣਨਾ. ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਘਾਹ ਆਦਿ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਚਰਨਾ। ੨ ਇੰਤਖ਼ਾਬ
ਕਰਨਾ. ਚੁਣਨਾ.
ਚੁਗਦ. ਫ਼ਾ چغد ਚੁਗ਼ਦ. ਸੰਗਯਾ—ਉੱਲੂ. ਉਲੂਕ. ਘੂਕ. ਦੇਖੋ,
ਚੁਗਲ। ੨ ਭਾਵ—ਮੂਰਖ.
ਚੁਗਨਿ. ਚੁਗਦੇ ਹਨ. "ਕਕਰੁ ਚੁਗਨਿ ਥਲਿ ਵਸਨਿ." (ਸ.
ਫਰੀਦ)
ਚੁਗਲ. ਸੰਗਯਾ—ਉੱਲੂ. ਚਕੋਤਰੀ. ਦੇਖੋ, ਚੁਗਦ ੧. ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ
ਚੋਰਾਂ ਨੇ ਚੁਗਲ ਇਸ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਤ ਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ
ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਲੋਕ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ। ੨ ਫ਼ਾ چغل ਚੁਗ਼ਲ. ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਬੁਰਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਨ
ਸੁਣਈ ਕਹਿਆ ਚੁਗਲ ਕਾ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ)

ਜੈਸੇ ਬੇਸ਼ਕੀਮਤੀ ਕੋ ਮੂਸਾ ਥਾਨ ਕਾਟਜਾਤ
ਵਾਯਸ ਵਿਟਾਰਜਾਤ ਕਲਸ਼ ਕੇ ਨੀਰ ਕੋ,
ਸਾਂਪ ਡਸਜਾਤ ਵਿਖ ਰੋਮ ਰੋਮ ਫੈਲਜਾਤ
ਕੁੱਤਾ ਕਾਟਖਾਤ ਰਾਹਚਲਤ ਫਕੀਰ ਕੋ,
ਕਹੈ "ਹਰਿਕੇਸ਼" ਜੈਸੇ ਬਿੱਛੂ ਡੰਕ ਮਾਰਜਾਤ
ਕਛੂ ਨ ਬਸਾਤ ਭਯੇ ਵਜਾਕੁਲ ਸ਼ਰੀਰ ਕੋ,
ਤੈਸੇ ਹੀ ਚੁਗਲ ਹੱਕ ਨਾਹਕ ਬਿਰਾਨੋ ਕਾਮ
ਦੇਤ ਹੈ ਬਿਗਾਰ ਕੈ ਨ ਡਰ ਰਘੁਬੀਰ ਕੋ.

ਚੁੰਗਲ. ਸੰਗਯਾ—ਗਰੋਹ. ਟੋਲਾ. ਜਮਾਤ। ੨ ਬਾਜ਼ ਆਦਿ ਸ਼ਿਕਾਰੀ
ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਅੰਗੁਲਾਂ ਦੀ ਗਰਿਫ਼ਤ. ਦੇਖੋ, ਚੰਗੁਲ। ੩ ਪੰਜਾ.
ਚੁਗਲੀ. ਫ਼ਾ چغلی ਸੰਗਯਾ—ਪਿੱਠ ਪਿੱਛੇ ਕੀਤੀ ਬੁਰਾਈ. ਗ਼ੈਰਹਾਜਿਰੀ
ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਨਿੰਦਾ. "ਨਿਤ ਚੁਗਲੀ ਕਰੇ ਅਣਹੋਂਦੀ ਪਰਾਈ." (ਮ:
੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)
ਚੁਗਾ. ਦੇਖੋ ਚੋਗਾ ੨। ੨ ਦੇਖੋ, ਚੁੱਗਾ.
ਚੁਗਾਠ. ਚੌਕਾਠ. ਦੇਖੋ, ਚੁਕਾਠ.
ਚੁਗਾਰ. ਫ਼ਾ چغار ਚਗ਼ਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਨਿਰਲੱਜ ਇਸਤ੍ਰੀ.
ਚੁਗਾਰਾ. ਵਿ—ਵਿਭਚਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਚੁਗਾਰ. "ਚੋਰ ਚੁਗਾਰਾ." (ਭਾਗੁ)
ਚੁੰਗੀ. ਸੰਗਯਾ—ਚਾਰ ਅੰਗੁਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਤਨੀ ਵਸਤੂ ਆ ਸਕੇ,

ਉਤਨਾ ਪ੍ਰਮਾਣ, ਮਹਿਸੂਲ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਵਸਤੁ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਲੱਪ ਭਰ ਲੈਣਾ। ੨ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰੋਂ ਆਈ ਵਸਤੂ ਤੇ ਲਗਾਇਆ ਮਹਿਸੂਲ। ੩ ਵਿ—ਚੁੰਗ (ਟੋਲੀ) ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਚੁੰਗਦਾਰ. "ਬੰਧੇ ਚੁੰਗ ਚੁੰਗੀ ਚਲੇ ਖੇਤ ਆਏ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੨੦)

ਚੁੱਗਾ. ਸੰਗਯਾ—ਚਾਰ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲਾ ਬੈਲ. ਚੋਗਾ। ੨ ਟੀਰਾ. ਭੈਂਗਾ. ਕੁਨੱਖਾ.

ਚੂੰਘਣਾ, **ਚੂੰਘਨਾ** ਕ੍ਰਿ—ਚੋਸਣ ਕਰਨਾ. ਚੂਸਨਾ. ਥਣ (ਸ੍ਤਨ) ਵਿੱਚੋਂ ਦੁੱਧ ਚੂਸਣਾ.

ਚੂੰਘਾਵੀ. ਚੁੰਘਾਉਣ ਵਾਲੀ. ਦਾਈ. ਧਾਤ੍ਰੀ. ਦੇਖੋ, ਚੁੰਘਣਾ.

ਚੂੰਙਿਆ. ਚਯਨ (ਚੁਗਣ) ਵਾਲੀ. ਰਸ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ੨ ਭਾਵ ਪਿੰਗਲਾ ਨਾੜੀ. "ਭਾਠੀ ਗਗਨੁ ਸਿੰਙਿਆ ਅਰੁ ਚੁੰਙਿਆ, ਕਨਕ ਕਲਸ ਇਕੁ ਪਾਇਆ." (ਸ੍ਰੀ ਕਬੀਰ) ਦਸ਼ਮਦ੍ਵਾਰ ਭੱਠੀ ਹੈ, ਇੜਾ ਪਿੰਗਲਾ ਨਾਲਾਂ ਹਨ, ਸ਼ੁੱਧ ਅੰਤਹਕਰਣ ਕਨਕਕਲਸ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਸ ਟਪਕਕੇ ਜਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸਿੰਙਿਆ.

ਚੂੰਚ. ਸੰ. ਚਞ੍ਚੁ—ਚੰਚੁ. ਸੰਗਯਾ—ਚੋਂਚ. ਚੁੰਜ. "ਸੋ ਸਿਰਿ ਚੁੰਚ ਸਵਾਰਹਿ ਕਾਗ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਚੂੰਚਗਿਆਨ. ਸੰਗਯਾ—ਕੇਵਲ ਕਹਿਣੀ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ. ਅ਼ਮਲ ਬਿਨਾ ਗ੍ਯਾਨਚਰਚਾ. "ਜਗ ਕਊਆ ਮੁਖਿ ਚੁੰਚਗਿਆਨ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੩)

ਚੂੰਚਗਿਆਨੀ. ਵਿ—ਕਹਿਣੀ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨੀ. ਅ਼ਮਲ ਰਹਿਤ ਵਕਤਾ.

ਚੁਚਵਾਤ, **ਚੁਚਾਤ** ਚੁਇੰਦਾ (ਚ੍ਯਵਨ ਹੁੰਦਾ) ਹੈ. ਟਪਕਦਾ ਹੈ। ੨ ਚੁਇੰਦਾ ਹੋਇਆ. ਟਪਕਦਾ. "ਸ੍ਰੋਨ ਸੋਂ ਏਕ ਫਿਰੈਂ ਚੁਚਵਾਤੇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਚੁਚਾਨ. ਚੁਇਆ. ਟਪਕਿਆ. ਚ੍ਯਵਨ ਹੋਇਆ. "ਰਕਤ ਨੇਤ੍ਰ ਚੁਚਾਨ." (ਗ੍ਯਾਨ) ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਲਹੂ ਟਪਕਿਆ.

ਚੁਚ੍ਯ. ਸੰ. ਚੁਚ੍ਯ੍. ਧਾ—ਅ਼ਰਕ਼ ਕੱਢਣਾ, ਇਸਨਾਨ ਕਰਨਾ.

ਚੁੰਜ. ਦੇਖੋ, ਚੁੰਚ.

ਚੁੰਜਵੀੜੀ. ਸੰਗਯਾ—ਚੰਚੁ (ਚੁੰਜ) ਦੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਚੁੰਚ ਦਾ ਡਾਲਨਾ. ਚੁੰਜ ਪਾਉਣੀ. "ਖੀਰ ਨੀਰ ਨਿਰਨਉ ਚੁੰਜਵੀੜੀ." (ਭਾਗੁ)

ਚੁਟ. ਸੰ. ਚੁਟ੍. ਧਾ—ਛੋਟਾ ਹੋਣਾ, ਕਤਰਨਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚੁੱਟ.

ਚੁਟਕਾ. ਚੁਟਕੀ ਦਾ ਪੁਲਿੰਗ. ਦੇਖੋ, ਚੁੱਕਾ ੨.

ਚੁਟਕਾਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਚੁਟਕੀ ਦੀ ਧੁਨੀ। ੨ ਚੁਟ ਚੁਟ ਧੁਨੀ.

ਚੁਟਕੀ. ਸੰਗਯਾ—ਅੰਗੂਠੇ ਅਤੇ ਮਧ੍ਯਮਾ ਅੰਗੁਲਿ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਧੁਨੀ. ਸੰ. ਛੋਟਿਕਾ। ੨ ਉਤਨੀ ਵਸਤੁ ਜੋ ਅੰਗੂਠੇ ਅਤੇ ਤਰਜਨੀ ਅੰਗੁਲਿ ਵਿੱਚ ਆ ਸਕੇ. ਜਿਵੇਂ—ਚੁਟਕੀਭਰ ਲੂਣ। ੩ ਚੂੰਢੀ.

ਚੁਟਾਏ. ਕੱਟੇ. ਕਤਰੇ. ਟੁੱਕੇ. ਦੇਖੋ, ਚੁਟ ਧਾ. "ਤ੍ਰਸਾਏ, ਚੁਟਾਏ." (ਰਾਮਾਵ)

ਚੁਟਾਲਾ. ਸੰਗਯਾ—ਚੁਟ ਚੁਟ ਧੁਨਿ। ੨ ਚਿੜੀ ਆਦਿ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ੋਰ। ੩ ਚਾਰ ਟਾਹਣਿਆਂ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਟਾਲ੍ਹੀ (ਸ਼ੀਸ਼ਮ), ਜੋ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਸੁਰਾਰ ਮੰਡਿਆਲੀ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਜਿਸ ਹੇਠ ਜਗਤਗੁਰੂ ਵਿਰਾਜਦੇ ਰਹੇ. "ਨਾਮ ਚੁਟਾਲਾ ਯਾਹਿ, ਜੋਉ ਦਰਸ ਇੱਛਾ ਕਰੈ." (ਗੁਵਿ ੬) ਦੇਖੋ, ਮਹਾਦੇਵੀ ੨.

ਚੁਟੀਆ. ਸੰਗਯਾ—ਚੋਟੀ. ਬੋਦੀ. ਸ਼ਿਖਾ. "ਹੋਇ ਬਡੀ ਤੁਮਰੀ ਚੁਟੀਆ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਦੇਖੋ, ਚੋਟੀ.

ਚੁਟੀਆਉਡੁ. ਸੰਗਯਾ—ਚੋਟੀ (ਬੋਦੀ) ਵਾਲਾ ਉਡੁ (ਤਾਰਾ). ਧੂਮਕੇਤੁ. "ਚੁਟੀਆਉਡੁ ਤੇਜ ਮਨੋ ਦਰਸਾਯੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਚੁੱਟ. ਸੰ. ਚੁਟ੍ਟ੍. ਧਾ—ਕਮ (ਅਲਪ) ਹੋਣਾ. ਥਾਹਹੋਣਾ. ਬਟੋਰਨਾ (ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ).

ਚੁੱਟੈ. ਚੁਟਕੀ ਪ੍ਰਮਾਣ. ਚੁਟਕੀ ਮਾਤ੍ਰ। ੨ ਚੁਟਕੀ ਸੇ. ਚੁਟਕੀ ਨਾਲ. "ਦੇ ਚਾਵਲ ਚੁੱਟੈ." (ਭਾਗੁ) ਚੁਟਕੀ ਨਾਲ ਚਾਵਲਭਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ.

ਚੁਡ. ਸੰ. ਚੁਡ੍. ਧਾ—ਲਪੇਟਣਾ, ਘੇਰਨਾ, ਛਿਪਣਾ (ਲੁਕਣਾ).

ਚੁੱਡ. ਸੰ. ਚੁਡ੍ਡ੍. ਧਾ—ਵਰਤਣਾ, ਕਾਮਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਨਾ, ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਭਗ. ਯੋਨਿ.

ਚੁੱਡੂ. ਵਿ—ਭਗਲੰਪਟ. ਕਾਮੀ. ਦੇਖੋ, ਚੁੱਡ.

ਚੁਣ. ਸੰ. ਚੁਣ੍. ਧਾ—ਕਤਰਨਾ. ਹਿੱਸਾ ਕਰਨਾ (ਵਿਭਾਗ ਕਰਨਾ).

ਚੁਣਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚੁਗਣਾ। ੨ ਚਯਨ ਕਰਨਾ. ਚਿਣਨਾ। ੩ ਇੰਤਿਖ਼ਾਬ ਕਰਨਾ. ਚੋਣ ਕਰਨੀ.

ਚੁਣਿ. ਚੁਣਕੇ. ਛਾਂਟਕੇ. "ਬਿਣੁ ਨਾਵੈ ਚੁਣਿ ਸੁਟੀਅਹਿ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧)

ਚੁਤ. ਸੰ. ਚੁਤ੍. ਧਾ—ਗਿੱਲਾ ਹੋਣਾ, ਚੁਇਣਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਗੁਦਾ. ਮੂਲਦ੍ਵਾਰ. "ਸੋ ਚੁਤੀ ਸੋ ਵਾਤ ਮਿਲਾਵੈ." (ਭਾਗੁ) ਗੁਦਾ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਓਹੀ ਹੱਥ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚ੍ਯੁਤ.

ਚੁਤਲ, **ਚੁਤੜ** ਸੰਗਯਾ—ਚੁਤ-ਤਲ. ਚੁਤ (ਗੁਦਾ) ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਮਾਸਪਿੰਡ. ਨਿਤੰਬ. ਚਿੱਤੜ.

ਚੁਤਾਲੀ. ਦੇਖੋ, ਚੌਤਾਲੀ.

ਚੁਤੀ. ਦੇਖੋ, ਚੁਤ ੨.

ਚੁਦ. ਸੰ. ਚੁਦ੍. ਧਾ—ਪ੍ਰੇਰਣਾ, ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ, ਪ੍ਰਵ੍ਰਿੱਤ ਕਰਨਾ, ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ (ਕਾਹਲੀ) ਕਰਨੀ.

ਚੁੰਧ. ਸੰਗਯਾ—ਚਕ੍ਸ਼ੁ (ਨੇਤ੍ਰ) ਨੂੰ ਅੰਧ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਚਮਕ.

ਚੁੰਧਲਾਉਣਾ, **ਚੁੰਧਿਆਉਣਾ** ਕ੍ਰਿ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਅੱਖੀਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਦਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਣਾ। ੨ ਤੇਜ਼ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਾ ਸਹਾਰਕੇ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਮਿਚਣਾ. ਦੇਖੋ, ਚੁੰਧ.

ਚੁਨਨਾ. ਇੰਤਿਖ਼ਾਬ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਚੁਣਨਾ. "ਮੇਲਤ ਚੁਨਤ ਖਿਨੁ ਪਲ ਚਸਾ ਲਾਗੈ." (ਆਸਾ ਮ: ੪) ਸਾਜਾਂ ਦਾ ਸੁਰ ਮੇਲਦੇ ਅਤੇ ਰਾਗ ਅਥਵਾ ਗੀਤ ਇੰਤਿਖ਼ਾਬ ਕਰਦੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ.

ਚੁਨਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਚੁੰਨੀ. ਓਢਨੀ.

ਚੁਨਾ. ਫ਼ਾ چوں ਵਿ—ਸਮਾਨ. ਸਦ੍ਰਿਸ਼. ਮਾਨਿੰਦ. ਜੇਹਾ.

ਚੁਨਾਂਚਿ. ਫ਼ਾ چنانچہ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਤਥਾਚ. ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ. ਇਸ ਲਈ.

ਚੁਨਾਰ. ਸੰਮਿਲਿਤ ਪ੍ਰਾਂਤ (ਯੂ. ਪੀ) ਦੇ ਜਿਲੇ ਮਿਰਜ਼ਾਪੁਰ ਵਿੱਚ ਗੰਗਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਕਿਲਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ 'ਚਰਣਾਦ੍ਰਿਗੜ'[1] ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਜਿੰਦਕੌਰ.

ਇਸੇ ਕਿਲੇ ਵਿੱਚ ਭਰਤ੍ਰਿਹਰਿ (ਭਰਥਰੀ) ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਮਕਾਨ, ਉਸ ਦੀ ਸਮਾਧਿ ਅਤੇ ਉਹ ਸ਼ਿਲਾ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਬੈਠਕੇ ਉਹ ਯੋਗਾਭ੍ਯਾਸ ਕੀਤਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਵਿਦ੍ਯਮਾਨ ਹਨ.

ਚੁਨਿ. ਚੁਣਕੇ. ਚਯਨ ਕਰਕੇ. ਚੁਗਕੇ. "ਕੰਦ ਮੂਲੁ ਚੁਨਿ ਖਾਇਆ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ)

ਚੁਨੀ. ਦੇਖੋ, ਚਿਨੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚੁਣਨਾ. "ਹਾਥੀ ਚੁਨੀ ਨ ਜਾਇ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਹਾਥੀ (ਹੰਕਾਰੀ) ਤੋਂ ਚੁਗੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ.

ਚੁੰਨੀ. ਦੇਖੋ, ਚੁਨਰੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚੁਨੀਆ.

ਚੁਨੀਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੁਨਰੀ. ਓਢਨੀ. ਚੁੰਨੀ. "ਓਢਕੈ ਲਾਲ ਚਲੀ ਚੁਨੀਆ ਹੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਮਾਣਿਕ ਦੀ ਕਣੀ. ਚੂਨੀ. "ਕੰਚਨ ਮੇ ਚੁਨੀਆ ਚੁਨਿ ਖਾਚੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਬੱਤਕ (ਮੁਰਗਾਬੀ) ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤੀ.

ਚੁਨੀਆਂਬੇਗਮ. ਫੀਮ ਖਾਣ ਵਾਲੇ, ਅਫੀਮ (ਅਫ਼ਯੂਨ) ਨੂੰ ਚੁਨੀਆਂਬੇਗਮ ਸਦਦੇ ਹਨ.

ਚੁਪ. ਸੰ. ਚੁਪ੍. ਧਾ—ਧੀਰੇ ਧੀਰੇ ਚਲਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਾਮੋਸ਼ੀ. ਮੌਨ। ੩ ਵਿ—ਖ਼ਾਮੋਸ਼. ਅਬੋਲਾ. ਮੌਨੀ.

ਚੁਪਕਾ, **ਚੁਪਕੀਤਾ** } ਵਿ—ਮੌਨੀ. ਅਬੋਲਾ.

ਚੁੱਪ. ਦੇਖੋ, ਚੁਪ. "ਮੂਰਖ ਨਾਲਿ ਚੰਗੇਰੀ ਚੁੱਪਾ." (ਭਾਗੁ)

ਚੁਪੱਟ. ਸੰ. ਚਪੱਟ. ਵਿ—ਬਿਨਾ ਉਭਾਰ. ਉਚਾਈ ਨੀਚਾਈ ਬਿਨਾ. ਹਮਵਾਰ. ਪੱਧਰਾ। ੨ ਚਤੁਤਪਟ. ਬਿਨਾਪੜਦਾ. ਬੇਪੜਦ। ੩ ਕਿਵਾੜਾਂ ਬਿਨਾ ਦਰ.

ਚੁਪਰਾ. ਵਿ—ਚੋਪੜਿਆ ਹੋਇਆ. ਘੀ ਜਾਂ ਤੇਲ ਨਾਲ ਤਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ. "ਚੁਪਰੇ ਚਾਰੁ ਚਿਕਨੇ ਕੇਸ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਚੁਪਾਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੰਨੇ ਆਦਿ ਦਾ ਚੂਪਣ ਪਿੱਛੋਂ ਰਿਹਾ ਫੋਗ. "ਪਰੇ ਚੁਪਾਕ ਚੂਪ ਤਿੰਹ ਠਾਨੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਵਿ—ਚੂਪਣ ਵਾਲਾ. ਚੋਸ਼ਣ ਕਰਤਾ.

ਚੁਪਾਤਾ. ਵਿ—ਚੁਪਕੀਤਾ. ਬਿਨਾ ਬੋਲਣ ਤੋਂ. "ਗੁਰੂ ਜੀ ਚੁਪਾਤੇ ਹੀ ਚਲਦੇ ਰਹੇ." (ਜਸਭਾਮ)

ਚੁਪੈ. ਚੁਪ (ਮੌਨ) ਤੋਂ. ਖ਼ਾਮੋਸ਼ੀ. ਸੇ. "ਚੁਪੈ ਚੁਪ ਨ ਹੋਵਈ." (ਜਪੁ) ਮੌਨ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਮਨ ਚੁੱਪ (ਸ਼ਾਂਤ) ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ੨ ਚੁੱਪ ਹੀ. "ਚੁਪੈ ਚੰਗਾ ਨਾਨਕਾ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ਚੁੱਪ ਹੀ ਭਲੀ ਹੈ.

ਚੁਫੇਰ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚਾਰੋਂ ਓਰ. ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ.

ਚੁਫੇਰਗੜ੍ਹੀਆ. ਵਿ—ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਗੱਠ (ਜੋੜ) ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਹਰਦੇਗੀ ਚਮਚਾ. ਖ਼ੁਸ਼ਾਮਦੀ. ਜੋ ਕਿਸੇ ਨਿਯਮ ਦਾ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ.

ਚੁੰਬ. ਸੰ. ਚੁਮ੍ਬ੍. ਧਾ—ਚੁੰਮਣਾ, ਚੂਮਨਾ, ਹਿੰਸਾ ਕਰਨਾ.

ਚੁੰਬਕ. ਵਿ—ਚੁੰਮਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਖ਼ਾਸ ਧਾਤੁ, ਜੋ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵੱਲ ਖਿੱਚ ਲੈਂਦੀ ਹੈ. ਅਯਸਕਾਂਤ. ਇਹ ਖਾਨਿ (ਖਾਣ) ਤੋਂ ਭੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਸਾਇਨਵਿਦ੍ਯਾ ਨਾਲ ਭੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਮ.ਕ਼ਨਾਤ਼ੀਸ. Loadstone. (Magnet).

ਚੁਬੱਚਾ. ਦੇਖੋ, ਚਬੱਚਾ.

ਚੁਬੱਚਾ ਸਾਹਿਬ. ਦੇਖੋ, ਚੁਬੱਚਾ ੨। ੨ ਜਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਤਸੀਲ ਤਰਨਤਾਰਨ ਦੇ ਸਰਹਾਲੀ ਪਿੰਡ ਪਾਸ ਪੂਰਵ ਵੱਲ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਉਂ "ਚੁਬੱਚਾਸਾਹਿਬ" ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਸਮੇਤ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਇੱਥੇ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ. ਇਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਚੋਲ੍ਹੇ ਸਾਹਿਬ ਚਰਨ ਪਾਏ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੨੫ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਹੈ. ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪੱਟੀ ਤੋਂ ਪੂਰਵ ਵੱਲ ਕ਼ਰੀਬ ਚਾਰ ਮੀਲ ਹੈ। ੩ ਦੇਖੋ, ਥਾਂਦੇ.

ਚੁਬੱਚਾ ਰਾਮਰਾਇ. ਦੇਖੋ, ਮੁਗਲਪੁਰਾ.

ਚੁੰਬਨ. ਸੰ. ਚੁਮ੍ਬਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੁੰਮਣਾ. ਚੁੰਮੀ ਲੈਣੀ. ਬੋਸਾ ਲੈਣਾ. ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਹੋਠਾਂ ਦਾ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਨਾ.

ਚੁਬਰਸੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਹਾਂਤ ਪਿੱਛੋਂ ਚੌਥੇ ਵਰ੍ਹੇ ਹੋਈ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਮੋਏ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦਾ ਚੌਥੇ ਵਰ੍ਹੇ ਕੀਤਾ ਸ਼੍ਰਾੱਧਕਰਮ.

ਚੁਬਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਚਉਬਾਰਾ.

ਚੁਬਾਰਾਸਾਹਿਬ. ਦੇਖੋ, ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਨੰ: ੫ ਅਤੇ ਮਨਸੂਰਪੁਰ (ਛੀਟਾਂਵਾਲਾ).

ਚੁਬੰਦੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਘੋੜੇ ਆਦਿ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਚਾਰੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਕਰਮ.

ਚੁਭਕੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੁੱਭੀ. ਗ਼ੋਤਾ. ਡੁੱਬੀ. ਦੇਖੋ, ਚੁਚਤ ਧਾ.

ਚੁਭਣਾ, **ਚੁਭਨਾ** } ਕ੍ਰਿ—ਗਡਣਾ. ਧਸਣਾ। ੨ ਖਟਕਣਾ. ਮਨ ਵਿੱਚ ਰੜਕਣਾ. "ਜਿਉ ਜਿਉ ਚਲਹਿ ਚੁਭੈ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ." (ਸੋਹਿਲਾ)

ਚੁੰਭਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ਼ੋਤਾ. ਦੇਖੋ, ਚੁਭਕੀ.

ਚੁਭਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਧਸਾਉਣਾ. ਗਡਾਉਣਾ. ਚੋਭਣਾ.

ਚੁਭਾਲ. ਦੇਖੋ, ਝਬਾਲ.

ਚੁੱਭਾ, **ਚੁੱਭੀ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਖੋ, ਚੁਭਕੀ.

ਚੁੰਮਕ. ਦੇਖੋ, ਚੁੰਬਕ. "ਚੁੰਮਕ ਡੋਲਤ ਬੀਚ ਮਨੋ ਜਲ ਲੋਹ ਕੀ ਸੂਈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਚੁੰਮਣਾ. ਦੇਖੋ, ਚੁੰਬਨ.

ਚੁੰਮਾਂ. ਬਾਗੀ. ਬੋਸਾ। ੨ ਚੁੰਬਨ ਕਰਾਂ। ੩ ਚੁੰਬਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ. "ਚੁੰਮਾ ਪੈਰ ਮੂੰ." (ਆਸਾ ਫਰੀਦ)

ਚੁਮਾਸਾ. ਦੇਖੋ, ਚਾਤੁਰਮਾਸ.

---

[1] ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਚੰਦੇਲਗੜ੍ਹ ਭੀ ਆਇਆ ਹੈ. ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਪਾਲਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਕਿਲਾ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ.

ਚੁਮਾਤਾ. ਦੇਖੋ, ਚੁਆਤਾ. "ਜ੍ਵਲਿਤ ਹਾਥ ਮੇ ਗਹਯੋ ਚੁਮਾਤਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚੂਮਿ. ਚੁੰਮਕੇ. ਚੁੰਬਨ ਕਰਕੇ. "ਆਪਨੜੇ ਘਰਿ ਜਾਈਐ ਪੈਰ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੂੰਮਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਚੁਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ਼ਿਮੀਂਦੋਜ਼ ਚੁਲ੍ਹਾ। ੨ ਵਿ—ਪ੍ਰਚੁਰ (ਬਹੁਤ—ਅਧਿਕ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ। ੩ ਸੰ ਚੁਰ੍. ਧਾ—ਚੁਰਾਉਣਾ, ਜਲਣਾ, ਮੱਚਣਾ.

ਚੁਰਸਤਾ. ਸੰ. ਚਤੁਸ੍ਪਥ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਥਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਚਾਰ ਰਾਹ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ.

ਚੁਰਸਤੀਅਟਾਰੀ. ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪਾਸ ਇੱਕ ਥਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਾਹੀਸੈਨਾ ਨਾਲ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੬੮੫ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਜੰਗ ਹੋਇਆ. ਇੱਥੇ ਚੌਰਾਹੇ ਤੇ ਇੱਕ ਅਟਾਰੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਇਹ ਸੰਗ੍ਯਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਈ.

ਚੁਰਟ. ਤੈਮਿਲ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ Shuruttu ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਤਮਾਖੂ ਦਾ ਲਪੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਬੱਤੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਪੱਤਾ. ਇਸੇ ਦੇ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਬਣਾ ਲਏ, ਯਥਾ:—Cheroot, Cherute, chiroot, Sharute, sharoot. ਚੁਰਟ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਸ਼ਕਲਾਂ ਬਦਲੀਆਂ ਹਨ. ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੀਗਾਰ Cigar ਅਤੇ Cigarette ਭੀ ਇਸੇ ਦੇ ਹੀ ਰੂਪਾਂਤਰ ਹਨ. ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਅਨੇਕ ਔਗੁਣ ਦੱਸੇ ਹਨ ਅਰ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਪੱਠੇ ਜਿਗਰ ਅਤੇ ਮੇਦੇ ਆਦਿਕ ਅੰਗਾਂ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਵਰਤਣ ਦੀ ਭੈੜੀ ਵਾਦੀ ਘਟਣ ਦੀ ਥਾਂ ਨਿੱਤ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ, ਜੇਹਾ ਕਿ Imperial Econimic Committee ਦੀ ਰਪੋਰਟ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ— The annual consumption of cigarettes in India is now about 6, 500, 000, 000 as compared with under 1, 000, 000, 000 before the war. ਦੇਖੋ, ਤਮਾਖੂ.

ਚੁਰਣ. ਸੰ. ਚੁਰਣ੍. ਧਾ—ਚੁਰਾਉਣਾ, ਮੂਸਨਾ, ਹਰਣ.

ਚੁਰਵਾ. ਪ੍ਰ. ਚੋਰ. ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਚੁਰਾ. ਦੇਖੋ, ਚੁਲਾ. "ਚੁਰਾ ਕੀਨ ਮੁਖ ਹਾਥ ਪਖਾਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚੁਰਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਿਸੇ ਵਸ੍ਤੁ ਨੂੰ ਮਾਲਿਕ ਦੇ ਗ੍ਯਾਨ ਬਿਨਾ ਆਪਣੇ ਵਰਤਣ ਲਈ ਲੈ ਜਾਣਾ. ਹਰਣ. ਦੇਖੋ, ਚੁਰ ੩.

ਚੁਰਾਸੀ. ਦੇਖੋ, ਚਉਰਾਸੀ.

ਚੁਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੁਲੀ. "ਪੁਨ ਜਲਪਾਨ ਚੁਰੀ ਕਰਲੇਹਿ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਚੂੜੀ. ਬੰਗ.

ਚੁਰੂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੁੱਲੂ. ਦੇਖੋ, ਚੁਲੁਕ.

ਚੁਰੂਭਰ. ਚੁਲੀਮਾਤ੍ਰ.

ਚੁਰੂ ਭਰਿ. ਚੁਲੀ ਭਰਕੇ. "ਆਪਿ ਨ ਦੇਹਿ ਚੁਰੂ ਭਰਿ ਪਾਨੀ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਚੁਰੇਲ. ਚੁੜੇਲ. ਭੂਤਨੀ. "ਮਰੇ ਪਰਾਂਤ ਚੁਰੇਲ ਹ੍ਵੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੧)

ਚੁਰੈਯਾ. ਪ੍ਰ. ਵਿ—ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੂੜੀ. ਬੰਗ.

ਚੁਰੈਲ. ਦੇਖੋ, ਚੁੜੈਲ.

ਚੁਰੰਜਾ. ਚਤੁਸ੍ਪੰਚਾਸ਼ਤ. ਪੰਜਾਹ ਉੱਪਰ ਚਾਰ—੫੪.

ਚੁਲ. ਸੰ. ਚੁਲ੍. ਧਾ—ਉੱਚਾ ਕਰਨਾ, ਭਿਉਣਾ, ਡੋਬਣਾ.

ਚੁਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੁਲੁਕ. ਇੱਕ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਜਲ। ੨ ਕੁਰਲੀ. ਮੂੰਹ ਸਾਫ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਖ ਵਿੱਚ ਲੀਤਾ ਪਾਣੀ। ੩ ਕੁਰਲੀ ਕਰਕੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ. "ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਇ ਮੁਖ ਹਾਥ ਪਖਾਰਹੁ। ਤਿਸ ਪਸਚਾਤੀ ਚੁਲਾ ਉਚਾਰਹੁ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)ਚੁਲੇ ਦਾ ਪਾਠ ਇਹ ਹੈ:—

"ਦੇਵਣਹਾਰੁ ਦਾਤਾਰੁ ਕਿਤੁ ਮੁਖਿ ਸਾਲਾਹੀਐ,
ਜਿਸੁ ਰਖੈ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ਰਿਜਕੁ ਸਮਾਹੀਐ,
ਕੋਇ ਨ ਕਿਸ ਹੀ ਵਸਿ ਸਭਨਾ ਇਕ ਧਰ,
ਪਾਲੇ ਬਾਲਕ ਵਾਗਿ ਦੇਕੈ ਆਪਿ ਕਰ,
ਕਰਦਾ ਅਨਦ ਬਿਨੋਦ ਕਿਛੂ ਨ ਜਾਣੀਐ,
ਸਰਬਧਾਰ ਸਮਰਥ ਹਉ ਤਿਸੁ ਕੁਰਬਾਣੀਐ,
ਗਾਈਐ ਰਾਤ ਦਿਨੰਤੁ ਗਾਵਣਜੋਗਿਆ,
ਜੋ ਗੁਰ ਕੀ ਪੈਰੀ ਪਾਹਿ ਤਿਨੀ ਹਰਿਰਸੁ ਭੋਗਿਆ."

(ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫)

"ਦਾਣਾ ਪਾਣੀ ਗੁਰੂ ਕਾ, ਟਹਿਲ ਭਾਵਨਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ, ਤੇਰੀ ਦੇਗੋਂ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਿਆ, ਦੇਗ ਸਵਾਈ ਤੇਗ ਫ਼ਤਹ, ਜੋ ਜੀਅ ਆਵੇ ਸੋ ਰਾਜੀ ਜਾਵੇ, ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਚਿੱਤਿ ਆਵੇ." ਇਤ੍ਯਾਦਿ.

ਚੁਲਿਆਲਾ. ਇੱਕ ਛੰਦ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਚੂਲਕਾ ਭੀ ਹੈ. ਲੱਛਣ— ਦੋ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੨੯ ਮਾਤ੍ਰਾ. ੧੩—੧੬ ਪੁਰ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਅੰਤ ਯਗਣ ISS. ਅਥਵਾ ਇਉਂ ਕਹੋ ਕਿ ਦੋਹਰੇ ਦੇ ਅੰਤ ਇੱਕ ਯਗਣ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਇਹ ਛੰਦ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਮਰਦਾਨਾ ਸੁਨਕਰ ਤਬੈ, ਪਦ ਪਰ ਧਾਰ ਲਿਲਾਰ ਅਲਾਵੈ। ਸਤਜ ਵਚਨ ਤੁਮ ਕਹਿਤ ਹੋ, ਜੋ ਭਵ ਕੇ ਦੁਖ ਦਾਰਿ ਮਿਟਾਵੈ. (ਨਾਪ੍ਰ)

ਚੁਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਰਲੀ. ਮੂੰਹ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਲ। ੨ ਇੱਕ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਜਿਤਨਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਜਲ ਆ ਸਕੇ। ੩ ਸੰ. ਚੁਲੁਕ. ਕਿਸੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਯਾ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਜਲ ਦਾ ਲੈਣਾ. "ਨਾਨਕ ਚੁਲੀਆ ਸੁਚੀਆ ਜੇ ਭਰਿ ਜਾਣੈ ਕੋਇ... ਰਾਜੇ ਚੁਲੀ ਨਿਆਵ ਕੀ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸਾਰ)

ਚੁਲੁਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾੜ੍ਹਾ ਚਿੱਕੜ। ੨ ਛੋਟੀ ਹਾਂਡੀ। ੩ ਚੁਲੀ. ਅੰਜੁਲਿ.

ਚੁਲੁੰਪ. ਸੰ. ਚੁਲੁਮ੍ਪ. ਧਾ—ਕਤਰਨਾ. ਨਸ੍ਟ ਹੋਣਾ, ਝੂਲਣਾ.

ਚੁਲੰਭ / ਚੁਲੰਭ੍ਰ } ਸੰ. ਚਲਮ੍ਭ—ਚਲੰਭ. ਵਿ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸਮਾਨ ਸੀਤਲ. "ਮਨੁ ਤਨੁ ਹੋਇ ਚੁਲੰਭ੍ਰ." (ਸੂਹੀ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਤਰ. ਆਦ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਚੁਲ ਅਤੇ ਅੰਭ.

ਚੁਲ੍ਹ } ਸੰ. ਚੁਲ੍ਲਿ—ਚੁੱਲਿ. ਸੰਗਯਾ—ਅੱਗ ਰੱਖਣ ਦੀ ਥਾਂ. ਭੋਜਨ
ਚੁਲ੍ਹਾ } ਪਕਾਉਣ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਅੱਗ ਮਚਾਈ ਜਾਵੇ.

ਚੁੱਲ. ਸੰ. ਚੁਲ੍ਲ੍. ਧਾ—ਆਪਣਾ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ (ਮਨਸ਼ਾ) ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ, ਵਿਲਾਸ ਕਰਨਾ.

ਚੁਵਨਾ. ਦੇਖੋ, ਚੁਇਣਾ.

ਚੁੜ. ਦੇਖੋ. ਚੁਡ.

ਚੁੜੱਤ. ਚੌੜਾਨ ਵੱਲ ਦਾ ਫੈਲਾਉ. Latitude.

ਚੁੜੇਲ } ਸੰਗਯਾ—ਡਾਇਣ. ਭੂਤਨੀ. ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲੈਣ ਵਾਲੀ.
ਚੁੜੈਲ } ਦੇਖੋ, ਚੁਡ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਚੁੜੇਲ ਨੂੰ ਚੂੜਾ (ਜੂੜਾ) ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਦੱਸਿਆ ਹੈ. ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰ ਪੁਰ ਉੱਚਾ ਜੂੜਾ ਹੋਵੇ. ਚੂੰਡੋ. ਡਾਇਣ ਦੇ ਸਿਰ ਉਲਟੇ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ ਦੱਸੀਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਇਲਾ (ਬਾਣੀ) ਚੰਡ (ਕੌੜੀ) ਹੈ. ਖੋਟੇ ਵਚਨ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ.

ਚੂ. ਫ਼ਾ چو ਵ੍ਯ—ਜਬ. ਜਦ।੨ ਤਬ. ਤਦ। ੩ ਇਸ ਤਰਾਂ. ਇਵੇਂ। ੪ ਵਾਂਙ. ਵਾਕਰ.

ਚੂੰ. ਸੰਗਯਾ—ਚੁੰਕਾਰ. ਚੂੰ ਚੂੰ ਧੁਨਿ। ੨ ਫ਼ਾ چوں ਵਿ—ਤੁੱਲ. ਮਾਨਿੰਦ. ਸਮਾਨ। ੩ ਵ੍ਯ—ਜਬ. ਜਦ. "ਚੂੰ ਸਵਦ ਤਕਬੀਰ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਤਕਬੀਰ। ੪ ਕਿਸ ਤ਼ਰਹ਼. ਕੈਸੇ. ਕਿਵੇਂ.

ਚੂਸ. ਸੰ. ਚੁਸ਼੍. ਧਾ—ਚੂਸਣਾ, ਚੋਸ਼ਣ ਕਰਨਾ.

ਚੂਸਣਾ } ਕ੍ਰਿ—ਚੋਸ਼ਣ ਕਰਨਾ. ਜੀਭ ਅਤੇ ਹੋਠਾਂ ਦੇ ਸੰਯੋਗ ਨਾਲ
ਚੂਸਨਾ } ਕਿਸੇ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਰਸ ਖਿੱਚਣਾ। ੨ ਕਿਸੇ ਵਸਤੁ ਦਾ ਸਾਰ ਖਿੱਚ ਲੈਣਾ।

ਚੂਹਣੀਆ. ਲਹੌਰ ਜਿਲੇ ਦੀ ਇੱਕ ਤਸੀਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ, ਜੋ ਛਾਂਗਾਮਾਂਗਾ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ੮ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸੇਠੀ ਜਾਤਿ ਦੇ ਉਗਵੰਦਾ (ਗੋਬਿੰਦਾ) ਅਤੇ ਸਭਾਗਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਅਨੰਨਸਿੱਖ ਹੋਏ ਹਨ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਹੁਣ ਬਸਾਖੀ ਤੇ ਸਲਾਮਤ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਹਨ.

ਚੂਹਮਾਰ. ਚੂਹੇਮਾਰ. ਦੇਖੋ, ਮੂਸ਼ਖ਼ੋਰ.

ਚੂਹਰਾ. ਸੰ. ਚਤੁਰਹਰਾ. ਸ਼ਰੀਰ ਤੋਂ ਡਿਗਿਆ ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ. ਭੰਗੀ. ਚੂਹੜਾ. ਖ਼ਾਕਰੋਬ.

ਚੂਹੜ. ਦੇਖੋ, ਪੁਰੀਆ. ਪੁਰੀਏ ਦਾ ਭਾਈ ਇੱਕ ਨੰਬਰਦਾਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨਦੇਵ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਣ ਕਰਾਇਆ ਕਿ ਕਦੇ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ. ਇਸ ਨੇ ਸਤ੍ਯਵਕਤਾ ਅਤੇ ਸਦਾਚਾਰੀ ਹੋਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦੀ ਵਡੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ੨ ਸੇਠੀ ਜਾਤਿ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਡਾ ਨਿਪੁਣ ਸੀ। ੩ ਲਖਨਊ ਨਿਵਾਸੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਭੇਦ ਦੱਸਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ.

ਚੂਹੜਕਾਣਾ. ਜਿਲਾ, ਤਸੀਲ, ਥਾਣਾ ਸ਼ੇਖ਼ੂਪੁਰਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਆਬਾਦੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ "ਖਰਾਸੌਦਾ" ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਇਸ ਜਗਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਅਨੁਸਾਰ—ਕਿ ਲਾਭ ਵਾਲਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨਾ—ਭੁੱਖੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਾਣ ਲਈ ਪੂੰਜੀ ਖ਼ਰਚ ਕੀਤੀ ਸੀ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਨਾਲ ੨੫੦ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ. ਵੈਸਾਖੀ, ਮਾਘ ਸੁਦੀ ੧. ਅਤੇ ਕੱਤਕਪੂਨ੍ਯਾ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਚੂਹੜਕਾਣੇ ਤੋਂ ਕ਼ਰੀਬ ਦੋ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਹੈ.

ਚੂਹੜਵਾਲ. ਦੇਖੋ, ਝਾੜਸਾਹਿਬ ੧.

ਚੂਹੜਾ } ਚੰਡਾਲ—ਚੰਡਾਲੀ. ਭੰਗੀ. ਖ਼ਾਕਰੋਬ. ਦੇਖੋ, ਚੂਹਰਾ.
ਚੂਹੜੀ } "ਪਰਨਿੰਦਾ ਘਟਿ ਚੂਹੜੀ." (ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਚੂਹਾ. ਸੰਗਯਾ—ਮੂਸਾ-ਮੂਸ਼ਕ. "ਜਮ ਚੂਹਾ ਕਿਰਸ ਨਿਤ ਕੁਰਕਦਾ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧) ੨ ਨੱਕ ਦਾ ਮਵਾਦ ਜੋ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੋਕੇ ਸਖ਼ਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਭੀ ਚੂਹਾ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਚੂਹੀ. (ਚੂਹੇ ਦੀ ਮਦੀਨ). ਮੂਸਿਕਾ. ਮੂਸੀ.

ਚੂਹੇਮਾਰ. ਦੇਖੋ, ਮੂਸ਼ਖ਼ੋਰ.

ਚੂਕ. ਸੰਗਯਾ—ਭੁੱਲ. ਖ਼ਤ਼ਾ. "ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਿਆ ਕਰੈ ਜਉ ਸਿਖਾ ਮਹਿ ਚੂਕ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੨ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪਾਲਕ, ਜਿਸ ਦਾ ਰਸਦਾਇਕ ਸਾਗ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਥੋੜਾ ਖੱਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਸੋਆ ਚੂਕ ਪੁਕਾਰਤ ਭਈ." (ਦੱਤਾਵ) ਮਾਲਣ (ਮਾਲਿਨੀ) ਨੇ ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੋਆ ਚੂਕ (ਪਾਲਕ). ਦੱਤ (ਦੱਤਾਤ੍ਰੇਯ) ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਸਿਖ੍ਯਾ ਲਈ ਕਿ ਜੋ ਸੋਇਆ (ਸੁੱਤਾ), ਉਹ ਚੁੱਕਿਆ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚੂਕਣਾ.

ਚੂਕਈ. ਭੁਲਦਾ. ਖ਼ਤ਼ਾਖਾਂਦਾ। ੨ ਮਿਟਦਾ. ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦਾ. ਦੇਖੋ, ਚੁਕਈ.

ਚੂਕਣਾ } ਕ੍ਰਿ—ਭੁੱਲਣਾ। ੨ ਸਮਾਪਤ ਹੋਣਾ. ਖ਼ਤਮ ਹੋਣਾ. "ਚੂਕਾ
ਚੂਕਨਾ } ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰ) "ਜਬ ਚੂਕੈ ਪੰਚਧਾਤੁ ਕੀ ਰਚਨਾ." (ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ) ੩ ਔਸਾਨ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੋਣਾ. "ਪਛੋਤਾਵਾ ਨ ਮਿਲੈ ਜਬ ਚੂਕੈਗੀ ਸਾਰੀ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) ੪ ਦੇਖੋ, ਚੂਲਾ ੨.

ਚੂੰਕਿ. ਫ਼ਾ چونکہ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਕਿਉਂਕਿ. ਇਸ ਕਾਰਣ ਤੋਂ. ਇਸ ਹੇਤੁ.

ਚੂਖਾ. ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਸੱਚੀਦਾੜ੍ਹੀ ਦਾ ਇੱਕ ਕਰਨੀ ਵਾਲਾ ਚੇਲਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਿੱਖਧਰਮ ਦਾ ਉੱਤਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ.

ਚੂੰਗ. ਦੇਖੋ, ਚੁੰਗ.

ਚੂਗਹਿ. ਚੁਗਦਾ ਹੈ. "ਉਜਲ ਮੋਤੀ ਚੂਗਹਿ ਹੰਸ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ਹੰਸ ਵਿਵੇਕੀ, ਅਤੇ ਮੋਤੀ ਸ਼ੁਭਗੁਣ.

ਚੂਘਨਾ } ਦੇਖੋ, ਚੁੰਘਣਾ. "ਲੇਲੇ ਕਉ ਚੂਘੈ ਨਿਤ ਭੇਡ." (ਗਉ
ਚੂੰਘਨਾ } ਕਬੀਰ) ਲੇਲਾ ਜੀਵ ਅਤੇ ਭੇਡ ਮਾਇਆ.

ਚੂਚਕ. ਹੀਰ ਦਾ ਪਿਤਾ. "ਜੁਨ ਜਾਟ ਕੀ ਤਿਨ ਧਰੀ ਮ੍ਰਿਤਮੰਡਲ ਮੇ ਆਇ। ਚੂਚਕ ਕੇ ਉਪਜੀ ਭਵਨ ਹੀਰ ਨਾਮ ਧਰਵਾਇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੮) ਦੇਖੋ, ਹੀਰ.

ਚੂਚਾ. ਕੁੱਕੜ ਦਾ ਬੱਚਾ. ਇਹ ਚੂਜ਼ਹ ਦਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਰੂਪਾਂਤਰ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਚੂਜ਼ਾ.

ਚੂਚੀ. ਸੰ. ਚੂਚੁਕ—ਚੁਚੁਕ. ਸੰਗਯਾ—ਸ੍ਤਨ (ਮੰਮੇ) ਦੇ ਸਿਰ ਦੀ ਡੋਡੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੱਚਾ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਦਾ ਹੈ. Nipple.

ਚੂਜ਼ਹ, ਚੂਜ਼ਾ } ਫ਼ਾ چوزہ ਕੁੱਕੜ (ਮੁਰਗ਼ੇ) ਦਾ ਬੱਚਾ. Chicken.

ਚੂੰਡਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਦੰਦ ਅਥਵਾ ਚੁੰਜ ਨਾਲ ਨੋਚਣਾ.

ਚੂੰਡਾ. ਦੇਖੋ, ਚੂੜਾ.

ਚੂੰਡਾਬੰਡ, ਚੂੰਡਾਵੰਡ } ਸੰਗਯਾ—ਚੂੜਾਵਿਭਾਗ. ਪੁਰਾਣੇ ਰਿਵਾਜ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਵੰਡ. ਤਕ਼ਸੀਮ ਜਾਯਦਾਦ ਦਾ ਇੱਕ ਤ਼ਰੀਕ਼ਾ ਕਿ ਪ੍ਰਤਿ ਚੂੰਡਾ (ਭਾਵ ਹਰ ਇੱਕ ਵਹੁਟੀ ਪਿੱਛੇ) ਸਮਾਨ ਹਿੱਸਾ ਕਰਨਾ. ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਲਿਹਾਜ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਲਿਹਾਜ ਨਾਲ ਵੰਡ ਕਰਨੀ, ਜਿਵੇਂ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਦੋ ਵਹੁਟੀਆਂ ਹਨ ਪਹਿਲੀ ਦੇ ਦੋ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਪਿਛਲੀ ਦੇ ਇੱਕ ਹੈ ਅਰ ਜਾਗੀਰ ਅਥਵਾ ਜ਼ਮੀਨ ਆਦਿ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਦੀ ਆਮਦਨ ਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਅੱਧੋ ਅੱਧ ਕਰਕੇ ਹਜ਼ਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਵੰਡ ਲੈਣੀ. ਦੇਖੋ, ਪੱਗਵੰਡ.

ਚੂੰਡਿ. ਚੂੰਡਕੇ. ਨੋਚਕੇ। ੨ ਚੂੰਡਣਾ ਕ੍ਰਿਯਾ ਦਾ ਅਮਰ. "ਕਾਗਾ! ਚੂੰਡਿ ਨ ਪਿੰਜਰਾ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਚੂੰਢੀ. ਹੱਥ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਅਤੇ ਤਰਜਨੀ ਉਂਗਲ ਨਾਲ ਸੰਨ੍ਹੀ ਵਾਂਙ ਨਿਪੀੜਨ (ਘੁੱਟਣ) ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ, ਜਿਵੇਂ—ਚੂੰਢੀ ਵੱਢਣੀ.

ਚੂਣ. ਸੰ. ਚੂਣ੍. ਧਾ—ਖਿੱਚਣਾ, ਸੰਕੋਚ ਕਰਨਾ.

ਚੂਤ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਅੰਬ ਦਾ ਬਿਰਛ ਅਤੇ ਫਲ। ੨ ਸੰ. ਚਯੁਤਿ. ਭਗ. ਯੋਨਿ.

ਚੂਤੜ. ਦੇਖੋ, ਚੁਤੜ.

ਚੂੰ ਤੁੰਦ ਅਜਦਹ. (ਰਾਮਾਵ) ਵਿਸਧਰ ਸੱਪ ਤੁੱਲ ਕ੍ਰੋਧੀ.

ਚੂਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਚੁਤੜ.

ਚੂਥੀ. ਸੰਗਯਾ—ਤਖ਼ਤੇ ਦੀ ਚੂਲ.

ਚੂਨ. ਸੰ. ਚੂਣੰ. ਸੰਗਯਾ—ਆਟਾ. ਪਿਸਾਨ. "ਚਾਕੀ ਚਾਟਹਿ ਚੂਨ ਖਾਹਿ." (ਬਸੰ ਕਬੀਰ) ੨ ਚੂਨਾ. ਪੱਥਰ ਦੀ ਖਿੱਲ. "ਚੂਨ ਚਿਹਨ ਨ ਰਹਾਇ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੩ ਦੇਖੋ, ਚੂੰ ੨.

ਚੂਨਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਚੁੰਨੀ. ਓਢਣੀ, "ਚੂਨਰੀ ਨਵੀਨ ਲਾਲ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਚੂਨਤੀ. ਦੇਖੋ, ਚੂਨਰੀ। ੨ ਵਿ—ਚੋਸਣ (ਚੂਸਣ) ਵਾਲੀ. "ਜੀਭ ਰਸਾਇਣਿ ਚੂਨਤੀ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧) ੩ ਦੇਖੋ, ਚੂਨੀ.

ਚੂਨਾ. ਦੇਖੋ, ਚੂਨ. "ਦੁਇ ਸੇਰ ਮਾਗਉ ਚੂਨਾ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ) ੨ ਫੂਕੇ ਹੋਏ ਕੰਕਰ ਅਥਵਾ ਪੱਥਰ ਦਾ ਚੂਣੰ। ੩ ਕ੍ਰਿ—ਚਯਵਨ. ਚੁਇਣਾ. ਟਪਕਣਾ.

ਚੂਨੀ. ਸੰਗਯਾ—ਮਾਣਿਕ ਦੀ ਕਣੀ. ਲਾਲ ਰਤਨ ਦਾ ਛੋਟਾ ਟੁਕੜਾ। ੨ ਚੁੰਨੀ. ਚੁਨਰੀ.

ਚੂਨੀਆਂ. ਦੇਖੋ, ਚੂਹਣੀਆਂ। ੨ ਚੂਨੀ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ.

ਚੂਨੀਮੰਡੀ. ਲਹੌਰ ਦਾ ਇੱਕ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਲਹੌਰ.

ਚੂਪ. ਦੇਖੋ, ਚੁਪ. "ਸਹਜੇ ਚੂਪ, ਸਹਜੇ ਹੀ ਜਪਨਾ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਚੂਪਨਾ.

ਚੂਪਣਾ, ਚੂਪਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਚੋਸਣ ਕਰਨਾ. ਚੂਸਣਾ.

ਚੂਪੀ. ਦੇਖੋ, ਚੂਪਣਾ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚੁਪਕੇ, ਬਿਨਾ ਸ਼ੋਰ ਤੋਂ. "ਚੂਪੀ ਨਿਰਣਉ ਪਾਇਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਅਧਮ ਚੰਡਾਲੀ ਅਤੇ ਦਾਦੀ ੨.

ਚੂਰ ਅਥਵਾ ਚੂਰੁ. ਸੰ. ਚੂਰ੍. ਧਾ—ਜਲਾਉਣਾ, ਭਸਮ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਚੂਰਣ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਨਿੰਦਾ ਤੇਰੀ ਜੋ ਕਰੇ ਸੋ ਵੰਞੈ ਚੂਰੁ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩) ਚੂਰਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚੂੜ ਅਤੇ ਮੋਤੀ ਚੂਰ ੨. "ਮੋਤੀਚੂਰ ਬਡ ਗਹਿਨ ਗਹਿਨਈਆ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੪)

ਚੂਰਣ. ਸੰ. ਚੂਰ੍ਣ੍. ਧਾ—ਖਿੱਚਣਾ, ਸੰਕੋਚ ਕਰਨਾ, ਪ੍ਰੇਰਨਾ, ਪੀਸਣਾ, ਦਬਾਉਣਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਆਟਾ. ਪਿਸਾਨ। ੩ ਪੀਸੀ ਹੋਈ ਦਵਾਈ. ਜੈਸੇ—ਹਾਜ਼ਮੇ ਦਾ ਚੂਰਣ ਆਦਿ। ੪ ਧੂਲਿ (ਧੂੜ). ਰਜ. "ਚੂਰਣ ਤਾਂ ਚਰਣਾ ਬਲਿਹਾਰੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਚੂਰਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚੂਣੰ ਕਰਨਾ. ਪੀਸਣਾ. "ਕਹਤ ਕਬੀਰ ਪੰਚ ਜੋ ਚੂਰੇ." (ਆਸਾ)

ਚੂਰਣਿ. ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਚੂਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬੰਦੂਕ਼. (ਸਨਾਮਾ)

ਚੂਰਨ. ਦੇਖੋ, ਚੂਰਣ.

ਚੂਰਮਾ. ਸੰਗਯਾ—ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਚੂਰਣ ਕਰਕੇ ਘੀ ਵਿੱਚ ਭੁੰਨਕੇ ਮਿੱਠੇ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਪੰਜੀਰੀ ਜੇਹਾ ਭੱਖ ਪਦਾਰਥ। ੨ ਘੀ ਵਿੱਚ ਮੋਣਦਾਰ ਮੈਦੇ ਦੀਆਂ ਟਿੱਕੀਆਂ ਭੁੰਨਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੂਰਣ ਕਰਕੇ ਖੰਡ ਮਿਲਾਉਣ ਤੋਂ ਭੀ ਚੂਰਮਾ ਬਣਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਭੋਜਨ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਉਦਾਸੀਨ ਸਾਧੂ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀਚੰਦ ਜੀ ਨਿਮਿੱਤ ਅਰਪਦੇ ਹਨ ਅਰ "ਰੋਟ ਪ੍ਰਸਾਦ" ਬੋਲਦੇ ਹਨ. ਹਿੰਦੂ ਹਨੂਮਾਨ ਅਤੇ ਭੈਰਵ ਨੂੰ ਚੂਰਮਾ ਅਰਪਦੇ ਹਨ.

ਚੂਰਾ. ਦੇਖੋ, ਚੂੜਾ ੫. "ਸੰਖ ਮੋਤੀਚੂਰਾ." (ਭਾਗੁ) ਸਿੱਪ ਨੂੰ ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ ਮੋਤੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਚੂਰਮਾ. "ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੁ ਤਿਨਿ ਭੋਜਨੁ ਚੂਰਾ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੫) ੩ ਚੂਰਣ ਕਰੀ ਹੋਈ ਵਸਤੁ. ਚੂਰਣ। ੪ ਵਿ—ਚੂਰਣ ਕੀਤਾ. ਪੀਸਿਆ। ੫ ਦੇਖੋ, ਚੂੜਾ ੬. "ਇਕ ਚੂਰਾ ਗੈਂਡੇ ਕੋ ਬਨ੍ਯੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚੂਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਚੂਰਣ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਘੀ ਖੰਡ ਮਿਲਾਕੇ ਕੁੱਟੀ ਹੋਈ ਰੋਟੀ। ੨ ਚੂੜੀ. ਬੰਗ.

ਚੂਰੁ. ਦੇਖੋ, ਚੂਰ.

ਚੂਰੂ. ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਦਾ ਇੱਕ ਨਗਰ. "ਚੂਰੂ ਪੁਰ ਕੀ ਸੁਨਿ ਵਡ ਮਾਯਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚੂਲ. ਸੰਗਯਾ—ਤਖ਼ਤੇ ਦਾ ਪਤਲਾ ਸਿਰਾ, ਜੋ ਸਰਦਲ ਦੇ ਛੇਕ ਵਿੱਚ

ਧੁਰ ਦੀ ਤਰਾਂ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਤਖ਼ਤੇ ਦਾ ਹੇਠਲਾ ਉਹ ਭਾਗ, ਜੋ ਟੇਟੂਏ ਪੁਰ ਟਿਕਦਾ ਹੈ. ਚੂਥੀ. ਇਸੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਘੜੀ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਸ਼ੀਨ ਦਾ ਪੁਰਜ਼ਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚੂਲ੍ਹ। ੩ ਸੰ. ਸ਼ਿਖਾ. ਚੋਟੀ. ਬੋਦੀ.

ਚੂਲਕਾ. ਦੇਖੋ, ਚੁਲਿਆਲਾ.

ਚੂਲ ਵਿੰਗੀ ਹੋਣੀ. ਭਾਵ—ਕਲ (ਮਸ਼ੀਨ) ਦੇ ਪੁਰਜ਼ੇ ਦਾ ਵਿਗੜ ਜਾਣਾ। ੨ ਸ਼ਰੀਰ ਰੂਪੀ ਕਲ ਦਾ ਠੀਕ ਨਾ ਰਹਿਣਾ. ਰੋਗੀ ਹੋਣਾ। ੩ ਕਿਸੇ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਆ ਪੈਣਾ.

ਚੂਲਾ. ਦੇਖੋ, ਚੂਲ। ੨ ਪੱਟ ਅਤੇ ਉਦਰ ਦੀ ਸੰਧੀ. ਪੱਟ ਅਤੇ ਕਮਰ ਦੀ ਹੱਡੀ ਦਾ ਜੋੜ. ਚੂਕਣਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚੂਲ੍ਹਾ.

ਚੂਲ੍ਹ, ਚੂਲ੍ਹਾ } ਸੰ. ਚੂਲ੍ਹ ਅਤੇ ਚੂਲ੍ਹੀ. ਸੰਗਯਾ—ਰਸੋਈਘਰ ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਮਚਾਉਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ. "ਬਸੁਧਾ ਖੋਦਿ ਕਰਹਿ ਦੁਇ ਚੂਲ੍ਹੇ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਚੂਵਨ. ਸੰ. ਚਯਵਨ. ਚੁਇਣਾ. ਟਪਕਣਾ.

ਚੂੜ, ਚੂੜਕ } ਸੰਗਯਾ—ਚੋਟੀ. ਸ਼ਿਖਾ। ੨ ਕਲਗੀ। ੩ ਪਹਾੜ ਦੀ ਚੋਟੀ। ੪ ਕੰਕਨ. ਕੜਾ। ੫ ਹਾਥੀ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਪੁਰ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਹੋਇਆ ਕੜਾ. "ਚੂੜ ਚੜਾਇ ਹੈਂ ਦਾਂਤਨ ਦੇਊ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚੂੜਾ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਚੋਟੀ. ਬੋਦੀ। ੨ ਮੋਰ ਆਦਿਕ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦੀ ਕਲਗੀ। ੩ ਖੂਹ (ਕੂਪ) ਦੀ ਮਣ. ਮੇਂਢ। ੪ ਮਸਤਕ. ਮੱਥਾ। ੫ ਮੁਕੁਟ. ਤਾਜ। ੬ ਕੜਾ. ਕੰਕਨ. ਬਲਯ. "ਚੂੜਾ ਭੰਨੁ ਪਲੰਘ ਸਿਉ ਮੁੰਧੇ!" (ਵਡ ਮ: ੧)

ਚੂੜਾਮਣਿ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਮੁਕੁਟ (ਤਾਜ) ਦੀ ਮਣਿ (ਰਤਨ). ੨ ਸਿਰ ਪੁਰ ਪਹਿਰਣ ਦਾ ਰਤਨ। ੩ ਭਾਵ—ਸਰਤਾਜ.

ਚੂੜਿਕਾ. ਵਿ—ਮੁਕਟ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਚੂੜੀ. ਬੰਗ.

ਚੂੜੀ. ਸੰਗਯਾ—ਛੋਟਾ ਚੂੜਾ. ਕੰਗਣੀ. ਬੰਗ. "ਨਾ ਮਨੀਆਰੁ, ਨ ਚੂੜੀਆ." (ਵਡ ਮ: ੧)

ਚੂੜੀਸਰੋਟ. ਦੇਖੋ, ਜਵਾਸਾ.

ਚੂੜੇਲ, ਚੂੜੇਲੀ } ਦੇਖੋ, ਚੁੜੇਲ। ੨ ਵਿ—ਚੂੜਾ ਪਹਿਰਨ ਵਾਲੀ. ਭੁਜਾ ਵਿੱਚ ਚੂੜਾ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. "ਫਿਰ ਸੌਂਪੀ ਚੂੜੇਲੀਆਂ ਕੱਤਣ ਬਾਂਹ ਪਸਾਰ." (ਮਗੋ)

ਚੂੜ੍ਹਾ, ਚੂੜ੍ਹੀ } ਦੇਖੋ, ਚੂਹਰਾ, ਚੂਹੜਾ ਅਤੇ ਚੂਹੜੀ.

ਚੇ. ਪ੍ਰਤ੍ਯ. ਸੰਬੰਧ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਤਾ. ਦਾ. ਕਾ. "ਨਦੀ ਚੇ ਨਾਥੰ." (ਧਨਾ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ) "ਨਾਮੇ ਚੇ ਸੁਾਮੀ." (ਗੂਜਰੀ) ੨ ਵ੍ਯ—ਤੋ. ਤਾਂ. "ਤੁਮ ਚੇ ਪਾਰਸੁ ਹਮ ਚੇ ਲੋਹਾ." (ਪ੍ਰਭਾ ਨਾਮਦੇਵ) "ਤੁਮ ਚੇ ਧਨੀ ਧਨਾਢ ਲਖਮੀਬਰ, ਮਾਚੇ ਚੇਰੋ ਅਨੁਚਰ ਕਿੰਕਰ." (ਸਲੋਹ) ੩ ਦੇਖੋ, ਚਿਹ ੩.

ਚੇਸਟਾ. ਦੇਖੋ, ਚੇਸ਼੍ਟਾ. "ਕਹੂੰ ਚੇਸਟਾ ਚਾਰੁ ਚਿਤ੍ਰੰ ਸਰੂਪੰ." (ਅਕਾਲ)

ਚੇਸ੍ਟ. ਸੰ. ਚੇਸ਼੍ਟ੍. ਧਾ—ਚੇਸ਼੍ਟਾ (ਹਰਕਤ) ਕਰਨਾ, ਜਤਨ ਕਰਨਾ, ਝਗੜਾ ਕਰਨਾ, ਵਿਚਰਨਾ, ਫਿਰਨਾ.

ਚੇਸ਼੍ਟਾ.[1] ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਯਤਨ. ਉੱਦਮ। ੨ ਕਰਮ. ਕੰਮ। ੩ ਹਰਕਤ। ੪ ਤਲਾਸ਼. ਢੂੰਡ.

ਚੇਹਰਾ. ਦੇਖੋ, ਚਿਹਰਾ.

ਚੇਹਰਾ ਲਿਖਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਨੌਕਰ ਭਰਤੀ ਹੋਣਾ. ਨੌਕਰ ਰੱਖਣ ਵੇਲੇ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਚਿਨ੍ਹ ਚਕ੍ਰ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਚੇਹਰਾ ਹੋਣਾ, ਚੇਹਰਾ ਲਿਖਣਾ ਅਤੇ ਚੇਹਰਾ ਲਿਖਾਉਣਾ ਆਦਿ ਪਦ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਚਿਹਰਾ.

ਚੇਹਰੇਸ਼ਾਹੀ, ਚੇਹਰੇਸ਼ਾਹੀ ਰੁਪੱਯਾ } ਉਹ ਰੁਪੱਯਾ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਹੋਵੇ. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਰਾਜ ਦੇ ਸਿੱਕੇ ਦੇ ਰੁਪਯੇ ਦਾ ਇਹ ਨਾਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਟਕਸਾਲ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨ (ਕਲ) ਵਿੱਚ ਬਣਨ ਕਰਕੇ ਕਲਦਾਰ ਰੁਪੈਯਾ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਰੁਪਇਆ.

ਚੇਚਕ. ਫ਼ਾ چیچک ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ੀਤਲਾ. ਮਾਤਾ ਰੋਗ. Small-pox. ਦੇਖੋ, ਸੀਤਲਾ ੩.

ਚੇਂਚਰ. ਚਾਚਰ ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰ. ਹੋਲੀ ਦਾ ਗੀਤ.

ਚੇਟ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਦਾਸ. ਸੇਵਕ। ੨ ਪਤਿ. ਭਰਤਾ। ੩ ਭੰਡ. ਮਸ਼ੌਲੀਆ। ੪ ਕਾਵ੍ਯ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਇਕ ਅਤੇ ਨਾਇਕਾ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਭੇਟੂ. ਦੱਲਾ. ਭੜੂਆ.

ਚੇਟਕ. ਸੰਗਯਾ—ਭੰਡਾਂ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ. ਕੌਤੁਕ। ੨ ਇੰਦ੍ਰ—ਜਾਲ ਦਾ ਖੇਡ. "ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਕਿਯੇ ਕੁਕਾਜਾ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) "ਕਿਨਹੂ ਸਿਧਿ ਬਹੁ ਚੇਟਕ ਲਾਏ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੫) ੩ ਲਗਨ. ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਸ਼ੌਕ.

ਚੇਟਕਈਆ, ਚੇਟਕੀ } ਵਿ—ਕੌਤੁਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਇੰਦ੍ਰਜਾਲ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਜਾਦੂਗਰ. "ਮਾਗਹਿ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਚੇਟਕ, ਚੇਟਕਈਆ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੪) ੩ ਸ਼ੌਕੀਨ.

ਚੇਤ. ਸੰ. ਚੇਤ੍. ਵ੍ਯ—ਯਦਿ ਅਗਰ. ਜੇ। ੨ ਸ਼ਾਯਦ। ੩ ਸੰ. ਚੇਤਸ੍. ਸੰਗਯਾ—ਚਿੱਤ. ਦਿਲ. "ਭੇਤ ਚੇਤ ਹਰਿ ਕਿਸੈ ਨ ਮਿਲਿਓ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧. ਪਹਿਰੇ) ੪ ਆਤਮਾ। ੫ ਗ੍ਯਾਨ. ਬੋਧ। ੬ ਵਿ—ਚੇਤਨਤਾ ਸਹਿਤ. ਸਾਵਧਾਨ. "ਘਟਿ ਏਕ ਬਿਖੈ ਰਿਪੁ ਚੇਤ ਭਯੋ." (ਰੁਦ੍ਰਾਵ) ੭ ਚੇਤ ਦਾ ਮਹੀਨਾ. ਦੇਖੋ, ਚੈਤ੍ਰ। ੮ ਦੇਖੋ, ਚੇਤਾਈ। ੯ ਚੇਤਣਾ ਕ੍ਰਿਯਾ ਦਾ ਅਮਰ. ਤੂੰ ਯਾਦ ਕਰ.

ਚੇਤਉ. ਚਿੰਤਨ ਕਰੋ. ਯਾਦ ਕਰੋ. ਸਮਰਣ ਕਰੋ. ਦੇਖੋ, ਚੇਤਣਾ.

ਚੇਤਸਿੰਘ. ਦੇਖੋ, ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ

ਚੇਤਹੁ. ਦੇਖੋ, ਚੇਤਉ. "ਚੇਤਹੁ ਬਾਸੁ ਦੇਉ ਬਨਵਾਲੀ." (ਗੂਜ ਅ: ੫: ਮ: ੧)

ਚੇਤਕੀ. ਵਿ—ਚੈਤ੍ਰ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਚੇਤੀ। ੨ ਸੰਗਯਾ—

---

[1] ਹਿਤਾऽਹਿਤ ਪ੍ਰਾਪ੍ਤਿ ਪਰਿਹਾਰਾਰ੍ਥਾ ਕ੍ਰਿਯਾ ਚੇਸ਼੍ਟਾ.

ਅਰਥਾਤ

ਹਿਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਅਹਿਤ ਦੇ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਹਰਕਤ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਚੇਸ਼੍ਟਾ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਹਰੜ. ਹਰੀਤਕੀ. ਕਿਤਨੇ ਵੈਦ੍ਯ ਉਸ ਹਰੜ ਨੂੰ ਚੇਤਕੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਦਸਤ ਆ ਜਾਵੇ.

ਚੇਤਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚਿੰਤਨ ਕਰਨਾ. ਯਾਦ ਕਰਨਾ. "ਅਗੋਦੇ ਜੇ ਚੇਤੀਐ, ਤਾ ਕਾਇਤੁ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਚੇਤਨ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੈਤਨ੍ਯਸ੍ਵਰੂਪ ਆਤਮਾ. ਜੀਵਾਤਮਾ। ੨ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. ਕਰਤਾਰ। ੩ ਪੁਸਕਰ ਤੀਰਥ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਡਾ, ਜੋ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਪੁਸਕਰ ਤੇ ਹਾਜਿਰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਬਾਬਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ. "ਵਿਪ੍ਰ ਵਣਿਕ ਤੈਂ ਆਦਿਕ ਜਾਲ। ਚਲਆਏ ਚੇਤਨ ਦਿਜ ਨਾਲ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਵਿ—ਚੇਤਨਤਾ ਸਹਿਤ। ੫ ਹੋਸ਼ਿਯਾਰ. ਸਾਵਧਾਨ.

ਚੇਤਨਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੇਤਨ ਦਾ ਧਰਮ. ਚੈਤਨ੍ਯਤਾ.

ਚੇਤਨ ਬਟ, ਚੇਤਨ ਮਠ, ਚੇਤਨ ਵਟ } ਕਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਉਹ ਅਸਥਾਨ, ਜਿੱਥੇ ਭਾਈ ਗੁਰੁਦਾਸ ਜੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਰਹੇ ਅਤੇ ਭਾਈ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਭੇਜੇ ਸਿੰਘ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦ੍ਯਾ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਠਹਿਰੇ ਸਨ. ਇਹ ਥਾਂ ਨਿਰਮਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਕ਼ਬਜੇ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਉਂ ਯਤਨਵਟੇਸ਼੍ਵਰ ਸ਼ਿਵਮੰਦਿਰ ਦੇ ਕਾਰਣ "ਯਤਨਵਟ" ਸੀ.

ਚੇਤਨਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁੱਧਿ. ਸਮਝ. "ਚੇਤਨਾ ਹੈ, ਤਉ ਚੇਤਲੈ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੯) ਜੇ ਸਮਝ ਹੈ, ਤਦ ਚੇਤਲੈ। ੨ ਚੇਤਨਤਾ. "ਕਤਹੂ ਸੁਚੇਤ ਹ੍ਵੈਕੈ ਚੇਤਨਾ ਕੋ ਚਾਰ ਕੀਓ." (ਅਕਾਲ)

ਚੇਤਨੀ. ਚਿੰਤਨ ਕਰਦੇ. "ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਨ ਚੇਤਨੀ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨਗੇ. ਸੋਚਣਗੇ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚੇਤਨੀਯ.

ਚੇਤਨੀਯ. ਸੰ. ਵਿ—ਜਾਣਨ ਯੋਗ੍ਯ। ੨ ਯਾਦ ਕਰਨ ਲਾਇਕ਼.

ਚੇਤਰ. ਦੇਖੋ, ਚੈਤ੍ਰ.

ਚੇਤਵਿਆ. ਵਿ—ਚਿਤਵਿਆ. ਚਿੰਤਨ ਕੀਤਾ. "ਮਰਣ ਭਇਆ ਤਬ ਚੇਤਵਿਆ." (ਆਸਾ ਪਟੀ ਮ: ੧)

ਚੇਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੰਤਨ ਦਾ ਭਾਵ. "ਚੇਤਾ ਵਤੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਯਾਦ ਕਰਨਾ, ਜਮੀਨ ਦੀ ਵਤ੍ਰ ਹੈ. "ਗਗਨਮੰਡਲ ਮਹਿ ਰਾਖੈ ਚੇਤਾ." (ਰਤਨਮਾਲਾ ਬੰਨੋ) ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖਦਾ ਹੈ. "ਦਾਸ ਜਾਨ ਚਿਤ ਚੇਤੇ ਕਰੀਐ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਚੇਤਾਇਆ. ਯਾਦ ਕਰਾਇਆ. ਚਿੰਤਨ ਕਰਾਇਆ। ੨ ਚੇਤੇ ਆਇਆ. ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਫੁਰਿਆ.

ਚੇਤਾਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੇਤਨਤਾ। ੨ ਦਾਨਾਈ. ਸਮਝ. "ਚੇਤਾਈ, ਤਾ ਚੇਤ." (ਗਉ ਵਾਰ ੨ ਮ: ੫) ਜੇ ਅ਼ਕ਼ਲ ਹੈ, ਤਾਂ ਚੇਤ (ਚਿੰਤਨਕਰ).

ਚੇਤਾਵਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੇਤੇ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ. ਯਾਦਦਾਸ਼੍ਤ। ੩ ਵਿਗ੍ਯਾਪਨ. ਨੋਟਿਸ. "ਇਹੁ ਚੇਤਾਵਨੀ, ਮਤ ਸਹਿਸਾ ਰਹਿਜਾਇ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਚੇਤਿ. ਚਿੰਤਨ ਕਰਕੇ. ਸਮਰਣ ਕਰਕੇ. "ਹਰਿ ਚੇਤਿ ਖਾਹਿ ਤਿਨਾ ਸਫਲੁ ਹੈ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ)

੨ ਚੈਤ੍ਰ ਮੇਂ: ਚੇਤ ਵਿੱਚ. "ਚੇਤਿ ਗੋਵਿੰਦੁ ਅਰਾਧੀਐ." (ਮਾਝ ਬਾਰਹਮਾਹਾ) ੩ ਚੇਤਣਾ ਕ੍ਰਿਯਾ ਦਾ ਅਮਰ. ਤੂੰ ਯਾਦ ਕਰ. "ਚੇਤਿ ਮਨਾ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਮੇਰੇ ਮਨ! ਚੇਤਿ ਸਚਾ ਸੋਇ." (ਵਡ ਮ: ੩)

ਚੇਤੀ. ਵਿ—ਚੇਤ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ, ਜੈਸੇ—ਚੇਤੀ ਗੁਲਾਬ ਆਦਿ.

ਚੇਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਚੇਤ.

ਚੇਤੂ, ਚੇਤੋ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੈਤਨ੍ਯ ਆਤਮਾ. ਦੇਖੋ, ਕਾਇਬੁ ਚੇਤੂ। ੨ ਇੱਕ ਮਸੰਦ, ਜੋ ਆਨੰਦਪੁਰ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਹ਼ਜ਼ੂਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਕਰਮੀ ਜਾਣਕੇ ਦੰਡ ਦਿੱਤਾ. ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਨੇ ਕੀਮਤੀ ਵਸਤ੍ਰ ਆਦਿ ਸਾਮਾਨ ਮਾਤਾ ਜੀ ਲਈ ਚੇਤੂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਸਾਮਾਨ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ. ਜਦ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹ਼ਜ਼ੂਰ ਆਇਆ, ਤਦ ਚੇਤੂ ਦਾ ਪਾਜ ਖੁਲ ਗਿਆ.

ਚੇਤੰਨ, ਚੇਤੰਨੁ } ਨਿਰਾਲਸ, ਹੋਸ਼ਿਆਰ. ਦੇਖੋ, ਚੇਤਨ ਅਤੇ ਚੈਤਨ੍ਯ. "ਗਿਆਨੀ ਹੋਇ ਸੁ ਚੇਤੰਨੁ ਹੋਇ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਬਿਹਾ)

ਚੇਦਿ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁੰਦੇਲਖੰਡ ਵਿੱਚ ਚੰਦੇਰੀ ਨਗਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਦਾ ਇਲਾਕ਼ਾ. ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਚੈਦ੍ਯ ਅਤੇ ਤ੍ਰੈਪੁਰ ਭੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦੇਰੀ. ਇਸ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਸ਼ੁਪਾਲ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ, ਜੋ ਖੋਟੇ ਬਚਨ ਬੋਲਣ ਕਾਰਣ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਕ਼ਤਲ ਕੀਤਾ। ੨ ਇੱਕ ਜਾਤਿ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਿਕਰ ਰਿਗਵੇਦ ਵਿੱਚ ਹੈ.

ਚੇਦਿਨਾਥ, ਚੇਦਿਪਤਿ, ਚੇਦਿਰਾਜ } ਚੇਦਿ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਸ਼ੁਪਾਲ. ਦੇਖੋ, ਚੇਦਿ ਅਤੇ ਚੰਦੇਰੀ.

ਚੇਨਾਬ. ਝਨਾਂ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦ੍ਰਭਾਗਾ.

ਚੇਪ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿਪਕਾਉ. ਲੇਸ. ਚੀੜ੍ਹ.

ਚੇਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਪੁਰਾਣਾ ਦੇਸ਼, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਕੇਰਲ ਭੀ ਹੈ. ਹੁਣ ਇਹ ਮਾਲਾਬਾਰ ਕੋਚਿਨ ਅਤੇ ਟ੍ਰਾਵਨਕੋਰ ਦਾ ਇਲਾਕ਼ਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚੇਰਾ. "ਹੁਤੋ ਰਸੋਈ ਚੇਰ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਰਸੋਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੇਵਕ ਸੀ.

ਚੇਰਾ. ਦਾਸ. ਸੇਵਕ। ੨ ਚੇਲਾ. ਚਾਟੜਾ.

ਚੇਰਿ, ਚੇਰਿਕਾ, ਚੇਰੀ, ਚੇਰੁਲੀ } ਸੰ. ਚੇਟੀ. ਚੇਟਿਕਾ. ਦਾਸੀ. ਟਹਿਲਣ. "ਸਰਬ ਜੋਤਿ ਨਾਮੈ ਕੀ ਚੇਰਿ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧) "ਤਹਾਂ ਏਕ ਚੇਰਿਕਾ ਨਿਹਾਰੀ." (ਦੱਤਾਵ) "ਚੇਰੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਠਾਕੁਰ ਨਹੀ ਦੀਸੈ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧) ਇੱਥੇ ਚੇਰੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਹੈ. "ਜਾ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀ ਹਉ ਚੇਰੁਲੀ ਸੋ ਸਭ ਤੇ ਊਚਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਚੇਲ. ਦੇਖੋ, ਚੇਲਾ। ੨ ਸੰ. ਚੇਲ੍. ਧਾ—ਹਿੱਲਣਾ, ਹ਼ਰਕਤ ਕਰਨਾ. "ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਤੁਮਰੀ ਜੋ ਦੇਹੁ ਮਤੀ ਤਿਤੁ ਚੇਲ." (ਆਸਾ ਮ: ੪) ੩ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਸਤ੍ਰ. ਕਪੜਾ.

ਚੇਲਕ, ਚੇਲਕਾ, ਚੇਲਾ ਚੇਟਕ. ਚਾਟੜਾ. ਸ਼ਿਸ਼੍ਯ. "ਸੁ ਸੋਭਿਤ ਚੇਲਕ ਸੰਗ ਨਰੰ." (ਦੱਤਾਵ) "ਜੋ ਗੁਰੁ ਗੋਪੇ ਆਪਣਾ ਕਿਉ ਸਿਝਹਿ ਚੇਲਾ?" (ਭਾਗੁ) ੨ ਕਿਸੇ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਉਹ ਭਗਤ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਆਵੇਸ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦੇਵਤਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਚੇਲਾ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ.

ਚੇਲਿਕਾ, ਚੇਲੀ ਚੇਲਕ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ। ੨ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੇਵਤਾ ਅਥਵਾ ਪੀਰ ਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਆਈ ਦੱਸਕੇ, ਖੇਡਦੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦੇਵਤਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ੩ ਸ਼ਿਸ਼੍ਯਾ.

ਚੈ. ਦੇਖੋ, ਚਯ.

ਚੈਤ. ਦੇਖੋ, ਚੈਤ੍ਯ ਅਤੇ ਚੈਤ੍ਰ.

ਚੈਤਕੀ. ਸੰ. ਚੈਤ੍ਯ ਤਰੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਿੱਪਲ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚੇਤਕੀ.

ਚੈਤਨ੍ਯ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੇਤਨ ਆਤਮਾ। ੨ ਗ੍ਯਾਨ। ੩ ਪਾਰਬ੍ਰਹ੍ਮ. ਕਰਤਾਰ। ੪ ਬੰਗਾਲ ਨਿਵਾਸੀ ਇੱਕ ਮਹਾਤਮਾ ਸਾਧੂ, ਜੋ ਨਦੀਆ (ਨਵਦ੍ਵੀਪ) ਵਿੱਚ ਜਗੰਨਾਥ ਮਿਸ਼੍ਰ ਦੇ ਘਰ ਸ਼ਚੀਦੇਵੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸਨ ੧੪੮੫ ਵਿੱਚ ਜਨਮਿਆ. ਇਹ ਵੈਸਨਵਮਤ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼ਾਖ ਦਾ ਆਚਾਰਯ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਚੈਤਨ੍ਯ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਦੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਕੁਝ ਢਿੱਲਾ ਕੀਤਾ. ਧਰਮਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਚੈਤਨ੍ਯ ਦਾ ੪੮ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ. ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਭੀ ਚੈਤਨ੍ਯ ਦੇ ਉਪਾਸਕ ਬਹੁਤ ਦੇਖੀਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਮ ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨ ਚੈਤਨ੍ਯਦੇਵ ਹੈ ਅਤੇ ਗੋਰਾ ਰੰਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗੌਰਾਂਗ ਭੀ ਸੱਦੀਦਾ ਹੈ। ੫ ਵਿ—ਸਚੇਤ. ਚੇਤਨਤਾ ਸਹਿਤ। ੬ ਹੋਸ਼ਿਆਰ. ਸਾਵਧਾਨ.

ਚੈਤ੍ਯ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੰਦਿਰ. ਮਹਿਲ। ੨ ਦੇਵਾਲਯ. ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਮੰਦਿਰ। ੩ ਯਗ੍ਯਸ਼ਾਲਾ। ੪ ਪਿੱਪਲ। ੫ ਨਗਰ ਦੀ ਹੱਦ ਪੁਰ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਬਿਰਛ। ੬ ਬੌੱਧ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਮਠ। ੭ ਵਿ—ਚਿਤਾ (ਚਿਖਾ) ਨਾਲ ਹੈ ਸੰਬੰਧ ਜਿਸ ਦਾ.

ਚੈਤ੍ਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੇਤ ਦਾ ਮਹੀਨਾ. ਉਹ ਮਹੀਨਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਰਣਮਾਸੀ ਨੂੰ ਚਿਤ੍ਰਾ ਨਛਤ੍ਰ (ਨਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰ) ਹੋਵੇ. ਚਾਂਦ੍ਰ (ਚੰਦ ਦੇ) ਸੰਵਤ (ਸੰਮਤ) ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮਹੀਨਾ.

ਚੈਤ੍ਰਰਥ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿਤ੍ਰਰਥ ਨਾਮਕ ਗੰਧਰਵ ਦਾ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਬਾਗ, ਜੋ ਕੁਬੇਰ ਦੇ ਕ਼ਬਜੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ੨ ਚੰਦ੍ਰਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਾ ਕੁਰੁ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁਤ੍ਰ.

ਚੈਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਖ. ਸ਼ਾਂਤਿ. "ਹਰਿ ਪਿਰ ਬਿਨੁ ਚੈਨ ਨ ਪਾਈਐ." (ਮਾਝ ਦਿਨ ਰੈਣ) ੨ ਦੇਖੋ, ਚਯਨ.

ਚੈਯਾ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਥਾਪਿਆ ਹੋਇਆ ਬਿਹਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਮਸੰਦ. ਇਹ ਕੁਝ ਕਾਲ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਪੁਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ੨ ਵਿ—ਚਾਉ (ਉਮੰਗ) ਵਾਲਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚਈਆ.

ਚੈਰੀ. ਦੇਖੋ, ਗਲਾਸ ੩.

ਚੈਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੋਸ਼ਾਕ. ਪਹਿਰਣ ਯੋਗ੍ਯ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਵਸਤ੍ਰ. "ਧੋਇ ਸੁਕਾਇ ਚੈਲ ਲੈ ਆਵਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਚੈਲਧਾਵ. ਚੈਲ (ਵਸਤ੍ਰ) ਧੋਣ ਵਾਲਾ. ਧੋਬੀ. ਰਜਕ.

ਚੋ. ਸੰਬੰਧ ਜੋੜਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਤ੍ਯਯ. ਦਾ. ਕਾ. "ਸੰਤ ਚੋ ਮਾਰਗ." (ਆਸਾ ਰਵਿਦਾਸ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੁਆਤਾ. ਮੁਰਿਆੜ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚੋਣਾ.

ਚੋਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਟਪਕਿਆ ਹੋਇਆ ਜਲ। ੨ ਜਲ ਦੇ ਟਪਕਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੩ ਅਗਰ ਦੀ ਲੱਕੜ ਤੋਂ ਟਪਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਤੇਲ. ਅਗਰਸਾਰ। ੪ ਗੁਲਾਬ ਕੇਵੜੇ ਆਦਿ ਦਾ ਅ਼ਰਕ਼। ੫ ਬਰਸਾਤੀ ਨਾਲਾ, ਜੋ ਪਹਾੜ ਦੇ ਜਲ ਟਪਕਣ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ.

ਚੋਆ ਸਾਹਿਬ. ਦੇਖੋ, ਨਾਭਾ ੨.

ਚੋਆ ਚੰਦਨ. ਅਗਰ ਦਾ ਤੇਲ ਅਤੇ ਚੰਦਨ। ੨ ਚੰਦਨ ਦਾ ਤੇਲ. ਇ਼ਤ਼ਰ. ਸੁਗੰਧਿਸਾਰ. "ਚੋਆ ਚੰਦਨੁ ਲਾਈਐ ਕਾਪੜੁ ਰੂਪੁ ਸੀਗਾਰ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧)

ਚੋਇਆ. ਸੰ. ਚ੍ਯੋਤਿਤੰ. ਚੋਇਆ ਹੋਇਆ.

ਚੋਸ, ਚੋਸ੍ਯ ਸੰ. ਚੋਸ੍ਯ. ਵਿ—ਚੂਸਨੇ ਯੋਗ੍ਯ. ਚੂਪਣ ਲਾਇਕ਼। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੂਸਣ ਯੋਗ੍ਯ ਪਦਾਰਥ. ਜੈਸੇ—ਅੰਬ ਗੰਨਾ ਆਦਿ. ਦੇਖੋ, ਚੂਸ.

ਚੋਹਲ. ਹਾਸ੍ਯ ਵਿਲਾਸ. ਠੱਠਾ ਮਖੌਲ.

ਚੋਹਾਸਾਹਿਬ. ਦੇਖੋ, ਜਲਾਲਾਬਾਦ। ੨ ਜਿਲਾ ਜੇਹਲਮ, ਥਾਣਾ ਦੀਨਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਰੋਹਤਾਸ[1] ਹੈ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੀਨਾ ਤੋਂ ਕ਼ਰੀਬ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਹੈ. ਰੋਹਤਾਸ ਤੋਂ ਉੱਤਰ, ਪਹਾੜੀ ਦੇ ਹੇਠ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਦਾ ਗੁਰੁਦ੍ਵਾਰਾ "ਚੋਹਾਸਾਹਿਬ" ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਗਤੂ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਪੁਰ ਇਸ ਥਾਂ ਪੱਥਰ ਚੁੱਕਕੇ ਜਲ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ. ਇਸ ਜਲ ਦੇ ਸੋਤ ਪਾਸ ਇਕ ਛੋਟਾ ਤਾਲ ਹੈ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ "ਚਸ਼ਮਾ ਸਾਹਿਬ" ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਚਸ਼ਮੇ ਤੋਂ ਪੂਰਵ ਵੱਲ ਦਰਬਾਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ੨੬੦ ਰੁਪਯੇ ਸਾਲਾਨਾ ਅਤੇ ੨੭ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੈ. ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ੧੫ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਚੋਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੋਭ. ਨੋਕੀਲੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਚੁਭਣ ਦਾ ਭਾਵ.

ਚੋਕਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅੰਨ ਦਾ ਸੂੜ੍ਹਾ. ਛਾਣਸ.

ਚੋਖ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੋਸ਼. ਸੰਤਾਪ. ਜਲਨ. "ਕਰਕ ਸਬਦ ਅਸੰਤੋਖ ਚੋਖ ਸੁਮ ਹੈ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਚੋਖਣ. ਸੰ. ਚੋਸਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੂਸਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਚੂਸਣਾ.

ਚੋਖਤ, ਚੋਖਤਾ ਚੋਸਣ ਕਰਦਾ. ਚੁੰਘਦਾ. ਦੇਖੋ, ਚੋਖਣ. "ਥਨ ਚੋਖਤਾ ਮਾਖਨ ਘੂਟਲਾ." (ਗੌਂਡ ਨਾਮਦੇਵ)

ਚੋਖਾ. ਸੰ. ਚੋਕ੍ਸ਼. ਵਿ—ਸਾਫ. ਸੁਥਰਾ. ਨਿਰਮਲ। ੨ ਕਾਫ਼ੀ (ਬਹੁਤ)

[1] ਇਹ ਨਗਰ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਰੋਹਤਾਸ.

ਅਰਬ ਵਿੱਚ ਭੀ ਚੋਖਾ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਵਲ (ਚਾਉਲ).

ਚੋਖੀ. ਚੋਖਾ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ. "ਅਖਰ ਬਿਰਖ ਬਾਗ ਭੁਇ ਚੋਖੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ਅਕ੍ਸ਼ਰ (ਉੱਤਮ ਗ੍ਰੰਥ) ਬਿਰਛਾਂ ਦਾ ਬਾਗ, ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਅੰਤਹਕਰਣ ਸੁਥਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ.

ਚੋਗ, **ਚੋਗੜੀ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਚੁਗਣ ਯੋਗ੍ਯ ਵਸਤੁ. ਦਾਣੇ ਆਦਿ ਅੰਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੰਛੀ ਚੁਗਣ. "ਜਾਲੁ ਪਸਾਰਿ ਚੋਗ ਬਿਸਥਾਰੀ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) "ਫਾਥਾ ਚੁਗੈ ਨਿਤ ਚੋਗੜੀ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੧)

ਚੋਗਾ. ਦੇਖੋ, ਚੋਗ। ੨ ਤੁ چوغہ ਚੋਗ਼ਾ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਲੰਮਾ ਦਰਬਾਰੀ ਵਸਤ੍ਰ. ਇਸ ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰ ਚੁਗ਼ਹ (ਚੁਗਾ) ਭੀ ਹੈ. ਲੈਟਿਨ ਵਿੱਚ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਲਪੇਟੀ ਚਾਦਰ (ਗਾਤੀ) ਦੀ Toga ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ. ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਮੂਲ ਤੋਂ ਚੋਗਾ ਬਣਿਆ ਹੈ.

ਚੋਚ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਿਰਛ ਦੀ ਛਿੱਲ.

ਚੋਂਚ. ਦੇਖੋ, ਚੁੰਜ.

ਚੋਚਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਵ ਭਾਵ। ੨ ਨਖ਼ਰਾ. ਨਾਜ਼.

ਚੋਜ. ਸੰ. चेतोज—ਚੇਤੋਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਉਤਸਾਹ। ੨ ਤਮਾਸ਼ਾ. ਕੌਤਕ. "ਸਭ ਤੇਰੇ ਚੋਜ ਵਿਡਾਣਾ." (ਸੋਪੁਰਖੁ) "ਤਿਸ ਕਾ ਚੋਜ ਸਬਾਇਆ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) "ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਆਪਿ ਚੋਜਾਹਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੪) ੩ चर्य्या—ਚਰ੍ਯਾ. ਵਿਹਾਰ. ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਚੋਜਵਿਡਾਣੀ. ਵਿ—ਵਿਡੰਬਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੌਤੁਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਜਿਸ ਦੇ ਖੇਲ ਅ਼ਕ਼ਲ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ. "ਹਰਿ ਧਿਆਵਹੁ ਚੋਜਵਿਡਾਣੀ ਹੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੪)

ਚੋਜੀ. ਵਿ—ਵਿਲਾਸੀ. ਕੌਤੁਕੀ. "ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ ਚੋਜੀ ਜੀਉ." (ਗਉ ਮ: ੪) ਦੇਖੋ, ਚੋਜ.

ਚੋਜੁ. ਦੇਖੋ, ਚੋਜ.

ਚੋਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੱਟ. ਆਘਾਤ. ਪ੍ਰਹਾਰ. ਦੇਖੋ, ਚੁਟ ਧਾ. "ਚੋਟ ਸਹਾਰੈ ਸਬਦ ਕੀ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੨ ਨਗਾਰੇ ਪੁਰ ਚੋਬ ਦੀ ਸੱਟ. "ਰਣ ਚੋਟ ਪਰੀ ਪਗ ਦ੍ਵੈ ਨ ਟਲੇ ਹੈਂ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੩ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦਾ ਆਘਾਤ (ਪ੍ਰਹਾਰ).

ਚੋਟੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਿਖਾ. ਬੋਦੀ। ੨ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਜੂੜਾ। ੩ ਪਹਾੜ ਦਾ ਉੱਚਾ ਟਿੱਲਾ, ਮੰਦਿਰ ਬਿਰਛ ਮੁਨਾਰੇ ਆਦਿ ਦੀ ਟੀਸੀ.

ਚੋਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਯਨ. ਚੁਗਣਾ. ਇੰਤਿਖ਼ਾਬ.

ਚੋਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚੋ ਲੈਣਾ. ਦੁਹਨ ਕਰਨਾ. ਚੁਆਉਣਾ ਟਪਕਾਉਣਾ. "ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਰਿ ਮੁਖਿ ਚੋਇ ਜੀਉ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) ਚੁਇਣਾ ਕ੍ਰਿਯਾ ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰ ਭੀ ਚੋਣਾ ਹੈ. ਟਪਕਣਾ। ੨ ਵਿ—ਚੁਗਣ ਵਾਲਾ. ਚੁਣਨ ਵਾਲਾ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਖਤ੍ਰੀ ਗੋਤ੍ਰ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਸਹੁਰਾ ਬਾਬਾ ਮੂਲਚੰਦ ਇਸੇ ਜਾਤਿ ਦਾ ਸੀ.

"ਭਾਖਤ ਜੈਰਾਮ ਚੋਣਾ ਗੋਤ ਮੂਲਾ ਨਾਮ ਤਿੰਹ
ਤਨੁਜਾ ਹੈ ਧਾਮ ਸੋ ਰੰਧਾਵੇ ਪਟਵਾਰੀਆ."
(ਨਾਪ੍ਰ)

ਚੋਣੀ. ਵਿ—ਚੁਣਨ ਵਾਲੀ। ੨ ਚੋਣਾ ਗੋਤ੍ਰ ਦੀ. ਮਾਤਾ ਸੁਲਖਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਚੋਣਾ ਗੋਤ੍ਰ ਦੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿੱਚ ਮਾਤਾ ਚੋਣੀ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. "ਚੋਣੀ ਬਚਨ ਰੁਚਿਰ ਤਵ ਕਹੇ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਚੋਣੀ ਮਾਤਾ. ਦੇਖੋ, ਚੋਣੀ ੨.

ਚੋਦ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਰਾਣੀ. ਉਹ ਸੋਟੀ ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰੇ ਪੁਰ ਨੋਕਦਾਰ ਸੂਈ (ਆਰ) ਲੱਗੀ ਹੋਵੇ. ਇਹ ਮੱਠੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਹੱਕਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ੨ ਚਾਬੁਕ. ਕੋਰੜਾ.

ਚੋਦਨਾ[1]. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰੇਰਨਾ। ੨ ਵਿਧਿ ਵਾਕ੍ਯ. ਉਹ ਵਾਕ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਦੇ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਜਾਵੇ.

ਚੋਂਦਾ. ਟਪਕਦਾ. ਦੇਖੋ, ਚੋਣਾ.

ਚੋਪ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਪਹਿਰਣ ਦਾ ਇੱਕ ਖ਼ਾਸ ਵਸਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਕਸ਼ੀਦੇ ਦਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚੌਪ। ੩ ਦੇਖੋ, ਚੋਬ.

ਚੋਪਡ. ਸੰ. ਮਲਾਈ. ਦੁੱਧ ਦੀ ਬਾਲਾਈ.

ਚੋਪਦਾਰ. ਦੇਖੋ, ਚੋਬਦਾਰ.

ਚੋਪਰਾ, **ਚੋਪੜਾ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਖਤ੍ਰੀ ਗੋਤ੍ਰ। ੨ ਵਿ—ਚੋਪੜਿਆ ਹੋਇਆ. ਚਿਕਨਾਈ ਨਾਲ ਪੋਚਿਆ.

ਚੋਪੜੀ. ਵਿ—ਘੀ ਆਦਿ ਨਾਲ ਪੋਚੀ ਹੋਈ. ਚੁਪੜੀ. "ਦੇਖਿ ਪਰਾਈ ਚੋਪੜੀ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਚੋਪੜੀਪਰੀਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਿਖਾਵੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ. ਜ਼ਾਹਰਾ ਪੋਚੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ. "ਦਰ ਦਰਵੇਸੀ ਗਾਖੜੀ ਚੋਪੜੀ ਪਰੀਤਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਚੋਬ. ਫ਼ਾ چوب ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲੱਕੜ। ੨ ਸੋਟੀ. ਲਾਠੀ. ਆਸਾ। ੩ ਖ਼ੇਮੇ (ਤੰਬੂ) ਦਾ ਥੰਭਾ। ੪ ਨਗਾਰਾ ਬਜਾਉਣ ਦਾ ਡੰਡਾ. "ਦੁਹਰੀ ਚੋਬ ਨਗਾਰੇ ਪਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚੋਬਚੀਨੀ. ਫ਼ਾ چوبچینی ਇੱਕ ਦਵਾਈ, ਜੋ ਬੇਲ ਦੀ ਜੜ ਹੈ. ਚੀਨ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਚੋਬ (ਲੱਕੜ) ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਤਰ ਹੈ. ਲਹੂ ਸਾਫ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਜੋੜਾਂ ਦੇ ਦਰਦ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਸਤਾਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. L. Smilax China.

ਚੋਬਦਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੋਬ (ਆਸਾ) ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਨੌਕਰ. ਦੰਡਧਰ. ਵੇਤ੍ਰਪਾਣਿ. ਚੋਬਦਾਰ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਤੇ ਹਾਜਿਰ ਰਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਅੱਗੇ ਚਲਦੇ ਹਨ.

ਚੋਬਾ. ਵਿ—ਚੋਬ ਵਾਲਾ. ਜੈਸੇ—ਦੋ ਚੋਬਾ ਖ਼ੇਮਾ ਅਰ ਬੇਚੋਬਾ ਤੰਬੂ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚੌਬਾ.

ਚੋਬੀ. ਵਿ—ਚੋਬ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਗਾਰਚੀ. ਨੱਕ਼ਾਰਹ ਬਜਾਉਣ ਵਾਲਾ. "ਚੋਬੀ ਧਉਸ ਬਜਾਈ." (ਚੰਡੀ ੩)

---

[1]ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦ ਚੋਦ ਅਤੇ ਚੋਦਨਾ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੰਦੇ ਅਰਥ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਬਣ ਗਏ ਹਨ.

ਚੋਬੀਂ. ਚੋਬਾਂ ਨਾਲ.

ਚੋਭ. ਸੰਗਯਾ—ਚੁਭਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਨੋਕੀਲੀ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਚੁਭਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਰੜਕ. ਕਰਕ. ਚੁਭਵੀਂ ਪੀੜ. "ਅਜੈ ਸੁ ਚੋਭ ਕਉ ਬਿਲਲ ਬਿਲਲਾਤੇ." (ਰਾਮ ਕਬੀਰ) ੩ ਈਰਖਾ. ਡਾਹ. ਸਾੜਾ. "ਨ ਲੋਭੰ ਨ ਚੋਭੰ." (ਅਕਾਲ)

ਚੋਭਕ. ਵਿ—ਚੁਭਾਉਣ (ਚੋਭਣ) ਵਾਲਾ।

ਚੋਭਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚੁਭਾਉਣਾ. ਨੋਕਦਾਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਧਸਾਉਂਣਾ.

ਚੋਰ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ. ਤਸਕਰ. ਦੁਜ਼ਦ. ਦੇਖੋ, ਚੁਰ ਧਾ. "ਅਸੰਖ ਚੋਰ ਹਰਾਮਖੋਰ." (ਜਪੁ) ਦੇਖੋ, ਚੌਰ। ੨ ਸੰ. ਚੌਰ੍ਯ. ਚੋਰੀ. ਦੁਜ਼ਦੀ. ਚੋਰ ਦਾ ਕਰਮ. "ਕਰਿ ਦੁਸਟੀ ਚੋਰ ਚੁਰਾਇਆ." (ਗਉ ਮ: ੪) ੩ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ੧੨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਚੌਰ ਦੀ ਥਾਂ ਚੋਰ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ.

ਚੋਰਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੁਪਾਉ. ਦੁਰਾਉ. ਲੁਕਾਉ. ਚੋਰੀ. "ਤਿਸੁ ਪਾਸਹੁ ਮਨ ਕਿਆ ਚੋਰਈ ਹੈ." (ਗੋਂਡ ਮ: ੪) ੨ ਚੁਰਾਉਂਦਾ.

ਚੋਰਘੋੜੀਆ. ਸੰਗਯਾ—ਘੋੜੇ ਪੁਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਜਾਸੂਸ, ਜੋ ਵੇਸ (ਭੇਖ) ਬਦਲਕੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਲਿਆਵੇ. "ਚੋਰਘੋੜੀਆ ਮੁਹਿਰੇ ਤੋਰਜੇ." (ਪ੍ਰਾਪੰਪ੍ਰ)

ਚੋਰਚਕਾਰ. ਦੇਖੋ, ਚੋਰ ਅਤੇ ਉਚੱਕਾ.

ਚੋਰਟਾ, ਚੋਰਟੀ ਵਿ—ਚੋਰੀ ਲਈ ਅਟਨ (ਫਿਰਨ) ਵਾਲਾ—ਵਾਲੀ. ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲਾ (ਵਾਲੀ). "ਕਬੀਰ ਮਾਇਆ ਚੋਰਟੀ." (ਸ:)

ਚੋਰਤਾਪ. ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਤਾਪ, ਜੋ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਉਤਰ ਜਾਵੇ.

ਚੋਰਪਹਿਰਾ. ਚੋਰਾਂ ਤੋਂ ਰਖਯਾ ਲਈ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਪਹਿਰਾ. ਰਾਤ ਦੀ ਚੌਕੀਦਾਰੀ.

ਚੋਰਾਇ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚੁਰਾਕੇ. ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ. "ਧਨੁ ਚੋਰਾਇ ਆਣਿ ਮੁਹਿ ਪਾਇਆ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸਾਰ)

ਚੋਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਚੋਰ ਦਾ ਕਰਮ. ਚੌਰ੍ਯ. "ਕਰਿ ਚੋਰੀ ਮੈ ਜਾਂ ਕਿਛੁ ਲੀਆ." (ਗਉ ਮ: ੧)

ਚੋਲ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਚੋਲਾ. ਪੈਰਾਹਨ। ੨ ਭਾਵ—ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ. "ਇਹੀ ਅੰਤ ਕੋ ਚੋਲ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਕਵਚ. ਬਕਤਰ। ੪ ਕਾਰੋਮੰਡਲ ਸਾਹਿਲ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਦੀ ਅਤੇ ਕਾਵੇਰੀ ਨਦੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦਾ ਦੇਸ਼, ਜਿਸ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕਾਂਚੀ ਸੀ।[1] ੫ ਚੋਲ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਵਸਨੀਕ.

ਚੋਲਣਾ, ਚੋਲਨਾ, ਚੋਲੜਾ, ਚੋਲਾ ਦੇਖੋ, ਚੋਲ ੧. ਅਤੇ ੨ "ਗੁਣਨਿਧਾਨੁ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਇਹ ਚੋਲੈ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) "ਲਾਲ ਚੋਲਨਾ ਤੈ ਤਨਿ ਸੋਹਿਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਭਇਆ ਪੁਰਾਣਾ ਚੋਲਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) "ਮੇਰੈ ਕੰਤੁ ਨ ਭਾਵੈ ਚੋਲੜਾ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) ਪਾਖੰਡ ਦਾ ਲਿਬਾਸ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ.

ਚੋਲਾਸਾਹਿਬ. ਸਾਹਿਬ (ਸ੍ਵਾਮੀ ਸਤਿਗੁਰੂ) ਦਾ ਪਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਚੋਲਾ. ਉਹ ਜਾਮਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਚੋਲੇ ਇਹ ਹਨ—

(ੳ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਦਾ ਡੇਰਾ (ਦੇਹਰਾ) ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਵਿੱਚ ਬੇਦੀ ਕਾਬੁਲੀਮੱਲ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਚੋਲਾ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਕੁਰਾਨ ਦੀਆਂ ਆਯਤਾਂ ਅਤੇ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਸ਼ੀਦੇ ਨਾਲ ਕੱਢੀ ਹੋਈ ਹੈ. ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਚੋਲੇ ਦਾ ਬਗਦਾਦ ਦੇ ਹਾਕਿਮ[2] ਵੱਲੋਂ ਅਰਪੇਜਾਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਮਹੰਤ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੋ ਚੋਲੇਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਲਾ ਅ਼ਰਬ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਨਿਵਾਸੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ. ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬੇਦੀ ਕਾਬੁਲੀਮੱਲ ਜੀ ਆਪ ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਕੰਦਰਾ ਵਿੱਚੋਂ ਚੋਲਾ ਲਿਆਏ.

ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਅ਼ਰਬ, ਫ਼ਾਰਸ ਅਥਵਾ ਮਿਸਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਇਹ ਚੋਲਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਅ਼ਰਬੀ ਆਦਿ ਸਾਰੀ ਬੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰਗ੍ਰਾਹੀ ਜਗਤਗੁਰੂ ਨੇ ਸਾਦਿਕ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚੋਲਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਇਸ ਚੋਲੇ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ੨੧—੨੨—੨੩ ਫੱਗੁਣ ਆ਼ਮ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਹੋਰ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਭੀ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ. ਚੋਲਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾਮ ਦਾ ਗੁਰਦੁਵਾਰਾ ਇਸ ਮਕਾਨ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵਿੱਥ ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇਹਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸਥਾਨਕ ਗੁਰਦੁਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ. ਪਹਿਲਾਂ ਚੋਲਾ ਇਸੇ ਥਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ.

(ਅ) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਵਿੱਚ ਠਾਕੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦੀ ਗਲੀ ਅੰਦਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਘਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਚੋਲਾ. ਦੇਖੋ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅੰਗ ੧੯.

(ੲ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਚੋਲਾ, ਜੋ ਰਿਆਸਤ ਨਾਭੇ ਦੇ ਰਾਜਭਵਨ ਦੇ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ 'ਸਿਰੋਪਾਉ ਸਾਹਿਬ' ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਹ ਕਲਗੀਧਰ ਨੇ ਬਾਬਾ ਤਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੇ ਨਾਲ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਨਾਭਾ.

(ਸ) ਹੋਰ ਭੀ ਕਈਂ ਥਾਈਂ ਸਤਿ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚੋਲੇ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

ਚੋਲਾ ਛੱਡਣਾ, ਚੋਲਾ ਧਾਰਨਾ ਭਾਵ—ਸ਼ਰੀਰ ਤਯਾਗਣਾ ਅਤੇ ਨਵਾਂ ਸ਼ਰੀਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ.

ਚੋਲੀ. ਛੋਟਾ ਚੋਲਾ. ਦੇਖੋ, ਚੋਲ। ੨ ਭਾਵ—ਦੇਹ ਅਤੇ ਬੁੱਧਿ. "ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਕੀ ਕਚੀ ਚੋਲੀ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) "ਹਰਿਪ੍ਰੇਮ ਭਿੰਨੀ

---

[1] ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਦ੍ਰਾਵਿੜ ਭੀ ਆਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਪਦਮਪੁਰਾਣ, ਆਦਿ ਖੰਡ, ਅ: ੬.

[2] ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਬਗਦਾਦ ਪਧਾਰੇ ਹਨ, ਤਦ ਉੱਥੋਂ ਦਾ ਹਾਕਿਮ "ਇਸਮਾਈਲ ਸਫਵੀ" ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਬਗਦਾਦ.

ਚੋਲੀਐ." (ਦੇਵ ਮ: ੪)

ਚੋਲੀਪੰਥ, ਚੋਲੀਮਾਰਗ ਵਾਮਮਾਰਗ ਦਾ ਇੱਕ ਫ਼ਿਰਕਾ, ਜੋ ਪੂਜਨਚਕ੍ਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠਕੇ ਸ਼ਰਾਬ, ਮਾਸ ਆਦਿ ਵਰਤਦਾ ਹੈ. ਪੂਜਨ ਸਮੇਂ ਏਕਤ੍ਰ ਹੋਈਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਲੀਆਂ ਉਤਾਰਕੇ ਇੱਕ ਮੱਟੀ ਵਿੱਚ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ. ਮਹੰਤ ਦੀ ਆਗਯਾ ਨਾਲ ਮੁਖੀ ਚੇਲਾ ਮੱਟੀ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਚੋਲੀ ਕੱਢਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਹੋਰ ਲੋਕ. ਜਿਸ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਚੋਲੀ ਜਿਸ ਮਰਦ ਦੇ ਹੱਥ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਔਰਤ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਚੋਲੈ. ਚੋਲੇ ਮੇਂ. ਚੋਲੇ ਵਿੱਚ। ੨ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ. "ਸਾਧਨ ਸਭ ਰਸ ਚੋਲੈ." (ਤੁਖਾ ਬਾਰਹਮਾਹਾ)

ਚੋਲ੍ਹਾ. ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਜਿਲੇ, ਥਾਣਾ ਸਰਹਾਲੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪੱਟੀ ਤੋਂ ੮ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੂਰਵ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਮ ਭੈਣੀ ਸੀ. ਪੰਜਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਇੱਥੇ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਸੰਮਤ ੧੬੪੨ ਵਿੱਚ ਰਸਦਾਇਕ ਭੋਜਨ (ਚੋਲ੍ਹਾ) ਬਣਾਕੇ ਇੱਕ ਮਾਈ ਇੱਥੇ ਲਿਆਈ ਜਿਸ ਪਰਥਾਇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ. "ਹਰਿ ਨਾਮ ਭੋਜਨ ਇਹੁ ਨਾਨਕ ਕੀਨੋ ਚੋਲ੍ਹਾ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਚੋਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਗ੍ਰਾਮ ਮੁਗ਼ਲਰਾਜ ਸਮੇਂ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨੂੰ ਜਾਗੀਰ ਹੈ. ਦਰਬਾਰ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਅੰਦਰ ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਦਾ ਭੀ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਜਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਚੋਲ੍ਹੇ ਗ੍ਰਾਮ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਰਹੇ, ਤਦ ਮਾਤਾ ਜੀ ਭੀ ਇਸ ਥਾਂ ਆਕੇ ਠਹਿਰੇ ਸਨ। ੨ ਰਸਦਾਇਕ ਭੋਜਨ. ਉੱਤਮਗ਼ਿਜ਼ਾ.

ਚੋਵਤ. ਚੋਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਟਪਕਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਚੋਵਨ.

ਚੋਵਨ. ਕ੍ਰਿ. —ਚਯਵਨ. ਚੁਇਣਾ. ਟਪਕਣਾ. "ਚੋਵਤ ਜਾਤ ਜਵਨ ਤੇ ਵਾਰਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੯੪)

ਚੋਵਨਾ. ਦੇਖੋ, ਚੋਣਾ ਅਤੇ ਚੋਵਨ.

ਚੌ. ਦੇਖੋ, ਚਉ.

ਚੌਸਠ. ਦੇਖੋ, ਚਉਸਠਿ.

ਚੌਸਠ ਕਲਾ. ਦੇਖੋ, ਕਲਾ। ੨ ਸ਼ੁਕ੍ਰਨੀਤਿ ਵਿੱਚ ਚੌਸਠ ਕਲਾ (ਚਤੁ:ਸ਼ਸ਼੍ਟਿ ਕਲਾ) ਇਹ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ:—ਹਾਵਭਾਵ ਸਹਿਤ ਨਾਚ, ਵਾਜਿਆਂ ਦਾ ਵਜਾਉਣਾ, ਵਸਤ੍ਰ ਗਹਿਣੇ ਸਜਾਉਣ ਦਾ ਢੰਗ, ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਦ੍ਯਾ, ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਗੁੰਦਣਾ, ਜੂਆ ਆਦਿ ਖੇਲ, ਕਾਮ ਦੇ ਆਸਣਾਂ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ, ਮਦਿਰਾ ਆਦਿ ਰਸਾਂ ਦਾ ਬਣਾਉਣਾ, ਨਾੜੀਆਂ ਦੇ ਘਾਵ ਮਿਟਾਉਣ ਦੀ ਵਿਦ੍ਯਾ, ਅੰਨ ਦੇ ਅਨੇਕ ਰਸਾਂ ਦਾ ਬਣਾਉਣਾ, ਬ੍ਰਿਛ ਲਾਉਣ ਪਾਲਣ ਦਾ ਇਲਮ, ਧਾਤੂਆਂ ਦਾ ਪਿਘਾਰਨਾ ਅਤੇ ਕਠੋਰ ਕਰਨਾ, ਗੁੜ ਆਦਿ ਰਸ ਪਕਾਉਣੇ, ਧਾਤੂ ਦੀ ਦਵਾ ਬਣਾਉਣੀ, ਮਿਲੀ ਧਾਤਾਂ ਨੂੰ ਅਲਗ ਕਰਨਾ, ਧਾਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਉਣਾ, ਇਮਾਰਤ ਰਚਣਾ, ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਚਲਾਉਣਾ, ਮੱਲਯੁੱਧ, ਯੰਤ੍ਰ ਨਾਲ ਅਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਫੈਂਕਣਾ, ਫੌਜ ਦਾ ਕਿਲਾ ਰਚਣਾ, ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਆਦਿ ਦਾ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਆਰਾਧਨ, ਘੋੜੇ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਚਾਲ ਸਿਖਾਉਣਾ, ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਵਸ੍ਤੂਆਂ ਰਚਣੀਆਂ, ਕਾਠ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਬਣਾਉਣੇ, ਪੱਥਰ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਰਚਣਾ, ਧਾਤੂ ਦੀ ਵਸਤੂ ਬਣਾਉਣੀ, ਖਾਨਿ (ਆਕਰ) ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ, ਤਾਲ ਬਾਵਲੀ ਕੂਪ ਆਦਿ ਦੀ ਰਚਨਾ, ਘਟੀਯੰਤ੍ਰ ਦੀ ਰਚਨਾ, ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਰੰਗ ਰਚਣੇ, ਜਲ ਪਵਨ ਅਗਨਿ ਦੇ ਸੰਯੋਗ ਨਾਲ ਰੋਗਾਦਿ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ, ਕਿਸ਼ਤੀ ਦੀ ਰਚਨਾ, ਰੱਸੀ ਵੱਟਣੀ, ਕਪੜਾ ਬੁਣਨਾ, ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਪਰਖ, ਅਸਲ ਅਤੇ ਬਨਾਵਟੀ ਧਾਤੂ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ, ਗਹਿਣੇ ਘੜਨੇ, ਲੇਪ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਨ, ਦੁੱਧ ਚੋਣਾ, ਕਪੜਾ ਸਿਊਣਾ, ਪਾਣੀ ਪੁਰ ਤਰਨਾ, ਬਰਤਨ ਸਾਫ ਕਰਨ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ, ਕੱਪੜੇ ਧੋਣ ਦਾ ਇਲਮ, ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਸਿੰਗਾਰਣ ਦਾ ਵੱਲ, ਮਾਲਿਸ਼ ਦੇ ਢੰਗ, ਤੇਲ ਕੱਢਣ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ, ਮੁਰੱਬੇ ਆਦਿ ਬਣਾਉਣੇ, ਦਰਖ਼ਤ ਪੁਰ ਚੜ੍ਹਨਾ, ਬਲ ਕਾਰਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਸੇਵਨ ਦੀ ਸਮਝ, ਬਾਂਸ ਤ੍ਰਤ ਆਦਿ ਤੋਂ ਪਾਤ੍ਰ ਰਚਣੇ, ਕੱਚ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਬਣਾਉਣੇ, ਜਲ ਸਿੰਜਣਾ, ਜਲ ਸਾਫ ਕਰਨਾ, ਹਥਿਆਰ ਘੜਨੇ, ਪਸ਼ੁਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭਲਾ ਬੁਰਾ ਫਲ ਸਮਝਣ ਦੀ ਸਮਝ, ਬੱਚੇ ਪਾਲਣਾ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿਖ੍ਯਾ, ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣਾ, ਅਨੇਕ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਲਿਖਣਾ, ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ, ਪਾਨਾਂ ਦਾ ਰਖਣ ਅਤੇ ਬੀੜੀ ਆਦਿ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ. ਦੇਖੋ, ਵਿਦ੍ਯਾ ਸ਼ਬਦ.

ਚੌਸਠਘੜੀ. ਦੇਖੋ, ਚਉਸਠਿ ਘੜੀ.

ਚੌਸਠਚਾਰ. ਅਠਾਸਠ. ਦੇਖੋ, ਚਉਸਠਚਾਰ.

ਚੌਸਠ ਜੋਗਣੀ. ਦੇਖੋ, ਯੋਗਿਨੀ.

ਚੌਸਠ ਵਿਦ੍ਯਾ. ਦੇਖੋ, ਕਲਾ ੧੧, ਚੌਸਠ ਕਲਾ ੨ ਅਤੇ ਵਿਦ੍ਯਾ ਸ਼ਬਦ.

ਚੌਸਰ, ਚੌਸਾਰ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰ ਲੜੀਆਂ ਦਾ ਹਾਰ। ੨ ਚਾਰ ਸਾਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਖੇਲ, ਚੌਪੜ। ੩ ਵਿ—ਚਾਰ ਲੜੀਆਂ ਦਾ. ਚੌਲੜਾ. "ਚਮਕਤ ਚੌਸਰ ਹਾਰ ਉਦਾਰੂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚੌਸੀ. ਦੇਖੋ, ਚਉਸੀ.

ਚੌਹਟ. ਦੇਖੋ, ਚਉਸਿਠ ਅਤੇ ਚਉਹਟਾ.

ਚੌਹਟਾ. ਦੇਖੋ, ਚਉਹਟਾ.

ਚੌਹੱਤਰ. ਦੇਖੋ, ਚੁਹੱਤਰ.

ਚੌਹਾਣ, ਚੌਹਾਨ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ, ਜੋ ਅਗਨਿਕੁਲ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਕਥਾ ਇਉਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ ਕਿ ਰਾਖਸਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਅਰਬੁਦ (ਆਬੂ) ਪਹਾੜ ਪੁਰ ਰਿਖੀਆਂ ਨੇ ਜੱਗ ਕੀਤਾ. ਜੱਗ ਦੇ ਕੁੰਡ ਤੋਂ ਚਾਰ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ—ਪ੍ਰਮਾਰ, ਚੌਹਾਨ, ਸੋਲੰਕੀ ਅਤੇ ਪਰਿਹਾਰ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਤੋਂ ਚਾਰ ਵੰਸ਼ ਚੱਲੇ, ਜੋ ਹੁਣ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿੱਚ ਮੁਖੀ ਹਨ.

ਇਹ ਕਹਾਵਤ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ਚੌਹਾਨ ਦੇ ਚਾਰ ਭੁਜਾ ਸਨ. ਮਹਾ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਪ੍ਰਿਥੀਰਾਜ ਇਸੇ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਭੂਸਣ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਰਾਜਪੂਤ. "ਮੱਲਣ ਹਾਸ ਚੌਹਾਣ ਚਿਤਾਰੀ." (ਭਾਗੁ)

ਚੌਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਤੁ: ਕੋਣ (ਚੁਕੋਣਾ) ਸਹ੍ਨ. ਵੇਹੜਾ। ੨ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦਾ ਉਹ ਥਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਚਾਰ ਕੂਚੇ ਆਕੇ ਮਿਲਣ। ੩ ਗ੍ਰਹ ਆਦਿ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਚੁਕੋਣਾ ਯੰਤ੍ਰ। ੪ ਚਮਕ. ਡਰ ਸਹਿਤ ਕੰਪ. "ਚੌਕ ਪਰੀ ਤਬ ਹੀ ਇਹ ਯੌਂ ਜਿਮ ਚੌਕ ਪਰੈ ਤਮ ਮੇ ਡਰ ਖ੍ਯਾਬੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਚੌਂਕ. ਦੇਖੋ, ਚੌਕ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚੌਂਕਣਾ.

ਚੌਕਸ. ਵਿ—ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਕਸਿਆ ਹੋਇਆ. ਸਾਵਧਾਨ. ਚੋਕੰਨਾ. ਹੋਸ਼ਿਯਾਰ। ੨ ਚਾਲਾਕ. ਨਜ਼ਰਬਾਜ਼.

ਚੌਕਸਾਈ / ਚੌਕਸੀ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੌਕਸਪਨ. ਸਾਵਧਾਨਤਾ. ਹੋਸ਼ਿਯਾਰੀ. ਖ਼ਬਰਦਾਰੀ.

ਚੌਂਕਣਾ. ਚਮਕ ਪੈਣਾ. ਭੜਕਣਾ। ੨ ਅਚਾਨਕ ਜਾਗਣਾ.

ਚੌਕਰੀ / ਚੌਂਕਰੀ ਦੇਖੋ, ਚਉਕੜੀ. "ਜੁਗਨ ਦੀ ਚੌਕਰੀ ਫਿਰਾਏ ਈ ਫਿਰਤ ਹੈ." (ਅਕਾਲ) ੨ ਚਾਰੇ ਪੈਰ ਉਠਾ ਕੇ ਮਾਰੀ ਛਾਲ. "ਕੂਦਤ ਕਰਤ ਚੌਂਕਰੀ ਚਕ੍ਰਿਤ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚੌਕੜ / ਚੌਕੜ ਖਰਚਨਾ ਦੇਖੋ, ਚਉਕੜ ਅਤੇ ਚਉਕੜ ਖਰਚਨਾ.

ਚੌਕੜੀ. ਦੇਖੋ, ਚਉਕੜੀ.

ਚੌਕਾ. ਦੇਖੋ, ਚਉਕਾ.

ਚੌਕਾਠ. ਦੇਖੋ, ਚੁਕਾਠ.

ਚੌਕੀ. ਦੇਖੋ, ਚਉਕੀ.

ਚੌਕੀਦਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਖ਼ਬਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਪਹਿਰੂ.

ਚੌਕੀਦਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਖਵਾਲੀ. ਪਹਿਰੇ ਦਾ ਕਰਮ। ੨ ਚੌਕੀਦਾਰ ਦੀ ਤਨਖ਼੍ਵਾਹ ਅਥਵਾ ਮਜ਼ਦੂਰੀ.

ਚੌਕੀਭਰਣੀ. ਕ੍ਰਿ—ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪਹਿਰੂ ਵਾਂਙ ਹਾਜਿਰ ਰਹਿਣਾ। ੨ ਗੁਰੂ ਪੀਰ ਦੇ ਮੰਦਿਰ ਪੁਰ ਜਾ ਕੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਪੁਰ ਸੌਣਾ ਅਤੇ ਰਾਤ੍ਰਿਜਾਗਰਣ (ਰਾਤਜਾਗਾ) ਕਰਕੇ ਗੁਣ ਗਾਂਉਣੇ।

ਚੌਖੂੰਟਾ. ਚਤੁਸਕੋਣ. ਵਿ—ਚਾਰ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਇੱਕੋ ਜੇਹਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੁਕੋਣਾ ਵਸਤ੍ਰ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥ.

ਚੌਖੰਨ / ਚੌਖੰਨੀਐ / ਚੌਖੰਨੀਐ ਵੰਞਣਾ ਦੇਖੋ, ਚਉਖੰਨ ਅਤੇ ਚਉਖੰਨੀਐ ਵੰਞਣਾ.

ਚੌਗਣ. ਦੇਖੋ, ਚਉਗੁਣ.

ਚੌਗੱਤਾ. ਦੇਖੋ, ਚਗੱਤਾ। ੨ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ੍ਰ। ੩ ਮੁਲਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜੱਟ ਗੋਤ੍ਰ.

ਚੌਗਾਂ / ਚੌਗਾਨ ਫ਼ਾ چوگان ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੁੱਦੋ ਖੂੰਡੀ ਦਾ ਖੇਲ. ਦੇਖੋ, ਪੋਲੋ। ੨ ਖੁੱਦੋ ਖੇਡਣ ਦੀ ਖੂੰਡੀ। ੩ ਖੁੱਦੋ ਖੂੰਡੀ ਖੇਡਣ ਦਾ ਸਾਫ਼ ਮੈਦਾਨ। ੪ ਨਗਾਰੇ ਦੀ ਚੋਬ.

ਚੌਗੁਣ. ਦੇਖੋਂ ਚਉਗੁਣ.

ਚੌਘਰ / ਚੌਘੜ ਦੇਖੋ, ਚਉਭੜ.

ਚੌਚ. ਦੇਖੋ, ਚੁੰਚ। ੨ ਥੁਥਨੀ. ਥੂਥੀ. "ਕੂਕਰ ਜਸੋਂ ਚੌਚ ਕਾਢ ਚਾਕੀ ਚਾਟਬੇ ਕੋ ਜਾਇ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਚੌਚੋਬਾ. ਵਿ—ਚਾਰ ਚੋਬਾਂ ਵਾਲਾ. "ਚੌਚੋਬਾ ਗ੍ਰਿਹ ਵਸਤ੍ਰ ਬਨਾਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੭੪) ਚਾਰ ਚੋਬਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰਿਹਵਸਤ੍ਰ (ਤੰਬੂ).

ਚੌਛੱਤਾ. ਵਿ—ਚਾਰ ਛੱਤਾਂ ਵਾਲਾ. ਚਾਰ ਮੰਜ਼ਿਲਾ ਮਕਾਨ.

ਚੌਭੜ. ਦੇਖੋ, ਚਉਭੜ.

ਚੌਣਾ. ਦੇਖੋ, ਚਉਗੁਣ ਅਤੇ ਚਉਣਾ.

ਚੌਣੀ. ਵਿ—ਚਤੁਰ ਗੁਣੀ. ਚੌਗੁਣੀ. "ਦੂਣੀ ਚੌਣੀ ਕਰਾਮਾਤ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩)

ਚੌਤਰਾ. ਇੱਕ ਪਿੰਡ. "ਗਮਨੇ ਹੋਇ ਚੌਤਰੇ ਨੇਰਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਚਉਤਰਾ.

ਚੌਤਰਾਸਾਹਿਬ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਾਹਿਬ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਦੇ ਵਿਰਾਜਣ ਦਾ ਚਬੂਤਰਾ। ੨ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮਲ੍ਹਾ ਪਿੰਡ (ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ ਤਸੀਲ ਭਟਿੰਡਾ) ਵਿੱਚ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਥੜਾ, ਜੋ ਜੈਤੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ੭ ਮੀਲ ਪੂਰਵ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਥਾਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ. ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਸੱਪਣੀ ਦਾ ਉੱਧਾਰ ਕੀਤਾ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੧੮੦ ਘੁਮਾਂਉ ਜਮੀਨ ਹੈ. ਮੇਲਾ ਵੈਸਾਖੀ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਚੌਤਰਾ ਜੀ. ਦੇਖੋ, ਚੌਂਤੇ ਜੀ.

ਚੌਤਾ. ਦੇਖੋ, ਚਉਤਾ.

ਚੌਤਾਲ. ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਤਾਲ.

ਚੌਤਾਲੀ / ਚੌਤਾਲੀਸ ਚਤੁਸ਼੍ਚਤ੍ਵਾਰਿੰਸ਼ਤ. ਚਾਲੀ ਉੱਪਰ ਚਾਰ ੪੪.

ਚੌਤੀ. ਦੇਖੋ, ਚਉਤੀ.

ਚੌਤੀਅੱਖਰ / ਚੌਤੀਸਅੱਖਰ ਦੇਖੋ, ਚਉਤੀਸ ਅੱਖਰ.

ਚੌਤੁਕਾ. ਦੇਖੋ, ਚਉਤੁਕਾ.

ਚੌਂਤੇ ਜੀ[1]. ਰਿਆਸਤ ਕਪੂਰਥਲਾ, ਥਾਣੇ ਫਗਵਾੜੇ ਦਾ ਪਿੰਡ ਬੰਬੇਲੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਚਾਰ ਫਰਲਾਂਗ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ "ਚੌਂਤੇ ਜੀ" ਨਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ. ਇਸ ਨਾਲ ੧੦੦ ਘੁਮਾਂਉਂ ਦੇ ਕ਼ਰੀਬ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ. ਵੈਸਾਖੀ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਫਗਵਾੜੇ ਤੋਂ ੭ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਹੈ.

ਚੌਥ. ਦੇਖੋ, ਚਉਥ। ੨ ਚਿੱਥਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਫੇਹਣਾ. "ਏਕਹਿ ਘਾਇ ਚੌਥ ਸਿਰ ਡਾਰੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੫੨) ੩ ਚਤੁਰਥਾਂਸ਼. ਚੌਥਾ ਭਾਗ. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ, ਮਾਲਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦਾ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਪਰਗਨੇ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੁਆਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਚੌਥ

[1] ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਚੌਂਤਰਾ (ਚਬੂਤਰਾ) ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜੀ ਸਨਮਾਨ ਬੋਧਕ ਹੈ.

ਦੀ ਮੁਆਫ਼ੀ ਲੈ ਕੇ ਕੁਝ ਫੌਜ ਰੱਖਕੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਂਤਿ ਰੱਖੇ. ਇਸ ਮੁਆਫ਼ੀ ਦਾ ਨਾਮ "ਚੌਥ" ਅਤੇ ਮੁਆਫ਼ੀਦਾਰ ਨੂੰ "ਚੌਥਦਾਰ" ਆਖਦੇ ਸਨ.

ਚੌਬਦਾਰ. ਦੇਖੋ, ਚੋਬ ੩.

ਚੌਥਾ. ਦੇਖੋ, ਚਉਥਾ.

ਚੌਥਾਈਆ. ਦੇਖੋ, ਚੌਥਾਯਾ। ੨ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਕੇ ਖੇਤੀ ਵਪਾਰ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਚੌਥਾਪਦ. ਦੇਖੋ, ਚਉਥਾਪਦ.

ਚੌਥਾ ਪੌੜਾ. ਰੰਘਰੇਟੇ ਸਿੰਘ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੂਹੜੇ ਜਾਤਿ ਵਿੱਚੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਧਰਮ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ) ਚੌਥੇ ਪੌੜੇ ਵਾਲੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦੇ ਚੁਫੇਰੇ ਜਦ ਬੁੰਗੇ ਬਣਨ ਲੱਗੇ, ਤਦ ਚੌਥੀ ਬਾਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਵਿੱਚ ਆਈ ਸੀ.

ਚੌਥਾਯਾ ਅਥਵਾ ਚੌਥੈਯਾ ਤਾਪ. ਚਤੁਰਥ (ਚੌਥੇ) ਦਿਨ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਤਾਪ. "ਸੂਖਾ ਜ੍ਵਰ ਤੇਈਆ ਚੌਥਾਯਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫) ਦੇਖੋ, ਤਾਪ (ਹ)

ਚੌਦਸ, **ਚੌਦਸਿ** } ਦੇਖੋ, ਚਉਦਸ ਅਤੇ ਚਉਦਸਿ.

ਚੌਦਹ. ਦੇਖੋ, ਚਉਦਹ.

ਚੌਦਹ ਦਾ ਗ਼ਦਰ. ਸੰਮਤ ੧੯੧੪ (ਸਨ ੧੮੫੭)[1] ਦਾ ਰਾਜਰੌਲਾ. ਫੌਜ ਦੀ ਬਗਾਵਤ. Mutiny.

ਕਈ ਰਾਜਨੀਤਿ ਅਤੇ ਮਜਹਬੀ ਮੁਆਮਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਾਰਾਜਗੀ ਤੋਂ ਇਹ ਝਗੜਾ ਛਿੜਿਆ. ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਮੁਰਸ਼ਿਦਾਬਾਦ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਛਾਉਣੀ ਬਰਹਾਮਪੁਰ (ਬਹਰਾਮਪੁਰ) ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ੨੫ ਫਰਵਰੀ ੧੮੫੭ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਗਾਵਤ ਕੀਤੀ, ਫੇਰ ਬੰਬਈ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਝ ਗੜਬੜੀ ਹੋਈ. ੧੦ ਮਈ ਨੂੰ ਮੇਰਟ ਰਸਾਲਾ ਬਿਗੜ ਬੈਠਾ ਅਤੇ ੩੪ ਨੰਬਰ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਗੋਰੇ ਅਫ਼ਸਰ ਨੂੰ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ. ਫੂਸ ਦੀ ਅੱਗ ਵਾਂਙ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਗਾਵਤ ਫੈਲ ਗਈ. ਕਾਨ੍ਹਪੁਰ ਲਖਨਊ ਆਦਿਕ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਅੰਗਰੇਜ, ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਮੇਤ ਮਾਰੇ ਗਏ. ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਬਿਗੜੀ ਹੋਈ ਫੌਜ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਮੁਲਕੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮਾਲਿਕ ਮੰਨਕੇ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦਾ ਅੱਡਾ ਬਣਾਇਆ. ਅੰਤ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਮਾਰੇ ਗਏ.

ਇਸ ਗਦਰ ਵਿੱਚ ਫੂਲਕੀਆਂ ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਤਮਾਮ ਰਾਜੇ, ਸਰਦਾਰ ਅਤੇ ਪੈਂਛੂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗਵਰਨਮੇਂਟ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀ ਵਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ. ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਫਤੇ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਹਿੱਸਾ ਸਿੱਖ ਮਹਾਰਾਜੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸੀ. ੧੦ ਨਵੰਬਰ ਸਨ ੧੮੫੮ ਨੂੰ ਇਹ ਗਦਰ ਸਮਾਪਤ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਘਟਨਾ ਲਾਰਡ ਕੈਨਿੰਗ Lord Canning ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਵੇਲੇ ਹੋਈ ਹੈ.[2]

ਚੌਦਹ ਭਵਨ. ਚਤੁਰਦਸ਼ ਭੁਵਨ. ਦੇਖੋ, ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ.

ਚੌਦਹ ਰਤਨ. ਦੇਖੋ, ਰਤਨ ੪.

ਚੌਦਹ ਲੋਕ. ਦੇਖੋ, ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ.

ਚੌਦਹਵਾਂ. ਚਤੁਰਦਸ਼ਮ.

ਚੌਦਹ ਵਿਦ੍ਯਾ. ਦੇਖੋ, ਚਉਦਹ ਵਿਦ੍ਯਾ.

ਚੌਦਹਿ. ਦੇਖੋ, ਚਉਦਹ.

ਚੌਦਾ. ਦੇਖੋ, ਚਉਦਾ.

ਚੌਦਾਂ. ਦੇਖੋ, ਚਉਦਹ.

ਚੌਦਾਂ ਗੁਣ ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਅਤੇ ਵਕਤਾ ਦੇ. ਦੇਖੋ, ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਦੇ ਗੁਣ ਅਤੇ ਵਕਤਾ ਦੇ ਗੁਣ.

ਚੌਦਾਂ ਰਤਨ. ਦੇਖੋ, ਰਤਨ ੪.

ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ. ਸੱਤ ਆਕਾਸ ਅਤੇ ਸੱਤ ਪਾਤਾਲ, ਅਰਥਾਤ— ਭੂ:, ਭੁਵ:, ਸ੍ਵ:, ਮਹ:, ਜਨ:, ਤਪ: ਅਤੇ ਸਤ੍ਯ. ਅਤਲ, ਸੁਤਲ, ਵਿਤਲ, ਗਭਸ੍ਤਿਮਤ (ਤਲਾਤਲ), ਮਹਾਤਲ, ਰਸਾਤਲ ਅਤੇ ਪਾਤਾਲ. ਜ੍ਯੋਤਿਸਗ੍ਰੰਥ ਸਿੱਧਾਂਤਸਿਰੋਮਣਿ ਵਿੱਚ ਜਮੀਨ ਉੱਤੇ ਹੀ ਚੌਦਾਂ ਲੋਕ ਹੋਣੇ ਮੰਨੇ ਹਨ.

ਚੌਦਾਂ ਵਿਦ੍ਯਾ. ਦੇਖੋ, ਚਉਦਹ ਵਿਦ੍ਯਾ.

ਚੌਂਧ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਮਕ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ੨ ਚੁਭਵੀਂ ਰੌਸ਼ਨੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕਣ.

ਚੌਂਧਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਣਾ. ਚਮਕਣਾ. "ਚੌਂਧਿਤ ਚਾਰ ਦਿਸ਼ਾ ਭਈ." (ਪਾਰਸਾਵ) ਚਾਰੋਂ ਦਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ (ਰੌਸ਼ਨ) ਹੋ ਗਈਆਂ.

---

[1] ਈਸਵੀ ਸਨ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਇਸ ਨੂੰ ਸਤਵੰਜਾ (ਸਤਾਵਨ) ਦਾ ਗ਼ਦਰ ਆਖਦੇ ਹਨ.

[2] Lord Canning in writing to the Queen on September 25, 1857 says:-

There is a rabid and indiscriminate vindictiveness abroad, even amongst many who ought to set a better example, which it is impossible to contemplate without a feeling of shame for one's countrymen. Not one man in ten seems to think that the hanging and shooting of forty to fifty thousand mutineers, besides other rebels can be otherwise than practicable and right nor does it occur to those who talk and write most upon the matter, that for the sovereign of England to hold and govern India without employing, and to a great extent, trusting natives both in civil and military service, is simply impossible.

...

Life of Lord Lawrence
By
R. Bosworth Smith, M.A.
Vol. II- Page 262.

ਚੌਧਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੌਧਰੀ ਦਾ ਕਰਮ. ਨੰਬਰਦਾਰੀ. "ਚੌਧਰ ਕਰਹਿ ਬਨਾਇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦)

ਚੌਧਰਾਨੀ. ਚੌਧਰੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ.

ਚੌਧਰੀ. ਦੇਖੋ, ਚਉਧਰੀ। ੨ ਸੂਰੀ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮ ਗ੍ਯਾਨੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਉਪਕਾਰੀ ਹੋਇਆ.

ਚੌਂਧੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਮਕ। ੨ ਤੇਜ਼ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਮਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੩ ਦਿਸ਼ਾਭ੍ਰਮ। ੪ ਭ੍ਰਮਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟੀ. ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿਭ੍ਰਮ.

ਚੌਧੇ ਦਾ ਗਦਰ. ਦੇਖੋ, ਚੌਦਹ ਦਾ ਗ਼ਦਰ.

ਚੌਪ, ਚੋਂਪ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਉ ਦੀ ਉਮੰਗ ਹੁਲਾਸ. ਉੱਲਾਸ। ੨ ਸ਼ੌਕ.

ਚੌਪਈ. ਚਤੁਸ੍ਪਦੀ. ਚੌਪਾਈ. ਇੱਕ ਮਾਤ੍ਰਿਕ ਛੰਦ, ਜਿਸ ਦਾ ਲੱਛਣ ਹੈ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੧੫ ਮਾਤ੍ਰਾ, ਪਹਿਲਾ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਅੱਠ ਪੁਰ, ਦੂਜਾ ਸੱਤ ਪੁਰ, ਅੰਤ ਗੁਰੁ ਲਘੁ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ "ਜਯਕਰੀ" ਭੀ ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਸੁਣਿਐ ਈਸਰੁ ਬਰਮਾ ਇੰਦੁ,
ਸੁਣਿਐ ਮੁਖਿ ਸਾਲਾਹਣ ਮੰਦੁ,
ਸੁਣਿਐ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਤਨ ਭੇਦ,
ਸੁਣਿਐ ਸਾਸਤ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਵੇਦ.

(ਜਪੁ)

(ਅ) ਜੇ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੀ ਚੌਪਈ ਦੇ ਅੰਤ ਜਗਣ ਹੋਵੇ, ਤਦ "ਗੁਪਾਲ" ਅਤੇ "ਭੁਜੰਗਿਨੀ" ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਸੁਣਿਐ ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਗਿਆਨੁ,
ਸੁਣਿਐ ਅਠਸਠਿ ਕਾ ਇਸਨਾਨੁ,
ਸੁਣਿਐ ਪੜਿ ਪੜਿ ਪਾਵਹਿ ਮਾਨੁ,
ਸੁਣਿਐ ਲਾਗੈ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨੁ.

(ਜਪੁ)

(ੲ) ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੧੬ ਮਾਤ੍ਰਾ, ਅੰਤ ਗੁਰੁ, ਇਸ ਚੌਪਈ ਦਾ ਨਾਮ "ਰੂਪਚੌਪਈ" ਭੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਅੰਤ ਜਗਣ ਅਤੇ ਤਗਣ ਦਾ ਨਿਸੇਧ ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਜਿਹ ਚਿਹਨ ਨ ਬਰਨਾ,
ਅਬਿਗਤ ਦੇਵ ਅਛੈ ਅਨਭਰਮਾ,
ਸਭ ਕੋ ਕਾਲ ਸਭਿਨ ਕੋ ਕਰਤਾ,
ਰੋਗ ਸੋਗ ਦੋਖਨ ਕੋ ਹਰਤਾ.

(ਅਕਾਲ)

(ਸ) ਜੇ ੧੬ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੀ ਚੌਪਈ ਦੇ ਅੰਤ ਦੋ ਗੁਰੁ ਹੋਣ, ਤਦ "ਸ਼ੰਖਿਨੀ" ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ. ਕਿਤਨਿਆਂ ਦੇ ਮਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ੰਖਿਨੀ ਚੌਪਈ ਦੇ ਅੰਤ ਜਗਣ ਹੋਣਾ ਜਰੂਰੀ ਹੈ. ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਲੱਛਣ ਅੱਗੇ ਲਿਖੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਘਟਦੇ ਹਨ, ਯਥਾ:—

ਨੈਨਹੁ ਦੇਖੁ ਸਾਧਦਰਸੇਰੈ,
ਸੋ ਪਾਵੈ ਜਿਸੁ ਲਿਖਤੁ ਲਿਲੇਰੈ,
ਸੇਵਉ ਸਾਧਸੰਤ ਚਰਨੇਰੈ,
ਬਾਛਉ ਧੂਰਿ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰੇਰੈ.

(ਕਾਨ ਮ: ੫)

ਤਾਤ ਮਾਤ ਜਿਹ ਜਾਤ ਨ ਪਾਤਾ,
ਏਕ ਰੰਗ ਕਾਹੂ ਨਹਿ ਰਾਤਾ,
ਸਰਬ ਜੋਤਿ ਕੇ ਬੀਚ ਸਮਾਨਾ,
ਸਬ ਹੂੰ ਸਰਬਠੌਰ ਪਹਿਚਾਨਾ.

(ਅਕਾਲ)

੨ ਇੱਕ ਖ਼ਾਸ ਬਾਣੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਚੌਪਈ ਛੰਦ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ. ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ੪੦੫ ਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ—ਸਤਯੁਗ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਸਤਸੰਧ ਅਤੇ ਦੀਰਘਦਾੜ੍ਹ ਦਾਨਵ ਦਾ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ. ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਘੋਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰਪ੍ਰਹਾਰ ਤੋਂ ਜੋ ਅਗਨਿ ਦੀ ਲਾਟ ਨਿਕਲੀ, ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ "ਦੂਲਹਦੇਈ" ਨਾਮ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਉਪਜੀ. ਦੂਲਹਦੇਈ ਨੂੰ ਮਨਭਾਉਂਦਾ ਪਤੀ ਕੋਈ ਨਾ ਮਿਲੇ. ਇਸ ਪੁਰ ਉਸੇ ਨੇ ਵਡਾ ਕਠਿਨ ਤਪ ਕਰਕੇ ਦੁਰਗਾ (ਦੇਵੀ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ. ਦੇਵੀ ਨੇ ਰੀਝਕੇ ਵਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਅਕਾਲ ਵਰੇਗਾ. ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ ਨੇ ਦੂਲਹਦੇਈ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਸ੍ਵਾਸਵੀਰਯ ਦਾਨਵ ਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਮਾਰੇਂਗੀ, ਤਦ ਮੇਰੀ ਅਰਧਾਂਗਿਨੀ ਹੋ ਸਕੇਂਗੀ. ਇਸ ਪੁਰ ਦੂਲਹਦੇਈ ਨੇ ਸ੍ਵਾਸਵੀਰਯ ਨਾਲ ਘੋਰ ਜੰਗ ਕੀਤਾ. ਜਦ ਚਿਰ ਤੀਕ ਲੜਦੀ ਬਹੁਤ ਥਕ ਗਈ, ਤਦ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਮਹਾਕਾਲ ਦਾ ਧ੍ਯਾਨ ਕੀਤਾ. ਦੂਲਹਦੇਈ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹਾਕਾਲ ਨੇ ਮੈਦਾਨਜੰਗ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਭਯੰਕਰ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ. ਦੂਲਹਦੇਈ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਨੇ ਸ੍ਵਾਸਵੀਰਯ ਦੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ—"ਪੁਨ ਰਾਛਸ[1] ਕਾ ਕਾਟਾ ਸੀਸਾ."

ਇਸ ਅਲੰਕਾਰਪੂਰਿਤ ਕਥਾ ਦੇ ਅੰਤ—"ਕਬਿ ਉਵਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ"—ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਇੱਕ ਵਿਨਯ (ਬੇਨਤੀ) ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਆਰੰਭ "ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਹਾਥ ਦੈ ਰੱਛਾ." ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਇਸ ਚੌਪਈ ਦਾ ਪਾਠ ਰਹਿਰਾਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨਿੱਤ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤ ਮਹਾਤਮਰੂਪ ਵਾਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ—

"ਦੂਖ ਦਰਦ ਭੌ ਨਿਕਟ ਨ ਤਿਨ ਨਰ ਕੇ ਰਹੈ,
ਹੋ! ਜੋ ਯਾਂਕੀ ਏਕਬਾਰ ਚੌਪਈ ਕੋ ਕਹੈ."

ਚੌਪਸਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਪਾਕਲੀ. ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਖ਼ਾਸ ਭੂਖਣ.

ਚੌਪਖਾ. ਵਿ—ਚਾਰ ਕੋਣਾ. ਚਾਰ ਪਹਿਲੂ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰ ਲੜੀ ਦਾ ਹਾਰ। ੩ ਚੁਕੋਣਾ ਮਕਾਨ। ੪ ਚਾਰ ਖਣ ਦਾ ਮਕਾਨ.

ਚੌਪਟ. ਦੇਖੋ, ਚਉਪੜ.

[1] ਸ੍ਵਾਸਵੀਰਯ ਦਾਨਵ.

ਚੌਪਦ. ਦੇਖੋ, ਚਉਪਦਾ। ੨ ਇੱਕ ਖ਼ਾਸ ਛੰਦ, ਜਿਸ ਦਾ ਲੱਛਣ ਹੈ— ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੨੪ ਮਾਤ੍ਰਾ. ੧੧—੧੩ ਪੁਰ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ, ਅੰਤ ਦੋ ਗੁਰੁ. ਦੇਖੋ, ਰਸਾਵਲ ਦਾ ਰੂਪ ੪.

ਚੌਪਦਾ. ਦੇਖੋ, ਚਉਪਦਾ.

ਚੌਪਰ. ਦੇਖੋ, ਚਉਪੜ। ੨ ਮੱਥਾ. ਭਾਲ. ਪੇਸ਼ਾਨੀ. "ਚਾਰੁ ਚਿਕੁਰ ਚੌਪਰ ਚਮਕਾਯੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚੌਪਰਬਾਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੌਪੜ ਦਾ ਖਿਡਾਰੀ. "ਚੌਪਰਬਾਜ ਤੋਹਿ ਤਬ ਜਾਨੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੨)

ਚੌਪੜ. ਦੇਖੋ, ਚਉਪੜ.

ਚੌਪਾਈ. ਦੇਖੋ, ਚਉਪਾਈ ਅਤੇ ਚੌਪਈ.

ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ. ਪਿੰਡ ਦੁਬੁਰਜੀ ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦਾ ਵਸਨੀਕ. ਇਹ ਸੱਜਨ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਾ ਖਿਡਾਵਾ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਅਨੰਨ ਸਿੱਖ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਇੱਕ ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭੀ ਹੈ, ਜੋ ਅਗ੍ਯਾਨੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਅਸ਼ੁੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਮਤਸੁਧਾਕਰ ਦੀ ਕਲਾ ੧੦.

ਚੌਪਾਯਾ. ਸੰ. ਚਤੁਸ੍ਪਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲਾ ਪਸ਼ੂ. ਗਾਂ, ਮਹਿਂ (ਮੱਝ) ਆਦਿਕ ਮ੍ਰਿਗ.

ਚੌਪਾੜ. ਉਹ ਮਕਾਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਚਾਰ ਪਾਟ (ਤਖਤੇ) ਹੋਣ. ਚੌਦਰੀ। ੨ ਪਿੰਡ ਦੀ ਅਥਾਈ. ਸੱਥ.

ਚੌਪੈਯਾ. ਦੇਖੋ, ਚਤੁਸਪਦੀ. ੨ ਦੇਖੋ, ਚੌਪਾਯਾ.

ਚੌਫੇਰ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚਾਰੋਂ ਓਰ. ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ. ਚੁਫੇਰੇ.

ਚੌਬਟਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਥਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਚਾਰ ਬਾਟ (ਮਾਰਗ) ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ. ਚੁਰਸਤਾ. "ਚੋਰ ਚਾਹੀਐ ਚੜਾਯੋ ਸੂਰੀ ਚੌਬਟਾ ਮੇ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਚੌਬਰਸੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੌਥੇ ਬਰਸ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸ਼੍ਰਾਧ ਕਰਮ. ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਮਰਣ ਤੋਂ ਚੌਥੇ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧ ਆਦਿ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਚੌਬਾ. ਸੰ. ਚਤੁਰੰਦੀ. ਵਿ—ਚਾਰ ਵੇਦ ਦਾ ਗ੍ਯਾਤਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ— ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ। ੩ ਮਥੁਰਾ ਆਦਿ ਤੀਰਥਾਂ ਦਾ ਪੰਡਾ.[1]

ਚੌਬਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਚਉਬਾਰਾ.

ਚੌਬਾਰਾਸਾਹਿਬ. ਦੇਖੋ, ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਅੰਗ ੫। ੨ ਦੇਖੋ, ਮਨਸੂਰਪੁਰ.

ਚੌਬਾਰੇ ਚੜ੍ਹਿਆ. ਖ਼ਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੋਲਾ. ਬਹਿਰਾ.

ਚੌਬਿਸ, ਚੌਬੀਸ } ਚਤੁਰਵਿੰਸ਼ਤਿ. ਚਾਰ ਅਤੇ ਵੀਹ—੨੪.

ਚੌਬੀਸ ਅਵਤਾਰ. ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਚੌਵੀਹ (ਚਤੁਰਵਿੰਸ਼ਤਿ) ਅਵਤਾਰ:—

ਮੱਛ, ਕੱਛਪ, ਵਰਾਹ, ਮੋਹਿਨੀ, ਨ੍ਰਿਸਿੰਹ, ਪਰਸੁਰਾਮ, ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ, ਕ੍ਰਿਸਨ, ਬਲਰਾਮ, ਵਾਮਨ, ਬੁੱਧ, ਨਾਰਦ, ਰਿਸਭਦੇਵ, ਕਪਿਲ, ਵ੍ਯਾਸ, ਹੰਸ, ਪ੍ਰਿਥੁ, ਦੱਤਾਤ੍ਰੇਯ, ਨਰ, ਨਾਰਾਯਣ, ਹਯਗ੍ਰੀਵ, ਵੈਵਸ੍ਵਤਮਨੁ, ਧਨੰਤਰਿ ਅਤੇ ਕਲਕੀ.

ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ੨੪ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੁੱਢ ਇੱਕ ਮੁਖਬੰਧ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਕਰਤਾ ਦਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਯਥਾ:—

"ਅਬ ਚੌਬਿਸ ਉਚਰੋਂ ਅਵਤਾਰਾ,
ਜਿਹਿਂ ਬਿਧਿ ਤਿਨ ਕਾ ਲਖਾ ਅਖਾਰਾ. xx
ਜਬ ਜਬ ਹੋਤ ਅਰਿਸ੍ਟਿ ਅਪਾਰਾ.
ਤਬ ਤਬ ਦੇਹ ਧਰਤ ਅਵਤਾਰਾ.
ਕਾਲ ਸਭਿਨ ਕਾ ਪੇਖ ਤਮਾਸ਼ਾ,
ਅੰਤਹਿ ਕਾਲ ਕਰਤ ਹੈ ਨਾਸ਼ਾ. xx
ਜੋ ਚੌਬਿਸ ਅਵਤਾਰ ਕਹਾਏ,
ਤਿਨ ਭੀ ਤੁਮ ਪ੍ਰਭੁ! ਤਨਿਕ ਨ ਪਾਏ. xx
ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਸਭ ਹੀ ਪਚਹਾਰੇ,
ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁਰ ਕਵਨ ਬਿਚਾਰੇ?
ਚੰਦ ਸੂਰ ਜਿਨ ਕਰੇ ਬਿਚਾਰਾ,
ਤਾਂਤੇ ਜਨਿਯਤ ਹੈ ਕਰਤਾਰਾ.
ਏਕਪੁਰਖ ਜਿਨ ਨੈਕ ਪਛਾਨਾ,
ਤਿਨ ਹੀ ਪਰਮਤਤ੍ਵ ਕਹਿਂ ਜਾਨਾ." xxx

ਚੌਬੀਹ. ਦੇਖੋ, ਚੌਬੀਸ.

ਚੌਬੋਲਾ. ਦੇਖੋ, ਚਉਬੋਲਾ.

ਚੌਮਾਸਾ. ਦੇਖੋ, ਚਤੁਰਮਾਸ.

ਚੌਮੁਖ, ਚੌਮੁਖਾ } ਦੇਖੋ, ਚਉਮੁਖ. "ਬਾਰ ਚੌਮੁਖੇ ਤਾਂ ਮਹਿਂ ਦੀਪਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਚੌਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੋਰ. ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਵਸਤੁ ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਾਮਰ। ੩ ਸੰ. ਚੌਲ. ਚੂੜਾ. ਮੁਕੁਟ. ਤਾਜ. "ਗਿਰੈਂ ਚੌਰ ਚਾਰੰ." (ਰਾਮਾਵ) ੪ ਨਾਹਨਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਹਾੜ ਦਾ ਟਿੱਲਾ "ਚੌਰ" ਨਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਬਲੰਦੀ ੧੧੯੮੨ ਫੁਟ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਚੂੜ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ੫ ਚੌਤੇ ਲਈ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਸਿੰਘ ਸੁਪੌਰ ਰਚਜੋ ਉਚ ਠੋਰਹਿ ਚੌਰ ਬਿਸਾਲ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚੌਰਸ. ਸੰ. ਚਤੁਰਸ੍ਰ.[2] ਵਿ—ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਇੱਕੋ ਜੇਹਾ. ਚੁਕੋਣਾ.

ਚੌਰਾ. ਵਿ—ਚੌਰ ਜੇਹੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵਾਲਾ। ੨ ਚੌੜਾ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਚੌਰਾ ਪਦ ਕਵੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ. "ਚੌਰਾ ਚਾਰਹੂੰ ਕੋਸ ਚਲੰਤਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੱਥ। ੪ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਅਸਥਾਨ. ਦੇਵਮੰਦਿਰ। ੫ ਚਿੱਟੀ ਪੂਛ ਵਾਲਾ ਬੈਲ. ਇਸੇ ਤੋਂ ਚਿਟਦਾੜ੍ਹੀਏ ਲਈ ਨਫਰਤ ਬੋਧਕ 'ਚੌਰਾ' ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਦੇ ਹਨ.

ਚੌਰਾਸੀ. ਦੇਖੋ, ਚਉਰਾਸੀ.

ਚੌਰਾਸੀ ਆਸਨ. ਯੋਗੀਆਂ ਨੇ ਪਸ਼ੂ ਪੰਖੀਆਂ ਦੀ ਬੈਠਕ ਤੋਂ ਚੁਰਾਸੀ ਆਸਨ ਚੁਣੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਭ੍ਯਾਸ ਅਸ਼੍ਟਾਂਗਯੋਗ ਦੇ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ. ਆਸਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਹੀ ਪਾਠਕ

[1] ਨੋ: ੨ ਅਤੇ ੩ ਦਾ ਮੂਲ ਭੀ ਚਤੁਰਵੇਦੀ ਹੈ. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਚਾਰਵੇਦਾਂ ਦੇ ਪੰਡਿਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ.

[2] ਇਹ 'ਚਤੁਰਸ੍ਰ' ਭੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸ਼ਬਦ ਸਹੀ ਹੈ.

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਯਥਾ:—ਸਿੰਹਾਸਨ, ਹੰਸਾਸਨ, ਕੂਰਮਾਸਨ, ਮੰਡੂਕਾਸਨ ਆਦਿ। ੨ ਰਤਿਸ਼ਾਸਤ੍ਰ (ਕੋਕ) ਵਿੱਚ ਭੀ ਯੋਗੀਆਂ ਵਾਂਙ ਮੈਥੁਨ ਦੇ ਚੌਰਾਸੀ ਆਸਨ ਕਲਪੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਆਸਣ.

ਚੌਰਾਸੀ ਸਿੱਧ. चतुराशीति सिद्ध. ਯੋਗੀਆਂ (ਗੋਰਖਪੰਥੀਆਂ) ਦੇ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਯੋਗੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਚੌਰਾਸੀ ਹੈ.[1]

ਊਰਮਿ, ਅਸੁਨਾਥ, ਅਸੁਰਵਿਨਾਸੀ, ਅਨਹਦਸ਼ਬਦੀ, ਅਬਿਨਾਸੀ, ਅਮਰਨਿਧਿ, ਅਮ੍ਰਿਤਭੋਗੀ, ਆਨੰਦਰੂਪੀ, ਆਪਸ੍ਵਰੂਪੀ, ਔਘੜ, ਈਸ਼੍ਵਰ, ਏਕਰੰਗੀ, ਏਕਾਂਗੀ, ਏਕਾਂਤਵਾਸੀ, ਸਮਾਰਤ, ਸਰਸ੍ਵਤੀ, ਸਾਗਰ, ਸਿੱਧਸੇਨ, ਸ਼ੀਤਲ, ਸੁਰਤਿਸਿੱਧ, ਸ਼ੰਕਰ, ਸੰਭਾਲਕਾ, ਸ਼ੰਭੂ, ਸੂਰਸਿੱਧ, ਹਨੀਫਾ, ਹਰਸਨਿਧਿ, ਕਨਕ, ਕਨੀਫਾ, ਕਮਲਸੈਨ, ਕਰਮਨਾਸੀ, ਕਲਾਵਿਲਾਸੀ, ਕਲੇਸ਼ਨਾਸੀ, ਕਾਲੇਂਦ੍ਰ, ਕੇਲਿਕਰਨ, ਕੇਵਲਕਰਮੀ, ਕ੍ਰਿਸਨਕੁਮਾਰ, ਖਲਕਨਿਧਿ, ਖਿੰਥੜ, ਗਗਨਵਾਸੀ, ਗਿਰਿਧਰ, ਗਿਰਿਬੋਧ, ਗੁਫਾਬਾਸੀ, ਗੋਪਾਲ, ਗੋਵਰਧਨ, ਘਨਾਨੰਦੀ, ਚਤੁਰਬੈਨ, ਚਲਨਿਧਿ, ਜਾਲਕ, ਜੋਗਅਨੂਪੀ, ਜੋਤਿਮਗਨ, ਜੋਤਿਲਗਨ, ਛੰਗਰ, ਤਪਨ, ਤਰੰਗੀ, ਦਰਸ਼ਨਜੋਤਿ, ਦੁੱਖਨਾਸੀ, ਧੂਰਮ, ਨਿਤਜਸਿੱਧ, ਨਿਰਤ, ਪਰਵਤ, ਪਲਕਨਿਧਿ, ਪਲਾਸਭੋਗੀ, ਪੂਰਨ, ਪ੍ਰਾਣਨਾਥ, ਬਿਹੰਗਮਜੋਗੀ, ਬਿੰਬਸਾਰ, ਬਿਮਲਜੋਤਿ, ਬ੍ਰਹਮ, ਬ੍ਰਹਮਭੋਗੀ, ਬ੍ਰਹਮਯੋਗੀ, ਭਰਥਰਿ, ਭੂਤਨਾਥ, ਭੰਗਰ, ਮਹਾਯੋਗੀ, ਮਗਨਧਾਰ, ਮੁਕਤੇਸ਼੍ਵਰ, ਮੂਲਮੰਤ੍ਰੀ, ਯੋਗਨਿਧਿ, ਰਾਮਸਿੱਧ, ਰੰਗਨਾਥ, ਲੋਹਾਰੀਪਾ, ਲੰਗਰ, ਵਿਸਨੁਪਤਿ ਅਤੇ ਵਿਚਿਤ੍ਰਕਰਮੀ.

ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੀਵ, ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਯੋਨਿ ਹਿੰਦੂਮਤ ਦੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਮੰਨੀਆਂ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸ੍ਥਾਵਰ ਜੰਗਮ ਜੀਵ ਹਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨੌ ਲੱਖ ਜਲਵਾਸੀ, ਦਸ ਲੱਖ ਪੌਣ ਵਿੱਚ ਉਡਣ ਵਾਲੇ ਪੰਛੀ, ਬੀਸ ਲੱਖ ਇਸਥਿਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਬਿਰਛ ਆਦਿ, ਗਿਆਰਾਂ ਲੱਖ ਪੇਟਬਲ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਸਰਪ ਕ੍ਰਿਮਿ ਆਦਿ, ਤੀਸ ਲੱਖ ਚੌਪਾਏ ਅਤੇ ਚਾਰ ਲੱਖ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤਿ ਦੇ ਜੀਵ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਂਦਰ, ਬਨਮਾਨੁਖ ਆਦਿ ਸਭ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ.[2]

ਜੈਨੀਆਂ ਨੇ ਚੌਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਇਉਂ ਮੰਨੀ ਹੈ—

੭ ਲੱਖ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਵਿੱਚ, ੭ ਲੱਖ ਜਲ ਵਿੱਚ, ੭ ਲੱਖ ਪੌਣ ਵਿੱਚ, ੭ ਲੱਖ ਅਗਨਿ ਵਿੱਚ, ੧੦ ਲੱਖ ਕੰਦ (ਗਾਜਰ ਮੂਲੀ ਆਦਿ) ਵਿੱਚ, ੧੪ ਲੱਖ ਝਾੜੀ ਬਿਰਛ ਆਦਿ ਵਿੱਚ, ੨ ਲੱਖ ਦੋ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਤੁਚਾ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ੨ ਲੱਖ ਤਿੰਨ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਵਾਲੇ, ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਤੁਚਾ, ਮੁਖ ਅਤੇ ਨੇਤ੍ਰ ਰਖਦੇ ਹਨ, ੨ ਲੱਖ ਚਾਰ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਵਾਲੇ, ਅਰਥਾਤ ਜੋ ਤੁਚਾ, ਮੁਖ, ਨੱਕ ਅਤੇ ਨੇਤ੍ਰ ਰਖਦੇ ਹਨ, ੪ ਲੱਖ ਦੇਵਤਾ, ਜੋ ਸੁਰਗ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ੪ ਲੱਖ ਨਰਕ ਦੇ ਜੀਵ, ੧੪ ਲੱਖ ਮਨੁੱਖਜਾਤਿ, ਜੋ ਇੱਕ ਟੰਗੀਏ ਅਤੇ ਦੁਟੰਗੇ ਹਨ, ੪ ਲੱਖ ਚੌਪਾਏ ਪਸ਼ੂ.

ਚੌਰੀ. ਛੋਟਾ ਚੌਰ (ਚਾਮਰ). ੨ ਚੌੜੀ. ਦੇਖੋ, ਗੌਰੀ ੯.

ਚੌਰੰਗ. ਵਿ—ਚਾਰ ਰੰਗ ਵਾਲਾ. ਚੌਰੰਗਾ। ੨ ਚਾਰ ਖੰਡ (ਟੁਕੜੇ) ਕੀਤਾ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਹੱਥ, ਅਰਥਾਤ ਵਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਢੰਗ, ਦਾਣਾ ਚੁਗਦੇ ਬਕਰੇ ਦੀ ਗਰਦਨ ਪੁਰ, ਵੀਰਾਸਨ ਬੈਠਕੇ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਵਾਰ ਕਰਨਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਗਰਦਨ, ਦੋਵੇਂ ਮੁਹਰਲੀਆਂ ਅਤੇ ਪਿਛਲੀ ਸੱਜੀ ਲੱਤ ਕਟ ਜਾਵੇ। ੪ ਦੇਖੋ, ਚਉਬੋਲਾ ਦਾ ਨੰ: ੩.

ਚੌਵੀਹ. ਦੇਖੋ, ਚੌਬੀਸ.

ਚੌੜ. ਦੇਖੋ, ਚਉੜ। ੨ ਸੰ. चौड. ਉਭਰੀ ਹੋਈ ਥਾਂ. ਉੱਚੀ ਥਾਂ। ੩ ਥੇਹ। ੪ ਰੜਾ ਮੈਦਾਨ.

ਚੌੜ ਚਪਟ. ਚਪਟਾ ਮੈਦਾਨ. ਪੱਧਰਾ ਮੈਦਾਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਘਾਹ, ਬਿਰਛ ਆਦਿ ਨਾ ਹੋਣ.

ਚੌੜਾ, ਚੌੜੀ ਵਿ—ਲੰਬਾਈ ਰੁਖ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਦਿਸ਼ਾ (ਅ਼ਰਜ) ਵਿੱਚ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ, (ਹੋਈ).

ਚੌੜੋਤਰੀ. ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ. "ਕੇਤਤਿਆ ਚੌੜੋਤਰੀ." (ਭਾਗੁ)

ਚੰਉਰ. ਚੌਰ. ਦੇਖੋ, ਚਾਮਰ. "ਸੰਤ ਚੰਉਰ ਢੁਲਵਾਊ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫)

ਚੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਡਾ ਪਤੰਗ. ਤੁੱਕਲ. "ਮੈ ਨਹਿ ਤਾਂਹਿ ਚਢਾਇਵ ਚੰਗ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਵਿ—ਚੰਗਾ. ਦੇਖੋ, ਚੰਗ ਚੰਗਨਾ। ੩ ਸੰ. चङ्ग. ਗ੍ਯਾਤਾ. ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ। ੪ ਸੰਗੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਧਾਤੂ ਦਾ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਆਕਾਰ ਵਾਜਾ, ਜੋ ਲੋਹੇ ਦੇ ਕੀਲ ਨਾਲ ਵਜਾਈਦਾ ਹੈ। ੫ ਫ਼ਾ. چنگ ਕ਼ਾਨੂਨ. Harp. ਸਠ ਤਾਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਵਾਜਾ। ੬ ਪੰਜਾ. ਆਦਮੀ ਅਥਵਾ ਸ਼ੇਰ ਆਦਿ ਦੇ ਪੰਜ ਉਂਗਲਾਂ ਦੀ ਪਕੜ । ੭ ਹਾਥੀ ਦਾ ਅੰਕੁਸ਼.

ਚੰਗ ਚੰਗਨਾ. ਵਿ—ਚੰਗੇ ਤੋਂ ਚੰਗਾ. ਅਤਿ ਉੱਤਮ. "ਗੁਰਮਤੀ ਹਰਿ ਚੰਗ ਚੰਗਨਾ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਕਾਨ) ੨ ਮਹਾਗ੍ਯਾਨੀ. ਦੇਖੋ, ਚੰਗ ੩.

ਚੰਗੜਾ, ਚੰਗੜੀ, ਚੰਗੜੀਆ ਵਿ—ਚੰਗਾ. ਚੰਗੀ. ਹੱਛਾ. ਹੱਛੀ. ਉੱਤਮ. "ਦੇਹ ਸੁ ਕੰਚਨ ਚੰਗੜੀਆ." (ਵਡ ਮ: ੪ ਘੋੜੀਆਂ)

ਚੰਗਾ. ਵਿ—ਉੱਤਮ. ਸ਼੍ਰੇਸ਼੍ਠ. ਸਿੰਧੀ. ਚਙੋ. "ਸੋ ਮੁਕਤ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਚੰਗਾ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ੨ ਅਰੋਗ. ਨਰੋਆ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਹਿਲ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨੀ ਹੋਇਆ.

ਚੰਗਾ ਭਾਟੜਾ. ਲੰਕਾ (Ceylon) ਨਿਵਾਸੀ ਭੱਟ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੋਣ

[1] ਬਹੁਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਨਾਮਭੇਦ ਹਨ. ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਸਹੀ ਨਹੀਂ. ਜੇ ਸਿੱਧਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਲਪਿਤ ਨਾ ਹੁੰਦੇ, ਤਦ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ ਨਾ ਹੁੰਦਾ.

[2] ਕਈ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ੪੨ ਲੱਖ ਜਲ ਦੇ ਅਤੇ ੪੨ ਲੱਖ ਖੁਸ਼ਕੀ ਦੇ ਜੀਵ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਬਇਆਲੀਸ.

ਵਾਲਾ ਚੰਗਾ ਨਾਮਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ ਤੇ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਾਕੇ ਧਰਮਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਆਰੰਭਿਆ. ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਦੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚ "ਹਕੀਕਤ ਰਾਹ ਮੁਕਾਮ ਸ਼ਿਵਨਾਭਿ ਰਾਜੇ ਕੀ" ਵਿੱਚ ਇਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦਾ ਜਿਕਰ ਹੈ.

ਚੰਗਿਆਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਗਾਪਨ. ਭਲਿਆਈ. ਨੇਕੀ. "ਚੰਗਿਆਈ ਆਲਕੁ ਕਰੇ ਬੁਰਿਆਈ ਹੁਇ ਸੇਰੁ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫)

ਚੰਗਿਆੜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੂਣੰ ਅੰਗਾਰ. ਮਚਦੇ ਹੋਏ ਅੰਗਾਰ ਦੀ ਚਿਣਗ.

ਚੰਗੁਲ. ਫ਼ਾ چنگل ਪੰਜਾ। ੨ ਚਾਰ-ਅੰਗੁਲ.

ਚੰਗੇਜ਼. ਤੁ. چنگیز ਵਿ—ਬਹੁਤ ਵਡਾ.

ਚੰਗੇਜ਼ਖ਼ਾਂ. ਤੁ چنگیزخان ਮੁਗ਼ਲਵੰਸ਼ੀ ਯੇਸੂਕੀ ਖ਼ਾਨ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਤਾਤਾਰ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਜਨਮ ਸਨ ੧੧੫੪ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਦੇਹਾਂਤ ਸਨ ੧੨੨੭ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ. ਕੁਰਾ.ਕੁਰਮ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਚਗਤਾਈ ਖ਼ਾਂ.

ਚੰਗੇਰ. ਸੰ. ਚਙ੍ਗੇਰਿਕ—ਚੰਗੇਰਿਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਡਾ ਅਤੇ ਚੌੜਾ ਟੋਕਰਾ."ਅਸਨ ਚੰਗੇਰ ਸੀਸ ਪਰ ਧਰਕੈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਚੰਗੇਰਾ. ਵਿ—ਚੰਗਾ. ਉੱਤਮ. "ਹਰਿ ਵਿਸਰਿਆ ਪੁਰਖ ਚੰਗੇਰਾ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੪) ੨ ਗਜਾਨੀ. ਦੇਖੋ, ਚੰਗ ੩.

ਚੰਚ. ਸੰ. ਚਞ੍ਚ੍. ਧਾ—ਜਾਣਾ, ਕੁੱਦਣਾ, ਹਿੱਲਣਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਭ. ਰਸਨਾ. ਇਹ ਚੰਚਲ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਹੈ. "ਕੂਕਰ ਜਯੋਂ ਚੰਚ ਕਾਢਿ ਚਾਕੀ ਚਾਟਬੇ ਕੋ ਜਾਇ." (ਭਾਗੁਕ)

ਚੰਚਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਰਹ ਗਊ (ਚਮਰੀ), ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਛ ਦਾ ਚੌਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ੨ ਸੰ. ਚਞ੍ਚਰੀ. ਭ੍ਰਮਰੀ. ਭੌਰੀ। ੩ ਇੱਕ ਛੰਦ. ਦੇਖੋ, ਚਚਰੀਆ.

ਚੰਚਰੀਆ. ਦੇਖੋ, ਚਚਰੀਆ.

ਚੰਚਰੀਕ, ਚੰਚਰੀਟ } ਸੰ. ਚਞ੍ਚਰੀਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭ੍ਰਮਰ. ਭੌਰਾ. "ਸੇਵੇ ਹਿਤ ਲਾਈ ਚੰਚਰੀਕ ਜਯੋਂ ਲੁਭਾਈ ਉਰ ਜਾਨੈ ਗਤਿਦਾਈ ਏ ਚਰਨ ਜਲਜਾਤ ਹੈਂ." (ਨਾਪ੍ਰ) "ਚੰਚਰੀਟ ਛਬਿ ਹੇਰ ਭਏ ਅਬ ਲਗੈਂ ਦਿਵਾਨੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੪੨)

ਚੰਚਲ. ਵਿ—ਚਲਾਇਮਾਨ. ਜੋ ਸਿਥਰ ਨਹੀਂ. ਦੇਖੋ, ਚੰਚ ਧਾ. "ਚੰਚਲ ਸੁਪਨੈ ਹੀ ਉਰਝਾਇਓ." (ਦੇਵ ਮ: ੫) ੨ ਕਾਮਾਤੁਰ. "ਚੰਚਲ ਚੀਤ ਨ ਰਹਿਈ ਠਾਇ." (ਓਅੰਕਾਰ) ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਵਨ. ਹਵਾ. ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਪਦਾਰਥ ਚੰਚਲ ਲਿਖੇ ਹਨ—

ਹਾਥੀ ਦੇ ਕੰਨ, ਘੋੜਾ, ਪੌਣ, ਬਾਂਦਰ, ਬਾਲਕ, ਬਿਜਲੀ, ਭੌਰਾ, ਮਨ, ਮਮੋਲਾ, ਵੇਸ਼੍ਯਾ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰ, ਰਸਨਾ.

ਚੰਚਲਚੀਤ. ਵਿ—ਚਲਚਿੱਤ. ਚਪਲ ਹੈ ਮਨ ਜਿਸ ਦਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਚਰੀਕ. ਭ੍ਰਮਰ. ਭੌਰਾ. "ਲਖ ਘਾਟੀ ਊਚੌ ਘਨੋ ਚੰਚਲਚੀਤ ਬਿਹਾਲ। ਨੀਚ ਕੀਚ ਨਿਮ੍ਰਿਤ ਘਨੀ ਕਰਨੀ ਕਮਲ ਜਮਾਲ." (ਚਉਬੋਲੇ ਮ: ੫) ਲੱਖਾਂ ਊੱਚੀਆਂ ਘਾਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭ੍ਰਮਣ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਭ੍ਰਮਰ, ਨੀਚ ਕੀਚ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਮਲ ਦੀ ਨੰਮ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਖ਼ੂਬੀ ਪੁਰ ਬਿਹਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਚੰਚਲਚੋਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਮ. ਅਨੰਗ. "ਹਰਿਹਾਂ, ਚੰਚਲਚੋਰਹਿ ਮਾਰ." (ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫) ੨ ਮਨ. ਅੰਤਹਕਰਣ.

ਚੰਚਲਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਪਲਤਾ. ਅਸਿਥਰਤਾ.

ਚੰਚਲਾ. ਚੰਚਲ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ. ਹੇ ਚਪਲ! "ਏ ਮਨ! ਚੰਚਲਾ!" (ਅਨੰਦੁ) ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲਕ੍ਸ਼ਮੀ. ਮਾਇਆ। ੩ ਬਿਜਲੀ. ਤੜਿਤ। ੪ ਚੰਚਲ—ਇਸਤ੍ਰੀ।

੫ ਇੱਕ ਛੰਦ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ "ਚਿਤ੍ਰ" "ਬਿਰਾਜ" ਅਤੇ "ਬ੍ਰਹਮਰੂਪਕ" ਭੀ ਹੈ. ਲੱਛਣ—ਚਾਰ ਚਰਣ. ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ਗੁਰੁ ਲਘੁ ਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ੧੬ ਅੱਖਰ ਅਥਵਾ—ਰ, ਜ, ਰ, ਜ, ਰ, ਲ. SIS, ISI, SIS, ISI, SIS, I.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਮਾਰਬੇ ਕੁ ਤਾਂਹਿ ਤਾਕ ਧਾਂਇ ਬੀਰ ਸਾਵਧਾਨ,
ਹੋਨਲਾਗ ਯੁੱਧ ਕੇ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਸਭੈ ਬਿਧਾਨ,
ਭੀਮ ਭਾਂਤ ਧਾਇਕੈ ਨਿਸ਼ੰਕ ਘਾਇ ਕਤੰ ਆਇ,
ਜੂਝ ਜੂਝਕੈ ਪਰੈਂ ਸੁ ਦੇਵਲੋਕ ਬਸੁ ਜਾਇ.

(ਕਲਕੀ)

ਦੇਖੋ, ਬਿਰਾਜ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੂਪ.

ਚੰਚਲਿ. ਚੰਚਲਤਾਵਾਲੀ. ਚੰਚਲਾ. "ਚੰਚਲਿ ਅਨਿਕ ਭਾਵ ਦਿਖਾਵਏ." (ਬਿਲਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਚੰਚਲੀ. ਦੇਖੋ, ਚੰਚਲਿ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਖੋ, ਚਚਰੀਆ.

ਚੰਚਾਲਿਕਾ, ਚੰਚਾਲੀ } ਬਿਜਲੀ. ਦੇਖੋ, ਚੰਚਲਾ ੩. "ਕਿ ਚੰਚਾਲਿਕਾ ਛੈ." (ਦੱਤਾਵ) "ਘਣ ਮੰਝੇ ਜੈਸੇ ਚੰਚਾਲੀ." (ਦੱਤਾਵ)

ਚੰਚੁ. ਸੰ. ਚਞ੍ਚੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੁੰਜ. ਚੋਂਚ। ੨ ਏਰੰਡ। ੩ ਵਿ—ਪ੍ਰਸਿੱਧ. ਮਸ਼ਹੂਰ.

ਚੰਡ. ਸੰ. ਚਣ੍ਡ੍. ਧਾ—ਗੁੱਸਾ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇਮਲੀ ਦਾ ਬਿਰਛ। ੩ ਤਾਪ. ਗਰਮੀ। ੪ ਇੱਕ ਯਮਗਣ। ੫ ਵਿਸਨੁ ਦਾ ਇੱਕ ਪਾਸੰਦ। ੬ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੀ ਸੈਨਾ ਦਾ ਇੱਕ ਬਾਂਦਰ। ੭ ਸ਼ੁੰਭ ਅਸੁਰ ਦੇ ਸੈਨਾਪਤਿ ਮੁੰਡ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਨਾਮ ਚੰਡਿਕਾ ਅਤੇ ਚੰਡੀ ਹੋਇਆ. "ਮੁੰਡ ਕੋ ਮੁੰਡ ਉਤਾਰਦਯੋ ਅਬ ਚੰਡ ਕੋ ਹਾਥਲਗਾਵਤ ਚੰਡੀ." (ਚੰਡੀ ੧) ੮ ਯੋਗਨਿਦ੍ਰਾ. ਈਸ਼੍ਵਰ ਦੀ ਸੁਪਨ ਅਵਸਥਾ. "ਛੂਟੀ ਚੰਡ ਜਾਗੇ ਬ੍ਰਹਮ." (ਚੰਡੀ ੧) ੯ ਚੰਡਿਕਾ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਨਿਰਖ ਰੂਪ ਬਰ ਚੰਡ ਕੋ ਗਿਰਜੇ ਮੂਰਛਾ ਖਾਇ." (ਚੰਡੀ ੧) ੧੦ ਵਿ—ਤਿੱਖਾ. ਤੇਜ਼। ੧੧ ਗਰਮ. "ਅਬ ਸੂਰਜ ਕੀ ਚੰਡ ਕਿਰਨ ਭੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੧੨ ਕ੍ਰੋਧ ਸਹਿਤ. ਗੁਸੈਲਾ। ੧੩ ਘੋਰ. ਭਯਾਨਕ. ਡਰਾਵਣਾ. "ਚੰਡ ਕੋਪ ਕੈ ਚੰਡਿਕਾ ਏ ਆਯੁਧ ਕਰਲੀਨ." (ਚੰਡੀ ੧) ੧੪ ਸਿੰਧੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ.

ਚੰਡਈਆ. ਵਿ—ਚੰਡ (ਘੋਰ) ਵ੍ਰਿੱਤੀ ਵਾਲਾ. ਤਾਮਸੀ. "ਚੰਡਾਲ

ਚੰਡਈਆ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੪)

ਚੰਡਕਰ. ਸੂਰਜ. "ਦਸੋਤ ਕਰਚੰਡ ਮਹਿ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਰੌਸ਼ਨੀ ਸੂਰਜ ਵਿੱਚ. ਦੇਖੋ, ਚੰਡਾਂਸ਼ੁ.

ਚੰਡਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚੰਡ (ਤਿੱਖਾ) ਕਰਨਾ। ੨ ਤਾੜਨਾ.

ਚੰਡਰਸਾ. ਦੇਖੋ, ਅਕਰਾ.

ਚੰਡਾਇਲ, ਚੰਡਾਇਲਾ ਇੱਕ ਰਾਜਪੂਤ ਜਾਤਿ. ਕਰਨਲ ਟਾਡ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਈਸਵੀ ਬਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਜਮੁਨਾ ਤੋਂ ਨਰਮਦਾ ਤੀਕ ਚੰਡਾਇਲ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਸਨ.

ਚੰਡਾਈ. ਸੰਗਯਾ—ਚੰਡ (ਤਿੱਖਾ) ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਚੰਡ ਕਰਵਾਈ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ। ੩ ਚੰਡਤਾ. ਕ੍ਰੂਰਤਾ. ਜ਼ੁਲਮ.

ਚੰਡਾਂਸ਼ੁ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਚੰਡ (ਤਿੱਖੀਆਂ) ਅੰਸ਼ੁ (ਕਿਰਨਾਂ) ਵਾਲਾ, ਸੂਰਜ. ਚੰਡਕਰ.

ਚੰਡਾਰ, ਚੰਡਾਰਨੀ, ਚੰਡਾਰੀ ਦੇਖੋ, ਚੰਡਾਲ ਅਤੇ ਚੰਡਾਲੀ. "ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਚੰਡਾਰ." (ਮਲਾ ਮ: ੧) "ਬਸਇ ਸਰੀਰ ਕਰੋਧ ਚੰਡਾਰਾ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫)

ਚੰਡਾਲ. ਸੰ. चाण्डाल—ਚਾਂਡਾਲ. ਸੰਗਯਾ—ਤਾਮਸੀ ਸੁਭਾਉ ਵਾਲਾ. ਤਾਮਸੀ ਉਪਜੀਵਿਕਾ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ। ੨ ਚੂੜ੍ਹਾ ਆਦਿ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਦਾ। ੩ ਹਿੰਦੂਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਦੀ ਔਲਾਦ. ਦੇਖੋ, ਔਸ਼ਨਸੀ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸ਼: ੮.

ਚੰਡਾਲਨੀ, ਚੰਡਾਲਿ, ਚੰਡਾਲੀ ਚੰਡਾਲ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ.

ਚੰਡਾਲੀਆ. ਦੇਖੋ, ਚੰਡਾਇਲਾ। ੨ ਇੱਕ ਖਤ੍ਰੀ ਗੋਤ੍ਰ. "ਪੈੜਾ ਜਾਤਿ ਚੰਡਾਲੀਆ." (ਭਾਗੁ)

ਚੰਡਿਕਾ, ਚੰਡੀ ਵਿ—ਕ੍ਰੋਧ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਲੜਾਕੀ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਦੁਰਗਾ. ਚੰਡ ਦੈਤ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ. "ਕੜਕ ਉਠੀ ਰਣ ਚੰਡੀ ਫੌਜਾਂ ਦੇਖਕੈ." (ਚੰਡੀ ੩) ੩ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ। ੪ ਖ਼ਾ. ਅਗਨਿ. ਅੱਗ। ੫ ਚੰਡੀ ਨਾਮ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਨੰਨ ਸਿੱਖ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬਣਨ ਸਮੇਂ ਵਡੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ.

ਚੰਡੀਆ. ਧੀਰ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੀ। ੨ ਜੱਟ ਅਤੇ ਬਲੋਚਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ੍ਰ.

ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ. ਚੰਡ ਦੈਤ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਹੈ ਚਰਿਤ੍ਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ. ਮਾਰਕੰਡੇਯ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ੭੦੦ ਸ਼ਲੋਕ ਦੇਵੀ ਦੀ ਕਥਾ ਅਤੇ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਅਧ੍ਯਾਯ ੮੧ ਤੋਂ ੯੪ ਤੱਕ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਅਨੁਵਾਦ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ—

(ੳ) ਕਬਿੱਤ ਸਵੈਯੇ ਆਦਿ ਛੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ.

(ਅ) ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ ਆਦਿ ਛੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਛੋਟਾ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ.

(ੲ) ਪੌੜੀ ਛੰਦ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਰਚਨਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਅਤੇ ਭਗੌਤੀ ਕੀ ਵਾਰ ਹੈ.

ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ. ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਦੋ ਚੰਡੀਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਪਿੱਛੇ ਪੌੜੀਛੰਦ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਯੁੱਧਕਥਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ "ਭਗੌਤੀ ਕੀ ਵਾਰ" ਭੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ.

ਚੰਡੀਪਾਠ. ਮਾਰਕੰਡੇਯ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚੋਂ ਦੇਵੀ ਦੀ ਕਥਾ ਅਤੇ ਮਹਾਤਮ ਦਾ ਸੱਤ ਸੌ ਸ਼ਲੋਕ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਦੁਰਗਾਸਪਤਸ਼ਤੀ' ਅਤੇ 'ਦੁਰਗਾਪਾਠ' ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸਤਸਈ.

ਚੰਡੀਵਾਹਨ. ਚੰਡੀ (ਦੁਰਗਾ) ਦਾ ਵਾਹਨ, ਸ਼ੇਰ. ਸਿੰਹ. ਸਿੰਘ.

ਚੰਡੂ. ਅਫੀਮ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਨਸ਼ਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਧੂਆਂ ਤਮਾਖੂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਪੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਮਦਕ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਅਤੇ ਪੱਠਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਕੰਮਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ.

ਚੰਡੂਰ. ਸੰ. ਚਾਣੂਰ. ਕੰਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਹਿਲਵਾਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿੱਚ ਮਾਰਿਆ. "ਚੰਡੂਰ ਕੰਸ ਕੇਸੁ ਮਰਾਹਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੪) ਦੇਖੋ, ਮੁਸਟ.

ਚੰਡੋਲ. ਸੰਗਯਾ—ਖਾਕੀ ਰੰਗ ਦਾ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਪੰਛੀ, ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਬੈਠਕੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਮਿੱਠੀ ਅਤੇ ਕਈ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਅਗਨ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕਲਗੀ ਜੇਹੀ ਵਾਲਾਂ ਦੀ ਟੋਪੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਪੰਛੀ ਹੈ. ਆਲਣਾ ਘਾਹ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਖ਼ੁਰਾਕ ਅੰਨ ਅਤੇ ਟਿੱਡੀ ਕੀੜੇ ਹਨ. ਤੁਰਗਈ. Lark. ਕਈ ਇਸ ਨੂੰ 'ਹਜਾਰਦਾਸਤਾਂ' ਭੀ ਆਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਹਜਾਰਦਾਸਤਾਂ। ੨ ਸੰ. हिन्दोल—ਹਿੰਡੋਲ. ਝੂਲਾ. ਝੂਟਣ ਦਾ ਮੰਚ (ਪੰਘੂੜਾ). ੩ ਝੰਪਾਨ. "ਐਜਹੁ ਆਪ ਚੰਡੋਲ ਚੜ੍ਹੈਕੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੧੨) ੪ ਚਤੁਰ ਹਿੰਡੋਲ. ਚਾਰ ਝੂਲਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਯੰਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਬੈਠਕੇ ਲੋਕ ਝੂਟੇ (ਹੂਟੇ) ਲੈਂਦੇ ਹਨ.

ਚੰਦ. ਸੰ. चन्द्. ਧਾ—ਚਮਕਣਾ, ਖ਼ੁਸ਼ ਹੋਣਾ। ੨ ਸੰ. ਚੰਦ੍ਰ. ਸੰਗਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ. ਚਾਂਦ. "ਚੰਦ ਦੇਖਿ ਬਿਗਸਹਿ ਕਉਲਾਰ." (ਬਸੰ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਸੋਮ ੨। ੩ ਇੱਕ ਸੰਖ੍ਯਾ ਬੋਧਕ, ਕਿਉਂਕਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਇੱਕ ਮੰਨਿਆ ਹੈ. "ਚੰਦ ਅਗਨਿ ਰਸ ਮਹੀ ਗਿਨ ਭਾਦੋਂ ਪੂਰਨਮਾਸ."[1] (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਅਰਥਾਤ ੧੬੩੧। ੪ ਚੰਦ੍ਰਸੂਰ. ਇੜਾ ਨਾੜੀ. "ਚੰਦ ਸਤ ਭੇਦਿਆ." (ਮਾਰੂ ਜੈਦੇਵ) ਦੇਖੋ, ਚੰਦਸਤ ੨। ੫ ਭਾਵ—ਆਤਮਾ. "ਚੰਦੁ ਗੁਪਤੁ ਗੈਨਾਰਿ." (ਬਿਲਾ ਥਿਤੀ ਮ: ੧) ਆਤਮਾ ਗੁਪਤ ਹੈ ਦਸਮਦ੍ਵਾਰ ਵਿੱਚ। ੬ ਚੌਹਾਨਵੰਸ਼ੀ ਪ੍ਰਿਥੀਰਾਜ ਦਿੱਲੀਪਤਿ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਭੂਸ਼ਣ ਚੰਦਕਵਿ, ਜਿਸ ਨੇ ੬੯ ਅਧ੍ਯਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਿਥੀਰਾਜਰਾਯਸੋ" ਨਾਮਕ ਗ੍ਰੰਥ ਰਾਜਪੂਤਵੰਸ਼ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਰੂਪ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਚੰਦ ਬਰਦਾਈ ਹੈ। ੭ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਉਦਯੋਗ ਪਰਵ ਦਾ ਉਲਥਾਕਾਰ ਇੱਕ ਸੁਨਿਆਰਾ ਕਵਿ। ੮ ਫ਼ਾ. چند ਵਿ—ਕੁਛ. ਤਨਿਕ. ਥੋੜਾ.

[1] ਚੰਦ (੧), ਅਗਨਿ (੩), ਰਸ (੬), ਮਹੀ (੧).

"ਚੰਦ ਰੋਜ ਚਲਨਾ ਕਿਛੁ ਪਕੜੋ ਕਰਾਰ." (ਨਸੀਹਤ) ੯ ਕਿਤਨਾ. ਕਿਸਕ਼ਦਰ.

ਚੰਦਸਤ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦ ੪ ਅਤੇ ਸਤ ੧੪। ੨ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ:—

੧ ਚੰਦਸਤ ਭੇਦਿਆ ਨਾਦਸਤ ਪੂਰਿਆ ਸੂਰਸਤ ਖੋੜਸਾ ਦਤੁ ਕੀਆ।

੨ ਅਬਲ ਬਲੁ ਤੋੜਿਆ ਅਚਲ ਚਲੁ ਥਪਿਆ ਅਘੜੁ ਘੜਿਆ ਤਹਾ ਅਪਿਉ ਪੀਆ।

੩ ਮਨਆਦਿ ਗੁਣਆਦਿ ਵਖਾਣਿਆ।

੪ ਤੇਰੀ ਦੁਬਿਧਾਦ੍ਰਿਸਟਿ ਸੰਮਾਨਿਆ।

ਪਅਰ ਧਿ ਕਉ ਅਰਧਿਆ ਸਰਧਿ ਕਉ ਸਰਧਿਆ ਸਲਲ ਕਉ ਸਲਲਿ ਸੰਮਾਨਿ ਆਇਆ।

੬ ਬਦਤਿ ਜੈਦੇਉ ਜੈਦੇਵ ਕਉ ਰੰਮਿਆ ਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਰਬਾਣੁ ਲਿਵਲੀਣੁ ਪਾਇਆ.

ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ:—

੧ ਚੰਦ੍ਰਸੁਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਓਅੰ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਭੇਦਿਆ (ਪੂਰਕ ਕੀਤਾ), ਫੇਰ ਪੂਰਿਆ (ਕੁੰਭਕ ਕੀਤਾ), ਸੂਰਯਸੁਰ ਨਾਲ ਸੋਲਾਂ ਵਾਰ ਓਅੰ ਮੰਤ੍ਰ ਜਪਕੇ ਸ੍ਵਾਸ ਨੂੰ ਦਾਨ ਕੀਤਾ (ਰੇਚਕ ਕੀਤਾ).[1]

੨ ਸ਼ਰੀਰ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਬਲ ਤੋੜਕੇ ਨਿਰਬਲ ਕੀਤਾ, ਚੰਚਲ ਮਨ ਨੂੰ ਅਚਲ ਕਰਕੇ ਥਾਪਿਆ, ਜੋ ਸੁਧਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਚਿੱਤ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਵਾਰਕੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਪੀਤਾ.

੩ ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੀ ਆਦਿ ਅਤੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਗੁਣ ਗਾਇਆ.

੪ ਇਸ ਤੋਂ ਤੇਰੀ ਦੁਬਿਧਾਦ੍ਰਿਸ਼੍ਰਿ ਲੀਨ ਹੋ ਗਈ.

੫ ਆਰਾਧਨ ਯੋਗ੍ਯ ਨੂੰ ਅਰਾਧਿਆ, ਸ਼੍ਰੱਧਾ ਕਰਨ ਯੋਗ੍ਯ ਤੇ ਸ਼੍ਰੱਧਾ ਕੀਤੀ, ਜਲ ਨਾਲ ਜਲ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਹੋ ਗਈ.

੬ ਜੈਦੇਵ ਆਖਦਾ ਹੈ ਜਦ ਸਭ ਨੂੰ ਜੈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇਵ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ, ਤਦ ਨਿਰਵਾਣ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ ਲੀਨਤਾ ਹੋਈ.

ਚੰਦ ਸੂਰਜ. ਇੜਾ ਅਤੇ ਪਿੰਗਲਾ. "ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਕੀ ਪਾਏ ਗੰਢਿ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧)

ਚੰਦਕਲਾ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦ੍ਰਕਲਾ.

ਚੰਦਕੌਰ. ਫਤੇਗੜ੍ਹ (ਜਿਲਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ) ਦੇ ਰਈਸ ਸਰਦਾਰ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਕਨ੍ਹੈਯੇ ਦੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ, ਜੋ ਸਨ ੧੮੧੨ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਡੇ ਪੁਤ੍ਰ (ਵਲੀਅਹਿਦ) ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਿਆਹੀ ਗਈ. ਇਸ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਸਨ ੧੮੨੧ (ਸੰਮਤ ੧੮੭੯) ਵਿੱਚ ਕੌਰ ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜਨਮਿਆ. ਇਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਅਤੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਮਰਣ ਪੁਰ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਲਹੌਰ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੀ ਰਹੀ.

ਰਾਜਾ ਧਯਾਨ ਸਿੰਘ ਡੋਗਰੇ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਸਨ ੧੮੪੨ (ਸੰਮਤ ੧੮੯੯) ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਨੀ ਚੰਦਕੌਰ ਕਤਲ ਕੀਤੀ ਗਈ।[2]

੨ ਸਰਦਾਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਦੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਨਾਭਾਪਤਿ ਰਾਜਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਾਣੀ, ਜੋ ਵਡੀ ਧਰਮਾਤਮਾ, ਦਿਲੇਰ, ਰਾਜਕਾਜ ਵਿੱਚ ਨਿਪੁਣ ਅਤੇ ਕੁਲ ਪਾਲਣ ਵਾਲੀ ਸੀ. ਫੂਲ ਕੀ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਰਾਜਾ ਭਰਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਾਬਾਲਗੀ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ੩ ਕੌਰ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾਪਤਿ ਦੀ ਭਤੀਜੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸਰਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਰਈਸ ਰਾਹੋਂ ਦੇ ਸੁਪੁਤ੍ਰ ਸਰਦਾਰ ਦਸੌਂਧਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸੰਮਤ ੧੮੩੪ ਵਿੱਚ ਹੋਈ। ੪ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਗਜਪਤਿ ਸਿੰਘ ਜੀਂਦਪਤਿ ਦੀ ਪੜੋਤੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਥਨੇਸਰ ਦੇ ਰਈਸ ਸਰਦਾਰ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋਈ। ੫ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲਵੇ ਦੀ ਸਰਦਾਰਨੀ ਦੇਸਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਜਨਮੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸਰਦਾਰ ਲਹਨਾ ਸਿੰਘ ਘਰਜਾਖੀਏ ਨਾਲ ਹੋਈ। ੬ ਦੇਖੋ, ਖੁਦਾ ਸਿੰਘ.

ਚੰਦ ਚੜ੍ਹਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਸਤੋਗੁਣ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣਾ। ੨ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਉਦੈ ਹੋਣਾ. "ਮਿਟਿਆ ਅੰਧੇਰਾ ਚੰਦ ਚੜਿਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੩ ਕਿਸੇ ਐਸੇ ਕਰਮ ਦਾ ਹੋਣਾ, ਜਿਸ ਵੱਲ ਸਭ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲਗ ਜਾਣ. ਜਿਵੇਂ ਦੂਜ ਦੇ ਚੰਦ ਨੂੰ ਲੋਕ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਕਰਮ ਵੱਲ ਸਭ ਦੀ ਨਜਰ ਖਿੱਚੀ ਜਾਣੀ.

ਚੰਦ ਚੰਦਾਕੀ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦ ਅਤੇ ਚੰਦਾਕੀ.

ਚੰਦਨ. ਸੰ. चन्दन. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲਾ ਬਿਰਛ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਕਾਠ, ਜੋ ਸਭ ਦੇ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਚਦਿ (ਪ੍ਰਸੰਨ) ਕਰਦਾ ਹੈ. ਸ੍ਰੀਗੰਧ. ਸੰਦਲ. L. Santalum album. ਇਹ ਮੈਸੋਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਅਤੇ ਮਦਰਾਸ ਦੇ ਦੱਖਣੀ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਸਰਦ ਤਰ ਹੈ. ਚੰਦਨ ਦੇ ਕਾਠ ਤੋਂ ਕੱਢਿਆ ਤੇਲ ਬਹੁਤ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸੇ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਇਤਰ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਰੋਗਾਂ ਲਈ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. ਚੰਦਨ ਘਸਾਕੇ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਮੱਥੇ ਤੇ ਟਿੱਕਾ ਅਨੇਕ ਹਿੰਦੂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਹੋਈ ਸਿਰ ਪੀੜ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਮੱਥੇ ਤੇ ਕੀਤਾ ਲੇਪ ਬਹੁਤ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੈ. ਚੰਦਨ ਦਾ ਸ਼ਰਬਤ ਪਿੱਤ ਤੋਂ ਹੋਏ ਤਾਪ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਚੰਦਨ ਦੇ ਕਾਠ ਤੇ ਚਿਤਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਤੋਂ ਬਣੇ ਕਲਮਦਾਨ ਡੱਬੇ ਆਦਿਕ ਦੂਰ ਦੂਰ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਮੁੱਲ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ. "ਚੰਦਨ ਚੰਦੁ ਨ ਸਰਦ ਰੁਤਿ ਮੂਲਿ ਨ ਮਿਟਈ ਘਾਮ." (ਵਾਰ ਜੈਤ) ੨ ਇੱਕ ਕਵਿ, ਜੋ ਗੂਢ ਅਰਥ

[1] ਕਈ ਗ੍ਯਾਨੀ ਖਿੱਚ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਥਾਂ ਚੰਦ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸ਼ਾਂਤਿ ਅਤੇ ਸੂਰ ਤੋਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤਾਮਸ ਦਾ ਅਰਥ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਜੈਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਇਥੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਰੀਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੇ ਅਭ੍ਯਾਸ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪ ਤੋਂ ਹੈ.

[2] ਮਹਾਰਾਣੀ ਦੀਆਂ ਟਹਿਲਣਾਂ ਦੀ ਮਾਰਫਤ ਉਸ ਨੂੰ ੨੮ ਜੇਠ ਨੂੰ ਫੱਟੜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ. ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਚੰਦ ਕੌਰ ੩੧ ਜੇਠ ਨੂੰ ਮੋਈ.

ਵਾਲਾ ਸਵੈਯਾ ਬਣਾਕੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਹਾਜਿਰ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਖ਼ਿਆਲ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ, ਪਰ ਕਵਿ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ. ਦੇਖੋ, ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ.

ਚੰਦਨਗਿਰਿ. ਉਹ ਪਹਾੜ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਵਿਸ਼ੇਸ ਚੰਦਨ ਦੇ ਬਿਰਛ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਮਲਯ ਗਿਰਿ. ਦੇਖੋ, ਮਲਯ.

ਚੰਦਨਰਾਇ, ਚੰਦਨਰਾਯ ਇੱਕ ਚੰਦੇਲਾ ਰਾਜਪੂਤ ਸਰਦਾਰ. ਦੇਖੋ, ਵਿਚਿਤ੍ਰਨਾਟਕ ਅ: ੧੨। ੨ ਕਵਿ ਚੰਦਨ ਦਾ ਭੀ ਇਹ ਨਾਮ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ.

ਚੰਦਨਾਚਲ, ਚੰਦਨਾਦ੍ਰਿ ਚੰਦਨ ਵਾਲਾ ਅਚਲ ਅਥਵਾ ਅਦ੍ਰਿ (ਪਹਾੜ). ਦੇਖੋ, ਚੰਦਨਗਿਰਿ ਅਤੇ ਮਲਯ.

ਚੰਦਨਿ. ਚੰਦਨ (ਚੰਨਣ) ਨਾਲ. ਦੇਖੋ, ਖਉਲਣਾ.

ਚੰਦਨਿਕੇਤ. ਚੰਦ ਦਾ ਘਰ ਰਾਤ੍ਰਿ. ਰਾਤ। ੨ ਚੰਦ (ਭਾਵ— ਸੀਤਲਤਾ) ਦਾ ਘਰ. ਸ਼ਾਂਤਿ ਰੂਪ. "ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਚੰਦ ਨਿਕੇਤ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚੰਦ ਨੂੰ ਤਿਨਕਾ ਪਰਵਾਨ. ਕੋਸ਼ੀਤਕੀ ਉਪਨਿਸਦ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਚਾਂਦਨੀ ਦੂਜ ਨੂੰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਘਾਹ ਦੇ ਦੋ ਪੱਤੇ ਅਰਪਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰੇ, ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸੰਤਾਨ ਨਹੀਂ ਮਰਦੀ।[1] ੨ ਹੁਣ ਇਹ ਕਹਾਵਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡੇ ਆਦਮੀ ਤੁੱਛ ਭੇਟਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੩ ਇਸ ਕਹਾਵਤ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਭੀ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਦੂਜ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਚੰਦ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤੰਦ ਦਿੱਤੀ ਹੀ ਪਰਵਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਕੀਮਤੀ ਵਸਤ੍ਰ ਭੀ ਅਰਪੀਏ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਅਰਥ ਨਹੀਂ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਮੌਕੇ ਸਿਰ ਥੋੜੀ ਭੇਟਾ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕੰਮ ਸਵਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ. ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਵਡੀ ਪੂਜਾਭੇਟਾ ਭੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੀ ਨਹੀਂ.

ਚੰਦਪੁਰ. ਜਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੀ ਤਸੀਲ ਊਂਨਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨਵਾਂਸ਼ਹਿਰ ਅਤੇ ਗੜ੍ਹਸ਼ੰਕਰ ਤੋਂ ੨੦ ਮੀਲ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ.

ਚੰਦ ਬਰਦਾਈ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦ ੬.

ਚੰਦਮੱਲ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਦੇ ਭਤੀਜੇ. ਸਾਵਨਮੱਲ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ.

ਚੰਦਮੁਖੀ. ਵਿ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਜੇਹੇ ਮੁਖ ਵਾਲੀ. ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ— ਨੀਲੋਫ਼ਰ. ਕੁਮੁਦਿਨੀ. ਭਮੂਲ.

ਚੰਦਰਾ. ਸੰ. चन्द्रारि—ਚੰਦ੍ਰਾਰਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਾਹੂ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਵੈਰੀ। ੨ ਵਿ—ਰਾਹੂ ਜੇਹਾ ਦੁਖਦਾਈ. ਗ੍ਰਸਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ— ਅੰਗੁਲੀਪਾਕਾ. ਬੁਰਨਾਮਾ.

ਚੰਦਰਾਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਉਹ ਰਾਤ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇਵੇ। ੨ ਚਾਂਦਨੀ ਦੂਜ.

[1] ਦੂਜ ਦੇ ਚੰਦ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਕੱਪੜੇ ਦਾ ਤੰਦ ਅਰਪਦੇ ਹਨ, ਉਸਦਾ ਮੂਲ ਇਹੀ ਲੇਖ ਹੈ.

ਚੰਦਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰ (ਚੰਦ੍ਰਮਾ) ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. "ਜੇ ਸਉ ਚੰਦਾ ਉਗਵਹਿ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਰਜਾਈ ਦੇ ਉੱਪਰਲਾ ਵਸਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਛਪਾਈ ਹੋਵੇ। ੩ ਫ਼ਾ چندہ ਉਗਰਾਹੀ। ੪ ਕਿਸੇ ਸਭਾ ਅਥਵਾ ਗ੍ਰੰਥ ਅਖ਼ਬਾਰ ਆਦਿ ਦਾ ਮਾਹਵਾਰੀ ਚੰਦਾ (subscription) ੫ ਚੰਦ੍ਰ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਧਾਤੁ ਅਥਵਾ ਕਾਗ਼ਜ ਆਦਿ ਦਾ ਟੁਕੜਾ. "ਚੰਦਾ ਡੋਰ ਮੇ ਪਾਵਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਗੁੱਡੀ ਨੂੰ ਜਾਇ ਪਹੁਚਤਾ ਹੈ." (ਜਸਭਾਮ)

ਚੰਦਾਂ. ਫ਼ਾ چنداں ਕੁਝ ਜ਼ਯਾਦਹ. ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ.

ਚੰਦਾਇਣੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼. ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ। ੨ ਚਾਂਦਨਾ. ਰੌਸ਼ਨੀ. ਚਮਕ। ੩ ਆਕਾਸ਼. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਅਯਨ (ਘਰ). "ਨਿਸਿ ਦਾਮਨਿ ਜਿਉ ਚਮਕਿ ਚੰਦਾਇਣੁ ਦੇਖੈ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਚੰਦਾਕੀ. ਸੰ. चन्द्रिका—ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਂਦਨੀ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ. "ਤ੍ਰਿਸਨਾਅਗਨਿ ਬੁਝਾਨੀ, ਸਿਵ ਚਰਿਓ ਚੰਦ ਚੰਦਾਕੀ." (ਧਨਾ ਮ: ੪) ਸ਼ਿਵ (ਕਲ੍ਯਾਣ ਰੂਪ) ਚੜ੍ਹਿਓ, ਜੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ.

ਚੰਦਾਯਣ, ਚੰਦਾਯਨ ਦੇਖੋ, ਚੰਦਾਇਣੁ। ੨ ਬਧਕ (ਫੰਧਕ) ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਮ੍ਰਿਗ ਪਾਸ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

ਚੰਦਿਰ. ਸੰ. चन्दिर ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ੨ ਹਾਥੀ.

ਚੰਦੀ, ਚੰਦੀਂ ਫ਼ਾ چندیں ਚੰਦ-ਈਂ. ਕਿਤਨੇ ਹੀ. ਕਿਤਨੇ. "ਚੰਦੀ ਹਜਾਰ ਆਲਮ ਏਕਲ ਖਾਨਾ." (ਤਿਲੰ ਨਾਮਦੇਵ)

ਚੰਦੁ. ਚੰਦ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ. ਦੇਖੋ ਚੰਦ ੨ ਅਤੇ ਚੰਦਨ.

ਚੰਦੂ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ। ੨ ਲਹੌਰ ਨਿਵਾਸੀ ਇੱਕ ਖਤ੍ਰੀ, ਜੋ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਵੇਲੇ ਮਾਲੀ ਅ਼ਹੁਦੇਦਾਰ ਸੀ. ਇਹ ਆਪਣੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਤਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ. ਪਰ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਅਹੰਕਾਰ ਭਰੇ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਪੰਜਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਅਰਦਾਸ ਲਿਖੀ ਕਿ ਇਸ ਮਨਮੁਖ ਦਾ ਨਾਤਾ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਕ ਲੈਣੋ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਪੁਰ ਇਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਵੈਰੀ ਬਣ ਗਿਆ.

ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਜੋ ਅਨੇਕ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਹੋਂਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਰਵਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਪਾਸ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਖ਼ੁਸਰੋ ਨੂੰ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਅਤੇ ਸਹਾਯਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਝੂਠੀ ਊਜਾਂ ਲਾ ਕੇ ਚੰਦੂ ਨੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੁਰਤਜਾ ਖ਼ਾਨ ਦ੍ਵਾਰਾ ਅਤਯੰਤ ਅਸਹਿ ਕਸ਼੍ਟ ਦਿਵਾਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਏ.[2]

ਸੰਮਤ ੧੬੭੦ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਚੰਦੂ ਵਡੀ ਦੁਰਗਤਿ ਨਾਲ ਲਹੌਰ ਮੋਇਆ.

[2] ਦੇਖੋ, ਜਹਾਂਗੀਰ ੨ ਫੁਟਨੋਟ ਸਮੇਤ.

ਚੰਦੂਸ਼ਾਹੁ } ਚੰਦੂ ੨ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਬੋਧਕ ਸ਼ਬਦ. ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸੇ
ਚੰਦੂਸ੍ਹਾਹ } ਦਾ ਨਾਉਂ ਅਪਮਾਨ ਬੋਧਕ ਸ਼ਾਹੁ ਦੀ ਥਾਂ ਸ੍ਹਾਹ ਹੈ.

ਚੰਦੇਰੀ. ਮੱਧਭਾਰਤ (ਸੀ. ਪੀ.) ਦੇ ਲਲਿਤਪੁਰ ਜਿਲੇ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਨਗਰੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਚੰਦ੍ਰਵਤੀ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਇਹ ਲਲਿਤਪੁਰ ਤੋਂ ੧੯ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਅਤੇ ਆਗਰੇ ਤੋਂ ੯੦ ਕੋਹ ਦੱਖਣ ਹੈ.[1] ਇਹ ਚੇਦਿ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ਿਸ਼ੁਪਾਲ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਚੇਦਿ. ਚੰਦੇਰੀ ਵਿੱਚ ਚੰਦੇਲਾ ਰਾਜਪੂਤ ਯਸ਼ੋਵਰਮਾ ਨੇ ਸਨ ੯੮੨ ਤੋਂ ੧੦੧੨ ਤੀਕ ਰਾਜ ਕੀਤਾ. ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਚੇਦਿ ਤੋਂ ਚੰਦੇਰੀ ਨਾਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ. ਬਾਬਰ ਨੇ ਇਸ ਪੁਰ ਸਨ ੧੫੨੮ ਵਿੱਚ ਕਬਜਾ ਕੀਤਾ ਸੀ.

ਚੰਦੇਰੀਨਾਥ } ਸ਼ਿਸ਼ੁਪਾਲ. ਦੇਖੋ, ਚੇਦਿਪਤਿ.
ਚੰਦੇਰੀਪਤਿ }

ਚੰਦੇਲ } ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ, ਜਿਸ ਦੀ ਉਤਪੱਤੀ ਇਉਂ ਦੱਸੀ
ਚੰਦੇਲਾ } ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ—ਕਾਸ਼ੀ ਦੇ ਰਾਜਾ ਇੰਦ੍ਰਜਿਤ ਦਾ ਪੁਰੋਹਿਤ ਹੇਮਰਾਜ ਸੀ. ਉਸ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਹੇਮਵਤੀ ਜੋ ਵਡੀ ਸੁੰਦਰੀ ਸੀ, ਇੱਕ ਦਿਨ ਗੰਗਾ ਇਸਨਾਨ ਕਰਨ ਗਈ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੇਮਵਤੀ ਨੂੰ ਗਰਭ ਸਹਿਤ ਕੀਤਾ. ਹੇਮਵਤੀ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਚੰਦੇਲ ਛਤ੍ਰੀ ਹਨ.

ਦੂਜੀ ਕਲਪਣਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਰੀਚੀ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰਾਤ੍ਰੇਯ ਤੋਂ ਚੰਦੇਲਵੰਸ਼ ਚੱਲਿਆ ਹੈ। ੨ ਇੱਕ ਰਾਜਪੂਤ ਜਾਤਿ. "ਚੰਦੇਲ ਚੋਪਿਯੰ ਤਬੈ ਰਿਸਾਤ ਧਾਤ ਭੇ ਸਬੈ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਇਸੇ ਗੋਤ੍ਰ ਦੇ ਹਨ.

ਚੰਦੋ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦੋ ਮਾਤਾ.

ਚੰਦੋਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਜਿਹਾ ਸਾਇਵਾਨ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਮੂਰਤਿ ਬਣੀ ਹੋਵੇ. "ਤਖਤਿ ਬੈਠਾ ਅਰਜਨ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਖਿਵੈ ਚੰਦੋਆ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩) ਦੇਖੋ, ਚੰਦ੍ਰਾ ੪.

ਚੰਦੋ ਦੀਪਾਇਆ. ਵਿ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ. ਭਾਵ—ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਦੈ ਹੋਇਆ. "ਚੰਦੋ ਦੀਪਾਇਆ ਦਾਨਿ ਹਰਿ ਕੈ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੧)

ਚੰਦੋ ਮਾਤਾ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੱਸ. ਬਾਬਾ ਮੂਲਚੰਦ ਚੋਣੇ ਦੀ ਧਰਮਪਤ੍ਨੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮਾਤਾ ਸੁਲਖਣੀ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ.

ਚੰਦੋਵ } ਦੇਖੋ, ਚੰਦੋਆ. "ਕਿੱਤਿ ਚੰਦੋਵ ਦਸੋਂ ਦਿਸਿ ਤਾਨਜੋ."
ਚੰਦੋਵਾ } (ਪਾਰਸਾਵ) ਕੀਰਤੀ ਦਾ ਚੰਦੋਆ.

ਚੰਦੌਲ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫੌਜ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਭਾਗ.

ਚੰਦ੍ਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ. ਚਾਂਦ। ੨ ਮੋਰ ਦੇ ਪੰਖ (ਖੰਭ) ਪੁਰ ਚੰਦ੍ਰ ਜੇਹਾ ਚਿੰਨ੍ਹ। ੩ ਜਲ। ੪ ਸੁਵਰਣ. ਸੋਨਾ। ੫ ਨੈਪਾਲ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਇੱਕ ਪਰਬਤ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦ੍ਰਗਿਰਿ। ੬ ਕਪੂਰ। ੭ ਮੋਤੀ, ਜੋ ਗੁਲਾਬੀ ਭਲਕ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ। ੮ ਯੋਗਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇੜਾ ਸ੍ਵਰ। ੯ ਇੱਕ ਗਿਣਤੀ ਬੋਧਕ, ਕਿਉਂਕਿ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਇੱਕ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ੧੦ ਅਰਧਚੰਦ੍ਰ ਬਾਣ. "ਕਿਤੇ ਚੰਦ੍ਰ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਸੈਥੀ ਸੰਭਾਰੈਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੬) ੧੧ ਵਿ—ਸੁੰਦਰ. ਮਨੋਹਰ.

ਚੰਦ੍ਰਸੇਖਰ. ਸੰ. चन्द्रशेखर. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਸਿਰ ਪੁਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿਵ. ਮਹਾਦੇਵ। ੨ ਦੇਖੋ, ਸੇਖਰ ੩.

ਚੰਦ੍ਰਸੇਖਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੁਰਗਾ. ਦੇਵੀ, ਜੋ ਸ਼ੇਖਰ (ਸਿਰ ਦਾ ਭੂਸਣ) ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਰਖਦੀ ਹੈ.

ਚੰਦ੍ਰਸੇਨੀ ਹਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਹਾਰ. ਨੌਲੱਖਾ ਹਾਰ. ਸੁਵਰਣ ਦਾ ਜੜਾਊ ਹਾਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੱਧੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੇ ਛੋਟੇ ਵਡੇ ਮਣਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪੂਰੇ ਚੰਦ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਚੌਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਪਜਾਰਾ ਭੂਖਣ ਹੈ. "ਚੰਦ੍ਰਸੇਨਿਨ ਮਨਿਨ ਹੀਰਨ." (ਸਲੋਹ)

ਚੰਦ੍ਰਹੜਾ. ਦੇਖੋ, ਧੁਨੀ (ੳ)

ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ } ਸੰ. चन्द्रहास. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਜੇਹਾ ਹੈ ਹਾਸ
ਚੰਦ੍ਰਹਾਸੁ } (ਪ੍ਰਕਾਸ਼) ਜਿਸ ਦਾ, ਤਲਵਾਰ ਖੜਗ, ਇਹ ਸਕੇਲੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਫੌਲਾਦ ਤੋਂ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈਦਾ "ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਕਰ ਬਰ ਧਰੇ ਜਨੁ ਜਮ ਲੀਨੇ ਦੰਡ." (ਚੰਡੀ ੧) ੨ ਰਾਵਣ ਦੀ ਖ਼ਾਸ ਤਲਵਾਰ, ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਤੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ. "ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਏਕੈਂ ਕਰ ਧਾਰੀ." (ਰਾਮਾਵ) ੩ ਚਾਂਦੀ. ਰਜਤ।

੪ ਇੱਕ ਦੱਖਣ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਥਾ ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ—ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਦੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਮਰ ਗਏ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਮੰਤ੍ਰੀ ਧ੍ਰਿਸ੍ਟਬੁੱਧ ਨੇ ਸਾਰੀ ਰਿਆਸਤ ਸਾਂਭ ਲਈ. ਇੱਕ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਜਯੋਤਿਸੀ ਨੇ ਬਾਲਕ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜਾ ਹੋਵੇਗਾ. ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਧ੍ਰਿਸ੍ਟਬੁੱਧਿ ਨੂੰ ਬਾਲਕ ਮਾਰਣ ਲਈ ਅਨੇਕ ਯਤਨ ਕਰਨੇ ਪਏ, ਪਰ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਕੀਤੀ. ਅੰਤ ਨੂੰ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਹੱਥ ਆਪਣੇ ਪੁਤ੍ਰ ਮਦਨ ਦੇ ਨਾਮ ਚਿੱਠੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸ ਦੇ ਦਿਓ. ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਉਹ ਚਿੱਠੀ ਲੈਕੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਥਕੇਵਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਦਨ ਦੇ ਬਾਗ਼ ਵਿੱਚ ਸੌਂ ਗਿਆ. ਮਦਨ ਦੀ ਭੈਣ ਵਿਸ਼ਯਾ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਆਈ ਉਸ ਨੇ ਸੁੱਤੇਪਏ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇਖਕੇ ਪਤਿ ਧਾਰਣ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸੰਕਲਪ ਕਰ ਲਿਆ. ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਦੇ ਪੱਲੇ ਤੋਂ ਚਿੱਠੀ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਦੇਖੀ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਯਾ ਵਡੀ ਦੁਖੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਨੇਤ੍ਰ ਦੇ ਕੱਜਲ ਨਾਲ ਵਿਸ ਦੀ ਥਾਂ ਵਿਸ਼ਯਾ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾਕੇ ਚਲੀ ਗਈ. ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਜਾਗਕੇ ਮਦਨ ਪਾਸ ਪੁੱਜਾ ਅਤੇ ਚਿੱਠੀ ਦਿੱਤੀ. ਮਦਨ ਨੇ ਤੁਰਤ ਹੀ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਨਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ. ਇਹ ਸਭ ਮਾਲੂਮ ਕਰਕੇ ਧ੍ਰਿਸ੍ਟਬੁੱਧਿ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ. ਉਸ ਨੇ ਚੰਡਾਲਾਂ ਨੂੰ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਬਜੋਂਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦੇਵਮੰਦਿਰ ਪੂਜਨ ਗਏ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਦਾ ਸਿਰ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ. ਦੈਵਯੋਗ ਨਾਲ ਮਦਨ, ਮੰਦਿਰ ਵਿੱਚ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁੱਜਾ ਅਤੇ ਚੰਡਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕ਼ਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ. "ਜਿਉ ਜਨ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸੁ ਦੁਖਿਆ ਧ੍ਰਿਸਟਬੁਧੀ, ਅਪਨਾ ਘਰੁ ਲੂਕੀ ਜਾਰੇ."

[1] ਪੁਰਾਣੀ ਚੰਦੇਰੀ ਦੇ ਖੰਡਹਰ ਨਵੀਂ ਆਬਾਦੀ ਤੋਂ ਅੱਠ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਹਨ.

(ਨਟ ਅ: ਮ: ੪) ੫ ਮਦਿਰਾ (ਸ਼ਰਾਬ) ਦਾ ਇੱਕ ਭੇਦ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਬੂਟੀਆਂ ਅਤੇ ਕਸਤੂਰੀ ਕੇਸਰ ਆਦਿ ਵਸਤਾਂ ਮਿਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ.

ਚੰਦ੍ਰਹਾਰ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦ੍ਰਸੇਨੀ ਹਾਰ.

ਚੰਦ੍ਰਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ. ਚਾਂਦ। ੨ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਮਸਤਕਭੂਸ਼ਣ। ੩ ਇੱਕ ਰਿਖੀ. ਦੇਖੋ, ਜਰਾਸੰਧ. "ਚੰਦ੍ਰਕ ਨਾਮ ਰਿਖੀਸੁਰ ਏਕ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਕਪੂਰ. "ਚੰਦ੍ਰਕ ਸੇਤ ਲਗ੍ਯੋ ਤਨ ਸੰਗ."(ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚੰਦ੍ਰਕ ਬਾਣ. ਦੇਖੋ, ਅਰਧਚੰਦ੍ਰ ਬਾਣ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰ ੧੦.

ਚੰਦ੍ਰਕਲਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਸੋਲਵਾਂ ਭਾਗ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀਆਂ ਸੋਲਾਂ ਕਲਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ—ਅਮ੍ਰਿਤਾ, ਮਾਨਦਾ, ਪੂਸਾ, ਪੁਸ੍ਰਿ, ਤੁਸ੍ਰਿ, ਰਤਿ, ਧ੍ਰਿਤਿ, ਸ਼ਸ਼ਿਨੀ, ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ, ਕਾਂਤਿ, ਜ੍ਯੋਤਸ੍ਨਾ, ਸ਼੍ਰੀ, ਪ੍ਰੀਤਿ, ਅੰਗਦਾ, ਪੂਰਣਾ ਅਤੇ ਪੂਰਣਾ.

ਕਾਮਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸੋਲਾਂ ਕਲਾ ਇਹ ਹਨ—ਪੂਸਾ, ਯਸ਼ਾ, ਸੁਮਨਸਾ, ਰਤਿ, ਪ੍ਰਾਪ੍ਰਿ, ਧ੍ਰਿਤਿ, ਰਿੱਧਿ, ਸੌਮ੍ਯਾ, ਮਰੀਚਿ, ਅੰਸ਼ੁਮਾਲਿਨੀ, ਅੰਗਿਰਾ, ਸ਼ਸ਼ਿਨੀ, ਛਾਯਾ, ਸੰਪੂਰਣਮੰਡਲਾ, ਤੁਸ੍ਰਿ ਅਤੇ ਅਮ੍ਰਿਤਾ। ੨ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਲੰਕਾਪਤਿ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦੀ ਪਟਰਾਨੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਜਗਤਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ. "ਚੰਦ੍ਰਕਲਾ ਲੇ ਰਾਨੀ ਸੰਗਾ। ਆਵਾ ਭੂਪਤਿ ਹ੍ਰਿਦੈ ਉਮੰਗਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੩ ਦੇਖੋ, ਸਵੈਯੇ ਦਾ ਰੂਪ ੧੫.

ਚੰਦ੍ਰਕਾ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ.

ਚੰਦ੍ਰਕਾਂਤ, ਚੰਦ੍ਰਕਾਂਤਾ ਸੰ. चन्द्रकान्त. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਕਵੀਆਂ ਦੇ ਖ਼ਿਆਲ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਮਣਿ, ਜੋ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਮ੍ਰਿਤ ਸ੍ਰਵਦੀ ਹੈ। ੨ ਚੰਦਨ। ੩ ਕੁਮੁਦ. ਨੀਲੋਫਰ। ੪ ਕਲ੍ਯਾਣ ਠਾਟ ਦਾ ਸਾਤਵ ਸੰਪੂਰਣ ਰਾਗ "ਚੰਦ੍ਰਕਾਂਤ" ਹੈ. ਆਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਮੱਧਮ ਵਰਜਿਤ ਹੈ, ਅਵਰੋਹੀ ਸੰਪੂਰਣ ਹੈ. ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਗਾਂਧਾਰ ਹੈ. ਗਾਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੰਝ ਹੈ.

ਚੰਦ੍ਰਕੁਮਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਬੁਧ. "ਜਿਹ ਸਮ ਇੰਦ੍ਰ ਨ ਚੰਦ੍ਰਕੁਮਾਰਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੭੩) ਬੁਧ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਚੰਦ੍ਰਗਿਰਿ. ਨੈਪਾਲ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਹਾੜ, ਜਿਸ ਦੀ ਉਚਾਈ ੮੫੦੦ ਫੁਟ ਹੈ। ੨ ਸ਼੍ਰੀਰੰਗ ਪੱਤਨ (Seringapatam) ਪਾਸ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ, ਜਿੱਥੇ ਜੈਨੀਆਂ ਦਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਤੀਰਥ ਹੈ.

ਚੰਦ੍ਰਗੁਪਤ. ਸੰ. चन्द्रगुप्त. ਮਗਧ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਮੌਰਯ[1] ਵੰਸ਼ ਦਾ ਮੁਖੀਆ ਰਾਜਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਚਾਣਿਕ੍ਯ (ਵਿਸ਼ਨੁਗੁਪਤ) ਮੰਤ੍ਰੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਰਾਜਾ ਮਹਾਨੰਦ ਅਤੇ ਨੰਦਵੰਸ਼ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਪਾਟਲੀਪੁਤ੍ਰ (ਪਟਨੇ) ਵਿੱਚ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਸੀ. ਇਸ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ, ਬਿਹਾਰ, ਕਾਠੀਆਵਾੜ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਆਦਿ ਦੇਸ਼ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ. ਚੰਦ੍ਰਗੁਪਤ ਨੇ ਯੂਨਾਨੀ ਰਾਜਾ (Seleukos) ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਹੇਲੇਨਾ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੁਦ੍ਰਾਰਾਕਸ਼ ਨਾਟਕ[2] ਵਿੱਚ ਚੰਦ੍ਰਗੁਪਤ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਕਥਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ. ਇਹ B. C. ੩੯੨ ਵਿੱਚ ਰਾਜਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਬੈਠਾ ਅਤੇ ੨੪ ਵਰ੍ਹੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ. ਚੰਦ੍ਰਗੁਪਤ ਦੀ ਚਤੁਰੰਗਿਨੀ ਫ਼ੌਜ ੬੯੦੦੦੦ ਸੀ.[3] ਇਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਬਿੰਦੁਸਾਰ ਭੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅਮ੍ਰਿਤਘਾਤ ਹੈ, ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।[4] ੨ ਦੇਖੋ, ਗੁਪਤ ੪। ੩ ਚਿਤ੍ਰਗੁਪਤ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਚੰਦ੍ਰਗੁਪਤ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਚਿਤ੍ਰਗੁਪਤ.

ਚੰਦ੍ਰਚੂੜ. ਸੰ. चन्द्रचूड. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਚੂੜ (ਮੁਕੁਟ) ਵਿੱਚ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਜਿਸ ਦੇ ਜੂੜੇ ਪੁਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਹੈ. ਸ਼ਿਵ ਚੰਦ੍ਰਮੌਲਿ.

ਚੰਦ੍ਰਚੰਦ੍ਰ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦ੍ਰ. "ਨਮੋ ਚੰਦ੍ਰਚੰਦ੍ਰੇ." (ਜਾਪੁ)

ਚੰਦ੍ਰਜੋਨਿ, ਚੰਦ੍ਰਜੌਨਿ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ, ਚੰਦ੍ਰਭਾਗਾ ਨਦੀ. (ਸਨਾਮਾ) ਚੰਦ੍ਰ ਪਹਾੜ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਯੋਨਿ (ਉਤਪੱਤੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ).

ਚੰਦ੍ਰਣੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤਿ। ੨ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ. ਚਾਂਦਨੀ.

ਚੰਦ੍ਰਧਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਿਵ, ਜੋ ਸਿਰ ਪੁਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਰਖਦਾ ਹੈ। ੨ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਆਕਾਸ਼ (ਸਨਾਮਾ)

ਚੰਦ੍ਰਧਰਚਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਧਰ (ਆਕਾਸ਼) ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ ਤੀਰ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਪੰਛੀ.

ਚੰਦ੍ਰਪੁਰ. ਦੇਖੋ, ਚਾਂਦਾ.

ਚੰਦ੍ਰਬਾਣ. ਦੇਖੋ, ਅਰਧਚੰਦ੍ਰ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰ ੧੦.

ਚੰਦ੍ਰਬਿੰਦੁ. ਇਸ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ँ ਇਹ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਅਨੁਨਾਸਿਕ (ਨੂਨ ਗੁੰਨੇ ਸਮਾਨ) ਹੈ. ਮਾਤ੍ਰਾ ਇੱਕ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਅਰਥ ਬਿੰਦੁ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਉਦਾਹਰਣ—ਨਹੁੰ. ਜਿਹਿੰ, ਕਿਹਿੰ, ਜਹਿੰ, ਤਹਿੰ.

ਚੰਦ੍ਰਬਿੰਬ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਅਕਸ.

ਚੰਦ੍ਰਬ੍ਰਤ. ਦੇਖੋ, ਚਾਂਦ੍ਰਾਯਣ, ਚੰਦ੍ਰਾਇਣ ਅਤੇ ਰੋਜ ੬.

ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ. ਰਾਧਾ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਯਾਰੀ ਸਹੇਲੀ. "ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਜਿਹ ਨਾਮ ਸਖੀ ਕੋ ਹੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਝਨਾਂ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦ੍ਰਭਾਗਾ. "ਐਰਾਵਤੀ ਏਕ ਦਿਸਿ ਵਾਰੀ।xx ਚੰਦ੍ਰਭਗਾ ਦਿਸਿ ਦੁਤਿਯ ਸੁਹਾਈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਚੰਦ੍ਰਭਾਗਨਿਨਿ. ਚੰਦ੍ਰਭਾਗਾ (ਝਨਾਂ) ਨਦੀ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. (ਸਨਾਮਾ)

ਚੰਦ੍ਰਭਾਗਾ. ਸੰ. ਹਿਮਾਲਯ ਦੇ ਚੰਦ੍ਰਭਾਗ ਨਾਮਕ ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ

[1] ਚੰਦ੍ਰਗੁਪਤ ਦੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਮ "ਮੁਰਾ" ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਕੁਲ ਦੀ ਸੰਗ੍ਯਾ ਮੌਰਯ ਹੋਈ.

[2] ਇਹ ਨਾਟਕ ਵਿਸ਼ਾਖਦੱਤ ਕਵੀ ਨੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਨੋਹਰ ਰਚਿਆ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਉੱਤਮ ਉਲਥਾ ਕਵਿ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ "ਅਸ਼ੋਕ" ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ.

[3] ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਲ ੬੦੦੦੦੦, ਹਾਥੀ ੯੦੦੦, ਘੋੜਚੜ੍ਹੇ ੩੦੦੦੦ ਸਨ, ਬਾਕੀ ਰਥ ਸਮਝਣੇ ਚਾਹੀਏ.

[4] ਬਿੰਦੁਸਾਰ ਬੀ.ਸੀ. ੩੫੯ ਵਿੱਚ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਬੈਠਾ ਅਤੇ ੨੯ ਵਰ੍ਹੇ ਰਾਜ ਕੀਤਾ.

ਨਿਕਲੀ ਹੋਈ ਇੱਕ ਨਦੀ. ਚਨਾਬ. ਝਨਾਂ. ਰਿਗਵੇਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਅਸਿਕ੍ਰੀ[1] ਹੈ. ਲਾਹੁਲ ਪਾਸੋਂ ਚਨਾਬ ਦੇ ਦੋ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ. ਮੁੱਢ ਦੇ ਸੋਮੇ ਤੋਂ ੧੧੫ ਮੀਲ ਪੁਰ ਤੰਦੀ ਪਾਸ ਦੋਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਨਦੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਅਖਨੂਰ ਕਿਸ਼੍ਤਵਾਰ ਅਤੇ ਚੰਬਾ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਅਰ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਸੈਰਾਬ ਕਰਦੀ ਝੰਗ ਦੇ ਜਿਲੇ ਜੇਹਲਮ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ, ਅਰ ਸਿੰਧੁ ਪਾਸ ਰਾਵੀ ਨਾਲ ਇਕੱਠੀ ਹੋਕੇ ਮਿੱਠਨਕੋਟ ਦੇ ਮਕ਼ਾਮ ਸਿੰਧੁਨਦ ਵਿੱਚ ਜਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ.

ਚੰਦ੍ਰਭਾਗਾ ਏਸਾਯੁਧ. ਚੰਦ੍ਰਭਾਗਾ ਨਦੀ ਦਾ ਈਸ਼ (ਸ੍ਵਾਮੀ) ਵਰੁਣ, ਉਸ ਦਾ ਆਯੁਧ (ਸ਼ਸਤ੍ਰ) ਫਾਸੀ (ਪਾਸ਼). (ਸਨਾਮਾ)

ਚੰਦ੍ਰਭਾਨ, ਚੰਦ੍ਰਭਾਨੁ ਤਲਵੰਡੀ ਨਿਵਾਸੀ ਸੰਧੂ ਜੱਟ, ਜੋ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ। ੨ ਜੋਤਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਅਮਾਵਸ ਨੂੰ ਇੱਕਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਅਮਾਵਸ ਦਾ ਜੰਮਿਆ ਆਦਮੀ ਸੁਸਤ ਅਤੇ ਦਰਿਦ੍ਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਾਰਣ ਆਲਸੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਲੋਕ ਚੰਦ੍ਰਭਾਨ ਆਖਦੇ ਹਨ। ੩ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਪਯਾਰੀ ਗੋਪੀ ਚੰਦ੍ਰਾਵਲੀ ਦਾ ਪਿਤਾ, ਜੋ ਮਹੀਭਾਨੁ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ.

ਚੰਦ੍ਰਭਾਲਾ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਭਾਲ (ਮੱਥੇ) ਉੱਪਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਿਵਾ. ਦੁਰਗਾ. ਦੇਖੋ, ਸਸਿਸੇਖਰੀ.

ਚੰਦ੍ਰਮਣਿ, ਚੰਦ੍ਰਮਣੀ ਦੇਖੋ, ਚੰਦ੍ਰਕਾਂਤ। ੨ ਦੇਖੋ, ਉੱਲਾਲਾ.

ਚੰਦ੍ਰਮਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ. ਚਾਂਦ. ਦੇਖੋ, ਸੋਮ ੨। ੨ ਇੱਕ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਬੋਧਕ.

ਚੰਦ੍ਰਮਾਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਂਦ੍ਰਮਾਸ. ਚੰਦ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਤਿਥਾਂ ਦਾ ਮਹੀਨਾ. ਸੁਦੀ ੧. ਤੋਂ ਅਮਾਵਸ੍ਯਾ ਤੀਕ ਤੀਸ ਤਿਥਿ ਦਾ ਸਮਾਂ. ਦੇਖੋ, ਮਾਸ.

ਚੰਦ੍ਰਮੁਖੀ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦਮੁਖੀ.

ਚੰਦ੍ਰਮੌਲਿ. ਸ਼ਿਵ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦ੍ਰਚੂੜ.

ਚੰਦ੍ਰਮੰਡਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਘੇਰਾ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਟਿੱਕੀ। ੨ ਚੰਦ੍ਰਲੋਕ.

ਚੰਦ੍ਰਵਤੀ. ਇਹ ਚੇਦਿ ਅਥਵਾ ਚੰਦੇਰੀ ਦਾ ਹੀ ਨਾਮ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦੇਰੀ.

ਚੰਦ੍ਰਵਰਮਾ. ਦੇਖੋ, ਵਿਸਨੁਪਦ ੨.

ਚੰਦ੍ਰਵੰਸ਼. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਔਲਾਦ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੋਂ ਚਲੀ ਹੋਈ ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰੀ ਕੁਲ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਯਾਦਵ, ਕੌਰਵ, ਪਾਂਡਵ ਪਰਮ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਹੋਏ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰੁਵੰਸ਼.

ਚੰਦ੍ਰਵੰਸ਼ੀ. ਵਿ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਹੋਣਵਾਲਾ.

ਚੰਦ੍ਰਾ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦਰਾ। ੨ ਸੰ. चन्द्रा. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੋਟੀ ਇਲਾਇਚੀ। ੩ ਗਿਲੋ. ਗੁੜੂਚੀ। ੪ ਚੰਦੋਆ. ਵਿਤਾਨ। ੫ ਅੰਗੁਲੀਪਾਕਾ. ਬੁਰਨਾਮਾ.

ਚੰਦ੍ਰਾਇਣ. ਦੇਖੋ, ਚਾਂਦ੍ਰਾਯਣ. "ਵਰਤ ਕਰਹਿ ਚੰਦ੍ਰਾਇਣਾ ਸੇ ਕਿਤੇ ਨ ਲੇਖੰ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਚੰਦ੍ਰਾਇਣੁ.

[1] ਇਸੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਕੇ ਯੂਨਾਨੀਆਂ ਨੇ Acesines ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਚੰਦ੍ਰਾਇਣੁ. ਵਿ—ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ (ਚਾਂਦਨੀ) ਸਹਿਤ। ੨ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼. ਚਮਤਕਾਰ. "ਫਾਥੋਹੁ ਮਿਰਗ ਜਿਵੈ ਪੇਖਿ ਰੈਣਿ ਚੰਦ੍ਰਾਇਣੁ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ਇਸ ਥਾਂ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਦੇ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮ੍ਰਿਗ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਨੇੜੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਮਾਇਕ ਚਮਤਕਾਰੇ ਚੰਦ੍ਰਾਇਣੁ ਹੈ.

ਚੰਦ੍ਰਾਇਨ. ਦੇਖੋ, ਚਾਂਦ੍ਰਾਯਣ.

ਚੰਦ੍ਰਾਗਿਰਿ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦ੍ਰਗਿਰਿ. "ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸੀ ਚੰਦ੍ਰਾਗਿਰਿ." (ਅਕਾਲ)

ਚੰਦ੍ਰਾਨਨ. ਵਿ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਜੇਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਆਨਨ (ਮੁਖ).

ਚੰਦ੍ਰਾਨਨੀ. ਵਿ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਜੇਹੇ ਮੁਖਵਾਲੀ.

ਚੰਦ੍ਰਾਯਣ. ਦੇਖੋ, ਚਾਂਦ੍ਰਾਯਣ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਾਇਣੁ.

ਚੰਦ੍ਰਾਵਲਿ, ਚੰਦ੍ਰਾਵਲੀ ਵਿੰਦੁਮਤੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਚੰਦ੍ਰਭਾਨੁ ਦੀ ਕੰਨ੍ਯਾ (ਇੱਕ ਗੋਪੀ), ਜਿਸ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਉਪਾਵਾਂ ਨਾਲ ਕਾਬੂ ਕੀਤੀ ਸੀ. ਇਹ ਗੋਵਰਧਨਮੱਲ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਕਰੇਲਾ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ. "ਜੁਜ ਮਹਿ ਜੋਰਿ ਛਲੀ ਚੰਦ੍ਰਾਵਲਿ ਕਾਨ੍ਹ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜਾਦਮੁ ਭਇਆ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਚੰਦ੍ਰਵੰਸ਼ ਦੀ ਲੜੀ. ਚੰਦ੍ਰਕੁਲ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ.

ਚੰਦ੍ਰਿਕ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦ੍ਰਕ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ.

ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ ਦੀ ਚਾਂਦਨੀ. "ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਪਗਨਖ ਕਾਂਤਿ ਜੋ ਰੁਚਿਰ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ ਮਾਨ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਮੋਰ ਦੀ ਪੂਛ ਦੇ ਖੰਭਾਂ ਪੁਰ ਚੰਦ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਟਿੱਕੀ। ੩ ਵਡੀ ਇਲਾਇਚੀ। ੪ ਚੰਦ੍ਰਭਾਗਾ ਨਦੀ. ਚਨਾਬ। ੫ ਚਮੇਲੀ। ੬ ਚੰਦ ਜੇਹੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਗਹਿਣਾ, ਜੋ ਸਿਰ ਪੁਰ ਪਹਿਰੀਦਾ ਹੈ। ੭ ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਦਾ ਇੱਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਜੋ ਰਾਮਾਸ਼੍ਰਮਾਚਾਰਯ ਨੇ ਰਚਿਆ ਹੈ.

ਚੰਦ੍ਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਸ਼ਕਤਿ. "ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ ਚੰਦ੍ਰੀ ਇੰਦ੍ਰਾਣੀ." (ਦੱਤਾਵ)

ਚੰਦ੍ਰੋਜੁਜਿਯਾਰੋ. ਵਾ—ਚੰਦ੍ਰ-ਵਤ-ਉਜਿਯਾਰੋ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਜੇਹਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼. (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੩੧)

ਚੰਦ੍ਰੋਦਯ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰ-ਉਦਯ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਚੜ੍ਹਨਾ। ੨ ਵੈਦ੍ਯਕ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਰਸ, ਜੋ ਗੰਧਕ, ਪਾਰੇ ਅਤੇ ਸੁਇਨੇ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਬਹੁਤ ਪੁਸ੍ਟਿਕਾਰਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ੩ ਚੰਦੋਆ. ਸਾਯਵਾਨ। ੪ ਦੇਖੋ, ਗੁਰੁਨਾਨਕ ਚੰਦ੍ਰੋਦਯ.

ਚੰਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਦ੍ਰ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ. ਚਾਂਦ.

ਚੰਨਣ. ਦੇਖੋ, ਚੰਦਨ.

ਚੰਪ. ਸੰ. चम्प्. ਧਾ—ਜਾਣਾ. ਇਸੇ ਤੋਂ ਚੰਪਤ ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ ਹੈ.

ਚੰਪਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਪਾ. ਚੰਬੇ ਦਾ ਬਿਰਛ ਅਤੇ ਫੁੱਲ. ਇਸ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸੁਗੰਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਭੌਰੇ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਘੁਮੇਰੀਆਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਰੰਗ ਹਲਕਾ ਪੀਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਹਿੰਦੂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣੇ ਪੁੰਨਕਰਮ ਹੈ. ਚੰਪੇ ਦਾ ਛਿੱਲ

ਛ. ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਦਾ ਬਾਰਵਾਂ ਅੱਖਰ. ਇਸ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਤਾਲੂਏ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਛੇਦਨ. ਖੰਡਨ। ੩ ਢਕਣਾ. ਆਛਾਦਨ ਕਰਨਾ। ੪ ਘਰ. ਗ੍ਰਿਹ। ੫ ਟੁਕੜਾ. ਖੰਡ। ੬ ਵਿ—ਛੇਦਕ. ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ। ੭ ਨਿਰਮਲ. ਸਾਫ। ੮ ਚੰਚਲ. ਚਪਲ। ੯ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਛੀ (ਸਟ) ਦਾ ਬੋਧਕ ਹੈ ਦੇਖੋ, ਛਤੀਹ। ੧੦ ਕ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਇਹ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਛੋਭ, ਪ੍ਰਤੱਛ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ.[1]

ਛਉਹੀ. ਦੇਖੋ, ਛੌਹੀ.

ਛਉਨਾ. ਦੇਖੋ, ਛੌਨਾ.

ਛਉਨੀ. ਦੇਖੋ, ਛੌਣਿ ਅਤੇ ਛਾਵਨੀ.

ਛਉੜ. ਸੰਗਯਾ—ਛਾਦਕ (ਢਕਣਵਾਲਾ) ਪੜਦਾ. ਨੇਤ੍ਰ ਦੀ ਨਜਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਮੋਤੀਆਬਿੰਦੁ ਆਦਿਕ ਆਵਰਣ. "ਭਰਮੈ ਕੇ ਛਉੜ ਕਟਿਕੈ ਅੰਤਰਿ ਜੋਤਿ ਧਰੇਹੁ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਬਿਹਾ)

ਛਉੜੀ. ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ੋਭਨਾ (ਸ਼ੋਭਾਵਾਲੀ) ਇਸਤ੍ਰੀ. ਛਬਿ ਵਾਲੀ ਨਾਰੀ. "ਬੇਮੁਖ ਸੁਖ ਨ ਦੇਖਈ ਜਿਉਂ ਛੁੱਟੜ ਛਉੜੀ." (ਭਾਗੁ)

ਛਇ. ਸੰਗਯਾ—ਵਿਨਾਸ਼. ਨਾਸ਼। ੨ ਕਯ (ਖਈ) ਰੋਗ. ਦੇਖੋ, ਖਈ ੩.

ਛਇਓ. ਕਯ (ਨਾਸ਼) ਹੋਇਆ। ੨ ਛਾਦਨ ਕੀਤਾ. ਢਕਿਆ.

ਛਈ. ਕਯ ਭਈ. ਨਾਸ਼ ਹੋਈ. "ਚਿਤਚਿੰਤਾ ਅਬ ਸਗਲੀ ਛਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਕਯ ਰੋਗ. ਖਈ ਰੋਗ. "ਛਈ ਰੋਗ ਅਰੁ ਸੰਨਿਪਾਤ ਗਨ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫) ਦੇਖੋ, ਖਈ ੩.

ਛਈਆ. ਵਿ—ਕਯ (ਛੈ) ਕਰਤਾ. ਵਿਨਾਸ਼ਕ। ੨ ਛਾਂਉਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੩ ਢਕਣ ਵਾਲਾ. ਆਛਾਦਕ.

ਛਈਮਈ. ਵਿ—ਛਾਯਾਮਯ. ਛਾਇਆਰੂਪ. ਦੇਖੋ, ਛਾਈ ਮਾਈ.

ਛਏ. ਕਯ ਭਏ. ਨਾਸ਼ ਹੋਏ। ੨ ਛਾਏ. ਢਕੇ। ੩ ਸਜੇ. ਛਬਿ (ਸ਼ੋਭਾ) ਸਹਿਤ ਹੋਏ. "ਤਨ ਰੂਪ ਛਏ ਹੈਂ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਛਹ. ਸੰਗਯਾ—ਸਟ. ਛੀ. ਛੇ. "ਚਾਰ ਮਰੰਤਹ ਛਹ ਮੁਏ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਏਕ ਮਰੰਤੇ. "ਛਹੂੰ ਦਿਸ ਧਾਇ." (ਗਉ ਥਿਤੀ ਕਬੀਰ) ੨ ਛੇਦਨ. ਕੱਟਣਾ. "ਖੜਗੇਸ ਸੁ ਸੀਸ ਛਹੇ ਹੈਂ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਛਹਬਰ. ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਅਭ੍ਰ. ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਅਬਰ (ਬੱਦਲ). "ਇੰਦ੍ਰੈ ਨੋ ਫੁਰਮਾਇਆ ਵੁਠਾ ਛਹਬਰ ਲਾਇ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਮਲਾ) ਝੜੀ ਲਾ ਕੇ ਵਰਸਿਆ.

ਛਹਮੁਏ. ਦੇਖੋ, ਏਕ ਮਰੰਤੇ.

ਛਹਵੀ. ਛਵ੍ਹੀ. ਦੇਖੋ, ਛੌਹੀ. "ਤਰਗਸ ਗੁਰਜਾਂ ਛਹਵੀਆ." (ਮ: ੧. ਬੰਨੋ)

ਛਹਿਣ. ਸੰਗਯਾ—ਛੰਭ. ਝੀਲ. ਉਹ ਨਿਵਾਣ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਬਰਖਾ ਦਾ ਜਲ ਬਹੁਤ ਜਮਾ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਚਿਰ ਤੀਕ ਠਹਿਰਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਛਹਿਣਾ.

ਛਹਿਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕਯ ਹੋਣਾ. ਨਾਸ਼ ਹੋਣਾ। ੨ ਗੁਪਤ ਹੋਣਾ. ਲੁਕਣਾ. "ਹੋਇ ਅਫਲ ਫਲ ਅੰਦਰ ਛਹਿਣਾ" (ਭਾਗੁ) ਨਿਸਕਪਟ ਹੋਕੇ ਛਲਰੂਪ ਪ੍ਰਪੰਚ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਨਾ ਚਾਹੁਣੀ.

ਛਹੀਆ. ਸੰਗਯਾ—ਛਾਇਆ. ਛਾਂਉਂ. ਸਾਯਾ. "ਧੂਪ ਨਹੀ ਛਹੀਆ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਛਹੂੰਦਿਸ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਛੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ. ਪਾਤਾਲ, ਆਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਚੌਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ. ਭਾਵ—ਸਰਵ ਓਰ. ਦੇਖੋ, ਛਹ.

ਛਹੂੰਮੁਖ. ਦੇਖੋ, ਖਟਮੁਖ ਅਤੇ ਖੜਾਨਨ.

ਛਹੇ. ਦੇਖੋ, ਛਹ ੨.

ਛਹੇੜ੍ਹ. ਛਾਹ (ਛਾਛ) ਦਾ ਮੱਖਣ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਕੁੱਝ ਹਿੱਸਾ, ਜੋ ਗਰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਚਹੇੜ੍ਹ.

ਛਕ. ਸੰਗਯਾ—ਤ੍ਰਿਪਤਿ. ਦੇਖੋ, ਚਕ ਧਾ। ੨ ਸ਼ੋਭਾ. ਦੇਖੋ, ਛਕਣਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਛੱਕ.

ਛਕਛਕਾ. ਵਿ—ਛਕਾਛਕ. ਤ੍ਰਿਪਤ. ਸੰਤੁਸ੍ਟ. "ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਛਕੇ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਛਕਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖਾਣਾ. ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ। ੨ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਣਾ. ਅਘਾਨਾ। ੩ ਸ਼ੋਭਾ ਸਹਿਤ ਹੋਣਾ. ਸਜਨਾ. "ਛਕਿ ਛਕਿ ਬਜੋਮ ਖਿਵਾਂਨੰ." (ਹਜਾਰੇ ੧੦) ਦੇਖੋ, ਚਕ ਧਾ.

ਛਕਤ. ਦੇਖੋ, ਕੁਲਕ ਦਾ ਰੂਪ ੨.

ਛਕਨਾ. ਦੇਖੋ, ਛਕਣਾ। ੨ ਹੈਰਾਨ ਹੋਣਾ. ਚਕਿਤ ਹੋਣਾ.

ਛਕਵਾਰੀ. ਵਿ—ਵਾਰਿ (ਜਲ) ਛਕਣ ਵਾਲਾ. ਜਲਾਹਾਰੀ. "ਕਹੂੰ ਛਾਲਾ ਧਰੇ ਛੈਲ ਭਾਰੀ, ਕਹੂੰ ਛਕਵਾਰੀ." (ਅਕਾਲ) ੨ ਛਕਣ ਵਾਲਾ. ਖਾਊ। ੩ ਸ਼ੋਭਾਵਾਨ। ੪ ਸ਼ਕੀਲ. ਸੋਹਣੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲਾ.

ਛਕੜਾ. ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ਕਟ. ਗੱਡਾ.

ਛਕਾ. ਦੇਖੋ, ਛਕਿਆ। ੨ ਦੇਖੋ, ਛੱਕਾ.

ਛਕਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖਵਾਉਣਾ. ਪਿਆਉਣਾ। ੨ ਸਜਾਉਣਾ. ਸਿੰਗਾਰਨਾ। ੩ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨਾ.

---

[1] ਪੋਠੂ ਪੰਜਾਬੀ ਛ ਨੂੰ ਸ ਅਤੇ ਸ਼ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਛੜਕ ਛਤਾਬੀ ਅਤੇ ਛਬੀਲ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ.

ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਰਕਬਾ ੩੨੦੦ ਵਰਗ ਮੀਲ ਅਤੇ ਆਬਾਦੀ ੪੧੯੮੬੭ ਹੈ. ੧ ਨਵੰਬਰ ਸਨ ੧੯੨੧ ਤੋਂ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਨੀਤਿ ਸਬੰਧ ਏ. ਜੀ. ਜੀ. ਪੰਜਾਬ ਸਟੇਟਸ ਨਾਲ ਹੈ. ਚੰਬੇ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿੱਚ ਚੌਦ੍ਹਵਾਂ ਹੈ. ਇਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜ ਗੱਦੀ ਤੇ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ੧੦ ਅਕਤੂਬਰ ਸਨ ੧੮੯੦ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਹੈ.

੩ ਵਿ—ਚਿਤ੍ਰ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਡੱਬ ਖੜੱਬਾ. "ਚੰਬੀ ਬੜਵਾ ਨਿਕਟ ਅਨਾਏ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਚੰਬਿਆਲ. ਇੱਕ ਰਜਪੂਤ ਜਾਤਿ. ਚੰਬੇ ਦੇ ਰਾਜੇ ਇਸੇ ਗੋਤ੍ਰ ਦੇ ਹਨ.

ਚੰਬਿਆਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਬੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਭਾਸਾ (ਬੋਲੀ). ੨ ਚੰਬਿਆਲ ਗੋਤ੍ਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ। ੩ ਵਿ—ਚੰਬੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ.

ਚੰਬੇਲੀ. ਦੇਖੋ, ਚਮੇਲੀ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ ੫.

ਚੰਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਮੰ. ਚਾਮ. ਤ੍ਵਚਾ. ਖੱਲ.

ਚੰਮਚੋਰ. ਪਰਇਸਤ੍ਰੀ ਚੁਰਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਵਿਭਚਾਰੀ.

ਚੰਮੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਚਿਪਟਨਾ. ਚਿਪਕਨਾ. ਲਿਪਟਣਾ.

ਚੰਮਾਰ. ਦੇਖੋ, ਚਮਾਰ. "ਮੇਰੀ ਜਾਤਿ ਬਿਖਿਆਤ ਚੰਮਾਰੰ" (ਮਲਾ ਰਵਿਦਾਸ)

ਚੰਮਿ. ਚਮੰ ਮੇਂ. ਚਮੜੇ ਵਿੱਚ. "ਪਸੂ ਮਾਣਸਿ ਚੰਮਿ ਪਲੇਟੇ." (ਮਃ ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ)

ਚੰਮੁ. ਸਿੰਧੀ. ਚਮੰ. ਚੰਮ. ਚਾਮ. ਤ੍ਵਚਾ. "ਜੀਉ ਪਿੰਡ ਚੰਮੁ ਤੇਰਾ ਹਡੇ." (ਮਃ ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਚੰਮੇਲੀ. ਦੇਖੋ, ਚਮੇਲੀਟ ਅਤੇ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ ੫.

ਚਯਵਨ. ਪੁਲੋਮਾ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਭ੍ਰਿਗੁ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਇੱਕ ਰਿਖੀ. ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਇਹ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਤਦ ਇਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਰਾਖਸ ਘਰੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਪੁਰ ਗਰਭ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਬਾਲਕ ਨੇ ਰਾਖਸ ਦਾ ਆਪਣੇ ਤੇਜ ਨਾਲ ਨਾਸ਼ ਕੀਤਾ. ਗਰਭ ਤੋਂ ਚਯਵਨ (ਡਿਗਣ) ਦੇ ਕਾਰਣ ਨਾਮ ਚਯਵਨ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਨੇ ਰਾਜਾ ਸ਼ਰਯਾਤਿ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਸੁਕੰਨ੍ਯਾ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਸੀ. ਚਯਵਨ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਔਰਵ ਅਤੇ ਪੋਤਾ ਰਿਚੀਕ ਸੀ. ਰਿਚੀਕ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਜਮਦਗਨਿ ਅਤੇ ਜਮਦਗਨਿ ਦਾ ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ ਹੋਇਆ। ੨ ਚੁਇਣਾ. ਟਪਕਣਾ. ਝਰਨਾ.

ਚਯੁ. ਸੰ. ਧਾ—ਟਪਕਣਾ. ਚੁਇਣਾ, ਡਿਗਣਾ, ਪਤਨ ਹੋਣਾ.

ਚਯੁਤ. ਸੰ. ਚ੍ਯੁਤ੍. ਧਾ—ਸਿੰਜਣਾ, ਭਿਗੋਣਾ, ਗਿੱਲਾ ਕਰਨਾ, ਵਹਿਣਾ। ੨ ਵਿ—ਡਿਗਿਆ ਹੋਇਆ. ਪਤਿਤ। ੩ ਵਿਮੁਖ (ਬੇਮੁਖ). ੪ ਟਪਕਿਆ ਹੋਇਆ. ਚੁਇਆ.

ਚਯੁਤਿ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੁਇਣ ਦਾ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਗਿਰਾਉ. ਪਾਤ। ੩ ਭੁੱਲ. ਖ਼ਤਾ। ੪ ਗੁਦਾ। ੫ ਭਗ. ਯੋਨਿ.

ਚ੍ਵੈ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚੁਇੰਦਾ. ਟਪਕਦਾ. ਝਰਦਾ ਹੋਇਆ। ੨ ਚੁਇਕੇ. ਟਪਕਕੇ. "ਚ੍ਵੈ ਚਲੀ ਆਸਵ ਧਾਰ." (ਨ੍ਰਿਪਸ਼ੰਭੂ)

ਛ. ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਦਾ ਬਾਰਵਾਂ ਅੱਖਰ. ਇਸ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਤਾਲੂਏ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੇਦਨ. ਖੰਡਨ। ੩ ਢਕਣਾ. ਆਛਾਦਨ ਕਰਨਾ। ੪ ਘਰ. ਗ੍ਰਿਹ। ੫ ਟੁਕੜਾ. ਖੰਡ। ੬ ਵਿ—ਛੇਦਕ. ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ। ੭ ਨਿਰਮਲ. ਸਾਫ। ੮ ਚੰਚਲ. ਚਪਲ। ੯ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਛੀ (ਸਟ) ਦਾ ਬੋਧਕ ਹੈ ਦੇਖੋ, ਛਤੀਹ। ੧੦ ਕ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਇਹ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਛੋਭ, ਪ੍ਰਤੱਛ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ.[1]

ਛਉਹੀ. ਦੇਖੋ, ਛੌਹੀ.

ਛਊਨਾ. ਦੇਖੋ, ਛੌਨਾ.

ਛਊਨੀ. ਦੇਖੋ, ਛੌਣਿ ਅਤੇ ਛਾਵਨੀ.

ਛਉੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਾਦਕ (ਢਕਣਵਾਲਾ) ਪੜਦਾ. ਨੇਤ੍ਰ ਦੀ ਨਜਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਮੋਤੀਆਬਿੰਦੁ ਆਦਿਕ ਆਵਰਣ. "ਭਰਮੈ ਕੇ ਛਉੜ ਕਟਿਕੈ ਅੰਤਰਿ ਜੋਤਿ ਧਰੇਹੁ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਬਿਹਾ)

ਛਉੜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ੋਭਨਾ (ਸ਼ੋਭਾਵਾਲੀ) ਇਸਤ੍ਰੀ. ਛਬਿ ਵਾਲੀ ਨਾਰੀ. "ਬੇਮੁਖ ਸੁਖ ਨ ਦੇਖਣੀ ਜਿਉਂ ਫੁੱਟੜ ਛਉੜੀ." (ਭਾਗੁ)

ਛਇ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਨਾਸ਼. ਨਾਸ਼। ੨ ਕ੍ਸ਼ਯ (ਖਈ) ਰੋਗ. ਦੇਖੋ, ਖਈ ੩.

ਛਇਓ. ਕ੍ਸ਼ਯ (ਨਾਸ਼) ਹੋਇਆ। ੨ ਛਾਦਨ ਕੀਤਾ. ਢਕਿਆ.

ਛਈ. ਕ੍ਸ਼ਯ ਭਈ. ਨਾਸ਼ ਹੋਈ. "ਚਿਤਚਿੰਤਾ ਅਬ ਸਗਲੀ ਛਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਯ ਰੋਗ. ਖਈ ਰੋਗ. "ਛਈ ਰੋਗ ਅਰੁ ਸੰਨਿਪਾਤ ਗਨ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫) ਦੇਖੋ, ਖਈ ੩.

ਛਈਆ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਯ (ਛੈ) ਕਰਤਾ. ਵਿਨਾਸ਼ਕ। ੨ ਛਾਂਉਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੩ ਢਕਣ ਵਾਲਾ. ਆਛਾਦਕ.

ਛਈਮਈ. ਵਿ—ਛਾਯਾਮਯ. ਛਾਇਆਰੂਪ. ਦੇਖੋ, ਛਾਈ ਮਾਈ.

ਛਏ. ਕ੍ਸ਼ਯ ਭਏ. ਨਾਸ਼ ਹੋਏ। ੨ ਛਾਏ. ਢਕੇ। ੩ ਸਜੇ. ਛਬਿ (ਸ਼ੋਭਾ) ਸਹਿਤ ਹੋਏ. "ਤਨ ਰੂਪ ਛਏ ਹੈਂ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਛਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਟ. ਛੀ. ਛੇ. "ਚਾਰ ਮਰੰਤਹ ਛਹ ਮੁਏ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਏਕ ਮਰੰਤੇ. "ਛਹੂੰ ਦਿਸ ਧਾਇ." (ਗਉ ਥਿਤੀ ਕਬੀਰ) ੨ ਛੇਦਨ. ਕੱਟਣਾ. "ਖੜਗੇਸ ਸੁ ਸੀਸ ਛਹੇ ਹੈਂ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਛਹਬਰ. ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਅਭ੍ਰ. ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਅਬਰ (ਬੱਦਲ). "ਇੰਦ੍ਰੈ ਨੋ ਫੁਰਮਾਇਆ ਵੁਠਾ ਛਹਬਰ ਲਾਇ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਮਲਾ) ਝੜੀ ਲਾ ਕੇ ਵਰਸਿਆ.

ਛਹਮੁਏ. ਦੇਖੋ, ਏਕ ਮਰੰਤੇ.

ਛਹਵੀ. ਛਵ੍ਹੀ. ਦੇਖੋ, ਛੌਹੀ. "ਤਰਗਸ ਗੁਰਜਾਂ ਛਹਵੀਆ." (ਮ: ੧. ਬੰਨੋ)

ਛਹਿਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੰਭ. ਝੀਲ. ਉਹ ਨਿਵਾਣ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਬਰਖਾ ਦਾ ਜਲ ਬਹੁਤ ਜਮਾ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਚਿਰ ਤੀਕ ਠਹਿਰਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਛਹਿਣਾ.

ਛਹਿਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਕ੍ਸ਼ਯ ਹੋਣਾ. ਨਾਸ਼ ਹੋਣਾ। ੨ ਗੁਪਤ ਹੋਣਾ. ਲੁਕਣਾ. "ਹੋਇ ਅਫਲ ਫਲ ਅੰਦਰ ਛਹਿਣਾ" (ਭਾਗੁ) ਨਿਸਕਪਟ ਹੋਕੇ ਫਲਰੂਪ ਪ੍ਰਪੰਚ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਨਾ ਚਾਹੁਣੀ.

ਛਹੀਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਾਇਆ. ਛਾਂਉਂ. ਸਾਯਾ. "ਧੂਪ ਨਹੀ ਛਹੀਆ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਛਹੂੰਦਿਸ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਛੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ. ਪਾਤਾਲ, ਆਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਚੌਹਾਂ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ. ਭਾਵ—ਸਰਵ ਓਰ. ਦੇਖੋ, ਛਹ.

ਛਹੂੰਮੁਖ. ਦੇਖੋ, ਖਟਮੁਖ ਅਤੇ ਖੜਾਨਨ.

ਛਹੇ. ਦੇਖੋ, ਛਹ ੨.

ਛਹੇੜੂ. ਛਾਹ (ਛਾਛ) ਦਾ ਮੱਖਣ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਕੁੱਝ ਹਿੱਸਾ, ਜੋ ਗਰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਚਹੇੜੂ.

ਛਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤ੍ਰਿਪਤਿ. ਦੇਖੋ, ਚਕ ਧਾ। ੨ ਸ਼ੋਭਾ. ਦੇਖੋ, ਛਕਣਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਛੱਕ.

ਛਕਛਕਾ. ਵਿ—ਛਕਾਛਕ. ਤ੍ਰਿਪਤ. ਸੰਤੁਸ੍ਟ. "ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਛਕੇ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਛਕਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖਾਣਾ. ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ। ੨ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਣਾ. ਅਘਾਨਾ। ੩ ਸ਼ੋਭਾ ਸਹਿਤ ਹੋਣਾ. ਸਜਨਾ. "ਛਕਿ ਛਕਿ ਬਜ਼ੋਮ ਬਿਵਾਂਨੰ." (ਹਜਾਰੇ ੧੦) ਦੇਖੋ, ਚਕ ਧਾ.

ਛਕਤ. ਦੇਖੋ, ਕੁਲਕ ਦਾ ਰੂਪ ੨.

ਛਕਨਾ. ਦੇਖੋ, ਛਕਣਾ। ੨ ਹੈਰਾਨ ਹੋਣਾ. ਚਕਿਤ ਹੋਣਾ.

ਛਕਵਾਰੀ. ਵਿ—ਵਾਰਿ (ਜਲ) ਛਕਣ ਵਾਲਾ. ਜਲਾਹਾਰੀ. "ਕਹੂੰ ਛਾਲਾ ਧਰੇ ਛੈਲ ਭਾਰੀ, ਕਹੂੰ ਛਕਵਾਰੀ." (ਅਕਾਲ) ੨ ਛਕਣ ਵਾਲਾ. ਖਾਊ। ੩ ਸ਼ੋਭਾਵਾਨ। ੪ ਸ਼ਕੀਲ. ਸੋਹਣੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲਾ.

ਛਕੜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਕਟ. ਗੱਡਾ.

ਛਕਾ. ਦੇਖੋ, ਛਕਿਆ। ੨ ਦੇਖੋ, ਛੱਕਾ.

ਛਕਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖਵਾਉਣਾ. ਪਿਆਉਣਾ। ੨ ਸਜਾਉਣਾ. ਸਿੰਗਾਰਨਾ। ੩ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਨਾ.

---

[1] ਪੋਠੂ ਪੰਜਾਬੀ ਛ ਨੂੰ ਸ ਅਤੇ ਸ਼ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਛਤਕ ਛਤਾਬੀ ਅਤੇ ਛਬੀਲ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ.

ਛਕਿ. ਛਕਿਤ ਦਾ ਸੰਖੇਪ। ੨ ਛਕਕੇ. ਦੇਖੋ, ਛਕਣਾ ੨. "ਛਕਿ ਕਿਨ ਰਹਹੁ ਛਾਡਿ ਕਿਨ ਆਸਾ?" (ਗਉ ਬਾਵਨ ਕਬੀਰ) ੩ ਸਜਕੇ. ਸ਼ੋਭਾ ਸਹਿਤ ਹੋ ਕੇ. ਦੇਖੋ, ਛਕਣਾ ੩

ਛਕਿਆ. ਭਕ਼ਣ ਕੀਤਾ. ਖਾਧਾ। ੨ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਇਆ। ੩ ਸਜਿਆ. ਭੂਸਿਤ ਹੋਇਆ.

ਛਕਿਤ. ਵਿ—ਭੂਸਿਤ. ਸ਼ੋਭਾ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰਿੰਗਾਰ ਸਹਿਤ। ੨ ਤ੍ਰਿਪਤ. ਸੰਤੁਸ੍ਰ.

ਛਕੋਣ. ਛੀ ਕੋਣਾ. Hexagon. ਉਹ ਚੀਜ਼, ਜਿਸ ਦੇ ਛੇ ਕੋਣੇ ਹੋਣ.

ਛੱਕ. ਛਕ (ਸ਼ੋਭਾ) ਦਾ ਸਾਮਾਨ. ਨਾਨਕਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦੋਹਤ੍ਰੇ ਅਤੇ ਦੋਹਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਦਿੱਤਾ ਵਸਤ੍ਰ ਭੂਖਣ ਆਦਿ ਸਾਮਾਨ. ਨਾਨਕਛੱਕ.

ਛੱਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੀ ਦਾ ਸਮੁਦਾਇ (ਇਕੱਠ). ੨ ਛੀ ਛੰਦਾਂ ਦਾ ਮਜਮੂਆ. ਦੇਖੋ, ਆਸਾ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਛੱਕੇ, ਜੋ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਗਾਈਦੇ ਹਨ। ੩ ਜੂਏ ਦਾ ਇੱਕ ਦਾਉ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੌਡੀਆਂ ਸਿੱਟਣ ਤੋਂ ਛੀ ਕੌਡੀਆਂ ਚਿੱਤ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ੪ ਪੰਜ ਗ੍ਯਾਨਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅੰਤਹਕਰਣ.

ਛੱਕਾ ਛੁੱਟਣਾ, ਛੱਕਾ ਛੂਟਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਪੰਜ ਗ੍ਯਾਨਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨ ਦਾ ਕਰਮ ਛੁੱਟਣਾ. ਸੁਧ ਬੁਧਿ ਦਾ ਮਿਟ ਜਾਣਾ. ਹੋਸ਼ ਹਵਾਸ ਠਿਕਾਣੇ ਨਾ ਰਹਿਣੇ। ੨ ਜੂਏ ਵਿੱਚ ਹਾਰਨਾ. ਹਾਰ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹੱਥੋਂ ਕੌਡੀਆਂ ਦਾ ਡਿਗ ਪੈਣਾ.

ਛੱਕੇ. ਛੱਕਾ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ। ੨ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਦੁਰਗਾਭਗਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਛੀ ਛੰਦ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢ ਪਾਠ ਹੈ—"ਨਮੋ ਉਗ੍ਰਦੰਤੀ ਅਨੰਤੀ ਸਿਵੈਯਾ." xxx ਆਦਿ.

ਛਗਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਕਰਾ. ਛਾਗ. ਛੇਲਾ। ੨ ਛਾਗ (ਬਕਰੇ) ਦੀ ਖੱਲ। ੩ ਬਕਰੇ ਦੀ ਖੱਲ ਦੀ ਥੈਲੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਰੱਖੀਦਾ ਹੈ. ਕੂਨ੍ਹਾ. ਛਾਗਲ.

ਛਛ, ਛਛ ਹਜਾਰਾ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਿਲੇ ਅਟਕ ਦੀ ਅਟਕ ਤਸੀਲ ਵਿੱਚ ਸਿੰਧੁ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦਾ ਇੱਕ ਇਲਾਕ਼ਾ, ਜੋ ੧੯ ਮੀਲ ਲੰਮਾ ਅਤੇ ੯ ਮੀਲ ਚੌੜਾ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਚਚ ਹਜ਼ਾਰਾ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ. "ਤਖਤ ਹਜਾਰਾ ਛਛ ਹਜਾਰਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਛਛਰੌਲੀ. ਦੇਖੋ, ਕਲਸੀਆ.

ਛਛਾ. "ਛ" ਅੱਖਰ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ। ੨ ਛਛਾ ਅੱਖਰ. "ਛਛਾ ਛੋਹਰੇ ਦਾਸ ਤੁਮਾਰੇ." (ਬਾਵਨ)

ਛਛਾਹਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਹਚਹਾ. ਚਹਾ. ਇੱਕ ਜਲਜੀਵ. ਦੇਖੋ, ਚਹਾ. "ਝੀਗੇ ਚੁਣ ਚੁਣ ਖਾਇ ਛਛਾਹਾ." (ਭਾਗੁ)

ਛਛੂੰਦਰ. ਸੰ. छुच्छुन्दरी—ਛੂੰਛੂੰਦਰੀ. ਗੰਧਮੂਸਿਕਾ. ਦੇਖੋ, ਚਚੂੰਧਰ.

ਛਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਾਜ. ਛੱਜ. ਸੂਰਪ (सूर्प). ਅੰਨ ਵਿੱਚੋਂ ਕੂੜਾ ਮਿੱਟੀ ਅਲਗ ਕਰਨ ਦਾ ਸੰਦ. "ਚੂਹਾ ਖਡਿ ਨ ਮਾਵਈ ਤਿਕਲਿ ਬੰਨ੍ਹੈ ਛਜ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ਦੇਖੋ, ਤਿਕਲਿ। ੨ ਦੇਖੋ, ਛਜਨਾ.

ਛਜਕਰਨ. ਦੇਖੋ, ਛੱਜਕਰਣ.

ਛਜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਸਜਨਾ. ਛਬਿ (ਸ਼ੋਭਾ) ਸਹਿਤ ਹੋਣਾ.

ਛਜਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੋਟਾ ਛੱਜ. ਛਾਜਲੀ। ੨ ਫਨੀਅਰ ਸੱਪ. ਭੋਗੀ.

ਛਜਾ. ਦੇਖੋ, ਛੱਜਾ. "ਅੰਦਰਿ ਕੋਟ ਛਜੇ ਹਟਨਾਲੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਛਜਿ. ਸਿੰਧੀ. ਛਛਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਵਾਹ. ਹੜ੍ਹ. "ਅਮਿਉ ਵੁਠਉ ਛਜਿ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਸਜਕੇ. ਛਬਿ ਸਹਿਤ ਹੋਕੇ.

ਛੱਜ. ਦੇਖੋ, ਛਜ.

ਛੱਜਕਰਣ. ਵਿ—ਛੱਜ ਜੇਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਕੰਨ. ਛੱਜ-ਕੰਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੱਜਕੰਨਾ ਮਨੁੱਖ ਅਥਵਾ ਦਾਨਵ. "ਛੱਜਾਦਿ ਕਰਣ ਏਕਾਦਿ ਪਾਵ." (ਕਲਕੀ) ੩ ਹਾਥੀ.

ਛੱਜਰ, ਛੱਜਲ, ਛੱਜੜ } ਇੱਕ ਜੱਟ ਗੋਤ. "ਪੈੜਾ ਸਿਖ ਛੱਜਲ ਤਿਸ ਜਾਤੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਵਿ—ਛੱਜ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਛੱਜ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਛੱਜ ਹੈ.

ਛੱਜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਰ ਦੀ ਛੱਤ ਦਾ ਉਹ ਭਾਗ, ਜੋ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਵਧਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਦੀਵਾਰ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ ਗਰਦਨਾ। ੨ ਸੱਯਾ. ਸੇਜਾ. ਛੇਜ.

ਛੱਜਾਦਿ ਕਰਨ. ਛੱਜਕਰਣ ਆਦਿ. ਦੇਖੋ, ਛੱਜਕਰਣ.

ਛੱਜੂ. ਲਹੌਰ ਨਿਵਾਸੀ ਇੱਕ ਭਗਤ, ਜੋ ਭਾਟੀਆ ਜਾਤਿ ਦਾ ਸੀ ਅਰ ਸਰਾਫ਼ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਦਾ ਸੀ. ਇਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਥਾਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਮੰਦਿਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਹੁਣ ਮੇਯੋ ਹਾਸਪਿਟਲ (Mayo Hospital) ਪਾਸ ਰਤਨਚੰਦ ਦੀ ਸਰਾਂ ਦੇ ਦੱਖਣ ਹੈ. ਇਸੇ ਥਾਂ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੀ ਛੱਜੂ ਦੀ ਸਮਾਧਿ ਹੈ. ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਦਾਦੂਪੰਥੀ ਸਾਧੂ ਹਨ. ਛੱਜੂ ਭਗਤ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸੰਮਤ ੧੬੯੬ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਛੱਜੂ ਦੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਲੋਕ ਛੱਜੂ ਭਗਤ ਦਾ ਚੌਬਾਰਾ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਇੱਕ ਇਸੇ ਭਗਤ ਦੇ ਭਜਨ ਕਰਣ ਦਾ ਥਾਂ ਢਾਲ ਮਹੱਲੇ ਵਿੱਚ ਭੀ ਛੱਜੂ ਭਗਤ ਦਾ ਚੌਬਾਰਾ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਾਨ੍ਹਾ ਅਤੇ ਛੱਜੂਪੰਥੀ।

੨ ਕੋਹਲੀ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਦਾ ਨਿਵਾਸੀ ਸੀ. ਇਹ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਉਪਕਾਰੀ ਹੋਇਆ ਹੈ।

੩ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੈਨਾਨੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਵਡੀ ਵੀਰਤਾ ਦਿਖਾਈ. "ਛੱਜੂ ਗੱਜੂ ਮੁਹਰੂ ਰੰਧਾਵਾ ਤੇ ਸੁਜਾਨਾ ਬੀਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

੪ ਪੰਜੋਖਰਾ (ਜਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ) ਨਿਵਾਸੀ ਇੱਕ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਝੀਵਰ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾਦ੍ਰਿਸ੍ਟਿ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਐਸਾ ਵਿਦ੍ਯਾਬਲ ਬਖਸ਼ਿਆ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪੰਡਿਤ ਲਾਲਚੰਦ ਨੂੰ ਗੀਤਾ ਦੇ ਅਰਥ ਸੁਣਾਕੇ ਸ਼ਾਸ੍ਤ੍ਰਾਰਥ ਵਿੱਚ ਨਿਰੁੱਤਰ ਕੀਤਾ.

"ਗ੍ਰਾਮ ਹੋ ਪੰਜੋਖਰਾ ਦਿਲੀ ਕੋ ਜਾਤੇ ਮਗ ਮਾਹਿਂ
ਤਹਾਂ ਆਪ ਬੋਲੇ ਆਜ ਇਹਾਂ ਰਹਜੋ ਚਹਿਜੇ, x x
ਗ੍ਰਾਲ ਕਵਿ ਕਹੈ ਛੱਜੂ ਝੀਵਰ ਤਹਾਂ ਕੋ ਹੁਤੋ

ਵਾਂਕੋ ਛਰੀ ਛੁਾਇ ਕਹਿਵਾਯੋ ਅਬੈ ਸਹਿਯੇ."
(ਗੁਰੁਪੰਚਾਸਾ)

ਛੱਜੂ ਦਾ ਚੌਬਾਰਾ. ਛੱਜੂ ਭਗਤ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਚੌਬਾਰਾ, ਜੋ ਲਹੌਰ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਛੱਜੂ ੧. ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅਖਾਣ ਹੈ ਕਿ—"ਜੋ ਸੁਖ ਛੱਜੂ ਦੇ ਚੌਬਾਰੇ, ਨਾ ਬਲਖ, ਨਾ ਬੁਖ਼ਾਰੇ." (ਲੋਕੋ) ਭਾਵ—ਆਪਣੇ ਘਰ ਜੇਹਾ ਸੁਖ ਨਹੀਂ.

ਛੱਜੂਪੰਥੀ. ਲਹੌਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਭਗਤ ਛੱਜੂ ਦਾ ਫ਼ਿਰਕ਼ਾ, ਜਿਸ ਦੇਨਿਯਮ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਧਰਮ ਦੇ ਮਿਲਵੇਂ ਹਨ. ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਅਸਥਾਨ ਮਾਂਟਗੁਮਰੀ (Montgomery) ਦੇ ਜਿਲੇ ਪਾਕਪਟਨ ਤਸੀਲ ਵਿੱਚ ਮਲਕਹੰਸ ਹੈ. ਇਸ ਫ਼ਿਰਕ਼ੇ ਦੇ ਲੋਕ ਕੋਈ ਨਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੇ ਅਤੇ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ. ਦੇਖੋ, ਛੱਜੂ ੧.

ਛਟ. ਦੇਖੋ, ਛੱਟ ਅਤੇ ਛੱਟੀ.

ਛਟਕਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਛੁਟਣਾ. ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣਾ। ੨ ਪਛਾੜਨਾ. ਪਟਕਣਾ. "ਮੂੰਡ ਛਟਕਤ ਮਿਤ੍ਰ ਪੁਤ੍ਰ ਹੂੰ ਕੇ ਸੋਕ ਸੌਂ." (ਅਕਾਲ)

ਛਟਮ. ਦੇਖੋ, ਛਠਮ.

ਛਟਾ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਚਮਕ. ਪ੍ਰਭਾ. "ਲਿਯੇ ਬਰਛੀ ਕਰ ਬਿੱਜੁਛਟਾ." (ਚੰਡੀ ੧) ੨ ਸ਼ੋਭਾ. ਛਬਿ। ੩ ਬਿਜਲੀ.

ਛਟਾਂਕ. ਸੰ. ਸ਼ਟ੍ਕ—ਸਟੰਕ. ਸੰਗਯਾ—ਛੀ ਟੰਕ ਪ੍ਰਮਾਣ. ਸੇਰ ਦਾ ਸੋਲਵਾਂ ਹਿੱਸਾ. ਪੰਜ ਤੋਲਾਭਰ.[1]

ਛਟਾਛਟ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਝਟਿਤਿ. ਚਟਪਟ. ਤੁਰੰਤ. ਫ਼ੌਰਨ.

ਛਟਿਕਾ, ਛਟੀ } ਸੰਗਯਾ—ਛੜੀ. ਸੋਟੀ. ਪਤਲੀ ਲਾਠੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਛੱਟੀ.

ਛਟੀਐ. ਛੱਟਾਂ (ਗੂਣਾਂ) ਦਾ. "ਬੰਨਿ ਭਾਰੁ ਉਚਾਇਨਿ ਛਟੀਐ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩)

ਛੱਟ. ਗੂਣ. ਬੋਰੀ. ਦੇਖੋ, ਛੱਟੀ.

ਛੱਟਾ. ਸੰਗਯਾ—ਛਿੱਟਾ. ਛੀਂਟਾ. ਜਲ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦ੍ਰਵ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਤ੍ਰਥਕਾ। ੨ ਜਲਬੂੰਦਾਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਬੀਜ ਦੇ ਬਰਖਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਪੋਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ, ਹੱਥ ਨਾਲ ਬੀਜ ਦਾ ਵਿਖੇਰਨਾ। ੩ ਵਿ—ਮੁੰਚਿਤ. ਛੱਡਿਆ. "ਚਟਦੈ ਛੱਟਾ." (ਦੱਤਾਵ) ਝਟਿਤਿ (ਛੇਤੀ) ਛੱਡਿਆ.

ਛੱਟੀ. ਸੰਗਯਾ—ਗੂਣ. ਬੋਰੀ। ੨ ਖੱਚਰ ਗਧੇ ਆਦਿ ਪੁਰ ਲੱਦਣ ਦੀ ਉਹ ਥੈਲੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਪਿੱਠ ਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਭਾਗ ਖਾਲੀ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਪੁਰ ਬੋਝ ਭਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਛਟੀਐ.

ਛਠ. ਸਟ. ਛੀ. "ਰਾਤ ਕਰੀ ਛਠ ਮਾਸਨ ਕੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਦੇਖੋ, ਛਠਿ.

ਛਠਮ, ਛਠਾ } ਸੰ. ਸਸ੍ਠ. ਵਿ—ਛੀਵਾਂ.

ਛਠਿ, ਛਠੀ } ਸੰ. ਸਸ੍ਠੀ. ਸੰਗਯਾ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਛੀਵੀਂ ਤਿਥਿ. ਛਠ. "ਛਠਿ ਖਟਚਕ੍ਰ ਛਹੂੰ ਦਿਸ ਧਾਇ." (ਗਉ ਥਿਤੀ ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਖਟਚਕ੍ਰ ੨। ੨ ਜਨਮ ਤੋਂ ਛੀਵੀਂ ਤਿਥਿ। ੩ ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਛੀਵੇਂ ਦਿਨ ਕੁਲਰੀਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਰਸਮ.

ਛਠੇ ਕਰਮ. ਛੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਰਮ. ਦੇਖੋ, ਖਟਕਰਮ.

ਛਡਣਾ, ਛਡਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਤ੍ਯਾਗਣਾ. ਤਰਕ ਕਰਨਾ. "ਛਡਿ ਖੜੋਤੇ ਖਿਨੈ ਮਾਹਿ ਜਿਨ ਸਿਉ ਲਗਾ ਹੇਤੁ." (ਮਾਝ ਬਾਰਹਮਾਹਾ) ੨ ਰਿਹਾ ਕਰਨਾ. ਬੰਧਨ ਰਹਿਤ ਕਰਨਾ। ੩ ਵਿ—ਤ੍ਯਾਗਣ ਯੋਗ੍ਯ "ਜੋ ਛਡਨਾ ਸੁ ਅਸਥਿਰੁ ਕਰਿ ਮਾਨੈ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਛਡਿ. ਛੱਡਕੇ. ਦੇਖੋ, ਛਡਣਾ। ੨ ਛੱਡਣਾ ਕ੍ਰਿਯਾ ਦਾ ਅਮਰ.

ਛਣ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਣ. ਸੰਗਯਾ—ਖਿਨ. ਲਹਜਾ. ਲਮਹ਼ਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਛਣਨਾ.

ਛਣਦਾ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗਯਾ—ਰਾਤ੍ਰਿ. ਰਾਤ.

ਛਣਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਸ੍ਰਵਣ. ਚੁਇਣਾ. ਟਪਕਣਾ. ਜੈਸੇ—ਗਰਭ ਛਣਨਾ। ੨ ਪੁਣੇ ਜਾਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਛਤ. ਦੇਖੋ, ਛਤ੍ਰ। ੨ ਛਾਤ. ਛੱਤ. ਸਕ਼ਫ਼. ਮਕਾਨ ਦਾ ਢਕਾਉ। ੩ ਕ੍ਸ਼ਤ. ਘਾਉ. ਜ਼ਖ਼ਮ. "ਆਯੁਧ ਕੋ ਛਤ ਲਾਗ ਨ ਕੋਊ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਛਤਜ. ਸੰਗਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਤ (ਜ਼ਖ਼ਮ) ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਲਹੂ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਲਾਲ ਵਰਣ. ਲਹੂਰੰਗ ਦੀ ਵਸਤੁ. (ਸਨਾਮਾ)

ਛਤਧਰ. ਦੇਖੋ, ਛਤ੍ਰਧਰ। ੨ ਫੱਟੜ. ਦੇਖੋ, ਛਤ ੩.

ਛਤਨਾ. ਸੰਗਯਾ—ਘਰ ਦੇ ਅੱਗੇ ਦਾ ਵਰਾਂਡਾ. ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੱਤ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਵਾੜ ਨਾ ਹੋਣ. ਛਤੜਾ। ੨ ਛਤ੍ਰਕ. ਛਤ੍ਰ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਖੁੰਬ. ਪਦਬਹੇੜਾ. ਗੰਗਨਧੂਲ. "ਛਤ੍ਰ ਕੇ ਬਦਲੇ ਜੈਸੇ ਛਤਨਾ ਕੀ ਛਾਂਹ ਬੈਠੇ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਛਤਪ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗਯਾ—ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਰਾਜਾ.

ਛਤਪਤ੍ਰ. ਕਮਲ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ਤਪਤ੍ਰ.

ਛਤ ਬਨੂੜ. ਦੇਖੋ, ਛੱਤ ਬਨੂੜ.

ਛਤਰ. ਦੇਖੋ, ਛਤ੍ਰ ਅਤੇ ਛਤ੍ਰ.

ਛਤਰਧਾਰ. ਦੇਖੋ, ਛਤ੍ਰਧਾਰ.

ਛਤਰੀ. ਸੰਗਯਾ—ਛੋਟਾ ਛਤ੍ਰ. ਛਾਤਾ। ੨ ਰਥ ਅਥਵਾ ਅੰਬਾਰੀ ਦੀ ਛਤ੍ਰ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਛੱਤ। ੩ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿੱਚ ਗੁੰਬਜ਼ਦਾਰ ਸਮਾਧ (ਮੜ੍ਹੀ) ਦੀ 'ਛਤਰੀ' ਸੰਗਯਾ ਹੈ। ੪ ਦੇਖੋ, ਛਤ੍ਰੀ.

ਛਤੜਾ. ਦੇਖੋ, ਛਤਨਾ। ੨ ਵਿ—ਛੱਤਿਆ ਹੋਇਆ. ਆਛਾਦਿਤ. "ਛਤੜੇ ਬਾਜਾਰ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) ਛੱਤਦਾਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਸਰਦੀ, ਗਰਮੀ, ਵਰਖਾ ਵਿੱਚ ਅਖੰਡ ਵਪਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਛਤੜਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਸਾਧੁਸੰਗਤਿ ਹੈ.

ਛਤਾਬ, ਛਤਾਬੀ } ਫ਼ਾ شتاب ਸ਼ਿਤਾਬ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਫ਼ੌਰਨ. ਤੁਰੰਤ.

ਛਤਾਰਾ. ਵਿ—ਛਤ੍ਰੇ (ਮੀਢੇ) ਦਾ. "ਬਿਨ ਸਿਮਰਨ ਜੈਸੇ ਸੀਂਗ ਛਤਾਰਾ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਛੀ ਤਾਰਾਂ ਦਾ ਵਾਜਾ। ੩ ਛੀ ਤੰਦਾਂ ਦਾ ਵੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਡੋਰਾ.

ਛਤਾਲ. ਸੰਗਯਾ—ਸੰਗੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਛੇ ਤਾਲ. ਦੇਖੋ, ਖਟਤਾਲ.

ਛਤਾਲਾ. ਵਿ—ਛੀ ਤਾਲ ਦਾ ਗ੍ਯਾਤਾ। ੨ ਭਾਵ—ਹੋਸ਼ਿਯਾਰ. ਚਾਲਾਕ।

[1] ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਛਟਾਂਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੁਣ ਦੇ ਦੋ ਤੋਲੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ.

੩ ਸੰਗਯਾ—ਛੀ ਤਾਲ ਦਾ ਗੀਤ। ੪ ਕ੍ਸ਼ਤ-ਆਲਯ. ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਦਾ ਘਰ. ਰਣਭੂਮਿ. ਮੈਦਾਨੇਜੰਗ. "ਸੁ ਬਾਸੰ ਛਤਾਲੰ." (ਕਲਕੀ)

ਛਤਿਯਾ. ਸੰਗਯਾ—ਛਾਤੀ. ਸੀਨਾ। ੨ ਛਤਰੀ. ਛੋਟਾ ਛਤ੍ਰ.

ਛਤੀ. ਦੇਖੋ, ਛਤੀਸ। ੨ ਕ੍ਸ਼ਤਿ. ਹਾਨਿ. ਨੁਕ਼ਸਾਨ। ੩ ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਤ (ਘਾਉ) ਵਾਲਾ. ਜ਼ਖ਼ਮੀ. ਫੱਟੜ.

ਛਤੀਆ. ਸੰਗਯਾ—ਛਾਤੀ. ਸੀਨਹ। ੨ ਛਤਰੀ.

ਛਤੀਸ. ਸੰਗਯਾ—ਛੀ ਅਤੇ ਤੀਸ. ਸਟਤ੍ਰਿੰਸ਼ਤ੍—੩੬.

ਛਤੀਸ ਪਖੰਡ. ਛਤੀਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਾਖੰਡ. ਭਾਵ ਅਨੇਕ ਤਰਾਂ ਦੇ ਦੰਭ. ਇਸ ਥਾਂ ਖ਼ਾਸ ਗਿਣਤੀ ਪਾਖੰਡਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਾਵ ਅਨੰਤ ਪਾਖੰਡਾਂ ਤੋਂ ਹੈ. ਚੀਨੀ ਯਾਤ੍ਰੀ "ਫਾਹਿਯਾਨ" ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਧ੍ਯ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ੯੬ ਪਾਖੰਡਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਭੀ ਅਨੇਕ ਪਾਖੰਡਾਂ ਤੋਂ ਹੈ. "ਖਟਦਰਸਨ ਬਹੁ ਵੈਰ ਕਰ ਨਾਲ ਛਤੀਸ ਪਖੰਡ ਚਲਾਏ." (ਭਾਗੁ)

ਛਤੀਹ. ਦੇਖੋ, ਛਤੀਸ.

ਛਤੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ. ਛਤੀਹ (੩੬) ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਤੁੱਲ ਰਸਦਾਇਕ ਭੋਜਨ. ਕਈ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਖਾਣਯੋਗ੍ਯ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ੩੬ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕੇਵਲ ਕਪੋਲਕਲਪਨਾ ਹੈ. ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਛਤੀਹ ਭੋਜਨਾਂ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ—"ਖਟ ਰਸ ਮਿਠਰਸ ਮੇਲਕੈ ਛਤੀਹ ਭੋਜਨ ਹੋਨ ਰਸੋਈ." ਇੱਕ ਇੱਕ ਰਸ ਦੇ ਛੀ ਛੀ ਭੇਦ ਪਰਸਪਰ ਮੇਲ ਤੋਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਅਰਥ ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਘਟ ਸਕਦਾ ਹੈ. "ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਤੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖਾਹਿ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਛਤੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੋਜਨ ਖਾਣਾ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) ੨ ਭਾਵ—ਸਰਵ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ.

ਛਤੀਹ ਜੁਗ. ਛਤੀਸ (੩੬) ਯੁਗ ਦੇ ਕਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ. ਅਰਥਾਤ ਚਾਰ ਯੁਗਾਂ ਦੀਆਂ ਨੌ ਚੌਕੜੀਆਂ. ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਕਲਪਨਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਲੈ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ ਛਤੀਹ ਯੁਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੀਕ ਸੁੰਨਦਸ਼ਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ. "ਛਤੀਹ ਜੁਗ ਗੁਬਾਰੁ ਸਾ ਆਪੇ ਗਣਤ ਕੀਨੀ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) "ਜੁਗ ਛਤੀਹ ਗੁਬਾਰ ਕਰ." (ਭਾਗੁ)

ਛਤੀਹ ਭੋਜਨ. ਦੇਖੋ, ਛਤੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ.

ਛਤ੍ਰ. ਸੰ. ਛਤ੍ਰ. ਸੰਗਯਾ—ਛਾਤਾ. ਛਤਰੀ। ੨ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜਚਿੰਨ੍ਹਰੂਪ ਛਤ੍ਰ (ਆਤਪਤ੍ਰ). "ਨਿਹਚਲੁ ਚਉਰ ਛਤੁ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) "ਇਕੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸਿਰ ਛਤ੍ਰ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਛੱਤ. ਸੰਗਯਾ—ਛਾਤ. ਛਾਯਾ. ਸਕ਼ਫ਼ ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਛਾਦਿਤ ਹੈ। ੨ ਛਤ੍ਰ. ਆਤਪਤ੍ਰ। ੩ ਦੇਖੋ, ਛੱਤ ਬਨੂੜ.

ਛੱਤ ਬਨੂੜ. ਪਟਿਆਲਾਰਾਜ ਦੀ ਨਜਾਮਤ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿੱਚ ਛੱਤ ਅਤੇ ਬਨੂੜ ਦੋ ਪਿੰਡ ਪਾਸ ਪਾਸ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਮਿਲਵਾਂ ਨਾਊਂ ਬੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਸਰਹਿੰਦ ਫਤੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਮਤ ੧੭੬੭ ਵਿੱਚ ਖਾਲਸਾ ਦਲ ਨੇ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦੁਰ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਤੇ ਕੀਤਾ ਸੀ.

ਛੱਤਾ. ਸੰਗਯਾ—ਛਤ੍ਰ. ਛਾਤਾ. ਛਤਰੀ। ੨ ਛੱਤਿਆ ਹੋਇਆ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਕੂਚਾ। ੩ ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅਥਵਾ ਭਰਿੰਡਾਂ ਦਾ ਘਰ. ਦੇਖੋ, ਛਤ੍ਰਕ ੪। ੪ ਸਿਰ ਦੇ ਉਲਝੇ ਹੋਏ ਕੇਸ। ੫ ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਵੱਲ ਸਿਰ ਦੇ ਲਮਕਦੇ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਤੇ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਛੱਤੀਸ. ਛੀ ਅਤੇ ਤੀਸ. ਦੇਖੋ, ਛਤੀਸ.

ਛੱਤੀਸਵਾਨੈ. ਵਿ—ਛੱਤੀਸਵਾਂ. "ਰਹ੍ਯੋ ਨਾਕ ਮੇ ਕੁਸ੍ਰ ਛੱਤੀਸਵਾਨੈ." (ਜਨਮੇਜਯ) ਕੁਸ੍ਰ ਦਾ ਛੱਤੀਸਵਾਂ ਭਾਗ ਬਾਕ਼ੀ ਰਹਿ ਗਿਆ.

ਛੱਤੇਆਣਾ. ਜਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਥਾਣਾ ਕੋਟਭਾਈ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਮੁਕਤਸਰ ਤੋਂ ਦਸ ਕੋਹ ਪੂਰਵ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ 'ਗੁਪਤਸਰ' ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗੁਪਤਸਰ ਅਤੇ ਬਹਮੀਸ਼ਾਹ.

ਛਤ੍ਯੋ. ਕ੍ਸ਼ਤ (ਘਾਉ) ਸਹਿਤ ਕੀਤਾ. ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਕੀਤਾ. ਘਾਇਲ ਕੀਤਾ. "ਸਹਸ੍ਰ ਸਾਯਕੰ ਛਤ੍ਯੋ." (ਪਾਰਸਾਵ) ਹਜਾਰ ਤੀਰਾਂ ਨਾਲ ਘਾਇਲ ਕੀਤਾ.

ਛਤ੍ਰ. ਸੰਗਯਾ—ਦੇਖੋ, ਛਤ੍ਰ. "ਛਤ੍ਰ ਨ ਪਤ੍ਰ ਨ ਚਉਰ ਨ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫) ੨ ਸੰ. ਛਤ੍ਵਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਘਰ. ਨਿਵਾਸ. "ਸੰਲਗਨ ਸਭ ਸੁਖ ਛਤ੍ਰ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੫) ਆਕਾਸ਼ ਸਭ ਨਾਲ ਸਮਾਨ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਸਭ ਲਈ ਸੁਖਦਾਈ ਨਿਵਾਸ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ੩ ਵਿ—ਛਤ੍ਰਾਕਾਰ. ਘਟਾਟੋਪ. "ਦਹ ਦਿਸ ਛਤ੍ਰ ਮੇਘ ਘਟਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੪ ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ. ਛਤ੍ਰੀ. ਦੇਖੋ, ਛਿਤੰਕੀਸ.

ਛਤ੍ਰਸਾਲ. ਬੁੰਦੇਲਾਵੰਸ਼ੀ ਚੰਪਤਰਾਇ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਪੰਨੇ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਰਾਜਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਭੂਸਣ ਲਾਲ ਕਵਿ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸਨ ੧੭੩੪ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ੨ ਗੋਪੀਨਾਥ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਚੌਹਾਨਵੰਸ਼ ਦਾ ਭੂਸਣ ਬੂੰਦੀ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਦਾਰਾਸ਼ਿਕੋਹ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਸੀ. ਇਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਅਤੇ ਦਾਰਾ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਸਨ ੧੬੫੮ ਵਿੱਚ ਮੋਇਆ.

ਛਤ੍ਰਸਿਰ. ਵਿ—ਸਿਰ ਪੁਰ ਛਤ੍ਰ ਧਾਰਣ ਵਾਲਾ. "ਪਾਤਸਾਹੁ ਛਤ੍ਰਸਿਰ ਸੋਊ." (ਬਾਵਨ)

ਛਤ੍ਰਕ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਭੂਫੋੜ. ਛਤ੍ਰ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਖੁੰਬ, ਜੋ ਵਰਖਾ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੨ ਛਤਰੀਦਾਰ ਬਿਰਛ। ੩ ਛਤਰੀ. ਛਾਤਾ। ੪ ਸ਼ਹਿਦ ਦਾ ਛੱਤਾ.

ਛਤ੍ਰਚਾਲਾ. ਛਤ੍ਰ ਨੂੰ ਸਿਰ ਪੁਰ ਝੁਲਵਾਉਣ (ਫਿਰਾਉਣ) ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ. ਬਾਦਸ਼ਾਹ. "ਛਤ੍ਰਚਾਲਾ ਚਾਲ ਭਏ ਜਤ੍ਰ ਕਤ੍ਰ ਜਾਤ ਹੈਂ." (ਭਾਗੁ ਕ) ਜਦ ਰਾਜਾ ਚਲਾਇਮਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਦ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜੋ ਲੋਕ ਹਨ, ਖਿੰਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

ਛਤ੍ਰਣੀ. ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ ਰਾਜਾ ਦੀ ਅਨੀ (ਫ਼ੌਜ). ੨ ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਜਮਾਤ. (ਸਨਾਮਾ)

ਛਤ੍ਰਧਰ. ਸੰਗਯਾ—ਛਤ੍ਰ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ. ਮਹਾਰਾਜਾ। ੨ ਛਤਰੀਬਰਦਾਰ. ਜੋ ਰਾਜੇ ਦਾ ਛਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ (ਹੱਥ ਰਖਦਾ) ਹੈ.

ਛਤ੍ਰਧਾਰ. ਦੇਖੋ, ਛਤ੍ਰਧਰ। ੨ ਖ਼ਾ. ਅਫੀਮ. ਪੋਸਤ ਦੇ ਡੋਡੇ ਪੁਰ ਛਤ੍ਰ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਗਯਾ ਹੋਈ ਹੈ.

ਛਤ੍ਰਧਾਰ ਪਾਤਸਾਹੀ. ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜ੍ਯ. "ਛਤਧਾਰ ਪਾਤਸਾਹੀਆਂ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫)

ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਛਤ੍ਰਧਰ.

ਛਤ੍ਰਪਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਤ੍ਰ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਰਾਜਾ। ੨ ਵਿ—ਛਤ੍ਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਛਤ੍ਰਧਾਰੀ. "ਪੰਡਿਤ, ਸੂਰ, ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਰਾਜਾ, ਭਗਤ ਬਰਾਬਰਿ ਅਉਰੁ ਨ ਕੋਇ." (ਬਿਲਾ ਰਵਿਦਾਸ)

ਛਤ੍ਰਪਾਣਿ. ਵਿ—ਛਤ੍ਰ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ। ੨ ਸ਼ਸਤ੍ਰਪਾਣਿ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ.

ਛਤ੍ਰਪਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਾਜਾ. ਬਾਦਸ਼ਾਹ.

ਛਤ੍ਰਭੰਗ. ਰਾਜੇ ਦਾ ਮਰਨਾ। ੨ ਰਾਜ ਦਾ ਵਿਗੜ ਜਾਣਾ। ੩ ਰੰਡੇਪਾ. ਵਿਧਵਾ ਹੋਣਾ.

ਛਤ੍ਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੀਢਾ, ਸਿੰਙਾਂ ਵਾਲਾ ਮੀਢਾ। ੨ ਉਹ ਮੀਢਾ ਜਿਸ ਦੀ ਦੁਮ ਪੁਰ ਚਰਬੀ ਦੀ ਚੱਕੀ ਹੋਵੇ। ੩ ਸੰ. ਖੁੰਬ. ਛਤ੍ਰ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਖੁੰਬ। ੪ ਧਨੀਆਂ। ੫ ਮਜੀਠ.

ਛਤ੍ਰਾਣਵੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ ਜਾਤਿ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਛਤ੍ਰਾਨੀ. ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯਾ (ਣੀ). "ਕਿ ਛਤ੍ਰਾਣਵੀ ਹੈ." (ਦੱਤਾਵ)

ਛਤ੍ਰਾਨੇਰ. ਬੁੰਦੇਲਖੰਡ ਵਿੱਚ ਪੰਨੇ ਦੇ ਪਾਸ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਛਤ੍ਰਪੁਰ ਆਖਦੇ ਹਨ. "ਛਾਛ ਕੈਸੀ ਛਤ੍ਰਾਨੇਰ." (ਅਕਾਲ)

ਛਤ੍ਰਾਪਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯਤ੍ਵ. ਛਤ੍ਰੀਪੁਣਾ.

ਛਤ੍ਰਾਲਿਕਾ. ਵਿ—ਛਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਹਾਰਾਨੀ. "ਕਿ ਛਤ੍ਰਾਲਿਕਾ ਛੈ." (ਦੱਤਾਵ)

ਛਤ੍ਰਿ, ਛਤ੍ਰੀ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ. "ਕਿ ਛਤ੍ਰੰ ਛਤ੍ਰੀ ਹੈ." (ਜਾਪੁ) ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਛਤ੍ਰ ਹੈ. ਮਹਾਨ ਛਤ੍ਰੀ ਹੈ.

ਛਤ੍ਰੀਆਣੀ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ (ਛਤ੍ਰੀ) ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯਾ (ਣੀ).

ਛਤ੍ਰੀਬ੍ਰਿੱਤਿ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯਵ੍ਰਿੱਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਤ੍ਰੀਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉਪਜੀਵਿਕਾ. "ਛਤ੍ਰੀਬ੍ਰਿੱਤਿ ਅਨਨਜੋਪਾਸਕ ਤ੍ਯਾਗੀ ਹਠੀ ਸੂਰ ਭੁਵਨੇਸ਼੍ਵਰ" (ਸਲੋਹ)

ਛਤ੍ਰੁ. ਦੇਖੋ, ਛਤ੍ਰ. "ਲਹਿਣੇ ਧਰਿਓਨੁ ਛਤ੍ਰੁ ਸਿਰਿ" (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩) ੨ ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯਯੂਥ. ਸ਼ਸਤ੍ਰਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਟੋਲਾ. "ਬਾਰਹ ਜੋਜਨ ਛਤ੍ਰੁ ਚਲੈਥਾ." (ਧਨਾ ਨਾਮਦੇਵ)

ਛਦ. ਸੰ. छद्. ਧਾ—ਢਕਣਾ, ਆਛਾਦਨ ਕਰਨਾ, ਲੁਕੋਣਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਵਰਣ. ਪੜਦਾ। ੩ ਮਿਆਨ. ਨਯਾਮ. ਛਦਨ। ੪ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਪੰਖ (ਖੰਭ). ੫ ਪੱਤਾ. ਪਤ੍ਰ। ੬ ਛਤ (ਕ੍ਸ਼ਤ-ਫੱਟ) ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਇਹ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਛਦ ਕੀ ਪੀਰ ਨਿਵਾਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਛਦਮ. ਸੰ. छद्म. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਪਟ. ਛਲ। ੨ ਧੋਖਾ. "ਇਹਾਂ ਨ ਚਲੈ ਸਤ੍ਰੁ ਕੋ ਛਦਮ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਲੁਕਾਉ. ਛਿਪਾਉ. "ਆਪਿ ਆਪੁ ਕੀਓ ਛਦਮ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ੪ ਬਹਾਨਾ. ਹ਼ੀਲਾ.

ਛਦਾਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੈਦਾਮ. ਪੈਸੇ ਦਾ ਚੌਥਾ ਭਾਗ. ਚੌਵੀਹ ਦਾਮਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਪੈਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਛਦੰਬ. ਛਦਪਤ੍ਰ. ਤੇਜਪੱਤਾ. ਦੇਖੋ, ਤੇਜਪਤ੍ਰ. "ਕੁਲਕ ਤਿਲਕ ਚਲਦਲ ਸੁ ਛਦੰਬ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਛਨ. ਦੇਖੋ, ਛਣ.

ਛਨਹਰੀ. ਵਿ—ਛੰਨ (ਗੁਪਤ) ਨੂੰ ਹਰੀ (ਬਾਹਰ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੀ). "ਪਗ ਨੇਵਰ ਛਨਕ ਛਨਹਰੀ." (ਗੌਂਡ ਕਬੀਰ) ਝਾਂਜਰ (ਨੂਪਰ) ਦੀ ਛਨਕ, ਕੁਟੀ ਵਿੱਚ ਲੁਕਕੇ ਬੈਠੇ ਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ੨ ਛਣਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਛਣਕਣ ਵਾਲੀ। ੩ ਛਿਨਮਾਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਹਰਨੇ ਵਾਲੀ.

ਛਨਕ, ਛਨਕਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਨ ਛਨ ਸ਼ਬਦ. ਘੁੰਘਰੂ ਆਦਿ ਦਾ ਝਣਕਾਰ.

ਛਨਾਰ, ਛਨਾਲ. ਦੇਖੋ, ਛਿਨਾਲ.

ਛਨਿਕ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ਣਿਕ.

ਛਨਿਛਰ. ਸੰ. ਸ਼ਨੈਸ਼੍ਚਰ. ਦੇਖੋ, ਸਨਿ ੬. ਇੱਕ ਰਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਢਾਈ ਵਰ੍ਹੇ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਨੈਸ਼੍ਚਰ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ—ਸ਼ਨੇ ਸ਼ਨੇ (ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ) ਚਰ (ਚਲਨ) ਵਾਲਾ. Saturn। ੨ ਇਸ ਗ੍ਰਹ ਦੇ ਨਾਮ ਪੁਰ ਸਪਤਾਹ ਦਾ ਇੱਕ ਦਿਨ. Saturday.

ਛਨਿਛਰਵਾਰਿ. ਸ਼ਨੈਸ਼੍ਚਰ ਵਾਰ ਨੂੰ. "ਛਨਿਛਰ ਵਾਰਿ ਸਉਣ ਸਾਸਤ ਬੀਚਾਰੁ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੩ ਵਾਰ ੭)

ਛਪ. ਦੇਖੋ, ਛਪਣਾ ਅਤੇ ਛਪਾ ੨.

ਛਪਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਪਾ (ਕ੍ਸ਼ਪਾ) ਈਸ਼. ਰਾਤ੍ਰਿ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਚੰਦ੍ਰਮਾ. ਰਜਨੀਪਤਿ. "ਰਵਸਤ੍ਯੰ। ਛਪਸਤ੍ਯੰ." (ਗ੍ਯਾਨ) ਤੂੰ ਸੂਰਜ ਹੈਂ, ਤੂੰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਹੈਂ.

ਛਪਸਿ. ਛਿਪੇਗਾ. ਲੁਕੇਗਾ.

ਛਪਕੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਿਪਕਲੀ. ਕਿਰਲੀ. ਗ੍ਰਹਗੋਧਾ.

ਛਪਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਛਿਪਣਾ. ਗੁਪਤ ਹੋਣਾ. ਲੁਕਣਾ. "ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਛਪੈ ਕਿਉ ਛਪਿਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ੨ ਛਾਪੇ ਜਾਣਾ. ਚਿੰਨ੍ਹਿਤ ਹੋਣਾ.

ਛਪਨ. ਦੇਖੋ, ਛੱਪਨ. "ਛਪਨ ਕੋਟਿ ਜਾਕੈ ਪ੍ਰਤਿਹਾਰ." (ਭੈਰ ਅ: ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਪ੍ਰਤਿਹਾਰ ੪। ੨ ਦੇਖੋ. ਛਪਣਾ.

ਛਪਨ ਕੋਟਿ. ਦੇਖੋ, ਛਪਨ.

ਛਪਨਾ. ਦੇਖੋ, ਛਪਣਾ.

ਛਪਯ. ਦੇਖੋ, ਛੱਪਯ.

ਛਪਰ, ਛਪਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਰਣਾਛਾਦਿਤ ਗ੍ਰਿਹ. ਫੂਸ ਦੀ ਛੱਤ ਵਾਲਾ ਘਰ. "ਬਾਝ ਬੂਨੀਆ ਛਪਰਾ ਥਾਮਿਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਅਧਮ ਚੰਡਾਲੀ.

ਛਪਰਿ. ਛੱਪਰ (ਛੰਨ) ਵਿੱਚ. ਛਪਰ ਅੰਦਰ. "ਕਿਚਰੁ ਝਤਿ ਲੰਘਾਈਐ ਛਪਰਿ ਤੁਟੈ ਮੇਹੁ?" (ਸ. ਫਰੀਦ) ਭਾਵ—ਜਰਾ ਅਤੇ ਰੋਗਗ੍ਰਸਿਤ ਦੇਹ ਵਿੱਚ.

ਛਪਰੁ. ਦੇਖੋ, ਛਪਰ.

ਛਪੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਿਤਿਗਰ੍ਤ. ਟੋਭਾ. ਟੋਭੜੀ. ਕੱਚਾ ਤਾਲ. ਤਲਾਈ.

ਛਪੜਿ. ਛੱਪੜ (ਟੋਭੇ) ਵਿੱਚ. "ਛਪੜਿ ਨਾਤੈ ਸਗਵੀ ਮਲੁ ਲਾਏ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਛਪੜੀ. ਛੋਟਾ ਛਪੜ. ਟੋਭੜੀ. "ਕਲਰ ਕੇਰੀ ਛਪੜੀ ਆਇ ਉਲਥੇ ਹੰਝ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ਸੰਸਾਰ ਕੱਲਰ ਦੀ ਛੱਪੜੀ ਹੈ, ਸੰਤ ਹੰਸ ਹਨ.

ਛਪਾ. ਦੇਖੋ, ਛੱਪਯ। ੨ ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਪਾ. ਰਾਤ੍ਰਿ. ਰਾਤ. "ਉਡੁਗਨ ਅੰਕ ਲੈ ਛਪਾ ਸੀ ਆਨਪਰੀ ਹੈ." (ਸ਼ੇਖਰ)

ਛਪਾਉ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਿਪਾਉ. ਦੁਰਾਉ. ਲੁਕਾਉ.

ਛਪਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਛਿਪਾਨਾ. ਲੁਕੋਣਾ. ਦੁਰਾਉ ਕਰਨਾ। ੨ ਮੁਦ੍ਰਿਤ ਕਰਾਉਣਾ. ਛਾਪਾ ਲਵਾਉਣਾ. "ਦ੍ਵਾਰਿਕਾ ਛਪਾਏ ਕਹਾਂ? ਤਨ ਤਾਈਅਤ ਹੈ." (੫੨ ਕਵਿ)

ਛਪਾਕਰ. ਲੁਕੋਕੇ. ਛੁਪਾਕੇ। ੨ ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਪਾਕਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਪਾ (ਰਾਤ) ਵਿੱਚ ਕਰ (ਕਿਰਨਾਂ) ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ.

ਛਪਾਚਰ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਪਾਚਰ. ਕ੍ਸ਼ਪਾ (ਰਾਤ) ਵਿੱਚ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ. ਨਿਸ਼ਾਚਰ। ੨ ਚੋਰ। ੩ ਸੂਰ ਸੇਹ ਆਦਿਕ ਜੀਵ.

ਛਪਾਨਾ. ਦੇਖੋ, ਛਪਾਉਣਾ.

ਛਪਾਵ. ਦੇਖੋ, ਛਪਾਉ. "ਕਰਯੋ ਛਪਾਵ ਮਹਿਦ ਫਲ ਠਾਨਯੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਛਪਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਲੁਕਕੇ. "ਬਲ ਬੰਚ ਛਪਿ ਕਰਤ ਉਪਾਵਾ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫)

ਛਪੈ. ਦੇਖੋ, ਛੱਪਯ। ੨ ਦੇਖੋ, ਛਪਣਾ.

ਛਪੰਜਾ. ਸ਼ਟ੍ ਪੰਚਾਸ਼ਤ੍. ਪੰਜਾਹ ਉੱਪਰ ਛੀ—੫੬.

ਛੱਪਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੈ ਅਤੇ ਪਚਾਸ. ਛਪੰਜਾ. ਸ਼ਟ੍ਪੰਚਾਸ਼ਤ—੫੬.

ਛੱਪਯ. ਇੱਕ ਛੰਦ. ਛੀ ਚਰਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ "ਖਟਪਦ" ਅਤੇ "ਛੱਪਯ" ਹੈ. ਇਸ ਛੰਦ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਜਾਤੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ:—

(ੳ) ਪਹਿਲੀਆਂ ਚਾਰ ਤੁਕਾਂ ਰੋਲਾ, ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੨੪ ਮਾਤ੍ਰਾ, ੧੧—੧੩ ਪੁਰ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ. ਅੰਤ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਉੱਲਾਲ ਛੰਦ, ਅਰਥਾਤ ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੨੮ ਮਾਤ੍ਰਾ. ੧੫—੧੩ ਪੁਰ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ. ਕੁੱਲ ੧੫੨ ਮਾਤ੍ਰਾ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਧਰਤ ਤਮਹਰਨ
ਦਹਨ ਅਘ ਪਾਪ ਪ੍ਰਨਾਸਨ,
ਸਬਦਸੂਰ ਬਲਵੰਤ ਕਾਮ
ਅਰੁ ਕ੍ਰੋਧ ਬਿਨਾਸਨ,
ਲੋਭ ਮੋਹ ਵਸਿਕਰਣ ਸਰਣ
ਜਾਚਿਕ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਣ,
ਆਤਮਰਤ ਸੰਗ੍ਰਹਣ ਕਹਣ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਲ ਢਾਲਣ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਲ੍ਯ ਸਤਿਗੁਰ ਤਿਲਕੁ
ਸਤਿ ਲਾਗੈ ਸੋ ਪੈ ਤਰੈ,
ਗੁਰੁਜਗਤ ਫਿਰਣ ਸੀਹ ਅੰਗਰਉ
ਰਾਜੁ ਜੋਗੁ ਲਹਣਾ ਕਰੈ.

(ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ)

(ਅ) ਪਹਿਲਾਂ ਰੋਲਾ, ਅੰਤ ਦੋ ਚਰਣ ਦੋਹਾ. ਇਸ ਦੀ ਸੰਗ੍ਯਾ "ਰੋਲਹੰਸਾ" ਹੈ. ਕੁੱਲ ਮਾਤ੍ਰਾ ੧੪੪ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਅਮਿਅਦ੍ਰਿਸਟਿ ਸੁਭ ਕਰੈ ਹਰੈ ਅਘ ਪਾਪ ਸਕਲ ਮਲ,
ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਰੁ ਲੋਭ ਮੋਹ ਵਸਿ ਕਰੈ ਸਭੈ ਬਲ,
ਸਦਾ ਸੁੱਖੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਦੁੱਖੁ ਸੰਸਾਰਹਿ ਖੋਵੈ,
ਗੁਰੁ ਨਵਨਿਧਿ ਦਰਿਆਉ ਜਨਮ ਹਮ ਕਾਲਖ ਧੋਵੈ,
ਸੁ ਕਹੁ ਟੱਲ ਗੁਰੁ ਸੇਵੀਐ ਅਹਿਨਿਸਿ ਸਹਿਜਿਸੁਭਾਇ,
ਦਰਸਨਿ ਪਰਸਿਐ ਗੁਰੂ ਕੈ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਜਾਇ.

(ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ)

(ੲ) ਅੰਤ ਦਾ ਉੱਲਾਲ ਛੰਦ ੨੮ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੀ ਥਾਂ ੨੬ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਰ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ ੧੪੮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ੨੬ ਮਾਤ੍ਰਾ ਦਾ ਉੱਲਾਲ, ਦੋਹੇ ਦੇ ਅੰਤ ਦੋ ਲਘੁ ਅਥਵਾ ਇੱਕ ਗੁਰੁ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਤੇਰਾਂ ਤੇਰਾਂ ਮਾਤ੍ਰਾ ਪੁਰ ਦੋ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ, ਯਥਾ:—

ਮੰਦ ਕਰਮ ਨਹਿ ਕੀਨ ਜਿਨ,
ਨ੍ਰਿਭੈ ਰਹਿਤ ਸੰਸਾਰ ਨਿਤ.

ਅਥਵਾ—

ਨ੍ਰਿਭੈ ਰਹਿਤ ਸੰਸਾਰ ਸੋ.

ਲਘੁ ਗੁਰੁ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਕੇ ਛੱਪਯ ਦੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਅਨੇਕ ਭੇਦ ਥਾਪੇ ਹਨ. ਪਰ ਇੱਥੇ ਉਹ ਦਿਖਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਿੱਖ ਕਾਵ੍ਯ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹਨ—

(੧) ਜਿਸ ਛੱਪਯ ਵਿੱਚ ੧੨ ਗੁਰੁ ਅਤੇ ੧੨੮ ਲਘੁ ਹੋਣ, ਉਸ ਦੀ "ਗਗਨ" ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ. ਉਦਾਹਰਣ—

ਗਰੁੜ ਸਰਨ ਡਰ ਸਰਪ ਸਰਦ ਭਲ ਭਵਨ ਤਪਤ ਡਰ,
ਡਰ ਤਸਕਰ ਢਿਗ ਭੂਪ ਅਗਨਿ ਡਰ ਬਰਸਤ ਘਨਬਰ,
ਕਲਪ ਸੁਤਰੁ ਤਲ ਰਹਿਤ ਬਿਪਤ ਡਰ ਤਸ ਡਰ ਦਿਨਕਰ,
ਮਲਯਾਚਲ ਦੁਰਗੰਧ ਹਿਮਾਚਲ ਧੂਲਿ ਡਰਤ ਨਰ,
ਘਰ ਸ਼ਾਰਦੂਲ ਸ੍ਰਿੰਗਾਲ[1] ਡਰ ਚਟਕ ਬਟੁਕ[2] ਡਰ ਬਾਜ ਪਗ,
ਧਰ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਪੁਨ ਯਮ ਨਰਕ ਡਰ ਵਡ ਅਚਰਜ ਸਮਝ ਜਗ.

(ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਭਾਕਰ)

(੨) ਜਿਸ ਛੱਪਯ ਦੇ ੨੨ ਗੁਰੁ ਅਤੇ ੧੦੮ ਲਘੁ ਹੋਣ ਉਸਦੀ "ਕ੍ਰਿਸ਼੍ਨ" ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ, ਯਥਾ:—

[3]ਅਮਰ ਸਿਮਰ ਕਰ ਜਾਹਿੰ ਸਮਰ[4] ਜਯ ਪਾਵਹਿੰ ਅਰਿ ਹਰ,
ਹਰ ਨਿਤ ਲਾਵਹਿ ਧ੍ਯਾਨ ਗ੍ਯਾਨ ਪਾਵਹਿੰ ਮੁਨਿ ਉਰ ਧਰ,
ਧਰਨਿ ਭਜਨ ਵਿਦਤਾਯ ਸਭਿਨ ਮੇਂ ਵ੍ਯਾਪ੍ਯੋ ਸਮਾਨਾ,
ਸਰਨ ਦਾਸ ਗਤਿ ਲਹਿਤ ਦਹਿਤ ਦੁਖ ਦੋਖਨ ਕੋ ਦਰ[5],

[1] ਗਿੱਦੜ.
[2] ਚਿੜੇ ਦਾ ਬੱਚਾ.
[3] ਦੇਵਤਾ.
[4] ਯੁੱਧ.
[5] ਡਰ, ਭਯ.

ਦਰ ਦੇਤ ਬਤਾਇ ਸੁ ਮੁਕ੍ਤਿ ਕੋ ਹੋਹਿ ਪ੍ਰਸੀਦਿਤ[1] ਚਿਤ ਸਿਮਰ,
ਮਰ ਜਨਮਨ ਕੋ ਸੰਕਟ ਕਟਤ ਜਯ ਜਯ ਜਯ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਅਮਰ.
(ਗੁਪ੍ਰਸੁ)

(੩) ਜਿਸ ਛੱਪਯ ਵਿੱਚ ੨੩ ਗੁਰੁ ਅਤੇ ੧੦੬ ਲਘੁ ਹੋਣ, ਉਸਦਾ ਨਾਮ "ਕਨਕ" ਹੈ, ਯਥਾ:—

ਬਨ ਟੁੱਟਤ ਗਿਰਿ ਫਟਤ ਛੁਟਤ ਧੀਰਜ ਸੁ ਧਰਨਿ ਤਨ,
ਦਿੱਗਜ ਦਿਗ ਕਲਮਲਿਤ[2] ਹਲਤ ਤਲ ਸ਼ੇਸ ਨਾਗ ਮਨ,
ਉਡਤ ਰੇਨੁ ਹਯ ਖੁਰਨ ਸੁਰ ਬਰ ਕਹੂੰ ਲੁੱਕ ਗਯ,
ਭੱਭੀਛਨ ਭਰਹਰਤ ਮੂੰਦ ਗਢ ਦ੍ਵਾਰ ਦੁਰਤ ਭਯ,
ਕਰ ਗਹਿ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰੁ ਜਬ ਸਲੋਹ ਪੱਖਰ ਸਜਤ,
ਹਲ ਚਲਤ ਤਿਹੁੰ ਪੁਰ ਚਕ੍ਰਵੈ[3] ਘਰਨਿ ਛਾਡ ਘਰ ਤੇ ਭਜਤ.
(ਹੰਸ ਰਾਮ, ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਾ ਦਰਬਾਰੀ ਕਵਿ)

(੪) ਗੁਰੁ ੨੫ ਅਤੇ ੧੦੨ ਲਘੁ ਵਾਲਾ ਛੱਪਯ "ਮਲਯ" ਹੈ, ਯਥਾ:—

ਗੁਰੁ ਜਿਨ ਕਉ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ਨਾਮਹਰਿ ਰਿਦੈ ਨਿਵਾਸੈ,
ਜਿਨ ਕਉ ਗੁਰੁ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ਦੁਰਤ ਦੂਰੰਤਰ ਨਾਸੈ,
ਗੁਰੁ ਜਿਨ ਕਉ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ਮਾਨ ਅਭਿਮਾਨ ਨਿਵਾਰੈ,
ਜਿਨ ਕਉ ਗੁਰੁ ਸੁਪ੍ਰਸੰਨ ਸਬਦ ਲਗ ਭਵਜਲ ਤਾਰੈ,
ਪਰਚਉ ਪ੍ਰਮਾਣ ਗੁਰੁ ਪਾਇਅਉ ਤਿਨ ਸਕਯਥਉ ਜਨਮਜਗ,
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਰਣ ਭਜ ਕਲਜਕਬਿ ਭੁਗਤਿ ਮੁਕਤਿ ਸਭ ਗੁਰੂ ਲਗ.
(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸਵੈਯੇ ਮ. ੪ ਕੇ)

(੫) ਜਿਸ ਵਿੱਚ ੨੬ ਗੁਰੁ ਅਤੇ ੧੦੦ ਲਘੁ ਹੋਣ ਉਹ "ਧਵਲ" ਛੱਪਯ ਹੈ, ਯਥਾ:—

ਰਤਨ ਜਟਿਤ ਰਥ ਸੁਭਤ, ਖਚਿਤ ਬਜ੍ਰਨ ਮੁਕਤਾਫਲ[4].
ਹੀਰ ਚੀਰ ਆਭਰਨ ਧਰੇ ਸਾਰਥੀ ਮਹਾਬਲ,
ਕਨਕ ਦੇਖ ਕੁਰਰਾਤ[5] ਕਠਿਨ ਕਾਮਨਿ ਬ੍ਰਿਤਿ ਹਾਰਤ,
ਪਟ ਅੰਬਰ ਜ਼ਰਕਸ਼ੀ ਪਰਮ ਭੂਖਨ ਤਨ ਧਾਰਤ,
ਇਹ ਛਬਿ ਅਨੰਦ ਮਦਨਜ[6] ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਜਦਿਨ ਗਰਜ ਦਲ ਗਾਹ ਹੈ,
ਬਿਣ ਇੱਕ ਧੀਰਜ ਸੁਨ ਰੇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ! ਔਰ ਸਮੁਹਿ ਕੋ ਚਾਹ ਹੈ?
(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਪਾਰਸਨਾਥ)

(੬) ਜਿਸ ਛੱਪਯ ਵਿੱਚ ੨੮ ਗੁਰੁ ਅਤੇ ੯੬ ਲਘੁ ਹੋਣ, ਉਹ "ਕਰਤਲ" ਹੈ, ਯਥਾ:—

ਦਿਸਟਿ ਧਰਤ ਤਮ ਹਰਨ ਦਹਨ ਅਘ ਪਾਪ ਪ੍ਰਨਾਸਨ,
ਸਬਦ ਸੂਰ ਬਲਵੰਤ ਕਾਮ ਅਰ ਕ੍ਰੋਧ ਬਿਨਾਸਨ,
ਲੋਭ ਮੋਹ ਵਸਿ ਕਰਣ ਸਰਣ ਜਾਚਕ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਣ,
ਆਤਮਰਤ ਸੰਗ੍ਰਹਣ ਕਹਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਲ ਢਾਲਣ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਲਜ ਸਤਗੁਰੁ ਤਿਲਕ ਸਤਿ ਲਾਗੈ ਸੋ ਪੈ ਤਰੈ,
ਗੁਰੁ ਜਗਤ ਫਿਰਣਸੀ ਅੰਗਰਉ[7] ਰਾਜ ਜੋਗ ਲਹਣਾ ਕਰੈ.
(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸਵੈਯੇ ਮਹਲੇ ੨ ਕੇ)

(੭) ਗੁਰੁ ੨੯ ਅਤੇ ੯੪ ਲਘੁ ਵਾਲੇ ਛੱਪਯ ਦੀ "ਬੁੱਧਿ" ਸੰਗ੍ਯਾ[8] ਹੈ, ਉਦਾਹਰਣ—

ਚਕ੍ਰ ਚਿਹਨ ਅਰੁ ਬਰਨ ਜਾਤਿ ਅਰੁ ਪਾਤਿ ਨਹਿਨ ਜਿਹ,
ਰੂਪ ਰੰਗ ਅਰੁ ਰੇਖ ਭੇਖ ਕੋ ਕਹਿ ਨ ਸਕਤ ਕਿਹ,
ਅਚਲ ਮੂਰਤਿ ਅਨੁਭਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਮਿਤੋਜ[9] ਕਹਿੱਜੈ,
ਕੋਟਿ ਇੰਦ੍ਰ ਇੰਦ੍ਰਾਣ ਸਾਹੁ ਸਾਹਾਨ ਗਣਿੱਜੈ,
ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਮਹੀਪ ਸੁਰ ਨਰ ਅਸੁਰ ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਬਨ ਤ੍ਰਿਣ ਕਹਿਤ,
ਤਵ ਸਰਬ ਨਾਮ ਕਥੈ ਕਵਨ? ਕਰਮ ਨਾਮ ਬਰਣਤ ਸੁਮਤਿ.
(ਜਾਪੁ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦)

(੮) ਜਿਸ ਵਿੱਚ ੩੨ ਗੁਰੁ ਅਤੇ ੮੮ ਲਘੁ ਹੋਣ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ "ਮਕਰ" ਹੈ. ਉਦਾਹਰਣ—

ਪ੍ਰਹਪ ਧਨੁਸ਼ ਅਲਿ ਪਨਚ[10] ਮਤਸ ਜਿਹ ਧੁਜਾ ਬਿਰਾਜੈ,
ਬਾਜਤ ਝਾਂਝਰ ਤੂਰ ਮਧੁਰ ਬੀਣਾ ਧੁਨਿ ਬਾਜੈ,
ਸਬ ਬਜੰਤ੍ਰ ਜਿਹ ਸੰਗ ਬਜਤ ਸੁੰਦਰ ਛਬਿ ਸੋਹਤ,
ਸੰਗ ਸੈਨ ਅਬਲਾ ਸੱਬੂਹ ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨਿ ਮੋਹਤ,
ਅਸ ਮਦਨ ਰਾਜ ਰਾਜਾ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਜਦਿਨ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕਰ ਧਾਇ ਹੈ,
ਬਿਨ ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਤਾ ਕੇ ਸਮੁਹਿ ਔਰ ਦੂਸਰ ਕੋ ਜਾਇ ਹੈ?
(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਪਾਰਸਨਾਥ)

(੯) ਜਿਸ ਛੱਪਯ ਦੇ ੩੩ ਗੁਰੁ ਅਤੇ ੮੬ ਲਘੁ ਹੋਣ, ਉਹ "ਮੇਰੁ" ਹੈ, ਉਦਾਹਰਣ—

ਕਰਤ ਨਿਰਤ ਸੁੰਦਰੀ ਬਜਤ ਬੀਣਾ ਧੁਨਿ ਮੰਗਲ,
ਉਪਜਤ ਰਾਗ ਸਬਹ ਬਜਤ ਬੈਰਾਰੀ ਬੰਗਲ,
ਭੈਰਵ ਰਾਗ ਬਸੰਤ ਦੀਪ[11] ਹਿੰਡੋਲ ਮਹਾਂ ਸੁਰ,
ਉਘਟਤ ਤਾਨ ਤਰੰਗ ਸੁਨਤ ਰੀਝਤ ਧੁਨਿ ਸੁਰ ਨਰ,
ਇਹ ਛਬਿ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰਿਤੁਰਾਜ[12] ਨ੍ਰਿਪ ਜਦਿਨ ਰੋਸ ਕਰ ਧਾਇ ਹੈ,
ਬਿਨ ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਤਾਂਕੇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ! ਔਰ ਸਮੁਹਿ ਕੋ ਜਾਇ ਹੈ?
(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਪਾਰਸਨਾਥ)

(੧੦) ਗੁਰੁ ੩੪, ਲਘੁ ੮੪ ਵਾਲਾ ਛੱਪਯ "ਸਾਰਸ" ਹੈ,

[1]ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਸਹਿਤ.
[2]ਵ੍ਯਾਕੁਲ.
[3]ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਰਾਜੇ.
[4]ਹੀਰੇ.
[5]ਕੁੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਹਸਦ ਕਰਦਾ ਹੈ.
[6]ਕਾਮ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ.
[7]ਫੇਰੂ ਦੇ ਸਿੰਹ ਰੂਪ ਪੁਤ੍ਰ ਗੁਰੁ ਅੰਗਦ ਜੀ.
[8]ਭਾਈ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 'ਚਕ੍ਰਧਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਚਾਰੁ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ" ਵਿਖੇ ਇਸ ਦੀ "ਚਕ੍ਰਧਰ" ਸੰਗ੍ਯਾ ਦੱਸੀ ਹੈ.
[9]ਅਮਿਤ-ਓਜ. ਅਪ੍ਰਮਾਣ ਬਲ.
[10]ਭੌਰਿਆਂ ਦਾ ਚਿੱਲਾ.
[11]ਦੀਪਕ.
[12]ਬਸੰਤ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਰਵਿਦਾਸ ਭਗਤ ਜੈ ਦੇਵ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ,
ਨਾਮਾ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਸਦਾਗਾਵਹਿ ਸਮਲੋਚਨ[1]
ਭਗਤ ਬੇਣਿ ਗੁਣ ਰਵੈ ਸਹਿਜ ਆਤਮ ਰੰਗ ਮਾਣੈ,
ਜੋਗ ਧਯਾਨ ਗੁਰੁ ਗਯਾਨ ਬਿਨਾ ਪ੍ਰਭੁ ਅਵਰ ਨ ਜਾਣੈ,
ਸੁਖ ਦੇਉ ਪਰੀਖਯਤ ਗੁਣ ਰਵੈ ਗੋਤਮ ਰਿਖਿ ਜਸ ਗਾਇਓ,
ਕਵਿ ਕੱਲ ਸੁਜਸ ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਨਿਤ ਨਵਤਨ ਜਗ ਛਾਇਓ.

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸਵੈਯੇ ਮ: ੧. ਕੇ)

(੧੧) ਜਿਸ ਵਿੱਚ ੩੫ ਗੁਰੁ ਅਤੇ ੯੨ ਲਘੁ ਹੋਣ, ਉਸ ਦੀ "ਸਮਰ" ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ, ਯਥਾ:—

ਧੂਮ੍ਰ ਧੁਜਾ ਰਥ ਧੂਮ੍ਰ ਸਾਰਥੀ ਧੂਮ੍ਰ ਬਿਰਾਜਤ,
ਧੂਮ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰ ਤਨ ਧਰੇ ਨਿਰਖ ਧੂਮ੍ਰਹਿ ਮਨ ਲਾਜਤ,
ਧੂਮ੍ਰ ਧਨੁਖ ਕਰ ਛਕਜੇ ਬਾਨ ਧੂਮਰੇ ਸੁਹਾਏ,
ਸੁਰ ਨਰ ਨਾਗ ਭੁਜੰਗ ਜੱਛ ਅਰੁ ਅਸੁਰ ਲਜਾਏ,
ਇਹ ਛਬਿ ਪ੍ਰਭਾਵ ਆਲਸ ਨ੍ਰਿਪਤਿ। ਜਦਿਨ ਜੁੱਧ ਕਹਿਂ ਜੁੱਟ ਹੈ,
ਉੱਦਮ ਬਿਹੀਨ ਸੁਨ ਰੇ ਨ੍ਰਿਪਤਿ। ਔਰ ਸਕਲ ਦਲ ਫੁੱਟ ਹੈ.

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਪਾਰਸਨਾਥ)

(੧੨) ਜਿਸ ਛੱਪਯ ਵਿੱਚ ੩੮ ਗੁਰੁ ਅਤੇ ੭੬ ਲਘੁ ਹੋਣ, ਉਹ "ਅਜੰਗਮ" ਹੈ. ਯਥਾ:—

ਬੇਦ ਭੇਦ ਨਹਿ ਲਖੈ ਬ੍ਰਹਮ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨਹਿ ਬੁੱਝੈ,
ਬਯਾਸ ਪਰਾਸਰ ਸੁਕ ਸਨਾਦਿ ਸਿਵ ਅੰਤ ਨ ਸੁੱਝੈ,
ਸਨਤਕੁਮਾਰ ਸਨਕਾਦਿ ਸਰਬ ਜੌ ਸਮਾ ਨ ਪਾਵਹਿ,
ਲਖ ਲਖਮੀ ਲਖ ਬਿਸਨੁ ਕਿਸਨ ਕਇ ਨੇਤਿ ਬਤਾਵਹਿ,
ਅਸੰਭ ਰੂਪ[2] ਅਨਭੈ ਪ੍ਰਭਾ ਅਤਿ ਬਲਿਸ੍ਟ ਜਲਥਲ ਕਰਣ,
ਅੱਚੁਤ ਅਨੰਤ ਅਦ੍ਵੈ ਅਮਿਤ ਨਾਥ ਨਿਰੰਜਨ ਤ੍ਵ ਸ਼ਰਣ.

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਬੋਧ)

(੧੩) ਗੁਰੁ ੪੧ ਲਘੁ ੭੦ ਵਾਲਾ ਛੱਪਯ "ਬਾਹਣ" ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਨਵ ਨਾਥ ਧੰਨ ਗੁਰੁ ਸਾਚ ਸਮਾਯੋ,
ਮਾਂਧਾਤਾ ਗੁਣ ਰਵੈ ਜੇਨ ਚਕ੍ਰਵੈ[3] ਕਹਾਯੋ,
ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਬਲਿਰਾਉ ਸਪਤ ਪਾਤਾਲ ਬਸੰਤੋ,
ਭਰਥਰਿ ਗੁਣ ਉੱਚਰੈ ਸਦਾ ਗੁਰੁ ਸੰਗ ਰਹੰਤੋ,
ਦੂਰਬਾ[4] ਪਰੂਰਉ[5] ਅੰਗਰੈ[6] ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਜਸ ਗਾਇਓ,
ਕਬਿ ਕੱਲ ਸੁਜਸ ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਘਟ ਘਟ ਸਹਿਜ ਸਮਾਇਓ.

(ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸਵੈਯੇ ਮ: ੧. ਕੇ)

(੧੪) ਗੁਰੁ ੪੩ ਲਘੁ ੬੬ ਵਾਲਾ ਛੱਪਯ "ਕਮਲ" ਹੈ.

ਉਦਾਹਰਣ—

ਜਵਨ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੈ ਜੁੱਧ ਕਰਣ ਕੈਰਵ ਰਣ ਘਾਏ,
ਜਾਸ ਕੋਪ ਕੇ ਕੀਨ ਸੀਸ ਦਸ ਸੀਸ ਗਵਾਏ,
ਜੌਨ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੇ ਕਿਯੇ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਰਣ ਲੁੱਝੈ,
ਜਾਸ ਕ੍ਰੁੱਧ ਕੇ ਕੀਨ ਖਸ੍ਟਿ[7] ਕੁਲ ਜਾਦਵ ਜੁੱਝੈ,
ਸੋ ਤਾਸ ਮਾਨ ਸੈਨਾਧਿਪਤਿ[8] ਜਦਿਨ ਰੋਸ ਵਹ ਆਇ ਹੈ,
ਬਿਨ ਇਕ ਬਿਬੇਕ ਸੁਨ ਹੋ ਨ੍ਰਿਪਤਿ। ਅਵਰ ਸਮੁਹਿ ਕੋ ਜਾਇ ਹੈ?

(ਦਸ਼ਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਪਾਰਸਨਾਥ)

ਇਸ ਵਿਸ਼ਯ ਦੇਖੋ, 'ਗੁਰੁਛੰਦ ਦਿਵਾਕਰ' ਗ੍ਰੰਥ.

ਛੱਪੜ. ਦੇਖੋ, ਛਪੜ.

ਛਬ. ਸ਼ੋਭਾ. ਦੇਖੋ, ਛਬਿ। ੨ ਫ਼ਾ شب ਸ਼ਬ. ਰਾਤ੍ਰਿ. ਰਾਤ. ਦੇਖੋ, ਛਬਿ ੫.

ਛਬਕੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਪਕੀ. ਛਿਪਕਲੀ. ਕਿਰਲੀ.

ਛਬਿ. ਸੰ. ਛਵਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ੋਭਾ. ਸੁੰਦਰਤਾ। ੨ ਪ੍ਰਭਾ. ਚਮਕ। ੩ ਦੇਖੋ, ਮਧੁਭਾਰ। ੪ ਡਿੰਗ. ਤੁਚਾ. ਖਲੜੀ। ੫ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਸ਼ਬ (ਰਾਤ) ਨੂੰ. ਰਾਤ ਵੇਲੇ. "ਪਹਰੂਅਰਾ ਛਬਿ ਚੋਰੁ ਨ ਲਾਗੈ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ਪਹਰਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਰਾਤੀਂ ਚੋਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ.[9]

ਛਬੀਸ / **ਛਬੀਹ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੀ ਅਤੇ ਬੀਸ. ਸ਼ੜਵਿੰਸ਼ਤਿ—੨੬

ਛਬੀਲ. ਅ਼ سبیل ਸਬੀਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਾਹ. ਤ਼ਰੀਕ਼ਾ. ਢੰਗ। ੨ ਮਾਰਗ. ਰਸਤਾ। ੩ ਜਰੂਰਤ। ੪ ਪਉ. ਜਲ ਪੀਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ। ੫ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪਉ, ਜੋ ਮੁਹੱਰਮ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਸ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਆਸਿਆਂ ਲਈ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ੬ ਵੈਰੀ ਪੁਰ ਹੱਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ.

ਛਬੀਲਾ / **ਛਬੀਲੀ** } ਵਿ—ਛਵਿ ਵਾਲਾ (ਵਾਲੀ). ਸੁੰਦਰ—ਸੁੰਦਰੀ. "ਪਿਰੁ ਛੈਲ ਛਬੀਲਾ ਛਡਿ ਗਵਾਇਓ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) "ਸੁੰਦਰ ਬਚਨ ਤੁਮ ਸੁਣਹੁ ਛਬੀਲੀ!" (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫)

ਛੱਬਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਬਿ (ਸੁੰਦਰਤਾ) ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਰੇਸ਼ਮ ਅਥਵਾ ਜ਼ਰੀ ਆਦਿ ਦਾ ਗੁੰਫਾ। ੨ ਬਾਲਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦਾ ਇੱਕ ਭੂਖਣ. ਲੂਲ੍ਹ। ੩ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉੱਪਰ ਚਾਨਣੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਰੇਸ਼ਮ ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਆਦਿ ਦਾ ਭੂਖਣ.

ਛੱਬੀ / **ਛੱਬੀਹ** } ਦੇਖੋ, ਛਬੀਸ.

ਛਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਨੁ. ਛਮਕਾਰ. ਛਮ ਛਮ ਧੁਨਿ. ਪਾਣੀ ਅਥਵਾ ਘੁੰਘਰੂ ਆਦਿਕ ਦਾ ਸ਼ਬਦ। ੨ ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਮ. ਵਿ—ਛਿਮਾ ਵਾਲਾ.

---

[1] ਸਮਦ੍ਰਿਸ੍ਟਾ.
[2] ਅਜਨਮ ਰੂਪ.
[3] ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ.
[4] ਦੁਰਵਾਸਾ
[5] ਪੁਰੂਰਵਾ.
[6] ਅੰਗਿਰਾ.
[7] ਖਸ੍ਟਿ. ਸੱਠ.
[8] ਸੈਨਾ ਅਧਿਪਤਿ. ਸਿੱਪਹ ਸਾਲਾਰ.
[9] ਮਨ ਉਪਰ ਚੌਕਸੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਆਦਿਕ ਦੀ ਛਬਿ (ਸ਼ੋਭਾ) ਦਾ ਚੋਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ.

ਸਹਨਸ਼ੀਲ. ਦੇਖੋ, ਸਦਾਛਮ ੨.

ਛਮਕਣਾ } ਕ੍ਰਿ—ਘੀ ਤੇਲ ਆਦਿਕ ਵਿੱਚ ਤੜਕਾ ਲਾਉਣਾ. ਤਪੇ
ਛਮਕਨਾ } ਹੋਏ ਘੀ ਵਿੱਚ ਵਸਤੁ ਦੇ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਛਮ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਛਮਕਾ.

ਛਮਕਾ. ਸੰਗਯਾ—ਤੜਕਾ. ਘੀ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਭੁੰਨਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਦਾਲ ਉਰਦ ਕੀ ਛਮਕ ਬਨਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਛਮ ਛਮ } ਸੰਗਯਾ—ਅਨੁ. ਛਣਕਾਰ. ਛਮ ਛਮ ਧੁਨਿ. "ਲੇਤ
ਛਮ ਛਮਕਾਰ } ਭਵਾਰੀ ਛਮ ਛਮਕਾਰੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਛਮਛਰ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਮਾਚਰ—ਕ੍ਸ਼ਮਾਚਰ. ਸੰਗਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਮਾ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਪੁਰ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ, ਮਰਤਜ. ਮਨੁੱਖ.

ਛਮਛਰੀ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਮਾਚਰ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ. ਮਨੁੱਖ ਦਾ. ਦੇਖੋ, ਛਮਾਚਰ ਅਤੇ ਛਮਿਛਰੀ.

ਛਮਾ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ਮਾ ਅਤੇ ਖਿਮਾ। ੨ ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਮਾ. ਕ੍ਸ਼ਮਾ. ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. ਜ਼ਮੀਨ.

ਛਮਾਸੀ. ਸੰਗਯਾ—ਛੀ ਮਾਸ਼ੇ ਸੁਵਰਣ ਦੀ ਮੁਹਰ. ਉਹ ਸੁਵਰਣਮੁਦ੍ਰਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਤੋਲ ਛੀ ਮਾਸ਼ੇ ਹੋਵੇ। ੨ ਵਿ—ਛੀ ਮਹੀਨੇ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ. ਛੇਮਾਹਾ.

ਛਮਾਹੀ. ਸੰਗਯਾ—ਛੀ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਤਨਖ਼ਾਹ ਅਥਵਾ ਉਪਜੀਵਿਕਾ. ਦੇਖੋ, ਛਿਮਾਹੀ। ੨ ਵਿ—ਛੀ ਮਹੀਨੇ ਦਾ (ਦੀ).

ਛਮਾਚਰ. ਕ੍ਸ਼ਮਾਚਰ. ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਤੇ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਭਾਵ—ਮਨੁੱਖ. ਦੇਖੋ, ਛਮਿਛਰੀ.

ਛਮਾਧਰ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਮਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਖਿਮਾਵਾਨ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਮਾ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਸ਼ੇਸਨਾਗ। ੩ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀਪਤਿ, ਰਾਜਾ. (ਸਨਾਮਾ) ੪ ਭੂਧਰ. ਪਹਾੜ.

ਛਮਾਧਰਿਸਣੀ. ਸੰਗਯਾ—ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ, ਉਸ ਦੀ ਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਛਮਾਪਨ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਮਾਪਨ. ਸੰਗਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਮਾ (ਖਿਮਾ) ਕਰਨ ਦਾ ਭਾਵ. ਮੁਆਫ਼ੀ। ੨ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਾਉਣਾ.

ਛਮਿ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਮਾ (ਖਿਮਾ) ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਕ੍ਸ਼ਮਾ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਛਮਿਇਸਣੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਮਾ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਰਾਜਾ, ਉਸ ਦੀ ਸੈਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਛਮਿਛਰੀ. ਕ੍ਸ਼ਮਾ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਤੇ ਫਿਰਣ ਵਾਲਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ. ਭਾਵ—ਪਿਤਰਾਂ ਨਿਮਿੱਤ. "ਇਕ ਲੋਕੀ ਹੋਰੁ ਛਮਿਛਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਵਟਿ ਪਿੰਡੁ ਖਾਇ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਲੋਕੀ (ਦੇਵਤਿਆਂ) ਨਿਮਿੱਤ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਕ੍ਸ਼ਮਾਚਰ (ਪਿਤਰਾਂ) ਲਈ. ਦੇਖੋ, ਲੋਕੀ ੩। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੈਨ.

ਛਮੀ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਮੀ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਮਾ (ਖਿਮਾ) ਵਾਨ. ਸਹਨਸ਼ੀਲ. "ਛਮੀ ਪੁਰਸ ਕੇ ਕਾਜ ਉਦਾਰਾ। ਨਸ੍ਰ ਹੋਤ ਜਿਮ ਅਗਨੀ ਪਾਰਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਕ੍ਸ਼ਮਾਪਨ ਕੀਤੀ। ਮੁਆਫ਼ ਕੀਤੀ. "ਨਹਿ ਜਾਤ ਛਮੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਛਮੀਆ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਮਾ (ਖਿਮਾ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਛਮੁਖ. ਸੰਗਯਾ—ਛੀ ਮੂਹਾਂ ਵਾਲਾ ਕਾਰਤਿਕੇਯ. ਖੜਾਨਨ.

ਛਯ. ਸੰਗਯਾ—ਛੀ. ਸਟ. ਛੇ। ੨ ਨਾਸ਼. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ਯ ਅਤੇ ਖੈ.

ਛਯੋ. ਵਿ—ਛਾਇਆ. ਫੈਲਿਆ। ੨ ਕ੍ਸ਼ਯ (ਨਾਸ਼) ਕੀਤਾ. "ਸਾਧਨ ਰਾਖਕੈ ਸਤ੍ਰੁ ਛਯੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਛਰ. ਸੰਗਯਾ—ਛਲ. ਕਪਟ. "ਇਰਖਾ ਪਰੁਖਾ ਛਰ ਆਮਰਖਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਈਰਖਾ, ਰੁੱਖਾਪਨ, ਛਲ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ। ੨ ਦੇਖੋ, ਛਰਨਾ.

ਛਰਹਰ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਰ ਕਰਤਾ. ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਘਾਇਕ. "ਛਰਹਰ ਅੰਗੰ." (ਰਾਮਾਵ) ੨ ਛੋਹਲਾ. ਚਾਲਾਕ. ਫੁਰਤੀਲਾ.

ਛਰਹਰਾ } ਵਿ—ਚੰਚਲ. ਫੁਰਤੀਲਾ. "ਛੈਲ ਛਰਹਰੋ ਜ੍ਵਾਨ."
ਛਰਹਰੋ } (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੨੩) ੨ ਕੀਣਾਂਗ. ਪਤਲਾ. ਸੂਖਮ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲਾ.

ਛਰਤਾ. ਸੰਗਯਾ—ਛਲ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਵਿ—ਛਲਣ ਵਾਲਾ. "ਛਰਤਾ ਮਤਿ ਕੋ ਲਖ ਚਾਤੁਰਤਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਛਰਦ. ਸੰ. ਛਰ੍‍ਦ. ਧਾ—ਵਮਨ ਕਰਨਾ, ਕ਼ਯ (ਉਲਟੀ) ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਵਮਨ. ਕ਼ਯ. ਦੇਖੋ, ਛਰਦਿ.

ਛਰਦਿ. ਸੰ. ਛਰ੍‍ਦਿ. ਵਮਨ ਰੋਗ. ਉਲਟੀ ਹੋਣ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ. ਕ਼ਯ (ਕ਼ੈ). Vomiting. ਵਾਤ ਪਿੱਤ ਕਫ ਦੇ ਕੋਪ ਤੋਂ, ਗੰਦੀ ਮੰਦੀ ਚੀਜਾਂ ਖਾਣ ਤੋਂ, ਅਣਪਚ ਤੋਂ, ਘ੍ਰਿਣਾਯੋਗਜ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਦੇਖਣ ਅਤੇ ਸੁੰਘਣ ਤੋਂ ਛਰਦਿ ਰੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਗਰਭ ਠਹਿਰਣ ਪਿੱਛੋਂ ਭੀ ਛਰਦਿ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ.

ਛਰਦਿ ਦਾ ਉੱਤਮ ਇਲਾਜ ਹੈ ਕਿ—

(੧) ਨਿੰਮ ਦੀ ਗਿੱਲੀ ਛਿੱਲ ਛੀ ਮਾਸ਼ੇ, ਛੋਟੀਆਂ ਇਲਾਇਚੀਆਂ ਸੱਤ, ਲੌਂਗ ਇੱਕ, ਪੋਦੀਨਾ ਛੀ ਮਾਸ਼ੇ, ਸੌਂਫ ਛੀ ਮਾਸੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਘੋਟਕੇ ਦੋ ਛਟਾਂਕ ਪਾਣੀ ਬਣਾਕੇ ਮਿਸ਼ਰੀ ਪਾ ਕੇ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਦੋ ਤੋਲੇ ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਕਈ ਵੇਰ ਪਿਆਓ.

(੨) ਸੌਂਫ ਦੇ ਅਰਕ ਵਿੱਚ ਜਹਿਰਮੁਹਰਾ ਜਾਂ ਦਰਿਆਈ ਖੋਪਾ ਘਸਾਕੇ ਚਟਾਓ.

(੩) ਛੋਟੀਆਂ ਇਲਾਇਚੀਆਂ ਦੇ ਬੀਜ, ਗੁਲਖੈਰਾ; ਨਾਗਰਮੋਥਾ, ਬੇਰ ਦੀ ਗੁਠਲੀ ਦੀ ਗਿਰੀ, ਮਘਾਂ, ਚਿੱਟਾ ਚੰਦਨ, ਧਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖਿੱਲਾਂ, ਲੌਂਗ, ਨਾਗਕੇਸਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌ ਸਮ ਵਜਨ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਚੂਰਣ ਸ਼ਹਿਦ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਰੀ ਮਿਲਾਕੇ ਖਵਾਓ.

(੪) ਕੋਰੀ ਠੂਠੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਲਾਲ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਛੀ ਵਾਰ ਬੁਝਾਓ, ਇਹ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲਈ ਦੇਓ.

(੫) ਸੁਗੰਧ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਸੁੰਘਾਓ.

(੬) ਸ਼ਰੀਰ, ਘਰ, ਵਸਤ੍ਰ ਆਦਿ ਨਿਰਮਲ ਰੱਖੋ.

ਛਰਨ } ਕ੍ਰਿ—ਛੜਨਾ. ਕੁਚਲਣਾ. ਦਰੜਨਾ. "ਤੁਹ ਮੁਸਲਹਿ
ਛਰਨਾ } ਛਰਾਇਆ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) "ਪੀਰ ਮੀਰ ਸਿਧ ਦਰਪ ਛਰਨ ਕੋ." (ਨਾਪ੍ਰ) "ਚਾਵਰ ਜਯੋਂ ਰਨ ਮਾਹਿਂ ਛਰੇ ਹੈਂ."

(ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਛਲਨਾ. ਧੋਖਾ ਦੇਣਾ। ੩ ਛੱਡਣਾ. ਤ੍ਯਾਗਣਾ. "ਤਿਸੁ ਪਾਛੈ ਬਚਰੇ ਛਰਿਆ." (ਸੋਦਰੁ)

ਛਰਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਰਹਰਾ—ਕ਼ਰਹਰਾ. ਬੰਦੂਕ ਤੋਂ ਕਰ ਹੋਕੇ (ਨਿਕਲਕੇ) ਹਰਣ (ਮਾਰਨ) ਵਾਲਾ. ਸਿੱਕੇ ਦੀ ਬਾਰੀਕ ਗੋਲੀ, ਜੋ ਬੰਦੂਕ਼ ਵਿੱਚ ਚਲਾਈਦੀ ਹੈ. Shot.

ਛਰਰਾ ਛੱਡਣਾ. ਖ਼ਾ. ਪੇਸ਼ਾਬ ਕਰਨਾ.

ਛਰਾਇਆ, **ਛਰਿਆ** ਦੇਖੋ, ਛਰਨਾ.

ਛਰਿਯਾ. ਦੇਖੋ, ਛਰੀਆ.

ਛਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਟੀ. ਪਤਲੀ ਸੋਟੀ. ਛੜੀ। ੨ ਛਲੀ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਛਰੀ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਪੁਰਹੂਤ ਸਭਾ ਦੁਤਿ ਲੀਨ ਛਰੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਛਰੀਆ, **ਛਰੀਦਾਰ**, **ਛਰੀਯਾ** ਛੜੀ ਬਰਦਾਰ. ਚੋਬਦਾਰ. ਆਸਾ ਬਰਦਾਰ. "ਕਿਸੂ ਨ ਛਰੀਆ ਕੋਊ ਹਟਾਵੈ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ੨ ਦੰਡਧਰ. ਕੋਤਵਾਲ. "ਸਿਵ ਸੋ ਛਰੀਆ ਕੂਨ ਰਾਖਤ ਕੋਈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਛਲੀਆ. ਕਪਟੀ.

ਛਰਜੋ. ਛਲਜੋ. "ਛਲ ਸੋਂ ਜੁ ਛਰਜੋ ਹੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਦੇਖੋ, ਛਰਨਾ.

ਛਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਲੁਕੋਕੇ ਕਪਟ ਨਾਲ ਹੋਰ ਬਾਤ ਅਥਵਾ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ। ੨ ਧੋਖਾ. ਫ਼ਰੇਬ। ੩ ਨ੍ਯਾਯਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਹੇ ਹੋਏ ਵਾਕ ਨੂੰ ਤਰਕ ਅਥਵਾ ਹਾਸੀ ਨਾਲ ਉਲਟੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਲਾਉਣਾ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ—ਸਾਡੀ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸ਼ਰੀਰ ਹੋਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ—ਇਸ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਆਖੇ ਕਿ ਸ਼ਰੀਰ ਤਾਂ ਇੱਕ ਹੀ ਆਫ਼ਤ ਲਿਆ ਦੇਵੇਗਾ, ਜੇ ਦੋ ਆ ਗਏ ਤਦ ਭਾਰੀ ਦੁਰਗਤਿ ਹੋਊ। ੪ ਪਲਮ. Gangrene. ਘਾਉ ਦਾ ਸੜਜਾਣਾ. "ਘਾਵ ਸੁਗਮ ਲਾਗੇ ਹੁਇ ਜੀਵਨ, ਛਲ ਤੇ ਬਚੈ ਨ ਪ੍ਰਾਨ ਨਸਾਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੫ ਵਿ—ਛਲਵਾਨ. ਛਲੀ. "ਛਲ ਬਪੁਰੀ ਇਹ ਕਉਲਾ ਡਰਪੈ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫)

ਛਲਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਣੀ ਆਦਿ ਦ੍ਰਵ ਪਦਾਰਥ ਦੀ ਛੱਲ। ੨ ਤਰੰਗ ਦੇ ਟਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਧੁਨਿ। ੩ ਸੰ. ਵਿ—ਛਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੪ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਕ਼ ਲਈ ਭੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਛਲਕ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ਲਕ਼.

ਛਲਛਿਦ੍ਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਪਟ ਦਾ ਵਿਹਾਰ. ਧੋਖੇਬਾਜ਼ੀ. "ਤਬ ਛਲਛਿਦ੍ਰ ਲਗਤ ਕਹੁ ਕੀਸ?" (ਸੁਖਮਨੀ)

ਛਲਛੰਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਲਬਾਜ਼ੀ. ਕਪਟ ਦਾ ਜਾਲ.

ਛਲਨ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਧੋਖੇਬਾਜ਼ੀ.

ਛਲਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਧੋਖਾ ਦੇਣਾ. ਠਗਣਾ. "ਛਲਿਓ ਬਲਿ ਬਾਵਨ ਭਾਇਓ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੧. ਕੇ)

ਛਲਨਾਗਨਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸਰਪਣੀ, ਮਾਇਆ. "ਛਲਨਾਗਨਿ ਸਿਉ ਮੇਰੀ ਟੂਟਨਿ ਹੋਈ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੫)

ਛਲਨੀ. ਵਿ—ਛਲਣ ਵਾਲੀ। ੨ ਛਾਲਣੀ. ਦੇਖੋ, ਚਲਨੀ ੨.

ਛਲਾਂਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਛਲ-ਅੰਗ. ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਉਛਾਲਨਾ. ਛਾਲ. ਟਪੂਸੀ. ਫਲਾਂਗ.

ਛਲਾਰ, **ਛਲਿੰਦਾ** ਵਿ—ਛਲਣ ਵਾਲਾ. ਛਲਕਾਰ. ਛਲ-ਕਰਿੰਦਾ.

ਛਲੀ. ਵਿ—ਛਲੀਆ. ਛਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਾਲਾ. ਤੁਚਾ. ਖਲੜੀ. "ਛਲੀ ਬਾਰਣੀਸੰ." (ਕਲਕੀ) ਗਜਰਾਜ ਦੀ ਖਲੜੀ। ੩ ਦੇਖੋ, ਛੱਲੀ.

ਛਲੀਆ. ਵਿ—ਛਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਪਟੀ. ਧੋਖੇਬਾਜ਼.

ਛਲੋਟੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੈਲ-ਓਟੀ. ਛਾਇਲ. ਓਢਨੀ. ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਚਾਦਰ.

ਛਲੋਟੀ ਸਿੱਟਣੀ, **ਛਲੋਟੀ ਲਾਹੁਣੀ** ਕ੍ਰਿ—ਛਾਇਲ ਤ੍ਯਾਗਣੀ. ਭਾਵ—ਪਤੀ ਦੀ ਚਾਦਰ ਸਿਰੋਂ ਲਾਹੁਣੀ. ਦੇਖੋ, ਚਾਦਰ ਲਾਹੁਣੀ। ੨ ਪਤੀ ਦੇ ਮਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਪਹੋਏ ਆਦਿਕ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਦੀ ਚਾਦਰ ਦਾਨ ਕਰਨੀ. ਹਿੰਦੂ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ.

ਛਲੰਗੀ. ਵਿ—ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਉਛਾਲਣ ਵਾਲਾ. ਕੁੱਦਣ ਵਾਲਾ. "ਉਛਲੇ ਛਾਲ ਛਲੰਗੀ." (ਕਲਕੀ)

ਛੱਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਖੋ, ਛਲਕ ੧—੨। ੨ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲਹਿਰ (ਮੌਜ), ਜੋ ਕੰਢਿਆਂ ਨਾਲ ਟਕਰਾਕੇ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. Breaker.

ਛੱਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਥੇਵੇ ਬਿਨਾ ਮੁੰਦਰੀ. ਉਹ ਅੰਗੂਠੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਥੇਵਾ ਨਹੀਂ.

ਛੱਲਿ. ਪ੍ਰਾ. ਛਿਲਕਾ.

ਛੱਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੱਕੀ ਦੀ ਕੁਕੜੀ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਛੱਲਿ (ਛਿਲਕਾ) ਹੋਵੇ। ੨ ਕੇਵੜੇ (ਕੇਤਕੀ) ਦਾ ਫੁੱਲ। ੩ ਸੂਤ ਦਾ ਗਲੋਟਾ, ਜੋ ਮੱਕੀ ਦੀ ਛੱਲੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਛਵਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਛਾਇਆ ਕਰਵਾਉਣਾ. ਛਤਵਾਉਣਾ. "ਕਾਪਹਿ ਛਾਨਿ ਛਵਾਈ ਹੋ?" (ਸੋਰ ਨਾਮਦੇਵ)

ਛਵਿ. ਦੇਖੋ, ਛਬਿ.

ਛਵ੍ਹੀ. ਦੇਖੋ, ਛੌਹੀ.

ਛੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧਾਤੁ ਅਥਵਾ ਕਾਠ ਦਾ ਪਤਲਾ ਅਤੇ ਲੰਮਾ ਡੰਡਾ। ੨ ਬਰਛੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਆਦਿ ਦਾ ਡੰਡਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਸਿਰਿਆਂ ਪੁਰ ਲੋਹੇ ਦੇ ਫਲ ਹੋਣ। ੩ ਪਸ਼ੂ ਦਾ ਖੁਰ. ਸੁੰਮ. "ਧੂੜ ਉਤਾਹਾਂ ਘਾਲੀ ਛੜੀਂ ਤੁਰੰਗਮਾ." (ਚੰਡੀ ੩) ੪ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਲੱਤ। ੫ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਲੱਤ ਦਾ ਪ੍ਰਹਾਰ। ੬ ਦੇਖੋ, ਛੜਨਾ.

ਛੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਪਛਾੜਨਾ. ਕੁੱਟਣਾ। ੨ ਨਿਖੇਰਨਾ। ੩ ਛਿਲਕਾ ਲਾਹੁਣ ਲਈ ਧਾਨ ਜੌਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਉਖਲੀ ਵਿੱਚ ਮੂਹਲੇ ਨਾਲ ਕੁੱਟਣਾ.

ਛੜਾ. ਸੰ. ਛਸਾਂਡ. ਵਿ—ਇਕੇਲਾ. ਸਾਥੀ ਬਿਨਾ। ੨ ਕੁਆਰਾ. ਜੋ ਵਿਆਹਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ.

ਛੜਿਆਲ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੜਵਾਲਾ ਨੇਜਾ. ਭਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਛੜ.

ਛੜੀ. ਛੜਾ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਟੀ. ਸੋਟੀ। ੩ ਗੁੱਗੇ ਪੀਰ ਦੀ ਧੁਜਾ (ਝੰਡਾ). ੪ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਅਮਰਨਾਥ ਅਤੇ ਕੁੱਲੂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੀ ਮਨਮਹੇਸ਼ ਦੀ ਧੁਜਾ ਨੂੰ ਭੀ "ਛੜੀ" ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਪਿੱਛੇ ਯਾਤ੍ਰੀਲੋਕ ਚਲਦੇ ਹਨ.

ਛੜੀ ਅਸਵਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਾਦੀ ਅਸਵਾਰੀ. ਬਿਨਾ ਧੂਮ ਧਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਸਥਾਨ. "ਗਮਨੇ ਪ੍ਰਭੁ ਅਸਵਾਰੀ ਛੜੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਛੜੀਆ. ਵਿ—ਛੜਨ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਛੜਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੋਬਦਾਰ. ਆਸਾ ਬਰਦਾਰ.

ਛੜੀਦਾਰ, ਛੜੀਬਰਦਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੋਬਦਾਰ. ਆਸਾਬਰਦਾਰ. ਵੇਤ੍ਰਧਰ. "ਛੜੀਦਾਰ ਦਰਵਾਨ ਖਲੀਰਾਂ." (ਭਾਗੁ)

ਛਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਾਵਕ. ਬੱਚਾ। ੨ ਪਾਰਾ। ੩ ਵਿ—ਛੇਦਨ ਕਰਤਾ. ਵਿੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲਾ. ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ.

ਛਾਂ, ਛਾਉ, ਛਾਂਉਂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਾਇਆ. ਸਾਯਹ. "ਪਹਿਲੋਦੇ ਜਤ ਅੰਦਰਿ ਜੰਮੈ ਤਾ ਉਪਰਿ ਹੋਵੈ ਛਾਉ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ੨ ਆਸਰਾ. ਰਖ੍ਯਾ. ਸਰਪਰਸ੍ਤੀ. "ਸਗਲਿਆ ਤੇਰੀ ਛਾਉ." (ਕੇਦਾ ਮ: ੫) "ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਇਕਾ ਛਾਉ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ) ੩ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ. ਅ਼ਕਸ.

ਛਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਛੱਤਣਾ. ਛਾਇਆ ਕਰਨਾ। ੨ ਫੈਲਣਾ. ਵਿਸ੍ਤਾਰ ਸਹਿਤ ਹੋਣਾ. "ਖਿਨੁ ਪੂਰਬਿ ਖਿਨੁ ਪਛਮਿ ਛਾਏ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੩ ਢਕਣਾ. ਆਛਾਦਨ ਕਰਨਾ. "ਉਨਵਿ ਘਨ ਛਾਏ ਬਰਸੁ ਸੁਭਾਏ." (ਤੁਖਾ ਬਾਰਹਮਾਹਾ)

ਛਾਉਣੀ. ਦੇਖੋ, ਛਾਵਨੀ.

ਛਾਉੜ. ਦੇਖੋ, ਛਉੜ। ੨ ਛਾਂਉਂ. ਛਾਇਆ.

ਛਾਇ. ਦੇਖੋ, ਛਾਂਉਂ ਅਤੇ ਛਾਇਆ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਛਾਕਰ. ਢਕਕੇ। ੩ ਫੈਲਕੇ.

ਛਾਇਆ. ਸੰ. ਛਾਯਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੂਰਜ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਛਿੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਛਾਉਂ. ਸਾਯਹ. "ਤ੍ਰਿਣ ਕੀ ਅਗਨਿ, ਮੇਘ ਕੀ ਛਾਇਆ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) ੨ ਰਖ੍ਯਾ (ਰਖ੍ਯਾ) "ਛਾਇਆ ਪ੍ਰਭਿ ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਕੀਨੀ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੩ ਅਵਿਦ੍ਯਾ. "ਹਉ ਵਿਚਿ ਮਾਇਆ, ਹਉ ਵਿਚਿ ਛਾਇਆ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) "ਛਾਇਆ ਛੂਛੀ ਜਗਤ ਭੁਲਾਨਾ." (ਓਅੰਕਾਰ) ੪ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ. ਅ਼ਕਸ. ਭਾਵ—ਜੀਵਾਤਮਾ. "ਆਪੇ ਮਾਇਆ, ਆਪੇ ਛਾਇਆ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩) ੫ ਅਸਰ. ਤਾਸੀਰ. "ਜੋ ਪਢਕਰ ਉਪਦੇਸ ਬਤਾਵੈ। ਆਪ ਨਹੀਂ ਸੁਭ ਕਰਮ ਕਮਾਵੈ। ਤਿਸ ਕੀ ਛਾਯਾ ਪਰਹਿ ਨ ਕਿਸ ਪੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੬ ਸੂਰਜ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼੍ਵਕਰਮਾ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਸੰਗ੍ਯਾ (ਸੰਙ੍ਯਾ) ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਵਿਆਹੀ ਗਈ. ਉਹ ਸੂਰਜ ਦਾ ਤੇਜ ਨਾ ਸਹਾਰਕੇ ਆਪਣੇ ਜੇਹੀ ਇੱਕ ਇਸਤ੍ਰੀ "ਛਾਯਾ" ਸੂਰਜ ਦੇ ਘਰ ਛੱਡਕੇ ਚਲੀ ਗਈ. ਛਾਯਾ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਸਾਵਰਣਿ ਅਤੇ ਸ਼ਨੈਸ਼੍ਚਰ ਹੋਏ.

ਦਿਨਪਤਿ ਜਬੈ ਤ੍ਰਾਸ ਉਪਜਾਯੋ,
ਛਾਯਾ ਸਾਚ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਬਤਾਯੋ,
ਤੁਮਦਾਰਾ ਗਮਨੀ ਪਿਤ ਓਰ,
ਮੁਝ ਕੋ ਗਈ ਰਾਖ ਇਸ ਠੌਰ. (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਦੇਖੋ, ਸੰਗ੍ਯਾ ੪। ੭ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਦਾ ਆਵੇਸ਼. "ਭੇਵ ਲਖੋ ਕਿ ਪਰੀ ਤਿੰਹ ਛਾਯਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੮ ਪ੍ਰਭਾ. ਦੀਪ੍ਤਿ. ਚਮਕ. ਕਾਂਤਿ. ਸ਼ੋਭਾ। ੯ ਸਮਾਨਤਾ. ਮਿਸਾਲ। ੧੦ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਅਥਵਾ ਕਾਵ੍ਯ ਦੇ ਭਾਵ ਦੀ ਝਲਕ। ੧੧ ਛਾਰ (ਸੁਆਹ) ਵਾਸਤੇ ਭੀ ਛਾਇਆ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਨਿੰਦਕ ਕੈ ਮੁਖਿ ਛਾਇਆ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੧੨ ਵਿ—ਆਛਾਦਿਤ. ਢਕਿਆ ਹੋਇਆ. "ਗਹਭਤਤਾ ਤ੍ਰਿਣਿ ਛਾਇਆ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ੧੩ ਛੱਤਿਆ ਹੋਇਆ. "ਊਚੇ ਮੰਦਰ ਸੁੰਦਰ ਛਾਇਆ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੧੪ ਫੈਲਿਆ. ਵਿਸਤੀਰਣ. "ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਲੁ ਛਾਇਆ ਪੂਰਨ ਸਾਜੁ ਕਰਾਇਆ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਛਾਇਆਕਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਾਯਾ (ਪ੍ਰਭਾ) ਕਰ. ਸੂਰਜ. ਦੇਖੋ, ਛਾਯਾਕਰ। ੨ ਛਪਾਕਰ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ.

ਛਾਇਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਾਪੀ ਹੋਈ ਚਾਦਰ. "ਕਾਹੇ ਛੀਪਹੁ ਛਾਇਲੈ ਰਾਮ ਨ ਲਾਵਹੁ ਚੀਤੁ?" (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਛਾਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਾਇਆ. ਛਾਂਉ. "ਜਿਉ ਬਾਦਰ ਕੀ ਛਾਈ." (ਗਉ ਮ: ੯) ੨ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਅ਼ਕਸ. "ਮੁਕਰ ਮਾਹਿ ਜੈਸੇ ਛਾਈ." (ਧਨਾ ਮ: ੯) ੩ ਛਾਰ. ਸੁਆਹ. "ਸਿਰ ਛਾਈ ਪਾਈ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) "ਮੁਖਿ ਨਿੰਦਕ ਕੈ ਛਾਈ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੪ ਖ਼ਾਕ. ਧੂਲਿ. "ਜਬ ਖਿੰਚੈ ਤਬ ਛਾਈ." (ਸਾਰ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੫ ਦਾਗ. ਮੈਲ. "ਲਥੀ ਸਭ ਛਾਈ." (ਵਾਰ ਬਸੰ) ੬ ਵਿ—ਫੈਲੀ. ਵਿਸਤੀਰਣ ਹੋਈ. "ਕੀਰਤਿ ਜਗ ਛਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਛਾਈਮਾਈ, ਛਾਂਈਮਾਂਈ. ਵਿ—ਛਾਯਾਮਯ. ਛਾਇਆਰੂਪ. ਭਾਵ—ਛਾਇਆ ਵਾਂਙ ਲੋਪ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. "ਕਹਾ ਸੁ ਪਾਨ ਤੰਬੋਲੀ ਹਰਮਾ ਹੋਈਆ ਛਾਈਮਾਈ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਯਮਯੀ. ਨਾਸ਼ਰੂਪ.

ਛਾਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਾਛ. ਤਕ੍ਰ. ਲੱਸੀ. "ਧਉਲੇ ਦਿੱਸਨਿ ਛਾਹ ਦੁੱਧ." (ਭਾਗੁ) ੨ ਛਾਇਆ. ਸਾਯਹ। ੩ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ. ਅਕਸ.

ਛਾਂਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਾਇਆ. "ਛ੍ਵੈ ਨ ਸਕੈ ਤਿਹ ਛਾਂਹ ਕੋ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੨ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ. ਅਕ਼ਸ। ੩ ਰਖ੍ਯਾ. ਰਖ੍ਯਾ। ੪ ਪਨਾਹ. ਓਟ. "ਹੌਂ ਜਿੰਹ ਬਸਤ ਬਾਂਹ ਕੀ ਛਾਂਹੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੭੮) ਬਾਹਾਂ ਦੀ ਓਟ ਵਿੱਚ.

ਛਾਹਿ. ਦੇਖੋ, ਛਾਹ.

ਛਾਹੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਾਇਆ. "ਜਿਉ ਬਾਦਰ ਕੀ ਛਾਹੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੯) ੨ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ. ਝਾਂਈ.

ਛਾਂਹੀ. ਦੇਖੋ, ਛਾਂਹ.

ਛਾਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤ੍ਰਿਪਤਿ। ੨ ਮਦ. ਨਸ਼ਾ। ੩ ਸਿੰਧੀ. ਬਲ. ਤ਼ਾਕ਼ਤ.

ਛਾਕਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਛਕਕੇ. "ਛਾਕਿ ਸੁਧਾ ਬਲਵਾਨ ਭਏ." (ਸਲੋਹ)

੨ ਸਜਕੇ.

ਛਾਗ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੀਢਾ। ੨ ਬੱਕਰਾ. ਅਜ. ਦੇਖੋ, ਬਕਰਾ.

ਛਾਂਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਢਾਂਗ. ਕਿਸੇ ਬਿਰਛ ਆਦਿ ਦੇ ਛੇਦਨ ਕੀਤੇ ਅੰਗ.

ਛਾਂਗਣਾ / ਛਾਂਗਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਅੰਗਾਂ ਦਾ ਛੇਦਨ ਕਰਨਾ. ਕੱਟਣਾ. ਸ਼ਾਖ਼ਤਰਾਸ਼ੀ ਕਰਨੀ.

ਛਾਗਰ / ਛਾਗਲ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਾਗ (ਬਕਰੇ) ਦੀ ਖੱਲ। ੨ ਬਕਰੇ ਦੀ ਖੱਲ ਦੀ ਥੈਲੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਰੱਖੀਦਾ ਹੈ. "ਛਾਗਲ ਹੁਤੀ ਸੁ ਖਾਨੇ ਤੀਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਛਾਗਵਾਹਨ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਾਗ (ਬਕਰਾ) ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਵਾਹਨ (ਸਵਾਰੀ) ਅਗਨਿ.

ਛਾਂਗਾ. ਵਿ—ਛੀ ਉਂਗਲਾਂ ਵਾਲਾ. ਜਿਸਦੇ ਪੰਜੇ ਵਿੱਚ ਛੇ ਉਂਗਲਾਂ ਹੋਣ.

ਛਾਗੀ. ਸੰ. ਬਕਰੀ. ਅਜਾ.

ਛਾਛ. ਸੰ. ਛੰਛਿਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਕ੍ਰ. ਖੱਟੀ ਲੱਸੀ. "ਛਾਛ ਕੈਸੀ ਛਤ੍ਰਾਨੇਰ." (ਅਕਾਲ)

ਛਾਛਕਾਮਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਕ੍ਰਪ੍ਰਿਯਾ. ਸ਼ੀਤਲਾ ਦੇਵੀ. "ਛਾਛਕਾਮਨੀ ਕੀ ਪੂਜਾ ਹਿਤ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੩੭)

ਛਾਛਿ. ਛਾਛ ਨੂੰ. ਦੇਖੋ, ਛਾਛ। ੨ ਭਾਵ—ਅਸਾਰ. "ਛਾਛਿ ਪੀਐ ਸੰਸਾਰੁ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੩ ਭਾਵ—ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਭੋਗ. "ਕਿਉ ਮੇਟੈਗੋ ਛਾਛਿ ਤਿਹਾਰੀ?" (ਸੋਰ ਕਬੀਰ)

ਛਾਛੀ. ਕੋਹਲੀ ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਖ਼ਾਨਦਾਨ, ਜੋ ਜਿਲਾ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਛਛ ਇ਼ਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਵਸਣ ਤੋਂ ਇਹ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੋਈ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਛਛ.

ਸਰਦਾਰ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ, ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਇਸ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਵਡੇ ਸੂਰਵੀਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੰਘਸਾਹਿਬ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਅਨੇਕ ਇਲਾਕੇ ਫਤੇ ਕੀਤੇ.

ਛਾਜ. ਦੇਖੋ, ਛਜ। ੨ ਸਜਾਵਟ. ਸ਼ਿੰਗਾਰ. ਛਵਿ. "ਸਭ ਛਾਜ ਸੁ ਸਾਜ ਦੀਏ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਛਾਜਕਰਨ. ਦੇਖੋ, ਛੱਜਕਰਣ.

ਛਾਜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਸਜਣਾ. ਛਵਿ (ਸ਼ੋਭਾ) ਸਹਿਤ ਹੋਣਾ.

ਛਾਜਾ. ਦੇਖੋ, ਛੱਜਾ। ੨ ਗਾਜਰ ਆਦਿ ਕੰਦ ਦਾ ਪੱਤਾ। ੩ ਛੱਪਰ. ਛੰਨ। ੪ ਵਿ—ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ. ਛਬਿ (ਸ਼ੋਭਾ) ਸਹਿਤ. "ਤੀਨਿ ਭਵਨ ਪਰ ਛਾਜਾ." (ਬਿਲਾ ਕਬੀਰ)

ਛਾਂਟਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਨਿਖੇਰਨਾ. ਚੁਗਣਾ. "ਕਬਹੂ ਨ ਸਾਕੈ ਛਾਂਟਿ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਕੱਟਣਾ. ਤਰਾਸ਼ਣਾ.

ਛਾਂਟਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਮ ਦੀ ਬਾਰੀਕ ਬੱਧਰੀਆਂ ਦਾ ਚਾਬੁਕ.

ਛਾਂਟਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਚੁਣਕੇ. ਛਾਂਟਕੇ. "ਕਿਲਬਿਖ ਕਾਢੇ ਹੈ ਛਾਂਟਿ." (ਮਲਾ ਮ: ੫)

ਛਾਡਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਛੱਡਣਾ. ਤਰਕ ਕਰਨਾ. ਤ੍ਯਾਗਣਾ.

ਛਾਡਿ. ਛੱਡਕੇ. ਤ੍ਯਾਗਕੇ. "ਛਾਡਿ ਸਿਆਨਪ ਬਹੁ ਚਤੁਰਾਈ." (ਬਾਵਨ) ੨ ਛੱਡਣਾ ਕ੍ਰਿਯਾ ਦਾ ਅਮਰ. ਛੱਡ. ਤ੍ਯਾਗ. "ਛਾਡਿ ਮਨ ਹਰਿਬਿਮੁਖਨ ਕੋ ਸੰਗੁ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਛਾਡੈ. ਛਡਦਾ. ਤ੍ਯਾਗਦਾ. ਛਡਦੇ. "ਤੈਸੇ ਸੰਤਜਨਾ ਰਾਮਨਾਮ ਨ ਛਾਡੈ." (ਬਸੰ ਨਾਮਦੇਵ)

ਛਾਂਡੈ. ਛੰਡਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਛੰਡਣਾ.

ਛਾਣਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੂਤ੍ਰਾ. ਚੋਕਰ. ਆਟਾ ਛਾਣਨ ਤੋਂ ਛਾਲਨੀ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਫੂਸ. ਅੰਨ ਦਾ ਛਿਲਕਾ.

ਛਾਣਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਛਿਦ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚਦੀਂ ਕੱਢਣਾ. ਚਾਲਨੀ (ਛਲਨੀ) ਅਥਵਾ ਵਸਤ੍ਰ ਵਿੱਚਦੀਂ ਕਿਸੇ ਵਸਤੁ ਨੂੰ ਕੱਢਣਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਸੂਖਮ ਭਾਗ ਪਾਰ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੋਟਾ ਹਿੱਸਾ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਜਾਵੇ. "ਛਾਣੀ ਖਾਕੁ ਬਿਭੂਤ ਚੜਾਈ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਨਿਖੇਰਨਾ. ਅਲਗ ਕਰਨਾ। ੩ ਖੋਜ ਕਰਨਾ. ਅਸਲੀਅਤ ਜਾਣਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ।

ਛਾਣਨੀ. ਦੇਖੋ, ਚਲਨੀ ੨.

ਛਾਣਿ. ਛਾਣਕੇ. ਚੁਣਕੇ. "ਦੁਸਟ ਦੂਤ ਹਰਿ ਕਾਢੇ ਛਾਣਿ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਛਾਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੱਤ. "ਚਹੂੰ ਦਰ ਪਰ ਕਰ ਕਰ ਇਕ ਛਾਤ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਸੰ. ਵਿ—ਦੁਬਲਾ. ਪਤਲਾ.

ਛਾਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਤ੍ਰ. ਛਤਰੀ.

ਛਾਤੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੀਨਾ. ਵਕ੍ਸ਼ਸ੍ਥਲ. Thorax. "ਛਾਤੀ ਸੀਤਲ ਮਨ ਸੁਖੀ." (ਬਾਵਨ)

ਛਾਤੀਬੋਝ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਜੀਰਣ. ਬਦਹਜਮੀ। ੨ ਬਲਗ਼ਮ ਨਾਲ ਫਿਫਰੇ ਦੇ ਛਿਦ੍ਰਾਂ ਦਾ ਰੁਕਣਾ. "ਛਾਤੀਬੋਝ ਹੋਤ ਦੁਖ ਭਾਰਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਭਾਵ—ਹੌਮੈਰੂਪ ਛਾਤੀਬੋਝ.

ਛਾਤ੍ਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਦ੍ਯਾਰਥੀ. ਤ਼ਾਲਿਬੇਇ਼ਲਮ।੨ ਸ਼ਹਿਦ, ਜੋ ਛਤ੍ਰ (ਛੱਤੇ) ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ੩ ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਾਤ੍ਰ. ਛਤ੍ਰਿਯ (ਛਤ੍ਰੀ) ਦਾ. "ਜੁੱਧ ਕਰਯੋ ਕਰਕੈ ਧ੍ਰਮ ਛਾਤ੍ਰ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਛਤ੍ਰੀਧਰਮ ਕਰਕੇ.

ਛਾਤ੍ਰਵ੍ਰਿੱਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਜੀਫ਼ਾ ਛਾਤ੍ਰ (ਵਿਦ੍ਯਾਰਥੀ) ਦੇ ਵ੍ਰਿੱਤਿ (ਨਿਰਵਾਹ) ਲਈ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਧਨ. Scholarship

ਛਾਤ੍ਰਾਸ਼੍ਰਮ / ਛਾਤ੍ਰਾਲਯ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਾਤ੍ਰ (ਵਿਦ੍ਯਾਰਥੀਆਂ) ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਮਕਾਨ. ਬੋਰਡਿੰਗ ਹਾਊਸ (Boarding house).

ਛਾਦਕ. ਵਿ—ਆਛਾਦਨ (ਢਕਣ) ਵਾਲਾ। ੨ ਛੱਪਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਛੱਤ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਕਿਸੇ ਅਞਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਾਮਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਛੇਦਕ ਦੀ ਥਾਂ ਛਾਦਕ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. "ਨਾਮ ਚਰਮ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਛਾਦਕ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨ." ਚਰਮ (ਢਾਲ) ਛੇਦਕ, ਤੀਰ.

ਛਾਦਨ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਢਕਣਾ। ੨ ਪੜਦਾ. ਗ਼ਿਲਾਫ਼। ੩ ਵਸਤ੍ਰ. "ਛਾਦਨ ਭੋਜਨ ਕੀ ਆਸਾ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੪ ਪੱਤਾ। ੫ ਪੰਖ (ਖੰਭ).

ਛਾਂਦਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਿੱਸਾ. ਭਾਗ. ਬਾਂਟਾ. ਵਰਤਾਰਾ.

ਛਾਂਦੋਗ
ਛਾਂਦੋਗ੍ਯ } ਸੰ. छान्दोग्य. ਸਾਮਵੇਦ ਦੀ ਇੱਕ ਉਪਨਿਸਦ੍। ੨ ਸਾਮਵੇਦ ਦਾ ਇੱਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣਭਾਗ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਆਦਿ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਠ ਭਾਗ (ਪ੍ਰਪਾਠਕਾਂ) ਵਿੱਚ ਉਪਨਿਸਦ੍ ਹੈ. ਇਸ ਪੁਰ ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰਯ ਦਾ ਉੱਤਮ ਭਾਸ਼੍ਯ ਹੈ. ਛਾਂਦੋਗ੍ਯ ਉਪਨਿਸਦ੍ ਵਿੱਚ ਓਅੰ (ਤੋਂ) ਦੀ ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾ, ਯੱਗਾਂ ਦੀ ਵਿਧੀ ਅਤੇ ਆਤਮਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ.

ਛਾਨ. ਦੇਖੋ, ਛਾਣਨਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਛਾਨਿ। ੩ ਸਿੰਧੀ. ਛਲ. ਠੱਗੀ.

ਛਾਨਣੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਾਨਣ ਦਾ ਯੰਤ੍ਰ. ਚਾਲਨੀ. ਛਲਨੀ.

ਛਾਨਨਾ. ਦੇਖੋ, ਛਾਣਨਾ.

ਛਾਨਬੀਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੋਜਪੜਤਾਲ. ਡੂੰਘਾ ਵਿਚਾਰ. ਸਤ੍ਯ ਅਸਤ੍ਯ ਦਾ ਨਿਰਣਾ.

ਛਾਨਾ. ਸੰ. छन्न—ਛੰਨ. ਵਿ—ਲੁਕਿਆ. ਗੁਪਤ. ਪੋਸ਼ੀਦਾ. "ਸੋਈ ਅਜਾਣੁ ਕਹੈ ਮੈ ਜਾਨਾ, ਜਾਨਣਹਾਰੁ ਨ ਛਾਨਾ ਰੇ."[1] (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਛਾਨਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੰਨ. ਫੂਸ ਦਾ ਛੱਪਰ. ਫੂਸ ਨਾਲ ਛੰਨ (ਢਕਿਆ) ਮਕਾਨ. "ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਛਾਨਿ ਪਰੀ ਧਰ ਊਪਰਿ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) "ਕਾਹਿ ਛਾਨਿ ਛਵਾਈ ਹੋ?" (ਸੋਰ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਛਾਣਕੇ.

ਛਾਨੀ. ਵਿ—ਲੁਕੀ ਹੋਈ. ਗੁਪਤ. ਛੰਨ. "ਰਹੈ ਨ ਕਛੂਐ ਛਾਨੀ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਛਾਪ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੁਹਰ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ. ਮੁਦ੍ਰਾ. "ਸਤਿਗੁਰਿ ਕਰਿਦੀਨੀ ਧੁਰ ਕੀ ਛਾਪ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਉਹ ਅੰਗੂਠੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਥੇਵੇ ਉੱਤੇ ਅੱਖਰ ਖੁਦੇ ਹੋਏ ਹੋਣ। ੩ ਚਿੰਨ੍ਹ. ਨਿਸ਼ਾਨ। ੪ ਕਵੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਨਾਉਂ. Nom de plume. ਤਖ਼ੱਲੁਸ. ਜੈਸੇ ਭਾਈ ਨੰਦਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਛਾਪ "ਗੋਯਾ" ਹੈ। ੫ ਵਪਾਰੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਚਿੰਨ੍ਹ. Trade mark.

ਛਾਪਣ. ਦੇਖੋ, ਛਾਪਣਾ। ੨ ਛਿਪਣਾ. ਲੁਕਣਾ. ਅੰਤਰਧਾਨ ਹੋਣਾ। ੩ ਭਾਵ—ਮਰਨਾ. "ਬਾਹੁੜਿ ਜਨਮ ਨ ਛਾਪਣ." (ਧਨਾ ਮ: ੫)

ਛਾਪਣਾ
ਛਾਪਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਮੁਦ੍ਰਿਤ ਕਰਨਾ. ਉਭਰੇ ਅਥਵਾ ਖੁਦੇ ਹੋਏ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕਿਸੇ ਵਸਤੁ ਪੁਰ ਲਾਉਣਾ। ੨ ਵਸਤ੍ਰ ਆਦਿਕ ਤੇ ਰੰਗਦਾਰ ਚਿਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਲਾਉਣਾ.

ਛਾਪਰ. ਦੇਖੋ, ਛੱਪਰ.

ਛਾਪਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਪਰੀ. ਫੂਸ ਦੀ ਕੁਟੀ. ਛੰਨ. "ਭਲੀ ਸੁਹਾਵੀ ਛਾਪਰੀ ਜਾ ਮਹਿ ਗੁਨ ਗਾਏ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) ੨ ਜਿਲਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਤਸੀਲ ਤਰਨਤਾਰਨ, ਥਾਣਾ ਸਰਹਾਲੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿੱਥੇ ਹੇਮੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਛਪਰੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉੱਪਰ ਲਿਖਿਆ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ.

ਇਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਭੀ ਚਰਣ ਪਏ ਹਨ, ਅਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਪਧਾਰੇ ਹਨ. ੧੪ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਖਾਨਛਾਪਰੀ, ਖਾਨਰਜਾਦਾ ਅਤੇ ਚੱਕ ਮਹਿਰਾ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤਰਨਤਾਰਨ ਤੋਂ ਛਾਪਰੀ ੧੦ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਹੈ.

ਛਾਪਰੁ. ਦੇਖੋ, ਛੱਪਰ. "ਛਾਪਰੁ ਬਾਂਧਿ ਸਵਾਰੈ ਤ੍ਰਿਣ ਕੋ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਛਾਪਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਡੇਦਾਰ ਮੋੜ੍ਹੀ। ੨ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਵੈਰੀ ਪੁਰ ਛਿਪਕੇ ਕੀਤਾ ਧਾਵਾ. ਸ਼ਬਖ਼ੂੰ. "ਮਾਰੈਂ ਛਾਪਾ ਰਾਤ ਕੋ ਜੰਗਲ ਮੇ ਸੇ ਆਇ." (ਪੰਪ੍ਰ)

੩ ਛਾਪਣ (ਮੁਦ੍ਰਿਤ ਕਰਨ) ਦੀ ਕਲਾ. ਮੁਦ੍ਰਾਯੰਤ੍ਰ. Printing Press. ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਛਾਪਣ ਦੀ ਵਿਦ੍ਯਾ ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਕੱਢੀ, ਫੇਰ ਸਨ ੧੪੨੦ ਤੋਂ ੧੪੩੮ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਲੈਂਡ ਅਤੇ ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰੱਕ਼ੀ ਦਿੱਤੀ. ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ੧੪੭੪ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੁਰਤਗਾਲੀਆਂ ਨੇ ਈਸਵੀ ਸਤਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਗੋਆ ਵਿੱਚ ਛਾਪੇਖ਼ਾਨਾ ਖੋਲਿਆ. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮੁਦ੍ਰਾਯੰਤ੍ਰ ਸਨ ੧੮੪੪—੪੫ ਵਿੱਚ ਲੁਦਿਆਨੇ ਅਤੇ ਸਨ ੧੮੪੯ ਵਿੱਚ ਲਹੌਰ ਕ਼ਾਇਮ ਹੋਇਆ. ਸਮੇਂ ਦੇ ਫੇਰ ਨਾਲ ਛਾਪਾ ਭੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਲ ਬਦਲਦਾ ਆਇਆ ਹੈ. ਹੁਣ ਟਾਈਪ ਫ਼ੌਂਡਰੀ (Type Foundry) ਵਿੱਚ ਢਲੇ ਅਖਰ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਮਨੋਹਰ ਦੇਖੀਦੇ ਹਨ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਾ ਟਾਈਪ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੁਧਿਆਨੇ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨਰੀਆਂ ਨੇ ਸਨ ੧੮੪੫ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ, ਫੇਰ ਲਹੌਰ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਈ ਹੀਰਾਨੰਦ ਮਰਵਾਹਾ ਖਤ੍ਰੀ ਨੇ ਸੁਡੌਲ ਅੱਖਰ ਸਨ ੧੮੮੭ ਵਿੱਚ ਢਲਵਾਏ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਛੋਟੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਪੰਜ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਟਾਈਪ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀਰਾਨੰਦ ਨੇ ਹੀ ਸੰਮਤ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ੪੨੦ ਵਿੱਚ ਛਾਪਿਆ ਹੈ.[2] ਹੁਣ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਾ ਟਾਈਪ ਕਈ ਤਰਾਂ ਦਾ ਮਨੋਹਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਫ਼ੌਂਡਰੀਆਂ ਪੰਜਾਬ

[1] अविज्ञातं विजानतां विज्ञातमविजानताम्. (केन २, ३)

[2] ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਿਲਦਾਂ ਬਾਬਤ ਚੇਤਬਦੀ ੫ ਸੰਮਤ ੧੯੪੫, ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ੪੨੦ ਨੂੰ ਦਫਤਰ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਤੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ—

"ਇਸ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦ੍ਵਾਰਾ ਹਰ ਖ਼ਾਸ ਵ ਆਮ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੋਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਜਿਲਦ ਕੋਈ ਨਾ ਕਰਾਵੇ, ਜੋ ਕੋਈ ਇਸ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਰੇਗਾ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਿਅਦਬੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦਾ ਦੇਣਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂਨ ਫੌਜਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਕਈ ਏਕ ਦਫਾ ਬਮੂਜਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ.

ਦਸਤਖ਼ਤ.

ਸਰਦਾਰ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਸੀ.ਆਈ.ਈ., ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦੁਰ,
ਮੇਜਰ ਰਸਾਲਦਾਰ, ਆਨਰੇਰੀ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ, ਸਰਬਰਾਹ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਨ
ਸ੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ,
ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੰਟ ਸਿੰਘਸਭਾ ਸ੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ.''

ਵਿੱਚ ਦੇਖੀਦੀਆਂ ਹਨ। ੪ ਛਾਪਣ ਦਾ ਕਰਮ। ੫ ਉਥਾਰਾ. ਸੁੱਤੇ ਹੋਏ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਆਇਆ ਦਾਬਾ. "ਸਭੁ ਜਗ ਦਬਿਆ ਛਾਪੇ." (ਮਲਾ ਅ: ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਉਥਾਰਾ। ੬ ਸੰਖ ਚਕ੍ਰ ਆਦਿਕ ਵਿਸਨੁ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਤਪਾਕੇ ਸ਼ਰੀਰ ਪੁਰ ਲਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਭਾਵੈ ਜਾਇ ਦ੍ਵਾਰਿਕਾ ਦਗਧ ਦੇਹ ਕਰੈ ਛਾਪਾ." (ਕਵਿ ੫੨) ਦੇਖੋ, ਚਕ੍ਰਧਾਰੀ ੨.

ਛਾਬੜਾ, ਛਾਬਾ. ਸੰਗਯਾ—ਤੱਕੜੀ (ਤਰਾਜ਼ੂ) ਦਾ ਪਲੜਾ. "ਜਿਹਬਾ ਡੰਡੀ ਇਹ ਘਟੁ ਛਾਬਾ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੧) ੨ ਟੋਕਰੀ. ਛੋਟਾ ਟੋਕਰਾ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਨਹੀਂ.

ਛਾਮ. ਸੰਗਯਾ—ਛਾਇਆ. ਛਾਉਂ. "ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਤੁਮ ਊਪਰਿ ਛਾਮ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੨ ਰਕ੍ਸ਼ਾ. ਸਰਪਰਸ੍ਤੀ. ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ. "ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਜਾਕੀ ਸਦ ਛਾਮ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਛਾਮਨੀ. ਸੰਗਯਾ—ਛਾਇਆ. ਸਾਯਹ. "ਇਹ ਬਿਰਖ ਛਾਮਨੀ." (ਰਾਮ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) ੨ ਦੇਖੋ, ਛਾਵਨੀ.

ਛਾਯਲ. ਦੇਖੋ, ਛਾਇਲ.

ਛਾਯਾ. ਦੇਖੋ, ਛਾਇਆ.

ਛਾਯਾਕਰ. ਸੰਗਯਾ—ਛਾਯਾ (ਪ੍ਰਭਾ) ਕਰ. ਸੂਰਜ. "ਲਖੇ ਛੈਲ ਛਾਯਾਕਰੇ ਤੇਜ ਲਾਜੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੨ ਛਤ੍ਰ। ੩ ਬਿਰਛ। ੪ ਸਾਯਬਾਨ.

ਛਾਯਾਗ੍ਰਹਿਣੀ, ਛਾਯਾਗ੍ਰਾਹਿਣੀ. ਦੇਖੋ, ਸਿੰਹਿਕਾ.

ਛਾਯਾਦਾਨ, ਛਾਯਾਤ੍ਰ. ਹਿੰਦੂਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਦਾਨ, ਜਿਸਦੀ ਰੀਤਿ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਾਂਸੀ ਦੇ ਛੰਨੇ (ਕਟੋਰੇ) ਵਿੱਚ ਪਘਰਿਆ ਹੋਇਆ ਘੀ ਪਾ ਕੇ ਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਆਪਣੀ ਛਾਇਆ (ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ) ਵੇਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਘੀ ਵਿੱਚ ਸੋਨਾ ਮੋਤੀ ਆਦਿ ਪਾਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਛਾਯਾਪਾਤ੍ਰ ਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾਨ ਤੋਂ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦੀ ਖੋਟੀ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਦੂਰ ਹੋਣਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਛੰਨਾ.

ਛਾਯਾਪੁਰਖ, ਛਾਯਾਪੁਰੁਸ. ਯੋਗਪ੍ਰਦੀਪਿਕਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਪਾਰਵਤੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੋ ਨਿੱਤ ਆਪਣੀ ਛਾਂਉਂ ਨੂੰ ਏਕਾਗ੍ਰਮਨ ਅਤੇ ਇਕਟਕ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਪੁਰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਕਾਸ਼ ਵੱਲ ਤੱਕਣ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਇਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਛਾਯਾਪੁਰੁਸ ਹੈ. ਜੇ ਛਾਯਾਪੁਰੁਸ ਦਾ ਸਿਰ ਨਜ਼ਰ ਨਾ ਆਵੇ, ਤਦ ਛੀ ਮਹੀਨੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਜੇ ਪੈਰ ਨਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਤਦ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਜੇ ਹੱਥ ਨਾ ਦਿੱਸਣ ਤਦ ਭਾਈ ਮਰਦਾ ਹੈ. ਛਾਯਾਪੁਰੁਸ਼ ਦੀ ਮੈਲੀ ਸ਼ਕਲ ਦਿੱਸਣ ਤੋਂ ਰੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਤਯਾਦਿ। ੨ ਜਾਸੂਸ. ਜੋ ਛਾਂਉਂ ਵਾਂਙ ਸਾਥ ਰਹੇ. Detective.

ਛਾਯਾਯੰਤ੍ਰ. ਸੰਗਯਾ—ਧੁਪਘੜੀ. ਉਹ ਯੰਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਦੀ ਛਾਯਾ ਤੋਂ ਸਮੇਂ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ ਹੋਵੇ. Sun-dial. ਦੇਖੋ, ਘੜੀ ੩.

ਛਾਰ ਅਥਵਾ ਛਾਰੁ. ਸੰਗਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਾਰ. ਖਾਰਾ ਪਦਾਰਥ। ੨ ਨਮਕ. ਲੂਣ। ੩ ਸੁਹਾਗਾ। ੪ ਸੱਜੀ। ੫ ਭਸਮ. ਸੁਆਹ. "ਸਿਰਿ ਭੀ ਫਿਰਿ ਪਾਵੈ ਛਾਰੁ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਕਾਨ) ੬ ਰਜ. ਧੂਲਿ (ਧੂੜ). "ਛਛਾ! ਛਾਰੁ ਹੋਤ ਤੇਰੇ ਸੰਤਾ." (ਬਾਵਨ) ੭ ਛਾਲ. ਟਪੂਸੀ. "ਮਾਰ ਛਾਰ ਗਾ ਅਗਨਿ ਮਝਾਰਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੮ ਛਾਇਆ. "ਉਲਟਤ ਜਾਤ ਬਿਰਖ ਕੀ ਛਾਰਹੁ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫)

ਛਾਰਹੁ. ਛਾਯਾ ਸਮਾਨ. ਦੇਖੋ, ਛਾਰ ੮.

ਛਾਰਕ. ਵਿ—ਛਾਰ (ਸੁਆਹ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਾਰਕ. ਸੰਗਯਾ—ਛੁਹਾਰਾ. ਖਜੂਰ ਦਾ ਫਲ.

ਛਾਰ ਕੀ ਪੁਤਰੀ, ਛਾਰ ਕੀ ਪੁਤਲੀ. ਖ਼ਾਕ ਦੀ ਪੁਤਲੀ. ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਗੁੱਡੀ. ਭਾਵ—ਦੇਹ. "ਛਾਰ ਕੀ ਪੁਤਰੀ ਪਰਮਗਤਿ ਪਾਈ." (ਬਾਵਨ)

ਛਾਰਤਾ. ਸੰਗਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਾਰਤਾ. ਖਾਰਾਪਨ. "ਲਵਨ ਛਾਰਤਾ ਸਾਗਰ ਮਾਹੀ." (ਸਲੋਹ)

ਛਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਛਾਰ ੬. "ਹਉ ਚਰਨਕਮਲ ਪਗ ਛਾਰਾ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨ ਸੰ. ਸ਼ਾਰਾ. ਇੱਕ ਕਾਉਂ ਦੀ ਜਾਤਿ. "ਇੱਲ ਮਲਾਲੀ ਗਿੱਦੜ ਛਾਰਾ." (ਭਾਗੁ) ਚੀਲ੍ਹ, ਸ਼ਜਾਮਾ ਚਿੜੀ, ਗਿੱਦੜ ਅਤੇ ਕਾਉਂ. ਵਹਿਮੀ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਅਥਵਾ ਦਰਸ਼ਨ ਤੋਂ ਸ਼ੁਭ ਅਸ਼ੁਭ ਫਲ ਮੰਨਦੇ ਹਨ.

ਛਾਰੁ. ਦੇਖੋ, ਛਾਰ ੫—੬.

ਛਾਲ. ਸੰ. ਛਿਲਕਾ. ਛਿੱਲ. ਬਲਕਲ। ੨ ਸੰ. ਉਤ੍ਫਾਲ—ਉਤ੍ਫਾਲ. ਸੰਗਯਾ—ਟਪੂਸੀ. ਕੁਦਾੜੀ. "ਸਭਨੀ ਛਾਲਾ ਮਾਰੀਆ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਛਾਲਨ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਾਲਨ. ਸੰਗਯਾ—ਧੋਣਾ। ੨ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮੈਲੇ ਵਸਤ੍ਰ ਨੂੰ ਝਕਝੋਲਣਾ.

ਛਾਲਨੀ. ਦੇਖੋ, ਚਲਨੀ ੨ ਅਤੇ ਛਲਨੀ ੨.

ਛਾਲਾ. ਸੰਗਯਾ—ਛਿਲਕਾ. ਬਲਕਲ. ਬਿਰਛ ਆਦਿ ਦੀ ਛਿੱਲ। ੨ ਫਫੋਲਾ. ਆਬਲਾ। ੩ ਖੱਲ. ਤ੍ਵਚਾ. "ਮ੍ਰਿਗਛਾਲਾ ਪਰ ਬੈਠੇ ਕਬੀਰ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ)

ਛਾਲੀ. ਸੰਗਯਾ—ਕਤਰੀ ਹੋਈ ਸੁਪਾਰੀ. ਕੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਪੁੰਗੀਫਲ.

ਛਾਵ, ਛਾਂਵ. ਸੰਗਯਾ—ਛਾਇਆ. ਸਾਯਹ. ਛਾਂਉ. "ਧੂਪ ਛਾਵ ਜੇ ਸਮਕਰਿ ਸਹੈ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) ਦੇਖੋ, ਧੂਪ ਛਾਵ.

ਛਾਵਨੀ. ਸੰਗਯਾ—ਛੱਪਰਾਂ ਦੀ ਕ਼ਤ਼ਾਰ. ਛੰਨਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ। ੨ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਫ਼ੌਜ ਲਈ ਛੱਪਰ ਛਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਕਾਰਣ ਇਹ ਸੰਗਯਾ ਹੋਈ। ੩ ਛਾਉਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਵ੍ਯਾਪਕਤਾ. "ਘਟਿ ਘਟਿ ਲਾਲਨ ਛਾਵਨੀ ਨੀਕੀ." (ਮਲਾ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ)

ਛਾਵਰ. ਸੰਗਯਾ—ਨਿਛਾਵਰ. ਵਾਰਨਾ. ਸਿਰਕੁਰਬਾਨੀ. "ਕੀਨੇ ਹਜ਼ਾਰ ਛਾਵਰ." (ਰਾਮਾਵ)

ਛਾਵਾਣ. ਫ਼ਾ سایبان ਸਾਯਬਾਨ. ਸੰਗਯਾ—ਚੰਦੋਆ. "ਸਹਜ ਛਾਵਾਣ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ਗ੍ਯਾਨ ਦਾ ਸਾਯਬਾਨ ਹੈ. "ਮਿਹਰ ਛਾਵਾਣਿਆ." (ਮ: ੫ ਵਾਰ ਮਲਾ) ੨ ਛਾਇਆ-ਵਣ. ਮਾਲ ਬਿਰਛ ਦੀ ਛਾਇਆ. "ਸਤਹੁ ਖੇਤ ਜਮਾਇਆ ਸਤਹੁ ਛਾਵਾਣ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩) ਦੇਖੋ,

ਕਿਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਮਾਲ ਸਾਹਿਬ.

ਛਾਵੇ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੁਤ੍ਰ. ਬੇਟਾ. ਦੇਖੋ, ਸਾਵਕ.

ਛਿ, ਛਿਅ ਛੇ. ਛੀ. ਸਟ੍. "ਛਿਅ ਦਰਸਨ ਕੀ ਸੋਝੀ-ਪਾਇ." (ਰਾਮ ਮ: ੧)

ਛਿਅ ਉਪਦੇਸ, ਛਿਅ ਗੁਰ, ਛਿਅ ਘਰ "ਛਿਅ ਘਰ ਛਿਅ ਗੁਰ ਛਿਅ ਉਪਦੇਸ." (ਸੋਹਿਲਾ) ਛੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਚਾਰਯ ਛੀ ਰਿਖੀ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੀ ਉਪਦੇਸ਼. ਦੇਖੋ, ਖਟਸ਼ਾਸਤ੍ਰ.

ਛਿਅਚਾਰ. ਛੀ ਅਤੇ ਚਾਰ ਦਸ਼. ਭਾਵ—ਦਸ ਸੰਗ੍ਯਾ ਦੇ ਸੰਨ੍ਯਾਸੀ. "ਸੰਨਿਆਸੀ ਛਿਅਚਾਰ." (ਸਿਧਗੋਸਟਿ) ਦੇਖੋ, ਦਸ ਨਾਮ ਸੰਨ੍ਯਾਸੀ.

ਛਿਅ ਜਤੀ. ਯਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਛੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮਹਾਤਮਾ. ਹਨੂਮਾਨ, ਭੀਸਮਪਿਤਾਮਾ, ਲਛਮਣ (ਲਛਮਨ), ਭੈਰਵ, ਗੋਰਖ, ਦੱਤਾਤ੍ਰੇਯ, "ਛਿਅ ਜਤੀ ਮਾਇਆ ਕੇ ਬੰਦਾ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ) ਮੈਂ ਜਤੀ ਹਾਂ, ਇਸ ਅਭਿਮਾਨ ਨੇ ਜਤੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਦਾਸ ਬਣਾ ਲਿਆ. ਜਤੀ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਹੈ ਵਿਭਚਾਰ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ. ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਵਹੁਟੀ ਪੁੱਤਾਂ ਵਾਲੇ ਲਛਮਣ ਦੀ ਜਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਹੈ.

ਛਿਅ ਦਰਸਨ. ਦੇਖੋ, ਖਟਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਖਟਦਰਸਨ.

ਛਿਅ ਵਰਤਾਰੇ. ਸਭ ਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਛੀ ਅੰਗ. ਪੰਜ ਗ੍ਯਾਨ ਇੰਦ੍ਰਿਯ (ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ) ਅਤੇ ਅੰਤਹਕਰਣ. "ਛਿਅ ਵਰਤਾਰੇ ਵਰਤਹਿ ਪੂਤ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) ਸਾਧੁਜਨ ਛੀ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਵਿੱਚ ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਹਨ। ੨ ਖਟਦਰਸ਼ਨ.

ਛਿਆਸਠ. ਸਟ੍ਸਸ੍ਠਿ. ਸੱਠ ਉੱਪਰ ਛੀ. ਛਿਆਹਟ—੬੬.

ਛਿਆਸੀ, ਛਿਆਸੀਹ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਟ੍-ਅਸ਼ੀਤਿ. (ਸਡਸ਼ੀਤਿ). ਅੱਸੀ ਉੱਪਰ ਛੀ—੮੬

ਛਿਆਸੀ ਜੂਨ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ ਛਿਆਸੀ ਹਜਾਰ ਯੋਜਨ. ਹਿੰਦੂਮਤ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦਾ ਵਿਸ੍ਤਾਰ ਛਿਆਸੀ ਹਜਾਰ ਯੋਜਨ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਵ੍ਰਿਹਸਪਤਿ ਸੰਹਿਤਾ. ਸ਼. ੩੧. ਛਿਆਸੀ ਜੂਨ ਭਟਕਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਪੁਰ ਭਟਕਦੇ ਫਿਰਨਾ.

ਛਿਆਹਟ. ਦੇਖੋ, ਛਿਆਸਠ.

ਛਿਆਨਵੇ. ਸੰ. ਸੱਣਵਤਿ. ਛੀ ਅਤੇ ਨੱਵੇ—੯੬.

ਛਿਆਲੀ. ਸਟ੍ ਚਤ੍ਵਾਰਿੰਸ਼ਤ. ਚਾਲੀ ਉੱਪਰ ਛੀ—੪੬.

ਛਿਹੱਤਰ. ਸਟ੍ ਸਪ੍ਤਤਿ. ਸੱਤਰ ਅਤੇ ਛੀ—੭੬.

ਛਿਹਰਟਾ. ਇੱਕ ਵਡਾ ਖੂਹ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਛੀ ਹਰਟ (ਅਰਘੱਟ) ਚਲ ਸਕਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਚਾਰ ਕੋਹ ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਵਡਾਲੀ ਪਿੰਡ ਪਾਸ ਹੈ. ਇਹ ਸੰਮਤ ੧੬੫੪ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਬਣਵਾਇਆ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਵਡਾਲੀ ਗੁਰੂ ਕੀ.

ਛਿਕ. ਵਿ—ਪੱਕਾ. ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ. ਮਜਬੂਤ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਿੱਚ. ਕਸ਼ਿਸ਼. ਕਸਣ ਦਾ ਭਾਵ. "ਪੰਜੇ ਦੂਤ ਕੀਤੇ ਵਸਿ ਛਿਕੇ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧) ੩ ਦੇਖੋ, ਛਿੱਕ.

ਛਿਕਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਿੱਕ (ਨਿੱਛ) ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੁ. ਨਸਵਾਰ। ੨ ਇੱਕ ਖ਼ਾਸ ਬੇਲ, ਜਿਸ ਦਾ ਰਸ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਛਿੱਕਾਂ (ਨਿੱਛਾਂ) ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ. ਸੰ. ਛਿਕ੍ਕਨੀ. L. Sentipeda Orbiculeris ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੈ. ਲੋਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਨਕ ਛਿਕਨੀ ਹੈ.

ਛਿਕਿ. ਘੁੱਟਕੇ. ਕਸਕੇ. "ਮੈ ਪਲੇ ਬਧਾ ਛਿਕਿ ਜੀਉ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪੈਪਾਇ)

ਛਿਕੁਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੇਕਦਾਰ ਗੁਥਲੀ, ਜੋ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਪੁਰ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਬੰਨ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤੀ ਦਾਣਾ ਆਦਿ ਨਾ ਖਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਨਾ ਚੱਕ ਵੱਢ ਸਕੇ.

ਛਿੱਕ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਵਥੁ—ਛਵਥੁ. عطس ਅ਼ਤ਼ਸ. Sneezing ਸਾਧਾਰਨ ਛਿੱਕਾਂ ਮਿਰਚ ਆਦਿਕ ਦੀ ਧਾਂਸ ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ, ਸੂਰਜ ਵੱਲ ਤੱਕਣ ਤੋਂ, ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਬੱਤੀ ਆਦਿਕ ਪਾਉਣ ਤੋਂ, ਨੱਕ ਦੀ ਗਿਲਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਖਾਜ ਹੋਣ ਤੋਂ ਆਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਨਹੀ. ਜੋ ਛਿੱਕਾਂ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਕਮਜੋਰੀ, ਪੁਰਾਣੀ ਰੇਜ਼ਿਸ਼ (ਪੀਨਸ) ਅਤੇ ਵਾਤ ਕਫ ਦੇ ਵਿਗਾੜ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਰੋਗਰੂਪ ਮਹਾ ਦੁਖਦਾਈ ਹਨ. ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਖਾਂਸੀ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਛਿੱਕਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਛਿੱਕਾਂ ਦਿਮਾਗ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਨਹੀਂ ਜੋ ਨਜਲੇ ਦੇ ਖ਼ਾਰਿਜ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ.

ਛਿੱਕਾਂ ਦਾ ਸਾਧਾਰਨ ਇਲਾਜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ—ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੇ ਤੇਲ, ਬਦਾਮਰੋਗਨ, ਜੈਤੂਨ ਦੇ ਤੇਲ ਅਤੇ ਕੱਦੂ ਦੇ ਤੇਲ ਦੀ ਨਸਵਾਰ ਲੈਣੀ. ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਕੋਸੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਛਿੱਟੇ ਮਾਰਨੇ ਅਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੱਦੂ ਦਾ ਤੇਲ ਮਲਣਾ. ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਨਰਮ ਗਿਜਾ ਖਾਣੀ. ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਠੰਢੀ ਹਵਾ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ. ਬੀਹਦਾਣਾ ਤਿੰਨ ਮਾਸ਼ੇ, ਉਨਾਬ ਪੰਜ ਦਾਣੇ, ਸਪਿਸਤਾਂ ਨੌ ਦਾਣੇ, ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਉਬਾਲਕੇ ਛਾਣਕੇ ਦੋ ਤੋਲੇ ਸ਼ਰਬਤ ਬਨਫਸ਼ਾ ਅਤੇ ਇੱਕ ਤੋਲਾ ਕੱਦੂ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਦਾ ਸ਼ਰਬਤ ਮਿਲਾਕੇ ਪੀਣਾ.

ਹਿੰਦੂਮਤ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਛਿੱਕ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਅਸ਼ੁਭ ਅਨੇਕ ਫਲ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਯਥਾ—ਦੱਖਣ-ਪੂਰਵ ਵਿੱਚ ਛਿੱਕ ਹੋਣ ਤੋਂ ਸ਼ੋਕ, ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ ਨੁਕਸਾਨ, ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਛਿੱਕ ਹੋਣ ਤੋਂ ਮਿੱਠੇ ਅੰਨ ਦਾ ਲਾਭ, ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ ਅੰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਕਲਹ, ਉੱਤਰ-ਪੂਰਵ ਵਿੱਚ ਛਿੱਕ ਹੋਣ ਤੋਂ ਮਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਤ੍ਯਾਦਿ. ਦੇਖੋ, ਗਰੁੜ ਜ੍ਯੋਤਿਸਚਕ੍ਰ.

ਗੁਰਮਤ ਵਿੱਚ ਛਿੱਕ ਦਾ ਸ਼ੁਭ ਅਸ਼ੁਭ ਫਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ. "ਭਾਖ ਸੁਭਾਖ ਵਿਚਾਰ, ਨਾ ਛਿੱਕ ਮਨਾਇਆ." (ਭਾਗੁ) ਦੇਖੋ, ਅਵਾਸੀ.

ਛਿੱਕਾ. ਦੇਖੋ, ਸਿੱਕਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਛਿੱਕ। ੩ ਦੇਖੋ, ਛੀਕਾ.

ਛਿੱਕੁਲ. ਇੱਕ ਸਯਾਹਚਸ਼ਮ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ, ਜੋ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਗਰਮੀ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਵੱਲ ਸਰਹੱਦੀ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ

ਕਟਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਬਾਸ਼ੇ ਦੀ ਸੂਰਤ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਰੰਗ ਖਾਕੀ ਅਤੇ ਸਿਰ ਚਿੱਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਛਿੱਕੁਲ ਆਕਾਸ ਵਿੱਚ ਉਡਦਾ ਹੋਇਆ ਇੱਕੇ ਥਾਂ ਥਹਿਰਾਉਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਰ ਕਦੇ ਕਦੇ ਅਚਲ ਭਾਸਦਾ ਹੈ. ਜਦ ਕਿਰਲੀ ਆਦਿ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵਡੀ ਤੇਜੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਡਿਗਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਚੂਹਮਾਰ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਪੰਛੀ ਹੈ. ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਛਿੱਕੁਲ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲਈ ਨਹੀਂ ਪਾਲਦਾ.

ਛਿੰਗ, ਛਿੰਬ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧਾਤੁ ਦੀ ਪਤਲੀ ਸੂਈ ਅਥਵਾ ਨੋਕਦਾਰ ਪਤਲਾ ਡੱਕਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੰਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਫਸਿਆ ਅੰਨ ਆਦਿ ਕੱਢੀਦਾ ਹੈ. ਖ਼ਿਲਾਲ. Tooth-pick. "ਆਪੇ ਜਲ ਆਪੇ ਦੇ ਛਿੰਗਾ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਬਿਹਾ)

ਛਿਛਰਾ. ਪਲਾਸ (ਢੱਕ) ਦਾ ਬੂਟਾ। ੨ ਪਲਾਸ ਦਾ ਪੱਤਾ. ਦੇਖੋ, ਪਲਾਸ ੪.

ਛਿਛਰਾ ਸਾਹਿਬ. ਦੇਖੋ, ਕਰਤਾਰਪੁਰ.

ਛਿੰਛਲਾ. ਵਿ—ਛਿੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਲਿਬੜਿਆ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੁਰਗਾ, ਕਾਲੀ, ਜੋ ਲਹੂ ਦੇ ਛਿੱਟਿਆਂ ਨਾਲ ਲਿਬੜੀ ਹੋਈ ਹੈ.

ਛਿਛਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਤਲੀ ਠੀਕਰੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਲਕ ਪਾਣੀ ਉੱਪਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਕਾਤਰ. "ਚਲਾਵਤ ਹੈਂ ਛਿਛਲੀ ਲਰਕਾ." (ਚੰਡੀ ੧)

ਛਿੱਛ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਿੱਟਾ. ਛੀਂਟਾ. ਦੇਖੋ, ਇੱਛੰ. "ਅਤਿ ਉੱਛਲ ਛਿੱਛ ਤ੍ਰਿਕੁਟ ਛਯੋ." (ਰਾਮਚੰਦ੍ਰਿਕਾ)

ਛਿੱਛਰਾ. ਦੇਖ, ਛਿਛਰਾ.

ਛਿਜ. ਦੇਖੋ, ਛਿਜਨਾ.

ਛਿੰਜ. ਦੇਖੋ, ਛਿੰਝ.

ਛਿਜਣਾ, ਛਿਜਣੁ, ਛਿਜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਸਿੰਧੀ ਵਿੱਚ ਛਿਜਣੁ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਟੁੱਟਣਾ. ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ 'ਕ੍ਸ਼ਯਣ' ਨਾਸ਼ ਹੋਣਾ. "ਨਾਨਕ ਖੇਤੁ ਨ ਛਿਜਈ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫) "ਇਕੁ ਛਿਜਹਿ ਬਿਆ ਲਤਾੜੀਅਹਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ) "ਕਿਤ ਹੀ ਕੰਮਿ ਨ ਛਿਜੀਐ ਜਾ ਹਿਰਦੈ ਸਚਾ ਸੋਇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) "ਤਿਨ ਕਾ ਕੰਧੁ ਨ ਕਬਹੂ ਛਿਜੈ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧) ੨ ਵਿ—ਛਿਜਣ ਵਾਲਾ. ਖੁਲ੍ਹਜਾਣ ਵਾਲਾ. "ਜੇ ਜਾਣਾ ਲੜੁ ਛਿਜਣਾ ਪੀਡੀ ਪਾਈਂ ਗੰਢਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਛਿਜਤਾ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਯ (ਨਾਸ਼) ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣ ਵਾਲਾ.

ਛਿਜੰਤ, ਛਿਜੰਤਿ. ਕ੍ਸ਼ਯੰਤੀ. ਕ੍ਸ਼ਯ ਹੋਵੰਤੀ. ਕ੍ਸ਼ੀਣ ਹੋਵੰਤ. "ਛਿਜੰਤ ਮਹਾਂ ਸੁੰਦਰੀ ਕਾਇਆ." (ਸਹਸ ਮ: ੫) ੨ ਕ੍ਸ਼ਯੰ ਕੁਰਵੰਤਿ. ਕ੍ਸ਼ਯ ਕਰੰਤੀ. "ਨਹ ਛਿਜੰਤਿ ਤਰੰਗ ਤੋਯਣਹ." (ਸਹਸ ਮ: ੫) ਸਮੁੰਦਰਜਲ ਦੇ ਤਰੰਗ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ.

ਛਿਜੰਦੜੀ, ਛਿਜੰਦਾ, ਛਿਜੰਦੀ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਯ (ਨਾਸ਼) ਹੋਣ ਵਾਲੀ। ੨ ਘਟਣ ਵਾਲੀ. "ਦੇਹ ਛਿਜੰਦੜੀ ਊਣਮਝੂਣਾ, ਗੁਰੁ ਸਜਣ ਜੀਉ ਧਰਾਇਆ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) ੩ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲਾ, ਵਾਲੀ.

ਛਿੰਝ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੱਲਅਖਾੜਾ. "ਹਉ ਬਾਹੁੜਿ ਛਿੰਝ ਨ ਨਚਊ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪੈਪਾਇ) ੨ ਮੱਲਯੁੱਧ. ਘੋਲ. ਕੁਸ਼ਤੀ। ੩ ਮੱਲਯੁੱਧ ਵੇਖਣ ਲਈ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ. "ਸਭ ਹੋਈ ਛਿੰਝ ਇਕਠੀਆ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪੈਪਾਇ)

ਛਿਟ. ਦੇਖੋ, ਛਿੱਟ.

ਛਿਟਕਨ. ਕ੍ਰਿ—ਛਿੜਕਣਾ. ਕੇਸਰ ਗੁਲਾਬ ਆਦਿ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਨੀ. ਤ੍ਰੌਂਕਣਾ. "ਵਸਤ੍ਰ ਮਨੋ ਛਿਟਕਾਇ ਜਨੇਤੀ ਸੇ ਚਢੇ." (ਸੁਰਜਾਵ) ੨ ਛੁਟਣਾ. ਨਿਰਬੰਧ ਹੋਣਾ.

ਛਿਟਕਾਈ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਕੇ. "ਚਲਿਓ ਗੋਨਿ ਛਿਟਕਾਈ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੨ ਛਿੜਕੀ. "ਛੀਟ ਛਾਛ ਕੀ ਤਨ ਛਿਟਕਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਛਿਟਕਾਏ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਖੋਲ੍ਹਕੇ. ਵਿਖੇਰਕੇ. "ਲਟ ਛਿਟਕਾਏ ਤਿਰੀਆ ਰੋਵੈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਛਿਟਕਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਿੱਟਿਆਂ ਦੀ ਬੁਛਾੜ। ੨ ਛਿੜਕਾਉ. ਛਿੜਕਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਨਾਮ ਤੇਰਾ ਕੇਸਰੋ ਲੇ ਛਿਟਕਾਰੇ." (ਧਨਾ ਰਵਿਦਾਸ) ੩ ਛੁਟਕਾਰਾ. ਰਿਹਾਈ.

ਛਿਟਕੀ. ਛੁਟ ਗਈ. ਨਿਰਬੰਧ ਹੋਈ। ੨ ਛਿੜਕੀ. ਤ੍ਰੌਂਕੀ.

ਛਿਟਰ, ਛਿਟੜ, ਛਿਟਿੜ. ਵਿ—ਛਿੱਟਿਆਂ ਵਾਲਾ. ਜਿਸ ਦੇ ਛਿੱਟੇ ਲੱਗੇ ਹਨ. ਭਾਵ—ਦਾਗ਼ੀ. "ਵੇਖੇ! ਛਿਟੜਿ ਥੀਵਦੇ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਛਿਟੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਟੀ. ਸ਼ਾਖਾ. ਟਾਹਨੀ। ੨ ਹੱਡੀ. ਪਸਲੀ. "ਰਸਾਤਲ ਪਰਿਓ ਛਿਟੀ ਛਿਟੀ ਸਿਰਭਾਰੈ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੩ ਸੋਟੀ. ਛੜੀ.

ਛਿੱਟ, ਛਿੱਟਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤੁਬਕਾ. ਬੂੰਦ. ਕ਼ਤ਼ਰਾ। ੨ ਚਿੱਕੜ ਦਾ ਕਣਕਾ। ੩ ਚਿੰਗਾਰੀ. ਚਿਨਗ. "ਲੋਹ ਕੀ ਛਿੱਟ ਛੁੱਟੇ." (ਰਾਮਾਵ) ੪ ਵਿ—ਦਾਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਕਲੰਕਿਤ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ.

ਛਿਣ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ਣ ਅਤੇ ਖਿਨ.

ਛਿਣਭੰਗਰ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ਣਭੰਗੁਰ ਅਤੇ ਖਿਨਭੰਗਨ.

ਛਿਤ. ਦੇਖੋ, ਛਿਤਿ.

ਛਿਤਪਤਾਬਿ, ਛਿਤਪਤਾਬਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਿਤਿਪਤਿ (ਰਾਜੇ) ਸਹਿਤ ਸੈਨਾ. ਉਹ ਫੌਜ ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਕ ਰਾਜਾ ਹੈ. (ਸਨਾਮਾ)

ਛਿਤਪਤਿ. ਦੇਖੋ, ਛਿਤਿਪਤਿ.

ਛਿਤਰ. ਦੇਖੋ, ਛਿੱਤਰ.

ਛਿਤਰਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਛਿੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰਨਾ. ਜੁਤਿਆਉਂਣਾ.

ਛਿਤਾਰ, ਛਿਤਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਿਤਿਪਾਲ. ਪ੍ਰਿਥਿਵੀਪਾਲਕ ਰਾਜਾ। ੨ ਖਟਤਾਲ. ਛੀ ਤਾਲ.

ਛਿਤਾਲਾ. ਵਿ—ਛੀ ਤਾਲ ਦੇ ਜਾਣਨਵਾਲਾ। ੨ ਕ੍ਸ਼ਿਤਿ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਵਾਲਾ. ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ। ੩ ਚਾਲਾਕ. ਹੋਸ਼ਿਯਾਰ. "ਤੇਜਵਾਨ ਬਲਵਾਨ ਛਿਤਾਲਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੦੨) ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੀ ਤਾਲ ਦਾਂ ਗੀਤ.

ਛਿਤਿ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਿਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. ਭੂਮਿ। ੨ ਇੱਕ ਸੰਖ੍ਯਾ ਬੋਧਕ. ਇੱਕ ਦੀ ਗਿਣਤੀ.

ਛਿਤਿਨਾਥ, ਛਿਤਿਪਤਿ, ਛਿਤਿਪਾਲ, ਛਿਤੀਸ, ਛਿਤੇਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਿਤਿ (ਭੂਮਿ) ਪਾਲ. ਰਾਜਾ. ਪ੍ਰਿਥੀਪਾਲ. ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦਾ ਈਸ਼੍ਵਰ. "ਛੈਲਰੂਪ ਛਿਤਿਨਾਥ." (ਗ੍ਯਾਨ) "ਸੁਨ ਛਿਤੇਸ! ਕਸ ਚਿੰਤਾ ਠਾਨੀ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰਿਯ. "ਰਾਮ ਛਿਤਿਪਾਲ ਪਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਬਲ.

ਛਿਤੰਕੀਸ. ਕ੍ਸ਼ਿਤਿ-ਇਕੀਸ. "ਕਰੀ ਛਤ੍ਰਹੀਣੰ ਛਿਤੰਕੀਸ ਬਾਰੰ." (ਪਾਰਸਾਵ) ਪਰਸੁਰਾਮ ਨੇ ਇੱਕੀ ਵਾਰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਛਤ੍ਰੀਆਂ ਬਿਨਾ ਕੀਤੀ.

ਛਿੱਤਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਿਤਿ-ਤ੍ਰ. ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਤੇ ਪਏ ਕੰਕਰ ਕੰਡੇ ਆਦਿ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਜੋੜਾ. ਜੁੱਤੀ। ੨ ਅੱਡੀ ਬਿਨਾ ਜੁੱਤਾ.

ਛਿਥਾ, ਛਿੱਥਾ. ਵਿ—ਲੱਜਿਤ. ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ। ੨ ਪਤਿਤ. ਕ੍ਸ਼ੀਣ ਸਥਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ. ਠਿਕਾਣੇ ਤੋਂ ਡਿਗਿਆ। ੩ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਗੁੱਸੇ ਹੋਇਆ.

ਛਿਦ. ਸੰ. ਛਿਦ੍. ਧਾ—ਟੁਕੜੇ ਕਰਨਾ, ਖੰਡ ਖੰਡ ਕਰਨਾ, ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਫੜਨਾ, ਹਿੰਸਾ ਕਰਨਾ.

ਛਿੰਦ ਭਿੰਦ. ਸੰ. ਛਿਨ੍ਧਿ ਭਿਨ੍ਧਿ. ਕੱਟੋ ਵੱਢੋ. "ਛਿੰਦ ਭਿੰਦ ਬਹੁ ਘਾਤ ਪ੍ਰਹਾਰਹਿ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਛਿੰਧਿ ਭਿੰਧਿ ਆਖਕੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ.

ਛਿਦਰ. ਦੇਖੋ, ਛਿਦ੍ਰ.

ਛਿਦਿਰ. ਸੰ. ਤਲਵਾਰ। ੨ ਕੁਹਾੜਾ। ੩ ਅਗਨਿ.

ਛਿਦੁਰ. ਸੰ. ਵਿ—ਛੇਦਨ ਕਰਤਾ. ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੈਰੀ. ਦੁਸ਼ਮਨ.

ਛਿੱਦਾ. ਵਿ—ਛਿਦ੍ਰਾਂ ਵਾਲਾ. ਵਿਰਲਾ. ਜੋ ਸੰਘਣਾ ਨਹੀਂ.

ਛਿਦ੍ਰ. ਸੰ. ਛਿਦ੍. ਧਾ—ਸੁਰਾਖ (ਛੇਕ) ਕਰਨਾ, ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਛੇਦ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁਰਾਖ਼. ਛੇਦ। ੩ ਖੱਡ. ਬਿਲ। ੪ ਮੁਖ ਨਾਸਾ ਆਦਿ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਨੌ ਦ੍ਵਾਰ. "ਨਵੇ ਛਿਦ੍ਰ ਸ੍ਰਵਹਿ ਅਪਵਿਤ੍ਰਾ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੪) ੫ ਦੋਸ. ਐਬ. "ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੇਰੇ ਸਗਲ ਛਿਦ੍ਰ ਢਾਕੇ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਜਉ ਦੇਖੈ ਛਿਦ੍ਰ ਤਉ ਨਿੰਦਕ ਉਮਾਹੈ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) "ਛਲੰ ਛਿਦ੍ਰੰ ਕੋਟਿ ਬਿਘਨੰ." (ਸਹਸ ਮ: ੫) ੬ ਘਾਵ. ਜ਼ਖ਼ਮ. ਭਾਵ—ਨਾਸੂਰ ਆਦਿਕ. "ਕਾਇਆ ਰੋਗ ਨ ਛਿਦ੍ਰ ਕਿਛੁ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੫) ੭ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਲੋਮਕੂਪ. ਮਸਾਮ. Pore.

ਛਿਦ੍ਰਦਰਸੀ. ਸੰ. ਛਿਦ੍ਰਦਰ੍ਸ਼ਿਨ੍. ਵਿ—ਪਰਾਇਆ ਦੋਸ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ. ਐਬਜੋ.

ਛਿੰਧਿਭਿੰਧਿ. ਦੇਖੋ, ਛਿੰਦ ਭਿੰਦ.

ਛਿਨ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਿਨ. ਥੋੜਾ ਸਮਾਂ. "ਛਿਨ ਮਹਿ ਰਾਉ ਰੰਕ ਕਉ ਕਰਈ." (ਬਿਹਾ ਮ: ੯) ੨ ਦੇਖੋ, ਛਿਨੁ.

ਛਿੰਨ. ਸੰ. ਛਿੰਨ. ਵਿ—ਖੰਡਿਤ. ਕੱਟਿਆ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਛਿਨੁ.

ਛਿਨਕ. ਦੇਖੋ, ਛਿਨਿਕ.

ਛਿਨਣੁ. ਸਿੰਧੀ. ਕ੍ਰਿ—ਟੁੱਟਣਾ। ੨ ਘਟਣਾ। ੩ ਨਾਸ਼ ਹੋਣਾ.

ਛਿੰਨ ਭਿੰਨ. ਸੰ. ਛਿੰਨ ਭਿੰਨ. ਵਿ—ਕੱਟਿਆ ਅਤੇ ਅਲਗ (ਵੱਖ) ਕੀਤਾ. ਵੱਢਕੇ ਜੁਦਾ ਕੀਤਾ। ੨ ਨਸ਼੍ਟ ਭ੍ਰਸ਼੍ਟ.

ਛਿੰਨ ਮਸ੍ਤਾ. ਦੇਖੋ, ਚਿੰਤ ਪੂਰਨੀ.

ਛਿਨਵੇ, ਛਿਨਵੈ. ਸਟ੍-ਨਵਤਿ. ਨੱਵੇ ਉੱਪਰ ਛੀ. ਛਿਆਨਵੇ—੯੬. "ਛਿਨਵੈ ਕਰੋੜੀ ਮੇਘਮਾਲਾ." (ਮਲਾ ਨਾਮਦੇਵ)

ਛਿਨਾ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਣ (ਖਿਨ) ਮਾਤ੍ਰ। ੨ ਕ੍ਸ਼ੀਣ. ਕੰਗਾਲ. "ਸੋ ਪੂਰਕਰੰਮਾ ਨਾ ਛਿਨਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਛਿੰਨਾ. ਸੰ. ਛਿੰਨਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੇਸ਼੍ਯਾ. ਕੰਚਨੀ। ੨ ਗਿਲੋ. ਗੜੂਚੀ। ੩ ਵਿ—ਪਾਟਿਆ ਹੋਇਆ. ਫਟਿਆ. "ਚੀਰ ਸਭਿ ਛਿੰਨਾ." (ਵਾਰ ਜੈਤ)

ਛਿਨਾਰ, ਛਿਨਾਲ. ਸੰ. ਛਿੰਨਾ-ਨਾਰਿ. ਦੇਖੋ, ਛਿੰਨਾ. ਵਿਭਚਾਰ ਕਰਨਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. "ਬਡੀ ਛਿਨਾਰ ਜਗਤ ਮੇ ਜਨਿਯਤ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੪)

ਛਿਨਿਕ. ਕ੍ਸ਼ਣ-ਇਕ.

ਛਿਨੁ. ਦੇਖੋ, ਖਿਨ, ਖਿੰਨ, ਛਿਨ ਅਤੇ ਛਿੰਨ. "ਛਿਨੁ ਛਿਨੁ ਤਨੁ ਛੀਜੈ ਜਰਾ ਜਨਾਵੈ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ) "ਕਹਾ ਭਇਓ ਜਉ ਤਨੁ ਭਇਓ ਛਿਨੁ ਛਿਨੁ?" (ਆਸਾ ਰਵਿਦਾਸ) ਛਿੰਨ (ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ)

ਛਿੰਨੇ. ਛੀਨੇ. ਖੋਹੇ. ਕ੍ਸ਼ੀਣ ਕੀਤੇ. "ਦਿੰਨੇ ਨਿਕਾਰ ਛਿੰਨੇ ਸੁ ਦੀਪ." (ਬ੍ਰਹਮਾਵ)

ਛਿਨੇਕ. ਕ੍ਸ਼ਣ-ਏਕ. "ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਸੇ ਕੋਟਿ ਨਿਸਾਚਰ, ਜਾਹਿ ਛਿਨੇਕ ਬਿਖੇ ਹਨ ਡਾਰੇ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਛਿਪਕਲੀ, ਛਿਪਕੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰਿਹਗੋਧਾ. ਛੱਤ ਨੂੰ ਚਿਪਕ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਿਰਲੀ.

ਛਿਪਣਾ, ਛਿਪਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਲੁਕਣਾ. ਅੰਤਰਧਾਨ ਹੋਣਾ. ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਓਹਲੇ ਹੋਣਾ. ਅਸ੍ਤ ਹੋਣਾ.

ਛਿਪਾਉ, ਛਿਪਾਵ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੁਰਾਉ. ਲੁਕਾਉ.

ਛਿਪ੍ਰ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਿਪ੍ਰ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਛੇਤੀ. ਤੁਰੰਤ. ਫ਼ੌਰਨ.

ਛਿਮਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਸ਼ਮਾਪਨ. ਕ੍ਸ਼ਮਾ (ਖਿਮਾ) ਕਰਨ ਦਾ ਭਾਵ. ਮੁਆਫ਼ ਕਰਨਾ.

ਛਿਮਾ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ਮਾ ਅਤੇ ਖਿਮਾ.

ਛਿਮਾਹੀ. ਵਿ—ਛੀ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਛੀ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੀ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਸਮਾਂ। ੪ ਛੀ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤਨਖ਼੍ਵਾਹ ਅਥਵਾ ਕੋਈ ਬੰਧਾਨ. "ਦਈ ਛਿਮਾਹੀ ਬਾਂਧ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੩)

ਛਿਮੀ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ਮਿਨ੍. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਿਮਾ ਵਾਲਾ. ਸ਼ਾਂਤਚਿੱਤ. "ਭਏ ਛਿਮੀ ਰਿਸ ਖੋਇ ਵਿਸੇਖੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਛਿਮਜੋ. ਕ੍ਸ਼ਮਾਪਨ ਕੀਤਾ. ਮੁਆਫ ਕੀਤਾ। ੨ ਸਹਾਰਿਆ. ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ. "ਸੋਨ ਗਯੋ ਤਿਨ ਪਾਸ ਛਿਮਜੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਛਿਯ. ਦੇਖੋ, ਛਿਅ.

ਛਿਰਕਨਾ. ਦੇਖੋ, ਛਿੜਕਣਾ.

ਛਿਰਕਾ. ਦੇਖੋ, ਛਿੜਕਾ. "ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹਿ ਛਿਰਕਾ ਦੀਨੋ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਛਿਲਕਾ.

ਛਿਰਕਾਵ. ਦੇਖੋ, ਛਿੜਕਾਉ.

ਛਿਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਛਿੜਨਾ. "ਇਤਜਾਦਿਕ ਕਥਿ ਛਿਰੈ ਪ੍ਰਸੰਗ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਛਿਰਾਨੀ. ਛਿੜੀ. ਆਰੰਭ ਹੋਈ। ੨ ਚੱਲੀ. ਤੁਰੀ. "ਗਾਇ ਛਿਰਾਨੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਗਾਈਆਂ ਚਰਨ ਲਈ ਘਰੋਂ ਛਿੜੀਆਂ.

ਛਿਰੰਖੋਰ. ਸ਼ੀਰ ਖ਼ੋਰ. ਦੁੱਧ ਪੀਣ ਵਾਲਾ. ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਛਿਰੰਖੋਰ ਬਾਲੇ। ਦਿਖੋ! ਕੀਨ ਕਾਲੇ." (ਗੁਵਿ ੧੦)

ਛਿਲ
ਛਿਲਕ
ਛਿਲਕਾ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਾਲਾ. ਤੁਚਾ. ਬਲਕਲ. ਸੰ. ਛੱਲਿ.

ਛਿਲਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਛਿੱਲ ਉਤਾਰਨਾ. ਉਚੇੜਨਾ. ਉਧੇੜਨਾ. ਛੀਲਨਾ.

ਛਿੱਲ. ਦੇਖੋ, ਛਿਲ। ੨ ਸਾਂਡ (ਸਾਂਢ) ਬਕਰੇ ਨੂੰ ਭੀ ਛਿੱਲ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਬੋਕ.

ਛਿੱਲੜ. ਦੇਖੋ, ਛਿਲਕਾ। ੨ ਖ਼ਾ. ਰੁਪਯਾ. ਰਜਤਪਣ.

ਛਿਵੈ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਛੀਮੇ. ਛੀਵੀਂ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ. "ਛਿਵੈ ਕਾਮੁ ਨ ਪੁਛੈ ਜਾਤਿ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਛਿੜਕਣਾ
ਛਿੜਕਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਛੀਰ (ਜਲ) ਕਣ (ਤੁਬਕਾ) ਛੀਰਕਣ ਕੀਣੰ. ਜਲ ਦੇ ਛਿੱਟੇ ਛੋਗਣੇ. ਤ੍ਰੌਂਕਣਾ. ਪ੍ਰੋਕ੍ਣ.

ਛਿੜਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੱਟਾ. ਪਾਣੀ ਦੀ ਫੁਹਾਰ. ਬੁਛਾੜ.

ਛਿੜਕਾਉ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਣੀ ਦੇ ਛਿੜਕਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਛਿੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਆਰੰਭ ਹੋਣਾ। ੨ ਤੁਰਨਾ. ਰਵਾਨਾ ਹੋਣਾ। ੩ ਘੋੜੇ ਦਾ ਉਛਲਨਾ. ਘੋੜੇ ਦਾ ਕੁੱਦਣਾ। ੪ ਖਿਝਣਾ. ਚਿੜਨਾ.

ਛੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੇ. ਖਟ. ਸ਼ਟ੍.

ਛੀ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਖਟਸ਼ਾਸਤ੍ਰ.

ਛੀਕ
ਛੀਂਕ } ਦੇਖੋ, ਛਿਕ। ੨ ਦੇਖੋ, ਛਿੱਕ.

ਛੀ ਕਰਮ. ਦੇਖੋ, ਖਟਕਰਮ.

ਛੀਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰ. ਸ਼ਿਕ੍ਯ—ਛੱਤ ਨਾਲ ਲਟਕਾਇਆ ਟੋਕਰਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਖਾਣ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਰੱਖੀਦੇ ਹਨ. "ਛੀਕੇ ਪਰ ਤੇਰੀ ਬਹੁਤ ਡੀਠ." (ਖ਼ਸੰ ਕਬੀਰ) ਭਾਵ ਸੁਰਗ ਆਦਿ ਲੋਕ। ੨ ਪਸ਼ੂ ਦੇ ਮੁਖ ਪੁਰ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਛਿਦ੍ਰਦਾਰ ਟੋਪਾ. ਛਿਕੁਲੀ.

ਛੀਕਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਘੁੱਟਕੇ. ਖਿੱਚਕੇ. "ਮੈ ਛੀਕਿ ਗਾਂਠਰੀ ਬਾਧਾ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਛੀ ਕਿਲੇ. ਦੇਖੋ, ਖੜ ਦੁਰਗ.

ਛੀ ਜਤੀ. ਦੇਖੋ, ਛਿਅ ਜਤੀ ਅਤੇ ਜਤੀ ੩.

ਛੀਜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਛੀਣ ਹੋਣਾ. ਘਟਣਾ. "ਛੀਜੈ ਜੋਬਨੁ ਜਰੂਆ ਸਿਰਿ ਕਾਲ." (ਓਅੰਕਾਰ) ੨ ਛਯ ਹੋਣਾ. ਨਾਸ਼ ਹੋਣਾ। ੩ ਖੁਲ੍ਹਣਾ. ਛੁਟਣਾ. "ਕਾਹੂ ਕੋ ਧਨੁਖ, ਕਾਹੂੰ ਤੋਰਯੋ, ਕਾਹੂੰ ਰਾਖਯੋ ਘਰ, ਕਹੋ! ਯਾਂਕੀ ਗਾਠ ਕੋ ਕਹਾਂ ਭਯੋ ਹੈ ਛੀਜਨੋ." (ਹਨੂ) ਇਸ ਦੀ ਗੱਠੋਂ ਕੀ ਖੁਲ੍ਹਿਆ ਹੈ? ਭਾਵ—ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਯਾ ਹੈ.

ਛੀਂਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਿੱਟਾ. ਬੂੰਦ।੨ ਬੇਲਬੂਟੇ ਵਾਲਾ ਵਸਤ੍ਰ. Chintz.

ਛੀਟਾਂਵਾਲਾ. ਛੀਟਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਚੰਗਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਮਨਸੂਰਪੁਰ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋ ਗਿਆ. ਦੇਖੋ, ਮਨਸੂਰਪੁਰ.

ਛੀਣ
ਛੀਨ } ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੀਣ. ਵਿ—ਕਮਜ਼ੋਰ। ੨ ਦੁਬਲਾ. ਪਤਲਾ। ੩ ਘਟਿਆ ਹੋਇਆ। ੪ ਮੋਇਆ। ੫ ਕੰਗਾਲ. ਨਿਰਧਨ। ੬ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਸ਼ਨੇ ਸ਼ਨੇ. ਮੰਦ ਮੰਦ. "ਬੀਨ ਬਜੰਤ ਛੀਨ." (ਰਾਮਾਵ), ੭ ਅਞਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ੨੫੩ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਿੱਚ "ਪੀਨ" ਦੀ ਥਾਂ ਛੀਨ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ—"ਦੇਹ ਛੀਨ ਤੇ ਉਠ ਨ ਸਕਤ ਭਯੋ." ਚਾਹੀਏ "ਦੇਹ ਪੀਨ ਤੇ." ਮੋਟਾ ਜਿਸਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ.

ਛੀਤ ਸ੍ਵਾਮੀ. ਵੈਸਨਵ ਭਗਤ ਅਤੇ ਕਵਿ, ਜਿਸ ਦੀ ਅਸ੍ਟਛਾਪ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਹੈ. ਇਹ ਵੱਲਭਾਚਾਰਯ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੀ. ਇਸ ਦੇ ਰਚੇ ਮਨੋਹਰ ਪਦ ਹੁਣ ਭੀ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਛੀਤ ਦਾ ਜਨਮ ਸਨ ੧੫੬੭ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ.

ਛੀ ਦੇਵਤਾ. ਦੇਖੋ, ਦੇਵ ਖਟਕ.

ਛੀਨ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ੀਣ, ਖੀਨ ਅਤੇ ਛੀਣ। ੨ ਦੇਖੋ, ਛੀਨਣਾ.

ਛੀਨਖਰੇ
ਛੀਨਖੜੇ } ਖੋਹਕੇ ਲੈ ਗਏ, ਖੋਹਲੀਤੇ.

ਛੀਨਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖਸੋਟਣਾ. ਖੋਹਣਾ. ਖੱਸ ਲੈਣਾ.

ਛੀਨਤਾ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੀਣਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਮੀ. ਘਾਟਾ। ੨ ਦਰਿਦ੍ਰਤਾ. ਨਿਰਧਨਤਾ. "ਦੀਨੋ ਜਿਨ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਛੀਨਤਾ ਉਦੋਤ ਹੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਦੁਬਲਾਪਨ.

ਛੀਨਨਾ. ਦੇਖੋ, ਛੀਨਣਾ.

ਛੀਨਾ. ਛਿਨਭਰ. ਕ੍ਸ਼ਣਮਾਤ੍ਰ. "ਕਹੂੰ ਨ ਮਾਨਿਓ ਮਨ ਛੀਨਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਛਿੰਨ ਹੋਇਆ. ਕੱਟਿਆ. "ਬਜਰ ਕੁਠਾਰੁ ਮੋਹ ਹੈ ਛੀਨਾ." (ਧਨਾ ਨਾਮਦੇਵ) ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਜੱਟ ਗੋਤ. ਭਾਈ ਬਿਧੀਚੰਦ ਜੀ ਇਸੇ ਗੋਤ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ। ੪ ਛੀਨਾ ਗੋਤ ਦੇ ਜੱਟਾਂ ਦਾ ਵਸਾਇਆ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ੩੧ ਮੀਲ ਹੈ.

ਛੀਨਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਛੀਨ (ਖਸੋਟ) ਕੇ. ਖੋਹਕੇ. "ਪਰਧਨ ਛੀਨਿ ਅਗਿਆਨ ਹਰਿਓ ਹੈ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫)

ਛੀਪ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਿਪਾਉ. ਦੁਰਾਉ. "ਬਸੈ ਘਟਾਘਟ ਲੀਪ ਨ ਛੀਪੈ." (ਕਾਨ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਛਾਪਾ. ਚਿੰਨ੍ਹ. ਮੁਦ੍ਰਾ. "ਕਾਹੇ ਛੀਪਹੁ ਛਾਇਲੈ?" (ਸ. ਕਬੀਰ) ੩ ਸੰ. ਸ਼ਿਲ੍ਪ—ਸ਼ਿਲਪ. ਦਸ੍ਤਕਾਰੀ. ਹੁਨਰ। ੪ ਸਿੰਗਾਰਣ ਅਤੇ ਰੰਗਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਛੀਪਹੁ. ਦੇਖੋ, ਛੀਪ ੨-੩-੪.

ਛੀਪਣਾ
ਛੀਪਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਸ਼ਿਲਪਨ. ਛਾਪਣਾ. ਦੇਖੋ, ਛੀਪ ੩-੪.

ਛੀਪਰੋ
ਛੀਪਾ
ਛੀਪੀ } ਸੰ. ਸ਼ਿਲ੍ਪਿਨ੍. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਸਤ੍ਰ ਪੁਰ ਬੇਲ ਬੂਟੇ ਛਾਪਣ ਵਾਲਾ ਕਾਰੀਗਰ. ਛੀਂਬਾ. "ਆਢ ਦਾਮ ਕੋ ਛੀਪਰੋ ਹੋਇਓ ਲਾਖੀਣਾ." (ਆਸਾ ਧੰਨਾ) "ਨਾਮਦੇਅ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗੀ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਲੋਕ ਛੀਪਾ ਕਹੈ ਬੁਲਾਇ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੪) ੨ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ.

ਮੁਸੌਵਿਰ.

ਛੀਪੇ. ਛਿਪਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਛੀਪ ੧.

ਛੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ. ਦੇਖੋ, ਉਦਾਸੀ.

ਛੀਬਾ, **ਛੀਂਬਾ**. ਦੇਖੋ, ਛੀਪਾ. "ਨਾਮਾ ਛੀਬਾ ਕਬੀਰ ਜੋਲਾਹਾ ਪੂਰੇ ਗੁਰੁ ਤੇ ਗਤਿ ਪਾਈ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੩)

ਛੀਮਲ. ਦੇਖੋ, ਮਲ ੩.

ਛੀਰ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੀਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੁੱਧ। ੨ ਜਲ.

ਛੀਰਸਮੁਦ੍ਰ, **ਛੀਰਸਿੰਧੁ**, **ਛੀਰਨਿਧਿ**, **ਛੀਰਾਵਧਿ**. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਸ਼ੀਰ (ਦੁੱਧ) ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ. ਕ੍ਸ਼ੀਰਾਬ੍ਧਿ. "ਛੀਰ ਕੈਸੀ ਛੀਰਾਵਧਿ." (ਅਕਾਲ)

ਛੀ ਰੁੱਤਾਂ. ਦੇਖੋ, ਖਟਰਿਤੁ ਅਤੇ ਰਿਤੁ.

ਛੀਰੋਧਜਾ. ਕ੍ਸ਼ੀਰੋਦ (ਦੁੱਧ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ) ਤੋਂ ਜਾ (ਪੈਦਾ ਹੋਈ) ਲੱਛਮੀ. ਕ੍ਸ਼ੀਰੋਦਜਾ.

ਛੀਲਕ. ਵਿ—ਛਿੱਲਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਿਲਕਾ. ਛਿੱਲ. "ਗੋਲ ਸ ਛੀਲਕ ਜਨੁ ਜੁਗ ਕੇਲੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਛੀਲਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਛਿਲਕਾ ਉਤਾਰਨਾ. ਛਿੱਲਣਾ.

ਛੀਲਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਿੱਲੜ. ਛਿਲਕਾ. "ਛੀਲਰ ਖਾਨ ਬਿਖੈ ਹਿਤ ਧਾਰੀ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਉਹ ਤਾਲ, ਜਿਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਛੇਤੀ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੩ ਖੂਹ ਦੇ ਪਾਸ ਦਾ ਟੋਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੈਲਾ ਪਾਣੀ ਜਮਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ.

ਛੀਵ. ਡਿੰਗ. ਮਤਵਾਲਾ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੀਵ. ਦੇਖੋ, ਖੀਵਾ.

ਛੀ ਵਾਜੇ. ਦੇਖੋ, ਵਾਜਾ ੨.

ਛੀ ਵਿਕਾਰ. ਦੇਖੋ, ਖਟ ਵਿਕਾਰ.

ਛੁਆਰਾ. ਦੇਖੋ, ਛੁਹਾਰਾ। ੨ ਝੰਗ ਵੱਲ ਛੋਕਰੇ (ਬਾਲਕ) ਨੂੰ ਛੁਆਰਾ ਸਦਦੇ ਹਨ.

ਛੁਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਪਰਸ਼. ਛੁਹਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਹਿਸ.

ਛੁਹਣਾ, **ਛੁਹਨਾ**. ਕ੍ਰਿ—ਸਪਰਸ਼ ਕਰਨਾ. ਛੂਨਾ.

ਛੁਹਾਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਾਰਕ. ਸੁੱਕਾ ਹੋਇਆ ਅ਼ਰਬੀ ਖਜੂਰ ਦਾ ਫਲ. ਖ਼ੁਰਮਾ. "ਗਰੀ ਛੁਹਾਰੇ ਖਾਂਦੀਆ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਖਾਰਕ.

ਛੁਕਟੀ. ਛੁੱਟੀ. ਨਿਰਬੰਧ ਹੋਈ. ਮੁਕਤ ਭਈ. "ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਛੈ ਛੁਕਟੀ." (ਦੇਵ ਮ: ੪)

ਛੁਕਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੋਕਰਾ. ਸ਼ਾਵਕ. ਬੱਚਾ. "ਛੀਟਨ ਤੇ ਛੁਕਰਾਨ ਲਰਾਵੈਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਛੁੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੁੰਗ. ਟੋਲਾ. ਗਰੋਹ। ੨ ਘੁੰਗਰੂਦਾਰ ਅੰਗੂਠੀ। ੩ ਦੇਖੋ, ਛੁੰਗਣਾ.

ਛੁੰਗਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਉੱਤੇ ਖਿਚਣਾ. ਜਿਵੇਂ—ਪਜਾਮਾ ਛੁੰਗਣਾ.

ਛੁਛੂੰਦਰੀ. ਦੇਖੋ, ਚਚੂੰਧਰ. ਛਛੂੰਦਰ.

ਛੁੱਛ. ਵਿ—ਛੂਛਾ. ਖ਼ਾਲੀ. "ਛੁੱਛ ਕਿਕਾਣ." (ਚੰਡੀ ੨) ੨ ਸ੍ਵੱਛ. ਨਿਰਮਲ. ਸਾਫ਼। ੩ ਦੇਖੋ, ਛੂਛ ੩।

ਛੁਟ. ਸੰ. ਛੁਟ੍. ਧਾ—ਕਤਰਨਾ, ਤੋੜਨਾ, ਚਕਣਾ.

ਛੁਟਕਤ. ਛੁਟਤ. "ਛੁਟਕਤ ਬਜਰਕਪਾਟ." (ਗਉ ਰਵਿਦਾਸ) ੨ ਅਲਗ ਹੋ ਕੇ. ਤ੍ਯਾਗਕੇ. "ਛੁਟਕਤ ਹੋਇ ਰਵਾਰੈ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ਹੇ ਕਰਤਾਰ! ਤੇਥੋਂ ਛੁੱਟਕੇ ਜੀਵ ਰਵਾਲ (ਧੂੜ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਛੁਟਕਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੁੱਟਣਾ. ਰਿਹਾਈ. "ਅਸੁਰ ਜਤਨ ਛੁਟਕਨ ਕੋ ਕੀਨੋ." (ਸਲੋਹ)

ਛੁਟਕਾਕੀ. ਵਿ—ਛੁਟਨੇ ਕਾ ਆਕਾਂਕ੍ਸ਼ੀ. ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵਾਲਾ. "ਕਿਵ ਛੂਟਹਿ ਹਮ ਛੁਟਕਾਕੀ." (ਧਨਾ ਮ: ੪)

ਛੁਟਕਾਰ, **ਛੁਟਕਾਰਾ**. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੁਕਤਿ. ਰਿਹਾਈ. ਬੰਧਨ ਦਾ ਅਭਾਵ. "ਇਨ ਤੇ ਕਹਹੁ, ਕਵਨ ਛੁਟਕਾਰ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਬਿਨ ਹਰਿਭਜਨ ਨਹੀ ਛੁਟਕਾਰਾ." (ਬਾਵਨ)

ਛੁਟਕਾਵਨਿ. ਛੁਡਵਾਉਣ ਲਈ. ਬੰਧਨ ਦੂਰ ਕਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ. ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ. "ਜਾ ਪਹਿ ਜਾਉ ਆਪ ਛੁਟਕਾਵਨਿ, ਤੇ ਬਾਧੇ ਬਹੁ ਫੰਧਾ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਛੁਟਕਿਓ. ਛੁਟਗਿਆ. ਮਿਟ ਗਿਆ. ਦੂਰਭਯਾ. "ਬਲ ਛੁਟਕਿਓ ਬੰਧਨ ਪਰੇ." (ਸ: ਮ: ੯)

ਛੁਟਕੀ. ਛੁੱਟੀ. ਅਲਗ ਹੋਈ. ਟੁੱਟੀ. "ਝੂਠੈ ਕੀ ਰੇ ਝੂਠ ਪਰੀਤਿ ਛੁਟਕੀ." (ਦੇਵ ਮ: ੫) ੨ ਬੰਧਨ ਰਹਿਤ ਹੋਈ. "ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਛੈ ਛੁਟਕੀ." (ਦੇਵ ਮ: ੪) ੩ ਹੱਥੋਂ ਨਿਕਲੀ.

ਛੁਟਕੰਤ. ਬੰਧਨ ਰਹਿਤ ਹੋਵੰਤ. ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਫੁੱਟਕੇ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਵਗਦਾ ਹੈ. "ਅਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਵਾਹ ਛੁਟਕੰਤ ਸਦ ਦ੍ਵਾਰ ਜਿਸ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਛੁਟਕ੍ਯਾ. ਛੁਟਗਿਆ. ਮਿਟਿਆ. "ਭਰਮ ਸਭ ਛੁਟਕ੍ਯਾ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਛੁਟਣਾ, **ਛੁਟਨਾ**. ਕ੍ਰਿ—ਬੰਧਨਰਹਿਤ ਹੋਣਾ. ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣਾ. ਖਲਾਸ ਹੋਣਾ.

ਛੁਟਪਨ. ਕ੍ਰਿ—ਛੋਟਾਪਨ. ਛੁਟਿਆਈ. ਲਘੁਤਾ। ੨ ਓਛਾਪਨ. ਤੁੱਛਤਾ.

ਛੁਟੜ, **ਛੁਟੜਿ**. ਵਿ—ਤ੍ਯਾਗੀ ਹੋਈ. "ਜਿਉ ਛੁਟੜਿ ਘਰਿ ਘਰਿ ਫਿਰੈ ਦੁਹਚਾਰਣਿ ਬਦਨਾਉ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰ)

ਛੁਟਾ ਘਾਟਕਾ. ਜਨਮਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਾਉਂ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਸਰਹੱਦੀ ਜ਼ਿਲੇ ਚਟਗਾਂਵ ਦੇ ਬਦਲੇ ਆਇਆ ਹੈ.

ਛੁਟਾਨਾ. ਛੁਟਗਿਆ. ਬੰਧਨਰਹਿਤ ਹੋਇਆ। ੨ ਕ੍ਰਿ—ਛੁਡਾਉਣਾ. ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣਾ. "ਚਲੋ ਬੇਗ ਤਿਹ ਕਰਹਿ ਛੁਟਾਨਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਛੁਟਾਰ, **ਛੁਟਾਰਾ**. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੁਟਕਾਰ. ਰਿਹਾਈ. ਖ਼ਲਾਸੀ. "ਅਹੰਬੁਧਿ ਬੰਧਨ ਪਰੇ ਨਾਨਕ ਨਾਮਿ ਛੁਟਾਰ." (ਬਾਵਨ) "ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਨਹੀ ਹੋਤ ਛੁਟਾਰਾ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਛੁਟੀਐ. ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ. "ਤਿਨ ਪਿਛੈ ਸਭ ਜਗਤ ਛੁਟੀਐ."

(ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਮ: ੪)

ਛੁਟੇਰਾ. ਤੁੱਛਤਰ. ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ.

ਛੁੱਟੜ. ਦੇਖੋ, ਛੁਟੜਿ.

ਛੁੱਟੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੁਖ਼ਸਤ. ਵਿਦਾਇਗੀ। ੨ ਮੁਕਤਿ. ਰਿਹਾਈ.

ਛੁਡ. ਸੰ. ਛੁਡ੍. ਧਾ—ਢੱਕਣਾ, ਲੁਕੋਣਾ, ਆੱਛਾਦਨ ਕਰਨਾ.

ਛੁਡਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਬੰਧਨ ਦੂਰ ਕਰਾਉਣਾ. ਮੁਕਤ ਕਰਾਉਣਾ.

ਛੁਤ
ਛੁਥ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੂਤ. ਭਿੱਟ। ੨ ਛੋਹ. ਸਪਰਸ਼.

ਛੁੱਥਿਆਂ. ਛੁਹਣ ਤੋਂ. ਸਪਰਸ਼ ਸੇ. "ਹੱਥੀਂ ਕਾਲਖ ਛੁੱਥਿਆਂ ਅੰਦਰ ਕ਼ਾਲਖ ਲੋਭ ਲੁਭਾਏ." (ਭਾਗੁ)

ਛੁਦ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੁਦ੍. ਧਾ—ਪੀਸਣਾ, ਕੁਚਲਣਾ.

ਛੁਦ੍ਰ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੁਦ੍ਰ. ਵਿ—ਤੁੱਛ. ਅਦਨਾ. "ਕਈ ਰੁਦ੍ਰ ਛੁਦ੍ਰ ਸਰੂਪ." (ਅਕਾਲ) ੨ ਛੋਟਾ। ੩ ਨੀਚ. ਅਧਮ। ੪ ਨਿਰਧਨ. ਕੰਗਾਲ। ੫ ਕ੍ਰੂਰ. ਬੇਰਹਮ। ੬ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਵਲ ਦੀ ਕਣੀ। ੭ ਧਤੂਰਾ। ੮ ਮੱਖੀ। ੯ ਮੱਛਰ। ੧੦ ਅਸ਼੍ਲੀਲ (Vulgar). ਸ਼ਬਦ. ਦੇਖੋ, ਮਦ੍ਰ ੨.

ਛੁਦ੍ਰਘੰਟਾ
ਛੁਦ੍ਰਘੰਟਿਕਾ
ਛੁਦ੍ਰਪੀਠ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਸ਼ੁਦ੍ਰ (ਛੋਟੀ) ਘੰਟੀਆਂ (ਘੁੰਘਰੂਆਂ) ਵਾਲੀ ਤੜਾਗੀ. ਬਾਜਨੀ. "ਅੰਗੀਆ ਅਨੂਪ ਛੁਦ੍ਰ ਪੀਠ ਕਟਿ ਧਾਰ ਹੈ." (ਭਾਗੁ ਕ) ੨ ਘੁੰਘਰਾਲ. ਡੋਰੇ ਵਿੱਚ ਪਰੋਤੇ ਛੋਟੇ ਘੁੰਘਰੂ, ਜੋ ਨ੍ਰਿਤ੍ਯ (ਨਾਚ) ਸਮੇਂ ਪੈਰ ਆਦਿ ਅੰਗਾਂ ਪੁਰ ਬੱਧੇ ਜਾਣ.

ਛੁਦ੍ਰਾ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੁਦ੍ਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਹਿਦ ਦੀ ਛੋਟੀ ਮੱਖੀ।੨ ਨਟਣੀ। ੩ ਵੇਸ਼੍ਯਾ। ੪ ਛੋਟੀ ਦਾਖ.

ਛੁਧ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੁਧ੍. ਧਾ—ਭੁੱਖ ਲੱਗਣੀ, ਛੁਧਿਤ ਹੋਣਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਛੁਧਾ.

ਛੁਧਾ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੁਧਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਾਣ ਦੀ ਇੱਛਾ. ਭੁੱਖ.

ਛੁਧਾਤੁਰ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ੁਧਾ ਨਾਲ ਆਤੁਰ (ਦੁਖੀ), ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਵ੍ਯਾਕੁਲ.

ਛੁਧੰ. ਦੇਖੋ, ਛੁਧਾ। ੨ ਅਞਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਛੁਦੰ ਦੀ ਥਾਂ ਗ੍ਯਾਨਪ੍ਰਬੋਧ ਵਿੱਚ ਛੁਧੰ ਪਾਠ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ. "ਛੁਧੰ ਸਸਤ੍ਰਧਾਰੰ." (ਗ੍ਯਾਨ) ਦੇਖੋ, ਛੁਦ.

ਛੁਪ. ਸੰ. ਛੁਪ੍. ਧਾ—ਛੂਹਣਾ, ਸਪਰਸ਼ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਆਛੋਪ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ੁਪ ੨. "ਹੋਤ ਭਯੋ ਛੁਪ ਭੂਪ ਮਹਾਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਛੁਭ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ੋਭ ਅਤੇ ਛੋਭ.

ਛੁਭਿਤ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ੁਭਿਤ. ਕ੍ਸ਼ੋਭ ਸਹਿਤ. ਘਬਰਾਇਆ ਹੋਇਆ.

ਛੁਰ. ਸੰ. ਛੁਰ੍. ਧਾ—ਕਤਰਨਾ, ਕੱਟਣਾ, ਤੋੜਨਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ੁਰ.

ਛੁਰਕਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੁਰੀ. ਦੇਖੋ, ਛੁਰਿਕਾ. "ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਸੁਧਾਰੀ ਛੁਰਕਾਰੀ." (ਰਾਮਾਵ)

ਛੁਰਤ. ਛੁਟਤ. ਮਿਟਤ. "ਭਗਤਿਮਤਿ ਛੁਰਤ ਨਾਹੀ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਛੁਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਸ਼ੁਰ (ਕੱਟਣ) ਦਾ ਹਥਿਆਰ. ਵਡਾ ਪੇਸ਼ਕ਼ਬਜ਼. "ਕੂੜ ਛੁਰਾ ਮੁਠਾ ਮੁਰਦਾਰੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੨ ਕ੍ਸ਼ੁਰ. ਉਸਤਰਾ। ੩ ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ. "ਭਗਤੂ ਛੁਰਾ ਵਖਾਣੀਐ." (ਭਾਗੁ)

ਛੁਰਾਨਾ
ਛੁਰਾਵਨ } ਕ੍ਰਿ—ਛੁਡਾਉਣਾ. "ਗੋਪ ਛੁਰਾਇਬੋ." (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵ) "ਦੁਰਗ ਛੁਰਾਇ ਛਿਨਿਕ ਮੇ ਲਿਜਿਯੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੭੫)

ਛੁਰਿਕਾ
ਛੁਰੀ
ਛੁਰੁਧੁਕਾ } ਸੰ. ਛੁਰਿਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੁਰੀ. ਛੋਟਾ ਛੁਰਾ. "ਛੁਰਿਕਾ ਬਿਬੇਕ ਲੇ ਹਾਥ." (ਪਾਰਸਾਵ) "ਹਥਿ ਛੁਰੀ ਜਗਤਕਾਸਾਈ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) "ਛੁਦ੍ਰ ਮੀਨ ਛੁਰੁਧੁਕਾ." (ਚੰਡੀ ੨) ਲਹੂ ਦੀ ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਜੋ ਛੁਰੀਆਂ ਵਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਮਾਨੋ ਛੋਟੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਹਨ.

ਛੁਲਕਣਾ
ਛੁਲਕਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਕਣ (ਅੰਨ) ਦਾ ਛਿਲਕਾ ਲਾਹੁਣਾ. ਉਖਲੀ ਵਿੱਚ ਅੰਨ ਪਾ ਕੇ ਮੂਸਲ ਨਾਲ ਛੜਨਾ.

ਛੁਲਛੁਲਾ. ਵਿ—ਓਛਾ. ਤੁੱਛ। ੨ ਹਲਕਾ. ਘਟੀਆ.

ਛੁੜਕਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਛੁੱਟਣਾ. ਡਿਗਣਾ. ਪਾਤ ਹੋਣਾ. "ਏਥਹੁ ਛੁੜਕਿਆ ਠਉਰ ਨ ਪਾਇ." (ਆਸਾ ਮ: ੩) ੨ ਟੁੱਟਣਾ. ਖੰਡਿਤ ਹੋਣਾ. "ਲਿਵ ਛੁੜਕੀ ਲਗੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ." (ਅਨੰਦੁ) ੩ ਬੰਧਨ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ. ਖ਼ਲਾਸ ਹੋਣਾ। ੪ ਹੱਥੋਂ ਛੁੱਟਣਾ.

ਛੁੜਕੀ. ਦੇਖੋ, ਛੁੜਕਨਾ ੪. "ਪਉੜੀ ਛੁੜਕੀ ਫਿਰਿ ਹਾਥਿ ਨ ਆਵੈ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੩)

ਛੂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਪਰਸ਼. ਛੂਹਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਦੇਖੋ, ਅਛੂ.

ਛੂਹਨ. ਦੇਖੋ, ਛੁਹਣਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖੂਹਣਿ ਅਤੇ ਛੂਹਨਿ.

ਛੂਹਨਿ. ਅਕ੍ਸ਼ੌਹਿਣੀ. ਦੇਖੋ, ਖੂਹਣਿ. "ਤੇਈਸ ਛੂਹਨਿ ਲੈ ਦਲ ਸੰਗ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਛੂਚਕ. ਦੇਖੋ, ਛੂਛਕ.

ਛੂਛ. ਵਿ—ਛੂਛਾ. ਖ਼ਾਲੀ।੨ ਤੁੱਛ. ਹਲਕਾ। ੩ ਇੱਕ ਹਾਲੋਂ ਜੇਹੀ ਬੂਟੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਭੁੱਜੀ ਵਾਤਨਾਸ਼ਕ ਹੈ.

ਛੂਛਕ. ਦੇਖੋ, ਸੂਤਕ। ੨ ਬਾਲਕ ਦੇ ਜੰਮਣ ਤੋਂ ਛੀਵੇਂ ਦਿਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਛਠੀ. ਸਸ੍ਠੀ। ੩ ਪਤਲੀ ਛਟੀ. ਛਮਕੀ. "ਖੇਲਨ ਮੇ ਜੀਉ ਤੇਰੋ, ਖਾਇਓਂ ਛੂਛਕਾਨ ਕੇ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਛੂਛਾ. ਵਿ—ਸੱਖਣਾ. ਖ਼ਾਲੀ. "ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਛੂਛਾ ਘਟ ਬੋਲੈ." (ਗੌਂਡ) ੨ ਤੁੱਛ. ਘਟੀਆ. "ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਸਗਲੇ ਮਦ ਛੂਛੇ." (ਰਾਮ) ੩ ਨਿਰਧਨ. ਕੰਗਾਲ.

ਛੂਛੀ. ਵਿ—ਊਣੀ. ਖ਼ਾਲੀ. ਜੋ ਭਰਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ. "ਛਾਇਆ ਛੂਛੀ ਜਗਤੁ ਭੁਲਾਨਾ." (ਓਅੰਕਾਰ) ੨ ਓਛੀ. ਤੁੱਛ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੋਟੀ ਕਟੋਰੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੰਦਨ ਕੇਸਰ ਆਦਿ ਘਸੇ ਹੋਏ ਪਦਾਰਥ ਰੱਖੀਦੇ ਹਨ। ੪ ਠੂਠੀ.

ਛੂਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੁੱਟਣ ਦਾ ਭਾਵ. "ਪ੍ਰਾਨ ਜਾਹਿਗੇ ਛੂਟਿ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਪ੍ਰਾਣ ਛੂਟਿ ਜਾਹਿੰਗੇ। ੨ ਰਿਹਾਈ. ਛੁਟਕਾਰਾ। ੩ ਹ਼ਮਲਾ. ਹੱਲਾ. ਧਾਵਾ. "ਪਯੋ ਪੰਥ ਕਰ ਛੂਟ." (ਪ੍ਰਾਪੰਪ੍ਰ) ੪ ਤ੍ਰੁਟਿ. ਟੁੱਟਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੫ ਲਿਖਣ ਵੇਲੇ ਭੁੱਲ ਦੇ ਕਾਰਣ ਕਿਸੇ ਪਾਠ ਦਾ ਲਿਖਾਰੀ ਤੋਂ ਛੁਟਜਾਣ ਦਾ ਭਾਵ.

ਛੂਟਸਿ. ਛੁਟੇਗਾ. ਛੁੱਟੇਂਗਾ. ਖ਼ਲਾਸ ਹੋਵੇਂਗਾ. "ਛੂਟਸਿ ਮੂੜੇ! ਕਵਣ

ਗੁਣੀ?" (ਮਾਝ ਮ: ੧)

ਛੂਟਤ. ਛੁਟਦਾ ਹੈ. ਬੰਧਨਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਛੂਟਨ, ਛੂਟਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਮੁਕਤ ਹੋਣਾ. ਰਿਹਾ ਹੋਣਾ. ਬੰਧਨ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ. "ਫਾਸਨ ਕੀ ਬਿਧਿ ਸਭੁਕੋਊ ਜਾਨੈ, ਛੂਟਨ ਕੀ ਇਕੁ ਕੋਈ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਛੂਟਰ, ਛੂਟਰਿ. ਵਿ—ਛੁੱਟੜ. ਤਜਾਗੀ ਹੋਈ. "ਛੂਟਰਿ ਤੇ ਗੁਰੁ ਕੀਈ ਸੁਹਾਗਨਿ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) "ਉਠਿ ਸਿਧਾਇਓ ਛੂਟਰਿ ਮਾਟੀ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ਜਦ ਜੀਵ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਮਿੱਟੀ (ਦੇਹ) ਛੁੱਟੜ ਹੋ ਗਈ.

ਛੂਟਲਾ. ਵਿ—ਛੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ. ਖੁਲ੍ਹਿਆ. "ਜੈਸੇ ਗਾਇ ਕਾ ਬਾਛਾ ਛੂਟਲਾ." (ਗੋਂਡ ਨਾਮਦੇਵ)

ਛੂਟੜ. ਦੇਖੋ, ਛੁਟੜ ਅਤੇ ਛੂਟਰ.

ਛੂਟਿ. ਛੁੱਟਕੇ.

ਛੂਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੁਹਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਸਪਰਸ਼। ੨ ਭਿੱਟ. ਅਪਵਿਤ੍ਰ ਦੇ ਛੁਹਣ ਤੋਂ ਹੋਈ ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ। ੩ ਸਪਰਸ਼ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਰੋਗ ਦੀ ਲਾਗ.

ਛੇ. ਦੇਖੋ, ਛੀ ਅਤੇ ਛੈ। ੨ ਸੰਬੰਧ ਬੋਧਕ ਪ੍ਰਤ੍ਯਯ. ਕਾ. ਕੇ. "ਪੂਰੇ ਮਾਨਸ ਤਿਨ ਛੇ." (ਬਸੰ ਮ: ੪) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਨ ਹੋਏ। ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਭੀਤਰ. ਅੰਦਰ. ਵਿੱਚ. "ਧਾਰਿਓ ਹਰਿ ਉਰਛੇ." (ਬਸੰ ਮ: ੪)

ਛੇਆ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਯ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਵਿਨਾਸ਼ੀ. "ਛੇਆ ਨਿਤ ਦੇਖਹੁ ਜਗਿ ਹੰਢਿ." (ਓਅੰਕਾਰ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਸ਼ੀਣਤਾ. ਘਾਟਾ. ਕਮੀ। ੩ ਵਿੱਥ. ਪਾੜਾ.

ਛੇਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੇਦਨ; ਖੰਡਨ. ਨਾਸ਼। ੨ ਛੇਕ. ਸੂਰਾਖ. ਛਿਦ੍ਰ.

ਛੇਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੇਦ. ਸੂਰਾਖ. ਰੰਧ੍ਰ. ਮੋਰੀ. "ਪਰਾ ਕਰੇਜੇ ਛੇਕੁ." (ਸ. ਕਬੀਰ) "ਬੇੜਾ ਜਰਜਰਾ ਫੂਟੇ ਛੇਕ ਹਜਾਰ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੨ ਖੰਡਨ. ਨਿਸੇਧ. "ਛੇਕ ਛਾਡੇ ਛਤ੍ਰੀ, ਕਰ ਕਾਹੂੰ ਅਤ੍ਰ ਨਾ ਧਰਜੋ." (ਕਵਿ ੫੨) ਦੇਖੋ, ਛੇਕਣਾ। ੩ ਸੰ. ਪਾਲਤੂ ਪੰਛੀ। ੪ ਵਿ—ਚਤੁਰ.

ਛੇਕ ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ, ਦੇਖੋ, ਛੇਕਾਨੁਪ੍ਰਾਸ.

ਛੇਕਣਾ, ਛੇਕਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖੰਡਨ ਕਰਨਾ। ੨ ਨਿਸੇਧ ਕਰਨਾ। ੩ ਪੰਕਤੀ (ਪੰਗਤ) ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ. ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਜਾਤਿ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰਨਾ। "ਰਾਮਰਾਇ ਕੋ ਛੇਕ ਸੁ ਦੀਨਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਸੂਰਾਖ (ਛਿਦ੍ਰ) ਕਰਨਾ.

ਛੇਕਾਨੁਪ੍ਰਾਸ. ਦੇਖੋ, ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ (ੳ).

ਛੇਕਾਪਨ੍ਹੁਤਿ. ਦੇਖੋ, ਅਪਨ੍ਹੁਤਿ ੩ ਦਾ (ਹ).

ਛੇਕੁ. ਦੇਖੋ, ਛੇਕ.

ਛੇਕੋਕ੍ਤਿ. (ਛੇਕ—ਚਤੁਰ, ਉਕਤਿ—ਕਥਨ). ਜੇ ਲੋਕੋਕ੍ਤਿ ਨੂੰ ਗੂਢਭਾਵ ਲੈ ਕੇ ਚਤੁਰਾਈ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕਰੀਏ, ਤਦ "ਛੇਕੋਕ੍ਤਿ" ਅਲੰਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ."ਛੇਕ ਉਕਤਿ ਲੋਕੋਕ੍ਤਿ ਕੋ ਸਾਭਿਪ੍ਰਾਯ ਬਖਾਨ." (ਕਾਵ੍ਯਪ੍ਰਭਾਕਰ)

ਉਦਾਹਰਣ—

ਅਪਰਾਧੀ ਦੂਣਾ ਨਿਵੈ ਜੋ ਹੰਤਾ ਮਿਰਗਾਹਿ,
ਸੀਸਿ ਨਿਵਾਇਐ ਕਿਆ ਥੀਐ
ਜਾ ਰਿਦੈ ਕਸੁਧੇ ਜਾਹਿ? (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਧਰਿ ਤਾਰਾਜੂ ਤੋਲੀਐ ਨਿਵੈ ਸੁ ਗਉਰਾ ਹੋਇ. (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਜਾਨ ਸੁਜਾਨ ਮੈ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰੀ ਸਹਿਕੈ
ਜਗ ਕੀ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਹੰਸਾਈ,
ਤਜੌਂ "ਹਰਿਚੰਦ" ਜੁ ਜੋ ਜੈ ਕਹਜੋ
ਸੁ ਕਰਜੋ ਚੁਪ ਹ੍ਵੈਕਰ ਕੋਟਿ ਉਪਾਈ,
ਸੋਊ ਨਹੀਂ ਨਿਬਹੀ ਉਨ ਸੋਂ
ਅਰੁ ਤੋਰਤ ਬਾਰ ਕਛੂ ਨਹਿ ਲਾਈ,
ਸਾਚ ਭਈ ਕਹਨਾਵਤ ਯਾ ਅਰਿ!
ਊਚੀ ਦੁਕਾਨ ਕੀ ਫੀਕੀ ਮਿਠਾਈ.

ਛੇਜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਾਜਰ ਆਦਿ ਕੰਦ ਦੇ ਪੱਤੇ। ੨ ਦੇਖੋ, ਸੇਜਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਛੱਜਾ.

ਛੇਤ. ਛੇਕਣ ਦਾ ਭਾਵ. "ਕੋ ਕਰੈ ਨ ਛੇਤ." (ਰਤਨਮਾਲ) ੨ ਦੇਖੋ, ਛੇਤ੍ਰ.

ਛੇਤੀ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਸ਼ਿਤਾਬ. ਸਦਜੰ. ਫੌਰਨ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ.

ਛੇਤ੍ਰ. ਤੀਰਥ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ ੫. "ਵਿਪ੍ਰ ਛੇਤ੍ਰ ਕੇ ਮਿਲ ਸਮੁਦਾਏ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਛੇਤ੍ਰਜ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰਜ.

ਛੇਦ. ਸੰ. ਛਿਦ੍. ਧਾ—ਕਤਰਨਾ, ਟੁਕੜੇ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੰਡ. ਟੁਕੜਾ। ੩ ਛੇਦਨ ਦਾ ਭਾਵ. ਖੰਡਨ. "ਛੇਦ ਦਿਯੇ ਜਿਨ ਸਤ੍ਰੁ ਸਭੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਨਾਸ਼। ੫ ਅਲਗ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ। ੬ ਛਿਦ੍ਰ. ਸੁਰਾਖ.

ਛੇਦਕ. ਵਿ—ਛੇਦਨ (ਕੱਟਣ) ਵਾਲਾ। ੨ ਅਲਗ (ਵੱਖ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਛੇਦਨ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੱਟਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਚੀਰਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਖੰਡਨ. "ਕਿਉ ਛੇਦੇ ਵੈਰਾਈਐ?" (ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ)

ਛੇਦਨੀਯ. ਵਿ—ਛੇਦਣ (ਕੱਟਣ) ਲਾਇਕ.

ਛੇਦਿ. ਛੇਦਕੇ. ਕੱਟਕੇ. "ਕਾਢਿ ਖੜਗੁ ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਕਰਾਰਾ ਬਿਖੁ ਛੇਦਿ ਛੇਦਿ ਰਸੁ ਪੀਜੈ." (ਕਲਿ ਅ: ਮ: ੪)

ਛੇਦ੍ਯ. ਵਿ—ਛੇਦਨ ਯੋਗ੍ਯ. ਕੱਟਣ ਲਾਇਕ.

ਛੇਦ੍ਯਤੇ. ਛਿਦ੍ਯਤੇ. ਛੇਦਨ ਹੁੰਦਾ. "ਨਾਨਕ ਰੋਮ ਨ ਛੇਦ੍ਯਤੇ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਛੇਧ. ਦੇਖੋ, ਛੇਦ. "ਬਡੇ ਭੂਪਤਿ ਰਾਜੇ ਹੈਂ ਛੇਧੇ" (ਗੌਂਡ ਕਬੀਰ)

ਛੇਧੇ. ਛੇਦਨ ਕੀਤੇ. ਦੇਖੋ, ਛੇਧ.

ਛੇਨਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੁੱਧ ਪਾੜਕੇ ਕੱਢਿਆ ਹੋਇਆ ਪਨੀਰ.

ਛੇਪ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੇਪ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਕ੍ਸ਼ੇਪ. ਕਲੇਸ਼। ੨ ਨਿੰਦਾ। ੩ ਅਹੰਕਾਰ. "ਨਾਨਕ ਲੇਪ ਛੇਪ ਨ ਲਿਪ੍ਯਤੇ." (ਸਹਸ ਮ: ੫) ੪ ਭੇਜਣਾ। ੫ ਲੰਘਣਾ। ੬ ਦੇਰੀ. ਚਿਰ.

ਛੇਪਕ, ਛੇਪਣ } ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ੇਪਕ ਅਤੇ ਕ੍ਸ਼ੇਪਣ.

ਛੇਮ. ਦੇਖੋ, ਕ੍ਸ਼ੇਮ ਅਤੇ ਖੇਮ. "ਛੁਭਕੈ ਛੇਮ ਸਰੀਰ ਕੀ ਤਾ ਛਿਨ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਛੇ ਮਲ. ਦੇਖੋ, ਦੁਸਟਭਾਉ.

ਛੇਮੋਚਿਤ. ਕ੍ਸ਼ੇਮ (ਮੋਕ੍ਸ਼) ਦੇ ਉਚਿਤ (ਯੋਗ੍ਯ). ਮੁਕਤਿ ਲਾਇਕ਼. "ਛੇਮੋਚਿਤ ਕਰੇ ਕਿਤੇ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਛੇਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੰਧ੍ਰ. ਸੂਰਾਖ਼. ਛਿਦ੍ਰ। ੨ ਛੇੜਖਾਨੀ. ਚਿੜਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਨਰ ਹੇਰਕੈ ਕੋਈ ਨ ਛੇਰ ਕਰੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਹੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਟੋਲਾ. ਛੇੜ। ੪ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ . ਹੁਕਮਨ ਮੰਗਵਾਇਆ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਗਰੋਹ. ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਰਾਜੇ ਅਤੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਲੜਨ ਲਈ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਆਦਮੀ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ. "ਸਭੈ ਆਪਦੇਸੰ ਸੁ ਛੇਰੰ ਬੁਲਾਈ." (ਗੁਵਿ ੧੦)

ਛੇਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੇਲਾ. ਬਕਰਾ. ਛਾਗ. "ਛੇਰਾ ਸਕਰ ਕਚਾਰੂ ਲ੍ਯਾਏ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੪) ਬਕਰਾ, ਸ਼ੱਕਰ, ਕਚਾਲੂ ਲਿਆਏ.

ਛੇਰਿ, ਛੇਰੀ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੇਲੀ. ਬਕਰੀ. ਦੇਖੋ, ਛੇਲਿਕਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਛੇੜੀ.

ਛੇਰੀਂ. ਛੇਰ (ਛਿਦ੍ਰੋਂ) ਮੇਂ. ਸੁਰਾਖ਼ਾਂ ਵਿੱਚ. "ਛੇਰੀਂ ਭਰਮੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਇ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੧ ਥਿਤੀ) ਪਿੰਜਰੇ ਦੇ ਛਿਦ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭ੍ਰਮਣ ਤੋਂ ਪੰਛੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ. ਭਾਵ—ਪਾਖੰਡਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤਿ ਨਹੀਂ.

ਛੇਲ, ਛੇਲਕ, ਛੇਲਾ } ਸੰ. ਛੇਲਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲੇਲਾ. ਮੇਮਣਾ. "ਕੁਦਮ ਕਰੇ ਗਾਡਰ ਜਿਉ ਛੇਲ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ੨ ਬਕਰਾ.

ਛੇਲਿਕਾ, ਛੇਲੀ } ਸੰ. ਛੇਲਿਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਕਰੀ. ਅਜਾ.

ਛੇਵ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੇਦ। ੨ ਆਘਾਤ. ਪ੍ਰਹਾਰ. ਚੋਟ. ਸੱਟ।੩ ਘਾਉ. ਜ਼ਖ਼ਮ. ਫੱਟ.

ਛੇਵਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੁਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ. ਉਹ ਨਿਸ਼ਾਨ, ਜੋ ਪਦਛੇਦ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ। ੨ ਵਿ—ਛੇਵਾਂ. ਸਸ੍ਠ. ਛਠਾ. "ਪੰਜ ਤਤੁ ਕਰਿ ਤੁਧੁ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਭ ਸਾਜੀ, ਕੋਈ ਛੇਵਾ ਕਰਿਉ ਜਿ ਕਿਛੁ ਕੀਤਾ ਹੋਵੈ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੪)

ਛੇੜ. ਦੇਖੋ, ਛੇਰ ੩। ੨ ਛੇੜਨ ਦਾ ਭਾਵ.

ਛੇੜਖਾਨੀ. ਛੇੜਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਉਕਸਾਵਟ.

ਛੇੜਣੁ, ਛੇੜਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਛੂਹਣਾ. ਸਪਰਸ਼ ਕਰਨਾ। ੨ ਹੱਕਣਾ. ਪ੍ਰੇਰਣਾ। ੩ ਕਾਰਜ ਆਰੰਭ ਕਰਨਾ। ੪ ਉਕਸਾਉਣਾ. ਉਭਾਰਨਾ। ੫ ਖਿਝਾਉਣਾ.

ਛੇੜੀ, ਛੇੜੂ } ਵਿ—ਛੇੜਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਹੱਕਣ ਵਾਲਾ ਪਾਲੀ ਜੋ ਚਰਾਉਣ ਲਈ ਬਾਹਰ ਛੇੜ (ਵੱਗ) ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਛੈ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਸ੍ਤਿ. ਹੈ. "ਦੁਤਰ ਮਾਇਆ ਛੈ." (ਦੇਵ ਮ: ੫) ੨ ਛੀ. ਖਟ. ਸਟ੍. ਦੇਖੋ, ਛੈਮੁਖ। ੩ ਕ੍ਸ਼ਯ. ਨਾਸ਼. "ਸਤ੍ਰੁ ਭਏ ਛੈ." (ਸਲੋਹ)

ਛੈਹਰਟਾ. ਦੇਖੋ, ਛਿਹਰਟਾ ਅਤੇ ਵਡਾਲੀ ਗੁਰੂ ਕੀ.

ਛੈਣ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਯ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਵਿਨਾਸ਼ਕ. ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਅੰਤਕ. "ਕੁਲੱਛੈਣ ਕਰਮੰ." (ਗ੍ਯਾਨ) ਕੁਲਨਾਸ਼ਕ ਕਰਮ.

ਛੈਣਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਣਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਜਾ, ਕਾਂਸੀ ਦਾ ਤਾਲ, ਜੋ ਮੰਦਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਰਤੀ ਕੀਰਤਨ ਆਦਿ ਸਮੇਂ ਵਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਛੈਨਾ ੨.

ਛੈਣੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੇਦਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਪੱਥਰ ਅਤੇ ਲੋਹਾ ਕੱਟਣ ਦੀ ਛੋਟੀ ਨਿਹਾਨੀ (ਟੰਕੀ).

ਛੈਨ. ਦੇਖੋ, ਛੈਣ। ੨ ਦੇਖੋ, ਛੈਣਾ. "ਕਹੂੰ ਛੈਨ ਤੂਰੈਂ ਨਗਾਰੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗੈਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫)

ਛੈਨਾ. ਦੇਖੋ, ਛੈਣਾ। ੨ ਕ੍ਰਿ—ਕ੍ਸ਼ੀਣ ਹੋਣਾ. ਛਿੱਜਣਾ। ੩ ਛਾ ਜਾਣਾ. ਫੈਲਣਾ.

ਛੈਨੀ. ਦੇਖੋ, ਛੈਣੀ. "ਕਟ ਓਠ ਦਏ ਜਿਮ ਲੋਹ ਕੋ ਛੈਨੀ." (ਚੰਡੀ ੧) ੨ ਵਿ—ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਕ੍ਸ਼ਯ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. "ਛੈਨੀ ਸਤ੍ਰੁਨ." (ਸਲੋਹ)

ਛੈਮੁਖ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੜਾਨਨ, ਛੀ ਮੂਹਾਂ ਵਾਲਾ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ. "ਕਾਰ੍ਤਿਕੇਯ. "ਛੈਮੁਖ ਦੇਵਨ ਕੋ ਸੇਨਾਨੀ." (ਸਲੋਹ)

ਛੈਯਾ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਯ (ਨਾਸ਼) ਕਰਤਾ। ੨ ਛਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਫੈਲਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਲਕ. ਛੌਨਾ.

ਛੈਲ. ਵਿ—ਛਵਿ ਵਾਲਾ. ਸ਼ਕੀਲ. ਸ਼ੋਭਨ. ਸੁੰਦਰ. ਮਨੋਹਰ. ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ. "ਆਏ ਬਨਕੈ ਛੈਲ ਬੁਲੰਦ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਬਾਂਕਾ। ੩ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ. ਸ਼੍ਰਿੰਗਾਰ ਸਹਿਤ। ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁੰਦਰ ਜੁਆਨ ਪੁਰਖ. "ਛੈਲ ਲੰਘੰਦੇ ਪਾਰਿ ਗੋਰੀ ਮਨੁ ਧੀਰਿਆ." (ਆਸਾ ਫਰੀਦ) ਛੈਲ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੋਭਨ ਸਾਧੁ ਜਨ ਹੈ.

ਛੈਲ ਛਬੀਲਾ. ਵਿ—ਸ਼ਕੀਲ ਅਤੇ ਛਵਿ ਵਾਲਾ. ਸ਼੍ਰਿੰਗਾਰ ਸਹਿਤ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ. ਯੁਵਾ ਅਤੇ ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲਾ. "ਪਿਰੁ ਛੈਲ ਛਬੀਲਾ ਛਡਿ ਗਵਾਇਓ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫)

ਛੈਲਨਿ, ਛੈਲੀ } ਵਿ—ਛੈਲ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ. ਸੁੰਦਰੀ. ਸ਼ਕੀਲਾ. "ਛਲਰੂਪੀ ਛੈਲੀ ਸਦਾ ਛਕੀ ਰਹਿਤ ਛਿਤਿ ਮਾਹਿ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੭੦)

ਛੈਲੁ. ਦੇਖੋ, ਛੈਲ.

ਛੋਈ. ਕਮਾਦ (ਇੱਖ) ਦੀ ਛਿੱਲ. ਪੱਤੀ.

ਛੋਹ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰੋਧ. ਗ਼ੁੱਸਾ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੋਭ. "ਸਚੁ ਕਹੈ ਤਾ ਛੋਹੋ ਆਵੈ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਦਯਾ. ਕ੍ਰਿਪਾ। ੩ ਮੋਹ. ਪਿਆਰ। ੪ ਛੂਹਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੫ ਛੂਤ. ਭਿੱਟ.

ਛੋਹਣ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੋਭਣ. ਕ੍ਸ਼ੋਭ ਸਹਿਤ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਛੁਹਿਣਾ.

ਸਪਰਸ਼ ਕਰਨਾ.

ਛੋਹਨਿ, ਛੋਹਨੀ ਦੇਖੋ, ਖੂਹਣਿ. "ਛੋਹਨਿ ਭਈ ਅਸ੍ਟਦਸ ਅਨੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਅਠਾਰਾਂ ਅਕ੍ਸ਼ੋਹਿਣੀ ਫ਼ੌਜ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਗਈ.

ਛੋਹਰ, ਛੋਹਰਾ, ਛੋਹਰਿ, ਛੋਹਰੀ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਾਵਕ. ਛੋਕਰਾ. ਲੜਕਾ. ਛੋਕਰੀ. ਬਾਲਕੀ. "ਸੰਤਜਨਾ ਕਾ ਛੋਹਰਾ ਤਿਸੁ ਚਰਣੀ ਲਾਗਿ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) "ਛਛਾ ਛੋਹਰੇ ਦਾਸ ਤੁਮਾਰੇ." (ਬਾਵਨ) "ਘਰ ਵਰੁ ਸਹਜੁ ਨ ਜਾਣੈ ਛੋਹਰਿ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ਭਾਵ—ਅਗ੍ਯਾਨਦਸ਼ਾ ਵਾਲੀ.

ਛੋਹਾਇਆ. ਕ੍ਸ਼ੋਭ ਸਹਿਤ ਹੋਇਆ. ਕ੍ਰੋਧੀ ਹੋਇਆ. "ਸਤਿ ਸੁਨਤ ਛੋਹਾਇਆ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਛੋਹਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਛੁਹਾਰਾ.

ਛੋਹਿਓ. ਕ੍ਸ਼ੋਭਿਤ ਹੋਇਆ. ਕ੍ਰੋਧ ਸਹਿਤ ਭਇਆ. "ਕਵਨ ਚਿਹਨ ਸੁਨਿ ਊਪਰਿ ਛੋਹਿਓ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫)

ਛੋਹੀ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ੋਭਵਾਨ. ਕ੍ਰੋਧੀ.

ਛੋਹੈ. ਛੂੰਹਦਾ (ਸਪਰਸ਼ ਕਰਦਾ) ਹੈ। ੨ ਕ੍ਸ਼ੋਭ ਸਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਕ੍ਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਛੋਕ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ੋਕ। ੨ ਵਿ—ਛੇਕਿਆ ਹੋਇਆ. ਜਾਤਿਚ੍ਯੁਤ. "ਬਿਦਰ ਦਾਸੀਸੁਤ ਛੋਕ ਛੋਹਰਾ ਕ੍ਰਿਸਨੁ ਅੰਕ ਗਲਿ ਲਾਵੈਗੋ." (ਕਾਨ ਅ: ਮ: ੪)

ਛੋਕਰਾ, ਛੋਕਰੀ ਸ਼ਾਵਕ. ਦੇਖੋ, ਛੋਹਰਾ—ਛੋਹਰੀ.

ਛੋਛਾ, ਛੋਛੀ ਵਿ—ਥੋਥਾ. ਖ਼ਾਲੀ। ੨ ਤੁੱਛ. ਘਟੀਆ. "ਛੋਛਾ ਇਸ ਦਾ ਮੁਲੁ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ) "ਛੋਛੀ ਨਲੀ ਤੰਤੁ ਨਹਿ ਨਿਕਸੈ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਗਜਨਵ.

ਛੋਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੁਟਕਾਰਾ. ਰਿਹਾਈ। ੨ ਕ਼ਰਜ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਛ ਰਕ਼ਮ ਦੀ ਮੁਆ਼ਫ਼ੀ। ੩ ਪੁਰਾਣੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀ ਇੱਕ ਮੁਆ਼ਫ਼ੀ, ਜੋ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮੁਆ਼ਮਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਛੋਟ ਦੇ ਬਦਲੇ ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ. ਜਿਵੇਂ—ਕਿਸੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਇੱਕ ਲੱਖ ਰੁਪਯਾ ਮੁਆ਼ਮਲਾ ਹੈ, ਤਦ ਉਸਦੇ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਪੱਚੀ ਹਜ਼ਾਰ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵੱਧ ਛੋਟ ਰਿਆਸਤ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ. ਛੋਟਦਾਰ ਦਾ ਫ਼ਰਜ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸੈਨਾ ਰੱਖਕੇ ਸਲਤ਼ਨਤ ਦੀ ਯੋਗ੍ਯ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਅਮਨ ਰੱਖੇ।[1] ੪ ਵਿ—ਛੋਟਾ. "ਛੋਟ ਭਤੀਜ਼ ਲਖੇ ਕਰਕੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਛੋਟਦਾਰ. ਦੇਖੋ, ਛੋਟ ੩

ਛੋਟਾ. ਵਿ—ਉਮਰ ਅਥਵਾ ਕੱਦ ਵਿੱਚ ਘੱਟ। ੨ ਓਛਾ. ਤੁੱਛ। ੩ ਸੰ. ਸ਼ੌਟੀਰ੍ਯ—ਸ਼ੌਟੀਰ੍ਯੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਲ. ਪਰਾਕ੍ਰਮ. "ਕੋਟ ਨ ਓਟ ਨ ਕੋਸ ਨ ਛੋਟਾ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫)

ਛੋਟਾ ਅਖਾੜਾ. ਦੇਖੋ, ਅਖਾੜਾ.

ਛੋਟਾ ਘੱਲੂਘਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਘੱਲੂਘਾਰਾ.

ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਨਾ. ਦੇਖੋ, ਮਾਂਗਾ। ੨ ਜਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਡਸਕਾ ਦਾ ਪਿੰਡ ਸੀਓਕੇ ਹੈ. ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਧ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਛੋਟਾ ਨਾਨਕਿਆਨਾ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਰੂਪੇ ਨਾਮਕ ਸਿੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇਖਕੇ ਕੁਝ ਕਾਲ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰੇ ਸਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ਸੋਲਾਂ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ. ੨੫—੨੬ ਹਾੜ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਸਿਆਲਕੋਟ ਤੋਂ ੧੨ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਹੈ. ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਇੱਥੇ ਆਏ ਹਨ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ 'ਭਾਰੋਵਾਲ' ਸੀ.

ਛੋਟਾ ਮਿਰਜਾਪੁਰ. ਕਾਸ਼ੀ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਕੋਹ ਦੱਖਣ ਗੰਗਾ ਪਾਰ ਇੱਕ ਨਗਰ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਟਨੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਇੱਥੇ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਾਸ਼ੀ (ਸ)

ਛੋਟਾਮੀਰ. ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਪਾਸ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੇ ਖ਼ਾਂ ਦਾ ਘਰ ਸੀ. "ਸਦਨ ਮੀਰਛੋਟੇ ਬਨਵਾਏ."(ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਛੋਟਾਮੇਲ. ਦੇਖੋ, ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ.

ਛੋਟਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੁੱਟੀ. ਰਿਹਾਈ. ਮੁਕਤਿ. ਖ਼ਲਾਸੀ. "ਨਿਮਖ ਮਾਹਿ ਹੋਵੈ ਤੇਰੀ ਛੋਟਿ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਭ੍ਰਮਤੇ ਪੁਕਾਰਹਿ, ਕਤਹਿ ਨਾਹੀ ਛੋਟਿ." (ਗੂਜ ਮ: ੫)

ਛੋਟੀ. ਛੋਟਾ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲਘੁਸ਼ੰਕਾ. ਮੂਤ੍ਰ ਦਾ ਤ੍ਯਾਗ. ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਹੀ ਵਰਤਦੀਆਂ ਹਨ.

ਛੋਟੀ ਗੁਜਰਾਤ. ਗੁਜਰਾਤ (ਦੱਖਣ) ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸਕੇਲੇ ਦੀ ਤਲਵਾਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਸੀਖਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ. ਜੋ ਦੋ ਸੀਖਾਂ ਹੋਣ, ਤਦ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਸੰਗ੍ਯਾ ਵਡੀ ਗੁਜਰਾਤ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸਸਤ੍ਰ.

ਛੋਡਣਾ, ਛੋਡਨਾ ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੇਡਨ—ਛ੍ਰੇਡਨ. ਕ੍ਰਿ—ਤ੍ਯਾਗਣਾ. ਪਕੜ ਤੋਂ ਅਲਗ ਕਰਨਾ. ਤਰਕ ਕਰਨਾ. ਮੋਚਨ. "ਛੋਡਹੁ ਕਪਟੁ ਹੋਇ ਨਿਰਵੈਰਾ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਛੋਡਾਇਸੀ. ਛੁਡਾਵੇਗਾ. ਬੰਧਨ ਰਹਿਤ ਕਰਾਵੇਗਾ. "ਹਰਿ ਹਲਤਿ ਪਲਤਿ ਛੋਡਾਇਸੀ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਛੋਡਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਛੱਡਕੇ. ਤ੍ਯਾਗਕੇ. "ਛੋਡਿ ਸਿਆਨਪ ਬਹੁ ਚਤੁਰਾਈ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) ੨ ਵਿ—ਆਛਾਦਿਤ. ਢਕਿਆ ਹੋਇਆ. ਗੁਪਤ. "ਭ੍ਰਾਂਤਿ ਤਜਿ ਛੋਡਿ ਤਉ ਅਪਿਉ ਪੀਜੈ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਛੁਡ ਧਾ। ੩ ਛੋਡਣਾ ਦਾ ਅਮਰ. ਛੱਡ. "ਛੋਡਿ ਆਨ ਬਿਉਹਾਰ." (ਗੂਜ ਮ: ੫)

ਛੋਡਿ ਛਡਾਨਾ. ਛੱਡਕੇ ਚਲਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ. ਭਾਵ—ਜਗਤ ਦੇ ਪਦਾਰਥ. "ਉਰਝਿ ਪਰੇ ਜੋ ਛੋਡਿ ਛਡਾਨਾ." (ਬਾਵਨ)

ਛੋਡੀਲੇ. ਛੱਡਕੇ. ਤ੍ਯਾਗ ਕਰਕੇ. "ਛੋਡੀਲੇ ਪਾਖੰਡਾ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਛੋਣਿ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੋਣਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. ਭੂਮਿ. "ਭੁਜਾ ਦੰਡਕੈ ਛੋਣਿ ਛਤ੍ਰੀ ਛਿਨਾਈ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੨ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਨਾਰੀ.

ਛੋਣਿਧਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਸ਼ੋਣਿ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਭੂਪਤਿ.

---

[1]ਛੋਟ ਦੀ ਰਕਮ 'ਚੋਥ' ਵਾਂਙ ਮੁਕਰੱਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮਰਜੀ ਅਤੇ ਛੋਟਦਾਰ ਦੀ ਹੈਸੀਯਤ ਅਤੇ ਰਾਜਭਗਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਿਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ.

ਰਾਜਾ। ੨ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ.

ਛੋਣੀ. ਦੇਖੋ, ਛੋਣਿ.

ਛੋਣੀਕਰ. ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੇ ਰਚਣ ਵਾਲਾ. "ਛੈਲਰੂਪ ਛਿਤਿਨਾਥ ਛੋਣੀਕਰ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਛੋਤ. ਦੇਖੋ, ਛੂਤ ਅਤੇ ਛੋਤਿ.

ਛੋਤਅਛੋਤਾ. ਵਿ—ਭਿੱਟਤਾਂ ਨੂੰ ਛੂਤਰਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਅਸ਼ੁੱਧਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਤਾ. "ਨਾਉ ਨਰਾਇਣ ਛੋਤ ਅਛੋਤਾ." (ਭਾਗੁ)

ਛੋਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੂਤ. ਭਿੱਟ. ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ. "ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸੂਤਕ ਜਗ ਛੋਤਿ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) "ਜਾਕੀ ਛੋਤਿ ਜਗਤ ਕਉ ਲਾਗੈ, ਤਾ ਪਰ ਤੁਹੀ ਢਰੈ." (ਮਾਰੂ ਰਵਿਦਾਸ)

ਛੋਦ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੂਰਾ. ਬੁਕਨੀ.

ਛੋਨਿ, ਛੋਨੀ } ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. ਦੇਖੋ, ਛੋਣਿ.

ਛੋਪ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਓਢਣ ਦਾ ਵਸਤ੍ਰ, ਜੋ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਕਸ਼ੀਦੇਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਛੁਪਾਉ. ਦੁਰਾਉ। ੩ ਸਪਰਸ਼. ਛੂਹਣਾ.

ਛੋਭ. ਸੰ. ਕ੍ਸ਼ੋਭ. ਘਬਰਾਹਟ. ਵ੍ਯਾਕੁਲਤਾ। ੨ ਕ੍ਰੋਧ. ਗੁੱਸਾ। ੩ ਡਰ। ੪ ਸ਼ੋਕ.

ਛੋਭਿਤ. ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ੋਭਿਤ. ਕ੍ਸ਼ੋਭ ਸਹਿਤ. ਘਬਰਾਇਆ—ਹੋਇਆ. ਵ੍ਯਾਕੁਲ। ੨ ਕ੍ਰੋਧੀ.

ਛੋਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਿਨਾਰਾ. ਸਿਰਾ. "ਜਰੀ ਛੋਰ ਦ੍ਵੈ ਬਹੁਤ ਲਗਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਮੁੱਢ. ਆਰੰਭ. "ਛੋਰਕਥਾ ਸਭ ਹੀ ਤਬ ਕਹਿਹੌਂ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਆਦਿਕਾਲ ਦੀ ਕਥਾ. ਦੇਖੋ, ਛੋਰਿ। ੩ ਛੋਡ ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰ. ਛੱਡ.

ਛੋਰਨ. ਕ੍ਰਿ—ਛੋਡਨਾ. ਛੱਡਣਾ.

ਛੋਰਾ. ਦੇਖੋ, ਛੋਹਰਾ। ੨ ਛੱਡਿਆ. ਛੋੜਾ.

ਛੋਰਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਛੱਡਕੇ. "ਪਾਂਚਚੌਤਰੋ ਛੋਰਿ ਚੌਧਰੀ ਆਇਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੫੬) ੨ ਖੋਲ੍ਹਕੇ. "ਪਤਿਯਾ ਤਿਨ ਛੋਰਿ ਬਚਾਈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੩੫) ਚਿੱਠੀ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਪੜ੍ਹਵਾਈ। ੩ ਮੁੱਢ (ਸ਼ੁਰੂ) ਤੋਂ. "ਹਮਰੀ ਕਥਾ ਛੋਰਿ ਤੇ ਕਹਿਯਹੁ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੪੨) ੪ ਮੁਫ਼ੱਸਲ. ਵਜੋਰੇਵਾਰ.

ਛੋਰੀ. ਦੇਖੋ, ਛੋਹਰੀ। ੨ ਛੋੜੀ. ਤ੍ਯਾਗੀ। ੩ ਖੋਲ੍ਹੀ. "ਤੋਰੀ ਨ ਤੂਟੈ ਛੋਰੀ ਨ ਛੂਟੇ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਛੋਰੂ. ਦੇਖੋ, ਛੋਹਰਾ. ਬਾਲਕ. ਬੱਚਾ. "ਹਮ ਛੋਰੂ ਥਾਰੇ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਛੱਡਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਵੱਗ ਦੇ ਰੱਸੇ ਖੋਲ੍ਹਕੇ ਚਾਰਣ ਲਈ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ.

ਛੋਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਝਰੀਟ. ਰਗੜ। ੨ ਛਿੱਲਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਛਿਲਕਾ ਉਤਾਰਨਾ. "ਛੋਲ ਦੇਂਹੁ ਤੁਝ ਦੇਂਉ ਸਵਾਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਤੈਨੂੰ ਛਿੱਲਕੇ ਸਵਾਰ ਦੇਵਾਂਗਾ.

ਛੋਲਦਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਿਪਾਹੀ (soldier) ਦਾ ਛੋਟਾ ਖ਼ੇਮਾ. ਪਾਲ. ਮਾਲਾਬਾਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ Choltry ਹੈ.

ਛੋਲਨ, ਛੋਲਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਛਿੱਲਣਾ. ਛਿਲਕਾ ਉਤਾਰਨਾ. ਰੰਦਣਾ. ਖਰਾਦਣਾ.

ਛੋਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਣਕ. ਚਣਾ. ਨਖ਼ੁਦ. Cicer Arientum. ਇਹ ਵਡਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਅੰਨ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਬੇਸਣ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਖਾਣ ਯੋਗ੍ਯ ਪਦਾਰਥ ਬਣਦੇ ਹਨ. ਘੋੜੇ ਅਤੇ ਲਵੇਰੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਚਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਕਣਕ ਦੇ ਆਟੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਇਸ ਦੀ ਪਕਾਈ ਮਿੱਸੀ ਰੋਟੀ ਬਹੁਤ ਪੁਸ੍ਟਿਕਾਰਕ ਹੈ. ਭੱਠੀ ਵਿੱਚ ਭੁੰਨੇ ਛੋਲੇ ਸਿਪਾਹੀ ਅਤੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਦਾ ਉੱਤਮ ਭੋਜਨ ਹੈ.

ਛੋਹਨੀ, ਛੋਹਿਨੀ } ਦੇਖੋ, ਖੂਹਣਿ.

ਛੌਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਵ੍ਹੀ. ਤੇਜ ਅਤੇ ਲੰਮਾ ਗੰਡਾਸਾ. "ਸੈਥੀ ਸੜਾਕ, ਛੌਹੀ ਫੜਾਕ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਦੇਖੋ, ਸਸਤ੍ਰ.

ਛੌਂਕਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਦਾਲ ਤਰਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲੇ ਮਸਾਲੇ ਨਾਲ ਤੜਕਣਾ. ਦੇਖੋ, ਛਮਕਨਾ.

ਛੌਣੀ. ਦੇਖੋ, ਛੋਣਿ। ੨ ਦੇਖੋ, ਛਾਵਨੀ.

ਛੌਨਾ. ਸੰ. ਸ਼ੁਨੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੱਚਾ. ਬਾਲਕ "ਛਿਤਿ ਛੌਨਾ ਸਭੈ ਦੂਧਾਧਾਰੀ." (ਅਕਾਲ) ੨ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਇੱਕ ਗਣ.

ਛੌਨੀ. ਦੇਖੋ, ਛੋਣਿ। ੨ ਛੌਨਾ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ, ਬੇਟੀ. ਕਨ੍ਯਾ.

ਛੌਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਰ੍ਹੀ, ਮੱਕੀ ਆਦਿਕ ਪੈਲੀ ਕੱਟਕੇ ਗੁਹਾਰੇ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਲਾਇਆ ਅੰਬਾਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਕੌਰ.

ਛੌਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੋਟਾ ਛੌਰ. ਦੇਖੋ, ਛੌਰ ੧.

ਛੌੜ. ਦੇਖੋ, ਛਉੜ.

ਛੰਗਾ. ਦੇਖੋ, ਛਾਂਗਾ.

ਛੰਛਾਰ, ਛੰਛਾਰਾ } ਵਿ—ਕ੍ਸ਼ਯ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਛਾਰ. ਧੂੰਏਂ ਅਤੇ ਧੁੰਦਲਾਪਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ. "ਤਹਿ ਦੀਪਕ ਜਲੈ ਛੰਛਾਰਾ." (ਸੋਰ ਨਾਮਦੇਵ) ਭਾਵ—ਆਤਮਾ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਗ੍ਯਾਨ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਚਲਾ. ਬਿਜਲੀ.

ਛੰਛਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਚਲਾ. ਬਿਜਲੀ। ੨ ਡਿੰਗ—ਹਾਥੀ. ਹਸ੍ਤੀ.

ਛੰਛਾਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੰਚਲਾ. ਬਿਜਲੀ. "ਘਨ ਵਿਚ ਜਜੋਂ ਛੰਛਾਲੀ ਤੇਗਾਂ ਹੱਸੀਆਂ." (ਚੰਡੀ ੩) ੨ ਛੰਛਾਲ (ਗਜ) ਸੈਨਾ. ਹਾਥੀਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ. ਦੇਖੋ, ਛੰਛਾਲ ੨.

ਛੰਡਣਾ, ਛੰਡਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਛਾਂਟਨਾ. ਨਿਰਾਲਾ (ਵੱਖ) ਕਰਨਾ। ੨ ਛੱਡਣਾ. ਛੋਡਨਾ. "ਸਰ ਛੰਡਹਿੰਗੇ." (ਕਲਕੀ) "ਸੈਥੀਨ ਕੇ ਵਾਰ ਛੰਡੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੨੩) "ਸਿਰ ਸੁੰਭ ਹੱਥ ਦੁ ਛੰਡੀਐ." (ਚੰਡੀ ੨) ਸ਼ੁੰਭ ਦੈਤ ਦਾ ਸਿਰ ਫੜਕੇ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਘੁਮਾਇਆ ਅਰ ਫੇਰ ਪਟਕਾਉਣ ਲਈ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ.

ਛੰਤ. ਸੰ. ਛਨ੍ਦ—ਛੰਦ. ਪਦਕਾਵ੍ਯ ਦਾ ਨਾਮ "ਛੰਦ" ਹੈ. ਇਸ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਅਨੇਕ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਛੰਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਿਰਲੇਖ ਕੇਵਲ ਛੰਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਯਥਾ—

(੧) ਹੁੱਲਾਸ ਦਾ ਭੇਦ ਰੂਪ ਛੰਤ (ਛੰਦ)—

ਅਨਦੋ ਅਨਦੁ ਘਣਾ ਮੈ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਡੀਠਾ ਰਾਮ,
ਚਾਖਿਅੜਾ ਚਾਖਿਅੜਾ ਮੈ ਹਰਿਰਸੁ ਮੀਠਾ ਰਾਮ,—
ਹਰਿਰਸੁ ਮੀਠਾ ਮਨ ਮਹਿ ਵੂਠਾ
ਸਤਿਗੁਰੁ ਤੂਠਾ ਸਹਜੁ ਭਇਆ।[1]
ਗ੍ਰਿਹੁ ਵਸਿ ਆਇਆ ਮੰਗਲੁ ਗਾਇਆ।[2]
ਪੰਚ ਦੁਸ੍ਟ ਓਇ ਭਾਗਿ ਗਇਆ।[3]
ਸੀਤਲ ਆਘਾਣੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਬਾਣੇ
ਸਾਜਨ ਸੰਤ ਬਸੀਠਾ,
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਸਿਉ ਮਨੁ
ਮਾਨਿਆ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਨੈਣੀ ਡੀਠਾ.
(ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

(੨) ਸੁਗੀਤਿਕਾ ਦਾ ਇੱਕ ਭੇਦ ਆਸਾ ਰਾਗ ਦੇ ਛੰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ. ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੨੫ ਮਾਤ੍ਰਾ, ੧੫—੧੦ ਪੁਰ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ, ਅੰਤ ਦੋ ਗੁਰੁ.

ਉਦਾਹਰਣ—
ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਿੰਨੇ ਲੋਇਣਾ,
ਮਨੁ ਪ੍ਰੇਮ ਰਤੰਨਾ,
ਮਨੁ ਰਾਮਕਸਵਟੀ ਲਾਇਆ.
ਕੰਚਨੁ ਸੋਵਿੰਨਾ. xxx
(ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

"ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਛੰਤ ਗੋਬਿੰਦ ਹਰਿ ਕੇ."
(ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਛੰਦ. ਸੰ. ਛਨ੍ਦ੍. ਧਾ—ਬਲਵਾਨ ਹੋਣਾ, ਢਕਣਾ, ਆਛਾਦਨ ਕਰਨਾ, ਲਪੇਟਣਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਕਾਵ੍ਯ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਾਤ੍ਰਾ, ਅੱਖਰ, ਗਣ ਆਦਿ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਹੋਵੇ, ਪਦ੍ਯ, ਨਜਮ। ੩ ਵੇਦ। ੪ ਉਹ ਵਿਦ੍ਯਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਛੰਦਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ ਹੋਵੇ, ਪਿੰਗਲ. ਇਹ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ, ਵੇਦਾਂ ਦੇ ਛੀ ਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ। ੫ ਅਭਿਲਾਖਾ. ਇੱਛਾ. "ਤਜੇ ਸਰਬ ਆਸਾ ਰਹੇ ਏਕ ਛੰਦੰ." (ਦੱਤਾਵ) ੬ ਬੰਧਨ. "ਸਭ ਚੂਕੇ ਜਮ ਕੇ ਛੰਦੇ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੪) ੭ ਕਪਟ. ਛਲ। ੮ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ. ਮਤਲਬ। ੯ ਢੱਕਣ. ਪੜਦਾ. ਨਿਰੁਕ੍ਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਮੌਤ ਅਰ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਡਰਕੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਢਕਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛੰਦ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਵੇਦ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਛੰਦ" ਪਿਆ। ੧੦ ਗੁਰੁਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਯ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ "ਛੰਦ" ਪਦ ਲਿਖਕੇ "ਹੰਸਗਤਿ" ਛੰਦ ਦਾ ਰੂਪਾਂਤਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਯਥਾ:—

ਗੁਰੁ ਤੇ ਵਿਛੜਾ ਸਿੱਖ, ਲੋਭੀ ਨਾਮ ਕਹੁ,
ਬਖਸ਼ੀ ਗੁਰੁ ਬਖਸ਼ੰਦ, ਮੇਲੀ ਛਾਡਰਹੁ,
ਔਗੁਣਹਾਰੇ ਨੀਤ, ਚਲੇ ਨ ਸਾਚਮਗ,
ਲੰਪਟਭਏ ਕੁਟੰਬ, ਨ ਮਿਥ੍ਯਾ ਲਖ੍ਯੋ ਜਗ.

[1-3] ਛੰਦ ਦੀ ਚਾਲ ਲਈ ਉੱਚਾਰਣ ਭਯਾ, ਆਯਾ, ਗਾਯਾ ਅਤੇ ਗਯਾ ਹੈ.

ਛੰਦਸਾਸਤ੍ਰ. ਸੰ. ਛਾਨ੍ਦਃ ਸ਼ਾਸ੍ਤ੍ਰ. ਛੰਦਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ. ਪਿੰਗਲਸ਼ਾਸ੍ਤ੍ਰ. Prosody. ਇਲਮੇ ਅ਼ਰੂਜ਼.

ਛੰਦਕ. ਸੰ. ਵਿ—ਛਲੀਆ. ਫ਼ਰੇਬੀ। ੨ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਸਨ ਦੇਵ। ੪ ਛਲ. ਫ਼ਰੇਬ। ੫ ਬੁੱਧ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਰਥਵਾਹੀ.

ਛੰਦਖੇਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਮਕ ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਲੰਕਾਰ ਅਤੇ ਪਹੇਲੀ ਆਦਿ ਰਚਨਾ. "ਤੀਨਿ ਛੰਦੇ ਖੇਲੁ ਆਛੈ." (ਟੋਡੀ ਨਾਮਦੇਵ) ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਅਨੁਪ੍ਰਾਸਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੈ, ਯਥਾ:—ਕੇਲ ਬੇਲ ਤੇਲ ਆਦਿ.

ਛੰਦਬੰਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛਲਰਚਨਾ. ਦਾਉ ਪੇਚ. "ਛੰਦ ਬੰਦ ਨਹਿ ਨੈਕ ਬਿਚਾਰਾ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੨ ਨਜਮ. ਪਦ੍ਯ ਕਾਵ੍ਯ.

ਛੰਦਮੁਨੀਸੁਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੇਦਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਰਚਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੁਨਿ. ਵੈਦਿਕ. ਰਿਸੀ. "ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਸਿਵ ਛੰਦਮੁਨੀਸੁਰ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫) ੨ ਪਿੰਗਲਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ ਆਚਾਰਯ ਮੁਨੀ.

ਛੰਦਰੁਕਤਿ. ਵਾ—ਛੰਦ-ਅਰੁ-ਉਕਤਿ। ੨ ਛੰਦਨਿਰੁਕ੍ਤਿ.

ਛੰਦ ਵਡਾ. ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ "ਹਰਿਗੀਤਿਕਾ" ਲਿਖਣ ਦੀ ਥਾਂ "ਛੰਦ ਵਡਾ" ਪਾਠ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਲੱਛਣ ਹੈ—ਚਾਰ ਚਰਣ, ਪ੍ਰਤਿ ਚਰਣ ੨੮ ਮਾਤ੍ਰਾ, ੧੬—੧੨ ਪੁਰ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ, ਅੰਤ ਰਗਣ ऽ।ऽ.

ਉਦਾਹਰਣ—
ਪਤਿ ਸ਼ਬਦ ਆਦਿ ਉਚਾਰੀਕੈ
ਮ੍ਰਿਗ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਿਯੈ,
ਅਰਿ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ ਤੁੱਪਕ
ਨਾਮ ਕੋ ਪਹਿਚਾਨਿਯੈ,
ਨਹਿ ਭੇਦ ਯਾ ਮਹਿ ਨੈਕ ਹੈ
ਸਭ ਸੁਕਵਿ ਮਾਨਹੁ ਚਿੱਤ ਮੇ,
ਜ਼ਹਿੰ ਜਾਨਿਯੋ ਤਹਿੰ ਦੀਜਿਯੋ
ਪਦ ਛੰਦ ਔਰ ਕਬਿੱਤ ਮੇ.
(ਸਨਾਮਾ)

੨ ਦੰਡਕ ਛੰਦ. ਦੇਖੋ, ਦੰਡਕ ੩.

ਛੰਦਵਿਦ੍ਯਾ. ਜਿਸ ਵਿਦ੍ਯਾ ਤੋਂ ਛੰਦਰਚਨਾ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ ਹੋਵੇ. ਪਿੰਗਲਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ. ਦੇਖੋ, ਛੰਦਸਾਸਤ੍ਰ.

ਛੰਦਾ. ਅਭਿਲਾਖਾ. ਇੱਛਾ. ਦੇਖੋ, ਛੰਦ ੫. "ਪਿਰੁ ਅਪਣਾ ਭਾਣਾ ਕਿਛੁ ਨੀਸੀ ਛੰਦਾ." (ਜੈਤ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਛੰਦਾਬੰਦਾ. ਦੇਖੋ, ਛੰਦਬੰਦ ੧. "ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੇਪਰਵਾਹੁ ਸਿਰੰਦਾ। ਨਾ ਜਮਕਾਣਿ ਨ ਛੰਦਾਬੰਦਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ੨ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਗ਼ੁਲਾਮ.

ਛੰਦੂ. ਦੇਖੋ, ਛੰਦਾ। ੨ ਸੰ. ਛਨ੍ਦੁ. ਵਿ—ਮਨਭਾਵਨ. ਮਨੋਹਰ.

ਛੰਦੇ. ਦੇਖੋ, ਛੰਦ ੬ ਅਤੇ ਛੰਦ ਖੇਲ.

ਛੰਦੋਗ. ਦੇਖੋ, ਛਾਂਦੋਗ। ੨ ਸੰ. ਛਾਨ੍ਦੋਗ. ਵਿ—ਛੰਦ (ਵੇਦ) ਗ (ਗਾਉਣ ਵਾਲਾ).

ਛੰਨ. ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਇੱਕ ਜੱਟ ਗੋਤ੍ਰ। ੨ ਸੰ. ਛੰਨ. ਵਿ—ਢਕਿਆ ਹੋਇਆ. ਗੁਪਤ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੱਪਰ. ਛਾਨ.

ਛੰਨਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਾਟੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਚਪੇਤਲਾ ਵਡਾ ਕਟੋਰਾ, ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ ਕਰਕੇ ਕਾਂਸੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਦੁੱਧ ਲੱਸੀ ਪੀਣ ਅਤੇ ਖਿਚੜੀ ਆਦਿ ਅੰਨ ਖਾਣ ਲਈ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. ਤੰਤ੍ਰਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਛਾਯਾਦਾਨ ਵਾਸਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸੇ ਲਈ ਛੰਨੇ ਦਾ ਨਾਮ ਛਾਯਾਪਾਤ੍ਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਛਾਯਾਦਾਨ.

"ਸਭ ਬਾਤ ਬਨਾਇ ਕਹੀ ਤੁਮਰੀ
ਤਬ ਭੂਪਤਿ ਕੋ ਹਠ ਭਾਰਾ ਰਹਾ,
ਜਬ ਕੀਨ ਰਸਾਈ ਮੁਸਾਹਿਬ ਸੌਂ
ਤਬ ਤੋ ਤਨ ਨੈਕ ਇਸ਼ਾਰਾ ਰਹਾ,
ਕਵਿ ਦਾਸ ਖਿਸਾਰਾ ਕਛੋਂ ਸਗਰੋ
ਤਨ ਜੋ ਅਪਨਾ ਮਨ ਮਾਰਾ ਰਹਾ,
ਸਭ ਘੀ ਅਰੁ ਛੰਨਾ ਤੁਮਾਰਾ ਰਹਾ
ਪਰ ਬੀਚ ਕਾ ਮਾਲ ਹਮਾਰਾ ਰਹਾ."[1]
(ਬਾਵਾ ਰਾਮਦਾਸ)

੨ ਛੰਨ (ਛੰਨ) ਢਕਿਆ ਹੋਇਆ. ਗੁਪਤ. ਪੋਸ਼ੀਦਾ.

ਛੰਨੀ. ਵਿ—ਛਾਨੀ. ਲੁਕੀ ਹੋਈ. "ਗੁਝੀ ਛੰਨੀ ਨਾਹੀ ਬਾਤ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਗੁਝ ਅਤੇ ਗੁਪਤ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਛੰਨ ੨.

ਛੰਭ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛ (ਘਰ) ਅੰਭ (ਜਲ). ਜਲ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਸਥਾਨ. ਝੀਲ. lake। ੨ ਨਮਕੀਨ ਪਾਣੀ ਦੀ ਝੀਲ. Lagoon.

ਛ੍ਵ. ਦੇਖੋ, ਛ੍ਵੈ.

ਛ੍ਵਾਹਾ. ਛੁਹਾਇਆ. ਸਪਰਸ਼ ਕੀਤਾ. "ਨਿਜ ਕਰ ਸੰਖ ਤਬੈ ਮੁਖ ਛ੍ਵਾਹਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਛ੍ਵੈ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਛੁਹਕੇ. ਸਪਰਸ਼ ਕਰਕੇ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਪਰਸ਼. ਛੁਹਣਾ. "ਛ੍ਵੈ ਨ ਸਕੈ ਤਿਹ ਛਾਂਹ ਕੋ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

---

[1] ਮਹਾਰਾਜਾ ਨਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਪਟਿਆਲਾਪਤਿ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਭੂਸਣ ਬਾਵਾ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ, ਇੱਕ ਦਾਨਾਧ੍ਯਕ੍ਸ਼ (ਦਾਨ ਦੇ ਦਰੋਗੇ) ਦੀ ਬਦਦਿਆਨਤੀ ਵੇਖਕੇ (ਜੋ ਛੰਨਾ ਅਤੇ ਘੀ ਯਾਚਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਟ੍ਰਕੜੀ ਅਤੇ ਮੋਤੀ ਆਦਿਕ ਆਪ ਰੱਖ ਲੈਂਦਾ ਸੀ) ਇਹ ਸਵੈਯਾ ਲਿਖਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਅੱਗੋਂ ਲਈ ਯੋਗ੍ਯ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ.

ਜ. ਪੰਜਾਬੀ ਵਰਣਮਾਲਾ ਦਾ ਤੇਰਵਾਂ ਅੱਖਰ, ਇਸ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਅਸਥਾਨ ਤਾਲੂਆ ਹੈ. ਸੰ. ਸੰਗਜਾ—ਜਨਮ। ੨ ਪਿਤਾ। ੩ ਵਿਸ. ਜ਼ਹਿਰ। ੪ ਮੁਕ੍ਤਿ. ਮੋਕ। ੫ ਤੇਜ। ੬ ਜਗਣ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਨਾਮ। ੭ ਵਿ—ਵੇਗਵਾਨ. ਤੇਜ ਚਾਲ ਵਾਲਾ। ੮ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ। ੯ ਪ੍ਰਤ੍ਯ—ਉਤਪੰਨ. ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਅਜਿਹੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਜਿਵੇਂ ਜਲਜ, ਦੇਸ਼ਜ ਆਦਿ। ੧੦ ਜਉ (ਯਦਿ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਅਗਰ. ਜੇ. "ਜਪੀਐ ਨਾਮ ਜਪੀਐ ਅੰਨ." (ਗੌਂਡ ਕਬੀਰ) ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇ (ਯਦਿ) ਪਾਨ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਖਾਈਏ। ੧੧ ਯਸ੍ਯ ਅਥਵਾ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਨ ਦਨੋਤਿ ਜਸਮਰਣੇ ਨ ਜਨਮ ਜਰਾਧਿ." (ਗੂਜ ਜੈਦੇਵ) ੧੨ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਯ ਦੇ ਥਾਂ ਭੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਜਿਵੇਂ—ਜਮ ਜੁਗ ਜੋਗ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ੧੩ ਕਦੇ ਕਦੇ ਦ ਅਤੇ ਝ (ਜ-ਗ੍ਯ) ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਇਹ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਜਸਰਥ ਅਤੇ ਜਾਪਨ। ੧੪ ਫ਼ਾ ; ਜ਼. ਇਹ ਸੰਖੇਪ ਹੈ ਅਜ਼ ਦਾ. ਸੇ. ਤੋਂ.

ਜਉ. ਸੰਗਜਾ—ਯਵ. ਜੌਂ. "ਜਉ ਕੀ ਭੂਸੀ ਖਾਉ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੨ ਵ੍ਯ—ਯਦਿ. ਅਗਰ. "ਜਉ ਤੁਮ ਗਿਰਿਵਰ ਤਉ ਹਮ ਮੋਰਾ." (ਸੋਰ ਰਵਿਦਾਸ) ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਗਿਰਿਵਰ (ਵਾਰਿਗੀਰ—ਬੱਦਲ) ਹੋਂ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮੋਰ ਹਾਂ. ਇੱਥੇ ਗਿਰਿਵਰ ਦਾ ਅਰਥ ਪਹਾੜ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਾੜ ਨਾਲ ਮੋਰ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ ਮੋਰ ਪਹਾੜੀ ਪੰਛੀ ਹੈ। ੩ ਜਬ. ਜਿਸ ਵੇਲੇ. "ਜਉ ਸੰਚੈ ਤਉ ਭਉ ਮਨ ਮਾਹੀ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫ ਅੰਜੁਲੀ)

ਜਉਹਰੀ. ਦੇਖੋ, ਜੌਹਰੀ.

ਜਉਤ. ਵ੍ਯ—ਯਦਿ. ਅਗਰ. ਜੇਕਰ. "ਜਉਤ ਸਭ ਸੁਖ ਇਤ ਉਤ ਤੁਮ ਬੰਛਵਹੁ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ੨ ਯਦਿ—ਤ੍ਵਮ. ਜੇ ਤੁਸੀਂ.

ਜਉਨ. ਦੇਖੋ, ਜੌਨ.

ਜਉਪੈ. ਵ੍ਯ—ਅਗਰ. ਯਦਿ. "ਜਉਪੈ ਹਮ ਨ ਪਾਪ ਕਰੰਤਾ." (ਸ੍ਰੀ ਰਵਿਦਾਸ)

ਜਉਲਉ } **ਜਉਲਗੁ** } ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਬ ਤਕ. ਜਦ ਤੋੜੀ. "ਜਉਲਉ ਭਾਉ ਅਭਾਉ ਇਹੁ ਮਾਨੈ, ਤਉ ਲਉ ਮਿਲਣ ਦੂਰਾਈ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) "ਜਉਲਗੁ ਜੀਉ ਪਰਾਣ, ਸਚੁ ਧਿਆਈਐ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)

ਜਉਲਾ. ਫ਼ਾ [illegible] ਜੌਲਾਨ. ਸੰਗਜਾ—ਬੰਧਨ. ਬੇੜੀ. "ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਭ੍ਰਮ ਕਟੇ ਕਿਵਾੜਾ, ਬਹੁੜਿ ਨ ਹੋਈਐ ਜਉਲਾ ਜੀਉ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) "ਇਸੁ ਮਾਰੀ ਬਿਨੁ ਸਭੁਕਿਛੁ ਜਉਲਾ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੫) ਸਭ ਕੁਝ ਬੰਧਨਰੂਪ ਹੈ। ੨ ਅ਼. ਘੇਰਨਾ. ਵੇਸ੍ਟਨ ਕਰਨਾ. "ਹਰਿ ਵਸੈ ਨਿਕਟਿ, ਸਭ ਜਉਲਾ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਕਾਨ) ੩ ਦੌੜਨਾ. ਨੱਠਣਾ. ਭਾਵ—ਕਿਨਾਰੇ ਹੋਣਾ. "ਜਬ ਇਸ ਤੇ ਇਹੁ ਹੋਇਓ ਜਉਲਾ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੫) ੪ ਵਿ—ਅਲਗ. ਵੱਖ. ਦੇਖੋ, ਉਦਾਹਰਣ ੨ ਨੰਬਰ ਦਾ. ਕਰਤਾਰ ਨੇੜੇ ਵਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ.

ਜਊ. ਵ੍ਯ—ਯਦਿ. ਜੇਕਰ.

ਜਊਧਿਸਟਰ. ਦੇਖੋ, ਯੁਧਿਸ੍ਠਿਰ। ੨ ਸੰ. ਯੌਧਿਸ੍ਠਿਰ. ਵਿ. ਯੁਧਿਸ੍ਠਿਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ. ਯੁਧਿਸ੍ਠਰ ਦਾ.

ਜਅੰਪ. ਜਪ. ਆਰਾਧਨ। ੨ ਸੰ. जल्पनम् —ਜਲਪਨ. ਕਥਨ. ਦੇਖੋ, ਜਇਅੰਪਹਿ.

ਜਇ. ਸੰ. ਜਯ. ਸੰਗਜਾ—ਜਿੱਤ. ਫਤੇ. ਜੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਈ ੪.

ਜਇਆ. ਸੰਗਜਾ—ਜੈਕਾਰ. "ਨਾਨਕ ਉਚਰੈ ਹਰਿ ਕੀ ਜਇਆ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ਨਾਨਕ ਉਚਰੈ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹ। ੨ ਵਿ—ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਜਨਮਿਆ. ਜਾਤ. "ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਬਿਨੁ ਬਾਦ ਜਇਆ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧)

ਜਇਅੰਪਹਿ. ਜਲਪੈ. ਜਲਪਨ (ਉੱਚਾਰਣ) ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਜੈ ਜੈ ਜਇਅੰਪਹਿ ਸਗਲ ਜਾਕਉ." (ਬਿਲਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਜਲਪਨ। ੨ ਜਯ-ਆਲਾਪੈ. ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਬੋਲਦਾ ਹੈ.

ਜਇਬੋ. ਕ੍ਰਿ—ਜਨਮ ਲੈਣਾ. ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ. "ਮਰਿਜਇਬੋ ਕਉ ਕਿਆ ਕਰਹੁ ਅਭਾਗੇ?" (ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ) ੨ ਜਾਣਾ. ਗਮਨ.

ਜਈ. ਸੰਗਜਾ—ਉਤਪੱਤੀ. "ਮਨ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਈ ਕੀ ਜਈ ਉਪਜਾਈ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਵਿ—ਉਪਜੀ. ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ੩ ਜਾਈ. ਜਾਂਦੀ. ਜਾਵੇ. ਮਿਟੇ. "ਜਾਂਤੇ ਹਉਮੈ ਜਈਹੈ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੪ ਸੰ. ਜਯਿਨ੍. ਵਿਜਯੀ. ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ. ਜਯੀ। ੫ ਦੇਖੋ, ਜਵੀ ੩.

ਜਈਏ. ਜਾਈਏ. ਜਾਵੀਏ. "ਤਾਂਕੇ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜਈਏ." (ਸਲੋਹ)

ਜਈਫ. ਅ਼ ضعیف ਜ਼ਈਫ਼. ਵਿ—ਜੁਅ਼ਫ ਵਾਲਾ. ਬੁੱਢਾ. ਵ੍ਰਿੱਧ। ੨ ਕਮਜ਼ੋਰ. ਨਿਰਬਲ. ਦੇਖੋ, ਜੋਫ਼.

ਜਏ. ਪੈਦਾ ਹੋਏ. ਉਪਜੇ. "ਕਾਸ਼ੀ ਬੀਚ ਜਏ, ਤੇ ਕਮਾਂਊਂ ਜਾਇ ਮਰੇ ਹੈਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੬੬)

ਜਸ. ਵਿ—ਯਾਦ੍ਰਿਸ਼. ਜੈਸਾ. ਜੇਹਾ. "ਜਸ ਓਹੁ ਹੈ, ਤਸ ਲਖੈ ਨ

ਕੋਈ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) "ਜਸ ਦੇਖੀਐ ਤਰਵਰ ਕੀ ਛਾਇਆ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੨ ਯਸਜ. ਛੀਵੀਂ ਵਿਭਕ੍ਤਿ. ਜਿਸ ਨੂੰ. ਜਿਸ ਕੋ। ੩ ਸੰ. ਯਸ਼ਸ੍. ਯਸ਼. ਸੰਗਯਾ—ਕੀਰਤਿ ਵਡਿਆਈ. ਗੁਣਾਨੁਵਾਦ. "ਜਿਹ ਪ੍ਰਾਨੀ ਹਰਿਜਸ ਕਹਿਓ." (ਸ: ਮ: ੯) ੪ ਸਨਮਾਨ. ਇੱਜ਼ਤ। ੫ ਸੰ. ਜਸ੍. ਧਾ—ਛੱਡਣਾ, ਮੁਕਤ ਕਰਨਾ, ਤਾੜਨਾ, ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਨਾ। ੬ ਦੇਖੋ, ਜਾਸੂਸ.

ਜਸਕੀਰਤਿ. ਸਨਮਾਨ (ਆਦਰ) ਅਤੇ ਤਾਰੀਫ. ਦੇਖੋ, ਜਸ ੪. ਮਾਨ ਅਤੇ ਵਡਿਆਈ.

ਜਸਤ. ਜਿਸਤ. ਜਸਦ. ਸਮ.

ਜਸਤਾਈ. ਸੰਗਯਾ—ਯਸ਼ ਦਾ ਭਾਵ. ਕੀਰਤਿ. "ਭਨੈ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀ ਜਸਤਾਈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਜਸਦ. ਵਿ—ਯਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਜਿਸਤ ਧਾਤੁ. ਦੇਖੋ, ਜਿਸਤ ੨। ੩ ਅ਼ ਜਸਦ ਸ਼ਰੀਰ. ਬਦਨ. "ਚਵਰੋ ਬੀਰ ਰਸ ਜਸਦ ਅਪਾਰੇ." (ਪੰਪ੍ਰ)

ਜਸ਼ਨ. ਫ਼ਾ ਜਸ਼ਨ ਸੰਗਯਾ—ਉਤਸਵ. ਜਲਸਾ। ੨ ਖ਼ੁਸ਼ੀ. ਆਨੰਦ। ੩ ਆਨੰਦ ਦਾ ਇਕੱਠ. ਉਤਸਵ ਦਾ ਸਮਾਗਮ.

ਜਸਪਤਿ ਰਾਇ. ਏਹ ਕਲਾਨੌਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਦੀਵਾਨ ਲਖਪਤਿਰਾਇ ਦਾ ਭਾਈ ਸੀ. ਜਸਪਤਿ ਪਹਿਲਾਂ ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਹਾਕਮ ਸੀ. ਜਕਰੀਆ ਖ਼ਾਨ ਸੂਬਾ ਲਹੌਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਏਮਾਨਬਾਦ ਛੋਟੇ ਪਰਗਨੇ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਅਦੀਨਾਬੇਗ ਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਹਾਕਮ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ. ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਜਸਪਤਿ ਅਤੇ ਅਦੀਨਾਬੇਗ ਦੀ ਖਟਪਟੀ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ.

ਮਾਘ ਫਗੁਣ ਸੰਮਤ ੧੮੦੨ (ਸਨ ੧੭੪੪) ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਜਥੇ ਨਾਲ ਮੁਠ ਭੇੜ ਹੋ ਗਈ. ਨਿਬਾਹੂ ਸਿੰਘ ਰੰਘਰੇਟੇ ਨੇ ਬੱਦੋ ਕੀ ਗੁਸਾਈਆਂ ਪਿੰਡ ਪਾਸ ਜਸਪਤਿ ਦੇ ਹਾਥੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਇਸ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਲਿਆ. ਬਾਵਾ ਕਿਰਪਾਰਾਮ ਗੁਸਾਂਈ ਨੇ, ਜੋ ਜਸਪਤਿ ਦਾ ਕੁਲਗੁਰੂ ਸੀ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਭੇਟਾ ਦੇ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਤੋਂ ਸਿਰ ਲੈ ਕੇ ਸਸਕਾਰ ਦਿੱਤਾ. ਜਸਪਤਿ ਦੀ ਸਮਾਧ ਬੱਦੋ ਕੀ ਗੁਸਾਈਆਂ ਕੋਲ (ਜਿਲੇ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ) ਵਿਦਜਮਾਨ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਲਖਪਤਿਰਾਇ.

ਜਸਪਦ. ਸੰ. ਸਪਦਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਝਟ. ਫ਼ੌਰਨ. ਤੁਰੰਤ. "ਆਨਰੋ ਜਸਪਦ ਸਤਗੁਰੁ ਪਾਸ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਨੇਕ ਥਾਂ ਸਪਦਿ ਦੀ ਥਾਂ, ਜਸਪਦ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ.

ਜਸਪਾਲ ਭਾਈਕੇ. ਜਿਲਾ, ਤਸੀਲ ਅਤੇ ਥਾਣਾ ਲੁਦਿਆਨਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਹੈ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ "ਢੁੰਡਾਰੀ ਕਲਾਂ" ਤੋਂ ਦੋ ਮੀਲ ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਇੱਕ ਜੋੜੀ ਤਖ਼ਤੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਲੋਹ (ਤਵੀ) ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਾਂਗਰੀ ਸਿੱਖ "ਸਾਗਰ ਮੱਲ" ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਸੀ.

ਇੱਕ ਵੇਰ ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਸੂਬਾ ਦੀਨਮੁਹੰਮਦ ਦੁਰਾਹੇ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ ਸਮੇਤ ਜਲੰਧਰ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ. ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦੀਵਾਨ ਹੁਕੂਮਤਰਾਇ ਸੀ. ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਡੇਰੇ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਾਇਆ. ਦੀਵਾਨ ਹੁਕੂਮਤਰਾਇ ਨੇ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਇੱਥੇ, ਅਤੇ ਇੱਕ 'ਗ਼ਰੀਬਨਗਰੀ' ਪਿੰਡ ਇਸ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ਲਗਵਾਇਆ.

ਜਸਮਤ. ਯਸ਼ੋਦਾ. ਨੰਦ ਗੋਪ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੀ ਪਾਲਨ ਵਾਲੀ ਮਾਤਾ.

ਜਸਮਰਣੇਨ. ਯਸ੍ਯ—ਸ੍ਮਰਣੇਨ. ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਮਰਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਜਿਸ ਦੇ ਆਰਾਧਨ ਸੇ. "ਨ ਦਨੋਤਿ ਜਸਮਰਣੇਨ ਜਨਮ ਜਰਾਧਿ ਮਰਣ ਭਇਅੰ." (ਗੂਜ ਜੈਦੇਵ)

ਜਸਮਾਤ. ਯਸ਼ੋਦਾ. ਦੇਖੋ, ਜਸਮਤ. "ਜਸਮਾਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਭਈ ਮਨ ਮੇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਯਸ੍ਮਾਤ੍. ਪੰਚਮੀ ਵਿਭਕ੍ਤਿ. ਜਿਸ ਸੇ. ਜਿਸ ਤੋਂ.

ਜਸਰਥ. ਦਸ਼ਰਥ. ਅਯੋਧ੍ਯਾਪਤਿ ਸੂਰਯਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਦਸ਼ਰਥ. "ਜਸਰਥ ਰਾਇ ਨੰਦੁ ਰਾਜਾ ਮੇਰਾ ਰਾਮਚੰਦੁ." (ਰਾਮ ਨਾਮਦੇਵ) ਦਸ਼ਰਥ ਰਾਜਾ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਮੇਰਾ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਹੈ. ਭਾਵ—ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦਾ ਭੀ ਉਪਾਸ੍ਯ ਦੇਵ.

ਜਸਰੋਟ. ਜਮਵਾਲ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼ਾਖ. ਇਸੇ ਗੋਤ ਦਾ ਵਸਾਇਆ ਜਸਰੋਟਾ ਨਗਰ ਜੰਮੂ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਬਾਈਧਾਰ.

ਜਸਰੋਟਾ. ਦੇਖੋ, ਜਸਰੋਟ.

ਜਸਰੋਟੀਆ. ਜਸਰੋਟ ਗੋਤ ਦਾ। ੨ ਜਸਰੋਟੇ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਜਸਰੋਟ.

ਜਸਵਾਲ. ਕਟੋਚ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼ਾਖ. ਇਸ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ "ਜਸਵਾਨ" ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਬਾਈਧਾਰ.

ਜਸਵੰਤ. ਵਿ—ਯਸ਼ (ਕੀਰਤਿ) ਵਾਲਾ. ਯਸ਼ਸ੍ਵੀ.

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ. ਜੋਧਪੁਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਜੋ ਗਜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ. ਇਹ ਸੰਮਤ ੧੬੯੪ (ਸਨ ੧੬੩੮) ਵਿੱਚ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ. ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਦਾ ਫ਼ੌਜਦਾਰ ਸੀ ਫੇਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਸੱਤਹਜ਼ਾਰੀ ਮਨਸਬਦਾਰ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਨੂੰ ਜਮਰੋਦ ਦਾ ਫ਼ੌਜਦਾਰ ਬਣਾਕੇ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਸਨ ੧੬੭੮ ਵਿੱਚ ਮੋਇਆ.[1] ਇਸ ਦੇ ਮਰਣ ਪੁਰ ਆਲਮਗੀਰ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ, ਪਰ ਚਤੁਰ ਰਾਣੀ ਅਤੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਦੇ ਯਤਨ ਨਾਲ, ਇਸ ਦਾ ਕੁਟੰਬ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਭੱਜ ਆਇਆ. ਸ਼ਾਹੀ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦਲ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ, ਕੇਵਲ ਟਿੱਕਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਲੁਕਕੇ ਬਚੇ. ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਮਰਣ ਪੁਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੋਧਪੁਰ ਰਿਆਸਤ ਸਨ ੧੭੧੧ ਵਿੱਚ ਵਾਪਿਸ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਫ਼ਰਰੁਖ਼ਸਿਯਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਬੇਟੀ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕੀਤੀ. ਦੇਖੋ, ਫ਼ਰਰੁਖਸਿਯਰ।

੨ ਫੂਲਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਾ ਹਮੀਰ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾਪਤਿ ਦਾ ਰਾਣੀ ਰਾਜ ਕੌਰ

[1] ਕਰਨਲ ਟਾਡ 'ਦੀ ਰਾਜਸਥਾਨ' ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦਿਵਾਕੇ ਮਾਰਿਆ.

ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸੁਪੁਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮ ਸਨ ੧੭੭੫ ਵਿੱਚ ਬਡਬਰ ਪਿੰਡ ਹੋਇਆ. ਪਿਤਾ ਦੇ ਮਰਣ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਅੱਠ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਸਨ ੧੭੮੩ ਵਿੱਚ ਨਾਭੇ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ. ਇਸ ਦੀ ਨਾਬਾਲਗੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੀ ਮਤੇਈ ਮਾਈ ਦੇਸੋ, ਜੋ ਵਡੀ ਧਰਮਾਤਮਾ ਅਤੇ ਨੀਤਿਨਿਪੁਣ ਸੀ, ਰਾਜਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੀ ਰਹੀ. ਰਾਜਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਡਾ ਦੂਰੰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਚਤੁਰ ਰਾਜਾ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਜੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ. ਪ੍ਰਜਾ ਦੀ ਪਾਲਨਾ ਅਤੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖਣਾ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਰਮ ਸੀ. ਰਾਜਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ੨੨ ਮਈ ਸਨ ੧੮੪੦ ਨੂੰ ਛਿਆਹਠ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਨਾਭੇ ਹੋਇਆ। ੩ ਦੇਖੋ, ਖੁਦਾ ਸਿੰਘ.

ਜਸਾਮਤ. ਅ਼ جسامت ਸੰਗਯਾ—ਜਿਸਮ (ਸ਼ਰੀਰ) ਦਾ ਭਰਵਾਂ ਡੀਲ ਅਤੇ ਡੌਲ.

ਜਸਾਰੋਟ. ਜਸਰੋਟੇ ਦਾ. "ਜਸਾਰੋਟ ਰਾਜੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਜਸਰੋਟੀਆ ਸੁਖਦੇਵ ਰਾਜਾ. ਦੇਖੋ, ਜਸਰੋਟ.

ਜਸਿ. ਯਸ਼ (ਜਸ) ਤੋਂ. ਸੁਯਸ਼ ਸੇ. "ਸਭਿ ਕਿਲਬਿਖ ਹਰਿ ਜਸਿ ਜਾਲਾ." (ਮਾਲੀ ਮ: ੪) ੨ ਯਸ੍ਯ. ਜਿਸ ਦਾ.

ਜਸੀ, ਜਸੀਆ ਵਿ—ਯਸ਼ ਵਾਲਾ. ਯਸ਼ਸ੍ਵੀ. ਤਾਰੀਫ ਵਾਲਾ. ਨੇਕਨਾਮ.

ਜਸੀਮ. ਅ਼. ਕੱਦਾਵਰ ਅਤੇ ਮੋਟਾ. ਦੇਖੋ, ਜਿਸਮ.

ਜਸੁ. ਦੇਖੋ, ਜਸ ੩. "ਜਸੁ ਗਾਵਤ ਪਾਪ ਲਹਾਮ." (ਕਾਨ ਮ: ੪) ਦੇਖੋ, ਜਸ ੪. "ਜਸੁ ਕੀਰਤਿ ਜਗ ਲੇਇ." (ਜਪੁ) ਮਾਨ ਅਤੇ ਵਡਿਆਈ.

ਜਸੁਦਾ, ਜਸੁਧਾ ਸੰ. ਯਸ਼ੋਦਾ. ਵਿ—ਯਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨੰਦ ਗੋਪ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਜਿਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ. "ਜਿਉ ਜਸੁਦਾ ਘਰਿ ਕਾਨੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧ ਪਹਰੇ)

ਜਸੂਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਸ਼. ਕੀਰਤਿ. "ਦ੍ਰਿੜੀ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਭਗਤਿ ਹਰਿਜਸੂਆ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਵਿ—ਯਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਗੁਣਾਨੁਵਾਦ ਗਾਉਣਵਾਲਾ.

ਜਸੂਸ. ਦੇਖੋ, ਜਾਸੂਸ. "ਵਹ ਆਨ ਜਸੂਸ ਬਤਾਇ ਦਏ." (ਅਜੈਸਿੰਘ)

ਜਸੂਸੀ. ਦੇਖੋ, ਜਾਸੂਸੀ.

ਜਸੋ. ਦੇਖੋ, ਜਸ। ੨ ਜਸੋਧਾ (ਯਸ਼ੋਦਾ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ। ੩ ਜਸਵਾਲੀਆ ਜਸਰੋਟੀਆ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਜਸੋ ਡੱਢਵਾਲੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਜਸਰੋਟੀਆ ਅਤੇ ਡਢਵਾਲੀਆ.

ਜਸੋਦ, ਜਸੋਦਾ, ਜਸੋਧ, ਜਸੋਧਾ, ਜਸੋਮਤ ਯਸ਼ੋਦਾ. ਦੇਖੋ, ਜਸੁਦਾ. "ਕਹਤ ਮਾ ਜਸੋਦ ਜਿਸਹਿ ਦਹੀ ਭਾਤ ਖਾਹਿ ਜੀਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) "ਜਥੈ ਜਸੋਧਾ ਸੁਇਗਈ ਮਾਯਾ ਕਿਯੋ ਪ੍ਰਕਾਸ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) "ਨੰਦ ਜਸੋਮਤ ਮੋਹ ਬਢਾਇਕੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਜੱਸਾ. ਦੇਖੋ, ਗੌਰਾ ੫.

ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ. ਆਹਲੂਵਾਲ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਬਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਸਨ ੧੭੧੮ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰਕੇ ਕਰਣੀ ਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਹੋਇਆ. ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਮਿਸਲ ਦੀ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਨ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇ ਕੇ ਇੱਕ ਗੁਰਜ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਸੀ. ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਭਾਰੀ ਮਾਨ ਸੀ. ਪਟਿਆਲਾਪਤਿ ਰਾਜਾ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਸੀ. ਇਸ ਯੋਧਾ ਨੇ ਸਨ ੧੭੪੮ ਵਿੱਚ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਹ਼ਾਕਮ ਸਲਾਬਤਖ਼ਾਂਨ ਨੂੰ ਕ਼ਤਲ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਇ਼ਲਾਕ਼ਾ ਆਪਣੇ ਕਬਜੇ ਕੀਤਾ ਅਰ ਸਨ ੧੭੪੯ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਹਨਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਮੁਲਤਾਨੋਂ ਖ਼ਾਰਿਜ ਕਰਨ ਲਈ ਦੀਵਾਨ ਕੌੜਾਮੱਲ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ. ਸਨ ੧੭੫੩ ਵਿੱਚ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਹ਼ਾਕਿਮ ਅਦੀਨਾਬੇਗ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਫਤੇਹਬਾਦ ਪਰਗਣੇ ਪੁਰ ਕ਼ਬਜਾ ਕੀਤਾ. ਅਹ਼ਮਦਸ਼ਾਹ ਦੁੱਰਾਨੀ ਦੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਫੜੇ ਹੋਏ ਹਿੰਦੂ ਮਰਦ ਔ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਛੁਡਾਕੇ ਇਸ ਨੇ 'ਬੰਦੀਛੋੜ' ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ. ਸਨ ੧੭੫੮ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦਲ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਲਹੌਰ ਤੇ ਭੀ ਕ਼ਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ. ਸਰਦਾਰ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਡੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਵਿੱਚ ਅਦੁੱਤੀ ਵੀਰਤਾ ਵਿਖਾਈ, ੨੨ ਜ਼ਖ਼ਮ ਖਾਕੇ ਭੀ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਲੜਦਾ ਰਿਹਾ. ਸਨ ੧੭੭੪ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੇ ਕਪੂਰਥਲਾ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ.

ਧਰਮਵੀਰ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਾਨ, ਦਾਨੀ, ਦੇਸਹਿਤੈਸੀ ਅਤੇ ਵਡਾ ਸਦਾਚਾਰੀ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸੰਮਤ ੧੮੪੦ (ਸਨ ੧੭੮੩) ਵਿੱਚ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੋਇਆ. ਸਮਾਧਿ ਬਾਬਾ ਅਟਲ ਜੀ ਦੇ ਦੇਹਰੇ ਪਾਸ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਪੂਰਥਲਾ.

੨ ਈਚੋਗਿੱਲੀਆ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਗਯਾਨੀ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੁਪੁਤ੍ਰ ਸੀ. ਇਹ ਸ਼ਸਤ੍ਰਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਧਨੀ ਅਤੇ ਵਡਾ ਹਿੰਮਤੀ ਸੀ. ਇਕ ਵਾਰ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁੜੀ ਮਾਰਨ ਦੇ ਸ਼ੱਕ ਵਿੱਚ ਪੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਛੇਕ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ ਆਪਣੇ ਚਾਰ ਭਾਈਆਂ ਸਮੇਤ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਹਾਕਮ ਅਦੀਨਾਬੇਗ ਪਾਸ ਨੌਕਰ ਜਾ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ ਸ਼ਾਹੀ ਨੌਕਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਟੋਲੀ ਦਾ ਅਫਸਰ ਬਣਿਆ. ਜਦ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਤੈਮੂਰ ਪੰਜਾਬ ਆਇਆ ਅਤੇ ਅਦੀਨਾਬੇਗ ਪਹਾੜ ਵੱਲ ਨੱਠ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾ ਕੇ ਪੰਥ ਤੋਂ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗ ਲਈ ਅਤੇ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾਣੀ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਪੰਥ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਰਾਮਰੌਣੀ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਬਣਾਇਆ. ਅਦੀਨਾਬੇਗ ਦੇ ਜਰਨੈਲ ਨੇ ਇਸ ਗੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਾਮਰੌਣੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਉਸਾਰਿਆ ਅਤੇ ਨਾਮ "ਰਾਮਗੜ੍ਹ" ਰੱਖਿਆ. ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੇ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰਾਮਗੜ੍ਹ ਦਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਥਾਪਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਯਾ.

ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਨ੍ਹੈਯਾ ਮਿਸਲ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਦੀਨਾਨਗਰ,

ਬਟਾਲਾ, ਕਲਾਨੌਰ, ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰ, ਕਾਦੀਆਂ, ਘੁਮਾਣ ਆਦਿ ਨਗਰ ਅਤੇ ਕੁਝ ਦੁਆਬੇ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਫਤੇ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਹੁਕੂਮਤ ਬੈਠਾਈ, ਪਰ ਆਹਲੂਵਾਲੀਏ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸਤਲੁਜੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਕੇ ਸਰਸੇ ਦਿਨ ਵਿਤਾਉਣੇ ਪਏ. ਸਨ ੧੭੯੩ ਤਕ ਇਹ ਸਰਸੇ ਵੱਲ ਰਹਿਕੇ ਦਿੱਲੀ ਮੇਰਟ ਤਕ ਮਾਰਾਂ ਮਾਰਦਾ ਰਿਹਾ. ਹਿਸਾਰ ਦੇ ਹਾਕਮ ਪਾਸੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਛੁਡਾਉਣ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਡੀ ਮਹਿਮਾ ਫੈਲੀ. ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵਰਤਾਕੇ ਛਕਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਨਿਡਰ ਯੋਧਾ ਸੀ. ਅਹ਼ਮਦਸ਼ਾਹ ਦੁੱਰਾਨੀ ਨਾਲ ਜੋ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਜੰਗ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਾਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ.

ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸਨ ੧੮੦੩ (ਸੰਮਤ ੧੮੬੦) ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਨ ੧੮੦੮ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਰਣ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮਿਤ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ.

ਜੱਸੀ. ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ, ਨਜਾਮਤ ਬਰਨਾਲਾ, ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਭਟਿੰਡਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿੱਥੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੇ ਚਰਣ ਪਾਏ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਪਾਸ ਜੋ ਤਾਲ ਹੈ ਉਸ ਵਿੱਚਦੀਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੀਲੇ ਵਸਤ੍ਰਾਂ ਸਹਿਤ ਘੋੜੇ ਪੁਰ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਲੰਘੇ ਅਰ ਸਾਰਾ ਲਿਬਾਸ ਬੱਗਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਤਾਲ ਦਾ ਨਾਮ "ਬੱਗਸਰ" ਹੋਇਆ. ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਗੁੜ ਕੀਤਾ. "ਜੱਸੀ ਆਇ ਚਲੇ ਗੁੜ ਖਾਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੬੦ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਪਥਰਾਲੇ ਵਿੱਚ, ਬੀਸ ਵਿੱਘੇ ਜੱਸੀ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਸੌ ਵਿੱਘੇ ਭਿੜੀ ਹੈ. ੧੬੦) ਰੁਪਯੇ ਪਟਿਆਲੇ ਵੱਲੋਂ ਸਾਲਾਨਾ ਹਨ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਸੰਗਤ (ਬੀ. ਬੀ. ਸੀ. ਆਈ. ਰੇਲਵੇ) ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਹੈ.

ਜਸਜ. ਜਿਸ ਨੂੰ. ਦੇਖੋ, ਜਸ ੨. "ਜਸਜ ਰਖੇਣ ਗੋਪਾਲਹ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਜਸ੍ਵਾਰ. ਦੇਖੋ, ਜਸਵਾਲ. "ਉਤੈ ਬੀਰ ਧਾਏ ਸੁ ਬੀਰੰ ਜਸ੍ਵਾਰੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਜਹ } **ਜਹੰ** } ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਹਾਂ. ਜਿਥਿ. ਜਿਸ ਥਾਂ. "ਜਹ ਸਾਧੂ ਗੋਬਿਦਭਜਨੁ." (ਬਾਵਨ) "ਜਹੰ ਤਹੰ ਭਈ ਧਰਮਗਤਿ ਲੋਪੰ." (ਕਲਕੀ) ੨ ਸੰ. ਜਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤ੍ਯਾਗ. ਤਰਕ.

ਜਹਤ ਲਛਣਾ. ਸੰ. जहल्लक्षणा. ਦੇਖੋ, ਜਹਤਿ.

ਜਹਤਾਜਹਤਿ. ਸੰ. जहदजहल्लक्षणा. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲਛਣਾ ਦਾ ਇੱਕ ਭੇਦ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਾਚ੍ਯ ਅਰਥ ਦਾ ਕੁਛ ਭਾਗ ਛੱਡਕੇ ਕੁਛ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੀਏ. ਜੈਸੇ ਛਾਂਦੋਗ੍ਯ ਉਪਨਿਸਦ ਵਿੱਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ—"ਤਤ੍ਵਮਸਿ ਸ਼੍ਵੇਤਕੇਤੋ." ਹੇ ਸ਼੍ਵੇਤਕੇਤੁ! ਉਹ ਤੂੰ ਹੀ ਹੈਂ. ਇਸ ਥਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਸਰਵਗ੍ਯਤਾ ਅਰ ਸ਼੍ਵੇਤਕੇਤੁ ਦੀ ਅਲਪਗ੍ਯਤਾ, ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਸਰਵਵ੍ਯਾਪਿਤਾ ਅਰ ਸ਼੍ਵੇਤਕੇਤੁ ਦੀ ਏਕਦੇਸ਼ਿਤਾ ਦੀ ਏਕਤਾ ਦਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਹੈ. ਇਸ ਲਛਣਾ ਦਾ ਨਾਮ "ਭਾਗ ਤ੍ਯਾਗ" ਭੀ ਹੈ.

ਜਹਤਿ. ਸੰ. जहत्स्वार्था—ਜਹਤਸ੍ਵਾਰਥਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲਛਣਾ ਦਾ ਇੱਕ ਭੇਦ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਦ ਆਪਣੇ ਵਾਚ੍ਯ ਅਰਥ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਭਾਵ ਅਰਥ ਬੋਧਨ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਜੈਸੇ—"ਮੇਰਾ ਘਰ ਗੰਗਾ ਵਿੱਚ ਹੈ—ਮੈਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਗੰਗਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ." ਇਸ ਥਾਂ ਗੰਗਾ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਤ੍ਯਾਗਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦਾ ਗ੍ਰਹਣ ਹੈ.

ਜਹਨ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤ੍ਯਾਗ. ਛੱਡਣਾ. ਤਰਕ ਕਰਨਾ.

ਜ਼ਹ਼ਮਤ. ਅ਼ زحمت ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੋਗ। ੨ ਦੁੱਖ. ਕਸ਼੍ਟ.

ਜ਼ਹ਼ਮਤੀ. ਵਿ—ਰੋਗੀ. "ਭਏ ਜਹਮਤੀ ਨੈਨ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੬੪)

ਜਹਰ. ਦੇਖੋ, ਜਹਿਰ.

ਜ਼ਹਰ ਚੀਜ਼. ਵਿਸਰੂਪ ਪਦਾਰਥ. ਦੇਖੋ, ਚੀਜ਼.

ਜਹਲ. ਅ਼ جہل ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਵਿਦ੍ਯਾ. ਨਾਦਾਨੀ. ਬੇਸਮਝੀ. "ਮਾਈ ਬਾਪ ਪਰੇ ਹੈਂ ਜਹਲ ਮੇ." (ਹਨੂ)

ਜਹਾ } **ਜਹਾਂ** } ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿੱਥੇ. ਜਿਸ ਅਸਥਾਨ ਮੇਂ. "ਜਹਾ ਸ੍ਰਵਨਿ ਹਰਿਕਥਾ ਨ ਸੁਨੀਐ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) "ਜਹਾਂ ਸਬਦੁ ਵਸੈ ਤਹਾਂ ਦੁਖ ਜਾਏ." (ਆਸਾ ਮ: ੩) ੨ ਫ਼ਾ جہاں ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਹਾਨ. ਸੰਸਾਰ। ੩ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥ.

ਜਹਾਕ. ਦੇਖੋ, ਜੁਹਾਕ.

ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ। ੨ ਭਾਵ—ਹਰ ਥਾਂ. ਸਭ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ. "ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਪ੍ਰਭੁ ਤੂੰ ਵਰਤੰਤਾ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਜਹਾਂਗੀਰ. ਫ਼ਾ جہانگیر ਵਿ—ਜਹਾਨ ਨੂੰ ਫਤੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਕ਼ਬਜੇ ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਕਬਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸਲੀਮ, ਜੋ ਬਿਹਾਰੀਮੱਲ ਕਛਵਾਹੇ ਦੀ ਕੰਨ੍ਯਾ ਮਰੀਅਮ ਜ਼ਮਾਨੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸਿਕਰੀ ਦੇ ਮਕਾਮ ੩੧ ਅਗਸ੍ਤ ਸਨ ੧੫੬੯ (ਸੰਮਤ ੧੬੨੭) ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਇਹ ੨੪ ਅਕ੍ਤੂਬਰ ਸਨ ੧੬੦੫ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਪੁਰ ਬੈਠਾ, ਅਰ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਜਹਾਂਗੀਰ ਰੱਖਿਆ.[1] ਇਸਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜੇਮਸ ੧ (James I) ਵੱਲੋਂ ਪਤ੍ਰ ਲੈ ਕੇ ਕਪਤਾਨ ਹਾਕਿਨਸ (Hawkins) ਅਰ ਸਰ ਟਾਮਸ ਰੋ (Sir Thomas Roe) ਵਪਾਰ ਦੀ ਵ੍ਰਿੱਧੀ ਲਈ ਆਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਫਲ ਸੂਰਤ ਪਾਸ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਕੋਠੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰਖ਼ਾਨੇ ਕ਼ਾਇਮ ਹੋਏ.

ਇਸਦਾ ਬੇਟਾ ਖ਼ੁਸਰੋ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਇੱਛਾ ਕਰਕੇ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਸੰਗੀ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨਦੇਵ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਜਹਾਂਗੀਰ ਮਜਹਬੀ ਤਅ਼ੱਸੁਬ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕੁੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਪੁਰ ਚੰਦੂ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਕਾਇਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖ਼ੁਸਰੋ ਦੇ ਹੱਕ ਦੁਆ ਮੰਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਜ ਤਿਲਕ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੁਕਮ

[1] ਇਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਮ ਹੈ—"ਨੂਰੁੱਦੀਨ ਮੁਹ਼ੰਮਦ ਜਹਾਂਗੀਰ ਪਾਦਸ਼ਾਹ ਗ਼ਾਜ਼ੀ."

ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ¹, ਜਿਸ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ.

ਤਖ਼ਤ ਬੈਠਨ ਤੋਂ ਛੀ ਵਰ੍ਹੇ ਪਿੱਛੋਂ, ਇਸ ਨੇ ਨੂਰਜਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕੀਤੀ. ਨੂਰਜਹਾਂ ਇੱਕ ਈਰਾਨ ਦੇ ਵਪਾਰੀ ਮਿਰਜ਼ਾ ਗ਼ਯਾਸ ਦੀ ਬੇਟੀ ਸੀ. ਗ਼ਯਾਸ ਅਕਬਰ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਸ਼ਾਹੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੋਇਆ ਅਰ ਆਪਣੀ ਲਯਾਕਤ ਨਾਲ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਬਣਿਆ. ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਨੂਰਜਹਾਂ ਜਦ ਸ਼ਾਹੀ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ, ਤਦ ਇਸ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਉਸ ਉੱਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਪੁਰ ਅਕਬਰ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਅਨੁਸਾਰ ਨੂਰਜਹਾਂ ਦਾ ਨਿਕਾਹ ਇੱਕ ਈਰਾਨੀ ਸਰਦਾਰ ਅਲੀਕੁਲੀ ਖ਼ਾਂ (ਸ਼ੇਰਅਫ਼ਗਨਖ਼ਾਂ) ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਕਬਰ ਨੇ ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਜਾਗੀਰ ਬਖ਼ਸ਼ੀ. ਜਦ ਜਹਾਂਗੀਰ ਤਖ਼ਤ ਪੁਰ ਬੈਠਾ, ਤਦ ਸ਼ੇਰਅਫ਼ਗਨਖ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕ਼ਤਲ ਕਰਵਾਕੇ ਨੂਰਜਹਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ, ਅਰ ਉਸ ਦੇ ਭਾਈ ਨੂੰ ਆਸਫ਼ਖ਼ਾਂ ਦਾ ਖ਼ਿਤਾਬ ਦੇ ਕੇ ਵਡਾ ਮੁਸ਼ੀਰ ਬਣਾਇਆ.

¹ਭਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਾਰਣ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਖ਼ੁਦ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹੋ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਪਰ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਖੋਜ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੇਵਲ ਮਜਹਬੀ ਤਅੱਸੁਬ ਸੀ.

ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਤਖਤ ਬੈਠਣ ਲੱਗਿਆਂ ਪ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਮਜਹਬ ਇਸਲਾਮ ਦੀ ਹਮਾਯਤ ਅਤੇ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਾਂਗਾ, ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਅਕਬਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਜੋ ਸ਼ਰਾ ਵਿਰੁੱਧ ਖੁਲ੍ਹ ਅਤੇ ਰਵਾਦਾਰੀ ਵਰਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਇਸਲਾਮ ਨੂੰ ਪੱਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗਾ, ਸੋ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਕੱਟਰ ਮੁਲਾਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖਕੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ 'ਗ਼ਾਜ਼ੀ' ਕਹਾਇਆ. ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਅੱਠਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਪੁਸ਼ਕਰ ਦੇ ਮੰਦਿਰ ਢਹਾਏ ਅਤੇ ਸੋਲ੍ਹਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਕਾਂਗੜੇ ਦਾ ਕਿਲਾ ਫ਼ਤੇ ਕਰ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਮੰਦਿਰ ਪਾਸ ਬੈਲ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕੀਤੀ. (ਦੇਖੋ, ਤੁਜ਼ਕਿ ਜਹਾਂਗੀਰੀ)

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਸਿੱਖਧਰਮ ਦਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੇ ਭੀ ਅਸਰ ਵੇਖਕੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਤੋਂ ਜਰਿਆ ਨਾ ਗਿਆ. ਇਹ ਗੱਲ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਨ ਜਲੂਸੀ ੧ ਦੇ ਹਾਲ ਦਿੰਦਿਆਂ ਤੁਜ਼ਕਿ ਜਹਾਂਗੀਰੀ ਵਿੱਚ ਸਾਫ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਯਥਾ:—

"در گوبندوال که بر کنار دریای بیاه واقع است هندوی بود ارجن نام در لباس پیری و شیخی چنانچه بسیاری از ساده لوحان هنود بلکه نادانان و سفیهان اسلام را مقید اطوار و اوضاع خود ساخته کوس پیری و ولایت را بلند آوازه گردانیده بود او را گورو میگفتند و از اطراف جوانب گولان و گول پرستان بدو رجوع آورده اعتقاد تمام باو اظهار میکردند سه چهار پشت این دکان را گرم میداشتند مدتها بخاطر میگذشت که این دکان باطل را برطرف باید ساخت یا او را در جرگه اهل اسلام باید آورد تا آنکه درین ایام خسرو از آن راه عبور نمود این مردک مجهول اراده کرد که ملازمت او را دریابد در منزلی که جا و مقام او بود خسرو را نزول اتفاق آمد و او را دید و بعضی مقدمات فراوانی بار رسانیده بر پیشانی او انگشتی از زعفران که به اصطلاح هندوان قشقه گویند کشیده و آن را شگون میدانستند امر کردم که او را حاضر ساختند و حال میرسد بطلان او را بوجه اکمل میدانستند چون این مقدمه بمسامع جاه مساکن و منازل و فرزندان او را بمرتضی خان عنایت نمودم و اسباب و اموال او را بقید ضبط در آورده فرمودم که او را بیاسا و سیاست رسانند" (ਤੁਜ਼ਕ ਜਹਾਂਗੀਰੀ)

ਇਸਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਹੈ ਕਿ—"ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਜੋ ਕਿ ਬਿਆਸ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ. ਬਹੁਤ ਭੋਲੇ ਹਿੰਦੂ, ਬਲਕਿ ਬੇਸਮਝ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਤਰੀਕ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸਿਦਕੀ ਬਣਾ ਕੇ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਦਾ ਢੋਲ ਬਜਵਾ ਰਿਹਾ ਸੀ. ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਦੁਕਾਨ ਗਰਮ ਸੀ. ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਚਿਰ ਤੋਂ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਝੂਠੇ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਜਾਂ (ਗੁਰੂ) ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਮੱਤ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਏ.

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਖ਼ੁਸਰੋ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਹੋਇਆ. ਗੁਰੂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮੱਥੇ ਕੇਸਰ ਦਾ ਟਿੱਕਾ ਕੱਢਿਆ. ਜਦ ਇਹ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਕੰਨੀਂ ਪਈ ਤਦ ਮੈਂ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ. ਉਸ ਦੇ ਬੱਚੇ ਘਰ ਮਾਲ ਆਦਿਕ ਮੁਰਤਜ਼ਾ ਖ਼ਾਨ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਜਾਵੇ.

ਨੂਰਜਹਾਂ ਦੇ ਵਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਹਾਂਗੀਰ ਕਠਪੁਤਲੀ ਦੀ ਤਰਾਂ ਨਾਚ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਯਥਾ—"ਜਹਾਂਗੀਰ ਪਤਸ਼ਾਹ ਕੇ ਬੇਗਮ ਨੂਰਜਹਾਂ। ਵਸਿ ਕੀਨਾ ਪਤਿ ਆਪਨੋ ਇਹ ਰਸ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੮)

ਜਹਾਂਗੀਰ ਸ਼ਰਾਬ, ਅਫੀਮ¹ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ. ਸੰਮਤ ੧੬੮੪ ਵਿੱਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਮੁੜਦਾ ਹੋਇਆ ਦਮੇ ਰੋਗ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਕਾਰਣ (੨੮ ਅਕਤੂਬਰ ਸਨ ੧੬੨੭ ਨੂੰ) ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਮਰ ਗਿਆ. ਲਹੌਰ ਪਾਸ ਸ਼ਾਹਦਰੇ ਉਸ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਮਕਬਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਨੂਰਜਹਾਂ.

ਜਹਾਜ਼. ਅ਼ جهاز ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਿਆਰੀ। ੨ ਊਁਠ ਦਾ ਪਲਾਣ। ੩ ਪੋਤ. ਜਲਯਾਨ. ਬੋਹਿਥ. ਬੇੜਾ. "ਗੁਰੂ ਜਹਾਜ ਖੇਵਟ ਗੁਰੂ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਦਬਾਨਾਂ ਵਾਲੇ ਜਹਾਜ਼ ਹਵਾ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਚਲਦੇ ਸਨ, ਫੇਰ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਭਾਪ ਦੇ ਬਲ ਚਲਾਉਣੇ ਆਰੰਭੇ. ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹਵਾ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਪੁਰਤਗਾਲੀਆਂ (Portuguese) ਦਾ ਜਹਾਜ ਸਨ ੧੪੯੮ ਵਿਚ ਗੋਆ ਦੇ ਬੰਦਰ ਆ ਕੇ ਲੱਗਾ, ਅਤੇ ਭਾਪ (ਵਾਸ਼੍ਪ) ਨਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ਜਹਾਜ਼ "Enterprize" ਸਨ ੧੮੮੫ ਵਿੱਚ ਕਲਕੱਤੇ ਪਹੁਚਿਆ। ੪ ਦੇਖੋ, ਜਹੇਜ। ੫ ਭਾਵ—ਸਿੱਖ ਧਰਮ.

ਜਹਾਜ ਚੜ੍ਹਨਾ. ਖ਼ਾ. ਸੰਸਾਰਸਾਗਰ ਤਰਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਦਾ ਧਰਮ ਧਾਰਨਾ. ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣਾ.

ਜਹਾਜੀ. ਵਿ—ਜਹਾਜ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ. Naval.

ਜਹਾਜ਼ੀ ਕੁੱਤਾ. ਸਹੇ (ਖ਼ਰਗੋਸ਼) ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤਿੱਖੀ ਅਤੇ ਲੰਮੀ ਥੁਥਨੀ ਦਾ ਕੁੱਤਾ. Greyhound.

ਜਹਾਦ. ਅ਼ جهاد ਜਿਹਾਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਤਨ ਕੋਸ਼ਿਸ਼। ੨ ਵਿਧਰਮੀਆਂ ਨਾਲ ਜੰਗ. ਕਾਫ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਧਰਮਯੁੱਧ. ਕ਼ੁਰਾਨ ਵਿੱਚ ਜਹਾਦ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸੂਰਤ ੯, ਆਯਤ ੫-੬-੨੯.

ਜਹਾਂਦਾਰਸ਼ਾਹ. ਨਿਜਾਮਬਾਈ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਬਹਾਦੁਰਸ਼ਾਹ ਦਾ ਵਡਾ ਬੇਟਾ, ਜੋ ੧੦ ਮਈ ਸਨ ੧੬੬੧ ਨੂੰ ਜੰਮਿਆ ਅਤੇ ਬਾਪ ਦੇ ਮਰਣ ਪੁਰ ਭਾਈਆਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ੧੭੧੨ ਨੂੰ ਲਹੌਰ ਦੇ

¹ਜਹਾਂਗੀਰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਆਤਿਸ਼ਾ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਅੱਠ ਅੱਠ ਪਹਰ ਵਿਚ ਵੀਹ ਪਿਆਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਜ਼ਨ ਛੀ ਸੇਰ ਹੋਂਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ੧੪ ਰੱਤੀ ਅਫੀਮ ਮੈਂ ਖਾਂਦਾ ਸੀ. (ਦੇਖੋ. ਤੁਜ਼ਕਿ ਜਹਾਂਗੀਰੀ ਸਨ ਜਲੂਸੀ ੧੦)

ਮਕ਼ਾਮ ਤਖ਼ਤ ਪੁਰ ਬੈਠਾ. ਇਹ ਬਹੁਤ ਪਾਮਰ ਅਤੇ ਜ਼ਾਲਿਮ ਸੀ. ਸਨ ੧੭੧੩ (ਸੰਮਤ ੧੭੭੧) ਵਿੱਚ ਫ਼ਰਰੁਖ਼ ਸਿਯਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਸਾਂਭੀ.[1] ਜਹਾਂਦਾਰ ਸ਼ਾਹ ਆਪਣੀ ਕੰਚਨੀ ਲਾਲ ਕੁੰਵਰਿ (ਇਮਤਯਾਜ਼ ਮਹਲ) ਦੇ ਹੱਥ ਕਠਪੁਤਲੀ ਸੀ. ਇੱਕ ਦਿਨ ਕੰਚਨੀ ਨੇ ਜਮਨਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਤੇ ਲੋਕ ਸੈਰ ਕਰਦੇ ਵੇਖਕੇ ਜਹਾਂਦਾਰ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਡੁਬਦੇ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਡਿੱਠੇ, ਇਸ ਪੁਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇੱਕ ਭਰੀ ਹੋਈ ਕਿਸ਼ਤੀ ਡੋਬ ਕੇ ਲਾਲ ਕੁੰਵਰਿ ਨੂੰ ਵਿਖਾਓ. ਇਸ ਹੁਕਮ ਦੀ ਫੌਰਨ ਤਾਮੀਲ ਹੋ ਗਈ. (ਦੇਖੋ, "ਦੀ ਲੇਟਰ ਮੁਗ਼ਲਸ." ਜਿਲਦ ੧, ਪੰਨਾ ੧੯੨)

ਜਹਾਂਦੀਦਾ. ਫ਼ਾ جہاندیدہ ਵਿ—ਜਿਸ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਵੇਖਿਆ ਹੈ. ਤਜਰਬੇਕਾਰ. ਅਨੁਭਵੀ.

ਜਹਾਨ ਅਥਵਾ ਜਹਾਨੁ. ਫ਼ਾ جہان ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਗਤ. ਸੰਸਾਰ. "ਤਾਰਿਆ ਜਹਾਨੁ ਲਾਹਿਆ ਅਭਿਮਾਨੁ." (ਗਉ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਜਹਾਨਖ਼ਾਨ. ਅਹ਼ਮਦਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਬੇਟੇ ਤੈਮੂਰ ਦਾ ਫ਼ੌਜਦਾਰ ਅਤੇ ਮੰਤ੍ਰੀ, ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਰਵਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਝੇ ਵਿੱਚ ਮੁਕ਼ੱਰਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ. ਇਹ ਸਨ ੧੭੫੬ ਤੋਂ ੧੭੫੮ ਤਕ ਲਹੌਰ ਦਾ ਸੂਬਾ ਰਿਹਾ ਹੈ. ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪਾਸ ਪਿੰਡ ਗੋਲੇਰਵਾਲ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਹੀਦ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਥੀ ਧਰਮਵੀਰ ਦਯਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ.

ਜਹਾਨਤਾਬ, ਜਹਾਨਤਾਬਾਂ ਫ਼ਾ جہانتاب ਵਿ—ਜਹਾਨ ਨੂੰ ਰੌਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਰੁਖਸਰ ਜਹਾਨਤਾਬਾਂ." (ਰਾਮਾਵ) ਰੁਖ਼ਸਾਰ (ਕਪੋਲ) ਜਹਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੂਰਜ.

ਜਹਾਨਾਬਾਦ. ਪੀਲੀਭੀਤ ਦੇ ਜਿਲੇ ਇੱਕ ਕ਼ਸਬਾ। ੨ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨਾਬਾਦ (ਦਿੱਲੀ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਸਹਰ ਜਹਾਨਾਬਾਦ ਬਸਤ ਜਹਿਂ। ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਚੁ ਰਾਜ ਕਰਤ ਤਹਿਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੭੮) ੩ ਗਯਾ ਦੇ ਜਿਲੇ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵਪਾਰ ਦਾ ਕੇਂਦ੍ਰ ਸੀ.

ਜਹਾਨੁ. ਦੇਖੋ, ਜਹਾਨ.

ਜਹਾਨੈ. ਜਹਾਨ ਨੂੰ. ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਤਿ. "ਸਾਂਝੀ ਸਗਲ ਜਹਾਨੈ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰ)

ਜਹਾਂਪਨਾਹ. ਫ਼ਾ جہانپناہ ਵਿ—ਜਗਤ ਦਾ ਸਹਾਰਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਾਹਗੁਰੂ। ੩ ਬਾਦਸ਼ਾਹ.

ਜਹਾਲਤ. ਅ جہالت ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਹਲ (ਨਾਦਾਨੀ) ਦਾ ਭਾਵ. ਬੇਸਮਝੀ. ਅਵਿਦ੍ਯਾ.

ਜਹਿ, ਜਹਿਂ ਦੇਖੋ, ਜੈਂਹ.

ਜਹਿਤ. ਸੰ. ਵਿ—ਤ੍ਯਾਗਿਆ ਹੋਇਆ. ਛੱਡਿਆ ਹੋਇਆ.

ਜਹਿਮਤ, ਜਹਿਮਤੀ ਦੇਖੋ, ਜਹਮਤ ਅਤੇ ਜਹਮਤੀ.

ਜਹਿਰ. ਫ਼ਾ زہر ਜ਼ਹਿਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰੋਧ। ੨ ਵਿਸ. ਵਿਖ. ਮਹੁਰਾ. "ਆਨ ਜਹਿਰ ਚੀਜ ਨ ਭਾਇਆ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ)

ਜ਼ਹਿਰੀ. ਵਿ—ਜ਼ਹਿਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਗੁੱਸੇ ਵਾਲਾ. ਕ੍ਰੋਧੀ.

ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ. ਫ਼ਾ زہریلا ਵਿ—ਵਿਸੈਲਾ. ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਅਸਰ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਅਸਰ ਵਾਲਾ ਪਦਾਰਥ.

ਜਹਿੰਵਾ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿੱਥੇ. ਜਿਸ ਅਸਥਾਨ ਮੇਂ. "ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਕੀ ਇੱਛਾ ਜਹਿੰਵਾ। ਵਿਚਰਹਿਂ ਬਾਲਕ ਮੇ ਮਿਲ ਤਹਿੰਵਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਜਹੀਂ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਹਾਂ. ਜਿਸ ਥਾਂ। ੨ ਜਹਾਂ ਹੀ. ਜਿੱਥੇ ਹੀ.

ਜਹੀਨ. ਅ ذہین ਜਹੀਨ. ਵਿ—ਜਹਨ (ਬੁੱਧਿ) ਵਾਲਾ. ਚੰਗੇ ਚੇਤੇ ਵਾਲਾ. ਤਿੱਖੀ ਸਮਝ ਵਾਲਾ.

ਜਹੀਰ. ਅ زہیر ਜ਼ਹੀਰ. ਵਿ—ਸ਼ੋਕਾਤੁਰ. ਗ਼ਮਗੀਨ. ਖ਼੍ਵਾਰ. "ਹੱਕ ਬਿਗਾਨਾ ਜੋ ਰਖਨ ਸੋ ਹੋਸਨ ਬਹੁਤ ਜਹੀਰ." (ਜਸਾ) "ਇਕਨਾ ਵਡੀ ਆਰਜਾ, ਇਕਿ ਮਰਿ ਹੋਹਿ ਜਹੀਰ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ੨ ਰੋਗ ਨਾਲ ਕਮਜ਼ੋਰ। ੩ ਅ جہیر ਜਹੀਰ. ਉਹ ਵਕਤਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੁਰ ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਸਪਸ਼੍ਟ ਹੋਵੇ. "ਦਿਸਨ ਬਡੇ ਜਹੀਰ." (ਮਗੋ)

ਜਹੀਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾਨ ਸ਼ਕਤਿ. ਵਕਤ੍ਰਿਤਾ. ਦੇਖੋ, ਜਹੀਰ ੩ "ਤਦਬੀਰੀ ਜਹੀਰੀ ਅਕਲਗੀਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਹੁਰੀ. ਦੇਖੋ, ਜੌਹਰੀ। ੨ ਅਫ਼ੀਮ ਦੀ ਟਪਕਾਈ ਹੋਈ ਰੈਣੀ, ਜੋ ਕੁਸੁੰਭੇ ਦੇ ਰੰਗ ਜੇਹੀ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਜਹੂਦ, ਜਹੂਦੀ ਦੇਖੋ, ਯਹੂਦੀ.

ਜਹੂਰ. ਅ ظہور ਜਹੂਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼. ਚਮਤਕਾਰ. "ਕਿ ਜਾਹਰ ਜਹੂਰ ਹੈ." (ਜਾਪੁ) ੨ ਵਿ—ਪ੍ਰਗਟ. ਜਾਹਿਰ.

ਜਹੂਰਾ. ਠਾਟ. ਦਿਖਾਵਾ। ੨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼. ਦੇਖੋ, ਜਹੂਰ.

ਜ਼ਹੇ. ਫ਼ਾ زہے ਵ੍ਯ—ਵਾਹ! ਖ਼ੂਬ! ਧਨ੍ਯ! "ਜ਼ਹੇ ਪਿਚਕਾਰੀਯੇ ਕਿ ਪੁਰ ਜ਼ਾਅ਼ਫ਼ਰਾਨੀ." (ਦੀਗੋ)

ਜਹੇਜ਼. ਅ جہیز ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਹੇਜ, ਦਾਜ. ਕੰਨ੍ਯਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਦਿੱਤਾ ਧਨ ਪਦਾਰਥ. ਇਹ ਜਹਾਜ਼ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪਾਂਤਰ ਹੈ, ਅਲਫ਼ ਯੇ ਨਾਲ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ.

ਜਹੰਨਮ. ਅ جہنم ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਰਕ. ਦੋਜ਼ਖ਼। ੨ ਦੁਖਦਾਇਕ ਥਾਂ.[2]

ਜਹ੍ਨ. ਦੇਖੋ, ਜਨ੍ਹ.

ਜਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ੱਕ. ਸੰਸਾ। ੨ ਰੁਕਾਵਟ. ਝਿਜਕ। ੩ ਫ਼ਾ زک ਜ਼ਕ. ਹਾਰ. ਪਰਾਜਯ। ੪ ਨਿਰਾਦਰ। ੫ ਡਰ। ੬ ਅ ذکا ਜ਼ਕਾ. ਪ੍ਰਜ੍ਵਲਿਤ ਅਗਨੀ. "ਜਕ ਜਾਰੇਈ ਮਰਤ ਹੈਂ." (ਅਕਾਲ) ੭ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧਿ.

---

[1] ਜਹਾਂਦਾਰ ਦੀ ਮੌਤ ਮੁਹੱਰਮ ੧੭, ਸਨ ਹਿਜਰੀ ੧੧੨੫ ਨੂੰ ਹੋਈ.

[2] ਇਬਰਾਨੀ Gehenna ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਹੀ ਇਹ ਬਣਿਆ ਹੈ. Ge-Hinnom ਦੀ ਵਾਦੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਵਤਾ ਨਿਮਿੱਤ ਹੋਮ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਚੀਕਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਲਈ ਢੋਲ ਛੈਣੇ ਬਜਾਉਂਦੇ ਸਨ. ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਉਂ Gehenna ਸੀ.

ਜਕਣਾ, ਜਕਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਝਿਜਕਣਾ. ਰੁਕਣਾ। ੨ ਸੰਗਣਾ. ਦੇਖੋ, ਜਕ ੩.

ਜ਼ਕਰੀਆਖ਼ਾਨ. زکریاخان ਦੇਖੋ, ਅਬਦੁਲਸਮਦਖ਼ਾਨ, ਖ਼ਾਨਬਹਾਦੁਰ ਅਤੇ ਮੀਰ ਮਨੂੰ.

ਜਕੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖਿੱਚਕੇ ਬੰਨ੍ਹਣਾ. ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਕਸਣੀਆਂ.

ਜਕੜਬੰਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੱਸਾ। ੨ ਜ਼ੰਜੀਰ। ੩ ਯਤੀ (ਜਤੀ) ਦਾ ਲਿੰਗੋਟ.

ਜਕਾ. ਦੇਖੋ, ਜਕ ੬ ਅਤੇ ੭.

ਜਕਾਖੇਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ, ਜੋ ਖ਼ੈਬਰ ਵਿੱਚ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਜਕਾਤ. ਦੇਖੋ, ਜਗਾਤ.

ਜ਼ਕੀ, ਜ਼ਕੀਆ. ਵਿ—ਸ਼ੱਕੀ. ਭਰਮੀ। ੨ ਹਠੀਆ. ਅੜੀਅਲ। ੩ ਅ਼ ذکی ਜ਼ਕੀ. ਸੂਖਮ ਬੁੱਧਿ ਵਾਲਾ. ਦਾਨਾ.

ਜਕੀੜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਕੜਨ ਦਾ ਭਾਵ. ਖਿੱਚ. ਕਸ਼ਿਸ਼। ੨ ਮਨ ਦੀ ਲਗਨ. "ਬਿਖੁ ਸੰਚਹਿ ਲਾਇ ਜਕੀੜਾ." (ਜੈਤ ਮ: ੪) ੩ ਜਕੜਨ ਦਾ ਸੰਦ ਸ਼ਿਕੰਜਾ.

ਜੱਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਮਾਉ. ਕਿਸੇ ਵਸਤੁ ਦਾ ਜਮਕੇ ਠੋਸ ਹੋਣਾ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਫ਼ਾਰਸੀ ਯਖ਼ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਕ.

ਜੱਕ ਤੱਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰਸੇ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਜਕ੍ਸ਼੍. ਸੰ. ਧਾ—ਹੱਸਣਾ। ੨ ਖਾਣਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਯਕ੍ਸ਼.

ਜਖ. ਦੇਖੋ, ਜੱਖ, ਜਖ੍ਯ, ਜੱਛ ਅਤੇ ਯਕ੍ਸ਼. "ਜਖ ਕਿੰਨਰ ਗੁਣ ਭਨੀ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਯਖ.

ਜਖਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਾਨਪਾਨ. ਦੇਖੋ, ਜਕ੍ਸ਼ ਧਾ. "ਉਤਮ ਭਲੇ ਜਿਨਾ ਕੇ ਜਖਣ." (ਰਤਨਮਾਲਾ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਨਪਾਨ ਦੇ ਭਲੇ ਸੰਜਮ ਹਨ. ਭਾਵ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਸਨਾ ਕਾਬੂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਖਾਂਦੇ ਹਨ.

ਜ਼ਖ਼ਮ. ਫ਼ਾ زخم ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘਾਉ. ਘਾਵ. ਕ੍ਸ਼ਤ. ਫੱਟ.

ਜ਼ਖ਼ਮੀ. ਫ਼ਾ زخمی ਵਿ—ਘਾਇਲ. ਫੱਟੜ.

ਜ਼ਖ਼ਾਮਤ. ਅ਼ ضخامت ਜ਼ਖ਼ਾਮਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੋਟਾਈ. ਮੁਟਾਪਾ.

ਜਖੀਰਾ. ਅ਼ ذخیرہ ਜ਼ਖ਼ੀਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਸ੍ਤੂਆਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਇ। ੨ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ। ੩ ਢੇਰ. ਅੰਬਾਰ। ੪ ਛੋਟੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦਾ ਖੇਤ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਨੀਰੀ ਬੀਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਜੱਖ, ਜਖ੍ਯ. ਦੇਖੋ, ਯਕ੍ਸ਼. "ਆਵਤ ਭੇ ਇਕ ਜੱਖ ਬਡੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) "ਕਈ ਕੋਟ ਜਖ੍ਯ ਕਿੰਨਰ ਪਿਸਾਚ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਜਗ. ਸੰ. जगत ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰਸਾਰ. ਦੁਨੀਆ. "ਜਗ ਸਿਉ ਝੂਠ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮਨ ਬੇਧਿਆ." (ਸੋਰ ਮ: ੧) ੨ ਜਨਸਮੁਦਾਯ. ਲੋਕ। ੩ ਯਗ੍ਯ (ਯਜ੍ਞ). ਯਾਗ. "ਜਗ ਇਸਨਾਨ ਤਾਪ ਥਾਨ ਖੰਡੇ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) "ਗੈਂਡਾ ਮਾਰਿ ਹੋਮ ਜਗ ਕੀਏ." (ਵਾਰ ਮਲਾ ਮ: ੧) ੪ ਯਕ੍ਸ਼. "ਕੋਟਿ ਜਗ ਜਾਕੈ ਦਰਬਾਰ." (ਭੈਰ ਅ: ਕਬੀਰ)

ਜਗ ਅਉਰੁ ਨ. ਜਗਤ (ਸੰਸਾਰ) ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਨਹੀਂ. "ਜਗ ਅਉਰੁ ਨ ਯਾਹਿ ਮਹਾ ਤਮ ਮੈ ਅਵਤਾਰੁ ਉਜਾਗਰੁ ਆਨਿ ਕੀਅਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੫ ਕੇ) ਜਿਸ ਨੇ ਮਹਾ ਤਮ (ਘੋਰ ਕਲਿਕਾਲ) ਵਿੱਚ.

ਜਗਈ. ਜਾਗਦਾ ਹੈ. ਸਾਵਧਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਜਗਹ, ਜਗਹਿ. ਫ਼ਾ جگہ ਸੰਗ੍ਯਾ—جایگہ ਜਾਯ—ਗਾਹ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਸਥਾਨ. ਥਾਂ. ਠਿਕਾਣਾ.

ਜਗਜੀਵਣ, ਜਗਜੀਵਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਤਾਰ, ਜੋ ਜਗਤ ਦਾ ਜੀਵਨਰੂਪ ਹੈ. ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਚੇਤਨਸੱਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵਾਹਗੁਰੂ. "ਜਗਜੀਵਣ ਸਿਉ ਆਪਿ ਚਿਤੁ ਲਾਏ." (ਬਸੰ ਮ: ੩) "ਆਪੇ ਜਗਜੀਵਨ ਸੁਖਦਾਤਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) ੨ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿਉਣਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਸਤਨਾਮੀ.

ਜਗਜੀਵਨਦਾਸ. ਦੇਖੋ, ਸਤਨਾਮੀ ੨.

ਜਗ ਜੀਵਨਿ. ਜਗਤ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੇ. "ਜਿਨ ਕਉ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਜਗ ਜੀਵਨਿ." (ਜੈਤ ਮ: ੪)

ਜਗਜੀਵਨੁ. ਦੇਖੋ, ਜਗਜੀਵਨ.

ਜਗਜੋਨੀ. ਸੰ. जगद्योनि. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ। ੨ ਬ੍ਰਹਮਾ। ੩ ਵਿਸਨੁ। ੪ ਜਗਤ ਨੂੰ ਰਚਣ ਵਾਲਾ ਕਰਤਾਰ. "ਯੌਂ ਵਿਚਾਰ ਬੋਲੇ ਜਗਜੋਨੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਜਗਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਰਣਿਕ ਗਣ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਹੈ ਮਧ੍ਯ ਗੁਰੁ. ।ऽ।.

ਜਗਤ. ਸੰ. जगत्. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਵਨ. ਵਾਯੁ. ਹਵਾ। ੨ ਮੁਲਕ. ਦੇਸ਼. "ਸਤਯੁਗ ਕਾ ਅਨੁਜਾਯ ਸੁਣ, ਇਕ ਫੇਤੇ ਸਭ ਜਗਤ ਮਰਾਵੈ." (ਭਾਗੁ) ੩ ਜੰਗਮ. ਫਿਰਨ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵ। ੪ ਸੰਸਾਰ. ਵਿਸ਼੍ਵ. ਦੁਨੀਆਂ. "ਇਹ ਜਗਤ ਮੈ ਕਿਨਿ ਜਪਿਓ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ." (ਸ: ਮ: ੯) ੫ ਲੋਕ. ਜਨ. ਨਿਘੰਟੁ ਵਿੱਚ ਜਗਤ ਦਾ ਅਰਥ ਮਨੁੱਖ (ਆਦਮੀ) ਹੈ. "ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ! ਸਭ ਜਗਤ ਪੈਰੀ ਪਾਇ ਜੀਉ." (ਰਾਮ ਸਦੁ) ੬ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਾਗਦੇ. ਜਾਗਦੇ ਹੋਏ. "ਮਹਾਰੁਦ੍ਰ ਕੇ ਭਵਨ ਜਗਤ ਰਜਨੀ ਗਈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੪੬) ੭ ਦੇਖੋ, ਜਗਤਸੇਠ.

ਜਗਤਉਧਾਰਣੁ, ਜਗਤਉਧਾਰਨ. ਵਿ—ਜਗਤ ਉੱਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਮੁਕਤਿ ਦੇਣ ਵਾਲਾ. "ਜਗਤਉਧਾਰਨ ਨਾਮ ਪ੍ਰਿਅ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ. "ਤੈ ਜਗਤਉਧਾਰਣੁ ਪਾਇਅਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਜਗਤਸੇਠ ਅਥਵਾ ਜੈਤਾ ਮੱਲ. ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਪਟਨੇ ਵਿੱਚ ਹਲਵਾਈ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਫੇਰ ਵਡਾ ਧਨੀ ਹੋਕੇ ਸੇਠ (ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਨੇ ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅਤੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੀ ਪਟਨੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ. ਦੇਖੋ, ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਫੁਟਨੋਟ.

ਜਗਤਸੇਤੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰਸਾਰਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਣ ਲਈ ਪੁਲਰੂਪ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ। ੨ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਨਾਮ। ੩ ਸਤਿਗੁਰੂ। ੪ ਸਤਿਸੰਗ। ੫ ਵਾਹਗੁਰੂ.

ਜਗਤ ਸੰਸਾਰ. ਵਿ—ਜਗਤ (ਚਲਾਇਮਾਨ) ਸੰਸਾਰ (ਦੁਨੀਆਂ). ਅਨਿਤ੍ਯ ਸੰਸਾਰ। ੨ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕ. "ਸਤਿਗੁਰ ਨੋ ਸਭਕੋ ਵੇਖਦਾ

ਜੇਤਾ ਜਗਤੁ ਸੰਸਾਰੁ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਵਡ) ਦੇਖੋ, ਜਗਤ.

ਜਗਤਕਸਾਈ. ਵਿ—ਦੇਸ਼ਘਾਤਕ। ੨ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਬੁਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਦੇਖੋ, ਜਗਤਕਾਸਾਈ.

ਜਗਤਕਰਤਾ. ਵਿ—ਸੰਸਾਰ ਰਚਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. ਵਾਹਗੁਰੂ.

ਜਗਤਕਾਸਾਈ. ਦੇਖੋ, ਜਗਤਕਸਾਈ. "ਹਥਿ ਛੁਰੀ ਜਗਤਕਾਸਾਈ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਜਗਤਗੁਰੁ, ਜਗਤਗੁਰੂ ਸੰ. ਜਗਦ੍ਗੁਰੁ. ਸੰਗਯਾ—ਕਰਤਾਰ. "ਤੁਮ ਕਹੀਅਤ ਹੌ ਜਗਤਗੁਰ ਸੁਆਮੀ." (ਜੈਤ ਰਵਿਦਾਸ) ੨ ਵਿ— ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਹਿਤ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਮਿਲੁ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜਗਤਗੁਰ ਕੇਰੈ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) "ਜਗਤਗੁਰੂ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਦੇਉ." (ਭਾਗੁ) ੩ ਸੰਗਯਾ—ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ। ੪ ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰਯ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦਾ ਮਹੰਤ ਭੀ ਜਗਤਗੁਰੂ ਅਖਾਂਵਦਾ ਹੈ.

ਜਗਤਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜਾ. ਦੇਖੋ, ਕਪੂਰਥਲਾ.

ਜਗਤਜੀਵਨ. ਦੇਖੋ, ਜਗਜੀਵਨ.

ਜਗਤਧਾਤਾ. ਸੰ. ਜਗਦ੍ਧਾਤ੍ਰ. ਸੰਗਯਾ—ਜਗਤ ਦਾ ਰਕ੍ਸ਼ਕ ਵਾਹਗੁਰੂ। ੨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ। ੩ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ। ੪ ਵਿਸਨੁ.

ਜਗਤਪਤਿ. ਸੰਗਯਾ—ਜਗਤ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕਰਤਾਰ.

ਜਗਤਪਿਤ, ਜਗਤਪਿਤਾ ਸੰਗਯਾ—ਸੰਸਾਰ ਉਤਪੰਨ ਕਰਤਾ ਵਾਹਗੁਰੂ. "ਜਗਤਪਿਤਾ ਹੈ ਸਰਬ ਪ੍ਰਾਨ ਕੋ ਅਧਾਰ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫) ੨ ਬ੍ਰਹਮਾ. "ਜਗਤਪਿਤਾ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਸੁਤ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ." (ਸਨਾਮਾ) ਜਗਤਪਿਤਾ (ਬ੍ਰਹਮਾ) ਸੁਤ (ਪੁਤ੍ਰ) ਬ੍ਰਹਮਪੁਤ੍ਰ ਦਰਿਆ.

ਜਗਤਪਿਤਾਸੁਤ. ਬ੍ਰਹਮਪੁਤ੍ਰ ਨਦ. ਦੇਖੋ, ਜਗਤਪਿਤਾ ੨। ੨ ਨਾਰਦਮੁਨਿ। ੩ ਸਨਕਾਦਿ ਰਿਖੀ.

ਜਗਤਪ੍ਰਾਣ. ਸੰਗਯਾ—ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣਰੂਪ ਕਰਤਾਰ। ੨ ਪਵਨ. ਪੌਣ.

ਜਗਤਾ. ਬੁਰਾਹਨਪੁਰ ਨਿਵਾਸੀ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਮਹਾਨ ਯੋਧਾ ਅਤੇ ਆਤਮਗਯਾਨੀ ਸੀ। ੨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਾਤਿ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਮਸੰਦ, ਜੋ ਲਹੌਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ. ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ੩ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਸੱਚੀਦਾੜ੍ਹੀ ਦਾ ਪੋਤਾਚੇਲਾ ਸੰਤ, ਜੋ ਵਡੀ ਕਰਣੀ ਵਾਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਜਗਤਾਗਰ. ਸੰਗਯਾ—ਜਗਤ-ਅਗ੍ਰ. ਜਗਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਜਗਤ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਣ. "ਗਹੋ ਸਰਣ ਜਗਤਾਗਰ." (ਹਜਾਰੇ ੧੦)

ਜਗਤਾਵਲਿ. ਸੰਗਯਾ—ਜਗਤਸ਼੍ਰੇਣਿ. ਜਗਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ. "ਜਗਤਾਵਲਿ ਕਰਤਾ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਜਗਤੀ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ। ੨ ਸੰਸਾਰ. ਜਗਤ। ੩ ਇੱਕ ਵੈਦਿਕ ਛੰਦ, ਜਿਸ ਦੇ ਹਰੇਕ ਚਰਣ ਵਿੱਚ ਬਾਰਾਂ ਅੱਖਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਚਾਰ ਚਰਣਾਂ ਦੇ ੪੮ ਅੱਖਰ. ਕਾਮਿਨੀ ਮੋਹਨਾ, ਤੋਟਕ ਅਤੇ ਭੁਜੰਗਪ੍ਰਯਾਤ ਆਦਿ ਛੰਦ ਸਭ "ਜਗਤੀ" ਜਾਤਿ ਦੇ ਹਨ.

ਜਗਤੀਸ. ਜਗਤ-ਈਸ਼. ਦੇਖੋ, ਜਗਦੀਸ਼.

ਜਗਤੁ. ਦੁਨੀਆਂ. ਸੰਸਾਰ. ਦੇਖੋ, ਜਗਤ. "ਨਿਜਕਰਿ ਦੇਖਿਓ ਜਗਤੁ ਮੈ, ਕੋ ਕਾਹੂ ਕੋ ਨਾਹਿ." (ਸ: ਮ: ੯) ੨ ਲੋਕ. "ਜਗਤੁ ਭਿਖਾਰੀ ਫਿਰਤ ਹੈ." (ਸ: ਮ: ੯)

ਜਗਤੁ ਸੰਸਾਰੁ. ਦੇਖੋ, ਜਗਤ ਸੰਸਾਰ.

ਜਗਤੁੱਲਾ. ਭਾਊ ਗੋਤ ਦਾ ਗੁੱਜਰ ਸਰਦਾਰ, ਜੋ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨਾਲ ਆਨੰਦਪੁਰ ਲੜਨ ਆਇਆ, ਅਤੇ ਪਯਾਰੇ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਮੋਇਆ.

ਜਗਤੇਸ਼. ਜਗਤ-ਈਸ਼. ਜਗਦੀਸ਼੍ਵਰ.

ਜਗਤ੍ਰ. ਜਗਤ ਮਾਤ੍ਰ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਜਗਤ੍ਰ ਮਹਿ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਜਗਤ੍ਤ੍ਰਯ. ਤਿੰਨ ਲੋਕ.

ਜਗਤ੍ਰਗੁਰੂ. ਜਗਤ ਮਾਤ੍ਰ ਅਥਵਾ ਤਿੰਨ ਲੋਕ ਦਾ ਗੁਰੂ. "ਭਨਦਾਸ ਸੁ ਆਸ ਜਗਤ੍ਰਗੁਰੂ ਕੀ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਜਗਦ. ਸੰ. ਵਿ—ਰਕ੍ਸ਼ਕ. ਪਾਲਕ.

ਜਗਦਗੁਰੁ. ਦੇਖੋ, ਜਗਤਗੁਰੁ ਅਤੇ ਜਗਦ੍ਗੁਰੁ.

ਜਗਦਾਧਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਜਗਤ ਦਾ ਆਸਰਾਰੂਪ ਕਰਤਾਰ। ੨ ਪਵਨ. ਪੌਣ.

ਜਗਦੀਸ. ਸੰਗਯਾ—ਜਗਤ ਦਾ ਈਸ਼ (ਮਾਲਿਕ) ਕਰਤਾਰ. "ਸਦਾ ਭਜਹੁ ਜਗਦੀਸ." (ਗੂਜ ਮ: ੫)

ਜਗਦੀਸ ਈਸ. ਵਿ—ਜਗਤ ਦੇ ਈਸ਼ ਰਾਜੇ ਆਦਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕਰਤਾਰ। ੨ ਜਗਤ ਦੇ ਪੂਜ੍ਯ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸਨੁ ਆਦਿ ਦੇਵਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੂਜ੍ਯ ਵਾਹਗੁਰੂ. "ਜਗਦੀਸ ਈਸ ਗੋਪਾਲ ਮਾਧੋ." (ਰਾਮ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਜਗਦੀਸਰ, ਜਗਦੀਸੁਰ, ਜਗਦੀਸੋਰਾ, ਜਗਦੀਸ੍ਵਰ ਸੰ. ਜਗਦੀਸ਼੍ਵਰ. ਸੰਗਯਾ—ਜਗਤ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕਰਤਾਰ. ਜਗਤਨਾਥ ਵਾਹਗੁਰੂ. "ਸਰਬਗੁਣ ਜਗਦੀਸਰੈ." (ਰਾਮ ਛੰਤ ਮ: ੫) "ਜਗਦੀਸੁਰ ਚਰਨਸਰਨ ਜੋ ਆਏ." (ਕਲਿ ਮ: ੪) "ਸਦਾ ਆਨੰਦੁ ਜਪਿ ਜਗਦੀਸੋਰਾ." (ਸਾਰ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ) "ਧਨ ਚਰਣ ਰਖਯਾ ਜਗਦੀਸ੍ਵਰਹ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਜਗਦੀਪ. ਸੰ. ਜਗਦ੍ਦੀਪ. ਸੰਗਯਾ—ਜਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਕਰਤਾਰ। ੨ ਸੂਰਜ.

ਜਗਦੰਬਾ. ਸੰ. ਜਗਦਮ੍ਬਾ. ਸੰਗਯਾ—ਜਗਤ ਦੀ ਅੰਬਾ (ਮਾਤਾ) ਮਾਇਆ। ੨ ਦੁਰਗਾ. ਦੇਵੀ। ੩ ਮਾਤਾ ਸੁਲਖਣੀ। ੪ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ.

ਜਗਦ੍ਗੁਰੁ. ਸੰਗਯਾ—ਜਗਤ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ਕ. ਜਗਤਪੂਜ੍ਯ ਵਾਹਗੁਰੂ. "ਹੇ ਪ੍ਰਾਣਨਾਥ ਗੋਬਿੰਦਹ ਕ੍ਰਿਪਾਨਿਧਾਨ ਜਗਦ੍ਗੁਰੋ." (ਸਹਸ ਮ: ੫) ੨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ.

ਜਗਧ. ਸੰ. ਜਗ੍ਧ. ਵਿ—ਖਾਧਾ ਹੋਇਆ. ਛਕਿਆ। ੨ ਸੰਗਯਾ—

ਭੋਜਨ.

ਜਗਧਾਤਾ. ਦੇਖੋ, ਜਗਤਧਾਤਾ.

ਜਗਧਿ. ਸੰ. ਜਗ੍ਧਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੋਜਨ. ਗ਼ਿਜ਼ਾ. ਅਹਾਰ.

ਜਗਨ. ਸੰ. ਯਜਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੂਜਨ। ੨ ਹਵਨ। ੩ ਯਗ੍ਯ. ਦੇਖੋ, ਯਜ ਧਾ. "ਜਗਨ ਹੋਮ ਪੁੰਨ ਤਪ ਪੂਜਾ ਦੇਹ ਦੁਖੀ ਨਿਤ ਦੂਖ ਸਹੈ." (ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੧) "ਅਸੁਮੇਧ ਜਗਨੇ." (ਗੌਡ ਨਾਮਦੇਵ) ੪ ਸੰ. ਜਗਨ੍ਨੁ—ਜਗੰਨੁ. ਅਗਨਿ। ੫ ਜੰਤੂ. ਜੀਵ. "ਭਭੰਤ ਅਗਨੰ, ਜਲੰਤ, ਜਗਨੰ." (ਰਾਮਾਵ) ੬ ਦੇਖੋ, ਜਾਗਨਾ। ੭ ਦੇਖੋ, ਜਗਣ.

ਜਗਨਾ. ਦੇਖੋ, ਜਾਗਨਾ। ੨ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨਦੇਵ ਦਾ ਪਰੋਪਕਾਰੀ ਬ੍ਰਹਮਗ੍ਯਾਨੀ ਸਿੱਖ, ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਨਾਲ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਵੀਰਤਾ ਦਿਖਾਈ.

ਜਗਨਾਥ. ਦੇਖੋ, ਜਗੰਨਾਥ। ੨ ਖੜਗ. ਸ਼੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ. "ਸਭੈ ਨਾਮ ਜਗਨਾਥ ਕੇ ਸਦਾ ਰਿਦੇ ਮੋ ਰਾਖ." (ਸਨਾਮਾ)

ਜਗਨਿਵਾਸ. ਸੰ. ਜਗਨ੍ਨਿਵਾਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਾਹਗੁਰੂ (ਕਰਤਾਰ), ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਦਿੰਦਾ ਹੈ.

ਜਗਨੈਣ. ਜਗਤ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰਰੂਪ ਸੂਰਜ। ੨ ਵਿਦਿਆ. ਇਲਮ.

ਜਗਬਕਤ੍ਰ. ਯੁਗ-ਵਕਤ੍ਰ. ਯੁਗ (ਚਾਰ) ਹਨ ਵਕਤ੍ਰ (ਮੁਖ) ਜਿਸ ਦੇ, ਬ੍ਰਹਮਾ. ਅਵਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਜੁਗ ਬਕਤ੍ਰ ਦੀ ਥਾਂ ਜਗਬਕਤ੍ਰ ਲਿੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ. "ਜਗਬਕਤ੍ਰ ਹੁਇ ਕਰੇ ਬੇਦ ਬਖ੍ਯਾਨ." (ਸਨਾਮਾ)

ਜਗਬੰਦ, ਜਗਬੰਦਨ ਵਿ. ਜਗਤ ਕਰਕੇ ਵੰਦ੍ਯ (ਵੰਦਨੀਯ) ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਯੋਗ੍ਯ, "ਨਹਿ ਨਾਤਾ ਲੀਜੈ ਜਗ ਬੰਦ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਰਤਾਰ ਵਾਹਗੁਰੂ. "ਨਾਨਕ ਸਰਨਿ ਪਰਿਓ ਜਗਬੰਦਨ." (ਜੈਤ ਮ: ੯) ੩ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ.

ਜਗਮਗ, ਜਗਮਗਤ, ਜਗਮਗਿਤ ਵਿ—ਰੌਸ਼ਨ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ. "ਜਗਮਗ ਜੋਤਿ ਵਿਰਾਜਈ ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ ਅਪਾਰ."[1] "ਜਗਮਗਤ ਤੇਜ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਾਪ." (ਅਕਾਲ)

ਜਗਮਾਤ, ਜਗਮਾਤਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਗਤ ਦੀ ਮਾਂ ਮਾਇਆ। ੨ ਸੰਸਾਰ ਰਚਣ ਵਾਲੀ ਅਕਾਲ ਦੀ ਸ਼ਕਤਿ. "ਜਗਮਾਤ ਕੋ ਧ੍ਯਾਨ ਧਰ੍ਯੋ ਜਿਯ ਮੇ." (ਚੰਡੀ ੧) ੩ ਦੁਰਗਾ। ੪ ਜਗਤ ਦਾ ਜਨਮਦਾਤਾ, ਕਰਤਾਰ. "ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ ਹਮ ਪਰ ਜਗਮਾਤਾ." (ਚੌਪਈ) "ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਤੂੰ ਹੈ ਮੇਰਾ ਮਾਤਾ." (ਭੈਰ ਮ: ੫) ੫ ਤਲਵਾਰ. ਕ੍ਰਿਪਾਣ. "ਸਭੈ ਨਾਮ ਜਗਮਾਤ ਕੇ ਲੀਜਹੁ ਸੁ ਕਵਿ ਵਿਚਾਰ." (ਸਨਾਮਾ) ੬ ਮਾਤਾ ਸੁਲਖਨੀ। ੭ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ.

ਜਗਮੋਹਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਗਤ ਨੂੰ ਮੋਹਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ. "ਜਗਮੋਹਨੀ ਹਮ ਤਿਆਗਿ ਗਵਾਈ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਜਗਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼. ਚਮਤਕਾਰ। ੨ ਸੰ. ਕਵਚ. ਬਕਤਰ. ਸੰਜੋਆ.

ਜਗਰ ਮਗਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਗਮਗਾਹਟ. ਚਮਕ ਦਮਕ. "ਤੇਰੋ ਜਸ ਜਗਰ ਮਗਰ ਭਏ, ਸ਼ੋਭਾ ਗਈ ਮੇਰੁ ਕੀ." (ਹੰਸਰਾਮ)

ਜਗਰਾਉਂ, ਜਗਰਾਵਾਂ ਜਿਲੇ ਲੁਦਿਆਨੇ ਦੀ ਇਕ ਤਸੀਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ, ਜੋ ਲੁਦਿਆਨੇ ਤੋਂ ੨੬ ਮੀਲ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਲ੍ਹਾਰਾਯ ਅਤੇ ਰਾਯਕੋਟ.

ਜਗਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਗਰਣ. ਜਾਗਣਾ. ਦੇਖੋ, ਰਾਤਜਾਗਾ। ੨ ਜਗਹ. ਜਾਯਗਾਹ. ਥਾਂ. ਸ੍ਥਾਨ। ੩ ਸੰਗੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਲ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ. ਸਮ.

ਜਗਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜਾਗ੍ਰਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ। ੨ ਉੱਚੇ ਸੁਰ ਨਾਲ ਪੁਕਾਰਨਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਲੋਕ ਜਾਗ ਉਠਣ। ੩ ਅਲੱਖ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਉੱਚੀ ਪੁਕਾਰਨਾ. "ਗੋਰਖਨਾਥ ਜਗੈਹੋਂ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੪ ਦੇਖੋ, ਜਗਾਵਨ ੩.

ਜਗਾ ਸਿੰਘ. ਦੇਖੋ, ਜੱਗਾ ਸਿੰਘ.

ਜਗਾਤ, ਜਗਾਤਿ ਅ਼. ذکات ਅਥਵਾ زکوٰۃ ਜ਼ਕਾਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ੁੱਧੀ. ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ। ੨ ਆਪਣੇ ਮਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਧਰਮਅਰਥ ਜੋ ਹਿੱਸਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ "ਜ਼ਕਾਤ" ਇਸ ਲਈ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਭਾਗ ਦੇ ਦੇਣ ਨਾਲ ਧਨ ਮਾਲ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. .ਕੁਰਾਨ ਵਿੱਚ ਜ਼ਕਾਤ ਦੇਣਾ ਧਾਰਮਿਕ ਨਿਯਮ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸੂਰਤ ਬਕਰ, ਆਯਤ ੪੩.

ਜੋ ਮਾਲ ਇੱਕ ਵਰ੍ਹਾ ਕ਼ਬਜੇ ਵਿੱਚ ਰਹੇ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਕਾਤ ਦੇਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਪੁਰ ਨਹੀਂ. ਹਦੀਸਾਂ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਮਾਲ ਉੱਪਰ ਜੁਦੀ ਜੁਦੀ ਜ਼ਕਾਤ ਹੈ, ਜੈਸੇ—ਚਾਰ ਊਠ ਜਿਸ ਪਾਸ ਹੋਣ ਉਸ ਉੱਪਰ ਜ਼ਕਾਤ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਪੰਜ ਊਠ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਭੇਡ ਜਾਂ ਬਕਰਾ ਹਰ ਸਾਲ ਜ਼ਕਾਤ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਏ, ਦਸ ਊਠ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੋ, ਅਤੇ ਚਾਲੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਚਾਰ ਬਕਰੇ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਏ. ਤੀਹਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਗਊ ਭੈਸਾਂ ਉੱਤੇ ਜ਼ਕਾਤ ਨਹੀਂ. ਤੀਹਾਂ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ ਇੱਕ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਵੱਛਾ ਜ਼ਕਾਤ ਵਿੱਚ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਚਾਲੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਪਰ ਦੋ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਵੱਛਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਲਾਕੇ ਪੰਜ ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਜ਼ਕਾਤ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਘੋੜੇ ਜੰਗ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਜਾਂ ਗੱਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋਤੇ ਜਾਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਜ਼ਕਾਤ ਨਹੀਂ. ਦੋ ਸੌ ਦਿਰਹਮ[2] درہم ਤੋਂ ਘੱਟ ਚਾਂਦੀ ਉੱਪਰ ਜ਼ਕਾਤ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਦ ਪੰਜ ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਜ਼ਕਾਤ ਹੈ. ਬੀਸ ਮਿਸਕ਼ਾਲ[3] (مثقال) ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੁਇਨੇ ਤੇ ਜ਼ਕਾਤ ਨਹੀਂ. ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫ਼ੀ ਮਿਸਕਾਲ ਦੋ ਕ਼ੀਰਾਤ਼[4] (قیراط) ਜ਼ਕਾਤ ਹੈ. ਘਰ ਦੇ ਮਾਲ ਅਸਬਾਬ ਉੱਤੇ ਜੋ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਅਰ ਦੋ ਸੌ ਦਿਰਹਮ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਮੁੱਲ ਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਢਾਈ ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਜ਼ਕਾਤ ਹੈ, ਇਤ੍ਯਾਦਿ.

ਜ਼ਕਾਤ ਦਾ ਮਾਲ ਸੱਤ ਥਾਂਈਂ ਖਰਚਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

---

[1] ਇਹ ਪਾਠ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅਬਿਚਲਨਗਰ (ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ) ਦੀ ਮੁਹਰ (ਮੁਦ੍ਰਾ) ਦਾ ਹੈ.

[2] ਚੌਵੀਹ ਰੱਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਸਿੱਕਾ.

[3] ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਮਾਸ਼ੇ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਸਿੱਕਾ, ਅਥਵਾ ਸਾਢੇ ਚਾਰ ਮਾਸ਼ਾ ਭਰ ਤੋਲ.

[4] ਦੋ ਰੱਤੀ ਭਰ.

(ੳ) ਫ਼ਕੀਰਾਂ ਨੂੰ. (ਅ) ਅਨਾਥਾਂ ਨੂੰ. (ੲ) ਜ਼ਕਾਤ ਕੱਠਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ. (ਸ) ਗ਼ੁਲਾਮਾਂ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਵਿੱਚ. (ਹ) ਮਕ਼ਰੂਜ਼ਾਂ (ਕ਼ਰਜ਼ਦਾਰਾਂ) ਨੂੰ. (ਕ) ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ਨਾਮ ਅਥਵਾ ਧਰਮ ਦੇ ਜੰਗ ਲਈ. (ਖ) ਮੁਸਾਫ਼ਿਰਾਂ ਨੂੰ।

੩ ਰਾਜ ਅਥਵਾ ਨਗਰ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਤੇ ਲਾਇਆ ਮਸੂਲ. Octroi. "ਜੇਜੀਆ ਡੰਨੁ ਕੋ ਲਏ ਨ ਜਗਾਤਿ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੫)

ਜਗਾਤੀ, ਜਗਾਤੀਆ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ਼ਕਾਤ ਲੈਣ ਵਾਲਾ. ਮਹ਼ਿਸੂਲੀਆ. "ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਦੁਇ ਭਏ ਜਗਾਤੀ."(ਗਉ ਕਬੀਰ)"ਜਗਾਤੀਆ ਮੋਹਣ ਮੁੰਦਣਿ ਪਈ." (ਤੁਖਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਜਗਾਦਿ. ਜਗਤ ਦੇ ਆਦਿਕਾਲ ਵਿੱਚ. "ਜਗਾਦਿ ਤੁਹੀ ਪ੍ਰਭੁ ਫੈਲ ਰਹ੍ਯੋ." (ਸਵੈਯੇ ੩੩) ੨ ਜਗਤ ਦੀ ਆਦਿ. ਜਗਤ ਦਾ ਮੁੱਢ। ੩ ਯਗ੍ਯ-ਆਦਿ. ਯਗ੍ਯਾਦਿ ਕਰਮ. "ਜਗਾਦਿ ਆਦਿ ਧਰਮਣੰ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਜਗਾਧਰੀ. ਜਿਲੇ ਅੰਬਾਲੇ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣਾ ਅਤੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ. ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਹਨੂੰਮਾਨ ਦਰਵਾਜੇ ਦੇ ਅੰਦਰਵਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਪਾਲਮੋਚਨ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਥੇ ਚਰਣ ਪਾਏ ਹਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਜਗਾਧਰੀ ਤੋਂ ੩ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਪੂਰਵ ਹੈ.

ਜਗਾਨਾ, ਜਗਾਵਨ } ਕ੍ਰਿ—ਜਾਗ੍ਰਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ। ੨ ਸਾਵਧਾਨ ਕਰਨਾ। ੩ ਤੰਤ੍ਰਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁਰਦੇ ਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਮੰਤ੍ਰਸ਼ਕਤਿ ਨਾਲ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਉਠਾਉਣਾ. "ਹਰਿ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛਾਡਿਕੈ ਰਾਤਿ ਜਗਾਵਨ ਜਾਇ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਜਗਿ. ਜਗਤ ਮੇਂ. ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ. "ਜਗਿ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਿ ਨਾਮ ਹੈ." (ਬਿਲਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੨ ਯੱਗਾਂ ਕਰਕੇ. ਯਗ੍ਯ ਦ੍ਵਾਰਾ। ੩ ਜਗਤ ਦੇ "ਲਥਿਅੜੇ ਜਗਿ ਤਾਪਾ ਰਾਮ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੪ ਜਗਤ ਨੇ. ਦੁਨੀਆਂ ਨੇ. "ਨਾਨਕ ਗਿਆਨੀ ਜਗੁ ਜੀਤਾ, ਜਗਿ ਜੀਤਾ ਸਭੁ ਕੋਇ." (ਵਾਰ ਬਿਹਾ ਮ: ੩) ਗਿਆਨੀ ਨੇ ਜਗਤ ਜਿੱਤਿਆ ਹੈ, ਜਗਤ ਨੇ ਹੋਰ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਹੈ। ੫ ਸੰ. ਜਙਿ—ਜਙਿਨ੍. ਗ੍ਯਾਤਾ. ਪੰਡਿਤ. "ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਸਭਿ ਭਰਮਦੇ ਨਿਤ ਜਗਿ ਤੋਟਾ ਸੈਸਾਰਿ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰ)

ਜਗਿਆਸੀ. ਦੇਖੋ, ਜਿਗ੍ਯਾਸੁ.

ਜਗਿਸ੍ਰੀ. ਜੋਗੀਸ਼੍ਵਰ. ਯੋਗਿਰਾਜ. "ਮਸਤਕਰਨ ਇਕ ਨ੍ਰਿਪਤਿ ਜਗਿਸ੍ਰੀ। ਤੇਜਵਾਨ ਬਲਵਾਨ ਤਪਸ੍ਰੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੬੦)

ਜਗਿਜੀਵਨੁ. ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਜਿਉਣਾ. ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਤਾਉਣੀ. "ਜਗਿਜੀਵਨੁ ਐਸਾ ਸੁਪਨੇ ਜੈਸਾ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੨ ਦੇਖੋ, ਜਗਜੀਵਨ.

ਜਗਿੰਦਾ. ਵਿ—ਜਗਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਪ੍ਰਜ੍ਵਲਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਮਚਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਣ ਵਾਲਾ. "ਜੋਤ ਕੋ ਜਗਿੰਦਾ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਜਗੀ. ਜਾਗੀ. ਸਾਵਧਾਨ ਹੋਈ। ੨ ਜੱਗ (ਯਗ੍ਯ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੩ ਜੱਗੀਂ. ਜੱਗਾਂ ਕਰਕੇ. "ਸਤਜੁਗਿ ਸਤੁ, ਤੇਤਾ ਜਗੀ." (ਗਉ ਰਵਿਦਾਸ)

ਜਗੀਸ. ਜਗਦੀਸ਼ ਦਾ ਸੰਖੇਪ.

ਜਗੀਰ. ਦੇਖੋ, ਜਾਗੀਰ.

ਜਗੀਰਦਾਰ. ਜਾਗੀਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਜਿਸ ਪਾਸ ਜਾਗੀਰ ਹੈ.

ਜਗੁ. ਦੇਖੋ, ਜਗ ਅਤੇ ਜਗਤ. "ਜਗੁ ਉਪਜੈ ਬਿਨਸੈ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੨ ਜਨਸਮੁਦਾਯ. ਲੋਕ. "ਜਗੁ ਰੋਗੀ ਭੋਗੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)

ਜਗੇਨ. ਤ੍ਰਿਤੀਯਾ. ਯਗ੍ਯੇਨ. ਯਗ੍ਯ ਕਰਕੇ. "ਜੋਗੇਨ ਕਿੰ, ਜਗੇਨ ਕਿੰ?" (ਗੂਜ ਜੈਦੇਵ)

ਜਗੇੜਾ. ਇਹ ਪਿੰਡ ਜਿਲਾ ਤਸੀਲ ਲੁਦਿਆਨਾ, ਥਾਣਾ ਡੇਹਲੋਂ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਅਹ਼ਮਦਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਡੇਢ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਪੂਰਵ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਪੱਛਮ ਉੱਤਰ ਪਾਸ ਹੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ, ਜੋ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਹੈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੮ ਵਿੱਘੇ ਦੇ ਕ਼ਰੀਬ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ.

ਜਗੋਟਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉੱਨ ਦੀਆਂ ਰੱਸੀਆਂ ਦਾ ਗੁੰਦਕੇ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਰੱਸਾ, ਜੋ ਫ਼ਕੀਰ ਕਮਰ ਨੂੰ ਲਪੇਟਦੇ ਹਨ. "ਸਹਜ ਜਗੋਟਾ ਬੰਧਨ ਤੇ ਛੂਟਾ." (ਰਾਮ ਮ: ੧) ੨ ਜੰਘਓਟਾ. ਜਾਂਘੀਆ. ਦੇਖੋ, ਜਾਂਗੋਟੀ। ੩ ਜਗਾਉਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਹੋਕਾ.

ਜਗੋਲ, ਜਗੋਲਾ } ਫ਼ਾ ژنگل ਜ਼ੰਗੋਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੁੰਘਰੂ ਦਾ ਦਾਣਾ. ਘੁੰਗਰੂ. "ਉਕਾਬ ਬਸੀਨਨ ਕੋ ਸਜ, ਕੰਠ ਜਗੋਲਨ ਡ੍ਵਾਲ ਨਵੀਨੇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ ਦੇ ਗਲ ਅਥਵਾ ਪੈਰ ਘੁੰਘਰੂ ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਰਾਈਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਕੇ ਜਾਨਵਰ ਦਹਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਅਤੇ ਉਡਾਰੀ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਘੁੰਘਰੂ ਦੇ ਖੜਕੇ ਨਾਲ ਬਾਜ਼ ਆਦਿਕ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਲੱਭੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

ਜਗੰਨਥਈ, ਜਗੰਨਾਥ, ਜਗੰਨਾਥੁ } ਸੰ. ਜਗਨ੍ਨਾਥ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਗਤ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕਰਤਾਰ. ਜਗਤਪਤਿ ਵਾਹਗੁਰੂ. "ਹਰਿ ਜਪਿਓ ਜਗੰਨਥਈ." (ਕਲਿ ਮ: ੪) "ਜਗੰਨਾਥ ਸਭ ਜੰਤ੍ਰ ਉਪਾਏ." (ਨਟ ਅ: ਮ: ੪) "ਜਗੰਨਾਥੁ ਜਗਦੀਸੁ ਜਪਾਇਆ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਵਡ) ੨ ਵਿਸਨੁ ਅਥਵਾ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੀ ਇੱਕ ਖ਼ਾਸ ਮੂਰਤਿ ਦਾ ਨਾਮ ਜਗੰਨਾਥ ਹੈ, ਜੋ ਬੰਗਾਲ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉੜੀਸੇ ਵਿੱਚ ਕਟਕ ਦੇ ਜਿਲੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ "ਪੁਰੀ" ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾਨਤਾ ਹੈ. ਕਈ ਯਾਤ੍ਰੀ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਓਥੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਵਿਸ਼ੇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਲੋਕ ਰਥਯਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜਮਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ

ਹਾੜ ਸੁਦੀ ੨ ਨੂੰ ਮਨਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਸਮੇਂ ਜਗੰਨਾਥ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ) ਦੀ ਮੂਰਤਿ ਨੂੰ ਰਥ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ੧੬ ਪਹੀਏ ਦਾ ੪੮ ਫੁਟ ਉੱਚਾ ਹੈ. ਭਗਤ ਲੋਕ ਏਸ ਰਥ ਨੂੰ ਖਿੱਚਦੇ ਹਨ. ਜਗੰਨਾਥ ਦੇ ਰਥ ਨਾਲ ਦੋ ਰਥ ਹੋਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਬਲਰਾਮ ਦਾ ਚੌਦਾਂ ਪਹੀਏ ਦਾ ੪੪ ਫੁਟ ਉੱਚਾ, ਭਦ੍ਰਾ ਦਾ ੧੨ ਪਹੀਏ ਦਾ ੪੩ ਫੁਟ ਉੱਚਾ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਰਥ ਦੇ ਪਹੀਏ ਹੇਠ ਆਕੇ ਮਰਣ ਤੋਂ ਮੁਕਤਿ ਹੋਣੀ ਮੰਨਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਜਾਗਦੇ ਸਨ.[1]

ਸਕੰਦਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਜਗੰਨਾਥ ਦੀ ਬਾਬਤ ਇੱਕ ਅਣੋਖੀ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰੀ "ਜਰ" ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਇੱਕ ਬਿਰਛ ਦੇ ਥੱਲੇ ਹੀ ਪਿਆ ਪਿਆ ਸੜਗਿਆ, ਪਰ ਕੁਝ ਕਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਅਸਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਦੂਕ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ. ਉੜੀਸੇ ਦੇ ਰਾਜੇ ਇੰਦ੍ਰਦ੍ਯੁਮਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੁ ਵੱਲੋਂ .ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਗੰਨਾਥ ਦਾ ਇੱਕ ਬੁਤ ਬਣਾਕੇ ਉਹ ਅਸਥੀਆਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਨ ਕਰੇ. ਇੰਦ੍ਰਦ੍ਯੁਮਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਮੰਨਕੇ, ਵਿਸ਼੍ਵਕਰਮਾ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਮਿਸਤਰੀ, ਬੁਤ ਬਣਾਉਣ ਲਗ ਪਿਆ, ਪਰ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਇਹ ਸ਼ਰਤ ਕਰ ਲਈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਬਣਦੀ ਹੋਈ ਮੂਰਤਿ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ (ਪੂਰਣ) ਹੋਈ ਬਿਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੇਖ ਲਵੇਗਾ, ਤਦ ਮੈਂ ਕੰਮ ਓਥੇ ਦਾ ਓਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਦੇਵਾਂਗਾ. ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਮਗਰੋਂ ਰਾਜਾ ਬੇਸਬਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਵਿਸ਼੍ਵਕਰਮਾ ਪਾਸ ਜਾ ਪੁੱਜਾ. ਵਿਸ਼੍ਵਕਰਮਾ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਕੰਮ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਗੰਨਾਥ ਦਾ ਬੁਤ ਬਿਨਾ ਹੱਥਾਂ ਅਤੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ. ਰਾਜਾ ਇੰਦ੍ਰਦ੍ਯੁਮਨ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਿ ਉਸ ਬੁੱਤ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਬਖ਼ਸ਼ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਪ੍ਰਤਿਸ਼੍ਠਾ ਕਰਕੇ ਜਗਤਮਾਨਯ ਥਾਪਿਆ.

ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਜਗੰਨਾਥ ਦਾ ਮੰਦਿਰ ਰਾਜਾ ਅਨੰਤਵਰਮਾ ਨੇ ਬਣਵਾਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਨ ੧੦੭੬ ਤੋਂ ਸਨ ੧੧੪੭ ਤੀਕ ਗੰਗਾ ਅਤੇ ਗੋਦਾਵਰੀ ਦੇ ਮੱਧ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ.

ਇਸ ਮੰਦਿਰ ਦਾ ਬਾਹਰ ਦਾ ਹਾਤਾ ੬੬੫ ਫੁਟ ਲੰਮਾ ੬੪੪ ਫੁਟ ਚੌੜਾ ਹੈ. ਚਾਰਦੀਵਾਰੀ ੨੪ ਫੁਟ ਦੀ ਉੱਚੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਦਿਰ ਦੀ ਉਚਾਈ ਕਲਸ ਤੀਕ ੧੯੨ ਫੁਟ ਹੈ. ਸਿਰ ਪੁਰ ਵਿਸ਼ਨੁ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਚਕ੍ਰ ਵਿਰਾਜਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਮੰਦਿਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਮੂਰਤੀਆਂ ਨਿਰਲੱਜਤਾ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਖ਼ਿਆਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਵਾਮਮਾਰਗੀਆਂ ਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੈਸ਼ਨਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕ਼ਬਜੇ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ.[2]

ਜਗੰਨਾਥ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਦਾ "ਮਹਾਪ੍ਰਸਾਦ"[3] ਯਾਤ੍ਰੀ ਲੋਕ ਬਿਨਾ ਚਾਰ ਵਰਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੇ ਛੂਤ ਛਾਤ ਤਜਾਗਕੇ ਲੈਂਦੇ ਹਨ.

ਇਸ ਥਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਸੰਮਤ ੧੫੬੬ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਗਏ ਸਨ. "ਗਗਨਮੈ ਥਾਲ" ਧਨਾਸਰੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਇਸੇ ਥਾਂ ਉਚਰਿਆ ਹੈ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਕਲਿਯੁਗ ਪੰਡਾ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਪਾਖੰਡੀ ਅਤੇ ਕੁਕਰਮੀ ਗੁਰਮੁਖ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜਿੱਥੇ ਟਿਕੇ ਸਨ ਉਸ ਜਗਾ ਦਾ ਨਾਮ "ਮੰਗੂਮਠ" ਹੈ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਬਾਵਲੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਲ ਮਿੱਠਾ ਹੈ, ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਕਰਦੇ ਹਨ.

ਜੱਗ. ਸੰ. ਯਙ੍ਯ—ਯਗ੍ਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੂਜਨ। ੨ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ. ਅਰਦਾਸ। ੩ ਕੁਰਬਾਨੀ. ਬਲਿਦਾਨ. "ਕੀਜੀਐ ਅਬ ਜੱਗ ਕੋ ਆਰੰਭ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਜੱਗਖੰਭ / **ਜੱਗਥੰਭ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਗ੍ਯ-ਸ੍ਤੰਭ. ਯਗ੍ਯ ਦੇ ਥਾਂ ਕੀਤਾ ਉੱਚਾ ਸ੍ਤੂਨ. ਦੇਖੋ, ਯੂਪ. "ਪਗ ਪਗ ਜੱਗਖੰਭ ਕਹੁ ਗਾਡਾ." (ਰਘੁਰਾਜ)

ਜੱਗਪੁਰਖ. ਸੰ. ਯਙ੍ਯਪੁਰੁਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਸ਼ਨੁ। ੨ ਅਗਨਿ. ਅੱਗ। ੩ ਯਗ੍ਯ ਦੀ ਬਲੀ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇਵਤਾ. "ਜੱਗ ਕੁੰਡਹੁ ਤੇ ਉਠੇ ਤਬ ਜੱਗਪੁਰਖ ਕੁਲਾਇ." (ਰਾਮਾਵ) ਅਕੁਲਾਇਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ.

ਜੱਗਾ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ. ਇਹ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਦਾ ਤਜਾਗ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਵਿੱਚ ਰਹਿਕੇ ਭਗਤਿ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ. "ਜੱਗਾ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਢਿਗ ਆਯੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜੱਗਾ ਸਿੰਘ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੌਕਰ.

ਜੱਗੁਪਵੀਤ. ਜਨੇਊ. ਦੇਖੋ, ਯਗ੍ਯੋਪਵੀਤ "ਜੱਗੁਪਵੀਤ ਗਰੇ ਜਿਮ ਪਾਵਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਗ੍ਯਾਸਾ. ਦੇਖੋ, ਜਿਗ੍ਯਾਸਾ.

ਜਗ੍ਯਾਸੀ / **ਜਗ੍ਯਾਸੂ** } ਦੇਖੋ, ਜਿਗ੍ਯਾਸੂ.

ਜਗ੍ਯੁਪਵੀਤ. ਜਨੇਊ. ਦੇਖੋ, ਯਗ੍ਯੋਪਵੀਤ. "ਜਗ੍ਯੁਪਵੀਤ ਦੇਨ ਹਿਤ ਧਾਰਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਜਗ੍ਯੇਸ਼੍ਵਰ. ਸੰ. ਯਙ੍ਯੇਸ਼੍ਵਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਗ੍ਯ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਵਿਸ਼ਨੁ। ੨ ਅਗਨਿ। ੩ ਦੇਖੋ, ਜੱਗਪੁਰਖ.

ਜਗ੍ਯੋਪਵੀਤ. ਦੇਖੋ, ਜਨੇਊ ਅਤੇ ਯਗ੍ਯੋਪਵੀਤ.

ਜਘਨ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਭਾਗ। ੨ ਚਿੱਤੜ. ਨਿਤੰਬ। ੩ ਪੇਡੂ.

[1] "ਜਾਪਾਨ ਵਿੱਚ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਏ ਕਿ ਬੁੱਧ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਰਥ ਹੇਠ ਦਬ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਜਾਪਾਨ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਰਥ ਹਰ ਸਾਲ ਨਿਕਲਦਾ ਏ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਰ ਸਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਰ ਨਾਰੀ ਉਸ ਰਥ ਹੇਠ ਆ ਕੇ ਜਾਨਾਂ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਸਨ ੧੯੧੪ ਵਿੱਚ ੧੨੭੦੬ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਸ ਧਾਰਮਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਕਾਰਣ ਆਤਮ ਬਲੀਦਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।" (ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ)

[2] ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਵੇਖੋ, "ਵੱਲਭ ਛਲ ਕਪਟ ਦਰਪਣ" ਗ੍ਰੰਥ.

[3] ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਅਰਪਿਆ ਅੰਨ.

ਜਘਨਾ, ਜਘਨੀ } ਦੇਖੋ, ਜਘਨਜ.

ਜਘਨਜ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ੂਦ੍ਰ। ੨ ਮੁੱਲ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਦਾਸ. ਗ਼ੁਲਾਮ। ੩ ਵਿ—ਨੀਚ। ੪ ਕਮੀਨਾ। ੫ ਅੰਤਿਮ. ਪਿਛਲਾ.

ਜਚਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜਾਂਚਨਾ. ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਕਰਨਾ. ਅਨੁਮਾਨ ਕਰਨਾ। ੨ ਫਬਨਾ. "ਜਾ ਉਹੁ ਨਿਰਮਲੁ, ਤਾ ਹਮ ਜਚਨਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਭੀ ਨਿਰਮਲ ਫਬਦੇ ਹਾਂ। ੩ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਨਾ. "ਕਾਲ ਕਾ ਕਾਲ ਨਿਰੰਜਨ ਜਚਨਾ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਿਆਲ. ਸੰਕਲਪ. "ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਅਪਣੇ ਜਚਨਾ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੫) ੫ ਵਿ—ਯਾਚਕ. ਜਾਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਭਿਖਾਰੀ. "ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਸਭਿ ਜਚਨਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਜਚਨੀ. ਸੰ. ਯਾਚਨੀਯ. ਵਿ—ਮੰਗਣ ਯੋਗ੍ਯ। ੨ ਉਹ ਵਸਤੁ ਜਿਸ ਲਈ ਯਾਚਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ. "ਜੋ ਇਛੈ ਸੋ ਫਲੁ ਪਾਇਸੀ, ਸਭ ਘਰੈ ਵਿਚ ਜਚਨੀ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੂਹੀ) ੩ ਦੇਖੋ, ਜਚਨਾ।

ਜਚਾ. ਵਿ—ਯਾਚਕ. ਭਿਖਾਰੀ. "ਸਦਾ ਸਲਾਹੀਐ ਸਭ ਤਿਸ ਕੇ ਜਚਾ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੧) ੨ ਜਾਂਚਿਆ. ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਕੀਤਾ. ਦੇਖੋ, ਜਚਨਾ। ੩ ਫ਼ਾ زچہ ਜ਼ੱਚਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਸੂਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਤਾਨ ਜਣੀ ਹੈ.

ਜੱਚਾ. ਦੇਖੋ, ਜਚਾ ੩.

ਜਛ, ਜੱਛ } ਦੇਖੋ, ਜਖ. ਜੱਖ ਅਤੇ ਯਕ੍ਸ਼.

ਜੱਛਹਰਿ. ਸਿੰਘ. ਸ਼ੇਰ. ਦੇਖੋ, ਹਰਜੱਛ. "ਧਰਮ ਜੱਛਹਰਿ ਇੱਕ ਸੰਭਾਰ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ਧਰਮ ਸਿੰਘ. ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੰਘ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਥਾਂ ਜੱਛਹਰਿ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ.

ਜੱਛਣੀ. ਯਕ੍ਸ਼ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਯਕ੍ਸ਼ਿਣੀ.

ਜੱਛਪ, ਜੱਛਰਾਜ } ਯਕ੍ਸ਼ਪਤਿ. ਯਕ੍ਸ਼ਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਕੁਬੇਰ.

ਜਜ. ਦੇਖੋ, ਯਜ ਧਾ. "ਜਜਿ ਕਾਜਿ ਪਰਥਾਇ ਸੁਹਾਈ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਯਜਨ (ਦੇਵਪੂਜਨ) ਅਤੇ ਵਿਵਾਹ ਆਦਿ ਪਰਥਾਇ (ਪ੍ਰਥਾ) ਵਿੱਚ ਸੁਹਾਈ। ੨ ਸੰ. ਜਜ. ਯੋਧਾ. ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਹਾਦੁਰ। ੩ ਸਿੰਧੀ. ਸ਼ਾਦੀ ਸਮੇਂ ਕੀਤੀ ਜ਼ਿਆਫ਼ਤ। ੪ ਬਰਾਤ. ਜਨੇਤ.

ਜਜਨ. ਪੂਜਣਾ. ਯੱਗ ਕਰਣਾ. ਦੇਖੋ, ਯਜਨ.

ਜਜਬ. ਅ਼ جذب ਜਜ਼ਬ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਪਣੀ ਵੱਲ ਖਿੱਚਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਸੋਖਣਾ। ੩ ਮਿਲ ਜਾਣਾ.

ਜਜਬਾ. ਅ਼ جذبہ ਜਜ਼ਬਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਿਲ ਦੀ ਖਿੱਚ। ੨ ਸੰਕਲਪ। ੩ ਕ੍ਰੋਧ। ੪ ਇੱਛਾ. ਵਾਸਨਾ.

ਜਜਮ. ਦੇਖੋ, ਜਾਜਮ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਜਮਾਲਿਆ। ੩ ਅ਼ جزم ਜਜ਼ਮ. ਵਿ—ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ (ਪੱਕਾ) ਸੰਕਲਪ.

ਜਜਮਾਨ, ਜਜਮਾਨੁ } ਦੇਖੋ, ਯਜਮਾਨ. ਯਗ੍ਯ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਜੋ ਪੁਰੋਹਿਤ ਤੋਂ ਯਗ੍ਯ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ. "ਕਰਤਾ, ਤੂ ਮੇਰਾ ਜਜਮਾਨ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੧) "ਸਾਈ ਪੁਤ੍ਰੀ ਜਜਮਾਨ ਕੀ ਸਾ ਤੇਰੀ, ਏਤੁ ਧਾਨਿ ਖਾਧੈ ਤੇਰਾ ਜਨਮੁ ਗਇਆ." (ਆਸਾ ਪਟੀ ਮ: ੩)

ਜਜਮਾਲਾ, ਜਜਮਾਲਿਆ, ਜਜਮਾਲੇ } جذامی ਵਿ—ਜੁਜਾਮਵਾਲਾ. ਕੁਸ੍ਠ ਰੋਗ ਵਾਲਾ. ਕੋੜ੍ਹੀ। ੨ ਭਾਵ—ਵਿਸ਼ਈ ਪਾਮਰ, ਜਿਸ ਦੇ ਸੰਗ ਤੋਂ ਰੋਗ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ. "ਚੂਣਿ ਵਖਿ ਕਢੇ ਜਜਮਾਲਿਆ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) "ਸਚੈ ਵਖਿ ਕਢੇ ਜਜਮਾਲੇ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧) ੩ ਪੱਕੇ ਇਰਾਦੇ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਜਜਮ ੩. "ਨਿਤ ਮਾਇਆ ਨੋ ਫਿਰੈ ਜਜਮਾਲਿਆ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਜਜਰ, ਜਜਰਾ, ਜਜਰੀ } ਸੰ. ਜਰ੍‍ਜਰ. ਵਿ—ਜੀਰਣ. ਪੁਰਾਣਾ. "ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਜਜਰੀ ਹੈ ਇਸ ਨੋ ਜਰੁ ਪਹੁਚੈ ਆਏ." (ਵਡ ਮ: ੩ ਅਲਾਹਣੀ) ੨ ਬੁੱਢਾ। ੩ ਟੁੱਟਿਆ ਫੁੱਟਿਆ.

ਜਜਾ. ਜੱਜੇ ਦਾ ਉੱਚਾਰਣ ਜਕਾਰ। ੨ ਗੁਰਮੁਖੀ ਦਾ ਤੇਰ੍ਹਵਾਂ ਅੱਖਰ. "ਜਜਾ ਜਾਨੈ ਹਉ ਕਛੁ ਹੂਆ." (ਬਾਵਨ) ੩ ਦੇਖੋ, ਜੱਜਾ। ੪ ਅ਼ جزا ਜਜ਼ਾ. ਪ੍ਰਤਿਬਦਲਾ। ੫ ਕਰਮ ਦਾ ਫਲ.

ਜਜਾਤਿ, ਜਜਾਤੀ } ਦੇਖੋ, ਯਜਾਤਿ.

ਜਜਿ. ਦੇਖੋ, ਜਗਿ ਅਤੇ ਜਜ.

ਜਜੀਆ. ਦੇਖੋ, ਜੇਜ਼ੀਆ.

ਜਜੀਰਾ. ਅ਼ جزیرہ ਜਜ਼ੀਰਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਟਾਪੂ. ਦ੍ਵੀਪ. ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਉਹ ਭਾਗ, ਜਿਸ ਦੇ ਚੁਫੇਰੇ ਪਾਣੀ ਹੋਵੇ.

ਜਜੈ. ਯਜਨ (ਪੂਜਨ) ਕਰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਯਜਨ. "ਜਗਦੀਸ ਜਜੈ ਜਗ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜੱਜਾ. ਦੇਖੋ, ਜਜਾ। ੨ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਇੱਕ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ ਜਾਤੀ। ੩ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵੱਲ ਦੇ ਸੂਰਜਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਥੋਲ ਜਾਤੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਗੋਤ੍ਰ. "ਹਮਜਾ ਜੱਜਾ ਜਾਣੀਐ, ਬਾਲਾ ਮਰਵਾਹਾ ਵਿਗਸੰਦਾ." (ਭਾਗੁ)

ਜਜ੍ਰ, ਜਜ੍ਰਾਟ } ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧਰਮਰਾਜ.

ਜਟ. ਦੇਖੋ, ਜਟਾ. "ਤਟ ਨ ਖਟ ਨ ਜਟ ਨ ਹੋਮ ਨ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ਨਾ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਨਿਵਾਸ, ਨਾ ਖਟਕਰਮ, ਨਾ ਜਟਾ ਧਾਰਣ, ਨਾ ਹੋਮਕਰਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਟੂ ਅਤੇ ਜੱਟ.

ਜਟਹੂ. ਜੜੋ. "ਜਟਹੂ ਨਾਮ ਹਰਿ ਹੀਰਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਜਟਕਾ. ਵਿ—ਜੱਟ ਦਾ. ਜਿਵੇਂ ਜਟਕਾ ਕੰਮ.

ਜਟਕੇ ਸੰਦ. ਉਹ ਸੰਦ (ਔਜ਼ਾਰ) ਜੋ ਜੱਟ ਦੇ ਵਰਤਣ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਹਲ, ਸੁਹਾਗਾ, ਸਲੰਘ, ਤੰਗੁਲੀ, ਪੋਰ, ਪੰਜਾਲੀ, ਗੱਡਾ, ਕਹੀ, ਖੁਰਪਾ (ਰੰਬਾ) ਦਾਤ੍ਰੀ, ਛੱਜ, ਕਰਾਹ, ਕੁਹਾੜੀ, ਗੰਡਾਸਾ ਆਦਿ.

ਜਟਜ, ਜਟਜਾ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੰਗਾ, ਜੋ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਜਟਾ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਹੈ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜਟਜਾਸੁਤ. ਗੰਗਾ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਭੀਸਮ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜਟਜਾਟ. ਜਟਾਜੂਟ. ਜਟਾ ਦਾ ਜੂੜਾ. "ਕਰਿ ਜਟ ਜਟਾ ਜਟਜਾਟ." (ਕਾਨ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ)

ਜਟਧਾਰ. ਵਿ—ਜਟਾ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੈਰਾਗੀ ਸਾਧੂ. "ਦੰਡਧਾਰ[1] ਜਟਧਾਰੈ ਪੇਖਿਓ ਵਰਤ ਨੇਮ ਤੀਰਥਾਏ." (ਭੈਰ ਮ: ੫) ੩ ਸ਼ਿਵ. ਦੇਖੋ, ਜਟਾਧਰ। ੪ ਵਟ (ਬੋਹੜ).

ਜਟਧਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਜਟਾਧਰ। ੨ ਜਟਾ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੋਈ ਧਾਰਾ. ਗੰਗਾ. "ਜਾਪੇ ਚੱਲੇ ਰੱਤ ਦੇ ਸਲਲੇ ਜਟਧਾਰੀ." (ਚੰਡੀ ੩)

ਜਟਨਿ. ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਜਟਾ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਗੰਗਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜਟਨਿਨ. ਜਟਨਿ (ਗੰਗਾ) ਵਾਲੀ. ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜਟਪੁਰਾ. ਦੇਖੋ, ਲੰਮੇ ੩ ਅਤੇ ਲੰਮੇਜਟਪੁਰੇ.

ਜਟਭੂਕ. ਸੰ. ਜਟਾ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਵਟ (ਬਰੋਟਾ). "ਜਿਮਿ ਬਟਬੀਜ ਵਿਖੈ ਜਟਭੂਕ ਦਲ ਸਾਖਾ ਕਾਂਡ ਸਹਿਤ ਫਲ ਆਹਿ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਜਿਵੇਂ ਬੋਹੜ ਦੇ ਬੀਜ ਵਿੱਚ ਪੱਤੇ ਟਾਹਣੀਆਂ ਡਾਹਣੇ ਅਤੇ ਫਲ ਸਮੇਤ ਜਟਭੂਕ (ਵਟ) ਹੈ.

ਜਟੱਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਟਕੀ ਗੱਲ. ਗੰਵਾਰੂ ਬਾਤ। ੨ ਭਾਵ ਗੱਪ. ਝੂਠੀ ਕਹਾਣੀ. ਮਨਕਲਪਿਤ ਬਾਤ.

ਜਟਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਿਰ ਦੇ ਉਲਝੇ ਅਤੇ ਰੱਸੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇ ਕੇਸ਼. ਬੋਹੜ ਆਦਿ ਦਾ ਦੁੱਧ ਲਾ ਕੇ ਕਈ ਲੋਕ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਰੱਸੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਟ ਲੈਂਦੇ ਹਨ. ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਵਣਵਾਸ ਸਮੇਂ ਆਖਿਆ ਸੀ. "ਜਟਾ: ਕ੍ਰਿਤ੍ਵਾ ਗਮਿਸ਼੍ਯਾਮਿ ਨ੍ਯਗ੍ਰੋਧਂ ਕ਼ੀਰਮਾਨਯ." (ਵਾਲਮੀਕਿ ਰਾਮਾਯਣ, ਅਯੋਧ੍ਯਾ ਕਾਂਡ, ਸਰਗ ੫੨) "ਜਟਾਮੁਕਟੁ ਤਨਿ ਭਸਮ ਲਗਾਈ." (ਭੈਰ ਮ: ੧) ੨ ਬਿਰਛ ਦਾ ਬਾਰੀਕ ਤਣਾ। ੩ ਟਾਹਣੀ. ਸ਼ਾਖਾ। ੪ ਵੇਦਪਾਠ ਦੀ ਇੱਕ ਰੀਤਿ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਪੜ੍ਹੇ ਪਦ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਅਗਲੇ ਪਦ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਜਟਾਉ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਟਾ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ. ਜਟਾ ਦਾ ਜੂੜਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਟਾਯੁ.

ਜਟਾਜੂਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਟਾ ਦਾ ਜੂੜਾ. "ਜਟਾਜੂਟ ਭੇਖ ਕੀਏ ਫਿਰਤ ਉਦਾਸ ਕਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ੨ ਖ਼ਾ. ਵਿ—ਜੋ ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੈਰਾਂ ਤੀਕ ਦੇ ਰੋਮ ਨਹੀ ਕਟਦਾ. "ਜਟਾਜੂਟ ਰਹਿਬੋ ਅਨੁਰਾਗਹੁ." (ਗੁਵਿ ੧੦)

ਜਟਾਣੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਟਾਧਰ (ਸ਼ਿਵ) ਦੀ ਰਾਣੀ ਦੁਰਗਾ. "ਮਾਰੇ ਵੀਰ ਜਟਾਣੀ." (ਚੰਡੀ ੩) ੨ ਜੱਟ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ। ੩ ਵਿ—ਜੱਟ ਦੀ. ਜੱਟ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ.

ਜਟਾਧਰ, ਜਟਾਧਾਰ, ਜਟਾਧਾਰੀ — ਵਿ—ਜਟਾ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਿਵ। ੩ ਵੈਰਾਗੀ ਸਾਧੂ। ੪ ਹੁਣ ਉਦਾਸੀ ਸੰਨ੍ਯਾਸੀ ਆਦਿ ਮਤ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਧੂ ਜਟਾ ਰਖਦੇ ਹਨ। ੫ ਵਟ (ਬੋਹੜ—ਬਰੋਟਾ) ਦਰਖ਼ਤ.

ਜਟਾਮੁਕਟ, ਜਟਾਮੁਕਟੁ — ਜਟਾ ਦਾ ਮੁਕੁਟ. ਜਟਾ ਦਾ ਜੂੜਾ. ਦੇਖੋ, ਜਟਾ ੧.

ਜਟਾਯੁ. ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼੍ਯੇਨੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਰਥਵਾਹੀ ਅਰੁਣ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਸੰਪਾਤੀ ਦਾ ਭਾਈ ਅਤੇ ਗਿਰਝਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ. ਇਹ ਰਾਜਾ ਦਸ਼ਰਥ ਦਾ ਮਿਤ੍ਰ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਸੀਤਾਹਰਣ ਸਮੇਂ ਰਾਵਣ ਨਾਲ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ ਸੀ. "ਉਤ ਰਾਵਣ ਆਨ ਜਟਾਯੁ ਘਿਰੇ." (ਰਾਮਾਵ) ਰਾਵਣ ਦੇ ਖੜਗ ਨਾਲ ਜਟਾਯੁ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪੁਰ ਡਿੱਗਾ, ਜਦ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਸੀਤਾ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਤਦ ਇਸ ਨੇ ਸੀਤਾਹਰਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਾਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਜਾਗੇ। ੨ ਵਾਯੁਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਪਹਾੜ.

ਜਟਾਯੁਅਰਿ, ਜਟਾਯੁਰਿਪੁ — ਜਟਾਯੁ ਦਾ ਵੈਰੀ ਰਾਵਣ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜਟਾਲ, ਜਟਾਲਾ — ਵਿ—ਜਟਾਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਿਵ. "ਉਘੇ ਜਣੁ ਨੇਜੇ ਜਟਾਲੇ." (ਰਾਮਾਵ) ਨੇਜੇ ਮਾਨੋ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਹਨ.

ਜਟਾਵਲ, ਜਟਾਵਲਾ — ਵਿ—ਜਟਾ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਿਵ। ੩ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਨਾਦੀਆ. ਉਹ ਬੈਲ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਸ਼ਿਵ ਸਵਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਢੋਲ ਨਗਾਰੇ ਪੌਣ ਦੇ ਊਂਘਨ ਜਾਨੁ ਜਟਾਵਲੇ." (ਚੰਡੀ ੩) ਜਿਵੇਂ ਨਾਦੀਆ ਬੜ੍ਹਕਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਨਗਾਰੇ ਆਦਿ ਦੀ ਗਰਜ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਊਂਘਨ ੨। ੪ ਵੈਰਾਗੀ ਸਾਧੂ। ੫ ਵਟ (ਬੋਹੜ—ਬਰੋਟਾ).

ਜਟਿਤ. ਸੰ. ਵਿ—ਜੜਿਆ ਹੋਇਆ. ਜੜਾਊ.

ਜਟਿਧੁਰ. ਦੇਖੋ, ਧੁਰਜਟੀ.

ਜਟਿਯਾ. ਵਿ—ਜਟਾਧਾਰੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੱਟੀ. ਜੱਟ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ.

ਜਟਿਯਾਰਾ. ਵਿ—ਜਟਾ ਵਾਲਾ. "ਨਿੰਬੂ ਕਦਮ ਸੁ ਵਟ ਜਟਿਯਾਰੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੫੬) ਜਟਾਵਾਲੇ ਬੋਹੜ.

ਜਟਿਲ. ਸੰ. ਵਿ—ਜਟਾਵਾਲਾ। ੨ ਔਖਾ ਮਜਮੂਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਟਾ ਦੀ ਤਰਾਂ ਸੁਲਝਣਾ ਔਖਾ ਹੋਵੇ. ਕਠਿਨ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ। ੪ ਬਬਰ ਸ਼ੇਰ। ੫ ਸ਼ਿਵ.

ਜਟੀ. ਵਿ—ਜਟਾ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਟ. ਬੋਹੜ। ੩ ਪਿਲਖਨ। ੪ ਸ਼ਿਵ। ੫ ਦੇਖੋ, ਜੱਟੀ.

ਜਟੀਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਟਾਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਈਸ਼ ਸ਼ਿਵ. "ਵਰੁਣ ਵਿਰੰਚਿ ਜਟੀਸ ਸੁਰ." (ਗੁਵਿ ੧੦)

ਜਟੀਲਾ. ਦੇਖੋ, ਜਟਿਲ.

ਜਟੁ. ਦੇਖੋ, ਜੱਟ. "ਧੰਨਾ ਜਟੁ ਬਾਲਮੀਕੁ ਬਟਵਾਰਾ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਰਿਪਇਆ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੪)

ਜਟੂਆ. ਵਿ—ਜਟਾ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਟਾਜੂਟ. ਜਟਾ ਦਾ ਜੂੜਾ. "ਬੰਧਹਿ ਬਹੁ ਜਟੂਆ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫)

ਜਟੇਟਾ. ਜੱਟ ਦਾ ਬੇਟਾ. ਜੱਟਪੁਤ੍ਰ.

[1] ਦੰਡੀ ਸੰਨ੍ਯਾਸੀ.

ਜੱਟ. ਇੱਕ ਜਾਤਿ, ਜੋ ਕਿਤਨਿਆਂ ਦੇ ਖ਼ਯਾਲ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਖ਼ ਹੈ. ਜੱਟ, ਹਿੰਦ ਵਿੱਚ ਮੱਧ ਏਸ਼ੀਆ ਤੋਂ ਆਕੇ ਪੱਛਮੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਆਬਾਦ ਹੋਏ ਸਨ. ਕਰਨਲ ਟਾਡ ਨੇ ਜੱਟਾਂ ਨੂੰ ਯਦੁਵੰਸ਼ੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ. ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸੇ ਜਾਤਿ ਦੇ ਨਾਮ Jit—Jute—Getae ਆਦਿ ਲਿਖੇ ਹਨ. ਇਸ ਜਾਤਿ ਦੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਖੇਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਫ਼ੌਜੀ ਕੰਮ ਲਈ ਭੀ ਇਹ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ. ਜੱਟ ਕੱਦਾਵਰ, ਸੁਡੌਲ, ਬਲਵਾਨ, ਨਿਸਕਪਟ, ਸ੍ਵਾਮੀ ਦੇ ਭਗਤ ਅਤੇ ਉਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ.[1]

ਜੱਟਾ. ਵਿ—ਜਟਾਧਾਰੀ. "ਭ੍ਰਮਤੇ ਜੱਟਾ." (ਦੱਤਾਵ) ੨ ਸੰਬੋਧਨ. ਐ ਜੱਟ!

ਜੱਟੀ. ਜੱਟ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ.

ਜੱਟੂ. ਤਿਵਾੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ। ੨ ਚੱਢਾ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਪੰਜਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ। ੩ ਭੀਵਾ ਗੋਤ ਦਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨਦੇਵ ਸ੍ਵਾਮੀ ਦਾ ਸਿੱਖ। ੪ ਭੰਡਾਰੀ ਗੋਤ ਦਾ ਸ਼ਾਹਦਰਾ ਨਿਵਾਸੀ ਪੰਜਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ। ੫ ਜੌਨਪੁਰ ਨਿਵਾਸੀ ਇੱਕ ਤਪਾ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹੋਇਆ। ੬ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਇੱਕ ਯੋਧਾ ਸਿੱਖ।

ਜਠਰ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੇਟ. ਢਿੱਡ. "ਕਰਿ ਦੋਖ ਜਠਰ ਕਉ ਭਰਤੇ." (ਮਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਮੇਦਾ. ਪਕ੍ਵਾਸ਼ਯ। ੩ ਬੱਚੇਦਾਨ. ਗਰਭਾਸ਼ਯ. ਰਿਹਮ. "ਕਿਮ ਦੇਵਕਿ ਕੇ ਜਠਰੰਤਰਿ ਆਯੋ." (ਸਵੈਯੇ ੩੩) ੪ ਵਿ—ਬੁੱਢਾ.

ਜਠਰ ਰੋਗ. ਸੰ. ਜਾਠਰ ਰੋਗ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੇਦੇ ਢਿੱਡ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਰੋਗ. ਦੇਖੋ, ਉਦਰਰੋਗ.

ਜਠਰਾਗਨਿ, ਜਠਰਾਨਲ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੇਟ ਦੀ ਅਗ੍ਨਿ. ਮੇਦੇ (ਭਾਵ—ਸ਼ਰੀਰ) ਦੀ ਉਹ ਗਰਮੀ (blood heat), ਜਿਸ ਨਾਲ ਭੋਜਨ ਪਚਦਾ ਅਤੇ ਦੇਹਰੂਪ ਕਲ ਚਲਦੀ ਹੈ. ਇਹ ਲਹੂ ਦੀ ਹਰਕਤ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹਰਾਰਤ ਹੈ, ਜੋ ੯੮—੪ ਦਰਜੇ ਫਾਰਨਹਾਈਟ (Fahrn heit)[2] ਥਰਮਾਮੀਟਰ (Thermometer) ਦੀ ਹੈ.[3]

ਜਠੇਰਾ. ਸੰ. ਜ੍ਯੇਸ਼੍ਠ. ਵਿ—ਜੇਠਾ. ਵਡਾ. ਦੇਖੋ, ਜਿਠੇਰਾ.

ਜੱਠ. ਦੇਖੋ, ਛੱਠ. "ਜੱਠ ਅਰੰਭੀ ਗੁਰੁ ਕਰਤਾਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਡ. ਸੰ. ਜਡ੍. ਧਾ—ਜਮਜਾਣਾ, ਇਕੱਠਾ ਹੋਣਾ। ੨ ਗਡਣਾ. ਦੇਖੋ, ਜੜਨਾ. "ਜਿਹ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਜਰਰਾਕੁ ਜੜੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਸੰ. ਜਡ ਵਿ—ਅਚੇਤਨ. ਜੜ੍ਹ। ੪ ਮੰਦਬੁੱਧਿ. ਮੂਰਖ। ੫ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ.

ਜਢ. ਦੇਖੋ, ਜਡ ੩ ਅਤੇ ੪ .

ਜਣ. ਦੇਖੋ, ਜਨ. "ਜਣ ਜਣ ਸਿਉ ਛਾਡੁ ਧੋਹੁ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ੨ ਦੇਖੋ, ਜਣਨਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਜਣੁ.

ਜਣਨ. ਸੰ. ਜਨਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਤਪੱਤੀ. ਪੈਦਾਇਸ਼। ੨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

---

[1] ਜੱਟ ਜਾਤਿ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ Col. W. A. Sleeman ਦੀ ਚਿੱਠੀ Sir John Login (ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਤਾਲੀਕ) ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੀ, ਵੇਖਣ ਯੋਗ ਹੈ—

Lucknow. 17th march, 1854.

My Dear Login,

I have been reading up the book I spoke to the Maharajah about ("Pictorial History of England") since he left. You must get it for him, and let him see for himself, that he is of the same race as the men of Kent. They moved from Jutland, and came into England with the Saxon from Friesland and Angles from Holstein, who dispossessed the old Britons in the 5th century. They were the Jats or old Getae of the Greeks and Romans, who came from the countries about Kashgar. Some came down and settled on the banks of the Indus whence they spread to the Jumna and Chumbal; whilst others went and settled in Western Europe (Sweden and Denmark); from them Jutland received its name. Tell His Highness that their Chiefs Hengist and Horsa, were Juts like himself. their family came from Kashgar and the Caspian and settled in Jutland, while his part of the family settled on the Indus spreading to the Punjab. The Juts took possession of Kent, and some of the first kings were Juts, like the Maharajah's ancestors, and both might, with equal justice, boast descent from Odin, the God of War. They also took possession of the Isle of Wight and the Isle of Thanet. All the old Kentish families are descendants of Juts; and of the same race as Duleep Singh. You can show him some of the beauties of Kent, as you go up the Thames, and he will have an opportunity of seeing it if he visits Lord Hardinge. × × ×

Believe me, my dear Login,

Yours very truly, 1

W. A. Sleeman.

[2] ਇਹ French scale of measuring temperature ਹੈ. ਬਰਫ ਜੰਮਣ ਦੀ ਹਰਾਰਤ ਨੂੰ ੩੨ ਨੰਬਰ ਦੀ ਮੰਨਕੇ ਪਾਣੀ ਉਬਲਣ ਦੀ ਗਰਮੀ ੨੧੨ ਦਰਜੇ ਮੰਨੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਦਰਜੇ ਗਰਮੀ ਦੇ ਵੰਡ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ. ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ Centigrade ਜ਼ੀਰੋ (ਸਿਫ਼ਰ) ਤੋਂ ੧੦੦ (O—100) ਹੈ, ਅਤੇ ਰੂਸੀ Reaumer ਜ਼ੀਰੋ ਤੋਂ ੮੦ (O—80) ਹੈ.

[3] ਦੇਖੋ, ਥਰਮਾਮੀਟਰ.

ਜਣਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਉਤਪੰਨ ਕਰਨਾ. ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ. ਜਮਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਜਣਨ. "ਅਉਤ ਜਣੇਦਾ ਜਾਇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) "ਧੰਨ ਜਣੇਦੀ ਮਾਇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) "ਜਿਨ ਕੇ ਜਣੇ ਬਡੀਰੇ ਤੁਮ ਹਉ ਤਿਨ ਸਿਉ ਝਗਰਤ ਪਾਪ." (ਸਾਰ ਮ: ੪)

ਜਣਾ. ਜਨਾਂ ਦਾ। ੨ ਜਾਣਾਂ. ਗਿਣਾਂ. "ਬਿਰਥਾ ਜਨਮੁ ਜਣਾ." (ਮਾਝ ਬਾਰਹਮਾਹਾ) ੩ ਆਦਮੀ.

ਜਣਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਗਜਾਨ ਕਰਾਉਣਾ. ਸਮਝਾਉਣਾ। ੨ ਜਨਨ ਕਰਾਉਣਾ. ਜਮਾਉਣਾ.

ਜਣਾਕਣਾ
ਜਣਾਖਣਾ } ਹਰੰਯਕ (ਹਰੇਕ). ਪ੍ਰਤਜੇਕ. ਦੇਖੋ, ਜਨਾਕਨਾ। ੨ ਆਮ ਆਦਮੀ.

ਜਣਾਵਣਾ. ਦੇਖੋ, ਜਣਾਉਣਾ.

ਜਣਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਣਕੇ. ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ. "ਜਿਉ ਜਨਨੀ ਸੁਤ ਜਣਿ ਪਾਲਤੀ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਜਣੀ. ਦੇਖੋ, ਜਨੀ। ੨ ਵਜ—ਨਾ. ਜਿਨ. ਮਤ. "ਜਣੀ ਲਖਾਵਹੁ ਅਸੰਤ ਪਾਪੀ ਸਣਿ." (ਆਸਾ ਰਵਿਦਾਸ) ਅਸੰਤ ਪਾਪੀ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾ ਗੁਜ਼ਾਰੋ। ੩ ਜਨਨ (ਪੈਦਾ) ਕੀਤੀ। ੪ ਸਿੰਧੀ. ਮਰਨੇ ਦਾ ਭੋਜਨ ਵੰਡਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ, ਜਿਵੇਂ—ਗੰਦੌੜਾ ਲੱਡੂ ਆਦਿ ਵੰਡੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੫ ਡਿੰਗ. ਮਾਤਾ. ਜਨਨੀ.

ਜਣੁ. ਸਿੰਧੀ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਮਾਨੋ. ਗੋਯਾ. ਜਾਣੀਓਂ. "ਜਿਸ ਨੋ ਵਿਸਰੈ ਮੇਰਾ ਰਾਮ ਸਨੇਹੀ, ਤਿਸੁ ਲਾਖ ਬੇਦਨ ਜਣੁ ਆਈ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਜਣੇ. ਦੇਖੋ, ਜਣਨਾ। ੨ ਜਣ (ਜਨ) ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. ਜਿਵੇਂ—"ਦੋ ਜਣੇ ਆਏ."

ਜਣੇਦਾ
ਜਣੇਦੀ } ਜਨਨ ਕਰੇਂਦਾ, ਕਰੇਂਦੀ. ਦੇਖੋ, ਜਣਨਾ. "ਤਿਨ ਧੰਨੁ ਜਣੇਦੀ ਮਾਉ ਆਏ ਸਫਲੁ ਸੇ." (ਆਸਾ ਫਰੀਦ)

ਜਣੇਪਾ. ਜਣਨ (ਪ੍ਰਸਵਨ) ਦਾ ਭਾਵ. ਬੱਚਾ ਜਣਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਪ੍ਰਸੂਤਿ.

ਜਣੋ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗਜਾ—ਪਿਤਾ. ਜਨਕ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਣਾ.

ਜਣੰਤ. ਜਨਨ ਕਰੰਤ. ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੨ ਜਾਣੰਤ. ਜਾਣਦਾ ਹੈ. "ਜਣੰਤ ਚਾਰ ਚਕ੍ਰਣੰ." (ਗਜਾਨ) ਚਾਰੋਂ ਚੱਕ ਜਾਣੰਤ.

ਜਤ. ਸੰ. ਯਤ੍ਰ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿੱਥੇ. ਜਹਾਂ. "ਜਤ ਜਤ ਜਾਈਐ ਤਤ ਤਤ ਦ੍ਰਿਸਟਾਏ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਜਤੁ ਅਤੇ ਯਤ। ੩ ਦੇਖੋ, ਜੱਤ.

ਜਤਹ
ਜਤਹਿ } ਯਤ੍ਰ ਹੀ. ਜਿੱਥੇ ਹੀ. ਜਹਾਂ.

ਜਤਕਤ
ਜਤਕਤਹ
ਜਤਕਤਾ } ਸੰ. ਯਤ੍ਰ ਕੁਤ੍ਰ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ. ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ. "ਜਤਕਤ ਤੁਮ ਭਰਪੂਰ ਹਹੁ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) "ਜਤਕਤਹ ਤਤਹ ਦ੍ਰਿਸਟੇ." (ਸਹਸ ਮ: ੫) "ਜਤਕਤਾ ਤਤ ਪੇਖੀਐ." (ਕਲਿ ਮ: ੫)

ਜਤਨ. ਸੰ. ਯਤ੍ਨ. ਸੰਗਜਾ—ਉਪਾਯ. "ਜਤਨ ਬਹੁਤ ਸੁਖ ਕੇ ਕੀਏ." (ਸ. ਮ: ੯) ੨ ਯਤ ਧਾਰਣ. ਇੰਦ੍ਰਿਯਨਿਗ੍ਰਹਿ. "ਜਤਨ ਤਪਨ ਭ੍ਰਮਨ." (ਕਾਨ ਮ: ੫)

ਜਤਬ੍ਰਤ. ਸੰਗਜਾ—ਯਤਵ੍ਰਤ. ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਸੰਯਮ ਦਾ ਨਿਯਮ. "ਦਾਨ ਦਯਾ ਦਮ ਸੰਜਮ ਨੇਮ ਜਤਬ੍ਰਤ." (ਸਵੈਯੇ ੩੩)

ਜਤਲਾਉਣਾ
ਜਤਲਾਨਾ
ਜਤਾਉਣਾ
ਜਤਾਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਦਜੋਤਨ ਕਰਨਾ. ਗਜਾਤ ਕਰਾਉਣਾ. ਮਾਲੂਮ ਕਰਾਉਣਾ. ਇਲਮ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣਾ. ਆਗਾਹ ਕਰਨਾ। ੨ ਪਤਾ ਦੇਣਾ.

ਜਤਿ. ਦੇਖੋ, ਯਤਿ। ੨ ਜਾਤਿ. "ਜਤਿ ਮੇਰੀ ਪਤਿ ਮੇਰੀ ਧਨ ਹਰਿ ਨਾਮ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) ੩ ਸੰਗੀਤ ਅਨੁਸਾਰ ਗਾਯਨ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਦਾ ਨਾਉਂ ਜਤਿ (ਯਤਿ) ਹੈ. ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਦੇ ਬੋਲ ਦਾ ਜਿੱਥੇ ਵਿਸ਼੍ਰਾਮ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੀ ਭੀ ਜਤਿ ਸੰਗਜਾ ਹੈ. ਡਾਕਟਰ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ "ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਬਾਣੀ ਬੇਉਰੇ" ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ—ਜਤਿ, ਗਤਿ, ਸਾਥ, ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਜੋੜੀ ਦੇ ਕਰਤਬ ਹਨ. ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸੱਜਾ ਹੱਥ ਗਤਿ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਅਰਥਾਤ ਗਤਿ ਵਾਕਰ ਉਂਗਲੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋੜੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਅਤੇ ਖੱਬਾ ਹੱਥ ਸਾਥ ਵਾਕਰ ਖੁਲਾਸਾ ਵਜਾਏ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਤਿ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ. ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਹਰਫ ਕੱਢਣ ਜੋ ਪਾਟਾਛਰ ਕਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਵਾਜ ਵੀ ਨਰਮ ਨਰਮ ਨਿਕਲੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਗਤਿ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ. ਜਦ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਖੁਲ੍ਹੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਵਾਜ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਨਿਕਲੇ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੜ ਕੁੱਟ ਆਖਦੇ ਹਨ) ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸੰਗਜਾ ਸਾਥ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਬਿਲਾਵਲ ਮ: ੧ ਥਿਤੀ, ਘਰੁ ੧੦ ਜਤਿ।

੪ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਯਤ੍ਰ. ਜਿੱਥੇ. ਜਹਾਂ. "ਜਤਿ ਜਾਤ ਸਦਾ ਕਾਲ ਹਈ." (ਕਾਨ ਮ: ੫)

ਜਤਿ ਪਤਿ. ਜਾਤਿ ਅਤੇ ਪੰਕ੍ਤਿ. ਜਾਤਿ ਗੋਤ੍ਰ. ਜਿਵੇਂ ਜਾਤਿ ਖਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਗੋਤ੍ਰ ਸੂਰੀ ਕਪੂਰ ਆਦਿ ਹਨ. "ਭਗਤਿ ਰਤੇ ਸੇ ਊਤਮਾ, ਜਤਿ ਪਤਿ ਸਬਦੇ ਹੋਇ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੩) ੨ ਜਾਤਿ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਸ਼੍ਠਾ.

ਜਤੀ. ਸੰ. यतिन्. ਵਿ—ਯਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕ਼ਾਬੂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਜਤੀ ਸਤੀ ਕੇਤੇ ਬਨਬਾਸੀ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ੨ ਸੰਗਜਾ—ਮੁਨਿ. ਗੁਰਮੁਖ। ੩ ਕਈ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਛੀ ਜਤੀ ਗਿਣੇ ਹਨ—"ਅਬ ਜੇ ਜਤੀ ਸੁਨਹੁ ਦੇ ਕਾਨਾ। ਲਛਮਨ ਗੋਰਖ ਅਰੁ ਹਨੁਮਾਨਾ। ਭੀਸਮ ਭੈਰਵ ਦੱਤ ਪਛਾਨੋ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਦੇਖੋ, ਛਿਅ ਜਤੀ। ੪ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ. "ਨਾ ਇਹੁ ਜਤੀ ਕਹਾਵੈ ਸੇਉ." (ਗੌਂਡ ਕਬੀਰ) ਨਾ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਨਾ ਸੰਨਜਾਸੀ। ੫ ਜੈਨਮਤ ਦਾ ਸਾਧੂ.

ਜਤੀਲੀ. ਵਿ—ਜੱਤ (ਝੰਡ) ਵਾਲੀ. ਜਿਵੇਂ—ਜਤੀਲੀ ਭੇਡ। ੨ ਸੰ. ਜਯਿਤ੍ਰੀ. ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੀ. "ਜਤੀਲੀ ਤੁੰਦਮਤੇ." (ਅਕਾਲ)

ਜਤੁ. ਸੰ. ਯਤ. ਸੰਗਜਾ—ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕ਼ਰਨਾ. "ਜਤੁ ਪਹਾਰਾ ਧੀਰਜੁ ਸੁਨਿਆਰੁ." (ਜਪੁ) ੨ ਸੰ. ਜਤੁ. ਗੂੰਦ। ੩ ਲਾਖ (ਲਾਕ੍ਸ਼ਾ)

ਜਤੈ ਕਾ. ਯਤ ਦਾ. "ਤ੍ਰੁਤੈ ਰਥੁ ਜਤੈ ਕਾ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਜਤੌਲੀ. ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਜਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਤਸੀਲ ਊਨੇ ਵਿੱਚ

ਹੈ. ਇੱਥੇ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦਸਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ.

ਜਤੰਨ, ਜਤੰਨੁ. ਦੇਖੋ, ਜਤਨ. "ਸੋਈ ਜਤੰਨੁ ਬਤਾਇ." (ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫).

ਜੱਤ. ਬਕਰੀ ਭੇਡ ਆਦਿ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਉੱਨ. ਝੰਡ.

ਜਤ੍ਰ. ਸੰ. ਯਤ੍ਰ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਹਾਂ. ਜਿੱਥੇ. "ਜਤ੍ਰ ਜਾਉ ਤਤ ਬੀਠਲੁ ਭੈਲਾ." (ਆਸਾ ਨਾਮਦੇਵ)

ਜਤ੍ਰਕਤਾ, ਜਤ੍ਰਕਤ੍ਰ, ਜਤ੍ਰਤਤ੍ਰ, ਜਥਕਥ. ਸੰ. ਯਤ੍ਰਕੁਤ੍ਰ. ਯਤ੍ਰਤਤ੍ਰ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿੱਥੇ ਕਿੱਥੇ, ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ. ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ. ਭਾਵ—ਹਰਥਾਂ. "ਪੇਖਿਓ ਜਤ੍ਰਕਤਾ." (ਗੂਜ ਮ: ੫) "ਜਤ੍ਰਕਤ੍ਰ ਤੂ ਸਰਬ ਜੀਆ." (ਭੈਰ ਮ: ੧) "ਜਤ੍ਰਤਤ੍ਰ ਬਿਰਾਜਹੀ." (ਜਾਪੁ) "ਜਥਕਥ ਰਮਣੰ ਸਰਣੰ ਸਰਬਤ੍ਰ ਜੀਅਣਹ." (ਗਾਥਾ)

ਜਥਾ. ਦੇਖੋ, ਯਥਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੂਥ. ਗਰੋਹ. ਟੋਲਾ. ਦੇਖੋ, ਯੂਥ.

ਜਥਾ ਕਰਮ. ਦੇਖੋ, ਯਥਾਕ੍ਰਮ.

ਜਥਾਜੋਗ. ਦੇਖੋ, ਯਥਾਯੋਗ੍ਯ.

ਜਥਾਤਥ. ਦੇਖੋ, ਯਥਾਤਥ੍ਯ.

ਜਥਾਮਤਿ. ਦੇਖੋ, ਯਥਾਮਤਿ.

ਜਥਾਰਥ. ਦੇਖੋ, ਯਥਾਰਥ.

ਜਥਾਵਤ. ਦੇਖੋ, ਯਥਾਵਤ.

ਜਥੇਦਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਥਾ (ਯੂਥ) ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਮੁਖੀਆ. ਮੰਡਲੀ ਦਾ ਸਰਦਾਰ. ਯੂਥਪ. ਇਹ ਪਦ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ. "ਜਥੇਦਾਰ ਜੋਕਛੁ ਕਹਿਦੇਤਾ। ਸੋਈ ਪੰਥ ਮਾਨ ਸਭ ਲੇਤਾ." (ਪੰਪ੍ਰ)

ਜਥੇਬੰਦੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਥੇ (ਯੂਥ) ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਿਯਮ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਜਥੇ ਦਾ ਮੇਲ. ਜਥੇ ਦਾ ਏਕਾ.

ਜਥੋਚਿਤ. ਯਥਾ-ਉਚਿਤ. ਜੈਸੇ ਮੁਨਾਸਿਬ. ਦੇਖੋ, ਯਥੋਚਿਤ. "ਦਿਯ ਸਿਰਪਾਉ ਜਥੋਚਿਤ ਜਾਨੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਦ. ਸੰ. ਯਦਾ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਬ. ਜਿਸ ਵੇਲੇ. ਜਦੋਂ। ੨ ਫ਼ਾ زد ਜ਼ਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੋਟ. ਸੱਟ। ੩ ਨਿਸ਼ਾਨਾ। ੪ ਦੇਖੋ, ਜੱਦ.

ਜਦਹੁ. ਦੇਖੋ. ਜਦ ੧ "ਜਦਹੁ ਆਪੇ ਥਾਟੁ ਕੀਆ ਬਹਿ ਕਰਤੈ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਬਿਹਾ)

ਜਦਕਦ. ਸੰ. ਯਦਾਕਦਾ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਦਕਦੀ. ਜਬਕਭੀ.

ਜ਼ਦਨ. ਫ਼ਾ زدن ਕ੍ਰਿ—ਚੋਟ ਮਾਰਨਾ. ਪ੍ਰਹਾਰ ਕਰਨਾ। ੨ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਲਾਉਣਾ.

ਜਦਪਿ. ਵ੍ਯ—ਚਾਹੋ. ਭਾਵੇਂ. ਅਗਰਚੇ. ਦੇਖੋ, ਯਦ੍ਯਪਿ.

ਜਦਰ, ਜਦਲ. ਅ਼ جدل ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੰਗ. ਯੁੱਧ. ਲੜਾਈ.

ਜਦਾ. ਦੇਖੋ, ਜਦ ਅਤੇ ਯਦਾ। ੨ ਫ਼ਾ. ਜ਼ਦਹ. ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਜ਼ਦਨ.

ਜਦਾਪਿ. ਸੰ. ਯਦਾਪਿ. ਦੇਖੋ, ਜਦਪਿ ਅਤੇ ਯਦ੍ਯਪਿ.

ਜਦਿ. ਸੰ. ਯਦਿ. ਵ੍ਯ—ਜੇ. ਅਗਰ। ੨ ਜਿਸ ਵੇਲੇ. ਜਦੋਂ. "ਦੂਖ ਤਦੇ ਜਦਿ ਵੀਸਰੈ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਜਦਿ ਚਿੰਤ. ਸੰ. यत्—अचिन्त्य . "ਜਦਿ ਚਿੰਤ ਸਰਬਗਤੰ." (ਗੂਜ ਜੈਦੇਵ) ਜੋ ਚਿੰਤਨ ਰਹਿਤ ਹੈ.

ਜਦਿਨ. ਜਿਸ ਦਿਨ. ਜਿਸ ਰੋਜ਼. "ਜਦਿਨ ਰੋਸ ਵਹ ਆਇ ਹੈ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਜਦੀ. ਦੇਖੋ, ਜੁਦਿ। ੨ ਯਦੁਵੰਸ਼ੀ. ਯਾਦਵ. "ਭਗਵਾਨ ਜਦੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਦੇਖੋ, ਜੱਦੀ.

ਜਦੀਦ. ਅ਼ جدید ਵਿ—ਨਵਾਂ. ਤਾਜ਼ਾ। ੨ ਵਰਤਾਨ ਸਮੇ ਦਾ.

ਜਦੁ. ਸੰ. ਯਦੁ. ਯਾਦਵਾਂ ਦਾ ਮੁਖੀਆ ਇੱਕ ਰਾਜਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੁਲ ਦਾ ਨਾਮ ਯਾਦਵ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਕੁਰੁਵੰਸ਼ ਅਤੇ ਯਦੁ.

ਜਦੁਨਾਇਕ. ਯਦੁਵੰਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕ੍ਰਿਸਨਦੇਵ.

ਜਦੁਨਾਇਕ ਨਾਇਕਾ. ਯਦੁਨਾਯਕ (ਕ੍ਰਿਸਨ) ਦੀ ਨਾਯਿਕਾ ਯਮੁਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜਦੁਨਾਥ. ਯਾਦਵਨਾਥ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ.

ਜਦੁਨਾਥ ਕੀ ਦਾਰਾ. ਯਾਦਵਪਤਿ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਯਮੁਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜਦੁਪਤਾਰਿ. ਯਾਦਵਪਤਿ (ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ) ਦਾ ਵੈਰੀ, ਤੀਰ. (ਸਨਾਮਾ) ਤੀਰ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ੨ ਜਰ ਨਾਮ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੂੰ ਤੀਰ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਸੀ.

ਜਦੁਪਤਿ, ਜਦੁਰਾ, ਜਦੁਰਾਇ. ਯਾਦਵਪਤਿ ਅਤੇ ਯਾਦਵਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਕ੍ਰਿਸਨਦੇਵ. "ਜਦੁਪਤਿ ਮੋਹਿ ਸਨਾਥ ਕੀਓ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਜਦੁਰਾਗ੍ਰਜ. ਯਦੁਰਾਜ—ਅਗ੍ਰਜ. ਯਦੁਰਾਜ (ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ) ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੰਮਣ ਵਾਲਾ ਬਲਭਦ੍ਰ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਵਡਾ ਭਾਈ ਬਲਰਾਮ. "ਹੇ ਜਦੁਰਾਗ੍ਰਜ! ਹੇ ਜਸੁਧਾਸੁਤ!" (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਜਦੁਵੀ. ਵਿ—ਯਾਦਵਾਂ ਦੀ. ਯਾਦਵੀ. "ਦੌਰ ਪਰਜੋ ਜਦੁਵੀ ਪ੍ਰਤਨਾ ਪਰ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਜਦੁਵੀ ਪ੍ਰਤਨਾ. ਯਾਦਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਨਾ (ਫੌਜ). ਦੇਖੋ, ਜਦੁਵੀ.

ਜ਼ਦੂਦਨ. ਫ਼ਾ زدودن ਕ੍ਰਿ—ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ. ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰਨੀ.

ਜਦੇਸ. ਯਾਦਵੇਸ਼. ਯਾਦਵਾਂ ਦਾ ਈਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜਦੇਸਨਿ. ਯਾਦਵੇਸ਼ (ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼੍ਨ) ਦੀ ਰਾਣੀ ਯਮੁਨਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜਦੇਸਰਿ. ਯਾਦਵ-ਈਸ਼-ਅਰਿ. (ਸਨਾਮਾ) ਦੇਖੋ, ਜਦੁਪਤਾਰਿ.

ਜਦੇਵ. ਦੇਖੋ, ਜੈਦੇਵ.

ਜਦੋਂ. ਦੇਖੋ, ਜਦ ਅਤੇ ਜਦਹੁ.

ਜੱਦ. ਅ਼ جد ਨਾਨਾ। ੨ ਦਾਦਾ. ਪਿਤਾਮਹ। ੩ ਕੁਲ. ਵੰਸ਼। ੪ ਭਾਗ. ਨਸੀਬ। ੫ ਬਜ਼ੁਰਗੀ.

ਜੱਦਹ. ਦੇਖੋ, ਮੱਕਾ.

ਜੱਦੀ. ਅ਼ جدی ਵਿ—ਕੁਲ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ. ਦਾਦੇਲਾਹੀ (Paternal).

ਜਦ੍ਵੇਸ. ਯਾਦਵ ਈਸ਼. ਯਾਦਵੇਸ਼ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ. "ਹੈ ਨ ਰਘ੍ਵੇਸ

ਜਦ੍ਵੇਸ ਰਮਾਪਤਿ, ਤੈਂ ਜਿਨ ਕੋ ਵਿਸੁਨਾਥ ਪਛਾਨਜੋ." (ਸਵੈਯੇ ੩੩)

ਜਨ ਅਥਵਾ ਜਨੁ. ਸੰ. ਜਨ੍. ਧਾ—ਉਤਪੰਨ ਕਰਨਾ, ਜਣਨਾ, ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ। ੨ ਵਿ—ਉਤਪੰਨ. ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲੋਕ. "ਓਇ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਾਣੀ ਧੰਨਿ ਜਨ ਹਹਿ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧) ੪ ਸਮੂਹ. ਸਮੁਦਾਯ. "ਸੁਰਿ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੋਜਦੇ." (ਅਨੰਦੁ) ੫ ਭਗਤ. ਸਾਧੁ. "ਦੁਸਟਾ ਸੇਤੀ ਪਿਰਹੜੀ ਜਨ ਸਿਉ ਵਾਦੁ ਕਰੰਨਿ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਬਿਲਾ) ੬ ਦਾਸ. ਸੇਵਕ. "ਪ੍ਰਭੁ ਤੇ ਜਨੁ ਜਾਨੀਜੈ ਜਨ ਤੇ ਸੁਆਮੀ." (ਸ੍ਰੀ ਰਵਿਦਾਸ) ੭ ਪੁਰਖ. ਪ੍ਰਾਣੀ. "ਸੰਤ ਸਰਨਿ ਜੋ ਜਨੁ ਪਰੈ ਸੋ ਜਨੁ ਉਧਰਨਹਾਰ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੮ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉੱਪਰਲੇ ਸੱਤ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜਵਾਂ ਲੋਕ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਸਨਕਾਦਿ ਅਤੇ ਮਹਾਨ ਯੋਗੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ੯ ਫ਼ਾ زن ਜ਼ਨ. ਭਾਰਯਾ. ਜੋਰੂ. ਵਹੁਟੀ. "ਜਨ ਪਿਸਰ ਪਦਰ ਬਿਰਾਦਰਾ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) ੧੦ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਨਾਰੀ. "ਖੀਵੀ ਨੇਕ ਜਨ ਜਿਸੁ ਬਹੁਤੀ ਛਾਉ ਪਤ੍ਰਾਲੀ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩) ੧੧ ਮਾਰ. ਪ੍ਰਹਾਰ. ਇਹ ਅਮਰ ਹੈ ਜ਼ਦਨ ਦਾ. "ਮਜ਼ਨ ਤੇਗ਼ ਬਰ ਖ਼ੂਨ ਕਸ ਬੇਦਰੇਗ਼." (ਜਫਰ) ੧੨ ਪ੍ਰਤ੍ਯ—ਮਾਰਣ ਵਾਲਾ. ਇਹ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਤੇਗ਼ਜ਼ਨ। ੧੩ ਜੌਨ (ਚਾਂਦਨੀ) ਦੇ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਭੀ ਜਨ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਪ੍ਰਥਮੇ ਨਾਨਕ ਚੰਦੁ ਜਗਤ ਭਯੋ ਆਨੰਦੁ ਤਾਰਨਿ ਮਨੁਖ੍ਯ ਜਨ ਕੀਅਉ ਪ੍ਰਗਾਸ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚੰਦ੍ਰਮਾਰੂਪ ਹੋਏ, ਤਾਰਾਰੂਪ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਜਨ (ਜੌਨ) ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ. ਇਸ ਥਾਂ ਤਾਰਨ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ਲੇਸ਼ ਹੈ. ਤਾਰਾਗਣ (ਨਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰ) ਅਤੇ ਤਾਰਣ (ਉੱਧਾਰਣ). ੧੪ ਜਾਣਨ ਲਈ ਭੀ ਜਨ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ, ਯਥਾ—"ਆਦਿ ਅੰਤ ਜਿਨ ਜਨਲਯੋ." (ਗੁਰੁਸੋਭਾ) ਜਿਸ ਨੇ ਜਾਣ ਲੀਤਾ। ੧੫ ਦੇਖੋ, ਜੌਨ.

ਜਨਈ. ਜਾਣਈ. ਜਾਣਦਾ ਹੈ. "ਚਮਰਟਾ ਗਾਂਠਿ ਨ ਜਨਈ." (ਸੋਰ ਰਵਿਦਾਸ) ੨ ਜਣਦਾ ਹੈ. ਜਨਨ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਜਨਸੰਖ੍ਯਾ. ਦੇਖੋ, ਮਰਦੁਮਸ਼ੁਮਾਰੀ.

ਜਨਸ੍ਥਾਨ. ਗੋਦਾਵਰੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾ ਨਦੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਦਾ ਦੇਸ਼.

ਜਨਹੋ. ਜਾਣੋ. ਸਮਝੋ. "ਝੂਠ ਨਹੀ ਸਤਿਕੈ ਜਨਹੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਜਨਕ ਅਥਵਾ ਜਨਕੁ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਨੁ. ਜਾਣੀਓ. ਮਾਨੋ. ਗੋਯਾ. "ਤਾਰਿਕਾ ਮੰਡਲ ਜਨਕ ਮੋਤੀ." (ਸੋਹਿਲਾ) ੨ ਵਿ—ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਯਾਤਾ. ਗਿਆਨੀ. "ਜਨਕੁ ਸੋਇ ਜਿਨਿ ਜਾਣਿਆ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) "ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮ ਜਨਕ ਉਧਾਰੈ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਜਨਕ ਜਨਕ ਬੈਠੇ ਸਿੰਘਾਸਨਿ." (ਕਾਨ ਅ: ਮ: ੪) ਗਿਆਨੀ ਜਨਕ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਬੈਠੇ। ੩ ਸੰ. ਜਨਕ. ਵਿ—ਜਨਮਦਾਤਾ. ਜਣਨ ਵਾਲਾ. ਉਤਪੰਨ ਕਰਤਾ। ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਿਤਾ. ਬਾਪ.

ਲੈਕਰ ਦੁਤਾਰਾ ਗਾਵੈ ਸੰਗਤਿ ਮੇਂ ਵਾਰ ਆਸਾ.
ਪਕੜ ਦੁਧਾਰਾ ਵਾਹੈ ਸਤ੍ਰੂ ਸਿਰ ਆਰਾ ਹੈ,
ਕੜਛਾ ਲੈ ਹਾਥ ਬਰਤਾਵਤ ਅਤੁੱਟ ਦੇਗ
ਕਠਿਨ ਕੋਦੰਡ ਵਾਣ ਵੇਧ ਕਰੈ ਪਾਰਾ ਹੈ,
ਭਕ੍ਤਿ ਗ੍ਯਾਨ ਪ੍ਰੇਮ ਔ ਵੈਰਾਗ ਕੀ ਸੁਨਾਵੈ ਕਥਾ
ਚੜ੍ਹਕੈ ਤੁਰੰਗ ਜੰਗ ਦੇਵੈ ਲਲਕਾਰਾ ਹੈ,
ਤਤ੍ਵਗ੍ਯਾਨੀ ਦਾਨੀ ਯੋਧਾ ਗ੍ਰਿਹੀ ਤ੍ਯਾਗੀ ਗੁਰੂਚੇਲਾ
ਵਾਹ ਵਾਹ! ਧਨ੍ਯ ਧਨ੍ਯ! "ਜਨਕ" ਹਮਾਰਾ ਹੈ.

੫ ਪੰਚ ਸ਼ਿਖਮੁਨੀ ਦਾ ਚੇਲਾ, ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦਾ ਸਹੁਰਾ, ਸੀਤਾ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੀਰਧ੍ਵਜ, ਜੋ ਆਤਮਤਤ੍ਵ ਦਾ ਵੇੱਤਾ ਅਤੇ ਨੀਤਿ ਦਾ ਪੁੰਜ ਸੀ. ਇਹ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਸੰਨ੍ਯਾਸੀ ਸੀ. ਜਨਕ ਦੀ ਸਭਾ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਰਿਖੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ. "ਜਪਿਓ ਨਾਮੁ ਸੁਕ ਜਨਕ ਗੁਰਬਚਨੀ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੪)

ਮਿਥਿਲਾ ਦੇ ਪਤੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ "ਜਨਕ" ਖ਼ਿਤਾਬ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਜਨਕ ਨਾਉਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ. ਵਾਲਮੀਕ ਕਾਂਡ ੧, ਅ: ੭੧ ਵਿੱਚ ਜਨਕਵੰਸ਼ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

ਪਹਿਲਾ ਮਿਥਿਲਾ ਦਾ ਰਾਜਾ ਨਿਮਿ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਮਿਥਿ, ਉਸ ਦਾ ਜਨਕ, (ਇਸੇ ਜਨਕ ਤੋਂ ਵੰਸ਼ ਦਾ ਨਾਮ "ਜਨਕ" ਪਿਆ), ਜਨਕ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਉਦਾਵਸੁ, ਉਸ ਦਾ ਨੰਦਿਵਰਧਨ, ਉਸ ਦਾ ਸੁਕੇਤੁ, ਉਸ ਦਾ ਦੇਵਰਾਤ ਹੋਇਆ (ਇਸ ਪਾਸ ਸ਼ਿਵ ਨੇ ਧਨੁਖ ਇਮਾਨਤ ਰੱਖਿਆ, ਜੋ ਸੀਤਾ ਦੇ ਸ੍ਵਯੰਬਰ ਵੇਲੇ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਤੋੜਿਆ), ਦੇਵਰਾਤ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਬ੍ਰਿਹਦ੍ਰਥ, ਉਸ ਦਾ ਮਹਾਂਵੀਰ, ਉਸ ਦਾ ਸੁਧ੍ਰਿਤਿਮਾਨ, ਉਸ ਦਾ ਧ੍ਰਿਸ੍ਟਕੇਤੁ, ਉਸ ਦਾ ਹਰਿਯਸ਼੍ਵ, ਉਸ ਦਾ ਮਰੁ, ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਂਧਕ, ਉਸ ਦਾ ਕੀਰਤਿਰਥ, ਉਸ ਦਾ ਦੇਵਮੀਢ, ਉਸ ਦਾ ਵਿਬੁਧ, ਉਸ ਦਾ ਮਹੀਧ੍ਰਕ, ਉਸ ਦਾ ਕੀਰਤਿਰਾਤ, ਉਸ ਦਾ ਮਹਾਰੋਮਾ, ਉਸ ਦਾ ਸ੍ਵਰਣਰੋਮਾ, ਉਸ ਦਾ ਹ੍ਰਸ੍ਵਰੋਮਾ ਹੋਇਆ. ਹ੍ਰਸ੍ਵਰੋਮਾ ਦੇ ਦੋ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋਏ, ਇੱਕ ਸੀਰਧ੍ਵਜ, ਜੋ ਰਾਮ ਅਤੇ ਲਛਮਣ ਦਾ ਸਹੁਰਾ ਸੀ, ਦੂਜਾ ਕੁਸ਼ਧ੍ਵਜ, ਜੋ ਭਰਤ ਅਤੇ ਸ਼ਤ੍ਰੁਘਨ ਦਾ ਸਹੁਰਾ ਸੀ.

ਜਨਕ ਸੁਤਾ. ਸ਼ੀਰਧ੍ਵਜ ਜਨਕ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਸੀਤਾ ਦੇਖੋ, ਜਨਕ ੫.

ਜਨਕ ਜਨਾਕ. ਵਿ—ਜਨਕ (ਪਿਤਾ ਕਰਤਾਰ) ਦੇ ਜਨਾਉਣ (ਗ੍ਯਾਨ ਕਰਾਉਣ) ਵਾਲਾ. ਬ੍ਰਹਮਗ੍ਯਾਨ ਦਾਤਾ. "ਤੇ ਜਨ ਉੱਤਮ ਜਨਕ ਜਨਾਕ." (ਕਾਨ ਮ: ੪)

ਜਨਕਜਾ, ਜਨਕਤਨਯਾ, ਜਨਕਤਨੀਆ, ਜਨਕਦੁਹਿਤਾ, ਜਨਕਪੁਤ੍ਰੀ } ਜਨਕ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ. ਜਾਨਕੀ. ਸੀਤਾ. ਦੇਖੋ, ਸੀਤਾ ੮ ਅਤੇ ਜਨਕ ੫.

ਜਨਕਪੁਰ, ਜਨਕਪੁਰੀ } ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਦਾ ਨਗਰ ਮਿਥਿਲਾ. ਦੇਖੋ, ਮਿਥਿਲਾ ੨.

ਜਨਕ ਰਾਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬ੍ਰਹਮਗ੍ਯਾਨੀ ਜਨਕ ਜੇਹਾ ਰਾਜ. ਭੋਗ ਵਿੱਚ

ਯੋਗ. "ਇਹੁ ਜਨਕਰਾਜ ਗੁਰ ਰਾਮਦਾਸ ਤੁਝ ਹੀ ਬਨਿਆਵੈ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਜਨਕਰਾਜਾ. ਦੇਖੋ, ਜਨਕ ੫। ੨ ਜਨਕ (ਵਿਦੇਹ) ਜੇਹਾ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਵਿੱਚ ਅਸੰਗ. "ਤ੍ਰੇਤਾ ਜਨਕਰਾਜਾ ਅਉਤਾਰ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ) ੩ ਜਨਕ (ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਰਾਜਾ (ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ). ਜੋਤਿਰੂਪ ਕਰਤਾਰ.

ਜਨਕਵੰਸ਼. ਦੇਖੋ, ਜਨਕ ੫.

ਜਨਕਾਦਿ, ਜਨਕਾਦਿਕ ਜਨਕ-ਆਦਿ. ਗਿਣਨ ਸਮੇਂ ਜਨਕ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਉੱਤਮ ਪੁਰੁਸ਼.

ਜਨਕੁ. ਦੇਖੋ, ਜਨਕ.

ਜਨਕੈ. ਜਾਣਕੇ. ਮਾਲੂਮ ਕਰਕੇ. "ਜੋ ਲਰਕਾ ਜਨਕੈ ਖਿਝ ਹੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) "ਬੋਲੇ ਦਜਾਲੁ ਬਿਰਦ ਨਿਜ ਜਨਕੈ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਜਨਨ ਕਰਕੇ. ਉਤਪੰਨ ਕਰਕੇ.

ਜ਼ਨਖ, ਜ਼ਨਖਦਾਂ ਫ਼ਾ زنخ ਸੰਗਜ੍ਯਾ—ਠੋਡੀ. ਚਿਬੁਕ. "ਆਂ ਜੁਹੇ ਸੇਬੇ ਜ਼ਨਖਦਾਨੇ ਸ਼ੁਮਾ." (ਦੀਵਾਨ ਗੋਯਾ)

ਜਨਖੇ. ਦੇਖੋ, ਖੇ। ੨ ਜਨਾਕਿ ਸੇ. ਭਗਤਜਨਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ ਦ੍ਵਾਰਾ. ਕ੍ਰਿਪਾਕਟਾਕ੍ਸ਼ ਸੇ. "ਹਰਿ ਤਾਰੇ ਸੰਗਿ ਜਨਖੇ." (ਨਟ ਮ: ੪)

ਜਨਗੇ. ਜਨਾਂ ਦੀ. ਭਗਤਜਨਾਂ ਦੀ. "ਪ੍ਰਭਿ ਰਾਖੀ ਪੈਜ ਜਨਗੇ." (ਨਟ ਮ: ੪) ੨ ਜਨ—ਗੇਯ. ਗਾਉਣ ਯੋਗ੍ਯ ਜਨ. ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਯੋਗ੍ਯ ਸਾਧੁਜਨ.

ਜਨਤਾ. ਸੰ. ਸੰਗਜ੍ਯਾ—ਜਨ ਸਮੂਹ. ਲੋਕ। ੨ ਸੰ. ਜਨਿਤ੍ਰਿ. ਜਣਨ ਵਾਲਾ ਪਿਤਾ (ਜਨਿਤ੍ਰ). ੩ ਜਨਿਤ੍ਰੀ. ਮਾਤਾ. (ਜਨਿਤ੍ਰੀ).

ਜ਼ਨਦ. ਫ਼ਾ زند ਮਾਰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਜ਼ਦਨ.

ਜਨਨ. ਦੇਖੋ, ਜਣਨ.

ਜਨਨਿ, ਜਨਨੀ ਵਿ—ਜਣਨ ਵਾਲੀ. ਪੈਦਾ ਕਰਨਵਾਲੀ "ਨਾਨਕ ਜਨਨੀ ਧੰਨੀ ਮਾਇ." (ਮਲਾ ਮ: ੧) ੨ ਸੰਗਜ੍ਯਾ—ਮਾਤਾ. ਮਾਂ. "ਜਨਨਿ ਪਿਤਾ ਲੋਕ ਸੁਤ ਬਨਿਤਾ." (ਸੋਦਰੁ) "ਜਿਉ ਜਨਨੀ ਸੁਤ ਜਣਿ ਪਾਲਤੀ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਜਨਨੇਂਦ੍ਰਿਯ, ਜਨਨੇਂਦ੍ਰੀ ਸੰਗਜ੍ਯਾ—ਉਤਪੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇੰਦ੍ਰਿਯ ਲਿੰਗ.

ਜਨਪਤਿ. ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਰਾਜਾ। ੨ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕਰਤਾਰ.

ਜਨਪਦ. ਭਗਤਜਨਾਂ ਦੇ ਚਰਣ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗਜ੍ਯਾ—ਦੇਸ਼. ਲੋਕ. ਮੁਲਕ। ੩ ਪ੍ਰਜਾ.

ਜਨਪਦੇਸ. ਜਨਪਦ (ਦੇਸ਼ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਜਾ), ਉਸ ਦਾ ਈਸ਼ ਰਾਜਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜਨਪੰਚ. ਦੇਖੋ, ਪੰਚਜਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਪੰਚਜਨ੍ਯ.

ਜਨਪ੍ਰਿਯ. ਵਿ—ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ. ਸਭ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਜ੍ਯਾ—ਧਣੀਆਂ। ੩ ਸੁਹਾਂਜਨੇ ਦਾ ਬਿਰਛ। ੪ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ.

ਜਨਬ. ਫ਼ਾ جنب ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜਿੱਥੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਉਮਦਾ ਤਲਵਾਰਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਸਨ. ਹੁਣ ਇਹ ਆਰਮੇਨੀਆ ਵਿੱਚ ਹੈ ਦੇਖੋ, ਜਨਬੀ.

ਜਨਬੀ, ਜਨੱਬੀ جنبی ਜਨਬ ਦਾ ਵਸਨੀਕ। ੨ ਜਨਬ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਤਲਵਾਰ. ਦੇਖੋ, ਜਨਬ. "ਸੈਫ ਸਰੋਹੀ ਜਾਤਿ ਜਨੱਬੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਨਮ. ਸੰ. ਜਨ੍ਮ. ਸੰਗਜ੍ਯਾ—ਉਤਪੱਤਿ. ਪੈਦਾਇਸ਼. "ਜਨਮ ਸਫਲੁ ਹਰਿਚਰਣੀ ਲਾਗੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩) ੨ ਜੀਵਨ. ਜ਼ਿੰਦਗੀ। ੩ ਨਿਰੁਕ੍ਤ ਵਿਚ ਜਲ ਦਾ ਨਾਉਂ ਜਨਮ ਆਇਆ ਹੈ.

ਜਨਮਅਸਟਮੀ. ਦੇਖੋ, ਜਨਮਾਸ਼੍ਟਮੀ. "ਜਨਮਅਸਟਮੀ ਕੋ ਦਿਨ ਆਵਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਨਮਸਾਖੀ. ਸੰਗਜ੍ਯਾ—ਜੀਵਨ ਵ੍ਰਿੱਤਾਂਤ. ਸਵਾਨਿਹ. ਉਮਰੀ. Biography । ੨ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਥਾ. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਜਨਮਸਾਖੀਆਂ ਵੇਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਦੋ ਹਨ. ਇੱਕ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ, ਦੂਜੀ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ. ਸ੍ਵਾਰਥੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਲ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੇ. ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਗ ਘਟਾ ਵਧਾ ਕੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਗਾੜ ਛੱਡੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਮਕਾਲਿਫ਼ Macauliffe ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਨ ੧੯੮੫ ਵਿੱਚ ਗੁਲਸ਼ਨ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰੈਸ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿੱਚ ਛਪਵਾਈ ਜਨਮਸਾਖੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ.

ਜਨਮਸਿ, ਜਨਮਸੀ ਜਨਮੇਗਾ.

ਜਨਮ ਸੰਸਕਾਰ. ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਕੀਤਾ ਹੋਯਾ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਕਾਰ. ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਧਨ੍ਯਵਾਦ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਅਤੇ ਸਤਿਨਾਮੁ ਵਾਹਗੁਰੂ ਗੁਰੁਮੰਤ੍ਰ ਨਾਲ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਆਦਿ ਦਾ ਹੋਣਾ. ਦੇਖੋ, ਨਾਮਕਰਣ.

ਜਨਮਸਜ. ਦੇਖੋ, ਤਸਜ.

ਜਨਮਕੁੰਡਲੀ. ਦੇਖੋ, ਜਨਮਪਤ੍ਰੀ.

ਜਨਮਤ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਨਮਦੇ ਹੀ. ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਹੀ. "ਤੈ ਜਨਮਤ ਗੁਰਮਤਿ ਬ੍ਰਹਮ ਪਛਾਣਿਓ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੫ ਕੇ) ੨ ਕ੍ਰਿ—ਜਨਮਦਾ ਹੈ। ੩ ਸੰਗਜ੍ਯਾ—ਜਨ-ਮਤ. ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਤ। ੪ ਭਗਤਜਨਾਂ ਦਾ ਮਤ.

ਜਨਮਦ. ਸੰ. ਜਨ੍ਮਦ. ਸੰਗਜ੍ਯਾ—ਜਨਮ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪਿਤਾ। ੨ ਅਗ੍ਯਾਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਵਾਗੌਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਜਨਮਦਿਨ. ਸੰਗਜ੍ਯਾ—ਜੰਮਣ ਦਾ ਦਿਨ. ਉਹ ਦਿਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਰੋਜ਼ੇ ਪੈਦਾਯਸ਼ (birthday).

ਜਨਮਪਤ੍ਰ, ਜਨਮਪਤ੍ਰਿਕਾ, ਜਨਮਪਤ੍ਰੀ ਸੰਗਜ੍ਯਾ—ਉਹ ਪਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਦੇ ਦਿਨ ਤਿਥਿ ਸਾਲ ਯੋਗ ਕਰਣ ਛਤ੍ਰ ਰਾਸ਼ਿ ਅਤੇ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਭ ਅਸ਼ੁਭ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਵੇ. ਜਨਮਕੁੰਡਲੀ ਦੇ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਚਿੱਠਾ. Horoscope.

ਜਨਮਪਦਾਰਥ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਦਾਰਥਰੂਪ ਜਨਮ. ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ. "ਜਨਮਪਦਾਰਥ ਸਫਲੁ ਹੈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫)

ਜਨਮਭੂਮਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੈ. ਸ੍ਵਦੇਸ਼.

ਜਨਮਵਿਜੋਗ. ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ। ੨ ਜਨਮ ਅਤੇ ਦੇਹ ਨਾਲੋਂ ਜੀਵ ਦੀ ਜੁਦਾਈ (ਮਰਣ). ੩ ਉਮਰ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ. ਜੀਵਨਭਰ ਦਾ ਵਿਯੋਗ. "ਲਗਨਿ ਜਨਮਵਿਜੋਗ." (ਮਾਝ ਬਾਰਹਮਾਹਾ)

ਜਨਮੜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਨਮ. ਉਤਪੱਤਿ. "ਬਹੁੜਿ ਨ ਹੋਵੀ ਜਨਮੜਾ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਜਨਮੜੀਆਹ. ਜਨਮਦੀਆਂ. ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ. "ਬਹੁੜਿ ਨ ਜਨਮੜੀਆਹ." (ਮਾਝ ਬਾਰਹਮਾਹਾ)

ਜਨਮਾਸ੍ਟਮੀ. ਸੰ. ਜਨ੍ਮਾਸ਼੍ਟਮੀ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਅੱਠੇਂ. ਭਾਦੋਂ ਬਦੀ ੮. "ਜਨਮਾਸ੍ਟਮੀ ਰਾਮਨੌਮੀ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਜਨਮਾਂਤ, ਜਨਮਾਂਤ੍ਰ } ਜਨਮ ਅਤੇ ਅੰਤ (ਮਰਣ). ੨ ਜਨਮਾਂਤਰ. ਹੋਰ ਜਨਮ. "ਮੇਟਿਆ ਜਨਮਾਂਤੁ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਜਨਮਾਧੇ. ਜਨਮ ਧਾਰਦੇ. "ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਜਨਮਾਧੇ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਜਨਮਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਨਮਕੇ. ਜੰਮਕੇ. "ਜਨਮਿ ਮਰਹਿ ਜੁਐ ਬਾਜੀ ਹਾਰੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੪) ੨ ਜਨਮ ਮੇਂ. "ਪੂਰਬ ਜਨਮਿ ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਆਏ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੪)

ਜਨਮਿਮੂਏ. ਜਨਮੇ ਅਤੇ ਮਰੇ। ੨ ਜਨਮਦੇ ਹੀ ਮੋਏ। ੩ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੀ .ਉਮਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁਰੁਸਾਰਥਹੀਨ ਵਿਤਾਈ ਹੈ. ਜਨਮਦੇ ਹੀ ਮੁਰਦਾ. "ਜਨਮਿਮੂਏ ਨਹਿ ਜੀਵਣ ਆਸਾ." (ਓਅੰਕਾਰ)

ਜਨਮੇਜ, ਜਨਮੇਜਯ, ਜਨਮੇਜਾ } ਅਰਜੁਨ ਦਾ ਪੜੋਤਾ, ਅਭਿਮਨ੍ਯੁ ਦਾ ਪੋਤਾ, ਪਰੀਕ੍ਸ਼ਿਤ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਕੁਰੁਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਾ ਜਨਮੇਜਯ. ਜੋ ਸਰਪਾਂ ਦਾ ਵੈਰੀ ਸੀ.[1] ਜਨਮੇਜਯ ਦੇ ਪਿਤਾ ਪਰੀਕ੍ਸ਼ਿਤ ਨੂੰ ਤਕ੍ਸ਼ਕ ਨੇ ਕੱਟ (ਡਸ) ਲਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ. ਜਨਮੇਜਯ ਨੇ ਬਾਪ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਣ ਲਈ ਸਰਪਮੇਧ ਯਗ੍ਯ ਰਚਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਨੰਤ ਸਰਪ ਭਸਮ ਹੋਏ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਆਸ੍ਤੀਕ ਰਿਖੀ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨਕੇ ਜਨਮੇਜਯ ਨੇ ਸਰਪਯਗ੍ਯ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤਕ੍ਸ਼ਕ ਦੀ ਜਾਨ ਬਖਸ਼ੀ. ਦੇਖੋ, ਤਕ੍ਸ਼ਕ ੪ ਅਤੇ ਨਾਗ ੪. "ਜਨਮੇਜ ਰਾਜ ਮਹਾਨ." (ਗ੍ਯਾਨ) "ਰੋਵਹਿ ਜਨਮੇਜਾ ਖੁਇਗਇਆ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧)

ਜਨਮੇਜੈ. ਜਨਮੇਜਯ ਨੇ. "ਜਨਮੇਜੈ ਗੁਰਸਬਦ ਨ ਜਾਨਿਆ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧) ਵ੍ਯਾਸ ਦਾ ਵਾਕ ਨਾ ਮੰਨਣ ਪੁਰ ਜਨਮੇਜਯ ਨੂੰ ਰੋਗ ਨੇ ਗ੍ਰਸਿਆ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਨਮੇਜਯ.

ਜਨਮੋਤਸਵ. ਜਨਮ-ਉਤਸਵ. ਜਨਮਦਿਨ ਦਾ ਉਤਸਾਹ. ਸਾਲਗਿਰਹ ਦਾ ਤ੍ਯੋਹਾਰ.

ਜਨਵਾਸਾ. ਜਨ੍ਯ (ਜਨੇਤ) ਦੇ ਵਾਸ ਦਾ ਸਥਾਨ. ਉਹ ਥਾਂ, ਜਿੱਥੇ ਬਰਾਤ ਠਹਿਰਾਈ ਜਾਵੇ.

ਜਨਵਾਡਾ, ਜਨਵਾਰਾ, ਜਨਵਾੜਾ } ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੱਖਣ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਬਿਦਰ ਦੇ ਪਾਸ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜਿਸ ਦੇ ਰਈਸ ਰੁਸਤਮਰਾਇ ਅਤੇ ਬਾਲਾਰਾਇ ਨੂੰ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੇ ਕ਼ੈਦ ਤੋਂ ਛੁਡਾਇਆ ਸੀ.

ਜਨਵੇਸੁਰ. ਜਨਵਾੜੇ ਦਾ ਈਸ਼੍ਵਰ. ਜਨਵਾਰੇ ਦਾ ਰਈਸ. ਦੇਖੋ, ਜਨਵਾੜਾ.

ਜਨਾ. ਪੁਰੁਸ. ਸ਼ਖ਼ਸ. "ਅਵਰਿ ਪੰਚ ਹਮ ਏਕ ਜਨਾ." (ਗਉ ਮ: ੧) ਅਪਰ (ਵੈਰੀ) ਪੰਜ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇੱਕ ਜਣਾ (ਇਕੱਲਾ). ੨ ਸੰ. ਉਤਪੱਤਿ. ਪੈਦਾਇਸ਼। ੩ ਵਿ—ਜਣਿਆ ਹੋਇਆ. ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ। ੪ ਜਨ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. "ਸੰਤਜਨਾ ਸੁਨਹਿ ਸੁਭਬਚਨ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੫ ਦੇਖੋ, ਜਿਨਾ ੫.

ਜਨਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਜਣਾਉਣਾ.

ਜਨਾਉਰ. ਦੇਖੋ, ਜਾਨਵਰ.

ਜਨਾਇਆ. ਗ੍ਯਾਤ ਕਰਾਇਆ. ਗ੍ਯਾਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ. "ਪ੍ਰਭੁ ਜਨਾਇਆ ਤਬ ਹੀ ਜਾਤਾ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਪੈਦਾ ਕਰਾਇਆ.

ਜਨਾਇਤ. ਦੇਖੋ, ਜਨਾਤ ਅਤੇ ਜਿੱਨਾਤ.

ਜਨਾਈ. ਸਮਝਾਈ. ਗ੍ਯਾਤ ਕਰਾਈ. "ਜੇਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜਨਾਈ ਰਸਨਾ ਤੇਤ ਭਨੀ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨ ਪੈਦਾ ਕਰਾਈ। ੩ ਜਣਾਉਣ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ. ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕ਼.

ਜਨਾਹ. ਦੇਖੋ, ਜਿਨਾ ੫.

ਜਨਾਕ. ਵਿ—ਜਾਣਨਾ ਕਰਾਉਣਾ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਯਾਨਦਾਤਾ. ਦੇਖੋ, ਜਨਕ ਜਨਾਕ.

ਜਨਾ ਕਨਾ. ਵਿ—ਹਰ ਏਕ. ਪ੍ਰਤ੍ਯੇਕ. "ਸੁਨ ਰੀਝਤ ਹੈ ਸੁ ਜਨੋ ਕਨੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਦੇਖੋ, ਜਣਾਖਣਾ.

ਜਨਾਜਾ. ਅ਼ جنازه ਜਨਾਜ਼ਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਲੋਥ. ਮੁਰਦਾ ਸ਼ਰੀਰ। ੨ ਮੁਰਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਫੂਕਣ ਦੱਬਣ ਆਦਿ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੩ ਮੁਰਦੇ ਦਾ ਵਿਮਾਨ.

ਜਨਾਤ. ਅ਼ جنّات ਜੱਨਾਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੰਨਤ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. ਬਗ਼ੀਚੇ. ਬਾਗ਼। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਿੱਨਾਤ। ੩ ਹਿੰ. ਗ੍ਯਾਨ ਕਰਾਤ. ਜਣਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਜਾਨਾਤ.

ਜਨਾਨਾ. ਹਿੰ. ਕ੍ਰਿ—ਜਤਾਨਾ. ਮਾਲੂਮ ਕਰਾਉਣਾ। ੨ ਉਤਪੰਨ ਕਰਾਉਣਾ. ਜਮਾਉਣਾ। ੩ ਫ਼ਾ زنانه ਵਿ—ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ. ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ. ਜਿਵੇਂ ਜ਼ਨਾਨਾ ਘਰ ਅਤੇ ਲਿਬਾਸ ਆਦਿ.

ਜਨਾਬ. ਅ਼ جناب ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਦਰ ਬੋਧਕ ਸ਼ਬਦ. ਮਹਾਸ਼ਯ. ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਨ. ਮਹੋਦਯ. ਜਨਾਭ (ਜਨ-ਆਭਾ).

ਜਨਾਰਦਨ. ਸੰ. ਜਨਾਰ੍ਦਨ. ਵਿ—ਜਨਮ ਨਾਸ਼ ਕਰਤਾ. ਜਨਮ ਦੇ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਜਿਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਪੁਨਰਜਨਮ ਨਾ ਹੋਵੇ.

---

[1] ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋ ਜਨਮੇਜਯ ਹੋਰ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਜਨਮੇਜਯ ੩ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਏ.

੨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ. ਲੋਕਵਿਨਾਸ਼ਕ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਸਨੁ.

ਜਨਾਵਰ. ਦੇਖੋ, ਜਾਨਵਰ। ੨ ਪੰਛੀ. "ਗ੍ਯਾਨ ਜਨਾਵਰ ਕੀ ਲਈ ਬਾਜ ਹ੍ਵੈ ਚਾਖੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਬਾਜ਼ ਬਣ ਕੇ ਗ੍ਯਾਨ ਰੂਪ ਪੰਛੀ ਦੇ ਮਾਸ ਦੀ ਚੱਖੀ ਲਈ.

ਜਨਿ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਤਪੱਤਿ. ਜਨਮ। ੨ ਮਾਤਾ. ਮਾਂ। ੩ ਜਨਮਭੂਮਿ। ੪ ਜਨ ਅਥਵਾ ਜਨਾਨੰ. "ਜਿਨਿ ਜਨਿ ਸੁਣੀ, ਮਨੀ ਹੈ ਜਿਨ ਜਨਿ." (ਨਟ ਪੜਤਾਲ ਮ: ੪)

ਜਨਿਅਤ. ਜਾਨੀਅਤ. ਜਾਣੀਦਾ. "ਜਾਕੋ ਰੂਪ ਰੰਗ ਨਹਿ ਜਨਿਅਤ." (ਹਜਾਰੇ ੧੦)

ਜਨਿਤ. ਸੰ. ਵਿ—ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. "ਮੋਹ ਜਨਿਤ ਸੰਸੈ ਸਭ ਹਰਹੀਂ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ.

ਜਨਿੰਦਾ. ਵਿ—ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਯਾਤਾ।੨ ਜਨਨ ਕਰਿੰਦਾ. ਉਤਪੰਨ ਕਰਤਾ.

ਜਨਿੰਦ੍ਰ. ਜਨ-ਇੰਦ੍ਰ. ਜਨੇਂਦ੍ਰ. ਜਨਾ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ. ਨਰਪਤਿ. ਰਾਜਾ। ੨ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕਰਤਾਰ. "ਸ੍ਰੀ ਜਨਿੰਦ੍ਰ ਕੇ ਚੋਜ ਬਿਸਾਲਾ." (ਸਲੋਹ)

ਜਨਿਯਤ. ਜਾਣੀਦਾ. ਦੇਖੋ, ਜਨਿਅਤ. "ਅਧਿਕ ਰੂਪ ਜਨਿਯਤ ਤਾਂਕੋ ਜਗ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੫੧) "ਜਗਤ ਭਯੋ ਤਾਂਤੇ ਸਭ ਜਨਿਯਤ." (ਚੌਬੀਸਾਵ)

ਜਨੀ. ਜਨੀਂ. ਜਨਾਂ ਨੇ. ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ. "ਇਹ ਬੀਚਾਰੀ ਹਰਿਜਨੀ." (ਬਸੰ ਮ: ੫) ੨ ਜਾਣੀ. ਸਮਝੀ. "ਮੂਰਖ ਬਾਤ ਜਨੀ ਨ ਕਛੂ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਸੰ. ਦਾਸੀ। ੪ ਭਾਰਯਾ. ਜੋਰੂ। ੫ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਨਾਰੀ.

ਜਨੀਂ. ਜਨਾਂ ਨੇ. ਦੇਖੋ, ਜਨੀ ੧.

ਜਨੀਆ. ਦੇਖੋ, ਜਨੀ ੩ ਅਤੇ ਰਾਮਜਨੀਆ.

ਜਨੀਯਤ. ਦੇਖੋ, ਜਨਿਅਤ, ਜਨਿਯਤ ਅਤੇ ਜਾਨੀਯਤ.

ਜਨੁ. ਸੇਵਕ ਦਾਸ. ਦੇਖੋ, ਜਨ ੬ "ਜਨੁ ਨਾਨਕ ਮੰਗੈ ਦਾਨੁ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਪੁਰਖ. ਮਨੁੱਖ. ਦੇਖੋ, ਜਨ ੭. "ਸੰਤ ਸਰਨਿ ਜੋ ਜਨੁ ਪਰੈ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਮਾਨੋ. ਜਾਣੀਓਂ. ਗੋਯਾ. "ਸ੍ਰੋਣਤ ਧਾਰ ਚਲੀ ਨਭ ਕੋ ਜਨੁ ਸੂਰ ਕੋ ਰਾਮ ਜਲਾਂਜੁਲਿ ਦੀਨੋ." (ਚੰਡੀ ੧) "ਨਾਮ ਸੁਨਤ ਜਨੁ ਬਿਛੂਅ ਡਸਾਨਾ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ੪ ਸੰ. ਜਨਮ. ਉਤਪੱਤਿ.

ਜਨੁਕ / ਜਨੁਕਰ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਾਣੀਓਂ. ਮਾਨੋ. ਗੋਯਾ. "ਜਨੁਕਰ ਜਏ ਨ ਕਾਂਖ ਤੇ."[1] (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੨੫) ਜਾਣੀਓਂ ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਏ.

ਜਨੁਕੀਸ਼. ਜਨੁਕ-ਈਸ਼. ਮਾਨੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ. "ਆਪ ਹਾਥ ਜਨੁਕੀਸ ਸਵਾਰੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੨੦) ਮਾਨੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਰਚੀ ਹੈ.

ਜਨੁਵਨਿ. ਯੌ. ਜਾਨ੍ਹਵੀ (ਗੰਗਾ) ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. "ਜਨੁਵਨਿ ਪਦ ਕੋ ਆਦਿ ਉਚਾਰੋ। ਜਾਚਰ ਕਹਿ ਨਾਯਕ ਪਦ ਡਾਰੋ। ਸਤ੍ਰੁ ਸਬਦ ਕੋ ਬਹੁਰ ਭਣਿੱਜੈ। ਨਾਮ ਤੁਫੰਗ ਚੀਨ ਚਿਤ ਲਿੱਜੈ." (ਸਨਾਮਾ) ਜਾਨ੍ਹਵੀ ਧਾਰਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਜਾ (ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ) ਘਾਹ, ਉਸ ਦੇ ਚਰਨ ਵਾਲਾ ਮ੍ਰਿਗ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਯਕ ਸ਼ੇਰ, ਉਸ ਦੀ ਵੈਰਣ ਬੰਦੂਕ਼.

ਜਨੂਆ. ਜਨਾਂ ਦੀ. ਭਗਤਾਂ ਦੀ. "ਧੂਰਿ ਪੁਨੀਤ ਤੇਰੇ ਜਨੂਆ." (ਬਾਵਨ) ੨ ਜਨ (ਸੇਵਕ) ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ.

ਜਨੂਨ. ਅ਼ جنون ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੀਵਾਨਗੀ. ਪਾਗਲਪਨ. ਦੇਖੋ, ਸਿਰੜ.

ਜਨੂਬ. ਅ਼ جنوب ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੱਖਣ ਦਿਸ਼ਾ. ਦੇਖੋ, ਦਿਸ਼ਾ.

ਜਨੂਬੀ. ਵਿ—ਜਨੂਬ (ਦੱਖਣ) ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ. ਦੱਖਣੀ.

ਜਨੇਊ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਗ੍ਯੋਪਵੀਤ. ਜੰਞੂ. ਬ੍ਰਹਮਸੂਤ੍ਰ. "ਸਤ ਵਿਣ ਸੰਜਮ, ਜਤ ਵਿਣ ਕਾਹੇ ਜਨੇਊ?" (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧) ਹਿੰਦੂਮਤ ਦੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਨੇਊ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਧਿ ਇਉਂ ਹੈ:—

ਵੇਦਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕਪਾਹ ਲੈਣੀ, ਉਸ ਦੀ ਰੂੰ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਕੱਢਕੇ ਖੂਹ ਦੀ ਮਣ ਉੱਤੇ ਬੈਠਕੇ ਲਾਟੂ ਫੇਰਕੇ ਸੂਤ ਕੱਤਣਾ, ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਲਟਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਲਾਟੂ ਆਪਣੇ ਚਕ੍ਰ ਨਾਲ ਤਾਗੇ ਨੂੰ ਵੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਜਦ ਇਤਨਾ ਲੰਮਾ ਸੂਤ ਬਣਾ ਦੇਵੇ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਨੇਊ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਦ ਉਸ ਤਾਗੇ ਨੂੰ ਤਿਹਰਾ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਡੋਰ ਵੱਟਣੀ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿਹਰੀ ਤਿੰਨ ਡੋਰਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਅਗ੍ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਦੋ ਅਗ੍ਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਜਨੇਊ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਦ੍ਵਿਜਾਂ ਦੇ ਪਹਿਰਣ ਯੋਗ੍ਯ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਖੱਬੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਪਹਿਨਕੇ ਸੱਜੀ ਵੱਖੀ ਵੱਲ ਲਟਕਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਪਿਤ੍ਰਿਕਰਮ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸੱਜੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਪਹਿਰੀਦਾ ਹੈ.

ਮਨੁ ਦੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਜਨੇਊ ਕਪਾਸ ਦਾ, ਕ਼ਤ੍ਰੀ ਦਾ ਸਣ ਦਾ ਅਤੇ ਵੈਸ਼੍ਯ ਦਾ ਮੀਢੇ ਦੀ ਉੱਨ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਜਨੇਊ ਸੰਸਕਾਰ ਸਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਹਰਿਣ ਦੀ, ਕ਼ਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਲਾਲ ਮ੍ਰਿਗ ਦੀ ਅਤੇ ਵੈਸ਼੍ਯ ਨੂੰ ਬੱਕਰੇ ਦੀ ਖੱਲ ਪਹਿਰਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਅਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਬਿੱਲ ਜਾਂ ਪਲਾਹ ਦਾ, ਕ਼ਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਵਟ (ਬ਼ੋਹੜ) ਦਾ ਅਤੇ ਵੈਸ਼੍ਯ ਨੂੰ ਪੀਲੂ ਬ੍ਰਿਕ (ਮਾਲ) ਦਾ ਡੰਡਾ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ.[2]

ਗਰਭ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਅੱਠਵੇਂ, ਕ਼ਤ੍ਰੀ ਦਾ ਗ੍ਯਾਰਵੇਂ ਅਤੇ ਵੈਸ਼੍ਯ ਦਾ ਬਾਰ੍ਹਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਜਨੇਊ ਸੰਸਕਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ.

ਨਾਰਦ ਦੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ, ਕ਼ਤ੍ਰੀ ਦਾ ਗ੍ਰੀਖਮ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਵੈਸ਼੍ਯ ਦਾ ਸ਼ਰਦ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਜਨੇਊ ਸੰਸਕਾਰ ਹੋਣਾ ਯੋਗ੍ਯ ਹੈ.

ਜਨੇਊ ਦਾ ਹੱਥ / ਜਨੇਊ ਦਾ ਵਾਰ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਵਾਰ, ਜੋ ਜਨੇਊ ਵਾਂਙ ਜ਼ਖ਼ਮ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਕਰੇ. ਅਰਥਾਤ—ਖੱਬੇ ਮੋਢੇ ਤੋਂ ਸੱਜੀ ਵੱਖੀ ਤੀਕ ਸ਼ਰੀਰ ਚੀਰਕੇ ਦੋ ਟੁੱਕ ਕਰ ਦੇਵੇ.

ਜਨੇਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਨ-ਈਸ਼. ਪ੍ਰਜਾ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਰਾਜਾ। ੨ ਕਰਤਾਰ.

ਜਨੇਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਰਾਤ. ਜੰਞ. ਦੇਖੋ, ਜਨ੍ਯ ੪ ਅਤੇ ੧੧.

ਜਨੇਤਾ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਿਤਾ. ਸੰ. ਜਨਿਤ੍ਰਿ (ਜਨਿਤ੍ਰ੍).

---

[1] ਕੋਖ. ਕੁਕ੍ਸ਼ਿ.

[2] ਦੇਖੋ, ਮਨੁ ਅ: ੨, ਸ਼ : ੪੪-੪੫.

ਜਨੇਤੀ. ਬਰਾਤੀ. ਜਾਂਞੀ। ੨ ਡਿੰਗ. ਮਾਤਾ. ਸੰ. ਜਨਿਤ੍ਰੀ (जनित्री).

ਜਨੇਂਦ੍ਰ. ਜਨ-ਇੰਦ੍ਰ. ਰਾਜਾ. ਨ੍ਰਿਪਤਿ। ੨ ਕਰਤਾਰ.

ਜਨੇਵਨ. ਜਨੇਊਅਨ. ਜਨੇਊਆਂ ਨੂੰ. "ਤੁਮ ਤੋਰ ਜਨੇਵਨ ਦੇਹੁ ਅਬੈ." (ਗਜਾਨ)

ਜਨੈਕੈ. ਜਣਾਕੇ. ਮਾਲੂਮ ਕਰਾਕੇ. "ਅਤਿ ਓਜ ਅਖੰਡ ਜਨੈਕੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਪੈਦਾ ਕਰਵਾਕੇ.

ਜਨੰਮ. ਦੇਖੋ, ਜਨਮ. "ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਫਲ ਜਨੰਮ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਕੋਟਿ ਜਨੰਮ ਕਹਾ ਦੁਖ ਭਉ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫)

ਜਨ੍ਹੁ. ਸੰ. ਜਹ੍ਨੁ. ਇੱਕ ਚੰਦ੍ਰਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਪੁਰੂਰਵਾ ਦੀ ਕੁਲ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਹੋਤ੍ਰ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਕੇਸ਼ਿਨੀ ਸੀ. ਇਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕਾਬੇਰੀ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਜਨ੍ਹੁਸੁਤਾ.

ਜਨ੍ਹੁਸੁਤਾ, ਜਨ੍ਹੁਕਨਜਾ, ਜਨ੍ਹੁਜਾ, ਜਨ੍ਹੁਤਨਿਯਾ, ਜਨ੍ਹੁਪੁਤ੍ਰੀ } ਜਨ੍ਹੂ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਗੰਗਾ. ਦੇਖੋ, ਜਨ੍ਹੂ. ਹਰਿਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਗੰਗਾ ਜਨ੍ਹੁ ਨੂੰ ਪਤੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਗਈ, ਪਰ ਜਨ੍ਹੂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਨਾ ਕੀਤੀ, ਇਸ ਪੁਰ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਗੰਗਾ ਨੇ ਜਦ ਜਨ੍ਹੂ ਦਾ ਆਸ਼੍ਰਮ ਡੁਬੋਣਾ ਚਾਹਿਆ, ਤਾਂ ਜਨ੍ਹੂ ਨੇ ਗੰਗਾ ਪੀ ਲਈ. ਫੇਰ ਰਿਖੀਆਂ ਕਹਿਣ ਪੁਰ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢੀ, ਇਸ ਲਈ ਗੰਗਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਨ੍ਹੁਸੁਤਾ ਅਤੇ ਜਾਨ੍ਹਵੀ ਹੋਇਆ.

ਰਾਮਾਇਣ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨੁਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਰਾਜਾ ਭਗੀਰਥ ਆਪਣੇ ਪਿਤਰਾਂ ਦੇ ਉੱਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਗੰਗਾ ਲੈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤਦ ਜਨ੍ਹੁ ਯਗ੍ਯ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ. ਜਦ ਗੰਗਾ ਨੇ ਯਗ੍ਯਸ਼ਾਲਾ ਡੁਬੋ ਦਿੱਤੀ, ਤਦ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਜਨ੍ਹੂ ਨੇ ਗੰਗਾ ਪੀਲਈ. ਭਗੀਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਪੁਰ ਜਨ੍ਹੁ ਨੇ ਗੰਗਾ ਨੂੰ ਕੰਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਸ਼ਰੀਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ, ਤਦ ਜਨ੍ਹੁਸੁਤਾ ਨਾਮ ਹੋਇਆ.

ਭਾਗਲਪੁਰ ਦੇ ਪੱਛਮ, ਸੁਲਤਾਨਗੰਜ (E. I. Ry.) ਪਾਸ ਜਨ੍ਹੁ ਦਾ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਜ਼ੱਨ. ਅ਼ ظن ਜ਼ਨ. ਭਰਮ. ਸ਼ੱਕ. ਸੰਦੇਹ. ਬਦਗੁਮਾਨੀ.

ਜੱਨਤ. ਅ਼ جنت ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਬਜ਼ ਟਾਹਣੀਆਂ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਢਕੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਬਾਗ਼। ੨ ਸੁਰਗ ਦਾ ਬਾਗ਼। ੩ ਸ੍ਵਰਗ. ਬਹਿਸ਼ਤ.

ਜਨਜ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੁੱਧ. ਜੰਗ। ੨ ਬਾਜ਼ਾਰ। ੩ ਨਿੰਦਾ। ੪ ਜਨੇਤੀ. ਬਰਾਤੀ। ੫ ਜਾਮਾਤਾ. ਦਾਮਾਦ। ੬ ਬੇਟਾ। ੭ ਸ਼ਰੀਰ. ਦੇਹ। ੮ ਸ਼ਿਵ। ੯ ਜਨਮ। ੧੦ ਜਾਤਿ। ੧੧ ਜਨ (ਲੋਕਾਂ) ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ। ੧੨ ਵਿ—ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਉਪਜਿਆ। ੧੩ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਅਥਵਾ ਜਾਤਿ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ.

ਜਪ. ਸੰ. ਜਪੑ. ਧਾ—ਜਪਨਾ, ਮਨ ਵਿੱਚ ਕਹਿਣਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੰਤ੍ਰਪਾਠ. "ਜਪਹੀਨ ਤਪਹੀਨ ਕੁਲਹੀਨ ਕਰਮਹੀਨ." (ਗਉ ਨਾਮਦੇਵ) ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਜਪ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ—

(ੳ) ਵਾਚਿਕ, ਜੋ ਸਪਸ਼੍ਟ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਅਰਥ ਸਮਝ ਸਕੇ.

(ਅ) ਉਪਾਂਸ਼ੁ, ਜੋ ਹੋਠਾਂ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਧੀਮੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਾਸ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ ਭੀ ਨਾ ਸਮਝ ਸਕੇ.

(ੲ) ਮਾਨਸ, ਜੋ ਮਨ ਦੇ ਚਿੰਤਨ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ.[1]

ਤੰਤ੍ਰਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਜਪ ਦੀ ਗਿਣਤੀ, ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਅਤੇ ਜੁਦੇ ਜੁਦੇ ਫਲ ਅਨੇਕ ਜਾਪਕਾਂ ਨੇ ਲਿਖੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਨਕਲ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਕੇ "ਸਰਧਾਪੂਰਕ" ਪੁਸ੍ਤਕ ਵਿੱਚ ਭੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ੩ ਉਹ ਮੰਤ੍ਰ ਅਥਵਾ ਵਾਕ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਪ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ੪ ਦੇਖੋ, ਜਪੁ ਅਤੇ ਜਪੁਜੀ। ੫ ਇਹ ਗ੍ਯਪ (ज्ञप) ਦਾ ਭੀ ਰੂਪਾਂਤਰ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਜਾਪਹ ਜਾਪਣਾ ਆਦਿ. ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ. "ਜਪ ਅਰੁ ਬੇਦ ਅਰਥ ਇਕ ਧਰਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਜਾਨਬੇ ਕੇ ਇਹ ਨਾਮੁ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਪਈ. ਜਪਦਾ. "ਨਾਮੁ ਨ ਜਪਈ ਕਿਉ ਸੁਖ ਪਾਵੈ?" (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੧)

ਜਪਸਿ. ਜਪਦਾ. "ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮ ਨ ਜਪਸਿ ਗਵਾਰਾ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ) ੨ ਜਪੇਗਾ.

ਜਪਹ, ਜਪਹਿ, ਜਪਹਿਂ } ਜਪਦਾ ਹੈ. ਜਪਦੇ ਹਨ.

ਜਪਹੁ. ਜਪੋ. ਜਪ ਕਰੋ. "ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਪਹੁ ਜਪੁ ਰਸਨਾ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਜਾਣੋ. ਸਮਝੋ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਯਪ (ज्ञप्) ਧਾ. "ਐਸਾ ਗਿਆਨ ਜਪਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੧)

ਜਪਜੀ. ਦੇਖੋ, ਜਪੁ ਅਤੇ ਜਪੁਜੀ.

ਜਪਣਾ. ਦੇਖੋ, ਜਪਨ.

ਜਪਤ. ਜਾਪ ਕਰਤ. "ਜਪਤ ਜਪਤ ਭਏ ਦੀਨ ਦਇਆਲਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਜਬਤ. "ਸੋ ਸਭ ਜਪਤ ਕਰੋਂ ਘਰ ਬਾਰਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਪਨ, ਜਪਨਾ } ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਪਣ ਦਾ ਕੰਮ. ਜਪ. "ਮਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪਨ ਕਰੇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੪ ਵਣਜਾਰਾ) ੨ ਕ੍ਰਿ—ਜਾਪ ਕਰਨਾ। ੩ ਵਿ—ਜਪਨੀਯ. ਜਪ ਕਰਨ ਯੋਗ੍ਯ. "ਨਾਨਕ ਜਾਪ ਜਪੈ ਹਰਿ ਜਪਨਾ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਜਪਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਪਮਾਲਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਪ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ. ਦੇਖੋ, ਜਪਮਾਲਾ. "ਮੋਕਉ ਦੇਹੁ ਹਰੇ ਹਰਿ ਜਪਨੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਜਪਨੀ ਕਾਠ ਕੀ ਕਿਆ ਦਿਖਲਾਵਹਿ ਲੋਇ?" (ਸ. ਕਬੀਰ) ੨ ਗੋਮੁਖੀ. ਉਹ ਥੈਲੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਾਲਾ ਫੇਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਜਪਨੀਯ. ਸੰ. ਵਿ—ਜਪਨ ਯੋਗ੍ਯ. ਜੋ ਜਪ ਕਰਨ ਲਾਇਕ ਹੋਵੇ.

ਜਪਨੁ. ਦੇਖੋ, ਜਪਨ. "ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਪਨੁ ਜਪਉ ਦਿਨ ਰਾਤੀ." (ਧਨਾ ਮ: ੪)

ਜਪਨੇ. ਦੇਖੋ, ਜਪਨੀਯ. "ਹਰਿ ਕਾ ਜਾਪੁ ਜਪਹੁ ਜਪੁ ਜਪਨੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ਹਰਿਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਜਪੋ, ਜੋ ਜਪਨੀਯ ਜਪ

[1]ਦੇਖੋ, ਹਾਰੀਤ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਅ: ੪, ਸ਼ ੪੦ ਤੋਂ ੪੪.

ਹੈ.

ਜਪ ਭਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਪ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ. ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼. ਦੇਖੋ, ਭਾ ੫ ਅਤੇ ੬. "ਮੁਏ ਜੀਵੇ ਹਰਿਜਪ ਭਾ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੪)

ਜਪਮਾਲ, **ਜਪਮਾਲਾ** ਜਪ ਕਰਨ ਦੀ ਮਾਲਾ. ਜਪਨੀ. ਸਿਮਰਨੀ. ਹਿੰਦੂਮਤ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਲਾ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੈ—

(ੳ) ਕਰਮਾਲਾ (ਅੰਗੁਲੀਆਂ ਉੱਪਰ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨੀ)

(ਅ) ਵਰਣਮਾਲਾ (ਅ ਤੋਂ ਕ੍ਸ਼ ਤੀਕ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲਾ ਕਲਪਨਾ, ਜਿਵੇਂ—ੳ ਤੋਂ ੜ ਤੀਕ ਗਿਣਤੀ ਲਈ ਅੱਖਰ ਥਾਪੀਏ).

(ੲ) ਅਕ੍ਸ਼ਮਾਲਾ (ਮਣਕਿਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ), ਜੋ ਰੁਦ੍ਰਾਕ੍ਸ਼, ਕਮਲ ਦੇ ਬੀਜ, ਹਾਥੀਦੰਦ, ਸ਼ੰਖ ਦੇ ਟੁਕੜੇ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦੰਦ[1]. ਚੰਦਨ, ਤੁਲਸੀ, ਮੋਤੀ, ਬਿਲੌਰ, ਮੂੰਗਾ, ਸੁਵਰਣ (ਸੋਨੇ) ਆਦਿ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ ਤੋਂ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ.

ਯੋਗਿਨੀਤੰਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਮਹਾਦੇਵ ਦਾ ਵਚਨ ਹੈ ਕਿ ਪੱਚੀ ਮਣਕਿਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਮੁਕਤਿਦਾਇਕ, ਸਤਾਈ ਦੀ ਪੁਸ੍ਟਿਕਾਰਕ, ਤੀਸ ਦੀ ਧਨਦਾਇਕ, ਪਚਾਸ ਦੀ ਮੰਤ੍ਰਸਿੱਧੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸੌ ਅੱਠ ਮਣਕੇ ਦੀ ਸਰਵਸਿੱਧੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ.

ਤੰਤ੍ਰਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ—

अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ ॡ ए ऐ ओ औ अं अः क ख ग घ ङ । च छ ज झ ञ । ट ठ ड ढ ण । त थ द ध न । प फ ब भ म । य र ल व श ष स ह क्ष.

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਹ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਅਨੁਲੋਮ, ਪ੍ਰਤਿਲੋਮ (ਸਿੱਧਾ ਪੁਠਾ) ਪਾਠ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸੌ ਗਿਣਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢ ਦਾ ਇੱਕ ਇੱਕ ਅੱਖਰ (अ क च ट त प य श) ਲੈਣ ਤੋਂ ਅੱਠ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਸਰਵਮੰਤ੍ਰਮਈ ੧੦੮ ਮਣਕੇ ਦੀ ਮਾਲਾ ਹੈ.

ਇਹ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਿ ਦੇ ਨੌ ਨੌ ਅੱਖਰ ਹਨ, ਬਾਰਾਂ ਨਾਏਂ ੧੦੮ ਗਿਣਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਹੋਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਇੱਕ ਨਛਤ੍ਰ (ਨਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰ) ਦੇ ਚਾਰ ਚਾਰ ਅੱਖਰ ਹਨ, ਸਤਾਈ ਚੌਕੇ ੧੦੮ ਬਣਦੇ ਹਨ.

ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ (ਤਸਬੀ) ਖ਼ੁਦਾ ਦੇ ੯੯ ਗੁਣਵਾਚਕ ਅਤੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਨਾਉਂ ਅੱਲਾ ਜਪਣ ਲਈ ੧੦੦ ਮਣਕੇ ਦੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ. "ਮਾਲਾ ਤਸਬੀ ਤੋੜਕੇ ਜਿਉਂ ਸਉ ਤਿਵੈ ਅਠੋਤਰ ਲਾਇਆ." (ਭਾਗੁ) ਕਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੇਰੁ ਸਮੇਤ ੧੦੧ ਮਣਕੇ ਦੀ ਤਸਬੀ ਦੇ ਰਖਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਤਸਬੀ.

ਈਸਾਈਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ "ਰੋਜ਼ਰੀ" (Rosary) ਡੇਢ ਸੌ ਕਾਠ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਹਰੇਕ ਦਸ ਛੋਟੇ ਮਣਕਿਆਂ ਪਿੱਛੋਂ ਇੱਕ ਵਡਾ ਮਣਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਤਰਾਂ ੧੩੫ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ੧੫ ਵਡੇ ਮਣਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਛੋਟੇ ਮਣਕਿਆਂ ਤੇ Ave Maria (ਧਨ੍ਯ ਮੇਰੀ) ਅਤੇ ਵਡੇ ਮਣਕਿਆਂ ਉਤੇ Pater Noster (ਸਾਡਾ ਪਿਤਾ) ਜਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਪਚਵੰਜਾ ਮਣਕੇ ਦੀ ਮਾਲਾ ਭੀ ਈਸਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਚੈਪਲੇਟ (Chaplet) ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਹ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਪੰਜ ਵਡੇ ਮਣਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾਮਸਿਮਰਣ ਦੀ ਉਹੀ ਰੀਤਿ ਹੈ, ਜੋ ਡੇਢ ਸੌ ਮਣਕੇ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪੁਰ ਹੈ. ਰੋਮਨ ਕੈਥੋਲਿਕ (Roman Catholic) ਮਤ ਦੇ ਈਸਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਜਪਮਾਲਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੈ.

ਸਿੱਖਧਰਮ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲ ਨਾਮਜਪ ਵਿਧਾਨ ਨਹੀਂ. "ਹਰਿਮਾਲਾ ਉਰ ਅੰਤਰਿ ਧਾਰੈ। ਜਨਮ ਮਰਣ ਕਾ ਦੂਖ ਨਿਵਾਰੈ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਹਿਰਦੈ ਜਪਨੀ ਜਪਉ ਗੁਣਤਾਸਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੩ ਵਾਰ ੭) "ਮਨਿ ਜਪੀਐ ਹਰਿ ਜਪਮਾਲਾ." (ਮਾਲੀ ਮ: ੪) ਦੇਖੋ, ਚਾਰ ਮਾਲਾ.

ਜਪਮਾਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਪ ਕਰਨ ਦੀ ਮਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਜਪਮਾਲਾ. "ਧੋਤੀ ਟਿਕਾ ਤੈ ਜਪਮਾਲੀ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਵਿ—ਜਪਮਾਲਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ.

ਜਪਲਾ. ਜਪਲੀਆ. ਜਪਦਾ. "ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਾਪ ਜਪਲਾ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਜਪਾ. ਮੰਤ੍ਰਜਪ ਨਾਲ. ਜਪਦ੍ਵਾਰਾ. "ਹੋਮ ਜਪਾ ਨਹੀ ਜਾਣਿਆ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੧) ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਲਦੁਪਹਿਰੀਆ। ੩ ਚੀਨੀ ਗੁਲਾਬ.

ਜਪਾਹਾ. ਜਪਨ ਯੋਗ੍ਯ. ਜਪ ਕਰਨੇ ਲਾਇਕ. "ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਾਹਾ." (ਜੈਤ ਮ: ੪) ੨ ਜਪਿਆ ਹੈ.

ਜਪਾਤ, **ਜਪਾਤਿ** ਜਪਦਾ ਹੈ. ਜਪਦੇ ਹਨ. "ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੇਈ ਜਪਾਤ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਜਪਾਉਂਦਾ ਹੈ.

ਜਪਾਨੀ. ਜਪਨੀਯ. ਜਪਣ ਯੋਗ੍ਯ. "ਤਿਨਿ ਹਰਿ ਜਪਿਓ ਜਪਾਨੀ." (ਧਨਾ ਮ: ੪) ੨ ਦੇਖੋ, ਜਾਪਾਨੀ.

ਜਪਾਵਣ, **ਜਪਾਵਣਾ** ਕ੍ਰਿ—ਜਪ ਕਰਾਉਣਾ. ਨਾਮ ਜਪਾਉਣਾ. "ਆਪਿ ਜਪੈ ਅਵਰਹਿ ਨਾਮ ਜਪਾਵੈ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਜਪਾਵਣਿਆ. ਜਾਪ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ. "ਤੂੰ ਆਪੇ ਨਾਉ ਜਪਾਵਣਿਆ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩)

ਜਪਿ. ਜਪਕੇ. ਜਪ ਕਰਕੇ. "ਜਪਿ ਪੂਰਨ ਹੋਏ ਕਾਮਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੫) ੨ ਜਪਨ ਕਰ. ਜਾਪ ਕਰ. "ਜਪਿ ਜਨ, ਸਦਾ ਸਦਾ ਦਿਨ ਰੈਣੀ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੩ ਸੰ. ਜਪ੍ਯ. ਵਿ—ਜਪਨੇ ਯੋਗ੍ਯ. "ਜਪਿ ਜਗਦੀਸੁ ਜਪਉ ਮਨ ਮਾਹਾ." (ਜੈਤ ਮ: ੪) ੪ ਸੇਵਨ ਕਰਕੇ.

[1] ਵਾਮ ਮਾਰਗੀ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਖੱਲ ਉੱਪਰ ਬੈਠ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਨਾਲ ਜਪ ਕਰਨਾ ਫਲਦਾਯਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ. ਤੰਤ੍ਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨੇ ਜਪਮਾਲਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਰਣਾ ਇਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ—ਵਸ਼ਿ ਕਰਨ ਲਈ ਮੂੰਗੇ, ਹੀਰੇ ਆਦਿ ਦੀ ਮਣਿ ਮਾਲਾ, ਆਕਰਸਣ ਲਈ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਦੇ ਦੰਦ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਵਿਦ੍ਵੇਸਣ ਅਤੇ ਉੱਚਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਡੋਰ ਵਿੱਚ ਪਰੋਤੇ ਘੋੜੇ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਮਾਰਣ ਲਈ ਮੁਰਦੇ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਅਥਵਾ ਗਧੇ ਦੇ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ, ਮਨੋਕਾਮਨਾ ਦੀ ਸਿੱਧਿ ਲਈ ਬਲੌਰ, ਕੌਲ ਡੋਡੇ ਅਤੇ ਰੁਦ੍ਰਾਕ੍ਸ਼ ਦੀ ਮਾਲਾ ਉੱਤਮ ਹੈ.

"ਜਪਿ ਹਰਿ ਚਰਣ ਮਿਟੀ ਖੁਧ ਤਾਸ."(ਗਉ ਮ: ੫)

ਜਪਿਆਂ. ਜਪ ਕਰਦਿਆਂ। ੨ ਜਪ ਕਰਨ ਤੋਂ। ੩ ਗਜਪਿਆਂ. ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਣ ਤੋਂ. ਦੇਖੋ, ਗਜਪ ਧਾ. "ਤੇ ਸਾਧੂ ਹਰਿ ਮੇਲਹੁ ਸੁਆਮੀ! ਜਿਨ ਜਪਿਆ ਗਤਿ ਹੋਇ ਹਮਾਰੀ." (ਭੈਰ ਮ: ੪)

ਜਪਿੰਦਾ. ਜਪਕੁਨਿੰਦਾ. ਜਾਪਕ. "ਜਾਪ ਕੇ ਜਪਿੰਦਾ." (ਗਜਾਨ)

ਜਪੀ. ਜਪੀਂ. ਜਪਾਂ. ਜਪ ਕਰਾਂ. "ਅਹਿਨਿਸਿ ਜਪੀ ਸਦਾ ਸਾਲਾਹੀ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੨ ਸੰ. ਜਪਿਨ੍. ਵਿ—ਜਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਜਾਪਕ. "ਜਪੀ ਤਪੀ ਸਭ ਚਰਨੀ ਲਾਏ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਪੀਐ. ਜਪ ਕਰੀਐ. "ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਹਿਤ ਜਪੀਐ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਜ-ਪੀਐ. ਜੇ ਪਾਨ ਕਰੀਏ. "ਜਪੀਐ ਨਾਮ ਜ ਪੀਐ ਅੰਨੁ." (ਗੌਂਡ ਕਬੀਰ) ਨਾਮ ਤਦ ਜਪੀਐ ਜੇ ਪਾਨ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਖਾਈਏ. ਖਾਨ ਪਾਨ ਬਿਨਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਲਈ ਦੇਹ ਸਮਰਥ ਨਹੀਂ. ਦੇਖੋ, ਅੰਨ.

ਜਪੀਸ. ਜਪ-ਈਸ਼. ਸਾਰੇ ਜਪਾਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ. "ਹਰਿ ਹਰਿ ਸ਼ਬਦ ਜਪੀਸ." (ਕਾਨ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ)

ਜਪੀਜੈ. ਜਪ ਕਰੀਜੈ. "ਜਿਨਿ ਧਾਰੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਖੰਡ ਹਰਿ, ਤਾਕੋ ਨਾਮੁ ਜਪੀਜੈ ਰੇ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਜਪੁ. ਜਪੁ ਨਾਮਕ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਨਿੱਤਨੇਮ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ. ਇਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਸਲੋਕ ਸਮੇਤ ੩੯ ਪਦ ਹਨ. "ਜਪੁਜੀ ਕੰਠ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਰਟੈ। ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਕਲਮਲ ਕਟੈ." (ਨਾਪ੍ਰ)[1] ੨ ਮੰਤ੍ਰਪਾਠ. "ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਧਰਮੁ ਨ ਕਮਾਇਆ." (ਸੋਪੁਰਖੁ) ੩ ਜਪ੍ਯ. ਵਿ—ਜਪਣ ਯੋਗ੍ਯ.

ਜਪੁਜੀ. ਜਪੁ ਨਾਮਕ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੀ ਸ਼ਬਦ ਸਨਮਾਨ ਬੋਧਕ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਜਪੁ ੧.

ਜਪੁ ਨੀਸਾਣੁ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਤਤਕਰੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਜਪੁ ਬਾਣੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸਣ ਹੈ. ਨਿਸ਼ਾਨਰੂਪ ਜਪੁ.

ਜਪੇਉ. ਵਿ—ਜਪਨੀਯ. ਜਪ ਕਰਨ ਯੋਗ੍ਯ. "ਗੁਰ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਜਪੁ ਜਪੇਉ." (ਬਸੰ ਮ: ੧)

ਜਪੇਨ. ਜਪਦੇ ਹਨ। ੨ ਤ੍ਰਿਤੀਯਾ ਵਿਭਕਤਿ. ਜਪ ਕਰਕੇ. ਜਪ ਸੇ.

ਜਪੇਨਿ. ਜਪਦੇ ਹਨ. "ਮਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਜਪੇਨਿ." (ਕਾਨ ਮ: ੪)

ਜਪੇਰੈ. ਜਪਦਾ ਹੈ. ਜਪ-ਈਰ. ਜਪ ਉੱਚਾਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪੇਰੈ." (ਦੇਵ ਮ: ੫)

ਜਪੈਨੀ. ਜਪ ਕਰਤਾ. ਜਾਪਕ। ੨ ਜਪਦੇ ਹਨ। ੩ ਜਪਨੀਯ. ਜਪ ਕਰਨ ਯੋਗ੍ਯ. "ਕੋ ਜਾਪੈ ਹਰਿਮੰਤ੍ਰ ਜਪੈਨੀ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੪)

ਜਪੰਥ, **ਜਪੰਥਾ**, **ਜਪੰਥਿ**. ਜਪਨ੍‌ਸਨ੍. ਜਪੰਦਾ. ਜਪ ਕਰਦਾ. "ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਜਪੰਥਾ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਜਪੰਤਿ. ਜਪਦੇ ਹਨ. "ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਜਪੰਥਿ ਨਰਾ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ)

ਜਪੰਦੜਾ, **ਜਪੰਦੜੀ**. ਜਪ ਕਰਦਾ. ਜਪ ਕਰਦੀ. "ਨਾਮ ਜਪੰਦੜੀ ਲਾਲੀ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫)

ਜਪੰਨ. ਜਪਦੇ ਹਨ.

ਜਪੰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਜਪਨ. "ਕਾਹੇ ਕਉ ਕੀਜੈ ਧਿਆਨੁ ਜਪੰਨਾ?" (ਆਸਾ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਦੇਖੋ, ਜਪਨਾ.

ਜਪੰਨਿ. ਦੇਖੋ, ਜਪੰਨ.

ਜਪ੍ਯਉ, **ਜਪ੍ਯਉ**. ਜਪਿਆ. "ਜਪ੍ਯਉ ਜਿਨੁ ਅਰਜੁਨਦੇਵ ਗੁਰੂ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੫ ਕੇ) ੨ ਜਾਣਿਆ। ੩ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕੀਤਾ. ਦੇਖੋ, ਗਜਪ ਧਾ.

ਜਪ੍ਯੇਸ਼੍ਵਰ. ਦੇਖੋ, ਜਾਲਪੇਸ਼੍ਵਰ.

ਜਫਰ. ਅ਼ ظفر ਜ਼ਫ਼ਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫ਼ਤੇ. ਜਿੱਤ. ਵਿਜਯ। ੨ ਕਾਰਜ ਦੀ ਸਫਲਤਾ. ਕਾਮਯਾਬੀ। ੩ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ (ਬਹਾਦੁਰਸ਼ਾਹ ਰੰਗੀਲੇ) ਦਾ ਤਖ਼ੱਲੁਸ (ਛਾਪ) ਜ਼ਫ਼ਰ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਬਹਾਦੁਰਸ਼ਾਹ ੨.

ਜਫਰ ਨਾਮਹ, **ਜਫਰ ਨਾਮਾ**. ਫ਼ਾ ظفرنامه ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਹ. ਵਿਜਯਪਤ੍ਰ. ਫ਼ਤੇ ਦਾ ਖ਼ਤ। ੨ ਤੈਮੂਰ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ਼, ਜੋ ਸ਼ਰਫ਼ੁੱਦੀਨ ਨੇ ਸਨ ੧੪੨੫ (ਸੰਮਤ ੧੪੮੨) ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਹੈ।

੩ ਸੰਮਤ ੧੭੬੩ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਾਂਗੜ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਬਯਾਤ (ਬੈਤਾਂ) ਦੀ ਚਿੱਠੀ, ਜੋ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਅਹਿਮਦਨਗਰ (ਦੱਖਣ) ਭੇਜੀ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ (ਵਿਜਯਪਤ੍ਰ) ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਅਨਯਾਯ ਅਤੇ ਅਯੋਗ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਤਥਾ ਹਿਤਭਰੀ ਸਿਖ੍ਯਾ ਹੈ.

ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਹ ਦਾ ਪਾਠ ਅਣਜਾਣ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਅਸ਼ੁੱਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਵਡੇ ਯਤਨ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਨੁਸਖੇ ਏਕਤ੍ਰ ਕਰਕੇ ਜੋ ਪਾਠ ਸੋਧਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਛਪਵਾਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ.

ਜਫਰਨਾਮਾ ਸਾਹਿਬ. ਰਾਜ ਨਾਭੇ ਦੀ ਨਜਾਮਤ ਫੂਲ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਦਿਆਲਪੁਰੇ ਦੀ ਕਾਂਗੜ ਪੱਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਇਮਾਰਤ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਕੇ ਬਣਵਾਈ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਵਿਰਾਜਕੇ ਕਲਗੀਧਰ ਨੇ ਜਫਰਨਾਮਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਰਿਆਸਤ ਵੱਲੋਂ ਦੋ ਹਲ ਦੀ ਜਮੀਨ ਮੁਆਫ਼ ਹੈ. ਹਰ ਮੱਸ ਨੂੰ ਸੰਗਤਿ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ.

ਜਦੋਂ ਕਲਗੀਧਰ ਇੱਥੇ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਿਆਲਪੁਰਾ

---

[1] ਕਈ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਪੁ ਦੇ ਪਦ ੪੦ ਹਨ. ਉਹ ਸੂਹੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਸਲੋਕ ਮ: ੧ "ਢੂਢਿ ਦੀਵੇ ਚਉਦਹ ਹਟ ਨਾਲੇ" ਜਪੁ ਦਾ ਪਾਠ ਗਿਣਦੇ ਹਨ. ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੇਦੀ ਦੇ ਸੇਵਕ—"ਇਹੁ ਜਪੁ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਕਾ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਕੀਆ ਬਖਾਨ." ਇਹ ਪਦ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਮਨਕਲਪਿਤ ਗੱਲਾਂ ਹਨ. ਜਿਤਨਾ ਪਾਠ ਜਪੁ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵੇਖੀਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਮੁਕੰਮਲ ਬਾਣੀ ਹੈ.

ਆਬਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਹ ਜਮੀਨ ਕਾਂਗੜ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਜਫਰਨਾਮਾ ੩ ਅਤੇ ਦੀਨਾ ੩.

ਜਫ਼ਾ. ਅ਼ جفا ਜ਼ੁਲਮ। ੨ ਦੁੱਖ. ਕਸ੍ਟ. "ਕਰ ਕੌਤਕ ਪੈ ਰਿਪੁ ਟਾਰ ਦਯੋ ਬਿਨ ਹੀ ਧਰਏ ਸਰ ਸਜਾਮ ਜਫਾ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਦੇਖੋ, ਜੱਫਾ.

ਜਫ਼ਾਕਸ਼. ਫ਼ਾ جفاکش ਵਿ—ਜ਼ੁਲਮ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਕਸ੍ਟ ਸਹਾਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਭਾਵ—ਮਿਹਨਤੀ.

ਜੱਫਾ, ਜੱਫੀ ਸੰਗਯਾ—ਦੋਹਾਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਘੁੱਟਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਘੁੱਟਕੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਭੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ "ਜਫ਼ਾ" ਹੈ.

ਜਬ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਸ ਸਮੇਂ. ਜਿਸ ਵੇਲੇ. "ਜਬ ਹਮ ਸਰਣਿ ਪ੍ਰਭੂ ਕੀ ਆਈ." (ਦੇਵ ਮ: ੪)

ਜਬਹ. ਦੇਖੋ, ਜਬ ਅਤੇ ਜਬ ਹੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਿਬਹ.

ਜਬਹੀ. ਦੇਖੋ, ਜਬ. "ਜਬਹੀ ਨਿਰਧਨ ਦੇਖਿਓ ਨਰ ਕਉ, ਸੰਗ ਛਾਡਿ ਸਭ ਭਾਗੇ." (ਸੋਰ ਮ: ੯)

ਜਬ ਕਬ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਦ ਕਦ. ਜਿਸ ਕਿਸ ਵੇਲੇ. "ਜਬ ਕਬ ਤੂਹੀ ਤੂਹੀ." (ਰਾਮ ਕਬੀਰ)

ਜਬਤ. ਅ਼ ضبط ਜ਼ਬਤ਼. ਸੰਗਯਾ—ਅਧਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਲੈਣਾ. ਕਿਸੇ ਦੀ ਵਸਤੁ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕ਼ਬਜੇ ਕਰਨਾ। ੨ ਨਿਗ੍ਰਹ. ਰੋਕਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੩ ਰੋਬਦਾਬ। ੪ ਪ੍ਰਬੰਧ.

ਜਬ ਤਕ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਦ ਤੋੜੀ. ਜਦ ਤੀਕ. ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ. ਦੇਖੋ, ਜਾਵਤ ੨.

ਜਬਤੀ. ਫ਼ਾ ضبطی ਜ਼ਬਤ਼ੀ. ਜਬਤ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਦੇਖੋ, ਜਬਤ.

ਜਬਰ. ਅ਼ زبر ਜ਼ਬਰ. ਸੰਗਯਾ—ਲਿਖਣਾ। ੨ ਸਮਝਣਾ। ੩ ਧੀਰਯ। ੪ ਚਰਚਾ। ੫ ਫ਼ਾ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਉੱਪਰ. ਉੱਤੇ। ੬ ਵਿ—ਪ੍ਰਬਲ. ਜ਼ੋਰਾਵਰ। ੭ ਸੰਗਯਾ—ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਦਾ ਇੱਕ ਚਿੰਨ੍ਹ, ਜੋ ਸ੍ਵਰ ਨੂੰ ਹ੍ਰਸ੍ਵ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. "ਜੇਰ ਤੇ ਜਬਰ ਔਰ ਮਾਯਨੇ ਕਿਤਾਬਨ ਕੇ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੮ ਅ਼ جبر ਧੱਕੇਬਾਜ਼ੀ। ੯ ਜਵਾਨ. ਯੁਵਨ੍। ੧੦ ਯੋਧਾ. ਬਹਾਦੁਰ। ੧੧ ਵਿ—ਅਤਿ. ਬਹੁਤ. "ਜੇਵਰ ਜਬਰ ਜਵਾਹਰ ਜਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੧੨ ਬੀਜਗਣਿਤ. ਅਲਜਬਰਾ.

ਜਬਰਜੰਗ. ਵਿ—ਯੋਧਾ. ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਬਲ. ਵਰਿਆਮ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਕੁਦਾਲ. ਬਸੋਲਾ। ੩ ਜੰਬੂਰਾ. ਤੋਪ. ਗੁਬਾਰਾ. ਲੰਮੀ ਬੰਦੂਕ. ਜੰਜੈਲ. "ਅਸਟ ਧਾਤੁ ਦਾ ਜਬਰਜੰਗ." (ਭਾਗੁ) "ਜਬਰਜੰਗ ਹਮ ਕਈ ਚਲਾਈ." (ਗੁਵਿ ੧੦) "ਤੁਪਕ ਭਨ ਜਬਰ ਜੰਗ ਹਥਨਾਲ." (ਸਨਾਮਾ)

ਜ਼ਬਰਦਸ੍ਤ. ਫ਼ਾ زبردست ਵਿ—ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ ਹੱਥ ਜਿਸ ਦਾ. ਕਰੜਾ ਹੱਥ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਜ਼ੋਰਾਵਰ. ਬਲੀ.

ਜ਼ਬਰਦਸ੍ਤਖਾਂ. زبردست خان ਲਹੌਰ ਦਾ ਫੌਜਦਾਰ, ਜੋ ਵਜ਼ੀਰਖਾਂ ਸਰਹਿੰਦੀ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸੰਮਤ ੧੭੬੧ ਵਿੱਚ ਫੜਨ ਆਇਆ ਸੀ. ਇਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਦਾਰਸ਼ਾਹ ਦੇ ਵੇਲੇ ਲਹੌਰ ਦਾ ਸੂਬਾ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ ਸੀ.

ਜਬਰਨ. ਅ਼ جبراً ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਬਲਪੂਰਵਕ. ਮੱਲੋਜੋਰੀ. ਧੱਕੇਬਾਜ਼ੀ ਨਾਲ.

ਜਬਰਾ. ਜ਼ਬਰਦਸ੍ਤਖਾਨ ਲਈ ਇਹ ਅਪਮਾਨਬੋਧਕ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ.

ਜਬਰਾਈਲ. ਦੇਖੋ, ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ੪ ਅਤੇ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਾ.

ਜਬਲਉ, ਜਬਲਗੁ ਕ੍ਰਿ—ਵਿ—ਜਦ ਤੋੜੀ. ਜਦ ਤੀਕ. "ਜਬ ਲਉ ਨਹੀ ਭਾਗ ਲਿਲਾਰ ਉਦੈ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੫ ਕੇ) "ਜਬਲਗੁ ਸਾਸ ਹੋਇ ਮਨ ਅੰਤਰਿ." (ਕਲਿ ਅ: ਮ: ੪) ਜਦ ਤੀਕ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਣ ਹੋਣ.

ਜ਼ਬਾਂ, ਜ਼ਬਾਨ ਫ਼ਾ زبان ਸੰਗਯਾ—ਰਸਨਾ. ਜੀਭ। ੨ ਭਾਸਾ. ਬੋਲੀ. Language.

ਜਬਾਬ ਅਥਵਾ ਜਬਾਬੁ. ਅ਼ جواب ਜਵਾਬ. ਸੰਗਯਾ—ਉੱਤਰ. "ਸਲਾਮੁ ਜਬਾਬੁ ਦੋਵੈ ਕਰੇ ਮੁੰਢਹੁ ਘੁਥਾ ਜਾਇ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਦ੍ਰਿਸ੍ਟਾਂਤ. ਮਿਸਾਲ.

ਜਬਾਬਦਿਹੀ. ਫ਼ਾ جوابدہی ਜਵਾਬਦਿਹੀ. ਸੰਗਯਾ—ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਪ੍ਰਤ੍ਯੁੱਤਰ ਦੇਣਾ. "ਕਰੋ ਜਬਾਬਦਿਹੀ ਇਨ ਸੰਗ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਬਾਬੁ. ਦੇਖੋ, ਜਬਾਬ.

ਜੱਬਾਰ. ਅ਼ جبار ਸੰਗਯਾ—ਕ਼ੁਰਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਨਾਮ। ੨ ਵਿ—ਪ੍ਰਬਲ. ਜ਼ਬਰਦਸ੍ਤ.

ਜ਼ੱਬੂਰ. ਅ਼ زبور ਵਿ—ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ. ਲਿਖਿਤ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਤਹ਼ਰੀਰ. ਨਵਿਸ਼ਤ। ੩ ਹਜਰਤ ਦਾਊਦ ਦ੍ਵਾਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆਂ ਧਰਮਪੁਸ੍ਤਕ, ਜਿਸ ਦੀ ਆਸਮਾਨੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਤੀ ਹੈ. Psalms of David. ਦੇਖੋ, ਕਤੇਬ ੨ ਅਤੇ ਚਾਰ ਕਿਤਾਬਾਂ.

ਜਮ. ਜਨਮ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਜਮ ਕਾਲ ਸਿਰੋ ਨ ਉਤਰੈ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ਜਨਮ ਅਤੇ ਮਰਣ ਸਿਰੋਂ ਨਾ ਉਤਰੈ। ੨ ਸੰ. ਯਮ. ਸ਼ਨੈਸ਼੍ਚਰ. ਛਨਿੱਛਰ। ੩ ਨਿਤ੍ਯਕਰਮ। ੪ ਯੋਗ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅੰਗ, ਜਿਸ ਦੇ ਦਸ ਅੰਗ ਇਹ ਹਨ—ਅਹਿੰਸਾ, ਸਤ੍ਯ, ਚੋਰੀ ਦਾ ਤ੍ਯਾਗ, ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ, ਦਯਾ, ਸਿੱਧਾਪਨ (ਕਪਟ ਦਾ ਅਭਾਵ), ਛਿਮਾ, ਧੀਰਯ, ਖਾਨਪਾਨ ਦਾ ਸੰਯਮ ਅਤੇ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ। ੫ ਧਰਮਰਾਜ. "ਜਮ ਦਰਿ ਬਧਾ ਚੋਟਾ ਖਾਏ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੧) ੬ ਕਾਲ. ਪ੍ਰਾਣ ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ ਦੇਵਤਾ. "ਜਮ ਕੀ ਕਟੀਐ ਤੇਰੀ ਫਾਸ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ੭ ਫ਼ਾ جم ਵਡਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ. ਸ਼ਹਨਸ਼ਾਹ। ੮ ਭਾਵ—ਸੁਲੇਮਾਨ ਅਤੇ ਜਮਸ਼ੇਦ.

ਜਮਈਆ. ਜਮਾ (ਗਡਾ) ਲਈਆ. ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਸਾਈ ਹੈ. "ਹਰਿ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਜਮਈਆ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੪) ੨ ਜਮਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਜਵਾਈ. ਜਾਮਾਤਾ.

ਜਮਹ, ਜਮਹਿ ਯਮ ਦਾ. ਕਾਲ ਦਾ. "ਹਰਿ ਹਰਿ ਕਰਤ ਨਹੀ ਦੁਖ ਜਮਹ." (ਗੌਂਡ ਨਾਮਦੇਵ) "ਦੂਤਾ ਆਇਓ ਜਮਹਿ ਤਣਾ." (ਸ੍ਰੀ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ) ੨ ਯਮ ਨੂੰ. ਕਾਲ ਪ੍ਰਤਿ। ੩ ਜਨਮਦੇ ਹਨ.

ਜਨਮਹਿਂ. "ਪ੍ਰਭੂ ਬਿਸਰਤ ਮਰਿ ਜਮਹਿ ਅਭਾਗੇ." (ਗਉ ਥਿਤੀ ਮ: ੫) ੪ ਦੇਖੋ, ਜਮਾ। ੫ ਦੇਖੋ, ਜਮੈ.

ਜਮਹੂਰ. ਅ਼ جمہور ਸਭ. ਤਮਾਮ. ਆ਼ਮ. ਸਾਮਾਨ੍ਯ. Republic.

ਜਮਹੂਰੀ. ਅ਼ جمہوری ਸਭ ਦੀ. ਆ਼ਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ, ਜਿਵੇਂ—ਜਮਹੂਰੀ ਸਲਤ਼ਨਤ. Republican (Democracy).

ਜਮਕ. ਦੇਖੋ, ਯਮਕ.

ਜਮਕਾਗਰ. ਯਮ ਦਾ ਕਾਗ਼ਜ. ਧਰਮਰਾਜ ਦਾ ਦਫਤਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਕਰਮ ਦਰਜ ਹਨ. "ਫਾਰੇ ਜਮਕਾਗਰ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਜਮ ਕਾ ਘਾਟ. ਯਮ ਮਾਰਗ. "ਜਾਉ ਨ ਜਮ ਕੈ ਘਾਟ." (ਮਲਾ ਮ: ੫)

ਜਮਕਾਲ, ਜਮਕਾਲੁ } ਸੰ. ਯਮਕਾਲ. ਦੋ ਕਾਲ. ਦੋ ਵੇਲੇ. ਜਨਮ ਅਤੇ ਮਰਣ ਦਾ ਸਮਾਂ. "ਜਮਕਾਲ ਤੇ ਭਏ ਨਿਕਾਣੇ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) "ਜਮਕਾਲ ਤਿਸੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਵਿ—ਮਾਰਕ ਯਮ. ਕਾਲ ਕਰਤਾ ਯਮ.

ਜਮਕਿੰਕਰ, ਜਮਕੰਕਰ, ਜਮਕੰਕਰੁ } ਸੰ. ਯਮਕਿਙ੍ਕਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਮ ਦਾ ਦਾਸ.ਯਮਗਣ. ਯਮਦੂਤ. "ਜਮਕੰਕਰ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰਿਅਨੁ." (ਸਵਾ ਮ: ੪) "ਜਮਕੰਕਰੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਇਆ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਜਮਘਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰਘੱਟ. ਭੀੜ। ੨ ਯਮ ਘੱਟ. ਯਮਮਾਰਗ.

ਜਮਘਾਟ. ਦੇਖੋ, ਜਮ ਕਾ ਘਾਟ.

ਜ਼ਮਜ਼ਮ. ਅ਼ زمزم ਮੱਕੇ ਨਗਰ ਕਾਬੇ ਦੇ ਪਾਸ ਇੱਕ ਖੂਹ, ਜੋ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਕਾਰਣ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਇਬਰਾਹੀਮ ਦੀ ਵਹੁਟੀ ਹਾਜਰਹ (هاجره) ਆਪਣੇ ਪੁਤ੍ਰ ਇਸਮਾਈ਼ਲ ਸਮੇਤ ਪਿਆਸੀ ਇਸ ਖੂਹ ਪਾਸ ਆਈ, ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਪਾਣੀ ਦੇਖਕੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰਿਆ—"ਠਹਿਰ ਠਹਿਰ!" ਮਿਸਰ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮ ਦਾ ਅਰਥ ਠਹਿਰਨਾ ਹੈ. ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਜ਼ਮ" ਦਾ ਅਰਥ ਭਰਣਾ ਹੈ. ਇਸ ਖੂਹ ਦੇ ਥਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਤਿਸ਼ਪਰਸ੍ਤਾਂ ਦਾ ਕੁੰਡ ਸੀ, ਪਰ ਹਾਜਰਹ ਅਤੇ ਇਸਮਾਈ਼ਲ ਤ੍ਰਿਖਾਤੁਰ ਹੋਕੇ ਜਦ ਇਸ ਟੋਏ ਪਾਸ ਆਏ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਨਾ ਦੇਖਕੇ ਨਿਰਾਸ ਹੋਏ, ਤਦ ਖ਼ੁਦਾ ਅੱਗੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜਲ ਨਾਲ ਭਰ ਦੇ, ਇਸ ਪੁਰ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੀਕੇ ਮਾਂ ਪੁੱਤ ਨੇ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਈ.

ਹਾਜੀ ਲੋਕ ਜ਼ਮਜ਼ਮ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਮ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕਈ ਇਸ ਖੂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਰੋਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਦੇ ਹਨ. ਗੰਗੋਤਰੀ ਅਤੇ ਹਰਿਦ੍ਵਾਰ ਤੋਂ ਜਿੱਕੁਰ ਗੰਗਾਜਲ ਲੋਕ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਜ਼ਮਜ਼ਮ ਦਾ ਪਾਣੀ ਸ਼ੀਸ਼ੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਪਾਣੀ ਖਾਰਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਹੈ. ਮਰਣ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮਜ਼ਮ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪਾਉਣਾ ਭੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਮ ਹੈ। ੨ ਗਰਜ. ਸਿੰਘ ਨਾਦ। ੩ ਦੇਖੋ, ਭੰਗੀਆਂ ਦੀ ਤੋਪ.

ਜ਼ਮਜ਼ਮਾ. ਅ਼ زمزمہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਰਸੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਉਹ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ, ਜੋ ਉਹ ਅਗਨੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਅਤੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵੇਲੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ੨ ਰਾਗਵਿਦ੍ਯਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਰ ਦਾ ਕੰਪ. ਕੰਠ ਤੋਂ ਅਥਵਾ ਤਾਰ ਤੋਂ ਕੰਬਦਾ ਹੋਇਆ ਸੁਰ ਕੱਢਣਾ. ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਦੀ ਤਰਜਨੀ ਨਾਲ ਤਾਰ ਤੇ ਮੀਂਡ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਉਂਗਲ ਦੇ ਪੋਟੇ ਨਾਲ ਜ਼ਮਜ਼ਮਾ ਕੱਢੀਦਾ ਹੈ. "ਬਿਸ਼ਨਵੀ ਗਰ ਜ਼ਮਜ਼ਮਹ ਅਜ਼ ਤਾਰ ਇਸ਼ਕ." (ਦੀਵਾਨ ਗੋਯਾ)

ਜਮਜਾਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਮ ਦੀ ਫਾਹੀ। "ਨਿਤ ਜੋਹੇ ਜਮਜਾਲੇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) ੨ ਫੰਧਕ ਦਾ ਜਾਲ.

ਜਮਜਾਲਿ. ਯਮ ਅਥਵਾ ਫੰਧਕ. ਦੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ. "ਜਿਉ ਮਛੁਲੀ ਫਾਥੀ ਜਮਜਾਲਿ." (ਓਅੰਕਾਰ)

ਜਮਜੇਵਰਾ, ਜਮਜੇਵਰੀ, ਜਮਜੇਵੜਾ } ਯਮ ਦੀ ਫਾਹੀ. ਯਮਫੰਦਾ. "ਚਹੁਦਿਸ ਪਸਰਿਓ ਹੈ ਜਮਜੇਵਰਾ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ)

ਜਮਜੰਦਾਰੁ. ਜੱਲਾਦ ਯਮ. ਦੇਖੋ, ਜਿੰਦਾਰ ਅਤੇ ਜੰਦਾਰ. "ਜਮਜੰਦਾਰੁ ਨ ਆਵੈ ਨੇੜੇ." (ਧਨਾ ਮ: ੫)

ਜਮਡੱਢ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਟਾਰ. ਦੇਖੋ, ਜਮਦਾੜ੍ਹ. "ਜਮਡੱਢ ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਨਿਕਾਰਹਿੰਗੇ." (ਕਲਕੀ)

ਜਮਡਾਂਡ, ਜਮਡਾਂਡਾ } ਯਮਦੰਡ. "ਮਿਲੈ ਜਮਡਾਂਡਾ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫)

ਜਮਡਾਢ. ਦੇਖੋ, ਜਮਦਾੜ੍ਹ.

ਜਮਡੰਡਾ, ਜਮਡੰਡੁ } ਯਮਦੰਡ. ਯਮ ਦਾ ਸੋਟਾ। ੨ ਯਮ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੀ ਸਜ਼ਾ. "ਜਮਡੰਡੁ ਸਹਹਿ ਸਦਾ ਦੁਖ ਪਾਏ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੩)

ਜਮਣ. ਦੇਖੋ, ਜੰਮਣ.

ਜਮਤ. ਜੰਮਦਾ. ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ। ੨ ਸੰ. ਜਾਮਿਤ੍ਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਪਨਾਇਤ. ਯਗਾਨਗਤ. "ਪੰਚ ਭੂਤ ਬਸਿ ਕੀਨੇ ਜਮਤ ਨ ਤ੍ਰਾਸ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ਪੰਚ ਭੂਤ ਅਪਣਾਕੇ ਕਾਬੂ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਭੈ ਵਿਖਾਕੇ ਨਹੀਂ.

ਜਮਤੁ. ਜਨਮਤ. ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ. "ਬੇਸੁਆ ਕੇ ਘਰਿ ਪੂਤ ਜਮਤੁ ਹੈ." (ਦੇਵ ਮ: ੪)

ਜਮਤੁੱਲਾ ਭਾਊ. ਕਹਲੂਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਇੱਕ ਸਰਦਾਰ ਜੋ ਗੁੱਜਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੀ. ਇਹ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨਾਲ ਹੋ ਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਛੇੜਾਂ ਦਾ ਜੱਥੇਦਾਰ ਬਣ ਕੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਲੜਦਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ. ਇਸ ਦਾ ਗੋਤ ਭਾਊ ਸੀ. ਅਤੇ ਸਹੀ ਨਾਮ ਅਜ਼ਮਤੁੱਲਾ ਹੈ.

ਜਮਦਗਨ, ਜਮਦਗਨਿ } ਸੰ. ਜਮਦਗ੍ਨਿ. ਭ੍ਰਿਗੁਵੰਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਜੋ ਰਿਚੀਕ ਅਤੇ ਸਤ੍ਯਵਤੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ. ਜਮਦਗਨਿ ਦੀ ਮਾਤਾ ਸਤ੍ਯਵਤੀ ਛਤ੍ਰੀ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਗਾਧਿ ਨਾਮੇਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਸੀ. ਵਿਸਨੁਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਰਿਚੀਕ

ਰਿਖੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਪ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਇੱਕ ਦਿਵ੍ਯ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਖਾਣ ਤੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਵਾਲਾ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋਵੇ. ਉਸ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਆਹਾਰ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਸਤ੍ਯਵਤੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਭੀ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਸਰ ਨਾਲ ਯੋਧਾ ਪੁਤ੍ਰ ਜਨਮੇ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ ਨੇ ਉਹ ਆਹਾਰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਲਏ, ਇਸ ਲਈ ਰਿਚੀਕ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਜਮਦਗਨਿ ਤਾਂ ਯੋਧਾ ਹੋਇਆ,[1] ਤੇ ਗਾਧਿ ਛਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਵਿਸ਼੍ਵਾਮਿਤ੍ਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੋਇਆ.

ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਮਦਗਨਿ ਨੇ ਜਦ ਸਾਰੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਅਭ੍ਯਾਸ ਕਰ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਸੂਰਜਵੰਸ਼ੀ "ਰੇਣੁ" ਅਥਵਾ "ਪ੍ਰਸੇਨਜਿਤ" ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕੰਨ੍ਯਾ ਰੇਣੁਕਾ ਮੰਗੀ. ਰਾਜੇ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਨ੍ਯਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਜਮਦਗਨਿ ਦੇ ਪੰਜ ਪੁਤ੍ਰ ਹੋਏ—ਰੁਮਨ੍ਵਾਨ, ਸੁਸੇਣ, ਵਸੁ, ਵਿਸ਼੍ਵਾਵਸੁ ਅਤੇ ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ.

ਜਮਦਗਨਿ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਥਾਂ ਗ਼ਾਜ਼ੀਪੁਰ ਜਿਲੇ ਵਿੱਚ "ਜ਼ਮਾਨੀਆ" ਨਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਜੋ ਜਮਦਗਨੀਯ ਤੋਂ ਵਿਗੜਕੇ ਬਣਿਆ ਹੈ. "ਗਾਵੈ ਜਮਦਗਨਿ ਪਰਸ ਰਾਮੇਸੁਰ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੧ ਕੇ) ਦੇਖੋ, ਸਹਸ੍ਰਬਾਹੁ, ਚ੍ਯਵਨ, ਪਰਸਰਾਮ ਅਤੇ ਰੇਣੁਕਾ.

ਜਮਦੱਢ, ਜਮਦਾਢ੍ਹ, ਜਮਦਾੜ੍ਹ. ਸੰ. ਯਮਦੰਸ਼੍ਟ੍ਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਟਾਰ, ਜੋ ਯਮ ਦੀ ਦਾੜ੍ਹ ਜੇਹਾ ਹੈ। ੨ ਬਿਛੂਆ. ਖ਼ਮਦਾਰ ਨੋਕ ਵਾਲਾ ਪੇਸ਼ਕਬਜ਼। ੩ ਦੋ ਮੂੰਹਾਂ ਵਾਲਾ ਕਟਾਰ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ.

ਜਮਦੀਪਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਮਦੀਪਕ. ਯਮ ਨਿਮਿੱਤ ਕੱਤਕ ਬਦੀ ੩ ਨੂੰ ਘਰ ਦੇ ਵਹੀਣ ਵਿੱਚ ਮਚਾਇਆ ਹੋਇਆ ਦੀਵਾ.

ਜਮਦੁਤੀਆ, ਜਮਦੂਜ. ਦੇਖੋ, ਯਮਦੂਜ, "ਜਮ ਦੁਤੀਆ ਉਦਤ੍ਯੋ ਗ੍ਰਹ ਰਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ਦੂਜ ਦਾ ਚੰਦ ਚੜ੍ਹਿਆ.

ਜਮਦੂਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਮਦੂਤ. ਯਮ ਦਾ ਸਿਪਾਹੀ. ਯਮਗਣ. "ਜਮਦੂਤ ਨ ਆਵੈ ਨੇਰੈ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਜਮਧਰ, ਜਮਧੜ. ਦੇਖੋ, ਜਮਦਾੜ੍ਹ.

ਜਮਧਾਣ. ਯਮ-ਧਾਨ. ਨਗਾਰਾ. ਧੌਂਸਾ. ਇਸ ਨਾਮ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਯਮ (ਦੋ) ਨਗਾਰੇ ਘੋੜੇ ਆਦਿ ਪੁਰ ਧਾਰਣ ਕੀਤੇ (ਰੱਖੇ) ਜਾਂਦੇ ਹਨ. "ਸੱਟ ਪਈ ਜਮਧਾਣ ਕਉ." (ਚੰਡੀ ੩) ੨ ਚਰ੍‍ਮਪਿਧਾਨ—ਚਰ੍‍ਮਪਿਧਾਨ. ਚੰਮ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਵਾਜਾ.

ਜਮਧਾਣੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਮਧਾਨੀ. ਯਮ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ। ੨ ਜਮਧਾਣਾਂ (ਧੌਂਸਿਆਂ) ਉੱਪਰ. ਜਮਧਾਨੋਂ ਪਰ. "ਸੱਟ ਪਈ ਜਮਧਾਣੀ." (ਚੰਡੀ ੩) ਦੇਖੋ, ਜਮਧਾਣ.

ਜਮਧਾਰ. ਦੇਖੋ, ਜਮਦਾੜ੍ਹ.

ਜਮਧਾਰਾ. ਦੇਖੋ, ਜਮਦਾੜ੍ਹ। ੨ ਯਮ ਦੇ ਕ਼ਾਨੂਨ ਦੀ ਧਾਰਾ (ਦਫ਼ਹ). "ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ਨਹੀ ਜਮਧਾਰਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਜਮਨ. ਦੇਖੋ, ਜੰਮਣ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਮੁਨ। ੩ ਦੇਖੋ, ਯਮਨ। ੪ ਦੇਖੋ, ਯਵਨ. "ਆਏ ਅਹੰਮੇਵ ਯੁਤ ਜਮਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਤੁਰਕ ਲੋਕ ਹੰਕਾਰ ਸਹਿਤ ਆਏ.

ਜਮਨਪਿਤਾ. ਯਮੁਨਾ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੂਰਜ. "ਜਮਨਪਿਤਾ ਚੜ੍ਹ ਗਗਨ ਮਝਾਰਾ." (ਗੁਵਿ ੧੦)

ਜਮਨਾ. ਸੰ. ਯਮੁਨਾ. ਭਾਰ੍ਤ ਦੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਦੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਪੁਰਾਣਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ. ਇਹ ਟੇਹਰੀ ਦੇ ਇ਼ਲਾਕੇ ਹਿਮਾਲਯ ਤੋਂ ੧੦੮੫੦ ਫੁਟ ਦੀ ਬਲੰਦੀ ਤੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ੮੬੦ ਮੀਲ ਵਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਪ੍ਰਯਾਗ ਪਾਸ ਗੰਗਾ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ. ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਯਮੁਨਾ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਯਮ ਦੰਡ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ. "ਰਸਨਾ ਰਾਮ ਨਾਮ ਹਿਤ ਜਾਕੈ, ਕਹਾ ਕਰੈ ਜਮਨਾ?" (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਜਮਨਾਪਤਿ. ਯਮੁਨਾ ਦਾ ਭਰਤਾ ਕ੍ਰਿਸਨਦੇਵ। ੨ ਯਮੁਨਾ ਨਦੀ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜਮਨਾਪਤਿ ਆਯੁਧ. ਯਮੁਨਾ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਵਰੁਣ, ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫਾਹੀ. (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਯਮੁਨਾ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕ੍ਰਿਸਨਦੇਵ, ਉਸ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚਕ੍ਰ (ਸਨਾਮਾ)

ਜਮਨਾਪਿਤ. ਯਮੁਨਾ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੂਰਜ। ੨ ਕਲਿੰਦ ਪਹਾੜ.

ਜਮਨੋਤਰੀ. ਯਮੁਨੋਤ੍ਰੀ. ਹਿਮਾਲਯ ਵਿੱਚ ਬਾਂਦਰਪੁੱਛ ਨਾਮਕ ਪਹਾੜ,[2] ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਲਿੰਦਗਿਰਿ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਮਨਾ ਦਾ ਜਨਮਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਇੱਥੋਂ ਜਮਨਾ ਨਦੀ ਉਤਰੀ ਹੈ। ੨ ਪ੍ਰਯਾਗ ਵਿੱਚ ਉਹ ਥਾਂ ਜਿੱਥੇ ਗੰਗਾ ਜਮਨਾ ਨਾਲ ਮਿਲੀ ਹੈ.

ਜਮਪਾਸ. ਯਮਪਾਸ਼. ਯਮ ਦੀ ਫਾਹੀ.

ਜਮਪਾਸਿ. ਯਮਪਾਸ਼ ਮੇਂ. ਜਮ ਦੀ ਫਾਹੀ ਵਿੱਚ. "ਨਾਮੁ ਨ ਪਾਇਆ, ਤੇ ਭਾਗਹੀਣ ਜਮਪਾਸਿ." (ਸੋਦਰੁ)

ਜਮਪੰਥ, ਜਮਪੰਥੁ. ਯਮਮਾਰਗ. "ਜਮਪੰਥ ਬਿਖੜਾ." (ਗਉ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਜਮਬਾਹਣ, ਜਮਬਾਹਨ. ਯਮ ਦਾ ਵਾਹਨ ਝੋਟਾ. "ਜਮਬਾਹਣ ਜਿਉ ਅਰੜਾਏ." (ਚੰਡੀ ੩)

ਜਮਮਗਿ. ਯਮਮਾਰ੍ਗ ਮੇਂ. "ਜਮਮਗਿ ਨ ਜਾਵਹੁ." (ਤੁਖਾ ਛੰਤ ਮ: ੧)

ਜਗਮਗੁ, ਜਮਮਾਰਗ. ਯਮਮਾਰਗ. ਯਮਪੁਰੀ ਦਾ ਰਸਤਾ. "ਜਮਮਾਰਗ ਕੈ ਸੰਗੀ ਪਾਥ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਜਮਰਾ, ਜਮਰਾਇ, ਜਮਰਾਜ. ਯਮਰਾਜ. ਧਰਮਰਾਜ. "ਕਹਾਂ ਕਰੈ ਜਮਰਾ?" (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

---

[1] ਪੁਰਾਣਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਜਮਦਗਨਿ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਵਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਯੋਧਾ ਦੇ ਗੁਣ ਪੁਤ੍ਰ ਦੀ ਥਾਂ ਪੋਤੇ ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਏ.

[2] ਜਮਨਾ ਦੇ ਮੂਲਰੂਪ ਚਸ਼ਮੇਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਬਹੁਤ ਗਰਮ ਹੈ. ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਨੂਮਾਨ ਨੇ ਲੰਕਾ ਫੂਕਕੇ ਆਪਣੀ ਪੂਛ ਇੱਥੇ ਆਕੇ ਬੁਝਾਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਗਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹਾੜ ਦਾ ਨਾਮ ਬਾਂਦਰਪੁੱਛ ਹੈ. ਦੇਖੋ, Geographical Dictionary by Nundo Lal Dey.

ਜਮਰੋਦ. ਦੇਖੋ, ਹਰੀ ਸਿੰਘ ੨.

ਜਮਲ. ਦੇਖੋ, ਯਮਲ.

ਜਮਲਾਰਜਨ. ਸੰ. ਯਮਲਾਜੁਨ. ਯਮਲ (ਜੋੜਾ) ਅਰਜੁਨ[1] ਬਿਰਛ ਦਾ. ਭਾਗਵਤ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਕੁਬੇਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਨਲਕੂਵਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਭਾਈ ਮਣਿਗ੍ਰੀਵ ਕੈਲਾਸ ਪਾਸ ਗੰਗਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਨਿਰਲੱਜ ਹੋਏ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਪੁਰ ਨਾਰਦ ਨੇ ਸ੍ਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਬਿਰਛ ਹੋਕੇ ਮਾਤ (ਮਰਤ੍ਯ) ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਰਹੋ. ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਅਜੁਨ (ਕਊ) ਬਿਰਛ ਬਣਕੇ ਵ੍ਰਜਭੂਮਿ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਰਛਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਉੱਖਲੀ ਫਸਾਕੇ ਤੋੜਿਆ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਭਾਈ ਸ੍ਰਾਪ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਕੇ ਦੇਵਲੋਕ ਨੂੰ ਗਏ।

੨ ਨਲਕੂਵਰ ਅਤੇ ਮਣਿਗ੍ਰੀਵ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਜਮਲਾਜੁਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅਰਜੁਨ ਬਿਰਛ ਦਾ ਜੋੜਾ ਬਣੇ ਸਨ. "ਊਖਲ ਕਾਨ੍ਹ ਅਰਾਇ ਕਿਧੌਂ ਬਲਕੈ ਤਨ ਕੋ ਤਰੁ ਤੋਰਦਏ ਹੈਂ। ਤੌ ਨਿਕਸੇ ਤਿਨਤੇ ਜਮਲਾਜੁਨ ਕੈ ਬਿਨਤੀ ਸੁਰਲੋਕ ਗਏ ਹੈਂ।" (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਜਮਵਾਹਨ. ਯਮਵਾਹਨ. ਯਮ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਝੋਟਾ. ਦੇਖੋ, ਜਮਬਾਹਣ.

ਜਮਵਾਰ. ਜਨਮਨਵਾਰ. ਜੰਮਣ ਦਾ ਸਮਾ। ੨ .ਉਮਰ. ਅਵਸਥਾ. "ਤਿੰਨ ਵੇਸ ਜਮਵਾਰ ਵਿੱਚ." (ਭਾਗੁ) ਬਚਪਨ, ਜੁਆਨੀ, ਬੁਢਾਪਾ ਤਿੰਨ ਵੇਸ.

ਜਮਵਾਲ. ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦਾ ਗੋਤ੍ਰ. ਜੰਮੂ ਦਾ ਰਾਜ ਜਮਵਾਲਾਂ ਦਾ ਥਾਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਜਮਾ. ਅ਼ جمع ਜਮਅ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋੜ. ਮੀਜ਼ਾਨ। ੨ ਸੰਗ੍ਰਹਿ। ੩ ਜਮਾ ਸ਼ਬਦ ਖ਼ਾਤਿਰਜਮਾ (ਤਸੱਲੀ) ਲਈ ਭੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਇਸ ਬਿਧਿ ਤਾਂਕੀ ਜਮਾ ਕਰਾਈ." (ਗੁਵਿ ੧੦)

ਜਮਾਂ. ਦੇਖੋ, ਜਮਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਮਾਨ ੪. "ਜਮੀਨੁਲ ਜਮਾਂ ਹੈ." (ਜਾਪੁ)

ਜਮਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜਨਮ ਕਰਾਉਣਾ. ਪੈਦਾ ਕਰਾਉਣਾ। ੨ ਗਾੜ੍ਹਾ ਕਰਨਾ, ਜੈਸੇ—ਦੁੱਧ ਜਮਾਉਣਾ। ੩ ਮਨ ਵਿੱਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਸਾਉਣਾ। ੪ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨਾ. ਉਗਾਉਣਾ.

ਜਮਾਇਣ. ਦੇਖੋ, ਜਵਾਯਨ.

ਜਮਾਇਣੁ. ਸਿੰਧੀ. ਦੁੱਧ ਦੀ ਲਾਗ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੁੱਧ ਜਮਕੇ ਦਹੀਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਧਾਰਦਾ ਹੈ। ੨ ਕ੍ਰਿ—ਜਮਾਉਣਾ.

ਜਮਾਇਤ. ਦੇਖੋ, ਜਮਾਤ.

ਜਮਾਈ. ਉਗਾਈ. ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ੨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਗਡਾਈ. "ਹਿਰਦੈ ਰਾਮ ਨਾਮ ਲੇਹੁ ਜਮਾਈ." (ਭੈਰ ਮ: ੩) ਨਾਮ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਜਮਾ (ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਸਾ) ਲਓ। ੩ ਸੰ. ਜਾਮਾਤ੍ਰਿ—ਜਾਮਾਤ੍ਰ. ਜਵਾਈ. ਦਾਮਾਦ. ਪੁਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪਤਿ.

ਜਮਾਣਾ, ਜਮਾਣੀ } ਵਿ—ਯਮ ਦਾ. ਯਮ ਦੀ. "ਚੂਕੀ ਕਾਣ ਜਮਾਣੀ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੫) "ਦੁਖ ਸਹੈ ਜਮਾਣੇ." (ਭਾਗੁ)

ਜਮਾਤ. ਅ਼ جماعت ਜਮਾਅ਼ਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਥਾ. ਯੂਥ. ਮੰਡਲੀ. ਟੋਲਾ। ੨ ਨਮਾਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਪੰਕ੍ਤਿ. ਸਫ਼. (ਕਤਾਰ).

ਜਮਾਤਾ. ਦੇਖੋ, ਜਮਾਈ ੩.

ਜਮਾਤੀ. ਵਿ—ਜਮਾਅ਼ਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਭਾਵ—ਬਰਾਬਰ ਦਾ. "ਆਈਪੰਥੀ ਸਗਲ ਜਮਾਤੀ." (ਜਪੁ) ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਸਮਝਣਾ, ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੀਚ ਨਾ ਜਾਨਣਾ, ਆਈਪੰਥ ਦਾ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਹੋਣਾ ਹੈ। ੨ ਹਮਜਮਾਤੀ. Class-fellow.

ਜਮਾਦਾਰ. ਵਿ—ਸਿਪਾਹੀ ਮਜਦੂਰ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਜਮਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਜਮੀਅਤ ਦਾ ਸਰਦਾਰ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਇੱਕ ਅਹੁਦੇਦਾਰ.

ਜਮਾਦਿ. ਯਮ-ਆਦਿ. ਜਮ ਆਦਿਕ. "ਇਛਸਿ ਜਮਾਦਿ ਪਰਾਭਯੰ." (ਗੂਜ ਜੈਦੇਵ) ਦੇਖੋ, ਪਰਾਭਯੰ.

ਜਮਾਨ. ਜਯਮਾਨ. ਜਯਵਾਨ. "ਸੰਤ ਜਮਾਨੇ ਆਦਿ ਅੰਤੇ." (ਅਕਾਲ) ੨ ਜ਼ਾਮਿਨ. ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ. "ਨਹਿ ਉਗੈ ਖੇਤ ਹਮ ਹੈਂ ਜਮਾਨ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੩ ਅ਼ زمان ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੇਲਾ. ਸਮਾਂ. ਕਾਲ। ੪ ਆਸਮਾਨ. "ਜਮੀਨ ਜਮਾਨ ਸਬਾਨ ਕੋ ਪੇਖੈ." (ਅਕਾਲ) "ਜਮੀਨ ਕੋ ਦੇਤ ਜਮਾਨ ਕੋ ਦੈਹੈ." (ਅਕਾਲ)

ਜ਼ਮਾਨਸ਼ਾਹ. زمانشاه ਗ਼ਜ਼ਨੀ ਅਤੇ ਕਾਬੁਲ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਜੋ ਤੈਮੂਰਸ਼ਾਹ ਦਾ ਬੇਟਾ ਅਤੇ ਅਹ਼ਮਦਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਦਾ ਪੋਤਾ ਸੀ. ਇਹ ਸਨ ੧੭੯੩ ਵਿੱਚ ਤਖ਼ਤ ਤੇ ਬੈਠਾ. ਇਸ ਨੇ ਸਨ ੧੭੯੭ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਪੁਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਕਸ਼੍ਟ ਦਿੱਤੇ. ਜਦ ਇਸ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਰਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਫੈਲ ਗਈ ਹੈ, ਤਦ ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਕਿਰਾਨਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਛੱਡਕੇ ਗ਼ਜ਼ਨੀ ਨੂੰ ਵਾਪਿਸ ਚਲਾ ਗਿਆ. ਸਨ ੧੮੦੦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਾਈ ਮਹ਼ਮੂਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕਢਵਾਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਕੀਤਾ.

ਜਮਾਨਤ. ਅ਼ ضمانت ਜ਼ਮਾਨਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ.

ਜਮਾਨਾ. ਵਿ—ਯਮ ਦਾ. ਯਮ ਸੰਬੰਧੀ. "ਤਿਸ ਨਾਰੀ ਕੋ ਦੁਖ ਨ ਜਮਾਨੈ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਅ਼ زمانه ਜ਼ਮਾਨਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਮਾਂ. ਵੇਲਾ. ੩ ਸੰਸਾਰ. ਜਗਤ। ੪ ਜ਼ਾਮਿਨ ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਅਹੈ ਵਧ ਘਾਟੇ ਕੇ ਸੋਊ ਜਮਾਨਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਵਾਧੇ ਘਾਟੇ ਦਾ ਉਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ.

ਜਮਾਨੈ. ਦੇਖੋ, ਜਮਾਨਾ। ੨ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ.

ਜਮਾਰ. ਦੇਖੋ, ਜ੍ਯਾਰ.

ਜਮਾਲ. ਅ਼ جمال ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੁੰਦਰਤਾ. "ਕਿ ਹੁਸਨੁਲਜਮਾਲ ਹੈਂ." (ਜਾਪੁ) ੨ ਖ਼ੂਬੀ. ਗੁਣ. "ਕਰਨੀ ਕਾਮਲ ਜਮਾਲ." (ਚਉਬੋਲੇ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਚੰਚਲਚੀਤ। ੩ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨੰਨ ਸੇਵਕ। ੪ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਇਸਲਾਮ ਤ੍ਯਾਗਕੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬਣਿਆ, ਅਤੇ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ. "ਮੀਆਂ ਜਮਾਲ ਨਿਹਾਲ ਹੈ." (ਭਾਗੁ) ੫ ਲਹੌਰ ਨਿਵਾਸੀ ਇੱਕ

---

[1]ਦੇਖੋ, ਅਰਜਨ ੩.

ਫ਼ਕੀਰ, ਜੋ ਕਮਾਲ ਦਾ ਭਾਈ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸਨ ੧੬੫੦ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਜਮਾਲਖ਼ਾਂ. ਦੇਖੋ, ਰੂਪਕਲਾ.

ਜਮਾਲਗੋਟਾ. ਸੰ. ਜਯਪਾਲ. L. Croton liglium. ਇੱਕ ਬਿਰਛ, ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਾਂ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤੇਲ ਕੱਢੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਜੁਲਾਬ ਲਈ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. ਜਮਾਲਗੋਟਾ ਖ਼ੁਸ਼ਕ, ਬਹੁਤ ਗਰਮ ਤੇ ਤਿੱਖਾ (ਤੀਕ੍ਸ਼ਣ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਵਰਤਣਾ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਵੈਦਕ ਦੀ ਸਿਖ੍ਯਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ. ਇਹ ਸਰੀਰ ਦੀ ਰਤੂਬਤ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਕਰਦਾ, ਲਹੂ ਅਤੇ ਖਲੜੀ ਦੇ ਰੋਗ ਮਿਟਾਉਂਦਾ ਹੈ.

ਜਮਾਵਨ. ਦੇਖੋ, ਜਮਾਉਣਾ.

ਜਮਿ. ਯਮ ਨੇ. "ਜਮਿ ਪਕੜਿਆ ਤਬ ਹੀ ਪਛੁਤਾਨਾ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੩) ੨ ਜੰਮਕੇ. ਪੈਦਾ ਹੋਕੇ. "ਜਮਿ ਜਮਿ ਮਰੈ." (ਮਾਰੂ ਅੰਜੁਲੀ ਮ: ੫)

ਜਮੀ. ਦੇਖੋ, ਜ਼ਮੀਨ। ੨ ਜਨਮੀ. ਉਪਜੀ। ੩ ਜਮਦੂਤਾਂ ਨੇ. ਯਮਾਂ ਨੇ। ੪ ਯਮੀ. ਯਮੁਨਾ ਨਦੀ। ੫ ਯਮ (ਸਾਧਨ) ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਯਮਿਨ੍.

ਜਮੀਅ਼ਤ. ਅ਼ جمعیت ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ। ੨ ਇਤ਼ਮੀਨਾਨ. ਤਸੱਲੀ.

ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ. ਫ਼ਾ زمیندار ਜ਼ਮੀਨ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਪ੍ਰਿਥਿਵੀਪਤਿ। ੨ ਜੱਟ। ੩ ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਲੋਕ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਵਿੱਸਵੇਦਾਰ ਹਨ. ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁਆਮਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਉਗਰਾਹੁੰਦੇ ਹਨ.

ਜ਼ਮੀਂਦਾਰੀ. ਜ਼ਮੀਨ ਰੱਖਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਜ਼ਮੀਨ ਪੁਰ ਹੱਕ਼ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਦੀ ਕਿਰਤ.

ਜ਼ਮੀਨ. ਫ਼ਾ زمین ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. ਭੂਮਿ. ਸੰ. ਜ੍ਮਾ. ਜਮਾ.

ਜਮੀਮਾ. ਅ਼ ضمیمہ ਜ਼ਮੀਮਾ. ਸੰਗਯਾ—ਵਾਧੂਪਤ੍ਰ. ਇੱਕ ਲਿਖਤ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਕ੍ਰੋੜਪਤ੍ਰ. Appendix.

ਜਮੀਰ. ਅ਼ ضمیر ਜ਼ਮੀਰ. ਸੰਗਯਾ—ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੀ ਵਿਵੇਕਸ਼ਕਤਿ. Conscience। ੨ ਦਿਲ। ੩ ਦਿਲ ਦੀ ਬਾਤ.

ਜਮੁ. ਸੰ. ਯਮ. ਮੌਤ ਦਾ ਦੇਵਤਾ. ਧਰਮਰਾਜ. "ਜਿਨਿ ਜਮੁ ਕੀਤਾ ਸੋ ਸੇਵੀਐ." (ਵਾਰ ਵਡ ਮ: ੩)

ਜਮੁਨ. ਯਮੁਨਾ ਨਦੀ. ਦੇਖੋ, ਜਮਨਾ. "ਦੁਤੀਆ ਜਮੁਨ ਗਏ." (ਤੁਖਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) ਕੁਰੁਕ੍ਸ਼ੇਤ੍ਰ ਤੋਂ ਦੂਸਰੇ ਤੀਰਥ ਯਮੁਨਾ ਪੁਰ ਗਏ। ੨ ਯੋਗਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿੰਗਲਾ ਨਾੜੀ ਵਿੱਚ ਚਲਦਾ ਸੁਰ. "ਉਲਟੀ ਗੰਗਾ ਜਮੁਨ ਮਿਲਾਵਉ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਜਮੁਨਨੀ. ਯਮੁਨਾ ਨਦੀ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜਮੁਨਾ. ਦੇਖੋ, ਜਮਨਾ.

ਜਮੁਨਾਦ੍ਰੀ. ਯਮੁਨਾ ਜਿਸ ਅਦ੍ਰਿ (ਪਹਾੜ) ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਉਹ "ਕਲਿੰਦ" ਪਰਬਤ. ਦੇਖੋ, ਜਮਨੋਤਰੀ। ੨ ਕਲਿੰਦ ਪਹਾੜ ਦਾ ਵਸਨੀਕ. ਦੇਖੋ, ਗੰਗਾਦ੍ਰੀ.

ਜਮੁਨਾਪਤਿ, **ਜਮੁਨਾਪਿਤ** } ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਅਤੇ ਵਰੁਣ. ਦੇਖੋ, ਜਮਨਾਪਤਿ ਅਤੇ ਜਮਨਾਪਿਤ.

ਜਮੁਨਾਭ੍ਰਾਤ. ਯਮੁਨਾ ਦਾ ਭਾਈ ਯਮ. ਪੁਰਾਣਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਰਜ ਦੇ ਜੌੜੇ ਸੰਤਾਨ, ਯਮ ਅਤੇ ਯਮੁਨਾ ਹੋਏ.

ਜਮੁਨਿਨੀ. ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. ਦੇਖੋ, ਜਮੁਨਨੀ.

ਜ਼ਮੁੱਰਦ. ਅ਼ زمرد ਸੰਗਯਾ—ਸਬਜ਼ਾ ਰਤਨ. ਮਰਕਤ ਮਣਿ. Emerald.

ਜਮੂਆ. ਯਮ। ੨ ਪ੍ਰਾਣ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੂਤ. "ਜਮੂਆ ਤਾਕੈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਜਾਏ." (ਗੋਂਡ ਅ: ਮ: ੫)

ਜਮੂਰਾ. ਸੰਗਯਾ—ਨਟਵਟੂ. ਨਟ ਦੀ ਆਗਯਾ ਅਨੁਸਾਰ ਖੇਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਲੜਕਾ। ੨ ਜੰਬੂਰਕ. ਦੇਖੋ, ਜੰਬੂਰਾ.

ਜਮੈ. ਜਨਮੈ. ਉਪਜੈ. ਉਗਦਾ ਹੈ. "ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੀਜੈ ਸਚੁ ਜਮੈ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੩) ੨ ਜਮਾਅ਼ਤ. "ਜੋਗੀ ਦਿਗੰਬਰ ਜਮੈ ਸਣੁ ਜਾਸੀ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ੩ جمیع ਜਮੀਅ਼. ਬਿਲਕੁਲ. "ਜਮੈ ਕਾਲੈ ਤੇ ਛੂਟੈ." (ਭੈਰ ਮ: ੩)

ਜਮੈਯਤ. ਦੇਖੋ, ਜਮੀਅ਼ਤ.

ਜਯ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਜੀਤ. ਫ਼ਤਹਿ. "ਦੇਵ ਤੋਹਿ ਜਸ ਜਯ ਜਯ ਜੰਪਹਿ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੫ ਕੇ) ੨ ਵਿਸਨੁ ਦਾ ਇੱਕ ਪਾਸੰਦ (ਨ਼ਫ਼ਰ). ਦੇਖੋ, ਜਯ ਵਿਜਯ। ੩ ਇੰਦ੍ਰ. ਦੇਵਰਾਜ। ੪ ਮਹਾਭਾਰਤ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਉਂ।[1] ੫ ਪਦਮਾਵਤੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਕਲਕੀ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਕਲਕੀ.

ਜਯ ਸਿੰਘ. ਕਛਵਾਹਾ ਵੰਸ਼ੀ ਅੰਬਰ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਮਹਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ. ਇਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਿਰ ਰਿਹਾ ਅਰ "ਮਿਰਜ਼ਾ" ਖ਼ਿਤਾਬ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ. ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਨ ੧੬੬੪ ਵਿੱਚ ਦੱਖਣ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਥਾਪਿਆ. ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸਨ ੧੬੬੬ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅ਼ਰਬੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਆਦਿ ਦਾ ਪੰਡਿਤ ਅਤੇ ਨੀਤਿਨਿਪੁਣ ਸੀ. ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਹ ਪਰਮ ਭਗਤ ਸੀ. ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭੁੱਲਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਵਾਈ ਜਯ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਯਪੁਰਪਤਿ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.[2]

੨ ਜਯ ਸਿੰਘ ਸਵਾਈ ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੀ. ਇਸੇ ਨੇ ਜਯਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਸਾਕੇ ਅੰਬਰ ਤੋਂ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਦਲੀ. ਇਹ ਰਾਜਗੱਦੀ ਪੁਰ ਸਨ ੧੬੯੭ (ਸੰਮਤ ੧੭੫੫)[3] ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ. ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਮਰਣ ਪੁਰ ਜੋ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦਾ ਆਪੋਵਿੱਚੀ ਰਾਜ ਲਈ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੇ ਆਜ਼ਮਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪੱਖ ਲੀਤਾ. ਬਹਾਦੁਰਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜਯ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਿਆਸਤ ਜ਼ਬਤ ਕਰਕੇ ਜਯਪੁਰ ਦਾ ਗਵਰਨਰ

[1] "ਤਤੋ ਜਯ ਮੁਦੀਰ ਯੇਤ." (ਮਹਾਭਾਰਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਲੋਕ).

[2] "ਤਿਸ ਛਿਨ ਨ੍ਰਿਪ ਜਯ ਸਿੰਘ ਸਵਾਈ। ਸੁਨ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਸਭ ਕਹਯੋ ਬੁਲਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ ਰਾਸਿ ੧੦ ਅ: ੩੨)

[3] ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ ਸਾਹਿਬ ਸੰਮਤ ੧੭੨੧ ਵਿੱਚ ਜੋਤੀਜੋਤਿ ਸਮਾਏ ਹਨ.

ਸੈੱਯਦ ਹੁਸੈਨਅ਼ਲੀ ਖ਼ਾਂਨ ਮੁਕ਼ੱਰਰ ਕੀਤਾ. ਜਦ ਬਹਾਦੁਰਸ਼ਾਹ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਆਪਣੇ ਭਾਈ ਕਾਮਬਖ਼ਸ਼ ਨੂੰ ਸਰ ਕਰਨ ਗਿਆ, ਤਦ ਜਯ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਠੌਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸਨ ੧੭੦੮ ਵਿੱਚ ਜਯਪੁਰ ਉੱਪਰ ਫਿਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਲਿਆ.

ਫ਼ਰੁਖ਼ਸਿਯਰ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਜਯ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਮਾਨ ਰਿਹਾ. ਮੁਹੰਮਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ੧੨ ਜੂਨ ਸਨ ੧੭੨੩ ਨੂੰ ਰਾਜਾਏ ਰਾਜੇਸ਼੍ਵਰ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਜਾਧਿਰਾਜ ਮਹਾਰਾਜਾ ਜਯ ਸਿੰਘ ਸਵਾਈ ਖ਼ਿਤਾਬ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਾਲਵੇ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਥਾਪਿਆ. ਇਹ ੪੭ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਭੋਗ ਕੇ ਸਨ ੧੭੪੩ ਵਿੱਚ ਮੋਇਆ. ਇਸ ਦੇ ਮਰਣ ਪੁਰ ਇਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਈਸ਼੍ਵਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ.

ਇਹ ਦੂਜਾ ਜਯ ਸਿੰਘ ਸਵਾਈ ਜੋਤਿਸਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਪੰਡਿਤ ਸੀ. ਇਸੇ ਦੇ ਬਣਾਏ ਗ੍ਰਹ ਰਾਸ਼ਿਚਕ੍ਰ (Observatory, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਜੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ ਆਖਦੇ ਹਨ) ਦਿੱਲੀ,[1] ਬਨਾਰਸ, ਮਥੁਰਾ, ਉੱਜੈਨ ਅਤੇ ਜਯਪੁਰ ਵਿੱਚ ਵਿਦ੍ਯਮਾਨ ਹਨ. ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ ਇਉਂ ਹੈ:—

ਭਾਰਾਮੱਲ (ਉਪਨਾਮ ਬਿਹਾਰੀਮੱਲ)[2]
|
ਭਗਵਾਨਦਾਸ
|
ਮਾਨ ਸਿੰਘ
|
ਭਾਉ ਸਿੰਘ
|
ਮਹਾ ਸਿੰਘ
|
ਜਯ ਸਿੰਘ ਮਿਰਜ਼ਾ
|
ਰਾਮ ਸਿੰਘ
|
ਬਿਸਨ ਸਿੰਘ
|
ਜਯ ਸਿੰਘ ਸਵਾਈ
|
ਈਸ਼੍ਵਰੀ ਸਿੰਘ

੩ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹਾਥੀ.

ਜਯਸਿੰਘਪੁਰਾ. ਦਿੱਲੀ ਪਾਸ ਮਿਰਜ਼ਾ ਜਯ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਿਸ ਥਾਂ ਕੈਂਪ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਥਾਂ ਵਸਿਆ ਹੋਇਆ ਗ੍ਰਾਮ, ਜੋ ਜਯ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲਸ਼ਕਰ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਸੀ. ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸਨ ਸਾਹਿਬ ਜਯ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵੇਖਕੇ ਜਯਸਿੰਘਪੁਰੇ ਪਾਸ ਕੁਝ ਕਾਲ ਵਿਰਾਜੇ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦਾ ਨਾਮ "ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ" ਹੈ, ਜੋ ਹੁਣ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਜਯ ਸਿੰਘ ਰੋਡ ਅਤੇ ਕੰਟੋਨਮੈਂਟ (Cantonement) ਰੋਡ ਦੇ ਮੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿੱਠ ਅਸ਼ੋਕ ਰੋਡ ਵੱਲ ਹੈ. ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ (New Delhi) ਵਸਾਉਣ ਸਮੇਂ ਜਯਸਿੰਘਪੁਰਾ ਉਜਾੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ. ਕੇਵਲ ਦੇਵਮੰਦਿਰ ਆਦਿਕ ਕੁਝ ਮਕਾਨ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ.

ਜਯਕਰੀ. ਦੇਖੋ, ਚੌਪਈ ਦਾ ਭੇਦ ੧.

ਜਯਕ੍ਰਿਸ਼੍ਨ. ਰੂਪਦੀਪ ਪਿੰਗਲ ਦਾ ਕਰਤਾ ਕਵਿ.

ਜਯਘੰਟਾ. ਥਾਲੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਵਾਜਾ, ਜੋ ਕਪੜੇ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਡੰਕੇ ਨਾਲ ਵਜਾਈਦਾ ਹੈ. ਝਾਲਰ. ਝੱਲਰੀ. ਵਿਜਯਘੰਟਾ. ਹਿੰਦੂਮੰਦਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਰਤੀ ਵੇਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਵਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ.

ਜਯਚੰਦ. ਗਹਰਵਾਰ ਜਾਤਿ ਦਾ ਰਾਠੌਰ ਰਾਜਪੂਤ, ਕਨੌਜ ਦਾ ਅਖ਼ੀਰੀ ਰਾਜਾ ਜਯਚੰਦ੍ਰ. ਇਹ ਵਿਜਯਚੰਦ੍ਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਗੋਵਿੰਦਚੰਦ੍ਰ ਦਾ ਪੋਤਾ ਅਰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਅਨੰਗਪਾਲ ਦਾ ਦੋਹਤਾ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਪ੍ਰਿਥੀਰਾਜ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਾਹਬੁੱਦੀਨ ਗ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਭੜਕਾਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਿਥੀਰਾਜ ਇਸ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਖੋਹਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ. ਪਾਨੀਪਤ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਿਥੀਰਾਜ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਰਾਜ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ. ਥੋੜੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜਯਚੰਦ ਨੂੰ ਭੀ ਦੇਸ਼ਘਾਤ ਦਾ ਫਲ ਭੋਗਣਾ ਪਿਆ. ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਤੋਂ ਹਾਰਕੇ ਭਜਦਾ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬ ਮੋਇਆ. ਇਹ ਘਟਨਾ ਸੰਮਤ ੧੨੫੨ (ਸਨ ੧੧੯੪) ਦੀ ਹੈ। ੨ ਕਾਂਗੜੇ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਵੇਲੇ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਸੀ.

ਜਯਜੀਵ. ਜਯਦਯਾ ਅਤੇ ਜਯਜੀਵ[3] ਪਦ ਪਹਾੜ ਵਿੱਚ ਰਾਮ ਰਾਮ, ਸਲਾਮ ਅਤੇ ਫ਼ਤੇ ਦੀ ਥਾਂ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ— ਜਯ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਜੀਵਿਤ ਰਹੋ. ਦੇਵ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਆਪਦੀ ਜੈ ਹੋਵੇ. ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਪਦ ਦੇ ਕਹਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕੇਵਲ ਉੱਚਵੰਸ਼ ਦੇ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਨੂੰ ਹੈ. ਵਡੀ ਕੁਲ ਦਾ ਰਾਜਪੂਤ ਕਦੀ ਛੋਟੀ ਕੁਲ ਨੂੰ 'ਜਯਦਯਾ' ਨਹੀਂ ਆਖਦਾ. ਰਾਜਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰਪੁਰੀਏ ਨੇ ਰਾਜ ਖੁਹਾਕੇ ਤੰਗੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਭੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੋਈ ਪੱਚੀ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਦੀ ਸਨਦ, ਰਾਜਾ ਧ੍ਯਾਨ ਸਿੰਘ ਡੋਗਰੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲਈ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਧ੍ਯਾਨ ਸਿੰਘ, ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਜਯਦਯਾ ਅਖਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਅਰ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਚਕੁਲ ਦਾ ਜਾਣਕੇ ਮੀਏਂ ਧ੍ਯਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਯਦਯਾ ਕਦੇ ਆਖਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸੀ.

ਜਯਤਧੁਨਿ. ਜੈਕਾਰ ਧ੍ਵਨਿ. ਜਯਧ੍ਵਨਿ. "ਭੂਮਿ ਭੂਰਿ ਉਠੀ ਜਯਤਧੁਨਿ." (ਗ੍ਯਾਨ)

---

[1] ਇਹ Observatory ਸਨ ੧੭੧੦ ਵਿੱਚ ਜਯਸਿੰਘ ਸਵਾਈ ਨੇ ਬਣਵਾਈ ਹੈ.
[2] ਸਹੀ ਨਾਮ ਬਹਾਰ ਮੱਲ ਹੈ. ਇਸਦਾ ਰਾਜ ਸਨ ੧੫੪੯ ਤੋਂ ੧੫੭੪ ਤਕ ਹੈ.
[3] ਪੁਰਾਣੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ "ਜਯਜੀਵ" ਸ਼ਬਦ ਕਈ ਥਾਂ ਆਇਆ ਹੈ. ਸੁਮੰਤ ਮੰਤ੍ਰੀ ਨੇ ਰਾਜਾ ਦਸ਼ਰਥ ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਇਹ ਉੱਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਸੀ ਦੇਖੋ, ਅਧ੍ਯਾਤਮ ਰਾਮਾਯਣ.

ਜਯਦਯਾ. ਦੇਖੋ, ਜਯਜੀਵ.

ਜਯਦੇਵ. ਦੇਖੋ, ਜੈਦੇਵ.

ਜਯਪਤਾਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਤ ਦਾ ਝੰਡਾ. ਫ਼ਤੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ.

ਜਯਪਤ੍ਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਹ. ਫ਼ਤੇ ਦਾ ਖ਼ਤ। ੨ ਉਹ ਲਿਖਿਤ, ਜੋ ਹਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਫ਼ਰੀਕ ਵਿਜਈ ਨੂੰ ਲਿਖਕੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. "ਜਯੰਪਤ੍ਰ ਪਾਯੋ ਸੁਖੰ ਪਾਂਡਵੇਣੰ." (ਗ੍ਯਾਨ)

ਜਯਪਾਲ. ਹਿਤਪਾਲ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਰਾਜਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਲਹੌਰ ਅਤੇ ਭਟਿੰਡਾ[1] ਸੀ. ਸੁਬਕਤਗੀਨ ਗ਼ਜ਼ਨੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਨ ੯੮੬ ਵਿੱਚ ਲਗ਼ਮਾਨ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਹਾਰ ਦਿੱਤੀ. ਫੇਰ ਸੁਬਕਤਗੀਨ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਸੁਲਤ਼ਾਨ ਮਹ਼ਮੂਦ ਨੇ ੨੭ ਨਵੰਬਰ ਸਨ ੧੦੦੧ ਨੂੰ ਜਯਪਾਲ ਨੂੰ ਜਿੱਤਕੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਸਮੇਤ ਕੈਦੀ ਕਰ ਲਿਆ. ਜਯਪਾਲ ਨੇ ਮਹ਼ਮੂਦ ਦੀ ਤਾਬੇਦਾਰੀ ਮੰਨਕੇ ਰਿਹਾਈ ਪਾਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁਤ੍ਰ ਅਨੰਗਪਾਲ[2] ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਕੇ ਚਿਤਾ (ਚਿਖਾ) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਦੇਹ ਤ੍ਯਾਗ ਦਿੱਤੀ. ਕਈ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਜਯਪਾਲ ਨੂੰ ਰਾਜਪੂਤ ਅਤੇ ਜੱਟ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਯਪਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਡਿਤ ਉਗ੍ਰਭੂਤੀ ਨੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਉੱਤਮ ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਰਚਿਆ ਹੈ।

੨ ਅਨੰਗਪਾਲ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਜਯਪਾਲ ੨, ਜੋ ਸਨ ੧੦੧੩ ਵਿੱਚ ਲਹੌਰ ਦੇ ਰਾਜਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਬੈਠਾ. ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਲਤ਼ਾਨ ਮਹ਼ਮੂਦ ਨੇ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਸਨ ੧੦੨੨ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਹਾਰ ਦਿੱਤੀ. ਜਯਪਾਲ ਅਜਮੇਰ ਵੱਲ ਭੱਜ ਗਿਆ ਅਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਪੱਕੀ ਜਮ ਗਈ.

ਜਯਪੁਰ. ਦੇਖੋ, ਜਯ ਸਿੰਘ.

ਜਯਮਾਲਾ. ਜਿੱਤ ਦਾ ਹਾਰ. ਫ਼ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਪੁਰ ਜੋ ਮਾਲਾ ਵਿਜਈ ਦੇ ਗਲ ਪਹਿਰਾਈ ਜਾਏ। ੨ ਸ੍ਵਯੰਬਰ ਵਿੱਚ ਕਨ੍ਯਾ ਕਰਕੇ ਵਰ ਨੂੰ ਪਹਿਰਾਈ ਹੋਈ ਮਾਲਾ.

ਜਯ ਵਿਜਯ. ਵਿਸ਼ਨੁ ਦੇ ਸੇਵਕ ਅਤੇ ਦ੍ਵਾਰਪਾਲ. ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਯ ਅਤੇ ਵਿਜਯ ਨੇ ਸਨਕਾਦਿ ਰਿਖੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੁ ਪਾਸ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਪੁਰ ਸ੍ਰਾਪ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਪੁਰ ਜਾ ਕੇ ਰਾਖਸ ਬਣੋ. ਪੁਰਾਣਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਜਯ ਵਿਜਯ ਹਿਰਨ੍ਯਕਸ਼ਿਪੁ, ਰਾਵਣ ਅਤੇ ਕੰਸ ਆਦਿ ਹੋਏ। ੨ ਕਲਕੀ ਅਵਤਾਰ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਕਲਕੀ.

ਜਯਾ. ਸੰ. ਜਯਰੂਪਾ ਦੁਰਗਾ। ੨ ਹਰੀ ਦੁੱਬ। ੩ ਹਰੜ। ੪ ਧੁਜਾ. ਪਤਾਕਾ। ੫ ਭੰਗ. ਵਿਜਯਾ. ਬਿਜੀਆ.

ਜ਼ਯਾਂ. ਦੇਖੋ, ਜ਼ਯਾਨ.

ਜ਼ਯਾਦਹ. ਅ਼ زیادہ ਵਿ—ਅਧਿਕ. ਵਿਸ਼ੇਸ. ਬਹੁਤ. ਵੱਧ.

ਜ਼ਯਾਨ. ਫ਼ਾ زیان ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਨਿ. ਨੁਕ਼ਸਾਨ. ਕ੍ਸ਼ਤਿ.

[1]ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਭਟਿੰਡੇ ਨੂੰ "ਤਬਰਹਿੰਦ" ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਭਟਿੰਡੇ ਦਾ ਹੀ ਵਿਗੜਿਆ ਰੂਪ "ਬਠਿੰਡਾ" ਹੈ.

[2]ਕਈ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਨੰਦਪਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਜ਼ਯਾਫ਼ਤ. ਅ਼ ضیافت ਜ਼ਯਾਫ਼ਤ. ਪਰਾਹੁਣੇ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਖਵਾਉਣ ਦਾ ਕਰਮ। ੨ ਪ੍ਰੀਤਿਭੋਜਨ.

ਜ਼ਯਾਰਤ. ਅ਼ زیارت ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੁਲਾਕ਼ਾਤ. ਭੇਟ. ਦਰਸ਼ਨ. "ਜਯਾਰਤ ਕਰਿ ਮੁਲਤਾਨ ਦੀ ਫਿਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰੇ ਨੂੰ ਆਯਾ." (ਭਾਗੁ)

ਜਯੀ. ਦੇਖੋ, ਜਈ ੪.

ਜਯੋ. ਜਨਮਿਆ. ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ੨ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ. ਜਣਿਆ. "ਪ੍ਰਿਥਮ ਜਯੋ ਤਿਨ ਰਾਮ ਕੁਮਾਰਾ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੩ ਦੇਖੋ, ਜਯੋਜਯ.

ਜਯੋਜਯ. ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ. "ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਰਾਮਦਾਸ ਜਯੋਜਯ ਜਗ ਮਹਿ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਜਯੰਕਰ. ਜਯ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਵਿਜਯੀ. "ਜਗਤ ਜਯੰਕਰ ਮਾਨੀਐ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਜਯੰਕਾਰ. ਦੇਖੋ, ਜੈਕਾਰ। ੨ ਜੈ (ਜਿੱਤਣ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਜਯੰਤ. ਸੰ. जयन्त. ਵਿ—ਵਿਜਯੀ. ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਬਹੁਰੂਪੀਆ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੰਦ੍ਰ। ੪ ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ। ੫ ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਬੇਟਾ ਕਾਰਤਿਕੇਯ। ੬ ਅਕ੍ਰੂਰ ਯਾਦਵ ਦਾ ਪਿਤਾ। ੭ ਰਾਜਾ ਦਸ਼ਰਥ ਦਾ ਇੱਕ ਮੰਤ੍ਰੀ। ੮ ਭੀਮਸੇਨ ਦਾ ਉਪਨਾਮ, ਜਦ ਉਹ ਲੁਕਕੇ ਵਿਰਾਟ ਰਾਜਾ ਦੇ ਘਰ ਰਿਹਾ ਸੀ.

ਜਯੰਤੀ. ਵਿ—ਜਯ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧੁਜਾ. ਪਤਾਕਾ। ੩ ਹਲਦੀ। ੪ ਦੁਰਗਾ। ੫ ਸਾਲਗਿਰਹ ਦਾ ਉਤਸਵ। ੬ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਅਤੇ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦੀ ਤਿਥਿ. ਭਾਦੋਂ ਬਦੀ ੮ ਅਤੇ ਚੇਤਸੁਦੀ ੯.

ਜਯੰਪਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਜਯਪਤ੍ਰ.

ਜਰ. ਜੜ. ਮੂਲ. "ਡਾਰੋਂ ਜਰ ਹੀ ਉਖਾਰਕੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਜਲਨਾ. ਦਗਧ ਹੋਣਾ. "ਦੇਖਤ ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਜਰ ਬਰ ਗਯੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਦੇਖੋ, ਜਰਨਾ. "ਜਰ ਜਾਇ ਨਹੀਂ ਕਿਸਤੇ ਅਜਰੀ, ਅਸਪਾਇ ਗਏ ਸਗਰੀ ਉਰ ਮੇ ਜਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਸੰ. ਜਰਾ. ਬੁਢਾਪਾ. ਵ੍ਰਿੱਧਾਵਸਥਾ. ਦੇਖੋ, ਜਰਵਾਣਾ ਅਤੇ ਜਰੁ। ੫ ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਰੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰ ਤੀਰ ਮਾਰਕੇ ਦੇਹਾਂਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ੬ ਫ਼ਾ زر ਜ਼ਰ ਸੋਨਾ, ਸੁਵਰਣ."ਮਾਤੇ ਮਤੰਗ ਜਰੇ ਜਰ ਸੰਗ." (ਅਕਾਲ) ੭ ਦੌਲਤ. "ਇਸੁ ਜਰ ਕਾਰਣਿ ਘਣੀ ਵਿਗੁਤੀ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) "ਪਰੰਦਏ ਨ ਗਿਰਾਹ ਜਰ." (ਵਾਰ ਮਾਝ ਮ: ੧) ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਗੱਠ ਵਿੱਚ ਧਨ ਨਹੀਂ। ੮ ਮੈਲ. ਜੰਗਾਲ. ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਧਾਤੁ ਦੀ ਮੈਲ.

ਜਰਸ. ਅ਼ جرس ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੜਿਆਲ. ਘੰਟਾ. ਘੁੰਗਰੂ.

ਜਰਹ. ਅ਼ ذرہ ਜ਼ੱਰਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਣ. ਅਣੁ. ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਰਜਕਣ. ਕਿਣਕਾ.

ਜਰਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਝਟਕਾ। ੨ ਲਕੜੀ ਆਦਿ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਦੀ ਧੁਨਿ। ੩ ਅ਼ زرق ਜ਼ਰਕ਼. ਝੂਠ. ਅਸਤ੍ਯ। ੪ ਕਪਟ। ੫ ਫ਼ਾ زرک ਜ਼ਰਕ ਸੁਵਰਣ (ਸੋਨੇ) ਦਾ ਪਤ੍ਰਾ.

ਜ਼ਰਕਸ਼, **ਜ਼ਰਕਸ਼ੀ** } ਫ਼ਾ زرکش ਜ਼ਰੀਂਕਸ਼. ਜ਼ਰੀ ਨਾਲ ਕੱਢਿਆ ਹੋਇਆ. ਸਲਮੇ ਸਤਾਰੇ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ. "ਪਟੰਬਰ

ਜਰਕਸੀ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਜਰਕਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਝਟਕਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਅਥਵਾ ਭਾਰੀ ਬੋਝ ਪੈਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਜਰ ਜਰ ਸ਼ਬਦ ਕਰਨਾ.

ਜਰਕ ਬਰਕ. ਅ਼ زرق برق ਜ਼ਰਕ਼ੋ ਬਰਕ਼. ਟੀਪਟਾਪ. ਬਾਹਰਲੀ ਚਮਕ ਦਮਕ. ਦੇਖੋ, ਜਰਕ ੫.

ਜ਼ਰਕੋਬ. ਫ਼ਾ زرکوب ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਵਰਕ ਕੁੱਟਣ ਵਾਲਾ.

ਜਰਕੰਬਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ਼ਰਕ-ਅੰਬਰ. ਸੁਵਰਣ ਦੇ ਪੱਤ੍ਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਵਸਤ੍ਰ. ਸਲਮੇ ਸਤਾਰੇ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹੇ ਕਪੜੇ. "ਆਇ ਗਏ ਜਰਕੰਬਰ ਸੇ ਅਜ, ਅੰਬਰ ਸੇ ਨ੍ਰਿਪ ਕੰਬਰ ਕੀਨੇ." (ਅਜਰਾਜ) ਜ਼ਰਕ ਅੰਬਰ ਜੇਹੇ ਰਾਜਾ ਅਜ ਜਦ ਆਏ, ਤਦ ਕਪਾਸ ਵਸਤ੍ਰ ਜੇਹੇ ਰਾਜਾ, ਕੰਬਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ. ਭਾਵ—ਸ੍ਯਾਹ ਹੋ ਗਏ.

ਜਰਖ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਕਿਸਮ ਦਾ ਬਘਿਆੜ. ਸੰ. ਤਰਕ੍ਸ਼ੁ. ਦੇਖੋ, ਤਰਕ ੪.

ਜਰਖਬਾਹਣੀ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਰਕ (ਤਰਕ੍ਸ਼ੁ) ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲੀ ਡਾਇਣ. ਦੇਖੋ, ਤਰਕ ੪.

ਜ਼ਰਖ਼ਰੀਦ. ਦੌਲਤ ਨਾਲ ਮੁੱਲ ਲੀਤਾ. "ਅਸੀਂ ਤਾਬਿਆ ਤੇਰੀ ਜਰਖਰੀਦ." (ਜੰਗਨਾਮਾ) ੨ ਮੁੱਲ ਲੀਤਾ ਗ਼ੁਲਾਮ.

ਜਰਖਲ. ਵਿ—ਜਰਜਰ. ਜਰ ਦਾ ਖਾਧਾ ਹੋਇਆ.

ਜ਼ਰਖ਼ੇਜ਼. ਫ਼ਾ زرخیز ਵਿ—ਧਨ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਭੂਮਿ. ਉਪਜਾਊ ਜ਼ਮੀਨ.

ਜ਼ਰਗਰ. ਫ਼ਾ زرگر ਜ਼ਰ (ਸੋਨੇ) ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਸੁਵਰਣਕਾਰ. ਸੁਨਿਆਰ.

ਜ਼ਰਗਰੀ. ਫ਼ਾ زرگری ਸੁਵਰਣਕਾਰ ਦਾ ਕੰਮ. ਸੁਨਿਆਰਪੁਣਾ.

ਜਰਜਰ, ਜਰਜਰਾ, ਜਰਜਰੀ, ਜਰਜਰੀਕ } ਸੰ. ਜਰ੍ਜਰ—ਜਰ੍ਜਰਿਤ—ਜਰ੍ਜਰੀਕ. ਵਿ—ਜੀਰਣ. ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ. ਬਹੁਤ ਬੁੱਢਾ. ਟੁੱਟਿਆ ਫੁੱਟਿਆ. "ਬੇੜਾ ਜਰਜਰਾ. ਫੂਟੇ. ਛੇਕ ਹਜਾਰ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ਇਸ ਥਾਂ ਬੇੜੇ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸ਼ਰੀਰ ਹੈ.

ਜਰਠ. ਸੰ. ਵਿ—ਬੁੱਢਾ। ੨ ਪੁਰਾਣਾ। ੩ ਕਠੋਰ. ਕਰੜਾ। ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁਢਾਪਾ.

ਜਰਠਾਇਆ, ਜਰਠਿਆ } ਬੁੱਢਾ ਹੋਇਆ. ਜਰਾਗ੍ਰਸਿਤ। ੨ ਬੋਦਾ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਜਰਠ.

ਜਰਣ, ਜਰਣਾ } ਕ੍ਰਿ—ਜਰਨਾ. ਸਹਾਰਨਾ. ਬਰਦਾਸ਼੍ਤ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਜਰਣੁ ੨. "ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਇਆਨਪ ਜਰਤ." (ਦੇਵ ਮ: ੫) ੨ ਹਜਮ ਕਰਨਾ। ੩ ਜਲਨਾ. ਦਗਧ ਹੋਣਾ. "ਹਾਡ ਜਰੇ ਜਿਉ ਲਾਕਰੀ." (ਸ. ਕਬੀਰ) "ਇਹੁ ਜਗੁ ਜਰਤਾ ਦੇਖਿਕੈ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੪ ਸੰ. ਜਰਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਰਾ। ੫ ਬੁਢਾਪਾ. ਜਰਾ. "ਗ੍ਰਸਤ ਜਾਤ ਬਲ ਜਰਣੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੬ ਸੰ. ਜਣੰ. ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ੭ ਵ੍ਰਿਕ੍ਸ਼. ਦਰਖ਼ਤ.

ਜਰਣੀ. ਦੇਖੋ, ਜਰਣ ੫.

ਜਰਣੁ. ਸਿੰਧੀ. ਕ੍ਰਿ—ਜਲਨਾ। ੨ ਸਹਾਰਨਾ. ਬਰਦਾਸ਼੍ਤ ਕਰਨਾ. ਝੱਲਣਾ.

ਜਰਤ. ਦੇਖੋ, ਜਰਣਾ ੧। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਰਣ ੨। ੩ ਜਟਿਤ. ਜੜਾਊ. "ਪਨਹੀ ਗੁਰੁ ਕੀ ਜੋ ਜ਼ਰ ਜਰਤ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ਸੋਨੇ ਨਾਲ ਜੜੀ ਹੋਈ। ੪ ਸੰ. ਜਰਤ੍. ਵਿ—ਬੁੱਢਾ। ੫ ਪੁਰਾਣਾ.

ਜਰਤਾ. ਜਲਤਾ. ਦੇਖੋ, ਜਰਣ ੩। ੨ ਸਹਾਰਦਾ. ਦੇਖੋ, ਜਰਣੁ ੨.

ਜਰਤਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ਼ਰਬਾਫ਼ਤਾ ਓਢਨੀ. ਜ਼ਰੀ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਨਾਲ ਬੁਣੀ ਹੋਈ ਚਾਦਰ. "ਤੇੜ ਪਟੰਬਰ ਸਿਰ ਜਰਤਾਰੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਜਰਤੀ. ਜੜਤੀ. ਜੜਤ। ੨ ਜਲਦੀ, ਦਗਧ ਹੋਂਦੀ.

ਜ਼ਰਦ. ਫ਼ਾ زرد ਵਿ—ਸੋਨੇ ਰੰਗਾ. ਪੀਲਾ. ਬਸੰਤੀ.

ਜ਼ਰਕਦਕ. ਫ਼ਾ زردک ਗਾਜਰ.

ਜਰਦਗਵ. ਸੰ. ਜਰਦ੍ਗਵ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁੱਢਾ ਬੈਲ। ੨ ਵਿ—ਪੁਰਾਣਾ. ਪ੍ਰਾਚੀਨ.

ਜ਼ਰਦਰੂ. ਫ਼ਾ زردرو ਵਿ—ਪੀਲੇ ਮੂੰਹ ਵਾਲਾ. ਲੱਜਾ ਅਤੇ ਭੈ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦਾ ਚੇਹਰਾ ਫਿੱਕਾ ਹੈ। ੨ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ.

ਜਰਦਰੂਈ. ਫ਼ਾ زردروئی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ. ਮੂੰਹ ਤੇ ਪੀਲੱਤਣ ਛਾ ਜਾਣ ਦਾ ਭਾਵ.

ਜ਼ਰਦ ਰੂਬਾਨੀ. ਮੁਖ ਦੀ ਜ਼ਰਦ ਵੰਨੀ. ਚੇਹਰੇ ਦਾ ਪੀਲਾ ਵਰਣ. "ਦਿਲ ਖਲਹਲੁ ਜਾਕੈ ਜਰਦ ਰੂਬਾਨੀ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ) ਜਾਂਕੇ ਦਿਲ ਖਲਹਲ, ਤਾਂਕੇ ਚੇਹਰੇ ਦੀ ਰੰਗਤ ਪੀਲੀ.

ਜ਼ਰਦਾ. ਫ਼ਾ زرده ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਸੰਤੀ ਰੰਗ ਦਾ ਪੁਲਾਉ.

ਜ਼ਰਦਾਲੂ. ਫ਼ਾ زردآلو ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਆਲੂ. ਕਾਠੀ ਖ਼ੁਰਮਾਨੀ. ਇਹ ਮੇਵਾ ਠੰਢੇ ਪਹਾੜਾਂ ਪੁਰ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਜ਼ਰਦੁਸ਼੍ਤ. ਫ਼ਾ زردشت ਪਾਰਸੀਆਂ ਦਾ ਧਰਮਗੁਰੂ, ਅਤੇ "ਜੰਦ" ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਕਰਤਾ. ਦੇਖੋ, ਜੰਦ ੩ ਅਤੇ ਪਾਰਸੀ.

ਜਰਨ, ਜਰਨਾ } ਦੇਖੋ, ਜਰਣ. "ਜਰਹਿ ਨਹੀ ਉਰ ਜਰਹਿ ਕੁਚਾਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਮਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਰਦੇ ਨਹੀਂ, ਕੁਚਾਲੀ ਸੜਦੇ ਹਨ. "ਆਪਨ ਬਿਭਉ ਆਪ ਹੀ ਜਰਨਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਸੜਨਾ. ਜਲਨਾ. "ਆਜ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਜਰਨ ਤਿਹਾਰੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੯੨) "ਪਰ ਸੰਪਤਿ ਕੋ ਦੇਖਤ ਜਰਨਾ। ਪਰਜਸ ਸੁਨਤ ਰਿਦੇ ਨਹਿ ਜਰਨਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਜੜਨਾ. "ਤਵਾ ਸੁ ਜਰਕੈ ਤਾਸ ਪੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੩੨)

ਜ਼ਰਨਿਗਾਰ. ਫ਼ਾ زرنگار ਸੋਨੇ ਨਾਲ ਜੜਿਆ ਹੋਇਆ. ਕੁੰਦਨ ਕੀਤਾ। ੨ ਸੁਨਹਿਰੀ.

ਜਰਨੈਲ. ਅੰ. General. ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਵਡਾ ਸਰਦਾਰ.

ਜ਼ਰਪੋਸ਼. ਫ਼ਾ زرپوش ਸੋਨੇ ਦਾ ਮੁਲੰਮਾ. "ਗਹਿਣੇ ਜਿਉ ਜਰਪੋਸ ਦੇ." (ਭਾਗੁ)

ਜਰਫ. ਅ਼ ظرف ਜਰਫ਼. ਬਰਤਨ. ਪਾਤ੍ਰ। ੨ ਯੋਗ੍ਯਤਾ. ਲਾਯਕ਼ੀ. ਲਿਆਕਤ। ੩ ਹੌਸਲਾ. ਉਤਸਾਹ.

ਜਰਬ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤੋਪ. "ਚਢਾਵੋ ਗਿਰਿ ਪਰ ਜਰਬ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ੨ ਅ਼ ضرب ਜਰਬ. ਸੱਟ. ਚੋਟ. ਆਘਾਤ.

ਜ਼ਰਬਫ਼ਤ. ਫ਼ਾ زربفت ਸੰਗਯਾ—ਜ਼ਰੀ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਕੇ ਬੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਵਸਤ੍ਰ.

ਜਰਬਰਿ. ਜਲਬਲਕੇ. ਸੜਮੱਚਕੇ.

ਜ਼ਰਬਾਫ਼. ਦੇਖੋ, ਜ਼ਰਬਫ਼ਤ. "ਜਰਬਾਫ ਦਿਵਾਵਤ ਹੈਂ ਦਿਜ ਜੋਰੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਜ਼ਰਬਫ਼ਤ ਜੋੜੇ (ਪੁਸ਼ਾਕਾਂ) ੨ ਫ਼ਾ زرباف ਗੋਟਾ ਬੁਣਨ ਵਾਲਾ। ੩ ਜ਼ਰੀ ਨਾਲ ਬੇਲਬੂਟੇ ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ.

ਜਰਬੀਲਾ. ਵਿ—ਜਰਬ (ਸੱਟ) ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਭੜਕੀਲਾ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰ. "ਜੋਬਨ ਜੋਤਿ ਜਗੇ ਜਰਬੀਲੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੧੧)

ਜਰਬੁਲਮਸਲ. ਅ਼ ضرب المثل ਜਰਬੁਲਮਸਲ. ਮਿਸਾਲ (ਦ੍ਰਿਸ੍ਟਾਂਤ) ਲਈ ਕਥੀ ਹੋਈ ਕਹਾਵਤ Proverb.

ਜਰਮ. ਜਨਮ. ਉਤਪੱਤਿ. "ਜਰਮ ਕਰਮ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ੨ ਅੰ. Germ. ਅੰਕੁਰ. ਬੀਜ। ੩ ਅਸਲ ਮੂਲ। ੪ ਅਣੁਕੀਟ, ਜੋ ਲਹੂ ਜਲ ਦੁੱਧ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ.

ਜਰਮੇਖ. ਦੇਖੋ, ਜੜਮੇਖ. "ਰਾਵਨ ਬਾਗ ਕੀ ਮੂਲਹੁ ਤੇ ਜਰਮੇਖ ਉਖਾਰੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਜਰਰ. ਅ਼ ضرر ਜ਼ਰਰ. ਸੰਗਯਾ—ਹਾਨੀ. ਨੁਕ਼ਸਾਨ। ੨ ਸੱਟ. ਚੋਟ.

ਜਰਰਾ. ਅ਼ ذرّہ ਜ਼ੱਰਰਾ. ਸੰਗਯਾ—ਅਣੁ. ਕਣਕਾ। ਜੌਂ ਦਾ ਸੌਵਾਂ ਹਿੱਸਾ। ੨ ਜਵਾਰ, ਜੁਆਰ ਅਨਾਜ। ੩ ਵਿ—ਤਨਿਕ. ਥੋੜਾ. "ਜਿਨ ਕੇ ਮਨ ਮੇ ਜਰਰਾਕੁ ਜਡੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਮਨ ਵਿੱਚ ਥੋੜਾ ਜੇਹਾ ਗਡੈ.

ਜਰਵਾਣਾ, ਜਰਵਾਨਾ ਵਿ—ਜ਼ੋਰਾਵਰ. ਬਲਵਾਨ. "ਜਰੁ ਜਰਵਾਣਾ ਕੰਨਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧ ਪਹਿਰੇ) "ਸਭਹਿ ਨ ਸੀਸ ਕਾਲ ਜਰਵਾਨਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੬੬) ੨ ਸੰ. ਜਰਾਵਾਹਨ. ਸੰਗਯਾ—ਬੁਢਾਪਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸਵਾਰੀ, ਕਾਲ. ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੁ। ੩ ਜਰਾਵਰਣ. ਬੁਢੇਪੇ ਦਾ ਰੰਗ. ਸਫ਼ੇਦ ਰੋਮ. "ਜੇ ਜਰਵਾਣਾ ਪਰਹਰੈ ਜਰੁ ਵੇਸ ਕਰੇਦੀ ਆਈਐ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਜੇ ਚਿੱਟੇ ਰੋਮ ਕੋਈ ਪੁੱਟ ਦੇਵੇ ਜਾਂ ਰੰਗ ਲਵੇ, ਤਦ ਜਰਾ ਆਪਣਾ ਰੰਗ ਸ਼ਰੀਰ ਪੁਰ ਬਰਾਬਰ ਕਰਦੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

੪ ਵੀਰਭਦ੍ਰ. ਸ਼ਿਵ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਮਹਾਵੀਰ ਗਣ, ਜੋ ਦਕ੍ਸ਼ ਦਾ ਯਗ੍ਯ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ. "ਜਾਗ ਸੁ ਜੰਮੀ ਜੁੱਧ ਨੂੰ ਜਰਵਾਣਾ ਜਣੁ ਮਿਰੜਾਇ ਕੈ." (ਚੰਡੀ ੩) ਜਾਗ (ਅਗਨੀ) ਰੂਪ ਕਾਲੀ ਜੁੱਧ ਲਈ ਜਨਮੀ, ਮਾਨੋ ਮਿਰੜਾਇ (ਮ੍ਰਿੜ—ਸ਼ਿਵ) ਤੋਂ ਵੀਰਭਦ੍ਰ ਉਪਜਿਆ.

ਜਰਵੈਹੋਂ. ਜਲਵਾਊਂਗਾ. ਭਸਮ ਕਰਵੈਹੋਂ. "ਤਿੰਹ ਡੀਠਹਿ ਸੋਂ ਇਹ ਕੋ ਜਰਵੈਹੋਂ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਜਰਾ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਬੁਢਾਪਾ. "ਜਰਾ ਕਾ ਭਉ ਨਾ ਹੋਵਈ, ਜੀਵਨੁਪਦਵੀ ਪਾਇ." (ਗੂਜ ਮ: ੩)

ਬ੍ਰਹਮਵੈਵਰਤ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਰਾ ਕਾਲ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਭਾਈ ਚੌਸਠ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਪੁਰ ਵਿਚਰਦੀ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਰਰਾ। ੩ ਇਕ ਰਾਖਸੀ. ਦੇਖੋ. ਜਰਾਸੰਧ.

ਜਰਾਉ. ਦੇਖੋ, ਜੜਾਉ. "ਜਰਾਉ ਜਵਾਹਰ ਜਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਰਾਊ. ਦੇਖੋ, ਜੜਾਊ.

ਜਰਾਇ. ਦੇਖੋ, ਜੜਾਉ. "ਜਟਿਤ ਜੀਨ ਜਰਾਇ." (ਰਾਮਾਵ) ੨ ਜੜਵਾਕੇ. ਜਟਿਤ ਕਰਾਕੇ। ੩ ਜਲਾਕੇ. ਭਸਮ ਕਰਕੇ। ੪ ਜਲਾਵੇ. "ਕਬੀਰ ਐਸਾ ਕੋ ਨਹੀ ਮੰਦਰ ਦੇਇ ਜਰਾਇ." (ਸ:)

ਜਰਾਇਤ. ਦੇਖੋ, ਜਰਾਤ.

ਜਰਾਏ. ਜਲਾਏ. ਦਗਧ ਕੀਤੇ। ੨ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਾਏ. ਸਹਨਸ਼ੀਲਤਾ ਦੇਵੇ. "ਜਿਸਹਿ ਜਰਾਏ ਆਪਿ, ਸੋਈ ਅਜਰੁ ਜਰੈ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫)

ਜਰਾਸਿੰਧ, ਜਰਾਸੰਧ, ਜਰਾਸੰਧਿ ਸੰ. जरासन्ध. ਜਰਾ ਰਾਖਸੀ ਦ੍ਵਾਰਾ ਜੋੜਿਆ ਹੋਇਆ ਮਗਧ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਕੰਸ ਦਾ ਸਹੁਰਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਦਾ ਵਡਾ ਵੈਰੀ ਸੀ. ਮਹਾਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲੇਖ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਬ੍ਰਿਹਦਰਥ ਨੇ ਸੰਤਾਨ ਲਈ ਚੰਡਕੌਸ਼ਿਕ (ਚੰਦ੍ਰਕ) ਰਿਖੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ. ਬ੍ਰਿਹਦਰਥ ਨੇ ਇਹ ਫਲ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦੋ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅੱਧਾ ਅੱਧਾ ਟੁਕੜਾ ਬਾਲਕ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਟੁਕੜੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਵਿੱਚ ਸਿਟਵਾ ਦਿੱਤੇ. ਉਸ ਥਾਂ ਇੱਕ ਜਰਾ ਨਾਮ ਰਾਖਸੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਖੰਡ ਜੋੜਕੇ ਬੱਚਾ ਜ਼ਿੰਦਾ ਕਰਲਿਆ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਹਦਰਥ ਨੂੰ ਬਾਲਕ ਦੇ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮਹਾ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਹੋਵੇਗਾ ਅਰ ਜਦ ਤੀਕ ਇਸ ਦਾ ਜੋੜ ਨਾ ਖੁਲ੍ਹੇਗਾ, ਤਦ ਤੀਕ ਇਸ ਦੀ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ.

ਜਰਾਸੰਧ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਰਾਜਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪੁਤ੍ਰੀਆਂ 'ਅਸ੍ਤਿ' ਅਤੇ 'ਪ੍ਰਾਪ੍ਤਿ' ਕੰਸ ਨੂੰ ਵਿਆਹੀਆਂ ਗਈਆਂ. ਜਰਾਸੰਧ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਕੰਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਉਗ੍ਰਸੇਨ ਨੂੰ ਗੱਦੀਓਂ ਲਾਹਕੇ ਆਪ ਰਾਜ ਸਾਂਭਿਆ. ਜਦ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਕੰਸ ਮਾਰਕੇ ਉਗ੍ਰਸੇਨ ਮਥੁਰਾ ਦਾ ਰਾਜਾ ਥਾਪਿਆ, ਤਦ ਜਰਾਸੰਧ ਨੂੰ ਵਡਾ ਕ੍ਰੋਧ ਆਇਆ ਅਰ ਆਪਣੇ ਸਹਾਈ ਕਾਲਯਵਨ (ਕਾਲਜਮਨ) ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮਥੁਰਾ ਪੁਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਯਾਦਵਾਂ ਨੂੰ ਮਥੁਰਾ ਛੱਡਣੀ ਪਈ.

ਯੁਧਿਸ੍ਠਿਰ ਦੇ ਰਾਜਸੂਯ ਯਗ੍ਯ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨ, ਅਰਜੁਨ ਅਤੇ ਭੀਮ ਜਰਾਸੰਧ ਦੇ ਘਰ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਬਣਕੇ ਗਏ, ਅਤੇ ਯੁੱਧ ਮੰਗਿਆ. ਜਰਾਸੰਧ ਭੀਮ ਨਾਲ ਦ੍ਵੰਦਯੁੱਧ ਕਰਨ ਲੱਗਾ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਤਿਣਕਾ ਚੀਰਕੇ ਭੀਮ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਜਰਾਸੰਧ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦੇ. ਭੀਮ ਨੇ ਜਰਾ ਰਾਖਸੀ ਦਾ ਲਾਇਆ ਜੋੜ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਰਾਸੰਧ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ. "ਜਰਾਸੰਧਿ ਕਾਲਜਮੁਨ ਸੰਘਾਰੇ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧) "ਦੇਖ ਤਿਨੈ ਨ੍ਰਿਪ ਸਿੰਧੁਜਰਾ ਹਥਿਯਾਰ ਧਰੇ ਲਖ ਬੀਰੇ ਪਚਾਰੇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਜਰਾਹ. ਅ਼ جرّاح ਜੱਰਾਹ. ਸੰਗਯਾ—ਚੀਰਨ ਵਾਲਾ. ਵੈਦ੍ਯ (Surgeon) "ਏਕ ਜਰਾਹ ਹੋਤ ਹੈਂ ਸਯਾਨੇ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਜਰਾਹੀ. ਸੰਗਯਾ—ਜੱਰਾਹ ਦਾ ਕਰਮ। ੨ ਜੱਰਾਹ ਦੀ ਵਿਦ੍ਯਾ.

Surgery.

ਜਰਾਤ. ਅ਼ زراعت ਜ਼ਰਾਅ਼ਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੇਤੀ. ਕ੍ਰਿਸਿ.

ਜਰਾਂਦ. ਦੇਖੋ, ਜੀਰਾਂਦਿ। ੨ ਇੱਕ ਜੱਟ ਅਤੇ ਖੱਤ੍ਰੀ ਜਾਤਿ. "ਪਿਰਥੀ ਮਲ ਜਰਾਂਦ ਬੁਧਿਸਾਰੂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਰਾਦੀ. ਦੇਖੋ, ਜੱਰਾਦ। ੨ ਦੇਖੋ, ਖਾਨਜਰਾਦੀ.

ਜਰਾਂਦੀ. ਜਰਾਂਦ ਜਾਤਿ ਦਾ. ਦੇਖੋ, ਜਰਾਂਦ ੨.

ਜਰਾਧਿ. ਜਰਾ ਆਦਿ ਆਧਿ (ਰੋਗ). "ਜਨਮ ਜਰਾਧਿ ਮਰਣ ਭਇਐ." (ਗੂਜ ਜੈਦੇਵ)

ਜਰਾਨਾ. ਜਲਾਨਾ. ਦਗਧ ਕਰਨਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਯਾਰਾਨਾ.

ਜਰਾਫਤ. ਅ਼ ظرافت ਜਰਾਫ਼ਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁੱਧਿ. ਦਾਨਾਈ। ੨ ਹਾਸੀ. ਮਖ਼ੌਲ.। ੩ ਚਿੱਤ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ.

ਜਰਾਬ. ਦੇਖੋ, ਜੁੱਰਾਬ.

ਜਰਾਬਾ. ਦੇਖੋ, ਜਰਬ. "ਜਾਲਮ ਜੁਲਮ ਨ ਜੋਰ ਜਰਾਬਾ." (ਭਾਗੁ) ਜਾਲਿਮ, ਜ਼ੁਲਮ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਜਰਬ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕਦਾ.

ਜਰਾਮ. ਜੈਰਾਮ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਧਾਮ ਜਰਾਮ ਨਾਨਕੀ ਦੋਊ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਦੇਖੋ, ਜੈਰਾਮ.

ਜਰਾ ਮਰਾ. ਬੁਢਾਪਾ ਅਤੇ ਮੌਤ. "ਜਰਾ ਮਰਾ ਨਹ ਵਿਆਪਈ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਜਰਾਯੁ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਝਿੱਲੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬੱਚਾ ਰਿਹਮ ਅੰਦਰ ਲਿਪਟਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਆਉਲ. ਜੇਰ (The outer skin of embryo)। ੨ ਯੋਨਿ. ਭਗ। ੩ ਗਰਭ। ੪ ਸੱਪ ਦੀ ਕੁੰਜ। ੫ ਪੁਰਾਣਾ ਗਿਲਾਫ਼.

ਜਰਾਯੁਜ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਪ੍ਰਾਣੀ, ਜੋ ਜੇਰ ਵਿੱਚ ਲਿਪਟਿਆ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ. ਜੇਰਜ.

ਜਰਾਰ. ਅ਼ جرار ਜੱਰਾਰ. ਵਿ—ਖਿੱਚਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਪ੍ਰਬਲ. ਜ਼ੋਰਾਵਰ। ੩ ਬਹਾਦੁਰ ਵੀਰ. "ਨਮਸਤੰ ਜਰਾਰੰ." (ਜਾਪੁ)

ਜਰਾਰਦਨ. ਵਿ—ਜਰਾ-ਅਰਦਨ. ਜਰਾ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ਕ. "ਜਰਾਰਦਨ ਦੀਨਦਯਾਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਭਏ ਹੈਂ." (ਸਵੈਯੇ ੩੩) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਮ੍ਰਿਤ. ਸੁਧਾ.

ਜਰਾਰਿ, ਜਰਾਰਿਪੁ } ਬੁਢਾਪੇ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਅਮ੍ਰਿਤ. (ਸਨਾਮਾ) "ਆਨ ਜਰਾਰਿ ਦਯੋ ਹਮ ਕੋ ਫਲ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੦੯) ਅਮ੍ਰਿਤਫਲ ਲਿਆਕੇ ਦਿੱਤਾ.

ਜਰਾਰਿਫਲ. ਜਰਾ ਅਰਿ ਫਲ. ਅਮ੍ਰਿਤਫਲ. ਦੇਖੋ, ਜਰਾਰਿ.

ਜਰਾਵ. ਦੇਖੋ, ਜੜਾਊ.

ਜਰਾਵਊ. ਜੜਵਾਓ। ੨ ਜਲਾਓ. ਮਚਾਓ.

ਜਰਾਵੈ. ਜਲਾਵੈ. "ਜਜਾ ਜਉ ਤਨ ਜੀਵਤ ਜਰਾਵੈ." (ਗਉ ਬਾਵਨ ਕਬੀਰ) ੨ ਜੜਾਵੈ.

ਜਰਿ. ਜਰਾ ਨੇ. "ਜਰਿ ਜੀਤਿਆ ਸਿਰ ਕਾਲੋ." (ਭੈਰ ਮ: ੧) ੨ ਜਰਾ ਕਰਕੇ. ਬੁਢਾਪੇ ਨਾਲ। ੩ ਜਲਕੇ. ਦਗਧ ਹੋਕੇ। ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲਨ. ਦਾਹ. ਸੰਤਾਪ.

ਜਰਿਓ. ਦੇਖੋ, ਜਰਣਾ। ੨ ਜਲਾਇਆ. ਦਗਧ ਕੀਤਾ. "ਪਾਵਕੁ ਜਰਿਓ ਨ ਜਾਤ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫) ਅਗਨਿ ਤੋਂ ਜਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ.

ਜਰਿਯਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੜੀ. ਬੂਟੀ। ੨ ਪਹਾੜ ਦੀ ਦੇਵੀ. ਡਾਕਿਨੀ.

ਜਰਿਯਾਖੇਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੂਤਨੀਆਂ ਦਾ ਖੇਡ. ਕਈ ਪਹਾੜੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਜਰਿਯਾ (ਦੇਵੀ) ਆਈ ਦੱਸਕੇ ਖੇਡਦੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁੱਛ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ. "ਜਰਿਯਾਖੇਲ ਕੂਕ ਜਬ ਦੀਜੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੭੮)

ਜਰੀ. ਜਰਾ. (ਵ੍ਰਿੱਧ) ਅਵਸਥਾ. "ਆਵਤ ਨਿਕਟਿ ਬਿਖੰਮ ਜਰੀ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫) ੨ ਮ੍ਰਿਤ੍ਯੁ. ਮੌਤ. "ਸੁਨ ਹੰਤ ਜਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਗੁਰਕਥਾ ਸੁਣਕੇ ਕਾਲ ਦਾ ਭੈ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੩ ਜੜੀ. ਬੂਟੀ. "ਹਰਤਾ ਜੁਰ ਕੀ ਸੁਖਪੁੰਜ ਜਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) "ਕਾਮ ਜਰੀ ਇਹ ਕੀਨ ਜਰੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਕਾਮ ਨਾਲ ਜਲੀ ਦੀ ਇਹ ਦਵਾਈ ਕੀਤੀ। ੪ ਵਿ—ਜਲੀ ਹੋਈ. ਦਗਧ ਹੋਈ। ੫ ਸਹਾਰੀ. ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ. "ਜਰੀ ਨ ਗੁਰਕੀਰਤਿ ਮਤਿ ਜਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੬ ਜਟਿਤ. ਜੜੀ ਹੋਈ. ਜੜਾਊ. "ਚਾਰ ਜਰਾਊ ਜਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੭ ਜ਼ਰ (ਸੁਵਰਣ) ਦੀ ਤਾਰ. ਜ਼ਰੀਂ. "ਜਰੀਦਾਰ ਅੰਬਰ ਪਟੰਬਰ ਸੁਹਾਇ ਬਡੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਰੀਆ. ਜੜੀ. ਬੂਟੀ। ੨ ਜਰਣ ਦੀ ਰੀਤਿ. ਬਰਦਾਸ਼੍ਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ. "ਜਿਸੁ ਲਾਗੀ ਪੀਰ ਪਿਰੰਮ ਕੀ ਸੋ ਜਾਣੈ ਜਰੀਆ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੩ ਜਲਿਆ. "ਕੋਪ ਜਰੀਆ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ੪ ਜਰਾ. ਬੁਢਾਪਾ. "ਨਹ ਮਰੀਆ ਨਹ ਜਰੀਆ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) ੫ ਜਾਲੀ. ਮੱਛੀ ਫਾਹੁਣ ਦਾ ਜਾਲ. "ਜਰੀਆ ਅੰਧ ਕੰਧ ਪਰ ਡਾਰੇ." (ਦੱਤਾਵ) ਦੇਖੋ, ਅੰਧ ੧੦। ੬ ਅ਼ ذریعہ ਜਰੀਅ਼ਹ. ਵਸੀਲਾ. ਸੰਬੰਧ. ਦ੍ਵਾਰਾ. ਮਾਰਫ਼ਤ.

ਜਰੀਐ. ਜਲੀਐ. "ਜਬ ਜਰੀਐ ਤਬ ਹੋਇ ਭਸਮ ਤਨ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ) ੨ ਸਹਾਰੀਐ. ਬਰਦਾਸ਼੍ਤ ਕਰੀਐ. "ਅੰਤਰ ਕੀ ਦੁਬਿਧਾ ਅੰਤਰਿ ਜਰੀਐ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਜਰੀਦਾ. ਅ਼ جریدہ ਵਿ—ਇੱਕਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਫ਼ਤਰ। ੩ ਅਖ਼ਬਾਰ.

ਜਰੀਦੋਜ. ਫ਼ਾ زردوز ਜ਼ਰਦੋਜ਼. ਵਿ—ਜ਼ਰੀ ਨਾਲ ਕੱਢਿਆ ਹੋਇਆ. ਜ਼ਰਬਾਫ਼ਤਹ. "ਜਰੀਦੋਜ ਫਿਰੈਂ ਬਿਜਨਾ ਸਭ ਪੈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਜਰੀਨ. ਫ਼ਾ زریں ਜ਼ੱਰੀਂ. ਵਿ—ਸੁਵਰਣ ਦਾ. ਸੁਨਹਿਰੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੋਨੇ ਦੀ ਤਾਰ ਆਦਿ.

ਜਰੀਨਾ. ਫ਼ਾ زرینہ ਜ਼ੱਰੀਨਹ. ਵਿ—ਸੋਨੇ ਦਾ। ੨ ਸੁਨੈਮੁਦ੍ਰਾ. ਅਸ਼ਰਫ਼ੀ ਆਦਿ. "ਤੁਮਹਿ ਖਜੀਨਾ ਤੁਮਹਿ ਜਰੀਨਾ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਜਰੀਫ. ਅ਼ ظریف ਜਰੀਫ਼. ਵਿ—ਦਾਨਾ. ਬੁੱਧਿਮਾਨ। ੨ ਪ੍ਰਸੰਨਮਨ. ਖ਼ੁਸ਼ਦਿਲ। ੩ ਮਖ਼ੌਲੀਆ. ਮਸਖ਼ਰਾ.

ਜਰੀਬ. ਅ਼ جریب ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ਼ਮੀਨ ਮਿਣਨ ਦੀ ਜੰਜੀਰੀ, ਜੋ ੪੫ ਫੁਟ ਅਥਵਾ ੧੫ ਗਜ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਤ਼ਨਾਬ. ਦੇਸ਼ਭੇਦ ਕਰਕੇ ਜਰੀਬ ਦਾ

ਪ੍ਰਮਾਣ ਵੱਧ ਘੱਟ ਭੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ—ਕੁੱਲੂ ਕਾਂਗੜੇ ਵਿੱਚ ੪੯ ਫੁਟ ੮ ਇੰਚ ਦੀ ਜਰੀਬ ਹੈ.

ਜਰੁ. ਜਰਾ. ਵ੍ਰਿੱਧ ਅਵਸਥਾ. ਦੇਖੋ, ਜਰ ੪. "ਜਰੁ ਆਈ ਜੋਬਨਿ ਹਾਰਿਆ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਜਰੂਆ. ਜਰਾ. ਬੁਢਾਪਾ. "ਜੋਬਨ ਘਟੈ ਜਰੂਆ ਜਿਣੈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧ ਪਹਿਰੇ) "ਖਿਸੈ ਜੋਬਨੁ ਬਧੈ ਜਰੂਆ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਜਰੂਸ਼ਲਮ. ਅ਼ ਯਰੂਸ਼ਲਮ. Jerusalem. ਇਸਰਾਈਲ ਵੰਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੈਲਸਟਾਈਨ (Palestine) ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਸੁਲੇਮਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮੰਦਿਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੈਤੁਲਮੁਕ਼ੱਦਸ (ਪਵਿਤ੍ਰਘਰ) ਆਖਦੇ ਹਨ. ਖ਼ਲੀਫ਼ਾ .ਉਮਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਨ ੬੩੭ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤਕੇ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਮਸੀਤ ਬਣਵਾਈ, ਜੋ "ਮਸਜਿਦੁਲਅਕ਼ਸਾ" ਨਾਉਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਹਜਰਤ ਈਸਾ ਦੀ ਕਬਰ ਇੱਥੇ ਈਸਾਈਆਂ ਦਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਧਾਮ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸੁਲੇਮਾਨ ਅਤੇ ਦਾਊਦ.

ਜਰੂਰ. ਅ਼ ਜ਼ਰੂਰ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਅਵਸ਼੍ਯ. ਬਿਨਾ ਸੰਸੇ. ਨਿਰਸੰਦੇਹ.

ਜਰੂਰਤ, ਜਰੂਰਤਿ ਅ਼ ਜ਼ਰੂਰਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਵਸ਼੍ਯਕਤਾ. ਲੋੜ. ਹਾਜਤ. "ਜੈਸਾ ਕਰੈ ਕਹਾਵੈ ਤੈਸਾ ਐਸੀ ਬਨੀ ਜਰੂਰਤਿ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਸਾਰ)

ਜਰੇ. ਸਹਾਰੇ. ਬਰਦਾਸ਼੍ਤ ਕਰੇ. "ਜਰੇ ਨ ਗਏ ਸੁਨੇ ਗੁਨ ਗੁਰੁ ਕੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਜਲੇ. ਮੱਚੇ. "ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਦੁਇ ਜਰੇ ਚਰਾਗਾ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ੩ ਜੜੇ. ਬੰਦ ਕੀਤੇ. ਭੇੜੇ. "ਜਰੇ ਕਿਵਾਰਾ." (ਸੂਹੀ ਅ: ਮ: ੫) ੪ ਜਟਿਤ. ਜੜਾਊ. "ਭੂਖਨ ਰਤਨ ਜਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੫ ਸੜ ਜਾਵੇ. ਦਗਧ ਹੋਵੇ. "ਬਿਨੁ ਗੁਰਸਬਦੈ ਜਨਮੁ ਜਰੇ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੧)

ਜਰੰਗਾ. ਵਿ—ਜ੍ਵਲਿਤ-ਅੰਗਾ. ਜਲਦੇ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲਾ. ਜਿਸ ਦਾ ਸ਼ਰੀਰ (ਅੰਗ) ਜਲ ਰਿਹਾ ਹੈ. "ਅਤਿ ਤ੍ਰਿਸਨ ਜਰੰਗਾ." (ਕਾਨ ਮ: ੫)

ਜਰੰਗਾਰੀ. ਦੇਖੋ, ਜਰਗਰੀ.

ਜੱਰਾਦ. ਅ਼ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਾਂਬੇ ਦੇ ਬਰਤਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਕਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਅ਼ ਜ਼ੱਰਾਦ. ਸੰਜੋਆ (ਕਵਚ) ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਜੱਰਾਰ. ਅ਼ ਵਿ—ਜ਼ੋਰਾਵਰ. ਬਲੀ. "ਧਾਏ ਜੱਰਾਰ ਵੀਰ." (ਸਲੋਹ) ੨ ਯੋਧਾ. ਵੀਰ.

ਜਲ. ਸੰ. ਜਲ੍. ਧਾ—ਤਿੱਖਾ ਕਰਨਾ, ਧਨਵਾਨ ਹੋਣਾ, ਢਕਣਾ (ਆਛਾਦਨ ਕਰਨਾ). ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਣੀ, ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਨੂੰ ਢਕਦਾ ਹੈ. "ਜਲ ਬਿਹੂਨ ਮੀਨ ਕਤ ਜੀਵਨ?" (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੩ ਜ੍ਵਲ. ਲਾਟਾ. ਭਾਂਬੜ. "ਹਉਮੈ ਜਲ ਤੇ ਜਲਿ ਮੂਏ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰ) ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਲਾਟ ਨਾਲ ਜਲਕੇ ਮੋਏ। ੪ ਫ਼ਾ ਚੰਡੋਲ ਪੰਛੀ। ੫ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਮੱਧ ਭਾਗ. "ਜਲ ਤੇ ਥਲ ਕਰ." (ਸਾਰ ਕਬੀਰ) ਭਾਵ—ਡੂੰਘੇ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਥਾਂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੬ ਮੁੱਠਾ. ਕ਼ਬਜਾ। ੭ ਤਾਗਾ. ਡੋਰਾ.

ਜਲਅਸ਼੍ਵ. ਦਰਿਆਈ ਘੋੜਾ. ਦੇਖੋ, ਪਾਗ.

ਜਲਅੰਭ. ਸੰ. ਜਲਸ਼—ਜਲੰਭ. ਜਲ ਨਾਲ ਅੰਭ (ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ) ਤਾਲ. ਜਲਪੂਰਿਤ ਤਲਾਉ. "ਜਿਉ ਜਲਅੰਭ ਊਪਰਿ ਕਮਲ ਕਿਨਾਰੇ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)

ਜਲਈ. ਜਲਦਾ ਹੈ. ਦਗਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਲੀਈਂ.

ਜਲਸਾ. ਅ਼ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਭਾ. ਦੀਵਾਨ। ੨ ਉਤਸਵ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ। ੩ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਲਿਬਾਸ ਵਿੱਚ ਜੋ ਨੌਜਵਾਨ ਗਾ ਬਜਾ ਕੇ ਅਖਾੜਾ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹਨ, ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਭੀ ਜਲਸਾ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੈ.

ਜਲਸਾਈ. ਸੰ. ਜਲਸ਼ਾਯਿਨ੍. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਸਨੁ, ਜੋ ਜਲ ਵਿੱਚ ਸੌਂਦਾ ਹੈ. ਨਾਰਾਯਣ.

ਜਲਸਾਂਈਂ. ਜਲਾਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ. ਜਲਪਤਿ. ਵਰੁਣ.

ਜਲਸਿ. ਜਲੇਗਾ. ਦਗਧ ਹੋਊ। ੨ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਾਮਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਅਵਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਜਲੀਸ਼ (ਵਰੁਣ) ਦੀ ਥਾਂ ਜਲਸਿ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਅੰਗ ੯੩੨। ੩ ਦੇਖੋ, ਜਲਸੀ.

ਜਲਸੀ. ਜਲੇਗਾ. ਦਗਧ ਹੋਊ.

ਜਲਹਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲਧਰ. ਮੇਘ. ਬੱਦਲ। ੨ ਜਲਹਾਰ. ਜਲ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਜਲਹਰੁ.

ਜਲਹਰਣ. ਦੇਖੋ, ਘਨਾਕਰੀ ਦਾ ਰੂਪ (ੲ) ੨ ਪਾਣੀ ਢੋਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਜਲਹਰਬਿੰਬ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲਧਰ ਬਿੰਬ. ਇੰਦ੍ਰਧਨੁਖ. ਆਕਾਸ਼ ਵਿੱਚ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਜਲਕਣਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਣਾ ਨਾਲ ਹੋਈ ਅਨੇਕ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਝਲਕ. "ਜਲਹਰਬਿੰਬ ਜੁਗਤਿ ਜਗੁ ਰਚਾ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ਇੰਦ੍ਰਧਨੁਖ ਵਾਂਙ ਅਨੇਕ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਰਚਨਾ ਖਿਨ ਵਿੱਚ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਅਤੇ ਖਿਨ ਵਿੱਚ ਲੋਪ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ੨ ਜਲ ਵਿੱਚ ਹਰਿ (ਸੂਰਜ) ਦਾ ਬਿੰਬ (ਅ਼ਕਸ)

ਜਲਹਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲਧਰੀ. ਅਰਘੇ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪੱਥਰ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਸ੍‍ਥਾਪਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਜਲਹਰੁ. ਜਲਧਰ. ਮੇਘ. ਦੇਖੋ, ਜਲਹਰ. "ਜਲਹਰੁ ਬਰਸਨਹਾਰੁ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਮਲਾ)

ਜਲਹਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਹਾਰ. ਪਾਨੀਹਾਰ। ੨ ਮੇਘ. ਬੱਦਲ.

ਜਲਕੇਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਿਵਾਰ. ਪਾਨੀ ਦਾ ਜਾਲਾ.

ਜਲਕੰਟਕ. ਸ਼੍ਰਿੰਗਾਟਕ. ਸਿੰਘਾੜਾ (ਸੰਘਾੜਾ).

ਜਲਕ੍ਰੀੜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲਖੇਲ. ਜਲਵਿਹਾਰ। ੨ ਤਾਰੀ. ਜਲ ਪੁਰ ਤਰਨਾ.

ਜਲਖਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੰਛੀ. ਮੁਰਗ਼ਾਬੀ.

ਜਲਖੀਨਾ. ਵਿ—ਦਗਧ ਹੋਕੇ ਛੀਨ (ਨਾਸ਼) ਹੋਇਆ.

ਜਲਘਟਾਊ. ਘੜੇ ਦੇ ਜਲ ਵਿੱਚ. "ਹਭ ਸਮਾਣੀ ਜੋਤਿ ਜਿਉ ਜਲਘਟਾਊ ਚੰਦ੍ਰਮਾ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਵਨ. ਪੌਣ, ਜੋ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਕਾਕੇ ਘਟਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ.

ਜਲਘੜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲਘਟਿਕਾ. ਪਾਣੀ ਦੀ ਘੜੀ. ਜਲ ਦ੍ਵਾਰਾ ਘੜੀ ਦਾ ਸਮਾ ਜਾਣਨ ਦਾ ਯੰਤ੍ਰ. Elepsydra. (Water-clock) ਦੇਖੋ, ਘੜੀ.

"ਭਾਰਤੀਯ ਨਾਟ੍ਯ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ" ਦੇ ਲੇਖ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ. ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ "ਉਦਕ ਨਾਲਿਕਾ" ਸੀ. ਇਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ—

(ੳ) ਧਾਤੁ ਦੀ ਇੱਕ ਲੰਮੀ ਨਾਲੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਘੜੀਆਂ ਦੇ ਅੰਗ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਥੱਲੇ ਠੀਕ ਅੰਦਾਜੇ ਦਾ ਛੇਕ ਹੁੰਦਾ, ਨਾਲੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਛੇਕ ਵਿਚਦੀਂ ਉਤਨਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲੀ ਵਿੱਚ ਆ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਇੱਕ ਘੜੀ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਅੰਗ ਤੀਕ ਪਹੁਚ ਸਕਦਾ.

(ਅ) ਧਾਤੁ ਦੀ ਇੱਕ ਹਲਕੀ ਕਟੋਰੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ, ਉਸ ਦੇ ਥੱਲੇ ਠੀਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਾ ਛੇਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਕਟੋਰੀ ਨੂੰ ਜਲਭਰੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ. ਜਦ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰਕੇ ਕਟੋਰੀ, ਡੁੱਬ ਜਾਂਦੀ, ਤਦ ਘੜੀ ਭਰ ਸਮਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ.

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਘੜੀ ਦੀ ਥਾਂ ਘੰਟੇ ਦਾ ਸਮਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਇਆ, ਤਦ ਤੋਂ ਇਸ ਕਟੋਰੀ ਅਤੇ ਛੇਕ ਦਾ ਆਕਾਰ ਅਜੇਹਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਜੋ ਢਾਈ ਘੜੀ ਅਥਵਾ ਸੱਠ ਮਿਨਟਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰਕੇ ਡੁੱਬੇ.

ਇਸ ਸਮੇਂ ਭੀ ਬਹੁਤ ਫੌਜਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਲਘੜੀ ਦਾ ਵਰਤਾਉ ਹੈ.

ਜਲਚਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ. ਕੱਛੂ, ਮੱਛੀ, ਨਾਕੂ ਆਦਿ.

ਜਲਚਰਕੇਤੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਮਦੇਵ. ਜਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮੱਛ ਅਥਵਾ ਮਕਰ, ਉਸ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਧੁਜਾ ਵਿੱਚ. ਮੱਛਕੇਤੁ. ਮਕਰਕੇਤੁ.

ਜਲਚਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੱਛੀ.

ਜਲਚਾਰੀ. ਜਲਚਾਰਿਨ੍. ਦੇਖੋ, ਜਲਚਰ.

ਜਲਜ. ਵਿ—ਜਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਮਲ। ੩ ਵ੍ਰਿਕ੍ਸ਼ (ਬਿਰਛ). ੪ ਘਾਹ। ੫ ਖੇਤੀ। ੬ ਮੋਤੀ. "ਜਲਜ ਅਬਿੱਧ ਸੁ ਤਾਹਿ ਅਹਾਰੰ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ਅਣਬਿੱਧ ਮੋਤੀ ਹੰਸ ਦਾ ਅਹਾਰ ਹੈ। ੭ ਮੱਛ। ੮ ਸ਼ੰਖ। ੯ ਚੰਦ੍ਰਮਾ.

ਜਲਜ ਕੁੰਦਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲਜ (ਬਿਰਛ) ਦੇ ਕੁੰਦੇ ਵਾਲੀ ਬੰਦੂਕ (ਸਨਾਮਾ)

ਜਲਜਤ੍ਰਾਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤਾਲ। ੨ ਜਲਜੰਤੂਆਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤਾਲ. (ਸਨਾਮਾ) ੩ ਸਮੁਦ੍ਰ.

ਜਲਜਪੀਠ, ਜਲਜਪ੍ਰਿਸਟਣੀ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੰਦੂਕ. ਜਲਜ (ਬਿਰਛ) ਦਾ ਹੈ ਕੁੰਦਾ ਜਿਸ ਦਾ. (ਸ਼ਨਾਮਾ) "ਖੜਗ ਕੰਠ, ਕਰ ਜਲਜਪੀਠ." ਗਾਤ੍ਰੇ ਤਲਵਾਰ ਅਤੇ ਹੱਥ ਬੰਦੂਕ. ਅਤੇ —"ਜਲਜ ਪ੍ਰਿਸਟਣੀ ਗਰਜ ਅਪਾਰ." (ਗੁਵਿ ੧੦)

ਜ਼ਲਜ਼ਲਾ. ਅ਼ زلزل ਅਥਵਾ زلزله ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੂਕੰਪ. ਦੇਖੋ, ਭੂਚਾਲ.

ਜਲਜਾਇ. ਦੇਖੋ, ਜਲਜਾਤ. "ਜਲਜਾਇ ਨੈਨ ਲਹਿ ਰੋਸ ਮਾਨ." (ਦੱਤਾਵ) ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਕਮਲ ਰੋਸ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ੨ ਜਲਜਾਵੇ! ਦਗਧ ਹੋਵੇ!

ਜਲਜਾੱਛ. ਸੰ. ਜਲਜਾਕ੍ਸ਼. ਵਿ—ਜਲਜ (ਕਮਲ) ਜੇਹੀ ਹੈ ਅੱਖ ਜਿਸ ਦੀ. ਕਮਲਨੈਨ। ੨ ਵਿਸਨੁ.

ਜਲਜਾਤ. ਵਿ—ਜੋ ਜਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਮਲ। ੩ ਦੇਖੋ, ਜਲਜ.

ਜਲਜਿਯ, ਜਲਜੀਵ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲਜੰਤੁ. ਜਲਚਰ.

ਜਲਜੀਵੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧੀਵਰ. ਮੱਛੀਆਂ ਫੜਨ ਵਾਲਾ. ਮਾਛੀ। ੨ ਮੱਲਾਹ.

ਜਲਜੇਛਣ. ਵਿ—ਜਲਜ-ਈਕ੍ਸ਼ਣ. ਕਮਲਨੇਤ੍ਰ. ਕਮਲ ਜੇਹੇ ਹਨ ਨੇਤ੍ਰ ਜਿਸ ਦੇ. "ਜਲਜੇਛਣ ਹੈਂ." (ਕਲਕੀ) ਦੇਖੋ, ਜਲਜਾੱਛ.

ਜਲਜੋਗਨ. ਸੰ. ਜਲਯੋਗਿਨ੍. ਜਲਜੀਵ. ਜਲਜੰਤੁ. ਤੰਦੂਆ. ਮਗਰਮੱਛ ਆਦਿ. "ਜਲਜੋਗਨ ਤੇ ਬਹੁ ਭਾਂਤ ਬਚਾਵੈ." (ਅਕਾਲ) ੨ ਜਲਜਾਗ੍ਨਿ. ਬਿਜਲੀ. ਤੜਿਤ.

ਜਲਜੰਘ੍ਰਿ, ਜਲਜੰਘ੍ਰੀ } ਜਲਜ (ਕਮਲ) ਜੇਹੇ ਅੰਘ੍ਰਿ (ਚਰਣ). "ਜਲਜੰਘ੍ਰੀ ਜਜਵਾਉ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਚਰਨ ਕਮਲ ਜਜਨ (ਪੂਜਨ) ਕਰਵਾਓ.

ਜਲਜੰਤੁ. ਦੇਖੋ, ਜਲਜੀਵ.

ਜਲਜੰਮ. ਜਲ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਕਮਲ. ਦੇਖੋ, ਜਲਜ.

ਜਲਣ, ਜਲਣਿ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲਨ. ਦਾਹ. ਜ੍ਵਲਨ. "ਜਲਣਿ ਬੁਝੀ ਸੀਤਲ ਭਏ." (ਰਾਮ ਮ: ੫ ਰੁਤੀ)

ਜਲਤ. ਜਲਦਾ. ਸੜਦਾ ਹੋਇਆ. ਜਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆ. ਜਲਦੇ ਹੋਏ. "ਅਬ ਮੋਹਿ ਜਲਤ ਰਾਮਜਲੁ ਪਾਇਆ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲਨ. ਦਾਹ. "ਰਾਮਉਦਕਿ ਤਨੁ ਜਲਤ ਬੁਝਾਇਆ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੩ ਵਿ—ਜ੍ਵਲਿਤ. "ਜਲਤ ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਜਨ ਆਪਿ ਉਧਾਰੇ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ਮਚਦੀ ਹੋਈ ਅੱਗ ਵਿੱਚੋਂ ਦਾਸ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਏ.

ਜਲਤਰ. ਦੇਖੋ, ਜਲਤਰੰਗ. "ਡਫ ਝਾਂਝ ਢੋਲ ਜਲਤਰ ਉਪੰਗ." (ਮਨੁਰਾਜ) ੨ ਜਲ ਉੱਪਰ ਤਰਨ ਵਾਲਾ ਕਾਠ. (ਸਨਾਮਾ).

ਜਲਤਰ ਪ੍ਰਿਸਟਣਿ. (ਸਨਾਮਾ) ਕਾਠ ਦੇ ਕੁੰਦੇ ਵਾਲੀ ਬੰਦੂਕ. ਦੇਖੋ, ਜਲਤਰ ੨

ਜਲਤਰੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲਵਾਦ੍ਯ. ਇੱਕ ਵਾਜਾ, ਜੋ ਧਾਤੁ ਅਥਵਾ ਚੀਨੀ ਦੀ ਛੋਟੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਬਾਈ (੨੨) ਕਟੋਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਲ ਪਾ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਵਡੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤੇ ਜਲ ਵਾਲੀ ਕਟੋਰੀ ਦਾ ਸੁਰ ਉਤਰਿਆ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਤਥਾ ਥੋੜੇ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਦਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੁਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਪਾਣੀ ਵੱਧ ਘੱਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸੁਰ ਠੀਕ ਕਰ ਲਈਦਾ ਹੈ.

ਅਚਲ ਠਾਟ ਬਣਾਕੇ ਲਕੜੀ ਦੀ ਛੋਟੀ ਮੁੰਗਲੀ ਅਥਵਾ ਸੋਟੀ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਬਜਾਈਦਾ ਹੈ। ੨ ਜਲ ਦੀ ਲਹਿਰ. ਪਾਣੀ ਦੀ ਮੌਜ. "ਜਲਤਰੰਗ ਅਗਨੀ ਪਵਨੈ ਫੁਨਿ ਤ੍ਰੈ ਮਿਲਿ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੧) ਰਕਤ ਵੀਰਯ ਦਾ ਸੰਗਮ, ਉਸ਼ਨਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਣ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇਹਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ ਹੈ.

ਜਲਤੀ. ਮਚਦੀ ਹੋਈ. ਜ੍ਵਲਿਤ. "ਜਲਤੀ ਅਗਨਿ ਨਿਵਾਰੋ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਜਲਦੀ (ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ) ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਜਲਤੀ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਜਲਤੁਰਾ
ਜਲਤੁਰੰ
ਜਲਤੁਰੰਗ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲਤੁਰਗ. ਦਰਿਆਈ ਘੋੜਾ.

ਜਲਤੋਰੀ. ਖ਼ਾ. ਮੱਛੀ.

ਜਲਤੰਤੂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਰਾਹ. ਤੇਂਦੂਆ. ਦੇਖੋ, ਤੰਦੂਆ। ੨ ਮੱਛੀ ਫੜਨ ਦਾ ਜਾਲ. "ਜਿਉ ਜਲਤੰਤੂ ਪਸਾਰਿਓ ਬਧਕਿ." (ਕਾਨ ਮ: ੪) ੩ ਸਿਵਾਰ. ਜਲਕੇਸ਼.

ਜਲ ਥਲ. ਜਲ ਅਤੇ ਸ੍ਥਲ. ਤਰੀ ਅਤੇ ਖ਼ੁਸ਼ਕੀ. "ਜਲ ਥਲ ਬਨ ਪਰਬਤ ਪਾਤਾਲ." (ਗਉ ਥਿਤੀ ਮ: ੫) ੨ ਜਲ ਸ੍ਥਲ. ਜਲ ਵਾਲਾ ਥਾਂ. ਨਦੀ, ਤਾਲ ਆਦਿ. "ਜਲਥਲ ਨੀਰਿ ਭਰੇ." (ਮਾਝ ਮ: ੫)

ਜਲਦ. ਸੰ. ਵਿ—ਜਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੱਦਲ. ਮੇਘ। ੩ ਅ਼ جلد ਵਿ—ਚੁਸ੍ਤ. ਚਾਲਾਕ। ੪ ਫ਼ਾ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਛੇਤੀ. ਤੁਰੰਤ. ਫ਼ੌਰਨ। ੫ ਤੇਜ਼ੀ ਸੇ. ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ.

ਜਲਦਾਤਾ
ਜਲਦਾਨੀ } ਵਿ—ਜਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਿੰਦੂਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਸੰਬੰਧੀ, ਜੋ ਪਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਜਲ ਦੇਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਦਕਦ. ਜਲਦਾਤ੍ਰਿ. ਜਲਦਾਨੀ। ੩ ਕਹਾਰ. ਭਿਸ਼ਤੀ. "ਜਲਦਾਨੀ ਤਿਹ ਪੀਛੇ ਹਾਂਕਤ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਲਦੀ. ਦਗਧ ਹੁੰਦੀ. ਸੜਦੀ ਹੋਈ. "ਜਲਦੀ ਕਰੇ ਪੁਕਾਰ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) "ਅਨਦਿਨੁ ਸਦਾ ਜਲਦੀਆ ਫਿਰਹਿ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੩) ੨ ਫ਼ਾ جلدی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ. ਫੁਰਤੀ.

ਜਲ ਦੁੱਧ ਛਾਣਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜਲ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਵੱਖ ਕਰਨਾ. ਭਾਵ—ਸਤ੍ਯ ਅਸਤ੍ਯ ਦਾ ਨਿਖੇੜਨਾ. ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ.

ਜਲਧ
ਜਲਧਰ } ਵਿ—ਜਲ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੇਘ. ਬੱਦਲ। ੩ ਸਮੁੰਦਰ। ੪ ਤਾਲ. ਝੀਲ.

ਜਲਧਰਾ. ਦੇਖੋ, ਜਲਧਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਲਧਾਰਾ. "ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਮੁਖਿ ਜੈਸੇ ਜਲਧਰਾ." (ਧਨਾ ਨਾਮਦੇਵ) ਇਸ ਥਾਂ ਜਲਧਾਰਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸ੍ਵਾਤਿਬੂੰਦ ਹੈ.

ਜਲਧਰਾਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਰੁਣ, ਜੋ ਸਮੁੰਦਰ (ਜਲਧਿ) ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜਲਧਰਾਜ ਸਸਤ੍ਰ
ਜਲਧਰਾਜ ਹਥਿਆਰ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫਾਹੀ. ਪਾਸ਼, ਜੋ ਜਲਧਿਰਾਜ (ਵਰੁਣ) ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੈ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜਲਧਾਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਣੀ ਦੀ ਧਾਰਾ। ੨ ਹਿਮ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਘੜੇ ਵਿੱਚ ਛੇਕ ਕਰਕੇ ਤਪੀਏ ਸਾਧੂ ਦੇ ਸਿਰ ਪੁਰ ਟਪਕਾਈ ਹੋਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਧਾਰਾ। ੩ ਪਿਤਰਾਂ ਨਿਮਿੱਤ ਪਿੱਪਲ ਦੀ ਜੜ ਵਿੱਚ ਘੜੇ ਤੋਂ ਟਪਕਾਈ ਹੋਈ ਜਲ ਦੀ ਧਾਰਾ, ਜੋ ਹਿੰਦੂਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁੰਨਕਰਮ ਹੈ.

ਜਲਧਿ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸਮੁੰਦਰ. "ਜਲਧਿ ਬਾਂਧਿ ਧ੍ਰੂ ਥਾਪਿਓ ਹੋ." (ਸੋਰ ਨਾਮਦੇਵ) ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਸੀਮਾ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਧ੍ਰੁਵ ਨੂੰ ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮੱਧ ਲੱਠਰੂਪ ਸ੍ਥਾਪਨ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪੁਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਧ੍ਰੁਵ ਨੂੰ ਅਟਲ ਪਦਵੀ ਦਿੱਤੀ। ੨ ਦਸ ਸ਼ੰਖ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਰਥਾਤ ਮਹਾ ਪਦਮ. ਦੇਖੋ, ਸੰਖ੍ਯਾ.

ਜਲਧਿਸੁਤ
ਜਲਧਿਜ
ਜਲਧਿਨੰਦ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਬੇਟਾ ਅਮ੍ਰਿਤ। ੨ ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ੩ ਐਰਾਵਤ ਹਾਥੀ। ੪ ਸੂਰਜ ਦਾ ਘੋੜਾ, ਧਨ੍ਵੰਤਰਿ ਆਦਿ, ਜੋ ਪੁਰਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਜਲਧਿਸੁਤ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ.

ਜਲਨ. ਦੇਖੋ, ਜ੍ਵਲਨ. ਦਾਹ. ਤਪਤ। ੨ ਜਲਾਂ ਵਿੱਚ. ਜਲੋਂ ਮੇਂ. "ਜਲਨ ਥਲਨ ਬਸੁਧ ਗਗਨ." (ਰਾਮ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ)

ਜਲਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਦਗਧ ਹੋਣਾ. ਸੜਨਾ. ਦੇਖੋ, ਜ੍ਵਲਨ.

ਜਲਨਿ. ਦੇਖੋ, ਜਲਨ ੧. "ਜਲਨਿ ਬੁਝੀ ਸੀਤਲ ਹੋਇ ਮਨੂਆ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) ੨ ਜਲਦੇ ਹਨ.

ਜਲਨਿਧ
ਜਲਨਿਧਿ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੇਘ. ਬੱਦਲ. "ਬਾਬੀਹਾ ਪ੍ਰਿਉ ਪ੍ਰਿਉ ਕਰੈ ਜਲਨਿਧਿ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ." (ਸਵਾ ਮ: ੩) ੨ ਅਮ੍ਰਿਤ. "ਜਿਸੁ ਜਲਨਿਧਿ ਕਾਰਣਿ ਤੁਮ ਜਗਿ ਆਏ, ਸੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰ ਪਾਹੀ ਜੀਉ." (ਸੋਰ ਮ: ੧) ੩ ਸੰ. ਸਮੁੰਦਰ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਜਲਾਂ ਦੀ ਰਾਸ਼ਿ ਹੈ.

ਜਲਨੀ. ਜਲ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜਲਨੀਧ. ਦੇਖੋ, ਜਲਨਿਧਿ.

ਜਲਨੀਧੇ. ਜਲਨਿਧਿ ਵਿੱਚ. "ਹਰਿਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਰਿ ਜਲਨੀਧੇ. (ਬਸੰ ਮ: ੪) ੨ ਹੇ ਜਲਨਿਧਿ!

ਜਲਪ. ਸੰ. ਜਲ੍ਪ੍. ਧਾ—ਬੋਲਣਾ, ਬਕਣਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਚਰਚਾ ੨.

ਜਲਪਕ. ਸੰ. ਜਲ੍ਪਕ. ਵਿ—ਬਕਬਾਦੀ. ਬਾਤੂਨੀ। ੨ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਜਲਪਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲਾਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ, ਵਰੁਣ। ੨ ਸਮੁੰਦਰ. ਦੇਖੋ, ਜਲਲੈ.

ਜਲਪਨ
ਜਲਪਨਾ } ਸੰ. ਜਲ੍ਪਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਕਬਾਦ। ੨ ਸ਼ੇਖ਼ੀ ਮਾਰਨੀ। ੩ ਚਰਚਾ। ੪ ਕ੍ਰਿ—ਬਕਬਾਦ ਕਰਨਾ.

ਜਲਫਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਿੰਘਾੜਾ. ਸੰਘਾੜਾ. ਸ਼੍ਰਿੰਗਾਟਕ.

ਜਲਥਲ. ਦੇਖੋ, ਜਲਿਥਲਿ.

ਜਲਬਿੰਬ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁਲਬੁਲਾ. ਬੁਦਬੁਦਾ। ੨ ਜਲ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ.

ਜਲਬਿਲਾਵ. ਉਦਵਿਡਾਲ. ਜਲਮਾਜੀਰ. ਉਦਬਿਲਾਵ. ਪਾਣੀ ਦਾ

ਬਿੱਲਾ. ਲੋਧ. ਵੇਦਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਉਦ੍ਰ ਆਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਅੰ. Otter.

ਜਲਬੰਧੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੱਛੀ. ਮੀਨ.

ਜਲਭਉਰਿ, ਜਲਭੌਰੀ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲਭ੍ਰਮਰਿ. ਜਲਾਵਰ੍ਤ. ਪਾਣੀ ਦਾ ਚਕ੍ਰ (ਘੁਮੇਰੀ) Whirlpool.

ਜਲ ਮਹਿ ਉਪਜੈ. ਵਾ—"ਜਲ ਮਹਿ ਉਪਜੈ ਜਲ ਤੇ ਦੂਰਿ। ਜਲ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ਜਲ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਉਪਜਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਲ ਤੋਂ ਸੂਰਜ ਦੂਰ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਉਸ ਦੀ ਜੋਤਿ ਜਲ ਵਿੱਚ ਵ੍ਯਾਪਦੀ ਹੈ. ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਆਤਮਾ ਦਾ ਹਰ ਥਾਂ ਚਮਤਕਾਰ ਭਾਸਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਤਮਾ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ.

ਜਲਮੁਚ, ਜਲਮੋਚ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ ਮੋਚਨ (ਛੱਡਣ) ਵਾਲਾ ਮੇਘ. "ਭਏ ਸੇਤ ਜਲਮੁਚ ਜਲਹੀਨ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਜਲਯਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ ਦੀ ਸਵਾਰੀ, ਨੌਕਾ. ਬੇੜੀ। ੨ ਜਹਾਜ. ਦੇਖੋ, ਨੌਕਾ ਅਤੇ ਜਹਾਜ ੩.

ਜਲਯੰਤ੍ਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਣੀ ਦੀ ਘੜੀ. ਦੇਖੋ, ਘੜੀ ਅਤੇ ਜਲਘੜੀ। ੨ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਚਲਣ ਵਾਲੀ ਕਲ। ੩ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕਲ. ਹਰਟ ਪੰਪ ਆਦਿ। ੪ ਫੱਵਾਰਾ (ਫੁਹਾਰਾ). ੫ ਜਲਤਰੰਗ ਵਾਜਾ.

ਜਲ ਰਸ ਸਨਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ ਸਨਨੀ. ਰਸ ਸਨਨੀ. ਜਲ ਸਹਿਤਾ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. ਰਸ (ਜਲ) ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜਲਰਾਸਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਮੁੰਦਰ. ਜਲਨਿਧਿ.

ਜਲਰਾਜ. ਜਲਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਵਰੁਣ.

ਜਲਰੁਹ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਕਮਲ. ਜਲਜ.

ਜਲਲਾਗ. ਦੇਖੋ, ਪਾਨੀਲਾਗ.

ਜਲਲੈ. ਸੰ. ਜਲ ਆਲਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਮੁੰਦਰ, ਜੋ ਜਲ ਦਾ ਆਲਯ (ਘਰ) ਹੈ. "ਜਲਪਤਿ ਜਲਲੈ ਨਦੀਪਤਿ." (ਸਨਾਮਾ)

ਜਲਵਹ, ਜਲਵਾ ਅ਼ جلوہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਭਾ. ਚਮਕ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼. "ਜਲਵਾ ਸਰਵ ਸਰੀਰਨ ਜੋਊ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਸ਼ੋਭਾ. ਆਭਾ। ੩ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੫ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣਾ.

ਜਲਵਾਗਰ. ਫ਼ਾ جلوہ‌گر ਵਿ—ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਦੀਦਾਰੀ। ੩ ਸ਼ੋਭਾਵਾਲਾ। ੪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ.

ਜਲਾ. ਜਲ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. "ਆਨ ਜਲਾ ਸਿਉ ਕਾਜੁ ਨ ਕਛੂਐ." (ਕਲਿ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਜਲਾਉਣਾ। ੩ ਜ੍ਵਾਲਾ. ਅਗਨਿ ਦੀ ਲਾਟ. "ਜੈਸੇ ਮੈਲ ਨ ਲਾਗੈ ਜਲਾ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੪ ਦੇਖੋ, ਜੱਲਾ.

ਜਲਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜ੍ਵਲਨ. ਮਚਾਉਣਾ. ਦਗਧ ਕਰਨਾ.

ਜਲਾਸਰਾ, ਜਲਾਸਰੇ ਸੰ. ਜਲਾਸ਼੍ਰਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਮੁੰਦਰ. "ਨਮਸਤੰ ਜਲਾਸਰੇ." (ਜਾਪੁ) ਸਮੁਦ੍ਰਰੂਪ ਕਰਤਾਰ ਨੂੰ ਨਮਸਤੇ। ੨ ਵਿ—ਜਲ ਦਾ ਆਧਾਰ.

ਜਲਾਸ੍ਰੀ. ਵਿ—ਜਲ ਦੇ ਆਸ਼੍ਰਯ (ਆਧਾਰ) ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ. ਕੇਵਲ ਪਾਣੀ ਪੀਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਜਵੀ ੨.

ਜਲਾਜਲ. ਸੰ. ਜਲਾਞ੍ਚਲ—ਜਲਾਂਚਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਣੀ ਦਾ ਝਰਣਾ. ਚਸ਼ਮਾ। ੨ ਨਾਲਾ. ਵਾਹਾ। ੩ ਫ਼ਾ جلاجل ਜਲਾਜਿਲ. ਘੋੜੇ ਦੀ ਗਰਦਨ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਘੁੰਗਰੂਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ। ੪ ਘੰਟੀਦਾਰ ਢੋਲ ਅਥਵਾ ਤੰਬੂਰ. "ਨੰਦੀ ਹਰ ਚੜ੍ਹੇ ਚਹੂੰ ਦਿਸ ਜਲਾਜਲ ਬਾਜਹੀਂ." (ਸਲੋਹ)

ਜਲਾਂਜਲਿ. ਸੰ. ਜਲਾਞ੍ਜਲਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਣੀ ਦੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਅੰਜਲਿ. ਚੁਲੀ. ਬੁੱਕ। ੨ ਹਿੰਦੂਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸੂਰਜ ਆਦਿ ਦੇਵਤਾ ਅਤੇ ਪਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਅਰਪਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਚੁਲੀ. ਹਾਰੀਤ ਰਿਖੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਮੰਦੇਹ" ਨਾਮਕ ਰਾਖਸਾਂ ਦਾ ਟੋਲਾ, ਪ੍ਰਾਤਹਕਾਲ ਸੂਰਜ ਪੁਰ ਹ਼ਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਲ ਦੀ ਚੁਲੀ ਮੰਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਸੂਰਜ ਵੱਲ ਸਿੱਟਦੇ ਹਨ, ਤਦ ਸਾਰੇ ਰਾਖਸ ਤਿਤਰ ਬਿਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

ਜਲਾਦ. ਦੇਖੋ, ਜੱਲਾਦ. "ਹੁਕਮ ਜਲਾਦਨ ਤਬੈ ਉਚਾਰਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਸੰ. ਜਲਾਹਾਰੀ. ਜਲ-ਅਦ.

ਜਲਾਧਿਪ, ਜਲਾਧਿਪਤਿ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲਾਂ ਦਾ ਅਧਿਪਤਿ (ਸ੍ਵਾਮੀ) ਵਰੁਣ.

ਜਲਾਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜ੍ਵਾਲਨ. ਸਾੜਨਾ. ਦਗਧ ਕਰਨਾ. ਮਚਾਉਂਣਾ.

ਜਲਾਬਿੰਬ. ਜਲ ਦੇ ਤਰੰਗ. "ਜਲਾਬਿੰਬ ਅਸਰਾਲ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ੨ ਦੇਖੋ, ਜਲਬਿੰਬ.

ਜਲਾਲ. ਅ਼ جلال ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤੇਜ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼। ੨ ਅ਼ਜਮਤ. ਬਜ਼ੁਰਗੀ। ੩ ਰਿਆਸਤ ਨਾਭਾ, ਨਜਾਮਤ ਫੂਲ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਦਿਆਲਪੁਰੇ ਥਾਣੇ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੀਨੇ ਤੋਂ ਚੱਲਕੇ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਹੁਣ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਗੁਰੂਸਰ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਰਿਆਸਤ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਜਮੀਨ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂਸਰ ਨੰ: ੭.

ਇੱਥੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਰਮਲੇ ਸੰਤ ਵਡੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੇਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ੪ ਉੱਚ ਨਿਵਾਸੀ ਇੱਕ ਫ਼ਕ਼ੀਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਦਵੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ। ੫ ਦੇਖੋ, ਬੁੱਢਾ ਬਾਬਾ। ੬ ਨਾਹਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਾਲਾ, ਜੋ ਵਰਖਾ ਦੀ ਰੁੱਤੇ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈ.

ਜਲਾਲਖ਼ਾਨ. ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਸੈਨਾਪਤਿ, ਜੋ ਹੁਸੈਨੀ ਸਿਪਹਸਾਲਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੀ, ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਤੋਂ ਰਾਜਕਰ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਲਈ ਲੜਿਆ. "ਲਏ ਗੁਰਜ ਚੱਲੰ ਸੁ ਜਲਾਲਖਾਨੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਅ: ੧੧) ੨ ਦੇਖੋ, ਜਲਾਲਾਬਾਦ ੨.

ਜਲਾਲਤ. ਅ਼ جلالت ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਜ਼ੁਰਗੀ। ੨ ਸ਼ੋਭਾ.

ਜਲਾਲਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ ਦਾ ਆਲਯ (ਘਰ) ਸਮੁੰਦਰ.

ਜਲਾਲਾਬਾਦ. ਅਫ਼ਗ਼ਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਕਾਬੁਲ ਦੀ ਸੜਕ ਪੁਰ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਅਫ਼ਗ਼ਾਨ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਗਵਰਨਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਤੋਂ ਪੰਜ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਇਸ ਥਾਂ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਸਥਾਨ "ਚੋਹਾਸਾਹਿਬ" ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਾਬੁਲ। ੨ ਸਹਾਰਨਪੁਰ

ਤੋਂ ਵੀਹ ਕੋਹ ਦੇ ਕਰੀਬ ਦੱਖਣ, ਜਿਲਾ ਮੁਜੱਫਰਨਗਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਹਸਾਰਖਾਨ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਜਲਾਲਖਾਨ ਪਠਾਣ ਨੇ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦਾ ਨਗਰ 'ਖੇੜਾਮਨਿਹਾਰ' ਉਜਾੜਕੇ ਵਸਾਇਆ ਸੀ. ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਹਿੰਦ ਮਾਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਖ਼ਾਲਸਾਦਲ ਨੇ ਫਤੇ ਕੀਤਾ.

ਜਲਾਲੁੱਦੀਨ ਫ਼ੀਰੋਜ਼ ਖ਼ਲਜੀ. ਦੇਖੋ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਨੰ. ੧੧.

ਜਲਾਵਣੀ. ਵਿ—ਜਲਾਵਨੇ ਯੋਗ੍ਯ. ਜਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ. "ਜਿਹਵਾ ਜਲਉ ਜਲਾਵਣੀ ਨਾਮੁ ਨ ਜਪੈ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧)

ਜਲਾਵਤ਼ਨੀ. ਫ਼ਾ جلاوطنی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ. ਵਤ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਨਿਰਵਾਸਨ.

ਜਲਾਵਨ. ਕ੍ਰਿ—ਦੇਖੋ, ਜਲਾਉਂਣਾ.

ਜਲਾਵਰਤ. ਸੰ. ਜਲਾਵਰ੍ਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਣੀ ਦੀ ਆਵਰ੍ਤ (ਭੌਰੀ). ਜਲਚਕ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਜਲਭੌਰੀ.

ਜਲਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ੍ਵਾਲਾ. ਅਗਨਿ. "ਅੰਤਰਿ ਲਾਗੀ ਜਲਿ ਬੁਝੀ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) "ਜਲਿ ਬੂਝੀ ਤੁਝਹਿ ਬੁਝਾਈ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੧) "ਬਲਦੀ ਜਲਿ ਨਿਵਰੈ ਕਿਰਪਾ ਤੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਲਦ. ਸ਼ੀਘ੍ਰ. "ਹਥੁ ਨ ਲਾਇ ਕਸੁੰਭੜੈ ਜਲਿਜਾਸੀ ਢੋਲਾ." (ਸੂਹੀ ਫਰੀਦ) ਇਹ ਰੰਗ ਛੇਤੀ ਮਿਟ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੩ ਜਲ ਕਰਕੇ. ਜਲ ਨਾਲ. "ਜਲਿ ਮਲਿ ਕਾਇਆ ਮਾਂਜੀਐ ਭਾਈ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੧) ੪ ਜਲ ਵਿੱਚ. "ਥੋਰੈ ਜਲਿ ਮਾਛੁਲੀ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੫ ਜਲ (ਦਗਧ ਹੋ) ਕੇ. ਦੇਖੋ, ਜਲ ੩ "ਜਲਿਮੁਏ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰ)

ਜਲਿਐ. ਜਲਨ ਤੋਂ. ਜਲਨੇ ਸੇ। ੨ ਜਲੇ ਹੋਏ ਨੇ. "ਜਿਨਿ ਜਲਿਐ ਨਾਮ ਵਿਸਾਰਿਆ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸੂਹੀ)

ਜਲਿਸ. ਦੇਖੋ, ਜਲੀਸ.

ਜਲਿਥਲਿ. ਜਲ ਸ੍ਥਲ ਮੇ. ਜਲ ਥਲ ਵਿੱਚ. "ਜਲਿ ਥਲਿ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਗੋਸਾਈ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫)

ਜਲਿੰਦ, ਜਲਿੰਦ੍ਰ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ ਦਾ ਇੰਦ੍ਰ (ਸ੍ਵਾਮੀ) ਵਰੁਣ. ਜਲੇਂਦ੍ਰ. ਜਲੇਸ਼.

ਜਲਿ ਬਲਿ. ਜ੍ਵਾਲਾ ਦੀ ਬਲਿ. ਅਗਨਿ ਦੀ ਭੇਟਾ. "ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਜੀਉ ਜਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਸੜ ਮੱਚਕੇ. "ਬਿਨੁ ਗੁਰਸਬਦੈ ਜਲਿ ਬਲਿ ਤਾਤਾ." (ਸਿਧਗੋਸਟਿ)

ਜਲਿਮਲਿ. ਜਲ ਨਾਲ ਮਰਦਨ ਕਰਕੇ. ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਮਲਕੇ. ਦੇਖੋ, ਜਲਿ ਅਤੇ ਮਲਿ.

ਜਲੀਈਂ. ਜਲੀਆਂ (ਸੜੀਆਂ) ਹੋਈਆਂ ਨੇ. "ਏਨੀ ਜਲੀਈਂ ਨਾਮੁ ਵਿਸਾਰਿਆ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ)

ਜਲੀਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ-ਈਸ਼. ਜਲਾਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਵਰੁਣ. ਜਲੇਸ਼। ੨ ਜਲਪਤਿ, ਸਮੁੰਦਰ. "ਸੁਨ ਅਰਜ ਦਾਸ ਕਰੁਣਾਜਲੀਸ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ਹੇ ਕਰੁਣਾਨਿਧਿ.

ਜਲੀਖਾਂ. ਦੇਖੋ, ਜੁਲੇਖਾਂ ਅਤੇ ਯੂਸਫ. "ਰੂਮ ਸ਼ਹਰ ਕੇ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਸੁਤਾ ਜਲੀਖਾਂ ਨਾਮ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੦੧)

ਜਲੀਲ. ਅ਼ ذلیل ਜ਼ਲੀਲ. ਵਿ—ਖ਼੍ਵਾਰ. ਬੇਇੱਜ਼ਤ. ਅਪਮਾਨਿਤ। ੨ ਅ਼ جلیل ਜਲੀਲ. ਜਲਾਲ ਵਾਲਾ. ਵਡਾ. ਬਜ਼ੁਰਗ. ਇੱਜ਼ਤ ਵਾਲਾ। ੩ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ.

ਜਲੁ. ਦੇਖੋ, ਜਲ. "ਜਲੁ ਮਥੀਐ ਜਲੁ ਦੇਖੀਐ ਭਾਈ!" (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੧)

ਜਲੂਸ. ਅ਼ جلوس ਜੁਲੂਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੈਠਣਾ। ੨ ਰਾਜਸਿੰਘਾਸਨ ਪੁਰ ਬੈਠਣਾ। ੩ ਕਚਹਿਰੀ ਕਰਨ ਬੈਠਣਾ। ੪ ਸਜ ਧਜ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਅਤੇ ਇਕੱਠ. "ਮਹਾ ਜਲੂਸ ਚਹੂੰ ਦਿਸ ਕਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਲੂਸੀ ਸਨ, ਜਲੂਸੀ ਸਾਲ ਕਿਸੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਅਥਵਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਜਲੂਸ (ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਣ) ਦਾ ਵਰ੍ਹਾ. ਮਸਨਦਨਸ਼ੀਨੀ ਦਾ ਸਨ. ਗੱਦੀ ਬੈਠਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਲ ਸ਼ੁਰੂ, ਅਤੇ ਮਸਨਦ ਨਸ਼ੀਨ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਰਾਜਾ ਸੰਮਤ ੧੯੦੦ ਵਿੱਚ ਗੱਦੀ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਤਦ ਸੰਮਤ ੧੯੦੫ ਵਿੱਚ ਜਲੂਸੀ ਸਨ ਪੰਜ ਸਮਝੋ. ਜਲੂਸੀ ਸਨ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਈਸਵੀ ਅਤੇ ਹਿਜਰੀ ਆਦਿਕ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਭੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਹੈ.

ਜਲੇਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲ-ਈਸ਼. ਵਰੁਣ.

ਜਲੇਖਾਂ. ਦੇਖੋ, ਜੁਲੇਖਾਂ ਅਤੇ ਯੂਸਫ਼.

ਜਲੇਤਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਈਂਧਨ. ਅਗਨਿ ਜ੍ਵਲਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਮਗ੍ਰੀ. "ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧੁ ਦੁਇ ਕੀਏ ਜਲੇਤਾ." (ਰਾਮ ਕਬੀਰ)

ਜਲੇਬ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਡੀ ਜਲੇਬੀ। ੨ ਅ਼ جلیب ਵੇਚਣ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗ਼ੁਲਾਮ.

ਜਲੇਬਦਾਰ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਫ਼ਾ جلودار ਜਿਲੌਦਾਰ ਹੈ. ਜਿਲੌ (ਘੋੜੇ ਦੀ ਬਾਗ) ਦਾਰ (ਫੜਨ ਵਾਲਾ). ਜੋ ਅਮੀਰ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਬਾਗ ਫੜਕੇ ਸਾਥ ਚਲੇ. ਜਿਲੌਬਰਦਾਰ. "ਕਿਤਤੇ ਲੱਖ ਜਲੇਬਦਾਰ ਗਾਡੀਵਾਨ ਚਲਾਇ ਗਡੀਰਾਂ." (ਭਾਗੁ)

ਜਲੇਬੀ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮਿਠਾਈ. ਕਰਣਸ਼ਸ੍ਕੁਲੀ.

ਜਲੈ. ਜਲਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਜਲਨਾ। ੨ ਜਲਨ ਤੋਂ. ਜਲਨੇ ਸੇ. "ਜਲੈ ਨ ਪਾਈਐ ਰਾਮ ਸਨੇਹੀ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੩ ਜਲਾਵੈ. ਦਗਧ ਕਰੈ. "ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਰਾਤੇ ਭਾਹਿ ਨ ਜਲੈ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਜਲੋਦਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਦਰ (ਪੇਟ) ਵਿੱਚ ਜਲ (ਪਾਣੀ) ਪੈ ਜਾਣਾ. ਜਲੰਧਰ ਰੋਗ. استسقا ਇਸਤਿਸਕ਼ਾ. Dropsy. ਇਹ ਰੋਗ ਜਿਗਰ ਗੁਰਦੇ ਤਿੱਲੀ ਆਦਿ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਵਿਗਾੜ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੈ. ਅੰਦਰ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜਲ ਵਾਲੀਆਂ ਝਿੱਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਖ਼ੂਨ ਦਾ ਪਾਣੀ ਫਿੱਟਕੇ ਜਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਣ ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨੇ ਹਨ—

ਦਿਲ ਸੰਬੰਧੀ ਨਾੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁੱਦਾ ਰਹਿਣਾ, ਰਕਤ ਵਾਹੀ ਨਾੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰੋਕ ਹੋਣੀ, ਕਮਜੋਰੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਲਹੂ ਦਾ ਪਤਲਾ ਪੈਕੇ ਪਾਟ ਜਾਣਾ, ਖ਼ੂਨ ਵਿੱਚੋਂ ਫੌਲਾਦੀ ਹਿੱਸਾ ਘਟ ਜਾਣਾ, ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਦੇ ਤਿਆਗ ਪਿੱਛੋਂ ਬਹੁਤ ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ, ਗਿੱਲੇ ਵਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰਨੇ,

ਪੇਸ਼ਾਬ ਦਾ ਜਹਿਰ ਅਤੇ ਪਸੀਨਾ ਰੁਕ ਜਾਣਾ, ਹਾਜਮੇ ਦਾ ਵਿਗਾੜ ਹੋਣਾ, ਪ੍ਰਸੂਤ ਸਮੇਂ ਜੱਚਾ ਦਾ ਬੇਤਹਾਸ਼ਾ ਜਲ ਪੀਣਾ, ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਮਵਾਦ ਦਾ ਗਲ ਸੜ ਜਾਣਾ ਆਦਿ.

ਜਲੋਦਰ ਰੋਗ ਜੇ ਦਿਲ ਅਤੇ ਫੇਫੜਿਆਂ ਦੀ ਖਰਾਬੀ ਤੋਂ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਜ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਫੇਰ ਪੇਟ ਤੇ ਉਪਰੰਤ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਜੇ ਜਿਗਰ ਦੀ ਖਰਾਬੀ ਤੋਂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੋਜ ਪਹਿਲਾਂ ਪੇਟ ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਜੇ ਗੁਰਦਿਆਂ ਦੀ ਖਰਾਬੀ ਤੋਂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਜ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਚੇਹਰੇ ਉੱਪਰ ਹੋਕੇ ਵਿਗਾੜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸੋਜਾਂ ਵਧ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ. ਫਿਰਨ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਘਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ. ਜੇ ਪਾਂਡੁ ਰੋਗ ਦੇ ਕਾਰਣ ਜਲੋਦਰ ਹੋਵੇ ਤਦ ਸੋਜ ਸਾਧਾਰਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਰ ਤੁਰਣ ਫਿਰਣ ਤੋਂ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਜੋ ਜਲੋਦਰ ਦਿਲ ਦੀ ਖਰਾਬੀ ਤੋਂ ਹੋਵੇ ਉਹ ਵਡਾ ਭਯੰਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਇਸ ਰੋਗ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਸਿਆਣੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੋਣਾ ਜਰੂਰੀ ਹੈ. ਜਲੋਦਰ ਦੇ ਸਾਧਾਰਣ ਉਪਾਉ ਇਹ ਹਨ—

(੧) ਪਾਣੀ ਪੀਣਾ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਗਊ ਦੀ ਲੱਸੀ, ਅਰਕ ਸੌਂਫ, ਅਰਕ ਮਕੋ, ਉਠਣੀ ਦਾ ਦੁੱਧ ਪੀਣਾ. (੨) ਕਬਜਕੁਸ਼ਾ ਅਤੇ ਪਸੀਨਾ (ਮੁੜ੍ਹਕਾ) ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨਾ.

(੩) ਫਿੱਲਹਰਤ ਇੱਕ ਮਾਸ਼ਾ, ਕੁਸ਼ਤਾ ਫੌਲਾਦ ਅਾਧੀ ਦੋ ਰੱਤੀ, ਗਊ ਦੀ ਲੱਸੀ ਨਾਲ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਵਾਰ ਵਰਤਣਾ.

(੪) ਫੌਲਾਦ, ਹਰੜ ਦੀ ਛਿੱਲ, ਰੇਂਵਦ ਖ਼ਤਾਈ, ਕੜੂ, ਨਸਾਦਰ, ਇਹ ਸਭ ਸਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਡੇਢ ਡੇਢ ਮਾਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਪੁੜੀਆਂ ਰੋਜ ਗਊ ਦੀ ਲੱਸੀ ਜਾਂ ਅਰਕਮਕੋ ਨਾਲ ਖਾਣੀਆਂ.

(੫) ਛੋਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖਿੱਲਾਂ ੨੧ ਵਾਰ ਧੋਹਰ ਦੇ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਭਿਉਂਕੇ ਛਾਂਵੇਂ ਸੁਕਾਕੇ, ਇੱਕ ਤੋਂ ਪੰਜ ਤਕ, ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਰੋਜ ਖਾਣੀਆਂ.

(੬) ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੌੜੀ ਤੂੰਬੀ ਵਿੱਚ ਸੌਂਫ ਅਤੇ ਮਕੋ ਦਾ ਅਰਕ ਭਰ ਰੱਖਣਾ, ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਇਸ ਨਾਲ ਨਕਛਿੱਕਣੀ ਬੂਟੀ ਦੀ ਜੜ ਦਾ ਇੱਕ ਮਾਸ਼ਾ ਚੂਰਣ ਖਾਣਾ.

(੭) ਕਰੇਲੇ ਦਾ ਰਸ ਦੋ ਤੋਲੇ ਰੋਜ ਪੀਣਾ.

(੮) ਮਕੋ ਦੀ ਭੁਰਜੀ ਖਾਣੀ.

(੯) ਇੰਦ੍ਰਜੌਂ ਚਾਰ ਤੋਲੇ, ਭੁੰਨੀ ਹੋਈ ਹਿੰਗ ਚਾਰ ਤੋਲੇ, ਸੰਖ ਦੀ ਭਸਮ ਚਾਰ ਤੋਲੇ, ਮਘਾਂ ਇੱਕ ਤੋਲਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚੂਰਣ ਗਊ ਦੀ ਲੱਸੀ ਨਾਲ ਉਮਰ ਅਤੇ ਬਲ ਅਨੁਸਾਰ ਖਾਣਾ.

(੧੦) ਪੁਠਕੰਡਾ ਘੋਟਕੇ ਪੇਟ ਤੇ ਲੇਪ ਕਰਨਾ.

(੧੧) ਜਮਾਲਗੋਟੇ ਦੇ ਤੇਲ (Croton Oil) ਦੀਆਂ ਦੋ ਦੋ ਬੂੰਦਾਂ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਖਾਣੀਆਂ.

(੧੨) ਸਿਆਣੇ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਪੇਟ ਦਾ ਪਾਣੀ ਨਿਕਲਵਾਉਣਾ.

ਜਲੌਕਾ. ਦੇਖੋ, ਜੋਕ.

ਜਲੰਜਲ. ਜਲਹੀ ਜਲ. ਕੇਵਲ ਜਲ. "ਜਿਉ ਜਲਮੀਨ ਜਲੰਜਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ." (ਕਲਿ ਅ: ਮ: ੪) ੨ ਦੇਖੋ, ਜਲਾਂਜਲਿ.

ਜਲੰਤ. ਜਲਤ ਹੈ. ਸੜਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੁਲੰਤ.

ਜਲੰਧਰ. ਇੱਕ ਦੈਤ. ਪਦਮਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਕ੍ਰੋਧਅਗਨਿ ਤੋਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚੋਂ ਜਲੰਧਰ ਉਪਜਿਆ. ਇਹ ਇਤਨੇ ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਰੋਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਤ੍ਰਿਲੋਕੀ ਵ੍ਯਾਕੁਲ ਹੋ ਗਈ. ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਜਦ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਚੁੱਕਕੇ ਵਿਰਾਇਆ, ਤਦ ਉਸ ਦੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਇੰਨੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਖਿੱਚੀ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਜਲ ਵਗ ਪਿਆ, ਇਸ ਕਾਰਣ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਨਾਮ ਜਲੰਧਰ ਰੱਖਿਆ.

ਵਡਾ ਹੋਣ ਪੁਰ ਜਲੰਧਰ ਨੇ ਇੰਦ੍ਰਲੋਕ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਅਤੇ ਦੇਵਤੇ ਦੁਖੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ. ਇੰਦ੍ਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਜਲੰਧਰ ਨਾਲ ਲੜਨ ਗਏ. ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵ੍ਰਿੰਦਾ (ਜੋ ਕਾਲਨੇਮਿ ਦੀ ਕਨ੍ਯਾ ਸੀ) ਪਤਿ ਦੀ ਜੀਤ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਬੈਠੀ. ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ਨੁ ਜਲੰਧਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਵ੍ਰਿੰਦਾ ਪਾਸ ਗਏ, ਪਤਿ ਨੂੰ ਦੇਖਕੇ ਵ੍ਰਿੰਦਾ ਪੂਜਾ ਛੱਡਕੇ ਉਠ ਖੜੀ ਹੋਈ ਅਰ ਜਲੰਧਰ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ. ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਨੁ ਨੇ ਵ੍ਰਿੰਦਾ ਦਾ ਸਤ ਭੰਗ ਕੀਤਾ.

ਪਦਮਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਥਾ ਭੀ ਹੈ ਕਿ ਵ੍ਰਿੰਦਾ ਪਤਿ ਨਾਲ ਸਤੀ ਹੋਈ, ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨੁ ਦੇ ਵਰ ਨਾਲ ਵ੍ਰਿੰਦਾ ਦੀ ਭਸਮ ਤੋਂ ਤੁਲਸੀ, ਆਉਲਾ, ਪਲਾਸ਼ ਅਤੇ ਪਿੱਪਲ ਚਾਰ ਬਿਰਛ ਪੈਦਾ ਹੋਏ. ਦੇਖੋ, ਤੁਲਸੀ ਸ਼ਬਦ। ੨ ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਰਿਖੀ। ੩ ਜਲੋਦਰ ਨੂੰ ਭੀ ਕਈ ਜਲੰਧਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਗੁਪ੍ਰਸੂ ਰਾਸਿ ੪, ਅ: ੫੦. "ਰੋਗ ਜਲੰਧਰ ਉਦਰ ਵਿਸਾਲਾ। ਪੀੜਾ ਦੇਤ ਮਹਾ ਸਭ ਕਾਲਾ." ਦੇਖੋ, ਜਲੋਦਰ। ੪ ਦੁਆਬੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ, ਜੋ ਜਿਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ ਹੈ. ਪਦਮਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਜਲੰਧਰ ਨੂੰ ਸਮੁੰਦਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪੁਤ੍ਰ ਜਾਣਕੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਇਹ ਦੇਸ਼ (ਤ੍ਰਿਗਰ੍ਤ) ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਜਲੰਧਰ ਸੰਗ੍ਯਾ ਹੋਈ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਜਲ ਨਾਲ ਢਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ.

ਜਲੰਧਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵ੍ਰਿੰਦਾ। ੨ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਨਾਸ਼ ਲਈ ਸ਼ਿਵ ਨੂੰ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਦੁਰਗਾ. "ਜਲੰਧਰੀ ਤਾ ਦਿਨ ਤੇ ਨਾਮਾ। ਜਪੌ ਚੰਡਿਕਾ ਕੋ ਸਭ ਜਾਮਾ." (ਰੁਦ੍ਰਾਵ)

ਜਲੰਬਲ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਦੀ. ਦਰਿਆ.

ਜਲ੍ਹ. ਗੁਰੁਯਸ਼ ਕਰਤਾ ਇੱਕ ਭੱਟ. "ਸੁਮਤਿ ਜਲ੍ਹ ਜਾਣੀ ਜੁਗਤਿ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ)

ਜਲ੍ਹਣ, ਜਲ੍ਹਨ ਗੁਰੁਯਸ਼ ਕਰਤਾ ਇੱਕ ਭੱਟ. "ਜਲ੍ਹਨ ਤੀਰ ਬਿਪਾਸ ਬਨਾਯਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ੨ ਭੜਾਣਾ ਪਿੰਡ (ਜਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸਿੱਧੂ ਜੱਟ, ਜੋ ਵਡਾ ਖੁਲਾਸਾ ਭਗਤ ਸੀ. ਇਸ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਰਾਮਕੀ ਸੀ. ਇਸ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਸਾਦੇ ਬਚਨ ਸਾਰ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ. ਇੱਕ ਵੇਰ ਗਠੇ ਲਾ ਰਹੇ ਜਲ੍ਹਣ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਰੱਬ ਦੇ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕੀ ਯਤਨ ਹੈ? ਅੱਗੋਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ—"ਰੱਬ ਦਾ ਕੀ ਪਾਉਣਾ, ਓਧਰੋਂ ਪੁੱਟਣਾ ਤੇ ਐਧਰ ਲਾਉਣਾ."

ਭਾਵ—ਦੁਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮਨ ਹਟਾਕੇ ਰੱਬ ਵੱਲ ਲਾਉਣਾ. ਇਹ ਮਹਾਤਮਾ ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ ਹੈ. "ਜਲ੍ਹਨ ਸਾਧ ਹੁਤੋ ਜਿਸ ਥਾਨ। ਤਹਿਂ ਲਗ ਪਹੁਚੇ ਗੁਰੁ ਭਗਵਾਨ। ਨਾਮ ਰਾਮਕੀ ਤਿਸ ਕੀ ਦਾਰਾ। ਹਰਖਤ ਉਰ ਪਿਖ ਵਾਕ ਉਚਾਰਾ॥" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ ਰਾਸਿ ੭ ਅ: ੧੫)

ਜਲ੍ਹਾ. ਦੇਖੋ, ਜੱਲਾ.

ਜਲਜ / ਜਲਜਨ } ਗੁਰੁਯਸ਼ ਕਰਤਾ ਇੱਕ ਭੱਟ. ਦੇਖੋ, ਜਲ੍ਹ ਅਤੇ ਜਲ੍ਹਨ. "ਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰੀ ਸਮ ਜਲਜਨ ਤੀਰ ਬਿਪਾਸ ਬਨਾਯਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਜੱਲਨ. ਦੇਖੋ, ਜਲ੍ਹਨ.

ਜੱਲਾ. ਨਜ਼ਾਮਤ ਅਮਲੋਹ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਨਾਭੇ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਸਰਦਾਰ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਨਾਭੇ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਹਿਲਕਾਰ ਸੀ. ਫੂਲਕੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੀ ਜਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਹੋਈ, ਤਦ ਇਹ ਰਿਆਸਤ ਵਲੋਂ ਗਵਰਨਰ ਦੇ ਏਜੰਟ ਪਾਸ ਦਿੱਲੀ ਗਿਆ ਸੀ. ਸਨ ੧੮੧੨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਲਾਵਲਪੁਰ (ਜ਼ਿਲਾ ਜਲੰਧਰ) ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਾਸ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਸਮੇਤ ਬਖ਼ਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਮਦਨ ਇੱਕ ਲੱਖ ਵੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਸੀ. ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹੁਣ ਅਲਾਵਲਪੁਰ ਜਗੀਰਦਾਰ ਹੈ.

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਜੱਲੇ ਵਾਲੀਆਂ ਦਾ ਬੁੰਗਾ ਅਤੇ ਬਾਗ਼ ਇਤਿਹਾਸ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਸਥਾਨ ਹਨ. ਇਸ ਬਾਗ਼ ਵਿੱਚ ਜਨਰਲ ਡਾਯਰ (General Dyer). ਨੇ ੧੩ ਅਪ੍ਰੈਲ ਸਨ ੧੯੧੯ ਨੂੰ, ਨੀਤਿ ਸੰਬੰਧੀ ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾਨ ਸੁਣਨ ਲਈ ਜਮਾ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ ਸੀ. ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੈਂਕੜੇ ਆਦਮੀ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ.

ਜੱਲਾਦ. ਅ਼ ‏جلاد‏ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਿਲਦ (ਖੱਲ) ਉਤਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਕੋਰੜੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਵਧ (ਕਤਲ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਪ੍ਰਾਣਦੰਡ ਦੇਣ ਵਾਲਾ.

ਜੱਲਿਆਂ ਵਾਲਾ ਬਾਗ / ਜੱਲੇਵਾਲੀਆਂ ਦਾ ਬਾਗ / ਜੱਲੇ ਵਾਲੀਏ ਸਰਦਾਰ } ਦੇਖੋ, ਜੱਲਾ.

ਜੱਲੋ. ਤੁਲਸਪੁਰ ਦਾ ਮਸੰਦ, ਜੋ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤਾ ਕਰਦਾ ਸੀ.

ਜਵ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੇਗ। ੨ ਚਾਲ. ਰਫ਼ਤਾਰ। ੩ ਦੇਖੋ, ਯਵ.

ਜਵਨ. ਸੰ. ਵਿ—ਵੇਗਵਾਨ. ਚਾਲਾਕ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜਾ। ੩ ਸਰਵ—ਜੌਨ. ਜਿਸ ਨੇ. ਜੋ. "ਜਵਨ ਕਾਲ ਸਭ ਜਗਤ ਬਨਾਯੋ." (ਚੌਪਈ) ੪ ਦੇਖੋ, ਯਵਨ। ੫ ਦੇਖੋ, ਜੌਨ ੪.

ਜਵਨਕਰਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੌਨ (ਚਾਂਦਨੀ) ਕਰਨ ਕਾਲਾ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ. "ਜਵਨ ਕਰਨ ਕੀ ਭਗਨਿ ਬਖਾਨਹੁ। ਸੁਤ ਚਰ ਕਹਿ ਪੁਨ ਸਬਦ ਪ੍ਰਮਾਨਹੁ। ਤਾਂਕੇ ਅੰਤ ਸਤ੍ਰੁ ਪਦ ਦੀਜੈ। ਨਾਮ ਤੁਪਕ ਕੇ ਸਭ ਲਹਿ ਲੀਜੈ." (ਸਨਾਮਾ) ਚਾਂਦਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ (ਚੰਦ੍ਰਮਾ) ਦੀ ਭੈਣ ਚੰਦ੍ਰਭਾਗਾ ਨਦੀ, ਉਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਘਾਹ, ਉਸ ਦੇ ਚਰਨ ਵਾਲਾ ਮ੍ਰਿਗ, ਉਸ ਦੀ ਵੈਰਣ ਬੰਦੂਕ.

ਜਵਨਿਕਾ. ਸੰ. ਯਵਨਿਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਨਾਤ. ਪੜਦਾ.

ਜਵਨੀ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਵਾਯਨ। ੨ ਤੇਜ਼ੀ. ਵੇਗ.

ਜਵਾ. ਦੇਖੋ, ਜਿਹਵਾ ਅਤੇ ਜੁਬਾਂ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੁਲਦੁਪਹਿਰੀਆ. ਚੀਨੀਗੁਲਾਬ। ੩ ਜਵਾਸਾ. ਜਵਾਹਾਂ. "ਜਵਾਹ ਜੇਮਿ ਜਾਰੇ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੪ ਕੇਸਰ। ੫ ਦੇਖੋ, ਮਿਜਰਾਬ.

ਜਵਾਇਣ / ਜਵਾਇਨ } ਦੇਖੋ, ਜਵਾਯਨ.

ਜਵਾਈ. ਸੰ. ਜਾਮਾਤ੍ਰ—ਜਾਮਾਤ੍ਰਿ. ਦਾਮਾਦ. ਪੁਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪਤਿ. "ਕਿਸ ਹੀ ਧੜਾ ਕੀਆ ਕੁੜਮ ਸਕੇ ਨਾਲਿ ਜਵਾਈ." (ਆਸਾ ਮ: ੪)

ਜਵਾਸ / ਜਵਾਸਾ } ਸੰ. ਯਵਾਸ, ਯਵਾਸਕ ਅਤੇ ਯਾਸਕ. L. Alhagi Maurorum. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਵਾਹਾਂ. ਗਰਮੀ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਘਾਹ, ਜੋ ਵਰਖਾ ਪੈਣ ਤੋਂ ਸੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਚੁਤੀਸਰੋਟ. ਖ਼ਸ ਦੀ ਟੱਟੀ ਵਾਂਙ ਇਸ ਦੀ ਟੱਟੀ ਬਹੁਤ ਉਮਦਾ ਬਣਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਬੀਜ ਵਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀਏ ਤਦ ਕੀੜਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ੨ ਸੰ. ਜਵਸ੍. ਵੇਗ. "ਠਾਨ ਜੰਗ ਕੋ ਜਵਾਸ." (ਪੰਪ੍ਰ)

ਜਵਾਹਰ. ਅ਼ ‏جوہر‏ ਜੌਹਰ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਰਤਨ.

ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ. ਦੇਖੋ, ਗੰਗੂਸ਼ਾਹ। ੨ ਆਗਰਾ ਨਿਵਾਸੀ ਜੜੀਆ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਆਗਰੇ ਪਧਾਰਨ ਸਮੇਂ ਸਤਸੰਗ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ੩ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮਾਮਾ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ੨੧ ਸਿਤੰਬਰ ਸਨ ੧੮੪੫ ਨੂੰ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਲਹੌਰ ਕ਼ਤਲ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਮੰਤ੍ਰੀ ਥਾਪਿਆ. ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਮਾਧ ਮਸਤੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹੈ। ੪ ਇੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿ, ਜਿਸ ਨੇ ੧੦੨ ਪੌੜੀਆਂ ਦੀ "ਰਾਮਵਾਰ" ੧੩ ਮੱਘਰ ਸੰਮਤ ੧੯੫੪ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਰਾਮਾਇਣ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਕਥਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਪੌੜੀ—

"ਸੂਪਨਖਾ ਅਪਛਰਾ ਬਨੀ ਕਰ ਕਾਰਨ ਚਾਲਾ,
ਆਖੇ ਰਾਜੇ ਰਾਮ ਨੂੰ ਸੁਨ ਰਾਉ ਛਤਾਲਾ,
ਮੈਨੂੰ ਤੂੰ ਕਰ ਇਸਤਰੀ ਤਕ ਜੋਬਨ ਬਾਲਾ,
ਤੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਲੋੜੀਏ ਜਿਸ ਰਾਵਣ ਸਾਲਾ.
ਰਘੁਪਤਿ ਕਹਿ ਸੁਨ ਸੂਪਨਖ, ਇਹ ਗੱਲ ਨ ਮੰਨਾ
ਸਹਸ ਕਸਾਲੇ ਮਾਨਸਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਰੰਨਾ,
ਰੂਪ ਵਟਾਇਆ ਰਾਖਸੀ ਬਨ ਆਈ ਬੰਨਾ,
ਪਲਕਾਂ ਉੱਤੋਂ ਜਾਨਕੀ ਮੁਹ ਕਰਦੀ ਵੰਨਾ,
ਲਛਮਨ ਨੱਕ ਉਤਾਰਿਆ ਨਾਲੇ ਦੋ ਕੰਨਾ. xxx

ਜਵਾਹਰ ਮੱਲ. ਭਗਤ ਜਵਾਹਰ ਮੱਲ ਸਾਈਂ. ਦੇਖੋ, ਰਾਮ ਸਿੰਘ ੯

ਜਵਾਹਾਂ. ਦੇਖੋ, ਜਵਾਸਾ। ੨ ਪੋਠੋਹਾਰ ਵਿੱਚ ਤਾਰੇ ਮੀਰੇ ਨੂੰ ਭੀ ਜਵਾਹਾਂ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਜਵਾਨ. ਸੰ. ਯੁਵਨ੍. ਫ਼ਾ جوان ਸੰਗਯਾ ਅਤੇ ਵਿ—ਯੁਵਾ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲਾ.

ਜਵਾਨਾਂ. ਜਵਾਨ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ.

ਜਵਾਨੀ. ਫ਼ਾ جوانی ਸੰਗਯਾ—ਯੌਵਨ. ਤਰੁਣਾਈ.

ਜਵਾਬ. ਉੱਤਰ. ਦੇਖੋ, ਜਬਾਬ.

ਜਵਾਂਮਰਦ. ਫ਼ਾ جوانمرد ਵਿ—ਬਹਾਦੁਰ ਆਦਮੀ. ਸ਼ੂਰਵੀਰ। ੨ ਜੁਆਨ ਆਦਮੀ.

ਜਵਾਂਮਰਦੀ. ਫ਼ਾ جوانمردی ਸੰਗਯਾ—ਵੀਰਤਾ. ਬਹਾਦੁਰੀ.

ਜਵਾਯਨ. ਸੰ. यवानी-ਯਵਾਨੀ. ਸੰਗਯਾ—ਅਜਵਾਯਨ. ਜਮਾਇਣ. Ptychotis ajowan. ਫ਼ਾ. ਨਾਨਖ਼੍ਵਾਹ. ਇੱਕ ਸੋਏ ਜੇਹੀ ਔਖਧ, ਜੋ ਢਿੱਡਪੀੜ ਅਫਾਰਾ ਅਤੇ ਅਜੀਰਣ (ਬਦਹਜ਼ਮੀ) ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੀਦੀ ਹੈ. ਜਵਾਯਨ ਪੇਸ਼ਾਬ ਜਾਦਾ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ. ਮਸਾਨੇ ਅਤੇ ਜਿਗਰ ਦੇ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ.

ਇਹ ਮੱਘਰ ਮਹੀਨੇ ਬੀਜੀ ਅਤੇ ਵਸਾਖ ਵਿੱਚ ਕੱਟੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਕੱਦ ਧਨੀਏ ਦੇ ਬੂਟੇ ਜਿੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੈ. "ਮੇਲ ਜਵਾਯਨ ਖਾਇ ਸੁ ਬਦਨਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਦੇਖੋ, ਅਠਪਹਿਰੀ ਅਤੇ ਸੂਲ ੩ ਦਾ ਫ਼ੁੱਟ ਨੋਟ.

ਜਵਾਰ. ਸੰਗਯਾ—ਸਾਉਣੀ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਇੱਕ ਅੰਨ. ਜੁਆਰ ਸੰ ਜੁਣੰਹ੍ਰਯ. L. Sorghum Vulgare. (ਅੰ. Great millet) ੨ ਅ਼ جوار ਪੜੋਸ। ੩ ਆਸ ਪਾਸ ਦਾ ਦੇਸ਼.

ਜਵਾਰਭਾਟਾ. ਦੇਖੋ, ਜ੍ਵਾਰਭਾਟਾ.

ਜਵਾਰੀ. ਤੰਤ੍ਰਾਸਨ. ਸੁਰਧਰੀ. ਤਾਰਾਂ ਦੀ ਘੋੜੀ. ਸਤਾਰ ਵੀਣਾ ਸਰੰਦੇ ਆਦਿ ਤਾਰਦਾਰ ਵਾਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਜਿਸ ਤੇ ਟਿਕਦੀਆਂ ਹਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੁਆਰੀ.

ਜਵਾਲ, **ਜਵਾਲੁ**. ਅ਼ زوال ਜ਼ਵਾਲ. ਸੰਗਯਾ—ਘਟਾਉ. ਅਵਨਤਿ. ਗਿਰਾਉ. "ਖਉਫੁ ਨ ਖਤਾ ਨ,ਤਰਸੁ ਜਵਾਲੁ." (ਗਉ ਰਵਿਦਾਸ) ਉਸ ਥਾਂ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ, ਨ ਗਿਰਾਉ ਦਾ ਤਰਸ (ਭੈ) ਹੈ। ੨ ਫ਼ਾ جوال ਥੈਲਾ। ੩ ਛਲ. ਧੋਖਾ। ੪ ਵਿ—ਬਿਨਾ ਓਟ, ਪਰਦੇ ਬਿਨਾ. "ਜਵਾਲ ਦੁਹਾਂ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਨਚਾਵਣਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੨੮) ੫ ਅ਼ جبال ਜਬਾਲ. ਜਬਲ (ਪਹਾੜ) ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. "ਚੱਲੇ ਅਚਲ ਜਵਾਲ." (ਕਲਕੀ) ਪਹਾੜਾਂ ਜੇਹੇ ਅਚਲ ਯੋਧਾ ਹੱਲ ਗਏ। ੫ ਦੇਖੋ, ਜ੍ਵਾਲ.

ਜਵਿਤ੍ਰੀ. ਦੇਖੋ, ਜਾਵਿਤ੍ਰੀ.

ਜਵੀ. ਸੰ. ਜਵਿਨ੍. ਵਿ—ਤੇਜ਼ ਚਾਲ ਵਾਲਾ. ਚਾਲਾਕ. "ਸੁਨਤ ਦੂਤ ਲੇ ਜਵੀ ਤੁਰੰਗ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਜੌਂ (ਯਵ) ਖਾਣ ਵਾਲਾ. ਜੌਂ ਅਹਾਰੀ. "ਜਲਾਸ੍ਰੀ ਜਵੀ." (ਪਾਰਸਾਵ) ਜਲ ਦੇ ਆਧਾਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਜੌਂ ਖਾਣ ਵਾਲੇ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਜੌਂ ਦੀ ਕ਼ਿਸਮ ਦਾ ਇੱਕ ਅਨਾਜ. ਜਈ. ਇਸ ਦੀ ਖ਼ਵੀਦ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. L. Avena Sativa.

ਜਵੇਹਣਾ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜੇਹਾ. ਜੈਸਾ. "ਪਬਾਂ ਜਵੇਹਣੇ." (ਚੰਡੀ ੩) ਪਹਾੜਾਂ ਵਰਗੇ.

ਜਵੇਹਰ. ਦੇਖੋ, ਜਵਾਹਰ. "ਲਾਲ ਜਵੇਹਰ ਮਾਣਕੀ ਗੁਰਭੰਡਾਰੈ ਸੋਇ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧)

ਜਵੇਹਰੀ. ਦੇਖੋ, ਜਵੇਹਰ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਜੌਹਰੀ. ਰਤਨਾਂ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੩ ਜਵੇਹਰੀਂ. ਜਵਾਹਰਾਂ (ਰਤਨਾਂ) ਦਾ. "ਹਰਿਧਨੁ ਰਤਨ ਜਵੇਹਰੀ ਸੋ ਗੁਰਿ ਹਰਿਧਨੁ ਹਰਿ ਪਾਸਹੁ ਦੇਵਾਇਆ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਬਿਲਾ)

ਜਵੇਹਾ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜੇਹਾ. ਜੈਸਾ.

ਜਵੰਧਾ. ਇੱਕ ਜੱਟ ਗੋਤ੍ਰ। ੨ ਜਵੰਧੇ ਗੋਤ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਵਸਾਇਆ ਪਿੰਡ.

ਜੜ. ਸੰ. ਜਡ਼ ਵਿ—ਅਚੇਤਨ। ੨ ਮੂਰਖ. ਜੜ੍ਹ. "ਜੜ ਬਾਮਨ ਇਨ ਰਸਨ ਕੋ ਜਾਨੈ ਕਹਾਂ ਉਪਾਇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਜੜ. ਮੂਲ ੪ ਨਿਉਂ ਬੁਨਿਯਾਦ। ੫ ਦੇਖੋ, ਜੜਨਾ.

ਜੜਤ. ਵਿ—ਜਟਿਤ. ਜੜਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਜੜਾਉ. ਜੜਨ ਦਾ ਭਾਵ.

ਜੜਤਾ. ਸੰਗਯਾ—ਜਾਡ੍ਯ. ਜੜ੍ਹਤਾ. ਮੂਰਖਤਾ। ੨ ਅਚੇਤਨਤਾ। ੩ ਵਿ—ਜੜਨ ਵਾਲਾ.

ਜੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜਟਿਤ ਕਰਨਾ. ਜਟਨ. ਕਿਸੀ ਵਸਤੁ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਠੋਕਕੇ ਬੈਠਾਉਣਾ.

ਜੜਭਰਤ. ਸੰ. ਜਡਭਰਤ. ਭਾਗਵਤ ਵਿੱਚ ਕਥਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਭਰਤ ਨੇ ਇੱਕ ਮ੍ਰਿਗ ਪਾਲਿਆ, ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਰਿਹਾ, ਇਸ ਕਾਰਣ ਮ੍ਰਿਗਯੋਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ. ਹਰਿਣ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤਯਾਗਕੇ ਫੇਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮਿਆ. ਪੂਰਵਜਨਮ ਦਾ ਗਯਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਮੋਹ ਤੋੜਕੇ ਜੜ੍ਹਵਤ ਜੀਵਨ ਵਿਤਾਇਆ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸੰਗਯਾ ਹੋਈ.

ਜੜਮੇਖ. ਸੰਗਯਾ—ਉਹ ਮੇਖ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਮਕਾਨ, ਬਾਗ਼ ਆਦਿ ਦੇ ਰਚਨ ਵੇਲੇ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਗੱਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਬੁਨਿਆਦੀ ਚਿੰਨ੍ਹ.

ਜੜਵਤ. ਵਿ—ਜਾਡਜਵੰਤ. ਪਾਲੇ ਦਾ ਜੜ੍ਹ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ. "ਆਈ ਮਸਟਿ ਜੜਵਤ ਕੀ ਨਿਆਈ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਜੜ੍ਹ ਦੀ ਤਰਾਂ. ਜਥ ਵਾਂਙ.

ਜੜਾ. ਵਿ—ਜੜ੍ਹਤਾ ਵਾਲਾ. ਮੂਰਖ. "ਕਵਨ ਸੁ ਸੁਰਤਾ ਕਵਨੁ ਜੜਾ?" (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ੨ ਜੜਿਆ ਹੋਇਆ.

ਜੜਾਉ. ਸੰਗਯਾ—ਰਤਨ ਆਦਿ ਦੇ ਜੜਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦ ਰਤੰਨੁ ਹੈ ਹੀਰੇ ਜਿਤੁ ਜੜਾਉ." (ਅਨੰਦੁ) ੨ ਜਟਾ ਦਾ ਜੂੜਾ.

ਜੜਾਊ. ਵਿ—ਜਟਿਤ. ਜੜਿਆ ਹੋਇਆ. ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਤਨ ਜੜੇ ਹੋਣ.

ਜੜਾਵ. ਦੇਖੋ, ਜੜਾਉ ੧. "ਬਿਨ ਜੜੀਏ ਲੈ ਜੜਿਓ ਜੜਾਵਾ."

(ਆਸਾ ਮ: ੫) ਉਕਤਿ ਯੁਕਤਿ ਨਾਲ ਵਾਕਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੰਡਿਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੀ, ਆ਼ਮਿਲ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸੁਭਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਅੰਤਹਕਰਣ ਭੂਸਿਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ.

ਜੜਾਵੀ. ਵਿ—ਜਟਿਤ. ਜੜਾਊ ਵਾਲੀ. "ਧਰਣਿ ਸੁਵੰਨੀ ਖੜ ਰਤਨ ਜੜਾਵੀ." (ਵਾਰ ਗਉ ੨ ਮ: ੫) ਘਾਸਰੂਪ ਰਤਨ ਨਾਲ ਜੜੀ ਹੋਈ.

ਜੜਿਤ. ਵਿ—ਜਟਿਤ. ਜੜਿਆ ਹੋਇਆ. ਜੜਾਊ.

ਜੜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੂਟੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੜਨਾ.

ਜੜੀਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਤਨ ਜੜਨ ਵਾਲਾ ਕਾਰੀਗਰ. ਦੇਖੋ, ਜੜਾਵ। ੨ ਜੀਂਦ ਦੇ ਜੱਟਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤੀ, ਜੋ ਪੰਜ ਗੋਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀ ਹੋਈ ਹੈ—ਰੰਗੀ, ਜੜੀਆ, ਬੇਰੀਆ, ਭਾੜੀ ਅਤੇ ਖਿਚਰ.

ਜੜ੍ਹ. ਦੇਖੋ, ਜਡ ਅਤੇ ਜੜ ੧-੨.

ਜਾ. ਸਰਵ—ਜਿਸ. "ਜਾ ਦਿਨਿ ਬਿਸਰੈ ਪ੍ਰਾਨ ਸੁਖਦਾਤਾ, ਸੋ ਦਿਨੁ ਜਾਤ ਅਜਾਏ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਵ੍ਯ—ਯਦਿ. ਜਾਂ. ਅਗਰ. ਜੇ. "ਜਾ ਪਤਿ ਲੇਖੈ ਨਾ ਪਵੈ ਤਾਂ ਸਭ ਨਿਰਾਫਲ ਕਾਮ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਬ. ਜਿਸ ਵੇਲੇ. "ਜਾ ਆਪਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋਵੈ ਹਰਿ ਸੁਆਮੀ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਬਿਹਾ) ੪ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਾਤਾ. ਮਾਂ। ੫ ਦੇਵਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਦੇਰਾਨੀ। ੬ ਵਿ—ਪੈਦਾ ਹੋਈ. ਉਤਪੰਨ. ਇਸ ਦਾ ਵਰਤਾਉ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਜਿਵੇਂ—ਜਨਕਜਾ, ਗਿਰਿਜਾ ਆਦਿ। ੭ ਫ਼ਾ جا ਥਾਂ. ਜਗਾ. "ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਜਾ ਹੈ." (ਜਾਪੁ) ੮ ਬਜਾ (ਜਗਾਸਿਰ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ। ੯ ਸਿੰਧੀ. ਦਾ. ਕਾ. ਦੇਖੋ, ਮਹਿੰਜਾ। ੧੦ ਜਾਣਾ ਕ੍ਰਿਯਾ ਦਾ ਅਮਰ. ਜਾਹ.

ਜਾਂ. ਦੇਖੋ, ਜਾ ੨ "ਜਾਂ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ." (ਮਲਾ ਮ: ੩) ੨ ਜਾਨ ਦਾ ਸੰਖੇਪ। ੩ ਅਜ਼-ਆਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਉਸ ਤੋਂ.

ਜਾਉ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਤਪੱਤਿ. ਜਨਮ। ੨ ਜਾਵੇ. ਦੂਰ ਹੋਵੇ. ਜਾਵੇਂ. "ਮੋਹਣੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆ ਹੋਵਨਿ ਨਾਨਕ ਸਭੋ ਜਾਉ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੩ ਜਾਂਉਂ. ਜਾਵਾਂ. "ਜਾਉ ਨ ਜਮ ਕੈ ਘਾਟ." (ਮਲਾ ਮ: ੫)

ਜਾਇ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਾ ਕੇ. ਪਹੁਚਕੇ. "ਜਾਇ ਪੁਛਾ ਤਿਨ ਸਜਣਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੪) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਤਪੱਤੀ. ਜਨਮ. "ਹੈ ਭੀ ਹੋਸੀ ਜਾਇ ਨ ਜਾਸੀ." (ਜਪੁ) ਹੈ, ਭਯਾ, ਹੋਸੀ, ਨਾ ਜਨਮੈ ਨ ਜਾਸੀ (ਮਰਸੀ). ੩ ਜਾਵੇ. ਮਿਟੇ. "ਜਿਤੁ ਭਉ ਖਸਮ ਨ ਜਾਇ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਆਸਾ) ੪ ਜਾਂਦਾ. ਜਾਤਾ. "ਵਡਾ ਨ ਹੋਵੈ ਘਾਟਿ ਨ ਜਾਇ." (ਸੋਦਰੁ) ੫ ਫ਼ਾ جاے ਜਾਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਗਾ. ਥਾਂ. "ਦੂਜੀ ਨਾਹੀ ਜਾਇ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) "ਦਰਗਹਿ ਮਿਲੈ ਤਿਸੈ ਹੀ ਜਾਇ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ੬ ਦੇਖੋ, ਆਖੈ.

ਜਾਇਆ. ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ. ਉਪਜਾਇਆ. "ਧਨੁ ਜਨਨੀ ਜਿਨਿ ਜਾਇਆ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) ੨ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਉਪਜਿਆ. "ਨਾ ਓਹ ਮਰੈ ਨ ਜਾਇਆ." (ਭੈਰ ਮ: ੩) ੩ ਸੰ. ਜਾਯਾ. ਮਾਤਾ. ਮਾਂ। ੪ ਜੋਰੂ. ਭਾਰਯਾ. ਵਹੁਟੀ. ਦੇਖੋ, ਜਾਯਾ ਨੰ: ੧. "ਤਹ ਮਾਤ ਨ ਬੰਧੁ ਨ ਮੀਤ ਨ ਜਾਇਆ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ੫ ਅ਼ ضایع ਜਾਇਅ਼. ਵਿ—ਵ੍ਯਰਥ. ਨਿਸਫਲ। ੬ ਖ਼ਰਾਬ. ਨਿਕੰਮਾ.

ਜਾਇਕੈ. ਜਨਮਕੇ. ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ. "ਜੀਵਣੁ ਮਰਣਾ ਜਾਇਕੈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੨ ਜਾ ਕੇ. ਪਹੁਚਕੇ. "ਜਾਇਕੈ ਬਾਤ ਬਖਾਨੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਾਇਥਾ. ਜਾਂਦਾ ਸੀ. ਜਾਤਾ ਥਾ. "ਹਜ ਕਾਬੈ ਹਉ ਜਾਇਥਾ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਜਾਇਦਾਤ, ਜਾਇਦਾਦ } ਫ਼ਾ جائداد ਮਾਲ. ਅਸਬਾਬ. ਧਨ ਸੰਪੱਤਿ.

ਜਾਇਫਰ, ਜਾਇਫਲ } ਦੇਖੋ, ਜਾਫਰ ੧.

ਜਾਇਬਾ, ਜਾਇਬੋ } ਕ੍ਰਿ—ਜਾਣਾ. ਗਮਨ. ਪ੍ਰਸ੍ਥਾਨ. "ਨਾ ਕਛੁ ਆਇਬੋ ਨਾ ਕਛੁ ਜਾਇਬੋ." (ਧਨਾ ਪੀਪਾ)

ਜਾਈ. ਜਾਂਦਾ. "ਇਹ ਬਿਧਿ ਮਿਲਣ ਨ ਜਾਈ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਜਾਯ (ਥਾਂ) ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. ਥਾਵਾਂ. "ਸਭ ਤਿਸੈ ਕੀਆ ਜਾਈ ਜੀਉ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) ੩ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ. ਜਣੀ। ੪ ਬੇਟੀ. ਪੁਤ੍ਰੀ। ੫ ਜਾਇਅ਼. ਵ੍ਯਰਥ.

ਜਾਏ. ਜਾਵੇ। ੨ ਜੰਮੇ. ਪੈਦਾ ਕਰੇ। ੩ ਬੱਚੇ. "ਜਾਏ ਅਪਨੇ ਖਾਇ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੪ ਜਾਯ. ਸ੍ਥਾਨ. "ਬਾਗ ਮਿਲਖ ਸਭ ਜਾਏ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੫ ਜਾਇਅ਼. ਵ੍ਯਰਥ.

ਜਾਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਸ਼. ਕੀਰਤਿ. "ਜਿਤੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਮੰਦਰਿ ਹਰਿ ਹੋਤ ਜਾਸ." (ਕਾਨ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ) "ਅਬਿਨਾਸੀ ਬਿਮਲ ਜਾਕੋ ਜਾਸ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਜਾਸੁ।੩ ਜਾਵਸਿ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਜਾਊਗਾ.

ਜਾ ਸਉ. ਜਿਸ ਸੇ. ਜਿਸ ਸਾਥ. "ਇਹੁ ਮਨ ਬਡਾ ਕਿ ਜਾ ਸਉ ਮਨ ਮਾਨਿਆ?" (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਜਾਸਨ. ਵਿ—ਯਸ਼ਸ੍ਵਿਨ੍. ਕੀਰਤਿਮਾਨ. "ਆਪਹਿ ਸੁਨਤ ਆਪ ਹੀ ਜਾਸਨ." (ਬਾਵਨ) ਆਪ ਹੀ ਯਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਯਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਾਸਨਿ.

ਜਾਸਨਥਾਸਨ. ਵਿ—ਯਸ਼ਪਾਤ੍ਰ. "ਜਾਸਨਥਾਸਨ ਸਹਿਜਕੇਲ ਕਰੁਣਾਮੈ." (ਦੇਵ ਮ: ੫)

ਜਾਸਨਿ. ਜਾਵੇਂਗੇ. ਜਾਣਗੇ. "ਜਾਸਨਿ ਜਨਮੁ ਸਭੁ ਹਾਰਿ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧)

ਜਾਂ ਸਪੁਰਦ. ਫ਼ਾ جانسپرد ਜਾਨ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੀ. ਭਾਵ—ਮਰਗਿਆ.

ਜਾਸਾ, ਜਾਸਾਂ } ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ. "ਹਉ ਵਾਰਿ ਵਾਰਿ ਆਪਣੇ ਗੁਰੁ ਕਉ ਜਾਸਾ." (ਵਡ ਮ: ੪) ੨ ਜਾਵਸਾਂ. ਜਾਵਾਂਗਾ.

ਜਾਸਿ, ਜਾਸੀ } ਜਾਵਸੀ. ਜਾਵੇਗਾ. "ਪੁਤੁ ਕਲਤੁ ਨ ਸਾਥਿ ਕੋਈ ਜਾਸਿ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸੋਰ) "ਜਾਇ ਨ ਜਾਸੀ ਰਚਨਾ ਜਿਨਿ ਰਚਾਈ." (ਜਪੁ)

ਜਾਸੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਸ਼. ਕੀਰਤਿ. "ਜਿਸ ਕਾ ਜਾਸੁ ਸੁਨਤ ਭਵ ਤਰੀਐ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ੨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ. "ਹਉ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਸੁ." (ਸ੍ਰੀ

ਅ: ਮ: ੧) ੩ ਜਾਵਸਾਂ. ਜਾਵਾਂਗਾ। ੪ ਸਰਵ—ਯਸ੍ਯ. ਜਿਸ ਨੂੰ. "ਜਾਸੁ ਜਪਤ ਭਉ ਅਪਦਾ ਜਾਇ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੫)

ਜਾਸੂਸ. ਅ਼ جاسوس ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਸ (ਤਲਾਸ਼) ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਭੇਤ ਲੈਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਮੁਖ਼ਬਰ. ਖ਼ਬਰ ਲੈਣ ਅਤੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ.

ਜਾਸੂਸੀ. ਫ਼ਾ جاسوسی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੇਤ ਲੈਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਮੁਖ਼ਬਰੀ. ਖ਼ਬਰ ਦੇਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਜਾਹ. ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਬੋਧਕ ਸ਼ਬਦ. ਦੂਰ ਹੋ! ਹਟ! ੨ ਦੇਖੋ, ਜਾ ੧੦। ੩ ਫ਼ਾ جاه ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਦਵੀ. ਅਧਿਕਾਰ. ਰੁਤਬਾ.

ਜਾਹਜਾਂਦੀ. ਪਦਵੀ ਜਾਂਦੀ. ਦੇਖੋ, ਜਾਹ ੩. "ਪਛੋਤਾਣ ਕਰਨ ਜਾਹ ਜਾਂਦੀ." (ਭਾਗੁ) ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਫ਼ਸੋਸ ਅਤੇ ਪਛਤਾਵੇ ਸਮੇਂ ਹੱਥ ਮਲਕੇ ਬੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਜਾਹਦ. ਅ਼ زاهد ਜ਼ਾਹਿਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੁਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜਕੇ ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ਵੱਲ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਅ਼ جاهد ਜਾਹਿਦ. ਕਾਫ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਧਰਮਯੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਮੁਜਾਹਿਦ. ਜਹਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੩ ਖੋਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਜਾਹਮਣ. ਜਿਲਾ, ਤਸੀਲ ਲਹੌਰ, ਥਾਣਾ ਬਰਕੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਡਾ ਪਿੰਡ ਹੈ. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰਵਾਰ ਪੂਰਵ ਵੱਲ ਦੋ ਫਰਲਾਂਗ ਦੇ ਕ਼ਰੀਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਚਰਣ ਪਾਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਨੇੜੇ "ਚਾਹਲ" ਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਨਕੇ ਸਨ. ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ "ਰੋੜੀ ਸਾਹਿਬ" ਹੈ, ਜੋ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮ ਇੱਕ ਮੀਲ ਦੇ ਕ਼ਰੀਬ ਹੈ. ਇਸ ਪਾਸ ਇੱਕ ਛੱਪੜ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਸੁੰਦਰ ਤਾਲਾਬ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਨਰੀਆ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਕਈ ਭਾਬੜੇ ਸੁਮਾਰਗ ਪਏ.

ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਾਈ ਬਧਾਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਰੰਭੀ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਨਗਰਵਾਸੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹਨ. ਵੈਸਾਖੀ ਅਤੇ ੨੦. ਜੇਠ ਨੂੰ ਮੇਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੧੦੦ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਅਟਾਰੀ, ਕਾਨਾ ਕਾਛਾ ਅਤੇ ਵਲਟੋਹਾ ਤੋਂ ੧੨—੧੩ ਮੀਲ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਹੈ.

ਜਾਹਰ. ਅ਼ ظاهر ਜਾਹਿਰ. ਵਿ—ਪ੍ਰਗਟ. ਪ੍ਰਤੱਖ.

ਜਾਹਰਨਵੀ. ਸੰ. ਜਾਹ੍ਨਵੀ. ਗੰਗਾ. "ਜਾਹਰਨਵੀ ਤਪੈ ਭਗੀਰਥਿ ਆਣੀ." (ਮਲਾ ਮ: ੪) ਦੇਖੋ, ਜਨ੍ਹੁਸੁਤਾ ਅਤੇ ਭਗੀਰਥ.

ਜਾਹਰਾ. ਅ਼ ظاهرا ਜਾਹਿਰਾ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਕਰਕੇ. ਪ੍ਰਤਕ੍ਸ਼੍ ਮੇਂ. "ਨਾਨਕ ਕਾ ਪਾਤਿਸਾਹ ਦਿਸੈ ਜਾਹਰਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਜਾਹਰਿ. ਦੇਖੋ, ਜਾਹਰ. "ਆਪੇ ਗੁਪਤੁ ਵਰਤਦਾ ਆਪੇ ਹੀ ਜਾਹਰਿ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਬਿਹਾ)

ਜਾਹਲ. ਅ਼ جاهل ਜਾਹਿਲ. ਵਿ—ਨਿਰਖਰ. ਅਨਪੜ੍ਹ। ੨ ਬੇਖ਼ਬਰ.

ਜਾਹਾ. ਜਾਵੇ. ਜਾਂਦਾ ਹੈ. "ਬਾਹਰਿ ਕਾਹੇ ਜਾਹਾ ਹੇ?" (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩)

ਜਾਹਾਨ. ਦੇਖੋ, ਜਹਾਨ.

ਜਾਹਿ. ਜਾਂਹਿ. ਜਾਂਦੇ ਹਨ. "ਜਾਹਿ ਸਵਾਰੈ ਸਾਝ ਬਿਆਲ." (ਗਉ ਮ: ੧) ੨ ਵਿ—ਜੈਸਾ. ਜੇਹਾ. "ਮੇਰੁ ਕਰੋ ਤ੍ਰਿਣ ਤੇ ਮੁਹਿ ਜਾਹਿ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ਮੇਰੇ ਜੇਹੇ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਣ ਤੋਂ ਮੇਰੁ ਕਰੋਂ। ੩ ਸਰਵ—ਜਿਸ ਨੂੰ. ਜਿਸੇ. "ਬੇਦ ਸਕੈ ਨਹਿ ਜਾਹਿ ਬਤਾਈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੪ ਜਿਸ ਨੇ. "ਅਘਾਸੁਰ ਕੀ ਸਿਰੀ ਜਾਹਿ ਫਾਰੀ ਹੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਜਾਂਹਿ. ਦੇਖੋ, ਜਾਹਿ.

ਜਾਹਿਗਾ. ਜਾਵੇਗਾ. ਜਾਵੇਂਗਾ. ਜਾਹਿੰਗਾ. "ਜੀਅ ਰੇ ਜਾਹਿਗਾ ਮੈ ਜਾਨਾ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਜਾਹਿਦ. ਦੇਖੋ, ਜਾਹਦ.

ਜਾਹਿਰ. ਦੇਖੋ, ਜਾਹਰ.

ਜਾਹਿਰਜਹੂਰ. ਅ਼ ظاهر ظهور ਜਾਹਿਰ ਜਹੂਰ. "ਕਿ ਜਾਹਿਰ ਜਹੂਰ ਹੈ." (ਜਾਪੁ) ਉਸ ਦਾ ਜਹੂਰ (ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ) ਜਾਹਿਰ (ਪ੍ਰਤੱਖ) ਹੈ. ਭਾਵ—ਬਿਨਾ ਸੰਸੇ ਹੈ.

ਜਾਹਿਰਾਜਹੂਰ. ਦੇਖੋ, ਜਾਹਿਰਜਹੂਰ। ੨ ਜਿਲਾ ਤਸੀਲ ਅਤੇ ਥਾਣਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ "ਪੁਰ ਹੀਰਾਂ" ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਅੱਧ ਮੀਲ ਦੇ ਕ਼ਰੀਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ "ਜਾਹਿਰਾਜਹੂਰ" ਹੈ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਗਰਨੇਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕੀਰਤਪੁਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਇੱਥੇ ਠਹਿਰੇ ਹਨ.

ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਡੇਢ ਮੀਲ ਦੇ ਕ਼ਰੀਬ ਹੈ. ਬਸੰਤਪੰਚਮੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਸਨ ੧੯੧੫ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ਲਗਾਈ ਹੈ. ਇਸ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇਸੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ ਕਰਦੀ ਹੈ.

ਜਾਹਿਲ. ਦੇਖੋ, ਜਾਹਲ.

ਜਾਹੀ. ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ. "ਜੋ ਦਿਨ ਆਵੈ ਸੋ ਦਿਨ ਜਾਹੀ." (ਸੂਹੀ ਰਵਿਦਾਸ) ੨ ਜਾਂਦਾ. ਜਾਂਦੇ. "ਚਲਤੁ ਨ ਜਾਹੀ ਲਖਣੇ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫) ਜਾਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ੩ ਸਰਵ—ਜਿਸ. "ਜਾਹੀ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੂੰ ਤੇ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੪ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿੱਥੇ. ਜਹਾਂ. "ਜਾਹੀ ਓਰ ਜਾਊਂ ਅਤਿ ਆਦਰ ਤਹਾਂ ਹੀ ਪਾਊਂ." (ਕਵਿ ੫੨)

ਜਾਹੂ. ਜਾਊ. ਦੇਖੋ, ਜਾਣਾ. "ਮੋ ਕਉ ਛੋਡਿ ਨ ਆਉ ਜਾਹੂ ਰੇ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੨ ਸਰਵ—ਜਿਸ. ਜਿਸ ਨੂੰ. ਦੇਖੋ, ਜਾਹੂ ਕਾਹੂ.

ਜਾਹੂ ਕਾਹੂ. ਸਰਵ—ਜਿਸ ਕਿਸ ਨੂੰ. "ਜਾਹੂ ਕਾਹੂ ਅਪੁਨੋ ਹੀ ਚਿਤਿ ਆਵੈ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਜਾਹ੍ਨਵੀ. ਦੇਖੋ, ਜਨ੍ਹੁਸੁਤਾ ਅਤੇ ਜਾਹਰਨਵੀ.

ਜਾਕ. ਦੇਖੋ, ਯਕ। ੨ ਜ਼ਕਾਖੇਲ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਦੇਖੋ, ਜ਼ਕਾਖੇਲ. "ਗੁਰੀਖੇਲ ਮਹਮੰਦਲੇ ਜਾਕ ਧਾਏ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੯੬)

ਜਾਕਉ, ਜਾਕਹੁ, ਜਾਕਾ, ਜਾਂਕਾ } ਦੇਖੋ, ਜਾ ਅਤੇ ਕਉ. ਸ਼ਰਵ—ਜਿਸ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਦਾ, ਜਿਸ ਦੀ, ਜਿਸ ਦੇ. "ਜਾਕਉ ਅਪਨੀ ਕਰੈ ਬਖਸੀਸ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਜਾਕਾ ਕੀਆ ਸਭੁਕਿਛੁ ਹੋਇ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਜ਼ਾਂਕਿ. ਫ਼ਾ زانکہ ਅਜ਼—ਆਂ—ਕਿ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਕਿਉਂਕਿ.

ਜ਼ਾਕਿਰ. ਅ਼ ذاکر ਜ਼ਾਕਿਰ. ਵਿ—ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸਿਮਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਾ.

ਜਾਕੀ, ਜਾਂਕੀ, ਜਾਂਕੇ, ਜਾਕੈ, ਜਾਂਕੈ } ਜਿਸ ਦੀ. ਜਿਸ ਦੇ. "ਜਾਕੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਦਾ ਸੁਖ ਹੋਇ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਜਾਂਕੇ ਚਾਕਰ ਕਉ ਨਹੀ ਡਾਨ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੫) "ਜਾਕੈ ਅੰਤਰਿ ਬਸੈ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਿ" (ਸੁਖਮਨੀ)

ਜਾਕੈ ਬਸੀਸਿ. ਜਾਂਕੇ—ਅਬ—ਸੀਸ ਪੁਰ. "ਜਾਕੈ ਬਸੀਸਿ ਧਰਿਓ ਗੁਰਿ ਹਥੁ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਜਾਕੋ, ਜਾਂਕੋ } ਜਿਸ ਨੂੰ। ੨ ਜਿਸ ਦਾ. "ਜਾਕੋ ਮੰਤ੍ਰੁ ਉਤਾਰੈ ਸਹਸਾ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਜਾਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਮਣ. ਦੁੱਧ ਜਮਾਉਣ ਦੀ ਲਾਗ। ੨ ਹਿੰ. ਅਗਨਿ. "ਜਾਗ ਜਰਾਵਤ ਨਗਰ ਕੋ." (ਵ੍ਰਿੰਦ) "ਜਾਗ ਸੁ ਜੰਮੀ ਜੁੱਧ ਨੂੰ." (ਚੰਡੀ ੩) ੩ ਦੇਖੋ, ਯਾਗ। ੪ ਜਾਗਰਣ. ਜਾਗਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੫ ਜਗਹ. ਸ੍ਥਾਨ। ੬ ਫ਼ਾ زاغ ਜ਼ਾਗ਼. ਕਾਉਂ. ਕਾਗ.

ਜਾਗਸਿ. ਜਾਗੇਗਾ. "ਜਾਗਸਿ ਜੀਵਣ ਜਾਗਣਹਾਰਾ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੧)

ਜਾਗਸੇਨਿ. ਸੰ. ਯਾਗ੍ਯਸੇਨੀ-ਯਾਗ੍ਯਸੇਨੀ. ਯਗ੍ਯਸੇਨ (ਦ੍ਰੁਪਦ) ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ, ਦ੍ਰੌਪਦੀ. ਦੇਖੋ, ਜਾਗਮੇਨਿ.

ਜਾਗਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜਾਗਰਣ. ਨੀਂਦ ਤ੍ਯਾਗਣੀ। ੨ ਅਵਿਦ੍ਯਾਨੀਂਦ ਤ੍ਯਾਗਕੇ ਗ੍ਯਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ। ੩ ਵਿ—ਜਾਗਦਾ. ਜਾਗਣ ਵਾਲਾ. "ਹਉ ਸੁਤੀ ਪਿਰੁ ਜਾਗਣਾ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧)

ਜਾਗਤ. ਜਾਗਦਾ. "ਜਾਗਤ ਸੂਤਾ ਭਰਮਿ ਵਿਗੂਤਾ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫ ਅੰਜੁਲੀ) ੨ ਜਾਗਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ. ਜਾਗਦੇ ਹੀ. "ਜਾਗਤ ਮੁਸੀਅਤ ਹਉ ਰੇ ਭਾਈ!" (ਰਾਮ ਕਬੀਰ)

ਜਾਗਤਜੋਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੇਤਨਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਜੋ ਜੜ੍ਹਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ। ੨ ਕਰਤਾਰ, ਜੋ ਚੇਤਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਰੂਪ ਹੈ. "ਜਾਗਤਜੋਤਿ ਜਪੈ ਨਿਸਿ ਬਾਸਰ." (੩੩ ਸਵੈਯੇ)

ਜਾਗਤੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਗਣ ਦੀ ਦਸ਼ਾ. ਜਾਗਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਗ੍ਯਾਨ ਅਵਸ੍ਥਾ। ੩ ਵਿ—ਗ੍ਯਾਨਅਵਸ੍ਥਾ ਵਾਲਾ. "ਜਾਗਤੁ ਜਾਗਿਰਹੈ ਲਿਵ ਲਾਇ." (ਬਿਲਾ ਥਿਤੀ ਮ: ੧)

ਜਾਗਨ, ਜਾਗਨਾ, ਜਾਗਨੁ } ਦੇਖੋ, ਜਾਗਣਾ. "ਜਾਗਨਾ ਜਾਗਨੁ ਨੀਕਾ ਹਰਿਕੀਰਤਨ ਮਹਿ ਜਾਗਨਾ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੫)

ਜਾਗਮੇਨਿ. ਦੇਖੋ, ਜਾਗਸੇਨਿ. ਅਞਾਣ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਜਾਗਸੇਨਿ ਦੀ ਥਾਂ ਅਸ਼ੁੱਧ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—"ਜਾਗਮੇਨਿ ਕੋ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ। ਅਨੁਜ ਆਦਿ ਸੱਤਾਂਤ ਅਰਿ ਸਭ ਸਰ ਨਾਮ ਅਪਾਰ." (ਸਨਾਮਾ) ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ਇਉਂ ਹੈ—"ਯਾਗਜ੍ਯਸੇਨਿ ਕੋ ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਹਿ ਪਤਿ ਪਦ ਬਹੁਰ ਉਚਾਰ। ਅਨੁਜ ਆਦਿ ਸੁਤਾਂਤ ਅਰਿ ਸਭ ਸਰ ਨਾਮ ਅਪਾਰ." ਯਾਗ੍ਯਸੇਨਿ (ਦ੍ਰੌਪਦੀ) ਦਾ ਪਤਿ ਯੁਧਿਸ੍ਥਿਰ, ਉਸ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਅਰਜੁਨ, ਉਸ ਦਾ ਸੂਤ (ਰਥਵਾਹੀ) ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਉਸ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਤੀਰ.

ਜਾਗਰ, ਜਾਗਰਣ, ਜਾਗਰਣੁ } ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨੀਂਦ ਦਾ ਅਭਾਵ. ਜਾਗ। ੨ ਗ੍ਯਾਨਅਵਸ੍ਥਾ. "ਨਿਤ ਨਿਤ ਜਾਗਰਣੁ ਕਰਹੁ." (ਸਾਰ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ)

ਜਾਗਰਤ. ਸੰ. ਜਾਗਰਿਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨੀਂਦ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੨ ਗ੍ਯਾਨ ਦੀ ਹਾਲਤ.

ਜਾਂਗਲ. ਸੰ. ਵਿ—ਜੰਗਲੀ. ਜੰਗਲ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਦੇਸ਼, ਜਿੱਥੇ ਵਰਖਾ ਘੱਟ ਹੋਵੇ। ੩ ਤਿੱਤਰ, ਮ੍ਰਿਗ ਆਦਿ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵ.

ਜਾਂਗਲਿਕ. ਸੰ. ਵਿ—ਜੰਗਲੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੰਗਲੀ ਜੀਵ. "ਜੰਗਲ ਕਰ ਜਾਂਗਲਿਕ ਵਿਸੇਸ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਸਪੇਰਾ. ਸੱਪ ਫੜਨ ਵਾਲਾ.

ਜਾਗਵਲਕ. ਦੇਖੋ, ਯਾਗ੍ਯਵਲਕ੍ਯ.

ਜਾਗਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਗਹ. ਥਾਂ। ੨ ਜਾਗਰਣ. ਜਾਗਣ ਦਾ ਭਾਵ। ੩ ਵਿ—ਜਾਗਿਆ. "ਜਨਮ ਜਨਮ ਕਾ ਸੋਇਆ ਜਾਗਾ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਜਾਗਾਇ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਗਾਕੇ। ੨ ਮਚਾਕੇ. ਪ੍ਰਜ੍ਵਲਿਤ ਕਰਕੇ. "ਪਰਮਜੋਤਿ ਜਾਗਾਇ." (ਸਵਾ ਮ: ੧)

ਜਾਗਾਇਣੁ. ਸਿੰਧੀ. ਕ੍ਰਿ—ਜਾਗਰਣ ਕਰਾਉਣਾ. ਜਗਾਉਣਾ। ੨ ਮਚਾਉਣਾ. ਪ੍ਰਜ੍ਵਲਿਤ ਕਰਨਾ.

ਜਾਗਾਏ. ਜਗਾਵੇ. ਨੀਂਦ ਦੂਰ ਕਰਾਵੇ. "ਜਿਸੁ ਤੇ ਸੁਤਾ ਨਾਨਕਾ ਜਾਗਾਏ ਸੋਈ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਜਾਗਾਤ. ਦੇਖੋ, ਜਗਾਤ.

ਜਾਗਾਤਿ, ਜਾਗਾਤੀ, ਜਾਗਾਤੀਆ } ਜ਼ਕਾਤ ਵਸੂਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਟੈਕਸ ਲੈਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਜਗਾਤੀ. "ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਨੇੜਿ ਨ ਆਇਆ." (ਤੁਖਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਜਾਗਿ. ਜਾਗਕੇ. "ਜਾਗਤੁ ਜਾਗਿਰਹੈ ਗੁਰਸੇਵਾ." (ਮਲਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਜਾਂਗੀ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਵੱਜਣ ਵਾਲਾ ਨਗਾਰਾ.

ਜਾਗੀਰ. ਫ਼ਾ جاگیر ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਾਜੇ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਲੈਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ। ੨ ਉਹ ਗਾਂਵ ਅਥਵਾ ਜ਼ਮੀਨ ਜੋ ਰਾਜੇ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੁਆ਼ਫ਼ ਹੋਵੇ.

ਜਾਗੀਰਦਾਰ. ਜਾਗੀਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਮੁਆ਼ਫ਼ੀਦਾਰ.

ਜਾਗੁ. ਦੇਖੋ, ਜਾਗੁ. "ਜਾਗੁ ਰੇ ਮਨ, ਜਾਗਨਹਾਰੇ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਜਾਗੁ ਸੋਇ ਸਿਮਰਨ ਰਸ ਭੋਗ." (ਰਾਮ ਕਬੀਰ) ੨ ਜਾਵੇਗਾ. "ਨਾ ਆਵੈ ਨਾ ਜਾਗੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫)

ਜਾਗ੍ਰਤਾ. ਜਾਗਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਨੀਂਦ ਦਾ ਤ੍ਯਾਗੀ. "ਕਾਪੜੀ ਕਉਤੇ ਜਾਗੂਤਾ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੫)

ਜਾਗੋਟੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੰਘ-ਓਟੀ. ਕੌਪੀਨ. "ਕਾਇਆ ਕਰਾਸਣੁ ਮਨੁ

ਜਾਗੋਟੀ." (ਸਿਧਗੋਸਟਿ) ਦੇਖੋ, ਕੜਾਸਨ। ੨ ਸਿੰਧੀ. ਜਾਗੋਟੇ. ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਬੱਧੀ ਰੱਸੀ.

ਜਾਗ੍ਰਣ. ਦੇਖੋ, ਜਾਗਰਣ. "ਭੈ ਭਾਇ ਜਾਗੇ ਸੇ ਜਨ ਜਾਗ੍ਰਣ ਕਰਹਿ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੩)

ਜਾਗ੍ਰਤ. ਦੇਖੋ, ਜਾਗਰਤ। ੨ ਸੰ. ਵਿ—ਜਾਗਦਾ. ਜਾਗਿਆ ਹੋਇਆ.

ਜਾਗ੍ਰਿ. ਸੰ. ਜਾਗ੍ਰ. ਧਾ. ਜਾਗਣਾ. ਨੀਂਦ ਨਾ ਲੈਣੀ.

ਜਾਂਘ. ਸੰ. ਜਙ੍ਘਾ—ਜੰਘਾ. ਸੰਗਗ੍ਯਾ—ਰਾਨ. ਗੋਡੇ ਅਤੇ ਕਮਰ ਦੇ ਮੱਧ ਦਾ ਭਾਗ. ਉਰੁ. ਪੱਟ.

ਜਾਂਘੀਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੰਘਾਂ ਪੁਰ ਪਹਿਰਨ ਦਾ ਘੁੱਟਵਾਂ ਵਸਤ੍ਰ. ਨੰਗੇਜ ਢਕਣ ਦਾ ਕਪੜਾ, ਜੋ ਛੋਟੀ ਕੱਛ ਜੇਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਵਾਨ ਅਤੇ ਕਸਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਪਹਿਰਦੇ ਹਨ.

ਜਾਚ. ਦੇਖੋ, ਜਾਚਨਾ। ੨ ਜਾਂਚ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਰਖ. ਇਮਤਿਹਾਨ। ੩ ਤਹਿਕ਼ੀਕ਼ਾਤ। ੪ ਵੱਲ. ਤਰਕੀਬ.

ਜਾਂਚ. ਦੇਖੋ, ਜਾਚ ੨, ੩ ਅਤੇ ੪.

ਜਾਚਕ, ਜਾਚਕੁ ਸੰ. ਯਾਚਕ. ਯਾਚਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਮੰਗਤਾ. ਸਵਾਲੀ. ਭਿਖਾਰੀ. "ਜਾਚਕ ਜਨ ਜਾਚੈ ਪ੍ਰਭੁ ਦਾਨ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਜਾਚਣੁ. ਸਿੰਧੀ. ਦੇਖੋ, ਜਾਚਨ.

ਜਾਚਨ, ਜਾਚਨਾ ਸੰ. ਯਾਚਨ. ਮੰਗਣਾ. "ਜਾਚਉ ਸੰਤਰਾਵਲ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਮੰਗ. ਯਾਚਨਾ. "ਸਾਧ ਤੇਰੇ ਕੀ ਜਾਚਨਾ ਵਿਸਰੁ ਨ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੫) ੩ ਜਾਂਚਨਾ. ਅਨੁਮਾਨ ਕਰਨਾ. ਅਟਕਲਨਾ। ੪ ਇਮਤਹ਼ਾਨ ਕਰਨਾ. ਪਰਖਣਾ.

ਜਾਚੜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਾਚਨਾ. ਮੰਗ. "ਜਾਚੜੀ ਸਾ ਸਾਰੁ." (ਵਾਰ ਗਉ ੨ ਮ: ੫)

ਜਾਚਾ. ਸੰ. ਯਾਞ੍ਚਾ. ਯਾਂਚਾ. ਮੰਗਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ.

ਜਾਚਿਕ. ਦੇਖੋ, ਜਾਚਕ. "ਜਾਚਿਕ ਮੰਗੈ ਨਿਤ ਨਾਮੁ." (ਵਾਰ ਗਉ ੨ ਮ: ੫)

ਜਾਚੈ. ਯਾਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਮੰਗਦਾ ਹੈ. "ਜਾਚਕ ਨਾਮੁ ਜਾਚੈ." (ਕਲਿ ਮ: ੫) ੨ ਜਾਂਚਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਜਾਚਨਾ/੩ ਅਤੇ ੪.

ਜਾਂਚੈ. ਸਰਵ—ਜਿਸ ਦੇ. "ਜਾਂਚੈ ਘਰਿ ਕੁਲਾਲੁ ਬ੍ਰਹਮਾ." (ਮਲਾ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਜਾਂਚ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਜਾਚਨਾ ੩ ਅਤੇ ੪.

ਜਾਚੋਵੈ. ਯਾਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਮੰਗਦਾ ਹੈ. "ਜਾਚਕ ਸਦਾ ਜਾਚੋਵੈ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫)

ਜਾਚੰਗਨਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਾਚਨਾ. ਭੀਖ. ਦਾਨ. "ਜਨੁ ਬਾਂਛੈ ਜਾਚੰਗਨਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ੨ ਜਨ (ਪੁਰੁਸ) ਅਤੇ ਅੰਗਨਾ (ਸ੍ਰੀ) ਸਭ ਉਸ ਤੋਂ ਮੰਗਦੇ ਹਨ.

ਜਾਚੰਤਿ. ਯਾਚੰਤਿ. ਯਾਚਨਾ ਕਰਦੇ (ਮੰਗਦੇ) ਹਨ. ਯਾਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਮੰਗਦਾ ਹੈ. "ਜਾਚੰਤਿ ਨਾਨਕ ਕ੍ਰਿਪਾ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਜਾਜਕ. ਯਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਯਾਜਕ.

ਜਾਜਮ. ਫ਼ਾ جاجم ਜਾਜਿਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੇਲਬੂਟੇਦਾਰ ਫ਼ਰਸ਼ ਦੀ ਚਾਦਰ. "ਜਾਜਮ ਅਰੁ ਸਤਰੰਜੀ ਸੰਗ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਾਜਰਾ. ਦੇਖੋ, ਜਰਜਰਾ.

ਜਾਜਰੂਰ. ਫ਼ਾ جائےضرور ਜਾਯਜਰੂਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਯਖ਼ਾਨਾ. ਟੱਟੀ.

ਜਾਜਰੋ. ਦੇਖੋ, ਜਰਜਰਾ.

ਜਾਜੁਲ, ਜਾਜੁੱਲ ਸੰ. ਜਾਜ੍ਵਲ੍ਯ. ਵਿ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਹਿਤ. ਪ੍ਰਜ੍ਵਲਿਤ। ੨ ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰੋਧ. ਗੁੱਸਾ.

ਜਾਜੁੱਲਿਕਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਿਜਲੀ. ਛਟਾ. ਦੇਖੋ, ਜਾਜੁੱਲ. "ਕਿ ਜਾਜੁੱਲਿਕਾ ਛੈ." (ਦੱਤਾਵ)

ਜਾਞੀ. ਜੰਞ (ਜਨੇਤ) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਵਾਲਾ. ਜਨੇਤੀ. ਬਰਾਤੀ. ਸੰ. ਜਨ੍ਯ. "ਆਪੇ ਜਾਞੀ ਆਪੇ ਮਾਞੀ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਜਾਟ. ਦੇਖੋ, ਜੱਟ। ੨ ਜੂਟ. ਜੂੜਾ. "ਕਰਿ ਜਟ ਜਟਾ ਜਟ ਜਾਟ." (ਕਾਨ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ) ੩ ਸਿੰਧੀ. ਤੀਰਥਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਟੋਲਾ। ੪ ਹਲ ਦਾ ਓਰਾ. ਸਿਆੜ. ਦੇਖੋ, ਯਾਟ.

ਜਾਟਰੋ, ਜਾਟੜਾ ਦੇਖੋ, ਜੱਟ. ਜਟੜਾ. "ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੁਨਿਕੈ ਜਾਟਰੋ ਉਠ ਭਗਤੀ ਲਾਗਾ." (ਆਸਾ ਧੰਨਾ)

ਜਾਟੂ. ਦੇਖੋ, ਜੱਟ ਅਤੇ ਜਾਟ.

ਜਾਠਰ. ਸੰ. ਵਿ—ਜਠਰ (ਉਦਰ) ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਸੰਬੰਧ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰਤਾਨ. ਔਲਾਦ। ੩ ਭੁੱਖ। ੪ ਜਠਾਰਗਨਿ.

ਜਾਠਰ ਰੋਗ. ਜਠਰ (ਪੇਟ) ਦੇ ਰੋਗ. ਦੇਖੋ, ਉਦਰ ਰੋਗ.

ਜਾਂਡ. ਦੇਖੋ, ਜੰਡ.

ਜਾਡਾ. ਜਾੜਾ. ਸ਼ੀਤ. ਦੇਖੋ, ਜਾਡਜ ੨. "ਆਗੈ ਘਾਮ ਪਿਛੈ ਰੁਤਿ ਜਾਡਾ." (ਤੁਖਾ ਬਾਰਹਮਾਹਾ)

ਜਾਡਜ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੜ੍ਹਤਾ. ਚੇਤਨਤਾ ਦਾ ਅਭਾਵ। ੨ ਸ਼ੀਤ. ਠੰਢ. ਜਾੜਾ। ੩ ਸੁਸਤੀ.

ਜਾਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਯਾਨ. ਸਮਝ. ਬੋਧ. ਦੇਖੋ, ਸੁਜਾਣ. "ਪੂਰੇ ਗੁਰੁ ਤੇ ਜਾਣੈ ਜਾਣ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਜਾਣਾ. ਗਮਨ। ੩ ਜਾਣਨਾ ਕ੍ਰਿਯਾ ਦਾ ਅਮਰ. ਤੂੰ ਜਾਣ। ੪ ਦੇਖੋ, ਜਾਣੁ.

ਜਾਣਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਗ੍ਯਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ. ਸਮਝਣਾ. "ਜਾਣਿਆ ਅਨੰਦੁ ਸਦਾ ਗੁਰੁ ਤੇ." (ਅਨੰਦੁ) "ਜਾਣੋ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਣੋ ਸੁਆਮੀ." (ਰਾਮ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਜਾਣਨਿ, ਜਾਣਨੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ. "ਮੂਰਖ ਸਚੁ ਨ ਜਾਣਨੀ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਜਾਣਲਾ. ਵਿ—ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਯਾਤਾ. "ਸਭਕਿਛੁ ਜਾਣਲਾ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫)

ਜਾਣਾ. ਵਿ—ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਯਾਨੀ. ਦਾਨਾ. "ਭਗਤੁ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਜਾਣਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) ੨ ਕ੍ਰਿ—ਗਮਨ ਕਰਨਾ। ੩ ਜਾਣਦਾ. "ਕਰਮ ਧਰਮ ਨਹੀ ਜਾਣਾ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫)

ਜਾਣਾਇਆ. ਗ੍ਯਾਨ ਕਰਵਾਇਆ. ਸਮਝਾਇਆ. "ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਜਾਣਾਇਆ." (ਸੋਰ ਮ: ੫)

ਜਾਣਾਇਹ. ਗ੍ਯਾਨ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਜਣਾਵੇਂ. ਸਮਝਾਵੇਂ. "ਜਾ ਤੂ ਜਾਣਾਇਹ ਤਾ ਕੋਈ ਜਾਣੈ." (ਵਡ ਮ: ੫)

ਜਾਣਾਵੈ. ਗ੍ਯਾਨ ਕਰਾਵੈ. "ਜਾਣੀਐ ਜੇ ਆਪਿ ਜਾਣਾਵੈ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੧)

ਜਾਣਿ. ਵਿ—ਵਿਦ੍ਵਾਨ. "ਗੁਰੁ ਕਉ ਜਾਣਿ ਨ ਜਾਣਈ, ਕਿਆ ਤਿਸੁ ਚਜੁ ਅਚਾਰੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਾਣਕੇ. ਸਮਝਕੇ.

ਜਾਣੀ. ਵਿ—ਗ੍ਯਾਨੀ. ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. "ਸਭ ਜੀਆ ਕਾ ਹੈ ਜਾਣੀ." (ਵਾਰ ਬਿਹਾ ਮ: ੪) "ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੋਇ ਨ ਜਾਣੀ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੩) ੨ ਜਾਣ ਵਾਲਾ (ਵਾਲੀ). ੩ ਸਮਝੀ. ਮਾਲੂਮ ਕੀਤੀ.

ਜਾਣੀਅ. ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਯਾਨੀ. ਗ੍ਯਾਤਾ. "ਜਾਣੀਅ ਅਕਲ ਗਤਿ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ) ਅ—ਕਲ (ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ) ਦੀ ਗਤਿ ਦਾ ਗ੍ਯਾਤਾ.

ਜਾਣੀਜਾਣੂ. ਵਿ—ਗ੍ਯਾਨਗ੍ਯਾਤਾ. ਸਰਵਗ੍ਯ.

ਜਾਣੀਯ. ਦੇਖੋ, ਜਾਣੀਅ। ੨ ਜਾਣਨ ਯੋਗ੍ਯ.

ਜਾਣੂ. ਵਿ—ਗ੍ਯਾਤਾ. ਗ੍ਯਾਨਵਾਨ. ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. "ਡਿਠਾ ਸਦਾ ਨਾਲਿ ਹਰਿ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਜਾਣੂ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) "ਅੰਧੀ ਦੁਨੀਆ, ਸਾਹਿਬ ਜਾਣੂ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ੨ ਕ੍ਰਿ—ਜਾਣਨਾ. "ਆਪੇ ਆਖਣੁ ਆਪੇ ਜਾਣੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧) ੩ ਵ੍ਯ—ਮਾਨੋ. ਗੋਯਾ. "ਜਾਣੁ ਨ ਜਾਏ ਮਾਈਆਂ ਚੁਝੇ ਸੁਰਮੇ." (ਚੰਡੀ ੩) ੪ ਜਾਣ (ਗਮਨ ਕਰਨ) ਵਾਲਾ. "ਕਹਾ ਤੇ ਆਇਆ ਕਹਾ ਇਹੁ ਜਾਣੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ੫ ਫ਼ਾ زیان ਜ਼ਯਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਾਨੀ. ਨੁਕ਼ਸਾਨ. "ਵਾਹੇਂਦੜ ਜਾਣੁ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਮਾਝ) ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਤੀਰ ਵਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਹੀ ਨੁਕ਼ਸਾਨ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਟਕੇ ਉਸੇ ਪੁਰ ਆਵੇਗਾ, ਆਕਾਸ਼ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜੇਗਾ। ੬ ਅ਼ ذیان ਜਾਨ. ਦੋਸ. ਵਿਕਾਰ. ਐ਼ਬ। ੭ ਦੇਖੋ, ਸੁਜਾਣ ਅਤੇ ਜਾਣ.

ਜਾਣੂ. ਵਿ—ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਯਾਤਾ.

ਜਾਣੋ. ਸਮਝੋ. ਮਾਲੂਮ ਕਰੋ। ੨ ਵਿ—ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਯਾਤਾ. "ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਜਾਣੋ." (ਵਡ ਮ: ੧ ਅਲਾਹਣੀ)

ਜਾਣੋਈ. ਵਿ—ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. " ਜੋ ਸਭਸੈ ਕਾ ਜਾਣੋਈ." (ਸੋਪੁਰਖੁ)

ਜਾਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜੇ ਦੀ ਗਰਦਨ ਦੇ ਬਾਲ. ਅਯਾਲ. "ਮਸਤਕ ਕਰਨ ਜਾਤ ਦ੍ਰਿਗ ਗ੍ਰੀਵਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਨਮ। ੩ ਪੁਤ੍ਰ। ੪ ਵਿ—ਜਨਮਿਆ ਹੋਇਆ. ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ੫ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਾਂਦਾ. ਗੁਜ਼ਰਦਾ. "ਜਾਤ ਅਕਾਰਥ ਜਨਮ ਪਦਾਰਥ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ੬ ਜਾਣ ਵੇਲੇ. "ਆਵਤ ਸੰਗ ਨ ਜਾਤ ਸੰਗਾਤੀ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ) ੭ ਸੰ. ਯਾਤ. ਵਿ—ਗੁਜ਼ਰਿਆ. ਮੋਇਆ. "ਜਾਤ ਜਾਇ ਦਿਜਬਾਲਕ ਦੈਹੋਂ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਮੋਏ ਹੋਏ ਦਿਜਬਾਲਕ ਜਾਇਦੈਹੋਂ। ੮ ਸੰ. ਗ੍ਯਾਤ. ਜਾਣਿਆ ਹੋਇਆ। ੯ ਅ਼ ذات ਜਾਤ. ਕਿਸੇ ਵਸ੍ਤੁ ਦੀ ਅਸਲਿਯਤ (ਅਸਲੀਅਤ). ਹਕ਼ੀਕ਼ਤ। ੧੦ ਜਾਨ. ਰੂਹ। ੧੧ ਜਾਤਿ. ਕੁਲ ਗੋਤ੍ਰ ਆਦਿ ਭੇਦ। ੧੨ ਸ਼ਖ਼ਸੀਯਤ.

ਜਾਤਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੱਚਾ। ੨ ਸੰਤਾਨ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਅਸ਼ੁਭ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਗ੍ਰੰਥ। ੩ ਬੌਧ ਮਤ ਦਾ ਇੱਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਜਿਸ ਦੇ ੨੨ ਅਧ੍ਯਾਯ ਅਤੇ ਬੁੱਧ ਦੇਵ ਦੇ ਪੂਰਵ ਜਨਮਾਂ ਦੀਆਂ ੫੫੦ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਨ.

ਜਾਤਕਰਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ.

ਜਾਤਕੀ. ਬੇਟੀ. ਪੁਤ੍ਰੀ, "ਤੇਰੇ ਭਾਗ ਧੰਨ ਤੋਸੀ ਤਵ ਜਾਤਕੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਾਤਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਾੜਨਾ. ਸਜ਼ਾ. ਦੇਖੋ, ਯਾਤਨਾ. "ਜੇ ਜੇ ਜਿਯ ਜਾਤਨ ਤੇ ਡਰੇ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੨ ਜਿਸ ਨਾਲ. ਜਿਸ ਸੇ. "ਜਾਤਨ ਮਧੁ ਕੈਟਭ ਕੋ ਖੰਡ੍ਯੋ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਜਾਤ ਨਜਾਤਿ. ਉੱਚ ਅਤੇ ਨੀਚ ਜਾਤਿ. "ਜਾਤ ਨਜਾਤਿ ਦੇਖਿ ਮਤ ਭਰਮਹੁ, ਸੁਕ ਜਨਕ ਪਗੀ ਲਗਿ ਧਿਆਵੈਗੋ." (ਕਾਨ ਅ: ਮ: ੪)

ਜਾਤਨਾ. ਦੰਡ. ਤਾੜਨਾ. ਦੇਖੋ, ਯਾਤਨਾ.

ਜਾਤਪਾਤ. ਵਿ—ਜੰਮਿਆ ਅਤੇ ਡਿਗਿਆ. ਜਨਮਿਆ ਅਤੇ ਮੋਇਆ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ.

ਜਾਤਰ. ਜਿਸ ਤੋਂ. ਜਿਸ ਸੇ. "ਜਾਤਰ ਜੱਛ ਕਿਨਰ ਅਸੁਰਨ ਕੀ ਸਭ ਕੀ ਕ੍ਰਿਯਾ ਹਿਰਾਨੀ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਜਾਤਰੂਪ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ੍ਯ ਹੈ ਰੂਪ ਜਿਸ ਦਾ, ਸੁਵਰਣ. ਸੋਨਾ. "ਜਾਤਰੂਪ ਕੇ ਕਟਕ ਸੁਹਾਇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਚਾਂਦੀ। ੩ ਵਿ—ਸੋਨੇ ਜੇਹਾ ਹੈ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਜਿਸ ਦਾ.

ਜਾਤਲਜੰਬ, ਜਾਤਲਜੀਮ ਅ਼ ذات الجنب ਜ਼ਾਤੁਲਜੰਬ. ਸੰ. ਪਾਰ੍ਸ਼੍ਵਸ਼ੂਲ—ਪਾਰਸ਼੍ਸ਼ੂਲ. ਪਸਲੀ ਦੀ ਪੀੜ. Pleurisy. ਇਸ ਰੋਗ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਨ—ਸਰਦੀ ਲੱਗਣੀ, ਮੀਂਹ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜਣਾ, ਗਿੱਲੇ ਵਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰਣੇ, ਛਾਤੀ ਦੇ ਸੱਟ ਲੱਗਣੀ, ਪਸਲੀ ਟੁੱਟ ਜਾਣੀ, ਨਜ਼ਲੇ ਦਾ ਵਿਗੜ ਜਾਣਾ, ਨਿਮੋਨੀਆ Pneumonia ਰੋਗ ਦਾ ਹੋਣਾ ਆਦਿ.

ਪਹਿਲਾਂ ਛਾਤੀ ਵਿੱਚ ਖਿੱਚ ਤੇ ਬੋਝ ਹੋ ਕੇ ਸਰਦੀ ਦਾ ਹਲਕਾ ਬੁਖਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਫੇਫੜੇ ਦੇ ਗਿਲਾਫ ਵਿੱਚ ਸੋਜ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਮੰਮੇ ਹੇਠ ਜਕੜਨ ਤੇ ਚੋਭ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਫੇਰ ਅਜੇਹਾ ਦਰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਾਨੋ ਕੋਈ ਬਰਛੀ ਚੋਭਦਾ ਹੈ. ਸਾਹ ਖਿੱਚਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਥੋੜੀ ਖੁਸ਼ਕ ਖਾਂਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਪੇਸ਼ਾਬ ਥੋੜਾ ਅਤੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. ਜ਼ੁਬਾਨ ਮੈਲੀ ਚੇਹਰਾ ਸੁਰਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਰੋਗ ਅਕਸਰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਦੇ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਭੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਇਸ ਰੋਗ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣੇ ਵੈਦ ਹਕੀਮ ਡਾਕਟਰ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਏ.

ਜਾਤਲਜੰਬ ਦਾ ਸਾਧਾਰਣ ਇਲਾਜ ਇਹ ਹੈ:—

(੧) ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਗਰਮ ਬਿਸਤਰ ਤੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਲਿਟਾਈ ਰੱਖਣਾ, ਬਹੁਤ ਬੋਲਣ ਅਤੇ ਲੰਮਾ ਸਾਹ ਨਾ ਲੈਣ ਦੇਣਾ.

(੨) ਛਾਤੀ ਤੇ ਕੁਕੜੀ ਦੇ ਆਂਡੇ ਦਾ ਪੂੜਾ ਬੰਨ੍ਹਣਾ.

(੩) ਸੇਕ ਦੇਣਾ, ਤਾਰਪੀਨ ਦੇ ਤੇਲ ਦੀ ਮਾਲਿਸ਼ ਕਰਨੀ, ਪੋਸਤ ਦੀ ਟਕੋਰ ਕਰਨੀ, ਗਰਮ ਉੱਨੀ ਵਸਤ੍ਰ ਛਾਤੀ ਤੇ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ.

(੪) ਦਰਦ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਅਲਸੀ ਦੀ ਪੋਲਟਿਸ poultice

ਬੰਨ੍ਹਣੀ.

(੫) ਗਰਮ ਸ਼ੋਰਵਾ ਪਿਆਉਣਾ.

(੬) ਕੁਸ਼ਤਾ ਬਾਰਾਂਸਿੰਗਾ ਦੋ ਦੋ ਰੱਤੀ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਸ਼ਹਿਦ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾਕੇ ਚਟਾਉਣਾ.

(੭) ਇੱਕ ਤੋਲਾ ਮੁਨੱਕਾ, ਇੱਕ ਤੋਲਾ ਹਰੜ ਦੀ ਛਿੱਲ, ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕਾੜ੍ਹਕੇ ਸ਼ਹਿਦ ਮਿਲਾਕੇ ਪਿਆਉਣੇ.

(੮) ਚਿੱਟੀ ਫਟਕੜੀ ਦੀ ਖਿੱਲ ਇੱਕ ਮਾਸ਼ਾ. ਖੰਡ ਦੋ ਮਾਸ਼ੇ ਮਿਲਾਕੇ ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਦੇਣੀ.

(੯) ਗੂੰਦ ਤ੍ਰਿੱਕਰ, ਮੇਥੀ ਦੇ ਬੀਜ, ਅਲਸੀ, ਧਨੀਆ, ਜੌਂ, ਸਭ ਸਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਕੂੰਡੇ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਪਾ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਘੋਟਣੇ ਕਿ ਲੇਸਦਾਰ ਹੋ ਜਾਣ, ਦਰਦ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਇਹ ਲੇਪ ਕਰਨਾ.

(੧੦) ਫਸਦ ਖੋਲ੍ਹਣੀ, ਸਿੰਗੀ ਅਤੇ ਗਲਾਸ ਲਾਉਣੇ ਭੀ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਸਿਆਣੇ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਹੱਥੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਅਵਾਣ ਲੋਕ ਬੇਲੋੜਾ ਲਹੂ ਕੱਢਕੇ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ.

ਜਾਤਵਾ. ਵਿ—ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਯਾਤਾ. "ਸਭਸ ਦਾ ਜਾਤਵਾ ਹੈ." (ਜਸਭਾਮ) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਗ੍ਯਾਤ੍ਵਾ. ਜਾਣਕੇ.

ਜਾਤਵੇਦ. ਸੰ. जातवेदस्. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਗਨਿ। ੨ ਕਰਤਾਰ. ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. ਨਿਰੁਕ੍ਤ ਵਿੱਚ ਅਰਥ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨੇ ਜਾਤ (ਜਨਮੇ) ਹਨ, ਸਭ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜਾਤਵੇਦ ਹੈ.

ਜਾਤਾ. ਵਿ—ਗ੍ਯਾਤਾ. ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. "ਜਨਮ ਜਾਤਾ ਗ੍ਯਾਨ ਗ੍ਯਾਤਾ." (ਅਕਾਲ) ੨ ਗਮਨ ਕਰਤਾ। ੩ ਜਾਣਿਆ. "ਜਿਨੀ ਘਰੁ ਜਾਤਾ ਆਪਣਾ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੩) "ਜਿਨਿ ਜਾਤਾ ਸੋ ਤਿਸ ਹੀ ਜੇਹਾ." (ਓਅੰਕਾਰ) ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਾਤ੍ਰਾ. "ਹਰਿ ਕੀਈ ਹਮਾਰੀ ਸਫਲ ਜਾਤਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ) ਮਨੁੱਖ ਜਨਮ ਦੀ ਯਾਤ੍ਰਾ। ੫ ਸੰ. ਕਨ੍ਯਾ. ਪੁਤ੍ਰੀ। ੬ ਉਤਪੱਤਿ. ਪੈਦਾਇਸ਼.

ਜਾਤਿ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਨਮ. ਉਤਪੱਤਿ। ੨ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਵੰਡ. ਰੋਟੀ ਬੇਟੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਵਾਲੀ ਬਰਾਦਰੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਨਸਲੀ ਭੇਦ, ਭੌਗੋਲਿਕ ਭੇਦ, ਇਤਿਹਾਸੀ ਵੈਰ, ਕਿਰਤ ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਭੇਦ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਹਨ. ਜਾਤਿ ਦੀ ਵੰਡ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਅਤੇ ਧਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿੱਚ ਹੱਦੋਂ ਵਧਕੇ ਹੈ.

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਜਾਤਿ ਦੇ ਅਗ੍ਯਾਨ ਭਰੇ ਵਿਸ਼੍ਵਾਸਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਜਾਣਕੇ ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ਾਂਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਕੇ ਆਪਣੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਬਾਣੀ ਦ੍ਵਾਰਾ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਾਇਆ ਕਿ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤਿ ਉਸ ਇੱਕ ਪਿਤਾ ਦੀ ਸੰਤਾਨ ਹੈ. ਉੱਚ ਅਤੇ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਕੇਵਲ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਹੈ, ਯਥਾ:—

ਜਾਣਹੁ ਜੋਤਿ, ਨ ਪੂਛਹੁ ਜਾਤੀ, ਆਗੈ ਜਾਤਿ ਨ ਹੇ।
(ਆਸਾ ਮ: ੧)

ਆਗੈ ਜਾਤਿ ਰੂਪੁ ਨ ਜਾਇ।ਤੇਹਾ ਹੋਵੈ ਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ.
(ਆਸਾ ਮ: ੩)

ਭਗਤਿ ਰਤੇ ਸੇ ਊਤਮਾ, ਜਤਿ ਪਤਿ[1] ਸਬਦੇ ਹੋਇ,
ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸਭ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਹੈ, ਬਿਸਟਾ ਕਾ ਕੀੜਾ ਹੋਇ.
(ਆਸਾ ਮ: ੩)

ਜਾਤਿ ਕਾ ਗਰਬੁ ਨ ਕਰੀਅਹੁ ਕੋਈ,
ਬ੍ਰਹਮੁ ਬਿੰਦੇ ਸੋ ਬ੍ਰਹਮਣ ਹੋਈ.
ਜਾਤਿ ਕਾ ਗਰਬੁ ਨ ਕਰਿ ਮੂਰਖ ਗਵਾਰਾ,
ਇਸ ਗਰਬ ਤੇ ਚਲਹਿ ਬਹੁਤੁ ਵਿਕਾਰਾ.
ਚਾਰੇ ਬਰਨ ਆਖੈ ਸਭੁਕੋਈ,
ਬ੍ਰਹਮੁਬਿੰਦੁ ਤੇ ਸਭ ਓਪਤਿ ਹੋਈ.
ਮਾਟੀ ਏਕ ਸਗਲ ਸੰਸਾਰਾ,
ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਭਾਂਡੇ ਘੜੈ ਕੁਮ੍ਹਾਰਾ.
ਪੰਚ ਤਤੁ ਮਿਲਿ ਦੇਹੀ ਕਾ ਆਕਾਰਾ,
ਘਟਿ ਵਧਿ ਕੋ ਕਰੈ ਬੀਚਾਰਾ.
ਕਹਤੁ ਨਾਨਕ ਇਹ ਜੀਉ ਕਰਮਬੰਧੁ ਹੋਈ,
ਬਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਟੇ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ.
(ਭੈਰ ਮ: ੩)

ਜਾਤਿ ਜਨਮੁ ਨਹ ਪੂਛੀਐ, ਸਚੁਘਰੁ ਲੇਹੁ ਬਤਾਇ,
ਸਾ ਜਾਤਿ, ਸਾ ਪਤਿ ਹੈ, ਜੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਇ.
(ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੧)

ਗਰਭਵਾਸ ਮਹਿ ਕੁਲੁ ਨਹੀ ਜਾਤੀ,
ਬ੍ਰਹਮਬਿੰਦੁ ਤੇ ਸਭ ਉਤਪਾਤੀ.
ਕਹੁਰੇ ਪੰਡਿਤ, ਬਾਮਨ ਕਬਕੇ ਹੋਏ,
ਬਾਮਨ ਕਹਿ ਕਹਿ ਜਨਮੁ ਮਤ ਖੋਏ.
ਜੌ ਤੂੰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਜਾਇਆ,
ਤਉ ਆਨ ਬਾਟ ਕਾਹੇ ਨਹੀ ਆਇਆ?
ਤੁਮ ਕਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਹਮ ਕਤ ਸੂਦ?
ਹਮ ਕਤ ਲੋਹੂ ਤੁਮ ਕਤ ਦੂਧ?
ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੁ ਬੀਚਾਰੈ,
ਸੋ ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਕਹੀਅਤੁ ਹੈ ਹਮਾਰੈ.
(ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਕੋਊ ਭਯੋ ਮੁੰਡੀਆ ਸੰਨ੍ਯਾਸੀ ਕੋਊ ਯੋਗੀ ਭਯੋ,
ਭਯੋ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਕੋਊ ਯਤੀ ਅਨੁਮਾਨਬੋ,
ਹਿੰਦੂ ਔ ਤੁਰਕ ਕੋਊ ਰਾਫ਼ਜ਼ੀ ਇਮਾਮ ਸ਼ਾਫ਼ੀ,
ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਭ ਏਕੈ ਪਹਿਚਾਨਬੋ.
ਦੇਹੁਰਾ ਮਸੀਤ ਸੋਈ, ਪੂਜਾ ਔ ਨਿਮਾਜ ਓਈ,
ਮਾਨਸ ਸਭੈ ਏਕ, ਪੈ ਅਨੇਕ ਕੋ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ.
ਦੇਵਤਾ ਅਦੇਵ ਜੱਛ ਗੰਧ੍ਰਬ ਤੁਰਕ ਹਿੰਦੂ,

[1] ਜਾਤਿ ਨਾਲ ਪਤਿ ਅਥਵਾ ਪਾਤਿ ਸ਼ਬਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਪੰਕ੍ਤਿ (ਗੋਤ੍ਰ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਜਿਵੇਂ ਜਾਤਿ ਖਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਗੋਤ ਕਪੂਰ ਸਰੀਣ ਆਦਿ.

ਨਜਾਰੇ ਨਜਾਰੇ ਦੇਸਨ ਕੇ ਭੇਸ ਕੋ ਸੁਭਾਵ ਹੈ.
ਏਕੈ ਨੈਨ, ਏਕੈ ਕਾਨ, ਏਕੈ ਦੇਹ, ਏਕੈ ਬਾਨ,
ਖ਼ਾਕ ਬਾਦ ਆਤਸ਼ ਔ ਆਬ ਕੋ ਰਲਾਵ ਹੈ.
ਅੱਲਹ ਅਭੇਖ ਸੋਈ, ਪੁਰਾਨ ਔ ਕੁਰਾਨ ਓਈ,
ਏਕਹੀ ਸਰੂਪ ਸਭੈ ਏਕ ਹੀ ਬਨਾਵ ਹੈ.

(ਅਕਾਲ)

ਸਾਧੁ ਕਰਮ ਜੋ ਪੁਰਖ ਕਮਾਵੈਂ,
ਨਾਮ ਦੇਵਤਾ ਜਗਤ ਕਹਾਵੈਂ.
ਕੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਮ ਜੇ ਜਗ ਮੈ ਕਰਹੀਂ,
ਨਾਮ ਅਸੁਰ ਤਿਨ ਕੋ ਜਗ ਧਰਹੀਂ.

(ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਘਿਉ ਭਾਂਡਾ ਨ ਵਿਚਾਰੀਐ,
ਭਗਤਾਂ ਜਾਤਿ ਸਨਾਤਿ ਨ ਕਾਈ.

(ਭਾਗੁ, ਵਾਰ ੨੫)

ਪ੍ਰਿਥੀਮੱਲ ਅਰੁ ਤੁਲਸਾ ਦੋਇ,
ਹੁਤੇ ਜਾਤਿ ਕੇ ਭੱਲੇ ਸੋਇ,
ਸੁਨ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਤਬ ਚਲ ਆਏ,
ਨਮੋ ਕਰੀ ਬੈਠੇ ਢਿਗ ਥਾਏ.
ਉਰ ਹੰਕਾਰੀ ਗਿਰਾ ਉਚਾਰੀ:—
"ਏਕੋ ਜਾਤ ਹਮਾਰ ਤੁਮਾਰੀ."
ਸ਼੍ਰੀਗੁਰੁ ਅਮਰ ਭਨਯੋ ਸੁਨ ਸੋਇ:—
"ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਗੁਰੁ ਕੀ ਨਹਿਂ ਕੋਇ.
ਉਪਜਹਿਂ ਜੋ ਸ਼ਰੀਰ ਜਗ ਮਾਹੀਂ,
ਇਨ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਾਚ ਸੋ ਨਾਹੀਂ,
ਬਿਨਸਜਾਤ ਇਹ ਜਰਜਰਿ ਹੋਇ,
ਆਗੇ ਜਾਤਿ ਜਾਤ ਨਹਿ ਕੋਇ.
'ਆਗੈ ਜਾਤਿ ਨ ਜੋਰੁ ਹੈ, ਅਗੈ ਜੀਉ ਨਵੇ,
ਜਿਨ ਕੀ ਲੇਖੈ ਪਤਿ ਪਵੈ, ਚੰਗੇ ਸੇਈ ਕੇਇ.'
ਇਮ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਬਾਕ ਉਚਾਰਾ,
ਆਗੇ ਜਾਤਿ ਨ ਜੋਰ ਸਿਧਾਰਾ,
ਉਪਜੈ ਤਨ ਇਤਹੀ ਬਿਨਸੰਤੇ,
ਆਗੇ ਸੰਗ ਨ ਕਿਸੇ ਚਲੰਤੇ.
ਸਿਮਰਯੋ ਜਿਨ ਸਤਿਨਾਮੁ ਸਦੀਵਾ,
ਸਿੱਖਨ ਸੇਵ ਕਰੀ ਮਨ ਨੀਵਾਂ,
ਤਿਨ ਕੀ ਪਤ ਲੇਖੇ ਪਰਜਾਇ,
ਜਾਤਿ ਕੁਜਾਤਿ ਨ ਪਰਖਹਿ ਕਾਇ."

(ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

੩ ਕੁਲ. ਵੰਸ਼. "ਫਾਂਧੀ ਲਗੀ ਜਾਤਿ ਫਹਾਇਨਿ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ੪ ਗੋਤ੍ਰ. ਗੋਤ। ੫ ਚਮੇਲੀ। ੬ ਜਾਯਫਲ। ੭ ਸ੍ਰਿਸ੍ਟਿ. ਮਖ਼ਲੂਕ਼ਾਤ. "ਜੋਤਿ ਕੀ ਜਾਤਿ, ਜਾਤਿ ਕੀ ਜੋਤੀ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਰੂਪ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ੍ਟਿ ਦੀ ਜੋ ਰੋਸ਼ਨ ਬੁੱਧਿ ਹੈ. "ਜਾਤਿ ਮਹਿ ਜੋਤਿ, ਜੋਤਿ ਮਹਿ ਜਾਤਾ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਸ੍ਰਿਸ੍ਟਿ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰਸ੍ਟਾ ਅਤੇ ਸ੍ਰਸ੍ਟਾ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰਿਸ੍ਟੀ ਹੈ। ੮ ਦੇਖੋ, ਸੁਭਾਵੋਕ੍ਤਿ.

ਜਾਤਿਅਹੁ. ਜਾਨੇ ਪੁਰ. ਜਾਣ ਤੋਂ। ੨ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ. "ਜਿਹ ਦਰ ਆਵਤ ਜਾਤਿਅਹੁ ਹਟਕੈ ਨਾਹੀ ਕੋਇ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਜਾਤਿ ਅਜਾਤਿ. ਉੱਤਮ ਅਤੇ ਨੀਚ ਜਾਤਿ. "ਜਾਤਿ ਅਜਾਤਿ ਨਾਮੁ ਜਿਨਿ ਧਿਆਇਆ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੪) ੨ ਊਚ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਦੇ ਲੋਕ. "ਕੇਤੇ ਤੇਰੇ ਰੂਪ ਰੰਗ, ਕੇਤੇ ਜਾਤਿ ਅਜਾਤਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਜਾਤਿ ਸਨਾਤਿ, ਜਾਤਿ ਸਨਾਤੀ. ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਾਤਿ ਅਤੇ ਸੰਕੀਰਣ ਜਾਤਿ. ਮੁੱਖ ਜਾਤਿ ਅਤੇ ਦੋਗਲਾ ਜਾਤਿ। ੨ ਨੀਚ ਵਰਣ. "ਜਾਤਿ ਸਨਾਤੀ ਹੋਰਿ ਹਿੰਦਵਾਣੀਆ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧)

ਜਾਤਿ ਪਤਿ, ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ. ਜਾਤਿ ਅਤੇ ਗੋਤ੍ਰ. ਜਾਤਿ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪੰਕ੍ਤਿ. ਵਰਣ ਅਤੇ ਗੋਤ੍ਰ. ਜਾਤਿ ਅਰ ਕੁਲ. ਜਿਵੇਂ—ਜਾਤਿ ਛਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਪਾਤਿ ਬਾਹ੍ਰੀ, ਬੁੰਜਾਹੀ, ਖੁਖਰਾਣ, ਸਰੀਣ ਆਦਿਕ. "ਜਾਤਿ ਪਤਿ ਸਭਿ ਤੇਰੈ ਨਾਇ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧) "ਹਮਰੀ ਜਾਤਿ ਪਾਤਿ ਗੁਰੁ ਸਤਿਗੁਰੁ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੪)

ਜਾਤਿ ਵਰਣ, ਜਾਤਿ ਵਰਨ. ਕੁਲ ਅਤੇ ਵਰਣ. ਗੋਤ੍ਰ ਅਤੇ ਵਰਣ. ਜੈਸੇ ਵਰਣ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਗੌੜ, ਸਾਰਸ੍ਵਤ ਆਦਿ ਜਾਤਿ. "ਜਾਤਿ ਵਰਨ ਤੇ ਭਏ ਅਤੀਤਾ." (ਪ੍ਰਭਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਜਾਤੀ. ਦੇਖੋ, ਜਾਤਿ. "ਜਾਤੀ ਦੈ ਕਿਆ ਹਥਿ, ਸਚੁ ਪਰਖੀਐ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੨ ਯਾਤ੍ਰੀ. ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਜਉ ਤੁਮ ਤੀਰਥ, ਤਉ ਹਮ ਜਾਤ਼ੀ." (ਸੋਰ ਰਵਿਦਾਸ) ੩ ਜਾਣੀ. ਸਮਝੀ. "ਗ੍ਰਿਹ ਅਪੁਨੇ ਕੀ ਖਬਰਿ ਨ ਜਾਤੀ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਗਤਿ ਨਾਨਕ ਵਿਰਲੀਂ ਜਾਤੀ. (ਮਾਝ ਮ: ੫) ੪ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਮੇਲੀ। ੫ ਮਾਲਤੀ। ੬ ਡਿੰਗ. ਹਾਥੀ। ੭ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ। ੮ ਅ਼ ذاتی ਜਾਤੀ. ਵਿ—ਆਪਣਾ. ਨਿਜਕਾ.

ਜਾਤੀਆ. ਜਾਤੀਆਂ. ਜਾਣੀਆਂ. "ਸਭੇ ਗਲਾ ਜਾਤੀਆ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਸੰ. ਜਾਤੀਯ. ਵਿ—ਜਾਤਿ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ.

ਜਾਤੀ ਸੁੰਦਰ. ਵਿ—ਸ੍ਵਾਭਾਵਿਕ ਸੁੰਦਰ. ਅਸਲਿਓਂ ਚੰਗਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜਾ.

ਜਾਤੀਮਲਿਕ. ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੇਵਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਸੋਢੀਆਂ ਦਾ ਪੁਰੋਹਿਤ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਵਡੀ ਵੀਰਤਾ ਵਿਖਾਈ. ਇਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਦਯਾਰਾਮ ਭੀ ਮਹਾਨ ਯੋਧਾ ਹੋਇਆ. ਜਾਤੀ ਮਲਿਕ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸੰਮਤ ੧੬੯੯ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਦਯਾਰਾਮ.

ਜਾਤੁ. ਸੰ. ਵ੍ਯ—ਕਦਾਚਿਤ. ਕਦੇ. ਜੇਕਦੀ। ੨ ਸ਼ਾਯਦ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਦੂ.

ਜਾਤੁਧਾਨ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਤੁ (ਜਾਦੂ) ਧਾਨ (ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ) ਜਾਦੂਗਰ। ੨ ਰਾਖਸ. ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਖਸਾਂ ਨੂੰ ਵਡਾ ਜਾਦੂਗਰ

ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਹੈ.

ਜਾਤੁਲਜੰਬ. ਦੇਖੋ, ਜਾਤਲਜੰਬ.

ਜਾਤੇ. ਜਾਂਦੇ, ਗਮਨ ਕਰਦੇ। ੨ ਜਾਣੇ. ਸਮਝੇ. "ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਾਹੂ ਜਾਤੇ." (ਦੇਵ ਮ: ੫) ੩ ਜਬ ਸੇ. ਜਬ ਤੇ. "ਜਾਤੇ ਸਾਧੂਸਰਣਿ ਗਹੀ। ਸਾਂਤਿ ਸਹਜ ਮਨਿ ਭਇਓ ਪ੍ਰਗਾਸਾ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਬਿਹੰਡਨ। ੪ ਜਾਂ ਤੇ. ਜਿਸ ਸੇ. ਜਿਸ ਤੋਂ "ਹੋਇ ਜਾ ਤੇ ਤੇਰੈ ਨਾਇ ਵਾਸਾ." (ਸੋਹਿਲਾ) ੫ ਦੇਖੋ, ਯਾਂਤੇ.

ਜਾਤੋ. ਗ੍ਯਾਤ ਕੀਤਾ. ਜਾਣਿਆ. "ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਤੋ ਨਾਹੀ." (ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮ: ੫) ੨ ਜਾਂਦਾ. "ਜਾਤੋ ਜਾਇ ਕਹਾਂ ਤੇ ਆਵੈ?" (ਗਉ ਮ: ੧)

ਜਾਤ੍ਰ. ਜਾਤਿ. "ਬਾਸੈ ਦ੍ਰੁਮ ਜਾਤ੍ਰ ਕੈ." (ਭਾਗੁ ਕ) ਵ੍ਰਿਕ੍ਸ਼ਜਾਤਿ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਸੁਗੰਧਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੨ ਯਾਤ੍ਰਾ. "ਗਵਨ ਭਵਨ ਜਾਤ੍ਰ ਕਰਨ." (ਭੈਰ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ)

ਜਾਤ੍ਰਾ. ਦੇਖੋ, ਯਾਤ੍ਰਾ. "ਭਈ ਸਫਲ ਜਾਤ੍ਰਾ." (ਧਨਾ ਅ: ਮ: ੫) ਇਸ ਥਾਂ ਜਾਤ੍ਰਾ ਤੋਂ ਭਾਵ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਵਿੱਚ ਜੀਉਣ ਵਿਤਾਉਣਾ ਹੈ.

ਜਾਤ੍ਰੀ. ਸੰ. यात्रिन्. ਵਿ—ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੁਸਾਫ਼ਿਰ। ੩ ਜਿਲਾ ਸ਼ੇਖ਼ੂਪੁਰਾ, ਥਾਣਾ ਮਾਂਗਟਵਾਲਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਛਾਂਗਾ ਮਾਂਗਾ ਤੋਂ ਬਾਰਾਂ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਜੰਭਰ.

ਜਾਤ੍ਵਾ. ਦੇਖੋ, ਜਾਤਵਾ। ੨ ਸੰ. ਗ੍ਯਾਤ੍ਵਾ. ਜਾਣਕੇ.

ਜਾਦ. ਦੇਖੋ, ਯਾਦ। ੨ ਫ਼ਾ زاد ਜ਼ਾਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੈਦਾਇਸ਼. ਉਤਪੱਤੀ। ੩ ਬੇਟਾ ਅਥਵਾ ਬੇਟੀ। ੪ ਵਿ—ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਐਸੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ—ਖਾਨਹਜ਼ਾਦ। ੫ ਅ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਫ਼ਰਖ਼ਰਚ.

ਜਾਦਹ. ਅ਼ جادہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਸਤਾ. ਮਾਰਗ। ੨ ਵਿ—ਜਣਿਆ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਜਾਦਾ ੧.

ਜ਼ਾਦਨ. ਫ਼ਾ زادن ਕ੍ਰਿ—ਜਣਨਾ. ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ। ੨ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ.

ਜਾਦਮ. ਯਾਦਵ. ਯਦੁਵੰਸ਼ੀ. "ਕ੍ਰਿਸਨ ਜਾਦਮ ਭਇਆ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਜਾਦਮਰਾਇ. ਯਾਦਵਰਾਜ ਕ੍ਰਿਸਨਦੇਵ। ੨ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. ਕਰਤਾਰ.[1] "ਹੀਨੜੀ ਜਾਤਿ ਮੇਰੀ, ਜਾਦਮਰਾਇਆ!" (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ)

ਜਾਦਵ. ਦੇਖੋ, ਯਾਦਵ.

ਜਾਦਵਰਾਇ. ਦੇਖੋ, ਜਾਦਮ ਰਾਇ.

ਜਾਦਵੀ. ਯਾਦਵਾਂ ਦੀ. "ਬਹੁਤ ਸੈਨ ਹਨ ਜਾਦਵੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਜਾਦਵੇਸ. ਯਾਦਵ—ਈਸ਼. ਯਾਦਵੇਸ਼ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ.

[1] ਕਾਮ ਦੇ ਦਬਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਜੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਦਾ ਹੈ.

इ:=कामस्तस्य अ:=आत्मा य:, तं यं=कामस्यात्मानं दुनोतिदवतिवा यदु:, यदूरेव

यादव:=शिवस्तस्मिन् यादवे राजते स्वयं प्रकाशकूटस्थरूपेणेति यादवराज: शुद्धं ब्रह्म।

ਜਾਦਾ. ਫ਼ਾ زاده ਜ਼ਾਦਹ. ਵਿ—ਜਾਤ. ਜਣਿਆ ਹੋਇਆ. ਜਿਵੇਂ—ਅਮੀਰਜ਼ਾਦਾ। ੨ ਅ਼ زیاده ਜ਼ਯਾਦਹ. ਬਹੁਤ ਅਧਿਕ। ੩ ਦੇਖੋ, ਜਾਦਹ.

ਜਾਦੂ. ਫ਼ਾ جادو ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੰਦ੍ਰਜਾਲ. ਤ਼ਿਲਸਮ। ੨ ਮੰਤ੍ਰਯੰਤ੍ਰ. ਟੂਣਾ.

ਜਾਦੂਗਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੰਦ੍ਰਜਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰ ਕਰਤਾ.

ਜਾਦੂਗਰੀ. ਇੰਦ੍ਰ ਜਾਲ. ਮੰਤ੍ਰ ਜੰਤ੍ਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਜਾਦੋ. ਦੇਖੋ, ਯਾਦਵ.

ਜਾਦੋਜਾਇ. ਵਿ—ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ. ਲਗਾਤਾਰ ਗਮਨ ਕਰਤਾ. "ਹੁਕਮੈ ਜਾਦੋਜਾਇ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੧)

ਜਾਦੋਰਾਇ, ਜਾਦੋਰਾਯ } ਨਵਾਬ ਦੌਲਤਖ਼ਾਂ ਦਾ ਮੁਨਸ਼ੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਨਾਲ ਮੋਦੀਖ਼ਾਨੇ ਦਾ ਹ਼ਿਸਾਬ ਕੀਤਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ੨ ਯਾਦਵਰਾਜ. ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ। ੩ ਦੇਖੋ, ਜਾਦਮਰਾਇ.

ਜਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਨ. ਦਾਸ. "ਤਰੇ ਭਵਸਿੰਧੁ ਤੇ ਭਗਤ ਹਰਿਜਾਨ." (ਕਾਨ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ) ੨ ਸੰ. ਯਾਨ. ਸਵਾਰੀ। ੩ ਫ਼ਾ زیان ਜ਼ਯਾਨ. ਨੁਕ਼ਸਾਨ. ਹਾਨਿ। ੪ ਫ਼ਾ جان ਰੂਹ. ਜਿੰਦ। ੫ ਪ੍ਰਾਣ। ੬ ਸੰ. ज्ञान—ਗ੍ਯਾਨ. "ਜਾਨ ਪ੍ਰਬੀਨ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰੇ." (ਦੇਵ ਮ: ੫) ੭ ਵਿ—ਜਾਨਕਾਰ. ਗ੍ਯਾਤਾ. "ਜਾਨ ਕੋ ਦੇਤ ਅਜਾਨ ਕੋ ਦੇਤ." (ਅਕਾਲ) ੮ ਵ੍ਯ—ਜਨੁ. ਮਾਨੋ. ਗੋਯਾ. "ਪਾਹੁਰ ਜਾਨ ਗ੍ਰਿਹਹਿ ਲੈ ਆਏ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਜਾਨਉ. ਜਾਣੋ. ਸਮਝੋ। ੨ ਜਾਨਉਂ. ਜਾਣਦਾ. "ਜਾਨਉ ਨਾਹੀ ਭਾਵੈ ਕਵਨ ਬਾਤਾ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੫)

ਜਾਨਸ਼ੀਨ. ਫ਼ਾ جانشین ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀ. ਕਿਸੇ ਦੀ ਥਾਂ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ. ਕ਼ਾਯਮ ਮਕ਼ਾਮ.

ਜਾਨਹਾਰ. ਵਿ—ਬਿਨਸਨਹਾਰ. ਜਾਣ ਵਾਲਾ.

ਜਾਨਹੁ. ਜਾਣੋ. ਸਮਝੋ। ੨ ਵ੍ਯ—ਮਾਨੋ. ਗੋਯਾ. ਜਾਣੀਓਂ.

ਜਾਨਕ. ਵਿ—ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਯਾਤਾ। ੨ ਵ੍ਯ—ਮਾਨੋ. ਜਨੁ. ਗੋਯਾ. "ਜਾਨਕ ਸਿੱਖ ਸਖਾ ਹੈ ਭਲੇ."(ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਜਾਨਕਾਰ. ਵਿ—ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਯਾਨੀ.

ਜਾਨਕੀ. ਜਨਕ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਸੀਤਾ. ਦੇਖੋ, ਜਨਕ ੫.

ਜਾਨਕੀਨਾਥ, ਜਾਨਕੀਪਤਿ, ਜਾਨਕੀਵਰ } ਸੀਤਾਪਤਿ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ.

ਜਾਨਕੰਦਨੀ. ਫ਼ਾ جانکندنی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਨ ਟੁੱਟਣ ਦੀ ਹ਼ਾਲਤ.

ਜਾਨਣਹਾਰੁ. ਵਿ—ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਯਾਨੀ. "ਜਾਨਣਹਾਰੁ ਰਹਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਨਿ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਜਾਨਥ, ਜਾਨਦ } ਜਾਨਤ. ਜਾਣਦਾ ਹੈ. "ਜੋ ਬਿਨਸਤ ਸੋ ਨਿਹਚਲ ਜਾਨਥ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) "ਸਗਲ ਗੁਣਾ ਬਿਧਿ ਜਾਨਦ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਗ੍ਯਾਨਦ. ਗ੍ਯਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ.

ਜਾਨਦਾਰ. ਫ਼ਾ جاندار ਵਿ—ਪ੍ਰਾਣਧਾਰੀ. ਪ੍ਰਾਣੀ. ਜਾਨ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ.

ਜਾਨਨ. ਕ੍ਰਿ—ਜਾਣਨਾ. ਗ੍ਯਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ.

ਜਾਨਨਹਾਰ, ਜਾਨਨਹਾਰੁ ਵਿ—ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਯਾਤਾ. "ਜਾਨਨਹਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਪਰਬੀਨ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਜਾਨਨਾ. ਦੇਖੋ, ਜਾਨਨ. "ਜਨ ਨਾਨਕ ਜਗੁ ਜਾਨਿਓ ਮਿਥਿਆ." (ਗਉ ਮ: ੯)

ਜਾਨਨੀਯ. ਵਿ—ਜਾਣਨ ਯੋਗ੍ਯ. ਗ੍ਯਾਤਵ੍ਯ. "ਜਾਨਨੀਯ ਬੁਧਿ ਕਰਕੈ ਜੋਊ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਾਨਪੁਰਾ. ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੁਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਯ ਦੀ ਬਾਰਵੀਂ ਰਾਸ਼ਿ ਦੇ ੩੫ ਵੇਂ ਅੰਸ਼ੁ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀਂਦ ਤੋਂ ਚਲਕੇ ਜਾਨਪੁਰੇ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਇਹ ਪਿੰਡ ਬਾਂਗਰ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਅਰ ਇੱਥੋਂ ਆਗਰੇ ਨੂੰ ਗਏ ਹਨ.

"ਜਾਨਪੁਰੇ ਇਕ ਹੈ ਗੁਰੁਥਾਨਾ।
ਤਹਾਂ ਕਰਨ ਡੇਰਾ ਹਮ ਜਾਨਾ। xxx
ਨਗਰ ਆਗਰੇ ਮਾਰਗ ਜੌਨ।
ਕਰਕੈ ਸੋਧ ਚਲੇ ਗੁਰੁ ਤੌਨ."

ਜਾਨਬ. ਦੇਖੋ, ਜਾਨਿਬ.

ਜਾਨਬਾਹ. ਵਿ—ਯਾਨ (ਸਵਾਰੀ) ਵਾਹੁਣ ਵਾਲਾ. ਰਥ, ਘੋੜੇ ਆਦਿ ਦੇ ਹੱਕਣ ਵਾਲਾ. "ਕੋਊ ਜਾਨਬਾਹੰ." (ਗ੍ਯਾਨ) ੨ ਆਜਾਨੁਬਾਹੁ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਦੇਖੋ, ਆਜਾਨੁਬਾਹੁ.

ਜਾਨਭਾਈ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਖ਼ਾਸ ਘੋੜਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਲਬਾਗ। ੨ ਖ਼ਾਲਸਾ, ਸਵਾਰੀ ਦੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਜਾਨਭਾਈ ਆਖਦਾ ਹੈ.

ਜਾਨ ਮਰਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਮਰਾਲਜਾਨ.

ਜਾ ਨਮਾਜ਼. ਫ਼ਾ جانماز ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੁਸੱਲਾ. ਉਹ ਵਸਤੂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਛਾਕੇ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹੀਏ.

ਜਾਨ ਮ੍ਰਿਗ. ਚੰਦ. ਦੇਖੋ, ਮ੍ਰਿਗਜਾਨ. "ਜੌਨ ਕੀਨੀ ਜਾਨ ਮ੍ਰਿਗ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਚੰਦ ਨੇ ਚਿੱਟੀ ਚਾਨਣੀ ਕੀਤੀ ਹੈ.

ਜਾਨਵਰ. ਫ਼ਾ جانور ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਾਣਧਾਰੀ. ਪ੍ਰਾਣੀ. ਜੰਤੂ. ਜੀਵ.

ਜਾਨਵਿ, ਜਾਨਵੀ ਦੇਖੋ, ਜਨੁਸੁਤਾ ਅਤੇ ਜਾਹਰਨਵੀ.

ਜਾਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜਾਣਾ. ਗਮਨ ਕਰਨਾ। ੨ ਵਿ—ਜਾਣਿਆ. ਸਮਝਿਆ। ੩ ਫ਼ਾ جانان ਜਾਨਾਂ. ਮਾਸ਼ੂਕ. ਪਿਆਰਾ. ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ.

ਜਾਨਾਤ. ਜਣਾਉਂਦਾ (ਲਖਾਉਂਦਾ) ਹੈ. "ਆਪਸ ਕਉ ਜਾਨਾਤ." (ਗੂਜ ਮ: ੫)

ਜਾਨਾਨਹ. ਫ਼ਾ جانانہ ਮਾਸ਼ੂਕ (ਪਿਆਰੇ) ਦਾ। ੨ ਪਿਆਰੇ ਵਾਂਗ.

ਜਾਨਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਾਣਕੇ. "ਜਾਨਿ ਅਜਾਨ ਭਏ ਹਮ ਬਾਵਰ." (ਸੋਰ ਰਵਿਦਾਸ) ੨ ਜਨ (ਦਾਸ) ਨੂੰ. ਸੇਵਕ ਤਾਂਈਂ. "ਸਰਨਿ ਆਇਓ ਉਧਰੁ ਨਾਨਕ ਜਾਨਿ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ੩ ਜੀਵਨ (ਜ਼ਿੰਦਗੀ) ਮੇਂ. ਜੀਵਨ ਭਰ. "ਸਗਲੀ ਜਾਨਿ ਕਰਹੁ ਮਉਦੀਫਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਮਉਦੀਫਾ। ੪ ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭਾਰਯਾ. ਜੋਰੂ. ਵਹੁਟੀ। ੫ ਦੇਖੋ, ਜਾਨੀ.

ਜਾਨਿਬ. ਅ਼ جانب ਤਰਫ਼ ਓਰ। ੨ ਕਿਨਾਰਾ.

ਜਾਨਿ ਬੂਝਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਾਣਬੁੱਝਕੇ. ਸੋਚ ਸਮਝਕੇ. "ਜਾਨਿ ਬੂਝਿ ਅਪਨਾ ਕੀਓ ਨਾਨਕ." (ਧਨਾ ਮ: ੫)

ਜਾਨਿਯ. ਵਿ—ਜਾਣਨ ਯੋਗ੍ਯ. ਗ੍ਯਾਤਵ੍ਯ। ੨ ਗ੍ਯਾਨੀ. ਜਾਨਕਾਰ.

ਜਾਨੀ. ਜਾਣੀ. ਸਮਝੀ. "ਜਾਨੀ ਜਾਨੀ ਰੇ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਕੀ ਕਹਾਨੀ." (ਰਾਮ ਕਬੀਰ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਾਣੀ. ਜਾਨ ਵਾਲਾ. "ਸਦੜੇ ਆਏ ਤਿਨਾ ਜਾਨੀਆਂ." (ਵਡ ਮ: ੧ ਅਲਾਹਣੀ) ੩ ਜਾਂਞੀ. ਬਰਾਤੀ. ਦੂਲਹਾ. ਲਾੜਾ. "ਜਲਿ ਮਲਿ ਜਾਨੀ ਨਾਵਾਲਿਆ." (ਵਡ ਮ: ੧ ਅਲਾਹਣੀ) ੪ ਜਾਤੇ. ਜਾਂਦੇ. "ਕਹੇ ਨ ਜਾਨੀ ਅਉਗਣ ਮੇਰੇ." (ਗਉ ਮ: ੧) ਆਖੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ੫ ਫ਼ਾ جانی ਪਿਆਰਾ. ਪ੍ਰਾਣਪ੍ਰਿਯ. "ਕਦ ਪਸੀ ਜਾਨੀ! ਤੋਹਿ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ੬ ਭਾਵ ਜੀਵਾਤਮਾ. "ਜਾਨੀ ਵਿਛੁੰਨੜੇ ਮੇਰਾ ਮਰਣੁ ਭਇਆ." (ਵਡ ਮ: ੧ ਅਲਾਹਣੀ) ੭ ਅ਼. ਅਪ੍ਰਾਧੀ. ਮੁਜਰਮ। ੮ ਦਿਲੇਰ। ੯ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਜੋ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨੀ ਹੋਇਆ. "ਜਾਨੀ ਕੋ ਇਕ ਜਾਨੀ ਬਿਨਾ। ਕਛੂ ਨ ਸੁਹਾਵੈ ਉਰ ਇਕ ਛਿਨਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੧੦ ਅ਼ زانی ਜ਼ਾਨੀ. ਵਿ—ਵਿਭਚਾਰੀ. ਜ਼ਨਾਕਾਰ। ੧੧ ਸੰ. ਜ਼੍ਞਾਨਿਨ੍-ਗ੍ਯਾਨੀ। ੧੨ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਯਅ਼ਨੀ (ਅਰਥਾਤ—ਗੋਯਾਕਿ) ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਭੀ ਜਾਨੀ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੀਂਦਾ ਹੈ.

ਜਾਨੀਅਤ. ਜਾਣੀਦਾ. ਮਾਲੂਮ ਕਰੀਦਾ.

ਜਾਨੀਅੜਾ. ਜਾਨਧਾਰੀ. ਪ੍ਰਾਣੀ. "ਜਾਨੀਅੜਾ ਘਤਿ ਚਲਾਇਆ." (ਵਡ ਮ: ੧ ਅਲਾਹਣੀ) ੨ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਯਾਨੀ। ੩ ਪ੍ਰਾਣਪ੍ਰਿਯ. ਜਾਨ ਜੇਹਾ ਪਿਆਰਾ. "ਜਾਨੀਅੜਾ ਹਰਿ ਜਾਨੀਅੜਾ." (ਰਾਮ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਜਾਨੀਖਾਂ. ਦੇਖੋ, ਮੋਰੰਡਾ.

ਜਾਨੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਯਾਨ. "ਜਤੈ ਜਾਨੁ ਮੰਗਤਜਨ ਜਾਚੈ." (ਆਸਾ ਪਟੀ ਮ: ੧) ੨ ਜਨ. ਦਾਸ. "ਸੋ ਸਚਾ ਹਰਿਜਾਨੁ." (ਵਾਰ ਬਿਹਾ ਮ: ੪) ੩ ਵਿ—ਗ੍ਯਾਤਾ. ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. "ਆਪੇ ਸੁਰਤਾ ਆਪੇ ਜਾਨੁ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੧) ੪ ਵ੍ਯ—ਜਨੁ. ਮਾਨੋ. ਗੋਯਾ. "ਸੋ ਜਾਨੁ ਦੇਵ ਅੰਗਨਾ." (ਰਾਮਾਵ) ੫ ਜਾਨਣਾ (ਜਾਣਨਾ) ਕ੍ਰਿਯਾ ਦਾ ਅਮਰ. ਤੂੰ ਜਾਣ. "ਗੁਰ ਕੀ ਸੁਰਤਿ ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਜਾਨੁ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ੬ ਸੰ. ਜਾਨੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਡਾ. ਘੁਟਨਾ. ਫ਼ਾ زانو ਲੈਟਿਨ Genu, ਗ੍ਰੀਕ Gonu.

ਜਾਨੁਸੁਤਾ. ਦੇਖੋ, ਜਨੁਸੁਤਾ.

ਜਾਨੁਪਾਨ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਗੋਡੇ ਪਰਣੇ. ਜਾਨੁ ਬਲ. "ਜਾਨੁਪਾਨ ਪਰੈਂ ਸਬੈ." (ਦੱਤਾਵ)

ਜਾਨੁਰੋਗ. ਗੋਡਿਆਂ ਦਾ ਦਰਦ. ਸੰ. ਕ੍ਰੋਸ਼੍ਟੁਕ ਸ਼ੀਰ੍ਸ਼—ਕ੍ਰੋਸ੍ਟ੍ਰਕ ਸ਼ੀਸੰ. ਬਾਦੀ ਜਾਂ ਲਹੂ ਦੇ ਵਿਗਾੜ ਕਰਕੇ ਗੋਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰੋਸ੍ਟ੍ਰ (ਗਿੱਦੜ) ਦੇ ਸਿਰ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਸੋਜ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪੀੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਚਲਣਾ ਫਿਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਰੋਗ ਦੇ

ਇਹ ਉਪਾਉ ਹਨ—

ਗਊ ਦੇ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਇਰੰਡੀ ਦਾ ਤੇਲ ਪਿਆਉਣਾ.

ਯੋਗਰਾਜ ਗੁਗਲ ਖਵਾਉਂਣੀ.

ਹਰੜ ਬਹੇੜੇ ਆਉਲੇ ਦਾ ਕਾੜ੍ਹਾ ਗੁੱਗਲ ਪਾਕੇ ਪਿਆਉਂਣਾ.

ਤਿੱਤਰ ਦੀ ਤਰੀ ਨਾਲ ਗੁੱਗਲ ਖਵਾਉਂਣੀ.

ਗਿਲੋ, ਤ੍ਰਿਫਲਾ, ਦੋ ਦੋ ਤੋਲੇ ਕੁੱਟਕੇ ਕਾੜ੍ਹਾ ਬਣਾਕੇ ਛੀ ਮਾਸ਼ੇ ਗੁੱਗਲ ਨਾਲ ਪਿਆਉਂਣਾ.

ਸੁੰਢ, ਏਲੂਆ, ਗਊ ਦੇ ਮੂਤ੍ਰ ਜਾਂ ਸਿਰਕੇ ਵਿੱਚ ਘਸਾਕੇ ਗਰਮ ਲੇਪ ਕਰਨਾ.

ਨਾਰਾਯਣੀਤੇਲ ਦੀ ਮਾਲਿਸ਼ ਕਰਨੀ. ਉਂਨੀ ਵਸਤ੍ਰ ਅਥਵਾ ਲੋਗੜ ਗਰਮ ਕਰਕੇ ਬੰਨ੍ਹਣਾ. "ਫੀਲਪਾਵ ਪੁਨ ਜਾਨੁਰੋਗਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫)

ਜਾਨੂ. ਦੇਖੋ, ਜਾਨੁ ੫। ੨ ਵਿ—ਜਾਨ੍ਹ. ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. ਪਹਿਚਾਨ ਵਾਲਾ. ਗ੍ਯਾਤਾ.

ਜਾਨੂਰੋਗ. ਦੇਖੋ, ਜਾਨੁਰੋਗ.

ਜਾਨੇ. ਜਿਸ ਨੇ। ੨ ਜਾਣੇ. ਸਮਝੇ.

ਜਾਨੈ. ਜਾਣਦਾ ਹੈ. "ਕੋਇ ਨ ਜਾਨੈ ਤੁਮਰਾ ਅੰਤ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੨ ਜਨ (ਦਾਸ) ਦੇ. "ਚਰਨੀ ਆਇਪਵੈ ਹਰਿਜਾਨੈ." (ਕਲਿ ਮ: ੪)

ਜਾਨੋ. ਜਾਣੋ. ਸਮਝੋ। ੨ ਕ੍ਰਿ—ਜਾਣਾ. "ਜਹ ਜਾਨੋ ਸੋ ਚੀਤਿ ਨ ਆਵੈ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਜਾਨ੍ਹਵੀ. ਦੇਖੋ, ਜਨ੍ਹੁਸੁਤਾ ਅਤੇ ਜਾਹਰਨਵੀ.

ਜਾਨ੍ਯਉ. ਜਾਣਿਆ. "ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਨਿਰੰਜਨ ਜਾਨ੍ਯਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਜਾਪ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਅਥਵਾ ਕਿਸੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਪਣਾ. ਜਪ। ੨ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜਪੁਜੀ ਦੇ ਥਾਂ ਭੀ ਜਾਪ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਪ ਉਚਾਰਾ." (ਵਾਰ ੧) ੩ ਗ੍ਯਾਨ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਯਪ ਧਾ। ੪ ਦੇਖੋ, ਜਾਪਜੀ. "ਜਪ ਜਾਪ ਜਪੇ ਬਿਨਾ ਜੋ ਜੇਵੈ ਪਰਸਾਦ। ਸੋ ਵਿਸਟਾ ਕਾ ਕਿਰਮ ਹੁਇ." xxx (ਰਹਿਤ) ੫ ਦੇਖੋ, ਜਾਪਿ। ੬ ਦੇਖੋ, ਜਾਪਨ। ੭ ਦੇਖੋ, ਜਾਪੇ ੨.

ਜਾਪਈ. ਜਾਪਦਾ ਹੈ: ੨ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ. ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਨਾਨਕ ਹੁਕਮ ਨ ਜਾਪਈ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ੩ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਭਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਏਵ ਭਿ ਆਖਿ ਨ ਜਾਪਈ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਜਾਪਸਿ. ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇਵੇਗਾ. ਭਾਨ ਹੋਊ। ੨ ਜਾਣੇਗਾ। ੩ ਜਪੇਗਾ.

ਜਾਪਸੀ. ਜਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਜਾਪਕ. "ਪ੍ਰਬੋਧ ਹਾਰੇ ਜਾਪਸੀ." (ਅਕਾਲ) ੨ ਦੇਖੋ, ਜਾਪਸਿ.

ਜਾਪਹ, ਜਾਪਹਿ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਯਪ ਧਾ. ਜਾਪਦਾ ਹੈ. ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਦਰਗਹਿ ਜਾਪਹਿ ਸੇਈ." (ਸੋਰ ਮ: ੩) ੩ ਜਪਦਾ ਹੈ. ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੪ ਜਿਸ ਪਾਸੋਂ. ਜਿਸ ਤੋਂ. ਜਿਸ ਦੇ ਪਾਸ. "ਜਾਪਹਿ ਜਾਉ ਆਪੁ ਛੁਟਕਾਵਨਿ, ਤੇ ਬਾਧੇ ਬਹੁ ਫੰਧਾ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੫ ਦੇਖੋ, ਜਾਪੈ.

ਜਾਪਹੁ. ਜਪੋ. ਜਾਪ ਕਰੋ. "ਮਨੁ, ਜਾਪਹੁ ਰਾਮ ਗੁਪਾਲ." (ਕਾਨ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ)

ਜਾਪਕ. ਵਿ—ਜਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਜਪੀਆ.

ਜਾਪਜੀ ਅਥਵਾ ਜਾਪੁਜੀ. ਜਾਪੁ. ਜਪੁਜੀ ਤੁਲ੍ਯ ਪਵਿਤ੍ਰ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਜੋ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ. ਇਹ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਕਰਕੇ ਨਿੱਤ ਅਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਕਿਤਨੇ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਇਸ ਨੂੰ "ਅਕਾਲ ਸਹਸ੍ਰਨਾਮ." ਆਖਦੇ ਹਨ. ਜਾਪਜੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਛੰਦ ੧੯੯ ਹਨ, ਜੋ ਜਾਤਿਭੇਦ ਕਰਕੇ ੧੦ ਹਨ.[1]

ਜਾਪਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਭਾਸਣਾ. ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ। ੨ ਮਾਲੂਮ ਹੋਣਾ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਯਾਪਨ.

ਜਾਪਣੀ. ਦੇਖੋ, ਜਾਪਨੀ.

ਜਾਪਤ. ਜਪਦਾ ਹੈ. "ਬਿਨ ਹਰਿ ਜਾਪਤ ਹੈ ਨਹੀ ਹੋਰ." (ਮਲਾ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ) ੨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ. ਭਾਸਦਾ. "ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਤਾਪੁ ਤਾਹੂ ਕੋ ਜਾਪਤ." (ਬਾਵਨ)

ਜਾਪਦਾ. ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ. ਜਾਣੀਦਾ. "ਹਰਿਜੀਉ ਸਬਦੇ ਜਾਪਦਾ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੩) ਦੇਖੋ, ਗ੍ਯਪ ਧਾ। ੨ ਜਪ ਕਰਦਾ.

ਜਾਪਨ. ਕ੍ਰਿ—ਜਪਣਾ. ਜਾਪ ਕਰਨਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਗ੍ਯਾਪਨ। ੩ ਸੰ. ਜਾਪਿਨ੍. ਜਪ ਕਰਤਾ. ਜਾਪਕ. "ਜਪ ਜਾਪਨ ਹੈ." (ਜਾਪੁ) ੪ ਵ੍ਯ—ਜਾਣੀਓਂ. ਮਾਨੋ. "ਮਾਰੇ ਜਾਪਨ ਬਿਜੁਲੀ." (ਚੰਡੀ ੩)

ਜਾਪਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਪ ਕਰਨ ਦੀ ਮਾਲਾ। ੨ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ. ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੇ. "ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਗੁਣ ਨ ਜਾਪਨੀ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੩) ੩ ਜਪਦੇ ਹਨ। ੪ ਦੇਖੋ, ਜਾਪਨੀਯ.

ਜਾਪਨੀਯ. ਵਿ—ਜਪਨੀਯ. ਜਪਣ ਯੋਗ੍ਯ.

ਜਾਪਯੈ. ਜਾਪ੍ਯ ਹੈ. ਜਪਣ ਯੋਗ੍ਯ ਹੈ. "ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਜਾਪਯੈ." (ਜਾਪੁ) ੨ ਜ੍ਞਾਪ੍ਯ (ਗ੍ਯਾਪ੍ਯ) ਹੈ. ਜਤਲਾਉਣ ਯੋਗ੍ਯ ਹੈ. ਸੂਚਨ ਕਰਨੇ ਲਾਇਕ ਹੈ.

ਜਾਪਾ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ। ੨ ਭੰਡਾਰੀ ਗੋਤ ਦਾ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸ਼ਾਹਦਰਾ ਨਿਵਾਸੀ ਇੱਕ ਸਿੱਖ.

ਜਾਪਾਨ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਦੇਸ਼, ਜੋ ਸ਼ਾਂਤ ਮਹਾਸਾਗਰ (Pacific Ocean) ਵਿੱਚ ਟਾਪੂਆਂ ਦੀ ਲੜੀ ਪੁਰ ਆਬਾਦ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਪਾਨੀ "ਨਿੱਪਾਨ" ਆਖਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਪੂਰਬੀ ਧਰਤੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਸਤਹ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਪਹਾੜੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਜੁਆਲਾਮੁਖੀ ਪਰਬਤ, ਪ੍ਰਜ੍ਵਲਿਤ ਅਰ ਬੁਝੇ ਹੋਏ ਮੌਜੂਦ ਹਨ. ਉੱਤਰ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਅਕਸਰ ਭੂਚਾਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ. ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚਸ਼ਮੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਲ ਗਰਮ ਅਤੇ ਗੰਧਕ ਆਦਿਕ ਔਖਧਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਣਗਿਣਤ ਹਨ. ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਕਬਾ

[1] ਏਕਅਛਰੀ, ਹਰਿਬੋਲਮਨਾ, ਚਰਪਟ, ਚਾਚਰੀ, ਛਪੈ, ਭਗਵਤੀ, ਭੁਜੰਗਪ੍ਰਯਾਤ, ਮਧਭਾਰ, ਰਸਾਵਲ ਅਤੇ ਰੂਆਲ.

੨੬੦, ੭੩੮ ਵਰਗਮੀਲ ਅਤੇ ਆਬਾਦੀ ੭੭, ੦੦੫, ੫੦੦ ਹੈ.[1] ਦਰਿਆ ਲੰਬਾਈ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਹਨ, ਪਰ ਵੇਗ ਵਿੱਚ ਅਤਿ ਪ੍ਰਬਲ ਹਨ. ਹੁਨ੍ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤਾ ਮੀਂਹ ਅਤੇ ਬਰਫ਼ਾਂ ਦੇ ਪਿਘਲਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੜ੍ਹ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਇਹ (ਦਰਿਆ) ਆਬਪਾਸ਼ੀ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਨ ਪਰ ਜਹਾਜਰਾਨੀ ਲਈ ਉੱਤਮ ਨਹੀਂ. ਆਬੋਹਵਾ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ. ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਉੱਤਰੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ (ਸਿਆਲ ਵਿੱਚ) ਹਰਾਰਤ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਪੰਜ ਦਰਜੇ (ਫ਼ਾਰਿਨਹਾਈਟ)[2] ਤਕ ਹੇਠਾਂ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਹੁਨ੍ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਮਸਾਂ ੮੦ ਤਕ ਚੜ੍ਹਦੀ ਹੈ. ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ ੪੨ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ, ਅਰ ੯੮ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ. ਬਰਖਾ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ੪੦ ਇੰਚ ਅਰ ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ ੮੦ ਇੰਚ ਤੱਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਈ ਥਾਈਂ ੧੫੦ ਇੰਚ ਤਕ ਭੀ ਅੱਪੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ.

ਜਾਪਾਨ ਦੀ ਮੁੱਖ ਤਿਜਾਰਤ ਖੇਤੀ, ਰੇਸ਼ਮ, ਜੰਗਲ ਅਤੇ ਮੱਛੀ ਸੰਬੰਧੀ ਹੈ. ਮੁਲਕ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹਿੱਸਾ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਰਾਇਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹੀਂ ਥਾਈਂ ਲੋੜਵੰਦਾ ਸਾਮਾਨ ਬਹੱਮ ਨਹੀਂ ਪਹੁਚ ਸਕਦਾ.

ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਬੇਅੰਤ ਖਾਣਾਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਪਾਰ ਲਾਭ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ. ਜਾਪਾਨ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਬਹੁਤ ਸਸਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਕਾਰਖ਼ਾਨੇ ਛੇਤੀ ਕਾਮਯਾਬ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਊਨੀ, ਸੂਤੀ, ਅਤੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਬਜਾਜੀ, ਰੌਗਨੀ ਲੱਕੜ ਅਰ ਲੋਹੇ ਦਾ ਕੰਮ, ਸੀਤਲਪਾਟੀ ਦੀਆਂ ਚਿਕਾਂ, ਚਟਾਈਆਂ ਅਤੇ ਪਰਦੇ, ਦਰੀਆਂ, ਗਲੀਚੇ, ਚੀਨੀ ਭਾਂਡੇ, ਬਾਂਸ ਅਤੇ ਬੈਤ ਦੇ ਸਾਮਾਨ, ਦੀਵਾਸਲਾਈਆਂ, ਕੱਚ, ਛਤਰੀਆਂ, ਪੱਖੇ, ਲੋਹੇ ਅਤੇ ਫ਼ੂਲਾਦ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਅਤੇ ਖਿਡਾਉਣੇ ਜਾਪਾਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਅਰ ਪਰਦੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਲਦੇ ਹਨ.

ਜਾਪਾਨੀ ਮੰਗੋਲ ਜਾਤਿ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ. ਇਹ ਵਡੇ ਪ੍ਰਸੰਨਚਿੱਤ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਸ਼ੀਲ ਹਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਹਨਸ਼ਕਤਿ ਕਮਾਲ ਦੀ ਹੈ, ਅਰ ਫ਼ਜ਼ੂਲਖ਼ਰਚੀ ਘੱਟ ਹੈ. ਸਭ੍ਯਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮ ਪਾਲਣ ਵਿੱਚ ਵਡੇ ਪੱਕੇ ਹਨ. ਟੱਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਂ (ਮਨੁਖਾਂ) ਦਾ ਹੋਣਾ ਸਾਧਾਰਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਸਾਧਾਰਨ ਲੰਬਾਈ ਪੰਜ ਫੁਟ ਤੋਂ ਇੱਕ ਯਾ ਦੋ ਇੰਚ ਉੱਪਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਤੀਵੀਆਂ ਅਕਸਰ ੪ ਫੁਟ ਅੱਠ ਇੰਚ ਲੰਮੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ. ਤੀਵੀਆਂ ਦੀ ਕਾਠੀ (ਸ਼ਾਰੀਰਿਕ ਰਚਨਾ) ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ.

ਜਾਪਾਨ ਵਿੱਚ ਘਰ ਨੀਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਦੋ ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਤੋਂ ਜਾਦਾ ਨਹੀਂ. ਕੁਰਸੀਆਂ ਮੇਜ਼ ਆਦਿਕ ਘੱਟ ਵਰਤਦੇ ਹਨ. ਭੁੰਜੇ ਹੀ ਤਸ਼ਤਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਖਾਣਾ ਖਾਂਦੇ ਹਨ. ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਚਾਉਲ ਖਾਂਦੇ ਅਰ ਚਾਹ ਪੀਂਦੇ ਹਨ. ਸ਼ਾਰੀਰਿਕ ਨਿਰਮਲਤਾ ਵਿੱਚ ਜਾਪਾਨੀ, ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਮਿਸਰੀਆਂ ਵਾਂਙ ਅਤਿ ਨਿਯਮਨਿਸ੍ਠ ਹਨ. ਖੁਲ੍ਹੀ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਉਬਲਦੇ ਹੋਏ ਜਲ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਗੁਸਲਖ਼ਾਨੇ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਹਰ ਕੋਈ ਸਭ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਨ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਸਮ ਹੀ ਭਾਵੇਂ ਤ੍ਵਚਾ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੋਵੇ ਜੋ ਜਾਪਾਨ ਵਿੱਚ ਜਾਦਾ ਹਨ. ਹੋਰ ਰੋਗ ਦਿਲ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ, ਬਦਹਜ਼ਮੀ, ਕੋੜ੍ਹ ਅਤੇ ਫੀਲਪਾਦ ਹਨ. ਖੇਲਾਂ ਅਤੇ ਵਰਜ਼ਿਸ਼ ਲਈ ਕੁਸ਼ਤੀ, ਜਾਦੂਗਰੀ ਅਤੇ ਕੁੱਦ ਭੱਜ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੈ. ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਲਕ੍ਸ਼ਣ 'ਜੂ ਜਿਟਸੂ' (ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਐਸੀ ਦਾਉਪੇਚ ਵਾਲੀ ਕੁਸ਼ਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਤ੍ਰਾਣ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਘਾਤ ਲਈ ਖਰਚ ਹੋਵੇ) ਹੈ, ਜੋ ਮਸੀਹ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਭੀ ੨੫ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਆਰੰਭ ਹੋਈ ਦਸਦੇ ਹਨ.

ਤਾਲੀਮ, ਛੇ ਤੋਂ ਚੌਦਾਂ ਬਰਸ ਦੇ ਦਰਮਿਆਂਨ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ, ਆਵਸ਼ਕ ਹੈ. ਮੁੱਢਲੇ ਮਦਰਸਿਆਂ ਦੀ ਸੰਖ੍ਯਾ ਕਰੀਬਨ ਛੱਬੀ ਹਜ਼ਾਰ ਹੈ. ਹੁਨਰੀ ਮਦਰਸੇ ਛੇ ਸੌ ਹਨ. ਕਿੰਡਰਗਾਰਟਨ[3] ਦੇ ਮਦਰਸੇ ਸੱਤ ਹਜ਼ਾਰ ਛੇ ਸੌ ਪੈਂਤੀ ਹਨ. ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਤਿੰਨ ਸੌ ਵੀਹ ਹਨ. ਮੁੱਢਲੇ ਮਦਰਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਦਾਚਾਰ, ਜਾਪਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਗਣਿਤ, ਭੂਗੋਲਵਿਦ੍ਯਾ, ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਆਦਿਕ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ, ਅਰ ਵਰਜ਼ਸ਼ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਉੱਚ ਮਦਰਸਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਉਪਰਲੇ ਮਜ਼ਮੂਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ, ਚੀਨੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ, ਫਰਾਂਸੀਸੀ, ਜਰਮਨ, ਰੇਖਾਗਣਿਤ, ਪਦਾਰਥਵਿਦ੍ਯਾ, ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਆਦਿਕ ਵਿਸ਼ੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ. ਕੁੜੀਆਂ ਲਈ ਸੌ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਚ (ਹਾਈ) ਸਕੂਲ ਹਨ. ਰਾਜਧਾਨੀ (ਟੋਕੀਓ) ਵਿੱਚ ਕੁੜੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹਾਵਿਦ੍ਯਾਲਯ ਭੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਤਾਨੀਆਂ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ. ਟੋਕੀਓ ਵਿੱਚ ਤੀਮੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਹਾਵਿਦ੍ਯਾਲਯ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ "ਨਾਰੀ ਵਿਸ਼੍ਵਵਿਦ੍ਯਾਲਯ" ਆਖਦੇ ਹਨ. ਟੋਕੀਓ, ਕਿਓਟੋ, ਟੋਹੋਕੂ, ਹੱਕੇਡੋ, ਅਰ ਕਿਯੂਸ਼ੀਓ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੇ ਅਰ ਰਾਜਰਕ੍ਸ਼ਿਤ ਵਿਸ਼੍ਵਵਿਦ੍ਯਾਲਯ ਹਨ.

ਜਾਪਾਨ ਦਾ ਸਰਕਾਰੀ ਮਤ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਸ਼ਿੰਟੋ ਧਰਮ ਅਤੇ ਬੁੱਧਮਤ ਦੀ ਅਧਿਕਤਾ ਹੈ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਰਾਂ ਬਾਰਾਂ ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ ਹਨ. ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਮਤ ਸ਼ਿੰਟੋ ਹੈ, ਬੁੱਧਮਤ ਸਨ ੫੫੨ ਈਸਵੀ ਵਿੱਚ ਕੋਰੀਆ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹੈ. ਧਾਰਮਿਕ ਉਤਸਵ ਮਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਜਾਪਾਨੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਸ਼ੇਸਤਾ ਹੈ.

ਸ਼ਿੰਟੋਮੰਦਿਰ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਹਨ, ਪਰ ਸੱਾਦਾ ਹਨ. ਬੌਧਮੰਦਿਰਾਂ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਨ. ਬੌਧ ਰੀਤੀਆਂ ਭੀ ਸ਼ਿੰਟੋਰੀਤੀਆਂ ਤੋਂ ਅਧਿਕ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹਨ. ਵਡੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਕਨਫ਼ੂਸ਼ੀਮਤ (Confucianism) ਦੇ ਅਨੁਯਾਯੀ

[1] ਸਨ ੧੯੨੫ ਦੀ ਮਰਦੁਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਆਬਾਦੀ ੮੩, ੪੫੯, ੪੦੫ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ੬੨੫, ੪੩੦ ਜਾਪਾਨੀ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਆਬਾਦ ਹਨ.

[2] ਦੇਖੋ, ਜਨਰਾਗਨਿ ਸ਼ਬਦ ਨੋਟ ਸਮੇਤ ਅਤੇ ਥਰਮਾਮੀਟਰ.

[3] Kindergarten ਜਰਮਨ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਬਾਗ਼. Kind (ਬੱਚਾ) Garten (ਬਾਗ). ਅਰਥਾਤ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤਸਵੀਰਾਂ, ਫੁੱਲਾਂ ਆਦਿਕ ਖੇਡਣ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਅੱਖਰ ਸਿਖਾਉਣ ਅਤੇ ਵਿਦ੍ਯਾ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਉੱਚਾਟ ਨਾ ਹੋਵੇ. ਇਹ Friedrich Frobel (1782-1852) ਦੀ ਕਾਢ ਹੈ.

ਤੀ ਹਨ.

ਜਾਪਾਨੀ. ਜਾਪਾਨ ਦਾ ਵਸਨੀਕ। ੨ ਜਾਪਾਨ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ। ੩ ਜਾਪਾਨ ਦੀ ਬੋਲੀ.

ਜਾਪਾ ਪਟਨ. Jafina Patam. ਸਿੰਹਲ ਦ੍ਵੀਪ ਦੇ ਉੱਤਰ ਭਾਗ ਦਾ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜੋ ਸਮੁੰਦ੍ਰੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਹੈ.

ਜਾਪਿ. ਜਪਣ ਦਾ ਅਮਰ. ਜਪ. "ਮਨ ਮਾਹਿ ਜਾਪਿ ਭਗਵੰਤੁ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) "ਆਠ ਪਹਰ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਜਪੁ ਜਾਪਿ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ੨ ਸੰ. ਜ਼੍ਵਪਿ ਗਜਪ੍ਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਨਕਾਰੀ. ਇ਼ਲਮ। ੩ ਬੁੱਧਿ। ੪ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ। ੫ ਸਤੁਤਿ. ਤਾਰੀਫ. "ਆਪਨ ਕੀਆ ਨਾਨਕਾ ਆਪੇ ਹੀ ਫਿਰਿ ਜਾਪਿ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੬ ਜਾਪ੍ਯ. ਜਪਣ ਯੋਗ੍ਯ.

ਜਾਪਿਐ. ਜਾਪ੍ਯ (ਜਪਣ ਯੋਗ੍ਯ) ਹੈ. "ਕਿ ਸਰਬਤ੍ਰ ਜਾਪਿਐ." (ਜਾਪੁ) ੨ ਦੇਖੋ, ਜਾਪਯੈ ੨.

ਜਾਪੀ. ਸੰ. ਜਾਪਿਨ੍. ਵਿ—ਜਪਕਰਤਾ. ਜਾਪਕ. "ਨਾਨਕ ਜਾਪੀ ਜਪੁ ਜਾਪੁ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ਜਾਪ੍ਯ (ਜਪਣ ਯੋਗ੍ਯ) ਜਪ ਦਾ ਜਾਪਕ ਹੈ। ੨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ. ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ. "ਹੁਕਮੁ ਨ ਜਾਪੀ ਖਸਮ ਕਾ." (ਗਉ ਮ: ੧)

ਜਾਪੀਐ. ਜਪੀਐ. "ਸਾਚਾ ਨਾਉ ਓਥੈ ਜਾਪੀਐ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਭਾਸਦਾ ਹੈ। ੩ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ.

ਜਾਪੁ. ਦੇਖੋ, ਜਪ, ਜਪੁ ਅਤੇ ਜਾਪ. "ਜਾਪੁ ਤਾਪੁ ਗਿਆਨੁ ਸਭ ਧਿਆਨੁ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੨ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਜੋ ਜਪੁ ਦੇ ਤੁੱਲ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਨਿੱਤ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਜਾਪਜੀ। ੩ ਜਾਪ੍ਯ. ਜਪਣ ਯੋਗ੍ਯ. "ਰਾਮਨਾਮ ਜਪ ਜਾਪੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫)

ਜਾਪੂ. ਧੁੱਟਾ ਗੋਤ ਦਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ। ੨ ਬੱਸੀ (ਵਸੀ) ਗੋਤ ਦਾ ਖਤ੍ਰੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਅਨੰਨ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ. "ਜਾਪੂ ਵੱਸੀ ਸੇਵ ਕਮਾਵੈ." (ਭਾਗੁ)

ਜਾਪੇ. ਜਪਦਾ ਹੈ. "ਆਠ ਪਹਿਰ ਤੁਧੁ ਜਾਪੇ ਪਵਨਾ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਯ—ਆਪ. ਜਲਪ੍ਰਵਾਹ. ਨਾਲਾ. "ਜਾਪੇ ਚੱਲੇ ਰੱਤ ਦੇ." (ਚੰਡੀ ੩) ੩ ਵ੍ਯ—ਮਾਨੋ. ਜਾਣੀਓਂ. "ਜਾਪੇ ਦਿੱਤੀ ਸਾਈ ਮਾਰਨ ਸੁੰਭ ਦੀ." (ਚੰਡੀ ੩) ੪ ਦੇਖੋ, ਜਾਪੈ.

ਜਾਪੈ. ਜਪਦਾ ਹੈ. ਜਾਪ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. "ਜਾਪੈ ਆਪਿ ਪ੍ਰਭੂ ਤਿਹ ਲੋਇ." (ਓਅੰਕਾਰ) "ਨਾਨਕ ਗਇਆ ਜਾਪੈ ਜਾਇ." (ਜਪੁ) ੩ ਜਾਣੀਏ. "ਕਿ ਜਾਪੈ ਸਾਹੁ ਆਵੈ, ਕਿ ਨ ਆਵੈ!" (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਜਾਪ੍ਯ. ਸੰ. ਵਿ—ਜਪਣ ਯੋਗ੍ਯ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਤੋਤ੍ਰ. ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ। ੩ ਗ਼ਾਪ੍ਯ—ਗਜਾਪ੍ਯ. ਵਿ—ਜਤਲਾਉਣ—ਯੋਗ੍ਯ. ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਲਾਇਕ.

ਜਾਫਤ. ਅ਼ ضیافت ਜ਼ਿਆ਼ਫ਼ਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਾਵਤ. ਪ੍ਰੀਤਿਭੋਜਨ। ੨ ਮੇਹਮਾਨੀ. ਆਤਿਥ੍ਯ. "ਜਾਫਤ ਕੇ ਹੇਤ ਧਨ ਦੀਨੋ ਹੇਤ ਕੀਨੋ ਬਹੁ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਾਫਰ. ਸੰ. ਜਾਤੀਫਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਯਫਲ. L. Myristica moschata. "ਏਲਾ ਸੁ ਦਾਖ ਜਾਫਰ ਕਪੂਰ." (ਗੁਵਿ ੧੦) ਜਾਯਫਲ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਤਰ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਤੇਲ ਜੋੜਾਂ ਦੀ ਪੀੜ, ਸੰਨਿਪਾਤ ਅਤੇ ਸੂਲ ਆਦਿ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਜਾਫਲ। ੨ ظافر ਜ਼ਾਫ਼ਿਰ. ਵਿ—ਫਤੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਵਿਜਯੀ.

ਜਾਫਰਬੇਗ. ਜ਼ਾਫ਼ਿਰਬੇਗ. ਅਦੀਨਾਬੇਗ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਨੇ ਬਟਾਲੇ ਪਾਸ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਹਾਰ ਖਾਧੀ ਸੀ.

ਜਾਫਰਾਨ. ਅ਼ زعفران ਜ਼ਅ਼ਫ਼ਰਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੇਸਰ. ਕਸ਼ਮੀਰਜ। ੨ ਇੱਕ ਤਾਤਾਰੀ ਜਾਤਿ.

ਜਾਫਰੀ. ਅ਼ ظافری ਜ਼ਾਫ਼ਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫ਼ਤੇ. ਜਿੱਤ. "ਜੰਗ ਜਾਫਰੀ ਦਿਹੰਦਾ." (ਗ਼ਜ਼ਾਨ) ੨ ਅ਼ جعفری ਜਅ਼ਫ਼ਰੀ. ਗੇਂਦੇ ਦੀ ਕ਼ਿਸਮ ਦਾ ਇੱਕ ਫੁੱਲ, ਜੋ ਸੁਨਹਿਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਜਾਫਲ. ਦੇਖੋ, ਜਾਫਰ ੧. "ਜਾਫਲ ਸਤਗੁਰੁ ਸਬਦ ਕਰ, ਮੋਹ ਸੰਨਿ ਕਰ ਨਾਸ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਜਾਤੀਫਲ ਸੰਨਿਪਾਤ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੈ.

ਜਾਂਫ਼ਿਜ਼ਾ. ਫ਼ਾ جانفزا ਵਿ—ਜਾਨ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਜਾਨ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ.

ਜਾਬਸਤਾਨ. ਫ਼ਾ زابلستان ਜ਼ਾਬੁਲਸਤਾਨ. ਗ਼ਜ਼ਨੀ ਸੀਸਤਾਨ ਆਦਿ ਦਾ ਇ਼ਲਾਕ਼ਾ.

ਜਾਬਜਾ. ਫ਼ਾ جابجا ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਗਹ ਜਗਹ. ਹਰ ਥਾਂ. ਥਾਂਓਂ ਥਾਂਈਂ.

ਜਾਬਤਾ. ਦੇਖੋ, ਜਾਬਿਤਾ.

ਜਾਂਬਮਾਲੀ. ਸੰ. ਜਮ੍ਬੁਮਾਲੀ—ਜੰਬੁਮਾਲੀ. ਪ੍ਰਹਸ੍ਤ ਰਾਖਸ ਦਾ ਬੇਟਾ, ਜੋ ਰਾਵਣ ਦਾ ਸੈਨਾਨੀ ਸੀ. ਹਨੂਮਾਨ ਦੇ ਅਸ਼ੋਕ ਬਾਗ ਪੁੱਟਣ ਸਮੇਂ ਇਹ ਗਧਿਆਂ ਦੇ ਰਥ ਪੁਰ ਚੜ੍ਹਕੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਗਿਆ ਸੀ. ਹਨੂਮਾਨ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ. "ਜਾਂਬਮਾਲੀ ਬਲੀ ਪ੍ਰਾਣਹੀਣੰ ਕਰਯੋ." (ਰਾਮਾਵ)

ਜਾਂਬਵਤੀ. ਸੰ. ਜਾਮ੍ਬਵਤੀ. ਜਾਂਬਵਾਨ ਦੀ ਕੰਨ੍ਯਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ ਸੀ. ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਂਬ, ਵਿਜਯ ਆਦਿ ਦਸ ਪੁਤ੍ਰ ਜਨਮੇ. ਦੇਖੋ, ਜਾਂਬਵੰਤ.

ਜਾਂਬਵਾਨ, ਜਾਂਬਵੰਤ ਸੰ. ਜਾਮ੍ਬਵਾਨ੍—ਜਾਮ੍ਬਵਨ੍ਤ੍. ਰਿੱਛਾਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ, ਜੋ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਦਾ ਲੰਕਾ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਭਾਰੀ ਸਹਾਇਕ ਸੀ. ਭਾਗਵਤ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਜਾਂਬਵਤੀ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਾਦੀ ਕੀਤੀ ਸੀ. ਵਾਲਮੀਕ ਕਾਂਡ ੧ ਅ: ੧੭ ਵਿੱਚ ਲੇਖ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਅਵਾਸੀ (ਜੰਭਾਈ) ਲਈ, ਤਦ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚੋਂ ਜਾਂਬਵਾਨ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ.

ਜਾਬਾਲਿ. ਇੱਕ ਵੈਦਿਕ ਰਿਖੀ.

ਜਾਬਿਤਾ. ਅ਼ ضابطہ ਜ਼ਾਬਿਤ਼ਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਸਤੂਰ. ਤ਼ਰੀਕਾ. ਰਿਵਾਜ। ੨ ਕਾਨੂੰਨ.

ਜਾਬਿਰ. ਅ਼ جابر ਵਿ—ਟੁੱਟੇ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਜਬਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਧੱਕੇਬਾਜ਼.

ਜ਼ਾਬੁਲਸਤਾਨ. ਦੇਖੋ, ਜਾਬਸਤਾਨ.

ਜਾਂਬੂਨਦ. ਸੰ. ਜਾਮ੍ਬੁਨਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੰਬੂਨਦ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੁਵਰਣ (ਸੋਨਾ). ਭਾਗਵਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੁਮੰਦਰ ਪਰਬਤ ਪੁਰ ਇੱਕ ਜਾਮਣ ਦਾ ਬਿਰਛ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ ਹਾਥੀ ਜਿੱਡੇ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਸ ਤੋਂ ਜੰਬੂਨਦ ਵਗਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਦਰਿਆ ਇਲਾਵ੍ਰਿਤ ਵਰ੍ਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਰਸ ਨਾਲ ਭਿੱਜੀ ਹੋਈ ਮਿੱਟੀ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਣਾਂ ਨਾਲ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਹੋਕੇ ਸੁਵਰਣ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਸੋਨੇ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਪਹਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ੨ ਸੁਵਰਣ ਮਾਤ੍ਰ. ਸੋਨਾ. "ਜਾਂਬੂਨਦ ਕੇ ਫੂਲ ਲਗਾਏ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ).

ਜਾਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਮ. ਕਾਲ. "ਟਲਹਿ ਜਾਮ ਕੇ ਦੂਤ ਤਿਹ ਜੁ ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਸਮਾਹਿ." (ਬਾਵਨ) ੨ ਜਨਮ. ਉਤਪੱਤਿ. "ਅਨਿਕ ਜੋਨਿ ਜਨਮੈ ਮਰਿ ਜਾਮ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੩ ਯਾਮ. ਯਮ ਦਾ. ਯਮ ਦਾ ਦੂਤ. ਯਮਗਣ. "ਮੀਤ ਸਜਣ ਸਭ ਜਾਮ." (ਬਾਰਹਮਾਹਾ ਮਾਝ) ਸਾਰੇ ਯਮਦੂਤਰੂਪ ਹਨ. "ਆਦਰ ਦੇਵਤ ਜਾਮ." (ਜੈਤ ਮ: ੫) ਯਮਗਣ ਅਪਮਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ, ਆਦਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ੪ ਸਿੰਧੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਰਦਾਰ. ਸਰਕਰਦਾ. ਪ੍ਰਧਾਨ। ੫ ਸੰ. ਯਾਮ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਹਿਰ. ਤਿੰਨ ਘੰਟਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕਾਲ।੬ ਅ਼ جام ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਪਿਆਲਾ। ੭ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ। ੮ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ.

ਜਾਮਜਮ. ਦੇਖੋ, ਜ਼ਮਜ਼ਮ। ੨ ਫ਼ਾ جام جم ਈਰਾਨ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਮਸ਼ੇਦ ਦਾ ਬਣਾਇਆ ਇੱਕ ਅਣੋਖਾ ਪਿਆਲਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਭੂਗੋਲ ਅਤੇ ਖਗੋਲ ਦਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ.

ਜਾਮਣ, ਜਾਮਣੂ } ਸੰ. ਜਮ੍ਬੁ—ਜੰਬੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਮਣੂ. ਇੱਕ ਫਲ, ਜੋ ਵਰਖਾ ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਪਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਟਮਿਠਾ ਸਯਾਹ ਰੰਗ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. L. Eugenia Jambolana. ਇਸ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ ਚਿੱਟੀ ਭੀ ਹੈ. ਜਾਮਣ ਦਾ ਸਿਰਕਾ ਬਹੁਤ ਉਮਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ੨ ਦੁੱਧ ਜਮਾਉਣ ਦੀ ਲਾਗ। ੩ ਕ੍ਰਿ—ਜਨਮਣਾ. ਜੰਮਣਾ. "ਜਾਮਣੁ ਮਰਣਾ ਦੀਸੈ ਸਿਰਿ ਊਭੌ." (ਮਲਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਜਾਮਣੂ. ਦੇਖੋ, ਜਾਮਣ ੧। ੨ ਵਿ—ਜਨਮਕਾਲ ਦਾ. ਜਮਾਂਦਰੂ.

ਜਾਮਦਗਨਿ. ਸੰ. ਜਾਮਦਗ੍ਨਿ. ਜਮਦਗਨਿ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਪਰਸ਼ੁਰਾਮ. "ਭਯੋ ਜਾਮਦਗਨੰ ਦਿਜੰ ਆਵਤਾਰੰ." (ਪਰਸਰਾਮਾਵ) ਦੇਖੋ, ਜਮਦਗਨਿ.

ਜਾਮਨ. ਦੇਖੋ, ਜਾਮਣ। ੨ ਅ਼ ضامن ਜ਼ਾਮਿਨ. ਜਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਜੋੜਨਵਾਲਾ। ੩ ਜ਼ਿੰਮਹਵਾਰ। ੪ ਸਹਾਇਕ.

ਜਾਮਨੀ. ਦੇਖੋ, ਜਮਾਨਤ। ੨ ਸੰ. ਯਾਮਿਨੀ. ਰਾਤ. ਰਾਤ੍ਰਿ। "ਜਾਮ ਜਾਮਨੀ ਜਬ ਹੀ ਰਹੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਸੰ. ਯਾਵਨੀ. ਯਵਨ (ਯੂਨਾਨ) ਦੇਸ਼ ਦੀ. "ਕਹੂ ਜਾਮਨੀ ਤੋਰਕੀ ਬੀਰਵਿਦ੍ਯਾ." (ਅਜੈ ਸਿੰਘ) ੪ ਜਿਲਦਗਰਾਂ ਅਤੇ ਛਾਪੇਖ਼ਾਨਿਆਂ ਦੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਲੋਕਾਂ ਨੇ examine ਦੀ ਥਾਂ ਜਾਮਨੀ ਸ਼ਬਦ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਸਫ਼ਿਆਂ ਦੀ ਜਾਮਨੀ ਕਰ ਲਓ.

ਜਾਮਨੀਭਾਖਾ. ਦੇਖੋ, ਯਾਵਨੀ ਭਾਸਾ.

ਜਾਮਨੂ. ਦੇਖੋ, ਜਾਮਣੂ.

ਜਾਮਵਾਨ, ਜਾਮਵੰਤ } ਦੇਖੋ, ਜਾਂਬਵਾਨ.

ਜਾਮਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੁਤ੍ਰੀ. ਬੇਟੀ। ੨ ਫ਼ਾ جامہ ਲਿਬਾਸ। ੩ ਵਸਤ੍ਰ. "ਜੇ ਰਤੁ ਲਗੈ ਕਪੜੈ ਜਾਮਾ ਹੋਇ ਪਲੀਤੁ." (ਵਾਰ ਮਾਝ ਮ: ੧) ੪ ਭਾਵ—ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ. "ਜਾਮਾ ਮੋਹਿ ਤੁਰਕ ਕੋ ਆਹੀ." (ਨਾਪ੍ਰ) "ਚਤੁਰਥ ਜਾਮਾ ਜਬ ਹਮ ਧਰਹੈਂ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੫ ਅ਼ جامع ਜਾਮਅ਼. ਜਮਾ (ਏਕਤ੍ਰ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੬ ਮਸੀਤ ਆਦਿ ਉਹ ਅਸਥਾਨ, ਜਿੱਥੇ ਬਹੁਤ ਜਮਾ ਹੋਣ. ਜਿਵੇਂ—ਜਾਮਅ਼ ਮਸਜਿਦ.

ਜਾਮਾਤਾ. ਸੰ. ਜਾਮਾਤ੍ਰ. ਜਵਾਈ. ਪੁਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪਤੀ. ਦਾਮਾਦ.

ਜਾਮਾ ਤਜਾਗਣਾ, ਜਾਮਾ ਧਾਰਨਾ } ਭਾਵ ਸ਼ਰੀਰ ਛੱਡਣਾ ਅਤੇ ਨਵਾਂ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ.

ਜਾਮਾਰਾਣੇ. ਦੇਖੋ, ਡੇਹਰਾਸਾਹਿਬ.

ਜਾਮਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਬ. ਜਿਸ ਵੇਲੇ. "ਸੁਖ ਮਨ ਮਹਿ ਆਇ ਵਸਿਆ ਜਾਮਿ ਤੈ ਫੁਰਮਾਇਆ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੧) ੨ ਯਦਿ. ਅਗਰ. ਜੇ. "ਜਾਮਿ ਨ ਭੀਜੈ ਸਾਚਨਾਇ." (ਬਸੰ ਮ: ੧) ੩ ਸੰ. ਜਾਮਿ. ਅਪਨੇ ਸੰਬੰਧ ਅਥਵਾ ਗੋਤ੍ਰ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ। ੪ ਭੈਣ.

ਜਾਮਿਨੀ. ਦੇਖੋ, ਜਾਮਨੀ ੨.

ਜਾਮੀ. ਜੰਮੀ. ਜਨਮੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਮ ਦੀ. ਯਮ ਦਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਫਾਸੀ. "ਜਾ ਪਦ ਪ੍ਰਿਥਮ ਬਖਾਨਕੈ ਮੀ ਪਦ ਅੰਤ ਬਖਾਨ। ਜਾਮੀ ਪਦ ਇਹ ਹੋਤ ਹੈ ਨਾਮ ਪਾਸ ਕੋ ਜਾਨ." (ਸਨਾਮਾ) ੩ ਸਮਝ. ਗ੍ਯਾਨ. "ਇਹ ਕਾਰਨ ਕਯਾ ਉਚਰੋਂ ਸ੍ਵਾਮੀ। ਇਤ ਉਤ ਧਰਤ ਨ ਹਮ ਕਛੁ ਜਾਮੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਾਮੂਸ. ਅ਼ جاموس ਸੰਗ੍ਯਾ—ਝੋਟਾ. ਭੈਂਸਾ। ੨ ਸਰਵਲੋਹ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀਰਯਨਾਦ ਦਾਨਵ ਦਾ ਇੱਕ ਫੌਜੀ ਸਰਦਾਰ.

ਜਾਮੇਜਮ. ਦੇਖੋ, ਜਾਮਜਮ ੨.

ਜਾਮੈ. ਜੰਮਦਾ ਹੈ. ਉਗਦਾ ਹੈ. "ਊਪਰਿ ਜਾਮੈ ਘਾਸ." (ਸ. ਕਬੀਰ) "ਬਿਨ ਬੀਜੇ ਨਹੀ ਜਾਮੈ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਜਿਸ ਮੇਂ. ਜਿਸ ਵਿੱਚ. "ਜਾਮੈ ਭਜਨੁ ਰਾਮ ਕੋ ਨਾਹੀ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੯)

ਜਾਯ. ਥਾਂ. ਦੇਖੋ, ਜਾਇ.

ਜਾਯਕਹ, ਜਾਯਕਾ } ਅ਼ ذائقہ ਜ਼ਾਯਕ਼ਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੱਖਣ ਦੀ ਸ਼ਕ੍ਤਿ. ਰਸਨਾ ਵਿੱਚ ਰਸ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਮਰਥ੍ਯ। ੨ ਸੁਆਦ. ਰਸ.

ਜ਼ਾਯਚਹ. ਫ਼ਾ زائچہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਨਮਕੁੰਡਲੀ. ਜਨਮਪਤ੍ਰ। ੨ ਰਮਲ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਰ.

ਜਾਯਜ਼. ਅ਼ جائز ਵਿ—ਦੁਰੁਸ੍ਤ. ਠੀਕ. ਯੋਗ੍ਯ. ਰਵਾ. ਉਚਿਤ.

ਜ਼ਾਯਦ. ਫ਼ਾ زائد ਵਿ—ਅਧਿਕ. ਜ਼ਾਦਾ। ੨ ਵਾਧੂ.

ਜਾਯਦਾਦ. ਫ਼ਾ جائداد ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰਪੱਤਿ. ਸੰਪਦਾ.

ਜਾਯਫਰ, ਜਾਯਫਲ } ਦੇਖੋ, ਜਾਫਰ ੧.

ਜ਼ਾਯਲ. ਅ਼ زائل ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੂਰ ਹੋਣਾ. ਮਿਟ ਜਾਣਾ। ੨ ਵਿ—ਵਿਨਸ਼੍ਟ. ਨਾਸ਼ ਹੋਇਆ. "ਜਖਮੀ ਜੰਗ ਭੂਮਿ ਭੇ ਜਾਯਲ." (ਸਲੋਹ)

ਜਾਯਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭਾਰ੍‍ਯਾ. ਜੋਰੂ. ਵਹੁਟੀ. ਹਿੰਦੂ ਧਰਮਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਇਸਤ੍ਰੀ ਜਾਯਾ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਮਨੁ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਤੀ ਹੀ ਪੁਤ੍ਰਰੂਪ ਹੋਕੇ ਜਨਮਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਭਾਰ੍‍ਯਾ ਜਾਯਾ ਸਦਾਉਂਦੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਮਨੁ ਅ: ੯ ਸ: ੮। ੨ ਮਾਤਾ. ਮਾਂ। ੩ ਅ਼ ضائع ਜਾਇਅ਼. ਵਿ—ਗੁੰਮ. ਖੋਇਆ ਹੋਇਆ.

ਜਾਯੁ. ਸੰ. ਵਿ—ਵਿਜਈ. ਫਤਹਮੰਦ। ੨ ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਔਖਧ. ਦਵਾਈ.

ਜਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਲ. "ਬਿਬਰਜੋ ਅਦ੍ਰਿਸ਼੍ਯ ਜਿਹ ਕਰਮਜਾਰ." (ਅਕਾਲ) ੨ ਸੰ. ਪਰਇਸਤ੍ਰੀਗਾਮੀ. ਵਿਭਚਾਰੀ.[1] Paramour. "ਚੋਰ ਜਾਰ ਜੂਆਰ ਪੀੜੇ ਘਾਣੀਐ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ) ੩ ਬੁੱਢਾ. ਜਰਾਗ੍ਰਸਿਤ। ੪ ਜਾਰਨ (ਜਲਾਨਾ) ਦਾ ਅਮਰ. ਜਲਾ। ੫ ਅ਼ جار ਪੜੋਸੀ। ੬ ਫ਼ਾ زار ਜ਼ਾਰ. ਰੁਦਨ. ਵਿਲਾਪ। ੭ ਇੱਛਾ। ੮ ਜਗਾ. ਸਥਾਨ. ਐਸੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ—ਗੁਲਜ਼ਾਰ। ੯ ਸਿੰਧੀ. ਜਾਰ. ਜਲਨ. ਦਾਹ। ੧੦ ਚਿੰਤਾ। ੧੧ ਰੂਸ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਖ਼ਿਤਾਬ (Czar)[2]. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਲੈਟਿਨ ਦਾ ਸ਼ਬਦ Caesar ਹੈ, ਰੂਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਖ਼ਿਤਾਬ ਡਯੂਕ ਈਵਾਨ (Grand Duke Ivan III 1462-1505) ਨੇ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਪੂਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਈਵਾਨ ਚੌਥੇ (Ivan IV) ਨੇ ਸਨ ੧੫੪੭ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ. ਜ਼ਾਰ ਦਾ ਅਰਥ ਸ਼ਹਨਸ਼ਾਹ ਹੈ. ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਰੂਪ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ—Czar, Zarr, Czaar, Czarr, Tzar ਅਤੇ Tsar.

ਜਾਰਉ. ਜਲਾਓ. ਦਗਧ ਕਰੋ. "ਜਾਰਉ ਤਿਸੈ ਜੁ ਰਾਮ ਨ ਚੇਤੈ." (ਗੌਂਡ ਕਬੀਰ)

ਜਾਰਸਿ. ਜਲਾਉਂਦਾ ਹੈ. "ਤਿਸ ਸਿਉ ਜੀਅਰਾ ਜਾਰਸਿ ਰੇ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ੨ ਜਲਾਵੇਗਾ.

ਜਾਰਕ. ਵਿ—ਜਲਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਦਗਧ ਕਰਤਾ.

ਜਾਰਜ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਰ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਅਸਲ ਬਾਪ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਿੰਤੂ ਜਾਰ ਦੇ ਵੀਰਯ ਤੋਂ ਹੈ.

"ਸੁਤ ਪਿਤਮਾਰਕ ਜੋਗ ਲਖ ਭਯੋ ਹਿਯੇ ਮੇ ਸੋਗ।
ਪੁਨ ਹੁਲਸ੍ਯੋ ਜਿਯ ਜੋਇਸੀ ਸਮਝੇ ਜਾਰਜ ਜੋਗ।" (ਬਿਹਾਰੀ)

ਜ੍ਯੋਤਿਸੀ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਜਨਮਿਆ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਿਤਮਾਰਕ ਯੋਗ ਸੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਹੋਈ, ਪਰ ਜਦ ਜਾਰਜ ਯੋਗ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਆਨੰਦ ਹੋਇਆ। ੨ ਅੰ. George, ਜਾਰਜ. ਇਕ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਪੁਰਾਣਾ ਸਿੱਕਾ ਸੋਨੇ ਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਛੀ ਸ਼ਿਲਿੰਗ ਅਤੇ ਛੀ ਪੈਂਸ ਦਾ Henry III ਦੇ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸੀ। ੩ ਕਈ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਭੀ ਇਹ ਦੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

[1] ਕਈ ਅਞਾਣ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ, ਜਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ 'ਯਾਰ' ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ. ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਯਾਰ ਦੀ ਥਾਂ 'ਜਾਰ' ਲਿਖਣਾ ਅਯੋਗ ਹੈ.

[2] ਇਸ ਵੇਲੇ ਰੂਸ ਦਾ ਕੋਈ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ, ਜਮਹੂਰੀ ਸਲਤਨਤ ਹੈ.

ਜਾਰਜ ਟਾਮਸ. ਦੇਖੋ, ਟਾਮਸ.

ਜਾਰਜ ਪੰਚਮ. George V. ਜਾਰਜ ਪੰਚਮ ਭਾਰਤ ਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਸ਼ਹਨਸ਼ਾਹ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ ਕਿੰਗ ਐਡਵਰਡ ਹਫਤਮ (Edward VIII) ਦਾ ਮਹਾਰਾਣੀ Alaxandra ਦੇ ਪੇਟੋਂ ਛੋਟਾ ਪੁਤ੍ਰ ਜਿਸਦਾ ਜਨਮ ੧੮੬੫ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਆਪਣੇ ਵਡੇ ਭਾਈ ਦੇ ਮਰਨਪੁਰ ੧੮੯੨ ਵਿੱਚ ਵਲੀ ਅਹਿਦ ਬਣਿਆ. ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੀ ਮੇਰੀ Mary ਨਾਲ ੧੮੯੩ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਈ. ੧੯੦੫ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਜਾਤ੍ਰਾ ਕੀਤੀ. ਮਈ ਸਨ ੧੯੧੦ ਵਿੱਚ ਪਿਤਾ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਣ ਪੁਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋਇਆ. ਇਸਦੇ ਤਖ਼ਤ ਬੈਠਣੇ ਦੀ ਰਸਮ ਸਨ ੧੯੧੧ ਵਿੱਚ ਵਡੀ ਧੂਮਧਾਮ ਨਾਲ ਇੰਗਲੈਂਡ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਸਨ ਮਹਾਰਾਨੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹਨਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਤਾਜਪੋਸ਼ੀ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਦਿੱਲੀ ਕੀਤਾ.

੬ ਮਈ ੧੯੩੫ ਨੂੰ ਸਿਲਵਰ ਜੁਬਲੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਇੰਡੀਆ ਵਿਚ ਧੂਮਧਾਮ ਨਾਲ ਮਨਾਈ ਗਈ.

ਜ਼ਾਰਜ਼ਾਰ. ਫ਼ਾ زارزار ਅਤਯੰਤ ਵਿਰਲਾਪ. "ਰੋਵੈ ਜਾਰ ਜਾਰ ਧੁਨੈ ਸੀਸ ਛਾਤੀ." (ਸਲੋਹ)

ਜਾਰਠ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਰਠਤਾ. ਬੁਢਾਪਾ. ਜਰਾ ਦਾ ਭਾਵ.

ਜਾਰਣ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਭਸਮ ਕਰਨਾ। ੨ ਜੀਰਾ. ਜੀਰਕ.

ਜਾਰਤ. ਜਲਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਫੂਕਦਾ ਹੈ. "ਕੋਸ ਕੋਸ ਲਗ ਚਹੁ ਦਿਸ ਜਾਰਤ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਅ਼ زیارت ਜ਼ਯਾਰਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੁਲਾਕ਼ਾਤ. ਦਰਸ਼ਨ. "ਮੱਕਾ ਆਵਾਜਾਰਤ ਤੋਰੀ." (ਨਾ ਪ੍ਰ.) ਦੇਖੋ, ਜ਼ਯਾਰਤ। ੩ ਗੁਰੂ ਪੀਰ ਅਥਵਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ.

ਜਾਰਨ. ਦੇਖੋ, ਜਾਰਣ.

ਜਾਰਨੀ. ਸੰ. ਜਾਰਿਣੀ. ਜਾਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਵਿਭਚਾਰਿਨੀ. "ਜੇ ਮਾਂ ਹੋਵੈ ਜਾਰਨੀ." (ਭਾਗੁ)

ਜਾਰਬਾਰ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜ੍ਵਾਲਾ (ਅਗਨਿ) ਨਾਲ ਭਸਮ ਕਰਕੇ. ਫੂਕ ਸਾੜਕੇ. "ਜਾਰਬਾਰ ਕਰ ਨਾਥ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੩੩)

ਜਾਰਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਲਾਕੇ. ਭਸਮ ਕਰਕੇ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਲਾਨੇ ਵਾਲੀ ਅਗਨਿ। ੩ ਜ੍ਵਾਲਾ ਮੇਂ. ਅਗਨਿ ਵਿੱਚ. "ਮੋਕਉ ਘਾਲਿ ਜਾਰਿ." (ਬਸੰਤ ਕਬੀਰ) ੪ ਸਿੰਧੀ. ਇਸਤ੍ਰੀ। ੫ ਜਰਣ (ਜਲਾਉਣ) ਦਾ ਅਮਰ. ਜਲਾ. ਦਗਧਕਰ. "ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਪਿੰਜਰ ਮਹਿ ਬਿਰਹਾ ਨਹੀ ਸੋ ਪਿੰਜਰ ਲੈ ਜਾਰਿ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਸੂਹੀ)

ਜਾਰੀ. ਜਲਾਈ. ਦਗਧ ਕੀਤੀ. "ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮਾਇਆ ਲੈ ਜਾਰੀ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਲੀ. ਫਾਹੀ. "ਖੈਂਚਤ ਦ੍ਵੈ ਕਰ ਧੀਵਰ ਜਾਰੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੩ ਜਾਰਕ੍ਰਿਯਾ. "ਕਾਨ ਕਹ੍ਯੋ ਹਮ ਖੇਲਹਿਂ ਜਾਰੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਕਾਮਕ੍ਰੀੜਾ ਕਰੀਏ। ੪ ਦੇਖੋ, ਯਾਰੀ।

੫ ਅ਼ جاری ਵਿ—ਚਲਦਾ. ਪ੍ਰਚਲਿਤ. "ਭਯੋ ਖੂਨ ਜਾਰੀ." (ਸਲੋਹ)

ਜਾਰੀਂ. ਦੇਖੋ, ਜਾਰਜ ੨ ਅਤੇ ੩.

ਜਾਲ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਝਰੋਖਾ। ੨ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਫਸਾਉਣ ਲਈ ਤੰਤੂਆਂ (ਤੰਦਾਂ-ਤਾਗਿਆਂ) ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਫਾਸੀ. "ਮਛੁਲੀ ਜਾਲ ਨ ਜਾਣਿਆ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੧) ੩ ਪੀਲੂ ਦਾ ਦਰਖ਼ਤ. ਮਾਲ. ਬਣ. "ਜਾਲ ਬਿਰਛ ਕੀ ਛਾਯਾ ਹੇਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਸਮੁਦਾਯ. ਗਰੋਹ. "ਨਾਸ ਭਏ ਅਘ ਜਾਲ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੫ ਅਹੰਕਾਰ। ੬ ਅੱਖ ਦਾ ਜਾਲਾ. "ਧੁੰਧ ਜਾਲ ਪ੍ਰਵਾਲ ਖਾਂਸੀ." (ਸਲੋਹ) ਦੇਖੋ, ਪ੍ਰਵਾਲ ੩। ੭ ਅ਼ جعل ਜਅ਼ਲ. ਝੂਠੀ ਬਣਾਉਟ। ੮ ਫ਼ਰੇਬ. ਧੋਖਾ. "ਜਾਲ ਅਨੇਕ ਨਿਸਾਚਰ ਕਰੇ." (ਸਲੋਹ) ੯ ਸਿੰਧੀ. ਜ਼ਾਲ. ਇਸਤ੍ਰੀ.

ਜਾਲਉ. ਜਲਾਓ. "ਜਾਲਉ ਐਸੀ ਰੀਤਿ, ਜਿਤੁ ਮੈ ਪਿਆਰਾ ਵੀਸਰੈ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਵਡ) ੨ ਜਾਲਉਂ. ਮੈ ਜਲਾਉਨਾ ਹਾਂ। ੩ ਮੈ ਜਲਾਵਾਂ.

ਜਾਲਸਾਜ. ਫ਼ਾ جعلساز ਜਅ਼ਲਸਾਜ਼. ਵਿ—ਜਅ਼ਲ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਛਲੀਆ. ਫ਼ਰੇਬੀ. ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ.

ਜਾਲਹ. ਫ਼ਾ ژاله ਜ਼ਾਲਹ. ਸੰਗਯਾ—ਓਲਾ. ਗੜਾ. ਹਿਮੋਪਲ. ਕਰਕਾ.

ਜਾਲਹੁ. ਦੇਖੋ, ਜਾਲਉ। ੨ ਜਾਲੋ. ਤੁਸੀਂ ਜਲਾਓ.

ਜਾਲਕ. ਵਿ—ਜਲਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਦਗਧ ਕਰਤਾ. "ਕਲਮਲ ਸਗਲੇ ਜਾਲਕਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ੨ ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਫੁੱਲ ਦੀ ਕਲੀ। ੩ ਸਮੂਹ. ਗਰੋਹ। ੪ ਕੇਲਾ। ੫ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਆਲਨਾ.

ਜਾਲਕਾ. ਹੇ ਜਾਲਨ ਵਾਲੇ! ਦੇਖੋ, ਜਾਲਕ ੧। ਦੇਖੋ, ਜਾਲਿਕਾ.

ਜਾਲਗ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਬ ਤਕ. ਜੌ ਲੌ. "ਜਾ ਲਗ ਚਿਤ ਨ ਆਵਈ." (ਵਾਰ ਸੂਹੀ ਮ: ੨) ੨ ਜਿਸ ਵਾਸਤੇ. ਜਿਸ ਲਈ.

ਜਾਲਣ, ਜਾਲਣੁ } ਕ੍ਰਿ—ਜਲਾਉਣਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਈਂਧਨ। ੩ ਸਿੰਧੀ. ਸਹਾਰਣਾ। ੪ ਸਮਾਂ ਵਿਤਾਉਣਾ. ਵਕ਼ਤ ਗੁਜ਼ਾਰਨਾ. "ਜਾਲਣ ਗੋਰਾ ਨਾਲਿ ਉਲਾਮੇ ਜੀਅ ਸਹੇ." (ਆਸਾ ਫਰੀਦ)

ਜਾਲਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜਲਾਉਣਾ. ਦਗਧ ਕਰਨਾ। ੨ ਔਖਾ ਸਮਾ ਲੰਘਾਉਣਾ (ਵਿਤਾਉਣਾ).

ਜਾਲਪ. ਗੁਰੁਯਸ਼ ਕਰਤਾ ਇੱਕ ਭੱਟ. "ਸਕਯਥ ਸੁ ਸਿਰ ਜਾਲਪ ਭਣੈ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ) "ਜਾਲਪਾ! ਪਦਾਰਥ ਇਤੜੇ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ)

ਜਾਲਪਾ. ਸੰਗਯਾ—ਬਾਣੀ ਦੀ ਦੇਵੀ. ਦੇਖੋ, ਜਲਪਨ. "ਜਾਲਪਾ ਜਯੰਤੀ." (ਅਕਾਲ) ੨ ਦੇਖੋ, ਜਾਲਪ। ੩ ਜਾਲਪਾਗਿਰਿ ਵਿੱਚ ਪੂਜਕ ਦੁਰਗਾ. ਜਾਲਪੇਸ਼੍ਵਰੀ. ਦੇਖੋ, ਜਾਲਪੀਸ਼.

ਜਾਲਪਾਦ. ਹੰਸ ਬੱਤਕ ਆਦਿ ਉਹ ਜੀਵ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਝਿੱਲੀਦਾਰ ਹੋਣ. ਪੈਰ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਜਾਲ ਹੋਵੇ. Web-footed.

ਜਾਲਪੀਸ਼, ਜਾਲਪੇਸ਼੍ਵਰ } ਪੂਰਵੀ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਜਿਲੇ ਜਾਲਪਾਗਿਰਿ ਵਿੱਚ ਤਿਸਤਾ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਮਹਾਦੇਵ ਦਾ ਮੰਦਿਰ. ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਜੇਸ਼੍ਵਰ ਭੀ ਹੈ. ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਲਪੀਸ਼ ਦੀ ਬਹੁਤ ਮਹਿਮਾ ਵੇਖੀਦੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਕਾਲਿਕਾਪੁਰਾਣ ਅ: ੭੭.

ਜਾਲਪ੍ਰਾਯਾ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕਵਚ (ਸੰਜੋਆ), ਜੋ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਕੜੀਆਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ. ਇਹ ਵਸਤ੍ਰ ਦੀ ਤਰਾਂ ਪਹਿਨੀਦਾ ਹੈ.

ਜਾਲਮ. ਅ਼ ظالم ਜ਼ਾਲਿਮ. ਵਿ—ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰ. ਜਾਲ੍ਮ. ਗੰਵਾਰ. ਅਸਭ੍ਯ। ੩ ਨੀਚ. ਕਮੀਨਾ.

ਜਾਲਮ ਸਿੰਘ. ਜਲ ਛਕਾਣ ਵਾਲਾ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਾ ਨਫਰ. ਦੇਖੋ, ਜਾਲਿਮ ੨.

ਜਾਲਮੀਕ. ਜ਼ਾਲਿਮ. ਗ਼ਜ਼ਬ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਜਮਧਰ ਜੰਗ ਜਾਲਮੀਕ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਾਲਾ. ਸੰਗਯਾ—ਜੰਗਾਲ. ਮੈਲ. "ਲਹੈ ਮਨ ਕੀ ਜਾਲਾ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੧) ੨ ਜਾਲ. ਬੰਧਨ. "ਅਮਰ ਅਜੋਨੀ ਜਾਤਿ ਨ ਜਾਲਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੧ ਥਿਤੀ) "ਫਾਥੀ ਮਛੁਲੀ ਕਾ ਜਾਲਾ ਤੂਟਾ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ੩ ਅੱਖ ਦਾ ਆਵਰਣ. ਨਜ਼ਰ ਨੂੰ ਢਕ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਬਾਰੀਕ ਝਿੱਲੀ। ੪ ਮਕੜੀ ਆਦਿ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਜਾਲ। ੫ ਇੱਕ ਖਤ੍ਰੀ ਗੋਤ੍ਰ। ੬ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਕਾਈ। ੭ ਆਲਾ. ਤਾਕ। ੮ ਵਿ—ਜਲਾਇਆ.

ਜਾਲਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਲਾਕੇ. ਦਗਧ ਕਰਕੇ. "ਜਾਲਿ ਮੋਹੁ ਘਸਿ ਮਸੁ ਕਰਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਅਗਨਿ. "ਚਿੰਤਾ ਜਾਲਿ ਤਨੁ ਜਾਲਿਆ." (ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ) ੩ ਜਾਲ ਵਿੱਚ. ਜਲਤੰਤੁ ਮੇਂ. "ਤੂੰ ਕੈਸੇ ਆੜਿ ਫਾਥੀ ਜਾਲਿ?" (ਮਲਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਜਾਲਿਕ. ਸੰ. ਜਾਲ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਮਦਾਰੀ. ਬਾਜ਼ੀਗਰ। ੩ ਮਕੜੀ.

ਜਾਲਿਕਾ. ਸੰ. ਫੰਦਾ. ਫਾਹੀ। ੨ ਕਵਚ. ਸੰਜੋਆ। ੩ ਮਕੜੀ। ੪ ਲੋਹਾ। ੫ ਬਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀ.

ਜਾਲਿਮ. ਦੇਖੋ, ਜਾਲਮ। ੨ ਡਿੰਗ. ਪ੍ਰਬਲ. ਜ਼ੋਰਾਵਰ. ਇਸੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿੱਚ ਜਾਲਿਮਸਿੰਘ ਨਾਮ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਪੁਰੁਸਾਂ ਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਜਾਲਮ ਸਿੰਘ.

ਜਾਲੀ. ਛੋਟਾ ਜਾਲ. "ਜਾਲੀ ਰੈਨਿ ਜਾਲੁ ਦਿਨੁ ਹੂਆ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੧) ੨ ਜਲਾਈ. ਦਗਧ ਕੀਤੀ. "ਮਰਤੀ ਬਾਰ ਅਗਨਿ ਸੰਗਿ ਜਾਲੀ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੩ ਸੂਤ, ਰੇਸ਼ਮ, ਧਾਤੁ, ਪੱਥਰ ਆਦਿ ਦੀ ਛਿਦ੍ਰਦਾਰ ਰਚਨਾ। ੪ ਅ਼ جعلی ਜਅ਼ਲੀ. ਵਿ—ਬਣਾਉਟੀ. ਨਕ਼ਲੀ. ਜੋ ਅਸਲ ਨਹੀਂ। ੫ ਫ਼ਰੇਬੀ. ਜਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਜਾਲੇਨਿ. ਜਲਾਉਂਦੇ ਹਨ. "ਤਨ ਏਵੈ ਜਾਲੇਨਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਜਾਲੰਧਰ. ਵਿ—ਜਲੰਧਰ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਦੇਖੋ, ਜਲੰਧਰ। ੩ ਗੋਰਖਨਾਥ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਚੇਲਾ. ਜਾਲੰਧਰਨਾਥ.

ਜਾਲੰਧਰੀ. ਦੇਖੋ, ਜਲੰਧਰੀ.

ਜਾਵਸਿ. ਜਾਵੇਗਾ.

ਜਾਵਕ. ਸੰ. ਮਹਾਵਰ. ਅਲਕ੍ਤਕ. ਇਸ ਨਾਲ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਹੱਥ ਪੈਰ ਰੰਗਦੀਆਂ ਹਨ। ੨ ਕਈ ਕਵੀ ਮੇਂਹਦੀ ਨੂੰ ਜਾਵਕ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ

ਜਾਵਕ ਭਿੰਨ ਪਦਾਰਥ ਹੈ। ੩ ਦੇਖੋ, ਯਾਵਕ.

ਜਾਵਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜਾਣਾ. ਗਮਨ ਕਰਨਾ.

ਜਾਵਤ. ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਸੰ. ਯਾਵਤ੍. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਬ ਤਕ. ਜਦ ਤੋੜੀ."ਜਾਵਤ ਬ੍ਰਹਮ ਨ ਬਿੰਦ ਤੇ." (ਸਹਸ ਮ: ੧)

ਜਾਵਦ. ਦੇਖੋ, ਜਾਵਤ ੨.

ਜਾਵਦੇਕ. ਸੰ. यावन्मात्र-एक—ਯਾਵਨਮਾਤ੍ਰ—ਏਕ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਸ ਕ਼ਦਰ ਹਨ, ਸਭ ਇੱਕ. "ਪਰਤ੍ਰਿਅ ਦੀਰਘ ਸਮਾਨ ਲਘੁ ਜਾਵਦੇਕ, ਜਨਨਿ ਭਗਨਿ ਸੁਤਾ ਰੂਪਕੈ ਨਿਹਾਰੀਐ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਜਾਵਲ. ਪ੍ਰਾ. ਸੰਗਯਾ—ਜ਼ੰਗਾਰ. ਮੈਲ। ੨ ਸਿਵਾਲ.

ਜਾਵਲੀਪੁਰ. ਵਰਤਮਾਨ ਜੱਬਲਪੁਰ.

ਜਾਵਾ, ਜਾਵਾਂ ਜਾਂਵਾਂ. ਜਾਊਂ. "ਹਉ ਢਾਢੀ ਕੈ ਦਰਿ ਜਾਵਾ?" (ਵਡ ਮ: ੧)

ਜਾਵਾਈ. ਜਾਮਾਤ੍ਰਿ. ਦਾਮਾਦ. ਪੁਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪਤਿ. "ਪੁਤੀ ਭਾਤੀਈ ਜਾਵਾਈ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਬਿਲਾ)

ਜਾਵਾਲਿ. ਦੇਖੋ, ਜਾਵਾਲਿ.

ਜਾਵਿਤ੍ਰੀ. ਸੰ. ਜਾਤਿਪਤ੍ਰੀ. L. Myristica Fragrans. ਸੰਗਯਾ—ਜਾਯਫਲ ਦੇ ਉੱਪਰਲਾ ਛਿਲਕਾ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਪੁਲਾਉ ਆਦਿ ਭੋਜਨਾਂ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਗਰਮ ਤਰ[1] ਹੈ. ਜਾਵਿਤ੍ਰੀ ਕਫ, ਮੁਖ ਅਤੇ ਪੇਟ ਦੇ ਕੀੜੇ, ਖਾਂਸੀ, ਵਮਨ ਆਦਿਕ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ. ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ. ਕਾਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤਿ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ. ਪੱਠਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫੁਰਤੀ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ. ਮਸਾਨੇ ਦੇ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ. ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਰਿਹਮ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੈ.

ਜਾਵੀ. ਜਾਵੇਗੀ. ਦੂਰ ਹੋਊ. "ਤਿਨਾ ਭੁਖ ਸਭਿ ਜਾਵੀ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੪) ੨ ਜਾਣ ਵਾਲੀ.

ਜ਼ਾਵੀਯਹ. ਅ਼ زاویہ ਸੰਗਯਾ—ਕੂਣਾ. ਕੋਨ. ਗੋਸ਼ਾ. ਨੁੱਕਰ.

ਜਾਵੇਦ. ਫ਼ਾ جاوید ਵਿ—ਦਾਯਮੀ. ਨਿਤ੍ਯ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ.

ਜਾੜ. ਸੰਗਯਾ—ਜੜਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ। ੨ ਜਟਾ ਦਾ ਸੰਘੱਟ। ੩ ਦੇਖੋ, ਜਾੜ੍ਹ.

ਜਾੜਾ. ਦੇਖੋ, ਜਾਡਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਾੜ ੧। ੩ ਖਤ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ. ਦੇਖੋ, ਮਨਸੂਰ ਪੁਰ.

ਜਾੜ੍ਹ. ਸੰਗਯਾ—ਦਾੜ੍ਹ. ਦੰਸ੍ਟ੍ਰਾ. ਪੀਹਣ ਵਾਲਾ ਦੰਦ.

ਜਿ. ਸਰਵ—ਜੋ. ਜੇਹੜਾ. "ਤਿਨ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਦਾ ਸਚੁ ਹੈ ਜਿ ਨਾਮਿ ਰਹੇ ਲਿਵ ਲਾਇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) "ਜਿ ਮਤਿ ਗਹੀ ਜੈਦੇਵ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ) ੨ ਜਿਸ. "ਜਿ ਦਿਹ ਨਾਲਾ ਕਪਿਆ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੩ ਸੰ. ਜਿ. ਧਾ—ਜਿੱਤਣਾ, ਸਭ ਤੋਂ ਵਧਕੇ ਰਹਿਣਾ.

ਜਿਉ. ਸੰਗਯਾ—ਜੀਵ। ੨ ਮਨ. "ਜਿਉ ਮੋਹਿਓ ਉਨ ਮੋਹਨੀ ਬਾਲਾ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜੈਸੇ. ਜਿਵੇਂ. ਜਿਸ ਤਰਾਂ. "ਜਿਉ ਹੋਵੈ ਸਾਹਿਬ ਸਿਉ ਮੇਲੁ." (ਸੋਹਿਲਾ) "ਜਿਉ ਆਇਆ ਤਿਉ ਜਾਵਹਿ ਬਉਰੇ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧)

ਜਿਉਨਾਰ. ਸੰ. ਜੇਮਨਾਰਹ—ਜੇਮਨਾਹੰ. ਖਾਣ ਯੋਗ੍ਯ ਪਦਾਰਥ. "ਕਾਸ੍ਰਿਕਾ ਸਭ ਦੇਸ ਕੀ ਸਭ ਦੇਸ ਕੀ ਜਿਉਨਾਰ." (ਗ੍ਯਾਨ) ੨ ਭੋਜਨ। ੩ ਰਸੋਈ.

ਜਿਉਪ੍ਰਾਣੀ. ਜੀਵ (ਜਲ) ਪ੍ਰਾਣੀ (ਜੰਤੁ). ਜਲਜੰਤੁ. ਮੱਛ ਆਦਿ. "ਜਿਉ ਪ੍ਰਾਣੀ ਜਲ ਬਿਨੁ ਹੈ ਮਰਤਾ." (ਸੂਹੀ ਅ: ਮ: ੪)

ਜਿਉਰ. ਦੇਖੋ, ਜੇਵਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਜ਼ੋਰ.

ਜਿਅ. ਸੰਗਯਾ—ਜੀਵ। ੨ ਮਨ. ਚਿੱਤ। ੩ ਪ੍ਰਾਣੀ। ੪ ਜੀਵਨ.

ਜ਼ਿਆਂ. ਫ਼ਾ زیاں ਜ਼ਯਾਂ. ਸੰਗਯਾ—ਨੁਕ਼ਸਾਨ. ਹਾਨਿ। ੨ زیاں ਜ਼ਿਆਂ. ਵਿ—ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਭਰਿਆ. ਤੁੰਦਖ਼ੂ. ਗੁਸੈਲਾ.

ਜਿਆਹੀ. ਜਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਜੀਵਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਜੇਮਨ ਕਰਾਹੀ. ਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ. "ਨਿਤ ਆਦਰ ਕੈ ਸਭਿਨ ਜਿਆਹੀ." (ਗੁਵਿ ੧੦)

ਜ਼ਿਆਦਹ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਅ਼ زیادہ ਜ਼ਯਾਦਹ. ਵਿ—ਅਧਿਕ. ਵਿਸ਼ੇਸ. ਬਹੁਤਾ.

ਜਿਆਨ. ਦੇਖੋ, ਜ਼ਯਾਨ.

ਜ਼ਿਆਫ਼ਤ. ਦੇਖੋ, ਜ਼ਯਾਫ਼ਤ.

ਜ਼ਿਆਰਤ. ਦੇਖੋ, ਜ਼ਯਾਰਤ ਅਤੇ ਜ਼ਾਰਤ ੨.

ਜਿਐਂ. ਦੇਖੋ, ਜੁਐਂ.

ਜਿਸ, ਜਿਸਹ, ਜਿਸਹਿ ਸਰਵ—ਜਿਸਪ੍ਰਤਿ. ਜਿਸੇ. ਜਿਸ ਨੂੰ. "ਜਿਸ ਕਉ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਮਨਿ ਚਿਤਿ ਆਵੈ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਜਿਸਹਿ ਜਗਾਇ ਪੀਆਵੈ ਇਹੁ ਰਸੁ." (ਸੋਹਿਲਾ)

ਜਿਸਤ. ਸੰਗਯਾ—ਸਮ. ਵਿਖਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ. ਜੋ ਟੌਂਕ ਨਹੀਂ. ਜੈਸੇ ਦੋ, ਚਾਰ, ਅੱਠ ਆਦਿ. ਜਸਤ। ੨ ਸੰ. ਜਸਦ. ਇੱਕ ਧਾਤੁ. ਜਸ੍ਤ. Zinc। ੩ ਦੇਖੋ, ਜ਼ਿਸ਼੍ਤ.

ਜਿਸਨ. ਸੰ. ਜਿਸ਼੍ਣੁ—ਜਿਸ੍ਨੁ. ਸੰਗਯਾ—ਵਿਸਨੁ। ੨ ਇੰਦ੍ਰ. "ਕ੍ਰਿਸਨ ਭਗਤ ਕੋ ਮੇਘਦ ਜਿਸਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਅਰਜੁਨ। ੪ ਸੂਰਜ। ੫ ਵਿ—ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ. ਵਿਜਯੀ.

ਜਿਸਨਾ. ਦੇਖੋ, ਜਿਸਨ ੨. "ਹੈ ਪਤਿ ਜਿਸਨਾ ਰੂਪ ਸਹੀ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ.

ਜਿਸਨਾਂਤਕ. ਜਿਸ੍ਨੁ (ਇੰਦ੍ਰ) ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੈਤ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜਿਸਨੁ. ਦੇਖੋ, ਜਿਸਨ.

ਜਿਸਨੁ ਅਨੁਜ. ਜਿਸ੍ਨੁ (ਇੰਦ੍ਰ) ਦਾ ਅਨੁਜ (ਛੋਟਾ ਭਾਈ) ਵਾਮਨ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜਿਸਨੁਈਸ, ਜਿਸਨੁਏਸ ਜਿਸ੍ਨੁ (ਇੰਦ੍ਰ) ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕਸ਼੍ਯਪ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜਿਸਮ. ਅ਼ جسم ਜਿਸਮ. ਸੰਗਯਾ—ਦੇਹ. ਸ਼ਰੀਰ.

ਜਿਸੁ. ਦੇਖੋ, ਜਿਸ. "ਜਿਸੁ ਸਿਮਰਤ ਦੁਖਡੇਰਾ ਢਹੈ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਜਿਸੈ. ਸਰਵ—ਜਿਸ ਨੂੰ. ਜਿਸ ਦੇ. "ਦੁਖ ਤਿਸੈ ਪਹਿ ਆਖੀਅਹਿ

[1] ਯੂਨਾਨੀ ਗਰਮ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਸੁਖ ਜਿਸੈ ਹੀ ਪਾਸਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਜ਼ਿਸ਼ੂ. ਫ਼ਾ زشت ਵਿ—ਬੁਰਾ. ਭੈੜਾ। ੨ ਭੱਦਾ. ਬਦਸ਼ਕਲ.

ਜਿਸੂ. ਦੇਖੋ, ਜਿਸਨ.

ਜਿਹ. ਸਰਵ—ਜਿਸ. ਜਿਸ ਦੇ. "ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਧਰ ਊਪਰਿ ਸੁਖਿ ਬਸਹਿ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਜਾਤਿ ਅਰੁ ਪਾਤਿ ਨਹਨ ਜਿਹ." (ਜਾਪੁ) ੨ ਜਿਸ ਸੇ. ਜਿਸ ਸਾਥ. "ਆਰ ਨਹੀ ਜਿਹ ਤੋਪਉ." (ਸੋਰ ਰਵਿਦਾਸ) ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿੱਥੇ. ਜਹਾਂ. "ਜਿਹ ਪਉੜ੍ਹੇ ਪ੍ਰਭੁ ਸ੍ਰੀ ਗੋਪਾਲ." (ਭੈਰ ਅ: ਕਬੀਰ) ੪ ਸੰ. ਜਯਾ—ਧਨੁਖ ਦਾ ਚਿੱਲਾ.[1] ਫ਼ਾ زه ਜ਼ਿਹ. "ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਰਪ ਨਿਹਾਰਕੈ ਜਿਹ ਅਗ੍ਰ ਤਾਹਿ ਉਠਾਇ." (ਪਰੀਛਤਰਾਜ) ੫ ਵਯ—ਧਨਯ। ੬ ਸ਼ਾਬਾਸ਼। ੭ ਵਾਹ ਵਾਹ!

ਜਿਹਧਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਿਹ (ਚਿੱਲਾ) ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਧਨੁਖ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜਿਹਧਰਸੁਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਿਹਧਰ (ਧਨੁਖ) ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਤੀਰ. "ਜਿਹਧਰ ਪ੍ਰਥਮ ਬਖਾਨ, ਤਿਹ ਸੁਤ ਬਹੁਰ ਬਖਾਨਿਯੇ। ਸਰ ਕੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਮਾਨ, ਚਤੁਰ ਚਿੱਤ ਮਹਿ ਜਾਨਿਅਹੁ." (ਸਨਾਮਾ) ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰਨਾਮਮਾਲਾ ਵਿੱਚ ਤੀਰ ਨੂੰ ਧਨੁਖ ਅਤੇ ਭੱਥੇ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਨਿਰੁਕ੍ਤ ਦੇ ਦੈਵਤਕਾਂਡ ਵਿੱਚ ਭੀ ਹੈ.

ਜਿਹਧਿਰਿ. ਜਿਸ ਪਾਸੇ. ਜਿਧਰ.

ਜਿਹਨ. ਅ਼ ذهن ਜ਼ਿਹਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੁੱਧਿ. ਸਮਝ.

ਜਿਹਬਾ, ਜਿਹਵ, ਜਿਹਵਾ } ਸੰ. ਜਿਹ੍ਵਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਭ. "ਰੇ ਜਿਹਬਾ! ਕਰਉ ਸਤ ਖੰਡ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ) "ਚਾਰ ਬੇਦ ਜਿਹਵ ਭਨੇ." (ਸਾਰ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) "ਜਿਹਵਾ ਏਕੁ ਕਵਨੁ ਗੁਨ ਕਹੀਐ?" (ਧਨਾ ਮ: ੫)

ਜਿਹਵੇਕ. ਜਿਹਵਾ—ਏਕ. ਇੱਕ ਜੀਭ ਨਾਲ. "ਕਥ ਜਿਹਵੇਕ ਬਤੈਯੈ?" (ਪਾਰਸਾਵ)

ਜਿਹਾ. ਦੇਖੋ, ਜੇਹਾ.

ਜਿਹਾਸਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤ੍ਯਾਗ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ.

ਜਿਹਾਸੂ. ਸੰ. ਵਿ—ਤ੍ਯਾਗਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵਾਲਾ.

ਜਿਹਾਦ. ਦੇਖੋ, ਜਹਾਦ.

ਜਿਹੀਖਾ. ਸੰ. ਜਿਹੀਸ਼ਾਂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤ੍ਯਾਗ ਦੀ ਇੱਛਾ. ਛੱਡਣ ਦੀ ਚਾਹ.

ਜਿਹੇ. ਦੇਖੋ, ਜੇਹੇ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜ਼ਹੇ.

ਜਿਹ੍ਮ. ਸੰ. ਵਿ—ਟੇਢਾ। ੨ ਕੁਟਿਲ. ਕਪਟੀ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਧਰਮ। ੪ ਛਲ.

ਜਿਹ੍ਵ, ਜਿਹ੍ਵਾ } ਦੇਖੋ, ਜਿਹਵਾ.

ਜਿਕਰ. ਅ਼ ذكر ਜ਼ਿਕਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਸੰਗ। ੨ ਚਰਚਾ। ੩ ਯਾਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਸਿਮਰਣ। ੪ ਦੇਖੋ, ਜਿੱਕੁਰ.

[1] ਮੋਚੀ, ਜੁੱਤੀ ਦੀ ਨੋਕ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਤੇ ਤਿੱਲਾ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ, "ਜਿਹ" ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਜਿਕਿਓਨੁ. ਵਾ—ਜੋ ਕੀਤੋਨ. ਕੀਤਾ ਹੈ. "ਸਭ ਉਮਤਿ ਵੇਖਹੁ ਜਿਕਿਓਨੁ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩)

ਜਿਕੂੰ, ਜਿੱਕੁਰ } ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਸ ਤਰਾਂ. ਜੈਸੇ. ਜਿਵੇਂ. ਜਿਉਂਕਰ.

ਜਿਗਰ. ਫ਼ਾ جگر ਸੰ. ਯਕ੍ਰਿਤ—ਯਕ੍ਰਿਤ. ਅੰ. Liver. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਲੇਜਾ. ਇਸ ਦਾ ਰੰਗ ਸੁਰਖੀ ਮਿਲਿਆ ਭੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਜਿਗਰ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹਿੱਸਾ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਪਸਲੀਆਂ ਹੇਠਾਂ ਮੇਦੇ ਦੇ ਉੱਪਰ ਅਤੇ ਥੋੜਾ ਹਿੱਸਾ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਤੋਲ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੋਝ ਦਾ ਚਾਲੀਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਜਿਗਰ ਤੋਂ ਪਿੱਤ (ਸਫਰਾ) ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਜਦ ਇਹ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸ਼ਰੀਰ ਰੋਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਭਾਵ—ਹੌਸਲਾ. ਦਿਲੇਰੀ.

ਜਿਗਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੌਸਲਾ. ਧੀਰਜ. ਸਾਹਸ. ਦੇਖੋ, ਜੇਰਾ.

ਜਿਗਰੀ. ਫ਼ਾ جگری ਵਿ—ਅੰਤਰੀਵ. ਦਿਲੀ। ੨ ਜਿਗਰ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ। ੩ ਭਾਵ—ਪਿਆਰਾ. ਜਿਵੇਂ—ਓਹ ਜਿਗਰੀ ਸੰਬੰਧੀ ਹੈ.

ਜਿੰਗੜਾ. ਵਿ—ਜੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੀ. ਲੜਾਕੀ. "ਜਿੰਗੜਾ ਜਾਲਪਾ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਜਿਗਾ. ਤੁ جیغه ਜੀਗ਼ਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਹਾਰਾਜੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਦਾ ਭੂਖਣ. ਜਿਗਾ ਅਤੇ ਕਲਗੀ ਰਾਜਚਿੰਨ੍ਹ ਹਨ.

"ਕੋਰਦਾਰ ਚਹੁੰ ਓਰਨ ਚੀਰੇ।
ਜਰੇ ਬਿਕੀਮਤ ਤਿਸ ਮਹਿ ਹੀਰੇ।
ਜਬਰ ਜੇਬ ਜੁਤ ਜਗਮਗਕਾਰੀ।
ਜਿਗਾ ਦਈ ਸਿਰ ਬੰਧ ਉਦਾਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਿਗੀਸਾ, ਜਿਗੀਖਾ } ਸੰ. ਜਿਗੀਸ਼ਾ—ਜਿਗੀਸ਼ਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੈ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ। ੨ ਉੱਦਮ. ਪੁਰਖਾਰਥ.

ਜਿਗ੍ਯਾਸਾ. ਸੰ. ਜਿਗ੍ਯਾਸਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ. ਸਮਝਣ ਦੀ ਚਾਹ.

ਜਿਗ੍ਯਾਸੀ, ਜਿਗ੍ਯਾਸੁ } ਸੰ. ਜਿਗ੍ਯਾਸੁ. ਵਿ—ਜਾਣਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗ੍ਯਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਦੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇੱਛਾ ਹੈ। ੩ ਸਿੰਧ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਇੱਕ ਫ਼ਿਰਕਾ ਜਿਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਉਂ "ਜਿਗ੍ਯਾਸੀ ਵਸਤੁ ਵਿਚਾਰੀ" ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਮੋਢੀ ਭਾਈ ਮੌਜ ਰਾਜ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਜਿਗ੍ਯਾਸੀ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਮੰਨਦੇ ਹਨ. ਜਪੁ ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਆਨੰਦ, ਤਿੰਨ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਪਾਹੁਲ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਰਖਦੇ ਹਨ. ਸਹਜਧਾਰੀ ਜਿਗ੍ਯਾਸੀ ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀ ਬੋਦੀ, ਅਤੇ ਕੇਸ਼ਧਾਰੀ ਜੂੜਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾਤਾ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਸਤਿਨਾਮੁ "ਅਤੇ ਸਿਰ ਮਸਤਕ ਰਖ੍ਯਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ" ਸ਼ਲੋਕ ਪੜ੍ਹਕੇ ਜੂੜਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦ ਲੋਹੇ ਦੀ ਕੰਬਣੀ ਨਾਲ ਭੇਟਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਵੇਲੇ ਧਰਮ ਤੇ ਸੱਤ ਚਿੰਨ੍ਹ ਮੰਤ੍ਰ ਵਿਧਿ ਨਾਲ ਧਾਰਨ ਕਰਾਏ

ਜਾਂਦੇ ਹਨ—

(ੳ) ਸਾਫੇ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ—"ਸਾਫਾ ਸਿਰ ਤੇ ਧਾਰੀਏ ਜਿਗਯਾਸੀ ਵਸਤੁ ਵਿਚਾਰ। ਨਾਨਕ ਨਿਮਖ ਨ ਵੀਸਰੈ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾਰ."

(ਅ) ਚਾਦਰ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ—"ਚਾਦਰ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਕਰੋ ਜਾਂ ਮਹਿ ਨਗਨ ਨ ਹੋਇ। ਨਾਨਕ ਕਹੈ ਜਿਗਯਾਸੀਓ, ਪਹਰੋ ਪਰਮਗਤਿ ਹੋਇ."

(ੲ) ਕੰਫਨੀ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ—"ਕੰਫਨੀ ਸੋ ਕਰ ਮੇਂ ਧਰੇ ਜਾ ਪਰਿ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ। ਨਾਨਕ ਸੋ ਜਿਗਯਾਸੀ ਨਿਰਮਲ ਭੰਯਾ, ਜਿਨ ਪਾਈ ਗੁਰੁ ਤੇ ਘਾਲ."

(ਸ) ਲਿੰਗੋਟੀ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ—"ਮਦਨ ਕਉ ਜੀਤਿਓ ਦੁਰਮਤਿ ਖੋਟੀ। ਜਤ ਕਾ ਆੜਬੰਦ ਸੀਲ ਲਿੰਗੋਟੀ। ਪਹਿਰ ਕੇ ਜਿਗਯਾਸੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸ ਮੇਟੀ। ਨਾਨਕ ਆਖੈ ਏਹੀ ਕਰ ਲਿੰਗੋਟੀ."

(ਹ) ਤਿਲਕ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ—"ਤਿਲਕ ਲਿਲਾਟ ਜਾਣੈ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕ। ਬੁਝੈ ਬ੍ਰਹਮ ਅੰਤਰਿ ਬਿਬੇਕ."

(ਕ) ਮਾਲਾ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ—"ਹਰਿ ਹਰਿ ਅਖਰ ਦੁਇ ਇਹ ਮਾਲਾ। ਜਪਤ ਜਪਤ ਭਏ ਦੀਨ ਦਿਆਲਾ."

(ਖ) ਜਨੇਊ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ—"ਦਇਆ ਕਪਾਹ ਸੰਤੋਖ ਸੂਤੁ ਜਤ ਗੰਢੀ ਸਤੁ ਵਟੁ। ਏਹ ਜਨੇਊ ਜੀਅ ਕਾ ਹਈ ਤਾਂ ਪਾਂਡੇ ਘਤੁ.

ਇਸ ਭੇਖ ਦੇ ਮੁਖੀਏ ਦੇਵਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਭਗਤ ਭਗਵਾਨ ਜੀ, ਸੱਦਾ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਟਹਲ ਰਾਮ ਜੀ ਆਦਿਕ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਦੀਆਂ ਦੇ ਥਾਂ ਕੱਛ, ਕੋਟਰੀ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਆਦਿਕ ਨਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ. ਇਸ ਮਤ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਅਤੇ ਜਿਗਯਾਸੀ ਸਾਧੂ ਭੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਸਾਧੂ ਮਜੀਠੀ ਅਤੇ ਸਿੰਗਰਫੀ ਵਸਤ੍ਰ ਪਹਰਦੇ ਹਨ, ਗੇਰੂ ਰੰਗੇ ਵਰਜਿਤ ਹਨ.

ਜਿਘਤ੍ਸਾ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਕ਼ਤਲ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵਾਲਾ। ੨ ਖਾਣ ਦੀ ਇੱਛਾ.

ਜਿਘਤ੍ਸੁ, ਜਿਘਾਂਸੁ ਸੰ. ਵਿ—ਮਾਰਣ (ਵਧ ਕਰਨ) ਦੀ ਇੱਛਾ ਵਾਲਾ। ੨ ਖਾਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵਾਲਾ.

ਜ਼ਿਚ. ਫ਼ਾ ﺯﭻ; ਸੰਗਯਾ—ਤੰਗ ਆਉਂਣਾ। ੨ ਥਕ ਜਾਣਾ.

ਜਿਚਰ, ਜਿਚਰੁ, ਜਿਚਿਰ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਯਾਵਤ—ਚਿਰ. ਜਬ ਤਕ. ਜਦ ਤੋੜੀ. "ਜਿਚਰ ਸਾਥੀ ਨਾਲਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) "ਜਿਚਰੁ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਹੈ ਸਾਸਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੩)

ਜਿਜਿਯਾ, ਜਿਜ਼ੀਆ ਦੇਖੋ, ਜੇਜ਼ੀਆ.

ਜਿਠਾਈ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਜ੍ਯੇਸ਼੍ਠਪਨ. ਜੇਠਾਪਨ. ਬਜ਼ੁਰਗੀ. "ਤਾਤ ਕੀ ਜਿਠਾਈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਜਿਠਾਣੀ, ਜਿਠਾਨੀ ਸੰਗਯਾ—ਜ੍ਯੇਸ਼੍ਠ ਦੀ ਰਾਣੀ. ਜੇਠ ਦੀ ਵਹੁਟੀ. "ਦੇਰ ਜਿਠਾਣੀ ਮੁਈ ਦੂਖਿ ਸੰਤਾਪ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਭਾਵ—ਆਸਾ ਤ੍ਰਿਸਨਾ.

ਜਿਠੇਰਾ. ਦੇਖੋ, ਜਠੇਰਾ. "ਘਰ ਕੇ ਜਿਠੇਰੇ ਕੀ ਚੂਕੀ ਕਾਣਿ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਭਾਵ—ਧਰਮਰਾਜ ਦੀ ਕਾਣ ਮਿਟ ਗਈ.

ਜਿਣ. ਦੇਖੋ, ਜਿਣਿ ਅਤੇ ਜਿਨ। ੨ ਜਿੱਤ. ਫ਼ਤੇ.

ਜਿਣਕਾ. ਵਿ—ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ. ਵਿਜਯੀ. "ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਜਪਿ ਜਿਣਕਾ." (ਵਾਰ ਸੋਰ ਮ: ੪)

ਜਿਣਤਿਆ. ਜਿੱਤਦੇ ਹਨ. ਫ਼ਤੇ ਕਰਦੇ. "ਗੁਰਸਿਖ ਲੈ, ਮਨ ਜਿਣਤਿਆ." (ਵਾਰ ਸੋਰ ਮ: ੪)

ਜਿਣਾਇਆ. ਜਿਣ (ਫ਼ਤੇ ਕਰਕੇ) ਆਇਆ। ੨ ਜਿਤਵਾਇਆ. ਫ਼ਤੇ ਕਰਵਾਇਆ.

ਜਿਣਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿੱਤਕੇ. "ਮਨੁ ਜਿਣਿ ਪਾਸਾ ਢਾਲਿਆ." (ਸ੍ਰੀ ਛੰਤ ਮ: ੩)

ਜਿਣਿਜਾਇ. ਜਿੱਤ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਫਤੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ. "ਮੰਨੇ ਨਾਉ ਸੋਈ ਜਿਣਿਜਾਇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧)

ਜਿਣੈ. ਜਿੱਤਦਾ ਹੈ. ਫਤੇ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ. "ਜੋਬਨੁ ਘਟੈ ਜਰੂਆ ਜਿਣੈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧ ਪਹਰੇ) ੨ ਸਰਵ—ਜਿਸ ਨੇ. "ਲਾਇ ਚਾਬਕੁ ਮਨੁ ਜਿਣੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੀਤਿਆ." (ਵਡ ਮ: ੪ ਘੋੜੀਆਂ)

ਜਿਤ. ਸੰ. जित्. ਵਿ—ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ. ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸਮਾਸ ਦੇ ਅੰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ—ਜਿਵੇਂ—ਇੰਦ੍ਰਜਿਤ, ਸ਼ਤ੍ਰੁਜਿਤ ਆਦਿ। ੨ ਸੰ. जित. ਜਿੱਤਿਆ ਹੋਇਆ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਜੀਤ. ਜਿੱਤ. ਫ਼ਤੇ। ੪ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਯਤ੍ਰ. ਜਿਧਰ. ਜਿਸ ਪਾਸੇ। ੫ ਦੇਖੋ, ਜਿਤੁ.

ਜਿਤਉ. ਜਿੱਤਿਆ. ਫ਼ਤੇ ਕੀਤਾ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਤਨਾ. ਜਿਸ ਕ਼ਦਰ. ਯਾਵਤ.

ਜਿਤਕ, ਜਿਤਕੁ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਯਾਵਤ. ਜਿਤਨਾ. ਜਿਤਨਾ ਇਕ. ਜਿਸ ਕ਼ਦਰ.

ਜਿਤਤੇ. ਜੀਤਦੇ. ਵਿਜਯ ਕਰਦੇ. "ਜਿਤਤੇ ਬਿਸ੍ਵ ਸੰਸਾਰਹ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਜਿਤਨਕੁ, ਜਿਤਨਾ, ਜਿਤਨੋ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਯਾਵਤ. ਦੇਖੋ, ਜਿਤਕੁ.

ਜਿਤਵਾਰ. ਵਿ—ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ. ਫ਼ਤੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਬਡੇ ਜਿਤਵਾਰ ਸੁਲੱਛਨ." (ਪਾਰਸਾਵ) ੨ ਜਿਸ ਦਿਨ। ੩ ਜਿਸ ਵੇਰ.

ਜਿਤੜਾ, ਜਿਤੜੇ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਤਨਾ. ਜਿਤਨੇ. ਯਾਵਤ. ਜਿਸ ਕ਼ਦਰ. "ਜਿਤੜੇ ਫਲ ਮਨਿ ਬਾਂਛੀਅਹਿ, ਤਿਤੜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫)

ਜਿਤਾ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਯਾਵਤ. ਜਿਸ ਕ਼ਦਰ. ਜਿਤਨਾ. ਜੇਤਾ। ੨ ਜਿੱਤਿਆ. ਫ਼ਤੇ ਕੀਤਾ. "ਜਿਤਾ ਜਨਮੁ ਅਪਾਰੁ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫)

ਜਿਤਾਤਮਾ. ਸੰ. जितात्मन्. ਵਿ—ਜਿਤੇਂਦ੍ਰਿਯ. ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਜਿੱਤਿਆ ਹੈ.

ਜਿਤਾਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜਿਤਾਉਣਾ. ਫਤੇ ਕਰਾਉਣਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਤਾਨਾ। ੩ ਜਿੱਤਿਆ. ਫ਼ਤੇ ਕੀਤਾ. "ਜਗੁ ਤਿਨਹਿ ਜਿਤਾਨਾ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ

ਮਾਰੂ ੧)

ਜਿਤਾਰੀ. ਵਿ—ਜਿੱਤਣਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਜਿੱਤ. ਫ਼ਤੇ. "ਪੰਡੁਵਨ ਕੀ ਜਿਨ ਕਰੀ ਜਿਤਾਰੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੨੦)

ਜਿਤਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਧਰ. ਜਿਸ ਪਾਸੇ। ੨ ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਜੈ. ਜਿੱਤ। ੩ ਲਾਭ. ਨਫਾ.

ਜਿਤੀ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜੇਤੀ. ਜਿਤਨੀ. ਜਿਸ ਕ਼ਦਰ. "ਜਿਤੀ ਹੋਰੁ ਖਿਆਲੁ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਸੰ. ਜਿਤਿ—ਜਿਤਿ. ਸੰਗਯਾ—ਜਿੱਤ. ਫਤੇ। ੩ ਲਾਭ. "ਤਉ ਜਿਤੀ ਪਿਨਣੇ ਦਰਿ ਕਿਤੜੇ." (ਸਵਾ ਮ: ੫) ਤੈਨੂੰ ਲਾਭ ਹੈ ਕਦੀ ਦਰ ਮੰਗਕੇ.

ਜਿਤੀਆ. ਜੀਤਲੀਆ. "ਤਬ ਜਾਣੈ ਜਗੁ ਜਿਤੀਆ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੪) ੨ ਵਿ—ਜੇਤਾ. ਵਿਜਯੀ. ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਤਨੀਆਂ. ਜਿਸ ਕ਼ਦਰ.

ਜਿਤੁ. ਦੇਖੋ, ਜਿਤ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਬਕਿ. "ਜਿਤੁ ਕੀਤਾ ਪਾਈਐ ਆਪਣਾ ਸਾ ਘਾਲ ਬੁਰੀ ਕਿਉ ਘਾਲੀਐ?" (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੩ ਜਿਧਰ. ਜਿਸ ਪਾਸੇ. "ਜਿਤੁ ਕੋ ਲਾਇਆ ਤਿਤੁ ਹੀ ਲਾਗਾ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੪ ਜਿੱਥੇ. ਜਹਾਂ. "ਵਿਸਰਹਿ ਨਾਹੀ ਜਿਤੁ ਤੂ ਕਬਹੂ ਸੋ ਥਾਨੁ ਤੇਰਾ ਕੇਹਾ?" (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) ੫ ਜਿਸ ਤੋਂ. ਜਿਸ ਸੇ. "ਬਧਾ ਛੁਟਹਿ ਜਿਤੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧ ਪਹਰੇ) ੬ ਸਰਵ—ਜਿਸ. "ਜਿਤੁ ਦਿਹਾੜੇ ਧਨ ਵਰੀ." (ਸ. ਫਰੀਦ) "ਜਿਤੁ ਸੇਵਿਐ ਸੁਖ ਹੋਇ ਘਨਾ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਜਿਤੇ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਤਨੇ. ਜੇਤੇ. "ਜਿਤੇ ਸਸਤ੍ਰ ਨਾਮੰ." (ਸਨਾਮਾ) ੨ ਜਿੱਤਿ, ਫਤੇ ਕੀਤੇ.

ਜਿਤੇਂਦ੍ਰਿਯ } **ਜਿਤੇਂਦ੍ਰੀ** } ਵਿ—ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇੰਦ੍ਰਿਯ ਕ਼ਾਬੂ ਕੀਤੇ ਹਨ. ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਉੱਪਰ ਫ਼ਤੇ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਜਿਤੈ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਧਰ. ਯਤ੍ਰ. ਜਿਸ ਪਾਸੇ। ੨ ਜਿੱਤਦਾ ਹੈ.

ਜਿਤੋ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਤਨਾ. ਯਾਵਤ.

ਜਿਥੈ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿੱਥੇ. ਜਿਸ ਸ੍ਥਾਨ ਮੇਂ. ਜਹਾਂ. "ਜਿਥੈ ਜਾਇ ਬਹੈ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸੋ ਥਾਨੁ ਸੁਹਾਵਾ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਜਿਥੈ ਕਿਥੈ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਯਤ੍ਰ ਕੁਤ੍ਰ. ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ. "ਜਿਥੈ ਕਿਥੈ ਸਿਰਜਣਹਾਰੁ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਰਾਮ ੧)

ਜਿਥੋਂ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਹਾਂ ਸੇ. ਜਿਸ ਸ੍ਥਾਨ ਤੋਂ.

ਜਿਦ. ਅ਼ ضد ਜਿਦ. ਸੰਗਯਾ—ਮੁਖ਼ਾਲਫ਼ਤ. ਵਿਰੋਧ। ੨ ਹਠ. ਦੁਰਾਗ੍ਰਹ। ੩ ਵਿਰੁੱਧ ਵਸਤੁ ਅਥਵਾ ਬਾਤ. ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਦੁੰਦ (ਦ੍ਵੰਦ੍ਵ) ਪਦਾਰਥ.

ਜਿੰਦ ਅਥਵਾ ਜਿੰਦੁ. ਫ਼ਾ زند ਜ਼ਿੰਦ. ਸੰਗਯਾ—ਪ੍ਰਾਣ। ੨ ਰੂਹ. ਜੀਵਨਸੱਤਾ. "ਜਿੰਦੁ ਵਹੁਟੀ ਮਰਣ ਵਰ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੩ ਮਨ. ਅੰਤਹਕਰਣ. "ਉਹ ਰਸੁ ਜਾਣੈ ਜਿੰਦੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) ੪ ਜੀਵਨ. ਜ਼ਿੰਦਗੀ. "ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਰਾਖੀ ਜਿੰਦੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫)

ਜਿੰਦਹ. ਦੇਖੋ, ਜਿੰਦਾ ੨। ੨ ਫ਼ਾ زنده ਜਿੰਦਹ. ਵਿ—ਖ਼ੌਫ਼ਨਾਕ. ਭਯਾਨਕ। ੩ ਸੰਗਯਾ—ਗੋਦੜੀ. ਕੰਥਾ.

ਜਿੰਦਹਪੀਰ. ਦੇਖੋ; ਜਿੰਦਪੀਰ.

ਜਿੰਦਹਪੀਲ. ਫ਼ਾ زنده پیل ਜਿੰਦਹ ਪੀਲ. ਭਯਾਨਕ ਹਾਥੀ. ਖ਼ੂਨੀ ਹਾਥੀ.

ਜਿੰਦਕੌਰ. ਪਿੰਡ ਚਾੜ (ਜਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਤਸੀਲ ਜਫਰਵਾਲ) ਨਿਵਾਸੀ ਸਰਦਾਰ ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਅਉਲਖ ਜੱਟ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਹਾਰਾਨੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਤਾ.

ਲਹੌਰ ਦਾ ਰਾਜਪ੍ਰਬੰਧ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਆਉਣ ਪੁਰ ਕੁਝ ਗਲਤਫ਼ਹਿਮੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਇਸ ਮਹਾਰਾਨੀ ਨੂੰ ਅੰਗ੍ਰੇਜਾਂ ਨੇ ੧੯ ਅਗਸਤ ੧੮੪੭ ਨੂੰ ਲਹੌਰੋਂ ਲੈ ਜਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੇਖ਼ੂਪੁਰੇ ਨਜਰਬੰਦ ਰੱਖਿਆ, ਫੇਰ ੧੫ ਮਈ ਨੂੰ ਬਨਾਰਸ ਭੇਜੀ, ਉੱਥੋਂ ੧੯ ਅਗਸਤ ਸਨ ੧੮੪੮ ਨੂੰ ਚੁਨਾਰ (ਯੂ. ਪੀ. ਜਿਲਾ ਮਿਰਜਾਪੁਰ) ਦੇ ਕਿਲੇ ਕੈਦ ਕੀਤਾ.[1] ੧੮ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੮੪੯ ਨੂੰ ਇੱਥੋਂ ਇਹ ਫਕੀਰੀ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਕੈਦੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਨੈਪਾਲ ਚਲੀ ਗਈ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਸਨਮਾਨ ਸਹਿਤ ਕਾਠਮੰਡੂ ਰਹੀ. ਸਨ ੧੮੬੧ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਨੀ ਜਿੰਦਕੌਰ ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਨਾਲ ਇੰਗਲੈਂਡ ਪਹੁਚੀ.[2] ਉੱਥੇ ੧ ਅਗਸਤ ਸਨ ੧੮੬੩ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ੪੬ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਲੰਡਨ ਹੋਇਆ. ਲਾਸ਼ ਦਾ ਦਾਹ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਬੰਬਈ ਅਹਾਤੇ ਦੇ ਨਾਸਿਕ ਨਗਰ ਆ ਕੇ ਸਿਖ ਰੀਤਿ ਨਾਲ ਕੀਤਾ.

੨੭ ਮਾਰਚ ਸਨ ੧੯੨੪ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੀ Bamba Dalip Singh ਨੇ ਨਾਸਿਕ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਦੀ ਭਸਮ ਲਿਆਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਮਾਧਿ ਪਾਸ, ਸਰਦਾਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਰਈਸ ਅਟਾਰੀ ਤੋਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਕੇ, ਲਹੌਰ ਅਸਥਾਪਨ ਕੀਤੀ. ਦੇਖੋ, ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ.

ਜ਼ਿੰਦਗਾਨੀ } **ਜ਼ਿੰਦਗੀ** } ਫ਼ਾ زندگانی ਅਤੇ زندگی ਸੰਗਯਾ—ਜੀਵਨ। ੨ .ਉਮਰ. ਅਵਸ੍ਥਾ.

ਜ਼ਿੰਦਗੀਨਾਮਾ. ਦੇਖੋ, ਨੰਦਲਾਲ ਭਾਈ.

---

[1] ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਦੇਖੋ, Rise of the Christian Power in India by Major B.D. Basu. I. M.S., Page 897.

Amir Dost Mohammad also wrote to captain Abbott. "There can be no doubt that the Sikhs are daily becoming more and more discontented. Some have been dismissed from service while ohters have been banished to Hindustan, in particular the mother of Maharaja Duleep Singh who has been imprisoned and ill-treated. Such treatment is considered objectionable by all creeds and both high and too prefer death."

[2] ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਲਈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਿਸੰਬਰ ਸਨ ੧੮੬੦ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਸੀ. ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨੇਪਾਲ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਕੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ.

ਜਿੰਦਪੀਰ. ਸੰਗਯਾ—ਜ਼ਿੰਦਹ ਪੀਰ. ਖ਼੍ਵਾਜਹਖ਼ਿਜ਼ਰ. ਵਰੁਣ ਦੇਵਤਾ. ਦੇਖੋ, ਦਰਯਾਪੰਥੀ. ਸਿੰਧ ਵਿੱਚ ਭੱਖਰ ਪਾਸ ਸਿੰਧੁਨਦ ਦੇ ਟਾਪੂ ਵਿੱਚ ਜਿੰਦਪੀਰ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਮੰਦਿਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੂਜਣ ਲਈ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਹੁਤ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਭੀ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਛੋਟਾ ਜੇਹਾ ਅਸਥਾਨ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ੨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਇੱਕ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਇਸਲਾਮ ਤਯਾਗਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਇਆ. "ਹੋਆ ਜਿੰਦਪੀਰ ਅਬਿਨਾਸੀ." (ਭਾਗੁ)

ਜਿੰਦਵੜੀ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂਆਣਾ ੪ ਅਤੇ ਜੰਦਵੜੀ.

ਜਿੰਦੜੀ. ਦੇਖੋ, ਜਿੰਦੁੜੀ.

ਜਿੰਦਾ. ਸੰਗਯਾ—ਤਾਲਾ. .ਕ਼ੁਫ਼ਲ। ੨ ਫ਼ਾ زنده ਜ਼ਿੰਦਹ. ਵਿ—ਜੀਉਂਦਾ. ਜੀਵਨ ਦਸ਼ਾ ਵਾਲਾ.

ਜਿੰਦਾਂ. ਦੇਖੋ, ਜਿੰਦਕੌਰ.

ਜ਼ਿੰਦਾਨ. ਫ਼ਾ زندان ਸੰਗਯਾ—ਜੇਲ. ਕਾਰਾਗਾਰ. ਬੰਦੀਖ਼ਾਨਾ.

ਜਿੰਦਾਰ, ਜਿੰਦਾਰਿ ਸੰਗਯਾ—ਜਿੰਦ ਦਾ ਵੈਰੀ. ਪ੍ਰਾਣਾਂਤਕ. ਯਮ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੰਦਾਰ.

ਜਿਦਿਹ. ਜਿਸ ਦਿਨ. ਜਿਸ ਰੋਜ਼. "ਜਿ ਦਿਹ ਨਾਲਾ ਕਪਿਆ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਜਿੰਦੁ. ਦੇਖੋ, ਜਿੰਦ.

ਜਿੰਦੁੜੀ. ਸੰਗਯਾ—ਜਿੰਦ. ਜੀਵਨ। ੨ ਰੂਹ. ਚੇਤਨ-ਸੱਤਾ। ੩ ਅੰਤਹਕਰਣ. ਮਨ."ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ, ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ!" (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਜਿਦੂ. ਜਿਸ ਤੋਂ. ਜਿਸ ਸੇ. "ਗੁਰੁ ਸਾਲਾਹੀ ਆਪਣਾ ਜਿਦੂ ਪਾਈ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩)

ਜਿੰਦੂ. ਸੰਗਯਾ—ਜਿੰਦ. ਰੂਹ. "ਜਿੰਦੂ ਕੂ ਸਮਝਾਇ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੨ ਜਾਨਧਾਰੀ. ਪ੍ਰਾਣੀ. "ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਿੰਦੂ ਜਪਿ ਨਾਮੁ." (ਗਉ ਮ: ੪) ਹੇ ਪ੍ਰਾਣੀ! ਗੁਰੂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਨਾਮ ਜਪ.

ਜਿਧਰ, ਜਿਧਰਿ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਸ ਪਾਸੇ. ਜਿਸ ਓਰ. "ਜਿਧਰਿ ਰਬ ਰਜਾਇ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਜਿਨ. ਸਰਵ—ਜਿਸ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ. "ਜਿਨ ਜਾਨਿਆ ਸੇਈ ਤਰੇ." (ਰਾਮ ਰੁਤੀ ਮ: ੫) ੨ ਵ੍ਯ—ਮਤ. ਨਾ. "ਗੁਰੁ ਸਨਮੁਖ ਜਿਨ ਮਿਥ੍ਯਾ ਭਾਖੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਇਸ ਦਾ ਰੂਪ ਜਿਨਿ ਭੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਜਿਨਿ ੩। ੩ ਜਿਧਰ. ਜਿਸ ਤਰਫ਼. "ਡੋਰੀ ਪ੍ਰਭੁ ਪਕੜੀ ਜਿਨ ਖਿੰਚੈ ਤਿਨ ਜਾਈਐ." (ਓਅੰਕਾਰ) ਜਿਧਰ ਖਿੱਚੈ, ਤਿਧਰ ਜਾਈਐ। ੪ ਸੰ. ਜਿ-ਨਕ੍. ਵਿ—ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ. ਵਿਜਯੀ. "ਅਬ ਮੋਤੇ ਏਈ ਜਿਨ ਜਾਈ." (ਪਾਰਸਾਵ) ੫ ਸੰਗਯਾ—ਵਿਸਨੁ। ੬ ਸੂਰਜ। ੭ ਬੁੱਧ ਭਗਵਾਨ। ੮ ਰਿਸਭਦੇਵ. ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰਿਸਭਦੇਵ ਦੀ ਇਹ ਸੰਗਯਾ ਹੋਈ. ਇਸ ਮਹਾਤਮਾ ਦਾ ਚਲਾਇਆ "ਜੈਨ" ਮਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ੯ ਜੈਨ ਮਤ ਦਾ ਤੀਰਥੰਕਰ. ਦੇਖੋ, ਤੀਰਥੰਕਰ, ਪਾਰਸਨਾਥ ਅਤੇ ਰਿਖਭਦੇਵ.

ਜਿੰਨ. ਅ਼ جن ਸੰਗਯਾ—ਭੂਤ. ਪ੍ਰੇਤ. ਦੇਉ. "ਜੋਰੁ ਜਿੰਨਾ ਦਾ ਸਰਦਾਰ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਬਿਹਾ) ਦੇਖੋ, ਸ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿਰਚਨਾ.

ਜਿਨਸ. ਅ਼ جنس ਸੰਗਯਾ—ਜਾਤੀ. ਕ਼ਿਸਮ. ਭਾਂਤਿ. "ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਿਨਸੀ ਮਾਇਆ ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ." (ਸੋਦਰੁ) ੩ ਵਸ੍ਤੁ। ੩ ਸਾਮਗ੍ਰੀ। ੪ ਅਨਾਜ. ਗ਼ੱਲਾਂ. ਰਸਦ. "ਜਿਨਸ ਥਾਪਿ ਜੀਆ ਕਉ ਭੇਜੈ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸਾਰ)

ਜਿਨਸੀ. ਦੇਖੋ, ਜਿਨਸ। ੨ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸਾਰਸ੍ਵਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਧਰਮ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਨਸੀ ਸਦਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਨਾਮ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਰਾਜ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੌਕਰੀ ਵਿੱਚ ਨਕਦੀ ਦੇ ਥਾਂ ਜਿਨਸ ਲੈਣੀ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤੀ ਸੀ.

ਜਿਨਹ, ਜਿਨਹਿ, ਜਿਨਹੁ ਸਰਵ—ਜਿਸ ਨੇ. "ਜਿਨਹਿ ਨਿਵਾਜੇ ਤਿਨਹੀ ਸਾਜੇ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ੨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ. "ਜਿਨਹੁ ਬਾਤ ਨਿਸ੍ਚਲ ਧ੍ਰੂਅ ਜਾਨੀ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ)

ਜਿਨ ਕਿਨੈ. ਸਰਵ—ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ. "ਜਿਨ ਕਿਨੈ ਪਾਇਆ ਸਾਧੁਸੰਗਤੀ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩)

ਜਿਨਾ. ਸਰਵ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ. "ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ ਹਰਿਨਾਮਾ." (ਵਾਰ ਗਉ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ. "ਜਿਨਾ ਪਿਛੈ ਹਉ ਗਈ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ੩ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ. "ਜਿਨਾ ਸਤਿਗੁਰ ਇਕਮਨਿ ਸੇਵਿਆ." (ਸਵਾ ਮ: ੩) ੪ ਜਿੱਤਿਆ. "ਜਨਮਪਦਾਰਥ ਸੋ ਜਿਨਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ੫ ਅ਼ زنا ਜ਼ਿਨਾ. ਸੰਗਯਾ—ਵਿਭਚਾਰ. ਜਾਰੀ.

ਜਿਨਾਇਤ. ਦੇਖੋ, ਜਿੱਨਾਤ.

ਜਿਨਾਹ. ਸਰਵ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਿਨਾ ੫.

ਜ਼ਿਨਾਕਾਰੀ. ਫ਼ਾ زناکاری ਸੰਗਯਾ—ਵਿਭਚਾਰ. ਪਰਇਸਤ੍ਰੀ ਗਮਨ ਅਤੇ ਪਰਪੁਰਸ ਸੰਗ.

ਜਿਨਿ. ਸਰਵ—ਜਿਸ ਨੇ. "ਜਿਨਿ ਏਹੁ ਜਗਤੁ ਉਪਾਇਆ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ. "ਜਿਨਿ ਜਿਨਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ." (ਮਾਝ ਬਾਰਹਮਾਹਾ) ੩ ਵ੍ਯ—ਨਿਸੇਧ. ਮਤ. ਜਨਿ. ਜਿਨ. "ਉਨਕੀ ਗੈਲਿ ਤੋਹਿ ਜਿਨਿ ਲਾਗੈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) "ਧਨੁ ਦਾਰਾ ਸੰਪਤਿ ਸਗਲ ਜਿਨਿ ਅਪੁਨੀ ਕਰਿ ਮਾਨਿ." (ਸ: ਮ: ੯)

ਜਿਨਿੰਦ੍ਰ. ਵਿ—ਜਿੰਨਾਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ. ਜਿੰਨ—ਇੰਦ੍ਰ. "ਜੁਟੇ ਜਿਨਿੰਦ੍ਰ ਈਸ." (ਸਲੋਹ) ਭੂਤਨਾਥ ਸ਼ਿਵ ਜੁੱਟੇ। ੨ ਜੈਨ ਮਤ ਦਾ ਤੀਰਥੰਕਰ. ਜਿਨੇਂਦ੍ਰ। ੩ ਰਿਸਭਦੇਵ.

ਜਿਨੀ. ਸਰਵ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ. "ਜਿਨੀ ਐਸਾ ਹਰਿਨਾਮੁ ਨ ਚੇਤਿਆ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਜਿਨੂਰਾ, ਜਿਨੂਰੀ ਵਿ—ਜਿੰਨ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਵਾਲਾ (ਵਾਲੀ). ਸ਼ੈਤਾਨ ਮੂਰਤਿ. ਜਿੰਨਰੂਹਾ. "ਪੁਤ ਜਿਨੂਰਾ ਧੀਅ ਜਿਨੂਰੀ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਬਿਹਾ)

ਜਿਨੇਹਾ. ਵਿ—ਜੈਸਾ. ਯਾਦ੍ਰਿਸ਼. "ਕੋਰੜ ਮੋਠ ਜਿਨੇਹਾ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫)

ਜਿੱਨ. ਦੇਖੋ, ਜਿੰਨ.

ਜਿੱਨਾਤ. ਜਿੰਨ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. ਦੇਖੋ, ਜਿੰਨ. "ਦੇਵ ਭੂਤ ਜਿੱਨਾਤ ਕਹਿਂ ਲੇਵਹਿ ਨਿਕਟ ਬੁਲਾਇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੩੫)

ਜਿਪਈ. ਜੈ-ਪਾਈ. ਜੈ ਪ੍ਰਾਪਤੀ। ੨ ਜਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ. "ਮਨਹਠਿ ਤਰਫ ਨ ਜਿਪਈ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਸੂਹੀ)

ਜਿਫ਼ੀ. ਅ਼ جفی ਜਫ਼ੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦੰਡਵਤ (ਡੰਡੇ ਵਾਂਙ ਸਿੱਧਾ) ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਪੁਰ ਗਿਰਾਉਣਾ. "ਏਕ ਜਿਫੀ ਕਹਿ ਐਸੇ ਧਰਾ, ਇਕ ਕੂਕਤ ਹੈਂ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਜਿਬਹ, ਜਿਬਾਹ } ਅ਼ ذبح ਜਿਬਹ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਲ ਵੱਢਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਲੈਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਹਿੰਸਾ। ੨ ਉਹ ਜੀਵ, ਜਿਸ ਦਾ ਗਲ ਵੱਢਿਆ ਗਿਆ ਹੈ.

ਜਿਬਾਯਸ. ਦੇਖੋ, ਜੇਬਾਯਸ਼.

ਜਿਬੈ. ਦੇਖੋ, ਜਿਬਹ.

ਜਿਭ. ਜੀਭ. ਦੇਖੋ, ਜਿਹਵਾ.

ਜਿਮ. ਦੇਖੋ, ਜਿਮਿ ਅਤੇ ਜੀਮਨਾ.

ਜਿਮਤਿ. ਜੋ-ਮਤਿ. ਜੈਸੀ ਬੁੱਧਿ. "ਜਿਮਤਿ ਗਹੀ ਜੈਦੇਵ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ)

ਜਿਮਨ. ਅ਼ ضمن ਜਿਮਨ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਦਰਮਯਾਨ. ਅੰਦਰ. ਵਿੱਚ.

ਜਿਮਾਇ. ਜੇਮਨ ਕਰਾਕੇ, ਭੋਜਨ ਖਵਾਕੇ.

ਜਿਮਾਵਨ. ਕ੍ਰਿ—ਜੇਮਨ ਕਰਾਉਣਾ. ਭੋਜਨ ਛਕਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਜੀਮਨਾ.

ਜਿਮਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜੈਸੇ. ਜਿਵੇਂ. ਜਿਸ ਤਰਾਂ. "ਜਿਮਿ ਅੰਧਕਾਰ ਸੂਰਜ ਹਰੈ." (ਸਲੋਹ)

ਜਿਮੀ, ਜਿਮੀਂ } ਸੰ. ਜ੍ਮਾ. ਦੇਖੋ, ਜਮੀਨ. "ਜਿਮੀ ਨਾਹੀ ਮੈ ਕਿਸੀ ਕੀ ਬੋਈ." (ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ)

ਜਿਮੀਕੰਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕੰਦ ਸੂਰਨ. ਸੂਰਣ. ਦੇਖੋ, ਸੂਰਣ.

ਜਿਮੀਦਾਰ, ਜਿਮੀਦਾਰੀ } ਦੇਖੋ, ਜਮੀਂਦਾਰ ਅਤੇ ਜਮੀਂਦਾਰੀ.

ਜਿਮੀਨ. ਦੇਖੋ, ਜਮੀਨ.

ਜਿਮੀਨਦਾਰ. ਦੇਖੋ, ਜਮੀਂਦਾਰ.

ਜਿਮੁ. ਦੇਖੋ, ਜਿਮਿ.

ਜਿਮੁਆਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੰਬੂਆ. ਜਾੜ੍ਹ (ਦਾੜ੍ਹ) ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਪੇਸ਼ਕ਼ਬਜ਼.

ਜਿਮ੍ਹ. ਦੇਖੋ, ਜਿਹ੍ਮ.

ਜਿੱਮਹ. ਅ਼ ذمه ਜਿੱਮਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਓਟਣ ਦਾ ਭਾਵ. ਆਪਣੇ ਉੱਪਰ ਲੈਣਾ.

ਜਿੱਮਹਵਾਰ, ਜਿੱਮੇਵਾਰ } ਫ਼ਾ ذمه‌وار ਜਿੱਮਹਵਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਓਟਣ ਵਾਲਾ. ਜਵਾਬਦਿਹ.

ਜਿਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਵ। ੨ ਮਨ. ਚਿੱਤ.

ਜਿਯਬ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਵਨ. "ਰਹਜੋ ਜਿਯਬ ਜਗ ਥੋਰਾ." (ਸਲੋਹ)

ਜਿਯਰਾ, ਜਿਯਰੋ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਵ। ੨ ਮਨ.

ਜਿਯਾਰੋ, ਜਿਯਾਰਜੋ } ਜਿਵਾਇਆ. ਜੀਵਨਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ. "ਸੁਨ ਰਾਨੀ! ਤੈ ਮੋਹਿ ਜਿਯਾਰੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੨੮)

ਜਿਰਹ, ਜਿਰਹਿ } ਅ਼ جرح ਜਰਹ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੋਟਿ. ਹ਼ੁੱਜਤ. ਪੇਚਦਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ। ੨ ਫ਼ਾ زره ਜ਼ਿਰਹ. ਕਵਚ. ਬਕਤਰ. ਸੰਜੋ.

ਜਿਰਗਾ. ਤੁ جرگه ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰੋਹ. ਝੁੰਡ. ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ। ੨ ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਚੁਣਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਮਾਤ, ਜੋ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਲਈ ਜਮਾ ਹੋਵੇ. A council of the tribal elders.

ਜਿਰਾ. ਦੇਖੋ, ਜਿਰਹ.

ਜਿਰੇ, ਜਿਰੈ } ਜਿਰਹ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ.

ਜਿਲਤ, ਜਿਲਦ } ਅ਼ جلد ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੱਲ. ਤ੍ਵਚਾ। ੨ ਪੁਸ੍ਤਕ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਵਾਸਤੇ ਉੱਪਰ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਚਮੜਾ. "ਤਯਾਰ ਭਯੋ ਤਬ ਜਿਲਤ ਬੰਧਾਈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਪੁਸ੍ਤਕ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿ. Volume. ਜਿਵੇਂ—ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਜ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ.

ਜਿਲਦਗਰ. ਫ਼ਾ جلدگر ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਿਲਦ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲਾ. ਜਿਲਦਬੰਦ. ਜਿਲਦਸਾਜ਼.

ਜਿਲਦੀ. ਵਿ—ਜਿਲਦ (ਤ੍ਵਚਾ) ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਸੰਬੰਧ। ੨ ਮੁਜੱਲਦ. ਜਿਲਦ ਸਹਿਤ.

ਜਿਲਵਾ. ਦੇਖੋ, ਜਲਵਾ. "ਆਲਮ ਖੁਸ਼ਾਇ ਜਿਲਵਾ." (ਰਾਮਾਵ)

ਜਿਲਾ. ਅ਼ ضلع ਜਿਲਅ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਰਗਨਾ. ਪ੍ਰਾਂਤ. "ਬਹੁਰੋ ਬਸ ਤੋਹਿ ਨ ਔਰ ਜਿਲੈ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਅ਼ جلا ਦੂਰ ਕਰਨਾ. ਮਿਟਾਉਣਾ। ੩ ਮੈਲ ਉਤਾਰਕੇ ਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ। ੪ ਦੇਸ਼ ਅਥਵਾ ਘਰ ਤੋਂ ਕੱਢਣਾ.

ਜਿਲਾਵਤਨੀ. ਦੇਖੋ, ਜਲਾਵਤਨੀ.

ਜਿਲੌ. ਫ਼ਾ جلو ਘੋੜੇ ਦੀ ਬਾਗ। ੨ ਅ਼ جلاء ਜਿਲਾਅ. ਚਮਕ ਦਮਕ.

ਜਿਲ੍ਹਣ, ਜਿੱਲਣ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਲਦਲ. ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਅਥਵਾ ਪਹਾੜ ਦੀ ਜੜਾਂ ਪਾਸ ਦੀ ਧਸਣ. ਗਡਣ. ਖੁਭਣ. ਦੇਖੋ, ਦਲਦਲ.

ਜਿੱਲਤ, ਜਿੱਲੀ } ਅ਼ ذلت ਜਿੱਲਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਨਾਦਰ. ਅਪਮਾਨ. ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ. ਖ੍ਵਾਰੀ.

ਜਿਵ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜੈਸੇ. ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ. ਜਿਵੇਂ. "ਜਿਵ ਜਿਵ ਹੁਕਮੁ ਤਿਵੈ ਤਿਵ ਕਾਰ." (ਜਪੁ) "ਜਿਵ ਤੂ ਰਖਹਿ ਤਿਵ ਰਹਉ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ) ੨ ਜੀਵ. "ਜਪਤ ਜਿਵੈ." (ਅਕਾਲ) ੩ ਦੇਖੋ, ਜਿਹਵ.

ਜਿਵਹਰ. ਦੇਖੋ, ਜੌਹਰ। ੨ ਜੀਵ (ਪ੍ਰਾਣ) ਹਰਣ ਵਾਲਾ. ਜਾਨ ਲੈਣ ਵਾਲਾ.

ਜਿਵਹਾ. ਦੇਖੋ, ਜਵਾਸਾ. "ਲਾਦਿਓ ਕਾਲਰ ਬਿਰਖ ਜਿਵਹਾ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਜਿਵੇਹਾ.

ਜਿਵਨਾਰ. ਜੇਮਨਾਹੰ, ਰਸੋਈ. ਭੋਜਨ. ਦੇਖੋ, ਜਿਉਨਾਰ. "ਬਡ ਹੋਤਭਈ ਜਿਵਨਾਰਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜਿਵਰ. ਦੇਖੋ, ਜੇਵਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੇਵਰਾ. "ਜਿਵਰਨ ਸੋ ਤਿਹ ਦ੍ਰਿੜ ਗਹਿਲਜੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੩੬) ਰੱਸਿਆਂ (ਜੇਵੜਿਆਂ) ਨਾਲ ਜਕੜ ਲਿਆ.

ਜਿਵਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜਿੰਦ ਪਾਉਣੀ. ਜੀਵਨ ਸਹਿਤ ਕਰਨਾ। ੨ ਜੇਮਨ ਕਰਾਉਂਣਾ. ਖਵਾਉਂਣਾ.

ਜਿਵਾਇ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜ਼ਿੰਦਹ ਕਰਕੇ। ੨ ਜੇਮਨ ਕਰਾਕੇ. ਭੋਜਨ ਛਕਾਕੇ. "ਲੋਗ ਜਿਵਾਇ ਬਚਨ ਇਮ ਭਾਖਾ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੪੫)

ਜਿਵਾਹਾ. ਦੇਖੋ, ਜਵਾਸਾ. "ਕੋ ਸਾਲ ਜਿਵਾਹੇ ਸਾਲੀ?" (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩) ੨ ਦੇਖੋ, ਜਿਵੇਹਾ.

ਜਿਵਾਹੇ ਸਾਲੀ. ਦੇਖੋ, ਸਾਲ.

ਜਿਵਾਯੋ, ਜਿਵਾਰਾ, ਜਿਵਾਰਜੋ ਜ਼ਿੰਦਹ ਕੀਤਾ. ਜੀਵਨ ਸਹਿਤ ਕੀਤਾ। ੨ ਜਨਮਾਇਆ. ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ. "ਪੂਤ ਆਨ ਕੋ ਆਨ ਜਿਵਾਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੫੦) ੩ ਜੇਮਨ ਕਰਾਇਆ. ਖਵਾਇਆ. "ਭੋਜਨ ਧਾਮ ਲਿਜਾਯ ਜਿਵਾਰਜੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) "ਸੰਤਨ ਕਰਜੋ ਪ੍ਰਸੰਨ ਜਿਵਾਰਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਜਿਵਾਲਣਾ. ਦੇਖੋ, ਜਿਵਾਉਣਾ.

ਜਿਵਾਲੀਆ. ਵਿ—ਜ਼ਿੰਦਹ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਜੀਵਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਜੇਮਨ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਭੋਜਨ ਵਰਤਾਉਂਣ ਵਾਲਾ.

ਜਿਵਾਲੇ. ਜੀਵਨ ਦੇਵੇ। ੨ ਜੀਵਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ੩ ਜੇਮਨ ਕਰਾਵੇ. ਭੋਜਨ ਛਕਾਵੇ. "ਮੋ ਕਉ ਦੋਨਉ ਵਖਤ ਜਿਵਾਲੇ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ)

ਜਿਵੇਹਾ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜੇਹਾ. ਉਸ ਜੇਹਾ. ਤਦ੍ ਤੁਲ੍ਯ.

ਜਿਵੈ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ. ਜਿਵੇਂ. "ਚਾਤ੍ਰਿਕ ਬੂੰਦ ਜਿਵੈ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਜਿਵ੍ਹਾ. ਦੇਖੋ, ਜਿਹਵਾ.

ਜੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਵ. ਪ੍ਰਾਣੀ. "ਬਇਆਲੀਸ ਲਖ ਜੀ ਜਲ ਮਹਿ ਹੋਤੇ." (ਆਸਾ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਮਨ. ਚਿੱਤ. "ਗੁਰਮਤੀ ਪਰਗਾਸੁ ਹੋਆ ਜੀ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩) ੩ ਉਤਸਾਹ. ਹਿੰਮਤ। ੪ ਵ੍ਯ—ਸਨਮਾਨ ਬੋਧਕ ਸ਼ਬਦ. "ਮੈ ਜੀ ਨਾਮਾ ਹੌਂ ਜੀ." (ਧਨਾ ਨਾਮਦੇਵ) ੫ ਹਾਂ. ਜੀ. ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕਥਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਵਿੱਚ ਬੋਲੀਦਾ ਹੈ। ੬ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਜਲ. "ਬਰਸੁ ਮੇਘ ਜੀ, ਤਿਲੁ ਬਿਲਮੁ ਨ ਲਾਉ." (ਮਲਾ ਮ: ੫)

ਜੀਂ. [illegible] ਜ਼ੀਨ (ਕਾਠੀ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ। ੨ ਫ਼ਾ. ਅਜ਼-ਈਂ (ਇਸ ਤੋਂ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ.

ਜੀਉ. ਵ੍ਯ—ਸਨਮਾਨ ਬੋਧਕ ਸ਼ਬਦ. "ਜਿਚਰੁ ਵਸਿਆ ਕੰਤੁ ਘਰਿ, ਜੀਉ ਜੀਉ ਸਭਿ ਕਹਾਤ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫) ਇਸ ਥਾਂ ਘਰ ਦੇਹ, ਅਤੇ ਕੰਤ ਜੀਵਾਤਮਾ ਹੈ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਵਾਤਮਾ. "ਜੀਉ ਏਕੁ ਅਰੁ ਸਗਲ ਸਰੀਰਾ." (ਗਉ ਅ: ਕਬੀਰ) ੩ ਜਾਨ. "ਜੀਉ ਪਿੰਡ ਸਭ ਤੇਰੀ ਰਾਸਿ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੪ ਜੀਵਨ. ਜ਼ਿੰਦਗੀ. "ਜੀਉ ਸਮਪਉ ਆਪਣਾ." (ਓਅੰਕਾਰ) "ਲੀਪਤ ਜੀਉ ਗਇਓ." (ਬਿਲਾ ਕਬੀਰ) ੫ ਮਨ: ਦਿਲ. "ਜੀਉ ਡਰਤ ਹੈ ਆਪਣਾ." (ਧਨਾ ਮ: ੧) "ਹਮਰਾ ਖੁਸੀ ਕਰੈ ਨਿਤ ਜੀਉ." (ਧਨਾ ਧੰਨਾ) "ਜੂਠ ਲਹੈ ਜੀਉ ਮਾਂਜੀਐ." (ਗੂਜ ਮ: ੧) ੬ ਪ੍ਰਾਣੀ. ਜਾਨਵਰ। ੭ ਜਨਮ. "ਕਰਮਹਿ ਕਿਨ ਜੀਉ ਦੀਨ ਰੇ?" (ਗੋਂਡ ਕਬੀਰ) ਕਰਮ ਕਿਸ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ? ੮ ਸ੍ਵਰ (ਸੁਰ). "ਜਸ ਜੰਤੀ ਮਹਿ ਜੀਉ ਸਮਾਨਾ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੯ ਸ੍ਵਾਗਤ. ਖ਼ੁਸ਼ਆਮਦੇਦ. "ਜੇ ਕੋ ਜੀਉ ਕਹੈ ਓਨਾ ਕਉ, ਜਮ ਕੀ ਤਲਬ ਨ ਹੋਈ." (ਪ੍ਰਭਾ ਮ: ੧)

ਜੀਉਦਾਨ. ਦੇਖੋ, ਜੀਅਦਾਨ.

ਜੀਉ ਧਰਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਧੀਰਯ ਦੇਣਾ. ਦਿਲ ਟਿਕਾਉਣਾ. ਹੌਸਲਾ ਦੇਣਾ. "ਗੁਰੁ ਸਜਣ ਜੀਉ ਧਰਾਇਆ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫)

ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ. ਜਾਨ ਅਤੇ ਦੇਹ. ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਜਿਸਮ. "ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ ਸਭੁ ਤਿਸ ਕਾ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ)

ਜੀਓਵਾਲਾ. ਜਿਲਾ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਤਰਨਤਾਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਜੰਡੋਕੀ ਤੋਂ ਛੀ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਝਬਾਲ ਤੋਂ ਇੱਥੇ ਆਏ ਸਨ. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰੀਰਾਂ ਨਾਲ ਘੋੜਾ ਬੱਧਾ ਸੀ, ਉਹ ਹੁਣ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਗ੍ਯਾ—"ਅਗਾੜੀ ਪਿਛਾੜੀ ਸਾਹਿਬ" ਪੈ ਗਈ ਹੈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਅਤੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਮਕਾਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ. ਜਾਗੀਰ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ. ਛੀਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਜਨਮਦਿਨ ਤੇ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ.

ਜੀਅ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਾਣੀ ਜੀਵਨ. "ਮੈ ਤਉ ਮੋਲਿ ਮਹਗੀ ਲਈ ਜੀਅ ਸਟੈ." (ਧਨਾ ਰਵਿਦਾਸ) ੨ ਮਨ. ਚਿੱਤ. "ਜੀਅ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਧਰਤਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੩ ਜਲ. "ਬਾਬੀਹਾ ਬੇਨਤੀ ਕਰੇ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਦੇਹੁ ਜੀਅਦਾਨ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਮਲਾ) ਇਸ ਥਾਂ "ਜੀਅ" ਦੋ ਅਰਥ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਜਲ ਅਤੇ ਜੀਵਨ। ੪ ਜ਼ਿੰਦਗੀ। ੫ ਪ੍ਰਾਣੀ. ਜੀਵ. "ਜੇਤੇ ਜੀਅ ਜੀਵਹਿ ਲੈ ਸਾਹਾ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ੬ ਜੀਵਾਤਮਾ। ੭ ਦੇਖੋ, ਜਿਅ.

ਜੀਅਉ. ਜੀਵੇ. ਚਿਰਜੀਵੀ ਹੋਵੇ. "ਜੀਅਹੁ ਹਮਾਰਾ ਜੀਉ ਦੇਨਹਾਰਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਜੀਅਹੁ. ਦੇਖੋ, ਜੀਅਉ। ੨ ਜੀਅ (ਮਨ) ਤੋਂ. ਦਿਲ ਸੇ. "ਜੀਅਹੁ ਨਿਰਮਲ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ." (ਅਨੰਦੁ)

ਜੀਅਕਹ. ਸੰ. ਉਪਜੀਵਿਕਾ. ਰੋਜ਼ੀ. "ਉਚਰਣੰ ਸਰਬ ਜੀਅਕਹ." (ਸਹਸ ਮ: ੫) ਸਭ ਕਥਨ ਉਪਜੀਵਿਕਾ ਵਾਸਤੇ ਹੈ। ੨ ਜੀਵ ਦਾ। ੩ ਜੀਵ ਨੂੰ.

ਜੀਅ ਜੀਅਨ. ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕਰਤਾਰ। ੨ ਪਵਨ. ਹਵਾ.

ਜੀਅਜੰਤ, ਜੀਅਜੰਤੁ, ਜੀਅਜੰਤ੍ਰ ਜੀਵਜੰਤੁ. ਵਡੇ ਛੋਟੇ ਜੀਵ. ਸਰਵ ਜੀਵ. "ਜੀਅਜੰਤ ਸਗਲੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) "ਜੀਅਜੰਤ੍ਰ ਕਰੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ." (ਮਾਲੀ ਮ: ੫)

ਜੀਅਣ, ਜੀਅਣੁ ਦੇਖੋ, ਜੀਵਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੀਅਨ.

ਰਾਜਾ ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ

ਜੀਂਦਪਤਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦੁਰ

ਜੀਅਦਾਨ. ਸੰਗਯਾ—ਜੀਵਨਦਾਨ. ਸੱਚੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਦਾਤ. "ਜੀਅਦਾਨ ਦੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਨ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) ੨ ਜਾਨਬਖ਼ਸ਼ੀ. ਜੀਵਦਾਨ। ੩ ਜਲਦਾਨ. ਦੇਖੋ, ਜੀਅ ੩.

ਜੀਅਨ. ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ. "ਜੀਅਨ ਸਭਨ ਦਾਤਾ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ੨ ਦੇਖੋ, ਜੀਵਨ.

ਜੀਅ ਪਿੰਡੁ. ਦੇਖੋ, ਜੀਉ ਪਿੰਡੁ. "ਜੀਅ ਪਿੰਡੁ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰੇ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਜੀਅਰਾ, ਜੀਅੜਾ } ਸੰਗਯਾ—ਜੀਵਾਤਮਾ। ੨ ਮਨ. ਚਿੱਤ. "ਹਰਿ ਬਿਨ ਜੀਅਰਾ ਰਹਿ ਨ ਸਕੈ." (ਗੂਜ ਮ: ੪) "ਜੀਅੜਾ ਅਗਨਿ ਬਰਾਬਰਿ ਤਪੈ." (ਗਉ ਮ: ੧) ੩ ਜੀਵ. ਪ੍ਰਾਣੀ. "ਪਾਪੀ ਜੀਅਰਾ ਲੋਭ ਕਰਤ ਹੈ." (ਮਾਰੂ ਕਬੀਰ)

ਜੀਆ. ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ. ਜੀਆਂ. "ਜੀਆ ਕੁਹਤ ਨ ਸੰਗੀ ਪ੍ਰਾਣੀ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਜੀਵਾਂ ਦੇ. "ਜੀਆ ਅੰਦਰਿ ਜੀਉ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫)

ਜੀਆਇਹ. ਜੀਵਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ੨ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ. ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ. "ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਜੀਆਇਹ ਹਿਰਤੇ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੫) ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਾਲ ਚੁਰਾਉਂਦੇ ਗੁਜ਼ਰਦੀ ਹੈ.

ਜੀਆਵਨਹਾਰਾ. ਜ਼ਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ. "ਅਬ ਮੋਹਿ ਮਿਲਿਓ ਹੈ ਜੀਆਵਨਹਾਰਾ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

ਜੀਐ. ਜੀਵੇ. ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹੇ। ੨ ਜੀਵੀਐ. ਦੇਖੋ, ਸਮੰਜੀਐ ੨.

ਜੀਇ. ਦੇਖੋ, ਜੀਉ ਅਤੇ ਜੀਅ। ੨ ਮਨ (ਚਿੱਤ) ਵਿੱਚ. "ਹਮਰੇ ਜੀਇ ਹੋਰੁ ਮੁਖਿ ਹੋਰੁ ਹੋਤ ਹੈ." (ਦੇਵ ਮ: ੪)

ਜੀਇਇਛਿਅੜਾ. ਵਿ—ਮਨਵਾਂਛਿਤ. ਮਨ ਲੋੜੀਂਦਾ. "ਜੀਇਇਛਿਅੜਾ ਫਲੁ ਪਾਇਆ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧ ਜੋਗੀ ਅੰਦਰਿ)

ਜੀਸ. ਦੇਖੋ, ਜਿਸ। ੨ ਜਾਸਾਂ. ਜਾਵਸਾਂ. "ਘੁਮਿ ਘੁਮਿ ਜੀਸ." (ਕਾਨ ਮ: ੪ ਪੜਤਾਲ) ੩ ਜੀ ਸੇ. ਦਿਲੋਂ.

ਜ਼ੀਸ੍ਤ. ਫ਼ਾ زیست ਸੰਗਯਾ—ਜ਼ਿੰਦਗਾਨੀ. ਜ਼ਿੰਦਗੀ.

ਜ਼ੀਸ੍ਤਨ. ਫ਼ਾ زیستن ਕ੍ਰਿ—ਜਿਉਣਾ. ਉਮਰ ਵਿਤਾਉਣੀ.

ਜੀਹ, ਜੀਹਾ } ਸੰਗਯਾ—ਜਿਹ੍ਵਾ. ਜੀਭ. ਰਸਨਾ. "ਏਕ ਜੀਹ ਗੁਣ ਕਵਨ ਬਖਾਨੈ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) "ਅਰੀ ਜੀਹ! ਪਗਿਯਾ ਕਹਿਤ, ਬੋਲ ਬੈਨ ਰਸਬੋਰ। ਤੋਰ ਕੁਰਖ਼ਤੀ ਤਨਿਕ ਤੈਂ ਹੋ ਕਮਬਖ਼ਤੀ ਮੋਰ." (ਬਸੰਤ ਸਤਸਈ) ੨ ਜੂਹ (ਸੀਮਾ—ਹੱਦ) ਵਾਸਤੇ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਸੁਣੀ ਦੂਰ ਜੀਹਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜੀਹਾਂ. ਜਿਸ ਨੇ. ਦੇਖੋ, ਕੀਹਾਂ.

ਜੀਹਿ. ਦੇਖੋ, ਜੀਹ.

ਜੀਂਗਣ, ਜੀਗਣਾ, ਜੀਂਗਨਾ } ਸੰ. ਜ੍ਯੋਤਿਰਿੰਗਣ—ਜ਼ਿੰਗਣ. ਸੰਗਯਾ—ਜੁਗਨੂ. ਖਦਯੋਤ. ਪਟਬੀਜਨਾ. ਟਨਾਣਾ. "ਤਮ ਮੇ ਜਿਮ ਜੀਗਣ ਝਮਕੰਤੇ, ਧੁਖੈਂ ਪਲੀਤੇ ਪੁੰਜ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਜੁਗਨੂ. "ਨਿਸ ਮੇ ਚਮਕ ਜੀਂਗਨਾ ਜੈਸੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜੀਜਾ. ਸੰਗਯਾ—ਭੈਣ ਦਾ ਪਤਿ. ਬਹਿਨੋਈ. "ਸੁਨ ਜੀਜਾ, ਬਾਤ ਸੁਜਾਨੇ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਜੀਜੀਐ. ਜੀਵੀਏ. "ਹਰਿ ਕੰਤ ਬਿਨੁ ਕਿਉ ਜੀਜੀਐ?" (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਜੀਜੈ. ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ. "ਪੇਖਿ ਦਰਸਨੁ ਨਾਨਕ ਜੀਜੈ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫) ੨ ਜੀਵੀਜੈ.

ਜੀਤ. ਸੰਗਯਾ—ਜਿੱਤ. ਫ਼ਤੇ. "ਜੀਤ ਹਾਰ ਕੀ ਸੋਝੀ ਕਰੀ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਜੀਤਿ ੩.

ਜੀਤ ਸਿੰਘ. ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸੈਨਾਪਤਿ ਕਵਿ ਨੇ "ਗੁਰੁਸ਼ੋਭਾ." ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. "ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਣ ਮੇ ਮੰਡਜੋ ਹੋਤ ਪਰ੍ਹ ਭਰਪੂਰ." ਦੇਖੋ, ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ.

ਜੀਤਣੁ, ਜੀਤਨ, ਜੀਤਨਾ } ਸੰ. ਜਯਨ੍. ਕ੍ਰਿ—ਜਿੱਤਣਾ. ਫ਼ਤੇ ਕਰਨਾ.

ਜੀਤਬ. ਕ੍ਰਿ—ਜਿੱਤਣਾ। ੨ ਜਿਉਣਾ. ਜ਼ਿੰਦਹ ਰਹਿਣਾ. "ਕਹਿੰ ਜੀਤਬ ਕਹਿੰ ਮਰਨ ਹੈ?" (ਅਕਾਲ) ਦੇਖੋ, ਏਕ ਸਮੇ ਸ੍ਰੀ ਆਤਮਾ.

ਜੀਤਮੱਲ. ਦੇਖੋ, ਬੀਰੋ ਬੀਬੀ। ੨ ਤੁਜ਼ਕ ਜਹਾਂਗੀਰੀ ਵਿੱਚ ਜੈਮਲ ਦਾ ਨਾਉਂ ਜੀਤ ਮੱਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਜੀਤਾ. ਜਿਉਂਦਾ. ਜੀਵਿਤ। ੨ ਜਿੱਤਿਆ. "ਨਾਨਕ ਗਿਆਨੀ ਜਗ ਜੀਤਾ, ਜਗਜੀਤਾ ਸਭੁਕੋਇ." (ਮ: ੩ ਵਾਰ ਬਿਹਾ) ਗਯਾਨੀ ਨੇ ਜਗਤ ਜਿੱਤਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਭ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਗਤ ਨੇ ਜਿੱਤਿਆ ਹੈ.

ਜੀਤਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿੱਤਕੇ. "ਜੀਤਿ ਆਵਹੁ ਵਸਹੁ ਘਰਿ ਅਪਨੇ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) ੨ ਜੀ ਤੋਂ. ਦਿਲੋਂ. "ਭ੍ਰਮਭੀਤਿ ਜੀਤਿ ਮਿਟਾਵਹੁ." (ਆਸਾ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) ੩ ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਜਿੱਤ. ਫ਼ਤਹ। ੪ ਹਾਨਿ. ਨੁਕ਼ਸਾਨ. ਕ੍ਸ਼ਤਿ.

ਜੀਤਿਆ. ਜਿੱਤਿਆ। ੨ ਜੀਤਿਆਂ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਉਂਦਿਆਂ. ਜੀਵਤਿਆਂ। ੩ ਜਿੱਤਿਆਂ.

ਜੀਤਿਆਂ. ਜਿੱਤਣ ਤੋਂ. ਦੇਖੋ, ਜੀਤਿਆ ੨—੩.

ਜੀਤੋ ਮਾਤਾ. ਲਹੌਰ ਨਿਵਾਸੀ ਹਰਿਜਸ ਸੁਭਿਖੀਏ ਖਤ੍ਰੀ ਦੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ੨੩ ਹਾੜ੍ਹ ਸੰਮਤ ੧੭੩੪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਆਨੰਦਪੁਰ ਪਾਸ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਹੌਰ ਹੋਇਆ.

ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਫ਼ਤੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਨਮੇ. ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਪਰਲੋਕਗਮਨ ੧੩ ਅੱਸੂ, ਸੰਮਤ ੧੭੫੭ ਨੂੰ ਆਨੰਦਪੁਰ ਹੋਇਆ. ਆਪ ਦਾ ਦੇਹਰਾ ਅਗੰਮਪੁਰ ਵਿਦ੍ਯਮਾਨ ਹੈ. ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਨਾਮ ਅਜੀਤੋ ਅਤੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਕਾਰ ਪਿੱਛੋਂ ਅਜੀਤ ਕੌਰਿ ਨਾਮ ਸੀ.

ਜੀਂਦ. ਰੋਹਤਕ ਤੋਂ ੨੫ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਜਯੰਤਿ ਦੇਵੀ ਦੇ ਮੰਦਿਰ ਕਾਰਣ "ਜਯੰਤਿਪੁਰ" ਸੀ. ਫੂਲਵੰਸ਼ੀ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਰਾਜਾ ਗਜਪਤਿ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦੁਰ ਨੇ ਸਤਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸਲਤਨਤ ਦੇ ਪਰਗਨੇ ਜੀਂਦ ਅਤੇ ਸਫੀਦੋਂ,

ਸਨ ੧੭੫੫ ਵਿੱਚ ਫਤੇ ਕੀਤੇ ਅਰ ਸਨ ੧੭੬੬ ਵਿੱਚ ਜੀਂਦ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਥਾਪਿਆ. ਸਨ ੧੭੭੫ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ "ਫਤੇਗੜ੍ਹ" ਨਾਉਂ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਕਿਲਾ ਰਚਿਆ.

ਭਾਵੇਂ ਸਨ ੧੯੨੭ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਗਰੂਰ ਨੂੰ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾ ਲਿਆ, ਪਰ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਨਾਮ ਜੀਂਦ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਰ ਮਸਨਦਨਸ਼ੀਨੀ ਦੀ ਰਸਮ ਭੀ ਜੀਂਦ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ.

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜੀਂਦ ਨਗਰ ਨੂੰ ਚਰਣਾਂ ਨਾਲ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਰਾਜਾ ਗਜਪਤਿ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਾਕੇ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰਪੁਰ ਪਿੰਡ (ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਫੰਨਾ) ਜਾਗੀਰ ਵਿੱਚ ਅਰਪਿਆ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ. ਨਿੱਤ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਵਰਤਦਾ ਹੈ.

ਹੁਣ ਜੀਂਦ ਨਾਰਥ ਵੈਸਟਰਨ ਰੇਲਵੇ ਦਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ, ਜੋ ਭਟਿੰਡੇ ਤੋਂ ੧੦੫ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ੭੯ ਮੀਲ ਹੈ.

ਜੀਂਦ ਰਿਆਸਤ

ਜੀਂਦ ਰਿਆਸਤ ਫੂਲਕੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਤੀਜਾ ਹੈ.[1] ਰਕਬਾ ੧੨੬੮ ਵਰਗ ਮੀਲ ਹੈ. ਸਨ ੧੯੨੧ ਦੀ ਮਰਦੁਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜਨਸੰਖ੍ਯਾ ੩੦੮, ੧੮੩ ਹੈ. ਆਮਦਨ ਸਤਾਈ ਲੱਖ ਰੁਪਯਾ ਸਾਲਾਨਾ ਹੈ.

ਜੀਂਦ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਨਗਰ (ਜੀਂਦ, ਸੰਗਰੂਰ, ਦਾਦਰੀ, ਸਫੀਦੋਂ) ਅਤੇ ੪੪੨ ਪਿੰਡ ਹਨ. ਆਬਪਾਸ਼ੀ ਪੱਛਮੀ ਜਮਨਾ ਕਨਾਲ ਅਤੇ ਸਰਹਿੰਦ ਕਨਾਲ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ.[2]

ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਫੌਜ ੭੦੦ ਸਿਪਾਹੀ ਇੰਪੀਰੀਅਲ ਸਰਵਿਸ ਪਲਟਨ ਦਾ, ੧੫੦ ਲੋਕਲ ਪਲਟਨ ਦਾ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਾ ਬਾਡੀ ਗਾਰਡ ਰਸਾਲਾ ੧੧੨, ਖੱਚਰ ਬਾਟਰੀ Mule Battery ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ੭੭ ਹਨ. ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ੩੧੧ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਚੌਕੀਦਾਰ ੫੦੮ ਹਨ.

ਰਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹਾਈ ਸਕੂਲ, ੨੫ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ, ੩੯ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਬਾਲਕਾਂ ਲਈ, ਅਤੇ ੪ ਗਰਲ ਸਕੂਲ ਹਨ.

ਸੰਗਰੂਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਡਾ ਹਾਸਪਿਟਲ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ੩੦ ਬੀਮਾਰ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੀਂਦ ਦਾ ਹਾਸਪਿਟਲ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ੧੫ ਰੋਗੀ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਸੁੰਦਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ੧੦ ਡਿਸਪੇਨਸਰੀਆਂ (Dispensaries) ਹਨ.

ਬਾਬਾ ਫੂਲ ਦੇ ਵਡੇ ਸੁਪੁਤ੍ਰ ਚੌਧਰੀ ਤਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਦੇ ਛੋਟੇ ਪੁਤ੍ਰ ਸੁਖਚੈਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਜੀਂਦ ਦੀ ਸ਼ਾਖ ਚੱਲੀ ਹੈ. ਸੁਖਚੈਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਮਾਈ ਆਗਾਂ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਗਜਪਤਿ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਸਨ ੧੭੩੮ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ. ਸਨ ੧੭੫੧ ਵਿੱਚ ਪਿਤਾ ਸੁਖਚੈਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਪਿੱਛੋਂ ਗਜਪਤਿ ਸਿੰਘ ਨੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਸਾਂਭਿਆ ਅਰ ਜੁਆਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਬਲ ਕਈ ਇਲਾਕੇ ਮੱਲੇ. ਸਨ ੧੭੬੩ ਵਿੱਚ ਸਰਹਿੰਦ ਦੇ ਸੂਬੇ ਜੈਨਖਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣੇ ਭਾਈਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਘੋਰ ਯੁੱਧ ਕੀਤਾ. ਇਸ ਫਤੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਾਲ ਅਤੇ ਕਈ ਪਿੰਡ ਗਜਪਤਿ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥ ਆਏ.

ਸਨ ੧੭੭੨ ਵਿੱਚ ਕੁਲਦੀਪਕ ਗਜਪਤਿ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਾਜਾ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕਾਜ ਦੇ ਉੱਤਮ ਨਿਯਮ ਥਾਪੇ. ਇਸ ਦੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ ਬੀਬੀ ਰਾਜਕੌਰ ਦਾ ਸਨ ੧੭੭੪ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀ ਧੂਮ ਧਾਮ ਨਾਲ ਸਰਦਾਰ ਮਹਾਂਸਿੰਘ ਸੁਕ੍ਰਚੱਕੀਏ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਕੇਸਰੀ ਦੀ ਮਾਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੀਬੀ ਰਾਜ ਕੌਰ ਦਾ ਨਾਮ ਵਡੇ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਸਨ ੧੭੮੯ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਗਜਪਤਿ ਸਿੰਘ ੫੧ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਭੋਗਕੇ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਿਆ, ਅਰ ਉਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਰਾਜਾ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ੨੧ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ. ਇਸ ਨੇ ਸਨ ੧੮੦੩ ਵਿੱਚ ਜਨਰਲ ਲੇਕ (General Lake) ਨਾਲ ਮਿਤ੍ਰਤਾ ਗੰਢੀ ਅਰ ਕਈ ਜੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ. ਸਨ ੧੮੦੫ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਭਾਣਜੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਰਾਜਾ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵਕੀਲ ਬਣਕੇ ਗਿਆ ਕਿ ਜਸਵੰਤਰਾਉ ਹੁਲਕਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਤਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾ ਮਿਲੇ. ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਅਰ ਕੰਪਨੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਬਵਾਨਾ ਅਤੇ ਗੋਹਾਨਾ ਇਲਾਕਾ ਮਿਲਿਆ.

ਸਨ ੧੮੧੯ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਣ ਪੁਰ ਉਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਰਾਜਾ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ, ਪਰ ਇਹ ਚਿਰ ਤੀਕ ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ੩ ਫਰਵਰੀ ਸਨ ੧੮੨੨ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ.

੩੦ ਜੁਲਾਈ ਸਨ ੧੮੨੨ ਨੂੰ ੧੧ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਫਤੇ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀਂਦ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ. ਇਸ ਦਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ. ਰਾਜਾ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਸ਼ਾਹਸਵਾਰ ਸੀ, ਪਰ ਰਾਜ ਕਾਜ ਵੱਲ ਘੱਟ ਧਿਆਨ ਦੇਂਦਾ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਤੇਈ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ੩ ਨਵੰਬਰ ਸਨ ੧੮੩੪ ਨੂੰ ਹੋਇਆ. ਰਾਜਾ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਜੀਦਪੁਰ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ, ਜੋ ਕਰੀਬੀ ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ, ਸਨ ੧੮੩੭ ਵਿੱਚ ਜੀਂਦ ਦੀ ਗੱਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ.

ਰਾਜਾ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉੱਤਮ ਰੀਤਿ ਨਾਲ ਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ. ਇਹ ਵਡਾ ਕੱਦਾਵਰ, ਸ਼ੂਰਵੀਰ, ਦੂਰੰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਨੀਤਿਨਿਪੁਣ

---

[1] ਦੇਖੋ, ਨਾਭਾ.

[2] 7.6% ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸਤਦ੍ਰਵ.

ਰਾਜਾ ਸੀ.[1]

ਸਨ ੧੮੫੭ ਦੇ ਗਦਰ ਵੇਲੇ ਗਵਰਨਮੇਂਟ ਨੂੰ ਇਸ ਨੇ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਮੁਖੀਆ ਹੋ ਕੇ ਆਪ ਦਿੱਲੀ ਪੁੱਜਾ. ਰਾਜਾ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਾਦਰੀ ਦਾ ਪਰਗਨਾ ਅਤੇ ਸੰਗਰੂਰ ਪਾਸ ਤੇਰਾਂ ਪਿੰਡ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਅਰ ਸਨ ੧੮੬੩ ਵਿੱਚ ਜੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਆਈ.[2] ਦਾ ਖ਼ਿਤਾਬ ਮਿਲਿਆ.

ਇਸ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਰਾਜੇ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ੨੬ ਜਨਵਰੀ ਸਨ ੧੮੬੪ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਯੋਗ੍ਯ ਪੁਤ੍ਰ ਰਾਜਾ ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ੩੧ ਮਾਰਚ ਸਨ ੧੮੬੪ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ਅਰ ਸ਼ਲਾਘ੍ਯਾ ਯੋਗ੍ਯ ਰਾਜ ਕੀਤਾ. ਇਸ ਦੇ ਅਹਿਦ ਵਿੱਚ ਸਰਹਿੰਦ ਕਨਾਲ ਜਾਰੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਸੰਗਰੂਰ ਉੱਤਮ ਸ਼ਹਿਰ ਬਣ ਗਿਆ. ਰਾਜਾ ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਨ ੧੮੭੬ ਵਿੱਚ ਜੀ. ਸੀ. ਐਸ. ਆਈ. ਦਾ ਖ਼ਿਤਾਬ ਮਿਲਿਆ. ਇਸ ਚਤੁਰ ਰਾਜੇ ਨੇ ਦੂਜੇ ਅਫਗਾਨ ਜੰਗ (ਸਨ ੧੮੭੬) ਵਿੱਚ ਗਵਰਨਮੇਂਟ ਨੂੰ ਫ਼ੌਜ ਅਤੇ ਰੁਪਯੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ, ਅਤੇ "ਰਾਜਾਏ ਰਾਜਗਾਨ" ਆਦਿਕ ਖ਼ਿਤਾਬ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ.

ਰਾਜਾ ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਟਿੱਕਾ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਪਿਤਾ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਸਨ ੧੮੮੩ ਵਿੱਚ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਸਨ ੧੮੮੭ ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਰਘੁਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਣ ਪੁਰ ਉਸਦਾ ਪੋਤਾ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਰਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅੱਠ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਰਾਜਸਿੰਘਾਸਨ ਤੇ ਵਿਰਾਜਿਆ.

ਵਰਤਮਾਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ੧੧ ਅਕਤੂਬਰ ਸਨ ੧੮੭੯ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਆਪ ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਪਿੱਛੋਂ ਸਨ ੧੮੮੭ ਵਿੱਚ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠੇ ਅਤੇ ਬਾਲਿਗ ਹੋ ਕੇ ਸਨ ੧੮੯੯ ਵਿੱਚ ਰਾਜਪ੍ਰਬੰਧ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਲਿਆ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ੧ ਜਨਵਰੀ ਸਨ ੧੯੦੯ ਨੂੰ ਕੇ. ਸੀ. ਐਸ. ਆਈ.,[3] ਅਤੇ ੧ ਜਨਵਰੀ ਸਨ ੧੯੧੬ ਨੂੰ ਜੀ. ਸੀ. ਆਈ. ਈ.[4] ਖ਼ਿਤਾਬ ਮਿਲਿਆ. ਸਨ ੧੯੧੧ ਦਾ ਸ਼ਾਹੀ ਦਰਬਾਰ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਮੌਰੂਸੀ (hereditary) ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ.

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਨ ੧੮੯੭—੯੮ ਦੇ ਤੀਰਾ ਜੰਗ ਅਤੇ ਸਨ ੧੯੧੪ ਦੇ ਵਡੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਯਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਰਪਕੇ ਗਵਰਨਮੇਂਟ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਅਤੇ ਧੰਨਵਾਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ.

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਹਿਦ ਵਿੱਚ ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਸ਼ਾਹੀ ਇਮਾਰਤਾਂ, ਪੁਸਤਕਾਲਯ, ਸਕੂਲ, ਹਾਸਪਿਟਲ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਨ ੧੯੦੧ ਵਿੱਚ ਲੁਦਿਆਨਾ ਧੂਰੀ ਜਾਖਲ ਰੇਲਵੇ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੇ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਖਰਚ ੩੮, ੧੩, ੬੬੧ ਰੁਪਯੇ ਹੋਇਆ ਅਰ ਇਸ ਦੀ ਆਮਦਨ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਰੁਪਯਾ ਸਾਲਾਨਾ ਹੈ. ਇਸ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਜੀਂਦ ਪਾਨੀਪਤ ਰੇਲਵੇ ਤੇ ੧੭, ੦੦, ੦੦, ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇੱਕ ਲੱਖ ਰੁਪਯਾ ਸਾਲਾਨਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ.

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਖ਼ਿਤਾਬ ਹੈ—ਕਰਨੈਲ ਹਿਜ਼ ਹਾਈਨੈਸ (Colonel His Highness) ਫ਼ਰਜ਼ੰਦੇ ਦਿਲਬੰਦ, ਰਸੂਖ਼ੁਲ ਇਤਕ਼ਾਦ, ਦਉਲਤੇ ਇੰਗਲਿਸ਼ੀਆ, ਰਾਜਾਏਰਾਜਗਾਨ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਰ (Sir) ਰਨਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਰਾਜੇਂਦ੍ਰ ਬਹਾਦੁਰ, ਜੀ. ਸੀ. ਆਈ. ਈ. , ਕੇ. ਸੀ. ਐਸ. ਆਈ., ਵਾਲੀਏ ਜੀਂਦ.

ਰਿਆਸਤ ਜੀਂਦ ਦੀ ਸਲਾਮੀ ੧੩ ਤੋਪਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੀ ਜ਼ਾਤੀ ਸਲਾਮੀ ੧੫ ਤੋਪਾਂ ਹਨ.

ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਰਿਆਸਤ ਦਾ ਨੀਤਿਸੰਬੰਧ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲਾਟਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸੀ, ੧ ਨਵੰਬਰ ਸਨ ੧੯੨੧ ਤੋਂ ਗਵਰਨਮੇਂਟ ਇੰਡੀਆ ਨਾਲ ਏ. ਜੀ. ਜੀ. (Agent to the Governor General Panjab States) ਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸੰਗਰੂਰ ਅਤੇ ਫੂਲਵੰਸ਼।

੨ ਖੂਹ ਦੀ ਗਾਰ ਨੂੰ ਭੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਜੀਂਦ ਆਖਦੇ ਹਨ. ਜਿਵੇਂ— ਖੂਹ ਦੀ ਜੀਂਦ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਡੂੰਘਾ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ.

ਜੀਂਦਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਖੂਹ ਦੀ ਗਾਰ ਕੱਢਣੀ.

ਜੀਂਦ ਰਿਆਸਤ. ਦੇਖੋ, ਜੀਂਦ.

ਜੀਂਦੋਵਾਲ. ਦੇਖੋ, ਚਰਣਕੌਲ.

ਜੀ ਧਰਾਉਣਾ. ਦੇਖੋ, ਜੀਉ ਧਰਾਉਣਾ.

ਜੀਨ ਅਥਵਾ ਜੀਨੁ. ਫ਼ਾ زین ਜ਼ੀਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਠੀ. "ਤਿਨ ਕੇ ਤੁਰੇ ਜੀਨ ਖੁਰਗੀਰ ਸਭ ਪਵਿਤ ਹਹਿ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੋਰ) "ਦੇਹ ਪਾਵਉ ਜੀਨੁ ਬੁਝਿ ਚੰਗਾ ਰਾਮ." (ਵਡ ਮ: ੪ ਘੋੜੀਆਂ) ੨ ਸੰ. ਚੰਮ. ਦਾ ਥੈਲਾ.

ਜ਼ੀਨਤ. ਅ زینت ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ੋਭਾ. ਸੁੰਦਰਤਾ. ਸਜਾਵਟ.

[1] "In person and presence he was eminently princely, and the stalwart Sikh race could hardly show a taller or stronger man. Clad in armour as he loved to be, at the head of his troops, there was perhaps no other Prince in India who bore himself so gallantly and looked so true a soldier. In character he was honest and just, and though his pride and restlessness led him to quarrel with his neighbours, yet the British Government has never had an ally more true and loyal in heart than Sarup Singh, who served it from affection and not from fear." The Rajas of the Punjab by L.H. Griffin p 374.

[2] Knight Grand Commmander of the Star of India.

[3] Knight Commander of the Star of India.

[4] Knight Grand Commander of the Indian Empire.

ਜ਼ੀਨਤ ਮਹਲ. ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬੇਗਮ, ਜਿਸਦੇ ਨਾਮ ਪੁਰ ਇੱਕ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਹਵੇਲੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ. ਜੋ ਸਤਾਵਨ ਦੇ ਗ਼ਦਰ ਪਿੱਛੋਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕੀਤੀ.

ਜੀਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜਿਉਣਾ. ਜ਼ਿੰਦਹ ਰਹਿਣਾ। ੨ ਫ਼ਾ زینہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੌੜੀ. ਸੀਢੀ.

ਜੀਨੁ. ਦੇਖੋ, ਜੀਨ.

ਜੀਭ, ਜੀਭਾ. ਦੇਖੋ, ਜਿਹਵਾ ਅਤੇ ਜਿਹ੍ਵਾ. "ਜੀਭ ਰਸਾਇਣਿ ਸਾਚੈ ਰਾਤੀ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਜੀਭ ਯੋਗ ਅਰੁ ਭੋਗ ਜੀਭ ਸਭ ਰੋਗ ਬਢਾਵੈ,
ਜੀਭ ਕਰੈ ਉਦਯੋਗ ਜੀਭ ਲੈ ਕੈਦ ਕਰਾਵੈ,
ਜੀਭ ਸੁਰਗ ਲੈ ਜਾਇ ਜੀਭ ਸਭ ਨਰਕ ਦਿਖਾਵੈ,
ਜੀਭ ਮਿਲਾਵੈ ਰਾਮ ਜੀਭ ਸਭ ਦੇਹ ਧਰਾਵੈ,
ਜੀਭ ਓਠ ਏਕਤ੍ਰ ਕਰ ਬਾਟ ਸਿਹਾਰੇ ਤੋਲਿਯੇ,
"ਬੈਤਾਲ" ਕਹੈ ਵਿਕ੍ਰਮ ਸੁਨੋ! ਜੀਭ ਸੰਭਾਰੇ ਬੋਲਿਯੇ.

ਜੀ ਭਿਆਣਾ. ਵ੍ਯਾਕੁਲ ਚਿੱਤ. "ਬੇਬੇ ਜੀ ਆਪਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਜੀ ਭਿਆਣੇ ਹੋ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ." (ਜਸਾ) ੨ ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਦ੍ਰਵ ਗਿਆ ਹੈ.

ਜੀਭੈ, ਜੀਭੌ. ਜੀਭ ਤੋਂ. "ਜੀਭੈ ਬਾਝਹੁ ਬੋਲਣਾ." (ਮ: ੨ ਵਾਰ ਮਾਝ) "ਇਕ ਦੂ ਜੀਭੌ ਲਖ ਹੋਹਿ." (ਜਪੁ)

ਜੀਮਗ. ਜੀ (ਪਾਣੀ) ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਦਾ ਮਗ (ਰਸਤਾ) ਹੋਵੇ, ਸਰਪ. ਸੱਪ. "ਤਬ ਜੀਮਗ ਪਾਤਾਲ ਸਿਧਾਯਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਜੀਮਣਾ, ਜੀਮਨਾ. ਸੰ. ਜਿਮ੍. ਧਾ—ਖਾਣਾ, ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ। ੨ ਸੰ. ਜੇਮਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭੋਜਨ ਭਕ੍ਸ਼ਣ ਕਰਨਾ. ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਣਾ.

ਜੀਮੂਤ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋ ਜੀ (ਪਾਣੀ) ਨੂੰ ਮੂਤ (ਬੰਨ੍ਹ) ਰੱਖੇ. ਬੱਦਲ. ਮੇਘ. "ਜੀਮੂਤ ਸਮੰ ਘਹਰਾਵਤ ਹੈ." (ਸਲੋਹ) ੨ ਪਰਬਤ। ੩ ਸੂਰਜ। ੪ ਇੰਦ੍ਰ। ੫ ਇੱਕ ਪਹਿਲਵਾਨ, ਜੋ ਭੀਮਸੈਨ ਨੇ ਰਾਜਾ ਵਿਰਾਟ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿੱਚ ਪਛਾੜਿਆ ਸੀ.

ਜੀਮੂਤਵਾਹਨ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੰਦ੍ਰ, ਜੋ ਮੇਘ ਨੂੰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਮੇਘ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇਵਤਾ। ੨ ਸ਼ਾਲਿਵਾਹਨ ਰਾਜੇ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁਤ੍ਰ.

ਜੀਮੂਤਵਾਹੀ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧੂੰਆਂ. ਜੀਮੂਤਵਾਹਿਨ੍.

ਜੀਯ. ਦੇਖੋ, ਜਿਯ ਅਤੇ ਜੀਅ.

ਜੀਰ. ਸੰ. ਵਿ—ਚਾਲਾਕ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਰਾ. ਜੀਰਕ। ੩ ਖੜਗ. ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ। ੪ ਫ਼ਾ زیر ਸਾਜ਼ ਦੀ ਛੋਟੀ ਤਾਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੁਰ ਊੱਚਾ (ਤਿੱਖਾ) ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਜੀਲ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਜੀਰਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਰਾ. ਫ਼ਾ زیرہ ਜ਼ੀਰਹ. L. Cumminum Cyminum. ਸੌਂਫ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਬੀਜ ਅਤੇ ਸੁਗੰਧ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਪੌਧਾ, ਜੋ ਡੇਢ ਦੋ ਹੱਥ ਊੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਬੀਜ ਮਸਾਲੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਸਫੇਦ ਅਤੇ ਕਾਲਾ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਚਿੱਟਾ ਸਰਦ ਅਤੇ ਕਾਲਾ ਗਰਮ ਹੈ.[1] ਦੋਵੇਂ ਜੀਰੇ ਪੇਟ ਅਤੇ ਮੂੰਹ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਆਂਤ ਦੀ ਮੈਲ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਕੀੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਦੇ ਹਨ. ਗੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁਸ੍ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਬਲਗਮ ਹਟਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਰਤੂਬਤ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਜੀਰਾ.

ਜੀਰਣ. ਸੰ. ਜੀਰ੍ਣ. ਵਿ—ਪੁਰਾਣਾ। ੨ ਬਹੁਤ ਬੁੱਢਾ। ੩ ਪਚਿਆ ਹੋਇਆ. ਹਜ਼ਮ। ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਰਾ. ਜੀਰਕ। ੫ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅਜੀਰਣ ਦੀ ਥਾਂ ਅਕਸਰ ਜੀਰਣ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਜੀਰਨ। ੬ ਡਿੰਗ. ਜੁਆਰ. ਜਵਾਰ ਨਾਮਕ ਅੰਨ.

ਜੀਰਣਾਂਬਰ. ਜੀਰ੍ਣ—ਅੰਬਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੁਰਾਣੇ ਵਸਤ੍ਰ। ੨ ਵਿ—ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਵਸਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲਾ.

ਜੀਰਨ. ਦੇਖੋ, ਜੀਰਣ। ੨ ਅਜੀਰਣ. ਅਨਪਚ. ਦੇਖੋ, ਜੀਰਣ ੫. "ਕਰਤ ਮਾਨ ਇਹ ਹੈ ਵਡ ਜੀਰਨ xxx ਰਿਦੈ ਗਰੀਬੀ ਚੂਰਨ ਖਾਈ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਜੀਰਾ. ਦੇਖੋ, ਜੀਰਕ.

"ਧਨ੍ਯ ਗੁਰੂ ਪੁਨ ਧਨ੍ਯ ਹੋ ਊਧਵ!
ਕ੍ਯੋਂ ਨ ਹਰੋਂ ਸਭ ਕੀ ਸਭ ਪੀਰਾ?
ਜਾਨਤ ਧਾਤੁ ਬਨਾਇ ਸਭੈ ਰਸ
ਨਾਰ[2] ਬਿਚਾਰ ਜਿਤੀ ਤਦਬੀਰਾ,
ਸਾਚ ਹੂੰ ਵੈਦ ਅਪੂਰਬ ਹੋ ਤੁਮ
"ਦਾਸ ਜੂ" ਫੇਰਤ ਕੰਠ ਮਤੀਰਾ,
ਲੋਗਨ ਰੋਗ ਭਏ ਤਬ ਹੀ ਸੁਨ
ਜੋਗ ਦਯੋ ਜਬ ਊਂਟਨ ਜੀਰਾ.[3]
(ਬਾਵਾ ਰਾਮਦਾਸ)

ਜੀਰਾਣ. ਗੁਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੇ ਦੱਬਣ ਦੀ ਥਾਂ. ਕ਼ਬਰਿਸਤਾਨ "ਜਾਇ ਸੁਤੇ ਜੀਰਾਣ ਮਹਿ ਥੀਏ ਅਤੀਮਾ ਗਡ." (ਸ. ਫਰੀਦ) ੨ ਅ਼ جیران ਜੀਰਾਨ. ਜਾਰ (ਪੜੋਸੀ) ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ. ਪੜੋਸੀਲੋਕ.

ਜੀਰਾਣਿ. ਕ਼ਬਰਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ. ਦੇਖੋ, ਜੀਰਾਣ ੧. "ਸਜਣ ਮੇਰੇ ਰੰਗੁਲੇ ਜਾਇ ਸੁਤੇ ਜੀਰਾਣਿ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਜੀਰਾਂਦਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੇਰਾ. ਜਰਣਾ. ਸਹਨਸ਼ੀਲਤਾ. "ਦਰਵੇਸਾ ਨੋ ਲੋੜੀਐ ਰੁਖਾਂ ਦੀ ਜੀਰਾਂਦਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਜੀਰਾਂਨ. ਦੇਖੋ, ਜੀਰਾਣ ੨.

ਜੀਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧਾਨਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ, ਇਸ ਦਾ ਚਾਵਲ ਚਿੱਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚਿਰ ਤੀਕ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ. ਜੀਰੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ

---

[1] ਯੂਨਾਨੀ ਦੋਹਾਂ ਜੀਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗਰਮ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ.

[2] ਨਾੜੀ. ਨਬਜ਼.

[3] "ਊਂਠਾਂ ਨੂੰ ਜੀਰਾ ਦੇਣਾ" ਇਹ ਵਾਕ ਇਵੇਂ ਹੀ ਬੋਲੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—ਬਾਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਬਨਾਤ ਦੀ ਟੋਪੀ ਅਤੇ ਭੇਡਾਂ ਨੂੰ ਬਨਫਸ਼ਾ ਦਾ ਸ਼ਰਬਤ. ਭਾਵ—ਅਨਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਵਸਤ ਦੇਣੀ. ਸਵੈਯੇ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੁਤਰ ਮਾਨਿੰਦ ਗੋਪੀਆਂ ਨੂੰ ਊਧੋ ਨੇ ਜੋਗ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਜੀਰਾ ਦਿੱਤਾ.

ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੨ ਕਲੌਂਜੀ (ਕਾਲੀ ਜੀਰੀ) ਨੂੰ ਭੀ ਪੋਠੋਹਾਰ ਵਿੱਚ ਜੀਰੀ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਜੀਲ. ਧਾਤ ਅਥਵਾ ਤੰਦ ਦੀ ਤਾਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੀਰ ੪. "ਜੀਲ ਬਿਨਾ ਕੈਸੇ ਬਜੈ ਰਬਾਬ?" (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਜੀਵ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਵਾਤਮਾ. "ਈਸੁਰ ਜੀਵ ਏਕ ਇਮ ਜਾਨਹੁ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਆਤਮਾ। ੨ ਪ੍ਰਾਣੀ. "ਜੀਵ ਜਿਤੇ ਜਲ ਮੈ ਥਲ ਮੈ." (ਅਕਾਲ) ੩ ਵ੍ਰਿਹਸਪਤਿ. ਦੇਵਗੁਰੂ। ੪ ਚੰਦ੍ਰਮਾ। ੫ ਵਿਸਨੁ। ੬ ਜਲ. "ਜੀਵ ਗਯੋ ਘਟ ਮੇਘਨ ਕੋ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੭ ਦਿਲ. ਮਨ. "ਪਿਤ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜਾਨਹਿ ਜੀਵ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੮ ਜੀਵ੍. ਧਾ—ਜਿਊਣਾ, ਉਪਜੀਵਿਕਾ ਲਈ ਕਮਾਉਣਾ, ਸੁਖ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ.

ਜੀਵਉ. ਜੀਓ. ਜ਼ਿੰਦਹ ਰਹੋ। ੨ ਜੀਵਉਂ. ਜਿਉਂਦਾ ਹਾਂ. "ਜੀਵਉ ਨਾਮ ਸੁਨੀ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਜੀਵਸਾਂ. ਜੀਵਾਂਗਾ.

ਜੀਵਹਤ੍ਯਾ, ਜੀਵਹਿੰਸਾ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਾਣਧਾਰੀ ਦਾ ਵਧ। ੨ ਸ਼ਰੀਰ ਨਾਲੋਂ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਵਿਯੋਗ ਕਰਨਾ। ੩ ਜੀਵ ਮਾਰਣ ਦਾ ਦੋਸ.

ਜੀਵਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਾਣਧਾਰੀ। ੨ ਸੇਵਕ. ਨੌਕਰ। ੩ ਸਪੇਲਾ.

ਜੀਵਕਰਾ. ਜੀਵਨਕਲਾ. ਜੀਵਨਸ਼ਕਤਿ. "ਜਿਂ'ਹ ਅਰਿ ਕਾਲਕ੍ਰਿਪਾਨ ਬਹੀ ਸਿਰ। ਤਿਨ ਕੇ ਰਹੀ ਨ ਜੀਵਕਰਾ ਫਿਰ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੫)

ਜੀਵਣ. ਸੰ. ਜੀਵਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਹਾਲਤ. ਜੀਵਨਦਸ਼ਾ. "ਜੀਵਣ ਸੰਗਮੁ ਤਿਸੁ ਧਣੀ." (ਵਾਰ ਜੈਤ) ੨ ਲਹੌਰ ਨਿਵਾਸੀ ਲੁਹਾਰ, ਜੋ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਅਨੰਨ ਸਿੱਖ ਸੀ. ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਨੂੰ ਇਸੇ ਨੇ ਖੁਰਪਾ ਬਣਾਕੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ੩ ਦੇਖੋ, ਜੀਵਨ। ੪ ਸੰ. ਜ੍ਰਿਮਣ—ਜ੍ਰਿੰਭਣ. ਦੁਲੱਤਾ. ਠੋਕਰ. ਝਟਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਪ੍ਰਹਾਰ. "ਜੀਵਣ ਮਾਰੀ ਲੱਤ ਦੀ." (ਭਾਗੁ) ਮੱਕੇ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਪੈਰ ਕਾਬੇ ਵੱਲ ਵੇਖਕੇ ਲੱਤ ਦੀ ਠੋਕਰ ਮਾਰੀ.

ਜੀਵਣ ਸਿੰਘ. ਦੇਖੋ, ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ.

ਜੀਵਣਪਦਵੀ. ਦੇਖੋ, ਜੀਵਨਪਦਵੀ. "ਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ਜੋ ਚਲੈ ਤਾਂ ਜੀਵਣਪਦਵੀ ਪਾਹਿ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੧ ਮ: ੩)

ਜੀਵਣ ਮਰਣ. "ਮਰਣੰ ਬਿਸਰਣੰ ਗੋਬਿੰਦਹ, ਜੀਵਣੰ ਹਰਿਨਾਮ ਧਯਾਵਣਹ." (ਗਾਥਾ) ੨ ਉੱਦਮ, ਉਪਕਾਰ, ਵਿਦ੍ਯਾ, ਸੁਸਤਕਾਰ ਦੀ ਹੋਂਦ, ਜੀਵਣ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਭਾਵ ਮਰਣ ਹੈ.

ਜੀਵਣੁ. ਦੇਖੋ, ਜੀਵਣ. "ਜੀਵਣੁ ਮਰਣਾ ਸਭ ਤੁਧੈ ਤਾਈ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩)

ਜੀਵਤ. ਸੰ. ਜੀਵਿਤ. ਵਿ—ਜ਼ਿੰਦਹ. ਜਿਉਂਦਾ. "ਜੀਵਤ ਪਿਤਰ ਨ ਮਾਨੈ ਕੋਊ ਮੂਏ ਸਰਾਧ ਕਰਾਹੀ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) "ਜੀਵਤ ਕਉ ਮੂਆ ਕਹੈ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਚੇਤਨ. "ਸੋ ਜੀਵਤ, ਜਿਹ ਜੀਵਤ ਜਪਿਆ." (ਬਾਵਨ) ਜਿਸ ਨੇ ਜੜ੍ਹ ਉਪਾਸਨਾ ਤ੍ਯਾਗਕੇ ਚੇਤਨ (ਕਰਤਾਰ) ਜਪਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਜੀਵਿਤ ਹੈ। ੩ ਉਪਜੀਵਿਕਾ (ਰੋਜ਼ੀ) ਲਈ ਭੀ ਜੀਵਤ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ. "ਕਾਹੂ ਬਿਹਾਵੈ ਸੋਧਤ ਜੀਵਤ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੫)

ਜੀਵਤਮਰਣ, ਜੀਵਤਮਰਨਾ } ਜੀਵਿਤ ਮਰਣ. ਜੀਵਨਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਰਜਾਣਾ. ਇਸ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ—ਹੌਮੈ ਦਾ ਤ੍ਯਾਗ ਕਰਨਾ, ਆਪਣੇ ਤਾਈਂ ਨਾਚੀਜ਼ ਜਾਣਕੇ ਸਭ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਧੂੜਿ ਹੋਣਾ. "ਆਪੁ ਛੋਡਿ ਜੀਵਤਮਰੈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) "ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇ ਚਲਹੁ, ਜੀਵਤਿਆ ਇਵ ਮਰੀਐ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੪) "ਆਪੁ ਤਿਆਗਿ ਹੋਈਐ ਸਭ ਰੇਣਾ, ਜੀਵਤਿਆ ਇਉ ਮਰੀਐ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) ੨ ਜੀਵਨਮੁਕ੍ਤਿ.

ਜੀਵਤ ਮਿਰਤਕ. ਸੰ. ਜੀਵਨ੍ਮ੍ਰਿਤ. ਵਿ—ਜੀਵਨ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮੁਰਦਾ. ਉੱਦਮ ਦਾ ਤ੍ਯਾਗੀ. ਆਲਸੀ। ੨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕੌਮ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ। ੩ ਹੌਮੈ ਦਾ ਤ੍ਯਾਗੀ. ਖ਼ੁਦੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ. ਦੇਖੋ, ਜੀਵਤਮਰਨਾ.

ਜੀਵਤਮੁਕਤ. ਦੇਖੋ, ਜੀਵਨਮੁਕਤ. "ਜੀਵਤਮੁਕਤ ਗੁਰਮਤੀ ਲਾਗੇ." (ਮਲਾ ਮ: ੩)

ਜੀਵਤਮ੍ਰਿਤਕ. ਦੇਖੋ, ਜੀਵਤਮਿਰਤਕ.

ਜੀਵੜੂ. ਦੇਖੋ, ਜੀਵਤ. "ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਜੀਵੜੂ ਮਰੈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਵੜ੍ਹ. ਜੀਵਪਨ.

ਜੀਵਦ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਵਨਦਾਤਾ, ਵੈਦ੍ਯ। ੨ ਵਾਹਗੁਰੂ। ੩ ਅਮ੍ਰਿਤ। ੪ ਪਵਨ. ਪੌਣ। ੫ ਅੰਨ.

ਜੀਵਦੱਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਮ੍ਰਿਤ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜੀਵਦੜਾ, ਜੀਵਦੜੋ } ਵਿ—ਜੀਵਿਤ. ਜ਼ਿੰਦਹ. ਜਿਉਂਦਾ ਹੋਇਆ. "ਜੀਵਦੜੋ ਮੁਇਓਹਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਜੀਵਦਾਨ. ਦੇਖੋ, ਜੀਅਦਾਨ.

ਜੀਵਦਾਪੁਰਖ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਵਿਤਪੁਰੁਸ. ਚੈਤਨ੍ਯ ਆਤਮਾ. ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. "ਨਾਨਕ ਜੀਵਦਾਪੁਰਖੁ ਧਿਆਇਆ ਅਮਰਾਪਦ ਹੋਈ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸਾਰ) ੨ ਉਹ ਆਦਮੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ੍ਵ ਸਤਕਾਰ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਤਥਾ ਕ਼ੌਮ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦਾ ਧ੍ਯਾਨ ਹੈ.

ਜੀਵਨ. ਦੇਖੋ, ਜੀਵਣ। ੨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ. "ਜੀਵਨਸੁਖੁ ਸਭੁ ਸਾਧ ਸੰਗਿ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੩ ਜਲ. "ਦੇ ਜੀਵਨ ਜੀਵਨ ਸੁਖਕਾਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਉਪਜੀਵਿਕਾ. ਗੁਜ਼ਾਰਾ। ੫ ਪਵਨ। ੬ ਘੀ. ਘ੍ਰਿਤ। ੭ ਕਰਤਾਰ. ਵਾਹਗੁਰੂ। ੮ ਪੁਤ੍ਰ। ੯ ਇਕ ਮਾਤ੍ਰਿਕ ਛੰਦ. ਦੇਖੋ, ਅਜੂਬਾ। ੧੦ ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਦਾ ਛੋਟਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਿਰ ਰਿਹਾ. ਇਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਕੀਰਤਪੁਰ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੰਤਦਾਸ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹੁਣ ਭੁੱਚੋ, ਭਾਈ ਕੇ ਚੱਕ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਵਸਦੀ ਹੈ.

ਸੰਤਦਾਸ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ—ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਫਤੇ ਸਿੰਘ, ਬਖਤੂ ਸਿੰਘ, ਤਖਤੂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਮਦਮੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਤੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਭਗਤੂ

ਭਾਈ। ੧੧ ਦੇਖੋ, ਲਹੌਰ ਦਾ ਅੰਗ ੮.

ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ[1] ਇਹ ਵਡਾ ਬਹਾਦੁਰ ਯੋਧਾ ਸੀ. ਜਦ ਆਨੰਦਪੁਰ ਛੱਡਕੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਚਮਕੌਰ ਵੱਲ ਆਏ ਹਨ, ਤਦ ਇਹ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ, ਤੁਰਕਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦਗੰਜ ਚਮਕੌਰ ਹੈ.

ਜੀਵਨਗਤਿ. ਸੰਗਯਾ—ਜੀਵਨ ਦੀ ਯੁਕਤਿ. ਜਿਉਣ ਦਾ ਢੰਗ। ੨ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ। ੩ ਵਿ—ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਗਤਿ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. "ਜੀਵਨਗਤਿ ਸੁਆਮੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਜੀਵਨਚਰਿਤ, ਜੀਵਨਚਰਿਤ੍ਰ ਸੰਗਯਾ—ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਾਲ. ਉਹ ਪੁਸ੍ਤਕ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਾਲ (ਵ੍ਰਿੱਤਾਂਤ) ਹੋਵੇ. ਜਨਮਸਾਖੀ. ਸਵਾਨਿਹ . ਉਮਰੀ. Biography.

ਜੀਵਨਜੀਆ. ਵਿ—ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ. ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ. "ਸੋ ਕਿਉ ਵਿਸਰੈ ਜਿ ਜੀਵਨ ਜੀਆ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਜੀਵਨਤਲਬ. ਸੰਗਯਾ—ਜੀਵਨ ਦੀ ਇੱਛਾ। ੨ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਖ਼੍ਵਾਹਿਸ਼. ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦੀ ਮੰਗ. "ਜੀਵਨ ਤਲਬ ਨਿਵਾਰਿ, ਸੁਆਮੀ!" (ਰਾਮ ਮ: ੧)

ਜੀਵਨਦੇਵਾ. ਵਿ—ਜੀਵਨ (ਜ਼ਿੰਦਗੀ) ਪ੍ਰਦਾਤਾ. "ਜੀਵਨ ਦੇਵਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਸੇਵਾ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ੨ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਜਲਦਾਨੀ.

ਜੀਵਨਪਦ. ਸੰਗਯਾ—ਜੀਵਨ ਦਸ਼ਾ. ਜ਼ਿੰਦਗੀ. "ਲਾਲਚ ਕਰੈ ਜੀਵਨਪਦ ਕਾਰਨ, ਲੋਚਨ ਕਛੂ ਨਾ ਸੂਝੈ." (ਧਨਾ ਕਬੀਰ) ੨ ਵਿ—ਜੀਵਨਪ੍ਰਦ. ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ. "ਜੀਵਨਪਦ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਰਾ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ੩ ਦੇਖੋ, ਜੀਵਨਪਦਵੀ.

ਜੀਵਨਪਦਵੀ. ਓਹ ਪਦਵੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਫੇਰ ਮਰਣ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਨਿਰਵਾਣ ਪਦ. "ਅਬ ਮੋਹਿ ਜੀਵਨਪਦਵੀ ਪਾਈ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ੨ ਸ੍ਰ ਸਤਕਾਰ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ.

ਜੀਵਨਪੁਰਖੁ. ਸੰਗਯਾ—ਜੀਵਨਰੂਪ ਕਰਤਾਰ. ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਦਾਤਾ ਵ੍ਯਾਪਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ. "ਜੀਵਨਪੁਰਖੁ ਮਿਲਿਆ ਹਰਿ ਰਾਇਆ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਜੀਵਨਮੁਕਤ. ਸੰ. ਜੀਵਨ੍ਮੁਕ੍ਤ ਵਿ—ਜੋ ਜੀਵਨ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਕੇ ਕਰਮਜਾਲ ਅਤੇ ਆਵਾਗਮਨ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਵੇ. "ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਜਿਸ ਰਿਦੈ ਭਗਵੰਤ." (ਸੁਖਮਨੀ) "ਮਾਨ ਮੋਹ ਦੋਨੋ ਕਉ ਪਰਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵੈ। ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕੋ ਪ੍ਰਾਨੀ ਜੀਵਨਮੁਕਤ ਕਹਾਵੈ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੯) "ਜੀਵਨਮੁਕਤ ਸੁ ਆਖੀਐ ਜਿਸੁ ਵਿਚਹੁ ਹਉਮੈ ਜਾਇ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੧)

ਜੀਵਨਮੁਕਤਿ. ਸੰਗਯਾ—ਜੀਵਨ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਬੰਧਨ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ.

ਜੀਵਨਮੂਰਿ. ਸੰਗਯਾ—ਜੀਵਨ ਬੂਟੀ. "ਜੀਵਨ ਮੂਰਿ ਹੁਤੀ ਹਮਰੀ." (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵ) ਜੀਵਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਬੂਟੀ। ੨ ਭਾਵ—ਆਤਮਵਿਦ੍ਯਾ.

ਜੀਵਨਰੂਪ. ਪ੍ਰਾਣਰੂਪ. "ਜੀਵਨਰੂਪ ਸਿਮਰਣੁ ਪ੍ਰਭੁ ਤੇਰਾ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫)

ਜੀਵਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜਿਉਣਾ. ਜ਼ਿੰਦਹ ਰਹਿਣਾ. "ਅੰਧੇ! ਜੀਵਨਾ ਵੀਚਾਰਿ ਦੇਖਿ ਕੇਤੇਕੇ ਦਿਨਾ." (ਧਨਾ ਮ: ੧) "ਜੀਵਨਾ ਸਫਲ ਜੀਵਨ ਸੁਨਿ ਹਰਿ ਜਪਿ ਜਪਿ ਸਦ ਜੀਵਨਾ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੫)

ਜੀਵਨਿ. ਸੰਗਯਾ—ਉਪਜੀਵਿਕਾ. ਰੋਜ਼ੀ. "ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਜੀਵਨਿ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ. "ਮੈ ਗੁਨਬੰਧ ਸਗਲ ਕੀ ਜੀਵਨਿ, ਮੇਰੀ ਜੀਵਨਿ ਮੇਰੇ ਦਾਸ." (ਸਾਰ ਨਾਮਦੇਵ)

ਜੀਵਨੀ. ਸੰਗਯਾ—ਜੀਵਨਕਥਾ. ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਾਲ. ਜਨਮਸਾਖੀ. ਦੇਖੋ, ਜੀਵਨਚਰਿਤ੍ਰ.

ਜੀਵਨੀਯ. ਸੰ. ਵਿ—ਜਿਉਣ ਯੋਗ੍ਯ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਪਾਣੀ। ੩ ਦੁੱਧ.

ਜੀਵੜ. ਇੱਕ ਖਤ੍ਰੀ ਗੋਤ੍ਰ.

ਜੀਵੜਾ. ਵਿ—ਜੀਉਣ ਵਾਲਾ. ਜ਼ਿੰਦਹ। ੨ ਦੇਖੋ, ਮਾਣਕਚੰਦ ੨। ੩ ਮਾਣਕਚੰਦ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਦਾ.

ਜੀਵੜੇ. ਦੇਖੋ, ਮਾਣਕਚੰਦ ੨.

ਜੀਵਾ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਜੀਵਿਕਾ. ਗੁਜ਼ਾਰਾ. "ਚਾਕਰ ਹ੍ਵੈ ਜੀਵਾ ਸੁ ਚਲਾਵੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਧਨੁਖ ਦੀ ਰੱਸੀ. ਚਿੱਲਾ। ੩ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ। ੪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਦਾ ਲਾਂਗਰੀ ਭਾਈ ਜੀਵਾ. "ਰਹੁ ਰਾਜੀ ਬਨ ਗੁਰਮੁਖ ਜੀਵਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੫ ਜੀਵਾਂ. ਜਿਉਂਦਾ ਹਾਂ. "ਜੀਵਾ ਤੇਰੈ ਨਾਇ." (ਧਨਾ ਛੰਤ ਮ: ੧)

ਜੀਵਾਇਆ. ਜ਼ਿੰਦਹ ਕੀਤਾ। ੨ ਪਾਲਿਆ. "ਦੁਖ ਸੁਖ ਕਰਿਕੈ ਕੁਟੰਬੁ ਜੀਵਾਇਆ." (ਸੂਹੀ ਕਬੀਰ)

ਜੀਵਾਈ. ਜ਼ਿੰਦਹ ਕੀਤੀ। ੨ ਜੀਵਾਈਂ. ਜਿਉਂਦਾ ਹਾਂ.

ਜੀਵਾਸਾ. ਸੰਗਯਾ—ਜੀਵਨਾਸ਼ਾ. ਜਿਉਣ ਦੀ ਆਸ.

ਜੀਵਾਸਿ. ਜੀਵੇਗਾ. "ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵੇ ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਾਸਿ." (ਸੋਦਰੁ) ਬੀਤੀ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪੁਰ ਧਿਕ ਹੈ.

ਜੀਵਾਤਮਾ. ਸੰ. ਜੀਵਾਤ੍ਮਨ੍. ਸੰਗਯਾ—ਦੇਹ ਨੂੰ ਚੇਤਨਸੱਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਆਤਮਾ. ਰੂਹ. ਪ੍ਰਤ੍ਯਗਾਤਮਾ. ਦੇਖੋ, ਆਤਮਾ.

ਜੀਵਾਨਦ. ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ. "ਉਹ ਸਦਾ ਸਦਾ ਜੀਵਾਨਦ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਜੀਵਨਾਨੰਦ. ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਨੰਦ.

---

[1] ਸਿੱਖਧਰਮ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਚੂਹੜਾ ਜਾਤਿ ਦਾ ਸੀ. ਗਯਾਨੀ ਗਯਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਵਾਰੀਖ ਖਾਲਸਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਜੈਤਾ ਸੀ. ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੀਸ ਇਹ ਕੀਰਤਪੁਰ ਲਿਆਇਆ ਸੀ.

ਭਾਈ ਹਰਸਾ ਸਿੰਘ ਧੂਪੀਆ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਿਵਾਸੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੈਤਾ (ਜਗਤ ਸੇਠ) ਪਟਨੇ ਦਾ ਹਲਵਾਈ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਕੇ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਹੀ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੀਸ ਲਿਆਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼੍ਟੀ ਕਿਸੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦੀ.

ਜੀਵਾਲਣਹਾਰਾ, ਜੀਵਾਲਨਹਾਰ, ਜੀਵਾਲਨਹਾਰੁ ਵਿ—ਜੀਵਨਪ੍ਰਦਾਤਾ. ਜਿਵਾਉਣ ਵਾਲਾ. "ਮਿਰਤਕ ਕਉ ਜੀਵਾਲਨਹਾਰ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੨ ਹੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ. "ਗੁਰੁ ਅੰਕਸੁ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲਣਹਾਰਾ." (ਗਉ ਮ: ੩) ਮਦਮੱਤ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਅੰਕੁਸ਼ ਮਾਰਕੇ ਹੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ.

ਜੀਵਾਲਿਅਨੁ. ਉਸ ਨੇ ਜਿਵਾਏ ਹਨ. ਜ਼ਿੰਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ. "ਰੋਗ ਮਿਟਾਇ ਜੀਵਾਲਿਅਨੁ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਜੀਵਾਲੇ. ਜਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ. ਜੀਵਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. "ਜੀਆਂ ਮਾਰਿ ਜੀਵਾਲੇ ਸੋਈ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ)

ਜੀਵਾਵਉ. ਜੀਵਾਵਉਂ. ਜਿਉਂਦਾ ਹਾਂ. "ਦਰਸਨ ਪੇਖਿ ਜੀਵਾਵਉ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ੨ ਜੀਵਾਂਉਂਦਾ ਹਾਂ.

ਜੀਵਿ. ਜੀਉਕੇ. ਜੀਵਨ ਦਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹੋਕੇ. "ਜੀਵਿ ਜੀਵਿ ਮੁਏ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸਾਰ)

ਜੀਵਿਕਾ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਵਨਵ੍ਰਿੱਤਿ. ਗੁਜ਼ਾਰਾ. ਰੋਜ਼ੀ.

ਜੀਵਿਤ. ਦੇਖੋ, ਜੀਵਤ.

ਜੀਵੀ. ਵਿ—ਜਿਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਜੀਵਿਕਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਜੀਵੀਜੈ. ਜੀਵੀਏ. ਜੀਵੀਦਾ ਹੈ.

ਜੀਵੇਸ਼. ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਈਸ਼ (ਸ੍ਵਾਮੀ) ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ.

ਜੀਵੈ. ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਜੀਵੇ. ਜਿਉਂਦਾ ਰਹੇ. "ਜੀਵੈ ਦਾਤਾ ਦੇਵਣਹਾਰੁ." (ਗਉ ਮ: ੩)

ਜੀਵੰਦਾ. ਜਿਉਂਦਾ. ਜ਼ਿੰਦਹ। ੨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ.

ਜੀਵੰਦਿਆਂ. ਜਿਉਂਦਿਆਂ. ਜੀਵਨ ਹੁੰਦਿਆਂ. "ਜੀਵੰਦਿਆ ਹਰਿ ਚੇਤਿਆ, ਮਰੰਦਿਆ ਹਰਿਰੰਗਿ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫)

ਜੀਵੰਧਾ. ਇੱਕ ਜੱਟ ਗੋਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਜਵੰਧਾ.

ਜੁ. ਵ੍ਯ—ਯ: ਜੋ. "ਤੁਮ ਜੁ ਕਹਤ ਹਉ ਨੰਦ ਕਉ ਨੰਦਨ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੨ ਅਗਰ. ਯਦਿ. ਜੇ। ੩ ਸਰਵ—ਜੋ ਲੋਕ. "ਗੁਰੁ ਜੁ ਨ ਚੇਤਹਿ ਆਪਨੋ." (ਸ. ਕਬੀਰ)

ਜੁਆ. ਯੁਵਾ. ਜੁਆਨ. "ਬਾਲਿਕਾ ਬ੍ਰਿੱਧਣੀ ਅਉ ਜੁਆ ਹੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਸੰ. ਜੁਹੂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਵਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੜਛੀ. "ਜੁਆ ਜੱਗ ਧਾਰੀ." (ਦੱਤਾਵ)

ਜੁਆਇਆ. ਵਿ—ਯੁਕ੍ਤ ਹੋਇਆ. ਸੰਯੋਗੀ ਸੰਬੰਧਿਤ. "ਨਾਨਕ ਸਰਬ ਜੁਆਇਆ." (ਗੂਜ ਅ: ਮ: ੧)

ਜੁਆਣ. ਦੇਖੋ, ਜੁਆਨ.

ਜੁਆਣੀ. ਵਿ—ਯੁਵਾ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੀ. "ਤਰਲਾ ਜੁਆਣੀ ਆਪਿ ਭਾਣੀ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੧) ੨ ਯੁਵਨੋਂ (ਜਵਾਨੋਂ) ਨੇ.

ਜੁਆਨ. ਸੰ. ਯੁਵਨ੍. ਵਿ—ਯੁਵਾ ਅਵਸਥਾਵਾਨ. ਜਵਾਨ. ਤਰੁਣ.

ਜੁਆਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੁਵਾ ਅਵਸਥਾ. ਯੌਵਨ. ਤਰੁਣਾਈ. "ਬਾਲ ਜੁਆਨੀ ਅਰੁ ਬਿਰਧ ਫੁਨਿ ਤੀਨਿ ਅਵਸਥਾ." (ਸ: ਮ: ੯) ੨ ਦੇਖੋ, ਜੁਆਣੀ ੨.

ਜੁਆਂਮਰਦੀ. ਦੇਖੋ, ਜਵਾਂਮਰਦੀ.

ਜੁਆਰ. ਦੇਖੋ, ਜਵਾਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੂਆਰ.

ਜੁਆਰਭਾਟਾ. ਦੇਖੋ, ਜ੍ਵਾਰਭਾਟਾ.

ਜੁਆਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੋਟੀ ਜਵਾਰ. ਇਹ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਰੋਟੀ ਮਿੱਠੀ ਅਤੇ ਲੇਸਦਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੨ ਵਿ—ਦ੍ਯੂਤਕਾਰ. ਜੂਆ ਖੇਡਣ ਵਾਲਾ. ਜੂਆਰੀ। ੩ ਦੇਖੋ, ਜਵਾਰੀ.

ਜੁਆਲ, ਜੁਆਲਾ ਦੇਖੋ, ਜ੍ਵਾਲ ਅਤੇ ਜ੍ਵਾਲਾ. "ਗਿਰਿ ਤਰੁ ਜਲ ਜੁਆਲਾ ਭੈ ਰਾਖਿਓ." (ਭੈਰ ਨਾਮਦੇਵ)

ਜੁਆਲਾਧਰਣੀ, ਜੁਆਲਾਬਮਣੀ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੰਦੂਕ਼, ਜੋ ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟਾ ਧਾਰਨ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਅੱਗ ਵਮਨ ਕਰਦੀ (ਉਗਲਦੀ) ਹੈ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜੁਆਲਾਮੁਖੀ. ਦੇਖੋ, ਜ੍ਵਾਲਾਦੇਵੀ.

ਜੁਐ. ਸੰ. ਯੁਵਨ੍—ਯੁਵਨ. ਵਿ—ਜਵਾਨ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—"ਯੁਵਨ" ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਖ਼ਾਸ ਜਾਤਿ, ਜੋ ਯਕ੍ਸ਼ਾਂ ਜੇਹੀ ਹੈ. "ਜਿਂਹ ਜੰਪਹਿ ਕਿੰਨਰ ਜੱਛ ਜੁਐ." (ਅਕਾਲ)

ਜੁਸਤਜੂ. ਫ਼ਾ جستجو ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖੋਜ ਭਾਲ. ਤਲਾਸ਼. ਦੇਖੋ, ਜੁਸਤਨ ਅਤੇ ਜੋਈਦਨ.

ਜੁਸਤਨ. ਫ਼ਾ جستن ਕ੍ਰਿ—ਟੋਲਣਾ. ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨਾ. ਢੂੰਢਣਾ.

ਜੁੱਸਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋਸ਼। ੨ ਅ਼ جثه ਜੁੱਸਹ. ਸ਼ਰੀਰ. ਬਦਨ.

ਜੁਸ੍ਰ. ਸੰ. ਜੁਸ਼੍ਟ. ਵਿ—ਜੂਠਾ। ੨ ਸੇਵਿਤ. ਸੇਵਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ। ੩ ਆਨੰਦਦਾਇਕ. "ਜੁਸ੍ਰ ਪੁਸ੍ਰ ਰਿਸ੍ਰ ਅਤਿ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ. "ਭਟ ਜੁਸ੍ਰ." (ਸਲੋਹ)

ਜੁਹਦ, ਜੁਹਦੜੀ ਅ਼ جهد ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤ਼ਾਕ਼ਤ। ੨ ਕੋਸ਼ਿਸ਼. ਯਤਨ. "ਜੁਹਦ ਕਰਤ ਖੋਜਤ ਸਭ ਥਾਂਈਂ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੩ ਘਾਲਣਾ. ਮੁਸ਼ੱਕ਼ਤ। ੪ ਅ਼ زهد ਜ਼ੁਹਦ. ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੁਖ ਅਤੇ ਰਸਾਂ ਦਾ ਤ੍ਯਾਗ। ੫ ਭਗਤਿ.

ਜ਼ੁਹਦੀ. زهدی ਵਿ—ਜ਼ੁਹਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸੁਖ ਅਤੇ ਰਸਾਂ ਦਾ ਤ੍ਯਾਗੀ। ੨ ਭਗਤ। ੩ ਜੁਹਦ (ਮੁਸ਼ੱਕਤ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਜੁਹਰਾਇ. ਜੁਹਾਰ (ਨਮਸਕਾਰ) ਕਰਕੇ. "ਪਦ ਭੂਪ ਕੇ ਜੁਹਰਾਇ." (ਪਾਰਸਾਵ)

ਜੁਹਾਕ. ضحاک ਜ਼ੁਹ਼ਾਕ.[1] ਅਥਵਾ ਅਜ਼ਦਹਾਕ. ਇੱਕ ਵਡਾ ਜ਼ਾਲਿਮ ਬਾਦਸ਼ਾਹ, ਜੋ ਫ਼ਾਰਸ (ਪਰਸ਼ੀਆ) ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਮਸ਼ੀਦ ਨੂੰ ਮਾਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਪੁਰ ਬੈਠਾ. "ਸੁਨ ਜੁਹਾਕ ਪਾਯੋ ਇਹ ਬਿਧਿ ਜਬ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੪੦੨)

ਜੁਹਾਰ, ਜੁਹਾਰੁ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮਾਗਧੀ—ਜੁਹਾਰੁ. ਪ੍ਰਣਾਮ. ਨਮਸਕਾਰ। ੨ ਸਾਹਿਬ ਸਲਾਮ. ਆਪੋ ਵਿੱਚੀਂ ਸ਼ਿਸ਼੍ਟਾਚਾਰ. "ਸੁਰਗ ਸਿੰਘ ਸੁੰਦਰ ਭਏ ਤਾਂਕੀ ਰਹੈ ਜੁਹਾਰ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੯੧) ਸੁੰਦਰ ਸੁਰਗ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਜੋਹਾਰ.

---
[1] Issaac.

ਜੁਹੀ. ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਚਮੇਲੀ. ਸੰ. ਯੂਥੀ. L. Jasminum auriculatum । ੨ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਾਵ੍ਯ ਵਿੱਚ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਕੁਹੀ ਦੀ ਥਾਂ ਜੁਹੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ. "ਬਾਜ ਜੁਹੀ ਲੀਨੇ ਗਨ ਆਯੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਕੁਹੀ.

ਜੁਹੀਰ, **ਜੁਹੀਰੀ** } ਦੇਖੋ, ਜਹੀਰ ਅਤੇ ਜਹੀਰੀ.

ਜੁਕਾਮ. ਅ਼ زکام ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰੇਜ਼ਿਸ਼. ਦੇਖੋ, ਨਜ਼ਲਾ ੩.

ਜੁਕਿਤੀ. ਸੰ. ਯੁਕ੍ਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਲੀਲ। ੨ ਉਪਾਉ. ਯਤਨ. ਤਦਬੀਰ.

ਜੁਕਿਤੀਐ. ਯੁਕ੍ਤਿ ਸੇ. ਤਦਬੀਰ ਨਾਲ. "ਤ੍ਰੁਟਸਿ ਮੋਹ ਜੁਕਿਤੀਐ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਜੁਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੁਗ. ਜੋੜਾ. ਦੋ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਮੇਲ. ਯੁਗਮ (ਦੋ) ਲਈ ਭੀ ਜੁਗ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ—"ਸ੍ਰੁਤ ਮੈਲ ਤੇ ਦੈਤ ਰਚੇ ਜੁਗ ਤਾ." (ਚੰਡੀ ੧) ਕੰਨ ਦੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਦੋ ਦੈਂਤ (ਮਧੁ ਕੈਟਭ) ਉਸ ਨੇ ਰਚੇ. ਦੇਖੋ, ਤਾ ੫। ੨ ਜਗਤ. "ਜੁਗ ਮਹਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਨਿਸਤਾਰਾ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੩) "ਹਰਿ ਧਿਆਵਹਿ ਤੁਧੁ ਜੀ, ਸੇ ਜਨ ਜੁਗ ਮਹਿ ਸੁਖ ਵਾਸੀ." (ਸੋਪੁਰਖੁ) ੩ ਸਤਯੁਗ ਆਦਿ ਯੁਗ. ਦੇਖੋ, ਯੁਗ. "ਸਤਜੁਗ ਤ੍ਰੇਤਾ ਦੁਆਪਰ ਭਣੀਐ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੪ ਚਾਰ ਸੰਖ੍ਯਾ ਬੋਧਕ, ਕਿਉਂਕਿ ਯੁਗ ਚਾਰ ਮੰਨੇ ਹਨ। ੫ ਵਿ—ਯੁਕ੍ਤ. ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ. "ਤੂ ਆਪੇ ਹੀ ਜੁਗ ਜੋਗੀਆ." (ਵਾਰ ਕਾਨ ਮ: ੪) ਯੁਕ੍ਤਯੋਗੀ. ਦੇਖੋ, ਯੁੰਜਾਨਯੋਗੀ.

ਜੁਗਐਂ ਬਾਣਧਰੈਂ ਅਵਤਾਰਾ. (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਯੁਗ (੨), ਬਾਣ (੫), ਭਾਵ—ਸੱਤ। ੨ ਯੁਗ (੪), ਬਾਣ (੫) ਭਾਵ ਨੌਂ। ੩ ਬਾਣ (੫) ਨੂੰ ਜੁਗ (ਦੂਣਾ) ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੋਏ ਦਸ। ੪ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਪਾਠ ਹੈ. "ਜਗ ਆ ਬਾਣ ਧਰੈਂ ਅਵਤਾਰਾ." ਜਗਤ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਜਦ ਅਸੀਂ ਪੰਜਵਾਂ (ਵਾਣ) ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਾਂਗੇ, ਅਰਥਾਤ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਰੂਪ ਹੋਵਾਂਗੇ.

ਜੁਗਹ ਜੁਗ. ਹਰੇਕ ਯੁਗ ਵਿੱਚ. ਸਦੈਵ. ਨਿਤ੍ਯ.

ਜੁਗਹ ਜੁਗੰਤਰਿ. ਯੁਗਯੁਗਾਂਤਰ ਮੇਂ. ਭਾਵ—ਸਰਵਕਾਲ ਮੇਂ. "ਜੁਗਹ ਜੁਗੰਤਰਿ ਭਗਤ ਤੁਮਾਰੇ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੧)

ਜੁਗਹ ਲਗ. ਯੁਗ ਪ੍ਰਯੰਤ. ਯੁਗ ਤੀਕ.

ਜੁਗਜੁਗ. ਦੇਖੋ, ਜੁਗਹ ਜੁਗ.

ਜੁਗਜੂਥ. ਜਗਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਮੁਦਾਯ. "ਸਤਿਗੁਰਿ ਖੇਮਾ ਤਾਣਿਆ ਜੁਗਜੂਥ ਸਮਾਣੇ" (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਯਵਾਨ ਹੇਠ ਸਭ ਸਮਾ ਗਏ.

ਜੁਗਜੋਗੀ. ਦੇਖੋ, ਯੁੰਜਾਨਜੋਗੀ. "ਤੂ ਆਪੇ ਹੀ ਜੁਗਜੋਗੀਆ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਕਾਨ)

ਜੁਗਣੇ. ਸੰਯੋਗ ਯੁਕ੍ਤ. "ਸਭ ਜਗ ਜੀਵਨ ਜੁਗਣੇ." (ਨਟ ਮ: ੪)

ਜੁਗਤ. ਸੰ. ਯੁਕ੍ਤ. ਵਿ—ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ. ਸਾਥ. "ਸਰਬਦਾ ਸਰਬ ਜੁਗਤੇ." (ਜਾਪੁ) ੨ ਦੇਖੋ, ਜੁਗਤਿ.

ਜੁਗਤਜੋਗੀ. ਦੇਖੋ, ਯੁਕ੍ਤ ੪.

ਜੁਗਤਾ. ਵਿ—ਯੁਕ੍ਤ. ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ. "ਜੁਗਤਾ ਜੀਉ ਜੁਗਹਜੁਗ ਜੋਗੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) "ਭਗਉਤੀ ਰਹਿਤ ਜੁਗਤਾ" (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੫) ਭਗਤੀਆ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਬੱਧ. ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ. "ਕਉਣੁ ਸੁ ਮੁਕਤਾ ਕਉਣੁ ਸੁ ਜੁਗਤਾ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੫) ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਰਹਿਤ. ਧਾਰਣਾ. ਯੁਕ੍ਤਿ. ਤਦਬੀਰ. "ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਜੁਗਤਾ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੪ ਯੁਕ੍ਤਿ ਕਰਕੇ. ਯੁਕ੍ਤਿ ਸੇ. "ਨਹ ਮਿਲੀਐ ਇਹ ਜੁਗਤਾ." (ਸੋਰ ਅ: ਮ: ੫)

ਜੁਗਤਾਜੁਗਤ. ਯੁਕ੍ਤਾਯੁਕ੍ਤ. ਯੋਗ੍ਯ ਅਤੇ ਅਯੋਗ੍ਯ ਉਚਿਤਾਨੁਚਿਤ. ਮੁਨਾਸਿਬ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ ਮੁਨਾਸਿਬ. "ਸਗਰੀ ਜੁਗਤਾਜੁਗਤ ਨਿਹਰਕੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜੁਗਤਾਰਿ. ਵਿ—ਯੋਗ ਵਿੱਚ ਲਗੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਤਾਰ (ਲਿਵ). ਇੱਕ ਰਸ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ. "ਤੂਹੀ ਮੁਕੰਦ ਜੋਗਜੁਗਤਾਰਿ." (ਗੌਂਡ ਰਵਿਦਾਸ)

ਜੁਗਤਿ. ਸੰ. ਯੁਕ੍ਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਦਬੀਰ. "ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ ਨ ਜਾਣੈ ਅੰਧ." (ਧਨਾ ਮ: ੧) ੨ ਤਰਕ. ਦਲੀਲ. "ਜੁਗਤਿਸਿੱਧ ਇਹ ਬਾਤ." (ਸਲੋਹ) ੩ ਤ਼ਰੀਕ਼ਾ. ਢੰਗ. "ਇਆਹੂ ਜੁਗਤਿ ਬਿਹਾਨੇ ਕਈ ਜਨਮ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੪ ਪ੍ਰਬੰਧ. ਇੰਤਜਾਮ. "ਜੀਅ ਜੁਗਤਿ ਜਾਕੈ ਹੈ ਹਾਥਿ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੫ ਯੋਗ, ਸੰਬੰਧ. ਮਿਲਾਪ. "ਤਿਹ ਜੋਗੀ ਕਉ ਜੁਗਤਿ ਨ ਜਾਨਉ." (ਧਨਾ ਮ: ੯) ਤਿਸ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਯੋਗ ਯੁਕ੍ਤ ਨਾ ਜਾਣੋ, ਅਥਵਾ ਕਰਤਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਨਾ ਸਮਝੋ। ੬ ਯੋਗ੍ਯਤਾ. "ਜੋ ਵਰਤਾਏ ਸਾਈ ਜੁਗਤਿ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਜੁਗਤਿ ਉਕਤਿ. ਦੇਖੋ, ਯੁਕ੍ਤਿ ਅਤੇ ਉਕ੍ਤਿ.

ਜੁਗਤਿਜੋਗੇਸੁਰ. ਵਿ—ਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਈਸ਼੍ਵਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਯੋਗ੍ਯਤਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. "ਗਾਵਹਿ ਜਨਕਾਦਿ ਜੁਗਤਿਜੋਗੇਸੁਰ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੧ ਕੇ) ੨ ਦੇਖੋ, ਯੁਕ੍ਤ ੪

ਜੁਗਤੀ. ਦੇਖੋ, ਜੁਗਤਿ.

ਜੁਗਤੁ. ਦੇਖੋ, ਜੁਗਤ। ੨ ਯੋਗ੍ਯ. ਉਚਿਤ. "ਸੋਈ ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਪੂਜਣ ਜੁਗਤੁ." (ਸਵਾ ਮ: ੧)

ਜੁਗਤੇ. ਜੁੜੇ ਹੋਏ, ਯੁਕ੍ਤ. "ਸਦਾ ਅਲਿਪਤ ਜੋਗ ਅਰੁ ਜੁਗਤੇ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਯੁਕ੍ਤਿ ਨਾਲ. ਤਦਬੀਰ ਸੇ. "ਨਹਿ ਛੂਟੌਂ ਇਹ ਜੁਗਤੇ." (ਸਲੋਹ)

ਜੁਗਤੈ. ਯੁਗਪ੍ਰਯੰਤ. ਦੇਖੋ, ਤੈ ੧੨.

ਜੁਗਨਿ. ਜੋਗਿਨ. ਯੋਗਿਨੀ. ਯੋਗ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ. "ਮਹਾਰੁਦ੍ਰ ਕੇ ਭਵਨ ਜੁਗਨਿ ਹ੍ਵੈ ਆਯਹੌਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੪੬)

ਜੁਗਨੀ. ਇੱਕ ਕੰਠਭੂਖਣ, ਜੋ ਰੇਸ਼ਮ ਦੀ ਡੋਰ ਨਾਲ ਬੱਧਾ ਛਾਤੀ ਪੁਰ ਲਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ.

ਜੁਗਨੂ. ਸੰ. जृङ्गण—ਜ੍ਰਿੰਗਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਟਬੀਜਨਾ. ਖਦ੍ਯੋਤ. ਜ੍ਯੋਤਿਰਿੰਗਣ. ਟਣਾਣਾ. Glow worm. L. Lampyris noctiluca. ਜੁਗਨੂੰ ਦੀ ਪੂਛ ਵਿੱਚ ਦੀਪਕਪਦਾਰਥ

(phosphorus) ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਨਰ ਜੁਗਨੂੰ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਉਡਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਦੀਨ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਤੇ ਰੀਂਗਦੀ ਹੈ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਦੀਨ ਦੇ ਭੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ. ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਰ ਦਾ ਨਾਮ ਖਦਜੋਤ ਅਤੇ ਮਦੀਨ ਰਿੰਗਣਜੋਤਿ ਹੈ, ਪਰ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨਾਮ ਇੱਕ ਹੀ ਸਮਝ ਰੱਖੇ ਹਨ.

ਜੁਗਮ. ਦੇਖੋ, ਯੁਗਮ.

ਜੁਗਰਾਜ. ਰਾਮੇਆਣੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਇੱਕ ਵਿਰਕ ਜੱਟ. ਜਦ ਮਾਝੇ ਦੇ ਸਿੱਖ ਮਹਾਂਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਣ ਲਈ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਤਦ ਇਸ ਨੇ ਖਿਦਰਾਣਾ (ਮੁਕਤਸਰ) ਤਾਲ ਪੁਰ ਜਾਣ ਲਈ ਦੱਸ ਪਾਈ ਸੀ.

ਜੁਗਰਾਫੀਆ, ਜੁਗ਼ਰਾਫ਼ੀਯਹ } ਯੂ. جغرافیہ ਭੂਗੋਲਵਿਦਯਾ ਦਾ ਨਿਰਣਾ. ਭੂਗੋਲ ਸੰਬੰਧੀ ਗ੍ਰੰਥ. ਅੰ. Geography.

ਜੁਗਲ. ਦੇਖੋ, ਯੁਗਲ.

ਜੁਗਲ ਜਾਮਨੁ. ਯੁਗਲਜੰਬੁ. ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਜਾਮਣ. ਗੁਲਾਬ ਜਾਮਣ ਅਤੇ ਜਮੋਆ। ੨ ਕਾਲੀ ਅਤੇ ਚਿੱਟੀ ਜਾਮਣ.

ਜੁਗਲੈਂ. ਯੁਗ ਪ੍ਰਯੰਤ. ਯੁਗ ਦੇ ਅੰਤ ਤਕ. "ਜੋਂ ਜੁਗ ਲੈਂ ਹ੍ਵੈ ਜੀਵਨ ਨਰ ਕੋ." (ਸ਼ਲੋਹ)

ਜੁਗਵਤ. ਯੋਗਯਤਾਵੰਤ. "ਤੈਸੇ ਗੁਰਸਿੱਖਨ ਕੋ ਜੁਗਵਤ ਜਤਨ ਕੈ." (ਭਾਗੁ ਕ) ੨ ਵਰਤਣ ਲਾਇਕ. ਇਸਤਾਮਾਲ ਕਰਨ ਯੋਗਯ. "ਜੈਸੇ ਟੂਟੇ ਨਾਗਬੇਲਿ ਸੇ ਵਿਦੇਸ ਚਲਜਾਤ, ਸਲਿਲ ਸੰਜੋਗ ਚਿਰੰਕਾਲ ਜੁਗਵਤ ਹੈ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਜੁਗਵੈ. ਯੋਗਯਤਾ ਸਹਿਤ. ਮੁਨਾਸਿਬ ਰੀਤਿ ਕਰਕੇ. "ਜਨਨਿ ਜਤਨ ਕਰ ਜੁਗਵੈ ਜਠਰ ਰਾਖੈ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਜੁਗਾਹਾ. ਯੁਗਹਾ. ਅਨੇਕ ਯੁਗ। ੨ ਯੁਗ ਪ੍ਰਯੰਤ (ਤੋੜੀ). ੩ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ। ੪ ਯੋਗ ਮੇਂ. ਯੋਗ ਵਿੱਚ. "ਆਪੇ ਜੋਗੀ ਜੁਗਤ ਜੁਗਾਹਾ." (ਜੈਤ ਮ: ੪)

ਜੁਗਾ ਜੁਗੰਤਰਿ. ਦੇਖੋ, ਜੁਗਹ ਜੁਗੰਤਰਿ. "ਜੁਗਾ ਜੁਗੰਤਰਿ ਖਾਹਿ ਪਇਆ." (ਆਸਾ ਪਟੀ ਮ: ੩)

ਜੁਗਾਦਿ. ਯੁਗ ਦੇ ਆਦਿ. ਯੁਗ ਮਰਯਾਦਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ. "ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ." (ਜਪੁ) ੨ ਯੁਗਮ. ਦੂਜਾ. "ਜੁਗਾਦਿ ਗੁਰਏ ਨਮਹ." (ਸੁਖਮਨੀ) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦਦੇਵ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ.

ਜੁਗਾਵਈ. ਦੇਖੋ, ਜੁਗਾਵਨ.

ਜੁਗਾਵਨ. ਕ੍ਰਿ—ਜੁੜਨਾ. ਮਿਲਨਾ। ੨ ਯੋਗਯ ਹੋਣਾ. "ਜੋਗ ਨ ਜੁਗਾਵਈ." (ਭਾਗੁ ੨) ਯੋਗਯ ਮਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ.

ਜੁਗਾਵਲੀ. ਯੁਗਾਂ ਦੀ ਪੰਕਤਿ, ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ। ੨ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਦੀ ਜਨਮਸਾਖੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਰਚਨਾ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਵੱਲੋਂ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਅਨੰਤ ਯੁਗਾਂ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਦਾ "ਵਾਹਗੁਰੂ" ਨਾਮਅਭ੍ਯਾਸ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ. ਇਹ ਜੁਗਾਵਲੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਹਕੀਮ ਦੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣੀ ਲਿਖਤ ਦੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਭੀ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਪੰਨੇ ੧੩੪੧ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੁੰਦੀ ਹੈ.

ਜੁਗਿ. ਯੁਗ ਵਿੱਚ "ਚਹੁ ਜੁਗਿ ਨਿਰਮਲੁ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੪) ੨ ਜੁਗਤ ਵਿੱਚ. ਦੇਖੋ, ਜੁਗ.

ਜੁਗਿਜੁਗਿ. ਯੁਗ ਯੁਗ ਮੇਂ. ਹਰੇਕ ਯੁਗ ਵਿੱਚ. "ਜੁਗਿ ਜੁਗਿ ਸਾਚਾ ਏਕੋ ਦਾਤਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੩)

ਜੁਗੀਆ. ਯੋਗੀ। ੨ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ.

ਜੁਗੁ. ਦੇਖੋ, ਜੁਗ. "ਕਲਿਜੁਗੁ ਉਤਮੋ ਜੁਗਾ ਮਾਹਿ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ. ਅਨੇਕ ਯੁਗ। ੨ ਯੁਗਯੁਗ ਮੇਂ. ਹਰੇਕ ਯੁਗ ਵਿੱਚ. "ਹਰਿ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਭਗਤ ਉਪਾਇਆ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਜੁਗੁਪਸਾ. ਸੰ. ਜੁਗੁਪ੍ਸਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਿੰਦਾ. ਦੇਖੋ, ਗੁਪ ਧਾ। ੨ ਘ੍ਰਿਣਾ. ਗਲਾਨਿ.

ਜੁਗੁਪਸਿਤ. ਸੰ. ਜੁਗੁਪ੍ਸਿਤ. ਵਿ—ਨਿੰਦਿਤ। ੨ ਘ੍ਰਿਣਿਤ. ਗਲਾਨਿ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ.

ਜੁਗੇਸ, ਜੁਗੇਸੁਰ } ਯੋਗੇਸ਼੍ਵਰ. ਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ. ਯੋਗੀਸ਼੍ਵਰ। ੨ ਸ਼ਿਵ। ੩ ਗੋਰਖ। ੪ ਕਰਤਾਰ। ੫ ਬਾਬਾ ਸ਼੍ਰੀਚੰਦ ਜੀ.

ਜੁਗੰਤ. ਯੁਗਾਂਤ. ਯੁਗ ਦੇ ਅੰਤ। ੨ ਪ੍ਰਲਯ (ਪਰਲੋਂ).

ਜੁਗੰਤਰ. ਯੁਗ ਦੇ ਅੰਤਰ (ਵਿੱਚ). ੨ ਯੁਗਾਂਤਰ. ਦੂਜਾ ਜੁਗ. ਭਾਵ—ਕਈ ਯੁਗ. "ਜੈਸੇ ਜਲ ਅੰਤਰ ਜੁਗੰਤਰ ਬਸੈ ਪਖਾਨ." (ਭਾਗੁ ਕ)

ਜੁੱਗਣ, ਜੁੱਗਣਿ } ਯੋਗਿਨੀ. ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਅੜਦਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਘੋਰ ਦੇਵੀ. "ਜਯ ਜੰਪਹੁ ਜੁੱਗਣ ਜੂਹ ਜੁਅੰ." (ਅਕਾਲ)

ਜੁਛਾਂਦਾ. ਦੇਖੋ, ਜੋਸ਼ਾਂਦਾ.

ਜੁਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਜੁਰ ਵੇਦ. ਭਾਵ—ਯਜੁਰ ਵੇਦ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਵਾਲਾ ਦ੍ਵਾਪਰ. "ਜੁਜ ਮਹਿ ਜੋਰਿ ਛਲੀ ਚੰਦ੍ਰਾਵਲਿ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ੨ ਫ਼ਾ جز ਜੁਜ਼. ਵ੍ਯ—ਬਗ਼ੈਰ. ਸਿਵਾ। ੩ ਅ਼ جزو ਜੁਜ਼ਵ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹਿੱਸਾ. ਭਾਗ. ਟੁਕੜਾ। ੪ ਸੰਚੀ. ਨੱਥੀ। ੫ ਫ਼ਾ جز ਜਿਜ਼. ਦੁੰਬੇ ਦੀ ਚੱਕੀ ਦੀ ਭੁੰਨੀ ਹੋਈ ਚਰਬੀ. "ਸਾਲਨ ਔ ਬਿਰੀਆਂ ਜੁਜ ਤਾਹਰੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਜੁਜ਼ਦਾਨ. ਫ਼ਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰਚੀਆਂ ਰੱਖਣ ਦਾ ਥੈਲਾ. ਬਸਤਾ.

ਜੁਜ਼ਬੰਦੀ. ਫ਼ਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨੱਥੀਆਂ (ਸੰਚੀਆਂ) ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਕਰਕੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਜਿਲਦਬੰਦੀ.

ਜੁਜਰ ਅਥਵਾ ਜੁਜਰੁ. ਯਜੁਰਵੇਦ. "ਸਾਮ ਵੇਦੁ ਰਿਗੁ ਜੁਜਰੁ ਅਥਰਬਣੁ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) ਦੇਖੋ, ਵੇਦ.

ਜੁਜਰੀ. ਯੁਗਮ ਜੋਰੀ. ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ. "ਬਹੁ ਬੈਨ ਬਿਨੈ ਭਨ ਹੈ ਜੁਜਰੀ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਯਜੁਰਵੇਦ ਦਾ ਗ੍ਯਾਤਾ.

ਜੁਜਰੁ. ਦੇਖੋ, ਜੁਜਰ ਅਤੇ ਵੇਦ.

ਜੁਜਾਤ, ਜੁਜਾਤਿ, ਜੁਜਾਤੀ } ਦੇਖੋ, ਯਯਾਤਿ. "ਪੁਨ ਭਯੋ ਜੁਜਾਤ." (ਜਜਾਤਿ) "ਸੁਨਤ ਜੁਜਾਤੀ ਤੇ ਇਹ ਬਾਤ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜੁਜਾਮ. ਅ਼ جذام ਜੁਜਾਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਸ੍ਟ. ਕੋੜ੍ਹ. ਦੇਖੋ, ਗਲਿਤਕੁਸ੍ਟ.

ਜੁਝ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੁੱਧ. ਜੰਗ.

ਜੁਝਊਆ. ਵਿ—ਲੜਾਕਾ. ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੀਰ ਰਸ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਾਜਾ. "ਜੁਝੇ ਜੁਝਊਆ ਕੇ ਬਜੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੧੬)

ਜੁਝਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਯੁੱਧ ਕਰਨਾ। ੨ ਲੜਮਰਨਾ.

ਜੁਝਾਊ. ਦੇਖੋ, ਜੁਝਊਆ. "ਦੁਹ ਦਿਸਿ ਬਜੇ ਜੁਝਾਊ ਬਾਜੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜੁਝਾਊਰਾਗ. ਸੰਪੂਰੀਆ ਅਤੇ ਮਾਰੂ ਰਾਗ. ਵੀਰ ਰਸ ਉਤਪੰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਗ। ੨ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲਾ ਗੀਤ ਅਤੇ ਵਾਜਾ.

ਜੁਝਾਰ. ਵਿ—ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਲੜਾਕਾ ਯੋਧਾ.

ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ. ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਪੂਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਦਿਲਾਵਰਖ਼ਾਨ ਨਾਲ ਮੁਕ਼ਾਬਲਾ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਵਿਚਿਤ੍ਰਨਾਟਕ ਅ: ੧੨। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ.

ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਬਾਬਾ. ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਸੰਮਤ ੧੭੪੭ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਧਰਮਵੀਰ ਸੁਪੁਤ੍ਰ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ. ਅਤੇ ੮ ਪੋਹ, ੧੭੬੧ ਨੂੰ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਵੀਰਤਾ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਈ. ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭੁੱਲਕੇ ਆਪ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣਾ ਸਰਹਿੰਦ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੇ ਹ਼ਜ਼ੂਰੀ ਕਵਿ ਸੈਨਾਪਤਿ ਚਮਕੌਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਵੀਰਤਾ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:—"ਜਬ ਦੇਖਿਓ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਸਮਾ ਪਹੂਚਯੋ ਆਨ, ਦੌਰਯੋ ਦਲ ਮੇ ਧਾਇਕੈ ਕਰ ਮੇ ਗਹੀ ਕਮਾਨ."

ਜੁੱਝ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੁੱਧ. ਜੰਗ.

ਜੁੱਝਰ. ਵਿ—ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਜੁਝਾਰ.

ਜੁਟ. ਜੁੱਟ. ਜੋੜਾ. ਦੋ ਦਾ ਇਕੱਠ. ਯੁਕ੍ਤ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੁਟੁ ੨.

ਜੁਟਸੀ. ਜੁੜਸੀ. ਮਿਲਸੀ. "ਮੇਰਾ ਮੁਖ ਸਾਕਤ ਸੰਗਿ ਨ ਜੁਟਸੀ." (ਦੇਵ ਮ: ੫)

ਜੁਟਕ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਟਾ ਦਾ ਜੂੜਾ। ੨ ਗੁਲਦਸ੍ਤਾ.

ਜੁਟਣਾ, ਜੁਟਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਯੁਕ੍ਤ ਹੋਣਾ. ਜੁੜਨਾ। ੨ ਪਰਸਪਰ ਭਿੜਨਾ. ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ.

ਜੁਟੁ. ਦੇਖੋ, ਜੁਟ। ੨ ਮੇਲ. ਸੰਬੰਧ. "ਨਾਮੈ ਸੰਗਿ ਜੁਟੁ." (ਮ: ੫ ਗਉ ਵਾਰ ੧)

ਜੁਠ. ਸੰ. ਜੁਸ਼੍ਟ. ਵਿ—ਜੂਠਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੂਠ.

ਜੁਠਾਰਨਾ, ਜੁਠਾਲਣਾ, ਜੁਠਾਲਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜੁਸ਼੍ਟ (ਜੂਠਾ) ਕਰਨਾ.

ਜੁਡਾਈ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ੀਤਲਤਾ. ਠੰਢ। ੨ ਮਲੇਰੀਏ ਤਾਪ ਦੀ ਕੰਬਣੀ. ਸ਼ੀਤਜ੍ਵਰ ਦਾ ਕੰਪ.

ਜੁਡਾਨਾ. (ਸੰ. ਜੁਡ੍. ਧਾ—ਜੋੜਨਾ). ਵਿ—ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ. ਯੁਕ੍ਤ ਹੋਇਆ। ੨ ਜਾੜੇ (ਪਾਲੇ) ਨਾਲ ਸੁੰਗੜਿਆ। ੩ ਸ਼ੀਤਲ ਹੋਇਆ. ਠੰਢਾ ਹੋਇਆ.

ਜੁਡਾਨੀ. ਜੁੜੀ. ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ. "ਇਨ ਰੀਤਿ ਬਿਲੋਕ ਬਰਾਤ ਜੁਡਾਨੀ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੨ ਸ਼ੀਤਲ ਹੋਈ. ਠੰਢੀ ਹੋਈ.

ਜੁੰਡੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਝੁੰਡ. ਟੋਲੀ. ਮੰਡਲੀ. ਦੇਖੋ, ਅੰ. Junto.

ਜੁਤ. ਵਿ—ਯੁਕ੍ਤ. ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਯੁਤ. ਸ਼ਾਮਿਲ. ਸਾਥ.

ਜੁਤਉ. ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ. ਯੁਕ੍ਤ. ਦੇਖੋ, ਬਿੰਨ ਅਤੇ ਬਿੰਨਿ.

ਜੁਤਾ. ਯੁਕ੍ਤਹੋਇਆ. ਜੁੜਿਆ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੁੱਤਾ.

ਜੁਤੇ. ਯੁਕ੍ਤ ਹੋਏ. ਜੋੜੇ. ਜੋਤਲਏ. ਜੋਤੇ. "ਫੜਿ ਜੋਨੀ ਜੁਤੇ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫)

ਜੁੱਤ ਪਤਾਣ. ਪਰਸਪਰ ਜੁੱਤੋ ਜੁਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ: ਇੱਕ ਨੇ ਮਾਰਣ ਲਈ ਹੱਥ ਜੁੱਤੀ ਫੜੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੇ ਭੀ ਪਤਾਣ (ਪਦਤ੍ਰਾਣ) ਕੱਢ ਲਿਆ, ਜਿਵੇਂ—ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਜੁੱਤ-ਪਤਾਣ ਹੋਈ.

ਜੁੱਤਾ. ਦੇਖੋ, ਜੁਤਾ। ੨ ਜੂਤਾ. ਜੋੜਾ. ਪਾਪੋਸ਼. "ਕਾਢ ਚਰਨ ਤੇ ਮਾਰਯੋ ਜੁੱਤਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਜੂਤਾ.

ਜੁੱਤੀ. ਦੇਖੋ, ਜੂਤੀ.

ਜੁਥ, ਜੁੱਥ. ਸੰ. ਯੂਥ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗਰੋਹ. ਇਕੱਠ. ਟੋਲਾ. ਝੁੰਡ.

ਜੁਦਰੀਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੁਹਦ. ਘਾਲਣਾ. ਸੇਵਾ. ਮੁਸ਼ੱਕ਼ਤ. "ਪਾਇ ਲਗਉ ਨਿਤ ਕਰਉ ਜੁਦਰੀਆ." (ਮਾਲੀ ਮ: ੪)

ਜੁਦਾ. ਫ਼ਾ جدا ਵਿ—ਅਲਗ. ਭਿੰਨ. ਵੱਖਰਾ.

ਜੁਦਾਈ. ਫ਼ਾ جدائی ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਯੋਗ. ਵਿਛੋੜਾ.

ਜੁਧ. ਦੇਖੋ, ਜੁੱਧ.

ਜੁਧਨਿ. ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਨੀ (ਸੈਨਾ). ਫ਼ੌਜ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜੁਧਾਂਬਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੁੱਧ-ਅੰਬਰ. ਨਿਸ਼ਾਨ. ਪਤਾਕਾ. ਨਿਸ਼ਾਨ ਦਾ ਫਰਹਰਾ. "ਦੇਸ ਬਿਦੇਸਨ ਜੀਤ ਜੁਧਾਂਬਰ." (ਪਾਰਸਾਵ) ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਜਿੱਤਕੇ। ੨ ਬਕਤਰ. ਲੋਹੇ ਦੀ ਕੜੀਆਂ ਦਾ ਕੁੜਤਾ.

ਜੁਧਿਸਟਰ. ਦੇਖੋ, ਯੁਧਿਸ੍ਠਿਰ.

ਜੁਧਿਸਟਰਬੰਧੁਸੁਤਰਿ. ਯੋ. ਯੁਧਿਸ੍ਠਿਰ ਦਾ ਭਾਈ ਅਰਜੁਨ, ਉਸ ਦਾ ਸੂਤ (ਰਥਵਾਹੀ) ਸ਼੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨ, ਉਸ ਦਾ ਅਰਿ (ਵੈਰੀ) ਤੀਰ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜੁਧੀ. ਵਿ—ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਯੋਧਾ.

ਜੁੱਧ. (ਸੰ. ਯੁਧ੍. ਧਾ—ਜੰਗ ਕਰਨਾ). ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੰਗ. ਯੁੱਧ.

ਜੁੱਧਸਾਲੀ. ਸੰ. युद्धशालिन्. ਵਿ—ਯੁੱਧਕਰਤਾ. ਮਹਾਨਯੋਧਾ.

ਜੁੱਧਮਾਲੀ. ਵਿ—ਯੁੱਧ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਹਿਰਨ ਵਾਲਾ. ਫ਼ਤੇ ਦਾ ਹਾਰ ਪਹਿਰਨ ਵਾਲਾ. "ਸਬੈ ਸਤ੍ਰੁ ਜੀਤੇ ਮਹਾਂ ਜੁੱਧਮਾਲੀ." (ਰਾਮਾਵ)

ਜੁਨੱਬੀ. ਦੇਖੋ, ਜਨੱਬੀ.

ਜੁਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੂਨੀ. ਯੋਨਿ. "ਬਹੁੜਿ ਨ ਪਾਈਐ ਜੁਨੀਐ."[1]

[1] ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਥਾਂ ਦੋ ਮਾਤ੍ਰਾ ਇੱਕ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇੱਕ ਮਾਤ੍ਰਾ ਅਰਥ ਬੋਧਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਦੂਜੀ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਲੈ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਕੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਪਾਠ ਜੋਨੀ ਹੈ, ਪਰ ਗਾਉਣ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉੱਚਾਰਣ ਜੁਨੀ ਹੈ.

(ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਜੁਨੀਐ. ਯੋਨਿ ਮੇਂ. ਦੇਖੋ, ਜੁਨੀ.

ਜੁਨੂਬੀ. ਦੇਖੋ, ਜਨੂਬੀ.

ਜੁਨੈਦ. ਦੇਖੋ, ਮਨਸੂਰ.

ਜ਼ੁੰਨਾਰ. ਫ਼ਾ زنار ਜਨੇਊ। ਯਗਯੋਪਵੀਤ. ਜੰਞੂ.

ਜ਼ੁੰਨਾਰਦਾਰ. ਫ਼ਾ زناردار ਜਨੇਊਧਾਰੀ. ਦ੍ਵਿਜ। ੨ ਪਾਰਸੀ, ਜੋ ਜੰਦ ਨੂੰ ਧਰਮਪੁਸ੍ਤਕ ਮੰਨਦਾ ਹੈ. ਪਾਰਸੀ ਲੋਕ ਦ੍ਵਿਜਾਂ ਦੀ ਤਰਾਂ ਤਾਗਾ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਲੱਕ ਨਾਲ ਬੱਧਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ.

ਜੁਫ਼ਤ. ਫ਼ਾ جفت ਜੋੜਾ। ੨ ਜਿਸਤ (ਜਸਤ). even. ਦੋ, ਚਾਰ, ਅੱਠ ਆਦਿ। ੩ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਇਸਤ੍ਰੀ। ੪ ਵਿ—ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ.

ਜੁੰਬਸ਼. ਦੇਖੋ, ਜੁੰਬਿਸ਼.

ਜੁਬਣ. ਵਿ—ਯੁਵਨ. ਜੁਆਨ. ਤਰੁਣ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੌਵਨ. ਯੁਵਾ ਅਵਸਥਾ. "ਜੁਬਣ ਮਧ ਮੱਤੀ." (ਦੱਤਾਵ) ਜੋਬਨ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮਸ੍ਤ.

ਜੁਬਣਹੀਣ, ਜੁਬਨਹੀਨ } ਵਿ—ਯੌਵਨਹੀਨ. ਜੋਬਨਰਹਿਤ. ਭਾਵ—ਬੁੱਢਾ. "ਜਿਮ ਜੁਬਨਹੀਨ ਲਪਟਾਇ ਨਾਰਿ." (ਰਾਮਾਵ)

ਜੁਬਨ. ਦੇਖੋ, ਜੁਬਣ.

ਜੁਬਾ. ਵਿ—ਯੁਵਾ. ਜਵਾਨ.

ਜੁਬਾਂ, ਜੁਬਾਨ } ਰਸਨਾ ਅਤੇ ਬੋਲੀ (ਭਾਸਾ). ਦੇਖੋ, ਜਬਾਂ ਅਤੇ ਜਬਾਨ. "ਸਮਸਤੁਲ ਜੁਬਾਂ ਹੈ." (ਜਾਪੁ)

ਜੁੰਬਿਸ਼. ਫ਼ਾ جنبش ਜੁੰਬਿਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਪ. ਹਰਕਤ. ਕਾਂਬਾ.

ਜੁੱਬਣ. ਦੇਖੋ, ਜੁਬਣ ੨.

ਜੁੰਮਣ. ਕ੍ਰਿ—ਜਨਮਣਾ. ਜਨਮ ਲੈਣਾ। ੨ ਉਗਣਾ. ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ। ੩ ਸਿੰਧੀ. ਜਾਣਾ. ਗਮਨ ਕਰਨਾ. "ਜੁੰਮੇ ਕਟਕ ਅਛੂਹਣੀ." (ਚੰਡੀ ੩) ਕਈ ਅਕ੍ਸ਼ੌਹਿਣੀ ਦਲ ਚੱਲੇ.

ਜੁੰਮਣਹਾਰ. ਵਿ—ਜਾਵਣਹਾਰ. ਬਿਨਸਨਹਾਰ. ਦੇਖੋ, ਜੁੰਮਣ ੩. "ਢਲਿ ਢੁਲਿ ਜੁੰਮਣਹਾਰ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਜੁਮਲ, ਜੁਮਲਹ, ਜੁਮਲਾ } ਅ਼ جمل ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋੜ. ਮੀਜ਼ਾਨ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਕਈ ਥਾਂਈਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰਕੇ ਜੋੜ ਦਾ ਅੰਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਥਾਂ ਜੁਮਲਾ ਅਰ ਜੁਮਿਲਾ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਤਮਾਮ. ਸਭ.

ਜੁਮਲਾਰਜੁਨ. ਸੰ. ਯਮਲ—ਅਰ੍‍ਜੁਨ. ਅਰਜੁਨ ਬਿਰਛਾਂ ਦਾ ਜੋੜਾ. ਦੇਖੋ, ਜਮਲਾਰਜਨ.

ਜੁਮਾ. ਅ਼ جمعہ ਜੁਮਅ਼ਹ. ਏਕਤ੍ਰ ਹੋਣ ਦਾ ਦਿਨ. ਇਸਲਾਮ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੁਕ੍ਰਵਾਰ ਪਵਿਤ੍ਰ ਦਿਨ ਹੈ. ਇਹ ਉਹ ਦਿਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਦਮ ਨੂੰ ਖ਼ੁਦਾ ਬਹਿਸ਼ਤ ਦੇ ਬਾਗ਼ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ. ਕ਼ਯਾਮਤ ਦੇ ਦਿਨ ਕ਼ਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਉਠਕੇ ਆਦਮੀ ਇਸੇ ਦਿਨ ਖ਼ੁਦਾ ਅੱਗੇ ਅਖ਼ੀਰੀ ਫ਼ੈਸਲੇ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਹੋਣਗੇ.

ਮਿਸ਼ਕਾਤ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਜੁਮੇ ਦੇ ਦਿਨ ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ ਨਮਾਜ਼ ਵੇਲੇ ਇੱਕਮਨ ਹੋਕੇ ਖ਼ੁਤਬਾ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ.

"ਰੋਜ਼ੇ ਜੁਮਅ਼ਹ ਮੋਮਨਾਨੇ ਪਾਕਬਾਜ਼।
ਗਿਰਦ ਮੇ ਆਯੰਦ ਅਜ਼ ਬਹਿਰੇ ਨਮਾਜ਼." (ਜ਼ਿੰਦਗੀ)

ਜ਼ੁੰਮਾ. ਅ਼ ذمہ ਜ਼ਿੱਮਹ. ਓਟਨਾ। ੨ ਇੱਕ ਰਾਜਪੂਤ ਸਰਦਾਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਿਕਰ ਹੁਸੈਨੀ ਦੇ ਯੁੱਧ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਵਿਚਿਤ੍ਰਨਾਟਕ ਅ: ੧੧.

ਜੁਮਾ ਮਸਜਿਦ, ਜੁਮਾ ਮਸੀਤ } ਅ਼ جامع مسجد ਜਾਮਅ਼ ਮਸਜਿਦ. ਉਹ ਮਸੀਤ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਲਈ ਜਮਾ ਹੋਣ. ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਕ੍ਰਵਾਰ ਦੇ ਦਿਨ ਜਿਸ ਮਸਜਿਦ ਵਿੱਚ ਏਕਤ੍ਰਤਾ ਹੋਵੇ. ਇਸ ਨਾਉਂ ਦੀਆਂ ਮਸੀਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਦੀ ਸਨ ੧੬੫੦ ਵਿੱਚ ਬਣਾਈ ਦਿੱਲੀ ਦੀ, ਅਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਸਨ ੧੬੭੩ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਕਿਲੇ ਪਾਸ ਲਹੌਰ ਦੀ, ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ.

ਜੁੰਮਿਓ. ਦੇਖੋ, ਜੁੰਮਣ। ੨ ਦੇਖੋ. ਪਬਣਿ.

ਜੁਮਿਲਾ. ਦੇਖੋ, ਜੁਮਲਾ.

ਜੁੰਮੇ. ਦੇਖੋ, ਜੁਮਣ ੩.

ਜੁਮੇਰਾਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵੀਰਵਾਰ. ਵ੍ਰਿਹਸਪਤਿ ਵਾਰ.

ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ. ਫ਼ਾ ذمہ واری ਜ਼ਿੱਮਹਵਾਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਓਟਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. ਆਪਣੇ ਉੱਪਰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੇ ਓਟਲੈਣ ਦਾ ਭਾਵ.

ਜੁਰ. ਦੇਖੋ, ਜੁਰਨਾ। ੨ ਤਾਪ. ਦੇਖੋ, ਜ੍ਵਰ. "ਪਰਗੁਨ ਪਰਧਨ ਪਰਨ ਪ੍ਰਸੰਸਾ। ਜਰੈ ਨ ਇਹ ਜੁਰ ਲਖੋ ਨਿਸੰਸਾ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਜੁਰਅ਼. ਅ਼ جرع ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੁੱਟ. ਘੁਟ.

ਜੁਰਅ਼ਹ. ਅ਼ جرعہ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਜੁਰਅ਼ (ਘੁੱਟ)

ਜੁਰਅਤ, ਜੁਰਤ } ਅ਼ جرأت ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੌਸਲਾ. ਸਾਹਸ. ਦਿਲੇਰੀ. "ਜੁਰਅਤ ਜਮਾਲ ਹੈ." (ਜਾਪੁ) "ਮਮ ਜੁਰਤ ਨਾਹਿਨ ਏਤਨੀ." (ਸਲੋਹ)

ਜੁਰਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜੁੜਨਾ. ਮਿਲਣਾ. ਏਕਤ੍ਰ ਹੋਣਾ. "ਧਿਆਇ ਨਿਤ ਕਰ ਜੁਰਨਾ." (ਗੌਂਡ ਮ: ੪)

ਜੁਰਮ. ਅ਼ جرم ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਪਰਾਧ. ਕ਼ੁਸੂਰ.

ਜੁਰਮਾਨਾ. ਫ਼ਾ جرمانہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੁਰਮ ਦੀ ਸਜ਼ਾ. ਚੱਟੀ. ਧਨਦੰਡ.

ਜੁਰਰਾ. ਫ਼ਾ جرہ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇਹ ਬਾਜ਼ ਦਾ ਨਰ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਕੱਦ ਬਾਜ਼ ਨਾਲੋਂ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਨੂੰ ਭੀ ਬਾਜ਼ ਵਾਂਗ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲਈ ਪਾਲਿਆ ਅਤੇ ਸਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. Goshawk (male). ਦੇਖੋ, ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪੰਛੀ.

ਜੁਰਰੋ. ਦੇਖੋ, ਜੁਰਰਾ। ੨ ਡਿੰਗ. ਵੈਦ. ਜ੍ਵਰ-ਹਰੋ ਤੋਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ ਹੈ.

ਜੁੱਰਾ. ਦੇਖੋ, ਜੁਰਰਾ। ੨ ਡਿੰਗ. ਨੀਂਦ. ਨਿਦ੍ਰਾ.

ਜੁਰਾਂਕੁਸ. ਸੰ. ਜ੍ਵਰਾਂਕੁਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਾਪ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਵਾਲੀ ਦਵਾ. ਹਿੰਦੀਵੈਦ ਪਾਰਾ, ਗੰਧਕ ਆਦਿ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਔਸ਼ਧ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਕੋਈ ਦਵਾਈ, ਜੋ ਤਾਪ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੇ, ਜੁਰਾਂਕੁਸ਼ ਕਹਾ ਸਕਦੀ

ਹੈ.

ਜੁਰਿ. ਜੁੜਕੇ. ਮਿਲਕੇ. "ਸਗਲ ਬਿਧੀ ਜੁਰਿ ਆਹਰੁ ਕਰਿਆ." (ਮਲਾ ਮ: ੫)

ਜੁਰਿਆ, ਜੁਰੀਆ, ਜੁਰੇ, ਜੁਰੈ ਜੁੜਿਆ. ਜੁੜੇ. ਜੁੜਦਾ ਹੈ. ਲੜੇ. ਭਿੜੇ. "ਕਿਰਤਨ ਜੁਰੀਆ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫ ਪੜਤਾਲ) ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਜੁੜੀਆ. "ਸਾਧੂ ਸੰਗਿ ਮੁਖ ਜੁਰੇ" (ਸਾਰ ਮ: ੫) "ਹਰਿ ਸਿਉ ਜੁਰੈ ਤ ਨਿਹਚਲੁ ਚੀਤੁ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੫) "ਕਾਲ ਸਿਉ ਜੁਰੈ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ)

ਜੁੱਰਹ. ਦੇਖੋ, ਜੁਰਰਾ.

ਜੁੱਰਾਬ. ਤੁ جراب ਸੰਗਜ਼ਾ—ਮੋਜ਼ਾ. ਪਾਯੇਤਾਬਾ. Sock. hose.

ਜੁਲ. ਦੇਖੋ, ਜੁਲਣੁ। ੨ ਅ਼ جل ਸੰਗਜ਼ਾ—ਝੁੱਲ। ੩ ਦੇਖੋ, ਜੁ਼ਲ.

ਜੁਲ ਉਲ ਜਨਾਹ. ਜੁਲ (ਦੋ) ਜਨਾਹ (ਪਰ). ਦੋ ਪਰਾਂ ਵਾਲਾ ਘੋੜਾ, ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਘੋੜਾ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਲੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਰਬਲਾ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਰਤ ਅਮਾਮ ਹੁਸੈਨ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਵਿੱਚ ਸੀ.

ਜੁਲਈ. ਚੱਲਈ. ਦੇਖੋ, ਜੁਲਣੁ. "ਸਾਥਿ ਨ ਜੁਲਈ ਮਾਇਆ." (ਵਾਰ ਜੈਤ)

ਜੁਲਹਾ. ਜੁਲਾਹਾ. ਕਪੜਾ ਬੁਣਨ ਵਾਲਾ. "ਤੂ ਬਾਮਨੁ ਮੈ ਕਾਸੀਕ ਜੁਲਹਾ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ਦੇਖੋ, ਕਾਸੀਕ ਅਤੇ ਜੋਲਾਹਾ.

ਜੁਲਕਾ. ਛੋਟੇ ਸਰੀਣਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਖਤ੍ਰੀ ਗੋਤ੍ਰ. "ਪਾਰੋ ਜੁਲਕਾ ਪਰਮਹੰਸ." (ਭਾਗੁ)

ਜੁਲਣਾ, ਜੁਲਣੁ ਸਿੰਧੀ. ਕ੍ਰਿ—ਜਾਣਾ. ਤੁਰਨਾ. "ਪਾਵ ਸੁਹਾਵੇ ਜਾ ਤਉ ਧਿਰਿ ਜੁਲਦੇ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) "ਰਾਹ ਦਸਾਈ ਨਾ ਜੁਲਾਂ." (ਵਡ ਮ: ੧) "ਮੂ ਜੁਲਾਊ ਤਥਿ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) "ਪਾਵ ਜੁਲਾਈ ਪੰਧ ਤਉ." (ਸੂਹੀ ਅ: ਮ: ੫) "ਕਮਾਣਾ ਸੰਗਿ ਜੁਲਿਆ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) "ਪੰਧਿ ਜੁਲੰਦੜੀ ਮੇਰਾ ਅੰਦਰੁ ਠੰਢਾ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫)

ਜੁਲਨ. ਦੇਖੋ, ਜੁਲਣੁ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜ੍ਵਲਨ.

ਜੁਲਫ. ਫ਼ਾ زلف ਜ਼ੁਲਫ਼. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਅਲਕ. ਸਿਰ ਦੇ ਲੰਮੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਲਟ, ਜੋ ਗਲੁ ਉੱਪਰ ਅਥਵਾ ਪਿੱਛੇ ਲਟਕਦੀ ਹੋਵੇ. "ਜੁਲਫੇਂ ਅਨੂਪ ਜਾਂਕੀ." (ਰਾਮਾਵ)

ਜੁਲਫਕਾਰ. ਅ਼ ذوالفقار ਜ਼ੁਅਲਫ਼ਕ਼ਾਰ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਫ਼ਿਕ਼ਾਰ (ਕੰਗਰੋੜ) ਜ਼ੁਲ (ਵਾਲੀ). ਕੰਗਰੋੜ ਜੇਹੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲੀ ਤਲਵਾਰ. ਇਸ ਜਾਤਿ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਪਿੱਠ ਮੋਟੀ ਅਤੇ ਕੰਗਰੋੜ ਦੀ ਸੰਗਲੀ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸਸਤ੍ਰ. "ਜੁਲਫਕਾਰ ਔ ਮਿਸਰੀ." (ਸਲੋਹ) ੨ ਇਸ ਨਾਮ ਦੀ ਇੱਕ ਖ਼ਾਸ ਤਲਵਾਰ, ਜੋ ਹ਼ਜਰਤ ਮੁਹ਼ੰਮਦ ਨੇ ਕਾਫ਼ਿਰ ਗ਼ਾਸ ਨੂੰ ਬਦਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਫਤੇ ਕਰਕੇ ਲਈ[1] ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਈ ਅ਼ਲੀ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਸੀ.

ਜੁਲਮ. ਅ਼ ظلم ਜ਼ੁਲਮ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਜ਼ੋਰ. ਧੱਕਾ. ਜ਼ਯਾਦਤੀ। ੨ ਬੇ ਇਨਸਾਫ਼ੀ. ਅਨਿਆਂ. "ਜੋਰ ਜੁਲਮ ਫੂਲਹਿ ਘਨੋ." (ਬਾਵਨ)

ਜੁਲਾਂ, ਜੁਲਾਊ, ਜੁਲਾਈ ਦੇਖੋ, ਜੁਲਣੁ.

ਜੁਲਾਹਾ, ਜੁਲਾਹੇ ਫ਼ਾ جولاه ਜੁਲਾਹ: ਸੰਗਜ਼ਾ—ਸੂਤ ਦਾ ਜੁਲਹ. (ਪਿੰਨਾ) ਬੁਣਨ ਵਾਲਾ. ਕਪੜਾ ਬੁਣਨ ਵਾਲਾ. "ਜਾਤਿ ਜੁਲਾਹਾ ਮਤਿ ਕਾ ਧੀਰ." (ਗੌਂਡ ਕਬੀਰ) "ਜਿਉ ਸਤਸੰਗਤਿ ਤਰਿਓ ਜੁਲਾਹੋ." (ਕਾਨ ਅ: ਮ: ੪) ਦੇਖੋ, ਜੋਲਾਹਾ। ੨ ਪਾਣੀ ਉੱਪਰ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਜਲਜੰਤੁ. ਗੰਗੇਰੀ। ੩ ਦੇਖੋ, ਗਜ ਨਵ.

ਜੁਲਾਬ. ਅ਼ جلاب ਜੁੱਲਾਬ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਗੁਲ-ਆਬ ਹੈ. ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਅ਼ਰਕ਼. ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਅ਼ਰਕ਼ ਦਸ੍ਾਵਰ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਦ੍ਰਾਵਕ ਦਵਾਈਆਂ ਲਈ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ.

ਜੁਲਿਆ. ਦੇਖੋ, ਜੁਲਣੁ.

ਜੁਲੂਸ. ਦੇਖੋ, ਜਲੂਸ.

ਜੁਲੇਖ਼ਾ, ਜ਼ੁਲੈਖ਼ਾ ਫ਼ਾ زلیخا ਦੇਖੋ, ਯੂਸਫ.

ਜੁਲੈਂ. ਦੇਖੋ, ਜ੍ਵਲਨ.

ਜੁਲੰਦੜੀ. ਦੇਖੋ, ਜੁਲਣੁ.

ਜੁੱਲਾ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਰੂੰ ਭਰਿਆ ਮੋਟਾ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਵਸਤ੍ਰ. ਗੁੱਦੜ.

ਜੁੱਲਾਬ. ਦੇਖੋ, ਜੁਲਾਬ.

ਜੁੱਲੀ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਰੂੰ ਭਰੀ ਮੋਟੀ ਰਜਾਈ.

ਜੁਵਤੀ. ਜੁਆਨ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਦੇਖੋ, ਯੁਵਤੀ.

ਜੁਵਰਾਜ. ਵਲੀਅਹਿਦ. ਦੇਖੋ, ਯੁਵਰਾਜ.

ਜੁਵਾ. ਦੇਖੋ, ਯੁਵਾ.

ਜੁਵਾਰ. ਦੇਖੋ, ਜਵਾਰ.

ਜੁਵਾਲ. ਦੇਖੋ, ਜਵਾਲ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜ੍ਵਾਲ.

ਜੁੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਯੁਕ੍ਤ ਹੋਣਾ. ਦੋ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਆਪੋਵਿੱਚੀ ਮਿਲਣਾ। ੨ ਏਕਤ੍ਰ ਹੋਣਾ. ਜਮਾ ਹੋਣਾ। ੩ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਾ. ਮੁਯੱਸਰ ਹੋਣਾ.

ਜੁੜਿ. ਜੁੜਕੇ. "ਜੁੜਿ ਜੁੜਿ ਵਿਛੁੜੇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਸਾਰ)

ਜੁੜੰਦਾ. ਵਿ—ਮਿਲਦਾ। ੨ ਮੀਜ਼ਾਨ ਵਿੱਚ ਆਇਆ. "ਧੁਰਿ ਪਾਇਆ ਕਿਰਤੁ ਜੁੜੰਦਾ." (ਵਡ ਮ: ੪ ਘੋੜੀਆਂ) ੩ ਜਾਡਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ. ਸ਼ੀਤਲ ਕਰੰਦਾ. "ਹਰਿ ਜੇਠਿ ਜੁੜੰਦਾ ਲੋੜੀਐ." (ਮਾਝ ਬਾਰਹਮਾਹਾ) ਜੇਠ ਵਿੱਚ ਠੰਢ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹਰਿ ਲੋੜੀਐ। ੪ ਜੋੜੂ. ਜਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਜੂ. ਵਜ—ਆਦਰ. ਬੋਧਕ ਸ਼ਬਦ. ਜੀ. "ਹਰਿ ਜੂ! ਰਾਖਿਲੇਹੁ ਪਤਿ ਮੇਰੀ." (ਜੈਤ ਮ: ੯) ੨ ਸੰਗਜ਼ਾ—ਜਨਮ. ਉਤਪੱਤਿ. "ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ। ਅਜੂ ਹੈ." (ਜਾਪੁ) ੩ ਸੰ. ਵਾਯੁ. ਪਵਨ। ੪ ਸਰਸ੍ਵਤੀ। ੫ ਫ਼ਾ جو ਅਥਵਾ جوی ਜੂਇ. ਨਦੀ। ੬ ਨਹਿਰ। ੭ ਤੂੰ ਢੂੰਢ (ਤਲਾਸ਼ ਕਰ).

ਜੂੰ. ਸੰ. ਯੂਕਾ. ਸੰਗਜ਼ਾ—ਵਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਕੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਸ੍ਵੇਦਜ ਜੰਤੁ. louse. ਬਹੁਵਚਨ lice.

ਜੂਅ. ਦੇਖੋ, ਜੂੰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੂਆ.

---

[1] ਕਿਤਨਿਆਂ ਨੇ ਅਬੂਜਹਲ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਜ਼ੁਲਫ਼ਕਾਰ ਦਾ ਲੈਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

ਜੂਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦ੍ਯੂਪ. ਸੰ. ਦ੍ਯੂਤ. ਸ਼ਰਤ਼ ਲਗਾਕੇ ਖੇਡਿਆ ਹੋਇਆ ਖੇਲ. ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਦੇ ਹਾਰਣ ਅਥਵਾ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ.[1] "ਹਾਰ ਜੂਆਰ ਜੂਆ ਬਿਧੇ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੨ ਗੱਡੇ ਰਥ ਆਦਿ ਦਾ ਜੂਲਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੈਲ ਅਥਵਾ ਘੋੜੇ ਜੋਤੀਦੇ ਹਨ। ੩ ਵਿ—ਯੁਵਾ. ਜਵਾਨ. "ਲਰੇ ਬਾਲ ਔ ਬ੍ਰਿੱਧ ਜੂਆ ਰਿਸੈਕੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੨੦)

ਜੂਆਰ / **ਜੂਆਰੀ** } ਵਿ—ਜੂਆ ਖੇਡਣ ਵਾਲਾ. ਸੰ. ਦ੍ਯੂਤਕਾਰ. ਜੂਏਬਾਜ਼. "ਜੂਆਰ ਬਿਸਨੁ ਨ ਜਾਇ." (ਬਿਲਾ ਅ: ਮ: ੫) "ਜੂਆਰੀ ਜੂਏ ਮਾਹਿ ਚੀਤ." (ਬਸੰ ਮ: ੫)

ਜੂਐ ਜਨਮਹਾਰਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਅਮੋਲਕ ਜਨਮ ਕੌਡੀਆਂ ਬਦਲੇ ਹਾਰਦੇਣਾ. ਨਿਕੰਮੇ ਲਾਭ ਨੁਕ਼ਸਾਨ ਵਿੱਚ ਅਵਸਥਾ ਖੋਣੀ. "ਜਪਿ ਜੂਐ ਜਨਮ ਨ ਹਾਰੀਐ." (ਸ੍ਰੀ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਜੂਇ. ਦੇਖੋ, ਜੂ ੫.

ਜੂਈ. ਜੂੰਆਂ ਨਾਲ. ਯੂਕਾ ਸੇ. ਜੂੰਈਂ. "ਮਲੁ ਜੂਈ ਭਰਿਆ ਨੀਲਾ ਕਾਲਾ ਖਿਧੋਲੜਾ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਜੂਏਬਾਜ. ਦੇਖੋ, ਜੂਆਰ.

ਜੂਏਬਾਰ. ਫ਼ਾ جوئبار ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਹਿਰ.

ਜੂਸ. ਸੰ. ਜੂਸ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਾਲ ਮਾਸ ਆਦਿ ਦਾ ਰਸਾ. ਸ਼ੋਰਵਾ. ਦੇਖੋ, ਅੰ. Juice.

ਜੂਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਹੱਦ. ਸੀਮਾ. "ਚੜ੍ਹ ਘੋੜੇ ਨਸ ਜਾਣਗੇ ਵਿਚ ਜੂਹ ਪਰਾਈਆਂ." (ਜੰਗਨਾਮਾ) ੨ ਯੂਥ. ਸਮੁਦਾਯ। ੩ ਵਿ—ਸਭ. ਤਮਾਮ. "ਮਉਲਿਓ ਮਨ ਤਨ ਜੂਹ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੪ ਘਾਹ ਵਾਲੀ ਭੂੰਘੀ ਥਾਂ, ਜੋ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਚਰਾਂਦ ਲਈ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ. ਚਰਾਗਾਹ.

ਜੂਹੀ. ਦੇਖੋ, ਜੁਹੀ.

ਜੂੰਕ / **ਜੂੰਕਾ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੂਕਾ. ਜੂੰ. "ਜੂੰਕ ਪਰੀ ਬਹੁ ਬਾਰ ਬਧੇ ਸਿਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਜੂੰ.

ਜੂਝ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੁੱਧ. ਜੰਗ. "ਨਿਤ ਉਠਿ ਜੂਝ ਕਰੀਜੈ." (ਕਲਿ ਅ: ਮ: ੪)

ਜੂਝਣਾ / **ਜੂਝਨਾ** } ਕ੍ਰਿ—ਯੁੱਧ ਕਰਨਾ। ੨ ਲੜਮਰਨਾ.

ਜੂਝਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜੂਝਕੇ. ਲੜਕੇ. "ਮਨ ਸਿਉ ਜੂਝਿ ਮਰੈ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਏ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)

ਜੂਟ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੂੜਾ. "ਸੀਸ ਜਟਾਨ ਕੇ ਜੂਟ ਸੁਹਾਏ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਜੂਟੀ. ਵਿ—ਜੁੜੀ ਹੋਈ। ੨ ਜ੍ਵਲਿਤ. ਰੌਸ਼ਨ. "ਏਕ ਤੇ ਏਕ ਜੂਟੀ." (ਰਾਮਾਵ) ਪਹਾੜ ਦੀ ਬੂਟੀ ਇੱਕ ਤੋਂ ਇੱਕ ਚਮਕਦੀ ਹੋਈ.

ਜੂਠ. ਸੰ. ਜੁਸ੍ਰ੍. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖਾਧੇ ਪਿੱਛੋਂ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰਨ. ਉੱਛਿਸ੍ਟ। ੨ ਜੂਠੀ ਵਸਤੁ। ੩ ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ. ਦੇਖੋ, ਜੂਠਿ। ੪ ਸਿੰਧੀ. ਜੂਠ. ਅਸਤ੍ਯ.

ਜੂਠਕੂਠ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੁਤਸਿਤ ਜੂਠ. ਨਿੰਦਿਤ ਜੂਠ. ਵੇਸ਼੍ਯਾ ਆਦਿ ਦੀ ਜੂਠ. "ਚੂਨੈ ਜੂਠ ਕੂਠੰ ਸੁਤੰ ਛੋਰ ਧਰਮਾ." (ਕਲਕੀ)

ਜੂਠਨ. ਜੂਠਾਂ ਨੂੰ. ਦੇਖੋ, ਮਹਿ ੪। ੨ ਜੂਠਾ ਬਰਤਨ. ਜੂਠੀ ਪੱਤਲ. "ਜੂਠਨ ਜੂਠਿ ਪਈ ਸਿਰ ਊਪਰਿ." (ਕਾਨ ਅ: ਮ: ੪) ਪੱਤਲਾਂ ਦੀ ਜੂਠ ਸੁਕਦੇਵ ਦੇ ਸਿਰ ਪਈ। ੩ ਜੂਠ ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ.

ਜੂਠ ਵਿੱਚ ਧਨ ਪਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਭੋਜਨ ਕਰਕੇ ਜੂਠੇ ਬਰਤਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਹਰ ਅਥਵਾ ਰੁਪਯਾ ਪਾਉਣਾ. ਜਿਸ ਦੇ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕ਼ ਨਾਈ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਰਸਮ ਅਕਸਰ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ. ਲਾੜੇ (ਦੂਲਹਾ) ਦੇ ਜੂਠੇ ਥਾਲ ਵਿੱਚ ਧਨ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. "ਜੂਠ ਬਿਖੇ ਬਹੁ ਧਨ ਕੋ ਡਾਰੇ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜੂਠਾ. ਸੰ. ਜੁਸ੍ਰ੍. ਵਿ—ਅਪਵਿਤ੍ਰ. ਖਾਧੇ ਪਿੱਛੋਂ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ.

ਜੂਠਾਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੂਠਾਪਨ. ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ. "ਅੰਤਰਿ ਲੋਭ ਜੂਠਾਨ." (ਸਾਰ ਮ: ੫)

ਜੂਠਾਨੈ. ਜੂਠਿਓਂ ਸੇ. ਜੂਠਿਆਂ (ਪਾਮਰਾਂ) ਨਾਲ. "ਖੋਟੇ ਠਵਰ ਨ ਪਾਇਨੀ, ਰਲੇ ਜੂਠਾਨੈ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧)

ਜੂਠਾਨੰਦ. ਦੇਖੋ, ਸੁਚਾਨੰਦ.

ਜੂਠਾਰਾ / **ਜੂਠਾਰੀ** } ਵਿ—ਜੂਠ ਵਾਲਾ (ਵਾਲੀ). ਅਪਾਵਨ. "ਹਮ ਕਿਉਕਰਿ ਮਿਲਹਿ ਜੂਠਾਰੀ?" (ਦੇਵ ਮ: ੪) "ਭਾਰ ਅਠਾਰਹਿ ਸਗਲ ਜੂਠਾਰੇ." (ਧਨਾ ਰਵਿਦਾਸ)

ਜੂਠਿ. ਸਿੰਧੀ. ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ. ਅਸ਼ੁੱਧੀ. "ਜੂਠਿ ਲਹੈ ਜੀਉ ਮਾਂਜੀਐ." (ਗੂਜ ਮ: ੧) "ਇੰਦ੍ਰੀ ਕੀ ਜੂਠਿ ਉਤਰਸਿ ਨਾਹੀ." (ਬਸੰ ਕਬੀਰ) ਜੂਠ ਤੋਂ. ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਸੇ.

ਜੂਠੀ. ਜੂਠਾ ਦਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਲਿੰਗ.

ਜੂਡਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜਾੜੇ (ਪਾਲੇ) ਨਾਲ ਜੁੜਨਾ.

ਜੂਡੀਏ. ਜਾਡੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀਏ. ਠੰਢ ਮਰੀਏ.

ਜੂਤ / **ਜੂਤਾ** / **ਜੂਤੀ** } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋੜਾ[1]. ਪਨਹੀ. ਪਾਪੋਸ਼. ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਰਮਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜੂਤਾ ਉਤਾਰਕੇ ਜਾਣ ਦੀ ਰੀਤਿ ਹੈ. ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋੜਾ ਉਤਾਰਕੇ ਜਾਣ ਦੀ ਆਗ੍ਯਾ ਬਾਈਬਲ ਵਿੱਚ ਭੀ ਦੇਖੀਦੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, EX. ਕਾਂਡ ੩, ਆਯਤ ੫, ਅਤੇ Joshua ਕਾਂਡ ੫, ਆਯਤ ੧੫.

ਜੂਥ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੂਥ. ਸਮੁਦਾਯ. ਗਰੋਹ. ਦੇਖੋ, ਯੂਥ. "ਸਤਿਗੁਰਿ ਖੇਮਾ ਤਾਣਿਆ ਜੁਗਜੂਥ ਸਮਾਣੇ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮਰੂਪ ਖੇਮਾ ਛਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜਗਤ ਦੇ ਟੋਲੇ ਸਮਾਏ, ਭਾਵ ਸਭ ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਆ ਗਏ.

ਜੂਥਪ. ਯੂਥ (ਝੁੰਡ) ਦਾ ਪਤਿ. ਦੇਖੋ, ਯੂਥਪ.

ਜੂਦ. ਫ਼ਾ زود ਜ਼ੂਦ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਛੇਤੀ. ਜਲਦ. "ਆਯੋ ਉੱਪਰ ਖਾਲਸੈ ਜੂਦ." (ਪ੍ਰਾਪੰਪ੍ਰ) ੨ ਅ਼. ਜੂਦ. ਵਿ—ਉਦਾਰ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਜ਼ਾਦੀ। ਭੁੱਖ. ਕ੍ਸ਼ੁਧਾ.

---

[1]ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਜੂਆ ਖੇਡਣਾ ਰਾਜਵਿਦ੍ਯਾ ਸੀ. ਰਾਜੇ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਿਨਾ ਸ਼ੰਕਾ ਜੂਆ ਖੇਡਦੇ ਸਨ. ਦੇਖੋ, ਰਿਗਵੇਦ ੧੦, ੩੪ ਅਤੇ ਅਥਰਵਵੇਦ ੭, ੫੦.

[1]ਇਸਦਾ ਮੂਲ ਯੁਕ੍ਤ ਜੁਕ੍ਤ ਆਦਿ ਸ਼ਬਦ ਹਨ.

ਜ਼ੂਦੀ. ਫ਼ਾ زودی ਸੰਗਯਾ—ਸ਼ੀਘ੍ਰਤਾ. ਕਾਹਲੀ.

ਜੂਨ. ਸੰਗਯਾ—ਅੰਤੜੀ (ਆਂਦ) ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਮੈਲ ਦਾ ਕੀੜਾ. ਮਲੱਪ ਇਹ ਗੰਡਗਡੋਏ ਦੀ ਕ਼ਿਸਮ ਦਾ ਮੇਦੇ ਦੀ ਅਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਕਾਰਣ ਅੰਤੜੀ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ. ਜਿਸ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿੱਚ ਜੂਨ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਪਾਣੀ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਮਲੱਪ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੂਨਿ.

ਜੂਨਾਗਢ / ਜੂਨਾਗੜ੍ਹ } ਕਾਠੀਆਵਾੜ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਿਆਸਤ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ ਜੋ ਗਿਰਿਨਾਰ ਪਰਬਤ ਪਾਸ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਉਂ ਗਿਰਿਨਗਰ[1] ਸੀ. ਇਸ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ "ਚਰਨਪਾਦੁਕਾ" ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਸਥਾਨ ਹੈ.

ਜੂਨਿ / ਜੂਨੀ } ਦੇਖੋ, ਯੋਨਿ. ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਉਤਪੱਤਿ ਦਾ ਸਥਾਨ. ਆਕਰ. ਜਨਮ. ਭਗ. ਦੇਖੋ, ਅਜੂਨੀ.

ਜੂਪ. ਸੰਗਯਾ—ਦ੍ਯੂਤ. ਜੂਆ। ਦੇਖੋ, ਯੂਪ.

ਜੂਪੀ. ਵਿ—ਜੂਪ (ਦ੍ਯੂਤ) ਖੇਡਣ ਵਾਲਾ. ਦ੍ਯੂਤਕਾਰ. ਜੁਆਰੀ. "ਬਡੇ ਬਡੇ ਜੂਪੀ ਜਬ ਹਾਰੇ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੩੭)

ਜੂਰੀ. ਦੇਖੋ, ਜੂੜੀ। ੨ ਅੰ. Jury. ਜੱਜ ਨਾਲ ਬੈਠਣ ਵਾਲੀ ਪੰਚਾਇਤ, ਜੋ ਧਰਮ ਨਿਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਗ੍ਯਾ ਕਰੇ. ਸਾਲਿਸਾਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ.

ਜੂਲਾ. ਸੰਗਯਾ—ਗੱਡੇ ਰਥ ਆਦਿ ਦਾ ਉਹ ਡੰਡਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੈਲ ਘੋੜੇ ਆਦਿ ਜੋੜੀਦੇ ਹਨ. ਸੰ. ਯੋਕ੍ਤ੍ਰ. "ਜੂਲੇ ਸਾਥ ਜੋਰ ਕਰ ਹੇਰੇ ਕਛੁ ਤੋਰ ਕਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜੂੜ. ਸੰਗਯਾ—ਉਹ ਰੱਸਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੂੜੀਏ. ਜਕੜਬੰਦ.

ਜੂੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਨਰੜਨਾ. ਕਸਕੇ ਬੰਨ੍ਹਣਾ. ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਦੇਣੀਆਂ.

ਜੂੜਾ. ਸੰਗਯਾ—ਜੂਟ. ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਗੱਠ.

ਜੂੜੀ. ਸੰਗਯਾ—ਘਾਸ ਰੋਮ ਆਦਿ ਦੀ ਕੂਚੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਕਾਨ ਸਾਫ ਕਰੀਦਾ ਅਤੇ ਬਰਤਨ ਮਾਂਜੀਦੇ ਹਨ। ੨ ਟੋਲੀ. ਮੰਡਲੀ. "ਜੁੜ ਗੁਰਮੁਖ ਜੂੜੀ." (ਭਾਗੁ) ੩ ਛੋਟਾ ਜੂੜਾ। ੪ ਫਸਲ ਕਟਦੇ ਹੋਏ ਥੋੜੇ ਥੋੜੇ ਪੂਲਿਆਂ ਦਾ ਬੱਧਾ ਗੱਠਾ.

ਜੂੜੀ ਤਾਪ. ਜਾਡੇ (ਕਾਂਬੇ) ਦਾ ਤਾਪ. "ਦੁਸਟ ਵਿਆਪੇ ਜੂੜੀ ਤਾਪ." (ਮਹਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

ਜੇ. ਸਰਵ—ਜੋ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ. "ਜੇ ਅਪਨੇ ਗੁਰ ਤੇ ਮੁਖ ਫਿਰਹੈਂ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੨ ਵ੍ਯ—ਯਦਿ. ਅਗਰ. "ਜੇ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਆਰਜਾ." (ਜਪੁ) ੩ ਫ਼ਾਰਸੀ ਅੱਖਰ ਜੇ. ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਸੇ—ਤੋਂ (ਅਜ਼) ਦੀ ਥਾਂ ਭੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ.

ਜੇਊ / ਜੇਇ } ਸਰਵ—ਜੋ. ਜੇਹੜਾ. ਜੇਹੜੇ.

ਜੇਈ. ਸਰਵ—ਜੋ. ਜੇਹੜੇ। ੨ ਵਿ—ਜੇਮਨ ਕੀਤੀ. ਛਕੀ. ਖਾਧੀ. "ਜਪਿ ਜੇਈ ਸ਼ਿਵ ਸੰਗ ਭਵਾਨੀ." (ਤੁਲਸੀ)

ਜੇਸਟ / ਜੇਸ੍ਠ } ਸੰ. ਜ੍ਯੇਸ੍ਠ. ਵਿ—ਵਡਾ. ਬਜ਼ੁਰਗ। ੨ ਕਰਤਾਰ. ਵਾਹਗੁਰੂ। ੩ ਪਤਿ ਦਾ ਵਡਾ ਭਾਈ. ਜੇਠ. "ਮਤੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਰ ਜੇਸਟ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੪ ਜ੍ਯੇਸ੍ਠ. ਜੇਸ੍ਠਾ ਨਛਤ੍ਰ ਵਾਲੀ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਜੇਠ.

ਜੇਸ੍ਠਾ. ਸੰ. ज्येष्ठा. ਸੰਗਯਾ—ਕਾਵ੍ਯ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਨਾਇਕਾ, ਜੋ ਪਤੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਹੋਵੇ। ੨ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਉਂਗਲੀ। ੩ ਲਛਮੀ (ਲੱਛਮੀ). ੪ ਸਤਾਈ ਨਛਤ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਠਾਰਵਾਂ ਨਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰ। ੫ ਵਿ—ਵਡੀ. ਜੇਠੀ। ੬ ਸੰਗਯਾ—ਕਿਰਲੀ. ਛਿਪਕਲੀ.

ਜੇਹ. ਸਰਵ—ਜਿਸ ਦੇ. "ਜੇਹ ਹੀਐ ਅਹੰ ਬੁਧਿ ਬਿਕਾਰਾ." (ਬਾਵਨ) ੨ ਜਿਸ ਨੇ. "ਜੇਹ ਰਸਨ ਚਾਖਿਓ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫) ੩ ਸੰਗਯਾ—ਕਮਾਣ ਦਾ ਚਿੱਲਾ. ਦੇਖੋ, ਜਿਹ. "ਤੀਰ ਜੇਹ ਮਾਂਹਿ ਜੋਰ ਜੋਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜੇਹਰ. ਹਿੰ. ਸੰਗਯਾ—ਪਾਜ਼ੇਬ. ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਪੈਰ ਦਾ ਭੂਖਣ. "ਮੰਡਲ ਰਾਸ x x ਸਮ ਜੇਹਰ ਕੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਰਾਸਮੰਡਲ ਪਾਜ਼ੇਬ ਜੇਹਾ (amphitheatre) ਰਚਿਆ.

ਜੇਹ ਲਗਿ. ਜਿਸ ਦੇ ਆਸ਼੍ਰਯ (ਆਸਰੇ) ਲਗਕੇ. "ਜੇਹ ਲਗਿ ਭਉਜਲੁ ਤਰਨਾ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਵਾਕ ਮ: ੫)

ਜੇਹਲਮ. ਵਿਤਸ੍ਤਾ ਨਦੀ, ਜੋ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚੋਂ ਵਾਰਿਨਾਗ ਚਸ਼ਮੇ ਤੋਂ ਉਪਜਕੇ ਬਾਰਾਂਮੂਲਾ, ਮੁੱਜ਼ਫਰਾਬਾਦ, ਕੋਹਾਲਾ, ਜੇਹਲਮ, ਗੁਜਰਾਤ, ਸ਼ਾਹਪੁਰ, ਝੰਗ ਆਦਿ ਇਲਾਕ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ੪੫੦ ਮੀਲ ਵਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਮਘਿਆਣੇ ਪਾਸ ਚਨਾਬ (ਚੰਦ੍ਰਭਾਗਾ) ਵਿੱਚ ਜਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ. ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਸ੍ਰੀਨਗਰ, ਇਸੇ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਆਬਾਦ ਹੈ। ੨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਇੱਕ ਨਗਰ, ਜੋ ਜੇਹਲਮ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਆਬਾਦ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਸਥਾਨ ਹੈ. ਰੇਲ ਦੇ ਰਸਤੇ ਜੇਹਲਮ ਲਹੌਰ ਤੋਂ ੧੦੪ ਮੀਲ ਹੈ.

ਜੇਹੜਾ. ਸਰਵ—ਜੋ. ਜੌਣਸਾ। ੨ ਵਿ—ਜੇਹਾ. ਜੈਸਾ. "ਜੇਹੜਾ ਪੁਰਬ ਕਮਾਇਆ." (ਵਡ ਮ: ੧ ਅਲਾਹਣੀ) "ਸਚੇ ਜੇਹੜਾ ਸੋਇ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੧) ਸੱਚੇ ਜੇਹਾ ਸੋਇ.

ਜੇਹਾ. ਵਿ—ਜੈਸਾ. ਯਾਦ੍ਰਿਸ਼. "ਜੇਹਾ ਆਇਆ ਤੇਹਾ ਜਾਸੀ." (ਮਾਝ ਅ: ਮ: ੩) ਸਿੰਧੀ. ਜੇਹੋ.

ਜੇਹਾ ਵੇਖਹਿ ਤੇਹਾ ਵੇਖੁ. (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਜੇਹਾ ਆਪਣੇ ਤਾਂਈਂ ਤੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈਂ, ਤੇਹਾ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੇਖ।[2] ੨ ਜਿਸ ਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟਿ ਨਾਲ ਤੂੰ ਵੇਖੇਂਗਾ, ਤੇਹੋ ਜਿਹਾ ਤੈਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗਾ.

ਜੇਹਿ. ਜਿਸ ਨੂੰ. ਜਿਸੇ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਿਹ.

ਜੇਹੀ. ਵਿ—ਜੈਸੀ. "ਜੇਹੀ ਸੁਰਤਿ ਤੇਹਾ ਤਿਨ ਰਾਹੁ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੨ ਸੰਗਯਾ—ਜਿਹ (ਚਿੱਲਾ) ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਧਨੁਖ. ਚਿੱਲੇਦਾਰ ਕਮਾਨ.

ਜੇਹੀ ਤੇਹੀ. ਵਿ—ਜੈਸੀ ਤੈਸੀ। ੨ ਸਰਵ—ਜਿਸ ਤਿਸ. ਜਣਾ

---

[1] ਜੁਗਰਾਫੀਏ ਦੀ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਨਾਮ "ਯਵਨਨਗਰ" ਲਿਖਿਆ ਹੈ.

[2] ੨ ਦੇਖੋ, ਗੀਤਾ ਅ: ੬, ਸ: ੩੨ ਅਤੇ ਮਹਾਭਾਰਤ, ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਪਰਵ ਮ: ੧੧੩ ਸ: ੯—੧੦.

ਕਣਾ. ਭਾਵ—ਹਰ ਯਕ. "ਜੇਹੀ ਤੇਹੀ ਪੈ ਘਿਘਾਤ ਹੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੬੬)

ਜੇਹੋ. ਦੇਖੋ, ਜੇਹਾ.

ਜੇਕਣ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਵੇਂ ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ.

ਜੇਕਰ, ਜੇਕਰਿ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਅਗਰ. ਯਦਿ. "ਜੇਕਰਿ ਸੂਤਕੁ ਮੰਨੀਐ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਜੇਕਾ. ਜੇ ਕੁਛ. ਦੇਖੋ, ਕਾ ੫.

ਜੇਚੋੜ. ਮੱਕੇ ਮਦੀਨੇ ਦੀ ਗੋਸਟਿ ਵਿੱਚ ਧੋਬੀ (ਰਜਕ) ਦਾ ਇਹ ਨਾਉਂ ਆਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਮੂਲ ਦਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ.

ਜੇਜਵਾ, ਜੇਜੀਆ, ਜੇਜੂਆ. ਅ਼ [illegible] ਜਿਜ਼ੀਯਹ. ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਜੋ ਲੋਕ ਇਸਲਾਮ ਮਤ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਜੋ ਟੈਕਸ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ "ਜਿਜ਼ੀਯਹ" ਹੈ.[1] ਹਰ ਇੱਕ ਬਾਲਿਗ਼ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦੀਨਾਰ[2] ਪ੍ਰਤਿ ਸਾਲ ਲੈਣੀ ਵਿਧਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਅਨਯਮਤੀਏ ਟੈਕਸ ਅਦਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਹ "ਅਮਨ" ਅਰਥਾਤ ਰਾਜਯ ਵੱਲੋਂ ਰਖ੍ਯਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੁੰਦੇ. ਐਲਫ਼ਿਨਸ੍ਟਨ Elphinstone ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਅਮੀਰ ਤੋਂ ੪੮ ਦਿਰਹਮ[3] ਸਾਲਾਨਾ, ਮਾਮੂਲੀ ਦਰਜੇ ਦੇ ਆਦਮੀ ਤੋਂ ੨੪ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਪੇਸ਼ਾ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ੧੨ ਦਿਰਹਮ ਸਾਲਾਨਾ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ.[4] ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਪੁਰ ਇਹ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ.

ਅ਼ਲਾਉੱਦੀਨ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕ਼ਾਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਮਾਮ ਹ਼ਨੀਫ਼ਾ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਜ਼ੀਯਹ ਮੌਤ ਦੇ ਦੰਡ ਤੁੱਲ ਹੈ. ਜੋ ਇਸਲਾਮ ਕ਼ਬੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਹ ਕ਼ਤਲ ਕਰ ਦੇਣ ਦੇ ਲਾਇਕ਼ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕਾਫ਼ਿਰ ਪੁਰ ਦਯਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਰਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਸ ਪੁਰ ਜਿਜ਼ੀਯਹ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ. ਜਦ ਹਿੰਦੂ ਤੋਂ ਜਿਜ਼ੀਜਹ ਮੰਗਿਆ ਜਾਵੇ ਤਦ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਨਾਲ ਅਦਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ.

ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰੇਕ ਕਾਫ਼ਿਰ ਅ਼ਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹ਼ਾਜਿਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਜੇਜੀਆ ਅਦਾ ਕਰਿਆ ਕਰੇ.

ਜੇਜੀਆ ਭਰਣਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਓਹ ਮੋਮਿਨਾਂ ਜੇਹੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ਨਾ ਪਹਿਰਨ. "ਜੇਜੀਆ ਡੰਨੁ ਕੋ ਲਏ ਨ ਜਗਾਤਿ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੫) "ਇਨੈ ਜੇਜਵਾ ਲਗੀ ਮਹਾਨ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜੇਠ. ਦੇਖੋ, ਜੇਸਟ। ੨ ਜ੍ਯੇਸ਼੍ਠ. ਜੇਠ ਦਾ ਮਹੀਨਾ. "ਹਰਿ ਜੇਠ ਜੁੜੰਦਾ ਲੋੜੀਐ." (ਬਾਰਹਮਾਹਾ ਮਾਝ) ਦੇਖੋ, ਜੁੜੰਦਾ ੩। ੩ ਵਿ—ਜੇਠਾ. ਜਠੇਰਾ. "ਜੇਠ ਕੇ ਨਾਮਿ ਡਰਉ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ਇਸ ਥਾਂ ਭਾਵ ਯਮਰਾਜ ਤੋਂ ਹੈ. ਸਾਂਪ੍ਰਦਾਈ ਗ੍ਯਾਨੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਲ ਰਚਕੇ ਫੇਰ ਜਗਤ ਰਚਿਆ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜੇਠ ਹੈ.

ਜੇਠਾ. ਵਿ—ਜ੍ਯੇਸ਼੍ਠ. ਵਡਾ. ਬਜ਼ੁਰਗ. ਵ੍ਰਿੱਧ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਮ। ੩ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ। ੪ ਸੇਠੀ ਗੋਤ ਦਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨਦੇਵ ਦਾ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨੀ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਲਹੌਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਕ਼ੈਦ ਰਿਹਾ. ਇਸ ਨੇ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕ਼ਿਲੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਭੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ੫ ਬਹਿਲ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੀ। ੬ ਹੇਹਰ ਗੋਤ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਮਹਾਨ ਯੋਧਾ ਸੀ. ਇਹ ਗੁਰੂਸਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਇਆ।

੭ ਜੌਨਪੁਰ ਨਿਵਾਸੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿੱਖ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਾਮਸੀ ਤਪ ਛੱਡਕੇ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਨਿਗ੍ਰਹਰੂਪ ਤਪ ਕਰਨਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ੮ ਲਖਨੌਰ ਨਿਵਾਸੀ ਮਸੰਦ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੇਵਕ ਸੀ. ਪਟਨੇ ਤੋਂ ਆਨੰਦਪੁਰ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਇਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ.

ਜੇਠਾ ਸਿੰਘ. ਅਹ਼ਿਮਦਾਬਾਦ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਵਪਾਰੀ ਸਿੱਖ. ਭਾਈ ਦਯਾਸਿੰਘ ਜ਼ਫ਼ਰਨਾਮਾ ਲੈ ਕੇ ਜਦ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਪਾਸ ਦੱਖਣ ਗਏ ਹਨ, ਤਦ ਇਸ ਪਾਸ ਠਹਿਰੇ ਸਨ। ੨ ਭਾਈ ਦਯਾ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਅਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੇਠਾ ਹੈ.

ਜੇਠਾਨੜੀ, ਜੇਠਾਨੀ. ਜੇਠ ਦੀ ਰਾਨੀ. ਜੇਠ ਦੀ ਵਹੁਟੀ. "ਦੇਰ ਜੇਠਾਨੜੀਆਹ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੧) "ਸਗਲ ਸੰਤੋਖੀ ਦੇਰ ਜੇਠਾਨੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ੨ ਜ੍ਯੇਸ਼੍ਠਾ. ਵਡੀ.

ਜੇਠਿ. ਜੇਠ (ਜ੍ਯੇਸ਼੍ਠ) ਵਿੱਚ. "ਨਾਨਕ ਜੇਠਿ ਜਾਣੈ ਤਿਸੁ ਜੈਸੀ." (ਤੁਖਾ ਬਾਰਹਮਾਹਾ)

ਜੇਠੀ. ਜ੍ਯੇਸ਼੍ਠਾ. ਵਡੀ. "ਲਹੁਰੀ ਸੰਗਿ ਭਈ ਅਬ ਮੇਰੈ ਜੇਠੀ ਅਉਰੁ ਧਰਿਓ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ਛੋਟੀ ਵਹੁਟੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਗੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਜੇਠੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਮਨਮਤਿ (ਦੁਰਮਤਿ) ਹੈ.

ਜੇਠੁ. ਦੇਖੋ, ਜੇਠ.

ਜੇਠੋਪਉ. ਦੇਖੋ, ਪਉ ੨.

ਜੇਡ, ਜੇਡਾ, ਜੇਡੁ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਤਨਾ ਵਡਾ. ਜੇਵਡ. ਸਿੰਧੀ—ਜੇਡੋ. "ਖਾਕੂ ਜੇਡੁ ਨ ਕੋਇ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਜੇਡੋ. ਦੇਖੋ, ਜੇਡੁ.

ਜੇਣ. ਸੰ. ਯੇਨ. ਸਰਵ—ਜਿਸ ਨੇ. "ਜੇਣ ਜੈਸੇ ਬਿਚਾਰੇ." (ਰਾਮਾਵ)

ਜੇਣ ਮਧ੍ਯ. ਸੰ. यन्मध्ये. ਜਿਸ ਦੇ ਵਿੱਚ. "ਜੇਣ ਮਧ੍ਯ ਹਰਿਕੀਰਤਨਹ." (ਗਾਥਾ)

ਜੇਤ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਤਨਾ. ਜਿਸ ਕ਼ਦਰ. "ਜੇਤ ਕੀਨ ਉਪਾਰਜਨਾ ਪ੍ਰਭੁ ਦਾਨ ਦੇਇ ਦਤਾਰ." (ਮਾਲੀ ਮ: ੫) ੨ ਜਿਸ ਤੋਂ. ਜਿਸ ਸਾਥ.

---

[1] ਖਾਫ਼ੀਖ਼ਾਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਫ਼ੌਜੀ ਸੇਵਾ ਸਲਤਨਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਜੇਜ਼ੀਆ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੁਗ਼ਲਰਾਜ ਵੇਲੇ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜਪੂਤ ਫ਼ੌਜੀ ਸੇਵਾ ਦਿੰਦੇ ਸੇ ਅਰ ਜੇਜੀਏ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ.

[2] ੩੨ ਰੱਤੀ ਤੋਲ ਦਾ ਇੱਕ ਸੋਨੇ ਦਾ ਸਿੱਕਾ.

[3] ਇੱਕ ਪੁਰਾਣਾ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਸਿੱਕਾ, ਜੋ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਦੁਆਨੀ ਬਰਾਬਰ ਹੈ.

[4] ਕਈ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਜੇਜੀਏ ਦੀ ਸ਼ਰਹ ਵੱਧ ਘੱਟ ਭੀ ਲਿਖੀ ਹੈ.

"ਚਰਨ ਭਏ ਸੰਤ ਬੋਹਿਥਾ ਤਰੇ ਸਾਗਰ ਜੇਤ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਜੇਤੁ ੨.

ਜੇਤੜਾ / ਜੇਤੜੇ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਤਨਾ. ਕਿਸ ਕ਼ਦਰ. ਜਿਤਨੇ. ਜੇਤੇ. "ਸੁਣਹਿ ਵਖਾਣਹਿ ਜੇਤੜੇ ਹਉ ਤਿਨ ਬਲਿਹਾਰੈ ਜਾਉ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਜੇਤਾ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਯਾਵਤ੍. ਜਿਤਨਾ. ਜਿਸ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਾ. "ਜੇਤਾ ਦੇਹਿ ਤੇਤਾ ਹਉ ਖਾਉ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੨ ਸੰ. ਜੇਤ੍ਰਿ. ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ. ਵਿਜਯੀ. "ਨਾਨਕ ਸਗਲ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਜੇਤਾ." (ਸੁਖਮਨੀ)

ਜੇਤੀ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਤਨੀ. "ਜੇਤੀ ਸਿਰਠਿ ਉਪਾਈ ਵੇਖਾ." (ਜਪੁ) ੨ ਦੇਖੋ, ਜੇਤਾ ੨.

ਜੇਤੁ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਤਨਾ। ੨ ਜਿਸ ਤੋਂ. ਜਿਸ ਨਾਲ. "ਤਨੁ ਕਰਿ ਤੁਲਹਾ ਲੰਘਹਿ ਜੇਤੁ." (ਰਾਮ ਮ: ੧)

ਜੇਤੇ. ਜਿਤਨੇ. ਜਿਸ ਕ਼ਦਰ. "ਜੇਤੇ ਦਾਣੇ ਅੰਨ ਕੇ ਜੀਆ ਬਾਝੁ ਨ ਕੋਇ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਜੇਤੈ. ਜਿੱਤ ਹੈ. ਜੀਤ ਹੈ. "ਹਾਰ ਨਹੀ ਸਭ ਜੇਤੈ." (ਕਾਨ ਮ: ੫)

ਜੇਤੋ. ਦੇਖੋ, ਜੇਤਾ ੧.

ਜੇਨ. ਸੰ. ਯੇਨ. ਤ੍ਰਿਤੀਯਾ. ਜਿਸ ਕਰਕੇ। ੨ ਜਿਸ ਨੇ. "ਜੇਨ ਕਲਾ ਧਾਰਿਓ ਆਕਾਸੰ." (ਸ. ਸਹਸ ਮ: ੫) ਜਿਸ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਨਾਲ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ. "ਜੇਨ ਸਰਬਸਿਧੀ." (ਸਵਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ) ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਰਵਸਿੱਧੀ.

ਜੇਨਕੇਨ. ਯੇਨਕੇਨ. ਤ੍ਰਿਤੀਯਾ. ਜਿਸ ਕਿਸ ਕਰਕੇ. ਜਿਸ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਨਾਲ. "ਜੇਨ ਕੇਨ ਪਰਕਾਰੇ ਹਰਿਜਸੁ ਸੁਨਹੁ ਸ੍ਰਵਨ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ਯੇਨ ਕੇਨ ਪ੍ਰਕਾਰੇਣ. ਜਿਸਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ (ਢੰਗ) ਨਾਲ। ੨ ਜੇਹੜੇ ਕੇਹੜੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਲਈ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਲੋਕ ਬੇਦ ਗਜਾਨ ਉਨਮਾਨ ਜੇਨ ਕੇਨ ਹੈ." (ਭਾਗੁਕ)

ਜੇਨੰਕੇਨ. ਦੇਖੋ, ਜੇਨ ਕੇਨ। ੨ ਜਿਸ ਕਿਸੀ ਤੋਂ. ਹਰੇਕ ਤੋਂ. ਜਣੇ ਕਣੇ ਤੋਂ. "ਕਸ੍ਰਯੋਗ ਦੁਸ੍ਰਰ ਅਹੈ ਹੋਇ ਨ ਜੇਨੰਕੇਨ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਜੇਬ. ਫ਼ਾ زیب ਜ਼ੇਬ. ਸੰਗ਼ਾ—ਸ਼ੋਭਾ। ੨ ਤੁ جیب ਜੇਬ. ਖੀਸਾ. ਪਾਕਟ pocket। ੩ ਅ਼. ਪਹੁੰਚੇ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ ਲਈ ਪਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ. ਲੋਹੇ ਦਾ ਕਵਚ. "ਜੇਬੋ ਟਿਕੈ ਨ ਬਖਤਰ ਰਹਿ ਹੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੯੫)

ਜ਼ੇਬਦ. ਫ਼ਾ زیبد ਸਜਦਾ ਹੈ. ਸਜੇ. ਸਜੇਗਾ. ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਜ਼ੇਬੀਦਨ ਹੈ.

ਜੇਬਨਸਾ / ਜੇਬਨਿਸਾ ਦੇਖੋ, ਜ਼ੇਬੁੱਨਿਸਾ.

ਜ਼ੇਬਾਯਸ਼. ਫ਼ਾ زیبائش ਸੰਗ਼ਾ—ਸ਼ੋਭਾ. ਸੁੰਦਰਤਾ। ੨ ਸ਼੍ਰਿੰਗਾਰ.

ਜ਼ੇਬੀਦਨ. ਫ਼ਾ زیبیدن ਕ੍ਰਿ—ਸਜਣਾ. ਸ਼ੋਭਾ ਦੇਣਾ. ਸੁੰਦਰ ਲੱਗਣਾ.

ਜ਼ੇਬੁੱਨਿਸਾ. زیب النسا ਨਿਸਾ (ਇਸਤ੍ਰੀ) ਜ਼ੇਬ (ਸ਼ੋਭਾ). ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼੍ਰਿੰਗਾਰ ਰੂਪਾ। ੨ ਸੰਗ਼ਾ—ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ, ਜੋ ੧੫ ਫਰਵਰੀ ਸਨ ੧੬੩੮ ਨੂੰ ਦਿਲ ਰਾਸ ਬਾਨੂ ਬੇਗਮ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਦੌਲਤਾਬਾਦ ਜਨਮੀ. ਇਹ ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਤੇ ਅ਼ਰਬੀ ਦੀ ਪੰਡਿਤਾ ਸੀ. ਸਾਰਾ .ਕੁਰਾਨ ਇਸ ਦੇ ਕੰਠਾਗ੍ਰ ਸੀ. ਜ਼ੇਬੁੱਨਿਸਾ ਉੱਤਮ ਕਵਿਤਾ ਰਚਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਛਾਪ (ਤਖ਼ੱਲੁਸ) 'ਮਖ਼ਫ਼ੀ' ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਸ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਈ. ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਉੱਤਮ ਸਿਖ੍ਯਾ ਦਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਜਿਕਰ ਇੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਨੇ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਹੈ—

> ਜੇਬੁਨਿਸਾ ਫਿਰ ਆਖਦੀ, ਇਕ ਸੁਖ਼ਨ ਸੁਣਾਇਆ,
> ਜਦ ਦਾ ਬੈਠਾ ਤਖ਼ਤ ਤੇ, ਕੀ ਅਦਲ ਕਮਾਇਆ?
> ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ, ਦਾਰਾ ਮਰਵਾਇਆ,
> ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨਾਲ ਭੀ, ਤੈ ਧੋਹ ਕਮਾਇਆ,
> ਬੀਜ੍ਯਾ ਬੀਉ ਜੁ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ, ਫਲ ਖਾਣਾ ਆਇਆ,
> ਅੱਗੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ, ਭਰ ਲੈਗੁ ਸਵਾਇਆ,
> ਸ਼ਾਹ ਅਦਾਲਤ ਨਾ ਕਰੇ, ਫਿਰ ਦੋਜ਼ਖ਼ ਪਾਇਆ,
> ਉਮਰਖ਼ਿਤਾਬ ਅਦਾਲਤੀ, ਬੇਟਾ ਮਰਵਾਇਆ,
> ਕੀਤਾ ਅਦਲ ਨੁਸ਼ੇਰਵਾਂ, ਜਸ ਜਗ ਵਿਚ ਛਾਇਆ.

ਜ਼ੇਬੁੱਨਿਸਾ ਬੇਗਮ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਸਨ ੧੭੦੨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ਾਲਾਮਾਰ

ਜੇਬੇ. ਜਿਬਹ (ਕ਼ਤਲ) ਹੋਏ. "ਕਹੂੰ ਜ੍ਵਾਨ ਜੇਬੇ ਸੁਕਾਤੀ ਕਟਾਰੀ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੨੦) ੨ ਜ਼ੇਬਾਯਸ਼ (ਸ਼ੋਭਾ) ਵਾਲੇ.

ਜੇਮ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜੈਸੇ. ਜਿਮ ਵਾਂਙ. "ਘਣੰ ਜੇਮ ਗਾਜੇ." (ਚੰਡੀ ੨)

ਜੇਮਨ. (ਸੰ. ਜਿਮ੍. ਧਾ—ਖਾਣਾ, ਭੋਜਨ ਕਰਨਾ) ਸੰਗ਼ਾ—ਜੀਮਨਾ. ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਣਾ। ੨ ਸੰ. ਜੇਮਨ੍. ਵਿ—ਸ਼ਿਰੋਮਣਿ.

ਜੇਮਿ. ਦੇਖੋ, ਜੇਮ.

ਜੇਮੀ. ਜੇਮਨ ਕੀਤੀ. ਛਕੀ. ਖਾਧੀ. ਦੇਖੋ, ਜੇਮਨ ੧। ੨ ਜਯਮਯੀ. ਜੈ ਰੂਪਾ. "ਕਿਲੱਕਾਰ ਜੇਮੀ." (ਚੰਡੀ ੨)

ਜ਼ੇਰ. ਸੰ. ਜਰਾਯੁ. ਸੰਗ਼ਾ—ਉਹ ਝਿੱਲੀ, ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਬੱਚਾ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਆਉਲ. Placenta . ਦੇਖੋ, ਜਰਾਯੁ। ੨ ਜੇਰਜ (ਜਰਾਯੁਜ) ਦਾ ਸੰਖੇਪ. "ਅੰਡ ਬਿਨਾਸੀ ਜੇਰ ਬਿਨਾਸੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੩ ਫ਼ਾ زیر ਜ਼ੇਰ. ਵਿ—ਪਰਾਜਿਤ. ਅਧੀਨ. "ਸਭੈ ਜੇਰ ਕੀਨੇ ਬਲੀ ਕਾਲ ਹਾਥੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੪ ਹੇਠ. ਨੀਚੇ. "ਹਮ ਜੇਰ ਜਿਮੀ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਾਝ) ਹਮਹ (ਤਮਾਮ) ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਨੀਚੇ। ੫ ਸੰਗ਼ਾ—ਅੱਖਰ ਦੇ ਹੇਠ ਲਾਯਾ ਚਿੰਨ੍ਹ, ਜੋ ਸਿਆਰੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਜਬਰ ੭.

ਜੇਰ ਸਾਏ. ਦੇਖੋ, ਜ਼ੇਰ ਸਾਯਹ.

ਜ਼ੇਰ ਸਾਯਹ. ਛਾਉਂ ਹੇਠ। ੨ ਅਸਰ ਅੰਦਰ। ੩ ਸਰਪਰਸ੍ਤੀ ਵਿੱਚ। ੪ ਭਾਵ—ਕਿਸੇ ਵਡੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜਾਂ ਪੜੋਸ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ—ਮੈ ਆਪ ਦੇ ਜ਼ੇਰ ਸਾਏ ਵਸਦਾ ਹਾਂ.

ਜੇਰਜ. ਸੰ. ਜਰਾਯੁਜ. ਸੰਗ਼ਾ—ਝਿੱਲੀ (ਆਉਲ) ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ. ਮਨੁੱਖ, ਬਾਂਦਰ, ਗਾਂ ਆਦਿ.

ਜੇਰ ਜਬਰ. ਫ਼ਾ زیروزبر ਜ਼ੇਰੋਜ਼ਬਰ. ਹੇਠ ਉੱਤੇ. ਉੱਚਾ ਨੀਵਾਂ। ੨ ਵ੍ਯਾਕਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਅਤੇ ਹੇਠ ਲਗਣ ਵਾਲੇ ਚਿੰਨ੍ਹ. ਦੇਖੋ, ਜਬਰ ੭.

ਜ਼ੇਰਦਸ੍ਤ. ਫ਼ਾ زیردست ਮੁਗ਼ਲਪਤਿ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਸੈਨਾਨੀ, ਜੋ ਆਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਅਖ਼ੀਰੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨਾਲ ਲੜਿਆ। ੨ ਵਿ—ਅਧੀਨ. ਵਸ਼ਵਰਤੀ. ਮਾਤਹਿਤ.

ਜ਼ੇਰਬਾਰ. ਫ਼ਾ زیربار ਵਿ—ਬੋਝ ਹੇਠ ਦਬਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਮੁਸੀਬਤਜ਼ਦਾ. ਵਿਪਦਾ ਦਾ ਗ੍ਰਸਿਆ। ੩ ਕ਼ਰਜ਼ਾਈ.

ਜ਼ੇਰਬੰਦ. ਫ਼ਾ زیربند ਸੰਗ੍ਯਾ—ਘੋੜੇ ਦੀ ਮੁਹਰੀ ਅਤੇ ਤੰਗ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਤਸਮਾ ਅਥਵਾ ਵਸਤ੍ਰ, ਜੋ ਘੋੜੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ. ਸੰ. ਤਲਿਕਾ.

ਜੇਰਰਜ. ਜਰਾਯੁਜ. ਦੇਖੋ, ਜੇਰਜ. "ਜਿਹ ਅੰਡਜ ਸੇਤਜ ਜੇਰਰਜੰ." (ਅਕਾਲ)

ਜੇਰਾ. ਫ਼ਾ زهره ਜ਼ਹਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਦਿਲੇਰੀ. ਹੌਸਲਾ। ੨ ਜਿਗਰ ਤੋਂ ਜਿਗਰਾ (ਜੇਰਾ) ਦਾ ਭਾਵ ਸਮਾਈ, ਧੀਰਜ ਭੀ ਹੈ. "ਨਿਰਖਿ ਕਰ ਸਕੈਂ ਨਾ ਹਮ ਸੁ ਜੇਰਾ." (ਗੁਵਿ ੧੦)। ੩ ਨੀਵਾਂ (ਘਟੀਆ) ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਭੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਹੈ. "ਕਰਹਿ ਤਰਕ ਤੁਰਕਨ ਮਤਜੇਰਾ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਜੇਰ ੩ ਅਤੇ ੪.

ਜੇਰੋ. ਸਿੰਧੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅਗਨਿ. ਅੱਗ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੇਰਾ.

ਜੇਰੋਜਬਰ. ਦੇਖੋ, ਜੇਰਜਬਰ.

ਜੇਲ. ਅੰ. Jail. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬੰਦੀਖ਼ਾਨਾ. ਕਾਰਾਗਾਰ। ੨ ਅ਼ جاهل ਜਾਹਿਲ. ਮੂਰਖ. ਅਗ੍ਯਾਨੀ. "ਕੌਡੀ ਰੱਤਕ ਜੇਲ ਪਰੋਈ." (ਭਾਗੁ)

ਜੇਵ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਮ. ਜੈਸੇ. ਵਾਂਙ. "ਓਹੁ ਜੇਵ ਸਾਇਰ ਦੇਇ ਲਹਰੀ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੧)

ਜੇਵਹਿ. ਜੇਮਨ ਕਰਾਵਹਿ. ਭੋਜਨ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ੨ ਜੇਮਨ ਕਰਦਾ ਅਥਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ. "ਸੁਰ ਤੇਤੀਸਉ ਜੇਵਹਿ ਪਾਕ." (ਭੈਰ ਅ: ਕਬੀਰ) ਤੇਤੀਸ ਕੋਟਿ ਦੇਵਤਾ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਪਾਕਸ਼ਾਲਾ ਵਿੱਚ ਭੋਜਨ ਕਰਦੇ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ.

ਜੇਵਡ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਤਨਾ ਵਡਾ. ਦੇਖੋ, ਜੇਵਡੁ.

ਜੇਵਡਾ. ਦੇਖੋ, ਜੇਵਡੁ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੇਵੜਾ. ਰੱਸਾ. ਬੰਧਨ. "ਤੇਰੇ ਮੁੰਧ ਕਟਾਰੇ ਜੇਵਡਾ." (ਵਡ ਮ: ੧) ਹੇ ਮੁੰਧ (ਮੁਗਧੇ)! ਤੇਰੇ ਕਟਾਰੇ (ਕਟਾਕ੍ਸ਼) ਜੇਵੜਾ.

ਜੇਵਡੁ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਿਤਨਾ ਵਡਾ. "ਜੇਵਡੁ ਭਾਵੈ ਤੇਵਡੁ ਹੋਇ." (ਜਪੁ) ਸਿੰਧੀ. ਜੇਡੋ.

ਜੇਵਣ. ਦੇਖੋ, ਜੇਮਨ.

ਜੇਵਣਹਾਰ, ਜੇਵਣਵਾਰ } ਵਿ—ਜੇਮਨਵਾਲਾ. ਖਾਣ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਜੇਮਨ.

ਜੇਵਨਾਰ. ਦੇਖੋ, ਜਿਊਨਾਰ.

ਜੇਵਰ. ਫ਼ਾ زیور ਜ਼ੇਵਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ਼ੇਬ-ਵਰ. ਸ਼ੋਭਾ ਵਾਲਾ. ਭਾਵ—ਭੂਸਣ. ਗਹਿਣਾ. ਅਲੰਕਾਰ.

ਜੇਵਰਾ, ਜੇਵਰੀ, ਜੇਵੜਾ, ਜੇਵੜੀ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੇਊੜਾ. ਰੱਸਾ. ਬੰਧਨ. ਫਾਹੀ. ਜਨੇਰਾ. ਸੰ. ਜੀਵਾ. "ਚਹੁ ਦਿਸ ਪਸਰਿਓ ਹੈ ਜਮਜੇਵਰਾ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ) "ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਜੇਵਰੀ ਬਾਂਧਿਓ ਤੇਰੋ ਜਨ." (ਆਸਾ ਰਵਿਦਾਸ) "ਜਮ ਕਾ ਗਲਿ ਜੇਵੜਾ ਨਿਤ ਕਾਲ ਸੰਤਾਵੈ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੩) "ਗੁਰਿ ਕਟੀ ਮਿਹਡੀ ਜੇਵੜੀ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪੈਪਾਇ)

ਜੇਵਿਆ. ਜੇਮਨ ਕੀਤਾ. ਭੋਜਨ ਖਾਧਾ. ਦੇਖੋ, ਜੇਮਨ. "ਸੁਚਾ ਹੋਇਕੈ ਜੇਵਿਆ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਜੇਵਿਹਾ, ਜੇਵੇਹਾ, ਜੇਵੇਹੇ } ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜੈਸਾ. ਜਿਵੇਹਾ. ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ. ਜੈਸੇ. ਜੇਹੇ. "ਜੇਵੇਹੇ ਕਰਮ ਕਮਾਵਦੇ ਤੇਵੇਹੇ ਫਲਤੇ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧) "ਫਲ ਤੇਵੇਹੋ ਪਾਈਐ ਜੇਵੇਹੀ ਕਾਰ ਕਮਾਈਐ." (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਦੇਖੋ, ਪਿਯੁ.

ਜੇੜ੍ਹਾ. ਦੇਖੋ, ਜੇਹੜਾ.

ਜੈ. ਸਰਵ—ਜਿਸ. "ਜੈ ਘਰਿ ਕੀਰਤਿ ਆਖੀਐ." (ਸੋਹਿਲਾ) "ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) ਜਿਸ ਭਾਵੈ ਤਿਸ ਦੇਇ। ੨ ਵਿ—ਜਿਤਨੇ. ਯਾਵਤ। ੩ ਸੰ. ਜਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਤ. ਜਿੱਤ. ਫ਼ਤੇ. "ਜਾਕੇ ਭਗਤ ਕਉ ਸਦਾ ਜੈ." (ਬਸੰ ਮ: ੫) ੪ ਵ੍ਯ—ਜਯ ਹੋ. ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ. "ਜੈ ਜਗਦੀਸ ਤੇਰਾ ਜਸ ਜਾਚਉ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੧) ੫ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਸਨੁ ਦਾ ਇੱਕ ਪਾਰਖਦ. ਜਯ. "ਜੈ ਅਰੁ ਵਿਜੈ ਨਾਮ ਜਿਨ ਜਾਨਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੬ ਵਸੁਦੇਵ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਕ੍ਰਿਸਨ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਨਮਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੰਸ ਨੇ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ. "ਔਰ ਭਯੋ ਸੁਤ ਜੋ ਉਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਨਾਮ ਧਰ੍ਯੋ ਤਿਹ ਕੋ ਤਿਨ ਹੂੰ ਜੈ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੭ ਦੇਖੋ, ਜਯ.

ਜੈਂ. ਸਰਵ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ. ਜਿਸ ਨੂੰ. "ਸੋ ਸਾਈ ਜੈਂ ਵਿਸਰੈ." (ਵਾਰ ਜੈਤ)

ਜੈਸਲ, ਜੈਸਲਮੇਰੁ } ਯਦੁਵੰਸ਼ੀ ਭੱਟੀ ਰਾਜਪੂਤ ਦੂਸਾਜ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਰਾਵਲ ਜੈਸਲ (ਜਯਸ਼ਾਲ) ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਰਾਜਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਨ ੧੧੫੬ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਤੇ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿੱਚ ਜੈਸਲਮੇਰੁ ਨਗਰ ਵਸਾਇਆ. ਇਹ ਜੋਧਪੁਰ ਤੋਂ ਉੱਤਰ ਵੱਲ ਕਰੀਬ ੯੦ ਮੀਲ ਹੈ. ਫੂਲਵੰਸ਼ ਦਾ ਨਿਕਾਸ ਭੀ ਜੈਸਲ ਤੋਂ ਹੈ.

ਜੈਸਾ. ਸੰ. ਯਾਦ੍ਰਿਸ਼. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜੇਹਾ. ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ. "ਜੈਸਾ ਸਤਿਗੁਰ ਸੁਣੀਦਾ ਤੈਸੋ ਹੀ ਮੈ ਡੀਠੁ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫)

ਜੈ ਸਿੰਘ. ਦੇਖੋ, ਜਯ ਸਿੰਘ.

ਜੈ ਸਿੰਘਪੁਰਾ. ਦੇਖੋ, ਜਯਸਿੰਘਪੁਰਾ.

ਜੈਸੀ. ਸੰ. ਯਾਦ੍ਰਿਸ਼ੀ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜੇਹੀ. ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ. "ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ." (ਤਿਲੰ ਮ: ੧)

ਜੈਸੁਖ. ਦੇਖੋ, ਕੇਰਸਾਹਿਬ.

ਜੈਸੇ, ਜੈਸੋ } ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ. ਜਿਸ ਤਰਾਂ। ੨ ਜੇਹਾ. ਜੈਸਾ. ਦੇਖੋ, ਜੈਸਾ. "ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲ ਨਿਰਾਲਮੁ." (ਸਿਧਗੋਸਟਿ) "ਜੈਸੋ ਗੁਰਿ ਉਪਦੇਸਿਆ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਜੈਹਹਿ, ਜੈਹੈ ਜਾਵੇਗਾ. "ਜੈਹਹਿ ਆਟਾ ਲੋਨ ਜਿਉ ਸੋਨ ਸਮਾਨਿ ਸਰੀਰੁ." (ਸ. ਕਬੀਰ) "ਬੀਤ ਜੈਹੈ ਜਨਮੁ ਅਕਾਜ ਰੇ." (ਜੈਜਾ ਮ: ੯)

ਜੈਕਾਰ, ਜੈਕਾਰਾ, ਜੈਕਾਰੁ, ਜੈਕਾਰੋ ਸੰਗਯਾ—ਜਯਕਾਰ. ਜਯਧ੍ਵਨਿ. ਜੈ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉੱਚੇ ਸੁਰ ਨਾਲ ਉੱਚਾਰਣ. ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ਅਤੇ ਸੱਤ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਦਾ ਨਅ਼ਰਹ. "ਸੰਤ ਸਭਾ ਕਉ ਸਦਾ ਜੈਕਾਰੁ." (ਗਉ ਮ: ੫)

ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਜੈਕਾਰਾ ਇਹ ਹੈ:—

ਸਭ ਧਰਤੀ ਹਲਚਲ ਭਈ ਛੋਡਜੋ ਘਰਬਾਰਾ,
ਸ਼ਾਹ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਅਮੀਰੜੇ ਖਪਿ ਹੋਏ ਛਾਰਾ,
ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਾਝਹੁ ਕੋ ਨਹੀਂ ਭੈ ਕਾਟਨਹਾਰਾ,
ਚੜ੍ਹਿਆ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲੈ ਧਰਮ ਨਗਾਰਾ.

ਭੇਖੀ ਭਰਮੀਆਂ ਦੀ ਸਭਾ ਉਠਾਇਕੇ, ਦਬਰੂ ਘੁਸਰੂ ਨੂੰ ਭਾਜੜਾਂ ਪਾਇਕੇ, ਖੋਟੇ ਖਚਰੇ ਦੀ ਸਫਾ ਸਮੇਟਕੇ ਗੁਰਸਿੰਘਾਂ ਰਚਿਆ ਜੈਕਾਰਾ, ਜੋ ਗੱਜਕੇ ਬੁਲਾਵੇ ਸੋ ਗੁਰੂ ਕਾ ਪਿਆਰਾ—ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ, ਗੁਰਬਰ ਅਕਾਲ.

ਜੈਚੰਦ. ਦੇਖੋ, ਜਯਚੰਦ.

ਜੈਜਏ. ਸੰਗਯਾ—ਜੈਜੈਕਾਰ. ਜਯਕਾਰ. "ਬੋਲਿ ਸਾਧੂ ਹਰਿ ਜੈਜਏ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਜੈ ਜਗਦੀਸ. ਵਿ—ਜਯਰੂਪ ਜਗਤਈਸ਼. ਵਿਜਯਰੂਪ ਵਾਹਗੁਰੂ. "ਜੈ ਜਗਦੀਸ ਕੀ ਗਤਿ ਨਹੀ ਜਾਨੀ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) ੨ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹ.

ਜੈਜਾਵੰਤੀ. ਸੰਗਯਾ—ਜਯਜਯਵੰਤੀ ਅਥਵਾ ਜਯਜਯੰਤਿ. ਕਮਾਚ ਠਾਟ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨ ਜਾਤਿ ਦੀ ਇੱਕ ਰਾਗਿਣੀ, ਜੋ ਧੁਲਸ਼੍ਰੀ ਬਿਲਾਵਲ ਅਤੇ ਸੋਰਠਿ ਦੇ ਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਪ੍ਰਾਤਹਕਾਲ ਹੈ.[1] ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੋਵੇਂ ਗਾਂਧਾਰ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਨਿਸਾਦ ਲਗਦੇ ਹਨ. ਆਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁੱਧ ਨਿਸਾਦ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਗਾਂਧਾਰ ਹੈ. ਅਵਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਦੋਵੇਂ ਕੋਮਲ ਹਨ. ਪੰਚਮ ਅਤੇ ਰਿਸਭ ਦੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਿ ਹੈ. ਰਿਸਭ ਵਾਦੀ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਸੰਵਾਦੀ ਹੈ.

ਆਰੋਹੀ—ਸ ਰ ਗ ਮ ਪ ਧ ਨ ਸ.

ਅਵਰੋਹੀ—ਸ ਨਾ ਧ ਪ ਮ ਗਾ ਰ ਸ.

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਦਾ ਨੰਬਰ ਇਕਤੀਹਵਾਂ ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਸ਼੍ਰੀਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੈ. ਇਹ ਰਾਗਿਣੀ ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹੋਰ ਬਾਣੀ ਸਮੇਤ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਾਈ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ.

ਜੈਜੈਕਾਰ. ਦੇਖੋ, ਜੈਕਾਰ. "ਜੈਜੈਕਾਰ ਭਇਆ ਜਗ ਅੰਤਰਿ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੫)

ਜੈਂਡਾ. ਸਰਵ—ਜਿਸ ਦਾ. ਜੈਂਦਾ। ੨ ਵਿ—ਜੜ. ਜੜ੍ਹ. ਮੂਰਖ. ਉਜੱਡ. "ਪੰਡਿਤ ਮੋਹਰਹੇ ਸੁਨਕੈ, ਅਰੁ ਮੋਹਗਏ ਸੁਨਕੈ ਜਨ ਜੈਂਡਾ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ)

ਜੈਣ. ਸਰਵ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ. "ਜੈਣ ਕੁਲ ਛੈਣ ਧਰਮੰ." (ਗ੍ਯਾਨ) ੨ ਦੇਖੋ, ਜੈਨ.

ਜੈਤ. ਸੰ. ਜਯਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਿਜਯ. ਜੀਤ. ਫ਼ਤੇ। ੨ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਿੱਖ, ਜੋ ਸਿੰਗਾਰੂ ਦਾ ਭਾਈ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੈਨਾ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਹੋਕੇ ਵਡੀ ਵੀਰਤਾ ਦਿਖਾਈ। ੩ ਜੈਤ ਸੇਠ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੇਵਕ. ਜਗਤ ਸੇਠ ਇਸ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ। ੪ ਦੇਖੋ, ਦਾਦੂ। ੫ ਦੇਖੋ, ਪਟਨਾ ਅੰਗ ੪। ੬ ਮਾਰੂ ਠਾਟ ਦਾ ਔੜਵ ਰਾਗ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੱਧਮ ਅਤੇ ਨਿਸਾਦ ਵਰਜਿਤ ਹਨ. ਵਾਦੀ ਪੰਚਮ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਸੜਜ ਹੈ. ਗਾਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਸੰਝ ਹੈ. ਵਿਭਾਸ ਨਾਲੋਂ ਇਸ ਦਾ ਭੇਦ ਕੇਵਲ ਵਾਦੀ ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰਾਂ ਕਰਕੇ ਹੈ.

ਜੈਤਸਰੀ, ਜੈਤਸਿਰੀ, ਜੈਤਸ਼੍ਰੀ ਜਯਤਿਸ਼੍ਰੀ. ਇਹ ਪੂਰਬੀ ਠਾਟ ਦੀ ਔੜਵ ਸੰਪੂਰਣ ਰਾਗਿਣੀ ਹੈ. ਆਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਰਿਸਭ ਅਤੇ ਧੈਵਤ ਵਰਜਿਤ ਹਨ. ਅਵਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਹਨ. ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਗਾਂਧਾਰ ਹੈ, ਮੱਧਮ ਤੀਵ੍ਰ ਹੈ, ਧੈਵਤ ਅਤੇ ਰਿਸਭ ਕੋਮਲ ਹਨ, ਬਾਕੀ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲਗਦੇ ਹਨ. ਗਾਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਦਿਨ ਦਾ ਚੌਥਾ ਪਹਿਰ ਹੈ.

ਆਰੋਹੀ—ਸ ਗ ਮੀ ਪ ਨ ਸ.

ਅਵਰੋਹੀ—ਸ ਨ ਧਾ ਪ ਮੀ ਗ ਰਾ ਸ.

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਜੈਤਸਿਰੀ ਦਾ ਗਿਆਰਵਾਂ ਨੰਬਰ ਹੈ.

ਜੈਤਧੁਨਿ. ਜਯਤਿ-ਧ੍ਵਨਿ. ਜੈਕਾਰ. ਜਯਜਯ ਧੁਨਿ.

ਜੈਤਪਤ੍ਰ. ਜਯਤਿ-ਪਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਜਯਪਤ੍ਰ. "ਸੁ ਜੈਤਪਤ੍ਰ ਪਾਇਯੰ." (ਚੰਡੀ ੨) ੨ ਜਯਿਤ੍ਰੀ ਪਤਾਕਾ. ਫ਼ਤੇ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ। ੩ ਜਯਿਤ੍ਰੀਪਤ੍ਰ. ਕਲਗੀ. "ਸਿਰੰ ਜੈਤਪਤ੍ਰੰ ਸਿਰੰ ਛਤ੍ਰ ਛਾਜੈ." (ਰਾਮਾਵ)

ਜੈਤਰਾਮ. ਦੇਖੋ, ਦਾਦੂ.

ਜੈਤਵਾਰ. ਜਯਤਿ-ਵਾਰ. ਵਿ—ਜਿੱਤਣਵਾਲਾ. "ਭਗਤਿ ਜੋਗ ਕਉ ਜੈਤਵਾਰ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੫ ਕੇ)

ਜੈਤਾ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨਦੇਵ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਫ਼ੁਟਨੋਟ.

ਜੈਤਾ ਸੇਠ ਅਥਵਾ ਜੈਤਾਮੱਲ. ਦੇਖੋ, ਜਗਤ ਸੇਠ.

ਜੈਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਯਤਿ. ਜਿੱਤ. ਫ਼ਤੇ.

ਜ਼ੈਤੂਨ. ਅੰ. Olive. ਮਿਸਰ ਯੂਨਾਨ ਇਟਲੀ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਬਿਰਛ, ਜਿਸਦੇ ਫਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤੇਲ ਕੱਢੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਦਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਸਬੂਣਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦਾ ਅਤੇ ਖਾਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ. Olea cuspidata.

ਜੈਤੇਵਾਲ. ਦੇਖੋ, ਬਾਣਗੜ੍ਹ.

ਜੈਤੋ, ਜੈਤੋਂ ਰਾਜ ਨਾਭਾ ਦੀ ਨਜਾਮਤ ਫੂਲ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਭਟਿੰਡਾ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਰੇਲਵੇ (ਅਤੇ ਬੀ.ਬੀ. ਅਰੁ ਸੀ. ਆਈ.) ਲੈਨ

[1] ਕਈਆਂ ਨੇ ਰਾਤ ਦਾ ਤੀਜਾ ਪਹਿਰ ਇਸ ਦੇ ਗਾਉਣ ਲਈ ਦੱਸਿਆ ਹੈ.

ਪੁਰ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਕਿਲੇ ਦੇ ਪਾਸ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਮਾਲਵੇਂਦ੍ਰ ਬਹਾਦੁਰ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਇਮਾਰਤ ਬਣਵਾਈ ਹੈ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਪਾਸ ਦੇ ਤਾਲ ਦਾ ਨਾਮ "ਗੰਗਸਰ" ਹੈ. ਇਸ ਗੁਰਅਸਥਾਨ ਨਾਲ ੭੦ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਅਤੇ ੪੩੨ ਰੁਪਯੇ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਗੀਰ ਰਿਆਸਤ ਨਾਭੇ ਵੱਲੋਂ ਹੈ. ੧੮ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ. ਪੋਹ ਸੁਦੀ ੭ ਅਤੇ ਕੱਤਕ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਇਸ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ੧੪ ਸਿਤੰਬਰ ਸਨ ੧੯੨੩ ਨੂੰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਬਾਬਤ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਐਡਮਿਨਿਸਟ੍ਰੇਟਰ (Wilson Johnston) ਅਰ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਤੋਂ ਮਾਮਲਾ ਇੰਨਾਂ ਵਧਿਆ ਕਿ ੨੧ ਫਰਵਰੀ ਸਨ ੧੯੨੪ ਨੂੰ ਅਕਾਰਣ ਗੋਲੀ ਚੱਲੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਈ ਜਾਨਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ. ਅੰਤ ਨੂੰ ੨੧ ਜੁਲਾਈ ਸਨ ੧੯੨੫ ਨੂੰ ੧੦੧ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਆਰੰਭੇ ਗਏ ਅਤੇ ੬ ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਭੋਗ ਪੈਕੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਹੋਈ.

ਜੈਤੋ ਤੋਂ ਡੇਢ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਵੱਲ "ਟਿੱਬੀ ਸਾਹਿਬ" ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਕਲਗੀਧਰ ਸੰਝ ਸਮੇਂ ਰਹਿਰਾਸ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਇਸ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੧੭ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ.

ਜੈਤੋ ਦੀ ਮੰਡੀ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਇਸ ਥਾਂ ਦੂਰ ਦੂਰ ਦੇ ਲੋਕ ਪਸ਼ੂ ਖ਼ਰੀਦਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ. ਜੈਤੋ ਬੀ. ਬੀ. ਅਤੇ ਸੀ. ਆਈ. ਰੇਲਵੇ ਦਾ ਭੀ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੈ. ਜੈਤੋ ਲਹੌਰੋਂ ੯੬ ਅਤੇ ਭਟਿੰਡੇ ਤੋਂ ੧੭ ਮੀਲ ਹੈ.

ਜੈਤ੍ਰ. ਸੰ. ਵਿ—ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਰਾ.

ਜੈਤ੍ਰੀ. ਵਿ—ਜਯਿਤ੍ਰੀ. ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ. "ਬਡ ਯੋਧਾ ਮਨ ਸਤ੍ਰੁ ਜੈਤ੍ਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜੈਦ. ਇੱਕ ਜੱਟ ਗੋਤ੍ਰ। ੨ ਜੈਦ ਗੋਤ ਦੇ ਜੱਟਾਂ ਦਾ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰਿਆਸਤ ਨਾਭੇ ਵਿੱਚ ਹੈ। ੩ ਦੇਖੋ, ਕੁਰਾਨ.

ਜੈਦਪਰਾਣਾ. ਇਹ ਮਾਲਵੇ ਵਿੱਚ ਭੋਖੜੀ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਸੀ, ਜੋ ਲਾਲਾ ਭੁੱਲਰ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਫੂਲ ਦੇ ਵਡੇਰੇ ਮੋਹਨ ਕਾਲਾ ਆਦਿ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਹਿਣ ਪੁਰ ਭੀ ਵਸਣ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਸੀ. ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਕਾਲੇ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਮਾਰਕੇ ਮੇਹਰਾਜ ਵਸਾਇਆ. ਦੇਖੋ, ਫੂਲਵੰਸ਼ ਅਤੇ ਮੇਹਰਾਜ.

ਜੈਦਰਥ. ਸੰ. ਜਯਦ੍ਰਥ. ਵ੍ਰਿੱਧਕ੍ਸ਼ਤ੍ਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੁਰਾਸ਼੍ਟ੍ਰ (ਕਾਠੀਆਵਾੜ) ਦਾ ਰਾਜਾ, ਜੋ ਦੁਰਯੋਧਨ ਦੀ ਭੈਣ ਦੁ: ਸ਼ਲਾ ਦਾ ਪਤਿ ਸੀ. ਇਹ ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ. ਇਸ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਰਥ ਸੀ.

ਜੈਦਰਥਅਰਿ, **ਜੈਦਰਥਾਰਿ** } ਜਯਦ੍ਰਥ ਦਾ ਵੈਰੀ ਅਰਜੁਨ.

ਜੈਂਦਾ. ਜਿਸ ਦਾ. "ਜੈਂਦਾ ਜਸ ਦੇਸ ਦੇਸ ਸਭੇ ਲੋਕ ਗਾਂਵਦੇ." (ਮੰਗਲ ਕਵਿ)

ਜੈਦਿਆ. ਦੇਖੋ, ਜਯਦਯਾ.

ਜੈਂਦੇ. ਜਿਸ ਦੇ. "ਫਤੇ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਜੈਂਦੇ ਦ੍ਵਾਰ ਦਰਗਾਹ ਦੀ." (ਮੰਗਲ ਕਵਿ)

ਜੈਦੇਉ, **ਜੈਦੇਵ** } ਸੰ. ਜਯਦੇਵ. ਵਿਕ੍ਰਮਾਦਿਤ੍ਯ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਪੰਡਿਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ "ਪਕ੍ਸ਼ਧਰਮਿਸ਼੍ਰ" ਹੈ। ੨ ਕਨੌਜ ਨਿਵਾਸੀ ਭੋਜਦੇਵ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਰਮਾਦੇਵੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਕੇਂਦੂਲੀ (ਜਿਲਾ ਬੀਰਭੂਮਿ ਬੰਗਾਲ) ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਜਯਦੇਵ ਵੈਸਨਵ ਮਤਧਾਰੀ ਕ੍ਰਿਸਨਉਪਾਸਕ ਸੀ, ਪਰ ਤਤ੍ਵਵੇੱਤਾ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰਕੇ ਕਰਤਾਰ ਦਾ ਅਨੰਨ ਸੇਵਕ ਹੋਇਆ. ਇਹ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪੂਰਣ ਪੰਡਿਤ ਸੀ. ਇਸ ਦਾ ਰਚਿਆ ਗੀਤਗੋਬਿੰਦ ਮਨੋਹਰ ਕਾਵ੍ਯ ਹੈ. ਜੈਦੇਵ ਰਾਗਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪਦਮਾਵਤੀ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਮਨੋਹਰ ਸੁਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਰਚੇ ਪਦ ਗਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਹਿੱਸਾ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਰਾਜਾ ਬੱਲਾਲਸੇਨ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਰਾਜਾ ਲਛਮਣਸੇਨ ਦੇ ਪਾਸ ਰਹਿਕੇ ਵਿਤਾਇਆ.[1] ਇਸੇ ਜੈਦੇਵ ਦੇ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਭਾਸਾ ਦੇ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. "ਜੈਦੇਵ ਤਿਆਗਿਓ ਅਹੰਮੇਵ." (ਬਸੰ ਅ: ਮ: ੫) ੩ ਵਿਜਯ ਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਭ ਨੂੰ ਜੈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਪਰਾਸ੍ਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ. "ਬਦਤ ਜੈਦੇਵ ਜੈਦੇਵ ਕਉ ਰੰਮਿਆ." (ਮਾਰੂ ਜੈਦੇਵ)

ਜੈਦ੍ਰਥ, **ਜੈਦ੍ਰਥਰਿ** } ਦੇਖੋ, ਜੈਦਰਥ ਅਤੇ ਜੈਦਰਥਅਰਿ. "ਬਿਜੈ ਕਪਿਧੁੱਜ ਜੈਦ੍ਰਥਰਿ ਸੁਰਜਜਾਰਿ ਪੁਨ ਭਾਖ." (ਸਨਾਮਾ) ਵਿਜਯ, ਕਪਿਧ੍ਵਜ ਜੈਦ੍ਰਥਅਰਿ, ਸੂਰਯਜ (ਕਰਣ), ਉਸ ਦਾ ਵੈਰੀ, ਇਹ ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ.

ਜੈਨ. ਜਿਨ (ਰਿਸਭਦੇਵ) ਦੇ ਚਲਾਏ ਮਤ ਦਾ ਅਨੁਗਾਮੀ. ਜੈਨੀ. ਜੈਨ ਮਤ ਬੌਧ ਧਰਮ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਪੰਜ ਮੁੱਖਵ੍ਰਤ ਹਨ—ਅਹਿੰਸਾ, ਸਤ੍ਯ, ਅਸ੍ਤੇਯ (ਚੋਰੀ ਦਾ ਤ੍ਯਾਗ), ਬ੍ਰਹਮਚਰਯ ਅਤੇ ਅਪਰਿਗ੍ਰਹ (ਮੋਹ ਦਾ ਤ੍ਯਾਗ).

ਜੈਨ ਮਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਫ਼ਿਰਕੇ ਮੁੱਖ ਹਨ—ਇੱਕ ਸ਼੍ਵੇਤਾਂਬਰ, ਦੂਜਾ ਦਿਗੰਬਰ[2], ਤੀਜਾ ਢੂੰਡੀਆ. ਜੈਨੀ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਵੇਲੇ ਮੂੰਹ ਅੱਗੇ ਵਸਤ੍ਰ ਰੱਖਣਾ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੈਨੀ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਤੇ ਪੱਟੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਏ ਅਰ ਰਜੋਹਰਾ (ਸੂਤ ਦਾ ਝਾੜੂ) ਹਰੇਕ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਏ,

---

[1] ਲਛਮਣਸੇਨ ਸਨ ੧੧੧੯ ਵਿੱਚ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ਅਤੇ ਸਨ ੧੧੯੯ ਵਿੱਚ ਬਖ਼ਤਯਾਰ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਮੁਹੰਮਦ ਤੋਂ ਹਾਰ ਖਾਕੇ ਦੇਸ ਛੱਡ ਗਿਆ. ਲਛਮਣ ਸੇਨ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਨਦੀਆ (ਨਵਦ੍ਵੀਪ) ਸੀ.

[2] ਦਿਗੰਬਰਾਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਫਿਰਕੇ ਹਨ—ਮੁਨਿ, ਜੋ ਨੰਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ. ਐਲਕ, ਜੋ ਲਿੰਗੋਟੀ ਮਾਤ੍ਰ ਰਖਦੇ ਹਨ. ਛੁੱਲਕ, ਜੋ ਲਿੰਗੋਟੀ ਅਤੇ ਸਵਾ ਗਜ਼ ਦਾ ਪਰਨਾ ਰਖਦੇ ਹਨ. ਦਿਗੰਬਰੀ ਮੋਰ ਪੰਖਾਂ ਦਾ ਰਜੋਹਰਾ ਰਖਦੇ ਹਨ—ਇਹ ਹੱਥ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਖੜੇ ਖੜੇ ਭੋਜਨ ਕਰਦੇ ਹਨ.

ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੈਠਣ ਵੇਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਲਵੇ, ਤਾਕਿ ਕੋਈ ਜੀਵ ਨਾ ਮਰੇ. ਜੈਨੀ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਜੈਨੀਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗਕੇ ਠੰਢਾ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਉਬਲਿਆ ਹੋਇਆ ਪਾਣੀ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਚਾਹੀਏ. ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਨਾਲ ਨ੍ਹਾਉਣਾ ਵਰਜਿਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਜੀਵ ਮਰਦੇ ਹਨ. ਜੈਨੀ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਧਨ ਜਮਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਸੇਧ ਹੈ. ਹੋਰ ਵ੍ਰਤਾਂ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਅੱਠ ਵ੍ਰਤ ਸਿਰੋਮਣਿ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਭਾਦੋਂ ਬਦੀ ੧੨ ਤੋਂ ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ ੪ ਤੀਕ. ਅਖੀਰੀ ਦਿਨ ਦਾ ਨਾਮ "ਛਮਛਰੀ"[1] ਹੈ, ਜੋ ਸਭ ਤੋਂ ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੈ.[2]

ਜੈਨ ਮਤ ਵਿੱਚ ਜਗਤਕਰਤਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ. ਇਹ ਮੁਕ੍ਤਾਤਮਾ ਨੂੰ ਹੀ ਈਸ਼੍ਵਰ ਆਖਦੇ ਹਨ. "ਜੈਨ ਮਾਰਗ ਸੰਜਮ ਅਤਿ ਸਾਧਨ." (ਸੁਖਮਨੀ) ਦੇਖੋ, ਤੀਰਥੰਕਰ, ਮਾਯਾਮੋਹ ਅਤੇ ਰਿਖਭਦੇਵ। ੨ ਅ਼ زین ਜ਼ੈਨ. ਖ਼ੂਬੀ. ਗੁਣ। ੩ ਸਜਾਵਟ. ਸ਼ਿੰਗਾਰ। ੪ ਫ਼ਾ. ਵੈਰਾਗਵਾਨ. ਜਿਸ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਤ੍ਯਾਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ.

ਜੈਨ ਅਲਾਵਦੀਨ. ਦੇਖੋ, ਜੈਨਲਾਵਦੀ.

ਜ਼ੈਨਖਾਂ. زینخاں ਇਸ ਨੂੰ ਅਹ਼ਮਦਸ਼ਾਹ ਦੁੱਰਾਨੀ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੮੧੮ (ਸਨ ੧੭੬੧) ਵਿੱਚ ਸਰਹਿੰਦ ਦਾ ਹ਼ਾਕਮ ਥਾਪਿਆ. ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਦਲ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਫੂਲਵੰਸ਼ੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰਹਿੰਦ ਤੋਂ ਸੱਤ ਮੀਲ ਦੇ ਫ਼ਾਸਲੇ ਪੁਰ ਮਨਹੇੜੇ ਪਾਸ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ੪ ਮਾਘ ਸੰਮਤ ੧੮੨੦ (ਸਨ ੧੭੬੩) ਨੂੰ ਪੀਰਜੈਨ ਦੇ ਮੁਕ਼ਾਮ ਕ਼ਤਲ ਕੀਤਾ. ਜ਼ੈਨਖਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਮਾੜੀ ਵਾਲੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੱਢਿਆ ਸੀ. ਇਸ ਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਸਰਹਿੰਦ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਬਹੁਤ ਇਲਾਕਾ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਰਾਜ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾਭੇ ਅਰ ਜੀਂਦ ਦੇ ਹੱਥ ਭੀ ਕਈ ਪਿੰਡ ਆਏ.

ਜੈਨਲਾਵਦੀ. زین العابدین ਜ਼ੈਨੁਲਆ਼ਬਿਦੀਨ. ਇਮਾਮ ਹ਼ੁਸੈਨ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੱਯਦਵੰਸ਼ ਚੱਲਿਆ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਜਨਮ ਸਨ ੬੫੭ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਦੇਹਾਂਤ ਸਨ ੭੧੩ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ੨ ਸੁਲਤ਼ਾਨ ਸਿਕੰਦਰ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਅਤੇ ਹੈ਼ਦਰਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪਿਤਾ, ਜੋ ਸਨ ੧੪੨੩ ਵਿੱਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਪੁਰ ਬੈਠਾ ਅਤੇ ਸਨ ੧੪੭੪ ਵਿੱਚ ਮਰਿਆ।[3] ੩ ਅ਼ਲਾਉੱਦੀਨ ਖ਼ਿਲਜੀ ਦਾ ਭੀ ਇਹ ਨਾਮ ੧੯੯ਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ, ਯਥਾ:—"ਜੈਨਲਾਵਦੀ ਸਾਹ ਕੋ ਤਬ ਹੀ ਦਯੋ ਭਜਾਇ। ਰਤਨਸੈਨ ਰਾਨਾ ਗਏ ਗਤਿ ਇਹ ਚਰਿਤ ਦਿਖਾਇ." ਦੇਖੋ, ਅਲਾਉੱਦੀਨ ਅਤੇ ਚਤੌੜ.

ਜੈਨੀ. ਦੇਖੋ, ਜੈਨ. "ਇਕ ਜੈਨੀ ਉਝੜਿ ਪਾਇ." (ਮ: ੧ ਵਾਰ ਮਲਾ)

ਜੈਪਤ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਜਯਪਤ੍ਰ.

ਜੈਪਾਲ. ਦੇਖੋ, ਜਯਪਾਲ.

ਜੈਪੁਰ. ਦੇਖੋ, ਜਯ ਸਿੰਘ.

ਜੈਮਲ. ਦੇਖੋ, ਅਕਬਰ ਅਤੇ ਚਤੌੜ। ੨ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਯੋਧਾ, ਜੋ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦੀ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਭਿੜਿਆ. "ਜੈਮਲ ਕੋਪ ਚਢ੍ਯੋ ਰਣ ਮੇ ਕਰ ਮੇ ਬਰਛੀ ਤਿਰਛੀ ਗਹਿ ਲੀਨੀ." (ਗੁਰੁਸੋਭਾ)

ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ. ਇਹ ਕਨ੍ਹੈਯਾ ਸਰਦਾਰ, ਫਤੇਗੜ੍ਹ (ਜਿਲਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ) ਦਾ ਰਈਸ ਸੀ. ਇਸ ਦੀ ਸੁਪੁਤ੍ਰੀ ਚੰਦਕੌਰ ਦਾ ਵਿਆਹ ੬ ਫਰਵਰੀ ਸਨ ੧੮੧੨ ਨੂੰ ਵਡੀ ਧੂਮਧਾਮ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦਾ ਖੜਗ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਸ਼ਾਦੀ ਵਿੱਚ ਫੂਲਕਿਆਨ ਰਾਜੇ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕੈਥਲ ਅਤੇ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਦਾ ਏਜੈਂਟ ਸਰ ਡੇਵਿਡ ਆਕਟਰਲੋਨੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੀ. ਮਹਾਰਾਨੀ ਚੰਦਕੌਰ ਦੀ ਕੁੱਖ ਤੋਂ ਕੌਰ ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਖੜਗ ਸਿੰਘ, ਚੰਦਕੌਰ ਅਤੇ ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ.

ਜੈਮਾਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਯਮਾਲਾ. ਉਹ ਮਾਲਾ ਜੋ ਜੰਗ ਅਤੇ ਸ੍ਵਯੰਬਰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਗਲ ਪਹਿਰਾਈ ਜਾਵੇ.

ਜੈਮਿਨਿ. ਵ੍ਯਾਸ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਵਡਾ ਵਿਦ੍ਵਾਨ, ਜੋ ਪੂਰਵਮੀਮਾਂਸਾ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਆਚਾਰਯ ਹੈ. ਮਹਾਭਾਰਤ ਦੇ ਅਸ਼੍ਵਮੇਧ ਪਰਵ ਤੋਂ ਭਿੰਨ, ਜੈਮਿਨਿ ਕ੍ਰਿਤ ਅਸ਼੍ਵਮੇਧ ਦੇਖੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਈ ਪ੍ਰਸੰਗ ਮਹਾਭਾਰਤ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਹਨ. ਜੈਮਿਨਿ ਦਾ ਪੁਤ੍ਰ ਸੁਮੰਤ੍ਰ ਭੀ ਵਡਾ ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ.

ਜੈਮਿਨਿਦਰ੍ਸ਼ਨ. ਪੂਰਵਮੀਮਾਂਸਾ ਸ਼ਾਸ੍ਤ੍ਰ, ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਅਧ੍ਯਾਯ ਹਨ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੁਤਿ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਨ ਅਤੇ ਪਰਸਪਰ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਖੰਡਨ ਹੈ.

ਜੈਯਦ. ਅ਼ جید ਵਿ—ਖਰਾ. ਅੱਛਾ। ੨ ਮਜਬੂਤ. ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ.

ਜੈਯਾ. ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਜਨਮਿਆਂ. "ਤੇਰਹ ਮਾਸ ਭਏ ਜੋਊ ਜੈਯਾ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੨ ਜਨਮੈਯਾ. ਪੈਦਾ ਕਰੈਯਾ। ੩ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲਾ.

ਜੈਰਾਮ. ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਨਿਵਾਸੀ ਪਲਤਾ ਖਤ੍ਰੀ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀ ਭੈਣ ਬੀਬੀ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਦਾ ਪਤਿ, ਅਤੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਦੇ ਹਾਕਮ ਦੌਲਤਖ਼ਾਨ ਲੋਦੀ ਦਾ ਆਮਿਲ ਸੀ. ਇਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੌਲਤਖਾਂ ਦਾ ਮੋਦੀ ਹੋਣਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ. ਬੀਬੀ ਨਾਨਕੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਅਨੰਨ ਸਿੱਖ ਹੋਇਆ. ਦੇਖੋ, ਨਾਨਕੀ ਬੀਬੀ.

ਜੈਲ. ਅ਼ ذیل ਜ਼ੈਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੱਲਾ. ਦਾਮਨ. ਲੜ। ੨ ਪੰਕਤਿ. ਕ਼ਤ਼ਾਰ. ਸ਼੍ਰੇਣੀ। ੩ ਇਲਾਕ਼ਾ. ਪਰਗਨਾ। ੪ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਨੀਚੇ. ਹੇਠ.

ਜੈਲਦਾਰ. ਫ਼ਾ ذیلدار ਜ਼ੈਲਦਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਪਣੇ ਹੇਠ ਨੰਬਰਦਾਰ ਆਦਿਕਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ, ਇਲਾਕ਼ੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਤਾ ਅਹੁ਼ਦੇਦਾਰ, ਜੋ ਤਸੀਲਦਾਰ ਅਤੇ ਜਿਲੇ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ.

---

[1] ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸੰਵਤਸਰੀ (ਸਾਂਵਤ੍ਸਰੀ) ਹੈ.

[2] ਹਰੇਕ ਪੱਖ ਦੀ ਅੱਠੇਂ ਅਤੇ ਚੌਦੇ ਅਰ ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ ੫ ਤੋਂ ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ ੧੪ ਤਕ ਭੀ ਜੈਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਵ੍ਰਤ ਲਿਖੇ ਹਨ.

[3] ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਵੂਲਰ (ਵੁਲੁਰ) ਝੀਲ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਇੱਕ ਮਕਾਨ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਲੋਕ ਜੈਨ ਲੰਕ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਜੈ ਵਿਜੈ. ਦੇਖੋ, ਜਯ ਵਿਜਯ.

ਜੋ
ਜੋਉ } ਸਰਵ—ਯ: ਜੇਹੜਾ. "ਜੋ ਆਇਆ ਸੋ ਸਭਕੋ ਜਾਸੀ." (ਗਉ ਛੰਤ ਮ: ੩) ੨ ਜੋਇ ਅਤੇ ਜੋਰੂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਦੇਖੋ, ਜੋਜਿਤ। ੩ ਫ਼ਾ. ਜ਼ੋ. ਅਜ਼-ਓ ਦਾ ਸੰਖੇਪ. ਉਸ ਤੋਂ। ੪ ਸਿੰਧੀ. ਕਾ. ਦਾ. ਦੇਖੋ, ਮਹਿੰਜੋ.

ਜੋਆਇਆ. ਜੋਤਿਆ. ਜੋੜਿਆ. "ਮੈ ਸਤ ਕਾ ਹਲੁ ਜੋਆਇਆ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੫ ਪੈਪਾਇ)

ਜੋਆਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਵਾਨੀ. ਯੁਵਾਵਸ੍ਥਾ. "ਰੂਪਵੰਤ ਜੋਆਨੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਜੋਇ. ਸਰਵ—ਜੋ. ਜੇਹੜਾ. "ਚਾਕਰੁ ਤ ਤੇਰਾ ਸੋਇ ਹੋਵੈ ਜੋਇ ਸਹਜਿ ਸਮਾਵਹੇ." (ਵਡ ਛੰਤ ਮ: ੧) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸਿੰਧੀ. ਭਾਰਯਾ. ਜੋਰੂ. ਸੰ. ਜਾਯਾ. ਅ਼. زوجه ਜ਼ੌਜਹ. "ਘਰ ਕੀ ਜੋਇ ਗਵਾਈ ਥੀ." (ਗੋਂਡ ਨਾਮਦੇਵ) ਦੇਖੋ, ਜੋਇ ਖਸਮੁ। ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜੋਹਕੇ. ਪੜਤਾਲਕੇ. ਖੋਜਕੇ. "ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਭ ਦੇਖੇ ਜੋਇ." (ਬਸੰ ਰਾਮਾਨੰਦ)

ਜੋਇਓ
ਜੋਇਆ } ਜੋਤਿਆ. ਜੋੜਿਆ. ਸੰ. ਯੋਕ੍ਤ੍ਰਿਤ. "ਹੈਵਰ ਬ੍ਰਿਖ ਜੋਇਓ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਜੋਇਆ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ੨ ਫ਼ਾ جویا ਢੂੰਢਣ ਵਾਲਾ. ਖੋਜੀ. ਦੇਖੋ ਜੋਈਦਨ.

ਜੋਇਆਂ. ਫ਼ਾ جویان ਢੂੰਢਦਾ ਹੋਇਆ. ਖੋਜਦਾ ਹੋਇਆ.

ਜੋਇਸੀ. ਜ੍ਯੋਤਿਸੀ. "ਪੰਡਿਤ ਪਾਧੇ ਜੋਇਸੀ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਢੂੰਡੇਗਾ. ਭਾਲੇਗਾ। ੩ ਦੇਖੇਗਾ. ਦੇਖੋ, ਜੋਈਦਨ.

ਜੋਇ ਖਸਮੁ. ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਬਸੰਤ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਹੈ—

੧ ਜੋਇ ਖਸਮੁ ਹੈ ਜਾਇਆ,
੨ ਪੂਤਿ ਬਾਪੁ ਖੇਲਾਇਆ,
੩ ਬਿਨੁ ਸ੍ਰਵਣਾ ਖੀਰੁ ਪਿਲਾਇਆ, xxx
੪ ਸੁਤਿ ਮੁਕਲਾਈ ਅਪਨੀ ਮਾਉ,
੫ ਪਗਾ ਬਿਨੁ ਹੁਰੀਆ ਮਾਰਤਾ,
੬ ਬਦਨੈ ਬਿਨੁ ਖਿਰ ਖਿਰ ਹਾਸਤਾ,
੭ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਬਿਨੁ ਨਰੁ ਪੈ ਸੋਵੈ,
੮ ਬਿਨੁ ਬਾਸਨ ਖੀਰੁ ਬਿਲੋਵੈ,
੯ ਬਿਨੁ ਅਸਥਨ ਗਊ ਲਵੇਰੀ,
੧੦ ਪੈਡੇ ਬਿਨੁ ਬਾਟ ਘਨੇਰੀ. xxx

ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ:—

ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਪਦ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਸੰਭਵ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਬਿਨਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਯਾਨਮਾਰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਣਬਣ ਹੈ. ਸਾਂਪ੍ਰਦਾਈ ਗ੍ਯਾਨੀ ਇਸ ਦਾ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਅਰਥ ਭੀ ਕਰਦੇ ਹਨ:—

੧ ਔਰਤ (ਮਾਯਾ) ਨੇ ਖਸਮ (ਈਸ਼੍ਵਰ) ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ. ਭਾਵ—ਜੀਵ ਈਸ਼੍ਵਰ ਭੇਦ ਮਾਇਆ ਕਰਕੇ ਹੋਏ.

੨ ਪੁੱਤ ਨੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਖੇਲਾਇਆ. ਭਾਵ—ਜੀਵ ਨੇ ਈਸ਼੍ਵਰ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਪੋਸਣ ਆਦਿ ਕ੍ਰੀੜਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਕਰਾਇਆ.

੩ ਬਿਨਾ ਥਣਾਂ ਤੋਂ ਦੁੱਧ ਪਿਆਇਆ. ਭਾਵ—ਮਾਇਆ ਨੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਭੋਗ ਦੇ ਰਸ ਵਿੱਚ ਲਾਇਆ.

੪ ਪੁੱਤ (ਜੀਵ) ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ (ਮਾਯਾ) ਭੋਗ ਲਈ ਆਪਣੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ.

੫ ਮਨ ਪੈਰਾਂ ਬਿਨਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੂਰ ਦੂਰ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ.

੬ ਮੁਖ ਬਿਨਾ ਹੈ, ਪਰ ਖਿੜ ਖਿੜ ਹਸਦਾ ਹੈ. ਭਾਵ—ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

੭ ਜੀਵ ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾ ਨਿਦ੍ਰਾ (ਅਵਿਦ੍ਯਾ) ਦੇ ਹੈ, ਪਰ ਸੌਂ ਰਿਹਾ ਹੈ.

੮ ਬਰਤਨ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਭਾਵ—ਅਸੰਗ) ਹੈ, ਪਰ ਸੁਖਾਂ ਲਈ ਜਤਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਹੈ.

੯ ਨਿਰਬਿਕਲਪ ਥਣਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਗਊ (ਮਾਯਾ) ਪਦਾਰਥਭੋਗ ਰੂਪ ਦੁੱਧ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ.

੧੦ ਜੀਵ ਆਵਾਗਮਨ ਰਹਿਤ ਹੈ, ਪਰ ਚੌਰਾਸੀ ਵਿੱਚ ਭ੍ਰਮਦਾ ਹੈ.

ਜੋਇੰਦਾ. ਫ਼ਾ جوینده ਵਿ—ਟੋਲਣ ਵਾਲਾ. ਖੋਜੀ. "ਹਉ ਜੋਇੰਦਾ ਸੱਚ ਦਾ." (ਮਗੋ) ਦੇਖੋ, ਜੋਈਦਨ.

ਜੋਈ. ਸਰਵ—ਜੋ. ਯ: ਜੇਹੜਾ. "ਜੋਈ ਜੋਈ ਜੋਰਿਓ ਸੋਈ ਸੋਈ ਫਾਟਿਓ." (ਮਲਾ ਰਵਿਦਾਸ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭਾਰਯਾ. ਜੋਰੂ. ਜਾਯਾ. ਜ਼ੌਜਹ. "ਕਵਨ ਪੁਰਖ ਕੀ ਜੋਈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜੋਹਕੇ. ਖੋਜਕੇ. ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ. "ਸਗਲੇ ਮੈ ਦੇਖੇ ਜੋਈ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਜੋਈਦਨ। ੪ ਜੋੜੀ. ਜੋਤੀ। ੫ ਜੋਈਂ. ਦੇਖਾਂ. "ਜੋਈ ਸਾਂਈ ਮੁਹ ਖੜਾ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫)

ਜੋਈਐ. ਦੇਖੀਐ. ਵੇਖੀਏ। ੨ ਭਾਲੀਏ. ਦੇਖੋ, ਜੋਈਦਨ. "ਗੁਰਸਬਦੀ ਦਰ ਜੋਈਐ." (ਮਾਰੂ ਅ: ਮ: ੧)

ਜੋਈਦਨ. ਫ਼ਾ جوییدن ਕ੍ਰਿ. ਢੂੰਢਣਾ. ਟੋਲਣਾ. ਭਾਲਣਾ.

ਜੋਸ
ਜੋਸ਼ } ਅ਼ جوش ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਬਾਲ। ੨ ਕ੍ਰੋਧ. "ਉਠਜੋ ਕਟੋਚਨ ਜੋਸ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ) ੩ ਸੰ. ਜੋਸ. ਪ੍ਰੇਮ। ੪ ਸੁਖ.

ਜੋਸਤਾ. ਸੰ. ਯੋਸਿਤ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੁਸ (ਸੇਵਾ) ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ. ਨਾਰੀ. "ਮਿਲੀ ਜੋਸਤਾ ਬਾਲਕ ਗੋਦ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਦੇਖੋ, ਯੋਖਿਤਾ.

ਜੋਸ਼ਾਂਦਾ. ਫ਼ਾ جوشانده ਜੋਸ਼ਾਂਦਹ. ਵਿ—ਉਬਾਲਿਆ ਹੋਇਆ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾੜ੍ਹਾ. ਕ੍ਵਾਥ.

ਜੋਸਿ ਸੋਸਿ. ਸੰ. ਯੋऽਸਿ ਸੋऽਸਿ—ਯੋਸਿ ਸੋਸਿ. ਜੋ ਤੂੰ ਹੈਂ ਸੋ ਤੂੰ ਹੈਂ. ਭਾਵ—ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੂੰ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ. "ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਜੋ ਹਮਰੇ ਸ੍ਵਾਮੀ। ਜੋਸਿ ਸੋਸਿ ਹੈਂ ਅੰਤਰਜਾਮੀ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਜੋਸਿਤਾ. ਦੇਖੋ, ਜੋਸਤਾ.

ਜੋਸੀ. ਜ੍ਯੋਤਿਸੀ। ੨ ਮਹਾਰਾਸ਼੍ਟ੍ਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ। ੩ ਪਹਾੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਜਾਤਿ. ਜੋਸ਼ੀ.

ਜੋਸ਼ੀਦਨ. ਫ਼ਾ جوشیدن ਕ੍ਰਿ—ਜੋਸ਼ ਦੇਣਾ. ਉਬਾਲਣਾ। ੨ ਜੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ। ੩ ਉਬਲਣਾ.

ਜੋਹ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਨਜ਼ਰਬਾਜ਼ੀ. "ਚੂਕੈ ਜਮ ਕੀ ਜੋਹ." (ਬਾਵਨ) ਦੇਖੋ, ਜੋਈਦਨ। ੨ ਖੋਜ. ਤਲਾਸ਼. "ਪਰਗ੍ਰਿਹ ਜੋਹ ਨ ਚੂਕੈ." (ਧਨਾ ਮ: ੫) ੩ ਇੰਤਜ਼ਾਰ. ਉਡੀਕ.

ਜੋਹਹਿ. ਦੇਖਦਾ ਹੈ. "ਤਰੁਣ ਤੇਜੁ ਪਰਤ੍ਰਿਅ ਮੁਖ ਜੋਹਹਿ." (ਸ੍ਰੀ ਬੇਣੀ)

ਜੋਹਣੁ. ਸਿੰਧੀ. ਕ੍ਰਿ—ਨੁਕ਼ਸਾਨ ਪਹੁਚਾਉਣਾ। ੨ ਮੁਕ਼ਾਬਲਾ ਕਰਨਾ। ੩ ਦਬਾਉਣਾ। ੪ ਦੇਖੋ, ਜੋਹਨ.

ਜੋਹਤ. ਦੇਖੋ, ਜੋਹਹਿ.

ਜੋਹਤੀ. ਦੇਖਦੀ ਹੈ. "ਮੁਖ ਕਉ ਜੋਹਤੀ." (ਫੁਨਹੇ ਮ: ੫)

ਜੋਹਦ. ਦੇਖੋ, ਜ਼ੁਹਦ.

ਜੋਹਨ, ਜੋਹਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਦੇਖਣਾ. ਤੱਕਣਾ। ੨ ਖੋਜਣਾ. ਢੂੰਡਣਾ। ੩ ਉਡੀਕਣਾ. ਰਾਹਦੇਖਣਾ। ੪ ਅਸਰ ਕਰਨਾ. ਵਜਾਪਣਾ। ੫ ਦੇਖੋ, ਜੋਹਣੁ. "ਜੋਹਨ ਪਾਪ ਬਿਦਾਰਨ ਕਉ." (ਸਵੈਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖਵਾਕ ਮ: ੫)। ੬ ਨਿਗਾਹਬਾਨੀ ਕਰਨਾ. ਪਹਰਾ ਦੇਣਾ. "ਅਪਨਾ ਘਰ ਮੂਸਤ ਰਾਖ ਨ ਸਾਕਹਿ ਕੀ ਪਰ ਘਰ ਜੋਹਨ ਲਾਗਾ?" (ਸੋਰ ਮ: ੧)

ਜੋਹਰ, ਜੋਹੜ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੀਵ (ਜਲ) ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ ਛੱਪੜ. ਕੱਚਾ ਤਾਲ. ਟੋਬਾ.

ਜੋਹੜ ਸਾਹਿਬ, ਜੋਹੜ ਜੀ } ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ, ਜੋ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲੇ ਦੀ ਤਸੀਲ ਕੰਡਾਘਾਟ, ਥਾਣਾ ਧਰਮਪੁਰ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਧਰਮਪੁਰ ਅਤੇ ਕੁਮਾਰਹੱਟੀ ਤੋਂ ਅੱਠ ਨੌ ਮੀਲ ਹੈ. ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਇਸ ਥਾਂ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ. ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਮਾਹੀਆ ਗੁੱਜਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨਕੇ ਇੱਕ ਪੱਥਰ ਦੀ ਸਿਲਾ ਚੁੱਕਕੇ ਜਲ ਕੱਢਿਆ, ਜੋ ਹੁਣ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਪੱਕਾ ਤਾਲ ਹੈ. ਜਿਸਦਾ ਨਾਉਂ "ਮਾਹੀਆ ਜੋਹੜ" ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ. ਪਾਸ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਨਾਲ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਹਰੀਪੁਰ ਦਾਉਂ ਵਾਲੇ ਰਾਮਰਈਏ ਹਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਭੁੱਲ ਹੈ. ਜੇਠ ਅਤੇ ਕੱਤਕ ਵਿੱਚ ਮੇਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਲੰਗਰ ਚਲਦਾ ਹੈ.

ਜੋਹਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਲਾਸ਼. ਖੋਜ. ਦੇਖੋ, ਜੋਹ. "ਮਾਇਆ ਕੀ ਨਿਤ ਜੋਹਾ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫)

ਜੋਹਾਰ. ਨਮਸਕਾਰ. ਦੇਖੋ, ਜੁਹਾਰ. "ਸਦਾ ਸਦਾ ਤਾਕਉ ਜੋਹਾਰ." (ਭੈਰ ਮ: ੫) "ਤਿਸੁ ਜੋਹਾਰੀ, ਸੁਅਸਤਿ ਤਿਸੁ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਜੋਹਿ. ਦੇਖੋ, ਜੋਹ। ੨ ਦੇਖਕੇ। ੩ ਖੋਜਕੇ.

ਜੋਹਿਓ. ਦੇਖੋ, ਜੋਹਨਾ। ੨ ਜਹਨ (ਦੂਰ) ਹੋਇਓ. ਮਿਟਿਆ. "ਕੰਤੁ ਮਿਲਿਓ ਮੇਰੋ ਸਭ ਦੁਖੁ ਜੋਹਿਓ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਜਹਨ.

ਜੋਹਿਆ. ਦੇਖੋ, ਜੋਹਨਾ। ੨ ਦੂਰ ਹੋਇਆ. ਮਿਟਿਆ. "ਹਰਿ ਕੰਠਿ ਲਗਿ ਸੋਹਿਆ ਦੋਖ ਸਭਿ ਜੋਹਿਆ." (ਸ੍ਰੀ ਛੰਤ ਮ: ੫) ਦੇਖੋ, ਜਹਨ.

ਜੋਹੀ. ਦੇਖੋ, ਜੋਹਨਾ। ੨ ਵਿ—ਜੋਹਨ (ਦੇਖਣ) ਵਾਲਾ. ਤਾਕੂ. "ਪਰਘਰ ਜੋਹੀ ਨੀਚ ਸਨਾਤ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਜੋਹੇ. ਦੇਖੇ. ਦੇਖੋ, ਜੋਹਨਾ. "ਨਿਤ ਜੋਹੇ ਜਮਜਾਲੇ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩)

ਜੋਹੈ. ਦੇਖੇ. ਦੇਖੋ, ਜੋਹਨਾ। ੨ ਪੋਹੈ. ਅਸਰ ਕਰੈ. "ਮਾਤਗਰਭ ਮਹਿ ਅਗਨਿ ਨ ਜੋਹੈ." (ਗੌਂਡ ਮ: ੫)

ਜੋਹੰ. ਦੇਖੋ, ਜੋਹਨਾ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜਹਨ. "ਜਿਸੁ ਸੁਣਿਐ ਮਨਿ ਹੋਇ ਰਹਸੁ ਅਤਿ ਰਿਦੈ ਮਾਨ ਦੁਖ ਜੋਹੰ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ਦੁੱਖ ਮਿਟਦਾ ਹੈ। ੩ ਯੋऽਹੰ . ਜੋ ਮੈ ਹਾਂ.

ਜੋਕ. ਸੰ. ਜਲੌਕਾ. (leech). ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਨਮੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਕੀੜਾ, ਜੋ ਥੈਲੀ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਸ਼ਰੀਰ ਨਾਲ ਚਿਮਟਕੇ ਲਹੂ ਚੂਸ ਲੈਂਦਾ ਹੈ. ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਗੰਦਾ ਲਹੂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਜੋਕਾਂ ਲਗਵਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਇਸ ਦੇ ਨਾਮ ਰਕ੍ਤਪਾ, ਵਮਨੀ, ਵੇਧਿਨੀ ਆਦਿ ਭੀ ਹਨ. "ਜਿਉ ਕੁਸਟੀ ਤਨਿ ਜੋਕ." (ਸਾਰ ਸੂਰਦਾਸ) ਭਾਵ ਬਹੁਤ ਗੰਦਾ ਲਹੂ ਜੋਕ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ.

ਜੋਖ. (ਸੰ. ਜੁਸ਼੍. ਧਾ—ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ, ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਕਰਨਾ). ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤੋਲ. ਵਜ਼ਨ.

ਜੋਖਣ, ਜੋਖਣਾ, ਜੋਖਣੁ } ਕ੍ਰਿ—ਤੋਲਣਾ. ਵਜ਼ਨ ਕਰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਜੋਖ.

ਜੋਖਤਾ. ਜੋਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਜੋਖਦਾ. ਤੋਲਦਾ. ਦੇਖੋ, ਜੋਸਤਾ ਅਤੇ ਜੋਖਿਤਾ.

ਜੋਖਮ. ਦੇਖੋ, ਜੋਖੋਂ.

ਜੋਖਿਤ, ਜੋਖਿਤਾ } ਜੋਸਿਤਾ. ਨਾਰੀ. ਇਸਤ੍ਰੀ. ਦੇਖੋ, ਜੋਸਤਾ. "ਬਹੁ ਜੋਖਤਾ ਜੋਰ ਸੁ ਸੀਲ ਵਿਹੀਨਾ." (ਨਾਪ੍ਰ) "ਜੋਖਿਤ ਪੁਰਖਨ ਕੇ ਹੁਇ ਸਾਜਨ." (ਸਲੋਹ)

ਜੋਖਿਮ. ਦੇਖੋ, ਜੋਖੋਂ.

ਜੋਖੀਵਦੈ. ਜੋਖ (ਵਜ਼ਨ) ਵਿੱਚ ਆਂਵਦੇ. "ਕਿਉ ਬੋਲ ਹੋਵੈ ਜੋਖੀਵਦੈ?" (ਵਾਰ ਰਾਮ ੩) ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਵਚਨ ਕਿਸ ਤਰਾਂ ਜੋਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ.

ਜੋਖੋਂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੰਤਾ. ਸੋਚ। ੨ ਡਰ. ਭਯ (ਭੈ). ੩ ਵਿਪਦਾ ਦਾ ਡਰ। ੪ ਮਾਲ ਧਨ.

ਜੋਗ ਅਥਵਾ ਜੋਗੁ. ਵ੍ਯ—ਨੂੰ. ਕੋ. ਪ੍ਰਤਿ. ਤਾਂਈਂ. ਜਿਵੇਂ—"ਲਿਖਤਮ ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ, ਜੋਗ ਭਾਈ ਗੁਰੁਮੁਖ ਸਿੰਘ।" ੨ ਲਿਯੇ. ਵਾਸਤੇ. ਲਈ. "ਮਨ ਮਹਿ ਝੂਰੈ ਰਾਮਚੰਦੁ ਸੀਤਾ ਲਛਮਣ ਜੋਗੁ." (ਸਵਾ ਮ: ੧) ੩ ਸੰ. ਯੋਗ੍ਯ ਵਿ—ਉਚਿਤ. ਲਾਇਕ. "ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਧਿਆਈਐ ਧਿਆਵਨ ਜੋਗੁ." (ਸੁਖਮਨੀ)

੪ ਸੰ. ਯੋਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਤੰਜਲਿ ਰਿਸਿ ਦਾ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਏਕਾਗ੍ਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾਧਨ.[1] ਦੇਖੋ, ਯੋਗ. "ਜੋਗ ਧਿਆਨ

[1] ਯੋਗਸ਼੍ਚਿਤ੍ਤਵ੍ਰਿਤ੍ਤਿ ਨਿਰੋਧਃ (ਯੋਗਦਰਸ਼ਨ)

ਗੁਰੁਗਿਆਨ." (ਸਵੈਯੇ ਮ. ੧ ਕੇ) ੫ ਗ੍ਰਹਾਂ ਦਾ ਮੇਲ. ਯੋਗ. ਸੰਬੰਧ. "ਉੱਤਮ ਜੋਗ ਪਰਜੋ ਇਨ ਐਸੋ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੬ ਜੋਗੀ (ਯੋਗੀ) ਲਈ ਭੀ ਜੋਗ ਸ਼ਬਦ ਆਇਆ ਹੈ—"ਸਤਿਗੁਰ ਜੋਗ ਕਾ ਤਹਾ ਨਿਵਾਸਾ, ਜਹ ਅਵਿਗਤ ਨਾਥੁ ਅਗਮ ਧਨੀ." (ਰਾਮ ਮ: ੫) ੭ ਗੁਰੁਮਤ ਵਿੱਚ ਨਾਮਅਭ੍ਯਾਸ ਕਰਕੇ ਕਰਤਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਵਲੀਨ ਹੋਣਾ ਜੋਗ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਅਸਟਾਂਗ, ਸਹਜਜੋਗ, ਹਠਯੋਗ ਅਤੇ ਖਟਕਰਮ ੨.

ਜੋਗ ਸਜੋਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੋਗ੍ਯ ਸੰਯੋਗ. ਉਚਿਤ ਸੰਬੰਧ

ਜੋਗ ਸਜੋਗੀ. ਵਿ—ਯੋਗ੍ਯ ਸੰਯੋਗੀ. ਮੁਨਾਸਿਬ ਸੰਯੋਗ ਕਰਤਾ. "ਨਾਨਕ ਆਪੇ ਜੋਗ ਸਜੋਗੀ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੧) ੨ ਯੋਗ ਵਿੱਚ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ.

ਜੋਗਕਰੀ. ਵਿ—ਯੋਗ ਕਰਨ ਵਾਲਾ. ਯੋਗਾਭ੍ਯਾਸੀ. "ਮੁਨਿ ਇੰਦ੍ਰ ਮਹਾ ਸਿਵ ਜੋਗਕਰੀ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੫ ਕੇ)

ਜੋਗ ਖੇਮ, ਜੋਗ ਛੇਮ } ਸੰ. ਯੋਗ ਕ੍ਸ਼ੇਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਰਖ੍ਯਾ. ਜੋ ਵਸਤੁ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਉਸ ਦਾ ਯੋਗ, ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਰਖ੍ਯਾ.

ਜੋਗਜੁਗਤ, ਜੋਗਜੁਗਤਾ, ਜੋਗਜੁਗਤਾਰਿ } ਵਿ—ਯੋਗ ਯੁਕ੍ਤ. ਯੋਗ ਵਿੱਚ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ. "ਜੋਗਜੁਗਤ ਨੀਸਾਨੀ." (ਗੂਜ ਮ: ੫) "ਤੁਹੀ ਮੁਕੰਦ ਜੋਗਜੁਗਤਾਰਿ." (ਗੌਂਡ ਰਵਿਦਾਸ)

ਜੋਗਜੁਗਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੋਗ ਦੀ ਯੁਕ੍ਤਿ. ਯੋਗ ਦਾ ਢੰਗ. ਯੋਗ ਦੀ ਤਦਬੀਰ. ਯੋਗਾਭ੍ਯਾਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ. "ਜੋਗਜੁਗਤਿ ਸੁਨਿ ਆਇਓ ਗੁਰੁ ਤੇ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿਰੰਜਨਿ ਰਹੀਐ ਜੋਗਜੁਗਤਿ ਤਉ ਪਾਈਐ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੧)

ਜੋਗਜੋਗੇਸੁਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੋਗਾਯੁਕ੍ਤ ਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਈਸ਼੍ਵਰ. ਸ਼ਿਵ ਆਦਿ ਯੋਗੀਰਾਜਾਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕਰਤਾਰ. "ਨਮੋ ਜੋਗਜੋਗੇਸ੍ਵਰੰ." (ਜਾਪੁ)

ਜੋਗਣੀ. ਦੇਖੋ, ਯੋਗਿਨੀ.

ਜੋਗਤਣ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੋਗਤ੍ਵ. ਯੋਗਪਨ. "ਸਭ ਜੋਗਤਣ ਰਾਮਨਾਮੁ ਹੈ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਜੋਗਨਸ਼ਾਹ. ਦੇਖੋ, ਜੋਗਾਸਿੰਘ.

ਜੋਗਨਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੋਗਿਨੀ. ਯੋਗੀ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ। ੨ ਯੋਗਾਭ੍ਯਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ। ੩ ਦੁਰਗਾ ਦੀ ਅੜਦਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਘੋਰ ਦੇਵੀ, ਜੋ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਯੋਧਿਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਂਦੀ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਯੋਗਿਨੀ.

ਜੋਗਨਿੰਦ੍ਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੋਗਨਿਦ੍ਰਾ. ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਉਹ ਅਵਸਥਾ, ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕਰਕੇ ਕੇਵਲ ਆਪ ਸੁੰਨ ਦਸ਼ਾ, ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ੨ ਯੋਗਸਮਾਧਿ। ੩ ਜਾਗਣ ਅਤੇ ਸੌਣ ਦੇ ਮੱਧ ਦੀ ਦਸ਼ਾ. ਜਾਗੋਮੀਟੀ. ਤੰਦ੍ਰਾ। ੪ ਦੁਰਗਾ.

ਜੋਗਨਿਧਿ. ਜੋਗ ਦਾ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ। ੨ ਸਤਿਗੁਰੂ। ੩ ਕਰਤਾਰ. "ਸਹਜ ਜੋਗਨਿਧਿ ਪਾਵਉ." (ਆਸਾ ਮ: ੧)

੪ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਹਕੀਮ ਦੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੀ ਲਿਖਤ ਦਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰੰਗਮਾਲਾ ਜੋਗਨਿਧਿ ਨਾਉਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ੯੮ ਪਦਾਂ (ਪੌੜੀਆਂ) ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੁੱਢ ਅਤੇ ਅੰਤ ਦੇ ਇਹ ਪਦ ਹਨ—

ਆਗਾਸੀ ਗੁਰੁ ਭਰਿਆ ਨੀਰ,
ਤਾ ਮੇ ਕਮਲ ਬਹੁਤ ਬਿਸਬੀਰ,
ਭਉਰਾ ਲੁਬਧਾ ਤਾਕੀ ਗੰਧ,
ਨਾਨਕ ਬੋਲੈ ਬਿਖਮੀ ਸੰਧ. (੧) xxx
ਸਬਦ ਗੁਰੂ ਕੈ ਬਿਨੁ ਕਛੂ ਨ ਸੂਝੈ,
ਸਬਦ ਗੁਰੂ ਕੈ ਬਿਨੁ ਬੋਲੈ ਬੂਝੈ,
ਸਬਦ ਗੁਰੂ ਕੈ ਜੇ ਮਨੁ ਲਾਵੈ,
ਨਾਨਕ ਸੋ ਨਰ ਪਰਮਗਤਿ ਪਾਵੈ. (੯੮)

ਜੋਗਨੀ. ਦੇਖੋ, ਜੋਗਨਿ ਅਤੇ ਯੋਗਿਨੀ। ੨ ਸੰ ਯੋਗਿਨ੍. ਯੋਗੀ. ਯੋਗ ਵਿੱਚ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ. "ਇਹ ਬਿਧਿ ਹੈ ਮਨ ਜੋਗਨੀ." (ਰਾਮ ਮ: ੫)

ਜੋਗਮਾਇਆ, ਜੋਗਮਾਯਾ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੋਗਮਾਯਾ. ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਉਹ ਸ਼ਕਤਿ, ਜਿਸ ਦ੍ਵਾਰਾ ਜਗਤਰਚਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ੨ ਦੁਰਗਾ. ਦੇਵੀ। ੩ ਦਿੱਲੀ ਕ਼ੁਤ਼ਬ ਮੀਨਾਰ ਤੋਂ ੨੬੦ ਗਜ਼ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਇੱਕ ਖ਼ਾਸ ਦੇਵੀ, ਜਿਸ ਮੰਦਿਰ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਜੋਗਮਾਯਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਇਹ ਮੰਦਿਰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਰਾਜ ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ.

ਜੋਗਵੈ. ਯੋਗਾਭ੍ਯਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਜੋਗੀ ਹੋਵੈ ਜੋਗਵੈ, ਭੋਗੀ ਹੋਵੈ ਖਾਇ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੧)

ਜੋਗਾ. ਵਿ—ਯੋਗ੍ਯ. ਯੋਗ੍ਯਤਾ ਵਾਲਾ. ਲਾਇਕ਼. "ਪ੍ਰਭੁ ਸਭਨਾ ਗਲਾ ਜੋਗਾ ਜੀਉ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਟਿਆਲੇ ਦੀ ਨਜਾਮਤ ਬਰਨਾਲਾ, ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਮਾਨਸਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤਪੇ ਤੋਂ ਨੌ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਹੈ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦੁਰ ਸਾਹਿਬ ਮਾਲਵੇ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਤਾਰਥ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਥਾਂ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੨੩ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ਹੈ, ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹੈ.

ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ. ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਦੇ ਆਸੀਆ ਮਹੱਲੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਦਾ ਸੁਪੁਤ੍ਰ ਜੋਗਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਲਗੀਧਰ ਤੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਕੇ ਸਿੰਘ ਪਦਵੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ.

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੁਪਾਤ੍ਰ ਜਾਣਕੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਰਖਦੇ ਅਤੇ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਦੇ ਸਨ. ਇੱਕ ਵੇਰ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਨੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਆਗ੍ਯਾ ਮਿਲੇ ਕਿ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਜਾਕੇ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਵਾ ਆਵੇ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੇ ਸ਼ਾਦੀ ਲਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਛੁੱਟੀ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਪਰੀਖ੍ਯਾ ਲਈ ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਦੇ ਕੇ ਘੱਲਿਆ ਕਿ ਜਦ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਲਾਂਵ (ਫੇਰਾ) ਲੈ ਚੁੱਕੇ, ਤਦ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਦੇਣਾ. ਸਿੱਖ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੀਤਾ.

ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਹੁਕਮ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਓ. ਸੋ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਤਿੰਨ ਲਾਂਵਾਂ ਵਿੱਚੇ ਛੱਡਕੇ ਘਰੋਂ ਤੁਰ ਪਿਆ, ਬਾਕੀ ਤਿੰਨ ਲਾਂਵਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਮਰਬੰਦ ਨਾਲ ਦੇਕੇ ਵਿਆਹ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ.

ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨ ਸੰਕਲਪ ਫੁਰਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਯਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਮੇਰੇ ਜੇਹਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਸਿੱਖ ਹੋਵੇਗਾ. ਜਦ ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਪੁੱਜਾ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਵੇਸ਼੍ਯਾ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਰੂਪ ਵੇਖਕੇ ਕਾਮ ਨਾਲ ਵ੍ਯਾਕੁਲ ਹੋਗਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਰੁੱਧ ਕੁਕਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਪੱਕਾ ਸੰਕਲਪ ਕਰਕੇ ਵੇਸ਼੍ਯਾ ਦੇ ਮਕਾਨ ਤੇ ਪੁੱਜਾ. ਕਲਗੀਧਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਨੰਨ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਨਰਕਕੁੰਡ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਚੋਬਦਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਕੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਵੇਸ਼੍ਯਾ ਦੇ ਮਕਾਨ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ. ਜਦ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਵਾਰ ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚੋਬਦਾਰ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਹੀ ਖੜਾ ਡਿੱਠਾ, ਤਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਧਿੱਕਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਨੰਦਪੁਰ ਦੇ ਰਾਹ ਪਿਆ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਪਹੁਚਕੇ ਅਪਰਾਧ ਬਖ਼ਸ਼ਵਾਇਆ.

ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਪੇਸ਼ਾਵਰ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਥਾਂ ਹੈ. ਉਥੋਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜੋਗਨਸ਼ਾਹ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਲਖੀ ਗਤਿ ਸੋਏ।
ਮਮਹਿਤ ਚੋਬਦਾਰ ਗੁਰੁ ਹੋਏ।
ਸਮਝ ਵਾਰਤਾ ਚਰਨੀ ਪਰਜੋ।
ਧੰਨ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹਾਥ ਉਬਰਜੋ।
ਆਪ ਸਮਾਨ ਨ ਅਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ।
ਸਦਾ ਦਾਸ ਕੇ ਬਨ ਰਖਵਾਲਾ।
ਤਜਹੁਁ ਜਿਠਾਈ ਸਿਖ ਕੇ ਕਾਰਨ।
ਜਨੋਂ ਕਨੋਂ ਕਰਹੋਂ ਦਾਸ ਉਧਾਰਨ (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਦੇਖੋ, ਪੇਸ਼ਾਵਰ ੨ ਦਾ (ੳ).

ਜੋਗਧਾਰੀ. ਵਿ—ਯੋਗ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਯੋਗਾਭ੍ਯਾਸੀ. "ਸੁੰਦਰ ਜੋਗਧਾਰੀ ਜੀਉ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੧)

ਜੋਗਿ. ਦੇਖੋ, ਜੋਗੀ। ੨ ਵਿ—ਯੋਗ੍ਯ. ਉਚਿਤ. ਲਾਇਕ਼. ਮੁਨਾਸਿਬ। ੩ ਯੋਗ ਦ੍ਵਾਰਾ. ਜੋਗ ਨਾਲ.

ਜੋਗਿਆ. ਯੋਗ੍ਯ ਨੂੰ. "ਗਾਈਐ ਰਾਤਿ ਦਿਨੰਤ ਗਾਵਣ ਜੋਗਿਆ." (ਵਾਰ ਰਾਮ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਸੰਬੋਧਨ. ਹੇ ਯੋਗ੍ਯ।

ਜੋਗਿੰਦ੍ਰ. ਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਇੰਦ੍ਰ, ਯੋਗੀਂਦ੍ਰ. ਯੋਗਿਰਾਜ। ੨ ਗੋਰਖਨਾਥ। ੩ ਸ਼ਿਵ। ੪ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀਚੰਦ.

ਜੋਗਿੰਦ੍ਰਾ. ਵਿ—ਯੋਗੀਂਦ੍ਰ ਦਾ. ਗੋਰਖ ਦਾ. "ਦਰਸਨੁ ਭੇਖ ਕਰਹੁ ਜੋਗਿੰਦ੍ਰਾ." (ਸਿਧਗੋਸਟਿ)

ਜੋਗਿਨੀ. ਦੇਖੋ, ਯੋਗਿਨੀ.

ਜੋਗੀ. ਸੰ. ਯੋਗਿਨ੍. ਵਿ—ਯੋਗਾਭ੍ਯਾਸੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਪੁਰੁਸ.

"ਐਸਾ ਜੋਗੀ ਵਡ ਭਾਗੀ ਭੇਟੈ ਮਾਇਆ ਕੇ ਬੰਧਨ ਕਾਟੈ." (ਗਉ ਮ: ੫) "ਪਰਨਿੰਦਾ ਉਸਤਤਿ ਨਹਿ ਜਾਂਕੈ ਕੰਚਨ ਲੋਹ ਸਮਾਨੋ। ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹੈ ਅਤੀਤਾ ਜੋਗੀ ਤਾਹਿ ਬਖਾਨੋ." (ਧਨਾ ਮ: ੯)[1] ਦੇਖੋ, ਯੋਗੀ। ੩ ਗੋਰਖਨਾਥ ਦੇ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਯੋਗਭੇਸ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਅਤੇ ਹਠਯੋਗ ਦਾ ਅਭ੍ਯਾਸੀ. "ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ ਭਗਵੇ ਭੇਖ." (ਬਸੰ ਮ: ੧) ੪ ਵਿਸਕੁੰਭ ਆਦਿ ੨੭ ਯੋਗਾਂ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ, ਜ੍ਯੋਤਿਸੀ. "ਥਿਤਿਵਾਰੁ ਨ ਜੋਗੀ ਜਾਣੈ ਰੁਤਿ ਮਾਹੁ ਨਾ ਕੋਈ." (ਜਪੁ) ੫ ਵਿ—ਯੋਗ੍ਯਤਾ ਵਾਲੀ. ਲਾਇਕ਼. "ਅਸਾਂ ਵੇਖੇਜੋਗੀ ਵਸਤੁ ਨ ਕਾਈ." (ਭਾਗੁ) ੬ ਜਿਤਨੀ. ਜਿੰਨੀ. ਜਿਵੇਂ—ਖਾਣ ਜੋਗੀ ਰੋਟੀ.

ਜੋਗੀਆ. ਵਿ—ਜੋਗ ਧਾਰਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਯੋਗੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ. ਯੋਗੀ ਦਾ. ਜਿਵੇਂ—ਜੋਗੀਆ ਭੇਖ। ੩ ਯੋਗਾਭ੍ਯਾਸੀ. "ਜੋਗੀ ਅੰਦਰਿ ਜੋਗੀਆ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) ੪ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੋਗੀ। ੫ ਭਗਵਾਂ ਰੰਗ। ੬ ਭੈਰਵ ਠਾਟ ਦਾ ਸਾਤਵ ਰਾਗ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗਾਂਧਾਰ ਵਰਜਿਤ ਹੈ. ਸੜਜ ਵਾਦੀ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਸੰਵਾਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਆਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਦੁਰਬਲ ਹੋ ਕੇ ਲਗਦਾ ਹੈ. ਜੋਗੀਆ ਵਿੱਚ ਰਿਸਭ ਮੱਧਮ ਅਤੇ ਧੈਵਤ ਮੱਧਮ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ.

ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਪੰਥ. ਦੇਖੋ, ਬਾਰਹ ੨.

ਜੋਗੀਸਰ, ਜੋਗੀਸ੍ਵਰ ਵਿ—ਯੋਗੀਸ਼੍ਵਰ. ਯੋਗੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਿਵ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਹੈ. "ਜੋਗੀਸਰ ਪਾਵਹਿ ਨਹੀ ਤੁਅ ਗੁਣ ਕਥਨ ਅਪਾਰ." (ਗਉ ਰਵਿਦਾਸ) ੩ ਗੋਰਖਨਾਥ। ੪ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ.

ਜੋਗੀਟਿੱਲਾ. ਜੇਹਲਮ ਦੇ ਜਿਲੇ ਇੱਕ ਪਹਾੜਧਾਰਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਚੋਟੀ ੩੨੪੨ ਫੁਟ ਹੈ. ਇਸ ਪੁਰ ਬਾਲਗੁੰਦਾਈ ਆਦਿ ਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਸਥਾਨ ਹਨ. ਇੱਥੇ ਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਆਤਮਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਪਧਾਰੇ ਹਨ. ਆਪ ਦਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਸਥਾਨ ਵਿਦ੍ਯਮਾਨ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਬਾਲਗੁੰਦਾਈ.

ਜੋਗੁ. ਦੇਖੋ, ਜੋਗ ੪. "ਜੋਗੁ ਨ ਭਗਵੀ ਕਪੜੀ, ਜੋਗੁ ਨ ਮੈਲੇ ਵੇਸਿ। ਨਾਨਕ ਘਰਿ ਬੈਠਿਆ ਜੋਗੁ ਪਾਈਐ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਉਪਦੇਸਿ." (ਸਵਾ ਮ: ੩) ੨ ਵਿ—ਯੋਗ੍ਯ. ਲਾਇਕ਼. "ਮੈਨੋ ਜੋਗੁ ਕੀਤੋਈ." (ਮੁੰਦਾਵਣੀ ਮ: ੫) "ਆਪਹਿ ਕਰਨੈਜੋਗੁ." (ਬਾਵਨ)

ਜੋਗੇਸੁਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੋਗੇਸ਼੍ਵਰ. ਕ੍ਰਿਸਨ। ੨ ਸ਼ਿਵ। ੩ ਦੇਖੋ, ਜੋਗਿੰਦ੍ਰ ਅਤੇ ਜੋਗੀਸ੍ਵਰ.

ਜੋਗੇਨ. ਤ੍ਰਿਤੀਯਾ. ਯੋਗੇਨ. ਯੋਗ ਕਰਕੇ. "ਜੋਗੇਨ ਕਿੰ, ਜਗੇਨ ਕਿੰ?" (ਗੂਜ ਜੈਦੇਵ)

ਜੋਗ੍ਯ. ਦੇਖੋ, ਯੋਗ੍ਯ.

ਜੋਜ. ਦੇਖੋ, ਯੋਜਨ ਅਤੇ ਯੋਜਯ.

ਜੋਜਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਾਰ ਕੋਹ ਪ੍ਰਮਾਣ. ਦੇਖੋ, ਯੋਜਨ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਇਸ

[1] ਦੇਖੋ, ਗੀਤਾ ਅ: ੬, ਸ: ੩੨.

ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਿਰਣਾ. "ਬਾਰਹ ਜੋਜਨ ਛਤ੍ਰ ਚਲੈਥਾ." (ਧਨਾ ਨਾਮਦੇਵ) ਦੇਖੋ, ਛਤ੍ਰ.

ਜੋਜਨ ਗੰਧਾਰੀ. ਯੋਜਨ ਗੰਧਾ. ਦੇਖੋ, ਸਤਜਵਤੀ.

ਜੋਜਾ. ਇੱਕ ਰਾਜਪੂਤ ਗੋਤ੍ਰ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੌਜਾ.

ਜੋਜਿਤ. ਵਿ—ਜੋ (ਇਸਤ੍ਰੀ) ਜਿਤ (ਜਿੱਤਿਆ ਹੋਇਆ). ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੋਂ ਜੋ ਜਿੱਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ. "ਜੋਜਿਤ ਜਗ ਆਪਨ ਨ ਕਹੈਯੈ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੩੩) ੨ ਸੰ. ਯੋਜਿਤ. ਜੋੜਿਆ ਹੋਇਆ. ਜੋਤਿਆ ਹੋਇਆ. ਸੰਬੰਧਿਤ.

ਜੋਟ, ਜੋਟਾ, ਜੋਟੀ } ਸੰ. ਯੋਟਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋੜਾ. ਜੋੜੀ। ੨ ਸਾਥੀ. ਸੰਗੀ.

ਜੋਟੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਹ ਸ਼ਬਦ, ਜੋ ਦੋ ਮੰਡਲੀਆਂ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣ. ਜਿਸ ਤੁਕ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੰਡਲੀ ਗਾਵੇ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਟੋਲੀ ਦੁਹਰਾਵੇ. ਇਸ ਧਾਰਣਾ ਅਤੇ ਰੀਤਿ ਦੇ ਆਰੰਭਕ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਸਨ.

ਜੋਤ. ਸੰ. ਜ੍ਯੋਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼. ਚਮਕ. ਤੇਜ। ੨ ਵਿ—ਯੋਕ੍ਤ੍ਰਿਤ. ਜੋਤਿਆ ਹੋਇਆ. "ਜੈਸੇ ਬਿਰਖ ਜੰਤੀ ਜੋਤ." (ਕੇਦਾ ਮ: ੫) ਜੈਸੇ ਵ੍ਰਿਸ (ਬੈਲ) ਯੰਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਜੋਤਿਆ ਹੋਇਆ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋਤਣ ਦੀ ਰੱਸੀ. ਸੰ. ਯੋਕ੍ਤ੍ਰ.

ਜੋਤਸ, ਜੋਤਸੀ, ਜੋਤਕ, ਜੋਤਕੀ } ਸੰ. ਜ੍ਯੋਤਿਸ-ਜ੍ਯੋਤਿਸ਼ੀ. ਜ੍ਯੋਤਿਸ਼ਿਨ੍. ਜ੍ਯੋਤਿਸਵਿਦ੍ਯਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ. Astrologer. ਦੇਖੋ, ਜੋਤਿਸ. "ਪੜਿ ਪੜਿ ਪੰਡਿਤ ਜੋਤਕੀ ਵਾਦ ਕਰਹਿ ਵੀਚਾਰ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩)

ਜੋਤਣਾ, ਜੋਤਨਾ } ਕ੍ਰਿ—ਯੋਕ੍ਤ੍ਰ (ਜੋਤ) ਲਾਉਣੀ. ਜੋੜਨਾ. "ਹਲ ਜੋਤੈ ਉਦਮੁ ਕਰੈ." (ਗਉ ਮ: ੪)

ਜੋਤਵਿਕਾਸ. ਦੇਖੋ, ਨੰਦਲਾਲ ਭਾਈ। ੨ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨ.

ਜੋਤਿ. ਸੰ. ਜ੍ਯੋਤਿ (ਜ੍ਯੋਤਿਸ੍) ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਮਕ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼. ਰੌਸ਼ਨੀ. "ਨਾ ਸੂਰਜ ਚੰਦ ਨ ਜੋਤਿ ਅਪਾਰ." (ਗੂਜ ਅ: ਮ: ੧) ੨ ਚਮਤਕਾਰੀ ਬੁੱਧਿ. "ਜਾਣਹੁ ਜੋਤਿ, ਨ ਪੂਛਹੁ ਜਾਤੀ." (ਆਸਾ ਮ: ੧) ੩ ਅਗਨਿ. "ਜੋਤਿ ਸ਼ਾਂਤ ਜਿਮਿ ਵਾਰਿ ਕਰ." (ਸਲੋਹ) ੪ ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਤੇ ਨਛਤ੍ਰ। ੫ ਪਰਮਾਤਮਾ. ਵਾਹਗੁਰੂ. "ਸਭ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਹੈ ਸੋਇ." (ਸੋਹਿਲਾ) ੬ ਆਤਮਿਕ ਰੌਸ਼ਨੀ. ਰੂਹਾਨੀ ਰੋਸ਼ਨੀ. (ਪ੍ਰਭਾ ਕਬੀਰ) "ਪੂਰਨ ਜੋਤਿ ਜਗੀ ਘਟ ਮੈ." (੩੩ ਸਵੈਯੇ) ੭ ਚਾਂਦਨੀ. ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ। ੮ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ. "ਨੈਨਨ ਜੋਤਿ ਗਈ ਘਟਕੈ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜੋਤਿਸ. ਸੰ. ਜ੍ਯੋਤਿਸ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ੍ਯੋਤਿਰੂਪ ਸੂਰਜ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨਛਤ੍ਰ ਆਦਿ ਦੀ ਚਾਲ ਅਤੇ ਵਿੱਥ ਦਾ ਗ੍ਯਾਨ ਜਿਸ ਵਿਦ੍ਯਾ ਤੋਂ ਹੋਵੇ. Astronomy। ੨ ਇਲਮੇ ਨਜੂਮ. ਗ੍ਰਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਅਸ਼ੁਭ ਫਲ ਦੱਸਣ ਦੀ ਵਿਦ੍ਯਾ Astrology. ਜੋਤਿਸ, ਵੇਦ ਦੇ ਛੀ ਅੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਯਗ੍ਯ ਆਦਿ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁਭ ਅਸ਼ੁਭ ਵੇਲਾ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਜੋਤਿਸਰੂਪ, ਜੋਤਿਸਰੂਪੀ, ਜੋਤਿਸ੍ਵਰੂਪ, ਜੋਤਿਸ੍ਵਰੂਪੀ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ੍ਯੋਤਿਰੂਪ ਕਰਤਾਰ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ "ਜੋਤਿਸਰੂਪ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਤਾ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧) "ਜੋਤਿਸਰੂਪੀ ਸਭ ਜਗ ਮਉਲੋ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੫) "ਨਵ ਖੰਡ ਮਹਿ ਜੋਤਿਸ੍ਵਰੂਪੀ ਰਹਿਓ ਭਰਿ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੫ ਕੇ)

ਜੋਤਿਕ. ਦੇਖੋ, ਜੋਤਿਸ. "ਜੋਤਿਕ ਜਾਨਹਿ, ਬਹੁ ਬਹੁ ਬਿਆਕਰਨਾ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ)

ਜੋਤਿਕੀ. ਦੇਖੋ, ਜੋਤਸੀ.

ਜੋਤਿਜੁਤ. ਵਿ—ਜ੍ਯੋਤਿ ਯੁਕ੍ਤ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਹਿਤ.

ਜੋਤਿਮੰਤ੍ਰਿ. ਜ੍ਯੋਤਿਰੂਪ ਵਾਹਗੁਰੂ ਦੇ ਮਹਾਮੰਤ੍ਰ ਵਿੱਚ. ਸਤਿਨਾਮ—ਵਾਹਗੁਰੂ ਵਿੱਚ. "ਜੋਤਿਮੰਤ੍ਰਿ ਮਨੁ ਅਸਥਿਰੁ ਕਰੈ." (ਭੈਰ ਅ: ਕਬੀਰ)

ਜੋਤਿਰਲਿੰਗ. ਸੰ. ਜ੍ਯੋਤਿਰ੍ਲਿਙ੍ਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸ਼ਿਵਪੁਰਾਣ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਕਾਲਾਗਨਿ ਜੇਹਾ ਤੇਜਵਾਨ ਲਿੰਗ, ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵਿਸ਼ਨੁ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤ ਦੋਵੇਂ ਨਾ ਲੈ ਸਕੇ। ੨ ਵੇਦ੍ਯਨਾਥਮਹਾਤਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਿਵ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਲਿੰਗਾਂ ਦੀ ਸੰਗ੍ਯਾ. ਦੇਖੋ, ਦੁਆਦਸ ਸਿਲਾ.

ਜੋਤਿਰੂਪ. ਦੇਖੋ, ਜੋਤੀਸਰੂਪ ੧. "ਜੋਤਿਰੂਪ ਹਰਿ ਆਪਿ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੫ ਕੇ)

ਜੋਤੀ. ਦੇਖੋ, ਜੋਤਿ। ੨ ਦੇਹ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲਾ, ਜੀਵਾਤਮਾ. "ਸਭ ਤੇਰੀ ਜੋਤਿ ਜੋਤੀ ਵਿਚਿ ਵਰਤਹਿ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਕਾਨ) ੩ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. ਕਰਤਾਰ. "ਤਿਉ ਜੋਤੀ ਸੰਗਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨਾ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੪ ਆਤਮਵਿਦ੍ਯਾ. ਗ੍ਯਾਨਪ੍ਰਕਾਸ਼. "ਜੋਤੀ ਹੂ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਪਦਾ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੩) ੫ ਦੇਖੋ, ਜਾਤਿ ੭.

ਜੋਤੀਸਰ. ਜਿਲਾ ਕਰਨਾਲ, ਥਨੇਸਰ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਕੋਹ ਪੱਛਮ ਇੱਕ ਤਾਲ, ਜਿੱਥੇ ਕੌਰਵ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੇ ਯੁੱਧ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਅਰਜੁਨ ਨੂੰ ਗੀਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ. ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਧਰਮਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਕੁਰੁਛੇਤ੍ਰ ਤਾਲ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਗੀਤਾਭਵਨ ਬਣਵਾਇਆ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਭੀ ਪਧਾਰੇ ਹਨ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਕੁਰੁਕੇਤ੍ਰ ਤੋਂ ਇਹ ਥਾਂ ਛੀ ਮੀਲ ਪੱਛਮ, ਪਹੋਏ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਥਨੇਸਰ ਦਾ ਅੰਗ ੭.

ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ੍ਯੋਤਿ: ਸ੍ਵਰੂਪ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਰੂਪ ਕਰਤਾਰ। ੨ ਸਰਹਿੰਦ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ, ਜਿੱਥੇ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਅਤੇ ਦੋਹਾਂ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸਰਹਿੰਦ ਅਤੇ ਫਤੇਗੜ੍ਹ.

ਜੋਤੀਜੋਤਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ੍ਯੋਤਿ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਕਰਤਾਰ. ਸੂਰਜ ਅਗਨਿ ਆਦਿ ਜੋ ਚਮਤਕਾਰੀ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੌਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ. "ਜੋਤੀਜੋਤਿ ਮਿਲਿ, ਜੋਤਿ ਸਮਾਣੀ." (ਤੁਖਾ ਛੰਤ

ਮ: ੪) ੨ ਵਿ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ. "ਜੋਤੀਜੋਤਿ ਮਿਲੈ ਭਗਵਾਨ." (ਆਸਾ ਅ: ਮ: ੩)

ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਊਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜ੍ਯੋਤਿ (ਕਰਤਾਰ) ਵਿੱਚ ਜੋਤਿ ਦਾ ਸਮਾਉਣਾ. ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ ਜੀਵਾਤਮਾ ਦਾ ਲੈ ਹੋਣਾ. "ਜੋਤੀਜੋਤਿ ਸਮਾਨੀ." (ਸੋਰ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਦਸ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਦੇਹ ਤ੍ਯਾਗਕੇ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਕਰਤਾਰ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਣਾ. ਚੋਲਾ ਛੱਡਣਾ. ਦੇਹ ਤ੍ਯਾਗਣਾ.

ਜੋਤੀਮਾਲੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅੰਸ਼ੁਮਾਲੀ. ਸੂਰਜ.

ਜੋਤਜੰ. ਸੰ. ਜ੍ਯੋਤਿਸ਼੍ਮਾਨ੍—ਜ੍ਯੋਤਿਸ੍ਮੰਤ. ਵਿ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ. ਰੌਸ਼ਨ. "ਜੇਨ ਕਲਾ ਸਸਿ ਸੂਰ ਨਖ੍ਯਤ੍ਰ ਜੋਤ੍ਯੰ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਜੋਦਰੀ, ਜੋਦਰੀਆ, ਜੋਦੜੀ, ਜੋਦੜੀਆ } ਦੇਖੋ, ਜੁਹਦ। ੨ ਭਾਵ—ਬੇਨਤੀ. ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ. "ਮੋਹਨ, ਘਰਿ ਆਵਹੁ ਕਰਉ ਜੋਦਰੀਆ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) "ਗੁਰ ਆਗੈ ਕਰਿ ਜੋਦੜੀ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੪).

ਜੋਧ. ਸੰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੋਧਾ. "ਕਵਨ ਜੋਧ ਜੋ ਕਾਲ ਸੰਘਾਰੈ." (ਸਿਧਗੋਸਟਿ) ੨ ਖਹਿਰੇ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਜੱਟ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ ਪਰਮ ਭਗਤ ਸੀ। ੩ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਲਾਂਗਰੀ। ੪ ਇੱਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮਗ੍ਯਾਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ੫ ਦੇਖੋ, ਜੋਧਰਾਯ। ੬ ਦੇਖੋ, ਧੁਨੀ (ਕ) ੭ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਾ ਸੇਵਕ ਇੱਕ ਮਸੰਦ, ਜੋ ਕੋਟਕਮਾਲ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸੀ. ਮਸੰਦਾਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁਆਫ ਕੀਤਾ। ੮ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਗੋਤ੍ਰ। ੯ ਡਿੰਗ. ਪੁਤ੍ਰ. ਬੇਟਾ। ੧੦ ਲੁਦਿਆਨੇ ਤੋਂ ੧੧ ਕੋਹ ਪੁਰ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਇਸ ਥਾਂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਆਲਮਗੀਰ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਚੱਲਕੇ ਕੁਝ ਸਮਾ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਦੇਖੋ, ਆਲਮਗੀਰ ੩.

ਜੋਧਸ਼ਾਹ. ਦੇਖੋ, ਜੋਧ ਰਾਇ.

ਜੋਧਪੁਰ. ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਰਿਆਸਤ, ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਗਰ ਜੋਧ ਰਾਜਪੂਤ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੫੧੫ ਵਿੱਚ ਵਸਾਇਆ. ਇਹ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ੩੩੭ ਮੀਲ ਹੈ.

ਜੋਧਬਾਈ. ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮਾਂ, ਇਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ੧੪ਵੇਂ ਸਨ ਜਲੂਸੀ ਵਿੱਚ ਮੋਈ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ.

ਜੋਧਰਾਇ, ਜੋਧਰਾਯ ਅਥਵਾ ਰਾਯਜੋਧ } ਧਾਲੀਵਾਲ ਗੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਮਹਰ ਮਿੱਠਾ ਮਹਾਨ ਯੋੱਧਾ ਸੀ[1]. ਉਸ ਦੀ ਚੌਥੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਕਾਂਗੜ ਅਤੇ ਦੀਨੇ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਜੋਧਰਾਯ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ (ਜੋ ਸਿੱਖਪੁਤ੍ਰੀ ਸੀ) ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ. ਇਸ ਪਾਸ ੫੦੦ ਸਵਾਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਮੁਸੱਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ. ਜੋਧਰਾਯ ਨੇ ਗੁਰੂਸਰ ਦੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਸਮੇਤ ਭਾਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ. ਇਸ ਦੇ ਪੋਤੇ ਸਮੀਰ ਅਤੇ ਲਖਮੀਰ (ਲਖਬੀਰ) ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੭੬੨ ਵਿੱਚ ਕਲਗੀਧਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਵਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਚਿਰ ਤੀਕ ਠਹਿਰਾਇਆ. ਜਿਸ ਥਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਦਾ ਨਾਮ "ਲੋਹਗੜ੍ਹ" ਹੈ. ਜੋਧਰਾਯ ਦੀ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ ਇਉਂ ਹੈ:—

ਮਿੱਠਾ ਮਹਰ
|
ਚੈਨਬੇਗ
|
ਉਮਰਸ਼ਾਹ
|
ਜੋਧਰਾਯ
|
ਫੱਤਾ
|
ਸਮੀਰ, ਲਖਮੀਰ ਅਤੇ ਤਖਤਮੱਲ.

ਜੋਧਾ. ਸੰ. ਯੋਦ੍ਧਾ—ਯੋੱਧਾ. ਯੁੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀਰ. ਸੂਰਮਾ। ੨ ਪੁੱਟਾ ਗੋਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸਿੱਖ ਸੀ. ਇਸ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬਣਨ ਸਮੇਂ ਵਡੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ੩ ਤੁਲਸਪੁਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਇੱਕ ਮਸੰਦ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ ਸੇਵਕ ਸੀ.

ਜੋਧਾਂਤਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੋੱਧਾ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਖੜਗ ਅਤੇ ਤੀਰ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜੋਧਾਬਾਈ. ਜੋਧਪੁਰ ਦੇ ਰਾਣਾ ਮਾਲਦੇਵ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਸਨ ੧੫੬੯ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ। ੨ ਜੋਧਪੁਰਪਤਿ ਉਦਯ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਬਾਲਮਤੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਜੋਧਾਬਾਈ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਇਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸਨ ੧੫੮੫ ਵਿੱਚ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ. ਇਸ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਜਨਮਿਆ ਸੀ.

ਜੋਧੀ. ਸੰ. ਯੋਧਿਨ੍. ਵਿ—ਯੁੱਧ ਕਰਤਾ. ਲੜਾਕਾ.

ਜੋਧੈ ਵੀਰੈ ਪੂਰਬਾਣੀ ਕੀ ਧੁਨੀ. ਦੇਖੋ, ਧੁਨੀ (ਕ)

ਜੋਨ. ਦੇਖੋ, ਜੋਨਿ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੌਨ। ੩ ਜੋਨ੍ਹ. ਜੁਨ੍ਹਾਈ. ਜ੍ਯੋਤਸ੍ਨਾ. ਚਾਂਦਨੀ. ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ.

ਜੋਨਿ. ਸੰ. ਯੋਨਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਨਮ. ਉਤਪੱਤਿ. "ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜੋਨਿ ਨ ਆਵਈ." (ਵਾਰ ਮਾਰੂ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਭਗ। ੩ ਗਰਭ. "ਜੋਨਿ ਛਾਡ ਜਉ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੪ ਕਾਰਣ. ਸਬਬ। ੫ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਆਕਰ. ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਖਾਨਿ.

ਜੋਨਿਸਿਲਾ. ਸੰ. ਯੋਨਿਸ਼ਿਲਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਾਮਾਖ੍ਯਾ. ਸਤੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਯੋਨਿਪੀਠ, ਜੋ ਆਸਾਮ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੈ. "ਜਿਹ ਨਰ ਕੋ ਧਨਵਾਨ

[1] ਇਸ ਦੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਅਕਬਰ ਨੇ ਵਿਆਹੀ ਅਤੇ ਮਹਰ ਦਾ ਖ਼ਿਤਾਬ ਦਿੱਤਾ ਅਰ ਕਾਂਗੜ ਪਰਗਨਾ ਜਾਗੀਰ ਵਿੱਚ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ. ਮਹਰ ਮਿੱਠੇ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਧਾਲੀਵਾਲ ਜੱਟ "ਮੀਏਂ" ਸਦਾਉਂਦੇ ਹਨ.

ਤਕਾਵੈਂ। ਜੋਨਿਸਿਲਾ ਮਹਿ ਤਾਂਹਿ ਫਸਾਵੈਂ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੨੬੬) ਯੋਨਿ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਇੱਕ ਛਿਦ੍ਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚਦੀਂ ਗੁਜ਼ਰਨ ਤੋਂ ਲੋਕ ਪੁਨਰਜਨਮ ਦਾ ਅਭਾਵ ਮੰਨਦੇ ਹਨ. ਮੰਦਿਰ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਪੰਡੇ ਕੋਈ ਅਜੇਹੀ ਜੁਗਤਿ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਸੂਰਾਖ਼ ਵਿੱਚ ਫਸਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਬਹੁਤ ਧਨ ਲੈਕੇ ਲੰਘਾਉਂਦੇ ਹਨ.

ਜੋਨੀ. ਦੇਖੋ, ਜੋਨਿ. "ਸੋ ਮੁਖੁ ਜਲਉ ਜਿਤੁ ਕਹਹਿ ਠਾਕੁਰੁ ਜੋਨੀ." (ਭੈਰ ਮ: ੫) ੨ ਕਾਰਣਰੂਪ. "ਜੋਨੀ ਅਕੁਲ ਨਿਰੰਜਨ ਗਾਇਆ." (ਮਾਰੂ ਸੋਲਹੇ ਮ: ੧)

ਜੋਨੀਬਾਟ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚੌਰਾਸੀ ਯੋਨਿ ਦਾ ਮਾਰਗ. ਚੌਰਾਸੀ ਦਾ ਗੇੜਾ. "ਬਹੁਰਿ ਨ ਆਵੈ ਜੋਨੀਬਾਟ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ)

ਜੋਨੀਮਾਟ. ਦੇਖੋ, ਮਾਟ ੨.

ਜੋਫ. ਅ਼ ضعف ਜ਼ੁਅ਼ਫ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਮਜ਼ੋਰੀ। ੨ ਸੁਸਤੀ। ੩ ਬੁਢਾਪਾ

ਜੋਬਨ. ਸੰ. ਯੌਵਨ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੁਵਾ ਅਵਸਥਾ. ਜਵਾਨੀ. "ਜੋਬਨ ਧਨ ਪ੍ਰਭੁਤਾ ਕੈ ਮਦ ਮੈ ਅਹਿ ਨਿਸਿ ਰਹੈ ਦਿਵਾਨਾ." (ਧਨਾ ਮ: ੯)

ਜੋਬਨ ਬਹਿਕ੍ਰਮ. ਦੇਖੋ, ਬਹਿਕ੍ਰਮ.

ਜੋਬਨ ਬਾਲੜੀ. ਵਿ—ਯੁਵਾ ਅਵਸ੍ਥਾ ਵਾਲੀ. "ਮੁੰਧ ਜੋਬਨ ਬਾਲੜੀਏ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੧)

ਜੋਬਨਬਾਲਾ. ਵਿ—ਯੁਵਾ ਅਵਸ੍ਥਾ ਵਾਲਾ. "ਪਿਰੁ ਰਲੀਆਲਾ ਜੋਬਨਬਾਲਾ." (ਧਨਾ ਛੰਤ ਮ: ੧)

ਜੋਬਨਵਾਰਿ. ਵਿ—ਯੁਵਾ ਅਵਸ੍ਥਾ ਵਾਲੀ.

ਜੋਬਨਵੰਤ. ਵਿ. ਯੌਵਨਵੰਤ. ਜਵਾਨੀ ਵਾਲਾ. "ਜੋਬਨਵੰਤ ਅਚਾਰ ਕੁਲੀਨਾ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੫)

ਜੋਬਨਾਂਤਅੰਤਕ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੌਵਨ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬੁਢਾਪਾ, ਉਸ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਮ੍ਰਿਤ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜੋਬਨਾਰਿ. ਵਿ—ਯੁਵਾ ਅਵਸ੍ਥਾ ਵਾਲੀ. "ਮਹਾਂਰੂਪਵੰਤੀ ਮਹਾ ਜੋਬਨਾਰੰ." (ਗ੍ਯਾਨ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਰਾ. ਬੁਢਾਪਾ, ਜੋ ਯੌਵਨ ਦਾ ਅਰਿ (ਵੈਰੀ) ਹੈ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜੋਬਨਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯੌਵਨ. ਯੁਵਾ ਅਵਸ੍ਥਾ. ਜਵਾਨੀ. "ਜਬ ਲਗੁ ਜੋਬਨਿ ਸਾਸੁ ਹੈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੪ ਵਣਜਾਰਾ) ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਯੌਵਨ ਕਰਕੇ. ਯੁਵਾ ਅਵਸ੍ਥਾ ਸੇ। ੩ ਜੁਆਨੀ ਦੇ.

ਜੋਬਨੁ. ਦੇਖੋ, ਜੋਬਨ. "ਜੋਬਨੁ ਘਟੈ ਜਰੂਆ ਜਿਣੈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧ ਪਹਰੇ)

ਜੋਮ. ਅ਼ زعم ਜ਼ੁਅ਼ਮ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਮੰਗ. ਉਤਸਾਹ। ੨ ਘਮੰਡ. ਅਹੰਕਾਰ। ੩ ਜੋਸ਼.

ਜੋਯ. ਦੇਖੋ, ਜੋਇਂ.

ਜੋਰ ਅਥਵਾ ਜੋਰੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋੜ. ਮਿਲਾਪ. "ਤੂਟਤ ਨਹੀ ਜੋਰ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) "ਰੇ ਮਨ ਮੇਰੇ ਤੂੰ ਹਰਿ ਸਿਉ ਜੋਰੁ." (ਗਉ ਅ: ਮ: ੫) ੨ ਫ਼ਾ زور ਜ਼ੋਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਬਲ. "ਜੋਰ ਜੁਲਮ ਫੂਲਹਿ ਘਣੋ." (ਬਾਵਨ) ੩ ਦੇਖੋ, ਜੋਰਿ.

ਜੋਰਨ, ਜੋਰਨਾ ਕ੍ਰਿ—ਜੋੜਨਾ. ਜਮਾ ਕਰਨਾ. "ਧਨ ਜੋਰਨ ਕਉ ਧਾਇਆ." (ਸੋਰ ਮ: ੯) ੨ ਮਿਲਾਉਣਾ. ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ.

ਜੋਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੋੜਾ. ਦੋ ਪਦਾਰਥ। ੨ ਜੁਤਾ। ੩ ਪੋਸ਼ਾਕ. "ਜੋਰਾ ਏਕ ਬਨਾਵਤ ਭਏ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧੨੨) ੪ ਜੋਰੂਆਂ ਦਾ. ਔਰਤਾਂ ਦਾ. "ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰਿ ਜੋਰਾ ਅਮਰ ਹੈ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਗਉ ੧)

ਜ਼ੋਰਾਵਰ. ਫ਼ਾ زورآور ਵਿ—ਜ਼ੋਰ ਵਾਲਾ. ਬਲੀ. ਜ਼ੋਰ—ਆਵਰ.

ਜ਼ੋਰਾਵਰਸਿੰਘ ਬਾਬਾ. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੁਪੁਤ੍ਰ, ਜੋ ਮੱਘਰ ਸੁਦੀ ੩ ਸੰਮਤ ੧੭੫੩ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਦੇ ਉਦਰ ਤੋਂ ਆਨੰਦਪੁਰ ਜਨਮੇ ਅਤੇ ੧੩ ਪੋਹ ਸੰਮਤ ੧੭੬੧ ਨੂੰ ਸੂਬਾ ਵਜ਼ੀਰਖਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸਰਹਿੰਦ ਵਿੱਚ ਕ਼ਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ.[1] ਕਈ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਕ਼ਿਲੇ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਵਿੱਚ ਚਿਣਾਏ ਜਾਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਹੀ ਨਹੀਂ.

ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਫ਼ਤੇਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਸਸਕਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਜੋਤੀਸਰੂਪ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ.

ਜੋਰਿ. ਜੋੜੀ. ਜੋੜਾ. "ਪਾਈ ਜੋਰਿ ਬਾਤ ਇਕ ਕੀਨੀ." (ਆਸਾ ਕਬੀਰ) ਏਕਤਾ ਦੀ ਬਾਤ ਪਾਦੁਕਾ ਦੀ ਜੋੜੀ ਹੈ. "ਜੋਰਿ ਸੁ ਦੰਪਤਿ ਦ੍ਵੈ ਕਰ ਕੂਜਤ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ਨਰ ਮਦੀਨ ਦੀ ਜੋੜੀ ਬਣ ਕੇ ਚੁਹਕਦੇ ਹਨ। ੨ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜੋੜਕੇ. ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਰਕੇ. "ਜੋਰਿ ਜੋਰਿ ਧਨ ਕੀਆ." (ਸੋਰ ਕਬੀਰ) ੩ ਮਿਲਾਕੇ. "ਗੁਰ ਕੀ ਸਰਣਿ ਰਹਉ ਕਰ ਜੋਰਿ." (ਗੌਂਡ ਮ: ੫) ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ. "ਤਜਾਗਹਿਂ" ਤੀਰ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਜੋਰਿ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ. ਬਲ ਸੇ. "ਜੋਰਿ ਫਲੀ ਚੰਦ੍ਰਵਾਲਿ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਜੋਰਿਓ, ਜੋਰਿਆ ਜੋੜਿਆ. ਮਿਲਾਇਆ. ਗੰਢਿਆ. "ਜੋਈ ਜੋਈ ਜੋਰਿਓ ਸੋਈ ਸੋਈ ਫਾਟਿਓ." (ਮਲਾ ਰਵਿਦਾਸ) ੨ ਜਮਾ ਕੀਤਾ.

ਜੋਰਿਐ. ਜੋੜਨ ਤੋਂ. ਮਿਲਾਨੇ ਸੇ. "ਸਾਕਤ ਸਿਉ ਮੁਖਿ ਜੋਰਿਐ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੫)

ਜੋਰੀ. ਦੇਖੋ, ਜੋੜੀ। "ਹੇ ਸਖਿ! ਚਿਰ ਜੀਵਹੁ ਇਹ ਜੋਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਸੰਢੀ. ਗੰਢੀ. "ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਭਗਤਨ ਸੰਗਿ ਜੋਰੀ." (ਗਉ ਮ: ੫) ੩ ਜਮਾ ਕੀਤੀ. "ਦੋਖ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜੋਰੀ." (ਬਿਹਾ ਛੰਤ ਮ: ੫) ਪਾਪ ਕਰਕੇ ਮਾਯਾ ਜੋੜੀ। ੪ ਜੋਰ ਨਾਲ. "ਨੇਹ ਲਗੈ ਹਰਿ ਜੀ! ਨਹਿ ਜੋਰੀ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ੫ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ਼ਬਰਦਸ੍ਤੀ. "ਜੋਰੀ ਕੀਏ ਜੁਲਮ ਹੈ." (ਸ. ਕਬੀਰ) ੬ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਬਰਨ. "ਜੋਰੀ ਮੰਗੈ ਦਾਨ ਵੇ ਲਾਲੋ!" (ਤਿਲੰ ਮ: ੧) ਦੂਲਹਾ ਬਾਬਰ, ਜਬਰਨ ਕਨਜਾਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਰੂਪਕ ਦੱਸਿਆ ਹੈ.

---

[1] ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਕ਼ਾਤਿਲ ਜੱਲਾਦਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸ਼ਸ਼ਲ ਬੇਗ ਅਤੇ ਬਾਸ਼ਲ ਬੇਗ ਸਮਾਨਾ ਨਿਵਾਸੀ ਲਿਖੇ ਹਨ.

ਜੋਰੁ. ਦੇਖੋ, ਜੋਰ. "ਜਿਸੁ ਹਥਿ ਜੋਰੁ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਸੋਇ." (ਜਪੁ) "ਨਾਨਕ ਤਗੁ ਨ ਤੁਟਈ ਜੇ ਤਗਿ ਹੋਵੈ ਜੋਰੁ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਜੋਰੁ ਸਕਤਿ. ਬਲ ਅਤੇ ਪਰਾਕ੍ਰਮ. ਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਹਿੰਮਤ. "ਜੋਰੁ ਸਕਤਿ ਨਾਨਕ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ." (ਟੋਡੀ ਮ: ੫)

ਜੋਰੂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਯਾ. ਭਾਰਯਾ. ਪਤਨੀ. ਜ਼ੌਜਹ। ੨ ਨਾਰੀ. ਇਸਤ੍ਰੀ. "ਜਿਉ ਜੋਰੂ ਸਿਰਨਾਵਣੀ ਆਵੈ ਵਾਰੋਵਾਰਿ." (ਵਾਰ ਆਸਾ)

ਜੋਰੇ. ਦੇਖੋ, ਜੋਤਨਾ. "ਮੁਖ ਜੋਰੇ." (ਕਾਨ ਮ: ੫) ਮੁਖ ਜੋੜੇ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੋਰੂ.

ਜੋਲ. ਦੇਖੋ, ਜੁਲ ਅਤੇ ਜੁਲਣੁ.

ਜੋਲਣੁ, ਜੋਲਨ } ਕ੍ਰਿ—ਜੁਲਣੁ. ਜਾਣਾ. ਤੁਰਣਾ. "ਜੋਲਿਕੈ, ਕੈ ਗਲਿ ਲਗੀ ਧਾਇ." (ਸ. ਫਰੀਦ) "ਜੋ ਗੁਰ ਦਸੇ ਬਾਟ ਮੁਰੀਦਾ ਜੋਲੀਐ." (ਆਸਾ ਸੇਖ ਫਰੀਦ)

ਜੋਲਾ, ਜੋਲਾਹਰਾ, ਜੋਲਾਹਾ } ਕਪੜਾ ਬੁਣਨ ਵਾਲਾ. ਤੰਤੁਵਾਯ. ਦੇਖੋ, ਜੁਲਾਹਾ. ਬ੍ਰਹ-ਵੈਵਰਤ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ—ਮਲੇਛ ਪਿਤਾ ਤੋਂ ਕਪੜਾ ਬੁਣਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਕਨ੍ਯਾ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿੱਚੋਂ "ਜੋਲਾ" ਜਾਤਿ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ. "ਨੀਚ ਕੁਲਾ ਜੋਲਾਹਰਾ." (ਆਸਾ ਧੰਨਾ) "ਨਾਮਾ ਛੀਬਾ ਕਬੀਰ ਜੋਲਾਹਾ." (ਸ੍ਰੀ ਅ: ਮ: ੩)

ਜੋਲਿਕੈ. ਤੁਰਕੇ. ਜਾਕੇ. ਦੇਖੋ, ਜੋਲਣੁ.

ਜੋਲੀਐ. ਚੱਲੀਐ. ਦੇਖੋ, ਜੋਲਣੁ.

ਜੋਵਣ. ਦੇਖੋ, ਜੋਵਣਾ.

ਜੋਵਣਹਾਰ. ਵਿ—ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਜੋਤਣ (ਜੋੜਨ) ਵਾਲਾ.

ਜੋਵਣਵਾਰੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੇਮਨ (ਭੋਜਨ ਕਰਨ) ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ. ਅੰਨਪ੍ਰਾਸ਼ਨ ਸੰਸਕਾਰ. ਹਿੰਦੂਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਛੀਵੇਂ ਅਥਵਾ ਅੱਠਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਬਾਲਕ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਅੰਨ ਖਵਾਉਣ ਦਾ ਕਰਮ. "ਜੋਵਣਵਾਰੁ ਨਾਮਕਰਣ." (ਰਾਮ ਮ: ੫ ਬੰਨੋ) ੨ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ. ਦ੍ਰਸ੍ਟਾ.

ਜੋਵਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਦੇਖਣਾ. ਤੱਕਣਾ. ਦੇਖੋ, ਜੋਈਦਨ। ੨ ਜੋਤਣਾ. ਜੋੜਨਾ. "ਜੋਵਹਿ ਕੂਪ ਸਿੰਚਨ ਕਉ ਬਸੁਧਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੪) "ਜੋ ਤੇਰੈ ਰੰਗਿ ਰਤੇ ਸੇ ਜੋਨਿ ਨ ਜੋਵਣਾ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫)

ਜੋਵਨ. ਦੇਖੋ, ਜੋਬਨ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੋਵਣਾ.

ਜੋਵਾ. ਦੇਖਿਆ. ਦੇਖੋ, ਜੋਵਣਾ. "ਚੇਲਨ ਕੋ ਜੋਵਾ ਕਿ ਨ ਜੋਵਾ?" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜੋੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਅੰਗਾਂ (ਅੰਕਾਂ) ਦਾ ਯੋਗ. ਮੀਜ਼ਾਨ। ੨ ਗੱਠ. ਗੰਢ. ਟਾਂਕਾ। ੩ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਸੰਧਿ. ਗੋਡਾ, ਕੂਹਣੀ ਆਦਿ ਸਥਾਨ. Joints। ੪ ਤੁਲਨਾ. ਬਰਾਬਰੀ। ੫ ਦਾਉ. ਪੇਚ। ੬ ਇਕੱਠ. ਜੁੜਨ (ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ) ਦਾ ਭਾਵ. "ਜੋੜ ਕਰਹੁ ਪਰਬਨ ਕੇ ਮਾਹਿ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੭ ਦੇਖੋ, ਜੋੜਨਾ.

ਜੋੜਤੋੜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਉਪਕ੍ਰਮ ਉਪਸੰਹਾਰ. ਉਤਪੱਤਿ ਅਤੇ ਵਿਨਾਸ਼. ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਲੈ। ੨ ਮੰਡਨ ਅਤੇ ਖੰਡਨ। ੩ ਇੱਕ ਬੂਟੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਾਰਾ ਮਰਦਾ ਹੈ.

ਜੋੜਨਾ. ਕ੍ਰਿ—ਮਿਲਾਉਣਾ। ੨ ਜਮਾ ਕਥਨਾ. ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ। ੩ ਮੀਜ਼ਾਨ ਦੇਣੀ.

ਜੋੜਮੇਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇਕੱਠ. ਮੇਲਾ। ੨ ਗੂੜ੍ਹੀ ਮਿਤ੍ਰਤਾ.

ਜੋੜਮੇਲਨੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਖ਼ਾ. ਸੂਈ. ਸੂਚੀ.

ਜੋੜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੂਤਾ. ਜੁੱਤਾ। ੨ ਪੋਸ਼ਾਕ. ਦੋਸ਼ਾਲਾ. "ਸਚ ਭਜਨ ਜੋੜੇ." (ਗਉ ਵਾਰ ੨ ਮ: ੫) ੩ ਦੋ ਪਦਾਰਥ। ੪ ਨਰ ਅਤੇ ਮਾਦਾ.

ਜੋੜਿ. ਜੋੜਕੇ. ਮੇਲਕੇ. "ਜੋੜਿ ਵਿਛੋੜੇ ਨਾਨਕ ਥਾਪਿ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਜੋੜੀ. ਮਿਲਾਈ. ਗੱਠੀ. "ਜੋੜੀ ਜੁੜੇ ਨ ਤੋੜੀ ਤੂਟੈ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਮੇਲੀ. ਮਿਲਾਪੀ. "ਹਰਿਨਾਮੈ ਕੋ ਹੋਵਹੁ ਜੋੜੀ." (ਬਸੰ ਮ: ੫) ੩ ਸਾਂਝੀਵਾਲ। ੪ ਬਰਾਬਰ ਦਾ. ਤੁਲ੍ਯਤਾ ਵਾਲਾ। ੫ ਦੋ (ਨਰ ਮਦੀਨ ਆਦਿ) ਦਾ ਯੁਗ। ੬ ਪਖਾਵਜ. ਧਾਮਾ ਅਤੇ ਤਬਲਾ।

ਜੋੜੂ. ਵਿ—ਜੋੜਨ ਵਾਲਾ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੰਜੂਸ. ਕ੍ਰਿਪਣ. ਜੋ ਖਰਚਦਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ, ਜੋੜਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ.

ਜੌ. ਵ੍ਯ—ਯਦਿ. ਅਗਰ. ਜੇ. ਜਉ. "ਜੌ ਰਾਜੁ ਦੇਹਿ ਤ ਕਵਨ ਬਡਾਈ." (ਗੂਜ ਨਾਮਦੇਵ) ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਯਵ. ਜੌਂ. ਫ਼ਾ جو ਜਵ। ੩ ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਬ. ਜਿਸ ਵੇਲੇ.

ਜੌਂ. ਦੇਖੋ, ਜੌ ੨

ਜੌਉ. ਦੇਖੋ, ਜਉ ਅਤੇ ਜੌ.

ਜੌਹਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਾਲ. ਟੋਭਾ. ਦੇਖੋ, ਜੋਹੜ। ੨ ਅ਼ جوهر ਮੋਤੀ. ਗੌਹਰ। ੩ ਕ਼ੀਮਤੀ ਪੱਥਰ. ਰਤਨ। ੪ ਵਸਤੁ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਣ, ਜੈਸੇ ਵਸਤ੍ਰ ਦਾ ਰੂੰ, ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਲੋਹਾ ਆਦਿ। ੫ ਗੁਣ. ਖ਼ੂਬੀ। ੬ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਦੀ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੀ ਰਸਮ "ਜੀਵਹਰ", ਜਿਸ ਤੋਂ ਜੌਹਰ ਸ਼ਬਦ ਬਣਗਿਆ. ਵੈਰੀ ਦਾ ਭੈ ਕਰਕੇ ਪਤਿਵ੍ਰਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਥਵਾ ਅਗਨਿ ਨਾਲ ਜੋ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ, ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਜੌਹਰ ਹੈ, ਦੇਖੋ, ਅਕਬਰ। ੭ ਫ਼ੌਲਾਦ ਦਾ ਖ਼ਮੀਰ। ੮ ਆਂਚ ਨਾਲ ਉਡਾਈ ਦਵਾ ਦਾ ਸਾਰ. ਜੋ ਢੱਕਣ ਨਾਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ.

ਜੌਹਰੀ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੌਹਰ (ਜਵਾਹਰ) ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਰਤਨਾਂ ਦਾ ਵਪਾਰੀ ਅਤੇ ਪਰੀਕ੍ਸ਼ਕ.

ਜੌਕ. ਤੁ جوق ਜੌਕ਼. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਫ਼ੌਜ. ਸੈਨਾ। ੨ ਗਰੋਹ. ਟੋਲਾ. ਝੁੰਡ। ੩ ਅ਼ ذوق ਜ਼ੌਕ਼. ਚੱਖਣਾ। ੪ ਖ਼ੁਸ਼ੀ. ਆਨੰਦ। ੫ ਆਤਮਆਨੰਦ ਦਾ ਅਨੁਭਵ. "ਲਖਜੈ ਆਪ ਨੇ ਅਪਨਆਪਾ ਸੁ ਜੌਕ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜੌਜ. ਅ਼ زوج ਜ਼ੌਜ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪਤਿ. ਭਰਤਾ. ਖ਼ਾਵੰਦ.

ਜ਼ੌਜਹ, ਜ਼ੌਜਾ } ਅ਼ زوجه ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭਾਰਯਾ. ਪਤਨੀ. ਜੋਰੂ. ਵਹੁਟੀ.

ਜੌਨ. ਸਰਵ—ਜੋ। ੨ ਜਿਸ. "ਨਿੰਦ ਉਸਤਤਿ ਜੌਨ ਕੇ ਸਮ."

(ਹਜਾਰੇ ੧੦) ੩ ਸੰਗਯਾ—ਦੇਖੋ, ਜਵਨ (ਯਵਨ). ੪ ਜੌਨ੍ਹ. ਜਯੋਤਸ੍ਨਾ. ਚਾਂਦਨੀ. ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ. "ਤਹਾ ਚੰਦੁ ਕੀ ਨ ਜੌਨ ਹੈ." (ਰਾਮਾਵ) "ਬਰ ਕੀਰਤਿ ਜੌਨ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਜੌਨਪੁਰ. ਸੰ. ਜਮਦਗ੍ਨਿਪੁਰ. ਯੂ. ਪੀ. ਦੇ ਬਨਾਰਸ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ ਗੋਮਤੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਇੱਕ ਸ਼ਹਿਰ, ਜੋ ਜਿਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਸਥਾਨ ਅਤੇ ਬਨਾਰਸ ਤੋਂ ਰੇਲਵੇ ਰਸਤੇ ੩੪ ਮੀਲ ਹੈ. ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਸ ਥਾਂ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਨਾਮ "ਸੰਗਤਿ ਮ੍ਰਿਦੰਗਵਾਲੀ" ਹੈ. ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੱਖ ਦੇ ਘਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਲਈ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਖ਼ਸ਼ੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਉਸ ਥਾਂ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ. ਜੌਨਪੁਰ ਦਾ ਇਤਰ ਅਤੇ ਫੁਲੇਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ.

ਜੌਪੈ. ਵ੍ਯ—ਅਗਰ. ਯਦਿ. ਜੇ.

ਜੌਬ. ਜੌ—ਅਬ. ਜੇ ਹੁਣ.

ਜੌਬਨ. ਸੰਗਯਾ—ਯੌਵਨ. "ਜੌਬਨ ਬਹਿਕ੍ਰਮ ਕਨਿਕ ਕੁੰਡਲਹ." (ਸਹਸ ਮ: ੫)

ਜੌਲਗ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜਬ ਤਕ. ਜਦ ਤੋੜੀ.

ਜੌਲਾ, ਜੌਲਾਨ } ਦੇਖੋ, ਜਉਲਾ.

ਜੌਲੌ. ਦੇਖੋ, ਜੌਲਗ.

ਜੌੜਾ. ਸੰਗਯਾ—ਯਮਜ. ਇੱਕ ਗਰਭ ਤੋਂ ਇੱਕ ਹੀ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਜਨਮਿਆ ਹੋਇਆ. Twin-born.

ਜੰਗ. ਫ਼ਾ ژنگ ਜ਼ੰਗ. ਸੰਗਯਾ—ਮੈਲ. ਜ਼ੰਗਾਰ। ੨ ਘੰਟਾ. ਸੰਖ. "ਜੰਗ ਘੁੰਘਰੁ ਟੱਲਿਕਾ ਉਪਜੰਤ ਰਾਗ ਅਨੰਤ." (ਪਰੀਛਤਰਾਜ) ੩ ਟਾਪੂ ਜ਼ੰਗਬਾਰ (Zanzibar) ਜੋ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਪੂਰਵ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਜੰਗੀ ਅਤੇ ਰੂਮੀ ਜੰਗੀ। ੪ ਫ਼ਾ جنگ ਜੰਗ. ਯੁੱਧ. ਲੜਾਈ.

ਜੰਗ ਆਜ਼ਮਾ. ਫ਼ਾ جنگ آزما ਵਿ—ਜੰਗ ਅਜਮਾਉਣ ਵਾਲਾ. ਯੁੱਧ ਵਿਦ੍ਯਾ ਦਾ ਅਭ੍ਯਾਸੀ.

ਜੰਗ ਦਰਾਯਦ. ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਕ੍ਰਿਸਨਾਵਤਾਰ ਵਿੱਚ ਕਾਲਯਵਨ ਦੇ ਜੰਗ ਦਾ ਵਰਣਨ ਇਸ ਸਵੈਯੇ ਵਿੱਚ ਹੈ:—

੧ ਜੰਗ ਦਰਾਯਦ ਕਾਲਜਮੰਨ,
ਬਗੋਯਦ ਕੀ ਮਨ ਫੌਜ ਕੋ ਸ਼ਾਹਮ,

੨ ਬਾ ਮਨ ਜੰਗ ਬੁਗੋ ਕੁਨ ਬਯਾ
ਹਰਗਿਜ਼ ਦਿਲ ਮੋ ਨ ਜ਼ਰਾ ਕੁਨ ਵਾਹਮ,

੩ ਰੋਜ਼ ਮਯਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਉਫਤਾਦਮ
ਸ਼ਾਬਸ਼ ਬੇਅਦਲੀ ਸ਼ਬਸ਼ਾਹਮ,

੪ ਕਾਨ! ਗੁਰੇਜ਼ ਮਕੁਨ ਤੁ ਬਜਾਖੁਸ਼
ਮਾਤ ਕੁਨੇਮ ਜਿ ਜੰਗ ਗੁਆਹਮ.

ਅਰਥ:—

੧ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਕਾਲਯਵਨ ਆਇਆ,
ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਹਾਂ,

੨ ਆਖਿਆ, ਬਯਾ (ਆ) ਬਾਮਨ ਜੰਗ ਕੁਨ (ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰ) ਬਿਲਕੁਲ ਥੋੜਾ ਭੀ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਵਹਮ ਨਾ ਉਠਾ.

੩ ਮੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿਨ (ਭਾਵ ਸੂਰਯ) ਉਫ਼ਤਾਦਮ (ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹਾਂ), ਮੈ ਧਨਤਤਾ ਯੋਗਯ ਅਤੇ ਬੇ-ਅਦਲ (ਬੇ ਮਿਸਲ) ਹਾਂ ਅਤੇ ਰਾਤ੍ਰੀ ਦਾ ਪਤੀ (ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ) ਹਾਂ.

੪ ਐ ਕ੍ਰਿਸਨ! ਟਾਲਾ ਨਾ ਕਰ, ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਆ, ਤਾਕਿ ਅਸੀਂ ਜੰਗ ਦੀ ਗੋਯ (ਗੇਂਦ, ਭਾਵ ਬਾਜ਼ੀ) ਜੋ ਆਹਮ ਹੈ, ਮਾਤ ਕਰੀਏ.

ਜੰਗਨਾਮਾ. ਯੁੱਧ ਦੀ ਕਥਾ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ। ੨ ਇਸ ਨਾਮ ਦੇ ਕਈ ਗ੍ਰੰਥ ਕਈ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਦੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਯੁੱਧ ਅਤੇ ਲਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਫੌਜ ਦਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਜੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ[1]। ੩ ਬੱਤੀ ਪੌੜੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਰਚਨਾ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ "ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ" ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦਾ ਸ਼ਾਹਜ਼ਾਦੀ ਜ਼ੇਬੁੱਨਿਸਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ ਅਤੇ ਭੰਗਾਣੀ ਦੇ ਜੰਗ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ.

ਜੰਗਮ. ਸੰ. ਜਙ੍ਗਮ. ਤੁਰਨ ਫਿਰਨ ਵਾਲਾ. ਗਮਨ ਕਰਤਾ. ਜੋ ਇੱਕ ਥਾਂ ਨਾ ਟਿਕੇ. "ਅਸਥਾਵਰ ਜੰਗਮ ਕੀਟ ਪਤੰਗਾ." (ਗਉ ਕਬੀਰ)

੨ ਸ਼ੈਵ ਮਤ ਦਾ ਇੱਕ ਫ਼ਿਰਕਾ, ਜੋ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਖ ਹੈ. ਜੰਗਮ ਸਿਰ ਪੁਰ ਸਰਪ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦੀ ਰੱਸੀ ਅਤੇ ਧਾਤੁ ਦਾ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਪਹਿਰਦੇ ਹਨ. ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਦ੍ਰਾ ਦੀ ਥਾਂ ਪਿੱਤਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਮੋਰਪੰਖਾਂ ਨਾਲ ਸਜੇ ਹੋਏ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ. ਅਰ ਘੰਟੀਆਂ ਵਜਾ ਕੇ ਮੰਗਣ ਲਈ ਗਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ. ਲ਼ਹਿੰਦੇ ਵੱਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ "ਜੰਮਕੁ' ਆਖਦੇ ਹਨ.

ਜੰਗਮ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਹਨ ਇੱਕ ਧਤਾਸ੍ਥਲ (ਵਿਰਕ੍ਤ) ਦੂਜੇ ਗੁਰੁਸ੍ਥਲ (ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ). "ਜੰਗਮ ਜੋਧ ਜਤੀ ਸੰਨਿਆਸੀ." (ਮਾਰੂ ਮ: ੧) ੩ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕੇਦਾਰ ਨਾਥ ਲਿੰਗ ਦੇ ਪੰਡੇ, ਜੋ ਲਿੰਗਾਯਤ ਮਤ ਦੇ ਹਨ, ਜੰਗਮ ਸੱਦੀਦੇ ਹਨ.

ਜੰਗ ਮੁਸਾਫਾ. ਮੁਸਾਫ਼ (ਜੰਗ) ਦਾ ਜ਼ੰਗ (ਘੰਟਾ). "ਜੰਗ ਮੁਸਾਫਾ ਵੱਜਿਆ." (ਚੰਡੀ ੩) ਦੇਖੋ, ਜੰਗ ਅਤੇ ਮੁਸਾਫ.

ਜੰਗਲ ਅਥਵਾ ਜੰਗਲੁ. ਫ਼ਾ جنگل ਸੰਗਯਾ—ਰੋਹੀ. ਬਣ (ਵਨ). "ਜੰਗਲ ਜੰਗਲੁ ਕਿਆ ਭਵਹਿ?" (ਸ. ਫਰੀਦ) ੨ ਸ. ਲਹੂ। ੩ ਮਾਸ। ੪ ਜਲ ਰਹਿਤ ਭੂਮਿ. ਮਾਰੂ। ੫ ਰੇਗਿਸ੍ਤਾਨ.

ਜੰਗਲ ਜਾਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਸ਼ੌਚ ਜਾਣਾ. ਸੁਚੇਤੇ ਫਿਰਨ ਜਾਣਾ. ਮਲਤ੍ਯਾਗ ਲਈ ਰੋਹੀ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ.

[1] ਸ਼ਾਹਮੁਹੰਮਦ, ਬੰਗਾ ਨਿਵਾਸੀ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸੰਗਰੂਰ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲਿਖੇ ਜੰਗਨਾਮੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ.

ਜੰਗਲਾ. ਵਿ—ਜੰਗਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਬਨੈਲਾ. ਜੰਗਲੀ। ੨ ਪੁਰਤ—ਜੇਂਗਲਾ. ਬਾਰਾਮਦੇ (ਬਰਾਂਡੇ) ਅਥਵਾ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਪੁਰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸਰੀਏਦਾਰ ਖਿੜਕੀ ਅਤੇ ਕਿਨਾਰਾ.

ਜੰਗਲਿ. ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੰਗਲੀ.

ਜੰਗਲੀ. ਵਿ—ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਅਸਭ੍ਯ. ਗੰਵਾਰ। ੩ ਦੇਖੋ, ਜਾਂਗਲਿਕ.

ਜੰਗਲੁ. ਦੇਖੋ, ਜੰਗਲ.

ਜੰਗ ਵਿਚ ਮਰਣ ਤੋਂ ਮੁਕਤਿ. ਦੇਖੋ, ਰਵਿਭੇਦਨ.

ਜੰਗੜਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ਼ਕਾਤਘਰ. ਮਹਿਸੂਲ ਦੀ ਚੌਕੀ। ੨ ਜ਼ਕਾਤੀਆ. ਜਗਾਤ ਉਗਰਾਹੁਣ ਵਾਲਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਯੰਗੜਾ.

ਜੰਗਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਗਰਣ. ਜਾਗਨਾ. "ਰਜਨਿ ਸਬਾਈ ਜੰਗਾ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਜੰਘਾ. ਲੱਤ. "ਸਹਸ੍ਰ ਸੀਸ ਤਵ ਧਰ ਤਨ ਜੰਗਾ." (ਵਿਸਨਾਵ)

ਜੰਗਾਰ. ਫ਼ਾ ਵਿ—ਜੰਗਾਵਰ. ਯੋਧਾ। ੨ ਫ਼ਾ ਜ਼ੰਗਾਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਰ. ਲੋਹੇ ਆਦਿ ਧਾਤੁ ਦੀ ਮੈਲ.

ਜੰਗਾਲ. ਦੇਖੋ, ਜੰਗਾਰ। ੨ ਸੰ. ਜਙ੍ਗਾਲ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਪੁਲ। ੩ ਪਾਣੀ ਰੋਕਣ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹ.

ਜੰਗਾਲੀ. ਵਿ—ਜੰਗਾਰ ਲੱਗੀ ਵਸਤੁ। ੨ ਜੰਗਾਰ ਜੇਹੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ. ਦੇਖੋ, ਮਸਕਲ.

ਜੰਗੀ. ਫ਼ਾ ਵਿ—ਜੰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ. ਜੰਗ ਦਾ। ੨ ਫ਼ੌਜੀ। ੩ ਜ਼ੰਗੀ. ਜ਼ੰਗਵਾਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ. ਦੇਖੋ, ਜੰਗ ੩.

ਜੰਗੀਰਾਣਾ. ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ ਨਜਾਮਤ ਬਰਨਾਲਾ, ਤਸੀਲ ਥਾਣਾ ਭਟਿੰਡਾ ਵਿੱਚ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਚਰਣ ਪਾਏ ਹਨ, ਪਰ ਆਸ ਪਾਸ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਅਨਗਹਿਲੀ ਕਰਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ. ਜੰਗੀਰਾਣੇ ਤੋਂ ਦੋ ਕੋਹ ਪੁਰ ਕੱਚਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ. ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਹੀ ਸਿੱਧੂਆਂ ਦਾ ਤਿਲਕਰਾ ਨਾਮਕ ਟੋਭਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਨੌਰਾਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੂ ਗੋਤ ਦੇ ਲੋਕ ਮਿੱਟੀ ਕੱਢਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ.

ਜੰਗੀਲਾ. ਵਿ—ਜੰਗਾਵਰ. ਯੋਧਾ. ਜੰਗੀ। ੨ ਜ਼ੰਗਾਰ ਵਾਲਾ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜ਼ੰਗਾਰ. ਮੈਲ. ਜਰ. "ਉਤਰੈ ਮਨਹੁ ਜੰਗੀਲਾ." (ਗੂਜ ਮ: ੫)

ਜੰਗੀਲਾਟ. ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਵਡਾ ਅਫਸਰ. ਕਮਾਂਡਰਇਨਚੀਫ (Commander-in-Chief)

ਜੰਘ. ਸੰ. ਜਙ੍ਘਾ. ਜੰਘਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੋਡੇ ਤੋਂ ਹੇਠ ਅਤੇ ਗਿੱਟੇ ਤੋਂ ਉੱਪਰਲਾ ਭਾਗ. ਟੰਗ. ਲੱਤ. "ਇਨੀ ਨਿਕੀ ਜੰਘੀਐ ਥਲਿ ਡੂਗਰਿ ਭਵਿਓਮਿ." (ਸ. ਫਰੀਦ)

ਜੰਘਵਾ, ਜੰਘਾ } ਦੇਖੋ, ਜੰਘ। ੨ ਦੇਖੋ, ਪਰਤੀਰਨ.

ਜੰਘੀਐ. ਜੰਘਾਂ (ਲੱਤਾਂ) ਨਾਲ. ਦੇਖੋ, ਜੰਘ.

ਜੰਜ. ਦੇਖੋ, ਜੰਞ.

ਜੰਜਾਰ, ਜੰਜਾਰਾ, ਜੰਜਾਲ } ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਗਜਾਲ. ਸੰਸਾਰਬੰਧਨ. ਜ਼ੰਜੀਰ. ਉਲਝਾਉ. "ਕਰਮ ਕਰਤ ਜੀਅ ਕਉ ਜੰਜਾਰ." (ਆਸਾ ਮ: ੫) "ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਲਪਟਿਓ ਜੰਜਾਰਾ." (ਸੂਹੀ ਮ: ੫) "ਉਰਝਿਓ ਆਨ ਜੰਜਾਰੀ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) "ਆਲ ਜਾਲ ਮਾਇਆ ਜੰਜਾਲ." (ਸੁਖਮਨੀ) ੨ ਜਨ ਜਾਲ. ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਫਸਾਉਣ ਵਾਲਾ ਫੰਧਾ। ੩ ਜਨਾਂ ਦਾ ਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਜਾਲ. ਫਸਾਉਣ ਦੀ ਬਜੋਂਤ.

ਜੰਜਾਲ ਪਰਾਲਿ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਧਾਨਾਂ ਦੇ ਕੂਸ ਦਾ ਬੰਧਨ. ਪਰਾਲੀ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਜਾਲ. "ਸਾਕਤ ਜੰਜਾਲ ਪਰਾਲਿ ਪਇਆ." (ਰਾਮ ਅ: ਮ: ੧) ਭਾਵ—ਮਾਇਆ ਦੇ ਕੋਮਲ ਬੰਧਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨਾਲ ਜੀਵ ਫਸਦਾ ਹੈ.

ਜੰਜਾਲੀ. ਜੰਜਾਲਾਂ ਤੋਂ. ਜਗਜਾਲੋਂ ਸੇ. ਉਲਝੇਵਿਆਂ ਵਿੱਚ. "ਮਨੁ ਜੰਜਾਲੀ ਵੇੜਿਆ." (ਓਅੰਕਾਰ)

ਜ਼ੰਜੀਰ. ਫ਼ਾ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਸੰਗਲ. ਲੋਹੇ ਆਦਿ ਧਾਤੁ ਦੀਆਂ ਕੜੀਆਂ ਦਾ ਰੱਸਾ. "ਜੰਜੀਰ ਬਾਧਿਕਰ ਖਰੇ ਕਬੀਰ." (ਭੈਰ ਕਬੀਰ) ੨ ਪਗਬੰਧਨ. ਬੇੜੀ.

ਜੰਜੀਰੀ. ਛੋਟਾ ਜ਼ੰਜੀਰ. ਦੇਖੋ, ਜ਼ੰਜੀਰ.

ਜੰਜੂਆ. ਇੱਕ ਰਾਜਪੂਤ ਗੋਤ੍ਰ. ਝਾਂਝੂ.

ਜੰਜੈਲ. ਭਾਰੀ ਅਤੇ ਲੰਮੀ ਬੰਦੂਕ, ਜੋ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਦੂਰ ਮਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ. ਇਸ ਦੀ ਗੋਲੀ ਛੀ ਸੌ ਗਜ਼ ਤੀਕ ਮਾਰ ਕਰਦੀ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ.

ਜੰਞ. ਸੰ. ਜਨਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਨੇਤ. ਬਰਾਤ. ਦੇਖੋ, ਜੰਨ ੨. "ਹਰਿਜਨ ਮਿਲਿ ਜੰਞ ਸੁਹੰਦੀ." (ਸ੍ਰੀ ਛੰਤ ਮ: ੪)

ਜੰਞੂ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਨੇਊ. ਜ਼ੁੰਨਾਰ. ਯਗ੍ਯੋਪਵੀਤ. "ਜਿਸ ਜੰਞੂ ਤੇ ਜਮ ਸਨਮਾਨੇ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਜੰਡ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਜੰਗਲੀ ਬਿਰਛ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਫਲੀਆਂ ਦਾ ਅਚਾਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੱਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ. ਮਾਲਵੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕੱਚੀਆਂ ਫਲੀਆਂ ਦਾ ਰਾਇਤਾ ਪੇਚਿਸ਼ (ਮਰੋੜੇ) ਲਈ ਬਹੁਤ ਗੁਣਕਾਰੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ. ਸੰ. ਸ਼ਮੀ. L. Prosopis Spicigera.

ਜੰਡਸਰ. ਦੇਖੋ, ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ੧ ਦਾ (ਓ)

ਜੰਡਸਾਹਿਬ. ਉਹ ਜੰਡ ਦਾ ਦਰਖ਼ਤ, ਜਿਸ ਹੇਠ ਦਸ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵਿਰਾਜਿਆ ਹੈ. ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕ ਜੰਡ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝਕ ਇਹ ਹਨ:—

੧ ਰਾਜ ਨਾਭਾ, ਨਜਾਮਤ ਫੂਲ, ਪਿੰਡ ਗੁੰਮਟੀ ਤੋਂ ਵਾਯਵੀ ਕੋਣ ਦੋ ਮੀਲ ਤੇ ਉਹ ਜੰਡ, ਜਿਸ ਪੁਰ ਤੁਕਲਾਣੀ ਨਿਵਾਸੀ ਭਾਈ ਰੂਪੇ ਨੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਕੁਨ੍ਹਾ ਲਟਕਾਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਖਿੱਚ ਨਾਲ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਡਰੋਲੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੱਦਕੇ ਜੰਡ ਹੇਠ ਬੈਠਾਕੇ ਠੰਢਾ ਜਲ ਛਕਾਇਆ ਸੀ. ਇਸ ਥਾਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾਪਤਿ ਨੇ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਵਾਇਆ ਹੈ, ਸਤਵੰਜਾ ਘੁਮਾਊਂ ਜ਼ਮੀਨ ਰਿਆਸਤ ਵੱਲੋਂ ਮੁਆਫ਼ ਹੈ।

੨ ਜਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ, ਥਾਣਾ ਮੋਰੰਡਾ, ਚਮਕੌਰ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਕੋਹ ਪੱਛਮ ਉੱਤਰ ਇੱਕ ਜੰਡ, ਜਿਸ ਹੇਠ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਠਹਿਰੇ ਸਨ. ਸਾਧਾਰਣ ਜਿਹਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ੬੨੭ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ਹੈ. ਇਸ ਪਾਸ ਵਸੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਜੰਡ ਸਾਹਿਬ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੋਰਾਹੇ ਤੋਂ ਬਾਈ ਮੀਲ ਪੂਰਵ ਹੈ।

੩ ਜਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਪਿੰਡ ਲਹਿਲੀ ਕਲਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਵ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅਸਥਾਨ. ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਜੰਡ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਘੋੜਾ ਬੱਧਾ ਸੀ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਸੁੰਦਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਇਸ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ੨੭ ਕਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਤੋਂ ਅੱਠ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਹੈ।

੪ ਜਿਲਾ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਤਸੀਲ ਮੁਕਤਸਰ, ਥਾਣਾ ਕੋਟਭਾਈ, ਪਿੰਡ ਥੇਹੜੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਫਰਲਾਂਗ ਪੂਰਵ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜੰਡਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਸਤ੍ਰ ਝੁਲਾਏ ਹਨ ਉਹ ਤਿੰਨ ਮੌਜੂਦ ਹਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ. ਪਾਸ ਸੁੰਦਰ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਇਸ ਥਾਂ ਬਾਲਕਨਾਥ ਯੋਗੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈਕੇ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਕੀਤਾ. ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਫਕਰਸਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਹੈ.

੫ ਰਿਆਸਤ ਫਰੀਦਕੋਟ ਪਿੰਡ ਦੇਹਰੀਵਾਲਾ ਕਲਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸ੍ਵਾਮੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਜੰਡ ਹੇਠ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਰਾਜੇ ਸਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੨੫ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਗਹਿਣੇ (ਗਿਰੋ) ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਫਰੀਦਕੋਟ ਤੋਂ ਦਸ ਮੀਲ ਪੱਛਮ ਹੈ.

ਜੰਡਾਲੀ. ਰਿਆਸਤ ਪਟਿਆਲਾ, ਨਜਾਮਤ ਸੁਨਾਮ, ਥਾਣਾ ਪਾਇਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਿੰਡ. ਇੱਥੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਵਿਰਾਜੇ ਹਨ. ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ਪਿੰਡ ਵੱਲੋਂ ੨੫ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ. ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਚਾਵਾ ਪਾਇਲ ਤੋਂ ਨੌ ਮੀਲ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮ ਹੈ.

ਜੰਡਿਆਣਾ } **ਜੰਡਿਆਨਾ** } ਜੰਡਾਂ ਵਾਲਾ ਥਾਂ. ਜਿੱਥੇ ਜੰਡ ਦੇ ਦਰਖਤ ਹੋਣ। ੨ ਉਹ ਤਾਲ ਜਿਸ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਜੰਡ ਹੋਣ। ੩ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ "ਜੰਡਸਰ" ਨੂੰ ਜੰਡਿਆਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਦਮਦਮਾ ੧ ਨੰ: ੳ.

"ਸਾਯੰ ਸਮੇ ਜਾਇ ਜੰਡਿਆਨੇ।
ਬੈਠਹਿਂ ਸਭਿਨ ਹਕਾਰਨ ਠਾਨੇ।" (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜੰਡਿਆਲਾ. ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਜਿਲੇ ਵਿੱਚ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਤੋਂ ੧੧ ਮੀਲ ਪੂਰਵ ਇੱਕ ਪਿੰਡ. ਦੇਖੋ, ਹੰਦਾਲ ਅਤੇ ਨਿਰੰਜਨੀਏ.

ਜੰਡਿਆਲੀਏ. ਦੇਖੋ, ਨਿਰੰਜਨੀਏ.

ਜੰਡੀ. ਛੋਟਾ ਜੰਡ. ਸ਼ਮੀ. ਦੇਖੋ, ਜੰਡ.

ਜੰਤ. ਸੰ. ਜਨ੍ਤੁ—ਜੰਤੁ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਨਮ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਜੀਵ. ਪ੍ਰਾਣੀ. ਜਾਨਵਰ. "ਇਕਿ ਜੰਤ ਭਰਮਿ ਭੂਲੇ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ਮ: ੩) ੨ ਸੰ. ਯਨ੍ਤ੍ਰ. ਯੰਤ੍ਰ. ਕਲ. "ਸੂਐ ਚਾੜਿ ਭਵਾਈਅਹਿ ਜੰਤ" (ਵਾਰ ਆਸਾ) ਥਾਲੀ ਆਦਿ ਯੰਤ੍ਰ ਸੂਏ ਸੋਟੀ ਆਦਿ ਪੁਰ ਘੁਮਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ੩ ਵਾਜਾ. "ਹਮ ਤੇਰੇ ਜੰਤ ਤੂ ਬਜਾਵਨਹਾਰਾ." (ਭੈਰ ਮ: ੫)

ਜੰਤਨਾ. ਜੰਤੁਗਣ. ਸਭ ਜੀਵ. "ਜੰਤਨਾ ਕੇ ਹਾਥ ਕਹਾਂ ਕਰਤਾ ਅਕਾਲ ਏਕ." (ਸਲੋਹ) ੨ ਦੇਖੋ, ਯੰਤ੍ਰਣਾ.

ਜੰਤਭੇਖ. ਦੇਹਧਾਰੀ, ਜੰਤੁ. ਸਾਰੇ ਜੀਵ। ੨ ਭਿਕ੍ਸ਼ੁਕਜੰਤੁ. ਭਿਖਾਰੀ ਜੀਵ. "ਜੰਤ ਭੇਖ, ਤੂ ਸਫਲਿਓ ਦਾਤਾ." (ਸੂਹੀ ਛੰਤ ਮ: ੧)

ਜੰਤਰ. ਦੇਖੋ, ਜੰਤ੍ਰ ਅਤੇ ਯੰਤ੍ਰ.

ਜੰਤਰੀ. ਦੇਖੋ, ਜੰਤ੍ਰੀ ਅਤੇ ਯੰਤ੍ਰੀ। ੨ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਿਥਿਪਤ੍ਰ. ਪੰਚਾਂਗਪਤ੍ਰ. ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਿ ਆਦਿ ਦੇ ਯੰਤ੍ਰ ਲਿਖੇ ਹੋਣ. Calendar.

ਜੰਤਰੀਆ. ਜੰਤੁ. ਜੀਵ. "ਹਮ ਕਿਆ ਬਪੁਰੇ ਜੰਤਰੀਆ." (ਸਾਰ ਮ: ੫) ੨ ਦੇਖੋ, ਯੰਤ੍ਰੀ। ੩ ਜੰਤਰੀ (ਤਿਥਿਪਤ੍ਰ) ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਜੋਤਿਸੀ.

ਜੰਤਾ. ਜੰਤੁ. ਜਾਨਵਰ. "ਉਤਭੁਜ ਸੇਤਜ ਤੇਰੇ ਕੀਤੇ ਜੰਤਾ." (ਸੋਰ ਮ: ੧) ੨ ਦੇਖੋ, ਯੰਤ੍ਰਿ। ੩ ਦੇਖੋ, ਜਨਤਾ। ੪ ਦੇਖੋ, ਜੰਤੀ ੩.

ਜੰਤਾਰ. ਜੰਤੁ. ਪ੍ਰਾਣੀ। ੨ ਸੰ. ਯਨ੍ਤਾਰ. ਯੰਤਾਰ. ਯਾਚਨਾ. ਮੰਗਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ.

ਜੰਤੀ. ਸੰ. ਯਨ੍ਤ੍ਰਿਨ੍. ਯੰਤ੍ਰੀ. ਵਿ—ਯੰਤ੍ਰ (ਕਲ) ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ. ਮਸ਼ੀਨ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਵਾਜਾ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ. "ਜਸ ਜੰਤੀ ਮਹਿ ਜੀਉ ਸਮਾਨਾ." (ਗਉ ਕਬੀਰ) ਜਿਵੇਂ ਵਾਜਾ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਸੁਰ ਸਮਾਇਆ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਕਰਤਾਰ ਵਿੱਚ ਜੀਵ ਹੈ। ੩ ਯੰਤ੍ਰ ਮੇਂ. ਕਲ ਵਿੱਚ. "ਜੈਸੇ ਬਿਰਖ ਜੰਤੀ ਜੋਤ." (ਕੇਦਾ ਮ: ੫) ਜੈਸੇ ਵ੍ਰਿਸ (ਬੈਲ) ਕੋਲ੍ਹੂ ਨੂੰ ਜੋਤਿਆ ਹੋਇਆ। ੩ ਸੰਗ੍ਯਾ—ਤਾਰ ਖਿੱਚਣ ਦਾ ਵੱਡੇ ਛੋਟੇ ਛੇਕਾਂ ਵਾਲਾ ਜੰਤਾ.

ਜੰਤੁ. ਦੇਖੋ, ਜੰਤ। ੨ ਯੰਤ੍ਰ. ਕਲ. ਮਸ਼ੀਨ। ੩ ਵਾਜਾ. "ਜੰਤੀ ਕੈ ਵਸਿ ਜੰਤੁ." (ਮ: ੪ ਵਾਰ ਸੋਰ)

ਜੰਤੁਫਲ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕ੍ਰਿਮਿਫਲ. ਦੇਖੋ, ਉਦੁੰਬਰ.

ਜੰਤੈਨੀ. ਸੰ. ਯੰਤ੍ਰਿਨ੍—ਯੰਤ੍ਰੀ. ਵਿ—ਕਲ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ। ੨ ਵਾਜਾ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲਾ. "ਹਮ ਜੰਤੁ ਤੂੰ ਪੁਰਖੁ ਜੰਤੈਨੀ." (ਬਿਲਾ ਮ: ੪)

ਜੰਤ੍ਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜੰਤੁ. ਜਾਨਵਰ। ੨ ਸੰ. ਯੰਤ੍ਰ. ਕਲ. ਮਸ਼ੀਨ. ਭਾਵ— ਦੇਹ. "ਜੀਅ ਜੰਤ੍ਰ ਸਭਿ ਤੇਰੇ ਥਾਪੇ." (ਮਾਝ ਮ: ੫) ਜੀਵਾਤਮਾ ਅਤੇ ਜਿਸਮ ਸਭ ਤੇਰੇ ਥਾਪੇ। ੩ ਵਾਜਾ। ੪ ਤੰਤ੍ਰਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਟੂਣਾ. ਦੇਖੋ, ਯੰਤ੍ਰ. "ਨ ਜੰਤ੍ਰ ਮੇ ਨ ਤੰਤ੍ਰ ਮੇ ਨ ਮੰਤ੍ਰ ਵਸਿ ਆਵਈ." (ਅਕਾਲ) ੫ ਸੰ. ਜਨਿਤ੍ਰ. ਜਨਮਸ੍ਥਾਨ. "ਜੰਤ੍ਰ ਹੂੰ ਨ ਜਾਤਿ ਜਾਂਕੀ." (ਅਕਾਲ)

ਜੰਤ੍ਰ ਤੰਤ੍ਰ ਮੰਤ੍ਰ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਅੱਖਰ-ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਵੇਖੋ.

ਜੰਤ੍ਰਿ. ਦੇਖੋ, ਜੰਤਰੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੰਤ੍ਰੀ। ੩ ਦੇਖੋ, ਜਨਿਤ੍ਰੀ.

ਜੰਤ੍ਰੀ. ਦੇਖੋ, ਜੰਤਰੀ ੨। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੰਤੀ। ੩ ਯੰਤ੍ਰ (ਟੂਣਾ ਟਾਮਣ) ਜਾਣਨ ਅਤੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਜੰਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਗੱਡੇ ਰਥ ਆਦਿ ਦਾ ਵਾਂਗ। ੨ ਸੇਵੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਯੰਤ੍ਰ। ੩ ਫ਼ਾ زند ਜੰਦ. ਪਾਰਸੀਆਂ ਦਾ ਧਰਮਗ੍ਰੰਥ, ਜੋ ਈਸਵੀ ਸਨ

ਆਰੰਭ ਤੋਂ ੬੦੦ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਬਣਿਆ ਹੈ. ਸਟੀਕ ਜੰਦ "ਜੰਦ ਅਵਸ੍ਤਾ" ਅਥਵਾ "ਜੰਦ ਉਸ੍ਤਾ" ਨਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਉਸਤਾ.

ਜੰਦਉਸ੍ਤਾ, ਜੰਦ ਅਵਸ੍ਤਾ, ਜੰਦ ਅਵਿਸ੍ਤਾ } ਦੇਖੋ, ਉਸਤਾ ਅਤੇ ਜੰਦ ੩.

ਜੰਦਰਾ. ਦੇਖੋ, ਜੰਦ੍ਰਾ.

ਜੰਦਵੜੀ. ਜਿੰਦਵੜੀ ਦਾ ਨਾਮਾਂਤਰ. ਆਨੰਦਪੁਰ ਤੋਂ ਪੰਜ ਕੋਹ ਪੱਛਮ ਇੱਕ ਪਿੰਡ. ਦੇਖੋ, ਗੁਰੂਆਣਾ ਨੰ: ੪.

ਜੰਦਾ. ਦੇਖੋ, ਜੰਦ੍ਰਾ.

ਜੰਦਾਰ, ਜੰਦਾਰਾ, ਜੰਦਾਰੁ, ਜੰਦਾਲ } ਫ਼ਾ جندار ਜੰਦਾਲ. ਵਿ—ਅਸਭ੍ਯ. ਗਵਾਰ। ੨ ਨਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮਸ੍ਤ। ੩ ਅ਼ جلاد ਜੱਲਾਦ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਿਲਦ (ਖੱਲ) ਉਤਾਰਨ ਵਾਲਾ. ਘਾਤਕ. ਪ੍ਰਾਣ ਲੈਣ ਵਾਲਾ. "ਪਰਿਆ ਵਸਿ ਜੰਦਾਰ." (ਸੀ. ਮ: ੫) "ਜਮ ਜੰਦਾਰੁ ਨ ਲਗਈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧) "ਜੰਘ ਕਾਟਬੇ ਲਗੇ ਜੰਦਾਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜੰਦ੍ਰਾ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਿੰਦਾ. ਤਾਲਾ. ਕ਼ੁਫ਼ਲ. "ਜੰਦ੍ਰੇ ਵੱਜੇ ਤ੍ਰਿਹੁ ਜੁਗੀ." (ਭਾਗੁ) ਆਤਮਗ੍ਯਾਨ ਦੇ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਜਿੰਦੇ ਵੱਜ ਗਏ। ੨ ਖੇਤੀ ਦੀਆਂ ਵੱਟਾਂ ਕੱਢਣ ਦਾ ਇੱਕ ਯੰਤ੍ਰ, ਜੋ ⊥ ਇਸ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ.

ਜੰਨ. ਸੰ. ਜਨ੍ਯ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਵਰ. ਦੂਲਹਾ. ਲਾੜਾ। ੨ ਦੂਲਹਾ ਦੇ ਸਾਥੀ ਲੋਕ. ਬਰਾਤ. ਜੰਞ। ੩ ਯੁੱਧ. ਜੰਗ। ੪ ਨਿੰਦਾ। ੫ ਅਫ਼ਵਾਹ. ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ। ੬ ਪ੍ਰਜਾ। ੭ ਵਿ—ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ. ਉਪਜਿਆ. "ਜਾਂਹਿ ਭਵ ਜੰਨ ਦੁੱਖ." (ਨਾਪ੍ਰ) ੮ ਕਿਸੇ ਜਾਤਿ ਅਥਵਾ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ। ੯ ਦੇਖੋ, ਜਨ. "ਮੁਨਿ ਜੰਨ ਰੇ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ੧੦ ਅ਼ ظن ਜ਼ੱਨ. ਬਦਗੁਮਾਨੀ. ਸ਼ੱਕ.

ਜੰਨਤ. ਦੇਖੋ, ਜੱਨਤ.

ਜੰਨਾ. ਦੇਖੋ, ਜਨ. "ਨਾਚੰਤੀ ਗੋਪੀਜੰਨਾ." (ਧਨਾ ਨਾਮਦੇਵ) ਦੇਖੋ, ਗੋਪੀ ਅਤੇ ਗੋਪ.

ਜੰਨੀ. ਜਨਾਂ ਨੇ. ਦਾਸਾਂ ਨੇ. "ਵੀਚਾਰਿ ਡਿਠਾ ਹਰਿਜੰਨੀ." (ਵਾਰ ਵਡ ਮ: ੪) ੨ ਜੱਨ (ਸ਼ੱਕ) ਕਰਨ ਵਾਲਾ.

ਜੰਨੁ. ਦੇਖੋ, ਜਨੁ.

ਜੰਨੁਸੁਤਾ, ਜੰਨੁਕੰਨ੍ਯਾ, ਜੰਨੁਤਨਿਯਾ } ਦੇਖੋ, ਜਨੁਸੁਤਾ.

ਜੰਨ੍ਯ. ਦੇਖੋ, ਜਨ੍ਯ.

ਜੰਪ. ਡਿੰਗ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕਥਨ. ਵਚਨ ਸੰ. ਜਲ੍ਪਨ ਦੇਖੋ, ਜਲਪ.

ਜੰਪਉ, ਜੰਪਹਿ, ਜੰਪਹੁ, ਜੰਪਤ, ਜੰਪਨ, ਜੰਪੈ } ਦੇਖੋ, ਜਲਪ ਅਤੇ ਜੰਪ. "ਜਸ ਜੰਪਉ ਲਹਿਣੇ ਰਸਨ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੨ ਕੇ) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦਾ ਯਸ਼ ਉੱਚਾਰਣ ਕਰੋ. "ਤੋਹਿ ਜਸ ਜਯ ਜਯ ਜੰਪਹਿ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੫ ਕੇ) ਜਸ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ. "ਰਾਮ ਜੰਪਹੁ ਨਿਤ ਭਾਈ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੩ ਕੇ) ਰਾਮ ਨਿੱਤ ਜਪੋ. "ਜੰਪਤ ਸੇਸਫਨੰ." (ਕਲਕੀ) ਸ਼ੇਸਨਾਗ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ. "ਨਾਨਕ ਜੰਪੈ ਪਤਿਤਪਾਵਨ." (ਆਸਾ ਛੰਤ ੫) ਉੱਚਾਰਣ ਕਰਦਾ (ਜਪਦਾ) ਹੈ.

ਜੰਬਕ. ਦੇਖੋ, ਜੰਬੁਕ.

ਜੰਬਰ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਜੱਟ ਗੋਤ੍ਰ। ੨ ਜਿਲਾ ਲਹੌਰ, ਤਸੀਲ ਚੂਹਣੀਆਂ, ਥਾਣਾ ਛਾਂਗਾਮਾਂਗਾ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਛਾਂਗਾਮਾਂਗਾ ਤੋਂ ਪੰਜ ਮੀਲ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਪੰਜਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇਖਕੇ ਪਧਾਰੇ ਹਨ. ਇਸ ਥਾਂ ਦੋ ਥੰਭ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ "ਦੂਖਨਿਵਾਰਨ" ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਪਰਸ਼ ਤੋਂ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੋਣਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ.[1] ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਨਾਲ ੧੬੫ ਘੁਮਾਉਂ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ. ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹੈ.

ਜੰਬਰੀ. ਵਿ—ਜੰਬਰ ਗੋਤ ਦਾ. "ਸਬੇਗ ਸਿੰਘ ਜੰਬਰੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਜੰਬਰ ਪਿੰਡ ਦਾ। ੩ ਦੇਖੋ, ਜੰਭਰੀ.

ਜੰਬਾਲ. ਸੰ. जम्बाल. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਚਿੱਕੜ. ਗਾਰਾ। ੨ ਕੇਤਕੀ. ਕੇਵੜਾ.

ਜੰਬੁ. ਸੰ. जम्बु. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਜਾਮਣ. ਜਾਮਣੂ.

ਜੰਬੁਕ, ਜੰਬੁਕੁ } ਸੰ. जम्बुक. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਕੇਵੜਾ. ਕੇਤਕੀ। ੨ ਗੁਲਾਬਜਾਮਣ। ੩ ਗਿੱਦੜ. ਸ੍ਰਿਗਾਲ. "ਸਿੰਘ ਸਰਨ ਕਤ ਜਾਈਐ ਜਉ ਜੰਬੁਕੁ ਗ੍ਰਾਸੈ." (ਬਿਲਾ ਸਧਨਾ)

ਜੰਬੁਦੀਪ. ਸੰ. जम्बुद्वीप. ਭਾਗਵਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੇ ਸੱਤ ਦ੍ਵੀਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦ੍ਵੀਪ, ਜੋ ਖਾਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਇਸ ਨਾਮ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਜਾਮਣ (ਜੰਬੁ) ਬਿਰਛ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਾਥੀ ਜਿੱਡੀ ਜਾਮਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ. ਜਦ ਜਾਮਣਾਂ ਪੱਕਕੇ ਡਿਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਸ ਤੋਂ ਜੰਬੁ ਨਦ ਵਹਿੰਦਾ ਹੈ. ਇਸ ਨਦ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣੇ ਕਾਰਣ ਸੁਇਨੇ ਦਾ ਨਾਮ ਜਾਂਬੁਨਦ ਹੈ.

ਜੰਬੁਦ੍ਵੀਪ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਇੱਕ ਲੱਖ ਯੋਜਨ ਹੈ. ਇਸ ਦੇ ਨੌ ਖੰਡ ਨੌ ਨੌ ਹਜ਼ਾਰ ਯੋਜਨ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੰਡਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਵਰ੍ਸ਼ ਭੀ ਹੈ. ਨੌ ਖੰਡ ਇਹ ਹਨ:—ਇਲਾਵ੍ਰਿਤ, ਰਮ੍ਯਕ, ਹਿਰਣਮਯ, ਕੁਰੁਵਰ੍ਸ਼, ਹਰਿਵਰ੍ਸ਼, ਕਿੰਪੁਰੁਸ, ਭਾਰਤ, ਭਦ੍ਰਾਸ਼੍ਵ ਅਤੇ ਕੇਤੁਮਾਲ.

ਵਿਦ੍ਵਾਨਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਏਸ਼ੀਯਾ (Asia) ਮਹਾਦ੍ਵੀਪ, ਜੰਬੁਦੀਪ ਹੈ.

ਜੰਬੁਦ੍ਵੀਪ. ਦੇਖੋ, ਜੰਬੁਦੀਪ.

ਜੰਬੁਮਾਲੀ. ਦੇਖੋ, ਜਾਂਬਮਾਲੀ.

ਜੰਬੁਰ. ਦੇਖੋ, ਜੰਬੂਰਕ.

ਜੰਬੂ. ਦੇਖੋ, ਜੰਬੁ ਅਤੇ ਜੰਮੂ.

ਜੰਬੂਆ. ਸੰਗ੍ਯਾ—ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪੇਸ਼ਕ਼ਬਜ਼. ਦੇਖੋ, ਜੰਭੂਆ. "ਜੰਬੂਆ ਅਰੁ ਬਾਨੰ ਸੁਕਸ ਕਮਾਨੰ." (ਰਾਮਾਵ)

ਜ਼ੰਬੂਰ. ਫ਼ਾ زنبور ਸੰਗ੍ਯਾ—ਭਰਿੰਡ. ਡੇਮੂ. "ਵਿਛੋਹੇ ਜੰਬੂਰ." (ਵਾਰ ਗੂਜ ੨ ਮ: ੫) ੨ ਸੰਨ੍ਹੀ. ਚਿਮਟੀ.

ਜ਼ੰਬੂਰਕ. ਫ਼ਾ زنبورک ਸੰਗ੍ਯਾ—ਛੋਟੀ ਤੋਪ. ਉੱਠ ਪੁਰ ਲੱਦੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਤੋਪ. ਜੰਬੂਰਾ.

---

[1] ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਥੰਭ ਨਹੀਂ ਹਨ.

ਜੰਬੂਰਾ. ਦੇਖੋ, ਜ਼ੰਬੂਰਕ। ੨ ਨਟ ਦਾ ਬਾਲਕ. ਨਟਵਟੂ.

ਜੰਬੂਲ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ--ਜਾਮੁਨ ਦਾ ਬਿਰਛ. ਜਾਮਣੂ ਦਾ ਪੇਡ। ੨ ਕੇਵੜਾ. ਕੇਤਕੀ.

ਜੰਬੂਵਾ. ਦੇਖੋ, ਜੰਬੂਆ ਅਤੇ ਜੰਭੂਆ.

ਜੰਭ. ਸੰ. ਜਮ੍ਭ. ਸੰਗਯਾ—ਜਾੜ੍ਹ. ਦਾੜ੍ਹ। ੨ ਦਾੜ੍ਹ ਅਤੇ ਦੰਦਾਂ ਦੇ ਮੱਧ ਦਾ ਤਿੱਖਾ ਦੰਦ. ਸੂਆ। ੩ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁਤ੍ਰ। ੪ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਦਾ ਪਿਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਮਾਰਿਆ. "ਇੰਦ੍ਰ ਜਿਮ ਜੰਭ ਪਰ." (ਭੂਸ਼ਣ) ੫ ਹਿਰਨਜਕਸ਼ਿਪੁ ਦੈਤ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁਤ੍ਰ, ਜਿਸਨੂੰ ਦੁਰਗਾ ਨੇ ਮਾਰਿਆ. "ਨਮੋ ਅੰਬਿਕਾ ਜੰਭਹਾ ਜੋਤਿਰੂਪਾ." (ਚੰਡੀ ੨) ੬ ਰਾਮਾਵਤਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਦੈਤ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ ਨੇ ਮਾਰਿਆ. "ਵਜਾਧ ਜੀਤਯੋ ਜਿਨੈ ਜੰਭ ਮਾਰਯੋ ਉਨੈ." (ਰਾਮਾਵ)

ਜੰਭਹਾ. ਜੰਭ ਦੈਤ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ, ਇੰਦ੍ਰ. ਦੇਖੋ, ਜੰਭ ੪। ੨ ਦੁਰਗਾ. ਦੇਖੋ, ਜੰਭ ੫। ੩ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਜੀ. ਦੇਖੋ, ਜੰਭ ੬.

ਜੰਭਕਾ. ਦੇਖੋ, ਜੰਭਿਕਾ.

ਜੰਭਣ. (ਸੰ. ਜਮ੍ਭ੍. ਧਾ—ਅਵਾਸੀ ਲੈਣੀ). ਸੰ. ਜ੍ਰਮ੍ਭਣ. ਸੰਗਯਾ—ਅਵਾਸੀ ਲੈਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਯਾ. "ਦੇਵਦੱਤ ਜੰਭਣੇ ਕੀ." (ਨਾਪ੍ਰ) ਦੇਵਦੱਤ ਨਾਮਕ ਪ੍ਰਾਣ ਅਵਾਸੀ ਲੈਣ ਲਈ। ੨ ਸੰ. ਜੰਭਨ. ਕੁਚਲਨਾ. ਨਾਸ਼ ਕਰਨਾ.

ਜੰਭਰ. ਜਿਲਾ ਲਹੌਰ, ਤਸੀਲ ਚੂਨੀਆਂ (ਚੂੰਣੀਆਂ) ਥਾਣਾ ਸਰਾਇਮੁਗ਼ਲ ਦਾ ਇੱਕ ਪਿੰਡ, ਜੋ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ "ਛਾਂਗਾਮਾਂਗਾ" ਤੋਂ ਪੰਜ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਹੈ. ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ. ਜਾੜ੍ਰੀ ਅਤੇ ਜੰਭਰ ਦੋ ਭਾਈ ਸਨ ਅਰ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਨ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਹੱਦ ਕ਼ਾਇਮ ਕਰਨ ਪਿੱਛੇ ਝਗੜਾ ਹੋ ਗਿਆ. ਜਾੜ੍ਰੀ ਦਾ ਧੜਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੀ. ਉਸ ਦੇ ਇੱਕ ਦੋ ਆਦਮੀ ਭੀ ਮਰ ਗਏ. ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਫਿਸਾਦ ਮਿਟਾ ਦਿਓ. ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਹੱਕ ਪੁਰ ਠਹਿਰਾਇਆ. ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦੇ ਜੰਭਰ ਅਤੇ ਜਾੜ੍ਰੀ ਪਿੰਡ ਵਸਾਏ.

ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਚੰਗਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਨਾਲ ੫੦ ਵਿੱਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ. ਪਿੰਡ ਦੀ ਲੋਕਲ (ਸਥਾਨਿਕ) ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੀ ਹੈ.

ਜੰਭਰੀ. ਜੰਭ-ਹਰੀ. ਜੰਭ ਦੈਤ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਦੁਰਗਾ, ਦੇਖੋ, ਜੰਭ ੫.

ਜੰਭਾਈ. ਦੇਖੋ, ਜੰਭਣ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਅਵਾਸੀ. ਸੰ. ਜ੍ਰਮ੍ਭਾ-ਜ੍ਰਿੰਭਾ. Yawn.

ਜੰਭਾਸੁਰ. ਜੰਭ-ਅਸੁਰ. ਜੰਭ ਦੈਤ. ਦੇਖੋ, ਜੰਭ.

ਜੰਭਿਕਾ. ਜ੍ਰਿੰਭਕਾ ਆਲਸ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਦੇਵੀ। ੨ ਦੇਖੋ, ਜੰਭ ੫ ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਭਾਗਵਤੀ ਸਕੰਧ ੬ ਅ: ੪.

ਜੰਭੂਆ. ਸੰਗਯਾ—ਜੰਭ (ਦਾੜ੍ਹ) ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਇੱਕ ਪੇਸ਼ਕ਼ਬਜ਼. ਦੇਖੋ, ਜੰਭ ੨. ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਜ੍ਰਿੰਭਕ (ਜ੍ਰਮ੍ਭਕ) ਹੈ. ਦੇਖੋ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ.

ਜੰਭੇਸ਼੍ਵਰ. ਦੇਖੋ, ਬਿਸਨੋਈ ੨.

ਜੰਮ. ਸੰ. ਜਨਮ. "ਜਰਾ ਜੰਮਹਿ ਆਰੋਅਹ." (ਸਵੈਯੇ ਮ: ੪ ਕੇ) ਆਪ ਜਰਾ (ਬੁਢਾਪਾ) ਅਤੇ ਜਨਮ ਪੁਰ ਸਵਾਰ ਹੋਂ. ਭਾਵ—ਖਟ ਉਰਮੀਆਂ ਦੇ ਵਸ਼ ਨਹੀਂ.

ਜੰਮਣ. ਕ੍ਰਿ—ਜਨਮਣਾ. ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ. "ਜੰਮਿਆ ਪੂਤੁ ਭਗਤੁ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ." (ਆਸਾ ਮ: ੫)

ਜੰਮਣਖੇੜਾ. ਗੁਰੁਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਯ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਆਨੰਦਪੁਰ ਤੋਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਆਏ ਇਸ ਪਿੰਡ ਪਧਾਰੇ ਹਨ. "ਜੰਮਣਖੇੜੇ ਕੇ ਢਿਗ ਗਏ। ਸਿਖ ਬਣਜਾਰੇ ਪਿਖ ਤਹਿਂ ਲਏ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ)

ਜੰਮਣਘੁੱਟੀ. ਦੇਖੋ, ਗੁੜਤੀ ਅਤੇ ਘੁੱਟੀ.

ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਕਾ ਮੂਲ. ਸੰਗਯਾ—ਅਗ੍ਯਾਨ. "ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਕਾ ਮੂਲ ਕਟੀਐ ਤਾ ਸੁਖ ਹੋਵੀ ਮਿਤ੍ਰ." (ਸਵਾ ਮ: ੩)

ਜੰਮਾਉਣਾ. ਕ੍ਰਿ—ਜਨਮਾਉਣਾ. ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ। ੨ ਉਗਾਉਣਾ. "ਹੋਇ ਕਿਰਸਾਣੁ ਈਮਾਨੁ ਜੰਮਾਇਲੈ." (ਸ੍ਰੀ ਮ: ੧)

ਜੰਮੂ. ਦੇਖੋ, ਜੰਬੁ। ੨ ਇੱਕ ਪਹਾੜੀ ਰਿਆਸਤ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਭੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ. ਜੰਮੂਰਾਜ ਦਾ ਰਕਬਾ ੮੪, ੨੫੮ ਵਰਗਮੀਲ ਅਤੇ ਆਬਾਦੀ ੩, ੩੨੦, ੫੧੮ ਹੈ. ਆਮਦਨ ਦੋ ਕ੍ਰੋੜ ਸਤਾਈ ਲੱਖ ਰੁਪਯਾ ਹੈ. ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਹੈ, ਜੋ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਰਾਜਾ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਡੋਗਰੇ ਦੀ ਵੰਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ. ਦੇਖੋ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ੫। ੩ ਜੰਮੂ ਰਾਜ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ, ਜੋ ਸਿਆਲਕੋਟੋਂ ੨੫ ਮੀਲ ਹੈ. ਗੁਰੁਨਾਨਕਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਲੇਖ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਇਸ ਨਗਰ ਪਧਾਰੇ ਹਨ. "ਤਤ ਛਿਨ ਜੰਮੂਪੁਰ ਮਹਿਂ ਆਏ." (ਉੱਤਰਾਰਧ, ਅ: ੩)

ਜੰਮੈ. ਜਨਮੇ. "ਜੰਮੈ ਮਰੈ ਨ ਆਵੈ ਜਾਇ." (ਬਸੰ ਮ: ੩)

ਜਜ. ਦੇਖੋ, ਜਯ। ੨ ਸੰ. ਵਿ—ਤਕਲੀਫ ਦੇਣ ਲਾਇਕ.

ਜਜਾ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਚਿੱਲਾ. ਕਮਾਣ ਦੀ ਡੋਰੀ. ਦੇਖੋ, ਜਿਹ। ੨ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ। ੩ ਮਾਤਾ.

ਜ਼ਿਆਦਤੀ. ਫ਼ਾ زیادتی ਸੰਗਯਾ—ਵਧੀਕੀ. ਅਧਿਕਤਾ.

ਜ਼ਿਆਦਾ. ਅ਼ زیاد ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਬਹੁਤ. ਅਧਿਕ.

ਜਜਾਨ. ਸੰ. ਸਖ਼ਤੀ. ਜ਼ੁਲਮ। ੨ ਫ਼ਾ زیان ਜ਼ਜਾਨ. ਹਾਨੀ. ਨੁਕ਼ਸਾਨ.

ਜਜਾਫ਼ਤ. ਦੇਖੋ, ਜਯਾਫ਼ਤ.

ਜਜਾਮਿਤੀ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਜਜਾ (ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ) ਮਿਤਿ (ਮਿਣਤੀ). ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੇ ਪਰਿਮਾਣ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਸ਼ਯ ਦੀ ਵਿਦ੍ਯਾ. Geometry.

ਜਜਾਰਤ. ਦੇਖੋ, ਜਯਾਰਤ.

ਜਜ਼ੁਤਿ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼. ਜ੍ਯੋਤਿ.

ਜਜੇਸ੍ਟ } ਦੇਖੋ, ਜੇਸਟ ਅਤੇ ਜੇਠ.
ਜਜੈਸ੍ਠ

ਜਜੌਂ. ਕ੍ਰਿ. ਵਿ—ਜੈਸੇ. ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ. ਜਿਵੇਂ.

ਜਜੋਤਸਨਾ. ਸੰ. ज्योत्स्ना. ਸੰਗਯਾ—ਚਾਂਦਨੀ. ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ। ੨ ਚਾਂਦਨੀ ਰਾਤ। ੩ ਪ੍ਰਭਾ. ਚਮਕ.

ਜਜੋਤਿ. ਦੇਖੋ, ਜੋਤਿ. "ਜਜੋਤਿ ਸੱਚਿਦਾ ਨੰਦ." (ਨਾਪ੍ਰ)

ਜਜੋਤਿਸ. ਦੇਖੋ, ਜੋਤਿਸ.

ਜਜੋਤਿਸਰ. ਦੇਖੋ, ਗੀਤਾ ੩ ਅਤੇ ਜੋਤੀਸਰ.

ਜਜੋਤਿਰਲਿੰਗ. ज्योतिर्लिङ्ग. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਹੈ ਲਿੰਗ ਜਿਸ ਦਾ, ਮਹਾਦੇਵ। ੨ ਚਮਤਕਾਰੀ ਲਿੰਗ. ਦੇਖੋ, ਜੋਤਿਰਲਿੰਗ ਅਤੇ ਦੁਆਦਸ ਸਿਲਾ.

ਜਜੋਰ. ਸੰਗਯਾ—ਜੇਵੜਾ. ਰੱਸਾ। ੨ ਜੇਹ. ਚਿੱਲਾ. "ਜਜੋਰ ਸੁ ਲੋਚਨ ਭੌਹਨ ਲੈ ਧਨੁ." (ਕ੍ਰਿਸਨਾਵ) ਸੁੰਦਰ ਨੇਤ੍ਰ ਚਿੱਲਾ, ਅਤੇ ਭੌਹਾਂ ਕਮਾਣ.

ਜਜੰਤ. ਦੇਖੋ, ਜਯੰਤ.

ਜ੍ਰਿੰਭਾ. ਅਵਾਸੀ. ਦੇਖੋ, ਜੰਭਾਈ.

ਜ੍ਵਰ. ਸੰ. ज्वर्. ਧਾ—ਬੁਖ਼ਾਰ ਹੋਣਾ, ਤਾਪ ਹੋਣਾ, ਤਪਣਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਬੁਖ਼ਾਰ. ਤਾਪ. ਦੇਖੋ, ਤਾਪ.

ਜ੍ਵਰਘ੍ਨ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਚਰਾਇਤਾ, ਜੋ ਬੁਖ਼ਾਰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ੨ ਮੀਚਕਾ. ਕਰੇਂਜੂਆ। ੩ ਜ੍ਵਰਾਂਕੁਸ਼। ੪ ਕੁਨੀਨ Quinine ਆਦਿ ਕੋਈ ਦਵਾਈ, ਜੋ ਤਾਪ ਦੂਰ ਕਰੇ। ੫ ਵਿ—ਤਾਪ ਮਿਟਾਉਣ ਵਾਲਾ.

ਜ੍ਵਰਾਂਕੁਸ਼. ਦੇਖੋ, ਜੁਰਾਂਕੁਸ.

ਜ੍ਵਲ. ਸੰ. ज्वल्. ਧਾ—ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨਾ, ਜਲਨਾ, ਚਮਕਣਾ। ੨ ਸੰਗਯਾ—ਅਗਨਿ. ਅੱਗ। ੩ ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ। ੪ ਚਮਕ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼.

ਜ੍ਵਲਨ. ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਮੱਚਣਾ. ਦਾਹ। ੨ ਅਗਨਿ। ੩ ਲਪਟ. ਲਾਟਾ ਜ੍ਵਾਲਾ.

ਜ੍ਵਲਿਤ } ਸੰ. ਵਿ—ਜਲਿਆ ਹੋਇਆ. ਦਗਧ। ੨ ਚਮਕਦਾ
ਜ੍ਵਲੰਤ } ਹੋਇਆ. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ.

ਜ੍ਵਾਬ. ਦੇਖੋ, ਜਵਾਬ. "ਸਕੈ ਜ੍ਵਾਬ ਦੈ ਨਾ ਹਨੇ ਸੂਰ ਲੱਜੰ." (ਵਿਚਿਤ੍ਰ)

ਜ੍ਵਾਰ. ਦੇਖੋ, ਜਵਾਰ. "ਹੁਤੋ ਜ੍ਵਾਰ ਕੋ ਤਹਾਂ ਕਿਦਾਰ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੨ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੀ ਉਮੰਗ (ਉਛਾਲਾ). ਦੇਖੋ, ਜ੍ਵਾਰਭਾਟਾ.

ਜ੍ਵਾਰਭਾਟਾ } ਸੰਗਯਾ—ਅ਼ [illegible] ਜਜ਼ਰੋਮਦ. ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਜਲ ਦਾ
ਜ੍ਵਾਰਭਾਠਾ } ਵਧਣਾ ਅਤੇ ਘਟਣਾ, ਜੋ ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀ ਦੀ ਖਿੱਚ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. Ebb and flow of the tide.

ਜ੍ਵਾਲ } ਸੰ. ਸੰਗਯਾ—ਅਗਨਿ ਦੀ ਲਾਟਾ. ਲਪਟ। ੨ ਅਗਨਿ.
ਜ੍ਵਾਲਾ } ਆਤਿਸ਼.

ਜ੍ਵਾਲਾੱਛ. ਸੰਗਯਾ—ਜ੍ਵਾਲਾ-ਅਕਿ. ਅੱਗ ਜੇਹੀ ਅੱਖ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਦੈਤ। ੨ ਅੱਖ ਦੀ ਅਗਨਿ. ਅੱਖ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੋਈ ਲਾਟ. "ਤ੍ਰੂੰ ਧੂਮ੍ਰਾਛ ਜ੍ਵਾਲਾੱਛ ਕੀ ਸੌਂ ਜਰਾਯੋ." (ਚਰਿਤ੍ਰ ੧) ਤੈਂ ਧੂਮ੍ਰਨੈਨ ਨੂੰ ਅੱਖ ਦੀ ਕੋਪਦ੍ਰਿਸ਼੍ਟੀ ਨਾਲ ਭਸਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ.

ਜ੍ਵਾਲਾਦੇਵੀ. ਜਿਲੇ ਕਾਂਗੜੇ ਤੇ ਤਸੀਲ ਹਰੀਪੁਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੇਵੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ, ਜੋ ੨੨ ਮੀਲ ਕਾਂਗੜੇ ਤੋਂ ਦੱਖਣ, ਅਤੇ ਨਾਦੌਨ ਤੋਂ ੧੧ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਪੱਛਮ ਹੈ. ਇੱਥੇ ਪਹਾੜ ਵਿੱਚੋਂ ਗੈਸ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਨਿ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਤੋਂ ਜਲ ਉਠਦੀ ਹੈ. ਜ੍ਵਾਲਾ (ਲਾਟਾ) ਨਿਕਲਨੇ ਕਾਰਣ ਇਹ ਨਾਮ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਤੰਤ੍ਰਚੂੜਾਮਣਿ ਦੇ ਲੇਖ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਥੇ ਸਤੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਜੀਭ ਡਿਗੀ ਸੀ. ਦੇਖੋ, ਸਤੀ ੮ ਅਤੇ ਪੀਠ ੪ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਜ੍ਵਾਲਾਮੁਖੀ ਭੀ ਹੈ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕਦੇਵ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸੁਮਤਿ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਥਾਂ ਪਧਾਰੇ ਹਨ. ਆਪ ਦੇ ਵਿਰਾਜਣ ਦੇ ਥਾਂ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਜ੍ਵਾਲਾਮੁਖੀ ਦਾ ਮੰਦਿਰ ੧੯੮੨ ਫੁਟ ਦੀ ਬਲੰਦੀ ਤੇ ਹੈ.

ਜ੍ਵਾਲਾਬਮਣੀ. ਦੇਖੋ, ਜ੍ਵਾਲਾਵਮਣੀ.

ਜ੍ਵਾਲਾਮੁਖ. ਅੱਗ ਨਿੱਕਲਨ ਦਾ ਦਹਾਨਾ. ਜ੍ਵਾਲਾਮੁਖੀ ਪਹਾੜ ਦਾ ਉਹ ਥਾਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਗ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ. Crater.

ਜ੍ਵਾਲਾਮੁਖੀ. ਦੇਖੋ, ਜ੍ਵਾਲਾਦੇਵੀ। ੨ ਜ੍ਵਾਲਾਮੁਖੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਮੰਦਿਰ ਪਾਸ ਵਸਿਆ ਨਗਰ। ੩ ਉਹ ਪਹਾੜ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜ੍ਵਾਲਾਮੁਖੀ ਦਾ ਮੰਦਿਰ ਹੈ. ਇਸ ਦੀ ਚੋਟੀ ੩੨੧੪ ਫੁਟ ਹੈ। ੪ ਦੇਖੋ, ਜ੍ਵਾਲਾਮੁਖੀ ਪਰਬਤ.

ਜ੍ਵਾਲਾਮੁਖੀ ਪਰਬਤ. ਸੰਗਯਾ—ਉਹ ਪਹਾੜ, ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਗ ਨਿਕਲੇ. Volcano. ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਲਣਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥ ਮੱਚ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਤੱਤਾ ਪਾਣੀ, ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟਾਂ, ਪਘਰੇ ਹੋਏ ਪਦਾਰਥ, ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੈਸਾਂ ਨਿਕਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਸਭ ਜ੍ਵਾਲਾਮੁਖੀ ਪਰਬਤ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ. ਇਹ ਭੁਚਾਲ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਉਪਦ੍ਰਵ ਕਰਦੇ ਹਨ.

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਕਾਂਗੜੇ ਦਾ ਪਹਾੜ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜ੍ਵਾਲਾਦੇਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਉਜੜੇ ਹੋਏ ਟਾਪੂ (Barran Island) ਦਾ ਇੱਕ ਪਹਾੜ ਜ੍ਵਾਲਾਮੁਖੀ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ. ਇਟਲੀ ਦੇ ਵੈਸੁਵੀਅਸ ਅਤੇ ਇਟਨਾ ਆਦਿ ਪਹਾੜ ਵਡੇ ਭਯੰਕਰ ਜ੍ਵਾਲਾਮੁਖੀ ਹਨ. ਜਾਪਾਨ, ਜਾਵਾ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਭੁਚਾਲਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਅਜੇਹੇ ਹੀ ਪਹਾੜ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ.

ਜ੍ਵਾਲਾਵਮਣੀ } ਸੰਗਯਾ—ਜ੍ਵਾਲਾ (ਅੱਗ) ਵਮਨ (ਉਗਲਨ) ਵਾਲੀ,
ਜ੍ਵਾਲਾਵਮਨੀ } ਤੋਪ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕ. (ਸਨਾਮਾ)

ਜ੍ਵਾਲੀ. ਸੰਗਯਾ—ਜ੍ਵਾਲਾ (ਲਾਟਾ) ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਬੰਦੂਕ. (ਸਨਾਮਾ) ਦੇਖੋ, ਜ੍ਵਾਲਾਵਮਣੀ। ੨ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ, ਜੋ ਮੁਖ ਤੋਂ ਅਗਨਿ ਉਗਲਦੀ ਹੈ. "ਨਾਚਤ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਹਸਤੀ ਜ੍ਵਾਲੀ." (ਕਲਕੀ) ੩ ਸੰ. ज्वालिन्. ਅਗਨਿ. "ਦੁਹੂੰ ਓਰ ਚਾਲੀ। ਉਠੀ ਜਾਗ ਜ੍ਵਾਲੀ." (ਗੁਪ੍ਰਸੂ) ੪ ਸ਼ਿਵ, ਜੋ ਤੀਜੇ ਨੇਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਰਖਦਾ ਹੈ.

ਜ਼. ਸੰ. ਜ਼.[1]

ਜ਼ਾਨ. ਦੇਖੋ, ਗਿਆਨ.

ਜ਼ਾਨੀ. ਦੇਖੋ, ਗਿਆਨੀ.

[1] ਜ਼ (ਜ) ਦੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਥਾਂ ਲਿਖਣੇ ਯੋਗ੍ਯ ਸਨ, ਪਰੰਤੂ ਪੁਰਾਣੀ ਰੀਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਅਸੀਂ ਗੱਗੇ (ਗ੍ਯ) ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਿਖੇ ਹਨ.